image
not
available

Digitized by Google

Ex libris eruditissimi viri Antonij Magliabechij A I

2.213

XXIX

FABR

Digitized by Google

Digitized by Google

II

CODEX FABRIANVS.

Digitized by Google

CODEX
FABRIANVS
DEFINITIONVM
FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO
Sabaudiæ Senatu tractatarum,

AD ORDINEM TITVLORVM CODICIS IVSTINIANEI,
quantum fieri potuit ad vſum forenſem accommodatus,

ET IN NOVEM LIBROS DISTRIBVTVS:

Auctore ANTONIO FABRO *I. C. Sebuſiano, Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis Conſiliario ab intimis, & in Supremo Sabaudiæ Senatu Præſide primario.*

OPVS OMNIBVS IVRIS STVDIOSIS VTILISSIMVM, ſed Pragmaticis præcipuè neceſſarium.

ACCESSERVNT, VLTRA CENTVM SENATVS CONSVLTA, NONNVLLI noui Tituli, Allegationéſque, & Notæ quamplurimæ, ac Definitiones.

Quæ omnia oſtendent numeri ipſi Titulorum, Definitionum, & Notarum.

Cum Indice multò locupletiore, & in vnam conſonantiam redacto.

Editio poſtrema, prioribus, extra Regnum excuſis, longè & ornatior, & caſtigatior.

LVGDVNI,
Sumpt. PHIL. BORDE, LAVR. ARNAVD, ET CLAVD. RIGAVD.

M. DC. LXI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAROLO EMANVELI
SERENISS. SABAVDIÆ DVCI,
Subalpinorum Principi, &c.

ANTONIVS FABER S. ET F. P.

QVod mihi iampridem ſolemne eſt, ac propemodum ex voto, SERENISSIME DOMINE, *vt quicquid vnquam erit meæ ſiue induſtriæ, ſiue diligentiæ, totum id Celſitudini tuæ deuotum ſit, & conſecratum, ancipitem me aliquandiu conſilij tenuit, an hunc meum Codicem ampliſſimo noſtri Senatus ordini inſcribere deberem. Verebar enim ne non ſeruarem propoſitum, ſi alij quàm tibi quicquam ex meo dicarem. Præſertim verò, ſi hoc opus, quod etſi minorem fortaſſe ingenij pro me laudem, maiorem tamen hauddubie, nec fallor, apud omnes habebit gratiam, quam habuerint cætera, quæ à me non pauca in publicum hucuſque prodierunt. Siue quòd pigra multorũ auiditas nihil tam impatienter ſcire deſideret, quàm quo iure vtamur in forenſibus diſceptationibus, ne inquirendum habeat, quod difficilioris eſt inueſtigationis, quo iure vti debeamus: ſiue potius quod non tam meum, quàm totius tui Senatus opus eſſe, & hoc ipſo longè præſtantiſſimum exiſtimari debere videatur. Subiit tamen illa ſtatim cogitatio, alienum fore non minus à tui nominis gloria, quàm à Senatus noſtri dignitate, ſi Senatuſconſultorum Sabaudienſium Codex mancipatus Senatui, non crederetur dicatus etiam Tibi, cuius auguſtiſſimum nomen, &, quæ ex ſolo nomine, auctoritatem Senatuſconſulta ipſa omnia magnificè præ ſe ferunt. Vbinam enim gentium aut illuſtrior, aut glorioſior* CAROLVS EMANVEL, *quàm cum è ſupremo Senatus ſui ſolio iudicat populos in æquitate, munuſque illud implet ſanctiſſimè, cuius potiſſimum gratia Principem ſe à* DEO *Opt. Max. tot populis datum eſſe intelligat? Potuit ergo quicquid hoc eſt operis, & debuit cum tua bona venia offerri Senatui, cuius non tantum imperiis inchoatum, ſed etiam laboribus perfectum & abſolutum eſt: ſed debuit etiam, ac primum Tibi, cuius auſpiciis: tantóque dignius, ac conuenientius, quanto præclarius tua facis omnia, quibus auctoritatem tuam impertiris. Tibi verò, non tanquam Principi ſolum meo, vt cætera, ſed tanquam Principi Senatus, nec vt Marti vel Apollini, ſed vt Ioui, cui Aſtræa filia, ſoror Themis, mater Æternitas, pater verò & Saturnus non alius, quàm Deus ipſe Opt. Max. qui iudicium ſuum Duci dedit, & iuſtitiam ſuam filio Ducis. Vtinam verò talis tantúſque eſſet hic Codex, vt de tuo nomine ad exemplum Codicis Henrici nuper in Gallia editi potuiſſem inſcribere* CODICEM EMANVELEM. *Fuiſſet id mihi longè glorioſius, quàm de meo nomine, quod nullius planè precij eſſe ſat ſcio, inſcribere Fabrianum: Tibi autem, quod vnicum ambitionis meæ votum eſt multo etiam, ſi bene ſuſpicor, acceptius. Sed maioris ea res erat, & animi, & ingenij, quàm vt à me vel ſuſcipi, vel præſtari poſſet. Neque rurſus video, quænam operis tanti materia, & tuo nomine digna poſſet occurrere, niſi forte illa, de qua te aliquãdo præclare diſſerentem audire memeni. Cum mirareris tam varias & contrarias Interpretum noſtrorum de qualibet fere iuris propoſitione ſententias, & tam multa non modò diuerſa, ſed etiam plane pugnantia rerum ſimilium diſſimiliter iudicatarum exempla. Videbaris enim, nec ſubobſcure, quaſi te pro Iuriſprudentia noſtra tantæ puderet inconſtantiæ, velle non modo remedium quærere, ſed etiam auxilium præbere ad tantam litium materiam è Republica profligandam, ſi modo ſe offerrent, qui tam idonei paratique eſſent ad rem iſtam aggrediendam & perficiendam, quam tu facilis ad præſtadam auctoritatem, teſtandámque*

Digitized by Google

que tuam in eos ſingularem, qualis erga literatos omnes eſſe ſolet, liberalitatem & munificentiam. Etſi verò non ego is ſum de quo te debeam credere tum cogitaſſe, vt me opus illud audere velles, præſertim cum eo tempore adſtarent grauiſſimi alij plerique viri ex maioribus tuis Conſiliariis inter præcipuos totius Italiæ Iuriſconſultos nominis, & eruditionis fama celeberrimi, quibus ea cura demandari tutius ac iuſtius potuiſſet. Fatebor tamen candide, penſaui exinde apud me ſæpenumero, non an digna res eſſet, de qua cogitare deberem (quis enim dubitaret?) ſed an dignus ego, qui de ea cogitarem. Siue autem fefellit me deſiderium, quo ardeo tua capeſſendi & exequendi imperia, ſiue amor meus incredibilis erga Iuriſprudentiam, quam habui ſemper ipſa propemodum vita mea chariorem, facilè mihi perſuaſi, poſſe me, ſi iuberes, etiam in hoc ſcribendi genere aliquid aſſequi, quod & animo tuo facere poſſet ſatis, & bono etiam publico non parum commedare: ne eſſent in poſterum tam incerta & vaga iura omnia, quam ſunt hodie per imperitiam & inſcitiam eorum, qui ius noſtrum ſiue docendo, ſiue ſcribendo, ſiue indicando ſic tractant, quaſi ex opinione æſtimandum ſit, non ex ratione. Cuperem tamen in tanto negotio temperamentum hoc adhiberi, quod eſſet certè perneceſſarium, ne quid niſi nudam à me operam & diligentiam exigeres, iudicium verò vtriuſque Senatus tui interponeres, vt coniuncta tantorum virorum auctoritas iudicij quoque tui acceſſionem mereretur in approbandis omnibus iis, quæ illi approbaſſent. Quis enim ferret ex vnius hominis etiam, qui me ingenio & doctrina longiſſimè ſuperaret, arbitrio iudicióque conſtitui iura in vniuerſum, & quæ Rempubl. vniuerſam in perpetuum eſſent obligatura! Eſſet id ſanè non modò periculoſum nimis, ſed etiam ſine exemplo. Placeret autem, ſi tu probares, inſcribere, Codicem Emanvelem Rervm Ivdicatarvm, *qui titulus eſſet omnium ampliſſimus, & ad vniuerſa, de quibus quæſtio poteſt incidere, etiam minutiſſima quæque amplectenda commodiſſimus. Non eſſet quidem ea operis auctoritas, vt vbique terrarum poſſet ius facere, aut inter alios, quàm inter tuos: ſed tamen ſperandum eſſet fore, vt vel eum approbaturi eſſent Principes cæteri, ſi rationis potiſſimum, quæ gentibus omnibus communis eſt auctoritate niterentur, vel exemplo tuo idem facturi, vt populis ſuis conſulerent, quos viderent eadem litigandi inſania æquè vexatos, fatigatos, laceratos. Publicè namque vtilius multò eſſet, in vtram vellent partem ius certum etiam periniquum ſtatuere, quàm dubium & incertum relinquere iudicibus pro arbitrio conſtituendum, litigatoribus diuinandum. At ſum ego parum conſideratus, qui poſt inchoata iam tot alia opera, quibus abſoluendis tres trium Neſtorum ætates vix poſſint ſufficere, hoc præterea oneris mihi imponi videor cupere, quod etiamſi vltro impoſitum eſſet, detrectare potiùs, & excuſare per modeſtiam meam deberem. Non nego. Sed ſunt, vt Plato dicebat, inconſiderati, vtplurimum, impetus iſti amoris, & ob hoc ipſum venia digni, tum quoque cum admixtam habent, vel temeritatis, vel audaciæ notam. Amo mirabiliter, colo & obſeruo, ac quod magis eſt, (cur enim diſſimulem?) ambio tua imperia, Sereniſſ. Domine, amo incredibiliter Iuriſprudentiam, amo denique quicquid boni publici ſpeciem habet, multò magis, quod rationem: hinc nimirum ſit, vt non pudeat promittere, ſupra etiam quàm videar præſtare poſſe, ſcilicet vt intelligas nihil eſſe tam arduum, quod ſi imperes, non ſim auſurus, nihil tam difficile, vel incommodum, quod niſi prorſus mihi ἀδύνατον fuerit, non ſim præſtaturus. Pene vale,* Princeps Sereniss. *Vale iterum, & cum tuis omnibus ſemper fælix viue. Ex Necio Allobrogum 6. Cal. Decemb. 1605.*

ORDI

ORDINI AMPLISSIMO SVPREMI Sacríque Senatus Sabaudiæ.

ANTONIVS FABER SENATOR, S.P.D.

MIRANTES vidi antehac pleroſque, nec miratos miror ego, Patres Conſcripti, quid cauſæ eſſet, quod in tanta quanta hodie paſſim eſt ſcribentium copia, & eorum maximè, qui rerum à ſupremis vndequaque tribunalibus iudicatarum libros ediderunt, tam pauci ex noſtratibus fuerint hactenus, in quorum animos hæc cura peruaſerit ſcribendi aliquid de iure: qui verò Senatus noſtri Placita, quæ tam multa tamque ſingularia in hunc vſque diem prodierunt, aut exceperit, vt euulgaret, aut excepta tandem euulgauerit, prorſus nemo: cunctantibus ſcilicet vniuerſis & hæſitantibus in tentando eo, quod ſinguli non modo audere ſi voluiſſent, ſed etiam exequi nullo negotio, nec ſine ſumma ingenij laude potuiſſent. Nam à quo tempore poſt recuperatam à Diuo Emanuele Philiberto feliciter fortitérque Sabaudiam Senatus hic noſter ab eo non tam reſtitutus quam tum primum erectus fuit, quis neſcit quanta is ſemper & apud exteras quoque gentes floruerit gloria, quantaque nominis celebritate? Tanta certè vt ex tot ampliſſimis purpuratorum Patrum ordinibus toto terrarum orbe ſyderum inſtar coruſcantibus, ſi quis quærat quem huic noſtro conferre poſſit, ſiue ſanctitatis & integritatis, quod primum ac præcipuum eſt, ſiue, quod ſecundum nec minus neceſſarium, conſpicuæ eruditionis fama, inuenturus ſit fortaſſe non dicam paucos, ne quid de cuiuſquam laudibus detraham, ſed tamen nec valde multos. Quem vero iure debeat anteponere, plane nullum. Ac mihi quidem huius rei cauſas perſæpè diligentiùs & curioſiùs indaganti, tandem illa probabilior viſa eſt, quæ prior occurrit, quod primis illis tanti naſcentis Senatus exordiis perexiguus Senatorum numerus, ſed qualium Deus bone, quantorumque virorum! conſcriptus eſſet, quibus tamen non ſolùm adminiſtrandæ iuſtitiæ, ſed propemodum totius etiam Reipublicæ gerendæ ſumma nouis ac periculoſiſſimis temporibus credebatur, ne dubitari poſſet quàm verè olim à ſapiente dictum eſſet, ibi ſalutem eſſe non vbi multorum, quod imperitiores opinantur, ſed vbi multa ſunt conſilia. Nec enim facilè in tam paruo numero quiſquam eſſe poterat, qui ſuis viribus adeò confideret, vt à publicis functionibus ſatis ſe otiis ſubtrahere poſſe putaret ad rem tanti momenti aggrediendã, vtiliſſimam quidem illam Reipublicæ & auſu ipſo nedum conatu laudabiliſſimam, ſed in qua tamen videret futurum, vt ageretur non de ſua tantum, ſed de vniuerſi præterea ordinis ampliſſimi dignitate. Grauitérne dicam magis, an modeſtè? Illa certè, quæ tales viros maximè decebat prudentia, qui neque gloriolam in re ſummi periculi aucupandam eſſe arbitrabantur, neque ſibi adeò blandiendum vt in quo aliis etiam omnibus ſatisfieri poſſe crederent, in eo quiſquam ipſorum ſibi quoque omnino ſatisfacturus videretur. Nimirum, ſibi potiùs quàm aliis poſſe ſatisfacere, leuioris ingenij iudiciíque non leue argumentum eſt. Aliis autem omnibus ita quem ſatisfeciſſe, vt ſibi vni minus ſatisfecerit, nihil certè aliud eſt quàm cæterorum omnium ingenia iudiciáque, ſi non ſemper iudicio, ſaltem ingenio votóque ſuperaſſe. Et verè nihil, aut prudentiùs, aut ſagaciùs ab iis præuideri potuiſſe, poſtea ex euentu apparuit, cum ob id ſolùm quòd tam pauci Senatores tot negotiis ſufficere non poſſent, augeri numerum neceſſe fuit, tantóque exemplo comprobari. Magnitudine negotiorum quantacumque ſit, poſſe hominis, vel vnius dummodo exercitatiſſimi diligentiam ſuperiorem eſſe, multitudini verò rerum eodem tempore tractandarum induſtriam paucorum hominum, ne quidem parem. At vbi cœpit Senatus noſter eſſe non ſanctior, vel doctior, ſed auctior (tanta enim illa maiorum noſtrorum ſanctitas & eruditio, cui nihil penitus deerat, per nos retineri tantùm potuit, non augeri) cœperunt quoque multi ex nobis percupere, vt ſe aliquis offerret, qui hanc ſibi operam vltro indiceret, nonnulli etiam ſperare aliquando & breui futurum, de quo amplius non dubitabatur, quin fieri tandem & poſſet, & deberet. Memini equidem cum pleno Senatu hac de re ſermo pridem incidiſſet, ſibique Senatus eo die admodum placuiſſet in quodam Placito, cuius memoria digna videbatur, quæ & ad poſteros, & ad exteros transmitteretur. Virum clariſſimum Raymundum Pobellum, qui tum ſecundas in Præſidibus partes tenebat, magnum quidem illum, ſed maioris hoc ipſo Catharini illius Protopræſidis noſtri filiũ, noſtram omnium quotquot tum aderamus, ſiue ſocordiam, ſiue puſillanimitatem grauiter more ſuo, ſeueréque incuſare, quod cum ſibi ferè quiſque priuatim Senatuſconſulta excerperet, nemo tamen de iis in publicum edendis cogitaret, quaſi priuatæ quidem vtilitatis aliquã, at publicæ nullam penitus rationẽ haberemus: cum non eſſet ex nobis, qui non videret accidere quotidie, vt incredibili & litigantium vexatione, & patrimoniorum iactura nouæ paſſim lites ſuccreſcerent, ob id præcipuè, quod ea ipſa, quæ iam multoties iudicata fuerant, ignorarentur, & ex ignoratione in dubium reuocarentur. Mox cõuerſis in me vnum oculis: quidni tu Faber, inquit, hanc potiſſimum curam ſuſcipis, & in iſta ætate, quæ

longio

longiores annos pollicetur, vberrimam gloriæ meſſem occupas, quam etſi fortè quis alius vel audentior, vel ambitioſior præripere tibi vellet, deberes etiam inuidere? Satis iam ſuperque & otij, & negotij literarij ſcholis dediſti, tot Coniecturarum libris editis (ſex enim priores iam tum edideram) & quid in eo ſcribendi genere aſſequi ac præſtare poſſis, non infeliciter oſtendiſti. Reliquum eſt, vt te poſthac totum mancipes curis ſtudiiſque forenſibus, vnde maiorem tu laudem, Reſpublica vtilitatem, hic denique Senatus noſter dignitatem ſit reportaturus. Annuiſtis Patres, qui tum aderatis, & vt tanti Præſidis cōſilia pro iuſſis veſtris capeſſerem, cohortati eſtis, ſuaſiſtis, imperaſtis. Quid feciſſem ego? Annuiſſem ne pariter, an negaſſem? Annuere temerarij fortaſſis erat hominis & imprudentis. At negare contumacis certè fuiſſet, ac impudentis. Poteram quidem modeſtius nec ineptè Poeticum illud vſurpare:

Ex omnibus vnum
Eligat Ordo virum, dum non ſit in omnibus vnus.

Quis non enim ex reliquis me vno diligentior, eloquentior, eruditior, vt tantæ molis opus & adgredi ſecurius, & peragere felicius potuiſſet? Erant omnes ſicut ætate, ita ingenio multaque forenſium negotiorum exercitatione longè prouectiores, ac, quod erat prorſus conſequens, multo peritiores & iudicatarum rerum & iudicandarum. Ego autem nouus plane rudiſque Senator, & ingenio non quidem à praxi penitus alieno, ſed tamen, ne quid diſſimulem, propenſiore in eam ſcribendi rationem, quæ ad theoriam, quàm quæ ad praxim pertineret. Enimvero cum res in eo eſſet, vt vel de nominis mei fama, quæ iam tum aliqua ſuboriri credebatur, vel de conſtanti mea perpetuaque in ampliſſimum Ordinem obſeruantia neceſſario mihi periclitandum viderem, periculo famæ obſequij laudem prætuli, quam ipſius etiam vitæ precio comparandam, ſi nondum parta, ſin amiſſa eſſet recuperandam redimendamque eſſe exiſtimarem. Præſertim cum meam ſiue induſtriam, ſiue diligentiam viderem à vobis requiri, Patres, in ea re, quæ laborioſi magis quàm ingenioſi operis eſſe dicebatur. In quo ſuſcipiendi negotij genere aliquam afferre excuſationem, quid aliud eſt quā & inſcitiæ & negligentiæ omnium fœdiſſime inhoneſtam veniam deprecari? Nec mora. Idem mihi & obſequendi & exequendi fuit dies, cœptaſque ab inde notulas SCtorum, quæ quotidie memorabilia prodibant, non deſtiti referre in Commentarios tam accurata pernacique contentione: vt nihil pene excideret aut præteriret, quod obſeruatione aliqua dignum videretur. Tanta vero in Senatum veniendi aſſiduitate, vt abeſſe me vix vnquam contigerit per totum illud decennium, quo mihi non alibi quam inter vos viuere ac ſedere datum fuit, niſi cum vel à vobis, Patres Conſcripti, legatus ad Sereniſſimum Principem, vel à Principe, nunc in hanc, nunc in illam prouinciam pro temporum neceſſitate miſſus parere habui neceſſe. Ita factum eſt, vt congeſtis per tot annos quam plurimis Placitis, & ad eum vſque numerū, quo notum opus concludi poſſe videbatur: iam abſolutum putarem, quod poſtea comperi vix dum bene tum fuiſſe inchoatum: non abſimilis hac parte Menandro illi præclaro inter Græcos & inſigni Comico, qui tertio ante recitandam Comœdiam die, quam multis antea menſibus componendam receperat, increpatus ab amicis, quod nec dum de effingenda ea cogitaret, facetè non minus quam confidenter reſpondiſſe fertur; Bono vt eſſent animo. Iam enim ſe compoſitam habere, nec quicquam ſibi faciendum amplius niſi verſus, ſupereſſe. Vtinam vero, quam erat illi facile conceptam mente Comœdiam continuo elegantiſſimis verſibus eloqui, tam expeditum mihi fuiſſe paratam huius operis materiam ea donare forma, quæ conuenientiſſima videri omnibus debuiſſet. Satisfeciſſem longe citius ac opportunius, & imperiis veſtris, Patres, & multorum votis, qui à quo tempore hanc à me ſuſceptam operam & inchoatam audiuerunt, vt abſoluere pergerem hortari primum, poſtea inſtare amicè, tandem iure quodammodo & ſuo & publico, quaſi in populari actione, quod totius Reipublicæ, ſuaque potiſſimum intereſſe dicerent, vrgere non diſtiterunt. Torſit vero me illud præcipue, diuque animi pendentem tenuit, quod videbam magnos illos viros, quibus idem ſtudium & propoſitum fuit conſcribendarū, vt vocant, Deciſionum, quique in eo ſcribendi genere pręcipuam ingenij & induſtrię laudem conſecuti exiſtimantur, tā vario diſſimilique ſtylo ſcripſiſſe, vt quem potiſſimū ex iis in exemplum, & ad imitandum proponere deberem, plane non conſtaret. Sunt qui nimio breuitatis ſtudio tantopere ſe arctauerint, vt Deciſionum notas quaſdam, & vt loquuntur ſummaria potius quam Deciſiones ſcripſiſſe videantur. Alij lata nimis verboſaque oratione in tam longas prolixaſque diſputationes ſe effuderunt, vt Diſputationum & Quæſtionum libros ſcripſerint verius quàm Deciſionum: quo vel maxime nomine ipſa potiſſimum breuitas meo iudicio ſignificatur. Sunt quibus placeant rariores iuris allegationes. Alij quibus frequentiores & copioſiores. Nonnulli quibus eæ tantum, quæ ex puriſſimis Iuriſprudētiæ fontibus hauſtæ ſint & deriuatæ. Plures verò, qui laboris dignitatem præpoſtera oſtentatione diligentiæ ex facilitate metientes, nihil niſi interpretum noſtrorum auctoritates ſine diſcrimine collectas congerant, eoque vno labore, qui omnium ignobiliſſimus mihi ſemper viſus eſt, maxime glorientur. Omnes ſane, ſi vnum Ioannem Lucium Gallum excipiam, doctum quidem illum, ſed cui eloquentia Budæi pro Papinianea fuit, adeo ſibi placuit in antiquis & obſoletis verbis reuocandis, ſcripſiſſe videbam, non modo vulgari ſermone & incurioſo, ſed pene barbaro, certe qui nihil prorſus ſimile habeat cum terſa illa prudentum noſtrorum oratione. Incredibili planeque lugendæ ſeculi

cuius huius infelicitate,quæ apud pleraſque gentes eos ſolos pro magnis Iureconſultis habet, qui non magis barbariem, quam legum peritiam profiteantur,Elegantiores vero ſcriptores, quos tam multos hæc ætas tulit,non niſi pro Grammaticis, quaſi vero clariſſima illa iuriſprudentiæ noſtræ lumina & numina,Vlpianus,Paulus, Scæuola, Pomponius,Iulianus, Papinianus,quos toties nomino, toties miror, toties ſtupeo, meamque poſt tot vigilias infantiam & inſcitiam deploro, præſtantiſſimi tantum Grammatici fuerint, Iureconſulti vero, ſi barbaris iſtis credamus nullo modo. Debueram cum Ioanne Lucio Annæum Robertum excipere, ſcriptorem æque Gallum, ſed longo interuallo, ſi quid mei Iudicij eſt, terſiorem doctioremque. Et excepiſſem ſane quam libenter, niſi quos ille ſuperioribus annis poſt opus noſtrum inchoatum edidit perelegantes Rerum iudicatarum libros, ſic efformaſſet, vt facile appareat præcipuam à tanto cauſarum patrono fuiſſe collocatam operam, non tam in iudicatis rebus perſtringendis, quod ij ſoli videntur poſſe certius facere, qui ex iudicantium numero fuerunt,quam in Aduocatorum actionibus & declamationibus egregie concinnandis, omnique & politiorum literarum & eruditionis promiſcuæ laude illuſtrandis. Quod quia tam præclare feliciterque aſſecutus eſt, vt fruſtra eum imitaturus videatur quiſquis idem ſcribendi genus poſthac volet eligere, niſi qui ſe putet ipſum etiam declamatorem Senecam aut Quintilianum poſſe ſuperare, tanto minus vtique imitationis neceſſitas cæteris iniungenda fuerit, quibus præripuit ille imitandi facultatem: quæ etſi omnibus ſalua eſſet, tamen nec ad imitandum quidem proponendus erat nobis, qui non Declamationum aut Diſputationum forenſium, vt ille,ſed Definitionum libros meditabamur, pluraque millia conſcribenda ſuſcipiebamus, quam ille vicena conſcripſiſſet. Quis enim ſcribendi finis eſſet, aut quis otij vel negotij modus, ſi tot Senatuſconſultorum pari ſtudio & induſtria elaborandorum cura, vel à Roberto ipſo ſuſciperetur? At nihil eſt, quod feram impatientius, vt ad Deciſionarios noſtros redeam, quam quod omnes video, pene nullo ordine, ſed confuſe ac in folle ſic tractaſſe, omnia, materiarum nulla ſibi præſcripta ſerie, vt diligenti & auido lectori multo difficilius ſit & operoſius, quid quo loco ab iis dictum ſit perquirere, quam vbi inuenerit, quæ illi dixerint, aut ſenſum aut rationem dictorum inueſtigare. Vnde fieri & euenire neceſſe vt pleraque ſcitu digniſſima paſſim negligantur, etiam quæ prius fuerint & auidiſſime deſiderata & diligentiſſime perquiſita. In ſumma cum ex tot ſcriptoribus nemo eſſet, cuius non vel ingrata mihi, vel parum honorifica, vel ſaltem minus apta imitatio videretur? Reliquum erat, vt conſilium caperem eius inſtituendi operis, quod & nouo clareſceret nomine, & nouam methodum, nouum ſtylum, noua denique omnia præter ipſa rerum pondera & momenta ex veteribus prudentum monumentis & conſentientibus interpretum ſcriptis depromenda,præ ſe ferret. Id vero nec melius nec aptius à me præſtari poſſe credidi,quam ſi ex ordine titulorum Codicis Iuſtinianei Placita diſponerem, eaque variis quidem, quantum neceſſe fuit in vtramque partem rationibus breuiter ſtrictéque, vt oportuit diſputata, ſed nullis allegationum tricis & inuolutionibus interrupta, vt non modo breuiora eſſent, ſed etiam ad legendum & intelligendum expeditiora. Stylum vero eum amplecterer, qui neque Papinianeus dici poteſt, neque tam diligens fortaſſe quam ille pleriſque viſus eſt, quo nos in reliquis libris noſtris vſi ſumus, ſed paulo familiarior, & niſi me fallo, ad vſum pragmaticorum accommodatior, nec tamen tam horridus & incultus, vt eam ob cauſam vereri politiores deberent, ne ſtomachum iis & nauſeam facturus eſſet, nimirum vt haberent docti, in quo ſibi placerent,haberent etiam ex pragmaticis noſtri minus periti, quod & intelligerent & amarent. Iampridem enim compertum habeo, quam valde paucis ſcripturus ille eſſet, qui non vellet ſcribere quam doctis & ad Papinianeam iuriſprudentiam eruditis. Itaque inſcripſi Codicem,vt quiuis intelligeret ad exemplum Iuſtinianei effictum fuiſſe. At non Deciſionum, ne vulgari nimis tritoque nomine, fortaſſis etiam in hunc ſenſum barbaro, rem elegantiſſimam & præclariſſimam exprimere viderer, ſed *definitionum*, quod vocabulum à Papiniano noſtro iam olim vſurpatum, ſemper credidi aptiſſimum ad ea ſupremarum Curiarum placita ſignificanda, quæ pragmatici *Areſta*, vel vt alij, *Arreſta*,vocant,quorum ſcilicet poteſtate & auctoritate ſit, vt ſiſtantur lites,definiantur & terminentur, ne vlterius progredi poſſint: quod inferiorum iudicum ſententiis etiam quas Definitiuas dicimus, non æque conuenit,à quibus appellatur. Adieci vero, *Forenſium,& rerum in ſacro Senatu tractatarum* ne quis forte dubitare poſſet, quin eo nomine non Definitiones illas Logicas, quæ ad quæſtionum per Quid eſt, reſponderent,ſed has ipſas,quas vulgo Deciſiones dicunt, ſignificatas vellemus. Placuit vobis inſcriptio, Patres,placuit methodus, placuerunt ipſæ etiam quod præcipuum eſt Definitiones, niſi vos clariſſimorum Senatorum, quibus nominatim legendum accuratius probandumque opus dediſtis, relationes teſtationeſque fefellerunt, quarum fide vobis facile perſuaſum eſt dignum illud videri, quod in publicum ederetur. Neque tamen, quod ante decreueram, Codicem Sabaudicam inſcribere volui. Non ob id ſolum ne nimis arroganter id à me factum cauſari quiſquam poſſet, verum etiam ne huius nominis auctoritate fieret fortaſſe, vt quis crederet,non aliis legibus,aut moribus,aut Senatuſconſultis noſtram regi Sabaudiam, quam quæ à me collecta, & in hunc Codicem redacta eſſent, neque poſthac vobis liberum fore, Patres, ab eo iure recedere, quod & Sabaudicum, à me dictum,& à vobis ſub eo nomine approbatum fuiſſet. Malui ergo,neque hoc ſine veſtro iudicio,inſcribere Fabrianum,vt non maiorem ſibi apud noſtros nedum apud exteros gratiam & auctoritatem adrogaret, quam quæ

 nomin

nomini meo debeatur, id eſt plane nullam, niſi quam ipſa iuris ratio & dignitas, ſcriptis cuiuſque vel minimi legulei præſtare poſſit, vtque omnes intelligerent, ſi quid eſt in toto hoc opere, quod à tanti Senatus æquitate ac eruditione alienum videri poſſit, totum id mihi vni non Senatui acceptum ferri oportere. Scripſi equidem omnia, vt in re tanti momenti fieri oportuit ex bona fide, neque vt à multis aliis alibi factum eſt ex alieno auditu, at tantum quæ vidi ego ipſe & audiui, *Et quorum pars ſparua fui.* Sed agnoſco tamen, quæ ingenij mei tenuitas eſt, fieri non ſemel potuiſſe, vt meliorem Senatus mentem vel minus bene perceperim, vel minus aptè expreſſerim: quorum alterutrum ſi quando accidit, ne id mihi, neve publico fraudi ſit, à vobis, Patres, quanta poſſum animi ſubmiſſione ſupplex oro, petoque vt quicquid illud eſt, vos pro auctoritate veſtra ſic eſſe decernatis, velitis, iubeatis, quaſi non magis à me vnquam ſcriptum fuerit, quam à vobis vel dictum vel cogitatum. Sin aliquid in tanto erit opere quod æquum & bonum, quod iuſtum, quod ſanctum & eruditum ſit (erunt vero, ſi non plane mihi blandior, huius generis certe non pauca) id omne quantumcunque eſt, veſtrum eſſe profiteor ingenue, ac vt ceteri mecum ita eſſe agnoſcant veſtramque ſanctitatem & æquitatem ſuſpiciant, exopto. Atque vtinam huius tanti Ordinis dignitati conatus hic meus veſtris imperiis ſuſceptus reſpondere potuiſſet. Facile mihi perſuaderem fore, vt inter iſtius generis ſcripta tam multa, Codex Fabrianus, quem ſi ita eſſet, veſtrum verius quam meum poſſem dicere, non poſtremum locum obtineret. Quidni etiam primum, ſi tam graues talium virorum ſententias tot tantiſque rationum ponderibus libratas in vtramque partem diſceptationes, ipſam denique veſtrum omnium eruditionem cum ſumma integritate coniunctam, quam exprimere meæ non fuit induſtriæ, ſaltem adumbrare ac delineare potuiſſet? Nam ne ſingulos commemorem, quos in hoc auguſtiſſimo Themidis ſacrario cum ſedentes intueor, totidem Papinianorum conceſſum mihi videor intueri, quorum & nomina ſingula honoris ergo recenſere, & merita ſingularia ſigillatim proſequi liberet maximè, ſi per modeſtiam veſtram liceret. Quales, obſecro, quantique viri fuerunt illi nunquam morituri Pobellij noſtri, Millieti, Lyobardi, Vellieti, qui primas in hoc Senatu à primo ipſo erectionis tempore ac ex ordine, tanta cum laude tenuerunt? Tu verò inprimis, Carole de Rochete, Præſes ampliſſime, qui ad incredibilem iuris dicundi peritiam longoque vſu fundatam exercitationem adiunxiſti tantam nominis celebritatem, tam multis tamque præclaris honorificentiſſime perfunctis legationibus, vt cæterorum quidem in præcelſa iſta dignitate deceſſorum tuorum gloriam facile coæquaris, ſuperaturus haud dubie, ſi qua vel arte vel ratione ſuperari ea vnquam ab aliquo potuiſſet. Exterorum vero etiam, qui de nomine ſolummodo te norunt, admirationem excitaris, ſed eorum multo magis, quibus contigit, vt virtutum tuarum ſpectatores fuerint, antequam vel auditores, quod ipſum tamen vix vlli contingere vnquam potuit, vel admiratores. Nam ſiue Placitis extemporaneis perplexiſſimas & intricatiſſimas, quaſque lites præcidere Senatus velit, quod te vno maximè Præſide ſolemne illis eſt facere, qui mirabilius, quàm te audire formantem ſimul & recitantem Senatuſconſultum ex tempore, tam apta politaque verborum & rerum conſonantia, vt nec ipſa temporis & calami opportunitas, ſi adeſſet, excellentius quid vnquam elaborare poſſe videatur?

Aut quis prudentius vnquam
Conſilium media cepit gladiator arena?

Sin ex ſcripto & ſecretiore conſulto definiri litem placeat, quis aut in pro ponenda facti ſpecie, litiſque difficultatibus enarrandis te vno eloquentior, aut in Senatorum ſententiis ponderandis, non minus quam numerandis exactior, aut in nouis veriſque rationibus indagandis perſpicacior, aut denique in moderandis & temperandis ex æquitate aſperitatibus iuris, in quo maxime ſupremi Magiſtratus ſingularis quædam Maieſtas elucet, prudentior vnquam fuit, & religioſior? Sic denique ſentiunt omnes, qui te non modo Præſidem, ſed etiam Præſidentem vident, præcipuè quidem iſtius dignitatis functionem tibi communem eſſe cum multis, ſed functionis dignitatem certe cum paucis. Patere, vir clariſſime, non vt lauderis à me, qui tantæ rei omnino imparem me ſentio (etſi ad Senatus noſtri gloriam hoc quoque pertineret, vt quod à Præſidibus omnibus ex officio fieri debere iam olim Vlpianus noſter dixit, laudes tuas non grauate audires, ſi tam facile mihi eſſet laudare te, quàm colere eſt & obſeruare) ſed vt ampliſſimo laudum tuarum campo floſculos iſtos delibare mihi liceat. Ne ſi in eo, quod omnes ſciunt & prædicant, ſolus ego taceam, plagio id ſimile potius quàm vel modeſtiæ tuæ, vel inſcitiæ meæ adſcribendum exiſtimetur. Illud plane nec tacere poſſum, nec diſſimulare debeo, Patres Cõſcripti, in tanta honoris acceſſione, quanta mihi obtigit ex Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Henrici à Sabaudia Gebennenſium Ducis liberalitate ac munificentia, cum ſalua Senatoriæ purpuræ dignitate aſciuit me Conſilij ſui Præſidem, annuente Sereniſſimo Principe noſtro, vobis verò ægre quidem ferentibus, qui ſingularis veſter in me amor ſemper fuit, ſed tamen non reluctantibus, ſicut præclare ceſſerunt mihi ac pene ſupra quam ſperare licuerat, cætera omnia (quid enim glorioſius accidere potuiſſet, quam tantis Principibus, vt ſanguine ita conſenſione animorum coniunctiſſimis non modo placere, ſed etiam non ingratam vtrique ex ordine ſeruitutem exhibere?) Ita hoc vnum minus feliciter, quod inter vos rarior ſedeo, careoque fructu ſuauiſſimo quotidianæ conſuetudinis

dinis veſtræ, qua nihil aut honorificentius aut dulcius cuiquam eſſe poſſit, quæque ipſa per ſe mihi omnium optima ſchola ſemper viſa eſt, in qua qui legit, docet, qui docet, audit, qui audit, ſtudet. Quę vero fuiſſet hoc opus non ſolùm voluminis magnitudine, quæ, vt Plinius dicebat, non minus libris, quam rebus cæteris fere omnibus pulchritudinem aliquam ſolet adiicere, ſed etiam Definitionum varietate ac præſtantia excellentius, ſi me vt Senatorem perpetuum, ſic Adſeſſorem quoque aſſiduum Senatus noſter habuiſſet, At quoniam aliter res cecidit, maiore fortaſſis & ampliſſimi Ordinis & totius Reipublicæ bono, ne ſcribendi materia deeſſet, ſi quis ſe exereret ex tam multis, qui poſſent, ſi vellent, quem velle contingeret feliciore calamo id ipſum præſtare, quod mihi tentare ſatis fuit, non eo minus ſperare à vobis, Patres, & contendere debeo, vt opus hoc meum qualecumque tandem aut erit, aut eſſe aliis videbitur, ſic accipiatis quaſi veſtris primum inchoatum auſpiciis, veſtra auctum elaboratumque induſtria, veſtro denique non modo abſolutum imperio, ſed etiam permiſſu editum nunc, & promulgatum. Ita fiet, vt exemplo veſtro, quod reliquo terrarum orbi omnium inſtar eſſe poſſit & debeat, cæteri quoque Senatus exteri, etiam quibus meliora domi naſcuntur, laborem hunc noſtrum laudaturi ſint, fortaſſis etiam iudiciorum ſuorum, & iudicatorum auctoritate comprobaturi. Quod ſi eueniet, iuuat confidere futurum, vt ad lites ſi minus exterorum, ſaltem noſtratium non modo terminandas & finiendas, verum etiam minuendas (quod vnum & prouidentiæ veſtræ & diligentiæ meæ votum fuit) non parum adiumenti Codex hic meus allaturus videatur. Sin, quod abominor, hæc me ſpes fallet, ea tamen ſuſcepti laboris memoriam ſemper recreabit cogitatio, quod & vobis paruiſſe in audendo ſupra quam exequi potuerim, tunc perhonorificum mihi fuerit, & publice priuatimque omnibus prodeſſe, voluiſſe, ipſo etiam conatu glorioſum. Valete Patres Conſcripti, & qui Fabrum veſtrum ſemper vt fratrem dilexiſtis, ſemper vt filium amaſtis, nec vnquam, vt ſpero, diligendi amandique finem facietis, ferte opem naſcenti nunc primum Codici Fabriano, Partum Senatorium ex nomine, oréque paterno agnoſcite, atque agnitum benignis & oculis & manibus pro humanitate veſtra excipite. Fauete nato, plaudite infanti, quaſi nunquam, ſi quid votis poſſum, morituro, æternamque meam erga vos & omnes & ſingulos obſeruantiam ac pietatem etiam apud exteros poſteroſque fideliter tandem & enixe vbi loqui & audiri cœperit teſtaturo. Iterum valete, Saluete & Viuite. Ex Necio Allobrogum 3. Cal. Decembr. 1605.

LECTORI SVO.

HABES tandem mi Lector, Codicem Fabianum. Illúmne inques, quem expectabam? Refert verò multum, quem & qualem expectaueris. Si quaſi Gregorianum, vel Hermogenianum, vel Theodoſianum, aut quales ætas noſtra Gallis bonos edidit Henricianos, ſua te ſpes fefellit, non fides mea. Nihil enim tale receperam, nec debuiſti à me tam tenui rem tam grandem ſperare. Sin Codicem diſputationum forenſium, ne hic quidem eſt: librum enim aut alterum promiſeram, non Codicem, eáſque iam tibi dedit Hemichilias noſtra quamplurimas, mutato licèt nomine & ſcholaſtico ſtylo magis quàm forenſi. Reliquas dabit ipſa Chilias, ſi quando erit abſoluta. Si verò Codicem Deciſionum Senatus noſtri effictum ad ordinem exemplúmque Codicis Iuſtinianei, fidem libero, hic ipſius eſt quem quæris. Nec te nominis conturbet nouitas, cùm rem teneas: niſi fortè ex iis Philoſophis es, qui Nominales. Illud magis vereor, te ne malè habeat, quod pleraque hic videbis alter à nobis quàm vel coniecturis, vel in Pragmaticorum erroribus, vel in Rationalibus noſtris definita. In illis nimirum quid nos ſentiremus, ſcripſimus: hic quid alij. Illic quo iure vtendum putaremus: hîc quo vteremur. Itaque pugnantia interdum ſcribere coacti ſumus, qui tamen eadem ſemper ſentimus, niſi cùm in iudicando ſententiam dicere ex communi Doctorum opinione etiam cogimur, inuita plerumque non modò ſcientia, ſed etiam conſcientia. Improbo planè ac miſerando iudicantium fato, quibus neceſſe ita facere, ne credantur conſcientiam onerare, ſi veram ſcientiam potius quàm vulgi imperitiam ſectentur. Alium fortaſſe ſtylum à nobis expectabas. Hoc verò eſt, quod volebam, vt hic tibi nouus videretur, quod eſſet gratior. At fuimus, inquies, breuiores, quàm oportuit. Hoc quoque benè, ſi ita eſt, facti tui pœnas lues, ſi ex iis es, qui cæteris ſcriptis noſtris, vt audio, vitium Aſiaticum exprobrabant. Faciendum fuit vt intelligeres, etiam ei, cui omnia ſint difficilia, facilem eſſe breuitatem. Non abnuo placere mihi ſcriptionem prolixiorem, ſed eam, quæ omnino diſtet à loquacitate, nec tamen illam ſemper niſi cum ſtylo didaſcalico eſt opus. Quid verò commune ſtylo didaſcalico cum Senatoriis Definitionibus? aut quid ita ſimile, cum aliis, & contra alios ſcribere? Neſcis falſa ſtultaque credi omnia, quæ noua, niſi tam multis tamque magnis rationibus fulciantur, vt vetera appareant ſtultiora? Id autem reliquis ſcriptis noſtris præſtare, ſi non potuimus, certè voluimus. Potuimus plerumque, ſanè imò fortaſſe ſemper ſcribere pauciora. Sed tam multa paucioribus verbis vix vnquam debuimus. Idque ſentiet ac fatebitur, vt opinor, quiſquis hoc ipſum in ſcriptis noſtris tentare volet, quod iam experti ſunt plerique, qui ſcriptorum noſtrorum ſummaria compilare voluerunt. Experieris tu, ſi tentabis. Sed quid quereris de noſtra hîc breuitate? An non ſatis longum tibi amplúmque opus videtur, vt tuam legendi auiditatem explere poſſit? Credo & patior facilè non videri, quia nec ſcribendi meam explere potuit ſitim. De allegationibus magis laboro, quoniam quid ſtomachi tui futurum ſit, necdum ſat ſcio. Velles forſitan copioſiores? Nihil facilius quàm augere, ſi maius tibi otium quàm mihi, Bertachinica tranſcribendi repertoria. An nullas malles? Nec hoc quoque difficile eſt. Nullas lege. Per me certè licet. Viden' vt à textu diſiunctæ ſint adeóque nec in marginem, vt ab aliis fieri ſolet, collocatæ, ſed ad cuiuſque Definitionis calcem nouo conſilio exemplóque & miniſculo charactere ſubnotatæ, ne inuitum te vel morarentur? Impetra ſi poteris, à typographo, vt ſolæ Definitiones nullis ſubiectis allegationibus poſthac excudantur. Impetraſſem ego facile, ſi per te licuiſſet. Quid enim attinebat Doctorum ſuffragia mendicare ad ea comprobanda Placita, quibus tantus Senatus tot Papinianis fulgens auctoritatem tribuiſſet? Allatis præſertim etiam rationibus quæ ſi Senatum ipſum mouere aliquando potuerunt, quidni te vincere nunc debuiſſent? Hoc ſaltem ſatis tibi eſſe debebat, vt adſcriptas haberes leges, quæ probarent, ſi nolles credere, rationes iuris eſſe. Quamquam ius ipſum ex ratione æſtimandum eſt, vt ſcis, multo minùs ex legibus. Alioqui nec Papiniani rationibus crederes, ni Iuſtinianus imperaſſet, fecit tamen hoc perlibenter, quia facilius & expeditius, quàm quod ab interpretibus nunc his nunc illis pro rerum varietate corrogandum fuit. Habui enim ſicut ſtudiorum meorum, ita & peregrinationum per Italiam aſſiduos fidóſque comites Iureconſultos: Bartolum verò, aut alios Bartolo inferiores, vix vnquam, niſi per occaſionem, ne quidem in Italia. Vtinam verò tibi hac parte mens eadem fuiſſet, quæ mihi. Habuiſſes annis abhinc octo abſolutum editumque hunc Codicem, ſi potuiſſem ſperare futurum vt nullis actus citationibus tibi acceptus eſſet. Pigritiæ votum iſtud es, inquis. Ita planè. Sed quo meam tuamque cupiebam excitari diligentiam Tuam, vt toties voluendo Pandectas, Codicem Nouellaſque, vel quæreres nunc quod inuenires, vel inuenires, quod non quæreres. Illud fortaſſe commodius & felicius. Sed hoc, ni fallor, multo melius ac vtilius. Nam qui tam citò inuenit quod quærit, vno illo vtplurimum contentus eſt. Qui verò tardius, is vt multa antè inueniat neceſſe eſt, quæ ſiue aliquando antea ſiue nunquam quæſita proſit tamen inueniſſe ac didiciſſe. Meam autem, vt tanto maior à me præſtari poſſet opera vel in abſoluenda Chiliade, vel in proſequendis Rationalibus, vel in efformanda noſtra Iuriſprudentiæ Papinianeæ ſcientia. Non fallo. Haberes nunc volumen vnum ex tribus illis præter Codicem, niſi me allegationes iſtæ primò dubium, deinde occupatum tamdiu tenuiſſent. Hæc ſola, mihi crede, longioris moræ cauſa. Erras, ſi putas per tot annos hoc aſſeruatum domi vt politius exiret. Totum illud medium tempus quantum à variis aduerſa vale-

tudinis

tudinis caſibus negotiiſque moleſtiſſimis vacuum eſſe potuit Coniecturarum librîs abſoluendis, Chiliadi conſcribenda, Rationalibus inchoandis, denique Iuriſprudentia noſtra delineanda datum fuit. Iacebat interim Codex in puluere propemodum neglectus, dum pendebam animi, quid decernere deberem, an vt tibi ſatisfacerem, qui allegationes iſtas vrgere videbaris, an vt mihi potius quem pigebat maximè (nec enim diſſimulo) tam ignobili labori tantum temporis dare. Viciſti tandem, vt maior à me tui commodi, quàm voti mei ratio haberetur. Etſi non te hanc mihi liberalitatem totam debere volo ſed Senatui partim noſtro, qui tot meas noluit perire ſibi tibique lucubrationes. Iam ergo deſine moram obiicere, cuius incommodum, ſi quod fuit, nunc vides compenſatum tam amplo fœnore: nec pigeat tanto minus tempore à me accipere, qui tanto plus reſoluo. Quid ſi laborem etiam computem qui in Definitionum ſummariis concinnandis impendendus neceſſariò fuit, vt ſi negligentiores, quod abſit (ſcribo enim vigilantibus, non dormientibus) fauerem tua quoque negligentia? Parúmne hoc tibi videtur? Senties legendo, ſi magnum quid non eſt, quàm tamen ſit commodum. Reſtat, vt eximam tibi ſcrupulum, ſi fortè dubitas in tam multis Definitionibus an ſint aliqua inuicem pugnantes. Quanquam vereor ne curioſa & inutilis ſit interrogatio, ad quam ſi millies reſpondero nullas eſſe, vix tamen credes qui non credis Iuſtiniano affirmanti nihil à ſe relictum contrarium in toto iure. Et ſapis. Reliquit enim ille contraria permulta. Cur mihi magis credas ſi negem? Idem planè Senatus eſt, & erit qui fuit, cuius hic Placita, ſed non iidem Senatores. Quid mirum ſi non eadem ſemper ſententia? Poſſum tamen adffirmare ſolemne illis eſſe maximè cauere quantum poſſunt ne vnquam pugnantia ſtatuiſſe videantur; adeò illis etiam à maiorum placitis diſcedere religio eſt, niſi maiore religione, ac conſcientia vrgeantur. Nihil ergo contrarium videbis, niſi quod non vel præmonitum ſaltem vel perrarum. Quid plura? Egimus, quantum potuimus, vt ſiue ſchola, ſiue forum te haberet, æquè hic labor noſter te iuuaret. Pragmaticus es? En tota hic pene tua Iuriſprudentia. Ideo nimirum multa interſerere neceſſe fuit, quæ doctioribus vulgaria videbuntur, tibi fortaſſe magna, certè vtilia omnia. An theoricus? habebis etiam quod te delectet, cùm iuris noſtri principia videbis ex arte ad praxim accommodata. Reliquum eſt, mi Lector, vt te iubeam bene valere. Tu viciſſim Fabro tuo, qui tantopere te amat, quiſquis es qui amas Iuriſprudentiam, bene omnia precare. Vitam etiam, ſi voles, & ſi quid hoc ad rem tuam pertinere putas, longiorem dum addas, quod pro ſumma benignitate ſua faxit Deus Opt. Max. & meliorem. Iterum vale & fruere.

INDEX TITVLORVM
CODICIS FABRIANI.

LIBER PRIMVS.

1 De ſumma Trinitate & fide Catholica, pag. 1
2 De ſacroſanct.Eccleſ. 27
3 De Epiſcopis & Clericis & Monachis. 53
4 De his qui ad Eccleſiam confugiunt. 67
5 De legib.& conſt. Principum & edict. ibid.
6 De offic.aduocat.Princip. 70
7 De Senatorib. 71
8 De Equit.Senatorio. 72
9 De precib.Imp.offer. 73
10 Vt lit.pendent.vel poſt prouocat. 79
11 Si contr.ius vel vtilit.public. 84
12 De diuerſ reſcript. 85

LIB. II.

1 De edendo. 89
2 De in ius vocando. 96
3 De pactis. 99
4 De tranſact. 109
5 De poſtuland. 114
6 De Aduoc. ibid.
7 Vt quæ deſ.aduocat.part.iud.ſuppl. 115
8 De Procurat. ibid.
9 Vt nemo priuat titul.præd. ſuis vel alienis impon. vel reg.vel ſuſpend. 123
10 De negot.geſt. 124
11 De eo quod met.cauſ. 125
12 De in integr.reſt.minor. 127
13 De fideiuſſ.minor. 131
14 De filiofam.minor. 132
15 Si tut.vel curat.interuen. 133
16 Si in commun.in integ.reſt.per. 134
17 Si aduerſ.rem iudicat. 135
18 Si aduerſ.vend. ibid.
19 Si aduerſ.donat. 137
20 Si aduerſ.libert. 138
21 Si aduerſ.tranſact. 139
22 Si aduerſ.dot. 140
23 Si aduerſ.vſucap.vel præſcr.reſt.pet. 141
24 Si aduerſ.credit. 143
25 Si minor ab hæred.ſe abeſt. 144
26 In quibus cauſ. non eſt neceſſ.in integr.reſt. 147
27 Qui & aduerſ.quos in integr.reſt.non poſſ. 148
28 Si min.ſe maior.dixerit. 150
29 Si ſæpius in integr.reſt.poſt. 151
30 Si maior fact.rat.habuer. 152
31 Vbi & apud quem cognit.in integr.reſt.agit.ſit. 153
32 Etiam per procurat.cauſ.in integr.reſt.agi poſſ. ibid.
33 In integr.reſt.poſtul.ne quid noui fiat. 154
34 De reput.quæ fiunt in iud.in integr.reſtit. 156
35 De tempor.in integr.reſt. ibid.
36 Quib.ex cauſ.maior in integr.reſt. 159
37 De alienatione iudicij mutandi cauſa facta. 161
38 De arbit. 162
39 De ſatiſdand. 164
40 De formul.& impetr.act.ſublat. 170

LIB. III.

1 De Iudic. 172
2 De ſportul.& ſumptib.in diuerſ.iudic. faciend. 181
3 Qui pro ſua iuriſdict.dare darive poſſ. 186
4 Ne quis in cauſa ſua iudic.vel ius dic. 187
5 Qui legit.perſon.ſtand.in iudic.hab.vel non. 190
6 Vt nemo inuit.ager.vel accuſ.cogat. 191
7 De iudic.ordin. 192
8 De lit.conteſt. 193
9 De plur.petition. ibid.
10 De dilatio. 199
11 De feriis. 200
12 De iuriſd.omn.iudic.& for.compet. 202
13 Quand.imp.int.pupill.& vid. 214
14 Vbi de crim.agi oport. ibid.
15 Vbi conuen.qui cert.loc.dar.promiſ. 215
16 Vbi in rem actio. 218
17 Vbi Senat.vel Clariſ. ibid.
18 Quand.liceat vnicuique ſin.iudic.vindic. 219
19 De inoff.teſtam. 220
20 De inoffic.donat. 232
21 De petit.hered. 234
22 De rei vindicat. 237
23 De vſufruct. 244
24 De ſeruit.& aqua. 246
25 Famil.erciſc. 250
26 Commun.diuid. 255
27 Commun.vtriuſque iudic. 257
28 Ad exhibend. 262

LIB. IV.

1 De reb.cred.& iureiur. 264
2 Si cert.pet. 276
3 De prohib.ſequeſtr.pecun. 283
4 De condict.indeb. 287
5 De condict.ob cauſ.dat. ibid.
6 De condict.ob turp.cauſ. 288
7 De oblig.& action. 289
8 Ne vxor pro mar.aut marit.pro vxor. 295
9 Ne filius pro pat.aut pat.pro filio. 296
10 Quand.fiſc.vel priuat.debit.ſui debit.conu.poſſ. 299
11 De hæredit.action. 304
12 Ex delict.defunctor. 306
13 De conſt.pecun. ibid.
14 De probat.& præſumpt. 307
15 De teſtib. 327
16 De fid.inſtrum. 343
17 Plus valere quod agit. 351
18 De pignorat.action. 354
19 Quod cum eo,qui in alien.poteſt. 356
20 Ad S.C.Maced.& de ratihab. 357
21 Ad S.C.Velleian. 358
22 De non numer.pecun. 369
23 De compenſat. 372
24 De vſuris & mora. 378
25 Depoſit. 390
26 Mandat. 392
27 Pro Socio. 402
28 De contrah.empt. 404
29 De hæred.vel action.vend. 407
30 De reſcind.vend. 313
31 Sin.cenſ.vel reli. 422
32 De peric.& commod.rei vend. ibid.
33 De action.empt. 423
34 Si quis alter.vel ſibi. 427
35 De comm.rer.alien. 432
36 De pact.int.empt.& vend. 433
37 De leg.commiſſor. 441
38 De reb.alien.non alienand.& prohib.alien. ibid.
39 De monopol.& conuent.negotiat. 444
40 De vectig.& commiſſ. 445

41 De

41 De rer permut. ibid.
42 De locato. 449
43 De iur.emphyt.& feud. 467

LIB. V.

1 De donat.ante nupt. 499
2 De nuptiis, 496
3 De inceſt.& inutil.nuptiis, 497
4 Si ex reſcript.nupt.petant. 500
5 De ſecundis nupt. ibid.
6 De dot.promiſſ. 505
7 De iur.dot. 510
8 De rei vxor.action. 521
9 De pact.conuent.tam ſup.dot. 534
10 De dot.caut.non numer. 538
11 De donat.inter vir.& vxor. 541
12 De repud.& iudic.de morib.ſublat. 542
13 Solut.matrim.quemadm.dos petat. 543
14 Ne fideiuſſ.dot.dentur, 548
15 De fund.dotal. 550
16 De natural.liber.& ſpur. 553
17 De legit.tutel. 557
18 Qui petant tutor. ibid.
19 Vbi petan.tutor.vel curator. 558
20 Qui tutor.aut curat.dare darive poſſ. ibid.
21 Quand.mul.offic.fung.pot. 559
22 In quibus caſibus tutor.habent. 560
23 De admin.tutor. 561
24 De peric.tutor.& curat. 562
25 De tutor.vel curat.qui ſat.non ded. 564
26 De ſuſpect.tutor.vel curat. 565
27 De in lit.dand.tutor. 566
28 De eo,qui pro tutor.negot.geſſ. 567
29 Vt cauſ.poſt pubert.adſit tutor. 568
30 Vbi pupill.educar.deb. ibid.
31 Arbitr.tutel. ibid.
32 De in lit.iurand. 571
33 De fideiuſſ.tutor.vel curator. 572
34 De contr.iudic.tutel. 574
35 De auctor præſtand. 575
36 De excuſat.tutor. 576
37 De præd.minor.& aliis rebus ſin.decret. ibid.
38 Si quis ignoret rem minor.eſſe ſin.decret.compar. 577
39 Si maior fact.alien.decr.rat.hab. ibid.
40 De curat.furioſ.prodig.abſent. 578
41 De magiſt.conuen. 579

LIB. VI.

1 De iur.patron. ibid.
2 De furt. 585
3 Quando non petent.part.petent.accreſc. 586
4 De collationibus. 587
5 De teſtament. 589
6 De hæred.inſtit. 602
7 De inſtit. 607
8 De impub.& aliis ſubſtit. 608
9 De liber.præterit. 620
10 De poſthum.hęred.inſtit. 622
11 De iu.de liber. 623
12 De repud.vel abſtin.hęred. 638
13 Quemadm.teſt.aper. 646
14 De edict.diui Hadr.tollend. ibid.
15 Si quis aliq.teſtar.prohib.vel coëger. 650
16 De iis,quibus vt indig.auf.hęr.& ad SC.Syll. ibid.
17 De codicill. 652
18 De legat. 658
19 De verbor.ſignif. 665
20 Si omiſſ.ſit cauſa teſtam. 672
21 De his quæ pœn.nomin. ibid.
22 De fideicommiſſ. 673
23 Commun.de legat.& fideicommiſſ. 690
24 De his,quæ ſub modo legat.vel fideic.relinq. 696
25 De cond.inſert. 697
26 De vſur.& fruct.legat. 703
27 Ad SC.Trebell. 708
28 Ad leg.Falcid. 717
29 De his,qui ant.opert.tabul. 718
30 Quand.dies legat.vel fideic.ſeru.cauſ. 719
31 Vt in poſſ.legat.vel fideic.ſeru.cauſ. ibid.
32 Ad SC.Tertull. 720
33 De legit.hæred. 721
34 De bonis matern. 724
35 De bon.quæ liber. 725

LIB. VII.

1 De dedit.libert.tollend.& talliabilib. 731
2 De commun.ſeruo manumiſſ. 745
3 De liber.cauſ. 746
4 De præſcript.quæ pro libert.compet. 748
5 De his,qui manumitti non poſſunt, 750
6 Nec de ſtat.defunct.poſt quinq.quær. 753
7 De acquir.vel amitt.poſſeſſ. ibid.
8 De long.tempor.præſcript. 765
9 Quib.non obiicit.long.temp.præſcript. 766
10 Si aduerſ.credit.præſcr.oppon. 767
11 De quadrien.præſcript. 770
12 Ne rei domin. vel templor. vind. temp. præſcr. ſum. ibid.
13 De præſcript.30.& 40.annor.& centenaria, 771
14 De ſentent.præfect.prætor. 779
15 De ſentent.& interloc.omn.iudic. 784
16 De ſentent.quæ pro eo,quod inter. 789
17 Si à non comp.iudic. 792
18 De fructib.& lit.expenſ. ibid.
19 De re iud. 813
20 De execut.rei iud. 819
21 Si plur.vna ſentent.condemnat.fuer. 835
22 Quib.res iudicata non nocet. 837
23 Comminat.epiſt.programm.auctor.rei iud. 840
24 De confeſſ. ibid.
25 Int.alios act.vel iud.non nocet. 842
26 De appell.& relat. 844
27 De tempor.& repar.appell. 855
28 De appell.tanquam ab abuſu. 858
29 Quor.appell.non recip. 865
30 Si vnus ex plurib.appell. 868
31 Quib.bon.ceder.poſſ. 869
32 De bon.auct.iudic.poſſid.& de ſep.bon. 871
33 De priuileg.fiſc. 878
34 De priuileg.dot. ibid.
35 De reuoc.his,quæ in fraud.creditor. 879

LIB. VIII.

1 Quor.bonor. 880
2 Quor.legat. ibid.
3 Vnde vi, 881
4 Vti poſſidetis, 892
5 De noui oper.nunciat. 894
6 De pignor. 895
7 In quib.cauſ.pign.vel hypoth.tacit.contr. 906
8 Qui potior.in pignor.habeant. 909
9 De his qui in prior.credit.loc.ſucced. 910
10 Si antiq.cred.pignor.vendid. 922
11 Si commun.res pign.dat.ſit. 924
12 De prætor.pignor. ibid.
13 Si in cauſ.iudic.pign.capt.ſit. 925
14 Si pignus pignor.dat.ſit. 926
15 De remiſſ.pignorum. 927
16 Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poſſ. 930
17 De diſtract.pignor. 931
18 Debit.vendit.pignor.imped.non poſſunt. 941
19 Si vendit.pignor.agat. 942
20 De luit.pignor. 943
21 Si vnus ex plurib.hæred.debit. 954
22 De iure domin.impetr. 955
23 De pactis pignor. ibid.

24 De

24 De except. 960
25 De litigioſis. 972
26 De contr.& commit.ſtipulat. 974
27 De duobus reis. 978
28 De fideiuſſ.& mandat. 984
29 De nouat. & delegat. 997
30 De ſolut.& liberat. 1001
31 De euictionib. 1018
32 Credit.euict.pignor. non debet. 1028
33 De patr.poteſt. 1030
34 De poſtlim.reuerſ. 1031
35 Quæ ſit long.conſuetud. ibid.
36 De donat. 1033
37 De donat.quæ ſub mod. 1038
38 De reuoc.donat. 1040
39 De mort.cauſ.donat. 1047
40 De inſinuand.donat. 1049

LIB. IX.

1 Qui accuſ.non poſſ. 1052
2 De accuſat.& inſcrip. 1053
3 De exhib.vel tranſmitt.reis. 1057
4 De cuſtod.reor. 1058
5 De priuat.carc.inhibend. 1060
6 Ad leg.Iul.maieſt. ibid.
7 Ad leg.Iul.de adulter.& ſtupr. 1063
8 Ad leg.Iul.de vi public.& priuat. 1066
9 De rapta virg. ibid.
10 Ad leg.Cornel.de ſicar. 1067
11 De iis qui parent.vel filios occid. 1070
12 De maleſic.mathemat.& ſortileg. 1071
13 Ad leg.Cornel.de falſ. 1072
14 De his qui ſibi adſcrib. 1077
15 De falſa moneta. ibid.
16 De mutat nominis. 1079
17 De crimine ſacrilegij. ibid.
18 Quand.ciuil.act.criminali præiudicet. 1080
19 De crimine explicatæ hæreditat. 1081
20 De iniuriis. 1082
21 De quæſtion. 1085
22 De abolit. 1091
23 Vt intra cert.temp.crimin.quæſt.termin. 1092
24 De Calumniator. 1098
25 De pœnis. 1099
26 Ne ſin.iuſſ.Principis cert.iudic.lic.confiſ. 1104
27 De bon.damnat. 1105
28 De ſentent.paſſ.& reſt. ibid.
29 De dignitate & nobilit. 1017
30 De muner.patrim. 1117

APPROBATIO.

NOs S. Theologiæ Doctores ſubſignati, & in Conuentu Eccleſiaſtico, quem Synodum vocant, ab Illuſtri & Reuerendiſſimo D.D. Franciſco de Sales, Epiſcopo Gebennenſi vigilantiſſimo, examinatores conſtituti, quæ in hoc opere ſcripta ſunt à Clariſſimo, necnon optimè de re litteraria merito Antonio Fabro IC. Sebuſiano, in ſupremo Curiæ Sabaudiæ Senatu Senatore digniſſimo, & in Ducatus Gebennenſis auditorio Præſide ampliſſimo, omnia ſecundùm ſalutarem & orthodoxam Eccleſiæ doctrinam ſcripta eſſe, præſertim verò quæ lib.1.tit.1.de Summ. Trin. & Fid. Cathol. aduerſus peſtilentes noſtri temporis Sectariorum errores, & Nouatorum hæreſes ab inferis erutas, & iam diu ab Eccleſia reiectas, ſcripta legimus, ac ſumma cum vtilitate typris excudi, tutò legi poſſe, & ab omnibus, qui rectè de Fide Catholica ſentiunt, approbari debere iudicamus. In quorum fidem & teſtimonium hæc ſcripſimus & ſubſcripſimus: Necij Allobrogum Calend. Nouembr. 1605.

CL. STEPH. NOVELLETIVS. IOANNES DEAGE.

ROGES. IANVS DES OCHES.

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

LIBER PRIMVS.

TITVLVS PRIMVS.

De ſumm. Trinit. & fide Cathol. & vt nem. de ea public. contend. aud.

PRODIIT ſuperiore ſeculo ab inferis horrendum neſcio, an miſerandum potiùs hominum genus, qui à Chriſtianæ religionis & ſacroſanctæ fidei noſtræ Catholicæ vnitate, ac quod omninò conſequens eſt, veritate deſciſcētes, noua paſſim dogmata, nouáſque Hæreſes, ſed ex veteribus & iam pridem damnatis magna ex parte conſutas conflatáſque inuexerunt. In tot penè Sectas diuiſi, quot fuerunt eorum Capita, qui Sectatores habere quam eſſe maluerunt. Diceres Samſonis eſſe vulpeculas, capitibus quidem diſiunctis aliò, atque aliò tendentes ſingulas, ſed omnes tamen caudis coadunatis in vnius Eccleſiæ Romanæ incendium & excidium ſi velle ſufficeret colligatas, conglobatáſque. Inter omnes iſtos præcipui, & ſicut impietatis, ita nominis fama conſpicui Lutherani, Vbiquitarij, Zuingliani, Anabaptiſtæ, Suenckfeldiani, Dauidici, Samoſatenici, Caluiniſtæ, Anglocaluiniſtæ, Puritani, Adiaphoriſtæ, Oſiandrini, Melanctonici, vt reliquos permultos ne dicam penè innumeros veluti minorum gentium Dæmones taceamus. Omnium tamen ſumma diuiſio illa eſſe poteſt, vt eorum tria quodammodo genera & præcipua capita conſtituantur, ad quæ cæterorum omnium ſectæ inferiores, tanquam ſpecies referri poſſint, Lutheranorum, Caluiniſtarum, & Anabaptiſtarum. Quanquam ea iam Anabaptiſtarum conditio eſt, vt cæteris licèt non inſania, & impietate, attamen numero longè inferiores, ab omnibus propemodum tanquam imbelles, nulliúſque pretij hoſtes contemnantur, ſolis Lutheranis & Caluinianis locum ſibi penè omnem relictum gloriantibus. Itaque de his ſolis dicendum nobis erit, cùm nec ipſa ferè aliorum nomina niſi per libros & famam ad nos vſque peruenerint. Etſi quæ apud nos extant de Religione edicta Principium noſtrorum, Senatúſque noſtri conſulta & decreta quàm plura, (quæ tamen quia publicè excuſa proſtant, huc tranſcribenda minimè putauimus) non Lutheranos tantùm & Caluinianos notant & inſectantur, ſed reliquos etiam omnes Hæreticos, Quales ſine dubio ſunt quotquot à ſancta Eccleſia Catholica, Apoſtolica & Romana, quocumque tandem cenſeantur nomine, defecerunt, ac quorum errores ſacroſanctum Concilium Tridentinum Spiritu ſancto ſuggerente, iuſtiſſimo anathemate damnauit. Præclarè verò & in tanta infelicitate ſatis feliciter actum eſt cum Republica Chriſtiana, quod has ipſas ſectas, quæ tanto impetu in eam coniurarunt, iis notis infames eſſe contigit, propter quas vel primo ipſo intuitu dubitare nemo poſſit, quin hæreticæ; vt ſacri Canones loquuntur, prauitatis ſpeciem & inſignia præ ſe ferant. Adferemus tantùm aliquas & de ſingulis aliqua ne cum ſutoribus Lutheranis & Caluinianis Theologos agere videamur nos, qui ſolam Iuriſprudentiam nec aliud præterea quicquā profitemur. Reliqua Theologis qui tam multi támque præclari ex profeſſo iſta tractarunt, conſultò relinquemus. Adferemus autem ipſiſſima Lutheri & Caluini verba, vt qui non poterunt facile credere, quod ſanè incredibile eſt, tam abſurdas & planè diabolicas impietates, tamque impias abſurditates tot aſſertoribus ſuperbientes cuiquam mortalium in mentem venire vnquam potuiſſe, nihil tamen à nobis effictum aut immutatum conqueri iure poſſint. Sed illud primum à Catholicis & piis Lectoribus concedi nobis poſtulamus, ne hoc facto noſtro offendantur, quaſi libros prohibitos contra ſacroſanctæ Eccleſiæ decreta legerimus. Poſſumus enim verè affirmare, nihil à nobis hac in re factum eſſe, niſi quod pio & Chriſtiano cuilibet facere licuerit, eámque nos in tanti momenti negotio adhibuiſſe cautionem, quæ fuit neceſſaria, ne iuſtiſſimas Eccleſiæ cenſuras, quas & veremur vt par eſt, & reueremur, vllo modo incurreremus.

Prima nota Hæreticorum noſtri temporis, Negatio.

PRima illa, nec meo iudicio parua nota eſt, quod omnia propemodùm negant, affirmant penè nihil, niſi quod & negando affirmant plerumque, & affirmando negant. Vt facilè appareat ex eorum numero illos eſſe, qui vt Tertullianus de Hæreticis omnibus ſcripſit *Credendo non credunt.* Diſſimiles in eo à paganis qui, vt idem ille ait, Non credendo credunt. Nec video quibus magis quàm iſtis conuenire poſſit quod de Antichriſto magni plerique viri exiſtimarunt ἀρνοῦμαι nomen illi eſſe. Quandoquidem Antichriſtianorum omnium, id eſt Hæreticorum ſolemnis mos iſte eſt, vt doctrinam ſuam ferè omnem conſtituant in negando. Quod ſi faciunt eo conſilio, vt nos onerent probatione, nec quicquam ipſi probare teneantur, ne peſſimi ſunt non modò Theologi, ſed etiam Iureconſulti. Nec enim apud iuris noſtri ſiue auctores ſiue interpretes dubitationem res habet, quin actor quiſquis eſt, probare debeat ſuam intentionem, etiam quæ in negando conſiſtat. Præſertim verò ſi agat quis ad turbandum eum, qui ſit in pacifica rei de qua controuer-

controuertitur poſſeſſione. Alioqui, quid obſecro certum erit, quid tutum ſi actori etiam calumnianti ſufficiat negare? Digni ſanè quibus id etiam accommodemus, quod D. Ioannes in Apocalypſi de locuſtis illis ſcribit exeuntibus de puteo abyſſi, quas ait habere ſuper ſe Regem Angelum abyſſi, cui nomen Hebraicè אבדון *Abadon*, Græcè *ἀπολλύων* Latinè *exterminans*. Vt ſignificet Hæreticos omnes nihil propemodum adſtruere, omnia verò deſtruere, nihil affirmare, omnia negare. Tales denique illos eſſe vt poſſit quis non inſulsè nec falsò contendere, Si Chriſtiani dicendi ſunt, negatiuè illos non affirmatiuè Chriſtianos dici debere. Porrò negatiuè Chriſtianum quem eſſe quid aliud rogo eſt, quàm omninò non eſſe Chriſtianum?

De potentia Dei abſoluta.

1 NEgant in Deo potentiam vllam eſſe abſolutam. *Commentum* inquit Caluinus[1] *de abſoluta Dei potentia, quod Scholaſtici innexerunt execranda blaſphemia eſt.* Et alibi[2] *Impoſſibile* appellat quod numquam aut fuit aut futurum eſt Huic autē negationi contraria eſt affirmatio Chriſti dicentis potuiſſe ſe rogare Patrem, & exhibuiſſet illi Pater pluſquam duodecim legiones Angelorum. Et camelum per foramen acus tranſmittere. Item affirmatio illa Ioannis Baptiſtæ, poſſe Deum ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. Sed nec negauerit quiſquam ſanæ mentis, poſſibilia Deo eſſe omnia quæ ille facturum ſe minatur, vt puta Niniuem ſubuertere, & alia huiuſmodi infinita, quæ tamen nunquam fecit Deus aut facere voluit. Et vt eleganter Tertullianus contra Praxeam, *Potuit ita ſaluus ſim, Deus pennis hominem inſtruxiſſe, quod & miluis praſtitit, Non tamen quia potuit, ſtatem fecit, Potuit & Praxeam* (addamus ſi lubet Lutherum & Caluinum) *& omnes pariter Hæreticos extinxiſſe, non tamen quia potuit extinxit.* Hæc autem omnia non potuit Deus de potentia ordinaria, Alio enim ordine res & ſtabilitæ ſunt & peractæ, Ergo de potentia abſoluta, id eſt, quæ ſoluta ſit ab omni lege promulgata, & ab ordine rerum conſtituto: Sed non abſoluta eo ſenſu quaſi ſoluta ſit ab æquitate, & iuſtitia, quomodo perperam interpretatur Caluinus, Æquitas enim & iuſtitia lex Dei intrinſeca eſt, ipſa verò nihil aliud quàm ipſemet Deus qui vt ſibi ipſi lex eſt, ita recedere à lege & æquitate minimè poteſt[3].

1 Caluin. in cap. 23. Iſaiæ ad verſ. 9.
2 Lib. 2. Inſt. cap. 7. §. 5.
3 Auguſt. lib. 9. in Geneſ. c. 17. & 18.

De voluntate Dei permiſſiua.

2 NEgant[1] in Deo voluntatem permiſſiuam contra innumeras ſacræ Scripturæ affirmationes, Inter quas Pſalm. 80. *Dimiſit eos ſecundùm deſideria cordis eorum.* Act 14. *Dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas.* Luc. 8. *Rogauerunt eum vt permitteret eis ingredi in porcos, & permiſit eis.* Vult ergo Deus permulta non voluntate afficiente, aut committente: ſed permittente tantùm, ea ſcilicet quæ cùm mala ſint malitiâ, vt aiunt, morali, à Deo qui bonus & bonitas ipſa eſt proficiſci numquam poſſunt.

1 Caluin. diſertis verbis lib 1. Inſtit. c. 18. ſect. 1. & 2.

De ſimplici Dei præſcientia.

3 NEgant Dei ſimplicem præſcientiam, Caluini enim verba hæc ſunt[1]: *Nec Auguſtinus quidem illa ſuperſtitione interdum ſolutus eſt, quemadmodum vbi dicit[2] indurationem & excæcationem non ad operationem Dei, ſed ad præſcientiam ſpectare, At iſtas argutias non recipiunt tot Scriptura, &c.* Huic autem negationi contrarium eſt quod paſſim affirmat ſacra Scriptura Deum præuidiſſe proditionem Iudæ, negationem Petri, excæcationem Iudæorum, quæ quidem prædixit & præſciuit Chriſtus, nec tamen voluit, aut effecit.

1 Caluin. lib. 1. Inſtit. c. 16. ſect. 4. & lib. 2. c. 4. ſect. 3.
2 Lib. 1. De prædeſt. & gratia.

De eſſentia quam Dei Filius habet à Patre.

4 NEgant[1] Filium Dei à Patre eſſentiam habere, Contra quam affirmant Scripturæ & Chriſtus ipſe, Chriſtum eſſe Filium Patris, & à Patre procedere per generationem, quis enim vel intellectu ſolo, mentiſque vlla cogitatione aſſequi poſſit, Eum qui Filius ſit, & dicatur, Filium eius eſſe à quo eſſentiam naturámve non habeat? Quid verò aliud Filius à Patre habere potuit, quam diuinitatem? Quid Patri & Filio commune eſt præter eſſentiam? Quid ergo Filio communicauit Pater, ſi non eſſentiam ipſam? Quare paſſim clamant Scripturæ, Concilia, Patres, vniuerſus denique Chriſtianorum orbis, Filium eſſe Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Habet ergo Deus Pater veram eſſentiam diuinam, quæ nec à ſe, vt parum cautè loquitur Caluinus, nec ab aliquo alio eſt: ſed prorſus à nullo, cum eſſentia neque generet, neque generetur. At verò Filius, qui hanc ipſam habet eſſentiam, habet non à nullo, nec à ſe, ſed à Patre, Denique eſſentia quæ ſi in ſe conſideretur, à nullo eſt, ea in filio à Patre eſt[2].

1 Caluin. lib. 1. Inſtit. cap. 13. ſect. 32.
2 D. Hilar. lib. de Trinit. Athanaſ. in Epiſtol. Concil. Arimin. & Seleuc. Baſil. lib. 2. contra Eunomium.

De morte Chriſti.

5 NEgant Chriſti mortē operam ſi ſolùm illam Chriſtus obiiſſet, quicquam nobis fuiſſe profuturam *Nihil actum erat*, inquit Caluinus[1], *ſi corporea tantum morte Chriſtus defunctus fuiſſet.* Deus immortalis: Omnes ſacrarum Scripturarum apices ad ſanguinem, ad Crucem, ad mortem Chriſti ſalutem noſtram referunt, omnes Chriſtiani Chriſtum morte ſua mortem noſtrā deſtruxiſſe proclamant, omnes ſancti redemptionis ſuæ Canticum concinunt in hæc verba, *Redimiſti nos Deus in ſanguine tuo*, Et audent bufones iſti in lacunis obſtrepere, nihil ea viuifica morte actum eſſe! Iſaias autem hoc amplius prædicat, vel ſolo Chriſti liuore ſanatos nos eſſe. Denique vita noſtra filia Chriſti mortis eſt; qui alibi quàm in hac morte vitam quærit, vitam perdidit. Qua verò fronte poſſunt iſti dicere, nihil morte Chriſti actum fuiſſe, cùm propter infinitam patientis dignitatem minima regij illius ac diuini ſanguinis guttula, innumeris mundis redimendis ſatis fuiſſet?

1 Lib 2 Inſtit. c. 16. ſect. 10.

De Chriſto Legiſlatore.

6 NEgant Chriſtum eſſe Legiſlatorem, atque adeo vllam in Euangelio legem proponi, ſic enim Lutherus[1]. *Neceſſe eſt*, inquit, *vt ſcias, quid ſit Chriſtus definitiuè, Chriſtus autem definitiuè non eſt Legiſlator.* Mox doctrinam de Chriſto Legiſlatore peſtilentem appellat. Et paulò poſt: *Labor mihi eſt*, inquit, *vt dediſcam veterem illam inolitam opinionem de Chriſto Legiſlatore & Iudice, vtque damnem & repellam illam.* At contra, hoc ipſum affirmat Epiſtola D. Iacobi[2], quæ diſertis verbis Chriſtum Legiſlatorem appellat, quem Iſaias priùs Legiferum vocarat, *Dominus* inquit, *Legifer noſter.*

1 In c. 2 ad Galat.
2 Cap. 4.

De Chriſto Iudice.

7 NEgant Chriſtum eſſe iudicem, ſic enim Lutherus eodem loco, *Perſuaſus* inquit, *erat peſtilentibus illis opinionibus.* Quas ſubinde explicans ponit hanc inter cæteras: quod Chriſtus ſit iudex, ſéque laborare ait, vt illam dediſcat. At non ita D. Petrus, qui palàm teſtatur, Chriſtum conſtitutum eſſe à Deo Iudicem viuorum & mortuorum, nec aliter cæteri Apoſtoli, qui omnes vno ore prædicant Chriſtum iudicaturum viuos & mortuos.

De traditione non ſcripta.

8 NEgant traditionem vllam eſſe, quæ ſolo ſermone tradita ſit, contra expreſſam D. Pauli affirmationem

qui

qui in Epiſtola ad Theſſalonic. *Tenete*,inquit, *traditiones quas accepiſtis ſiue per ſermonem*, *ſiue per Epiſtolam.* Et vero quænam ſacrarum Scripturarum certitudo erit, quænam auctoritas ſi traditionem tollas, cùm ſola traditione non etiam Scripturæ vllius fide probari ea certitudo & auctoritas poſſit? Cur Euangelium Matthæi & Lucæ potiùs quam Thomæ & Nicodemi libros Canonicos eſſe dicemus: Aut ſi quis neget,atque cum iſtis traditionem nõ ſcriptam reiiciat,quomodo probabimus? Rurſum vbinam gentium erat Eccleſia, aut fides Eccleſiæ totis illis ſeculis, quibus nihil dum de fide tractatum erat per Scripturam:ſed per ſermonem tantùm? An non fuit Eccleſia Scripturis antiquior? Aut quonam ſacræ Scripturæ loco ſcriptum probabũt iſti, vt cogant hos cre. ere,nihil credendum eſſe,niſi quod ſcriptum? Quid de Baptiſmo infantium? De Dominico die potius quam alio in Sabbathi Iudaici vicem ſanctificando, de Angelorum creatione,ac de aliis huiuſmodi tam multis quorum certiſſima fides in Eccleſia, & etiamnum apud omnes quoque Hæreticos omnes, probatio verò per Scripturam planè nulla.Longè aliter & præclarè vt omnia Auguſtinus: *Non crederem Euangelio, niſi Eccleſia diceret eſſe Euangelium.*

Contra Epiſt. Fundamenti. c.5.
Tertull lib.de co on.milit.Baſil.lib.de Spir.ſan.c.17.Aug Ep. 118.

De libris Canonicis.

9 NEgant ex libris ſacræ Scripturæ libros Iudith, Baruch, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Machabæorum, & Tobiæ auctoritatem Canonicam habere, quod in Canone Hebræorum adſcripti nõ ſint,quaſi plus auctoritatis Iudaicæ Synagogæ tribuendum ſit, quàm Eccleſiæ Catholicæ vniuerſæ,quæ vnanimi conſenſu habuit ſemper libros illos pro Canonicis.Ex quibus etiam cùm nonnulli nonniſi poſt Hebræorum Canonem conſcripti fuerint, quis eos in Canone illo deſcriptos nõ fuiſſe mirabitur,niſi qui per Chronographiæ imperitiã neſciat deſcribi nullo modo potuiſſe?

Vide Conc.Carthag tertium Can.43.D.Aug.lib.1. de Doctr.Chriſt. cap.8.

D. epiſtola D. Iacobi.

10 NEgant Epiſtolam D.Iacobi eſſe Canonicam, cùm ſi quando ex ea vrgeantur, dubiam [1]faciant eius fidem & auctoritatem, quæ tamen vt cæterorum canonicorum librorum ſemper certiſſima fuit & explorata.Nam Lutherus in libro quem cõſcripſit. *De captiuitate Babylonica*, cap.de ſacramento Extremæ vnctionis,reſpondens ad argumentum ductum ab auctoritate maniſeſtiſſima D. Iacobi pro Extrema vnctione his ipſis verbis ſententiam exponit ſuam: *Ego autem dico, ſi vſpiam deliratum eſt, hoc loco præcipue deliratum eſt, omitto enim quod hanc Epiſtolam non eſſe Apoſtoli Iacobi, nec Apoſtolico ſpiritu dignam multi valde probabiliter aſſerant,licet conſuetudine auctoritatem cuiuſcumque ſit,obtinuerit:tamen ſi etiam eſſet Apoſtoli Iacobi, dicerem non licere Apoſtolo ſua auctoritate Sacramentum inſtituere.* Viden' hominis audaciam & impudentiam, qui non contentus ademiſſe quantum potuit auctoritatem Epiſtolæ Apoſtolicæ,inſimulat etiam Apoſtolum arrogantiæ, quod inſtituendi ſacramenti facultatem ſibi arrogauerit, ſi eam Epiſtolam conſcripſit?Non videt furioſus Apoſtata id Apoſtolum agere, non vt inſtituat extremæ vnctionis ſacramentum,ſed vt ad eius vſum fideles hortetur, non facturus vtique,niſi Chriſtus ipſe inſtituiſſet.

De Scripturarum difficultate.

11 NEgant Scripturas ſacras vllam habere difficultatem quæ obſit fidelibus,quominus facilè intelligantur, ita vt omnium Patrum commentariis clariores ſint & faciliores [1]. Qua negatione mendacij arguunt D. Petrum, qui quanquam & fidelis ipſe & doctus(niſi fortè & fide & doctrina inferior Luthero fuit) ſcripſit tamen multa eſſe in D. Pauli Epiſtolis difficilia, quæ infideles & parum docti detorquent vt Scripturas,inquit, cæteras ad ſuam perditionem.Sed & quis in Dei Eccleſia Doctorum vſus erit; quænam certè neceſſitas ſi vera iſti ſomniant?quid denique tot Patrum commentaria tãtis vigiliis & lucubrationibus elaborata, tot ſudoribus abſoluta proderunt, ſi ſacris libris quos exponere voluerunt,difficiliora ſint, & obſcuriora?

1 Luther.in aſſert.articulorum per Bullam Leonis X.damnatorum.

De Eccleſia viſibili.

12 NEgant veram Eccleſiam eſſe viſibilem [1]. Quod ſi ita eſſet,cur Chriſtus Dominus noſter comparaſſet eam ciuitati ſupra montem poſitæ,conuiuio,ouili, ædificio ſuper petram ædificato:Cur præterea nos ad Eccleſiam remitteret illis Euangelij verbis, *Dic Eccleſiæ*? An non faciunt ridiculum & impoſtorem Chriſtum, qui nos ad Eccleſiam alleget,ſi inuiſibilis illa & imperceptibilis eſt?

1 Caluin lib 4 Inſtit.cap.1.ſect.3.& ſeq.& Luther.paſſim in lib. de ſeruo arbit. Et de abrog. Miſſa priua.

De Eccleſiæ iudicio infallibili.

13 NEgant Eccleſiæ Catholicæ & viſibilis infallibile de rebus fidei iudicium eſſe [1]. Cui negationi contraria certè eſt affirmatio illa Chriſti,*Portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam.* Itemque Pauli: qui eam columnam vocat,& firmamentum veritatis: Ea verò ſi tam infeliciter & inhumanè nobiſcum ageretur, vt Eccleſia vniuerſalis in rebus fidei & in vero ſenſu Verbi Dei diiudicando errare poſſet, quis mortalium obſecro non errare ſe poſſe crederet? Qui autem errare ſe poſſe credit, quomodo certus eſſe poſſit ſe non errare? Conſequens igitur neceſſariò fiet, vt in fidei ſenſũſque, ſacrarum Scripturarum incertitudine omnes ambulare fatendum ſit. Quid ergo erit,quod nobis tam certum & exploratum eſſe oporteat, vt nec ſi Angelus de cœlo contrarium dicere velit, ei tamen credere debeamus.Quis non enim deberet Angelo cœleſti potius, quam ſibi credere,ſi non ex alia parte auctoritas & certitudo fidei Eccleſiæ?Angeli cuiuslibet auctoritatem contrariam,ſi qua vnquam per impoſſibile contraria eſſe poſſet, ſuperaret.

1 Caluin.lib 4.c.8.& alibi ſæpe. Luth.de Miſſ.priuat.& de vnction Sacerdot.

De Conciliorum generalium auctoritate.

14 NEgant Conciliorum etiam generalium auctoritatem eam eſſe, cui firmiter adhærere debeamus [1] vt affirment priuato cuilibet, nedum populo incumbere, vt Conciliorum doctrinam ad amuſſim Scripturæ exigat & examinet; ſic enim Lutherus [2]. *De doctrina*, inquit,*cognoſcere & indicare pertinet ad omnes & ſingulos Chriſtianos, & ita pertinet,vt anathema ſit,qui hoc ius vno pilo læſerit. Chriſtus enim ait,attendite à falſis Prophetis. Hæc ſola auctoritas ſatis eſt*,inquit, *aduerſus omnium Pontificum, omnium Patrum,omnium Conciliorum,omnium ſcholarum ſententias, quæ ius indicandi & decernendi ſolis Epiſcopis & Miniſtris tribuerunt,& impiè ac ſacrilegè populo, id eſt, Eccleſiæ Reginæ rapuerunt.* Et paulò poſt inſultat Regi Henrico. *Et vt hic mei Henrici & ſophiſtarum recorder, qui à longitudine temporum & multitudine hominum pendent cum ſua fide,primum negari non poteſt huius rapti iuris tyrannidem vltra mille annos duraſſe. Nam in ipſo Concilio Niceno omnium optimo iam tum incipiebant leges condere, & ius iſtud ſibi vindicare.* Et paulò poſt: *Habemus*,inquit, *abſque controuerſia ius de doctrina cognoſcendi, & iudicandi ſeu probandi eſſe penes nos,non penes Concilia,Pontifices,Patres, Doctores.* Quid verò te rogo quiſquis es, qui hæc legis ſcribi potuit arrogantius & impudentius: Non Concilia, non Pontifices,non Patres, non Doctores, vnus Lutherus, imò quilibet de fæce populi, dummodo Lutheranus (ſic enim opinor Lutherus ſenſit alioqui actum eſſet de ipſo, & de Lutheranis omnibus,ſi Caluino, & Caluinianis de Scripturarum interpretatione credendum eſſe faterentur) ius habebit de doctrinis cognoſcendi & iudicandi. Hoc vero ſi

A 2 quis

quia Chriſtiani ſunt, an non & Pontifices , & Patres , & Doctores etiam ſunt Chriſtiani? Ergo quia oues ſunt,non paſtores. Suauis planè ratio,per quam fiat , vt ouis paſtorem ducat , regat , iudicet. Atqui monuit Chriſtus vnumquemque attendere à falſis Prophetis. Quis negat ? Sed an quod velit vnumquemque de ipſorum doctrina iudicare,vt Lutherus exiſtimat?Nihil minus. At quia poſſit vnuſquiſque de iſtorum perſona facilè cognoſcere; quod nos nimio malo noſtro in Lutheranis & Caluinianis cognouimus,ex fructibus & operibus ipſorum , quia nimirum veniunt , & non mittuntur , diſpergunt oues , & diuidunt ouile , vt proinde quamuis in ſpeciem oues videantur , facilè tamen appareat eſſe illos intrinſecus lupos rapaces.

1 Caluin.lib.4.Inſt.c. 9.ſect.8.
2 In lib.contra reg.Angl.tom.2.

De libero arbitrio.

15 NEgant vllum hominis liberum eſſe arbitrium [1].Idque adeò impudenter,vt Caluinus impudentiæ accuſet Græcos Patres,falſitatis Latinos,quod hi liberi arbitrij,illi αὐτεξουσίου voculis ferè ſemper vſi ſint. *Nimis ergo philoſophicè*,inquit, *hac de re locuti ſunt , qui ſe Chriſti iactabant eſſe diſcipulos. Nam quaſi adhuc integer ſtaret homo, ſemper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos vero non puduit multo arrogantius vſurpare vocabulum , ſiquidem αὐτεξούσιον dixerunt , ac ſi poteſtas ſuiipſius apud hominem eſſet* , &c. Lutherus autem non minore audacia librum inſcripſit : *De ſeruo arbitrio* [2].Contra quem errorem iam olim ſcripſit B.Auguſtinus [3],quamplurima ex profeſſo & pluribus locis , ſed ſemper ita vt in eam recidat ſententiam,quam ſemel pro conſtanti & perpetua propoſitione his verbis expoſuit. *Eſt igitur* , inquit , *liberum arbitrium, quod quiſquis negauerit, Catholicus non eſt.*

1 Caluin.lib.2.Inſt.c.2.§.4.
2 Contra Eraſmum tom.7. operum.
3 Libris tribus de liber. arbitr. lib. vnic. De grat.& liber.arbitr.ad Valentin.tom.7.& Epiſt.45.ad eundem Valent.tom.2.

De peccato mortali.

16 NEgant fideles poſſe peccare mortaliter,quia, inquit Caluinus [1], *Fidelium peccata venialia ſunt , quia Dei miſericordia condemnatio nulla eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu,quia non imputantur , quia venia delentur.* Quaſi verò Petri execrationes , & Domini ſui abnegationes , Dauidis adulterium,& homicidium, imò ipſius Adami & Euæ inobedientia non fuerint peccata mortalia, quid ergo ſibi voluit , qui Epiſcopo dixit in Apocalypſi, *Nomen habes quod viuas , & mortuus es* , quid quod Dauid tantis lacrymis, tot ſingultibus petiit peccatum ſuum deleri,cor nouum ſibi creari,à ſua iniquitate lauari,à peccato mundari? ſi quia fidelis erat,nihil ei damnationis fuerat , neque vllum peccatum illi imputatum?

1 Lib.7. Inſt.c.4. §.28.

De quinque Sacramentis quæ Nouatores negant.

17 NEgant Confirmationis , Ordinis , Matrimonij, Extremæ vnctionis , & Abſolutionis vllum eſſe Sacramentum,contra id quod tam multis ſacræ Scripturæ locis paſſim adfirmatur [1].Sed nihil tãtis Theologis dignius quàm quòd fatetur Caluinus,quædam ex his Sacramenta fuiſſe Apoſtolorum temporibus,nunc vero eſſe negat,quaſi Sacramenta non niſi ad tempus fuerint inſtituta , non vt tanto tempore durarent, quanto Eccleſia ipſa, hoc eſt , ad ſeculi vſque conſummationem.

1 Act.8.& 19.Paul.1.ad Timoth.c.4.2.ad Timoth. c.1. ad Epheſ.4. & 5.Iacob.5.Ioan.20.

De Baptiſmi efficacia.

18 ADmittunt quidem reliqua duo Sacramenta Baptiſmum,& Euchariſtiam , ſed ita vt negent Baptiſmi ad peccatorum remiſſionem efficaciam , non enim ſi Caluino credimus , aqua Baptiſmi ablutionem & ſalutem noſtram perficit,aut purgandi , regenerandi , & renouandi virtutem in ſe continet. Quod tamen clariſſimè adfirmat Paulus Apoſtolus ad Titum 2. cùm ait , Chriſtum ſaluos nos feciſſe per lauacrum regenerationis , atque ita credendum eſſe,præſcripſit Concilium Nicenum,itémque Conſtantinopolitanum , ipſáque Eccleſia vniuerſa ſolemni illa decantatione profitetur,*Confiteor vnum Baptiſma in remiſſionem peccatorum.*

1 Lib.4 cap.15.ſect.2.& 10.
2 Cap. 3.

De fidelium liberis non baptizatis.

19 NEgant fidelium filios naſci filios iræ , damnationi obnoxios etiam ante Baptiſmum : ſic enim Caluinus [1]. *Infantem ex fideli progenitum hereditario iure ſecundum promiſſionis formulam tam à matris vtero in fœdere contineri* ait,quaſi verò Apoſtolus non exclamet , *Non qui filij carnis,ij filij Dei,ſed qui filij ſunt promiſſionis , æſtimantur in ſemine.* Atqui promiſſio nullibi facta eſt iis qui aut ex ſanguinibus,aut ex voluntate viri , aut ex voluntate carnis nati ſunt,ſed iis tantum,qui renati ſunt ex aqua & Spiritu Sancto,hoc eſt,qui ex Deo nati ſunt.Paulum ſanè, nec minus Dauidem Regem ex fidelibus parentibus procreatos fuiſſe , nemo ambigit , & tamen hic ſe in peccatis conceptum , ille ſe natura filium iræ fateri non dubitat. Grauis hac de re apud D. Auguſtinum extat ſententia [2]. *Quiſquis dixerit , quod in Chriſto viuificantur etiam paruuli , qui ſine Sacramenti perceptione de vita exeunt, hic profectò & contra Apoſtolicam prædicationem venit , & totam condemnat Eccleſiam,vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur & curritur , quia ſine dubio creditur aliter eos in Chriſto viuificari omnino non poſſe.* Hieronymus [3] quoque poſt Tertullianum , *Chriſtiani*,inquit,*non naſcuntur,ſed fiunt.* Mitiſſima tamen apud Catholicos ſententia illa eſt quod non baptizati infantes,quibus nullum præter originale peccatum imputari poteſt , damnatur pœna damni tantum, non etiam ſenſus,gaudéntque naturali felicitate , qualis quantáque maxima eſſe poteſt, ita vt etiam ſuo modo dent laudem Deo, quantum ad Iuſtitiam eius non modo vindicatiuam, ſed etiam diſtributiuam.

1 Lib.4.c. 16. ſect.24. & 25.
2 Epiſt.28.
3 Ad Lætam Tertul. contra gentes.

De Sacramento Euchariſtiæ.

20 NEgant in Euchariſtia Corpus Chriſti verum & reale præſens eſſe verè ac realiter,& ſub ſpeciebus panis & vini contineri. Eſt enim hoc ſolemne Caluini , & Caluinianorum omnium Paradoxum , vnde & *Sacramentarij* ab omnibus appellantur,propria veluti quadam & inſigni nota , quod ſcilicet Sacramentum ſine re fingant & conſtituant.Quo nomine non tantum ab omnibus Orthodoxis damnantur:ſed à Lutheranis quoque tanquam perfidi,rebelles & hæretici reiiciuntur. Huic autem negationi aut potius nugationi repugnat ex diametro verbum illud Chriſti Sole clarius,cœlo ſolidius. *Hoc eſt Corpus meum.* Ad quod impugnandum inuitatus aliquãdo Lutherus,cùm iam verecundiæ fines omnes grauiter tranſiiſſet,impugnare tamen erubuit , nimíſque potens eſſe verbum illud profeſſus eſt. Proteſtatus tamen ne quid de priſtina impudentia remanſiſſe , aut cum Romana Eccleſia per gratiam vel per ſordes conſenſiſſe videretur, perlibenter ſe fuiſſe diſſenſurum,ſi vel minimam occaſionem vidiſſet negandi audacter quod Chriſtus tam apertè conſtantérq; adfirmaſſet; ſatis itaque habuit negare tranſſubſtantiationem , vt Chriſtum ſuis exhiberet impanatum. Sacramentarij verò qui tanto ſubtiliores ſibi videntur,quãto ſunt reuera impudentiores, dum ad ea verba reſpondere conantur , in quantam Deus bone opinionum ac verborum diuiſionem atq; vertiginem

ginem inciderunt? In eam ſanè quæ maior videri debeat, quam qua turris Babylonicæ ædificatores cõfuſos legimus. Cùm ad octoginta quatuor vſque diuerſiſſimas interpretationes ex eorum libris optima fide collegerit vir clariſſimus Claudius Sancteſius Epiſcopus Ebroicẽſis in aureo illo ſuo opere de Euchariſtia, quibus ſi addas omnes eas, quæ ab eo tempore ſuperuenerunt, non pauciores, quàm ducentas inuenies, eáſque non modo diuerſas: ſed etiam quod in magno mendacio euenire neceſſe eſt omnes penè inuicem pugnantes, Neque hoc ſine mirabili & prouidentiſſimo Dei Optimi Maximi iudicio, vt qui tantum tantæque vnitatis Sacramentum immani illa contra Dei verbum negatione violare aut temerare auſi ſunt, in abyſſum diuiſionis hoc ipſo prolabi neceſſe habuerint. Duæ vero plauſibiliores pluribus ex iſta Caluinianorum colluuie interpretationes exiſtimantur, vna quæ in verbis Chriſti figuram & tropum inducit, & verbum ſubſtantiuum *Eſt* accipit pro *Significat*. Altera quæ vt à verbis Chriſti minimè recedere verbotenus videatur, admittit verum Chriſti corpus in Euchariſtiæ Sacramento eſſe: ſed per fidem, non per realem & corporalem præſentiam, quæ præcedat manducationem: denique ita eſſe, vt non ſit; ita vere, vt tamen non niſi imaginariè. Qua poſteriore interpretatione quid poteſt dici ſtultius, quid inſanius? Prior verò ſanè dignior eſt, quæ ad Grammaticorum, quàm ad Theologorum ſcholas relegetur, vt toties vapulent miſeri, quoties negabunt verbo *Eſt* veritatem ſubſtantiæ non ſignificationem ipſius ſignificari. Quid verò iſti Tropologi ei dixerunt ſi textum Hebraicum Diui Matthæi vidiſſent, qui ſicut Euangelium conſcripſit ea ipſa lingua qua Chriſtus Dominus vtebatur, cùm Sacramentum inſtitueret, atque cum hominibus in terris conuerſaretur. Ita Inſtitutionis formulam præcipuam magiſque obſeruandam tradidiſſe credendus eſt, quam porro ſic concepit, *Accipite & manducate hoc corpus meum*, nullo addito verbo, *Eſt*, aut alio vllo eiuſmodi, pro quo Sacramentarij ſuum illud *Significat* ſubſtituere, nobiſque obtrudere poſſint. Quo admiſſo illud certè etiam manifeſtè relinquitur, quod ab aliis Euangeliſtis omnibus vno ore, & à D. Paulo, (qui hoc ipſum accepit non à Coapoſtolis, ſed à Domino iam in cœlo aſſumpto) additum eſt Græcum Subſtantiuum verbum ἐςὶ, non ea mente factum fuiſſe, vt commentitiæ iſti interpretationi viam patefacerent, & verbum *Eſt* pro *Significat* vnquam accipi vellent: ſed vt eum ipſum ſenſum quem Matthæus materna Chriſti lingua expreſſit apertiùs exprimerent, additto verbo ſubſtantiuo ad pronomen *Hoc* demonſtratiuum ſubſtantiæ, & nomen ſubſtantiuum *Corpus*, ſubiectúmque adiectiuum *Meum*, quo perſona ipſa Chriſti enixiſſimè ſignificatur. Itémque relatiuum *Quod*, cuius eam eſſe vim & naturam ſciunt Grammatici omnes, vt ſit relatiuum ſubſtantiæ, ne tot iunctis verbis nihil penitus niſi ſubſtantiam & veritatem ſubſtantiæ exprimentibus dubitare quiſquam poſſet, quin de vero ac reali corpore ſuo Chriſtus Dominus in Sacramẽti inſtitutione ſenſiſſet, quod poſtea pro nobis datum & traditum eſt in Cruce non per figuram & ſignificationem, ſed verè ac realiter, vt figuræ omnes veteris Teſtamenti conſummato redemptionis opere finirentur. Addamus illa quoque tam enixa verba Pauli, *Qui enim manducat, aut bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit non dijudicans corpus Domini.* Quid enim potuit ſcribi apertius, aut ad excludendam figuram iſtam, & ſignificationem commentitiam, aut ad eam quoque interpretationem explodendam, quæ veritatem corporis Chriſti in fide accipientis, non in Sacramenti veritate conſtituit, plus tribuens fidei accipientis, quàm potentiæ inſtituentis? Quis enim poteſt indignius manducare, quàm qui omnino non credit eſſe corpus Chriſti? Atqui etiam is qui indignè manducat, & bibit, ideò iudicium ſibi manducat, & bibit, quia non dijudicat corpus Domini. Ergo verum corpus Domini eſt etiamſi indignè & ab infideli manducetur. De quo ne dubitare quiſquam poſſit, facere debent tot miracula tot hiſtoriis teſtata, de ſanguine effuſo ex ſacra hoſtia nunc à Iudæo perfido, nunc ab impio Hæretico ſacrilegè attentata, quorum miraculorum veritas etiamnum apparet apud Pariſienſes, Diuionenſes, & aliis pleriſque Chriſtiani orbis locis.

De ſacroſancto Miſſæ Sacrificio.

21 NEgant vllum eſſe in Eccleſia Chriſti verum & nominis proprij ſacrificium. Qua in negatione vt omnes huius temporis Hæretici inter ſe conueniunt, rati omnia ſe aſſecutos, quæ moliuntur, ſi religioni noſtræ ſacrificium ſubtrahant, ſine quo tamen non magis quàm ſine Deo ſtare religio poteſt. Ita & ab expreſſo Dei verbo, & ab omnium antiquorum Patrum & Chriſtianorum fide prorſus diſſentiunt. Quid enim clarius illis verbis: *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, Hic eſt ſanguis meus qui pro vobis, & pro multis funditur in remiſſionem peccatorum?* Nimirum datur ſacroſanctum corpus illud non ſolùm nobis in ſacramentum, ſed etiam pro nobis in ſacrificium; cui autem pro nobis daretur, niſi Patri omnipotenti? Ac ne quis etiam exiſtimet, ſacrificium quidem eſſe: ſed non propitiatorium, addidit Chriſtus & expreſſit diſertis verbis, *In remiſſionem peccatorum.* Omitto verbum quod factum eſt per Malachiam Prophetam [a] de oblatione munda toto terrarum orbe offerenda. Mitto alia pleraque ex Scripturis firmiſſima argumenta, quæ Theologi non omittunt. Satis enim ſupérque fidem noſtram adſerit verbum illud, quod os Domini locutum eſt, quo euidentiſſimè & efficaciſſimè probatur, Euchariſtiam non modò ſacramentum eſſe nobis exhibendum, ſed etiam ſacrificium pro nobis offerendum.

Quid vero eſſe potuit, quod miſeros iſtos mouerit, vt verborum Chriſti ſplendorem ſuis nugis obſcurare voluerint? Dicam paucis. Plura enim ex profeſſo Theologi. Vnum illud, quod quaſi nouum & nobis inauditum exclamant Nouatores, vnicam oblationem eſſe pro peccato quam Chriſtus cõſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Inde namque inferunt nihil opus eſſe, vt Chriſtus ſeipſum offerat ſæpius. Ergo inquies à ſacrificij Crucis poſitione ad ſacrificij altaris euerſionem iſti argumentantur. Hoc verò quis credat? Rectè ſentis quiſquis ita colligis: iſtorum enim ſolẽnis mos ille eſt, veritatem nimirum veritate deſtruere. Adeò verum eſt quod Tertullianus ſcripſit [a]: Variè diabolus æmulatus eſt veritatem. Affectauit illam aliquando defendendo concutere. Eodem namque modo inferunt iſti, quia fides iuſtificat, ergo charitatem non iuſtificare; quia Chriſti iuſtitia nobis imputatur, ergo nullam in nobis eſſe iuſtitiam; quia Chriſtus nobis meruit, ergo nulla in nobis eſſe merita; quia Chriſtus eſt ſummus Põtifex, ergo nullum in Eccleſia eſſe ſummum Chriſti Vicarium Põtificem; quia Chriſtus mediator redemptionis vnicus eſt, ergo nullũ eſſe mediatorem interceſſionis; quia Chriſtus nobis ieiunauit, ergo ieiunare nos non debere: denique ne ſingula proſequamur, quia ſacramentum eſt ſignum, ergo nullam rem eſſe in ſacramento. Atque hæc quidem apud vulgus imperitorum in ſpeciem magna & plauſibilia videntur, quibus ſi addas Chriſtum pro fidelibus & electis omnibus & reſurrexiſſe, & ad cœlos aſcendiſſe: ergo ex electis & fidelibus neminem aut reſurrecturum, aut ad cœlos aſcenſurum. Æquè credent iſti, ſi modò Lutherus, aut Caluinus adfirmet. Idem enim argumentandi modus mendacium hoc euincit. At apud eruditos, & ſiue in Theologia, ſiue in Logica melius verſatos, ſunt iſta omnino ridicula. Sciunt enim ſic potiùs è contrario argumentari nos debere, quia fides iuſtificat, ergo multo magis charitatem iuſtificare, ſine qua fides mortua eſt; quia Chriſti iuſtitia nobis imputatur, ergo realem, & veram iuſtitiam in nobis effici, & procreari; quia Chriſtus nobis meruit, ergo in nobis eſſe merita, quæ meritis Chriſti nobis ſunt comparata; quia Chriſtus eſt ſummus Pontifex, ergo inter eos, qui eius vices interim gerunt, vnum debere eſſe ſummum Pontificem, quia Chriſtus mediator redemptionis vnicus eſt, ergo multos eſſe poſſe & debere mediatores interceſſio-

nis, qui nobiſcum ab eo pro nobis petant, vt redemptionis ſuæ pretium & efficaciam nobis applicet, quia Chriſtus nobis ieiunauit, ergo multo magis nos ad eius exemplū & imitationem ieiunare oportere; quia Chriſtus reſurrexit, & ad cœlos aſcendit, ergo nos ſi non tantùm fideles, ſed etiam electi erimus & reſurrecturos & ad cœlum aſcenſuros, quomodo Paulus ad Theſſalonicenſes argumentatur. Denique quia in ſacramento ſignum eſt, ergo rem quoque ipſam ſignificatam adeſſe debere. Similiter vt ad rem noſtram veniamus, quia Chriſtus ſeipſum in ſacrificium obtulit in cruce, inferamus potiùs, ergo in ſacrificium quoque obtulit ſe in Euchariſtia, vt nimirum ſacrificium ſacrificio commendaret & applicaret. Eſt equidem illud veriſſimum, ſacrificio Crucis omnia conſummata eſſe, nec oblatione vlla noua opus eſſe. Ac non eò minùs verum illud quoque eſt, Euchariſtiam eſſe ſacrificium, non enim duo ſunt ſacrificia, Crucis & Altaris, ſed vnicum, vnica nempe res in vtróque offertur, & ab vnico offerente, vnico fine, & vnico Patri, idem nimirum Chriſtus eſt, qui in vtroque & offert, & offertur; vnicus Pater cœleſtis, cui offertur, & in vnicam remiſſionem peccatorum, & nominis Dei ſanctificationem. Proinde in modo tantum & forma differentia eſt, nam res quidem oblata idem Chriſtus eſt, vt diximus. At in Cruce in propria ſpecie & forma modo cruento, in Euchariſtia verò ſub ſpecie panis, & vini ſecundum ordinem Melchiſedech modo incruento. Finis ob quē offertur idem in vtroque, remiſſio ſcilicet peccatorum. At non eodem modo in vtroque attingitur, nam in Cruce remiſſio fit redemptione, ſatisfactione, reparatione immenſa. In altari verò redemptionis, ſatisfactionis, reparationis, vſufructu, & applicatione. Vnicus Chriſtus offert ſemetipſum; ſed in Cruce ſine miniſterio cuiuſquam alterius inferioris Sacerdotis. In altari non ſolùm per ſeipſum, vt in inſtitutione, ſed per adminiſtros eius ſacerdotij, quod ſecundum ordinem Melchiſedech ſtabiliuit in omni loco, ſeipſum, oblationem mundam offerri voluit. Idem Deus cui offertur, ſed in Cruce vt irato, & infenſo toti generi humano. In Euchariſtia, vt ſedato & propitio, & parato benedicere omnibus, quibus primæui ſacrificij crucis fructus applicatur. Ergo Miſſæ oblatio non alia eſt, ſed eadem cum oblatione Crucis, tantum abeſt vt ſit contraria. Nec tam repetitio eſt oblationis factæ in cruce, quam continuatio ac perſeuerans exhibitio, cùm vnico, perpetuo, ac conſtantiſſimo voluntatis actu ſeipſum Chriſtus Redemptor Patri obtulerit, & offerat vſque in æternum, vt non ſæpius nec iteratis actibus: ſed vnico, & nulla alicuius ceſſationis interruptione diſcreto actu oblatio hęc perficiatur ex parte Chriſti, quāuis reſpectu noſtri & miniſterij, quod pręſtamus, & reſpectu externorum actuū non tam continuata, quàm repetita, ſed ſemper tamen eadem oblatio cenſeri meritò poſſit: ſic Sol vnico, & continuato actu lumen ſuum inferiori orbi ſemper offert, & præſtat, nec vlla noctium, & dierum viciſſitudine in ſeipſo afficitur, licet reſpectu noſtri repetito quamuis eodem curſu, noctium, & dierum diuerſitate diſtinguatur. Ita fit, vt qui ſacrificium Miſſæ & ſacrificiū Crucis duo ſacrificia eſſe dixerit, verum dicat, propter diſtinctionem formæ, & modorum, quibus offertur vtrumque: At longè aptius loquatur, nec minùs verè, imo verius, qui vnum dixerit eſſe propter identitatem, vt ita dicam, eius qui & offert, & offertur, eius cui offertur, & finis propter quem offertur, ſicuti qui Solem vnum dixerit, verius vtique dixerit propter indiuiduam vnitatem ſubſtantiæ Solis, quàm qui propter dierum diſtinctionem plures Soles exiſtimauerit nominandos. Atque hæc quidem obiter dicta ſint. Sed quis non videat Satanæ fraudem? Tollunt eius diſcipuli (nam & talem ſe in hoc argumento fatetur Lutherus) & deſtruunt ſacrificium Miſſæ, quaſi vim omnem ſalutiferam in ſacrificio Crucis reponi velint. Cùm autem ad ſacrificium Crucis deuenerunt, omnem illi vim & virtutem adimunt, affirmantes, vt ſupra diximus, nihil eo actum fuiſſe: ſed ad cruciatus inferni neſcio quos, de quibus in tota Scriptura, ne verbum quidem totius redemptionis noſtræ ſummā omnem referunt, vt facilè appareat non aliud iſtorum conſilium eſſe, quàm vnum ſpernere, & aliud non admittere.

1. Malac. c. 1.
2. Initio libri aduerſus Praxeam.

De Poteſtate Paſtorum.

22 NEgant Eccleſiæ Paſtoribus vllam remittendi peccata, & abſoluendi poteſtatem factam eſſe à Chriſto Domino, cuius tamen verba quibus idipſum adfirmaret luce clariora ſunt in Euangelio Matthæi, & Ioannis [1].

1 Matth. 16. & 18. Ioan. 21.

De Chriſti deſcenſu ad inferos.

23 NEgant Chriſtum verè ex hiſtorico ſenſu ad inferos deſcendiſſe, ſed myſticè tantum & ſenſu metaphorico [1] quantumcunque expreſſiſſimè in Symbolo Apoſtolorum ſcriptum ſit, *Deſcendit ad inferos.* Quaſi verò Symbolum Apoſtolorum iis formulis conceptum ſit, & concipi debuerit, quæ tam difficilem & reconditum ſenſum haberent, quem nemo hactenus præter Caluinum aut eruere, aut diuinare potuiſſet, ac non potius iis, quæ eſſent facillimæ, & quæ ſenſum Chriſtiano cuilibet obuium haberent. Quàm verò longè aliter D. Paulus, qui ad Epheſios exclamat de Chriſto, *Quod autem aſcendit quid eſt, niſi quia deſcendit in inferiores partes terræ?*

1 Caluin. lib. 16. ſect. 9. & 10.

De Sanctorum inuocatione.

24 NEgant ſanctos Beatos à nobis inuocandos eſſe, & conſequenter negant vllum nobis cum illis, aut illis nobiſcum à Deo relictum eſſe commercium. In quo deſtruunt quantum poſſunt Sanctorum communionem illam, quam Apoſtoli omnes vno ore docuerunt, & quam dum coarctare vult Caluinus [1] ad vnius nobiſcum fidei coniunctionem imperitè valdè ac imprudenter facit, cùm Sancti beatitudinis comprehenſores non amplius credentes dici debeant, ſed videntes; Fidem namque in beatis euacuari aſſeuerat Apoſtolus.

Caluin. lib. 9. c. 22. ſect. 21. & 24.

De cura, quam Sancti gerunt de nobis.

25 NEgant Sanctos vllam noſtri curam gerere, vllamque rerum noſtrarum cognitionem habere. *Quis,* inquit Caluinus, *Eo vſque longas illis eſſe aures reuelauit, quæ ad voces noſtras porrigantur?* Quàm iuſtiùs liceat mihi exclamare, *Quis tam maledicam animam Caluini eſſe crederet, ac tam inſipientem animam, vt auditum beatarum mentium longitudine aurium metiretur?* An non Chriſtus ipſe reuelauit Angelos de peccatorum pœnitentia & iam in cœlis gaudere? At quomodò gaudent, ſi non cognoſcant? Si verò cognoſcūnt, quibus auribus id perceperunt? Nam iiſdem planè auribus animæ Sanctorum voces noſtras percipiunt. Illis enim æquales ſunt & aures, & oculi, & manus & pedes, cùm idem Chriſtus Dominus dixerit, *Erunt æquales Angelis Dei* [1].

1 Auguſt. 1. c. lib. de cur. pro mort agend.

De cura pro mortuis habenda.

26 NEgant vllam à nobis curam pro mortuis agendam eſſe, negant defunctorum animas viuorum precibus iuuari, vllúmque mortuis locum ſupereſſe, in quo peccatorum remiſſionem conſequi poſſint. Huic verò negationi obſtat manifeſtiſſimum Scripturæ teſtimonium in libris Machabæorum *Sancta,* inquit Spiritus ſanctús, *& ſalubris cogitatio eſt pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.* Sed & ipſius Chriſti, qui in Euangelio dicit, peccata quædam eſſe quæ nec in hoc ſæculo remittantur, nec in futuro. Non ita locututus, niſi peccata quædam eſſent, quæ in alio quoque ſæculo remittuntur, quod nec Ethnicus Plato ignorauit,

rauit, qui ſolo naturalis rationis lumine illuſtratus Purgatorium admiſit. Quid vero D. Auguſt. aliud egit toto illo libro, quem conſcripſit *De cura pro mortuis agenda*, niſi vt vel ex ipſa libri inſcriptione doceret, defunctos in Chriſto, viuorum precibus adiuuari.

Affirmationes Nouatorum.

ET hæc quidem ac innumera penè alia antiquæ & Catholicæ fidei capita negant iſti Negatores, ſi quid autem præterea de quibus nobiſcum ſentiunt, affirmare videntur, illud omne priuatiuum, putatiuum & chimericum eſt. Adeò namque ſibi in arte negandi placent, vt etiam affirmando negent, & quod ſupra ex Tertulliano diximus, credendo non credant. Dicam ſed carptim nonnulla quæ occurrunt.

De Deo mala operante & efficiente.

1 AFfirmant Deum non tantum permittere: ſed etiam immittere, velle, operari, efficere malam hominis voluntatem. Nec erubeſcit Caluinus [1] Diuum Auguſtinum ſuperſtitionis arguere, quod excœcationem & indurationẽ peccatoris ad ſolam Dei præſcientiam & permiſſionem referat. Eodémque loco diſertis verbis contendit, Deum per miniſtrum iræ ſuæ Satanam conſilia impiorum deſtinare, quo viſum eſt, & voluntates excitare, & conatus firmare. Et de Sehon Rege Amorrhæorum exemplum proferens ait, *Ergo quia perditum Deus volebat, obſtinatio cordis, diuina fuit ad ruinam præparatio. Et Satanam dum ad peccandum homines impellit inſtrumentum magis Dei in agendo, quàm à ſeipſo auctorem eſſe aſſeuerat* [2]. *Fateor*, inquit, *in hanc miſeriam* (loquitur autem de peccato) *decidiſſe vniuerſos filios Adam, atque id eſſe, quod principio dicebam, redeundum tandem ſemper eſſe ad ſolum diuinæ voluntatis arbitrium.* Mox arguit [3] eos qui negant decretum fuiſſe à Deo, vt ſua defectione periret Adã, ſubinde [4] loquens de perditis, *Ex Dei*, inquit, *Prædeſtinatione pendet eorum perditio.* Rurſum [5], *Cadit igitur homo Dei prouidentia ſic ordinante.* Sed & inceſtum quem Abſalon commiſit opus Dei eſſe dicit, vt & Chaldæorum ſæuitiam in Iudæos: & alibi [6], *Iam*, inquit, *ſatis apertè oſtendit, Deum vocari eorum omnium autorem, quæ iſti cenſores volunt otioſo eius permiſſu contingere.* Hac autem tam immani affirmatione priuant Dei Optimi Maximi voluntatem ſuam immenſa bonitate, & illius vim, efficaciam & conſtantiam negant, cùm peccatum non in efficiendo, ſed in deficiendo conſiſtat. Et velle peccatum, deficere ſit, non efficere. Porrò vniuerſa Scriptura docet, Deum velle omnes homines ſaluos fieri, neminem perire, Deum habere odio peccatum, & iniquitatem, perditionem hominum ex ipſis eſſe, à Deo autem tantummodo bonum & ſalutem ipſorum. Pulchrè D. Auguſt. [7]. *Diuinam prouidentiam non vſque ad hæc ima protendi, aut certè mala omnia Dei voluntate committi, vtrumque impium: ſed magis poſterius.* Diuus verò Baſilius orationem integram de eo habuit, *Quod Deus non ſit autor malorum.*

1 Lib. 3. c. 4. ſect. 3.
2 Lib. v. Inſtit. c. 23. § 4. 5. & 7.
3 Sect 7.
4 Sect. 8.
5 Lib 1. c. 18 ſect. 1.
6 Sect 3.
7 Lib. 2. de ordin. c. 7. Vid. Auguſt. lib. de ſpirit. & lit. c. 31. ad fin lib. 3. de Ciuit. Dei, c. 8. & libris de lib. arbitr.

De remiſſione peccatorum.

2 AFfirmant peccata remitti ſola non imputatione [1]. Quod ipſum nihil aliud eſt, quàm negare veram peccatorum remiſſionem; non enim volunt deleri, non extergi, non longè fieri à nobis, non transferri peccata, nec animam mundari, ablui, lauari, illuminari, aut cor purgari, creari, renouari, (quæ omnia toties affirmat Scriptura, ſed remanere peccata volunt, nec tamen imputari, tegi, non abſtergi, abſcondi, non deleri: quaſi verò Chriſtus innocentiæ & iuſtitiæ ſuæ veluti pallio iniquitates noſtras operiat tantùm, non deſtruat, quemadmodum Rachel Idolum patris ſui non abiecit, ſed illi inſidens, & veſtẽ obuoluens contexit & ſeruauit. At vero ſi Pater abominatur peccata, non minus Filius, ſi Pater ea nec tolerare poſſit, nec videre quin iraſcatur, neque Filius ea contegere, aut fouere per ſuam iuſtitiam poteſt. Igitur ſupereſt, vt delendo & abluendo tegat, quandoquidem nihil Deo tectum, aut non apertum eius oculis eſſe poteſt, niſi quod omnino non eſt.

1 Caluin. lib. 3. c. 4. ſect. 18. & lib. 3. c. 17. ſect. 10.

De Iuſtificatione.

3 AFfirmant impiũ iuſtificari per ſolam iuſtitiæ Chriſti imputationem, vt ſcilicet nulla in nobis ſit iuſtitia à Chriſto ſed ea nobis ſolùm imputetur, quæ in Chriſto eſt non in nobis. Hac autem affirmatione vim & efficaciam iuſtitiæ Chriſti negant, quæ in eo maximè elucet, vt nobis proſit non modò per ſui imputationem: ſed per iuſtitiæ formalis in corda noſtra deriuationem, & infuſionem, vt filii Dei non tantum nominemur: ſed etiam ſimus; ac quod conſequens eſt, non iuſti tantùm nominemur & habeamus: ſed verè ſimus & efficiamur, de quo non plura ferè in ſacris Scripturis verba ſunt, quàm teſtimonia, *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et inuitatus ille repulſus eſt, non quia ſponſo vel filio Regis deeſſet veſtis nuptialis, ſed quia ipſe non habebat. Et prodigo filio non tantùm ſuam veſtem imputauit pater, ſed nouam dedit, & ſancti ambulant in albis non tantum, quia Agnus albus eſt, ſed quia ſtolas ſuas dealbauerunt in ſanguine Agni.

De fide & charitate.

4 AFfirmant ſola fide nos iuſtificari, vt huiuſmodi affirmatione negent charitatem, & eius opera ſimul cum fide iuſtificare. Qua in re mirum quàm contrario impetu & oppoſito conatu Paulus & Iacobus Apoſtoli ex vna parte, Lutherus [1] vero & Caluinus ex alia inter ſe confligant. *Fide*, inquit Lutherus, *homo fit Deus, per charitatem meruꝰ eſt homo.* At Paulus, *Sine charitate*, inquit, *nihil ſum.* Rurſum Lutherus ibidem hoc ſuaui ſe oblectat argumento, vt facile agnoſcas, quàm bonus fuerit Logicus, *Lex non eſt ex fide. Atqui Lex nihil aliud præcepit quàm charitatem. Ergo charitas non eſt ex fide, ſed pugnat cum ea.* Quid vero tu ad hæc ô magne Paule? *Si tantam fidem habuero, vt mones transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Iacobus verò, *Fides ſine operibus mortua eſt.* Atqui opera ſũt charitatis. Ergo ſine charitate fides mortua eſt, tantum diſtat vt fidei charitas repugnet. Idem Lutherus eodem loco, *Planè*, inquit, *contrarij ſunt effectus, officia, & virtutes charitatis & fidei.* Et paulo poſt: *Charitas enim vel ſequentia opera nec informant fidem, nec ornant, ſed fides mea informat & ornat charitatem.* Paulus autem è contrario fidem ſine charitate inutilem eſſe pronunciat, Iacobus mortuam, atq; ſi inter ſe comparandæ ſint, charitatem maiorem eſſe teſtantur. Quare non immeritò ſeipſum miratur Lutherus, in hæc verba prorumpens, *Hæc noſtra*, inquit, *Theologia paradoxa rationi mirabilis & abſurda eſt, quod non ſolum ſurdus ſim legi, & liber ab ea, ſed planè ei mortuus.* Et paulò pòſt, *Reſpondebimus*, inquit, *cum Paulo, ſola fide in Chriſtum nos pronunciari iuſtos, non operibus legis aut charitate.* Vbinam verò gentium Paulus ea verba addit, quæ tu de tuo addis Luthere, *aut charitate:*

1 Luther. in cap. 2. ad Gal'at.

De bonis operibus.

5 AFfirmant omne opus bonum eſſe peccatum. Hæc enim maxima eſt & ſolemnis Lutheri [1] propoſitio,

quam ex profeſſo pleriſque locis propugnat. At ne quis fortè de hominis pietate melius ſuſpicatus exiſtimaret, ſermonem illi eſſe de moribus moraliter bonis, explicauit ille ſententiam ſuam his clarioribus verbis, *omne opus bonum in ſanctis viatoribus eſſe peccatum*, & Caluinus [2] in eundem ſenſum contendit, *nec vnum à ſanctis exire opus quod ſi in ſe cenſeatur, non mereatur iuſtam opprobrij mercedem.* Et alibi addit, nullum eſſe hominis pij opus, quod ſi ſeuero Dei iuditio examinaretur, non eſſet damnabile. Hæc verò affirmatio quid aliud præſtat, niſi vt hoc ipſo negent vllum opus bonum eſſe? Nam ſi eſt peccatum, quomodo bonum? Si bonum, quomodo peccatum? Si bonum eſt peccatum, ergo peccatum eſt bonum. Si peccatum eſt bonum, ergo prohibet Deus facere bonum, cum prohibeat facere peccatum. Rurſum ſi bonum eſt peccatum, ergo iubet Deus facere peccatum, quia iubet facere bonum, & qui dabit vnicuique ſecundum opera ſua, idem reddet omnibus piis & impiis præmium. Nam vt piis quoque propter bonum opus pœnam infligat neceſſe eſt, quia bonum opus faciendo peccauerunt. Item vt impiis reddat gloriam, quia eorum opera non magis quàm piorum & proborum peccata ſunt. Quid ergo reſpondebunt iſti, ſi eos interrogem non, *qui credendo*, ſed *quid faciendo vitam æternam poſſidebo?* An quod Chriſtus legiſlatori? *Diliges Dominum tuum*, &c. imò potiùs, *Fac nihil, & non peccabis.* Si enim præſtat otioſum eſſe, quàm nihil agere, vt Plinius dicebat, an non multo tutius eſt nihil agere quam malè agere & peccare? Hic verò quis non videat in hoc hominum genere miram perpetuamque contradicendi libidinem? *Bonum*, inquiunt, *eſt malum, Lux ſunt tenebræ, Calidum frigidum*, quibus nos cum Paulo, *Quæ conuentio lucis ad Belial?*

1 Luther. in aſſert. artic. per Leonem X. damnat. artic. 31. & opuſculo illo 1. tom. quod contra ſententiam Scholaſticorum inſcripſit, & toto libro Confutationis Lutheranæ contra rationem Latomianam.
2 Caluin. lib. 3. cap. 14. ſect. 9. & 10. & ſect. 11.

De ſeruandis Dei mandatis.

6 AFfirmant Dei præcepta eſſe impoſſibilia: proinde hoc ipſo negant nec teneri nos, nec ligari lege vlla: nam vt eſt in iuris noſtri regula, impoſſibilium nulla eſt obligatio, nec à nobis exigere quiſquam iure poteſt plùs quam præſtare poſſumus, niſi durus nimis & tyrannicus ſit exactor. Ac ſanè tantum abeſt, vt impoſſibilia ſint Dei præcepta, & è contrario & leuia & ſuauia ea eſſe, Chriſtus ipſe ore ſuo pronunciauerit, *Iugum*, inquit, *meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Sic Dauid, Abraham, Iob, Zacharias, Elizabeth, Ioannes Baptiſta Dei præcepta obſeruarunt, vt in ſacris Scripturis Spiritus ſanctus apertè pronunciat. Sed audiamus Lutherum negantem, nam & ſuo loquendi modo ſatis fatetur ſe mentiri. Sic ille ſcribit [1]: *Chriſtianus propriè definitus liber eſt ab omnibus legibus, & nulli prorſus nec intus nec foris eſt ſubiectus.* Item, *Eſt autem*, inquit, *miniſter peccati, nihil aliud quam legiſlator ſeu exactor legis, qui docet bona opera & charitatem, qui docet Crucem & paſſiones ferendas, exemplum Chriſti & ſanctorum imitandum: Quicumque iſta profitetur & vrget, eſt miniſter legis, peccati, iræ & mortis. Nam impoſſibile eſt, humanam naturam implere legem. Imo in iuſtificatis qui habent Spiritum Sanctum.* Et paulò poſt: *Qui igitur docet fidem in Chriſtum non iuſtificare, niſi lex ſimul ſeruetur, ille facit Chriſtum peccati miniſtrum & crudelem Tyrannum, qui exigit impoſſibilia vt Moſes quæ nemo facere poteſt.* Idem verò docuit Caluinus [2] melior in hoc articulo, vt etiam aliis pleriſque Lutheranus, quàm Theologus.

1 In comment. in 2 cap. ad Galat.
2 Caluin lib. 2. c. 7. ſect. 5 & ſeqq.

De incredulitate quod ſola ſit peccatum.

7 AFfirmant ſolam incredulitatem eſſe peccatum. *Chriſtus*, inquit Lutherus [1], *ordinauit vt nullum eſſet peccatum, niſi incredulitas, nulla iuſtitia, niſi fides.* Et alibi tuetur mordicus hanc propoſitionem, *Baptizatum etiam volentem non poſſe perdere ſalutem ſuam quantiſcunque peccatis, niſi nolit credere, quia*, inquit, *fides tollit omnia peccata, facit volentem non peccare.* Hac autem affirmatione negant euidentiſſimè ſcortationes, homicidia, periuria, blaſphemias eſſe peccata: quod tamen quàm abſurdum ſit, qui non videt quid vnquam abſurdum eſſe fatebitur? At quàm præclarè rurſum cohærent hæ propoſitiones Lutheri, *Omne opus bonum etiam fidelis, etiam iuſti eſt peccatum.* Et, *Nullum opus iuſti, niſi incredulitas eſt peccatum.* Nam ſi omne opus bonum eſt peccatum, quomodo nullum opus malum peccatum eſt.

1 Luther. tom. 2. in reſp. ad lib. Ambroſij Catarini.

De incommodis bonorum operum ad ſalutem.

8 AFfirmant bona opera nocere aut ſaltem incommodare ad ſalutem. Lutherus enim ſermone quodam introducit Chriſtum dicentem ad fideles [1]. *Vnica ego ſum porta ad cœlum ducens, Via arcta eſt, ſingulum te fieri neceſſe eſt: ſi tranſire velis ac penetrare rupem, qui operibus ceu Iacobita peregrinatores cocleis circum vndique muniti ſunt penetrare non poſſunt, ſi ſaxis operum refertus adueneris niſi depoſito prius onere pertranſibis.* Et alibi [2]. *Iuſtitia*, inquit, *legis etiã Decalogi eſt immunda & abolita per Chriſtum.* Quis vero tibi Luthere has Chriſti voces reuelauit? Nec enim reperiſti in Euangelio, in quo nihil tantopere Chriſtus commendat, quàm vt ſi velimus ad vitam ingredi, obſeruemus mandata. Et operariis, non fiduciariis mercedem ſe daturum pollicetur.

1 Sermone in altera die Pentecoſtes
2 Contra Latomum. Eadem repetit Lutherus in c. 2 ad Galat.

De peccatorum circunſtantiis negligendis, & de peccatorum æqualitate.

9 AFfirmant nulla ex circunſtantia fieri peccata deteriora. Lutherus enim hanc propoſitionem inter cæteras quas pro certiſſimis habet, tuetur [1]. *Circunſtantias peccatorum cum matribus, filiabus, ſororibus, affinibus, quacumque die, quocunque loco, quibuſuis cum perſonis, ac ſi quid aliud præterea externum ſit, æquales eſſe ac penitus contemnendas.* Quàm verò eleganti ratione, *Quia*, inquit, *Chriſtus talia non præcepit in ſuis legibus.* Et alibi [2]. *Apud Chriſtianos*, inquit, *vna tantum eſt circumſtantia, quæ eſt peccaſſe in fratrem.* Qua affirmatione negant peccatorum inæqualitatem ſaltem in eodem genere peccati. Hoc verò quis ferat, vt eadem ſit malitia peccati eius, qui thorum proximi, & eius qui thorum patris ſui violauerit? Ergo non grauius peccat qui patrem, quàm qui ſeruum occiderit? Qui columbas in templo plus æquo, quàm in triuio vendiderit? Quid igitur illud eſt, quod tantopere Paulus exaggerat Corinthij illius fornicationem, quæ tam grauis erat, vt nec inter gentes inueniretur, nimirum quod quis patris ſui vxorem habere auderet.

1 Luther. in reſponſ. ad articulum VVormaciæ damnatos, Propoſ. 13.
2 Propoſ. 14.

De neceſſitate carnalis copulæ.

10 AFfirmãt copulam carnalem cuiuis ſiue homini, ſiue fœminæ eſſe neceſſariam, ita vt nemo ſine ea viuere poſſit. An verò licebit mihi referre verba Lutheri? Pudet ſanè tã infamẽ cloacã mouere, ſed niſi verba notauero, nemo, vt opinor, crediderit, non tamen omnia recenſebo, (quis enim ferre poſſet?) ſed pauca tantum. Ex iis tamen quæ ex vngue leonem demolirent, *Verbum hoc*, ait ille, *Creſcite & multiplicamini, non eſt præceptum, ſed plus quàm præceptum diuinum, puta opus quod non eſt noſtrarum virium, vt vel impediatur, vel omittatur, ſed tam eſt neceſſarium, quàm vt maſculus ſim, magiſque neceſſarium, quàm edere, bibere,* purgare

purgare, mucum emungere, ſomno & excubiis intentum eſſe. Inſita eſt natura & indoles aquè atque membra, qua eo pertinent. Et pauló pòſt: *Reperiuntur interdum*, ait, *pertinaces vxores, qua etiamſi decies in libidinem prolaberetur maritus, pro ſua duritia non curarēt. Hic opportunū eſt, vt maritus dicat ſi tu nolueris, alia volet. Si domina noluerit,[2] adueniat ancilla, ita tamen vt antea iterum & tertio admoneat maritus.* Quid obſecro poſſit diabolica impudentia fingere hoc impudente impudētius? Sobrius tamē & modeſtus eſt in loco, ſi cum iis quæ alibi ſcripſit [2], hæc comparentur. Nam non modo eadē repetit, ſed addit quædā adeò obſcœna de pruritu carnis vtriuſq; ſexus, maximè verò muliebris, vt nemo ſine pudore ac verecundia huiuſmodi petulantiam intueri, vel audire poſſit, nedum referre. Hac porrò tam abſurda & ſatyro magis quam homine digna affirmatione, negant cōſilia Chriſti & Pauli de Virginitate ſeruanda, de ſecundis nuptiis non expetendis, de caſtratione propter regnū Dei, de muliere non tangenda poſſibilia eſſe & obſeruanda, grauémque iniuriam adultis puellis nondum matrimonio collocatis, viduis, & aliis, quibus viri copia non eſt, inducunt. Si enim non magis à luxuria, quàm ab eſu & potu abſtinere poſſunt, & meretrices erunt & hypocritæ. Verùm quid exquirit Lutherus ab humana natura continentiam, cùm ab ea niſi per Chriſtum & in Chriſto obtineri non poſſit? At Chriſtus tamen pulſanti aperit, & petenti concedit vt omnes cum Apoſtolo poſſint dicere: *Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſtus, cuius virtus in infirmitate perficitur.*

1 Luther. tom. 5 ſerm. de matrim. habito VVitembergæ anno 152 2
2 In eodem ſermo.

De Paſtorum omnium æqualitate.

11 AFfirmāt omnes Eccleſiæ Paſtores inter ſe æquales eſſe, nullum alteri præeſſe, vt inter eos nullus planè ſit diſtinctioni & ordini locus. Atque ita negant Eccleſiaſticæ hierarchiæ vnitatem, in qua Chriſtus per Spiritum ſanctum poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, aduerſus conſentientes Cypriani, Auguſtini, Chryſoſtomi, Dionyſij, authoritates [1], itémque Conciliorum omnium, in quibus à primo ad vltimum videas præcipuum honorem ac curam Epiſcopis deferri. Inter eos autem Romano Pontifici vt capite conſtituto Schiſmatis tollatur occaſio, & Eccleſiaſticum corpus per ordinatam membrorum colligationē vnicum efficiatur ſub vnico ſummo capite Chriſto Ieſu.

1 Cyprian. De vnit. Eccleſ. & ſimplic. prælat. Auguſt. in libro eiuſdem inſcriptionis. Chryſoſt. in libris de Sacerdotio. Dionyſ. lib. De Eccleſ. hierarch.

De certitudine gratia & remiſſionis peccatorum.

12 AFfirmant omnes fideles debere certiſſimè credere, ſibi remiſſa eſſe peccata, & ſe eſſe in gratia Dei [1]. Qua affirmatione negant quod vniuerſa Scriptura aſſerit & docet, Debēre nos in timore & tremore ſalutem noſtram operari, & ſatagere vt bonis operibus vocationem noſtram certam faciamus, nec de peccato etiam propitiato debere nos eſſe ſine metu.

1 Luther. in artic. 10. & 11. in aſſert. contra Bullam Leonis X. & in cap. 4 Epiſt. ad Galat. Caluin. lib. 9. Inſtit. cap. 2. ſect. 16. 17. & 18.

De iuſtitia Electorum.

13 AFfirmāt iuſtitiam eſſe propriam Electorum adeò vt eam ſemel conſecuti amittere nunquam poſſint. Qua affirmatione iterum timorem omnem fidelibus excutiunt, vt pro ſpe & fiducia Chriſtiano digna inducant præſumptionem & impudentiam. Et quod Scriptura de Saulis & Salomonis bonitate & iuſtitia pronunciat, Negant & euertunt, quandoquidem de primi reprobatione certiſſimi; de ſecundi verò electione incertiſſimi ſumus. Sed quid illi ad Ezech.[1] *Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, iuſtitia eius non memorabuntur amplius.* Quid quod Epiſcopo Philadelphiæ Chriſtus ſcribendum mādat, *Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam.* Paulus verò Apoſtolus quamquam fidelis, imò fideliſſimus, quid non facit ne cùm aliis prædicauerit, ipſe reprobus efficiatur? Sed audiamus quæſo quàm bella & apta comparatione ſuam doctrinam explicet Caluinus [2]. *Hinc ſequitur*, inquit, *vt nobis ſecurè ſpondere debeamus vitam æternam noſtram eſſe, cuius Chriſtus eſt heres, nec regnum cœlorum, quod iam ingreſſus eſt, poſſe magis nobis excidere, quàm ipſi. Rurſum peccatis noſtris non poſſe nos damnari, cùm ea ſibi imputari voluerit, ac ſi ſua eſſent.* Quo tamen loco aduertendum eſt in prioribus editionibus maximè Gallicis rem durius exprimi, quàm in poſteriori, anni 1602. Nam in illis non ſolùm aſſeritur regnum cœlorum non magis nobis excidere poſſe quàm Chriſto, quod & in poſteriori diſertè ſcriptum eſt, ſed etiam nos noſtris peccatis non magis damnari poſſe, quàm Chriſtum. Verba enim eius Gallica hæc ſunt: *Parquoy nous nous oſons promettre aſſeurement que la vie eternelle eſt noſtre, & ne nous peut non plus faillir qu'à Ieſus-Chriſt meſme. D'autre-part que par nos pechez nous ne pouuons non plus eſtre damnés que luy.* Horreſco referens. Et quis non horreſcet ſiue legens, ſiue audiens.

1 Ezech. cap. 18.
2 Lib. 4. Inſtit. c. 17. ſect. 2.

De electionis diuina certitudine.

14 AFfirmant Electos de ſua electione eſſe certiſſimos.[1] *Peſſimè ergo*, inquit Caluinus [1], *& pernicioſè Gregorius Homilia 38. dum vocationis tātùm noſtra conſcios non eſſe tradit, electionis incertos, vnde ad formidinem & trepidationem omnes hortantur.* Qua affirmatione negant & ſpem & timorem in prędeſtinatis eſſe poſſe. Nam quis timeat de amiſſione illius boni quod amittere ſe nō poſſe certò ſciat? Et quod magnus ille nec vnquam ſatis laudatus Gregorius hortatur nos ad timorem & formidinem, quid aliud eſt, quam illud ipſum, quod conſulunt apices omnes ſacrarum Scripturarum? Cur enim putemus laudatum in Euangelio Simeonem, quòd non tantùm iuſtus eſſet, verùm etiam timoratus, niſi vt intelligamus iuſtitiæ comitem perpetuum eſſe hunc timorem ſanctum nō qui ſeruilis ſit, ſed qui filialis? Itaque mentiantur iſti quantum volent; cùm ſe iuſtos dicunt, Satis eſt vt mentiri eos appareat, quod ſe timoratos nolunt dicere, ne quidem per mendacium, non quia non audeant (eſt enim longè audacior, qui ſe iuſtum eſſe contendit, quàm qui ſe fatetur timoratum) ſed quia eos pudeat non quidem mentiri, ſed ita loqui vt hac parte mentiendo veritatem dicere videantur. Sed pulchrum eſt audire ſectatores & diſcipulos Caluini hac de re loquentes, dum vnuſquiſque eorum ſe tam certum de ſua prædeſtinatione eſſe gloriatur, quàm de morte Chriſti. Si enim ab iis exquiras vnde illa tanta certitudo: Reſpondent ſtatim ſe reſponſum neſcio quod Spiritus ſancti interius percipere, veluti quādam Echo, vnde dubitare de ſua prædeſtinatione non poſſint. At ſi aliquis eorum qui tanta támque infallibili certitudine credebant ſe fideles eſſe & prædeſtinatos, ad cauſas Chriſti & fidem Catholicam conuertatur, ſtatim exclamant cæteri mentitum illum fuiſſe cum diceret ſe certum de ſua ſalute. Atqui tam audacter ille de ſalutis ſuæ certitudine, déque interiore illo commentitio Spiritus ſancti reſponſo gloriabatur, quàm qui in Caluiniſmo remanſerunt. Qui fieri ergo poteſt vt alij ſint certiores iſto, qui fuit aliquando certiſſimus? Si ſua illum Echo decepit, quæ Caluini garritum pro Spiritus ſancti voce reddiderit, Quidni aliorum Echo illos quoque decipiet?

1 Caluin. lib. 3. c. 2. ſeq. 11. & 12. & c. 24 ſect. 7. 8. & 9.

De Chriſto incerto ſalutis ſua.

15 AFfirmant ex oppoſito Chriſtum, quod caput eſt omnium prædeſtinatorum, incertum ſuæ ſalutis

fuiſſe,

fuiſſe, Nam Caluinus [1] palàm aſſerit Chriſtum de animæ ſuæ ſalute timuiſſe. Neque id obiter, ſed ex profeſſo propugnat. Ex quo indubitatè ſequitur Chriſtum incertum fuiſſe de ſalute animæ ſuæ. Nam vt quis timeat timore formidinis, de quo Caluinus loquitur, neceſſe eſt vt malum quod timet præuideat, & ſuſpicetur tamquam ſaltem probabiliter futurum. Malum enim à quo ſe tutum aliquis eſſe certò cognoſcat, quomodo formidare quis poteſt, aut timere? Digna profectò Caluini ingenio & ſubtilitate affirmatio. Vt qui per ſummam impudentiam quemlibet ex ſuis diſcipulis de ſalute ſua certiſſimum eſſe iubet: Chriſtum de animæ ſuæ ſalute incertum eſſe per inauditam hucvſque blaſphemiam aſſeueret. Sed pergit impietas vt cùm ad ſummum vſque aſcenderit, ad infima quæque tandem delabatur. Subiungit Caluinus *Chriſtum diros & horribiles cruciatus toleraſſe, quod*, inquit, *nulla fingi poſſit magis formidabilis abyſſus, quàm ſentire ſe à Deo derelictum & alienatum, cùm ſe ad tribunal Dei ſtare reum cognoſceret noſtra cauſa.*

1 Caluin. lib 2. Inſtit. cap. 16. ſect. 10 11. 12.

De Chriſti deſperatione.

16 AFfirmant Chriſto deſperationis vocẽ elapſam eſſe ex ſenſu carnis profectam. Ita Caluinus [1]. Qua horrenda affirmatione negant Chriſtum in poteſtate habuiſſe omnes animæ ſuæ paſſiones, vt videlicet illo inſcio & non imperante elaberentur & prorumperent. Quod tamen tã falſum eſſe quam quòd maximè, præterquàm quòd per ſeipſum clariſſimum eſt, apparet etiam ex eo quod B. Ioannes Euangeliſta in hiſtoria de reſurrectione Lazari, adſeuerat Chriſtum ſemetipſum turbaſſe. Quia nimirum, vt eum decebat qui non minus verè Deus eſſet, quàm verè homo, ſpontè excitabat in ſeipſo timores, angores, & huiuſmodi affectus animi antequam ab eis excitaretur. Vnde poſt D. Hieronymum nos non paſſiones, ſed propaſſiones in Chriſto fuiſſe adſeueramus.

1 In harmonia ad cap. 27 Matth.

De Chriſti ignorantia.

17 AFfirmãt Chriſtum ad tempus ignorantia laboraſſe: *Oportuit*, inquit Caluinus [1], *Chriſtum ad tempus ſimilem eſſe puris infantibus, vt quod ad humanitatem intelligentia deſtitueretur.* Hac verò affirmatione negant in Chriſto fuiſſe reconditos omnes ſcientiæ ac ſapiẽtiæ theſauros. Quod tamen diſertiſſimè affirmat Scriptura. Fatemur quidem Chriſtum puerum quod ad exercitium & opus externum ſpectat ſapientia creuiſſe & gratia: At illud quoq; aſſerimus fuiſſe in eo theſauros ſapientiæ tùm quoque cùm eos nondum exereret, ſed tempore ſuo coram populo Dei proferendos ſibi ipſi conſeruaret. Non enim deſtitit Verbum eſſe etiam cùm verbum non proferret, aut Sapientiam habere, cùm nondum ſapientiam loqueretur, Quippe quem fides noſtra credit à primo inſtanti ſuæ conceptionis tam citò fuiſſe comprehenſorem, quàm viatorem.

1 Caluin. ad cap. 7. Iſaiæ verſ. 15.

De fide actuali infantium nondum baptizatorum.

18 AFfirmant, infantes antequam baptizentur credere & fidem habere, neque tantùm habitum fidei aut in fide Eccleſiæ credere, ſed & actum fidei, & fidem propriam habere [1]. Quod cùm affirmant, hoc ipſo negant pueros per Baptiſmum iuſtificari. Nam ſi ante Baptiſmum habent fidem & fides ſola iuſtificat vt aſſerunt: ſequitur infantes ante Baptiſmum iuſtificatos eſſe. At quis neſcit fidem eſſe ex auditu, auditum verò per verbum Dei. Quomodo autem verbum Dei peruenit ad animam infantis ſine prædicante? quis verò prædicauit infantibus? Rurſum actus fidei ſine vſu rationis eſſe non poſſunt, vt apud omnes in confeſſo eſt, & naturalem haber intellectum. Quis porrò credat infantes vſu rationis potiri?

Atq; hæc quidem dixiſſe ſufficiat de prima illa nota Antichriſtianiſmi, qua Hæretici noſtri ſeipſos ſatis produnt cùm omnia negant, affirmant nihil, & ſi quid affirmant, illud negatiuum, & vt Iureconſulti loquuntur, ſimplex abnuitiuum eſt & inane. Iam aliàs breuiter conſideremus notas quibus veluti characteribus fronti ſectarum noſtri temporis inſcriptum videas horribile nomen Hæreſis.

1 Luther. tom. 2. in opere quod inſcripſit contra armatum minis Cochlæum.

Secunda Hæreticorum nota, Vocationis defectus.

SEcunda igitur nota hæc erit, quæ ex vocationis defectu proficiſcitur. Eſt enim Hæreticorum omnium proprium quarto modo, vt vocatione ad miniſterium careant. *Currebant*, inquit Deus per Ezechielem de falſis Prophetis, *& ego non mittebam eos. Veniunt*, inquit Chriſtus, *in veſtimentis ouium*, Et Paulus: *Quomodo*, inquit, *prædicabunt, niſi mittantur*? Et alibi: *Nemo*, inquit, *aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tamquam Aaron.* Lutherum porrò, Zuinglium, Caluinum, & alios huiuſmodi omnes ſuperioris ſeculi Hæreſiarchas, omnino carere vocatione apparet euidenter ex pluribus, ſed ex eo primùm, & maximè, quod cùm interrogantur qua ratione vocati ſint, nihil habent quod reſpondeant, in quo conueniant. Caluinus enim Lutherum alióſque Nouatores qui ſectas iſtas excitauerunt non ordinaria vocatione, ſed extraordinaria miniſterium ſuum ſumpſiſſe aſſeuerat, indéque Apoſtolos illos, & Euangeliſtas cenſendos eſſe dicit, *Quamquam*, inquit, *non nego quin Apoſtolos poſtea quoque vel ſaltem eorum loco Euangeliſtas interdum excitauerit Deus, vt noſtro tempore factum eſt. Talibus enim qui Eccleſiam ab Antichriſti defectione reducerent opus fuit. Munus tamen ipſum nihilominus extraordinarium appello, quia in Eccleſiis ritè conſtitutis locum non habet.* Lutherus [2] autem palàm fatetur ſe non extraordinaria, ſed ordinaria & mediata vocatione vocatum eſſe. *Sumus igitur*, inquit, *& nos diuina auctoritate vocati, non quidem immediatè a Chriſto, vt Apoſtoli, ſed per hominem.* Cùm autem explicat quanam ratione vocatus ſit per hominem, *Cum autem*, inquit, *Princeps, ſeu alius Magiſtratus me vocat, hinc certo & cum fiducia gloriari poſſum, quod mandante Deo per vocem hominis vocatus ſim. Eſt enim ibi mandatum Dei per os Principis, quod me certum facit vocationem meam eſſe veram & diuinam.* Et alibi dicit [3]. *Vocationem antiquitus quidem per Apoſtolos, qui ſuos Succeſſores vocauerunt factam eſſe, ſicut* inquit, *adhuc vocantur etiam à poteſtatibus carnalibus, & magiſtratibus, ſeu communitatibus.* Vides igitur vt Lutherus ſuam vocationem non quemadmodum Apoſtolorum, & Euangeliſtarum extraordinariam, ſed ordinariam, & mediatam eſſe aſſerat, eámque non ab Epiſcopis aut Eccleſiaſticis perſonis, ſed a Magiſtratibus carnalibus (hoc enim ipſum eius verbum eſt) profectam eſſe ac deriuatam, Philippus autem Pleſſæus Mornæus tractatu illo Gallico de Eccleſia [3], in quo tantopere Caluiniſtæ ſibi placent, cõtendit, *Lutheri, Zuinglij & cæterorum primorum noſtri temporis Hæreticorum vocationem non à Deo immediatè, aut extraordinariè, quemadmodum Caluinus, neque mediatè à Magiſtratibus carnalibus, ſicut Lutherus, ſed mediatè ab Epiſcopis Catholicis deducendam. Quandoquidem inquit Sacerdotes erant ab Epiſcopis creati: Vt Sacerdotes autem Verbum Dei miniſtrare debuerunt. Itaque miniſtrauerunt, non vt authores ſui, id eſt, Epiſcopi faciebant, ſed longè rectius & purius.* Quis ergo non rideat horum hominum inſaniam, qui ne quidem qua ratione vocati ſint inter ſe conueniunt? Quis verò non miretur Pleſsæi ingenium, qui qua ratione vocatus ſit Caluinus, Caluino melius ſe ſcire exiſtimat. Qua item ratione Lutherus, & à quo ſuam vocationem & auctoritatem acceperit, meliùs ſe noſſe quàm ipſe ſciuerit Lutherus. *Separate illos*, inquit Daniel de falſis teſtibus, *ab inuicem procul, & diiudicabo eos, dixitque ad vnum, dic ſub qua arbore videris, qui ait, ſub ſchino. Interrogauit & alium, qui ait, ſub prino, & ita teſtimoniorum falſitas apparuit.* Si ſic interroges Caluinum

num. Quis te vocauit? Deus, inquit, extraordinariè. Si Lutherum, magiſtratus, inquit, carnalis, ordinariè. At Melleæus, velut quidam inter tantos contendentes de cœlo delapſus arbiter, quaſi vocationi aliorum interfuerit, audacter pronunciat malè Lutherum, peius Caluinum, eſſe enim illos ab Epiſcopis noſtris vocatos. Quis non ergo iam vel ex ipſorum confeſſione agnoſcat falſum eos dicere, cùm de vocatione ſua gloriantur?

1 Luther. in cap. 1. ad Galat.
2 Tom. 4. in Matth. cap. 9.
3 Cap. 11.

De legitima Epiſcoporum noſtrorum vocatione.

ENimuero non ſolum de vocatione ſua non conueniunt, ſed etiam quod magis eſt, conſentiunt inter ſe de legitima Epiſcoporum noſtrorum vocatione. Nam Lutherus, *Apoſtoli*, inquit, *vocauerunt ſuos diſcipulos, vt Paulus Timotheum, & Titum, qui deinde Epiſcopos Epiſcopi ſuos ſucceſſores vocauerunt. Ea vocatio durauit vſque ad noſtra tempora, & durabit vſque ad finem mundi, eſtque mediata quia per hominem fit, & tamen diuina eſt.* Caluinus [1] autem, *Superſunt*, inquit, *Epiſcopi, & parochiarum Rectores, qui vtinam de retinendo officio contenderent. Libēter enim illis concederemus eos habere pium & eximium munus, ſiquidem eo defungerentur.* Et alibi [2]. *Videmus*, inquit, *hodie Papiſtas quomodo ſibi nomen Eccleſiæ arroganter attribuant ſub prætextu ſucceſſionis perpetuæ quam obtendunt. Et ſanè vt verum dicam coacti ſumus fateri a parte eorum ſtare miniſterium ordinarium. Sed quia poteſtate ſua abuſi ſunt, eorum iactantiam irridere poſſumus.* Mornæus autem cùm à noſtris Epiſcopis Lutheri & ſequacium miſſionem deriuat, an non omnium apertiſſimè vocationem noſtrorum adprobat Epiſcoporum? Bene igitur Caluinus, & melius quam crediderit, in Eccleſiis rectè conſtitutis vocationem ſuam & ſuorum non habere locum. Quo admiſſo ſic iam nobis licebit argumentari, Eccleſia Chriſti rectè ſemel conſtituta eſt, ita vt nunquam inferorum portæ aduerſus eam præualere poſſint. Ergo in ea locum habere vocatio extraordinaria non poteſt, niſi quatenus ab ordinaria adprobetur, Chriſtus enim diuiſus non eſt. Stabiliunt autem ordinariam vocationem quæ, inquit Lutherus, vſque ad finem mundi duratura eſt, Ergo vocationi ordinariæ fidem adhibere debemus, cui ſi extraordinaria eſſet contraria, Chriſtus vtique cõtrarias inuicem vocationes foueret, ac diuiſionis auctor eſſet, vt merito verbis Tertulliani vrgere liceat apoſtaticos iſtos reformatores, *Qui eſtis vos, aut vnde veniſtis? Quis vos miſit euangelizare? Edant*, inquit ille, *origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum.* Quin etiam verbis Lutheri, qui de vocatione ab Apoſtolis inſtituta tractans [3], *Eſt igitur*, inquit, *non contemnenda vocatio. Neque enim ſatis eſt habere verbum & puram doctrinam, oportet etiam vt vocatio certa ſit, ſine qua qui ingreditur, ad mactandum & perdendum venit. Nunquam enim fortunat Deus laborem illorum qui non vocati ſunt, ſic hodie phanatici ſpiritus noſtri habent verba de fide in ore, tamen nullum fructum faciunt.* Et ibidem, *Diabolus incitare ſolet ſuos miniſtros, vt non vocati currant & prætexant zelum.*

1 Lib. 4. Inſtit. cap. 5. ſect. 11.
2 In cap. 13. Ezechiel.
3 In cap. 1. ad Galat.

Tertia nota Hæreticorum, Contemptus Eccleſiæ.

TErtius hæreſium omnium character ille eſt, quod Eccleſiam contemnunt; *ſi quis*, ait Chriſtus, *Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & publicanus.* Cui conſequenter & præclarè D. Auguſtinus [1], inſolentiſſimæ dicit eſſe inſaniæ id negare vel reiicere, quod vniuerſa tenet Eccleſia. Quod magis eſt, idem alio loco [2] negat ſe crediturum Euangelium niſi cum autoritas Eccleſiæ commoueret. Et rurſus alibi diſputans non eſſe rebaptizandos Hæreticos ſcribit hæc verba [3]. *Quamuis huius rei de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem, tamen Scripturarũ etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ quam ipſarum Scripturarum commendat autoritas.* Eam vero autoritatem non potuit Paulus Apoſtolus commendare apertius, quam cum Eccleſiam columnam & firmamentum veritatis appellauit. Et vero ſi Chriſtus Eccleſiam ſponſam ſuam dilectiſſimam matrem omnium Chriſtianorũ eſſe voluit, quomodo fieri poteſt, vt eam quis contemptui habeat, quin hoc ipſo Chriſtum contemnat? *Perhibet*, inquit Auguſtinus [4], *teſtimonium Chriſtus Eccleſiæ Quod ſi non vis, non mihi aut cuiquam homini, ſed ipſi ſeruatori contra Salutem tuam pernicioſiſſime reluctaris, qui te ſic ſuſcipiendum eſſe non vis credere quemadmodum ſuſcipit illa Eccleſia, quam teſtimonio ſuo commẽdat ille cui fateris nefarium eſſe non credere.* Quam vero impudenter Eccleſiaſticam autoritatem Nouatores noſtri omnes conculcauerint, vel ex hoc ſolo maximè apparet, quod omnes ore vno errasſe illam, defeciſſe & apoſtataſſe proclamant, vt nimirum ſe reformatores aut inſtauratores Eccleſiæ poſſint & audeant appellare. Hinc eſt quod Lutherus paſſim iactitat [5], nihil ſe curare quid Eccleſia ſentiat, & in diſputatione illa omnium ſuauiſſima quam ſe cum Diabolo habuiſſe gloriatur [6], refert ſe Diaboli argumentis conuictum ab Eccleſiæ ſententia diſceſſiſſe. Mox in triumphantis ſpeciem inſultans Catholicis, *Si vobis*, inquit, *ſuſtinendi eſſent ictus Diaboli nõ diu eſſetis cantilenam de Eccleſia & veteri recepto more cantaturi.* Sed & alio loco [7] gloriatur ſe ſolum contra Eccleſiam ab initio dimicaſſe. Caluinus autem [8], Eccleſiam errare poſſe quam ſæpe & ex profeſſo contendit.

1 Epiſt. 118.
2 Contra Epiſt. Fundamenti cap. 5.
3 Lib. 1. cap. 33. contra Creſconium Grammaticum.
4 De vnit. Eccleſ. contra Epiſt. Petilliani cap. 19.
5 In cap. 1. ad Galat. Et in ſermone Dominicæ octauæ poſt Trinit. & alibi p ſſ.
6 In lib. de miſſ. priuat. & vnct. Sacerdot.
7 Initio ſuorum operum.
8 Præſertim lib. 5. Inſt. cap 4.

Quarta nota Hæreticorum, Contemptus Conciliorum.

QVartus Hæreticorum character eſt, Conciliorum vniuerſalium contemptus, quorum tamen fuit ſemper tanta autoritas vt D. Gregorius Nazianzenus [1] non dubitauerit affirmare, Hæreticos non eſſe, ſi à Concilio Catholico approbati fuerint. Eſſe vero Hæreticos, ſi minimè fuerint recepti. Et D. Baſilius [2], non melius aut certius Hæreticos diiudicãdos eſſe affirmat, quam ex receptione vel contẽptu Concilij Niceni. At Caluinus longe aliter [3] Concilia & errare poſſe & erraſſe palam profitetur. Lutherus vero liberè ſimul & impudenter, vt ſolet, *Papa*, inquit [4], *mentitur vna cum Conciliis.* Et paulo poſt, *In ſanum eſt*, inquit, *Concilia concludere & ſtatuere velle, quid credendum ſit, cum tamen ſæpenumero nemo adſit, qui ſpiritum diuinum vel tantillum guſtauerit. Quemadmodum in Concilio Nicæno vſu venit, vbi dum leges ſuper ſtatum ſpiritualem ferre conarentur, quibus eidem ſtatui matrimonium interdiceretur, omnes profectò in Concilio à veritate aberrauerunt.*

1 Epiſt. 1. ad Chelidonium Apollinariſtam.
2 Epiſt 28.
3 Loco ſupra proxime citato.
4 In ſermon Domin. Octauæ poſt Trin.

Quinta nota Hæreticorum, Contemptus ſedis Apoſtolicæ.

QVintum characterem habent hæretici. Apoſtolicæ ſedis contemptum. In quo ſanè excellit Lutherus præ cæteris. Nam is quodam loco poſtquam omnia quæ fiunt contra Eccleſiam Romanam ad Dei gloriam pertinere dixit. *Cum autem*, inquit [1], *& ego vnus ſim de Antipapis reuelatione*

tione diuina ad hoc vocatus vt diſſipem & perdam & deſtruam regnũ illud, cupide & libenter illo fungor officio, ſicut hactenus feci. Sed & alibi cum defendi bellum contra Turcas eſſe illicitum, *Quanto rectius*, inquit [2], *faceremus ſi idolo Romano Cæſar & Principes modum ponerent perditionis animarum? Nam vt ego prophetem ſemel, licet non audiar, quod ſcio, niſi Romanus Pontifex redigatur in ordinem, actum eſt de omni re Chriſtiana, nihil niſi peccatum & perditionem Papatus operari poteſt. Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abſtineat donec Papa, nomen ſub cælo valeat. Dixi.* Et alibi [3]. *Igitur*, inquit, *ſiue Papa, ſiue Patres, ſiue Concilium ſic dicat aut ſentiat, nemini debet eſſe præiudicium, ſed abundet quiſque in ſenſu ſuo.* Sed quid hic moror? Si è libris Lutheri & Caluini detraheres iniurias & calumnias quibus Apoſtolicam Sedem inſectantur, vix vna in iis aut altera pagina remaneret. Iam vero ſi quis dubitet an certa ſit notu hæreſis, Cõtemptus Sedis Romanæ, audiat Chriſtum, qui cum Petrum Apoſtolum Eccleſiæ Caput conſtitueret, *Et ſuper hanc petram*, inquit, *ædificabo Eccleſiam meam* [4]. Inde namque ſit conſequens ad Eccleſiam Dei non pertinere illum qui petræ huic non innititur, quæ Chriſti ore tantopere commendatur. Cumque idem Chriſtus eidem Petro ſuas oues paſcendas dederit [5], vtique Chriſti ouis eſſe non poteſt qui à Petro paſci non vult. Neque eſt quod garriant hæretici Romanum Pontificem Petri Succeſſorem non eſſe, vel autoritatem quæ Petro conceſſa fuerat, Pontifici Romano datam non eſſe: nam cum autoritas illa propter commune bonum Eccleſiæ Petro ſit collata, non debuit finiri cum Petro qui deficere ac mori poſt paucos annos debuerat, ſed cũ Eccleſia militante quæ ad finem vſque ſeculi duratura eſt. Ergo & Succeſſorem in ea Petri auctoritate aliquẽ debet habere Eccleſia. Porrò nemo vnquam Petri Succeſſor hac parte dictus eſt ab Eccleſia præter Pontificem Romanum. Fateamur ergo quod res eſt, ſedem Romani Pontificis petram illam eſſe ſuper quam fundata eſt Eccleſia in qua Domini ouile paſcitur. Itaque veriſſimè Cyprianus [6]. *Neque aliunde hæreſes*, inquit, *obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata quam inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos & ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur, cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotum collegium quicquam moueret; nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt Epiſcoporum conſenſum iudicem ſe iam non Epiſcopi ſed Dei faceret; nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcindere, nemo ſibi placens ac tumens ſeorſum foris hæreſim nouã conderet*, eadémque propemodum ſunt alio loco eiuſdem Doctoris verba [7]. Nec diſſimiliter Hieronymus ad Damaſum Pontificem Romanum, *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens beatitudinis tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam Chriſti ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit prophanus eſt, ſi quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio; quicunque tecum non colligit ſpargit, hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.* Denique dici non poteſt, quam mira magnáque ſit antiquorum Patrum in commendanda ſede Romana conſenſio, & quam ſibi placeant in quærendis nominibus & titulis quibus eam cohoneſtent. Cyprianus [8] Petri Cathedram appellat, Eccleſiam principalem [9] exordium vnitatis ſacerdotalis [10], vnitatis vinculum [11], Sacerdotij ſublime faſtigium, Eccleſiæ radicem & matricem [12]. Irenæus vero [13] Eccleſiam in qua eſt potentio principalitas. Proſper Caput paſtoralis honoris, ſedem Petri [14], Auguſtinus Apoſtolicæ Cathedræ principatum [15] Victor Vticenſis & Iuſtinianus quoque noſter, Caput omnium Eccleſiarum [16], Leo [17] & Proſper Caput orbis & mundi & religionis. Ignatius Eccleſiam præſidentem, [18] Hieronymus, tutiſſimum communionis Catholicæ portum [19]. Ipſum verò Pontificem Romanum, Deus bone, quam præclaris & dignis honorant nominibus: Sanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopum Cyprianus [20]. Alij ſanctiſſimum & beatiſſimum Patriarcham, vniuerſalem Patriarcham: Caput Conciliorũ. Caput vniuerſalis Eccleſiæ, vt in Concilio Chalcedonenſi [21]. Beatiſſimum Dominum, Apoſtolico culmine, ſublimatum, Patrem patrum, Summum omnium Præſulum Pontificem, vt apud Stephanum Archiepiſcopum Carthaginenſem [22]. Sacerdotem Summum, vt apud Hieronymum [23]. Principem Sacerdotum, vt apud Valentinianum [24]. Cuſtodem vineæ dominicæ, vt Concilium Chalcedonenſe, Rectorem domus Domini [25] Ambroſius, Chriſti Vicarium [26], Cyprianus [27]. Sed placet antiquiſſimis tot Patrum ſuffragiis addere Diui etiam Bernardi calculum, non quod eum longè recentiorem eſſe neſciam, ſed quia Caluinianos non pudet Caluino ipſo Duce hunc Doctorem ſic laudare quaſi ſedis Apoſtolicæ Contemptor fuerit. Is ergo [28] Pontificem Romanum his nominibus appellat, Fratrum Confirmatorem, Sacerdotem magnum, Summum Pontificem, Principem Epiſcoporum, Heredem Apoſtolorum, Primatu Abelem, Gubernatu Noe, Patriarchatu Abrahamum, Ordine Melchiſedech, Dignitate Aaronem, Autoritate Moyſem, Iudicatu Samuelem, Poteſtate Petrum, Ouilis Dominici paſtorem, Clauigerum domus Domini, Paſtorum omnium Paſtorem. Neque vero Caluinus ipſe poteſt ſibi temperare quin fateri & agnoſcere cogatur iam temporibus Athanaſij Magni pios omnes libenter Eccleſiæ Romanæ detuliſſe, quamplurimùm poterant autoritatis. *Verùm*, inquit, [29] *id tecum nihil aliud erat, niſi vt magni æſtimaretur eius communio, ab eo autem excommunicari ignominioſum duceretur.* Quidni ergo ob hoc ipsũ Caluine idem tu facere debuiſti, omnéſque tui, ſi qua veteris pietatis ſcintilla in vobis erat? Lutherus verò iis omnibus opuſculis, quæ initio ſuæ defectionis compoſuit, tam honorificè de Papa locutus eſt, vt poſterioribus ſcriptis iam factus audacior & inſolentior ſe excuſauerit, quod prioribus tam multa & magna Papæ conceſſiſſet [30]. Iuuat verò aduerſus omnes iſtos Cathedræ Apoſtolicæ Romanæ Contemptores iiſdem verbis vti, quibus aliquando vſus eſt Auguſtinus contra Petilianum [31], ſicque Lutherum & Caluinum compellare, ſi quis erit qui eorum nomine velit reſpondere, *Cathedra vobis quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? Quare appellatis Cathedram peſtilentiæ, Cathedram Apoſtolicam? Si propter homines quos putatis Legem loqui & non facere, nunquid Chriſtus propter Phariſæos, de quibus ait, Dicunt & non faciunt, Cathedræ in qua ſedebant vllam fecit iniuriam? Nonne illam Cathedram Moyſi commendauit & illos ſeruato Cathedræ honore redarguit? Hæc ſi cogitaueritis, non propter homines, quos infamatis, blaſphemaretis Cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis. Sed quid hoc eſt aliud quam neſcire dicere, & tamen non poſſe niſi maledicere?*

1 Tom 2. Oper. in admonit. ad Lectorem præpoſita operi quod inſcripſit Exemplum Papiſticæ doctrinæ.
2 Aſſer. artic ſuor. per bullam Leonis 10. damnatorum art. 34.
3 Ad artic. 28.
4 Matth. 16.
5 Ioan. 21.
6 Epiſt. 55. ad Cornelium.
7 Epiſt 69 ad Puppianum, & tot. tract De ſimplicit. Prælat.
8 Lib. 1. Epiſt. 3.
9 Epiſt. 58. ad Cornelium.
10 Lib. 3. Epiſt. 13.
11 Lib 4. Epiſt. 1.
12 Epiſt. 8.
13 Iren lib. 1. cap. 3.
14 Proſper. lib. de ingratis.
15 Auguſt. Epiſt. 162.
16 Victor Vt cenſ. de perſec. Vandal. lib. 1.
17 Leo in Natali Sanctorum Petri, & Pauli.
18 Ignat. in inſcript. Epiſt. ad Romanos.
19 Hieronym. Epiſt. 16.
20 Cypr. lib. 3. Epiſt 11.
21 Concil. Chalced. act. 3 & 16.
22 Epiſt. ad Damaſum nomine Concilij Carthaginenſis.
23 Hieron. præfat. Euangel. ad Damaſum.
24 Valentin in Epiſt. ad Theodoſ. initio Concilij Chalcedonenſis.
25 Concil. Chalced. in Epiſt. ad Leonem.
26 Ambroſ. 1. ad Timoth. 3.
27 Cypr. lib. 1. Epiſt. 2.
28 Bernar. Epiſt. 190. & lib. 1. de conſider. cap. 8.
29 Lib. 4. cap 7.

30 In

30 In Præfat.1.Tom.ad Lectorem.
31 Lib 2.contra literas Petiliani.cap.51.

Sexta hæreticorum nota, Contemptus Patrum.

SExtus hæreticorum character eſt contemptus antiquorum Eccleſiæ Patrum, quos venerari & colere deberent, ſi Hieremiam audirent, aut potius Spiritum ſanctum loquentem per Hieremiam[1]. *Hæc dicit Dominus*, inquit ille *State ſuper vias, & videte & interrogate de ſemitis antiquis quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigeriũ animabus veſtris.* Et alibi Scriptura Sacra,[2] *Non te prætereat narratio ſeniorum. Ipſi enim didicerunt à patribus ſuis.* Quare optimum fuit Cymini conſilium, quod Theodoſius ſenior ſecutus eſt vt hæreticorum doctrina examinetur ad antiquorum Patrum ſententias & normam, & ſi contraria reperiatur, confeſtim toto terrarum orbe explodatur, omnium verò pulcherrime Vincentius Lirinenſis vbi de antiquorum Patrum authoritate tractat: *Hos*, inquit, *in Eccleſia Dei diuinitas per tempora & loca diſpenſatos quiſque in ſenſu Catholici dogmatis vnum aliquid in Chriſto ſentientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum. Si quis ab eorum ſententia communione deſciuerit, audiat illud Apoſtoli, non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis.* Et paulò pòſt, *neceſſe eſt profectò omnibus deinceps Catholicis, qui ſeſe Eccleſiæ matris legitimos filios probare ſtudent, vt ſanctæ Sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur.* Prophanas vero prophanarum nouitates vrget D. Auguſtin. antiquorum Patrum auctoritate[3], *Ponam*, inquit, *pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere & cedere ſi vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor eſt.* Quod autem dixit, ſe pauca paucorum vel hæreticis opponere, id fecit quia pauci illi cum reliquis aperta communione coniuncti erant. Et alibi idem Auguſtinus[4], loquens de Cypriano, Baſilio, Hilario ſimilibus. *Tales quippe*, ait, *& tanti viri ſecundùm Catholicam fidem quæ vbique toto orbe diffunditur, hæc & illa vera eſſe confirmant, vt veſtra fragilis & quaſi argutula nouitas ſola auctoritate conteratur illorum, præterquam quod ea dicunt, vt ſe per eos loqui veritas ipſa teſtetur.* Et rurſum paulò pòſt: *Quod inuenerunt in Eccleſia*, inquit, *tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt, quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Idem nos hodie de te dicimus, magne Auguſtine: denique contemporaneis ſuis aduerſus Nugatores iſtos, neque tamen facere poſſumus, vt eos ſuæ pudeat inſaniæ & impudentiæ.

1 Cap 6.
2 Eccleſiaſt.cap.8.
3 Auguſt.lib.1.contra Pelagianum cap.2.
4 Lib 2.ad fin.

Nouationes hæreticorum noſtrorum.

QVantopere enim Patrum antiquorum auctoritatem Lutherus, Caluinúſque contempſerint, primo ſtatim intuitu videbit quiſquis eorum ſcripta quantumlibet oſcitanter leget. Nam Lutherus quidem ſic ſcribit quodam loco:[1] *Primum ſcire conteſtatóſque eos eſſe volo, me nullius prorſus quantumlibet ſancti Patris auctoritate cogi velle.* Deinde mox quaſi cum Patribus omnibus luctaturus eos ſurſum deorſúmque mouet vt deiiciat. *Iam*, inquit, *quanti errores in omnium Patrum ſcriptis inuenti ſunt, quoties ſibi ipſis pugnant, quoties inuicem diſſentiunt, quis eſt qui non ſæpius Scripturas torſerit? Quoties Auguſtinus ſolum diſputat, nihil definit, Hieronymus in commentariis nihil ferè aſſerit*, deinde tandem concludit, *Nemo ergo*, inquit, *mihi opponat Papæ, aut Sancti cuiuſuis auctoritatem, niſi Scripturis munitam.* Et in libro, quem edidit contra Regem Angliæ, quàm ſuperbè: *Dei verbum*, inquit, *eſt ſuper omnia, diuina maieſtas meum facit vt nihil curem. ſi mille Auguſtini, mille Cypriani contra me ſtarent, Auguſtinus & Cyprianus ſicut omnes electi, errare potuerunt, & errauerunt.* Et in fine: *Neque enim*, inquit, *ego quæro quid Ambroſius, Auguſtinus, Concilia, & vſus ſæculorum dicunt, nec fuit opus mihi Henrico Rege magiſtro, qui me hæc doceret, qui ad[illegible] pulchrè ea noueram, vt etiam impugnarim, vt miranda ſit ſtultitia Satanæ, quæ iis me impugnat quæ ipſe impugno, & perpetuò principium petit.* Caluinus verò vt fuit homo fraudum & doli plenus, ac vafro & planè vulpino ingenio, præfatur quidem meliorem victoriæ partem ad ſe inclinaturam, ſi certamen contra Catholicos inſtitutum dirimendum eſſet auctoritate Patrum, ſed quia verſutus homo in corde, & corde loquens timebat ne ſuo ſe verbo obſtringeret, ſtatim ſubiicit. *Sic tamen in eorum ſcriptis verſamur, vt ſemper meminerimus omnia noſtra eſſe, quæ nobis ſeruiant, non dominentur. Hunc delectum qui non tenet nihil in religione conſtitutum habebit, quæ [illegible] multa ignorarunt ſancti viri illi, ſæpè inter ſe conflictarunt, interdum etiam ſecum ipſi pugnant.* Quod autem ita genericè ac in vniuerſum effutiunt, ſpecificè poſtea & ar[illegible]culatim toto illo ſuo opere contra Patrum auctoritatem [illegible], non diſſimulans diſſentire ſe à Patribus etiam in iis, in quibus Patres vnanimi ſententia conſenſerunt. Nec id in re aliqua leui, ſed in grauiſſimis fidei noſtræ articulis, puta, in quæſtione *De libero arbitrio*, in qua dicit,[3] Latinos arroganter, Græcos verò arrogantiùs locutos fuiſſe. *De perſona Mediatoris*, in qua veterum errorem inexcuſabilem eſſe contendit[4]. De concupiſcentia vbi vno Auguſtini teſtimonio totius antiquitatis ſenſum contineri dicit, mox ab eo ſe diſſentire profitetur[5]. In quæſtione de Satisfactione omnes veteres aut lapſos eſſe aut aſperè ac durè locutos pronunciat[6]. In quæſtione De precibus pro defunctis omnes veteres in errorem abreptos eſſe[7]. In quæſtione de merito vetuſtos Doctores peſſimè ſinceritati fidei conſuluiſſe[8]. Item peccaſſe antiquitatem immodica ſeueritate, quod in Epiſcopo cœlibatum requireret[9]. In quæſtione de pœnitentia, excuſari nullo modo poſſe immodicam veterum auctoritatem[10]. In quæſtione De quadrageſima[11], veteres Patres ſuperſtitionis quædam ſemina iecisse, ac mera κακοζηλία, & ſuperſtitionis plena laboraſſe. Alibi reprehendit[12] antiquos omnes, quod permitterent laicis, vt in periculo mortis conſtitutos baptizarent, quamuis ab ipſo ferè Eccleſiæ naſcentis exordio, vſu receptum eſſe fateatur. In quæſtione De adoratione, agnoſcit quidem veteres vſos fuiſſe diſtinctione duplicis adorationis Duliæ, & Latriæ, ſed eam nihilominus ita ſpernit, vt exclamet,[13] *Quid tum? ſi omnes ea inſpiciant, non modo impropriam eſſe, ſed penitus friuolam.* Cùm verò tractat ille de Eccleſia Romana[14]. *Hoc primum*, inquit, *præfari volo, me non negare, quin magnum Eccleſiæ Romanæ honorem deferant veteres, reuerentérque de ea loquantur.* Et paulò pòſt: *Opinio enim illa quæ neſcio quomodo inualuerat, fundatam & conſtitutam eſſe Petri miniſterio ad conciliandum gratiam & auctoritatem plurimum valebat. Itaque in Occidente ſedes Apoſtolica honoris cauſa vocabatur.* Atqui eodem ipſo loco contemnit ille quantum poteſt, Eccleſiam Romanam, eámque à Petro fundatam eſſe negat. Manifeſtè igitur omnibus antiquis contradicit: Similiter agnoſcit[15] ille in veteri Eccleſia Monachos magno in honore habitos fuiſſe, maximè temporibus Auguſtini, quem notat in libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ aduerſus Manichæorum calumnias opponere ſanctimoniam profeſſionis Monachorum. Et tamen non eo minus ſtatim ſpernit Monachos: Nec tantum Monachos noſtri temporis, ſed antiquos etiam illos, quos Auguſtinus tantopere commendat. Ait enim nonnulla eſſe in priſca illa Monachorum forma, quæ ſibi diſpliceant, immodicam ſcilicet affectationem & κακοζηλίαν. Et quod exemplum inutile ac periculoſum in Eccleſiam induxerit. Et in quæſtione De ceremoniis Baptiſmi[16] fatetur quidem eſſe illas origine vetuſtiſſimas, ſed addit ſtatim, *Reſpuere tamen mihi & omnibus fas eſt, quicquid ad Chriſti inſtitutionem addere auſi ſunt homines.* Et in quæſtione De Sacramento altaris pro viatico infirmorum reſeruando[17], quæ quidem quæſtio præcipui eſt momenti pro confirmanda fide præſentiæ realis corporis Domini. Obiicit ille ſibi ipſi: *Sed enim qui ſic faciunt habent veteris Eccleſiæ exemplum.* Tum reſpondet, *Fateor verum in tanta re, & in qua non ſine magno periculo erratur, niſi tutius eſt quam ipſam*

veritatem ſequi. Quaſi v[illegible]o Eccleſia vetus ſecuta ſit falſitatem. Et alibi loquens de ceremoniis Miſſæ[18], *Si quis*, inquit, *vetuſtate huiuſmodi inuentiones tueri velit, non ignoro, quàm non longè ab ætate Apoſtolorum cœna Domini tecta rubigine fuerit, ſed iſthac ſcilicet humana confidentia procacitas eſt.* Sed & alio loco fatetur[19], antiquos Doctores Miſſæ nomine vſos fuiſſe in plurali ferè numero. Et alibi[20], *Veteres quoque illos*, inquit, *video alio hanc memoriam detorſiſſe, quam inſtitutioni Domini conueniebat.* Et paulò pòſt, *Excuſari*, inquit, *non poſſe arbitror, quin aliquid in actionis modo peccauerint.* Et iterum; *Merito quis eos redarguat, quod ad legis vmbras nimis deflexerunt.* Denique ne omnia & ſingula huius generis ſcripta recenſeamus, quod eſſet penè infinitum. Idem Caluinus fatetur, vſum Confeſſionis eſſe antiquiſſimum, & nihilominus eam ſpernit, vt iam dubitare nemo poſſit, ſi aptiſſimus hic & certiſſimus eſt hæreſeos character, contemptus Eccleſiæ & antiquitatis, eſſe Lutherum, & Caluinum, & quotquot ſunt eorum ſectatores, omnium maximè hæreticos. Adeò fuerunt illi præ cæteris antiquioribus Hæreticis omnibus & Eccleſiæ & totius antiquitatis contemptores.

1 In initio aſſert art. per Ballam Leonis X. damnatorum.
2 In præfat. Inſtitut
3 Lib. 2. Inſtit. cap. 2. ſect. 4.
4 Exod. lib. 14. ſect. 3.
5 Lib. 3. ſect. 10.
6 Lib. 3. cap. 4. ſect. 38.
7 Lib. 3. cap. 5. ſect. 10.
8 Cap. 15. ſect. 2.
9 Lib. 4. c. 5. ſect. 10.
10 Cap. 12. ſect. 8.
11 Lib. 4. c. 18. ſect. 20.
12 Cap. 15 ſect. 20.
13 Lib 1. c. 12. ſect. 2,
14 Lib. 4. c. 6 ſect. 16.
15 Lib 4 c. 13.
16 Cap 15.
17 Cap. 16. ſect 30.
18 Sect 43.
19 Cap. [illegible]
20 Sect. 11.

Septima nota hæreticorum, De ſtudio nouitatis.

SEptimus character eſt, quod non tantùm antiquitatem non venerantur, nec reuerentur, ſed etiam nouitatem quantum poſſunt maximo ſtudio affectant & ſectantur. In quos pulchrè Lirinenſis[1], *Prophanas*, inquit Paulus, *vocum nouitates deuita, quas recipere atq; ſectari nunquam Catholicorum, ſemper vero hæreticorum fuit. Hoc apud omnes ferè hæreſes quaſi ſolemne eſt ac legitimum, vt ſemper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatem faſtidiant, & per oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ à fide naufragent. Contra vero Catholicorum hoc ferè proprium depoſita ſanctorum Patrum & commiſſa ſeruare, & damnare prophanas nouitates.* Videmus autem in nouatoribus noſtris, quàm toti in eo ſint vt inducãt & ſtatuant nouitates. In fide nihil contra Catholicos dicũt quod nouum non ſit, aut ſaltem ex antiquis & antiquitatis hæreſibus renouatum, vt ex iis conſtat manifeſtiſſimè, quæ hucvſque diximus, & diſtinctius ex iis, quæ Illuſtriſſimus nec vnquam ſatis laudatus Cardinalis Bellarminus hanc in rem ſcripſit. Et verò quid illud eſt quod iſti Eccleſiam per tot ſecula erraſſe dicunt, niſi quod nouam & planè contrariam Eccleſiæ veteri doctrinam adferunt? Vnde factum eſt, vt venientibus ipſis vniuerſa Eccleſia cohorruerit, vt ſolẽt oues & agni cùm primum vident rabidum lupum ad ſe venientem. *Solus*, inquit Lutherus[2], *primo eram, & certè ad tantas res tractandas ineptiſſimus & indoctiſſimus.* Et paulò pòſt: *Germani omnes ſuſpenſis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antea neque Epiſcopus, neque Theologus auſus eſt attingere.* Idem tamen Lutherus paulò pòſt initium defenſionis verborum Cœnæ cùm de Sacramentariis loquitur. *Nec quicquam*, inquit, *magis hanc hæreſim promouet, quam nouitas. Nam nos Germani tales homines ſumus, ea quæ nobis noua ſunt, affectamus, & auidè arripimus.* Et in reſponſione ad maledicum ſcriptum Regis Angliæ de iiſdem Sacramentariis loquens: *Nullos*, inquit, *hoſtes capitaliores ſum expertus hactenus, quàm ſuaues illos fratres collegas amicos quos tamquam filios in ſinu noſtro fouimus nouarum ſectarum magiſtros, Sacramentarios dico & alios phanaticos, qui qualem nobis referant gratiam vide.* Et paulò pòſt: *Nos principio libertatem & Chriſti honorem aſſerere & vindicare cœpimus, & tyrannidem Pontificiam inuadere. In hoc certamine multa in ſanctam Scripturam ſumus commentati. Quibus niſi nos patefeciſſemus viam, nihil admodum de* CHRISTO *aut de Euangelio intellecturi videbantur. Tantum abfuiſſe arbitror, vt ſua induſtria Pontificium iugum potuiſſent excutere. Aut ſi fortaſſis induſtria non defuiſſet, tamen animi robur omnino defuiſſet. Nam tum cum ſolus ſtabam in acie, cum ſolus cogebar me obiicere & Cæſaris & Pontificum telis & fulminibus. Tum, inquam, illi præ nimia animi celſitudine & firmitate erant vel ſcripheis ranis magis muti. Interea Lutherus deſertus ab omnibus, prælians cum vniuerſis, adiutus à nemine ſolus in periculo verſabatur.* Et paulò pòſt: *Hic ego idem Sacramentariis Papiſta, Papiſtis Sacramentarios traducor, cum tamẽ vt hi Chriſtum, ſic illi Sacramentum Cœnæ Domini, Eccleſiæ eripere conentur, & hi quidem ſolos ſeſe prædicare Chriſtum iactant, cuius tamen ſacramenta in Eccleſia nihil niſi ſigna & velutĩ teſſeras militares faciunt.* Et aliquot ſententiis interpòſitis: *Porcorum*, inquit, *& canum hæc eſt gratitudo, vt ſi quis ipſis ſanctum & margaritas proiiciat, ſtatim conuerſi irruant in benefactorem, eumque dilacerent.* Hactenus Lutherus, qui & in defenſione verborum Cœnæ eadem propemodum dicit. Et alibi[3] conqueritur, quod reſciuerit in multis locis erroneos & nouos Prophetas ſuboriri, & ſibi à nonnullis Argentinenſibus ſignificatum magnum tumorem & tumultum ſuper Sacramento, & diruendis Imaginibus & Baptiſmo excitatum fuiſſe à Carolſtadio. Rurſum in defenſione verborum Cœnæ de Sacramentariis loquens, *Quot capita*, inquit, *& tot ſenſus hæc vnica ſecta habet, qui in re principali omnes congruunt, & Spiritum ſanctum ſinguli iactitant. Is verò Spiritus ſanctus in probando & fundamenta iaciendo non ſolum multiplex, ſed etiam ſibi contrarius & inconſtans reperitur, quod eam ob cauſam fieri mihi perſuaſum eſt, vt Spiritus ſanctus palam coarguat, quod iſti ſinguli æquè errent.* Et mox profert ſeptem diuerſas Sacramentariorum opiniones. Ex his tandem omnibus Lutheri ipſius teſtimoniis apparet ſatis quàm doctrinæ nouitatem ipſe mundo intulerit. Nam & ſe ſolum primo fuiſſe & ſolum contra omnes pugnaſſe ſuperbiſſimè gloriatur. Et Sacramentarios noua etiam dogmata ſeminaſſe teſtatur, & ab eo exiiſſe, & cum eo non perſtitiſſe, vt ipſe quidem nouator fuerit, ſed alij magis nouatores. Si cui tamen ſuſpectum fortaſſe videri poſſit Lutheri de Sacramentariis teſtimonium audiamus illos ipſos de ſe loquentes. Theodorus Beza in præfatione quadam ſua Gallica[4], ita extollit Caluini ſui doctrinam de ſe ſacramentariam, vt ipſum etiam Apoſtolis prætuliſſe videatur, ſcribit namque in hæc ipſa verba.

Vne choſe eſt à noter, comment ledit Caluin ſe porta prudemment à traitter cette matiere tant en ſon inſtitution qu'aux petits liurets, car voyant que la miſerable condition emeuë pour le faict de la Cene auoit allumé vn feu qui eſtoit pour mettre diuiſion entre les Egliſes. Tout ſon deſir fut de l'eſteindre par vne claire expoſition de la matiere ſans s'attacher à perſonne: ce qu'il a faict ſi bien & dextrement, que qui voudra bien conſiderer ſes eſcrits, confeſſera que c'eſt à luy apres Dieu qu'appartient l'honneur de reſolution depuis ſuiuie par toutes gẽs de iugement. Ergóne Beza, ſolus Caluinus rectè de Euchariſtia ſentiendi regulam nouit? Omnes vſque ad Caluinum tanti Sacramenti vim & efficaciam ignorauerunt? Vides igitur quiſquis es, mi Lector, quantopere ſibi placeant in ſuis nouitatibus iſti Nouatores. Lutherus, quia auſus fuerit quod nullus vnquam Theologus aut Epiſcopus tentauerat. Beza verò, quia Caluinus ſenſerit & docuerit, quod nemo vnquam alius ſciuit. Sed ſi impetum & vim nouandi in his Nouatoribus apertius videre voles, facilè ex eorum ſcriptis factiſque deprehendes. Scripturæ Canonem prorſus nouum ediderunt, vel plures vel pauciores libros comprehendentem

hendentem quam in Canone vllius Concilij, aut ex antiquis Patribus fuiſſe inueniatur, Scripturam innumeris nouis verſionibus euerterunt, nemine alterius verſione contento. Sacramenta ad nouum numerum, dualem ſcilicet, reduxerunt. Ritus adminiſtrandorum Sacramentorum nouos inuexerunt, Eccleſiaſticam Hierarchiam noua quadam Anarchia peruerterunt: miniſtros, id eſt, Diaconos nouo commento, Presbyteris & Epiſcopis prætulerunt, Epiſcopos quos primo ac principe honore vniuerſa ſemper coluit Eccleſia in locum infimum abiecerunt, neque tot nouitatibus contenti, etiam nominibus antiquis bellum acerrimum indixerunt. Inter eos ſiquidem nomina illa omnia Clericorum, Epiſcoporum, Sacerdotum, Presbyterorum omnino antiquata ſunt. Miſſam & Euchariſtiam in Cœnam; quod nomen planè prophanum eſt, verterunt, altare in menſam. Caluinus ſanè nomen *meriti* antiquiſſimum, ſacratiſſimum, & antiquis omnibus Chriſtianis receptiſſimum apertiſſimè damnauit. Lutherus antiquum *liberi arbitrij* nomen in blaſphemam ſerui arbitrij vocem commutauit. Caluinus verò arrogantiæ notam eidem inuſſit. Sed quis non expreſſiſſimam nouandi libidinem agnoſcat manifeſtiùs in Caluino, cum de Trinitate tractans & de his nominibus *perſona, ſubſtantia, ὁμοούσιον*, *Vtinam*, inquit [5], *ſepulta eſſent. Conſtaret modo hæc inter omnes fides Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum vnum eſſe Deum.* Et alibi [6] nomen *perſonæ* in nomen reſidentiæ mutauit, ſi antiquiores Inſtitutionum ipſius præſertim Gallicarum editiones ſequamur, illam præſertim quam fecit Thomas Courteau anno 1564. Hoc enim addendum eſt, quia in poſtrema editione Latina, quæ fuit anni 1602. *Subſiſtentiam* pro perſona inuenies, non *reſidentiam.* Ideo vt opinor quod Caluini diſcipulos à noſtris admonitos puduit nouæ huius Theologiæ, ſuúmq; Doctorem ita corrigendum eſſe cenſuerunt. Ac præterea cum perpetuò antiqui Patres & vniuerſa Eccleſia Eſſentiam diuinam in perſonis ſubſiſtẽtem prædicet, Caluinus contra ſiue per ſupinam ignorantiam, quæ ſatis ei familiaris, ſiue per incredibilem nouandi libidinem, qua potiſſimum agitatus fuit, perſonas in eſſentia ſubſiſtere dixit.[7] Tandem Lutherus de verbo illo ὁμοούσιον, *Non eſt*, inquit, [8] *quod mihi ὁμοούσιον illud obiectes aduerſus Arianos receptum. Non fuit receptum à multis, iiſque præclariſſimis.* Et paulò pòſt, indulgendum ait eſſe Patribus, qui ſemel extra Scripturam poſuerunt vocem prophanam, illam ſcilicet, de qua tractamus ὁμοούσιον. Denique aliquot verbis interpoſitis. *Quod ſi odit anima mea vocem ὁμοούσιον, & nolim ea vti, non ero hæreticus. Quis enim me coget vti, modo rem teneam, quæ in Concilio per Scripturas definita eſt, etſi Ariani malè ſenſerunt in fide, hoc tamen optimè ſiue bono ſiue malo animo exegerunt, ne vocem prophanam & nouam in regulis fidei ſtatui liceret.* Quid obſecro impudentius iſto nebulone poſſis fingere? Pugnauit antiquitas Catholicorum Patrum trecentis penè annis pro verbo hoc ὁμοούσιον ſacratiſſimo retinendo, in cuius pronunciatione Hæretici à Catholicis diſcernerentur, & ecce Nouator & Nugator iſte nouam ac prophanam vocem eſſe pronunciat. Proinde nec mirum eſt ex eius diſcipulis & ſectatoribus inuentos fuiſſe, qui pro ὁμοούσιον ſubſtituerunt ὁμοιούσιον per ſummam perfidiam. Digni ſanè diſcipuli Apoſtatæ iſtius & deſertoris, qui poſt mille trecentos annos, Concilium Nicenum omnium quæ vnquam celebrata fuerunt auguſtiſſimum prophanationis accuſat, Arianos autem pietatis ſtudio adornat. Quàm diſſimiliter olim Hieronymus ad Damaſum Papam [9], *Obteſtor*, inquit, *Beatitudinem tuam per Crucifixum mundi ſalutem, per ὁμοούσιον Trinitatem*, &c. Tanta nimirum religione à ſanctiſſimis Patribus receptum erat illud ὁμοούσιον, vt in iuramentis eo vterentur. At minus illud quoque mirum eſt nomine illo offenſam fuiſſe animam hæreticam Lutheri. Nam vt præclarè dixit Ambroſius [10], *Hoc verbum in tractatu fidei poſuère Patres, quod viderent eſſe aduerſariis formidini.*

1 In opuſculo quod aduerſus prophanas omnium hæreſium innouationes ſcripſit.
2 In Præfat. ſua in 1. Tomum.
3 In Epiſt ad Argentinenſes.
4 In Comment. Caluini ad Ioſue.
5 Lib 1. Inſtit. c. 13. ſect. 5.
6 Sect. 6.
7 Ead. ſect 6.
8 In refut. rationis Latomianæ circ. fin.
9 In Epiſt. ad Damaſum.
10 Lib. 3. de fide c. 7.

De externa facie Eccleſiæ veteris ab hæreticis noſtris innouata.

POſtremò in facie quoque externa Eccleſiæ nouam formam Nouatores iſti intulerunt. Vos hîc appello Patres non iã vt Doctores & ſacræ Scripturæ interpretes clariſſimos, ſed vt teſtes fidiſſimos rerum, quæ in Eccleſia quam veſtris temporibus rexiſtis gerebantur, vt ſi aduerſarij vos Doctores ignaros & imbecilles dicere non verentur, ſaltem veſtra tãquam fidelium & proborum teſtium dicta ſcriptáque excipiant: Quidni enim hoc facere debeant, qui vos & fideles & ſanctos fuiſſe confitentur? Atque vt nullus tergiuerſationi locus relinquatur, non proferam niſi quod ab Eccleſia primis quingentis annis factitatum eſſe conſtabit. Quandoquidem Caluinus poſt Lutherum ita nos admonet [1], *Meminerimus quingentis circiter annis, quibus magis adhuc florebat religio, & ſincerior doctrina vigebat.* Et alibi de Auguſtini ætate loquens [2], *Extra controuerſiam*, inquit, *erat nihil à principio vſque ad illam ætatem mutatum fuiſſe in doctrina.* Ergo ne nullus ſit ſcribendi finis, ſi quæ paſſim occurrunt in antiquis Patribus ad hanc rem pertinentia enumeremus, ſolum audiamus Auguſtinum, quem & Lutherus omnium poſt Apoſtolos optimum Doctorem, & Caluinus fidelem antiquitatis Interpretem agnoſcit. Neque rurſum ex Auguſtino omnia, ſed caput vnicum inſpiciamus. Id erit octauum libri 22. De Ciuitate Dei, in cuius capitis initio ſtatim videbis, Auguſtino ipſo teſte, Mediolani magnum Ambroſium in ſomnis admonitum de corporibus Sanctorum Martyrum Geruaſij & Prothaſij eruendis ac propalandis, populum concurrentem ad hæc ſacra Martyrum pignora, & inter alios cœcum qui ad eorum contactum videre cœperit. Videbis Auguſtinum ipſum & Alipium nõdum Clericos (quod notatum eſt ab Auguſtino, quia Clerici tũc à Laicis diſtinguebantur.) Videbis & B. Saturninum Epiſcop. Vſalẽſem, Geloſum Presbyterum ac Diaconos Carthaginenſes. Et quidem omnes ab Epiſcopo tanquam à maiori benedictionem accipientes, quia tũc & Epiſcopi à Presbyteris, & Presbyteri à Diaconis diſtincti erant, & Epiſcopus longè maior Presbytero habebatur. Qua de cauſa iam ipſis quoque eiuſdem Auguſtini temporibus Aerius ab Eccleſia damnatus, fuit vt Hæreticus, quod inter Epiſcopum & Presbyterum nihil intereſſe aſſeueraret [3], *Ius habet dandi Baptiſmum ſummus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus, deinde Presbyteri & Diaconi, ſed non ſine Epiſcopi facultate.* Verba ſunt Tertulliani [4], Videbis Innocentiam Carthaginenſem piam fœminam ſigno Crucis Chriſti ſanitatem conſecutam cancri incurabilis. Videbis Heſperium Fuſſalenſem aduocaſſe Presbyteros, vt à ſpirituum malignorũ infeſtatione domum ſuam liberaret. Videbis & vnum ex Presbyteris illis, qui obtulit ibi ſacrificium Corporis Chriſti (verba ſunt ipſiſſima Auguſtini) orans quantum potuit, vt ceſſaret illa vexatio, & Deo protinus miſerante ceſſauit. Tunc ergo cum Eccleſia puriſſima eſſet, ſacrificium corporis Chriſti à Presbyteris, ſi Auguſtino credimus, offerebatur. Videbis eundem Heſperium ab amico allatam terram ſanctam de Hiereſolymis vbi Chriſtus die tertio reſurrexit, ſuſpẽdiſſe in cubiculo ſuo nequid mali etiam ipſe pateretur: at vbi domus eius ab illa infeſtatione purgata eſt, noluiſſe diutius in cubiculo ſuo retinere terram ſanctam, idque non alia quàm reuerentiæ cauſa, videbis eundem ab Epiſcopis petiiſſe, vt terra illa ſancta infoderetur alicubi, atque ibi Eccleſia dedicaretur, idque factum eſſe. Videbis & Ruſticanum paralyticum ad Eccleſiam illam allatum atque inde continuò pedibus ſuis ſaluum abſceſſiſſe. Videbis adoleſcentem energumenum ſimillimum

mortuo ad memoriam Martyrũ Geruaſij & Prothaſij portatum vt curaretur. Videbis & illic Sanctimoniales cantantes hymnos veſpertinos & orationes. Videbis & iuuenem altare ibi apprehendentem, & oculum adoleſcentis Sanctorum precibus curatum. Videbis virginem Auguſtino noſtro notiſſimam, quæ cum ſe oleo perunxiſſet, cui pro ipſa orans Presbyter lachrymas ſuas inſtillaſſet, (ſic enim loquitur Auguſtinus) mox à dæmonio fuiſſe ſanatam, alium itẽ adoleſcentem Epiſcopi precibus. Ergo iam tum quoq; benedicebatur oleum precibus Presbyterorũ ad Dæmones coërcendos & fugandos. Videbis & ſuauem hiſtoriam de ſene Florentino Hipponenſi ſartore, qui viginti Martyrum precibus obtinuit à Deo, vt haberet quo ſe ſuſtentaret ac veſtiret, dum diſcedens ab oratione grandem piſcem palpitãtem videt, quem coco Carchiſo Chriſtiano trecentis follibus vendidit. Cocus verò annulum aureum in ventriculo piſcis inueniens miſeratione flexus & religione perterritus Florentio eum reddidit, dicens: Ecce quomodo viginti Martyres te veſtierunt. Videbis & adoleſcentes neſcio quos irriſores Florentij pietatem exagitantes, diceres Caluinianos iam tum fuiſſe aut Lutheranos. Videbis Epiſcopũ ad aquas Tibilitanas portantem reliquias Diui Stephani Martyris, & multitudinem magnam concurrentem & occurrentem. Videbis ibi cœcam mulierem contactu reliquiarum cœpiſſe videre. Videbis Lucillum Epiſcopum reliquias item D. Stephani populo præcedente atq; ſequente ferentem, piæ ſarcinæ vectatione vbi ſãctas attigit reliquias, moleſtiſſima fiſtula liberatum eſſe. Videbis Presbyterũ Hiſpanum ad reliquias eiuſdem Martyris veteri morbo calculi ſolutum fuiſſe. Videbis eũdem Presbyterum tunica reportatæ de memoria Martyris, & ſupra corpus appoſita ſuſcitatum fuiſſe cùm ex alio morbo ſemimortuus iacuiſſet. Videbis Martialem virum primarium ætate grauẽ, ſed à Chriſtiana religione abhorrentem precibus S. Stephani & contactu florum de altari allatorum confeſtim conuerſum, & pœnitentem omnibus admirantibus à Presbyteris baptizatum, ac quandiu vixit, orantem frequentiſſimè in hæc Stephani verba, *Chriſte accipe ſpiritum meũ*. Videbis & tres podagricos per eundem Martyrẽ ſanatos. Item puerum attritum rota currus penè expirantem, quem mater arreptum protinus ad eandem memoriam tulit, vbi nõ ſolùm reuixit, verùm etiam illæſus apparuit. Videbis & Sanctimonialem ægritudine grauiſſima laborantem, cúmq; deſperaretur, ad eandem memoriam fuiſſe allatam eius tunicam, ſed interim defunctam ægrotam, relata tamen tunica & operto eã cadauere, ſpiritu recepto reuixiſſe. Itémque & eodem modo filiam Baſſi Syri. Videbis Irenęi filium mortuum oleo Martyris perunctum reuixiſſe, Eleuſinum item exanimatum infantulum ſuper memoriam Martyris poſitum poſt orationem viuum ſurrexiſſe. Videbis Paulum & Pauladiam per miſerum tremorem membrorum ex maledicto matris quaſſatum ad memoriam eiuſdem Martyris ſanatos, & Auguſtinum ipſum è ſuperiori loco concionabundum oues ſibi commiſſas in laudem Dei ad gratiarum actiones prouocantem, & caput illud inſigne his verbis concludentem, *Quid erat in cordibus exultantium, niſi fides Chriſti pro qua Stephani ſanguis effuſus eſt?*

Quis ergo iam poſſit requirere aut dubitare, num temporum illorum Eccleſia eadem eſſet quæ huius ſeculi Catholica Romana? An non eadem ipſa hodie & dicimus & ſentimus? Vide faciem & attende ad lineamenta, quæ tam diligenter, vel hoc vnico capite Auguſtinus depinxit. Viden' Clericos, Diaconos, Sacerdotes, ſeu Presbyteros, Epiſcopos? Num animaduerteris Sacrificium Corporis Chriſti, Altare, Eccleſiæ dedicationem, Sanctimoniales, Benedictionem olei, Benedictionem item Epiſcopalem, corpora Sanctorum in pretio habita, tótque miraculis clara, eorúmque memorias in templis? Audiſtine mulierem ſigno Crucis curatam, pauperem inuocatione Sanctorum veſtitum, terram ſanctam in veneratione habitam, reliquias cum honore circumgeſtatas idque ab Epiſcopis, & Sanctimoniales decantantes hymnos & orationes? Quid quæſo in Caluini Lutherive ſynagogis ſimile, qui omnia iſta rident, quaſi per abuſum & ſuperſtitionem in Dei Eccleſiam poſterioribus ſeculis irrepſerint? Atqui tunc pura erat, ſancta erat, vel fatentibus Nugatoribus iſtis, nulláq; adhuc doctrinæ peruerſitate deformis Eccleſia. Mirum igitur eſt vel hoc vnico capite non eſſe victos conuictóſque omnes Lutheranos & Caluinianos, ſi neque Lutherum, Caluinúmque pro mendacibus habẽt, qui Eccleſiam Dei puriſſimam Auguſtini temporibus fuiſſe fatentur, neque Aug. pro mentiente, qui ſupradicta omnia refert tanquam veriſſima & certiſſima. Fuiſtis Luthere & Caluine nimis liberales, qui hoc nobis cõceſſiſtis, Eccleſiam Dei primis illis quingentis annis, nullis erroribus, aut abuſibus deformatam fuiſſe. Quid enim nobis faciliùs, quàm probare ſeculorum illorum Patres ea ipſa omnia credidiſſe, quæ hodie credimus, & de quibus vobiſcum diſputamus. Probarunt hoc illuſtriſſimi Cardinales, magna ætatis noſtræ lumina & ornamenta; Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis, & Bellarminus in controuerſiis, ne dubitare amplius poſſitis. Poteratis tamen negare, quamuis falsò & impudenter, vt cætera: nam eos qui non ſemel, ac tam ſæpè verecundiæ fines tranſierant, benè ac grauiter oportebat eſſe impudentes. Victos ergo vos ex veſtra confeſſione agnoſcite. Sanè, quia iſta omnia puræ & ſanctæ Eccleſię exercitia, ornamenta, & opera tanquam prophana contempſerunt, & abiecerunt, quales Deus bone! ſunt Reformatores, an non verius Deformatores dicendi ſunt, & ab omnibus tanquam inepti & impudentes Nouatores habendi, exſibilandi, explodendi? Benè iam olim Tertullianus, *Solemus Hæreticis compendij gratia de poſteritate præſcribere* [5]. Quidni ergo etiam noſtris præſcribamus?

1 Lib. 1. Inſtitut. c. 11. ſect. 13.
2 Lib. 4. c. 2. ſect. 3.
3 Auguſtin. in lib. de hæreſib.
4 In lib. de Baptiſmo.
5 Contra Hermogenem.

Octaua nota Hæreticorum de ſpiritu diſſenſionis.

OCtauus Hæreſium omnium character eſt ſpiritus diſſenſionis. Nam, vt inquit Apoſtolus [1], *Nunquid diuiſus eſt Chriſtus? & Deus non diſſenſionis, ſed pacis Deus eſt* [2]. Inde ſolemus dicere, Hæreticorum proprium eſſe diſpergere, ſicuti Catholicorum congregare. Venit etiam Chriſtus, vt oues quæ diſperſæ erant, congregaret in vnum. Idcóque Apoſtolus Iudas Hæreticos deſcribens [3], *Hi ſunt*, inquit, *qui ſegregant ſemetipſos*. Iam v. quanta ſit inter noſtri temporis Hæreticos diſſenſio quis non videt: Lutherus Sacramentarios Hæreticos palam vocat, Sacramentarij Lutheranos & Anabaptiſtas, Anabaptiſtæ Trinitarios, Trinitarij Anglocaluiniſtas, Anglocaluiniſtæ Puritanos, & cõtrà. Sed vnus pro omnibus in teſtem ſufficiat Lutherus, qui ſuo illo libro contra Sacramentarios non perfunctoriè, ſed ex profeſſo demonſtrat ſeptem diuerſiſſimas & hæreticas interpretationes verborum illorum: *Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum*, à duobus antea annis emerſiſſe. Poſtquam enim ſex enumerauit, addit: *Præter hos alij accedunt vt ſeptenarius numerus compleatur, qui dicunt non eſſe articulum fidei. Ideóque liberum cuique eſſe, vt hic ſentiat quicquid velit. Hi omnia pedibus conculcant & deſtruunt. Veruntamen Spiritus ſanctus eſt in iis ſingulis, & nullus vult erroris argui iis tam diuerſis & contrariis probationibus, & textus ordinationibus, cum tamen vnam textus collocationem veram eſſe oporteat, adeò craſſè & manifeſtè Diabolus nos naſo ſuſpendit*. Vide obſecro quàm eleganter & expreſsè ſeipſum & ſuos deſcribat vir iracundus, dum alios à ſe deſcribi & vellicari putat. Et in reſponſione ad maledicum ſcriptum Regis Angliæ: *Iam quæſo*, inquit, *aduertite quàm dura conditione hæc bella adminiſtrem. Foras bellum tranſtuli, aperto marte cum Papiſtis dimicabam. Interim ſocij milites fratres illi noſtri domi patriam opprimunt, omniáque ferro ac igni vaſtant, crudelem horrendámque exercentes lanienam impropriis ciuibus.* Et paulò pòſt loquens de Carolſtadio aut Zuinglio: *Meus Abſalon,*

Abſalon, inquit, *qui ſuum patrem regno ſuo & gloria exutum expulit, meus Iudas, qui & Dominum prodidit, & diſſipauit cœtum piorum diſcipulorum, nondum etiam in me idem deſignauerant.* Sed illud omnium ſuauiſſimum eſt, quod aliquot verbis interpoſitis prouocat in ſe Lutherus omnes Aduerſarios ſuos. *Sed agite dum*, inquit, *adeſte omnes, vos, inquam, Papiſtæ Sectarij, Satanæ Adminiſtri & ſatellites, ac totum agmen diabolici gregis, vnanimes vires coniungite veſtras. Huc copias adducite confertis agminibus, vnũ Lutherum adorimini, Papiſtæ in fronte aciem dirigite, inuadant Sacramentarij, Anabaptiſtæ, &c.* Belliſſimè profectò cùm Sacramentarios & Anabaptiſtas poſt ſe à tergo conſtituit, non ſolùm quia ſectatores eius fuerunt, ſed etiam quia ab eodem loco & eadem via venerunt. Omnes quidem ex aduerſo Eccleſiæ Catholicæ, ſed inter ſe dimicantes & pugnantes, *Concurrere faciam*, inquit Dominus [4], *Ægyptios aduerſus Ægyptios, Bellum hoc eſt Madianitarum.* Ac ſicut dixit alibi Lutherus ipſe, [5] à Deo ita ordinatum eſt, vt impij ſemper ſeipſos confundant. Et quod mendacia non conſonent, ſed ſemper ſemetipſa teſtentur. Vt meritò & grauiter S. Hilarius olim dixerit [6]: Bellum Hæreticorum pacem eſſe Eccleſiæ.

1 1. Corinth. cap. 1.
2 1. Corinth. cap. 14.
3 In Epiſtola.
4 Eſaiæ 19.
5 Lib. de votis Monaſticis.
6 Lib. 7. de Trinit.

Hæreticos noſtri temporis agi ſpiritu diſſenſionis.

NEque verò noſtri tẽporis Hæretici ſolùm inter ſe diſſentiunt, ſed etiam, vt iam diximus, ſpiritu diſſenſionis aguntur. Nam omnia ſuſtulerunt, quæ ad vnionem, ſiue vnitatem ſpiritus & fidei poſſent reducere capita multorum, inter eos nulla Cathedra principalior, ad quam, vt dicebat Irenæus omnis recurrat Eccleſia, omnes virgam Cẽſoriam ſibi vſurpant, Conciliorum auctoritatem contemnunt, quæ potiſſimum eam vtilitatem habet, vt diſſidentes opiniones mutua Catholicorum collatione concilientur. Quomodo ergo conſentire poſſunt qui omnes conſentiendi vias præcluſerunt? Atqui Scriptura ſacra, inquiunt, vnica via eſt rectè ſentiendi & conſentiendi. In hanc ſi omnes intendamus facilè conſentiemus. Sic enim iſti exclamant, ſed quis non videt tortuoſos gyros ſerpentis antiqui? Nam nec de alio ferè, quàm de Scriptura ipſa ſacra contentio eſt. Et quis hæreticorum vnquam ſi vnum aut alterum excipias, alio quam ſcripturæ prætextu bellum mouit, turbáſq; in Dei Eccleſia excitauit? Solemne eſt hæreticis omnibus clamare, *Verbum Domini, Verbum Domini*, & Scripturam ſcripturis conuellere, id eſt, Spiritum viuificantem litera occidente extinguere, nempè quia multiplicem ſenſum habet Scriptura, quem dum quiſque ſibi proprium elegit & propugnat, & propriam facit hæreſim & ſectam, dum inquit Auguſtinus, *Scriptura bona intelliguntur non benè.* & Hilarius [1], *Intelligentia hæreſis eſt & ſenſus non ſermo fit crimẽ.* Hieronymus [2] *Scripturæ non in legendo conſiſtunt, ſed in intelligendo.* & alibi: *Diabolus loquitur de Scripturis, & omnes hæreſes ſecundum Ezechielem inde ſibi conſuunt ceruicalia, quæ ponunt ſub cubito vniuerſæ ætatis.* Sed omnium aptiſſimè & apertiſſimè Vincentius ille Lirinenſis, quẽ diceres hæreticorum noſtri temporis mores & ingenia exprimere voluiſſe, *Lege*, inquit, *Pauli Samoſateni opuſcula, Priſcilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarũmq; peſtiũ*, (omnes verò illos hæreticos fuiſſe nec Lutherani & Caluiniani ipſi diffitentur,) *cernas infinitam exemplorum congeriem prope nullam omitti paginam, quæ non noui aut veteris Teſtamenti ſententiis fucata & colorata ſit.* Et paulò pòſt: *Quid eſt veſtitus ouium, niſi Prophetarum & Apoſtolorum prologuia? Qui ſunt lupi rapaces, niſi ſenſus Hæreticorum feri & rabidi, &c.* Non ergo Scriptura ſola eſt idonea ad conſenſionem & vnionem fidelium, ſed indiget interprete, qui eodem ſpiritu earum ſentẽtiam aperiat, quo ipſæ ſcriptæ ſunt & reuelatæ. Interpres autem eiuſmodi alius eſſe non poteſt, quàm Eccleſia, quæ columna & firmamentum eſt veritatis, & ad cuius ſolius auctoritatem ſemper attinuit, vt hæreſes & Hæreticos diſcerneret, ac damnaret. Quicunque ergo Eccleſiam errare poſſe aſſeuerat, ſpiritum diſſenſionis neceſſariò animis fidelium immittit, omnémq; prorſus fidei certitudinem tollit. Hoc ipſum autem faciunt & fecerunt ſemper omnes hæretici. Nunquam tamen illuſtriore exemplo, quàm factum ſit ab Hæreticis noſtri temporis, qui quatuor hæc Euangelij verba, *Hoc eſt Corpus meum*, tanta ſenſuum diſſenſione & repugnantia intellexerũt, vt iam ſuo tempore Lutherus ſeptem diuerſiſſimas interpretationes obſeruauerit, quemadmodum paulò ante dicebamus. Cúmque videret Sacramentarios impudenter de ſacra Scriptura gloriari. *Hoc*, inquit, [3] *rei caput eſt diabolus ſua calliditate & potentia nobis multò ſuperior eſt, oppugnat & repugnat vbique, ſi nos ad Scripturam confugiemus, ibidem quoque præſto eſt, & in ea tantum contentionum & diſſenſionum concitat, vt propediem eius obſaturemur, languidiúſque Scripturæ aſſentiamur, & confidamus. Et quidem hic perpetuò cum ipſo conflictari oportet.* Et paulò pòſt de Satana loquẽs. *Turbas*, inquit, *& ſectas in Scripturas tot tantáſque dabit, vt neſcias vbi Scriptura, fides, Chriſtus, tu ipſe maneas.* Et mox in eandem ſententiam eodémque loco: *Quamuis*, inquit, *Diabolus, non cogatur dimittere, tamen non eſt oblitus ſuæ artis: nam clanculum ſua zizania ſeminauit in noſtros cœtus, puta falſos fratres, qui noſtram doctrinam & verba apprehenderent in eum finem, vt nobis adiumento eſſent in Scriptura propaganda, ſed vt à tergo cum nos in prima acie pugnaremus in noſtrum exercitum impetum facerent, turbas excitarent, & contra nos furioſè dimicarent.* Et paulò pòſt: *Sed haud ceſſabit, tanto cardine verum progredietur longius, & plures articulos fidei attentabit. Et quidem iamdudum oculi eius ſcintillant erroribus, de Baptiſmo, peccato originis, & Chriſti humanitate, inde tantum turbarum in ſacris literis exiſtet, tantum orietur diſſenſionum, & tantum exurget ſectarum, vt verè cum Paulo affirmare poſſimus, myſterium iniquitatis nunc agit.* Quemadmodum etiam ipſe proſpiciebat poſt ſe multas ſectas oborituras. *Si hæc mundi machina per aliquot annos durauerit, iterum more Patrum ad tollendas diſſenſiones humana quærentur præſidia, conſtituentúrque leges & decreta ad conciliandam & ſeruandam in religione concordiam. Quod quidem ſimilem priori ſortietur euentum.* Et paulò pòſt explicans, quæ ſint humana illa præſidia ad tollendas diſſenſiones, dicit eſſe Concilia. Et paulò ſuperiùs de Sacramentariis loquens, & eorum hæreſi. *In hac parte*, inquit, *per Scripturam fermè decem rimas egit, ſibique effugia parauit, vt vix vnquam deformiorem hæreſim legerim, quæ ſtatim in exercitu tot capita, tot diſpares ſectas, & diſcordantes opiniones habuerit, cum tam in fine ad eandem tendant metam, nempè ad Chriſtum proſequendum.* Hactenus Luth. Ex quo vides primò, Sacramentarios ab eo, pro hæreticis & Hæreticorum omnium fœdiſſimis habitos eſſe. Secundò, omnes eos impudenter Scripturas prætexere. Tertiò, Scripturam ſolam non poſſe tot diſſenſionum turbas compeſcere. Quartò, vnicam ad conſenſionem viam eſſe Concilia. Quintò, Conciliorum vſum ad eam rem in more fuiſſe apud Patres, quæ omnia ſanè veriſſima ſunt, quanquam à mendace ac mentiri ſolito prolata. Quamquam ne etiam hac in re Hæreticus non ſit Lutherus, mentitur ſplendidè, dum Concilia humanum præſidium appellat. Diuinum enim eſt non humanum quod in hanc vocem ſua decreta inchoat: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis.* Aut ſi hoc humanum dumtaxat præſidium eſt, quodnam obſecro erit diuinum? Et ſi quod aliud diuinum eſt, cur tantopere laborat Lutherus, ne cogatur humana quærere præſidia, cùm alia poſſit habere diuina: & hoc ipſo haud dubiè meliora & tutiora, quàm humana? An verò poſſit quis credere nullum à Deo Opt. Max. comparatum eſſe in eam rem præſidium, quod proinde ſit totum diuinum ad totius ſuæ Eccleſiæ vnionem & pacem retinendam?

1 Lib. 2. de Trinit.
2 Contra Luciferianos in cap. 1. ad Galat.
3 Luther. in libro contra Sacramentarios.

Nona hæreticorum nota eſt de ſpiritu contentionis.

NOnus Hæreticorum character eſt Spiritus contentionis, ſuperbiæ, arrogantiæ & pertinaciæ. Sic enim illorum mores deſcribit B. Iudas in Epiſt. Canon. *Væ illis qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effuſi ſunt, & in contradictione Core abierunt. Ii ſunt nubes ſine aqua, quæ à ventis circumferuntur fluctus feri maris deſpumantes ſuas confuſiones, ſydera errantia. Ii ſunt murmuratores, querulosi, ſecundum deſideria ſua ambulantes. Et os eorum loquitur ſuperbiam.* Et D. Paulus, *Si quis*, inquit, *vult contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei.* Quare meritò D. Auguſt.[1] Hæreticum definit, qui Scripturas non rectè intelligens ſuas falſas opiniones cótra earum veritatem pertinaciter aſſerit. Et alibi,[2] *Neque enim*, inquit, *nata ſunt hæreſes, niſi dum Scriptura bona intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur etiam temerè & audacter aſſeritur.* Et rurſum alio loco[3], *Qui ergo*, inquit, *in Eccleſia morbidum aliquid prauúmque ſapiunt, ſi correpti vt ſanum rectúmque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuáque peſtifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, Hæretici fiunt.* Porrò quanta ſit Hæreticorum noſtri temporis arrogantia & ſuperbia, ex eorum patre Luthero ſatis liquebit, ſi verba ipſius audiamus. Is in reſponſione ad maledicum ſcriptum Regis Angliæ 4. in hæc verba ſcribit: *Atque* inquit, *circa arrogantiam liberè dixerim per me ſacram Scripturam ita repurgatam, ita illuſtratam eſſe, vt intra annos mille nunquam fuerit vel clarior vel notior pluribus.* Et paulò antè, *Mihi perinde ſit, etiamſi mihi totus iam adhæreat mundus, iam deficiat iterum, vtrumque æqui bonique conſulturus ſum. Nam quis me ſuſtentabat initio cum eſſem ſolus?* Et alibi[5], miris modis ſeipſum extollit, & animum peruicaciæ. *Hæc ſunt arma*, inquit, *quibus Hæretici vincunt hodie. Ignis & furor inſulſiſſimorum, & aſinorum & Thomiſticorum porcorum, ſed pergant porci illi, & ſi audent exurant me, hic ſum & expectabo eos, cineribus ſolùm poſt mortem etiam in mille maria proiectis, perſequar & abominabor hoc abominabile vulgus, in ſumma viuens Papatus hoſtis ero, exuſtus bis hoſtis ero. Facite porci Thomiſtæ quod poteſtis, Lutherum habebitis, vrſam in via, & leænam in ſemita, vndique vobis occurret, & pacem habere non ſinet, donec ferreas veſtras ceruices & æreas frontes contriuerit, vel in ſalutem vel in perditionem. Hactenus ſatis fuerit patientiam perdidiſſe. Deinceps cum pergatis indurati & obcæcati cornua erigere, & ſponte facti ſitis incorrigibiles, & indomiti, nemo à me expectet quicquam dici in vos deplorata portenta ſuaue aut blandum. Irritatos enim volo magis ac magis, donec effuſis omnibus viribus & furoribus concidatis in verbis ipſis. Qui primus alterum compeſcuerit ſit ipſe victor, ſicut vultis ſic fiat vobis.* Et eodem libro, *Non ſumus Papæ, ſed Papa noſter eſt, noſtrum eſt non iudicari ab ipſo, ſed ipſum iudicare, ſpiritualis enim à nemine iudicatur, & ipſe iudicat omnes.* Et rurſum alibi[6], *Fouebat me vtcunque*, inquit, *aura ipſa popularis, & Germani ſuſpenſis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antea, neque Epiſcopus, neque Theologus auſus eſſet attingere.* Denique paſſim videas inſanam hanc belluam mille ſe laudibus extollere, nec niſi arrogantiam & impudentiam effutire. Nec ipſe tandem negat. Cuidam enim amico ſuo reſpondens per Epiſtolam[7], *Rectè*, inquit, *mones me modeſtiæ, ſentio & ipſe, ſed compos mei non ſum, ſed raptor neſcio quo ſpiritu cum nemini me malle velle conſcius ſim, verum vrgent etiam illi furioſiſſimè vt Aduerſarium non ſatis obſeruem.* Quantus vero ſit contentionis & pertinaciæ ſpiritus in Luthero, duobus potiſſimùm exemplis ex iis quæ poſſent adferri innumera oſtendemus. Primum erit ex Epiſtola quam ille ad Argentinenſes ſcripſit, in qua de Sacramétariis loquens[8]: *Differri*, inquit, *non poſſum nec volo, quod ſi Carolſtadius aut alius quiſpiam ante quinquennium mihi potuiſſet probare in Sacramento præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinctum reddidiſſet. Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me extricare & expedire conatus ſum, cum probè perſpiciebam hac re Papatui cum primis me valdè incommodare poſſe. Verum ego me captum video nulla elabendi via relicta.* Et paulò pòſt, *Quod ſi etiam hodierno die fieri poſſet, vt quis firmo Scripturarum teſtimonio mihi fidem facere queat in Sacramento non niſi panem & vinum eſſe, nihil tamen opus eſſet quemquam tam amaro me adoriri animo. Sum enim, proh dolor! pluſquàm in hanc partem propenſus quantum Adami mei naturam animaduertere poſſum.* Quid obſecro huiuſmodi ingenio contentioſius? quod non quærit quid verum ſit aut falſum, ſed quid Papatui, vt ipſe loquitur, aut Eccleſiæ incommodare poſſit, ſtudetque non veritatis amore & deſiderio, ſed Papatus odio. Aliud exemplum adhuc clarius ex alio loco[9] ſumi poteſt, in quo tractans de Miſſa, *quid ergo*, inquit, *dicemus ad Canonem & auctoritatem Patrum? Primùm reſpondeo ſi nihil habetur quod dicatur, tutius eſt omnia negare quàm Miſſam concedere.* Quid enim hoc aliud quæſo eſt quam velle quocumque periculo ac per omne fas & nefas ſuam tueri opinionem, & Poëticum illud exequi:

Fac benè ſi poſſis, ſi non, quocunque modo rem.

De Zuinglio autem, Carolſtadio, OEcolampadio, Caluino, Sacramentariorum parentibus & Lutheri filiis non poſſimus teſtimonium dignius aut certius minúſque ſuſpectum adferre, quàm ipſius Lutheri, qui teſtatur eos velut Abſalones quoſdam regni & gloriæ patris cupidos ſuas hæreſes erexiſſe. Etſi enim de Caluino diſertè non loquitur, qui viuente Luthero non adeò infamis erat, nec magni nominis, quod tamen de aliis Sacramentariorum capitibus dixit, quidni etiam in Caluinum optimè quadret, qui tanto ſuperbior fuit & arrogantior cæteris, quanto poſterior tempore? Si enim arrogans Carolſtadius fuit, & Zuinglius, qui Luthero parenti contradixerunt, arrogantior fuit, qui & Luthero & Zuinglio & omnibus omnium ætatum Chriſtianis cótradixit. Sed quid arrogantius poſſis fingere, quàm quod Caluinus pronunciare auſus eſt, Omnes Patres in errorem abreptos fuiſſe aut arroganter locutos[10]? Quid item arrogantius Beza, qui Caluino ſoli adrogat honorem rectæ opinionis & detectæ veritatis circa myſterium Euchariſtiæ, quaſi nullus omnino mortalium ante Caluini tempora rectè de Sacramento ſenſiſſet? Sed & quid ſibi vult, rogo, quod ad calcem vitæ Caluini, quam idem Beza ſcripſit, addidit verba illa Elizæi videntis Heliam raptum in cœlum & eleuatum, *Pater mi, Pater mi, Currus Iſraël & auriga eius*, niſi quod Caluinum pro Helia, aut pro Eliſæo vult haberi.

1 Lib. 8. de Geneſi ad Liter. cap 9.
2 Tract. 18. in Ioannem.
3 Lib. 10. de Ciuit. Dei, c. 51.
4 Tom 2. Operum.
5 In lib. contr. Regem Angliæ.
6 In præfat. 1. tom. 1.
7 In Epiſt. præfixa argumentis ſuis in Pſal. nos tom. 3.
8 Tom. 7.
9 Lib. de captiuit. Babylon.
10 Sic enim Caluinus locis ſuprà cit.

De interpretatione Scripturarum.

SEd poteſt hic ſpiritus arrogantiæ ac pertinaciæ detegi apertiùs, ſi Nouatores iſtos diſputantes audiamus. e.g. quæratur, an opera charitatis iuſtificent, illi negabunt. Si obiicias verba Epiſtolæ D. Iacobi, quid reſpondebunt? Lutherus exclamabit ſi vſpiam deliratum eſt hic deliratú eſſe, potiúſque reiiciendam Apoſtoli Epiſtolam, quàm admittendum vt iuſtificatio à charitate proficiſcatur. Quid aliud in hac reſponſione quàm proteruia & pertinacia? Caluinus verò reſpondebit Iacobi verba non ad iuſtificationem, ſed ad iuſtificationis manifeſtationem reſpicere. Quod ſi replices verba Iacobi non poſſe hanc pati interpretationem, quia vt de fide, ita & de operibus iuſtificationem aſſeuerat, ille tamen in opinione ſua perſtabit, & Catholicos omnes victos ac de mala interpretatione conuictos exclamabit. Sed quo iudice? *Scriptura*, inquit. Atqui de Scriptura nobis controuerſia eſt, quam à nobis ſtare manifeſtiſſimum eſt

iuſtifi

iuſtificationem enim ſcripſit Apoſtolus, non iuſtificationis manifeſtationem. Si vero inſtes: Adeamus ergo PP. Concilia, Eccleſiam. *Benè eſt*, inquit, *dum ad normam Scripturæ loquuntur.* Viden' pertinaciam? Exigit Scripturas, nos damus, ille obliqua interpretatione contorquet, nos veram & germanam opponimus ex propria ipſa verborum vi & ſignificatione perſpicuam. Ille non admittit. Quæritur quis rectius interpretetur, nec enim æquum eſt quemquam in cauſa ſua & teſtem eſſe & iudicem. Ille ne victus videatur, & vt vetulis atque vulgo imponat, ad Scripturam reuocat. Quis hic non videt proteruiæ ac pertinaciæ gyros? In ſumma vult audiri, ſibique vni fidem haberi. Si quæras, num Patres antiquos & Concilia audire velit. *Audiam*, inquit, *ſi ad amuſſim Scripturæ iudicent.* Iudicabunt vero, inquam, Stabiſne illorum ſententiæ? *Stabo*, inquit, *Si tamen prius examinauero.* Quis vero te conſtituit illorum iudicem? Hoc ipſum enim eſt de quo quærimus, cur tibi magis licere debeat ſententiam ipſorum & interpretationem examinare quam illis aut nobis tuam, & quis in pari omnium iure futurus ſit Iudex. Quod ſi fallantur interpretando, quia homines fuerunt, vt obiicis, quidni etiam tu fallaris? An non & tu homo es, aut ſaltem beſtia? Neque enim opinor, aut Angelus aut Deus es, aut quicquam ex inanimatis, hic vero hæret terminis: Eſt ſtatim anguis, in ſeipſum caput contorquet. *Quia*, inquit, *ſecundum Scripturas interpretabor.* Deus bone. Atqui de hoc ipſo quærimus quis Scripturas rectius interpretetur. Quid agas cum impiis iſtis qui ſemper in circuitu ambulant, & eo ſemper redeunt, vnde tutam ſæpè illos deieceris? Quæ impudentior pertinacia quam nolle ſtare iudicio Eccleſiæ, Patrum, Conciliorum? Quis finis tantæ contentionis, ſi nemo erit qui litem dirimere poſſit, quique eius tandem definiendæ habeat auctoritatem? Nec enim dubitandum eſt quin litigandi futura ſit immortalis libido. Habet ſuas leges Reſpublica omnis benè conſtituta, eáſque bonas & ſanctas, quæ tamen ſi litigantium arbitrio exponendæ relinquerentur, nullus vnquam foret litigandi finis, dum prudentiæ quiſque ſuæ innititur, & in ſenſu ſuo non ſolum abundat, ſed etiam luxuriatur. Hinc Iudicium etiam in prophanis rebus, ſed multo maior in Eccleſia Dei Conciliorum neceſſitas, ne ſi nullus tandem Iudex ſit à quo appellari non poſſit, litigantium peruerſitas & libido faciat, vt neque litigandi neque appellandi terminus vllus inueniatur. Exemplum præbeat Lutherus ipſe, is enim à Legato ſedis Apoſtolicæ ad ſedem Apoſtolicam initio appellauit. Tum à ſede Apoſtolica condemnatus, quieuitne an acquieuit? Neutrum, ſed factus impudentior iterum prouocat ad Concilium. An vero mi Luthere acquieſces, ſi Concilium contra te feret ſententiam? *Diſtinguo*, inquit, *Si ſecundum Scripturas, acquieſcam: ſin minus omnia negabo.* Sed quiſnam, inquam, iudicabit, vtrum Concilium ſecundum Scripturas ſententiam tulerit? *Ego*, inquit, *Nam ſpiritualis homo iudicat omnia.* Ergóne à Cōcilio & vniuerſi orbis conſenſu ad teipſum vnumque prouocabis? Siccine ſupremus diuini humaníque iuris arbiter conſtituetur inſanum & ſiue lepidum ſiue illepidum malis dicere caput Lutheri? Et hæc quidem quæ de Luthero dicimus de cæteris omnibus Hæreticis æquè dicta videri debent, nam & inde hæretici nomen acceperunt, quod interpretationem Scripturæ ſibi ſeligant, quam ſi Conciliis & Eccleſiæ conſonam inuenerint, eam non auctoritate Eccleſiæ, vel Conciliorum, ſed ſua ipſorum opinione defendunt, ſin contrariam viderint, nihilominus eam contra Eccleſiæ & Conciliorum auctoritatem tuentur.

De inuocatione ſanctorum ex D. Auguſtino.

SImilis erit quæſtionis exitus, ſi de alicuius ex Patribus autoritate diſputetur. Finge quæri, num B. Auguſtinus Sanctos inuocandos eſſe cenſuerit. Adducimus locum ex Commentariis eius in Exodum, vbi palam dicit orationibus Martyrum propitiari Deum peccatis populi ſui. Adducimus & ſuprà citatum, in quo palam teſtatur precibus S. Stephani pleroſque ſanatos aut adiutos. Adducimus & quod idem Auguſtinus alibi ſcribit [3], Animas defunctorum orationibus Martyrum commendari, in quorum locis, id eſt, nomine ac memoria Martyrū venerabilibus corpora ſepulta ſunt. Quid ad hæc iſti nugatores vt elabantur? Nihil aliud, niſi quod hæc non ex animo, ſed raptim & inaduertenter dicta ſunt. Atqui locum alium illuſtriorem adducimus [4], in quo B. Cyprianum ipſe inuocat hac deſiderij ſui conteſtatione. *Adiuuet nos orationibus ſuis, vt donante Domino quantum poſſimus bona eius imitemur.* Parum eſt, inquiunt, nam non diu immoramur in huiuſmodi precibus. Quid vero iam cū iſtis poſſit quis facere vel patientiſſimus hominum? Adferamus tamen vt iſtis ſatisfaciamus, locum alium in quo non obiter ſed longa & iterata oratione Sanctum aliquem in cœlis regnantem Auguſtinus interpellet, Is eſt in ſermone 2. de Annunciatione [5]. *O Beata Maria*, inquit, *culpas noſtras orando excuſa, admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis; ſit per te excuſabile quod per te ingerimus; fiat impetrabile quod fida mente poſcimus. Accipe quod offerimus, redde quod rogamus, excuſa quod timemus, quia tu es ſpes vnica peccatorū, per te ſperamus veniam delictorū, & in te beatiſſima noſtrorum eſt expectatio præmiorum. Sancta Maria ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refoue flebiles, ora pro Populo, interueni pro Clero, intercede pro deuoto fœmineo ſexu. ſentiant omnes tuum iuuamen quicunque celebrant tuam ſanctam commemorationem, aſſiſte parata votis poſcentium, & repende omnibus optatum effectum, ſint tibi ſtudia aſſiduè orare pro populo Dei quæ meruiſti benedicta redemptorem ferre mundi, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.* An expectatis adhuc aut requiritis quotquot eſtis Lutherani & Caluiniani vt clarius aliquid proferamus? Fatemur ingenuè nec habere nos nec poſſe fingere, etiamſi nobis pro arbitrio fingendi ius & licentiam, quàm non petimus daretis, ſed quid reſpondetis? *Sermo*, inquiunt, *non eſt Auguſtini.* Si interroges quare? Quia, inquiunt, non ſapit ingenium Auguſtini. Cui vero non ſapit? Tibíne an mihi? Quid vero erit quod non poſſit tuto negari, ſi hæc reiiciendæ Patrum authoritatis ratio admittatur? Nam & clariſſima quæque loca ſi ad guſtum diſputandum examinentur, nunquam ſatis ſapida erunt cōtradicentibus. Eſt tamen quod parcamus nec illibenter iſtis qui Patrum ſcriptis tam ineptè illudunt, cum ipſis quoque ſacris Scripturis idem faciant, eáſque non niſi ad guſtum ſuum & admittant & abiiciant. Quid enim mouere Lutherum potuit vt Iacobi Epiſtolam damnaret? *Quia*, inquit, *non ſapit ſpiritum Apoſtolicum.* Cum damnat Caluinus libros Machabæorum, *Quia*, inquit, *non ſapiunt ſpiritum diuinum.* Ergóne quia manna rebellibus & proteruis panem cæli non ſapit, propterea manna eſſe deſinet, *Et panis de cælo*? Quia ſol noctuæ non lucet, nobis non lucebit? Si ſic agatur, actum ſanè eſt de vniuerſa Scriptura, vt doctè Auguſtinus noſter iam olim diſputauit [6], contra Fauſtum, qui ſolemni hæreticorum inſolentia ſacræ Scripturæ loca quibus vrgebatur non germana ſed falſata eſſe dicebat. Vidi ego primarium quendam Geneuæ Miniſtrum, qui multa inſolenter debacchatus in Sanctorum interceſſionem, cùm non tantùm Scripturæ, ſed etiam Patrum authoritate conuinceretur, dixit tandem paratum ſe dare manus, ſi Auguſtinus vllo loco B. Virginem inuocaſſe probaretur. Cùm vero Catholicus ſupradictum locum protuliſſet, ac Miniſtrum interrogaſſet: Quid vero tu ad hæc Domine magne Doctor? Ille primum hæſitabundus & attonito ſimilis, mox ſeipſum colligens quaſi magnum & elegans quidpiam dicturus, vt facilè maximū Eccleſiæ reformatorem in eius vultu agnoſceres, *Næuus eſt*, inquit, *in pulchro corpore.* Quid vero miſer Catholicus faceret cum iſto nebulone, niſi vt Dominū rogaret ne ſtatueret ei hoc peccatum, quia neſciebat quid faceret. Abi vero tu in malam Crucem cum iſtis tuis næuis & nugis. An non poteras verius dicere næuum hunc eſſe in Caluini tui opinione, B. Virginis Sanctorúmque omnium interceſſionem temerè reiicientis? Nam nec quicquam vetat næuos eſſe in deformi corpore vt tāto deformius faciem,

quanto facerent corpus venuſtius quod eſſet pulchrum, Placent vero ſibi Nouatores noſtri tum maximè in ſua pertinacia cum aliquam ſententiam in libris Patrum deprehédunt quæ primo intuitu ac in ſpeciem fauere iis videatur, eſt enim hoc fuitque ſemper Hæreticis omnibus commune, vt iam olim Vincentius noſter Lyrinenſis obſeruauit, *cũ ſub alieno*, inquit, *nomine hereſim concinnare machinantur, captãt plerumq; veteris cuiuſpiam viri ſcripta paulò inuolutius edita qua pro ipſa ſui obſcuritate dogmati ſuo quaſi congruant, & illud neſcio quid quodcumque proferant, neque primi neque ſoli ſentire videantur*. Hunc ſcilicet morem tenens miniſter ille noſter egregius, de quo nunc dicebamus, tot illis Auguſtini locis clariſſimis, quæ iam citauimus, opponebat locum vnum in quo Auguſtinus de Chriſto loquens [7]. *Ipſe Sacerdos eſt*, inquit, *qui nunc ingreſſus interiora veli ſolus ibi ex his qui carnem geſtauerunt interpellat pro nobis*. Itaque Auguſt. cum Auguſtino pugnantem inducere volebat ſubtilis Doctor, nec videbat Auguſtinum eo loco non de alia interpellatione loqui quam quæ fit per redéptionem, quod & præcedentia & ſequentia illius loci manifeſtiſſimè oſtendunt. Hanc vero artem fallendi in Patrum ſcriptis etſi Hæreticorum omnium communis eſt, Caluiniani tamé propemodum ſuam propriam fecerunt, adeò in ea excellunt vt apparuit ex congreſſu Illuſtriſſimi Cardinalis & Epiſcopi Ebroicenſis cum miſero illo, quem nominare pudet, vel hoc ipſo quod non pudet eum viuere poſt tam multas támque euidentes ipſius non tantùm hæreſes, ſed etiam falſitates in auguſtiſſimo ipſo Chriſtianiſſimi Regis conſpectu, & ampliſſimo totius Galliæ Theatro detectas conuictáſque.

1 Quæſt. 108.
2 Lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 8.
3 Lib de cura pro mort. agend c. 4.
4 Lib de Baptiſm. contra Donatiſtas.
5 Serm. 19. de Sanctis. Tom. 10,
6 Lib 11. cap. 2.
7 In Pſalm. 54.

De Sanctorum interceſſione.

SEd addamus etiam ad has pertinaciæ notas, aliam ſuperioribus finitimam, ſed tamen ab iis diuerſam, quod ſunt Nouatores noſtri queruloſi, vt B. Iudas Apoſt. dicebat, & vt Paulus loquitur contentioſi, ita vt quantumuis eorum argumentis ſatisfacias, ipſis tamen ſatisfacere nunquam poſſis. Adeò verum eſt quod Auguſtinus iam olim dixit, conuinci eos poſſe, ſed vinci non poſſe. Exemplum eſto in hoc articulo, de quo paulò ante ſcripſimus de Sanctorum interceſſione. Obiiciunt dare nos Chriſto ſocios & coadiutores cum Sanctos inuocamus; nos verò reſpondemus clariſſimè, nos neque Deo quem oramus coadiutores dare, quem ſatis ſcimus ad miſericordiam faciendam coadiutoribus non indigere, neque Chriſto per quem oramus, quia eius interceſſionem omnipotentem apud Patrem agnoſcimus, ſed nobis ipſis qui oramus, ac quorum orationes & preces, precibus fratrum noſtrorum, maximè verò piorum & ſanctorum virorum adiuuantur, vt à Deo per ſolum Chriſtum exaudiantur. Quare nec ſanctos propriè mediatores agnoſcimus eo ſenſu quaſi ſint in medio inter Deum & nos, vt Chriſtus, qui reuerà medius eſt, vtpotè qui vtramque naturam Dei & hominum habeat, cum ſit & Filius Dei, & filius hominis, ſed inuocamus Sãctos vt ſint nobis comprecatores & cooratores per vnum Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum. Quia tamen Chriſto eſſe illos nobis gratiores intelligimus & aliquo modo viciniores quippe qui iam ſint in gloria, plerique antiquorũ mediatores eos appellarunt, non ratione illa qua Chriſtus mediator dicitur, qui verè eſt in medio vt ita dicã Mathematico, ſed vt is qui alicui vicinior eſt licèt permodica diſtantia, medius dicitur inter hunc & illum à quo longiùs abeſt. Sic enim dicimus inter nos & ſolem vmbracula & tentoria noſtra eſſe media, licèt nó modo non ſint in medio, ſed etiam nobiſcum ſint in extremo. Qua reſponſione ſi quis eſt, qui ſibi non putet ſatisfactum, quonam obſecro, niſi proteruo prorſus & cõtentioſo videri poteſt eſſe ingenio. Hoc vero vnicum exemplum pro multis attuliſſe ſufficiat. Nam inſtituti noſtri ratio pluribus hic nos immorari [1] non permittit; Niſi quod non poſſum prætermittere inſigne dictum Lutheri, qui vt Eccleſiæ Catholicæ contradiceret, quæ docet, ſempérque docuit, Excommunicationem cuicumque viro pio & Chriſtiano cauendam eſſe, tum quoque cum eſt iniuſta, tamquam quæ ſi non æternæ ſalutis præſens damnum inferat, præſentiſſimum tamen adfert ſecum amittendæ illius periculum: Scripſit ille ex contrario [2] docendos eſſe Chriſtianos, vt excommunicationem diligant potiùs, quàm vt metuant. Cui bono autem hæc tam impia ſententia, niſi vt contradicendi ſtudium, quo vir miſer redundabat, expleret?

1 Artic. 14. per Bullam Leonis damnat.

Decima nota, De ſpiritu maledicentia, procacitatis, irriſionis & calumnia.

DEcimus character hæreſeos eſt, Maledicentia, procacitas, ſpiritus irriſionis, & calumniæ. *Irriſores*, inquit B. Iudas in Epiſtola, & D. Bernardus [1] de Hæreticis ſui temporis loquens; *Videte*, inquit, *detractores, videte canes. Irrident nos, quia baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod Sanctorum ſuffragia poſtulamus.* Vt vero Lutheranos & Caluinianos noſtros hoc ſpiritu agi probemus, magna non eſt opus inquiſitione. Nam quod ad Lutherum pertinet, tam petulanter ille & contumelioſè cauſam ſuam aggreſſus eſt, vt Beza [2] non vereatur illi in hac re ſuccenſere. Sed quid Bezæ teſtimonio indigemus? Habemus reum confitẽtem [3], ſe immodeſtè & ſcribere & agere, ac eo planè modo qui deceat hominem, qui, vt ipſe loquitur, non ſit cõpos ſui. Sed Deus bone, quàm impudẽter agit cũ Sum. Pontifice, cum Rege Angliæ, cum vniuerſo ordine Epiſcoporũ, cum Academiis Pariſienſi & Louanienſi! Minima ferà quàm in eos vibrat contumelia hæc eſt, vt porcos, aſinos, Satanæ ſatellites ſtolidiſſimos, & cætera id genus appellet; Idq; tam crebrò & importunè, vt ſi operibus eius contumelioſa quæque detrahas, facilè octo ſcriptorũ eius Tomos in vnum ſis redacturus. De procacia verò iſtorum & ſpiritu irriſionis ſi quis dubitat, legat ſi licet ludum Lutheri aduerſus Pariſienſes Theologos, & Paſſauantium Bezæ. Mirabitur ſanè inſcitiam & miſeriam illorum qui tales homines habuerũt pro Eccleſiæ reformatoribus, & pietatis ac religionis inſtauratoribus, habéntque. Cogor tamen ex Caluino proferre locũ vnum [4], in quo certat ipſe ſecum impudentiórne ſit, an imprudentior in calumniis & maledictis concinnãdis. *Ad homines*, inquit, *ſi veniamus, ſatis ſcitur quales reperturi ſimus Chriſti Vicarios, Iulius ſcilicet, & Leo & Clemens & Paulus Chriſtianæ fidei columnæ erunt, primique religionis interpretes, qui nihil aliud de Chriſto tenuerunt, niſi quod didicerant in ſchola Luciani. Sed quid tres aut quatuor Pontifices numero? Quaſi verò dubium ſit qualem religionẽ profeſſi ſint iãpridem Pontifices, cũ toto Cardinalium collegio, & hodie profiteantur. Primum enim arcana illius Theologiæ, quæ inter eos regnat, caput eſt, Nullum eſſe Deum. Alterum, Quæcumque de Chriſto ſcripta ſunt ac docentur mendacia eſſe & fabulas. Hoc cum notiſſimum ſit omnibus qui Romam nouerunt, nõ ceſſant tamen Romanenſes Theologi, &c.* Quem obſecro non pudeat tam virulenti mendacis huius & impoſtoris? Et tamen quod impudẽtiam facit intolerabilem, teſtatur ille eodem loco, non de hominibus ſe loqui, ſed de Cathedra Romana, vt meritò poſſimus ei obiicere verba illa Auguſtini, quæ ſuprà retulimus, *Cathedra tibi quid fecit Petri*: Nec contenti ſunt iſti tot contumeliis Eccleſiam Dei militantem, eiúſq; Paſtores onerare. Parum hoc illis videtur, ſi non etiam in ciues triumphantis Eccleſiæ ſimul iacula contumeliarum ſuarum contorqueant. Audi Caluinum [5]. *Colligimus*, inquit, *nihil Papiſtas Chriſto reliquum facere, qui pro nihilo ducũt eius interceſſionẽ, niſi accedant Georgius & Hippolytus, aut ſimiles larua.* Et alibi [6] mentitur impudentiſſimè, & imponit Catholicis, quod in ſuis omnibus Litaniis, Hymnis & Proſis, vbi ſãctis mortuis nihil non honoris defertur, nullã Chriſti mentionem

nem faciant. Lutherus autem quodam loco[7] mirè exagitat Thomam Aquinatem, adeò vt erubeſcat dicere probabile eſſe quod ſit ille damnatus. In ſumma nihil iſti aut in cœlo, aut in terra intactum reliquerunt. Neq; ſanè fuit æquum, vt Angelico Doctori parcerent iſti, qui nec Angelis, nec ipſi Deo pepercerunt.

1 Serm 66. in Cant. Cantic.
2 In imaginibus.
3 In eo loco quem ſuprà notauimus.
4 Lib. 4. c 7. ſect. 27. & 29.
5 Lib. 3. Inſtit. c. 20. ſect. 27.
6 Sect 21.
7 In confutat. rationis Latomianæ.

De principiis Hæreſium noſtri temporis.

POrrò cùm hæreſibus omnibus cõmune illud ſit, vt ſordidum, & abominandũ habeant principium (inde namque eſt præclarum illud dictum Diui Hieronymi, *Hæreſes ad originem reuocaſſe refutaſſe eſt.*) Videamus iam quod erit pro corollario, quàm præclara origine noſtri temporis Hæreſes glorientur. Ducunt eam omnes à Luthero, qui primus omnium omnino earum auctor fuit. Ita ſanè Lutherus ipſe teſtatur[4]. *Solus*, inquit, *primo eram, & certè ad tantas res tractandas ineptiſſimus & indoctiſſimus.* Et Beza in iconibus, vbi de Luthero loquitur, ait, excitatum eum vt lumen Euãgelij ex denſiſſimis tenebris erueret. Et quamuis neque Lutherus, neque Beza id teſtarentur, ſatis tamẽ teſtaretur ſumma illa pax, qua fruebatur Eccleſia, cùm Lutherus bellum illi indixit, & repentina omnium Ordinum facta in eum commotio, ſtatim atq; apparuit. Et Luthero quidem id pro gloria eſt, quòd primus & ſolus fuerit, qui turbas excitauit. Nam congratulatur[a] ſibiipſi, quod Germani ſuſpenſis animis expectabant, quem euentũ habitura eſſet contentio quã ipſe excitauerat, *Et quam*, inquit, *nullus antea neque Epiſcopus, neque Theologus auſus eſſet attingere.* Tantiq; fecit hanc Hæreticam laudem, vt iniuriæ loco duxerit, ſi quando ſuas opiniones ab aliis didiciſſe diceretur. Cumq; plerique Huſſitam eum eſſe exiſtimarent, reclamat ipſe, & exclamat; *Non rectè vocant, qui me Huſsitam appellant. Non enim mecum ille ſentit, ſed ſi ille fuit Hæreticus, ego plus decies Hæreticus ſum, cum ille longè minora & pauciora dixerit.* At videamus quibus viis & quo genio Lutherus in hanc doctrinæ nouitatẽ venerit. Illud ſanè conſtat non diuino impulſu tametſi dicat ille alibi ſe à Deo vocatũ, vt iactare ſolent Hæretici omnes, ſed humano prorſus carnaliq; affectu rem totam aggreſſus eſt. *Caſu enim*, inquit ille ipſe, *non voluptate, nec ſtudio in has turbas incidi. Deum ipſum teſtor.* Quid verò tam cõtrarium, quam vt diuino impulſu factum eſſe exiſtimetur, quod factũ ſit caſu? Aut quid apertius quàm ex ſupradictis verbis; non in pacificam Euangelij prædicationem, ſed in turbas Apoſtatam illum incidiſſe? Neq; vero ſolus ipſe hoc teſtatur, ſed & Philippus Melancthon[4] egregius Lutheranus. *Hæc initia fuerunt*, inquit, *huius controuerſiæ, in qua Lutherus nihil adhuc ſuſpicans aut ſomnians de futura mutatione rituum ne quidem ipſas indulgentias prorſus abiiciebat, ſed tantum moderationem flagitabat. Quare falſo*, inquit, *eum criminantur qui à plauſibili cauſa exorſum dicunt, vt poſtea mutaret Rempublicam, & vel ſibi vel aliis potentiam quæreret.*

Tũ vero primi motus & inſpirationes quibus Lutherus tactus fuit, vt doctrinã Catholicam deſereret, fuerunt meræ & craſſiſſimæ blaſphemiæ, ſic enim ipſe de ſe ſcribit: *Oderã*, inquit, *vocabulum iſtud Iuſtitia Dei, quod vſu & conſuetudine omnium Doctorum doctus eram philoſophicè intelligere de iuſtitia formali & actiua Dei, qua Deus eſt iuſtus, & peccatores iniuſtóſq; punit.* Et paulò poſt: *Nõ amabam*, inquit, *imò oderam, iuſtum & punientem peccatores Deum, tacitáq; ſi non blaſphemia certè ingenti murmuratione indignabar Deo.* Et alibi[6] explicans locum illũ Pauli[7], *Iuſtitia Dei reuelatur in Euãgelio*, ait, omnes DD. excepto Auguſtino interpretatos eſſe de iuſtitia Dei puniente, tum ſubiungit: *Quoties legebã hunc locum, ſemper optabam, vt Deus nunquam reuelaſſet Euangelium. Quis enim poſſit diligere Deum iraſcentem, iudicantem, damnantem?* Et rurſum alio loco[8]: *Olim cum legendum eſſet*, inquit, *& orãdum illud Pſalmi, in iuſtitia tua libera me, totus exhorreſcebam & ex toto corde vocem illam.* Et paulò pòſt: *Atque hic ſanè*, inquit, *omnes PP. Auguſtinus, Ambroſius, &c. hallucinati ſunt, & in hoc veluti ſcandalum impegerunt.* Ex hoc autẽ odio iraſcentis, & iuſti, in meditationem venit, per quam ait ſe fidem ſuam iuſtificantem inueniſſe. *Tum*, inquit, *me prorſus eſſe renatũ ſenſi, & apertis portis in ipſum Paradiſum intraſſe. Ibi continuo alia mihi facies totius Scripturæ apparuit.* In his vero omnibus hæc præcipuè notatu digna ſẽper exiſtimaui. Primùm quod Lutheri nouitas incepit ab odio Dei omnium peccatorum grauiſſimo. Fons ſanè dignus fuit, qui tot hæreſium riuulos profuderit. Secundũ eſt, quod Lutherus non reſipuit poſtquam hæreſim excitauit, ſed in hoc execrando odio perſtitit. *Quis enim*, inquit, *poſſit diligere Deum iraſcentem, iudicantem, damnantem?* Quibus verbis non ſolùm ſe odio Deum habuiſſe profitetur, ſed etiam neque potuiſſe amare, neque poſſe. At verò non ſic ille, non ſic qui lætus cantat, *Iuſtus Dominus, & iuſtitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Et alibi: *Deus iudicium tuum Regi da & iuſtitiam tuam filio Regis.* Ac deinde exclamat de quouis iuſto: *Lætabitur iuſtus, cum viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.* Tertium eſt, quod ignorantiam ſuam craſſiſſimã prodit Lutherus, cùm dicit, omnes DD. excepto Auguſtino, locum Pauli ad Romanos de iuſtitia Dei puniẽte interpretatos fuiſſe. Nam vt omittam Chryſoſtomum & Theodoretum, Diuus ſanè Thomas & Lyranus, qui omnibus obuius eſt, de iuſtitia, qua Deus nos iuſtificat, palam interpretantur. Tametſi contraria quoque expoſitio non ſit omnino improbabilis: Quartum eſt, quod impudentiã ſuam Lutherus oſtendit, cum Pſalmi locum ſuprà citatum dicit à nemine Catholicorum & Patrum fuiſſe intellectum de iuſtitia, qua Deus nos iuſtificat. Nã & Auguſtinus ipſe & Lyranus & Gloſſa ordinaria ſic planè interpretantur, *In iuſtitia tua libera me*, id eſt, quia mea iuſtitia quæ nulla eſt, liberari non poſſum, tua Deus bone! liberari exopto. Quamquam quod ad locum illũ attinet, doctè Gloſſa ordinaria animaduertit interpretationem illam eſſe potius moralem cum ſecundum literam de iuſtitia Dei iudicãtis Pſalmiſta loquatur, quaſi dicat, cum iuſtus ſis, Domine, eripe me & libera me de manibus perſequentium me, qui iniuſtè me opprimunt & perſequuntur. Sed ad rem. Poſtquam Lutherus hoc initium ſuæ doctrinæ dedit, multa, quod erat conſequens, per hypocriſim & mendacia fecit, vt ſuam ſtabiliret hæreſim. Nam & ipſi Romano Pontifici diu blanditus eſt, vt cũ aduerſus Regẽ Angliæ iniurioſè ſcripſiſſet, miſit ad eum poſtea Epiſtolam[10], in qua blanditiis & lenociniis conatur animum Regis demulcere, ſcribens in hunc modum; *Conſcius mihi ſum grauiſſimè offenſam eſſe tuam Maieſtatem libello meo, quem ſtultus & præceps edidi.* Et paulò pòſt: *Vehementer*, inquit, *nũc pudefactus metuo oculos coram Maieſtate tua leuare, qui paſſus ſum leuitate iſta me moueri in talem tantúmque Regem, præſertim cum ſim fex & vermis, quem ſolo contemptu oportuit victum aut neglectum eſſe.* Deinde veniam petit ad Regis pedes proſtratus, & promittit ſe palidoniam cantaturum, ſi Rex velit. Verùm non multo poſt tempore, cùm Rex Angliæ iterum in eum ſcripſiſſet, rurſus ille Regem adgreditur longè atrocioribus contumeliis, & de literis ſcriptis pœnitet, nec vllum non mouet lapidem, vt ſuam hypocriſim excuſet, quæ palinodiam promiſerat, docétq; ſe illam epiſtolã ſcripſiſſe, vt eum ad hæreſim ſuam amplectendam pelliceret. *His*, inquit, *perſuaſionibus planè ebrius effudi illam deprecationem, & infeliciter ſupplicem Epiſtolam, quàm illi ſues indignè tractãt dilacerántque.* Et paulò pòſt dicit eodem ſe artificio vſum eſſe cum Georgio Duce Saxoniæ. Et aliquot interpoſitis verbis, iterum prædicat, ſe non pœnitere quod iis artificiis vſus ſit, quaſi fecerit omnia propagãdi Euangelij cauſa, nec pudet eum fictiones huiuſmodi & hypocriſim pium honeſtúmq; ſtudium appellare. Pius vir ſanè qui pium exiſtimat per mẽdacia veritati inſeruire. Cuinam verò incredibile fiet vnquam labia iſta doloſa Lutheri in corde, & corde loquẽtis electa eſſe à Deo vt Euangelij lumen iterum mundo accenderent?

cenderent

cenderent? Aut quis vnquam ſordidiora vidit aut legit, & magis execranda hæreſis vllius principia, quæ caſu non ſeriò, nec conſultò, & ex odio Dei non ex amore, ex mendaciis, & hypocriſi non ex veritate conſtituerunt? Auctor verò ipſe turbulentus homo, & adeò ferox vt Philippo quoque Melancthone teſte[11], non ſolùm Eraſmus, ſed etiam Fredericus Dux, cuius protectione, & auſpiciis omnem Tragœdiam ſuam Lutherus produxit, lenitatem in eo, & moderationem deſiderarent. Quam nec ipſe negabat ſibi deeſſe, cùm ſe ſui compotem non eſſe fateretur[12].

1 In præfat. 1. Tom. oper. & in opere contra Sacramentar. & contr. maled. ſcript Reg. Angl.
2 In præfat. ſupra citata.
3 In aſſert. articulorum per Leonem X. damnator. Art 30.
4 In Præfat. ad 2. tom. Oper. Lutheri.
5 In Præfat. ſupra citata.
6 Tom. 4. Oper. in 27. Geneſ.
7 Romanor. 1.
8 In c. 42.
9 In Præfat. iam citata.
10 Extat. tom. 2. ad finem.
11 In Præfat. 2. tomi.
12 In epiſt. ad amicum ſupra citata.

Horrendum principium hæreſis Lutheranæ.

SEd ſupereſt omnium, quæ hucvſque diximus, fœdiſſimũ maximéque horrendum hæreſis Lutheranæ exordium. Retulimus in ſuperioribus locum inſigné Lutheri, quo teſtatur tãtopere ſibi Miſſam diſplicere, vt omnia potius negari velit, quam Miſſam recipi. At tanti odij, quænam obſecro cauſa eſſe potuit? Anne alicuius Angeli aut Dei de cœlo perſuaſione adactus eſt Lutherus, vt tãto Miſſam odio execraretur? Imò verò tantarũ Lutheri in Miſſam iratum præclarus ſcil. ac dignus, in cuius verba iuraret, Magiſter atque artifex fuit Diabolus. Quis credet? Nemo hercule nemo, ſi nõ ipſe Lutherus dixerit. Prodeat igitur Lutherus ipſe, nec erubeſcat dicere, quo Doctore vſus ſit ab initio, vt Miſſam conuellere niteretur. Nam & iure noſtro ita cautum eſt, vt vniuſcuiuſq; rei originem & initium inſpici oporteat. Is in libro de Miſſa priuata & vnctione Sacerdotum [a] non obiter, ſed ex profeſſo & luculenter aſſerit refértque, Sathanã ſub mediam noctem ſibi apparuiſſe, & quinq; argumentis, quæ variis etiam ſimilitudinibus adornauerat effeciſſe, vt exinde Miſſam & vnctionem Sacerdotũ ſperneret omnino, & abiiceret. Nec quod ſibiipſi obieciſſet, mẽdacem eſſe Diabolum, cui propterea credi nõ oporteret, potuiſſe tamẽ perſuaderi, ne ſe Diaboli argumẽtis vinci pateretur, cuius vim & impetum in diſputando mirabiliter extollit. Mox conuerſus ad Catholicos, *Si vobis*, inquit, *ſuſtinendi eſſent ictus Diaboli, & audiendæ diſputationes, non diu eſſetis cantilenam de Eccleſia & veteri recepto more cantaturi: Sathan enim nictu oculi repentè totam mentem terroribus & tenebris adobruit.* Deinde vt obiectioni ſuæ pro Diabolo ſatisfaciat & reſpondeat, conatur pluribus oſtendere, Diabolum etiam interdum veritatem docere, & ita mentiri, vt mendacium veritate perfundat. Ac tandem, *Confeſſus ſum*, inquit Lutherus, *lege Dei conuictus coram Diabolo me peccaſſe, me damnatum eſſe vt Iudam, ſed verto me ad Chriſtum cum Petro, & reſpicio eius immenſum beneficium & meritum. Ille omnem horrendam damnationem damnauit. In ſumma* (& hæc eſt concluſio Lutheri) *nos ab ipſorum priuatis miſſis & vnctione Epiſcoporum liberati ſumus.* Euge, Euge. O viri, quibus eſt cor. Audierunt aures noſtræ, viderunt oculi noſtri. Hem iſta eſt libertas illa præclara & Euangelica, quam Lutherus & eius exemplo cæteri Hæretici noſtri temporis inuexerũt. *Liberati ſumus*, inquit Lutherus, at non libertate, quam Luthero ab inferis Sathan attulit. Quis vnquam Deus bone! audiuit talia? Quis verò nunc audiat ſine horrore? Quis denique talia fando temperet à lacrymis? Et tamen inueniũtur, heu nimis! quàm multi homines, qui tam diris, fœdis, & fœtidis ex inferno allatis opinionibus glorientur, autorémque Diabolum ſequantur. At nos Catholici adhæremus Chriſto, & abrenunciamus Satanæ ac doctrinæ eius. Glorietur ergo Lutherus quantum volet cum ſuis Sectatoribus doctrinam ſe ſuam aduerſus Miſſam à Sathana accepiſſe, nos Apoſtolum audiemus ſemper, qui de eodem tractans myſterio, ſed longè aliter quam Lutherus, ait, *Ego autem accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Denique omnibus qui Lutherum ſequuntur, veriſſimam hanc & turpiſſimam ſemper inuremus notam, vel ex ipſius Lutheri confeſſione quam cauillari iam nemo poſſit, *Vos ex patre Diabolo eſtis.*

a Tom. 7. Operum editionis Vittembergenſis anno 1558. à folio 227. vſque ad folium 231.

Hæreſes nonnullæ politicæ Nouatorum.

IAm tempus eſſet vt huic tractationi quæ me longiùs traxit, quàm putaram, finem imponerem, vel ipſo tædio tam horrendæ narrationis. Niſi me viderem religione boni publici teneri vt aperiam, ſed paucis ſi potero, quantam perniciem rebus Chriſtianorum ciuilibus minentur & adſtruant ingenia noſtrorum Nouatorum, ne dubitare quiſquam poſſit non minus in politicis quàm in Eccleſiaſticis hæreticos illos eſſe. Id verò facilè fiet propoſitis aliquot ipſorum propoſitionibus, quas perinde tuentur illi mordicus, ac ſi eſſent articuli fidei.

Prima propoſitio politica & hæretica, De optima Reipublicæ adminiſtratione.

PRima propoſitio eſt Caluini diſertis verbis expreſſa [1]. *Omnium optimam Reipublicæ adminiſtrandæ rationem eſſe Ariſtocratiam, Quin etiam Democratiam, & quod conſequens eſt, peſſimam omnium Monarchicam.* Quanquam autem admonet, eos qui Monarchis ſubſunt, nihil præterea mouere debere, ipſe tamen qui ſub tanto Monarcha natus & educatus fuerat, oſtendit ſatis quo animo in ſuum Principem animatus eſſet, dum Monarchiam ſpernit. Eámq; ait potius tolerandam maioris mali vitandi gratia quàm amandam ob ſuam excellentiam. Neque enim ignorauit homo, qui ſe videri voluit tam magnum politicum, nihil eſſe periculoſius, quàm populum primoréſque populi titillare ſpe melioris gubernationis ad dominationem ambiendam vel optãdam, ne poſtquam ambierint vel optauerint etiam captare nitantur. Cuius periculi metuendi, non eadem ratio eſt, cùm de Monarchia etiam apud Democraticos aut Ariſtocraticos Magiſtratus honorificè loquimur; quia nullius inde tumultus naſcitur occaſio, cupiditate dominandi aut gubernandi multorum ex iis qui dominantur animos impediente Monarchiam exoptent. Quàm verò falſiſſimum ſit, quod iſte aſſerit, multorum dominationem vnius dominationi præferendam eſſe, conſtat ex iis omnibus qui de Republica ſcripſerunt [2], quique peritiores eſſe creduntur rerum cum Eccleſiaſticarum, tum politicarum. Sic Deus Opt. Max. populum ſuum Iſraël rexit Ducibus, Iudicibus, Regibus, Eccleſiaſtica vero ſummis Pontificibus, cœleſtia Michaëli Archangelo, cuius cæteri Angeli eſſe dicuntur. Quin etiã inter animalia quæ gregatim viuunt, Dux vnus aliis ſemper præeſſe videtur, ſic elephantes, cerui, oues, grues, apes, & conchilia margaritifera, &c. Nimirum ea gubernatio, quæ ad Dei Opt. Max. regimen proximè accedit, vt optima omniũ eſt, ita & deſiderabilior & amabilior cæteris, ita vt eius deſiderium naturæ ipſi à Deo ingenitum eſſe videatur.

1 Lib. 4. Inſt. c 9. 6. 9. & c. 20. num. 8.
2 Plat. in Polit. Ariſt. l. 8. Ethic. c. 10. Senec. lib. 2. de benef. Plutar. in Opuſc. de Monarch. & ex Patribus Philo lib. De confuſ. ling. Cypr. De idolor. vanitate Hiero. ad Ruſtic. Ex recentioribus magnus noſter Lipſius in Politicis.

Secunda propoſitio politica & hæretica, De peccatorum omnium æqualitate.

SEcunda eſt propoſitio Lutheri iam à nobis in præcedẽtib relata, *Circunſtantiarum omniũ quæ peccata aggrauare communi omnium hominum ſenſu & opinione creduntur, nullam penitus eſſe diſtinctionem*, Nec magis peccare illum, qui inceſtum

inceſtum cum filia,vel ſorore, quàm qui cum vidua extranea,vel cum meretrice commiſerit. Nec enim qui patrem aut matrem aut Principem, quàm qui inimicum occiderit: Quod quam pernicioſum ſit Reipublicæ,ſi quis eſt qui non videat, dignus ſanè eſt, qui cum filia vel matre inceſtum contraxiſſe,aut vitam Principis attentaſſe accuſetur & probetur vt experiatur,an idem perſuaſurus ſit Principibus aut Magiſtratibus,quod ſibi paſſus fuerit eam ſtultè perſuaderi à Luthero.

Tertia propoſitio politica & hæretica, Non eſſe præliandum contra Turcas.

TErtia eiuſdem Lutheri propoſitio eſt[1], *Aduerſus Turcas præliari eſſe repugnare Deo viſitanti noſtras iniquitates per illos.* Qua propoſitione quid obſecro dici poteſt ſtultius, iniquius, & ad totam Rempublicam Chriſtianam perdendam accommodatius? Ergone graſſatores viarum, depopulatores agrorum,incendiarios,hoſtes denique domi foriſq; infeſtantes nullus Principum reprimere debebit? Certum enim eſt perditos homines qui vexant bonos,ita facere Deo permittente, vt eorum vexatione boni viſitentur à Deo & corrigantur. Ergone pugnandum non erit medicinis cum peſte,nec prouidentia rei frumentariæ & annonæ cũ fame, ideò tantùm quòd per huiuſmodi afflictiones Deus nõ tantùm viſitet nos & caſtiget,ſed etiam probet,adprobet, perficiat? cur ergo gladiũ geſtat Princeps, cur arma milites niſi vt hoſtes ſi qui ingruent,reprimantur, & Reipublicæ inuaſores propellantur? Inde nimirum eſt quod milites laudantur etiam in Euangelio[2],quia & iuſti eſſe poſſunt,qualis ille Cornelius nobilis Centurio,de quo in actis Apoſtolorũ[3],inde quod etiam à Ioanne Baptiſta adprobantur,non militiam deſerant,ſed ſi neminem concutiant, neq; calumniam faciant & contenti ſint ſuis ſtipendiis. *Rex*,inquit Paulus[4], *non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram.* De militibus verò aureus ſermo Diui Bernardi ad milites Templi in hanc omnino rem pronunciatus. *Securi*, inquit, *procedite milites & intrepido animo inimicos Crucis Chriſti propellite, certi quod neque mors, neque vita poterit vos ſeparare à charitate Dei. Quàm glorioſi reuertuntur victores de prælio? Quàm beati Martyres moriuntur in prælio. Vita quidem fructuoſa & victoria glorioſa, ſed vtrique mors ſacra præponitur.* Et poſteà: *Chriſti milites ſecuri præliantur prælia Domini ſui, nequaquam metuentes aut de hoſtium cæde peccatum, aut de ſua nec periculum. Miles, inquam, Chriſti ſecurus interimit, interit ſecurior: ſibi præſtat cùm intererit, Chriſto cùm interimit. Sanè cum occidit malefactorem non homicida, ſed vt ita dixerim malicida reputatur.*

1 In lib. De captiuit. Babylonic. & in Art. à Sorbona damnatis, & iterum in aſſertione art. per Leonem 10. damnatorum.
2 Matth 8.
3 Cap. 10.
4 Roman 13.

Quarta propoſitio hæretica & politica, Leges Principum non obligare conſcientias ſubditorum.

QVarta propoſitio Caluini eſt[1] *negantis, leges Principis obligare in conſcientia.* Quidni verò? Quia, inquit, non cum hominibus, ſed cum Deo negotium eſt conſcientiis noſtris.

At non ille ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo.

Vixit Paulus eo tempore,quo Principes & Imperatores nõ ſolùm non ſequebantur,ſed etiã perſequebantur Chriſtum, & conuenerant in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Et tamen exclamat ille[2], *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non enim eſt poteſtas niſi à Deo. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Ideò neceſſitate ſubditi eſtote non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Miniſtri enim Dei ſunt.* Quid tu ad hoc Caluine? Non vides etiam conſcientiis noſtris negotium eſſe cum hominibus: Iis ſcilicet qui Dei vices gerunt in adminiſtranda Republica, ſiue politica. Hoc autem Caluini placito quàm imminuatur autoritas Principum & legum videre quilibet poteſt, ſentire autem & experiri etiam Principes ipſi, ſi impias iſtas & ſeditioſas voces in Republica ſua inualeſcere patientur.

1 Lib. 14. Inſtit. 3 c. 10. ſect. 5.
2 Ad Romanos.

Quinta propoſitio hæretica & politica, Non debere ſubditos Principum ſuorum potentiam optare.

QVinta propoſitio neſcio an ſuauior ſit,an periculoſior, quæ eiuſdem Caluini eſt[1]. *Non debere ſubditos Principum ſuorum potentiam optare.* Deinde ſigillatim de Gallis & Hiſpanis loquens,ne fortè putes de Turcis illum aut Indis ſcribere. *Hinc videmus*, inquit, *quanta hominum ſtultitia, qui potentem Regem & multis ditionibus imperantem appetunt, & quàm meritò ambitionis ſuæ dent pœnas. Gloriantur hodie Gallia & Hiſpania ſe Principibus magnis ſubeſſe. Verum quàm futile ſit quod fallaci honoris prætextu eos faſcinat, ſuo damno ſentiunt.* Ergo ſi tibi credimus Caluine, Bonum erit & honeſtum,ſaltem vtile ſubditis,vt Principum ſuorum experiãt depreſſionem! O Reges, O Principes, permittite vt pro veſtra, próq; populorum veſtrorum ſecuritate liceat mihi exclamare! Quid agitis? Quid expectatis, qui tam pernicioſæ peſtilentiſque doctrinæ auctores & ſectatores in ditionibus veſtris fouetis, amatis & quaſi magnos Dei Prophetas recipitis? Vos enim ſolos appello & miror, non illos, qui ne bellis & factionibus turbent omnia,tolerant propemodum inuiti etiam quos oderunt. Quando autem felicius beatiúſque regnis & populis res cedunt,quàm cùm Principes eorũ dũmodò iuſtè & ex æquo ampliſſimis prouinciis dominãtur? Quando beatiùs actum eſt cum Gallis quàm regnante Carolo Magno Rege ac Imperatore potentiſſimo? Quando felicius cum Iſraëlitis quàm regnante magno Salomone?

In c. 19. Eſaiæ, verſ. 4.

Sexta propoſitio politica & hæretica, Nullam Rempublicam legibus feliciter adminiſtrari.

SExta propoſitio eſt Lutheri,(promiſcuè enim de Luthero & Caluino loquimur,quia parũ inter eos diſtare arbitramur.) *Nullã rempublicam legibus feliciter adminiſtrari.* Cùm enim id ex eius aſſertionibus Doctores noſtri collegiſſent,eiq; tanquã errorem abſurdiſſimum obiicerent, ille non modò,non negauit,ſed diſertè affirmauit,ſuæque affirmationis rationem his verbis reddidit: *Hoc*, inquit, *docet experientia.* Quænam verò experientia Luthere? An fortè Rempublicam aliquam vidiſti,audiuiſti,legiſti, ſiue Monarchicam,ſiue Ariſtocraticam,ſiue Democraticam, quæ legib. non regatur,& dirigatur? At tu fortaſſe melior politicus es, & prudentior Deo Opt. Max. aut in Reipublicæ feliciter adminiſtrandæ artibus exercitatior? Atqui populo ſuo Iſraëlitico Deus leges obſeruandas propoſuit, & edixit, nec morales tantum,& ceremoniales, ſed etiam politicas atque iudiciales. Hinc æterna illa Sapientia[2]. *Per me*, inquit, *Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.* Ergo qui Reges per Deum regnãt,iidem per Deum quoque leges condunt, vt iuſta decernant. Nec eſt quod ex Ariſtotele[3],& aliis prophanis auctoribus propoſitionem hanc pluribus exagitemus. Vellem potius iis rationibus quæ Iuriſconſultum decent, & quas Iuriſprudentia noſtra facilè ſuppeditaret totam rem hanc pro dignitate tractare, ſi tanto abundaremus otio,quantum materiæ amplitudo & abundantia requireret. Satis ſit quod nulla vnquam apud Chriſtianos ſine legibus adminiſtrata eſt Reſpublica.

1 Tom. 2 in reſponſ. ad articu'os quos magiſtri noſtri excerpſerãt
2 Prouerb. 8.
3 Lib. 3. politic. cap. 12.

Septima

Septima propoſitio politica & hæretica, Nihil conſcientiæ commune eſt cum terrena iuſtitia.

SEptima quam poſtremam eſſe volumus,eiuſdem Lutheri propoſitio eſt , cùm tractat de diſcrimine Legis & Euangelij [1]. *Nihil,* inquit, *conſcientia cum lege , operibus , & terrena iuſtitia,cum in politia obedientia legis ſeueriſſimè exigatur, ibi nihil ſciatur de Euangelio,de conſcientia,gratia, remiſſione peccatorum, cæleſti iuſtitia de Chriſto, ſed tantum de Moyſe,lege & operibus.* Hactenus Lutherus. Contra quem diſertè Rex Dauid admonet Reges omnes, vt ſeruiant Domino in timore & tremore. *Et nunc,* inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram , ſeruite Domino in timore , & exultate ei cum tremore apprehendite diſciplinam.* Aut,vt alia verſio habet : *Oſculamini filium.* Quibus verbis haud dubiè vt antiqui omnes obſeruauerunt , ad Chriſti cultum Reges omnes inuitantur.An verò vnquam felicius adminiſtrata eſt Reſpubl.Chriſtiana,quàm ſub Conſtantino, Theodoſio ſeniore,Honorio,Theodoſio iuniore,Iuſtiniano, Carolo magno,Ludouico,Amedeis noſtris,Imperatoribus.Regibus & Principib.omnium pientiſſimis?Quare & meritò & verè vt tantùm Dei Prophetam oportuit Iſaias de Chriſto & de Eccleſia loquens,*Gens,* inquit,*& regnum quod non ſeruierit tibi, peribit.* Neque rurſus aliam ob cauſam habet Chriſtus ſcriptũ in femore; *Rex Regum,& Dominus dominantium,* niſi vt ſciant Reges nunquam ſe beatius & melius regnare poſſe, quam ſi Chriſto , Euangelio & pietati ex toto corde inſeruiant,cùm Chriſtus ea ſit ſapientia,quæ in Prouerbiis dicit [2] *Per me reges regnant.*

1 In c. 2. ad Galat tom. 5 fol. 304.
2 Capite 8.

Lutheri contra Principes omnes Chriſtianos inuectiuum & impudens mendacium.

ERgo peſſimè Lutherus conſuluit Principibus ſed tum benè & accommodatè ad eam quam de illis gerebat opinionem.Nec enim illum pudet Reges omnes & Principes vocare *Robuſtos venatores* [1] , vt de Nembroth loquitur Scriptura [2]. *Nimiũ,*inquit,*honoris eſt & gloria,dicere,Papam eſſe robuſtam venationem Romani Epiſcopi. Nam id exempli Nembroth omnibus quoque Principatibus prophanis conuenit, quibus tamen nos Deus vult ſubdi,honorare, benedicere,& pro eis orare.* Qualis autem fuerit Nembroth , & quænam eius robuſta iſta venatio,explicat D.Hieron.[3].Nimirum quia primus in populo Tyrannidem arripuit.Idémque teſtatur Ioſephus de ſeipſo loquens. At fortaſſe dicat aliquis Luthero in mentem hoc nõ veniſſe,cùm Principes omnes Nembrotho ſimiles eſſe dixit.Et ego quoque facilè crederem,niſi viderem ipſummet Lutherum in ſuis ad Geneſim Commentariis [4], ita prorſus explicaſſe.Monet enim eo loco,Tyrannos omnes & Principes robuſtos eſſe venatores,non quod feras ſed quod homines perſequantur,ſubditque. *Hic poſtea generalis titulus fuit omnium Tyrannorum & Principum.* Hoc viſi quiſquam vllibi gentium Princeps eſt adeò Lutheranus,qui tecum Luthere ita eſſe fateri velit,benè conſulis & dignum agis tam indigno Principe Conſiliariũ;cum Nembrothicos Principes non Chriſtianiſmo,ſed Atheiſmo vis operã ſuam nauare. Sed non habebis fatentes aut ferentes tot Reges, Duces & Principes Chriſtianos & Catholicos,qui ſicut cætera tua dogmata impietatis dãnant, ita & hoc tam ſtultum & contumelioſum maledictum tuæ adſcribunt temeritati & impudentiæ,parũmque curant, quid tu de iis ſenſeris, dummodo gratam ei ſeruitutẽ exhibeant,cui ſeruire regnare eſt Laus verò,gloria,honor & benedictio Domino Deo noſtro, cuius diuina miſeratione factũ videmus,vt langueſcere iam & labare incipiant tandem hæreſes iſtæ omnes. Nec enim hodie quiſquam ferè vllibi gentiũ ſit hæreticus,ſit eos excipias qui vel naſcuntur inter hæreticos & ex hæreticis,neque vllas de religione noſtra Catholica niſi calumniantium voces vnquam audiuerunt , vel à Monachatu & Sacerdotio magis quàm à religione deficiendi votũ gerunt,vt ſcelerum quibus apud nos ſunt infames impunitatem ſibi apud hæreticos quærant,vel luxuriæ & ſcortationis licentiam , quam conſcientiæ libertatem vocant,laxiorem & liberiorem nanciſcantur. Vel denique vtilitatis alicuius aut etiam erubeſcentiæ magis quàm ſcientiæ aut cõſcientiæ rationibus vllis ne ad nos redeant prohibentur.Eſt hoc omnibus hæreſibus, cum meretricibus commune,vt ſola nouitate placeant,adoleſcant,conſiſtant,ſola item vetuſtate diſpliceant,deficiant, collabantur.Doleo ſanè & ex corde doleo ac propemodum flens hæc ſcribo,tam multos adhuc ſupereſſe,qui tot nugis iſtis ab infantia imbuti adeò pertinaciter in iis perſtant:Viros alioquin maximos & doctrina ingenióque clariſſimos, Quinetiam ex iis non paucos,quod magis me cruciat & Iuriſcõſultos,& mihi amiciſſimos,quos extra cauſam religionis colo,colámque ſemper ſingulari obſeruãtia pro quibus cuperem ſi liceret , fieri anathema,vt tandem illi reſipiſcerent,nec ſe de libro viuentium deleri paterentur.Vos ergo, Viri magni,quotquot & vbicumque eſtis,præſertim qui me amatis,ſupplex oro per viſcera miſericordiæ Chriſti Domini,vt tanti momenti rem ſerio tandem & tranquillo vt decet animo,ac in humilitatis,non in ſuperbiæ ſpiritu, quod hactenus factum eſt,examinetis.Satis iam ſupérque Luthero,Caluino,& genio dediſtis,qui Nugatorum iſtorum nouitates,antiquis Patribus,Concilio Trident. totíque Dei Eccleſiæ hactenus prætuliſtis. Quis credet vos tam magnos fuiſſe Iureconſultos , vt obſcuriſſima & recondita quæque Papiniani ſenſa penetrare potueritis,& tamen tam ſtultas & pueriles iſtorum ineptias à cõmuni cuiuſque ſenſu abhorrentes, vos etiam admonitos , totque noſtrorũ Theologorum libris edoctos diiudicare non potuiſſe ? Redite quæſo ad Eccleſiã Dei,quæ naſcẽtes vos in regenerationis lauacro benigna excepit, & quæ vt iterum excipiat tot ſuſpiriis & lacrymis venerabilis veſtræ conuerſioni occurrit.Nunquam ſera erit ſi modò vera pœnitentia, ſed laudabilior mihi credite,ac tutior erit,quæ minus ſera. Quàm multa iã habetis exempla eorum , qui ex veſtris aliquando & inter veſtros clariſſimi fuerant , quos in Eccleſiam Dei reuerſos puduit duntaxat feciſſe tardiùs,quod citiùs fieri oportuerat ? Non negatis noſtram eſſe , & Romanam Eccleſiam illam , cuius vos dicitis Reformatores.Ergo veram eſſe fatemini.Alioqui Mahumetiſmum & Alcoranum non Eccleſiam Romanam reformandam ſuſcipere oportebat,ſi nihil niſi abuſum,multitudinem & reformationem falſæ Eccleſiæ quærebatis. Quod ſi vera noſtra Eccleſia eſt,cur aliam quæritis?Cur nouam facitis? Abuſus quos in ea tam multos eſſe vobis falſo perſuaſum erat,emendandi fuerant ſi qui erant,at non à vobis,ſed à Paſtore & Rectore Eccleſiæ.Ipſa verò Eccleſia eadem ſemper retinenda quæ noua fieri nõ poterat, quin hoc ipſo fieret falſa.Itaque ſi nouam facitis, fatemini falſam. Si noſtram retinetis.Noſtra ergo illa eſt,quam Paulus dixit eſſe columnam veritatis,cum qua proinde non magis errare poteſtis, quàm contra eam benè ſentire. Quod reliquum eſt, Peto à vobis in charitate Dei & pro ea qua vos proſequor obſeruantia,vt ſi quid in hæreſes aut hæreſiarchas acerbius à me dictum putabitis, non vt vos tanquam aduerſarios laceſſerem,ſed vt tanquam amicos à ſomno iſto letargico excitarem dictum id ſcriptúmque fuiſſe exiſtimetis.

Cùm verò vaſtata iam per Nouatores iſtos Germania, perdita vno die Anglia,lacerata mirificè per tot annos Gallia,Belgiáque,tentata denique non ſemel Italia ; Addamus, etiam Hiſpania,verendum maximè eſſet,ne feruentis adhuc & æſtuantis mali tanti contagio Sabaudiam quoque noſtrã peruaderet prouidentiſſimè ab Emanuele Philiberto glorioſiſſimæ memoriæ Principe pientiſſimo , religioſiſſimo , & pacis æquè ac belli artibus inſtructiſſimo proſpectum fuit, vt quo tempore amiſſam à patre prouinciam quodã veluti iure poſtliminij recuperabat, auitã religionem non amitteret,quam & pater amiſſa prouincia,(tametſi literis à Luthero ipſo ad defectionem impudentiſſimè compellatus)& pariter prouincia mutato verius quàm amiſſo Principe nihilominus cõſtantiſſimè retinuiſſet.Itaque plurimis in eam rem Edictis promulgatis,quibus diſtrictè mãdabatur Senatui,vt

videret

videret ne quid Reſpublica religióque detrimenti caperet, Senatuſconſulta non pauca ſecuta ſunt, quorum autoritate aduerſus imminentis periculi metum proſpiceretur. Adeò prudenter vt non tam laborandum haberet Senatus, quibus ſuppliciis portenta iſta impietatum & blaſphemiarum vindicaret, quàm cogitandum quibus conſiliis & præcautionibus aſſequi poſſet, ne quid in hoc genere peccaretur, vt nec ſuppliciis opus eſſet. Adeò autem feliciter. vt neq; vnquam neceſſitas emerſerit irrogandæ pœnæ, quam & Edicta & Senatuſconſulta aduerſus contumaces ac peruicaces iſtos, ſi qui forent, minabantur. Illud verò mirabiliſſimum omnium eſt, & prodigio ſimillimum, nullis hæreticorum conatibus fieri vnquam potuiſſe, vt hæreſis quæ ſicut Arcem ſuam, ita & Conſiliorum ſuorum ſummam in mediis finibus noſtris collocauit, vel vnum tamen ex prouinciæ noſtræ pagis ſibi proximioribus inficeret, quæ longinquiſſimas & ampliſſimas etiam prouincias tam facilè depopulata nihil non & in nos auſura, confecturáque credebatur.

Quanquam autem ſolius Dei Opt. Max. beneficio, ac prouidentia ſingulari tantam nobis felicitatem obtigiſſe credẽdum eſt, Habemus tamen quod ſecũdum Deum gratiam eo nomine Principibus noſtris referamus, qui Religionis Catholicæ integritatem perpetuò conſtantique cultu retinentes, nihil non fecerunt, vt hãc à nobis miſeriam & infelicitatem propulſarent? Tibi verò præcipuè CAROLE EMANVEL SERENISSIME, qui in cæteris omnibus ad pacis bellique gloriam pertinentibus ſolus par & æqualis maioribus tuis, in hoc vno tamen tanto maiorem te præſtitiſti, quãto peiora, & perículoſiora fuerunt tempora, quæ te ne inferior videreris ſuperiorem eſſe coegerunt. Quid non enim cogitaſti, tentaſti, perfeciſti, vt auitæ fidei noſtræ puritatẽ nobis integram, & ab hæreticorum linguis, ſcriptis, armiſque ſartam tectam conſeruares? Quam ſæpè non modo fortunam totius Reip. ſed tuam quoque ſalutem in apertum diſcrimen conicere neceſſe fuit, ne alioqui certiſſimum Religionis amittendę periculum incurremus? Fortunauit Deus Opt. Max. tam pia conſilia, fecitque vt quod nulli ex vicinis noſtris contigit, gloriari iam poſſimus in Domino. Hæreticum in tota Sabaudia (ſi Geneuam vnam excipias, & paucos ex iis quos Bernenſium dominatio ex Catholicis primùm fecerat Zuinglianos, Geneua verò poſtea ex Zuinglianis fecit tandem Caluinianos) ne vnum quidem eſſe, Religionem nõ aliam, quàm quæ vnica vera. Sectarios, Atheos, & Libertinos, quorum tam magnus hodie ferè paſſim & vbique numerus, omnino nullos, pacem & tranquillitatem ex eo ſummam, nullis domeſticarum diſſenſionum periculis ſuſpectam, quæ noſtram proinde felicitatem tanto præclariorem & illuſtriorem reddat, quanto miſeriores ſibi iure videntur ij, quibus omnia è contrario ceciderunt. Neq; verò ſatis tibi fuit, Catholicam religionem iis in locis tueri, à quibus nunquam abſceſſerat. Faciendum præterea exiſtimaſti, totiſq; viribus enitendũ, vt in ampliſſimas Prouincias, vnde iampridem & ab annis plus minus ſexaginta exulare iuſſa erat, quam honorificentiſſimè reſtitueretur, nec quoadvſq; rem tam magnam armis tuis victricibus perfeceris conquieſti. Sed erunt iſta in hiſtoriis, cum apparatu, & ex dignitate tractanda, vt æternæ memoriæ templo conſecrentur, non his meis ſcriptis, quę annos fortaſſe non ferẽt, tam ieiunè ac obiter teſtanda. Patere tamẽ Dux ter maxime vt tantæ huius beatitatis cauſa ex parte aliqua in Senatum tuum deriuetur, quem tu paterque tuus ſemper voluiſtis ex iis conſtare Senatoribus, quibus nihil eſſet Chriſtiana & Catholica religione antiquius. Nihil hoc de tua gloria detrahes, augebit potius & prudẽtiæ & felicitatis tuæ laudem ad quam id maximè pertinet, vt omnes ſciãt, eos à te Conſiliarios & Senatores ſemper electos eſſe, quos perinde ſingulos ac vniuerſos non minus ſecutæ, quàm anteactæ vitæ ratio dignos eſſe oſtenderit, qui ad tantæ dignitatis faſtigiũ, tam periculoſis temporibus eueherentur, & quos non euexiſſe puderet, fortaſſis aliquando at euexiſſe nunquam pœniteret. Quod hac noſtra ætate vix alij præter te vlli quantumuis prudentiſſimo Principi video contigiſſe.

Eſt vero etiam quod Epiſcopis Gebennẽſibus accepta m diuini huius tanti beneficij partem feramus, qui per totum illud tempus quo Religionis ſalus vbiq; ferè terrarum periclitabatur, non minus paſtoralis vigilantiæ laude, quàm ſcientiarum gloria & pietatis conſtantia percelebres totum ſuum gregem tot luporum vndiq; inhiantium inſidiis expoſitum ab eorum iniuria, & voracitate vindicarunt. Inter quos, ne antiquiores enumerẽ, primus occurrit, quẽ nominare debeam FRANCISCVS BACODVS, qui Sacroſ. Concilio Trid. iam tum Epiſcopus Gebennenſis interfuit, vir magnus, & ob ſingularẽ tractandarum rerum peritiam cum inſigni probitate coniũctam variis Legationibus à ſede Apoſtolicà honeſtatus, iiſque omnibus quam honorificentiſſimè perfunctus. Poſt hunc ANGELVS IVSTINIANVS Franciſcanus Doctor & Patric. Genuenſis, vt antiquæ proſapiæ quam à veteribus Chienſis inſulæ Principibus deduxerat, ita promiſcuæ eruditionis fama nobiliſſimus, Theologus verò imprimis præſtãtiſſimus, qui ad colloquium illud Poiſſienſe, quod in Gallia ſub Carolo IX. habitum fuit, accerſitus vt ad eos debellãdos veniret, qui ad Conc. Trid. tam ſæpè vocati venire recuſauerãt, mirabilem quam de ingenio ipſius & doctrina opinionem tota Gallia conceperat in iſtis Nouatorũ ineptiis profligandis, mirabilius ſuperauit. Expertus quod alij multi, fuiſſe ſibi facilius præſentes, ac cominus pugnantes hæreticos conuincere, quàm fuiſſet paulò antè inauditos, tametſi per cõtumaciam abſentes in Concilio Trident. (cui etiam vt vnus ex præcipuis Eccleſiæ Doctoribus interfuerat) condemnare. Succeſſorem hic habuit CLAVDIVM DE GRANIER, ſicuti virtutum cæterarum omnium, ita pietatis potiſſimum & ſanctimoniæ laudibus inſignem. Cuius vniuerſa vita, ſi quis me interroget, quænam & qualis fuerit, vix aliud reſpondere poſſim, quàm continuam fuiſſe & perpetuam quandam prædicationem, non modo ad erudiendos Catholicos, quibus haud dubiè tanti Prælati exemplum pro eximio Doctore potuit eſſe & debuit, ſed etiam ad ſanandos & reuocandos hæreticos, qui antehac Epiſcopis ferè omnibus, impudenter licet plerumq; & falsò, vt ſolent, nihil niſi vitam ipſam pro crimine exprobrabant. Dignum planè, cuius Epiſcopatum fortunauerat Deus Opt. Max. prima & præcipua hæreticorum totius Chablaſienſis Ducatus conuerſione, & ſanctiſſimo illo omniũmq; poſt hominum memoriam extra ordinem ampliſſimo Iubilæo, qui vrbem Tononenſem decorauit Clem. VIII. anno 1602. in honorem Dei & venerationem B. M. V. de compaſſione. Vt ſcilicet prudentiæ, pietatis, & ſanctitatis ſuæ teſtes haberet remotiſſimas quaſque Prouincias, ex quibus cum plura quàm credi poſſit hominum millia Tononem Religionis ergo veniſſent omnes Prælatum admirati nihil ſe vnquam grauius aut ſanctius vidiſſe prædicarunt, & quoad viuent, haud dubiè prædicabunt. Etſi autem non de ſuo tantùm Epiſcopatu, ſed de tota etiam Rep. Chriſtiana vir tantus ob alia permulta benè ac præclarè meritus videri debet, nulla tamen de cauſa melius aut præclarius, quam quod vnus defuncto ſibi ſucceſſorem talem elegit, diu quidem multúmque reluctantem, ſed hoc ipſo digniorem. Qualem certè dicebat eſſe Pontificem & Epiſcopum Gebennenſem, qui faucibus ipſis hæreticorum expoſitus obturaret ore ſuo leonum ora & pro Eccleſia Dei conſti tueretur caput eius ciuitatis, in qua hæreſis arcanorũ ſuorum omnium caput, ſedémque collocaſſet. Succeſſor his fuit FRANCISCVS DE SALES, (quid enim laudibus eius officere debet quòd viuat, méque fraterno & amore & nomine proſequatur, quo minus à me nominetur, qui ab omnibus laudatur?) non modò ſplẽdore generis inter nobiliores totius patriæ familias clariſſimus, ſed etiam doctrinæ, ac quod primum eſt pietatis & conſpicuæ innocentiæ gloria perilluſtris, Iuriſconſultus (nam & hoc ad rẽ noſtram pertinet) ipſo etiam Senatus noſtri iudicio eximius, Theologus verò inter doctiſſimos quoſque ſubtiliſſimus, & inter ſubtiliſſimos ſcientiſſimus, Prædicator etiam non ſolùm diſertiſſimus, quod ei cum multis commune eſt, ſed etiam, quod cum perpaucis, eloquentiſſimus: Scriptor verò

ſiue Latina ſiue Gallica lingua ſcribendum habeat elegantiſſimus,& venuſtatis æquè ac ſucci plenus. Is deniq; quem non aliter,aut melius pro dignitate laudare poſſim, quàm ſi impetrem,vt ſufficiat nominaſſe.Ne alioqui poſtquam omnia dixero,quibus vel laudabiliſſimi cuiuſq; viri laus contenta eſſe poſſit,quia tamen multa prætermiſero , quæ minimè tacenda eſſent , præuaricatoris partes expleuiſſe videat,potius quàm adulatoris ſuſpicionem,quod non minus execror,incurriſſe. Poſſum enim verè,ita ſaluus ſim, affirmare. Quicquid eſt ſiue pietatis & ſanctimoniæ penè incomparabilis ſiue eruditionis admirabilis , quod in cæteris Epiſcopis vel requirere vel laudare poſſis, totum id in hoc vno elucere,tam magnificè ac eminenter , nec eo minus tamen citra oſtentationis inuidiam,vt ſiue familiariter colloquentem videas,incredibilem in ore dignitatem, in ſermone comitatem , in vtroque miram ſuauitatem morum ſtatim agnoſcas,ſiue grauiter ac piè , vt ſemper ſolet concionantem audias,non facilè poſſis decernere , an eloquentia præſtet an doctrina,& an grauiter ſententiarum ac orationis maieſtate ſuperet an appoſitè ac partitè , loquendi facilitate ſiue denique cum hæreticis diſputantem obſerues, omnino dubitandum habeas maiorene ille eruditione certauerit,& vicerit(certare nempè illi ſemper vincere eſt) an modeſtia & patientia. Adeò vrget ipſe acerrimis quidem,& efficaciſſimis argumentis , ſed ea lenitate & charitate quaſi melle temperatis,cui non magis hæreticorum ſuperbia , & inſolentia felle plena poſſit reſpondere, quam ipſorum inſania reſiſtere ſpiritui,qui loquitur in illo.In ſumma putes te videre vel audire antiquos illos Chryſoſtomos,Hieronymos,Auguſtinos,Gregorios,& alios , ſi qui ſunt ex veteribus Epiſcopis celebriores , quos antiquitas religioſiſſimè ac ſanctiſſimè venerata pro magnis & ſanctis viris habuit. Poſteritas verò quæ tales hucvſque vix vllos vidit,pro miraculis. Enimverò quid tam magnum & grande eſt, quod non ſperare liceat tãti Epiſcopi auſpiciis & conatibus perfici poſſe,quem Deus Opt. Max. ſuis benedictionibus adeò beauit , vt priùs etiam quàm in Epiſcopum eligeretur , ac ſub Epiſcopi ſui CLAVDII DE GRANIER imperiis , Ducatum Chablaſienſem vniuerſum, finitimáſque Prouincias gladio verbi Dei ſubactas ad ouile Chriſti reduxerit,quæ Bernenſium dominationem , & imperium antea expertæ,indéque ſacroſanctæ Religionis Catholicæ iacturam per annos plus minus ſexaginta perpeſſæ vix vnquam hæreſim abiuraturæ credebantur? Subſcribet his laudibus non noſtra tantùm Sabaudia,quæ tanti partus matrem ſe & alumnam eſſe non immeritò gloriatur,ſed tota etiam Gallia,quam ille tot concionib. præſertim Luteriæ Pariſiorum, Diuione,Lugduni,nonnullis etiam in ipſo Regis Chriſtianiſſimi conſpectu habitis , nec minus Regem ipſum quàm regnum,fama ſui nominis,& admiratione compleuit. Subſcribet ipſa etiam Roma,& ampliſſimus , atque auguſtiſſimus Illuſtriſſimorum Cardinalium conſeſſus,qui tentatam exploratam teſtatámque cum lacrymis gaudij & exultationis ab ipſo ſummo Pontifice Clemente VIII. Saleſij noſtri prudentiam & eruditionem in publico examine admirati,digniſſimum omnes vno ore pronunciauerunt , quem CLAVDIO DE GRANIER tum Epiſcopo Gebennenſi anxiè id ambienti , etiam inuitum Coadiutorem cum futura ſucceſſione ſummus Pontifex daret , vt beneficium quod alioqui magnum videbatur , non tam perſonæ, quam meritis ipſique Eccleſiæ vniuerſæ datum eſſe conſtaret.Curante id præ cæteris enixiſſimè, ac fauente Cardinale tàm Borgheſio,nunc Paulo V. Pontif. Opt. Max. qui cùm mandatam eo tempore haberet à Sede Apoſtolica curam omnium quæ ad hæreticorum noſtrorum conuerſionem adiuuandam pertinebant , poſtquam ex frequentioribus cum Saleſio noſtro colloquiis , præſtantiam ipſius & dignitatem certius introſpexit , nullum exinde ſibi finem fecit proſequendi eum,quibus potuit officiis,vt modis omnibus teſtaretur,quàm dignum eſſe crederet, in quo præcipuè amando,&ornando ſibi tantopere placeret. Quid plura?O vtinam(quidni enim exclamem , vt votis ſaltem aſſequar,quod verbis exprimere non datur?) Vtinam iterum atque iterum vtinam multos hæc noſtra ætas haberet Saleſios.Vtinam verò etiam ſuperior habuiſſet? his maximè in locis , in quibus hæreticorum defectionem ab Epiſcoporum ſiue inſcitia ſiue ignauia principium ſumpſiſſe compertum eſt. Nunc de profligandis hæreſibus , & de dirutis Iacob reſtituendis non laboraremus. Sed cum ad collapſas res quaſque maximas reparandas , non aliud aptius remedium eſſe credatur,quàm ſi omnia quantum fieri poteſt ad initia ſua reuocentur,non deſpero fore, vt quemadmodum ſola ferè poſteriorum Epiſcoporum incuria viam hæreſibus patefecit ad audaciam , ita nouo tanti Epiſcopi exemplo planè efformato ad prototypum illum veterum Epiſcoporum,victi ſine bello hæretici tandem reſipiſcant , nec diutius reluctentur,quominus liceat nobis impetrare à diuina miſericordia , quod Eccleſia Dei tot lacrymis perfuſa non deſinit à ſponſo ſuo flagitare , vt tam grauiter, miſeréque agitatam per tot annos Petri nauiculam, ſedatis fluctibus breui conquieſcere , omniúmque Chriſtianorum Paſtorem vnum ſub vno Chriſto , qui diuiſus non eſt, & ouile vnum factum eſſe videamus. Fiat, Fiat, Fiat.

TIT. II.

TIT. II.

DE SACROSANT. ECCLES.

DEFINITIO I.

De Clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet.*

QVi beneficium impetrauit à Summo Pontifice ex certo expreſſóque vacationis modo, adiecta vulgari illa clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet*[1] impetraſſe non videtur ſi alio modo vacet ex alterius perſona: [2] Niſi illud etiam additum ſit, quod plerumque addi ſolet, *vel ex alterius cuiuſque perſona.* Tunc enim vacationis modus quilibet, ac ex cuiuſque perſona expreſſus intelligitur. [3] *Ita Senatus* in cauſa & lite pendente de parochiali Eccleſia de Seruolex 14. Calend. Iulij 1588.

1 Cuius clauſulæ magnus effectus eſſe ſolet, vt ſcilicet omnem vacationis modum comprehendat. Iunge tamen *Defin. 4. infr. h. tit. & Deciſ.* Rot. 1. *de reſcript. in nouis.*

2 Vnus enim vacationis modus in alio non comprehenditur vt nec vna perſona in alia, *cap. ſuſceptum de reſcript. in 6.* Boër. *quæſt. 6. num. 2.* Lap. *in dict. cap. ſuſceptum.* Rot. *dec. 28. in antiq. incip. ſi mandetur & deciſ. 483.*

3 Quid ergo ſi beneficium vacet per obitum, quod fuerat impetratum per reſignationem adiecta illa clauſula, *ſiue prædicto ſiue alio quouis modo vacet?* Continebitur hic etiam modus niſi cum ratio aliqua eſt diuerſitatis; puta ſi beneficium ſit in ea prouincia, in qua non poſſit obtineri niſi per concurſum in caſum vacationis per obitum ex præſcripto ſacroſancti Concilij Tridentini, cum tamen concurſus non fiat quoties beneficium vacat per reſignationem. Adde aliam exceptionem, niſi impetrans ſit in dolo, puta ſi ſciebat beneficium vacare per obitum iam defuncto ſcilicet reſignante, cum impetrauit beneficium tamquam vacans per reſignationem. Nunquam enim doloſus ſupplicator debet gaudere impetratis, *l. vlt. Cod. de diuerſ. reſcript.* Vide Caſſad *deciſ. 29.*

DEFINITIO II.

De vitio obreptionis & ſubreptionis in reſcriptis Pontificijs, & quantum interſit an ſint gratioſa an ad lites.

IN gratiis à ſummo Pontifice beneficiorũ nomine impetrandis diligenter cauendũ eſt non ſolùm vt nihil exprimatur, quod falſum probari poſſit, ſed etiam ne quid taceatur quod exprimi oportuerit: [1] Alioquin obreptio aut ſubreptitia dicitur gratia, quæ res facit vt nullius omnino ſit momenti,[2] ſiue de iure & proprietate beneficij agatur, ſiue de ſola poſſeſſione. [3] Itaque ſi aduerſarij poſſeſſionẽ impetrans tacuerit, licèt plus ea facti quam iuris habuerit, ſi modo fuerit colorata, malè impetraſſe videbitur: [4] Sed etſi propriam tacuerit, quam ex titulo inualido nec colorato ſic nactus fuerit vt intruſus dici deberet potiùs quàm poſſeſſor. [5] Vitium namque intruſionis neceſſario purgandum eſt, quod non aliter fieri poteſt quam ſi exprimatur. [6]. Idem eſt ſi mentio facta non ſit beneficij quod iam tum impetrans pacificè obtinebat, quantulumcunque illud fuerit, propterea quod debeat ea res difficiliorem facere impetrationem. [7] Nam quod dici ſolet, eum qui plura beneficia teneat non eſſe execrabilem ſi modo infra annum alia dimittat, nec niſi vnum retineat, [8] tollit quidem vitium, vt loquuntur, execrabilitatis, ſed non obreptionis, quam ſola non expreſſio inducit. [9] Nec rurſus hic locum habet quod vulgò iactatur, vitioſam non eſſe impetrationẽ in qua tacitum ſit id quod ſi expreſſum fuiſſet impetrationi non nocuiſſet.[10] Siquidem in iis demum reſcriptis id obtinet quæ ad lites fiunt, non etiam in gratioſis, quorum propria conditio illa eſt vt præſcriptam formam omnimodo ſeruari oporteat, [11] prætérquam ſi motu proprio ſummi Pontificis facta conceſſio proponatur.[12] Ea namque, ſi noſtris credimus, & mira ſanè illius clauſulæ vis eſt, vt ab omnibus obreptionis ac ſubreptionis obiectionibus reſcripti vires tueatur. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſum pro Nicolao Gros contra Franciſcum de Chauanes. 16. Calend. Decemb. 1590. Iunge in Definit. 28.

1 *Cap. ſi motu proprio de præbend. in 6.*

2 Quod enim per obreptionem vel ſubreptionem impetratum eſt pro non impetrato habetur, *l. ſi quis obrepſerit. 29. D. ad l. Cornel. de falſ. l. vlt. Cod. de diuerſ. reſcript.*

3 Ne detur vitioſus ingreſſus *c. 1. de reg. iur.*

4 *Cap. cum noſtris de conceſſ. præb* Boër. *q. 2. n. 39. & 40.* Idque adeò verum eſt vt impetratio beneficij à Papa durante temporali commenda ordinarij ad ſex menſes non aliter valeat quàm ſi eius commendæ mentio facta ſit. Rebuff. *in tract. de commenda n. 29.*

5 Cum beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſit *d. cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.*

6 Non enim poteſt videri Papa diſpenſaſſe de iis quæ ignorauit, & quæ ſi ſciuiſſet fuiſſet difficilior in gratia concedenda, *cap. ſuper literis de reſcript.*

7 Cùm non tam facilè prouidendum ſit de nouo beneficio ei qui iam aliud habet, quam ſi nullum adhuc haberet, *cap. licet canon. & ibi not. de elect. in 6.*

8 Vt ſcriptum eſt, *in d. cap. licet canon.*

9 *Dict. cap. ſi motu proprio eod. tit. in 6.*

10 *Dict. cap. ſuper literis de reſcript. vbi eſt in hanc rem textus perelegans.*

11 Felin. & Innocent. *in dict. cap. ſuper literis, & in c. in noſtra eodem tit. De reſcript. c. cum noſtris de conceſſ. præbend. & in c. 1. de filiis presbyter. per text. in d. cap. ſi motu.*

12 *Dict. cap. ſi motu proprio,* vbi Canoniſtæ.

13 Notant omnes *in d. cap. ſi motu proprio per illũ textũ Defin. 28.*

DEFINITIO III.

De reſignatione facta in fauorem in manibus Papæ quod non noceat reſignanti ſi non habuerit effectum, ſecus in qua facta ſit purè in manibus ordinarij.

REſignatio vt vocant & renunciatio beneficij in manibus Summi Pontificis facta in fauorem certæ perſonæ

non aliter valet, quam ſi ſortita fuerit effectum. Et ideo ſi fortè perſona illa ſit incapax, aut quam aliam ob cauſam ab obtinendi beneficij ſpe prorſus excluſa remanet penes renunciantem priſtinum ius tituli adeóque poſſeſſionis, licet adiecta non ſit clauſula illa vulgaris, quæ in renuntiationibus, aut mandatis ad renuntiandum factis adiici ſolet, *non aliter nec alio modo.*[2] Satis nâque expreſſa intelligitur ex eo ſolo, quod in fauorem alterius nominatim fiat renunciatio.[3] Ea res facit vt aliud dicendum ſit ſi renunciationem quis fecerit ex neceſſitate, vtputa propter incompatibilitatem alterius beneficij ſuperuenientis.[4] At ſi apud ordinarium renuntiatio facta ſit, indiſtinctè dicendum eſt valere eam ſtatim hactenus vt renuntians & titulum beneficij amittat & poſſeſſionem. Nimirum, quia in manibus ordinarij putè fieri eam neceſſe eſt, non in fauorem aut ſub conditione, ne alſoqui committatur ſimonia[5] quam ſolus ſummus Pontifex purgare poteſt.[6] *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & N. Branchin contendentes de parochiali Eccleſia de Voges Prid. Calend. Septemb. 1588,

1 Verba enim ſemper cum effectu ſunt accipienda *l. 1. in fin. D. quod quiſque iur. in alium ſtatuer. l. pen. §. docere. D. ne quis eum qui in ius vocab. vt exim.*

2 Ita ſingulariter Rot. *dec. 1 de renunciat. in nouis.* Iacob Puteus *lib. 2. deciſ. 94 & lib. 3 deciſ. 158. & 175.*

3 Quia quod fauore & contemplatione certæ perſonæ factum eſt non debet ad alios extendi *l ſi ſerui 21. & ſeqq. D. de vſufruct. l. filiofamilias 2. D. condict. & demonſtr.*

4 Rot. *deciſ. 4. de renunc. in nouis & deciſ. 5. eod. tit. in antiq.*

5 Ita pluribus Rebuff. *lib. 3 prax. benefic. tit. de reſignat. c. de reſign. pur. Item cap. de reſign. condic.*

6 Nam præſentia Papæ purgat omne vitium & omnem fraudis ſuſpicionem *l. furti § qui iuſſu. de his qui not. infam. l. 1. C. de prad. curial. lib. 10. c. niſi eſſent de prab.* Boër. *q. 1. n 21.*

DEFINITIO IV.

De clauſula, *vel alio quouis modo.*

Clauſula illa in gratiis Pontificiis apponi ſolita, *vel alio quouis modo*,[1] non facit validam impetrationem, in qua expreſſus ſit omnino falſus vacandi modus,[2] Vt puta ſi narratum ſit vacare beneficium per obitum eius qui nunquam id obtinuerit,[3] aut per incapacitatem reſignatarij, cum non niſi in fauorem facta eſſet renunciatio.[4] Nam vt certus ita verus vacandi modus, aut ſaltem qui verus eſſe poſſit, adeóque qui communiter verus putetur, omnino exprimendus eſt,[5] ne obreptum ſubretúmque dici poſſit.[6] An igitur nullius momēti erit clauſulæ illius adrectio?[7] Imo proderit hactenus ſaltem, vt ſi beneficium eo qui expreſſus eſt modo vocauerit,[8] non noceat impetranti, quod ab alio iam impetratum rurſus nouo modo, qui poſterioris impetrationis tempore probabiliter ignorabatur,[9] vacare cœperit.[10] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 De qua iam ſcripſimus *Defin. 1. ſupr.*

2 Intellige ſiue dolo malo ſiue per imprudentiam falſus vacandi modus expreſſus ſit. Nam ſicut dolus ſuus impetranti nocere debet *leg. vlt. Cod. de diuerſ. reſcript.* ita ei ſua ignorantia prodeſſe non debet, cùm certet de lucro captando *l. error facti 8. & ſeq. D. de iur & fact. ignor.*

3 Nam cùm alicui prouidetur de beneficio vacante per obitum eius qui nunquam id obtinuit, videtur ei prouiſum de beneficio quod nullum nec vllibi ſit. *arg. l ex facto 19. D. de hared. inſtit.*

4 Quod caſu diximus Defin. præcedente reſignationem, quæ in perſona reſignatarij effectum habere non poteſt, haberi pro non facta

5 Nicol. Boër. *dec. 150. n. 11. & 13.*

6 Vitium ſiquidem obreptionis & ſubreptionis deſtruit gratiam & reſcriptum *cap ſi motu proprio. de elect. in 6 vlt. C. de diu. reſ. reſcript. l. ſi quis obrepſerit 29. D. ad leg. Cornel. de falſ. 5. §. manet. D. reb. eor qui ſub tutel.*

7 Atqui debent omnes clauſulæ imò verba omnia operari ſi fieri poſſit. *l ſi quando 109. de legat. 1.*

8 Quo caſu non poteſt videri in totum eſſe falſum, quod veritatis primordio adiuuatur *l. cùm filius 76 § heres meus de legat. 2.*

9 Poteſt enim fieri vt probabilis ſit ignorantia & impetrationis & vacationis poſterioris, vt & alterius facti cuiuſlibet alieni *l. vlt. D. pro ſuo.*

10 Ponendum enim eſt poſteriorem vacationem anteriorem eſſe poſteriore impetratione. Nunquam enim poteſt impetratio referri ad futuram vacationem, quia damnabile eſt impetrare aut concedere beneficium priuſquàm vacet. *cap. 2. de conceſſ. prab.*

DEFINITIO V.

De triennali poſſeſſore exhibente titulum inualidum aut vitioſum, an iuuetur regula De triennali?

Beneficij poſſeſſor triennalis ſi poſſeſſionis ſuæ titulum exhibeat vitioſum, iuuandus non eſt regula De triennali, quia in beneficialibus perpetuum illud eſt vt vitioſus ingreſſus dari nunquam debeat.[1] Itaque cautius fecerit licèt improbius, ſi titulum non exhibeat, alleget tamen coloratum vt non omnino iniuſtam poſſeſſionem habuiſſe videatur.[2] At ſi titulum exhibeat inualidum quidem & nullius momenti, ſed tamen non vitioſum[3] magis eſt vt locus ſit regulæ extra eos caſus, qui conſtitutionis verbis nominatim excepti ſunt,[4] ſiue quod ea regula nullius veri tituli probationem exigat,[5] ſiue quod ſuper nullitate, vt loquuntur, & inualiditate tituli videatur poſſeſſor tacitè diſpenſatus ab Epiſcopo, qui per ſingula triennij curricula beneficiorum omnium in ſua diœceſi conſtitutorum & ſtatum & poſſeſſores inquirere ex officio debet.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri poteſt *cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6. cap. vnic. de eo qui mitt. in poſſ. rei ſeru. cauſ. in 6.*

2 Quia colorata poſſeſſio ſufficit ad obtinendum in poſſeſſorio. Intelligitur autem colorata ſi beneficium collatum ſit ab eo qui conferendi habuit poteſtatem, non etiamſi ſi ab alio. Gomeſ. latè, & *paſſ. ad reg. De triennali.* Vide Petr. Greg. *in inſtit. rei benefic. tit. 40. n. 19. per tot.* vbi multa hac de re.

3 Aliud enim eſt titulum eſſe inualidum, aliud vero eſſe vitioſum. Nec minus in Eccleſiaſticis rebus quàm in profanis. Alioqui nulla eſſet diſtinctio inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem. Cùm bonæ fidei poſſeſſor ille ſit qui titulum habet ſed inualidum, malæ verò fidei qui vel nullum penitus vel vitioſum. *l. quemadmodum C. de agric. & cenſit. lib. 11.*

4 Excipiuntur enim quidam caſus verbis ipſis regulæ, de quibus ideo nulla dubitatio eſſe poteſt.

5 Sed tantùm poſſeſſionem coloratam ex titulo colorato.

6 Ita Gomeſius ad *dict. reg. De trienn. q. 10. ad fin.*

DEFINITIO VI.

De reuocatione & priuilegio teſtamenti conditi in piam cauſam.

Etſi vltimæ voluntatis in pia cauſam collatæ multa ſunt priuilegia,[1] non tamen vſque adeo ei fauere poſſumus, vti ne alterius cuiuſlibet exemplo ambulatoria & reuocabilis ſit.[2] Quidni vero? Cùm & ſi quid pater in fauorem liberorum ſiue teſtamento ſiue codicillis ſiue quo alio vltimo voluntatis genere conſtituerit, idipſum pro arbitrio reuocare poſſit.[3] Vtique enim non poteſt maior Eccleſiæ vel pauperum fauor eſſe quam liberorum.[4] Quanquam non deſunt qui putent ſolemne teſtamentum fauore piæ cauſæ côditum eo gaudere priuilegio, vt per poſterius quantumuis ſolemne non aliter reuocatum intelligatur, quam ſi expreſſa & ſpecialis reuocatio ſit, adiecta etiam reuocandi cauſa.[5] Illud ſanè conſtat non videri reuocatum per poſterius minus ſolemne, tametſi in eo ſcripti ſint legitimi heredes ab inteſtato venientes.[6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 13. Calend. Decemb. 1588.

1 Vt conſtat ex toto illo tractatu, quem conſcripſit luculentum Andr. Tiraq. *de priuileg. pia cauſa.*

2 Text eſt *in leg. 1.* vbi Bald. notat in terminis *col. pen. verſ. ſuper nona quæſtione C. h. tit.* nec eſt qui contradicat.

3 Auth. hoc inter liberos *Cod de teſtam.*

4 Vt Baldus notat ſæpius & poſt eum cæteri ad *dict. l. 1. Cod. hoc titulo*

5 Quia nimirum volunt teſtamentum conditum ad pias cauſas cenſeri habere clauſulam derogatoriam, vt & teſtamentum inter liberos factum. *DD. ad cap. Raynutius, Extr. de teſt.* præſertim Didac. Couar. & Guil. Bened. *in verb. teſtamentum* 2.

6 And. Tiraquell. *in dict. tract. de priuileg. pia cauſa, priuil.* 52. Extra piam cauſam aliud eſt. *l. 2. D. de iniuſt. rupt.*

DEFINITIO VII.

De priuilegio donationis factæ in piam cauſam.

QVicquid à diuite donatur pauperi aut etiam diuiti, in honorem tamen Dei, donatum dicitur in piam cauſam, iiſdémque gaudet priuilegiis, quibus gauderet, ſi Eccleſiæ donatum eſſet. Ideóque etſi donata res ex iis ſit, quæ regulariter alienari non poſſunt, vt puta fideicommiſſo ſubiecta, valebit nihilominus alienatio.[1] Nec egebit donatio inſinuatione, tametſi donator ad eam inſinuandam procuratorem vt fieri ſolet conſtituerit, quod id ex abundanti & ad cautionem potius quam ad vim donationis ſuſpendendam factum videatur.[2] Sed & ſi mortis cauſa donatum proponas, licet abſenti & coram minore quam quinq; teſtium numero, valebit donatio contra receptas iuris regulas,[3] nimirum fauore & priuilegio piæ cauſæ. *Sic tractatum eſt* in cauſa Vniuerſitatis d'Introx in Valle Auguſtana contra Condominos eius loci, 3. Non. Decemb. 1588.

1 Andr. Tiraquell. *in tract. de priuileg. pia cauſa, priuileg.* 102. Angel. *in leg. quidam ita teſtamento* 25. *§. vlt. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.*

2 Nam quæ ex abundanti fiunt non ſolent vitiare nec nocere, *l. non ſolent.* 94 *de reg. iur. l. quæſitum* 12. *§. pen. de inſtru. & inſtrum. legat.* Nemo enim creditur eam contrahendi formam & ſolẽnitatem eligere, per quam iudicia ſua ſubuertantur, *l. 3. D. de teſt. milit.*

3 Nec enim poteſt fieri donatio cauſa mortis alij quam præſenti, nec minore quam quinque teſtium numero, ſi noſtris credimus ad *l. vlt. C. de mort. cauſ. donat.* Contra quos tamen vide quæ ſcripſi in poſteriore parte Hemichiliadis de error. pragm.

4 Andr. Tiraq. in *dict. tract. de priuileg. pia cauſa.*

DEFINITIO VIII.

Regula de veriſimili notitia.

REgula de veriſimili notitia non tantùm in iis beneficiorum collationibus locum habet quæ à ſummo Pontifice factæ ſint, ſed & in iis quæ ab ordinario.[1] Quia cum ad excludendas fraudes introducta ſit, & propter ſalutem animarum, ne alioqui facile eueniat vt viuentis beneficium impetretur,[2] apparet eandem in vtroque caſu periculi rationem inducere eandem iuris huius vtrobiq; conſtituendi neceſſitatem.[3] *Ita Senatus* pro R. Iohanne Philippo Chauelard contra Claudium Poyſat 13. Cal. Ianu. 1589.

1 Gomez *in reg. de veriſim. notit. q. 1.*

2 Contra *cap. 2. de conceſ. preb. l. donari, 29. alias l. quidam. § donationem de donat. l. vlt. Cod. de pact.*

3 *l. illud 32. D. ad l. Aquil. cum ſimilib.*

DEFINITIO IX.

Qui beneficium commendare poſſint.

SOlus ſummus Pontifex beneficium commẽdare in perpetuum poteſt,[1] quoniam ea res & proprietatem beneficij afficit & poſſeſſionem.[2] Quod ſanè fieri nequit quin ordinarij collatoris auctoritati præiudicetur:[3] cui tamen abſurdum ſit & iniquum præiudicari ab alio quàm à Sum. Põt. qui eſt ordinarius ordinariorũ,[4] niſi eã ipſam poteſtatẽ alteri ipſe delegauerit, & indulſerit, quomodo indulgere plerumque Cardinalibus ſolet ſingulari Cardinalatus priuilegio, quod ob eam cauſam indultum vulgo appellatur: Item legatis qui à latere dicuntur, quorum præcipua dignitas facit vt ea ferè omnia facere poſſint, quæ ſummus ipſe Pontifex faceret, in ea nimirum prouincia in qua Pontificis vices gerunt.[5] Sed tamen non aliter huiuſmodi indulcis deferre coguntur iudices noſtri, qui de beneficij poſſeſſione cognoſcunt, quam ſi à Senatu noſtro viſa & comprobata proponantur.[6] Planè ad tempus aliquod breue, vt puta duorum triumve aut ſummum ſex menſium commendare beneficiũ etiam Epiſcopus inferiórve aliũs collator quilibet poteſt ex cauſa, ſi qua ſit quæ impediat ne tam citò conferri beneficium in titulum poſſit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Can. vnum Abbatem. 21. q. 2. & in cap. dudum. 1. de elect.* Idem iuris eſt de adminiſtratore perpetuo, *c. is cui de elect. in 6.* itémq; de viſitatore *c. fin. de ſupl. neglig. præl. eod.* Boer. *q. 2. n. 19.*

2 Nempe quoniam Commenda perpetua pro titulo habetur, præſertim apud nos & apud Gallos, vt paſſim teſtatur Rebuff. in praxi beneficiorum, licet commendare nihil aliud ſit, quam deponere *l. Lucius 24. D. depoſit.* rei autem depoſitæ nec dominium nec poſſeſſio in depoſitarium transferatur, *l. licet 17. §. 1. eod.*

3 Quia manente commenda non poteſt de beneficio commendato prouideri, niſi per eum ipſum qui commendauit.

4 Et qui habet omnimodam poteſtatem, præſertim vero in beneficiis, vulg. iurib.

5 De quibus omnibus vide inſignem & luculentum tractatum viri clariſſimi & Iuriſconſulti celeberrimi Anaſtaſij Germonij in Romana Curia Referendarij vtriuſque ſignaturæ, quem conſcripſit. *De indult.*

6 Non vt ſummi Pontificis voluntati reſiſtatur, ſed ne quid eo prætextu fiat, quod vel Principis auctoritatem vel publicam prouinciæ vtilitatem lædere poſſit.

7 Rebuff. in tract. *de deuolut. n. 77.* Adde eundem Rebuff. *tr. de commenda. n. 51.*

DEFINITIO X.

De beneficij commendati iure & vacatione.

BEneficium, quod in perpetuum commendatum eſt, id eſt ad vitam, vt loquuntur, commendatarij, non minus creditur apud nos vacare, quam ſi nec commendatum nec aliter collatum eſſet.[2] Eius namque & proprietas & poſſeſſio penes Summum Pontificem remanet qui commendauit, Cum vel ex Latini ſermonis ratione nihil aliud ſit commẽdare quam deponere:[3] depoſiti autem ea conditio ſit vt nec dominium transferat in depoſitarium nec poſſeſſionem.[4] Vnde illud eſt quod dici ſolet, beneficia commendata eſſe affecta, & ſummo Pontifici reſeruata.[5] Itaque defuncto eo qui fuerat commendatarius perpetuus non dicimus vacare beneficium per obitum alióve nouo vacationis genere, ſed commendam vt vocant ceſſare, ex eaque cauſa nouam fieri poſſe impetrationem beneficij tanquam vacantis quidem, ſed eo modo quo prius, id eſt, quo iam vacabat antequam beneficium commendaretur.[6] Proinde ſi vacauerat per obitum, nunc itidem tanquam per obitum vacans impetrandum erit, ſin per reſignationem aut aliter, nunc rurſum eodem modo. Niſi quod vacare apud ſedem ſemper creditur licet antea apud ordinarium vacauiſſet, quia per manus vt aiunt appoſitionem ſemel affectum fuerat ſummo Pontifici, cuius libera eſt in beneficialibus omnibus pleniſſimáque poteſtas.[7] Apud Gallos aliud iuris obtinet, apud quos commenda perpetua ad inſtar tituli eſt, ita vt mortuo commendatario beneficium habeatur pro vacante, & eo ipſo modo quo vacaret ſi in titulum non in commendam poſſeſſum fuiſſet,[8] ita vt ſi in menſe ordinarij collatoris commenda ceſſauerit, ordinarius conferendi habeat poteſtatem.[9] Ex quo illud etiam fit vt ſi de rei Eccleſiaſticæ præſcriptione quæratur, non putent illi ſubducendum tempus, quo beneficium commendatum fuit:[10] quod haud dubiè quaſi vacante tum beneficio apud nos ſubduceretur. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſus pro Guillelmo Drugeon contra Humbertum Burtin 14. Calend. Ianuar. 1592.

1 Si enim perpetua pleraque dicuntur quæ durant ad vitam nec prius finiuntur, vt ſi alicui legentur alimẽta perpetua, vel vſusfructus perpetuus (Et ſocietas perpetua *in l. 1. D. pro ſocio.* Appellamus autem

commendam perpetuam ad differentiam temporalis quam ordinarios concedere poteſt & ſolet vſque ad ſex menſes ne Eccleſia careat Paſtore. Et hæc commenda poſtea extendi poteſt a Papa vſque ad mortem commendatarij, ſed meliùs tamen eſt nouam a Papa commendam peti ad vitam, vt tractat Rebuff. *in tract. de commenda n. 31. & 32.* Vide *d. c. nemo & cap. dudum 2. de elect. in 6.*

2 *Cap. nemo* & ibi *gloſſ. de elect. in 6.* Guid. Pap. *q.* 152.

3 *l. Lucius 24. D. depoſit.*

4 *l. licet 17. §. rei depoſitæ, eod. tit.*

5 Scilicet per manus appoſitionem, vt loquuntur Canoniſtæ. Nam ſtatim atque Papa vt & alius quilibet ſuperior manum appoſuit non poteſt inferior eam rem attingere.

6 Gomeſius in regul. de triennali in pleriſque locis, Æn. de Falconib. *in tract. de reſer.* Ludou. Rom. *conſ.* 350. *DD. in c. is cui procuratio, de elect. in 6.*

7 Cum ſit ordinarius ordinariorum nec poſſit quiſquam ei dicere Cur ita facis? Nec enim à quoquam iudicatur qui omnes iudicat, vulgat. iurib. iunge notata *in Defin. 16. n. 4. & 5. infrà. vide cap. fin.* cum ibi not. *de for. compet. cap. cuncta per mundum 9. q. 3.*

8 Rebuff. *in tr. de commend. n. 51. & in tr. de deuolut. n. 77.*

9 Ac ſi Papa de beneficio tum prouidiſſet cum dedit illud in commendam.

10 Ita Guid. Pap. *d. q.* 252. vbi tamen vide addit. Adde Iacob. Put. *decis. 25. lib. 1.*

DEFINITIO XI.

De vitio intruſionis.

INtruſus dicitur quiſquis beneficij poſſeſſioné adeptus eſt ante factam ſibi collationem, aut poſt collationé quidem ſed ab eo factam qui neque conferendi ius habuit, neque in quaſi poſſeſſione conferendi fuit.[1] Quæ enim eiuſmodi eſt collatio, nec canonica dicitur nec colorata.[2] Vt puta ſi in menſe Summo Pontifici reſeruato ordinarius beneficium contulerit.[3] Beneficium autem ſine canonica aut ſaltem colorata inſtitutione poſſideri non poteſt.[4] Ea ratio facit vt ſi beneficium eidem intruſo poſtea conferatur, licèt ab eo qui conferendi habuit poteſtatem, non valeat ſubſequens collatio.[5] Si non expreſſim facta ſit mentio prioris vitioſæ poſſeſſionis vt intruſionis vitium purgetur, quod ne noceat, omnimodò purgandum eſt.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Puta ſi collatio facta ſit ab eo qui non eſt ordinarius beneficij *cap. fin. de inſtit.* & Clem. 1. *de ſupp. neglig. prælat.*

2 Rot. *deciſ. 415. alias 1. de intruſ. in antiq.* Guid. Pap. *q.* 85. [Calder. *conſ. 13. de verb. ſignif.* Felin. *in c. in noſtra col. 8. ad fin. de reſcript.*]

3 Rot. *quæſt. 25. n. 4. de conceſ. præb. in antiq.* [Obſerua tamen eo iure nos vti vt ſimpliciter beneficia poſſint in quolibet menſe conferri ab ordinario, licèt verba regulæ. De reſeruatione menſium ſint generalia & loquantur de beneficiis omnibus ſiue cum cura ſint, ſiue etiam ſine cura: ideò fortaſſe quòd facilè capienda ſit ea interpretatio per quam vnaquæque res redeat ad ſuam naturam. Prima autem beneficiorum natura illa fuit vt omnia & quocunque menſe conferri poſſent per ordinarium. Aut potius quod æquum non ſit pauperem Eccleſiaſticum pro ſimplici beneficio obtinendo tantis ſumptibus onerari vt cogatur ire aut mittere Romam, in eámque rem plus fortaſſis impendere quam multorum annorum reditus ferre poſſit. *Ita Senatus* pro Ioanne Arnaut contra Michaëlem Bruyere 8. Calend. Decemb. 1610]

4 *Cap. 1. de reg. iur. in 6.* Gomez *ad reg. de triennal. poſſeſſ.*

5 *Arg. l. authoritatem C. vnde vi.* Rebuff. *in form. & declar. nouæ prouiſ. in verb. officiali Epiſcopi n. 7.* vbi citat Abbat. *in c. cum iam dudum, de præbend.* Adde Rebuff. *in tract. de pacif. poſſeſſ. n. 42.* Benint. *deciſ. 23. n. 5.* Bellam. *deciſ. 48. 49. & 50. & 378.* Caſſad. *deciſ. 8.*

6 Rebuff. *in tract. de reſcript.* Etiam & perinde valere *n. 52.* Calder. *conſ. 13.* [Nota tamen non poſſe dici vitioſam poſſeſſionem ob id quod apprehenſa ſit die dominico, imò debet potiùs apprehendi eo die vt omnibus innoteſcat. Rebuff. *in prax. tit. de miſſion. in poſſeſſ. n. 4. & in reg. de publ. reſign. gloſſ. 10. n. 6*]

DEFINITIO XII.

De petitorio in cauſa poſſeſſorij tractando.

ETſi nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione,[1] præſertim cum de beneficio diſputatur, quádoquidem de poſſeſſione beneficij ſolius iudicis laici apud nos cognitio eſt, qui de proprietate cognoſcere non poteſt.[2] Obſeruare tamé iudex laicus debet vt beneficij poſſeſſionem ei ſemper adiudicet, qui potiora in petitorio iura oſtenderit:[3] Vnde fit vt etiamſi proprietatis quæſtio apud iudicem laicum tractari principaliter nequeat,[4] incidenter tamen multa ad proprietatem ſpectantia tractanda ſint, non vt de proprietate quicquam decernatur, ſed vt de poſſeſſione rectè iudicetur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vulg. l. naturaliter 12. § nihil commune, D. de acquir. poſſeſſ.*

2 Quaſi poſſeſſorium beneficij ſit quid temporale, vt pluribus tractat Guid. Pap. *q.* 1.

3 Idem Guid. Pap. *q. 85. n. 2.*

4 Adeóque nec interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis beneficij, quia ſapit naturam petitorij, vt noſtri loquuntur poſt Guid. Pap. *dict. q.* 1.

5 Nam pertinet ad officium iudicis qui de poſſeſſione cognoſcit, vt omnem incidentem quæſtionem examinet, quamuis de ea non pronunciet. *arg. l. 1. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIII.

De beneficij poſſeſſione malè quæſita.

ADeptio poſſeſſionis beneficij ex inſtitutione, quæ neque canonica fuit neque colorata, non ſolùm in petitorio non prodeſt, ſed nec etiam in poſſeſſorio, tametſi nouus titulus íſque canonicus & validus ſuperuenerit: ſed nouæ poſſeſſionis adeptio prorſus neceſſaria eſt.[1] Nam quod dicimus. Ex titulo etiam inualido acquiri poſſeſſionem,[2] in profanis quidem cauſis procedere facilè poteſt,[3] ſed in beneficialibus non item, ſi titulus non ſit ſaltem coloratus,[4] ne vitioſus ad beneficium ingreſſus detur: quod nunquam permittendum eſt.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Rebuff. *in form. & declarat. nouæ prouiſionis, in verb. Officiali n. 9.* vide Socin. *ad l. 1. §. ſi vir, D. de acquir. poſſ.* Crauet. *conſ.* 171. Chaſſan *conſ. 30 n. 13. & 14.*

2 *d. l. 1. §. ſi vir. D. de acq. poſſ.* Nempe quia poſſeſſio licèt plurimũ ex iure mutuetur. *l. poſſeſſio 49. in princ. & §. 1 eod. tit.* facti tamen eſt magis quam iuris, *l. denique, D. ex quib. cauſ. maior, l. 1. §. Scæuola. D. ſi is cui teſt. liber. eſſ. iuſſ.*

3 Per ſupradictos textus & alios quos citat Bald. licèt de canonico loquatur in *l. 2. col. 10. verſ. ſuper ſecundo puncto,* ibi *ſed pone. Cod. de ſeruit. & aqua.*

4 Gloſſ. *in pragmat. ſanct. tit. de pacific. poſſ. §. ordinarij.* Nam & qui beneficium retinet ſine titulo peccat mortaliter. *c. dudum. 2. de elect. c. nemo. & can. nullus 2. q. 3.*

5 *Cap. 1. de reg. iur. in 6. c. in literis* vbi Panorm. *Extr. de reſtit. ſpoliat.* Vide tamen Rebuff. qui cum Baldo ſentit & probat pluribus, *conſ. 59. q. 2. & conſ. 90.* Gloſſ. *in pragm. ſanct. dict. tit. de pacif. poſſ. in verb. coloratum.* Abbat. *in c. cum noſtris col. 2. n. 6. de conceſſ. præb.* Iacob. Put. *dec. 229. lib. 2.* Bart. Ang. Alex. *ad l. 3. in princ. de acq. poſſ.* Anch. *cõſ. 229. col. 1.* Ant. Butr. *conſ. 63. col. 3. verſ. idem in actibus.* Corn. *conſ. 50. col. 3. verſ. & qui tradit. lib. 1. & conſ. 165. col. fin. lib. 2. l. cum nemo vbi DD. C. de acq. poſſ. l. qui bona § fin. D. eod.* Text. *in c. poſt electionem* vbi Abb. *n. 4. de conceſſ. præb.* Felin. *in c. in noſtra col. 2. verſ. titulus multiplicatur, de reſcript.* Rom. *conſ.* 433. Caſſad. *dec. 3. in fin. de cauſ. poſſ. & propriet. & dec. 21. ſuper regula, & deciſ. 4. n. 11. de reſtit. ſpoliat.* Anch. *in d. c. 1. de reg. iur. in 6.* Rebuff. *in concord. tit. de mand. apoſtol. §. declarantes, in verb. ſucceſſ. & in conſt. Gallic. de cauſſ. poſſ. benef. art. 1. gloſſ. 1. n. 7. Deciſ. Rot. relata per Creſcent. deciſ.* 168. Iunge *definit. 2. n. 6. ſup.*

DEFINITIO XIV.

De publicanda reſignatione.

NOn aliter quidem valet beneficij reſignatio quam ſi intra ſex menſes publicata ſit, ex regula de publicandis reſignationibus. Sed tamen ſatis publicatam videri placet ſi nec vi, nec clam, nec precario, ſed publicè reſignatarius miſſus ſit in beneficij poſſeſſionem. Id enim eſt quod vulgo dici ſolet, Miſſionem in poſſeſſionem publicationi æquipollere:[1] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi non poſt eam miſſionem reſignans manſerit in poſſeſſione.[2] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciſcum Cabod. prid. Id. Decemb. 1588.

1 Ioan. Pap. *in Syntag. Areſtorum tit. de publ. reſign. Areſt. 9.*

2 Quoniam

2 Quoniam eo caſu reſignatio præſumitur ſimulata *arg.l.ſicut 6. §.ſuperuacuum,D.quib.mod.pign.vel hyp.ſoluit.l. ſi noxali 11.§. eſt autem quæſitum,D.de pecul.*

DEFINITIO XV.

De annal. poſſeſſore titulum nullum habente.

CONſtitutio Pontificia de annali poſseſsore tuetur poſſeſsorem, etiam qui titulum nullum profert ne coloratum quidem,[1] non item conſtitutio quam regulam vocát de triennali:[2] Nimirum quoniam hæc tribuit ius in beneficio, illa non item, ſed excludit duntaxat impetrantem ob non expreſsas poſseſsoris qualitates, neque tam in fauorem poſſeſsoris inducta eſt, quam in odium malè impetrantis.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige niſi fortè notorium ſit eum, qui vult inuati regula, nullum prorſus titulum habere, quia nunquam dandus eſt vitioſus ingreſſus, vt dixi *Defin.*13.

2 Hæc enim regula requirit titulum ſaltem coloratum.

3 Vide Gomes ad vtramque regulam de annali & de triennali, & Boëtium contra ſcribentem *q.24.n.5.& 6.*

DEFINITIO XVI.

De beneficiorum in Curia vacantium collatione.

BEneficia omnia Cardinalium licet extra Romanam Curiam defunctorum vacant in Curia, nec proinde ab alio quam à ſummo Pontifice cõferri poſsunt:[1] Adeò vt ex ſuperueniente Cardinalatus dignitate qualitas ipſa beneficij immutetur. Siue beneficium tale erat quòd ex ſui natura conferri poſset ab ordinario, ſiue ex ſpeciali Papæ diſpoſitione collatio eius aut ad ordinarium ſpectaret, aut ad legatum. Omnis enim reſeruatio, maximè quæ in corpore iuris vt hæc, clauſa ſit, ita beneficium afficit vt manus liget cuiuſcunque alterius collatoris.[3] Sed & ſola manuum Papæ iniectio vt vocant operatur beneficij reſeruationem:[4] Imò verò plus interdum poteſt quàm expreſsa reſeruatio.[5] Propter ſupremæ ſedis auctoritatem, quam ſemper & vbique ſacroſanctam eſse decet. *Ita Senatus* in cauſa illuſtriſs. D. Cardinalis du Montdeuis & R. Petri Goyet de prioratu Nantuaci 7. Cal. Mart. 1589.

1 *Per extrauag.quæ incipit ad regimen.*

2 Nam & in rebus profanis idem ſæpè accidit vt ex mutatione qualitatis perſonæ mutetur conditio bonorum, *leg.per curatorem 90. § 1.de acq.hered.l.vlt.C.de inoff.teſt.*

3 Hieron.Hig.*in tract.de penſion q.59.n.1.* Iacob. Put. *deciſ.* 48. *n.7.& 8.lib.3.*

4 *Cap.inter dilectos.*vbi Panorm. & alij *de exceſſ. prælat.* Roman. *conſ* 315.circa primum *col.1.*Pariſ.*conſ.47.videtur,n.39. & 40. vol.4.* Rebuff.*in prax.tit.de reſeru.c.3.l.1.n.30.*

5 Teſte Ænea de falconibus *in tract. de reſeru.* in tertio præludio, & in 4.7.effectu 16.Rebuff.*vbi ſup.n.34.*

DEFINITIO XVII.

De commendatario Cardinali facto.

SEcundum quod, cum quis ante ſuſceptam Cardinalatus dignitatem beneficium in commendam, vt vocant, impetraſset, hac lege tamen addita vt quandocunque cedente vel decedente eo beneficium ad priſtinam tituli naturam reuerteretur. Poſtea verò Cardinalis factus extra Curiam deceſſiſset, placuit ob eam quæ ſuperuenerat Cardinalatus dignitatem, immutatam videri ſicut perſonam poſseſsoris, ita & qualitatem poſseſſi beneficij.[1] Proinde licet beneficium tale eſset, quod alioqui ab ordinario collatore in titulum conferri potuiſset, in propoſito tamen non niſi à ſummo Pontifice conferre potuiſse,[2] quod in Curia per Cardinalis obitum vacaſse intelligeretur. Neque verò quicquam prohibebat quo minus beneficium in titulum conferri neceſſe eſſet,[3] nec tamen alius quam ſummus Pontifex conferre id poſſet.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg.eorum quæ ſcripſimus in defin.præced.maximè n.2.*

2 Prioris enim prouiſionis vt & omnium ferè diſpoſitionum verba ſic accipienda ſunt quaſi tacitam illam habeant conditionem, ſi res in eodem ſtatu manſerit *l.cum quis 38.in princ.D.de ſolut.*

3 Ex forma ſcilicet prouiſionis, quam ponimus à Cardinale impetratam fuiſſe.

4 Quia poteſt Papa conferre omnia quæcunque vult beneficia ſi modo vacent. Itaque cùm poſſit vtraque clauſula ſtare, non debet vna tolli per alteram, vulg.iurib.

DEFINITIO XVIII.

De beneficiorum regularium natura & ſtatu.

NAtura quidem beneficiorum omnium regularium eſt vt ſint electiua.[1] Sed ſi de ſola beneficij poſſeſſione apud iudicem ſecularem contendatur, & ex nouiſſimis actibus appareat beneficium aliter quam per electionem conferri ſolitum eſſe, vltimus ſtatus attendetur.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Can.Metropolitano defuncto diſt.63.can.nullus inuitus,verſ.habeat vnuſquiſque diſt.61.can.quam ſit neceſſarium,verſ. defuncto 18. q.2.c.monachi verſ.priores autem de ſtat.monachic.cum int. de elect.* l'an.*in d.c.monachi.*Auth.*de monach.§.ordinatione.*

2 Dec.*conſ.126.n.1.& 2.c.conſultationib.extr. de iur.patron.*

DEFINITIO XIX.

De electione in fauorem abſentis facta.

ELectio & confirmatio in fauorem abſentis facta non prius abſenti ius in beneficio tribuit quam ratam eam habuerit.[1] Sanè ad beneficium ius ſtatim confert.[2] Quid ergo ſi medio tempore alius idem beneficium impetrauit ab eo, cui conferendi ius fuit? Non retrotrahetur ratihabitio re non integra & in præiudicium iuris, quod alteri[3] interea quæſitum eſt.[4] Illa enim conditio quæ tacitè inerat, Si abſens electionem acceptaret, cùm ſit merè poteſtatiua,[5] non caſualis aut mixta[6], (pendet enim ex voluntate abſentis qui electus eſt) retrotrahi non poteſt in damnum tertij, qui medio tempore ſibi proſpexit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Licet dici ſoleat in ſpiritualibus acquiri ius in re ex ſolo interuentu auctoritatis ſuperioris citra traditionem.*c.ſi tibi abſenti de præb.in 6.*Boër.*q.2.n.3*

2 Aliud enim eſt habere ius in re, aliud ad rem.

3 Contra tenet Boër.*d.q.2 n.41.ex d.c.ſi tibi abſenti & c. 1. & 2. de conceſſ.præb.*Sed vide text.*in clem.vnic.de conceſſ.præb.& in c.ſi pro te.de reſcript.*Rot.*dec.12.de conceſſ.præb.in nobis.* Sed hoc intellige ſi medio tempore alij prouiſum ſit à Papa, ne obſtet text. *in d. c. ſi tibi abſenti.*qui loquitur in ordinario aut quolibet alio quam Papa, qui nunquam ſibi ligat manus, multóque minus ordinarius ei *c.dudum & c.quãuis 2.de præb.in 6.*Staſil.*de liter.gratioſ.tit.de vi & effect. clauſ. §.in litteris,n.2.*

4 Ratihabitio enim non niſi re integra retrotrahitur. Bart. *in l.ſi vxor.§.ſi quis vxorem,n.3.*& ibi Alex. *in add.in verb.reb.integris. D. de adult.& in l.ſi in debitum.§.1.rat.rem haber.*Apoſtill.ad Dyn. *in c.ratihabitionem & in c.ratum de reg.iur.in 6.*Bald.& Salic.*in l.fin. C.de SC Maced.*Iaſ.*in l.ſi is qui pro empt.col. 38.verſ.tertia ratio de vſucap.*Alex.*conſil.38,col.pen.lib.5.*

5 Quia inuito beneficium nõn datur.*l.inuito 69.de reg.iur.*

6 Aliud enim iuris eſt in conditionibus quæ ſunt caſuales aut mixtæ, vt ſcilicet retrotrahantur etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæſitum eſt, *l.qui balneum 9.l. potior 11. D. qui potior.in pign.hab.*

7 Vt & alia ratihabitio quælibet, cum nemo cogatur ratum habere id quod ſe ignorante ab alio geſtum eſt, ſicut nec ab initio mandare cogeretur.*l.Pompon.de neg.geſt.*

8 *d.l.potior.*vbi eſt text.accommodatiſſimus iunct.*l.1. eod.tit.*Sanè ſi nullum ius alij medio tempore ſic quæſitum, non dubitatur quin ratihabitio electionis facta per abſentem retrotrahatur ad diem electionis, Rot. *deciſ.12.de conceſ.præb.in nouis.* Aufrer.*in deciſ.Capel. Tholoſ.*273.

DEFINITIO XX.

Clauſula de non tollendo iure alteri quæſito.

VVlgaris clauſula, quæ in Bullis Apoſtolicis inſeri ſolet, *Dummodo tempore datæ præſentium non ſit alteri ius quæſitum*, conſeruat quidem ius quod in re ipſa & beneficio quæſitum iam ſit, ſed non ius ad rem: quia hoc infirmius, illud potentius eſt,[1] Ergo non nocebit impetranti, quod aduerſarium habeat qui iam tum electus erat, ſi nondum ſecuta eſſet confirmatio. Nam electio etiam quæ in præſentis & acceptantis fauorem facta eſt nullum in beneficio ius tribuit, ſed ad beneficium duntaxat ante ſecutam confirmationem.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ioan. Andr. & DD. *in c. cauſam quæ de reſcript.* Calder. *conſ.* 8. *ad fin. tit. de reſcript.* & Roman. *conſ.* 156. Staſil. *in tract. de liter. gratioſ. tit. de form mandat. de prouid. n.* 4.

2 Rebuff. *in form. noua prouiſ.* dummodo tempore datæ præſentium. Vide cap. auaritiæ *de elect. in* 6.

DEFINITIO XXI.

De beneficij reſeruati collatione per ordinarium.

SI beneficium ſummo Pontifici reſeruatū conferatur per ordinarium aliúmve quẽlibet inferiorem, ipſo iure nullius momenti eſt collatio, tanquam facta per nõ habentem poteſtatẽ, quia ordinarij manus ligatæ intelliguntur:[1] Decretúmque vocant irritãs, quod in omnibus reſeruationem regulis apponi ſolet, ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, ſed quod ad nullitatem actus contra decretum facti,[2] adeò vt non modo titulum inficiat, ſed etiam poſſeſſionem,[3] præſertim ſi ea reſeruatio proponatur, quæ in corpore iuris clauſa ſit. Idem eſt ſi Papa prior de beneficio prouiderit, cuius collatio ad ordinarium poterat pertinere. Nam cum ſit ordinarius ordinariorum concurrit cum quolibet ordinario totiúſque orbis beneficia conferre poteſt.[4] Vnde fit vt non poſſit non inutilis eſſe collatio per ordinarium facta beneficij quod à Summo Pontifice iam ſit collatum.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi ſoli cum gloſ. in verb. contra ipſam de conceſſ. prabend.* (Lupus *alleg.* 16. & 103. Abb. poſt Calder. & alios *ad c. cum noſtris in fin. de conceſ. prab.* Obſerua autem reſeruata eſſe ſummo Pontifici beneficia omnia, non tantum quæ vacant vbicunque in menſibus reſeruatis, Sed etiam quæ vacant Epiſcopali Sede vacante ex Bulla Pij V. publicata Romæ 9. Mart. 1567. quia ſcilicet mortuo Epiſcopo tota ipſius poteſtas redit ad Papam. Excipe tamen beneficia quorum collatio pertinet ad Epiſcopum & Capitulum ſimul. Tunc enim poteſt Capitulum prouidere ſede vacante: adeóque vicarius à Capitulo deputatus aut approbatus.

2 Gloſſ. *in c.* 1. *eod. tit.* Staſil. *in tract. de liter. gratioſ.* in octaua forma mandati de prouidendo. latius Iacob. Put. *decis.* 8. *n.* 3. *lib.* 2. *decis.* 281. *n.* 4. *lib.* 1. *decis.* 50 *n.* 6. *eod. lib.*

3 Idem Put. *decis.* 180. *lib.* 3. Not. *in clem. de immun. Eccleſ.* Excipe caſum *c. ſtatutum de reſcript. in* 6.

4 *Can. cuncta per mundum* 9. *q.* 3. *c.* 2. *de prab. in* 6. *Clem.* 1. *in fin vt lit. pend.* Panorm. *in cap. quia diuerſitatem de conceſ. prab.* Gloſ. pragm. ſanct. *tit. de collat. §. item circa in verb. ſuadet.* Ioan. Monach. *in c. ſi eo tempore de elect. in* 6. Bald. in *c.* 1. *qui feud. dar. poſſ. & in c.* 1 *§. ſi facta ſi de feud. fuer. controuerſ. int. dom. & agna.*

5 Quia beneficium illud non vacat, nec proinde conferri poteſt *c.* 1. & 2. *de conceſſ. prab.*

DEFINITIO XXII.

De clauſula motu proprio.

CLauſula motu proprio in Bullis Apoſtolicis licet maximæ & præcipuæ ſit poteſtatis, in eo præſertim quod tollit vitium omne obreptionis & ſubreptionis,[1] ius tamen alteri quæſitum non tollit,[2] quoniam ita ſunt interpretanda beneficia Principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. *Ita Senatus.*

1 *Cap. ſi motu proprio de prab. in* 6. Staſil. *in tract. de liter. grat. in rubric. ſubreptio* Rebuff. *in prax. benef. in form. prouiſ.* Simpl. *in* 3. *part. n* 17. & *in form. mandat. de prouid. in verb. motu proprio.* & *in verb. pro expreſſo.*

2 *d. c. ſi motu* Bald. *in c. ad audientiam de reſcript.* Not. *in c. ab eo de elect. in* 6. Idem Bald. *in l.* 1. *de conſt. Princip.* & *in c. ſuper eo. de off. deleg.* Dec. *conſ.* 222.

DEFINITIO XXIII.

De beneficij poſſeſſore vincente per non ius actoris.

SI de non iure actoris conſtet & agatur interdicto retinendæ poſſeſſionis, abſolui reus debet, etiam ſi de iure ſuo non doceat,[1] Non quod in rebus Eccleſiaſticis ſicut in prophanis[2] vitioſa poſſeſſio quicquam prodeſſe debeat, ſed quia non ſit quærendum de iure detentoris quandiu non conſtat de iure petitoris,[3] licet dici ſoleat in interdicto Vti poſſidetis, vtrumque ex litigatoribus & actoris & rei partes ſuſtinere.[4] Titulum tamen aliquem & quidem coloratum ſubeſſe neceſſe eſt:[5] alioqui nullus vnquam ſequeſtrationi beneficij locus eſſet, cui tamen plerunque locus eſt.[6] Neque vero in beneficialibus poſſeſſio vlla intelligi poteſt, ſi nullus omnino titulus præcedat:[7] quinimo & beneficium ſine inſtitutione ſaltem colorata poſſidet, mortaliter peccat. *Ita Senatus* 17. Calend. Decemb. 1590.

1 *Rot. decis* 2. *de except. in antiq.* & 6. *decis.* 1. & 2. *de re iudic.*

2 *l. vlt. D. de acq. poſ. l. vlt. C. de rei vind. l.* 2. *D. vti poſſid.*

3 *l. qui accuſare* 4. *C. de edend.* 1. Paulus 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 *l.* 3. §. 1. *D. vti poſſid.*

5 Ne ſcilicet vitioſus detur ingreſſus vt ſcripſi *Defin.* 13. *ſupra.*

6 Scilicet cum de neutrius litigatorum iure conſtat.

7 *Cap.* 1. vbi Dyn. *de reg. iur. in* 6. *c. in literis.* vbi Pan. *Extr. de reſt. ſpoliat.* & *in pragm. ſanct. tit. de pacif. poſſ. §. ordinarij.*

8 *Cap. dudum* 2. *de elect. in* 6. *can. nemo.* & *can. nullus* 2. *q.* 3.

DEFINITIO XXIV.

De decimis & earum quota.

ETſi nomen ipſum *decima* præ ſe fert ſatis quanta eſſe debeat ea fructuum portio, quæ Deo Optimo Maximo in ſignum & recognitionem vniuerſalis dominij debetur. Si tamen non tam de iure decimæ, quam de quota ipſa dubitetur, cum facti non iuris quæſtio ſit, pendente lite quartam duntaxat decimæ, id eſt quadrageſimam fructuum portionem præſtari oportebit.[1] Eoque iure vtimur. Ideo fortaſſe quod generali fere vbique gentium conſuetudine, quæ hac parte ſeruanda eſt & ius facit,[2] derogatum ſit iuri cõmuni quo decima debetur. Nam vt plurimum inualuit vt minor portio ſoluatur, ac plerumque viceſima. Itaque ſi decima, in fiduciæ ſpeciem & vt loquuntur prouiſionaliter ſolueretur, eueniret plerunque vt plenior eſſet prouiſionalis, quam diffinitiua condemnatio.[3] Si tamen aliquatenus conſtet quanta portio ſolui ſolita ſit, eam iudex ſequetur,[4] nec tãtum quod ad eos fructus attinet in quibus obtinuit, ſed etiam in cæteris ſi aliud nihil obſtet,[5] Præterquam ſi de ea quota non aliter quam per aduerſarij confeſſionem appareat. Qui enim fatetur ſe pro decima viceſimam debere quorundam fructuum, trigeſimam vero aliorum, non magis condemnari poteſt vt lite pendente omnium viceſimam præſtet[6] quam illud admitti vt confeſſio ſcindatur, quod in ciuilibus cauſis nunquam admittitur.[7] *Ita Senatus* pro Decano de Villeceuerſure contra Vniuerſitatem illam 16. Calend. Mart. 1590.

1 Sic ẽ Senatu Pariſienſi iudicatum fuiſſe refert Rebuff. *in præfato tract. de ſent. prouiſ. n.* 30.

2 *Vulg. l. de quibus* 32. & *paſſ D. de legib.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus conſuetudo comprobauit, *leg. Imperatores*, 13. *in fin. D. de pollicit.*

3 Quod abſurdum foret, quia vix eſt vt vllo terrarum loco decima portio ſoluatur.

4 Siue prouiſionalem ſiue diffinitiuam ferat ſententiam. Hoc enim eſt quod aiunt Canoniſtæ, quotam decimæ poſſe præſcribi, non ipſam decimam.

5. Arg.

5 *Arg.l.non poſſunt* 12.*& ſeq.d.l.de quibus* 32.*in prin.de legib.*
6 Cum limitata confeſſio non niſi limitatum poſſit effectum producere, *vulg.l.in agris* 16.*de acq.rer.dom.*
7 *Arg.l.cum quæritur* 16.*D.de admin.tut.l. nam abſurdum* 7. *de bon.libert.l. ſi ita* 39.*§.*1.*de oper.libert.* Aliud tamẽ eſt in criminalibus, vt alibi ſcripſimus ex Bart.*in l. Aurelius, §.idem quæſiit,de liber. leg.* Ferrar. *in form pet. cap.inſtit. verſ.cum anno.num.*6. Iul. Clar *in pract. crim.q* 55.*num.*25.

DEFINITIO XXV.

De pecunia data pro ingreſſu monaſterij.

QVod moribus receptum eſt, vt pro ingreſſu monaſterij certa pecuniæ quantitas detur, licet ſimoniæ ſpeciem habere pleriſque viſum ſit, reuera tamen ſimonia non eſt,[1] cum & publicè[2] & pro monaſterij commodis augendis & ex inueterata conſuetudine[4] dari ſoleat. *Idque Senatus* noſter cenſuit in cauſa Franciſcanorum Camberienſium, & N. Quimier. 7. Id. Iul. 1591.

1 Guid.Pap.q.80.
2 Idem Guid Pap.*ibi cum addit* quam vide.
3 Quod enim palam fit, caret ſuſpicione doli & criminis *l.vlt.de rit.nupt.*
4 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus conſuetudo comprobauit, *l.Imperatores* 13.*in fin.D.de pollicit.*

DEFINITIO XXVI.

De collatione regularium beneficiorum & officiorum.

BEneficia ſecularia cum in pleriſque differant à regularibus, tum in hoc maximè, quod ſecularia ſui natura ſunt perpetua, Regularia vero manualia omnia & conſequenter ad nutum vt loquũtur amouibilia, niſi quæ ſunt aut curata aut electiua[1]. Item ſecularia pertinent ad collationem Epiſcopi, Regularia autem ad collationem ſuperioris ordinis, ſub cuius regula eſt beneficium.[2] Adeò vt nec ipſe ſummus Pontifex eiuſmodi officia, dignitates & adminiſtrationes clauſtrales religioſorum & regularium ſic conferre aut confirmare poſſit, vti ne ad libitum prælati Eccleſiæ mutari poſſunt & reuocari. Obſeruandum tamen eſt, appellatione beneficij propriè non venire officia clauſtralia dignitate carentia, ob eámque cauſam non comprehendi in bulla de reſeruatione menſium,[4] tametſi loquatur illa generaliter de beneficiis omnibus etiam regularibus: præſertim quod ea regula reſtringenda ſit tanquam odioſa, cum deroget poteſtati ordinariorum collatorum, qui iure communi nituntur.[5] Itaque cum quidam Sacriſtiam monaſterij impetraturus officium eam, non beneficium appellaſſet, Placuit vindicias pro aduerſario dici, quaſi ex impetrantis confeſſione locus regulæ nullus eſſet, qua ceſſante non dubitabatur, quin ordinarij collatio eſſe debuiſſet.[6] *Ita Senatus* pro Nicolao Gros contra Franciſcum de Chauanes 16. Cal. Decemb. 1590.

1 Caſſad.*deciſ.*12.*n.*9.poſt Ægid.*deciſ.*213.
2 *Cap.fin.Extr.de inſtit.Clem.*1.*de ſupplend.neglig.prælat.*
3 Vide *c.ad noſtram, & c.porrecta,de confirm.vtil.vel inutil.* Gloſſ ſing.*in dict.Clem.*1.*de ſupplend neglig.prælat.cap.cum ad monaſterium § tales.& gloſſ.in c.*2.*§.priores,in verb.non mutentur, de ſtat monach.* [Vide gloſſ.*in c.*1.*de conſuet.in* 6. quæ dicit Sacriſtiam & Cantoriam eſſe officium. Tranſit tamen facilè in dignitatem ſi adnexam habeat aliquam præeminentiam ex traditis per gloſſ.*in cap. quia nonnulli in verb dignitates de cler.nõ reſid.*& hoc ratione perſonatus appellatur Rot. *deciſ.*447.*in nouis.* Nam perſonatus à dignitate non differt in ſui ſubſtantia *Abb in c.de multa n.*21 *& ſeqq de præb.in* 6. Verum tamen perſonatus ſit an dignitas an nudum officium, pendet ex loci conſuetudine Abb.*ibid.Ita Senatus* pro N.Georgio d'Auiſe Cantore Eccleſiæ Archiepiſcopalis S.Petri de Molliers 3.Cal.Febr.1613.
4 Sic neque ad beneficia electiua huiuſmodi reſeruationes pertinere tract.Boẽr.q 2.n.3.
5 Vide *gloſſ.in pragm.ſanct.tit.de elect.cap.in verb.impediri,col.*2.*cir.fin.& tit.de collat.§ non tamen, in verb.beneficio.Gloſſ.in c.fin.verſ. ſimil.de verb.ſign.in* 6.Innoc.*in c.cum dilecti.extr.de donat.*
6 Habet enim ordinarius intentionem fundatam pro omnibus beneficiis quæ ſunt in eius diœceſi, ſi neque reſeruatio, neque aliud quicquam obſtet, *can.omnes baſilicæ.*16.*q.*7.

DEFINITIO XXVII.

De præbenda ratione beneficij aut officij debita.

DE officio clauſtrali, quod præbendam adnexam habet, dubitatio maior eſt an beneficium dici poſſit, Nam & præbenda quoque beneficij appellatione ſolet comprehendi.[1] Sed verius eſt præbendam, quæ debetur ratione officij, quod beneficij nomen non mereatur, multo minus beneficium dici poſſe,[2] cum detur potius in remunerationem mercedémque oneris officio iniuncti.[3] Nam & pleruſmque videas huiuſmodi præbendas etiam laicis dari, qui tam beneficiorum omnium ſunt incapaces.[4] Diuerſum erit ſi capellaniam adnexam habeat; quam vtique beneficium eſſe nemo dubitat.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Tot.tit.de præbend.& de conceſſ. præbend.*
2 [illegible]c acceſſorium dignius ſit & potentius ſuo principali, *l.in rem* 23.*§.ſi quis & ſeqq.D.de rei vindic.*
3 Vt qui ſentit onus, ſentiat etiam commodum, *vulg.l.ſecundum naturam.*10.*de reg.iur.*
4 Differunt enim toto genere laici à clericis, *cap.at ſi clerici, & c ſi diligenti,de for.compet.c.nouit.extr.de iudic.*
5 Nam & ſimplex Capellania & altare dicitur beneficium, ſi ſoleat conferri in titulum aut reſignari, Gloſ.1.*circ.fin.in clem.* 2. *de dec* Dominic.*in c.*1.*col fin.de conſuet.lib.*6.Gomeſ.*in reg.de infirm.reſig.quæſt.*23.

DEFINITIO XXVIII.

De eo, qui aduerſarij poſſeſſionem tacuit, quam ignorauit.

QVod ſuprà diximus[1] non valere impetrationem beneficij propter vitium obreptionis, ſi detentionis alienæ, licet non coloratæ mentio nulla facta ſit,[2] non eſt perpetuum. Quid enim ſi is, qui à ſummo Pontifice impetrauit, non potuerit veriſimiliter, quantumuis diligenti præhabita inueſtigatione, ſcire alienam illam poſſeſſionem? Finge agi de beneficio clauſtrali, de quo prælatus ipſe in clauſtro prima prouiderit. Quid ſi miſſio in poſſeſſione fuerit clandeſtina?[3] Vtique nemo dixerit imputandum quicquam ei eſſe qui ſtatim ac beneficium vacare intellexit ſummum Pontificem adiit tacito aduerſario; quem tam cito ſuſpicari & ſcire non potuit.[4] Itaque ſi aliud nihil obſtet valebit impetratio.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa & rurſus in alia 17. Calen. Iunij 1591.

1 *Defin.*2.*hoc tit.*
2 *Ex cap.cum noſtris, de conceſſ. præb.* Ioan. Andr. & Buttig. *in cap.penult.per illum text.de præb.*Felin.*cap.in noſtra de reſcript.* Lap. *allegat.*10.
3 Id eſt, ſi nulla denunciatio ſit facta ei, à quo controuerſiam timere potuit & debuit is qui miſſus eſt in poſſeſſionem, *l.*3.*D.quod vi aut clam.*
4 Eſt enim probabilis ignorantia facti alieni, *leg.vlt. D.pro ſuo.* præſertim ſi factum illud ſit occultum, *l.*3.*nec ſupina* 6.*D. de iur. & fact.ignor.*
5 Sufficit enim nihil dolo malo eſſe factum ab impetrante; *cap. ſuper literis de reſcript.*

DEFINITIO XXIX.

De eo, qui priorem ſuam impetrationem validam tacuit.

NOn modo autem ſi alienam impetrationem quis tacuerit aut propriam vitio aliquo affectam, vitiatur poſterior impetratio, ſed ſi prior ab eodem impetrata eiuſmodi fuerit, vt teneret,[1] Cuius proinde expreſſio nocere non potuiſſet.[2] Fieri namque non poteſt, vt vnius beneficij plures collationes valeant, dum poſterioris tempore neceſſe ſit beneficium aut vacare aut non vacare.[3] Idque adeò verum eſt, vt ſi huiuſmodi vitium ab aduerſario per aduocati imperitiam obiectum non ſit, et

obiectio

obiectio per iudicem ſuppleri & poſſit & debeat.[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa : & rurſus in alia cauſa, de qua j. Defin. 35.

1 Iacob Menoch. *de arbit. Iud. tit. 2. cent. 3. caſ. 102. num. 62. & ſeqq. ex cap. cæterum, vbi* Felin. *extr. de reſcript.*

2 *Cap. dudum, de elect. cap. ad audientiam, de reſcript.* Rot. *dec. 32. eod. in nouis & deciſ. 5. num. 2.*

3 Porro beneficij non vacantis impetratio ſemper nulla eſt, *c. 1. & 2. de conceſ. præb.*

4 Nempe quoniam hæc obiectio eſt iuris, ideoque ſuppleri poteſt per iudicem. *tot. tit. vt quæ deſ. aduoc. part. iud. ſuppl.* Rebuff. *in praxi beneſ.* pleriſque locis.

DEFINITIO XXX.

Ex reſignatione non immutari ſtatum & qualitatem beneficij.

EX præcedentibus prouiſionibus quotquot factæ ſunt per reſignationem, ſiue in manibus ſummi Pontificis, ſiue coram ordinario, conſtat non immutari ſtatum & qualitatem beneficij : ſed præcedentes alias ex alio vacationis modo factas inſpiciendas eſſe, vt ex iis præſumatur titulus, naturáque beneficij probetur.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vide *cap. 1. de præſcript. in 6. & cap. ſuſceptum, cum ibi not. de reſcript. eod. lib. 6.*

DEFINITIO XXXI.

De pacifico poſſeſſore.

IN beneficiis incompatibilibus ceſſat incompatibilitas quandiu alterutrũ non poſſidetur pacificè & abſque controuerſia,[1] ne cogatur vtriuſque fructu carere, qui vtrumque poſſidere dicitur. Controuerſiam vero eam intelligere debemus, quæ facti ſit magis quam iuris, id eſt, quæ faciat ne poſſeſſor dici poſſit in pacifica naturaliter beneficij poſſeſſione.[2] Itaque quamuis mota ſuper ſolo poſſeſſorio controuerſia non faciat beneficium litigioſum,[3] quia quæſtio poſſeſſionis in beneficialibus cauſis ſicut & in profanis, nihil commune habet cum quæſtione proprietatis :[4] Tamen quod ad hanc rem attinet, pacificus poſſeſſor dici nequit, qui poſſeſſionis controuerſiam patitur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap commiſſa cum gloſſ. in verb. pacificè, de elect. lib. 6. & c. licet epiſcopus, in illis verbis,* poſſeſſionem pacificam *de præb. in 6.*

2 Nam & poſſeſſio ipſa magis eſt facti quam iuris. *l. denique 19 D ex quib. cauſ. maior. l. 1. §. ſi vir vxori, D. de acq. poſſ l. 1. §. Scæuola, D. ſi is qui teſtam. lib. eſſe iuſſ.*

3 Vt nec in rebus profanis, Auth. *litigioſa, C. de litigioſ.*

4 *l. naturaliter, 12 §. nihil commune, D. de acq. poſſ.*

5 Quia nec poſſideri videtur, quod ſine controuerſia poſſideri non poteſt, *l. quamuis 13. D. de reb. auct. iud. poſſid.*

DEFINITIO XXXII.

De beneficij reſeruati collatione per ordinarium facta poſt menſem à die vacationis numerandum.

ESt notiſſima & æquiſſima iuris Pontificij conſtitutio, qua inductum fuit, vt de iis beneficiis, quorum collatio ſacroſanctæ Sedi Apoſtolicæ excepta eſt, debeat ſummus Pontifex infrà menſem à die vacationis prouidere, cæterum poſt id tempus elapſum valeát collationes ab ordinariis factæ poteſtate ordinaria, ac ſi nulla iis vnquam reſeruatio obſtitiſſet.[1] Ne alioqui euenire neceſſe ſit, vt & diutius beneficia iaceant, & ordinariorum fauorabilis auctoritas conuellatur.[2] Ergo curret menſis ille ſummo Pontifici etiam ignoranti.[3] Quis enim etiam poſt ſemeſtre impetraturo beneficium ab ordinario renunciare poterit an vacationem ſummus Pontifex adhuc ſciuerit, necne? Aut cur tandiu in ſuſpenſo incerto omnia relinquerentur?[4] Denique diſertis reſcripti verbis conſtitutum eſt, vt incipiat menſis currere à die vacationis[5] non ſcientiæ.[6] Eóque iure vtimur *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 35. & 36. j.

1 *Cap. ſtatutum, de reſcript. in 6.* [Intellige autem de reſeruatione beneficiorum apud Sedem vacantium. Nam in cæteris nullum Papæ præfixum eſt tempus ad conferendum. Æn. de Falçou. 4. q. *prin. effect.* 22. Gaſpar. de Peruſ. in *tr. Reſeru. q 3.*]

2 Quod vtrumque contrarium eſt publicæ vtilitati, *tot. tit. de conceſſ. præb. l 1. de ſucceſſ. edict.*

3 *Gloſſ. in d. c ſtatutum, in verb. numerandum.*

4 *Arg l. 1. D. de vſucap.*

5 Neceſſe enim eſt vt vacet antequam ſciatur vacare : & ideo vix fieri poteſt vt idem vnquam ſit dies vacationis & ſcientiæ.

DEFINITIO XXXIII.

De impetrante, qui tacuit, aliud iam à ſe obtentum beneficium.

VItium obreptionis, quod ex eo induci ſolet, ſi impetrans tacuerit, aliud iam à ſe obtentum beneficium quantulumcunque & qualecunque illud ſit, id eſt, licet nec pacificum nec incompatibile,[1] ad Pontificias duntaxat literas pertinet, non etiam ad eas, quæ ab ordinariis conceduntur :[2] Non quod facilior eſſe debeat ordinarius quam ſummus Pontifex ad beneficium ei concedendum, qui iam aliud habeat :[3] Sed quia non poſſit ordinarius conqueri obreptum ſibi fuiſſe ab impetrante, cuius conditionem ſicut & beneficiorum in ſua diœceſi conſtitutorum, & à quibus & quo iure poſſideantur, ſcire ex officio debuit,[4] quod in ſummo Pontifice non ſimiliter tractari poteſt.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi motu proprio, de præb. in 6.*

2 *Clem. 2. de offic. ordin.* contra opinionem Decij, exiſtimantis *d. c ſi motu,* non minus habere locum in Prouiſione obtenta ab ordinario, quam in ea, quæ à ſummo Pontifice impetrata eſt.

3 Eadem enim ratio in vtroque impedit conceſſionem pluralitatis beneficiorum.

4 Cum ob eam cauſam debeat ordinarius beneficia omnia in ſua diœceſi conſtituta vnoquoque triennio viſitare.

5 Itaque vbi maius periculum ſubreptionis vel obreptionis erat, ibi maior cautio adhibenda fuit.

DEFINITIO XXXIV.

De nouiſſimo beneficij ſtatu attendendo.

VErum eſt quod vulgo iactatur, In quæſtionibus omnibus de beneficiis nouiſſimum ſtatum attendi debere,[1] Nouiſſimum vero videri eum, qui ex vnico etiam actu dummodo vltimo probetur.[2] Eóque paſſim iure vtimur. *Ita Senatus* noſter 17. Cal. Decemb. 1590.

1 *Cap. conſultationib. extr. de iur. patron. cum ſimilib.*

2 *Notat. in d. cap. conſultationibus.*

DEFINITIO XXXV.

De beneficiis ex quacunque cauſa reſeruatis poſt menſem ab ordinario conferendis.

QVamuis beneficia in menſibus ſummo Pontifici reſeruatis vacantia vbicunque gentium perinde habeantur ac ſi in curia, & quod idem eſt, apud Sedem vacarent, vt non alius quam ſummus Pontifex ea conferre poſſit :[1] Si tamen is intra menſem non contulerit, eſt in poteſtate & arbitrio ordinarij vt ea conferat.[2] Et quidem non deuoluto iure,

iure,ſed proprio & ordinario,quoniam ad eum ſpectat collatio beneficiorum omnium in ſua diœceſi conſtitutorum quandocunque,& quomodocunque vacantium,[3] niſi quatenus Apoſtolicis reſeruationibus prohibetur. Vnde fit,vt currat & cedat menſis ille ſummo Pontifici etiam ignoranti & à die vacationis non ſcientiæ,[4] quod ſecus eſt cum in pœnam negligentię inferioris collatoris ius conferēdi ad ſuperiorem deuoluitur.[5] Etſi autem ius hoc in iis primum beneficiis inductum eſt,quæ in curia[6] & apud ſedem[7] vacant,idem tamen ad ea quoque poſtea tractum eſt, quæ extra curiam,exceptis tamen & reſeruatis menſibus,[8] vacauerunt. Eadem nimirum, quinimò maiore vrgente in his æquitatis ratione.[9] Nam quæ vacant apud ſedem,ea ſummo Pōtifici reſeruata intelliguntur ex generali conſuetudine, quæ iuris communis inſtar obtinet.[10] Quæ verò ex conſtitutione Apoſtolica de reſeruatione menſiū ex priuilegio,& contra ius commune.Vt proinde eorum reſeruatio non abs re magis odioſa videri debeat,[11] ideóque quantum fieri poteſt,reſtringenda.[12] Vniuſcuiuſque enim res facilis eſt & fauorabilis reditus ad priſtinam ſuam naturam.[13] Ergo ſi cui ſummus Pontifex beneficium contulerit poſt menſem & eo tempore, quo iam alij ordinarius contulerat, potior erit iure,qui prior tempore ab ordinario beneficium impetrauit.[14] Sicut ex contrario potior eſſet iure communi, qui à ſummo Pontifice tanquam ordinariorum ordinario prior impetraſſet. *Ita Senatus* pro Ioanne de Seruet contra Ludouicum de la Pallud 17.Cal.Iunij 1591.

1 *Cap.licet eccleſiarum*,quod eſt *c.3.de præb.in 6.*
2 *Cap.ſtatutum de reſcript.in 6.*
3 *Cum omnes baſilicæ 16.quæſt.7.*
4 Vt dixi *Defin.30.ſupr.ex gl.in d.c.ſtatutum in ver.numer&dum.* Rebuff.*in prax,benef.tit.de deuolut.n.15.*
5 Nullam enim pœnam meretur is qui ignorat, *l.qui in alterius,42.de reg.iur.l.cum ſex,11.de ædil.edict.*
6 De his enim loquitur text.*in d.c.ſtatutum.*
7 Siquidem ſunt iſta ſynonima ſecundum *gloſſ. in d.c.ſtatutum.*
8 Quoniam alioqui vacarent apud ordinarium, *Defin.32.num.1.ſupr.*
9 Vbi enim ratio eadem iuris & æquitatis locum obtinet, ibi & idem ius ſtatuendum eſt,vulg.*l.illud 32.ad l.Aquil.leg.3.§.5,vnde etiam de iniuſt.rupt.*
10 *d.cap.licet Eccleſiarum.*
11 Vt ſunt omnia,quæ abhorrent à iure communi, Not. *in c.1.de verb.ſign.in 6.*
12 Quomodo cætera omnia quæ ſunt odioſa,*l.cum quidam 9.de lib.& poſthum.*ſicut è contrario, quæ ſunt fauorabilia ſunt amplianda,*l.hoc modo 64.in fin.de cond.& demonſtr.*
13 *l.ſi vnus,27.§.pactus ne peteret.de pact.*
14 Quia nec Papa prouidere poteſt de beneficio amplius non vacante.
15 *Can.cuncta per mundum 9.quæſt.3.*

DEFINITIO XXXVI.

De collatione beneficij reſeruati facta per ordinarium intra menſem.

QVid verò ſi ante menſem elapſum ordinarius beneficium contulerit,ex poſtfacto autem appareat, non prouidiſſe ſummum Pontificem intra menſem:Nulla prorſus & irrita erit ordinarij collatio.. Nam quod dici ſolet, actum qui nullus eſt,defectu poteſtatis confirmari ſuperueniente quandocunq; poteſtate,[1] ad hunc caſum non pertinet in quo per Apoſtolicam reſeruationem ordinarius ligatas,vt aiunt,manus habet,[2] atque ita ligatas, vt irritantis decreti poteſtate impediatur omnino collatio, ne aut tū valere poſſit,aut ex poſtfacto conualeſcere.[3] De illo certè quidam ſine cauſa dubitant. An ordinarius poſt menſem conferens eam collationis ſuæ cauſam exprimere debeat, quod ſummus Pontifex intra menſem non contulerit.Sufficit enim vt elapſo menſe liberam nactus ſit conferendi pro ſuo iure beneficij poteſtatem.[4] Quare nec expectare cogendus eſt vt ſciat an ſummus Pontifex intra menſem contulerit nec ne.Cum non eo magis collationis vires ſint in pendenti.[5] Quid enim ſi is,qui intra menſem beneficium impetrauit à ſummo Pontifice, male fortaſſis impetrauerit ex qua alia cauſa?[6] Planè cæteris paribus vincet is, cui Pontifex intra menſem contuliſſe quandocunque probabitur,[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Gloſſ.*in c.non firmatur,de reg.iur.in 6.*
2 *Cap.licet eccleſiarum,de præb.in 6.*
3 *Arg.l.quod initio,29.vbi not.de reg.iur.cap. quod ab initio, eod.tit.in 6.*
4 Cum menſis ille omnimodo currat ſummo Pontifici etiam ignoranti,vt diximus *Defin.præced.n.4.*
5 *Arg.l.ſi quis ita,33.D.de hæred.inſtit.*
6 Qui enim malè impetrauit, pro eo habendus eſt ac ſi non impetraſſet,*arg.l.quoties,6.D.qui ſatiſd.cog.l.2.D.de autor.tut.*
7 Quia per totum illum menſem legatarius habet ligatas manus.

DEFINITIO XXXVII.

De priuilegio piæ cauſæ poſt creditores.

INter cætera penè innumera piæ cauſæ[1] priuilegia hoc vnum eſt, quod legatum ad pias cauſas æris alieni loco eſſe intelligitur,[2] hactenus nimirum vt cæteris legatariis pia cauſa præferatur,[3] exemplo libertat,quæ nec aliam ob cauſam adeo fauorabiles ſunt,quàm quod adnexā habeāt cauſam pietatis:[4] Creditoribus tamen hereditatis licet non niſi chirographariis pia cauſa poſtponetur,quia creditorum de damno vitando certantium potior ſemper ratio eſt, quā eorum qui lucrum captāt.[5] Igitur ſi hæreditariæ facultates exſoluendo æri alieno non ſufficiant,legata ad pias cauſas relicta diminui oportebit, non quidē per legem Falcidiam quæ in iis locum non habet,ſed quia nō poteſt videri plus legatum quam fuerit in legantis patrimonio.[6] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Bartholomæi Foſſe & fratrum Franciſcanorum Camberienſium 6.Cal.Iulij 1591.

1 De quibus vide ampliſſimum tractatum Andr. Tiraquell. quem inſcripſit *de priuileg.piæ cauſæ.*
2 *Ex l.ſed ſi non ſeruus 36.l.æris alieni,39.D.ad l. Falcid.*
3 Nec enim legatorum ratio vnquam ponitur, niſi deducto prius ære alieno.*l.in quantitate,73.§.vlt.l.in l.8.eod.tit.*
4 Vnde eſt quod paſſim noſtri comparant piam cauſam libertati *ex c.vlt.de re iud.l.libertas,de reg.iur.*Bart.*in l.proximè de his quæ in teſtam.delend.*Bald.*in l.vnic.circ.fin per ill.text.verſ.ad hanc pietatis rationem,de commun.ſeru.manum.*Soc.ſen.*ad l.1.n 5. D. ſolut. matr.* Roman.*conſil.428.n.2.*
5 *L.quod autem 6.§.ſimili modo dicimus & leg.vlt.§.1. D. quæ in fraud.cred.l.non debet 41.§.1.de reg.iur.l.vlt.C.de iur.delib.*
6 Bart.ad Auth.*Similiter,C.ad l.Falcid.*Tiraq.*de priuileg.piæ cauſ. priu.72.*Oldra.*conſ.111.*ex *l.1.§.ſi is qui quadringenta. leg.ſi poſt miſſionem,17.vbi eſt text.elegans d.l.in quantitate,73.D.ad l. Falcid.*

DEFINITIO XXXVIII.

De priuilegio legati confeſſario relicti.

QVod à teſtante legatum eſt confeſſariò,in piam cauſam legatum eſſe negari non poteſt.[1] De illo ſanè quidam dubitarunt. An in concurſu creditorum præferēdus ſit pro legato confeſſarius:Quaſi non minus fauorabile ſit huiuſmodi legatum,quam debitum pecuniæ in funus impenſæ.[2] Quinimo tāto fauorabilius,quanto anima corpore pretioſior eſt.[3] Sed contra pronunciatum eſt,ratione illa quod licet ſummæ pietatis ſit, tamen liberalitatis eſt magis quam neceſſitatis,vt ei cui peccata confeſſus ſis leges.[4] Itaq; non debet ea res deteriorem facere conditionem creditorum, quibus alioquin eo prætextu facilè fraus fieret.[5] Nec debito ob ſumptum funeris contracto rectè legatum hoc comparabitur. Funus enim non niſi poſt debitoris mortem curatur,& vel humandi corporis gratia,vel ſaltem vt mortui corporis gratiā quid fiat,puta vt perferatur:[6] Quam in rem ipſos quoque creditores contribuere æquum eſt, ſi aliunde facultates non ſuppetant, ne alioquin nimis inhumane

agere

agere & humanæ conditionis immemores eſſe videantur:[7] At quod in confeſſarij remunerationem præſtatur, vitæ tribui debet non morti, licet poſt mortem ac legati iure præſtetur. Debiti namque cauſa inſpicienda eſt, non tempus ſolutionis.[8] Sanè inter eos omnes, quibus ad pias cauſas legatum fuerit, æquum eſt præferri eum, qui ob id legatum meruit, quod animæ periclitanti opem tulit;[9] eum inter legatarios vt & inter chirographarios creditores priuilegia non ex tempore æſtimanda ſint, ſed ex cauſa.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum ſit legatum in honorem Dei & ſatisfactionem aliquam pro peccatis.

2 Cuius cauſa potior eſſe ſolet, non tantùm in præiudicium legitimæ, ſed etiam creditorum, *l. Papinianus, 8. §. quarta autem, vbi not. D. de inoff. teſt l. quæſitum 17. in princ. de reb. auct. iud. poſ. alias l. 2. de priuileg. credit.*

3 Nam funeris impenſa ad corpus pertinet, hoc vero legatum ad animam.

4 Similis ratio eſt *in l. cum plures, 13 § pen. in fin. D. de admin. & peric. tut.*

5 Species enim non modo lucri, ſed etiam furti eſt ex alieno largiri, & ſibi acquirere beneficij debitorem, *l. ſi pignore, 54. §. 1. C. de furt.*

6 *L. etſi quis 14. §. impenſa 4. & paſſ. D. de relig. & ſumpt. fun.*

7 *d. l. quæſitum, 17. de reb. auct. iud. poſſid.* iuncta *l. quidam, 27. D. de condit. inſtit.*

8 *l. ſi procuratorem 8. D. mand l. ſi tantum, 12. D. de SC. Maced. l. 1. D. qui potior in pign. habeant.*

9 Quod contemplationis ſalutis certo pecuniæ modo æſtimari nullo modo poteſt. *leg. penult. in fin.* iunct. *l. Aquilius, 27. D. de donat.* [Impenſa tamen infirmitatis ex qua quis deceſſerit habet idem priuilegium quod impenſa funeris ante omnes creditores expreſſam quoque hypothecam habentes vt dicemus *Defin. 15. n. vlt. infr. de iur. delib.*)

10 *L. priuilegia 32. D. de reb. auctor. iud. poſſid.*

DEFINITIO XXXIX.

De legatis piis relictis in teſtamento poſtea reuocato.

PIæ cauſæ priuilegium quoque illud eſt, vt ſi quid relictum ſit in vltima voluntate ſolemni, quæ reuocata ſit per ſubſequens teſtamentum non ſolemne, in quo ſcripti ſint agnati proximiores ab inteſtato ſucceſſuri,[1] non tamen reuocatum cenſeatur, quod piæ cauſæ legatum fuerat.[2] Sed ſi poſterius teſtamentum ſolemne ſit, non idem obſeruabitur. Reuocantur enim illo caſu omnia, quæcunque priore teſtamento relicta ſunt, licet ad pias cauſas.[3] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Bartholomæi Foſſe 6. Cal Iulij 1591.

1 Quo tamen caſu prius teſtamentum per poſterius reuocatum intelligitur, *l. 1. D. de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam. l. hac conſultiſſima. §. vlt. C. de teſtam.*

2 Andr. Tiraquell. *de priuileg. piæ cauſ. priuil. 12.*

3 Nempe, quia eo caſu prius teſtamentum rumpitur per poſterius ipſo iure, non ex priuilegio, *§. poſteriore, Inſt. quib. mod. teſt infirm. leg. ſi quis priore, 29. D. ad SC. Trebell.* Sunt tamen, qui excipiāt legata relicta pro reſtitutione malè ablatorum, ſi modo relicta ſint certis nominatim perſonis, non ſi in genere, iuxta diſtinctionem Guillielmi Bened. *in repet. c. Raynutius in verb. teſtamentum, 2. num.* [Eſt & aliud priuilegium piæ cauſæ, vt poſſit occupare legatum propria auctoritate. Nam & olim id obtinebat in quolibet legatario per vindicationem, licet fuerit à Iuſtiniano immutatum, vt ſcripſi ad *Defin. 1. infr. quer. legat. Ita Senatus* pro pauperibus Hoſpitalis de Machy Chamberienſis 3. Auguſt. 1612. Item vt legatum piæ cauſæ relictum ſi deletum ſit non eo minùs debeatur quaſi inconſulto deletum, quod in cæteris legatis deletis diuerſum eſt, *l. proximè 3. D. de his quæ in teſt. del.* Sanè ſi conſulto deletum eſſe conſtaret, vtique non deberetur Tiraquel. *de priu. piæ cauſ. priu. 16.* Ita tractatum & deciſum eſt in Senatu in cauſa Franciſcanorum de Cluſes & Charbonieres menſe Iannar. 1613. de qua tamen litigatores ante pronunciatum Senatuſconſultum tranſegerunt.]

DEFINITIO XL.

De filiofamilias teſtante in fauorem piæ cauſæ.

QVidam tractabant in eo etiam priuilegium elucere piæ cauſæ, quod ſi filiusfamilias patre conſentiente & auctoritatem præſtante teſtatus aliquid legauerit in piā cauſam, legatum debetur non legati iure,[1] ſed donationis cauſa mortis,[2] licet nihil valeat ex cæteris quæ teſtamento continentur.[3] Plane ſi filius familias ſine conſenſu patris teſtatus ſit, ne illa quidem vllo iure valebunt, quæ in piā cauſam relicta fuerunt.[4] *Sic* in eadem cauſa. [Obſerua tamen filiumfamilias qui ſit clericus habere priuilegium vt poſſit teſtari de bonis quibuſcumque ad ſe pertinentibus, vndecumque illa dum ne à patre ipſo prouenerint, ſed ita demū ſi filiofamilias iam clerico facto obuenerint non ſi antea. Ex Auth. *presbyteros C. de Epiſcop. & cleric.* ibi *ad dominium eorum venientes*: vbi tamen additur *ſic tamen vt horum filij aut his non extantibus parentes eorum legitimam ferant.* Itaq; ſiue bona obuenerint ante clericatum, ſiue pater præteritus ſit, non valebit teſtamentum. *Ita Senatus* in cauſa Antonij Bouuard, & N. Amblardet 4. Cal. Decembr. 1609. vide Ioan. Dilect. *de art. teſt.*]

1 Nec enim poteſt filiusfamilias quicquam legare etiam patre conſentiente, cum ij demum legare poſſint qui & teſtari poſſunt.

2 Quia poteſt filiusfamilias mortis cauſa donare ſi pater conſentiat, *l. tam is 25. §. filiusfamilias, D. de mort. cauſ. donat.* Et in relictis ad pias cauſas ſemper ſubintelligitur clauſula, *omni meliori modo*, arg. *l. in teſtamento, 38 D. de fideic. libert.*

3 *L. qui in poteſtate, 9. D. qui teſtam. fac. poſſ.* iunct. *l. ſi nemo 9. D. teſtam. tutel.*

4 Nempe, quia ne quidem iure donationis cauſa mortis defendi hoc caſu poſſunt. (Adeóque nec ſi patris præſentia & authoritas interuenerit & adſit præterea clauſula codicillaris quæ voluntatem valere debeat iure cuiuſque vltimæ voluntatis, quia mentionem expreſſam fieri neceſſe eſt donationis cauſa mortis, quòd ea in multis ſapiat naturam contractus. Bald. & cæteri ad *l. ſenium n. 4. C. qui teſt. facer. poſſ.*

DEFINITIO XLI.

De Eccleſia reſtituenda aduerſus aditionem hereditatis damnoſæ.

SI rector Hoſpitalis heredis inſtituti damnoſam hereditatem adierit, ad eam omittendam in integrum reſtitui poteſt probata læſione. Nam exemplo minoris[1] facilè ea reſtitutio datur Eccleſiæ, cuius pars quædam Hoſpitale eſt.[2] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Defin. 1. infr. de his quæ ſub modo.

1 De quo *in tit. C. ſi vt min. ſe ab hered. abſtin.*

2 Roman. *conſ. 427. n. 2.* poſt Ioan. Andr. *in c. 1. extr. de reſtit. in integr. in 6.* Alex. *conſil. 9. lib. 2. in princ.*

DEFINITIO XLII.

De eo, cui ſub conditione liberorum legatum relictum aut fideicommiſſum iniunctum eſt monaſterium ingreſſo.

VVlgo iactatur monaſterium eſſe loco filij,[1] indéque fieri, vt ſi monachus factus ſit is, cui aliquid relictum fuerat ſub ea conditione, ſi liberos ſuſciperet, non eo minus relictum conſequatur, quod liberos exinde ſuſcipere nunquam poſſit.[2] Item vt ſi fideicommiſſum ab aliquo relictū ſit ſub ea cōditione, ſi liberos nullos ſuſceperit, perinde excludatur fideicommiſſarius grauato monaſterium ingreſſo atq; ſi is liberos ſuſcepiſſet.[3] Mihi vero ea ſententia ſemper abſurda viſa eſt, & iis ipſis Iuſtiniani cōſtitutionibus[4] contraria, quibus noſtri mouētur. Nam priore caſu quem retulimus, nō habetur conditio pro impleta, ſicut nec poſteriore pro defecta, ſed vtroq; pro irrita & non ſcripta, quod à Iuſtiniano conſtitui nil fuerat neceſſe, ſi vel fictione ipſa iuris fieri poſſet vt monaſterium filij loco haberetur.[5] Quam ob cauſam nec aliud iuris Iuſtinianus induxit, ſi is, qui ſub cōditione liberorum vocatus aut oneratus eſt, non monachus effectus ſit, ſed ſacerdos tantum: quo tamen caſu nihil eſt,

quod

quod poſſis dicere loco filij eſſe, preterquàm ipſum fortaſſe ſacerdotium.[6] Nimirum vtroque caſu ſpes liberorum æquè amittitur, ſed idem fauor religionis efficit, vt eiuſmodi conditio pro irrita aut non ſcripta habenda ſit:[7] Non vt teſtatoris voluntas euertatur, cuius cauſam ſemper ſaluam & præcipuam eſſe oportet,[8] ſed quia de pietate teſtatoris piè ſuſpicandum ſit, credendúmque non fuiſſe illum eam conditionem adſcripturum, ſi de eo caſu cogitaſſet, quó vel honoratus vel oneratus ſacerdotalis aut monaſticæ vitæ dignitatem elegiſſet. Indéque eſt, quod noſtri fatentur; Quoties teſtator cogitauit de monaſterio excludendo, non eſse permittendum vt contra ipſius mentem monaſterium bona vlla vel acquirat vel retineat.[10] Idque vnum ſane mihi in omnibus huiuſmodi quæſtionibus inſpiciendum videbatur, nō illud etiam, de quo noſtri interpretes tam anxiè laborant: Vtrum teſtator vſus ſit verbis naturalitatem, vt vocant, exprimentibus, & quæ omnem fictionem & interpretationē iuris reſpuant, an iis, ad quæ iuris interpretatio accommodari poſſit:[11] Quaſi vero Iuſtiniani conſtitutiones interpretationem iuris inducant, ac non potius piam veriſimilitudinem voluntatis, quæ nunquam ceſsat, quibuſcunque tandem verbis teſtator vſus ſit, niſi cum de monaſterio cóque excludendo cogitauit.[12] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 25. & 26. de fideic.

1 Sic enim noſtri *ad Auth. niſi rogati per ill. tex. C. ad SC. Treb.*

2 *L. ſancimus, 53. §. item illud ſtatuimus, C. de epiſc. & cler.*

3 *Nouell. 123. de ſanctiſſ. epiſc. c. 37. incip. ſi quis ſub conditione, alias §. ſed & hoc præſenti,* vnde ſumpta eſt *d. Auth. niſi rogati,* vbi DD. præſertim Paul. Caſtr. quem vide *C. ad SC. Treb. c. in præſentia,* vbi Gl. & Dec. *de probat.* Adde tertium, vt ſi is qui rogatus eſt hereditatem reſtituere ſub conditione. Si deceſſerit ſine liberis naturalibus & legitimis ex proprio corpo e procreatis, religionem & monachiſmum profeſſus ſit, exinde videatur extitiſſe conditio fideicommiſſi, adeò vt non ſit expectanda naturalis mors heredis rogati. Sic enim Boër. *q. 354. n. 12.* Quòd ſi rogatus non monachus ſed ſacerdos tantùm factus ſit, non quidem videbitur hoc ipſo extitiſſe conditio fideicommiſſi, ſed tamen id ſufficiet vt poſſit fideicommiſſarius ſpem fideicōmiſſi interea moriens ad heredes tranſmittere. Si credimus eidem Boërio *d. dec. 354. n. 12 & vlt. col. pen. verſ. & ſuper iſta quæſtione.* Quod tamen nec ipſi tori curiæ placuiſſe teſtatur ille *ibid. & in fine deciſioni.* Et ſanè ratio iuris repugnat Nam in conditione illa, ſi ſine liberis deceſſerit, duo ſunt caſus, mortis, & deficientium liberorum. Ac quamuis poſterior caſus contingat per profeſſionem religionis aut ſuſceptionem ſacerdotij. Prior tamen poteſt adhuc deficere præmoriente interim fideicommiſſario ex *l. Statius Florus 48. §. vlt. de iur. fiſc. l. cum pater 77 §. hereditatem de leg. 2. l. heres meus 79. §. 1. de cōd. & demonſtr.* Et ſecundum hanc opinionem tanquam veriorem Senatus noſter ni fallor iudicaret ac iam ſæpius iudicaſſe audio. Contra tamen concludit Mantic. ex communi aliorum quos refert opinione *lib. 11. de coniect. vlt. vol. tit. 7. num. 8. Soc. conſ. 92. per tot.* An Robert. *lib. 4 rer. iudic. cap. 16.* Scilicet cum grauatus heres factus eſt monachus aut ſeruus pœnæ. Nam ſi ſimpliciter factus ſit presbyter aliud concludit Mantic. *dict. tit. 7. num. 13.* Rurſus quod ſupradicti DD. tractant de excludendo ſubſtituto per monaſterium, intellige de eo caſu quo monaſterium ſit capax ſuccedendi aut in communi, aut in particulari, vt conſtat ex locis allegatis, vbi vide alias limitationes præſertim apud Manticam.

4 Quæ extant *in d. l. ſancimus, & d. nouel. 123.*

5 Dici enim ſolet, nihil referre an quid fiat per æquipollens, *vulg. iurib.*

6 Quod eſſet adhuc abſurdius, quia ſacerdotium non ex perſonis conſtat ſicut monaſterium.

7 Summa enim ratio eſt quæ pro religione facit, *l. ſunt perſonæ, ff. de relig. & ſumpt. fun.*

8 Nam & publicè intereſt ſupremas defunctorum voluntates exitum habere, *l. 1. Cod. hoc tit. l. vel negare. 6. D. teſtament. quemadm. aper.*

9 Eſſet enim illo caſu iſta conditio contra bonos mores, quæ ſcilicet eum, cui adſcripta eſſet, reuocaret ab electione vitæ contemplatiuæ. Dec. *conſ. 259.* poſt Alex. *conſ. 121. vol. 2.* Crauet. *conſ. 152.* Boer. *q. 354.*

10 Alex. *d. conſ. 121.* & alij ſuprà citati. Adde Oſach. Cacher. *deciſ. Pedem. 126.*

11 Sic namque diſtinguit Alexand. *dict. conſ. 121.* quem alij ſequuntur.

12 Quaſi plus dictum minus ſcriptum videatur, *vt in l. cum auus, 102. de condict. demonſtr. l. tale pactum, 40. §. vlt. D. de pact.*

13 Nunquam enim credendus eſt teſtator quicquam depoſuiſſe in eum caſum, de quo non cogitauit, *l. commodiſſimè, 10. de liber. & poſthum.* E contrario intelligitur id omne diſpoſuiſſe quod veriſimiliter diſpoſuiſſet, ſi de eo fuiſſet interrogatus, *d. l. tale pactum, §. vltim. l. Titius 25 §. 1. & ibi not. D. de liber. & poſthum.*

DEFINITIO XLIII.

De ſubſtituto dato ei; qui monaſterium ingreſſus eſt.

ILla diſtinctio probabilior videri poſſit, quæ quibuſdam placuit, an is, qui monaſterium ingreſsus eſt, ſubſtitutum habuerit extraneum, an aliquem ex deſcendentibus à teſtatore; vt priore duntaxat caſu, non etiam poſteriore monaſterium admittatur.[1] Liberorum enim potiorem quam monaſterij cauſam eſse conuenit:[2] Nec paternæ aut auitæ pietatis ratio patitur, vt credamus teſtatorem ſi ſciuiſset futurum, vt is, quem ſub conditione liberorum honorabat vel onerabat, monaſterium ingrederetur, eo minus filium aut nepotem ei ſubſtitutum fuiſse.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa,

1 Oſach. Cacher. *deciſ. Pedem. 126. n. 17. & fin.*

2 Cum nemo credatur alienam ſobolem propriæ velle anteponere, *vulg. l. cum acutiſſimi, 50. Cod. de fideic. Not. in l. cum auus, 102. de cond. & demonſtr.*

3 Eſt enim ſemper maxima & fortiſſima coniectura voluntatis pro ſubſtituto cum ſubſtitutus eſt ex liberis. Gloſ. magna communiter à Doctoribus adprobata *in leg. precibus. Codic. de impub. & aliis ſubſtit.*

DEFINITIO XLIV.

De monachis ab omni ſucceſſione excludendis.

QVod edicto Diui Emanuelis Philiberti optimi Principis noſtri de Monachis ab omni ſucceſſione excludendis fauorabiliter conſtitutum eſt, vt ſaluæ iis ſint ſucceſſiones teſtamentariæ, dubitatum eſt, an ad præteritas tantum diſpoſitiones pertineat, an etiam ad futuras? Neque enim verba edicti ſatis aperta ſunt.[1] Digna autem res viſa eſt, de qua Princeps conſuleretur, ne qua dubitandi cauſa in poſterum ſupereſſet.[2] Cum vero quæreretur in quam partem edictum fieri oporteret, Senatus noſter magis probabat vt non minus ex teſtamento quam ab inteſtato ſuccedere monachi prohiberentur.[3] Eadem enim vtroque caſu publicæ vtilitatis ratio vrget,[4] nimirum ne ſubditorum, præſertim nobilium bona ad monaſterium deuoluta in id redigantur, vt nullum Principi commodum præſtare poſſint.[5] Neve familiarum dignitas, quæ ex patrimonij quoque amplitudine æſtimatur, & quæ Principi præcipuæ curæ eſſe debet, ea ratione diminuatur.[6] Idque conſequens videri poterat ei, quod illo ipſo edicto diſtrictè prohibitum eſt, ne qui monaſterium ingreditur, plus quam tertiam bonorum ſuorum partem, & quidem mobilium,[7] monaſterio donare poſſit. Nam ſi non putauit Princeps permittendum ingredienti monaſterium vt bona ſua omnia det monaſterio, ne in vltima quidem voluntate (vltima enim voluntas illa eſt, quam ingreſſurus monaſterium in ipſo ingreſſu explicat[8]) multo minus aliis permitti debet vt ſiue inter viuos ſiue in vltima voluntate dantes monacho dent monaſterio.[9] Eadem namque imo maior ratio hoc caſu ſubeſt.[10] Nec mouere debet, quod ita futurum ſit, vt impediantur multorum erga monaſteria liberalitates.[11] Nā præter id, quod in ampliſſimo vſufructu ad certum vſque tempus poteſt liberalitas non parua conſiſtere,[12] nihil prohibet quo minus monaſteria alioquin acquiſitionis capacia, fiant ex edicto Principis incapacia, quod ad bona pertinet, quæ in Principis territorio poſita ſunt, & quibus pro arbitrio poteſt Princeps legem dicere,[13] cum & pleraque alia monaſteria omnis omnino acquiſitionis incapacia ſint ex præſcripto ſuæ inſtitutionis.[14] Nam & eadem fere ratione fit, vt bonorum feudalium aut emphyteuticariorum acquiſitio etiam ex contractu non ſolum monaſteriis, ſed etiam collegiis omnibus interdicta ſit, ni ſuæ incapacitatis pœnam luant, quam nos *amortiſationem* appellamus.[15] *Ita tractatatum eſt* in eadem cauſa.

3 *L. ſi ita legati*, 86. *iunct. l. ſi fundus*, 44. *l. ſi cherm*, 79. *§.* 1. *de leg.* 3.

4 *L. adſumptio*, 6. *§ viris prudentibus, D. ad municip. & de incol. ibi, ſi vtrobique ita ſe inſtruxit à contr. ſenſ. l. pupillus*, 239. *§. incola de verb. ſign.*

5 *L. ſi in patria* 5. *C. de incol. lib.* 10. *tit.* 39.

6 *d. §. viris prudentibus, & l. eius, qui manumiſit*, 27. *§. Celſus, eod. tit. ad municip.*

7 *d. l. ciues*, 7. *C. de incol.* Non enim minus facto quam verbo animus & voluntas declaratur, *vulg. l. non tantum*, 5. *rat. rem haber.*

8 Sicut non tam quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. ſed licet*, 12. *D. de offic. præſid.*

9 *Cap. fin. & tot. tit. extr. de paroch.*

10 Angel. *in ſumma, in verb. confeſſio*, 3. *n.* 12. *arg. c. ex parte, extr. de for. compet.*

11 Præſens enim ſtatus attenditur non præteritus, maxime cum agitur de ſacramentis morienti adminiſtrandis.

12 *d. c. fin. extr. de paroch. c. ad Apoſtolica, extr. de decim. can. in ſacris*, 16. *quaſt.* 1.

13 Vt apud eum ſit honor & commodum apud quem eſt onus, *vulg. l. ſecundum naturam.* 10. *de reg. iur.*

14 *d. l. adſumptio* 6. *§. viris prudentibus, d. l. eius qui manumiſit*, 27. *§. Celſus, Cod. ad municip.*

15 *d. l. eius qui, §. ſi quis negotia.*

16 Angel. vbi ſupr. *in d. verb. confeſſio* 3. *n.* 11. Hoſt. *in ſumma, lib.* 5. *tit. de penit. § cui ruſtici.*

17 Quæ ſcilicet ob eam maximè cauſam adminiſtrationis ſacramentorum debentur. *dicto capite fin. de paroch. d. can. in ſacris* 16. *quaſt.* 1.

18 *dict. cap. ad apoſtolica, vbi videtur text. expreſſ. Extr. de decim.*

19 Conſuetudines enim omnes cum ſint ſtricti iuris probandæ ſunt in indiuiduo, maximè ſi à iure communi abhorreant, *l. quod non ratione* 39. *D. de legibus.*

20 *Arg. l.* 2. *C quæ ſit long. conſuet.*

21 *Arg. l.* 1. *C de mancip. & origin. lib.* 10. *tit.* 38.

22 Iuxta gloſſ. ſing. *in dict. cap. ad apoſtolica, in verb. perſonales in fin.* vbi apoſtill. Extr. *de decim.* Stephan. Bert. *conſil.* 252. *vol.* 3.

23 Per textum ad quem reſponderi non poteſt *in dict. cap. ad apoſtolica.*

24 *Can. quaſt.* 16. *quaſt.* 1.

25 Diuerſo tamen reſpectu, ſcilicet vni propter ſacramentorum, alij vero propter diuini verbi adminiſtrationem.

26 Ceſſante namque cauſa, effectum quoque ceſſare oportebat. *vulg. cap. cum ceſſante Extr. de appellat.*

27 Vnde & fructuum primitiæ appellantur.

28 Quia nec vllos fructus habet quorum primitias præſtare poſſit.

29 Sed certum quid annuum & vniforme debent omnes qui primitias debent.

30 Tunc enim deberentur pro rata fructuum vt decimæ.

DEFINITIO XLVI.

De beneficiaria penſione ad vitam aut in perpetuum conſtituenda.

QVod dicimus ex natura beneficiariæ penſionis eſſe, vt non niſi ad vitam debeatur, nec beneficium afficiat in perpetuum,[1] ad eam penſionem pertinet quæ perſonæ debetur,[2] non etiam ad illam qua vnum beneficium erga alterum obſtrictum ſit, quæ annua præſtatio potius dicenda eſt, quam aut penſio, aut beneficium, cui nihil aliud ſit quam perpetuus quidam reditus & fructus eius beneficij cui debetur, onus vero beneficij quod debet.[3] Quare nec hac parte locum habet quod vulgo iactatur, Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferri & poſſideri debere.[4] Qualiter enim ſe habent, id eſt, cum ſuis & oneribus & honoribus conferuntur ac poſſidentur.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua defin. 5. infr. Vti poſſid.

1 Hier. Gigas *in tract. de penſione.*

2 Poteſt enim Papa conferre vni beneficium & alteri aſſignare penſionem, Felin. *in c. ad audientiam* 2. *de reſcript.* Boër. *q.* 2. *n.* 43. & 45. vbi adducit ſolum Papam poſſe hoc facere.

3 Sicut euenit in ſeruitutibus quas reales appellamus, quæ quoniam non perſonis debentur vt perſonales ſed rebus, ſunt perpetuæ, nec finiuntur cum perſona, *l.* 4. *de ſeruit.* iunct. *leg. Mela ait*, 14. *de alim. vel cibar. legat. in fin.*

4 *Cap.* 1 *& tot tit. vt Eccleſ. benefic. ſine dimin. confer.*

5 Nunquam enim poteſt alienatio aut acquiſitio vlla fieri, niſi cum ſua cauſa, & cum ſuo onere *leg. alienatio* 67. *D. de contrahend. empt. lege vnica. Codice rem alien. ger. non interd. rer. ſuar. adminiſtr.*

DEFINITIO XLVII.

Beneficiarium etiam agentem non ſemper cogendum de titulo ſuo docere.

BEneficij poſſeſſor ſi ab alio quid petat, quod ad beneficij cauſam fructúſque ſpectet, non eſt arctandus, vt doceat de titulo & iure ex quo poſſidet,[1] Sed ſatis eſt ſi ſe doceat beneficij poſſeſſorem, licet nec annalem nec triennalem. Neque enim de beneficio controuerſiam faciens audiendus eſt, niſi qui idem beneficium ſibi adſerat.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Eſt enim hoc vnum ex commodis poſſeſſionis, vt qui poſſidet non cogatur de iure ſuo docere, præſertim contra eum qui nec dominum ſe dicat nec poſſeſſorem.

2 Alioqui poteſt is qui beneficium pacificè poſſidet alteri obiicere, *Quod ad te liberas ædes habeo, leg. loci* 4 *§ competit, D. ſi ſeruit. vindic.* iunct. *l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ.*

DEFINITIO XLVIII.

De vnione beneficiorum quibus auditis facienda ſit.

VNio beneficiorum, quoniam odioſa eſt, & à communi Eccleſiarum vtilitate aliena,[1] numquam, niſi ex magna & neceſſaria cauſa permitti debet, vocatiſque in eam rem omnibus illis quorum intereſt.[2] Inter quos præcipuè hi ſunt. Epiſcopus qui ordinarius eſt diœceſeos. Capitulum Eccleſiæ Cathedralis, & patronus beneficij ſi laicus ſit. Neque enim ſine ipſius conſenſu facta vnio valere poteſt, ne alioqui à dotandis Eccleſiis facile laici reuocentur.[3] Quod ſi patronus ſit clericus, nemo dubitat quin ſummus Pontifex poteſtate ordinaria derogare poſſit iuri patronatus clericorum.[4] Etſi autem derogare etiam poteſt cum vult iuri patronatus laicorum pro ea vice:[5] fallit tamen hoc in vnionibus quia perpetuo durant:[6] ſed & procuratorem Principis generalem vocari & audiri neceſſe eſt; Non ſolum ſi ius patronatus ad Principẽ pertineat, quod in dubio præſumendum eſt cũ beneficium habet dignitatem,[7] Sed etiamſi ad aliam: Nempe ratione publicæ vtilitatis, & ad hoc ipſum diſpiciendum. An publice vtilis futura ſit vnio, an inutilis.[8] Item pro tuenda Principis auctoritate, ad quam ſanè pertinet, vt beneficiorum omnium quæ in territorio ſunt Protector & conſeruator exiſtimetur.[9] Vnde illud etiam eſt quod de beneficiorum poſſeſſione ſoli iudices Principes cognoſcunt.[10] Itaque ſi non vocato procuratore generali vnio facta ſit, poteſt & ſolet ille ab ea tanquam ab abuſu prouocare, ſempérque ea prouocatio admittitur, etiam poſt centum annos, quia vnio ſemper & perpetuo grauat.[11] Quid ergo ſi nulla prouocatio ſit ab ea vnione quam inaudito procuratore generali, aut non vocatis iis quorum intereſt factam eſſe appareat? Idem ius conſtitui debebit non vt abuſiua pronuncietur vnio,[12] ſed vt perinde ac ſi facta non eſſet nulla eius ratio habeatur, negligatúrque à Senatu quæ neglecto Principe Senatúque facta fuit.[13] *Ita Senatus* pro Guillelmo Drugeon contra Humbertum Burtin, 14. Calend. Ianuar. 1592.

1 Quia minuit numerum, beneficiorum, & facilius eſt vt pluribus beneficiis plures rectores benè præſint, quam vt vnus Rebuff. *in tract. de vnio.* [*præſertim n.* 48. Gregor. Tholoſ. *in inſtit. rei beneficiaria c.* 20. *n.* 12. An tamen neceſſitas vel paupertas beneficij ſuadeat vnionem relinquitur arbitrio iudicis. Rebuff. *ibid. à n.* 39. *ad* 48.]

2 Eſt enim hoc generale vt ad omnem actum citandus ſit, quiſquis ex eo actu lædi poteſt, *l. nam ita.* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *de re iudic.* [Quid ergo ſi vniatur beneficium regulare & conuentuale, ac citandi erunt monachi? Quid ſi habeat iuriſdictionem & curam animarum, an citandi erunt ſubditi & parochiani? minimè. vide Boër. *deciſ.* 345. Cardinal. *conſ.* 65. Quid ſi habeat rectorem? non eſt neceſſe hunc citari, quamuis ex eo futurũ ſit vt impediatur beneficium

neficium reſignare ac permutare, ſed ſufficit vnionem factam ei denunciari. Clement. *de reb. Eccleſ. non alien.* Rebuff. *in tract. de vnion. in verbo, quorum intereſt n. 8.* Sed neque Epiſcopi conſenſus neceſſarius eſt quantum ad collationem ſolam attinet, dum ne ipſius iuriſdictio offendatur; poteſtque etiam legatus à latere vniendo beneficium auferre collationem Epiſcopo, *cap. fin.* vbi Decius *de conſuet.* Rota *deciſ. 459. in antiq. & ſub tit. de offic. legat.* Nicol. Garcia *de beneſ. part. 12. c. 2. n. 151. & 216. & 117.* Rebuff. *conſ. 29. verſ. quinto reſpondetur,* vbi dicant non eſſe conſiderabile intereſſe collatoris cuiuſlibet adeóque nec Epiſcopi, multò minus alterius inferioris cùm agitur de vnione facta per ſummum Pontificem, aut ex eius commiſſione non obſtante clauſula *vocatis quorum intereſt qui fuerint vocandi,* quia in Epiſcopis & inferioribus collationibus, & in beneficiis omnibus Papa pleniſſimam habet poteſtatem, *c. 2. de prabend. in 6.* Hoieda *in tract. de incompat. beneſic. part. 2. c. 3. n. 6.*]

3 Gloſſ. & DD. in *cap. nobis, & cap. cum dilectus. Extr. de iur. patr.* Rebuff. *in tract. de renocat. vnion. & in tract. de vnionibus.* [Debet enim ſeruari voluntas patroni qui certis legibus & conditionibus dotauit beneficium, *cap. praterea de iur. patron. reipub. quanta de collat.* Concil. Trident. *ſeſſ. 25. de reform. cap. 5.*]

4 Pro abſoluta illa & omnimoda poteſtate quam habet in clericos. *cap. nouit. Extr. de iud. 1.*

5 Vt dicemus ad *tit. de iur. patron.*

6 Nec enim mens Papæ eſt vt cuiuſquam ius in perpetuum tollat, ſed tantùm ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit, *arg. l. 2. §. ſi quis à Principe, & §. merito, D. ne quid in loc. publ. l. 4. Cod. de emancip. liber.*

7 Quia præſumuntur talia beneficia fluxiſſe à Principe tanquam à fonte, ſicut & feuda quæ nihil niſi profana beneficia ſunt, *arg. not. in l. 2. Cod. in quib. cauſ. colon. domin. accuſare poſſint in verbis cuius ipſi ſunt eiuſdem & bono ſua eſſe cognoſcant.*

8 Optimi ſiquidem Principis eſt prouidere ne quid reſpublica detrimenti capiat.

9 *Argument. leg. cum vnus 12. §. penultim. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

10 Guid. Pap. *q. 1.*

11 Rebuff. *in d. tract. de vnion.* poſt Bald. *in l. 2. col. 2. C. de Epiſcop. audient.* Facit *l. 1. § vlt. de vſufruct. adcreſcend.*

12 Non enim poteſt abuſiua pronunciari ſi non ab ea tanquam ab abuſu appellatum.

13 Fruſtra enim Principis & Senatus auxilium implorat qui vtriuſque auctoritatem neglexit. *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor.* [Porrò ex quibus cauſis vnio permiſſa ſit aut prohibita vide in Concil. Tridentin. *ſeſſ. 23. cap. 18. in decret. de reformat. ſeſſ. 21. cap. 5. & ſeſſ. 24. cap. 13. cap. expoſuiſti de prabend.* Guidon. Papæ *conſil. 134.* & apud Gallos *in ordinationibus regiis Blaſienſibus art. 23. & 24.* Nota etiam de vnione beneficiorum debere exprimi verum valorem beneficij vniendi, & eius cui vnitur, ſed tamen ſi fiat vnio menſæ non requiri expreſſionem bonorum ſeu beneficiorum menſæ vnitorum. Rebuff. *in regulari cancell. gloſſ. 8.* Renat. Choppin. *de ſacra politia lib. 2. tit. 6. n. 8.* Adde non poſſe fieri vnionem beneficij quod ſit alterius diœceſis ex Concilio Tridentino *ſeſſ. 24. de reform. cap. 9.* ſed in Gallia id non obtinet, nec rurſus beneficium vnius ordinis poteſt vniri beneficio alterius ordinis ex Concilio Trident. *cap. 23. de reform. ſeſſ. 24.* ſed intellige niſi beneficium vniendum ſit ſolitum regi per ſeculares in commendam, quo caſu habetur pro ſeculari, ſed ita tamen, vt non ideo mutetur ſtatus nec regula, nec natura beneficij vniti. Abbas, *in cap. expoſuiſti, per illum textum n. 7. de prabend.* Rota *deciſ. 133. n. 15 part. 2. diuerſ.* Nicolaus Garcia *de beneſic. part. 12. n. 35. c.* & dummodo beneficium vnitum debiti non fraudetur obſequiis, nec vllum in diuinis patiatur detrimentum: quæ clauſula in huiuſmodi vnionibus, ſi non prorſus neceſſaria, ſaltem valdè vtilis eſt. Sanè omnis vnio requirit cauſæ cognitionem ex regul. cancellar. 21. arg. *cap. dudum de reb. Eccleſ. non alienand. in 6.*

DEFINITIO XLIX.

De patrono clerico, cuius iuri derogatum eſt per Papam mandato de beneficijs vniendis.

QVod tamen vniri diximus[1] ſummũ Pontificem mandantem vniri beneficia derogare poſſe iuri patronatus clericorum, efficere non poteſt, vt eo minus vocandus & audiendus ſit patronus clericus in ipſa vnione facienda.[2] Idque adeo verum eſt vt ſi inſcio illo facta ſit, perinde non valeat ac ſi iuri patronatus nullo modo derogatum eſſet.[3] Quandoquidem fieri potuit vt vnio ſaluis patroni iuribus conſiſteret,[4] vt puta ſi aliud ius in beneficio non haberet quam certi reditus annui ex fructibus percipiendi[5] *Ita Senatus* in ſupra ſcripta ſpecie. In qua nec ad rem pertinuit, quod cum Epiſcopo mandata fuerat vnio beneficiorum vacaturorum neſciri poterat quis eo tempore vocandus eſſet, quia nullũ adhuc vacabat.[6] Nam præter id quod tanto magis vocari debuerat Principis procurator generalis qui vnus tum eſſet pro omnibus.[7] Illud etiam conſtabat eo ſaltem tempore quo vnio facta fuerat vacantis beneficij, vocari eos debuiſſe, quorum iam tum intererat, quippe qui ab eo die & certi eſſent & cogniti.[8] Alij ſane præter procuratorem generalem & patronum vocari non debuerant, cum vnio per Epiſcopum ipſum diœceſanum fieret, & per capitulum Eccleſiæ Cathedralis.[9]

1 *Defin. prox. praced. num. 4.*

2 Quamuis dici ſoleat id quod poteſt fieri aliquo inuito, poſſe multò magis fieri eo ignorante, *l. qui poteſt inuitis 26. de reg. iur.*

3 Non enim Papa ideo prohibet vocari clericum patronum, quod deroget iuri patronatus.

4 Quo caſu nemo dixerit ius patroni quantumuis clerici per vnionem tolli debere. *arg. l. 2. fin. l. vlt. D. de natal. reſtit.*

5 Quid enim vetat etiam poſt vnionem eoſdem certos reditus percipi ex fructibus beneficij?

6 Futura ſiquidem nobis incognita ſunt & incerta, *l. ſed etſi 28. §. vltim. de iud. l. qui liberis 8. §. vlt. de vulg. & pup. ſubſt. l. ſciendum 70. de verb. ſign.*

7 Semper enim perſona procuratoris generalis eſt certa, quamuis non ideo dicatur generalis, quod ſit omnium procurator (eſt enim ſolius Principis) ſed quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & reipubl. vtilitatem pertinent curam gerit.

8 Generale ſiquidem eſt, vt qui ſunt aduerſarij cogniti & certi nominatim vocandi ſint non etiam cæteri. Notat ad *l. vlt. Cod. de iur. delib. & ad l. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pign.*

9 Alioqui & Epiſcopus & capitulum Eccleſiæ Cathedralis vocari debuiſſet, vt diximus *defin. praced. num. 3.*

DEFINITIO L.

Ignorantia impetrantis non tolli ius alteri quaſitum.

NOn quidem tenetur impetrans beneficium exprimere titulum aut poſſeſſionem detentoris ſi probabilem habeat ignorantiam:[1] Sed non poteſt ea ignorantia prodeſſe impetranti ad impediendum effectum clauſulæ, quæ in conceſſionibus omnibus & adiici ſemper ſolet, at tum etiam cum omiſſa eſt ſubintelligitur, *Dummodo tempore data praſentium non ſit alteri ius quaſitum.*[2] Numquam enim cenſetur Summus Pontifex derogare velle iuri, quod iam alteri quæſitum eſt.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ea ſpecie de qua ſcripſi *defin. 28. ſupr.*

2 Latè Rebuff. *ad reg. de non tollend. iur. quaſit.*

3 Vt nec alius Princeps quilibet, *l. 2. § ſi quis à Principe, & § merito ne quid in loco public. l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus notat 8. D. de prator. ſtipul. l. ex facto 43. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

DEFINITIO LI.

Non valere impetrationem tacito pracedente mandato de vniendo.

IMpetrans beneficium à ſummo Pontifice tacito ſcienter mandato de vniendo quod Epiſcopus diœceſeos habebat à Sede Apoſtolica, præſertim ex cauſa neceſſaria & ſacroſancti Concilij auctoritate permiſſa, puta ad erigendum ſeminarium educandis & edocendis pauperibus deſtinatum non eo minus obrepſiſſe credendus eſt, ob ídque carere impetratis debere,[1] quod nulla tum vnio aut minus ritè facta ſit.[2] Sufficit enim fieri vtiliter potuiſſe ad hoc vt præſumamus nõ fuiſſe Papam conceſſurum gratiam, ſi mandati à ſe aut deceſſore ſuo de beneficio vniendo dati meminiſſet.[3] Ideoque exprimi id debuit, quoniã omnia exprimenda ſunt quæ ſummum Pontificem à concedendo beneficio reuocare aut remorari potuiſſent.[4] Quare & in ea ſpecie de qua in ſuperioribus ſcripſimus quamuis vnionem ab Epiſcopo minus ritè factam eſſe conſtaret, quod & procuratore generali Principis & beneficij patrono nõ audito facta eſſet,[5] Pleriſque placebat nõ eo magis dicendas vindicias pro eo qui beneficium à ſummo Pontifice impetraſſet, nulla mandati de

vniendo

vniendo facta mentione, [6] ſed potius ſequaſtrandum beneficium, vt fieri ſolet cum neuter in beneficio ius habere creditur: [7] propterea quod ea impetratio duobus poſt vnionem menſibus facta eſſet, ac proinde eo tempore quo veriſimiliter vnionem illam mandatúmque de vniendo ſcire impetrans poterat. [8] Vicit tamen voto vno contraria ſententia, Hac potiſſimum ratione, quod procurator generalis, cuius maximè intererat ſequeſtrari beneficium, non petierat vt ſequeſtraretur. [9] Quinimo ex mandato Principis conſenſerat & requiſierat vt pleniſſimam beneficij poſſeſſionem ei Senatus daret, cui ſummus Pontifex beneficium indulſiſſet: Quod ipſum quoque Princeps ipſe reſcripſerat. In quo pareri Principi æquum fuit, cum nullius ius læderetur. [10] Eo magis quod beneficiorum ſequeſtratio publicè minus vtilis eſt, plenámque eſſe cuiuſlibet beneficij poſſeſſionẽ, & Principis & reipublicæ, & quod præcipuum eſt ipſius quoque Eccleſiæ intereſt. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vitium enim obreptionis & ſubreptionis facit vt quicquid ita impetratum eſt habendum ſit pro non impetrato *l. ſi quis obrepſerit 7. D. de leg. Cornel. de falſ. l. vlt. C. de diuerſ. reſcript. l. 3. §. manet, D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 Siquidem paria ſunt nullam prorſus vnionem factam eſſe, & aliquam quidem factam eſſe, ſed minus ritè *l. 2. D. de auctor. tut. l. quoties 6. D. qui ſatiſd. cog.*

3 Facilè enim præſumitur in Principe obliuio facti etiam proprij ob eam qua premitur multitudinem negotiorum.

4 *Cap. ſuper literis* vbi eſt text elegans *Extr. de reſcript.*

5 Secundum ea quæ ſcripſimus *Definitione 48. & 49. ſuprà hoc titulo.*

6 Quia falſus & mendax impetrator nunquam gaudere debet impetratis *d. l. vlt. C. de diuerſ. reſcript.* ne ſcilicet ei dolus ſuus proſit, Qui nunquam debet manere impunitus, *l. procurat. 11. §. in perpetuum D. de doli mali. except.*

7 Potius enim ſequeſtrandum eſt beneficium quam permittendum vt vitioſus detur ingreſſus cum beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſit *capite 1.* vbi Dyn. & alij *de regulis iuris in 6.*

8 Non enim ferenda eſt ſupina ignorantia facti, quod omnes ſciunt, *leg. 3. §. 1. nec ſupina 6. l. regula 9. ſed facti D. de iur. & fact. ignor.*

9 Sequeſtratio enim vix vnquam fit niſi aliquo poſtulante, non etiam ex mero & vt aiunt nobili officio iudicis *arg. tot. tit. de prohib. ſequeſt. pecun. iunct. l. 4. §. hoc autem iudicium D. de damn. infect.*

10 *Arg. l. 1. C. de legib.*

11 Ne ſcilicet beneficium diutius iaceat *arg. l. 1. D. de ſucceſſ. edict.* cultúſque diuinus interim ceſſet vel negligentius exerceatur.

DEFINITIO LII.

Portio congrua quanta & à quo conſtitui debeat?

ETſi congruæ portionis definitio & taxatio ex arbitrio iudicis æſtimanda eſt pro qualitate perſonarum & redituum beneficiorum, quibus & à quibus ea portio debetur, frequentius tamen eſt ſi aliud nihil impediat, vt quarta pars decimarum eo nomine aſſignetur. [2] Nam quod aliquo Iuris Pontificij loco [3] ſcriptum eſt, quartam quartæ adiudicari ſolitam eſſe, ad factum potius & conſuetudinem loci de quo tractabatur, quam ad ius referendum eſt. Neque vero eam conſuetudinem ſummus Pontifex vſpiam probat. Imò improbat quoties ea quarta quartæ neceſſariis parochi alimentis non ſufficit. [4] Quo caſu certum eſt parocho aut ei qui parochi vices gerat magis fauendũ eſſe quam poſſeſſori decimarum, quiſquis ille ſit, cum parochus eiúſve vicarius & altari & parochianis deſeruiat. [5] Nec ad rem pertinebit quod ſi decimarum poſſeſſori quantulacunque portio detrahatur, futurum ſit, vt non habeat ille quo ſe alat. Etſi enim dici ſolet, non eſſe diſcooperiendum vnum altare vt aliud cooperiatur, [6] prius tamen parocho ſubueniendum eſt aduerſus decimarum poſſeſſorem, tum poſſeſſori ab ipſo ordinario, cuius officium eſt prouidere ne alimentorum penuria cogantur ij, qui altari ſeruiunt, religionis cultum deſerere. [7] Quod ſi ordinarius quoque ea laboret egeſtate, vt ſaluà propria dignitate ſubuenire inferiori non poſſit, Vnicum ſupereſt remedium vnionis beneficiorum, vt coniunctus plurium reditus rectorem & adminiſtratorem omnibus acquirat, qui ſingulis dari non poteſt. [8] Maior enim ſuperioris prælati ratio eſt habenda, quam inferioris: [9] Non tamen maior Archipreſbyteri (licet Archipreſbyter maiorem dignitatem habeat, cum in ſua prouincia ſit oculus [10] & quaſi vicarius Epiſcopi,) quia vterque inferior eſt & habet ſuperiorem Epiſcopum, qui conſulere vtrique & poteſt & debet, [11] & quidem ex ordine, hoc eſt, parocho primum, deinde Archipresbytero, præterquam ſi citra incommodum Archipresbyteri conſulere parocho aliunde poſſit. [12] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Definit. 19. infrà. De iuriſdiction. omnium iudic. & for. competent.

1 Congruum enim quid ſit ex facti circunſtantiis pendet, vt & cum de congrua dote diſputamus. *l. cum poſt 69. gener. iunct. l. quanto 60. de iur. dot. l. quidam. 30. de leg. 2.*

2 Rebuff. *in tract. de cong. port. quæſt. 9. nu. 10. & in præfat. tract. de ſent. prouiſ. nu. 30* Franciſc. Marc. *deciſ. 149.*

3 *In cap. extirpandæ Extr. de præbend. & dignit.*

4 Cum neceſſe ſit de altari viuere omnem qui altari ſeruit, vulgat. iur. ib.

5 Rebuff. *q. 9. n. 82. in fin.*

6 Bartol. *in l. aſſiduis 12 Cod. qui potior. in pignor. habeantur. num. 4.*

7 *Arg. l. ſeruos 17. D. alim. legat.*

8 Itaque hoc caſu locum habet iuris regula quæ vult, Quoties nihil ſiue captione inueſtigari poteſt id eligendum eſſe quod minimum habeat iniquitatis. *l. quoties nihil 200. de reg. iur.* Vix enim eſt vt vnquam ſit iniquum, quod eſt neceſſarium. Eſt autem multo melius vt duobus beneficiis rector vnus detur, quam vt vtriuſque nullus rector ſit.

9 Vt ſuperiori ſua dignitas ſeruetur, Item quia ſuperior inferioris vices ſupplere poteſt non inferior ſuperioris.

10 Quales olim erant Diaconi, *can. Diaconi Eccleſiæ 6. diſtinct. 93.*

11 Vt ſi fieri poterit neuter careat alimentis *arg. l. ex his 8. D. quæ in fraud. credit.*

12 Ea enim via ſemper eligenda eſt quantum fieri poteſt, per quam id fiat quod vni proſit nec alij noceat. *l. in creditore 38. in fin. D. de euict. l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO LIII.

De reſignati beneficij poſſeſſione recuperanda.

REſignatione mutua beneficiorum inter duos facta ſi alter ex reſignantibus in beneficij noui poſſeſſione aut adipiſcenda aut retinenda controuerſiam patiatur priſtinam permutati poſſeſſionem, quam per reſignationem amiſerat, recuperare poteſt, nec noua indiget prouiſione. [1] *Sic à Senatu* alias pronunciatum fuiſſe relatum eſt, cum ea cauſa tractaretur de qua Definit. ſequent. Iunge Definit. 86. infrà.

1 Reſignatio enim non operatur veram vacationem cum facta eſt ex cauſa permutationis, ſi permutatio effectum non ſortiatur, *cap. 1. de rer. permut. in 6. c. dudum de præb. eod.* Rot. *deciſ. 333. cum ſeq. antiqu.* Boer. *qu. 2 num. 44.*

DEFINITIO LIV.

De poſſeſſione per reſignationem amittenda.

PEr reſignationem & renunciationem beneficij amittit reſignans ius omne, quod in beneficio habebat, tam poſſeſſionis quam proprietatis, nec tantum ciuilem poſſeſſionem, vt quidam putant, [1] ſed etiam naturalem. [2] Nam & poſſeſſio animo ſolo amittitur quoties ab animo incipit amiſſio poſſeſſionis. [3] Nec quicquam hac parte refert an reſignatio facta fuerit in manibus ordinarij purè & ſimpliciter, quomodo fieri eum neceſſe eſt, [4] an vero apud ſummum Pontificem in perſonæ certæ commodum & fauorem. [5] Nam & hoc caſu ſtatim atque admiſſa reſignatio eſt iuxta formam mandati, perfectus actus eſt, & ab eo ſaltem tempore cœpit nihil iuris manere penes reſignãtem

ſiue ratione petitorij ſiue ratione poſſeſſorij.[6] Vnde fit, vt qui ſemel beneficium in manibus ſiue ordinarij ſiue ſummi Pontificis reſignauit, poſtea de ſpolio, ſeu interdicto recuperãdæ poſſeſſionis agere non poſſit.[7] Deficiente videlicet primo extremo, id eſt, poſſeſſione, à qua facto ſuo ociderit. Idque adeo verum eſt vt nec aliud dicendum ſit etiamſi reſignatio facta fuerit coram eo qui eius admittendæ poteſtatem non habuit.[8] Imo etſi coram laico,[9] maxime vero ſi de conſenſu ſuperioris. Nam ſi ſuperioris conſenſus non interuenerit, priuat quidem reſignantem iure poſſeſſorij, ſed non petitorij, de quo nec agi poteſt apud iudicem laicum & ſecularem.[10] *Ita Senatus* in cauſa Reuerend. Dom. Rodolphi Longet Officialis Tarentaſ. & D. Ioannis Deage Canonici Gebennenſis 4. Calend. Auguſt. 1593.

1 Calder. *conſ.* 4.

2 Rot. *deciſ.* 67. *in antiq. tit. De renunc. incip. nota quod reſignans, & deciſ.* 23. *in nouis.* Ioan. Aud. Innoc. & Abb. *in cap. ſollicite de reſtit. ſpoliat.* Text. *in c. accepta cum ibi not. eod.* Caſſad. *deciſ.* 4. *num.* 3. *eod. tit.* Gomeſ. *in reg. de annal. poſſeſſ quaeſt.* 57. *verſic.* pro quo eſt diligenter conſiderandum poſt Alex. ad *leg. ſi quis vi. §. differentia, D. de acquirenda poſſeſſ.*

3 *leg* 3. §. *in amittenda eodem titulo.* Gloſſ. & Bart. ad *dict. §. differentia.*

4 Nam ſimonia eſt ſi quis in manibus ordinarij reſignet in fauorem certæ perſonæ.

5 Quo caſu ſimoniæ vitium purgatur per præſentiam Papæ vt dixi *Defin.* 3. *num.* 5. *ſup. eod.*

6 Notant Canoniſtæ *in c. vnic. de rer. permutat. in* 6. Cap. Tholoſ. q. 492. poſt Innoc. Ioan. Andr. Hoſt. & alios *in cap. admonet cap. quod in dubiis, & cap. ſuper hoc. Extr. de renunciat.*

7 Not. *in cap. conſultationibus. Extr. de offic. deleg.* Capell. Tholoſ. & Caſſad. *vbi ſup.* Rota *deciſ.* 1. *num.* 8. *deciſ.* 4. *num.* 3. 4. *& ſeqq. Extr. de renunciat. in nouis.* Gomeſ. *in reg. de annal. poſſeſſ. quaeſt.* 57. *verſ. eſt igitur concludendum.*

8 *Dicta deciſione* 4. *numer.* 7. & 8. *& deciſion.* 14. *num.* 3. *eod. tit. in antiq.*

9 *dict. cap. quod in dubiis, & cap.* 3. *de renunciat.* Rot. *deciſ.* 1. *eod. tit. in antiq.* Gloſſ. *in pragmat. ſanct. in verb. renunciaſſe, tit. de ſublat. clem. literis.* Panormit. *in cap. quod Dei timorem gloſſ.* 2. *extr. de ſtat. monachor.*

10 Angel. *in l. pen. de offic. præſid.* Guid. Pap q. 1.

DEFINITIO LV.

Quantum interſit an reſignatio purè facta ſit an in fauorem.

HActenus tamen intereſt an reſignatio facta ſit purè in manibus ordinarij, an in manibus Papæ in fauorem certæ perſonæ, quod priore caſu non poteſt reſignans exercere interdictum recuperandæ poſſeſſionis, ne quidem contra tertium, niſi per annum poſt renunciationem ſteterit in pacifica poſſeſſione, & à tertio ſpoliatus ſit iniuſtè, atque vt loquuntur de facto.[1] At qui in alterius fauorem reſignauit reſtitui poteſt indiſtinctè contra tertium,[1] quia quod ad eum pertinet, cuius fauore & commodo non reſignauit, nec videtur reſignaſſe, licèt reſignatio iam in fauorem alterius admiſſa ſit.[2] Planè contra ipſum reſignatarium, vt diximus, non poteſt, in cuius ſcilicet fauorem renunciauerit.[3] Nec proinde contra ſecundum reſignatarium, qui cum in prioris locum ſubſtitutus ſit, ſanè tertius videri non poteſt, ſed ille ipſe potius pro quo facta fuit reſignatio.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Gomeſ. *dict. regul. de annal. quaeſt.* 57. *pagina* 303. *verſ. nec minus obſtet.*

2 Ita eleganter Iacob. Put. *deciſ.* 158. *lib.* 3.

3 Vt dixi *Defin. prox. præced.*

4 Idem Iacob. Put. *deciſ.* 157. *eod. lib.* 3.

DEFINITIO LVI.

De longa & pacifica beneficij iam reſignati poſſeſſione.

QVid ſi poſt admiſſam reſignationem manſerit reſignãs in pacifica beneficij poſſeſſione?[1] Detentio illa dicenda eſt potius, quam poſſeſſio, cum beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſit.[2] Detentio, inquã, aſinina, quæ cum non ſolum iuris colorem nullum habeat: ſed etiam à iure damnata ſit & improbata, iuris effectum producere nullum poteſt, præſertim quod ad cauſam reſtitutionis in beneficialibus, ne vitioſus detur ingreſſus.[3] Eſt enim generale & perpetuum vt poſſeſſio quæ à iure damnata eſt nunquam iuuet poſſeſſorem, Niſi proponatur tanti temporis, cuius initij memoria non extet.[4] cuiuſmodi vix vlla in beneficialibus eſſe vnquam poteſt,[5] Quare nec ſi triennalis aut decennalis fuerit illa poſſeſſio, colorem ſibi quærere poterit ex titulo, qui reſignationem præceſſerat. Reſignatio enim quæ medio tempore interceſſit, facit vt noua poſſeſſio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari.[6] Quinimo ſi detentor dicat continuatam à ſe veterem illam poſſeſſionem ex titulo præcedenti, nec nouum ius aut titulum alleget, hactenus ſibi nocet, quod impedit ne qua capi poſſit præſumptio iuris retroceſſi aut de nouo quæſiti, quæ alioqui ex tam longa poſſeſſione caperetur.[7] Non enim poteſt bonus titulus præſumi, cum conſtat de inualido & vitioſo. Neque hoc caſu locus eſſe regulæ de triennali poſſeſſore.[8] Requirit enim illa poſſeſſionem coloratam, qualis porrò nulla eſt niſi ex præcedente titulo colorato ſiue apparente ſiue præſumpto.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poſſeſſio enim licet facti ſit, plurimum tamen ex iure mutuatur, *l. poſſeſſio* 49. *de acquir. poſſ.* nec tantum corporis ſed etiam iuris eſt, *§.* 1. *eiuſd. legis.*

2 *cap.* 1. *de reg. iur. in* 6.

3 Gomeſ. *ad dict. reg. de annal. q.* 57. *dict. verſ. eſt igitur concludendum vſque ad fin. cap. ſolicite, & cap. accepta de reſtit. ſpol.*

4 Idem Gomeſ. *vbi ſuprà* ex Baldo *in l. ius eius C. de probat. & in l.* 2. *verſ. quaero nunquid C. de ſent. & interloc. omn. iud.*

5 Quæ ſcilicet ab vno eodémque homine non tamdiu poſſidentur, & in quibus non admittitur ſucceſſio.

6 Quomodo loquitur Gomeſ. *d. quaeſt.* 57. *verſ. nec dicatur, quod illa detentio.* Nam & generale eſt vt medium inhabile impediat coniunctionem extremorum, *leg. penult. rat. rem hab. leg. potior,* 11. *qui pot. in pign. hab.*

7 De qua præſumptione Abb. *in dict. cap. ſollicite.* quem refert Gomeſ. *dicta quaeſtione* 57. *verſ. eſt igitur concludendum, & quaeſtione* 6.

8 Gomeſ. & alij *ad dict. reg. de triennali.*

9 Gomeſ. *ibid.* Boër. *quaeſt.* 14.

DEFINITIO LVII.

De reſignatione, quæ in fauorem certæ perſonæ facta pleniſſimum effectum non habuit.

VErum quid ſi reſignatio in manibus ſummi[1] Põtificis facta ſit ſub conditione, id eſt, non ſolùm in perſonæ certæ commodum & fauorem, ſed etiam adiecta vt fit vulgari illa clauſula, *non aliter nec alio modo?* Huius ſiquidem clauſulæ vim illam eſſe conſtat, vt quovſque reſignatio quæ in alterius fauorem facta eſt plenum effectum ſortita ſit, nec facta eſſe videatur, nec proinde amiſſa per eam poſſeſſio.[2] Nemo enim dubitat, quin ſicut dominium ita & poſſeſſio transferri in alium ſub conditione poſſit, hoc eſt, ita vti ne priùs amiſſa tranſlatáve dicatur quam conditio ſecuta ſit.[3] Sed etſi ea clauſula omiſſa eſſet, tamen ſufficeret factam eſſe reſignationem fauore certæ perſonæ, vt pro conditionali haberetur.[4] At eo ſenſu accipiendum illud eſt, vt, quæ natura conditionis, ſuſpendatur amiſſio & tranſlatio iuris & poſſeſſionis[5] non id in vſque tempus, quo

quo reſignatarius poſſeſſionem adprehenderit,[6] ſed in illud vſque tantum, quo reſignatario per ſummum Pontificem admiſſa ſit,[7] & ei prouiſum in cuius fauorem facta fuit renunciatio. Nam ſtatim atque reſignatio admiſſa, nouáque prouiſio iuxta formam mandati facta eſt, reſignatio quantumuis ab initio conditionalis habuit ſuum eſſe, vt loquuntur.[8] Adeo vt ne quidem conſenſus procuratoris ad reſignandum conſtituti ſit neceſſarius ad ſubſtantiam & validitatem reſignationis, licet obſeruari ſoleat vt adhibeatur ad animi declarationem, & ad eum effectum vt literæ expediantur.[9] Nec eſt contrarium quod quidam tractant,[10] non valere reſignationem niſi à die præſtiti conſenſus. Id enim obtinet cum agitur de reſignatione ab infirmo facta, propter verba regulæ,[11] quæ habent vt viginti dies illi, quibus reſignantem ſuperſtitem eſſe neceſſe eſt, non niſi à die conſenſus præſtiti numerentur.[12] Vtvt ſit ſaltem à die conſenſus præſtiti fatendum eſt perfectam & abſolutam eſſe reſignationem, neo amplius ſuſpenſam eſſe conditione illa, quæ inducebatur ex iis verbis, *non aliter nec alio modo*. Ea namq; verba ſicut in inſtrumento procuratorio adiici ſolent, Ita non ob aliam cauſam adiecta videri debent, quam ne libera ſit poteſtas procuratori reſignandi cui aut quomodo velit, & vt mandati normam in omnibus ſeruare cogatur.[13] Nã ex eiuſmodi verbis non fieri non conditionalem prouiſionem factam à ſummo Pontifice, vel ex illo conſtat quod non tenetur Pontifex ſequi conditiones inſertas procurationi ad reſignandum emiſſæ, non ſolum ſi turpes ſint & illicitæ[14] ſed nec ſi honeſtæ.[15] Igitur ſtatim atque impletum mandatum fuit, impleta quoque reſignationis conditio eſt, nec proinde ad miſſionem iurium omnium quæ reſignans habuit, implendum aliud quicquam ſupereſſe poteſt. Et vero ſi effectus admiſſæ reſignationis in id vſque ſuſpenderentur, quo per reſignatarium adprehenſa fuiſſet poſſeſſio, Sequeretur interea totum ius proprietatis & poſſeſſionis beneficij remanere penes reſignantem.[16] Atqui fieri nequit vt reſignatarius poſſeſſionem beneficij adipiſcatur quin prius aliquod in beneficio ius habeat, cum ſine canonica inſtitutione beneficium poſſideri non poſſit.[17] Ita igitur fiet vt eodem tempore duo in ſolidum & ius & poſſeſſionem eiuſdem beneficij habeant, quod tamen conſtat fieri nullo modo poſſe.[18] Deinde quoties reſignationem admitti ſummus Pontifex ſemper addit clauſulam quæ & in propoſita ſpecie addita fuerat, *circa regreſſum*, præſertim Concilium Tridentinum.[19] At daretur regreſſus ſi poſt admiſſam reſignationem, & ob non ſecutam adprehenſionem poſſeſſionis beneficium ſemel amiſſum reuerteretur ad reſignantem.[20] Quando negari non poteſt quin eo ſaltem inſtanti amiſſum ſit quo admiſſa reſignatio fuit. Quid enim ſi eo tempore, hoc eſt, poſt admiſſam reſignationem & ante acceptam poſſeſſionem reſignatarius deceſſiſſet? An non per ipſius obitum beneficium vacaſſet? Quid ſi iure ſuo vti vel noluiſſet, vel neglexiſſet? Quis diceret ideo ius ipſius ad reſignantem vel inuitum vel ignorantem recurrere debere?[21] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Per quam clauſulam reſignatio fit conditionalis, quæ alioqui pura videri poſſet. Sed tamen perinde eſſet conditionalis cum ſit in fauorem.

2 Vt pluribus tractat Rebuff. *in tract. de reſignat. condit.*

3 *l. qui abſenti* 38. § 1. *de acquir. poſſeſſ.*

4 Nam qui reſignat in fauorem certæ perſonæ hoc ipſo ſatis declarat nolle ſe aliter reſignare quam ſi beneficium ei perſonæ acquiratur, cum inclusio vnius ſit excluſio alterius. *vulg. l. cum prætor* 12. *D. de iudic.*

5 Conditionis enim proprium eſt vt ſuſpendat actum conditionalem, *leg. cedere diem de verbor. ſignificat. & toto titulo de condit. & demonſtr.*

6 Poſſeſſionis enim adprehenſio non perficit reſignationem, ſed ſit in conſequentiam & exequutionem iam perfectæ reſignationis, *arg. §. cum autem Inſt. de empt. & vendit.*

7 Quia tamdiu duntaxat pendet reſignatio quouſque per ſummum Pontificem admittatur.

8 Ita loquitur Gomeſius *in reg. De infirm. reſignant. q. 32. verſ. Ita hic à ſimili.*

9 Idem Gomeſius *vbi ſuprà* ex opinione Rotæ *deciſion. 882. in antiquis.*

10 Idem Gomeſ. *ibid. in ſequentibus.*

11 *De infirm. reſignant.*

12 Quia ſcilicet non poteſt amplius deficere conditio, quæ ſemel impleta fuit per reſignationis admiſſionem à ſummo Pontifice factam, *argument. lege ſi quis heredem 7. Codice de inſtitut. ſubſtitut.*

13 Cum mandati formam diligenter ſeruare debeat procurator, nec eam poſſit egredi, *leg. diligenter 5. D. mandat. leg. maritus 21. de procurat.*

14 Quo caſu pro impoſſibilibus habentur, l. *filius 15. C. de condic. inſtit.* & ideo habendæ pro non adiectis, aut ſaltem remittendæ, *leg. quæ ſub conditione 8. eod. tit. leg. facta 65. § ſi ſub conditione, D. ad SC. Trebell.*

15 Rebuff. vbi ſupra *in tract. de reſign. condit.*

16 Siquidem ſola reſignatio poſſet effectum illum habere vt reſignantem priuaret ſua poſſeſſione. Nullus porrò effectus eſſe poteſt actus conditionalis quandiu manet in ſuſpenſo.

17 *d. cap. 1. de reg. iur. in 6.*

18 *l. ſi vt certo 5. §. ſi duobus D. commod. l. 3. §. ex contrario, D. de acquir. poſſ. l. duo in ſolidum 19. D. de precar.*

19 Quo diſtinctè prohibitum eſt ne qua beneficij reſignatio cum regreſſu vnquam fiat, vel facta admittatur.

20 Vt euenit in rebus profanis cum dominium quod per traditionem abſceſſerat reuertitur ad eum, qui tradiderat, ex cauſa non ſecuti implementi, vt *in lege cum rebus. Codice de pact. inter empt. & vendit.*

21 *Can. quam periculoſum 7. quæſtione* 1. Domin. *in capite ſecundo de renunciat. lib. 6.* Barbat. *conſil. 43. columna* 3. Rebuffus *conſil. 38. columna 4. verſic. item dicit. & conſil. 4. columna 4. & 5. & conſil. 93.* Facit *l. quæritur 14. paragrapho ſi venditor, D. de ædilit. edict. leg. ſi quis iuſiurandum Cod. de reb. credit. leg. fin. Cod. de condit. inſert. cap. in cauſis in fin. de elect.*

DEFINITIO LVIII.

Sola collatio ſine poſſeſſione tribuit ius in beneficio.

PEr ſolam collationem vſque adeo ius acquiritur in beneficialibus, id eſt, etiamſi realis poſſeſſio adepta nõ ſit,[1] vt prior reſignatarius non eo minus reſignare beneficium poſſit, ſuúmque ius in alium transferre, quod poſſeſſionem nondum apprehenderit,[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi tibi abſenti de præbend. in 6.*

2 Rebuff. *conſ 9. circa fin. Not. per Rot. deciſ. 1. de renunciat. in nouis.*

DEFINITIO LIX.

De ſententia conſtitutionis. De publicandis reſignationibus.

COnſtitutio Pontificia,[1] qua inductum eſt vt beneficia reſignata ſi publicata intra ſex menſes non ſit reſignatio, miſſióque in poſſeſſionem ſecuta per obitum non per reſignationem vacare cenſeantur, duo neceſſaria requirit coniunctim, & copulatiuè, Publicationem & miſſionem in poſſeſſionem, ſed aliter atque aliter. Publicationi enim tempus certum conſtituit ſex menſium, At miſſioni in poſſeſſionem nullum quandiu reſignans viuit. Ergo alterutrum interueniſſe non ſufficiet.[2] Nam ſi publicationem reſignationis fieri ſatis eſſet, aperiret ea res viam confidentiis reſignante nimirum etiam poſt publicationem in poſſeſſione manente.[3] Ex contrario autem fruſtrà publicationi faciendæ tempus ſemeſtre præſtitueretur, ſi quandocunque poſtea dummodo viuo reſignante miſſionem in poſſeſſionem ſufficeret eſſe ſubſecutam.[4] Illud quidem receptum eſt præſertim apud practicos Gallos publicationi reſignationis æquipollere petitionem poſſeſſionis.[5] Sed id ita accipi debet vt eo demum caſu verum ſit, quo poſſeſſio petita poſtea adprehendatur, & quidem intra tempus datum ad publicandum, hoc etiam addito & prorſus requiſito vt in ea poſſeſſione per menſem integrum & pacificè maneat reſignatarius[6] id ni factum ſit, reſignatio pro nulla & non facta habetur.[7] Et conſequenter non poterit reſignatarius poſt elapſum ſemeſtre illud, ac iam irrita facta reſignatione ob defectum publicationis ius ſuum, quod nullum habebat, in alium transferre:[8] Quamuis ſi ea ſecunda reſignatio facta eſſet intra tempus publicationis, valeret vtique nec magis noceret ſecũdo reſignatario quod publicata nõ eſſet, quã ſi priore ante publicationẽ & intra conſtitutum tempus defuncto

alius quiſpiam per eius mortem beneficium impetraſſet, noceret impetranti defectus publicationis.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quæ vulgò dicitur regula, *de publicand. reſignat.*
2 Quia cum duo coniunctim requiruntur vtrumque implendum eſt, *l. ſi heredi plures 5. D. de cond. inſtit l. cum pupillus 78. § 1. D. de cond. & demonſtr.* Gomeſ. *ad reg. de public. reſign. q. 15. & 18.*
3 Ex qua poſſeſſionis retentione etiam in prophanis ſimulatio induceretur, *l. ſicut 8. ſupernacuum ll. quib. mod. pign. vel hyp. ſolit.*
4 Fruſtra enim tempus certum præſtituitur ei quod poſt tempus fieri poteſt, *l. Thais 41. § intra, D. de fideic. libert.* Vide tamen Rebuff. ad eam regulam, vbi verba eius ſic concipit quaſi alterutrum interueniſſe ſufficiat.
5 Ita Ioan. Papon. *in Syntagm. Arreſtor. tit. 1. lib. 3. § 6.* Quod & Gomeſ. fatetur *d. q. 8. ad fin. princip.*
6 Gomeſ. vbi ſup. *verſic. eſt tamen vlterius.* Lud. Roman. *conſ. 433. dub. 1.*
7 Tanquam ſimulata. Quæ enim ſimulata probantur, pro infectis habentur, *l. ſi ex pretio 8. C. ſi cert. petat.*
8 *Vulg. reg. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*
9 Vt concludere videtur Gomeſ. *ad d. reg. de public. reſign. q. 1. verſ. & iſta omnia.*

DEFINITIO LX.

De eadem conſtitutione.

AN ergo regula illa de publicandis reſignationibus faciet, vt nec publicatione nec miſſione in poſſeſſionem intra ſex menſes ſecuta, perinde retinendus ſit reſignans in poſſeſſione priſtina beneficij ac ſi non reſignaſſet? Id vero conſequens videtur ei quod inducit conſtitutio, vt mortuo poſtea reſignante beneficium per ipſius mortem vacare cenſeatur.[1] Neque enim ſuperueniens mors facere poſſet, vt per obitum vacaret quod iam ante per reſignationem vacaſſet: Cum beneficium iam ſemel vacans non poſſit amplius vacare,[2] aut fieri magis vacans.[3] Sed non ita eſt. Id enim duntaxat facit regula, vt ex cauſis ſupradictis reſignatarius cadat à iure ſuo nec beneficium cenſeatur vacare per reſignationem quod ad hunc ſolum effectum, vt ſi reſignans in poſſeſſione manſerit, perinde cenſeatur beneficium vacare per obitum mortuo poſtea reſignante ac ſi nunquam reſignaſſet, Itaque vt locum habeat ea regula, dicendum eſt tria coniunctim & omnimodo requiri, Vt non ſit facta publicatio intra ſex menſes, Vt non ſit petita poſſeſſio, Et vt reſignans deceſſerit poſt ſex menſes in poſſeſſione: Ex quibus ſi vel vnum deſit, non eſt locus regulæ, & beneficium per reſignationem non per obitum vacare intelligitur, tametſi mortuus ſit qui reſignauit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim expreſsè habent verba regulæ.
2 Quamuis poſſit vacare ex pluribus cauſis: Quomodo è contrario dicimus poſſe quid mihi deberi ex variis cauſis, ſed quod iam meum eſt non poſſe magis fieri meum, *l. non vt plurib. 159. de reg. iur. l. de hereditate. 19. § pater, de caſtrenſ. pecul.*
3 Gomeſ. *ad reg. de publ. reſign. q. 15.*

DEFINITIO LXI.

Regula de publicand. reſignat. ad ſecundum reſignatarium protrahenda non eſt.

ILlud quoque obſeruandum eſt conſtitutionem hanc Pontificiam de publicandis reſignationibus non tam fauore reſignantis quam odio reſignatarij inductam eius ſolius perſonam demonſtraſſe,[1] cui reſignatio prior facta fuiſſet. Ob idque non eſſe protrahendam aduerſus ſecundum reſignatarium,[2] Non modo ſi prior reſignatarius intra tempus publicandi reſignauerit alteri, qui caſus nullam habet dubitationem,[3] ſed & alio quocunque caſu propter perſonalitatem vt loquuntur regulæ, quæ in prima tantum perſona reſignantis & reſignatarij verificatur,[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Simile quiddam eſt apud Papinianum *in l. pater 10. § 1. D. de capt. & poſtlim.*
2 Gomeſ. *ad dict. reg. de public. reſignat. q. 1.*
3 Teſte dicto Gomeſ. *dict. quaſt. 1. verſic. & iſta omnia.*
4 Sic enim concludit idem Gomeſ. *dict. quaſt. 1. verſic. ſed dicat quod licet.*

DEFINITIO LXII.

Mutari ſtatum beneficij ex mutatione perſonæ.

ELectiuum beneficium & regulare conceſſum ſeculari contra communes iuris regulas[1] per diſpenſationem ſummi Pontificis, ea lege vt quandocunque per ceſſum vel deceſſum vacabit reuertatur ad priſtinum ſtatum[2] maneatque vt antea electiuum & regulare, cum clauſula etiam ſi voles irritante, Non ideo minus vacat apud Sedem vt à ſolo ſummo Pontifice conferri poſſit, ſi poſtea contingat hunc qui diſpenſatus fuerat fieri Cardinalem aut familiarem Papæ aut alterius conditionis, quæ faciat vt beneficium quantumlibet electiuum vacet in Curia & apud ſedem.[3] Certum enim eſt ex mutatione perſonæ mutari ſtatum beneficij.[4] Nec minus in conceſſionibus quam in conuentionibus conditio illa ſemper ſubintelligitur, ſi res in eodem ſtatu manſerit, *Ita Senatus* pro Illuſtriſſ. D. Vincentio Laureo Cardinale du Mondeuis contra R. D. Abbatem de Filly. 7. Cal. Mart. 1589.

1 Regularia enim beneficia regularibus conferenda ſunt, ſecularia vero ſecularibus.
2 Quæ clauſula fauorabilis eſt, vt & cuiuſlibet rei reditus ad ſuam naturam, *l. ſi vnus 27. § pactum ne peteret. C. de pact.*
3 Ex iis quæ diximus *Defin. 16. & 17. ſup. eod.*
4 Vt in rebus profanis *l. per procuratorem 9. de aequ. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.* Itaque hoc caſu non habet locum quod tractat Boër. *quaſt. 2. num. 4.*
5 *Argum. leg. cum quis 38. in principio. leg. ſi cum Cornelius 82. D. de ſolut.*

DEFINITIO LXIII.

De quota decimæ incerta, de qua apud iudicem laicum agatur.

SI non apparet quænā portio pro decima præſtari ſoleat in eo loco, de quo contenditur, ad eam conſuetudinem recurrendum eſt quæ in locis proximioribus frequentius recepta ſit.[1] Sed ſi aliter atque aliter decimas ſolui ſolitas eſſe probetur, vt nihil certi & vt noſtri loquuntur, nihil vniforme poſſit colligi, difficilioris eſt quæſtionis quid conſtituendum videatur.[2] Sunt qui exiſtiment debere iudicem laicum eam portionem ſequi quæ ſit media, neque maiorem poſſe præſcribere, neque minorem. Alij eam quotam præſcribendā eſſe in quā maior teſtiū numerus conſentiat.[4] Mihi vero aliud videbatur. Excedere namque eam rē notiſſimos poſſeſſorij terminos.[5] & ad eū ſolū qui de proprietatis iure & in petitorio cognoſcit pertinere vt hāc vel illā portionē conſtituat.[6] Imo vero nullam talis poſſeſſionis quæ in incerto fluctuet atq; ex difformibus actibus collecta ſit rationem habendam eſſe.[7] potiuſque recurrendum ad ius commune,[8] Niſi cauſa aliqua iuſta ſit propter quam ab ea forma recedi oporteat, Vtputa ſi territorium ſit ſaxoſum & ſterile, in quo vix poſſunt incolæ eos fructus percipere, qui ad victum ſufficiant,[9] Præſertim ſi ex alia parte parochus amplos, & vberes reditus, extra decimarū cauſā habere proponatur. Cæterum iudex ſicuti de ſola poſſeſſione poteſt cognoſcere,[10] Ita quotam illam demum præſcribere poteſt, quam præſtari ſolitam videt ex concludentibus indubitatis probationibus.[11] Sin minus ei liqueat de quota certa, nihil aliud ſupereſt quod facere poſſit niſi vt formā iuris ſequatur.[12] Nec mouere illū debet quod perperā iudicaturus videatur, ſi parochū tueatur in quaſi poſſeſſione decimæ exigēdæ, qui nūquā in ea poſſeſſione fuerit, quiq; lōgè minorē, licet difformē quotā à parochianis accipere ſolitus probetur

Nam

Nam quod pertinet ad ius exigendarum decimarum ad formam iuris, ſemper Eccleſia poſſidet [13] quandiu contraria Poſſeſſio nulla eſt, cuius ratio, defectu probationum, [14] in iudicando haberi poſſit. *Ita tractatum eſt* in cauſa R. Antonij de la Rouaire parochi & parochianorum de Greiſy 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *Argum. leg. de quibus* 32. *D. de legibus.* Iacob. Put. *deciſ.* 176. *lib.* 3.
2 Nec enim permittendum eſt vt vna eadémque res diuerſo iure cenſeatur *vulg. l. eum qui ædes* 30. *D. de vſucap. l.* 4. *de vulg. & pupil. ſubſt. l. vlt. C. de ſent. paſſ. & reſtit.*
3 *Arg. l. adeo* 7. §. *cum quis ex aliena, verſ. eſt tamen media, D. de acq. rer. domin.*
4 *Arg. l.* 3. §. 1. *D. de teſtib. l. item ſi vnus* 17. §. *principaliter, D. de recept. qui arbitr. recept.*
5 De quo ſolo poſſeſſorio cognoſcere iudex laicus poteſt, Guid. Pap. 5. 1. non etiam de proprietate ac iure decimarum, quod eſt quid merè ſpirituale.
6 Eiuſdem enim poteſtatis & iuriſdictionis eſt cognoſcere de toto & de parte, *l. quæ de tota* 76. *D. de rei vindicat.*
7 *Arg. l. nam Imperator* 38. *in illis verbis* rerum perpetuo ſimiliter iudicatarum, *D. de legib.*
8 Cui ſcilicet ſemper ſtandum eſt niſi conſuetudo aliqua vel priuilegium repugnet, *d. l. de quibus, vbi not. & in l.* 2. *C. quæ ſit long. conſuet.* [Non tamen omnis conſuetudo in decimis valet, puta vt ſoluantur in horreo. Patefaceret enim talis conſuetudo viam fraudibus, & ideo non eſt ferenda. *Ita Senatus* pro Curato de Greiſy. Itémque de Villereuerſure ſine die & nouiſſimè pro Canonicis de la Chambre, Idib. Sept. 1612.
9 Quid enim prodeſſet decimas deberi ſi non eſſent qui poſſent ſoluere? Quomodo licet in diſſimili ſpecie argumentatur. Iuſtin. *in l. vlt. verſ. qui enim tales, C. de liber. præter.* Vide tamen quod ſcriptum eſt *in l. ſi fundus* 13 *D. de reb. eor. qui ſub tutel.*
10 Quod poſſeſſio beneficij temporale quid eſſe videatur. Guid. Pap. *dict. quæſt.* 1.
11 Poſſeſſio enim quotæ nulla niſi ex eius præſtatione eſſe poteſt. Et hoc caſu maxime obtinet quod dici ſolet tantum præſcriptum, quantum poſſeſſum.
12 Quæ forma ſemper eſt certa, *l.* 2. *de iur. & fact. ignor.*
13 Cur nec nocere potuit rector minus percipiendo niſi quatenus ex eiuſmodi perceptione longiſſima & vniformi poteſt induci conſuetudo aut præſcriptio temporis immemorialis, *c.* 1. *vbi not. de verb. ſignif. in* 6.
14 Sufficit enim deficere probationem tum quoque cum ius non deficit, *vulg. l. duo ſunt Titij* [illegible] *D. de teſtam. tutel.*

DEFINITIO LXIV.

De beneficio vnito.

VNitum beneficium amittit nomen beneficij, Ideóque nec vacare dici poteſt quandiu non vacat illud cui vnitum eſt.[1] *Ita Senatus* in cauſa R. Philiberti de Rochette monachi Altærombani & Amedei Cocq. Ex tempore 3. Non. Mart. 1594.

1 Gloſſ. *in cap. de exceſſib. prælator.*

DEFINITIO LXV.

De beneficiorum regularium collatione.

EPiſcopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium, quæ ſuum habent ſuperiorem,[1] Niſi in eum caſum quo ſuperior ille fuerit negligens in prouidendo, tametſi ea beneficia in Epiſcopi diœceſi ſita proponantur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dignitatum ordo ſeruetur, nec iuriſdictiones turbentur *arg. l. vlt. D. de iuriſdict. l. cum vnus,* 12. § *pen. D. de reb. auctor. iud. poſſid.*
2 Iure ſcilicet deuoluti *ex tot. tit. de ſupplend. neglig. prælat.* [Quidam addunt. Aut niſi ſuperior ille conſenſerit quia volenti non fit iniuria *l. in diem* 9. § 1. *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*]
3 Quod in aliis beneficiis regularibus ſecus eſt *vulg. can. omnes baſilicæ* 16. *q.* 7.

DEFINITIO LXVI.

De tacita præteritarum decimarum ratione.

DEcimæ quamuis in annos ſingulos debeâtur etiam citra interpellationem, ſi tamē ſuo tempore petitæ non fuerint, poſtea pro annis præteritis peti non poſſunt quaſi tacito iudicio remiſſæ.[1] *Ita Senatus* in cauſa R. PP. Societatis Ieſu Camber. & Syndicorum de Megeue menſ. Mart. 1594.

1 Rot. *deciſ. de decim in antiq.* Balb. *de præſcript. in primæ partis quintæ partis princip. quæſt.* 7.

DEFINITIO LXVII.

De literis ſubrogationis, & beneficiis reſeruatis.

LIteræ vt vocant ſubrogationis à collitigante impetratæ vt in ius & locum collitigatoris ſubſtitutus intelligatur [1] nō poſſunt prodeſſe impetranti qui nullum aliud in beneficio ius habeat niſi à ſummo Pontifice, emanauerint. Nam quæ à Principibus ſecularibus conceduntur ad poſſeſſionis tantum cauſam pertinent,[2] nec ius aut titulum in beneficium vel ad beneficiū tribuere poſſunt.[3] Conſtat enim beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſe.[4] Quod ſi defunctus collitigator non niſi in commenda beneficium tenuit, nullius momenti erunt eiuſmodi literæ,[5] nec ſi à ſummo Pontifice ſint conceſſæ, quia neque ius beneficio neque poſſeſſionem vnquam habuiſſe videri poteſt qui fuit nudus commendatarius, id eſt, depoſitarius.[6] Nemo enim neſcit rei depoſitæ & dominium & poſſeſſionem manere penes deponentem.[7] Vnde illud etiam eſt quod diximus ſæpius,[8] beneficia omnia commendata affecta eſſe ſummo Pontifici & reſeruata, quamuis ſint conuentualia & quod eſt conſequens electiua,[9] Niſi appareat ſummum Pontificem iuri electionis derogare noluiſſe. Illo enim caſu præcedens commēda non facit quo minus ex Pontificis voluntate beneficium in priſtinam cauſam & naturam quodam veluti poſtliminij iure reſtituatur.[10] Vel eo magis quod electiones ſunt fauorabiles,[11] Commendæ vero odioſæ, quoniam abhorrent à iuris regulis dicuntúrque diſpenſatoriæ.[12] Itaque nihil ad rem proderit quod aliis ex cauſis beneficiū huiuſmodi in curia vacauerit, Aut quod poſt factam electionem eiúſque ex ea cauſa electo quæſitum licet nondum ſecuta confirmatione [13] ſummus Pontifex alio reſcripto idem beneficium quamuis electiuum foret, ruſſus in commendam dederit.[14] Exceptum namque intelligitur ius electi per vulgarem illam clauſulam *dummodo tempore datæ præſentium non ſit alteri ius quæſitum.*[15] Maximè ſi de facta electione nihil ſummo Pontifici commemoratum eſt.[16] Extra hunc caſum nouiſſimus beneficij ſtatus attenditur,[17] Nec ob id minus vacabit beneficium in Curia, quod antea fuerit electiuum ſi poſtremo loco fuit commendatum. Neque enim electiua minus affecta ſunt & reſeruata ſummo Pontifici quam cætera poſtquam ſemel fuerunt commendata.[18] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Ludouici Marin. & Emanuelis Philiberti Pomee contendentium de prioratu de Beluaux 11. Calend. April. 1594.

1 Cuiuſmodi literæ apud nos ſolēt concedi in parua Cancellaria
2 *Ex regul. Cancell. de ſubrogand. collitigat.*
3 Cum de ſolo poſſeſſorio Princeps laicus eiúſque iudex poſſint cognoſcere Guid. Pap. *quæſt.* 1.
4 *Ex regul. nemo plus iuris* 54 *de reg. iur.*
5 Canonica autem inſtitutio non eſt quæ ab eo facta fuit, qui conferendi beneficij non habuit poteſtatem *cap.* 1. vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in* 6.
6 Siquidem commendare, nihil aliud eſt quam deponere. *l. Lucius* 24. *D. depoſit.* Dixi *defin.* 10. *ſup.*
7 *l. licet.* 17. §. *rei depoſitæ eod. tit. depoſit.*
8 *Defin.* 9 *&* 10. *ſup.*
9 *Cap.* 1. *de elect. cap. cum de beneficio de præb in* 6.
10 Eſt enim fauorabilior rei cuiuſque reditus ad ſuam naturam, *l. ſi vnus* 27. § *pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

11 Quia

11 Quia ſolent eligi digniores *d.c.1.& paſſ.de elect.*

12 Per quas ſcilicet fit vt beneficium ſine titulo poſſideatur contra *c.1.de reg.iur.in 6.*

13 Dixi *Defin.19.& 20 ſup.* Iunge *Defin 20.ſup.*

14 Nemo enim dubitat quin poſſit ſummus Pontifex toties quoties velit beneficium commendare, maximè quod iam ſolitum ſit commendari. Rebuff. *in tract. de commend.*

15 De cuius clauſulæ poteſtate ſcripſi *Defin.20.ſup.*

16 Quo caſu obreptitium & ſubreptitium eſt reſcriptum *c.ſuper de reſcript.in 6.*

17 *Cap.conſultationibus extr.de iur.patron.*

18 Quia per appoſitionem manus ſummi Pontificis ſiunt affecta, vt dixi *Defin.9.& 10.ſup.*

DEFINITIO LXVIII.

De electionis vel confirmationis ſcriptura exhibenda.

ELectionis de qua non apparet confirmatio vtilis eſſe non poteſt quamuis ab eo facta qui confirmandi ius habuit,[1] Sicut ex contrario electio non confirmata nihil prodeſt quamuis tribuat ius ad rem, quandiu integra confirmatio ſubſequi vtiliter poteſt.[2] Igitur & electionem & confirmationem oſtēdi oportet, vt ſciri poſſit an vtiliter & ritè vtraque facta ſit.[3] Nec ad rem faciet, quod ex litis inſtrumentis conſtet viſam antea & in actis productā ſcripturam electionis aut confirmationis, quæ ſcriptura ex poſtfacto ſit deperdita.[4] Non enim de illo ſolum quærendum eſt an facta ſit, ſed de illo potiſſimum an ritè & vtiliter,[5] quod non niſi viſa ſcriptura ſciri poteſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia quod non eſt confirmari non poteſt, cum non entis nullæ ſint qualitates *vulg. eius qui in prouinc.41.D.de reb.cred.l.1.& tot.tit. De confir.tutor.*

2 *Defin.20.*vbi dixi *n.2.ſup.*

3 Nec enim niſi lectis, inſpectis cognitiſque verbis inſtrumenti poteſt de eius validitate cognoſci *arg.l. de his 6.ff. de tranſact. leg.1. D.teſt.quem.aper.l.poſtquā §.ſi dies D.vt legat.ſeu fideic.cauſ.cauent.*

4 Quo caſu ſi de ſolo facto quæreretur, id eſt, an ſcriptura aliqua fuiſſet, & quid ea contineret, poſſet probari per teſtes, *l. teſtium facilitatem 18.in fin.C.de teſtib.*

5 Quibus verbis ſignificamus formam actus tam intrinſecam quàm extrinſecam *l.ſciendum 30.vbi not.D.de verb.oblig.*

DEFINITIO LXIX.

De poſſeſſoria in collitigantis locum ſubrogatione.

SVbrogationis literæ quas defuncto collitigante ſuper poſſeſſorio beneficij collitiganti ſuperſtiti cōcedi moris eſt,[1] ei prodeſſe non poſſunt qui intruſus eſt, ſicut nec alteri cuilibet canonicum titulum non habenti. Regula enim de ſubrogandis collitigantibus nominatim excipit intruſum,[2] Et in beneficiis perpetuum eſt, vt ſine titulo nemo vnquam ad beneficium admittatur, Ne alioqui detur vitioſus ingreſſus[3] Itaque etiam mortuo collitigante qui ſolus titulū habebat non aliter vincere poteſt ſuperſtes collitigans ſi nouum habeat contradictorem quam ſi titulum ſibi acquirat.[4] Planè multò minùs poterit nouus ille contradictor ſubrogationis literas impetrare. Non enim niſi collitigantibus concedi ſolent ratione poſſeſſorij,[5] Tametſi quod ad petitorij cauſam attinet ſummus Pontifex poſſit & ſoleat quem vult in ius & locum demortui ſubrogare.[6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent. contra Franciſcum Thibaud 11. Calend. Iul. 1594.

1 Ex Cancellariæ regula *de ſubrog.collitig.*

2 Itaque cum lex ita ſcripta ſit nihil vlterius eſt inquirendum, *l.preſpexit 12.D.qui & à quib.manum.*

3 *Cap.1.*vbi Dyn.& alij *de reg.iur.in 6.*

4 Non enim titulus defuncti poteſt euadere in titulum ſuperſtitis, cum ſuo iure quiſque debeat beneficium tenere non alieno.

5 A Principe ſeculari, qui per ſuos iudices de beneficij poſſeſſorio cognoſcit vbi dixi *Defin.67.ſup.*

6 Quoniam ea ſub ogatio per ſummum Pontificem facta noui tituli vim habet quem ſcilicet Papa conferre pro arbitrio poteſt *can. cuncta per mundum 9.quæſt.3.*

DEFINITIO LXX.

De iure beneficiorum varia.

IN eadem facti ſpecie, quæ ſequuntur omnia tractabantur. *Poteſt* induci ex conſuetudine vt Officialis & Vicarius Epiſcopi abſentis concedere poſſit literas commendatitias ad ordines.[1] *Clericatus* ſimplex ſufficit ad beneficij ſimplicis impetrationem.[2] *Quatuor* minores ordines vno eodemque die cōferri poſſunt.[3] *Ex quo quis* palam & publicè miſſas celebrauit longiſſimo tempore ſciente & patiēte ſuperiore, præſumitur legitimè ordinatus adeò vt nec eius ordinatio in dubium reuocari poſſit.[4] *Poſſeſſorium* ſuper quo lis pendet non operatur veram litiſpendentiam, Nec conſequenter inducit ius ſubrogationis in fauorem aduerſarij ſuperſtitis, Ideóque nec impedit quin alteri prouidere ordinarius poſſit.[5] *Vicarius* licet generalis conferre beneficia non poteſt niſi ſpeciale in id habeat mandatum, quia beneficij collatio donatio eſt.[6] Neque diſtinguimus hac parte Vicarium Papæ à vicario ordinarij.[7] *Collatio* facta per non habentem poteſtatem eſt ipſo iure nulla,[8] nec tribuit titulum coloratum,[9] ideoque intruſus dicitur qui titulum habet ab eo qui dare non potuit perinde ac ſi nullum haberet, intruſus autem non habet titulum coloratum,[10] Vnde illud fit vt non iuuetur regula de triennali poſſeſſore.[11] *Beneficium* quantumuis ſimplex non niſi clerico & canonicè conferri poteſt[12] *Duabus* collationibus eodem die factis vt non appareat vtra ſit prior tempore, eius eſt probare prioritatē (vt loquuntur) temporis, qui ſe fundat in tempore.[13] Si tamen altera ab ordinario, altera ab eius vicario facta ſit, præfertur is cui prouiſum fuit ab ordinario, Quia cæteris paribus non poteſt vicarij auctoritas cū ordinarij auctoritate æquo iure contēdere.[14] *Creditur* literis Epiſcopi & narrationi per eum factæ in iis quæ ſunt facti ſui.[15] *In beneficialibus* vltimus ſtatus attenditur, præſertim ad diſcernendam qualitatem beneficij & an ſit patronatum necne.[16] Sola enim quaſi poſſeſſio inſpicienda eſt, quæ ex vnico etiam actu acquiritur, & probatur.[17] Idque eſt quod dici ſolet vltimam & immediatam quaſi poſſeſſionem conſiderari.[18] *Beneficia* plura ſub eodem tecto non poſſunt ſine diſpenſatione ab eodem obtineri. Secus ſi ſint difformia & non ſub eodem tecto.[19] Ius patronatus probari poteſt per ſolam famā ad obtinendum etiam in petitorio,[20] Multò igitur magis in poſſeſſorio.[21] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Gloſſ. *in verb. indultum, cap. nullus de tempor. ordin. in 6.* Notat. *in ſignificaſti de offic. Archid. & 9.q.2.can. Epiſcopum.*

2 Rot. *deciſ. 26. in antiq.* Panorm. *in c. quatuor de cler. peregr.* Ioan. Monach. *in c. ſæpè de temp. ordin. n. 13.* Ang *in l.2. §. idem teſtam. quem aper.*

3 *Cap. de eo de temp. ordin. in 6. cap. penult. & fin. de eo qui furt. ordin. ſuſcep.*

4 Ioan. And Butr. & DD. *in cap. illud de præſcript.* Caſtr. *conſ.* 202 *lib* 1. Dec. *conſ* 135. *&* 151. Guid. Pap. *q* 449.

5 Caſſad. *deciſ. 4. vt lit. pend.* Rot *deciſ. 433. in antiq.* Not. *in Authent. litigioſa Cod de litigioſ. Vide cap. 1. & 2. vt lit. pend. in 6. cum clem. 1. eod.* quos textus non procedere in lite de ſola poſſeſſione teſtantur Ioan. And. & Abb. *in c. Eccleſia S. Mariæ & in cap. fin. eod. tit. vt lit. pendent.*

6 *Cap. fin. de offic. vicar. in 6. cap. 3. de preb. eod. lib.*

7 Felinus *in capit. cum ordinem columna 3. verſic. limitat. de reſcript.*

8 *dict. capit. fin. de offic. vicar. in 6. capit. ex frequentibus de inſtitut.*

9 Lap. *in cap. ſi tibi abſenti. de preb. in 6.* Gomeſ. *in reg. de trien. q. 27. verſ. tertius caſus.*

10 Felin. *in cap. in noſtram de reſcript.*

11 Gomeſius *in dict. reg. de triennali. quæſt. 27. poſt princip. verſic. quia ille.*

12 *Cap. 2. de inſtit. cap. ex literis, de tranſact. cap. cum adeo de reſcript. cap. 1. eod. tit. in 6.*

13 Gloſſ. *in cap. ſi à ſede in verb. nec appareat de preb. in 6.* Caſtr. *in leg. ſi intern. 8. de reb. dub.* Alex. *in l. ſi minorem. C. de in integr. reſt. minor.* Natt. *conſil. 167. n. 11. vol. 1.*

14 Quia vicarius nullam iuriſdictionem habet niſi mandatam & alieno beneficio, *l. 1. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. more 5. & ſeq. l. ſolet. 16. D. de iuriſd.*

15 Rot. deciſ. pen. de iur. patr. in nouis. Felin. in cap. poſt ceſſionē vbi text. de probat. Roch. de Curt. in tract. de iure patron. in verb. honorificum n. 83. dummodo literis conſtet fides, id eſt, ſi Epiſcopali ſigillo ſint munitæ, Capel. Tholoſ. q. 24. & 31.

16 Cap. conſultationibus de iur. patron. Feder de Senis conſ. 234 ſuper primo. Oldr. conſil. 32. incip. thema quæſtionis, circ. fin. Calder. conſ. 23. de prob. & conſ. vlt. de iur. patron.

17 Decius in l. ſi emancipati, C. de collat. & conſ. 117. column. 2. & conſ. 124. in princ. Corn conſil. 47 lib. 3. Roch. de Curt. de iur. patron. verſ. contemptus, n 34. Alexand conſ. 74. n. 16 volum. 4. vbi apoſtill. In addit. Bald. conſ. 251. lib. 4 Rom conſ. 421. Rip. tit. de vi & reſt. ſpoliat. reſp. 1. n. 4. Not. in cap. cum Eccleſia Sutrina de cauſ. poſſ. & propr. Adde text. in cap. cum de beneficio, de præb. in 6 & in l. Mela 14. §. ſed ſi alimenta. de alim. vel cibar. legat.

18 Oldrad. & Felin. vbi ſup. Calder conſ. 12. & 15. de iur. patron. Abb. conſ. 54. incip. videtur, lib. 1.

19 Not. latè per Philip. Probum in cap. conſuetudinem, de conſuet in 6.

20 Si modo fama probetur planè & iis modis, quibus probanda eſt in antiquis, Vide Bart. in l. admonendi, D. de iureiur.

21 Poſſeſſorium enim ſicut minoris momenti eſt, ita leuiores probationes requirit. Not. in l. vnic. Cod. ſi de moment. poſſeſſ. fuer. appellat.

DEFINITIO LXXI.

De eo quod in certum vſum pium relictum eſt in alium non commutando.

QVod in vſus pios certos & ſpecialiter deſtinatum eſt non poteſt in alium vſum quantumuis pium conuerti, nec conſentientibus etiam iis omnibus quorum intereſt; Niſi conſulto prius & auctoritatem præſtante Epiſcopo, tametſi iuſta cōmutandi cauſa ſubſit. Adeoque licet de ipſius Epiſcopi iure & præiudicio non agatur. Solétque in eam neceſſaria eſſe auctoritas ſummi Pontificis.[1] Quinimo placuit nec ſummum Pontificem hoc facere poſſe ſine cauſa, ſi ordinariam duntaxat poteſtatem exerceat, ſed ita demum ſi abſolutam.[2] Sed etſi commutationem illam pij vſus in aliū Epiſcopus, non tam ſolemni auctoritate in ipſo negotio interpoſita, quam facto adprobaſſet, Placuit non idcirco prohiberi eum poſtea improbare, ſi velit,[3] Multóque magis non debere eam rem nocere ſucceſſori ſi priſtino Epiſcopatus ſui iure vtendum putet.[4] *Ita Senatus* pro Reuerendiſſimo D. Epiſcopo Bellicenſi aduerſus Capitulum Eccleſiæ Cathedralis 9. Calend. Decemb. 1594.

1 *Clem. 2. quia contingit*, vbi Gloſſ. & Canoniſt. *Extr. de religioſ. & domib.*
2 Guid. Pap. q 556 *incipit teſtator quidam.*
3 Quia poteſt quis etiam contra proprium factum venire, ſi tale factum ſit ipſo iure nullum & contra leges, *l. non dubium, vbi not. C. de legib. Not. in l. cum à matre C. de rei vindic.*
4 Succeſſor enim in beneficio non ſui prædeceſſoris, ſed Eccleſiæ ius & locum obtinet.

DEFINITIO LXXII.

Regula de triennali non iuuat non promotum, qui intra certum tempus promoueri iuſſus non potuit.

ETſi regula de triennali poſſeſſore iuuat eum, qui non eſt promotus ad ſacros ordines intra annum:[1] Si tamen non promotus iuſſus ſit ab Epiſcopo ſuo promoueri, nec paruerit, ſuccumbere debet non tantùm in petitorio, ſed etiam in poſſeſſorio, tametſi temporum licentia, vel ſuperiorum indulgentia per 30. aut 40. annos pacificè beneficium poſſederit. Pertinet enim id ad publicam & honeſtatem & vtilitatem[2] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio Ant. Cal Sept. 1594. contra D. de la Biollet.

1 Vt tractat Gomeſ ad eam regulam *de trienn. q. 10.*
2 Cuius præcipua ſemper ratio habenda eſt, *l. ſemper 42. de reg. iur.* ... *l. nem omne 144* iunct. *l. non poteſt dolo carere 199. de reg. iur.*

DEFINITIO LXXIII.

Spoliato ſuccurri etiam aduerſus triennalem poſſeſſorem.

REgula de triennali poſſeſſore non excludit remedium, quod ex Canone Pontificio[1] competit ſpoliato ad recuperandam poſſeſſionem. Quippe quod etiam contra titulo poſſidentem bonæque fidei poſſeſſorem, competit,[2] nec actorem ad aliud abligat niſi vt probet antiquiorem ſuam poſſeſſionem agátque intra annum trigeſimum,[3] ſi reus bonæ fidei poſſeſſor proponatur Nam ſi prædo ſit & ſpoliator, ne longiſſimi quidem temporis præſcriptione actor excluditur.[4] Imo vero quamuis dici ſoleat beneficia commendata affecta eſſe & reſeruata ſummo Pontifici, nec niſi apud Sedem vacare,[5] Si tamen obreptum eſſe conſtet atque eiuſmodi impetratione ſpoliatum illum ad quem beneficij poſſeſſio pertinebat, non prohibetur ſpoliatus exequi ius ſuum, quoniam nec credendus eſt ſummus Pontifex in præludicium iuris quæſiti concedere quicquam voluiſſe.[6] Nec aliud erit ſi priore commenda ceſſante ... quoque idem beneficium per multos annos in commendam tenuerint. Nam quod placet in beneficialibus vltimum ſtatum & nouiſſimos actus attendi oportere,[7] tum verum eſt cum reuera beneficium vacauit, non ſi quod eo iam pleno perperam & iniquè factum ſit.[8] *Ita Senatus* pro R. D. Claudio Carles Priore S. Roberti de Cornillion & Amedeo Cocq. contra Philibertum de Rochete 5. Non. Decembr. 1594. Vide Defin. 1 in. Vnde vi.

1 *can. redintegranda 3. q. 1.*
2 Scilicet ſi res ſit vitio affecti, puta furtiua vel violenta. Vide Menoch. *remed. 15. recup. poſſ num. 89. & ſeq.* poſt Bart. *in l. rem quæ nobis n. 2. de acq. poſſ.* vbi etiam Angel. Adde Bald. *in leg. 2. Cod. de furt. Alex. conſ. 117. & ſeq. lib. 2.*
3 *Auth. malæ fidei. C. de præſcr. long. temp. l. ſicut 3. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.*
4 *Ex reg. malæ fidei de reg. iur. in 6.*
5 Dixi *defin 9. & 10. ſup.*
6 *l ſi quis obrepſerit 19. ff. de falſ. l. 5. §. manet de reb. eor. qui ſub tutel.* Dixi *Defin. 22. ſup.*
7 Dixi *Defin. 70. n. 26. 27. & 28. ſup.*
8 *l. quod non ratione 39. D. de legib.*

DEFINITIO LXXIV.

De vnionis reuocatione aut ſuſpenſione.

BEneficium vnitum vſque adeo amittit nomen & effectum beneficij vt nec à ſummo Pontifice conferri poſſit Niſi reuocata aut ſaltem ſuſpenſa vnione. Quanquam nec facilè reuocatio illa aut ſuſpenſio in bullis recipi ſolet,[1] Niſi conſtet de vnionis iure adprimè inſtructum ſummū Pontificem ei derogare voluiſſe.[2] Quod cum euenit, valet quidē reuocatio, ita vt noua vnione opus ſit ad hoc vti beneficium quandoque vacans ex integro vnitum videri poſſit.[3] Sed ſi ſuſpenſio tantum facta ſit, fauorabilius eſt vt non niſi fauore impetrantis & ad ipſius duntaxat vitam facta videatur, ad effectum ſcilicet illius impetrationis.[4] Itaque mortuo impetrante beneficium ipſo iure factóque vnitum remanebit ceſſante nimirum ſuſpenſionis cauſa, nec vllo in eam rem reſcripto opus erit.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic Rebuff. *in tract. de reuoc. vnion. num. 39.*
2 Cum habeat pleniſſimam in conferendis beneficiis poteſtatem *can. cuncta per mundum 9. quæſt. 3.*
3 Semel enim diſſolutum vinculum vnionis non niſi legitimis modis reſtitui poteſt.
4 Vt vnio non tam extincta & ſublata eſſe quam interim ceſſare videatur, vt *in l. qui res 98. §. aream de ſolut.*
5 Vt ſcilicet limitata cauſa limitatum non perpetuum pariat effectum *leg. imperator 8. in fin. D. de poſtul. leg. in agris, 16. de acquir. rerum domin.*

DEFINITIO LXXV.

De intruſionis exceptione etiam per iudicem ſupplenda.

QVi poſſeſſionem beneficij vitioſam nactus eſt vt intruſus dici debeat, ſiue quod titulum nullum habuerit, ſiue quod habuerit ab eo cui ius conferendi non fuit [1] exprimere idipſum debet ſummo Pontifici, à quo ex nouo iure beneficium impetrare velit. Alioqui ſubreptitia aut potius obreptitia nulliúſque momẽti eſt impetratio. Quaſi vitio intruſionis non purgato: [2] Tametſi ex priore illa vitioſa poſſeſſione fructus nulli percepti ſint. [3] Idque adeò verum eſt, vt id vitium etiamſi ab aduerſario non obiiciatur, iudicantis tamen officio ſuppleri & poſſit & debeat, dummodo ex litis inſtrumentis conſtet de intruſione, quoniam ea exceptio meri iuris non facti eſt. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Paria enim ſunt, nullum titulum habere & eum habere qui ipſo iure ſit nullus, *leg. 2. de numerarit. tutor. leg. quoties 6. qui ſatisdare cogunt.*

2 Nec enim poteſt purgari niſi exprimatur. Dixi *Defin. 2. & 29. ſupra.*

3 Nam nec fructuum perceptio neceſſaria eſt ad eſſentiam poſſeſſionis.

4 Alioqui non poſſet iudex ſupplere id quod eſſet facti cuiuſmodi eſt intruſio.

5 Poteſt autem iudex ſupplere ea quæ ſunt iuris *tot. tit. C. vt quæ deſ. aduoc. part. iud. ſupp.*

DEFINITIO LXXVI.

De pacifica decennali poſſeſſione ad inducendam præſumptionem tituli colorati.

HAbens titulum non coloratum ab eo qui neque ius habuit neque in poſſeſſione fuit beneficij conferendi [1] cum dicatur intruſus non iuuatur regula de triennali. [2] Niſi per pacificam poſſeſſionem decennalem aſſecutus ſit vt exiſtimari debeat habere titulum coloratum. [3] A quo demum tempore præteriti decennij tempus triennij computabitur. [4] Itaque continua & pacifica tredecim annorum poſſeſſio in eam rem requiretur. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sufficeret enim illum qui contulit fuiſſe in quaſi poſſeſſione conferendi, vt titulus ab eo datus poſſet dici coloratus ſaltem in poſſeſſorio. Gomeſ. paſſ. & alij *ad reg. de triennali.*

2 Idem Gomeſ. & alij *ibid.*

3 Nam præſcriptio ipſa longi temporis ſufficit, non quidem ad dandum titulum, ſed ad colorandum, *l. ſi cum fideicommiſſa 11. §. Ariſto. qui & à quib. manum.*

4 Vt incipiat triennium ex die coloratæ poſſeſſionis.

DEFINITIO LXXVII.

Beneficium regulare alterius ordinis licet eiuſdem regula, monacho conferri non poſſe.

EPiſcopus licèt ſit collator ordinarius beneficiorũ omnium in ſua diœceſi conſtitutorum, [1] non poteſt tamen prouidere de beneficio regulari, niſi eo demum caſu quo regularis ordinarius fuerit in mora prouidendi. [2] Sed & in beneficij regularis conceſſione illud diſtrictè obſeruandum eſt, vt non tantum eiuſdem regulæ, ſed eiuſdem quoque ordinis eſſe debeat is cui prouidetur. Aliquando enim contingit, vt eiuſdem regulæ ſint qui tamen eiuſdem non ſunt ordinis, [3] Itaque ſi beneficium ſit ex regularibus ordinis S. Benedicti monachus vero Altacombanus qui Ciſtercienſis eſt ordinis, impetrare beneficium non poterit; licet vterque ordo regulam Benedictinam profiteatur, Solúſque ſummus Pontifex ille eſt qui diſpenſationem in eam rem neceſſariam concedere poteſt. [4] *Ita Senatus* ibid.

1 *Can. omnes baſilica 16. quæſt. 7.*

2 Quoniam regularia beneficia ſuum habent prælatum & ſuperiorem, quibus ſummus Pontifex dedit poteſtatem ea conferendi. Vide *cap. inter [illegible] ... extr. de regular.*

3 Differt ſiquidem ordo à regula vt conſtat ex exemplo poſito in hac Definitione.

4 Pro pleniſſima illa quam in beneficiis omnibus habet poteſtate tanquam ordinarius ordinariorum, vt dixi *Defin. 21. n. 4. ſup.*

DEFINITIO LXXVIII.

De decimis per laicos non poſſidendis.

A Quo tempore Lateranenſe Concilium habitum eſt, [1] vſque adeo incapaces laici ſunt iuris habendarum ſibi & exigendarum decimarum, vt neque ex conuentione, neque vllius quanticunque temporis præſcriptione id iuris ſibi poſſint acquirere. [2] *Ita tractatum eſt* pro Capitulo S. Petri Gebennenſis contra D. de Grilly in publico auditorio, 3. Id. Maij 1595.

1 Habitum autem fuit anno ſalutis 1179. aut vt alij volunt 1189.

2 Hoſtienſ. *in ſumma titul. de decim.* Capell. Tholoſ. & ibi Aufrer. *deciſ. 439.*

DEFINITIO LXXIX.

Regula de publicanda reſignatione locum habet etiam in beneficiis permutatis.

REgula de publicandis intra ſemeſtre reſignationibus perinde locum habet ſi ex cauſa permutationis facta ſit reſignatio, atque ſi ex alia qualibet. Nimirum vt ſi intra tempus conſtitutum reſignatio publicata non ſit, perinde vacet beneficium per obitum reſignantis poſt ſemeſtre defuncti, ac ſi nulla reſignatio facta eſſet. [1] *Ita Senatus* pro N. Carier, contra Hieronymum de Veige in publico auditorio, 4. Id. Iun. 1595.

1 Ita pluribus tractat Gomeſ. *ad reg. de publicand. reſignat. quæſt. 8.* vbi vide.

DEFINITIO LXXX.

Quando ei qui ex permutatione reſignauit noua prouiſione opus ſit poſt continuatam triennalem.

REſignatione beneficij facta ex cauſa permutationis licet admiſſa ſit ab ordinario adeóq; in curia Romana & à ſummo Pontifice adprobata, ſi tamen reſignãs in beneficii poſſeſſione manſerit poſt publicatam intra ſex menſes reſignationem (alioqui nec valet reſignatio [1]) noua prouiſione non indiget, ſi in ea poſſeſſione per continuum triennium ſteterit. [2] Multò minus ſi per decennium aliúdve longius tempus. [3] Ea namque triennalis poſſeſſio continua & pacifica noui tituli inſtar obtinet, [5] inducitque adepti eius præſumptionem. [4] Nec ad rem pertinet quod regula de triennali non iuuet intruſum, Intruſus autem videatur qui beneficii à ſe reſignati poſſeſſionem propria auctoritate ac ſine noua prouiſione retinuit. [5] Hoc enim tum verè dicitur, cũ ex alia cauſa quam permutationis facta reſignatio eſt. Nam cum permutatio interuenit, [6] credibile eſt ideo continuatã à permutante poſſeſſionem ſuam; quod alius permutati beneficii poſſeſſionem quam viciſſim tradere debuit non tradiderit. Quæ res iuſtam præbet non modo retinendæ ſed etiam repetendæ priſtinæ poſſeſſionis cauſam. [6] Deniq; permutatio omnis quantumuis purè facta tacitam illãm conditionem habet, ſi viciſſim compermutans rem tradet, ſuiq; beneficii poſſeſſionem. [7] Extra hunc caſum noua prouiſione opus eſt ei qui beneficium reſignauit vt deuitet vitium intruſionis. [8]

Omni

Omni tamen caſu nouam prouiſionem impetrari tutius eſt,[9] etiam ſecuta triennali poſſeſſione. Multo magis ſi ante continuatam per triennium poſſeſſionem de beneficio contendatur: Triennalis enim poſſeſſio illa eſt, quæ tituli inſtar obtinet.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc eſt, ſi non ſit publicata intra ſex menſes, vt dixi *Deſin. prox. præced.*
2 Propter *reg. De triennali.*
3 Ex iis quæ diximus *Deſin. 76. ſuprà.*
4 Cum non ſit credibile paſſurum ordinarium qui vnoquoque triennio totam ſuam diœceſim viſitare & perluſtrare tenetur, vt beneficium ab aliquo ſine titulo poſſideatur.
5 Vt tractat Rot. *deciſ. 8. & vlt. de rer. permut. in antiq.*
6 Vt ſcripſimus *Deſin. 53 ſuprà.*
7 *Cod. 1 de rer. permut. in 6. cap. dudum de præb. eod. tit. facit l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.*
8 Vt eo caſu procedat quod vult. Rot. *dict. deciſ. 8. & vlt. de rer. permut.*
9 Vt tractat Rebuff omnino videndus *in tract. De publ. reſign.*
10 Nempe ob rationem poſitam *num. 4. ſuprà.*

DEFINITIO LXXXI.

Aduerſarij detentationem aſininam & quanto tempore durauerit exprimi debere.

SI regulæ de annali poſſeſſore ſatisfactũ nõ ſit per expreſſionem eorum quæ exprimi debuerunt, nulla prorſus eſt gratia, nullus titulus, quia reducitur ad non titulum, adeo vt etiam intruſus & alius quilibet iniuſtus & execrabilis detentor ſolo hæretico excepto ea regula adiuuetur.[1] Inter cætera verò diſtrictè illud obſeruandum vt aduerſarij poſſeſſio adeoque aſinina detentatio exprimatur, & quanto tempore durauerit, Vt ſcire ſummus Pontifex poſſit, an & quale ius habeat is qui beneficium tenet.[2] Ita vt nec generalis expreſſio ſufficiat,[3] Niſi expreſſim regulæ hac parte ſit derogatum.[4] *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi Bachod contra Claudium Philippe pro Cameraria Ambroniacenſi 4. Non. Iun. 1595.

1 Gomeſ. ad eam regulam *q. 83. n. 110. 120. & ſeq.* [*& q. 38. verſ. & idec.* vbi diſtinguit an impetrans petat huic regulæ derogari, an non vt priore caſu non etiam poſteriore impetrans narrare debeat quot annis poſſeſſor beneficium tenuerit.]
2 Gabriel. *lib. 5. commun opin. tit De acq. poſſeſſ. n. 1 4. 6. & 7.*
3 Rot. *deciſ. 78. de reſcript. in antiq. alias 787.*
4 Nemo enim dubitat quin Papa poſſit regulis Cancellariæ derogare & in totum & in parte.

DEFINITIO LXXXII.

De expreſſo falſo vacationis modo.

QVi beneficium impetrauit expreſſo certo vacationis modo quaſi vacaret per obitum Titij, cum tamen nihil in eo iuris vnquam Titius habuiſſet, vſque adeò malè impetraſſe credendus eſt, vt nec ei prodeſſe debeat generalis illa clauſula vulgo apponi ſolita, *ex quacunque perſona & quouis modo vacet*,[1] In pœnam nimirum expreſſi mendacij[2]. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Not. *in cap. ſuſcepimus, de reſcript. in 6.*
2 *Cap. ſuper literis, extr. de reſcript. l. vlt. Cod. de diuerſ. reſcript.*

DEFINITIO LXXXIII.

De probatione tituli in beneficialibus.

TItulus non eo ſolo probatur præſertim in beneficialibus quod teſtes dicant ſcripturam tituli ſe vidiſſe. Omni modo enim exhibendus eſt, & in ſcriptis probandus, quia non de eo ſolo quærendum eſt an titulus aliquis fuerit, ſed an bonus & validus, quod non niſi ex eius inſpectione ſciri poteſt.[1] Quare nec prodeſſe debebit alleganti titulum, ſi ſit aduerſarij poſſeſſio propter contumaciam; quia nec vera confeſſio prodeſſet.[2] Multò minus prodeſſet tibi ad probationem tituli, quod aduerſarius tuus talem te nominauerit ſiue in iudicio ſiue extra iudicium. Nam nec nominatio quam ipſe Pontifex etiam ſcienter fecerit, vllum tamen ius tribuit in beneficio,[3] Nec ſi motu proprio Papa gratiam conceſſerit.[4] Eſt enim generale, vt confeſſio patris, neque proſit neque noceat in his quæ non pendent à voluntate confitentis.[5] Nam neque pacta & conuentiones ſuper beneficiis ſine conſenſu ſuperioris vllius ſunt momenti.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Deſin. 31. infr. de probat.

1 Dixi *Deſin. 68. ſuprà.*
2 *Cap. executor. de conceſſ. præb. cap cum olim de priuileg.* Rebuff. *in prax. beneſic. tit. de reſcript. ad beneſ. n. 17. 18. & 26.*
3 *Clem. fin. de ſent. excomm.*
4 Rebuff. *vbi ſuprà. d. n. 26.*
5 *l. confeſſionibus 13. in pr. cum l. ſeq. §. vlt. de inter. in iur. fac. c. olim de reſcript. cap. vni.* vbi Gemin. *de eo qui mitt. in poſſ. lib. 5.* Bellam. *q. 183.* Capell. Tholoſ. *q. 474.* Rebuff. *in reg. de non tollend. ius quæſit. gloſſ. 7. numer. 4.*
6 Pariſ. *conſ. 4. n. 38. lib. 4. deciſ. 17. de reſt. ſpoliat. in nouis.* Gloſſ. *in pragm. ſanct. tit. de pacifie. poſſ. in verb. triennio col. 3.* Rebuff. *tit. de reſcript. ad beneſic. fol. 127. n. 26. in praxi.*

DEFINITIO LXXXIV.

Si reſignatio abſenti facta ſit & reſignatarius ante acceptationem deceſſerit.

EX reſignatione non prius acquiritur ius reſignatario quam admiſſa fuerit reſignatio à Summo Pontifice vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habeat.[1] Sed & apprehenſionem poſſeſſionis ſecutam eſſe neceſſe eſt, ſaltem ex vna parte, Alioqui cenſetur quilibet à iure ſuo velle recedere.[2] Sed neque admiſſam eſſe reſignationem ſufficit ſi facta ſit abſenti quovſque ſecuta ſit acceptatio per ratihabitionem.[3] Vnde illud eſt vt ſi is cui facta fuerat reſignatio deceſſerit in curia poſt admiſſam quidem reſignationem, ſed ante ſecutam acceptationem, non tamen beneficium in curia vacaſſe cenſeatur.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. fin. de renunciat* Rebuff. *in praxi tit. de reſign. n. 11. & 12.* Gloſſ. *in pragm. ſanct. de pacific. poſſ. in verb. renunciat.*
2 Caſſad. *deciſ. 4. de reſtit. ſpoliat. n. 2. & 10.* Text. cum gloſſ. *in cap. dilecto, in verb. receptiſti de præb.*
3 *Cap. ſi tibi abſenti, de præb. in 6.*
4 Notat Imol. *in clement. fin. vt lit. pendent. n. 17.*

DEFINITIO LXXXV.

De beneficij poſſeſſione non niſi cum literis & per apparitorem aſſequenda.

AD habendum ius in beneficio vitiúmque intruſionis excludendum non ſufficit vt quis titulum iuſtum & validum habeat, ſed illud præterea requiritur vt poſſeſſionem nactus ſit per manus executoris, & vigore literarum ab habente ad habentem poteſtatem.[1] Alioquin ſicut dicitur prædo quiſquis beneficij poſſeſſionem nanciſcitur abſque literis, Ita & qui cum literis abſque miniſterio executoris & propria auctoritate, intruſus dicendus eſt, adeóque ius ſuum amittit ſi quod habebat.[2] Quod in rebus quoque profanis & temporalibus non diſſimiliter obtinet.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. miles 6. §. qui iudicati. D. de re iudic. l. extat. 13. quod met. cauſ. l. creditores 3. Cod. de pignor.*
2 *cap. cum qui de præb. in 6.* Rot. *deciſ. 10. n. 1. vt lit. pendent. in nouis.* Dyn. *in cap. 1. de reg. iur. in 6.* Rebuff. *in praxi beneſ. tit. de miſſ. in poſſ.* Gloſſ. *13. n. 5. & 8. fol. 38.*
3 *dict. §. qui iudicati. & leg. ſi ex ſtipulatione vbi DD. de acquirend. poſſeſſ.*

ſi affecta eſſent ſedi Apoſtolicæ,& vacarent in manibus Papæ pro tempore exiſtentis,non videri finitum morte,[3] Ob idque potuiſſe delegatum vnire beneficia etiam quæ poſt delegantis obitum vacaſſent,ſi modo viuo eo Pontifice qui mandauerat, accepiſſet mandatum & bullas vt loquuntur fulminari curaſſet,[4] Dum ne quid aliud obſtaret. Solent enim huiuſmodi mandata de vniendo reuocari generalibus ſequentium Pontificum conſtitutionibus,ſi non ſortita ſint effectum viuo eo mandante,[5] Exceptis tamen iis vnionibus,quæ ex auctoritate Concilij Tridentini factæ ſint, aut etiam ex cauſa per Concilium permiſſa. Itaque cum Claudius de Granier tum Gebennenſis Epiſcopus vitæ morúmque ſanctimonia ac pietate antiquis illis patribus & Epiſcopis comparandus,ex mandato Sixti V. Pontificis maximi poſt eius tamen obitum vniſſet prioratum d'Inelafort cum Seminario,quod in ſua diœceſi ex præcepto Concilij Tridentini erudiendis quatuor & viginti pauperibus erigi debuerat, Placuit non poſſe vnionem impediri ex eo ſolo, quod poſt mandantis mortem facta fuiſſet.Tametſi ſeminarium illud nondum erectum eſſet,quoniam prius erat vt dotaretur, quam vt erigeretur. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.48.ſup.de ſacr.Eccleſ.

1 *§.rectè,Inſtit.de mandat. can.licet, & c.gratum, Extr. de offic. deleg.*Rota *dec.12.eod.tit.ex c.ſi cui nulla de preb.in 6.*
2 *l.Si vera non remunerandi 12 §.vlt.D.mandat.*
3 Tanquam quod eſſet collatum in id tempus, quod futurum eſſet poſt mortem quoque Pontificis mandantis.
4 Mandatum enim acceptum & executioni mandari cœptum eſſe oportet, quia facilius reuocatur mandatum re adhuc omnino integra *d.§.rectè.*
5 Sed qui tales conſtitutiones allegat vt reuocationem probet eas probare debet. *l.2.l.eum qui mutatam 22.D.de prob.*
6 Quicquid enim fit à Summo Pontifice in executionem ſtatutorum Concilij,quod perpetuum eſt,id quoque perpetuum & inuiolabile eſſe neceſſe eſt.
7 Eſt enim dos ſeminarij neceſſarium antecedens ad ferenda onera ſeminarij, vt dicimus de dote quæ datur marito ad ferenda onera matrimonij *l.pro oneribus 20. C.de iur.dot.*

DEFINITIO XXVII.

De Equitum Hieroſolymitanorum incapacitate.

EQuites Hieroſolymitanos ſicut religioſi ſunt triplici; voto obſtricti, ita & cæterorum religioſorum exemplo cuinſlibet ſucceſſionis incapaces eſſe conuenit.[1] An ita vt nec legitimam portionem in parentũ bonis petere poſſint, ſi iam eo tempore profeſſi religionem fuerint, quo pater aut mater deceſſerit?[2] *Ita Senatus* viſum eſt in cauſa diſcuſſionis bonorũ illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe viduæ illuſtris D.Ioãnis Comitis de la Chambre 4.Id.April.1593. Siue quod qui ſucceſſionis inteſtati ſunt incapaces regulariter[3] à legitimæ petitione repellantur,[4] Siue quod ex edicto Sereniſ.Ducis noſtri Diui Emanuelis Philiberti habeãtur religioſi omnes pro mortuis.[5] Itaque nec partẽ quidem faciunt, tantum abeſt, vt ad partem admitti poſſint.[6] Sunt igitur Equites iſti deterioris apud nos conditionis quã ſint apud Gallos,apud quos ſunt capaces ſucceſſionum omnium quod ad vſumfructum,licet non ad proprietatem.[7]

1 Ex edicto ſcilicet Ducis ſereniſ.Emanuelis Philiberti, de quo ſcripſi *Defin.2.ſup.& Defi.41.tit.præced.*
2 Nam ſi poſteaquam patri vel matri ſucceſſerunt facti ſunt religioſi,non ideo mutatur aut impeditur ius ſucceſſionis.
3 Sunt enim quidam caſus, in quibus noſtri aliam rationem conſtituunt legitimæ portionis,aliam ſucceſſionis. De quibus ſcripſi in priori parte He nichiliadis, De errore pragmat.
4 Cum legitima ſit portio portionis ab inteſtato contingentis, *l.Papinianus 8.§.ſi quis ex mortuis,D.de inoff. teſtam.l. cum quæritur 8.l.quæ nuper,31.C eod.tit.*
5 Mortuo autem legitimam deberi nemo dixerit, aut ei qui habeatur pro mortuo *l.ſi necem,4.§ ſi deportatus de bon. libert.* Bart. & alij *ad Auth.nouiſſima,C.de inoff.teſtam.*
6 Regulariter enim non facit partem qui nec admittitur nec admitti ſperatur ad partem,*d.l.Papin.8.quoniam autem,D.eodem.*
7 Vt refert Ioannes Papon.*lib.1. Syntagm.tit.10.§.4.*

DEFINITIO XXVIII.

De officiali eiuſque vicario.

NOn modo eum qui Eccleſiaſticæ præeſt iuriſdictioni, quem officialem vocant,ſed etiam eius vicarium in hac præſertim alma Camberij ciuitate,totiuſq; Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate inſignitum eſſe oportet cum iudicandi munere fungatur,[1] & de iis plerumque rebus iudicandum habeat,quæ magni momenti ſint ac difficillimæ diſceptationis, vt puta de fœdere matrimonij & iure beneficiorum, quod ad petitorij cauſam attinet.[2] Nec quod iis caſibus poſſit ex Adſeſſoris ſententia ius dicere idoneã præbet excuſationem. Honeſtius enim eſt publicéque vtilius vt ea ipſa ſit eruditione præditus, quæ faciat ne in ſingula momenta Adſeſſorum auxilium implorare cogatur, tantóque grauioribus ſumptibus litigatores onerare.[3] Cum tamen Epiſcopus noſter Gratianopolitanus Cantorem Sãctæ Capellæ in Officialis ſui vicarium elegiſſet idque non ſine exẽplo factum eſſe conſtaret, Quaſi Eccleſiaſtica dignitas eruditionis & Doctoratus loco eſſe poſſet, Viſum eſt æquiſſimũ illud temperamentũ,vt neque hic vicarij officio fungi prohiberetur,neque confirmatio quam à Senatu petebat ei cõcederetur, Ne culpam Epiſcopi qui Doctorem eligere debuerat,nec tamen vt id faceret cogi per nos poterat approbaſſe videremur,noſtrámque feciſſe cui auctoritatẽ noſtram accommodaſſemus.[4] *Ita Senatus* in perſona M. D. 17. Cal. Ianuar.1593.

1 Debet enim etiam Epiſcopus ſcire leges vel ob hoc ipſum vt melius ſciat canones,*Canon.Epiſcopus*,vbi Gloſſ.*in fin.37. diſt.*
2 *Cap.1.de adfin.& conſanguin.*
3 Nam neque Epiſcopus neque vicarius Epiſcopi aliorum doctrina egere debet, *Can.qui Eccleſiaſticis,* iunct.Gloſſ. *in verb. quærant,36.diſtinct.*
4 Noſtra enim facimus ea,quibus auctoritatem noſtram impertimus,vt ſcribit Iuſtin.*in conſt.de confirm.D.*

DEFINITIO XXIX.

De ſigillo ordinariorum, aliorúmque collatorum.

NEc ſubſcriptio nec ſigillũ magni Abbatis Cluniacenſis aliarúmque ſimilium perſonarum vllam apud nos fidem facit donec ſit recognitum.[1] Aliud eſt in ſubſcriptione & ſigillo ordinariorum,Epiſcoporum ſcilicet ac Metropolitanorum adeóque eorum omnium,qui vice & partibus ipſorum funguntur, propterea quod ordinariam publicámque habeant poteſtatem & iuriſdictionem.[2] Neque aliud erit,ſi agatur de beneficio cuius collatio ſpectet iure ordinario ab Abbatem Cluniacenſem, puta de prioratu qui ſit ordinis Cluniacenſis. Etſi enim ratione huiuſmodi beneficiorum regularium non habet ordinarius fundatam intentionem, niſi eo caſu quo Abbas ipſe negligens fuerit in prouidendo,[3] non tamen facere poteſt qualitas beneficij,vt Abbatis ſubſcriptioni aut ſigillo maior fides conſtare debeat.[4] *Ita Senatus* in cauſa R.D.Ludouici Marin. & Caroli Emanuelis Pomei,11.Cal.April.1596.

1 Ne falſo comminiſcendo via aperiatur. Tam enim facilè eſſet falſum ſigillum,quã falſam ſcripturam comminiſci *l. cum ab initio 4. & ſeqq. D.teſtam.quem aper.*
2 Ideoque ſigilla eorum quaſi publicè cognita pro recognitis habentur, & publicam fidem faciunt. Ea demum namque ſigilla ſunt recognoſcenda,quæ ſunt ignota non quæ iam nota, *can. 1. vbi gl.in fin.diſt.98.*
3 *Cap.1.& tot.tit.de ſuppl.neglig.prælat.*
4 Ob rationem poſitam *num.1.* Nam cum ſigillum ſit incognitum non eſt ei fides adhibenda,nec ſi mille talia ſigilla eſſent,*c.quod ſuper his,Extr.de fid.inſtrum.*Gloſſ.*in d.can.1.in fin.diſt.98.*

DEFINITIO XXX.

De Monachorum incapacitate etiam in bonis talliabilibus.

MOnaſticam & religioſam vitā profeſſus ſiue expreſsè ſiue tacitè adeo incapax eſt ſucceſſionis ex edicto Diui Principis noſtri Emanuelis Philiberti, de quo ſæpius ſupra diximus,[1] vt neque ſuccedere ipſe poſſit, neque monaſterio ſucceſſionis emolumentum quærere,[2] ſcilicet ab inteſtato. Nam ex teſtamento poteſt capere ad vtilitatem monaſterij ſi tale ſit monaſterium, quod bona habere poſſit.[3] Neque hac parte ſeparāda eſt cauſa proprietatis à fructibus.[5] Non enim plus iuris habere monachus poteſt in fructibus, quam in proprietate.[6] Nec ſi alimentorum cauſam velit prætexere, quia monaſterij ſumptibus, aut ſi mendicantium monaſterium proponas, de publicis eleemoſynis ali & exhiberi debet.[7] Inde fit vt defuncto patre, aut fratre alióve agnato dedititiæ, & vt aiunt talliabilis conditionis ſine liberis & condiuiſoribus, non magis poſſit hic impedire ius dominij & obuentionis, quam eſcheutam vocant, quam ſi eſſet mortuus[8], quia quod ad ſucceſſionis cauſam attinet, pro mortuo habetur qui ſucceſſionem nec ſibi nec alij acquirere poteſt.[9] Dicat aliquis fortaſſe, Edictum Principis quod de monachorum incapacitate factum eſt, non aliam rationem habere, quam vt bona in familia remaneant, & conſeruentur.[10] Non igitur prodeſſe debere domino feudi, qui cum ea bona ſibi vindicat, perinde adimit familię, atque ſi monaſterium ipſum ex monachi perſona ſuccederet.[11] Sed reſpondeo, non eo magis prohibendum eſſe dominū feudi vt iure communi vtatur in neceſſariam conſequentiam, poſteaquam conſtitutum eſt, vt monachus hic pro mortuo & incapaci habeatur.[12] Idémque multo magis obtinebit, ſi non de vniuerſalis ſucceſſionis obuentione agatur, ſed de rebus ſingulis inter alios fratres diuiſis, abſéte licet monacho & ob id non vocato ad diuiſionem, quod pro nullo & mortuo haberetur.[13] Nam ſi bona illa fuerunt talliabili conditione onerata, perinde ad dominum pertinebunt, ac ſi aut nunquam in rerum natura monachus fuiſſet, aut diuiſioni conſenſiſſet.[14] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Molard. & Fr. Claudij Vianey 5. Calend. Maij 1594.

1 Poteſt tamen reſeruare ſibi certa bona de permiſſu ſuperioris, dum ne per modum pacti. Boër. *quaſt.* 20. *num.* 1. poſt Cynum, *in auth. ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ.*

2 *Defin.* 2. *&* 27. *ſup. h. tit. & Defin.* 44. *ſup. tit. prox.*

3 Quomodo acquireret iure communi ſi ſuccederet, *Auth. ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ. can. liceat*, 19. *q. vlt.*

4 Non enim monaſteria omnia ſunt incapacia ſucceſſionum, vt dixi, *d. Defin.* 2. *n.* 8. *ſup.*

5 Quamuis ſoleat dici non eſſe permiſcendas cauſas vſusfructus poſſeſſionis & proprietatis, *lege penultima in principio. D. de acquir. poſſeſſ.*

6 Cum fructus percipiantur iure ſoli & dominij, *l. qui ſcit*, 25. *§.* 1. *D. de vſur.*

7 Not. *in d. Auth ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ.*

8 Cum religionis ingreſſus morti æquiparatur, *Can. placuit* 2. vbi gloſſ. *in verb. mortuus* 16. *q.* 1.

9 *l.* 1. *§ penult. de bonor. poſſ. contr. tab. l.* 4. *§. ſi deportat. D. de bon. libert. l.* 3. *§. ſed etſi patronus, De coniung. cum eman. liber. eius.*

10 Quia pertinet ad curam Principis, & ad vtilitatem reipublicæ vt familiarum dignitati conſulatur, *l.* 1. *§ ſed etſi ſeruus, D. de inſpic. ventr.*

11 Dominus enim directus omnia occupat iure peculij. Et quamuis non ſit heres, tamen impedit, ne alius quiſquam heres eſſe poſſit, vt de patre ſuccedente in filij bonis caſtrenſibus ſcriptum eſt, *in l.* 1. *&* 2 *D. de caſtr. pecul.*

12 *d. can. placuit* 16. *q.* 1.

13 Illi enim vocandi ſunt, qui ex actu lædi poſſent, & qui contradicendi ius haberent, *l. nam ita* 35. *D. de adop. l. qui poteſt*, 26. *de regulis iuris.*

14 Quia non poteſt haberi pro condiuiſore quantum ad ſuccedendi cauſam is, qui nec ad diuiſionem nec ad ſucceſſionem admitti poteſt, quique pro mortuo habetur, vt dixi.

DEFINITIO XXXI.

De ſingulari Franciſcanorum incapacitate.

NEque religioſi neque religioſæ virgines ordinis S. Frāciſci capaces ſunt ſuccedendi ex teſtamento, ne in mobilibus quidem: In immobilibus vero multo minus, nec ea quidem lege vt ſtatim cogantur vendere. In quo deterioris ſunt conditionis quam cæteri mendicantes, Si non à ſummo Pontifice obtinuerint diſpenſationem,[1] *Ita tractatum eſt* in cauſa virginum S. Claræ, & Petri Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Ibi tractat. Iul. Clar. *lib.* 4. *ſentent. in § teſtamentum, quaſt.* 29. *ad finem.*

DEFINITIO XXXII.

De religioſa monaſterium deſerere volente.

QVæ per triginta plus minus annos in monaſterio ſteterat religioſam & monaſticam vitam expreſſim profeſſa, cum breue Apoſtolicum impetraſſet, vt ſibi à monaſterio diſcedere & ad ſeculum redire liceret, quaſi per vim & impreſſionem metúmque reuerentialem & ante legitimos annos profeſſionem emiſiſſet,[1] Petebat à Senatu vt proximorum agnatorum citatio permitteretur ad cauſam coram iudice, quem ſummus Pontifex delegauerat diſceptandam.[2] Illi intercedebant, & procuratoris generalis auxilium implorabant, Quaſi non deberet Senatus permittere, vt de re tam odioſa honeſtiſque moribus contraria lis inſtitueretur, quod vix id citra ſcandalum fieri poſſet.[3] Item, quod ea ratione edicta Principis infringi viderentur, quibus diſtrictè prohibitum eſt, ne quis huiuſmodi perſonis ad parentum gentilium aliorúmque ſucceſſiones aditus aut regreſſus relinquatur.[4] Placuit non Senatus noſtri, ſed eius qui à ſummo Pontifice iudex delegatus eſſet cognitionē eſſe debere, nam reſcripti Pontificij auxilio iuuari eam oporteret,[5] Ob idque nihil cauſæ proponi cur petita citandorum agnatorum facultas ipſi eſſet deneganda.[6] Nam ſi ex litis euentu appareret & veram & iuſtam eſſe ſupplicationem, non futuram eam rem ſcandalo, quam ſummus ipſe Pontifex adprobaſſet.[7] Sin contra obreptum eſſe conſtaret, fore vt nulla reſcripti ratio haberetur.[8] Quod vero ad edictum Principis attineret, nihil contra factum iri, ſi ad ſucceſſiones parentum & agnatorum admitteretur filia, poſtquam auctoritate Pontificia deſiiſſet haberi pro religioſa: Cum nec talis vnquam fuiſſe videri deberet, ſi per vim aut metum ad profitendam religionem adacta probaretur.[9] Edictum ſiquidem eas demum perſonas ſucceſſionum incapaces facit, quæ religioſæ ſunt, & conſequenter quæ in eo ſtatu maneant, maneréque debeant quandiu viuunt,[10] Quia nec fieri poteſt vt profeſſio illa pro parte temporis valeat, & pro parte non valeat.[11] Sanè vix eſt, vt poſt tam longum tempus huiuſmodi ſupplicationes à iudice Eccleſiaſtico audiri propitiis iuribus debeant, non ſolum propter ſcandalum, ſed etiam tanti temporis lapſu ipſa quoque vis, ſi qua ab initio interueniſſet, purgata videretur.[12] Quanquam non deſunt exempla talium diſpenſationum ex cauſa conceſſarum, adeoque à ſuprema Pariſienſi Curia, vt quidam referunt, approbatarum.[13] *Ita Senatus* pro Domina Sebaſtiana de la Chambre tunc Abbatiſſa du Beton contra fratres Dominos Marchionem Comitem & Vicecomitem de la Chambre 8. Id. Maij 1595.

1 Hoc enim caſu permittitur de monaſterio exire, *can. puella, & can. ſicut* 20. *q.* 1. gloſ. notab. *ad d. cauſ.* 20. *in princ. cap. cum virum, & c. cum ſcimus, Extr. de reg.*

2 Nam & eo caſu quo poteſt quis de monaſterio exire ex iuſta cauſa, vtique neceſſaria eſt cauſæ cognitio, nec poteſt quis propria auctoritate ſibi eam licentiam exeundi dare, *d. can. puella & can illud autem, iunct. gl.* 20, *q.* 1.

3 Non

3 Non minus enim qui ſunt monaſterio traditi à parentibus debent ibi permanere quam qui propria profeſſione ſe monaſterio mancipauerunt, *can. addidiſtis cum ſeq. 20. q. 1.*

4 Dixi *Defin. 36. ſup.*

5 Eſt enim hoc iuriſdictionis mere Eccleſiaſticæ non ſecularis, *d. can. illud autem* [illegible]

6 Alioqui eſſet hoc impedire iuriſdictionem Eccleſiaſticam & delegati, cum nihil poſſit iſte ſtatuere niſi parte citata, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudicat.*

7 Licita enim ſunt omnia quæcunque ſacroſanctæ ſedis auctoritas comprobat, de cuius poteſtate dubitare ſacrilegij inſtar eſt, *l. ſacrilegij 5. C. de diuerſ. reſcript.*

8 Cum ſacrilegus etiam ille ſit qui Papæ mentitur, *can. ſerpens* iunct. Gloſ. *in verb. quid Deo diſt. 1 de pœnit.*

9 Conſtio enim abſoluta impedit obligationem *d. can ſicut 20. q. 1.* Gloſſ. *in dict. cauſ. 20. q. 3. in prin. in verb. quod autem, cap. maiores, Extr. de Baptiſm. cum locum Extr. de ſponſalib.*

10 Cui enim de monaſterio exire conceditur, is nec monachus vnquam fuiſſe videtur, *dict. can. puella, verſ. cum ergo 20. quæſt. 2.*

11 Non magis quam vt eadem perſona pro parte viuere & pro parte mortua eſſe exiſtimetur, *arg. l. vlt. C. de ſent. paſſ.*

12 Gloſſ. *in d. can. ſicut verſ. illud autem, c. is qui de reg. iur. in 6.* Rebuff. *in tract. de breui Apoſtol.* [illegible]

13 Papon. *in ſyntag. areſt. tit. de appell. tanquam ab abuſu.*

DEFINITIO XXXIII.

Monachum ſine conſenſu ſuperioris nihil agere poſſe.

Certum eſt Monachum ſtare in iudicio non poſſe ſine licentia ſui ſuperioris,[1] non ſolum ſi proprio nomine agat, ſed etiamſi procuratorio,[2] Adeo enim neque velle neque nolle habet, vt nec Papa effici poſſit ſine conſenſu ſuperioris.[3] Conſenſum tamen illum, & auctoritatem ſufficit quomodocumque interuenire, id eſt, tametſi conſenſus capituli nullus accedat. [4] *Ita tractatum eſt* ex tempore in cauſa R.D. Abbatis d'Aulps & N. Beneuis 4. Id. Iun. 1595.

1 *can.* Monachi 16. q. 1. Specul. *tit. de Actor verſi. item excipitur, contra alterum,* Caſſan. q. 43. n. 1. Franciſ. Marc. *deciſ. 588. n. 1. part. 2. & q. 727. num. 1. p. 1.*

2 Idem Marcus *deciſ. 140. num. 5. lib. 2.*

3 Idem Marcus *q. 283. n. 6. lib. 1.*

4 Quia non reperitur hoc de iure cautum, vt capituli conſenſus debeat interuenire. [Poteſt tamen impetrare licentiam teſtandi à Papa & a ſummo Pœnitentiario, ſed non ab alio]

DEFINITIO XXXIV.

De iure commendatarij perpetui in monachos.

Commendatarius monaſterij perpetuus licet non ſit profeſſus regulam ordinis, cuius eſt monaſteriū, habet tamen in monachos eandem prorſus iuriſdictionem, quam haberet ſi ex vero titulo beneficiū poſſideret: quia pro vero prælato & titulario habetur, etiā quod ad hoc, quandoquidem commenda ipſa titulus eſt diſpenſatoris:[1] Nec inter commendatarium & titularium Eccleſiæ rectorem effectu ipſo quicquam intereſt, ſed nominis tantum ſono: præſertim ſi ponas commendatarium perpetuum, qui ſane in iis omnibus quæ ſunt iuriſdictionis & adminiſtrationis pleniſſimam habet poteſtatem.[2] Nec aliud in ſecularis beneficij commendatario obſeruatur.[3] Illa ſanè diſtinctio neceſſaria eſt, an commendatarius ſit Apoſtolicus necne, id eſt, an à Summo Pontifice, an ab ordinario conſtitutus. Nam & ordinarius commendare beneficium ad breue tempus, id eſt, ad ſemeſtre poteſt:[4] Sed ita tamen vt commendatarius ſolam cuſtodiam habeat, aut ſi mauis adminiſtrationem cuſtodiæ cauſa,[5] non etiam iuriſdictionem. Intellige niſi & antiqua & inueterata conſuetudine iuriſdictio probetur acquiſita. Nemo enim dubitat quin ex antiqua longóque vſu recepta conſuetudine iuriſdictio acquiri poſſit[6] etiā per priuatum,[7] quia & per legem id fieri poſſet.[8] At quid ſi in monaſterio cuius Abbas commendatarius eſt, aliquis ſit ex monachis eundémque ordinem profeſſis clauſtralis Prior, vt vocant, qui haud dubiè pro officij ſui iure habet iuriſdictionem in monachos, An eo minus habebit ſuam in eos iuriſdictionem commendatarius? Minimè. Quid enim ſi Prior ipſe corrigendus & emendandus ſit? Quis niſi commendatarius corriget?[9] Adde quod & huiuſmodi officium eſt amouibile ad nutum Abbatis, ſicut cætera omnia quæ appellant manualia, Adeo vt nec monacho qui huiuſmodi officio per Abbatem ſpoliatus fuerit remedium poſſeſſorium competere poſſit.[10] Itaque cum vir clariſſ. D. Claudius de la Coux Abbas Ambroniacenſis commendatarius iuriſdictione ſua in monachos vſus eſſet ad morum correctionem, illi autem tanquam ab abuſu appellaſſent, Senatus celeberrimo arreſto pronunciauit reiiciendam appellationem, Abbatique tam ex iure, quam ex conſuetudine permittendam morum correctionem. 15. Cal. Ianuar. 1591. Iunge Definit. 6. infr. de appell. tamquam ab abuſu, [Idémque poſtea me præſide pronunciatum eſt pro R. D. Aymone Mermerio priore de Beluaux contra Menachos eiuſdem monaſterij, ſed adhibito tamen hoc æquiſſimo temperamento, vt non aliter iuriſdictionem hanc exercere poſſet commendatarius quàm ſi in beneficio ipſe reſideret & ordinarius prælatus eiúſve vicarius abeſſet, cuius ſanè iuriſdictionem præcipuam conſeruari, & ſaluam eſſe conuenit vt commendatarij iuriſdictio tantum ſubſidiaria eſſe videatur. Latum eſt SC. 2. Decemb. 1617.]

1 Alfonſ. Hoyeda Hiſpan. De incompatibilitate beneficiorum *lib. 1. c. 14. n. 99. & ſeq. vſque ad* 104 Boër. *dec. 271. n. 3. 4. & 5.* vbi ait hoc procedere etiam in Priore ſeculari, & ita obſeruari in Gallia & Italia. Chaſſan. *in conſuet.* Burg. *tit. de ſucce. de baſtardis in rub. §. 5. verb. mihi & ver. item etiam dicitur.* Rebuff. *in conc. Tit. de pacif. poſſ. n. 56.* vbi refert ita fuiſſe iudicatum Ioann. Gall. *quæſt. 8. & ſequentibus.* Guid. Pape *q. 152.* Roman. *conſ. 150.* vbi Mandol. *in addit. & in reg. de infirm. reſign. q. 15.* Paul. Bongal. *in tract. de irreg. & diſpen. ſ. c. de diſpenſat. commendatarij. part. 4 n. 5. & 8.* Probus *in addit ad Cardinal* vbi etiam teſtatur de communi *in c. nemo. de elect. in 6. n. 13. 14. 15. & 30.* vbi ſcribit in hæc verba: Commendatarius perpetuus melius cenſetur verus Abbas & prælatus & maior in his, quæ ſunt iuriſdictionis & adminiſtrationis prælaturæ, quam titulationis. [Iunge Nauarr. *lib. 3. conſ de præb. conſ 6. n. 2. & lib 4. conſil. de clandeſt. poſſ. conſil. 2.* vbi ait commendatarios eſſe veros prælatos, & poſſe facere quicquid titulares poſſunt. exceptis iis quæ per commendatarias literas excipiuntur, Emanuel Rodericus *q. 25. art. 7.* vbi multos.]

2 Poteſt enim omnia quod ad effectum, quæ poteſt verus titularius, etiam ſi non ſit ordinem profeſſus vt ſupradicto loco Probus infert.

3 Boër. *d. deciſ. 271. n. 3. 4. & 5.*

4 Rebuff. *in tract. de commend. n. 51. Dixi Defin. 9. & 10 ſuprà tit. præced.*

5 Cum nihil aliud ſit commendare quam deponere, *l. Lucius 24. depoſit.*

6 Gloſſ. *in c. cum contingat de for. compet. in verb. vel conſuetudine*

7 panom. *in d. cum contingat, n. 9.*

8 Bart. *in l. viros in fin. C. de diuerſ. offic. lib. 12.* Iaſ. *in l. mores col. 9. de iuriſd. omn. iudic.* Conſuetudo autem habet vim legis, *l. de quibus 32. de legib.*

9 Superioris enim eſt corrigere omnes qui ſunt inferiores, *c. irreprehenſibilis. Extr de appell.* Gloſſ. *in can. 1. in verb. corrigere 18. q. 2.*

10 Rom. *conſ. 80.* Rebuff. *in concord De pacif. poſſ. num. 273. & 274.* Bellam. *deciſ. 256.* boër. *deciſ. 272.* Felin, *in cap. cum dilecta, col. 9. verſ. monachus, de reſcript.*

DEFINTIO XXXV.

De iudice commendatarij perpetui.

Clericus tamen ſecularis beneficium regulare poſſidens in commendam ex Apoſtolica diſpenſatione non cum habet in cauſis ſuis iudicem qui regularis ordinis ſuperior eſt, ſed Epiſcopum ordinarium diœceſeos,[1] quia cum nihil proprij iuris habere cenſeatur in beneficio, cuius plena proprietas adeoque poſſeſſio reſidet penes ſummum Pontificem commendantem,[2] non debet eius conditio fieri deterior vt ſuperiorem ordinis in iudicem ordinarium habeat, qui ipſe nullius eſt ordinis.[3] *Ita Senatus* pro Emanuele Philiberto Pomeo contra monachos Prioratus de Beluaux 16. Cal. Iul. 1591.

no[…]ati, quod Procuratoris Principis [7] iuſiurandum eſt, iiſdémque prorſus verbis conceptum. *Ita Senatus* in cauſa quadam oppidanorum d'Arben menſe Mart. 1593.

1 Nam & Aduocatus fiſci, qui & Adocatus Principis dicitur, ex officij, ſui neceſſitate intentionem delatoris exequi cogitur, *leg. 5. §. Aduocatum fiſci, D. de his quæ vt indign. auſer.*

2 Vt eo caſu Iudicis delegati, non accuſatoris partibus fungatur.

3 Sufficit enim, vt ſit pars corporis Senatus.

4 *Arg. l. cum prætor, 12. §. 1. in illis verbis,* propter vim imperij, *D. de iudic.*

5 Non magis quam idem accuſator & teſtis, *l. omnibus, C. de teſt.* aut idem accuſator & Iudex, *leg. vnic. Cod. ne quis in ſua cauſ. iudic. vel ius dic.*

6 Aliud enim ſicuti munus ita & iuſiurandum eſt Senatoris, aliud Aduocati Principis aut Procuratoris generalis.

7 Quem vulgo Procuratorem generalem, ſicut & Aduocatum Principis Aduocatum generalem appellamus.

TIT. VII.
DE SENATORIBVS.

DEFINITIO I.

Stipendia cœpti trimeſtris tranſmittuntur ad hæredem Senatoris.

DIEM functo Senatore aut Præſide intra trimeſtre quod Senatoris ſtipendiis præſtandis conſtitutum eſt, totius trimeſtris ſtipendium hæredibus eius debetur, [1] at ex diuerſo, ſi poſt inchoatum trimeſtre in ampliſſimum ordinem quis cooptatus ſit, plerique putant, nihil ei pro toto eo trimeſtri præſtandum eſſe, & ab initio duntaxat ſequentis trimeſtris ſtipendia mereri debere. Ideo fortaſſe quod fauore dignitatis cœptũ tempus habendum ſit pro completo, vt euenit in cæteris ferè omnibus cauſis fauorabilibus, [2] non item quod finitur pro cæpto. Sed tamen humanius eſt, vt ab eo ſaltem ſtipendia debeantur, à quo dignitati ſeruire cœpit, [3] *Ita Senatus* 3. Non. Mart. 1593.

1 *l. diem functo 4. D. de offic. ad ſeſſ. leg. ſed addes 19. §. vltim. D. locat. leg. poſt duos 15. Cod. de aduocat. diuerſ. iudic. leg. 1. Cod. de primipil. lib. 12. titul. 63.*

2 *l. in ſingulos 8. D. de ann. legat.*

3 Ne honor, qui tãtum onus admixtum habet, ſit ſine honorario *contra l. ſecundum naturam 10. D. de reg. iur.* [Et ob eam nimirum cauſam non licet Senatori honorarium vllum ab alio accipere quam à ſuo Principe. Non ſolùm ſi alius Princeps aliquis Senatori tanquã bene merito annuum aliquid dare vellet quod certè nimis ſuſpectum eſſet, maléque de Senatoris erga Principem ſuum fide ſuſpicandi cauſam præberet, ſed etſi priuatus quilibet etiam legari nomine & adiecto etiam, ſi voles, onere præſtandi opem & conſilium liberis quos fortaſſe aut impuberes relinquat teſtator, aut variis litium periculis inuolutos. Principis itaque conſenſum & voluntatem exquiri in eam rem neceſſe eſt, & impetrari diploma poſtmodum à Senatu ipſo adprobandum. Sed nunquam niſi ea lege vt à cauſis donatoris aut liberorum ipſius in Senatu iudicandis Senator abſtineat. Ita Senatus in perſona clariſſimi viri D. Antonij Charpenei Senatoris meritiſſimi, qui annuæ penſionis legatum ex eiuſmodi cauſa acceperat à D. Ant. de Michal Sine die.

DEFINITIO II.

Diſſentientibus Senatorum votis, quæ ſententia debeat præualere.

INter pares numero Senatores ſi diſſonæ ſententiæ proferantur, ſolet Senatus noſtri Præſes ex integro ſingulos rogare, vt aliis in aliorum ſententiis tranſeuntibus vincat tandem ea pars, quę numero potior reperitur. Quanquam enim melius cum rebus humanis ageretur, ſi ponderarentur ſententiæ, non numerarentur: [1] pertinet tamen ad Senatus auctoritatem, vt quæ numero vincint ſentẽtia, eadem rationis quoque pondere ſuperior eſſe exiſtimetur, [2] ne alioqui, quod longè periculoſiſſimum & indigniſſimum futurum ſit, oriatur cõtentio inter fratres, ſi de ſingulorum dignitate ac eruditione æquè ac de litigantium iure diſceptari oporteat. [3] Quæ res etiam facit, vt neque ætatis ratio vlla habeatur, [4] neque in pari vototum numero vincat ea pars, cui Præſidis ſuffragium, ſi nihil concurrat aliud, patrocinatur. In quo vt in aliis pleriſque Senatus noſter diſſidet à Pedemontano. [5] Eos namque in ampliſſimum ordinem referri conuenit, qui tanta, ſi non eloquentiæ, ſaltem eruditionis laude præfulgeant, vt iis ad gerendam & ſuſtinendam Præſidis dignitatẽ nihil præter ipſum dignitatis nomen dedit. [6] Quid ergo ſi in prima quiſque opinione perſeueret? Vincet vtique ea pars quæ fauorabiliorem puta matrimonij, dotis, teſtamenti, libertatis aut pietatis cauſam tuebitur. [7] Quod ſi cætera omnia ſint paria, vincet reus hoc ipſo, quo actore fauorabilior eſt. [8] Idque in cauſis potiſſimum criminalibus, quoniam longè tutius ſit, in dubio nocentem abſoluere, quam innocentem condemnare. [9] At ſi paribus iam Senatorum ſententiis ad Præſidem deuentum ſit, humanius quidem faciet ille adeoque prudentius, ſi in mitiorem deſcendat ſentẽtiam, ne ſolus videatur irrogaſſe condemnationem, quam potuit impedire. [10] Sed ſi tam certo conſcientiæ ſuæ iudicio conſtringi ſe ſentiat, vt ad condemnandum procliuior eſſe debeat, quam ad abſoluendum, ſententiam ſuam pro arbitrio dicere non prohibetur. Nam etſi ea præcedentium votorum ratio eſſet, vt Præſide paucioribus ſe adiungente fierét pares numero ſententiæ, quæ alioquin futuræ impares erant, licet cauere bonus Præſes debeat quantum poteſt, ne quod aiunt Senatum diuidat, & ita iudicandam rem impediat, non eſſet tamen cogendus in eam ire ſententiam, quam à iuris aut æquitatis ratione alienam eſſe arbitraretur. [11] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Plin. *lib. 2. epiſt. 12.* Argumentum peſſimi turba eſt, inquit Seneca *c. 2. de vit. beat.* facit *l. 1. § ſeq. neque ex multitudine, Cod. de veter. iur. enucl.*

2 *l. quod maior. 19. D. ad munic. l. aliud eſt 160. § refertur, de reg. iur. l. nominationum 46. C. de decur. lib. 10.* Vnde lex illa Romanorũ de qua Cælius apud Ciceronem 8. epiſt. lib. 8. *Quod eorum iudicum maior pars iudicarit, id ius ratúmque eſto.*

3 Nam vt eſt apud Martialem, *Qui volet ingenio cedere, rarus erit.* Maximè propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem, *l. item ſi vnus 17. §. principaliter, D. de recept. arbitr. l. quia poterat 4. D. ad SC. Trebell.*

4 Contra quam ſentiat Matth. de Afflict. *deciſ. 1.*

5 In quo vincit ea pars cæteris paribus, quæ pro ſe habet votum Præſidis, præterquam in criminalibus, vt refert Anton Theſſaur. *deciſ. 1. n. 5. & 13. & dec. 2.* iunge Franciſc. Marc. *deciſ. 5. lib. 1. & dec. 405. lib. 2.*

6 *Arg. l. 1. §. his cunabulis, D. de offic. præf. præt. l. ſi pars 8. de inofficioſo teſtamenti.*

7 *l. inter pares 38. D. de re iud. l. duo ex tribus 39. eod.* quam tamen de delegatis Iudicibus malè accipit Theſſaur. ſupra dicto loco. Tractat enim de ordinariis, quos olim dari à magiſtratibus & iudicari iubere, ordinatij iuris erat, *ante l. 2. C. de ped. iud.*

8 *l. fauorabiliores 125. de reg. iur. d. l. interpres.*

9 *l. abſentem 5. D. de pœn.*

10 In dubio enim præualere debet ea ſententia, quæ humanior eſt *l. ſemper 56. de reg. iur.*

11 *Arg. l. Pomponis 36. D. de re indic.* quæ permittit Iudici, vt pronunciet ſibi non liquere, ne contra quam ſentiat cogatur vel abſoluere, vel condemnare, licet placeat Paulo & Pomponio, non idcirco ſententiam impediri, ſi alij Iudices conſentiant. [Quoties tamen in publico auditorio duo vel tres ſiue Præſides ſiue Senatores, dicunt ſibi non liquere, non ſolet Senatus quicquam ex tempore pronunciare tametſi maior pars in aliquo pronunciando conſentiat, ne Senatuſconſultum inauditis & neglectis iis qui ſententiam in promptu dicere no uerunt redditum videatur. Sed tum id obtinet cum cæteri qui ex tempore pronunciari vellent, ſex votorum conſentientium numerum non implent. Ita Senatus Cal. Febr. 1613. Nam ſi impleant, difficile eſt vt propter quorundam dubitationem aliorum vota debeant impediri. Nam etſi qui dubitant abeſſent, vel apertè contradicerent, Senatuſconſulti tamen pronunciationem non remorarentur. *d. l. 36. de re iud.*]

DEFINI

DEFINITIO III.

Quando coniungendæ ſint diuerſæ Senatorum ſententiæ, vt ea vincat, in qua maior pars conſentit.

EX vndecim Senatoribus inter tres litigatores cognoſcentibus, ſi quinque pro primo ſentiant, quatuor pro Secundo; reliqui pro Tertio, conſtat non poſſe videri definitum negotium,[1] quia nec dici poteſt, in quo maior pars conſenſerit.[2] Idémque eſt, ſi ex eodem numero quinque condemnandum putent reum vltimo ſupplicio, quatuor relegandum alij pœna pecuniaria plectendum.[3] Etſi enim videntur omnes in eo conſentire, vt capitalis pœnæ abſolutio ſequatur,[4] quænam tamen pœnam irroganda ſit, ex ſententiarum numero diſcerni non poteſt, quòd neque pares ſint,[5] neque ſi omnes iungantur, alia aliis ſuperior.[6] Non enim vnum pœnæ genus in alio continetur, ſed diſtinctæ ſunt, prorſúſque ſeparatæ, vt delictorum ita pœnarum ſpecies.[7] Diuerſum erit, ſi ex vndecim quinque reum condemnent in centum, quatuor in quinquaginta, cæteri in triginta. Tunc enim minimam condemnationem ſpectabimus,[8] non ſolùm quod id fauor rei poſtulare videatur,[9] ſed etiam quia licet maior pars in quinquaginta conſentire videatur, cùm maiori ſummæ minor inſit.[10] ſequenda tamen potius eſt ea condemnatio, in qua omnes conſentiunt, quam in qua maior pars duntaxat. Hæc namque tunc ſpectatur, cum in nullo omnes conſentiunt.[11] Sine die.

1 Specul. *in tit. de ſentent. §. iuxta, num.* 3. quem refert & ſequitur Theſſaur *deciſ.* 1. *n.* 12.
2 *l. Pomponius* 38. *l. duo ex tribus* 39. *de re iudic. l. item ſi vnus* 17. *§. principaliter, de recept. arbitr.*
3 Vide Gell. *lib.* 9. *c.* 15. Titium Burgenſ. *lib.* 1. *locor. controuerſ. cap.* 1.
4 Qua ratione mouetur Theſſaur. *dict. n.* 12. vt pro reo in hac ſpecie pronunciandum exiſtimet. ſed malé propter rationem, quæ ſequitur in Definit.
5 Itaque non poteſt hic locum habere *l. inter* 32 *de re iudic.*
6 Quia ſententiarum diuerſitas in pœnis, quarum aliæ aliis non inſunt, impedit omnino ne ſententiæ iungi poſſint.
7 *l. perſpiciendum* 11. *l. aut facta* 16. *& paſſ. D. de pœn.*
8 *d. l. inter pares, §. vlt.*
9 *Arg. l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur. cum ſimilib.*
10 *l.* 1. *§. ſi ſtipulātei, de verb. obligat. l. quoties* 9. *§.* 2. *D. de hered. inſtit.*
11 Legibus ſuprà citatis *n.* 2. quibus adde *l. diem proferre* 27. *§. inde quæritur D. de recept. arbitr.* Atque ita eleganter & verè concludit aduerſus Alciatum Cuiacius *lib.* 12. *obſeru. c.* 16. vbi vidé itémque Iaſonem *in d. l. inter pares. n.* 7 *& gloſſ. in c.* 1. *de arbitr. in* 6. quamuis Alciati ſententiam in Senatu Pedemontano obtinere teſtetur Teſſaur. *d. deciſ.* 1. *n.* 10 Adde Ioannem Garſiam non inelegantem ſcriptorem *in tract. expenſ. & melior. c. vlt. n.* 8.

DEFINITIO IV.

In ferendis ſententiis & interrogandis quis ordo ſeruari debeat.

IN rogandis Senatorum ſententiis ita obſeruari moris eſt apud nos, vt non à iunioribus, id eſt, qui minori ætate ſint,[1] ſed à relatore primum, deinde ab iis, qui poſtremi in ampliſſimum ordinem cooptati ſunt, cuiuſcunque tandem ſint ætatis & eruditionis, Præſes incipiat ipſéque vltimus ſententiam dicat.[2] Non tamen vſque adeo huius moris obſeruandi neceſſitate adſtringitur, vti ne poſſit pro arbitrio quem primũ velit rogare. Quod non ſemel à clariſſimo & præcipui apud noſtros nominis Præſide Catharino Pobello quondã factitatum audio, vt tanto diligentiores attentioréſque ad facti iuriſque inueſtigationem ſingulos Senatores redderet, verentes ne ſi primo loco & ante relatorem interrogarentur, obmuteſcerent, quod iis accidere non poteſt, qui poſt relatorem, aliúmve Senatorem interrogantur, quibus nempe liberum eſt ſententiam ſic dicere, vt in eius, qui prior dixit, ſententiam eant, tametſi iuſtáne an iniuſta illa ſit, prius apud ſe non deliberauerint. Non ſolet tamen Præſes noſter facilè ac ſine magna cauſa interrogandi ordinem peruertere: ne de eo, quem turbato ordine interrogaret, malè quid ſuſpicari videretur. Sine die.

1 Quomodo ſentire videtur Matth. de Afflict. *deciſ.* 1. vbi ait, incipiendum eſſe à iunioribus: niſi iuniores ille intellexit, habito reſpectu ad dignitatem potius, quam ad ætatem.
2 Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedemont.* 1.

TIT. VIII.

DE EQVITE Senatorio.

DEFINITIO I.

EQVITIS Senatorij ea hodie dignitas eſt, vt ante Senatores omnes ac primo poſt Præſides loco & ſedeat & incedat, quoties publicè priuatimve Senatus habetur. Si tamen abſentibus Præſidibus Senatorem Præſidis vices gerere neceſſe ſit, abſurdum ſanè fuerit, primas Equitis partes eſſe, ne alioqui Horatianum illud occurrat, *Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere ſi velit.* Quam ob cauſam illud quoque inducendum, aut potius ex vetuſti moris memoria repetendum eſſe placuit, vt ſi quando Præſidibus omnibus abſentibus Senator in publico auditorio præeſſet, purpuream veſtem geſtare iuberetur. Sed & conſtabat, ea primum lege inſtitutam fuiſſe Equitis Senatorij dignitatem, vti ne in Senatus prætorium ſecretum ingrediendi ius haberet, niſi cum de armorum & belli iure tractaretur. Idque à Sereniſſimo Duce noſtro Diuo Emanuele Philiberto cum ampliſſimum ordinem Republica feliciter recuperata conderet, nominatim conſtitutum fuiſſe apparuit, ſuggerente clariſſimo viro Ludouico Milliéto tunc Principis in Senatu Aduocato, poſtea Cancellario meritiſſimo. Paulatim tamen factum eſt, vt paſſim ius illud in Senatum veniendi ab Equitibus vſurpatum ſit, ipſo fortaſſe, quod non facilè ſciri poſſet, quando de belli & armorum iure Senatus tractandum haberet, nec ne. Poſtea vero gliſcente, vt fit, licentia per nimiam eorum indulgentiam qui debuerant prohibere, De illo quoque dubitari cœptum eſt, An ius eſſet Equiti dicendæ in Senatu ſententiæ, quod ſemel atque iterum tentatum id factitatúmque diceretur. Sed placuit ius non eſſe, non illa ſolum ratione, quod ad eam dignitatem plerumque minus in Iuriſprudentia & foro verſati homines honoris tantum ergo prouehi ſoleant, ſed etiã quia ius dicendæ in Senatu ſententiæ, ex qua optimi cuiuſque vita, dignitas, fortunę denique omnes periclitari poſſint non niſi à Principe concedi poſſit, nec rurſus ab eo concedi aliis debeat, quam quorum ille exploratam habeat non tantùm probitatem, ſed etiam peritiam iudicandi, quę ſine ſumma eruditione eſſe non poteſt. Eſt enim comicum illud veriſſimum, & quotidiano iudiciorum vſu comprobatum, *Homine imperito nihil eſſe iniuſtius.* Denique ſupremus ille & ampliſſimus ordo Patrum conſcriptorum ex iis tãtum conſtare debet, quos Princeps poſſit credere, nõ aliter eſſe iudicaturos, quam eſſet ipſe, ſi ex optimorum & doctiſſimorum omnium conſilio iudicaret. Vnde illud quoque non immerito viſum eſt, Quoties iuris inter priuatos dicendi gratia Senatus extra ordinem habetur præſtito in eam rem, vt ſit, Senatoribus ſingulis honorariolo, nihil cauſę eſſe, cur Equiti ius eſſe debeat in Senatum veniendi, niſi ſi quid habeat, quod ad Senatum eo ipſo die referre velit. Quod ſi eueniat aut ſi hoc etiam ei Senatus honorificè indulgere velit, abſtinere tamen eum debere ab honorarij perceptione, ne

ſumptũ

ſumptu iuſto ſuperuacuo oneretur litigator, pro quo nullam poſſit Eques ferre ſententiam. Enim vero cum id iam inde ab aliquot annis Præſides quidam inconſulto licet Senatu induxiſſent, Senatus factum quidem improbauit, ſed ne in poſterum id fieret non conſtituit, adeo difficile eſt ab eo iure quod vel per iniuriam receptum ſit, ac per aliquot annos vſu conſtitutum ſit recedere, quo magis ab initio prouidendum eſt diligentiſſimè, ne quid vnquam per gratiam & ambitionem aliiſve malis artibus contra vel præter leges inducatur. Nec placuit illa diſtinctio, vt Eques conſultatoriam, quod aiunt, vocem in Senatu haberet, deliberatoriam non item. Nam cum in Senatu noſtro, vt & in cæteris ſupremis Curiis ſingulorum ſententiæ non tantùm ponderari, ſed etiam numerari oporteat, ne alioqui inexplicabilis altercationis naſcatur occaſio, quid proſit, in dicendis ſententiis rogari eum, qui ſi millies ſententiam dixerit, nihil tamen effecerit? Aut qui ferat tot eruditos viros in aſſiduo iudicandi munere tandiu exercitatos ab eo notari & reprehendi, qui ne literas quidem primas, vt ita dicam, fortaſſe vnquam didicerit; Planè ſi quid ille ad rem pertinens volet dicere ſuámque de propoſita quæſtione ſententiam, dum ne inter aliorum vota, aperire, additis etiam rationibus quibus moueatur vtique non eſt prohibendus, non ob id ſolum, ne alioqui *ſtatuam potius* quam Equitis Senatorij perſonam agere videatur, ſed etiam quod fieri nonnunquam poſſit, vt vel illiteratiſſimo cuique, præſertim ſi, quod plerumque euenit præclaro à natura iudicio informatus ſit, eæ rationes occurrant, quarum pondus etiam eruditiſſimos mouere poſſit, ad mutandam ſententiam. Multo minus admittenda viſa eſt illa diſtinctio, An de ardua & difficili iuris quæſtione, an de re minus dubia ſententiæ rogarentur. Quis enim de ea re probus arbiter eſſe poſſet? Cùm quod vnus facilè certúmque putat, alius plerumque obſcurum & difficile eſſe arbitretur? Sed & quid indignius quam præſente Equite priuſquam rogetur, de illo inter alios diſputari, an dignus ipſe ſit, qui rogari debeat de propoſita quæſtione? Itaque non ſolùm tutiùs, ſed etiam honeſtius longè ac fauorabilius viſum eſt, vt omnimodo ſententiam dicere prohibeatur, id eſt, vt nec vnquam rogetur, nec ſi non rogatus dicere velit, audiatur. Quamuis non deeſſent, qui affirmarent, in quibuſdam ſupremis Curiis aliter receptum eſſe, vt Equites, quos duos habent, non modo antecedant Senatores abſente Præſide, ſed & de quaque re propoſita, etiamſi maximè de vita hominis agatur, ſententiam dicant, quæ inter cæteras numerandas ponderandaſque non minoris ſit auctoritatis, quod fortaſſe minus mirandum eſſet, ſi vt probiſſimi ſemper, ita nō niſi eruditiſſimi & exercitatiſſimi viri ad eius dignitatis faſtigium proueherentur. Sed cum vbique aliter obſeruari ſolitum videamus, nemo dixerit, nos exemplo peccare potius, quam rationem ſequi debuiſſe. *Ita Senatus* ſecreto Senatuſconſulto, quod ad 9. Cal. Dec. factum eſt, 1594. Poſtea tamen vrgētibus Principis noſtri imperiis indulgeri neceſſe fuit clariſſimo cuidam viro ea dignitate inſignito, vt quoties de iure belli, aut politiæ, aut Reipublicæ tractaretur, ſententiæ dicendæ ius haberet. Quod etſi à Senatu primum æquiſſimo temperamento ſic reſtrictum, vt tamen eius ſententia neque Senatorum vota diuidere, neque iis, quibus adhæreret, victoriam dare poſſet, poſtea tamen rurſum ita iubente Principe ſimpliciter & abſolutè permitti neceſſe fuit, hoc ſolo addito, ne priuilegium illud trahi poſſet vnquam ad conſequentias, vt perſonæ magis quam dignitati datum eſſe conſtaret.

TIT. IX.

DE PRECIB. IMPER. *offerend.*

DEFINITIO I.

Literæ moratoriæ non niſi ſemel ſunt concedendæ.

QVI moratorias & dilatorias literas annales à Principe impetrauit, licet iis vſus non fuerit, alias tamen impetrare non poteſt, quin priorum meminerit in poſterioribus, alioqui poſteriores obreptitiæ ſunt.[1] Sed etſi aduerſus quoſdam ex ſuis creditoribus beneficio Principis vſus ſit, non poterit poſt annum aut iiſdē aut aliis literis vti aduerſus alios creditores quos habebat, ſiue poſt impetrationē nouis ſe creditoribus obſtrinxerit: quia beneficium illud non niſi ſemel concedi ſolet,[2] & qui eo vti vult, prius apud ſe conſtituere debet, quo tempore commodior ſibi futura ſit impetratio. Aliter enim poſito iure nullus eſſet impetrationum finis, ſi quis plures habens aut habiturus creditores, Principis liberalitate abuti vellet. *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Bourdinat & Ioannis Filaire 3. Id. Ian. 1589.

1 Petr. Rebuff. *in tr. de lit. dilat. annal. art. 1. gloſ. 1. n. 30. ex c. ſuper literis, & c. cæterum de reſcript.*

2 Futuros namque creditores huiuſmodi literis exceptos intelligi conſtat, ne iis obſit beneficium Principis, de quibus cogitari non potuit Rebuff. *vbi ſup. n.* 18. Guid. Pap. *q.* 109.

3 Nam nec alia de cauſa concedi ſolet, quam quod magnum creditoris damnum non ſit in mora modici temporis, *l. 2. vbi* Bart. *& cæteri, C. hoc tit. l. ſi debitori 21. D. de iudi.*

4 Principis enim beneficium non debet eſſe captioſum, nec trahi ad iniuriā, *l. Paulus notat. C. de prætor ſtipulat. facit. l. orationem 7 in fin. & l. vlt. de fer. & dilat.* quæ negant, in pecuniariis cauſis plus quam ſemel dandam eſſe dilationem, niſi cauſa cognita.

DEFINITIO II.

Nulla poteſt fieri executio pendente lite ſuper literis moratoriis. Sed tempus interim currit à die data, Niſi debitor fuerit impeditus.

EA vis eſt reſcripti moratorij, quod pragmatici *reſpirationis* vocant, vt à quo tempore impetratum eſt, & creditori ſignificatum, omnem omnino aduerſus debitorem exequendi facultatem creditori præripit. Proinde ſiue in perſonam, ſiue in bona debitoris creditor egerit pendente dilatione, reuocandum erit, quicquid in ſpretum beneficij principalis factum probabitur, tanquam attentatorium, licet de reſcripti iure lis pendeat, nec dum quicquam pronunciatum ſit.[1] Quæ res facit, vt ſi fortè per annum integrum lis ſteterit, prorſus inutilis futura ſit ſententia, quæ pro debitore aut contra debitorem poſtmodum feretur, præterquā quod ad litis expenſas pertinet. Nam ſi obtinuerit, non alius ei annus ad ſoluendum dabitur, ſed annus inſtantiæ computabitur,[2] ſi modo totum id tempus liberum fuerit debitori ad conquirendas explicandáſque pecunias, vt poſt annum ſoluere poſſet. Quid enim ſi iam impetrati reſcripti tempore detruſus erat debitor in carceres, nec prius liberatus ſit, quā de reſcripti æquitate Iudex cognouerit & pronunciauerit? Quis dixerit, dilationis ad ſoluendum datæ tempus ei ceſſiſſe, qui creditoris facto prohibitus fuit, ne pecuniam poſſet colligere?[3] Quanquam non deerant, qui putarent, debitorem, qui impetrationis tempore iam erat in carceribus, non

prius eximendum, quam de reſcripti viribus iudicatum eſſet, neque minus tamen annum currere, ſi quandoque poſtea pro reſcripto pronunciaretur,[4] quaſi non careat dolo malo fraudandique conſilio, qui iam coniectus in carcere, & vt creditorem eludat beneficium hoc poſtulet. Sed tamen humanius eſt, vt neque hoc caſu fraus fieri debeat liberalitati Principis, quæ in alio elucere non poteſt, quam vt liberam vnius anni dilationem ad ſoluendum debitor habeat: & conſequenter ab eo die computandam, quo debitor carceribus exemptus in ſua poteſtate eſſe cœperit.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l. vlt. C. qui bon. cader. poſ. ſine part 3. C. de dilat.* Boër. *deciſ.* 196 Rebuff. *vbi ſup. n.* 70. 71 72. *ex c. fin. de treug. & pac. l. vnic. C. de priuileg. vrb. Conſtantinop. lib.* 11.

2 Nam in huiuſmodi reſcriptis moratoriis tempus præſtitutum incipit currere à die conceſſionis, etiamſi expreſsè dictum non ſit, vt dicemus *Defin. ſeq.*

3 Hoc enim eſt quod dici ſolet, dilationis tempora non currere impedito, maximè vero cum ex facto aduerſarij impedimentum proficiſcitur, *l.* 2. *§. ſi quis in iudicio, §. quod diximus, & paſſ. D. ſi quis caut. l.* 2. *§. vlt. C. de annal. except.*

4 Pro qua ſententia facit, quod vulgo iactatur, iura vigilantibus ſubuenire, non dormientibus, *l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.* facit *d. l.* 2. *§. ſi quis tamen. D. ſi quis caution.* Item quod multa facta durant, quæ fieri prohibentur, *l. patre furioſo* 8. *D. de his, qui ſunt ſui vel alien. iur.*

5 Beneficia enim omnia, & maximè Principum, ſunt latiſſimè interpretanda, præſertim vt effectum habeant, nec ſint illuſoria: *l.* 3. *D. de conſtit. Princ.* Nam & indulgentia Principis magis neceſſaria eſt inopi debitori, qui iam eſt in carceribus, quam ſi nondum eſſet.

DEFINITIO III.

In omnibus reſcriptis moratorijs tempus currit à die data, niſi Princeps expreſsè aliud voluerit.

Reſcriptorum omnium moratoriorum ſiue annalem, ſiue quinquennalem dilationem concedant, ſingulare ius eſt vt à die conceſſi beneficij tẽpus cedere & currere incipiat, etiamſi de eo nihil in reſcripto cautum & expreſſum ſit.[1] Sanè nec dubitandum eſt, quin aliud dici debeat, ſi contra reſcriptum fuerit, vt non prius tempus currere incipiat, quam de reſcripti æquitate cognitum ſit & pronunciatum. Id enim debitori indulgere Princeps cum vult, haud dubiè poteſt,[2] nec magna in eo fit iniuria creditori, qui imputare ſibi debet, cur citius non conſenſerit, vt reſcripti beneficio debitor frueretur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſus pro Syndicis Cambenienſibus contra Ioannem de Conſtance, 8. id Iun. 1598.

1 Guid. Pap. *q.* 109 Rebuff. *in tract. de liter. dilat. art.* 1 *gloſſ.* 1. *n.* 48. *ex l.* 2. *C. de diuerſ. reſcript.*

2 Obſerua tamen eiuſmodi reſcripta, quibus Princeps id indulgeat, in magna Cancellaria impetrari debere, non in parua. Ipſius enim Principis ſubſcriptione opus eſt, vt iuri communi derogetur.

3 Itaque damnum ſi quod ſentiat, quia ex culpa & voluntate ſua ſentit, ſentire non videtur, *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Contra ſententiam non poſſunt impetrari literæ dilatoriæ, niſi notata ſit actio iudicati.

Non eſt locus reſcriptis moratoriis, cum de eo debito agitur, quod deſcendit ex ſententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam, & à qua non poſſit appellari.[1] Id enim facit authoritas rei iudicatæ, quam reſcripto Principis reſcindi nunquam oportet.[2] Quid igitur ſi quod ex re iudicata debebatur tranſlatum ſit in cauſam nouæ obligationis per contractum? Placet hoc caſu nouationem fieri, ſi non aliud actum dictumque ſit.[3] Igitur & reſcripto locus erit.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Rebuff. *vbi ſuprà art.* 1. *gloſſ.* 1. *num.* 19. poſt Guidonem Papæ *quæſtione* 97. Maſuet. *in rubr. de dilat. §. item dilatio.*

2 *l. vlt. & paſſ. C. ſentent. reſcind. non poſſ.*

3 *l. minor annis* 40. *D. de minor. l.* 2. *C. de execut. rei iudic.*

4 Nouatione enim facta prioris obligationis qualitas & cõditio non inſpicitur, ſed tantùm poſterioris, *l. aliam* 29. *D. de nouat. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

DEFINITIO V.

Aduerſus inſtrumentum guarentigiatum poſſunt impetrari literæ moratoriæ.

Etſi autem moribus noſtris inſtrumenta, quæ guarentigiata vocant, Statuti auctoritate vim iudicati habere intelligũtur, hactenus vt æquè paratã habeant executionẽ,[1] tamẽ hac parte non eodẽ gaudent priuilegio. Eorum namque vis per huiuſmodi reſcripta moratoria ſuſpenditur, non ſolùm ſi executio nondum facta ſit, ſed etiam cum iam ſecuta eſt, detruſúſque debitor in carceres,[2] Nempe quod ius illud Statuti noſtri poteſtate introductum ad priuatam duntaxat creditorum vtilitatem pertineat, non etiam ad publicam, ad quam è contrario maximè ſpectat auctoritas rerum iudicatarum.[3] *Ita Senatus* pro Iacobo Mattel contra Amedeum Mattel 7. Cal. Iunij 1595.

1 Bart. *in l. cum vnus, in prim. num.* 11. *de reb. auct. iud. poſſ. Rom. conſ.* 133. *n.* 1. Teſſaur. *dec. Pedemont. n.* 12.

2 Secundum ea, quæ diximus *Defin.* 2. *in fin.*

3 *l. ſeruo inuito* 65. *§. cum prætor, D. ad SC. Treb. cum ſimilib.*

DEFINITIO VI.

Literæ quinquennales exigunt ſatiſdationem & conſenſum maioris partis creditorum.

Literæ, quas quinquẽnales dicimus, quibus dilatio quinquennij debitoribus ad ſoluendum reſcriptio Principis datur, non aliter vim obtinent, quam ſi & cautio idonea, id eſt, cum ſatiſdatione offeratur,[1] & maior pars creditorum conſentiat.[2] Sed maior pars accipienda eſt non ex numero creditorum, at ex menſura & quãtitate debiti, cum fieri poſſit, vt vni plus quam cæteris omnibus debeatur, quod cum euenit, an non potiorem eius rationem haberi æquum eſt?[3] Ita vt futuris creditoribus huiuſmodi reſcripta non noceat quia nec impetrationi conſentire potuerunt.[4] *Ita Senatus* in relationibus reſcriptorum 7. Cal. Iunij 1590.

1 *l. vniuerſa* 3. vbi Bart. *C. h. tit.* Eſt enim dilatio hæc ex Priuilegio & iure ſpeciali, quia ſicuti longioris eſt temporis, ita grauius damnum affert creditoribus Rebuff *tit. de liter. dilat. art.* 1. *gl.* 1.

2 Rebuff. *vbi ſup. n.* 53. *&* 59. *ex l. vlt. C. qui bon. ced. poſſ.* Guid. Pap. *quæſt.* 97.

3 *l. maiorem* 9. *D. de pact. l.* 1. *de priuileg. cred. alias l. cum bona* 26. *de reb. auctor. Iudic. poſſid.*

4 Hoc enim eſt, quod iam diximus *ſuprà Defin.* 1. *num.* 1. futuros creditores huiuſmodi reſcriptis non contineri, quia de iis non fuit cogitatum.

DEFINITIO VII.

Executio Senatuſconſulti quando poſſit differri per literas Principis in forma, vt aiunt, Supplicationis ciuilis.

Debitor ob contumaciam condemnatus iuſſuſque pati venditionem pignorum iudiciali authoritate captorum, ſi aduerſus Senatuſconſultum ciuilem Supplicationem Principi porrexerit, poterit ex ea cauſa decreti interpoſitionem remorari, ſi modo hactenus iudicati executio facta ſit, vt & venditio ſecuta fuerit, & ab emptore bona poſſideantur,[1] maximè ſi ponas, nouam Supplicationis inſtantiam in promptu

promptu decidi poſſe,[2] vtpute ſi condemnandus ſolutionem alleger, eamque per ipſius victoris iuſiurandum probare velit.[3] Siquidem non parum eius intereſt, vt non tam facilè decretum interponatur, ne eius tributi, quod pro iudicato pendi ſolet, præſtatione oneretur.[4] Contra vero non magnum creditori damnum adferet mora modici temporis.[5] Niſi forsè quod non tam cito aut tam facilè bona illa vendere poterit: in quo tamen non ita grande diſpendium verſatur. Neque impugnabat hæc ſententia auctoritatem iudicati, cum Senatus iuſſiſſet, vt inchoata executio venditióque perficeretur. Non enim eo minus perfecta videri debet ſubhaſtatio, quod nondum decretum interpoſitum ſit,[6] quod neque niſi poſt elapſa redimendi tempora interponi poteſt,[7] & conſequenter dominio iam irreuocabiliter victori quæſito ſi nihil ſit quod venditionem retractari ſuadeat. Certè venditionem ante omnia perfici neceſſe eſt, ne iudicati executio per ſupplicationem ciuilem contra ius noſtri rationem dilata aut impedita videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro Io. Franciſc. Ponciet Aduocato contra N. de la Pallud. 4. Id. Nouembr. 1590.

1 *Auth. qua ſupplicatio, C. hoc tit.*
2 Per modo conſtat modo agatur, quomodo Pragmatici loquuntur, ex *l. ſi is à quo 5. D. vt in poſſ. legat.*
3 Habetur enim pro iudicato, quod per iuſiurandum decidi ſtatim poteſt, *l. 1. D. de iureiur.*
4 Curare enim bonus Iudex debet, ne litigatores ſumptibus ſuperuacuis onerentur. *l. quidam 21. de reb. credit.*
5 *l. ſi debitori 22. D. de iudic.*
6 Venditio enim perficitur conuentione & ſolutione precij, præſertim ſubſecuta traditione, *l. ex empto 11. l. ſi quis alienam 46. & ſeqq. De act. empt.*
7 Stilo Senat noſtri.
8 *d. Auth. quæ ſupplicatio.* Guid. Pap. *quæſt. 97.* Rebuff. *de lit. morat. art. 1. gloſſ. 1. num. 19.*

DEFINITIO VIII.

Dilata ſolutione debiti per literas dilatorias etiam vſurarum exactio differenda eſt.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, vt ante certam diem ad ſolutionem vrgeri non poſſit, nec vſuras medio tempore ſoluere cogendus eſt, ſi generalis conceſſio ſit, & ad omnem debiti cauſam referatur.[1] Sanè non idcirco medij temporis moram impunitam eſſe oportebit, ſed vſuras à debitore quandoque præſtari æquum erit, ne alioqui beneficium Principis creditori captioſum ſit & iniurioſum.[2] Quid ergo? Vſurarū quoque exactio in id tempus differetur, quo ipſa ſors ſolui debebit. *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum Camberienſium & Ioannis de Conſtance 8. Idib. Iun. 1591.

1 *l. non ſolum debitorem 8. §. 1. de liber. leg.* Rebuff. *de lit. morat. art. gloſſ. 1. in fin. poſt. DD. ad l. quoties C. de precib. Imper. offer.*
2 *l. nec aunt 4. C. de mancip. liber.* Iunge *l. tutor. 41. in prin. D. de vſur. l. vlt. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de apell.*

DEFINITIO IX.

Executio Areſti non poteſt impediri per viam ciuilis ſupplicationis, nec ſi expenſarum refuſio offeratur.

DE nullitate aut iniuria Senatuſconſulti cõqueri is, qui condemnatus eſt, non aliter poteſt, quam precibus Principi in eam rem oblatis: quam nos vulgo ciuilem ſupplicationem appellamus.[1] Cuius tamen non ea vis erit, vt iudicati executionem impediat aut remoretur; prius enim executioni mandatum eſſe Senatuſconſultum oportet, quam ſupplicationis tabulæ aperiantur: nec tantum quod ad principale negotium pertinet, ſed etiam quod ad expenſas litis, tametſi ex actorū fide in promptu appareat minus ritè iudicatum eſſe, circumuenta per obreptionem religione Senatus. Id enim poſtulat rerum præſertim à ſupremo Senatu iudicatarum auctoritas.[2] Neque ſi per contumaciam duntaxat quis condemnatus proponatur, aſſequi tamen poterit, vt refuſis contumaciæ expenſis ſtatim audiri debeat, quomodo eueniret, ſi nihil dum iudicatum eſſet.[3] Totam enim executionis cauſam ante omnia peractam eſſe neceſſe eſt. *Ita Senatus* 7. Id. Iun. 1591.

1 *Auth. qua ſupplicatio, vbi DD. C. hoc tit.*
2 *l. ſi ſeruo 65. §. cum prætor 1. ad SC. Trebell. cum ſimilib.*
3 *l. properandum 15. C. de iudic.*

DEFINITIO X.

Caſus in quo Areſti executio impeditur etiam citra ſupplicationem ciuilem.

VNo tamen caſu Senatuſconſulti executio impediri poteſt etiam nulla ſupplicatione interueniente: nimirum ſi Senatuſconſultorum ob id nullum ſit, quod mandatum ad litem agendam aut ſuſcipiendam non habuerit is, qui tanquam procurator condemnatus eſt. Non enim rei iudicatæ auctoritas vlla eſſe poteſt aduerſus eum, qui vel nullum, vel quod idem eſt, falſum habuit procuratorem,[1] quique non niſi in perſona ſui procuratoris fuit condemnatus.[2] Itaque & iudicium hoc caſu totum corruit,[3] & nullo ſubſiſtente iudicati fundamento cauſam ex integro agi neceſſe eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet.*
2 Aliud enim eſſet, ſi in ipſius domini perſonam latum & conceptum eſſet, Senatuſconſultum, vt dicam, *& defin. 2. infr. de ſentent. præſ. prætor.*
3 *l. licet 23. C. de procurat.*

DEFINITIO XI.

Contra petitionem pretij non poteſt emptor literas dilatorias impetrare.

EMptor, cuius fidem ſecutus venditor fuerat, cū in pretij ſolutione moram faceret, conuentus actione ex vendito impetrauerat reſcriptum principale, quod reſpirationis vocant, ſeu annalis dilationis, litémque per tam longas moras traxerat, vt totius anni tempus interea elapſum eſſet. Placuit priuandum eum beneficio reſcripti non ob id ſolum, quod tempus dilationis, quam moratoriæ iſtæ literæ indulgent, vtiliter currere incipiat à die conceſſionis,[1] ſed etiam quia nō poſſit in propoſita ſpecie locus eſſe beneficio principali, ne illa occurrat iniquitas, vt emptor & rem habeat & pretium retineat:[2] quod à bona fide tam alienum eſt, vt nec expreſſa fieri poſſit conuentione.[3] Quare nec diſtinguemus, an res vendita ſit ex numero comeſtibilium necne: quamquam in comeſtibilibus, quarum frequentius, publicum, magiſque neceſſarium commercium eſt, minorem habere res creditur dubitationem[4] Nec rurſus iuſtum viſum eſt deſiderium poſtulantis emptoris, vt ea ipſa bona, quæ emerat, in ſolutum dare venditori vel inuito liceret.[5] Ita enim effectu ipſo reſolueretur venditio, quod pati venditor non cogitur,[6] ſicut neque emptor cogeretur, tametſi ei duplum pretij offerretur.[7] Neque ad hunc caſum pertinet Nouella Iuſtiniani conſtitutio, quæ cogit creditorē, cui aliter ſatiſfacere debitor non poteſt, vt ex bonis debitoris in ſolutum accipiat, quantum ex debiti comparatione ſatis eſſe videatur.[8] Id enim obtinet, non quoties debitor dicit, nullam ſe habere pecuniam, ſed cum conſtat, ita rem eſſe, vt nec pecuniam, nec emptorem inueniat, nec rem vllam mobilem habeat ad ſoluendum.[9] Sed neque locū habet ea caſu, quo pignori obligata ſit perſona ipſa debitoris. Tunc enim etſi maximè ſoluere debitor nequeat, poteſt tamen detrudi in carceres,[10] ſolúmque ei ſupereſt ad liberationem conſequendam beneficium legis Iuliæ de ceſſione bonorum.[11] *Ita Senatus* ex tempore Non. Iudij 1592.

1 Diximus *ſup. Defin. 3*

2 *l. Bona fides, 50. D. de act. empt.*
3 *l. ex empto, 11. §. qui alim. l. emptorem, §. qui autem eod. tit. l. 1. §. illud, C. de latin. lib. tol. l. pen. C. ad SC. Velleian.*
4 Per ea quæ tractat Rebuff. *art. 1. gloſſ. 1. n. 45.*
5 Non enim aliud pro alio dari ſolutum poteſt inuito creditori, *l. eum à quo 16. C. de ſolut. l. 2. §. 1. D. ſi cert. pet.*
6 *l. Tutor, 47. §. curator, D. de minor. l. ſi quis alium, 46. De ſolut. cum ſimilib.*
7 *l. Non eſt probabilis, 6. C. de reſcind. vend.*
8 *Nouell. 4. De fideiuſſ. §. quod autem,* Vnde ſumpta eſt *Auth. hoc niſi debitor, C. de ſolut.*
9 Ferrarienſis *in form. libell. reſponſ. act. hypot. in §. exceptionem ſolutionis, in fin.* Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedemont, 153. num. 12. conſ. 165.*
10 Teſſaur. *d. deciſ. 153. n. 4.* vbi tamen vide quatuor caſus in quibus non poteſt debitor detrudi in carceres, ſi ſit ex iis perſonis quæ habent priuilegium ne conueniantur ſupra quam facere poſſint, ſi ſit perſona nobilis puta vaſallus Principis, vel Doctor, vel miles, ſi non expectata condemnatione ſponte offerat ſe ſoluturum, & exhibeat bona in quæ fieri poſſit executio, ſi denique obſtet ratio publicæ honeſtatis, vt in muliere.
11 *l. 1. & tot. tit. de ceſſ. bonor. D. & C.*

DEFINITIO XII.

Non poteſt impediri executio Areſti per ciuilem ſupplicationem, ne quidem ex nouo iure.

PORrecta aduerſus Senatuſconſultum ciuili ſupplicatione ſi condemnatus cauſam aliquam tuendæ poſſeſſionis ex nouo iure habeat, non eſt audiendus, quouſque iudicati executio facta ſit propter auctoritatem rei iudicatæ [1] licet de eo iure quod litis tempore ignorabatur aut nec dum fortaſſe competebat, neque cognitum neque pronunciatum videri poſſit. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 14. & 15. infr. Vnde vi.

1 *Argum. l. de eadem re. 5. & ſi à te. 9. §. 1. D. de except. rei iudicat.*
2 *l. 3 l. qui cum tutoribus, 9. per tot. l. non eſt ferendus, 12. D. de tranſact. l. non poteſt videri. 23. D. de iud.*

DEFINITIO XIII.

Literæ dilatoriæ quæ impediunt exactionem, non tamen impediunt compenſationem.

ANnales literæ dilatoriæ quas debitoribus paupertatis commiſeratione concedere Princeps ſolet quamuis executionem quamlibet remorentur, [1] non tamen impediũt compenſationem, quoniam aliud eſt petere, aliud retinere. [2] Nec qui petere prohibitus fuit, cenſendus eſt prohibitus [3] retinere. Conſequens ergo eſt, vt neque impediant executionem quæ fiat ad compenſandũ, ſi modo locus eſſe poſſit compenſationi. [4] Conſtat enim quoties compenſationi locus eſt fieri eam ipſo iure, [5] nec compenſare volentis factum vllum requiri, niſi hactenus vt obiiciat compenſationem, dicátque velle ſe compenſare. [6] *Ita ex tempore tractatum eſt* in pomeridiano auditorio in cauſa Guilielmi le Marquis & Salomonis Balme 13. Cal. Ian. 1593.

1 Vt ſupra diximus, *Defin. 2. n. 1. & dicemus in ſeq.*
2 *l. Etiam 6. D. de compenſ. l. naturales, 10. D. de oblig. & act.*
3 *l. Cum pater, 77. §. cum inter, de leg. 2.*
4 Excipe caſum *l amplius non peti 19. D rat. rem. hab.* vbi petere videtur qui compenſat inſpecto ſcilicet effectu, quia tantundem conſequitur quantum ſi peteret. At nos de eo tractamus qui non abſolutè prohibetur petere, ſed ad tempus tantum nec vt debiti iacturam faciat, ſed ne inquireret debitorem.
5 *l. vlt, C. de compenſ. l. ſi ambo. 10. & ſeq. D. eod.*
6 Vnde & inter exceptiones numeratur compenſatio quia opponenda eſt.

DEFINITIO XIV.

Literæ dilatoriæ proſunt debitori etiam qui in carceres iam detruſus ſit, eiúſque fideiuſſoribus.

IMpetratio reſcripti annalis, quod vulgò *reſpirationis* vocant, prodeſſe debet impetranti, non tantum ne vrgeatur ad ſolutionem, ſed etiam vt ſi ante impetrationem detruſus fuerit in carceres, eximi confeſtim debeat, Si bona eius pignori capta ſint, omnia ei reſtitui oporteat, Adeo vt nec prius incipiat annus ei currere. [1] Non ſolùm autem impetranti debitori prodeſſe debet beneficium Principis, ſed etiã fideiuſſoribus, & aliis ſi qui ſint qui pro eo interceſſerunt, [2] *Ita Senatus* pro Iacobo Martel, contra Amedeum Martel 7. Cal. Iun. 1595.

1 Diximus *ſup. Defi. 2. ad fin.*
2 Nimirum quia huiuſmodi reſcripta ſic concipi ſolent, vt fideiuſſorum quoque mentio fiat. Alioqui beneficium eſſet perſonale, nec ipſius debitoris perſonam egrederetur, *l. quia. 4. D. ſolut. matrim.* Rebuff. *art. 1. de lit. dilat gloſſ. 2. n. 42.* [Cæterùm quemadmodum huiuſmodi literæ proſunt etiam fideiuſſori ne interim conueniri poſſit ita & noceant hactenus ne poſtea ſimiles literas impetrare poſſit, ſed hoc ita ſi iam tum fideiuſſerat, non ſi poſtea fideiuſſiſſe proponatur. *Ita Senatus* 3 Cal. Septemb. 1612. ex tempore, in cauſa Vrſulæ Marciani & Ioann. Antonij Verney.]

DEFINITIO XV.

Literæ ſtatus non ſunt iudicandæ poſt rem iudicatam.

LIteræ quas Status appellant, non poſſunt impetrari ad remorandam iudicati executionem, ne rei iudicatæ auctoritas labefactetur. [1] *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde contra D. de Carde Non. Sept. 1595.

1 Imo nec ad impediendam pronunciationem ſententiæ. Rebuff. *in dict. tract. art. 2. gloſſ vnic. verſ. ſexto.* Poſſunt tamen hæ literæ concedi etiam ei qui ſupplicationem porrexit contra Senatuſconſultum ſcilicet poſt factam iudicati executionem, Rebuff. *ibid. art. 4. gloſſ vnic. in fin.*

DEFINITIO XVI.

Non nocent ſuperuenientibus creditoribus literæ dilatoriæ antea impetratæ.

QVod diximus [1] literas moratorias debitori à Principi conceſſas ad futuros creditores non pertinere, de iis quoque accipiendum eſt, qui poſt datas literas, licet ante oblatas ſuperuenerunt, quia conceſſionis tempore, nec de iis cogitatum videri poteſt. [2] *Sine die.*

1 *Defin. 1. & 6. ſuprà*
2 Rebuff. *de lit. dilat. annal. art. 1. gloſſ. 1. n. 18.* poſt Guid. Pap. q. 10. *arg. cap. eam te de reſcript. & c. ſi eo tempore eod. lib. 6.*

DEFINITIO XVII.

Vltra quinquenniũ dilatio moratoria concedi non poteſt, ne quidem à ſupremo Principe.

HOc iure vtimur, vt literæ moratoriæ licet non niſi à ſupremo Principe concedi poſſint, qui ſuperiorem non agnoſcat, [1] aut qui ſaltem imperij iura habeat, [2] vltra quinquenium tamen nunquam concedantur, [3] quia grauius damnum ea res infligeret creditori, quam quod inuitum eum ſubire æquum ſit. Itaque ſi in longius quam 5. tempus conceſſæ ſint, vſque adeo non valet conceſſio, vt nec pro quinquennio ipſo defendatur. [4] Ad quinquennium vſque facta conceſſio valet quod non tam graue creditoris damnum in ea re verſari videatur. [5] Vnde illud etiam fit, vt quaſi nulla vel non niſi permodica læſione creditorum interueniente, ſoleat iis etiam inauditis priuilegium hoc debitori concedi; [6] quanquam poſtmodum in impetranda approbatiòne, quam pragmatici verificationem vocant, audiri omnes neceſſe eſt quorum poteſt intereſſe. [7] *Sine die.*

1 Vt nec cætera reſcripta quæ aliis præiudicant. Alber. & Paul. *in l. quoties C. h. tit.*
2 Vt Dux Sabaudiæ, inquit Rebuff. *in tr. De lit. dilat. art. 1. gloſſ. 1. num. 7.*
3 Paul. Caſtr. *in l. ſi debitori, 21. D iudic.* Anchar. *conſ. 37.*

4 Rebuff. *vbi ſuprà n. 6. arg. cap. cui de nou. ſacerdotali. de prab. in 6. l. ſi ſponſus. §. generaliter, de donat. inter vir. & vxor. cap. ii. ſi eo tempore prab. in 6.*

5 *d. l. ſi debitori iudic.*

6 Bart. *in l. 2. notab. 2. C. de temp. appell.* Bald. *in l. fin. col. pen. C. de fruct. & lit. expenſ.*

7 Rebuff. *vbi ſuprà num. 8.*

DEFINITIO XVIII.

Etiam vniuerſitatis nomine poſſunt literæ dilatoriæ impetrari.

LIteras moratorias ſiue annales ſiue quinquennales impetrare poteſt, non tantùm priuatus quilibet debitor, ſed etiam Syndicus vniuerſitatis nomine, ſi in eam egeſtatem vniuerſitatis ex temporum iniuria & calamitate delapſa ſit, vt ſubueniendum videatur. [1] *Ita Senatus* pro vniuerſitate ſanctæ Helenæ de Millieres ann. 1596.

1 Matth. de Affiict. *deciſ. Neapolit. 377.* Rebuff. *vbi ſupr. n. 13.*

DEFINITIO XIX.

Qui non poteſt conueniri à ſuis creditoribus ob literas dilatorias, non eo minus debitores ſuos conuenire poteſt.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, ne ante annum vel quinquennium à creditoribus ſuis conueniatur, non eo minus à debitoribus ſuis, ſi quos habeat, exigere poteſt ſtatim, quod ſibi iam debetur. [1] Etſi enim quod quiſque iuris in alium ſtatuerit, eodem ipſum vti æquum eſt: [2] in propoſito tamen ea ratio pro debitore vrget, ne moram à debitoribus ſuis pati cogatur, quod non aliter fortaſſe aſſequi poſſit, vt poſt annum paratam habeat ad ſoluendum pecuniam, quam ſi medio tempore exigere ſibi permittatur. Nec ſanè æquitatis aut iuris ratio patitur, vt beneficium Principis, quod ratione miſerationis inopi debitori conceſſum fuit, ad alios eiuſdem debitoris debitores multo fortaſſis locupletiores, nec idem beneficium implorantes, protrahatur. [3] *Ita obſeruatum eſt* in perſona Petri Fauerij Latinienſis, Menſ. Ianuar. 1597.

1 Rebuff. *de tract. de lit. dilat. art. 1. gl. 1. n. 9.*

2 *l. 1. & tot. tit. quod quiſque iur. in alterum ſtat.*

3 *l. 1. D. de conſtit. Princip.*

DEFINITIO XX.

Varij caſus in quibus literæ moratoriæ non habent locum.

MVlti caſus ſunt in quibus moratoriarum literarum vſus nullus eſt: Si quis ex delicto debitor ſit conſtitutus, [1] Si poſt impetratas licet ante oblatas literas nouos creditores quæſierit, [2] Si iam condemnatus ſit, ſiue à ſupremo magiſtratu, ſiue ab inferiore iudice, [3] Si de iure debitóque feudali aut emphyteuticario agatur, [4] Si de precio vel mercede rei venditæ aut locatæ, ex qua fructus emptor conductórve percipiat, [5] Si debitum iuratum ſit nec impetrata abſolutio proponatur, [6] Si contra pauperiorem beneficium hoc imploretur, [7] aut contra eum cui ob perſonalẽ operam aliquid debeatur, [8] Aut contra Principem ipſum vel Eccleſiam, vel piam cauſam, [9] vel pupillum: [10] Item ſi de dote tractetur ſiue ſoluenda ſiue repetenda, [11] Aut ſi de depoſito reſtituendo, [12] vel de precio rerum comeſtibilium in pleno, quod aiunt foro mercatúque venditarum. [13] Idẽ eſt ſi impetrator huic beneficio renunciauerit, [14] ſi non renunciationis huius in reſcripto & diſpenſatione mẽtio expreſſa facta ſit, [15] Aut ſi iam ſemel antea idem beneficium impetrauerit, [16] tametſi eo vſus non fuerit, [17] Si cum extero & tranſeunte mercatore contraxerit, [18] Si cauere nullo modo velit, ne iurato quidem, [19] Si denique in annalis reſcripti interpretatione nulla damni & calamitatis, quæ debitori ex cauſa improuiſo & fortuito acciderit mentio fiat, [20] aut ea calamitas allegetur, quæ damnum ipſi ante decennium inflixerit. [21] *Ita Senatus* ſæpius. *Sine die.*

1 *C. ſed ſi ex parte 4. §. quanquam, D. quod cũ eo qui in alien. poteſt. l. ſi rerũ, 52. D. de re iudic.* Rom. *ſing. 179. arg. l. 1. C. vbi Sen. vel clariſſ.*

2 Guid. Pap. *q. 109.* Dixi *ſupr. Defin. 16.*

3 Manſuet. *in rubr. De ſolut. §. item dilatio moratoria.* Guid. Pap. *q. 97.* Arctius enim tempus eſt quod iudicatis ad ſoluendum ſpeciali iure datur, *l. 2. C. de vſur. rei iudic.*

4 Arg. *l. Imola 34. D. ad municip. c. vnic. quib. mod. feud. amit.* Iaſ. *in l. 2. n. 22. D. de iur. emphyt.*

5 Dixi ſuprà *Defin. 11.* Rebuff. *art. 1. gloſſ. 1. n. 43 & n. 21. poſt gloſſ. in l. cum fructuarius de vſuf.* Specul. *tit. de locat. §. nunc autem, verſ. 128.*

6 Gloſſ. *in c. cum non deceat, de elect. in 6.* & alij multi quos congerit Rebuff. *vbi ſupr. n. 22. 23. & 24.*

7 Matth. de afflict. *dec. 377.* Rebuff. *vbi ſupr. n. 25.* vbi notat onus probandi incumbere creditori, qui ſe dicit pauperiorem.

8 Rebuff. *ibid. n. 26. arg. l. in ſeruorum, 10. D. de pœn.*

9 Rebuff. *ibid. n. 31. & 32. ex not. in c. Eccleſia S. Mariæ, de conſt.*

10 Boër. *dec. 296* Rebuff. *ibid. n. 33.* Eccleſia enim, fiſcus, & pupillus æquiparantur, *c. 1. de in integr. reſt.*

11 Maſuet. *in rubr. de ſolut. §. itẽ & ſimiliter,* Rebuff. *vbi ſupr. n. 34. arg. l. 1. D. ſolut. matr.* vbi notat idẽ iuris eſſe in debitis fauore ſtudij.

12 *l. pen.* iunct. *auth. ibi poſita, C. de poſſ.* Boër. *d. deciſ. 296.* Rebuff. *vbi ſupr. n. 38.*

13 Boër *dec. 296.* Rebuff. *vbi ſupr. n. 45.* quoniam harum rerum ſolutio ſtatim & in promptu fieri debet, ſi non ſit à parte data dilatio, *l. 2. D. de nundin. l. in omnibus obligationibus, 14. De reg. iur.*

14 Rebuff. *vbi ſupr. n. 27.* quia poteſt quilibet fauori ſuo renunciare, *l. pen. C. de pact. c. ſi diligenti, de for. compet.*

15 Rebuff. *ibid. n. 29. ex* Maſuet. *in d. rubr. De ſolut. in fin. Et not. per DD. in c. ſuper literis de reſcript. & in l. fin. C. ſi contr. ius vel vtilit. public.* Addit Rebuff. *vbi ſupr.* Si quis renunciauerit impetrationi huiuſmodi literarum & diſpenſationi, & in literis poſtea impetratis fecerit mentionem de renunciatione impetrationis & non diſpenſationis, literas nullius momenti eſſe, tanquam ſubreptitias.

16 *d. c. ſuper literis, de reſcript. c. cæterum, eod.* Rebuff. *vbi ſup. n. 30.*

17 Siquidem ab ipſo tempore quo datæ & conceſſæ ſunt, effectum habere incipiunt. Scripſi *Defin. 1. & 5.*

18 Exteris enim fauendum eſt, *Authent. omnes peregrini. C. communia de ſucceſſ.* Rebuff. *vbi ſupr. n. 35.* vbi rationẽ reddit ratione fraudis vitandæ, & ne detur materia delinquendi, *arg. leg. conuenire, 4. D. de pact. dot.* Addens permittendum hoc caſu extero mercatori, vt merces ſuas vindicet, quaſi nec alienatas, *arg. l. Aurelio 21. §. 1. De liber. legat.*

19 *l. quoties, l. vniuerſæ, C. h. tit.* Rebuff. *vbi ſupr. n. 49.*

20 Rebuff. *ibid. n. 11. & 47. & 51.*

21 Rebuff. *vbi ſupr. n. 65.*

DEFINITIO XXI.

Differentiæ variæ inter annalem & quinquennalem dilationem.

INter annalem & quinquennalem dilationem differentiæ multæ ſunt ſed hæ præcipuæ. In annalibus literis impetrandis ſufficit præſtari cautionem iuratoriam tunc, cum impetrans iis vtitur, non cum eas impetrat, [1] In quinquennalibus requiritur ſatiſdatio, aut vt pignoribus caueatur de ſoluendo in fine quinquennij, & quidẽ eo tempore quo reſcriptum impetratur. [2] Quid ſi neque fideiuſſorem neque pignus dare debitor poſſit? Exigentur debita deducto interuſurio medij temporis, [3] aut iuratoria cautio ſufficiet, quam & omni caſu hodie ſufficere pragmatici Galli teſtantur, [4] Noſtri negãt niſi eo demũ caſu quo melioris cautionis præſtãdæ facultas nulla ſubeſt. In literis annalibus non requiritur conſenſus creditorũ aut maioris partis, [5] In quinquennalibus requiritur, [6] & quidem ita vt in eam rem creditores omnes dummodo qui in eódem locó & territorio ſint [7] coadunari oporteat: [8] quanquam moribus noſtris & eo iure quo nunc vtimur ſolemnitas hæc neceſſaria non eſt: Citandi ſanè ſunt omnes quorum intereſt, & ij qui per contumaciam abſunt habendi pro præſentibus & conſentientibus. [9] In quinquennalibus cogitur debitor fateri & agnoſcere debita omnia, eáque ſpecialiter exprimere, In annalibus non item. [10] Impetratio quinquennalium non etiam annalium excludit beneficium ceſſionis bonorum. [11] Annales literas inducit ratio miſerationis ex cauſa damni fortuiti præcedẽtis, Quinquinnales vero conſenſus ſolus maioris partis creditorũ. [12] Qui annales impetrauit, ſufficit, vt per iuſiurandum propriũ

 purget

purget ſe de dolo malo, nec auditur aduerſarius ſi dolũ cõtra probare velit, dum ne euidenter falſa ſit cauſa ex qua literæ conceſſæ ſunt:[13] In quinquennalibus quia maioris præiudicij ſunt, probatio in contrarium admittenda eſt,[14] ſi fortè creditores qui conſenſiſſe proponuntur, ficti & ſimulati eſſe dicantur, aut per vim dolúmque adacti vt conſenſerint.[15] In annalibus non quemlibet caſum allegari ſufficit, ſed eum qui poſt contractum debitum & à decennio proximo cõtigerit[16] citra culpam debitoris:[17] in quinquennalibus nec de damno diſputatur, nec proinde quoniã ex caſu damnum emerſerit.[18] Denique contra literas quinquennales aliæ impetrari poſſunt, per quas Principis beneficium ex iuſta cauſa reuocetur, vtputa ſi Principi obreptum proponatur.[19] Contra annales nunquam.[20] *Ita Senatus* noſter ſæpius. Sine die.

1 Rebuff. *de lit. dilat. art. 1. gloſſ. 1. n. 52.* poſt Petr de Bell. Petr. & alios, *in l. vniuerſa, C. h. tit.*
2 *d. l. vniuerſa, c. vniuerſa, 25 q. 2.* Rebuff. *vbi ſup.*
3 Rebuff. ibid. poſt gloſſ. *in d l. vniuerſa, ex l. ſi conſtante, 25. §. quoties, D. ſolut. matr. & anthent. generaliter, C de Epiſc. & Cler.*
4 Rebuff. *dict. n. 52.* vbi hoc refert ad conſuetudinem non ad ius ſcriptum.
5 Maſuer. *in rubric. de obligat. §. item debitor*, Rebuff. *vbi ſuprà num. 53.*
6 *l. vlt. C qui bon. ced. poſſ.*
7 Rebuff *ibid. num. 54.*
8 Bald. *in d. l. vlt. per ill. text. ex l. & ſuum heredem, 8. §. vltim. D. de pact.* Eſt enim generale, vt quando aliquid commune eſt pluribus vt ſingulis, omnes in vnum locum conuenire oporteat, & rem diſcutere ad hoc vt maior pars poſſit obeſſe minori, inquit Rebuff. *dict. n. 54. ex Bart. in l. omnes, 3 q. 2. quæſt. princip. De iuſt. & iur.* Negat tamen Rebuff. *ibid.* hanc ſolemnitatem de conſuetudine ſeruari in Gallia, vt nec apud nos ſeruatur, quemadmodum ait definitio.
9 Rebuff. *vbi ſup. n. 55.*
10 Boër. *dec. 296.* poſt Iaſ. & alios, *in §. vlt. de action.* Rebuff. *vbi ſuprà n. 60.*
11 *l. vlt. C. quid bon. ced. poſſ.* Guid. Pap. *conſ. 124.* Rebuff. *n. 61.* vbi tamen notat vidiſſe ſe aliquando factam ceſſionem poſt impetratas quinquennales. Citat Bald. *conſ. 301. vol. 5.*
12 Rebuff *ibid. num. 62.*
13 Rebuff. *num. 68. ex toto titulo ſi ex falſ. inſtrum. & l pen. Cod de tranſact.*
14 Boër. *d. dec. 296.* Rebuff. *vbi ſuprà n. 62.*
15 Bart. *in l. ſi creditor per illum text.* vbi etiam gloſſ. & Salic. *C. de falſ.* Rebuff. *n. 68.* vbi addit incumbere impetranti, vt probet veros eſſe creditores eos qui conſenſerunt.
16 Idem Rebuff. *vbi ſuprà n. 65.*
17 Idem Rebuff. *ibid. n. 64. ex reg. Damnum, quod quis ex ſua culpa, de reg. iur. in 6.*
18 Rebuff. *dict. num. 64. & 65.*
19 Rebuff. *num. 66.*
20 Licet contra ſentiat Maſuer. *in rubr. De obligat. §. item debitor*, quem refert & improbat Rebuff. *d. n. 66.*

DEFINITIO XXII.

Dilatoria literæ impediunt etiam prouiſionalem adiudicationem.

Literarum dilatoriarũ ſiue annales ſiue quinquennales ſint, commune ius illud eſt, vt non ſolùm impediant executionẽ, quæ alioqui ex inſtrumento authentico & guarentigiato fieri poſſet, verum etiam faciant ne pendente lite & dilatione, fiduciaria vlla, & vt loquuntur prouiſionalis adiudicatio per iudicem fieri queat,[1] Ne alioqui eueniat, vt Principis beneficium inutile ſit & ſine effectu. *Ita Senatus* ſæpius. Sine die.

1 Rebuff. qui à Senatu Pariſienſi ita iudicatum refert. *art. 1. gloſſ. 1. De lit. dilat. num. 15.* vbi obſerua deeſſe negationem in illis verbis, *Vnde poteſt creditor*, Scripſit enim Rebuff. *non poteſt*, vt ſequentia demonſtrant.

DEFINITIO XXIII.

Literas ſtatus Princeps ſolus concedere poteſt, aut vicem eius gerens.

Literas ſtatus ita dictas, quod litem in eodẽ ſtatu manere iubeant, non modo Princeps ſupremus concedere poteſt, ſed etiam qui ſupremi Principis vice generaliter fungitur, quem nos generalem Locumtenentem appellamus.[1] Alij concedere nullo modo poſſunt. *Ita Senatus* ſæpius in perſona Amedei à Sabaudia & Ioachimi de Rie Marchionis de Treffort, qui Sereniſſimi Principis noſtri Locum tenentes fuere Sine die.

1 Rebuff. *de lit. dilat. art. 1. gloſſ. 6.*

DEFINITIO XXIV.

Caſus in quibus literæ ſtatus impetrari non poſſunt.

Huiuſmodi literarum impetratio etſi regulariter prohibita eſt,[1] quia inſtitutam litem & actor ad finem vſque perſequi,[2] & reus inuitus ſuſcipere cogitur[3] ex cauſa tamen permiſſa eſt,[4] ne qui iuſta de cauſa abeſſe cogitur litigare per procuratorem cogatur.[5] Excipiuntur tamen cauſæ quædam priuilegiatæ quæ moram non patiuntur,[6] vtputa ſi de momentanea poſſeſſione agatur,[7] de dote,[8] de alimentis,[9] de producendis & audiendis teſtibus,[10] de bonis publicè diſtrahendis,[11] de executione rei iudicatæ,[12] de cauſa[13] Si denique iam alias literas idem litigator impetraſſe proponatur quarum in poſterioribus non fecerit mentionem.[14] Sed & contrarias literas aduerſarius impetrare aliquando poteſt quas pragmatici Galli *de contr'eſtat* appellant[15]. *Sine die.*

1 Rebuff. *ibid. art 1. gloſſ. 5.*
2 *Auth. qui ſemel, C. quomod. & quand. iud.*
3 *l. properandum, §. ſin autem reus. C. de iudic.*
4 *l. interdum 36. de iudic.*
5 Rebuff. *vbi ſuprà. gl. 2. ex not. in c. querelam de procur.*
6 *l. de pupill. 5. §. ſi quis riuos, de oper. noui nunc.* Rebuff. *art. 3. gloſſ. vnic. in fin.*
7 Rebuff. *ibid. in prin.*
8 *Ibidem.*
9 *l. ſi longius, 18. §. vlt. de iudic.*
10 *Cap. fin. §. 1. vt lit. non conteſt.* Capyc. *deciſion. 127.*
11 Rebuff. *d. gl. vnic. verſ. quinto.*
12 *Ibid. verſ. ſexto.*
13 *Ibid. art. 3. gloſſ. vnic.*
14 Idem Rebuff. *art. 4. gloſſ. vnic. num. 4.*
15 *Ibid. num. 5.*

DEFINITIO XXV.

Conductor debitoris condemnari, licet paſſus ſit ſe depoſitarium conſtitui,[1] poſtulante creditore in executione iudicati, quæ interdum etiam per ſequeſtrationem fieri ſolet,[2] ſi tamen poſtea debitorem ſe ipſe conſtituerit eius penſionis, quam locatori ſuo debuit, non eo magis prohibendus eſt quominus reſcripti annalis beneficium implorare poſſit, quamuis neque conductori aduerſus locatorem, neque depoſitario contra deponentem tale auxilium competat.[3] Facta enim nouatio per delegationem & interuentum nouæ perſonæ[4] efficit vt iam neque conductor hic ſit neque depoſitarius, ſed merus & ſimplex debitor,[5] cui beneficium iuris fauorabile non eſt denegandum.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bouerio contra Dominicum Grena 23. Iunij 1612.

1 Vt quod debebat tanquam conductor inciperet debere tanquam depoſitarius. Poteſt enim debitum ferè quodlibet conuerti in cauſam depoſiti vt & mutui, *l. certi 9. §. vlt. l. ſingularia 15. D. de rebus cred. l. Lucius 24. D. depoſ.*
2 *l. vnic. vbi not. C. de prohib. ſequeſtr. pecun.*
3 *Defin 20. num. 5. & 12. ſuprà eod.*
4 *l. 1. l. delegare 11. & paſſ. D. de nouat. & deleg. l. vlt. C. eod.*
5 noui ſcilicet creditoris cui antea nihil debuerat.
6 nec enim nouum eſt vt ſibi noceat is qui partam & paratam ex cauſa iudicati perſecutionem nouo contractu redigit ad initium alterius petitionis *l. minor annis 40. D. de minor.*]

TIT. X.

TIT. X.
VT LIT. PENDENT. vel poſt prouocat.

DEFINITIO I.

De attentatis ante omnia reuocandis.

ATTENTATA in præiudicium litis pendentis aut interpoſitæ appellationis licet verbo tãtum, reuocanda ſunt [1], ſed ita tamen vt verbo quoque reuocari ſufficiat: ſin factum ſecutum eſt, facto etiam ad ea reuocanda opus eſt: [2] & quouſque reuocata ſint remorantur iudicis officium & cognitionem [3] etiam in excutione iudicati. [4] Nimirum ſi de iis in promptu conſtet: [5] Alioqui ſola eorum allegatio iudicati executionem impedire aut remorari non poteſt. [6] At quoniam plerumque vt qui à ſententia iuſtè reddita temerè appellarunt, attentatum querantur in ſpretum appellationis, vt ea ratione litem appellatoriam protrahant, æquiſſimè apud nos inualuit, vt per attentatorum quæſtionem mora nulla fiat liti principali, eodémque iudicio & iudicato omnia terminentur. [7] ſed ita tamen vt de attentatis prius pronuncietur, eáque ſi qua ſint omnimodo & ante omnia reuocentur, condemnato etiam eo qui attentaſſe probatur in omne id, quod aduerſarij intereſt: Tamet ſi iniuſta ſit appellatio & temeraria, [8] dum ne per euidentem calumniam interiecta. [9] Non enim ſolus colligitantis fauor elicit attentatorum reuocandorum neceſſitatem, ſed publica quoque vtilitas, & ſpreta iudicis ad quem rei cognitio ſpectabat auctoritas, quam vindicari ſanè publicè intereſt, [10] & eius maximè iudicis qui ſpretus eſt vt iuriſdictionem ſuam tueatur. [11] Quam ob cauſam illud etiam receptum eſt, vt quoties attentatorum quæſtio vertitur, nihil inaudito procuratore generali Senatus noſter decernat, vt publicæ vtilitatis cuius ille maximè vindex eſt cauſam attentatorum reuocatione contineri quiuis intelligat. [12] *Ita Senatus* ſæpius.

1 *l.1.& tot tit.nihil innouar.pendent.appell.cap.dilect.de appell.cap non ſolum.eod.in 6.l.1.& tot.tit.C.hoc tit.* [Adeò autem attentatorum reuocatio euertit omnia, vt ſi qualis in præiudicium alterius per attentatum mota ſit in qua interuenerit ſententia à qua fuerit appellatum reuocatis poſtmodum attentatis, nihil amplius ſuper appellatione pronunciari poſſit, aut debeat, ſed tantùm ſuper priore lite, quia appellationem reſcindit *l.nam etſi 5.D.de ininſt.rupt.* *Ita Senatus* in cauſa Franciſci le Blanc & R. D. Petri Gaſpardi de Roncas Abbati d Entremons 12.Iun.1614.]

2 *l.prens 80.D.de ſol.l.nihil tã naturale,35.de reg.iur.* verba enim verbis diſſoluũtur, *l.niſi conſentiat,14.D.de acceptil* quæ vero de facto tantum proceſſerunt: licet non de iure, reuocantur etiam de facto *Alex.conſ.89.n.9.lib.1.*Robet.Lancell.2.*part.De attent. c.12. ampl.17. n.10. & 18.*

3 Attentata enim habent vim ſuſpenſiuam Lanc.*in dict.tractat.priuil.14.*

4 Fruſtra enim iudicis officium implorat is qui contra iudicem committit, eiúſque auctoritatem ſpernit, *l.auxilium, 37. in fin. D. de minor.*

5 Quod noſtri dicunt, Per modo conſtat modo agatur, *Ex l. 3. in princ.D.vt in poſſ.leg.*

6 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, quam ſaluam eſſe publicè intereſt *ſerui 66.§.cum prætor,D. ad SC.Treb.*

7 Guid Pap.*deciſ.215.*

8 *Cap.non ſolum vbi Canoniſtæ,Extr.de appell.in 6.*

9 Calumniæ enim nunquam fauendum eſt. *l. in ſumma, 65. §. 1. D.de cond.indeb.tot.tit.de calumniat.*

10 *l.non eſt ſingulis,176.de reg.iur..extat,9.D.quod met.cauſ.*

11 Omnibus enim magiſtratibus præterquam duumuiris permiſſum eſt iuriſdictionem ſuam etiam pœnali iudicio defendere, *l.1.ff ſi quis ius dicent.non obtem.*

12 Eſt enim procurator generalis veluti oculus Senatus, & ad eum pertinet proſpicere, ne quid malè ac contra Senatus potiſſimum auctoritatem fiat.

DEFINITIO II.

Attentari poſſe etiam poſtquam in cauſa concluſum eſt.

SVnt qui putent de attentatorum iure & priuilegio quæri non poſſe, ſi quid factum ſit per iniuriam vnius ex colligatoribus lite iam ad coronidem perducta, vt pragmatici loquuntur, poſteaquam concluſum eſt in cauſa, quod eo tempore nulla amplius lis pendeat, réſque iam pro iudicata habeatur. [1] Sed alio iure vtimur, quoniam verum eſt nihildum iudicatum eſſe, [2] túmque maximè offendi auctoritatem iudicis, qui de litigantium iure mox pronunciaturus eſt, cum in calculo ipſo ferendæ ſententiæ propria colligatoris auctoritate factum eſt, quod per iudicem fieri oportuit. [3] Nec quod in litis ſpretum factum fuit tanquam attentatorium reuocaretur propter litem, ſi non iudicis potiſſimum coram quo lis pendet ſpreta auctoritas videretur. [4] *Ita tractatum eſt* in cauſa D.Marchionis de la Chambre cõtra Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Calend. Decenb.1588.

1 Citant Doctores in clem.*vt lit.pend.*Rot.*deciſ.25.De re iudic.in antiq.*Ioan.Andr.*in c.2.de ordin.cognit.Can.in.c.non ſolum,de appell.in 6.* Pariſ.*conſ.108.part.1.*

2 Non enim poteſt dici lis vere finita niſi per ſententiam, & quidẽ quæ tranſierit in rem iudicatam. Lancel.*in præf. 2. part.de attent.c.4.n.250.*ex Rot.*deciſ.10. aliàs 411 Si lite pendente n.3.vt lit. pend. in nouis,*Afflict.*deciſ.342.n.3. & aliis per eum citatis.*

3 *l.non eſt ſingulis,176. de reg.iur.l.1.D.quod leg.l.vni vbi not.C.quand.lic. vnicuique ſine iudic. ſe vindicare.*

4 Nam qui attentat dicitur offendere eodem tempore ius, iudicem & partem, Lancelot.*in præfat 1.part.n.104.*poſt Rot.*deciſ.5.alias 25 de reſtit.ſpoliat.in nouis.*

DEFINITIO III.

De attentata iudicati executione.

IS pro quo iudicatum eſt ſi propria auctoritate bona condemnati ceperit vt ſibi ſatisfaceret, non ſolùm attentaſſe dicendus eſt, ſed etiam furtum adeóque vim commiſiſſe, ita vt & furti ſi res mobiles fuerunt, & vi bonorum raptorum actione teneatur. [1] Etſi vero huiuſmodi actiones ei non competunt, cuius nihil intereſt, [2] nihilque intereſſe condemnati videtur, ſi quod captum eſt condemnationis ſummam non excedat. [3] nihilominus tamen reuocanda ſunt huiuſmodi attentata, ne alioqui impunè contempta videatur auctoritas iudicis, ad quem executio ſententiæ pertinebat. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l.miles,6.§.qui iudicati,D.de re iudic.l.extat 13.quod met.cauſ.l. ſi quis in tantam.C.vnde vi.*

2 *l.cuius interfuit,10.& ſeqq.D.de furt.l. 2. §. generaliter,D.vbi bonor.rapt.*

3 Cum contrario locupletior fiat qui liberatur ab obligatione *l.ſi pupilli 66.de ſolut.l.ſpecies 11.D.de acceptilat.*

4 *l.à Diuo Pio 15.D.de re iudic.d.l.miles,§.qui iudicati,eod.l.non ſingulis,176.de reg.iur.*

DEFINITIO IV.

Attentatorum reuocatio per exceptionem non iuris excluditur in beneficialibus, non etiam in profanis.

PEtenti reuocationem attentatorum in rebus profanis nil nocet exceptio non iuris, [1] quoniam, vt in ſuperioribus dictum eſt, attentatorum reuocatio non ad ius collitigatoris duntaxat pertinet, ſed ad publicam præcipuè vtilitatem, [2] vt quod in ſpretum iudicis perperam factum eſt, per iudicem vindicetur. [3] Sed in beneficialibus & Eccleſiaſticis controuerſiis aliud non immerito probatum eſt, [4] quod ei qui nullũ in beneficio aut ad beneficium ius habet, nulla actio danda ſit, ne vitioſus detur ingreſſus. [5] *Ita tractatum eſt* in dicta cauſa.

1 Robert. Lancel. *in 3. part. c. 24. de reo & except. contr. attent. compe: l. mit. 1. n. 51.*

2 Cum in reuocatione attentatorum verſetur publica vtilitas quæ eſt fauorabilis, quia attentare eſt delictum, & reipub. intereſt delicta non manere impunita, inquit Lancel in præfat. 1. *part. n.* 109. poſt Rot. *deciſ. 5. aliàs 432. nota nunquid reo ad fin. vt. lit. pend. in antiq.*

3 *d l. non eſt ſingulis, 176. de reg. iur. l. ſi quis in tantam, C. unde vi.*

4 Idem Lancelot. *d. c. 24. n. 52 & præced. à n 21.*

5 *Contra cap eũ qui de eo, qui mitt. in poſſ. lib. 6.* Rot. *deciſ. 2. alias 55. ad inſtantiam, vt lit. pendent. in noui.* Lancel. *d. c. 24. part. 3. n. 15. & 25.*

DEFINITIO V.

Attentata per procuratorem quantumuis generalem non nocent domino.

SI quid per procuratorum attentatum ſit in præiudicium litis aut appellationis, non debet ea res nocere domino,[1] qui nihil in eam rem ſpecialiter mandauerit[2]. Mandato enim quantumcunque generali non eſt credendus dominus mandaſſe procuratori vt delinqueret:[3] delinquit autem qui attentat in ſpretum iudicis cuius auctoritas infringitur.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Lancelot. *in 1. part. c. 1. De attentat. à parte, num. 13 & ſequent. vſque ad 31.*

2 Aliud enim eſſet ſi procurator haberet ſpeciale mandatum ad attentãdũ, aut ſi in procuratorio expreſſa eſſent aliqua per quæ dominus poſſet in pœnam incidere, & deinde fuiſſet adiecta clauſula generalis ad omnia alia quæcunque etiam quæ ſpeciale ac ſpecialius mandatum requirerent. Idem Lancel. *vbi ſupr. n. 32. & ſeqq. vſque ad* 40. ex Auguſt Bero. *conſ. 25. viſi. n. 15. & ſeqq. lib. 1.*

3 *l. ſi procurator*, & ibi gloſſ DD. præſertim Iaſ. *n. 4 & ſeqq. De cond. ind. indeb.* Rot. *deciſ. alias 81 vt lit. pend* in nouis. *Alex. conſ. 105. n. 27. lib. 3. & conſ. 17. n. 2 l. 6.* cum aliis citatis per Lãc. l. 1. *vbi ſupr. n. 12.*

4 *Cap. vt lit. pend. in 6.* Not Franc. *in cap. bene, n. 14. & 39. de appell.* Ægid. *lec. 18.* Rot. *dec. 5. alias 25. de reſt. ſpoliat. in nouis.* Oldra. *conſ. 206.*

DEFINITIO VI.

Attentatum dicitur quicquid in ſpretum iudicis factum eſt, licet non habuerit effectum.

ATtentatum videtur in ſpretum appellationis quoties poſt appellationẽ quid factum eſt aduerſus appellantem, ſiue re ipſa ſiue verbo duntaxat factum ſit,[1] Niſi quibus caſibus lex prouincialis permittit quid fieri, non obſtante appellatione.[2] Finge actorem pro quo in iudicio vindicationis lata fuerat ſententia poſt appellationem à reo interpoſitam curaſſe, vt fructus à ſolo ſepararentur. Attentaſſe non eo minus videbitur, quod poſtmodum eos fructus à ſolo ſeparatos à reo percipi paſſus ſit.[3] Finge apparitorem, à quo appellatum erat, denunciaſſe appellanti non deſtitutum ſe ab executione. Attentatum eſt, licet reuera deſtiterit nec vltra progreſſus ſit.[4] *Ita Senatus* bis ex tempore pronunciauit. 5. Non. Dec. 1588.

1 De quo latè Robert. Lancelot. *in 2. part. c. 12. de attentat. appell. pendent. maximè n. 13. & 14. in præf.*

2 Vt in caſibus de quibus *in l. vlt. D. de appell. recip. vel non.*

3 Quia Purgatio attentatorum vltra ceſſionem poſſeſſione & actui attentato faciendam continet in ſe etiam pœnam refectionis expenſarum & inſuper ſuſpenſionem proceſſus in negotio in principali, & alia de quibus Lancelot. *part. 1. c. 1. de attent. 1. part. n. 51. & p 3. c. 19. de purg. attent.*

4 Quia etiam verbo attentatur, vbi dixi *defin. 1. ſupr.*

DEFINITIO VII.

Attentatum dicitur, etiam ſi quid in odium litis fiat.

PEndente inter dominũ & ſubditos lite ardua, cum ſubditi conueniſſent deliberaturi qua ratione pecuniã commodius explicare poſſent in ſumptus litis erogãdam, dominus apud alium iudicem petierat & obtinuerat, vt de monopolio inquireretur, factáque inquiſitione quotquot conuenerant in carceres detruderentur. Appellatione ad Senatum facta pronunciatum eſt, attentatum videri in præiudicium litis,[1] Propterea quod licet criminis noui perſecutio nihil cũ actione ciuili commune haberet,[2] in propoſito tamen criminis color in litis odium quæſitus, potius quam ad vindictam publicam cœpta perſecutio videretur.[3] Idque vel ex eo maximè conſtabat, quod probatum erat illos qui in carceres detruſi fuerant, cum paucos poſt dies liti renunciaſſent, ex ea re liberationem fuiſſe conſecutos.[4] *Ita Senatus* contra D. d'Introz Auguſtanum 3. Non. Decembr. 1588.

1 Nam ſola litis pendentia facit illicitum etiam id quod alioqui eſſet licitum, vt pluribus verbis & exemplis comprobat Robert, Lancelot *in 2. p. c. 4. De atten. lit. pend. ampl. 1. in princ. vſque ad n. 21.*

2 *Arg. l. Papinianus, 20. D. de minor. l. fin D. de calumn.*

3 Quanquam illa etiam quæ lite pendente facta ſunt ad tollenda ſcandala, dicuntur attenta, & ſunt reuocanda Idem Lancelot. *d. c. 4. part. 2. ampliat. 2.*

4 Nam ex ſecuto euentu apparet quid antea in mente ac in propoſito fuerit.

DEFINITIO VIII.

Non dicitur attentatum quod factum eſt ob aliam rem, quam qualis pendebat.

NOn videtur in præiudicium litis quæ coram Senatu pendebat ſuper hereditate Titij, feciſſe, qui à iudice inferiore literas petit ad conficiendum inuentarium bonorum Sempronij licet eadem vtriuſque hæreditatis petendæ cauſa ſit, & idem actor idemque reus. Cum enim aliud corpus[1] ſit, quod in iudicium nunc deducitur, alia proinde res eſt.[1] *Ita Senatus* in cauſa Petri de la Balme, 7. Id. Decemb. 1588.

1 Cui enim iudicio non obeſſet ſententia, ei nec litis pendentia obeſt, *l. ſed ſi ante, D. de excep.* per quem text, ita reſpondit Rip. *conſ. 2. de except.* Ruin. *conſ. 75. n. 8. lib. 5.* & alij quos refert & ſequitur Lancelot. *part. 2. c. 4. De attent. lit. pend. limit. 2. n. 2. 34. & ſeqq. per. tot.* Atqui non obeſſet ſententia lata de alia re *l. cum quæritur. 12. & ſeqq. D. de except. rei iudic.* Ergo neque hoc caſu obſtabit litis pendentia.

DEFINITIO IX.

Poſſeſſor neque poſſeſſione ſua priuandus eſt lite pendente, neque arctandus vt caueat quantumuis pauper ſit. Et de ſequeſtratione rei litigioſæ.

NVnquam priuandus eſt poſſeſſor commodo ſuæ poſſeſſionis pendente lite,[1] Nec ſi iam pro actore lata ſit ſententia a qua fuerit appellatum,[2] Quare nec locus eſt ſequeſtrandæ rei litigioſæ,[3] eo ſolo prætextu quod reſtituendis fructibus qui actori adiudicari poſſunt, impar futurus ſit poſſeſſor:[4] ſicut neque ex ea cauſa cauere cogendus eſt, at ne iuratoriam quidem cautionem præſtare.[5] Vno tantum caſu ſequeſtratio admitti poteſt, Cum vterque collitigatorum dicit ſe poſſidere, verẽdúmque eſt ne tuendæ poſſeſſionis gratia, quam ſibi quiſque adſerit ad arma veniatur.[6] *Ita Senatus* contra D. Abbatum d'Entremons, 9. Cal. Aug. 1591.

1 *§ commodum, Inſtit. de inter. l. moneer, 4. C. ſi ſeruus, export. vene. ad* Lance. *part. 3 c. 24. q 1. n. 38. & 69.*

2 Cum appellatio extinguat iudicatum & rem reducat ad terminos litis conteſtatæ, *l. § vlt D. ad SC. Turpill. l. furt. 6. §. 1. de his, qui not. infam.*

3 Non ſolùm quod ſequeſtratio regulariter ſit prohibita. *tit. C. de prohib. ſequeſtr. pec.* ſed etiã quia ſequeſtratio poſſeſſionis in cauſa profana poſt appellationem facta cenſetur attentata etiamſi fieret ad tollenda ſcandala. Lancelot. *in 2. p. c. 12. de attent. appell. pend. limit. 12. n. 3.* poſt Affict. *dec. 98.* & Rebuff. *intr. de ſequeſtr. n. 13* Vide Guid. Pap. *q. 578.*

4 Niſi eo caſu quo fructus a poſſeſſore diſſiparentur pendẽte appellatione, quo caſu permittitur ſequeſtratio non adhibita diſtinctione, an poſſeſſor ſit ſoluendo necne, quæ diſtinctio adhibenda eſſet in prima inſtantia, Lancel. *d. c. 12. n. 11. & ſeqq.* poſt Aufret. *adc. Tholoſ. de* 477. *ex c vlt de ſequeſtr. poſſ. & fruct. l. Imperatores, 21. §. vlt de appell.*

5 Neminem enim ſuſpectum ſola paupertas facit, *l. ſuſpectum, 8. de ſuſpect. tutor.*

6 *l. ſi cuius, 13. §. ſi inter duos alias, l. æquiſſimũ, D. de vſufr.* Sed hoc intellige ſi officio iudicis ſequeſtratio fiat non ad inſtantiam partis, aut ſi fiat ad inſtantiam appellantis, vt concludit Lancelot. *d. c. 12. De attent. app. pend. limit. 12. n. 22. & ſeqq.* ex Beroio *conſ. 116. lib. 3.* Ne pugnet quod ſcripſi, *num. 3.*

DEFINI

DEFINITIO X.

De executione ſententiæ interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ.

QVoties interlocutio iudicis habet vim diffinitiuæ ſententiæ aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici quamuis ducali à quo appellatum ſit mandare illam executioni,[1] Alioqui attentaſſe videbitur in ſpretum appellationis, haud ſecus ac ſi à ſententia diffinitiua prouocatum eſſet. Exemplum eſto, ſi debitorem apocham proferentem iudex lite pendente condemnauerit ad ſolutionem additis his verbis, *non obſtante dicta apocha erronea.* Nam cum de illo duntaxat quæreretur,[2] An apocha per errorem necne conſcripta eſſet, nihil ſupererat de quo in principali negotio cognoſcere poſſet iudex, qui apocham erroneam eſſe iam pronunciauerat.[3] *Ita Senatus* pro Iacobo Minoret & Ioanne Viuet contra Ioannem Muſnier & Franciſcum Parax 15. Cal. Febr. 1589.

1 Quamuis poſſit iudex quilibet ex ſtylo noſtro mandare executioni quamlibet ſententiam inter interlocutoriã, quę modo ſit reparabilis, vt loquuntur, in definitiua: De quo vide Rebuff. *in tract. de ſentent. execut.*

2 Interlocutoria enim ſententia, quæ habet vim definitiuæ regulatur ſecundum naturam definitiuæ, Alex. *conſ.* 182. *in princip. lib.* 6 Socin. *in reg.* 21. Franc. *in c. cum ceſſante. n.* 9. *verſ. ſi vero quæritur de interlocutoria, Extr. de Apellat.* Matheſil *ſing.* 39.

3 Et ita officio ſuo functus fuerat ſiue benè ſiue malè. *l. iudex poſtea quam,* 55. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XI.

Non attentat qui iure ſuo vtitur.

ATtentare in præiudicium litis non dicitur, ſiue de profana re agatur, ſiue de Eccleſiaſtica, qui pendente lite poſſeſſionem ſuam tuetur,[1] alitérve iure ſuo vtitur.[2] Itaque ſi quis effregerit obiectas ab aduerſario ſeras inſulę, in cuius poſſeſſione iam petierat ſe retineri, deliquiſſe nó videbitur. Neque enim ſibi ius dicit, aut aduerſarium ſpoliat, qui ſuam continuat poſſeſſionem.[3] Idque indubitatum eſt ſi de poſſeſſione appareat puta ſi locatori res ſit cum conductore, qui nec dominij nec poſſeſſionis quæſtionem referre poteſt.[4] Sed tamen obſeruare diligenter debet qui poſſidet, ne quid per apertam vim moliatur aut per tumultum. Alioqui publicæ vtilitatis ratio faciet, vt id ante omnia ſit vindicandum[5] *Ita Senatus* pro D. du Bois Canonico S. Capellæ Cãberienſis, contra Ioannem Borget ex tempore 9. Calend. Febr. 1589.

1 Robert. Lancelot. *in 2. part. c. 4. De attent. lit pendent. limit. 1. per tot. ex cap. 1. vt lit. pendent.* Idque eſt quod dici ſolet continuantem non attentare, Per gloſſ. magiſtr. *ad med. in c. non ſolum de appell. in 6.* & Clem. 2. *vt lit. pend.* Rot. *decis* 10. *alias* 89. *de appell. in antiq. & deciſ.* 43. *alias* 321. *eod. tit. n. nouis. & deciſ.* 44. *alias* 344. *eod. tit.* Ægid. *dec.* 701. & aliis pluribus, quos cogerit Lancelot. *d. Limit.* 1. *n.* 2. *&* 3. *& alibi ſæpè.*

2 *l. nullus videtur,* 55. *de reg. iur.*

3 Imo deſiperet ſi à poſſeſſione ſua deſiſteret. Inquit Ægid. *de deciſ.* 701. *incip. ſi poſſeſſor.* Lanfr. *dec.* 447. *incip. poſſidẽs* Capyc. *deciſ.* 71. *n.* 2.

4 *l. ſi quis conductionis* 25. *C. de locat.*

5 Ne maioris tumultus occaſio detur. *l. non eſt ſingulis* 176. *de reg. iuris.*

DEFINITIO XII.

De executione interlocutoriæ non obſtãte appellatione, & de priuilegio iudicum maiorum.

QVoties ab ea interlocutione appellatum eſt, quæ per diffinitiuam ſententiam aliámve ſubſequentem reparari poteſt[1], non videtur iudex in præiudicium appellationis attentare, ſi quod interlocutus eſt exequatur non obſtãte appellatione,[2] dummodo eam legem ſubiiciat ne quod appellationi præiudicium fiat:[3] præterquam ſi interlocutio condemnationem contineat quam prouiſionalem vocant. Solis enim iuridicis maioribus & Principalibus datum eſt, vt huiuſmodi interlocutionem à qua prouocatum ſit exequi poſſint,[4] Vide Definit. 2. de ſentent. & interloc. omn. iudic.

1 Quænam verò ſententiæ interlocutoriæ reparari poſſint in diffinitiua, & quæ non poſſint, vide apud Rebuff. *in tract. de ſentent. execut.* Lancel *part.* 2 *cap.* 2. *limit.* 1. *num.* 100. *& ſeq. vſque ad num.* 106.

2 Quoniam ita facit lege permittente & ex ſtylo Senatus noſtri.

3 Semper enim hæc exceptio ſubiicienda eſt, cum hodie appellationes omnes admittantur, etiam quæ olim non admittebantur, vt *in l. vlt. de appel. recip.* niſi quod non ſemper executionem remorantur.

4 Et conſequenter fuit hoc aliis denegatum, *arg. l. cum prætor* 12. *De iudic.*

DEFINITIO XIII.

Appellatio non impedit executionem ſententiæ quæ per diffinitiuam emendari poteſt in iis, quæ ad litis ordinationem ſpectant.

MVlto minus attentare dicetur iudex, qui poſt interiectam appellationem ab interlocutione iubeat mãdari interlocutionem executioni, non obſtante appellatione & citra eius præiudicium tamen, ſi eiuſmodi executionis effectus per eum iudicem qui de appellatione cognoſcet nullo appellantis incommodo reſcindi poſſit.[1] Finge admiſſo actore ad probandam intentionem ſuam, reum fruſtrandi cauſa prouocaſſe. Non eo minus iubere iudex poterit vt teſtes audiantur. Maius enim periculum eſt ne probationes pereant ſi appellationi friuolæ deferatur,[2] quam ne iniuria fiat appellanti ſi ad teſtium auditionem procedatur, cum teſtationes nó prius aperiri oporteat, quam ſuper appellatione Pronunciatum ſit.[3] Quo remedio perinde manent omnia integra ac ſi nulla interlocutionis executio ſecuta eſſet,[4] *Ita Senatus* ex tempore 2. Non. Decembr. 1589.

1 Nam ſi grauamen eſſet quidem reparabile, ſed cum magna difficultate non poſſet procedi pendente appellatione citra attentatum. Lancelot. *pars.* 2. *c.* 12. *de attent. appel. pen. limit.* 1. *n.* 104. poſt 8 art. *ad l.* 1. *§. quæſitum, de appell. & in l.* 2. *de app. recip.*

2 Curare enim debet magiſtratus vt rerum probatio ſalua ſit, *l. curet.* 22. *D. de probat. l. in leg.* 40. *vbi eſt text. elegans D. ad l. Aquil.*

3 Ne fiat præiudicium liti appellatoriæ vide *Defin.* 22. *infr.*

4 *d. l. in lege in fin.* Facilius enim eſt factum vt habeatur pro non facto, quam non factum pro facto.

DEFINITIO XIV.

De inuentario conficiendo non obſtante appellatione, vocatis tamen omnibus iis quorum intereſt.

IDem eſt ſi iudex inuentarium confici iuſſerit, & ab eo iuſſu prouocatum ſit. Nullius enim præiudicium eſt inuentarij confectio[1] dum ne agatur de inſtrumentis deſcribendis aut legendis aut annotandis, per quod fiat vt ſecreta patrimonij pandatur.[2] Illud tamen diſtrictè obſeruandum eſt, ne vnquam iubeat iudex vel patiatur fieri inuentarium niſi vocato ſaltem ad confectionem eo, cuius intereſt, quique ex ea confectione lædi fortaſſe poſſet.[3] *Ita Senatus* in cauſa Petri Mirmier & N. Porterat 4. Cal. Iulij 1591.

1 Imo tendit ad faciliorem exitum appellationis, & ideo non poteſt videri attentatum. Per ea quæ tractat Lancelot. *p.* 2. *c.* 12. *limit.* 12. *n.* 38 *& limit.* 4. *in prin.*

2 Nam ſi ſecreta patrimonij per inuentarium panderentur nimis pars læderetur, ac proinde dicendum eſſet attentatum & reuocandum Ex *not. in l* 2. *C. de alim. pupill. præſt. & in l. mercatores, C. de commerc. & merc.* Iacob. Henrici *conſ.* 4. *concl.* 11. *n.* 36 *ſeqq. lib.* 1.

3 *l. nam ita* 29. *D. de adopt. l. de vnoquoque,* 47. *D de re iudic.* Aliud eſt in ſequeſtro, in quo non ſemper pars citanda eſt, vt puta ſi ſit periculum in mora, Lancelot. *vbi ſuprà d. limit.* 12. *n.* 31. poſt Cuman. *conſ.* 157. & Ruin. *conſ.* 174. *n.* 16. *lib.* 2.

DEFINITIO XV.

Quando vna appellatio ſufficiat pluribus interlocutionibus de eadem re redditis.

SI duæ ab eodem iudice de eadem re interlocutiones diuerſis temporibus redditæ ſint,& à poſteriore ſola prouocatum,poteſt iudex non obſtante appellatione iubere,vt prior mandetur executioni,[1] nec eo magis attentaſſe dicendus erit in ſpretum appellationis, quoniam id poſtulat auctoritas rei iudicatæ.[2] Nimirum ſi poſterior ſententia ſiue interlocutoria ſiue diffinitiua in omnibus&per omnia priori conueniat aut minus plena proponatur.[3] Alioqui ſi prior conditionem aliquam habuit,quæ non niſi poſt latam poſteriorem impleta ſit,poſterior vero nullam,ſufficiet appellatũ eſſe à poſteriori,vt iudex qui priorem exequi non deſtiterit, attentaſſe videatur.[4] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal.Iulij. 1591.in ea cauſa de qua SC.22.infr.de appellat.& relation.

1 A qua ſcilicet non proponitur appellatum.

2 Vt executioni mandetur,*l.ſeruo 65.§.cum prætor.D.ad SC.Treb.& tot.tit.C de execut. rei iudic.*

3 Sibi enim debet imputare qui ab vtraque ſententia cum poſſet non appellauit.

4 Quia hoc caſu prior ſententia videtur contineri in poſteriore virtualiter, vt loquuntur, non poſterior in priore, & quæ plenior eſt tollit minus plenam,*arg.l.debitori 50.D. de fideiuſſ. l.ſi rem 13.D. de duobus reis.* Vide tamen Guid.Pap.*q.74.& ſeq.*

DEFINITIO XVI.

Attentatorum reuocatio facienda non eſt,ſi citra euidentem iniuriam fieri non poſſit.

ATtentatorum quidem ratio habenda imprimis eſt,vt quidquid in ſpretum ſuperioris iudicis ad quẽ appellatum eſt ab inferiore factum conſtabit,[1] ante omnia in priſtinam cauſam reſtituatur,tametſi fortaſſe iniquum ſit quod inferior iudex decreuerit.[2] Poſſunt enim ſic attentata reſtitui,vt tamen quod iniquè decretum fuit nullam habeat executionem,[3] Condemnato nimirum eo qui attentaſſe reperitur in omne id quod aduerſarij ex ea cauſa intereſt:in quo etiam expenſæ,ſi quæ ob id factæ ſint,continebuntur.[4] Sed ſi attentatorum reſtitutio non aliter fieri poſſit,quam vt iniuſtum inferioris iudicis decretũ iniurioſam habeat executionem,æquiſſimum eſt,præſertim ſi apud Senatum agatur, attentatorum rationem nullam haberi,[5] & ita Senatuſconſulti verba concipi, *ſans s'arreſter aux attentats. Ita Senatus* pro vniuerſitate de Neufville les moines,cõtra Syndicos de Chaſtillon,8.Cal.Sept.1592.

1 Nam & a iudice inferiore attentari poteſt perinde atque ab ipſa parte,Lancelot.1.*part.2. De attent.iudic.*

2 Ex quo fuit appellatum.

3 Quanquam nec nouum eſt,vt etiam iniuſſa decreta mereantur executionem propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l.ſeruo 65.§. cum prætor,D.ad SC.Treb.*

4 Sic enim fit attentatorum purgatio. Lancelot. *part.1.c.1.de attent.à part.n.51.& part.3.c.29.D purg. attent.*

5 Ne iniuriarum occaſio inde proficiſcatur vnde iura naſcuntur, *l.meminerint,C.vnde vi,l.1.C.de legib.*

6 Quibus verbis non pronunciatur attentatum eſſe vel non eſſe. *l. quod in diem 7.§.1.de compenſ.leg ſi autem 8.§.ſi quocunque modo De negot. geſt.*

DEFINITIO XVII.

De ſpecialibus inhibitionibus pendente appellatione pro appellante decernendis.

NOn ſolet Senatus noſter inhibitiones,vt vocant,ſpeciales petentibus iis,qui appellarunt,citra cauſæ cognitionem concedere.[1] Ne alioqui hoc ipſo ſuper ipſa appellatione ius dicere aut pro ea ſaltem præiudicium,facere videatur. Cauſæ autem cognitio in eo potiſſimum verſatur, An in ſpretum & odium appellationis quid factum ſit: Quo caſu etſi quod malè & attentatoriè factum eſt non prius irritum fieri debet quam ſuper appellatione pronuncietur,[2] ne quid tamen eiuſmodi poſtea fiat ſpecialiter inhibendum eſt.[3] Sed cum ab executione iudicati condemnatus debitor appellaſſet, propterea quod iam à ſe ſolutum diceret quicquid deductum fuerat in condemnationem,[4] nec eo minus vrgente victore apparitor ad exequendum datus pergeret exequi,[5] Senatus viſis apochis publica fide ſubnixis audito etiam victoris procuratore nihil in promptu quod mouere Senatum poſſet allegante,non dubitauit quin ſpeciales illæ inhibitiones condemnato concedendæ eſſent,quippe quem poſt ſolutionem,de qua primo intuitu conſtabat,vexari iniquum videretur.[6] Quòd ſi per priuatas tantum ſcripturas probata ſolutio fuiſſet,[7] vel victoris procurator audiri non potuiſſet,non tam facilè Senatus ad eas inhibitiones cõcedendas deſcendiſſet.[8] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Deleyax Aduocati & R.D.Claudij de la Couz, Abbatis d'Amibournay,6.Cal.Sept.1592.

1 Etſi enim iudex appellationum ex quo recipit appellationem poteſt inhibere verbis & terminis,vt aiunt,generalibus,ne quid fiat in præiudicium appellationis etiam non citata parte(nam ſimul cum citatoriis literis huiuſmodi inhibitoriæ expediuntur)non tamen poteſt inhibere ſpecialiter ne hoc vel illud fiat niſi cauſa cognita, Lancelot.*part.2.c.20.de attent.poſt inhibit.in præf.q.num.115.119.& ſeqq.* Guid.Pap.*q.436.q.52.num.59.* Maximè ſi inhibitio fiat ad inſtantiam partis Lancelot.*ibid.n.211. & ſeq.* licèt videatur in toto illo tractatu loqui de inhibitione facienda verbis generalibus.

2 Aut ſaltem ſuper attentatis, ac proinde audita parte & cum plena cauſæ cognitione, quando reuocatio attentatorum fit ad inſtantiam partis,Lancelot. *part.3.c.25.de proceſſ.in cauſ.attent.n.35.& ſeqq.ex not.in clem.ſæpè de verb.ſignif.*

3 Melius enim eſt ab initio intacta appellantis iura ſeruare quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere,*l.vlt.Cod.in quibus cauſ.reſt.in integr.non eſt neceſſ.*

4 Siquidem etiam in executione iudicati poteſt allegari exceptio ſolutionis,vt nemo neſcit.

5 Eo prætextu quod nudus & merus executor non habet cauſæ cognitionem,ſed tantum exequendi facultatem *Not.in l.ab executione 5.C.quor.appell non recip.l.4.D.de apellat.*

6 Bona enim fides non patitur vt idem bis exigatur *l.bona fides 57.de reg.iur.*

7 Quæ nullam fidem faciunt niſi recognitæ,*l.cum ab initio,4.& ſeq.D.teſtam.quem.aper.*

8 Nullum enim iudicium eſt tam ſummarium in quo non ſit pars citanda *Alex.conſ.42.n.4.poſt DD.in d.clem.ſæpe.de verb.ſignif.*

DEFINITIO XVIII.

Inhibitionibus ſpecialibus pendente appellatione locus eſt ad impediendam executionem euidenter iniurioſam.

CVm manifeſtiſſimi iuris ſit,In executione ſentẽtię quę aduerſus capitulum Eccleſiæ lata fuerit,non poſſe capi bona quæ ſunt ex proprio ſingulorum canonicorum patrimonio,[1] Non abs re Senatus noſter cum ex executoris relatione ita factum eſſe conſtaret [2],appellanti canonico ſpeciales inhibitiones pendente lite conceſſit,ne capta eius bona pro capituli debito diſtraherentur.[3] Sic in relationibus libellorum pro R.Franciſco Courtois Decano capituli Meximiacenſis 3. Id Ianuar.1593.

1 Quia quod vniuerſitas capituli debet,non debent ſinguli de capitulo. Nec condemnato capitulo canonicorum, ſinguli canonici poſſunt dici proprio nomine condemnati, *l.ſicut.l.7. §.1. D.quod cuiuſque vniuerſ.nomin.*

2 Quæ relatio ſicut & executio ipſa facta erat ad inſtantiam creditoris contra quem inhibitiones ſpeciales petebantur, & erat probatio probata quam aduerſarius nondum citatus impugnare non potuiſſet niſi per viam falſi.

3 Non enim alieno odio debet alius prægrauari, *l. ſi quis ſuo 33. §.1.C.de inoffic. teſtam. & tot.tit. C.ne filius pro patre. Et ne vxor pro marit.l.à Diuo Pio 15.§.ſi rerum, & §.ſed vtrum de re iudic.*

DEFINI

DEFINITIO XIX.

De priuilegio debiti pro publicis oneribus exigendi.

NOn dicitur vniuerſitas attentare in præiudicium litis apud Senatum pendentis, ſi ex mandato inferioris iudicis aduerſus plebeios pro publicorum onerum contributione impetrato aliquid exigat ab eo qui ſe nobilem dicebat,[1] cum plebeium & ignobilem eum eſſe vniuerſitas contenderet. Prius enim pronunciandum eſt an plebeius ſit, an nobilis, quam ſciri poſſit vtrum contribuere cum plebeis debeat necne:[2] Quo pendente & incerto, non debet prohiberi vniuerſitas, quæ in exigendi quaſi poſſeſſione eſt, quo minus iure ſuo vtatur.[3] Nec quod lis de ea re in Senatu tractabatur, facere potuit, vt non debuerit iudex inferior, cuius prima notitia fuit literas generales concedere vt aduerſus ſingulos prouideretur, quorum ratione lis nulla pendebat.[4] Neque rurſus ab executore appellari poterat, cum mandati fines non exceſſiſſet,[5] tametſi neglecta intercesſione aut appellatione cœptam executionem peregiſſet, ſi hoc ipſum iudicis mandato continebatur, propter debiti fortaſſe fiſcalis priuilegium.[6] Planè ſi ex euentu litis apparebit, nobilem fuiſſe eum, qui plebeius dicebatur, ideóque nec ab eo exigi quicquam potuiſſe, condemnanda erit vniuerſitas vt reſtituat quicquid exegerit: Interdum etiam cum expenſis ſi iuſta litigandi cauſa non fuit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et conſequenter immunem à contributione tributorum & ſubſidiorum, quæ Principi à ſolis plebeis & ignobilibus debentur ex edictis Sereniſſimorum Ducum Sabaudiæ.

2 Quia cauſa ſtatus præiudicialis eſt ideo prius examinanda. *l.1.C.de ordin.iudic.*

3 *l.minor 4.C.ſi ſeru.export.veneat.*

4 Non enim attentare dicitur iudex qui aliquid decernit contra eum qui non eſt in lite, Lancelot.*part.1.c.3. de attent. à tertio n.61.* poſt Ægid.*dec.749.* Archil.*Deciſ.6.de attent.* Pelleg.Fab.*dec.96.*

5 *l.ab executore 4.D.de appell.l.ab executione 5.C.quor.ap.nõ recip.*

6 Debita enim fiſcalia nullam moram patiuntur, & priuilegium habent vt non obſtante appellatione interim exigi poſſint, licet extra hanc cauſam fiſcus non habeat priuilegium innouandi appellatione pendente Lancelot *part.2.cap.12.De attent.appel.pend.ampliat.4.n.6.*

7 *l.qui ſolidum 78.§.etiam de leg.2.* & ibi Bart.

DEFINITIO XX.

Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti poteſt: Quinimo allegata eſſe ſufficit.

SI Quando in ſpretum litis aut appellationis[1] attentatum proponatur, omnimodo id vindicandum eſt, etiamſi aduerſarius cuius intereſt vindicari non id petierit in libelli concluſione,[2] dũmodo per media, vt aiunt, litis conqueſtus ſit[3] de attentatis, déque iis appareat ex actis & inſtrumentis litis.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.8. de arbitr.

1 Non attentatum eſt ſiue lite ſiue appellatione pendente quid ſit in præiudicium litis vel appellationis, Lancel. *in tr. de attentat in præf. ·part maximè à n.52. vſque ad 60.*

2 Nam nec libellus requiritur in reuocatione attentatorum, vt nec alias quoties ſufficit iudicis officium implorari, Lancelot. *part.3. c.35.de proceſ.in cauſ.attent.n.10.11.12. & ſeqq. Ex gloſ. in clem.2. in princ.vt lit.pend.* Lanfranc.*dec.362.* & aliis ibi citatis.

3 Nam qualis qualis ſaltem petitio reuocationis attentatorum eſt neceſſaria, vt concludit Lancelot.*vbi ſup.n.14. 15.& 16.*

4 Sunt enim attentata ſemper probanda & nunquam præſumenda, nunquam ſupplenda cum ſint odioſa, Lancelot.*d.part.3. cap.36.de probat.attentat.*

DEFINITIO XXI.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiuſſorem eadem ſententia condemnatum, nec appellatum.

EAdem ſententia principali debito & fideiuſſore condemnatis debitor appellauerat tacente fideiuſſore. Non idcirco in ſpretum appellationis attentaſſe creditor videbitur, quod aduerſus fideiuſſorem non deſtiterit agere ex iudicato:[1] tametſi futurum ſit vt exacto fideiuſſore debitor ipſe per conſequentias inquietetur.[2] Salua ſiquidem debitori erit exceptio ad imputãdum fideiuſſori, cur ſoluere aut iudicato ſtare quam apellare maluerit, cũ principalis ipſe debitor appellaſſet, ſi appellaſſet,[3] ſi iuſta appellandi cauſa fuit.[4] Alioquin dicendum erit cogendũ omnimodo fideiuſſorem hunc vt appellet, ſi nec volenti ſibi liceat renunciare liti & ſoluere: quod petitur,[6] malitque ſoluere quam diutius vexari ſumptibus inanibus,[7] quos fortaſſe ab inope debitore non tam facile poſtea ſit repetiturus?[8] Vt taceam ipſius quoque intereſſe ne ſumptus in litẽ neceſſarios de ſuo proroget potius quam vt eos poſtea repetat,[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid. Idus Februar. 1594.

1 Nam cum hoc caſu nulla ſit lis contra fideiuſſorem poſt latam ſententiam diffinitiuam, quæ tranſiit in rem iudicatam, quod ad eum pertinet, non poteſt dici attentatum. per ea quæ dixi *Defin.2. n.2. & Defin.19. n.4. ſupra.*

2 *l.cum lex 46.D.de fideiuſſ.l.5.de lib.legat. cum ſimilib.*

3 Potuit enim appellatio debitoris prodeſſe fideiuſſori ſi fideiuſſor voluiſſet, *l.ſi fideiuſſor 29.D.mandat.*

4 Hoc enim cogitur probare debitor ſi quid velit imputare fideiuſſori, *arg.l.ſi ideo 55.cum ibi not.D. de euict.*

5 Id namque eſt quod dici ſolet, iudicia omnia eſſe abſolutoria ſi is qui conuenitur ſit paratus ſoluere, *§.vlt.inſt.de perpet.& tempore action.*

6 Non enim prohibetur fideiuſſor agnoſcere bonam fidem, *d.l.ſi fideiuſſor.§.quadam, D.mand l.quoties 9 § ſicut D.de admin.tut.*

7 Execratione litium & redimendæ vexationis gratia, *l.4.§.1.de alien. iudic.mut. cauſ.fact. l.minoribus, 6.D.de minor.*

8 Inanis enim eſt actio quam debitoris inopia eludit, *l.nam is 6. D. de dolo.*

9 Intereſt enim cuiuſlibet non ſoluere potius quam ſolutum repetere, *l.3.D.de compenſat.l.ſi ſtipulatus 15.D.de fide iuſſor.*

Vide tamen in hanc definitionem & cogita an obſtent quæ tractat Robert.Lancelot.*in 1 part.cap.3.D.de attent. à tertio, limit.7.num.55. vſque ad num.61.*

DEFINITIO XXII.

De teſtibus non obſtante appellatione audiendis.

AB interlocutione iudicis qui vnius ex colitigantibus articulos reluctante aduerſario ad probandum admiſerat, aduerſarius prouocauerat. Non eo minus ſuper iis articulis pendente appellationis cauſa teſtes audiri poterunt ad futuram rei memoriam,[1] quod ea ratione præiudicium appellationi fieri videatur. Poteſt namque probatio illa commodè admitti ſalua appellationis inſtantia.[2] Nimirum vt ſi benè iudicatum pronuncietur, teſtationum fides ſubſiſtat. Sin malè iudicatum, fortè quod articuli tales eſſent, & tam inepti vt eorum probatio recipi non deberet, teſtationes pro irritis & non factis habeantur.[3] Interea igitur & in dubio probationibus tanquam fauorabiliſſimis ſuccurri æquum eſt ne pereant,[4] quod ſi multo facilius teſtationes ſcriptas pro non ſcriptis habere quam nõ ſcriptas pro ſcriptis. *Ita Senatus* in relationibus libellorum & reſcriptorum 7. Calend. Iulij 1594.

1 *Vt in l.in lege 41.D.ad l.Aquil.Not.in c.quoniam frequenter.Extrauag.vt lit.non conteſt.c.ſignificauit.41.Extr.de teſtib.*

2 Et eſt reparabilis per ſententiam definitiuam. Dixi *Defin. 12. & 13. ſuprà.*

3 *d.l.in lege in fin.*

4 *cum ent.22. D.de teſtib.*

DEFINITIO XXIII.

De executione prouiſionalis ſententiæ poſt diffinitiuam redditam.

SEntentia prouiſionalis, quæ ſtatim mandari executioni potuit, non obſtante appellatione,[1] non eo minus executionem merebitur quod à diffinitiua ſententia, per quam confirmata eſt, fuerit prouocatum.[2] Extincta enim per appellationem

pellationem poteſtate diffinitiuæ ſententiæ,[3] ſola ſupereſt prouiſionalis quæ priſtinas vires ſuas retinere, & exercere poſſit.[4] Non idem tamen erit, ſi is qui pendente lite vicerat poſtmodum diffinitiuè fuerit condemnatus.[5] Hic enim quantumuis à diffinitiua condemnatione prouocet, facere tamen non poteſt, vt quod iudex per interlocutionem iuſſerat, contrario imperio prorſus ſublatum non videatur.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 34. infr. de execut. rei iudic.

1 Nempe ſi lata ſit à iuridico maiore ſecundum eam diſtinctionem, quam poſuimus *Defin. 12. ſuprà*, aut ab eo qui Iuridicorum maiorum habeat priuilegia, quomodo habet Concilium Gebennenſe.

2 Sic enim plerunque euenit vt prouiſionalis ſententia per definitiuam confirmetur, tum à definitiua prouocetur.

3 Quandoquidem appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. de his qui not. infam.*

4 Nemo enim dixerit ob id ſolum minoris poteſtatis eſſe debere prouiſionalem ſententiam, quod per definitiuam fuerit confirmata, *arg. l. 3. in princ. D. de vſur.*

5 Ex nouis nimirum probationibus poſt prouiſionalem ſententiam allatis.

6 *l. quod iuſſit 14. vbi notat. D. de re iudicat.*

DEFINITIO XXIV.

Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta commutatione appellationis in interceſſionem.

QVod attentatum eſt in præiudicium appellationis, definit eſſe attentatũ ſi appellatio ex reſcripto Principis conuertatur in oppoſitionem vt pragmatici loquuntur, quia perinde eſt ac ſi nunquam appellatum fuiſſet,[1] Proinde nec vindicandum eſt,[2] *Ita Senatus* in cauſa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Auguſtanorum id. Sept. 1593.

1 Eſt enim ea vis reſcripti vt appellationem redigat ad non appellationem, eamque commutet in oppoſitionem Denique tollit intellectum appellationis, vt loquitur Papinianus, *in l. ſi patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

2 Quaſi ceſſante cauſa *cap. cum ceſſante Extr. de appell.* quandoquidem non alia ratio erat vindicandorum attentatorum, quam quod in ſpretum appellationis facta eſſent. Itaque hoc caſu purgantur quodammodo per reſcriptum Principis non principaliter ſed per conſequentiam.

TIT. XI.

SI CONTRA IVS VEL vtilitat. public.

DEFINITIO I.

De reſcriptis contra ius gentium aut ciuile conceſſis.

ETſi de ſuprema Principis poteſtate dubitare ſacrilegio proximum quid eſſe creditur:[1] Quia tamen digna Principis vox eſt legibus alligatum ſe potius quam ſolutum profiteri,[2] non abs re Imperatoribus placuit, Reſcripta quæ contra ius vel vtilitatem publicam impetrata ſint perinde haberi, ac ſi nec conceſſa eſſent,[3] Quaſi circumuenta per obreptionem aut imprudentiam religione Principis, qui nec voluiſſe vnquã credendus eſt quod iuſtè velle non potuit.[4] Idque Principũ noſtrorũ, vt optimi omnes iuriſque religioſiſſimi fuerunt, mandatis pleriſque nominatim conſtitutum eſt, vetitúmque iudicibus ad quos eiuſmodi reſcripta fiunt, ne ſi quam ſubeſſe iniquitatem animaduertant, eorum auctoritate moueantur, tametſi & Principis & Cancellarij, ad cuius præcipuè curam ea res pertinet,[5] ſubſcriptione munita ſint. Ea vero maximè reſcripta contra ius eſſe cenſentur, ex quibus alicui iniuria inferatur,[6] quod vix eſt vt nõ eueniat quoties alteri iam quæſitum ius aut inuito aut etiam ignorantis adimitur:[7] niſi priuatam illam iniuriam publicæ vtilitatis fauor extorqueat & emendet.[8] Illa tamen diſtinctio neceſſaria eſt quam & magiſtri noſtri omnes probant,[9] Vt iuri quæſito ex ea cauſa quam ius gentium induxerit veluti, ex iuſto legitimóque contractu derogare Princeps nequeat, ſi nulla ratio vrgeat, ne ex plenitudine quidem poteſtatis[10] citra iniuriam. Poſſit autem iuri quæſito per actus ciuiles, vt puta per ſententiam, vſucapionem, præſcriptionem, & alios ſi qui ſunt ſimiles, ſiue commune ius illud, ſiue ſtatutarium & municipale, ſiue ipſius Principis auctoritate conſtitutum:[11] Cuius diſtinctionis ratio illa affertur, quod ius gentium naturali ratione ſtabilitum ſit immutabile, Ciuile vero pro legiſlatoris aut populi arbitrio mutabile,[12] & conſequenter ad nutum ſupremi Principis, qui ſolus inter ſuos legiſlator eſt, tranſlato ei & in eum per legem regiam omni iure, quod alioqui populus eſſet habiturus.[13] Inde fit quod diximus Principem ſupra leges eſſe, tametſi legibus ſolutus eſſe nolit.[14] Adeo vt nec ſibi legem contrariam poſſit edicto dicere.[15] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 8. Idib. Aug. 1588.

1 *l. 2. C. de crim. ſacrilegii, C. de diuerſ. reſcript.*

2 *l. digna vox 4. C. de legib. Andr. Fachin. lib. 1. cap. 2.*

3 *l. 2. l. vlt. & paſſ. C. h. tit.*

4 *Arg. l. ſi quando 35. C. de inoffic. teſt. l. omnium, 19. C. de teſt. l. Nepos Proculo. de verb ſignif.* [Vnde eſt quod ſi quid durius & ſeuerius à Principe reſcriptum ſit non ſtatim parere magiſtratus debeat, ſed triginta dies expectare, intra quos ſperandum eſt bonum Principem de ea ſeueritate aliquid relaxaturum *l. ſi vindicari 20. C. de pœn.* vbi eſt text. in hanc rem ſingularis.

5 Ex eo namque Cancellarius dicitur quod ad eius officium ſpectet vt literas omnes cancellet, quas videt contra ius eſſe vel contra publicam vtilitatem.

6 Non enim iuris ratio patitur vt inde naſcatur occaſio iniuriæ vnde iura oriuntur.

7 *l. nec auus 4. C. de emancip. lib. l. 2. §. ſi quis à Principe. D. ne quid in loc publ. l. quoties, C. de precibus Imp. offer. vul. l. id quod noſtrum, 11. de reg. iur.*

8 *l. item ſi verberatum. 15. §. 1. vbi DD. de rei vindic. l. Lucius, 18 D. de euict.*

9 *DD. late ad leg. vlt. C. hoc tit.*

10 Quam vulgo abſolutam poteſtatem vocant alij non male tyrannidem, aut plenitudinem tempeſtatis, vt ex Baldo, Crauetta & aliis loquitur Anton. Teſſ. *Dec. Pedemont. 91. n. 1.* Talem certè nullam in bono Principe agnoſcit Didac. Couar *l. 3. var. reſ. c. 6. n. 6.*

11 Id enim eſt quod dici ſolet, Principem poſſe diſpenſare contra ea, quæ ſunt iuris poſitiui, quia ipſe ſupra ius poſitiuum eſt, *c. propoſuit de conceſ. præb.* Crauet. latè *de antiq. temp. par. 1 ſect. 2. n. 38.* Natt. *conſ 367. lib. 2.*

12 *§. Sed naturalia Inſt. de iur. nat. gent & ciuil.*

13 *l. 2. §. igitur conſtituto Principe. & §. quod ad magiſtratus, D. de orig. iur.*

14 *d. l. digna vox l. ex imperfecto, C. de teſtam. c. quæ in Eccleſiarum de conſtit.*

15 *Arg. l. ſi quis in princ. de legat. 2.*

DEFINITIO II.

Princeps laicus monachalem præbendam concedere præſertim laico non poteſt.

NOn licet Principi monachalem præbendam laico inter monachos concedere ex cauſa qualibet, id eſt, quantumuis remunerationis color quæratur:[1] Niſi hoc ſaltem onere adiecto, vt cũ monachis aut certe in ipſis monaſterij clauſtris moretur is, cui præbenda indulgetur.[2] Pertinet enim ea res & ad Eccleſiæ dignitatem, & ad publicam honeſtatem, adeoque vtilitatem. Ac quemadmodum publice intereſt vt Eccleſiaſtica beneficia clericis ſine vlla diminutione cõferantur:[3] Ita & ne per laicos, præſertim ſecularẽ vitam agentes vllo modo poſſideantur:[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Vernat & Abbatis Sancti Sulpitij Prid. Id. Auguſt. 1592. Cum tamen Abbas ille male conſultus centum florenos annuos pro præbenda quæ lõge pluris erat, obtuliſſet (veritus fortaſſe, ne ſi omnino denegaret, Principem offenderet) neque aduerſus eam oblationem impetraſſet in integrũ reſtitutionem,

tutionem, condemnatus eſt vt oblatam penſionem à die oblationis perſolueret, ac in poſterum præſtaret. Neque enim aliter ius dici potuit inter conſentientes.[5]

1 Non enim de negotiis & rebus Eccleſiaſticis diſponere Princeps laicus poteſt, *cap. tuam, de ord. cognit. cap. lator. qui filij ſint legit. cap. generali, & cap. quia ſæpè, de elect.*

2 Vt quemadmodum hoc onere adiecto libertas eius quodammodo infringitur, *l. Titio centum, 71. §. Titio centum de condit. & demonſtr.* ita monacho ſimilis videatur.

3 *Tot. tit. Vt benef. Eccleſ. ſine diminut. confer.*

4 *Cap. 2. Extr. de inſtit.* licet videatur diſtinguenda præbenda à beneficio Præbenda enim conſiſtit in temporalitate. Ius vero beneficij in ſpiritualitate, vt tractat Boër. q. 171 *n. 4. ex not. in c. cum Martinus de conſt. & in c. maiorib. De præb. c. cauſam de præſcript.*

5 *l. ſi conuenerit, 26. De re iud. l. vt fundus D. comm. diuid.*

TIT. XII.

DE DIVERS. RESCRIPT.

DEFINITIO I.

De Clauſula, motu proprio.

CLAVSVLA, Motu proprio, licet maximæ & præcipuæ ſit poteſtatis in eo præſertim quod tollit vitium omne obreptionis & ſubreptionis, [1] ius tamen alteri quæſitum non adimit, [2] quoniam ita ſemper interpretanda ſunt beneficia principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſimi Dom. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Coyet de Prioratu Nantuaci 17. Calend. Mart. 1589.

1 *Cap. ſi motu proprio de præb. in 6. Staphil. in tr. de lit. gratioſ. in rubr. ſubreptio.* Rebuff. *in prax. benef. in form. prouiſ. ſimplic. part. 3. n. 17. & in form. mand. de prouid. in verb. motu proprio. Et in verb. pro expreſſis.*

2 *d. cap. ſi motu.* Bald. *in c. ad audientiam, de reſcript.*

3 *l. 2. §. merito & §. ſi quid à Principe, D. ne quid in loc. public. l. reſcripta 7. C. de precib. Imp. offer. l. ſi priuatus, 17. D. qui & à quib. man. Not. in c. ab eo de elect. in 6. in l. vlt. de pact.* Bald. *in l. 1. de cōſt. Princ. & in c. ſuper eo de offic. deleg. Repetitum eſt hoc SC. Defin. 21. ſup. de ſacroſ. Eccleſ.*

DEFINITIO II.

De Principe contraria reſcribente.

SI quid ſummus Pontifex aut alius Princeps reſcripſit contra quam iam ante reſcripſerat aut aliud quid fecerat præſumitur circumuentus,[1] nec doli ſuſpicione caret is qui reſcriptum impetrauit.[2] Beneficium namque Principis decet eſſe manſurum, neque facilè credendus eſt Princeps liberalitatem contuliſſe cuius poſtmodum pœniteat.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. cap. cum olim. verſ. archidiaconatum de ſent. & re iudic. l. prædia.* vbi Bart. *C. de locat. præd. ciuil. lib. 1. tit. 70.*

2 Intellige ſi ſciuit prius reſcriptum.

3 *Nouel. 81. conſtit. quâ dignit. & Epiſcop. §. illud, c. dudum. 2. de elect. cap. ex literis, & cap. poſtulaſti de reſcript. can. quod benè ſemel 6. q. 4. can. inſtitutionis, & can. ſi ea 25. q. 2.*

DEFINITIO III.

Quanam reſcripta non niſi in magna Cancellaria debeant expediri.

REſcripta, per quæ Princeps expreſſim & ſpecialiter huic aut illi Statuto vel edicto, aut ſtyli practici articulo derogat, non poſſunt à Procancellario expediri, quoniam expreſſa Principis voluntate & ſubſcriptione indigent,[1] ideoque ad magni Cancellarij pertinent auctoritatem. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 16. Calendas Iulij 1590. & alias ſæpius.

1 *l. 1. vbi Bart. & omnes notant. C. de legib.* Eius enim eſt & interpretari & abrogare vel derogare cuius eſt condere, *l. leges ſacratiſſima, 9. l. cum de noui, 11. C. eod.*

DEFINITIO IV.

De reſcripto aduerſus vitium litigioſi ſiue iam contractum ſiue contrahendum.

IDem iuris eſt, ſi ex principis reſcripto quis petat, vt liceat ſibi rem litigioſam vendere contra iuris communis prohibitionem, aut, vt aduerſus vitium litigioſi iam contractum in integrum reſtituatur. His enim caſibus cum ſtrictiſſimæ iuris rationi & prohibitioni aperta vis fiat,[1] Principis auctoritas, & ſubſcriptio omnino neceſſaria eſt,[2] Præterquam iis caſibus, quibus Prætor ex æquitate & cauſa cognita diſtinctionem rei litigioſæ permittere interdum ſolet.[3] Quod enim Prætor pro imperij ſui iure facere olim potuit, id omne Procancellarius ſub nomine & auctoritate Principis per ſeipſum expedire poteſt.[4]

1 *Tot. tit. de litig. D. & C. & in Nouel.*

2 Nihil enim iudex facere poteſt contra leges, ne Senatus quidem, *l. 1. in fin. l. nec non, 28. §. quo ad eius, D. ex quib. cauſ. maior.*

3 De quibus *in l. Diuus Pius, 5. D. de hered. pet.* vbi tamen obſerua legendum eſſe *Sola cautio*, non *Solida.*

4 Nam & prætoris officium olim erat, vt daret in integrum reſtitutionem, *Tot. tit. De in integr. reſtit.*

DEFINITIO V.

De appellatione in interceſſionem commutata.

CVm is qui executioni contra ſe factæ intercedere debuerat ab ea perperam appellauit, indiget reſcripto Principis cuius beneficio conuertatur appellatio in interceſſionem, Sed ea res facere non poteſt, vt iudex ſuperior qui de appellatione cognoſcere deberet, poſſit etiam de interceſſionis iure cognitionem ſibi adrogare, quam alioqui Inferior iudex pro ſua iuriſdictione habere deberet, [3] ne in cuiuſque poteſtate ſit malè appellando id aſſequi, vt inferioris iudicis auctoritas labefactetur, quam ex officio tueri ſuperior quoque debet, Eæ igitur ſuperioris partes erunt, vt conuerſa per reſcriptum appellatione in interceſſionem, cauſæ cognitionem remittat ad eum iudicem, apud quem ſi appellatum non fuiſſet interceſſionis ſuæ cauſas reddere reus debuiſſet, *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Decẽb. 1590.

1 Alioqui condemnandus eſt is qui appellauit, *l. 1. & tot. tit. quor. appell. non recip.*

2 *l. 1. & tot. tit. quo à quo appell.*

3 Appellatio enim tamdiu deuoluit cognitionem ad ſuperiorem quamdiu ipſa ſubſiſtit non cum extinguitur.

4 *Cap. vt debitus honos, Extr. de appell.* Bart. *in l. eius qui num. 10. de appell. recip.*

5 Extincta enim appellatione in eo ſtatu res eſſe debet, in quo eſſet ſi appellatum non fuiſſet, *l. tutor. 43. §. 1. D. de vſur.*

DEFINITIO VI.

Reſcripta ad gratiam ſunt annualia, Ad ius perpetua.

PRincipalia reſcripta, quæ intra annum executionem habuerunt aut habere cœperunt, ſi non ad gratiam [1] vt loquuntur ſed ad ius conceſſa ſint, perpetua ſunt, nec anno finiuntur, [2] aut alio tempore, niſi eo ipſo quo ius illud ad quod impetrata ſunt finiretur.[3] Sed hoc ita ſi non reſcripto diſertè comprehenſum ſit vt poſt annum non valeat,[4] quomodo frequentioris quæſtus gratia exprimi ſolet in reſcriptis omnibus, quæ ex parua prodeunt Cancellaria: Quæ ſi executioni intra annum mandata vel ſaltem mandari cœpta non fuerunt, anno vtique, etiamſi dictum non ſit, finiuntur.[5] *Ita tractatum eſt* 4. Cal. Iulij 1591.

1 De quibus *in c. ſi attentum, & cap. pleruumque, de reſcript.*

2 *l. ſi falſo 2. C. hoc tit.*

3 Neque enim reſcribentis Principis ea voluntas eſſe interpretanda eſt vt iura omnia peruertat, ſed potius vt ſecundum ius reſcripſiſſe intelligatur, *l. ſi quando 35. C. de inoff. teſt.* Facit *l. fin. de minor. clem. 1. de in integr. reſt.*

4 *d. l. falſo* Guid. Pap. q. 135. vbi tamen male putat ius ciuile correctum eſſe per canonicum.

5 Excipiuntur tamen literæ Prehenſionis, quas vulgo *de priſe de corps* appellamus, quarum poteſtas vtique anno vno non finitur, nec alio vllo tempore quandiu criminis perſecutio durat. Rebuff. *in procem. conſt. gloſſ. 5. num. 44.* quia ſcilicet non eſt in poteſtate illius qui eas impetrauit, vt eas quando & quomodo velit exequatur.

DEFINITIO VII.

De impetrante officium viuentis.

Officium viuentis impetrans etiam à Principe, ſiue inuito poſſeſſore ſiue non requirente eo aut conſentiente, nullo modo audiendus eſt, ſiue officium aut dignitatem habeat ſiue non, Tametſi motu proprio Principis ea conceſſio facta proponatur:[1] Quod huiuſmodi res periculoſi triſtiſque euentus plena ſit ac bonis repugnet moribus, quandoquidem alienæ mortis captandæ votum inducit.[2] Alioqui facilè eſſet clauſulam illam, *Motu proprio*, reſcriptis quibuſlibet inſerere, tum etiam per aulicorum ſordes, aut gratiam reſcriptum impetraretur.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Caſtellano Seyſſelli contra Ioannem Baptiſtam Bruel, 11. Cal. Sept. 1592.

1 Rebuff. *in tract. Vt apte vacat. gloſſ. vlt. §. 1.*

2 *l. vlt. C. de pact. l. donari 29. alias l. quidam, §. vlt. D. de donat. l. 2. §. interdum, de vulg. & pup. ſubſt. l. 2. §. vlt. de iis quæ vt indign.*

3 *l. Præſes, 12. C. de tranſact. l. ambitioſa 4. de decr. ab ord. faciend.*

DEFINITIO VIII.

De priuilegiorum ciuitati conceſſorum interpretatione & reuocatione.

Quamuis dici ſoleat in conceſſione qualibet quantumuis generali exceptam ſemper intelligi perſonam loquentis,[1] præſertim in reſcriptis principalibus,[2] tamen non eſt id perpetuum.[3] Quid enim ſi ex eo fiat, vt inutilis & ſine effectu futura ſit conceſſio? Finge datum à Principe priuilegium ciuitati, quale habeat ciuitas Nicienſis, vt quicunque per annum & diem in ea manſerit tanquam ciuis, & domicilium habuerit, ex dedititio & talliabili fiat plenè liber. Haud dubiè ad priuilegium inuitati ij maximè videbuntur, qui in Principis iure & manu fuerunt,[4] Cum de aliis dubitari poſſit, an eos Princeps ad libertatẽ vocare potuerit inuitis aut etiam ignorantibus dominis. Vulgatum enim eſt ita interpretenda eſſe priuilegia vt ne tertij ius lædant:[5] Niſi quis putet fauore libertatis ab ea iuris regula eſſe recedendum.[6] Sanè ſi poſtquam per annum & diem ſtetit quis in ea ciuitate, quæ huiuſmodi priuilegium habuit, reuocatum ſit priuilegium, non faciet ea reuocatio præiudicium iam competenti libertati.[7] Videtur namque cum ciuitate quodammodo contrahere, is qui ciuitatis leges intuitus & ſecutus domicilium ſuum & fortunarum ſuarum omnium ſedem in ea collocat, non aliter id facturus,[8] Itaque ad futuros tantum non etiam ad prætèritos caſus priuilegij reuocatio pertinebit.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 4. & 5. infr. De præſcript. quæ pro libert. compet.

1 *l. ſi mercedem 53. §. vlt.* vbi gloſſ. & Bart. *de act. empt.*

2 Quia Princeps non ſibi legem dicit ſed aliis, *l. Lucius 40. in fin. de fid. lib.*

3 *l. Paulus reſpondit. 29 § vlt. D. de pignor.*

4 Principum enim beneficia pleniſſimè aduerſus concedentes interpretantur. *l. 3 D. de conſtit. Princip.* Vide Bart. *in Nouel. cui titul. eſt Conſtit. quæ dignit. §. illud n. 1.* Guid. Pap. q. 48 v.

5 *l. pen. C. hoc tit. l. 2. §. merito, & §. ſi quod à Principe D. ne quid in loc. publ.*

6 *Arg. l. 1. & 2. C. de commun. ſeruo manumiſſ. & l. quidam ius 25. §. ſi quis filium D. ad SC. Trebell.*

7 Libertas enim quæ ſemel competi nunquam reuocatur niſi ex ingratitudine, *l. Papinianus, § vlt. & l. ſeq. D. de inoffic. teſt.*

8 *Arg. l. ſi in patria 5. & l. ciues 7. C. de incol. lib. 10. tit. 39.*

9 *l. leges 7. C. de legib. l. vlt. in fin. C. de contr. iudic.*

DEFINITIO IX.

Literæ remorandæ litis impetrari non poſſunt, cum iam in cauſa concluſum eſt.

Reſcripta illa Principis quibus litẽ ſiſtere iudex iubetur (vulgo literas *Status* vocant, quod pendente dilatione in ſuo ſtatu litem manere neceſſe ſit) ad eas lites non pertinent, quarum ſtatus talis eſt, vt iamiam ferenda ſit ſententia, quòd contingit quoties in cauſa concluſum eſt.[1] Cum enim hoc caſu perinde habeatur acſi iam eſſet iudicatum,[2] nulla lis ſupereſſe videtur,[3] nullúſq; proinde litis ſtatus amplius eſſe, in quo ſubſiſti poſſit.[4] *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoris de Candie contra D. de Grilly. 17. Cal. 1593.

1 De quibus diximus *Defin. 23. ſup. De precib. Imper. offer.* & ad quas pertinet quod ſcriptum eſt *in l. interdum 36. De iudic.*

2 *Arg. l. pen. D. de milit. teſt.*

3 *l. terminato 3. C. de fructib. & lit. expenſ. l. non minorem, C. de tranſaction. l. 1. D. de iureiur.*

4 Id enim eſt quod dici ſolet, non entis nullas eſſe qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 45. D. de reb. credit.*

DEFINITIO X.

Reſcripta ad Senatum durante iuſtitio ad Cameram quoque criminalem, quæ Senatus vices gerit, pertinere.

Literas Principis ad Senatum ſcriptas eo tempore quo publicum iuſtitium indictum eſt à Camera, vt vocant, criminali, quæ non niſi de criminalium iudiciorum præparatoriis cognoſcere ſolet, & aperiendas eſſe & cõſiderandas; vt perinde earũ ratio habeatur quatenus iuris & æquitatis ratio patietur, ac ſi ad Cameram ipſam criminalem ſcriptæ eſſent, aut ac ſi Senatus ius redderet, poſt multã diſputationem definitum eſt,[1] Ne alioqui Principis auctoritas neglecta, aut quod in nomine erratum eſſet, circumueniendæ voluntatis eius quæſita & captata occaſio videretur.[2] Sic in cauſa Tiberij Mutij & Abbatis de Filli 17. Cal. Oct. 1597.

1 Quia vicem Senatus & [illegible] obtinet Camera illa criminalis.

2 Neque enim error in nomine nocere ſolet regulariter, ſi modo conſtet de voluntate, nec ſit error in corpore, *l. quoties 9. D. de hered. inſtit. l. 4. de leg. 1.*

DEFINITIO XI.

Literæ ſtatus non proſunt attentatori, nec ſpoliatori, nec in cauſis criminalibus.

Si pendente lite & in eius præiudicium attentatum ſit, non eſt ferendum, vt is qui attentaſſe dicitur ac fortaſſis aduerſarium ſpoliaſſe, reſcriptum à Principe impetret ad litem in eo ſtatu ſiſtendam. Ita enim fieret, vt delicti ſui pœnam eluderet.[1] Spoliatio ſiquidem delictum eſt aut proximè ſaltem ad delictum accedit.[2] Planè in cauſis criminalibus conſtat huiuſmodi reſcriptis locum non eſſe, ſiue criminis cognitionem differri reus velit, ſiue actor ipſe, reo præſertim in vinculis exiſtente, *Ita Senatus* in cauſa Frãciſci Gelaz Lugdunenſis contra Franciſcum de Reſignand ante Calend. Decemb. 1595.

1 Nam & ſimiliter dicimus ſpoliatum bonis ſuis omnibus vel maiore parte, non poſſe conueniri niſi bonis prius reſtitutis ſaltem iure canonico Bart. *in l. ſi te bonis n 2. Cod. de iur. delib. in l. ſi quis ad ſe fundum, n. 1. C. ad leg. Iul. de vi publ. & in l. propter, n. 1. de excuſ. tut.* Denique malitiis nunquam indulgendum eſt.

2 Publicè namque intereſt nocentem damnari vel innocentem abſolui, *l. abſentem 5. D. de pæn.*

DEFINI

DEFINITIO XII.

Ex literis De debitis non poſſe agi contra heredem debitoris.

RESCRIPTUM & diploma Principis quod vulgo de debitis appellant, nullam habet executionem aduerſus hæredem debitoris non ſolum vti ne in carceres detrudi poſſit, ſed etiam ne ex eo poſſit agi in rē & hypothecaria præciſè,[1] Adeo vt neque aliud dicendum ſit, ſi debitor ipſe ex eiuſmodi diplomate iuſſus ſit ſoluere priuſquam vita fungeretur. Eo namque ante ſolutionem mortuo, nō poteſt peragi executio in præiudicium hæredis, nec ſi pure heres ſit,[2] Multo minus ſi non niſi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem debitoris agnouerit.[3] Igitur ab actione & libello incipere creditor debebit non ab executione.[4] Nec ad rem pertinet quod ex inſtrumento, vt loquuntur, guarentigiato, ſolent etiam præciſæ literæ impetrari aduerſus heredem debitoris, cum clauſula, *Salua intercedendi poteſtate.* Etenim apud inferiores tantum iudices id receptum eſt, & quidem contra manifeſtam iuris rationem, quæ certè non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur.[5] Quanquam decreti iniquitatem illud temperat quodammodo, quod intercedente debitore tota executionis poteſtas in ſimplicem conuertitur citationem,[6] At Princeps ſub cuius nomine diploma conſcribitur, itémque Senatus, qui in iudicādo Principis vice fungitur,[7] quoniam cauere debet diligentiſſimè ne quid decernat, quod vel minimam ſpeciem habeat iniquitatis,[8] nihil tale vnquam conſtituit, ſed iubet ſemper incipi à citatione. Niſi cum aduerſus debitorem ipſum agendum eſt ex inſtrumento, vt diximus, guarentigiato, Cuius priuilegium in eo elucet, vt paratam habeat executionem,[9] nec vlla ſatiſdandi neceſſitate incommodam, ſi diplomatis principalis beneficio nitatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Boni Fou & N. Tricquet Id. Mart. 1594.

1 *Boër. quæſt.* 10.
2 Quia neſciri poteſt an ſit heres priuſquam in ius vacatus ſit & interrogatus, cum aditio hereditatis animi ſit potius quam facti, *l. pro herede* 20. *l. gerit* 88. *de acquir. hered.*
3 Huic enim iura ſua omnia integra conſeruantur, *l. vlt. D. de iur. delib.*
4 Quia ſolitus iudiciorum ordo eſt, *§. omnium, Inſt. de pæn. temer. litig.*
5 *L. 1. C. de execut. rei iudic. l. ſi cum nulla* 58. *D. de re iudic.*
6 *Bart. in l. de pupillo §. 5. meminiſſe. D. de nou. oper. nunciat.*
7 Nam & ſub Principis nomine prodeunt Senatuſconſulta.
8 Ne inde naſcatur occaſio iniuriæ vnde iura proficiſcuntur, *l. meminerint* 6 *C. vnde vi.*
9 Quia vim ſententiæ & condemnationis habet non ex iure ſed ex auctoritate ſtatutorum, quæ hac de re ſunt ferè vbique gentium, præſertim in Italia.
10 Eſt enim hoc priuilegiū creditoris agentis ex diplomate principali, vt nunquam ſatiſdet, niſi cum ipſo diplomate, ita cautum eſt.

DEFINITIO XIII.

Non alias quam Principis vel Auguſtæ literas à Senatu adprobari debere.

NON alias, quam Sereniſſimi Principis noſtri, vel Auguſtæ literas adprobare, & vt Pragmatici loquuntur, veriſicare Senatus noſter debet, quia nec alius Senatui noſtro imperare poteſt quā Princeps vel Auguſta.[1] Itaque ſi quid publicè priuatimve præfectus Prætorio, aut ſi mauis, generalis Vicarius Principis decreuerit, non debet ampliſſimi ordinis auctoritas in eo adprobando interuenire: Cúmque aliter quandoque antea vſurpatum diceretur. Placuit id corrigi nec in poſterum tale quicquam amplius fieri oportere.[2] *Ita Senatus* in cauſa N. Bocellin, & Syndicorum de Belley 4. Id. Maij 1594.

1 Omnes enim à Principe & Auguſta vel Senatu inferiores ſunt vel pares, cum Senatus vices Principis gerat: Par vero in parem non habet imperium, *l. minor autem* 13. *de minor. l.* 1. *§. pen. de appell.*
2 *Ex l. quod vero* 14. *l. quod non ratione* 46. *D. de legib.*

DEFINITIO XIV.

Clauſula derogatoria quo plus inſolita, eo magis ſuſpecta.

CLAUSULÆ derogatoriæ cæteræque præcautiones in gratiis & literis ſummi Pontificis aut alterius Principis quo magis inſolitæ & plures appoſitæ ſunt, eo minus operantur, quia faciunt vt tanto minus præſumatur voluntas concedentis,[1] tantóq; facilius probetur ſubreptio.[2] Ex qua ſubreptione inducitur nullitas gratiæ & literarum quaſi ex defectu voluntatis in prouidente.[3] *Ita Senatus* pro Guilielmo Bachod contra Claudium Philippe 4. Non. Iunij 1595.

1 *Felin. in cap. nulli de reſcript.*
2 *Dec. conſil.* 561.
3 *Cap. cum adeo de reſcript. in* 6.

DEFINITIO XV.

Inciuile eſt reſcriptum à ſpoliatore impetratum ad euocandam cauſam ad conſiſtorium Principis antequam purgatum ſit vitium ſpoliationis.

QVI aduerſarium ſpoliauerat, cum ad reſtituendam rem interdicto conueniretur,[1] nec haberet quod reſpōderet, petierat à Principe, & obtinuerat vt cauſa ad Principis conſiſtorium euocaretur.[2] Placuit audiri eum non debere,[3] nec admittendum eſſe reſcriptum, quia ſpoliationis vitium ante omnia purgandum eſt.[4] *Ita Senatus* in cauſa Seminarij Auguſtani & Prioratus S. Bernardi, 20. Dec, 1595.

1 Scilicet ex edicto vnde vi, *l.* 1. *& tot. tit. D. vnde vi.* Idem eſſet ſi conueniretur conditione, *ex Can. redintegranda* 3. *q.* 1. *aut ex l. ſi quis in tantam*, *C. vnde vi.* Sunt enim iſta omnia remedia ſpoliatis competentia.
2 Cuiuſmodi euocationes magnam litium & expenſarum materiam præbere ſolent. Nec enim ſine magnis ſumptibus itur ad Principem aut litigatur coram Principe.
3 Tanquam qui huiuſmodi commento velit moram facere reſtitutioni, quæ ſtatim facienda eſt ſpoliato.
4 Intereſt namque reipublicæ ſpoliatum quemlibet ante omnia reſtitui etiam prædonem, *c. in literis, & paſſ. Extr. de reſt. ſpoliat.*

DEFINITIO XVI.

Reſcriptum moratorium non magis poteſt impetrari contra debitum per quod facta eſt nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quam contra ipſum iudicatum.

CONDEMNATUS debitor à creditore iudicati executionem vrgente impetrauerat, vt iudicati nouatio fieret[1] per nouam ſtipulationem, in quam ex liberalitate & indulgentia creditoris longè minus reduceretur, quam deductum eſſet in condemnationem. Agente poſtea creditore debitor moratorias literas impetrauerat, ne ante annum vrgeri poſſet.[2] Viſum eſt licet nouatione facta ſola ſuperſit actio ex ſtipulatu, neque ex iudicato amplius agi poſſit,[3] non debere tamen deteriorem hac parte eſſe conditionem creditoris, quam ſi nouatio nulla facta eſſet, ne alioqui captioſa ei ſit liberalitas,[4] ex qua iam ſatis magnum lucrum debitor ſenſerit, qui ob eam nunc minus debet.[5] Proinde quamuis aduerſus obligationem ex ſtipulatu proficiſcentē moratoriis literis locus eſſe poſſit, quibus non eſſet aduerſus executionem rei iudicatæ,[6] in propoſito tamen non magis locus erit, quam ſi iudicati executio peteretur. Ferè enim eſt vt in dolo eſſe debitor videatur, qui extorta liberalitate perfidè abuti velit.[7] *Ita Senatus* pro D. Philiberto Milliet Epiſcopo Maurinianenſi Abbate d'Aups contra Claudium Petnollet eiúſque fideiuſſores 8. Id. Febr. 1596.

1 Poteſt enim ipſa quoque iudicati actio nouari ſi id actum ſit

nec recuſet actor partam ſibi ex iudicati cauſa perſecutionem ad initium alterius petitionis redigere, quomodo ſcriptum eſt in *l. minor. 40. D. de minor.*

2 Cuiuſmodi literas certum eſt impetrari poſſe aduerſus agentem ex ſtipulatu, non item aduerſus agentem ex iudicato, vt dixi *Defin. 4. ſup. De precib. Imp. offer.*

3 Quia nouatione perimitur prior actio & in ſequentem transfunditur, *l. D. de nouat.*

4 Nemo enim ex liberalitate ſua periclitari debet, *l. ne ex liberalitate. D. de re iudic.*

5 Nam poſt rem iudicatam ſi nouatio facta non eſſet, nihil aliud quæri oporteret, niſi quid in condemnationem deductum fuiſſet, ſiue plus ſiue minus antea deberetur, *l. ſi fundus 16. §. ſi pluris, D. de pign.* ideoque ſolemus dicere per iudicatum fieri nouationem prioris actionis, *l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

6 Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1 gloſſ. 2. n* 10. Poſt Guid. Pap. q. 97. Dixi *Defin. 15. ſup. de precib. Imp. offer.*

7 *Arg. l. 1. Cod. de iur. dot. l. pen.* iunct. *l. ſi extraneus, 33. D. eod.* Ergo ſi nouatio facta ſit ſine liberalitate, aliud erit, vt dixi *Defin. 4. ſup. de precib. Imp. offer.*

DEFINITIO XVII.

Contra locatorem non poteſt conductor impetrare reſcriptum moratorium, nec ſi facta ſit nouatio dum ne ſit mutata cauſa debiti.

DEbitor ex cauſa conductionis, qui re conducta fruitur, aut fruitus eſt, literas moratorias ad remorandam mercedis ſolutionem impetrans non auditur:[1] Nec aliud erit tametſi prioris contractus locationis nouatio facta ſit, dummodo non mutata ſit cauſa debiti in ſecunda obligatione: ſed eadem ſemper ſubſit cauſa locationis.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne ſcilicet iniquitas illa occurrat, vt & rem & pretium conductor habeat, vt dixi *Defin 11. & 20. n. 5. ſup. de precib. Imper. offer.*

2 Hoc enim caſu eadem quoque ſemper cauſa ſubeſt denegandæ dilationis, *arg. l. doli 19. §. diuerſum, D. de nouat.*

DEFINITIO XVIII.

Literæ ſtatus etiam ad inferiorem magiſtratum directæ non ab alio quam à Senatu verificari poſſunt.

SI Princeps iubeat ſiſti litem,[1] quæ pendeat coram inferiore aliquo iudice, licet proponas iuridicum maiorem Sabaudiæ, aut alterius prouinciæ, non poteſt is iudex eiuſmodi literas, vt loquimur, verificare, neque ſi ad eum ſcriptæ ſint, ſed ad Senatum referre cognitionem debet,[2] qui pro ſua prudentia æſtimet an iis literis locus eſſe aliquis debeat.[3] Quid enim ſi obreptum ſit Principi?[4] Quid ſi lis pendebat de crimine eóque fortaſſis atroci, quod ſtatim vindicari publicè interſit:[5] Nam & generaliter conſtitutum eſt, vt literas omnes Principis, quæ à magna prodeunt Cãcellaria à Senatu noſtro ante omnia inſpici & approbari ſit neceſſe.[6] *Ita Senatus* in cauſa nobilis N. Du Coudray 24. Febr. 1596.

1 Vulgo pragmatici vocant *lettres d'Eſtats*, quia faciunt vt lis ſiſti debeat in eodem ſtatu in quo tunc reperitur, vt dixi *Defin. 23. ſup. de precib. Imper. offer.*

2 Tanquam ad ſuperiorem & ad magiſtratum magiſtratuum, cuius hæc propria cognitio eſt, vt ſequitur in Definitione.

3 Semper enim cauſæ cognitio requiritur in verificatione, vt loquuntur, literarum Principis.

4 Perinde haberi debet ac ſi reſcriptum impetratum non fuiſſet. *l. 5. §. pen. D. de reb. cor. l. ſi quis ſubrepſerit 17. D. ad l. Corn. de falſ.*

5 *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad l. Aquil. l. ſi à reo 71. §. vlt. D. de fideiuſſ. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. de ſolut.*

6 Et eo iure vtimur.

DEFINITIO XIX.

Literæ ſalui conductus non niſi à Principe vel à ſupremo magiſtratu dari poſſunt.

LIteras, quas vocant Salui conductus, quibus ſecuritas ei promittitur, qui alioquin ad eum locũ accedere impunè non poſſet, certum eſt neque ab aduocato aut procuratore fiſcali,[1] neque ab inferiore vllo iudice dari poſſe,[2] Sed tantum à Principe vel à ſupremo magiſtratu, qui vicẽ Principis gerat.[3] Niſi quod interdum quoque ex iuſta cauſa permittendum eſt etiam inferioribus magiſtratibus, vt impunitatem iſtam promittant,[4] Sed non niſi ad tempus,[5] Aut ita demum ſi ille ipſe iudex ſit,[6] qui pœnam inflixit.[6] ad cuius auctoritatem maximè pertinet, vt quod iudicatum eſt mandetur executioni. Princeps igitur adeundus eſt, qui huiuſmodi literas concedat, quas porrò etiãſi maximè generales conceſſerit, ne poſſit impetrans conueniri ex quacunque cauſa ciuili, vel criminali, ea tamen debita non continebuntur, quæ iureiurando munita reperiuntur:[7] Nam nec ſi Papa, vel Imperator ſtatuta omnia ciuitatis alicuius irrita faceret, ea tamen continerentur, quæ ciuium iuramentis fuiſſent corroborata.[8] *Sine die.*

1 Afflict. *deciſ. 4. n. 3.* poſt Angel. *in l. conuentionum, D. de pact.*

2 Bald. *in l. reos, col. 9. C. de accuſat. poſt* Iacob. *in §. qua de Bannitis,* Afflict. *d. deciſ. 4. num. 1.*

3 Bald. *in l. relegati. D. de pœn.* Afflict. *d. deciſ. 4. n. 1.*

4 Bart. *in l. is qui reus, col. vlt. de public. iudic.* iuſta autem cauſa eſt ſi bannitus ſit accuſatus, cuius præſentia proinde ſit neceſſaria, vt *in d. l. is qui reus.* Afflict. *vbi ſup. num. 2.*

5 Bald. *in l. reos.* Afflict. *ibid. ex d. l. relegati, l. qui cum vno. D. de re milit.* iunct. *§. ſed neque.* Nouel. *de mandat. Princip.*

6 Bart. *in d. l. is qui reus in fin.* Bald. *in l. ſed ſi hac, §. etſi propunc. D. de in ius voc.*

7 Alex. *cõſ. 204. vol. 2. & conſ. 38. col. 2. vol. 3.* Afflict. *dec. 3. n. 2. & 3.*

8 Afflict. *ibid.*

CODICIS

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM
& rerum in ſacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum,

LIBER SECVNDVS.

TITVLVS PRIMVS.
DE EDENDO.

DEFINITIO I.
Editio teſtamenti quando facienda ſit heredi aut ab herede.

SCRIPTVRAM legati vel fideicommiſſi quod relictum heres negat, exhibere legatarium vel fideicommiſſarium debere conſtabat.[1] Cum tamen iam aliquo probationis primordio actoris intentio iuuaretur, non inutiliter tabularium editionem ab herede petere videbatur,[2] quam & aliis nonnulllis caſibus peti poſſe iuris interpretes admiſerunt.[3] Multum ſiquidem intererat, vtrum de domo rei probationes extrahere actor vellet in hoc ipſum vt ageret, quod nunquam permittendum eſt,[4] An in id potius vt inſtitutæ actionis fidem quam propriis probationum adminiculis fulcire cœpiſſet, ſupremæ præſertim voluntatis tuendæ gratia facilius impleret.[5] Latum eſt Senatuſconſultum pro Iacobo de Mitte, Domino de Cheutieres & de Miolans, contra D. de Carde 16. Cal. April. 1588.

1 *l. Poſtquam 3. §. ſi dies, ff. vt legat ſeu fideicom. nom. caueat.* Nec obſtat *l. 2. D. hoc tit.* Loquimur enim de alia editione, ſcilicet de illa quæ præcedere vocationem in ius ſolebat, de qua *in l. 1. eod.*

2 Nimirum ad coadiuuandam duntaxat actoris intentionem notant DD. *ad l. 1. & vlt. C. h tit. ex l. qui concubinam 29. §. cum ita 2. & l. prædiis 91. §. Titio. de legat. 3.*

3 Caſus illos noſtri congerunt *ad l. vlt. C. h. tit.*

4 *L. qui accuſare 4. C. eod. l. nimis graue 7. C. de teſtib.*

5 Alex. *in l. 2. n. 3. D. de edend. ex nat. per* Specul. *in tit. de inſtr. edit. §. videndum verſ. expreſſius* Notant Canon. *in c. 1. de probat. arg. d. l. 1.* [illegible] verbis *Ex cauſa. C. hoc tit. l. 6. §. pen. D. eod* [Si tamen legatarius ſit ex iis perſonis quibus legitima aliqua debetur, & quæ poſſent ſuccedere ab inteſtato ei qui legatum reliquiſſe dicitur, & petat legatum ab eo qui ſe heredem ex aſſe dicit, non eſt cogendus exhibere teſtamentum, ſi modò alternatiuè petat portionem quæ ab inteſtato eum contingit, relicta tamen aduerſario electione an legatum præſtare an parte hereditatis cedere malit, cùm alte utrum hoc caſu actori deberi certum ſit, Aut hereditatis partem ab inteſtato, aut legitimam ex teſtamento, aut ſaltem legatum aliquod pro legitima cum ſupplemento, ſi minus ſit relictum.]

DEFINITIO II.
De editione inſtrumenti obiecti ſine deſignatione diei & Conſulis.

NOn eſt cogendus edere quiſquis ex litigatoribus tuendi iuris ſui gratia inſtrumentum aliquod ſine die & Conſule, vt loquimur, aduerſario ſuo obiecerit,[1] Ne alioqui accidat vt præcipiti iudicis feſtinatione iuſſus ille facere quod tam cito fortaſſe nequeat, bonæ litis iacturam patiatur,[2] Quod ſanè diuerſum eſt in eo, qui diem inſtrumenti prodens & Conſulem, hoc ipſo profitetur habere ſe quod ſtatim poſſit ſi velit edere.[3] Nam & dolo malo factam editioni moram condemnatione expenſarum, quas ex poſtfacto ſuperuacuas fuiſſe apparet, coercendam eſſe placuit.[4] *Ita Senatus* paſſim & pleriſque Senatuſconſultis.

1 Quia editio facienda eſt, cum die & Conſule, quoties fit ad probandam intentionem, licet aliud ſit in ea editione, quæ fit ad iudicium præparandum, *l. 1. § editiones, D. hoc tit.*

2 Pœna enim illa eſt non factæ editionis, vt eo inſtrumento quod quis edere noluit, poſtea vti non poſſit. *l. vlt. §. 1. D. de appellat.* Qua de cauſa nec alia inſtrumenta edere quis cogitur, quam quibus in iudicio vti velit. *d. l. 1 §. edenda ſunt eod.*

3 Nullam enim hic habet recuſandæ aut differendæ editionis excuſationem, *d. l. vlt. §. 1. D. de appellat.* [Quod tamen intellige niſi malit priuari commodo. Hæc enim pœna ſufficit ad puniendam ipſius contumaciam. Nimirum quia ſola enunciatio inſtrumenti etiam cum deſignatione diei & Conſulis non facit inſtrumentum commune quomodo faceret editio ipſa ſemel facta, quum ideo benè pragmatici *communicationem* appellant, quia facit communia inſtrumenta omnia quæ eduntur. Ideoque ſi non edantur iterum etiam ad fundandam aduerſarij inotentionem litis iacturam pati debet is, qui non vult edere, cùm imputare ſibi debeat cur aliquando ediderit. Planè quin magna præſumptio ſit contra eum qui diem & Conſulem deſignauit dubitari non poteſt, vt dici ſolet de quolibet nolente exhibere, Niſi alleget probabilem inſtrumenti deperditionem, aut minùs probabilem probet. *Ita Senatus* in cauſa P. ioris de la Magdelaine, & Comitis de Fauerges Iunij 1614. Sed & ſi quis inſtrumentum aliquod dimidiatum & mutilum proferat aut partem chartæ, ex cuius ſcriptura appareat in alia parte quæ abſciſſa eſt aliquid ſpriptum fuiſſe, magna doli præſumptio eſt contra producentem, vt ei nocere potius quàm pro-

deſſe debeat talis edito. *Ita Senatus* in cauſa quadam D. de Grenand, & Petri Roland. 26. Maij 1614.]

4 Felin. *in cap. exceptionẽ, de except.* Decius *ad l. qui in alterius n. 9. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

De inſtrumenti inter alios confecti editione & deſcriptione per notarium facienda.

Inſtrumenti quod inter alios confectum ſit editionem à notario petere poſſunt omnes quorum intereſt: idque ſtatuto noſtro diſertè cautũ eſt, præter iuris communis rationem, quæ non aliis poteſtatem facit petendę editionis, quam qui notarium rogauerunt,[1] Sed de ea editione id accipi debet quæ nudam exhibitionem habeat, non quæ à notario exemplum inſtrumenti extorqueat, quam certè fieri non oportet, niſi vocatis prius, & conſentientibus iis qui contraxerunt, cum alioqui fieri poſſit, vt ex illa editione lædantur.[2] Hoc ipſum tamen exceptionem admittit, ſi inſtrumentum tale ſit, cuius plena editio per eos qui contraxerunt impediri non poſſet, Vtputa ſi dominus directus laudimia petiturus vẽditionis inſtrumentum edi ſibi deſcribíque poſtulet,[3] Nam quod contrahentes ipſi prohibere nõ poſſent quorum præcipuè intereſt.[4] multo minus recuſare poteſt notarius, cuius officium publicum eſt.[5] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouemb. 1588.

1 *l. Prætor ait* 4. *§. huius edicti.* vbi gloſſ. Bart. & alij præſertim Paulus Caſtr. *num.* 6. *&* 10. *D. hoc tit.*

2 Nam & cum notarius reddit inſtrumentum ei, ad cuius petitionem confectum eſt, dubitari ſolet an aduerſarius citari debeat, Bart. *in l. vlt. n.* 8. *D. de tab. exhib.* Guid. Pap. *q.* 2.

3 Conſtat enim non ſolùm emphyteutam, ſed etiam quemlibet rei emphyteuticariæ poſſeſſorem cogendum edere domino directo Notatur *in l. vlt. C. de iur. emphyt.* facit *l. ſi quis, §. pertinere.* vbi Bart. *D. hoc tit. l. vlt. de bon. auctor. iudic. poſſid.* alias *l. cum plures* 15. *ill. tit.*

4 Ex regula *l. qui poteſt* 26. vbi Decius *de reg. iur.*

5 Bart. *in l. generali, C. de tabular. lib.* 10.

DEFINITIO IV.

De inſtrumenti per alium notarium excepti facienda deſcriptione per alium notarium.

SI notarii qui inſtrumentum conſcripſit alius notarius heres ſit, non ideo tamen inſtrumenti deſcriptionem vtilem, quam expeditionem vocant, facere poterit, quin iudicis cuius de ea re notio eſt iuſſus mandatúmque præcedat,[1] Si tamen proferatur inſtrumentum exſcriptum & vt aiunt groſſatum, de antiquo, id eſt ante annos quadraginta,[2] & quidem ab eo notario qui mandatum ſibi dicat vt exſcriberet, fidem faciet poſt mortem notarij, licet alioqui non conſtet de mandato.[3] Id nimirum euincente antiqui temporis priuilegio & auctoritate,[4] licet dici ſoleat mandatum nunquam præſumi, *Ita Senatus* ſæpius.

1 Paul. Caſtr. *in l. quadam, §. nihil intereſt, D. hoc tit.* Felin. *in c. cum P. tabellio, Extr. de fid. inſtrum.* Contra Bart. *in l. ſi quis, §. cogetur n.* 3. *eod. hoc tit.* Atque ita ſeruari ſolitum teſtatur Guid. Pap. *q.* 118. Sufficit tamen generalis licentia & commiſſio iudicis, vt not. apoſtil. ad Guid. Pap. ibid. Sed neque creditur notario dicenti ſibi fuiſſe mandatum à iudice, niſi de mandato conſtet, *cap. quoniam contra falſam. Extr. de prob. Auth. ſi quis in aliquo C. h. tit* Scilicet ſi pars opponit, Guid. Pap. *q.* 404.

2 Non enim ſequimur opinionem Guid. Pap. *d. q.* 404. *n.* 2. vbi ait tempus antiquum hoc caſu eſſe biennij.

3 Guid. Pap. *d. q.* 404. *ex c. cum cauſam. extr. de probat. cap. ad audientiam, Extr. de præſcr.*

4 Propter difficultatem probationum, Bald. *in Auth. quas actiones, C. de Epiſc. & cler.*

5 Bart. *in l. iuſiurandum, §. procurator. n* 2. *de iureiur.*

DEFINITIO V.

Quando protocollum exhibere cogatur is qui profert inſtrumentum publica fide ſubnixum.

QVi profert inſtrumentum in publicam formam redactum, non raſum, non cancellatum, nec qua alia ratione in forma ſiue intrinſeca, ſiue extrinſeca apparenter ſuſpectum, non eſt arctandus ad protocolli editionem,[1] tametſi dicat aduerſarius paratum ſe viſo protocollo falſi accuſationem inſtituere.[2] Nec ſi quam aliam ob cauſam ſuſpectum ſit inſtrumentum, Puta ſi ex alio inſtrumento publico probetur eo ipſo die Taurini fuiſſe & contraxiſſe illum, qui inſtrumẽto de quo agitur Camberij contraxiſſe proponitur. Quo enim certiores ſunt falſi probationes, eo facilius ad ſolemnem inſcriptionem decurrere accuſator poteſt, tantòque minus cauſæ habet petendi[3] exhibitionẽ protocolli ante ſolemnem inſcriptionem. Hoc ita, ſi non ſit notarius ſuſpectus & mali nominis. Et ſi enim non quæcunque inſtrumenta per falſarium notarium excepta ſunt, hoc ipſo falſa videri debent,[4] vt tamen ſuſpecta ſint, ſufficit notarij fidem eſſe ſuſpectam,[5] cum ex notarij ſubſcriptione tota inſtrumenti fides pendeat.[6] Sed & cum in ſcriptis contractum eſt, protocolli exhibitio peti quandocunque poteſt, quod eo caſu non tantum probatio, ſed etiam ſubſtantia ipſa inſtrumenti ex prima ſcriptura pendere intelligatur.[7] In ſcripturis autem contractum videtur quoties inter contracturos ab initio conuenit, vt ad notarium eatur ad contrahendum per ſcripturam: aut cum facta iam conuentione de negotio quod tractatur, ſubinde placet vt non prius contractus perfectus dicatur, quam in ſcripuram redactus ſit.[8] Planè poſt ſolemnem de falſi crimine inſcriptionem, nemo dubitat quin protocollum omnimodo exhibere debeat quiſquis nititur inſtrumento, quantumuis authentico, & in publicam formam redacto, quia nec negari poteſt, quin per inſcriptionem ſuſpectum factum ſit: quæ ſola res exhibendi protocolli neceſſitatem debet inducere.[9] *Ita Senatus* 13. Calend. Ianu. 1588.

1 Notant DD. præſertim Bald. & Salicet. *in l. vlt. C. de fid. inſtrum.* itèmque *in l. vlt. C. de probat.*

2 Nam ad hunc caſum non pertinet *d. l. vlt. C. de fid. inſtrum.* ſed ad illum quo petitur iterata editio inſtrumenti iam ſemel editi non protocolli, quo caſu minor ſanè fit iniuria ei, qui illud ipſum inſtrumetum quod penes ſe habet, quodque iam ſemel edidit, ruſum edere iubetur, quam ſi protocollum edere cogeretur, quod vtique vix fieri poſſet, quia hoc ipſo inſtrumentum alioqui publicum ſuſpectum redderetur.

3 Eo namque iure vtimur, vt publici inſtrumenti fides citra ſolemnem falſi inſcriptionem in dubium reuocari non poſſit, odio ſcilicet litium quæ alioqui facilè multiplicarentur in infinitum.

4 Bart. *in l. Barbarius n.* 16. *&* 17. *de offic. præt. & in l. denunciatio, §. quæritur, D. ad l. Iul. de adult.*

5 Paul. Caſtr. *in l. ſi quis ex argentariis, §. coguntur, n.* 3. *D. h. tit.* Bart. *in Auth. de defenſ. ciuit. num.* 1.

6 Bart. *in d. l. ſi quis, §. initium in* 2. *lect. n* 32. *ex l. vlt. Cod. de adſeſſ. §. oportet autem.* Nouel. *de inſtrum. caut. & fid. collat.* 6. *§. item lex Cornelia.* vbi Gloſſ. *Inſt. de publ. iud.* Idem Bart. *in princ. D. num.* 5.

7 Singulariter Bald. *in rubr. de fid. inſtrum.* quem refert & ſequitur Roman. *conſ.* 174. *incip. ampliſſimè Doctor, num.* 7.

8 Idem Bald. *in l. contractus, C. de fid. inſtr.* Vide Bart. *ad l. generaliter, n.* 10. ibique apoſtill. *C. de non num. pecun.* Caſtr. *in d. l. contractus.*

9 Standum enim eſt protocollo notarij potius quam inſtrumento dato parti, Bart. *in d. l. ſi quis, §. Prætor ait, n.* 3. *h. tit.*

DEFINITIO VI.

Quando actor reo edere cogatur ad fundandam exceptionem aut reconuentionem.

SOlet quidem actor cogi vt edat reo ad fundandam, vt aiunt, exceptionem:[1] fauore nimirum rei cuius in excipiendo cauſa fauorabilis eſt,[2] propterea quod licet in exceptione actor ſit,[3] neceſſarius tamen, &, vt ita dixerim, inuitus actor eſt.[4] Sed ſi de reconuentione tractetur, non idem iuris obtinet. Non enim reconuentio exceptio eſt, ſed actio

potius, mutuáque petitio.[5] Nec quod ad compẽſationis exceptionẽ accedere videtur, ad rem facit. Etſi enim qui compenſat, quodammodo agere & petere videtur,[6] hoc ipſo tamen fauorabilior eſt quam qui reconuenit, quod compenſatio ſi modo oppoſita ſit,[7] actionem ipſo iure perimit & elidit,[8] reconuentio non item, ſed tantum mutuæ condemnationi locũ aperit, nec in alio differt à noua & ſeparata petitione, niſi quod & apud eundem iudicem.[10] & in eadẽ ſit inſtantia.[11] Plane ſi proponas eum qui reconuenit petere ab aduerſario editionem inſtrumenti, quod ſi non ratione dominij ſaltem ratione vtilitatis commune ſit,[12] dubitari non oportet, quin talis editio iuſtiſſimè poſtuletur.[13] *Ita tractatum eſt* in ſecreto auditorio pro D. N. Martello Epiſcopo Nicienſi contra N. Lambertum Chamb. 4. Id. Febr. 1589.

1 *l. fin.* vbi Bart. *n. 1. & 3. C. h. tit.*
2 *l. fauorabiliores 125. de reg. iur. l. Arrianus 47. de oblig. & act.*
3 *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*
4 Quia non eſt in eius poteſtate an & quando conueniatur *l. purè 5. §. vlt. De doli mali except.*
5 *Tit. Decret. de mutuis petit. l. cum Papinian. 14.* iunct. *auth. & conſequenter. C. de ſent. & interloc. omn. iud.*
6 *l. amplius 15. D. ratirem haber.*
7 Neceſſe enim eſt vt opponatur Bart. *ad l. quod dicitur, n. 10. de impenſ. in rec. dotal. fact. ex l. ſi quid à fideiuſſore.* vbi Gloſſ. *& l. quod Labeo, D. de compenſ.*
8 *l. vlt. C. de compenſ. l. poſtquam D. eod.*
9 *d. l. cum Papinianus.*
10 *l. qui non cogitur 22. de iudic.*
11 *d. Auth. & conſequenter.*
12 *Vt in l. ſi quæ ſint cautiones 5. D. famil. erciſc. l. procurator, 7. C. h. tit. l. vlt. D. de fid. inſtrum.*
13 Semper enim edi debet inſtrumentum quod eſt commune, Bart. *in l. 1. §. editiones, n. 4. D. h. tit.* Propter quam cauſam placet peti poſſe editionem inſtrumentorum omnium, quæ quis in inſtantia ſemel produxerit, quia per productionem facta ſunt communia, quæ antea propria fuerunt Bart. *in d. §. editiones, num. 8.*

DEFINITIO VII.

Quando quatenus contra ſe edere appellans cogatur in criminalibus.

QVod dici ſolet non eſſe cogendum quemquam contra ſe edere,[1] non eſt perpetuum. Nam qui à ſententia de crimine lata prouocauit ad Senatum curare cogitur, vt non tantũ ſententia ipſa, quod in ciuilibus cauſis ſufficeret,[2] ſed acta quoque omnia criminalia exhibeantur, & ab inferioris iudicis à quo appellatum eſt actuario ad Senatum referantur. Alioqui audiendus non eſt. Id nimirum poſtulante fauore publico cum interſit Reipublicæ nocentes puniri.[3] Quibus tamen eludendæ aut ſaltem fruſtrandæ per appellationem condemnationis via pateret, ſi condemnatis, & appellantibus huiuſmodi editionis & exhibitionis per actuarij manus faciendæ neceſſitas remitteretur.[4] Si tamen capitis pœna per ſententiam irrogata proponatur, alio iure vtimur. Tunc enim non exhibentis contumacia expenſis tantũ non etiam damno litis appellatoriæ coërcenda eſt, Ideóque vel inuito appellante præcipere Senatus ſolet inſtante procuratore generali Principis, vt prioris inſtãtiæ acta per actuarium iudicis à quo appellatum fuit ad Senatum tranſmittantur. Et quidem ſumptibus accuſatoris ſiue priuatus ille ſit, ſiue publicus, Tum quod audiendus non ſit perire volens,[5] Tum quoniam à Senatus dignitate & ſanctitate alienũ ſit condemnari quem ad triremes, aut ad furcam, aliúdve capitale ſupplicium non viſis lectiſque actis litis. Quid enim ſi ex iis appareat aut nulla, aut leuiore, aut etiam grauiore pœna reum dignum eſſe?[6] Itaque nec aliud obſeruare iudex inferior debebit quiſquis ex appellatione cognoſce. Idem erit, etſi pro condemnato per contumaciam abſente vxor aut alius quiſpiam appellauerit. Nam & eiuſmodi appellatio licita eſt,[7] & nemo ambigit ex Dei præſentia condemnati abſentiam, cum in cæteris omnibus, tum in his præcipuè grauioribus cauſis ſuppleri oportere.[8] *Ita Senatus* pro N. Claudio Reydelet D. de S. Paul contra Gaſpardum de la Roche. Non. Nouembr. 1592.

1 *l. vlt. C. h. tit. l. minus graue 7. Cod. de teſtib.*
2 Nam in cauſis ciuilibus appellans cogitur edere ſententiam vt ſciatur quid ſit à quo prouocauerit. Is vero contra quem appellatum eſt, cogitur edere acta litis, vt probet benè iudicatum fuiſſe,
3 *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad l. Aquil. l. ſi operis 14. Cod. de pœn. l. Stichum 95. §. 1. de ſolut.*
4 Alia enim huius ratio afferri poteſt, quia tam facilè eſt appellanti omnia litis acta, atque ſententiam ipſam ſolam hoc caſu edere, cum acta omnia criminalia penes actuarium remaneant, vt proinde minus propriè hæc editio dicenda ſit.
5 *l. ſi is cum quo 4. & l. vlt. D. de confeſſ. l. non tantũ 6. D. de appell.*
6 Nam aut facta puniuntur, aut dicta, aut ſcripta, aut conſilia. Et ea omnia conſideranda ſunt ſeptem modis, cauſa, perſona, loco, tempore, qualitate, quantitate & euentu, *l. aut facta 16. D. de pœn.* quorum tamen omnium nihil ſciri poteſt, niſi viſis & diligenter examinatis actis litis. Cum neque valeret tranſactio de controuerſia quæ ex teſtamento proficiſceretur, niſi viſis verbis teſtamenti, *l. de his 6. D. de tranſact.*
7 *d. l. non tantum 6. D. de appell. 2. §. vlt. quand. app. ſit l. ſeruum 33. § publicè, de procur.*
8 *l. properandum 13. §. cum autem eremodicium, Cod. de indic. l. & poſt edictum 73. D. eod. l. 1. C. quomod. & quand. iudex.*

DEFINITIO VIII.

De editione actorum iudicialium & inſtrumentorum quæ aut perpetua ſunt, aut temporalia.

ACtorum iudicialium editio ſi petatur, quoniam publica ſunt,[1] non ſolum quod fidem publicam habeant, ſed etiam quod publicè facta ſint,[2] ſolet eam Senatus ad cuiuſque poſtulationẽ ſine vlla exceptione decernere.[3] Sin inſtrumentorum quæ inter priuatos celebrata ſint licet ſtipulante notario cuius officium publicum eſt,[4] non aliis quã ipſis qui contraxerunt aut eorum heredibus vel ſingularibus ſucceſſoribus editionis petendæ poteſtas conceditur, ſi non ij omnes quorum intereſſe poteſt conſentiant.[5] Iis vero qui contraxerunt ita demum licet editionem petere à notario, ſi inſtrumentum ſit perpetuum, vel in vtriuſque gratiam conſcriptum, cuiuſmodi ſunt inſtrumenta emptionũ, permutationum, & ſimilia. Nam ſi inſtrumentum ſit tẽporale: vt loquuntur, puta pro debito ex cauſa mutui vel alia ſimili, nihil inaudita parte conſtituẽdum eſt, cuius alioqui ius lædi poſſet. *Ita Senatus* in relationibus libellorũ prid. Id. Maij 1593.

1 Bart. *in l. fin. n. 2. C. de re indic. & in rep. et. §. ſi initium, l. ſi quis n. 3. D. hoc tit.*
2 Acta enim dicuntur quæ fiunt coram iudice Bart. *in l. illud. n. 1 C. de ſacroſ. Eccleſ.*
3 Dummodo interſit petentis Bart. *in l. 1. § editiones. n. 3. D. hoc tit. ex l. is apud quem C. eod. & l. in fraudem. § neque inſtrumenta de iur. fiſc.* Adde quod ibidem notat. Bart. editiones actorum iudicialium fieri ſemper debere cum die & conſule, quod in aliis eſt diuerſum.
4 Solent enim noſtri comparare notarios ſeruis publicis. De quibus *in l. 1. §. exigere, de magiſtr. conuen. l. non aliter, 18. de adopt. l. Caius 11. § vlt. de vſur. l. vlt. de eo quod cuiuſq. vniuerſ. l. 4. C. de arbitr. l. vlt. C. de ſeruis reip. l. gener. 3.* vbi Bart. *& alij, C. de tabu. l. 10. tit. 69.*
5 Diximus ſup. Defin. 3. *n. 2.*
6 Ex regula quæ vult in omni actu citandos eſſe eos, qui ex actu illo lædi poſſent, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiamſi 26. §. vlt de minor l. de vnoquoque 47. de re indic.*

DEFINITIO IX.

De inſtrumento quod ex aduerſarij domo ſubtractum eſt.

QVemadmodum ei qui legatum aut fideicommiſſum ſibi debitum eſſe dicit, non cogitur heres teſtamentum edere, ſed relicti probationem omnimodo ab actore exigimus:[1] Ita nec fideicommiſſario aut legatario permittendum eſt vt ex eo inſtrumento agat ſi probetur de domo rei ſubtractum fuiſſe ſiue ab ipſo actore, ſiue ab alio, cuius in eam rem ope aut conſilio vti actor maluerit.[2] Non ſolum quod hic eadem iuris ratio locum habeat, quæ probationes de domo rei extrahi non patitur.[3] Sed etiam quod multo minus ferendum ſit, vt ex improbitate ſua lucrũ ſentiat is qui ipſo inſtrumenta aliena ſubtraxit, vel ab alio ſubtrahi curauit.[4] Quem potius eo nomine tanquam furẽ condemnari oporteret

teret, ac iurium ſuorum omnium, ſi qua ex eo inſtrumento prætendere alioquin poſſet iacturam incurrere.[5] Si tamen eo inſcio ſubtractum ſit inſtrumentum, cuius deinde poſſeſſioně ſiue bona fide ſiue per ipſius furis manus nactus fuerit, nihil eſt quod ei poſſit imputari, cùm ſibi vigilare vtique potuerit & debuerit.[6] An ergo inſtrumentum inuito domino retinebit? Imò reſtituere cogendus erit non ſolum vt furti vitium purgetur,[7] ſed etiam quod vindicandi inſtrumenti licet ad alium pertinentis ius habeat quiſquis chartæ Dominus eſt.[8] Actore igitur qui inſtrumentum ſine vitio nactus ſit, hactenus conſuletur vt exemplum inſtrumenti fiat auctoritate iudiciaria, cuius eadem quæ authentici ad probandum vis futura ſit[9] factum vero penes magiſtrum actorum, Grapharium vocant deponatur,[10] tum demum actori tradendum, cum ſua intereſſe probauerit,[11] hoc eſt nominatim ſe in eo inſtrumento, aut ab iis qui nominari ſint, ius & cauſam habere. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Boniuard & Dominæ Nicolaæ de la Baline 12. Calend. Iul. 1587. & iterum prid. Cal. Iul. 1593.

1 *l. poſtquam 5. §. ſi dies, D. vt leg. fideic. nom. caueat.* Diximus *Deſin. 1. ſup. hoc tit.*

2 Inſtrumentum enim ſubtrahenti nunquam prodeſt. Imo nocet potius, vt contra eum faciat pleniſſimam fidem. Bart. *in l. ſi de poſſeſſione, n. 1. 2. & 4. C. de probat.* Quid autem intereſt an quis faciat per ſeipſum an per alium? Bart. *in l. verum, num. 1. D. leg. Pomp. de parricid. & in leg. 1. §. item acquirimus num. 9. D. de acquir poſſ. & in l. ſi iis qui pro emptore num. 61. D. de vſu cap.*

3 *l. vlt. C. hoc tit. l. nimis graue 7. C. de teſtib.*

4 *L. itaque. 12. §. 1. D. de furt. l. ſi plures 33. §. vlt. D. de adminiſt. & per tutor.*

5 Quomodo dicimus actionem perdere eum qui corrumpit iudicem vel aduerſarium non principalē, *l. 1. C. de pœn. eor. qui mal. iudic.*

6 *l. ſumma cum ratione 21. D. de pecul. l. pupilus 24 in fin. D. quæ in fraud. credit.*

7 *l. 2. l. ciuile 5. C. de furt.*

8 *l. 3. § penultim. D. ad exhib.* Caſtr. *in l. prec. n. 3. l. 4. & 6. C. hoc tit.*

9 Exemplum enim inſtrumenti facit fidem non ſolum cum eiuſdem notarij manu confectum eſt, ſed etiam cum ſolemniter fuit publicatum Bartol. *in l. in fraud. §. neque inſtrumenta, num. 2. D. de iur. fiſci.* Idem Bart. *in l. ſi quis, §. Prætor ait, num. 1. D. hoc tit.*

10 *Arg. l. ſi reus paratus 73. D. de procurat. l. vlt. D. de tab. exhib. l. 4. D. famil ercisc. l. 3. eod.*

11 *l. 3. §. cond. De tab. exhib. l. 3. §. ſi mecum, l. pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO X.

De dilata inſtrumenti editione conqueri non poteſt, qui inſtrumenti tenorem non ignorauit.

VErum quidem eſt eum, qui inſtrumenti litis deciſorij editionem dolo malo diſtulit vt aduerſarium; ſeque ipſum inanibus ſumptibus vexaret diutius in expenſas omnes litis ad id vſque tempus condemnari debere.[1] Sed non eſt ea traditio perpetua. Quid enim ſi inſtrumentum tale ſit cuius probabilem ignorantiam obtendere aduerſarius non potuerit?[2] Finge apocham[3] ab eo ipſo conſcriptam qui certi condictione agebat ex chirographo. Imputari magis ei poteſt cur contra proprium factum venerit, cuius vtique ignoratio nunquam probabilis eſt,[4] Niſi fortè decemnium medio tempore effluxerit, ex quo etiam proprij facti obliuio præſumi ſolet.[5] *Ita Senatus* in cauſa Henrici Velliet & Claudij Maliet 5. Non. Aug. 1593.

1 Dixi *Deſin. 2 num 4. ſup. eod. ex* Felin. *in c. excep. de except.*

2 Neque enim per editionem magis certiorandus eſt, qui iam certus eſt. *l. 2. D. hoc tit. l. 1. §. vlt. de act. empt.*

3 Id eſt pecuniæ ſolutæ profeſſionem, vt loquitur *l. pecunia 24. C. de ſolut.*

4 *l. quanquam 7 D. ad SC. Velleian. l. vlt. D. pro ſuo l. qui in alterius 29. De reg. iur.*

5 Bart. *in l. qui fundum, §. ſeruus meus, num. 1. D. pro empt. & in l. ſi id quod num. 1. de acq poſſ.*

DEFINITIO XI.

De inſtrumenti editione per calumniam ſub iuris prætextu deſiderata.

CVm tibi vēdidiſſem annuam frumenti penſitationem, quę mihi ſuper fundo Corneliano ex contractu cēſuali aut emphyteutico debebatur, vt eodem iure haberes eam quo penes me fuiſſet, ac poſt 20. annos in integrum reſtitui vellē ex cauſa enormis, & vt vocant, enormiſſimæ læſionis, petiiſti à me cenſualis & emphyteuticarij inſtrumenti exhibitionem per quam appareret, quibus oneribus ea penſio obſtricta eſſet vt facilius poſſet dignoſci an aliqua læſio interueniſſet.[1] Non es audiendus, quia licet inſtrumenta, quæ ad rem venditam pertinent non ſolum edenda ſint emptori à venditore,[2] ſed etiam tradenda ſimul cum re ipſa,[3] (cum eo ſcilicet, vt quoties ita res exiget, eadem venditori exhibeantur, interea autem deſcriptum & recognitum ei fiat, quod pragmatici *extractum* appellant.)[4] In propoſito tamen de reſcindenda tantum non etiam de implenda & exequenda venditione agitur, Nec tua quicquam, eo nomine, videtur intereſſe, cum tam longus annuæ penſitationis percipiendæ vſus, poſt viginti annos tibi ad inſtar tituli eſſe poſſit:[5] Nec credibile eſt tanto tempore vſum te re vēdita, quin perſpectum habueris, quibus oneribus annuis æſtimationem minuentibus ea res obſtringatur.[6] Cumque non poſſis dicere quænam alia rei venditæ conditio per tot annos apud te fuerit, quàm quæ optima maxima,[7] apparet per euidentem calumniam deſiderare te vt eiuſmodi inſtrumentū exhibeatur.[8] Accedebat quod cum in vendendo conueniſſet, vt non prius certam pretij partem exigere poſſem, quam tibi inſtrumentum illud tradidiſſem, precium tamen integrum à te poſtea ſolutū proponebatur. Proinde credibile erat traditū tibi fuiſſe inſtrumentum in neceſſarium antecedens[9]: Multo magis idem dicendum erit, Si nō tu ſed heres tuus huiuſmodi editionem petat, quam tu viuus nunquam petieris,[10] Ne tum quidem cum aduerſus te impetrata reſtitutio fuit, deque ea lis conteſtata.[11] *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoriis Dauiſe. Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam ſi æſtimatio cuiuſque rei ſit qualitate, quantitate, & onere inſpectis: *Auth. hoc ius porrectum, ad fin. C. de ſacroſ. eccleſ.* Atqui reus hoc caſu petebat editionem ad fundandam ſuam exceptionem, quod facere poteſt vt diximus *Deſin. 6. num. 1. ſup. eod.* Sed habet hic caſus ſpecialem rationem, quæ ſtatim ſequitur.

2 *l. Titius 48. l. creditor, 52. D. de act. empt. l. cætera, 4. §. vlt. D. famil erciſc. l. locum. 43. de pign. actio.*

3 Sic à Senatu Pariſienſi iudicatum refert Ioannes Lucius *l. 9. Placit. tit. 9. placit. 1.* licet contraria ſententia ex ſupradictis legibus verior videatur, vt inſtrumenta debeant manere penes venditorem, non penes emptorem.

4 *Arg. d. l. 4 §. vlt. & l. 5. D. famil. erciſc.*

5 *L. cum de in rem verſ. 6.* vbi Bart. & ibi notant, *D. vſur.*

6 *Arg. l. in venditione, 41. D. de act. empt.*

7 Hæc enim verba, *optima maxima* nihil aliud ſignificant, niſi rem eſſe liberam *l. penult. D. de euict. l. ſi cum fundum, 126. l. non tantū, 169. de verb. ſignif.* In dubio autem præſumitur vnaquæque res libera, *l. altius 8. C. de ſeruit.* Bart. *in l ſi prius, num. 14. de oper. noui nunciat.*

8 Exhibitio autem, quæ per calumniam petitur deneganda eſt *l. pen. D. ad exhib.*

9 *Arg. l. Iulianus 13. §. offerri. de act. empt.*

10 *Arg. d. l. cum de in rem verſo. 6. D. de vſur. l. vir. vſuras. 54. de donat. inter vir. & vxor.*

11 *Arg. l. Procula, 19. D. de probat.*

DEFINITIO XII.

Appellare quando liceat notario, qui inſtrumentum edere præciſe iuſſus eſt.

AB eo iudicis præcepto, quo iubetur notarius inſtrumentum edere quod vel ab ipſo confectum dicatur vel ab alio, cuius ipſe ſit ſucceſſor, ſiue hæreditario iure, ſiue vt plerunque fit iudicialis depoſiti titulo, recte appellatur, ſi iuſſum ſit præciſum, nec ſaluam faciat intercedendi poteſta-

tem

tum.[1] Quid enim, ſi notarius aut quiſque ille ſit, qui inſtrumentum edere iubetur, neget penes ſe habere? An non æquum ſit audiri cum priùs, quam condemnari?[2] Plàne ſi edere iuſſus non negauerit ſe habere,[3] neque tamen paruerit, poteſt iterum iuberi & quidem præciſe vt edat, nulla etiam interceſſionis facta mentione, neque ab huiuſmodi ſecundo præcepto appellari poterit. Nam ſi intercedere notarius velit, idipſum facere poteſt propter clauſulam in priore appoſitam, cum in prioris præcepti cõſequentiam, poſterius quoque factum ſit,[4] ſibique potius quam iudici imputare notarius debet, cur ſtatim atque primum edere iuſſus eſt, non interceſſerit.[5] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Petri Conſtantin, & Raymondi Faurat. 8. Cal. Febr. 1594.

1 Ita enim fit vt ceptum videatur ab executione, quod iuris ratio non admittit *l. 1. C. de exec. rei iudic. l. à Diuo Pio, 15. §. ſed ſi emptor. de re iudic.*

2 Neque enim vnquam exhibere quiſquam cogitur, niſi qui exhibendi habet facultatem, aut qui dolo malo fecit ne poſſit exhibere, *l. 3. §. vlt. l. 4. l. ſi ad exhibendũ, 8. D. ad exhib. l. vlt. §. 1. D. de appellat.*

3 Nemo enim actionem ad exhibendum, vt nec ad aliam vllam, *quæ in rem ſi*, pati cogitur, cum poſſit dicere, ſe non poſſidere, *l. vlt. D. de rei vindic.*

4 Videtur enim repetitum præceptum cum ſuis qualitatibus ex notat. per Bart. *in l. ita ſtipulatus, §. Chryſogonus, de verbor. oblig & in l. conſtituto. num. 1. de condic. inſt.*

5 Cum enim iudex ſaluam fecit intercedendi poteſtatem reſoluitur à iuſſus iudicis in ſimplicem citationem, Bart. *in l. de pupillo, §. meminiſſe, de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIII.

De editione confeſſionum rei criminalibus non ſemper accuſatori facienda.

REo crimen confeſſo, ſed cum iis circunſtantiis, quæ ſi veræ eſſent, aut nulla aut minor pœna eſſet irroganda, Ita vt committi teſtes nil ſit neceſſe, probari tamen oporteat, quæ reus allegauit ad tuendam innocentiam non debent interea edi accuſatori cõfeſſiones rei, ſed tum demum, cum peracto iam iudicij ordine nihil agendum ſupererit, niſi vt ſententia feratur.[1] *Ita Senatus* in cauſa D. de la Serra, & D. Antonij de Leſcheraine prid. Cal. Febr. 1594.

1 Puta ſi quis confeſſus, ſe hominem occidiſſe, ſed adiecerit, ſe occidiſſe ad ſui defenſionem, quod caſu poteſt ſcindi cõfeſſio, quia reus habet præſumptionem contra ſe, vt loquitur Bart. *in l. Aurelius, §. idem quæſiit ſi rutor. num 2. D. de liber. legat.*

2 Propter periculum quod ſubeſt, ne quid in rei necem actor cõminiſcatur, vbi didicerit ea quæ reus ad tuendam innocentiam ſuam allegauerit, eique probandi facultatem præripiat.

DEFINITIO XIV.

Inſtrumenta hereditaria tanquam communia edenda ſunt fideicommiſſario, de cuius iure iam cognitum eſt.

POſtquam de fideicommiſſi iure cognitum & pronunciatum eſt, cogitur hæres petenti fideicommiſſario exhibere inſtrumenta omnia ad hæreditatis cauſam pertinentia.[1] Communia enim ſunt, licet remanere debeant penes heredem tanquam digniorem.[2] Nec ad rem pertinet, quod ita futurum ſit, vt contra iuris regulas[3] videatur heres parare arma contra ſe, ſi aliunde probare fideicommiſſarius non poſſit quænam bona ſint hereditaria, & conſequenter obnoxia fideicommiſſo.[4] Neque enim ſua dicere inſtrumenta poteſt, quæ ſunt heredítaria,[5] non magis quã hæreditatem ipſam, quæ eſt fideicommiſſaria:[6] Neque fit ea editio ad fundandam fideicommiſſarij intentionem,[7] quippe, quæ iam ſatis ſuperque fundata ſit per ipſam fideicommiſſi adiudicationem.[8] *Ita Senatus* in ſecreto adiutorio 14. Cal. Mart. 1594. in cauſa Dominorum Dupaſſir, & de la Roche, tunc Senatorum nunc Præſidum clariſſimorum.

1 *L. inſtrumenta, 24. C. de fideic.*

2 Vt & *in l. 4. § vlt. & l. 5. D. famil. erciſc. l. Titius, 48. l. creditoris 52. D. de act. empt. l. cum plures 15. D. de reb. auct. ind. poſſ.*

3 *L. 4. & vlt C. hoc tit. l. nimis graue, 7. C. de teſtib.*

4 Cum non alia bona contineantur fideicommiſſo, quam quæ fuerunt defuncti, *l. coheredi, 41. §. cum filia, de vulg. & pupill. ſubſt. l. In fideicommiſſaria, 18 §. 1. D. ad SC. Trebell.*

5 Sunt enim potius communia, ideóque edenda, *ex l. procurator, C. hoc tit.*

6 Hereditas enim fideicommiſſaria poſt reſtitutionem pertinet ad fideicommiſſarium, *l. 1. D. ad SC. Trebell.* licet heres maneat, qui ſemel heres fuit. *§. reſtituta, Inſtit. de fideic. hered.*

7 Quo caſu non cogeretur heres fideicommiſſario edere, *l. 5. §. ſi dies, D. vt legat. ſeu fideic. nomin. caueat.*

8 Aliud enim eſt de iure, aliud de quantitate fideicommiſſi quærere, *l. ille à quo, 13. §. quid ergo, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XV.

Inſtrumenti in iudicio editi retentio prætexto dominij nulla competit.

ET ſi non leuis præſumptio eſt eius eſſe ſcripturam cuius manu ſcripta ſit,[1] niſi ad alium miſſam, ſive traditã, aut alterius ſolius gratia conſcriptam eſſe appareat:[2] Si tamen penes eum reperiatur, qui ſit probæ famæ, & ad quem inuito eo, qui ſcripſit, non ſine ſcelere potuerit peruenire, ac cuius interſit habere difficile eſt, vt non traditionis potius quam delicti præſumptio capi debeat.[3] Nec eius qui ſcripſit iuramento, vt vocant, purgatorio committenda res erit, an eam ſcripturam caſu aliquo amiſerit.[4] Non enim amiſſio probatur iuramento ad agendum, ſed tantum ad excipiendum.[5] Quid ergo ſi is penes quem ea ſcriptura erat ante litem inſtitutam pendente poſtea lite aduerſario eam ediderit, atque ita poſſeſſor factus aduerſarius, retinere velit quaſi ſuam, & à ſe caſu admiſſam iurare paratus ſit? Videtur enim res hæc ad exceptionis potius quam actionis cauſam pertinere. Sed magis eſt vt audiri non debeat nec haberi pro poſſeſſore, qui non niſi per editionis ſpeciem poſſeſſor factus ſit,[6] ac proinde ſub onere reſtituendi.[7] Ne alioqui deterior fiat conditio eius qui publicam fidẽ iudiciorũ ſecutus ſcripturã edidit, cuius citra editionem poſſeſſor fieri aduerſarius non potuiſſet.[8] Ita enim fieret, vt iniuriæ materia proficiſceretur vnde iura naſcuntur.[9] Proinde cõdemnandus erit aduerſarius, vt ſcripturam illam ei qui edidit reſtituat,[10] niſi is qui edidit vltro deſerat conditionem, vt penes actuarium ſcriptura ſequeſtretur,[11] ſubnotanda prius, &c, vt pragmatici loquuntur, paraffanda, ne varietur,[12] In eiuſque locum vtrique ex litigatoribus exemplum edatur, cui fides ex perſonæ Publicæ ſubſcriptione conſtet.[13] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Epiſcopi Mourianenſis & N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiſcalis ante Cal. Mart. 1594.

1 Bart. *in l. qua ratione § Logeronum. 1. de acquir. rer. dom.*

2 *L. abſenti. 10. D. de donat.*

3 Odioſa enim eſt præſumptio delicti *l. merito, 51. D. pro ſocio l. 4. C. ſi ſerm. expert. ven.* Gloſſ *in can. abſit. quæſt. 1.* Nam delictum nunquam eſt ſine dolo, qui porro nunquam præſumitur, niſi probetur, *l. dolum. C. de dolo. l. quoties 18. §. qui dolo, de probat.*

4 Licet inſtrumenti amiſſio vt & alius quilibet caſus probari ſoleat per iuramentum *l. vltim.* vbi Bart. *in 2. lect. num 4. Cod. de fid. inſtrum. l. 4. §. ſed ſi ſeruus, D. hoc titul. l. cum plures, 15. in fin. de rebus auctor. iudic. poſſid. præſenti, 6. §. ſane. C. de his qui ad eccleſ. confug.*

5 Bart *in l. ſi quis. §. an & heredi. num. 1. D. hoc tit.*

6 Inſtrumenta enim eduntur vt inſpiciantur, non vt retineantur aut vt eorum poſſeſſio amittatur. *l. 5. D. famil. erciſc. dict. l. cum plures, 15. § vlt. de reb. auct. ind. poſſid l. argentarius, 10. §. edid. D. hoc tit.*

7 *Arg. l. qui ſic ſolue 55. D. de ſolut.*

8 Nemo enim parendo iudici æquam rem decernenti facit conditionem ſuam deteriorem.

9 *L. meminerint, 6. Cod. vnde vi. l. 2. Cod. de his, qui ven. ætat. impetr. l. omnium. 19 Cod. de teſtament. l. 2. in fin. Cod. de indict. viduit. tollen.*

10 Qui enim ab alio poſſidet, nunquam debet vincere ob id ſolum, quod poſſideat, *l. 1. §. vlt. D. vti poſſid.*

11 *Vt in l. vlt. D. de tab. exhib. l. 4. §. vlt. famil. erciſ.*

12 Inſpectio enim materiam falſa fabricando inſtruere poteſt. *l. 2. §. diem autem, D. teſt. quem aper.*

13 *Ex not. Def. 9. num. 9. ſup. eod.*

DEFINI

DEFINITIO XVI.

De codice rationum per mercatorem exhibendo.

QVod dicitur mercatorem cogẽdum edere libros rationum, ſiue de illo quæratur, an quod petitur debitum vnquam fuerit, ſiue de illo an ſolutum ſit,[1] quidam ſic accipiendum putabant, ſi ex codice rationum mercator ageret, non etiam ſi ex chirographo alióve inſtrumento. Propterea, quod qui extra librum rationum ſunt obligati ſoleãt alias quam ex ipſo rationum libro ſoluto pecuniæ probationes ſibi comparare.[2] Mihi tamen probabilius videbatur non poſſe vllo caſu mercatorum bona fide recuſare quominus librum exhibeat,[3] præſertim ad probandam exceptionem rei obiicientis ſolutionem.[4] Multo magis vero, ſi mortuo debitore conueniatur fideiuſſor, iſque petat huiuſmodi editionem, vt ſciat an debitor ſoluerit nec ne, cũ probabiliter id ignorare poſſit.[5] Neque enim huic imputari poteſt, cur extra codicem rationum apocam non petierit.[6] Cæterum, ſi non niſi ex priuatis rationibus agẽs mercator librum edere cogitur, quænã, obſecro, vtilitas eſſe poteſt, aut quis effectus eius ſententiæ, quæ habet cogi mercatorem vt edat? An non enim ſatis edit hoc ipſo, quod ex eo libro agit tanquam creditor.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa Franciſci La Piancha & N. Moret 5. Idib. Nouembris, 1594.

1 Bart. *in l. quadam, §. nummularior, num. 1. hoc tit.*
2 Scilicet per apochas, quas vulgus *Quitancias vocat*, vt vnumquodque diſſoluatur, eo modo quo colligatum eſt, *l. prout. 80. de ſolut. l. nihil, 35. de regul. iur. l. teſtium facilitatem 18. Cod. de teſtibus.*
3 Videtur enim liber ille rationum confectus mandantibus iis, cum quibus mercator contrahit, vt tractat. Bart. *in l. 2. in 2. lectur. C. hoc tit. num. 3 ex arg. l. vel vniuerſorum, 12. D. de pignor. act.*
4 Cogitur enim actor edere reo ad fundandam exceptionem, Bart. *in l. 1. §. editiones, D. hoc tit. num. 7. ex l. vlt. C. eod. l. diſſoluta, C. de condict. ob cauſ. l. qui tabulas, de furt.*
5 Alicui enim facti ignoratio ſemper probabilis eſt *l. vlt. D. pro ſuo. l. ſi fideiuſſor. 29. in princ & §. 1. 2. & 3. mandat.*
6 Non enim apocha, alij ſolet conſcribi quam ei ipſi, qui ſoluit, licet ſolutio facta à debitore proſit fideiuſſori, cuius obligatio cum non niſi acceſſoria ſit, ſubſiſtere non poteſt ſublata principali, *vulg. iurib.*
7 Illud enim non conſtat non poſſe fieri, vt inſtrumentum edere non debeat, quiſquis ex eo inſtrumento agere vult & vincere, *l. 1. §. edendum*, vbi Bart. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Ceſſionarius ad eam tenetur editionem, ad quam cedens teneretur.

QVo caſu mercator cogitur librum edere rationum,[1] cogitur etiam is, qui à mercatore ceſſum ius habet, ſi agat ex ceſſione,[2] Quia licet ipſe librum non habeat, facere tamen poteſt, vt cedens qui habeat & poteſt exhibere, ob eã cauſam in ius veniat exhibiturus, aut cauſam dicturus cur non debeat exhibere:[3] Denique non poteſt ceſſio deteriorem facere debitoris conditionem,[4] ſi inſcio vel inuito eo facta ſit,[5] æquumque eſt ceſſionarium eaſdem exceptiones pati, quas cedens ipſe pati cogeretur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De quo ſcripſimus proxima Definitione.
2 *Arg. l. ex qua perſona 149. de reg. iur. l. ſeruum quoque, 33. §. æquum & §. vlt. cum l. ſeq. l. pater, 70. D. de procur.*
3 *Arg. l. ſi nomen, 4. & ſeqq. C. de hered. vel act. vendit. l. 1. vbi not C. credit. euict. pignor. non deber.*
4 *L. non debet, 74. l. melior, 133. de reg. iur. l. ſeruitutes, 20. §. pen. D. de vrban. præd.*
5 Quomodo fieri poteſt. In quod differt ceſſio à delegatione, *l 1. C. de nouat.*
6 *L. apud Celſum 4. §. pen. D. de dol. mal. except. l. 3. §. per iniuriã, D. de pig. l. fin. de excep. rei vend.* Scripſi *lib. 12. Coniect. cap. 9. vbi vide.*

DEFINITIO XVIII.

Qui producit publicam nec ſuſpectam inſtrumenti expeditionem, nec cogitur edere protocollum, niſi poſtquam in crimen falſi ſubſcriptum eſt.

NOn eſt arctandus vt protocollum exhibeat is, qui profert inſtrumentum nullo viſibili vitio ſuſpectum,[1] nec ſi aduerſarius dicat, velle ſe ſolemnem falſi accuſationem inſtituere viſo protocollo.[2] Sane poſt ſolemnem inſcriptionem, quia per eam ſuſpecta ſit fides inſtrumenti producti, protocollum exhibendum eſt, & quidem ſumptibus eius, qui inſtrumento vtitur.[3] *Ita tractatum eſt* in Senatu & publico Auditorio in cauſa N. Vallier & N. Franciſci Du Poyſat. 12. Decem. 1595.

1 Dixi *Defin. 5. ſup.*
2 Quamuis non deeſſent, qui contra putarent, *ex l. vlt. C. de fid. inſtrum.*
3 Dixi *dict. Defin. 5. ſup. vbi vide.*

DEFINITIO XIX.

Non ſunt edendæ literæ monitoriæ, quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes. Sed ea publicatio non niſi permittente Senatu facienda eſt. Et quid ſi reus publicatione intercedat?

QVi monitorias literas impetrauit ad extorquendas occulti criminis probationes, non magis cogitur eas aduerſario petenti edere, quam libellum, quo continetur querela, de qua inquirendum eſt.[1] Sufficit itaque vt edantur procuratori generali, ad quem maximè pertinet, vt videat, ne quid tale ſit in iis literis, quod vel ſcandalo, vel infamiæ alicui eſſe poſſit.[2] Proinde ſi procurator generalis conſentiat, nec aliud Senatui videatur,[3] permittitur publicatio. Cuius decreti eſt auctoritas, vt quamuis redditum ſit inaudito aduerſario, non poſſit tamen ille ab eo prouocare, ne quidem tanquam ab abuſu, tametſi reuera abuſus interuenerit.[4] Quid ſi velit intercedere, & vt loquuntur, ſe opponere? Non erit Senatus aut alterius Iudicis laici cognitio: ſed ad Eccleſiaſticum iudicem res pertinebit.[5] Verum neque permittendũ, vt eiuſmodi interceſſionis prætextu mora fiat inquiſitioni criminis, & liti de ea re apud Senatum aut iam inſtitutæ, aut iamiam inſtituendæ.[6] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de Quiege contra Ioannem Chondan, niſi quod ad vltimum hoc caput attinet. In eodem Auditorio.

1 Fit enim ea inquiſitio ſecreto, ne alioqui facile fuerit teſtes audiendos corrumpere, atque ita criminis probationem impedire, quæ tamen neceſſaria eſt, vt ſequi poſſit condemnatio, *l. ſciant cuncti, C. de probat.*
2 His enim caſibus ſi quid tale occurreret, huiuſmodi literarum publicatio permittenda non eſſet, vt conſtat ex ſacroſancto Concilio Tridentino, *Seſſ 25. cap. 3.* Vide *l. vnic. in fin. C. de famoſ libell.*
3 Poteſt enim Senatus ex cauſa negligere conſenſum procuratoris generalis.
4 Nec enim poteſt Senatus abuti, aut à Senatus decreto vllo vnquam appellari, vt dixi *tit. de ſent. præſ. prætor. ſuprà.*
5 Quia probationis ſpecies iſta ſpiritualis eſt, ideoque non poteſt coram iudice laico tractari *cap. ſi iudex laicus, de ſent. excommunic. in 6.*
6 Propter periculum ſcilicet, quod ſubeſt, ne interim probationes intercidant, quas ſemper ſaluas eſſe oportet *l. in lege 4 D ad leg. Aquil. l. curent. 12. D. de teſtib.* Iunge *Defin 38. infr. de iuriſdict. omn. iud.*

DEFINITIO XX.

Caſus in quo is qui vicit etiam poſt victoriam cogitur edere condemnato.

QVi pro laudimiis condemnationem obtinuit aduerſus emptorem, recuſare non poteſt quominus eadẽ inſtrumenta

menta cenſualia per quæ vicit edat poſtulanti & condemnato emptori, [2] Si velit ille greſſum eo nomine habere aduerſus venditorem, qui fundum liberum, &, vt loquuntur, allodialem vendiderat. [3] Nec aliud eſt etiamſi emptor ipſe ad laudimiorum ſolutionem conuentus, aut vltro confeſſus ſit ſe debere, [4] aut per contumaciam ſe condemnari paſſus ſit. Non enim ideo minus regreſſum habere debet emptor aduerſus venditorem, dum ſe iure meritóque victum poſſit oſtendere. [5] Quod tamen non per alia inſtrumenta facere poteſt quam ipſa per quæ aut victus ille ſit, aut vinci iure potuerit. [6] Qua vero fronte poteſt dominus feudi idémque victor dicere nullo ſe iure viciſſe tum quoque cùm vici per emptoris vel confeſſionem vel contumaciam; [7] Eadem ergo inſtrumenta exhibere emptori debet, vt poſſit ille victus eodem prorſus iure venditorem vincere. [8] *Ita Senatus* pro D. de Grilly Priore Romuliaci, contra Ioannem & Antonium Rey 6. Cal. Sept. 1612.

1 Emptor enim ille eſt qui debet laudimia fundi, cuius dominium ſibi per emptionē acquiſiit, *l. vlt. C. de iur. emphyt.* Teneturque eo nomine domino directo tribus actionibus de quibus *Defin. 7. infr. ill. tit.*

2 Debet namque dominus directus probare ſuam intentionem quia alioqui nobis omnia præſumantur libera & allodialia *leg. 4. vbi not. D. de iuſt. & iur. l. altius 8. C. de ſeruit. & aqua.*

3 Nam ex hac cauſa ſolet actio ex empto competere *l. ſi tibi 8. de act. empt. l. pen. D. de euict. l. 42. l. cùm venderes 59. de contr. empt.*

4 Quo caſu confeſſus habetur pro iudicato *l. 1. l. certum, 6. D. de confeſſ.*

5 Alioqui præſumptio eſt contra contumacem, quod victus ſit propter abſentiam ſuam potiùs quàm quod malam cauſam habuerit, *l. ſi ideo 55. & ibi not. D. de euict.*

6 Nec enim probatur emphyteuſis niſi per ſcripturam quæ aut proferatur aut deperdita probetur, *l. 1. vbi not. C. de iur. emphyteut.*

7 Nam & ideo ſolebat olim iurari de calumnia & malitia in ipſo litis primordio *l. iuſiurandum 34. §. qui iuſiurandum, & ſeq. l. ſi non fuerit 37. D. de iureiurand. l. delata, 9. Cod. eod.*

8 Cum in ea re nullum ſit victoris diſpendium faciléque concedi debeat quod vni prodeſt & concedenti non nocet *l. in creditore 38. D. de euict.*

DEFINITIO XXI.

Caſus in quo creditor reditus annui non cogitur edere inſtrumentum primæ conſtitutionis.

CVm de cenſu & reditu annuo tãquam immodico, debitor conquereretur, [1] conuenerat per tranſactionem vt reditus ille ad minorem quantitatem redigeretur, [2] Sed ita tamen vt quantitas ſortis cuius pretio redimi cenſus poſſet, neque expreſſim declarata eſſet, neque ex comparatione cẽſus annui colligi vllo modo poſſet. [3] Cõuentus poſtea debitor ad ſolutionem cenſus & reliquorum ex die tranſactionis præſtandorum, [4] negabat ſe teneri ſi non ante omnia prius inſtrumentum ederetur, vt ſcire poſſet quanta pecunia redimere cenſum poſſet ac quibus conditionibus eſſet conſtitutus, [5] Præſertim cùm is qui conueniebatur, non ille eſſet qui primus contraxerat, cenſumque conſtituerat, ſed tertius pignorum poſſeſſor, qui alieni facti iuſtã & probabilem ignorantiam obtendere poſſe videbatur. [6] Verùm placuit nullo iure huiuſmodi editionem poſtulari, propterea quòd actoris intentio ſatis fundata eſſet ex tranſactionis, reóque cõuentio incumberet, vt ſi redimere cenſũm vellet, quantitatem declararet ac offerret qua cõtentus eſſe creditor cogeretur. [7] Quod ſi propter inſtrumentum prius deperditum ſciri nullo modo poſſet, Eam in dubio capiendam præſumptionem vt ad ratam quincuncis vſuræ cõſtitutio cenſus annui facta videri deberet: [8] quæ inſtior & frequentior eſt huiuſmodi cenſuum conſtituendorum forma, [9] licet ad ratam vſque ſeptũcis conſtitui poſſint. [10] Id verò in propoſita facti ſpecie tanto æquius videbatur quod pignorum poſſeſſor, idéque reus tranſactioni adfuiſſe tanquam arbiter proponebatur, & exinde pignora comparaſſe, vt proinde ſortis quantitatem ignorare probabiliter non poſſet. [11] Si tamen ius aliquod pignoris anterius in iis bonis idẽ reus haberet, placuit, non eo minus vincere illum debere ſi non quicquid ei ex anteriore cauſa debitũ eſſet ab actore offerretur. [12] *Ita Senatus* pro fratribus Ralon contra Hieronymum de Veygiez, Cal. Apr. 1614.

1 Extat enim apud nos edictum quo reditus iſti annui ſi in merce aliqua præſtandi ſint vſurarum ſeptuncium modum excedere prohibentur, de quod vide *Defin. 29. infr. de vſur.*

2 Puta ex duodeuiginti florenis ad tredecim. Ita enim ex facto acciderat.

3 Alioqui certa eſſet quantitas quæ per relationem fieri certa poſſet *l. certum 6. D. de reb. cred.*

4 Nec enim aliud edictum Ducis noſtri de quinquennali præſcriptione in penſionibus annuis inducenda ad iſtos reditus annuos pertinet, vt dixi ad *Defin. 15. n. vlt. inf. de præſc. 30. vel 40 annor.*

5 Dici enim ſolet non eſſe credendum referenti niſi conſtet de relato, *vulg. Auth. ſi quis in aliquo C. h. tit.*

6 *L. vlt. c. pro ſuo.*

7 Nam reus quoque cùm in exceptione actor ſit, debet probare id quod eſt fundamentum ſuæ intentionis *l. in exceptionibus, 19. D. de probat.*

8 In dubio enim credendum eſt factum eſſe quod quotidie fieri ſolet maximè in contractibus bonæ fidei *l. quòd ſi nolit 31. §. quia aſſidua de ædilit. edict.*

9 Quia & vſuræ quincunces tanquam moderatiores magis apud nos frequentantur.

10 Ex edicto Ducis Emanuelis Philiberti, quod tamen loquitur de reditibus annuis conſtitutis non in pecunia, ſed in merce, à qua facilius eſt vt fiat pactio in fraudem legitimarum vſurarum prætextu incertitudinis pretij *l. frumenti 17. l. oleo 23. C. de vſur.*

11 *L. vlt. D. de inoff. teſt.* Præſentia enim ſemper excludit ignorantiæ allegationem præterquam in furioſo aut pupillo, quia etiam præſentes abſentiũ loco habentur, *l. vbi non nocet, 124. §. 1. de reg. iur. l. ſed ſi 57. § filius familias, D. de iniur.*

12 Nam contra creditorem anteriorem pignoratitium, poſterior nullum ius habet, niſi offerendi *l. 1. & tot. tit. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXII.

Actor editionem inſtrumenti cum alio confecti à reo petere ad fundandam ſuam intentionem non poteſt.

COnuenerat inter Titium, Mæuium, & Sempronium vt ſi pignora Titio data à Sempronio euinci contingeret, quæ in anteriore contractu expreſſa & deſignata fuerant, Mæuius & eius heredes de euictione tenerentur. Defunctis omnibus cùm heredes Titij neſcirent vbinam eſſent illa pignora poſtulabant edi ſibi anterius inſtrumentum quo fuerant conſtituta. [1] Negabant heredes Mæuij ſe teneri ad editionem. Non ſolùm quod inter alios contractus ille celebratus eſſet, [2] verùm etiam quòd cùm non aliud Mæuius obligatus eſſet quàm vt euictionem præſtaret, actoris erat edere inſtrumentum quo actionem ſuam & intentionem probare contendebat. [3] adeóque docere ſecutam euictionem vt agere de euictione poſſet. [4] Placuit nullo iure editionem poſtulari, quod neque actori vlla niſi de euictione actio competeret, neque dici poſſe euicta eſſe pignora quæ vbi eſsẽt ignorarentur. [5] Planè ſi ad eam editionem faciendam heredes Sempronij conuenirentur, vix poſſe illos recuſare quominus inſtrumentum illud ederent quo data pignora dicebantur, cum neque ſe debitores negare poſſent qui erant heredes debitoris, [6] neque in dubium vocare an aliqua eſſent data pignora, de quo ex verbis enunciatiuis inter eoſdem contrahentes corúmve heredes conſtabat. [7] Itaque hoc caſu editio non tam ad fundandam quàm ad adiuuandam actoris intentionem pertinere videbatur, [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Humberti de Ville contra ſorores Poncet 17. April. 1614. de quo in Defin. 12. inf. de nouat. & Defin. 58. de ſolut.

1 Ex regula *l. qui id alterius 42. de reg. iur.* Semper enim alieni facti ignorantia tolerabilis eſt *l. vlt. D. pro ſuo.*

2 Nemo enim ex alieno contractu conueniri poteſt. *l. quæcumque 11. de oblig. & act.*

3 *l. 4. C. hoc tit. l. nimis graue, 7. C. de teſtib.*

4 *l. habere 57 D. de euict.*

5 Certum enim corpus eſſe oportet vt certa fieri poſſit euictionis æſtimatio *l. bonitatis 13. l. emiſſa 70. D. de euict.*

6 *l. vlt. C. de hered. act.*

7 Cùm verba enunciatiua probent inter eaſdem partes *Not. in l. optimam D. de contr. & commit. ſtipul.*

8 *Not. in l. 1. lib. vlt. Cod. h. tit.*

TIT. II.

TIT. II.

DE IN IVS VOCANDO.

DEFINITIO I.

De ſolemnitatibus vocationis in ius.

QVæ in ius vocandus is eſt, qui domicilium habet in prouincia, conſtat non aliter benefactam videri vocationem, quam ſi eum ipſum aut præſentem, vbicumque, aut abſentem, ad domicilium apparitor conuenerit, [1] eique ſi præſens fuit vocationis factæ teſtationem ſcriptam recuſanti quoque & inuito dederit, [2] Aut ſi abfuit domicilij foribus affixam, [3] vno ſaltem teſte vidente, [4] reliquerit. Vnum ex familiaribus & domeſticis ab appatitore conuentum eſſe non ſufficiet: ne filium quidem aut patrem aut vxorem, [5] ſi non ea conuentio ad domicilium facta ſit. [6] Sane teſtationis quam de ea re confici ſcriptámque reo relinqui neceſſe eſt, vt nullã contumaciæ ſuæ iuſtam excuſationem poſſit prætexere, [7] non vxori tantum, ſed alij etiã ex domeſticis perſonis cuilibet, relictã ſcripturã eſſe ſatis erit, nec eam domicilij foribus omnimodo affigi oportebit. [8] Illud tamen meminiſſe apparitor debet, vt ſi cui ex domeſticis ſuæ teſtationis exemplum reliquerit, eidem pro ſuo iure imperet vt abſenti reo quamprimum fieri poterit reddendum id curet, [9] nec poſtea conqueratur fruſtra, ſi abſens & inauditus condemnetur. [10] Itaque tutius eſt ne quid omittatur ex ſolemnibus, pro foribus domicilij exemplum affigi, [11] quamnis ſi cum honeſta & egregia perſona res ſit multo inciuilius id futurum ſit. *Ita Senatus* ſæpius & nouiſſime 18. April. 1614. Iunge Defin. 1. De bon. auctor. iudic. poſſid.

1 Boër. *q.* 11. *n.* 1. *&* 3. vbi addit, ſi quis plura habeat domicilia, ſufficere vt ad alterutrum citatio facta ſit. Facit *l.* 4. *§. prætor ait, & §. toties. D. de damn. infect. l.* 1. *§.* 1. *de agnoſc. liber.* Bart. *in d. §. prætor ait.*

2 In eoque remanet veſtigium aliquod veteris illius editionis quam ab actore fieri neceſſe erat antequam reus in ius vocaretur, vt ſciret reus, an contendere deberet an cedere, *l.* 1. *in princ. & §. edere, D. de edend.*

3 *Dict. l.* 4 *§. toties. D. de damn. infect.*

4 Teſtatio enim denunciato eſt facta coram teſtibus, *leg.* ... *§. ſed et ſi contra teſtationem, D. quod vi aut clam. l.* 5. *§. vlt. de admin.* ...

5 Requirit enim ſtylus noſter practicus, vt vel ipſi reo, vel ad domum denuncietur, quod & ſcriptũ eſt *in d. l.* 4. *§. prætor ait, D. de damni infect. l. item.* 20. *§. petitam, de pet. hered.*

6 Hoc enim caſu ſufficit denunciari etiam inquilinis, *d. §. prætor ait, in fin. l.* 5. *§. & ſi fortè, & §. ſeq. D. quod vi aut clam.*

7 *Arg. l. qui tabulas,* 27. *D. de furt.*

8 Tunc enim libellus ad ipſas ædes proponendus eſt, cum nemo eſt, cui poſſit denunciari, *d. l.* 4. *§. toties, de damn. infect.*

9 Quid tamen ſi certiorare iuſſus vel non potuerit, vel cum poſſet non fecerit? Non debet ea res nocere ignoranti, *d. l. item veniunt,* 20. *§. petitam, D. de petit. hered.* Ex quo apparet, cautionem hanc parui eſſe momenti.

10 Abſens enim nemo condemnandus eſt, *l.* 1. *D. de requir. vel abſent. damn l. abſentem,* 5. *D. de pæn.* Sed tamen ſufficit id factum eſſe per quod potuerit innoteſcere, licet reuera non innotuerit, *dict. l.* 1. *§. præſides, de requir. reis.*

11 *Dict. l.* 4. *§. toties, de damn. infect.*

12 Etſi enim multo inciuilius eſt extrahi quem de domo ſua, quia domus tutiſſimum cuiuſque refugium eſt, *l. plerique,* 18. *D. hoc tit. l. nemo de domo.* 103. *de reg. iur.* Tamen illud etiam inciuile eſt, quamuis non prohibitum, proponere & affigere libellum ad fores domicilij, quandiu aliquis eſt in domicilio cui denunciari poſſit, *d. l. toties.*

DEFINITIO II.

De citando eo, qui abeſt à prouincia & de clauſula, Decernentes.

AT quid ſi in prouincia domicilium nullum habeat is, qui in ius vocandus eſt, nec in ea reperiri poſſit? Remedij vice introductum eſt, vt certis loci in eam rem deſtinatis ad vtriſque prouinciæ confines proximiores fiat vocatio, [1] atque ibidem factæ vocationis teſtatæ que exemplum per apparitorem publicè affigatur. [2] Sed illud tamen præterea requiritur vt iudex, cuius imperio ea vocatio fit, hanc ipſam vocandi in ius aduerſarij formam præſcribat, decernátque perinde illam valere, ac ſi præſentem reum apparitor cõuenitet: quam pragmatici noſtri clauſulam *Decernentes* vocant. Alioqui vix ſane eſt, vt iuris ratio patiatur, ita quem vocari in ius, vt vocatum ſe nunquam ſciat. [3] Quam ob cauſam quidam putabant nec aliter remedium hoc admitti debere, quam ſi prius rogatus ſic is, qui alienæ præeſt prouinciæ vt reum ipſum conueniri vocarique patiatur. Sed [4] cum pro tuenda iuriſdictionis ſuæ dignitate nunquam id ille ſit permiſſurus, [5] quæ nam obſecro cauſa eſt, cur actor inanium ſumptuum incommodo ſit onerandus? [6] Etſi fortaſſe tolerabilius ad id actorem adigere vt vocationem in prouincia factam habitanti extra territorium reo denunciare & inſinuare, quod fieri commodè etiam ſine iudice poteſt, [7] cogeretur: idque rei ſumptibus, ſi iuſtam fuiſſe denunciandi cauſam quandocunque poſtea ex bono iuſtæ litis euentu appareret. [8] Sed alio iure vtimur. [9]

1 Sufficeret enim fieri citationem & denunciationem hoc caſu ad prædium, ſi de prædio ageretur, *dict. l.* 4. *§. prætor. ait de damn. infect.*

2 *Arg. d. l.* 4. *§. toties, eod.*

3 Ita enim fieret vt abſens condemnaretur, contra *l. abſentem. D. de pœnis.* Siquidem denunciatio ipſa eſt, quæ in dolo conſtituit aduerſarium, *l. quadam,* 9. *§.* 1. *D. de edend.* & facit vt abſens habeatur pro præſente, *l. ſi rem,* 62. *§.* 1. *D. de euict. l. ea qua,* 7. *C. quomod. & quand. iud.*

4 Quæ vulgo dicuntur literæ requiſitoriæ, de quibus apud Iuſtin. *Nouell.* 17. *de mand. Princip. c.* 14. *§. ſed etiam ſuſcipientes, & Nouell.* 134. *c.* 5. *§. ſi vero cognoſcatur.* Neque enim turbandæ ſunt iuriſdictiones, *l. vlt. D. de iuriſd. omn. iud. l. cum vnus,* 12. *§.* 1. *D. de reb. auct. iud. poſſid. l.* 3. *§. vlt. D. de teſtib.* Vide Rebuff. *in tract. de lit. requiſit. ſeu roga.* & Gayl. *lib.* 1. *obſeru. c.* 56. *num.* 5.

5 Id enim eſt, quod requiſiti iudices dicere ſolent, *ſans diſtraction.*

6 *Arg. l.* 1. *D. de inoff. teſtam.*

7 Quia denunciatio, cum ſit actus extraiudicialis, poteſt fieri vbicunque & nullo præcedente mandato, quod in citatione diuerſum eſt, Bart. *in l. fin. num.* 1. *C. de exhib. reis.*

8 Neque enim poſſet reus imputare actori cur ſe certioraſſet, aut cur ad ſe certiorandum ſumptus eos feciſſet, quo neceſſariò fieri oportuit.

9 Vt nimirum ſufficiat ad validandam citationem, quæ fit in confinibus prouinciæ, adiectam eſſe clauſulam, *Decernentes*, propter auctoritatem rei iudicatæ, quæ ius facit, *l. ſeruo,* 65. *§. cum prætor. D. ad SC. Trebell. cum ſimil.* Quid verò ſi neſciatur in qua prouincia is habitet, qui abſens eſt? ſunt qui putent præſumendum eſſe quòd ſit in ea prouincia quæ vicinior eſt, ideóque citari eum debere in loco limitropho viciniore: ſed diſplicuit ſententia. Nam ſi non ſit longa abſentia præſumendus eſt domicilium vetus retinuiſſe, & idcirco ad domicilium illud citari poteſt & debet, ſi verò longa eſt abſentia, dandus eſt bonis abſentis curator qui poſtmodum citetur. Ita Senatus in cauſa Andreæ Martini 16. April. 1614.

DEFINITIO III.

De citando pupillo, ſiue tutorem habeat ſiue non.

SI pupillus tutorem habens in ius vocandus ſit, non ſufficiet ad patris domicilium factam eſſe vocationem, [1] ſed tutorem ipſius aut præſentem ſi adſit, aut ſi abſit in domicilio proprio conueniri oportebit, ac ſi tutor ipſe eſſet, qui in ius vocaretur. [2] Neque enim pro abſente haberi debet pupillus, qui tutorem habet, [3] ſicut nec aliud domicilium habere intelligendus eſt, quam quod ſit tutoris. [4] Tutor namque, quod ad pupillarem adminiſtrationem pertinet, domini vice & partibus fungitur. [5] Sin pupillus tutorẽ non habeat, omnimodo ei querendus dandúſque erit, [6] quoniam in actionibus exercendis aut ſuſcipiendis pupillus tutore deſtitutus pro nullo potius, [7] quam pro abſente habendus videatur. [8] Minoris curatorem habentis alia ratio eſt: Ipſe namque minor citandus eſt non curator, quamuis vniuerſorum bonorum, quia non perſonæ ſed bonis datur. [9] *Ita Senatus* in cauſa D. de Barbarel tutoris liberorum de Montepin. 13. Cal. Aug. 1588.

1 Non enim domicilium patris ſemper eſt domicilium filij, *l. placet* 3. *& ſeqq. D. ad municip.* Planè ſufficiet citatum eſſe pupillum ſi

modo

modo non ſit infans, quamuis non poſſit comparere in iudicio legitimè ſine tutore, Bart. *in l. 1. §. ſufficit, n. 1. D. de excuſ. tutor.* In eoque plus iuris habet quam furioſus, qui vtique citari nunquam poteſt, ſed eius curator citandus eſt, *l. 2.* vbi Bart. *D. de condict. furt.* Intellige autem de citatione verbali, nam realis non poteſt fieri contra impuberem, *l. neque impuberes. 22.* vbi, etiam Bart *num. 1. D. hoc tit.*

2 Sic & aliis quibuſdam caſibus eadem ratio eſt eius, qui conuenitur tanquam tutor, quæ eſſet ſi proprio nomine conueniretur, ſumitum cum conuenitur, vt in *l. ſed etſi 19. §. vlt. D. hoc tit.* non etiã ſi pupilli nomine agat, *l. quæſitum 36. eod.*

3 *Arg. l. hac autem, 5. §. non defendi, D. quibus ex cauſ. in poſſ. eat.*

4 Quamuis poſſit etiam pupillus ſibi domicilium conſtituere, Bart. *in d. l. placet, D. ad municip.*

5 *L. quoties, 21. §. ſi tutor. de noxal. act. l. qui fundum, 7. §. ſi tutor. D. pro empt. l. tutor, 27. D. de admin. tutor.*

6 Quia licet poſſit citari ſine tutore, non poteſt tamen ſine tutore comparere in iudicio, *l. 1. & vlt C. de in lit. danã. tut.* Aliquando tamen ſufficit vicinos euocari cum nullus tutor eſt, *d. §. non defendi.* Quoniam in illo caſu modicum pupilli damnum eſt, cuius ſcilicet bona deſinunt poſſideri, ſtatim atque incipit ille defendi.

7 Ideóque nec videri poteſt contumax pupillus, qui tutorem non habet, *l. contra pupillũ, 54. D. de re indic.* iunct. *l. apud act. 45. §. vlt. eod.*

8 Textus eſt elegans *in l. cum filiusfamilias, 49. §. in hac ſtipulatione, de verb. oblig.*

9 *L. cum in vna, 17. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO IV.

Procuratorem citatum eſſe ſufficit cum appellatum eſt ab interlocutoria.

Procuratorem tanquam dominum litis[1] vocari in ius ſufficit, quoties agitur de proſequenda appellatione, quam aut ipſe aut is, à quo conſtitutus eſt, interiecerit ab interlocutoria iudicis pronunciatione.[2] Perindéque omnia cum procuratore agi poſſunt, ac cum eo ipſo ad quem res pertinet.[3] Vide Titul. de appellat. Defi. 1.

1 *Scilicet lite conteſtata, l. 4 §. vlt. D. de appell. l. nulla dubitatio eſt, 3. C. de procurat.* [Vide Boer. *deciſ. 285. per tot.* Bart. *in l. furioſo, n. 4. & ſeq. D. de re iudic.* Rebuff *in tract. de citat.*]

2 Nam ſi diffinitiua ſententia lata ſit aliud eſt, quia poteſt dicere procurator, ſe officio functum eſſe. Et regulariter melius eſt citare primo dominum quam procuratorem, Bart *in l. cum qui res, 3. num. 2. Cod. de procur.*

3 Procurator enim in eo, in quo procurator eſt, vicem domini gerit, *l. oſſa, 8. §. vlt. D. de relig. & ſumpt. fun.*

DEFINITIO V.

Mulier nupta ſequitur domicilium mariti, licet ex paterno contractu conueniatur.

Nupta mulier ſicut mariti domicilium iure communi ſequitur,[1] ita in domicilio mariti non patris conuenienda eſt & in ius vocanda,[2] tametſi ex contractu paterno conueniatur,[3] in eóque loco reperiatur vbi pater & debuit & domicilium habuit.[4] Vide tit. de iudic. Defin. 4. & 5.

1 *L. vnic. C. de mulier. & quo loco l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. vlt §. item reſcripſerunt mulierem, D. ad municip.*

2 *d. l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. 5. §. ſed & Seruius, D. quod vi aut clam.*

3 Liberi enim patris quidem originem, ſed non domicilium ſequuntur, *l. 3. & 4. l. adſumptio, 6. §. filius ciuitatem, D. ad municip.*

4 *L. heres abſens, 19. in princ. D. de iudic.* Intellige, niſi lis cœpta erat cum defuncto. *l. ſi is, qui Romæ, 34. eod. regula l. ſi quis 7. & l. vbi teſtatum, 30. eod. tit.*

DEFINITIO VI.

Caſus, in quo non eſt contumax, qui non adeſt ad diem quem ipſe dixit.

Appellans à diffinitiua ſententia, non aduerſario, ſed ipſius tantum procuratori diem dixerat ad proſequendam appellationem. Procurator ad dictam diem adfuerat, an quaſi contumax condemnandus erat? Minimè. Neque enim contumax videri poteſt, qui in ius non venit, ſi necdum aduerſarius in ius vocatus ſit.[1] Quid autem intereſt, an perperam vocatus ſit an nullo modo?[2] Atqui conſtabat in propoſito, male diem procuratori dictum qui aduerſario ipſi dici debuiſſet, cum non ab interlocutoria, ſed à diffinitiua pronunciatione appellatum proponeretur.[3] Planè impenſas à procuratore factas non eo minus appellanti imputabimus, qui facto ſuo cauſam iis dederit.[4] *Ita Senatus* Calend. Februar. 1590.

1 Semper enim citatio præcedit contumaciam. *§ omnium Inſt. de pœn. temer. litig. l. ad peremptorium. 68. cum ſeqq. D. de iudic. l. & poſt edictum 73. §. quod ſi is, eod. & Nouell. 112. de litig. c. 3. l. 1. §. pen. D. quæ ſentent. ſine appell. reſcind.*

2 Paria enim ſunt, quid factum eſſe malo, & nullo modo, *l. quoties 6. D. qui ſatiſd. cog. l. 3. D. de fideiuſſ. l. cum vitioſè. 25. D. de pignor. l. 2. D. de auctorit. tut.*

3 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 4. num. 2.*

4 *L. eum quem temerè, 79. ff. de iudic. l. non ignorat, 4. C. de fruct. & lit. expenſ. l. qui ſolidum, 78. §. etiam de leg. 2.*

DEFINITIO VII.

De citatione facta extra territorium.

Cum quis in perſona vxoris ſuæ aut alterius ex domeſticis citatus eſt, ita demum valet citatio ſi facta ſit in domicilio citati, non item ſi extra domicilium:[1] Itémque ſi ei, cui apparitor locutus fuit, mandati iudiciarij & relationis ſuæ exemplum reliquerit,[2] Sed & cum in domicilio facta citatio eſt, ad officium apparitoris pertinet, & ad validitatem citationis, vt præcipiat ei, qui in domicilio reperitur, vt factam citationem denunciet illi, de quo citando actum eſt,[3] *Ita Senatus* Idib. Febr. 1593. & iam antea in quadam alia cauſa contra D. aduocatum Bolliet.

1 Adeo vt nec ſufficiat factum eſſe ad apothecam & ſtationem, quomodo Bart. loquitur *in l. item apud Labeonem, § conuitium, n. 3. & in l. lex Cornelia, § ſi tamen n. 5. D. de iniur.* Idem Bart. *in l. cum quidam, n. 2. D. de fund. inſtr. & in l. 1. §. permittitur, de liber. agnoſc.*

2 Vt appareat citationem non eſſe factam ſine literis iudicis, alioqui non valeret, nec redderet citatum contumacem, Bart. *in l. Palatinos, C. de collat. fundor. lib. 11.* Sed & huiuſmodi citatio habet mixtam editionem illam, de qua dixi *ſup. Defin. 1. n. 2.*

3 Dixi *ead. Defi. 1. n. 9.* Adde illud etiam requiri, vt nuncius referat, ſe perquiſiuiſſe reum nec inueniſſe, Bart. *in l. ſi tamen, n. 3. de leg. 2.*

DEFINITIO VIII.

Vnius ex litis conſortibus citatio non nocet alteri.

Si ex duobus litis conſortibus,[1] qui ſimul obligati, & in ſolidum ſinguli eadémque ſententia condemnati fuerũt,[2] quique ſimul etiam appellauerunt,[3] alius ſolus citatus ſit, aut vterque quidem, ſed in vnius tantum perſona non poteſt ea res nocere alteri, cui citatio denunciata non eſt,[4] nec ſi ad diem non ſtiterit pro contumace habendus eſt.[5] Poteſt namque alter ex conſortibus litis meliorem conſortis facere conditionem, ſed non deteriorem.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Idib. Februar. 1593.

1 De quibus *in l. 1. & 2. C de conſort. eiuſd. lit.*

2 *L. 1. & 2. C. ſi plur. vna ſentent. cond. fuer.*

3 *L. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. appell.*

4 *L. ſi rem, 62. §. ibi* omnibúſque denunciari, *D. de euict.*

5 Conſors enim litis nemo eſſe poteſt ante conteſtationem, quæ ſola litem facit, *l. vnic. C. de lit. conteſt.* Ideóque nullibi ſcriptum eſt, conſortem pro conſorte poſſe agere aut defendere ſine mandato, niſi poſt litem legitimè ordinatam, *l. vlt.* vbi Bart. *C. de conſ. eiuſd. lit.* Idem Bart *in l. exigendi, n. 12. C. de procur.*

6 *Ex reg. l. non debet. 74 de reg. iur.*

DEFINITIO IX.

De apparitore per vim & iniuriam exequente.

Apparitorem, qui ad iudicium ſiue ciuile ſiue criminale reum vocaturus domum eius ingreſſus eſt, vim feciſſe videri conſtat,[1] ideóque ab ea executione tanquam iniurioſa appellari poſſe.[2] Propterea, quod, domus tutiſſimum ſit cuiuſque refugium,[3] liceátque apparitori perinde officium

ſuum exequi affixo ad Ianuam citationis & executionis exemplo.[4] Denique ſpeciale iudicis permiſſione opus eſt, vt liceat effractis foribus domum eius ingredi, contra quem executio facienda eſt,[5] etiam ſi alibi quam in ipſa domo fieri executio non poſſit, vt puta ſi quid occultum ſit perquirendum.[6] aut deſcribendum,[7] aut ſequeſtrandum.[8] Quibus tamen caſibus ſi fores apertæ ſint, non opus eſt ſpeciali permiſſione vt liceat domum ingredi ad faciendum id, quod non niſi in domo ipſa fieri queat.[9] Illud tamen obſeruandum eſt, etiam ſi apparitor per iniuriam quid fecerit, poſſe quidem ei de facto reſiſti, adeóque domo eum expelli,[10] ſed non tamen vim aliámve iniuriam ei inferendam eſſe, ne magiſtratus authoritas læſa videatur.[11] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Leſcherene 6 Id. Mart. 1594.

1 *L. plerique 18. cum tribus ſeqq. D. hoc titul. l. nemo, 103. de regulis iuris.*

2 Ab executione enim appellari poteſt, quoties iuſtum modum excludit, *l. ab executione 5. C. quor. app. non recip. l. ab executore 4. D. de appell. l. quoniam, 21. C. eod.*

3 *d. l. plerique,* licet videatur ea ratio magis pertinere ad veterem illam formam vocationis in ius, quæ habebat impreſſionem & prehenſionem, vt conſtat *ex tit. in ius vocati vt eant. Et, Ne quis eum, qui in ius vocat. eſt vi exim.* Citationis prorſus alia ratio eſt, niſi quod in locum vocationis ſubſtituta eſt.

4 Nam cum ab eis ille dicatur, qui copiam ſui non facit, & qui latitat. *l. 2. D. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* perinde poteſt huic remedio locus eſſe atque ſi reuera abeſſet is, qui ſic adeſt, vt latitet, *l. 4. §. totiens, D. de damn. infect.*

5 Interdum enim cauſa cognita permittendum eſt ad puniendam contumaciam, *arg. l. quamuis, 11. l. generaliter. 13. D. hoc tit.* facit *l. 1. §. 2. D. ſi ventr. nom. mul. in poſſ. miſſ. l. vlt. §. vlt. de eo, quod met. cauſ. l. vlt. D. de iudic. l. 3. in princ. ne vis fiat. ei, qui in poſſ. miſſ. eſt.*

6 *§. eſt etiam prohibiti. Inſt. de oblig. quæ ex delict. l. 1. §. hoc autem, D. de fugitiuis.*

7 Aliquando enim deſcriptio permittitur, tum etiam cum ſequeſtratio prohibita eſt, Bartol. *in leg. 1. §. eligitur. num. 1. de ventr. in poſſ. mitt.*

8 Nam & ſequeſtratio quibuſdam caſibus permiſſa eſt. De quibus Bart. *in l. ſi fideiuſſor. §. ſi ſatiſdatum, n. 3. qui ſatiſd. cog. & in l. intereſſe, num. 2. de acquir. poſſ.*

9 *L. Gaurus, 10. l. ſeruitutes. 20 § 1. vrb. præd. l. 3. §. qui habet ruſtic. præd. leg. refectionis, 11. com. præd. l. legatis, 6.* vbi Gothofr. *de alim. legat. l. 2.* vbi Alciat. *de iuriſd.*

10 *Arg. l. vlt.* Iaſ. & alij *de iuriſd. l. 1. §. vlt. l. 2. ne quis eum, qui In ius vocat. eſt.*

11 *Arg. l. 1. C. vnde vi.*

DEFINITIO X.

De eo, qui iuſſus perſonaliter in ius venire non paruit, ſi ad fines tantum ciuiles vocatus fuit.

IVſſus perſonaliter, vt loquuntur, in ius venire & ad accuſationem propoſitam ex ore reſpondere, licet ad fines ciuiles tantum, ſi non pareat iterum citandus eſt:[1] ſed adiecta comminatione, vt ſi rurſum erit contumax, prehendi poſſit & in carceres detrudi, perinde ac ſi iudicium ab initio criminaliter inſtitutum fuiſſet.[2] Id nimirum ſuadente non tã iudicij & propoſitæ actionis qualitate, quã neglecta ius dicentis, cui omnimodo pareri oportuit auctoritate.[3] *Ita Senatus* pro D. Marchione de la Chambre contra fratres Le Beuf. 13. Calend. Auguſt. 1595.

1 Tanquam contumax. Eſt enim contumax, qui perſonaliter citatus non venit, vbi Bart. *n. 2. C. quor. appell. non recip.*

2 Nam iudicium criminale poteſt incipere à prehenſione, *l. 1. & paſſ. de requir. reis.*

3 *L. ex quacunque 2. D. ſi quis in ius voc. non ierit* [Quid ergo ſi citatus perſonaliter ad fines ciuiles tantum compareat, & fateatur delictum, nec quicquam alleget quod facere debeat vt in longiores moras lis protrahatur? Poterit recta condemnari ad mulctam aut ad id quod intereſt aduerſarij, prout delicti qualitas exigere videbitur. Cùm nullæ ſint partes iudicis aduerſus confitentem, niſi in condemnando *l. 1. & paſſ. D. de confeſſ.* Maximè verò ſi cauſa citationis perſonalis ad fines ciuiles tantùm ex eo proficiſcatur, quod citatus non paruerit iudicato. Solent enim & debent omnia fieri magis ſummariè in executione iudicati contra iam condemnatum. *Ita Senatus* in cauſa Bartholomeæ Nouel. & Claudij Digie 18. April. 1614. de qua *Defin. 35 num. vlt. infr. de execut. rei iudic.*]

DEFINITIO XI.

Citatus ad comparendum perſonaliter ad fines ciuiles tantum, poſtquam paruit, abire impunè poteſt, nulla venia petita.

SI is qui ad fines tantum ciuiles in ius vocatus eſt, vt perſonaliter & ex ore de accuſatione reſpondeat, paruerit iudici & reſponderit, poteſt impunè abire, nec expectare cogitur, vt à iudice dimittatur:[1] Neque enim ius dicẽtis auctoritatem neglexiſſe videtur, qui non ad alios fines vocatus erat niſi vt de crimine reſponderet, non etiam vt carceres aliámve cuſtodiam pateretur.[2] Vnde illud eſt, quòd nec in carceribus interrogari debet, ſed vel in domo iudicis, vel ſi melius videatur in eo loco, vbi ex more maiorum & pro tribunali ius reddi ſolet.[3] *Ita Senatus* pro Renato Chabod contra D. Challod, in ſecreto Auditorio 1594. *Sine die.*

1 Itaque hoc caſu non habet locum quod tractat Bart. *in l. quæſitum, n. 1. D. de re iudic.* eum, qui citatus eſt perſonaliter, non niſi licentiatum, vt ille loquitur, recedere debere.

2 Nam qui ad vnum actum citatus eſt, etiamſi eſſet contumax non poſſet tamen in aliis actibus grauari, vt tractat Bart. *in l. conſentaneum, num. 16. C. quomodo & quand. iud.*

3 Nam vbicunque magiſtratus ſalua maieſtate imperij ſui, ſaluóque more maiorum ius dicere conſtituit, ius rectè appellatur, *l. fin. in fi. D. de iuſt. & iur.*

DEFINITIO XII.

Interruptis ſubhaſtationibus, ſecutáque ſententia de iis peragendis debitor condemnatus ex integro citandus eſt, non eius procurator.

CVm publicæ venditionis ſolemnitas per alicuius interceſſionem aut appellationem interrupta eſt[1] ſi poſtea pronuncietur peragi eam debere,[2] rurſum citandus eſt is, qui condemnatus fuit, non vt omnia ex integro fiant, ſed vt quod faciendum ſupereſt, non niſi vocato eo fiat.[3] Itaque non ſufficiet denunciatum eſſe procuratori,[4] quamuis dici ſoleat in executione iudicati cogendum eſſe procuratorem, qui liti principali adfuit vt cætera perſequatur.[5] Quandoquidẽ condemnati præcipue intereſt, vt adſit, ſi volet bonorum ſuorum venditioni, vel ob id maxime, vt poſſit emptorem quærere, vel pluris licitaturum,[6] vel largiora ad redimendum tempora liberaliter indulturum.[7] *Ita Senatus* refer. D. Caued. Prid. Calend. April. 1598.

1 Dies enim ſubhaſtationum, ex quo cœptæ ſunt, continui ſunt, ideoque facilè interruptionem patiuntur, ſi quis intercedat vel appellet.

2 Iniuſta ſcilicet pronunciata interceſſione vel appellatione, *vt in l. tutor, 41. in princ. D. de vſur.*

3 Quamuis ſi nulla interruptio facta eſſet, rurſus citari debitorem non oporteret. Vna enim citatio ſufficit ad implendam totam ſubhaſtationum ſolemnitatem.

4 Et ſanè ſemper in dubio melius eſt & tutius & ciuilius citari partem quam procuratorem. Bart. *in l. eum qui reus, 3. n. 2. C. de procur.*

5 Inſtantia enim executionis pars quædam eſt litis principalis aut ſaltem acceſſio. Procurator autem cœptam litem proſequi omnino cogitur, *l. filiusfamilias, 8 §. vlt. & ſeqq. vſque ad 28. de procur.* Imo & appellare *l. inuitus, 17 C. de procur. l. ſi procuratorem, 8. §. ſi ignorantes, D. mand. l. liberto 13. §. litem de procur.* ſicut tutor & curator quamdiu rationes non reddiderunt, *l. ita autem. 5. §. poſt completum, D. de adminiſtr. tut. l. negotiorum, 24. §. vlt. l. tutor. 27. D. de appell. l. vnic. C. vt cauſa poſt. puber. adſit. tutor.*

6 Inde eſt, quod etiam executor teſtamentarius non poteſt vendere fundum, quin venditionem notificet heredi, Bart. *in l. 1. C. de diſtr. pign.*

7 *Tot. tit. de in diem addict. l. 2. & 3. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

8 Variis enim modis fieri poteſt vt melior conditio afferatur in fauorem eius, qui vendit, aut cuius res venditur, *l. 4 §. melior autem, & l. ſeq. D. de in diem addict.*

DEFINITIO XII.

Qui non poſſunt in ius rapi ſine venia, poſſunt tamen citari.

EDictum Prętoris de in ius vocando quo prohibentur liberi, ne parentes in ius vocent ſine venia ſub pœna 50. aureorum,[1] ad eam vocationis ſpeciem, quæ hodie in vſu eſt, & quam citationem appellamus, non pertinet, quippe quæ ſit per ſolam libelli oblationem[2] & ſimplicem admonitionem citra vim illam & impreſſionem, quam vetus in ius vocatio habebat,[3] & quam exercēri prorſus inciuile erat in parentum perſonis & aliis huiuſmodi, quibus aliqua ratione reuerentia debebatur,[4] In cauſa D. de la Poipe contra Dominam de la Charriere. *Sine die.*

1 *L. libertus, 12. l. in eum, D. de in ius voc.*
2 *L. libertus, 15. de in ius vocand.*
3 *L. plerique, 19 D. eod.*
4 *L. generaliter, 13. eod.*

DEFINITIO XIV.

Nunquam onerandus eſt maritus vt in ius vocet vxorem pro lite contra maritum ipſum ab alio inſtituta.

QVoties maritus in iudicio allegat ius vxoris propter quod vxorē ipſam in ius vocari oporteat pro re quæ non probetur dotalis,[1] Non eſt onerandus maritus vt vxori litem denunciet, eámque iudicio ſiſtere cogat,[2] ſed aduerſario ea cura & impenſa iniungi debet,[3] vt ſi nolet illa venire, poſſit ipſa per contumaciam condemnari requirente aduerſario, cuius potiſſimùm intereſt,[4] potiús quàm marito, quem inhumanum ſit cogi ad vtilitatem alterius inſtituere litem cum vxore, ex eáque matrimonium alioqui concordans turbare.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 10. nu. vlt. ſup. eod.

1 Nam in re dotali poteſt & debet maritus vxorem defendere ſuo nomine, nec in eam ré vllo indiget mandato quomodo cùm de bonis mulieris aduentitiis agitur. *l. maritus 21. C. de procur. & ibi notat. & in l. vlt. C. de pact. convent. tam ſup. dot.*

2 Licet non ſit nouum vt etiam inter virum & vxorem lis pendeat conſtante matrimonio, dum ne actio ſit famoſa *l. 2. C. rer. amot. l. vlt. D. de ſeru. corrupt.*

3 Cuius ſcilicet potiſſimum intereſt, vt ſequitur in Definitione, Nemo enim alieni compendij cauſa litem inſtituere aut damnum aliquod pati cogendus eſt. Cùm in ius vocare nihil aliud ſit quàm ſui non alieni iuris experiendi gratia vocare *l. 1. D. hoc tit.*

4 Eius namque eſt agere cuius intereſt aduerſarium condemnari *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. nihil aliud 51. de oblig. & act.*

5 Quod fieri nunquam debet, *l. 1. §. vlt ubi eſt text. elegans D. de liber. exhib.*

TIT. III.

DE PACTIS.

DEFINITIO I.

De renunciatione iurata, & de iure repræſentationis.

TAbulis dotalibus ſoror accepta dote bonis omnibus paternis, maternis fraterniſque in fratrum fauoré, adhibito etiam, vt fit iureiurando, renunciauerat, tū ſuſceptis relictiſque liberis deceſſerat, ſuperſtitibus etiam fratribus, quorum alter poſtmodum inteſtatus & ſine liberis deceſſiſſe proponebatur. Placuit in patrui defuncti ſucceſſione ſororis liberos, nil obſtante matris pacto & renunciatione, perinde cum patruo ſuperſtite concurrere ac ſi renunciatio nulla interueniſſet:[1] Cum beneficium illud repræſentationis, quod à Iuſtiniani lege habent,[2] non potuerit iis auferri facto matris,[3] cuius non tam perſonam, quam gradum repræſentare non intelliguntur.[4] Eſt enim ea renunciatio perſonalis,[5] nec magis perſonam renunciantis egreditur, quam iuſiurandum, quod ad eam confirmandam adhiberi neceſſe eſt.[6] Habétque prætcrea tacitam illam conditionem, ſi hæreditas deferetur,[7] cum prius ſit vt acquiri poſſit hæreditas, & conſequenter vt ſit delata.[8] quam vt ei vtiliter renunciari poſſit.[9] Cui conſequens eſt, vt præmortua perſona, quæ renunciauerat, verum ſit renunciationis conditionem nunquam eueniſſe nec euenire amplius poſſe,[10] ob idque perinde habendam renunciationem ac ſi nunquam facta fuiſſet,[11] Quare nec aliud erit, etiam ſi ſororis liberi iidem matris heredes proponantur,[12] nec ſi mater pro ſe ſuiſque hereditatis, vt fieri ſolet renunciauerit,[13] niſi liberorum ius nominatim in ſtipulatum deduxerit & remiſerit, id eſt, cauerit nihil vnquam ſuos liberos in fratrum, quibus renunciat, ſucceſſione petituros.[14] Multo minus diſtinguemus, an de aſcendentium an de collateralium ſucceſſione quæratur.[15] Eædem enim rationes vtroque caſu militant,[16] & eo maior, cum de patrui hæreditate agitur, quod filiam aut neptem dotare aſcendentes coguntur,[17] non item frater ſororem.[18] Ex quo illud etiam fit, vt dotem quam ab aſcendente filia aut neptis accepit, cogatur conferre & in legitimam imputare:[19] non etiam ſoror cum fratre ſuccedens eam pecuniam conferre, quam á præmortuo fratre in dotem accepit, licet de ſuo frater dederit.[20] *Ita Senatus* pro liberis D. Petri Fauerij nūc Aduocati generalis contra Mauricium & Ant. Mariam Boiſſon 12. Cal. Maij 1589.

1 Robert. Maranthis, qui omnium inſtar eſſe poteſt, *Diſput. 10. per tot.* vbi alios citat innumeros, præſertim Paul. Caſtr. *ad leg. qui ſuperſtitis, 94. D. de acquir. hered.*

2 Nouell. 118. *de her. ab inteſt. venient*, §. *ſi igitur defunctus*, & Nouell. 127. *Vt fratr. filij*

3 *Arg. l. ſi adrogator. 22. §. 1. D. de adopt. l. vlt. D. de pact.*

4 *d. §. ſi igitur defunctus, §. cū filius, Inſtit. de hered. quæ ab inteſt. defer.*

5 In eòque differt à pacto de non petendo, quod in dubio in rē eſſe intelligitur non in perſonam, *l. & heredi, 21. §. vlt. & l. ſeq. de pact.*

6 Non enim valet renunciatio futuræ ſucceſſionis, niſi iurata, Niſi, inquiunt noſtri, parens ſucceſſioni filij renunciauerit. Hanc enim renunciationem volunt valere etiam ſine iureiurando, *ex leg. 1. §. ſi parens D. ſi à parent. quis man. ū.* De quo ſcripſimus *in decadib. de error. pragm.* Boer. *q. 14. num. 11.* Vide *c. 2. de pact. in 6. leg. 3. Cod. de collat. l. pactum, 15. C. hoc tit.*

7 Paul. Caſtr. *in d. l. qui ſuperſtitis*, vbi etiam cæteri,

8 *l. delata 151. de verb. ſignific.*

9 *d. l. qui ſuperſtitis, l. 1. ff. de heredit. vel act. vend. l. ſi ita ſit ſcript. 45. ſi ſub conditione, de legat. 2. l. qui poteſt 174. §. 1. de reg. iur.*

10 Quia mortuo neque hereditas, neque aliud quicquam deferri poteſt. *l. quidam 14. D de iur. codicill. l. 4. De his quæ pro non ſcript.*

11 Actus enim cōditionalis: defecta conditione omnino euaneſcit & pro non acta habetur, *l. 1. & 2. l. in teſtamento 31. & paſſ. de condit. & demonſtr.*

12 Non enim poteſt heredi nocere renunciatio, quæ nulla eſt, quia quod nullum eſt, nullum producere poteſt effectum, vt eſt in brocardico.

13 Nam etſi de heredibus nihil dictum eſſet, de iis tamen actum etiam intelligeretur *vulg. l. ſi pactum 9. de probat. l. tale pactum 40. §. vlt. de pact.*

14 Hoc enim caſu dubium non eſt quin matris factum præſtare debeant liberi: iidémque heredes, quia de bonis heredis ſui perinde ac de ſuis quilibet diſponere poteſt *l. vnum ex familia 67. § ſi rem tuam de leg. 2. l. cum à matre 14. C. de rei vind. tot. tit. vt act. ab hered. & contra hered.* Marant. *d. diſp. 10.*

15 Quia ius repræſentationis, quod olim non habebat locum, in deſcendentibus. *§. cum filius, Inſt. de hered. quæ ab inteſt. defer.* hodie porrectum eſt ad fratrum filios *d. §. ſi igitur defunctus.*

16 Vbi enim eadem eſt ratio, idem quoque ius eſt, *vulg. illud 32. D. ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, De iniuſt. rupt.*

17 *l. capite 19. De rit. nupt. l. mulier 22. §. pen. ad Trebell. l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. dotem 6 de collat. bonor.*

18 Niſi vno caſu cum ſoror eſt ex eodem patre nec aliter nubere poteſt *l. cum plures 12. §. pen. D. de adminiſtr. tut.*

19 *l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. teſt.* quæ tamen non tantum de dote paterna loquitur, ſed etiam de materna. quamuis mater filiā dotare non cogatur ſicut nec frater *d. l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. neque mater 14. C. de iur. dot.*

20 *Argum. l. pater 6. & ſeq D. de collat. dot.* Simplex enim donatio

non cõfertur ſi nihil dictum ſit niſi in caſu *l. illud* 20. *§. vlt. C. de collat.* qui ſpecialem habet rationem poſitam in cotextu.

DEFINITIO II.

De collatione aut imputatione pecuniæ, quæ data eſt ad extorquendam renunciationem.

AN ergo admittendum erit, vt ſororis quæ renunciauerat prædefunctæ liberi plus iuris habeant quam habitura eſſet eorum mater ſi viueret? [1] Vtique, [2] quoniam non ex perſona matris ſuccedunt, vt diximus, ſed ex ſua. [3] Si tamen iidem ſint heredes matris, non eſt æquum vt cum patruo ſuperſtite concurrentes in præmortui patrui ſucceſſione præcipuam habeant pecuniam, quæ matri in eam cauſam data fuerat vt renunciaret. [4] Incipit enim pecunia illa penes liberos eſſe ſine cauſa cum per eos fiat, ex propria quippe perſona ſuccedere volentes, quo minus renunciatio effectum ſortiatur. [5] Itaque cum collationis remedio locus eſſe non poſſit in collateralium ſucceſſione, [6] eæ arbitri familiæ erciſcundæ partes eſſe debebunt, vt cogantur ſororis liberi in portionem hereditariam imputare quicquid ex perſona matris & ob renunciationem maternam ex cauſa hereditaria ad eos peruenit. [7] Ne alioqui iniuria frater afficiatur, ſi minus quam ſororis filij vno gradu remotiores ex fratris hereditate conſequatur, [8] qui nihil vtique ſorori daturus erat ſi etiam ſucceſſuram ſperaſſet. [9] Denique eam liberorum ſororis cauſam fieri neceſſe eſt, quæ eſſet ſi mater non renunciaſſe. [10] Quis enim patiatur ob id meliorem eſſe eorum conditionem, quod mater renunciauerit? [11] Nam etſi de patris aut aui ſucceſſione tractaretur, nemo dubitat quin quod filia vel neptis ad renunciandum accepiſſet, eius liberi ex proprio capite ſuccedentes conferre cogerentur, ſi modo matris heredes eſſent, [12] Igitur quod vno caſu faceret æquitas collationis, [13] ceſſante collationis poteſtate faciet officium arbitri, cum eadem ſubſiſtit ratio æquitatis. [14] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc enim abſurdum videtur *l. ſi vina matre* 3. *C. de bon mat.*
2 Ratio enim diuerſitatis eſt, quia ſi mater viueret excluderetur per propriã renunciationem, quæ ea præmortua euaneſcit. Bart. Caſtr. & alij *in d. l. qui ſuperſtitis* 94. *D. de acq. hered.*
3 *d. §. ſi igitur de functus*, *Nouell.* 118. Idque ex eo apparet quod etiamſi fuerint à matre prædefuncta exheredati, tamen patruo æquè ſuccedunt.
4 Caſtr. eleganter *in d. l. qui ſuperſtitis.*
5 *Argum. l. ſi extraneus* 6. *& l. ſeq. §. vlt. & paſſ. De cond. cauſ. dat.*
6 *l. 1. & tot tit. D. de collat. bonor.*
7 Quæ collationis ſpecies quædam eſt minus accipiendo. *leg. 1. §. quamuis, verſ. ſed ſi tantum, D. eod.*
8 *l. ſi nepotes* 7. *D. eod. l. 1. & tot tit. De coniug. cum emancip. liber. eius.*
9 *Arg. l. cum te fundum* 6. *Cod. de pact. int. empt. & vend. d. leg. ſi extraneus.*
10 Idem Paul. Caſtr. *ad d. l. qui ſuperſtitis.*
11 Ita enim fieret vt inducta ad vnum effectum contrarium operarentur contra *l. legata inutiliter* 14. *D. de adim. leg.*
12 *d. l. ſi vina matre* 3. *C. de bon. mat. d. l. quoniam, Nouella* 29. *Cod. de inoff. teſtam. d. l. illud* 20. *C. de collat.*
13 *d. l. 1. & paſſ. de collat. bonor, & tot tit. De collat. dot.*
14 *Arg. l. quia, tantundem* 7. *de negot. geſt.*

DEFINITIO III.

Expreſſus conſenſus requiritur ad validandam renunciationem de futura abſentis ſucceſſione factam.

NOn valet renunciatio facta per pactum de abſentis hereditate, [1] Nec ſi abſens ille poſtea ſciuerit, [2] taciteque, id eſt, facto ipſo ratam pactionem habuerit, [3] Vtputa ſi ſoluerit partem dotis quam fratres ſorori renuncianti promiſerant. Expreſſus enim conſenſus in renunciatione acceptanda requiritur [4] ad hoc vt à legitima hæreditate cui renunciatum eſt excludatur is qui renunciauit. [5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l. vlt. C. hoc tit.* Eſt enim pactio illa ominoſa & plena periculoſi euentus, & improbus is qui ſollicitus eſt de hereditate viuentis, *leg. 2. §. interdum, De vulg. & pupill ſubſt.* dicitúrque contra ius gentium feſtinare *l. donari* 29. *alias l. quidam, §. donationem, de donat. l. 2. §. vlt. De his qua vt indign.*
2 Didac. Couar *ad cap. quamuis pactum de pact. in* 6.
3 Quamuis dici ſoleat nihil intereſſe an verbo quis ratum habeat an facto ipſo *l. Paulus* 8. *D. rat rem hab.*
4 *d. l. vlt.* in illis verbis, Voluntatem ſuam eis accommodauerit & paulo poſt, Illo ſciente & iubente. *D. hoc tit.* [Crauet. *conſ.* 42. *in fin. & conſ.* 127. Iunge *Definit.* 9. *&* 26. *infr.* Ita Senatus in cauſa Pronetæ Grange 14. Cal. Iul. 1611]
5 Pactiones enim iſtæ ſunt odioſæ nec defendendæ niſi quatenus ex præſcripto legis fieri poteſt. Iunge *Defin.* 10. *infr. eod.*

DEFINITIO IV.

De pacto, De non petendo quamdiu vſuræ ſoluentur.

PActus de non petenda ſorte ad certum vſque tempus, ea tamen lege & conditione, vt vſuræ quotannis ſoluerentur, non aliter pacti exceptione repelli poteſt, quam ſi ſingulis annis debitor vſuras ſoluerit. [1] Exceptio enim quæ naſcitur ex pacto de non petendo, [2] per eiuſdem pacti replicationem eliditur. [3] Itaque cum debitor quidam conuentus ad ſolutionem tale pactum obiiceret, ac ſuper eo iuſiurandum deferret, Creditor autem non ſolum pactum negaret, ſed etiam ſolutionem vſurarum quam debitor aſſeuerabat, non putauit Senatus quicquam pronunciandum quod ad iuſiurandi delationem attineret, priuſquam cognitum eſſet an vſuræ fuiſſent necne: propterea quod non ſolutis iis iuſiiurandum debitori profuturum non eſſet, [4] *Ita Senatus* ex tempore pro Nicolarda Puthod vxore D. de Nouelle Nociensis, contra N. Ioannem Puthod fratrem 3. Id. Mart. 1590.

1 *Arg. l. qui in futur.* 17. *D. hoc tit. l. 2. §. non malè, D. de doli mal. except.* licèt iis locis tractetur de pacto tacito non de expreſſo.
2 *l. 3. D. de except. l. ſi tibi* 17. *§. vlt. & ll. ſeqq. D. hoc tit.*
3 Vt & *in l. ſi vnus* 27. *§. pactus ne peteret. D. hoc tit.*
4 Iuſiurandum enim huiuſmodi non eſt deferendum niſi cum litis deciſorium eſt *l. 1. & tot. tit. D. de iureiur.* metu ſcilicet periurij in re quæ nullius futura ſit vtilitatis. Text. eſt *in l. ſi duo* 13. *§. Marcellus, D. de iureiur.*

DEFINITIO V.

Ius fideicommiſſi conditionalis quando per pactum diuiſionis remiſſum intelligatur.

PActo diuiſionis inter fratres alióſve coheredes factæ, quatumcunque generale ſit, non facilè remiſſũ intelligitur ius fideicommiſſi præſertim conditionalis, [1] & cuius cõditio nondum euenerit, [2] Nec ſi appareat cognita lectaque verba teſtamenti, [3] niſi conſtet aliquid acceptum pro ea iurium remiſſione, [4] nec alia quam fideicommiſſi iura fuiſſe, quæ remitti potuerint. [5] Eo namque caſu non tam remiſſum videtur fideicommiſſum, quam per repræſentationem perceptum, [6] & ob euentus incertitudinem ea quantitate æſtimatum. [7] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 1. infrà. famil. erciſc. Et in alia D. Senatoris de la Roche & Franciſcæ Loſæ 8. Id. Mart. 1691.

1 *l. qui Romæ* 121. *§. duo fratres* vbi latè Bart. & cæteri *De verb. oblig. l. ſi ita ſi ſcriptum* 45. *§. ſi ſub conditione, de legat.* 3.
2 Quia fideicommiſſum conditionale ante conditionis euentum nihil eſt. Quod autem non eſt, amitti non poteſt nec proinde remitti *l. 1. §. 1. D. quib. mod. vſufr. amitt.*
3 Hoc enim neceſſe eſt tum etiam cum remittitur ius quod iam quæſitum eſt ex teſtamento *l. de his* 6. *D. de tranſact. l. 1, §. ratio de teſt. quem. aper.*
4 *Vt in l. 1. C. hoc tit. l. fideicommiſſo* 11. *C. de tranſact.*
5 Ea namque interpretatio ſemper capienda eſt quæ faciat vt actus ſit vtilis & aliquid operetur *l. quoties in actionibus* 12. *De reb. dub. l. cogi* 16. *circ. princ. ad. C. Trebell.*
6 *Arg. l. Iauelenus alias l. eum qui* 16. *C. de ann. leg.*
7 *d. l. 1. C. hoc tit. d. l. de fideicommiſſo arg. l. ubi hoc modo* 11. *Cod. de hered. vel act. vend. l. ſi inictum* 11. *C. de act empt.* [Cæterũ renunciatio bonorum paternorum & fraternorũ non tollit ius fideicommiſſi debiti in paterna vel fraterna hereditate. [*Deciſ. conſ.* 55. *col.* 1. Cur. iun. *conſ.* 201. *& cõſ.* 23. *n.* 2. quia nec paternis nec fraternis bonis annumeratur,

tatur ſed eius qui fideicommiſit *l.1. & 2. ad Trebell. l.coheredi,41.§. cum filia de vulg. & pupill.ſubſtit.*

DEFINITIO VI.

De pacto tacito de non petendo, quod ex chirographi redditione inducitur.

ETſi pactum de non petendo ſimpliciter conceptum in rem, non in perſonam eſſe creditur,[1] ideoque & correo debendi[2] & fideiuſſoribus prodeſt,[3] ſi tamen tacite inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta[4] non alij prodeſſe poteſt, quam cui chirographum redditum eſt.[5] Potius enim redditio illa coniecturam inducit & probationem mandatarum ei aduerſus correum actionum,[6] ex quo magis appareat non poſſe correo ex illa cauſa quæri exceptionem pacti de non petendo, alioqui videretur creditor mandaſſe actionem inutilem, quippe quæ per exceptionem pacti elidi poſſet:[7] idemque creditoris factum, & actionem præberet, & exceptionē eiuſmodi actionis elidendæ gratia, quod eſſet abſurdius.[8] Fideiuſſorum alia ratio eſſe videtur. Quidni enim iis proſit exceptio pacti, cum non poſſit redditio inſtrumenti facere vt aduerſus eos mandata vlla actio videatur? Niſi forte in rem ſuam fideiuſſerunt:[10] quo caſu nec pro fideiuſſoribus habēdi ſunt.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.4.& ſeqq.infr.De duob.reis.

1 *l.& heredi 21.§.vlt.& ſeqq.ll.D.hoc tit.l.exceptiones, quæ perſonæ 7.§.rei autem.D.de except.* Vnde illud eſt quod pactum de non petendo ſimpliciter conceptum tollit obligationem naturalem *leg. Stichum aut Pamphilum 95.§.naturalis.de ſolution.* quam tamen non tolleret ſi eſſet mere perſonale. vt tractat Bart.

2 *d.l.& heredi.§.vlt.*iunct.*l.idem duobus 25.in princ.& §.1.h.tit.*

3 *d.§.vlt.l.quod dictum 32.eod.*

4 *l.2.& 3.D.eod.l.creditricem 7.D.de remiſſ.pignor.l.1.in fin.D.de liber legat.* Vbi tamen vereor ne poſtrema tota illa clauſula, *Sic autem Iulianus*, Triboniani ſit malè Iulianum interpretantis. Nam & vltima illa verba, *Exemplo tacetientis*, bonum ſenſum nullum habent.

5 Tacitum enim pactum inducitur ex facto. Factum autem nullū intercedit creditoris niſi cum ex eo correi cui chirographum redditur *Alex. a l.d l.2.D. hoc tit.*

6 Traditio namque inſtrumenti inducit probationem rei traditæ aut mandatarū actionum, *l.1.Cod.de donat.l.Mania 49.C.ſolut.matr. l.ſeruum filij 44.§.cum qui,de leg.1.*

7 *l.ſi non ſortem 26.§. indebitum l. qui exceptionem 40. l.ex his 54.D.de condict. indeb.l.nihil intereſt 112. de reg iur.*

8 *Arg.l.ſi vnus 27.§. pactus ne peteret.D.hoc tit.*

9 Neque enim poteſt reus principalis habere regreſſū cōtra fideiuſſorē ſuum, cui ex contrario indēnitatē pleniſſimā præſtare debet. *l.cum lex 46.& paſſ.D.de fideiuſſ.l.ex mandato 20,§.1.& paſſ.D.mād.*

10 *l.ſi quis reum 5.D.de liber. legat.*

11 Sed pro reis *l.ſed ſi fideiuſſor.24. D. hoc tit.l. de die 8.§.l. qui ſatiſd.cog.d.l. ſi quis reum.*

DEFINITIO VII.

De renunciatione facta fauore fratrum abſentium nemine pro iis ſtipulante.

PAtre matreque ſimul dotem conſtituentibus pro filia, quæ vtriuſque ſucceſſioni cum iuramento renuntiet fauore fratrum,[1] nemine tamen ac ne notatio quidem pro iis ſtipulante dubitari elegāter poteſt an renunciatio valeat. Quanquam enim dici ſolet, pactum quod contractui inter alios inito[2] adiectum eſt fauore tertij abſentis nemine pro eo acceptante nihilominus valere,[3] conſtat tamen reuocari poſſe quandiu ſecuta non eſt acceptatio.[4] Nec vllius momenti eſſe huiuſmodi renunciationes niſi ab eo acceptatæ ſint cuius commodo factæ fuerunt.[4] Nam nec renunciatio facta in iudicio præſente iudice, abſente parte, nocet renuncianti ſi non per iudicem abſentis nomine fuerit agnita.[5] Itaq; cū in propoſita ſpecie nec ſibi parētes ſtipulati eſſent nec filiis,[6] ſed renunciatio fauore filiorum ſimpliciter facta proponeretur, filiam verò viuis adhuc parentibus & priuſquam ea renunciatio fratribus placuiſſet renūciationis pœnituiſſet,[7] videbatur eam nocere filiæ non debere.[8] Sed tamen in contrarium illud mouebat, quod renunciatio hæc non ſolum fauore fratrum abſentium, ſed etiam parentibus præſentibus facta fuerat, à quibus dos conſtituebatur,[9] & quos credibile erat cum hanc à filia renunciationem data illi dote extorſerant id egiſſe vt maſculis ſuis liberis proſpicerent. Id enim parentum omnium præſertim nobilium & illuſtrium commune votum eſt, vt ſi maſculos habeant iis potiſſimum tanquam futuris heredibus commodum renunciationis acquiſitum velint,[10] Adeoque cæteris filiabus nondum nuptis ſi maſculos nullos habeant, nec cæteras filias poſtea ad renunciandum adegerint.[11] Cur ergo noceat quod filiorum nomen in cōtractu adiectum ſit citra expreſſam ſtipulationem, cum etſi nominati non fuiſſent, ipſis tamen ex tacita quadam ſtipulatione renunciationis emolumentum acquireretur?[12] Nemo ſiquidem dubitaret quin nulla liberorum facta mentione valitura eſſet renunciatio in vtilitatem parentum dotem conſtituentium,[13] quando inter contrahentes ſtipulatio, quæ ex vna parte interuenit, ex altera quoque interueniſſe cenſeatur,[14] Ne alioqui eueniat claudicare contractum qui ſit vltro citroque obligatorius.[15] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin.10. infr.de pact. conuent.tam ſup.dot.

1 Hoc enim plerunq; fit vt filia renunciet futuræ ſucceſſioni matris, licet non cogatur mater filiā dotare, vt diximus *ſup.Defin.1.n.19.*

2 Ex *l.3.*vbi DD. *C.de donat.quæ ſub modo.*

3 Bart.*In l.qui Romæ 122.§.Flauius de verb.oblig.l.abſenti,10.D de donat.*Iul.Clar.*lib.4.Sentent.in verb.donatio quæſt.12.& 13.*

4 Quia donationem & liberalitatem continent, & quidem odioſam quæ in ignorantem non confertur ſicut nec in inuitum, *l.hoc iure 9.§.non poteſt,D.de donat.l.inuito 69.de reg.iur.** vide Conarr. *initio 3.part. releg.ad c.quamuis,n.6.extra hoc tit.*

5 *l.certum 6.§.ſi quis abſente* vbi Bart.*D.de confeſſ.*

6 Poteſt enim pater filiis ſuis perinde ac ſibi ipſi ſtipulari, ſi modo habeat eos in poteſtate *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, D. de verb. oblig.§.ſiquis alij,in fin.Inſt.de inutil.ſtipul.*

7 Donatio enim antequā conſūmata & perfecta ſit reuocari poteſt nuda pœnitētia, *l.4.D.de donat.l.cū hic ſtatus 32.ſup.ait oratio & ſeq.D.de don.int.vir.& vx.l.4.C.de don.l.3.l.vellet 6 C.de reuoc.don.*

8 Ex actu enim vtiliter reuocato nihil iuris quæſitum videri poteſt licet poſt reuocationem ſequatur ratihabitio *l.pen.D.rat.rem hab. l.cum filiofamilias 5.D.quis ord.in bonor.poſſeſſ.ſeruet.*

9 Potuerunt enim parentes dotem dando quam voluerunt legem rei ſuæ dicere *l.in traditionibus 44.D.hoc tit.l 1.& tot.tit.D. de pact. dot.l.vlt.C.de pact.int.empt.& vend.l.1.& tot.tit C.de pact.conuent.*

10 Ad conſeruandam familiæ dignitatem *l. vnum ex familia 67. de leg.2.l.pater 38.§.ducibus & ſeqq.de leg.3.*idque ad publicam etiam vtilitatem pertinet *l.1.§ ſed etſi ſeruus.D.de ventre inſpic.*† Din.*conſ.* 6.quem refert.Baldus *in l.pactum,C.de collat.*

11 Guid.Pap.*q.192.** & *q.295.*Annæus Robert.*rer.iudic.lib.2 tit.* 4.Papon.*in ſyntagmate lib.16.tit.4.*Cap.Tholoſ.*q.456.357.& 478.*

12 Sola enim deſtinatio voluntatis ſufficere poteſt vt ei quoque qui nominatus non eſt pactum proſit, vt in caſu *l. tale pactum 40. §. vlt. D.hoc tit.l.23.§.Braſid.ad Trebell.*

13 *Ex cap.quamuis pactum 2.*vbi Canoniſtæ *de pact. in 6.*

14 Scilicet cum vnus idémque contractus eſt, *arg. l 1.C. de contra ſtipulat.*aut cum varij quidem contractus ſunt, ſed correſpectiuī vt in *l.cum te 7.C.de pact.int.empt. & vend.* Dici enim ſolet in huiuſmodi actibus alterum alteri ineſſe. Facit *l.Titia 134.§.pen.de verb.oblig.*

15 Excipe caſum *l.Iulianus 13 §.ſi quis à pupillo,de act.empt.leg. ſicut emptio 20.§.2.D.locat.*

DEFINITIO VIII.

De effectu reſtitutionis in integrum aduerſus renunciationem.

CVm de futuræ ſucceſſionis renunciatione per in integrum reſtitutionem reſciſſa tractatur multum intereſt, an is cuius ſucceſſioni renunciatū fuit teſtatus deceſſerit an inteſtatus. Priore ſiquidem caſu reſciſſa renunciatione nihil aliud conſequi filia poteſt quæ obtinuit, niſi vt agere ſibi liceat ad legitimæ ſupplementum.[1] Neque enim etiamſi præterita fuerit facit nullum ex poſt facto teſtamentum, in quo præteriri impune potuit.[2] Poſteriore vero ſuccedit ab inteſtato cū fratribus in viriles.[3] Nec ſola legitima, aut legitimæ ſupplemento contenta eſſe cogitur,[4] licet ſi ab initio tantum habuiſſet, quantum ad excludendam reſtitutionem neceſſe erat, nullam ab inteſtato portionem conſequi potuiſſet.[5] Vtrique tamē caſui commune illud eſt, quod reſciſſa renunciatione fructus à die mortis debentur,[6] Vno caſu legitimæ, altero portionis hereditariæ. Fructus enim augent legitimam,[7] quæ quota bonorum eſt,[8] non quid ſingulare,[9]

ac multo magis hereditatem, quæ quoniam nomen iuris eſt,[10] & augmentum recipit & diminutionem.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quemadmodum ſi nulla renunciatio facta eſſet. Filia enim quæ non renunciauit, ſi quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil niſi ſupplementum petere poteſt *l. omnimodo 30. C. de inoffic. teſt.*

2 Receptiſſima enim noſtrorum ſententia illa eſt, filiam quæ per iuratam renunciationem excluſa ſit impunè præteriri poſſe. De quo ſcripſi in Decadibus *De erron. pragmat.* Semper autem inſpiciendũ eſt tempus teſtamenti quoties de liberis quæritur, an inſtituendi ſint vel exheredandi *l. 1. l. Gallus l. 29. inter cætera 30. & paſſ. de liber. & poſth.*

3 Nouell. 118. *De hered. ab inteſt. venient. §. ſi igitur defunctus.*

4 Quia ſi nulla renunciatio facta eſſet, ſuccederet ab inteſtato cum fratribus in viriles. Nec enim de legitimæ ſupplemento quæritur, niſi cum factum eſt teſtamentum, & ſolo teſtamenti fauore, ne rumpatur per querelam *d. l. omnimodo.*

5 Propter iuratam renunciationem quæ quandiu tenet, excludit renunciantem ab omni ſucceſſione teſtati & inteſtati.

6 Boër. *decif. 3. in fin.*

7 *l. Papinianus 8. §. vnde ſi quis. ff. de inoff. teſt.* Scripſi Err. 2. Decad 12. *De err. pragmat.*

8 *l. cum quæritur 6. vbi DD. C. de inoff. teſtam.*

9 Ita vulgo loqui ſolent ſed malè. Nam qui dicit quotam bonorum dicit quid ſingulare non vniuerſale, vt conſtat *ex l. ſi quis bonorum 23. de leg. 1. l. ſi in l. 3. §. 1. de bon. poſſ.*

10 *l. hereditas 50. de pet. hered. l. 119. de verb. ſignific.*

11 *l. 178. §. 1. eod. tit. l. item veniunt, l. 20. & l. item non ſolum, de petit. heredit.*

DEFINITIO IX.

Pater filiis abſentibus ſtipulari poteſt à filia, quam dotat renunciationem fraternæ ſucceſſionis futuræ.

DE illo non ſine cauſa plerumque dubitatur, An valeat fraternorum bonorum renunciatio ſoli patri facta, ſi dos nec à fratre nec ab alio fratris nomine vlla conſtituta fuerit, ſed tantum à patre cuius officium fuit dotare filiam, maximè ſi conſtitutio dotis non niſi paternis facultatibus reſpondeat.[1] Sed tamen magis communiter probatum eſt, vt patris ſtipulatio proſit hac parte maſculis etiam abſentibus nihilque dotis nomine conferentibus.[2] Propterea quod permittendum ſit patri vt quam vult legem dicat doti à ſe conſtitutæ,[3] qui nec niſi optimum pro filia liberiſque omnibus conſilium capere velle credendus ſit.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Catel contra vxorem Ioannis Senerat 12. Calend. Decembr. 1593. de qua SC. infr. De curat. furioſ.

1 *Arg. l. vlt. 1. de dot. promiſſ.*

2 Didac. Couarr. *in repet. c. quamuis, de pact. in 6. in init. 3 part. n. 6.* vbi tamẽ tractat de renunciatione ſucceſſionis paternæ nõ fraternæ.]

3 *l. cum dos 7. de pact. dotal.*

4 *l. vlt. C. de curat. furioſ. l. pen. §. 1. D. de rit. nupt.* [Aliud igitur eſt, ſi pater ſtipulatus ſit renunciationem bonorum maternorum abſente & ignorante matre. Nec enim valet talis renunciatio quamuis iurata & notario quoque ſtipulante. Crauet. *conſ. 42. in fin.* Sicut nec bonorum fraternorum renunciatio valeret facta fratribus abſentibus, & ignorantibus, ſi pater ſtipulatus non eſſet. Idem Curt. *conſ. 127.* Adeò vt nec tacitus conſenſus ſufficiat ſed expreſſus requiratur. Crauet. *ſupradictis locis, & Defin. 3. ſup.* Iunge *Defin. 16. infr. Ita Senatus* in cauſa Peroucæ Grange 14. Cal. Iul. 1611.]

DEFINITIO X.

De pacto quod fit De hereditate viuentis.

PActum de viuentis inſcij hereditate, licet ab initio non valeat, tamen confirmatur, ſi poſtea is de cuius hereditate actum eſt reſcierit & conſenſerit expreſsè in eaq; volũtate perſeuerauerit. Nec probabilis eſt ſententia exiſtimantium in ipſo inſtanti quo contrahitur conſenſum hunc interuenire debere.[1] Quid enim refert an tunc an poſt vel ante interuenerit, vt nulla conſentienti iniuria fieri videatur? Illud ſane requiritur ab vtroque ex contrahentibus, certior factus ſit is de cuius hereditate actum eſt, vt pacto & contractui inter duos inito cõſenſiſſe exiſtimetur.[2] Interea igitur ſicut contractus valere non poteſt, ita nec pro eo pronunciari lite pendente, cum nec materiam nec formam vllam habeat quandiu deficit conſenſus illius, de cuius viuentis hereditate tractatur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Petri Roux & Claudij Guilliot 15. Cal. Febr. 1594.

1 Neque enim lex requirit vt certo & determinato tempore cõſenſus hic interueniat, Bart. *in l. Theopõpus, de dot. praleg.* Bald. *in l. iuriſiurandi. C. de teſtib.* Adde Boër. *q. 1. n. 39.* Purpur. *ad l. vlt. C. hoc tit.*

2 Vt purgetur vtrumque vitium pacti quod proficiſcitur ex ſolicitudine illa de bonis viuentis.

3 Dixi *Defin. 3. ſup.*

DEFINITIO XI.

De poteſtate pacti De vendendo, ſi per dolum paciſcentis venditio non ſequatur.

CVm in eo eſſem vt emere vellem à Titio fundum Cornelianum, rogaſti me vt à tractatu diſcederem, quod alia pleraque Titij bona cum eo fundo velles cõparare, & vt id à me impetrares promiſiſti per chirographum te eundem fundum Cornelianum certo conuentoque inter nos precio mihi venditurum. Si poſtea nolis vendere, dabitur mihi actio non in id tantum quod mea intereſt[1] ſed in id etiam præciſe vt vendas, cum vendendi habeas poteſtatem.[2] Alioqui ſane dolo tuo iniuriam patiar ſi cogar accipere pecuniam pro fundo, quem fueram empturus ni fidem tuam ſequi maluiſſem.[3] Nec aliud erit tametſi chirographiæ ſtipulationi ſubiecta ſit pœna eius quod intereſt.[4] Ea namque pœna pro me in ſtipulatum deducta non adimit mihi actionem, quæ ad id competit vt præciſè cogaris vendere ſi rem habere malim.[5] Illud magis obſtare videbatur, quod vendere ſit facti.[6] In obligationibus autem faciendi generale videatur, vt ad factum nunquam debitor præciſè cogatur, ſed præſtatione eius quod intereſt liberetur.[7] Idque proculdubio verius eſt ſi meram iuris rationem ſpectes.[8] Sed tamen poſteaquam noſtris placuit, poſſe aliis quoque multis caſibus[9] cogi quem præciſè ad factum, vtputà ſi iuſiurandum interuenerit,[10] Idem quoque hoc caſu admittendum eſſe viſum eſt, vt tantum tibi noceat dolus tuus, quãtum mihi iuſiurandum tuum prodeſſet.[11] *Ita Senatus* pro D. de Biennenu contra N. Gothofredum de Dompierre 17. Cal. Iul. 1594.

1 Et tamen actio de dolo non niſi ad id quod actoris intereſt dari ſolet *l. arbitrio 18. in princ. D. de dolo.*

2 Exemplo eius quod interpretes tractant. *ad l. 1. D. de act. empt.* venditorem cogendum præciſè vt tradat rem quam tradere poteſt, nec liberetur præſtatione eius quod intereſt. De quo late Arius Pinell. *ad l. 2. C. de reſcind. vend. & ad l. 1. C. de bon. matern.*

3 Poteſt enim mea intereſſe rem habere potius quam pecuniam. licet multo plus offeratur quam quanti res eſt *leg. nec quaſi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amot.*

4 *Vt in l. fundum Cornelianum 18. D. de nouat.*

5 Pœnalis enim ſtipulatio non nouat præcedentem obligationem *l. prædia 28. D. de act. empt. l. ſi pacto quo pœnam 14.* vbi Decius & cæteri *C. hoc tit.*

6 *l. conſil. 7. §. vlt. de curat. fur.*

7 *l. ſi quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iud. l. nec emere 16. C. de iur. delib*

8 Ex ratione ſuprà poſita *num. 1.*

9 Quos vide apud Marantam *Diſp. 7* poſt Bart. *ad l.*

10 Bart. *ſupradicto loco.*

11 Ne ex dolo tuo lucrum ſentias *l. ne ex dolo 12. D. de dolo.*

DEFINITIO XII.

De reſeruatione legalis eſcheutæ.

EXceptio illa, quæ in renunciantibus vulgo apponi ſolet, *Salua legali eſcheuta,* non habet locum quandiu aliquis ſupereſt ex iis, quorum fauore facta fuit renunciatio, ſiue maſculi illi ſint ſiue fœminæ.[1] In dubio autem ſi pater nuptui collocans filiam fecerit vt paternæ ſucceſſioni renunciaret, nec aliud adiecerit, cum & filios & filias haberet, credendũs eſt fauore primum maſculorum, tum ſi maſculi deficerent, fauore filiarum renũciationem admiſiſſe.[2] Ideoque ſi poſtea moriatur nullis relictis maſculis vnica filia, quæ nõ renunciauerit, ſuperſtite, ad eam ſolam tota hereditas pertinebit, licet aliæ quoque ſuper ſint, quæ renunciauerunt.[3] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio in cauſa heredum D. de Bellegarde de Sanciergue, 8. Id. Iunij 1595.

1 Guid.

6 Guid.Pap.*quæſt.*192.*vide tamen Ferret.*ibid.*

2 Vt bona conſeruentur in familia, quemadmodum diximus *Defin.7.num.10.ſup.eod.*Conſeruatur enim familia per maſculos non per fœminas,cũ fœmina quælibet familiæ ſuæ & caput ſit & finis *leg.pronunciatio 195.§.vlt.& l.ſeq.D.verb.ſignif.* * Iunge Guibel. Benedict. *in verb.duas habens filias num.217.*

3 Guid.Pap.*ſup.de quæſt.*192.Intellige autem, niſi & hanc filiam quæ ſuperſtes eſt idem pater poſtea adegerit ad renunciandum. Inde namque apparet noluiſſe partem melioris eſſe illam conditionis quam cæteras.*Iunge Definit.24.infr.

DEFINITIO XIII.

Pactum de non ſuccedendo, nunquam tacitum,ſemper expreſſum & iuratum eſſe oportere.

Filia quæ à patre dotem accepit pro iuribus omnibus paternis,maternis & fraternis,præſentibus & futuris,non idcirco futuræ ſucceſſioni renunciaſſe credenda eſt. [1]Speciali enim renunciatione opus eſt, & quidem iurata, [2] cum iure ciuili non valeant huiuſmodi renunciationes,[3] iure autem Pontificio non aliter quam ſi accedat auctoritas iuriſiurandi.[4]Nec ſufficiet quod poſtrema,vt fit,parte inſtrumenti iuratum ſit de contractu obſeruando, & renunciatum iuribus omnibus in contrarium facientibus. Renunciari namque oportet ſucceſſioni,non legibus.[5]Et filia quæ dote accepta pro iuribus omnibus præſentibus & futuris iurat nũquam ſe contrauenturam, id tantum iurat numquam ſe negaturam quin dotem pro iuribus omnibus acceperit. [6] Quæ res non facit,quominus ei vel inuitæ deferatur ſucceſſio moriente patre.[7] Defertur enim hereditas à lege,[8] etiam inuito,[9]licet non acquiratur inuito.[10] Quidni vero? Nam & ſolemni renunciatione interueniente non eo minus defertur ſucceſſio,ſed eo ipſo inſtanti quo ſucceſſio defertur,renunciatio vires ſuas exerit cum ab initio valuit propter iuſiurandum: [11] Nec ſola voluntas ſufficit eius, qui excludi vult vt excludatur ſi non lex eam adiuuet voluntatem, [12] quam porro non adiuuat, niſi cum eam & expreſſam videt, & iuratam.[13] Fateor præcedente ſpeciali renunciatione generalem clauſulam iuriſiurandi in fine inſtrumenti poſitam ad renunciationem quoque referri,ſicut & ad cætera omnia in inſtrumento contenta: [14] Sed hoc contendo, Confirmari iureiurando debere renunciationem ipſam non ſolam voluntatem renunciandi.[15] *Ita Senatus* pro Spect. Abrahamo Vermeil contra fratres De' bordes de Cerdon Prid.Id. Aug.1595.

1 Bartholom.Chaſſan.*in conſuet.Burgund.*

2 Didac.Couarr.*ad d.cap.quamuis pactum,de pact in 6.*

3 *l.pactum quod dotali 15.Cod.hoc titul.l.pactum dotali 3.Codice de collat.leg.vltim.D.de ſuis & legitim.l.quod bonis 15.§.1.D.ad legem Falcidiam.*

4 *d.cap.quamuis pactum.*

5 Quia nec leges admittunt huiuſmodi renunciationes licet iuratas *l.non dubium 5.D. de legib.*

6 Quibus verbis quantumlibet generalibus de ſola dote actum videtur non etiam de ſucceſſione,cuius alia ratio eſt, itémque legitimæ,vt dicam *infr. Defin.19.de inoff.teſt.*

7 Cum non minus filia quam filius ſit ex ſuis heredibus,de quibus *in l.in ſuis 11.de liber.& poſth.l.verum 8.§.1.de iniuſt.rupt.l.in ſuis 14.& d.l.vlt. de ſuis & legit.*

8 *l.lege obuenire 130.de verborum ſignificatione.leg.1.D.de petit.hered.*

9 Quia non poteſt ſuus heres aut agnatus aut cognatus proximus facere vt non ſit talis *l.1.2.& paſſ.de ſuis & legit.*

10 Præterquam neceſſariis, *l. neceſſariis 57. de acq. hered.* Poteſt enim hereditas damnoſa eſſe *l.hereditatis 119.de verb.ſignific.l.ſi hereditatem 32.D.mandat.*

11 Caſtrenſ.*in d.l.qui ſuperſtitis ex l.ſi Sticham 8.§ ſi quis ita l.quoties 14.§.ſed ſi quod.D.de nouat.*

12 *d.l.vlt.de ſuis & leg.d.l.quod bonis 15.§.1.D.ad l.Falcid l.ius publicum 38.D.hoc tit.*

13 *d.c.2.de pact.in 6.iunct.l.pactum 15.C.eod.*

14 *l.Titia.134.§.vlt.de verb.oblig.14.l.talis ſcriptura 30.in princ.& §.vlt.de leg.1.l.ſi mihi 92.de leg.3.*Nunquã tamen generalis clauſula cõprehendit cauſam quæ non valet de iure *l.2.*vbi Bald.*de pact.dot*

15 Dicam *infr.Defin.25.num.2.& 5.*

DEFINITIO XIV.

Renunciatio iurata matris an & quando noceat nepotibus ex propria perſona venientibus iiſdemque heredibus.

Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem licet congruam accepit,non nocet liberis ex ea præmortua ſuſceptis & ſuperſtitibus ad aui ſucceſſionem ſiue teſtamentariam ſiue legitimam venientibus,[1] licet ſint heredes matris,[2] quia eo caſu nulla renunciatio eſſe intelligitur.[3] Vtpote quæ facta ſit ſub conditione quæ non euenit.[4] Nam neque hereditati neque portioni legitimæ renunciari poteſt niſi ſub ea cõditione,Si hereditas aut portio legitima deferetur.[5] Cum prius ſit vt deferatur ius cui renunciatur,quam vt ei renunciari poſſit.[6] At filiæ quæ viuo patre mortua eſt nunquam fuit delata hereditas aut portio legitima,[7]quia viuens pater neque hereditatem vllam habere[8] neque legitimam debere poteſt.[9]Ergo perinde eſt hoc caſu acſi nulla vnquam facta fuiſſet renunciatio.Et conſequenter non nocebit liberis,quod ſint heredes matris, quaſi ex ea cauſa matris,factũ, & renunciationem probare ratamque habere debeant.[10] Non enim poſſunt videri venire contra renunciationem, cum renunciatio nulla facta eſſe intelligitur.[11] Nec quod mater non tantũ pro ſe ſed etiam pro filiis ſuis renunciauerit, ad rem facit. Id enim ita accipiendum eſt vt in eum ipſum caſum,in quem pro ſe renũciauerit,ſuis quoque liberis renunciaſſe videatur,non in alium.[12] Ergo & ſub eadem illa conditione, Si legitima portio aut ſucceſſio deferetur: [13] Niſi poneres id nominatim actum cautúmque vt illo etiam caſu quo filia renuncians præmoreretur, liberi quoque ex ea ſuſcepti excluſi eſſent facto matris,& propter dotem ab eo acceptam.[14] Tum enim proculdubio factum matris noceret liberis quamtumlibet ex propria perſona venientibus ſi heredes eſſent matris,[15] quia de illorum proprio iure nominatim actum proponeretur.[16] Sed extra illum caſum non magis nocere poteſt nepotibus ex filia renunciatio matris licet ſint illi heredes ipſius quam ſi non eſſent.[17] Illa etiam ratio pro nepotibus facit,quam proximè attigimus. Nimirũm quod præmortua filia nepotes ex ea ſuperſtites veniunt ad ſucceſſionem aui ex propria perſona,& proprio capite non ex perſona matris,[18] Vtpote repræſentantes gradum matris non perſonam.[19] Idque ex eo apparet, quod tametſi filia quæ accepta dote renunciauit paternæ ſucceſſioni cum iuramento poſſit impunè præteriri à patre,nec neceſſario inſtituenda ſit vel exheredanda,[20] nepotes tamen ex ea præmortua ſuperſtites omnimodo inſtituendi ſunt aut exheredandi,[21] Alioqui teſtamentum nullum & iniuſtum faciunt, ſiue de paterni, ſiue de materni aui teſtamento agatur.[22] Quod vtique falſo vel ſine ratione diceretur ſi matris perſonam repræſentarent, nec niſi ex ea admitti poſſent.[23] Cum igitur veniant ex propria perſona, vtcumque ſit nullam ab iis factam renunciationem, conſequens eſt vt non debeat matris renũciatio iis nocere,[24] Nec ſi ſint eius heredes, quia quod in eius gradum ſuccedunt, habent à lege non à matre.[25] At,inquies,fieri non poteſt,vt nepotes ex filia præmortua ſuccedant ex proprio capite non ex perſona matris,cum ſuccedant in ſtirpes ſiue cum auunculis,ſiue cum conſobrinis, [26] qui alioquin ſuccedere in capita deberent, ſi non ſuccederent per repræſentationem.[27] Verum facilis reſponſio eſt, Succedere quidem eos per repræſentationem, indéque fieri vt ſuccedant in ſtirpes non in capita: ſed tamen repræſentare gradum non perſonam matris,[28]& ex eo euenire,vt quamuis mater,ſi viueret,excluſa eſſet per renunciationem, nepotes tamen ex ea non ſint excluſi, cum proprio iure veniant.[29] Præſertim matre ipſa non tam propter renunciationem quæ nunquam effectum habuit,vt diximus,quam per mortem excluſa.[30] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Bart.*ad d l.qui ſuperſtitis.*

2 Caſtrenſ.*ibid.contra Bartolum.*

3 Quod autem nullum eſt, nullum producit effectum, vulg. Iurib.

4 Actus enim conditionalis defectu conditione nihil eſt, l. vlt. §. fin. autem aliquid ſub conditione, C. de caduc. toll. & tot. tit. de cond. & demonſtrat. l. cedere diem 213. de verb. ſignif.

5 Etſi enim conditio illa tacita eſt, tamen æquè ſuſpendit actum acſi eſſet expreſſa, Dec. conſ. 2. l. interdum 73. de verb. oblig.

6 l. ſi ita ſit ſcriptum 45. §. ſub conditione de leg. 2. l. 1. §. de cretalis, D. de ſucceſſ. edict.

7 L. delata 151. de verb. ſignif. l. ſcripto 6. D. vnd. lib. l. 1. §. ſciendum, D. de ſuis & legit.

8 l. 1. D. de hered. vel act. vend. l. hereditas, 5. C. de pact. conuent iunct. l. 1. D. qui teſtam. facer. poſſ.

9 l. 1. §. ſi impubere, D. de collat. bonor.

10 ex l. cum à matre 14. D. de rei vindic. de cuius ſententia & limitationibus vide Oſach. Cacher. Deciſ. Pedemont. penult.

11 Nam quod non eſt neque probari neque improbari poteſt. l. circ. princ. de iniuſt. rupt, cum non entis nullæ ſint qualitates, l. debitor 82. de leg. 2.

12 Arg. l. cum pater 11. l. ob res 20. §. ſi conuenerit, D. de pact. dot.

13 Conditio enim facilè repetita intelligitur. leg. Titia 134. §. 1. de verb. oblig. l. 4. §. vlt. D. hoc tit. Niſi quæ repetita vitiaret. leg. ſeruo alieno 113. §. ſi ab impubere de. leg. 1.

14 Pacta enim ſeruanda ſunt quæ nec contra leges ſunt, nec contra bonos mores, l. iuris gentium 7. § ait prætor, D. hoc tit.

15 Ex reg. d. l. cum à matre, C. de rei vindic.

16 Poteſt enim quilibet de bonis ſui heredis perinde ac de ſuis diſponere, l. vnum ex familia 67. §. ſi rem, de leg. 2.

17 Heres enim non poteſt teneri ex pacto defuncti niſi ſub iiſdẽ legibus & cõditionibus, quibus defunctus cõtraxit: cũ obligationis cõditio ex perſonna heredis nõ immutetur. l. 2. §. ex his de verb. oblig.

18 Itaque, ceſſat hoc caſu obiectio quæ à nõnullis fieri ſolet ex leg. ſi viua matre, D. de bon. matern. itémque iuris regula quæ habet, Ex qua perſona lucrum quis ſentit eius factum præſtare eum debere l. ex qua perſona 149. de reg. iur.

19 §. cũ filius, Inſt. de hered. quæ ab inteſt. defer. Dixi ſupr. Def. 1. n. 4.

20 Dixi ſupr. Defin. 8. num. 2.

21 §. aliud quoque capitulũ. Nouell. 115. Vt cum de appellat. cognoſc.

22 Nulla enim hodie differẽtia eſt inter aſcẽdentes ex linea maſculina & ex fœmina ſiue in ſucceſſione teſtati d. §. aliud quoque, ſiue in ſucceſſione inteſtati Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient.

23 d. l. ſi viua matre, C. de bon. matern.

24 Ex reg. l. non debet 74. de reg. iur. l. ſi vnus 27. §. pacta quæ turpẽ, D. hoc tit.

25 Dixi dict. Defin. 1. num. 2 & 3. ſupr.

26 d. §. cum filius & §. ſi igitur defunctus Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient. Scripſi in Diſp. forenſ. Diſp. 1.

27 l. 2. §. hac hereditas de ſuis & legi l. 1. §. vlt. ſi pars hered. petat. Vlpianus in Titulis tit. 26. §. 4.

28 Marant. diſp. 10.

29 Quia eo caſu renunciationis conditio exiſteret d. l. 8. §. ſi quis ita l. quoties, 14. §. 1. D. de nouat.

30 l. Seia 73. D. de euict. l. an vitium 5. §. 1. D. de diuerſ. temp. praeſcript. licet contra ſentiat Paponius in ſyntagm. areſt.

31 In cóque alia ratio eſt matris præmortuæ, alia nepotis ſuperſtitis. Conſtat autem vbi diuerſa ratio eſt excluſionis poſſe admitti liberos ex ea matre ſuſceptos, quæ excluſa eſſet viueret.

DEFINITIO XV.

Quid ſi mater vt renunciaret legitimam perceperit, aut dotem quæ ſit loco legitimæ?

AT hic rurſus illa incurrit hæſitatio, quod filia quæ accepta dote paternæ ſucceſſioni renunciauit pro ſe ſuiſque liberis, non tantum propter renunciationem excluſa videri debet, ſed etiam propter partis perceptionem,[1] Quaſi partem ſuam hereditariam perceperit, patre ipſi vltro & liberaliter eam repræſentante ac prærogante.[2] Huic enim conſequens videtur vt filia quæ partem ſuam habuit obſtet nepotibus etiam poſt mortem ſuam,[3] non ſecus ac ſi ſuperuixiſſet, cum effectu ipſo tantum tulerit ex patris hereditate quantum ferret hodie ſi viueret, nec proinde reperiatur gradus vacuus ad ſuccedendum, in quo ſcilicet alia perſona iam ſucceſſerit, aut perinde habenda ſit atque ſi ſucceſſiſſet.[4] Verum reſpondeo hanc rationem eo duntaxat pertinere, vt ſi filia patri ſuperuixerit obſtet illa nepotibus, ne ad ſui ſucceſſionem ex ſucceſſorio edicto venire poſſunt.[5] Quomodo vtique poſſent ſi filia per ſolam renunciationem excluſa eſſet, ſi non aliæ perſonæ eſſẽt proximiores, ad quas filiæ portio per ius accreſcẽdi peruenire deberet.[6] Sed præmortua filia ſicut de ſucceſſorio edicto tractari non poteſt,[7] ita nec dici, habuiſſe eam vnquã portionem ſuam hereditariam, quia vt in ſuperioribus dictum eſt,[8] nec hereditatem nec portionem hereditatis paternæ viuo patre habere potuit.[9] Solaque dotis alterius portionis quantumcunque congruentis perceptio citra renunciationem non excluderet illam à ſucceſſione, mortuo quandoque inteſtato patre,[10] ſed faceret tantum vt non aliter audienda eſſet petens portionem hereditariam quam ſi id quod accepiſſet conferre vellet,[11] Aut petens legitimam eiuſue ſupplementum, quam imputando dotem. Id enim eſt quod Iuſtinianus voluit[12] dotem in legitimam imputari, quod vulgo noſtri malè ſic accipiunt,[13] quaſi dos cedat loco legetimæ: nunquam enim de legitima quæri poteſt viuo patre,[14] ſicuti nec de ipſius hereditate,[15] quamuis legitima ſit quota bonorum non hereditatis.[16] Neque quia cum legitima ſit quota bonorum quæ ab inteſtato deferri potuiſſent ex cauſa hereditaria,[17] apparet in ineunda legitimæ computatione neceſſario ſpectandum tempus mortis,[18] quandoquidem nec prius ſciri poteſt quid & quantum eo tempore futurum ſit in bonis.[19] Neque vero in cuiuſquam poteſtate eſt vt legitimam repræſẽtet[20] ſed tantum facere vt quod viuus dat in dotem aut in quam aliam eiuſmodi cauſam, imputetur quandocunque in legitimam portionem.[21] Ergo vt concludamus neque dotis perceptio, neque renunciatio matris nocere poteſt nepotibus, quominus ex propria perſona venientes præmortua filia ſuccedant auo.[22] In eam ſcilicet portionem quam mater habitura eſſet ſi viueret nec renunciaſſet, quamuis ſint heredes matris, & ſiue ſuccedant illi cum conſobrinis ſiue cum auunculis.[23] *Atque ita tandem Senatus* pronunciauit in eadem cauſa.

1 Sic enim tractant noſtri poſt Bart. Caſtr. & alios ad dict. l. qui ſuperſtitis.

2 Arg. l. cum quo 56. §. vlt. D. ad l. Falcid. l. 1. §. ſi parens, ff. ſi à parent. quis manum. l. quoniam, Nouella 29. C. de inoffic. teſtament.

3 Arg. l. ſcripto 7. D. vnde liber. Non enim poteſt gradus eſſe vacuus in quo eſt perſona quæ partem ſuam acceperit.

4 Arg. l. 2. & 3. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.

5 l. 1. & tot. tit. de ſucceſſ. edict. Caſtrenſ ad d. l. qui ſuperſtitis.

6 Ius enim adcreſcendi, quia locum habet inter eos qui ſunt in eodem gradu, potentius eſt ſucceſſorio edicto Caſtrenſ. ibid.

7 Prætor enim illo edicto non dat ſucceſſionem niſi inter eos, quibus defert bonorum poſſeſſionem, d. l. 1. in princ. de ſucceſſ. edict. quam porro non defert præmortuis ſed ſuperſtitibus tantum, quia non niſi defuncti hominis bonorum poſſeſſionem defert, vt apparet ex definitione bonorum poſſeſſionis poſita in l. 3. §. bonorum, D. de bonorum poſſeſſ.

8 Defin. prox. num. 7. 8. & 9.

9 Ex l. 1. D. de hered. vel act. vend. l. 1. §. ſi impubere. D. de collat. bonor. l. 2. §. interdum, de vulg. & pup. ſubſt. l. donari 26. l. alius quidam, § donationem, D. de donat.

10 l. penult. & vlt. D. de collat. dot.

11 l. filia, 12. filiam, 16. D. de collat.

12 in d. l. quoniam nouella. 29. C. de inoff. teſtam.

13 De quo ſcripſi in Decadibus prior. De erroribus pragmatic.

14 d. l. 1. § ſi impubere D. de collat. bonor. l. cum quæritur, cod. de inoffic. teſtam.

15 l. 2. §. vlt. de his quæ vt indign.

16 d. l. cum quæritur vbi DD. notant. l. Papinianus 8. §, quarta autem D. eod.

17 Vnde illud etiam fit vt qui excluſus eſt à ſucceſſione inteſtati cenſeatur excluſus à legitima.

18 d. l. cum quæritur, & ſimilib.

19 Propter inopinatos caſus rerumque euentus quibus augeri poſſunt facultates vel minui. l. pupillus, 14. D. quæ in fraud. credit. l. in ratione 30. l. cum quo 56. in princ. l. in quantitate, 73. l. in duplicibus, 79 D. ad leg. falcid.

20 Non magis quam vt ſit mortuus qui adhuc viuit.

21 dict. l. quoniam nouella 29. Cod. de inoffic. teſtament. l. illud 20. Cod. de collat.

22 Ius enim ſucceſſionis eſt ex legibus, quæ nec hereditatem nec legitimam deferunt niſi mortuo patrefamilias.

23 Quia cum repreſentent gradum matris non poſſunt plus habere quam mater ipſa habitura eſſet dict. §. cum filius, & dict. §. ſi igitur defunctus.

DEFINITIO XVI.

De conferenda per nepotes ea pecunia aut portione, quam mater habuit vt renunciaret.

AN ergo dicendum erit mortuo inteſtato auo nepotes ex filia præmortua ſuperſtites,ex propria perſona ſucceſſuros auo in eam hereditatis partem,quam habitura erat mater atſi ſuperuixiſſet nec renunciaſſet , ac præterea doté, quam mater legitimæ aut portionis hereditariæ loco acceperat,habituros? Minime vero. [1] Ita enim fieret iniuria cæteris inteſtati ſucceſſoribus in eodem gradu conſtitutis , id eſt,conſobrinis ac multo magis auunculis,qui cum vno gradu ſint proximiores,proculdubio nepotes ipſos prorſus excluderent, [2] ſinon hi nepotes per repræſentationem gradus admitterentur ad eum ipſum gradum quem mater tenuit quandiu vixit.[3] Proinde æquiſſimum eſt & iuris rationi omnino conſentaneum , vt quod filia in dotem vel ob quam aliam clauſam habuit pro portione hereditaria, totum id conferant iis cum quibus volunt in hereditate ſuccedere, [4] Ne alioqui inter eos,qui pari ſunt gradu ſuccedendi , ſucceſſionis inæqualitas inducatur.[5] Idque indubitandum eſt ſi nepotes iſti ex filia præmortua heredes matris proponantur Quænam enim illis in eo facta iniuria videri poteſt ? [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Paul.Caſtr.*ad d.l.qui ſuperſtitis de acquir.hered.*
2 *l.3.C.de leg.hered.d.Leg.14.§.vlt.eod.*
3 *d.§ ſi igitur defunctus,& d.§ cum filius.*
4 *d.l.quoniam nouella 29.C.de inoff.teſtam.*
5 *l.maximum vitium 4.C.de liber.prater.*
6 Non enim conferunt niſi idipſum quod habét,id eſt, quod habuit defuncta mater cuius perſonam tanquam heredes repræſentant.

DEFINITIO XVII.

Quid ſi nepotes ex filia qua renunciauit non ſint eius heredes?

AT quid ſi nepotes hereditatem matris repudiauerint? Non poterit eis obiici quod in dolo ſint qui & portionem hereditariã habere velint,quam haberet mater ſi viueret nec renũciaſſet,& præterea id ipſum quod mater habuit vt renunciaret. [2] Nec rurſus fieri poteſt vt conferãt id quod non habent,[3] Niſi forte minus percipiendo,quomodo plerunque ex neceſſitate collatio fit.[4] Enim vero illud quoque abſurdum & iniquum videtur minus eos percipere ex hereditate , ob id ſolum , quod mater dotem aliúdve quidpiam habuerit,cum neque ex perſona matris veniant ad ſucceſſionem,vt iam diximus, ſed ex propria, [6] neque ex facto matris lucrum ſentiant cuius non ſunt ſucceſſores.[7] Nec eſt quod quis cum vulgo interpretum obiiciat, Si nepotes iſti tantundem perciperent, futurum vt per ſucceſſioné in ſtirpes plures portiones hereditariæ vni ſtirpi deferrentur.[8] Iam enim oſtendimus in ſuperioribus [9] nec portionem hereditariam dici nec portionis hereditariæ loco cedere poſſe id, quod filia dotem habuit à patre , cum pater ſuperuixit. Verum ſi negemus tanto minus ex bonis aut percipere nepotes debere,illa emerget iniquitas quod deterior erit conditio auunculorum aut conſobrinorum ex auunculis præmortuis,qui nihil acceperunt,quam futura eſſet ſi filia viueret nec renunciaſſet. [10] Vtique enim quod habuiſſet illa conferre cogeretur.[11] Ergo cum non alia cauſa fuerit dotis dandæ filiæ,quam quia in eo gradu erat vt patri eſſet ſucceſſura,[12] Conſequens eſt vt quiſquis in eum gradum locúmque ſuccedit non plus iuris habeat quá perſona, quæ prior eum gradum tenuit,haberet hodie ſi viueret & ſuccederet. [13] Quid enim aliorum intereſt qui cum filia omnimodo ex æquis portionibus erant ſucceſſuri,an illa viuo patre deceſſerit an poſt patrem,an relictis liberis,an ſine liberis?[14] Igitur minus percipere nepotes oportebit , etiamſi non ſint heredes matris. *Atque ita Senatus* noſter pronunciauit in ſupradicta cauſa.

1 Neque enim matris heredes neceſſarij ſunt cum nec ſint ſui, quia fœminæ non habent ſuos heredes. *l.illud, 4.§. ad teſtamenta D. de bonor.poſſ. contr. tab.*
2 Nam non habent idipſum quod mater habuit cuius non ſunt heredes.
3 *l.1.§.de illis,D.de collat.bonor.*Facit *l.1.§. confertur 23.eod.* vbi ſcriptum eſt non venire in collationem id quod quis acquirere cum poſſet noluit, qui hic ſibi magis quam alteri inſidiatus eſt , *l. dotis 5. Cod.eodem.*
4 *d.l.1.§.ſed etſi tantum 12.D.eod.tit.de collat. bonor.*
5 *Arg.l.1.§. & in adoptionem, & paſſ.ff. de coniug. cum emancip. liber.eius.*
6 *d.§.ſi igitur defunctus.*
7 Nec proinde matris factum præſtare coguntur,*arg.à contr. ſenſ. l.ex qua perſona 149.de reg.iur.*
8 Argumentum eſt pragmaticorum deſumptum ex Paponio *in ſyntag.areſt.loco ſuprà citato.*
9 *Defin. 15.num.9.ſup.*
10 Atqui renunciatio cum facta ſit à filia vt tanto magis eius fratres admitterentur,nocere iis non debet,*arg.l. legata inutiliter 14.de adim.legat.*
11 *l.1.l.ſi filia 3.& paſſ.D.de collat.dot.*
12 *l.vlt.C.de dot.promiſſ.*
13 *l.1.§.eueniet.15.D.de coniung.cum emancip.liber.eius.*
14 Non enim ob eam cauſam deterior ipſorum conditio fieri debet cum ſint vno gradu proximiores liberis ſororis.

DEFINITIO XVIII.

De imputanda in nepotis legitimam dote quàm filia habuit , ſiue renunciatio interuenerit, ſiue non.

SEd ſi de legitima duntaxat non etiam de ſucceſſione & hereditaria portione quæratur,quod euenit facto teſtamento,& excluſis per auum pro modico legato vt ſit,nepotibus ex filia præmortua ſuperſtitibus. [1] alia tractatio eſſe videtur,& paulo difficilior.Nam cum legitima non ſit quota hereditatis ſed bonorum,[2] non poteſt hoc caſu locus eſſe collationi,quæ non niſi inter coheredes locum habet. [3] Supereſt itaque vt de ſola imputatione quærendum ſit, id eſt, an quod filiæ præmortuæ in dotem datum fuerat , nepotes imputare debeant in ſuam legitimam. Quæ quæſtio in illa incidit quæ à noſtris interpretibus tantopere agitata eſt? Vtrùm dos data filiæ imputanda ſit in legitimam nepotis,[4] In qua quæſtione magis communiter illa diſtinctio probata eſt? Vt ſi dos filiæ ad nepotes perueniat,ex pacto,prouidentia & diſpoſitione aui , imputari debeat nepoti,non aliter.[5] Sed id tum obtinet cum nulla renunciatio facta eſt. Nam facta renunciatione omnes conſentiunt filiam videri habuiſſe portionem ſuam hereditariam cum habuit dotem ,[6] adeoque quod magis eſt in ea dote habere illam heredes liberos etiam viuo auo,[7] Et conſequenter imputari eam dotem debere nepotibus in legitimam,cum mater eam habuit pro legitima,Ne alioqui duplicis legitimæ præſtatione vnus idemque gradus ſucceſſionis auitæ oneretur ,[8] Idque non ſolum procedit ſi nepotes ſint heredes matris , in quo omnes conſentium,[9] ſed & ſi non ſint heredes Non ratione illa qua plerique falſo mouentur,quod nepotes iſti matrem repræſentent, (nam imo vero gradum dumtaxat repræſentant non perſonam[10] vt in ſuperioribus diximus[11]) Sed quia poſtquam iure pontificio receptú eſt vt filia quæ iurato renunciauit accepta dote portionem ſuam hereditariam aut legitimam percepiſſe videatur[12] Non eſt æquum nepotes ex eodem gradu tanquã vacuo ſuccedentes tantum ferre ex aui hereditate quantum ſi filia nihil vnquam habuiſſet.[13] Quomodo enim fieri queat vt gradu in quo filia fuit quandiu vixit reperiant vacuum,id eſt,talem vt filia nunquam in rerum natura fuiſſe videatur , quod ad cauſam ſuccedendi attinet, quin eorum omnium ratio habeatur, quæ filia percepit ex cauſa prorogatæ & repræſentatæ ſucceſſionis?[14] Non enim vacuus gradus videri poteſt cui iam ſucceſſio delata ſit ,[15] aut quid aliud datum vice futuræ ſucceſſionis,[16] Niſi omnia in integrum reſtituantur,id eſt,in eum ſtatum in quo eſſent ſi filia nihil percepiſſet , Quod euenit nepotibus tanto minus pro legitima percipientibus ,[17] Proinde nec de illo

quærendum eſt an matris heredes ſint necne? [18] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia hoc caſu non niſi de ſupplemento legitimæ tractari poteſt cum teſtamentum ſubſiſtat, *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. teſt.*

2 *l. cum quæritur* 6. *C. eod. l. Papinianus* 8. *§. quarta autem D. eod.*

3 Et quidem ex eodem iure ſuccedente, *leg. nec ipſa* 7. *D. de collat. dot.* Sicut dicimus nec accreſcendi ius inter eos locum habere, *l. ſed cum patrono* 6. *D. de bonor. poſſ.*

4 Tractant noſtri *ad l. quoniam, Nouella* 19. *C. de inoff. teſtam* Scripſi *lib.* 13. *Coniect.*

5 Diſtinctio eſt communiter recepta ex Bart.

6 Quia dotem illam hoc caſu volunt cedere loco portionis hereditariæ.

7 Scripſi *latè eod. lib.* 13. *Coniect.*

8 Quod tamen fieri non poteſt cum legitimaria portio non niſi ex legitimæ ſucceſſionis comparatione debeatur, nec proinde poſſit duplex legitima deberi, vbi vna tantum pars eſſet ſucceſſionis. *Arg. d. l.* 1. *§. eueniet, de coniung. cum emancip. lib. eius.*

9 Antonin. Teſſaur. deciſ. Pedemont.

10 Nemo autem ex eo ſolo obligatur alieno facto quòd gradum repræſentet. *l. ſcripto* 7 *D. vnd. liber.*

11 *Defin.* 1. *num.* 4. *Defin.* 14. *num.* 28.

12 *Cap.* 2. *de pact. in* 6.

13 Caſtr. & cæteri *ad d. l. qui ſuperſtitis.*

14 *Arg. l. l. cum quo* 56. *§. vlt. ad l. Falcid. d. l. quoniam Nouella cum ibi not. C. de inoffic. teſt.*

15 Vnde illud eſt, quod neque in ſuis neque in agnatis erat olim ſucceſſio. *l.* 1 *§. ſciendum De ſuis & legit. §. placebat Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

16 *Vt in l cum quo* 56. *§. vlt. ad l. Falcid.*

17 *d. l.* 1. *§. ſed etſi tantum, D. de collat. bonor. l. dotis quidem portio.* (ſic enim legendum eſt non *portio*) *C. de collat.*

18 Cum vtroque caſu ſubſit eadem ratio æqualitatis conſtituendæ minus accipiendo ex parte nepotum.

DEFINITIO XIX.

De legitima in corporibus bonorum ſoluenda nepotibus ex filia, quæ renunciauit ex propria perſona venientibus.

Cvi tamen non erit conſequens vt ſi dos filiæ data fuerat in pecunia numerata, nepotes ſimiliter in pecunia legitimam accipere cogantur, ſi malint eã habere in corporibus hereditariis. [1] Nam cum veniant ex propria perſona nõ ex perſona matris, vt iam toties diximus, [2] nec ipſi quicquam adhuc pro legitima acceperint, dici non poteſt cogẽdos eos agere ad ſupplementum, [3] quaſi ad ipſius legitimæ petitionem non ſint admittendi. [4] Non enim ideo tenentur imputare ſibi in legitimam id quod mater pro dote habuit, tanto minus percipiendo ex bonis aui, quaſi accepiſſe ipſi videantur quod mater accepit, præſertim ſi nec ſint heredes matris, [5] Sed ob eam duntaxat rationem ne emergat iniquitas ſi ex gradu matris tanquam vacuo ſuccedentes tantundem ferant ex aui hereditate, quantum ſi mater nihil habuiſſet: quæ tamen legitimam, aut quod hac parte idem eſt, dotem pro legitima habuit. [6] At nulla ſuberit iniquitas tametſi ea legitima nepotibus detur in corporibus hereditariis non in pecunia, cum vtroque caſu tantundem debeantur. [7] An ergo legitimam integram conſequenter nepotes in corporibus hereditariis, ſi parati ſint pecuniam à matre acceptam heredibus totam reddere? Minime. Eſſet enim illa mera collatio, ad quam non admittuntur, qui non ſunt heredes illius, de cuius ſucceſſione agitur. [8] Sed cum dotem maternam imputare ſibi debeant tanto minus percipiendo ex bonis hæreditariis, [9] ſuauiſſimo temperamento res ad ſuam æquitatem reducitur, vt non plus ferant nepotes ex bonis aui quam debeatur detracta ea ſumma quæ matri in dotem data eſt. [10] Ique temperamentum Senatus noſter ſecutus eſt in ſupradicta cauſa.

1 Secundum Iuſtiniani conſtitutionem *in l. vlt §. repletionem, C. de inoff. teſtam.*

2 *Defin.* 1. 14. & 18. *ſup. eod.*

3 Supplementum enim præſupponit aliquid iam acceptum eſſe pro legitima, licet minus quam oportcat. *leg. omnimodo* 30. *leg. ſi quando* 35. *§. ſi generaliter, C. de inoff. teſtam.*

4 Aliud enim eſt legitimã petere, aliud vero agere ad ſupplemẽtum. Legitima enim facto teſtamento non poteſt peti niſi per querelam, quæ contra teſtamentum proponitur, Supplementum vero petitur ex teſtamento *dict. l. omnimodo.*

5 Qui enim non ſunt heredes non repræſentãt perſonam defuncti nec præſtant ipſius factum. *l. cum à matre* 6 *C. de rei vind.*

6 Vt diximus *prox Def. præced.*

7 Æqualitas enim parinde vtroque caſu ſeruatur.

8 Non enim locum habet collatio niſi inter heredes, quia nec alij conferunt, quem qui ſi non conferrent iniuriam hæredibus facerent, *l.* 3. *D. de collat. dot. l.* 1. *§. toties, l. ſi filius* 10. *de collat.*

9 Vt diximus. *Defin. prox. num.* 17.

10 Ita enim fit vt nihil interſit filiorum an ſoror quæ ipſa renunciauit ſuccedat, an ſuſcepti ex ea nepotes.

DEFINITIO XX.

De compenſandis fructibus legitimæ nepotum cum fructibus dotis maternæ.

Qvemadmodum autẽ nepotibus iſtis legitimam ex proprio capite in bonis aui perſequentibus debentur fructus à die mortis, [1] quia fructus augent legitimam ſicut & hereditatem: [2] Ita & in computanda quantitate quam filia in dotem accepit, habenda ratio eſt acceſſionum, id eſt, vſurarum eius pecuniæ, [3] Non quidem ex die acceptæ dotis, cum ab eo tempore mulier ſuis aut mariti ſui ſumptibus exhibita ſit, [4] quã alioqui pater de ſuo alere debuiſſet, [5] ſed à die mortis aui, vt pro rata portiõne fructus legitimæ cum vſuris dotis quæ loco fructuum ſunt, compenſentur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Boer. quæſt.* 3 *in fin.*

2 *l. Papinianus* 8 *§ vnde ſi quis, D. de inoff. teſt.*

3 *Arg l. filius* 5. *§. filia, D. de collat. dot.*

4 *l. vir vſuras* 54. *D. de donat. int. vir, & uxor. l. actione* 65. *§. vltimo D. pro ſocio l. ſi is qui* 56. *§. ibi dos. l. quamuis n.* 75. *in fin. de iur dot.*

5 *d. l. is qui §. poſt mortem. l ſi quis à liberis* 5. *in princip. & §. idem in liberis, D. de agnoſc. & alend liber. l.* 3. *&* 4. *C. eod.*

6 *Vt in l. minor. annis* 40. *§. prædia, D. de minor. l.* 1. *§. pacto, D. de pign.*

DEFINITIO XXI.

Auctis ex poſtfacto facultatibus patris an augeatur legitima matris quæ renunciauit? Et quid de nepotibus qui non renunciarunt?

Qvæſtio illa ab interpretibus noſtris tandiu vexata, Vtrum auctis facultatibus patris augeri debeat legitima filiæ quæ accepta dote pro legitima ſucceſſioni paternæ renunciauit? Eo demum caſu locum habet, quo filia ipſa patri ſuperſtes ampliorem petat portionem. In qua quæſtione pugnantes interpretum ſententias, Senatus noſter ea diſtinctione conciliare ſolet, Vt ſi congruenter [1] filia ab initio dotata ſit inſpectis facultatibus patris quæ tum fuerunt, [2] non ſit audienda: [3] Sin læſa fuit, licet intra dimidiam, ſuccurri ei oporteat aduerſus renunciationem, [4] Sed ſi filia quæ renunciauerat, ante patrem deceſſerit ſuperſtitibus nepotibus, qui repudiato legato ſibi relicto legitimam petere malint in corporibus hereditariis, [5] dubitationem res non habet quin eorum legitima æſtimanda ſit ex facultatibus, quæ mortis tempore reperiuntur. [6] Nempe quia vt in ſuperioribus dictum eſt, [7] veniunt illi ex proprio capite. Ac licet in gradum matris vocentur, ita vt non niſi vnam legitimam conſequi poſſint, tametſi plures ſint nepotes; [8] non eam tamen ipſam legitimam petunt, quæ matri, ſi viueret, deberetur, nec ſi ſint heredes matris, ſed propriam ſibique ex proprio capite debitam, [9] qui nec vnquam renunciarunt, quæque cœpit iis eſſe debita eo demum inſtanti quo auus deceſſit. [10] Itaque mortis tempus hac parte neceſſario ſpectandum eſt, quamuis dotem à matre acceptam cogantur nepotes in legitimam ſuam imputare minus percipiendo ex bonis aui, vt ſuprà diximus. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa Iunge Definit. 23. infrà. De inofficioſo teſtamento.

1 Filia

1 Filia enim præmortua, vel non conquerente nullus quæſtioni locus relinquitur quantumcunque magna dos ei data proponatur: quia nec aliter poſſet conſtitui citra iniuriam mariti, qui neque indotatam neque minus dotatam ducturus fuit. *l. Titia 62. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. §. 1. D. de condict. cauſ. dat. l. 4. §. ſed etſi mulier. l. purè 5. §. ſi enim D. de doli mal. except.*

2 *l. quæro 60. & ſeq. l. cum poſt 69 §. gener. & §. nuptiis, de iur. dot.*

3 Quia contractus tempus inſpiciendum eſt quoties de læſione quæritur, non euentus. *l. 2. l. ſi voluntate 8. Cod. de reſcind. vend. l. ſi pater 12. C. de inoffic. teſt. l. de fideicommiſſo 11 C. de tranſact.* Nec audiendus eſt qui petit id cuius contrarium non fuit poſtulaturus. *l. pen. Cod. de ſolut.*

4 Quaſi poſſit hoc caſu imputari patri cur non congruam dotem ab initio dederit. De quo tamen vide quæ ſcripſi in Chiliad. De err. pragmat. Decadib. priorib.

5 Sic enim vulgo creditum eſt, poſſe cum cui legitima relicta eſt in pecunia repudiare legatum, & petere legitimam in corporibus bonorum. De quo vide etiam quæ ſcripſi Dec. err.

6 *Ex l. cum quæritur 6. C. de inoff. teſt. & ſimilib.*

7 *Defin. 14. & 18.*

8 *Dict. Defin. 18. num 8. ſup.*

9 Nam & ex proprio capite ſuccederent ſi ſucceſſioni inteſtati locus eſſet, *l ſi quis poſthum 9. §. 1. D. de liber. & poſthum. l. ſi quis filio 6. D. de iniuſt. rupt.*

10 *§. ſi igitur defunctus, Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient.*

11 *Defin. 18. & 19. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

De perſonis quarum fauore ſit renunciatio, Et quis ſit effectus renunciationis defuncta ea perſona, cuius fauore fuerat renunciatum.

RENunciatio ſucceſſionis futuræ patri facta per filiam quæ nuptui tradebatur ſi pater nobilis, multo magis ſi illuſtris fuit, & eo tempore liberos vtriuſque ſexus habuit, maſculorum duntaxat fauore facta intelligitur,[1] Nimirum per coniecturam tacitæ voluntatis ex talium virorum conſuetudine, quæ illa eſt, vt familiæ ſuæ opes & dignitatem maſculis potiſſimum quandiu ſuperſunt parent.[2] Sed ſi, vt plerumque fit, eius renunciationis commodum pro ſe ſuiſque ſucceſſoribus quibuſcumque ſtipulatus ſit pater, nullus præſumptionis locus relinquitur, nec proinde dubitationi, quin non ſolùm pro filiabus quoque, ſicut & pro maſculis, ſed etiam pro extraneis heredibus ſtipulatus videatur.[3] Itaque ſi decedat inteſtatus ſuperſtite filia, quæ renunciauit, & alia quæ non renunciauit, itémque maſculo, ea quæ non renunciauit, admittetur cũ maſculo, & æquè proderit ei renunciatio.[4] Sin maſculus qui renunciationis tempore viuebat, ante patrẽ deceſſerit, ſola filia ſuccedet, quæ non renũciauit,[5] quod non contingeret ſi maſculorũ duntaxat fauore facta renũciatio proponeretur. Tum enim defuncto maſculo renũciationis poteſtas euaneſceret,[6] nec minus ad ſucceſſionem admitteretur ea ipſa quæ renunciauit, quam quæ non renunciauit,[7] quoniam & vtraque admitteretur nulla facta renunciatione. Quid ſi pater teſtatus ſit, & ſolum maſculum heredem ſcripſerit? Soli maſculo proderit renunciatio,[8] quia & filiæ prodeſſet ſi exheredato maſculo filiam inſtituiſſet, adeóque extraneo ſi exheredatis liberis extraneum prætuliſſet.[9] Huic conſequens eſt, vt mortuo quandocumq; maſculo, qui fuerat ſolus inſtitutus perinde ad eius ſucceſſionem vocetur ſoror, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit, licet non tantum paternæ ſed etiam fraternæ ſucceſſioni renunciatum proponatur, quoniam tota renunciationis poteſtas in perſonam eius confluit in cuius fauorẽ facta renunciatio eſt,[10] aut qui in locum illius ſucceſſit. Ideoque poſtquam ſemel effectũ ſortita eſt tota hereditate maſculo quæſita, nullas vires in aliorum perſona habere poteſt.[11] Nec ad rem pertinet ſi quis obiiciat non videri ſortitam effectum, quod ad hereditatem ipſius maſculi, qui vtique ſibi ipſi ſuccedere non potuit.[12] Nam neque hoc reſpectu vlla videri poteſt facta renunciatio quantumuis fraternæ hereditati renunciatum ſit, Quandoquidem nulla ſubeſt perſona, cuius fauore facta hodie videri poſſit, defuncto nimirum patre patriſque herede, cui totum emolumentum renunciationis quæſitum fuerat.[13] Non enim quod ſupereſt perſona ſororis quæ non renunciauit, & quæ ideo capax eſt conſequendæ fraternæ ſucceſſionis, ſufficere poteſt ad hoc vt ea ſola admittatur, & ſorori quæ renunciauit præferatur. Prius enim eſt vt in eius fauorem probetur facta renunciatio quam vt ei debeat prodeſſe.[14] *Ita ex tempore tractatum eſt* in cauſa liberorum N. Petri de Ballegarde de S. Ciergue 5. Id. Septembr. 1595.

1 Dixi *ſup. Defin. 7. num. 10.*

2 Quia per maſculos familia conſeruatur non per fœminas, vt diximus *d num. 10.*

3 Heredum enim appellatione etiam extranei continentur, *tit. de hered. qualit. & differ. l. extraneum etiam penitus ignotum, 11. C. de hered. inſtit.* Facit *l. ſi pactum 9. D. de probat.*

4 Didac. Couar. *in repet. cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.* * *in 3. part. relect. § 3.*

5 Guid. Pap. *q. 192.* * Afflict. *decis. 161.*

6 Ceſſante ſiquidem cauſa finali diſpoſitionis, ceſſat diſpoſitio, *l. vlt. D. de teſtam. tutel. l. vlt. D. de hered. inſtit.* Tiraquell. *in tract. Ceſſante cauſa.* * Ferret. *ad d. decis.* Guid. Pap. 192 Guiliel. Benedict. *in verbo duas habens filias n. 297.* Crauet. *conſ. 192.*

7 Didac. *vbi ſup.*

8 Non tanquam maſculo, ſed tanquam heredi. *l. tale pactum, 40. §. vlt. D hoc tit.*

9 Nam neque poteſt pater filio ſuo ſtipulari in id tempus, quo pater erit mortuus, niſi tanquam heredi, cum ius patriæ poteſtatis, quod facit vtilem ſtipulationem finiatur morte, *arg. l. Titio 52. D. de vſufr. l. Stichus 39. de manum teſt.*

10 *Arg. l. 1. §. inde Neratius, D. ad SC. Trebell.*

11 Quia ſtipulatio ſemel commiſſa amplius non committitur, niſi cum actus eſt reiterabilis *l ſic ſtipulatus 133. de verb. oblig.* qualis hic non eſt, quia delatio hereditatis fit ſemel tantum & vnico inſtanti. *L. 1. §. ſciendum, de ſuis & legit. l. ſcripto 7. D. vnd. liber.*

12 Id eſt ſibi ipſi heres eſſe: alioqui euenit aliquando vt ſibi ipſi quis ſuccedat in iure adeundæ hereditatis alienæ aut potius in iure petendæ bonorum poſſeſſionis *l. 1. §. ſed videndum, D. de ſucc. edict. l. nec is 17. §. 1. de acq. hered.*

13 Perinde ac ſi ſine herede defunctus eſſet pater, qui ſibi ſuóque heredi ſtipulatus fuiſſet *l. 5 in princ. D. vt legat. l. Stichum aut Pamphilum 95 §. 1. in fin. de ſolut.*

14 Quia nec aliis prodeſſe poteſt renunciatio, quam quibus proſpicere voluit & potuit ſtipulator, *arg. leg. filiusfamilias 114. §. Diui 2. de leg. 1. l. pater 38. § Iulius Agrippa. & §. quindecim de leg. 3.* Melior. *text. in l qui ſolidum 78. §. prædium, de leg. 2. & in l. cum pater 77. §. libertis in fin. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Renunciationis effectus nullus eſt in fauorem filiæ, quæ renunciauit, ſi omnes filias ſimul pater ſubſtituerit maſculo heredi inſtituto.

IDem multo magis admittendum eſt, vt ſoror quæ renunciauit admittatur cũ ea quæ nõ renunciauit ad ſucceſſionem fratris, cui commodum renunciationis quæſitũ fuerat, ſiue quod in eius fauorem facta primum fuiſſet renunciatio, ſiue quod patri, qui ſibi & ſuis heredibus quibuſcunque ſtipulatus fuerat, ſolus ille heres extitiſſet, Si pater teſtamento ſubſtituerit filias maſculo heredi ſcripto quãdocunque ſine liberis decedenti. Nam ſicut futuræ ſucceſſionis renunciatio non excludit renunciantem à petitione eius quod teſtamento relictum eſt,[1] ne oneretur renuncians contra voluntatem eius cuius commodo facta eſt renunciatio:[2] Ita incipit interpretationem ex eiuſdem patris voluntate, vt videatur noluiſſe plus iuris habere filiam quæ non renunciauit, quam eam quæ renunciauit, cum vtramque ſimul per fideicommiſſum ad ſucceſſionem reuocauerit.[3] Nec quod caſu ſucceſſionis inteſtati fratris ſeparata eſt à cauſa fideicommiſſi,[4] quicquam ad rem faciet. Nam ſi pater voluit filij maſculi vel inuiti bona æquè ad ſorores omnes ex fideicommiſſo peruenire multo magis credendus eſt voluiſſe, vt filius eos ſibi ab inteſtato heredes eligeret, quos lex ei daret,[5] patriſque votum ſiue expreſſa, ſiue tacita inſtitutione ſubſequeretur, id eſt, ſiue teſtatus decederet, ſiue inteſtatus. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *q. 599.* Facit *l. ſi patronus 35. in fin de bon. libert.*

2 Ita enim fieret vt per filiæ renunciationem adimeretur libera teſtandi facultas patri, qui tamen non ob aliam cauſam filiæ renunciationem admiſiſſe credendus eſt, quam vt eam facultatem haberet

tanto liberiorem. Pactum enim de non ſuccedendo, ampliat non reſtringit facultatem teſtandi. Scripſi in Chiliade De Error. pragmatic. in prioribus Decadibus.

3 Per fideicommiſſum enim ſucceditur teſtatori non heredi. *l. 1. in fideicommiſſaria 18. D. ad SC. Trebell. l. coheredi 41. § cum filio de vulg. & pup. ſubſtit.*

4 *d. §. cum filia. l. ſequens quæſtio 68. de leg. 2.*

5 *l. in princ. l. conficiuntur 8. §. 1. D. de iur. codicill.*

6 *Arg. l. mulier 22. §. cum proponeretur ad SC. Trebell. l. pater 10. §. D. de capt. & poſtlim.*

DEFINITIO XXIV.

De clauſula, Salua legali eſcheuta.

VVlgaris illa clauſula in pactis per quæ futuris ſucceſſionibus renunciatur apponi ſolita, *Salua legali eſcheuta*, eo demum caſu prodeſt, quo ij omnes deceſſerint, qui in pari gradu fuerint ſuccedendi.[1] Itaque filia quæ renunciauit addita eiuſmodi clauſula, tamdiu excluderur per renunciationem, quamdiu fratres aut ſorores ſuperuenerunt, aut ex iis liberi, in quorum perſona vires & effectum habere poſſit renunciatio:[2] Sed iis prædefunctis admitterur, cæteriſque ſequentium graduum agnatis, & cognatis omnibus præferetur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *quæſt.* 192. * vbi Ranchin. & Ferret. iunge Definit. 12. *ſup.*

2 *Arg. l. omnia 31. alias l. cum ita. §. in fideicommiſſo de leg. 2. l. peto 69. §. fratre. l. cum pater 77. §. libertis eod.*

3 Vt aliquis effectus ſit huius clauſulæ, ob eam potiſſimum cauſam adiectæ, ne excluſio per renunciationem inducta eſſet perpetua. Guid Pap. *d. quæſt.* 192. * Vide Guilielm. Benedictum *in verbo duas habens filias num.* 297. Crauet. *conſ.* 192. [Audio tamen Senatum poſtea pronunciaſſe contra liberos agnatorum eiuſdem gradus.]

DEFINITIO XXV.

De pacto mariti promittentis facturum ſe, vt vxor paterna renunciationi renunciet, promiſſo etiam ni id fiat quanti intereſſe patris poterit.

TItius Mæuiam Sempronij filiam vxorem ducturus, ea præſente ſtipulanti Sempronio ſpoponderat contentã fore Mæuiam dote duorum millium aureorum, futuræque patris ſucceſſioni pro ea ſumma cum iureiurando renunciaturam, Addita etiam promiſſione ni id fieret quanti factum eſſe Sempronij intereſſe poſſet, déque ea re chirographum Sempronio dederat. Sempronius Titij fidem ſecutus, filiam ei deſponderat, & paulò pòſt nulladum ſecuta renunciatione ſuperſtitibus cum filia duobus maſculis inteſtatus deceſſerat. Placuit mariti pactum filiæ nocere non debere,[1] cui nec proprium noceret, tametſi renunciaturam ſe promiſiſſet ſi renunciatio nulla ſecuta eſſet.[2] Nam nec obſtaret ei facta renunciatio futuræ ſucceſſionis, reluctante nimirum iuris ciuilis ratione,[3] ni iuriſiurandi quoque vinculo ex Pontificiæ conſtitutionis auctoritate[4] confirmata proponeretur.[5] Tantum aberat vt promiſſio de renunciando per maritum facta pro filiæ renunciatione vtili accipi deberet.[6] At neque maritum ex promiſſione ſua conueniri poſſe viſum eſt, an id quod maſculorum intereſſet ſororem per renunciationem ab hereditate excluſam eſſe,[7] Cum prohibere nec poſſet nec deberet quo minus vxor, cuius factum promiſerat, accepto familiæ erciſcundæ arbitro ad hereditariam portionem obtinendam iure ſuo aut potius publico vteretur,[8] cui nec priuata cautione derogari vllo modo potuiſſet.[9] Præſertim cum priuatæ quoque cautionis commodum pater filiæ abieciſſe videretur. qui cum filiam in dote heredem ſcribere & à reliqua hereditate ſummouere potuiſſet, inteſtatus decedere maluerat.[10] Neque enim probabilis erat illa interpretatio, ſi vt iniuſto iuris errore pater lapſus ab inteſtato deceſſiſſet, quaſi ratus iã ſatis excluſam eſſe per mariti pactum filiam, quam ſcire debuerat non niſi ex propria iuratáque renunciatione excludi potuiſſe.[11] *Ita Senatus* anno 1588. pro D. Guilielmo Onciaco tunc Senatore nunc Præſide meritiſſimo eiúſque coniuge contra Nobiles dominos fratres de Beaumont.

1 *l. ſi vnus 27. §. ante omnia de pact.*

2 Aliud enim eſt renunciare, aliud paciſci de renunciando tam in contractibus quam in vltimis voluntatibus. Sicut aliud eſt vendere, aliud paciſci de vendendo. *l. 1. C. de pact. pign.* gloſſ. *in l. bona fidei. verſ. ſi tamen de eo quod cert. loc.* Boer. qui multos citat. *quæſt.* 3. *num.* 2. & 15.

3 *l. vlt. D. de ſuis & legit. l. pactum dotal. 3. C. de collat. l. pactum quod dotali 15. C. de pact.*

4 *Cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

5 Nam ſi filia ipſa promiſiſſet ſe renunciaturam, liberaretur renunciando ſine iuramento. *arg. l. in numerationibus, 44. §. vlt. de ſolut.* Bart. & cæteri *in l. ſingularia ſi cert. pet.* Non enim promiſſio de renunciando includit promiſſionem de iurando, *cap ad audientiam quod met. cauſ.* Boer. *dict. quæſt.* 2. *n.* 5. & 6.

6 *l. 1. C. ſi in com. eadémque cauſ. l. inter ſtipulantem 83. de verb. oblig.* Boer. *dict. n.* 15.

7 *l. ſtipulatio iſta 38. in princ. eod. tit. de verb obligat.* Boer. *vbi ſup. n.* 16.

8 Ius enim ſuccedendi ab inteſtato ſicut & ex teſtamento publicum dicitur, quia ex legibus *l. 3. qui teſt. fac. poſſ. l. quod bonis 15. §. 1. D. ad leg. Falcid l. vlt. de ſuis & legit.*

9 *d. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

10 Neque enim nouum eſt, vt imputetur patrifamilias, cur teſtamentum non fecerit *l. poſthumus 6. verſ. hoc plane. D. inoff. teſtament.*

11 Error enim ille iuris ſicut patri eiuſve maſculis liberis prodeſſe non debet, ita nec filiæ nocere ad peruertendam legitimæ ſucceſſionis rationem. *l. ſed etſi 25. §. ſcire. de petit. hered.*

DEFINITIO XXVI.

Si renunciatum ſit ſucceſſioni fratris ignorantis patre ſtipulante & adhibito iureiurando, valet renunciatio.

QVæſitum eſt an renunciatio per filiam facta de fraterna ſucceſſione in manibus patris ſtipulantis fratre vero abſente valeat? Dubitationem facit, quia regulare eſt, vt de hereditate abſentis & ignorantis pactum fieri non poſſit.[1] Sed tamen ita poſito iure fieret, vt innumeræ renunciationes corruerent,[2] atque ita litium materia creſceret,[3] quandoquidem vix, eſt, vt præſens pater, filij quoque præſentiam adhibeat,[4] Itaque magis placebat, renunciationes iſtas valere, quas pater ipſe ſtipulatus eſſet.[5] Prudens enim bonumque conſilium pro liberis omnibus accipere pater intelligitur.[6] Quanquam non deerant ex Dominis, qui dicerent alias contra iudicatum fuiſſe.[7] *Ita tractatum eſt* non tamen deciſum in cauſa filiarum D. de Bellegarde de S. Ciergue.

1 *l. vlt. C. hoc tit. l. 2. §. vlt. D. de his quæ vt indign.*

2 Quod eſſe non debet, *arg. l. non omnium, D. de legib. l. Barbarius Philippus 3. D. de offic. prætor.* Maligna enim eſt interpretatio per quã fit, vt actus deſtruatur. *l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus. De verb. oblig. l.* [Communis tamen DD. opinio videtur eſſe in contrarium. Didac. *in initio 3. part. c. quamuis pactum, n. 6 vide cap. Thol. quæſt* 458.

3 Quæ potius reſecanda eſt, *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. ſingulis 6. D. de except. rei iudic.*

4 Quaſi nec ſit neceſſe, cum vox filij, ſit vox patris, & contra vox patris ſit vox filij, *§. ſi quis alij Inſt. de inutil. ſtipul.*

5 *Ex cap. quamuis pactum cum ibi not. De pact. in 6.*

6 *l. vlt. C. de curat. furioſ. l. 2. C. qui & aduerſ. quos in integr. reſtitut. poſſ. l. iſti quidem 8. D quod met. cauſ.* [Aliud eſt in reuocatione bonorum maternorum. Crauet. *conſ.* 42. *in fin* Iunge *Defin.* 9. *ſup.*

7 Pro D. de la Coux contra D. de la Verdariere.

DEFINITIO XXVII.

Pater qui filiam, quæ paternis fraterníſque bonis renunciauerat, vocat ad fideicommiſſum ſimul cum filia quæ non renunciauit, videtur velle, vt poſſit illa etiã fratri ſimul ſuccedere ab inteſtato, Niſi cum frater ſciuit renunciationem.

CVm Pater, qui filiam à paternorũ fraternorúmque bonorum ſucceſſione per renunciationem excluſerat,[1] eandẽ fratri ſi ſine liberis moreretur ſubbſtituiſſet in omnẽ caſum, id eſt, non ſolùm pupillariter, ſed etiam per fideicõmiſſum

miſſam,[3] ſimul cum filia,quæ non renunciauerat,videri eum voluiſſe vt vtriuſque filiæ in fratris ſucceſſione idem ius eſſet[4] non ſolùm ratione fideicommiſſi,ſed etiam quod ad inteſtati ſucceſſionem attineret, Quaſi ſublato per eum vinculo,& impedimento renunciationis,non ſecus atque ſi filiã quæ renunciauerat heredem inſtituiſſet.[4] Certum enim eſt huiuſmodi renunciationibus non excludi filiam, quo minus ex teſtamento ſuccedere poſſit.[5] Etſi autem ius fideicommiſſi non impedit ius ſucceſſionis inteſtati,[6] in ea bonorum parte in qua filius grauatus grauari non potuit,id eſt, quod ad legitimam & Trebellianicam attinet:[7] Tamen ex fideicommiſſo colligitur,voluntatem patris illam fuiſſe,vt filiæ omnes ex æquo admitterentur,nec minus,quæ renunciauerat, quam quæ non renunciaſſet.[8] Sanè ſi renunciationem frater ſciuiſſet,ratámque habuiſſet,difficilius admitti poſſet filia quæ renunciauit cum ea quæ non renunciauit, quaſi fratris ab inteſtato morientis voluntas illa fuiſſe videretur, vt heredem haberet eam,quæ nondum eſſet excluſa per renunciationem, perinde ac ſi eam ſolam inſtituiſſet,cum is, qui inteſtatus moritur, eos tacitè videatur inſtituere, quos ſcit ſibi ab inteſtato ſucceſſuros.[9] Nec quod fideicommiſſum filiabus omnibus æqualiter à patre relictum ſit,ad rem facit quia ſicuti fideicommiſſo paternæ duntaxat,non etiam fraternæ facultates continentur,[10] ita non eſt permittendum patri,[11] vt facto ſuo vocet ad hereditatem inteſtati filij eas perſonas,quas filius ipſe ſciuerit & voluerit eſſe excluſas.[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa,

1 Adhibita ſcilicet in eam rem ſtipulatione,& adhibito iureiurando,de quo in *c.quamuis.pactum 2.de pact in 6.*

2 Siue expreſſis verbis & ſpecialibus,ſiue generali verbo communi *ſubſtitutes*,quod noſtri volunt aptum eſſe ad vtramque ſubſtitutionem tam precariam quam directam,quaſi ſit commune, vt notant *ad l.Centurio 15.D.de vulgar.& pupill.ſubſtitut.*

3 Vt par & æqualis in omnibus fieret determinatio.Ex *leg.Iam hoc iure 4.eod.tit.De vulg.& pupill.ſubſtit.*

4 Quo caſu dubitari nõ poſſet, quin pater à iure ſibi ſuiſque liberis per renunciationem quæſito receſſiſſet. Habent enim omnes illæ renunciationes tacitam illam conditionem,ſi is in cuius fauorem renunciatum fuit,perſeueret in eadem voluntate,cùm nemo cogatur vti iure ſibi quæſito.*l.pactum 46.D.hoc tit.l.pen.C.eod.l.ſi index.28.D.minor.* & hoc adeo verum eſt,vt etiamſi teſtamentum ſit imperfectum & inualidum in quo pater filiam quæ renunciauerat ad ſucceſſionem ſuam reuocauit, non eo minus admittenda ſit filia ad ſucceſſionem inteſtati, cùm etiam ex actu nullo declaretur voluntas.*l.vlt.D.de reb.cor.l.licet.20.D.de adim.legat.*Ita Senatus in cauſa Parauis.

5 Guid.Pap.*quæſt.599.*

6 Quia fideicommiſſum etiam ab inteſtato relinqui poteſt & capi debet per manus heredis legitimi.*l. filiusfamilias.18.D.ad l.Falcid.*

7 Iuxta *c.Raynutius,& c.Raynaldus cum ibi not.Extr.de teſt.*

8 Qui enim ſimul vocantur ſimul admittendi ſunt.*l.omnia 32.alias 8.cum ita.§.in fideicommiſſo de leg.2.*

9 *l.3.in princ.l.conficiuntur 8.verſ.ſed ideo.D.de iur.codicill. l. ab exheredati 126.De legat.1.*

10 *l.coheredi 41.§.cum filia,D.de vulg.& pupill.ſubſtit.l.ſequens quæſtio 69.de leg.2.l.in fideicommiſſaria 18.verſ.quoties, D.ad SC.Trebell.*

11 Non enim permittitur patri,vt quam velit det heredem filio præterquam impuberi.*l.2.D.vulg.& pup ſubſtit.*

12 Poſtquam placuit Iuſtiniano,vt filiusfamilias poſſit hodie in aduentitiis heredẽ habere ab inteſtato.*Nouell.118.de her.ab inteſt.venien*

DEFINITIO XXVIII.

Portio filiæ quæ renunciauit non fratribus omnibus adcreſcit,ſed ſoli heredi,nec tam heredi quam hereditati; & ideo venit in fideicommiſſum ab herede relictum.

PORtio filiæ quæ renunciauit, ſoli heredi accreſcit non etiam aliis liberis,qui non renunciarunt.[1] Sed ſi ſeparanda ſint bona heredis à bonis teſtatoris,quod contingit,cum agitur de detractionibus ex fideicommiſſo faciendis,[2] computanda eſt ea portio in bonis defuncti magis,quam heredis, quaſi accreuerit hereditati,non heredi.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa, relatúmque ſic alias pronunciatum fuiſſe in cauſa Dominæ de Gorſans. Itémque in cauſa Dominorum de Carde & de Monmayeur 13.Cal.Octobr.1612.

1 *Guid. Pap.quæſt.199.*

2 Quia detr. actiones quæ fiunt ex fideicommiſſo,non ad fideicommiſſarium,ſed ad heredem grauati pertinent.*cap.Raynutius,& c.Raynaldus.Extr.de teſtam,*

3 Quia nihil poteſt heres habere tanquam heres quod non prius fuerit hereditatis,*l.1.§.Scæuola,D.ſi is qui teſtament.lib eſſ.iuſſ.*Et ideo hæc portio quæ adcreuit hereditati venit in fideicommiſſum, quia quoties rogatur quis hereditatem reſtituere, id omne videtur rogatus reddere quod fuit hereditatis,*leg.in fideicõmiſſaria 18.verſ.quoties,D.ad SC.Trebell.*Intellige tamen vt adcreſcat hæc portio hereditati non heredi.Niſi heres ipſe poſt mortem patris,dotem de ſuo ſoluerit ſorori,aut in eius fauorem pater ſtipulatus ſit filiæ renunciationem. Nam his duobus caſibus heredi non hereditati acquiritur portio filiæ,ideoque nec in fideicommiſſum venit. Ita tractatum & deciſum eſt, licet non pronunciatum in ſupradicta cauſa D. de Cardé & de Monmayeur 13 Calend.Octobr.1612.]

TIT. IV.

DE TRANSACT.

DEFINITIO I.

De tranſactione facta non lectis verbis teſtamenti.

DE his quidem controuerſiis,quæ ex teſtamento proficiſcũtur,non aliter poteſt tranſigi quam viſis lectis perceptíſque verbis teſtamenti,[1] Adeo vt nec pactione,& renunciatione vlla ei iuri derogari poſſit.[2] Sed ſi contrahentes verbe teſtamenti ſciuiſſe probentur,licet tum cum tranſigebatur lecta non fuerint, non eo minus valebit rataque erit tranſactio.[3] *Ita Senatus* in cauſa D. de Chaſtillion & DD.de Bouuant & d'Ayguebelete prid.Non.Iunij 1588.

1 *l.3.§.1.l.de his 6.l.non eſt ferendus 12.D.de tranſact.l.1.§.1.D.teſt.quemad.aper.*Non idem in ſententia iuris eſt,*l.ſi mater de except.rei iudic.*

2 Bart *in d.l de his,n. 3.4.& 5.* vbi rationem reddit, quod hæc ſolemnitas reſpiciat fauorem publicum,ne teſtamenta occultentur,& defunctorum voluntates circumueniantur:Item quia lex concepta eſt per verba prohibitiua.

3 Idem Bart.*in d.l.de his,n. 6.* Vide tamen quæ contra hanc ſententiam ſcripſi *ad d.l.de his in Rationalibus.*

DEFINITIO II.

De nouatione quæ fit per tranſactionem.

TRanſactionum ſingulare ius eſt, vt nouent precedentẽ obligationem, ſuper qua dubitatum tranſactúmque proponitur:[1] cum ab eo demum tempore ſciri incipiat quid & quantum debeatur. Id nimirum de quo per tranſactionem conuenit.[2] Neque hoc caſu locus eſt Iuſtinianeæ conſtitutioni,[3] quæ nouationem non alio caſu factam videri patitur, quam ſi id expreſſim & ſpecialiter dictum ſit. Ita enim conſtitui æquum fuit ad tollendas innumeras facti quęſtiones,cum in obſcura contrahentium voluntate paſſim dubitaretur quid actum eſſet.[4] At interpoſita tranſactione quis dubitet id actum fuiſſe vt à dubio iure recederetur,eiúſque duntaxat quod per tranſactionem cert ius factum eſſet, ratio haberetur?[5] Itaque ad inducendam hoc caſu nouationem ſufficiet non fuiſſe ex contrario actũ ne nouatio fieret.[6] Secundum quod, cum filia cui pater certam nummorum quantitatem pro legitima portione reliquerat, poſt patris mortem immunita iam nummorum æſtimatione cum herede trãſegiſſet,& conueniſſet, vt idem numerus librarum,qui à patre pictus fuerat, ei ſolueretur. Placuit Senatui in ea æſtimatione ſoluendos nummos, quæ tranſactionis tempore fuiſſet,[7] non quæ facti teſtamenti aut mortis:quod tranſactionis tempore non de aliis nummis actum videri poſsẽt, quam qui tum eſſent:[8] Quamuis ſit tranſactio nulla interueniſſet,tametſi interpoſita fuiſſet ſtipulatio legati nomine, teſtamẽti tempus in æſtimãdis nummis inſpici oportet aut mortis[9] Maior enim hac parte vis eſt tranſactionis quam ſtipulationis,quæ cum citra tranſactionem fit, licet actionem ex teſtamento nouet,[10] eaſdem tamen qualitates & conditiones retinet quæ actioni ex teſtamento ineſſent.[11] *Ita Senatus* in cauſa D.Marchionis de la Chambre contra D.Margaretam de la Chambre 16.Cal.Septemb.1588 & rurſus in cauſa diſcuſſionis bonorum D. Barbaræ d'Amboiſe inter eaſdem partes 5.Id.Mart.1595.

1 Bald. *in rubr. Extra. De tranſact.* Facit *l. 3. C. eod.* poſt Decium *conſil.* 400. Gabr. *lib. 3. commun. opinion. concl. 1. de nouat. n.* 61.
2 *l. Lucius 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*
3 *In l. vlt. Cod. de nouat.*
4 *l. 2. l. Stichum. 8. §. 1. & § ſi quis ita & ſeqq. D. eod.*
5 *l. 2. l. de fideicommiſſo 11. l. ſub praetext. 19. & ſeqq. C. de tranſact.*
6 *Arg. l. dotem 30 D. de iur. dot.*
7 Eſt enim generale, vt in eo æſtimando quod debetur & petitur ex contractu inſpiciatur tempus contractus. *l. ſi filius familias 78. de verb. obligation. l. Rutilia Polla 69. D. de contrah. empt.*
8 Semper autem in contractibus ſequitur id quod factum eſt. *leg. ſemper in ſtipulationibus 38. de reg. iur.*
9 *l. ſi ita 8. D. de aur. & argent. leg.* Iuxta eam tamen diſtinctionem quam nos trademus *Def. 2. de inoff. teſt. infr.*
10 *l. cum filius 76. §. heres meus, de leg. 2. l. ſi Stichum 8. §. legata D. de nouat.*
11 *l. 2. §. ſi quis ſub conditione 14. D. vt legat. nomin. caueat.*

DEFINITIO III.

De alienatione & venditione quæ fit per tranſactionem.

EX tranſactione, per quam res ad alium tranſit, dominiū transfertur,[1] ſi poſſeſſio quoque tranſlata ſit,[2] licet per ſolam clauſulam conſtituti.[3] Eſt enim tranſactio non minus habilis titulis quam venditio ad transferendum per traditionem dominium.[4] Quin & in venditionem degenerat, ſi is, qui rem in alium tranſtulit, pretium eo nomine acceperit.[5] Ideoque etiam de euictione qui ſic tranſigit obligatur.[6] Non item qui rem iam penes aduerſarium conſtitutam, ob cuius quæſtionem litis interceſſit deciſio, licet accepto pretio remiſit,[7] Quaſi non tam rem vendidiſſe, quam ius ſuum remiſiſſe videatur.[8] *Ita Senatus* ſæpius.

1 *l. non ſolum 4. C. de præd. minor. l. tranſactionem 33. C. de tranſact.*
2 Acquiritur enim dominium per poſſeſſionem. *l. 1. C. de acquirend. poſſeſſ. l. multum 6. l. qui aliena 8. Cod. ſi quis alter. vel ſibi.*
3 *l. quod meo 19. D. de acquir. poſſeſſ.*
4 *dict. l. tranſactionem, & dict. l. non ſolum. iunct. l. nunquam nuda 30. de acquir. rer. domin. l. in ſumma 65. §. 1. de condict. indeb.*
5 *Arg. l. 2. D. de contrah. empt. l. 1. de rer. permut. l. naturalis 5. §. at ſi, de præſcript. verb.* niſi quid ſimulatè geſtum ſit, *vt in l. cum proponas 21. Cod de tranſact.*
6 Actione tamen præſcriptis verbis non ex empto. *leg. ſi pro fundo 33. C. de tranſact.*
7 *d. l. ſi pro fundo, in verſ. ſi tamen.*
8 Etſi enim tranſactio fieri non poteſt niſi aliquo hinc inde dato vel retento vel promiſſo. *l. tranſact. 38. eod.* tamen in dubio qui tranſigit ius ſuum duntaxat remittere non etiam vendere intelligitur. *l. ſi maiores 25. & ſeqq. eod.*

DEFINITIO IV.

De tranſactione facta poſt iudicatum.

CVm maritus iniuriam vxoris perſequens aduerſus Titium egiſſet, ac iam fortè victum ſe præſenſiſſet: reo perſuaſerat, vt de tota cōtrouerſia in arbitros compromitteret. Compromiſſum de ea re factum fuerat cum diei & pœnæ, vt neceſſe erat, adiectione, itémque cum clauſula illa *ſiue latum eſſet areſtum ſiue non.* Promiſeratque maritus curaturum ſe, vt vxor, cuius præcipue intererat, ratum id compromiſſum haberet, neque tamen præſtiterat. Elapſo iam compromiſſi tempore arbitri ſententiam dixerant. Poſtmodum reus per procuratorem admonitus latum pro ſe areſtum cum expenſarum adiudicatione, ſententiæ arbitrorum ſtare noluerat, vtque ſibi liceret iudicatum exequi apud Senatum poſtulabat. Placuit iuſtam eſſe petitionem, non ob id ſolum, quod compromiſſi tempora ante dictam per arbitros ſententiam effluxiſſent,[1] neque dum mulier mariti factum ratum habuiſſet,[2] ſed illa potiſſimum ratione, quod iam ipſo compromiſſi tempore iudicatum eſſet, vt proinde nihil ſupereſſe poſſet, de quo tranſigeretur.[3] Nec ad rem pertinuit, quod ignorarent compromiſſores, an aut quid iudicatum eſſet. Non enim eo minus certum ius erat, quod quale illud eſſet nondum didiciſſent,[4] Itaque viſum eſt, reiici debere clauſulam illam, *ſiue areſtum latum eſſet ſiue non*, vt potè quæ ſupremorum iudicum, à quibus nec liceret appellare, auctoritatem infringeret.[5] Nam ſi de inferioris iudicis ſententia tractaretur, à qua prouocatio licita eſſet, valeret proculdubio clauſula, per quam ſcilicet non tam iudicati auctoritas labefactata, quá appellationis remedio in omnem caſum renunciatum videretur.[6] Plane ſi ponas de hoc ipſo dubitari, an aut quid à Senatu iudicatum ſit, vt facilè ſciri id nequeat, non eo minus licitè ritéque facta trāſactio videbitur, quod ex poſtfacto appareat iam tum fuiſſe iudicatum, cum tranſigebatur.[7] *Ita Senatus* 14. Cal. Dec. 1588.

1 *L. quid tamen 21. §. ſi intra, D. de recept. qui arbitr.*
2 Quamuis ſecuta etiam ratihabitione, non aliud tamen iuris conſtitui oporteret propter eam rationem, quæ ſequitur. Sed erat res expeditior nulla dum ſecuta ratihabitione, *ex reg. l. quia non debeat 10. D. de in rem vers. l. 1. C. de tranſact.*
3 *L. eleganter 23. §. ſi poſt rem iudicatam, D. de cond. indeb. ſi cauſa cognita 32. C de tranſact.*
4 *L. cum ad præſens 37. cum duab. ſeqq. D. de reb. credit.*
5 *d. §. ſi poſt rem iudicatam, verſ. tunc enim reſcriptis.*
6 *d. §. ſi poſt, verſ. quid ergo & l. poſt rē 7. l. poſt rem 11. D. de trāſact.*
7 *Supra dd. legibus.*

DEFINITIO V.

De tranſactione facta poſt areſtum, contra quod porrecta ſit aut porrigi poſſit ciuilis ſupplicatio.

SI aduerſus Senatuſconſultum Principi ſupplicationem condemnatus porrexit, licet pendente noua cognitione vires ſuas Senatuſconſultum retineat, perinde tamen ac ſi nondum res iudicata eſſet de lite tranſigi poteſt, & conſequenter ab eo iure quod victori per Senatuſconſultū fuerat quæſitum diſcedi.[1] Nam & cauſa ex integro acta permittēte Principe fieri poſſet eiuſdem Principis auctoritate, vt prius iudicatum ſubuerteretur.[2] Non idem tamen erit, ſi de eo, quod à Senatu conſtitutū eſt, velint litigatores ante porrectam ſupplicationem tranſigere, eo ſolo prætextu, quod non tantæ auctoritatis ſit Senatuſconſultum, quin aduerſus illud porrigi ſupplicatio poſſit, & eo remedio Senatuſconſultum euerti: Cum nec aliter permiſſa ſit ſupplicatio, quam ſi pœna ob eam cauſam ſtatuta pendatur,[4] quam proinde ſolutam & prorogatam eſſe neceſſe eſt, adeóque porrectam ſupplicationem admiſſámque, prius quam minor Senatuſconſulti auctoritas habeatur, quam ſi nulla ſubuerti ratione poſſet. In eóque ſanè conueniens eſt maioris poteſtatis eſſe, quod à Senatu pronunciatum eſt,[5] quam quod ab inferiore iudice, à quo ſufficit appellari poſſe, vt etiam poſt rem iudicatam tranſigere liceat, quamuis nondū fuerit appellatum.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Franciſci & Antonij Dubois de S. Triuier. Id. Decembr. 1589.

1 *Auth. quæ ſupplicatio, Cod de precib. Imper. offer.* Guid. Pap. q. 50. 97. & 420.
2 *L. eleganter 23. §. ſi poſt rem iudicatam, verſic. tunc enim reſcriptis de condict. indeb.*
3 Sufficit autem litis materiam ſubeſſe, vt tranſigi poſſit etiam poſt iudicatum *l. & poſt rem 7. l. & poſt rem 11. D. de tranſact.* Nam & metus litis ſufficit ad tranſactionem. *l. 2. C. eod.*
4 *d. Auth. quæ ſupplicatio.*
5 *Arg. l. vnic. §. his cunabulis, verſ. credidit enim de offic. præf. prætor.*
6 *d. l. & poſt rem 7. in princ. D. de tranſact.*

DEFINITIO VI.

De tranſactione, quæ deciſionem generalem continet, ſuper petitione generali vel ſpeciali.

QVoties in tranſactionis præfatione ſpecialis petitio proponitur, deciſio autē ſequitur generalis, nō de aliis tranſactum videri debet, quam quæ ſpecialiter deducta fuerant in petitionem,[1] ne tranſactio alioqui facilè trahatur ad incogitata,[2] Sed ſi petitio generalis fuerit, vt appareat id egiſſe contrahentes, ne quid indeciſum relinqueretur, ſecuta generaliſ deciſio generalem recipiet interpretationem, ne qua litis materia inter eos ſuperſit, qui non à lite tantū, ſed ab omni etiam litis metu diſcedere voluerunt.[3] *Ita Senatus* ſæpius

ſæpius,& maximè in cauſa diſcuſſionis bonorum D.Barbaræ d'Amboiſe 4.Id.April.1593.

1 *L.ſub prætextu ſpecierum 29. vbi gloſſ. Cod. de tranſaction. l. ſi de certa 31. eod.* Vide *Defin. 12. inf. & l. vlt. §. auuerſ. item quæſit. de condict. indeb.*

2 *L. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus. 9. § 1. D. eod. l. 3. C. eod.*

3 Gloſſ. *in d. l. ſub prætextu 29* vbi omnino vide.

DEFINITIO VII.

Tranſigi alieno nomine poſſe citra ſpeciale mandatum,

NEc tranſigere nec compromittere de alieno iure quis poteſt, ſi non ſpeciale mandatum habeat,[1] quia in generali mandato non ſolent ea contineri, quæ ſpeciali indigent conceſſione,[2] niſi proponas mandato generali adnexum ius liberæ adminiſtationis,[3] *Ita Senatus* 7.Id.Iun.1591.

1 *L. mandato generali 60. D. de procur.* & ibi gl. & Bart.

2 *Arg. l. obligatione generali 6. D. de pignor. l. filius familias 7. in princ. D. de donat.*

3 *L. procurator cui generaliter ſeqq. D. de 58 & procurat. l. ſi procurator 10. Cod. eod l. creditor 60. §. Lucius Titius, D. mandat.* Bart. *l. in d. l. mãdato.* Vide quæ ſcripſi *ad tit Etiam per procur. cauſ. in integr. reſt. inf.*

4 Non tamen donare ſimiliter poteſt, qui ius habet liberæ adminiſtrationis, niſi ex magna & iuſta cauſa, quoniam alioqui donare eſt perdere, *d. l. filiusfamilias 7. in princ. & §. 1. de donat.*

DEFINITIO VIII.

De tranſactione facta ſuper nobilitate & immunitate.

EIus qui ex nobilitatis priuilegio à plebeiis oneribus immunis cum vniuerſitate tranſegerat, eoque nomine annuum quid promiſerat, filius idémque hæres factum approbare non tenetur,[1] ſi ab auis nec à patre ſolo nobilitatem trahat. Nam ſicuti non ei noceret, quod pater ſordidis artibus aut qua alia ratione nobilitatem amiſiſſet,[2] ita neque tranſactio à patre facta perpetuæ annui præſtationi obligare eum poteſt[3], quamuis ſi certum quid præſtitiſſet pater, quod vnica ſolutione totám obligationem peremiſſet, nec patri nec filio repetitio concederetur. Neque enim ſine causa & indebitè ſolutum videri poſſet, quod ex tranſactione debitum & ſolutum fuiſſet.[4] Præſertim, cum videri poſſit id factum intuitu pietatis,[5] ne ex ipſius immunitate vniuerſitas, quæ ex viduis, pupillis, & inopibus maxima ex parte conſtabat læderetur, & ſupra modum oneraretur.[6] Differentiæ autem ratio euidens eſt, quia onus annuæ præſtationis perpetuum eſt & perpetuo grauat, filiique intereſt, ne ſingulis annis ius immunitatis, quod ab auorum nobilitate partum habeat, redimere cogatur ob factum patris. 7 Plane ſi factũ patris filius pẽdente lite & incerto adhuc immunitatis iure adprobauerit, difficilius eſt, vt poſt latam de immunitate ſententiam audiri debeat, ſi aduerſus probatam tranſactionem poſtulet in integrum reſtitutionem.[8] *Sic tractatum eſt* in ea cauſa de qua Defin.12.& ſeqq. infr. de dignit & nobilit.

1 Quoniam in cauſa ſtatus poteſt filius venire contra factum patris, *l. ſi cum pater,* vbi gloſſ. *in verb. exhibebit. C. ſi aduerſ. rem indicat.* & *tit. in l. vlt. C. qui & aduerſ. quos in integr. reſt. poſſ.*

2 Quia quod non habet filius à patre, pater filio adimere non poteſt, *l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senator. l. 3. D. de interdict. & relegat.*

3 Nimirum cum ea præſtatio ex ſtatus cauſa proficiſcitur, *arg. l. tranſactione matris, 26. C. de tranſaction.* Poteſt tamen etiam ſuper ſtatu tranſigi, ſicut & ſuper quacunque alia re dubia, *l. fratris tui 10. Cod. de tranſact. l. vlt. eod.*

4 *L. in ſumma 65. § 1. D. de cond. indeb.*

5 Textus eſt elegans *in l. cum is, §. mulier. D. eod.*

6 *L. 3. §. præſes prouinciæ, D. de muner. & honor.*

7 *Arg. l. pecuniæ 8. in fin. D. de alim legat.* iunct. *dict. l. 3. de interdict. releg.*

8 Nunquam enim auditur quis id poſtulans, cuius contrarium in contrariũ euentú non fuit poſtulaturus, *l. pen. C. de ſolut. l. 1. C. de pact. l. de fideicommiſſo 11. C. de tranſact.* facit *l. nec inſtãtia 23. eod.* Et qui ſemel voluit, poſtea non poteſt pœnitere, *l. in diem 9. §. 1. Cod. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO IX.

Onus ſuper certa re impoſitum non debet, qui re caret, ſi colluſio nulla interceſſit. Caſus in quo ſententia inter alios lata etiam aliis nocet.

PEr tranſactionem annuum quid præſtare obligatus expendũ ex certi fundi aut iuris fructibus, ſi eo fundo aut iure poſtea priuetur per ſententiam, licet inaudito eo reddita, cui annuum debetur, à priſtina obligatione liberatus intelligitur,[1] dum ne per colluſionem aut negligentiam, id eſt, per contumaciam ea ſententia lata ſit.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.6.inf.quib.res iudic.non nocet.

1 *Arg. l. ſi debitor 39. §. veriſimile, D. de contr. empt.*

2 Nemini enim ſua colluſio & neglegẽtia prodeſſe debet, *l. ſi fundo tradito 53 §. 1. l. ſi ideo 55. D. de euict.* & dolus condemnati facit, vt pro poſſeſſore habeatur, quia dolus pro poſſeſſione eſt.

DEFINITIO X.

De inſinuandis poſt triginta dies tranſactionibus, ne ob quantamcunque læſionem reſcindi poſſint.

SEnatuſconſulto quod factum eſt ad edictum Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti, de inſinuandis tranſactionibus, vt prætextu læſionis quantumcunque enormis, ſi neque vis, neque dolus ex propoſito interuenerit, reſcindi non poſſint, triginta dies præſcripti ſunt, non intra quos eam inſinuationem fieri neceſſe ſit, ſed quos elapſos eſſe oporteat priuſquam inſinuari tranſactio poſſit. An vt interim ſit pœnitentiæ locus? Minime vero, ſi alia cauſa nulla ſit propter quam recedi debeat à tranſactione:[1] Sed vt ſaluum ſit ius petendæ in integrum reſtitutionis aduerſus tranſactionem ex cauſa læſionis immodicæ, inſpecto tamen dubio litis euentu æſtimandæ:[2] poſtquàm eo iure vtimur ex receptiore interpretum ſentẽtia aduerſus veram iuris rationem.[3] Quid ergo ſi tranſigentes conſentiant, vt ipſo tranſactionis die, vel biduo aut triduo ſequenti fiat inſinuatio? Non poterit ea conuentio iuri publico derogare, quo minus tempore labi expectandum ſit, adeo vt ſi trigeſimo ante die tranſactio celebrata ſit, ſed ea tamen lege adiecta, vt in ampliorem formam extendatur eáque extenſio poſt diem trigeſimum fiat, poſterior contractus, licet id ipſum in effectu, quod prior contineat, non ſtatim inſinuari queat, ſed alij trigenta dies exinde expectandi ſint, quamuis prius inſtrumẽtum inter ea inſinuari nihil prohibeat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa Philiberti Mondoz & Dom. & de Meſpieu, Idib.Nouemb.1593.

1 In eóque differt inſinuatio tranſactionum ab inſinuatione donatiónum, quæ non valent, niſi à die inſinuationis. Itaque etiam hodiè cum habet *l. quamuis 39. C. hoc tit. l. cauſas. 16. eod.*

2 Quæ Bartoli ſententia fuit *ad l. 2. C. de reſcind. vend. l. ſi quis eſt aliter 36. de Verb. oblig. contra l. 16. C. hoc tit. l. vlt. Cod de plur. petit. l. 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 Neque enim iuris ratio patitur, vt ex incerto euentu certa læſio colligatur, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommiſſo. 11. C. hoc tit.* Vnde illud eſt, quod noſtri dicunt, valorem præbendæ non augeri ex diſtributionibus quotidianis, cum ſint caſuales & incertæ, Boer. *qu. 19. nu. 3. & 4.* poſt Oldrad *conſ. 118.* & alios ibi citatos. Vide quæ ſcripſi in Chiliad. de error. pragm. Decad. 8. error. vlt.

DEFINITIO XI.

Tranſactionem factam de iure immunitatis, non niſi audito procuratore generali, homologari non oportere.

TRanſactio facta inter nobilem & vniuerſitatem de iure immunitatis, etiam ſi aliquid eo nomine datum ſit vniuerſitati, non debet à Senatu confirmari, &, vt loquuntur, homologari inaudito procuratore generali,[1] ne priuatorum pactionibus iuri publico tribúſque fiſcalibus præiudicium generetur.[2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa D.de Sonnax 6.Id.Iun.1594.

1 *Arg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 3. §. antepen. l. ſi fiſcus 7. Cod. de iur. fiſc.*

2 *L. ius publicum 38. l. inter debitorem 42. de pact.*

DEFINITIO XII.

De generali clauſula in tranſactionibus apponi ſolita, quando generalem inducat deciſionem.

CVm de certa re tranſactio facta eſt, conſtat quidem generalis clauſulæ, quæ ſubiici ſolet, eam faciendam eſſe interpretationem, vt aliis quæſtionibus de quibus nec actum, nec cogitatum fuit, nullum præiudicium factum intelligatur.[1] Nam nec Aquiliana ſtipulatio, quãtumuis generaliſſima, extenditur ad in cogitata. Liberalitatem enim captioſam interpretatio prudentum fregit.[2] Sed tamen, ſi tam aperta & enixa ſint generalis clauſulæ verba, vt dubitari non poſſit, quin de quæſtionibus omnibus fuerit cogitatum, idque inter contrahentes actum, ne qua litis materia inter eos ſupereſſet, cauſa nulla eſt cur generalis tranſactionis poteſtas ad rem certam, de qua nominatim tractatum ſit, quæque tranſactioni cauſam dederit, coanguſtetur.[3] *Ita tractatum eſt* pro D. du Prade Aduocatu contra N. Antonium de Riddes Dominum de Bleys 18. Cal. Maij 1595.

1 *L. ſi de certa 31. C. de tranſact.*

2 *L. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. 1. D. eod.* licet Aquiliana ſtipulatio perimat non ſolùm obligationes omnes, ſed etiam ipſas in rem actiones, *l. vt reſponſum 15. C. eod.*

3 Diximus ſupr Defin. 6. ex notatis per gloſſ. & alios *in l. ſub prætextu ſpecierum 29. C. eod.*] Idque eſt quod Veteres quidam dicebant. Caueant ſibi contrahentes a ſtipulatione Aquiliana.]

DEFINITIO XIII.

De differentia tranſactionis & ſententiæ, cum dolus ex alterutra parte interuenit, probatus ex inſtrumentis poſtea repertis.

SVb prætextu quidem inſtrumentorum poſtea repertorum tranſactio reſcindi non poteſt,[1] ſicuti nec ſententia.[2] Sed ſi ex iis inſtrumentis præteritus dolus probetur ſufficiet ea res ad reſcindendam tranſactionem.[3] Non item ad reſciſſionem ſententiæ,[4] quoniam ſententia non ex litigatorum conſenſu,[5] ſed ex iudicis rerúmque; iudicatarum auctoritate vires accipit.[6] Tranſactio vero ex voluntate contrahentium,[7] quibus dolum ſuum quandocunque probatum prodeſſe nunquam oportet.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 11. infr. de pact. conuent. tam ſup. dot.

1 *l. ſub prætextu inſtrumenti 19. C. de tranſact.* iunct. *l. non minorem 20. eod.*

2 *l. ſub ſpecie 4. C. de re iudic. l. cum de hoc 27. D. de except. rei iudic.* facit *tit. C. ſentent. reſcindi non poſſ.*

3 *d. l. ſub prætextu, l. interpoſitas 13. eod.* Intellige, niſi de dolo etiam tranſactum ſit. *l. 4. eod.*

4 *l. falſam 2. Cod ſi ex falſ. inſtr.* Eſt enim hoc caſu neceſſaria in integrum reſtitutio aduerſus ſententiam *l. Diuus 33. D. de re iudic.* At contra tranſactionem ſufficit exceptio doli, *d. l. ſub prætextu* [Scilicet cùm tranſactio facta eſt per ſtipulationem. Alioqui cùm ſit nouum pactum non poteſt parere actionem, licet vulgo noſtri contra ſentiant, Fachin lib. 2. Contr. c. 10.]

5 Iudicium enim redditur in inuitum *leg. inter 83. §. 1. de verbor. obligat.*

6 *l. ſeruo inuito 65. §. cum præter, D. ad SC. Trebell.*

7 *d. l. inter §. 1.*

8 *dicta leg. ſub prætextu, leg. tranſactione 30. leg. ne ex dolo 12. D. de dolo.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommiſſarius repertus in poſſeſſione ſine vitio eſt legitimus contradictor, niſi habeat cauſam ab actore aut niſi ſit heres illius, ex cuius perſona & facto conuenitur, ſiue ſit heredes purus, ſiue cum beneficio inuentarij.

FIdeicommiſſarius repertus in poſſeſſione ſine vitio legitimus eſt contradictor,[1] niſi habeat poſſeſſionis ſuæ cauſam ab actore, ſiue mediatam ſiue immediatam. Nemo enim debet ob id, quod poſſidet, vincere eum à quo poſſidet.[2] Sed finge, tranſactionem ita factam eſſe inter Titium & Sempronium, vt Titius retinuerit rem, quæ iam à ſe poſſidebatur,[3] promiſſa tamen certa quantitate,[4] & lege adiecta, vt ſi ad certam diem pecunia non ſolueretur, ea ipſa res in ſolutum daretur, quæ tamen ſubiecta erat fideicommiſſo in tuum commodum. An ſi conueniaris ex tranſactione,[5] poteris excipere de fideicommiſſo; Dubitationem facit, quia ſi tranſactum non eſſet, forſitan Sempronius eam rem euiciſſet,[6] nec tu hodie haberes. Sed hoc dici non poteſt, quia ſi lis dubia fuit, qualem fuiſſe neceſſe eſt, vt de ea tranſigi potuerit,[7] non poteſt affirmari Sempronium fuiſſe certo euicturum. Ideóque ſatis eſt ei, qui ex tranſactione agit, ſi ſalua ipſi ſint illa ipſa iura, quæ haberet, ſi tranſactum non fuiſſet. Nam vt tranſactio inter alios facta noceat fideicommiſſario fieri non poteſt,[8] nec ſit heres tranſigentis.[9] Fideicommiſſum enim ſibi debitum ſemper deducere poteſt velut æs alienum.[10] Multo minus nocebit, ſi heres non ſit niſi cum beneficio legis & inuentarij.[11] Aliud ſanè eſſet, ſi quis vellet dicere, rem ſibi ex fideicõmiſſo debitã eſſe, cuius poſſeſſionẽ per tranſactionẽ acquiſiuiſſet is, ex cuius perſona cõueniretur. Tunc enim tranſactioni ſatisfacere omnino deberet.[12] *Atque ita quidam tractabant.* Senatus tamen contra fideicommiſſariũ pro tranſactione pronunciauit, etiam in primo caſu,[13] tametſi fideicommiſſarius non niſi cũ beneficio legis & inuẽtarij hæreditatem tranſigẽtis adiiſſe proponeretur.[14]

1 *L. filiam fratribus 75. vbi* Bart *D. ad SC. Trebell.* [Vide Bart. Bald. Dec. & alios *ad l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.* Ant. Gabriel *lib. comm. opin. concluſ. 5. de fideic per tot.*]

2 *l. 1. §. vlt. D. vti poſſidet.*

3 *Vt in l. ſi pro fundo 33. C. hoc. tit.*

4 Nec enim trãſactio fit niſi aliquo dato vel promiſſo vel retento *l. tranſactio 38. eod. tit.*

5 Ex perſona ſcilicet Titij, qui tranſegit, alioqui non poſſes vtique cõueniri ex tranſactione inter alios facta, *tot. tit. C. res inter alios act. aliis non nocer.*

6 Semper enim habenda eſt ratio dubij euentus, præſertim in trãſactionibus *l. de fideicõmiſſo 32. C. hoc tit. l. 1. C. de pact. l. pen. C. de ſolut. l. ſi pater puellæ 12. C. de inoffic. teſt.* nec nouum eſt vt inſpici oporteat id quod potuit contingere, potius quam quod contigit, vt ex ſupradictis legibus apparet.

7 *l. 1. D. hoc tit. l. 2. C. eod. l. in ſumma 65. §. 1. D. de cond. indeb.*

8 *l. 3. D. hoc titul.*

9 Hic vero caſus eſt de quo magis dubitari poteſt, quia heres cogitur præſtare factum defuncti, ex eoque conueniri poteſt, quomodo in propoſita ſpecie tandem pronunciatum fuit à Senatu noſtro, vt ſequitur in Definitio. Vide tamen Oſach. Cacher. deciſ. Pedem. vlt.

10 *l. in impenenda 6. l. irritum 8. C. ad l. Falcid. l. cum pater 77. §. Titio fratri antepen. de legat. 2.*

11 Cum beneficium legis & inuentarij impediat, ne iura, quæ habet heres, confundantur cum patrimonio defuncti, *l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

12 Nec enim poſſet pro parte tranſactionem probare & pro parte improbare, *leg. nam abſurdum 8. D. de bon. libert. l. ſi ita 39. §. 1. de oper. libert. l. cum quæritur 16. D. de admin. tut.*

13 Quia non poteſt heres recuſare, quo minus factum defuncti præſtet, ex cuius perſona lucrum ſentit, & cuius perſonam ſic repræſentat, vt eadem perſona eſſe videatur, Nouell. 48. *de iureiur. à morit. præſtit. l. ex qua perſona 149. de reg. iur. l. cum à matre 14. Cod. de rei vind. l. venditrici 3. C. de reb. alien. non alienan. l. vindicantẽ 17. D. de euict.*

14 Nam & heres cũ beneficio legis & inuẽtarij perinde heres verè eſt acſi inuentarium ne feciſſet, niſi quod nõ tenetur ſupra vires hereditatis, nec iurium ſuorum iacturam & confuſſionem pati cogitur ſupra, quam ex hereditate conferre poſſit. Nam quin iura ipſius confundantur ad concurrentẽ vſque hereditatis quantitatẽ dubitari nõ oportet. Atque ita eſſe accipiendũ, quod ſcriptũ eſt in *d. § in computatione.*

DEFINI

DEFINITIO XV.

An videatur tranſactum de fideicommiſſo per iuratam renunciationem à ſorore nubente factam fratri.

QVæ patris teſtamento per fideicommiſſum ſubſtituta erat fratris eiúſque liberis, ſi aut ipſe aut ipſius liberi ſine liberis morerentur, cum defuncto patre ruri & ruſtico nuberet, dotémque à fratre acciperet, renunciauerat, interpoſito, vt fieri adſolet, iureiurando, ſucceſſionibus omnibus, ſubſtitutionibus Falcidiæ, Trebellianicæ, legitimæ, ſupplemẽto legitimæ, ac cæteris iuribus tam cõpetentibus, quã in futurũ cõpetituris, ſiue cogitatis, ſiue non cogitatis, in bonis ſuis paternis, maternis, fraternis & ſororinis, reſeruata tamẽ vt notarij loquuntur, legali eſcheuta, ſi quando aut ex iuris ſcripti ratione, aut ex conſuetudine deferretur: deque ea re mutuæ ſtipulationes inter fratrem & ſororem interpoſitæ probantur. Cum poſtea defunctus eſſet frater filio ſuperſtite, qui poſtmodum ſine liberis & facto teſtamento vxoréque inſtituta, & legatis multis relictis deceſſerat, Amita petebat ex teſtamento patris & fideicõmiſſi iure bona omnia, quæ fratris filius à patre de bonis aui accepta in hereditate ſua reliquiſſet, ex eaque cauſa tam heredem grauati vxorem, quam bonorum poſſeſſores competentibus actionibus conueniebat. Illi, quia fideicommiſſi conditionem extitiſſe conſtabat, ſolo renunciationis inſtrumento nitebantur, quaſi per quod fideicommiſſi remiſſionem factam eſſe dubitari non oporteret,[1] præſertim, quod alia ſubſtitutio nulla proponeretur, quæ alioqui renunciatione tam generali remiſſa dici poſſet,[2] quodque contrahentium voluntas manifeſta eſſet, ne quid omnino exceptum videretur, qui etiam ad incogitata renunciationem porrigi expreſſim voluiſſent.[3] Nec mouere videbatur, quod de teſtamento [illegible] quo fideicommiſſum petebatur, nihil expreſſim & ſpecifice cautum fuiſſet,[4] Tantum aberat, vt eius teſtamenti verba inſpecta cognitáque proponerentur, quod interpretes noſtri ad conuentionum omnium, quæ de controuerſiis teſtamentariis fiunt, validitatem prorſus neceſſarium eſſe arbitrantur.[5] Nam præter id, quod non erat probabile, ignoratum patris teſtamentum à filia,[6] quæ alioqui non dotem pecuniariam accipere, nec de legitima, vel legitimæ ſupplemento paciſci, ſed portionem hereditariam vrgere ac familiæ erciſcundæ iudicio in eam rem experiri debuiſſet.[7] Illud etiam accedebat, quod iuſiurandum in renunciatione interuenerat cuius eam vim eſſe plerique putant,[8] vt inſpiciendi teſtamẽti neceſſitatem remittere, & ſolemnitatem ſupplere poſſit, quomodo & alias pleráſque ſupplere ſolet.[9] Item, quod ſoror legalem duntaxat eſcheutam, ſibi excipiendo, tanto apertius abdicaſſe videbatur ius omne fideicommiſſi, quod alioqui ex cuiuſuis teſtamento prætendere potuiſſet.[10] Viſum tamen eſt, renunciationẽ quantumuis generalem à muliere ruſtica factam,[11] quæ ne quidem patris teſtamentum, de quo nullum in toto contractu verbum, nedum ſubſtitutionẽ in eo pro ſe factam ſciuiſſe probabatur, ad ea iura, quorum perſecutionem ſibi competere aliquando poſſe ignorabat,[12] non niſi per captioſam interpretationem extendi poſſe.[13] Quando nec ſi teſtamentum patris ſciuiſſet, ei tamen nocere ſcientia potuiſſet; ſi non expreſſa quoque & ſpecifica eius teſtamenti mentio facta reperiretur, vt ex Doctoribus noſtris ij volunt, qui Bartoli ſententiam vt veriorem, licet mihi non parum ſuſpectam, amplectuntur.[14] Maximè, cum tot verborum multiplicationem[15] ex imperitia notarij magis, quam ex contrahentium voluntate adiunctam eſſe conſtaret ex eo, quod Falcidiæ quoque & Trebellianicæ detractionem ſoror remiſerat, quod tamen apparebat inſulſe prorſus & inepte factum ab ea, quæ cum heres non eſſet, ſicut neque legatis, neque fideicommiſſo hereditatis grauari,[16] ita neque Falcidiæ aut Trebellianicæ detrahendæ ius habere vnquam potuerat.[17] Sed illud magis mouebat, quod renunciationem illam ſoror diſertis verbis reſtrinxerat ad bona ſua paterna, materna, fraterna, & ſororina. In quorum numero non erant ea, de quibus quærebatur, quæ quanquam origine paterna, & perpetuo fideicommiſſo affecta, nepoti tamen ſemel acquiſita, deſierant paterna eſſe,[18] & mutatione perſonæ nomen quoque & conditionem haud dubie mutauerant.[19] Cur ergo renunciationem alioqui odioſam[20] extenderemus ad alia bona, quam de quibus nominatim cautum fuiſſet?[21] Præſertim fauore extranei heredis & in odium amitæ, quæ nec paternis etiam bonis ſimpliciter & abſolutè renunciauerat, ſed legalem eſcheutam, vt diximus, ſibi exceperat?[22] Alioquin paulatim illud etiam, quod abſurdius eſſet induceremus, vt id quoque fideicommiſſum, quod hic idem fratris filius teſtamento ſuo multis poſt renunciationem annis conditio fecerat, ſubſtituta poſt vxoris mortem ſorore, remiſiſſe credenda eſſet: de quo ne per ſomnium quidem fuerat cogitatum.[23] Neque vero probabile videbatur, fratrem, qui à ſorore ſtipulatus fuerat, tam male affectum erga eam fuiſſe, vt extraneos ſuos, ſuorúmve heredes, etiam in fideicommiſſo paternorum bonorum ei prælatos cuperet:[24] Sed id potius egiſſe, vt ſibi poſteriſque ſuis conſuleret, ac liberiorem haberet bonorum ſuorum omnium adminiſtrationem. Neque rurſus fratris filium in ea fuiſſe voluntate, vt commodum ſubſtitutionis, quam auus fecerat, ademptum amitæ vellet, qui eam ipſam in omnibus bonis ſuis etiam quæ ab auo non acceperat, ſubſtitutam voluiſſet,[25] vt in ſolatium extinctæ totius familiæ hoc ſaltem haberet illa ex paternis bonis, quod ei pater ſuo teſtamento poſt cæteros omnes liberos reliquiſſet.[26] Nam & ipſa legalis eſcheutæ reſeruatione conſtabat, caſum hunc extinctionis totius familiæ vtriſque contrahentibus abominalem fuiſſe, nec proinde ad eum facile porrigi conuentionem debuiſſe.[27] Quanquam ſi aliud niſi obſtaret, nullus certè legali eſcheutæ locus relinqueretur, facto per vltimum ex familia decedentem teſtamento. Legalis enim eſcheuta nihil niſi legitima & inteſtati ſucceſſio eſt, cui locus ſit poſt extinctos tantum omnes illos, cum quibus alioqui filia admitteretur.[28] *Sine die.*

1 Vt in ſpecie *l. qui Romæ* 122. *§. duo fratres, D. de verb. obligat.* Guid. Pap. *in terminis, quaſt.* 232.

2 Verba enim generalia, quæ in vno tantum verificari poſſunt, pro generalibus non habentur.

3 Quamuis enim conuentiones non ſint porrigendæ ad incogitata, *l. 4. & l. qui cum tutoribus* 9. *§ 1. & fi. D. de tranſact.* Si tamen cogitatum & actum ſit, de incogitatis quoque iuribus remittendis aliud eſt, vt in iiſdem locis tractant DD.

4 Imo nec in genere. quia neque de teſtamento vllo, neque de fideicommiſſo quidquam in eo inſtrumento legebatur.

5 *Ex l. de his* 6. vbi Bart. & alij, *D. hoc tit. l.* 1. *D. teſtam. quemadm. aper.*

6 Quæ in eo teſtamento fuerat inſtituta heres in certa pecuniæ quantitate, ideóque teſtamenti exemplum habere præſumebatur, *l. 2. D. de eden:*

7 Nec enim legitima aut legitimæ ſupplementum poteſt deberi, niſi facto teſtamento, cum alioqui heres ex parte non poſſet omiſſa portione petere legitimam, *leg. 4.* vbi Bartol. Alexand. & alij, *D. ad Trebell.*

8 Cranet. *conſil.*

9 DD. communiter ad *Auth. ſacramenta puber. C. ſi aduerſ. vend.* Bart. *in leg. ſi quis pro eo, de fideiuſſor. l. cum pater* 77. *§. filius matrem, D. de leg.* 2.

10 Cum exceptio in vno caſu firmet regulam & diſpoſitionem in cæteris, *l. quæſitum* 12 *§. idem reſpondit. l. domo inſtructa* 43. *D. de inſtruct. vel inſtrument. leg.*

11 Duplex enim ratio eſt ſubueniendi permitiorem interpretationem mulieri ruſticæ, & propter ſexum & propter ruſticitatem, *l. 1. §. fin. D. de edend. l. 2. §. 2. D. ad Velleian.* cum & mulieribus & ruſticis iura ignorare permittatur, *l. regula in princ.* 9. *D. de iur. & fact. ignor. l. vlt. Cod. de teſtam.*

12 *d. l. 4 & 5. l. 9. §. 1. & vlt. D. hoc tit. l. mater decedens* 19. *D. de inoff. teſtam.* Grammat. *deciſ.* 57. *n.* 8. poſt Bart. *in l. vlt. §. idem quæſiuit. D. de lib. leg.*

13 Quam prudentum interpretatio debet frangere, *l. cum Aquiliana* 5. *D. hoc tit.*

14 Bart. *ad l. qui Romæ*, 122. *§. duo fratres, quaſt.* 5. Iaſ. ibid. *n.* 62. quẽ ſequitur Rãchinus ad Guid. Pap. *quaſt.* 30. quæ enim generaliter fiunt,

niſi ſpecialiter notentur, videntur neglecta *l. item apud Labeonem* 13. *§. hoc edictum* 26. *D. de iniur*, iunct. *d. l. de his*. Vide tamen quæ contra ſcripſi in Rational. *ad d. l. de his*.

15 *l. pediculis* 32. *l. Labeo, D. de aur. & arg. leg.*

16 *§. 1. Inſtitut. de leg. & de ſing. rebus per fideicommiſſ. relict. in princ. leg. illud.*

13 *in fin. D. de iur. codicill. l. mulier* 22. *§. fin. D. ad Trebell.*

17 Quippe quarum detractio non alij competit quam heredi. *l. 1. D. ad l. Falcid. d. l. 4. ad Trebell.*

18 *DD. ad l. 1. §. veteres*, vbi Iaſ. *n. 23. D. de acqu. poſſeſſ.*

19 *L. per curatorem* 90. *§. 1. D. de acq. hered. leg. vltim. Cod. de inofficioſ. teſtam.*

20 Omnes enim renunciationes cenſentur odioſæ non tantū quæ ſunt prohibitæ à iure, de quibus Guid. Pap. *q.* 231. ſed etiam cæteræ, quia ſpeciem habent donationis, cuius præſumptio nunquā fauorabilis eſt, *l. cum de indebito* 23. *ff. de prob.* præſertim in muliere & ruſtica, vt in *§ ſin autem, dict. leg.* maximè ſi nihil eo nomine datum vel promiſſum eſſet, *l. tranſactio* 38. *C. hoc tit.* Grammat. *deciſ.* 101. *num.* 12.

21 Bart. *in l. 2. § illud, D. de hered. vel act. vend.* maxime cum fideicommiſſi conditio nondum extitiſſet, *l. ſi ita ſit ſcriptum* 45. *§. ſi ſub conditione, D. de leg.* 2. odioſa enim ſunt reſtringenda, non adiuuanda interpretatione, *l. cum quidam* 19. *de lib. & poſt. l. hoc modo* 64 *in fin. D. de condit. & demonſtr.* Guid. Pap. *d. quæſt.* 231.

22 Si enim aliquis caſus exceptus eſſet etiam ratione bonorum, quibus fuerat renunciatum, multo magis actum fuit, vt alia bona, de quibus nihil cautum erat renunciatione, non continerentur, *d. l. qui cum tutoribus* 9. *§. fin. D. hoc tit.* Grammat. *dict. deciſ.* 101. *n.* 10.

23 Omnes enim renunciationes, quantumuis generales & ad futurum quoque tempus porrectæ, ad ea reſtringendæ ſunt, quæ habent cauſam de præſenti iam ſubſiſtentem, Bart. & DD. communiter *ad d. §. duo fratres.* Matth. de Afflict. *deciſ.* 305 *num.* 4. & 5.

24 Quod eſſet contra patris voluntatem cui pium filium obſequi, vt debuit, & ita voluiſſe credibile eſt, *l. in teſtamento* 38. *D. de fideicommiſſ. libert. l. cum acutiſſimi* 3. *C. de fideicommiſſ.* nam & ſtipulatio ſuper teſtamento interpoſita, & in executionem teſtamenti eaſdem conditiones recipere debet, eandémque interpretationem, *l. 1. §. ſi quis ſub conditione, vt leg. nom. caueat.*

25 *Arg. l. vlt. C. de inſt. & ſubſtit.*

26 *l. Paula Callinico* 27. *§. Tempeius, D. de leg.* 3. iunct. *l. iure ſuccurſum* 6 *D. de iur. dot. l. dotem* 6. *in fin. D. de collat. bonor.*

27 *Arg. l. cum tale* 72. *in princ. D. de cond. & demonſtr. l. Iulianus* 26. *in fin. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

28 Guid. Pap. *quæſt.* 192.

TIT. V.

DE POSTVLANDO.

DEFINITIO I.

Primum Iudicem victori in cauſa appellationis patrocinium præſtare poſſe.

NIHIL prohibet, eum, qui inter litigatores in prima inſtantia iudicauit, patrocinium & aduocationem in cauſa appellationis ei præſtare, pro quo ſententiam tulerit. [1] Nam & ad ipſius iudicis exiſtimationem pertinet, vt ritè & rectè iudicaſſe dicatur, non per ſordes aut per gratiam, [2] iuriſve vel facti ignorantiam.[3] Qua de cauſa eo etiam iure vtimur, vt requirente appellante ad litem appellationis euocetur is ſimul cū eo, qui obtinuit, ad hoc vt, ſi ſua intereſſe putet defendat iudicatum. [4] Nec ad rem pertinet, quod confirmata per ſuperiorem iudicem ſententia futurum ſit, vt ad eum redeant litigatores,[5] atque ita euenire videatur, vt idem in eadem cauſa & iudex & patronus fuiſſe reperiatur.[6] Alia enim cauſa eſt principalis de qua ipſe cognouit, alia appellatoria,[7] in qua nec iudex ipſe iudex fuit, nec tam litigatori, pro quo iudicauerat,[8] quam ſibi ipſi patrocinium præſtitiſſe intelligendus eſt. Sed & aliquando eueniſſe ſcio, vt in publico Senatus auditorio, cum præſente eo, qui iudicauerat, tractaretur cauſa appellationis, nec peſpicere Senatus poſſet, qua ratione aut quo errore impulſus iudex eam ſententiam tuliſſet, facti ſui rationem is reddere iuberetur, atque ita litis appellatoriæ victoriam ei pararet, pro quo iudicauerat, qui alioquin per aduocati minus inſtructi imperitiā in eo erat, vt iamiam ſuccumbere deberet. *Ita Senatus* pro N. Portier Aduocato Neciensi contra procuratorem fiſcalem D. Ducis Gebennenſis 6. Id. Februar. 1591.

1 Alia enim cauſa & inſtantia eſt, vt paulò pòſt ait Definitio.

2 *l. eadem lege* 6. *§. vlt. D. ad leg. Iul. repet. l. 2. C. de pœn. iudic. qui mal. iudic. l. venales* 7. *C. quand. prouoc. non eſt neceſſ.*

3 *l. vlt. D de extraord. cognit. l. ſi per imprudentiā* 51. *D. de euict. leg. ſeruus* 65. *§. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

4 Nam quemadmodum appellare poſſunt omnes, quorum intereſt, *l. 1. D. de appel. recip.* ita & multo magis iudicatum defendere licet omnibus, qui ſua putant intereſſe.

5 *Ex c. vt debitus honor. Extr. de appell.*

6 Contra id quod ſcriptum eſt *in l. quiſquis. 6. C. hoc tit. in l. prætor* 17. *D. de iuriſdict. & in lex Cornelia* 5. *Circ. princ. C. de iniur.* Nam nec arbiter eſſe poteſt, *l. ſed ſi, 9. §. ſi quis de recept.*

7 *l. cum apud Sempronium.* 20. *D. iudic. ſolui.*

8 Atque ita officio ſuo iam functus fuerat ſiue bene ſiue male iudicando, *l. iudex poſteaquam* 55. *D. de re iudic.*

TIT. VI.

DE ERROR. ADVOCAT.

DEFINITIO I.

Quantum interſit, an Aduocatus errauit, in iure, an in facto: & an iudex, an Aduocatus.

SI quid per iuris errorem, & imperitiam, aut negligentiā Aduocatus dixerit, vel omiſerit, quod clientis ius & cauſā lædere poſſit, parū id curare bonus iudex debet, cui non ſolum licet, verum etiam ex officio neceſſe eſt ea omnia ſupplere, quæ Aduocatis partium deſunt, quoties ad ſupplenda ea ſufficere ratio iuris poteſt. [1] Sed ſi in facto Aduocatus errauerit, multum refert, an præſente cliente, aut, quod hac parte effectu ipſo idem eſt, vero clientis procuratore, cauſam perorauerit, an abſente. Si vtroque abſente, nihil ea res nocere clienti poteſt, quia nō ſicuti procurator poſt conteſtationem, [2] ita & aduocatus dominus litis vnquam fit. Sin alterutro præſente, ac per ſilentium ſaltem factum Aduocati approbante, perinde habendum eſt, acſi à cliente ipſo, vel eius procuratore factum eſſet.[3] Ideoque ad impugnandum, quod Aduocatus dixerit, aut fecerit, perinde neceſſaria erat clienti reſtitutio in integrum,[4] perindeque obnoxia refuſioni expenſarum, eluſæ interim & retardatæ litis.[5] Quanquam difficile eſt, vt ea reſtitutio clienti detur ſi liti, cum perorabatur, ipſe adfuerit, [6] niſi proponas, talem eius perſonam eſſe, vt vel ob ſexum, vel ob ruſticitatem, vel ob ætatem, vel ob quam aliam cauſam facilius reſtitutionem mereatur.[7] Erroris, quem iudex ipſe in pronunciando admiſerit, alia ratio eſt, nec enim corrigi ab eodem iudice vnquam poteſt, niſi incontinenti, & eo ipſo iudice adhuc ſedente pro tribunali,[8] Tolerabilius enim eſt, vt qui iā per errorem aliquid pronunciauit, ſubinde pronunciet eodem errore de cæteris, quæ ad iam ſtatutorum conſequentiam pertinet,[9] quam vt poſteaquam officio ſuo, ſiue bene, ſiue male ſemel functus eſt, iterum iudicet. [10] Ne hoc ipſo rerum iudicatarum authoritas labefactetur, [11] quam ſemper & vbique ſanctam ſeruari, non modo litigatorum intereſt, ſed etiam Reipubl. *Ita in Senatu* ſæpius.

1 *l. vnic C. vt quæ deſ. aduoc. part. iud ſuppl.*

2 *l. procuratoribus* 22. *& ſeq. C. de procurat.*

3 *l. 1. Cod. hoc tit.*

4 Per literas quas pragmatici noſtri vocant, *De deſauou.*

5 Sua enim cuique fruſtratio, non alij nocere debet, *vulg. l. hominem* 37. *D. mandat.*

6 Cùm nemini regulariter ſit permittendum, venire contra proprium factum, *l. factum*, 155. *l. quod quis ex culpa.* 203. *de reg. iur.*

7 Ex his enim cauſis datur facilius reſtitutio, *l. regula*, 9. *de iur. & fact. ignor l. ſi quis* 7. *§. doli mali, D. de iuriſdict.*

8 *l. iudex poſteaquam*, 55. vbi omnes notant, *D. de re iudic.* iuncta *l. Paulus.* 42 *& l. acta* 45. *eod* Ex quibus locis adde aliā exceptionē, niſi partes cō ſentiant, & ita tamen, vt eodē die acta corrigantur, *d. l. acta*

9 Exemplum eſt elegans *in l. ex diuerſ. 35. §. 1. D. de rei vindic.*
10 *d. l. iudex poſteaquam.*
11 *l. ſermo 65. §. praetor. D. ad SC. Treb. l. ſi fundus. 16. §. ſi pluris. D. de pignor.*
12 Vt aliquis ſit litium finis, qui alioquin nullus eſſet, *leg. 1 & 2. ſententias. Cod. de re iudic.*

TIT. VII.

VT QVÆ DES. ADVOCAT. part. iud. ſuppl.

DEFINITIO I.

Iudex ſupplere poteſt, ſed in iure, non in facto; ne quidem notorio, & de exceptionibus oppoſitis in allegationibus iuris.

ETſi iudex ſupplendo, quæ deſunt Aduocatis partium, calumniæ materiam facilè præbet, quaſi patrocinari ipſe pótius, quã iudicare videatur,[1] dubitare tamen nemo debet, quin ad eius officium pertineat, ſi quid per aduocati vel procuratoris,[2] aut inſcitiã aut incuriã omiſſum videat, quod malè alioquin affectã miſeri clientis cauſam adiuuare poſſit, quicquid totum illud eſt, ex ſe ſupplere, & pro dicto habere, id quod dici potuit, & debuit. Sed hoc ita accipiendũ eſt, niſi in eo, quod ſuppleri oportet iuris quæſtio verſatur, non facti. Factum enim nunquam ſupplendum eſt,[4] niſi ſi tale ſit, vt ex actis & inſtrumentis litis non modo coniici, ſed etiam probari queat.[5] Id enim eſt, quod vulgo noſtri iactitant, debere iudicem ſecundum allegata & probata iudicare potius, quam ſecundum propriam conſcientiam.[6] Hinc conſequẽs fit, vt non niſi perraro ſuppleri exceptiones poſſint, propterea quod, licet pleræque iuris magis quam facti eſſe videantur, vix tamen contingere poteſt, vt non aliquam habeant implicitam facti quæſtionem, cum ex facto pendeant,[7] cuius non ſemper expedita eſt ex actis probatio. Nam neque notorium ſupplere iudex poteſt, quod non fuerit allegatum, quamuis allegati probationes exigere nullas iure poſſit.[8] Planè quin permittendum ſit Aduocato, in iuris quoque allegationibus exceptionem obiicere, quam in tractanda lite per errorem omiſerat, minus dubitatur,[9] ſi modo non declinatoria, vel dilatoria,[10] ſed perẽptoria exceptio ſit, magiſque ad ius, quam ad factum nouum pertinens, cuiuſmodi ſunt omnes ferè tẽporis præſcriptiones.[11] Sed cum id accidit, cauere ſemper bonus iudex debet, ne tantam eius exceptionis rationẽ habeat, vt aduerſarium ex ea condemnet inauditum: qui ſi eam exceptionem ſibi oppoſitam ſciuiſſet, vtique per oppoſitam replicationem ſibi ſuæque cauſæ conſulere potuiſſet.[12] Interdum etiam euenit, vt nouam facti quæſtionem in allegationes iuris deductam, ad conteſtationem probationémque admitti oporteat,[13] refuſis per deducentem ſumptibus retardatæ litis.[14] Sed hoc neque alius, quã Senatus facere ſolet, quem æquum eſt modis omnibus proſpicere litigatoribus, quibus poſt ſemel definitum Senatuſconſulto negotium, non vlterius aut felicius, litigandi via ſuperſit.[15] nec niſi parciſſime, pro perſonarum & cauſarum qualitate, vt ad illas etiam lites, quæ in Senatu agitantùr, diligentius tractandas litigatores incitentur.[16] *Ita in Senatu* ſæpius.

1 Vt tractat A Gellius lib. 14. c. 2.
2 De procuratore enim ideo tractandum eſt, quia dominus litis ille eſt non Aduocatus.
3 *l. vnic. C. hoc tit.*
4 Sic Harmenop.
5 *Non enim vere* ſuppletur, quod ex actis ipſis probatur, vt neque exceptio, quæ naſcitur ex inſtrumentis, ex quo agit actor Ranchin. *ad Guid. Pap. quæſt. 221. ex Bart. & Iaſ. ibid. sit.*
6 *Sic noſtri,* vulgo *ad l. illicitas. 6. §. veritas per ill. text. D. de offic. præſid.* vide Cuiac. *lib. 11. obſeru. c. 19.* Franc. Hottom. *illuſt. quæſt. 25.* vide tamen *Defin. 7. infr. de ſent. & interloc.*
7 *l. exceptiones opponuntur, 20. & paſſ. D. de except.* Interdum tamen ex contractu pendent. ex quo agitur.
8 Guid. Pap. *quæſt.* 221. *n.* 4. Gloſſ. notab. *in cap. appellanti, de appell.* vide Iul. Clar. *in §. fin. q. 9.*
9 Facilius enim eſt, vt liceat Aduocato errorem ſuum corrigere, quam vt iudici errorem Aduocati.
10 De quibus *in l. 2. §. vlt. & l. 3. D. de except.*
11 Guid. Pap. *d. q. 221. & ibi Apoſtill.* Iunge *Defin. 35. infr. de fideiuſſ.*
12 Namquemadmodum exceptio eſt actionis excluſio, ita & replicatio excluſio exceptionis, *l. 2. §. illud, l. exceptio, 22. §. 1. D. de excep.*
13 Fauore nimirum habendæ veritatis quam ſemper exactiſſimè inquirere iudex quilibet, ſed ſupremus maxime debet. *l. curent. magiſtratus, 22. de teſtib.*
14 Ne alioqui beneficium Senatus ſit ei captioſum, cui nihil poteſt imputari, contra *legem Paulus, 8. D. de prætor. ſtipulat.*
15 Ex ratione poſita *in l. vlt. C. de temp. in integr. reſtit.*
16 Cum interſit non modo litigantium, ſed etiam Reipublicæ, vt quam cito fieri poteſt, lites expediantur, *l. 1. C. de admin. tutor. l. quidam 21. D. reb. credit.*

DEFINITIO II.

Iudex exceptiones meri iuris, omiſſas ab Aduocato vel procuratore, ſupplere poteſt.

EXceptiones quæ meri iuris ſunt vſque adeo ſuppleri poſſunt per iudicem, vt earũ rationẽ non eo minus haberi oporteat,[1] quod Aduocatus vel procurator dixerit nihil habere ſe quod aduerſario obiiciat.[2] Finge agi de teſtamento filij familias, aut eius qui de ſuo ſtatu incertus tamen teſtatus fuerit. Nullam talis teſtamenti rationem habere iudex debet quod certum eſt ipſo iure non valere.[3] Quamuis enim poſſit ex facto contingere vt fuerit emancipatus, emancipatio autem facti ſit, nunquam tamen emancipatio præſumitur ſi non & allegetur & probetur.[4] In dubio igitur ſicut filius quilibet in patris poteſtate eſſe præſumitur, ita & contra teſtamentum à filio factum quem & ſui iuris & de ſuo ſtatu eo tempore certum non fuiſſe conſtat, pronunciandum eſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa Antonij Bouuard, & N. Amblardet 4. Calend. Decemb. 1609. In qua ſpecie illud etiam aderat quod teſtatoris patrem pro iam mortuo teſtamenti tempore habuerant illi ipſi contra quos teſtamentum producebatur:[6] non enim quid in eorum opinione, ſed quid in rei veritate fuiſſet inſpiciendum Senatus putauit.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus Defin. præced.
2 Quibus tamen verbis videtur renunciatum omnibus non modo facti ſed etiam iuris allegationibus, quod qui facit magis ſibi nocet quam qui ab allegationibus ſe excludi patitur.
3 *l. qui in poteſtate 6. l. de ſtatu 15. & ſeqq. D. qui teſtam. fac. poſſ.*
4 *l. 5. § 1. D. de probat. l. Titia 34. ſolut. matrim. l. 2. C. ſi aduerſ. rem iudic.*
5 *d. l. de ſtatu & ſeq.*
6 Vt proinde non viderentur poſſe contra ſuum factum venire & contra propriam confeſſionem, *arg. l. generaliter. C. de non num. pecun. leg. cùm de indebito 25. D. de probat.*
7 Licet aliquando plus ſit in opinione quàm in veritate, *vt in l. ſi qui putat. D. de acq. hered. § ſi quis rem ſuam, 2. Inſt. de legat.*

TIT. VIII.

DE PROCVR.

DEFINITIO I.

De confeſſione procuratoris extra cauſam mandati.

PROCVRATOR ad litem duntaxat conſtitutus,[1] ſi in iudicio fateatur dominum eſſe Titij heredẽ, qui re vera non erat, non nocet domino.[2] Neque enim ex alterius cõfeſſione aut facto ignorans vel inuitus quiſquam

quam hereditari obligatur.[3] Itaque vel ſpeciali mandato vel ratihabitione opus eſt.[4] Nec generale mandatum, quantumuis cum libera adminiſtratione & poteſtate, ſufficeret.[5] Proinde nec neceſſaria eſt domino in integrum reſtitutio aduerſus factum procuratoris, quæ neceſſaria eſſe ſolet, quoties in domini necem à procuratore aliquid factū eſt, quod ex officij ſuiratione facere potuerit, licet non debuerit.[6] *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id.Iun.1590.

1 Ad differentiam eius, qui ad negotia conſtituitur, *l. hoc iure, 86.D.de ſolut.l.7.C de tranſact.l.inuitus, 17.C.hoc tit.*

2 *L.ſi ſiue, 9.§. Celſus, D.de inter.in iur.faciend.* Sibi tamen nocet vt confeſſoria teneatur, *l. proinde, 25. §. procurator, D.ad legem Aquil.* Iunge *l.in cauſa, 27.§.ſed hæc ita, D.hoc tit.*

3 *L.ignorantis, 49. D.hoc tit.l.ſed ſi tantum 13.D.de pact.*

4 *Arg.l.iuſiurandum, quod ex conuentione. 17.§.procurator, de iureiur.*

5 Nam generali mandato non continentur ea, quæ ex mandatis animo & voluntate pendent, cuiuſmodi eſt aditio hæreditatis, quæ & obligat adeuntem, *l.qui in aliena iunct.l.per procuratorem, D.de acq. hered.* licet procurator cum libera poſſit multa facere, quæ etiam generali mandato non continerentur, *l.procurator cui 58.cum duab.ſeqq.l. procurator tutorum, 63.D.hoc tit.l.filius familias, 7.§.1.D.de donat.*

6 Pragmatici vocant, *lettres de deſaduen*, de quibus *infr. Definition.3.*

DEFINITIO II.

De prioris procuratoris reuocatione.

NOn ex eo ſolo reuocatus procurator intelligitur, quod rationes domino reddiderit:[1] nihil enim prohibet manente procuratione rationes reddi,[2] ſi non alia domini voluntas appareat.[3] Quid enim ſi quaſi finita adminiſtratione, qua procuratori mādauerat, rationes exegerit?[4] Quid ſi alium ſubinde procuratorem conſtituerit?[5] Vtique nemo negauerit priorem his caſibus reuocatum videri, niſi aliud expreſſum ſit,[6] quomodo fieri hodie paſſim ſolet.[7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, ante Calend.Ianuar. 1590.

1 Vide Bald. *in l.pater herede.D.de teſt.tut.& l.qui mutuam, 56.§.1. D.mand.ibi non acceptis rationibus.*

2 In eoque differt procurator à tutore, qui non niſi finita tutela conueniri poteſt, neque tutelæ neque ex ſtipulatu, *leg.4.ſi cum a lhuc. 16.D.de tut.& ration.diſtr.*

3 Mandatum enim facilè reuocatur ſola voluntatis mutatione, *l.ſi vero, 12.§.pen.l.ſi quis alicui, 27.§.1.D.mand.* Imò & ſolo domini reditu, ſi ſe negotiis immiſcuerit, *d.l.qui mutuam.§.1.* vbi Bart. Nec ferendus eſt, qui ſibi adſerit procurationem. *l.25.D.hoc tit.*

4 *d.§.1.l.qui mutuam* in illis verbis *non acceptis rationibus*, à cō r. ſenſ. Apparet autem hæc voluntas, ſi poſt acceptas rationes ipſe negotiis ſe immiſcuerit.

5 *L.ſi quis cum 31.§.Iulianus, D.hoc tit.*

6 Is enim, qui ad litem ſuſcipiendam procuratorem dedit, neque alium procuratorem addere, neque cauſæ ſuæ adeſſe prohibetur, *l.Paulus, 69.D.hoc tit.*

7 Bart. *in d.l.qui mutuam, §.1.D.mand.* Guid, Pap.q.40.

DEFINITIO III.

De reſtitutione impetrata aduerſus factum procuratoris.

SIcuti procurator ad litem conſtitutus litis dominus eſſe intelligitur,[1] ita quicquid à procuratore geſtum eſt, quod ad eam litem tractandam pertinet, perinde eſt ac ſi à domino geſtum eſſet:[2] Niſi quod aduerſus factum procuratoris facile dominus reſtituitur,[3] aduerſus proprium non item: Reſtituitur vero aduerſus factum procuratoris ex Principis reſcripto, quod appellant *De deſaduen*. Quod cum ſit, ſarciri expenſas omnes oportet, quibus factum procuratoris cauſam dedit in diem vſque exhibiti diplomatis.[4] Sed ita tamen, vt ſi ex iis, quæ geſta ſint, quædam ad cauſam principalem ſpectent, quæ decidenda ſupereſt, diuiſio impenſarum fiat, parique ſarciendis cedat, pars adiudicandis reſeruetur. *Ita Senatus* 5. Calend. Maij 1591.

1 Scilicet poſt conteſtationem, quia nec ante lis vlla eſſe intelligitur, *l.ſed etſi lege 25.§.ſi ante, D.de petit.hered.l.4.§.vlt.D.de appellat. l.nulla, 23.C.hoc tit.*

2 Adeo vt nec domino ipſi, quia procuratorem conſtituit, quicquam agere permittatur inuito procuratore, niſi ex cauſa, *l.procuratoribus, 22.C.eod.*

3 Ne ex aliena culpa damnum ſentiat maximum, id eſt, iacturam bonæ litis. Etſi contra innuere videtur à contr. ſenſ. *l.quia abſente. 4.l. ſi procurator, 10.in fin. C. hoc tit.* Excipe ſi colluſum ſit cum procuratore. *l.7.§.pen.de dol.l.9.D.de doli mal.except.* Alio tamen iure vtimur Gayl. *1.obſeru.c.45.*

4 Imputare namque ſibi debet, qui procuratorem conſtituit, cur talem elegerit, *arg.§.præterea Inſt.quib. mod.re contr.oblig.* Coërcetur autem hæc culpa non damno litis ſed expenſarum, quia indemnem aduerſarium ſeruari ſufficit.

5 Non enim de expenſis ad principalem litem pertinentibus pronunciari prius poteſt, quam de ipſa lite pronuncietur, *l.terminato, C.de fruct.& lit.expenſ.*

DEFINITIO IV.

Si pendente aut iam concluſa lite procurator, aut is, qui mandauit, deceſſerit.

VSque adeo procurator ad litem datus litis dominus intelligitur,[1] vt ſi lite iam ad coronidem perducta, id eſt, poſteaquam concluſum in cauſa fuit, dominus deceſſerit, poſſit nihilominus ferri ſententia in perſonam procuratoris,[2] ſiue quod exinde lis pro finita & deciſa habeatur,[3] ſiue quod poſt litem conteſtatam & re non amplius integra, mandatum ſola mandantis morte non reuocetur.[4] Neque tamen huic conſequens erit, vt ſi quid ad abſoluendam litem agendum ſuperſit, cogatur procurator ob id ſolum quod litem conteſtatus ſit abſentis aut mortui domini cauſam defendere,[5] cum litis inſtrumenta & probationes ex domini non ex procuratoris domo prodire debeant.[6] Igitur defuncti hæredes in ius vocari oportebit, vt litem à defuncto vel inſtitutam vel ſuſceptam perſequantur, eodem aut alio procuratore in eam rem conſtituto.[7] Ex contrario, ſi procurator deceſſerit ſuperſtite domino, non poteſt contra dominum ferri ſententia, ſed alium procuratorem in demortui locum ſubſtitui neceſſe eſt, qui adſit pronunciationi.[8] Cæterum lata ſententia procurator, qui ad litem datus fuerat, omni officio functus intelligitur,[9] nec cogi debet, vt ſententiam aduerſus ſe mandati executioni patiatur.[10] Idem in tutore & curatore iuris eſt.[11] concluſum autem in cauſa intelligimus, vbi in eum ſtatum lis deducta fuit, vt ſolius iudicis pronunciatio expectetur, tota facti quæſtione ad ius tranſlata, ſiue ex ſcripto, ſiue viuæ vocis oraculo pronunciandum ſit.[12] Proinde nihil hac parte interterit, an litis inſtrumenta producere apud actuarium, an publicè cauſam per Aduocatos perorare procuratores iuſſi ſint.[13] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Quemadmodum diximus *Defin.praeced.*

2 *L.nulla 23.C.hoc tit.* Guid Pap.q.86. & 119.

3 Idem Guid.Pap. *ibid.*

4 *L.& quia 6.D.de iuriſdict.l.inter cauſas, 26.& l.ſeq.§.morte. mandat.* Itaque non habet hic locum, quod ait *l.1.D. quæ ſentent.ſine app.reſcind.*

5 Neque enim cogitur procurator vt iure ſuo ſi nolit, quod videat non poſſe id tuto ſe facere citra fraudem ignorantis heredis. Ideòque obtinuit merito vt mortuo domino citandi ſint heredes ad cauſam reaſſumendam, Mynſing.6 *reſpon.51 num.20.& ſeqq.*

6 Etſi enim procurator ſit dominus litis, tamen lis aliena eſt, quæ ſi propria fieret procuratoris, hoc ipſo deſineret ille eſſe procurator: qui tamen non deſinit, ne tum quidem cum in rem ſuam procurator eſt, *leg.alienam, 18.C.hoc tit.l.27.§.vlt.ex quib. cauſ.maior.*

7 Mynſing. *vbi ſupr.* Alium enim procuratorem conſtituere heredes poſſunt, quam qui fuerat à defuncto conſtitutus, dum ne quid in ipſius procuratoris aut aduerſarij fraudem fiat, *l.poſt litem, 17.in princ. & §.1.D.hoc tit.*

8 Contra Guid Pap. *dict.quæſt.86.* Ne ſcilicet procuratore ſup defuncto dominus decipiatur per iuſtiſſimam ignorantiæ cauſam, *arg.l. nec non, 28.D.ex quib.cauſ.maior.l.1.C.de ſent.& interloc.omn.iud.* Vide Apoſtill. *ad d.q.86.in verb.* abſque alia citatione.

9 Quia nec lis vlla poſt ſententiam ſupereſt, *l.terminato, C.de fruct.& lit.expenſ.l.2.D.de iureiur.l.cauſas, 26.iunct.l.non minorem, 10.C.de tranſact.*

10 Niſi ipſe ſatiſdederit iudicatum ſolui, *l.ſi procurator.28.D.hoc tit.* Cogitur tamen procurator appellare, ne teneatur ad intereſſe, *l.inuitus, 17.C.eod.l.liberto.3.§.1.lib.D.de negot.geſt.l.ſi procuratori, 8.§.ſi*

ignorans e s

procuratores, D. mand. Cogitur etiam interdum litem proſequi, ſi fortè dominus præſens non ſit & actor adfirmet tractu temporis futurum vt res pereat, *l. ſed etiam* 12. *D. hoc tit.* Facit *l.* 1. *Plautius* 61. *eod. l. ſi ſe non obtulit*, 4. *D. de re iudic.*

11 *d. l.* 4. *§. tutor. de re iud. l.* 2. *D. de adminiſtr. tut. l. tutori*, 7. *D. quand. ex fact. tut.* Idem in actore municipum iuris eſt, *d. l.* 4. *§. actor.* Differentia tamen eſt inter tutorem & procuratorem, quod ſententia ferenda eſt contra procuratorem non contra dominum, alioquin non valet. *d. l.* 1. *C. de ſent. & interl.* Contra pupillum autem reddi poteſt ſicut contra tutorem, Gothof. *ad d. l.* 1. *ex VVurmſero* 1. *pract.* 9. *tit.* 12. *cap.* 7. *& tit.* 23. *cap.* 2.

12 *L. vlt. iunct. auth. niſi breues, C. de ſent. ex breu. recit.*

13 Id enim eſt quod pragmatici noſtri iactitant, *Appointement de renuoy en audience vaut appointement en droit.*

DEFINITIO V.

De condictione vel compenſatione pecuniæ ſolutæ falſo procuratori.

QVi pro alio pecuniam accepit tanquam procurator, hactenus tenetur ei, qui numerauit vt oſtendat peruenisse nummos in manus eius, qui exigendos mandauerat, aut aliter ab eo ratam habitam fuiſſe perceptionem.[1] Quo facto ſi aut ſolutam pecuniam condicere quaſi indebitam, aut compenſare velit is qui numerauit, non contra procuratorem, ſed aduerſus mandatorem exequi ius ſuum debet.[2] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro R. P. Ioanne Fornier Rectore collegij Societatis Ieſu, & N. Luyſet viduæ Dn. Aduocati de Chauaſſe 6. Cal. Iul. 1592.

1 *l. vero procuratori.* 12. *in princip. & §. vlt. D. de ſolut. cum ſimilib. l. ſi pretium*, 19. *C. hoc tit.*

2 *l. ſi procurator*, 6. *§.* 1. *&* 2. *l. cum indebitū*, 57. *§.* 1. *D. de condict. indeb. atque ita limitāda eſt, l. his ſolis*, 49. *eod.* facit *dict. l. ſi pretiū, in fin.*

DEFINITIO VI.

De eo qui citatus eſt ad nouum procuratorem in locum demortui ſubſtituendum.

CItatus ad nouum procuratorem in locum demortui ſubſtituendum, ſi in ius non veniat iterū citandus eſt:[1] Si rurſum ſit contumax, non tamen prius condemnandus eſt, quam iterum citatus ſit, vt condemnationem ex contumacia infligendam propulſet, quod pragmatici dicunt, *deſfendre à la condemnation.*[2] Quod ſi tertio ſit cōtumax, perinde condemnari debet, tametſi viro alio procuratore iuſtas defenſiones habuerit, ac ſi nullas habuiſſet, vt eius contumacia damno litis coërceatur.[4] nimirum ſi aduerſarij intētio bene probata ſit, nec niſi de contumacis iure queri oporteat.[5] *Ita Senatus* 6. Id. Febr. 1593.

1 Neque enim ex primo edicto quiſquam ſit contumax, cum etiam poſt peremptorium citari ex benignitate ſoleat abſens, *leg. & poſt edictum* 73. *D. de iudic.*

2 Quæ videtur eſſe poſtrema illa citatio, de qua in *d. l. & poſt edictum l.* 3. *C. quomod. & quand. iud.*

3 Hoc vero videtur contra, *d. l. & poſt edictum*, quæ vult abſentē poſſe interdum vincere, ſi bonam cauſam habeat, quod & ſcriptum eſt *in l.* 3. *C. quomod. & quand. iud.* Niſi dicas iacturam hanc litis parui momenti eſſe, quod refuſis expenſis lis ipſa reſtituatur. Item quia hoc iure vtimur, vt defenſiones omnes, quamuis iuſtas in iudicio per procuratorem ad lites datum allegari neceſſe ſit, conſtitutis in eam rem procuratoribus, quorum officium publicum eſt & mercenarium, non vt olim gratuitum, *l. item* 15. *C. hoc tit.* vt vel ex eo maximè appareat, quantum differant noſtri ab illis.

4 *l. contumacia* 53. *D. de re iudic. l. vlt. §.* 1. *D. de appell.*

5 *l. qui accuſare*, 4. *C. de edend. l. vlt. C. de rei vindicat.*

DEFINITIO VII.

De tranſactione per Syndicum ſine mandato facta vel improbata.

CVm ex tranſactione inter te & vniuerſitatis Syndicum inita ageres contra ſequentis anni Syndicum, deque eo lis penderet, procurator, Syndici tranſactionē impugnabat quaſi per eum factam, qui nullo vniuerſitatis mandato præcedente tranſigendi poteſtatem non habuiſſet.[1] Neque tamen ipſe mandatum vllum ſpeciale habebat, vt ea ratione tranſactionem impugnaret.[2] Cum vero is cauſæ ſtatus eſſet, vt multo peior eſſe deberet conditio vniuerſitatis, ſi tranſactio non valeret, velletque idem ipſe procurator tranſactioni potius ſtari, à qua recedi tu quoque iam cōſenſeras, Non putauit Senatus ex ſolo procuratoris conſenſu inſcia vniuerſitate infringendam tranſactionem, quæ vniuerſitati vtilis eſſet,[3] vt hoc ſaltem vniuerſitati præſtares, quod tranſactione continebatur: præſertim quod tu primum ad id egiſſes, vt tranſactioni ſtaretur.[4] Non enim Sicut Syndicus vniuerſitatis etiam ignorantis conditionem meliorem facere poteſt, ita & deteriorem ſine mandato ſpeciali:[5] Procurator vero aut patronus vniuerſitatis multo minus,[6] præſertim qui nec à Syndico ipſo ſpeciale in eam rem mandatum habeat.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Petri de Montconis Lugdunenſis Conſiliarij Regij, 4. Id. Februar. 1593.

1 *L. item eorum*, 6. *§. actor ff. quod cuiuſque vniuerſ. nom.*

2 *Arg. l. non ſolum*, 89. *§. vlt. l. qui duos*. 47. *& ſeq. D. hoc tit.*

3 Poteſt enim quilibet etiam extraneus vniuerſitatem defendere, dum ea ratione melior conditio vniuerſitatis fiat, *l.* 1. *§. vlt. D. quod cuiuſque vniuerſit. nomin.* facit *l. non eo minus*. 14. *C. hoc tit.*

4 *Arg. l. ſi diuerſa*, 14. *C. de tranſact. l. pupilli*, 96 *§.* 1. *D. de ſolut.*

5 Sicut nec alius procurator quilibet, *l. ignorantis*, 49. *h. tit.* Syndicus enim aut quod idem eſt actor vniuerſitatis fungitur partibus procuratoris, *d. l. item, §. vlt. quod cuiuſque vniuerſ. nomin.*

6 *d. l. ignorantis*, 49 *hoc tit. l. minor*. 18. *§. de minor. l.* 1. *C. de aduoc. diuerſ. iudic.*

7 *L. ſi ſine interrogatione*, 9. *§. Celſus, D. de interrog. in iur. fac. l. certum* 6. *§. ſed an & ipſos procuratores, ff. de confeſſ.*

DEFINITIO VIII.

De cauſis deferendi mandati poſt litem conteſtatam.

SVſcepti quidem mandati officium deſerere procurator non poteſt,[1] Sed ſi noua cauſa emergat, id ei arbitrio iudicis nonnunquam permittendum eſt.[2] Iuſta vero interuenire cauſa videtur, ſi cum eo qui mandauerat commercium habere deſierit, fortè quod mandator hoſtis patriæ ex poſtfacto declaratus fuit.[3] Idque adeo verum eſt, vt et ſi iam ante concluſum fuerit in cauſa, vt lis ferè terminata videatur, idem nihilominus admittendum ſit, quia nec ſententiæ pronunciationem audire cogendus eſt, qui non cogitur officio fungi procuratoris.[4] *Ita Senatus* pro Guilielmo Du Robin procuratore contra D. de Lambert. Idib. Februar. 1593. & paulò ante pro Procuratore Amed. Martini contra D. de Sonax.

1 *l. ſi mandauero* 27. *§. vlt. ff. mandat.*

2 *l. ſanè*, 23. *cum duab. ſeqq. eod. tit. mandat. l. filiuſfamilias*, 8. *§. vlt. & ſeqq. D. hoc tit.*

3 Puniretur enim qui hoſti publico patrocinium præſtaret, ſi non petita licentia id faceret.

4 Cum & in perſona procuratoris concipienda ſit ſententia, vt diximus ſup. *Defin.* 4. *n.* 11. & procuratori incumbat neceſſitas appellandi ſi talis iudex ſit à quo appellari poſſit. Dixi ſup. *d. Defin.* 4. *n.* 10.

DEFINITIO IX.

De procuratore non exhibente mandatum in cauſa appellationis quod exhibuit in prima inſtantia.

POſtquam conſtitutum eſt appellanti ab interlocutoria ſufficiat, ſi ei qui in prima inſtantia procurator fuit denunciet appellationem, ne illam deſeruiſſe videatur,[1] Non eſt audiendus is qui appellauit, ſi in cauſa appellationis mandati probationem ab eo exigat, quem tanquam procuratorem ad appellatoriam litem defendendam vocari curauit.[2] Nec ſi de mandato conſtare non poſſit idcirco contumax habendus erit is, cuius mandatum petitur: Dummodo conſtet exhibitum illud fuiſſe in prima inſtantia.[3] Alioqui cum exceptio procuratoriæ quæ ex mandati defectu oritur

peremptoria

peremptoria ſit non dilatoria,[4] opponi quandocunque poteſt,& in quacumque inſtantia.[5] Vt pote quæ iudicium reddat retro nullum.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Bertonet 14.Calend.Mart.1593.

1 Dixi *ſup.Defin.4. De in ius voc.*

2 Qui enim ſemel aduerſarium agnouit vt talem, poſtea petere non poteſt,vt ſe probet talem.

3 Etſi enim appellationis inſtantia illa eſt, vnicũ tamen mandatũ ſufficit ad vtramque inſtantiam proſequendam, quia appellatio facit, vt vna tantum lis ſit, *arg.l.tutor.41. D.de vſur.* cum extinguat iudicatum, & omnia reuocet ad terminos vt loquuntur, litis conteſtatæ, *leg.furti,6.§.1.De his qui not.infam.l.1.vlt.ad SC.Turpill.*

4 *L.licet,24.vbi* Bart.Bald.Caſtr.& alij *C.hoc tit.* Interdum tamẽ dilatoria eſt ſcilicet ſi non ad cauſam mandati reſpiciat, ſed ad perſonam procuratoris,*l.ita demum,13. C.hoc tit.* quæ præterea probat. Exceptionem dilatoriam non poſſe obiici in cauſa appellationis: Meritò,quia nec poſſet opponi in prima inſtantia poſt litem conteſtatã. Appellatio autem non extinguit conteſtationem, ſed tantum ſententiam & rem totam reuocat ad terminos litis conteſtatæ.

5 *L.cum nondũ,4.l præſcriptionẽ,8.Cod.de except.* In quo differunt exceptiones peremptoriæ à dilatoriis, *l.exceptionem,19. C.de probat.*

6 *Caſtr.in d.l.licet.*

DEFINITIO X.

De ratihabitione facta per maiorem vel per minorem adhibito iureiurando.

QVi tanquam procurator actionẽ ſuſcepit aut inſtituit ſine mandato, licet ex iure noſtro prouinciali admitti non debuerit,ne quidem cum promiſſione de rato[1] (in quo iuri communi derogatum eſt[2] ſi tamen poſtea mandatum proferat cum ratihabitione retrogeſtorum, abſoluendus eſt,nec vlla eo nomine aduerſus ipſum aut dominum refuſio expenſarum probe petetur,cum nihil interſit aduerſarij confirmatis per ratihabitionem retrogeſtis omnibus.[3] Vulgatum enim eſt hac etiam parte vt & in cæteris fere omnibus, ratihabitionem comparari mandato.[4] Non aliud erit tametſi minor proponatur qui procuratorem conſtituit, ab eoque geſta rata habuit, licet ſine curatoris auctoritate, ſi modo cum iureiurando ea conſtitutio & ratihabitio facta ſit,[5] Tantum enim hic prodeſt minoris dummodo puberis iuſiurandum, quantum auctoritas curatoris prodeſſet, cum repræſentet eum maiorem, nec minus in iudiciis quam in contractibus,[6] quando & in iudiciis quaſi contrahitur.[7] Sed hoc ita,Si curatorem nullum eo tempore minor habuit quo iurauit. Alioqui cum ex receptiſſima noſtrorum ſententia minor curatorem habens pupillo comparetur,[8] non maior iuriſiurandi ratio habebitur, quam ſi ab impubere præſtitum proponeretur,[9] *Ita Senatus* ex tempore pro N.de Maiſtres,contra N.de Maiſtres,9.Calend.April.1593.

1 Præterquã ſi fuit coniũcta perſona,ex *l.ſed & hæ,35.D.hoc tit.*

2 Admittitur enim quiſquis dicit ſe procuratorem ſi caueat de rato,cum non poteſt in promptu docere de mandato. *l. in cauſæ cognitione,27.verſ ſed hæc ita.l.Pomponius,40 §.1.& ſeqq.vſque ad fin.l.qui proprie,46 §.qui alium,& paſſ.D.hoc tit.l.1. C.eod.l.non ſolum,20. D. rat.rem haber.*

3 *d.l.Pomponius 40.§.ſed & ii,D.hoc tit.*

4 *L.vero procuratori,12.§.vlt.D ſolut.l.ſi pupilli,6 §.itẽ quæritur, & ſeq.de negot.geſt.l.licet,56 D.de iud.l.1.§.ſed etſi quod, D.de vi & vi armat.l.ſemper qui non prohibet,60.de reg.iur.l.7.in fin.C.quod cum eo.l.vlt. C.ad SC. Maced.* [Sed hoc tamen intellige ſi ratihabitio fiat ante ſententiam.Nam poſt ſententiam non poteſt,*l.licet.22.C.hoc tit.* Niſi à ſententia ſit appellatum, quia appellatio reducit rem ad terminos litis conteſtatæ,*l.1 §.vlt. D.appell.l.per hanc 5.C.de tẽpor.& repar. appell.Ita Senatus* pro Catherina Driuet 9.Calend.Decembr.1612.]

5 *Ex authent.ſacramenta puberum,Cod.ſi aduerſ.vendit.*Guid Pap. *quæſt.35.*

6 *D.ad dict.auth.ſacramenta.*

7 *l.3.§.idem ſcribit.D.de pecul l.neque tutores,11.C.hoc tit.*

8 *l.ſi curatorem habens,3.C.de.in integr.reſtit.minor.* Vide tamen *l.puberes,101.De verb.oblig.* & quæ ſcripſi in Chiliade Decad 6.Err.9.

9 Conſtat enim pupillum iurare non poſſe, *l.iuſiurandum, & ad pecunias,31.§.pupillo.D.de iureiur.*& ideo Friderici conſtitutio loquitur de puberum iuramentis. Contrarium tamen tenet Imb.de Bouens *ad Auth.ſacramenta num.13.*

DEFINITIO XI.

De modo ferendæ ſententiæ cum falſus procurator mandatum nullum exhibet.

PRocuratore quaſi ad litem peragendam conſtitutus ſit iudicium ſuſcipiente, nec tamen mandatum exhibente, Iudicis partes ſunt,iubere vt mandatum exhibeatur, & niſi id fiat, procurator tanquam falſus in id omne quod aduerſarij intererit condemnetur:[1] Non etiam vt actor cuius nomine iudicium ſuſceptum erat à petitione, aut, ſi reus ſit, ab exceptionibus ſuis opponendis repellatur. Ita namque fieret, vt iudicium in abſentem inauditum & inſcium redderetur: quæ res iuſtam appellandi cauſam præberet.[2] Si tamen ab ea ſententia appellatum eſſet intra id tempus, quod exhibendo mandato præſcriptum à iudice fuit, audiri appellans non deberet,[3] Vtpote qui æque facile potuerit citra appellationem aduerſus iniuriam iudicis ſibi proſpicere aut ratum habendo quod à falſo procuratore geſtum eſſet[4] aut alium procuratorem conſtituendo. Plane quaſi abſens condemnari poteſt is,cuius mandatum nullum exhibetur,[5] illudque ſolum inſpiciendum eſt. An iterum citandus ſit,priuſquam haberi debeat pro contumace.[6] *Ita Senatus* ex tempore 3.Id.Iulij 1593.

1 Poſtquam ſcriptis moribus noſtris inductum eſt contra iuris rationem,vt non ſufficiat ei,qui ſe dicit procuratorem cauere de rato, vt dixi Defin.præced.*num.1.& 2.*

2 *l.abſentem,5.D. de pœn l.1.l.ea quæ,7.Cod. quomod. & quand. iud.l.4.C.hoc tit.*

3 Non enim audiuntur appellantes,niſi quorum intereſt,*l.1. D.de app.recip.* nihil autem intereſt eius qui ipſe proſpicere ſibi poteſt, ne iniuriam paſſus videatur, adeo vt nec appellare debeat, ſi paratũ habeat auxilium reſtitutionis,*l.præſes,42.D.de minor.iunct.l.ſi pater,8. C.quand.prouoc.nõ eſt neceſſ.*quia appellationis auxilium odioſius eſt, cum iniquitatis ſententiæ querelam, in integrũ vero reſtituto erroris proprij veniæ petitionem vel aduerſarij circumuentionis allegationẽ contineat,*l præfect.17.D.eod.*facit *l.ex conſenſu,23.§. vlt.de appell.*

4 Cum ratihabitio mandato comparetur,*l.vlt.C.ad Maced.*Dixi Defin.prox *num.4*

5 Si modo ratum habere poſſit. Nam ſi ſit furioſus in quo animus deeſt,vt ratum habere poſſit, non eſt hac parte habendus abſentis loco *l.1.§.1.de neg.geſt.vt nec pupillus, l.cum filiusfamilias,49. §.1.de verb.oblig l.10.quibus ex cauſ.in poſſ.*

6 Scripſi Defin.6.ſup.facit *l.vbi 124.§ 1.de reg.iur.*

DEFINITIO XII.

De procuratore generaliter conſtituto ad res redimendas.

AD redimendas res venditas procurator conſtitutus, ad eas quoque redimendas datus videtur, quæ pure venditæ fuerunt, aut ſub pacto de retrouendendo intra certum tempus,quod iam præterierit,Si talis tantaque læſio interuenerit vt redimendi ius, quod fuit temporale, pro perpetuo haberi debeat,[1] aut contractus pro nullo & nunquam facto:[2] quod euenit ſi venditor vel emptor vltra beſſem precij deceptus ſit,vel dolus interceſſerit,ſiue ex propoſito ſiue re ipſa:[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin.1.infr. Etiam per procur.cauſ.in integr.reſtit.agi poſſ.

1 Placet enim interpretibus enormiſſimam læſionẽ,id eſt,quæ excedat beſſem pretij facere,vt ius redimendi perpetuum ſit,ſiue res vẽdita ſit ſine onere retrouenditionis, ſiue pactũ de retrouendendo fuit temporale Iaſ.& cæteri *ad l.ſi quis cum aliter,36.D.de verb.oblig.*

2 Nam ſi contractus tenuat & opus ſit reſtitutione,ſpeciale mandatum requiritur,*l.illud,11.§.1.D.de minor.*

3 Vide quæ ſcripſi in Chiliade,De error.pragmat.

DEFINITIO XIII.

De tacito vel expreſſo pacto de non petendo facto per procuratorem ad exigendum datum.

PRocuratoris ad exigendum conſtituti nuda confeſſio de ſoluta pecunia non nocet domino,[1] niſi aliunde conſtet de

de ſolutione.[1] Nec ſi talis procurator liberam quoque adminiſtrationem habens reddiderit chirographum in ſignum, vt aiunt, ſolutionis,[2] quicquam ea res proderit debitori, quoniam redditio chirographi nihil aliud inducit, niſi tacitum pactum de non petendo,[4] quod ſapit donationem,[5] cum ſit ex liberalitate ſi aliam cauſam nullam habeat, quam quia ſic fieri velit is, qui reddit inſtrumentum.[6] Certum autem eſt procuratorem conſtitutum ad exigendum donare nullo modo poſſe.[7] Et quamuis hoc ipſo mandatum habere intelligatur ad liberandū,[8] non aliter tamen liberare poſſe, quam ſi ſolutio fiat. Quare nec ad rem pertinebit ſi inſtrumentum cancellatum proferatur.[9] Neq; enim cancellatio inſtrumenti etiam redditi plus operari poteſt, quam confeſſio ſoluti.[10] Nec rurſum mouere debet ſi quis obiiciat, Poſſe dominum indemnitatem conſequi à procuratore qui mandati fines exceſſerit.[11] Quid enim ſi procurator inops ſit?[12] Tum vero cur cogamus dominū inuitum diſcedere à vetere debitore, vt nouum accipiat quem habere nolit;[13] Imo vero imputandum potius eſt ei qui procuratori ſoluit, cur ſic ſoluerit, vt aliam ſolutionis probationem, quam ex procuratoris nuda confeſſione habere nō poſſit.[14] Excipienda eſt confeſſio quam fiſci procurator fecerit de ſoluto pretio rei per eundem procuratorem diſtractæ. Hanc enim placet nocere fiſco,[15] quod qui cum eo contrahit fidem publicam ſecutus eſſe, ob idque minus decipi debere videatur,[16] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 29. infr. De ſolut.

1 *l. certum, 6. §. ſed an ipſos procuratores, D. de confeſſ.* Hic enim cum ſit conſtitutus ad exigendum ſi fateatur ſe accepiſſe quod reuera non accepit, aliud facit, quam quod mandatum eſt. ſicut de eo ſcriptum eſt, qui iuſiurandum detulit cum ei mandatum eſſet, vt peteret, *l. ſi itaque 19. D. de iureiur.*

2 Solutio enim cum ſit facti probari debet. *l. 1. C. de probat.*

3 Præſertim ſi chirographum ſit cancellatum, *l. ſi chirographum, 24. de prob.*

4 *l. 2. §. 1. D. de pact. l. creditricem, 7. C. de remiſſ. pignor.*

5 Species enim lucri eſt liberari quem obligatione, *l. ſpecies 11. D. de acceptilation. l. ſi quis, 115. de reg. iur. l. 20. quod met. cauſ.*

6 *l. donari, 29. D. de donat. l. cuius per errorem, 53. l. donari, 82. de reg. iur.* Textus elegantiſſimus *in §. 1. d. l. 29. alias, l. quidam, de donat.* vbi Papin. ait eum qui profitetur debitorem ſibi non teneri, videri eum liberare ex cauſa donationis.

7 Nec ſi habeat liberam adminiſtrationem, *l. contra 28. §. ſi filius de pact. l. vlt. D. de nouat.* quia donare eſt perdere, *l. filiusfamilias, 7. in princ. D. de donat.*

8 Quia vero procuratori facta ſolutio liberat debitorem, *l. vero procuratori, 12. D. de ſolut.* Nam & debitori mandatum intelligitur, vt ſoluat, *l. qui hominem, 34. l. ſi quis ſeruo, 18. eod.* Facit *l. pactum curatoris, 22. Cod. de pact.*

9 *d. l. ſi chirographum, 24. de probat.*

10 *l. pecunia ſolut a profeſſio, 14 C. de ſolut.* Non enim poteſt maior eſſe vis taciti quam expreſſi. Redditio autem chirographi non alias inducit pactum tacitum de non petendo, quam ſi ab ipſo creditore facta redditio probetur, Gloſſ. in *d. l. 2. §. 1. de pact. l. quod debitori, 15. Cod. de ſolut.* Cancellatio autem inducit duntaxat præſumptionem, quæ per contrariam probationē elidi poteſt, *d. l. ſi chirographum, 24. D. de prob.*

11 *l. diligenter. 8. in princ. l. poteſt, 41. D. mandat.* Ratio eſt, *in l. rogatus, 33. in fin. eod.*

12 Inanis futura eſt actio quam debitoris excludit inopia, *l. nam is, 9. D. de dolo.*

13 Nemo enim debitorem aut creditorem ſuum mutare inuitus cogitur. *l. 1. l. nec creditoris, 6. C. de nouat. l. patri 27. §. pen. D. de minor.* Adde regulam *legis nemo ideo, 171. de reg. iur.*

14 Imputanda enim cuique eſt facilitas & credulitas ſua, *l. 5. §. vlt. D. vt in poſſeſſ. leg. l. 1. item ſciendum, D. de ſeparat. l. 1. §. ſed ſi ſic accepit, D. de in rem verſ. l. procurator. 61. D. de oblig. & act.*

15 *l. 2. §. adhæc. C. de quadr. praſcript.*

16 *l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO XIV.

De taxandis expenſis cum procuratore defuncti.

Defuncto eo, qui ad litis expenſas condemnatus fuerat, taxatio fieri poteſt cum procuratore ad litem conſtituto, nec in eam rem nouum heredibus diem dici neceſſe eſt,[1] quia nec procuratori ſuſceptum officium deſerere licet in ea re, quæ ad iudicati pertinet executionem.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioachimo de la Cuaz contra N. Carolum Vernat, 16. Calendas Decembris 1593. & rurſum menſe Februar. 1600.

1 Expenſarum enim condemnatio ad litis principalis cauſam pertinet, *l. eum quem temerè, 79. D. de iudic. leg 3. & 4. C. de fructib. & lit. expenſ.* taxatio autem non noua condemnatio eſt, ſed demonſtratio eius quantitatis quæ in condemnatione deducta intelligitur, *l. Mænio, 41. §. 1. de leg 2. l. 4. in fin. C. de act. empt. l. ſi quando, n. 6. ff. vt legat. ſeu fideic. non caueat. l. cum propria, in fin. C. ſi quis alter. vel ſib.*

2 Cum ſit eadem inſtantia, nec mandatum finiatur morte, re non amplius integra, vt dixi Defin. 4. ſup. Denique mandatū ſemel ſuſceptum conſummari oportet, vt loquitur Paulus *in l. ſi mandauero, 12. §. vlt. mandat.* conſummatum autem videri non poteſt, quamdiu aliquid reſtat agendum, in quo procuratoris facto aliquo opus ſit, *arg. l. pen. C. de his quæ vt indign.*

3 Propria enim cuiuſque rei forma contingit ex conſummatione. *l. ſi is qui, 80. §. 1. D. ad l. Falcid.* [Idem eſt ſi condemnatus petat in executione iudicati dilationem ad ſoluendum. Nam & procurator in cauſa principali conſtitutus, debet victorem defendere. *Ita Senatus* pro R. Patribus Carthuſianis, contra N. Claud. de Monfalcon. prid. Calend. Sextil. 1613.

DEFINITIO XV.

De interlocutione iudicis & condemnatione expenſarum ob non exhibitum mandatum.

Obiiciente reo exceptionem procuratoriam, & contendente actore ſe legitimum eſſe procuratorem, prius inſpicere iudex debet an ſit procurator, deque eo ſummatim cognoſcere, quam vt reum adigat ad litem tractandam.[1] Tametſi ea exceptio oppoſita ſit, quomodo opponi poteſt iam tractato diſcuſſoque principali negotio, & in ipſo calculo, vt aiunt, ferendæ ſententiæ.[2] Adeo vt ſi iudex aut Senator ad inſtruendam cauſam datus iuſſerit ad ſe afferri acta litis in omnem iudicij euentum, quod pragmatici dicunt *à toutes fins* & tanquam mox de controuerſiis omnibus pronunciaturus, appellari ab eo poſſit non malè,[3] licet in interlocutione verba illa adiecerit, quæ vulgo adiici ſolent *& par ordre*[4] Fit enim iniuria illi, qui cum falſo procuratore, præſertim qui non cauerit de iudicato ſoluendo (vt nec apud nos caueri mos eſt,[5]) inanes impenſas facere cogatur.[6] Sed hoc ita ſi ex litis euentu, & in appellationis cauſa conſtet iuſtè oppoſitam fuiſſe exceptionem, putà ſi is qui ſe procuratorem dicebat tum primum proferat mandatum.[7] Nam ſi per calumniam, vt plerumque fit, oppoſita fuerit,[8] non debet ea res calumniatori prodeſſe, vt ad conſequendas litis appellatoriæ expenſas iuſtè prouocaſſe videatur.[9] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro Abbate de Filly, contra Dom. Bartholomæum Ferrier procuratorem Tiberij Mutij Patricij Romani nunc Epiſcopum Auguſtanum 15. Cal. Dec. 1593.

1 *l. licet, 24. C. hoc tit.* Prius enim quærendum eſt de perſonis, *leg. ſi quæramus, 4. D. qui teſtam. facer. poſſ. l. quidam referunt, 14. D. de iure codicill. §. 1. de iur. perſon. Inſtit.*

2 Quia nec dici controuerſiæ ſolent, nec poteſt eſſe iudicium ſi falſus procurator inueniatur, *d. l. licet, l. 1. C. quib. res iudic. non nocet.*

3 Nec enim videtur hoc caſu appellari à futuro grauamine, ſed à præſenti vt ſubiecta ratio demonſtrat.

4 Cuius clauſulæ vis ea eſt, vt de exceptionibus dilatoriis ius primum reddere iudex poſſit, tum de peremptoriis.

5 Dixi Defin. 10. *num. 2. ſup.*

6 Nunquam enim litigatores inanibus ſumptibus vexandi ſunt, *l. minoribus, 6. D. de minor.*

7 Nec enim mandatum vnquam præſumitur niſi probetur, *dict. l. 1. C. quib. res iudic. non nocet.*

8 Puta ab eo cui iam in prima inſtantia exhibitum fuerat mandatum. Sufficit enim ſemel exhibitum fuiſſe factámque deſcribendi eius facultatem, *arg. l. cum plures, 15. §. vlt. de reb. auctor. iud. poſſid.*

9 Nam iuſta nunquam videri debet appellatio, quæ per calumniam & fruſtrationem interiecta eſt, *l. cætera, 41. in princ. D. de vſur. l. hominem, 37. D. mandat.* Nec ius ciuile calumniari oportet, inquit *l. pen. D. ad exhibend.*

DEFINI

DEFINITIO XVI.

De Procuratore ad iudicium duntaxat declinandum conſtituto, & tamen in principalis negotij cauſa condemnato.

SEnatuſconſultum, per quod diffinitiua condemnatio ei irrogata ſit, qui non niſi declinandi detrectandique iudicij cauſa procuratorem conſtituerat, non idcirco nullum & perperam redditum videri poteſt, quaſi aduerſus indefenſum redditum ſit, aut contra falſum procuratorem.[1] Nam cum pleriſque Senatuſconſultis generalibus cautum ſit, vt apud Senatum de toto negotio cauſaque integra diſceptari oporteat,[2] imputare ſibi debet qui procuratorem conſtituit, cur non eo modo conſtituerit quo conueniebat, aut potius cur conſtituerit procuratorem quem ſciebat aut ſcire debebat, non poſſe apud Senatum ſic tractandam litem ſuſcipere, vt totam rem in iudicium deduci prohiberet, quamuis ad declinandum tantummodo eſſet conſtitutus.[3] Neque enim poteſt quis procuratorem conſtituere apud iudicem, quiſquis ille iudex ſit, quin hoc ipſo neceſſitatem ſibi ſuoque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis.[4] Itaque ſi is qui procuratorẽ ſi conſtituerat, condemnatus ſit, non aliis remediis aduerſus Senatuſconſultum proſpicere ſibi poterit, quam quibus poſſet, ſi procuratori de tota lite peragenda mandatum dediſſet, *Ita Senatus* in cauſa Dominorũ de Breiſſieu & de Chaſtillon 14. Cal. Mart. 1594. Erant tamen qui putarent melius fore ſi huius dubitationis tollendæ gratia generali Senatuſconſulto prohiberentur procuratores mandatum ſuſcipere, niſi quod poteſtatem ſibi faceret totius litis exequendæ. Sic enim fieret, vt vel pleniſſimum mandatum ſemper haberent, vel ſi minus plenum eſſet, domini pro abſentibus & contumacibus condemnarentur.[6] Quod & mihi Romano iuri conuenientius videbatur.[7]

1 Quo vtroque caſu non poſſet habere vim rei iudicatæ, *l.* 1. 3. 5. 7. *& paſſ C. quemod. & quand. iud. l. ſi procurator*, 10. *C. hoc tit. l. in cauſa* 27. *D. eod.*

2 Vt quam cito fieri poteſt lis finiatur, iuxta *l quidam exiſtimauerunt.* 21. *D. de reb. cred. l.* 1 *§. inde quaritur, de oper. noui nunciat. l. ſi vetus, l.* 3. *§ ſed ſi inter, D. de vſufr.*

3 Forma enim à lege præſcripta omnino ſeruanda eſt. Et qui à forma recedit dicitur recedere à ſubſtãia, Bald. *ad l ſi quis mihi*, 23. *§. ſed ſi mandauit, De acquir. hered.*

4 *l.* 1. *&* 2. *D. de iudic. l. nemo poteſt*, 55. *de legat.* 1.

5 Intelligitur enim quiſque ſuam voluntatem conformare legibus & iuri communi, *arg. l. vltim. C. de verb. ſignific.* Itaque ciuilis ſupplicatio contra Senatuſconſultum hoc caſu erit neceſſaria. Nec enim hic obtinet quod dici ſolet non videri dominum ſecutum fidem procuratoris niſi quatenus mandauit *l. rogatus*, 33. *D. mand.* Cum hic procurator ex neceſſitate conſtituatur, & proinde iuxta eam formam quam lex neceſſario requirit.

6 Contumax enim aut ſaltem abſens eſſe intelligitur qui nec per ſe comparet, nec per legitimum procuratorem rite, & vt oportuit cõſtitutum: Paria enim ſunt quid factum non eſſe aut perperam factum eſſe, *l. quoties*, 6. *ff. qui ſatiſd. cog. l.* 2. *ff. de duct. tut. l.* 1. *§. quod ſi nemo ff. quod cuiuſque vniuerſ. nom. l. non defendere*, 52. *De reg. iur.*

7 *d. l. ſi procurator*, 10. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

De procuratore appellationem proſequente citra nouum mandatum.

IN prima inſtantia conſtitutus procurator mandatum habere intelligitur ad proſequendam appellationem,[1] Siue ipſe appellauerit, vt plerunq; fit licétque, ob hoc ſolum ne teneatur ad intereſſe, vt loquimur[2] (multo magis enim teneretur quanti conſtituentis intereſſet, ſi interiectam appellationem deſereret.[3] Siue appellatio ab ipſo conſtituente interpoſita ſit. Quia cum appellatio extinguat iudicatum & retroagat litem ad tempus conteſtationis,[4] idem procurator ex domini voluntate retentus videtur, qui fuerat ab initio conſtitutus, & ante ſententiam, ſi reuocatio nulla ſuperuenerit,[5] Imputaríque domino poteſt, maximè ſi litem appellatoriam non ignorauit, cur non reuocauerit.[6] Aut cur in explorandæ coërcendáque conſtituti procuratoris negligentia, aut etiam fortaſſis perfidia non fuerit diligentior.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Laboret contra Bartholomæum Maguocium 10 Cal. Maij, 1594.

1 Procurator enim datus agendum, videtur datus ad peragendum, *l. qui procuratorem* 57. *D. hoc tit.* Imo & ad iudicium reſtitutoriũ accipiendum; *l. qui proprio*, 47. *§. item quaritur, eadem*,

2 *liberto*, 31. *§. litem, de neg. geſt. l. ſi procuratorem*, 8. *§. ſi ignorantes, verſ. igitur. D. mandat. l. inuitus*, 17. *C. hoc tit.*

3 Appellationem enim deſerere prope delictum eſt, ideoque apud nos pœna deſertioni certa ſtatuta eſt, quæ alij contumaciæ nulli infligitur ſcilicet decem librarum, Idem ſeruatur in tutore & curatore appellante, itemque in appellantis herede, vt appellationem proſequi teneantur, Nimirum, quod ad tutorem & curatorem attinet, quouſque reddiderint rationes, *l. tutor.* 27. *D. de appellat. l.* 1. *D. ſi appellat. pend. mors intern.* Intellige autem, Niſi procurator ad vnam tantum cauſam conſtitutus fuit, Gothofred. *ad d. l. inuitus ex VVeſ. ſer.* 1. *pract.* 5. *obſer.* 9. Item niſi paupertate excuſetur, *d. §. ſi ignorantes*, [Si tamen de appellatione deſerta agatur, nouo mandato opus eſt, quia noua inſtantia eſt, *Ita Senatus* 6. Sept. 1613.

4 *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill. leg.* 2. *§. vlt. D. de pæn.*

5 Procurator enim ad litem ſtatus nunquam reuocatus intelligitur, vt nec cæteri, niſi indicium aliquod adſit mutatæ voluntatis, quia reuocatio facti eſt, *l.* 3. *l. eum qui* 22. *de probat.* Imo hic multo minus, quia neque poteſt reuocari pendente lite, quin alius procurator conſtituatur, quod id fieri nequeat citra fraudem aduerſarij & iudicij, *l.* 16. *l. poſt litem*, 17. *l. qui proprio*, 46. *hoc tit.* facit *l. ſi procuratorem*, 65. *eod.*

6 Alio ſcilicet procuratore conſtituto, vt proxime dictum eſt.

7 Negligentia enim ſua cuique eſt imputanda, *l. pupillus*, 24. *D. quæ in fraud. credit.* Denique huic imputari poteſt cur talem procuratorem elegerit, *l. cum mandatus*, 23. *in fin. iunct. l.* 3. *§. vltim. D. de minor. l.* 1. *§. is quoque, de oblig. & act.*

DEFINITIO XVIII.

De procuratore, qui litem pro defuncto ſuſceptam non vult proſequi pro herede.

IS qui procurator defuncti fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuſcunque procurator eſſe cogi poteſt in ea ipſa lite tractanda,[1] quia nec procurationem à defuncto acceptã ſine cauſa deſerere potuiſſet.[2] Eadem quippe non ſolum patris & filij,[3] ſed etiam defuncti & alterius heredis cuiuſlibet perſona,[4] & conſequenter eadem lis eſſe intelligitur.[5] *Ita tractatum eſt* & relatum in ea cauſa de qua Definit. 29. infr. de iudic.

1 Eadem enim lis manet adeóque eadem inſtantia, ſicut & heres idem eſſe intelligitur cum defuncto. *l. heres abſens*, 19. *l. ſi is qui Roma* 34. *D. de iudic.*

2 *l. filiuſfamilias*, 8. *§. vltim. iunct. l. poſt litem*, 17. *§.* 1. *D. hoc tit.*

3 *l. vltim. C. de impub. & aliis ſubſtit. l. cum ſcimus*. 22, *C. de agric. & cenſit.*

4 *l. heres*, 21. *§. quod ſi ſtipulator, l debitori*, 50. *ff. de fideiuſſ. l. vt debitum*, 5. *l.* 6 *& vlt. C. de hered. act. l. Stichum*, 65. *§. aditio, D. de ſolut.*

5 *dict. l. heres abſens, & l. ſi is qui Roma*, 34. *de iudic.*

DEFINITIO XIX.

De tacita ratihabitione geſtorum per falſum procuratorem

APpellans ab ea ſententia quæ contra falſum procuratorem fuerat reddita, ſi neceſſario prouocauit, propterea quod ex iudicato conueniretur,[1] nec poſſet de nullitate ſententiæ iure noſtro conqueri citra appellationem,[2] non ideo cenſetur ratum habuiſſe factum procuratoris,[3] ob idque poteſt nullam dicere ſententiam.[4] Aliud eſt ſi appellauerit vltro, ac priuſquam ſententia mãdaretur executioni,[5] Aut ſi literas impetrauerit à Principe ad procuratoris factum improbandum; quas *de deſaueu* vocant.[6] Aut denique ſi qua alia litis parte eum dixerit ſuum procuratorem.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Nanchet, contra Dom. de Montou 12. Cal. Febr. 1595.

1 Iudicati enim actio contra dominum datur, non contra procuratorem. Dixi ſup. *Defin.* 4. *n.* 10. *ex l. Plantius* 61. *D. eod. l.* 4. *D. de re iudic.*

2 Nam cum ſæpius dubitaretur an ipſo iure nulla eſſet ſententia

reſcindenda, commodius viſum eſt,& tutius ita ius conſtitui,vt ab eius ſententia cui quis ſtare nolit appellare cogatur. Simile quiddam eſt,*in l.ſi gratuita 17.D.de praſcript.verbor.*

3 Quod alioqui cenſeretur appellando ratum habuiſſe,quia non poteſt à ſententia appellari,niſi quæ ipſo iure teneat.*l.ſi expreſſim.19. D.de appellat.l.1.§.2.quæ ſentent.ſin.app.reſc.* hæc autem non poteſt tenere niſi præcedente ratihabitione,*l.1.C.quib res iudic.non noc.l.3. §.1 D.rat.rem haber.* Nec quicquam impedit quominus teneat interueniente ratihabitione.In quo differt hic caſus ab illis de quibus *in dict.l.ſi expreſſim, & in d.§.2.* Ratihabitio autem poteſt fieri tacitè ipſo facto, *leg.5 rat. rem hab.* Sic dicimus eum qui mandati agit aduerſus illos,qui ſolutionem acceperunt,hoc ipſo videri ratam habere ſolutionem.*l.ſi ſeruus 66.D. de fideiuſſ.*

4 Scilicet per viam appellationis,ac ſi nunquam appellatum fuiſſet.Solet enim ſuccurri ei qui aliquid fecit ex neceſſitate iudicis,*l.cum ex cauſa 21.D.de appellat.Nouell.1. 9.De ſponſal. larg.§. aliud, l. ait prætor,7 §. quid tamen de minor.*

5 *d.l.3.§.1.D.rat.rem haber.* vbi eſt textus elegans & apertus nõ minus quam ſi petiiſſet dilationem ad ſoluendum,niſi quod hoc caſu videtur acquieſcere ſententiæ,*l.ad ſolutionem,5. C. de re iudic.*

6 Priuatio enim præſupponit habitum, *vulg.l.decem,116.de verb oblig.l.non videtur,83.l.non poteſt 208 de regul.iur.*

7 Sola enim nominatio ius interdum facit. In iis ſcilicet, quæ ex ſola nominantis voluntate pendent. Imo ſufficit adeſſe dominum ei qui ſe dicit procuratorem.Guid.Pap.q.40.

DEFINITIO XX.

De Procuratore in rem ſuam.

IN rem ſuam conſtitutus procurator expenſas, quas pro re conſequenda fecerit,repetere nullo modo poteſt.[1] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua SC.44.infr. De iut. dot.

1 In eoque differt à procuratore non in rem ſuam dato, *l.ſumptus 53.D.de pact.l.actoris procurator 30 D.hoc tit.*

DEFINITIO XXI.

De donatione procuratori facta.

VNiuerſorum bonorum donationem procurator aut aduocatus à cliente accipere non prohibetur.[1] tametſi non ſolum pactum de quota litis facere,[2] ſed etiam quod magis eſt.ex ſtatuto noſtro, litigioſæ rei donationẽ accipere prohibeatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua Definit.9. inſt.De litig.

1 Multa enim cum vniuerſitate bonorum tranſeunt,quæ alioqui non tranſirent,*l.qua dam,62.de acq.rer dom.l.1.§.1.de fund.dotal.l.pater,35.§ fundum,& ſeqq.de leg.3.*

2 *ſumptus.53.D.de pact.l.item,15.C.hoc tit.l. ſi qui aduocatorum 5.C.de poſtul.l. ſalarium,7.in fin.D.mandat.*

3 Sola enim ante nuptias donatio excepta eſt,*l.vlt.C.de litig.*

DEFINITIO XXII.

De pacto retinendi iudicati pro expenſis à procuratore prorogatis.

AD lites datus procurator cum pro domino ſumptus maximos prorogaſſet,quorum repetendorũ alia ratio non eſſet,quam ſi ex ea ipſa pecunia quæ petebatur,indemnis ſeruaretur,pactum de ea re cum domino fecerat.[1] Placuit non eſſe pactum improbandum quaſi de quota litis factum: Nec proinde ſi procurator ad eam vſque quantitatem, quæ ſibi debebatur,litem perſequi velit,exceptionem ab aduerſario vllam eo nomine pati debet,[2] Dummodo iuſtæ conuentionis color dolo malo quæſitus non ſit in fraudem legis:[3] *Ita Senatus* in publico Auditorio in cauſa Pantaleonis Raymonde & Alegandri de la Tour. 10.Cal,Maij 1595.

1 Habet enim procurator Ius retentionis etiam actorum litis pro ſumptibus à ſe factis.*l.quæ omnia 25.in fin.de procur.* ſed pro non ſolatio. *l.qui propriè.§.litis impendia de procurat.* Boer. quæſt.15 n.3. Quid in graphario iudice & aduocato? Vide Defin. 2. *infr. de ſportul.* Iunge, Defin.prox.præced.num.2. facit *l.actoris,30.D.hoc tit.*

2 Qui videt re eſſe cenſus,*legis ſumptus,63.D.de pact.*

3 *l.ſalarium.7 l.qui mutuam,56.§.vlt.D.mandat.l.ſalarium,17.C. eod.* quæ oſtẽ lit quantitatem ſalarij hoc caſu certam eſſe debere. Aliud eſt pactum de quota litis de quo *in l.ſi contra,20.eod.*

DEFINITIO XXIII.

De procuratore cum eo contrahente cuius eſt procurator.

PRocuratori non ad lites,ſed ad gerenda negotia[1] aut in rem ſuam[2] conſtituto prohibitum non eſt,vt ab eo qui procuratorem cõſtituit.emat,aut quo titulo rem comparet,[3] dum ne litigioſam aliterve alienari prohibitam:[4] Nec aliud in aduocato iuris eſt,Imo nec in procuratore ad lites dato.[5] ſi modo ea de re pactus ſit de qua lis nulla pendeat,[6] Ne alioqui magno incommodo huius conditionis homines ex publici officij ſuſceptione afficiantur.[7] *Ita Senatus* pro liberis Oldradi Bocard contra Michaelem de Bonnefoy,5.Nom. Iul.1593.

1 Aliud enim eſt ad lites,aliud ad negotia procuratorem dari *leg. hoc iure,86.D.de ſolut.l.quamuis.40.§.fin.* vbi Bart. *D.ad SC.Trebell.*

2 Alij enim procuratores ſunt in rem ſuam,alij in alienam,*leg.qui ſtipendia,9.l.ita demum,13.C.hoc tit.l.ſeruum quoque,33.in princ.& vlt.& l.ſeq.D.eod.*

3 Emere enim alitérve contrahere poſſunt omnes,quorũ intereſt ſi non ſint prohibiti,vt *in l.non licet,46.D.de contr.emp.leg. in quorum 24.D.de pignor.l.moris,9.§.ſunt autem. & §.ſeq.D.de pœn.* Sufficitque honeſtam & verecundã cauſam præcedere.*l.qui ſtipendia,9.C. hoc tit.*

4 *l.1.§.2.D qua pignor.l.vlt.& tot.tit.C.de litigioſ.*

5 Solet enim eadem eſſe ratio aduocati & procuratoris ad lites dati,*l.ſi qui aduocatorum.5.C.de poſtul.* Dixi ſupr. Defin.21.

6 Vide quæ ſcripſi,dict.Defin.21.

7 *Arg.l.quod ſi minor.24.§.ſi non ſemper, D.de minor. l. videlicet 27.D.ex quib.cauſ.maior.*

DEFINITIO XXIV.

Si procurator qui alium ſubſtituerat deceſſerit viuo primo conſtituente.

TItius procurator generalis ad lites omnes à Sempronio conſtitutus Mæuium in lite certa procuratorẽ ſubſtituerat.[1] Licet mandatum morte finiatur,[2] ſi tamen Titius ſolus deceſſerit,non ex eo finitum mandatum videbitur: ſed ita demum ſi Sempronius primus conſtituens deceſſerit.[3] Quod ius etiam ad procuratorum noſtrorum ſubſtitutos tractum eſſe quidam retulerunt. Sed de iis ſubſtitutis accipiendũ eſt, qui à Senatu aut in alio tribunali in quo cauſa agitur pro ſubſtitutis admiſſi ſunt,litiſque proſequendæ ius & facultatem habent, licet non in hanc aut illam litem ſpecialiter,ſed ad omnes generaliter,vt fit,ſubſtituti proponantur:aut non etiam de iis qui ſubſtitutorum uices gerũt: Quorum quam diſſimilis ratio ſit,vel ex eo perſpici poteſt quod illi dominis abſentibus aduocato cauſam peroranti adeſſe per ſe poſſunt,& debent:Hi vero alterius procuratoris iurati præſentiam implorare coguntur, Nimirum quia nullo hi iureiurando,quomodo illi, obſtricti ſunt.[4] *Ita tractatum eſt* in relationibus libellorum pro Marco de la Moſſiere,contra D. de Montiernoz, & rurſus pro D. de Bellegarde, contra D.de Cardé 4. Non.Iul.1595.

1 Subſtituere enim poteſt poſt litem conteſtatam,Procurator autem ad negotia etiam ante litem conteſtatam, *l. ſi quis mandatu 28. ff.de negot.geſt.l.ſi procuratorem,8.§.ſi quis mandauerit,D.mandat.l. quod quis,8.C.hoc tit.*[Maximè ſi conſtitutus ſit ad mouendam litem in eo loco, in quo, vt apud nos non niſi per certos procuratores in eam rem publicè conſtitutos litigari poteſt. *Ita Senatus* pro D.Decano S.Capellæ Idib. Martij 1612.]

2 *l.inter cauſas,26.in princ.& l.seqq §.morte, D.eod.*

3 Ioan Papon.*in ſyntagm.areſt.lib.6.tit 4.§ 15.*

4 Vnde illud etiam fit,vt ex ſubſtituti facto procurator teneatur, *l.ex facto 30.in fin.D.de negot.geſt.* non etiam ex facto ius quem ſubſtituit ſubſtitutus, aut quem ipſe non agnouerit pro vero ſubſtituto, facit *l.ad ſimilitudinem,11.C.de Epiſc.& cleric.*

DEFINITIO XXV.

De citatione procuratoris generaliis nolentis alium ſubſtituere procuratorem.

PRocurator ad omnes generaliter cauſas conſtitutus nõ poteſt aliũ ſubſtituere,ad hoc ſolũ,vt dicat non eſſe ſibi

mandatum, vt in hac aut in illa inſtantia litem ſuſcipiat. Nam qui generalis procurator eſt, perinde ac dominus ipſe citari poteſt ad procuratorem conſtituendum,[1] Et ni facere velit, non cogetur quidem procurator ſpecialis fines mandati excedere, quia nec poſſet, tametſi maxime vellet,[2] ſed perinde ac ſi nullo modo ſubſtitutus fuiſſet, habendus erit dominus pro contumace,[3] Vt aduerſus eum ob contumaciam peracto edictorum ordine procedi ad ſententiam poſſit.[4] *Ita Senatus* pro Reuerendis fratribus Franciſcanis Camberienſ. contra Dom. Ducem du Mayenne 14. Calendas Auguſt. 1595.

1 Quiſquis enim procurator eſt cogitur abſentem defendere, *leg ſeruum* 33. §. *ait prætor*, *& ſeq. D. hoc tit.* Defendere autem eſt id omne facere, quod dominus facere cogeretur: *l. ſed & hæ.* 35. §. *defendere, eod.* ac proinde iudicium accipere, §. *prætor, ibid.* adeoque earum etiam actionum nomine, quæ in heredem non dantur, *l. omnium.* 37. *eod.* vt appareat domini perſonam per procuratorem magis, quam per heredem repræſentari. Denique cum omnis qui defenditur boni viri arbitratu defendendus ſit, non poteſt videri boni viri arbitratu defendere is, qui actorem fruſtrando efficit, ne ad exitum controuerſia deducatur, *l. pen. & vlt. eod.*

2 *l. diligenter,* 8. *D. mandat. l. ſi procurator.* 10. *C. hoc tit.* Inciuile enim eſt inuitum hominem iuberi facere, quod facere, *l. moris,* 9. §. *interdici, D. de pœn.*

3 Cum vſus procuratorum vel ob hoc maximè neceſſarius fuerit, vt qui rebus ſuis ſupereſſe, vel nolunt vel non poſſunt, poſſint per alios non ſolùm agere, ſed etiam conueniri, *l.* 1. §. *vſus. D. hoc tit. l. ſed ſi,* 17. § *idem Iulianus, & ſeq. D. de iniur.*

4 *l. & poſt edictum* 73. *D. de iudic.* Citatio enim poteſt incipere à procuratore, 13. *Codic. hoc tit. leg. cum clericis,* 25. §. 1. *C. de epiſc. & cleric. l.* 3. *D. de alim. leg. l. item,* 21. §. *hac autem, D. ex quib. cauſ. maior. l. nihil* 20. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

De procuratore conſtituto ad lites generaliter ab eo, qui tam proprio, quam tutorio nomine varias lites habuit.

A Titio procurator ad omnes cauſas conſtitutus, non intelligitur ad eas lites datus, qua Titius tutorio non proprio nomine potuit exercere: Niſi de his quoque Titium ſenſiſſe appareat.[1] Alia enim perſona eſſe creditur Titij tanquam Titij, alia tanquam tutoris.[2] *Ita tractatum eſt* in cauſa Marci de la Mouſſiere & Dom. de Montiernoz. 6. Non. Auguſt. 1595.

1 Nam nec tutor procuratorem conſtituere poteſt, niſi poſt litem conteſtatam ſed actorem, *l. neque tutores,* 11. *C. hoc, tit.*

2 *l. aduerſus,* 30. §. 1. *D. de ineff. teſtam.* Elegantior textus *in l. tutori* 2. *D. de his quæ vt indign. facit leg. ſi paterfamilias,* 15. §. *qui duos, D. de adopt. l. item eorum,* 6. *in princ. D. quod cuiuſque vniuerſ. l. filius,* 22. *in princ. &* §. 1. *de ineff. teſt. l. debitor,* 59. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Si poſterioris creditoris procurator donationem ab anteriore acceperit.

IS qui poſterioris creditoris procurator aut aduocatus fuit, anterioris creditoris, qui liti non adfuit, ius ex cauſa donationis accipere non prohibetur,[1] Alio quam donationis iure vix eſt, vt poſſit citra perfidiæ ſuſpicionem, niſi proponas clientis condemnationem præceſſiſſe.[2] *Ita Senatus* in cauſa Petri Sorcley & Mariæ Guichard Auguſt. Idib, Septembr. 1595.

1 Non enim videri poteſt feciſſe contra legem aut ciuilem aut municipalem, cum ab eo liberalitatem acceperit, qui nullam habuit litem.

2 Secutúmque contractum ex aliquo interuallo, cum ea quæ in continenti fiunt ineſſe videantur, *l. lecta,* 40. §. *dicebam. D. de reb. credit. l. iuriſgentium.* 7. §. *quinimo, D. de pact.*

DEFINITIO XXVIII.

De procuratore ad actum aliquem litis conſtituto.

QVi litem exercuit tanquam ſubſtitutus à Procuratore ad litem dato, ſi poſtea Procurator ad aliquem actum in eadem lite ſpecialiter conſtituatur, & id mandatum quaſi Procurator impleuerit, defuncto ſubinde Procuratore nõ poteſt videri conſtitutus ad reliquam litem peragendam,[1] tametſi mandato contineatur ratihabitio omnium retrogeſtorum.[2] Quia quod ratihabitio comparatur mandato,[3] ad ea tantum, quæ geſta ſunt, pertinet, non etiam ad gerenda,[4] Aliud eſt in eo, qui ad litem generaliter Procurator conſtitutus aliquid vel minimum in litem fecerit. Hic enim recuſare non poteſt, quominus cætera ad litis inſtructionem pertinentia exequatur,[5] *Ita Senatus* in perſonna Franciſci Pellin Procuratoris in cauſa Dominæ de Mouſſel 9. Cal. Decembr. 1595.

1 Quia Procurator ad vnam ſpeciẽ conſtitutus in reliquis prohibitus intelligitur, *l.* 1 §. 1. *D. hoc tit. l. ſi Procurator* 10. *C. eod.* Nec enim videtur dominus fidem eius ſecutus, niſi in illa ipſa re, quam ei mandauit, *l. rogatus* 33. *in fin. D. mandat.*

2 Sic enim fieri plerumque aſſolet.

3 *l. vlt. Codice ad SC. Maced.* Dixi *Definit.* 10. *numero* 4. *ſupr. eod.*

4 Ratihabitio enim præſupponit rem geſtam, quia quod nondum eſt, nullo modo ratum haberi poteſt.

5 Etſi enim, Procurator inuitus nemo datur *l. filiusfamilias* 8. §. *inuitus, D, h. l. inuitus* 17. *C. eod. l.* 2. §. *quæritur. D. de curat. bon. dãd.* ſuſceptum tamẽ mandatum implere & cõſummare cogitur, *d. l. filius familias* 8. §. *vlt. D. hoc tit. l. ſi mandauero* 12. §. *vlt. D. mandat.*

DEFINITIO XXIX.

De procuratore conſtituto ad expediendum id, quod viua voce fieri debeat.

IN iis, quæ viua voce fieri debent, nec per ſcripturam expediri poſſunt, non ideo prohibetur quis conſtituere Procuratorem,[1] Neque enim pro facto habetur, quod Procuratori vt faciat committitur.[2] Idque eſt quod dici ſolet, tantum diſtare factum á concepto, quantum perfectum ab infecto.[3] *Sine die.*

1 *cap. ſi quis iuſto,* §. *porro, de elect. in* 6. *& in pragmat. ſanct. cap.* 2 §. *idem iuramentum, de elect.* Ioan. Andr. *in* §. *fin. dict. cap. ſi quis iuſto.*

2 Boër *quæſt* 1. *num.* 46.

3 Bald. *in tract. ſchiſmatis ad tit. ſi quis aliq. teſt. probib.*

DEFINITIO XXX.

De minore 25. annis Procuratore facto ſiue ad lites, ſiue ad negotia.

MInorem viginti quinque annis Procuratorem ad lites conſtitutum neque Iudex, neque aduerſarius admittere cogitur,[1] cum nec proprio nomine poſſint eius ætatis homines in iudicio ſtare ſine auctoritate curatoris,[2] quem ob eam cauſam placuit etiam inuitis dari oportere:[3] Sed ſi cum eo Procuratore iudicium acceptum ſit, non ob id reſcindi aut impugnari poterit ſententia, quam ſcilicet, non eo minus verum eſt redditam eſſe cum vero Procuratore.[4] Procuratoris non ad lites, ſed ad negotia dati alia ratio eſt. Neque enim huius perſonæ qualis ſit inſpici debet,[5] Ideoque nec impubes repelletur,[6] cum imputandum ſit ei, qui Procuratorem conſtituit, cur talem elegerit[7] *Sine die.*

1 *l. exigendi* 12. *verſ. ſane, C. hoc tit.*

2 *l. minor* 51. *D. eod. l. ſi minor* 5. *D. de reb. auct. Iudic. poſſid.* vt & de pupillo ſcriptum eſt *in l. pupillus* 10. *quibus ex cauſ. in poſſ. eat.* pupillũ qui præſens eſt, ſi tutorem non habeat, abſentis loco habendum eſſe.

3 *l.* 1. 2. *& paſſ. C. de in lit. dand. tut. vel curat.* licet extra hãc cauſam curator non detur, niſi petenti aut ratum habenti, *l. mutus* 43. §. *is qui curatorem, D. hoc tit.* §. *inuiti, Inſtit. de curat.*

4 *d. l. exigendi, in fin.*

5 *l. quamuis* 40. §. *vlt. cum l. ſeq* & ibi Bar. *D. ad SC. Trebell.* vide *l. ſi collectaneus* 13. *D. de manum. vindict.*

6 *l.* 3. §. *vlt. ff. de minor. l.* 1. §. *quod ſi impuberem, &* §. *pupillus, D. de acq. poſſ.*

7 *d. l.* 3. §. *vltim. l. cum mandatu* 23. *ff. de minor. l.* 1. §. *is quoque ſi de obligat. & action.*

DEFINI

DEFINITIO XXXI.

Procurator pendente lite reuocatus ab eo, qui ad aliquas expenſas per interlocutoriam fuerat condemnatus, poteſt nihilominus adeſſe taxationi earum expenſarum, etiamſi alias Procurator fuerit conſtitutus, præſertim ſi ignorante priore.

PRocurator ad litẽ conſtitutus ab eo, qui pendente lite iuſtam ſumptuum condemnationem paſſus erat, in executione quoque iudicati, cum de iis ſumptibus taxandis ageretur, in eam rẽ citatus fuerat, vt ſi quas haberet diminuendorum ſumptuũ rationes, eas allegaret, & allegauerat. Sequenti die cum in eo Iudex eſſet, vt ſumptus taxaret, cõdemnatus alium Procuratorem conſtituerat, & priorem reuocauerat, ſed citra eorum, quæ ab ipſo geſta fuiſſent reuocationem, eámque ſuam voluntatem aduerſario ſignificauerat, non tamen ipſi Procuratori, qui ſubinde, & eo ipſo reuocationis die taxationi conſenſerat. Condemnatus à taxatione prouocauerat, quaſi ſe nec audito, nec vocato facta fuiſſet.[1] Placuit audiri eum non debere, non ſolùm quod ea reuocatio, neque poſt litem cõteſtatam niſi cauſa cognita fieri potuerat,[2] neque ignorante priore procuratore,[3] quem conteſtatio litis dominum effecerat,[4] (Nec enim lis proponebatur finita per ſententiam definitiuam, quo caſu aliud dici vtique debuiſſet,[5]) ſed etiam quia ſic reuocatus fuerat prior Procurator, vt tamen manerent omnia, quæ ab eo geſta eſſent,[6] in quo numero erant ea, quæ ad iſtam ſumptuum taxationem pertinebant, præter id, quod inconueniens videbatur, vt alius Procurator taxandis ſumptibus adhiberetur, quam qui eo tempore, quo facti fuerant liti adfuiſſet,[7] præſertim cum nulla eius reuocandi cauſa adferretur.[8] *Sine die.*

1 Abſens enim eſt is, qui neque per ſe comparuit, neque per verum Procuratorem.
2 *l. poſt litem, & ſeqq. ff. de procurat.*
3 *l. qua omnia 25. eod.*
4 *l. procuratoribus 23. C. eod.*
5 Finita namque lite finitur officium Procuratoris, qui non niſi ad litem fuerat datus. *l. in cauſa 27 ff. eod. l. hoc iure 86. de ſolut.*
6 Quia nec erat in huius arbitrio & poteſtate, vt ea reuocaret, quæ geſta erant per verum Procuratorem
7 Is enim magis & melius ſcire poteſt, *arg. l. 3. § 1. ff. de teſt.*
8 Ex iis de quibus *in d. l. poſt litem, & ſeq. ff. de procur.*

DEFINITIO XXXII.

Sine nouo mandato non poteſt procurator conſtitutus in prima inſtantia comparere in cauſa deſertionis.

COnſtitutus procurator in ea inſtãtia quæ per Senatuſconſultum diffinitiuum deciſa ſit cum expenſarum cõdemnatione ſi à taxatione appellatum conueniatur, nouo mãdato indiget vt in cauſa deſertionis procurator eſſe poſſit, quoniam noua inſtantia eſt,[1] Niſi mandatum quod prius habuerat, generale fuerat ad omnes cauſas & lites.[2] Nam & ſi appellatio deſerta non eſſet, non aliud de appellationis inſtantia dici oporteret, cùm illa quoque noua ſit inſtantia,[3] quaſi officio ſuo pleniſſimè functus ſit procurator qui in eũ ſtatum litem deduxit, vt in executione iudicati expenſæ taxatæ ſint factáque omnia quæ in executionis inſtantia fieri debuerunt.[4] *Ita Senatus* 8. Id. Septembr. 1613.

1 Nec enim in inſtãtia deſertæ appellationis tractatur de appellatione inſtãne an iniuſta ſit, ſed tantũ an ſit deſerta necne. Ideóque non quaſi inter appellantem & appellatum lis agitatur, ſed mutatis qualitatibus tanquam inter actorem & reum.
2 Qui enim habet mandatum generale non indiget ſpeciali niſi in certis caſibus De quibus *in l. procurator 58. cũ duabus ſeqq. hoc tit.*
3 Quoniam aliud eſt appellari à ſententia diffinitiua: Aliud verò à taxatione impenſarum in ſententiam diffinitiuam deductarum. vide *l. pen. iudic. ſolui.*

4 Nam de procuratore in cauſa principali conſtituto dubitari non oportet, quin etiam in cauſa executionis iudicati procurare debeat, cum ſit illa appendix cauſæ & litis præcedentis, *Idque Senatus* noſtri Areſto generali cautum eſt.]

TIT. IX.

VT NEM. PRIVAT. TITVL. præd. ſuis vel alien. impon. vel reg. vel ſuſpend.

DEFINITIO I.

De inſignibus & velis Principis per vim ab hominibus alieni territorij deiectis reſtituendis.

CVM duumuiri Vniuerſitatis de Lent apud Dombanos vi & armis deieciſſent inſignia & vela Ducis noſtri, quæ in protectionis ſignum noſtras quidam pro more erigi curauerat in fundo, quem ſui territorij eſſe illi dicebant, noſtri tamen eſſe conſtabat, Non credidit Senatus ferendum id diutius, aut conniuentibus oculis diſſimulandum, ſed Senatuſconſulto, quod in eam rem factum eſt, vt vindicatum facinus poſteri ſcirent, prehendi iuſſit omnes, quotquot opem tuliſſe probabantur,[1] Inſignia vero deiecta reſtitui.[2] Sed & ſubditis præcepit, ne quicquam à ſe per Dombanos exigi paterentur. Dombanis enim, ne à noſtris quicquam exigerent, inhibere non poterat, cum noſtri non eſſent fori,[3] niſi quatenus delictum commiſiſſent.[4] Neque tamen paſſus eſt mandari confeſtim executioni prehenſionem illam aduerſus eos decretam, qui vim fecerant, ne pro temporum iniuria & tempeſtate maiori forſitan tumultus & repræſaliarum, vt vocant, materiam ea res daret, ſed ſecreto vt plerumque & ex cauſa fit, placito præcepit, vt ante omnia Princeps de eo quod fieri vellet conſuleretur.[5] Plane inſignia Principis interim & ſine cunctatione reſtitui iuſſit, ne tam grauem iniuriam vltro paſſus, & ſacroſanctam Principis Maieſtatem diſſimulatione ſua labefactaſſe videretur, *Ita Senatus* 6. Calend. Septemb. 1592.

1 Crimen enim capitale eſt, vela regia ſine præceptione Iudicis cõpetentis alienis rebus imponere, multo magis iuſte impoſita deiicere & violare. *l. 2. C. hoc tit.* in qua malè quidam addunt duplicem negationem, vt conſtat ex iis verbis, *vel accuſatione.*
2 Nam & priuatus hoc facere poſſet, ſicut & è contrario ea, quæ illicitè impoſita eſſent, poſſet priuatus licitè detrahere, *l. 1. C. vt nemin. lic. ſin. iudic. auctor. ſign. impon. reb. alien.*
3 *l. vlt. D de iuriſdict. l. vlt. C. ſi à non comp. Iudic.*
4 Nam & ratione delicti forum quis ſortiri ſolet, *l. 1. iunct. Auth. qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi oport. l. 3. D. de offic. Præſid.*
5 *Vt & in l. ſi quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniuſt. rupt.*
6 *d. §. quid tamen, in fin.* [De repræſaliis vide tractatum Bart. & Guid. Pap. *q. 32.* vbi ait non eſſe permiſſas de iure ciuili vel canonico *ex cap. & ſi pignorationes. De iniur. & damn. dat. in 6.* ſed tamen eſſe permiſſas ex iure diuino *ex cap. dominus noſter 23. q. 2.* Vocant etiam ius marchiæ, & poteſt concedi duobus concurrentibus auhoritate ſuperioris, & iuſta cauſa, id eſt, ſi Princeps contra cuius ſubditos conceduntur requiſitus neglexerit, aut denegauerit facere iuſtitiam. Nec requiritur hoc caſu libelli oblatio, nec vllus iuris ordo ſeruatur. Guid. Pap. ibid. Vide DD. *in Auth. ſed omnino C. ne vxo. pro marit.* præſertim Bald. ibid. qui defendit requiri citationem patris ſaltem per viam proteſtationis. Item vt fiat fides de iuſtitia denegata in foro debitorum. Denique vt decretum interponatur ſuper inductione repræſaliarum. Sanè ſuperior Principis iuſtitiam denegantis adeundus non eſt. Idem Guid. Pap. *q. 33.* vbi addit ex conſuetudine ſeruari vt etiam officiarius poſſit eas concedere, quamuis reuera in hoc ſit ſolius Principis: Ferrar. *in form. libell. in act. real. in verb.* iure dominij vel quaſi. Si tamen ob culpam laicorum conceſſæ ſint repræſaliæ, non debent dari contra Clericos ſecus ſi contra Clericum, qui ipſe ſit debitor. Nec enim hoc caſũ locum habet Pœna *dict. cap. etſi pignorationes.* Guid. Pap. *q. 34. ex gloſſ. Ioan. And. & alin ibid.*

TIT. X.

DE NEGOT. GEST.

DEFINITIO I.

Actio negotiorum geſtorum minus hodie frequentatur, & quare.

NEGOTIORVM geſtorum actio, cuius tam frequẽtem in libris noſtris mentionẽ legimus,[1] & quam olim tantæ vtilitatis fuiſſe conſtat,[2] parum hodie frequentatur, ſiue quod refrigeſcente hominũ charitate, pauci ſint, qui res alienas ad ſe pertinere exiſtiment, ſi eos excipias, qui deprædandi animo potius, quam bona mente inuadunt rerum alienarum adminiſtrationem,[3] ſiue quod in tanta, quãta hodie paſſim fere eſt, patrimoniorum tenuitate, non facile accidat, vt ſuis rebus ſupereſſe ac ſufficere quis non poſſit: Cum olim diſperſi per vniuerſas propemodum orbis terrarum regiones, Romanarum opum amplitudo,[4] non modo ſeruorum miniſteria, quibus in eam præcipue cauſam tantopere Romani abundabant,[5] ſed etiam præſentium amicorum ſubſidiaria auxilia imploraret, ne quid ex abſentia damni abſentium bonis infligeretur.[6] Quod ſi quando accidat, vt neceſſe ſit per alios agere quod per ſeipſum præſtare quis nequeat, commodiſſimus in eam rem, & paratiſſimus mandati vſus eſſe creditur,[7] vtilior ſane non tantum mandanti, qui eam prorſus, quàm velit, rebus gerendis formam poſſit præſcribere, ne quid contra, vel præter eius voluntatem fiat,[8] ſed etiam procuratori, qui ſi mandati formam ſeruet, quod facere vtique ex officio debet,[9] dubitandum iam non habeat, vtrum amici officiũ bene atque ex fide impleuerit, an vero plus minuſve gerendo, quam debet, exactori ac periculoſiori rationum redditioni ſe obſtrinxerit: quo metu vix ſe vnquam liberãt, qui gerendis citra mandatum alienis negotiis ſe dederunt.[10] Accedit, quod negotiorum geſtorum actio, neque geſtoris, neque illius, cuius negotia geſta ſunt, obligat bona, ſed perſonas tantum,[11] quia nec in rem eſt, ſed in perſonam,[12] nec priuilegium vllum habet taciti pignoris,[13] quæ res inutilem plerumque ac inefficacem vtrinque actionem conſtituit,[14] ſiue directa quis agendum habeat,[15] pro conſequenda indemnitate, ſiue contraria.[16] Mandato autem interueniente, ſcilicet per ſcripturam, vti aſſolet, publicã, & notarij fide ſubnixam,[17] vix eſt, vt non vtraq; ex parte caueatur contrahentibus, per mutuas bonorũ vtriuſque obligationes.[18] Niſi ſi quãdo per inſcientiã notarij, vel contrahentium incuriam ea cautio prætermittatur.[19] Cui tamen adhibendæ locus nullus in negotiorum geſtorum actione relinquitur, quippe cum actio illa ex ſola negotij geſtione naſcatur, ignorante illo, cuius abſentis negotia geruntur,[20] quamuis non niſi inter ſcientes præſenteſque exerceatur.[21] Quod ſi abſens ita ſit is, cuius negotia tractãda & adiuuãda ſunt vt neque procuratorem conſtituere nunc poſſit, neque priuſquam abeſſet, aliquem in prouincia reliquerit,[22] Ne tum quidem huius actionis vſum valdè exigimus, ſi modo longiuſcula ſit abſentia, quæ agnatis vel cognatis proximis colorem aliquem præbere poſſit, petendi à iudice, vt abſentis bonorum cura ſibi decernatur,[23] quam facillimè decernere iudices ſolent, quamuis non niſi exacta ſatiſdatione, quo melius & abſenti & præſentibus ſit conſultum.[24] Sed ſi tam recens ſit abſentia, vt de curatore bonis dando deliberari nondum poſſit,[25] alterutrum euenire neceſſe eſt, vt vel officium deſeratur, neglecta negotiorum abſentis cura, vel actionis negotiorum vſus & neceſſitas inducatur,[26] *Ita in Senatu* ſæpius tractatum eſt.

1 Maximè vero in titulis, qui hanc in rem proprij & ampliſſimi extant *in D. & C.*

2 Ob rationem poſitam *in l.1. & 2.D. eod.*

3 De quibus *in l.ſi pupilli.6.§.ſed et ſi quis negotia.eod.*

4 Cuius luculenta extant in libris noſtris teſtimonia, iis præcipuè in locis, quibus videas teſtatores de bonis ſuis diſponere, quæ habeãt in Africa, in Aſia, in Sicilia, Pãphilia, & aliis diuerſis terrarũ regionibus.

5 Per quos etiam ignorantes plerumque locupletebantur, *l.de hereditate,19.§.filiusfamilias,D.de caſtr.pecul.*

6 *l.ſi quis abſentis 5.D.de oblig.& act.*

7 *l.1.§.vſus autem,& paſſ.D.de procurat.*

8 Forma enim mandati diligenter ſeruanda eſt, *l.diligenter,5.D.mandat.l.maritus,21.C.de procur.*

9 Ne alioqui Ouidianum illud audire cogatur:

Tuta frequénſque via eſt per amici fallere nomen:
Tuta frequénſque licet ſit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat,
Et ſibi mandatu plura videnda putat.

10 *arg.l tutori,20.C.hoc tit.*iunct.*d.l.ſi pupilli,6.§.vlt.D.eod.*

11 *d.l.ſi quis abſentis,5.D.de oblig. & act.*

12 *l.pen.C.hoc tit.*

13 Quod habent pleræque aliæ cauſæ, de quibus *in tit.D.& Cod. in quib.cauſ pign.& hyp.tacit.contr.*

14 *arg.l.plus cautionis,25.de reg.iur.*iunct.*l.nã is,6.D.de dolo malo.*

15 Quæ competit ei, cuius negotia geſta ſunt, *d l.ſi quis abſentis.*

16 Quæ cõpetit geſtori, ad recuperanda, quæ impendit, *d.l.ſi quis.*

17 Pragmatici vulgo vocant inſtrumentum mandati, & procuratorium, vel procuræ.

18 Eſt enim hodie omnium vſitatiſſima hæc clauſula, *l.& qua 15.§.1.D.de pignor.l.vlt.D.qua res pignor.*

19 Quo tamen caſu non ideo haberi debet pro adiecta, vt dixi *in error.1.decad.1.de error.pragmat.*

20 *d.l ſi quis abſentis.d.l.1.& 2.& paſſ.D.& C.eod.*

21 Nemo enim aut inuitus aut ignorans agit, l, *vnic.C. vt nem.inuit.ager.vel accuſ.cog.*

22 Multi enim abeunt, quaſi mox reuerſuri, qui tamen tardius redeunt, *d.l ſi quis abſentis.* Cæterum ſi quis procuratorem vniuerſorum bonorum reliquerit, eius bona neque geſtore indigent, neque curatore, *l.Papinianus,20.ff.de minor.l.ſed et ſi,26.§.1.D.ex quib.cauſ.maior.*

23 *l.ab hoſtib.15.in princ.eod.l.2.vbi not.D. de cur.bon.dand.*

24 *Defin.18.infr.de ſatiſd.*

25 Nec enim datur ſtatim curator bonis cuiuſlibet absẽtis, *l.ſi diu.8.D.quib.ex cauſ.in poſſeſſ.eat.*

26 Quoniam cætera remedia hoc caſu omnia ceſſant, nec aliud ſupereſt auxilium, quam in actione negotiorum geſtorum *d.l.ſi quis abſentis,5.D.de oblig.& act.*

DEFINITIO II.

Qui ſoluit debitum Vniuerſitatis, agere contra eam negotiorum geſtorum poteſt, licet coactus ſoluerit.

SI priuatus aliquis debitum Vniuerſitatis, ad quod vel nullatenus, vel ſaltem non niſi pro virili ſua parte tenebatur,[1] ſoluere coactus ſit, ſiue pro exactoris aut executoris iniuria[2] ſiue quam aliam ob cauſam, danda vtique illi eſt, pro conſequenda indemnitate aduerſus Vniuerſitatem negotiorum geſtorum actio.[3] Nec enim negari poteſt, quin Vniuerſitatis negotium geſſerit, & quidem vtiliter, qui ſolutione ſua Vniuerſitatem liberauit.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua *Defin.14.infr.de oblig.& act.*

1 Quod enim Vniuerſitas debet, non ideo ſinguli debent *l.ſicut 7.§.1.D.quod cuiuſque Vniuerſ.nomin.*

2 Iniuria enim eſt, ſi quis priuatus pro Vniuerſitatis debito vrgeatur, *l.vnic.C.vt null.ex vican.pro alien.vicã.debit.cõuen.lib.11.tit.56.*

3 Quæ dari ſolet omnibus, qui aliena negotia vtiliter geſſerunt. *l.1.2.& paſſ.D.hoc tit.*

4 Species enim acquirendi eſt, liberari ab obligatione, *l.ſpecies,21.D.de acceptil.l.ſi pupilli,66.in fin.D.de ſolutionib.*

DEFINITIO III.

Actio negotiorum geſtorum latius patet, quam mandati.

CVm inter actiones, mandati, & negotiorum geſtorum variæ ſint differentiæ, tum illa præcipuè, quod ſi negotium geſtum ad plures pertineat, quorum vnus duntaxat mandauerat, contra ſolum mandatorem mandati agi poteſt, non contra cæteros, qui nihil mandauerunt.[1] quos tamen non eo minus negotiorum geſtorum actione teneri conſtat, ſi modo commune omnium negotium vtiliter geſtum,[2] aut ſaltem geſtio vtiliter inchoata probetur, licet minus feliciter peracta.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua *Definit.17.infr.mandat.*

1 Nec

1 Nec enim agi poteſt mandati contra eum, qui nihil mandauit, *l.ex mandat.20.§.1.D.mandat.*

2 Siquidem naſcitur actio negotiorum geſtorum ex ſola vtili geſtione,& ſufficit vt geſtor aliquem ſibi obligare voluerit,*l.in hoc iudicium, 14.l.ſi quis cum 26.commun.diuid.*

3 *l.ſed an vltro,10.§.1.D.hoc tit.*

TIT. XI.

DE EO QVOD MET. cauſ.

DEFINITIO I.

De obligatione ſubditi in vtilitatem domini ex cauſa, de qua non niſi per ipſius ſubditi confeſſionem conſtet.

NON leuis quidem præſumptio eſt,id quod ſubditus domino licet ſæpius præſtiterit,ſi nulla præſtandi obligatio præceſſit, per vim extortum videri debere, aut per errorē vel liberaliter potius quam agnoſcendi debiti animo pręſtitutum fuiſſe,[1] Sed non eſt huic præſumptioni locus, ſi allegata debiti cauſa probetur per ſubditi confeſſionem.[2] Quænam enim poteſt fortior haberi probatio, quam quæ ex aduerſarij confeſſione proficiſcatur?[3] Niſi proponas eam quoque confeſſionem per vim aut metum, aut qua alia mala arte extortam eſſe:[4] quod ſanè ab eo probandum erit qui dicet, non qui negabit,[5] maximé vero ſi temporis antiquitas concurrat,[6] & ex præcedentibus aut ſequentibus præſtationibus confeſſionis veritas confirmetur.[7] Nam neque tam facilè capienda eſt delicti præſumptio,[8] ſi aliud ſit quod vrgeat. *Ita Senatus* pro Domino Barone dè Creiſſiaz contra Vniuerſitatem de Cormoran 5.Calend.Iulij,1588.

1 Propter reuerentiam,quam ſubditus domino debet, iuncta alia præſumptione,quod nemo velit iactare ſuum, *leg.1.§. qua onerande, D.quar.rer.act non dat. l. pen. D. de furt. l.cum de indebito 25. D. de prob.l.ſi certis annis 28.C.de pact.* Iunge *l.2.D.de oper. liber.*

2 *Arg.l.cum de in rem verſo 6 ff.de vſur.*

3 *l.cum te tranſegiſſe 5. C. de tranſact.l. generaliter 13. C. de non numer.pecun.*

4 *l.3.in fin.C.hoc tit.*

5 *l.2.l.quoties 18.§.qui dolo,D.de probat.*

6 Antiquitas enim temporis facit præſumi omnia ſolemniter acta,cum habeat vim tituli,*l.3.§ ductus aqua ff.de aqua quotid.& aſt. l.1.§.vlt.de aqua & aqua pluu.arcend.*

7 Subſecuta enim contractus obſeruatio miram vim & efficaciam habet ad contractum alioqui nullum confirmandum, *l.diuiſionis 45. D.de pact.l.2.& 3.C.commun.vtr.iudic.* Præſumitur enim actus ſequēs fieri ad executionem præcedentium, *l.6. §. is qui,de acquir.hered.*

8 *l.merito 51.ff.pro ſocio,l.dolo verbum 5.ff. de ſeru. corru. l. item apud Labeonem 15.§.ſi commonem 36. & §. adiicitur 38. D. de iniur.*

DEFINITIO II.

De venditione bonorum paraphernalium facta per vxorem præſente viro, & interueniente læſione.

VAlet venditio bonorum paraphernaliū à muliere facta cōſtante matrimonio, etiāſi maritus ſimul cum vxore vēdiderit,[1] nec ex ſolo metu reuerentiali,vt vocant,præſumpto reſcindi contractus poterit, ſi neque minæ, neque verbera probentur,[2] præterquam ſi enormis læſio accedat, Hoc enim caſu,multóque magis ſi enormiſſima, id eſt vltra beſſem interuenerit, contractum reſcindi debere placet,[3] ita vt nec audiendus ſit emptor,ſi iuſtum pretium ſuppiere velit:[4] quoniam ea electio tum demum emptori datur, cum ſola læſio contractui reſcindendo cauſam præbet,[5] non item ſi cum enormi læſione concurrat metus quoque reuerentialis, ne alioqui nulla prorſus iſtiuſmodi metus ratio haberi videatur; quam ſanè haberi æquum eſt, cum ex enormis læſionis probatione metus quoque præſumitur,[6] ita ſit,vt nil prodeſſe emptori debeat, quod maritus ſit ſoluendo, ſi mulier fundum habere malit quam pretium.[7] *Ita Senatus* 7.Idus Nouembr.1590.

1 *l.hac lege 8.l.5.& vlt.C.de pact. conuent.tam ſupr.dot.*

2 Præſertim ſi interuenerit præſentia Iudicis aut amicorum, *l. tranſactionem 35.Codice de tranſact.* Bartol.*in leg.ad inuidiam, Codice hoc tit.*

3 Reuerentia enim iuncta cum tam graui læſione inducit probationem iuſti metus *l.1.§.qua oneranda*, vbi Bart.*D.quar. rer. act. non dat.*facit *l.pen.D. de furt.* Vide tamen *l. fideiuſſor 26. §. 1.de pign.l.ſi 21.de ritu nupt.*

4 Nihil enim ratum habendum eſt, quod geſtum ſit per vim vel metum,*leg.1.leg.metum 9.§. ſed quod prator, leg. ſi mulier. 21.§.1.D. hoc tit.*

5 *l.2 l.ſi voluntate 8 C.de reſcind.vend.*

6 *d.§.qua oneranda,l.1.l.vlt.in fin.D.quar.rer.act. non dat. l.2.l. Labeo 36.D.de oper.libert. leg.is qui 32.eod. leg.2. Codice eod. dict.l. pen.D.de furt.*

7 Neque enim cogenda eſt inuita rem ſuam vendere, *leg.vltima D.de pact. dot.leg.æſtimatis 50. ff. ſolut. matrim. leg. nec quaſi 79. D. de rei vindic.*vbi ſanè malo cū Haloandro legere *iniuſto*,quā vt *iuſto*.

DEFINITIO III.

De tranſactione facta per iniuſtum carceris metum.

LIte contra te inſtituta vt mihi fundum retrouenderes ex conuentione, quam tu negabas, ſubieciſti apparitorem Principis, qui me de domo mea in ius raperet ficto Iudicis mandato, mihíque parendi neceſſitatem prehenſione ac manus iniectione, aut etiam repetita maioris mulctæ comminatione iniungeret. Ergo ruſticus & inops conſilij cum apparitori crederem, & ne contumax viderer, parui, Tu mihi obuius in itinere, quaſi vera eſſent, quæ mihi apparitor dixerat, ſic mecum egiſti, vt non ſolùm à lite recederemus, ſed etiam ego tibi eius fundi hyperocham[1] venderem. Si venditio in ciuitate, & loco publico, honeſtis perſonis, ex parte tua interuenientibus facta ſit, non eo minus valebit, quod ab initio vis & dolus interceſſerit, vt me in vrbem pelliceres,[2] ceſſauit enim vis illa dolúſque, ex quo in vrbe fui, & Iudicem adire potui,[3] atque à peritioribus conſilium capere,[4] ne iam multis imponere poſſes. Nam qui ab initio interuenit metus & dolus, facere non debet, vt, quod ceſſante vi, vel metu geſtum eſt, irritum haberi debeat.[5] Et ſanè aliud eſt, factam mihi eſſe vim vel fraudem in hoc, vt ad vrbem accederem, aliud vero in eo vt venderem.[6] Sed neque iuſtus videbatur fuiſſe metus ille, quem apparitor mentitus mandatum Iudicis mihi intulerat, quia in conſtantem virum cadere non potuiſſet.[7] Conſtans enim vir mandati exhibitionem poſtulaſſet,[8] nec ſibi parendi neceſſitatem prius incumbere crediditſſet:[9] cum apparitori de facto,vt aiunt,& ſine mandato exequenti non tantùm impunè non pareri, ſed etiam de facto reſiſti poſſit.[10] Sicut nec iuſtus metus eſt, ſi quis ad cognitionem Iudicis ducatur, ſi non ſit ſibi conſcius,[11] niſi proponeres iniecta vincula, aut vinculorum metum,[12] Quare neque ad reſcindendum contractum ex capite doli vel metus reſtitutio in integrum mihi erit condenda[13]. *Ita Senatus* in cauſa Andreæ Cheualier, & Aymonis Perrod. 18.Cal.Iulij 1593.

1 Id eſt, pluriſualentiam, vt vulgo loquuntur, *l.quarebatur, 20. D.qui potior,in pign. hab.* Scripſi in Chiliade de error. pragm. *Decad.* 21. Err. vlt.

2 *l.metum 9.§.animaduertendum in illis verbis,* Niſi ipſe hanc ſibi vim ſummiſit, *D. hoc tit.*

3 *l.vlt.in princ. D.eod.*

4 *l.regula 9.ſed iuris ignorantiam ff.de iur. & fact. ignor.*

5 *l.1.& 4.Cod.hoc tit.*

6 *Arg.l.& eleganter 7.in princ.D.de dolo,l.ſi res æſtimata 12.§.1. D.de iur. dot.*

7 Non autem omnis metus continetur edicto, ſed is tantum, qui cadat in conſtantiſſimum virum, *l.metum 6. D. hoc tit. l. interpoſitas 13. Cod.de tranſact.*

8 Iuxta vulgatum illud, Non creditur referenti, niſi conſtet de relato, *Auth. ſi quis in aliquo, C. de edend.*

9 Itaque credulitatem ſuam ſibi imputare debet, *l. 1. §. dolum. D. de eo per quem fact. erit, l. 3. §. ſed ſi ſic accipit. D. de in rem verſ. l. mariti 29. § quæſtum, D. ad l. Iul. de adult.*

10 *l. contra noſtra 5. C. de exec. & exact. lib. 12. tit 61. l. vlt.* vbi DD. *D. de iuriſdict.*

11 *l. nec timorem. 7. D. hoc. tit. l. metum 9. & ſeq.*

12 *d. l. nec timorem, § 1. l. vlt. §. 1. D. hoc tit.*

13 *l. cum te donum 8. & duab. ſeqq. C. eod.*

DEFINITIO IV.

De metu reuerentiali in contractibus per mulierem nuptam iuris.

ETſi non omnia, quæ à nupta muliere, præſente & auctoritatem præſtante marito, geſta ſunt, idcirco facilius reuocari debent per in integrum reſtitutionem, quaſi metus ex maritali reuerentia præſumendus interuenerit, ſi de re ad maritum nil pertinente contractum ſit nec verbera vel minæ probentur:[1] prudentius tamen faciet, qui cum nupta muliere de re non dotali contracturus, mariti præſentiam, quæ nec neceſſaria eſt,[2] non adhibuerit,[3] licet contra vulgo obſeruari ſolitum ſit.[4] *Ita Senatus* in cauſa Claudiæ Rigollet & Ioannis Quinerry 16. Cal. Iul. 1593.

1 *l. 5 8. & vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot. l. vlt. D. eod. tit. de pact. dotal.* Bart. *in l. ad inuidiam 6. C. hoc tit.*

2 Cum in rebus non dotalibus nihil omnino iuris maritus habeat inuita vxore, *d. l. 8. & l. vlt. C. de pact. conuent.* Text. eſt *in l. vellet nec ne 6. C. de donat. donat.*

3 Vt ex eo apparet, quod etiam vir ipſe poteſt emere ab vxore, & quidem minore pretio, ſi non ſit animus donandi, *l. ſed ſi vir. 31. §. ſi duo in fin. D. de donat. int. vir. & vxor.* id enim falſum eſſet, ſi mulieri contrahenti præſentia & auctoritas mariti neceſſaria eſſet, quia non poſſet ille auctor fieri in rem ſuam, vt de tutore ſcriptum eſt *in l. 1. l. 5. in princ. l. quod dicimus 7. ff. de auct. tut.*

4 Vulgaris autem error ille naſcitur eo, quod imperiti plerique putant, bona omnia mulieris eſſe dotalia, alij, mulierē eſſe in poteſtate viri tum etiam cum patrē habet, quorum vtrumque falſum eſt, *l. doto, C. de rei vind. d. l. 8. & vlt. C. de pact. cōuent. l. 1. §. vlt. ff. de lib. exhib.*

DEFINITIO V.

De obligatione in militis commodum facta, & de instrumenti guarentigiati executione.

NOn quæcunque cum militibus geſta ſunt per vim & impreſſionem geſta intelligi debent:[1] ſed tamen ſi vis à debitore obiiciatur, in tanta, quanta paſſim hodie eſt gladiorum impunitate, militaris audaciæ odium[2] facit, vt non prius pro inſtrumento præſumi oporteat,[3] quam debitor in vi & impreſſione probando defecerit.[4] Itaque fiduciariæ & prouiſionali adiudicationi ex inſtrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus pendente lite locus erit.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 8. ſupr. de oblig. & act.

1 *l. qui ſtipendia 9. C. de procur. l. ratas 7. C. de reſcind. vend.*

2 *Arg. l. quanta audacia 12. ff. de public. & vectig. l. quod ſi nolit. 31. §. qui mancipia, de ædilit. edict. l. qui teſtamentum 27. ff. de. probat.* Qui enim oneratur contraria præſumptione, oneratur etiam grauiori probatione *l. vlt. in princ. D. hoc tit.* Præſumptio namque ſpecialis tollit generalem, *l. cum de indebito 25. D. de prob.*

3 Pro quo tamen in dubio præſumendum eſt, ſi authenticum ſit & publica fide ſubnixum, *l. D. de fid. inſtrum. l. 2. C. ad l. Corn. de falſ.*

4 Præſumptio enim ſola non ſufficit ad condemnandum militem, quia lex probationem requirit, *l. Lucius 83. de cond. & demonſtr.*

5 Cui alioquin locus eſſet, *d. l. 2. C. de falſ.*

DEFINITO VI.

De metu reuerentiali & iuſto ob accedentem immodicam læſionem, & quid ſi minor ætas concurrat?

EX ſola præſentia mariti non inducitur metus reuerentialis, qui ſufficere poſſit ad cōtractum reſcindendum, ſi neque minæ probentur aut verbera,[1] neque læſio, quæ interuenerit in re ipſa.[2] Idem in filia tractari poteſt, ſi dicat, eiuſmodi metu reuerentiali coactam ſe, vt bonis omnibus paternis, maternîſque, adhibito etiam, vt fieri ſolet, iureiurando, renunciaret.[3] Læſionem verò immodicam probari neceſſe eſt, id eſt, quæ ſit vltra dimidiam, perinde ac ſi reuerentialis metus nullus accederet.[4] cuius tamen ratio hactenus habenda eſt, vt ea læſione probata omnimodo & præciſè rem reſtitui oporteat, quaſi per vim & metum extortam, non relicta poſſeſſori electione ſupplendi iuſti pretij, quam alioquin relinqui neceſſe eſſet; ſi ſola læſio reſtitutioni cauſam daret.[5] Sanè ſi minor quoque ætas interueniat, ratio nulla eſt, propter quam tam grandis læſionis probationem præterea exigamus,[6] cum ætatis priuilegium poſſeſſori auferat illam ſupplendi pretij electionem.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Bellegarde & N. Annæ de Bellegarde vxoris D. de Bienuenu 15. Cal. April. 1595. & in ea cauſa, de SC. 8. infr. de in integr reſtit. minorib.

1 Iam dixi ſupr. Defin. 2. & 4. ex Bart. *in l. ad inuidiam, C. hoc tit.*

2 Aliquando enim læſio interuenit in re ipſa ſine animo lædendi, indéque naſcitur dolus in re ipſa diſtinctus quidem à dolo ex propoſito ſed qui tamen ei æquiparatur, ſi noſtris credimus, *ad l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig.* Scripſi in Chiliade pluribus locis præſertim Decad. 1. Error. 7.

3 *Cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.* vbi extat Bonifacij conſtitutio, quæ huiuſmodi renunciationes iuratas approbat factas per filiam patri, dummodo nec vis metúſve, nec dolus interceſſerit.

4 Bart. & alij *ad l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non dat.* Didac. Couar. *ad d. c. 2. de pact. in 6.*

5 *d. Defin. 2* ſupr. *ex l. 2. & l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*

6 Neque enim reſtitutio minorem eget probatione tam grandis læſionis ſufficítque qualiſqualis læſio, *l. 1. l. quod ſi minor 24. §. non ſemper & paſſ. de minor. l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor, D. de iureiur.*

7 In eoque differt reſtitutio minorem à reſtitutione maiorem, *l. ſi in emptionem 35. D. de minor.*

DEFINITIO VII.

Proteſtationem clandeſtinam de dolo vel metu, non nocere tertio ignoranti.

CVm quis palam potuit de vi aut metu, ſi quis ſuberat, proteſtari, non ſufficit proteſtatio clandeſtina.[1] Sed etſi non poſſit palam fieri ex cauſa aliqua probabili:[2] nihil tamen prodeſt clandeſtinè facta contra tertium, qui neque vim infert neque metum,[3] quique ex ea proteſtatione ignorans circumueniretur;[4] quando nimirum id, quod fit neque bonis moribus repugnat, neque legibus.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. ſi maior. 22. C. de tranſact. l. metum 9. C. de his quæ met. cauſ.*

2 Puta ob reuerentiam mariti aut alterius perſonæ, cui reuerentia debeatur, *arg. l. pen. D. de furt.*

3 Intellige ſi reuera metus nullus illatus ſit; alioqui ſufficiet eſſe illatum à quolibet, vt noceat cuilibet etiam ignoranti, quia verba edicti De eo quod met cauſ. in rem concepta ſunt, non in perſonam. in eóque differt edictum illud ab edicto, De dolo. *l. metum 9. §. 1. l. item ſi cum 14. §. in hac actione, D. hoc tit.* vbi elegans ratio redditur. quia metus omnis habet in ſe ignorantiam. *l. ſed & 15. §. fin. D. de dolo.* Scripſi lib. 16. coniect.

4 Quod non eſt ferendum, vt ex alterius facti ignorantia præiudicium fiat, *l. ignorantis 49. de procur. l. ſoluendo 39. de negot. geſt.* alioquī nemo cum aliis contrahet ſine metu, cum probabiliter ignorari poſſit. quid clam fecerint, *l. ſi mulier 21. ad Velleian. l. doli 10. §. - it. de re iud.*

5 *l. iuris gentium 7. §. ait prætor, D. de pact.* Nam ſi quis operam dando rei illicitæ deciperetur, indignus eſſet cui ſuccurri oporteret, *arg. l. Papinianus 20. D. de minor. l. ſed etſi 26. §. 1. D. ex quib. cauſ. maior.*

DEFINITIO VIII.

De renunciatione & apocha facta per vxorem præſente viro.

QVæ cum matrimonium contraheret, dotē certæ quātitatis ſtipulata fuerat pro iuribus omnibus, quæ in defuncti patris hereditate ſperare potuiſſet,[1] ſi poſtea numeranti dotem fratri apocham[2] præſente & iubente marito conſcripſerit, non poteſt videri læſa,[3] aut metu reuerentiali

tiali coacta,vt renunciaret,[4] cum eam renunciationem fieri neceſſe fuerit in conſequentiam præcedentis contractus,[5] præſertim quando nec aliter ſoluturus frater fuerit, aut ad ſolutionem compellendus.[6] Sunt enim actus huiuſmodi, vt vocant,correſpectiui,quorum poſito vno, alterum quoque poni neceſſe eſt,ſicut & vno ſublato tolli alterum.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poſteaquam placuit huiuſmodi renunciationes & pactiones de futura ſucceſſione valere no ſolùm patri,ſed etiam matri & fratri factas ſi modò ſint iuratæ, vt tractant Canoniſtæ *ad cap. quamuis pactum,de pact.in 6.*

2 Id eſt,pecuniæ ſolutæ profeſſionem,vulgo *quittanciam* vocant, *l.vlt.§.Titius,D.de cond.indeb.l. qui tabulas 27.§. apocha. D. de furt. iunct.leg.pecunia 14.C.de ſolut.*

3 Non enim lædi aut decipi videtur,qui iure communi vtitur,*leg. vlt.C.de in integr reſtit minor.l.inter eos,51.§.cùm inter,D.de fideiuſſ. l.in pupillo 47.in fin.de ſolut.* Aut qui ius publicum ſequitur, vt eſt in iuris regula,*l.nihil.conſenſui 116.§.non capitur,de reg.iur.*

4 *l.ad inuidiam 6.*vbi Bart.*C.hoc tit.*

5 *Arg.l.quod ſi minor 24.§.reſtitutio.* in illis verbis:*Sed parcius in venditione,quia æs alienum ei ſoluitur,quod facere eſt neceſſe D.de minor.*facit *l.quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.* Quoties enim numeratio fit in conſequentiam contractus præcedentis,contractus ille inſpiciendus eſt potius,quàm actus ipſe numerationis,*l.1.ff.qui potior,in pignor.hab.*

6 Obſtante nimirum exceptione pacti,cuius commodo priuari non debet,cùm non aliter fuerit contracturus,& ſe obligaturus,pacta enim dant legem & formam contractui,*l.1.§.ſi conuenerit,De depoſ. cum ſimilib.*

7 *l.vlt.D.de acceptil.l.cum te,6.C.de pact.int.empt.& vendit.l.1. C.de expreſſ.lib.11.tit.vlt.*Text.eſt elegans *l.ſi duo 13.§.ſi quis iurauerit,& ſeq.D.de iureiur.*

TIT. XII.

DE IN INTEGR. *reſtit. minor.*

DEFINITIO I.

De venditione iurata prædij per minorem ſine decreto facta: & quid ſi iuſiurandum acceſſerit.

Non ſolùm ſi minor circumſcriptus ſit,ſiue in eo quod rem vendidit,[1] ſiue quod minoris vendidit,[2] ſed etiamſi læſio nulla dolúſque nullus interuenerit, nulla eſt ipſo iure.& inutilis alienatio rei immobilis,quá ſine Iudicis decreto fecerit,[3] adeo vt nec ſit neceſſaria in integrum reſtitutio,[4]tametſi pretium in minoris vtilitatem conuerſum probetur,[5] quoniam legis prohibitio impedit alienationem.[6] Hoc ita ſi minoris iuſiurãdum non interceſſerit.Illa enim iuriſiurandi poteſtas eſſe creditur ex celeberrima Imperatoris Friderici conſtitutione,[7] qua vtimur, potius quam ex iuris ciuilis ratione,[8] vt eum, qui reuera minor eſt, efficiat maiorem, hactenus nimirum ne decreti ſolemnitas vlla requiratur,non magis quam ſi reuera maior eſſet.[9] Cæterum non excludet ea res beneficium reſtitutionis ex læſionis cauſa competentis,[10] quod maior ætas excluderet.[11] Neque enim iuſiurandum ſupplere poteſt defectum ætatis in eo, vt conſilij imbecillitatem, quæ in minore maior eſt,corrigat,faciátve, vt ob id ſolum,quod iurauit,prudentior & conſultior effectus videatur.[12] *Ita Senatus* pro N. Franciſco Denarie contra Bartholomæum de Valon 8.Id. Aug. 1588.

1 *Vt in l.& eleganter 7.ff.de dolo.*

2 *Vt in l.ſi res æſtimata 12.§.1.l.iure ſuccurſum 6.§.vlt. ff.de iur. dot.l.ſi circumſcripta 6.C.ſolut.matrim.l.5.§.circa venditionem,de donat.int.vir.& vxor.*

3 *l.1.& tot.tit.D.de reb.eor.qui ſub.tutel. vel cur.ſunt ſine decreto alien.*

4 *l.non eſt nobis neceſſaria 2.l.ſi quidem 11. C. de præd.minor. l. in cauſa 16.§.& generaliter, D.de minor.*

5 Quæſtio enim illa,An pretium in rem minoris verſum ſit necne non pertinet ad cauſam vẽditionis confirmandæ,ſed ad cauſam duntaxat reſtituendi pretij,*l.ſi prædiorum 10.l prædium 16. eod. tit. C.de præd.min.*facit *l.ſi pretium 19.C.de procurat.*

6 *d.ſi quidem,l.nonſolum 4.l.prædia 8.& paſſ.eod tit.de præd.minor*

7 *In Auth.ſacramenta puberum,C.ſi aduerſ. vendit.*

8 Iure enim ciuili iuſiurandum contra leges præſtitum non eſt obligatorium, *l.non dubium,C.de legib.*

9 *DD.ad d.Auth.ſacramenta.*

10 Non ſecus ac ſi venditio nullo iure prohibita fuiſſet, *l.1.C.de præd.minor.l.1.& tot.tit.C. ſi aduerſ. vendit.* aut cum decreto facta fuiſſet,*d.l.ſi quidem 11.verſ.ſi vero,C. de præd. minor.* Vide Theſſaur, deciſ.Ped.66.*num.2.*

11 Neque enim maior reſtituitur ob læſionem niſi immodicam & enormem,id eſt,quæ ſit vltra dimidiam iuſti pretij,*l.2.l.ſi voluntate 8. C.de reſcind.vend.iunct.d.l.in cauſa 16.§.idẽ Pomponius, D. de minor.*

12 *Arg.l.vlt.D.de manum.vindict.* Atqui ſola facilitas minoris& lubricum ætatis inducit reſtitutionem,*l.11.§.ſciendũ,& ſeqq.D.h.tit.*

DEFINITIO II.

De alienatione facta contra prohibitionem legis & hominis. Quid ſi ex cauſa neceſſaria? Quid ſi læſio interuenerit?

ENimuero ſi ad prohibitionem legis accedat etiam prohibitio hominis, ſiue Iudex ille ſit, ſiue teſtator, adeo nulla eſt ipſo iure alienatio,[1] vt nec iuſiurandi interpoſiti auctoritate confirmari poſſit,[2]quia iuſiurandum eas demum ſolemnitates ſupplere poteſt,quas lex ipſa,[3]non quas Iudex aut teſtator præſcripſerit:[4] quorum voluntati non parere non ſolùm inciuile ſit, ſed etiam iniuſtum,[5] ideóque nulla hic verſatur religio iuriſiurandi, quod nec delicti, nec iniquitatis vinculum eſſe debet,[6] Excipiendæ tamen ſunt eæ alienationes, quæ cauſam habent non modò vtilem, quod non ſufficeret,[7] ſed omnino neceſſariam,[8] vt puta pro alimentis,pro ſumptibus litis,ſi qua inferatur,aut ad æris alieni,quod vrgeat exſolutionem.[9] Neque enim aut Iudicis aut teſtantis volũtas ea fuiſſe videri poteſt, vt cui maximè perſpectum voluerunt, eum neceſſariis ſumptibus egere paterentur.[10] neque vero fieri vnquam poteſt, vt iuſta non ſit alienatio,quæ eſt neceſſaria,[11] nec tamen eo minus reſcindi poterit beneficio reſtitutionis, ſi læſionem interueniſſe appareat. Nam quæ vendendi neceſſitas extorquet vtilitatem venditionis, eadem inducit auxilium reſtitutionis, ſi hanc decipiendi aduerſarij & exprimendæ venditionis occaſionem emptor,vt fieri ſolet, captauerit.[12] Planè pretium non quod vtique in neceſſariam, ſed quod etiam in vtilem duntaxat cauſam conuerſum eſſe conſtabit, emptori id ipſum probanti[13] omnimodo reſtitui oportebit.[14] Iunge SC. De reb.alien.non alienand.& de prohib. alienat. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.vlt.C.de reb.alien.non alienand.l.1. C.ſi emancip.ita fuer.alien. vt manum.l.2.C qui non poſ.ad libert. peruen. l.ſi ſciens 26.* vbi Bart. *D.de contr.empt.*

2 Alex.*in l.Marcellus 3.§.res quæ,col.2.verſ.quarto limita,& in l. quidam 26 §.ſi quis filium,col.2.in princ.ad SC.Trebell.*Rip.*in l.filiusfamilias 114.§.diui,n.47.& 89.de legat.1.* Rol. à Valle *conſ.81. num. 17. vol.2.*

3 *Auth.ſacramenta,C. aduerſ.vendit.*

4 Fortior enim eſt prohibitio hominis, id eſt, Iudicis aut teſtatoris,quam legis, quia lex ſeipſam facilius interpretatur vnde illud etiã eſt,quod dici ſolet,prouiſionẽ hominis facere,vt ceſſet prouiſio legis, *l.vlt. C.de pact.conuent.* licet grauius puniatur fraus, quæ fit contra legem,quam quæ contra hominem citra prohibitionem,*l.ſi libertus 16.verſic.diuerſitatis,D.de iur. patron.*

5 *L.ait prætor.7.§. quid tamen, D. hoc tit.l. quod autem 6.§.apud Labeonem,D.quæ in fraud.credit.l.tutelam 7.C. de admin.tutor.l contra voluntatem 7.C.de teſt manum.l.cum pater 27.§.libertis,de leg.2. l.1.C.de ſacroſ.Eccleſ.vel l.vel negare 6.de teſt.quemadmod. aper.*

6 *Can.fin.22.q.6.& Can. animaduertendum 22.q.1.*

7 *l.ſi fundus pen.de reb. eor.* & apertius *in l.magis puto 5.§.non paſſim,& §.ſi æs alienum eod.*

8 *l.filiusfamilias 114.§.diui.de leg 1.*

9 *l.qui ſolidum 78.§.vlt.de leg.2.*

10 *l.3.D.de pet.hered.l.5 §.vlt.D. de iur.delib.*facit *l.tres 41. D.de ſolut.l.cum fidei 9.D.de fideic. libert.*

11 *l.alienationes,13.l.qui erat 49.famil.erciſc.* Guid.Pap. *q.96.n.2.*

12 Nam inde fit,vt venditori læſo vltra dimidiam iuſti pretij ſuccurratur,non etiam emptori,ſi iuris rationẽ ſpectes, de qua ſcripſi in

Chiliade Decad.8. Err.7.poſt Cuiacium lib.16.Obſeru.cap.10.propterea quod venditorem pleruinque neceſſitas rei familiaris cogit vendere pretio viliore, *l.2. l. non ideirco 12. li.ſi quis 16.C. de reſcind. vendit.l.2.C.ſi fin.cenſ.vel reliq.l.1.C.de præd.decur.* eadem vero neceſſitas non cogit emptorem pluris emere, ſed ſola affectio opportunitatis vel vicinitatis vel cœli, *l.1.§.ſed ſi rem,D.ſi quid in fraud.patr. l.ſi in emptionem 35.D.de minor.*

13 Probatio enim ei incumbit, qui dicit pretium in rem minoris verſum fuiſſe, ſi contractus ipſo iure non valuit, *l. prædiorum 10. l.ſi prædium 16.Cod.de præd.minor.*Pariſ.*de vſur.quæſt.38. num.264.*

14 *d.l.prædiorum,d.l.ſi prædium.l.vtere 14.eod.pen.§.1.D.eod.tit.*

DEFINITIO III.

De reſtitutione in integrum minori competente tanquam maiori, & tanquam minori.

Minor,qui in rei ſuæ immobilis venditione vltra dimidiam iuſti pretij læſus eſt,ſicut communi iure vti poteſt[1] ad venditionem ex cauſa immodicæ læſionis reſcindendam,ita reſtitutionem in integrum,quæ ſingulari ætatis fauore minoribus conceditur, implorare prohibetur.[2] Neque enim ratio vlla eſt concedendi extraordinarij remedij, vbi ordinarium competit.[3] Sed hoc tum demum vere dicitur,cum læſio in ſola pretij quantitate interueniens locum facit reſtitutioni.[4] Nam ſi vel dolus aduerſarij interceſſerit.[5] vel in hoc ipſo minor læſus ſit, quod eam rem vendidit, quam non expediebat vendere,[6] beneficium reſtitutionis ex cauſa minoris ætatis,quod plenius eſt,cum ad rem ipſam omni modo habendam detur,[7] minori non denegabitur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia etiam maiores ex hac cauſa reſtituuntur,*l.2.l ſi voluntate 8.C.de reſcind.vendit.*

2 Aymo.Crauet. *conſ.151.num 6.*

3 *l.in cauſa 16.in princip.D.hoc tit.l.3.C eod.l.cùm & minores 4. C.ſi aduerſ.rē iudic.l.3.C.ſi aduerſ.lib.*facit *l.3.D.de oper.noui nuncia.* Remedium enim *d.l.2.*eſt ordinarium,reſtitutionis extraordinarium.

4 *Vt in l.iure ſuccurſum 6.§.vlt.l.ſi res 12 §.1.D.de iur.dot.*

5 Quo caſu videtur minor læſus tanquam minor, quia difficilius poteſt ſibi proſpicere,ne alterius dolo decipiatur,quam ſi eſſet maior, *l.quod ſi minor 24.§.non ſemper & paſſ.D.hoc tit.l.2.C. de fideiuſſ.minor.l.exceptiones 7.§.1.D.de except.* Text. eſt elegans *in l. ante pen.§. vlt.D.hoc tit.*

6 Facit *l.magis puto,5.§. ſi æs alienum & l.pen.§ 1.D. de reb. eor. qui ſub tut.*

7 *l.ſi in emptionem 35.d.l.quod ſi minor 24.§.reſtitutio l.patri 27. §.prædium l.minor annis 40.§.1.D.hoc tit.* Beneficium vero conditionis *ex l.2.C.de reſcind.vend.*non datur ad rem præciſè, cum ſaluam relinquat emptori electionem iuſti pretij ſupplendi, *d.l.2.l.ſi voluntate 8.in fi.C.de reſcind.vendit.*

8 Crauet.*d.conſ.151.num.6.*

DEFINITIO IV.

De ceſſione reſtitutionis in integrum ad rem immobilem, & quid ſi etiam in ceſſione læſio interuenerit.

Qvamquam certum eſt,ius petendæ in integrũ reſtitutionis,[1] vt & cætera iura fere omnia cedi poſſe,[2] ſi tamen minor,qui fundũ ſine decreto contra Seueri conſtitutionẽ vendiderat, adhibito quidẽ iureiurando, ſed interueniente læſione, cũ potuiſſet in integrũ reſtitui,[3] hoc ipſum ius alteri vendiderit,alterive ceſſerit;æquè aduerſus hãc etiã ceſſionem reſtitui poterit,[4] Non enim ideo minus læſus videri debet,quod impetrandæ prioris reſtitutionis euentus per litem dubius fuerit.[5] Sufficit namque,certum fuiſſe ius, quod competebat minori re vera læſo:[6] maximè verò ſi iuri euentus litis reſpõderit,ex eòque apparuerit, in priore alienatione interueniſſe læſionem[7] Quin & verius eſt,non magis ſine decreto alienari poſſe actionẽ, quæ iam nata ſit ad petendam rem immobilem per auxilium reſtitutionis, quam rem ipſam immobilem,quæ iam à minore ipſo poſſideatur.Hac enim parte verum eſt, actionem, quæ competit ad rem immobilem,rei immobilis iure cenſeri,cùm is, qui ad rem conſequendam habet actionem, rem ipſam habere videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore 12.Cal.Mart.1589.

1 *L. illud nullam 25.§.1. & l. ſeq.D. hoc tit l.ſi minoris 25. D.d. admin. tut.* etſi puto, poſtrema illa verba, *Niſi fortè mandare actiones paratus ſit curatoribus*,imperiti eſſe Interpretis potius,quam Vlpiani, vt ſcripſimus in libris Coniecturarum. Vide Guid.Pap.q.141.

2 De quibus omnibus & quænam cedi poſſint,quænam non,vide Andr.Tiraq.*de retract.municip.§.26.gloſſ.1.n.45.& ſeq.vſque ad fin.*

3 Secundum ea,quæ ſcripſimus *Defin.1.ſup.*

4 Sufficit enim aliquid geſtum eſſe cum minore,& minorẽ læſum eſſe,*l.ait prætor 7.in princ.D.hoc tit.l.nam poſteaquam 9.§.ſi minor,D. de iureiur.*Sicut enim duplex hic cõtractus fuit ita duplex læſio,& cõſequenter duplex reſtitutio eſt,*arg.doli 19.§.diuerſum,D. de nouat.*

5 *L.quod debetur 51.D.de pecul.*

6 Ius enim ſemper in ſecretum eſt & finitum, *l.2. D. de iur. & fact.ignor.*

7. Sententia enim non ſemper ius tribuit, ſed quod iam antea competiit declarat Simile quiddam eſt *in l. huic 15.§. vlt.ad l. Aquil. l.qui res [illegible].§.rem autem de ſolut.*

8 Bart.*in l.ſi ſic legatum 75.§.vlt.per ill.text. de legat.1.*

DEFINITIO V.

De confeſſione debiti paterni facta per minorem.

Minor annis vigintiquinque ſtipulanti promiſerat ſe ſoluturũ centum,quæ pater debebat ex cauſa alimentorum,de quorum quantitate & æſtimatione ratio cum defuncto poſita dicebatur,& ab ipſo defuncto ſubſcripta, tum minori promiſſionis tempore reddita. Idque minor ipſe propria ſcriptura profeſſus fuerat. Sed cum ad ſolutionem conueniretur, dicebat, factam eam promiſſionem ex falſa cauſa, nec quicquam à patre ſuo fuiſſe vnquam creditori debitum,in eamque rem auxilium reſtitutionis implorabat. Quidam ex tempore putabant, non eſſe reſtituendum minorem aduerſus confeſſionem debiti, quod pater eius non ipſe contraxerat:[1] præſertim cum non redderet ille ſcripturam,quæ à patre ſubſcripta proponebatur. Reſtitutionem enim ſic faciendam eſſe,vt vnuſquiſque ius ſuum reciperet.[2] Dicebam poſſe id defendi, ſi patris debitũ & chirographi redditio aliter quam ex minoris confeſſione probaretur. Cæterum qua facilitate minor contrahit & decipitur, eadẽ poſſe induci & perſuaderi,vt ea quoque omnia fateatur,quæ auaritia & dolus creditoris extorquere velit, tametſi vera non ſint: ideoque perinde minorem aduerſus propriam confeſſionem ac contra promiſſionem ipſam reſtitui debere.[3] Itaque cum minor nullum ſibi à creditore chirographum patris redditum fuiſſe contenderet,ſed eum colorem falſo quæſitum,vt debiti quod frater maior in caupona cõtraxerat,minor imprudens quaſi fideiuſſor conſtitueretur,[4] non alienum eſſe videbatur,vt de facti veritate ante omnia inquiri oporteret.[5] Senatus tamen ex tempore pro creditore pronunciauit,motus ea potiſſimum ratione, quod ex inſtrumentis litis apparebat, minorem hunc ante annos aliquot authore curatore petiiſſe à Iudice,& impetraſſe,vt pro eo debito & aliis, quæ pater contraxerat, exſoluendis fundum diſtrahere liceret.[6] Placebat quidem Senatuſconſultum,ſed illud tamen addendum putabam, vt iuraret creditor, fuiſſe centum illa ſibi per minoris patrem debita, redditumque à ſe minori chirographum,quod id ipſum cautum fuiſſet.*Ita Senatus* 15.Cal.Decembr.1590.

1 *Arg.l.verum 11.§. ex facto, l. Æmilius 38. D. de minor.l.3.D. quib.ex cauſ.in poſſ.eat.*

2 *L.quod ſi minor 24.§.reſtitutio.D.hoc tit.l.vnic.Cod.de reputat. quæ fiunt in iudic.in integr.reſtit.*

3 *L.cum de indebito 25 §.ſin autem is, D. de probat.l. certum 6.§. pen.D.de confeſ.d.l.doli 9.§.diuerſum,D.de nouat.*

4 Atque ita in fraudem edicti De minoribus, quia hic fideiuſſor licet minor non poſſet reſtitui, niſi redditis inſtrumentis omnibus, quæ ab aduerſario habuiſſet.*d.§ reſtitutio,& d.l.vnic.* Porrò conſtat, ea,quæ in fraudem edicti excogitata videri poſſunt, rata haberi non oportere,*arg.l.quidam 29.§.vlt.D.ad SC.Velleian.*

5 Quæſtio enim reſtitutionis plus facti quã iuris habet, pendẽtque magis ex iuriſdictione,quã ex iure,quomodo prudentes loqui ſolent.*l.inter 36.D.de adminiſtr.tut.l.filia 88.verſ Claudius,de ſolut.* cũ requirat cauſæ cognitionem,*l.in cauſa cognitione 13.l in cauſa 16.l. verum 11.§ ſciendum D.hoc titul.* Denique ex facto ius oritur, *dict.a*

lege

lege filia, l. vt responſum 15. C. de tranſact. l. precibus, C. de impub. & aliis ſubſtit.

6 Confeſſio enim illa minoris in iudicio facta auctore curatore & abſente creditore: licet nullum ius poterat quærere abſenti, præſertim ad obligandum minorem, carebat tamen omni fraudis ſuſpicione, ſaltem ad trãsferendum onus probandi in confitentem, vt concludit Anton. Teſſaur. *dec. Pedemont. 109. num. 8. ex l. inde Neratius 23. §. vltim. D. ad leg. Aquil.*

7 Hinc enim iuramento purgatorio locus eſſe poteſt, & debet, quoties aliqua præſumptio eſt contra eum, qui tamen alioquin debeat vincere, *l. generaliter 12. C. de reb. cred.* de qua ſcripſimus in Chiliad. decad. 19. Error. 2.

DEFINITIO VI.

De contractu facto extra prouinciam, & abſente curatore cum minore curatorem habente.

MInori curatorem in prouincia habenti, cum in alia eſſet prouincia, in qua curatoris adhibendi copia non erat, mutuam pecuniam dediſti. Non eo minus obligatio ritè contracta videbitur, quod curatoris auctoritas non interuenerit.[1] Nam quod vulgo iactatur, pupillo comparari minorem, qui curatorem habet,[2] ad bonorum immobilium mobiliúmve alienationem pertinere videtur potius, quam ad contrahendam obligationem,[3] ſi verum eſt quod prudẽtes tradiderunt, Puberes etiam ſine curatoribus ſuis rectè ex ſtipulatu obligari.[4] Sed etſi iam generaliter id verum eſſet, quam ab interpretibus creditur, ad eum tamen caſum non pertineret, quo curatoris procul abſentis præſentia interuenire non poſſet.[5] Alioqui magno incommodo afficerentur huius ætatis homines, ſi propter curatoris abſentiam cum iis contrahere vel ex neceſſaria cauſa non liceret.[6] Neque eſt quod quis dicat, Poſſe in ea prouincia, in qua nunc minor degit, alium ei curatorem dari. Nam præter id, quod facilè contingat, vt inter ignotos curatorem inuenire minor non poſſit,[7] non facit hæc ratio, vt qui alium curatorem non petiit, cum poſſet, ob id ſolum malè cõtraxerit cum minore, quod abſentem iamque datum curatorem non adhibuerit.[8] Perinde igitur eſt, atque ſi cum minore curatorem non habente contractum eſſet. Quod cum fit, ſubſiſtit quidem contractus ipſo iure, ſed tamen maiori periculo reſtitutionis obnoxius eſt, ſi minor ſe læſum dicat,[9] ſecundum ea, quæ ſcripſimus Defin. 1. ſi tut. vel curat. interuen. *Ita tractatum eſt* ex tempore, in cauſa D. Petri Sappin nunc magiſtri Computorum & D. de Morgenez Prid. Id. Iul, 1592.

1 *L. puberes 101. de verb. oblig.* In quo differt pubes ab impubere, qui ſine tutoris auctoritate nullo modo obligatur, *l. 1. C. de inut. ſtipul.*

2 *L. ſi curatorem habens 3. C. hoc tit.*

3 Ita Iacob. Cuiac. *ad d. l. puberes, & alibi ſæpè.*

4 *d. l. puberes.* quam etſi vulgo interpretes accipiunt de pubere curatorem non habente, tamen refelluntur ex illis verbis, quæ benè Cuiacius ponderat, *Sine curatoribus ſuis.*

5 Nec enim neceſſe eſt adhiberi eius præſentiam, qui longè abſit licet alioqui eſſet adhibenda, *l. vlt. §. vbi autem in illis verbis,* vel lõgè abſunt, *C. de bon. quæ liber. l. ſi longius 18. de iudic. l. 22. §. ſi patri, D. ſolut. matrim. l. vlt. D. vbi pupill. educ. deb.*

6 *Arg. l. quod ſi minor 24. §. nõ ſemper, D. hoc tit. l. reo 41. D. de ſolut.*

7 Nec enim curator datur inuitus, vt neque inuito, *l. 2. §. quæritur D. de curator. bonis dand. l. 8. §. inuitus. D. de procurator.*

8 Nemo enim cogitur minori, cum quo rem habiturus ſit, curatorẽ petere niſi in litem, *l. 1. 2. & paſſ. C. de in lit. dand. tut.* aut ad ſolutionẽ accipiendum, *l. ait prætor 7. § permittitur, D. hoc tit.*

9 *d. l. ſi curatorem habens.* licet interuentus curatoris non impediat reſtitutionem, *l. 1. & 2. C. ſi tutor. vel curator. interuen.*

DEFINITIO VII.

De reſtitutione in integrum aduerſus omiſſam dilatoriam aut declinatoriam exceptionem.

NOn datur[1] in integrum reſtitutio minori, maiori vero multo minus,[2] aduerſus omiſſam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ, quod ea omiſſio permodici ſit præiudicij, ne lædat ius defenſionis, ſi qua reo cõpetat;[3] de modicis autem, vt aiunt, non curat prætor,[4] Sed quod de exceptione dilatoria dicimus, in ea locum nõ habet quæ poſſit etiam eſſe peremptoria, qualis eſt non factæ excuſſionis. Hæc enim etſi dilatoria eſſe creditur,[5] ideoque nec admittitur poſt litem conteſtatam:[6] poteſt tamen vno caſu eſſe peremptoria, nimirum ſi verum ſit, debitorem alia bona poſſidere, ex quibus ſatisfieri creditori poſſit, vt nullus ei regreſſus dandus ſit aduerſus pignoris poſſeſſionem,[7] Itaque ſi minor exceptionem hanc omiſerit, reſtitui in integrũ poterit, vt etiam poſt litem conteſtatam obiicere eam poſſit,[8] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Claudij de la Balme, & Dominæ Comitis d'Antremons Cal. Febr. 1593.

1 Capel. Tholoſ. *dec. 53.* licet contra ſentiat Bart. poſt gloſſ. *in l. minor 36. D. hoc tit. per illi. text. & per l. minor. 18. §. 1. eod.*

2 *L. qui procuratorem 57. §. 1. de procur. l. ita demum 13. C eod. l. quæritur 14. §. ſi venditor. D. de ædilit. edict.*

3 Declinatoriæ enim & dilatoriæ exceptiones dicuntur, quæ Iudicis aut aduerſarij perſonam reſpiciunt, non ius defenſionis. Cuiac. *lib. 9. obſeru. c. 23.*

4 *L. ſcio 4. D. de in integr. reſtit.*

5 Vt & cæteræ ordinis exceptiones. Bart. *in l. exceptionem. n. 6. D. de excep.*

6 *L. exceptionem 19. C. de prob. l. pen. & vlt. C. de except.*

7 *Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.* Secutus enim eſt poſſeſſor, ex quo creditor ſuum conſecutus eſt à debitore, vel conſequi potuit.

8 *d. l. minor 18. §. 1. & l. minor 36. D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

De minore filia reſtitutionem petente aduerſus iuratam futuræ ſucceſſionis, ſiue paternæ, ſiue maternæ, renunciationem.

NOn deſunt qui putent, filiam, quæ quantulacunque dote accepta futuræ parentis ſucceſſioni renunciauerit fauore maſculorum, & adhibito, vt fieri ſolet, iureiurando, nulla prorſus iuuãdum reſtitutione, nec ſi minoris ætatis fauor ad quantamcunque læſionem acceſſerit, cóque iure Gallos paſſim vti proditum eſt,[1] quod hæc ſententia familiarum præſertim nobilium faueat conſeruationi,[2] quaſi nec aliud quicquam filia exigere à patre debeat, niſi vt probum ſuæque conque conditioni conuenientem maritum nanciſcatur.[3] Sed tamen receptior eſt contraria ſententia, quam & Senatus noſter ſæpius ſecutus eſt, vt etiam maior annis filia aduerſus huiuſmodi renunciationem reſtituatur ex cauſa enormis, nedum enormiſſimæ læſionis.[4] Quod ſi etiam minor ætas interueniat, magis eſt, vt ea quoque læſio ad reſtitutionem proficere debeat, quæ nec ſit enormis, dummodo non prorſus minima, vt priuilegium aliquod ætas habeat,[5] accedente præſertim paterna reuerentia,[6] adeóque materna, cum non minor matri quam patri debeatur,[7] licet non habeat mater liberos in poteſtate.[8] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua SC. 7. & 8. ſup. De pact. & SC. 6. ſup. De eo quod met. cauſ.

1 Ioan. Papon *in ſyntagm. areſt.*

2 Familia enim non niſi per maſculos conſeruari poteſt, cum fœmina ſuæ familiæ & caput ſit & finis, *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. ſignif.* qui enim ex fœmina naſcuntur, patris non matrisfamiliam ſequuntur, *l. familiæ 196. eod. l. pen. de agnoſc. liber.* Publice autem intereſt familiarum dignitatem & amplitudinem *l. 1. §. ſed etſi ſeruus, D. de vent. inſpic.* Vide *l. 1. de iur. immunit.*

3 *l. capite 19. D. de rit. nupt.*

4 Non enim ſufficit quod pater maritum quærat filiæ, niſi & eam dotet competenter pro modo facultatum, *l. cognonimus 19. C. de heret. Nouell. 115. vt cum de app. cognoſc. c. 3. §. ſi alicui.*

5 Semper enim facilius eſt vt ſuccurratur minori, quam maiori, *l. ſi res æſtimata 12. §. 1. in fi. D. de iur. dot. l. Præſes D. hoc tit.* Scripſi. Defin. 6. tit. præced. De eo quod met. cauſ.

6 *Arg. l. 1. D. quæ oneranda D. quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt. l. ſi ſuperſtite 5. C. de dolo.*

7 *L. furioſa 4. D. de curat. furioſ.*

8 *L. illud. 4. §. ad teſtamenta, D. de bonor. poſſ. contra tab. §. cæteri, Inſt. hered. qualit. & differ.*

DEFINI

DEFINITIO IX.

De probanda læſione & æſtimatione bonorum maternorum.

TAmetſi vero dos matris tota conſiſtat in pecunia nume, rata nec maritus ſoluẽdo ſit, nõ eo minus tamẽ in æſtimanda læſione, ſi pro modica quantitate filia maternæ ſucceſſioni renunciauerit, totius dotis ratio habebitur.[1] Non enim quid a marito exigere mulier eiúſve heredes poſſint,[2] ſed quid in bonis ſit inſpiciendum eſt:[3] bonorum autem appellatione actiones quoque continentur,[4] quas ſi ob id inanes eſſe obiiciatur, quod eas debitoris excludat inopia,[5] vt filiæ nihil intereſſe videatur; eadem ratio faciet, vt multo minus audienda ſit mater eiúſve heres, cuius nec quicquam interſit ex iis actionibus, quas inanes putet partem filiæ dati.[6] Quod ſi marito ad inopiam vrgente declaratum ſit per Iudicem marito conſentiente, ad quam vſque quantitatem dotis nomine caueri oporteret, tantum in dote eſſe videbitur,[7] quantum fuerit in Iudicis ſententia:[8] neque patris heredes audiendi erunt, ſi in fraudem creditorum eam dotis taxationem factam cauſentur, cum mariti perſonam repræſentent,[9] cui ſi viueret, propriam turpitudinem fraudiſque à ſe initæ conſilium allegare non permitteretur;[10] quamuis certum ſit, eam rem creditoribus inauditis nocere non debere.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nomen enim manet, etiamſi per inopiam debitoris malum ſit nec idoneum, *l. ſi nomen 4. D. de hered. vel act. vendit. l. ſi plus. 74. §. vlt. D. de euict.*

2 Simile quiddam eſt in *l. vxor marito 51. D. de donat. int. vir. & vxor.*

3 *L. cum quæritur 6. C. de inoff. teſtam.*

4 *L. 3. in princ. & §. 1. D. de bonor. poſſ. iunct. l. heres in omne 37. D. de acquir. hered.*

5 *l. nam is 6. D. de dolo.*

6 Quoties enim non ob aliam cauſam quis tenetur, quam quod actiones habeat, liberatur præſtando actiones, *l. quod debetur, 51. in fin. D. de pecul. l. quod ſi in diem 16. §. vlt. l. item veniunt 23. §. ait Senatus, de pet. hered.* Facit *l. in creditore 38. D. de euict.*

7 Iuxta *l. ſi conſtante 24. D. ſol. matr. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

8 Sententia enim inter auditos & conſentientes ius facit, *l. ſi fundus 16. §. ſi pluris, D. de pign. l. 13. §. pen. de iureiur.*

9 *l. heredem 59. l. hereditas 62. de regul. iur.*

10 *l. tranſactione finita 30. C. de tranſact.* Bart. *ad l. iuſiurandum 17. §. procurator, n. 4. 5. & 6.* vbi vide *D. de iureiur.*

11 Æſtimatio enim ab vno facta non nocet aliis, *l. ſi fundum 8. §. ſi libert. de leg. 1. l. 5. §. circa, de donat. int. vir.*

DEFINITIO X.

De minore curatorem non habente reſtitutionem petente ex cauſa læſionis aduerſus iuratam prædij paterni venditionem.

MInor curatorem non habens, qui rem ſuam immobilem ſine decreto vendidit, interpoſito tamen, vt fieri ſolet, iureiurando, ſi nullo modo læſus ſit, non eſt in integrum reſtituendus,[1] quamuis paternum & hereditarium fundum vendiderit,[2] niſi proponas domum venditam, in qua ſint maiorum imagines,[3] aut quid aliud ſimile, quod iuſtam minoris affectionem eſſe ſuadeat ad inducendam reſtitutionem.[4] Auctoritas namque iuriſiurandi eo iure, quo vtimur ſupplet defectum ſolemnitatis & decreti.[5] Itaque ceſſante cauſa nullitatis,[6] ſola ſupereſt æquitas reſtitutionis,[7] cui porrò minor tantum ætas, niſi læſio aliqua concurrat, locum facere nunquam poteſt.[8] Plane ſi læſio interuenerit, ſiue in pretio, ſiue in eo, quod ſine cauſa vendiderit rem, quam non expediebat vendere, reſtitutioni locus erit,[9] nec eo minus, quod cũ alio æque minore contractum proponatur.[10] Cæteris enim paribus melior ſemper eſt conditio minoris, qui certat de damno vitando.[11] *Ita Senatus* contra Henricum Potier 16. Calend. Mart. 1594.

1 Quia, vt ſequitur in Definitione, ceſſante cauſa nullitatis propter auctoritatẽ iuriſiurandi, ſupereſt ſola quæſtio reſtitutionis, quæ porrò citra læſionem competere nulla poteſt, *l. ſi quidem 11. C. de præd. minor. l. nam poſteaquam 14. §. ſi minor. D. de iureiur.*

2 Ita enim fieret, vt pupillis aut minoribus nihil vendere liceret ex eo, quod à parentibus accepiſſent, ne quidem cum decreto, quod falſum eſt: ſemper namque minor læſus reperiretur.

3 *L. lex quæ tutores 22. verſic. nec vero domum. C. de admin. tut.*

4 *L. ſi in emptionem 35. C. hoc tit.* facit *l. libertus 36. D. de bon. lib. verſ. veluti ſi prædia. l. 1. §. & alias videamus 15. D. ſi quid in frau. pat.*

5 *Auth. ſacramenta, C. ſi aduerſ. vendit.* Alex. *conſ. 27. & conſ. 123. num. 6. lib. 1.*

6 Quæ ſubeſſet facta alienatione rei immobilis ſine decreto, *leg. 2. l. prædia 8. l. ſi minor 15. & paſſ. C. de præd. minor.*

7 *d. l. ſi quidem 11. eod.*

8 *dict. leg. nam poſteaquam 14. §. ſi minor, D. de iureiur. l. verum 11. §. ſciendum eſt, D. hoc tit.*

9 *L. patri 27 §. item ex diuerſo. l. minor 40. §. 1. l. tutor 47. in princ. & §. 1. & paſſ. D. eod.*

10 Si modo ſolus ille captus ſit, qui vult reſtitui, *d. l. verum. §. item quæritur pen. à contr. ſenſ. eod.*

11 *d. §. item quæritur.* vbi additur, Si vterque certet de damno vitando quia fortè pecuniam ab alio acceptam alius cõſumpſerit, potiorem eſſe cauſam eius qui conſumpſit. Facit *l. ſi minor 34. eod. l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur, in fin. de verb. oblig.*

DEFINITIO XI.

De minore procuratorem ad lites conſtituente, ſiue curatorem habeat, ſiue non, & ſiue iurauerit, ſiue non.

COnſtitutio Procuratoris ſine Curatoris auctoritate facta per minorem habentem curatorem non valet, etiamſi iuſiurandum interuenerit.[1] ſicuti nec aditio, aut repudiatio hæreditatis, aut quid aliud ſimile.[2] Denique eo iure vtimur, vt nihil omnino facere poſſit ſine curatore minor, qui habet curatorem, non magis, quam ſi adhuc impubes eſſet,[3] multo minus hæreditatem, quam ipſius nomine tutor aut curator agnouerat, repudiare potuerit,[4] ne in iudicio quidem.[5] Itaque ſi id facere velit, licet aduerſarius repudiationi conſentiat, Iudex tamen decernere debet, vt ante omnia curator in ius vocetur, & audiatur.[6] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro N. Petel Maurianenſi 17. Calend. Aprilis 1595.

1 Secus eſt ſi minor non habeat curatorem, quia tunc iuramentum repræſentat eum maiorem, *d. Auth. ſacramenta,* vbi Bart. & alij, Idem Bart. *in l. minor 18. §. ſin. autem, D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt. 35. & q. 494. verſ. ſed aduerte* Adde eundem Bart. *in l. cum minor, n. 1. D. rem rat. haber.* Quod ſi neque curatorem habeat neque iurauerit, conſtitutio procuratoris nulla eſt, & proceſſus, qui inde ſequitur, nullus, Guid. Pap. *d. q. 494.* Excipe cauſas, in quibus poſſet minor per ſe ſtare in iudicio, Nam & in iis poterit per ſe & ſine curatore dare procuratorem, Bart. *in l. diuus Seuerus, §. curatores, n. 1. D qui per tu. l. 17. §. idem ait etſi nepotis, de iniur.* Sed ad negotia procuratorem conſtituere quilibet minor poteſt, id eſt, etiam qui curatorem non habet. Idem Bart. *in l. neque tutorem n. 11. C. de procurat.*

2 Eſt enim aditio & repudiatio hereditatis res magni momenti, & quæ plurimum iudicij & conſilij requirit, cum is, qui adit, obligetur, *l. more 8. & ſeq. D. de acquir. hered.* qui vero repudiat, amittat occaſionem acquirendi, *l. quod autem 6. §. 1. quæ in fraud. credit. l. 4. D. ad SC. Trebell.*

3 Aut prodigus, *l. ſi curatorem habens 3.* vbi Bart. & alij, *C. hoc tit.*

4 Licet ea agnitio nullius ſit momẽti, quia non poteſt adire tutor pro pupillo, nec curator pro adulto. ſed pupillus ipſe adire debet tutore auctore. minor qui curatòrem habet curatore auctore, *d. l. 8. & 9. de acquir. hered. l. potuit 5. C. de iur. delib.* Extra caſum *l. ſi infanti 18. eod. & l. vlt. §. ſin vero, C. de curat. furioſ.* Quanquam ſi iuris ratio inſpiciatur, curatoris auctoritas in hanc rem prorſus inutilis eſt, *l. cum in vna 17. §. tutor, D. de appellat.*

5 Quia nec in iudicio comparere poteſt ſine curatoris auctoritate, niſi fortaſſe pupilli exemplo ad decretum Iudicis implorandum, *arg. d. l. infanti, in fin.*

6 Vt audito curatore, poſſit decernere, an minori expediat hereditatem delatam adire aut repudiare.

DEFINITIO XII.

De reſtitutione minoris aduerſus nouum creditorem, qui minore mandante veteri ſoluit.

QVoties creditori minoris, aduerſus quem reſtitui minor potuit, alius mandante minore ſoluit, ſi poſtea minor

minor ex cauſa ætatis & læſionis in integrum reſtitui velit, non aduerſus ſecundum creditorem, qui priori ſoluit, ſed contra priorem impetrare debet reſtitutionem.[1] Subſiſtente ſi quidem primo contractu fieri non poteſt, vt non vtiliter minoris negotium ille geſſerit, qui pecunia ſua priorem creditorem dimiſit.[2] Quod ſi qua ratione minor læſum ſe conqueri poteſt, is vt a primo creditore læſum ſe probet neceſſe eſt. Id vero inaudito eo fieri nequit lite contra ſecundum creditorem ſolum inſtituta, cuius nihil intereſt; quique exceptiones in promptu non habet, per quas reſtitutionis beneficium excludi fortaſſe poſſet.[3] *Ita tractatum eſt* quibuſdam tamen diſſentientibus, in cauſa Nicolai Deſpatron, contra Petrum Cochet Idib. April. 1595.

1 Imo potius contra vtrunque ſimul, *arg. l. in cauſa 15. §. vnde tractari. D. hoc tit.* Et ſanè durum eſt dari reſtitutionem in integrum, aut conditionem contra eum, qui ſuum recepit *l. repetitio 44. de condict. indebit. l. 5. §. pen. de dol. mal. except. l. 1. §. quod ſi patre quar. rer. act. non dat. l. ſi quis 12. D. de nouat. l. vt mihi 21. D. de donat*, facit *l. 6. §. ſciendum. D. quæ in fraud. cred. l. nihil dolo 129. de reg. iur.* Vide *Defin. 4. in fin.* ¹*i min. ab hered. ſe abſtin.*

2 Obſtare tamen videtur *l. doli 19. §. idémque eſt, D. de nouat.*

3 *d. §. vnde l. 29. §. vlt. D. hoc tit.* Iunge *l. 12 eod.*

DEFINITIO XIII.

De comparatione pupilli & minoris curatorem habentis.

QVod noſtris placet, puberem, qui curatorem habet, pupillo comparandum eſſe,[1] non facit, quominus ex eius iureiurando confirmentur contractus omnes ab eo initi, ac ſi curatorem non haberet, ſi modo curatoris auctoritas interuenerit,[2] poſteaquam placuit, ſacramenta puberum vim habere decreti ad confirmandam alienationem, quam minor contra leges & ſine decreto fecerit.[3] Itaque hactenus comparabitur pupillo minor curatorem habens, vt ſi ſine curatoris auctoritate rem immobilem alienet, etiam accedente iureiurando, non valeat alienatio.[4] Ceterũ extra cauſam illam alienationis bonorum immobilium conſtat, puberes etiam ſine curatoribus ſuis recte obligari,[5] ſi prudentibus magis quam Interpretibus credamus,[6] quamuis alio iure vtamur.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij Vuillierme, & D. de la Biguerne Idib. Sept. 1595.

1 *l. & prodigo. l. ſi curatorem 3. C. hoc tit.*

2 Etſi tutoris auctoritatem interuenire non ſufficeret, vt pupillus ex iureiurando obligaretur.

3 *Auth ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vendit.*

4 *d. l. ſi procuratorem,*

5 *l. puberes 101. de verb. oblig.*

6 Iac. Cuiac. *ad dict. l. puberes.* contra receptam Interpretum traditionem.

7 Vt tum etiam, cum de nuda obligatione agitur, pubes habens curatorem pupillo æquiparetur, perinde ac ſi ageretur de prædiorum diſtractione.

DEFINITIO XIV.

Interlocutio, per quam pronunciatum eſt inſtrumentum bonum & authenticum, non impedit reſtitutionem in integrum.

IVdicis interlocutio, quæ inſtrumentum contractus initi cum minore pro bono & authentico pronunciauit, beneficium reſtitutionis, quod poſtea minor petit, vt contractus reſcindatur, ei adimere non poteſt,[1] maxime vero interlocutioni cauſam dederit contumacia tutoris vel curatoris:[2] ſiue quod adminiſtratoris delictum, aut negligentiã minori non nocere oporteat,[3] ſiue quod eiuſmodi interlocutio ad formam inſtrumenti extrinſecam potius, quam ad intrinſecam contractus ſubſtantiam referenda videatur,[4] ſiue denique quod ipſum etiam reſtitutionis nomen ſupponat valere ipſo iure contractum, aduerſus quem reſtitutio poſtulatur,[5] ne auxilium extraordinarium ab eo, qui ipſo iure tutus ſit, fruſtra & contra iuris noſtri regulas imploretur.[6] *Sine die.*

1 Nihil enim commune habet fides inſtrumenti cum venia ætatis, *arg. l. Papinianus exuli 20. de minor.*

2 Solent enim interlocutiones tales fieri in pœnam contumaciæ. Not. *in l. de ætate 11. §. qui tacuit, D. de interrog. in iur. faciend.*

3 *L. vlt. & tot. tit. C. ſi tut. vel curat. interuen.* Excipe tamen caſum *l. properandum 15. §. vlt. C. de iudic.*

4 Dicitur enim bonum & publicum & authenticum inſtrumentum quod formam publicam & ſolemnem habet extrinſecam, Not. *in Auth. ſi quis in aliquo, C. de edend. & in l. vlt. C. de fid. inſtrum.* Aliud eſt autem tractare de inſtrumento, aliud de contractu.

5 *L. 3. C. ſi aduerſ. libert. l. 2. C. de præd. minor.*

6 *L. in cauſa 16. D. de minor. leg. Imperatores 29. D. de reb. auctor. Iudic. poſſid.*

TIT. XIII.

DE FIDEIVSS. MINOR.

DEFINITIO I.

De reſtitutione minoris an proſit fideiuſſori.

IN quæſtione illa, An in integrum reſtitutio minori conceſſa proſit fideiuſſori,[1] placet diſtinctio, An pro minore fideiuſſor interuenerit eo prorſus modo, quo pro maiore interueniſſet,[2] quod ſimpliciter accepto fideiuſſore in dubio præſumendum eſt,[3] an quaſi pro minore & contemplatione iuris Prætorij,[4] id eſt, ob eam duntaxat cauſam, vt creditori cautũ eſſet, qui alioquin propter incertum ætatis ac reſtitutionis[5] non fuerat cum minore contracturus. Priore caſu prodeſt fideiuſſori reſtitutio à minore impetrata, perinde ac ſi à maiore impetrata eſſet.[6] Poſteriore vero non prodeſt,[7] niſi creditoris dolo minor circumſcriptus proponatur.[8] Quidni enim hoc caſu reſtitutio minoris proſit fideiuſſori, cui & citra reſtitutionem doli exceptio ex perſona minoris prodeſſe poſſet?[9] Quippe quæ ex parte obiicientis in rem potius ſit, quam in perſonam,[10] ac proinde ex earum genere, quæ vel inuito debitore competunt fideiuſſori.[11] Planè omni caſu minor à fideiuſſore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduerſus fideiuſſorem quoque reſtitui poterit,[12] ni dolus proprius ſit impedimento.[13] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Antonij Gleiron & Ioannis Criſpini, contra D. de Moyton Id. Dec. 1590.

1 De qua *in l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Id eſt, non tanquam pro minore, ſed tanquam pro alio quolibet etiam maiore, quia nihil vetat etiam à maioribus fideiuſſores dari.

3 In dubio enim iure communi vſus quis creditur potius quam ſpeciali, *l. ſi miles 7. de iniuſt. rupt.* ſicut & cauſa naturalis inſpicitur magis quam accidentalis, *l. 1. §. 1. D. de tutel.*

4 Quomodo Papinianus loquitur *in l. Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo, D. de ſolut.*

5 Sic loquitur idem Papinianus *in l. ſi Titius 48. §. 1. D. de fideiuſſ.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſi *libro 8. Coniecturarum cap. 1. & 2.*

6 *L. minor 58. D. de procur. l. 2. §. 1. D. de admin. tut. l. ſi pupillus 89. de acquir. hered. l. exceptiones 7. §. 1. D. de except.*

7 *L. in cauſa 13. D. de minor. dicto § quod vulgo, dict. leg. ſi Titius* Paul. *libro 2. ſententiarum tit. 9. §. 5. leg. 1. Cod. hoc tit. l. ſi pupillus 35. D. de recept. qui arbitr.*

8 *l. 2. C. eod. d. l. exceptiones 7. §. 1.*

9 *d. l. exceptiones, in fin.*

10 *L. 2 § 1. & 2. D. de doli mali except.*

11 *d. l. exceptiones § l. & heredi 21. §. vlt. l. quod dictum 32. de pact.* facit melius *l. vlt. ill. tit. de pact.*

12 *d. l. 1. C. hoc tit. d. l. in cauſa.*

13 Nunquam enim minoribus in dolo ſubuenitur, *leg. ſi ex cauſa 9. §. nunc videndum, D. de minor. l. 1. C. ſi aduerſ. delict. l. ſed etſi 5. §. quod ſi impubes, D. ad l. Aquil.* Ergo non ſemper minoris reſtitutio prodeſt fideiuſſori, ſed interdum, vt Vlpian. loquitur *in l. 3. §. ſed vtrũ, D. de minor.* id eſt, ſecundum ſupra ſcriptam diſtinctionem. Scripſi lib. 8. Coniect. iur. ciuil. cap. 1 & ſequentib.

TIT. XIV.

DE FILIOFAMILIAS minor.

DEFINITIO I.

De filio familias fideiubente pro patre à carceribus liberando.

PATER ex cauſa criminis in carceres detruſus, & de non offendendo ad certam vſque quantitatem ſatiſdare damnatus,[1] vndique conquiſitis fideiuſſoribus nec inuentis, oblata etiam vxore quã minus idoneam eſſe conſtiterat,[2] poſtremo loco filium ex prædefuncta coniuge minorem annis vigintiquinque offerebat. Aduerſarius negabat admittendum propter periculũ in integrum reſtitutionis, ſi quando filius vellet dicere, paterna ſe reuerentia coactum & iuuenili facilitate, vt pro patre fideiuberet.[3] Viſum eſt, iuſtam intercedendi cauſam habere filium, qui id ageret, vt patrem alioqui miſerum & perpetuis carceribus mancipandum liberaret:[4] cum ſi in eo minus officioſum ſe præberet, exheredari merito ob eam cauſam tanquam ingratus ex Iuſtiniani conſtitutione[5] poſſet. Proinde verendum non eſſe, ne prætextu minoris ætatis aduerſus illam interceſſionem reſtitui minor quandoque poſſet.[6] Neque enim læſus videri deberet, qui iure communi vſus fuiſſet,[7] quique non aliud feciſſet, quam quod, vt faceret etiam maior,[8] pietatis intuitu, & iuſtæ exheredationis metu cogi potuiſſet.[9] Cum tamen filij quoque perinde ac mulieris facultates ſuſpectæ probarentur, receſſum fuit ab hoc tractatu, alioque adhibito remedio victoris indemnitati & ſaluti conſultum. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Iacobi de Minioux, & D. Car. Dorlier tunc Iuridici apud Chablaſienſes maioris poſtea Senatoris meritiſſimi 13. Calendas Ianu. 1594. & iam antea 3. Non. Sept.

1 *Iuxt. l. illicitas 6. §. ne potentiores, ff. de offic. Præſid.*

2 Non ſolum propter exceptionem Senatuſconſulti Velleiani, quæ datur contra interceſſionem, & cui tamen renunciari poteſt. *l. pen. §. pen. D. ad SC. Velleian. l. iubemus 21. C. eod. l. vlt. & Auth. matri & auiæ, C. quand. mult. tut. off. fung. poteſt.* ſed etiam quia non erat dos ſatis idonea. Poſſet etiam dici fœminam non poſſe alium defendere, ne maritum quidem, *l. 4. l. alienam 18. C. de procur. l. neque fœmina 54. D. eod.* Sed hic non de defenſione agebatur, ſed de fideiuſſione, quam vtique præſtare mulier poteſt pro marito è carceribus eximendo.

3 *Arg. l. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det.* Neque enim æs alienum patris ſoluere non cogitur, *l. 5. §. parens 16. de lit. agnoſc. l. 1. C. hoc tit.*

4 Neque enim modica filij ignominia eſt, ſi patrem talem habeat, *arg. l. 1. §. vlt. D. de liber. cauſ.* Nec quicquam vetat filium pro patre fideiubere, *l. ſi pro patre 10. in princ. & 1 D. de in rem verſo. l. fideiuſſor 21. §. 1. D. de pignorat.* Nam & ſublata proxima cauſa ſtipulationis, quæ propter reſtitutionem ex cauſa læſionis & paternæ verecundiæ inanis eſſe poſſet, ſupereſt priſtina cauſa pietatis, quæ impedit condictionem, ne poſſit filius petere vt liberetur, *arg. l. pen. D. de condiction. ob turp. cauſ. leg. cum is 32. §. mulier, D. de condict. indebit.* Facit *l. ſed etſi 21. D. ſolut. matrimon.*

5 Nouell. 115. *vt cum de appellat. cognoſc. §. aliud quoque capitulum §. ſi vnum de prædictis,* qui licet loquatur de patre captiuo, tamen etiam porrigi poteſt ad eum, qui in carcere detinetur pro delicto, ſi de ſuo ſatisfacere non poſſit, quia liberari poteſt cedendo bonis, vt dicam inſt. *tit. qui bon. ced. poſſ. Definit. 4.* Quid enim intereſt, an parietibus quis, an compedibus teneatur, inquit *l. ſuccurritur 9. D. ex quib. cauſ. maior.* Qui namque ſatiſdare tenetur, etiamſi ſit locupletiſſimus, pro idoneo non habetur *l. minor. 51. §. vlt. & ll. ſeq. de procurat.*

6 Non enim reſtituitur minor ob id ſolum, quod ſit minor, niſi ſit etiam læſus, *l. verum 11. §. ſciendum, D. de minor. l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor, D. de iureiur.*

7 *L. vlt. C. de in integr. reſt. minor. l. inter eos 51. pen. D. de fideiuſſor. l. in pupillo 47. §. 1. de ſolut. l. nihil conſenſui 116 § non capitur, de reg. iur.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. Arreſt. libr. 7. tit 1. §. 3.*

8 Text. eſt elegans *in l. antepen. §. vlt. D. de minor.*

9 *Arg. l. qui non facit 121. de reg. iur. l. cum plures 12 §. cum tutor. & ll. ſeqq. §. in ſoluendis, D. de adminiſtr. & per tut. l. 4. D. vbi pupill. educar. deb.* Itaque videtur filiusfamilias hoc caſu fideiubere in rem ſuam perinde ac patris, quia dignitas patris eſt dignitas filij, *l. filium 9. D. de Senat.* & contra infamia patris eſt infamia filij, *dict. l. 1. §. vlt. de liber. cauſ. & in l. iſti quidem 8. in fin. D. de eo quod met. cauſ.* Vnde eſt quod patrem etiam bannitum vt loquuntur, dum ne per rebellem filius alere tenetur Nell. de Sancto Geminiano poſt alios, quos citat *in tractat. de bannitis, quæſt. 48.*]

DEFINITIO II.

Filiofamilias fideiubenti pro patre ex cauſa iuſta, & decreto Iudicis, curator dandus non eſt.

CVm iuſta cauſa eſt permittendi, vt filiusfamilias licet minor annis vigintiquinque pro patre fideiubeat,[1] quemadmodum in ea ſpecie, de qua proxime ſcripſimus, an curator ei ad actum dari debeat, dubitatum eſt,[2] quibuſdam ſic affirmantibus ad facilius denegandum beneficium reſtitutionis ei, qui alioquin & ætatis, & metus, vt vocant, reuerentialis prætextum vellet obtendere.[3] Sed placuit non niſi inepte curatorem ei dari poſſe, qui in patris iure ac poteſtate eſſet conſtitutus,[4] quique & ſine curatore obligari rectè poſſet ex quocunque contractu,[5] accedente præſertim iureiurando. Nec enim egere poterat auxilio curatoris, ad explorandum, an facere deberet, quod Senatus ex officio facere eum debere pronunciaret.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Regulariter enim reſtitui poteſt filiusfamilias minor, qui fideiubet ſiue pro patre, ſiue pro extraneo, *l. 1. C. hoc tit.* Extra hanc cauſam non ſolet filiisfamilias minoribus ſuccurri, ne per eos patribus quoque ſuccurratur, niſi in cauſis, ex quibus patri non acquirunt, *l. 3. §. ſed verum. l. Æmilius 38. §. vlt. D. de minor. l. vlt. § vbi autem 6. C. de bon. quæ liber.* Vide *l. ſi dubitet 10. §. filius familias, D. de fideiuſſ.*

2 Dubitandi cauſa eſt, quia neque filiusfamilias videtur poſſe ſtare in iudicio, ſine auctoritate patris. *l. vlt. §. neceſſitate, C. de bon. quæ liber.* neque pater auctoritatem filio præſtare in rem ſuam, *l. 1. l. 3. l. quod dicimus 7. de auctor. tut. in princ. & in fin.*

3 Difficilius enim eſt, vt decipiatur minor, qui adhibet curatorẽ, *l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. cum pater 77. §. curatoris de leg. 2.*

4 Curatorem tamen certis eius bonis dari nihil prohibet, vt in caſu *d. l. vlt. §. 1. verſ. nolente.*

5 *L. tã ex contractibus 57. D. de iudic. l. filiusfamilias 8. D. de proc.*

6 Decretum enim Iudicis ſupplet præſentiam patris & curatoris, *d. l. vlt. §. nolentes, l. ſi infanti 18. in fin. C. de iur. deliber. l. bonorum 7. Cod. qui admitt.*

DEFINITIO III.

De filiofamilias, qui ſe depoſitarium conſtituit pro patre.

FIliusfamilias minor annis vigintiquinque cum pater vrgeretur ad ſolutionem, vt pecuniam a ſe debitam vel ſolueret, vel obſignaret, profeſſus fuerat depoſitam penes ſe pecuniam, vel quam aliam rem, quæ pecuniæ loco eſſet, cum tamen reuera nihil accepiſſet. Non magis iuuabitur per in integrum reſtitutionem, quam ſi reuera depoſitum ſuſcepiſſet. Nihil enim intereſt, quod ad creditorem attinet, an depoſitarius quis ſit, an depoſitarium ſe conſtituerit, ſi quidem non magis huic, quam illi exceptio vlla competit.[2] Minuſque ſuccurrendum illi eſt, qui vt exequenti apparitori illuderet finxit ſe depoſitarium, cum non eſſet.[3] Accedit enim ea res proximè ad dolum,[4] in quo genere minoribus quantumlibet læſis ſuccurri non ſolet.[5] Quamquam malè & perperam feciſſe apparitorem conſtabat, qui paſſus eſſet pecuniam, aut quam aliam rem, quæ pecuniæ loco eſſet, deponi penes filiumfamilias debitoris,[6] quia cum eadem ſit perſona filij & patris,[7] perinde eſt ac ſi pater ipſe idémque debitor in depoſitarium eligeretur,[8] quod vtique fieri nemo probauerit,[9] hocita ſi non creditor ipſe conſentiat. Neque enim volenti fit iniuria.[10] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio Idib. Septemb. 1595. poſtea pronunciatum Anton. Calend. Aprilis 1596.

1 Confeſſio enim in depoſito probat veram numerationem ſaltẽ in præiudicium confitentis, *leg. Publia 26. §. vltim. D. depoſ. leg. in contractibus. C. de non num. pecun.*

2 Andr.Tiraq.latè *de retract.convent.§.4.gloſſ.6.num.6.& ſequēt.*
3 *Arg.l.1 §.idem Pomponius quærit.14. D.depoſit.* Mendaciū enim puniri æquum eſt, *l.4.l.ſi ſine 9.l. de ætate 11.§. ſi cum eſſet,& §. qui tacuit de interr.in iur.fac.l ſi dubites 10.§.1.D. de fideiuſſ. l.vlt. D.de rei vindic.* præſertim cum hoc mendacium alioqui futurum ſit creditori captioſum, *l.vlt.D. quod falſ.tutor. auctor.* Nam & in pupillo id obtineret *l.quid enim 14.D.de dolo.* [Huc pertinet quod ſcriptum eſt, *in Auth.item poſſeſſor Cod.qui potior in pign.hab.* Eum qui negauit ius auctoris ſui nullam poſtea exceptionem ex illius iure poſſe obiicere. Cui ſimile eſt, quod ſi fideiuſſor vel mandator neget ſe fideiuſſiſſe vel mandaſſe, & poſtea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis poſtea non habet, In pœnam ſcilicet mendacij. *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Quibliet & Antonij Matthieu Non.April.1612.]
4 *Arg.l.pen.D.eod.tit.de dolo,l.qui ſe liti 45.D.de petit.hered.leg. nec vllam 13.§.non ſolùm,& l.ſeq.eod.l.vlt. D ſi vſufr.pet.*
5 *L.ſi ex cauſa 9.§. nunc videndum, D.de minor.l.1.C.ſi aduerſ. delict.l.ſed etſi 5.§.quod ſi impubes, D.ad l.Aquil.*
6 Ioan.Papon.*in ſyntagm.areſt.lib.18.tit.5.§.22.*
7 *l.vlt.C.de impub.& aliis ſubſt.*
8 *Arg.l.ſi apud filiumfamilias 21.D.depoſ.iunct.l.1.§ ſi apud ſeruum 18.D.eod.*
9 Nec enim fieri poteſt, vt idem & deponens ſit & depoſitarius, non magis quam vt idem ſit & debitor & creditor, aut fideiuſſor ſui ipſius *l.heres à debitore 21.§.ſeruo tuo, & ſeq. D.de fideiuſſ.cū ſimilib.*
10 Ipſe enim aut non eſt deceptus, aut ſe decepit, *dict.l.qui ſe liti 45.D.de petit.hered.l.nam ſi actor 26.D.de rei vindic.*

TIT. XV.

SI TVT. VEL CVRAT. interuen.

DEFINITIO I.

Cui incumbat onus probandi, pecuniam fuiſſe verſam in rem minoris vel perditam.

QVod dicimus, Minore, qui rem ſuam immobilem, ſine decreto alienauerat,[1] ſi vēditio propter iuriſiurandi religionem teneat,[2] reſtitutionē in integrum poſtulante,[3] emptori incumbere onus probandi, verſum fuiſſe precium in rem minoris,[4] non habet locum, ſi minor cum curatoris auctoritate contraxerit.[5] Credendus enim eſt curator pro officij ſui ratione id egiſſe, vt in rem minoris pecunia verteretur:[6] in eoque duntaxat prodeſt emptori adhibitam eſſe curatoris auctoritatem; cum alioqui facta venditio à minore curatorem non habente non eo minus valeat, ſi iuſiurandum interuenerit.[7] Adeo vt nec reſcindi poſſit, beneficio reſtitutionis, ſi læſio nulla concurrat,[8] ſicut ex contrario interueniens curatoris auctoritas probata læſione reſtitutionis auxilium non excludit.[9] Cæterū non vſque adeo minori nocere debebit interuentus curatoris, vt audiri non debeat, ſi probare velit, pecuniam à ſe malè conſumptam:[10] ſi non ex aduerſo probat emptor ſolutam auctore etiam curatore. Nam qui minori ſoluit cum curatoris auctoritate tutus eſt,[11] neque curioſus eſſe debet, quam in rem poſtmodum pecunia impendatur. Pertinet enim id ad periculum curatoris & fideiuſſorum eius, ſi quos dederit,[12] adeoque minoris ipſius, qui imputare ſibi debet, quod curatorem hunc ſibi dari petierit,[13] cum curator non niſi petenti detur.[14] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 8.Idib.Auguſt.1588.& in cauſa Hypolyti Fernier, contra Fratres Raymundos Maurianenſes 12.Calend. Iul.1592.

1 Quo caſu ſi iuſiurandum non interueniat, competit vindicatio quia minori integrum manet ius dominij propter legis prohibitionem, *l.3.§ pen.l. pen.§.1. D. de rebus eor. qui ſub tutor. l. prædia 8.l.ſi quidem 11.l ſi prædium 16.& paſſ.Cod.de præd. minor.*
2 Iuxta Auth *ſacramenta,C.ſi aduerſ. vendic.*
3 *d.l ſiquidem verſ.ſi vero.*Vide quæ ſcripſi in Ration. *ad §.reſtitutio l.24.de minor.*
4 *l prædiorum* 10.vbi gloſſ.& DD. *d.l.ſi prædium 16.eod.*
5 Intellige. Omni caſu quo minor petit reſtitutionem, ſiue quia vendiderit rem, quam non expediebat vendere, aut pretio viliore, ſiue quia pretium malè conſumpſerit, ſecundum diſtinctionem Bartoli *in d.l.ſiquidē.* Nam & cum non aduerſus ſolutionem, ſed aduerſus venditionem ipſam reſtituendus eſt, ſiue ad rem præciſè habendam, ſiue ad pretium ſupplendū curatoris interueniens auctoritas facere debet, vt præſumptio ſit pro emptore, quamuis probet minor id, quod eſt cauſa ſuæ intentionis, quia ponimus contractum tenere: alioqui de reſtitutione quæri oporteret, *l.2.d.l.ſi quidem, l.in cauſa 16.§.& generaliter, D.de minor.* Imo & vulgo creditum eſt ſufficere, vt contractus teneat, poſt Gloſſ.& Bart. *ad dict l prædiorum*, quod ſi ita eſt, nihil refert, an curatoris auctoritas interuenerit necne. Sed ego non poſſum probare, quia tum etiam, cum contractus tenet, non ſatis tuto minori ſoluitur ſine curatore, *l.7.§.1.D. de minor.* niſi venditio facta ſit cum decreto, quomodo accipienda eſt, *l.quod ſi minor 24. §. reſtitutio l.patri 27.§. item ex diuerſo, D.eod.* Si enim venditio non teneat niſi propter vim iuriſiurandi, & minor reſtituendus ſit, non puto duriorem conſtitui debere cauſam minoris, quam ſi non iuraſſet, dummodo impetrauerit abſolutionem, vt dicā infr. Defin.2. Si aduerſ.vendit quia iuramentum non reſpicit cauſam ſolutionis, nec quicquam facilius eſſet, quam eo modo minores decipere. Ergo ſi vēditio non teneat, multo minus nocebit minori interuentus curatoris, quo minus probandi onus de pretio in rem minoris verſo emptori incumbat, cum hoc caſu minor habeat vindicationem, quæ non poteſt excludi niſi per doli exceptionē, vno illo caſu, quo minor, ex alieno damno locupletari velit, *d.l.ſi prædium, l.vtere.Cod.de præd.minor.l.pen.D. eod.* In qua exceptione proculdubio emptor ſemper actor eſt. Neque hoc caſu locum habet illa ratio Vlpiani *in d.§. reſtitutio.* quod emptor ſoluere pretium neceſſe habeat, quia neque ex venditione nulla pretium ſoluere eſt neceſſe. Excipe contractum mutui de quo in Defin.1.infr.Si aduerſ.credit.
6 Sicut & credendus eſt decipiendi minoris conſilium non habuiſſe is, qui cum minore contracturus adhibuit curatorem, *d.l.7.§.1. D.de minor.*
7 Dixi Defin.10.*ſup.de in integr.reſt.minor.*
8 *l nam poſtea quam 9.§ ſi minor.D.de iureiur.§.minor.*
9 *l.2.3.vlt.& paſſ. C.hoc tit.*
10 Præſumptio enim eliditur per probationem contrariam, *leg.ſi chirographum 24.& ſeq. D.de probat.*
11 *d.l.7.§.1.D.de minor. l.1. C. ſi aduerſ.ſolut.*
12 Cùm ſint idonei; *l.intra 39.§.vlt.D.de minor.& tit.de fideiuſſ. tut.iunct tit.de magiſtr. conuen.*
13 *l.1.§.item quæritur 11. D.de ſepar.*
14 *§.itē inuiti, Inſt.de curat.l.mutus 43.§.is qui curatorē, D.de proc.*

DEFINITIO II.

De curatore dato ad præſtandum auctoritatem minori donaturo vel vendituro.

SI curator ad hoc ipſum datus ſit, vt donet, aut vendat bona minoris immobilia, vel vt vendituro, aut donaturo minori auctoritatem præſtet, non aliter valet curatoris datio, quam ſi eædem iuris ſolemnitates interuenerint, quas interuenire neceſſe eſt in alienatione rerum minoris:[1] quod alioqui in fraudem minoris & dolo malo eius, qui cum minore contracturus eſt, ea auctoritate captata videatur.[2] *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Idib.Iun.1590.

1 *l.1.*vbi Bald.*C.ſi aduerſ.donat.* Simile eſt quod dicimus, pupillum aut adultum ſicuti alienare non poteſt, ita nec procuratorem conſtituere poſſe ad alienandum etiam tutore auctore. Bart.*in l.neque tutores, n.10.& 11.C.de admin.tut.*
2 Auctoritas enim dolo malo præſtita non nocet, *l.huius 9.l. falſus tutor.11.§.qui dolo malo.D.quod falſ.tut.* licet actio, quæ ex edicto illo competit, tota ſit in fauorem eius qui dolo malo falſi tutoris deceptus fuit contrahens cum pupillo. Melior textus eſt *in l.ſi ius generalis 61.D.de iur.dot.*

DEFINITIO III.

De verbis enunciatiuis prolatis per minorem contrahentem cum auctoritate curatoris.

VErba enunciatiua in contractu cum minore geſto appoſita, quæ contra maiorem probarent,[1] probant etiam contra minorem, ſi curatoris auctoritas in contractu interuenerit, non aliter.[2] Hactenus nimirum, vt contrarium probandi onus in minorem ipſum transferatur,[3] vtputa ſi in inſtrumento ſcriptum ſit, minorem acceſſiſſe ad venditionem partis, quam in re communi habebat, propterea quod res illa commodè diuidi non poſſet,[4] præſertim cum id ipſum alij quoque cohæredes eodem inſtrumento affirmaſſent.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 13. ſupr. De in integr.reſtit.minor.

1 Quomodo probant, quoties id continetur in quo contrahentes poſſunt ſibi præiudicare Bart. *in l.1. num.4 C. de fid. instrum. & in l. Publia 26. §. Titius, D. depoſ.* aut quoties iuramentum interuenit, ſiue principaliter propter ſe ſiue incidenter, ſiue propter aliud, ſiue ad aliã directa, ſiue ſint emiſſa, ſiue ſubaudita. Idem Bartol. *in l. ex hac ſcriptura, num.11. D. de donat.*

2 Nihil enim poteſt imputari ei, qui contrahit, cum minore adhibito curatore, cur deterioris conditionis eſſe debeat, quam ſi contraheret cum maiore, *l. cum pater 77. §. curatoris, de legat. 2.* vbi eſt text. elegans.

3 Nam contra probationem, quæ ex verbis enunciatiuis inducitur, poteſt admitti contraria probatio, *l. pen.* vbi Bart. *n.1. Cod. de contr. & committ. ſtipul.*

4 Quæ res facere poteſt, vt minori expediat vendere, cũ non poſſit diuidere, puta ſi habeat ſocium rixoſum. Nam & ex hac cauſa ſi res diuidi poſſet, prouocare ad diuiſionem etiam minor poſſet. Bart. *in leg. Iubemus 2. n.7. C. de ſacroſ. Eccleſ.* facit *l.1. §.1. D. de reb. eor. l. pen. C. eod. l.4. infr. proc. ſec. l. vlt. de iur. dot. l. inter 20. D. de auct. tut.* Et ibi Bart.

5 Affirmatio tamen illa eſt ſuſpecta, vtpote quæ cauſam illam habere potuerit, vt facilius defenderetur venditio, quæ ipſis vtilior futura erat, ſi tota res venderetur, quam ſi eorum portiones duntaxat. Non enim tam facilè reperitur, qui emere partem velit. *l. tutor 47. §.1. D. de minor. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.* Neque hoc caſu locũ habet, quod dici ſolet, Eandem eſſe rationem partis & totius, *l. quæ de tota 77. D. de rei vindic. l. ſi duo 51. in fin. D. de admin. tut. leg. ſi ſeruus 82. de acquir. heredit. l.3. D. pro derelict.*

DEFINITIO IV.

De vocando curatore ad actum dato, vt adſit iudicio in integrum reſtitutionis.

ILlud obſeruandum eſt, cum quæritur, Venditione per minorem facta auctore curatore, an minori expedierit vendere necne, & an pecunia vtiliter in rem minoris verſa ſit, nec ne, melius eſſe, vt ante omnia in ius vocetur curator heréſve eius, ne quicquam inaudito illo conſtituatur: [1] ſiue curator ille generaliter bonis omnib. minoris, ſiue ad actum duntaxat datus ſit. Nam & qui ad actum datus eſt, perinde cogitur adminiſtrationis ſuæ rationem reddere. [2] Ad officium vero curatoris potiſſimum ſpectat, vt videat, an expediat minori vendere, & in quam rem precium vertatur. Multum tamen intererit; an minor ob id læſum ſe dicat: quod vendiderit, cum non ſibi expediret vendere, an ob id tantum quod precium malè conſumptum ſit & deperditum? [3] Priore caſu vocandus eſt curator ſumptibus & diligentia emptoris, poſteriore minoris, quia priore caſu contra emptorem præſumptio eſt, [4] poſteriore contra minorem. Hoc ipſum ideo, quia emptori, priuſquam emeret, fuit neceſſe emere, at ementem ſoluere fuit neceſſe. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum poſſit reſtitutio damnum ei afferre condemnato minores *in cauſa 13. verſ. cauſa enim cognita, l. etiam 20. vlt D. de minor.*

2 Exemplo procuratoris, qui & ad vnam rem dari poteſt, *l.1. §.1. D. de procurat. l. ſi procurator 10. C. eod l. ſi vero 10. §. contrario, D. mandat. l.3. C. de in litem dand. tut.*

3 Ita diſtinguit Bart. licet ad alios fines, *in l. ſiquidem 12. C. de præd. minor.*

4 Secundum eam ſententiam, de qua diximus Defin. præced. quam tamen nos non probauimus.

5 *L. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, D. de minor.*

TIT. XVI.

SI IN COMMVN. CAVS. IN integr. reſtit. pet.

DEFINITIO I.

De reſtitutione in integrum ab vno ex fratribus minoribus pro omnibus petita.

SI plures fratres in minori ætate contraxerint, aut eorum nomine tutor de re, quam in communi habuerunt, & ea læſio interuenerit, quæ locum faciat reſtitutioni, poteſt ad vno ex iis omnium nomine reſtitutio impetrari etiam citra mandatum, non ſolum quod ex iuris ratione permittatur coniuncto, vt agat pro coniuncto præſtita rati ſatiſdatione, [1] (coniunctas autem perſonas in propoſito tranſuerſales quoque intelligimus vſque ad quartum gradum [2]) ſed etiam ratione connexitatis, &, vt noſtri loquuntur, propter indiuiduitatem contractus, [3] ſi non alij fratres diſſentiant, quorum etiam nomine reſtitutio poſtulatur: [4] contractuum enim omnium cauſa indiuidua eſt, [5] præſertim venditionum, [6] nec fieri poteſt, vt pro parte valeant, pro parte non ſubſiſtant. [7] *Ita Senatus* in cauſa N. Nicolai Dauiſe Senatoris, contra Franciſcum le Maiſtre Prid. Cal. Septemb. 1593.

1 *L. ſed & hæ perſonæ 35. D. de procurat.*

2 Alex *conſ.4. incip. venderetur, col.3. verſ. circa primum, vol. 2.*

3 *L. vnic.* vbi Gloſſ. Bart. & cæteri, *C. hoc tit.* Ioannes Mauricius, qui dicit communem *in tract. de reſtit. in integr. c.185. n.3. & 4.* & apertius *c.144.* facit *l. ſi communem 10. quem ſer. amit. l.4. §. ſi fundus, D. ſi ſeruit. vind. l. per fundum 11. ruſt. præd.*

4 Mauric. *d. c.144.*

5 Hæc propoſitio non videtur generaliter vera, ſed tunc tantum cum de iis rebus contractus eſt, quæ diuiſionem non recipiunt. *l. ſtipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*

6 Intellige ex parte emptoris, qui non fuit empturus partem, *leg. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.* Nam ex parte venditorum cum ſunt plures, nihil vetat diuiduam eſſe venditionem, ſi res vendita diuidua ſit Ideoque nec reſtitutio minoris debet hoc caſu prodeſſe maiori ſi emptor nolit, *l. tutor vrgentibus 47. §. curator, D. de minor.* Dicam Defin. ſeq.

7 Nimirum in vnius eiuſdémque venditoris vel emptoris perſona, quia non fuerit ille partem venditurus vel empturus *d. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.* facit *l. etiamſi 29. §.1. D. de minor.* Iunge *l. cum ex cauſa 139. de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

De reſtitutione in integrum pro re communi per minorem impetrata.

COheredes plures qui fundum hereditarium communem & indiuiſibilem habebant, eum tibi vendiderunt. Inter quos vnus fuit minor annis vigintiquinque, qui & iurauit nunquam ſe contrauenturum, & curatoris ſui auctoritatem adhibuit. Si is poſtea in integrum reſtitui velit aduerſus venditionem tanquam læſus, etiamſi læſionem probet non aliter audiendus eſt, quam ſi totum fundum recipere ſit paratus, & viciſſim totum precium reddere, id eſt, pro coheredum quoque portionibus. [1] Neque enim aliter fieri poteſt, vt omnia in integrum & priſtinum reſtituantur, cum tu partem fundi communis, præſertim indiuiſibilis empturus non fueris, [2] nec cogendus ſis incidere in communionem ſi nolis, [3] in qua nec remanere cogi poſſes. [4] Sane non dabit ea res ius minori vt hoc prætextu poſſit fundum à te integrum auocare, & pro coheredum partibus, niſi per te conditio deferatur, [5] Diuerſum eſſet ſi venditio perperam, & contra legis prohibitionem facta proponeretur, id eſt, ſine decreto nec iureiurãdo interueniente. [6] Tunc enim ſicuti non eſſet minori neceſſaria reſtitutio, [7] ita parum curandum eſſet an tu partem empturus fuiſſes, nec ne. Suam enim partem quaſi nec alienatam pro indiuiſo vindicare à te poſſe. [8] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Vuilliecme & Dominorum de la Biguerne, Idib. Septemb. 1595.

1 *d. l. tutor. 47. §. curator in iis verbis, Niſi ſi emptor à toto cõtractu velit diſcedit quod partem empturus non eſſet, D. de minor.*

2 *d. l. ſi quis aliam 46 D. de ſolut.*

3 *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum D. de condict. indeb.*

4 *l. vlt. D. commun. diuid.* Scilicet propter difficultatem communionis, vt loquitur Vlp. *in leg. qui neque 8. §. vlt. D. de reb. eor. qui ſub tutel.* id eſt, propter diſcordias quas materia communionis excitare ſolet. *leg. cum pater 77. §. dulciſſimis, de leg. 2. l. in re communi 26. vrb. præd.*

5 *d. §. curator.*

6 *Tit. de reb eor. qui ſub tut. & C. de minor.*

7 *L.2. C. eod. de præd. minor. l. in cauſa 16 §. generaliter, D. de minor.*

8 Nam & ad prædia communia pertinet oratio Seueri, vt neque obligari neque alienari poſſint ſine decreto, niſi ea alienationis ſpecie quæ fit neceſſario per diuiſionem ſocio maiore prouocante, *leg.1. §.2. in fin. l.5. §. vlt. l. qui neque 8. §. vlt. D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

TIT. XVII.

TIT. XVII.

SI ADVERS. REM iudic.

DEFINITIO I.

Minor poteſt Procuratorem conſtituere ſine curatore, dummodo interueniat iuſiurandum, nec petat ille dari ſibi curatorem. Quem tamen dari ſemper melius eſt.

SI minor procuratorem ad lites conſtituerit adhibito, vt plerumque fit, iureiurando,[1] valent equidem omnia, quæ cum procuratore geſta fuerint,[2] & conſequenter minore condemnato valebit ſententia, reſque iudicatæ auctoritatem, ſi ab ea prouocatum non ſit, obtinebit.[3] Sed non excludet ea res beneficium reſtitutionis aduerſus rem iudicatam petitæ, ſi minor læſus proponatur.[4] Conſultius tamen facit is, cui res erit cum minore, ſi ei curatorem dari poſtulet, quo auctore procurator ad litem conſtituatur iudiciúmque peragatur: ne tam facile minor quandoque conqueratur ſe indefenſum fuiſſe, ex eaque cauſa impetret reſtitutionem.[5] Sed etſi minor curatorem nullum habens procuratore cum iureiurando iam conſtituto, dari ſibi curatorem petat, & proteſtetur nolle ſe abſque curatoris auctoritate litigare, dandus ei omnimodo curator erit.[6] Alioqui nec ſententia valebit, ſi qua poſtmodum contra minorem reddatur, nec quicquam aliud, quod ab eo tempore cum procuratore geratur.[7] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Iuxta *Auth. ſacramenta, C. ſi aduerſ. vendic.*

2 Bart *ad dict. Authentic. numer.* 12. vbi defendit conſtitutionem illam locum habere etiam in iudiciis, quoniam in iudiciis quaſi contrahitur *lege 3. paragrapho idem ſcribit de pecul.* nec iuſiurandum præſtatur ab inuito: licet iudicium reddatur in inuitum, *lege inter ſtipulantem* 83. §. 1. *De verborum obligatione.* Idem Bartol. *ad leg. minor.* 38 §. *ſin autem, D. de minor.*

3 Guid. Pap q. 35. & 494. *verſ. ſed aduerte, Ex l. cum & minores* 4. *in fin. C. eod. tit.*

4 *d. l. cum & minores.*

5 *lege prima, Codice qui pet. tut. vel curat. lege ſi Præſes ſexta. Codice quomodo, & quando iudic. facta* 45. *paragrapho vltimo. D. de re iudic.*

6 Semper enim curator adoleſcenti petenti dandus eſt, præſertim in litem: quam in rem etiam inuito daretur, *lege prima tertia, & vltima. Codice de in lit. dand. tutor.* Vide Definit. 29. infrà *De iudic.*

7 Non enim poteſt videri Procurator legitimè conſtitutus à minore ſine curatoris auctoritate etiam accedente iureiurando, ex quo minor curatorem habere voluit, cum huic ſolemnitati iuris (ſic enim vocat. *lege vltima. Codice de in lit. dand. tutor.*) ſatisfieri commodè poſſit quandiu iudicatum non eſt. Idque etiam ad iudicij confirmationem & ſecuritatem pertinet, quia facilius reſtituitur minor qui iurauit nec curatorem habuit, quam qui habet curatorem, cum nec faciat iuſiurandum quin minor facilius decipiatur. *lege doli* 19. *paragrapho Diuerſum, D. de nouat.* Excipe cauſas in quibus poteſt minor per ſe ſtare in iudicio. Nam & in iis poterit conſtituere procuratorem ſine curatore, vt dixi Definition 11. *num.* 1. *ſuprà de procurat.* Ex Bart. *in leg. Diuus Seuerus* 1. §. *curatores, numer.* 1. *D. qui per tutor.* quia omnibus qui ſuo nomine actionem habent, procuratoris quoque dandi poteſtas eſt. *Lege ſed ſi vnius* 17. *paragrapho idem ait etſi nepoti. D. de iniur.* Ergo & eodem modo, quandoquidem quiſquis agit per procuratorem per ſeipſum agere videtur, ex vulgata iuris regula.

TIT. XVIII.

SI ADVERS. VENDIT.

DEFINITIO I.

De ratihabitione venditionis inutilis per minorem facta ſine cauſa.

SI minor annis vigintiquinque, curatore auctore approbauerit venditionem rei immobilis, quam mater, ſiue filij tutrix fuiſſet, ſiue non, iam ante fecerat, neque pretium vllum, neque iudicis decretum in eiuſmodi approbatione interuenerit, Placet nullius eam eſſe momenti, quaſi ſine cauſa factam,[1] maxime ſi nec prioris venditionis à matre factæ pretium verſum erat in rem minoris.[2] Neque enim approbandi contractus præcedentis iuſta cauſa illa ſola eſt, vt contractus conualeſcat qui antea non valebat,[3] cum id quod malè & perperam geſtum fuit, nō niſi ex noua cauſa ſuperueniente confirmari poſſit.[4] Quare nec ad rem pertinebit, quod in ea approbatione non ſolum curatoris auctoritas, ſed etiam iuſiurandum interuenerit, ex quo venditio rei immobilis à minore etiam ſine curatore facta confirmari ſolet.[5] Aliud enim eſt vendere, aliud venditionem quam alter perperam fecerit, ſine cauſa ratam habere.[6] Nec enim ratihabitio facta ſine cauſa iure contractus cenſeri poteſt, aut habilis videri ad inducendam obligationem:[7] feréque eſt vt huiuſmodi iuſiurandum dolo potius extortum intelligi debeat.[8] Quod cum ita ſit, conſequens eſt, vt aduerſus eam ratihabitionem, quæ ipſo iure non tenet, non ſit neceſſaria in integrum reſtitutio.[9] Sed tamen eo iure vtimur, vt impetrari illam tutius ſit.[10] Sane abſolutio à vinculo iuſiurandi propter periculum periurij omnimodo neceſſaria eſt.[11] *Ita Senatus* in cauſa Donatæ Morens., contra Bertrandam Morens, 8. Idib. Iunij 1590.

1 Et quia laborat eodem vitio quo primus contractus, *leg. doli* 19. *paragrapho idemque eſt, D. de nouat, lege tertia. paragrapho ſcio. D. de minor.*

2 Cauſa enim comprobandæ prioris venditionis iuſta illa eſſe poteſt, ſi pretium verſum erat in rem minoris, quia & impediret ea res vindicationem oppoſita doli mali exceptione, *lege penultima. paragrapho primo. D. de reb eor. qui ſub tutel. lege vtere* 14. *lege ſi prædium* 16. *Codice de præd. minor. leg. ſi pretium decima-nona. Codice de procurat.*

3 *dicta lege* 3. §. *ſcio, D. de minor.* licet aliud ſit ſi maior factus ratum habeat contractum in minori ætate geſtum, quia quod dici ſolet ſpectandum eſſe principium non finem, tunc locum habet cum finis habet dependentiam à principio, vt *in dicto paragrapho ſcio*, quod non euenit cum voluntaria ratihabitio ſit. Bart. *ad leg. vnic. in fin. Cod. ſi in commun. ead. cauſ.*

4 Hoc enim eſt quod Bald. dicebat *dict. leg. quadam* 7. *per illu. text. D. de iur. codic.* quotieſcunque cauſa efficiens deficeret confirmationem nihil operari.

5 Secundum ea quæ diximus Definitione decima-tertia ſuprà *De in integr. reſtitut. minor. ex Authentic. ſacramenta, Codice hoc titulo.*

6 Sicut & dicimus, Aliud eſſe vendere, aliud Vendenti conſentire, *l. aliud eſt* 160. *de reg. iur.*

7 Omnis enim contractus, omnis obligatio cauſam aliquam habere debet, adeóque donatio animam exercendæ liberalitatis, de quo hic non conſtat, quique in minore non niſi fruſtrà præſumi poteſt, quia cui dare non conceditur, nec ſi donationis cauſa conſenſerit alienationi rata eius voluntas habenda eſt, *lege cum quis* 163. *de regulis iuris.* Minor autem donare non poteſt, ne quidem cum decreto *l. vlt. C ſi maior. fact. alien. rat. hab.*

8 Nam & dolo facere dicitur, qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa, licet ab initio nihil dolo fecerit, *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except. l. 3, C. de non numer. pecun.*

9 *Ex l. in cauſa* 16. §. *& generaliter, D. de minor. l. 2. C. de præd. minor.*

10 Vt quod de facto proceſſit, de facto etiam reſcindatur, inquiunt pragmatici.

11 Quia proculdubio ſeruari poſſet hoc iuramentum ſine diſpendio ſalutis æternæ, vt tractant noſtri ad *dict. Authent. ſacram.* Solet tamen hæc abſolutio dari cuilibet petenti, & ſine cauſæ cognitione, ac quod eſt conſequens etiam inaudita parte, ſed tamen ad fines agendi tantum non vt idcirco iuriſiurandi vinculum diſſolutum exiſtimetur, Guidon. Pap. *quæſt.*

DEFINITIO II.

De differentia decreti & iuriſiurandi cum probandum eſt, an pretium venditionis verſum ſit in rem minoris, nec ne.

ETſi alienatio rerum immobilium minoris decreto facta perinde confirmatur iureiurando puberis, ac ſi decreti ſolemnitas interueniſſet;[1] Hoc tamen intereſt quod interueniẽte decreto, & cauſæ cognitione ſi minor poſtea ex cauſa concurrentis læſionis in integrum reſtituatur,[2] incumbit ei onus probandi pecuniam fuiſſe deperditam, & male conſumptam. Nulla vero alia quam iuriſiurandi ſolemnitate interueniente, perinde incumbit emptori onus probandi verſam eſſe pecuniam in rem minoris, ac ſi contractus iureiurando confirmatus non eſſet?[3] Vt hac parte minus operetur iuſiurandum, quam interpoſitio decreti.[4] Nimirum quoniam eadem facilitate & fragilitate quis iurat, qua contrahit & decipitur.[5] Quod non ſimiliter euenit, cum cauſæ cognitio per iudicem adhibetur.[6] Nec placuit illa quorundam diſtinctio.[7] An minor duodeuigeſimum annum ætatis exceſſerit, nec ne. Eodem enim iure minores omnes hac parte vtuntur,[8] Cum prudentibus placuerit etiam de momento in momentum, quod ad hanc cauſam attinet, minoris ætatis tempora computari.[9] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Deſpatrons, contra Petrum Cochet, Idib. April. 1595.

1 *Auth. ſacramenta, C. hoc tit.*

2 Intellige, tum etiam cum reſtitutionis indulgendæ cauſa illa eſt, quod minori expediebat, aut non vendere, aut aliam rem vendere. Nam ſi minor in eo tantum ſe læſum dicat, quod acceptum pretium perdidit, omnimodo probare ipſe debet id, quod eſt cauſa ſuæ intentionis ſecundum diſtinctionem, Bartolus *in lege prædiorum, & in lege ſi quidem, Codice de præd. minor.* Ita in reſtituatur minor, tanquam læſus in pretij quantitate, non in eo tantùm, quod perdidit pretium, ne obſtet, *Definit. ſequent. num. 6 & 7.*

3 Intellige in eodem caſu, Sed adhibe exceptionem. Niſi curatoris auctoritas interuenerit: Tunc enim transfert illa onus probandi in minorem, vt ſcripſi *Definition. 1. ſuprà Si tutor. vel cur. interuen.*

4 Vide quæ ſcripſi ad *d. Defin. 1. n. 5.*

5 Non enim poteſt iuſiurandum ſupplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ ſola inducit æquitatem reſtitutionis, vt dixi Defin. 1. ſup. *De in integr. reſtit. minor.*

6 Tunc enim ſeruantur ea omnia, de quibus *in l. 5. §. non paſſim de reb. cor. qui ſub tut.*

7 Ioan. Imbert in Enchirid. *in verb. minor.*

8 Quoniam ætati ſuccurritur, non autem niſi per conſequentias infirmitati conſilij & iudicij.

9 *L. 3. § minorem autem. D. de minor.* vt & in excuſationibus tutelæ, *l. qui filium 74. §. vlt. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO III.

De minore qui vendidit ſine decreto ſub pacto de retrouendendo.

MInor qui rem immobilem ſine decreto vendidit, excepta ſibi redimendi facultate in certum vſq; tempus, iuſtam cauſam non habet petẽdæ reſtitutionis, quamdiu rem ſuam iure communi & ex pacto habere poteſt.[1] Nec ad rem pertinet, quod etiã ſubducta huiuſmodi iuris redimendi æſtimatione immodicè læſus probetur. Neque enim læſionis ratio vlla habenda eſt, niſi à quo tempore facultas redimendi intercidit.[2] Poteſt tamen fieri, vt non ſolum vtilis, ſed etiã neceſſaria ſit reſtitutio minori, ſi forte pretium emptionis in rem ſuam verſum eſſe neget,[3] probandíque onus non in emptorem transferre,[4] ſed ſuum facere velit. Alioqui ſi iure communi vtatur, certum eſt non aliter redimenetm illum audiri debere, quam ſi totum pretiũ quod accepit cum legitimis acceſſionibus reſtituat.[5] Reſtitutione autem impetrata non ideo transfertur onus probandi in aduerſarium, ſi modo adhibitum fuit iuſiurandum, licet decreti nulla ſolemnitas interuenerit, quia contractus tenet,[6] probandáque eſt per actorem cauſa ſuæ reſtitutionis.[7] Quid vero ſi minor maior factus ratam habuerit alienationem? Excludet ea res beneficium reſtitutionis,[8] ex cauſa minoris ætatis,[9] & conſequẽter faciet, non ſolum vt poſt elapſa redimendi tempora rem habere & emptori auferre minor non poſſit, niſi probet enormem, vt vocant, læſionem interceſſiſſe,[10] Sed etiam vt ſi intra præſtitutum tempus redimere rem velit, totum pretium quod accepit reſtituere compellatur,[11] tametſi probare maximè paratus ſit, aut totum, aut pro parte deperditum fuiſſe.[12] Interueniente vero enormi læſione, contractus quidem reſcindetur iure communi, ſed tamen perinde totum pretium reſtituendum erit, aut ſi iuſtum ſuppleatur, totum computandum, ac ſi venditor iam maior factus contraxiſſet.[13] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Senatuſc. 5. infr. Si maior fact. alien. ſine decret. rat. hab.

1 Quoties enim communi auxilio & mero iure munitur eſt minor, non debet ei tribui auxilium extraordinarium, inquit Vlpianus *in leg. in cauſa 16. in principio. D. de minor.* Facit *leg. 3. Codice de in integr. reſtit. minor, leg. 3. Codice ſi aduerſ. libert. leg. 3. C. in quibus cauſ. reſt. in integr. non eſt neceſſ.*

2 Quia eo demum tempore omni alio auxilio venditor deſtituitur tum ad certum tempus licita poſt id tempus prohibita intelligantur, *lege ſi à te 7. C. l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. t.*

3 Intellige ſi venditio teneat propter adhibitum iuſiurandum. Alioqui reſtitutio neceſſaria non eſt, *dicta lege in cauſa decima ſexta, paragrapho & generaliter, D. de minor. lege tertia. Codice de præd. minor.*

4 Quia hoc caſu non poteſt alia ſubeſſe cauſa reſtituendi minoris, quam quia pretium prodiderit. Quo caſu omnimodo incumbit minori, vt probet id quod eſt cauſa ſuæ intentionis, vt diximus in Definitione præcedenti. Nimirum ſi contractus teneat, *ſuprà num. 1.*

5 Vel obſignet emptore recuſante vel latitante, *dicta lege ſecunda dicta lege 7. Codice de pactis int. empt. & vend. lege vltima. D. de commiſſ.*

6 *Authent. ſacramenta, Codice hoc titulo.* Alioqui ſi neque decretum, neque iuſiurandum interuenerit. contractus non tenet, habétque minor fundatam intentionem, ſi fundum vindicare velit quaſi ſuum nullóque iure alienatum. Quo caſu ſi emptor obiiciat exceptionem doli contendens verſam eſſe pretium in rem minoris, nemo dubitat quin probare ipſe debeat fundamentum ſuæ exceptionis, *dicta lege prædiorum 10. lege vtere 14. leg. ſi prædia 16. C. de præd. minor. l. pen. §. 1. D. eod.*

7 Bart. *in d. l. prædiorum, & in l. ſiquidem 11. eod.*

8 Intellige ſi ratihabitio ſit voluntaria nec habeat neceſſariam conſequentiam ad principium quod alioqui ſpectandum eſſe, *lege 1. paragrapho ſcio, D. de minor. lege vnica.* vbi Bartolus *num. 1. & vltimo. Codice ſi in comm. eadémque cauſ. lege 1. & 2. Codice ſi maior. facti rat. hab.*

9 Quæ alioqui reſtitutionem induceret, *leg. Æmilius, 38. D. de minor.*

10 *Ex l. 2. l. ſi voluntate 8 C. de reſcind. vend.*

11 Vtitur enim iure maioris, *d. l. 2. l. ſi à te 7. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

12 Quia nec de eo quæri ſolet inter maiores, ſed tunc tantum cum ex cauſa minoris ætatis reſtitutio indulgetur.

13 *d. leg. 2. d. l. ſi voluntate 8. C. de reſc. vendit.* facit *leg. vir vxori 17. §. vlt. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

De minore reſtituendo ex variis cauſis, & cui incumbat onus probandi.

VEnditio quidem rei immobilis per minorẽ facta accedente iureiurando, itémque curatoris auctoritate ſi is curatorem habuit,[1] non poteſt ob id ſolum retractari, quod neque decretum iudicis, neque aliæ ſolemnitates interuenerint. Poſtquam eo iure nos vti placuit, vt ſolemnitatum

tarum omnium defectus iuriſiurandi auctoritate ſuppleatur.[2] Sed tamen non eo minus reſcindi poteſt alienatio ex cauſa læſionis ſi qua dum ne prorſus modica probetur interueniſſe.[3] Poteſt autem variis modis contingere, vt minor læſus videatur, vt puta ſi vendiderit rem paternam cuius retinendæ iuſtam & probabilem habeat affectionem,[4] aut ſi rem quam non expediebat vendere,[5] aut ſi viliore pretio eam quæ maioris fuit,[6] Aut denique ſi iuſto quidem pretio, ſed tamen quod deperditum ſit non in vſus & rem minoris conuerſum.[7] His omnibus caſibus minorem in integrum reſtitui æquiſſimum eſt, ſed probata primum læſionis cauſa:[8] etiam vltimo caſu, licet alioqui probationem non à minore, ſed ab emptore plerumque exigamus.[9] Qui enim pecuniam ſoluit minori ſiue curatorem habenti, ſiue non habenti, fere eſt vt perdituro ſoluiſſe intelligatur,[10] niſi præſente & auctoritatem præſtante curatore ſoluerit,[11] aut niſi cum minoris iureiurando adhibuerit in emendo etiam curatorem. Tunc enim præſumptio eſt contra minorem, aut vt melius dicam, pro emptore; Scilicet non eſſe deperditam pecuniam, ſi non minor ipſe deperditam probet.[12] Quam in rem non ſufficiet, quod probet nullam vendendi neceſſitatem fuiſſe. Poteſt enim fieri, vt nulla vendendi neceſſitas fuerit, nec eo tamen magis pretium deperditum ſit.[13] Et inſpectio illa, An venditionem fieri neceſſe fuerit, ad ſolemnitates pertinet, quas in venditione bonorum minoris immobilium interuenire oportet,[14] non ad cauſam pretij. Sed & interdum poteſt accidere, vt venditio neceſſaria fuerit, tametſi nullo ære alieno minor vrgeretur. Finge venditam rem hæreditariam quæ minori communis erat cum coheredibus,[15] nec diuiſionem commodam admittebat. Non poteſt videri minor læſus ex eo ſolo prætextu, quaſi non expedierit vendere, ſi nihil aliud alleget.[16] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 13. ſupr. De in integr. reſtit. minor.

1 Minor enim qui curatorem habet comparatur pupillo & prodigo nec conſequenter obligatur ex iureiurando. *Dixi* Defin. 10. & 13. *ſupr. De in integr. reſt. minor.*

2 *Auth. ſacramenta, C. hoc tit.*

3 Quia iuſiurandum non tollit vitium & lubricum ætatis,

4 *L. ſi in emptionem* 35. *D. de minor. l. lex qua tutores, C. de admin. tut.* Dixi *d. Defin.* 10. *num.* 4.

5 *L.* 5 *§. æs alienum D. de reb. eor.*

6 *L. ſi res æſtimata* 12. *§.* 1. *D. de iur. dot.*

7 *L. verum* 11. *§. pen. l. quod ſi minor.* 24. *§. reſtitutio, D. de minor. l.* 3. *D. rat. rem haber.*

8 Semper enim actor cogitur probare cauſam ſuæ intentionis etiam minor, quia ætas hac parte nullum habet priuilegium, *Bart. in l. prædiorum* 10 *& in l. ſi quidem* 11. *C. de præd. minor.*

9 Nimirum ſi reſtitutio non ſit fundata ſuper conſumptione pretij contractúſve non teneat: aut teneat quidem, ſed propter ſolum iuramentum minore interuenerit auctoritas curatoris. His enim tribus caſibus probatio incumbit emptori: Minori vero tum demum, cum contractus tenet propter interpoſitum decretum, aut cùm propter iuſiurandum quidem, ſed interueniente curatore, aut denique cum non alia in re læſum ſe dicit, quam quia pretium perdidit, vt ſcripſi Defin. 1. & 5. ſupr. *Si tut. vel cur. interuen.* & Defin. 2. ſupr. *eod.*

10 Quanquam parcius in venditione præſumendum eſt contra emptorem quem neceſſe eſt pretium ſoluere tanquam æs alienum, vt ait Paulus *in l. quod ſi minor* 24. *§. reſtitutio, D. de minor.* Scilicet cum venditio prædij, de qua eo loco agitur, ipſo iure tenuit, & quidem propter adhibitam decreti ſolemnitatem. Sic enim is locus neceſſario accipiendus eſt, cum Pauli temporibus nondum obtineret, vt ſolo minoris iureiurando confirmari poſſet alienatio, quæ contra Seueri orationem facta eſſet. Adde Defin. 2. ſupr.

11 *L. ait prætor* 7 *§.* 1. *D. de minor.*

12 *Scripſi* Defin 1 *Si tut. vel curat. interuen. ſupr.*

13 *L. pen. §.* 1. *D de reb. eor. l. ſi prædia* 16. *C. de præd. minor.* Probatio autem debet eſſe concludens neceſſario non dubia, *l. ad probationem ſeruitutis* 12. *l. non hoc* 4 *C. vnd legitim.*

14 *d. l.* 5 *§. non paſſim. & §. ſi æs alienum, D. de rebus eor. qui ſubent.* [Obſerua tamen non eaſdem requiri ſolemnitates cùm creditor vendit aut poſtulat vendi rem pupilli vel minoris, Guid. Pap. q. 31. n. 5. poſt Bart. in *l. Papinianus* 8. *§ ſed nec impuberis, D. de inoff. teſt. ex l. ſi pupillorum. D. de reb. eor.*]

15 Fortaſſe rixoſis & iniurioſis, *vt in l. ſi conuenerit* 14. *in fin. D. pro ſocio,* Bart. *in l. iubemus* 2. *C. de ſacroſ. Eccleſ.*

16 Ideóque ſi minor petat reſtitui aduerſus diuiſionem, non omnimodo reſtituendus eſt ſed cauſa cognita, *l. pen. Cod. comm. diuid.* quod fruſtra diceretur ſi nunquam minori expediret facere diuiſionem.

DEFINITIO V.

Minoris curatorem habentis iuſiurandum non validat contractum ſine curatoris auctoritate factum de re ad bonorum adminiſtrationem pertinente.

IVſiurandum in contractu præſtitum à minore non interpoſita curatoris, quem habebat, auctoritate, non validat contractum:[1] quia Imperatoris Friderici conſtitutio nouiſſima,[2] quæ ius antiquum hac parte abtiquauit, non niſi de puberum ſacramentis locuta ad huiuſmodi minores, quos pupillis & impuberibus æquiparandos eſſe placuit,[3] porrigi non poteſt.[4] In iis nimirum quæ ad bonorum minoris adminiſtrationem pertinent,[5] quale illud eſt ſi minoris debitor liberetur, cum per eiuſmodi liberationem amittatur, ſpecie quadam alienationis,[6] quæ minori curatorem habenti, omnimodo & qualiſcumque ſit, interdicta eſt.[7] Non idem placuiſſet ſi minor curatorem habens aliquid ſtipulanti alteri citra curatoris auctoritatem promiſiſſet. Puberes enim ſine curatoribus ſuis etiam nullo interueniente iureiurando recte atque vtiliter ex ſtipulatu obligari poſſe, iam olim prudentes tradiderunt.[8] *Sine die.*

1 Dixi Defin. 13 ſupr. *De in integr. reſtit. minor.*

2 In Auth *ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit.*

3 *L. ſi curatorem habens,* 3. *vbi not. C. de in integr. reſtit. minor.*

4 Vt tantum proſit fictio in caſu ficto, quantum veritas in caſu vero. Ex notat. *in l. ſi is qui pro emptore,* 15. *D. de vſucap.*

5 Aliud enim eſſet ſi de ſola minoris perſona obliganda tractaretur, vt ſequitur in Defin.

6 *§. pen Inſt. quib. alien. licet, vel non.*

7 *d. l. ſi curatorem habens* 3. *C. de in integr. reſtit. minor.*

8 *L. puberes,* 101. vbi Cuiac. *De verb. oblig.*

TIT. XIX.

SI ADVERS. DONAT.

DEFINITIO I.

De ſumptibus in rem donatam factis poſt reſciſſam donationem reſtituendis.

RESOLVTA per in integrum reſtitutionem donatione,[1] quam à minore parum cauto per dolum Titius extorſerat,[2] licet omnia in priſtinum ſtatum reſtitui æquum ſit,[3] non alios tamen ſumptus à donatore reſtitui oportebit, quam qui & bona fide facti ſint à donatario,[4] & in perpetuam manſuramque vtilitatem rerum donatarum ad donatorem recurrentium.[5] Vtputa ſi æs alienum exolutum ſit, & liberata hypotheca, quæ ſuper iis rebus fuerat conſtituta:[6] Sed incumbet donatario vt probet, debitum iuſtum fuiſſe, ac tale quod exigi potuerit, liberatámque hypothecam,[7] ne dubitari poſſit quin donatoris conditio melior facta ſit.[8] Quo caſu ſi forte creditor cui ſolutum fuit, actionibus ſuis donatario ceſſerit tempore ſolutionis;[9] non erit audiendus donator, ſi cogere donatarium velit poſt reſolutam donationem, vt ea rurium ceſſione contentus ſit,[10] ſibique per actionem conſulat non per retentionem.[11] Quippe cum donatarius ſoluens eo tempore, quo ſe rem ſuam agere exiſtimabat, non actionem ſibi acquirere voluerit ſed liberationem:[12] Cuius effectus cum in donatoris commodum transferatur, donatione poſtea quandocunque reſoluta,[13] æquiſſimum ſane eſt ſic fieri condemnationem vt donatarij indemnitati conſulatur.[14] Planè ſi agente per hypothecariam creditore, cui nihil de-

beri contendebat donatarius,cum eo litis & vexationis redimendæ gratia poſtmodum tranſegerit,[15] certamque pecuniæ quantitatem ex ea cauſa ſoluerit,non habebit repetitionem:[16] Siue aduerſus donatorem agere velit, niſi doceat fuiſſe debitum quod petebatur,[17] Siue aduerſus eum cui ex tranſactione ſolutum eſt,[18] Ni probet adeo fuiſſe indebitum, vt de eo non niſi dicis cauſa & per calumniam inſtitui lis potuerit.[19] Eadem obtinent etſi inter maiores agatur, cum ex variis cauſis contingat vt etiam quæ à maiore facta donatio eſt reſoluatur,puta ex ingratitudine, aut non ſecuto implemento.[20] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Chabord. & Laurentij du Sollier 4.Non.Aug.1593.

1 *Ex tit.C.ſi aduerſ.donat.*

2 Quæ res fauorabiliorem faciebat reſtitutionem, *l.exceptiones, 7.§.1.D de except.*

3 *L.quod ſi minor,24.§.reſtitutio.D.de minor.l.vnic.C.de reput.quæ fiunt in iudic.in integr.reſtit.*

4 Quid enim ſi dolo malo tantos ſumptus faciat, vt non plus ſit in æſtimatione rei donatæ, quam in ſumptibus? Nimirum ad impediendam conditionem. Nemo negauerit, quin ſuccurrendum ſit donatori, *arg.l.in fundo,38.D.de rei vind.l.ſi ſeruos, 25. D. de pign.act.* Semper enim ſic ſumptus faciendi ſunt,vt aliquid ſupereſſit nec perſona aut res mergatur, *l.3.§.1.vbi pupill.educ.deb.l.3. in princ.de contr.tut.& vtil.act.* Alioqui non tam reddita res quæ fuerat donata, quam per fallaciam ablata videretur, vt *& in l.3.D.de pign.act.*

5 Ne ex donatarij damno donator locupletetur, *leg.ſin autem, 27. §.vlt.l.ſumptus,48.D.de rei vind.l.ſi quis ſciens,11. C.eod.l.planè 38. D.de petit.hered.* ex quibus locis apparet hos ſumptus non ſeruari à bonæ fidei poſſeſſore per viam actionis,ſed per exceptionem doli, ſeu per retentionem,vt Iulianus loquitur, *in l.ſi in area,33.D.de cond.indeb.* Cæterum ſi ſumptuum temporalis tantum fuit vtilitas, ea tantum æſtimanda erit arbitrio boni viri,cuius commodum percipere donator poterit, non autem tota impenſa reſtituenda. Boër.q. Facit, *l.ex duobus,27.de negot.geſt l.ſi mortis,D.de mort.cauſ.donat.*

6 *L.in princ.D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

7 Quoniam in ea exceptione qui ſumptus ſeruare vult actor eſt, ideoque probatione oneratur, *l.in exceptionibus,19. D.de probat.*

8 Sed & fieri poteſt vt interut debitoris eam pecuniam non ſolui, fortè ad compenſandum, *l cum pecuniam,43.D.de negot.geſt.* quo caſu donatario non eſſet danda retentio.

9 Vt fieri iuris & moris eſt, *l.ſi res obligata,57.de leg.1.* Modeſtinus, *76.D.de ſolut.*

10 Intereſt enim donatarij non ſoluere potius, quam ſolutum repetere, *l.1.D.de compenſ.l.ſi ſtipulatus,15.in princ.D. de fideiuſſ.* cum plus cautionis ſit in rem,quam in perſonam, *l. plus cautionis, 25. De reg iur.*

11 Nam cui damus actionem multo magis & retentionem, *l. iniquus,156.§ cui damus,eod.l.1.§.ſi autem,D.de ſuperfic.*

12 Nemini enim actio quæri poteſt ob id ſolum quod fecerit aliquid liberandi ſui potius,quam alterius obligandi cauſa, *l.in hoc iudicium,14.§.1.verſ.diuerſum,D.comm.diuid.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſi *lib.2.Coniect.cap.2.l.deducta 58.§.qui poſt tempus,verſ.quod ſi fœnus,D.ad SC.Trebell.* Facit *l.Papinianus, 28.D.mandat.l.ſi quis cum 29.commun.diuid.l. ſi quid poſſeſſor, 3.D.de petit.hered.l.2.* iunct. *l.ſicut,8.§.vlt.D.quib.mod.pign.vel hyp.ſoluit.*

13 Quia res ad donatorem redit libera, quæ antea erat obligata, *d.l.2.in princ.quib.mod pign.vel hyp.ſoluit.* Sic è contrario, quod magis mirum eſt,incommodum donatoris eſt ſi ad eum res donata redeat poſt obligationem pignoris à donatario conſtitutam, priuſquam de reuocanda donatione tractaretur, *l.his ſolis,7.C.de reuoc.donat.*

14 Sic nimirum vt fructuum ante litem conteſtatam perceptorum compenſatio fiat,tum ſuperfluum ſumptum meliore prædio facto dominus reſtituere cogatur,vt Papinianus reſpondit, *ſumptus, 48.l.emptor,65.D.de rei vindic.*

15 Satis enim iuſta & ſufficiens tranſactionis cauſa illa eſt, quod à lite adóq; à litis metu diſceditur, *l.2.l.vlt.D.de tranſact.l.in ſumma, 65 §.1.D de cond.indeb.* Hæc namque verecunda cogitatio eius qui lites execratur,non eſt vituperanda. vt ait Vlp. *in leg.4.§.1. De alien.iudic.mut.cauſ.fact*

16 Sibi enim potius imputare debet,qui tam habuit lite carere, *d.l.4.§.1.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.* neque ex vana donatarij exiſtimatione, ſed ex reipſa & ex iure inſpiciendum eſt,an vtiliter fuerit tranſactum. Siquidè vani metus nulla æſtimatio eſt *l.6.D.de eo quod met.cauſ.l.2.§.1.ex quib.cauſ.maior.l.4.ſi cui plus quam per leg.Falcid.l.ſi quis ab alio 313.in princ.De re iud.l.vani timoris,184.de reg.iur.* Neq; poſſit quis pro donatario dicere,Non debuiſſe eum de lite tranſigere, quamdiu nihil de reſcindenda donatione tractabatur, exemplo eius quod in bonæ fidei poſſeſſore ſcribit Paulus *in l illud,40.in fin.princ.De petit.hered.* Non enim omnino bonæ fidei poſſeſſor dici poteſt,qui contraxit cum minore quem ſciuit aut ſcire debuit in integrum reſtitui poſſe,ideóque & fructus omnes,vt ſcripſi Decad. [illegible]

17 Sicut dici ſolet de emptore agente de euictione poſtquam condemnatus eſt citra denunciationem. Imbert.in Enchir.in verb.*emptor.* *ex l.ſi ideo,53.à contr.ſenſ.D.de euict.*

18 *d.l.in ſumma,65.§.1.D.de condict.indeb.*

19 *d.§.1.& l.Præſes,12.C.de tranſact.*

20 *L.vlt.C.de reuoc.donat.* Eſt tamen ius hoc apertius in minore, quam in maiore.

TIT. XX.

SI ADVERS. LIBERT.

DEFINITIO I.

De in integrum reſtitutione petita aduerſus promiſſam libertatem.

QVVM quidam in ſuos ſubditos eoſdémque libertinos (talliabiles vulgo vocant) crudelius ſæuiiſſe diceretur,eoque nomine ad Senatum vocatus extra ordinem inſtituta accuſatione vereretur ne ſæuitiæ ſuæ pœnas lueret,[1] quarum nec poſtrema illa erat futura,quod totius in eos,quos vexaſſet, iuriſdictionis commodo & iure priuari debuiſſet,[2] curauerat,vt quaſi ſe inſcio ne crimen fateri videretur,[3] frater pleniſſimam libertatem ipſius nomine promitteret, non iis qui iniuriam paſſi dicebantur, ſed aliis,qui quod & opibus ſuis confiderent, & audaciores gererent ſpiritus,ſub verberatorum nomine accuſationem aduerſus inuiſum dominum proſequebantur,[4] promiſſo etiam quanti ipſorum intereſſet, ſi eam libertatis promiſſionem dominus ratam habere recuſaret.[5] Poſtmodum dominus ratam habuerat, nec tamen dederat libertatem. Poſt annos aliquot cum vt daret ex propria promiſſione vrgeretur,petebat in integrum reſtitutionem ex reſcripto principali aduerſus eam promiſſionem quaſi ſine cauſa factam,[6] quod & in ſuos à ſe vnquam ſæuitum negaret,[7] & qui libertatem ſibi debitam contendebant,ex iis non eſſent qui factam ſibi vim quererentur;[8] Placuit non eſſe locum reſtitutioni, non quia idem eſſe deberet fauor libertatis promiſſæ qui iam datæ,(conſtat enim minorem annis vigintiquinque aduerſus libertatem etiam ex iudicato debitam reſtitui poſſe,[9] cui aduerſus datam vtique non reſtitueretur.[10]) Sed quoniam non ſine cauſa facta promiſſio videretur,quæ pro cauſa haberet fauorem libertatis,nullo ætatis contrario fauore debilitatum.[11] Item, per quam redemptus fuiſſet dubius euentus litis periculoſiſſimæ,[12] quæ nunc perinde nunc atque antea tractari poſſet, mortuis fortaſſe aut dolo malo metúve corruptis interea teſtibus, per quos tranſactionis tempore inſtitutæ accuſationi fides conſtare potuiſſet.[13] Eſt enim fortiſſima illa feréque perpetua denegandæ in integrum reſtitutionis ratio, ſi medio tempore res integra eſſe deſierit.[14] *Ita Senatus* in relationibus libellorum & reſcriptorum, 14. Calend.Iulij 1588.

1 Prætori enim propoſitum eſſe debet,ne homines iſtos,ſiue libertos ſiue libertinos per nimiam patronorũ ſæuitiam diuexari patiatur nève quicquam fieri quod oneret cauſam libertatis, *l.2.D.de oper.libert.l.1.§.quæ oneranda.D.quar.rer.act.non dat.l.6.§.potentiores,de offic.præſid.*

2 *L.ſi patronus,3.D.de bon.libert.l.3.l.5.in fin.D. de iure patronat.l.4.in princ.* iunctis illi verbis, *æquitatem petitionis tuæ.& l.libertos 6.C.de obſeq.patron.præſt.*

3 Qui enim de crimine paciſcitur aliquo dato,vel promiſſo, crimen fateri intelligitur, *l furti,6.§.pact iſque, D. de his qui not.infam.l.non damnatos,18.C.eod.*

4 Quod non leue libertini hominis crimen eſt, ſiue calumniam aliquam aduerſus patronum inſtruxerit, ſiue delatorem ſubornauerit & ſummi erit, *l.1.in fin.D.de iur.patron.* vbi notat Bart.paria eſſe accuſare,calumniari,ac manu inferre. Facit *l.Diuus, 5.eod.l.ſi inimicitia 9.§.1.de his quæ vt indig.* Vide *l.non eſt.6.C.de admin.tut.*

5 Vt fieri neceſſe eſt quoties alienum factum promittitur, *l.ſtipulatio iſta,38 §.at ſi quis,D.de* [illegible] *verb.oblig.*

6 Quæ [illegible] ſufficiebat ad inducendam exceptionem doli, *l.2.§.circa D.de doli mal.except.* multo magis igitur ad inducendum auxilium reſtitutionis, *arg.l exceptiones,7.ad fin.D.de except.*

7 Vt tranſactio ex falſa cauſa facta eſſe videretur.

8 Nam

8 Nam quemadmodum metus, quem quis paſſus eſt, non debet ei eſſe captioſus, ita nec alienum metum in alterius præmium verti oportet, *l. item ſi, 14. §. aliquando, D. de eo quod met. cauſ. l. vlt. §. 1. de eo per metum fact. erit.*

9 *l. 1. C. hoc tit. l. verum, 11. §. 1. D. de minor.*

10 Nam aduerſus libertatem iam competentem minori ſubueniri à prætore impoſſibile eſt, *l. ſi ex cauſa, 9. §. vlt. D. eod.* niſi ex magna cauſa fuerit hoc a Principe conſecutus, *vt in l. ſeq.* Paulus ait. Vel ſi manumiſſio per vim facta eſt, *l. metum, 9. § idem Pomponius, De eo quod met. cauſ.* ex quo apparet eſſe fauorabiliorem reſtitutionem quæ datur ex edicto, *quod met. cauſ* quam quæ ex edicto, *De minoribus.* Facit *l. 8. §. fin. de inoffic. teſtam.*

11 Sublata enim proxima cauſa litis calumnioſæ, ſupererat priſtina cauſa pietatis, quæ impediebat reſtitutionem, *arg. l. pen. D. de cond. indeb.* Adde quod repetitio nulla eſt eius rei, quam quis donare voluit ob cauſam præteritam, licet ea cauſa falſa reperiatur, *l. damus, 52. l. in ſumma. 65. §. id quoque eod.* vbi eleganter diſtinguitur, An quid datum ſit (idem eſt ſi promiſſum) ob cauſam, an ob rem. Facit *l. 3. de donat.* Et ſanè abſurdum eſſet reſtitui quem ob id, quod falſa reperiatur cauſa, quæ ex proprio ipſius facto deſcendat, cuius vtique iuſtam ignorationem non poteſt prætendere, *l. quanquam. 7. C. ad SC. Velleian.* iunct. *leg. cuius per errorem, 53. de reg. iur.*

12 *l. fratris, 10. & ſeqq. C. de tranſact.*

13 *Arg. l. ſi quis affirmauit, 9. §. Labeo, l. arbitrio 18 §. penult. D. de dol.* Facit quod dici ſolet eum qui reſtitutionem differt non eſſe audiendum quia non negligentibus ſubuenitur, ſed neceſſitate rerum impeditis, *l. ab hoſtibus, 15. §. vlt. & l. ſeq. D. ex quib. cauſ. maior.* Adde *l. in lege 40. ad l. Aquiliam.*

14 *l. quod ſi minor. 24. §. Scæuola, D. de minor. l. vlt. in fin. D. de repud. vel abſt. hered. l. ſi quis, 8. D. de iur. deliber. 1. C. de opt. legat.*

TIT XXI.

SI ADVERS. TRANSACT.

DEFINITIO I.

Qui per tranſactionem receſſit à donatione, non poteſt reſtitui tanquam maior ex cauſa læſionis.

QVI ab ampliſſima donatione accepto modico per tranſactionẽ receſſerat, cum poſtmodum aduerſus tranſactionẽ prætextu immodicæ læſionis reſtitui vellet, repulſus eſt, quaſi & ipſe ſuo donatori mutuo donaſſe videretur.[1] Nec ad rem pertinuit, quod Diui Principis Emanuelis Philiberti edicto[2] conſtitutum eſt, vt eæ demum tranſactiones ex cauſa immodicæ læſionis (deducto ſcilicet dubio litis euentu æſtimandæ[3]) reſcindi prohibeantur, quæ poſt diem trigeſimum actis publicis fuerint inſinuatæ. Non enim de iis tranſactionibus ſenſiſſe Princeps prudentiſſimus videbatur, quæ donationis cauſam mixtam haberent,[4] cum in donatione ab eo facta qui donare potuit læſionis ratio haberi nulla poſſit; alioqui donationes omnes huiuſmodi commento ſubuerterentur.[5] Atqui donationes quoque inter viuos ex quacunque cauſa factæ dum ne in contractu matrimonij eiuſdem Principis edicto, non niſi à die inſinuationis valere poſſunt.[6] Ita ſane eſt, ſed inſinuationis neceſſitas hic nulla ſuberat, ſiue quod non tam donatio iſta quam prioris donationis remiſſio quædam videretur[7]) eſt enim fauorabiliſſimus dominij amiſſi ad priorem dominum recurſus,[8] vt & cæterarum rerum omnium ad priſtinam naturam reditus.[9]) Siue potius quod non propriis tantum viribus, ſed tranſactionis potiſſimum adminiculo fulciretur,[10] tranſactionum vero inſinuatio hactenus neceſſaria eſſet non vti valerent,[11] ſed vti ne læſionis quantæcunque prætextu reſcindi poſſent per in integrum reſtitutionem,[12] cuius periculum in propoſita ſpecie propter admixtam, vt diximus, donationis cauſam verendum non erat.[13] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Maij, 1588.

1 *L. ſi vero non remunerandi, 12. §. inde Papinianus in fin. D. mandat.* ex quo loco infert Bartolus, Vnum actum donationis facere, vt alius actos præſumatur.

2 Quod factum eſt menſe Octobr. 1577.

3 Secundum Bartoli diſtinctionem receptiorem, ad *l. 2. C. de reſcindenda venditione, & ad leg. ſi quis cum aliter, D. de verborum obligatione.* Contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade. Decad. 1. Error. 7.

4 Nam ſicut venditio, locatio, aliique contractus, ita & tranſactio fieri poteſt ſaltem ex parte animo donandi, & tunc valet tanquam tranſactio etiamſi non eſſet eo iure valitura, ſi tota donandi animo facta eſſet, *l. ſi quis donationis, 38. D. de contr. empt.* iunct. *l. cum in venditione, 36. eod. l. ſi quis conduxerit. 46. locat. l. ſi quis ante 10. §. vlt. de acq. poſſ.* Excipe caſum *l. ab Anaſtaſio, 23. C. mandat.*

5 Siquidem donare nihil aliud eſt, quam perdere, *l. filiusfamilias. 7. D. de donat.* Vnde illud eſt quod licet quis habeat liberam adminiſtrationem, donare tamen non poteſt, *l. contra 28. § ſi filius, D. de pact. l. 1. §. 1. D. qua res pign. l. 3 §. ſi ſeruus, 8. D. de donation. int. vir. & vxor.* Hinc facetum illud Martialis carmen.

Dimidium donare Lino quam credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

6 Stilo Senatus noſtri.

7 Remittere tamen donare eſt, indéque fit, vt ſicut donatio non valet inter virum & vxorem, ita nec remiſſio, *l. 5. § circa venditionem, D. de donat. int. vir. & vxor.* Ex quo loco Bald. colligit, In remiſſione vt & in donatione requiri inſinuationem, de quo tamen vide Andr. Tiraquel. *ad l. ſi vnquam in verb. donatione largitus.*

8 *Arg. l. 1. l. qui ea lege 3. C. de pact. int. empt. & vend. l. lex vectigali fundo, 29. D. de pign.*

9 Textus eſt elegans *in l. ſi vnus 27. § pactus ne peteret, in fin. D. de pact.*

10 Tranſactionis enim vinculum omnium fortiſſimum eſt, Odio litiũ, & fauore retinendæ concordiæ, inter eos præſertim qui vt donator & donatarius mutuo ſe amore proſequi debeant, *l. fratris 10. de fideicommiſſo, 11. & paſſ. C. de tranſact. l. vnic. C. de err. calcul.* Facit *l. 4. C. de obſequ. patr. præſt.* [Maximè verò ſi tranſactio ſit iurata *l. ſi quis maior, C. de tranſact.* De cuius ſententia vide Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 11. & 12. & 13.*

11 In quo differt inſinuatio tranſactionis ab inſinuatione donationis.

12 Quod ex iure communi iam obtinebat, *l. 1. cauſas 16. C. de tranſact. l. Lucius, 78. §. vlt. ad Treb.*

13 Nam nec aduerſus donationem nec aduerſus tranſactionem ratio iuris dat reſtitutionem niſi minoribus, *l. 1. & 2. C. de in integr. reſt. & C. ſi aduerſ. donat.*

DEFINITIO II.

De reſciſione tranſactionis & retractatione iuriſiurandi.

SIcuti non poteſt reſcindi trãſactio ſub prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum:[1] Ita neque retractari iuſiurandum, quod ex colligantis delatione iam præſtitum fuit,[2] quia tranſactionis inſtar obtinet,[3] hactenus ſaltem, vt non minoris ſit auctoritatis.[4] Ergo aliud erit ſi iuratum proponatur de eo negotio, de quo nec tranſigi potuerit, niſi viſo eo inſtrumento, quod poſtea repertum eſt.[5] *Sine die.*

1 *L. ſub prætextu inſtrumenti 19. C. de tranſact.*

2 *Ex l. 1. C. de reb. cred. & iureiur.* Excipe caſum *l. vlt. eod.* facit *l. in duobus, 28. §. vlt. D. de iureiur.*

3 *L. quod ſi deferente 21. & ſeq. D. de dolo.*

4 *L. 2. D. de iureiur. l. ſi, deferente, 13. quid. mod. pign. vel hypot. ſoluit. l. 1. D. quar. rer. act. non dat.*

5 Puta de his controuerſiis quæ pendent ex teſtamento, *l. de his 6. D. de tranſact. leg 1. §. 1. Teſtam. quemad. aper.* Et hæc fortaſſe ratio eſt, *d. l. vlt. C. de reb. cred. & iureiur.* quæ ſi ita eſt, non habet locum, niſi in cauſis teſtamentariis licet in fine legis ſubiiciatur alia ratio, quæ videtur generalis.

DEFINITIO III.

De reſtitutione in integrum aduerſus remiſſionem iniuriæ deneganda.

QVi factam ſibi re aut verbo iniuriam, ſiue modico, ſiue nullo accepto pretio remiſit, non eſt audiẽdus ſi poſtea

in integrum reſtitui velit, quaſi aut ſine cauſa aut minore pecunia remiſerit,[1] Iuſta enim remittendæ cuiuſcunque iniuriæ cauſa eſt, homini præſertim Chriſtiano,[2] vt tam arcto iuſtóque religionis noſtræ præcepto ſatisfaciat ad æternam vitam conſequendam, quæ, nullo commodo pecuniario æſtimari poteſt.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Calend. Februar. 1589.

1 Nec ſi ſit minor. *l. auxilium, 37. in princ. D. de minor.*

2 Nam nec Papinianus ignorauit beneficio affici hominem intereſſe hominis non conuenire autem viro bono credere cuiuſquam intereſſe, quod animo ſæuientis ſatisfactum non fuiſſet, *l. ſi venditor, 6 §. vlt. & l. ſeq. D. de ſeru. export.*

3 *L. pen. in fin. D. de donat.* Ea namque demum vera libertas eſt, quæ nec lui pecunia, nec reparari poteſt *l. ſtatuliberum 9. §. illud tractatum, D. de ſtatu. lib. libertas 106. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

De reſtitutione in integrum contra tranſactionem ex cauſa enormiſſimæ læſionis.

TAmetſi dici ſoleat, enormiſſimam, vt vocant, læſionem, quæ vltra beſſem eſt, inducere dolum re ipſa, qui æquiparatur dolo ex propoſito:[1] Non tamen ex eo fiet, vt poſſit reſcindi tranſactio prætextu eiuſmodi læſionis, ſi neque dolus ex propoſito, neque vis aut metus interuenerit:[2] Quia edictum Sereniſſimi Ducis noſtri Emanuelis Philiberti, quod in eam rem factum eſt, omnem omnino excludit læſionem quantacunque illa ſit, nec niſi ex cauſa doli ex propoſito, aut violentiæ, vel metus tranſactionem reſcindi patitur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 10. Calen. Iunij 1590.

1 Vt tractant noſtri ad *l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig.* Scripſi in Chiliade De error. pragmat.

2 *L. fratris 10. l. Interpoſitas, 13. & paſſ. C. de tranſact. l. Lucius 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 Præſertim cum edictum fauorabile odio litium, adeóque iuri communi prorſus conueniens latiſſimè ſit interpretandum adiuuandum potius quam reſtringendum, *arg. l. hoc mod. 64. in fin. de condit. & demonſtr.*

DEFINITIO V.

De reſtitutione in integrum ex cauſa læſionis aduerſus alienationem rerum minoris, aut mulieris.

ALiquando tamen contra euenit etiam hodie, vt læſio faciat locum reſtitutioni, cui aliter locus eſſe non poſſet: Nimirum ſi per tranſactionem alienata ſit pupilli minorisve res immobilis, aut dotalis, aut alia eiuſmodi cuius alienatio ſit legibus interdicta.[1] Poſtquam enim placuit alienationem iuratam valere propter auctoritatem iuriſiurandi,[2] adeò vt nec reſtitutioni locus eſſe queat, ſi nulla læſio & captio ſit,[3] Conſequens eſt, vt interueniente læſione etiam intra dimidiam iuſti precij reſtitutio locum habere debeat,[4] Ne minor aut mulier totius rei ſuæ, vel pro parte iacturam ſentiat, ſiue per tranſactionem, ſiue qua alia ratione facta ſit alienatio.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 12. Calend. Iul. 1595.

1 Nam neque per tranſactionem huiuſmodi alienationes licitæ ſunt, *l. non ſolum 4. C. de præd. minor.*

2 Ex Auth. *ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vendit.*

3 Non magis quam ſi cum decreto facta eſſet alienatio, *leg. ſi quidem, 11. l. ſi prædia 16. C. de præd. minor.*

4 Quia reſtitutio minoris qualibet læſione dum ne prorſus minima contenta eſt, *l. verum 11. §. ſciendum, & paſſ. D. de minor. leg. nam poſtenquam, 9. §. ſi minor. D. de iureiur.*

5 Nam & aduerſus tranſactionem reſtitui minor poteſt, *l. 1. & 2. C. hoc tit.* Itémque mulier ſi ad reuerentiam maritalem accedat læſio. *ex l. 1. §. quæ onerandæ,* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.* Sed eam læſionem enormem eſſe noſtri volunt ſi agatur de re nõ dotali cuius ſcilicet alienatio nullo iure prohibita eſt, ſed in re dotali quæ nullo modo alienari poteſt, ne quidem volente muliere, *l. vlt. §. & cũ lex. C. de rei vxor. act.* quælibet læſio ſufficit ad reſcindendam alienationem beneficio reſtitutionis impetrata abſolutione à iureiurando.

DEFINITIO VI.

Tranſactio ſuper lite mota reſtituit exceptionem fori.

SI de lite quæ apud Senatum pendebat tranſactum ſit promiſſa certa pecuniæ quantitate, non eo minus apud inferiorem & ordinarium iudicem de ea pecunia erit agendum: Eritque ſalua conuento debitori exceptio fori, quam vocant declinatoriam, ſi prioris litis prætextu coram Senatu conueniatur in prima inſtantia, etiamſi per tranſactionem conuenerit, vt debiti nouatio nulla fieret, quia noua lis eſt[1] vetere perempta. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Duclos, contra Rauier 21. Nouembr. 1613.

1 Cum tranſactio priorem litem priorémque debiti cauſam peremerit *l. 2. vbi Caſtr.* & alij notant *C. hoc tit. l. minor 40. in princ. D. de minor.* Idémque eſt ſi aduerſus illam tranſactionem reſtitutio in integrum petatur. Caſtr. ibid.]

TIT. XXII.

SI ADVERS. DOT.

DEFINITIO I.

De muliere aduerſus dotis conſtitutionem non facile reſtituenda.

SI mulier ſine dote nupſerit,[1] tum cõſtante matrimonio bona ſua omnia in dotem dederit,[2] nõ ex eo ſolo læſa videbitur,[3] niſi dolo mariti circumſcripta proponatur.[4] Itaque etiamſi minor fuerit annis viginti quinque, reſtitui tamen in integrum non poterit.[5] Quia licet præcipuus dotis conſtituendæ fauor ceſſare videatur, cum matrimonium iam contractum eſt. (Si quidem in eam præcipue cauſam dotis vſus neceſſarius eſt vt matrimonium facilius contrahatur,[6]) cauſa tamen dandæ dotis ſubeſt, quandiu conſtat matrimonium,[7] ut matrimonij oneribus ſubſeruiat,[8] maiorque inter coniuges concordia retineatur.[9] Vnde illud quoque receptum eſt, vt etiam conſtante matrimonio dos non ſolum conſtitui, ſed & augeri poſſit.[10] Proinde non poteſt videri læſa mulier, quæ iure communi vſa eſt.[11] *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio, Prid. Non. Feb. 1589.

1 Poteſt enim matrimonium eſſe ſine dote, licet non æquè dos ſine matrimonio, *l. 1. § 1. verſ. ante nuptias, & § ſeq. D. pro dote.* Adeò vt ſi matrimonium ſit putatiuum non ſit propriè dos. Bart. *in rubr. ſolut. matr. n. 10.* ſicut nec ſi data ſit pro illicito matrimonio *l. vlt.* vbi idem Bart. *D. de condict. ſin cauſ.*

2 Dos enim etiam conſtante matrimonio & conſtitui & augeri poteſt, dum ne quid fiat in fraudem creditorum, *§. aliud quoque Nouell. 97. De æqua l. dot. vt ſequitur in Defin.*

3 Cauſa enim dotis iuſta alienationis cauſa eſt, ſicut & donationis ante nuptias, *l. nulla l. 4. C. de iur. dot. etiam in minore, l. vlt. ad fin. Cod. ſi maior fact. alien. rat. hab.* ſcilicet cum decreto aut iureiurando quod decreti vim habeat non aliter, *l. prædia 8. C. de præd. min.* Bart. in *l. quæ tut. n. 2. C. de admin. tut. & cur.*

4 Eoque ſenſu accipiendũ eſt, quod ait *l. vnic. Cod. hoc tit. & Vlp. in l. ſi ex cauſa 9. §. 1. D. de minor.* in dotis quoque modo ſubueniri mulieri, non ſolùm ſi totum patrimonium circumſcripta in dotẽ dederit, ſed & ſi vltra vires patrimonij, ſicut nec nouũ eſt, vt in dote mulier fallat maritum, *l. 3. C. de donat. ant. nupt.* Ad hunc vero caſum non pertinet *l. minor 48. §. vlt. D. de minor.* Ibi enim tractat Paulus de muliere quæ pactione fecit cauſam dotis deteriorẽ: Nos de ea quæ ſuam cauſam deteriorem fecit, dando dotẽ. Non obſtat quod videatur hoc caſu promiſſio dotis eſſe ipſo iure nulla, ex *l. ſiue generalis, 61. D. de iur. dot.* Illius enim legis verba oſtendunt tractari eo loco de dote promiſſa auctore curatore qui dolo malo præſtiterit auctoritatem, quoniã, vt lex ait, lege rata non habetur auctoritas dolo malo facta. Aliud igitur eſt ſi minor curatorem non habens dotem quantãcunque promiſerit, quia tunc nihil eſt quod nullam debeat facere promiſſionẽ licet fauor ætatis, ſi læſio concurrat, poſſit inducere reſtitutionem. Vide diſtinctionem Accurſij, quam & Bartol. probat, *ad d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 Non

5 Non enim omnia quæ à minoribus geruntur irrita fieri debent, ſed ea demum quæ inconſulto per lubricum ætatis aut aduerſarij dolo facta reperiuntur *lege verum* 11. *§. ſciendum leg. quod ſi minor* 24. *§. non ſemper. D. de minor.* Itaque tunc demum minorem mulierem reſtituendam eſſe dicendum eſt, cum tantam dotem dedit quantam maior nunquam dediſſet, vt eleganter ait Paulus *in dicta lege minor* 48. *§. vltimo eodem.*

6 Pauci enim ſunt qui matrimonium ſine dote, id eſt, indotatas vxores habere velint, *lege ſi donaturus* 9. *§.* 1. *D. de condict. cauſ. dat. lege* 4. *§. ſed etſi mulier, leg.* 5. *§ ſi eum qui, D. de doli mali except. l.* 1. *ſol. matr.*

7 *l Pomponius Philadelphus,* 55. *D. famil. ercisc.*

8 *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot. l. ſi is qui* 56. *§. ibi dos l. quamuis* 75. *D. eod.* Fac. *l. Titia* 62. *eod. l. actione,* 65. *§. vlt. D. pro ſocio, l. ſi maritus* 46. *famil. ercisc.*

9 Placet enim poſſe vxorẽ expelli ſi non ſoluat dotem quam promiſit, licet non item ſi nullam habeat, *l. ſi cum dotem* 22 *§. ſin autem D. ſolut. matr. leg. quod ſi nulla dos* 28. *de relig. & ſumpt. fun. l. conſenſu* 6. *§.* 1. *C. de repud.*

10 *d. Nouell.* 97. *de æqual. dot. §. aliud quoque.*

11 *lege vltima. Codice de in integr. reſtitut. minor. leg. inter eos,* 51. *§. cum inter. D. de fideiuſſ. lege nihil conſenſui* 116. *§. non capitur de regulis iuris.*

TIT. XXIII.

SI ADVERS. VSVCAP. vel præſc. reſt. pet.

DEFINITIO I.

De reſtitutione in integrum aduerſus quadragenariam præſcriptionem.

AN aduerſus præſcriptionem quadraginta annorum dari poſſit in integrum reſtitutio ex capite iuſtæ ignorãtiæ, nulla alia cauſa cõcurrente, magis contentionibus certatũ eſt inter iuris noſtri interpretes, alij aliter ſentientibus,[1] vt nec dum ſciri poſſit vtra opinio receptior videatur. Senatus noſter eorum ſententiam magis probat, qui negant,[2] quod ex tam longi temporis lapſu ſi aliud nihil impediat pleniſſimam ſecuritatem acquiri certum ſit,[3] quæ tamen nulla eſſet ſi reſtitutionis poteſtati nedum periculo ſubiiceretur.[4] Sed & cum iuſta aliqua cauſa eſt concedendæ reſtitutionis, intra quadriennium illud quod vtilis ãni loco ſubſtitutum & impetrati omnimodo debebit.[5] Ita fit vt poſt quatuor & quadraginta annos, nulla prorſus ſuperſit ſpes reſtitutionis.[6] Obſeruandum tamen eſt quadriennium illud licet ex poſt facto continuum ſit, ab initio eſſe vtile, nec prius incipere currere quam agendi facultas competat.[7] Sed agendi facultatem ignorantia eius cui actio competit non excludit, neceo minus agendi tempora vtiliter labuntur,[8] licet noſtrorum vulgare brocardicum illud ſit, non valenti agere non currere præſcriptionem.[9] Iunge tit. De temp. pet. in integr. reſtit. SC. 1. *Ita relatum eſt* in relationibus libello. ſum, 4. Non. Aug. 1588. & poſtea deciſum pro N. Ioanne Martini, contra N. Zachariam de Lanfrey 9. Calend. Decembr. 1592.

1 Vt videre eſt apud Didacum Couar. *in §.* 3. *tertiæ partis relect. c. poſſeſſor malæ fidei, de reg. iur.* 6. *n.* 1. *&* 2.

2 Quam ſententiam veriorem & receptiorem eſſe concludit Didacus ibidem. Plus putat, nec aduerſus tricenariam præſcriptionem reſtitui debere maiorem, ex capite ignorantiæ, quod ego probo ex *leg. vlt. C. in quib. cauſ. reſtit.*

3 Sunt enim hæc verba vltima, *l. omnes* 4. *Cod. de præſcr.* 30. *vel* 40. *annor. Sit liber, & præſentis ſaluberrimæ legis pleniſſima munitione ſecurus.*

4 Sic poſt alios argumentatur Didacus ſupradicto loco. *Ex gloſſ. in l. ait prætor, § permittitur, in verb. imputandum D. ex quib. cauſ. maior.* Idem tamen *num.* 4. excipit Eccleſiam & minores, quibus nimirum vult dari poſſe reſtitutionem ex capite iuſtæ ignorantiæ aduerſus quadragenariam præſcriptionem. Eámque probat eſſe receptiſſimam interpretum traditionem.

5 *Ex l. vlt. C. de temp. in integr. reſtit.*

6 Sic concludit idem Didac. *dict. n.* 4. *verſ.* 10. *& vlt. potiſſimum &c.*

7 Ita Bald. *in l. falſam. C. ſi ex falſ. inſtrum*, pro qua ſententia facit quod lex ait quadriennium hoc continuum tantummodo numerari ex die, ex quo annus vtilis currebat. Eámque ſententiam receptam eſſe fatetur Didacus vbi ſuprà *numero* 2. *&* 3. & *verſ. quinto quicquid ſit*, vbi concludit poſt Andr. Tiraquell. ibidem citatum, non niſi intra triginta annos poſſe quaſi intra hoc quadriennium peti reſtitutionem.

8 Didac. *de verſ.* 10. vbi concludit hoc quadriennium incipere à die finitæ præſcriptionis, contra Aym. Crauet. *De antiq. temp. part.* 4. *c. materia iſta* 45. *& ſeqq.*

9 *Ex lege prima paragrapho vltimo. Cod. de annal. except. l.* 1. *§ vltim.* iunct. authent. *niſi triennale, Cod. de bon. mat.* Scripſi in Chiliadè Decad. 3. Error. 9.

DEFINITIO II.

De reſtitutione minoris aduerſus preſcriptionem legalem, ſtatutariam & conuentionalem.

IN quæſtione, Vtrum præſcriptionis tempora currant cõtra pupillum aut minorem, diſtinguere noſtri ſolẽt inter præſcriptionem legalem, ſtatutariam & conuentionalem. In legali certum eſt non currere contra pupillum,[1] At nec contra minorem, ſi de ea præſcriptione loquare, quæ non niſi decem annorum ſit inter præſentes, aut viginti inter abſentes.[2] Nam quæ triginta vel quadraginta annorum eſt, licet durante pupillari ætate dormiat,[3] currit tamẽ contra minorem, ſed ita vt ætatis beneficio aduerſus præſcriptionẽ reſtitui poſſit.[4] In ſtatutaria præſcriptione, ſi pleriſque credimus, non currunt tempora contra pupillum regulariter, etiamſi tutorẽ habeat: vix vnquam, ſi tutorem non habeat.[5] Contra minorem currunt quidem, ſed reſtituitur.[6] At in conuentionali quæ cœpta ſit cum maiore currunt etiã contra pupillum,[7] & quidem cum effectu, adeo vt aduerſus lapſum temporis reſtitui non poſſit, nec ætatis auxilio per edictum De minoribus,[8] nec ex generali clauſula, Si qua mihi iuſta cauſa videbitur, prætextu iuſtæ ignorãtiæ.[9] Iniquum enim eſt eum, qui cum pupillo non contraxerit, cogi expectare ipſius pubertatem.[10] *Ita tractatum eſt* in cauſa quadam D. Senatoris Charponei & Petri Fauerij Aduocati menſe Iulij 1592. & rurſum in cauſa N. Iacobi d'Aymanigne & Michaëlis Artaud. menſe Iunij 1593.

1 *L. vlt. C. in quib. cauſ. reſtit. in integr. non eſt neceſſ.*

2 Nam & de adulto eam legem accipiendam eſſe defendit ex præceptoris ſui ſententia Guid. Pap. *quæſt.* 31. *num.* 3.

3 Gloſſ. *final. in l. vnic. C. hoc tit.* Idem Guid. Pap. *vbi ſup. n.* 4. *ex leg Cod. de præſcr.* 30 *annor.*

4 Sic enim vulgo creditum eſt, licet ego contra putem, ex *d. l.* 3 quæ pupillos duntaxat excipit, iunct *l. vltim, in fin. Cod. in quib. cauſ. reſtit. in integr. non eſt neceſſ.* Didac. Couarr. *d. §.* 3. *tertiæ partis relect. cap. poſſeſſor, n.* 4. *verſ.* 8 maioribus tantum denegat reſtitutionem aduerſus præſcriptionem tricenariam.

5 Guidon. Pap. *quæſtione* 31. vbi indiſtinctè defendit tempora ſtatutorum non currere pupillis. Et citat Bart. & Oldrad. *in d. l. vltim. C. in quibus cauſis reſtit. nõ eſt neceſſ.* & Bald. *in feud. Tit. qualiter poter. olim. feud. alien.* Sed tamen verior mihi ſemper viſa eſt contraria ſententia, vt pupillus præſertim tutorem habens perinde obligetur ex ſtatuto & conſuetudine ac alius quilibet, vt pluribus defendit Andr. Tiraquel. *De retract. municip,* Ioann Lucius *In Placit. Curiæ Pariſ. Tit. De gentilit. redhib.* Ioan. Papõ. *in ſyntagm. Areſt, eod. tit.* Rationem elegantem reddunt & vt loquuntur punctualem, quia ius adinuentum per legem aut conſuetudinem non fuit inuentum niſi ad limites modi & temporis in ea expreſſi. Vnde hi limites pariter afficiunt maiores, minores, abſentes & quoſcunque alios. Nec poteſt quis vti ea lege & conſuetudine niſi ad eius limites & ſtatutis modis & temporibus ab ea requiſitis. Vide omnino quæ in hanc rem ſcripſi Decad. 25. Error. 9. vbi probaui non ſolùm currere tempora ſtatuti contra pupillum: ſed etiam cum effectu & ſine ſpe reſtitutionis, adeóque licet tutor vel nullus ſit vel non ſoluendo. Facit quod tractat Bartolus, *ad l. ſed hic num.* 3. *De reb. cor. qui ſub tut.* minorem obligari ex obligatione cõſuetudinaria vel ſtatutaria.

6 Ita Guidon. Pap, *dicta quæſtione* 31. Sed ſi nec pupillus quidem reſtituendus eſt, vt proximè dixi, multo minus adultus reſtitui debebit. Et ſane aliter poſito iure fiet vt nemo accedere velit ad emptionem publicam rerum pupillarium, nec ſi bona fide diſtrahantur, quæ res non ſolùm creditoribus pupilli, aut adulti, ſed ipſi quoque pupillo

pupillo & adulto damnoſa eſſet, *lege ait prætor.7.§.quæſitum, ff.de minor.*

7 *L.Æmilius 38.eod.*

8 In quo omnes conſentiunt, quia edicto De minoribus non eſt locus niſi cum aliquid geſtum eſt cum minore, *leg.1.dict.leg.ait prætor.7.in principio.leg.verum 11.§.ex facto ad fin.ff.eodem*, nihil autem geſtum viderj poteſt ab eo qui non cum minore contraxit ſed incidit in minorem.

9 Contra Bartolum *in d.l.Æmilius*. Cuius tamen ſententiã magis communem eſſe plerique affirmant. Vide elegans conſilium Franciſci Curtij ſenioris contra illam Bartoli traditionem: *conſ.59.per tot.* & quæ ſcripſi Decad.25.Err.5.6.7.

10 *l.apud Iulianum 3.ff.quibus ex cauſ. in poſſ eat.* Adde aliam rationem ex *leg.quod autem 6.§.ſi quid cũ pupillo ff.quæ in fraud. credit.* quia pupilli ignorantia, quæ per ætatem contingit, non debet eſſe captioſa creditoribus ipſique lucroſa.

DEFINITIO III.

Si geſtum aliquid fuerit cum minore aut tutor vel curator ſuſpectus fuerit

QVod tamen proximè diximus, minorem in integrum reſtitui non debere aduerſus præſcriptioné conuentionalem, quæ cœpta ſit cum maiore, [1] toties verum non eſt, quoties aliquid cum ipſo minore aut eius tutore vel curatore geſtum proponitur, [2] aut ſi ſuſpecta fuerit fides tutoris vel curatoris, [3] quorum dolo aut culpa futurum ſit vt grande damnum patiatur minor, ſi reſtitutio ipſi denegetur. [4] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 6. Id. Iun. 1591.

1 *Ex l.Æmilius 38.iunct.leg. verum 11.§.ex facto ad fin. ff. de minor.l.3.ff.quib.ex cauſ.in poſſ.eat. l.quod autem 6.§.ſi quid cum pupillo.ff.quæ in fraud.*

2 Quia tunc incipit locus fieri edicto *De minoribus*, per quod reſcinduntur ea quæ cum minoribus circumuentis geſta ſunt.

3 Vt in ſpecie *d.l.Æmilius*, in qua tutores ſuſpecti pronunciati erant, *verſ.monit etiam Imperatorem.*

4 Neque enim dolum aut culpam tutoris nocere pupillo æquum eſt, *l.3.§.ſi ſeruus.ff.de tribut.act.l.3.ff.quand.ex fact.tutor.* Præſertim ſi tutor non ſit ſoluendo, etſi verius eſt tutoris negligentiam, licet doloſam, nocere pupillo in acquirendis non in acquiſitis. Vide quæ ſcripſi Decad.23.Err.7.9.& 10.

DEFINITIO IV.

De reſtitutione minoris aduerſus elapſum ſemeſtre: Et quid ſi minor ætas aut læſio in ſubhaſtationibus interueniat?

IS cuius bona poſtulante creditore ſub haſta diſtracta ſunt, ſi non redemerit intra ſex menſes ſtatuto noſtro in eam rem præſtitutos, nó ex eo ſolo reſtitui poteſt aduerſus lapſum temporis, quod dicat probetque, viliore precio fuiſſe diſtracta. [1] Niſi aut minor ætas, [2] aut iuſta alia reſtitutionis concedendæ cauſa interueniat, [3] quamuis nondum decreti interpoſitio ſecuta ſit. [4] Sed ad viuæ vocis oraculú recurrendum eſt, & ad magnam, vt vocant, Cancellariam, vt ſpeciali principis reſcripto & propria ſubſcriptione debitori cóſolatur: [5] Princeps enim quin aduerſus lapſum hunc temporis ex pleniſſima poteſtate reſtituere poſſit & ſtatutariæ præſcriptioni derogare, ſicut & iura cætera, quæ ex præſcriptione qualibet, alióve actu ciuili quæſita ſunt, adimere no ambigitur. [6] Sane nec de illo dubitandum eſt, quin etiam poſt interpoſitum decretum poſſit peti reſtitutio aduerſus ſubhaſtationes ex cauſa immodicæ læſionis: [7] Sed ita tamen vt hoc caſu ſupplendi iuſti pretij electio emptori concedatur, [8] ſi enormis tantum, id eſt, vltra dimidiam, non item ſi enormiſſima læſio interuenerit. [9] In eoque nimirum plenius eſt, & commodius remedium reſtitutionis aduerſus lapſum temporis. [10] quoniam ea impetrata, res ipſa quæ fuit vendita præciſè reſtituenda eſt pretio recepto. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N.Le riche contra Antonium Bourgeois 17. Cal.Auguſt. 1592. Iunge Defin.8.infr. De diſtr.pignor.

1 Nec ſi fiſcalis auctio proponatur, *l.ſi tempora 4.C.de fid.& iur.haſt.fiſcal.lib.10.tit.3.*

2 Quamquam nec facilè minoribus hoc caſu ſuccurrendum eſt, ſed circumſpecte, ne alioqui eueniat vt nemo accedere velit ad diſtractionem rerum pupilli aut minoris, nec ſi bona fide diſtrahantur, inquit. Vlpianus *in leg.ait prætor 7.§.quæſitum D.de minor.* Vide tamen Guid.Pap.q.31.

3 Puta ſi quid dolo factum ſit, per ſordes vel per gratiam, *dicto paragrapho quæſitum, lege ſi quos decima-ſexta. Codice de reſcindenda venditione. lege tertia. Codice de iur.fiſc.leg.2.C.de fid.& iur.haſt.fiſcal.lib.10.*

4 Nam decreti interpoſitio non fit ad finiendũ tempus redimendi quod ex ſtatuti verbis ſemeſtre concluditur, ſed ne de ſubhaſtationum forma & viribus in trigeſimum vſque annum quæri poſſit, vt ſcripſi in Decad.10.Err.5.6.7.

5 Ex aliqua, ſcilicet, & magna cauſa, *arg. de §. quæſitum & l. niſi 10. ff. de minor.*

6 Tractant noſtri *ad l.vlt. C. ſi contr. ius vel vtil. public. Dixi Defin.ſup.ill.tit.*

7 *d.l.ſi quos 16. Cod.de reſcind.vendit.*

8 Iuxta *l.2.l.ſi voluntate 8.C.eod.*

9 Nam enormiſſima læſione interueniente, id eſt, vltra beſſem iuſti pretij, placet contractum eſſe ipſo iure nullum propter dolum qui in re ipſa ineſt, quem æquiparant dolo ex propoſito *DD.ad l.ſi quis cum aliter 36.De verb.oblig.* ſcripſi Decad. Err.7.& 8.& Decad.Err.8.& 9.

10 Reſtitutio enim aduerſus lapſum temporis facit vt etiam poſt tempus idipſum liceat quod liceat ante. *l.nec non 26.§.ſi feria.l.nec non 28.§.ſi quis ſapius, D.ex quibus cauſ maior.l.1.2.3.& paſſ.C.de in integr.reſt.milit.* Alioqui non eſſet plena reſtitutio, ſi minus iuris tribueret debitori quam antea habuiſſet *l.quod ſi minor.24.§.reſtitutio.ff.de minor.l.1.C.de ſentent.paſſ.& reſtit.*

DEFINTIO V.

De ſpoliato rem ſuam cum fructibus repoſcente.

AGi poteſt ex Canone Pótificio quo ſuccurritur ſpoliatis, [1] etiam poſt quinquaginta annos, [2] aduerſus eum qui impuberis rem emit perperam & ſine decreto: [3] Si medio tempore agi non potuit aut prohibente iure poteſtati, aut impediente reuerentia maritali, [4] Fructus tamen licèt in hanc actionem venire ſoleant, [5] non debebuntur niſi à die mortis patris, ſi actoris pater, cuius lucro alioqui fructus ceſſuri erant véditioni conſenſerat. [6] Debebuntur tamen etiam eius temporis quo maritus vixit, ſi is non petierit. Imo etiamſi maritus adhuc viuat, dummodo non petat. [7] Credendus enim eſt non petere vt faueat vxori potius quam vt iniuſto poſſeſſori. [8] *Ita Senatus* in cauſa Laurentiæ du Cheſne, contra fratres Viſanos Auguſtanos Prid.Cal. Sept.1594. De qua SC.25.infr. VndeVi.

1 *Can.redintegranda 3.q.1.*

2 Licet remedium illud excludatur regulariter præſcriptione triginta annorum, vt & cæteræ perſonales actiones, *l.ſicut 3.C.de præſcript 30.vel.40.annor* Iacob.Menoch.*de remediis recup. poſſeſſ.*

3 Titulus enim nullus & inualidus, qualis hic eſt, non excludit huiuſmodi remedium, quod datur etiam cótra titulo poſſidentem. Menoch, vbi *ſup.num. & ſeqq.*

4 Iuxta illud quod dici ſolet, non valenti agere non concurrere præſcriptionem, *l.1.§.vlt.C.de annal.except.l.1.§.vlt.iunct.Auth.ſeq.C.de bon.mater.l.in rebus 30.C.de iur.dot.*

5 Textus eſt *in d.can.redintegranda 3.quæſt.1.*

6 *Arg.l.peto 69.§.prædium de legat.2.*

7 Intellige, etiamſi ius illud in dotem datum ſit, fortaſſe cum cæteris omnibus bonis, alioqui nullum ius haberet maritus fructuum huiuſmodi petendorum, *l.hac lege 8.& l.vlt.C.de pact.conuent*, Imo nec retinendorum, *l.pen.in princ.ff.ad l.Falcid.*

8 Ratio enim & ordo iuſtæ affectionis hanc inducit interpretationem, quia plus debet maritus vxori quam iniuſto poſſeſſori. Nam neque donatio hæc prohibita eſt inter virum & vxorem, cum maritus non fiat pauperior ſed tantùm lucri occaſionem omittat. *arg.l.5.§.ſi maritus, & ſeq.l.vir.vſuras 54.ff. de donat.int.vir.& vxor.* Alioqui cótingeret vt honeſta interpretatio non honeſto quæſtu lucrú poſſeſſori adferret, quod eſſe non debet, *l.ſi poſſeſſor, 51.ff.de petit.hered.*

TIT. XXIV.

SI ADVERS. CREDIT.

DEFINITIO I.

De reſtitutione in integrum aduerſus creditorem.

QVI minori ſine curatoris auctoritate pecuniã credidit, in eo durioris conditionis eſt quam qui pretium ex venditione debitum minori ſoluit, quod emptor non omnimodo & indiſtinctè cogitur probare verſam fuiſſe pecuniam in rem minoris. Sed diſtinctionibus locus eſt, de quibus diximus in ſuperioribus.[1] At creditori ſemper incumbit onus probandi,[2] Adeo vt nec vllam ei actionem ex mutuo dare prætor debeat, aduerſus minorẽ, ni probet pecuniam à minore vtiliter impenſam eſſe.[3] Nec proinde reſtitutio in integrũ eſſe minori neceſſaria ſi ſummo iure ageretur:[4] quanquam alio iure vtimur, præſertim ſi, vt fere ſemper fit, iuſiurandum adhibitum proponatur.[5] Neque hac parte creditorem fœneratorem à creditore ſimplici ſeparamus;[6] An quod odioſus ſit liberalis quoque creditor, id eſt, qui fœnerator non eſt? Minimè, ſed quia hoc ipſum imputari creditori poteſt, cur minori crediderit,[7] cum tamen emptori non ſit tam facilè imputandum cur ſoluerit: Pretium enim ſoluere neceſſe eſt, at credere non eſt neceſſe.[8] Sed & odium fœneratorum ius hoc extorquere potuit etiam aduerſus ſimplices creditores:[9] Siue quod vt plurimum ſoleant pecuniæ credi ſub vſuris, Ius autem adaptari debeat ad ea quæ frequentius contingunt:[10] Siue quod plerumque vſurarum cõuentarum probatio ſecura ſit, Creditoribus id vnum quantum facere poſſunt curantibus, ne vſurarij videantur, fraudibus in eam rem vndique conquiſitis.[11] Itaque cum quæſtio huiuſmodi ex facto incidiſſet, ac minor diceret in luſus perditos profligatam à ſe pecuniam; quam mutuam accepiſſet, creditor autem contra aſſeueraret vtiliter, & in vſus neceſſarios impenſam, *Senatus* pro minore præſumendum exiſtimauit, nec lite pẽdente prouiſionali adiudicationi quam creditor vrgebat locum vllum eſſe voluit.[12] In cauſa D. Petri Sappin nunc magiſtri computorum & D. de Morgenex Prid. Id. Iul. 1592.

1 *Defin. 1. & 4. ſupr. Si tut. vel. curat. interuen.*

2 *l. 1. & 2.* Vbi Bart. cæteri. *C. ſi aduerſ. credit. l. 2. C. de filioſam. minor.*

3 *l. patri 27. §. ſi pecuniam, ff. de minor.*

4 Quia non ſolet dari reſtitutio ei, qui ipſo iure tutus & munitus eſt, *l. in cauſa 19. in princ. & §. generaliter. ff. eod. l. 2. C. de præd. minor. l. 3. C. de in integr. reſtit. min.*

5 Propter. *Auth. ſacramenta puberum C. ſi aduerſ. vendit.* quæ iureiurando puberis vult confir mari eos etiam contractus qui alioqui non valerent.

6 *Not. ad d. l. 1. Cod. hoc tit.*

7 Nam cum facilè pecunia perdatur, ferè eſt vt qui pecuniam credit minori credat perdituro *l. quod ſi min. 24. §. reſtitutio verſic. ſicuti ff. de miner.* Niſi minor ſit induſtrioſus Bart. *in l. 1. n. 2. C. qui & aduerſ. quos* [In Eccleſia ſanè id obtinet, vt qui ei credidit probare debeat, pecuniam verſam eſſe in rem & vtilitatem Eccleſiæ. *Socin. conſ. 15. lib. 1.*]

8 Ratio eſt perelegans, quem Paulus adfert in *l. quod ſi minor. §. reſtitutio*, vbi addit emptorem, qui ſoluit pretium, minori ſoluere æs alienum, ideóque ex hac cauſa parcius minori ſuccurrendum eſſe. vide Bart. *in. ſi ſiue, §. interpoſito de admin. tut.*

9 Eſt enim vſura odioſa, quia pecunia ſui natura res ſterilis eſt nec pecuniá parit. Ideoque nec niſi ex ſtipulatione debetur, *l. 3. C. de vſur.*

10 *L. nam ad ea 5. D. de legib.*

11 Vnde fit vt toties tractari oporteat de pactionibus factis in fraudem legitimam vſurarum *l. ſi ex pactione 24. l. eos 26. l. vlt. C. de vſur. l. 13. §. ibidem Papinianus, D. de act. empt.*

12 Cui nec locus vllus eſſe debet ne quidem ex inſtrumento publico & guarentigiato, vt loquuntur, quoties aliqua præſumptió eſt contra actorem, *d. l. patri 27. §. ſi pecuniam. D. de minor.* Nam ſi denegare debet Proconſul actionem creditori, vt eo loco Caius ſcribit, multo magis denegare debet executionem contractus, quoúſque de facti veritate pleniſſimè cognouerit.

DEFINITIO II.

De pecunia minori credita auctore curatore.

SAnè ſi curatoris auctoritate interueniente minori credita ſit pecunia, nihil cauſæ eſt cur creditori imputetur, quod cum minore contraxerit, eique pecuniam crediderit.[1] Neque enim cum minore malè contrahitur adhibito curatore.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ait prætor 7. §. 1. D. de minor.* etſi locus ille eſt de eo qui pecuniam debitam ſoluit minori, non de eo qui credit. Inter quos ſanè differentia eſt, quoniam qui ſoluit auctore curatore omnimodo liberatur, nec timet periculum reſtitutionis etiamſi pecunia, poſtea deperdita ſit, qui, vt ſolueret. aut coactus fuit, aut cogi potuit, *l. quod ſi minor, 24. §. reſtitutio eod. l. quod autem 6. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.* Qui autem credit etiam ſi actore curatore periculo reſtitutionis obnoxius eſt, ſi probet minor pecuniam eſſe malè conſumptam, quia volens contraxit, nec eum credere fuit neceſſe, *d. §. reſtitutio.* Ergo adhibita curatoris auctoritas, hactenus tantum ei prodeſt, vt non oneretur probatione. Sicut & eo caſu de quo ſcripſimus *Definit. 1. ſupr. Si tutor. vel curat. interuen.*

2 *Arg. l. 4. in fin. ff. de euict. l. cum plures 12. §. 1. ff. de admin. tut. l. intra vtile 39. §. 1 ff. de minor.*

DEFINITO III.

De minore qui liberatus dato expromiſſore reſtitui vult aduerſus creditorem aut expromiſſorem: Et quid ſi expromiſſor reſtituatur.

EXpromiſſore dato liberatus debitor, qui aduerſus creditorem ætatis fortaſſe aut alio perſonali priuilegio in integrum reſtitui poterat, ſi poſtea reſtitutionem impetrare velit, audiendus non eſt.[1] Nam quemadmodum ſemel extincta obligatio nunquam reuiuiſcit,[2] ita fieri non poteſt, vt aduerſus eam obligationem, quæ ſublata fuit, reſtitutio detur.[3] Nec, ſi paratum ſe dicat is, qui debitor fuit, priſtinam obligationẽ in ſe recipere,[4] vt aduerſus eam poſtea reſtituatur, quicquã ei proderit: Cũ neque alium debitorẽ pro alio accipere creditor compellendus ſit,[5] neque certam & indubitatam actionẽ cũ ancipiti hoc eſt, quæ reſtitutionis periculo ſit obnoxia, cõmutare,[6] Atqui, inquies, minoris intereſt, qui licet creditori non teneatur, tamen expromiſſori obligatus eſt, vtique tanquam qui ſit interceſſor, regreſſum habituro actione mãdati.[7] Fateor, ſed facere ea res non poteſt, vt aduerſus creditorem à quo iam liberatus ſit reſtitui debeat, non magis quam ſi expromiſſor mandati actionem habiturus non eſſet.[8] Poteſt enim aliunde ſibi conſulere petita aduerſus expromiſſorem reſtitutione,[9] ſi petendæ cauſam iuſtam habeat.[10] Plane ſi reſtitutio, quæ priſtino debitori aduerſus creditorem competere poterat, non tam perſonæ priuilegio, quam negotij æquitate nitebatur,[11] forte quod læſio vltra dimidiam interueniſſet[12] dubitandum non eſt quin vel inuito eo idem beneficium expromiſſori quoque vt alij cuilibet interceſſori competat.[13] ſicut & alia omnia quæ rei ſunt non perſonæ[14] Proinde ſi liti quæ inter creditorem & expromiſſorem agitatur adeſſe prior debitor velit. multo magis admittendum eſt id ei licere, cum ipſius interſit, ne forte inter eos colludatur,[15] quo paratior ſit expromiſſori in eum mandati actio.[16] Quod ſi expromiſſoris reſtitutionẽ excludere creditor velit eo ſolo prætextu, quaſi per illum factum ſit, vt prior obligatio quæ contra veterem debitorem competebat interciderit ac perempta ſit,[17] in promptu contradictio eſt, non idcirco duriorem factam creditoris conditionem,[18] quando & perinde aduerſus eum reſtitui prior debitor potuiſſet ſi in obligatione manſiſſet.[19] Maximè verò ſi liti præſens ille paratum ſe dicat, non ſolùm pati vt prior obligatio reſtauretur, & in ſe iudicium exerceatur, ſed etiam in promptu ſoluere quicquid liquido & iuſtè debitum fuiſſe apparebit.[20] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in caſu N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiſcalis Sabaud. DD. fratrum Bay & illuſtris D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept. 1593.

1 Expromiſſor enim ille dicitur, qui ſolus obligatus eſt pro alio, ſiue alius ille iam obligatus antea fuit, ſiue non, in eoque differt à fideiuſſore, qui ſicuti numquam ſolus obligatur, ita neque alium liberat, Denique expromiſſio facit nouationem, fideiuſſio non item, *l.4. D. de condict. cauſ. dat. l. aliquando 13. ad SC. Velleian. l. ſi vero 64 §. ſed & ſi reum. D. de ſolut. matr. l. qui libertinus 37. §. vlt. de oper. libert. l. in eo 110 §. 1. de reg. iur. l. vlt. D. ad SC. Maced.*

2 *L. qui res 98. §. aream, D. de ſolut. l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret, D. de pact. l. ſi pro patre 16. §. pen. De in rem verſ. l. ob eam cauſam 9. De præſc. verb.*

3 *L. creditorem 18. D. ad SC. Maced. l. qui contra 11. D. de fideiuſſ. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo de ſolut.* de cuius loci ſententia & lectione videnda ſunt quæ ſcripſi lib. 8. Coniect. cap.

4 Nemo enim dubitat, quin conſentiente debitore, poſſit reſtaurari obligatio, quæ fuerat ipſo iure extincta, *l. metum 9. §. ex hoc edicto & l. ſeq. D. de eo quod met. cauſ.*

5 *L. cum à quo 16. C. de ſolut. l. patri 27. §. pen. D. de minor.*

6 *L. minor annis 40. in princ. D. eod. iunct. l. ſi Titius 48. in fin. princ. D. de fideiuſſor.*

7 *L. & heredi 21. §. vlt. & ll. ſeqq. ff. de pact. l. ſi quis reum 5. ff. de lib. leg. l. cum lex 46. ff. de fideiuſſor.*

8 Nam aduerſus id quod non eſt, impoſſibile eſt à prætore ſubueniri, vt de libertate ſcriptum eſt, *in l. ſi ex cauſa 9. §. vltim. de minor.*

9 *l. in cauſa 13. in princip. eod.*

10 Puta ſi tum etiam minor fuit cum expromiſſorem dedit, *dict. l. in cauſa l. doli 16. § idemque eſt, D. de nouat.*

11 Exceptionum enim & defenſionum omnium diuiſio illa eſt, vt quædam perſonæ quædam rei cohæreant, *l. 7. D. de except. l. maritum 22. & ſeq. D. ſolut. matr.*

12 *l. 2. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.*

13 *d. l. 7. § rei autem. D. de except. l. vlt. D. de pact.*

14 Ideo enim rei cohærentes dicuntur hæ defenſiones, quod ſicuti ex re ipſa naſcuntur, ita & rem ſequuntur, vt cauſam ad differentiam earum quæ ex huius vel illius perſona obiiciuntur, de quibus *in leg. hoc iure 27. & ſeq. D. de euict.*

15 *l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſt. l. à ſententia, 5. §. 1. l. ſi perluſorio. 34. D. de appell.*

16 Non enim competit ea actio priuſquam abſit aliquid expromiſſori, vt nec fideiuſſori: niſi ſit iam condemnatus, aut debitor bona ſua dilapidat, aut diu manſit expromiſſor in obligatione, *l. ſi pro ea 10. Cod. mandat. l. Lucius 38. §. 1. D. eod. l. fideiuſſor. 45. D. de fideiuſſ.*

17 *Arg. l. 4. D. de condict. cauſ. dat. l. itaque 28. D. de dolo, d. l. doli 19. D. de nouat.*

18 Quod ſufficit vt creditoris nihil interſit, *l. 3. §. 1. 2. pen. & vlt. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

19 Reſtitutio enim, quæ ex re magis quam ex perſona minoris competit expromiſſori, eaſdem leges & conditiones recipit quas haberet, ſi per minorem ipſum exerceretur. Itaque non fit ex eo durior conditio creditoris. Imo melior, quia ſolent iudices vt plurimum fauere minoribus potius quam maioribus ſaltem in dubio, vt de libertatibus ſcribit Caius, *in l. 3. §. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

20 *dict. l. 3. §. vltim. l. ex hoc edicto 8. D. eod.* Facit *l. ſed etſi leges 25. §. item ſi diſtraxit. verſ. quid tamen, D. de petit. hered. l. quid tamen 21. §. ſi quis ex litigatoribus, D. de recept. qui arbitr.*

[DEFINITIO IV.

Non poteſt minor reſtitui aduerſus apochas nomine patris conſcriptas ad reſtituendam præſcriptionem eo modo interruptam.

Debitoris filius minor annis vigintiquinque apocham vſurarum à creditore ſtipulatus fuerat nomine patris abſentis, quo adhuc ſuperſtite completum fuerat tempus quod ad præſcriptionem 30. annorum erat neceſſarium ſi eam præſcriptionem conſcripta vſurarum apocha non interrupiſſet. Idē filius poſtea patri hæres extiterat, Et quia conuentus ad ſolutionem ſortis poſt annum trigeſimum obiiciebat præſcriptionem longiſſimi tēporis quæ ex nouo edicto Sereniſſimi Principis noſtri etiam debitori cōpetit multóque magis hæredi debitoris, replicabat creditori interruptā fuiſſe præſcriptionē agnitione debiti & ſolutione vſurarum. Ob eam cauſam petebat minor ſe in integrū reſtitui aduerſus apocham quaſi lubrico ætatis læſus in eo quod facto ſuo præſcriptionem interrumpendo beneficiū illius ſibi ademerat. Placuit non eſſe iuſtam reſtitutionis cauſam, cùm nihil ipſe feciſſet, niſi quod iure communi facere & potuiſſet, & debuiſſet. Nec ei prodeſſe debere, quòd apochæ conſcriptæ tēpore non erat ipſe debitor, ſed pater in cuius fauorem apocham ignorantis, cōpleta præſcriptio videbatur. Cùm ex cauſa hæreditaria reperiretur ipſe debitor, nulláque exceptione adiuuandus eo tempore, quo conueniebatur à creditore, cui nulla negligentia poterat imputari.[2] *Ita Senatus* contra Claudium Vian 14. Cal. Decembr. 1611.

1 *L. 2 & C. de in integr. reſt. minor.* Non enim hoc caſu amiſſa erat exceptio iam quæſita, ſed quærenda, eáque valdè odioſa, vtpote quæ annexam haberet malā fidem, ob idque nec poſſet currere iure canonico *Ex not. in cap. vlt. de præſcript.*

2 *Arg. l. 2. D. de except. rei vend. & tradit. l. ſi à Titio 72. D. de rei vindic. cum ſimilib.*]

TIT. XXV.

SI MINOR AB HERED ſe abſtin.

DEFINITIO I.

De reſtitutione aduerſus lapſum tempus conficiendi inuentarij.

Tutor pupilli nomine paternā hæreditatem non niſi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat,[1] neque tamen inuentarium confecerat. Cum mater dotem repetens aduerſus filiū ageret, quaſi is paternæ hæreditati ſe immiſcuiſſet pure, ac poſt varios litium anfractus tutor pro pupillo reſtitutionē in integrū aduerſus lapſum temporis imploraret,[2] vt ad conficiendū exhibendūq; inuentariū admitteretur, Iuſta quidem reſtitutionis cauſa videbatur, propterea quod licet tempus cōficiendi inuentarij pupillo tutorem habenti cucurriſſet,[3] iniquū tamen erat nocere tutoris negligētiam pupillo,[4] cuius intererat vt reſtitueretur potius quā vt cōdemnatus indemnitatem à tutore conſequeretur.[5] Sed tamen tutorem proprio nomine in expenſas omnes fruſtratorias cōdemnandum eſſe placebat,[6] quod ea reſtitutio non magis cōtra lapſum tēporis, quā cōtra tutoris negligentiam impetrata videretur[7] licet tutoris dolus nullus interueniſſet.[8] Alioqui cederēt eæ impenſæ damno vel mulieris dotem repetentis, cui men ſaluā dotem integramque ſeruari neceſſe eſt,[9] vel pupilli cuius vtique propter ætatem neque mora vlla eſſe potuerat,[10] neque culpa.[11] *Ita Senatus* pro N. Maria Faure vxore D. Gabrielis Damodry Aduocati 8. Cal. Sept. 1592.

1 Sic enim plerumque fit vt pupilli nomine tutor hereditatem agnoſcat, cum tamen ſi iuris rationem inſpicias pupillus ipſe agnoſcere debeat tutore auctore, *l. pupillus 9. D. de acquir. hered. l. potuit 5. C. de iur. delib.* Extra caſū *l. ſi infanti 18. in fin. C. eod.* Bart. *in l. ii poteſt. n. 32. D. de acquir hered. & in d. l. pupillus n. 3.* quamuis in bonorum poſſeſſione aliud ſit, quam ſcilicet tutor ſolus pupilli nomine admittere poteſt *l. bonorum 7. C. qui admitti*; quoniam agnitio bonorum poſſeſſionis ratihabitione concepta eſt, non etiam aditio hereditatis, *l. ſi quis mihi 25. § iuſſum, de acquir her.* Hoc rurſum ideo, quia aditio eſt actus ciuilis & legitimus, qui ſuſpendi non poteſt, quomodo actus prætorij ſuſpenduntur, *l. actus legitimi, de reg. iur.*

2 *Ex tit. C. de in integr. reſtit. minor. Et tit. Si tut. vel curat. interuen.* Bart. *in l. fin. n. 5. C. in quibus cauſ. reſtit. in integr. non eſt neceſſ.*

3 Bart. *in §. pupillis, n. 1. Nou. 1. de hered. & Falcid.* licet ibi loquatur de minore non de pupillo, Vide quæ ſcripſi *Defin. 2.* ſup. *Si aduerſ. vſucap.* Adde Guid. Pap. *quæſt. 571. n. 2.*

4 Tutoris enim ſiue dolus ſiue negligentia pupillo nocere non debet ſicut nec prodeſſe. *l. 3 §. vlt. D. de tribut. l. 3 D. quand. ex fact. tut.* Scilicet in acquiſitis non item in acquirendis, Dixi ſup. *Defin. 3 n. 4. Si aduerſ. vſucap.* Paterna autem hereditas etiam prius quam ſit agnita eſt de numero acquiſitorum non acquirendorum. Quia licet filius poſſit abſtinere, non eo minus tamen ſtatim heres eſt, *l. §. qui ſunt in poteſtate D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt. l. cū quaſi 30. §. ſed etſi ſeruus, de fideic. libert.* Quod ſi de extranei hereditate ageretur non eſſet ſanè pupillo neceſſaria in integrum reſtitutio, ſed alia ratione, quia non currit tempus conficiendi inuentarij, niſi ab adita hereditate, Gloſſ. Bart. & cæteri, *ad leg. vlt. C. de iur. delib.* Guid. Pap. *d. q. 571. n. 5.* Hic autem non poſſet dici adita hereditas quam tutor pupilli nomine ſolus agnouiſſet, *d. l. potuit, 5. C. de iur. delib.* Itaque non poſſet videri elapſum tempus quod necdum currere cœpiſſet.

5 L. 1. 3.

5 *L.1.3.§.vlt.& paſſ.C.ſi tut.vel curat.interuen.* Intereſt namque pupilli, vt & alterius cuiuſlibet, non ſoluere potius quam ſolutum repetere *l.3.de compenſ.l.ſi ſtipulatus 15.D.de fideiuſſ.* licet aliquando facilius ob id reſtitutio denegetur, quod tutores ſint ſoluendo vel curatores, vt *in l.inter a vtile 39.in fin. D. de minor.*

6 *Arg.l.non eſt ignotum 6.C.de admin.tut.l.quoties 9.§.nec vtique, D.eod.l.qui ſolidum 78.§.etiam de leg.2.*

7 Negligentia enim eſt ſi non fiat intra conſtitutum tempus id quod fieri debuit.& inducitur de ſola ceſſatione: *l.Æmilius 38. D. de minor.l. ſi bonam cauſam,11. C.de admin. tut.*

8 Neque enim omnis negligentia dolus eſt aut dolo proxima, ſed ea tantum quæ magna adeo eſt, vt non ſolùm culpam ſed etiam magnam culpam conſtituat. *l.mag.negligentia 226.de verb.ſignif.l.quod Nerua 32.D.depoſ.* quam diſſolutam negligentiam vocat Vlp. *in l.ſi fideiuſſor.29. D.mandat.* & latam quæ prope fraudem accedat, *in l.impuberibus,7.§.1.de ſuſpect. tutor.*

9 Propter publicam vtilitatem, de qua *in l.2. D.ſolut.matrim.*

10 *l.cum filiuſfamilias 49.§.in hac, & l.ſi pupillus 127. de verb. oblig.*

11 Qui enim moram contrahere non poteſt multo minus culpam, quæ plus eſt, *l.9 ad fin.de vſur.*

DEFINITIO II.

De pupillo ſe abſtinente aut inuentarij beneficium implorante poſt puram immiſtionem tutore auctore factam.

ILlud etiam tractari poteſt, ſi hereditatem pupillo delatam prior tutor agnouerit nō implorato beneficio legis & inuētarij, eámque pro arbitrio dilapidauerit, tum deceſſerit, aut à tutela remotus ſit. An ſequens tutor, poſt multos forte annos datus id beneficium legis implorare poſſit, ſi damnoſam eſſe videat hereditatem? Et magis eſt vt poſſit.[1] eadem ratione quam ſuperiore Defin. vſurpauimus, quod æquum non ſit tutoris ſiue negligentiam, ſiue dolum & malam fidem vſque adeo nocere pupillo, [2] vt à petendæ reſtitutionis auxilio arceatur. [3] Nam & ſi ſequens tutor vellet omnino abſtinere pupillum, quē prior immiſcuiſſet, vtique pro ſuo iure, ac citra reſtitutionem id facere poſſet.[4] Sane quæ actio pupillo aduerſus tutorem ex mala geſtione competeret ſi pure hæreditatem retinere pupillus vellet,[5] eadem creditoribus accōmodabitur, vt indemnitatem, aut in totum, aut ſaltem ex parte conſequantur.[6] Neque ceſſione vlla in eam rem opus erit. Cum tutor rem pupilli male adminiſtrans non ſolum pupillo ſe obliget, [7] ſed iis etiam omnibus, quorum intereſſet pupillum ex tutoris facto, & auctoritate obligari; ſi qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur. [8] *Ita Senatus* pro Rolando de Verdon. Prid. Calend. Octobr, 1595.

1 *Ex l.1.C.hoc tit.ſi minor ab heredi ſe abſtin.*

2 *l.3.D quand.ex fact.tutor.l.3.§.vlt.D.de tributor. act.*

3 *l.3.3.& vlt.C.ſi tutor.vel curat.interuen.*

4 *l.penult.* vbi eſt text.elegans, *D.de auctor.& conſenſ. tutor. leg.ex contract.44.D.de re iudic.* Porro cui ſaluum eſt ius abſtinendi aut repudiandi, quod effectu idem eſt, cum is qui abſtinuit heredis loco non habeatur à prætore *l.filius 12.D.de interrog.in iur.fac.* multo magis ius eſt conficiendi inuentarij, & legis ſub eo beneficio retinendæ ex iuris regulâ quæ habet: Non debere cui licet quod plus eſt non licere quod eſt minus, *l.non debet, 21. de reg. iur.* Qui enim purè agnitam hereditatem poſtmodum agnoſcere vult cum beneficio legis & inuentarij, non id agit vt ex herede fiat non heres, ſed vt heres idem maneat: nomen tantum addita qualitate, id eſt, cum beneficio legis & inuentarij. Et ſanè non eſt neceſſaria reſtitutio pupillo ad ſe abſtinendum tametſi ſe immiſcuerit tutore auctore, *d.l.pen.d.l.44.* ſed puberibus duntaxat ſiue ſoli, ſiue curatore auctore ſe immiſcuerint, *l. neceſſariis 57.ne D. acq. hered.* Facit *l.ex vltim.§.vbi autem puerilis, C.de bon.quæ liber. l.1.ff.de iur.delibor.*

5 Nemo enim dubitat quin pupillo danda ſit actio contra tutorē qui auctoritatem præſtitit ad damnoſam hereditatem adeundam ſi malit ille agere tutelæ quam abſtinere *l.1.in fin.C.ſi tut,vel curat.interuen.t.l.vlt.eod.* quæ pupillo vſque adeo dat electionem an reſtitui, an tutoris damna ſequi malit, vt nec eum ſibi aliquod ex electione huiuſmodi præiudicium fieri patiatur.

6 Intellige ſi neque ſubſtitutus neque coheres vllus ſit, ad quem bona peruenire poſſint ex teſtamento *d.l.ex contractu.* nullúſque præterea inteſtati ſucceſſor qui hereditatē ſuo iure obtinere poſſit. Nā & hoc caſu ſaluam eſſe inteſtati ſucceſſionem ac ſi filius nunquam ſe immiſcuiſſet defendit Cuiacius lib.12.Obſeru.cap.20 contra Accurſium, qui illo locū fieri vult ex *l.vlt.de ſucceſſ.edict.* quaſi diſtinguendus ſit is qui abſtinet ſuo iure ab eo, qui abſtinet beneficio reſtitutionis. Sed malè, Nam nec ſi pupillus ſe ab initio abſtinuiſſet, quiſquam tamen alius ab inteſtato admitti poſſet, quia in ſuis non eſt ſucceſſio, *leg.1. §.ſecund.de ſuis & legit.* vt nec in agnatis, *§.placeb.Inſt.de legit.agn.ſucceſſ.* Neque aliud erat iure prætorio, niſi quod qui admitti non poterant tanquam agnati (quia non poterat prætor bonorum poſſeſſionem dare contra leges, *l.necnon 28.§ quod eius ex quibus cauſ.maior.*) admitterentur tanquam cognati. Quiſquis enim agnatus, idem & cognatus eſt, quod in ſuis ſimiliter obtinere poterat, quia qui ſuus eſt, is nec agnatus nec cognatus eſt, *l.ſcripto 7. ff.vnde liber.* Igitur verius eſt ad fiſcum bona pertinere, *d.l. vlt. de ſucc. edict.* ſcilicet ſi ſine ſoluendo *l.1. §.1.ff.de iur.fiſc.l.4.§ ſi bona 20. de fideic.libert.* alioqui pertinent ad creditores & diſtrahenda ſunt, *l.paterfamilias 28. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

7 Ex quaſi contractu; l.5. *§.tutela,ff.de oblig. & act.*

8 Textus eſt ſingularis *in l. cum poſt 42.§. quidam.* vbi Bart. *n.3.de admin.tut.adde l.tutores 61.de cond.indeb.* Ceſſionem tamen impetrari tutius eſt, *l.38.de euict l 27.§.3.de minor.*

DEFINITO III.

De minore petente reſtitutionem ad abſtinendum aut appellandum.

SEd etſi minor annis vigintiquinque, ſiue curatorem habens, ſiue non habens, hæreditatem damnoſam inconſulto audierit, ſiue patris aut aui, ſiue agnati aut extranei hæreditas fuit, reſtitui in integrū poteſt ad eā omittendā, [1] Si modo conſtet nihil eum feciſſe dolo,[2] & paratus ſit reddere quicquid habuit ex hereditate. [3] At cum non aliter concedendi ſit minori reſtitutio quā ſi ſe læſum probet, [4] non vtique hoc ſolo quo hereditatem adiit læſus præſumetur,[5] ſed ita demum audietur ſi probet, vel damnoſam, vel onerosam hereditatem fuiſſe, [6] id eſt, vel tanto ære alieno conſtrictum, vt ei exoluendo facultates hereditariæ ſufficere non poſſint, vel tot litibus & difficultatibus implicitam, vt non ſine magno diſpendio & incommodo explicari vnquam poſſe videatur. [7] Quemadmodum & ſi minor paſſus ſit labi tempora, quæ ad appellationem vel interponendam, vel proſequendam data ſunt, non prius reſtituetur quaſi læſus quam docuerit iuſtam ſe appellandi cauſam habuiſſe. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 17. Cal. Iunij 1591. In cauſa Nicolai Deſpatrons, contra Petrum Cochet, Idib. april. 1595.

1 *L.1.C.hoc tit.l.neceſſariis 57.D.de acquir. hered.*

2 Minori enim aduerſus proprium dolum ſubueniri non oportet, *l.ſi ex cauſa 9.§.nunc videndum.D,de minor.l.1.C ſi aduerſ.delict.*

3 Vt in integrū omnia reſtituantur, *l.quod ſi minor 24. §.reſtitutio, ff. de minor.* Intellige niſi quid fato perierit. Hoc enim reddere minor non tenetur. vt in ſpecie *l.verum 11.§.ſi locupleti,ff.eod.* Facit *l. vnic.verſ.ſed & cū minor.C.de reput.quæ fiunt in iudic.in integr.reſtit.*

4 *d.§.ſi locupleti d.l. quod ſi minor.§.non ſemper,eod.l.nam & poſteaquam,§.ſi minor.D.de iureiur.*

5 Quid enim ſi locupleti heres extiterit, *d. §.ſi locupleti.* In eóque errauit Bald. *ad d.l.1.C. hoc tit.* & Salic. *d. auth.ſi omnes eod.* vbi defendunt ſufficere hoc caſu ad probandum læſionē, vt minor probet ſe vel vni tantum creditori obligatum, niſi aduerſarius probet hereditatem eſſe ſoluendo.

6 Cyn. *ad d.auth.ſi omnes,* poſt Iacob.de Aret. quos refert & ſequitur Guid. Pap. *q.142.n.2. & 3.* Alex. *conſ.21.col.2.vol.1.* Excipe tamen caſum ſingularem, de quo *in d.§.ſi locupleti,* vbi reſtituitur minor aduerſus aditionem hereditatis etiam locupletiſſimæ.

7 *L.4.l.ſed etſi 9.§.quod ſi ſuſpectam,D.ad SC.Trebell.*

8 Bart. *in d. l. nam & poſteaquam, § ſi minor. n.6.* Bald. & Salic. *ad.l.vltim.Cod.in quibus cauſ.nō eſt neceſſ.* quia præſumptio eſt pro ſētentia à qua non fuit prouocatum, *l.Herennius 63.§.Caia.de euict.* licet idem Bart. contra ſcripſerit, *ad d.l.vlt.n.10.* Alij cum Paulo Caſtr. diſtinguunt, an qui vult reſtitui fuerit actor, an reus. Alij cum Alex. *in d.§.ſi minor.* an de minore loquamur an de maiore. Sed indiſtinctè verior eſt opinio Bart. *in dict.§.ſi min.* ſecundum Abbat. *conſ.77.vol.1. col.3.* Alex. *conſ.115.vol.5.*

DEFINITIO IV.

De filio qui ſoluit paternis creditoribus ante impetratam abſtinendi cauſa reſtitutionem.

FIlius, qui paternis creditoribus tanquam heres ſoluit licet ex priuilegio minoris ætatis reſtituatur aduerſus immiſtionem vel abſtinendi habeat poteſtatem, condicet,

tamen quod ſoluit non poteſt,[1] cum repetitio nulla ſit à vero creditore qui ſuum recepit, nec ſi alius ſoluerit quam qui debuit.[2] Multo magis cum is ipſe ſoluit qui tum debuit, hoc eſt, qui eo ſolutionis tempore hæres fuit.[3] Ergo ſi herede mandante alius pro eo ſoluerit creditoribus hereditariis, & ille poſtmodum aduerſus immiſtionem reſtitutus ſit: Cauſa nulla eſt vt ea reſtitutio nocere illi debeat qui ſoluit, quaſi non ſit verſa pecunia in rem minoris, quandoquidem nec illi ipſi nocet cui ſolutum fuit.[4] Nam ſi indebita fuit pecunia quæ ſoluta eſt, conditioni locus ſit in vtilitatem minoris pro quo ſolutio facta eſt.[5] Sin fuit debita, negari non poteſt quin ſoluentis pecunia in eam cauſam numerata vtiliter in rem minoris verſa ſit.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa Nicolai Deſpatrons contra Petrum Cochet. Idib. April. 1595.

1 *L. ſi mulier 31. D. de minor. verſ. nam & ſi quidam.* vbi Pap. ſcribit non ſolùm nullam eſſe hoc caſu repetitionem, ſed nec admittendam eſſe cæterorum creditorum querelam contra eos qui ſuum acceperunt, ſi petant vt pecunia communicetur. Nimirum ſi non plus debito acceperint, *l. tutores 61. de cond. indeb.*

2 *L. repetitio 44. D. de cond. indeb. l. purè 5. § ſi eum D. de doli mal. except. l. 1. §. quod ſi patronus, D. quar. rer. act. non dat. l. ſi quis delegauerit 12. D. de nouat.*

3 Id enim eſt quod Papin. ſignificant *in d. l. ſi mulier*, cum ait ſeruos ab ea muliere manumiſſos, quæ poſtquã heres extitit reſtituta fuit abſtinendi cauſa propter ætatem, iure optimo libertatem conſecutos videri, ab ea ſcillicet quæ debuit ipſos manumittere. Ideoq; nec cogendos eſſe dependere viginti aureos pro libertate retinenda, quos alioqui dependere deberent, *l. Papinianus 8. §. vlt. & l. ſeq. D. de inoff. teſt.*

4 Vide tamen ne ſuſpecta ſit conſecutio, quoniam alia ratio videtur eſſe minoris qui reus eſt, cum ab eo conuenitur aduerſus quem aliqua defenſionis æquitate tueri ſe poſſit: Alia vero minoris agẽtis & repetere volentis quod ſoluit vero creditori. Fauorabilior enim eſt reus quã actor, *l. Arianus 41. de oblig. & act. l. 125. de reg. iur.* Et quemadmodum in re obſcura melius eſt fauere repetitioni quam aduentitio lucro, *l. non debet 41. §. 1. eod*, Ita & fauendum eſt cæteris paribus retentioni magis quam repetitioni, *l. numero 126. §. 1. l. in pari cauſa 128. eod.* Alioqui nunquam eſſet danda reſtitutio minori aduerſus fideiuſſorem ſuum præcedente mandato, quod falſum eſt, *l. in cauſa 13. in princ. ff. de minor.* Et ſanè cum id quod iuſſu alterius ſoluitur pro eo ſit quaſi ipſi ſolutum eſſet, vt habet iuris regula *in leg. quod iuſſu 180. de reg. iur.* apparet non plus iuris habere poſſe eum qui ſoluit mandante minore quantumlibet iuſto creditori, quam ſi minori ipſi ſoluiſſet: quo tamen caſu mandati quidem actio contraria competeret ei qui ſoluiſſet, ſed non eo minus reſtitui minor poſſet tanquam aduerſus aliam quãlibet obligationem aut actionem *d. l. in cauſa 13. in princ. & ad fin.* Neque enim huius qui creditori ſoluit metiendum ius eſt ex perſona creditoris, nec ſi ceſſum ius habeat à creditore, quoniam ceſſa actio manet obnoxia periculo reſtitutionis, licet aduerſus ſolutionem ipſam, quæ creditori facta eſt, reſtitutio dari non poſſit, ſiquidẽ, vt dixi, fauorabilior eſt qui ſuum iam recepit, quam qui actionem tantum habet ad ſuum conſequendum. Sera namque eſt impetratio reſtitutionis aduerſus obligationem iam extinctam Non item aduerſus obligationẽ quæ adhuc ſubſiſtat. Extincta eſt ex parte creditoris cui ſolutum fuit, quod reuera debebatur. Subſiſtit illa ex qua minor ab eo cui ſolutionem mandauerat conuenitur. Denique non poteſt dici prorſus indebitũ id quod ita debetur, vt tamen poſſit reſtitutio in integrũ indulgeri debitori, *arg. l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio verſ. nam etſi D. hoc tit.* nec proinde metus reſtitutionis incertæ poteſt facere quo minus per eiuſmodi ſolutionem vera inducatur liberatio, *arg. l. qui res 98. in princ. & §. 1. de ſolut.* quia reſtitutio noua actio eſt, licet reſtitutio minore cõſequenter reſtituatur obligatio aduerſus veterem debitorem, *l. vlt. D. de minor.* niſi creditor fuerit in dolo *d. §. 1. & l. ſi Titius 48. in fin de fideiuſſ.* ſcilicet ex natura reſtitutionis in integrũ *l. vnic. verſ. ſed etſi interceſſor. C. de reput. quæ fiunt.* Aut in propoſito, id eſt, cum minor per ſe aut per alium ſoluit ſuo creditori aduerſus quem poterat reſtitui, non poteſt locus eſſe reſtitutioni aduerſus liberationem. Nec ad hunc caſum pertinet titulus *C. ſi aduerſ. ſolut. à tutor. vel. à ſe fact.* ſed ad illum quo vel ſolutionem minor ipſe acceperit & pecuniam perdiderit, *vt in l. 2. eod.* vel indebitum ipſe ſoluerit & quidem per errorem iuris, *vt in l. 2. eod.* Nam ſi per errorem facti habet indebiti condictionem iure communi, *Tot. tit. de cond. indeb.* ſupereſt igitur vt minori danda ſit reſtitutio contra ſolum mandatarium qui ſoluit, ſi mandati actionem contrariã exerceat. Scripſi ad *Defin. 12. ſup. De integr. reſtit. min.*

5 Nam & videtur ſoluiſſe is qui mandauit ſolui, tum etiam cum ignorat factã ſolutionẽ, *l. ſi fideiuſſor. 29. §. hoc idem tractari D. mãdat.*

6 Non enim punimus reſtitutum fuiſſe minorem contra ius ipſum crediti, ſed tantum contra immiſtionem hereditatis, vt & *in d. l. 31 ff. de minor.* Ego tamen ſecundum ea quæ proximè diſputaui magis probarem, vt huic qui minore mandante ſoluiſſet daretur actio non mãdati contra minorem, qui vtique reſtitui poteſt quoties conuenitur ex contracta in quo læſus fuit, *d. leg. in cauſa 13. in princ. & l. minor ſe in id 48. in princip ff de minor.* ſed negotiorum geſtorum, Et quidem non contra minorem ipſum, cuius nihil iam intereſt, ſed contra creditores ad quos bona hereditaria incipiunt pertinere per filij abſtentionẽm, *l. paterfamilias 28. de reb. auct. iudic. poſſid.* aut in ipſa bona diſtrahenda, id eſt, aduerſus curatorem bonis dandum: quia negari non poteſt quin negotium hereditatis vtiliter geſtum ſit dimiſſo ex huius pecunia creditore hereditario, qui vetus creditor fuit, ſicut è cõtrario ſi minor hic legata quædam ſoluiſſet, ante reſtitutionẽ quæ poſtmodũ ob impetratam reſtitutionem fierent indebita, non minori ipſi competeret repetitio, ſed ipſis creditoribus, ad quos bona pertinerent, *l. 5. l. tutores 61. ff. de condict. indeb.* Neque enim nouum eſt vt ex poſtfacto fiat negotium vnius, quod ab initio fuit alterius *l. ſi pupilli 6. §. item quæritur. ff. de neg. geſt. l. ſi vendidero 80. §. ſi Titius. ff. de furt.* Illud planè obſeruandum eſt, reſtitutionem illam, quam nos minori dandam eſſe volumus aduerſus eum qui ex mandato ſuo ſoluit creditoribus hereditatis, aliam nouámque debere eſſe reſtitutionem, non eam quæ impetrata ſit aduerſus immiſtionẽ. Alia enim obligatio eſt quæ per reſtitutionem reſcindi debet: cum quæ ex mandato proficiſcitur ſit ex contractu, quæ vero ex immiſtione non niſi ex quaſi contractu. Idque ſemper verum eſt quod ait Definitio, reſtitutionem à minore impetratam aduerſus immiſtionem non debere illi nocere qui mandante minore ſoluit creditori. Sed tamen illud etiam verum eſt quod volumus, non eo minus audiendum eſſe minorem iam reſtitutum ad abſtinendum, ſi etiam aduerſus hunc mandatarium reſtitui velit.

DEFINITIO V.

Hæres minoris non poteſt reſtituere in integrum aduerſus immixtionem à minore factam.

Filij, qui in minore ætate immiſcuerat ſe paternæ hereditati damnoſæ, à qua potius abſtinere debuiſſet,[1] non poteſt heres ſiue ſuus,[2] ſiue extraneus petere in integrum reſtitutionem aduerſus immiſtionem, tametſi poſſet eam petere filius ipſe ſi viueret,[3] nec petendæ reſtitutionis tẽpora elapſa proponerentur.[4] Etſi enim ius petendæ reſtitutionis ex capite minoris ætatis ad heredem minoris quemlibet etiam maiorem tranſmitti poſſe non ambigitur:[5] Ne tamen in hac ſpecie idem dici poſſit, illud impedit quod non ad aliud poſſet dari reſtitutio quam ad abſtinendum.[6] Abſtinendi vero beneficium quod prætor ſuis & neceſſariis heredibus indulget, mere perſonale eſt,[7] nec ad eorum heredes tranſmittitur,[8] quia non rei & cauſæ vt in integrum reſtitutio, ſed perſonæ datur:[9] Vnde eſt quod heres filij etiam ante immiſtionem mortui abſtinere non poteſt, ſi deceſſerit filius non declarata volũtate, quanquam illud ipſum abſtinendi beneficium ipſi filio ſi viueret non denegaretur,[10] Nempe quia abſtentio iuris eſt & voluntatis,[11] in integrum autem reſtitutio iuriſdictionis.[12] *Sine die.*

1 Quod vtique ſuo iure facere potuerat, *l. ei qui 12. l. neceſſariis 57. D. de acquir. hered.*

2 In quo tamen maior eſt ratio dubitandi, *l. ſi quis 7, §. 1.* iunct. *gloſſ. in verb. ſciret. eod. tit.* Vide tamen Bart. *ibid.* vbi defendit, beneficium abſtinendi tranſire in heredem filij, etiam extraneum, tametſi filius ante mortem ſuam ſciuerit ſe neceſſarium. [Iunge *Defin 5. infr. Qui & aduerſ. quos in integr. reſt. non poſſ.*

3 *d. l. neceſſarius.* Intellige autem de adulto minore. Nam in pupillo etiam poſt immiſtionem non eſſet neceſſaria reſtitutio, *d. l. neceſſ. l. penult. de auct. tut. l. ex contract. 44. D. de re iudic.*

4 Nam poſt annum trigeſimumquintum, minor apud nos non reſtituitur iure minoris.

5 *l. non ſolum 6. D. de in integr. reſtit. l. minor 18. §. vlt. & l. ſeq. D. de minor.*

6 *d. l. neceſſariis & tot. hoc tit. C.* Nã poſt reſciſſam immiſtionem beneficio reſtitutionis non eo minus verum eſt filium manere ſuum heredem & neceſſarium, nec tantum nudo nomine ſed etiam effectu, niſi ſe abſtineat, quamuis abſtinere poſſit. *l. 1. §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſ. cauſ. teſt*, Ac proinde inutilis eſt reſtitutio contra immiſtionem impetrata niſi abſtentio ſequatur.

7 *d. l. ei qui d. l. neceſſarius.*

8 *l. paterfamilias 28* vbi eſt text. elegans, *D. de reb. auct. iudic. poſſid. alias l. 13. de priuil. credit.*

9 *l. ex pluribus 42. D. de adm. tutor. l. quia tale 14. ſolut. matr.*

10 Præterquam in caſu perelegante *d. l. ſi quis filiumfamilias 7. §. 1. D. de acquir. hered.*

12 Quoniam cauſæ cognitionem requirit. *l. 3. D. de in integr. reſt*, iunct. *l. filia 88. de ſolut. l. inter tutores, 36. D. de admin. tut.*

TIT.

TIT. XXVI.

IN QVIB. CAVS. NON *eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

DEFINITIO I.

De reſtitutione aduerſus lapſum temporis non niſi in ſubſidium concedenda pupillo, qui tutores habuit.

QVoties placet præſcriptionis tẽpora ſic currere aduerſus pupillũ,[1] vt tamen ex cauſa reſtitui poſſit,[2] Diſtrictè obſeruandũ eſt, vt non niſi in ſubſidium ea reſtitutio concedatur,[3] hoc eſt, ſi à tutore indemnitatem conſequi non poſſit.[4] Prius enim contra tutorem agendum eſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa Aduocatorum de Coyſiaz & Gaudinon, 16. Calend. Septemb. 1592.

1 De quo ſcripſi *Defin. 2. ſup. Si aduerſ. vſucap. & ad eum locum.*

2 Ne fortè pupillus damno afficiatur ſiue ex ſua, ſiue ex tutoris ſui negligentia aut ignorantia, ſecundum ea quæ Bart. tractat & cæteri *l. Æmilius, 38 D. de minor.*

3 Publicè enim intereſt ita ius conſtitui ne qua vis legibus fiat, ne quidem fauore pupilli, cuius nimirũ vtilitas publicæ poſtponenda eſt, *l. ſi quis mancipiis, 17. §. ſi impubes D. de Inſtit. act.* Debétque ſufficere pupillo quod indemnis ſeruetur, cum hoc caſu ceſſet æquitas illa quæ ſola reſtitutionem poſſet inducere. Igitur quandiu tutores ſoluẽdo erunt, denegari debebit reſtitutio aduerſus lapſum temporis.

4 Intellige igitur ſi pupillus tutorem habuit. Alioqui ſtatutaria quidem & conſuetudinaria temporis præſcriptio currit contra pupillum quoque, ſed non legalis, ſecundum diſtinctionem Innocentij *in cap. conſtitutus in fin. Extr. de in integr. reſtit.* tametſi eum pro contraria ſententia citet, Guid. Pap. q. 31. contendens indiſtinctè neutram præſcriptionem currere contra pupillum, quo etiam iure vti Senatum Gratianopolit. refert.

5 Textus eſt *in l. properandum, 13. §. vlt. C. de indic.* Facit eleganter *l. arbitrio 18 §. pen. D. de dolo.*

DEFINITIO II.

De pupillo qui tutorem habuit petente reſtitutionem ad implorandum beneficium inuentarij.

CVi conſequenter, cum aliquando quæreretur, An tẽpus conficiendi inuentarij cucurriſſet pupillo tutoré habenti, placebat cucurriſſe,[1] nec ſine beneficio in integrum reſtitutionis permittendum pupillo, vt poſt lapſa conficiendi inuentarij tempora heredẽ ſe diceret cum beneficio legis & inuentarij:[2] Quamuis in integrum reſtitui vtique poſſit,[3] ſit id malit quàm indemnitatem exigere à tutore,[4] Ipſius enim intereſt vt non inuitus hereditariis oneribus & negotiis implicetur.[5] Nam quod à Iuſtiniano contra ſtatutum eſt,[6] vt ſi pupillus per tutoris deſidiam cauſa ceciderit non aliter ſaluum habeat beneficium reſtitutionis, quam ſi indemnitatem à tutore eiúſve fideiuſſoribus conſequi non poſſit,[7] ſpecialem quandam rationem habet, fauore minuendarum litium,[8] & propter auctoritatem iudiciorum.[9] *Ita Senatus* in cauſa Gabrielis Damodry Aduocati pupilli N. Ioan. Craſſi 8. Cal. Sept. 1592.

1 Scripſi *Defin. 1. num. 3. ſup. tit. prox.*

2 Tametſi nulla reſtitutione indigeret abſtinẽdi gratia, *l. neceſſariis 57. D. de acq hered. l. pen. de auctor. tutor. l. ex contractu 45. D. de re iudic.* Quod ſanè mirum videtur, cum plus ſit abſtinere, quam inuentarij beneficium implorare. Sed differentiæ ratio eſt, quod abſtentioni nulla ſolemnitas & forma à lege præſcripta eſt, quomodo inuentario conficiendo. non poteſt autem quis beneficium legis habere, niſi eo ipſo modo quo lex deſ. tt. Dixi *Defin. 2. n. 5. ſup. ſi aduerſ. vſucap.*

3 Nam & minor reſtitueretur dummodo careret dolo Rationem vide ad *Defin. 1 n. 4. ſup. tit. prox.*

4 Habet enim electionem *l. vlt. & tot. tit. Codice ſi tut. vel curat. duterunt.*

6 Etiamſi hereditas locupletiſſima ſit. Pendet enim id ex opinione heredis. *l. quia poterat 4. D. ad SC. Trebell.*

5 *In l. properandum 13. §. vlt. C. de indic.*

7 De quo ſcripſi *Defin. prox.*

8 Qui fauor publicus eſt *l quidem 31. D. de reb. credit.*

9 Tunc igitur incumbet minori neceſſitas prius conueniendi tutorem, cum certabit de indemnitate duntaxat non etiam de commodo illo conſequendo, quod pecunia æſtimari non poſſit.

DEFINITIO III.

De in integrum reſtitutione aduerſus antichreſim.

NOn ſolet quidẽ dari reſtitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito magni valoris bona pignori dederit in *ἀντίχρησιν*[1] quia luendi quandoque pignoris ius habet oblata pecunia.[2] Alioqui ſi non eſſet liberum ius luendi, contractus ſimulatus & vſurarius diceretur,[3] præſertim fructibus pignoris legitimum modum vſurarum excedentibus,[4] Si tamen ex regionis conſuetudine[5] talis pignoris ſpecies proponatur, vt niſi ſub conditione caſuali, vel mixta pignus lui non poſſit, qualis, vt audio, in vſu eſt apud Auguſtanos (apud quos nec mulieri licet ſoluto matrimonio dotem exigere,[6] nec mariti hæredibus pignora pro dote dotiſque augmento data luere quoaduſque mulier vel moriatur, vel ad ſecundas tranſeat nuptias[7]) reſtitutioni locus eſſe poteſt.[8] ſi læſio vltra dimidiam interuenerit,[9] cum debitori alio remedio ſuccurri non poſſit.[10] *Ita Senatus* in cauſa Pariſij Cheneuier, & Ioanne de la Creſte Prid, Idus Iul. 1593.

1 De antichreſi ſiue expreſſa ſiue tacita, & quid vtraque ſit, vide quæ ſcripſi in Chiliade Decad. 9. Err. 5. & 7.

2 Cum enim antichreſis ſpecies pignoris ſit ea lege conſtituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vſurarum pecuniæ, *lege ſi is qui 11. paragrapho ſi ἀντιχρήσεως D. de pignor.* apparet poſſe diſſolui vinculum illud ſoluto debito, aut ni ſolutio accipiatur oblato, *leg. ſi vt 9. paragrapho omnis D. de pignor. ad leg. grege 13. §. etiam de pign. lege Paulus reſpondit 12. paragrapho 1 & paſſ. quib. modis pign. vel hypoth. ſoluit.* In hac autem ratiocinatione præſupponendum eſt, Quoties is qui læſus eſt, proſpicere ſibi iure communi poteſt ſiue per iudicem, ſiue propria auctoritate, prætorem ſe interponere non debere, nec de reſtitutione quicquam tractandum eſſe, *lege in cauſa 16. in princ. §. & generaliter, D. de minor. l. 1. C. de in integr. reſt. minor. l. 2. Cod. de præd. minor.*

3 *Ex not at.* per Canoniſtas, *in c. illo vos. de pignor.*

4 Etſi enim huiuſmodi *ἀντιχρήσεως* cõtractus prohibitus non eſt, facile tamen ſit ſuſpectus, quia proximè accedit ad eam contractus ſpeciem, quæ fieri ſolet in fraudem legitimarum vſurarum, *lege ſi ea pactione 14 Codice de vſur.* nec ferè in alio differt quam in eo, quod in contractu illicito & fœneratitio, creditoris immoderata vtilitas certa eſt, in iſto incerta, quod omnium optimè probat *dicta lege ea.*

5 Regionis enim conſuetudo ferè ſemper & in omnibus attendenda eſt, præſertim vt valeat contractus qui alioquin non valeret, *lege de quibus 32. & paſſ. D. de legibus. lege prima, paragrapho vltimo de inſpic. ventr. lege ſi ſeruus, 50. §. vltimo de leg. 2 leg. quod ſi nolit. 31. §. quia aſſidua de ædil. edict. l. 1. ff. de vſur. l. ſemper in ſtipulationibus, 34. de reg. iur. l. 3. §. vlt. de teſt.*

6 Contra *l. vnic. § exactio. C. de rei vxor. act. l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*

7 Contra *l. 1. & tot. tit. D. de ſolut. matrimo. aſſiduis 12. C. qui potior. pign. hab.*

8 Ad reſcindendum contractum, cui alioquin perinde ac ſi vera eſſet alienatio ſtari omnimodo oporteret. Veréque eo caſu dici poteſt quod ait *lege vltima. Codice de reb. alien. non alienand.* ſub alienationis nomine hypothecam quoque & pignoris nexum comprehendi, Quanquam id tantum contineat in ſpecie illius legis, id eſt, prohibita alienatione, quia per hypothecam peruenitur ad alienationem. Alioqui conſtat alienationis nomine eum duntaxat actum ſignificari per quem dominium transferatur, *l. 1. C. de fund. dot.* quod per pignoris hypothecæ conſtitutionem nunquam euenit, *l. cum & ſortis 35. §. 1. D. de pign. act.*

9 Intellige cum reſtitutio impetrata eſt per maiorem. Concurrente enim auxilio & fauore ætatis, minor læſio ſufficere poteſt ad inducendam reſtitutionem dum ne prorſus minima ſit, *l. nam & poſtea quam 9. §. ſi minor. D. de iureiur. Tot. tit. de minoribus.*

10 Cui tamen aliqua ratione ſuccurri humanum eſt propter tam grandem læſionem, *l. 2. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend. l. maioribus C. commun. vtr. iudic.*

DEFINITIO IV.

De neceſſitate impetrandæ abſolutionis & reſtitutionis, tum etiam cum enormiſſima læſio interuenerit.

QVod placuit enormiſſimam læſionem quæ interuenit in venditione facta ſub pacto de retrouendẽdo facere vt ius redimẽdi, quod alioqui tẽporale foret, fiat perpetuum,[1] id eſt, ad triginta vſque annos,[2] Non efficit, quin neceſſarium ſit beneficium Principis ad omnia in integrũ reſtituenda,[3] ſicut & abſolutio à iureiurando. Ne alioqui crimẽ periurij in curratis qui cõtraxit.[4] *Ita Senatus* in cauſa D.Dufour & Iacobinæ Berru 4.Idib. Maij 1595.

1 Secundum ea quæ tractant noſtri, *ad l.2.C.de pact.int.empt. & vendit.& ad l.ſi quis cum aliter 36.de verb.oblig.* Canon. *in cap.ad noſtram &c.illo nos De pignor.*

2 Perpetua enim iura hodie dicuntur illa quæ trigeſimo demum anno concluduntur, qui finis eſt longiſſimæ vitæ actionum omnium, exceptis quibuſdam quæ ad quadrageſimum vſque annum extenduntur, *l.3.& 4.C.de præſcr.30. vel 40.annor.*

3 Quia nimirum reſtitutionis in integrum implorandæ tota ſolemnitas hodiè ferè pecuniaria eſt, Alioqui ſummo iure agentibus, ſi verum eſt quod vulgo creditur contractum ob enormiſſimam læſionem ipſo iure nullum eſſe, non poteſt hoc caſu locum habere reſtitutio, quia id quod nullum eſt reſcindi nullo modo poteſt *lege 5.§.1. De inius.rupt.*

4 Valet enim iuſiurandum & obligat quoties ſeruari poteſt ſine diſpendio ſalutis æternæ, *capit.cum contingat. & paſſ. Extr. de iureiurando.*

DEFINITIO V.

De reſtitutione aliquando habenda per Senatum pro impetrata, aliquando non habenda.

SEnatus, etſi ſuprema, quod aiunt, manu, plerumque habet reſtitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata,[1] licet per procuratoris aut aduocati inſcitiam impetratum diploma non ſit,[2] Puta vt quis aduerſus lapſa interponendæ, aut proſequendæ appellationis tẽpora reſtituatur,[3] Nunquam tamen ſupplet defectum reſcripti non impetrati per quod euertẽda ſit præcedentis Senatuſconſulti auctoritas, via ciuilis, vt vocant, ſupplicationis.[4] *Ita Senatus* in cauſa procuratorum D.Ducis de Mercœur, & N.Gleyron in ſecreto auditorio 4.Calend.Iul.1565.

1 Quia Senatus Principis vice fungitur, & crediderunt Principes noſtri eos qui ob ſingularem induſtriam explorata eorum fide & grauitate ad huius officij magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos eſſe pro ſapientia ac luce dignitatis ſuæ, quam ipſe foret iudicaturus, vt de præfectis prætorio quorum non diſſimilis auctoritas fuit ſcriptum legimus, *in l.vnic.§.1.de offic.præf.præ.D.*

2 Sæpius enim coguntur boni iudices ſupplere quæ deſunt Aduocatis partium, *Ex tit.C.vt quæ deſunt aduocat.pert. in ſup.*

3 Id enim modici præiudicij eſſe creditur, quia pertinet tantum extrinſecam appellationis ſolemnitatem, *l.ſi bonam 11. C. de admin. tut.* nec reſpicit aut lædit ius patris, vel auctoritatem iudicij.

4 *Ex Auth.quæ ſupplicat.C de prec.Imp.offer.* Idq; propter auctoritatem rerum iudicatarũ quas effectum habere publicè expedit, tum etiam cum perperam & per ſordes aut gratiam fuit iudicatũ. *lege ſeruo inuito 65.§.cum prætor.D. ad Senatuſconſultum Trebellianum. lege ſi ſeruum 30.§.1.de leg.1.* Cæterum obſerua inferiorum iudiciũ etiam eorum, quos *maiores* dicimus, quod Principis iuriſdictionem exerceãt & quantacunque fulgeant dignitate, non eandem eſſe poteſtatem vt reſtitutionem. quod ad ſanandam cauſam malè affectam impetrari debuit, habere poſſint pro impetrata. Nam ad ſolius Senatus ſupremã iuriſdictionem id pertinet. Adeoque vt appareat non ſolita iudiciorum lege id fieri, aut ordinaria auctoritate, ſolet Senatus exprimere id ſe facere ſuprema manu, Vtpote qui non meros iuris apices ſequi cogatur ſed omnia ſoleat ex bono & æquo æſtimare ac pro eo plerumque iudicare quem videat bonam habere cauſam, licet ex Aduocati vel procuratoris inſcitia minus benè inſtructam.

TIT. XXVII.

QVI ET ADVERS. QVOS in integr. reſtit. non poſſ.

DEFINITIO I.

Reſtitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non tranſire ſine ſpeciali mandato.

SICVTI non poteſt donatarius implorare reſtitutionem in integrum, quæ pro ea re donatori competere potuiſſet: Niſi ſpecialiter & nominatim ius illud ceſſum ſit,[1] cum alioqui non tranſeat in ſingularem ſucceſſorem.[2] Ita ſi poſt contractum & ex interuallo donator illud mandare & præſtare donatario velit, nihil agit,[3] cum eo tempore nihil amplius iuris habeat in re donata,[4] Abſurdum enim fuerit ſaluum manere donatori poſt donationem ius petendæ reſtitutionis pro ea re, quã in alium iam tranſtulerit, & cuius nomine nihil amplius eius interſit.[5] Sic in publico auditorio tractatum eſt in cauſa quadam Auguſtanorum 10.Calend.Maij 1593.

1 *L.Illud 25.§.1.D.de minor.* Dicam inft. *Tit.Etiam per procur.cauſ. in integr.reſtit. agit.poſſe.*

2 Nam in ſucceſſorem vniuerſalem, proculdubio tranſit ius petendæ reſtitutionis, *l. non ſolum 16.in fin. D.de in integr. reſtit. l.minor 18.§.vlt. D.de minor.*

3 *L.Modeſtinus 76. D.de ſolut.l.1.C.de contr. iudic. tutel. cum l.is qui 36. D.de fideiuſſ.*

4 Donatio enim ſiue ſtipulatione ſiue traditione perfecta ſit, ſiue etiam nudo conſenſu poſt, *l.ſi quis argentum 35.§.ſin autem & hac C. de donat.* transfert ius omne donatoris in donatarium. Niſi quis dicat, quod ſanè verum eſt, aliud eſſe perfici donationẽ, aliud transferri dominium. Perficitur nudo pacto ex Iuſtiniani lege vt neceſſarius traditionis effectus ſequi debeat, ſicut lex ait, ſed non ideo transfertur dominium aut aliud ius vllum donatori competens, niſi ſecuta demum traditione. Proinde etiam poſt perfectam donationem, ſi traditio nõdum ſecuta ſit, ſaluũ eſt donatori ius petendæ reſtitutionis, nec quicquam vetat ius illud cedi præſertim donatorio. Itaque hæc Definitio ad eum caſum coarctanda eſt, quo donationem ſecuta ſit traditio.

5 Non enim dari poteſt reſtitutio, niſi iis quorum intereſt, adeo vt nec ſufficiat parum intereſſe, quia pro re modica dari non debet, *l.ſcio 4.D.de in integr.reſtit.l.ſi quis affirmauit 9.§.vlt. D.de dolo l.ſi ex cauſa 9.in principio. D.de minor.l.res bona fide 54. De contr.empt.* Quid ergo ſi in continenti poſt factam traditionem ex cauſa donationis cedatur reſtitutio? An valebit? Nec enim hoc caſu dici poteſt quod in ſpecie *d.l.36.& l.fideiuſſoribus 17. D.de fideiuſſ.& d.l 76.de ſolut.* non tam peremptas quam venditas videri actiones. Cum in donatione pretium nullum intercedat, ſine quo tamen venditio nulla eſt. Sed tamen verius eſt valere ceſſionem, alia ratione quia quæ incontinenti fiunt, videntur ineſſe, *leg. lecta 41. De rebus creditis leg. 7. §.quinimo. D.de pact.*

DEFINITIO II.

Reſtitutionem aduerſus venditorem doloſum impetratam non nocere emptoris fideiuſſori.

DOlo venditoris perſuaſus rem tuam quaſi venditoris fuiſſet emeras, conuentique pretij nomine non tantum te obligaueras, ſed etiam dederas eo nomine fideiuſſorem: Fideiuſſori vero quod is pro te pretium ſoluere promiſiſſet, rem aliam ex ea cauſa quaſi in ſolutũ vt haberet, vendideras & tradideras. Ille vẽditori tuo bona fide ſoluerat. Si poſtea in integrum reſtitui velis aduerſus tuum vẽditorẽ ex cauſa doli vel læſionis, non debebit ea res nocere fideiuſſori, cui nihil imputari poteſt,[1] cũ quod ad eum pertinet, neque dolus neque læſio vlla interuenerit,[2] & fauore fideiuſſorum receptũ ſit vt huiuſmodi venditiones valeant etiam ſub pacto legis commiſſoriæ,[3] quæ alioqui non valerent

letent.[4] Sane quin venditio puta ex ea cauſa valuerit, nec dubitari poteſt.[5] Neque poſt reſciſſam priorem venditionem conſequens erit acceſſoriam ſine cauſa factam videri.[6] Sublato enim priore contractu, ſupereſt cauſa ſolutionis per fideiuſſorem factæ, quæ venditionem poſteriorem in iuris quæſiti præiudicium reſcindi non permittit.[7] Hactenus igitur tibi ſuccurrendũ erit, vt aduerſus tuum venditorẽ habeas repetitionẽ pretij, quod fideiuſſor ſoluit, quaſi ſoluiſſe tu ipſe videaris.[8] Reſciſſa enim & reſoluta venditione, incipit pretium eſſe penes venditorem ſine cauſa.[9] Plane ſi dolus quoque venditoris tui interueniſſe probetur, danda tibi erit actio non tantum ad pretium, ſed ad id etiam omne quod tua intererit eam te rem habere, quam fideiuſſori tuo vendideris.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Te enim mandante ſolutũ intelligitur, quod à fideiuſſore tuo ſolutum eſt, & ſi qua tibi vel exceptio vel reſtitutionis cauſa iuſta ſupererat, debueras fideiuſſorem antequam ſolueret certiorare, *l. ſi fideiuſſor 29. in princ. & §. 1. 2. & 3. D. mandat.* Reſtitutio enim quæ ex poſtfacto impetratur cum ſit noua actio, non poteſt actionem fideiuſſori iam partam & acquiſitam reuocare, *arg. l. qui res 98. § 1. D. de ſolut.* Et vero quid poſſit imputari fideiuſſori qui fideiubendo nihil niſi amici officium impleuit?

2 Ponimus enim bona fide ad fideiubendum acceſſiſſe, nec cum venditore colluſiſſe: quod & in dubio præſumendum eſt, *l. quoties 18. §. qui dolo de prob. & l. dolum C. de dolo.*

3 *l. vlt. vbi DD. per illi text. D. de contr. empt.* de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi in Chiliade Decad. 25. De Error. pragmat.

4 *l. vlt. C. de pact. pignor. Extra caſum l. ſi fundus 16. §. vlt. D. de pign. & l. Titius 34. D. de pignor. act.* Vide omnino quæ circa totum hunc tractatum De leg. commiſſ. ſcripſi dict. Decad. 25.

5 *d. l. Titius Saltem ad excipiendum* Bart. *in l. quamuis alias. l. Callippus 45. De ſolut.*

6 Duplex enim contractus eſt ſicut duplex diſtractus, ſi & fideiuſſor & reus principalis ſoluat, *l. fideiuſſor 59.* vbi eſt text. elegans, *D. de condict. indeb.*

7 *Arg. l. cum is 32. §. mulier eod. l. pen. de cond. ob turp. cauſ.*

8 *d. l. ſi fideiuſſor. 29. §. hoc idem tractari in fin. D. mandat.*

9 *l. 1. §. pen. & vlt. l. 2. & paſſ. D. de condict. ſin. cauſ.*

10 Quia tanti tua intereſt cum dolus venditoris illi venditioni etiam cauſam dederit, *l. arbitrio 18. in princ. & §. pen. & paſſ. D. de dolo.*

DEFINITIO III.

Donatario etiam vniuerſorum bonorum non competere reſtitutionem in integrum, neque fraudatorium interdictum.

DOnatorius licet vniuerſorum bonorum præſentium futurorum ius non habeat petendæ in integrũ reſtitutionis, quam donator ipſe aduerſus rem iudicatam aut contractum petere potuiſſet,[1] quia non niſi ſingularis ſucceſſor eſt.[2] Et conſequenter quod ad eum pertinet ſpeciali mandato opus eſt,[3] quia nec facile credendum eſt donatorem aduerſus factum proprium venturũ fuiſſe.[4] Generale autem eſt, vt ex cuius perſona lucrũ quis ſentit, eius factum impugnare non debeat.[5] Eadẽ ratio facit vt non poſſit donatarius hic obiicere, confeſſionem à donatore ſimulatè & in fraudem factam fuiſſe.[6] Quis enim vnquam dixit, fieri quid poſſe in fraudem futuri donatarij?[7] Aut quomodo fraudari poteſt, qui nihil omnino iuris habeat, præterquã ex mera fraudantis liberalitate?[8] Nec obſtat ſuperioribus quod dici ſolet donatarium vniuerſalem eſſe heredis loco:[9] Id enim falſum eſt, ſi iuris rationi plus tribuas, quam noſtrorum traditionibus,[10] Aut niſi ſic intelligas, vt creditoribus perinde ſatisfacere teneatur acſi heres eſſet, nimirũ per actionem reuocatoriam,[11] Perſonali enim actione conueniri nullo modo modo poteſt.[12] *Ita Senatus* pro Amedeo Mouche, contra D. de la Tornette, Idib. Iul. 1595.

1 Etſi enim donatarius quilibet cenſetur procurator à donatore conſtitutus in rem ſuam, non ideo tamen intelligitur habere mandatum ſpeciale quod neceſſarium eſt ad petendam reſtitutionem, vt diximus *Defin. 1. ſup.*

2 Donationis enim titulus eſt ſingularis ſicut & venditionis, licet vniuerſorum bonorum donatio facta proponatur, quemadmodum & poteſt quis bona ſua vniuerſa vendere. Vtraque ſcilicet alienatio eſt, *l. omnes 17. §. Lucius ff. quæ in fraud. credit.* In ſucceſſore vniuerſali aliud iuris eſt. Habet enim ius petendæ reſtitutionis quæ cõpetit defuncto, *l. non ſolum ff. de in integr. reſtit. l. minor. autem 18. §. vlt. ff. de minor. l. Pamponius 86. de acquir. hered.* A quo enim alio quam à ſe ipſo mandatum acciperet vniuerſalis ſucceſſor poſſet.

3 Secundum ea quæ dicemus infrà, *Tit. etiam per procur. cauſ. in integr. reſt. agi poſſ.*

4 *l. cum de indebito 25. ff. de probat.* Nam ſi reſtitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem vel aduerſarij circumuentionis allegationem continet *l. præfecti 17. ff. de minor.* non facilè autem vult quilibet aut errorem proprium fateri, aut quod ab alio ſe circumueniri paſſus ſit, quia nec facilè prudenti & prouido patrifamilias poteſt id contingere.

5 *L. ex qua perſona 149. De regul. iur. l. ſi non ſolum 18. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. Pomponius, 13. § 1. de acquir poſſ.*

6 *Arg. l. 4. §. ſi cum legitima, verſ. ſi quis autem & §. auctoris 32. verſ. cæterum, D. de doli mali except.*

7 Siquidem nihil fieri poteſt, niſi in fraudem eius cui debetur, Donatario autem præſertim futuro nihil debetur, quia nullo tempore creditor eſt, ne poſt donationem quidem, vnde fit vt quod in fraudem creditorum donatum eſt reuocari debeat, etiamſi donatarius ignorauerit, cum in aliis creditoribus diſtinguendum ſit an ſciuerint & fraudem participauerint, necne *l. quod autem 6. §. hoc edictum & §. ſimili modo dicimus, l. vlt. §. ſi à ſocero D. quæ in fraud. credit.*

8 Aliud enim eſt lucrum extorqueri, aliud damnum infligi, *d. §. ſimili modo dicimus, l. 4. C. de reuoc. his quæ in fraud.*

9 Quemadmodum de hereditatis emptore ſcriptum eſt, in *d. §. cum qua debitori 18. D. de hered. vel action. vendit. l. ſi cuius 9. ff. commun. præd.*

10 Nullo enim iuris loco ſic à prudentibus proditum videas neque ex vera iuris ratione id defendi poteſt, Capel, Tholoſ. q. 386. vbi etiam Aufret.

11 *d. l. omnes 17. §. Lucius quæ in fraud. credit.*

12 *l. vlt. §. 1. de cõtr. empt. l. 1. §. ſi heres, ff. ad SC. Treb. l. vlt. C. de hered. actiõ. l. licet 27. C. de iur. dot. l. de rebus 13. C. de don. ant. nupt. l. æris alieni 14. l. cum res 22. C. de donat.* Vide Guid. Pap. quæſt. 25. & 460.

DEFINITIO IV.

Contra reſtitutionem fideicommiſſi indebiti ex cauſa pietatis factam non datur reſtitutio.

MVlier quæ à marito bonorum fere omnium donationem in caſum ſuperuitæ.[1] acceperat, ab eodem poſt viginti pluréſve annos heres inſtituta, & pauperibus municipij poſt mortem ſuam reſtituere rogata, fideicommiſſum repræſentauerat ex parte,[2] & certa bona priuſquam moreretur reſtituerat, adiecta etiam cauſa, vt defuncti mariti animæ à Deo opt. Max. miſericordiam facilius impetraret. Cum poſtea in integrum reſtitui vellet, quaſi quæ immodice læſa fuiſſet, propterea quod ea bona non tantum ex teſtamento ad ſe pertinerent, ſed etiam ex donatione, cuius illa tum cum contrahebat non meminiſſet,[3] probabilius videbatur non eſſe illam audiendam. Quia etſi bona quæ inter viuos, licet ſub conditione & in caſum ſuperuitæ donata fuerant, non poterant fideicommiſſo contineri, vtpote quæ perinde mulier erat habitura etiam alio herede exiſtente.[4] Sublata tamen cauſa fideicommiſſi ſupereſt cauſa pietatis, ex qua ſolutum condici nõ poteſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa Domin. de Lorme, & Syndicorum de de Montmilian. 8. Idus April. 1596.

1 Sic enim fiunt donationes ferè omnes, quarum hodie vſus eſt in contractibus matrimonij, ſcilicet ſuperſtiti futuro ex coniugibus à præmoriente.

2 Id eſt ante diem fideicommiſſi, & ante mortem ſuam reſtitueat, quod vtique facere poteſt dum ne in alterius præiudicium, *lege poſt mortem 12. Codice de fideicommiſſ. lege vxorem, 41. §. Seium maritum, de leg. 3.*

3 Vt & *in l. Seia 20. in princ. D. de inſtruct. & inſtrum. legat.* vbi quos poſt obliuionem teſtamentariæ ſcripturæ feciſſet.

4 *Vt in l. ſequens quæſtio 63. de legat. 2.*

5 *Sic in l. cum is, 36. §. mulier ff. de cond. indeb.*

DEFINITIO V.

Minoris heres non reſtituitur aduerſus confeſſionem meritorum factam à minore de qua minor ipſe non fuit conqueſtus.

NOn poteſt minoris heres in integrum reſtitui aduerſus ceſſionem & remiſſionem quæ à defuncto facta eſſe dicatur ſine cauſa & prætextu officiorũ ac meritorum de quibus non aliter quam ex ipſius minoris confeſſione conſtet.[1] Non enim permittendum eſt heredi vt ingratitudinis reum faciat minorem qui ne tanto ſe crimine obſtringeret,amici officia & benemerita quorum ſibi adprimè fuit conſcius remunerari voluit,[2] quique nec hodie,vt credibile eſt,ea negaret,ſi viueret.[3] Plane quin minor ipſe aduerſus eam confeſſionem meritorum reſtitui in integrum poſſit,dubitari non oportet.[4] Quid enim facilius aut frequentiùs quàm à minore per ætatis lubricum eiuſmodi confeſſionem extorquere vt donationi color quæratur? Sublata enim cauſa meritorum,[5] quæ veluti permutationis genus quoddam inducit,& ſola ſupereſt cauſa donationis, quæ minori haud dubie interdicta eſt,[6] cum donare nihil aliud ſit quàm perdere.[7] *Ita Senatus* ex tempore contra liberos & hæredes D.de Sonax pro vxore procuratoris Mongella die 21.Maij 1613.

1 Non enim priuilegium minoris vllum eſt vt ingratus eſſe poſſit magis quàm maior, Quod nec tutori eius licet *leg. cum plures 12. §.cùm tutor D.de admin.& peric.tut.*

2 *Vt in l. Aquilius Regulus 27.ff.de donat.*

3 Cur enim tam facilè præſumaremus inconſtantiam quæ nunquam laudanda eſt *l.in cauſa 27.de procur.*

4 Reſtituitur enim aduerſus omne id quod malè geſſit *l.ait Prætor 7.iunct.1.& paſſ.ff.de minor.* Et qua facilitate contrahit eadem facilitate inducitur ad confitenda merita quæ nulla ſunt.

5 *l.ſed et ſi 25.§.conſuluit.de pet. her.*

6 *Tot.tit.C.ſi aduerſ.donat.*

7 *l.filiusfamilias 7.§.1.ff.de donat.* Ita fit vt minùs plenum ſit ius heredis quàm defuncti, *vt in Defin.5.ſup.ſi minor ſe ab hered.abſt.n.3.* Sicut è contrario interdum plenior heredi & in heredem competit actio quàm defuncto competierat *l.ſi per imprudentiam 31.§.non mirum ff.de euict.*

DEFINITIO VI.

Sera reſtitutio quæ impetratur contra heredem cum beneficio legis poſt empta ab eo bona defuncti.

REſtitutio in integrum quæ aduerſus defunctum competiit,in heredem quidem eius perinde competit,[1] licet non niſi cum beneficio legis & inuentarij hereditatẽ adiiſſe proponatur.[2] Sed hoc non eſt perpetuum. Quid enim ſi quod euenit plerumque poſt peractam diſcuſſionis inſtantiam bona omnia quæ defuncti fuerant vendita, & idem ille hæres vniuerſa emerit[3] & ex precio creditores omnes hæreditarios dimiſerit, vt iam non hæredis, ſed emptoris iure poſſideat?[4] Non magis contra eum quam contra quemlibet alium emptorem extraneum danda erit reſtitutio,[5] cùm vice extranei cuiuſlibet emptoris emerit,[6] contra quem neque reſtitutio, neque alia actio vlla dari poſſet.[7] Quanquam enim non eo minus remanet heres, qualis antea fuit cum beneficio legis & inuentarij,[8] vt ex eo conſtat,quod ſi quis poſtmodum appareret debitor hereditarius conueniri adhuc ab eo tanquam herede poſſet.[9] Mutata tamen conditione bonorum,[10] & re amplius non integra,[11] iniquum eſſet inquietari eum qui non tantum hæres,ſed etiam emptor exiſteret,[12] quique cauſari probabiliter poſſet non tanto precio empturum fuiſſe ſi alicuius ſiue actionis,ſiue reſtitutionis periculum adhuc ſibi pertimeſcendum credidiſſet.[13] Eſſentque creditores quos heres ex pretio emptionis dimiſit in eam rem ab actore euocandi,& ſoli conueniendi, contra quos tantùm ſupereſſe creditoribus anterioribus actionem Iuſtinianus voluit.[14] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.non ſolum 6.D.de in integr.reſtit.*

2 Nam & hic perinde heres verè eſt atque is qui hereditatem purè adiit, vt actiones omnes habeat hereditarias & actiuas, & paſſiuas, *l.vlt.C.de iur.delib.*

3 Poteſt enim temerè ſi velit,præſertim nullo alio emptore extraneo exiſtente,qui tanti liceri vellet,Imo ex officio debet emere. *arg.l. 2.C.ſi in cauſ.iudic.pign.cap.ſit.*

4 Poteſt enim quilibet mutare ſibi cauſam poſſeſſionis dummodò extremo titulo ſuperueniente *l.non ſolum 33.§.1.ff.de vſucap.*

5 Neque hoc caſu locum habere poteſt tanquam ſimile quod ait *l.ſi mandatu 59.§.1. ff. mandat.* vt apparet ex ratione ibi poſita quæ hic locum non habet.

6 *Vt in d.l.2.C.ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*

7 *Dict.l.vlt.§.ſed nec aduerſus emptorem C.de iur. delib.*

8 Quia ſemel heres qualitercunque factus ſemper talis remanet *l.7.ſed quod Papinianus ff. de minor.*

9 Cui enim alij poſſent competere actiones quæ tamen nunquam ipſo iure tranſeunt in alium quàm in heredem *l.1.C.ſi cert.pet.l.1.& tot.tit.C de hered. act.*

10 Quæ mutatur hoc caſu per ſuperuenientem nouam qualitatem & conditionem perſonæ *l.per curatorem 90.§.1.de acq.hered.*

11 Solet enim hæc res impedire reſtitutionem in integrum etiã in minore *l.quod ſi minor 24.§.Scæuola ff.de min.l.vlt.C.de repud.hered.*

12 Nemo enim decipi debet ſub fide haſtæ publicæ *l.vlt.& paſſ.C. de fid.& iur.haſt.fiſcal.lib.10.tit.3.l.ſi hypothecas 8.C.de rem.pignor.*

13 Fuiſſet enim metus ille pars pretij, & eſt ratio optima,quæ Papinianum coëgit mutare ſententiam in ſpecie *l. ſi venditor 6. §.1.& l.ſeq.D.de ſeru.export.l.fundi partem 79.D. contr.empt.l.ſi ſterilis 1.§. ſi tibi de act.empt.*

14 *in d.l.vlt.§.fin verò creditores C. de iur.delib.* Vbi tamen nihil Iuſtinianus de in integrum reſtitutione dicit, quæ ſanè contra creditores aliúmve tertium poſſeſſorem exerceri numquam poteſt, niſi in caſu *l.13.§.1. de minor.*ſed tantùm de actione hypothecaria creditoribus anterioribus competente.

TIT. XXVIII.

SI MINOR SE MAIOR *dixer.*

DEFINITIO I.

De minore,qui vel ſuo vel aduerſarij ſui dolo maiorem ſe dixit & iurauit.

MInor qui ſe maiorem dixit & iurauit apud iudicem,ſi tutor datus ſit poſtea vero neget ſe maiorem,non aliter audiendus eſt, quam ſi probet ſe minorẽ.[1] Quo tamen probato, non faciet male interpoſiti iuriſiurandi auctoritas,[2] vt tutor manere debeat,qui reuera minor adhuc eſt annis vigintiquinque.[3] igitur alius tutor dandus erit,[4] ſed huius expenſis qui falſo iurans ſe maiorẽ deceperat iudicẽ.[5] Sed etſi tanquam tutor liti adfuerit,pupillúmque defenderit contra creditorem,non eo magis valere poterunt quæ à falſo tutore geſta ſunt,[6] ſed tamen minor ob dolum ſuum ad expenſas omnes ſarciẽdas,quas fruſtra factas fuiſſe ex poſtfacto apparuit,cõdemnabitur,[7] vt in eo ſaltem dolus eius vindicetur.[8] Nec eſt quod quis dicat iuriſiurandi religionem cum dolo minoris coniunctã facere debere ne audiri debeat ſi poſtmodũ tutor eſſe nolit.[9] Neque enim tutor eſſe poſſet citra iniuriam pupilli[10] quem lex non vult regi ab eo,qui ipſe propter ætatem ab alio adhuc regi debeat.[11] Nam quod dici ſolet minorem per iuſiurandum fieri maiorem,[12] eo pertinet vt iuſiurandum ſuppleat defectum ſolemnitatũ quas alioqui ratione ætatis interuenire oportet.[13] Non etiam vt imbecillitatem conſilij quæ in ea ætate eſt,emẽdet,& corrigat.Hoc enim ne fieri vllo modo poſſit, natura ipſa impedimento eſt.[14] Vnde fit vt minoribus læſis etiam infra dimidiam perinde ſubueniatur per in integrum reſtitutionẽ tametſi iurauerint, ac ſi iuratum non eſſet:[15] Nec ſolum ſi contractui ſtare iurauerint, ſed etiam ſi maiores ſe cum iureiurando dixerint,

ſixerint, [16] Niſi cum eo contrahant qui ætatis iuſtam habere poſſit ignorantiam, quique non cum alio quam cum maiore fuerit contracturus, [17] & eo ſint corporis habitu vt facile ex aſpectu perſuaderi poſſit maiores eſſe. [18] Alioqui qua facilitate contrahit minor, eadem quoque iurat, [19] & plerumque ita ſuggerentibus iis cum quibus contrahit, [20] vt hac veluti arte & aſtutia inſidientur ætati, & æquiſſima iuris conſtitutione aduerſus minorem malitias inducta, [21] in iuris ludibrium minorúmque deceptorum necem abutantur. [22] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro D. Cãdie Senatore, contra D. Carolum Dunant Prid. Idib. Decemb. 1590. & rurſum in cauſa D. de la Perouſe, & Petri de Lepigny 14. Cal. Iul. 1593.

1 *L. 3. verſ. ſi tamen. C. hoc tit.* vbi additur non aliter audiendũ eſſe hoc caſu eum, qui petit beneficium in integrum reſtitutionis, quàm ſi palam & euidenter ex inſtrumẽtorum probatione non per teſtium depoſitiones ſe minorem fuiſſe oſtenderit. Iuſiurandum enim probat inter eos inter quos iuratum eſt, *l. idem eſt 12. de iureiur.*

2 Diſtinguendum tamen videtur an corporaliter iuratum eſſet, an inſtrumento tantum & nuda voce, *d. l. 3. in fin.* iunct. *l. 1. C. ſi aduerſ. vẽdit.* Sed ea diſtinctio non poſſet habere locum in propoſito caſu, in quo ſcilicet iuſiurandum non in iurantis, ſed in alterius diſpendium vergeret, quod permitti nunquam debet.

3 Minor enim annis vigintiquinque tutor eſſe nunquam poteſt, *l. quæro 32. §. fin. D. de teſt. tut. §. furioſus, Inſt. qui teſt. tutor. dare poſſ.*

4 Quod enim dici ſolet, tutorem habenti alium dari non debere niſi in certis caſibus, tunc verum eſt, cum prior tutor ritè rectéque datus eſt aut remotus tanquam ſuſpectus, qui vtiliter datus fuerat, vel excuſatus, vel defunctus, vel relegatus. *l. licet 4. C. in quib. cauſ. tut. hab.* perperã enim datus tutor & contra leges non poteſt haberi pro dato, *l. 1. tutores 5. & paſſ. D. de confirm. tutor.*

5 Quibus enim expenſis cauſam quis dat, in eas & condemnari debet, *l. qui filiam 78. §. etiam de legat. 2. l. quoties 9. §. ſicut autem, verſic. nec vtique, de admin. tut.*

6 *l. 1. & toto tit. D. quod falſ. tut. auctor.* Minor enim ſicuti verus tutor eſſe non poteſt, ita nec idoneus defenſor, *l. minor 51. D. de procur. l. exigendi 12. C. eod.*

7 *Arg. l. ſi cum mihi 34. l. quidam 38. D. de dolo.*

8 Minoribus enim errantibus non fallentibus publica iura ſubueniunt, vt ait *l. 2. C. hoc tit.*

9 *Ex tit. C. ſi aduerſ. edict.* iunct. *auth. ſacramenta, C. ſi aduerſ. vẽd.*

10 Iuſiurandum autem vnius non debet damno & fraudi eſſe alteri, *leg. 3. §. pen. l. ſed ſi 11 in fin. cũ ſeq. D. de iureiur. leg. 1. in princ. ſi mulier ventr. nom. in poſſ. l. fin. D. ad municip. c. cum contingat in fin. de iureiur.*

11 *Arg. l. vlt. de manum. vindict.* Sic dicimus non poſſe alios in ſua poteſtate habere eum, qui ipſe non ſit ſuæ poteſtatis, *l. ſic enemies 21. D ad l. Iul. de adult.*

12 DD. communiter *ad d. Auth. ſacramenta, C. ſi aduerſ. vend.*

13 Et in venditione prædiorum minoris, *tot. tit. de præd. minor. C. & D. de reb. eor. qui ſub tut. vel cur. ſunt.*

14 *d. l. vlt. D. de manum. vindict.*

15 Eóque paſſim iure vtimur, quia & ſubuenirent tametſi alienatio facta eſſet cum decreto, *l. 2. l. ſi quidem 11. l. prædia 16. C. de præd. minor.* Iuſiurandum enim non maiorem vim habet quam decretum iudicis. Imò minorem habet aliquando, vt dixi ad Defin. 2. n. 5. *ſup. ſi tut. vel cur. interuen.*

16 Dumne probentur id feciſſe dolo & animo aduerſarij decipiẽdi, *l. 2. C. hoc tit.*

17 Vt in *l. ſi Titius 48. D. de fideiuſſ.* in illis verbis *propter incertum ætatis ac reſtitutionis,*

18 Vt in *l. minor 12. D. de minor. l. 3. C. hoc tit.*

19 *Arg. l. doli 9. verſ. diuerſum D. de nouat.* Bald. *ad rubr. C. de rerum permut, in fin. & in c. 1. §. item ſacramenta col. 3. de pact. iuram. firm.* Refert & ſequitur Didac. Couar. in *§. 4. tert. part. relect. c. quamuis pactũ, de pact. in 6. n. 6.* vbi addit debere iudices hac in re eſſe vigilantiſſimos.

20 Vt in ſpecie, *l. 1. C. hoc tit.*

21 Nec ſcilicet reſtitui poſſit minor cuius malitia ſupplet ætatẽ, vt debet *l. 3. in princ. C. eod.* Nunquam enim malitiis indulgendum eſt, *l. in fundo 38. verſ. conſtituimus, D. de rei vindic. l. in eo 110. §. vlt. de reg. iuris.*

22 Quod nunquam ferendum eſt, Vt ſcilicet cuiquam ludibrio ſint leges, *l. vlt. §. pen. C. de bon. quæ liber.*

23 *d. l. 1. D. hoc tit.* alioqui fraus fieret legibus, quæ decipientibus nõ deceptis minoribus hoc caſu reſtitutionem denegarunt, *l. 2. eod.* facit *l. cum ad eas 19. C. ad SC. Velleian.*

TIT. XXIX.

SI SÆPIVS IN INTEGR. reſtit. poſtul.

DEFINITIO I.

Noua negligentia non parit nouam reſtitutionem ſine noua cauſa.

IMPETRATA iam in integrum reſtitutione aduerſus contumaciam factam in parendo interlocutioni iudicis, [1] ſi idem ſit rurſum contumax, [2] nec noua reſtitutionis cauſa ſuperuenerit, [3] non eſt iterum concedenda reſtitutio. Noua enim negligentia nouæ reſtitutionis materiam præbet potius quam cauſam. [4] *Ita Senatus* contra Claudium Rey, pro Ioanne Paquier in publico auditorio Prid. Non. Febr. 1505.

1 Interlocutioni enim iudicis perinde parendum eſt ac ſententiæ diffinitiuæ, alioqui ſequitur condemnatio, vt cernere eſt in actionibus arbitrariis, *§ præterea. Inſt. de action, l. item ſi 14. §. hæc autem actio, D. de eo quod met. cauſ.* Hæc ſola differentia eſt, quod ea quæ per interlocutionem iuſſit vetuitve prætor aut iudex contrario imperio tollere poteſt. In ſententiis contra *l. quod iuſſit 14. D. de re iudic.*

2 Secunda vero & iterata contumacia grauior eſſe ſolet, vt & in cæteris omnibus delictis euenit. *l. capitalium 28. §. ſolent quidem, de pœn. l. 3. §. ſi plures, de re milit. l. non omnes. 5. §. deſertor, eod.* Nouell. Leonis 67. *de iis qui ab hoſt. trauſ ſuaque ſpont. reuert. in fin.*

3 Nam quæ nouo emergunt, nouo indigent auxilio, vt eſt in iuris regula, *l. de ætate 11. §. ex cauſa, D. de interrog. in iur. fac.*

4 Id enim eſt quod fieri ſolet, negligentibus ſubueniendum non eſſe ſed diligentibus, itémque vigilantibus non dormientibus, *l. non enim. 6. ff. ex quibus cauſ. maior. l. ſumma cum ratione, 21. D. de pecul. l. quod autem 6. § ſciendum. l. pupillus 25. ad fin. D. ſi quis in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

Reſtitutionem omiſſam poſtea per aliam in integrum reſtitutionem repeti non poſſe.

QVi aduerſus contractum reſtitutionem in integrum petierat ex cauſa immodicæ læſionis, [1] ſi poſtea reſtitutionis beneficium vltro abiiciat, [2] tum ex eadem quaſi durante læſione reſtitui velit, [3] non eſt audiendus. [4] Hoc enim caſu, locum habet quod dici ſolet, ſæpius non eſſe poſtulandam ex eadem cauſa in integrum reſtitutionem. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 12. ſupr. de tranſact.

1 Eo ſi quidem iure vtimur, vt ſi læſio enormis interuenerit, ex eaque cauſa reſcindatur contractus, ſecundum *l. 2. & l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.* reſtitutio in integrum ex reſcripto Principis impetranda ſit, præſertim ſi contractus iuratus fuit, licet inſpecta iuris ratione non ſit hoc caſu neceſſaria reſtitutio ſufficiente nimirum iure communi. *l. in cauſa 6. in princ. & §. & generaliter ff. de minor.* id eſt condictione ex lege *l. vnic. ff. de condict. ex leg.* Nam & inde vt cùm aliæ reſtitutiones quadriennio finiantur *l. vlt. C. de tem. petend. in integr. reſtit.* hæc tamen duret in trigeſimum vſque annum, ſcripſi in Chiliade Decad. 7. Err. 3.

2 Neque enim cogitur quis vti reſtitutione quam impetrauit ſiue minor ille ſiue maior ſit, *l. ſi iudex 41. ff. de minor. l. pen. C. de pact. l. pactum, 46. ff. eod.*

3 Hæc enim dubitandi ratio erat, quia quandiu durat cauſa indulgendæ reſtitutionis videtur ius etiam durare eius poſtulandæ, *l. doli 19. §. diuerſum ff. de nouat.*

4 Conſtat namque remittentibus actiones ſuas non eſſe dandum regreſſum, *l. quæritur 14. §. ſi venditor. ff. de ædilit. edict. l. ſi maritus, 15. §. ſi negauerunt, ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. ff. ad SC. Turpill. l. poſtquam l. liti 4. C. de pact.* Reſtitutio autem in integrũ actio eſt, ſi Paulo credimus, qui in ſententiis definit eſſe, redintegrandæ rei vel cauſæ actionem.

5 *L. 1. 2. & 3. C. hoc tit. l. Papinianus. 20. §. vltim. & l. ſeq. D. de minor.* vbi Vlpianus ſcribit: Si quis maior vigintiquinque annis intra tẽpus reſtitutionis ſtatutum conteſtatus poſtea deſtiterit, nihil ei proficere conteſtationem ad in integrum reſtitutionem. Deſtitiſſe autem videri eum, non qui diſtulit, ſed qui liti renunciauit in totum.

TIT. XXX.

SI MAIOR FACT. rat. habuer.

DEFINITIO I.

Dotis promiſſæ petita obtentaque ſolutio per maiorem non impedit reſtitutionem ex cauſa minoris ætatis & immodicæ læſionis.

MINOR annis filia quæ dotalibus tabulis maternæ ſucceſſioni renunciauerat,[1] cõtenta dotis promiſſione quam pater & mater ſimul fecerant,[2] Cum maior eſſet, ſecundo marito eandem dotem dederat,[3] cumque ad exactionem ex priore contractu inſtituendam procuratorem conſtituerat,[4] matre adhuc ſuperſtite. Si poſt matris obitum beneficio ætatis & ex cauſa læſionis aduerſus renunciationem reſtitui volet,[5] non poterit eo prætextu repelli, quaſi minor facta ratam habuerit renunciationem,[6] cum neque viua matre in integrum reſtitui potuerit,[7] neque reſtitutionis nondum competentis ius vltro & ſine cauſa remittere eam voluiſſe dici poſſit.[8] Imo potius in conſequentiam prioris contractus,[9] ac ne interea indotata videretur,[10] exactionem marito mandaſſe, quæ res non ſolet competentem perimere reſtitutionem,[11] Competituram autem multo minus,[12] initio ſcilicet inſpecto,[13] quod vtique inſpiciendum eſt, quoties contractus reſtitutioni obnoxius ab initio perfectus fuit.[15] Idem igitur admittendum erit, tametſi ipſa quoque de dote egerit aduerſus matrem.[16] Sane ſi poſt matris obitum maritus ab vxore procurator in rem ſuam conſtitutus dotem petierit, probabilius tentari poteſt mulieri quandocunque reſtitutionem imploranti perinde obiiciendam ratihabitionem, ac ſi ipſa egiſſet,[17] quia maritus licet citra mandatum poſſit iure mariti[18] de rebus vxoris[19] pro arbitrio agere, præſtita rati ſatiſdatione,[20] cum tamen ab ea mandatum habuit, non niſi tanquam procurator agere poteſt,[21] nec mandati formam excedere.[22] Sed tamen vix eſt vt ea res adimere mulieri debeat beneficium reſtitutionis, ſi nihil præter inſtitutam actioné de dote, aut factam dotis exactionem interuenerit,[23] quod in conſequentiam præcedentis contractus potius, quam confirmandi eius gratia, & abiiciendæ reſtitutionis animo id factum eſſe videatur.[24] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 4. & 5. de tempor. petendi in integr. reſtitut.

1 Intellige cum iureiurando, alioqui renunciatio iure ciuili non valeret, *cap. quamuis pactum, de pact. in* iunct. *l. pactum quod dotali,* 15. *C. de pact. l.* 3, *C. de collat. l. vlt. ff. de ſuis & legit.* Ideoque nec reſtitutione vlla opus eſſet ad eam reſcindendam, *l. in cauſa* 16. *in princ. & § generaliter, D. de minor. l.* 2. *C. de præd. minor.*

2 Vt plerunque fit dotis conſtitutio ex bonis paternis & maternis tum etiam cum pater ſolus dotem dat, *vt in l. vlt. C. de dot. promiſſ.* ac multo magis, ſi cum patre mater etiam interueniat. Nam & receptum eſt, valere iuratam renunciationem etiam maternæ ſucceſſionis ſicut & paternæ, *ex d. c. quamuis,* vbi Canoniſt. *de pact. in* 6.

3 Nam & in dubio id actum creditur, vt dos, quæ in prius matrimonium data eſt, in poſterius quoque conuertatur, *l. dotem,* 38. *l. Diuus Seuerus,* 40. *ff. de iur. dot. l. penultim. § vxor, ff. ſolut. matrim.*

4 Creditur enim maritus in re dotali procurator eſſe vxoris in rem ſuam: atque ita pragmatici vulgo loquuntur, ſed male. Plus enim quam procurator eſt maritus in dote, cuius eſt dominus, *l. doce ancillam.* 6. *C. de rei vind. §.* 1. *Inſt. quibus alien. licet.* In rebus verò non dotalibus ſiue habeat maritus expreſſum mandatum ſiue tacitum duntaxat, poteſt dici procurator in rem ſuam, ſed in rem vxoris tantum. *l. maritus.* 21. vbi gloſſ. Bart. & alij tranſtant *C. de procur.*

5 Placet enim huiuſmodi renunciationes quantumlibet iuratas reſcindi poſſe ex cauſa enormis læſionis, impetrata abſolutione. Ne alioqui eueniat, vt iuſiurandum vinculum ſit iniquitatis. Dixi *Defin.* 8. & 9. *ſup. de pact.*

6 Nam qui poſt viceſimum quintũ annum ætatis ea quæ in minore ætate geſta ſunt, rata habuerunt, fruſtra reſciſſionem eorũ Poſtul. *l.* 2. *C. hoc tit.*

7 Quia viua mater neque dotem debet, cum paternum officium ſit dotare filiã, *d. l. vlt. C. de dot. promiſſ. capite,* 19. *ff. de rit. nupt.* nec quæ legitimam, quandoquidem legitimæ ratio ponitur inſpecta quantitate bonorũ, quæ reperitur tempore mortis. *l. cum quæritur,* 6. *C. de inoffic. teſtam.* ideòque nulla deberi vnquã poteſt in bonis viuentis hominis, *l.* 1. *§. ſi impubere. D. de coll. bonor.* ſicut nec viuentis hominis hereditas nulla eſt, *l.* 1. *ff. de hered. vel act. vend.* Non poteſt igitur videri mater læſiſſe filiam, cui vel quantulumcumque pro legitima dederit vel pro dote, cum plus præſtet quam debeat. quæ nihil debens aliquid præſtat, *l. Iauolenus,* 15. *alius l. eum qui de ann. legat.*

8 Non quod quis, etiamſi velit, habere non poteſt, id repudiare nõ poteſt, *l. qui poteſt,* 74. *§.* 1. *de reg. iur. l. is poteſt,* 18. *ff. de acquir. hered.*

9 *Arg. l.* 3. *§. ſcio ff. de minor.*

10 Mulieris enim intereſt, dotem habere, *d. l.* 3. *§. ergo etiam.* Nec facilè reperiuntur, qui indotatas vxores habere velint, *l.* 4. *§. apud Iulianum. l.* 5. *§. pen. ff. de doli mali except.*

11 Quod enim fit in cõſequentiam, pro eo habetur, ac ſi factum eſſet ipſo tempore actus principalis, & præcedentis, *leg.* 1. *D. qui potior. in pign. hab.* atque ita videtur factũ in minori ætate, quod fit à maiore in conſequentiam contractus, quem is ipſe adhuc minor inierit, Bart. *ad l. vnic. in fin. C. ſi in commun. ead. cauſ.*

12 Ius enim nondum competens difficilius amittitur, *l. ſi ita* 45. *§. ſi ſub conditione, de leg.* 2. quamuis vnicuique liceat, non ſolum ſui iuris perſecutionem, ſed etiam ſpem futuræ perceptionis pacto deteriorem conſtituere, *l. pactum,* 46. *D. de pact.*

13 *d. l.* 3. *§* 1. *& §. ſcio de minor.*

14 Nec tantùm in contractus, ſed etiam in quaſi contractibus, vt in negotiorum geſtione, *l. ſed an vltro,* 10. *in fin. l. Pomponius* 3 5. *l. nã & Seruius,* 21. *§. ſi viuo Titio, D. de neg. geſt.* itémque in delictis, *leg.* 1. *D. de pœn.* itémque in poſſeſſione. *l. clam poſſidere,* 6. *ff. de acquir. poſſ.* denique in cæteris omnibus, *l. quid ergo* 13 *ff. de his qui not. infam.* Excipe caſũ *l.* 3. *§. idem ſcribit. ff. de pecul.*

15 Ita eleganter Iacob. Cuiac. *ad d. §. ſcio per ill. text.*

16 Nihil enim refert, an agat quis per ſe an per alium, *l. ſtipendia* 9. *§. ita demum,* 13. *& paſſ. C. de procur.*

17 Qui enim agit ex contractu, proculdubio ratum habet contractum. Imó & qui agit ob contractum, magis quam ex contractu, vt qui agit mandati contra procuratorem, qui accepit ſolutionem, *l. ſi ſeruus* 66. *ff. de fideiuſſ.* adeoque, quod magis eſt, qui aduerſus contractũ petit reſtitutionem. Hactenus nimirum, ne procurator tanquã falſus teneatur, vt in eleganti illa ſpecie, de qua *in l.* 3. *ff. rat. rem haber.*

18 Et tanquam coniuncta perſona, *l. ſed & hæ,* 35. *ff. de procur,*

19 Etiã quæ nec dotales ſunt nec paraphernales nec marito tradita *l. maritus,* 21. *C. eod.*

20 Quæ tamen ratione bonorum paraphernalium & marito traditorum neceſſaria non eſſet, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

21 Quia in vno procurator conſtitutus in reliquis prohibitus cenſetur. *d. l. maritus,* vbi Bart. Bald. cæteri, *C. de procur.*

22 Quoties enim mandatum certum eſt, recedi à forma non debet. At quoties incertum eſt vel plurimũ cauſarum, tunc licet aliis præſtationibus exſoluta ſit cauſa mandati quam quæ ipſi mandato inerãt, ſi tamen hoc mandatori expedierit, mandati actio eſt, *l. ſi quis pro eo* 46. *D. mandat.*

23 Præſertim cum nec in mulieris poteſtate fuerit aut dotem petere conſtante matrimonio (dotis enim exactio ad ſolum maritũ pertinet *d. l. doce,* 6, *C. de rei vindic.*) aut prohibere quo minus maritus peteret. Quantumuis enim mulier petat reſtitutionem in integrum aduerſus eum, qui dotẽ marito dedit, non ideo tamen dos marito auferendã eſt, *l. Titia,* 64. *ff. de iur. dot.* quippe, qui nõ alia lege vxorem ducturus fuerit, *l. ſi donaturus,* 9. *§.* 1. *ff. de condict. cauſ. dat.* Itaque non ſunt hæc cõtraria, dotem exigi per maritum aut per mulierem coniunctorio mariti nomine. Et nihilominus reſtitutionem peti per mulierẽ aduerſus dotis promiſſorem aut conſtitutorem, *d. l. Titia.* vbi eſt textus accommodatiſſimus.

24 *d. §. ſcio l.* 3. *ff. de minor.* Aliud eſſet, ſi merè voluntaria ratihabitio facta proponeretur, Bart. *ad d. l. vnic. in fin. C. ſi in commun. eademque cauſ. in integr. reſtit. poſtul.* Denique tunc inſpicimus principiũ non finem, cum finis habeat neceſſariam conſequentiam ad principium, *leg. damni,* 18. *§. Sabini.* vbi etiam Bart. *ff. de damn. infect.*

TIT. XXXI.

TIT. XXXI.

VBI ET APVD QVEM cognit. in integr. reſtit. agit. ſit.

DEFINITIO I.

De iudice reſtitutionis in integrum, ſiue petatur illa ab actore ſiue à reo.

QVæstionem in integrũ reſtitutionis ibi agitandam eſſe conſtat, vbi domicilium habet is, contra quem reſtitutio poſtulatur.[1] Perſonnales enim ſũt omnes in integrum reſtitutiones, vt cũ noſtris loquar, aut potius actiones, quę pro reſtitutione cõpetunt,[2] tametſi ex iis quædã in rem quoque ſcriptæ ſint,[3] Sed cum reſtitutio etiam per viam exceptionis & cõtradictionis peti poſſit,[4] neceſſe eſt, vt eo caſu de reſtitutione cognoſcat ille, qui de principali actione cognoſcit,[5] & cõſequenter, vt hac parte actor, aduerſus quem petitur reſtitutio, ſequatur forum rei.[6] Quod cum euenit, ſi quæratur, vter locus in iis, quæ ad iudicij ordinationem & executionem pertinent,[7] ſpectandus ſit: An in qua agitur, an in quo ex iuris ratione alioquin exerceri reſtitutionis iudiciũ debuiſſet, eum ſpectabimus in quo agitur,[8] quandoquidem in eo etiam agi oportet:[9] cum non alibi de exceptionibus, & iis, quæ per vbi de ipſa actione cognoſcitua.[10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 3. & 4. ſup. de legib.

1 *L. 2. C. hoc tit.* vbi noſtri notant, eum qui agit ad diſtractũ perinde ſequi debere forum rei, ac ſi ageret ex contractu. Eadem enim ratio eſſe ſolet contractus & diſtractus, *l. Pomponius, 3. §. præterea, ff. de acquir. poſſ.* Facit *l. ex empto 11. §. is qui vina, ff. de action. empt.*

2 Perſonaliũ autem actionum ea conditio eſt, vt exerceri debeant apud iudicẽ eius, qui conuenitur, ſiue ciuiles actiones ſint ſiue criminales, *l. 2. l. in criminali, 5. de iuriſd. l. 3. C. vbi in rem act. l. vnic. C. vbi de hered. l. 2. C. vbi de crim. l. 3. C. vbi. cauſ. ſtat.*

3 Vt actio, de eo quod met. cauſ. *l. metum, 9. §. vlt. leg. itẽ ſi. 14. §. de hac actione, ff. quod met. cauſ.* itémque reſtitutio minorum interdum, vt loquitur & explicat Vlpianus *in l. in cauſa, 13. §. interdum, & ll. ſeqq. ff. de minor.*

4 Innocent. & Abb. *in c. ſuſcitata Extr. de integr. reſtit.* Excipienda tamen eſt reſtitutio ex capite edicti de dolo, quia nunquam datur reo, cui nimirum poteſt ſufficere doli exceptio, *l. vlt. D. de dol.*

5 Etiamſi de cauſa reſtitutionis alioqui cognoſcere non poſſet, *l. vlt. in fin. C. hoc tit.*

6 Nequo enim poteſt actor in eadem cauſa recuſare iudicem quẽ elegit, vt dici ſolet de mutuis petitionibus, licet ſint illæ odioſiores, *l. qui non cogitur, 22. D. de iudic l. ſi idem 11. §. 1. ff. de iuriſdict. l. cũ Papinianus, 14. iunct. Authent. & conſequenter, C. de ſent. & interloc. omn. iud.* Reſtitutio enim, quæ per viam exceptionis petitur, nõ mutua petitio ſed exceptio eſt quemadmodum ſi ab actore impetraretur pendẽte lite, non noua actio, ſed eadem eſſe intelligeretur, *l. qui proprio, 46. §. itẽ quæritur, ff. de procur.*

7 Nam quæratur de iis, quæ ad cauſæ deciſionem pertinent, alius tractatus eſt, De quo Vide, quæ dicam infr. Defin. prox.

8 *L. 3 §. vlt. D. de teſtib.* per quem text. ita defendit Cyn. *in l. 1. q. 1. C. quæ ſit long. conſuet.* Vide Guid, Pap. q. 262. n. 1.

9 *d. l. 2. C. hoc tit.* iunct. *l. cui non cogitur.*

10 *L. qui ex liberis, 11. in fin. ff. de bonor. poſſ. ſecund. tab. l. 1. 2. & paſſ. ff. de except.*

DEFINITIO II.

An in iudicio reſtitutionis locus contractus attendi debeat, an locus iudicij?

CVm autem quæritur, an in expedienda cognitione reſtitutionis in integrum locus iudicij attendi debeat, an locus potius, in quo contractum eſt, ſtinguere noſtri ſolent,[1] nec male, an reſtitutio petatur ex ea cauſa, quæ iam ipſo contractus tempore locum habuerit, an ex ea, quæ ſuperuenerit, vt priore caſu ſpectetur id ius, quod obtinet in loco contract:[3] Poſteriore vero id, quod obtinet in loco iudicij.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poſt Bart. *ad l. 1. n. 20. C. de ſumm. Trin. & fid. Cathol.*

2 *Ex l. ſi fundus, 6. ff. de euict. leg. ſemper in ſtipulationibus, 34. de reg. iur.*

3 Secundum gloſſ. poſitam *in l. 2. ff. de eo quod cert. loc.* quam alioqui falſam eſſe defendit Bart. *d. num. 20.*

DEFINITIO III.

Si reus arbitraria actione conuentus alio loco, quam in quo ſoluere debuit, an impetret reſtitutionem.

PLane ſi creditor, ad cuius domiciliũ ſoluere promiſſor certa die debuit nec ſoluit, cogatur poſt moram[1] agere alio loco,[2] propoſita in eam rem arbitraria, de eo quod certo loco, actione,[3] reus autem conuẽtus apud ſuum iudicem imploret auxilium in integrum reſtitutionis,[4] Nemo dixerit æquum eſſe vt inſpiciamus locum in quo agitur, ſi qua in re durior ex eo futura ſit conditio creditoris.[5] Ne alioqui moroſo debitori proſit, quod alio loco conueniatur quam in quo ſoluere debuit,[6] cum ex contrario nihil imputari poſſit creditori, quod eum alio loco conueniat, quam qui deſtinatus fuerat ſolutioni.[7] Nam & arbitraria actio quã neceſſitas induxit, ne in poteſtate debitoris eſſet numquam ſoluere, ſi in locum ſolutioni deſtinatum nunquam venire vellet: mixtam ſemper habet loci vtilitatem, actori præſtetur quanti eius intereſt deſtinato loco ſolutum fuiſſe.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ante moram enim alio loco peti ſolutio non poteſt, quam deſtinato, *l. eum qui, 43. D. de iudic. l. vlt. D. de eo quod cert. loc.* ſicut nec alio loco fieri ſolutio ſtipulatore inuito, *l. pen. eod.*

2 Cum enim ſolutio in locum certum deſtinata eſt, poteſt debitor eo loco conueniri, licet alibi domicilium habeat, *leg. 1. eod.*

3 Quæ ſcilicet ob hanc ipſam cauſam comparata eſt, *dicta lege 1.*

4 Quia poteſt illa impetrari incidenter non ſolum à reo ſed etiã ab actore *l. qui proprio, 46. item quæritur, D. de proc.*

5 Neque enim facto ſuo poteſt duriorem efficere aduerſarij ſui conditionem, *l. 1. in princ. l. 3 §. 1. & paſſ. D. de alien. iud. mut. cauſ. act.*

6 Atqui nemini fruſtratio ſua prodeſſe debet, *l. hominem, 37. D. mandat. l. non fraudantur, 134. §. 1. de reg. iur.*

7 Non enim facit iniuriam vel fraudem qui iure ſuo vtitur. & ordinaria actione experitur *l. factum, 155. §. 1. l. nemo damnum 151. eod.*

8 *d. l. 1. l. 2. §. Scæuola, D. de eo quod cert. loc.*

9 *l. 2. l. certum, 8. D. eod. l. vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promiſ.*

TIT. XXXII.

ETIAM PER PROCVR. cauſ. in integr. reſt. agi poſſ.

DEFINITIO I.

Reſtitutio in integrum alieno nomine peti non poteſt, niſi vel ſpeciali mandato interueniente, vel in neceſſarium antecedens.

ETſi non aliter petendæ reſtitutionis facultas data intelligitur, quam ſi ſpeciale mandatum interuenerit:[1] Si tamen procurator quis conſtitutus ſit ſpecialiter ad redimendam rem venditam, litémque ad id tractandã, nec redimendi ius vllum ſit, niſi petita in integrum reſtitutione,[2] dicedum eſt in neceſſarium antecedẽs mandatum quoque intelligi ius exercendæ reſtitutionis.[5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dom. Senatoris d'Auiſe contra Franciſcum le Maiſtre, Prid. Cal. Septemb. 1593.

1 *L. illud nullam, 25. §. 1. & l. ſeq. C. de minor. cap. coram. Extra. de in integr. reſt. c. qui ad agendum, de proc. in 6.* & vtrobique Dd.

2 Quod ex variis cauſis poteſt contingere, puta ſi res vendita fuerat

fuerat ſub pacto de retroúendendo intra certum tempus, quod iam præterierit,& tamen immodicam læſionem interueniſſe,quæ ius illud redimendi faciat ex temporali perpetuum, ſecundum ea, quæ ſcripſi *Defin.4.ſup.in quibus cauſ.reſt.in integr. non eſt neceſſ.*

3 *Arg.l.ad rem mobilem,56.& l.ad legatum,62.D.de procur.l.2.D. de iuriſd.* Sunt & alij caſus plerique in quibus ſpeciale mandatum non exigitur ad exercendum iudicium in integrum reſtitutionis. Primus eſt ſi de reſtitutione non niſi incidenter agatur, *c.ſuſcitata*, vbi gloſſ. Abb.& alij, *Extr.de in integr.reſtit.* id eſt, aut pendente lite principali. aut intra decimum diem, ex quo diffinitiua ſententia lata eſt. Ioann. Andr.Hoſt.Card.& Anton *in d.c.coram.per illum text.* Secundus caſus eſt,ſi verba mandati non tantùm expreſsè,ſed etiã tacitè ſub generalibus verbis includant ſpeciale mandatũ, vt ſi quis procurator conſtitutus ſit ad agendum,defendendum,& ſupplicandum, Abb.*in d.c.corã n.5.* Caſſad.*dec.1.de procur.* Tertius,ſi in mandato generali aliquid exprimatur,quod exigat mãdatum ſpeciale,tum ſequatur clauſula generalis, *& ad omnia alia requirentia mandatũ ſpeciale,d.c.qui ad agendum.* Abb.& Caſſad.*ſupradict.locis.* Quartus,ſi procurator habeat mãdatum generale cum libera adminiſtratione. Habet enim hoc æqualẽ vim ac ſpeciale mandatũ, ſiue in contractibus,ſiue in iudiciis, Bald.*in l.nam & nocere,notab.1.de pact.ex d.c. qui ad agendum, l.tranſact.7. C.de traſact.l.procurat.cui generaliter,58.D.de procur.* Quintus,ſi cui conceſſa ſit plena adminiſtratio vel facultas agendi quicquid mãdans ipſe agere poſſet, Bart.*in d.l procurator*, Franc.*in d.c.qui ad agendum.* Nam quod dici ſolet, nunquam cenſeri conceſſam liberam poteſtatẽ, niſi cum id expreſſum eſt.*l.quam Tuberonis,7.verſ.alia cauſa eſt,D.de pecul.* ſic accipiendum eſt, vt tamen ſufficiat, concedi per verba æquipollentia. Sextus caſus eſt,ſi reſtitutio petatur per tutorem,curatorem, œconomum, prælatum,ac cæteros habentes liberam adminiſtrationẽ patrimonij alieni, Abb.*n.6.* & alij cõmuniter *ad d.c.ſuſcitata, arg.l.ſi actor,10.C.de appell.l.2.§.quod obſeruari.* vbi Bart.cõmuniter receptus, *C.de iureiur.propter calum.* Septimus,ſi tractãda ſit reſtitutio defendẽdo non agẽdo. Innoc.& Abb.*in d.c ſuſcitata,n.5.* Caſſad.*dec.2.de procur.* Ægid.à Bell.*dec.275.Ex l.qui proprio 46.itẽ quæritur, D.de proc.* An idem erit,ſi quis habeat mandatum generale cũ clauſula ratihabitionis? Minimè, Gloſſ, Ang.& alij *in l.ſi procuratorem abſentem,D.eod. tit.de procur.* Bart.*in d.l.procurator,cui,Din l.1.C,de inoffic.procur.Caſ.* Quid ſi conſanguineus pro conſanguineo intra quartum gradũ petere velit reſtitutionem præſtita etiam cautione de rato? Iuxta *l.ſed & hæ,35.* vbi Bald.*D.de procur.* Nequaquam quia quod ſcriptum eſt *in d. l. ſed & hæ* non habet locum in iis,quæ requirunt ſpeciale mar''tũ, Gl. & DD.*in l.exigendi,C.de procur* Soli patri,& quidem qui habeat filium in poteſtate permiſſum eſt,vt pro filio etiam inuito impetret reſtitutionem,quia patris periculũ agitur,qui de peculio tenetur,*l.patri pro filio 27.D.de minor.* vbi expreſſim additur cæteros agnatos vel adfines alterius eſſe conditionis. Ego addo nec patri permittendũ eſſe,vt pro filio ignorãte petat reſtitutionem, ſi filius peculiũ non habeat profectitiũ, ſed tantum caſtrenſe vel quaſi. Nam ſi ſit aduentitiũ,poterit pater petere reſtitutionem,non tanquam coniuncta aut potius coniunctiſſima perſona,ſed tanquã legitimus adminiſtrator. Excipiunt tamen quidã eum,qui ſit coniunctus,ſi idẽ futurus ſit conſors litis tametſi nondum ſit,vtpote lite nondũ conteſtata *ex c.conſtitutus,de in integr.reſt.* Nam poſt litis conteſtationem poteſt conſors agere pro conſorte vitã ſine mandato,adeoque ſine licentia ſui ſuperioris, *clẽ.religioſus.de procur. l.2.C.de congor.eiuſd.lit.l.ſi petitor 41.D.iudic.* Non tamẽ de ea re,quæ mandatum exigat ſpeciale,cum minus certè non plus iuris habere debeat conſors litis,quam qui coniunctus eſt. Vide Didac.Couar. pluribus hæc ipſa tractantem *lib.1.var.reſol.cap.6.*

DEFINITIO II.

Reſtitutio, quæ per curatorem abſentis bonis datum petitur in vtilitatem abſentis,non ſub ipſius nomine peti debet,ſed ſub nomine curatoris.

SI curator abſentis bonis datus litem aliquam inſtituerit,[1] in eáque per errorem aut negligentiam aliquid fecerit,quod inducat neceſſitatẽ petendæ in integrum reſtitutionis, non ideo ſub ipſius abſentis nomine impetrãdum eſt diploma principale,cuius beneficium moribus noſtris[2] neceſſarium eſt ad obtinendam reſtitutionem (cum iis qui abſens eſt, neque ſupplicare, neque impetrare quicquam poſſit in ea lite,quæ non niſi propter eius abſentiam exercetur per curatorem) ſed curator ſolus in eam rem adhibendus & nominandus eſt.[3] Quippe cui licere debeat ex officij ſui ratione etiam contra proprium factum venire,ad alienum ſcilicet commodum non ad ſuum.[4] *Sine die.*

1 Poteſt enim actiones omnes exercere,quæ tempore ſunt perituræ *l.creditore 14.de reb,auct.iud.poſſ.*

2 Nam de iure communi Prætor reſtituit non Princeps, *l. 1. Ex quib.cauſ.maior.*

3 Vt dicimus de curatore furioſi,*l.in negotis 5.D.de reg.iur.* Nam nec id alia ratione receptum eſt in furioſi curatore,quam quia furioſus abſentis loco eſt, *vulgar.iurib.*

4 Bart.Caſtr.& alij *ad l.ſi non ſortem 26.§.filius, de cond.indeb.*

TIT. XXXIII.

IN INTEGR. RESTIT. *poſtul.ne quid noui fiat.*

DEFINITIO I.

De nihil innouando pendente lite in integrum reſtitutionis.

POSTVLATA in integrum reſtitutione[1], etſi nihil noui faciendum eſt[2], officio tamen iudicis de eo requiſito incumbit,vt contractum, cuius reſciſſio petitur, interea tenere, vireſque ſuas habere pronunciet,[3] præſtita tamen ſatiſdatione,[3] ne alioquin is,qui reſtitutionem duntaxat petiit,hoc ipſo impetraſſe videatur.[4] Quod maximè obtinet,ſi proponas agi de inſtrumento authentico, & vt pragmatici loquuntur, guarentigiato.[5] Cur non enim tenere debeat,cum ſẽtentiæ vim habeat & condemnationis,[6] niſi proponas maximam aliquam pro actore vrgere præſumptionem?[7] Sed tamen obſeruare debebat, is qui ex cõtractu nititur, vt ante iudicis interlocutionem ea de re redditam ab omni abſtineat executione. Si ſecus fuerit,ſiue iam petierat,[9] vt lite pendente contractui ſtare aduerſarius iuberetur,ſiue nondũ petierat,attentaſſe in præiudicium pendentis litis & reſtitutionis videbitur.[8] Ac proinde ante omnia:pro attentatorum priuilegio reuocanda erit infirmandàque per iudicem executio,[9] addita etiam quanti aduerſarij intererit, condemnatione.[10] Lis enim pendere dicitur poſtulata in integrũ reſtitutione,licet nulla dum conteſtatio ſecuta ſit, ſicut & ſola ſuſpecti iudicis allegatione,[11] adeoque interdum nuda libelli oblatione,[12] aut etiam reſcripti principalis impetratione.[13] *Ita Senatus* pro Dom.de Voſery, contra D.de Mandolle. 17.Calend. Auguſt.1588.

1 *L.vnic.C.hoc tit.l.ſi cauſa cognita 32.C.de tranſact.* quæ reſtitutionem in integrũ appellationi æquiparat,quod ad hoc, vt ſuſpendat vim & effectum ſententiæ. Adde *l.chirographis 57.§.1.D.de admin.tut.*

2 Et ita temperandum eſt,quod ait *d.l.vnic.* quomodo ad eã notat Bart *ex c.ſuſcitata,& c.conſtitutus,* vbi Cononiſtæ Extr.*de integr.reſt.*

3 Propter dubiũ litis euentum,*l.quod debetur 51.D.de pecul.* Et vt cautum ſit ei,qui petit reſtitutionem, *l.1.& tot tit.D.qui ſatiſd.cog.l. vlt.C.de ordin.cognitio.* Myſſing *centur.1.obſeru.48.*

4 Aliud enim eſt reſtitutionem petere,aliud impetrare Petitur facilè,ſed non impetratur neque conceditur, niſi cauſa cognita & auditi omnibus iis quorum intereſt *l.in cauſa 13.verſ.cauſa enim cognita,l. etiamſi 29.§.vlt.D.de minor.*

5 Id eſt,cuius vigore cõpetit exacto ſine ſtrepitu & figura iudicij ita vt de facto incipi poſſit à captura perſonæ,quomodo loquitur Ant. Teſſaur.*deciſ.Pedemõt.26.n.12.* poſt Roman.*conſil.133.n.1.* Marſi *l.ſingul.7.* Iaſ.*in l.vlt.n.6.C.de edict. Diui Hadrian tollend.* adeo vt nec ſit neceſſe citari partem,vt teſtatur Teſſ.*ibid.* contra Bald.& Iaſ.*in l,1 .C. de iur,& fact.ignor.*

6 Bart.*in l.cum.vnus in princ.n.11.de bon.auct.iudic.poſſid.* Didac. Couar.*lib.2.var.reſ.c.12.n.3.ad fin.*

7 Vt in ea ſpecie,de qua ſcripſi *Definit.1 ſup.aduerſ.credit.* Nõ tamen videtur omnino recta conſecutio, vt ex huiuſmodi inſtrumentis poſſit fieri executio pendente lite in integrum reſtitutionis ob id ſolũ quod habeant vim ſententiæ. Cum & ſententia ipſa per petitam in integrum reſtitutionẽ ſuſpendatur,*d.l.ſi cauſa cognita 32.C.de tranſact.* Itaque totum ius hoc,quo vtimur,accepto ferendum eſt praxi potiùs, quam iuris rationi. Sanè ſi inſtrumentũ falſum dicatur,non eo minus pẽdẽte falſi accuſatione pronunciandũ erit pro inſtrumento *l.2.C. ad l.Cornel.de falſ.* ſcilic. quia maior vis eſt reſtitutionis, aut prouocationis ad ſuſpendendum effectum contractus quam accuſationis. Imò & a iuris ratione abhorret, vt inſtrumentum vllum habeat paratã executionẽ. *l.minor 40.D.de minor.l.ſi pacto 14.C.de pact.* Vide Teſſaur. *late d.dec 26.* Oſach.*dec.129.num.2.*

8 Vt hoc ſaltem caſu ſalua ſit ratio & diſpoſitio iuris poſita *in d. l.vnic.C.hoc tit.*

9 Attentatorum enim hoc priuilegium eſt,quotieſcumque appellatio aut reſtitutio habuit effectum ſuſpenſiuum, Didac. Couarr poſt alios multos quos citat *c.23. pract.quæſt.n.7. & c.24.per tot. & 25. profitetur num.7.*

10 Semper enim qui attentauit,condemnatur in id omne, quod aduerſarij intereſt eo nomine.

11 Ex *l.apertiſſimi 16. C.de iudic.*

12 *L.1.& 2.vbi gloſ.C. vt lit.pend.*

13 *L.1.& 2.C.quand.libell.Princip. dat lit.cont. fac.* Adde *l.ex illo tempore 13.C.de appell.*quæ tamen loquitur de conſultatione & relatione ad Principem non de reſcripti impetratione. Vide Ferrar. *in pract.tit.d.form.except.rei conu.in verb.exceptionem.*

DEFINITIO II.

Poteſt qui impetrauit reſtitutionem pendente lite aduerſus contractum executionem contractus conſequi, non etiam petere.

QVoties poſtulata in integrum reſtitutione, iudex petente reo contractum tenere iuſſit,[1] permittendũ eſt actori,ſi quid fortè ipſi viciſſim præſtandum fuit ex contractu vltro citroque obligatorio, vt perinde id poſſit petere,ac ſi reſtitutioné non poſtulaſſet.[2] Plane ſi aduerſarius iure ſuo vti nolit,[3] non erit ferendũ vt ex contractu agat, qui cõtractum impugnat,[4] Iure autem ſuo vti videtur,non ſolum qui petiit & obtinuit, vt pendẽte cauſa in integrũ reſtitutionis contractus teneret,[5] ſed etiam qui id habet ac retinet, quod reſciſſo contractu non haberet.[6] Itaque venditor,qui aduerſus venditionem vult reſtitui,non prohibetur pretiũ petere, ne interea emptor & rem & pretiũ habeat,[7] ſed proteſtari tamen debebit, ne quid ex ea præiudicij petitæ reſtitutioni fiat.[8] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Vt fieri ſolere & in praxi receptum eſſe diximus Defin.præced.

2 Id enim fit ex naturali neceſſitate contractus, qui cum vltro citroque ſit obligatorius,non poteſt tenere ex vna parte,quin ex altera teneat:alioqui claudicaret,quod eſſe non debet, extra caſum *leg. Iulianus 13.§.antepen. D. de act.empt.* Neque vero præmiſſi iuris præſumptio & coniectura capi poteſt ex eo actu, quem quis vel inuitus facere cogatur,*l.tutorem 22.de his quæ vt indign.l.1.in fin.C.de annal. except.* Iudicium porro redditur in inuitum, *l. inter ſtipulantem 83.§. 1.de verb oblig.*& quod hoc caſu ſoluitur ei,qui petit in integrum reſtitutionem,magis ſoluitur aut præſtatur, vt poſtmodum contra eum fieri executio poſſit tanquam impleta conditione,ſine qua non, quam vt actor ei petenti condemnetur.

3 Id eſt. impetrata in integrum reſtitutione, nec enim inuitus ea vti cogitur,ne quidem poſt ſententiam, *l.ſi iudex circumuento 18.D. de minor.*

4 Nemo enim ex eo contractu quem impugnat lucrum conſequi debet,*l.cum quæritur 16.D. de admin.tut.l.ſi ita ſtipulatio 39.§.1.D. de oper.libert.l.40.de acq.her.*

5 Intellige, ſi poſtmodum vrgeat executionem ſententiæ: nam quamdiu facta executio non eſt, poteſt impetratam reſtitutionem abiicere,*d.l.ſi index.*

6 Retentio enim plus quam petitio eſt, cum ſit etiam perceptio, *l.deducta 58.§.acceptis D. ad SC. Trebell.l. cum pater 77.in princ. de leg.2.l.ei cui 16.D.de liber.legat.*

7 Quod nullo vnquam caſu æquum eſt, *l. ex empto 11.§. qui autem l.bona fides 50.D.de act.empt.*

8 Proteſtatio namque ſolet conſeruare ius proteſtantis, *l.1.§.1.D. quibus mod.pign.vel hypoth.ſoluit.l.pro herede 20.§.1. de acq. hered.*

DEFINITIO III.

De muliere petente reſtitutionem aduerſus pignorum remiſſionem,& quid ſi interim poſſeſſionem illa occupauerit propria auctoritate.

CVm mulier conſtante matrimonio pignorum dotaliũ venditioni,adhibito etiã iureiurando,[1] conſenſiſſet,[2] tum defuncto viro reſtitutionem in integrum peteret quaſi læſa,[3] quod ex aliis mariti bonis ſibi ſatis cautum eſſe non poſſet,[4] placuit iuſtam quidem eam cauſam eſſe petendæ reſtitutionis impetrata prius abſolutione,[5] Sed ſi pendente facti quæſtione & incerto eo,an alia bona marito ſupereſſent necne,[6] mulier quaſi iure ſuo viſa propter clauſulam conſtituti dotalibus tabulis inſertam, fundum occupaſſet, ex eoque fructus percepiſſet,cõdemnati illam ſtatim debere vt illos redderet,non expectato iudicij euentu:[7] Non ſolum,quod in integrũm reſtitutione poſtulata nihil noui inconſulto iudice fieri debuiſſet,[8] ſed etiam,quod ex potiſſimum iudicis partes eſſẽ debeant,vt pendente iudicio reſtitutionis pronunciet contractui ſtandum eſſe:[9] quod ipſum facere non poteſt,quin de fructibus quoque pronunciet,[10] cum ſoli & dominij ius ſequatur.[11] Quare nec aliud dicendum erit de iis fructibus,qui ante implotatam reſtitutioné mala fide percepti proponerentur.[12] Neque enim nouum eſt,vt de fructibus quoque pronuncietur pendente lite,& priuſquam ad ſententiam perueniatur.[13] In propoſito autem ea quoque ratio maximè contrà mulierem facit,quod etiamſi ipſam in cauſa reſtitutionis tandem vincere contingeret,non ideo tamen fructus pignorum lucro eius cederent,[14] ſed id tamen aſſequeretur,vt ſaluam haberet pignorum perſecutionem ac ſi nunquam venditioni conſenſiſſet.[15] Fructus enim ſi quos percepiſſet,aut reddere aut in ſortem imputare cæterorum creditorum exemplo[16] cogeretur,[17] ni contracta eſſet antichreſis,vt eos lucrifaceret ad finem vſque legitimarum vſurarum.[18] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magiſtro computorum, contra viduam N.Chabot 7.Id.Iul.1591.

1 Cuius ea vis eſſe ſolet,vt illos etiam contractus validet & confirmet,qui alioquin ipſo iure non valerent, ſimodo ſeruari poſſit ſine diſpendio ſalutis æternæ, *c. quamuis pactum, de pactu in 7.ſi vero c. cum contingat.Ext.de iureiurand.*& vbique Canoniſtæ.

2 Qui conſenſus valet etiã iure ciuili & citra vinculũ iuriſiurãdi *l.iubemus 20.C ad SC. Vell.*.quia ſiue expreſſa ſiue tacita pignoris remiſſio,& ſiue expreſſi ſiue taciti pignoris donatio non eſt, *l.1.§.1. D. quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.l.etſi pignus 18.D.quæ in fraud. credit.*

3 Nam & ſufficiens reſtitutionis cauſa illa eſt, ſi liberata illa ſint pignora,ab eo data,qui alioquin ſoluendo non ſit, *l.illud verum 10. in fin.D.de eo,quod metus cauſ.l.patri 27.§.ſi minor.D. de minoribus.*

4 Propter quam cautam nec valeret renunciatio iure ciuili, *d.l. iubemus*,ſi non auctoritas iuriſiurandi interueniret.

5 Ad euitandum periurium: propter vinculum iuſiurandi, quia tunc etiam,cum iuriſiurandi ratio haberi non debet, ne vinculum ſit iniuſtitiæ & iniquitatis, tutius tamen eſt periurij metu impetrare abſolutionem,aut,quod promiſſum fuit,adimplere.*cap. debitores, Extr. de iureiur.c.Abbas & cap.ad aures, Extr.quod met.cauſ.*

6 In qua incertitudine præſumptio eſt contra mulierem, & ab ea probationem exigimus, cum ipſa agit & paupertatem mariti ſui allegat pro fundamento ſuæ intentionis,*cauſ.l.2.D.de probat.l. actor. & paſſ.Cod.eod.*Bart.*in l.prædior.Cod.ad præd.minor, in fin.*

7 Fruſtra enim expectaretur euentus, qui nihil poſſet operari, *l.ſi quis ita 33.D.de hered.inſtit.*vt hic contingit, quemadmodum ſequitur in Definitione.

8 *L.vnic.C.hoc.tit.l.ſi cauſa cognita 32.C.tranſact.*

9 Non tam ex iuris ratione,quam ex praxi quia vtimur,vt ſcripſi Defin.1.n.7.*ſup.*

10 Quia contractu tenente ac ſi reſtitutio nulla impetrata eſſet,eos fructus poſſeſſor percepiſſet.Vnde illud eſt,quod fructus etiam poſſeſſionis cauſam ſequuntur,vt in interdictis,*l.videamus 38.§.in Fauiana & ſeqq.D.de vſur l.1.§ ex die 40.D.unde vi l.4 C.eod.*

11 *L.qui ſcit.25.§.D.de vſur.* vbi Iulianus ſcribit fructus ex fundo percipi non iure ſeminis,ſed iure ſoli.

12 Nam & hi omnimodo reſtituendi ſunt in executionem iudicati, quo contractus tenere pendẽte lite iubeatur alioqui eueniret,vt aliquo tẽpore cõtractus nõ videretur tenuiſſe.Denique conſtat fructus cauſæ appellatiõe cõtineri.*d.l.4.C.Vnde vi.*Cauſam vero eſſe id omne,quod habiturus fuiſſet petitor,ſi cõtrouerſia ei facta non fuiſſet,*l.Iuliã.17. §.1.l.præterea 20.l.qui reſtituere 68.D.de rei vind.*Sed & plenius cauſa bonorum accipienda eſt pro omni vtilitate,*vt in l in conuentionalibus 52.§.1.de verb.oblig.l.1.§.hæc actio 10.D.ſi is,qui teſt. liber.eſſe iuſſ.*

13 Vt in ea ſpecie,de qua ſcribemus,*infr. Def.23.de fruct.& lit.expẽſ.*

14 Quia cũ per pignus nõ trãsferatur dominiũ,ſed nuda poſſeſſio *l.cũ & ſortis 35.§.1.D.de pign.act.*nõ poteſt titulus pignoris eſſe habilis ad inducẽdã fructuũ acquiſitionẽ *arg.l.qui ſcit.25.§.1.D.de vſur.* niſi ob tacitã ἀντίχρησιν cõtractã. De qua *in l.cũ debitor 8. D. in quib. cauſ.pign.vel hypoth.tacit.contr.*Scripſi in Chiliade Dec.9. Err.5.& 6.

15 *d.l.iubemus 20.C.ad SC. Vellejan.* Id enim duntaxat reddit reſtitutio quod abſtulit læſio,non plus aut minus,vt tractat Bart. *ad l. ſi quidem 11.C.de præd.minor.ex l.1 & l.quod ſi minor 24.§.reſtitutio. D.de minor.* hæc autem mulier non in fructibus pignoris læſa fuerat, ſed in remiſſo iure & vinculo obligationis. Itaque ius illud ſolum per in integrum reſtitutionem redintegrabitur.

16 *L.1.l.creditor 3.l.vlt. C.de pign.act.*

17 Nullum enim priuilegium hac parte mulieri datum eſt, ne pro dote quidem,quoniam id egit legiſlator,vt mulieribus ſubueniret ne damnum paterentur,non etiam vt lucrum ſentirent,*leg.aſſiduis 12.in fin.C.qui potior.in pign.hab.*

18 Intellige

18 Intellige de antichreſi ſiue tacita ſiue expreſſa. Etſi inter eas differentia illa eſt, quod tacita ſeruat legitimum modum vſurarum, locúmque habet quoties pecunia debita gratuita eſt non ſub vſuris. *vt d.l.cum debitor 8 in quib.cauſ.pignor. vel hypothec.tacit.contr.* Expreſſa vero non ſeruat, *l.ſi ea pactione 4. C. de vſur.l.ſi is, qui 1.§.ſi ἀντίχρησις D.de pignor.* Scripſi latè dict.Decad.9. Error.5.& 6.

TIT. XXXIV.

DE REPVT. QVÆ FIVNT. in iud. in integr. reſtit.

DEFINITIO I.

Quid interſit, an reſtituatur filia ad petendum ſupplementum, an ad ſuccedendum.

FILIA, quæ accepta certa pecuniæ quantitate, ſiue a patre, ſiue à fratribus, renunciauit bonis paternis, ſi poſtea petat in integrum reſtitutionem ad hoc, vt reſcindatur renunciatio,[1] interroganda eſt, an ideo tantum velit reſtitui, vt habeat ſupplementum, ad id etiam, vt, ac ſi nulla facta eſſet renunciatio, competentem ſibi portionem in bonis & corporibus ipſis conſequatur? Hoc enim poſteriore caſu ſi aduerſarius conſentiat dari reſtitutionem, officium erit iudicantis, vt vtraque pars ex natura reſtitutionis integrúmque ius ſuum recipiat,[2] Et conſequenter condemnanda erit mulier, vt ſtatim, quod accepit reſtituat,[3] licet nondum conſtet, quid & quantum ex corporibus hæreditariis inuicem ſperare poſſit. Sibi enim imputet, quæ petendo reſtitutionem hoc ſibi damnum & incommodum vltro inflixit:[4] nec audietur, ſi retentionis iure vti velit.[5] Priore vero caſu, non erit cogenda reddere quod accepit, ſed imputare.[6] Nam etſi ſuccumberet probato per aduerſarium, quod plus accepiſſet, quá ſibi deberetur, non ideo tamen cogenda eſſet reſtituere, quod excederet,[7] ſed tantum litis amiſſione, id eſt, expenſarum damno coërceretur.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Annæ de Bellegarde, & N. Ioannis Franciſci Noyelli de Bellegarde 7.Calend.Sept.1586.

1 Ex cauſa ſcilicet læſionis enormis iuncta reuerentia paterna.*l.1.§.qua oneranda. D. quar.rer.actor.non dat. l.ſi ſuperſtite 5.in fin.C.de dolo.* Tractant noſtri *ad cap.quamuis pactum, de pact.in 6.*

2 *L.vnic.C.hoc tit.l.quod ſi minor 24.§.reſtitutio. D. de minor.*

3 Prior enim iudicato ſatisfacere debet ſi volet iudicatum exequi licet non cogatur vti reſtitutione impetrata ſi nolit,*l.ſi iudex circumuentus 28.de minor.*iunct.*l.Iulianus 13.offerri.D.de act.empt.*

4 Non enim ei ſuccurri ſolet, qui ipſe coniecit ſe in neceſſitatem. *l.ſi fideiuſſor. 7.§.ſi neceſſaria, qui ſatiſd.cog.l.2.§.vis fluminis,D.ſi.quis caut.*

5 Qia non poteſt pecunia pro corpore, aut è contrario corpus pro pecunia retineri,*l.cum pater 77.in princ.de leg.2.l. deducta 58.§.accepit ad SC.Treb.* Obſtare tamen videtur,*l.ſi non ſorte 16.§.ſi centum, de cond.indeb.* Niſi dicas in illa ſpecie liquidam iam ab initio fuiſſe quantitatem debitam, ideoque imputari poſſe debitori condicenti, cur eam non ſtatim ſoluat.

6 *l.ſi quando 35. & generaliter. C. de inoff.teſtam.*iunct.*l.ſeq.§.repletionem,eod.*

7 Nihil enim vetat pro legitima ampliorem portionem dari.

8 Ob litem temerè inſtitutam,*l.eum quem temerè 79.de iudic.* Nam & idem eſſet ſi aliquid quidem deberetur, ſed tamen plus petitum eſſet *§.ſi minus,Inſt.de act.l.1.C.de plur.petit.*

DEFINITIO II.

De petita reſtitutione aduerſus venditionem fundi indiuiſibilis.

MInor rem ſibi cum aliis communē & indiuiſibilem ſi tibi vendiderit vna cum condiuiſoribus, & iuſiurandum interuenerit aliæve ſolemnitates;[1] non aliter audiendus eſt petēs ex cauſa læſionis reſtitutionem, quam ſi paratus ſit totum fundum recipere, & viciſſim totum precium reddere, id eſt, pro coheredum quoque portionibus.[2] Neque enim fieri poteſt aliter, vt omnia in integrum & priſtinum reſtituantur,[3] cum tu partem fundi communis & indiuiſibilis empturus non fueris,[4] nec cogendus ſis incidere inuitus in communionem,[5] in qua nec remanere cogi poſſes.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin.2.ſupr. Si in commun.eadémque cauſ. in integr. reſtit. poſtul.

1 Alioqui reſtitutio non eſt neceſſaria,*l.2.C.de præd.min.l.in cauſæ 16.in princ.& §.& generaliter.D. de minor.*

2 *l.tutor 47.§ curator, D. de minor.*

3 *l.quod ſi minor 24.§.reſtitutio, D.de minor.* Facit *l.tutor decedens 26.de liber.legat.*

4 *l.ſi quis aliam 46.D.ſolut.*

5 *l.ſi non ſortem 26.§.ſi centum,de cond.indeb.* propter diſcordias, quas materia communionis excitare ſolet, inquit Papon.*in l.cum pater 77.§.dulciſſimis,de legat.2.l.in re communi 26.de ſeru.vrban.præd.*

6 *l.vltim.Cod.de commun.diuid.*

TIT. XXXV.

DE TEMPOR. IN INTEGR. reſtitut.

DEFINITIO I.

De decennio moribus noſtris in locum veteris quadriennij ad petendam minorum reſtitutionem ſubrogato.

AD petendam ex cauſa minoris ætatis reſtitutionem, decennium hodie generaliter, & indiſtinctè præſtitutum eſt à die completi anni quinti, & viceſimi computandum,[1] cum antea ſufficeret quadriennium à Iuſtiniano ſubrogatũ[2] in locum anni illius vtilis, quē Prætores introduxerant,[3] aut ad ſummũ quinquenniũ, ſi de rei mobilis venditione, quæ ſine decreto facta eſſet, confirmanda ageretur.[4] Sed etſi de donatione quæratur, continuum decennij ſilentium ſufficiet, non tantum inter præſentes, vt fert Iuſtiniani conſtitutio,[5] ſed etiam inter abſentes, inter quos eadem conſtitutio vicenniũ requirit.[6] Enimuero, quãuis dici ſoleat, præſcriptionem ſtatutariam in locum præſcriptionis legalis ſubſtitutã eaſdem retinere qualitates & conditiones,[7] id tamen in propoſito non obtinet. Quadrienniũ enim illud Iuſtinianeum initio inſpecto eſt vtile, vt non prius currere incipiat, quàm petendæ reſtitutionis facultatem habeat is, qui minor fuit,[8] tametſi vbi ſemel cœpit currere non eo minus pergat, quod illam agendi facultatem aut abſentia, aut aliud quodlibet quantumuis iuſtum impedimentũ ademerit.[9] Decenniũ autem quo hodie vtimur æquè ab initio ac ex poſtfacto, omni deniq; tempore continuum eſt,[10] non illa ſolũ ratione, quod ſit longius[11] (exēplo quinquennij, quod quia quadriennio longius eſt etiam abſenti currere Iuſtinianus voluit[12]) ſed ob id potiſſimũ, quod legis noſtræ verba ſit concepta ſunt vt non meminerint decennij,[13] at tantũmodo reſtitutionis beneficium poſt vltimum trigeſimiquinti anni diem prorſus excludant.[14] Quid enim eſt, quod tēporis curſum poſſit ſiſtere & efficere, ne trigeſimus quintus annus cōpleatur, aut reuera completus pro non completo habeatur?[15] Proinde poſt eam ætatem ratio aliqua eſſet cōcedendæ reſtitutionis, ad hoc ipſum concedi reſtitutionem oporteret, vt ſubinde ex cauſa minoris ætatis impetrari reſtitutio poſſet,[16] quod tamen abſurdum foret.[17] Cum & huius incommodi euitādi gratia induci neceſſe fuerit, vt quadriennium, quod non minorum duntaxat, ſed aliis quoque omnibus reſtitutionibus petendis conſtitutũ eſt, ab initio eſſet vtile,[18] ne alioqui aut reſtitutionis æquitas ſolo quadriēnij lapſu omnino perimeretur,[19] aut reſtitui actorē ad hoc

ipſum

ipſum neceſſe eſſet, vt poſſet reſtitui.[20] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 18. Idib. Auguſt. 1588.

1 Stylo Senatus noſtri artic. 154. Vide Reboff. *tom. 1. tract. de reſt. gloſſ.* vbi mouet idẽ ius apud Gallos ex Frãciſci Ledicto obſeruari.

2 *l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered.* Rebuff. *vbi ſup. art. 2 gloſſ. 1 num. 10.*

3 Vt ſupradictis legibus refert Iuſtinianus. Deque anno illo vtili intelligendus eſt Scæuola *in l. intra vtile 19. D. de minor.*

4 *l. vlt. C. ſi maior fact. alien. fact. ſin. decret. rat. hab.*

5 *dict a lege vltima in fin. & lege vltima, Codice ſi quis ignor. rem minor. eſſe.*

6 Vt & alias ſolet vicennium eſſe neceſſarium inter abſentes iis caſibus, quibus alioqui poſſet decennium ſufficere inter præſentes, vt cum de præſcriptione longi temporis tractatur, *l. ſuper longi 11. Cod. de præſcript. long. temp. l. vnic. C. de vſucap. transform.*

7 Bald. *in d. l. vlt. C. hoc tit. per illum. text.* Lud. Roman. *conſ. 38. num. 1. & 3.*

8 Expreſſim namque Iuſtinianus conſtituit, vt tantummodo numerandum ſit hoc quadriennium ex die, ex quo annus vtilis olim currebat. Vtile autẽ tẽpus non eſt niſi quo quis habet experiendi facultatem, *l. 1. D. de diuerſ. temp. præſcript. l. cum ſex 55. D. de ædilit. edict.*

9 Id enim eſt, poptet quod quadriennium illud ex poſtfacto dicitur continuum, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Obſerua tamen poſſe vno caſu quadriennium hoc eſſe continuum etiam ab initio nimirum, ſi petatur reſtitutio contra præſcriptioné ex capite ignorantiæ, vt contra Crauettam diſputat Didac Couar. *in §. 3. cert. part. relect. c. poſſeſſore n. 4. verſic. 10.* vt ſcripſi Defin. 1. *n. 7 & 8. ſup. ſi aduerſ. præſ. vſucap.*

10 In eoque ius noſtrum prouinciale addit ad ius commune.

11 Vt qui grauatur in vno, releuetur in alio, & contra, *l. eum, qui 30.* vbi Bart. *num. 1. D. de iureiur.*

12 *d. l. vlt. C. hoc tit. d. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered. l. vlt. ad fin. C. de præſcr. long. temp.*

13 Itaque cum lex non diſtinguat nec nos diſtinguere debemus. *vulg. l. de pretio 8. D. de publician. in rem act.*

14 Quæ lex etiamſi dura eſſet, non eo minus tamen ſeruari deberet, quoniam ita ſcripta eſt, *l. proſpexit 9. D. qui & à quibus man.*

15 Indéque nimirum eſt, quod in minorũ reſtitutionibus tempora computantur de momento in momentum, *l. 3. §. minorem, D. de minor.*

16 Atque ita induceretur circuitus, vt Bald diſputat *in leg. ea quæ 5. C. hoc tit.*

17 Circuitus enim vitandus eſt, *l. dominus 53 D. de cond. indeb. Nouell. 39. O. de reſtit. & ea quæ parit. vndec. menſ. circa princ.*

18 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

19 Cum enim tempus continuum eſt, non diſtinguimus ſcientem ab ignorante *l. vlt. ad fin. verſ. nulla ſcientia, C. de præſcript. long. temp.* & tamen non poteſt fieri, vt ignoranti quicquam imputetur, cum non habeat experiendi poteſtatem, niſi diſſoluta fuit ignoratio, vt Papin. loquitur *in d. l. cum ſex 55. de ædil. edict.*

20 Quæ res abiret in infinitum, quod vitandum eſt. *l. fideicommiſſa 11. §. ſi quis decem 18. de legat. 3. l. à Diuo Pio 15. §. ſed ſi emptor. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De reſtitutione per minorem petita in magna Cancellaria poſt annum trigeſimumquintum.

PRæcluſa tamen petendæ reſtitutionis via ordinaria ex diplomate, quod in parua, vt loquuntur, Cãcellaria ſub nomine Principis à primario Senatus Præſide,[1] concedi ſolet recurri poteſt ad oraculum viuæ vocis,[2] vt Princeps de plenitudine, quod aiunt, poteſtatis[3] concedat reſtitutionem, non tam aduerſus lapſum temporis, quam vt reſcindatur quicquid in minori ætate perperam geſtum eſſe dicitur,[4] non quaſi triceſimus quintus annus nondũ completus ſit, quod non magis fingere quam præſtare Princeps poteſt:[5] Sed quia in poteſtate & arbitrio Principis ſit, poſt eam quoque ætatem in integrum reſtituere, ſi iuſtã ſubeſſe videat cauſam reſtitutionis, adeóque licet nulla cauſa ſit, aut noua nulla ſuperuenerit.[6] Nam & iis caſibus, quib. ſiue ob lapſum temporis, ſiue qua alia ratione lex municipalis denegat reſtitutionem, ſuprema Principis auctoritas & poteſtas ſemper, vt par eſt, excepta intelligitur.[7] Quare nec de illo quærendum erit, an à die quinti & triceſimi anni completi effinxerit quadriennium, quod omnibus in integrum reſtitutionibus petendis proximè diximus eſſe præſtitutum.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Id enim ius habet primarius noſtri Senatus Præſes, vt hoc ipſo ſit Vicecancellarius, adeoque quiſquis ex Senatoribus vices primarii gerit, etiamſi fortè ſit ex nouiſſimis, ſi modo abſint omnes, qui cũ præcedunt quod in Senatus Pedem. Præſide & Senatoribus diuerſum eſt.

2 Id eſt, ad magnam Cancellariam, quæ ipſius Principis non tantùm nomen, ſed etiam ſubſcriptionem habet.

3 Diſtinguunt enim noſtri duplicem poteſtatem in Principe, vt in Deo Theologi. Ordinariam vnam, quam melius dicere ordinatam deberent. Aliam abſolutam & pleniſſimam. Sed malè, ſi credimus Didac. Couar. *lib. 3. var. reſ. cap. 6. num. 8.* Ario Pinel. *ad leg. 2. C. de reſcind. vend. in 1. part. rubr. num. 14.* Ant. Theſſauro, qui poſt alios multos hanc non inſulſe vocat plenitudinem tempeſtatis, *Deciſ. Pedemontana 97. num. 1.*

4 Ac ſi petendæ reſtitutionis tempora adhuc ſupereſſent, vt euenit, cum appellationis aut interponendæ aut proſequendæ tempora præterierunt. Reſtituitur enim minor ad appellandum. Sed hoc facilius eſt, quam vt reſtituatur ad petendam reſtitutionem, *l. 1. C. ſi ſæpius in integr. reſt. poſt. l. ait prætor 7. §. pen. D. de min.*

5 Fictiones enim de eo eſſe debent, quod per rerum naturam verum eſſe poſſit, *l. qui ad certum 14.* vbi Bart. *l. ſed adde 19. §. vlt. D. locat. leg. ſi tibi 8. §. vnius hominis, de opt. legat.* vt & de confeſſionibus ſcriptum eſt *in l. confeſſionib. 13. de interrog. in iur. fac.*

6 Eo ſcilicet iure, quo ius facere poteſt nouámque legem condere, etiam deficiente iure, vt in ſpecie *l. Pannonius 86. de acquir. hered.* de cuius lectione & ſententia ſcripſi *lib. 4. Coniect. cap. 1.*

7 Quæ etiam in iureiurando, quod magis eſt, excepta intelligeretur, *l. vlt. D. ad municip.* Reſtitutiones enim omnes, licet æquitate naturali nitantur, tamen ſunt iuris poſitiui, vt noſtri loquuntur. ideoque pro arbitrio ſupremi Principis mutari poſſunt, ſecundum ea, quæ noſtri tractant *ad l. vlt. C. ſi contr. ius vel vtilit. publ.*

8 *Lege vltima, Codice hoc titulo, lege vltima. C. de repud. vel abſtin. hered.*

DEFINITIO III.

Quando quadriennium currat etiam ignoranti, non currat etiam ſcienti.

QVadriennium ex Iuſtiniani conſtitutione petendis in integrum reſtitutionibus præfinitum,[1] etſi initio inſpecto vtile eſt, vt non incipiat currere, niſi à die ſcientiæ, cum tamen ex poſtfacto ſit continuum,[2] non eo minus currere perſeuerabit, quod per mortem eius qui ſcire cœperat interrupta ſit continuatio ſcientiæ.[3] Hac enim parte, vt & alias plerumque defuncti ſciẽtia nocet hæredi:[4] Non idem erit ſi ex pluribus quorum communis cauſa fuit quidam ſciuerint, quidam ignorauerint. Nam iis qui ignorauerunt aliorum ſcientia non nocebit:[5] Quinimo ſi non tantum communis & indiuiſa, ſed etiam indiuidua cauſa fuit, per eos qui ignorarunt, ſcientium quoque ius ſaluum fiet.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Ioannis Martini & Zachariæ Lanfrey 10. Calend. Decemb. 1592.

1 De quo diximus præcedentibus proximis Definitionibus.

2 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

3 *L. 4. §. heres qui D. de vſucap. l. cum heres 11. De diuerſ. temp. præſcr.*

4 Cui & dolus defuncti nocere, *l. ſicut 8. §. illud videamus, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. DD. in d. l. vlt. & in l. nec non 28. §. ſi quis D. ex quib. cauſ. maior.*

5 Iniquiſſimum enim fuerit ignoranti alterius ſcientiam nocere, *l. iniquiſſimum 5. D. de iur. & fact. ignor.* ne quidem, quod magis mirum eſt, procuratori, *lege cum mancipium 51. paragrapho primo. D. de ædilit. edict.*

6 Nam in indiuiduis Ius vnius ex ſociis conſeruat ius aliorum, *l. ſi communem 10 D. quemadm. ſeruit. amitt. l. 4 §. ſi fundus, D. ſi ſeruit. vind.* neque nouum eſt, vt per ſocium capacem petendæ reſtitutionis fiat capax is qui alioquin eſſet incapax, *l. ſi is qui 29. de liber. legat* Scripſi Defin. 1. *Sup. ſi in commu. eadémque cauſ.*

DEFINITIO IV.

De reſtitutione petita per viam exceptionis.

REſtitutio in integrum cum peti poſſit non ſolum per viam actionis, ſed etiam iure exceptionis,[1] adeoque

ſimplicis contradictionis, vt noſtri loquuntur, nullius eo caſu temporis quantúlibet longiſſimi præſcriptione excluditur, ex vulgari iuris regula, quæ habet: Ea quæ ad agendum ſunt temporalia, ad excipiendum eſſe perpetua.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 6. infrà De præſcript. 30. vel 40. annor.

1 Id eſt, ad reſtituendam exceptionem. Nam & peti poſſet ab actore per viam replicationis, *l. qui proprio 46. §. item quæritur, D. de procurat. l. 3. D. rat. rem hab.*

2 *l. purè 5. §. vlt. D. de doli mali except.* vbi ratio redditur, quoniam actor quidem in ſua poteſtate habet quando vtatur iure ſuo. Is autem cum quo agitur non habet poteſtatem quando conueniatur, quod & ſcriptum eſt *in l. petenda 6. Cod. hoc tit. leg. qui in alterius 42. D. de regulis iuris.*

DEFINITIO V.

Caſus in quo filiæ reſtitutio datur tanquam minori etiam poſt annum trigeſimumquintum.

DEcennium quod minoribus læſis ad petendam ex capite minoris ætatis reſtitutionem in integrum iure noſtro indultum eſt,[1] licet continuum ſit & ab vltimo viceſimi quinti anni de numerandum, vt quinti & trigeſimi vltimo finiatur:[2] Non ſemper tamen cum ætate currit.[3] Nam ſi filia minor, quæ dotem vel perexiguam vel nullam accepit opulentiſſimæ viuẽtis patris aut matris hereditati futuræ cum iureiurando, vt fieri ſolet, renunciauerit, poſtquam placuit iure pontificio valere huiuſmodi pactiones propter iuriſiurandi auctoritatem,[4] non prius petendæ reſtitutionis tempora labi incipient quam is deceſſerit, cuius ſucceſſioni renunciatũ fuit, quod nec prius læſio vlla quin nec renunciatio interueniſſe videatur.[5] Sicut enim viuentis hominis nulla hereditas eſt,[6] ideoque nec repudiari poteſt,[7] ita fieri neceſſe eſt, vt futuræ hæreditatis renunciatio tacitam illam conditionem habere videatur, Si hæreditas deferetur:[8] quia prius eſt, vt delata ſit quam vt ab ea quis per renunciationem aut aliter excludatur.[9] Nec ſanè niſi improbè poteſt is, qui renunciauit, læſum ſe conqueri viuo illo de cuius hereditate actum eſt, non ſolum quod ita faciens monſtret ſe ſollicitum de hæreditate viuentis, quod per ſe improbum eſt,[10] ſed etiam quia præmatura ſit pretio[11] eius, qui contra bonos mores & ius gentium feſtinans de viui hominis ſucceſſione agat, quod fuerit multo improbius:[12] Adeo vt hoc ipſo indignus fiat, qui vllum ex ea ſucceſſione lucrum conſequi vnquam debeat.[13] Sed & omnino incertum eſt, quanta futura ſit ea hæreditas cuius ſpem abſcidit renunciatio,[14] cum ante mortis tempus id ſciri non poſſit.[15] Quid enim ſi medio tempore, vt fere fit, patrimonij facultates augeantur vel minuantur?[16] Itaque ab eo duntaxat die decennium computabitur, quo petendæ reſtitutionis ius natũ eſſe incipiet,[17] hoc eſt, quo deferetur hereditas vireſque ſuas exeret renunciatio:[18] Defuncto ſcilicet eo, de cuius hereditate tractandum eſt, cuiuſcunque tandem ætatis ſit eo tempore filia, quæ minor contraxit.[19] *Ita Senatus* in cauſa illuſtris Dominæ Ludouicæ de la Chambre vxoris D. Comitis de Monreal aduerſus illuſtrem Dom. Ioannem Ludouicum Marchioné de la Chambre, fratreſque cæteros totam communis matris hereditatem ſibi vindicantes 4. Id. Iunij.

1 *Artic. 154 Styl. Senatus* noſtri.

2 Etiamſi non habuerit fortaſſe minor experiendi facultatem, vt diximus ſup. *Defin. 3. n. 10.*

3 Imo ſemper prætérquam hoc caſu, quem ideo poſſit quis verè ſingularem dicere.

4 *Ex cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

5 *Dixi Defin. vnic. n. 6 & 7. ſup. Si maior. fact. rat. hab.*

6 *L. 1. D. de hered. vel act. vend.*

7 *L. qui ſuperſtitis 7. De acquir. hered.* iunct. *l. is poteſt 18. eod. l. qui poteſt 174. §. 1. de reg. iur.*

8 Caſt. & alij ad *l. qui ſuperſtitis arg. l. ſi Stichum 8. § ſi quis ita l. quoties 14. §. 1 D. de nouat.*

9 *L. delata 151. de verb. ſignif. l. bonem 43. §. ſub conditione. D. de adil. edict. l. decem ſtipulatus 116. de verb. oblig.*

10 *L. 2 § interdum, De vulg. pupill. ſubſt.*

11 *L. 1. §. ſi impubere D. de collat bonor.*

12 *L. donari 29 §. donationem, D. de donat.* niſi pactus ſit in exonerationem bonorum viuentis, *l. 7. §. Marcellus autem, in fin. D. de pact.*

13 *L. 2. §. vlt. de his vt qua indign.*

14 Non poteſt autem certa læſio conſiderari in re quæ pendet ex incerto euentu, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommiſſo 11. C. de transact. l. ſi pater 12 C. de inoff. teſt.*

15 Hereditatis enim & ſubſtantia & quantitas æſtimatur ex tempore mortis, *l. heres 54. de acquir. hered. l. hereditas 62. de reg. iur. l. cum quæritur 6. C. de inoff. teſt.*

16 Vt in ſpecie *l. 4. §. deficientium, D. de muner. & honor. l. ab his 10. auctis, D. de vacat. & excuſ. muner.*

17 Actioni enim quæ nondum nata ſit præſcribi non poteſt, *l. in rebus 30. §. omnis autem, D. de iur. dot.*

18 Exiſtente & ſeipſam committente ſtipulationis conditione, vt *in d. l. 8. §. ſi quis ita, & d. l. quoties 14. D. de nouat.*

19 Niſi fortè quis probabilius exiſtimet, nullã hoc caſu poſt mortem patris & trigeſimoquinto anno iam impleto reſtitutionem filiæ competere, quia viuo patre nondum competit, eo vero mortuo ſera eſt petitio reſtitutionis ob ætatem quæ nullum amplius fauorẽ meretur, vt de bonorum poſſeſſione decretali ſcriptum eſt *in l. 1. §. decretalis, D. de ſucceſſ. edict.* Sed hæc ſententia eſſet nimis dura cum ab initio ita conſtiterit cõtractus, vt infirmandus fuerit ſi tum mater deceſſiſſet, & quidem propter immodicam læſionem quæ ſemper eadem ſubeſt, *arg. l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio verſ. nam etſi origo, D. de minor. arg. leg. Pomponius 35. verſ. & matrimonium, D. de famil. erciſc.*

DEFINITIO VI.

Quid ſi filia per totum illud decennium in patris poteſtate fuerit, aut in matris iure? Et an non valentẽ agere currat præſcriptio?

AN idem dici debeat ſi poſt mortem matris filia, quæ renunciauit toto illo decennio in mariti iure, aut patris fuerit poteſtate, quæſitũ eſt. Sic enim quibuſdam videbatur, quaſi de iure ſuo experiendi non habuerit facultatẽ cum dici ſoleat, non valenti agere nõ currere præſcriptionem:[1] præſertim filio, aut filiæfamilias,[2] itémque mulieri quæ bona ſua omnia in dotem dedit.[3] Mihi tamen contra videbatur, propterea quod his caſibus actio nata ſit, quam exercere ſane filiusfamilias poteſt vel inuito patre,[4] quippe, quẽ implorato iudicis officio cogere poſſit, vt ſibi agéri conſentiat.[5] Mulier vero etſi conſtante matrimonio dotalem actionẽ proſequi niſi marito cõſentiente non poteſt,[6] cum tamen maritum ex ea cauſa iudicio de dote obligatũ habeat, quod inſtituendæ actionis tempora labi paſſus ſit,[7] non minus exceptione repellenda eſt, quam ſi agere ipſa potuiſſet.[8] Nihil enim illi abeſſe videtur, cum etſi maritus egiſſet & obtinuiſſet, æquè nunc illa contra maritũ ad recipiendum victoriæ commodum ágere cogeretur.[9] Quid ergo ſi maritus ſoluendo non ſit? Adhuc idem dicendum erit.[10] Imputare namque ſibi mulier debet cur vulgare iuris auxilium[11] aduerſus mariti paupertatem conſtãte quoque matrimonio non implorauerit, aut agendi licentiã vel à marito[12] vel ipſo recuſante à iudice non impetrauerit;[13] Cur denique præſcriptionis curſum ratione aliqua nõ interruperit.[14] Sed neque probare facilè poterã quod noſtri tam generaliter tradunt, non valenti agere nõ currere præſcriptionẽ. Quod enim Iuſtinianus in filiorũfamilias perſonis conſtituit,[15] non tam iuris rationem, quam nouũ ius continet,[16] ad ſuam ſpeciem coarctandum, hoc eſt, quoties filiofamilias actio aliqua viuo patre competit de ea re, quã pater ipſe vendiderit, aut aliter alienauerit, & de cuius euictione teneatur. Motus enim eſt Iuſtinian. vt conſtitueret exẽplo[17] eius, quod in bonis maternis iam ante Conſtantinus induxerat.[18] Et habent hi caſus rationem ſpecialem, quod ſicut non ſit permittendum filiofamilias, vt agat ſinè conſenſu patris,[19] ita inhumanum ſit cogi patrẽ conſenſũ præſtare in eam rem, ex qua mox futurũ ſit, vt ipſe conueniatur.[20] Cæterum & abſentibus & ignorãtibus, licet agẽdi poteſtatẽ nõ habeãt, præſcriptionũ tẽpora currere certũ eſt, quoties continua ſunt.[21] Nec niſi cũ de diebus vtilibus agitur ea diſtinctio locũ habet, an agendi poteſtatem actor habuerit, necne.[22] Ideoque nimirum comparatum eſt, vt abſentis bonis curator detur, qui pro non valente agere actiones omnes alioqui tempore perituras exerceat,[23]

Inde

Inde etiam reſtitutiones edicto Prætoris introductæ, ſi qua iuſta eſſet cauſa ignorantibus vel abſentibus ſuccurrendi.[24] Fruſtra vero, ſi non valenti agere præſcriptio nulla curreret.[25] Planè cum cauſa eſt propter quam agi non potuerit, quod nulla dum actio nata ſit,[26] nihil eſt, quod de præſcriptione tractari queat, quandoquidem prius omnino eſt, vt nata ſit actio, quam vt vel exerceatur, vel perimatur.[27] Atqui, inquies, ea ſaltem iuſta petendæ ex edicto generali reſtitutionis cauſa videri debet, quod vel paterna, vel maritali reuerentia vxor, aut filiofamilias prohibita ſit petere reſtitutionem.[28] Sed non puto: Cum aut patris, aut mariti interfuerit agi potius quam non agi.[29] Et abſurdum ſit dari reſtitutionem ad hoc ipſum, vt reſtitutio peti poſſit, ne alioqui res abeat in infinitum.[30] *Ita tractatum*, non tamen deciſum eſt in ſupradicta cauſa.

1 *Ex l.1.§.vltim.Cod.de annal.except.* Scripſi in Chiliade *Decad. 3. Error.9.*

2 *L.1.§.vlt.* iunct. *Auth.niſi tricennale, C.de bon.matern.*

3 *L.in rebus 30.C.de iur.dot.*

4 Quia cum filiifamilias perſona ſit integra, poteſt ille ex omnibus contractibus & agere & conueniri. *l. tam ex contractibus 57. D. de iudic.* Nunquam tamen agere ſine conſenſu & auctoritate patris, niſi in publicis iudiciis. De quo vide Guid. Pap. *q.54.* & Iul. Clar. *in §. fin.q.14.num.5.*

5 *L.vlt.ad fin princ.verſ.neceſſitate, C.de bon. quæ liber.l.cogi 16. §.ſi pater, D.ad SC.Trebell.* Facit *l. Imperator 50.eod.*

6 *d.l.in rebus l.dote 9.C.de rei vindic.*

7 *L.ſi extraneus 33.l.is qui 56.D.de iur.dot.l.cum dotem, 71. eod.*

8 Nihil enim ei abeſſe videtur cum habeat actionem, *leg.ſi is qui actionem 15.de reg.iur.* vt in Deſin.ſequitur.

9 Dotis namque actio neceſſaria eſt ſoluto matrimonio, nec dos redit ipſo iure ad mulierem, *l.dotis actione 9.C.ſolut. matr.l. quoties 16.C. de iur.dot.*

10 Quid enim intereſt bonæ fidei poſſeſſoris an maritus ſoluendo ſit necne. *arg.l.4.§.illa etiam quæſtio, D.de dol.mal.except.* Sufficit nihil ei poſſe imputari, mulierem vero agere potuiſſe.

11 Id eſt, vt noſtri vocant aſſecutionem dotis, ex *l.ſi conſtante 24. D ſolut.matr l vbi adhuc 25.C. de iur dot.*

12 Poteſt enim mulier agere pro dote marito conſentiente, non etiam eo inuito aut ignorante, quomodo accipienda eſt *d l. dote.9.C. de rei vind.*

13 *Arg.d.§. neceſſitate.*

14 Litem conteſtando aut ſaltem conueniendo aduerſarium per executorem vt loquitur *l.ſicut 3.C.de præſcr.30.vel 40.annor.*

15 *d.l.1.§.vlt.C.de annal.except.*

16 Vt oſtendunt verba illa legis: *In aliis autem, quæ minimè acquiri poſſunt, hoc non fuerat ſpecialiter conſtitutum.*

17 Vt & pleraque alia imperatorum reſcripta non minus exemplo quam ratione facta ſunt, *l.Titius 54.D.ad SC.Trebell.*

18 *L.1 §.vlt.C.de bon.matern.*

19 *d.l.vlt.verſic.neceſſitate.C.de bon.quæ liber.*

20 Quemadmodum enim auctoritatem pro ſe, & in rem ſuam præſtare nemo poteſt *l.1.§.pupillus 5.l.quod dicimus 7.D.de auct.tut.* ita neque cogendus eſt, vt præſtet contra ſe. Nemo ſiquidẽ cogitur id facere per quod futurum ſit, vt teneatur, præterquam in ſingulari caſu, *leg.4.§ ſed enim in fin.D.rem pupill.ſaluam for.& l.illud verum 10.D. de eo quod met.cauſ.* etũ poſſum contra te interdum agere, vt agas, *lege 13.§.p n.de act.empt.*

21 *L.vlt.& tot.tit.C.de long.temp.præſcript.l.3.C. de præſcript.30. vel 40. annor.*

22 *L.1.D.de diuerſ.temp.præſcript.l.cum ſex 55.D.de ædilit.edict.*

23 *l.2* vbi DD. *de curat.bon.dand.*

24 *l.1.& tot.tit.D ex quib.cauſ. maior.*

25 Nulla enim reſtitutione opus eſſet aduerſus præſcriptionem quæ non cucurriſſet, vt in caſu *dict.l.1.C. de bon. matern.d §. vlt.l.1. C.de annal.except.*

26 Vt in ſpecie *dicta lege in rebus 30.§.omnis autem, Codice de iur. dotal.*

27 *Bart. in l.pignori 15. D. de vſucap.* Priuatio enim præſupponit habitum, *l.bouem 43.§.ſub conditione.D. de ædilit. edict.l.decem 116. D.de verbor.oblig.*

28 *Argum l.1.§.quæ oneranda, D. quar.rer.act.non dat.l. penultim. D.de ſerv.*

29 Ideoque nec veriſimile eſt, prohibitam fuiſſe filiam à patre aut vxorem à marito ne ageret. Semper enim & ferè in omnibus Caſſianum illud inſpiciendum eſt: Cui bono?

30 Vt ſcripſi *Deſin.1 num.20.ſup.eod.*

TIT. XXXVI.

QVIB. EX CAVS. MAIOR. in integr.reſtit.

DEFINITIO I.

De in integrum reſtitutione aduerſus ſtipulationem reddendæ dotis, ſine cauſa factam in fauorem abſentis.

FRATER cum ſorore de bonis paternis, maternis, fraterniſq; tranſegerat, eique cum longe plus illa ſibi debitũ eſſe contenderet, quingentos florenos daturum ſe ſpoponderat, remiſſo per ſororẽ ſuperfluo his verbis, *luy faiſant grace du ſurplus.* Eo ipſo die, eodémque ſtipulante notario, iam abſente tamen fratre, ſoror eam pecuniam ſibi à fratre promiſſam viro in dotem dederat, ſubiecta ſtipulatione, ſoluto matrimonio dotẽ illam, aut mulieri eiúſve liberis, ſi qui ſupereſſent, Aut ſi nulli tum extarent fratri reſtitui.[1] Quam ſtipulationem frater poſtea ratam habuerat.[2] Cum ſoror aliquanto poſt tempore conquereretur, non tam quod viliore pretio bonis paternis, maternis & fraternis renunciaſſet,[3] (quamquam hoc quoque allegabat) quam quod reſtitutionem dotis in caſum non exiſtẽtium liberorum notarius fratri ſtipulatus eſſet,[4] in integrum reſtitutionem ex reſcripto Principis eo nomine implorabat, quaſi id per fraudem & circumuentionem notarij, ac ſine cauſa factum eſſet. Frater vero illam ſtipulationis cauſam afferebat, quod ea contemplatione plus ipſe ſorori per tranſactionem promiſiſſet quã alioqui fuiſſet promiſſurus:[5] Ideoque non eſſe permittendum ſorori, vt ab hac conuentione diſcederet, ſi nõ à tranſactione quoque diſcedere parata eſſet,[6] quod vnus idémq; contractus videretur altero in continẽti poſt alterum facto,[7] aut ambo ſaltem correſpectiui, vt noſtri loquuntur, & alter alterius intuitu celebratus.[8] Plerique putabant iuſtam eſſe cauſam in integrum reſtitutionis, quod ex ipſis tranſactionis verbis conſtaret minus iam à fratre ſorori promiſſum, quam ei deberetur.[9] Item quod tabulis dotalibus frater non adfuiſſet, nec eiuſmodi ſtipulationis interponẽdæ mãdatum notario dediſſet.[10] Quæ porro cauſa ſubeſſe poterat dotis quam ſoror ab aliis acceperat, reſtituendæ fratri, qui de ſuo dederat nihil?[11] Aut cur feramus vt ſorori adempta ſit per eam ſtipulationem facultas teſtandi de dote, ſi abſque liberis moriatur?[12] Cum tamen ei frater conditionem deferret, vt à tranſactione totoque negotio diſcederetur, nec ipſa contradicendi cauſam haberet, pronunciauit Senatus locum quidem eſſe reſtitutioni in integrũ, ſed ita vt vtrique ſalua eſſent iura omnia, quæ ante tranſactionem habuiſſent, ipſa quoque tranſactione in eam rem reſciſſa.[13] Nam aduerſus vnum ex pluribus correſpectiuis contractibus, non magis quam aduerſus partem contractus dari reſtitutio poterat, quin à toto negotio abiretur.[14] *Ita Senatus* ex tempore Idib. Decemb. 1592.

1 Quæ pactio valet & vtilis eſt, *l. cum dotem 29. §. vltim. D. de pact.dotal.*

2 Itaque perinde erat ac ſi ipſe fuiſſet ſtipulatus, vt *in d.§.vlt* cum ratihabitio æquiparetur mandato, *l.vltim.C.ad SC.Maced.l.vero 12.§.vlt. de ſolut.*

3 Quæ poterat eſſe iuſta cauſa reſtitutionis ſi ſoror vel vltra dimidiam læſa vel intra dimidiam quidem, ſed minor eo tempore fuiſſe proponeretur, *Iuxt.l.2. D.de reſcind.vendit.DD.in l.ſi quando §.& generaliter.C.de inoff.teſt.*

4 Intereſt enim mulieri, vt ſpem habeat dotis ad ſuos heredes reuerſuræ, *l.3.§.ergo etiam, D.de minor.leg.pater 71.verſ.intereſt enim.D. de euict.* iunct. *l.ſi pactum 9.D.de probat.*

5 vt in ſpecie *l.cum te 9.C.de pact.int.empt.& vendit.*

6 *Arg.l.vlt.D.de accep.l ſi duo 15.§.ſi quis iurauerit D. de iureiur.*

7 Siquidem ea quæ in continenti fiunt videntur ineſſe, *l.7.§.quinimo, D.de pact.l.lecta 41.verſic.docebam, D.de reb.cred.*

8 *d.l.cum te 6.C.de pact.int.empt.& vendit.l.1.C. de cupreſſ. lib 11.tit.vlt.*

9 Itaque falſa erat illa ſtipulationis huius interponendæ cauſa, quam frater comminiſcebatur.

10 Stipulatio autem neceſſaria videbatur, vt in *d.l.cum dotem* 29. *§.vlt.de pact.dotal.*

11 Illa namque ratio tueri ſolet pacta dotalia, cum ſtipulatio nulla interuenit: quod initio dotis dandæ poſſit is qui dat quam velit legem rei ſuæ dicere, non aliter daturus, *l.cum dos 7. D. de pact.dot. l.in traditionibus, D.de pact.l.vlt.C.de pact.int.empt.*

12 Et ſanè videbatur mulier hoc caſu pacta fratri tanquam heredi, cum eo tempore & in caſum nullorum exiſtentium liberorum vix alium heredem quam fratrem ſperare poſſet, vt proinde etiam citra reſtitutionem in integrum videretur ea pactio transferenda ad quemlibet alium heredem ſiue teſtamentarium, ſiue legitimum, ex eleganti illo Papiniani reſponſo in *l.tale pactum 40.§.vlt.de pact.*

13 *Ex l.ſi diuerſa 14. C. de tranſact.l.cum quæritur 16.D. de admin.tut.l.ſi ita 39.D. de oper.libert.*

14 *d.l.cum te 6.de pact.int.empt.d.l.1.C.de cupreſſ.d.l.vlt. D.de accept.l.tutor 47.curator, D.de minor.*

DEFINITIO II.

De reſtitutione in integrum aduerſus tranſactionem, per quam vel iniuria remiſſa, vel infamia redempta ſit.

[1] ADuerſus iniuriæ remiſſionem certum eſt in integrum reſtitutionem non dari, ne minori quidem.[2] Credo quod nihil interſit eius qui vult reſtitui,[3] cum ea querela ſolam ſæuientis animi indignationem & duritiam contineat,[3] hominis autem præſertim Chriſtiani interſit potiùs beneficio affici hominem.[4] E contrario ſi ad obtinendam remiſſioné iniuriæ, cuius perſecutio infamiæ fortaſſis notam irrogatura erat, aliquid reus ſoluerit, vel poſuerit, nulla ſimiliter eo nomine reſtitutio concedēda eſt ex cauſa læſionis quantumlibet enormis,[5] id eſt, quamuis eius, qui ad remittendam iniuriam quid accepit, vel ſtipulatus eſt, multo minus interfuerit.[6] Quod enim redimendi honoris gratia factum eſt, certo modo æſtimari non poteſt.[7] Sed hoc ita ſi crimen admiſſum eſſe conſtet, non etiam ſi forte per calumniam & dicis cauſa ad extorquendam indebitam pecuniam aut obligationem inſtituta accuſatio proponatur.[8] Hoc enim caſu ſubeſt cauſa doli quæ locũ facit reſtitutioni.[9] Atqui, inquies, crimen fatetur, qui de crimine paciſcitur,[10] ſi de eo data pecunia tranſigat.[11] Verum id ita accipiendum eſt ſi neque vis, neque dolus interuenerit.[12] Sed & fieri interdum poteſt, vt ab obiecto per aduerſarium crimine immunis reus ſit & abſoluendus, qui tamen ex alia cauſa ad hunc accuſatorem nihil pertinente[13] culpandus ſit & condemnãdus. Finge per laſciuiam tranſeuntis exercitus[14] direptam domum, ac ſubtracta mobilia per milites vendita fuiſſe Titio, ignoranti cuius eſſent. Non caret crimine Titius, qui cõtra leges & Senatuſconſulta emerit.[15] Sed tamen non ſtatim conſequens eſt ab eo direptam eſſe domum,[16] vt ex alieno delicto furti conueniri poſſit.[17] Itaque ſi cum eo paciſcatur, cui furtum factũ eſt, ne forte denunciante illo cuius erant condemnetur, non quaſi fur, ſed quaſi rei furtiuæ emptor, non videbitur vtique fateri furtum; ſed tantum emptionem.[18] Et ideo ſi cum res emptæ permodici eſſent pretij, ingentem pecuniæ quantitaté Titius ſpoponderit, vt appareat læſum eum eſſe vltra dimidiam inſpecto quoque dubio litis euentu,[19] nihil prohibet reſtitui in integrum aduerſus tranſactioné.[20] Ceſſat enim hoc caſu ſupradicta ratio, cum nó ex eo ſolo fur quis fiat, quod rem furtiuam à fure ignorans emerit, ſi modo vindicanti domino eam reddere ſit paratus.[21] Nec proinde infamis fit ex ſententia, licet ideo condemnandus ſit, quod emerit contra legum & Senatuſconſultorum prohibitionem. *Ita Senatus* in cauſa quadam Aduocati Bally Necienſis in publico auditorio 3. Idib. Mart. 1593.

1 *L.auxilium 37 D.de minor.*

2 Non enim reſtitui poſſunt, niſi quorum intereſt, & qui inciderunt in captionem, vt loquitur *l.1.D.de in integr.reſt.l.ſcio 14.eod.leg. 9.§.ſed verbum, l.minor 40.& paſſ.de minor.*

3 *L.ſi venditor 6.in fin.D.de ſeru. export.*

4 *L.ſeruus ea lege 7.eod.l.non ſolum 11.§.1. D. de iniur.* vbi Vlpianus ſcribit actionem Iniuriarum quia ex bono & æquo eſt diſſimulatione aboleri, adeo vt ſemel remiſſa iniuria poſtea ex pœnitentia repeti non poſſit. Itaque inquit, ipſa actionis æquitas omnem eius metum abolere videtur, quia contra æquum venit quiſquis omiſſam iniuriam vult recolere. Atqui reſtitutiones omnes æquitate nituntur, *leg.1.& 3.D.de reſtit.* Ergo reſtitutio in propoſito dari nulla poteſt, *l.1.§.8. ſi quid in fraud.*

5 Nam & in ſententiis id obtinet, vt pœna grauior vltra legem impoſita conſeruet exiſtimationem, *leg.in ſeruorum 10. paragrapho vltim.de pœn.* quaſi duriori ſententia cum reo tranſactum ſit de exiſtimatione ipſius, inquit Vlpianus in *leg. quid ergo 12.§ penult. De his not.infam.*

6 Tranſactione enim facta non quærendum eſt, quo pretio, ſed an tranſactum ſit, *lege Lucius 78.paragrapho vltim.D.ad Senatuſconſultum Trebellianum.*

7 *L.penult.in fin. D. de donat.* iunct.*l. iſti quidem 8.ad fin. De eo quod met.cauſ.*

8 *L.in ſumm.65.§.1.D.de cond.indeb.l.præſes 12.C. de tranſact.l. vlt.C.de accuſat.*

9 *L.ſub prætextu inſtrumenti 19.C.eod.l.pen.*vbi eſt text. elegans, *D.de calumniat.*

10 *l.quoniam 5.D.de his qui not.infam.cum §.vlt.ff.præc.l. tranſigere C.de tranſact.*Fachin.*lib.1.c.8.& 9.*

11 *L.non damnatos 18.C.eod.l.furti 6.§.pactúſque, D.eod.*

12 Id eſt ſi quod reus dedit, dederit pro mala conſcientia vt ait *d.l.non damnatos.* Quod enim aut vi aut dolo factum eſt, prætor nunquam ratum habere debet, *l.ſi mulier 21.§.1.D.quod met.cauſ.l.1. & tot.tit. D.d dol.*

13 Nam in criminalibus ſicut & in ciuilibus cauſis non auditur accuſator, cuius nihil intereſt.

14 Sic Vlp.loquitur *in l.ex conducto 15.§.in fin.D.locat.*

15 Senatuſconſultis enim pleriſque apud nos prohibitum eſt diſtrictè & ſub comminatione grauiſſimarum pœnarum ne quis emat à milite, vt nullis exiſtentibus emptoribus magis abſtineãt milites à furãdo. Rei enim furtiuæ emptio etiã iure ciuili prohibita eſt. *l.ſi in emptione.34.§.item ſi & emptor. De contr.empt.* Quæ autem res emi non poſſint, vide apud Gothofredum *ad dictum paragraphum item ſi.*

16 Nam vt dici ſolet, Non probat hoc eſſe quod ab hoc contingit abeſſe, *l.non epiſtolis 13.l.ſiue poſſideris 19.l.ad probationem ſeruitutis 22.C.de probat.* præſertim in criminalibus, in quibus debent probationes luce meridiana eſſe clariores.

17 Aliud eſt ſi quis dicat tantum ſe emiſſe ab ignota nec probet. Ipſe enim fur præſumitur. *l.2.l.ciuile 5.C. de furt.*

18 Confeſſio enim præſertim tacita non poteſt eſſe amplior accuſatione, cum ex accuſatione ipſa ſit metienda, *argum.* eorum quæ tractat Bart.*in l.conſentaneum 16.C.quomod.& quand.iud.l.fin.D.de interrog.in iur fac.*

19 Secundum illam Bart.traditionem, *in l.2.C de reſcind. vend.*

20 Ex cauſa læſionis immodicæ ſi non ſit inſinuata tranſactio poſt triginta dies iuxta edictum Diui Principis noſtri Emanuelis Philiberti. De quo ſcripſi *Defin.10.ſup.de tranſact.*

21 *d.l.2.C.de furt.*iunct. *l.ſi quis 52.§. ſed etſi rem, & l. furtiuam 74. D.eod.*

22 *L.infamem.7.D.de public.iudic.*

DEFINITIO III.

Aliquando in iis etiam, in quibus procuratori ſuo quis adfuit ſuccurrendum eſſe per reſtitutionem.

ETſi is qui in iudicio aliquid dixit vel negauit, vel ſententiæ, aut interlocutioni iudicis acquieuit, præſente procuratore reſtitui non poteſt ad improbandum factum procuratoris, quod ipſe ſemel approbauerit:[1] Sunt tamen cauſæ aliquæ ex quibus ea quoque reſtitutio nonnunquam ex ſumma æquitate concedenda videatur.[2] Finge minorem cui propter ætatis lubricum ſuccurri oporteat.[3] Nemo dubitat quin ætati ſuccurrendum ſit,[4] ſi quid ille ſiue ſolus, ſiue cum procuratore[5] geſſerit ex quo lædi poſſit. Finge ruſticum hominem,[6] & vt loquuntur idiotam, qui non modo quid agendũ, aut ſcribendum ſit non intelligat, ſed neque forſitan quid procurator agat loquatur. Iniquum ſane fuerit vſque adeo ſuam ipſi nocere præſentiam, vt quod à procuratore per imperitiam aut colluſionem male geſtum fuerit omnimodo cõfirmare ratúmque habere compellatur.[7] Igitur ruſticitati quoque ſicut & ætati parcendũ erit, indulta vtique in integrum reſtitutione.[8] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Nouellet 12. Calend. Septemb. 1595.

1 Nemo

1 Nemo enim factum proprium impugnare poteſt, *l. poſt mortẽ* 25. *D. de adept.* & factum cuique ſuum nocere debet, *l. factum* 155. *D. de reg. iur. c. quod ſemel placuit, de reg. iur. in 6.*

2 Nimirum ex æquitate illa generali quæ reſtitutiones omnes introduxit *l. 1. D. de in integr. reſtit.*

3 *L. 1. & tot tit. C. de minor.*

4 Cui etiam *l. Papinianus* 20. in illis verbis *venia ætatis, D. hoc tit. l. ſi adulterium* 38. *§. inceſtum, ad l. Iul. de adult. l. aut facta* 16. *§. perſonæ, in fin. D. de pœn. l. ferè* 108. *de reg. iur.*

5 Cui ſcilicet adeſſe poteſt, *l. Paulus* 69. *D. de procur.*

6 Nam & ruſticitati parcendum eſt, *l. ſi quis* 7. *§. doli, D. de iuriſdict. l. 2. §. 1. ſi quis in ius vocat. non ier. l. 1. § vlt. de edend. l. 1. §. vlt. de ventr. inſpic. l. 3. §. & ſi ſcient. ad Sillan l. 2. & vlt. de iur. fiſc.*

7 Nam quod incautè ac per imprudentiam actum eſt, pro non facto haberi debet, *l. 1. §. 1. de his quæ in teſtam. delent.*

8 Neque enim ruſticitatis aut ætatis prætextu tirum vim legibus fieri oportet, vt ipſo iure & citra reſtitutionem huiuſmodi perſonis ſubueniatur, niſi fortè per Senatum, cuius ſuprema manus & auctoritas in eo elucet, vt reſtitutionis ſolemnitatem expectare non cogatur, vt dixi *Defin. 6. ſupr. in quib. cauſ non eſt neceſſ. in integr.*

DEFINITIO IV.

Aduerſus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti non datur reſtitutio, quamuis ea liberatio non fuerit inſinuata.

ADuerſus liberationem ei factam, cui alimenta præſtita fuerant, quæ nullo iure debebantur,[1] non poteſt dari reſtitutio in integrũ eo ſolo prætextu, quod ſine cauſa facta liberatio ſit.[2] Vulgatum enim eſt, remittentibus actiones ſuas nullũ regreſſum dari debere,[3] nec actionem, quæ ſemel fuerit extincta reuiuiſcere vnquã poſſe.[4] Quidni enim ſaltem cognitionis iure valeat huiuſmodi liberatio, quæ & gratuito, & conſulto facta fuerit?[5] Nam quod non ſit inſinuata facere non poteſt, vt eo minus valeat iure donationis.[6] Quandoquidem eo iure vtimur, vt donationum, quæ fiunt per liberationẽ cuiuſcunque tãdem ſummæ ſint, non ſit neceſſaria inſinuatio.[7] *Ita Senatus* in cauſa Hyppolytæ Fillion, & Antoniæ du Pra, Calend. Decemb. 1595.

1 Ac proinde quæ alioqui videbantur poſſe condici condictione indebiti ſi nulla liberatio facta fuiſſet *tot. tit. de cond. indeb.*

2 Exemplo eius quod dicimus ſtipulationem ſine cauſa factã non valere, quin ſaltem qui ex ea agit, doli mali exceptione repellatur, *leg. 2. §. circa, D. de doli mali except.*

3 *L. quæritur* 17. *§. ſi venditor, D. de ædilit. edict.*

4 *L. qui res* 98. *§. aream, D. de ſolut.*

6 *Ex l. donari* 82. *de reg. l. donari* 29. *D. de donat.*

6 Quamuis ex ſtylo Senatus noſtri generaliter conſtitutum ſit, vt donationes omnes debeant inſinuari cuiuſcunque ſummæ ſint, Alioqui non valeant.

7 Fauore ſcilicet liberationis, *arg. l. Arrianus.* 41. *D. de oblig. & act.* quicquid in contrarium ſcribat Andr. Tiraquell. *ad l. ſi vnquam, in verb. donatione largitus, C. reuoc. donat.*

TIT. XXXVII.

DE ALIENATIONE IVDICII mutandi cauſa facta.

DEFINITIO I.

TITIVS, cui debebas centum ex chirographo, cum te apud iudicẽ tuum perſonali actione cõuenitſſet,[1] neque tamen propter tuam fruſtrationem, aut ſententiam à iudice, aut pecuniam à te extorquere potuiſſet, Sempronio Geneuati creditori ſuo à quo interim vrgebatur nomen tuum dederat in ſolutum, facta in eam rem ceſſione per ſolemnem ſtipulationem.[2] Sempronius te repertum Geneuæ in ius vocauerat, nulla prioris litis facta mentione,[3] tandémque & carcerum tædio & litis relata victoria, ſolutionem extorſerat. Cum poſtea Titium apud Senatum conuenires, vt quanti tua intereſſet eam ceſſionẽ factã nõ eſſe, tibi tanti condemnaretur, quaſi facta eſſet aduerſus prætoris edictum iudicij mutandi cauſa.[4] Dicebam nõ pertinere hanc ſpeciem ad edictum quod non aliæ continerẽtur alienationes, quã quæ fierent dolo malo poſſeſſoris, vt nouo ſubiecto aduerſario, cuius forũ neceſſario ſequi actorẽ oporteret, hoc ipſo durior auctoris cõditio efficeretur.[5] In propoſito autem nõ poſſeſſionis,[6] aut rei quæ poſſideri queat, proponi factam alienationem, ſed nominis,[7] nec à reo, ſed ab actore ipſo,[8] nec denique dolo malo,[9] ſed licito iure, vt ab ea obligatione ſe liberaret, quam fortaſſis aliter, aut ſaltem æque cõmode exoluere non potuiſſet.[10] Nec enim quemadmodum actoris intereſt non habere potentiorem aut duriorem aduerſarium,[11] ita rei eiuſdémque veri debitoris,[12] quicquam videri poteſt intereſſe an ab hoc aut ab illo actore conueniatur, cum neque ideo mutet iudicem,[13] (ponimus enim eum actorem eſſe qui ius non habeat reuocandi,)[14] neque inuitus iudicium ſuſpicere cogatur,[15] in cuius nimirum poteſtate eſt ſi velit prompta debiti ſolutione declinare moleſtiã. Id enim eſt quod dici ſolet, Iudicia omnia eſſe abſolutoria.[16] Sed tamen cum allegares dolo malo Titij & ſimulate factam fuiſſe ceſſionẽ colludente Sempronio, Placuit Senatui nihil inaudito Sẽpronio conſtitui debere, priuſque in ius eum vocandum, & quidem ſumptibus Titij de cuius dolo purgando agebatur, etſi probabilius exiſtimabam, vt ad tuũ ſumptũ, tuàmque diligentiam ea res pertineret, cum de dolo illo, quem Titio obiiciebas nullo modo conſtaret,[17] nec videri poſſet quicquam feciſſe dolo malo, qui & ſuo & communi iure vſus proponetur.[18] *Ita Senatus* in cauſa N. Lieure Tononenſis, & N. Fœx Ante Calend. Decemb. 1597.

1 *Ex l. 2. C. de iuriſd. omn. iudic. & vulgarib.*

2 Quæ datio in ſolutum & ceſſio nominis fieri potuit volenti creditori ignorante etiã adeóque inuito cedente debitore *l. 1. C. de nouat. & delegat. l. pupilli* 96. *§. ſoror, D. de ſolut. l. 3. C. de her. act. vend.*

3 In cóque ſanè iniuriam ſibi fecerat, quia litem à cedente ſuo inchoatam peragere non nouam inſtituere debuerat, cum non plus iuris ex iure ceſſo habere poſſet, quam cedens habuiſſet, ciúſque factũ præſtare cogeretur ex cuius perſona & iure ageret quamuis proprio nomine *vulg. l. ex qua perſona* 149. *de reg. iur.* Sed non erat cedens conueniendus ob iniuriam factam per ceſſionarium.

4 *Ex l. vnic C. hoc tit. l. 1. 2. 3. & paſſ. ff. eod.*

5 Vt apparet ex dictis legibus, præſertim *ex d. l. 3. §. ex quibus.*

6 Nam & ſola poſſeſſionis alienatio continetur edicto, etſi non alienat qui duntaxat omittit poſſeſſionem, *l. 4. §. 1. & 2. eod. l. non alien.* 119. *de reg. iur.*

7 *Vt in d. l. 1. C. de nouat. & d. §. ſoror. l. pupill.* 96. *de ſolut.*

8 Edictum autem illud cum ſit reſtitutorium actori ſoli prodeſt, non etiam reo, quia actori actio priſtina reſtituitur quæ per alienationem extincta erat, vt perinde poſſit exerceri contra non poſſidentẽ ac ſi poſſideret. *d. §. ex quibus.* At actore alienante nihil eſt quod amittat reus, nec proinde quod ipſi reſtituere prætor poſſit vel debeat.

9 Quod tamen in edicto illo requiritur vt probant verba illa edicti, *idque data opera in fraudem.* Quid enim ſi reus tanti habuit re carere, ne propter eam ſæpius litigaret? verecunda hæc cogitatio eius, qui lites execratur non eſt vituperanda, inquit Vlp. *in d. l. 4 §. 1. D. hoc tit.*

10 Eſt enim vnuſquiſque rei ſuæ moderator & arbiter, *vulg. l. in re mandata* 21. *C. mandat. d. l. 1. de nouat. & d §. ſoror, l. 3. & pen. C. de her. vel act. vend.*

11 *d. l. 1. 2. & 3. D. hoc tit.*

12 Nam ſi non ſit verus debitor litémque calumnioſam patiatur, ipſius ſanè intereſt, ne potentiorem aduerſarium & calumniatorẽ habere compellatur.

13 Quia ſemper actor ſequitur forum rei *dict. l. 2. C. de iuriſdict.* niſi in caſibus exceptis in quorum numero hic non eſt,

14 *L. 2. §. pen. D. de iudic.* alioqui fieret ſanè durior conditio rei, neque tamen ob id locus eſſet edicto reſtitutorio, cum neque hoc caſu quicquam ſit quod poſſit reſtitui, reo nihil amittente

15 Nam quod dicimus iudicium reddi in inuitum, *l. inter* 83. *§. 1. de verb. oblig.* de eo accipiendũ eſt qui non vult facere id quod debet non de eo qui fatetur ſe debere paratúmque ſe dicit ſoluere *l. ſi debitori* 21. *D. de iudic l. ſi reus* 73. *D. de procur.*

16 *§. vlt. Inſt. de perpet. & tem. act.* De cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *lib. 15. Coniect. c. 1. adde l. vlt. de rei vindic. D.*

17 Qui enim dolum allegat, probare debet, *l. quoties* 18. *§. qui dolo, de probat. l. dolum, C. de dolo.*

18 *l. ſi duorum* 42. *D. de act. empt.*

TIT. XXXVIII.

DE ARBITR.

DEFINITIO I.

Sententiæ arbitri quam litigatores ratam habuerint ſtandum eſt, nullo etiam præcedente compromiſſo.

ETsi valere non poteſt arbitrorum ſententia, quam noſtri laudem dicunt, ſi non præcedat compromiſſum:[1] Si tamen ſententiæ litigatores conſenſerint, hactenus cõfirmabitur, vt valeat in vim pacti,[2] ſiue expreſſus, ſiue tacitus conſenſus interuenerit:[3] Ideoque quod ab arbitris conſtitutum fuerit, ratũ firmúmque haberi oportebit.[4] *Ita Senatus* inter Ioannem Guibourg & Claudium Chaſtelain 16. Cal. Ianuar. 1589.

1 Adeo vt neque alio loco quam vbi compromiſſum eſt ſententiam ferre poſſit, neque de alia re quam quæ compromiſſo continetur, *l. quid tamen* 21. *§. ſi arbiter. l. non diſtinguemus* 32. *§. le officio* 15. *D. hoc tit.* quia nõ ſtatur ſentẽtiæ arbitri niſi metu pœnæ *l. 2. ff. eod. l. 1. C. eod.*

2 *Arg. l. 2. C. commun. vtriuſque iudic.* Idémque iuris eſt in ſententia nulla & proceſſu nullo, vt ibid. notat Gothofred. ex VV ſemſeto 1. *pract.* 22. *n.* 6. *Adde l. pen. C. eod.*

3 Nihil enim refert an verbo, aut facto quis ratum habeat *leg. non tantum* 5. *D. rat. rem hab.*

4 An quod imputare ſibi debeat qui ab iniquo arbitrio non appellauit, cum perinde ac à ſentẽtia iudicis potuerit appellare *l. arbitrio* 8. *ff. qui ſatiſd. cog. l. vlt. in fin. C. de iudic.* Imo ſibi imputare cur compromiſerit, nec enim poteſt appellare, *Defin. 6. inf.*

DEFINITIO II.

In Senatores & alios iudices ordinarios compromitti non poteſt tanquam in arbitros iuris, ed vt in arbitratores.

IN præſides & Senatores non magis compromitti poteſt tanquã in arbitros iuris, quam in alium quemlibet iudicem ordinarium, cum ſint & ipſi iudices ordinarij.[1] Sed tanquam in arbitratores & beneuolos, vt vocant compoſitores compromitti haud dubiè poteſt.[2] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Guibuorg, & Claudij Chaſtelain 4. Calend. Iulij 1591.

1 *L. ſed ſi ſeruum* 9. *§. quis iudex ſit D. hoc tit.* obſtante nimirum lege Iulia, de qua in *l. cum Iulia* 41. *eod.* & *in l.* 10. *§. cõuenire, D. de iud.* Vide Guid. Pap. *q.* 69.

2 Licet inſpecto initio non aliam iuriſdictionem habeant, quam quæ delegata eſt à Principe, ſub cuius etiam nomine & auctoritate Senatuſconſulta prodeunt, vt appareat Senatum fungi vice Principis non ſua l. 1. §. *cui mandatum l.* 3. *ff. de offic. eius cui mand. l. ſolet prætor*, 16 *ff. de iuriſd. l. vnic. §. his cunabulis, ff. de offic. præf. præt.*

3 Ratio differentiæ eſt, quia iudex ordinarius habet iudicandi neceſſitatem, *l. de qua re* 74. *ff. de iudic. l. pen. §. pen.* & *vlt. ff. de vacat.* & *excuſ. muner.* quam porro ſibi præriperet, ſi tanquam arbiter iuris votũ emitteret ſi quidem eodem prorſus modo iudicare debet arbiter iuris, quo ſi verè eſſet iudex. Non etiam arbitrator, qui non ſeruato iudiciorum ordine iudicat ex bono & æquo, *l. ſocietatem* 76. *§. arbitrorum.* vbi latè Bart. *ff. pro ſocio.* Vnde fit vt quamuis in cauſa ſua nemo poſſit ius dicere vel iudicare *tit. C. ne quis in cauſ. ſua.* Poſſit tamen eſſe arbitrator *l. ſi in l.* 4. *ff. locat.* Tametſi non poſſit cogi vt ſententiã ferat, quia ſibi nec imperare poteſt, nec prohibere, *l. pen. D. hoc tit.* lunge *l. pen. §. pẽ.* & *vlt. C. eod.* Vix tamen eſt vt in alios quam iuris arbitros compromitti olim ſoleret Idque eſt quod iam olim dicebat Paulus redacta cõpromiſſa ad inſtar iudiciorum, *lege prima, ff. eod dict. leg.* 76. *pro ſoc.* Iunge *Defin. 5. inf.*

DEFINITIO III.

Si ex pluribus arbitris quidam alio abſente pronunciauerint.

SI in tres compromiſſum ſit & duo conſentiant altero præſente, licet diſſentiente, valet ſententia:[1] non item ſi tertius abſens fuerit:[2] Quid ſi per legitimam citationem vt adeſſet interpellatus probetur? Nihil proderit interpellatio,[3] fuit enim, ſi compromiſſũ receperat, cogendus non interpellandus,[4] Poterat namque ſi adfuiſſet alios trahere in ſuam ſententiam,[5] Vt proinde mirum non ſit plus hoc caſu poſſe abſentiam quam præſentiam cum contradictione.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. item ſi vnus* 17. *§. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. ſeq.* quæ in iudicibus quoque idem iuris eſſe ait.

2 *l. duo ex tribus* 39. *D. de re iudic.*

3 Nam quod dici ſolet contumaciam eſſe pro præſentia. *Auth. qua in prouincia, verſ. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crim. agi oport.* tunc verum eſt, cum agitur de præiudicio contumacis, non alterius, cui contumaciam alienam nocere non oportet, vt in propoſita ſpecie propter rationem quæ ſequitur in Defin.

4 *l. 2. §. 1.* & *ſeq. D. de recept. qui arbitr.*

5 Ratio eſt Celſi & Vlp. *in d. l. item ſi* 17. *§. vlt. eod.*

6 *Gloſſ. in d. §. vlt. l.* Sed & contradicenti æquiparatur is, qui iurat ſibi non liquere nec; vult ſententiam dicere, *Pomponius* 36. & *ſeq. D. de re iudic.*

DEFINITIO IV.

De ſententia arbitri qui de expenſis nihil pronunciauit.

CVm de tota lite compromiſſũ eſſet, arbitri non niſi de principali negotio pronunciauerant, de expenſis litis nihil dixerant. Non eo minus valebit ſententia,[1] quia finita principalis negotij lite nolla ſupereſſe poteſt controuerſia de expenſis,[2] quæ non ex conuentione,[3] ſed officio tantum iudicis debitæ fuerunt[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Dubitandi ratio eſt, quia non videtur officio ſatisfeciſſe arbiter, ſi non omnes controuerſias finierit, *l. qualem* 19. *§. diceret, D. de recept. qui arbitr.* niſi de pluribus ſeperatim compromiſſum ſit, quaſi pluribus compromiſſis factis, *l. quid tamen* 21. *in princ. eod.* Sed ratio decidendi fuit quoniam in propoſito lis & controuerſia tota deciſa eſt, vt ſequitur Definit

2 *l. terminato* 3. *C. de fruct ib.* & *lit. expenſ.* vbi ratio redditur, quod poſt abſolutum dimiſsúmque iudicium nefas ſit litem alteram conſurgere ex litis primæ materia.

3 Si enim deberentur ex conſuetudine aliud eſſet, quia hoc caſu lis noua non ex lite vetere, ſed ex obligatione & conuentione ipſa conſurgeret.

4 Quomodo vt plurimum deberi ſolent officio iudicis expenſæ litis, quarum condemnatio propter temerariam litem, & in eius pœnã infligitur, §. 1. *in fin. Inſt. de pœn. temer. litig. l. 4. C. de fructib.* & *lit. expenſ.* Eadem diſtinctio in fructibus & vſuris adhiberi ſolet, An ex conuentione, An officio tantum iudicis debeantur, vt dicemus *infr. ill. tit. de fructibus* & *lit. expenſ* ex Boër. *quæſt.* 18. Diſtinctionis autem huius ratio illa eſt, quia officio iudicis locus nullus relinquitur finita iam lite, cum ex quo tempore ſententiam diffinitiuam tulit iudex eſſe deſierit, *iudex poſteaquam* 55. *D. de re iudic. l. centum Capuæ* 8. *D. de eo quod cert. loc. leg. vlt. eod. leg. qui per colluſionem* 49. *§.* 1. *D. de act. empt. l. quæro* 54. *D. locat. l. ſi depoſita* 4. *C. depoſ.*

DEFINITIO V.

Quantum interſit an compromiſſum factum ſit, tanquam in arbitros, an tanquam in arbitratores. Et quid in dubio?

COmpromiſſum ſine pœna ſtipulatione tamen interueniente factum in arbitros iuris valebat olim,[1] hodie nõ valet.[2] Sed in arbitratores & beneuolos compoſitores, etiam ſine pœna, & valebat olim & hodie valet, vt ex eo detur actio;[3] Sine approbata ſit eorum ſententia expreſsè aut tacite, ſiue non, Et. Siue approbatio illa iurata ſit, ſiue non.[4] Quid ſi in aliquos compromiſſum fuerit, neque conſtet an veluti in arbitros iuris an potius tanquã in arbitratores,

totes,nec pœna vlla cōpromiſſo adiecta proponatur? Credendum erit táquam in arbitratores compromiſſum fuiſſe, non tanquam in arbitros,vt actus valeat potius quam pereat,ex vulgata iuris regula.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam ſi neque ſtipulatio, neque pœna,interuenerat; non poterat valere compromiſſum,neque ad producendam actionem,neque ad exceptionem *l.1.C.hoc tit.l.2.l. litigatores 31.l. non diſtinguemus 32. §.1.ff.eod.* Hinc eſt quod ſemel commiſſa pœna ſoluebatur compromiſſum niſi actum eſſet,vt in ſingulas cauſas committeretur, *l.ſi duo 34.§.1.eod.* ſi tamen ſtipulatio interueniſſet ſine pœna, ſufficere poterat ad dandam actionem incerti,*l.diem proferre 27.§.vlt.eod.* quaſi id quod intereſſet pro pœna eſſet, hac ſola differentia, quod nihil peti poterat,ſi nihil intereſſet,Pœna vero adiecta peti poterat etiamſi nihil intereſſet,*l.cum pœna 38.eod.l.ſtipulatio iſta 38.§. alteri, ff. de verb. oblig.l.vlt.ff.de prat.ſtipul.*

2 Nouell.82.*De iudicib.c.11.incip.quia vero multa.* Intellige niſi ſecuta ſit acceptatio expreſſa vel tacita *l.pen.C. hoc tit.* quæ hac parte manet incorrecta.

3 Nimirum ex contractu ipſo in quo adhibebatur conuentio,Puta pro ſocio in ſpecie, *l.ſocietatem 76 §. arbitrorum ff. pro ſocio.* Aut ex conducto *in l. ſi in lege 24.ff.locat.* Alioqui ſanè ex nudo pacto nunquam agi potuit ne quidem hoc caſu,nec hodie poteſt niſi ſecuta acceptatione,*d.l.pen.*Excipe caſum *l.litigatores 11.§ interdum, D. hoc tit.*vbi etiam nudo pacto rectè ſit compromiſſum.Stipulatione autem interueniente competet actio ex ſtipulatu ad id quod intereſt, quemadmodum olim competiiſſet,*l.diem proferre 27.§.vlt. D. hoc tit.* Nam ad hunc caſum non pertinet conſtitutio Iuſtiniani in *dict.* Nouell.82. *cap.11.*ſed ad eum ſolum, quo compromiſſum factum ſit in arbitros iuris,quo ille *iudices* eo loco appellet.

4 Illa namque diſtinctio, an ſecuta ſit ſententiæ acceptatio necne,ad caſum illum accommodanda eſt, quo neque pœna neque ſtipulatio vlla interuenerit,vt conſtat *ex d.l.penult.*

5 *L. quoties idem ſermo 67. de regul. iur. l. quoties 80. de verb. oblig.l.quoties in actionibus 12.l. vbi eſt 21. De verb. dub.l.cogi 16.§.1. ad SC.Treb.*Vide Papienſ.*in form.libell.ad pœn.ex compromiſſ.* In verſic.*in pœna & ſub pœna.*

DEFINITIO VI.

An & quando appellari poſſit ab arbitro.

SEntentia perperam ab arbitriis compromiſſariis reddita quantumuis ipſo iure nulla ſit,[1] aut iniqua,non tamen infirmari iure noſtro per viam,vt aiunt,nullitatis poteſt,[2] neque per ſimplicem reclamationem,vt reducatur ad arbitrium boni viri,[3] ſed omnimodo neceſſarium eſt remedium appellationis,[4] ſicut & cum à iudice ſententia minus rite & contra leges lata eſt,[5] redactis nimirum arbitriis ad inſtar iudiciorum.[6] Si appellatio interpoſita non ſit, mandanda eſt executioni ſententia,ſiue ab arbitro,ſiue à iudice lata,[7] ſiue partes expreſsè conſenſerint,ſiue tacite per ſilentium & lapſum decendij,[8] quod ad appellandum indiſtinctè ſtatutum eſt.[9] Quinimo tacite quoque conſenſiſſe creditur,qui contradixit ſi cum appellare deberet non appellauerit.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Fortè reddita abſente aliquo ex arbitris, *l.item ſi 17.§. vlt. D. hoc tit.* aut extra diem compromiſſi. *l. Pomponius 13.§.pen. & l. quid tamen 21.§ ſi cum dies,& §.ſi intra diem,l.non diſtinguemus 32.§ vlt. & l.ſeq.eod* Si plenũ cōpromiſſum fuit,nec tamen de controuerſiis omnibus dicta eſt ſententia,*d.l.quid tamen,§. plenum* iunct.*l. qualem 19. §.dicere, eod.*

2 In quo derogatum eſt iuri communi, quod ex arbitri ſententia quæ nulla ſit pœnam committi non patitur,vt in *d.l.item ſi 17.§. vlt. ad l.quid tamen.§ pen.l.Labeo 25.& paſſ. D. eod.*

3 Quæ reductio videtur eſſe ad inſtar appellationis. *arg. d.l. non diſtinguemus §. cum quidam eod.* etſi totus ille verſic. *per hanc ergo exceptionem quadam appellandi ſpecies eſt, cum liceat retractare de ſententia arbitri*, mihi valdè ſuſpectus eſt, & Triboniani aut cuiuſdam interpretis magis quam Pauli elegantiam ſapere videtur. Obſeruandum autem eſt, non poſſe peti reductionem ad arbitrium boni viri, cum ex compromiſſo itum eſt ad arbitrum tanquam iudicem, cui ſiue æquum ſiue iniquum iubenti omnimodo pareri oporteat,ſed tunc tantum cum compromiſſum eſt in arbitrum tanquam arbitratorem, *l.ſocietatem 25.verſic.arbitrorum, ff.pro ſocio.*in quo à pragmaticis vulgo erratur.Scripſi in Rational vbi vide.

4 Quod iure communi non modo non neceſſariũ eſt, ſed nec licitum,quoniam à ſententia arbitri iure appellari non poteſt,*d.verſic. arbitrorum d.l.non diſtinguemus §. cum quidam.*Nam ſiue arbitri ſententia æqua ſit ſiue iniqua,ſibi imputet qui compromiſit. *l.diem 27.§. ſtari eod.* in eóque errauit Bartol. qui voluit poſſe ab arbitro quoque compromiſſario appellari *ad l.arbitro 9.ff.qui ſatiſd.cog. per illũ text.* qui tamen non de compromiſſario loquitur,ſed de illo qui datus ſit à iudice,& qui iudicis quodammodo vicem gerit in ea re,in quam conſtitutus eſt.Dicimus *preud'homme ou expert*,ſicut & qui mandante iudice aut maiore magiſtratu in locũ recuſati iudicis electus eſt, de quo in *l.vlt C.de iudic. iuge connexa.* Ab eiuſmodi namque arbitris iudicialibus dicendis potius quam compromiſſariis poteſt potuitque ſemper appellari tanquam à iudicibus, vt ait *d.l.arbitro.* de quibus etiam loquitur Paulus *in l.ſeq.*Facit *l.7.in fin.C.de fer.l.33.de appell.*

5 Quo etiam caſu hoc iure vtimur, vt appellandum neceſſario ſit contra quam iure conſtitutum eſſet,*l.ſi expreſſim 19.ff.de appell.l.1.& tot.tit.quæ ſent.ſin app.reſcind.*

6 Hæc ratio pragmaticorum eſt, ſed non ſatis recta. Nam & iam olim redacta erant arbitria ad inſtar iudiciorum, *l.1.D.hoc tit.* neque tamen conſequens erat,vt ab arbitris compromiſſariis appellari poſſet *d.§.cum quidam.*

7 Nimirum iubente iudice ordinario rei ad quem non ad arbitrum ea res pertinet *d.l.non diſtinguemus 32.§.Iulianus eod.* Facit *leg. à Diuo Pio 15.in princ.D.de re iudic.*quæ probat non ſemper ius exequendæ ſententiæ illi competere qui ſententiam dixit. *Adde l.pen.C. hoc tit.verſ.quatenus poſſit ſententia eius executioni mandari.*

8 *d.l.penult.ver.ſin autem.*

9 Stylo Senatus noſtri,cum tamen iure Pandectarum non niſi biduum aut triduum daretur ad appellãdum à ſententia iudicis,*l.1.& 2. D.quand.appeſit & intr.quæ temp.*quod poſtea correctũ eſt iuſtin.*Nouell.23.de appell.c.1.*vbi pro biduo illo aut triduo ſubſtituit decenniũ

10 Nihil enim refert an quis nullo modo contradicat an non legitimè.*l.quoties vitioſe 6.qui ſatiſd.cog.l.2.de auct.tut.* Legitimè autem hic contradicere non potuit niſi per appellationem. Quare nec ſufficeret miſſam eſſe atteſtationem illam de qua *in dict.l.pen.verſ.ſin autem.*quia eiuſmodi atteſtatio appellatio non eſt, neque appellationis vim obtinet,niſi cum per metum iudicis appellare quis non audet,*l. C.de his qui per met.iudic.non appell.* Aliquando támen contradictio, quæ fit animo appellandi,ſpecies quædam appellationis eſſe creditur, *Auth.ſi quis litigantium*,vbi Bald.*C.de epiſc. audient.*

DEFINITIO VII.

Si in arbitri iudicialis electione litigatores diſſentiant.

SI in aliquam cauſam puta æſtimationis cuiuſpiam ineundæ gratia arbitrium boni viri neceſſarium ſit,[1] nec conſentire alter collitigatorum velit in eum quem alter elegerit,[2] rationem quidem aliquam afferre debet cur diſſentiat,& quidem talem,quæ ſi vera eſſet pro iuſta haberi deberet:[3] Sed tamen ſi allatam aduerſarius veram eſſe neget, cauere iudex debet,ne vllas eo nomine probationes exigat,[4] quod fieri neceſſe eſſet ſi de remouendo iudice ageretur.[5] At alius vir bonus eligi debet,in quem facilius pars aduerſa conſenſura ſit:[6] Ne alioqui ſumptibus inanibus litigatores vexentur pro re, quæ mutuo vtriuſque conſenſu potius quam per officium iudicis,aut iuriſdictionis poteſtate expediri debeat.[7] Non enim ſicut iudicis,[8] ita arbitri & viri probi auctoritas vlla eſt,niſi quam ei dat litigantium conſenſus.[9] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunenſibus,contra D.Amedeum du Coudrey ex Conſiliariis Principis noſtri 6.Idib.Decemb.1592.

1 *Vt in l.Titium 47.§.1.de admin. tut.l 1.§.1. de legat.2. l. ſi filia 43.de leg.3.cum poſt 69.§.gener.D. de iur. dot. leg. ſocietatem, 96. & ſeqq.D.pro ſocio.*

2 Non enim facilè conſentiunt in arbitrum, qui à iudice iubentur eligere,*l. vlt.C. de iudic.* propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem.*l.item ſi 17.§.principaliter,D.hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur iudex indulgere malitiæ & cauillationi contra *l. in fundo 38. D. de rei vind.* Contradictio enim quæ cauſam nullam habet non eſt attendenda,*leg.ſi cum dotem 22.§ necnon illud, D.ſolut.matrim.*

4 Ne alioqui fiant de lite lites *l.4.C.de fruct.& lit.exp.*cum eatur ad arbitros tollendarum non differendarum litium cauſa, *l. quamuis 37.D.hoc tit.*etſi lex illa, vt & totus titulus pertinet ad arbitros compromiſſarios, non ad eos quos ſuprà diximus iudiciales dici poſſe. Facit *l.3.§.1.eod.*

5 Suſpicionis enim cauſæ contra iudicem non ſolùm allegandæ ſunt,ſed etiam probandæ,*cap.ſuſpicionis,cap.cum ſpeciali.Extr.vt lit non conteſt.*

6 Aut à iudice ipſo conſtitui *d.l. vlt.ad fin.C.de iudic.*

7 *L.minoribus 6.D. de minor.*

8 Priuatorum enim conſenſus iudicem non poteſt facere eum,qui nulli præeſt iuriſdictioni,l.3.*C.de iuriſd.*licet iuriſdictionem,ſi quam habet,poſſit prorogare,*l.1.& 2.D.de iudic.*

9 Adeo,vt nec arbitrium recipere priuſquam cogatur,quoniam ea res libera & ſoluta eſt,& extra neceſſitatẽ iuriſdictionis poſita,vt ait *l.3.§.1.D.hoc tit.*cum ex contrario quiſquis iudex eſt etiã inuitus iudicare

dicare cogatur, *l.pen.§.pen. De vac.& excuſ. mun.* niſi vel habeat excuſationem nouam, *§. vlt.eiuſd.leg.* vel ſuſpectus ſit, *l.apertiſſimi 26. C.de iudic.*

DEFINITIO VIII.

De arbitro attentante in praeiudicium appellationis.

Etiam arbiter & arbitrator attentare dicitur, ſi ab eo appellatū ſit,[1] iſque in ſpretum appellationis aliquid conſtituerit:[2] Quando eo iure vtimur vt à ſentētia per arbitrum vel arbitratorem lata non niſi interpoſita appellatione reclamari poſſit, aut peti reductio ad arbitrium boni viri, ſiue de nullitate, ſiue de iniquitate ſentētiæ, vt vocant, arbitramentalis conqueri quis velit.[3] Itaque exemplo eorum quæ à iudice ordinario attentata probantur ſunt illa omnino & ante omnia reuocanda,[4] ne ſuperioris iudicis auctoritas impune ſpreta videri poſſit:[5] Maximè vero ſi Senatus fuerit appellatus,[6] tametſi duntaxat verbo attentatū proponatur.[7] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Valoyre & de Valmenier 13.Cal.Ianuar.1593.

1 Poſtquam eo iure vtimur contra iuris rationem, vt ab arbitro quoque compromiſſorio appellari poſſit, vt dixi *Defin.6.*

2 Arbiter enim à quo appellatum eſt, cum appellari poteſt deferre debet appellationi, *l.arbitro 9.D.qui ſatiſd.cog.* Cur enim plus iuris vel auctoritatis habeat, quam iudex, cuius vices gerere intelligitur?

3 Dixi *Defin.6.ſup.*

4 *L.vnic.D.nihil innou.pend.appell.l.3. Cod. quand.prouoc. non eſt neceſſ.l.reus 7.§.vlt.D.de muner. & honor.Nouell.134.vt null.iudic.c.9.in fin.*

5 Appellatio enim habet vim non ſolùm deuolutiuam, ſed etiam ſuſpenſiuam ſtatim atque dictum eſt Appello, *l.2.D.de appell.* etiamſi contra fiſcum appellatum ſit, *l.ſciendum 6.C. de appell.recip.*

6 Quia Senatus appellationum ſupremus iudex eſt & Principis vices gerit, vt dixi ſup. *ad Defin.2.n.2.*

7 Nam etiam verbo attentatur, & quæ verbo attentata ſunt, verbo ſaltem reuocanda ſunt, vt verba verbis diſſoluantur, *l. niſi conſentiat 24 D.de accept.* Dixi *Defin.1.ſup.Vt lit.pend. vel poſt prouoc.*

DEFINITIO IX.

De compromiſſo facto poſt deſertam appellationem.

Deſerta iam appellatione, ob eámque cauſam vocato in ius appellante, ſi collitigantes compromiſerint de lite, & negotio principali, fere eſt vt victor à iure ſibi quæſito per contrarium actum receſſiſſe videatur.[1] Alioqui enim compromiſſum non valeret tanquam factum ſuper re iudicata.[2] Cum ſententia à qua prouocatum eſt, non eo minus tranſeat in rem iudicatam, ex quo deſerta fuit appellatio,[3] [4] & ſuper deſertione lis cœpta.[5] Adeo vt neque aduerſus deſertionem illam ſummo iure apud nos competere poſſit in integrum reſtitutio.[6] *Ita Senatus* prò Claudio Miege, contra Thomam Bertrand.6.Calend.Iul.1595.

1 Hoc ideo, quia ſi de cauſa appellationis pendentis needum deſertæ compromiſſum eſſet, tempora eius proſequendæ non currerent, *Auth.ſi tamen, C.de temp.& repar.appell.* ſumpta eſt Iuſtiniani *Nouell. 93.de appell.cap.1.*

2 Lis enim de principali negotio nulla ſupereſſe poteſt poſt ſententiam, niſi ſuperſit etiam appellatio quæ extinguat iudicatum, *leg.1. §.vlt.D.ad SC.Turpill.* Facit *l.pen.C.de pact.l.28.§.D.de minor.*

3 *L.& poſt rem 7.l.poſt rem iudicatam 11. D.de tranſact.l.eleganter 23.§.1.D.de cond.indeb.l.ſi cauſa cognita 32.C.de tranſact.*

4 Ob idque & protinus executioni mādari poteſt ac ſi non fuiſſet prouocatum, *l.1.l.vlt.§.illud etiam, C.de temp.& repar.appell.*

5 Non quod litem ſuper deſertione cœptā eſſe neceſſe ſit ad hoc, vt per deſertionem ſententia tranſeat in rem iudicatam, ſed quia quandiu ea lis cœpta non eſt permittitur aduerſus deſertionem in integrum reſtitutio ex cauſa.

6 Nimirum poſt litem cœptam ſuper deſertione, imo & poſt motam controuerſiam per ſolam citationem.Styl.Senat.artic.

DEFINITIO X.

An probati arbitri factum improbari poſſit?

Qui ad taxandum & liquidandum debitum mutuo collitigatorum conſenſu electus eſt, poſtmodum ab alterutro ſuſpectus fieri non poteſt.[1] Sed tamen non eo minus quod ille conſtituerit improbari potuerit, ſi male dictū factúmve probetur.[2] Vt puta ſi cum deberet conſtituere quantum deberetur, pronūciauerit quid deberetur.[3] Quaſi iudicis potius functus partibus, quā probi taxatoris.[4] Nec ſimile eſt quod dici ſolet ſtandum eſſe ſententiæ arbitri.[5] Non enim arbitro bene comparatur is, qui nullo præcedente compromiſſo ad taxandum electus eſt,[6] At neque arbitri ſententiæ ſtatur propter auctoritatem ſententiæ, ſed ſolo metu pœnæ in cōpromiſſo adiectæ.[7] Cui conſequens eſt, vt nullo præcedente compromiſſo nulláque ſubiecta pœna, nihil cauſæ ſit cur arbitri dicto ſtari oporteat.[8] *Ita Senatus* in cauſa N.Ludouici de Coyſiaz, & Ioannis Gaudmon nobiliſſimorum Aduocatorum Prid.Id.Iul.1595.

1 Quia ſemel approbatus poſtea reprobari non poteſt, *l.cum mulier 47.D.ſolut.matrim.l.ſi vxor 13.§.vlt.ad l. Iul.de adult.cap. quod ſemel placuit de reg. iur. in 6.* Intellige niſi ſuperuenerit noua cauſa *l.pen.§.vlt.de vacat.& excuſ.muner.*

2 *L. vlt.in fin. C. de iudic.l. arbitro 9. & ſeq. D. qui ſatiſd. cog.* Aliud enim eſt perſonam, aliud factum improbare, *l.poſt legatum 5 in princ.& §.1.l.ſi teſtamentum 24.de his quæ vt indign.*

3 Aliud enim eſt de iure, aliud de calculo pronunciare, *l.Sabinus 29.D.de dolo.*

4 Officio autem ſuo fungi debuit non alieno *lege Labeo 25.D.hoc titulo.*

5 *L.diem proferre 27.§.ſtari eod.*

6 Senſus eſt differre arbitrum compromiſſarium à iudiciali, vt dixi *Defin.6.n.4. ſup.*

7 Cum enim pœna adiecta eſt, debet illa præſtari ante cauſæ cognitionem, *l.vbi pactum 40.C.de tranſact.* id eſt, antequam cogatur is, qui pœnam petit, ſuſcipere iudicium de negotio principali. Alio tamen iure vtimur.

8 Niſi ſecuta ſit acceptatio expreſſa vel tacita, vt in *l.pen.C. hoc tit.l.1.C. comm.vtr. iudic.* neque neceſſe eſt hoc caſu appellare cum alis arbitri dictum (vulgo vocant *rapport*) non ſit ſententia, A qua ola appellari poteſt.

TIT. XXXIX.

DE SATISDAND.

DEFINITIO I.

De ſatiſdando pro executione inſtrumenti guarentigiati.

Ex inſtrumento quantumuis authētico & guarentigiato, vt vocant, non poteſt iudicis imperio præciſè cogi debitor ad ſolutionem ante ſententiam & condemnationem,[1] Niſi oblatā prius per creditorem ſatiſdatione.[2] Quam ob cauſam ſolent creditores, vt ſatiſdationis incommodum & moras effugiant, diplomate vti quod De debitis vocant, cuius ſingulare priuilegium[3] illud eſt, vt paratam præbeat exequendi facultatem, nullo ſatiſdationis onere iniuncto.[4] Nam cum ſatiſdatio neceſſaria eſt, non aliter rite præſtita videtur, quam ſi præſente aut ſaltem vocato aduerſario præſtita ſit,[5] cuius nimirum intereſt abunde cautum eſſe.[6] Idque ex illa etiam fit iuris regula quæ habet: Nihil agendum eſſe inauditis iis qui ex eo actu lædi poſſunt.[7] *Ita Senatus* Prid. Idib. Nouemb.1588. Et rurſum pro heredibus Petri Gleyron, contra R.D. Archiepiſc. Tarentaſ.17.Calend.Febr.1593.

1 Inſtrumentum guarentigiatum eſt cuius vigore competit executio ſine ſtrepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi poſſit à captura perſonæ aliáve executione, vt dixi *Defin.1.n.5.ſup. In quibus cauſ.neceſſ.non in integr.reſt.* ex Anton. Teſſaur. *Deciſ. Ped.26.n.12.* Pragmatici vocant *Lettres de main garnie.*

2 Licet dicantur habere vim ſententiæ & condemnationis, Bart. *in l.cum vnus, De reb.auct.iudic.poſſid.*

3 *Arg.l.vltim.C.de ord.cognit.l.1.l.4.in princ. & tot.tit.D. ſi cui plusquam per l. Falcid.*

4 Non enim ſemper facilè & obuium eſt dare idoneū fideiuſſorē *l.ſi fideiuſſor 7.in princ.& §.1.D.qui ſatiſd.cog.l.2.§.ſed ſi dubitetur,D. de iudic.* quia fideiuſſor locuples dicitur nō tantū ex facultatibus, ſed etiam ex cōueniendi facultate *l.2.eod.l.1.D.ſi quis in ius voc. non ier.*

Sed

Sed & contumeliam quandam ſubire creditur is qui ſatiſdare cogitur. ſi ſit vir præcipuæ exiſtimationis & honeſtatis, *l. teſtamento 17. §. vlt. de teſt. tut.*

5 Cuius priuilegij ratio illa eſt, quia ſupremi Principis nomen & auctoritatem præ ſe ferunt, non autem vt aliæ ſolius iudicis.

6 Reſcripti enim & diplomatis forma talis eſt, quam omnimodo ſeruari conuenit.

7 Cum multa poſſint allegari propter quæ non debeat idoneus videri fideiuſſor, *d. l. 2. d. l. 7. in princ. D. qui ſatiſd. cog.* qui autem vel non legitimè datus eſt, pro non dato habetur, *d. l. 1. ſi quis in ius vocat. non ierit.*

8 *l. Paulus notat 8. & l. pen. De prat. ſtipulat.*

9 *L. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De ſatiſdatione remittenda ei, ſecundum quem vindicias beneficij Senatus dixit.

IN beneficialibus cauſis ille, ſecundum quem vindicias Senatus dicit, non ſolet condemnari ad præſtandam ſatiſdationem de fructibus beneficij reſtituẽdis aduerſario,[1] fortaſſis tandem victoriam litis habituro:[2] Nec ſi tam pauper ſit, qui vindicias obtinet, ([3] *vulgo recredentiam vocant,*) vt reſtituendis fructibus quos perceperit nõ poſſit ſufficere,[4] neque rurſum ſi condemnatus noua inſtrumenta proferat ante vindiciarum executionem.[5] Id enim ad Senatus auctoritatẽ pertinet, vt qui eo auctore poſſidet bonæ fidei poſſeſſor exiſtimetur,[6] & cõſequenter fructus ſuos faciat.[7] Propter quam cauſam non idem in inferioribus iudicibus iuris eſt,[8] quorum ſcilicet minor eſt auctoritas.[9] Interdum tamen euenit, vt ſatiſdationis onus victori iniungatur, nimirum ſi aut victor ipſe ſatiſdationem obtulerit,[10] aut tam obſcura ſint ipſius iura, vt timendum ſit, ne tandem ſuccũbat qui non obtinet.[11] Etſi enim non facile ſolet Senatus pro eo vindicias dicere quem ſuſpicetur poſtea condemnãdum fore.[12] Aliquando tamen is cauſæ ſtatus eſt, vt vindicias pro eo dici neceſſe ſit, quem ſuſpicari liceat tandem condemnatum iri: Ne interea beneficij poſſeſſio iaceat, quod à publica vtilitate alienũ eſſe nõ immeritò creditur,[13] aut poſſeſſor is fiat, de cuius iure quicquam nondum appareat.[14] *Ita Senatus* pro Domino Ioanne Philippo Chauelard, contra Claudium Poyſat Canonicum Bellicenſem 13. Calend. Ianuar. 1588. Item pro R. Ribitello, contra N. Vectorium 13. Calend, Septemb. 1592.

1 Quæ tamen alias præſtanda neceſſario eſt pro executione prouiſionalis ſententiæ, tum etiam cum Senatus ius dixit. *arg. d. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

2 Rebuff. *in praxi benefic tit.*

3 Sic vocat Pompon. *in l. 2. §. & cum placuiſſet. De orig. iur.*

4 Numquam enim ſola paupertas inducit ſequeſtrationem pendente lite, niſi cum aut is qui pauper eſt dilapidat, vt *in l. Impt. 21. vlt. D. de appellat.* aut ſatiſdare iuſſus non poteſt, *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

5 Executio enim ſententiæ præſertim prouiſionalis non poteſt impediri prætextu noui inſtrumenti ſi non probetur reddita ex falſis inſtrumentis aut teſtimoniis, *l. vlt. C. ſi ex falſ. inſtr. l. Diuus 33. D. de re iudic.*

6 *L. iuſte 11. ff. de acquir. poſſ. l. qui auctore 137. de reg iur.*

7 *L. bona fidei 48. De acquir. rer. domin.*

8 Satiſdandi enim neceſſitatẽ nec expreſsè nec tacitè poſſunt remittere, nec magis in beneficialibus cauſis, quam in profanis.

9 Scilicet ex cauſa, vt ſequitur in definitione. Satiſdationes enim nunquam niſi ex cauſa irrogantur, & præcedente cauſæ cognitione, *l. 4. in princ. ff. ſi cui pluſquam per l. Falcid.*

10 Volenti enim, vt dici ſolet, non fit iniuria *l. in diem 8. D. de aqua & aqu pluu. arc.* Facit *l. ſi conuenerit 26. D. de re indic.* Solent autem plerique vltro ſatiſdationem offerre, vt videantur exiſtimare iuſtam ſe habere litigandi cauſam. Sed obſeruare iudex debet ne vnquã patiatur quem vincere ob id ſolum quod offerat ſatiſdationem, ſi alioqui videat eum eſſe condemnandum, ne auxilium iuris proſit ad iniuriam comminiſcendam, *l. quia ſatiſdatio 6. D. de ſuſp. tutor. l. teſtamento 17. §. 1. de teſtam. tutel.*

11 Cum id quod iuſſit vetuitve prætor aliuſue iudex quilibet contrario imperio tollere poſſit ante diffinitiuam ſententiam, *l. quod iuſſit 14. D. de re iudic. l. qualem 19. §. vlt. de recept. qui arbitr.*

12 Eſt enim id paulo alienum ab auctoritate rerum iudicatarum. quas ratas manere quantum fieri poteſt oportet. *l. ſeruo 65 §. cum prætor, D. ad S C. Trebell.*

13 Nam & in rebus profanis odioſum eſt, ſi poſſeſſio diutius iaceat, *leg. 1. D. de ſucceſſ. edict. leg. & quia 6. de interr. in iur. fac. leg. penult. D. de iur. delib.*

14 Quis autem iudex præter Appium Claudium, de quo *in d. §. & cum placuiſſet,* vindicias vnquam dixit pro eo, qui de iure ſuo nihil omnino doceat?

DEFINITIO III.

De ſatiſdando pro expenſis, ſiue taxatis, ſiue non.

QVi ob crimen ad pœnam pecuniariam litiſque expẽſas condemnatus eſt, ſi pœnam ſoluerit, pro ſolis expenſis in carceribus retineri non poteſt,[1] ſed ſi earum taxatio nondum facta ſit ea lege liberandus eſt, vt ante omnia ſatiſdet ſe ſoluturum poſt eam diem, quam iudex ſtatuerit, quicquid eo nomine debitum fuerit & taxatum.[2] Facta vero iam taxatione, non eſt cogẽdus vt ſatiſdet, ne apellationis beneficium quod adhuc ſaluum habeat, ſibi ipſi eripere videatur.[3] Vide Defin. 8. De fructib. & lit. expenſ.

1 Carcer enim non in pœnam, ſed ad cuſtodiã inuentus eſt. *l. aut damnum 8. ſolent ff. de pæn.* Pœna vero crimini debetur *l ſancimus 22. C. de pæn.* Expenſarum autem condemnatio non propter crimen, ſed propter litem infligitur. *l. non ignerat. 4. C. de fructibus & lit. expenſ. §. hac autem, Inſt. de pæn. temer. litig.* videtur tamen ad contrarium ius inducendum ſatis accõmodata eſſe ratio illa quam Papin. vſurpabat, licet in ſpecie diſſimili in *l. Papin. 20. de minor.* Indignum eſſe hunc cui ſuccurratur propter irrogatam pœnam. Quod enim eam rationem Vlp. ibidem reprehendit iis verbis. *Non rectè. Quid enim commune habet delictum cum venia ætatis?* non ſimiliter hic obiici poteſt. An non enim cum delicto commune aliquid habet lis, quam inſtitui neceſſe fuit, vt crimen puniretur? Et vero ſi ante ſententiam interdum carceris ſupplicium ſuſtinere reus debet, vt loquitur *leg. 3. D. de cuſtod. & exhib. reor.* quanto magis pro ſolutione expenſarum iam lata ſententia?

2 Huius enim ſatiſdationis præcipuus vſus eſſe ſolet iis caſibus, quibus nondum planè liquidum eſt quantum debeatur, *l. 5. l. ſeruus 34. §. vlt. D. de ſtatulib* Et ſanè iniquum eſſet cogi quem pati carceres pro debito non liquido, quod etiãſi maximè vellet exoluere ad ſe liberandum, non poſſet ob incertitudinem. Nunquam enim reo denegãda eſt facultas ſoluendi, vt ſe poſſit liberare, ſi quam eo nomine incommoditatem patiatur.

3 *Arg. l. ad ſolutionem 4. C. de re iudic.* Ita fit vt melioris cõditionis ſit reus idẽmque iam condemnatus poſt taxationem quam ante quod videtur inconueniens. Itaque putarem conuenientius, vt hic poſt factam taxationem vel appellare ſi tẽpora largirentur, vel omnimodo ſoluere cogerentur. Sed & appellatione interpoſita, vellem eum ſatiſdare de ſoluenda quantitate nõ ea quæ taxata eſſet, ſed quæ per iudicẽ appellationis taxanda pronunciaretur, relatione facta ad futurum tẽpus, vt *in d §. vlt. l. 34. de ſtatulib.*

DEFINITIO IV.

De ſatiſdatione per reum præſtanda, cum cauſa criminalis in ciuilem conuertitur.

LIte criminaliter primum inſtituta, mox vt pleruntque fit in ciuilẽ diſceptationem conuerſa, carceribus eximi reus debet, ſed præſtita prius ſatiſdatione de iudicato ſoluendo,[1] & ad iudicium certa die ſiſtendo,[2] ſi vel ex aliena ſit prouincia,[3] vel tam pauper vt condemnationem quæ ſequi poteſt egeſtate ſua eluſurus videatur,[4] Extra hos caſus & ſi qui ſunt ſimiles ſatiſdationis onus reo non iniungitur, ſed iuriſiurandi tantum religione obſtringitur,[5] vt finita diſceptatione in eodem quo antea ſtatu ſe ſiſtat, ſententiæ, quæcunque tandem lata fuerit, ſi non apellandum putauerit, pariturus. *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Febr. 1589.

1 Quæ ſatiſdatio facilè iniungitur ex cauſa & difficilius remittitur quam ſatiſdatione ratihabitionis *l. vnic. C hoc tit.*

2 De qua ſatiſdatione ſunt. Tituli *D. Qui ſatiſd. cog. & ſi quis caut.*

3 Niſi iuret ſe non poſſe ibi ſatiſdare, quo caſu permittendum ei eſt, vt alibi ſatiſdet. *l. de die 8. §. tutor & ſeq. D. qui ſatiſd. cog.*

4 Vt *in l. 1. §. vlt. de pœn. l. ſi quis 35. de iniur. D.*

5 Quæ cautio iuratoria nec omnino nuda eſt, nec tam oneroſa quam ſi haberet ſatiſdationem. Quid ergo ſi præ inopia fideiuſſorem non inueniat? An retinebitur in carceribus donec lis finem accipiat? *arg. l. 7. §. vlt. qui ſatiſd. cog.* Sufficiet hoc caſu cautio iuratoria cum hypotheca. *Nouell. 123. c. 21. in fin.*

DEFINITIO V.

Venditorem non cogi ſatiſdare pro emptore defendendo.

VEnditor ſiue ſponte,ſiue coactus [1] ſi defenſioné fundi ſuſpiciat pro emptore,qui vel hypothecaria,vel rei vindicatione conueniatur, ſatiſdare cogendus non eſt. [2] Tametſi ſoleat dici ſatiſdare omnes debere qui pro alio defendunt,[3] quod nemo alienæ rei ſatis idoneus defenſor videatur. [4] Nimirum quia magis eſt, vt propriam hic rem nõ alienam defendere exiſtimetur cum de euictione teneatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore 10.Cal.Maij 1589.

1 Hoc eſt poſt factam denunciationé,quæ hoc caſu neceſſaria eſt, vt de euictione agi poſſit niſi pacto remiſſa ſit denunciandi neceſſitas, *l.Heren.63.in princ.& §.1.& paſſ.D.de euict.l.emptor 8.& ſeq. C. eod.*

2 Cum nulla lege id cautum ſit,*tot.tit.qui ſatiſd.cog.*

3 *L.vnic.C.hoc tit.l.minor 51.§.vlt.& ll.ſeqq.D.de procur.*

4 *l.qui proprio 46.§.qui alium eod.l.filiusfam.4.D.qui ſatiſd.cog. l.in eo.110.§.1.de reg.iur.*

5 *l.ſeruus venditus 21.§.& ideo l.ſi cum venditor 66.§. ſi ſecundus emptor.D. de euict.*Suam enim cauſam defendit quiſquis dicit & probat ſua intereſſe *l.2.§.1.D.quand.appell ſi.*

DEFINITIO VI.

De relegato qui ſatiſdationem de non offendendo quam iuſſus eſt præſtare non poteſt.

IN perpetuum exilium ire,& de non offendendo ſatiſdare iuſſus,ſi propter egeſtatem nec dato fideiuſſore, [1] nec idoneis pignoribus [2] cauere poſſit,iubendus eſt ſub capitalis vltimíque ſupplicij comminatione continuo ſatiſfacere iudicato, & patria decedere. [3] Adeo vt nec ſi petat indulgendum ei ſit vel quamtulumcumque temporis ſpacium ad colligendas ſarcinulas,[4] quod aliis relegari,ex humanitate indulgeri & ſolet & debet.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin.10.infr.De pœn.

1 Plerumque enim tam difficile eſt homini inopi dare fideiuſſorem,quam ſoluere,*l.2.§.pen.D.de indic.*

2 Subſidiaria enim fideiuſſionis eſt hypotheca,*leg.ſi mandatu 59. §.vlt.D.mandat.l.4.§.addici ff.de fideic libert.l.5. §. 1. vt legat. nom. caueat.l.omnes 33.§.in hac autem,C.de Epiſc.& Cler.*

3 Quia neque mora neque fraus fieri debet exilio irrogato ſub prætextu iniunctæ nec præſtitæ fideiuſſionis.

4 Ne quid interim commiſceatur in necem accuſatoris,cuius ſaluti proſpiciendum iudex putauerit.

5 *Arg.l.ab hoſtibus 15.§.v.s.l.ſi cui 38.in fin.ff.ex quib.cauſ.maior.*

DEFINITIO VII.

Satiſdare liberos non debere de ea quantitate quæ pro ſumptibus litis,aut alimentorum prouiſionaliter adiudicetur.

SIcuti filius naturalis & legitimus,cui pendente lite certa quantitas pro alimentis, [1] aut ſumptibus litis [2] ex paterna ſubſtantia adiudicatur prouiſionaliter, vt loquuntur,ſatiſdare non cogitur.[3] Ita nec is,qui naturalis tantum eſt,ſiue ab inteſtato petat portiunculam ſucceſſionis,[4] ſiue ex teſtamento eam ipſam quantitatem quæ ſibi à patre relicta fuit. [5] Hac enim parte idem fauor eſt naturalium liberorum & legitimorum, [6] *Ita Senatus* pro Claudia filia naturali N.Petri de Monluel Baronis de Chaſteaufort 13. Calend.Ian.1592.

1 *Ex l.ſi inſtituta 27.§.pen.D.de inoff.teſt.l.pen ff.vt in poſſeſſ.legat.*

2 Quorum hac parte ratio eadem eſſe ſolet quæ alimentorum, *l. vlt.C.de ordin.cognit.l.filius 9.D de iur.delib.*

3 Quia nec facilè fideiuſſorem inuenire poteſt qui bona nulla habet,*l.5.§ 1.in fin.Vt leg.nom.caueat.*

4 Id eſt ſextantem de quo in *auth.licet,C.de natur.liber.*

5 Eo nimirum caſu quo poteſt pater liberis naturalibus aliquid relinquere id eſt,ſi ſine prole decedat & ſine parente.*d. Auth.licet.*

6 Quia non minus naturalibus quam legitimis liberis debentur alimẽta ex ratione & æquitate naturali,*l.1.4.& 5.D.de liber.agnoſc.& alend.*Imo & ſpuriis quantumlibet natis ex coitu damnato debetur ex æquitate canonica.*c.cũ haberet.Extr.De eo qui dux.in matr.*in iiſque proculdubio tanto magis hæc Definitio locum habere debet, quanto ſunt illi aliis pauperiores.Facit,*l.vlt.§.ipſum, C.de,bon.quæ lib.*

DEFINITIO VIII.

De remiſſa neceſſitate ſatiſdandi de iudicato ſoluendo,quam vetus Sabaudiæ ſtatutum forenſibus iniungebat.

EXoleuit iampridem vetus illa iudiciorum obſeruatio veteribus Principium noſtrorum ſtatutis introducta. [1] quæ forenſes & alienigenas cogebat,ſi quid in Prouincia peterent à quopiam ex noſtratibus,præſertim actione perſonali,vt de iudicato ſoluendo ſatiſdarent,nec plus audirẽtur,quam ſatiſdediſſent. [2] Neque enim æquum viſum eſt ſatiſdatione,quæ magnas plerumque habet difficultates,[3] prohiberi peregrinum ne ius ſuum perſequatur.[4] Tametſi ex contrario non eadem vt par eſſet priuilegio gaudeant noſtrates,ſi Lugduni agant.lis namque,vt audio,ſatiſdandi neceſſitas omnimodo imponitur.Quæ res facit fortaſſe,vt eodem aduerſus Lugdunẽſes vtantur Sebuſiani mei,[5] quibus frequentius cum Lugdunenſibus commercium & litigiũ eſt. Sed tamen quoties ab eiuſmodi interlocutionibus iudicum Sebuſianorum appellatus eſt Senatus,ſemper pronunciauit male iudicatum,impoſitámque ſatiſdandi neceſſitatem Lugdunenſibus quoque remiſit. [6] *Ita tractatum &* relatum eſt in relationibus libellorum 9. Cal. Mart. 1593.

1 Extat ſtatutum *incip.lib.*

2 Quod & in actoribus omnibus generaliter conſtituerat Iuſtin. *Nouell.112.c. 2 vnde ſumpta eſt Auth.generaliter, C.de epiſc.& cler. Auth.quod fieri.C.de dilat.*

3 *l.2.§.pen.D.de iudic l.5.§.1.vt legat.nom caueat.*

4 Qua ratione ſublata etiam eſt apud omnes ferè gentes ea ſatiſdandi neceſſitas quam Iuſtin.induxerat. *d.auth.generaliter.* Alioquin egeni ſatiſdatione deſtituti numquam ſuum iudicio cõſequi poſſent. Rebuff.*in præm.conſt gloſſ.5.n.37.*Roland.à Vall.*conſil.71.n.19.vol.1.*

5 *Ex tit.quod quiſque iur.in alterum ſtat.ipſ.eod.vtat.*

6 Ne qua in re ſe à nobis inciuilius habitus quæri poſſint,quam ſi eſſent ex noſtratibus. [Excipiuntur tamen Geneuates,qui quoniam à noſtris paſſim huiuſmodi ſatiſdationem exigunt,ſatiſdare & ipſi iubẽtur generali Senatuſconſulto, quod licet generalibus verbis conceptũ ſit,ne contra ſolos Geneuates ſcripta lex videretur:tamen contra eos ſolos in vſu eſt.non etiam contra Bernenſes & Valdenſes *Ita Senatus* contra N. Philib. de Beneuix. Ex tempore 23. Maij 1613. Maximè ſi ponas viduam perſonam & inopem agere pro legitima vel dote.]

DEFINITIO IX.

Iuratoriam cautionem interdum pro ſatiſdatione eſſe.

CVm Senatui de crimine non liqueret,pronunciauerat de eo amplius inquirendum eſſe, atque interim reum carceribus eximendum,præſtita prius ſatiſdatione ad mille vſque librarum quantitatem : De iudicio ſiſtendo & iudicato ſoluendo.Reus negabat, poſſe ſe fideiuſſorem eius quãtitatis reperire præ inopia.[1] In eamque rem amicorum & vicinorum reſponſa proferebat,[2] obſequium ſatiſdationis recuſantiũ.Ideoque petebat remitti ſibi ſatiſdandi neceſſitatem,[3] paratus iuratoria cautione ſatiſfacere.[4] Placuit non prius audiendum eum quam accuſatori præſtitutum eſſet tempus intra quod fidẽ faceret amplioris inquiſitionis.[5] Tempus autem pro perſonarum, locorum & delicti qualitate arbitrio iudicis ſtatuendum eſſe. [6] Sane eo tempore elapſo iniquum fuerit perpetuis carceribus addici eũ, quẽ Senatus liberandum & eximendum pronunciauerit.[7] Nec idcirco Senatus auctoritas læſa videbitur, quod iudicato non ſatisfiat.Eã enim Senatus mentem fuiſſe credendum eſt,vt non aliter ſatiſdationis neceſſitatem iniũctam vellet,quam ſi ſatiſdare reus poſſet.[8] Cum verum non eſſe nequeat, quod vulgo iactatur, Impoſſibilium nullam eſſe obligationem.[9] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi Duport & Ioannis Baptiſtæ Regnaud.3.Non.Iun.1593.

1 Sunt

1 Sunt enim qui per inopiam, ſunt qui per calumniam nolunt dare fideiuſſorem. *l.5.§ 1. in fin. ff. vt legat. nom. caueat. l.2.§.1. de cuſtod. reor.*

2 Solent enim fideiuſſores rogari, vt intercedant, *l. ſciendum, D. de vſur.*

3 Cum impoſſibilium nulla ſit obligatio, *l. impoſſibilium 185. de reg. iur. vt ſequitur in Defin.*

4 Quæ ſubſidiaria eſt ſatiſdationis, nec nuda cautio eſt propter annexum vinculum iuriſiurandi & hypothecam bonorum *l. non omnes 33. §. in hac autẽ. C. de epiſc. & cler. & Nou. 123. de ſãctiſſ. Epiſc. c. 21. ad fin.*

5 Quia poterat fieri, vt per ampliorem inquiſitionem conſtaret de crimine, nec liberandus eſſet reus præſtando ſatiſdationem, *l. lege Cornelia 25. § 1. ad SC. Silan.* vbi Bald. *l.2.§ 1. de cuſtod. & exhib. reor.*

6 Nullum enim certum tempus in eam rem aut iure ciuili, aut noſtro iudiciorum ritu, præfixum eſt, *l.2.§. pen. teſtam. quem. aper. l.1. Cod. de dilat.*

7 Nam & pœna illa perpetui carceris hodie eſt interdicta *leg. aut damnum 8.§. ſolent ff. de pœn.*

8 Nec malè huc pertinet quod dici ſolet, ea quæ de nouo emergũt nouo egere auxilio. *l. de atata 11.§. ex cauſa de interrog. in iur. fac. l.1. in princ. ff. de ventr. inſpic. l. & ſi qua 16. ff. de recept. qui arbitr.* [Et ideo etiã in cauſis ciuilibus placuit eum qui cautionem idoneam præſtare etiam à Senatu iuſſus erat, ſi ob id inuenire nullã poſſit, quod bona immobilia nulla poſſideat, admitti poſſe & debere ad iuratoriam præſtandam. Ne alioqui videatur adactus ad impoſſibile, & adiudicationis ſuæ commodo defraudetur. Maximè ſi dubitari non poſſit, quin verè ſit creditor, adeòque priuilegiarius, vt puta pro legitima portione. Sed hoc tamen adhibito temperamento, vt iudicati executio in corpus condemnati inhibeatur, ſalua poteſtate exequendi in bona ipſius, Vt qui in vno grauatur in alio releuetur, *l. eum qui 30. ff. de iureiur. Ita Senatus,* inter fratres Thomaſſin 3. Id. Aug. 1612.]

9 *d.l. impoſſibilium 185. de reg. iur.*

DEFINITIO X.

De ſatiſdatione quam pater de filij bonis tranſigens promiſerit, nec tamen præſtiterit.

Liberorum nomine pater tanquã legitimus adminiſtrator de dote materna trãſegerat,[1] promiſeratque facturum ſe, vt debitori eam dotem ſoluenti legitime & idoneis pignoribus aut fideiuſſoribus cautum eſſet.[2] Poſtea vero cum pignora offerret quæ debitor idonea eſſe negabat ſolutionem eo prætextu recuſans,[3] Pater autem diceret nihil intereſſe debitoris an idonea eſſent pignora necne,[4] dummodo plenam liberationem conſequeretur,[5] quæ porro parata erat ſi patri legitimo adminiſtratori bonorum filij, auctore præſertim Prætore ſolueret,[6] nec iure obligari patrẽ, vt pro ea caueat adminiſtratione,[7] Senatus cui ſuſpectæ erant patris & facultates & mores,[8] non putauit auferendum liberis commodum cautionis,[9] cuius præſtandæ neceſſitatem ſibi ipſi pater iniunxerat,[10] ſed ita rem temperauit, vt quoad vſque idoneis pignoribus aut fideiuſſoribus cauiſſet, pecunia debita penes idoneum ac probum mercatorẽ deponeretur, per cuius manus vſuras legitimas cõſequi pater poſſet, ſalua liberis proprietate.[11] Hoc enim remedio & conuentioni ſatisfactum videbatur per æquipollens,[12] cum nihil intereſſet debitoris, dummodo ſalua res eſſet liberis, & liberis abunde conſultũ foret, quibus ſcilicet ratione proprietatis duntaxat prouidendum erat,[13] nó etiam ratione vſusfructus, qui haud dubie ad patrem ſolú pertinebat.[14] *Ita Senatus*, in ſecreto auditorio ex tempore Non. Iulij 1593.

1 *L.1. C. de bon. matern. l. cum oportet 6 & l. vlt, C. de bon. qua liber.*

2 Illa enim verè idonea cautio eſt, quæ vel fideiuſſorem habet vel pignora, nec vtrumque ſimul exigit. *l. ſi mandatu 59.§. vlt. D. mandat. l.4.§. addici, D. de fideicommiſſ. libert.* licet cautione promiſſa niſi nuda repromiſſio debeatur. *l.3. C. de verb. ſignif.*

3 Tanquam non impleta conditione ſtipulationis, *d.l. 59.§. fin, D mandat.*

4 Nemo autem ſiue agendo, ſiue excipiendo audiendus eſt. niſi cuius intereſt *l. ille à quo 13.§. ſi de teſtamento,* vbi Alex. *D. ad SC. Trebell. l.3. l. ſtipulatio iſta 38.§. alteri. D. de verb. oblig.*

5 Quid enim aliud petere poſſit debitor, niſi vt liberetur?

6 *l. ait prætor.§.1. de minor. l. quod autem 6.§. apud Labeonẽ, D. quæ in fraud. cred. l. vlt.§. non autẽ hypothecam, C. de bõ. qua liber. l. Lucius 46.§. tutela, D. de admin. tut.* Plus enim iuris habet pater in bonis filij quam tutor in bonis pupilli, vt ex eo apparet, quod bona filij etiam immobilia ſine decreto alienare poteſt, dum ne ſuo nomine, ſed filij *d.§. non autem.*

7 Cum gubernatio bonorum filij penitus impunita ſit patri *d.§. non tantum.*

8 Ex qua cauſa officio iudicis ſuccurrendum eſt filio, qui contra patrem agere non poteſt ob patriam poteſtatem, *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. ſi cum dotem 22.§. ſin vero dotem, D. ſolut. matr.*

9 Nam quod dici ſolet, cautionem interponi non poſſe ſalua patria poteſtate *d.l. Imper.* pertinet ad cautionem quæ filio præſtanda, ſit non ad eam quæ extraneo.

10 *Arg. l. ſi fideiuſſor, §.1. D. qui ſatiſd. cog. l.2.§. ſiquis tamen, D. ſi quis caution.*

11 *Arg. d.l. Imperator. & c. per veſtras. Extr. de donat. int. vir. & vxor. l.5.§.1. vt leg. nom. caueat.*

12 *l. ſi vſusfruct. 55.§.1. D. de vſufruct. l. certũ 6. de red. cred. & vulg.*

13 *l. cum pater 77.§ curatoris de legat. 2.*

14 *d.l. cum oportet 6. & d.l. vlt. C. de bon. qua liber.*

DEFINITIO XI.

Vbi ſatiſdandum ſit.

Fideiuſſorem dare iuſſus à iudice in ea prouincia dare debet in qua iuſſus eſt,[1] cum fideiuſſor idoneus ex conueniendi potiſſimum facilitate æſtimetur,[2] difficilis autem cõuentio ſit eius, qui extra prouinciam habitat, quiſquis & qualiſcunque ille ſit.[3] Nec aliud erit, licet is qui fideiuſſorem dare iuſſus eſt bona multa poſſideat in eadẽ prouincia. Nam quod dici ſolet poſſeſſorem immobilium ſatiſdare non compelli,[4] non facit quominus ſatiſdare debeat is, cui ſatiſdandi neceſſitas iam impoſita eſt,[5] ſicut nec liberat á ſatiſdandi neceſſitate eum pro quo prouiſionalis fertur ſententia,[6] non magis quam qui pro alio rem litémque ſuſcepit defendendam.[7] Rurſus ad rem non faciet ſi fideiuſſorem dare iuſſus offerat collaudatorem, & vt vocant certificatorem,[8] in prouincia. Nam cum hi non niſi in ſubſidium conueniri poſſint, & eo demum caſu quo fideiuſſor ſoluendo nõ ſit, adeo vt nec aliter collaudatori iure obligari queant, tametſi maxime velint,[9] Negari non poteſt quin eius cui ſatiſdandum eſt permultum interſit, fideiuſſorem ipſum habere in prouincia:[10] Vt ex actione quam aduerſus eum facilius exercebit aliam ſi opus ſit ſibi comparet, aduerſus collaudatorem & certificatorem. Idque obtinet etiamſi iniuncta proponatur ſatiſdatio in executionem iudicati pro debito, quod extra prouinciam ſolui debuerit putà Lugduni. Etenim tametſi debitor à Senatu condemnatus Lugduni ſoluere compellatur, ſi effugere velit præſtationes actionis arbitrariæ De eo quod certo loco.[11] ipſius tamen intereſt, vt ſi quid à ſe indebite exigeretur repetitionẽ habere poſſit in ipſa prouincia.[12] *Ita Senatus* pro Domina Duce dũ Mayenne, contra N. Ioannem Antonium Brunũ 14. Calend. Septemb. 1593.

1 *Arg. l. quid tamen 21.§. ſi arbiter. D. de recept. qui arbitr.* Excipe caium *l.5.§. pen. vt leg. nom. cau. l.8.§. tutor. D. qui ſatiſd. cog.*

2 *l.1. l.7. eod.*

3 *l.1. in fin. l.3. princ. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

4 *l. ſciendum 15. qui ſatiſd.*

5 Vt pareatur iudicato, ſicut è contrario remiſſa ſatiſdatio poſtea non præſtatur, nec ſi dilapidet is cui remiſſa eſt, *leg. vlt. D. vt legat. nom. caueat.*

6 *Argum. l.1.§.1. D. eod. l. vlt. C. de ord. cognit. l. ſeruus 34.§. vltim. de ſtatulib.*

7 *l. minor. 51.§. vlt. & ll. ſeqq. D. de procur.*

8 Prudentes vocant adſtipulatorem, *l.7.§. vlt. De dolo, l.13. in princ. de minor. l.4.§. vlt. de fideiuſſ. tutor.*

9 *Arg. l. decem 116. de verb. oblig.* in eóque differunt hodie à fideiuſſoribus, quorum vicem iam olim gerere dicebãtur, *dicto paragrapho vltimo* licet fideiuſſores non in ſubſidium, vt hodie, ſed æquè principaliter conueniri olim poſſent.

10 Intereſt enim creditoris habere plures obligationes & plures obligatos. *Toto titulo de duobus reis l. heres 21. paragrapho penultimo, D. de fideiuſſ.*

11 Quoniam actio arbitraria. De eo quod certo loco, vtriuſque vtilitatem continet, *l.2. de eo quod cert. loc.* id eſt, id quod alterutrius intereſt *l. centum 8. eod. vnic. C. eod.* nimirum eius qui culpa aduerſarij alio loco vel agere vel ſoluere cogitur.

12 In qua ſcilicet paſſus eſt iniuriam per indebiti exactionem, vt vbi ſit iniuria etiam ſatisfiat.

DEFINITIO

DEFINITIO XII.

Pignus pro ſatiſdatione interdum eſſe.

PLane ſi ei cui ſatiſdandum eſt, aliunde tam cautum ſit, vt nihil eius intereſſe videatur,[1] vtputa ſiquid mobile ac precioſum penes ſe habeat à creditore, quod pignoris loco futurum ſit,[2] Sufficiet pignus in illa re conſtitui,ſiue ex conuentione, ſiue ipſius Iudicis auctoritate.[3] Finge inſtrumenta cenſualia eſſe penes cōductorem prædij ruſtici, cuius reditus præcipuus conſiſtat in cenſuum perceptione An non iniquum ſit cogi locatorem ad conſequendam in prouincia ſolutionem,vt fideiuſſorem quærat in prouincia: Nec ſuum poſſe conſequi,tametſi præterea collaudatorem in prouincia offerat?[4] Siquidem pignoris perſecutio ſane difficilis plerumque eſt,ſed retentio prompta & nullius diſpendij:[6] Quin & paratiſſimæ vtilitatis, cum id tale eſt, ſine quo frui aduerſarius re ſua non poſſit. Et hoc demum caſu maxime locum habet vulgaris illa,iuris regula; Plus cautionis eſſe in rem,quam in perſonam.[7] Nec eſt quod quicquam imputari poſſit ei qui plus præſtat quam præſtare debeat.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Id eſt,vt iam ſatis ſecurus ſit,qui finis vnus eſt omnium ſatiſdationum interponendarum,*l.1.D.qui ſatiſd.cog.*

2 Aut etiam velut pignoris loco,vt loquitur Vlp.*in l.Iulianus 13 §.offerri de act.empt.*

3 Nam & in pignore conſtituendo factum iudicis eſt factum partis,*l.1.C.ſi in cauſ.iudic.pignor.capt.ſit.*[& poteſt pignus etiam à magiſtratu conſtitui *l.non eſt mirum 36.ff.de pignor act.*]

4 Alioqui facilè hoc pretextu indulgeretur malitiæ & calumniæ conductoris, quod faciendum non eſt,*l,in fundo 38.de rei vindic. l.pen.D.ad exhib.*

5 Quia probandum eſt debitorem dominum fuiſſe rei obligatæ tempore pignoris conſtituti, aut ſaltem poſtea ſi obligatio facta eſt bonorum præſentium & futurorum.*l.& quæ nondum 15.§.quod dicitur,D.de pignor.*quæ dominij probatio plerunque difficilis eſt *§.commodum,Inſt.de interd.*

6 *l.ſi in area 33.D.de cond.indeb.l.3.D.de compenſ.l.ſi debitor 11 de liber.leg.* Facit *l.minor.4.C.de minor.*

7 *l.plus cautionis 25.*vbi Gothofr.*ex Bellon.1.ſupput.4.de regulis iuris.*

8 *l.Iauclenus 15.alias l.eum qui in fin.D.ann.legat.*[Sed & interdum prouiſionalis adiudicatio, quæ non ſolet fieri niſi iniuncta ſatiſdatione idonea contenta eſſe debet conſtitutione pignoris,ita vt bona litigioſa pronuncientur obligata,& inalienabilia,vt cautum maneat ei qui in fiduciæ ſpeciem condemnatus eſt, ſi victor ſit tam pauper vt ſatiſdare non poſſit.*Ita Senatus* 5.Id.Aug.1612.]

DEFINITIO XIII.

Satiſdatio quando præſente aduerſario præſtanda ſit, quando etiam eo inaudito.

SAtiſdatio illa quæ pro inſtrumenti,vt vocant, guarentigiati executione aduerſus inauditū debitorem obtinenda præſtari ſolet,non eſt illi ſimilis,quam pro ſententiæ prouiſionalis executione offerri neceſſe eſt.[1] Hanc enim vocato in eam rem nominatim eo, qui adeſt & eſt condēnatus,oblatam[2] & approbatam eſſe oportet,[3] cum ex iudicis ſententia debeatur,qui vtique non alias fuerat aduerſarium cōdemnaturus.[4] Vtpote,cuius non parum interſit tuto ſoluere id,cuius ſperet repetitionem.[5] Illam autem etiam abſente ignorāte eo,qui ſe obligauit,præſtari poſſe receptum eſt,non ſolū quod imputare ſibi debeat, qui ſe vltro ipſe condemnauit,[6] (dici enim ſolet, inſtrumenta guarentigiata ſententiæ & condemnationis vim habere,[7]) Sed etiam,quod alioqui eueniret vt exequendi facultatem ſibi præriperet creditor, qui ſatiſdaturus ad exequendum, præmoneret abſentem aduerſarium vt euaderet,quem forraſſe præſtita ſatiſdatione in carceres detruſurus fuerat pro ſuo iure,ſi incautum eum apprehendere potuiſſet.[8] Quinimo,nec ſatiſdationis neceſſitas vlla eſt, ſi executio fiat ex diplomate,quod de debitis appellant,ſed tum demum,cum ex decreto inferioris iudicis.[9] Senatus enim nunquam ex inſtrumēto quantumuis authentico & guarentigiato præciſas literas concedit aduerſus inauditum.[10] *Ita Senatus* in cauſa Petri Berthod& Ioannis Rat, 8.Cal.Septemb.1593.

1 De quibus ſatiſdationibus diximus *Defin.1.& 2.ſup.eod.*

2 Satiſdatio enim non præſtatur iudici ſed aduerſario, *l.1.D.qui ſatiſd.cog.l.7.& 8.in princ.eod.*

3 Sufficit enim probatos eſſe fideiuſſores,vel à parte,vt in *l.3.§.vlt.ff.in poſſeſſ.l.1.§.item quæritur,11.de ſepar.*vel è iudice inuita etiā parte,imo & ab arbitro.*l.ſi ab arbitro,10.D.qui ſatiſd.cog.*Facit *l.ſi vero,5.§.1.eod.*

4 Adeo,vt etiamſi ſemel ſatiſdatum ſit vtiliter,interdum tamen ex iuſta cauſa ſatiſdari ex integro oporteat,*d.l.ſi arbitro.§.1.& l.de die.8 §.ſi ſeruus,eod* Nam & dici ſolet,ſententiam eſſe ſtricti iuris, eiuſque formam diſtrictè ſeruandam eſſe.

5 *l.vlt.C.de ord.cogn.l.ſeruus,34.§.vlt.de ſtatulib.*

6 Non enim facilè ſuccurritur ei qui,ſeipſum coniecit in neceſſitatem *d.l.7.§.1 D.hoc tit.qui ſatiſd.cog.*

7 Bart.*in l.cum vnus.ff.de reb.auct.iud.poſſid.*Dixi *ad Defin.1.n.5.ſup in integr.reſtit.poſtul.*

8 Harum enim literarum præcipuus vſus eſt aduerſus contumaces ut latitantes,interdum etiam fugientes,quos etiam propria auctoritate capere citra ſatiſdationem creditor poſſet,*l.ait prætor,10.§.ſi debitorem,ff.quæ in fraud.cred.*

9 Dixi *Defin.1.ſup.eod.*

10 Ne patiatur incipi ab executione, contra *l.1.Cod.de exec.rei iud.l.4.§.condemnatum,l.ſi cum nulla,58.D.de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Carceribus eximi non poteſt debitor, qui pro debito liquido carceratus eſt,licet offerat ſatiſdationem.

IN carcerem detruſus debitor non eſt inuito creditore liberandus,[1] nec ita relaxandus,vt in apparitoris alicuius cuſtodiam,quæ ſit carceris vice,committatur,[2] nec ſi offerat ſatiſdationem,[3] quia creditoris intereſt detineri eum in carceribus,vt eorū tædio citius à ſe ſolutionem extorqueri patiatur.[4] Nec ad rem pertinebit,quod adeo inops debitor proponatur,vt creditori futurū ſit conſultius accipere fideiuſſorem.[5] Neque enim facere ea res poteſt, vt inuito creditori eam legem iudex dicere debeat.[6] Sed alterutrum à debitore fieri neceſſe eſt, vt vel ſoluat,vel bonis cedat:[7] Niſi ſatiſdatoinis conditio per creditorem vltro deferatur.[8] Sed hoc ita ſi pro certo debito agatur. Nam ſi incertum ſit quod debetur,& liquidandum,debitor interea eximi carceribus poteſt,vel inuito creditore,oblata ſatiſdatione,[9] quia nec detrudi debuit in carceres pro debito incerto.[10] Eſtque illo caſu reuocanda executio quaſi male & perperam facta.[11] Incertum tamen debitum intellige,quod nunquā fuit taxatum.[12] Nam ob id ſolum, quod debitor dicat ſe, vel totum debitum,vel partem ſoluiſſe,non fit adeo incertum,vt eo minus coniici poſſit in carcerem,[13] valebitque executio,niſi ab initio ſit oblatum omne id, quod ex poſt facto debitum apparuerit,& quidem in quantitate certa,[14] cum ſcire debitor debeat quantū ſuperſit in obligatione,[15] alioqui imputare creditori non poteſt,cur creditor ipſe neſcierit,maiorémque quantitatē petierit, quam quæ debebatur.[16] *Ita Senatus* in cauſa D.Abbatis d'Embournay,& N.Ioannis Dionyſij Cauet,5 Non Decemb,1593.

1 Quid enim ſolutionem deſiderat nec admittit ſatisfactionem, culpandus,non eſt. *l.item 6.§ 1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſolut.* Pomponius autem iuſtè & legitimè carceratum fuiſſe debitorem.

2 Simile quiddam eſt licet in diſſimili ſpecie,*in l.3.ff.de cuſtod.& exhib.reor.*Adde *l ſolutum,48 de verb.ſign.*

3 Aliud enim eſt ſoluere,aliud ſatiſdare vel ſatisfacere,*d.l.item,§.1.l.quod ſi non ſoluere,*[illegible] *D.de pign.act.*

4 Quid non enim facturus ſit carceratus vt ſe liberet?cum & ſolus metus carceris iuſtus ſit,*l.7.§.1.l.qui in carcerem,22 l.vlt.§.1.de eo quod met.cauſ.*

5 Quo caſu nihil videtur intereſſe creditoris,qui à carcerato nihil propter eius inopiam ſit conſecuturus *l.nam it.6.D.de dolo.*

6 Cum prohiberi nō poſſit creditor, quominus & ſuo & communi iure vtatur,*l.ſi duorum,42.ff.de act.empt.*quod fit,cum in carceribus publicis auctore iudice retinet eū cuius perſonam habet pignori obligatam,ſicut nec facere iudex poteſt,vt vel ab alio quā à debitore,vel in alia re quam debita ſolutionem accipere creditor cogatur,*l.cum à*

quo

qui, 16.*Codic. de ſolut.* excepto caſu *Authentic. hoc niſi debitor, eod.*

7 Ob hoc enim beneficium ceſſionis introductum eſt, ne iudicati detrahantur in carcerem, vt ait *l.* 1. *C qui bon. ceder poſſ* Cui addendum hodie eſt, aut in carcere retineantur etiam ante iudicatum, poſtea quam moribus receptum eſt magis quam iure, vt perſona debitoris pignori obligari capique poſſit in executionẽ obligationis, nulla dum ſecuta condemnatione. De quo alibi ſcribemus

8 Aut quinquennales induciæ indulgeantur, *l. vltim. Cod. eod. tit. qui bon. ceder. poſſ.* Simile quid eſt *in l. cum hereditate.* 55. *D. de. acquir. hered.* in illis verbis: *quia non poteſt exonerari, niſi deferatur conditio.*

9 Cuius cum maximè neceſſarius vſus eſt, cum deberi aliquid conſtat, nec dum tamẽ apparet, quid & quantum debeantur, *l ſtatuliber ramum, § l. ſeruum,* 34. *§. vlt. D. de ſtatulib.*

10 Executio enim cum ſit actus legitimus & indiuiduus, debet eſſe certus vt valeat in ſolidum, quia pro parte valere non poſſet, vt nec datio in ſolutum, *l. ſi non ſortem,* 26. *§. ſi centum, D. de condict. indeb.* cuius quodammodo vice & loco eſt, *l.* 1. *&* 2. *C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

11 Nam nec ſolutio incerti debiti poteſt liberare debitorem, *l. Stipulatio illa,* 30. *§. inter incertam, de verb. oblig.*

12 Taxatio enim facit certam quantitatem, quæ alioqui incerta eſſet, *l. vlt. D. de prætor ſtipul. l. Mauio,* 42. *§. à me, de leg.* 2. *l.* 4. *C. de act. ẽpt.* Exemplum eſto, ſi frumentum aut vinum debeatur, harum enim rerum æſtimatio varia eſt pro locorum & temporum varietate. *l.* 3. *de eo, quod cert. loc. l. pretia.* 63 *D. ad l. Falcid. l. eleo,* 23. *C. de vſur.* Ideoque nõ aliter valere poteſt executio, quæ à creditore pro his rebus facta ſit, quam ſi fuerint prius æſtimatæ, euocato in eam rem debitore, vt ſcire poſſit quantum debeat, ſi fortè malit ſoluere, quam aut iudicium accipere aut pati executionẽ, *arg. l. ſi reus,* 73. *D. de procur. l. ſi debitori* 21. *D. de iudic.* Etſi non ignoro, putare pleroſque ſufficere, vt ea taxatio, & vt vocant, liquidatio facta reperiatur pluſquã addictio & expeditio pignoris fiat quaſi nihil interſit debitoris, quem conſtat debere. Sic enim Rebuff. quodam loco, quẽ plerique ſequuntur. De quo tamen alibi ſcribemus.

13 Quia cum reus in exceptione actor ſit, *l. in exceptionibus,* 19. *D. de probat.* ſtandũ eſt inſtrumento, ex quo probatur debitum, quoad vſque debitor probet ſolutionem, cuius ſola allegatio ſufficere non poteſt, vt petitoris petitio ſit incerta vel obſcura, imò fere eſt, vt fateri videatur debitum in neceſſarium antecedens qui allegat ſolutionem, niſi dicat indebitum à ſe ſolutum eſſe. Etſi non vtique hoc verum eſt, ſed cum diſtinctionibus quibuſdam, quas vide ad *l. non vtique* 8. *D. de except.*

14 Alioqui captioſa eſt multorum oblatio, qui tametſi ſciant, quid & quantum debeant, nihil tamen certi offerunt, ſed in obſcuro & incerto quicquid à ſe debitũ eſſe apparebit, quæ oblatio nullius planè momenti eſt, ne quidem ad inducendam expenſarum litis compenſationẽ, *arg. l. quare* 39. *l. Iulianus,* 13. *§. Idem Iulianus,* 6. *D. de act. empt.*

15 Cum proprij facti ignorantiam non poſſit prætendere, *leg. quanquam,* 7. *D. ad SC. Velleian.* Neque enim hic locum habet, quod eſt in regula iuris, Non poſſe improbum videri eum qui ignorat, quantum ſoluere debeat, *l. non poteſt,* 99. *de reg. iur.* Scire namque debet, ſoluendum eſſe quicquid in obligatione eſt quod nondum ſit ſolutum, aut quod aliter non deſiit deberi, quia obligationes non niſi certis modis ſicut contrahuntur ita & ſoluuntur, *l. obligationum ferè,* 44. *§. placet, D. de oblig. & act.*

16 Præſumptio enim eſt pro creditore, qui habet fundatam intentionẽ ex inſtrumento debiti, non pro debitore, qui allegat ſolutionẽ, *l. cum de indebito,* 25. *§ ſed hæc ita, D. de probationib.*

DEFINITIO XV.

De ſatiſdatione à peregrino accuſante præſtanda.

QVanquam non ſolet Senatus noſter forenſibus, vt vocãt, & alienigenis, iura ſua apud nos perſecuturis ſatiſdandi neceſſitatem imponere:[1] Si tamen falſi accuſatio criminaliter ac per ſolemnẽ, vt fieri neceſſe eſt, inſcriptionem inſtituatur,[2] viſum eſt iuſte ſatiſdationem poſtulari, ne alioqui in calumniatoris cuiuſque viliſſimi poteſtate ſit noſtratium famam, dignitatem, fortunas omnes, vitam denique ipſam impune laceſſere.[3] *Ita Senatus* pro Spectab. D. Carolo Fräciſco Ruffino tunc Aduocato contra fratres Rabinos 13. Calend. Ianuar. 1585.

1 Vt ſcripſi *Defin.* 8. *ſup. eod.*

2 Illa enim ſolẽnitas inſcriptionis, quam vetus iuriſprudentia induxerat, *l.* 3. *D. de accuſ. & inſcript.* hoc vno caſu apud nos hodie in vſu eſt & nullo præterea nullo.

3 Nam & hoc maximè ad curam & religionem Præſidis prouinciæ pertinet, vt prouideat, ne quis ex prouincialibus ſuis afficiatur iniuriis, neve quis calumnioſis criminibus eorum innocentiam inſectetur, *l. illicitas* 6. *§. ne potentiores, D. de offic. præſid.* Qua ratione idẽ quoque obſeruandum putarem, tametſi alia quam falſi accuſatio inſtituta proponeretur.

DEFINITIO XVI.

Non auditur ſatiſdare volens reus pendente lite, ſi capitali pœna poſſit eſſe obnoxius.

REus criminis, qui in eo eſt vt capitali pœnæ poſſit eſſe obnoxius, ſi fideiuſſorem offerat quantumuis idoneũ & locupletem, vt carceribus eximatur, audiendus non eſt:[1] quia neque iuris neque ætatis ratio patitur, vt eiuſmodi pœnæ fideiuſſor dari poſſit, hoc eſt, vt qui pro reo fideiuſſit, capitalem pœnam ſubire debeat, quam ſubiret condẽnatus, ſi adeſſet.[2] Proinde inanis prorſus & illuſoria eiuſmodi fideiuſſio videretur.[3] *Ita Senatus* Cal. Ian. 1594.

1 *L.* 3. *D. de cuſtod. & exhib. reor. leg. antepenult. §.* 1. *D. ad Silan.* vbi Bald.

2 Iul. Clar. *lib.* 5. *ſentent. §. vlt. q.* 46.

3 Generaliter autem obſeruandum eſt, ne quis vnquam ſuperuacua cautione & ſatiſdatione oneretur, *l. hac ſtipulatio.* 14 *§.* 1. *D. vt leg. nomo caueat. l.* 1. *§. pen. & vlt. l.* 3. *vt in poſſ. leg.*

DEFINITIO XVII.

i ſatiſdatio de non offendendo præſtari nequeat, quid agendum ſit?

IVſſus ſatiſdare de non offendendo ad certam vſque pecuniæ quantitatẽ,[1] ſi fideiuſſores minus idoneos offerat, nõ eſt audiendus:[2] Multo minus iuratoriæ cautioni committendus.[3] An ergo perpetuis carceribus coercẽdus, ſi forte conquiſitis vndique vadibus, magis idoneos reperire nullos poſſit?[4] Minime.[5] Sed potius in exilium relegandus eſt,[6] ita tamen, vt ij ſaltem fideiuſſores præterea accipiantur, qui prius oblati fuerant & à iudice reprobati. Neque enim videtur ea ratione iudicatũ euerti, cum exilij quoque pœna irrogatur.[7] At quia nec exilium ipſum mutat maleuolum condemnati propoſitũ,[8] quin potius ampliorem præbet nocendi facultatem, ſi ſuſpectiſſimus ſit, vt eſſe ſolet is, qui cauere debet,[9] optimum eſt de eo referri ad Senatum, aut ſi coram Senatu res agatur, ad Principem,[10] vt ſi fieri poterit, iubeat illic in arce aliqua, tanquam in liberiore & honeſtiore cuſtodia hunc retineri,[11] militis munera ibidem expleturum, ſi eius ſit conditionis & roboris vt explere queat, nec prius diſceſſurum, quam decretam præſtiterit ſatiſdationem.[12] Idque temperamentum Senatus noſter ſecutus eſt in perſona Ioannis Iacobi de Mingiod & D. Caroli Dorlier Iuridici maioris Chablaſienſium, Id. Sept. 1595.

1 Certa enim quantitas hoc caſu conſtituenda eſt arbitrio iudicis pro perſonarum & cauſarum qualitate, ne alioqui nemo reperiatur, qui fideiubere velit, cum ſalus hominis certo modo æſtimari non poſſit, *l. pen. D. de donat.*

2 Nemo enim fideiuſſores minus idoneos accipere cogitur, *l.* 2. *§.* 7. *& paſſ. D. hoc. tit. qui ſatiſd. cog. l.* 1. *§. item quæritur, D. de ſepar.*

3 Cuius enim vita ſuſpecta eſt, & iuſiurandum non niſi ſuſpectum eſſe poteſt. Iul. Clar. *d. §. item quæſt.*

4 *Arg. l ſi fideiuſſor,* 7. *§, vlt. D. qui ſatiſd. cog.*

5 Pœna enim iſta perpetui carceris hodie interdicta eſt *l. aut damnum,* 8. *§. ſolent, de pœn. l. mandatis,* 35. *D. de pœn.*

6 Quaſi per iudicem tranſactione facta de pœna criminis, *arg. leg. quid ergo,* 12. *§ pen. D. de his, qui notat. infam.*

7 Neque enim nouum eſt, ex cauſa fieri commutationem pœnæ arbitrio iudicis, *l. ad beſtias* 31, *D. de pœn.*

8 Exemplo eius, quod ſcriptum eſt *in l. quia ſatiſdatio* 6. *D. de ſuſpect. tutor.*

9 Non enim ſolet huiuſmodi ſatiſdationis onus irrogari aliis, quam qui cædem minati, mináſque exequi ſoliti eſſe probentur.

10 Præſertim ſi transducendus ſit reus in aliam prouinciam, quod vtique ſine permiſſu Principis fieri non poteſt, *d. l. ad. beſtias, §. vlt. l.* 4. *eod. tit. de pœn.*

11 Id enim eſt militibus ipſum committi, vt loquitur, Vlp. *in leg.* 3. *D. de cuſtod. & exhib. reor.*

12 *Arg. d. l.* 7. *§. vlt. D. qui ſatiſd. cog.*

DEFINITIO XVIII.

Curator bonis abſentis datus tenetur ſatiſdare, ſicut alius quilibet habens bonorum adminiſtrationem.

CVrator datus abſentis bonis, licet vt plurimum is dari ſoleat & debeat, ad quem inteſtati ſucceſſio peruentura eſt,[1] tamé officio iudicis cogendus eſt ſatiſdare in abſentis commodum, vt ei quádocunque conſultum reperiatur, alioqui facit iudex litem ſuam vt in ſubſidium teneatur, ſi curator datus non ſit ſoluendo,[2] maximè ſi is curator datus proponatur, qui iam tum inops fuit.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio 29. Nouemb. 1596.

1 Eſt enim ea curatiò nihil ferè aliud, quam præoccupatio quędam ſucceſſionis, & ideo etiam pupillis & fœminis dari ſolet, vt ſcripſimus *Deſin. 4. inf. qui tutor. dare dari vt poſſ.*
2 Menoc. *in lib. de arbitr. iudic.*
3 *Ex titul. de magiſtr. conuent.*
4 *L. 1. d. tit. de magiſtr. conuent. D.*

DEFINITIO XIX.

Satiſdare debet is qui pecuniam petit ſibi legatam ad aliquid faciendum, non etiam qui petit bona immobilia.

QVi petit pecuniam à teſtatore ad aliquid faciendum legatam, non aliter ad legati petitionem admittendus eſt, quam ſi ſatiſdet id ſe facturũ. Sed ſi bona immobilia in eam rem legata ſint, aliud eſt, quia non ſicut pecunia ſoluta facile perire poteſt, ita & bona immobilia.[1] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Lorme, & Syndicorum de Montmilian 6. April. 1596.

1 *L. quibus diebus* 40. §. vbi Bart. & alij. *D. de cond. demonſtrat.*

DEFINITIO XX.

Caſus in quo ſatiſdatis, qui ex ſenatuſconſulto fit poſſeſſor beneficij, licet nullum adhuc habeat contradictorem.

FIeri poteſt, vt beneficij, quod requirente procuratore generali ſequeſtratum fuerat, poſſeſſio alicui detur, & tamen ſatiſdationis onus iniungatur,[1] vtputa ſi procurator generalis conſentiat, vt huic vacua poſſeſſio tradatur, nec dum alius vllus ſit contradictor, aliquis tamen fore ſperetur, quem credibile ſit potiora iura habiturum,[2] propterea quod exhibitus ab impetrante titulus ſit aliquo modo ſuſpectus, ſiue in forma intrinſeca, ſiue in extrinſeca. *Ita Senatus* in cauſa N. Renati de la Couz pro Prioratu Beatæ Mariæ de Luys 8. Febr. 1596. In qua tamen ſpecie illud quoque non parum mouit Senatum, quod impetrans ille non fuerat à Principe nominatus, quam nominationé expectare Senatus noſter pleriſque Epiſtolis & reſcriptis Principis iubetur. Quanquã ad maiora beneficia pertinere id videtur, quæ dignitatem habent cum adminiſtratione non ad ſimpliciasquæ aut dignitaten, aut adminiſtrationé nullam habent,[3]

1 Quod tamen regulariter ſecus eſt. Vix enim vlla ſatiſdandi neceſſitas ei iniungitur, qui beneficij poſſeſſionem ex Senatuſconſulto nanciſcitur.
2 Sic aliquando etiam futuro contradictori proſpiciendum eſt, hactenus ſaltem vt in integro omnia collocentur.
3 Maiora enim, &, vt vocant, conſiſtoriatia præſumuntur patronata, & conſequenter de iure patronatus Principis, non etiam ſimplicia, vt alibi ſcripſimus.

TIT. XL.

DE FORMVL. ET IMPETR. act. ſublat.

DEFINITIO I.

Actionum formulas ſcrupuloſas & impetrationem duntaxat ſublatam eſſe, non item ſubſtantiam.

ABVTVNTVR plerique conſtitutionibus,[1] quæ formulas & impetrationes actionum ſuſtulerunt: quaſi hodie nihil referre debeat, qua actione quis experiatur, dummodo aliqua competat.[2] Quod ſi ita eſſet, non tantum eas formulas, quę ſyllabarum aucupatione cunctorum actibus inſidiantur radicitus amputatas,[3] ſed omnem quoque iuris rationem ſublatam eſſe dicendum eſſe, totámque perturbatam iuriſprudentiam,[4] quæ in eo partim verſatur, vt doceat, quænam & cui actio competat.[5] Sane nec actionis impetratio neceſſaria eſt, quæ olim erat,[6] nec formulæ præſcriptis verbis concipiendæ ſolemnitas vlla ſupereſt,[7] ſufficitque eam exerceri actionem, quæ, vt habet Theodoſij cõſtitutio,[8] & rei apta ſit, & propoſito negotio competens. Cæterũ ſi inepta proponatur ab eo, qui aptiorẽ potuit exercere, perinde actor condẽnabitur, ac ſi nullã haberet, ſalua ei poteſtate iterũ agendi eo modo, qui aptior & cõuentior videatur.[9] *Ita Senatus* ſæpius, & in ea potiſſimum facti ſpecie, de qua in tit. de rei vind. Deſin. 1. & 2.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*
2 Ob illa verba *d. l. 2. ſi aptam rei & propoſito negotio competentem eam eſſe conſtiterit.*
3 Vt Conſtantinus loquitur *in d. l. 1.*
4 Quis autem credat Imperatores illos optimos, Conſtantinum, Theodoſium, & Valentinianum, quorum ſunt eæ conſtitutiones, tam paucis verbis totam iuris rationem tot vigiliisexcogitatam atque inuentam euertere voluiſſe! *l. ſi quando 35. in princ. C. de inoff. teſt.*
5 *L. 2. §. deinde 6. & ſeq. D. de orig. iur. adde §. ita in ciuitate 12 eod.*
6 Nam hodie actiones ex legibus & edictis ipſo iure competunt, etiamſi non poſtulentur, vt notat Gothof. *ad d. l. 2. C. hoc tit.*
7 Quæ olim tanta erat, vt qui cadebat à ſyllaba, caderet etiam à cauſa, *§. ſi quis agens*, iunct *§. ſi minus, Inſt. de act.*
8 *In d. l. 2.* Facit *l. actio 47. D. de neg. geſt.* etſi locũ illum Triboniani eſſe potius quã Pauli docuimus, *lib. Cõiect. c.* Facit *l. ſi cũ 66. de euict.*
9 Qui enim hodie malè agit, non rem amittit vel cauſam, ſed litẽ id eſt, damno duntaxat ſumptuum litis coërcetur, ſed ita tamen, vt eas ante omnia ſarcire & refundere teneatur, eóque iure vtimur.

DEFINITIO II.

Succurrendum eſſe mulieri, quæ bonam iuſtámque de dote actionem habens male egit.

MVlier, quæ fundum certo pretio æſtimatum in dotem dederat,[1] & ſoluto matrimonio velut pignoris iure poſſederat,[2] cum ſpoliata eſſet, egerat primum vindicatione, deinde interdicto recuperãdæ poſſeſſionis poſtremo hypothecaria. Vindicationi obſtabat, quod maritus per æſtimationem dominus factus fuerat.[3] Interdicto, quod illa ſubinde hypothecariam exercere maluerat.[4] Hypothecaria denique, quod debitoris excuſſio facta nõ erat.[5] Sed quia conſtabat dotem ei deberi, & quidem anteriore iure: Placuit, licet ſumma ſcrupuloſáque iuris ſubtilitate repellenda videretur, non poſſe tamen cum ea ſummo iure agi citra ſummam iniuriam,[6] præſertim cum omni liberiori modo, quæ vulgaris clauſula eſt, ius & iuſtitiam ſibi miniſtrari petiiſſet.[7] Itaque pro ea pronunciatum eſt, vt ei ſua poſſeſſio reſtitueretur, quã ſine facto ſuo amiſerat, quouſque tota illi dos ſoluta eſſet.[8] Idémque iuris conſtituendum eſſe viſum eſt, ſi de dote materna liberi experirentur,[9] Sane cũ nulla litis parte augmentuũ dotis ſibi ſolui poſtulaſſet, quod tamen ex iiſdem tabulis dotalibus debitum eſſe conſtabat, non putauit Senatus quicquam ei hoc nomine adiudicandũ, ne & in facto ſupplere,[10] & quod fatui iudicis eſt, vltra petita iudicare[11] videretur. *Ita Senatus* pro Claudia Hugon, cõtra Nicolaum Brondel 4. Idib. Ianuar. 1563.

1 Vt

1 Vt plerumque ſit, *l. plerumque* 10. *& l. ſi res*, 12. *& paſſ. D. de iur. dot. l. quod ſi fundus*, 11. *D. de fund. dotal.*

2 Quia mariti bona omnia pro dote ſunt mulieri etiam tacitè obligata, *l. vnic. C. de rei vxor. act. l. aſſiduis*, 12. *C. qui pot. in pign. hab.*

3 Æſtimatio enim hoc caſu, vt & aliis pleriſque, facit venditionem *d. l. plerumque § ſi ante & ſeq. D. de iur. dot.* at non puram & ſimplicem, ſed dotis cauſa. *l. quoties, decimaſexta, eod.*

4 Interdictum enim in quo non niſi de poſſeſſione tractatur, non poteſt cum hypothecaria cumulari, in qua de iure ꝓ gnoris itémque dominij debitoris in neceſſarium antecedens quæri oportet. Et quamuis hypothecaria nihil niſi nudam poſſeſſionem auocet, *leg. ſi cum venditor*, 66. *ff. de euict.* tamen ſapit petitorium, ideoque cumulari non poteſt cum remedio poſſeſſorio, ſiquidem nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione, licet inde fiat, vt qui actionem vnam propoſuit, non continuo alij renunciaſſe intelligatur, *l. naturaliter*, 12. *§. nihil commune, ff. de acquir. poſſeſſ.* Vide tamen Hotoman. *de hac quæſt. in quæſt. illuſtr.* 29. *& quæ ſcripſi in Chiliad.*

5 Quæ nouo iure facienda eſt priuſquam agi poſſit contra tertium poſſeſſorem. *Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

6 Quo caſu præferenda eſt æquitas rigori iuris & nimiæ ſubtilitati, *l. filio*. 17. *ff. de iniuſt. rupt. l. ſicut*. 8. *ſi debitori*, 16. *quib. mod. pig. ſoluit.* Iudicium enim dotis bonæ fidei eſt, in quo non conuenit de apicibus iuris diſputare, *l. ſi fideiuſſor*, 29. *§ quædam, ff. mandat.* ne ſub auctoritate iuris ſcientiæ perniciosè erretur, *l. ſi ſeruus*, 91. *§. ſequitur, de verb. oblig.* & inde proficiſcatur iniuria vnde iura naſcuntur, *l. meminerint*, 6. *C. vnde vi.* Vnde tritum illud prouerbium. *Summum ius, ſumma iniuria, ſumma crux.* Facit *l. ſi mulier*, 59. *§. ex aſſe, in fin. ff. de iur. dot. Turnèb. lib.* 1 *cap.* 3.

7 De cuius clauſulæ effectu & poteſtate vide quæ ſcribam *Definit. ſequent.*

8 Semper enim ſuccurendum ei eſt, qui ſine facto ſuo & ſine culpa ſua cecidit à poſſeſſione, *l. vlt. C. de acquir. poſſ. l. ſi de eo*, 40. *§.* 1. vbi Bart. & alij *ff. eod.* & habet hypothecaria perpetuam iſtam conditionem ſi ſoluta eſt pecunia, *l. grege*, 1. *§. etiam de pignor. l. pen. in fin. de except. rei iudic. l. debitor*, 59 *D. ad SC. Trebell.*

9 Solet enim idem ius eſſe liberorum & matris in cauſa dotis, *l. aſſiduis*, 12. *§. exceptis, C. qui potior. in pignor. hab.* licet dotis priuilegia non tranſeant ad extraneos mulieris heredes *l. vnic. C. de priuil. dot.* præcipuámque cauſam fauor dotium illam habeat, ne mulier ſit indotata, quo poſſit facilius nubere ad replendā liberis ciuitatem, *l.* 1. *ff. ſolut. matrim.* quæ ratio ceſſat in liberis, tametſi maternam dotem petentibus.

10 Quod iudex nunquam facere poteſt, ſed ea tantum ſupplere debet, quæ peti poſſunt ex iure, *l. vnic. vbi DD. C. vt quæ deſ. aduoc. part. iud. ſuppl.* Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 4. Alioqui iudex ſupplendo videtur patrocinari non iudicare, vt tractat Aul. Gell. *lib.* 14. *Noct. Attic. cap.* 2. Etſi poteſt interdum iudex multa facere ex officio etiam irrequiſitus. De quibus vide Rip. *ad l.* 4. *§. hoc autem, ff. de dam. infect.*

11 *l. vlt. C. de fideic. libert.*

DEFINITIO III.

De effectu clauſulæ, Omni meliori modo, in libello appoſitæ.

Clauſula, *Omni meliori modo*, in libellis apponi ſolita, facit vt iudex ad ius partis attendere debeat potius, quam ad ineptam petitionem.[1] Inde fit, vt licet concluſio libelli ſit de petitorio, trahi tamen poſſit libellus ad poſſeſſorium, & contra propter huiuſmodi clauſulam.[2] Sed ita demum, ſi ea, quæ in libello narrantur, congruant,[3] id eſt, non minus petitorium reſpiciant quam poſſeſſorium. Nam ſi nihil ſit in libello, quod alterutrum reſpiciat, non poteſt ex eo ſequi condemnatio, tametſi probationes ſuppetant,[4] nec ſi aduerſarij confeſſio accedat.[5] ſed ad aliam actionem omniinodo actor remittendus eſt.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Calend. Febr. 1595.

1 Afflict. *decis.* 144. *n.* 2 Maſuer. ad Papienſ. *in form. act. real. verſ. quare, ad fin. Capyc. deciſ. Neapol.* 12. *num.*

2 *Arg. l. cum pater*, 77. *§ filius matrem, de legat.* 2.

3 *Arg. l. vnum ex familia* 67. *§. ſi omiſſa, eod.*

4 Nam cum ex facto ius oriatur, non poteſt libelli concluſio adaptari, ne quidem per interpretationem ad id, de quo nihil in libello narratum ſit. Idque eſt quod dici ſolet, ius ex re conſtituendum eſſe, *l.* 1. *§. Diuus, ff. ad l. Cornel. de ſicar.* Item ius in cauſa poſitum eſſe, quāquam alio ſenſu ita locutus eſt Alfen. *in l. ex plagis*, 52. *§. in cliuo capitolino, ff. ad l. Aquil.*

5 Sententia enim conformis eſſe debet libello & petitioni actoris, non reſponſioni, quam reus fecerit ad petitionem, *leg. fin. Cod. de fideic. libert. l. præſes*, 52. *ff. de pœn. l. de rebus*, 43. *de recept. qui arbitr.*

6 *Vt in l. Bebius*, 30. *in fin. ff. de pact. dot.* Facit *l. quod in diem*, 7. *§.* 1. *ff. de compenſ.* [Inde eſt quod qui agit hypothecaria non idcirco cenſetur imploraſſe beneficium *l. vlt. C. de acqu. poſſ. &* clauſulæ conſtituti, quamuis in concluſione libelli adiecerit clauſulam, Omni meliori modo, Et ita Senatus noſter paſſim. Et rurſum non facit hæc clauſula, vt qui egit interdicto Vnde vi contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem, quod iure non licet *l. cùm à te* 7. *ff. vnde vi* cenſeatur imploraſſe remedium *can. redintegr.* quod eo caſu ſpecialiter implorandum eſt, vt ſcripſi *Defin.* 8. *num.* 4. *infr. Vnde vi.* Ita Senatus in cauſa Nicolai Toynet, & Franciſci Butut 5. Cal. April. 1612.]

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM
& rerum in ſacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum,
LIBER TERTIVS.
TITVLVS PRIMVS.
DE IVDIC.

DEFINITIO I.

De litibus, quæ apud inferiores tractantur Iudices, non niſi magna de cauſa euocandis.

QVNIAM vbi cœptum eſt iudicium ibi & finem accipere debet,[1] non immerito creditum eſt odioſas eſſe euocationes litium, quæ apud inferiores tractantur Iudices,[2] ob idque nec facile concedendas, id eſt, niſi ex magna & propemodum neceſſaria cauſa.[3] Forte ſi inferior iudex alterutri litigantium ſuſpectus eſſe cœperit,[4] nec alius ſit, qui in eius locum ſubſtitui commode poſſit,[5] aut ſi apud ſuperiorem iudicem alia lis tractatur inter eaſdem partes, cuius tanta ſit cum ea, quæ euocatur, connexitas, vt ſententia quam in vna lite ferri contingeт, paritura ſit exceptionem rei iudicatæ in alia,[6] aut vt rerum iudicandarum contrarietas timeri poſſit.[7] Extra hos caſus & ſi qui ſunt ſimiles, vix eſt vt euocatio permitti debeat, licet apud inferiorem iudicem nondum fuerit lis conteſtata.[8] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro D. Aduocato de la Gley, contra Dom. de Chandée, Prid. Calend. Aug. 1588. Iunge Defin. 9. infr.

1 *L. vbi acceptum* 30. iunct *l. ſi quis poſteaquam*, 7. *D. hoc tit.*

2 Quia difficile eſt, vt litigatores in aliud iudicium transferantur, quin cum alterius captione id fiat, quod tamen ne eueniat ſummopere cauendum eſt, *l. pen. §. vlt. D. de vacat. & excuſat. muner.* Facit *l. pen. de iuriſd. l. de qua re*, 74. *D. hoc tit.* Sed & contumelia quædam in eo fit iudici, apud quem reus præuentus eſt, *l. ſi quis poſteaquam*. 7. *D. eod. l. litigatores*, 11. *De recept. qui arbitr.* Ideoque nec alij, quam ſupremi magiſtratus, qui Principis vices gerunt, euocandi ius habent, ſcilicet vt hoc nomine vtantur. Decernere nãque poteſt ex cauſa iudex ſuperior, vt apud ſe tractetur lis, quæ apud inferiorem tractabatur, ſed euocationis nomine vti nec poteſt, nec debet. Rebuff. *in tract. de euocat.*

3 Vbicunque enim iuſta cauſa & æquitas mouet, ſubueniendum eſt, & licitum ſit quod alioqui non liceret, *l. vbicumque* 21. vbi Gothofr. *D. de interrog. in iur. fac.*

4 Omnes enim lites ſine ſuſpicione procedere oportet, vt loquitur Iuſtin *in l. apertiſſimi*, 16. *hoc tit. l. obſeruandum*, 47. *D. eod.*

5 Litigantibus fortaſſè nolentibus in alium eligendum cõſentire, *l. vlt. C. eod.* aut quod in aliũ iudiciũ transferri litigatores non poſſint ſine alterutrius captione, *d. l. pen §. vlt. de vacat. & excuſ. muner.*

6 Quæ præiudiciales ſunt cognitiones, de quibus *in leg. generaliter*. 12. *& ſeq. l. fundum*, 16. *l. fundi*, 18. *l. rei maioris*, 21 *D. de except. §. præiudiciales. Inſt. de action.* Idem eſt ſi futurum ſit, vt nõ facta euocatione cauſæ cõtinentia diuidatur, *l. nulli*, 10. *C. hoc tit.* maior autem cauſa hoc caſu trahit ad ſe minorem, *l. per minorem*, 54. *D. hoc tit.*

7 *l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iudic. eat. l. ſingulis*, 6. *de except. rei iudic.*

8 Etſi enim ante litis conteſtationem iudiciũ acceptum dici non poteſt, tamen certa iudicis iuriſdictio eſt, quia non dantur hodie iudices vt olim à prætore poſt litem conteſtatam, *l. 2. C. de pedan. iudicib.** Obſerua autem eo iure nos vti hodie, vt ſolus Senatus poſſit euocare ab inferioribus iudicibus, non etiam cæteri, quamuis contra ſentiat Rebuff. *in tract. de euocat. in præfat. q. 5. ex l. iudicium* 58. *D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Minima cauſa ſuſpectum facit iudicem in teſtationibus excipiendis.

IVdex præſertim ordinarius, etſi poſt litem conteſtatam ſuſpectus dici non poteſt,[1] niſi noua ſuſpicionis cauſa,[2] vel cauſæ iuſtæ notitia[3] ſuperuenerit: Si tamen ob familiaritatem, quam cum vno ex collitigatoribus maiorem quam cũ alio exerceat,[4] vel ex qua alia probabili cauſa ſuſpectus dicatur abſtinere debet à dictandis excipiendiſve teſtationibus:[5] quod ea res omnium maxime præcipui ſit momenti ad litis victoriam comparandam:[6] Cum ex facto, vt dici ſolet, ius oriatur,[7] factum autem plerumque tale eſſe credatur, quale ex teſtium dictis apparet.[8] Sed & ſententia ſiue per ſordes, ſiue per gratiam contra ius reddita, per iudicem, qui de appellatione cognoſcit: in melius reformari poteſt.[9] Probationes vero ſi per ſordes aut gratiã dictantis exactiores aut leuiores factæ ſint, vix at ne vix quidem poſſunt reſtitui.[10] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto Auditorio 14. Cal. Decemb. 1588.

1 Quia per litis conteſtationem conſentitur in iudicem *l. apertiſſimi*, 16 *C. hoc tit. l. nemo*, 4. *C. de iuriſdict. omnium indic.* & ne lites in infinitum extendantur, vt ait *d. l. apertiſſimi.*

2 De quibus ſuſpicionis cauſa vide *l. lex Cornelia*, 5. *in princ.* & ibi Comment. Gothofr. *D. de iniur.*

3 Paria enim ſunt, cauſam nullam ſubeſſe, aut eam, quæ eſt ignorari, *arg. l. annus*, 6. *D. de calumniat. l. 1. §. vlt. quand app ſit. l. pen. §. vlt. de vacat. & excuſ. muner.*

4 *l. liberi*, 28. *in fin. C. de inoff. teſt.* Vel ob occultas inimicitias, quæ non facilè probari poſſint, vt in *l. non diſtinguemus*, 32. *§. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* Facit *l. 4. §. ſi accuſatio, de legat.*

5 Id eſt vt vulgo loquuntur, à faciendis inqueſtis.

6 *l. 1. 2. 3. & paſſ. D. de teſtib.*

7 *l. ſi ex plagis*, 52. *§. in cliuo capitolino, D. ad l. Aquil.*

8 *l. ob carmen*, 21 *§. vlt. & l. ſeq. D. de teſtib.* Vnde fit plerumque, vt non tam deficiat ius quam probatio, *l. duo ſunt Titij* 30. *D. de teſtam.* id eſt, vt deficiat ius, quia deficit probatio.

9 Quia appellationis remedium inductum eſt aduerſus iniuriam iudicis, quiã prior pronunciat, *l. ait prætor*, 7. *§. quid tamen, D. de minor. l. ſi per imprudentiam*, 51. *l. Herennius*, 63. *§. 1. D. de euict. l. 1. in princ. D. de appell.* Poteſt etiam ex his cauſis dari reſtitutio contra cauſam, *l. diuus, D. de re iudic.*

10 Propter metum ſubornationis, ex quo didiſcerta ſunt teſtificata, *c. fraternitatis*, & *c. ſeries, Extr. de teſtib.* Item quia ſi idem teſtis ſæpius audiatur, ſtatur primæ depoſitioni iuratæ Guid. Pap. q. 546. Dicam *Deſin. 4. infr. de teſtib.*

DEFINI

DEFINITIO III.

Non cogitur coram inferiore iudice litigare, qui apud ſuperiorem in alia lite iiſdem inſtrumentis vti cogitur.

CVm quidam apud Senatum cōuentus pro parte debiti inſtrumentum edidiſſet, quo probabat nihil ſe debere, poſtea vero apud inferiorē iudicē pro reliquo debito vrgeretur, Viſum eſt, poſſe eum iuſte recuſare, ne iudicium ſuſcipere cogeretur propter litem apud maius tribunal inſtitutā.[1] Quæ licet non eſſet de eadem quātitate, ex eadem tamen debendi cauſa pendebat, iiſdémque oppoſitis exceptionibus terminari poterat, quarum probatio ex iiſdem quoque inſtrumentis petenda commode ſcindi nec poſſet nec deberet.[2] *Ita Senatus* 13. Cal. Decemb. 1588.

1 Nam & is, qui ad maius auditorium vocatus eſt, ſi litem in minori inchoatam deſeruit, contumax non videtur, *l. contra pupillum, 54. §. is qui, D. de re iud.*

2 Neque enim fieri poteſt, vt eodem tēpore quis edat ſiue iudici ſiue aduerſario eadem inſtrumenta in diuerſis tribunalibus Facit *leg. 4. §. vlt. & l. 6. §. 1. D. de edend. l. 1. & 2. de quibus rebus adeund. iudic.*

DEFINITIO IV.

Quibus caſibus heres ſequatur forum defuncti.

QVod vulgo iactatur, heredem ſequi forum defuncti,[1] eo demum caſu verum eſt, quo vel abſens defendatur ab alio, vel ibi ille ipſe inueniatur.[2] Aut ſi cum defuncto iam cœpta lis erat,[3] Extra hos caſus conueniri hæres debet in domicilio proprio, non defuncti,[4] Neque enim defuncti domicilium tranſit ad heredem.[5] Quin & cum abſens hæres eſt, ſi in loco domicilij defuncti conueniatur, non niſi ad primum vſque decretū veniendū eſt, ne iniuria hæres afficiatur, ſi ſecundum accedat, quod ſententiæ diffinitiuæ vim obtinet.[6] *Ita Senatus* 5. Non Decemb. 1588.

1 *Ex l. heres abſens, 19 l. ſi is qui Romæ, 34. D. hoc tit.*

2 Hi enim duo caſus ſunt, quos Vlpiā. exprimit *in d. l. heres abſēs,*

3 Vt in caſu quem Iauolenus tractat *in d. l. ſi is qui Romæ.*

4 Ex iuris regula, quæ vult vnumquemque in ſui domicilij loco conueniendum eſſe & actorem forum rei ſequi debere. *l. 2. C. de iuriſd. l. omn. iud. l. vlt. C. vbi in rem actio.*

5 Paul. Caſtr. *ad d. l. heres abſens.* Domicilium enim facti eſt, non iuris, cum totum ex patrisfamilias voluntate animique deſtinatione æſtimetur *l. 3. & 4. l. ſi adſumptio, 6. §. filius, & §. iuriſprudentibus, l. liberorum, 17. §. patris D. ad municip.* quæ autem facta ſunt, nō tranſeunt ad alium *leg. qui heredi 44. D. de condit. & demonſtr. l. quod ſeruus, 24. D. de acq. vel amit. poſſ. l. legatum, 21. de adim. legat.*

6 Sic idem Paul Caſtrenſ. *ad d. l. heres abſens*, vbi vide. Item quæ de primo & ſecundo decreto ſcripſi in Chiliad. *De errore pragmat. Decad.* 112. *Error.* 6.

DEFINITIO V.

Filia in mariti, non in patris ſiue viui ſiue mortui domicilio conuenienda eſt.

FInge igitur debitoris filiam nuptam homini alterius fori, quam cuius pater fuerat. Si de actione hereditaria contra eam inſtituenda tractetur, placet ibi eam eſſe conueniendam, vbi maritus domicilium habet,[1] ſequitur enim vxor domicilium mariti,[2] Adeo, vt etiamſi in eo loco reperiatur, vbi defunctus debuit & domicilium habuit, poſſit nihilominus exceptione fori ſe defendere,[3] quoniam non propria exceptio illa eſt, ſed communis, &, vt noſtri loquuntur, in corpore iuris clauſa.[4] Si tamen bona aliqua ſint hæreditaria in loco domicilij defuncti, nihil prohibebit capi, ea pignori, ſufficiétque notam filiæ famam executionem, hactenus nimirum, vt in eorum poſſeſſionem mitti creditor poſſit ex primo decreto, non item ex ſecundo.[5] Itaque cum quidam aduerſus filiam heredémque debitoris ex contractu paterno acturus ad patris non ad mariti domicilium citationem fieri curaſſet,[6] tum ob non ſolutam pecuniam, quæ debebatur, bona quædam hæreditaria pignori capta eſſent,[7] ſubinde decretum ſuper iis ſubhaſtationibus interpoſitum,[8] Senatui viſum eſt, male factā executionem, quod citatio, neque in perſona debitricis, neque ad domicilium facta fuiſſet, tametſi colono ipſius denunciata proponeretur.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex ea ipſa iuris regula, quam attulimus, *Defin. prox. n. 4.* Vnumquemque in ſui domicilij loco conueniendum eſſe, *d. l. 2. C. de iuriſdict. omn. iud. d. l. vlt. C. vbi in rem act.*

2 *L. cum quædam, 19. D. de iuriſd. l. filij, 22. §. 1 l. ea quæ, 32. l. vlt. §. 3. D. ad municip.* ſi modo iuſtæ nuptiæ fuerunt, *l. pen. §. vlt. eod.*

3 Niſi iam cœpta lis erat ante contractas nuptias, *d. l. cū quædam.*

4 Ita Bart. Bald. Caſtr. poſt gl. *ad d. l. heres abſens.*

5 Idem Caſtrenſ ſupra dicto loco.

6 Et malè, quamuis nec nupta filia fuiſſet, ſi modo alibi domicilium conſtituiſſet, quia liberi ciuitatem, ex qua pater naturalem originem ducit, non domicilium eius ſequuntur, *l. 3. & 4. adſumptio, 6. §. filius, D. ad municip.*

7 *Ex tit. C. ſi in cauſ. iudic pign. capt. ſit.* quia inſtrumentum guarentigiatum ſententiæ vim obtinet, Bart. *in l. cum vnus, 12. D. de reb. auct. iud. poſſid.*

8 Ad confirmandas ſubhaſtationes tanquam ritè & rectè factas, ne poſtea de earum forma & nullitate quæri poſſet propter auctoritatem rei iudicatæ, *l. ſeruo inuito, 65. § cum prætor. D ad SC. Trebell.* Itaq; in propoſita facti ſpecie ſupplendum eſt ab ea interpoſitione decreti prouocatum fuiſſe, nec niſi ex appellatione Senatum cognouiſſe.

9 Tunc enim colono aut inquilino denunciationem factam eſſe ſufficit, cum ad domicilium facta eſt, non aliter. *l. 4. § prætor ait, in fin. D. de damn. infect. l. 5. §. & ſi ſerò, & §. ſeq. D. quod vi aut clam.* Scripſi Defin. 1. *ſup. de in ius voc. num* 6.

DEFINITIO VI.

Clericus calumniatus apud iudicem laicum condemnari ab eo poteſt.

CLericus, qui laicum per calumniam accuſauit; poteſt eo nomine condemnari ab eo ipſo iudice laico, qui de accuſatione cognouit.[1] Non ea quidem pœna, quæ caput aut exiſtimationem afficiat, ſed pecuniaria, ne impunita ſit calumnia,[2] quæ ab alio iudice vindicari non poteſt.[3] Atq; ita ſæpius Senatū iudicaſſe relatū eſt 6. Id. Decemb. 1588.

1 *Cap. at ſi clerici*, vbi Gloſſ. & Panorm. *Extr. hoc tit.* Guid. Bened. *in c. Raynutius. in verb. & vxorē nomine Adelaſiā, dec. 1. n. 416. & ſeq. Extr. de teſtam.* Mynſing. *centur. 2. q. 67.* Guid. Pap. *q. 73. 139. & 561.*

2 Calumnia enim nunquam impunita relinquenda eſt *l. 1. §. 1. D. ſi mulier vent. nomin. in poſſeſſ. calumn. cauſ. eſſ. dicet.* nec rurſus ab alio iudice vindicanda, quam ab eo cuius dignitas per calumniatorem offenditur: licet reuera ſeparatum ſit crimen calumniæ ab eo, de quo per accuſationem principalem quærebatur. *l. vlt. D. de calumniat.*

3 Alioqui calumniæ facultatē ex clericali dignitate capere quis facilè poſſet, quod ferendum non eſt, *arg. l. pen. D. hered. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Alienæ liti interueniens ſiſtere eam non poteſt, ſed in eo ſtatu in quo lis eſt, interuenire debet.

SI, cum inter me & te controuerſia penderet de hæreditate Titij, alius interueniat qui eam hæreditatē ſuam eſſe dicat, ita demum in eodem iudicio audiendus erit, ſi nulla per eum liti noſtræ mora fiat.[1] Nam ſi iam lis inter nos inſtructa erat, & ad coronidem perducta,[2] aut breui perducenda,[3] prius eſt, vt de mutuo iure noſtro pronuncietur.[4] Idque eſt quod dici ſolet: Eum qui alienæ liti interuenit, in ſtatu interuenire debere, id eſt, ita vt litis principalis ſtatus nil immutetur, neque inchoata negotij cognitio interrumpatur aut differatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, contra R. D. Alfonſum d'Elbene Abbatem Altacombabanū nunc Epiſcopū clariſſ. Albienſem, 4. Id. Ianuar. 1589.

1 Etſi enim ſuas moras habet iudicij exercitio, *l. etiam, 25. in princ. D. vt leg. ſeu fideic. nom. caueat.* ſicut & executio, *l. quod debetur, 51. D. de pecul.* non tamen ferendum eſt, vt ex facto alieno & aliunde quam ex ipſa lite proficiſcantur.

2 Quod euenit cū iam in cauſa cōcluſum eſt, quomodo pragmatici loquūtur, quia ex eo tēpore proceſſus, vt aiunt, habetur pro iudicato.

3 Parum enim refert, an quid iam factum, an proximè faciendum ſit, *vulg. l. pen. D. de milit. teſt.*

4 *Argum. l. Babins, 30. in fin. D. de pact. dot. leg. 3. in princ. D. in poſſ. legat.*

5 Bart. *d. l. ſi, perluſorio. 14. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO VIII.

Eremodicium contrahi non poteſt ex facto falſi procuratoris, nec ſi poſtea ſecuta ſit ratihabitio.

SI falſus procurator pro te contra me iudicio adfuerit ego vero abfuerim, non poteſt ferri pro te ſententia,[1] nec ſi falſi procuratoris factum tu ratū habueris, ſiue ante ſiue poſt ſententiā,[2] ſi non à tempore ratihabitionis ſecutæ ex integro fiam contumax.[3] Neque tamen eo minus cogar appellare, ſi perperam fuero condemnatus: [4] Poſtquā iure noſtro inductum eſt, vt ab ea quoque ſententia quæ nulla eſt prouocari oporteat.[5] Sed litis expenſas tanquam contumaciales tibi refundere non ergo cogendus.[6] Non enim contumax fuiſſe videri poſſum, cū tu rite ac debito tēpore ad iudicium ipſe non veteris:[7] Aut ſi vterque noſtrum fuit contumax, mutua compenſatione vtriuſque culpam purgari neceſſe eſt.[8] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ianuar.

1 Quia neuter ex litigatoribus adeſſe intelligitur, cum per alium adeſſe dici non poſſit, qui procuratorem non conſtituit, niſi proponas falſum illum procuratorem ius agendi habuiſſe etiam ſine mandato, puta tanquam coniunctam perſonam præſtita rati ſatiſdatione, *l. ſed & hæ, 35. ff. de procur.* Vtroque autem litigātore abſente nihil decerni poteſt, niſi fortè per arbitrium, facto ſcilicet ea lege compromiſſo, *l. diem proferre 27. § ſi quis litigatorum. ff. de recept. qui arbitr.*

2 Itaque ratihabitio hoc caſu non æquiparatur mandato, vt alias ſolet, *l. vlt. C. ad SC. Maced.* quia nimis ſero fit poſt lapſa tempora intra quæ fieri debuit, vt iudicio adfuiſſe videretur is, cuius nomine falſus procurator adfuerat, *arg. l. pen. ff rat. rem haber. l. vlt. in princ. ff. quis ord. in bon. poſſ. ſeruet.*

3 Ex integro enim faciendum eſt, quod perperam factum fuit, ſi quidem nec factum intelligitur, quod perperam & vitioſè factum eſt, *l. 6. ff. qui ſatiſd. cog. l. 2. ff. de act. tutor. l. poſt edictum, 73. § quod ſi is, & ſeq. D. hoc tit.*

4 Nam ex peremptorio condemnatus abſens ſit appellet audiendus eſt, dummodo non per contumaciam defuerit, *d. leg. poſt edictum, 73. §. vlt. D. hoc tit.* hic autem contumacia nulla interceſſit.

5 Dixi Defin. 6 *ſup. de arbitr.*

6 Vt cogendus eſſem ſi verè fuiſſem contumax, quia verus contumax non auditur appellans, niſi refuſis expenſis, *d. l. & poſt edictū, 73. §. vlt. l. properandum 13. §. cum autem, C. hoc tit.* Refuſio enim expēſarum purgat contumaciam, ideoque expenſæ iſtæ præiudiciales appellantur, quod tamen ex ritu noſtro practico magis quam ex iure deſcendere videtur, quia nulla lex eſt, quæ verum contumacē audire velit, ob id ſolū quod contumaciales expenſas refundere ſit paratus, vt conſtat *ex d. l properandum, §. ſin autem reus, in fin. & d. §. cum autem.*

7 Proinde hoc caſu circumducitur edictum, vt Vlpian. loquitur *in d. l. & poſt edictum §. quod ſi is, D. hoc tit.*

8 *Arg. l. vlt. §. pen. D. de eo per quem fact. erit, l ſi duo, 36. D. de dolo, l. domum, 57. §. vlt. de contr. empt. l. viro, 39. D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO IX.

Interdum ſi ſuſpectus ſit locus in quo ius redditur permittendam litis euocationem.

EVocandæ litis, quæ, coram inferiore pendebat iudice, iuſta cauſa illa eſſe creditur,[1] ſi lis ſit inter ſubditum & dominum, qui per ſe aut ſuos magiſtratus iniuriā ſubditis inferre ſoleat.[2] Si tamē domini mores minus ſuſpecti ſint, quam vt cauſa nō cognita tam iniurioſus haberi debeat,[3] commodius eſt, vt citra euocationem alius iudex à Senatu detur, qui in alio loco non ſuſpecto[5] litem inſtruat & terminet. *Ita Senatus* eodem die pro Ioanne Gaudinon Aduocato magni apud nos nominis.

1 Nam ſine cauſa non fit euocatio tanquam odioſa, vt dixi Defin. 1. *ſup. eod. ex l. ſi poſteaquam, 7. l. de quare, 70. D. hoc tit. leg. cum qua. 39 D. de iuriſd. l. litigatores, 11. ff. de recept. qui arbitr.*

2 Guid Pap. *q.* 440.

3 Neque enim facilè credendus quis eſt iniuriam velle committere cum bonus quilibet præſumatur, *l. cum pater. 77. §. rogo filia. 25. de leg. 2.* præſertim cum per iudicem & magiſtratum res expeditur, *l. vlt. in princ ff. de eo quod met cauſ.*

4 Hoc enim caſu mutata perſona & ſolius iudicis nō idcirco mutatur iuriſdictio, nec proinde iniuria vlla fit domino iuriſdictionis.

5 Nam ad locum ſuſpectum litigator ire nunquam cogitur, *l. qui tamen 21. §. pen. ff. de recept.*

DEFINITIO X.

De ſumptuum condemnatione negligenti litigatori in negligentiæ pœnam irroganda.

HInc inde per collitigatores deducta facti quæſtione, prolatiſque ab altero licet nondum publicatis teſtationibus,[1] ſi aduerſarius ex principali diplomate petat, vt ad nouas facti allegationes proponendas admittatur, non aliter audiendus eſt, quam ſi conſentiat, vt ſuis ſumptibus in contrarium allegentur & probentur, quæcunque aduerſarius alleganda ſibi probandaque parauerit,[2] licet in prima aut ſecunda inſtantia id fiat, non in tertia.[3] Sic enim conſtitui æquiſſimum eſt, vt facti ſui pœnam patiatur, qui vltro liti moram adfert.[4] *Ita Senatus* 9. Cal. Febr. 1589.

1 Nam poſt publicatas teſtationes nō facilè allegationes aut probationes nouæ reciperentur, *c. ſeries, & c. fraternitatis, Extr. de teſtib.*

2 Impenſas enim debet quiſquis dat iis cauſam, *arg. leg. ſi vero, 12. §. vlt. l. ſi quis, 27 §. impendia, ff. mandat. l. 2. in fin. C. de plur. petit.*

3 Nam in tertia inſtantia nunquam ſine refuſione expenſarum admittuntur nouæ allegationes. Styl. Senat. art.

4 Debuit enim eſſe diligentior & vigilantior, *l. 15. §. vlt. & l. ſeq. ex quib. cauſ. maior.*

DEFINITIO XI.

Quando de pluribus petitionibus ſimul, aut ex ordine pronunciandum ſit: Et quid ſi fori præſcriptio allegetur?

QVoties mutuæ ſunt collitigantium petitiones, de omnibus ſimul iudicium accipiēdum eſt,[1] Sed hoc ita: Si vtraque petitio ante litem conteſtatā propoſita fuerit,[2] & vtraque æque vel certa ſit vel incerta. Alioqui ſi altera tantum ſit certa & comprobata, de illa prius pronunciandum eſt, poſtea de reconuentione cognoſcendum, ne per alteram alteri mora fiat.[3] Porro non ex eo ſolo impeditur reconuentio coram iudice laico, quod actor ſit clericus,[4] contra coram iudice Eccleſiaſtico, quod actor ſit laicus. Neque enim fori priuilegium vllum habere actor poteſt, cum apud eundē iudicem in eodem negotio conuenitur,[5] nec ſi criminaliter reconueniatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. Martelli Epiſcopi Nicienſis, & D. Petri Lamberti. In ſecreto auditorio, 4. Id. Februar. 1589.

1 *Cap. 1. & tot. tit. Extr. de mut. petit l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. indic. eat. l. 1. §. vlt. qua ſent. ſine app. reſcind.*

2 Nam poſt litem conteſtatam non admittitur reconuentio in eadem inſtantia *auth. & conſequenter, C. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

3 *d. auth. & conſequenter in fin.*

4 Dubitandi ratio erat, quia in reconuentione reus eſt actor Actor autē ſequitur forum rei, ſiue laicus ille ſit, ſiue clericus, *l. 2. C. de iuriſd. omn. iud. l. vlt. C. vbi in rem act.* Vide tamen Canoniſt. *ad cap. vt ſi clerici de iudic.*

5 Cuius enim quis in agendo obſeruat arbitrium, eum habere & contra ſe iudicem non dedignetur. Scilicet in eodem negotio, vt ait *l. cum Papinianus, 14. C. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

6 Dummodo ratione eiuſdem negotij, vt proximè diximus, quia nec conſentit quis iudicem ob id ſolum, quod apud eum agit, niſi ratione illius rei de qua agit, limitata cauſa limitatum producat effectum, *vulg. iurib.* Vide Robert. Maſant. *de ordin. iudic.*

DEFINITIO XII.

Clericus heres laici non ſequitur forum defuncti, nec contra.

ETſi mortuo vno ex collitigatoribus pendente lite non idcirco perit inſtantia, ſed in hæredem continuatur,[1] ſi tamen clericus hæres laici, aut è contrario laicus hæres clerici proponatur, priuilegij ratione inſtantiam perire neceſſe

ceſſe eſt, vt à competenti iudice fieri poſſit condemnatio.[2] *Ita tractatum ſæpius eſt*. Sine die.

1 *L. heres abſens, 19. l. ſi petitor, 31. l. ſi is qui Romæ. 34. D. de iud. l. ſecunn hominem, 33.* vbi Bart *D. de fideiuſſ.*

2 Abb. & Felin. *in cap. quia Cod. exir. hoc tit.* Mynſing. *centur. 3. obſeru. 45.*

DEFINITIO XIII.

De recuſandis inquiſitoribus deputatis in partibus

QVod pleriſque Senatus decretis cautum eſt, vt qui audiendis teſtibus inquiſitor datus fuit recuſari non poſſit, poſtquã in ea loca venit vbi inquiri oporteat, vtque neglecta eiuſmodi recuſatione, adeoque appellatione qualibet commiſſum ſibi negotium exequi poſſit,[1] non ad eos pertinet, qui in partibus, vt loquimur, id eſt, in prouincia ipſa in qua teſtes degunt, deputantur, ſed ad eos duntaxat quos neceſſe ſit ex prouincia aut ex ciuitate vna commeare in aliam, vnde citra damnum expenſarum, & itineris incommodum redire non poſſint.[2] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Locman, contra Syndicos de Monluel, Calendas Iulij 1591.

1 Solemne & generale ærreſtum eſt.

2 Quia quod ad iſtos inquiſitores attinet, non poteſt imputari recuſanti, cur eos citius non recuſauerit, ſi nullum inde damnũ aduerſarius aut inquiſitor ipſe paſſurus fuit, *arg. l. etſi poſt tres, 8. D. ſi quis caut, l. quid tamen 21. §. vlt. & l. ſeq. D. de recept.*

3 *Arg. l. 3. §. vlt. C. de teſtib. l. ſed ſi quis 7. D. teſtam. quemadm. aper. l. ſi quis pro vxore, 21. D. de dona int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XIV.

De acceptatione facta ſub modo conditionali.

QVid oblationẽ ab aduerſario factam in iudicio acceptauit, hoc tamen addito, vt certum quid aliud præterea ſibi præſtaretur, ſi id iuſtum & æquum iudici videretur, non eo minus purè acceptaſſe videbitur, ſecuta poſtea quandocunque ſententia, per quam iudex quid iuſtum & æquum arbitraretur, declauerit.[1] Proinde non poterit is qui obtulerat, ab ea ſententia appellare, vtpote quæ oblationi factæ conſentanea videri debeat,[2] quaſi eo ſaltem tempore acceptata oblatione, tametſi ante ſententiam purè acceptata non fuiſſet. Conditio enim quæ extitit perinde habetur ac ſi nunquam adiecta eſſet.[3] Et vt noſtrorum verbis vtar, ſententia huiuſmodi ſeipſam tuetur & iuſtificat.[4] Sed & ante ſententiam ſatis acceptata videbatur oblatio, ita vt ab ea reſiliri non poſſet, cum conditio non tam acceptationi quam reſtrictioni, & vt ita dicam, modificationi acceptationis adiecta proponeretur.[5] Inde namque fiebat, vt acceptatio maneret pura, reſtrictio autem conditionalis & conſequenter nulla pendente conditione, nulla etiam poſt impletam conditionem.[6] Vel ob id maximè quod reſtrictio illa per modum modi facta fuerat non per modum conditionis,[7] Modus autem adiectus non ſolet actum ſuſpendere,[8] ſicuti nec conditio quæ iuris eſt magis quam facti.[9] *Ita Senatus* in cauſa nobilium fratrum Pelard, 7. Cal. iun. 1590,

1 Eſt enim hic caſus ex iis, in quibus poſtfacta quid in præteritũ fuerit declarant: *l. qui res, 99 §. rem autem, D. de ſolut. l. huic ſcripturæ, 11. §. 2. D. ad l. Aquil.*

2 Nam quemadmodum ſi conuenerit inter litigatores, quid iudicandum ſit, iudex idipſum ſequi cogitur. *l. ſi conuenerit, 26. D. de rei iud.* ita nec litigatoribus permittendũ eſt, vt ab eo quod ſemel voluerunt, poſtea recedant.

3 *L. prior 11. verſ. cum enim ſemel. D. qui potior. in pign. hab.*

4 *Arg. l. ſi Stichum 7. §. qui ita, & l. quoties, 14. §. 1. D. de nouat. l. nuda 5. D. de contr. ſtipul.*

5 *Arg. l. auia. 77. §. pater, de cond. & demonſt.*

6 Quia conditio ſemper nihil eſt, & antequam impleatur & poſtquam impleta eſt, vt ſcripſi *lib. 15. Coniect. cap. 6. & 7.*

7 Differt enim modus à conditione, *l. cum ab eo, 41. de contr. empt.*

8 Craaet. *conſ 59. n. 1. & conſ. 273. n. 9.*

9 Decius *in, leg. actus legitimi, n. 6. de reg. iur.* Facit *d. l. auia 77. in fin. de cond. & demonſt. l. licet, 12. D. vt legat. nom. caueat.*

DEFINITIO XV.

Caſus in quo poſt didiſcita teſtificata noua facti allegationes & probationes admittuntur in eadem inſtantia.

SI poſt publicatas teſtationes reus aliquid alleget, quod nouorum articulorum materiam præbeat actori, non eſt impediendus actor quominus in eadem inſtãtia & abſque beneficio Principis non deducta deducat, & non probata probet,[1] dummodo nouæ allegationes nihil commune habeant cum prioribus, id eſt, neque ſimile neque contrarium quicquam.[2] Huc enim pertinet quod dici ſolet, Ea quæ de nouo emergunt nouo indigere auxilio.[3] *Ita Senatus* 1590.

1 Non enim poteſt imputari actori cur non diuinauerit ab initio ea, quæ poſt publicatas teſtationes aduerſarius eſſet obiecturus, *arg. l. ſi putator, 31. in fin. D. ad l. Aquil l. fideiuſſor 29. §. ſi cum debitor, D. mandat. 4. §. illa etiam. D. de doli mal. except.*

2 Nam ſi vel ſimile vel contrarium aliquid habeant, non ſunt admittendæ propter metum ſubornationis, niſi adſit concomitantia inſtrumentorum, vt dicemus *ad tit. de teſtib.*

3 *l. de ætate, 12. §. ex cauſa. de interrog. in iur. faciend. leg. ſi ab arbitro, 10. in fin. D. qui ſatiſd. cog. l. oratione, 7. in fin. D. de fer.* cum aliis penè innumeris Gothofr. citatis, *in d. §. ex cauſa.*

DEFINITIO XVI.

Maritus lite pendente heres inſtitutus eandem litem proſequi poteſt heredis iure.

QVi primum tanquam maritus exegerat,[1] poſtea vxoris teſtamento heres ſcriptus eandem inſtantiam proſequi poteſt, neque nouam inſtituere cogitur.[2] Non enim actio ſed ſola qualitas actionis videtur immutata:[3] quæ res non impedit, ne vtiliter cœptum iudicium ſuo marte curat.[4] *Ita Senatus* in cauſa D. Henrici Bay, tum magiſtri computorum, contra Dominam March. de la Chambre, Prid, Id. Decembr. 1590.

1 Puta pro dote, cuius ille dominus eſt, *l. dote, 6. Cod. rei vind.* aut tãquam coniuncta perſona pro rebus non dotalibus *ex l. maritus, 21. C. de procur.*

2 Ferrarienſ. *in form. libelli quo vxor agit dot. vel vſufr. in verb. vxor. num. 3*

3 *Vt in delictis, 4. §. ſi detracta, D. de noxal. act.*

4 Guid. Pap. *quaſt. 21.*

DEFINITIO XVII.

Socer ſoceri in cauſa ſoceri iudex eſſe non poteſt.

ETſi nõ ex eo ſolo ſuſpectus iudex dici poteſt, quod affinis ſit alterius affinis,[1] ſocerum, tamen ſoceri iuſtè recuſari poſſe placuit, quod is pluſquam affinis ſit.[2] quippe qui parentis locum obtineat,[3] eodémque paſſim iure & honore cenſeatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa nobilium fratrum Du Saix & N. Gaſpardi de Maliuert, D. de Conflens, 8. Id. Iul. 1592.

1 Nam affinis mei affinis non eſt mihi affinis, ſicut nec ſocij mei ſocius meus ſocius eſt, *leg. qui admittitur, 9. cum ſeqq. ff. pro ſocio, l. conſilij 47. §. vlt. de reg. iur.* nec liberti mei libertus meus eſt libertus *l. Modeſtinus, 105. de verb. ſignific.*

2 Manente tamen affinitate non etiam dirempto iam matrimonio *l. pen. ff. de iur dot.*

3 *l. quia parentis 10. ff. ſolut. matr. l. vltim. in princip. D. de his quæ vt indig.*

4 *l. rei iudicatæ, 15. D. ſolut. matr. leg. ſicut autem, 21. & ſeq. D. de re iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Caſus in quo cõtumax petere poteſt, vt ex aduerſarij inſtrumentis victoriam litis ſibi liceat comparare.

QVi iubenti iudici acta litis exhiberi ad ferendam ſententiam non paruit, ſi aduerſarij diligentia vrgeatur, nec exhibere poſſit aut velit, petere tamen poteſt & debet, vt ex ipſius aduerſarij inſtrumentis, quæ per productionem communia ſemel eſſe cœperũt,[1] defenſiones ſuas iudex inſpiciat, earumque ius tueatur. Nam cum id factum eſt perinde explorari diſpicique oportet quid in actis ſit, vt bene iudicetur, atque ſi is, qui exhibẽdo contumax fuit, debitam in ea re diligẽtiam præſtitiſſet.[2] Præcipue vero ea res curæ eſſe debet ſupremo iudici, id eſt Senatui, poſt quem nemo iudicaturus eſt, qui iudicati iniquitatem ſi qua fuerit corrigere poſſit.[3] Itaque Senatuſconſultum his verbis concipi oportet: *Paſſant outre pour le proffit de la forcluſion, & faiſant droit ſur les pieces remiſes.* Nec eo minus tamen condemnandus eſt contumax in expenſas cõtumaciæ, tametſi fortaſſe quod ad litis deciſionem attinet potiore nitatur iure.[4] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Grenier & Dionyſiæ Plancheuille, 18. Cal. Decemb. 1592.

1 Inſtrumentum enim quod ſemel ab altero ex litigatoribus productum eſt, hoc ipſo fit commune, non quidẽ ratione dominij (remanet enim eius cuius eſt charta) ſed ratione vtilitatis, Bart. *in leg. 1. §. editiones, n. 8. ff. de edend.* Dixi ad Defin. 6. *n. 13 ſupr. ill. tit. De edend.*

2 Quaſi hoc caſu non tam nihil quam minus exhibeat is qui negligens aut contumax eſt in exhibendo.

3 Maior enim fit iniuria ei qui condemnatur, ſi neque appellationis, neque aliud vllum auxilium ei ſuperſit. Nam in cauſa appellationis obtinet quod vulgo dici ſolet. Quæ non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.

4 Textus eſt in *l. properandum, 13. §. ſin aut ẽ ex geſtis, C. hoc tit.* etſi locus ille eſt de reo contumace in non veniendo ad iudicem, non in nõ exhibẽdo. Adde *auth. ei qui appellat. ad fin. C. de tẽp. & repar. appell.* [Rectè autem *in expenſas contumaciæ*, quoniã alias litis expenſas poteſt etiam contumax obtinere, adeoque appellans, ſi modo cauſam bonam habeat in principali negotio & in cauſa appellationis. *Ita Senatus* in cauſa D. de Maroile & Hugon. 10. Cal Iunij. 1612.]

DE INITIO XIX.

De appellante qui in edendis actis litis contumax eſt ſemper condemnando.

TVm vero maxime locum habet quod modo diximus, cum ex appellatione cognoſcitur, & is in exhibendis actis litis contumax eſt, pro quo iudicatũ fuit.[2] Nam cum appellans contumax eſt, & de iudicato confirmando agitur, ſolet Senatus noſter faciſius, adeoque non viſis actis pronunciare contra appellantem,[3] Præſumi enim poteſt pro ſententia, etiam à qua eſt appellatum, cum appellantis contumacia interuenit,[6] quæ proculdubio facit, vt non niſi fruſtrationis cauſa prouocatum videri debeat.[5] Niſi proponas de ea re agi, quæ ſit maximi præiudicij, & quæ non minus ad publicam, quam ad priuatam contumacis vtilitatem ſpectet. Tum enim videnda erunt & diſpicienda litis acta omnia, ne quod in odium contumacis conſtituendum eſſet publice damnum adferat[7] *Ita Senatus* pro N. Iano Penſabin apud Senatum procurante contra Syndicos, N. 14. Calend. Decemb. 1592.

1 De videndis actis à contumacis aduerſario exhibitis ſi id petatur.

2 Siue actor ille ab initio fuerit ſiue reus.

3 Qui enim appellat prior, agit, *l. qui appellat. 29. D. hoc tit.* Cum actore autem, ſi contumax ſit, durius agitur quam cum reo, vt ferè ſemper condemnetur, & cadat omnino de lite: ſi reus abſoluatur, niſi iudex meliorem cauſam eum habere licet abſentem pro pexerit, vt Iuſtinian. loquitur *in l. properandum, 13. § ſin autem ex geſtis, C. hoc tit.*

4 Quia contra contumaces, vt vulgo iactari ſolet, omnia iura clamant, licet condemnatus ex cõtumacia non tam ob id victus præſumatur quod malam cauſã habuerit, quam quod contumax fuerit, *l. ſi ideo, 53. D. de euict. l. Papinianus, 8. §. meminiſſe D. de inoff. teſt.* ex quo magis apparet, contumacem non eo minus poſſe condemnari quod bonã cauſam habeat [Sed hoc ita ſi non viſis actis pronuncietur. Alioqui poteſt cõtumax vincere, adeóque litis etiã expenſas obtinere, vt dixi *ad Def. preced. n. vlt.* Quod ſi contumax non poſſit vincere, non eo magis tamen conſequens eſt, vt ſtatim condemnari debeat. Finge enim reum illum eſſe qui defẽſiones nullas attulerit, & ab iis proponendis excluſus ſit. Non ideo vincet actor, ſi ſuam intentionem non probauerit, quam ſemper & ante omnia probare debet. *Ita Senatus* contra D. de Monſaint Iean in ſecreto auditorio 5. Id Febr. 1613.]

5 *l. tutor. 41. in princ. D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic. l. 2. leg. nemo, §. & paſſ. C. de temp. & repar. appell*

6 Neque enim contumacia alij, quam ipſi cõtumaci nocere debet, *l. ſi perluſorio, 14. §. quoties, D. de appellat. & aliis vulgat.* Quidni ergo, inquies, aduerſus contumacem perinde hoc etiam caſu fertur ſententia, quæ non ſit aliis noctura? Sed tamen poteſt facilè contingere, vt nec contumax ipſe condemnari poſſit, quin aliis damnum & præiudicium ſaltem quale quale irrogetur, puta ſi de re vniuerſitatis agatur contra Syndicum contumacem vt in propoſita facti ſpecie.

DEFINITIO XX.

Appellans quomodo appellationis cauſas poſſit reddere.

QVid autem ſi appellationis ſuæ cauſas reddere iuſſus appellans nullas reddiderit, ſed tantum profeſſus ſit, velle ſe vti actis prioris litis ad obtinẽdum in cauſa appellationis? Poterit ea res ſufficere, vt obtineat ſi ex actis primæ aut ſecũdæ inſtantiæ appareat aliter iudicari debuiſſe.[1] Illæ enim ſcripturæ grauaminũ vt practici vocant, nõ cõſtituunt litem appellatoriam,[2] ſed appellationi duntaxat adminiculum præbent, ideoque extra proceſſum eſſe exiſtimantur.[3] Acta tamen prioris inſtantiæ per appellantem exhiberi oportebit, ſi volet ille in appellatione vincere.[4] Alioqui etiam non viſis actis propter contumaciam erit condemnandus:[5] tametſi acta ab aduerſario producta pro ſuis implorauerit,[6] *Ita tractatum eſt.* in eadem cauſa.

1 Nam & eo modo probatur iuſta appellandi cauſa, & appellandi facultas eſt, vt appellationem ſuã proſequatur quibuſcunque potuerit modis, *l. 5. §. vlt. l. appellanti 13. § 1. D. de apellat.*

2 Quæ cõſtituitur per concluſionẽ in cauſa petente Appellante, vt ſententia reſcindatur, priorisque litis petitiones ſibi adiudicentur, Appellato contra vrgente, vt ſententia confirmetur.

3 Ideoque ſolent aduocati qui has ſcripturas dictant, plerunque ſic ræ latí, *Ce ſont les griefs que baille hors les procés, N. appellant, &c.*

4 Non enim poteſt appellans vincere, qui nullas appellationis ſuæ cauſas reddiderit. Hic autem nullas reddit, qui ne quidem acta exhibet ex quibus poſſit iudex animũ ſuũ inſtruere, ã iuſta ſit appellatio, necne.

4 Quia præſumptio eſt pro ſententia contra appellãtem contumacem, vt dixi Defin. prox. *num. 4.*

6 Debet enim ille aliquid facere & proferre de ſuo, vt obtineat in cauſa appellationis, qui iam eſt condemnatus. [Alio tamen iure plerumque vtimur, & quoties procurator contumacis perit, vt inſpiciãtur, acta litis appellatoriæ, ſunt inſpicienda]

DEFINITIO XXI.

Clericus in habitu ſecularis militiæ repertus fori priuilegium non habet.

NOn habet priuilegium fori clericus qui in habitu ſecularis militiæ repertus eſt, ſiue ob deſertam ſecularem quoque militiam, ſiue ex cuiuſlibet alterius criminis cauſa reus fiat, quia militiæ Eccleſiaſticæ renunciaſſe, creditur, qui ad ſecularem ſe tranſtulit.[1] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 25. ſup. de Epiſc. & Cleric.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q. 73. n. 6.* Eman Soarez *in commun. opin. in verb. clericus* Imbert. *lib. 4. Inſtit. forẽſ* Guid. Pap. *quæſt. 139.* Talis enim quiſque præſumitur, qualis extrinſecus videtur, & in quali habitu reperitur, *l. ſi ignorans, 50. D. locat. l. item apud. Labeonem 15. §. ſi quis virgines, D. de iniur.* Text. eſt accommodatior *in l. generaliter 52. §. 1. C. de Epiſc & Cleric.*

DEFINITIO XXII.

In iudiciis exercendis locuſne iudicij ſpectandus ſit, an locus contractus.

CVm quæritur an locus iudicij ſpectandus ſit iudiciis exercendis, an locus contractus, probanda eſt illa noſtrorum diſtinctio, vtrum de ea re agatur, quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, ſpectet, an de ea quæ ad litis deciſionem, vt priore caſu locus iudicij attendatur, poſteriore vero locus contractus,[1] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 3. & 4. ſup. De legibus.

1 Guid. Pap. *q. 262. & conſ. 218. in fin. ex leg. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg. iur. l. ſi fundus 9. D. de euict. l. in princ. D. de vſur.*

DEFINI

DEFINITIO XXIII.

De ferenda ſententia contra actorem, qui poſt factam ex inſtrumento guarentigiato executionem contumax eſt.

ACtore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniẽte, ſolet reus abſoluinõ à petitione, ſed ab obſeruatione iudicij, cum victoria expenſarum, damnorum & intereſſe.[1] Aut quid ſi actor ab executione inceperit, vt hodie fit, ex inſtrumentis, quod aiunt, guarentigiatis?[2] Parũ erit reo abſolui ab obſeruatione iudicij, ſi nõ ipſa quoque executio irritetur.[3] Ideoque non tantùm ab obſeruatione iudicij abſoluendus eſt, ſed etiam ab executione.[4] An igitur cõdemnandus erit actor, vt pignora, quæ executor acceperit, & iã diſtraxerit, reſtituat?[5] Atqui id fieri non debet in præiudicium emptoris, ſiue priuſquam reus intercederet diſtractio facta ſit rerum immobilium, ſiue bonorum mobilium pignora capta ſint, & poſt interceſſionem debitoris licitè diſtracta, elapsúmque decẽdium, quod ad redemptionem datur.[6] Sufficiet ergo condemnari actorem in id omne quod rei intereſt.[7] In quo veniet ipſorũ quoque pignorum quæ diſtracta ſint, niſi reddantur, æſtimatio,[8] & ſi quid præterea interſit. Nec admiſſa eſt ſententia exiſtimantium in expenſas tantum contumaciæ cõdemnandum actorem, neque niſi ab obſeruatione iudicij rẽ abſolui oportere: at potius citandum iterum & audiendum priuſquam ad reſtitutionem pignorum condemnaretur. Nàm ſi ius ita conſtitueretur, iniuria proculdubio fieret reo, quẽ ex reo actorem fieri neceſſe eſſet.[9] Planè non eſt quod in odium cõtumaciæ interceſſionem legitimã eſſe pronuncietur, quoniam ita eueniret, vt de interceſſionis, & conſequenter de petitionis iure pronunciaretur,[10] quod vtique fieri non debet.[11] Quamuis dici poſſit odioſiorem eſſe debere cauſam auctoris iudicium fugientis, quàm rei,[12] vel ob id maximè, quod cum in ipſius poteſtate fuerit quando ageret,[13] non debuerit iudicis auctoritatem, quam ipſe prior implorauerit, contemnere[14] *Ita Senatus* pro Iacobo Baudrey, contra Syndicos de Chaſtauneuf, 5. Id. Februar. 1593.

1 *l. properandum 13. §. etſi quidem. C. hoc tit.* Ioann. Imbert. *lib. 1. Inſt. forenſ.*

2 Quoniam creduntur ex ſtatuti auctoritate habere vim ſententiæ & condemnationis, Bart. *in l. cum vnus, D. de reb. auct. iud. poſſid.*

3 Executio enim plus quam iudicium & ſententia eſt, nec iudicis eget auxilio qui iam obtinuit executionem, *l. minor annis 40. in princ. D. de minor.*

4 Quando ideo irritam fieri & pronunciari oportet, ne alioqui ſemper teneat quæ ſemel tenuit.

5 Ac ſi nulla vnquam condemnatio præceſſiſſe intelligeretur, *vt in l. ſi cum nulla 58. D. de re iudic.*

6 Verum enim eſt ritè factam eſſe executionem, neque creditoris cõtumaciã æquum eſt nocere emptori inaudito, *arg. l. ſi per luſorio 14. §. 2. D. de appellat.* & cui ius quæſitũ eſt publica auctione, *arg. l. ait prætor 7. §. quæſitum, C. de minor. l. iuſtè poſſidet 11. D. de acquir. poſſ.* præſertim cum hic emptor non tam à creditore cõtumace, quam à debitore ipſo ius & cauſã habere intelligatur. *l. 1. C. ſi in cauſ. indic. pig. capt. ſit l. ſi ob cauſam 28. C. de euict.* Scripſi in Chiliade *Decad. 1. Error. 5 & ſeqq.*

7 *Arg. l. contumacia 53. De re iudic. l. vlt. §. 1. D. de appell.*

8 *Vt & in l. 1. ff. de action. empt. l. in inter. 6. ff. de vi, & vi armat.*

9 Nemo enim neſcit plerumque duriorem eſſe cauſam actoris, quã rei, præſertim in eo, quod & prior oneratur probationibus *leg. qui accuſare 4. C. de edend. l. actor 23. C. de prob.* & minus fauorabilis exiſtimatur, *l. Arianus 42. D. de oblig. & act. l. fauorabiles 125. de reg. iur.*

10 Ita enim fieret, vt ſi ex integro agere & exequi actor vellet, obſtaret ei exceptio rei iudicatæ, quæ tamen non obſtabit irritã duntaxat facta executione, *arg. l. quod in diem 7. §. 1. D. de compenſ.* iunct. *l. ſi autem 8. §. ſi quocunque modo. D. de negot. geſt.*

11 Ne effectus amplior ſit ſua cauſa. Contumacia enim nocere non debet, niſi in eo ipſo actu in quo interuenit. *l. damni 18. §. ſi vicinas, D. de damn. infect. l. vlt. §. 1. D. de appell.* Hic autem contumax fuerat actor qui executionẽ à ſe factam tueri debuerat, & de iure ſuo docere, priuſquam de interceſſionis iure quæri oporteret. Neque enim diſputari poteſt, an reus legitimam intercedendi cauſam habuerit quandiu non conſtat de iure actoris. *c. vlt. Extr. de iureiur. vlt. C. de rei vind.* Ergo contumacia actoris, quæ facit, vt de ipſius non iure appareat, eadẽ non patitur, vt de rei iure quæri poſſit, nec proinde pronunciari, quia de qua re Iudex non cognouit de ea, nec pronunciare debet, *leg. de qua re 74. à contr. ſenſ. D. hoc tit.*

12 *Arg. l. properandum §. ſin autem ex geſtis, C. hoc tit.*

13 *L. purè 5. §. vlt. D. de doli mal. except. l. petenda 6. C. de tempor. petend. in integr. reſtit.*

14 *l. contumaciæ 53. §. vlt. D. de re iudic. l. cum Papinianus 24. C. d. ſentent. & interloc. omn. iudic.*

DEFINITIO XXIV.

De nouo iudice in eadem iuriſdictione ſubſtituto.

COepta inſtantia coram Titio ſi pendente lite alienata iuriſdictio ſit, in qua Titius iudicandi munere fungebatur, apud nouum iudicem quem iuriſdictionis emptor conſtituerit tractanda & peragenda eſt. Neque hic locum habet, quod vulgo iactari ſolet, Vbi cœptum eſt iudicium ibi & finem accipere debere.[1] tranſlata enim iuriſdictione, eas quoque lites omnes quarum exercitio ad eandem iuriſdictionem pertineat, transferri neceſſe eſt.[3] Si tamen non inchoatam litẽ proſequi, ſed nouam inſtituere actor velit, non malè ad prioris litis expenſas, quas inutiles & ſuperuacuas fuiſſe apparet, condemnabitur.[4] *Ita Senatus* ex tẽpore in ſecreto auditorio, 7. Cal. Iul. 1593.

1 Eadem enim iuriſdictio eſt, licet mutata ſit perſona iudicis, nouo iudice in prioris locum ſubſtituto, ac ſi prior ille itẽmque iuriſdictionis prior dominus deceſſiſſet, vt *in l. pen. D. iudic. ſolut. leg. mortuo 60. D. hoc tit.*

2 *l. vbi acceptum 30. D. hoc tit.*

3 *Arg. c. tranſlato ſacerdotio, Extr. de conſtit.*

4 *l. edita,* & ibi DD. *C. de edend. l. eum quem temerè 79. D. hoc tit. l. qui ſolidum 78. §. etiam, de leg. 2.* Alioqui ſuum aduerſarium inanibus ſumptibus impunè vexauerit, quod ferendum non eſt. *arg. l. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XXV.

Poſt litem vere aut ficte conteſtatam renunciatio non eſt admittenda.

SIcuti poſt litem verè conteſtatam reconuentio non admittitur:[1] Ita nec ſi ficta conteſtatio præceſſerit, puta ex contumacia rei litem conteſtari nolentis,[2] aut ad iudicem venire detrectantis, quia tantumdem hac parte poteſt ficta conteſtatio, quantum vera,[3] ſufficitque haberi litem pro conteſtata,[4] ne alioqui per contumaciam melior conditio fiat, quæ deterior potius fieri deberet.[5] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro D. de Copponey, contra D. de Verdon, Prid. Iulij. 1593.

1 *Auth. & conſequenter, C. de ſent. & interl. omn. iudic.*

2 Alioqui nunquam poſſet contumax condemnari, cum litis cõteſtationem præcedere ſit neceſſe, vt ferri poſſit ſententia, *leg. properandũ 13. C. hoc tit. l. vnic. ſi quis ius dicent. non obtemp.*

3 Id enim eſt quod dici ſolet, tantundem operari fictionem in caſu ficto, quantum operatur veritas in caſu vero, *l. 1. §. pen. D. de acq. poſſ. leg. certe 6. §. 1. D. de precar. l. vnic. D. de rei vxor. act.* Tractant noſtri ad *leg. ſi quis pro emptore, D. de vſucap.*

4 Propter cõtumaciam, ne alioqui in contumacis poteſtate ſit ne vnquam condemnetur, *arg. l. 1. l. 2. §. Scæuola de eo quod cert. loc.* Abſẽs enim nemo cõdemnatur, *leg. 1. § item cum ex edicto. D. qua ſent. ſin. app. reſcind.* nec rurſus præſens quiſquam inauditus, itaque contumacem non ſolũ pro præſente haberi oportet, *auth. qua in prouincia verſ. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crim. agi oport. l. etiamſi 29. §. vlt. de minor.* ſed etiã pro audito id eſt, pro eo qui litem fuerit conteſtatus.

5 *l. hominem 37. D. mandat. l. ſi plures 38. D. de admin. & peric. tutor. l. quid autem 35 D. de excuſ. tut.*

DEFINITIO XXVI.

De reſcripto aduerſus inſtantiæ peremptionem impetrando.

STatutum Sabaudiæ quod de inſtantiarum peremptione factũ eſt,[1] licet ad eas lites non pertineat, quæ in Senatu agitantur,[2] diſtrictè tamen obſeruatur, earum litium ra-

tione,

tione,quæ apud inferiores iudices tractantur, [3] hactenus nimirũ,vt ei qui negligens extitit neceſſarium ſit reſcriptũ Principis aduerſus inſtãtiæ peremptionẽ,[4] vt vel diligẽtiores fiãt litigatores ad lites peragẽdas,quippe quas cito diffiniri & expediri publicè interſit,[5] vel neglıgẽtiæ ſuæ pœnas pendant.[6] Cũ vero in odium negligentis litigatoris ius hoc comparatam ſit,conſequẽs eſt,vt ſi per emptionem inſtantiæ obiiciatis, cuius oneri incubuit,vt ex præcepto iudicis quid faceret,tum cum litis exercitio intermiſſa eſt,non ſit audiendus: Non quaſi negligens nõ fuerit aduerſarius qui interlocutionis executionem non vrſerit, [7] ſed quia ferendus non ſit,qui aduerſario negligentiam imputet,ſuã vero non agnoſcat. [8] Quare idem quoque dicendũ erit, ſi quod plerumque fit poſtrema interlocutione vtrique litigatori iudex aliquid iniunxerit,vt mutuæ negligentiæ culpa mutua compenſatione tollatur. [9] Quid ergo ſi in eo ſtatu lis ſit interrupta,cum litigatores vtrique ad probandũ admiſſi eſſent? Dilationem quæ in eam rem data eſt communem fuiſſe nemo ambigit. [10] Sed tamen quoniam actore nihil probante reus abſoluendus eſt,tametſi nihil præſtiterit, [11] dici poteſt nullam reo imputandam eſſe negligentiã quamdiu nullam actor diligentiam adhibuit,[12] ob idque non eo minus poſſe reum actori quandocunque litem repetenti exceptionem inſtantiæ peremptæ obiicere. At fieri interdum poteſt,vt à reo potius quam ab actore probatio exigatur,Nempe ſi actor habeat fundatam,vt loquuntur,intentionem, [13] puta ſi parochus decimam petat à parochiano, & parochianus contendat minorem ſe decima portionem debere.[14] Itaque tutius erit impetrari hoc caſu reſcriptum, niſi æquitas aliqua ſubſit aut facti circumſtantia, propter quam impetrãdi eius neceſſitatem remittendum eſſe Senatus putet. [15] Ita ex tempore in publico auditorio in cauſa Antonij Bourgeois,& N.Blondel,5.Cal.Decemb.1593.

1 *Lib.2.Statut.Sabaud.Stat.127.& 163.*

2 Hoc enim eſt quod vulgo iactatur, *les fataux n'on point de lieu par deuant le Senat.* Vide Defin.36.infr.

3 Non enim præſumptio eſt,quod inferior iudex multitudine cauſarum impeditus ſit,ne tam cito finem litibus imponere potuerit,quomodo præſumptio eſt ſteriſſe per Senatum ob cauſarum multitudinem, cum lis pendet apud Senatum. Antonin. Teſſaur. *Deciſ. Pedem.*

4 Quod reſcriptum tamen impetratur in parua cancellaria,vt dici poſſit ius hoc inductum eſſe locupletandi ærarij cauſa,& vt reſtitut onum omnium,quæ ex reſcripto Principis impetrantur,cum olim à prætore ipſo pro ſua iuriſdictione concederentur, quemadmodum ſcripſi alio loco.

5 *l.3.§.1. D. de recept.qui arbitr.l.quidam 21.de reb.cred.leg.1.§. inde quæritur, C.de oper. noui nunciat.*

6 *l.pupillus 24.quæ in fraud.cred.l.nõ enim 10.D.ex quib. cauſ.maior.*

7 Etſi verum eſt non potuiſſe eum cogi,vt vrgeret,*l.ſi iudex circumuento 28.D.de minor.*

8 Quia nec potuit aduerſarium vrgere,quam prius ipſe ſatisfeciſſet,*arg.l.Iulianus 13.§.offerri,D.de act.empt.*Ergo nec ei imputare,cui non ſatisfecerit.

9 *l.viro 39.D.ſ.lut.matrim.l.vlt,in fin.D.de eo per quem fact.erit.*

10 *l.petenda 6 in fin.D.de eo per quem in integr.reſtit.*

11 *Cap.vlt,Extr.de iureiur.l.4.C.de euen.*

12 Actorum enim eſt litem proſequi,reorum fugere. Vnde & reum φεύγοντα vocat Iuſtinian.*in d.l.properandum 13 C.hoc tit.*

13 Nam in exceptione reus actor eſt, *l.in exceptionibus 19. D. de probat.*

14 Ea namque portio iure diuino & pontificio decima eſt, licet ex conſuetudine & pro locorum diuerſitate, plerumque ſit minor,*cap.1.& paſſ.Extr.de decim.*

15 eſt enim id poſitum in arbitrio Senatus, ſi ſuprema manu remittere velit neceſſitatem impetrandi reſcripti, quod tamen non niſi ex magna cauſa & parte facere ſolet.

DEFINITIO XXVII.

De chirographario debitore contumace.

SI is qui ex chirographo conueniebatur in ius venerit & ad diem conteſtationi dictã conteſtari noluerit,dubitatum eſt, An ea contumaciæ poteſtas ſit,vt ſtatim hic cõdẽnari debeat,an vero aliud nihil dici poſſit,quam chirographum haberi pro recognito,vt alia dilatio cõtumaci detur ad arcendam ſi facere poterit condemnationem,quod pragmatici dicunt *pour deffendre à la condemnation.* Quidam putabant locum eſſe condemnationi, In eoque deterioris conditionis eſſe contumaciam eius,qui litem conteſtari nõ vult quam qui in ius vocatus non venit.[1] ne alioqui videatur Senatus ſupplere in facto ſi diuinet aliquas reo defenſiones competere poſſe,cum is nullas allegare voluerit. [2] Viſum tamen eſt interloquendũ eſſe,vt quo tardius eo iuſtius ad diffinitiuam condemnationem veniatur:[3] *Ita Senatus* in cauſa Gothofredi Treppier, & Cl. de Mondragon 13. Cal.Ian.1593.

1 Quia grauius delinquit,qui præſens negligit iudicem, quam qui abſens *arg.l.1.§. ſecundo loco verſ caſum ff.de poſtul.l.2.ff. de re iudic.*

2 Id facto autem ſupplere iudex nunquam poteſt,ne Senatus quidem,vt notant noſtri *ad tit.C.vt quæ deſ.aduoc.part.iudic.ſuppl.*

3 Nã ſicut moratoria cunctatio non eſt probanda, ita nec præceps feſtinatio.*l.tutor 7.§.1.ff.de admin.tut.*præſertim in iudice,cuius potiſſimum officio incumbit prouidere ne quam malè iudicando iniuriam alterutri litigantium inferat Quid enim refert an ſordibus iudicis, an per eius ſtultitiam & imperitiam læſus ſit litigator? *l.ſi per imprudentiam 51.ff.de euict.*In Senatu vero potiſſimum ratio hæc locum habet, qui non aliter iudicare debet quam Princeps ipſe eſſet iudicaturus, *l.vnic.de offic.præf.præt.*

DEFINITIO XXVIII.

Nihil pendente lite inconſulto iudice, niſi inter conſentientes faciendum eſſe.

ÆStimatio bonorum aliaue qualibet litis & iudicij actio, quæ facta ſit lite pendente,altero duntaxat ex litigatoribus vrgente,ſed inconſulto iudice,nec aduerſario conſentiente, [1] quamuis in eam rem vocato,[2] nullius omnino momenti eſt,[3] ne ius dicentis auctoritas impunè neglecta videatur. *Ita Senatus* in cauſa R.N. Morel Preſbyteri,& Leonardæ Simon 13.Calend.Mart.1594.

1 Nam ſi quid fieret inter conſentientes etiam incõſulto iudice proculdubio valeret.Quid enim aliud agebat iudex,quam vt controuerſias eorum dirimeret? inquit Vlpianus *in l. 1. §. inde quæritur,ff. de oper.noui nunciat.*

2 Si enim vocatus non eſſet alia ratio iniuriam faceret,quod abſente aduerſario factum eſſet,quia ad omnem actũ vocandus eſt quiſquis ex eo lædi poteſt,*l.nam ita 39.D de adqu.l.etiam 29.§.vlt.D,de minor.*

3 Quia quæcunque poſt litis conteſtationem contingunt (neque enim niſi poſt litem conteſtatam iudices olim dabantur *l.2.C.de pedan. iudic.*) officium & arbitrium iudicis deſiderant & conſequenter eius præſentiam *l.quod ſi nolit 31.§.ſed hoc dicemus.ff.de ædil.edict.*

4 Spernit enim iudicem is,qui velit ad alium,*l.litigatores 11.D.de recept.qui arbitr.*vel ſibi ipſi ius dicit,*l.extat.13. de eo quod met. cauſ.*

DEFINITIO XXIX.

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam abſenti & inuito dandus eſt.

MInor ad iudicem venire iuſſus, vt curatorem acciperet, quo auctore poſtea conſtituere procuratorem ad perſequendam litem,quæ cum eius patre fuerat inſtituta,ſi tribus edictis vocatus non venerit,nõ ideo in pœnam contumaciæ pro maiore habendus erit,vt in eum indefenſum ac ſine curatore iudicium reddi poſſit:[1] Sed hactenus erit condemnandus,vt officio iudicis non ſolum inuito,ſed etiam ignoranti ei curator detur ad litem,[2] cum quo iudicium exerceri,& ſubinde ſententia ferri poſſit.Dari autem poterit curator etiã inuitus aliquis ex iis procuratoribus, qui publicum procurandi officiũ in eodem tribunali exercent.[3] quia inter curatorem ad litem & procuratorem litis cauſa conſtitutum nihil aut parum intereſt.[4]Quod ſi viuat is qui patris procurator fuit,æquiſſimum eſt,prior ipſe rogatur ad curationem in lites ſuſcipiendam,quippe qui de toto negotio veriſimiliter melius inſtructus aptiores minori defenſiones parare poſſit.[5]Neque enim dubitãdũ eſt, quin is qui defuncti procurator fuit,idem & filij & alterius heredis cuiuſcunque procurator eſſe cogi poſſit, quia nec procurationẽ à defuncto acceptam viuo eo fine cauſa deſerere

ſetere potuiſſet.[6] Eadem quippe non ſolum patris & filij, ſed etiam defuncti & heredis cuiuſlibet perſona eſſe intelligitur.[7] Sicque iam pridem à Senatu noſtro conſtitutum eſſe quidam referebant. Plane ſi minor curatorem non habens procuratorem ad lites conſtituat, adhibito, vt fieri ſolet, iureiurando, curatoris auctoritas non erit neceſſaria, quia iuriſiurandi religio facit, vt pro maiore habeatur.[8] Dices: Quidni igitur contumacia facit, vt minor pro eo habeatur, ac ſi procuratorem legitimè & omni meliori modo conſtituiſſet, vt in eum reddi iudicium vtiliter poſſit? Nam cum contumacia ſit delictum,[9] conſtat minoribus non ſubueniri in delictis.[10] Sed reſpondetur, Minoris contumaciá facere duntaxat poſſe vt pro præſente,[11] non etiã vt pro iurato habeatur, quoniam iuramentum eſt quid extrinſecum & accidentale, quod propter ſolã contumaciam non magis ſuppleri poteſt,[12] quam ſi procurator à minore ſine iuramento conſtitutus eſſet.[13] *Ita Senatus* in cauſa nobiliſſimæ matronæ Bonauenturæ Beiſſe, viduæ Dn. Tardy magiſtri Computorum, contra N. Antonium Fratet, 9. Calend. Maij 1594. Iunge Definit. 33. infr.

1 Nam contra minorem indefenſum, id eſt, qui curatorem non habeat, propoſitum peremptorium nullius omnino momenti eſt, *leg. contra 51 ff. de re iudic.*

2 Ad litem enim accipere curatorem minor etiam inuitus cogitur, *l. 1.* vbi Bald. *C. qui pet. tut. l. 1. 2. & vlt. C. de in lit. dãd. tut. vel cur.*

3 Nam cum hi publicum officium exerceant, cogi poſſunt, vt pro quolibet procurationem ſuſcipiant, ſi non iuſtam afferant excuſationẽ ideoque cõparantur, licet non ſatis benè meo iudicio, ſeruis publicis, de quibus in *l. 2. ff. rẽ pupill. ſalu. ferm. l. 1. §. exigere, de magiſtr. conuen. l. nõ aliter 18. D. de adopt.* Sanè differũt, maximè ab antiquis illis procuratoribus, de quibus *in tit. D. & C. de Proc. qui non poterãt inuiti cõſtitui, l. filiusfamilias 6. §. inuitus, D. ill. tit.* & quorum officiũ gratuitũ eſſe debebat, non vt noſtrorum mercenarium, *l. item 15.* vbi Gothofr.

4 *L. neque tutores 11. C. eod.* iunct. *d. l. 1. C. qui pet. tut. d. l. 1. 2. & vlt. C. de in lit. dand. tutor.*

5 Minor enim quantumlibet contumaci ſuccurrendum eſt, quantum fieri poteſt, citra iniuriam aduerſarij, cuius etiam intereſt minorẽ benè defendi, vt tanto difficilius poſtea in integrum reſtituatur.

6 Scripſi *Defin. 18. ſup. de procur.*

7 *L. vlt. C. de impub. & aliis ſubſt. l. poſt litem 17. §. 1. D. de procur.*

8 Dixi *Defin 1. ſup. Si aduerſ. rem iudic.*

9 *L. ſi plures 18. de admin. tut. l. contumacia 53. §. pœnam, & §. vlt. D. de re iudic.*

10 *L. 1. & 2. C. ſi aduerſ. delict.*

11 *Auth. qua in prouincia, verſ. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crim. agi oport. l. etiam 29. §. vlt. ff. de minor.*

12 Quia facti eſt, neque quicquam cõmune habet cum contumacia vt ex ea debeat inferri ex neceſſitate, alioqui eueniret vt hoc ipſo minor periturus efficeretur, quod ne eueniat quantum fieri poteſt, euitandum eſt, *Nouell. 82. de Iudicib. c. 11. quia vero, verſ. ne ex hoc.*

13 Quo caſu conſtitutio Procuratoris non valeret, *l. vlt. C. de in lit. dand. tut. vel curat.*

DEFINITIO XXX.

Contumacia impunita eſt eius, qui aduerſarium æquè contumacem aut negligentem habuit.

QVi ad dictam diem aut intra tempora in eam rẽ præſtituta iudicio non adfuit, neque aduerſario contumaciam poteſt obiicere,[1] neque ſi rurſus citari aduerſarium curauerit, qui iterum ſit contumax, ob id vincere ipſe debet ſi non ex integro Procuratorem liti adfuturum conſtituat,[2] & quidem intra legitima tẽpora, ac ſi nec dum antea in iudicium veniſſet. Parũ enim refert, nunquamne an non ſuo tempore venerit.[3] *Ita Senatus* 15. Cal. Maij 1595.

1 *l. & poſt edictum 73. §. quod ſi it, D. hoc tit.*

2 Circumducto, enim edicto litigandum eſt ex integro, ac ſi omnino nihil dum factum eſſet, adeo vt dubitatum ſit, an hoc caſu ſola edicti inſtantia, an vero ipſa quoque lis perierit, *d. l. & poſt edictum, §. circumducto.*

3 Ad conſtituendum ſcilicet aduerſarium in mora & contumacia vt in propoſito, *arg. l. Thais 41. §. intra certa tempora, D. de fideic. libert.* nam ad propriam contumaciam purgandam audiri quis poſſet & admitti poſt paucos dies, ſcilicet per viam exceptionis, & ita demum ſi nihil dum aduerſarij intereſſet, *l. et ſi poſt tres 8. D. ſi quis caut.* [Extra hunc caſum poſterior contumacia purgat & tollit vitium prioris. *Ita Senatus* ſæpius & nouiſſimè 17. Cal. April. 1612.

DEFINITIO XXXI.

Caſus, in quo ſententia ex eremodicio contra abſentem ferri non poteſt.

INterdum euenit, vt qui ad certam diem perorandæ liti dictam adeſſe noluit, vere contumax ſit, nec tamen cauſa cadat.[1] Finge nullam dum ante eum diem præceſſiſſe petitionem, nec proinde conteſtationem, (quod euenire poteſt, ſi forte lite criminaliter inſtituta nihil aliud petitũ ſit per libellum, niſi vt de crimine inquireretur.[2]) Poſtea vocato & audito reo vrgente actore diem dictam ad litem in auditorio tractandam: quis dicat, prius ad ſententiam veniendum eſſe, quam lis ſit conteſtata?[3] Aut conteſtationem ob contumaciam pro facto habendam, priuſquam propoſita ſit actio, quæ pro conteſtata haberi poſſit?[4] Id enim eſt quod dici ſolet, non plus operari poſſe fictionem in caſu ficto, quam veritatem in caſu vero.[5] Igitur citãdus rurſum erit contumax, vt petitioni, quæ in contumaciæ pœnam nunc primum facta eſt, reſpondeat? inter ea tamen ad cõtumaciæ expenſas ſtatim condemnandus. *Ita Senatus* in cauſa fratrum Prædicatorum Nicienſium 14. Cal. Iul. 1595.

1 Contra *reg. d. l. & poſt edictum, & l. contumacia 53. D. de re iudic. l. ſi ideo 55. D. de euict.*

2 Qui mos eſt agendi criminaliter. Incipitur enim ab inquiſitione, nec agitur ad pœnam corporalem aut pecuniariam, niſi criminis & innocentiæ probationibus hinc inde factis.

3 *L. vnic. C. de lit. conteſt. l. 3. in princ. D. de vſur.*

4 Actionem enim & propoſitam & editam eſſe neceſſe eſt, priusquã litis cõteſtatio fieri poſſit, *d. l. vnic. C. de lit. conteſt. l. 3 C. de edẽd.*

5 *L. qui ad certum 14. l. ſed addes 19. §. vlt. D. locat. l. ſi is qui pro emptore 15.* vbi Bart. & cæteri, *D. de vſucap.*

6 *L. properandum 13. §. ſin autem ex geſtis, C. de iudic. Auth. ſi qui appellat, ad fin. C. de temp. & repar. appell.*

DEFINITIO XXXII.

De iudice, qui à Principe delegatus eſt, ſubdelegante.

IVdex delegatus in ea cauſa, in qua delegatus eſt, eandem auctoritatem habet, quam alioqui ordinarius haberet,[1] in hoc tamen minus iuris habet, quod ſibi mandatã cognitionem alij ſubdelegare non poteſt, niſi à Principe delegatus proponatur.[2] Huic enim velut priuilegij iure conceſsũ illud eſt, quod maiorem quam ordinarius habere dignitatẽ videatur,[3] licet non firmiorem.[4] Nec tantum in ciuilibus cauſis, ſed etiam in criminalibus hoc obtinet.[5] Sed hoc tamen ita accipendum eſt, vt vnum duntaxat litis articulum ſubdelegare poſſit, non totam cognitionem,[6] cum per huiuſmodi delegationes haud dubie eligatur induſtria perſonarum, quæ delegantur.[7] *Sine die.*

1 Boër. *q. n. 3.* Angel. *in l. Iudex poſteaquam, D. de re iud.*

2 *l. à Iudice 5. C. hoc tit.*

3 *Cap. ſanè. de off. deleg.*

4 Archid. *in c. ſi quis Epiſc. 2. q. 7.* quem refert Boër *vbi ſup. n. 2.*

5 Boër. ibid. *n. 8. poſt gloſſ.* Bart, Bald. Caſtr. *ad l. vnic. in verb. iudicandas, C. qi pro ſua iuriſd iudic. dar. poſſ.* licet aliter ſentiant multi, quos refert idem Boër. *vbi ſup. n. 9.*

6 Boër. *ibid. n. 10. & 11.* vbi addit, huiuſmodi ſubdelegationes quod ad vnum articulum fieri debere ratione litis ordinandæ, non etiam decidendæ.

7 Ratio eſt Alber. *in l. 1. de offic. eius.* Alex. *in l. 1. de iuriſd. om. iud.* Facit *Auth. vt defunct. ſeu funer. eor. §. vlt. ad fin.* Iudex enim, quæ ſibi commiſſa ſunt, exequi debet, non autem negligere, vel donare, *l. cum hi 8. §. ſi prætor aditus, D. de tranſact.*

DEFINITIO XXXIII.

Minor non habens curatorem, etiamſi ſit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus eſt, neque tanquam contumax, neque tanquam maior.

SI ad tractandam litem citatus ſit is, de cuius ætate dubitatur, an minor ſit nec ne, nolit autem ille in ius venire,

quamuis

quamuis ſæpius ac ſæpius vocatus, nō ideo tamē pro contumace haberi & condemnari poteſt, priuſquam appareat eſſe maiorem. Nec enim contumax videri poteſt minor, ſi non habeat curatorem,[1] qui ei etiam inuito ad lites dari poteſt. Quid ergo? Iubendus quidē eſt vt veniat, ſed & cum eo agnati, cognati, affines & vicini eius euocādi ſunt, vt de ætate interrogentur, & ſi minorē dicant, detur ipſi curator, quem elegerint, etiam inuito nedum abſenti: ſi maiorē dicant, tunc tanquam contra maiorem eundémque cōtumacem lis peragatur & iudicetur. *Ita tractatum eſt*. Sine die.

1 Cum peremptorium impetratum aduerſus minorem non defenſum nullius omnino ſit momenti, *l. contra pupillum 54. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXIV.

Siue calumniator quis ſit, ſiue cauillator in recuſando Iudice, mulctam eo nomine pati debet.

ETſi is, qui ſine iuſta cauſa ſuſpectum facere voluit Iudicem, nihilo magis mulctam pati debet, niſi ſi quid per calumniam fecerit,[1] ſi tamen friuolas ſuſpicionis cauſas allegauerit ob id ſolum, vt iudicato moram faceret, idque appareat ſiue ex propria ipſius cōfeſſione, ſiue ex aliis rerum argumentis,[2] æque ad mulctam condemnandus eſt, licet pœnitentia ductus ab earum allegatione reſilierit,[3] quia quod ad iudicij auctoritatem attinet parum refert, an quis calumniator ſit, an cauillator.[4] *Ita Senatus* pro Ant. Lay contra Franciſcum Truſon 28. Mart. 1596.

1 Solis enim calumniatoribus mulctam ex hac cauſa irrogat ſtylus Senatus noſtri.

2 *Vt in l. ſi longis 7. C. de execut. rei iudic. l. tutor 41. D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic.*

3 Nemo enim ſola pœnitentia nocens eſſe deſinit, ſi iam aduerſarium læſit, *l. qui ea mente 65. D. de furt.*

4 Nec enim minus offendit Iudicem, qui cauillatur, fruſtratur & tergiuerſatur, quam qui calumniatur *leg. 1. D. ad Senatuſconſultum Turpillianum.*

DEFINITIO XXXV.

Aduerſarij mei procurator in cauſa criminali poteſt me in cauſa ſua recuſare. Non item ſi procurator ſit in cauſa ciuili.

POſſum Iudex eſſe in cauſa eius, qui eſt procurator contra me in cauſa ciuili, ſed non in criminali:[1] imo nec in ciuili, ſi quid à procuratore per dolum aut calumniam in tractanda cauſa factum ſit, quod excedat notiſſimos mādati terminos.[2] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudiæ Pobel, contra Ianum Penſabin 25. Decembr. 1595.

1 Quoniam cauſa criminalis ſolet eſſe maioris momenti, in qua ſcilicet vix eſt vt nō agatur, vel de capite, vel ſaltem de exiſtimatione quæ apud bonos & graues viros oneratur, *l. capitalium 28. D. de pœn.*

2 In eo namque videtur deliquiſſe nomine proprio non tanquam procurator, cum in mandato nunquam contineatur iuſſus deliquendi aut quicquam dolo faciendi, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.* Porro vel ſola ipſa doli allegatio etiam per viā exceptionis onerat exiſtimationem apud bonos & graues viros, *l. 4. §. aduerſus, D. de doli mali except. l. parens 5. §. vlt. l. licet famoſa 7. §. 1. D. de obſeq. parēt. & patron. præſt.*

DEFINITIO XXXVI.

De peremptione inſtantiæ & de literis principalibus aduerſus eam peremptionem impetrandis.

STatuta Sabaudiæ de terminis inſtantiarum, quæ lites vltra annum & menſem, aut ad ſummum vltra viginti menſes, protrahi non patiuntur, iam inde à longo tempore in vſu eſſe deſierunt, ſiue quod totum illud fere tempus vtile eſſe optimi Principes noſtri voluerunt, cuius proinde vix certa vlla ratio iniri poteſt, quæ non maioris & longioris litis materiam præbeat, ſiue quod inueterato communique pene omnium gētium malo ita eueniat, vt lites, ſi non penitus immortales ſint, ſaltem in longiora tempora producantur.[3] Quinimo ſtatutis noſtris expreſſe cauetur, vt totum illud tempus, quod à lite tractanda vacuū eſſe litigatores voluerunt, à calculo ſubducatur. Quod ipſum quoque moribus noſtris exoleuit. Eo nāque iure vtimur, quo etiam Galli, vt ſi per triennium integrum litis perſecutio omiſſa proponatur, neceſſarium ſit diploma principale aduerſus peremptionem, vt vocant, inſtantiæ, ſiue actor, ſiue reus ille ſit, qui peremptam inſtantiam reſuſcitari velit.[4] Quanquam non ego eſſe hoc ex eorum genere, quæ pecuniarij commodi cauſa potius, quam ex iuris ratione videntur conſtituta, cum paſſim & ſine cauſæ cognitione huiuſmodi diplomata impetrentur, nunquam denegentur. Nam ſi iuris rationem ſequeremur, vtique litem vltra triennij metas nullo modo viuere pateremur.[5] Illud ſane diligenter obſeruari ſolet, & debet, ne peremptionē inſtātiæ vnquam obiicere poſſit is, ad cuius onus pertinebat ex vltima Iudicis interlocutione, vt litem proſequeretur, ne ſuæ negligentiæ præmium ferat, qui diligentiā ipſe præſtare debuit, quam in aduerſario requirit.[6] Plane apud Gebennenſes noſtros ea conſuetudo inualuit, ne poſt annum & diem audiatur, qui litis inſtantiam quacunque de cauſa intermiſſam repetere velit, ſed aduerſarium de nouo citari oporteat, non ad cauſam ex integro agendam, quod à Reipublicæ ac litigatorum vtilitate eſſet multo alienus:[7] ſed ad litem in eo ſtatu, in quo intermiſſa fuit, continuandam.[8] Quod etſi nullius legis auctoritate nititur, habet tamē rationem illam fortaſſis non leuem, quod in anno potuerint multa accidere, quæ fecerint, ne hodie lis tractari poſſit, & quæ tamen à litis procuratore ignorentur.[9] Ita in cauſa D. de Bonuillars, & Dominæ du Solliard. *Sine die.*

1 Vtiles enim dies non ſunt, niſi in quibus de iure ſuo experiri quis poteſt, *l. 1. D. de diuerſ. temp. præſcript. l. 1. C. de ann. except.*

2 Quod & Gothofredus notat *ad l. properandum 13. C. de iudic.*

3 Vt teſtatur idem Gothofr. poſt Rebuff. in procem. Conſtit. *gloſ. 1. n. 51.* Vide ſtatutum noſtrum 127. *incip. Ad cauſarum & 163. incip. Dilationum materiam, lib. 2.*

4 Nam de his quæ ſunt iuris ciuilis, poteſt Princeps pro arbitrio diſponere etiam in præiudicium iuris, quod medio tēpore alteri quæſitū fuit per actus ciuiles. Not. *in l. vlt. C. ſi contra ius vel vtilit. publ.*

5 *d. l. properandum, in princ.*

6 Nemo enim ex negligentia ſua meliorem ſuam conditionem facere poteſt, ſed potius deteriorē, ne melioris conditionis ſint negligentiores, *l. non enim 16. D. ex quib. cauſ. maior. l. pupillus 24. De quæ in fraud. credit.*

7 Non enim finis vnius litis debet eſſe alterius initium *l. termino 3. C. de fruct. & lit. expen. ſ. l. minor 40. in princ. D. de minor.*

8 Puta ſi medio tempore fuerit tranſactum de lite, aut ſolutum quod petebatur.

9 Semper enim iuſta & probabilis ignorantia facti alieni *l. vlt. in. D. pro ſuo.*

DEFINITIO XXXVII.

De tertio interueniente alienæ liti & inſtantiæ.

TErtius interueniens liti inter alios inſtitutæ in eo ſtatu interuenire debet, in quo tunc lis reperitur,[1] nimirum ſi vltro & ſponte interueniat, licet pro ſuo iure.[2] Nec enim debet eſſe in eius poteſtate, vt iudicium inter alios ante cœptum, ac fortaſſis pene peractum in longiorē diem differatur,[3] ſed ſi venditor ab emptore auctor laudatus ſit, cum & ex neceſſitate interuenire debeat, & propriā magis quam alienam cauſam tueatur,[4] non eſt ei denegandum, vt & reſtitutionē in integrum ſibi ex propria perſona competentē implorare poſſit,[5] & Iudicem recuſare;[6] ſi iuſtam habeat ſuſpicionis & recuſationis cauſam,[7] quamuis ideo futurum ſit, vt iudicij exitum differre ſit neceſſe.[8] *Sine die.*

1 Bart. *in l. ſi pro luſorio 14. D. de appellat.* Afflict. *dec. 15. n. 1.* nec in eo ſit vlla iniuria interuentioni, quia ſi ſententia ſequetur pro eo, qui interuenit, reuocabitur executio prioris iudicati, *l. is à quo, D. de rei vind.* Afflict. *ibid. n. 1. in fin.*

2 Tell. *dec. Pedem. 4.*

3 Cap.

3 *Cap.cum ſuper.de re iudic.* Contra tamen videtur tenere Bartol. *in l.ſi quis libertatem, D. de pet.her. & in l.Titia ſolut.matr. & in l.ſi ſuſpecta 29.de inoff.teſt.* Bald. *in Auth.nunc ſi heres.C.de litig.*

4 Afflict.*de deciſ.14.num.2.*

5 Afflict.*ibid.& num.3.*

6 *Cap.cum ſuper.* vbi DD.*de offic.deleg.*

7 Cum tamen regulariter non, poſſit recuſari Iudex poſt litem conteſtatam,*l.apertiſſimi,C.de iudic.*

8 Afflict.*d.dec.15.in fin.ex not.in c.1.& c.auditis,extr.de in integr.reſt.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quando Iudex laicus & quomodo poſſit contra Clericum cognoſcere.

NVllam Iudicis laici in Clericum iuriſdictionem eſſe certũ eſt, adeo vt nec tacito nec expreſſo Clerici conſenſu prorogari poſſit,[1] nec teneatur Clericus comparere,[2] ne quidem ad declinandam eam iuriſdictionem,quæ notoriè ſit incompetens,quod in cæteris caſibus diuerſum eſt,in quibus iuriſdictionis incompetentia vel ignorari probabiliter, vel in dubium reuocari poteſt.[3] Planè ſi iudex laicus edicto generali iuſſerit venire omnes, qui ſua intereſſe putauerint,nocebit edictum etiã Clericis,ſi non compareant,[4] quia & cõparendo,quod vltro faciunt,actores dicuntur, non rei:[5] neque fit hoc ex auctoritate iuriſdictionis ſecularis,ſed ex voluntate Clerici comparentis: ſi tamẽ agatur de poſſeſſorio beneficij aut alterius rei, de cuius iure non niſi apud Iudicem eccleſiaſticũ in petitorio agi poſſet,competens erit iuriſdictio ſecularis,[7] qua poſſeſſorij cauſa etiam in ſpiritualibus tẽporale quid eſſe creditur,& ad Principis laici curam pertinens,non ſpirituale,[8] Sed hoc ita,ſi de retinenda vel interdictum Vti poſſidetis,vel de recuperanda agatur,non etiam ſi de adipiſcenda poſſeſſione, propterea quod interdictum Adipiſcendæ proximè accedat ad naturam petitorij,cuius cognitio ad alium,quam ad eccleſiaſticum Iudicem pertinere non poteſt.[9] *Sine die.*

1 *Cap.ſi diligenti,ext.de for.comp.* Iul.Clar *in §.fin.q.36.n 4.*

2 Andr.*in c.1 §.præterea,col 4.qua fuit prim.cauſ.benef.amis.* Alex *conſ.77.vol.3.* Afflict.*dec.2.n 8.& 9.not.in c.ſi duobus,* & ibi per Felin. *de appellat.*

3 *l.ſi quis ex aliena 5.D.de iud.l.2.ſi quis in ius voc.non ier.*

4 Quia illa forma citandi per edictum, dat extraordinariam cognitionem Iudici laico etiam inter Clericos. Afflict.*d.dec.2.n.8,*ex not per Bart.& alios *in d.l.2.ſi quis in ius voc.nõ ier.& in l.fin.de iuriſdict.*

5 Afflict.*ibid.n.9.*poſt Caſtr.*in l.teſtamenta omnia,C. de teſt.& in l.libertus,de in ius voc.Not.c.in cum inter,de except.& in c.dilecti.*vbi Innoc.*eod.*

6 Quia potuerunt & debuerunt vltro comparere, ſi putabant ſua intereſſe.*l.ſi programmate,C.de diſtr.pign.*Vid.*not.in l.de pupillo 5.§.1. D de nou oper.nunc.& in l.ſi fideiuſſor 7.§ ſi neceſſaria D.qui ſatiſ.cog.* Adde quod etiã per actũ nullũ poteſt haberi ſcientia. Gloſ. & Bald. *in l.1.in princ.de fer.* vbi dicit,poſſe fieri,vt citatio ſit nulla & tamẽ valeat comparitio,maximè ſi citatio fiat duntaxat ad inducẽdam ſcientiam. Felin.*in c.illud,col.4.de præſcr.*Alex.*cõſ 123.vol.2.*Afflict.*vbi ſupr.n.7.*

7 Guid.Pap.*q.1.71.81.& 107.*Ant de Butr.*in c.fin.de iudic.*

8 Archid.*in c.1.de reſtit.ſpol.in 6* Zabarel.*in clem.diſpendioſam,de iudic.gloſſ.in c.literas,de iuram. calumn.* Thom. Grammat. *ad dec 1.* Afflict. *ſupr.citatam.*

9 Guid Pap.*d.q.1.*Vide Anton.Teſſ.*in dec.Ped.*

DEFINITIO XXXIX.

Reconuentio prorogat iuriſdictionem Iudicis alioqui incompetentis.

REus conuentus apud Iudicem non ſuum,ſi, cum poſſet incompetentiam iuriſdictionis allegare,[1] reconuenerit actorem apud eundem Iudicem,[2] hoc ipſo iuriſdictionem eius prorogaſſe intelligitur.[3] Ideoque , tametſi ſoleat dici,ex omnia,quæ fiunt ab incompetenti Iudice, non ſolum fieri ſine ordine, ſed etiam nullius eſſe ipſo iure momenti,[4] valebit tamen huiuſmodi ſententia,vt ſi ab eo non appelletur,mandari poſſit executioni,tanquam quæ tranſierit in rem iudicatam.[5] *Sine die.*

1 *l.ſi quis ex aliena,D.h.tit.l.1.& tot.tit C.ſi à non comp.Iud.& tit.de iuriſd*

2 Quod facere pro ſuo iure poteſt , *l. cum Papinianus 14. C. de ſent.& interl.omn.Iudic*

3 Not.*in l.1.D.hoc tit.& in l.1.C.de iuriſd.omn.iud.*

4 Bald.l.*in c.ſancimus,in princ. quo tem.mil.*

5 Afflict,*dec.27.in fin.*Itaque ſuperueniens reconuentio facit conualeſcere citationem etiam ab incompetenti iuriſdictione facta Quãuis cõtra videri poſſit ex notat.per Dyn,*in reg.non firmatur,in 9.*Bald. *in c.fin.de capel.monach.*Text.*in c.1.de deſponſ.impub.in 6.*

DEFINITIO XL.

Caſus in quo verus quoque contumax non cõdemnatur.

ALiquando accidit , vt differenda ſit etiam aduerſus verum contumacem ſententia , ita vt ne quidem ad expenſas contumaciæ interim[1] ſit condemnandus.[2] Vtputa ſi poſt appellationem à matre interpoſitam,quæ filiorum tutelam gerebat , filij puberes acti ad appellatoriam litem proſequẽdam euocati ſint,nec ad iudicium venerint, cùm mater iam adeſſet,atque interiectam à ſe appellationem proſequeretur.[3] Expectandum enim eſt , vt aduerſus matrem tota lis peracta & inſtructa ſit priuſquam de contumacia quicquam pronuncietur,vt vna eadémque ſententia totum negotium terminetur.[5] Tanto magis quod non poteſt omnino contumax videri minor cuius mater conſequitur litem[6] ex officio & neceſſitate præcedentis tutelæ,cui certè incumbit vt cœptam litem perſequatur.Itémque quod vix poſſit in contumaciam incidere minor qui non habet curatorem.[7] *Ita Senatus* pro Dom. de Montou & Dom.de Roſſillon 3.Cal.Mart.1613.

1 Hoc ideo quia verus contumax effugere nunquam poteſt quin ad expenſas contumaciæ ſit condemnandus,*l.properãdũ 14.D. hoc.tit.*

2 Quamuis ſoleat contumacia coërceri damno litis,*l.contumacia 53.D.de re iudic.*

3 Videtur enim hoc tutius ne quandoque cauſari poſſint ſe inauditos,*l.de vnoquoque 47.eod.l.etiam 29 §.Vlt.D.de minor.*

4 Hoc enim ex officio facere mater tutrix debuit *tot. tit. C. vt cauſ.poſt.publ.adſ.tut.*

5 Quid enim ſi mater obtineret in cauſa appellationis? An non contraria iudicarentur ſi filij Puberes ob contumaciam condemnarentur?Hoc verò ne eueniat cauendum eſt,*l.ſingulis 6.de except.rei iudic.* Sicut & continentia cauſæ diuidatur.*l.nulli 10. C.hoc tit.*

6 Parum enim refert an per ſe quis agat an per alium.*l.1.& tot. tit,de procur.& de conſil.& author.tut.*

7 *l.contra 54.D.de re iudic.*]

TIT. II.

DE SPORTVL. ET SVMPT. *in diuerſ.Iudic.faciend.*

DEFINITIO I.

De iudicati emolumento debito ex ceſſione bonorum.

DEBITORE ad ceſſionis beneficiũ admiſſo emolumentum illud,quod apud nos ſportularũ loco[1] inductũ eſt,debetur,& ex bonorũ,quæ ceſſa ſunt, pretio perſolui debet,[2] inſpecta videlicet non pecuniarum creditoribus debitarum,ſed bonorum ceſſorum quantitate & æſtimatione,[3] ne aliter poſito iure tanto magis oneréntur creditores,quãto minus ex credito cõſequuntur,atque ita duplici iniuria afficiantur,[4] niſi forte quẽ illud potius monebit, quod debitore ad pinguiorem fortunam quãdocunque poſtea reuerſo futurum ſit, vt debitum integrum conſequantur.[5] Sed cum id in incerto parumque ſperando euentu poſitum ſit,interea eo prætextu durius agi cũ creditoribus,qui præſentem iacturam patiuntur , ſane minus ciuile eſt.[6] *Ita tractatum eſt* in Cauſa Claudij Geneuois & creditorum 12.Cal.Septemb.1592.

1 Sportulæ enim debentur pro viſione actorum litis.*c.ſtatutum,§. adſeſſorem,de reſcr.lib.6.DD.in l.ſolent,de offic.Proconſ.* Boër *q.15 n.1.*

2 Debetur enim ex omni adiudicatione,ſiue in rem actum ſit,ſiue in perſonam,vt Statuto noſtro expreſſum eſt.

3 Quia,cum bonorum ceſſio fit,non de iure debiti quæritur,quod prius confeſſum eſſe neceſſe eſt,ſed tantum de bonis cedendis.

4 *Contra l.iure ſuccurſum 6.ff.de iur.dot.*[*] *l.cogi 16.§.inde quæritur,D ad SC.Trebell.*

5 *§.vlt.inſt.de action.*

6 Status enim præſens attenditur,non quod euenire poteſt, *leg. eo tempore 5 c.ff.de pecul.*

DEFINITIO II.

Si ſalarium ſcripturæ ſolui non poßit graphario propter egeſtatem litigatoris.

ETſi non facilè iubendus eſt actuarius, quẽ grapharium vocant, vt acta litis deſcripta tradat petenti litigatori, qui præſentẽ & numeratã pecuniã nõ adferat,[1] his præſertim noſtris temporibus, quibus nummaria mercede cõduci eiuſmodi operæ ſolent; interdũ tamen euenit, vt ita conſtitui æquum ſit, nimirum ſi ea laboret egeſtate litigator, vt non facilè pecuniam explicare poſſit.[2] Neque enim eam paupertatis ſuæ pœnam pati debet vt bonæ litis iacturam ideo pati cum oporteat.[3] Quid ergo? Si nec ſatiſdare poſſit eo nomine propter egeſtatem,[4] repromittere debebit & cauere,[5] ſe ſoluturum ad tempus, quod Iudex longius breuiúſve pro perſonarum qualitate arbitrabitur,[6] in eamque rem obligare bona ſua omnia generaliter,[7] & ea ſpecialiter, quæ ex litis euentu ſperare poſſit.[8] Quo remedio non tantum litigatori conſulitur, ſed etiam graphario, vt ſolutionem tanto facilius conſequatur.[9] cui alioquin inutilis foret actorum ad alienam litẽ pertinentiũ retentio.[10] *Ita Senatus* pro Bernarda Fauier, contra Ioannem Ballet Procuratorem Non. Maij 1593.

1 Habet enim ſcriptor ius retentionis pro ſalario ſuo, Boër. *q.* 15. *n.*1. poſt gloſſ. & alios *in l. ſi non ſortem, §. ſi centum, ff. de cond. indeb.* Non idem eſt in iudice, quia non dantur acta litis Iudici in pignus, vt ea videat & examinet, inquit Boër. *ibid n.*2. *&* 3. vbi addit, idem eſſe in Aduocato, quod in Iudice. Quid in Procuratore? Vide *Defin.*21. *ſupr. de procurat.*

2 Numeratio enim totius debiti non ſemper eſt in expedito, *leg. ſi dubitet* 10. *ff. de fideiuſſ.*

3 Paupertati enim ſuccurrendum & fauendum eſt, non ſuccenſendum, *l. illicitas* 6. *§. vlt. de offic. Præſid l. ſi procuratorem* 9. *§. quod & actionem, in fin. ff. mandat. cum ſimilib.*

4 Nam nec facile eſt egeno homini reperire fideiuſſorem, *l. ſi fideiuſſor* 7. *in princ. & §.*1. *ff. qui ſatiſd. cog. l.*2. *§. ſed ſi dubitetur ff. de iudic.*

5 Cautionis enim nomine in dubio nuda repromiſſio ſignificatur, *l.*1. *C. de verb ſignific.*

6 Id enim in Iudicis arbitrio & moderatione poſitum eſt, *dict. l.*6. *§. vlt. de offic. Præſid.*

7 Eſt namquè fideiuſſionis ſubſidiaria hypotheca. *l. omnes* 33. *§. in hac autem, C. de Epiſc. & Cler. l. filio* 7. *ff. vt legat. ſeu fid. nom. caueat. leg. ſi mandat.* 59 *§. vlt. ff. mandat.*

8 Dixi *Defin.*22 *ſupr. de procur.*

9 Quanto citius iudicatum erit, non autem poteſt iudicari, quin acta omnia Iudici exhibeantur, *l. properandum* 13. *§. ſin autem ex geſtis, C. de iudic.*

10 Malitia enim eſt, ſi quis id tantum agat, vt alij officiat, magis quã vt ſibi proſit: malitijs autem non eſt indulgendum, *l. in fundo* 58. *de rei vindic. l.*7. *de ſer. expor.* [Cæterum ſi velit grapharius acta vnius litis quæ penes ſe habet retinere etiam pro emolumento quod ex alterius litis cauſa debeatur, vtique poteſt facere quaſi taciti cuiuſdam pignoris iure. *Ita Senatus* pro Auguſto Paris contra N. Brunet D. S. Helenæ 23. Maij 1614. *Et ex tit. etiam ob chirograb. pecun. pign. retin. poſſe.*

DEFINITIO III.

EMolumentum, quod ex iudicato debetur, quam noſtri Gabellam iudicati vocant,[1] non niſi facta liquidatione deberi intelligitur,[2] cum ſit pars quædam & portio eius rei, quæ venit non tam in condemnationem, quam in condemnationis taxationem:[3] Liquidatio autem ex ſtatuto noſtro, quod in eã rem extat,[4] vel per æſtimationem bonorum, de quibus litigatum eſt, vel per aſſertionem victoris fieri ſolet. Quod ſi neutrum præceſſerit, & is, à quo emolumentum huiuſmodi petebatur, ad certam pecuniæ quantitatem vltro ſe obligauerit, non illud quidem dici poterit, obligationem nullã eſſe, quaſi pro indebito, aut ſine cauſa factam,[5] cum tanti rem ipſe æſtimauerit;[6] ſed ſi euidens & immodica læſio interuenerit, vt plus quam deberetur promiſſum fuiſſe appareat,[7] poterit res ad æquitatem ſuã reduci per in integrum reſtitutionem;[8] interim tamen ex obligationis inſtrumento, ſi guarentigiatum, vt loquuntur, aliterve certæ fidei proferatur, & id creditor poſtulet, prouiſionalis condemnatio fiet.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Bernardi Dacquin Procur. Fiſcal. Sabaud. & Dominorũ fratrũ Bay, ac D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept. 1593.

1 Sic vocat Crauet in conſiliis.

2 Quia ante liquidationem debitum prorſus incertum eſt, non in ſubſtantia, ſed in quantitate, quæ incertitudo perinde nocet, *leg. ſi fur* 32. *§. vlt. ff. de vſucap.*

3 Si loquitur *l.*4. *C. de act. empt.*

4 *lib.*3. *Statutor.*

5 Verum enim eſt aliquid deberi, licet quantum illud ſit, nondum appareat. Sufficit enim certum eſſe, quod aliquando conſtabit, quid & quantum ſit in debito, ne prorſus indebitum dici poſſit, *arg. l. quod ſi ea* 58. *de cond. indeb. l. cum filius* 76. *§. heres, de leg.* 2. *l. qui res* 98. *§. rem autem, de ſolui.*

6 Æſtimatio enim illa tollit incertitudinem, quæ faciebat, vt aliquo modo indebitum id videretur. Denique cauſa huius debiti certa eſt quod ſufficit, *l. ſufficit* 56. *in ff. de cond. indeb.*

7 Nec enim nouum eſt, vt in æſtimanda re interueniat læſio, quæ locum faciat reſtitutioni, *l. ſi res æſtimata* 12. *§.*1. *ff. de iur. dot.*

8 *Ex l.*2. *& l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vend.* æſtimatio enim illa emptionis cuiuſdam inſtar eſt, *l. ſi propter* 22. *ff. rer. amot. l. maioribus* 4. *C. commun. vtr. iud.*

9 Pendente lite, quia præſumptio eſt pro æſtimatione, præſertim ſi is, qui de ea conqueritur, diligens paterfamilias proponatur, quem non ſit credendũ facilè erraſſe, *l. cũ de indebito* 25. *§ ſin vero, ff. de probat.* Itẽ quia inſtrumẽtũ guarentigiatũ habet paratã executionẽ, quia vim habet condemnationis. Bart. *in l. cum vnus, ff. de reb. auct. Iudic. poſſid.*

DEFINITIO IV.

De iudicati emolumento ex conuentionali taxatione ſoluto in ampliori quantitate, quam qua debeatur.

AN autem eadem ratione, ſi plus ſolutum ſit pro emolumento, quàm ſolui debuerit, condici indebitum poſſit, maior dubitatio eſt. Difficilius enim ſuccurrit ei, qui ſoluit, quam qui ſe obligauit.[1] Et tamen cum certa ſemper ſit in ſe & taxata quantitas, quæ pro emolumẽto debetur,[2] vix eſt, vt indebitum videri non debeat, quod ſupra eam quantitatem ſolutum eſt,[3] niſi forte quis dicat, quod verum eſt, difficilem plerumque & incertam eſſe liquidationem, ſi iudicati executio longior & difficilior futura ſit.[4] Ideoque ſi incertum illud certa quantitate taxatum ſit,[5] quæ reuera aut maior aut minor deberi potuerit, neque reſtitutioni locum eſſe, neque condictioni.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Vt cernere eſt in muliere, quæ iuuatur Velleiano, ſi ſe obligauerit animo intercedẽdi, nõ etiã ſi ſoluerit, ſcilicet ante interceſſionem. *leg.*4. *§. vlt. & l. ſeq. ll. quãuis* 8. *§ planè ſi mulier, D. ad SC. vell. l.*1. *l.*4. *C. eod.*

2 Ex comparatione ſcilicet quantitatis petitæ, aut iuxta eam computationem, quæ ſtatuto præſcripta eſt.

3 Quandoquidẽ ſuperfluum id nullo iure peti poſſet, ſi ſolutum nõ eſſet, indebitum autem propriè illud eſt, quod nullo iure debetur, ne quidem naturali, *l. cum amplius* 84. *§. is natura debet, D. de regul. iur.*

4 Habet enim iudicati executio ſuas moras, *l. quod debetur* 51. *D. de procul.*

5 Quaſi deciſo tranſactóque negotio ad redimẽdum dubiũ euentum executionis, *vt in d. l. quod debetur, l.*1. *C. de pact. l. vlt. D. de pact. ſtip.*

6 *Arg. l. de fideicomm.* 11. *C. de trãſ. l. ſi pater* 12. *C. de inoff. teſt.* nec eſt audiendus qui id petit, cuius contrariũ nõ fuit poſtulaturus, *l. pen. de ſol.* [Obſerua tamẽ, cùm ex adiudicatione quæ actori fit aliquid excipitur, quod reus retinere poſſit. Emolumẽtũ perinde deberi pro retentione atq; pro adiudicatione, cũ & per viã retentionis adiudicatio fieri poſſit. *Ita Sen.* pro Petr. Roſſet cõtra medicũ Vectier 3. Cal. Sept. 1613.

DEFINITIO V.

De iudicati emolumẽto ex noua cognitione iterũ ſoluẽdo,

COndemnatus impetrauerat à Principe, vt iterum de litigantium iure, ac ſi nihil dum iudicatum eſſet, cognoſceretur.[1] Senatus ex ſecunda cognitione id ipſum, quod iam antea pronunciauerat. Placuit tantũdem deberi pro iudicati emolumento, quantum ſi nullum antea latum arreſtum eſſet.[2] Illa enim ſiue reuiſio dicenda eſt, ſiue erroris propoſitio, appellationis cuiuſdam inſtar obtinet,[3] nec dignus eſt, qui Senatuſcõſultum impugnauit, vt mitius cum eo agatur, quam ſi commune appellationis auxilium implorare potuiſſet & voluiſſet.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Breiſſieu, & de Chaſtillon 7. Id. Mart. 1594.

1 Per viã ſupplicationis, de qua *in Auth. qua ſupplicatio, C. de precib. Imper. offer* alioqui eo iure vtimur, vt res à Senatu noſtro iudicata nunquam retractari poſſit, ne quidem in caſu *l. diuus* 31. *D. de re iudic.*

2 Dubitandi ratio erat, quòd ita bis idem peti videretur contra bonam fidem. *l. bona fides* 57. *de reg. iur. l. ſi quis dolo* 51. *§.*1. *D. de re iudic.* de cuius lectione & ſententia vide quæ ſcripſi *lib.*4. *Coniect. c.*19.

3 *Arg.*

3 *Arg.l.non diſtinguemus 32.§.cum quidam,D.de recept.qu.arbitr.*

4 Vtroque enim caſu iudicati auctoritas labefactatur, nouáque fit lis & inſtantia,in qua ex integro iudicandum eſt, emolumentum auté hoc pro iudicato debetur.

DEFINITIO VI.

De ſarciendis vno caſu ſumptibus in conſignationum cauſam pro Senatu extra ordinem habendo factis.

SI in ipſo ferendæ ſententiæ calculo , cum Senatus in eo eſſet , ad litis acta inſpicienda extra ordinem iam haberetur , vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit,[1] ex quo mora cognitioni fiat,æquiſſimum eſt,ſi reſcripti ratio aliqua ex æquitate neceſſario habenda ſit,[2] hactenus tamen coerceri fruſtrationem & negligentiam impetrãtis,vt eos quoque ſumptus,quos pro Senatu extra ordinem habẽdo,prorogari neceſſe fuit,(*conſignationes* vocant) ſarcire condemnetur , [3] ne ex aduerſarij negligentia damnum ſentiat is,qui fuit diligentior,& cui nihil imputari poteſt.[4] *Ita Senatus* in cauſa,de qua SC.57.inf.de fructib.& lit.expenſ.

1 Contra Iuſtiniani *Nouell.113.in medio lit.non fier.ſacr form.* Hoc enim iure vtimur , vt quocunque litis tempore reſcriptum impetrari poſſit ad ſanandam cauſam malé alioqui affectam , dummodo ſtatus expreſſus ſit.

2 Solet enim Senatus noſter facilè huiuſmodi reſcripta admittere ex cauſa,vt exercitatis iam negotiis pleniore ſubueniatur veritatis lumine,quomodo Iuſtin.loquitur *in l per hanc 4.in fin.C.de temp.& repar.appell.*

3 Nam ſuæ negligentiæ expenſum id ferre debet,*l.pupillus 24.D.quæ in fraud cred.l.nemo 3.C.de temp.& rep.appell.* Facit *l.illud ſciendum 29.§.vlt.D.de ædilit.edict.*

4 Alioqui beneficium Principis eſſet alteri iniurioſum & captioſum,quod eſſe non debet,*ex facto 43.verſ.etenim iniquum,D.de vulg.& pupill.ſubſt.l.ſed cũ ab hered.12.C.ad SC.Trebell.l.1.§.ſi quis à Principe,ne quid in loc.publ.fiat.l.Paulus notat.8.D.de præt.ſtipul.* Obſerua tamen extra hunc caſum hodie ſarciri & reſtitui ſumptus conſignationis pro parte,ſiue is,qui conſignauit,obtinuerit ſiue ſuccubuerit. Sed hoc ex ſpeciali edicto,Nam antea non ſolebant huiuſmodi ſumptus conſignationum vnquam ſarciri,ne quidem poſt victoriam litis cum ſumptuũ omnium adiudicatione,quia nõ ex neceſſitate prorogantur,ſed vltro & voluntariè, vt extra ordinem & citius Senatuſconſultum fiat. Facit *l.properandum,§.2.ibi , expenſas quæ conſueto modo,C.de iudic.*

DEFINITIO VII.

De emolumenti pro iudicato debiti quantitate propter adiudicatos ſumptús augenda,vel non augenda.

LItis ſumptibus propter mutuam victoriam compenſatis , [1] aut ob interuenientem iuſtam litigandi cauſam victo cõdonatis,[2] exceptis ſolis cõtumacialibus,[3] placet totius iudicati tale tantũq;emolumentũ deberi,quale quãtũcũque deberetur,ſi actor cũ expenſis obtinuiſſet,aut ſuccubuiſſet.[4] Sufficit en.quod ad hanc rẽ attinet,vt vel minima ſũptuũ condemnatio facta ſit ex cauſa ad principalẽ litem ſpectante.[5] Atque ita pridem Senatus noſter pronunciauit pro Carolo Demotz,contra D.de Lambert 5.Cal.Septẽb. 1586.non idem eſt,ſi prima areſti parte Senatus reſcriptũ Principis ab alterutro litigantium aduerſus contumaciam impetratũ admiſerit cum onere refundẽdorum ſumptuum ob contumaciam factorum.[6] tum eodẽ areſto de principali negotio pronũciauerit adiectis his verbis,*ſans autres deſpens.* Nã cum huiuſmodi expenſæ non propter negotium principale , ſed ob incidentem aliquam quæſtionem factæ ſint , non poſſunt augere quantitatem emolumenti debiti pro portione petitæ quantitatis. [7] *Ita tractatum eſt* pro D. Barone de Drameley,cõtra eundẽ Demotz 6.Id.Iun.1595.

1 Quia cum ob litis victoriam debeantur,*l. properandum 13.§ ſiue autem alterutræ,C.de iudic.l.cum quem 79.D.eod.l.non ignorat 4.Cod.de fructib.& lit.expenſ* conſequens eſt,vt vtroque vincente cõpenſari debeant *arg.l.viro 39.D.ſol.matr.l.ſi ambo 10.D.de compenſat.*

2 *Iuxta l.qui ſolidum 32.§.etiam.de legat.2.*

3 Hi enim nunquam condonantur,ne tum quidem,cum abſens vicit,quia bonam cauſam habuit *d.l. properandum,§.ſi autem ex geſtis, C.de iudic. Aut ei qui appellat.ad fin.C.de temp.& repar.appellat.*

4 Cum tamen ſi nulla prorſus expenſarum cõdemnatio facta eſſet, multo minus emolumenti nomine deberetur,ita ferentibus & facienbus verbis ſtatuti.

5 Quia nihil aliud ſtatutum requirit , vt amplior quantitas pro emolumento debeatur,quam vt aliqua ſumptuum condemnatio facta ſit in diffinitiua ſententia.

6 . Vt ſemper ſit,quod non niſi hac ratione cõtumacia purgari poſſit,quam porro purgari neceſſe eſt,antequam contumax audiatur , *l. & poſt edictum 73.§.vlt.D.de iudic.*

7 Neque vero nouum eſt ſcindi ſententiam , quæ plures partes & plura capita habeat,quia quot capita ſunt,tot videntur ſententiæ,ſi vna ſpecies aliis non cohæreat,*l etiamſi 29 § 1.D.de minor l. quadam mulier 41.D.famil.ercisc.l.Labeo 25. in princ.de recept.qui arbit.l.vlt.C. de iur.patron.*

DEFINITIO I.

De emolumento,quod debetur pro iudicato , etiamſi tranſactum non iudicatum ſit.

CVm cauſa in publico auditorio perorata Senatus iubet acta litis produci,vt eorũ inſpectione primo quoque die res decidatur,proceſſus habetur pro aperto,[1] vt loquũtur,& cõſequenter pro iudicato,hactenus,vt ſi interim litigatores tranſigant,non eo minus emolumentum debeatur,[2] ſicut dici ſolet,cum litis ex ſcripto agitatæ acta legi & inſpici iam cœperunt.[3] Quo caſu nemo dubitat ſæpiuſque iudicatum præuenerit.[4] Sed quale emolumentũ?Neque enim ſciri poteſt,quid Senatus fuerit iudicaturus. An prouiſionaliter dumtaxat,an diffinitiue,an cum expenſis an iis compenſatis. [5] Sed in obſcuro ſequemur , quod eſt minimum [6] & condemnabimus ad ratam dimidij non iudicati, quod nullum eſt,[7] aut iudicandi,quod neſcitur, ſed petitæ quantitatis.[8] Niſi ex publica litis diſceptatione apparuerit, in eo ſtatu fuiſſe litem,vt neque prouiſionaliter,neque diffinitiue iudicari adhuc poſſet [9] Non tamen ſuperioribus conſequens eſt, vt ex quo lis perorata eſt pro iudicata habeatur , ſi per tranſactionem finita non ſit.[10] Argumento eſt , quod ſi intermedio tempore,id eſt,priuſquam iudicetur,alius emolumentorum conductor ſuperuenerit,poſteriori , qui iudicati tempore ſit, emolumentum debebitur, non ei,qui fuit,cum lis perorarетur.[11] Tum igitur pro exinde iudicata habebitur,cũ poſtea fuerit tranſactione deciſa.[12] Diuerſum eſt,ſi auditis litigatoribus Senatus decreuerit emendandas actiones , quod Pragmatici noſtri dicunt, *Appointer le procez à corriger.* Tunc enim quia addendi, proponendi,adeoque quaſi ex integro,litẽ tractandi poteſtas facta intelligitur,non poteſt vllo modo lis ex eo tẽpore haberi pro iudicata [13] *Ita Senatus* in cauſa D.Aduocati de Bloncy & Graphariorum Thomaſſin & Demotz,mẽſe Decemb.1595.

1 Pragmatici dicunt,*les pieces remiſes pour eſtre vuidè le procez au premier iour par le regiſtre.*

2 Quod DD. noſtri vocant tributum iudicati , Pragmatici noſtri *l'emolument du Iuge.*

3 Quod enim proximè faciendum eſt,habetur pro iam facto,*vulg.l.pen.D.de teſt.milit.*

4 Quaſi eo caſu tranſactio videatur facta in fraudem emolumenti & iudicati.

5 Cum ſit dubius euentus litis & iudicij, *leg quod debetur 50. D. de pecul.*

6 *l.ſemper in obſcuris,D.de reg.iur.*

7 Eius enim,quod nondum eſt,nulla dimidia eſſe poteſt,cum non entis neque vllæ partes ſint,neque qualitates,*vulg.l.eius qui in prouincia 41.de reb.cred.l.ex facto 16.D.de hered.inſt.*

8 *Arg.l.pen.§.1.D.de iuriſdict.*

9 Nec enim pro lite huiuſmodi tributum & emolumentum debetur,ſed pro iudicato,quod adiudicationem contineat,vel prouiſionalẽ vel definitiuam.

10 Cum poſſint multa incidere,quæ faciant , ne vnquam iudicetur, *arg.l.naturalem 5.§.1.D.de acquir.rer domin.*

11 Ex traditis per Guid.Pap.*q.135.incip.Baro quidam.* contra Boër. *dec.3.n.20.*

12 Credibile nãque eſt,litigatores,qui tandiu diſtulerint tranſigere,ne nunc quidem fuiſſe tranſacturos, niſi de fraude comminiſcenda cogitaſſent,*arg.l.ſi quis aliquis 7.D.de mort.cauſ.donat.*

13 Nihil enim actum videri poteſt , quandiu tam multa reſtant agenda,*l.pen.C.de his quæ vt indign.*

DEFINITIO IX.

Conceſſa primum, & poſtea ſublata ſequeſtratione fructuum facta pro debito minoris quantitatis, quale & quantum emolumentum debeatur?

SI pro minori quantitate petita ſit ſequeſtratio fructuum & redituum magnæ æſtimationis,[1] deinde ſequeſtratio illa tollatur, quod Galli dicunt, *Auoir main leuée*, emolumentũ iudicati debetur non pro quantitate & valore fructuum ſequeſtratorum, ſed ex comparatione eius ſummæ, pro qua fuerat facta ſequeſtratio,[2] quia ſequeſtrationem tollere nihil ferè aliud eſt, quam eum, qui ſequeſtrationem obtinuerat, aut prouiſionaliter, aut diffinitiuè condẽnare.[3] *Ita Senatus* 17. April. 1597.

1 Ex ea ſcilicet cauſa, ex qua poſſet permitti & concedi ſequeſtratio fructuum, vt *in l. Imperatores* 12. §. *vlt. D. de appell.* & in aliis caſibus, de quibus *in l. vnic. C. de prohib. ſequeſt. pecun.*

2 Nec enim fructus hoc caſu petuntur, ſed pecunia pro qua fuit impetrata fructuum ſequeſtratio.

3 Sequeſtratio enim, quæ pro debito facta eſt, non ſolet tolli, niſi cum hac adiectione, vt, quod debetur, creditori ſoluatur, cum executio etiam, quæ alioqui nulla eſt, teneat tamen, ſi facta ſit pro debito, quoque totum debitum ſoluatur *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ. l. vnic. C. etiam ob chirographum pecun. pignor retin. poſſ.*

DEFINITIO X.

Priuilegium Senatoribus & rationalibus conceſſum de non ſoluendis emolumentis iudicati neque aliis prodeſt, neque ipſis pro re contra alios indicata.

QVod priuilegium Senatoribus, & Rationalibus conceſſum eſt, vt emolumenta pro rebus contra ſe iudicatis nulla debeant,[1] non poteſt aliis proficere, qui aut eodem aut alio iudicio condemnati ſunt,[2] licet aduerſus Senatores aliáſque huiuſmodi perſonas habituri ſint regreſſum,[3] Proinde conſequens eſt, vt condemnatis indemnitatẽ præſtare, & quæ illi deberent, ipſi de ſuo ſoluere teneantur.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Illuſtris D. Cancellarij & D. Cize, contra D. Henricum Bay Præſidem in Camera Computorum menſ. April. 1597.

1 De quo priuilegij genere loquitur *l. vlt. C. de fructib. & lit. expẽ.*

2 Priuilegium enim perſonale eſt, quod perſonam priuilegiatam egredi non poteſt, *l. quia tale* 14. *D. ſolut. matrim. l. ex pluribus* 42. *D. de admin. tut.*

3 Hęc erat ratio dubitãdi, quia huiuſmodi regreſſus facit, vt perinde ſit, ac ſi Senator ipſe rectà conueniretur, *arg. l. cum lex* 45. *D. de fideiuſſ. l. ſi quis reum* 5. *in princ. D. de liber. legat.*

4 Quia ſcilicet priuilegium ita conceptum eſt, vt huiuſmodi perſonæ nullum emolumentum debeant pro rebus contra ſe, non etiam pro rebus ſuo periculo aduerſus alios iudicatis. Priuilegia vero omnia ſunt ſtrictè interpretanda quoniam odioſa, *vulg. iurib.* propter illam legem generalem duodecim tabularum, Priuilegia ne irroganto.

DEFINITIO XI.

Pro indicato in poſſeſſorio beneficij vel præbendæ, itemque pro fructibus beneficij vel præbendæ adiudicatis quantum emolumenti nomine debeatur?

EMolumentum iudicati ſingulare[1] nullum debetur ex ea ſententia, per quam qui retentus ſit in quaſi poſſeſſione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructibus præſtãdæ[2] Sed ſi de modo præbendæ dubitetur, maioréſque fructus adiudicati ſint etiam in mero poſſeſſorio, nec tantum pro præteritis annis, ſed etiam pro futuris, debetur emolumentum extraordinarium.[3] Sed quale quantumque? At inſpecto eo, quanti ſint fructus 15. annorum, vt cum agitur de æſtimanda penſione debita ex contractu inter viuos.[4] An potius inſpecta monachi ætate, vt fieri ſolet, cum agitur de ineunda legis falcidiæ æſtimatione?[5] Placuit neutrum dici poſſe, ſed decennij fructus æſtimari debere, Cur vero decennij potius, quam alterius temporis? Ratio ſanè reddi non poteſt. Eſt enim id iuris poſitiui & conſtituti.[6] *Ita Senatus* in cauſa R. C. Emanuelis Pomei Prioris de Beluaux, & Alexandri Nicolle Grapharij Senatus 30. Maij 1597.

1 Ad differentiam ſcilicet emolumẽti vulgaris & communis, quod quindecim aſſibus æſtimatur.

2 Quia nimirum de huiuſmodi rerum iure & proprietate non agitur apud Iudicem laicum, ſed tantum de poſſeſſione, cuius cauſa nihil commune habet cum quæſtione proprietatis, *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune. D. acquir. poſſ.*

3 Quia, quod ad fructus attinet, ſententia, quamuis non niſi ſuper poſſeſſorio beneficij lata continet adiudicationem proprietatis, quia fructus beneficij vel præbendæ pleno iure ad poſſeſſorem pertinent, ſcilicet pro oneribus beneficij cui deſeruit.

4 *Vt in l. ſi quis argentum* 35. §. *ſin. autem donator. C. de donat.*

5 *Vt in l. computationi, alias l. hereditatum* 69. *D. ad l. Falcid.*

6 In quo genere rerum, quæ ſunt iuris conſtituti, neceſſario recurrendum eſt *ad l. non omnium* 20. *C. de legib.*

DEFINITIO XII.

De emolumento bis pro eadem quantitate præſtando condemnatum, qui quaſi non condemnatus & tanquam tertius interſit in executione iudicati, tandémque ſuccubuit. Et quid ſi habeat rem indemnitatis.

DEfendente curatore condemnatus ex cõtractu paterno filius[1] executioni iudicati interceſſerat, quaſi nec condemnatus, nec auditus,[2] quod negaret curatorem eum fuiſſe qui curatorio nomine litem ſuſceperat.[3] Cúmque ſententia iudicis, qui curatorẽ dederat, proferretur, appellauerat ab ea ſententia, & in eam rem vt appellatio reciperetur, quæ extra tẽpora interponebatur, reſtitutionẽ in integrum ad ſanandum appellationis vitium in integrum reſtitutionem implorauerat.[4] Rurſúmque cum tãquam purè heres patris condemnatus fuiſſet, imperauerat etiã beneficium Principis, vt ad poſtulandum beneficiũ legis & inuentarij ætatis auxilio admitteretur. Tandem victus & tã interceſſionis quam duplicis reſtitutionis petitæ repulſam paſſus, quod pragmatici noſtri dicunt *par deboutemẽt de ſon oppoſition, & de l'effet & interinement de ſes lettres Ducaux.* addita etiam expenſarum omnium cõdemnatione, cum ad totius emolumenti quod pro iudicato pendi ſolet[6] præſtationem cõueniretur, Negabat ſe teneri quod ex priore iudicato inter eaſdem partes de eadem ſumma reddito, iã ſemel idipſum exſoluiſſet.[7] quoque in executione iudicati tota poſterior inſtanti ſtructa & peracta videretur.[8] placuit totius emolumenti condemnationẽ pati eum debere, præterea quod noua vtique lis eſſet ac noua inſtantia[9] ſuper nouis mediis & dubiis agitata quæ noui iudicati nõ modo materiam præbuiſſent, ſed etiam neceſſitatem attuliſſent,[10] quamuis poſteriore condemnatione nihil amplius quam priore, at multo minus contineretur. Non enim ob ſolam adiudicationem huiuſmodi emolumentum debetur:[11] ſed tũ quoque cùm rei interceſſio ſummouetur licet in prioris iudicati executione;[11] cum negari non poſſit quin tanquam tertius quilibet fuerit condemnatus is qui ad impediendã executionem interceſſit. Qua enim fronte potuiſſet intercedere iam condemnatus?[12] Nec ad rem pertinuit quod Senatus eum iterum condemnãdo habuiſſet pro iam condemnato. Nec enim tã ob id condemnatus videri debebat, quod iã fuiſſet condemnatus cùm admiſſa eſſet ipſius tanquam tertij cuiuſlibet interceſſio, quam quod conſtitiſſet nullam cũ iuſtam intercedendi cauſam iure tertij habuiſſe[13] Quanto minus autem iuris habuerat ad intercedendum propter priorem condemnationẽ, tanto magis æquum erat eum in pœnam temerariæ litis ad totum emolumentum condemnari[14] Nam & cùm aduerſus arreſtum porrecta eſt ciuilis ſupplicatio aut erroris propoſitio, ſi iam condemnatus

natus iterum ſuccumbat,non eo minùs condemnari debet quod prioris iudicati tributum iam ſoluerit pro eadem ipſa quantitate,quia noua inſtantia eſt,licet eadem ſit ſumma, idem litigatores.[15] Quam iuſtius cum is ipſe qui condemnatus eſt tertij perſonã induit,ne cõdemnatus videbatur.[16] Quare nec pronunciauerat Senatus interceſſionem eius quaſi condemnati nõ eſſe recipiendã quo ſanè caſu emolumentum deberi nemo diceret,[17] ſed iniuſtam & temerariam etiamſi tertij nullo iure litigantis. Quid enim ſi is qui in priore iudicio vicerat, in poſteriore ſuccubuiſſet? Non eſſet dubitationi locus quin emolumentum deberetur. Nec enim in executionem iudicati factum videri poſſet id quod totum iudicatum ſubuertiſſet. Cur[18] non ergo & in caſu contrario? Eadem namque in vtrumque euentum emolumenti ratio eſt: Neque hac parte refert vter ex litigatoribus vincat aut vincatur.[19] Illud ſanè conſtabat eos qui priore Senatuſconſulto indemnitatem cõdemnato præſtare iuſſi erant,non debere culpam eius præſtare,quod temeraria interceſſione ſua nouam litem excitaſſet.[20] Suã enim culpam ſibi debet quiſque imputare non alteri.[21] Sed hoc ita niſi conſtet ex condemnati proteſtatione non fuiſſe illum tandiu in lite improba perſtiturum,& ſententiam poſteriorem expectaturum ſi indemnitatem citiùs ab authore ſuo fuiſſet conſecutus. Iã enim in mora eſſe incipit author qui vt iudicato ex parte ſua tardius pareat, retinet in lite cõdemnatum,facitque vt non habens ille vnde ſoluat cogatur litem tueri mordicus potiùs,quàm aut carceres, aut vniuerſorum bonorum venditionem pati.[22] *Ita Senatus* re diu,multúmque diſputata & conuocatis claſſibus pro Auguſto Patris Graphario Senatus,contra N. fratres Dacquin & Syndicos de Morzine. Prid. Non. Febr. 1613.

1 *Vt in l. ex contractis 44 de re iudic.*

2 Certum enim eſt ſententiam inter alios latã aliis non nocere: *tot. tit. C. res int. alios act. & quib. res iudic. non noc.* Nec enim nouum eſt vt quia reuera idem eſt habeatur pro alio, *l. ſi paterfamilias 15. §. 1. D. de adopt. l. item 6. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom.*

3 Quo caſu non poteſt minori nocere ſententia contra falſum auctorem lata *l. pen C ſi aduerſ. rem iudic.*

4 Aloqui non potuiſſet admitti appellatio interpoſita extra legitima tempora *tot. tit. quand. app. ſit & intr qua temp.*

5 Hoc enim beneficium minoribus competit & quidem ſolis *Deſin. 7. & 18. inſ. de iur. delib.* Porro is qui heres eſt cũ beneficio legis inuentarij poteſt adhuc petere ſi quid ſibi proprio nomine debeatur, puta pro bonis maternis, aut ex alia cauſa, Beneficium enim legis impedit confuſionem actionum *l. vnic. §. in computatione, C. de iur. delib.*

6 Ex vetere ſtatuto Sabaudiæ & ad formam ſtatuti.

7 Nec enim ſolet aut debet emolumentum pro eadem ſumma præſtari, licet prius alij conductori ſolutum ſit, quã ei qui nunc petit. Debetur enim in pœnam temeritatis quæ quodammodo delictum eſt. *tot. tit. de pœn. temer. litig.* Vnius autem delicti vna tantũ pœna eſſe debet.

8 Certum autem eſt ex cauſa executionis iudicati emolumentum nullum deberi quia eadem inſtantia eſſe creditur, *leg. minor 40. D. de minor.*

9 Eſt enim generale vt quoties noua inſtantia eſt, nouum emolumentum debeatur, vt noua litigatoris temeritas coërceatur, *dict. tit. de pœn. tem. litig. l. properandum 14. C. de iudic.*

10 Fuit enim ſuper nouis mediis pronunciandum neceſſario, vel vt hoc ipſum ſciretur, an obſtaret exceptio rei iudicatæ *l. cùm quæritur 12. & ſeqq. de except. rei iud.*

11 Alioqui nunquam emolumentum deberet is qui in iudicati executione tanquam tertius interceſſiſſet, quod euidenter falſum eſt.

12 Nõ enim audiendus eſt qui iam condemnatus vult quoquomodo impedire iudicati executionem niſi veniat tanquam tertius aut ex noua cauſa *l. ſi longis 7. C. de exec. iudic.*

13 Idque conſtabat ex eo quod Senatus ſuper iure interceſſionis pronunciauerat, & ita eam receperat.

14 Cùm ob improbam litem ad expenſas omnes litis fuiſſet condemnatus, Alioqui emolumentum non niſi dimidium ex ſtatuto deberetur.

15 Et de hoc nemo in praxi dubitat.

16 Qualem enim quiſque ſe dicit, pro tali poteſt condemnari.

17 Prius enim eſt vt quis ad intercedendum admittatur quam vt quaſi iniuſtus interceſſor condemnetur.

18 Sunt enim iſta ex diametro contraria Exequi & ſubuertere iudicatum.

19 Vt ex ſtatuti noſtri verbis apparet.

20 *L. Herennius 63. §. vlt. iunct. l. ſi per imprudentiam 52. l. ſi ideo 55. D. de euict.*

21 *l. factum 155. de reg. iur.*

22 Is enim damnum dare videtur, qui damni cauſam vel ſaltem occaſionem præbet, *l. is damnum dat. 169. eod.*

DEFINITIO XIII.

Tributum iudicati ſingulare debetur etiam pro adiudicata poſſeſſione ſi includat adiudicationem iuris, aut quantitatis.

NOn ſolet equidem tributum ſingulare iudicati vllum deberi ab eo qui in ſua poſſeſſione retineri iuſſus eſt:[1] Sed hoc ita ſi de nuda poſſeſſione actum ſit.[2] Nam ſi cauſa poſſeſſionis admixtam habeat in neceſſarium antecedens quæſtionem proprietatis aut hypothecæ, vt euenit cum creditor pignoratitius agit ad retinendam poſſeſſionem ex clauſula conſtituti condictione ex l. vlt, C. de acquir. poſſ.[3] aut cum is qui hereditatem ſuam eſſe contendit, retineri vult in poſſeſſione rerũ hereditariarum ex vulgari Edicto, *Le mort ſaiſit le vif*, contra tertium qui teſtamento, aut de ſucceſſione inteſtati controuerſiam facere velit:[4] Placet tantundem deberi pro emolumento Iudicati quantum ſi actum eſſet petitorio per hypothecariam, aut petitionem hereditatis: Quod hoc caſu poſſeſſio ipſa ſit quodammodo, vt ita dicam, adiudicatiua proprietatis aut pignoris.[6] *Ita Senatus* pro Auguſto Paris contra Claudium Penſet 5, Maij, 1614. & iam antea pro Carolo Demotz & Alexandro Nicole contra ſorores Villaret 4. April. 1606.

1 Vt *in Deſin. 11. ſup.*

2 Quomodo ſolet in interdictis retinendæ aut recuperãdæ poſſeſſionis de ſola poſſeſſione quæri *l. 1. §. eſt igitur & paſſ. D. vti poſſ. l. 3. C. de in. l. offic. 9, l. qui petitorio 36. l. is qui deſtinauit 24. D. de rei vind.*

3 Creditur enim magis cõmuniter eſſe illud remedium retinendæ magis quam recuperandæ poſſeſſionis, vt dixi *Deſin. 1. 2. & 40 & paſſ. inſ. de acquir. poſſ.*

4 De quo *Deſin. 5. inſ. eod illo tit. de acquir. poſſ.*

5 Hoc enim caſu nihil poteſt de poſſeſſione pronunciari, quin de iure quoque litigantium pronuncietur: quin & in interdictis interdum euenit, *l. 3. §. hoc autem, l. vlt. de trin act. priu.*

6 Nemo autem dubitat quin emolumentum debeatur pro omnĩ adiudicatione ex ſtatuto Sabaudiæ: non item ſi ſolius poſſeſſionis adiudicatio fiat. *arg. l. non alienat 119. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Hereditatis petitor debet iudicati emolumentum pro modo & quantitate ac æſtimatione quorumcumque bonorum defuncti.

HEreditate petita ſiue iudicatum ſit pro petitore, ſiue quod hac parte idem eſt, à petitione ſummotus ſit, iudicati emolumentum debetur pro modo & quantitate, ac æſtimatione bonorũ quæ moriens defunctus reliquit ſiue mobilia illa ſint ſiue immobilia, ſiue in iuribus & actionibus cõſiſtant nõ deducto ære alieno, licet tantũ ſit vt bonorum omnium æſtimationẽ abſorbeat, non enim ſicut bona dicuntur deducto ære alieno, ita & hereditas cùm ſit nomẽ iuris. Neque ideo minoris æſtimationis ſunt bona á defuncto relicta, quod hereditas ære alieno ſiue onerata ſiue exhauſta ſit. Eſt enim æs alienum onus non tam bonorũ etiã cum pignori obligata ſunt; quã heredis qui debet ſibi imputare, cur hereditatem damnoſam vel minus lucroſam adierit. Nec rurſus fieri poteſt diminutio corporũ propter pecuniam, nõ magis quam vt ex iure quantitas deducatur, ſed & poteſt cõtingere vt creditores hereditarij, vel nolint petere id quod ipſis debetur, vel non poſſint ob aliquam forte exceptionem, quæ obiici eis poſſit. Quo tamẽ caſu, qui æquum putaret, eum qui petit hereditatem vel nullo vel minore iudicati emolumento grauari? Planè non ideo conſequens fiet, vt ſi magnũ æs alienum ſit, in hæreditate huius quoque æris alieni emolumentũ ex iudicato præſtari debeat. cum æris alieni emolumentũ nullum eſſe poſſit, vt in bonis ſit defuncti, ſed creditorum, vnde & æs alienum appellatur. Cæterum ſi legata ſint quædam corpora quorũ dominiũ tam citò fiat legatarij, quàm hereditas facit heredis res ſingulas, nullum pro huiuſmodi legatis emolumẽtum iudicati ab herede debebitur, non magis quã pro donationibus ſiue inter viuos, ſiue mortis cauſa factas quas conſtat extra cauſam eſſe hereditatis, & bonorũ defuncti.[1] *Ita Senatus* pro Alexandro Nicole Graphario contra liberos D. Senatoris Dalliers 3. Idus Martij 1618.

1 Vide *l. cogi 16. §. inde quæritur, D. ad SC. Trebell. §. ſed etſi 25. §. 1. de petit hered. l. 5. de impenſ. in rebus dotal. fact. l. ſequens quæſtio 68. l. legatum 8. de legat. 2.*

TIT. III.

QVI PRO SVO IVRISDICT. Iudic. dare darive poſſ.

DEFINITIO I.

Senator mandatam à Præſide aut alio quam Principe iuriſdictionem exercere non debet.

SI cui ex Senatus noſtri Præſidibus delegata aut ordinaria iuriſdictio à Principe cóceſſa ſit, quæſtionis aliquando fuit, an Præſes eam vni ex Senatoribus ſubdelegare poſſit, & an Senatori liceat mandatã accipere, & exercere? Nam quin à Principe Iudex datus alium Iudicẽ dare & ſubſtituere poſſit non ambigitur.[1] Placuit alienum id eſſe à Senatoria dignitate, vt qui Principis vicem gerunt in ampliſſimo ordine,[2] ab alio quam Principe mandatam iuriſdictionem exerceant.[3] Nec quod in libris noſtris mentio fit prætoris, cuius præcipua Romæ dignitas fuit, alienã iuriſdictionem ex mandato exequentis,[4] ad rem facit. Fuerunt enim Romæ plerique magiſtratus Prætore maiores,[5] Conſul præſertim & Præfectus vrbis,[6] à quibus mãdari iuriſdictionem Prætori nec nouum erat, nec inconueniens: at nemo dixerit Præſidem Senatus, licet maiori quã Senator dignitate fulgeat, maiorem tamen eſſe magiſtratũ cũ vniuerſus ordo ampliſſimus vnius magiſtratus iure cenſeatur,[8] in quo eadem ad ius dicendum auctoritas ſingulorum eſt,[9] cuius demonſtrandæ gratia fratres inuicem & dicimur & ſumus; nec minus Præſides quam Senatores.[10] *Ita deliberatum eſt*, 5. Cal. Dec. 1592.

1 *L. à Iudice 5. C. de Iudic.*

2 Imo & qui pars ſunt corporis Principis, *l. quiſquis 5. Cod. ad l. Iul. Maieſt. l. ius Senatorium 8. C. de dignit. lib. 12.*

3 Nam qui mandatam iuriſdictionẽ exercet, non ſuis, ſed eius, qui mandauit, partibus fungitur, *l. 1. §. qui mandatam. de offic. eius, l. ſolet prætor 16. & ſeq. D. de iuriſd.*

4 *In l. etſi prætor 3. D. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd.*

5 Vbi enim deficiebat poteſtas iuriſdictionis prætoriæ, conſultũ erat ſubuenire, *l. Pannonius Auitus 86 D. de acquir. hered. iunct. l. cum quidam 30. in princ. eod.* de quorum locorum ſententia vide quæ ſcripſi *lib. 14. Coniect. c. 1.*

6 Is enim tanquam ſuperior à Prætore appellabatur, *l. Æmilius 37. D. de minor.* Facit *l. ſi quis iniuriam 35. D. de iniur. leg. 1. §. ſolent, de offic præf. vrb.*

7 Vt vel ipſum Præſidis nomen demonſtrat. Eſt enim Præſes, qui præeſt Senatoribus.

8 Vnum enim corpus eſt, vnum collegium, *l. proponebatur 76. D. de iudic. l. 2. 3. & paſſ. ff. de decret. ab ordin. faciend.*

9 Non enim in ponderandis aut numerandis ſententiis plus apud nos tribuitur Præſidi quam Senatori.

10 Idque nominatim & Præſidum & Senatorum iureiurando, quo vtimur, continetur.

DEFINTIO II.

De non trahendo litigatore beneficij vltra duas diætas.

PRiuilegium quod Sereniſſimis Ducibus noſtris indultũ eſt à Romanis Pontificibus, vt nulla ex cauſa nulloque prætextu cogantur Sabaudi litigatores Iudicẽ accipere eccleſiaſticum vltra duas diætas morantem, ſic neceſſario intelligi debet, vt aliquid addat iuri communi, quod pontificia conſtitutione ſcripta, & generali continetur.[1] Itaque ex quibus cauſis ceſſat lex pontificia, iis tamen ipſis locum ſibi vindicabit priuilegium,[2] ne alioqui nihil operetur. Sed tamen ſciendum eſt, priuilegiũ hoc non eſſe adeo generale, vt non ad primam inſtantiam ex verbis ipſis debeat coanguſtari.[3] Proinde non habebit locum in cauſa appellationis[4] quia fieri non poteſt, vt quæ appellationis inſtantia eſt, ea ſit prima.[4] Nec ſi proponas, ab eo, interiectã eſſe appellationem, qui in prima inſtantia non litigauerat, forte quod ſuper ſtatu lata eſſet ſentẽtia, quæ inter alios quoque ius facere ſolet.[5] Priuilegij enim verba ſtrictè ſemper ſunt accipienda[6], vt quam minimũ fieri poteſt iuri communi derogetur.[6] Cæterum ceſſante priuilegio varij caſus poſſunt emergere, in quibus non ſit locus pontificiæ cóſtitutioni[7] inter quos ille eſt, ſi aduerſarius primũ conſenſerit, vt ad litigandum longius quam vltra duas diætas euocaretur.[8] Item ſi pauperior litigator, qui modo ſoluẽdo ſit,[9] appellet quẽ non ſit veriſimile dolo malo & potentioris aduerſarij vexandi gratia quicquam moliri.[10] cum potius eius interſit leuioribus ſumptibus rem expediri.[11] Rurſum ſi ſummus Pontifex plures in partibus Iudices intra duas diætas dederit, quos alteruter litigantiũ dixerit ſuſpectos.[12] vt non facile intra eos territorij fines reperiri Iudex alius poſſit, quẽ litigatores habere velint.[13] Quid item ſi ſummus Pontifex Iudicem in curia delegauerit? Habet enim cóſtitutio locũ eo caſu, quo delegatus ſit Iudex in partibus.[14] Sed et ſi ſũmus Pontifex cauſæ cognitionẽ ad ſe euocauerit, quod Princeps Iudexve ſecularis prohibere nulla ratione poteſt liberum ei eſt quemcunque & vbicunque velit Iudicẽ delegare,[15] quandoquidem eo caſu, quiſquis delegatus eſt, ipſius ſummi Pontificis partibus fungitur.[16] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Romans, & Marchionis de Varambon ante Cal. Maij 1594.

1 Sic enim reſcripta omnia, præſertim priuilegia, interpretanda ſunt, vt aliquid operentur *l. 2. §. 3. D. de bon. libert. iunct. l. ſi quando 35. in princ. C. de inoff. teſt.* Facit *l. generali 32. §. 1. de vſufr. leg.* nihil autẽ operarentur, ſi nihil adderent ad ius commune.

2 Ipſum enim priuilegij nomen tale ius demõſtrat, quod ſit ſingulare, non commune.

3 Nam & illud tritum eſt, priuilegia omnia ſtrictè eſſe interpretãda, quia hoc ipſo ſunt odioſa, quod aliena ſunt à iure cõmuni, legemque publicam communem violant vt efficiant priuatam. Ideoque & leg. 12. tab. prohibita erant his verbis, *Priuilegia ne irroganto.*

4 Licet Iudex, qui ex appellatione cognoſcit, in primi Iudicis locum ſubſtitutus dicatur, *l. pen. D. iudic. ſolut.*

5 *l. ingenuum 25. D. de ſtat. hom.* Quia perſonæ ius eſt indiuiduum, nec fieri poteſt, vt eiuſdem hominis alius ſtatus ſit, quod ad quoſdã, alius quod ad alios.

6 Vt & de ſtatutis dici ſolet, quæ ob hanc eandem cauſam recipiunt interpretationem reſtrictiuam, *l. vt gradatim 11. §. 1.* vbi Bart. *D. de muner. & honor.*

7 Quæ extat, *in c. quia nonnulli, extr. de reſcript.*

8 Volenti enim & conſentienti non fit iniuria, *l. 1. § inde quæritur, D. de oper. nou. nunc. l. eſt receptum 14. D. de iuriſd. illo à quo 13. §. tempeſtiuum, D. ad SC. Trebell.*

9 Alioqui præſumptio eſt, quod prætextu paupertatis velit illudere conſtitutioni pontificiæ in necem aduerſarij, *arg. l. ſi quis 35. ff. de iniur.* nam periculo eius nihil eſt, qui non habet, quod reddat.

10 Vt eueniret, ſi potentior appellaret contra pauperiorem, *l. 1. §. vlt. l. 2. & 3. in princ. ff. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. 1, & 2. D. ne dit. potent.*

11 *l. minoribus 6. ff. de minor. l. 4. ff. ad SC. Trebell.*

12 Recuſari enim Iudex quilibet poteſt etiam delegatus & quidem multo facilius, quam ordinarius, dummodo ante litem conteſtatam. *l. apertiſſimi. 16. D. de iudic.*

13 Neque enim cogendi ſunt coram ſuſpecto Iudice litigare, *d. l. leg. appertiſſimi. l. obſeruandum 47. ff. eod tit. de iudic.*

14 Vt probant verba conſtitutionis *in d. c. quia nonnulli* quibus verbis ceſſantibus ipſa etiam ceſſat conſtitutio, *vulg. l. de pretio 8. ff. de public. in rem act.*

15 Habet enim ſummus Pontifex pleniſſimam ſin beneficialibus poteſtatem, & conſtat reſcripto ſupremi Principis, poſſe cauſam euocari etiam ad incompetentem Iudicem, *l. 2. C. de dilat. l. 5. C. de iuriſd.*

16 Nam & ſummus Pontifex & alius Princeps quilibet de cognitione, quam ad ſe euocauit, poſtea ſtatuere pro arbitrio poteſt, hactenus ſaltem vt eam alij delegare poſſit, nec ipſe cognoſcere & pronunciare cogatur. quem aliis grauioribus & publicis occupationibus impediri non ſit ambigendum, *arg. 2. C. de pedan. iudic. l. vlt. C. vbi & apud quem cogn. in int. reſt. l. ſæpe 8. D. de off. Præſid.*

17 *d. l. vlt.* in illis verbis, *vt videatur ipſe, qui Iudicem deſtinauerit, vtpote pro tribunali cognoſcens in integrum dare reſtitutionem, l. etſi prætor, D de offic. eius cui mandat. eſt iuriſd.* Quæ res tamen feneſtram maximam patefacere videtur ad fraudem conſtitutioni faciendam.

DEFINI

DEFINITIO III.

Quid ſi in quæſtionem principalem de feudo incidat quæſtio de matrimonio, & vaſallus alleget priuilegium, ne trahatur vltra duas diætas?

HInc quæritur, Si de feudo, quod eſt in Ducatu Sabaudiæ, controuerſia ſit inter Sabaudum & alienigenum, ac aliqua ex cauſa litigandum ſit corã Iudice Eccleſiaſtico, quem ſummus Pontifex delegauerit in eo loco morantẽ, ad quem intra duos dies perueniri non poſſit: An alienigenus hic gaudere debeat priuilegio, de quo ſcripſimus proxima Definitione, quod à ſacroſanctis Pontificibus indultum eſt Ducibus noſtris, vt eorũ ſubditi ad litem in prima inſtantia tractandam vltra duas diætas extrahi nõ poſſint? Verius tamen eſt gaudere debere, quia, quod ad eiuſmodi feudũ attinet, negari non poteſt, quin ſubditi ſint, qui ſunt vaſalli.[1] Sed maior dubitatio eſt: Si forte cum de fideicommiſſo tractaretur coram Iudice laico; inciderit quæſtio de validitate matrimonij aut legitimationis, de qua ante omnia cognoſcendum ſit, & quidem per Iudicẽ Eccleſiaſticum, cuius propria illa cognitio eſt.[2] Atque ita euenerit, vt iudex laicus eam cognitionem ad Eccleſiaſticũ remiſerit,[3] an eidem priuilegio locus ſit. Finge, aduerſarium, qui feudi & ſtatus cõtrouerſiã facit, vltra duas diætas extrahi nolle. Dubitationẽ facit, quod ea ſtatus ac matrimonij, & vt ita dicam, legitimatis aut legitimationis quæſtio longe latius pateat, quam de feudo controuerſia.[4] vt proinde iniquum videatur, prætextu feudi, quod controuerſiæ cauſam dedit, duriorẽ fieri conditionẽ litigatoris, cuius etiã extra feudi cauſam plurimũ interſit, vt legitimus aut legitimatus pronũcietur.[5] Sed tamẽ ratio facit, vt ne ob id quoq; quod incidens quæſtio latius pateat, durior fiat cõditio eius, qui, ſi in quæſtione illa ſuccumberet, litem quoque de feudo inſtitutam amitteret.[6] Itaque placuit priuilegio locũ eſſe.[7] Nec ad rem facere, quod Iudex laicus eã ipſam cognitionem ad Iudicem Eccleſiaſticum remiſiſſet.[8] Id enim ita intelligi debere, vt tamen ex ſolito debitóque iudiciorũ ordine ea cognitio expediretur,[9] adeo vt neque eo minus imploranda ſit Senatus noſtri licentia ad impetrandum, vt literas Apoſtolicas de ea cognitione emiſſas, ſiue Iudicis in partibus delegationẽ, ſiue quid aliud contineant, executioni mandare liceat.[10] Alioqui non ſolum à tanquam abuſu appellatio recipienda eſt, ſed etiam inhibendum ei, qui literas Apoſtolicas impetrauit, ne iis vllo modo vtatur. Habet namq; inhibitio illa dilationem tacitam & conditionalẽ, *quoſque impetrata ſit à Senatu faciendæ executionis licentia.* Sane non poteſt ea licentia petenti denegari à Senatu, ſiue is, ſiue alius Iudex inferior cognitionẽ ad Eccleſiaſticũ Iudicem remiſerit.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa duplici Senatuſconſulto, vno quod ad 4. Non. Mart. 1590. altero quod ante Cal. Maij eodem anno factum eſt.

1 *Tit. de form. fidelitat. & ſeq. de noua form. fidelitat. lib. 2. feud.*

2 *Cap. lator præſentium, extr. qui filij ſint legit.* Nec ſeruatur quod contra ſcriptum eſt *in l. 3. C. de iudic. l. 1. C. de ordin. iudic.*

3 Quia præiudicialis quæſtio eſt, cum ſit quæſtio ſtatus, *l. vlt. C. de ordin. cognit.*

4 Controuerſia enim de ſtatu afficit perſonam, quæ latius patet, legémque dat bonis, non bona perſonæ, *l. per curatorem 96. §. D. de acqu. hered. l. vlt. C. de inoff. teſt.*

5 Nam per minorem cauſam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet, *l. per minorem 54. D. de iudic.*

6 Ea namque lis de feudo erat principalis, de matrimonio autem incidens. Maior porro lis illa dicenda eſt, quæ eſt principalis, & ad quam quaſi acceſſoria refertur alia quæ ſit etiam de re digniori, *l. fundum 16. l. fundi 18. l. rei maioris 21. D. de except. l. vlt. debitum 5. C. de bon. auct.* Principale enim ſemper trahit ad ſe acceſſorium, quãuis nobilius. *l. heres meus 100. §. vlt. de l. 3. d. l. 3. C. de iudic. l. 1. C. de ord. iudic.*

7 Non enim tollitur priuilegium, niſi ſublata priuilegij cauſa, *l. Titia Seio 27. §. vſuras, de leg. 2.*

8 *Ex d. c. lator præſentium, extr. qui filij ſint legit.*

9 Nunquam enim ſolitus iudiciorum ordo remiſſus intelligitur. *l. ſi quando 35. C. de inoff. teſt.*

10 Ne alioqui locus ſit appellationi interponendæ tanquam ab abuſu, ſi Senatus auctoritas in eo neglecta ſit, vt dicemus *ad titul. illum de app. tanq. ab abuſ. & ſequitur in Defin.*

11 Vt ceſſante cauſa inhibitionis ceſſet etiam eius effectus. Nihil enim aliud agit Senatus cum ſic inhibet, niſi vt dignitatem iuriſdictionis ſuæ tueatur, quod pœnali iudicio vel inferior quilibet Iudex facere poteſt. *l. 1. D. ſi quis ius dicent. non obtemp.*

12 Quia cui permittitur conſequens, neceſſario permittendum eſt antecedens, & contra, *vulg. l. 2. D. de iuriſd. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procur.*

DEFINITIO IV.

Quantum interſit, an delegata ſit iuriſdictio ſub nomine proprio, an ſub nomine officij vel dignitatis.

MVltum refert an delegata ſit alicui iuriſdictio ſub nomine appellatiuo dignitatis vel officij, an ſub nomine ipſius proprio. Hoc enim poſteriore caſu magis eſt vt electa videatur induſtria perſonæ[1], nec poſſit vicarius ordinarius delegati iuriſdictionem illam ſibi adrogare, ne quidem ex ſubdelegatione,[2] quamuis nemo dubitet, quin delegatus à Principe poſſit ſubdelegare, quoties aliud nihil impedit.[3] Priore verò caſu, poteſt ordinarius iuriſdictionis vicarius de cauſa cognoſcere, etiam citra ſubdelegationem:[4] nec videri poteſt nulla ſententia, quæ ab eo lata eſt, quaſi ab incompetente iudice,[5] nullamque aut ordinariam aut delegatam iuriſdictionem habente.[6] Ideóque ſi quid à tali vicario pronunciatum ſit, quod aliquam videatur habere iniquitatem, auxilium appellationis etiam iure communi[7] neceſſarium eſt.[8] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Clapey & Martini Riù 10. Iun. 1614.

1 Cùm dici ſoleat, quod veriſſimum eſt, magnam eſſe inter artifices differentiam *l. inter artifices 31. D. de ſolut.*

2 *Cap. quoniam Abbas, extr. de off. & pot. iud. deleg.*

3 *L. à iudice 5.* vbi omnes notant. *C. de iudic.*

4 Quia vicarius ordinarius habet mandatam iuriſdictionem ordinariam, *C. de offic. ius qui vic. alic. iud. vel præſid. obtin. l. 1. & tot. tit. D. de offic. eius cui mandat. eſt iuriſd.*

5 *Ex tit. C. ſi à non compet. iudic.* Incompetentia namque iudicis rectè pragmaticis dicitur nullitas nullitatum.

6 Et conſequenter nullam penitus. Nec enim priuatorum cõſenſus vllam tribuere poteſt iuriſdictionem *l. priuatorum 3. C. hoc tit.*

7 Nam iure noſtro quo vtimur, appellandum hodie neceſſario eſt ab omni ſententia quantumuis nulla, quod iure communi non ita eſt, *tot. tit. C. quand. prouoc. non eſt neceſſ. l. ſi expreſſim 19. D. de appellat.*

8 Nam qui appellat de iudicis potiſſimum iniquitate conqueritur, *l. 1. D. eod. tit. de appell. l. præfecti 17. D. de minor.*]

TIT. IV.

NE QVIS IN CAVSA SVA iudic. vel ius dic.

DEFINITIO I.

Senator an poſſit eſſe Iudex in cauſa Aduocati vel Procuratoris ſui, vel eius quem aduerſarius habet Aduocatum aut Procuratorem?

NOn prohibetur Senator ius dicere in ea cauſa, quæ de Aduocati aut Procuratoris ſui iure apud Senatũ tractatur,[1] cũ aduocationis itémq; Procuratoris officiũ publicum magis ſit quã priuatũ, & neceſſariũ potius quã voluntarium.[2] Siquidẽ inuitis quoq; Aduocatis & Procuratoribus poſtulãdi procurandiq; neceſſitas iniungi poteſt, ni iuſtam afferant excuſationẽ,[3] multóque iuſtius admitti illud poſſet, vt in eius cauſa, quẽ Senatoris aduerſarius Patronum aut Procuratorẽ habuiſſet, Senator prohiberetur:[4] quod tamen nec admiſſum eſt.[5] Verum aliter atque aliter pro perſonarum cauſarúmq; varietatibus hac de re Senatus decernere ſolet, quoties ab al-

tero collitigantium Senator quiſpiam ex huiuſmodi cauſis ſuſpectus dicitur. [6] Nemine enim ſuſpicionem obiiciente, nihil eſt propter quod ipſo iure factove ſuſpectus hinc videri Senator ſibi ipſi debeat. [7] *Ita Senatus* ſæpius, præſertim in cauſis Spect. Petri Farier Aduocati & Procurat. Amedei Martini, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 Non enim cauſa hæc expreſſa eſt verbis legis Corneliæ, de qua *in l. 5. in princ. D. de iniur.* alioqui ſanè magno incommodo afficerentur Senatores, ſi ex hac cauſa Patronum aut Procuratorem difficilius inuenturi eſſent. Quotuſquiſque enim Aduocatus aut Procurator eſſet, qui officium ſuum ſibi damnoſum eſſe vellet, *arg. l. 3. §. vlt. D. de teſtib. l. ſed ſi quis 7. D. de teſt. quem. aper.*

2 Loquimur enim de Aduocatis & Procuratoribus, vt ita dicam, iudicialibus, quibus ſolis apud Senatum poſtulandi ius eſt, & quorum longè alia ratio eſt, quam fuerit olim Procuratorum etiam ad lites conſtitutorum, vt ſcripſi *ad Defin. 29. n. 3. ſup. de iudic.*

3 Quod olim diuerſum erat. Neque enim inuitus quiſquam Procurator fiebat ſiue ad lites, ſiue ad negotia, *l. filiusfam. 8. §. inuitus, D. de procur.* Hodie vero quiſquis Procurator fit in aliquo tribunali aut Aduocatus, proprio ſe obſtringit iureiurãdo, quod peteti cuilibet, ſi nulla erit iuſta excuſatio patrocinium vel operam ſuam ſit præſtiturus.

4 Tanquam in cauſa eius, qui eſſet amicus inimici, *arg. l. liberi 28. C. de inoff. teſt. l. 3. D. de teſtib. l. 1. §. cum patronus, D. de offic. præf. verb.*

5 Quia nec cauſa vlla eſt, cur probus Senator, quales eſſe omnes credendi ſunt, odio proſequi debeat aduerſarij ſui Aduocatum vel Procuratorem, quem ſciat ex officij ſui neceſſitate munus illud ſubire omnimodo debuiſſe, & vt ſubiret ipſo etiam Senatu ſub grauiſſimarũ pœnarum comminatione iubente cogi potuiſſe. Quid enim huic poſſis imputare? *arg. l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred. l. nec quicquam 9. §. Aduocatus, D. de offic. Procons.*

6 Quid enim ſi lis fuit criminalis, & de re, quæ vel dignitatẽ vel vitam laceſſebat? Quid ſi Aduocatus ille aut Procurator Senatorem tergiuerſationibus & calumniis offenderit? Sunt iſta omnia ab officij publici neceſſitate & ratione aliena, ideoque non immerito Senator tanquã inimicus à munere, iudicãdi in eius cauſa ſe abſtinere debebit.

7 Habet enim Senator iudicandi neceſſitatem, quoties neque litigatoribus, neque ſibi ipſi ſuſpectus eſt.

DEFINITIO II.

Senator, qui ſuſpectus dicitur, poteſt interim de cauſis ſuſpicionis contra Senatores alios allegatis ſententiam dicere, quandiu remotus non eſt.

QVi ex Senatoribus ab alterutro collitigantiũ ſuſpecti dicti ſunt, non idcirco prohibẽtur mutuas obiectæ in ſingulos ſuſpicionis cauſas diſcutere, déque iis ſententiam dicere, dummodo abſit is, de quo remouendo tractatur, [1] ſi non iam ipſi quoque remoti ſint. Nam ei, qui iam à iudicandi officio tanquam ſuſpectus remotus eſt, nullus amplius ad dicendam in ea lite ſententiam locus ſupereſſe poteſt. [2] Quid ergo ſi aduerſus plures Senatores vna eadémque ſuſpicionis cauſa obiiciatur? An quia conſimilem omnes cauſam habere videntur alij in aliorum cauſis examinandis ſedere non poterunt? Id vero iuſtum pleriſque videbatur. [3] Sed placuit tandem contraria ſententia, propterea quod non ideo certum ſit, eaſdem ſingulos habere defenſiones, [4] neque vero prius id ſciri poſſit, quam de ſingulis fuerit cognitum ſeparatim. [5] Aliis igitur in aliorum cauſa ſententiam dicere licebit, ne alioqui facilè ſit impudenti homini ſola eiuſdẽ aduerſus plures Senatores ſuſpicionis allegatione rem eo perducere, [6] vt Senatorius numerus, qui ſaltem ad ſenarium vſque hoc etiam caſu neceſſarius eſt, [7] non ſuperſit. *Ita Senatus* 13. Cal. Dec. 1592.

1 Non quod pendente ſuſpecti cognitione non ſit ei interdicendam exercitio iuriſdictionis in ea cauſa, in qua ſuſpecta dicitur, exẽplo eius, quod de ſuſpecto tutore ſcriptum eſt *in l. eum quem 7. C. de ſuſp. tut. l. quod ſi fortè 4. §. 1. in fin. D. de ſolut. §. ſi quis autem 7. Inſt. de ſuſp. tut.* Sed quoniam aliter poſito iure nihil eſſet facilius improbo litigatori, quam vt Senatus iuriſdictionem contra pleroſque ex Præſidibus & Senatoribus temerè aut calumnioſè recuſatos eluderet, vt ſcriptum eſt in fin. Defin.

2 Iudex enim ſiue ordinarius, ſiue delegatus, qui ex iuſta ſuſpicionis cauſa remotus eſt, nullam amplius in ea cauſa iuriſdictionẽ habet nec eſt, cur vel in minimo illius litis articulo immiſcere ſe debeat odio recuſantis, quem apparet iuſtam recuſandi cauſam habuiſſe. Facit *l. non diſtinguemus 22. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

3 Iuſta namque recuſandi iudicis cauſa illa creditur, ſi iudex habeat conſimilem litem, & in qua ſit eadem ratio vincendi aut ſuccũbendi, Gothofted. *ad leg. 5. D. de iniur.* ex Oldendorp. *cap. 7. enchirid. except.*

4 Itaque pro defenſionum varietate diuerſa poteſt eſſe cauſa vincendi vel ſuccumbendi, *l. 3. l. & an eadem 14. l. ſi cum vno 12. D. de except. rei iud.* Facit *l. eandem 9. §. vlt. D. de duob. reis.*

5 Atqui cauſas recuſationis & obiectas & probatas eſſe neceſſe eſt, priuſquam Iudex tanquam ſuſpectus remoueatur, *l. apertiſſimi 16. C. de iudic.*

6 Fuit enim hoc veluti remedio præcludenda via malitiis, calumniis & tergiuerſationibus improborum litigatorum Iudices ſuos quãtumuis integerrimos ſine cauſa recuſantibus. Nam cum iudicium reddatur inuitum, *l. inter ſtipulantem 83. §. 1. de verb. oblig.* non debet in alterutrius litigatorum arbitrio eſſe, vt iudicium eludat, *arg. l. ne in poteſtate 26. l. ſi quis rem 30. de recept. qui arbitr.*

7 Vt in diffinitiua qualibet alia pronunciatione, quia remotio Iudicis tanquam ſuſpecti vim habet diffinitiuæ ſententiæ, ſiquidem ſententia illa retractari poſtea nunquam poteſt. Ad interlocutiones quinque Senatorum numerus ſufficit, imo & interdum trium duntaxat, niſi cum agitur de torquendo reo, quia, cum quæſtio ſit præparatio ad mortem aut naturalem, aut ciuilem, non minore quam ſex Senatorum numero expediri ea cognitio poteſt.

DEFINITIO III.

An iuſta recuſandi Senatoris cauſa ſit, quod ad vnius ex litigatoribus domum diuerterit, ſi cogente aliqua neceſſitate id fecerit?

SI Senator ex itinere diuerterit ad priuatum hoſpitium [1] & domicilium vnius ex litigatoribus, quorum litem inſtruebat, licet cogente aut temporis iniuria aut loci neceſſitate, [2] hactenus pro ſuſpecto haberi poteſt, [3] vt ex eo tempore neque inſtructio, neq; relatio litis ei damnari debeat, [3] iudicandi tamen munere, cum res iudicabitur, non idcirco fungi prohibeatur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Procuratoris Doche & Antonij Gerbe 9. Cal. Mart. 1593.

1 Nam ſi publicum hoſpitium eſt, aliud iuris eſſe videtur, cũ non poſſit caupo repellere viatorem, *l. 1. §. vlt. D. de furt. aduerſ. naut. caup.*

2 Alioqui ſanè magis ſuſpectus eſſet, qui probaretur, vltro & nulla cogente neceſſitate diuertiſſe ad domum vnius ex litigatoribus: neceſſitas enim vt plurimum excuſat, *l. 2. §. ſi quis iudicio, & ſi quis tamen, D. ſi quis caut.*

3 Neq; enim negari poteſt, quin amicitiæ vinculo ſe obſtringat is, qui in priuato alterius hoſpitio recipitur, fitque tanquam penè domeſticus, ideoque maneret eum litis inſtructorem & enarratorẽ ſuſpectũ eſſet, *arg. l. 4. §. ſi accuſatio, D. de leg.* iunct. *l. apertiſſimi 16. C. de iud.* ibi, *quia ſine ſuſpicione omnes lites procedere nobis cordi eſt.*] Vnde eſt quod Senator nõ poteſt eſſe iudex in cauſa inquilini ſui aut eius cuius ipſe inquilinus eſt. *Ita Senatus* noſter ſæpius, & nouiſſimè cõtra Noë Gaud, 17. Cal. April. 1612. Poteſt tamẽ eſſe iudex in cauſa coloni ſui, ſi colonus ille nummarius ſit. Nec enim poteſt hic videri domeſticus vt inquilinus. Sanè in colono partiario aliud videtur, non quia ſit magis domeſticus, ſed quia videtur hæc quædam ſpecies ſocietatis, & conſequenter fraternitatis *l. verum 63. D. pro ſocio. Ita Senatus* 3. Aug. 1612.

4 Æquiſſimo ſanè temperamento, quia multo periculoſius eſt ſi totius litis inſtructio & enarratio, quæ præcipui momenti eſt, ad litis victoriã parandam ſuſpecto Iudici ſoli committatur, quam ſi ei inter cæteros ſententiam dicere concedatur. Sed & difficilius eſt, vt certiſſimo ſalutis æternæ periculo velit quis de principali negotio ſententiam ferre per ſordes aut gratiam, quam in præparatoriis & enarratione litis quaſi minoris momenti illud ſit, amico fauere geſtiat. Itaque vbi maius periculum eſt, ibi maior cautio adhibenda fuit, *arg. § 1. Inſt. quib. alien. licet vel non. l. vnic. §. & cum lex, C. de rei vxoriæ act. l. 4. §. 1. D. SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

Inimicitiæ contra fratrem ſuſpectum faciunt Iudicem in cauſa alterius fratris, ſi bonorum communio interueniat.

EX cauſa inimicitiarum quas Iudex gerat cum vno ex fratribus, præſertim in bonorum omnium communione ma

nemanentibus, iuſte ſuſpectus fieri poteſt in iis quoque controuerſus, quę ad alterum fratrem pertinent, propterea quod neque litis iactura ſiue patrimonij diminutione poſſit contingere,[2] neque facile ſibi imperare, quin fratrem tuum oderit, qui te odio proſequatur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Franſciſci Vectier Procuratoris 4. Cal. Mart. 1595.

1 Nec enim nouum eſt, vt quis ex alterius perſona nanciſcatur ius, quod ex propria non haberet. *l. ſi is qui duos 29. E. de liber. legat. leg. cum hereditate 5. de acquir. hered. l. & per iuſiurandum 13. §. ſi fide iuſſori. D. de acceptil. l. 4. D. de detur & fil. eorum.*

2 *L. 3. §. geſta, iunct. l. quod autem 6. in princ. D. quæ in fraud. cred. l. 1. §. quid ſi in lite D. ſi quid in fraud. patr.*

3 *Scilicet ſi odium ſit graue, non leue, l. 3. in fin. D. de adim. leg. l. 1. §. præterea inimicorum. D. de qu. l. ſi duas 6. §. dat remiſſionem, D. de excuſat. l. ſi inimicitia 9. D. de his quæ vt indign. l. licet 15. D. de recept. qui arbitr.* Nam ſi iudicem, qui inimicis tuis amicitiam ſuam copulaſſet, iuſtè recuſare poſſes tanquam inimicum, *l. liberi 28. C. de inoff. teſt.* quanto magis eum, qui cum fratre tibi naturaliter copulato capitales inimicitias gerat?

DEFINITIO V.

Caſus in quo Iudex recuſatus poteſt cognoſcere etiam poſt appellationem ab eo interpoſitam, qua reprobauerit obiectas ſuſpicionis cauſas.

QVod conſtitutum eſt, Iudicem, qui ab alterutro colligantium ſuſpectus dictus eſt, ante omnia & ſeparatim pronunciare debere ſuper cauſis ſuſpicionis, vt ſi eas reprobet, ob idque is, qui ſuſpectum dixit, appellandũ putet, alius, interim, qui eius vices gerat in eo tribunali, cognoſcat de principali negotio,[1] non habet locum, ſi plures ſimul & vna actione conueniantur, non tanquam ſinguli, ſed tãquam vniuerſi,[2] & vno fortaſſis excepto, cæteri omnes in eundem Iudicem conſentiant, ne alioqui euenire neceſſe ſit, vt continentia cauſæ diuidatur,[3] quod ne fiat ſemper, quantum in ſe eſt, cauere Iudex debet.[4] Aliud erit, ſi ſinguli conueniantur vt ſinguli, quamuis ex eodem libello. Tunc enim ſeparatim cognoſcendum eſt; de iure ſingulorum, quia & ſeparatas defenſiones habere poſſunt.[5] Ideoque prius de cauſis recuſationis ab vno ex iis propoſitæ pronunciandum erit, quam vt quod ad eum pertinet, quicquam ſuper principali negotio pronuncietur.[6] Idemque probandum erit, non recuſatio, ſed incompetentia Iudicis obiiciatur. Vix enim admitti poteſt, vt cæterorum conſenſus faciat competentem Iudicem eum qui non eſt, in præiudicium non conſentientis.[7] Ex quo apparet, minus auctoritatis habere Iudicem, qui incompetens dicitur, quam qui recuſatur. Incompetentia ſiquidem Iuriſdictionis fundamentum ſubertit, ob idque & in cauſa appellationis obiici poteſt.[8] Recuſatio vero iuriſdictionis vinculum præſupponit, cum is, qui nullam in alium iuriſdictionem habet, recuſari nec poſſit, nec debeat,[9] ſed exercendæ dumtaxat iuriſdictionis impedit, facultatem.[10] *Ita Senatu* in cauſa N. Georgij de Sauuage, poſtea Senatoris & Procuratoris fiſcalis Morianenſis 6. Idib. April. 1593.

1 *Styl. Senat. noſtri.*

2 *Vt in l. ſicut 7. §. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom. l. quid mater. 29.* vbi Gothofr. *D. ad municip.*

3 *L. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. Iudic. eat.*

4 *L. nulli prorſus 10. C. de iudic.*

5 Quod enim omnes tangit vt ſingulos ab omnibus approbari debet etiam in indiuiduis. *l. per fundum 11. D. ruſtic. præd. l. vlt. C. de ambiter. præſt.*

6 Vt lis procedat ſine ſuſpicione. *l. apertiſſimi 16. C. de iudic.*

7 Incompetens enim iudex cum fiat competens per ſolum conſenſum non poteſt talis fieri niſi inter conſentientes, *l. 1. C. de iuriſd. l. eſt receptum 14. D. eod. l. 1. l. 2. in princ. §. & ſi & Iudex, ibi & omnes litigatores conſentiant, D. de iudic.*

8 *L. vlt. & tot. tit. C. ſi à non compet. Iudic. l. 1. C. de pedan. iudic. l. 1. C. de iuriſdict.*

9 *d. l. apertiſſimi 16. C. de iudic.*

10 Quia ligat manus Iudicis, vt Pragmatici loquuntur, ſed ita demum ſi ſit oppoſita ante litem conteſtatam, *d. l. apertiſſimi, l. nemo 4. C. de iuriſdict.*

DEFINITIO VI.

Recuſatus Senator quamuis nondum remotus, nihil interim conſtituere in ea lite debet.

SEnator, qui ab alterutro collitigantiũ ſuſpectus dictus eſt, nihil prorſus ab eo die inter litigatores conſtituere debet,[1] nec ſi tale illud ſit, ex quo litigatorum ius nullo modo lædi videatur.[2] Neque ſi aperte friuola, aut calumnioſa ſit cauſa ſuſpicionis, eam tamen reiicere ipſe debet, aut contemnere, ſed Senatus iudicio diſpiciendam relinquere.[3] In quo deterioris conditionis ſunt Senatores, quam alij inferiores quilibet Iudices, quibus nimirum datum eſt, vt contra ſe allatas ſuſpicionis cauſas, vel reprobent, vel admittant, prout æquius eſſe putauerint, adeo vt ſi reiecerint tãquam falſas vel calumnioſas, & ab ea interlocutione appellatum ſit, nihilominus interea lis tractanda ſit apud eum, qui mandatam ab illo iuriſdictionem exercet in eodẽ tribunali.[4] Hæc tam varie, quoniam iudices inferiores iuriſdictionem habent ordinariam,[5] Senatores vero ſinguli nullam prorſus, niſi delegatam,[6] quæ multo facilius & vel ex minima cauſa impediri poteſt.[7] Quanquam ne paſſim & ſine cauſa vnicuique pro arbitrio liceat aliquem ex ſenatoribus impune ſuſpectum facere, ſæpius conſtitutum & prouiſum eſt, vt in eius, qui ſuſpectus dictus eſt, locum in aliis ſubſtitui, aut eo abſente in cauſa procedi prius debeat, quam de ſuſpicionis cauſis plene cognitum ſit & pronunciatum.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Chartiere 8. Calend. Februar. 1594.

1 *Arg. l. non diſtinguemus 32. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* exemplo tutoris qui ſuſpectus poſtulatur, *l. cum quem 7. C. de ſuſp. tutor. l. quod ſi fortè 14. §. 1. D. de ſolut.* vt ſcripſi ad *Defin. 2. ſupr. eod.*

2 Nam cum lites omnes ſine ſuſpicione procedere æquum eſt, vt ait *l. apertiſſimi 16. C. de iudic.* tum eas maximè, quæ apud Senatum tranctantur.

3 Quia cum totius Senatus, non huius aut illius Senatoris iuriſdictio ſit nihil eſt, quod poſſit Senator conſtituere in ea re in qua nullam à Senatu mandatam habeat iuriſdictionem, quomodo nullam habet, quod ad recuſationem admittendam aut reiiciendam pertinet.

4 *Styl. Senat. noſtri.*

5 De qua *in l. nemo 5. C. de iuriſd. l. 2. C. de pedan. iudic.*

6 Non à Principe, ſed à Senatu, qui delegatus ipſe à Principe, etſi totam iuriſdictionem ſuam ſubdelegare non poteſt, partem tamen poteſt, & ratione litis ordinandæ duntaxat, non etiam decidendæ, vt ſcripſi *ad Defin. 32. n. 4. & 7. ſupr. de iudic.*

7 *d. l. apertiſſimi*, quæ de iudicibus delegatis expreſſim loquitur.

8 Id enim ad Senatoris recuſati dignitatem tuendam aut vindicandam, & conſequenter ad ampliſſimi ordinis maieſtatem conſeruandam pertinet.

DEFINITIO VII.

Recuſari poteſt Iudex inferior quandocunque ante ſententia pronunciationem, at non item Senator.

INterdũ quæritur, An poſſit Iudex ſuſpectus dici eo ipſo die, quo ſẽtentia cõſcripta ſubſcriptáque eſt, dum ne ſit adhuc pronunciata? Et placet poſſe. Imo etiamſi iam tradita ſit ſcribæ, quem grapharium vocant ad hoc pronũcietur, Nam cum ex ſola pronunciatione vires accipiat ſentẽtia,[2] appareat, liberum eſſe totum prius tempus ad recuſandum Iudicem,[3] ideoque differẽdam pronunciationem.[4] In eoque minus iuris & auctoritatis habẽt Iudices inferiores, quam habeat ordo ampliſſimus, cuius veneratione cõſtitutũ eſt, vt ſi acta litis inſpicere Senatus cœperit, reiici ab eo tempore ex iudicantiũ numero nemo poſſit, niſi fortè proponas, magnam aliquam & improuiſã, aut antea probabiliter ignoratẽm emerſiſſe cauſam, quam æquiſſimum ſit admitti. Si tamen inferior Iudex tam tardè propoſitas reiectionis cauſas non admiſerit;[5] benéque ab eo iudicatũ appareat, nõ eſt, quod ex ea ſola ratione ſententia per appellationem reſcindatur,[6] aut litis appellatoriæ ſumptuum

compenſatio

compenſatio inducatur,[7] maxime cum imputari litigatori poſſit, cur in fugando & reiiciendo Iudice non fuerit diligentior.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 6. Calend. Maij 1594.

1 Non vt omnimodo admitti debeat, recuſatio, quæ potius reiicienda eſt tanquam nimis ſera poſt litem conteſtatam, *l. apertiſſimi 16. C. de iudic. l. nemo 4. Cod. de iuriſd. omn. iudic.* ſed vt quandiu admiſſa non eſt vel reiecta, officium Iudicis in negotio principali conquieſcat. Poteſt enim fieri, vt recuſatio talis ſit, quæ admitti debeat etiam poſt litem conteſtatam, puta ſi nouam cauſam habeat.

2 *L. 1. 2. & 3. C. de ſentent. ex breu. recit. l. Iudex poſteaquam 55. D. de re iud.* vnde & ſententia nonnunquam dicitur pronunciatio, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Cum ea tamen diſtinctione, quam diximus, an recuſatio fiat ante vel poſt litem conteſtatam, & an ex cauſa, quæ nouo emerſerit, an ex vetere.

4 Vt tota lis procedat ſine ſuſpicione, inquit *dict. l. apertiſſimi.* Facit *l. non diſtinguemus 32. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

5 Quo caſu ſi à recuſationis reprobatione appelletur, non poteſt ille ipſe, qui recuſatus eſt ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè, de principali negotio cognoſcere, ſed qui in ea iuriſdictione vices ipſius gerit.

6 Id eſt, tanquam à ſuſpecto Iudice lata, qui ex die recuſationis quoquo modo propoſitæ ligatas manus habuit, nec potuerit ipſe quicquam pronunciare, *d. l. apertiſſimi, d. §. cum quidam.*

7 Quæ induci ſolet, cum mutua eſt culpa mutuáque victoria, vt ſcripſi *Defin. 1. n. 1. ſupr. de ſport. & ſumpt. in diuerſ. Iudic. fac.*

8 Quia debuerat recuſare iudicem ante litem conteſtatam, *d. l. apertiſſimi, d. l. nemo.*

DEFINTIO VIII.

Etiam iure Canonico recuſatus iudex Eccleſiaſticus cauſas recuſationis contra ſe propoſitas reiicere poteſt, ſed non de earum fide, & veritate cognoſcere,

SVnt qui inter ius Canonicum & ciuile hanc differentiam conſtituant, quantum ad Iudicis recuſationē pertinet, quod iure ciuili poſſit recuſatus iudex ipſe de cauſis recuſationis cognoſcere, eáſque friuolas & illegitimas, ſi tales compererit, pronunciare ac reiicere.[1] Iure autem Canonico aliud ſit, debeátque ipſe litigatores adigere, vt arbitros eligant qui de recuſationum cauſis cognoſcant.[2] Sed non ita eſt. Nam & iudex Eccleſiaſticus ſiue ordinarius, ſiue delegatus, recuſationes poteſt æquè reiicere tanquam friuolas & illegitimas,[3] nec quicquam hac parte cōſtitutum eſt iure Canonico, niſi vt ſi recuſationis cauſas iuſtas & legitimas eſſe conſtet, ſed quæ tamen verè negentur, probationem earum apud arbitros in ea rem eligendos fieri oporteat,[4] Quod nec iure ciuili aliter ſe habere putandum eſt. Quis enim ferat iudicem recuſatum audire teſtes ex quorum fide probatio recuſationum pendeat?[5] Illud tamen obſeruandum eſt, delegatum ſiue à ſummo Pontifice, ſiue ab alio Principe non poſſe recuſari, ex iis cauſis quas deleganti cognitas & expoſitas fuiſſe ex ipſo delegationis reſcripto appareat, quippe quas hoc caſu delegans ipſe ſicuti ſciuiſſe ita & reieciſſe videatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Caroli de la Tour Prioris Tolloriarum, & RR. Patrum de Fellianz, contra R. Religioſos dicti Prioratus & D. Abbatem de Sauigny. Septemb. 1613.

1 Vt dixi *Defin. 5. num. 1. ſupr.*

2 *Extr. cap. ſuſpicionis de offic. indic. deleg. c. cum ſpeciali, de app.*

3 Rebuff.

4 Ita enim ſcriptum eſt, *in dict. cap. ſuſpicionis & dict. capit. cùm ſpeciali.*

5 Eſſet enim hoc caſu nimis ſuſpecta probatio, cuius vitium poſtea per appellationum iudicem emendari non poſſet. Vnde eſt quod dicimus, vel minimam recuſationis cauſam ſufficere ne quis audire teſtes poſſit.

6 Qui enim ſcit nec eo minus delegat iudicem, hoc ipſo recuſationem reiicit, ſicut & is qui poſt oppoſitam exceptionem dilatoriam progreditur ad vlteriora, vt notant noſtri in *l. à procedente, C. de dilat.*

DEFINITIO IX

Poteſt dominus directus eſſe iudex in cauſa ſui emphyteutæ.

NOn prohibetur Senator iudex eſſe in cauſa ſui emphytheutæ,[1] dum ne agatur de ipſa emphyteuſi, id eſt, de re ēphyteuticaria,[2] quantuncumque ſit penſio quæ pro emphyteuſi debetur.[3] Nam & creditorem nihil vetat eſſe iudicem in cauſa ſui debitoris, dummodo non agatur de re ad ipſum debitum pertinente.[4] Planè ſi tam magna penſio, vt in ea lite condemnatus emphyteuta minus in in bonis habiturus ſit, quàm vt eam penſionem ſoluere commodè poſſit, Æquius eſt vt Senator, cuius incipit iam aliquatenus intereſſe,[5] à litis relatione abſtinere debeat nec dari in ea lite recuperator. & commiſſarius poſſit,[6] iudex tamen eſſe poſſit.[7] *Ita Senatus* in perſona D. Iacob, Salteur, Senatoris clariſſimi 23 Maij 1614.

1 Nulla enim officia dominus directus ſuo emphyteutæ debet, nullámque affectionem niſi cum agitur de re emphyteuticaria, *Ex not. in l. 1. C. de iur. emphyt.*

2 Nam cum de ipſa re emphyteuticaria agitur, debet dominus directus emphyteutam defendere, etiamſi de iure ipſo emphyteutico non agatur, ideóque ipſius domini cauſa tractari videtur.

3 Non enim magis aut minùs quis eſt emphiteuta, quod maiorem minorémve penſionem debeat, Niſi quod cum maior penſio eſt & quæ fructum modo reſpondere videatur, accedit potius ad locationem, vt dixi *Defin. 46. n. 4. infr. de iur. emphyt.*

4 Quamuis è contrario non poſſit debitor, magnæ ſcilicet quãtitatis aut iudex aut teſtis eſſe in cauſa ſui creditoris, quia vt Seneca quodam loco ſcribit, debitor quodammodo ſui creditoris ſeruus eſt.

5 Semper enim creditoris intereſt vt locupletem habeat debitorem & qui ſit ſoluendo, *l. nam is 6. D. de dolo.*

6 Maius enim periculum eſt, ne in referenda lite, aut in tractandis præparatoriis iudicij aliquid faciat ſolus, quod per alios non tam facilè poſſit aut impediri aut emendari. Pragmatici dicunt, *s'abſtenir du rapport & formalitez du procez.*

7 Nec enim tantæ poteſtatis eſt votum Senatoris, vt non ab aliis Senatoribus, quos tam multos eſſe neceſſe eſt, poſſit emendari.]

TIT. V.

QVI LEGIT. PERSON. ſtand. in iudic. hab. vel non.

DEFINITIO I.

Qui agit tanquam talis, probare ſe talem debet.

QVi agit tanquā Tutor vel Procurator alterius, nō prius audiri debet, quam ſe tutorem vel procuratorē eſſe docuerit, ſi tutor vel procurator negetur.[1] Prius enim de perſona, quam de iure actoris quærendū eſt;[2] imo ſunt, qui putent, non ſufficere tutori, vt ſe tutorem datum aut confirmatum probet, niſi inuentarium quoque exhibeat, quod vtique ante omnia ex officio tutoris conficiendum eſt.[3] Sed horum ſententia non obtinet, cū ab ipſo die ſuſceptæ tutelæ periculum adminiſtrationis ad tutorem ſpectet[4] nec eo minus, at vero tanto magis, ſi repertorium non fecerit.[5] Neque vero ſic prudētes loquuntur, vt dicant, nihil poſſe tutorem gerere ante confectum inuentarium, ſed nihil gerere illum oportere,[6] ne ſcilicet aduerſus eum quandoque ex hac cauſa in litem iuretur.] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 *l. quoties 18. D. de probat. l. vlt. in fin. D. ſi libert. ingen. eſſ. dicet. leg. 1. C. de procurat.*

2 *§. vlt. Inſt. de iur. natur. gent. & ciuil. l. quidam referunt 14. D. de iur. codicill.*

3 *l. tutor qui repertorium 7. ff. de admin. tut. l. vlt. C. de arbitr. tutel. l. tutores 24. C. de admin. tutor.*

4 *l. pro officio 20. eod. d. l. tutor. 7. §. 1. D. eod.* in illis verbis, *debet enim officio ſuo confeſtim fungi, l. 1. & 2. C. ſi tut. vel cur. non geſſ.*

5 Nam

5 Nam & ob cauſam contra eum iuratur in litem, vt ſequitur in Definit.

6 Ita loquitur Vlp. *in d.l.tutor.in fin.princ.* vbi tamen addit exceptionem, niſi ſi quid ſit, quod moram expectare non poſſit, ne modicam quidem. Facit *l. vlt.C. de tut. vel cur. qui ſatis non ded.* nam & illa vna eſt ex ſolemnitatibus tutelæ, vt tutor ſatiſdare debeat, ſicut & inuentarium facere.

7 *d l.tutor.* Sed & poteſt ex hac cauſa remoueri tanquam ſuſpectus, notaturque perpetua macula infamiæ ex Iuſtiniani conſtitutione, *in d.l.vlt.C.arbitr.tutel.*

TIT. VI.

VT NEMO INVIT. AGER vel accuſ. cogat.

DEFINITIO I.

Agere aliquando quis cogitur, Accuſare nunquam.

ETSI agere vel accuſare inuitus nemo cogitur,[1] frequentiſſimus tamen apud nos vſus eſt eius actionis, per quam cogitur quis vt agat, quam vulgo vocant Actionem ex remedio legis Diffamari,[2] nimirum ſi conſtet, iactanter quem dixiſſe, aliquam ſibi aduerſus alium competere actionem, eiuſque actionis vtilitas maior certe quam ratio eſſe videtur. Vix enim eſt, vt iuris ratio hanc actionis ſpeciem inducat, quam toti iuriſprudentiæ veteri incognitam fuiſſe omnes fatentur:[3] neque vero à poſterioribus Imperatoribus introducta fuit, niſi cum de ingenuorum ſtatu res eſt, quem non diffamari ſane publice expedit.[4] Illud tamen ex iure vetere incorruptum manſit, quod accuſare, id eſt, criminaliter agere nemo vnquam cogitur,[5] quod in ea re non tantum ius rei, ſed etiam accuſatoris periculum vertatur, ſublata quoque moribus noſtris pœna talionis,[6] vel ob hoc ipſum, ne aut calumnioſam accuſationem inſtituere quis cogatur,[7] vel accuſandi iure, quod alio tempore commodius exercere poſſit, in perpetuum ſummoueatur,[8] Quæ res publicam offenderet vtilitatem, ad quam pertinet, maxime vti ne occulta impunitaque delicta remaneant.[9] *Ita Senatus* ſæpius.

1 *L. vnic. C. hoc tit. l. vlt. C. de vſur. pupill.* Plerique tamen ſunt caſus in quibus datur mihi actio contra te, vt contra alium agas. Ij ſunt *in l. Iulianus 51. §. pen. D. de act. empt. l. 2. §. pen. D. ad l. Rhod. de iact. l cum in plures 60. § meſſem. D. locat. l. ſi ſic legatum 75 §. vlt. de leg. 1. leg. ſi tibi 8. § vlt. D. de option legat. l. 2. §. idem Labeo ſcribit 28. D. ne quid in loc. publ.* His tamen omnibus caſibus verius eſt, eum, qui agere cogitur, liberari, ſi actiones ſuas præſtare paratus ſit, vt proinde non ſit præciſè cogendus ad agendum, vt & Bart. tradit *ad d.l. Iulianus. §. pen.* ex regula iuris poſita, *in l. quod debetur 51, in fin. D. de pecul. l. quod ſi in diem 16. §. vlt. & l. ſeq. item veniunt 20. §. ait Senatus 17. ff. de pet. hered. l. 2. §. peruenisse, D. de hered. vel act. vend.*

2 Hæc lex eſt 5. *de ingen. manumiſſ.*

3 Nā in totis Pandectis nihil tale eſt, imo nec alio vllo Codicis loco. Nam quod affertur *ex l. ſi ea 7. C. qui accuſ non poſſ.* ridiculū eſt, cum ea lex loquatur de perſona, quæ crimen iam intēdit, id eſt, quæ accuſauit litémque cœpit, quam proinde vt cogatur perſequi nouū non eſt, aut alioqui cauſæ renunciaſſe intelligatur, vt lex ait. Etſi enim accuſare nemo cogitur, inſtitutam tamen actionē perſequi cogitur quiſquis pœnam Turpilliani nō vult pati. *l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Turpill.*

4 Quamquam multo verius dici poteſt, nec eam eſſe Imperatorū mentem, *in d.l. diffamari*, vt agere quis cogatur. Tractat enim lex illa de ingenuo, cuius ſtatū alius diffamabat, & qui licet eſſet in poſſeſſione ingenuitatis, agere tamen maluerat, & aduerſarium prouocare, ſuis nimirum confidens probationibus, vt ſententiam pro ingenuitate ſua ferret, vt & *in l. circa 14. D. de probat.* Itaque non ait lex, vocatum à Præſide aduerſarium iuſſum eſſe vt ageret, ſed vt contradictionē faceret, id eſt, vt defenſoris & rei, nō actoris partes impleret, propter quod ſtatim ſequitur in lege, *ſi defenſionibus ſuis confideret.* Nō enim actori, ſed reo defenſiones competunt, debuerátque lex dicere, *Si actioni ſua confideret*, ſi de illo actore cōſtituendo ſenſiſſet, *l. non exceptionibus 10. Cod. de except.* Deniq; actio de ingenuitate iure ciuili prodita eſt, per quam quis ſe ingenuum contendit, eáque non niſi maiores Iudices habere poteſt. *l. nō diſtinguemus 32. §. de liberali, D. de recept. qui arbit.* puta Præſi ſē prouinciæ, *d.l. diffamari, l. 2. Cod. de pedan. iud.* At actio, per quam quis intendat nihil ſe tibi debere, vt cogaris agere, & dicere docereque, quid tibi deberi putes, prorſus nulla eſt nec eſſe poteſt.

5 Nil obſtante eo, quod ſcriptum eſt *in d.l. ſi ea 7. C. qui accuſ. non poſſ.* Loquitur enim de proſequenda accuſatione inſtituta, non de ea inſtituenda vt ſcripſi *num. 3.*

6 Quemadmodum & ſublata eſt moribus noſtris neceſſitas inſcriptionis, de qua *in l. 3. D. de accuſ. & inſcript.* præterquam in crimine falſi quia & præcipuus inſcriptionis effectus ille erat, vt per eam accuſator ſe ſubiiceret pœnæ talionis.

7 Atque ita incidere in Turpillianum, *l. 1 in princ. & §. 1. D. ill. tit. ad SC. Turpill.*

8 Nam qui ſemel ab accuſatione deſtitit, eam poſtea repetere non poteſt. *l. 1. §. 1. D. eod.* alius intra dies triginta vtiles poteſt, *d.l. 3. §. vlt. l. hi tamen 11. in fin. D. de accuſ.*

9 *leg. ſi longius 18. §. ſi filiusfamilias, D. de iudic. l. Ita vulneratus 51. §. æſtimatio, D. ad l. Aquil. l. in delictis 4. §. cum dominus, D. de noxal. act. l. bona fides 31. D. depoſ. l. locatio 9. §. quod illicitè, D. de public. & vectig. l. ſi à reo 70. §. vlt. D. de fideiuſſ. l. Stichū aut Pamphilum 95. §. 1. D. de ſolut. l ſi pœna 20. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defenſ. ciuit.*

DEFINITIO II.

Agnatus contra agnatum criminalem falſi accuſationem inſtituere non cogitur.

SEd & cum in lite, quæ inter nobiles agnatoſque proximos agitabatur, productum eſſet inſtrumentū ab vno ex litigantibus, quod alius apertiſſimis falſi probationibus impugnabat, neque tamen vellet ille criminalem falſi accuſationem, quæ moribus noſtris omnino neceſſaria erat,[1] inſtituere, ne agnati vitam & exiſtimationem in diſcrimen adduceret;[2] placuit non eſſe cogendum accuſare,[3] ſed tamen ad Procuratoris Principis officium & diligentiam pertinere, vt falſi crimen detegi, publicæque vindictæ gratia coërceri punirique curaret.[4] *Ita Senatus* in cauſa, de SC. 1. quand. ciuil. act. præiud. crimin.

1 Nam quod ad falſi accuſationem pertinet, vtimur iure vetere, vt perinde hodie ac olim neceſſaria ſit inſcripto, licet non omnimodo pœna talionis irrogetur, ſed vt plurimum in eius locum pecuniaria quidem, ſed ea tamen grauiſſima condemnatio.

2 Infamis enim eſt, quiſquis ex eo crimine, quod publici iudici cauſam habuit, condemnatus eſt, *l. infamem 7. D. de publ. iudic.* Pœna vero falſi aut quaſi falſi, non quidem recitati, ſed facti, vt Papin. loquitur *in l. falſi 13. §. 1. D. ad l. Corne. de falſ.* etſi fuit olim deportatio duntaxat bonorúmque omnium publicatio, *leg. 1. § vlt ff. eod.* tamen hodie apud nos omni modo capitalis eſt, vt & apud Gallos ex Franciſci Regis edicto, quod factum eſt anno 1539.

3 Inhumanum enim eſſet ad accuſandum adigi inuitum eum, qui cum agnato humaniter agere & agnati famæ ac exiſtimationi parcere voluit. Fama enim & vita æquiparantur, *leg. iuſta cauſa 9. de manum. vindict.* Etſi cuius famæ parcitur, multo magis vitæ parcendum eſt, *l. ſi adulterium 38. § pen. D. ad l. Iul. de adult.*

4 Id enim poſtulat publica vtilitas & vigor publicæ diſciplinæ, quomodo Paulus loquitur *in l. locatio 9. §. quod illicita, D. de public. & vectig.* cui coniunge alios locos citatos *Defin. prox. num. 9.*

DEFINITIO III.

Qui agit ex leg. diffamari, poſtmodum ex actore fit reus.

QVi agit ex remedio legis Diffamari, vt aduerſarium compellat ad agendum,[1] agente poſtea aduerſario & rem euincente, perinde acſi reus eſſet, dilationem petere poteſt,[2] ad litem auctori ſuo quē laudari volet denunciandam,[3] Qua dilatione pendente nō erit vrgendus, vt aduerſarij petitione reſpondeat.[4] Quanquam enim ea dilatio reo dari ſolet, non actori, quippe qui de iure ſuo inſtructus ad Iudicem venire debeat,[5] hic tamen talis actor eſt, qui ex actore fiat reus, cum aduerſarius agere ſe paratū profitetur.[6] Nec ei poteſt imputari, cur eodem tempore, quo actionē inſtituit, auctorem non laudauerit, cum dubitare poſſet, nō ſolum, an futurum eſſet, vt agere aduerſarius vellet,[7] ſed etiam de qua re acturus eſſet. *Ita Senatus* ex tempore, cōtra N. le Moine Procuratorem Necienſem 6. Cal. Sept. 1593.

1 Quandoquidem ex Interpretum & Pragmaticorum errore hoc iure vtimur, vt ſcripſi *Defin 1. ſup. eod.*

2 Emptori enim aliive poſſeſſori cuilibet, qui auctorem aliquem laudare velit, ea dilatio danda omnino eſt, priuſquam ad litem conteſtandam vrgeri poſſit, idque Senatus noſtri ſtylo diſertè cautum eſt.

3 Hæc enim denunciatio proſſus neceſſaria eſt, vt poſſit emptor contra ſuum venditorem habere regreſſum, eiúſque periculo litem exercere, ſi non pacto ei remiſſa ſit denunciandi neceſſitas, *l. ſi rem 62. §. 1. & l. ſeq. in princ. D. de euict. l. emptor. fundi 8. & ſeq. C. eod.*

4 Id enim dilationibus omnibus commune eſt, vt earum tempore pendente officiũ Iudicis omnino conquieſcat, *l. ſiue pars 3. C. de dilat.*

5 *l. 2. C. eod. l. petenda 6. C. de temp. petend. in integr. reſtit. l. 5. §. vlt. D. de doli mali except.*

6 Etſi verba legis Diffamari aliam ſuadent interpretationem, vt reus maneat, non actor, qui ex remedio illius legis conuenitur, vt docui *ad Defin 1. num. 4. ſup. eod.*

7 Poterat enim euenire vt nollet agere, ex eáque cauſa perpetuum ſilentium ei indiceretur eo iure, quo vtimur, *ex d. l. diffamari.*

DEFINITIO VI.

Accuſare quidem inuitus nemo cogitur.[1] Sed in accuſatione quam ſemel quis inſtituit, perſtare vſque adeo cogitur, vt non ſolum paciſci vel tranſigere de crimine non poſſit, ſi ea excipias, quæ ſanguinis pœnam irrogant.[2] Sed neque accuſationem inſtitutam negligere, quin hoc ipſo Turpillianum incidat, & in falſi accuſationem.[3] Quod ſi ratio aliqua ſit propter quam ei ſuccurrendum videatur, perinde tamen ſumptus ad criminalem litem tractandam neceſſarios ſubminiſtrare compellendus, eſt, acſi accuſationem perſtitiſſet,[4] Idque pluribus Senatus noſtri conſultis generalibus conſtitutum eſt, ne qua dubitandi cauſa ſupereſſet. Cum tamẽ plebeius quidam à viro nobili; qui peiora minabatur, grauem iniuriam paſſus, accuſationem inſtitutam omiſiſſet: deinde poſt aliquot annos ab accuſati fratre interfectus fuiſſet. Non putauit Senatus miſeros eius filios, & heredes amiſſo patre onerandos iis ſumptibus quos fieri neceſſe erat, vt perageretur accuſatio quam Procurator generalis ex officij ſui ratione ad perſequendam vindictam publicam repetebat,[5] ne afflictis noua afflictio per iuris ſpeciem irrogari videretur.[6] Præſertim cum nec ſi voluiſſent filij, omiſſam tamen à patre iniuriarum actionem repetere potuiſſent.[7] *Ita Senatus* pro filiis, & heredibus Ioannis Ianon 15. Iunij 1612.

1 *Defin. 1. ſup. ex l. vnic. C. hoc tit.*

2 *l. tranſigere 18. C. de tranſact.*

3 *l. 1 & paſſ. D. ad SC. Turpill. d. l. tranſigere* in poſtremis illis verbis *Citra falſi accuſationem.*

4 Nemo enim poteſt mutare conſilium in alterius iniuriã, *l. nemo poteſt 75. de reg. iur.* Hic autem fieret iniuria procuratori generali qui ſumptibus iſtis oneraretur, quibus actor ab initio ſe onerauit.

5 Nihil enim erat quod poſſet imputari filiis qui accuſationem nullam inſtituerant, aut patri cui nec quicquam profuerat prudens conſilium pro tuenda ſalute ſua accepiſſe.

6 *l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot. cum ſimilib.*

7 *l. auxilium 37. D. de minor* Dixi *Defin. 12. infr. de iniur.*]

TIT. VII.

DE ORDIN. IVDIC.

DEFINITIO I.

Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis cumulari poteſt cum petitorio, non etiam cætera.

AGentem interdicto adipiſcẽdæ poſſeſſionis nihil prohibet cumulare vindicationem,[1] adeoq; in integrum reſtitutionem ad reſcindẽdum contractũ, ſi forte actori obiiciatur contractus, quem ante omnia reſcindi oporteat.[2] Id enim eſt, quod noſtri iactitant, interdictum hoc ſapere naturam petitorij magis, quam poſſeſſorij,[3] ideo fortaſſe quod nullo iure poſſeſſionem adipiſci multo inciuilius ſit, quam adeptam retinere, aut amiſſam recuperare.[4] Quæ res facit, vt quamuis de poſſeſſione beneficij Eccleſiaſtici iudex ſecularis poſſit cognoſcere,[5] non aliter tamen ſit iudex competens, quam ſi agatur ad retinendam, aut recuperandam poſſeſſionem, non item ſi ad adipiſcendam:[6] quia nec de beneficij iure pronunciare laicus poteſt.[7] Sed ſi actum ſit interdicto retinendæ aut recuperandæ poſſeſſionis, eo iure vtimur, vt prius de poſſeſſione cognoſcendum & pronunciandum ſit, quam de proprietate,[8] quia nihil commmune habet proprietas cum poſſeſſione,[9] priuſque eſt vt poſſeſſionis iudicium, quod momentaneum eſt,[10] expediatur, ob idque nec admittitur cumulatio ſi non aduerſarius conſentiat.[11] *Ita Senatus* in publico Auditorio, Idib. Decemb. 1590.

1 Etſi interdictum non niſi de poſſeſſione eſt, vindicatio vero de proprietate & dominio, *l. is qui deſtinauit 24. D. rei vindic.* Exceptis quibuſdam interdictis, quæ proprietatis cauſam continere dicuntur *in l. 2. §. quadam, D. de interd.*

2 Nimirum per reſcindentis & reſciſſorij cumulationem, De qua dicemus *infr. eod. Defin. 3.*

3 Guid. Pap. *quæſt. 1.*

4 *l. meminerint 6. & l. ſi quis tantam 7. C. vnde vi, l. ſi quis ad ſe fundum 7. C. ad l. Iul. de vi publ.*

5 Ex Senat. noſtri Stylo.

6 Guid. Pap. *d. q. 1.* cuius ſententiam ſequimur, licet contrariam, quæ non diſtinguit cauſam adipiſcendæ poſſeſſionis à cæteris receptã eſſe id Senatu Pedemontano, defendit Anton. Teſſaur. *in dec. Ped.*

7 In quo omnes conueniunt, quia ius beneficij eſt quid mere ſpirituale non temporale.

8 *§. retinendæ, Inſt. de interdict. l. 3. C. fin. regund. l. ordinarij 13. C. de rei vind. l. ſi vi 37. D. de iudic. l. exitus 35. D. de acquir poſſ. l. 1 inter litigatores D. vbi poſſid. l. 3. C. de interd.*

9 *L. naturaliter 12. §. nihil commune, l. pen. D. de acq. poſſ. l. 2. § ſeparata. D. pro empt. l. poſt ſententiam 9. C. de ſolut. & interloc.*

10 *l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appel.*

11 Ne quod beneficio celeritatis inuentum eſt, ſubdatur iniuriis tarditatis, inquit *l. 22. C. Theod. quor. app. non recip.* Vide Gothofr *ad d. l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. app.* Aliud eſt *in l. vlt. C. de ord cog[...]* vbi prius terminatur petitorium, quia petebatur perſona aduerſarij tanquam ſerui non autem principaliter dominium rerum, de quarum etiam poſſeſſione contendebatur. Itaque quæſtio ſtatus erat præiudicialis, quia nihil poſſidere poteſt is, qui ab alio poſſidetur, *l. cum heredes 23. §. 1. de acquir. poſſeſſ.*

DEFINITIO II.

Duplex quæſtio de beneficij poſſeſſione.

DE poſſeſſione beneficij duplex tantum cognitio eſſe poteſt, plenior vna, quam pleni poſſeſſorij appellant,[1] altera momentanea, De vindiciis pro alterutra parte dicẽdis,[2] vulgo *recredentiam* vocant.[3] Si quid ſit quod impediat, ne plenior illa cognitio tam cito expediri poſſit,[4] momentanea expedienda eſt: Vindiciis nimirum pro eo dictis, qui apparentiore magíſque colorato iure nititur.[5] Quod ſi nec de eo in promptu appareat, ſequeſtratio poſſeſſionis ſtatim decernenda eſt, quippe quæ ſuccedat in locum vindiciarum.[6] Vnde fit, vt quaſi expedito iam per ſequeſtrationem momentaneo iudicio, nulla de vindiciis quæſtio ſuperſit, ſed tantum de pleno iure poſſeſſionis,[7] niſi ex alterutra parte noui tituli, nouáque inſtrumenta proferantur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Guillelmi Bachod, & Claudij Philippe, 13. Calend. Ianuar. 1590.

1 Quia plenior alia nulla eſt, niſi quæ eſt de petitorio, quoniam, vt dici ſolet, petitorium abſorbet poſſeſſorium: Non enim propoſita ſunt interdicta, niſi ad ordinariam cauſam petitorij, vt ſciatur quis in petitorio actoris partes ſuſtinere debeat, quis poſſeſſoris, vt conſtat ex locis citatis. *Definit præced num. 8.* Cæterum ſi conſtet quis ſit dominus, non ad aliud prodeſt aduerſario quod poſſideat, niſi vt poſſeſſionem rei alienæ reſtituere condemnetur.

2 De vindiciis dicendis & abdicendis, vide Pomponium *in l. 2. §. cum placuiſſet. D. de orig. iur.*

3 Pragmaticorum noſtrorum & Gallorum nomen eſt *recreance*, quo ſignificatur poſſeſſio per interlocutionem, & quodammodo prouiſionaliter adiudicata: Vt ſunt interdicta ferè omnia interlocutiones quædã latæ in cauſa poſſeſſionis, vt tractat Cuiac. *in parat. ad tit. C. de interd.* Vndéque dicta interdicta quod interim dum de proprietate litigatur rogentur, nõ quod inter duos dicantur. Cæterum pragmatici Galli *recredentiæ* nomine vtuntur, etiã cũ de proſanis rebus tractãnt, non etiam noſtri niſi perraro. Vide Ioannem Imbert. *in Enchirid. in verb. minor.* & Petr. Rebuff. *in proœm. conſtit. gloſſ. 5. num. 101.*

4 Solet

4 Solet enim cognitio illa pleni poſſeſſorij lõgiores habere moras. Quia licet iudex laicus de iure beneficij nunquam pronunciet, vt dixi D. fin. præced. tamen in pleni poſſeſſorij inſtantia non aliter, ferè cognoſcere debet, nec minorem cauſæ inueſtigationem adhibere iudex laicus debet, quam ſi de petitorio eſſet pronunciaturus, vt euenit cũ quæſtio ſtatus incidit in cauſam ciuilem poſſidentem coram eo iudice, qui de cauſa ſtatus pronunciare nullo modo poſſit, *l. 1. C. hoc tit.*

5 *Arg. l. 3. §. cauſa cognitio, D. de carbon. edict.* Eſt enim hæc cauſa ex iis quæ ſummariæ tractandæ ſunt, quia non recipiunt dilationem, de quibus *in l. vlt. D. de app. recip. l. 5. §. ſi vel parens, de liber. agnoſc. l. à Diuo Pio 15. §. ſi rerum, D. de re iudic.* quia publicè intereſt, ne bonorum Eccleſiaſticorum poſſeſſio diutius iaceat, *l. 1 in princ. D. de ſucceſſ. edict. l. & quia 6. de interreg. in iur. fac.*

6 Conſtituto ſcilicet œconomo per quem res Eccleſiaſticæ adminiſtrantur, cultuique diuino proſpiciatur, *arg. l. poſtquam 5. §. 1. D. vt leg. ſeruandorum cauſa caueatur. l. 1. §. ſi frater. 10. D. de collat. bonor.* Vide *l. omnes 33. in hac autem, l. omnem 42. §. poſt mortem, & §. præterea, C. de epiſc. & cler. leg. 14 §. œconomus l. chartularij 20. §. cũ inquiſitione, C de ſacroſ. Eccleſ.* Qui tamen omnes loci, vt & alij pleriq; Codicis ſunt de œconomis ab Epiſcopo conſtitutis, non de illis quos iudex laicus pro beneficij poſſeſſione adminiſtranda conſtituit, de quibus nunc agimus.

7 Quia quæſtio, De poſſeſſione momentanea non magis retractari poteſt, quam alia quælibet, propter auctoritatem rerum iudicatarum, ſed vlterius progrediendum eſt, quia quod ad eam rem attinet, habet vim diffinitiuæ interlocutio illa, adeo vt nec ab ea appellari poſſit iure ciuili *d. l. vnic. C. ſi de moment. poſſ.* licet aliud receptum ſit de iure canonico, *ex c. cum ad ſedem, de reſtit. ſpoliat.* Sola ea cognitio quæ plenior ſupereſt integra ſeruari debet, *d. l. vnic. verſ. ita tamen, dict. §. ſi rerum, verſ. nec ſententiam, l. à Diuo, de re iudic.*

8 Non enim obſtare poteſt exceptio rei iudicatæ, cum agitur ex nouo iure *l. cum quæritur 12. & ſeq. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO III.

De reſcindentis & reſciſſorij cumulatione.

CVm actio, quæ per in integrum reſtitutionem datur ad reſcindendum contractum, non minus perſonalis ſit, quam quæ competit ex contractu,[1] nec proinde ſequatur fundi poſſeſſorem,[2] conſequens eſt eum ordinẽ cognitionum eſſe debere, vt prius reſcindatur contractus impetrata reſtitutione, tum reſciſſa alienatione poſſeſſor directa rei vindicatione conueniatur,[3] præſertim cum multa eſſe poſſint quæ petitæ obſtent reſtitutioni, quibus multo inſtructior futurus ſit qui contraxit, quam qui non cõtraxit.[4] Sed hoc ita ſi nõ tertius poſſeſſor fraudem participauerit, aut qua alia de cauſa malam fidem contraxerit,[5] Ea ſola reſtitutione excepta quæ datur ex edicto, De eo quo met. cauſ. Hæc enim cum in rem prorſus ſcripta ſit,[6] aduerſus poſſeſſorem quemlibet, rectè proponi poteſt.[7] Noſtris tamen ſicut & Gallicis moribus receptum eſt, vt vtraque cognitio eodem iudicio expediatur. Id enim eſt quod aiunt, reſcindentis & reſciſſorij admittendam cumulationem.[8] Nimirum vt eadem inſtantia poſſit agi contra emptorem & poſſeſſorem ſimul, non autem vt vllo caſu prius agi poſſit contra poſſeſſorem, quam contra emptorem, eumve cũ quo aliter cõtractum eſt.[9] Quid ergo ſi emptor in ius vocatus parere noluerit? Non eo minus ex contumacia condemnabitur,[10] itemque tertius poſſeſſor, ſi non legitimis defenſionibus, ſiue propriis ſiue ex emptoris perſona mutuatis, litem inſtruat.[11] Nã & in cauſa reſtitutionis in integrum nihil vetat procedi, ferrique ſententiam contra abſentem, nulla etiam præcedẽte litis conteſtationẽ, ſi fuerit ille contumax in veniendo.[12] Quod & in cæteris omnibus cauſis noſtri admittunt, quoties id quod petitur tale eſt, vt parti præſenti non poſſit aliũde conſuli per miſſionem ex primo vel ſecundo decreto.[13] *Ita Senatus* in quadam cauſa Auguſtanorum, 16. Cal. Iunij, 1591. Et rurſus in cauſa Goninæ Iartin, & Claudij Petifer, Idib. Iulij 1592.

1 Eadem enim ratio eſt contractus & diſtractus, *l. Pomponius 13. §. præterea, D. de acquir. poſſ.* Dixi *Defin. 1. n. 1. ſup. Vbi & apud quem cognit. in integr. reſt.*

2 Quia neque obligatio, neque actio perſonalis ſequitur fundi poſſeſſorem, *l. 1. §. ſi heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. §. 1. D. de empt. l. æris alieni 15. C. de donat.*

3 *l. in cauſa 13. §. interdum,* in illis verbis, *vel reſciſſa alienatione dato in rem iudicio, D. de minor.* Priores enim illi ablatiui, *reſciſſa alienatione,* ſunt abſoluti, & ideo includunt conditionem, *l. à teſtatore 109. de cond. & demonſtr.* cuius natura illa eſt, vt ante omnia impleri debeat, *eod. illo tot. tit.* Sed & cum verba illa præcedant, dici poteſt ordinem verborum deſignare ordinem intellectus, *l. qui ſoluendo 60. D. de her. inſt. l. generaliter 20. §. quid ergo, D. de fideic. libert.* licet non poſſit impedire cauſam iuris aut voluntatis, *l. cum pater 77. §. fidei, de leg. 2.* adde *l. necnon 28 §. exemplo, ex quib. cauſ. maior, l. qui ex parte 28. in fin. D. de interrog. in iur. fac.*

4 Neque enim diuinare poteſt aut debet, qui non contraxit, nec vllum negotium geſſit, *l. ſi fideiuſſor 29. §. ſi cum debitor, D. de mand.* Alieni namque facti ignorantia probabilis eſt, *l. vlt. D. pro ſuo,* vel ob hoc ipſum ne curioſus quis videatur de iis, quæ ad ſe nil pertinent, *l. doli 19 in fin. ff. de nouat. l. noua fide 27. ff. ad SC. Vell.*

5 *dict. §. interdum, l. 13. D. de minor. leg. quod autem 6. §. hoc edictum, §. ait prætor 10. §. quod ait, & ſequent. D. quæ in fraud. cred.* Alex. *conſ. 62. volum. 1.*

6 *l. metum 9. §. 1. leg. item ſi cum 14 §. in hac actione, D. illo tit. de eo quod. met. cauſ.*

7 *d. l. metum, §. volenti, & l. licet, l. 3. D. eod.*

8 Specul. *in tit. de in integr. reſt. §. 1. verſ. ſed nũquid in eodem libello.* Ioan. Fab. *in §. rurſus, Inſtitut. de act.* Guidon. Pap. *quæſtione 143.* licet aliter in Curia Gratianopolitana iudicatum eſſe dicat. [Inde eſt quod ſi is qui reſciſſorium intentauit, poſtea intentet iudicium reſcindens, non ideo cogitur expenſas omnes refundere, licet antea nullo iure egerit, quia ſufficit vt confirmetur iudicium ex ſuperuenienti iure cum poſſint reſcindens & reſciſſorium cumulari non ſolùm ab initio, ſed etiam ex poſtfacto. *Ita Senatus* in cauſa Claudij de la Maiſon 30. Maij 1614]

9 De quo vide quæ ſcripſi, *Decad. 7. Error. 1. & ſeq.*

10 Quia contumax pro præſente habetur. *authent. quia in prouincia, verſ. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crim. agi oport. l. conſentaneum 8. C. quomod. & quand. iud.* iunct. *l. etiam 29. §. vlt. de minor.*

11 Emptori enim etiam venditoris iura prodeſſe non ambigitur, *l. emptori 28. C. de euict. cum concord.*

12 Guid. Pap. *d. quæſt. 43. n. 3. ex d. l. interdum 13. verſ. cauſa autem cognita,* qui tamen locus non valdè ad rem facit, quia contumacia vera, qua ſanè is locus intelligi debet, iuxta *dict. leg. conſentaneum, & l. poſt edictum 73. D. de iudic.* non ſolùm pro præſentia, ſed etiam pro conteſtatione eſt. [Auth. *qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport. d. l. & poſt edictum.*]

13 Bart. Bald. & alij, *ad auth. ſi omnes per illum text. C. ſi vt ſe ab hered. abſtin.* Guid. Pap. ibid.

DEFINITIO IV.

Ad inſtantiam reſtitutionis in integrum vocari poteſt is qui poſtmodum reſciſſorio iudicio conuenitur.

SEd & ſi reſcindente tantum non etiam reſciſſorio iudicio agatur aduerſus eum qui contraxit, eiuſve heredem,[1] adhuc dicendum eſt poſſeſſorem perinde cogendum[2] rem defendere, atque ſi reſciſſorium cumulatum proponeretur.[3] Vel ob hoc ipſum, ne cum reſciſſo contractu res ab eo vindicabitur, poſſit obiicere colluſum fuiſſe inter actorem ſuum & actorem.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Claudio Reydeler, contra N. Ramum de Meral, 15. Calend. Septemb. 1592.

1 Quia reſtitutio in integrum ſicut heredi competit, ita & contra heredem, *l. non ſolum 6. D. de in integr. reſtit. l. cum miles 30. D. ex quib. cauſ. maior.*

2 Intellige, Non vt præcisè cogatur defendere, ſi nolit, ſed vt poſtmodum recuſare non poſſit executionem rei contra alios iudicatæ, quia ſufficit, quod ſit vocatus, *lege etiam 29. paragrapho vltimo. D. de minor.*

3 Quia iudicium reſciſſorium non niſi reſcindentis executio eſt.

4 *Argument. l. ſi ſuſpecta 29. D. de inofficioſo teſtamento. l. ſi perluſorio 14. in princ. & §. 1. D. de appell.* Quanquam nec hoc neceſſe eſt, ſi ſeuera colluſio nulla interuenit: Eius enim eſt probare, qui colluſionem allegat & dolum, *leg. quoties 18. §. qui dolo de prob.* ſufficitque actum eſſe cum legitimo contradictore, *lege ſi ideo 55. in fin. princip. D. de euict.*

DEFINI

DEFINITIO V.

Prouiſionalis adiudicatio, quæ fit contra heredem, ex bonis hereditariis præſtanda eſt.

SI quis de vniuerſis bonis controuerſiam mouerit tanquam filius aut proximus agnatus, ſiue propoſita petitione hereditatis, ſiue querela inofficioſi teſtamenti, aut inofficioſæ donationis per filiũ perlata, nec ſtatim definiri res poſſit propter implicitã dubij facti quæſtionẽ, actor vero non habeat vnde interea ſe alat, aut litis ſũptus ferat,[1] ſolent & debẽt iudices fiduciaria, & vt pragmatici loquuntur, prouiſionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio conſtituendæ actori conſulere, ne inopia & litem & vitam deſerere cogatur:[2] nulla tamen præſtandæ in eam rẽ ſatiſdationis neceſſitate liberis aut parentibus iniuncta.[3] Si eam quantitatem heres aut donatarius non præſter, permittunt diſtrahi ex ipſis bonis, de quibus contenditur ad concurrentem vſque ſummã, quæ adiudicata eſt,[4] nullo tamen principali liti præiudicio ex ea cauſa generando.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 5. infr. de offic. donat.

1 Habent enim iudicia omnia & moras ſuas & ſumptus *l. quod debetur 51. D. de pecul. l. etiam 15. D. vt leg. ſeru. cauſ. caueat.*

2 *Ex l. vlt. C. de ord. cognit. l. ſi inſtituta 27. §. pen. D. de inoff. teſt.* [Intellige ſi agatur iudicio vniuerſali, non ſi ſingulari contra tertium poſſeſſorem. *Ita Senatus* 7. Maij 1611.]

3 Dixi *Defin. 6. n. 10. 11. & 12. ſup. de inoff. teſt.* Hac parte autem, vt & alias ſæpè melior conditio eſt parentum aut liberorum, quam agnatorum aut aliorum extraneorum, vt ſcripſi *Defin. 1. ſup. de petit. hered.*

4 Non enim condemnari debet aut poteſt poſſeſſor ad quid vel minimum ſoluendum, cum nullo modo ſit obligatus. Cúmque non aliam ob cauſam conueniatur, quam quia hereditatem poſſidet, nihil aliud deſiderare actor poteſt, niſi vt liceat ſibi diſtrahere ex bonis hereditariis, *l. Diuus 5. D. de pet. her. l. Ariſtot. 5. §. vlt. & l. ſeq. D. de iur. delib.* Simile eſt quod dicimus: Eum qui ob id duntaxat tenetur, quòd actiones habeat, liberari præſtando actiones quas habet, *l. quod ſi in diem 16. §. vlt. l. item veniunt 20. §. ait Senatus, de petit. hered. d. l. quod debetur 51. in fin. de pecul. d. l. vlt. C. de ord. cognit.* in illis verbis, *ita vt ex iiſdem ſi qua alia facultas eſſe non poterit.*

5 Quia huiuſmodi interlocutiones ſicuti fiunt ſine plena cognitione ita, nec plenum ius poſſunt tribuere, *d. l. 5. §. vlt. de iur. delib.* in illis verbis *ſine præiudicio. l. à Diuo Pio 15. § ſi verum. D. de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Ex pluribus actionibus diuerſo iure inſtitutis poteſt quis vnam omittere, aliam proſequi, ſi non ea, quæ omittitur in promptu decidi poſſit.

QVi fideicommiſſum ex propria perſona petit,[1] quod patri reſtitutum mox ab eo per tranſactionem ceſſum fuiſſe dicitur,[2] non eſt prohibendus tanquam heres patris impetrare reſtitutionem aduerſus tranſactionem à patre factam ex cauſa immodicæ læſionis:[3] Neque eo nomine expenſas vllas quaſi mutata actione refundere cogitur, quandoquidem & cumulari eiuſmodi actiones poſſent.[4] Illud autem facilius admitti poteſt, vt ei liceat ſi malit fideicommiſſariam actionem omittere his etiam verbis additis, *quant à preſent*,[5] reſtitutionis vero in integrum cauſam perſequatur:[6] Sed ita tamen vt non eo minus poſſit is qui conuenitur fideicommiſſi petitionem excludere, ſi doceat in promptu actorem nihil ex cauſa iuris habere.[7] Neque enim inuitus cogendus eſt in ea permanere inſtantia, à qua per ſententiam abſolutoriam confeſtim poſſit liberari.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 5. infr. De euict.

1 Finge fideicommiſſum eſſe graduale & perpetuum, quod ad omnes de familia gradatim deberet peruenire, *l. omnia 31. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſ. l. peto 69. §. fratre, de leg. 2. l. vlt. C. de verb. ſignific.*

2 Fideicommiſſum enim poſt reſtitutionem cedi poteſt, licet ante non poſſit: *l. ſi mulier 59. §. ex aſſe ff. de iur. dot.* Scripſi *lib. 5. Coniect.*

3 Quia reſtitutionis petendæ ius tranſit ad heredem, *l. 6. ff. de in integr. reſtit.*

4 *l. edita.* vbi DD. C. *de edend.* nihil enim vetat quem plures habere actiones, & proprio iure & hereditario.

5 Finge enim cognitionem fideicommiſſi prolixiorem habere tractum verba fideicommiſſi de longinquo petenda aut iuſtam deliberationem fideicommiſſi quantitate incidere. vt *in l. ille à quo 13. §. 1. ff. ad SC. Trebell.*

6 Quia in eo non impugnat factum defuncti, ſed ipſius iure vtitur, cum ipſe quoque defunctus contra factum proprium ex cauſa immodicæ læſionis reſtitui potuiſſet, *l. profecti 17. ff. de minor. iunct. l. 2. Cod. de reſcind. vend.*

7 *Arg. l. ff. vt in poſſeſſ. legat.*

8 Cum ipſius interſit, vt ſtatim liberetur, nec diutius in lite retineatur, *arg. l. quidam 21. D. de reb. cred. l. permittendum 8. D. ſi pars hered. pet. l. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO VII.

De cumulatione petitorij & actionis, quæ datur ſpoliato ad recuperandam poſſeſſionem.

SPoliatus quidem ante omnia reſtituendus eſt:[1] ſed ſi de petitorio ſimul agi patiatur, ne proteſtetur velle ſe prius decidi controuerſiam poſſeſſionis, poterit eodem iudicio, ſi cætera conueniãt, vtraque quæſtio terminari, ita tamen vt ſuper reſtitutione primum pronuncietur, adeoq; iudicari executio fiat,[2] tum agenti petitorio eadem res & poſſeſſio reddatur.[3] Sed & cum nihil commune habeat proprietas cum poſſeſſione,[4] ſi alter ex litigatoribus vincendi cauſam habeat in petitorio, alter in poſſeſſorio,[5] euenit aliquando vt ſingulis ex ordine impendia litis adiudicari oporteat,[6] tum vtrinque adiudicata compenſari,[7] non ratione mutuæ victoriæ quomodo contingit cum in vna eadémque lite vterque obtinet,[8] ſed quaſi iam inuicem, & ex vtraque parte ſoluta.[9] *Ita Senatus* in cauſa Aduocatorum de Coiſiaz & Gaudinon, 16. Cal. Septemb. 1592.

1 *Cap. 1. cap. ſæpe, c. in literis, & paſſ. Extr. de reſtit. ſpoliat. c. ſuper ſpoliatione, Extr. de ordin. cognit. l. ſi de vi, 37. D. de iudic. l. ſi maritus,* 10. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

2 *l. 3. C. de interd. c. ad vltimum, Extr. de cauſ. poſſeſſ. & propr.* [3] *c. cum Eccleſia 2. & 3. iunct. gloſſ. in dict. c. 2. in verbo expreſſum eod. tit. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.*

3 Fieri enim poteſt, vt ſpoliatus obtineat in poſſeſſorio, & tamen ſuccumbat in petitorio, *cap. cum Eccleſia Sutrina, eod. tit. de cauſ. poſſ. & propriet.*

4 *L. naturaliter, 12. §. nihil commune, l. permiſceri, penult. D. de acquir. poſſeſſ.*

5 Quia in poſſeſſorio ſufficit probari poſſeſſionem, in petitorio autem dominium probandum eſt, *§. commodum, Inſt. de interd.*

6 Ex regula quæ habet, Victum victori in expenſas condemnandum eſſe, *l. properandum. 13. § ſiue autem alterutra, C. de iudic. l. 3. & 4. C. de fructib. & lit. expenſ.*

7 *Vt in l. minor. 40. §. prædia in fin. D. de minor.*

8 Vnus ſcilicet pro parte litis, alius pro alia parte. Scripſi Defin. 7. *ſup. de ſportul. & ſumpt. in diuerſ. iudic. fact.* mutua enim non eſt victoria, niſi cum vna tantum lis eſt.

9 Compenſatio enim ſolutionis vicem obtinet, *l. cum militi, 16. § 1. & paſſ. D. de compenſat. l. ſi conſtat, 4. & paſſ. C. eod.*

DEFINITIO VIII.

Spoliator reſtituere debet omnes fructus à ſe perceptos ſine ſpe retentionis, etiamſi poſtea in petitorio obtineat.

CVm autem vna eademque ſententia pronunciatur ſuper poſſeſſorio in fauorem ſpoliati, & ſuper petitorio in commodum ſpoliatoris, deficiente nimirum ſpoliato in probatione dominij,[2] non idcirco inutilis videri poteſt poſſeſſionis adiudicatio, quaſi quæ per contrariã dominij adiudicationẽ abſorbeatur.[3] Nam fructus qui ſpoliato reſtituendi ſunt, non eo minus pleno iure ad eum pertinent, nec vnquam reſtituuntur,[4] non magis quam ſi ab eo ipſo bona fide percepti, iamque conſumpti eſſent,[5] exceptis iis, qui poſt litem ſuper petitorio conteſtatam percepti ſunt.[6] Non enim vtimur eorum ſententia, qui putant omnes omnino fructus petitori vincenti reſtituendos eſſe ab eo tempore quo petitorium exercere voluit, tametſi odio ſpoliationis ſuſpenſum ſit pendente poſſeſſorio.[7] Proinde quod traditum

traditum eſt, quoties poſſeſſorio ſimul & petitorio actum fuit, prius quidem pronunciandum eſſe ſuper poſſeſſorio, ſed in exequendo præualere petitorium,[8] non poteſt verum eſſe, niſi eo caſu quo & petitorium abſorbeat poſſeſſorium, & in vtroque vicerit is qui poſſeſſorium exercuit, vtrumque iudicium ab vna eadémque perſona propoſitum ſit. Nam ſi conuentus poſſeſſorio velit agere petitorio, non eſt audiendus, niſi aduerſarius conſentiat.[9] Eo autem conſentiente ſi vterque obtineat, vnus in poſſeſſorio, alius in petitorio,[10] non tantum prius de poſſeſſione pronunciandum eſt, ſed etiam prius mandanda executioni[11] pro hac parte ſententia, etiamſi petitorium tale ſit, quod abſorbeat poſſeſſorium,[12] præſertim ſi ponas actum poſſeſſorio ad reſtitutionem poſſeſſionis contra ſpoliatorem.[13] Non enim poſſeſſio tantum reſtituenda eſt ſpoliato, ſed etiam fructus omnes, vt diximus, ac ſi quid præterea ſpoliati interſit,[14] in id ſaltē vſque ad tēpus quo lis ſuper petitorio cōteſtata ſit.[15] Quod ſi petitoriū non abſorbeat poſſeſſorium, ſed potius veniat in cōſequētiam poſſeſſorij, & ex iure actionis cuiuſdam perſonalis, contra poſſeſſorem inſtituēdæ magis, quā ex cauſa iam quæſiti dominij,[16] nemo dubitat, quin fructus omnes ei reſtituēdi ſint, qui in poſſeſſorio obtinuit, quoadvſque ſententiæ de poſſeſſorio latæ pleniſſime & integerrime ſatisfactum ſit.[17] Pinge eum qui pignora ſub haſta emerat ſpoliatum ab illo, cui ius luit luendi pignora pretio reſtituto:[18] Quamuis iudex Pronunciauerit ius eſſe ſpoliatori luendorum pignorum, prius tamen erit, vt ſpoliator & poſſeſſionem, & cauſam poſſeſſionis reſtituat,[19] cum nec aliter vacuā rem tradere ſpoliatus poſſit, atque ita poſſeſſionem reddere, quam ſi prius eam ipſe habeat.[20] Itaque nec pronunciare iudex hoc caſu poteſt ſuper iure luendi, quin prius poſſeſſorij quæſtionem expediat,[21] adeoque iudicati executionem,[22] tametſi eadem ſententia vtrumque iudicium terminetur.[23] *Ita Senatus* inter eoſdem litigatores eodem quo ſupra proxime SC. rurſum 11. Calend, Mart, 1593.

1 Quia ſpoliatus omnimodo reſtituendus eſt, non ſolùm etiamſi dominus non ſit, ſed etſi nec bonam fidem habeat, deníque etiam ſit prædo, *c. in literis, Extr. de reſt ſpoliat.*

2 Quod in iudicio vindicationis omnino & pleniſſimè probandū eſt *l. doce, 6. l. vlt. & paſſ. C. de rei vindic.*

3 Non eſt enim inutilis ſententia, quæ propter fructus neceſſario reddenda eſt, *vt in l. qui reſtituere 68. D. de rei vindic.*

4 Capel. Tholoſ. *dec.* 494. *& ibi* Aufrer. Nam cum hi fructus reſtituantur velut pœnā nomine, id eſt, in pœnam & odium ſpoliationis, *can. redintegranda 3 quæſt.* 1. conſtat pœnas ſemel depenſas repeti nunquam poſſe *l pœna, 42 de cond. indeb l. ſi pignore, 22. D. de pign. act. l. id quod pœna. 74. D. de ſolut. l. quod à quoque 46 de reg. iur.*

5 Nam bonæ fidei poſſeſſor fructus omnes ſuos facit, nec vnquam reſtituit conſumptos, *l. bona fidei, 48. D. de acquir. rer. dom. l. 4. §. lana, D. de vſucap.*

6 Non enim plus iuris habere poteſt ſpoliatus in fructibus à ſpoliatore poſt litem conteſtatam perceptis, quam ſi eos ipſe percepiſſet: quo tamen caſu teneretur eos reſtituere tanquam exinde factus malæ fidei poſſeſſor, *l. ſed etſi, 25 §. ſi ante de pet. hered.*

7 Rot, *deciſ.* 14. *De reſtit. ſpoliat. in antiq.* relata ab Aufr. *ad d. dec. Cap. Tholoſ.* 494.

8 *Cap. cum dilectus.* vbi Abb. & Innoc. *Extr. de cauſ. poſſ. & propr.* Bald. *in margar. in verb. poſſeſſor*, Boër. *deciſ* 239.

9 Gloſſ. elegans *in d. c. cum dilectus*, Dixi *ſup. Defin. prox.*

10 *Cap. cum Eccleſia Sutrina, Extr. eod.*

11 Dixi *de Defin. prox. præced. n.* 2.

12 Quomodo abſorbet regulariter, vt ſcripſi Defin. 2. *n.* 1 *ſup. eod.*

13 Nam ſi actum eſſet interdicto retinendæ poſſeſſionis, aliud eſſet, vt dicam Defin. ſeq.

14 *d. can. redintegranda, 3. q. 1 l. 1. §. qui vi deiectus. & l. in interdicto, 6. D. de vi & vi armat.*

15 Quia ex tēpore litis conteſtatæ ſpoliatus omnimodo pro malæ fidei poſſeſſore habendus eſt, *d. l. ſed etſi 25. §. ſi ante, de petit. hered.*

16 Quod tamen minus propriè petitorium dici poteſt, quia petitorium illud eſt, quo petitur dominium rei, *leg. qui petitorio 36. D. de rei vindic.*

17 Quia in perſonam actio, neque commune neque ſimile, aut connexum quicquam habet cum actione de poſſeſſione aut de dominio, *l. Quintus Mutius 10. D. de act. empt.* Non videtur autē pleniſſime reſtituta res, quandiu fructus omnes à ſpoliatore percepti ad vltimum vſque quadrantem, reſtituti non ſunt *l. & ex diuerſo 35. §. vbi autem, D. de rei vindic l. plus eſt. 22. l. reſtituere, 75. l. cum prætor 81. l. vlt in fine de verb. ſignific.*

18 Intra ſemeſtre quod in eam rem ſtatuto noſtro præſtitutum eſt.

19 Neque enim ſibi ipſi ius dicere debuit, *leg. 1. §. 1. D, quod legat l. vnic. C. ne quis in ſua cauſ. l. Iulianus ait 17. D. de iud. l. extat 8. D. quod met. cauſ.*

20 *l. 2. §. vacua. & l. 3. in princ. D. de act. empt.* Poſſeſſionem autem ipſum reddere neceſſe eſt, vt cum poſſeſſione & per mediā poſſeſſionē reddat dominiū. quia non eo minus interim eſt dominus, quod poſtmodum abire dominium ab eo poſſit, *l. non ideo minus, 66. D. de rei vindic.*

21 Et hoc demum caſu maximè locum habet quod ſcriptum eſt *in l. 3. C. de interd.* vbi additur, quod licet interdictorum vſus hodie nullus ſit, actiones tamen extraordinariæ in locum interdictorum ſubſtitutæ eodem iure vtuntur.

22 Nec enim poteſt dici terminatum poſſeſſorium, quamdiu pleniſſima iudicati executio facta non eſt, nec quicquam actum videtur, quādiu aliquid reſtat agendum, *l. pen. in, C. de his quib. vt indig.*

23 Secundum ea quæ ſcripſimus Defin. prox. *in princ. ſup.*

DEFINITIO IX.

Interdictum retinendæ poſſeſſionis cumulari non poteſt cum petitorio, licet per petitorium confortari vt loquuntur, poſſit.

INterdicti, quod ad retinendam poſſeſſionem competit alia ratio eſt. Nam ſi litigatores petitorij cauſam attigerint, nec proteſtati ſint, quod cōfortandi potius, quam abſorbendi poſſeſſorij cauſa id fecerint, poſſeſſionis quæſtio finita aut verius extincta intelligitur,[2] nec niſi de proprietate iam pronunciandū eſt.[3] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard, & N. de la Chinal, menſ. Nouemb. 1593.

1 Poſſunt enim litigatores iudicio quoque poſſeſſionis retinendæ allegare titulum, & attingere petitorium confortandi poſſeſſorij cauſa, Guid. Pap. *q.* 71 in eámque rem proteſtatio vtilis eſt, *l. 1 § 2. D, quod legat.*

2 Quid enim attinet quærere de poſſeſſione, cū in iudicio vindicationis certus poſſeſſor cōſtitutus ſit. *§. retinendæ. Inſt. de interdict,* etſi is qui vindicare cœpit, non idcirco poſtea interdicto agere prohibetur *l. naturaliter, 12. §. 1. de acqu poſſ*

3 Intellige, Niſi velit actor iudicium vindicationis omittere aut tantiſper differre. Id enim poteſt, *d. l. naturaliter, §. 1.*

DEFINITIO X.

Caſus in quo ſpoliator condemnatus admittitur ad ius ſuum perſequendum oblata ſatiſdatione antequam iudicato ipſe ſatisfecerit

QVod diximus ſpoliatum ante omnia reſtituendum eſſe ad totius quidem cauſæ & fructuū perinde ac ipſius poſſeſſionis reſtitutionem pertinet:[1] ſed tamen ſi ea fructuum & cauſæ liquidatio longioris temporis moram ſecū trahat, & ſpoliator vrgeat, vt ſuū conſequatur, cautionibus expediri res debet, vt ſoluto in promptu, quod liquido debitum eſſe appareat, de ſuperfluo per idoneam ſatiſdationem ab eo caueatur.[2] Nec tantum ſi per ſpoliatum ſtet, quo minus ea liquidatio ſtatim fiat (qui caſus nullā habeat dubitationem, cum perpetuum ſit, vt ſententia quælibet ſtatim mandari debeat executioni contra moratorem oblata ſatiſdatione.[3]) Sed etiam ſi nulla ipſius mora arguatur, dūmodo non ſtet per ſpoliatorem.[4] Sed hoc ita accipi debet, ſi congruo loco & tempore ea cautio præſtita ſit, cum nec oblatio ipſa ſolutionis proſit, quæ incongruo loco vel tēpore facta eſt.[5]

1 *Cap. grauis & paſſ. de reſt. ſpoliat. can. Epiſcopus §. ſed notandum & can, redintegranda, 5. q. 1.*

2 *l. ſtatuliber rationem, 5. & l. ſeruus ſi heredi, 34. in fin. D. de ſtatulib.* iunct. *l. ſi mandat. Titii, 59. §. vlt. D. mandat.*

3 *Cap. ſuſcitata. Extr. de in integr. reſtitut. Styl. Sen. art. 66. in nouis*

4 Caſtr. *conſ. 426. lib. 2.* Bald *in l. 1. in 4. C. ne lic. tert. prouoc.* Alex. *in l. 4. §. ait prætor. De re iudic.*

5 *L. mora 32. D, de vſur. l. 51. ſoluturus l 39, D. de ſolut.*

DEFINITIO XI.

Satiſdatio quæ non congruo loco & tempore oblata eſt, nullius eſt momenti.

NOn videbitur autem congruo tempore præſtitâ ſatiſdatio, ſi eo tempore oblata fuerit, quo nondum locus eſſe poterat liquidationi.[1] Priuſquam enim de liquidandis fructibus quæratur, ex ordine eſt, vt declaret is, qui ad fructuum reſtitutionem condemnatus fuit, quos quantoſque[2] fructus perceperit,[3] & hoc facto is qui vicit declaret etiam vtrum ea quantitate, quam aduerſarius obtulit, contentus eſſe velit an maiores requirat.[4] Interea igitur & quamdiu id factum non erit, præmatura eſt ſatiſdatio,[5] ac multo magis obſignatio:[6] Cum nec debitum nondum liquidum obſignare quiſquam poſſit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam cum præſtetur in vicē & locum quantitatis taxandæ, & vt loquuntur liquidandæ, *l. ſtatuliber rationē, 5. D. de ſtatulib.* non poteſt deberi ſatiſdatio priuſquam locus eſſe cœperit faciendæ liquidationi.

2 Taxatio enim & liquidatio non poteſt ſequi, niſi præcedat aſſertio ex vtraque, aut ſaltem alterutra parte.

3 Detractis ſcilicet expenſis ad eos colligēdos factis, *l. 1. C. de fructib. & lit. expenſ. l. ſi à domino, 36. §. vlt. D. de petit. hered.* vbi dicitur hoc obtinere non ſolùm in bonæ fidei poſſeſſore, ſed etiā in prædone

4 Nam ſi conſentiant nulla alia taxatione & liquidatione aut ſatiſdatione opus eſt, ſed ſolutione. *l. ſi conuenerit, 26. D. de re iudic. l. 1. §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

5 Et conſequenter vitioſa, cum fiat animo petendi & conſtituendi aduerſarium in mora ante tempus, quod fieri nullo modo poteſt, *l. cum filius familias 49. §. vlt. D. de verb. oblig.* Vitioſa autem ſatiſdatio pro non ſatiſdatione eſt, *l. quoties, 6. D. qui ſatiſd. cog. l. 3. D. de fideiuſſ.*

6 Facilius enim eſt, vt quis admittatur ad ſatiſdandum, quam ad obſignandum. Obſignatio enim pro quantitate non liquidæ fieri non poteſt, vt ſequitur in Defin. ſatiſdari vero etiam pro incerto debito poteſt, *d. l. 5. de ſtatulib.* ſi modo in eo res ſit, vt nihil impediat, quo minus de liquidatione iam quæri oporteat.

7 Ratio eſt, quia obſignationem præcedere debet obligatio & quidem opportuno loco & tempore facta, *l. acceptam 19. C. de vſur. l. in fin. C. de iur. emphyt. l. 1. C. qui potior. in pign. hab. l. 2. C. de part. pign. l. credit. 2c. C. de pign. l. ſi ſoluturus, 49. D. de ſolut.* offerri autem opportuno loco & tempore non poteſt, quod quale quantumque futurum ſit adhuc ignoratur, Nam & cum ipſa debiti quantitas certa eſt, ſi tamen in diem incertam debetur, ſolui ante diem non poteſt *l. ſtipulatio iſta, 38. §. inter incertam, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XII.

Neque iudicati executio remoranda eſt prætextu reſtitutionis in integrum petitæ, neque reſtitutio prætextu nondum ſecutæ executionis.

IN vendendo dixerat venditor fundum liberum eſſe, & vt loquimur allodialem,[1] qui tamen erat emphyteuticarius, & pro reliquis in quorum ſolutione per plures annos ceſſatum erat domino directo obſtrictus.[2] Eo nomine paſſus emptor controuerſiam laudauerat venditorem,[3] deinde peracta lite emptor domino,[5] venditor emptori[5] fuerat condemnatus. Cum poſtea venditor læſum ſe diceret, impetrato quoque ad reſcindendam venditionē principali reſcripto,[6] Emptor autem negaret prius cogendum ſe ad litem eo nomine ſuſcipiendam; quum ſibi præſtita eſſet indemnitas. propterea quod pendēte iudicio reſtitutionis ſtandum eſſe contractui ſententiæque ſuper contractu redditæ,[7] viſum eſt non eſſe quidem remorandum iudicati executionem prætextu impetratæ reſtitutionis,[8] ſed neque viciſſim ex ea cauſa morā fieri debere iudicio reſtitutorio. At ſufficere emptori debere, quod iudicatū exequi interea poſſit ſi velit.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. de Cheurier, & N. fratrum de Beaumont 4. Non. Apr. 1594.

1 Quod Iure conſulti ſic exprimebant. *vti optimus maximúſque eſt. l. qui 90. l. ſi cum fundum, 126. l. non tantum, 169. de verb. ſignific. leg. pen. D. de euict.*

2 Habet enim dominus rei vendicationem directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet poſſeſſorem, *l. 1. §. vlt. D ſi ager ve. ctigal.* [illegible] adeoque ſi nonnullis credimus hypothecariam. De quo tamen alibi dicam.

3 Æquum enim erat improuiſi oneris rationem haberi, *l. in venditione, 41. D. de act. empt. l. pen. D. de euict.*

4 *Ex l. 1 & tot. tit. C. ſin. cenſ. vel reliq.*

5 *Ex l. Imperatores, 7. D. de publ. & vectig.* vbi *ex empto* legendum eſſe, non vulgo *exemplo* monet Cuiacius & rectè, *lib. 1. obſ. n. 5.* Intelligē autem ſi emptor ignorauerit non etiam ſi ſcierit, vt luce. ſcribit *d. l. Imperatores.*

6 *Ex l. 2. ſi voluntate. 8. C. de reſcid. vend.*

7 Ex iis ſcripſi Defin. 1. *ſup. in integr. reſt. poſtul.* ne quid noui fiat mandari enim executioni res iudicatas publicè intereſt, *l. ſcruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* cum concord.

8 Nec audiendus eſt qui diſtulit reſtitutionem, *l. ab hoſtibus 15. §. vlt. & l. ſeq. D. ex quib. cauſ. maior.*

9 Ita enim fit vt neutrius litigatoris ius attendatur, *arg. l. vlt. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. Bebius, 39. in fin. de pact. dot.*

DEFINITIO XIII.

De criminali cauſa quæ in ciuilem incidit, prius cognoſcendum eſt, quam de ciuili.

QVoties falſi quæſtio aut alia criminalis actio incidit in ciuilem, conſtat, eoque iure vtimur, de criminali prius cognoſcendum eſſe, quam de ciuili.[1] Si tamen vtraque ſimul terminari poſſit, vtraque eodem iudicio terminanda eſt. Id enim & æquius videtur & commodius.[2] Siquidem ſufficit præiudicium nullum fieri quæſtioni criminali,[3] nullum autem fit cum vtraque eiuſdem ſententiæ finibus concluditur. *Ita Senatus* in cauſa Dom. de la Tornelle, & De la Rochette. 13. Cal, Ianuar. 1594.

1 *l. ſi de vi, 37. D. de iudic. qui cœtu, 5. §. 1. D. ad l. Iul. de vi pub. leg. ſi quis ad fundum, 7. C. eod.*

2 Studere enim bonus iudex debet litibus finiendis, *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* [Eadem ratio facit vt ſi in cauſa ciuili conſtet in promptu de iure litigatorum, ſtatim terminanda ſit ciuilis quæſtio, non expectato fine litis criminalis, quæ tamen non eo minus peragenda eſt, vt crimen puniatur. *Ita Senatus* in cauſa D. de Grenand, & Petri Roland. 26. Maij 1614.

3 Quia per minorem cauſam maiori cognitioni præiudiciū fieri nō oportet, *l. per minorem, 54. de iudic.* criminalis autem ſemper maior eſt, & eo grauior quo grauius crimē. *l. 1. C. de his qui accuſ. nō poſ.* Sanè de poſſeſſione prius cognoſcēdū eſt, quā de crimine, *C. de appellat.*

DEFINITIO XIV.

Mulier prætextu paupertatis non poteſt pendente lite reſtitutionis petere ante diem, quod non debetur niſi in diem.

MVlier de dotalium hypothecarū iure cum poſſeſſoribus, qui proprietatem emerant tranſegerat & conuenerat, vt certam pecuniæ quantitatem poſt ſex annos acciperet, & interea annuas vſuras ſemiſſes. Cum poſtea reſtitutionem in integrū aduerſus tranſactionem imploraſſet ex capite doli & immodicæ læſionis, peteretque vt quoniam alia bona nulla habebat, ſaltem quarta pars debiti ſibi adiudicaretur per ſpeciem fiduciæ, & vt aiunt, prouiſionis,[1] quomodo fieri ſolet cū de vniuerſis fortunis ſuis quis litigat, ad ſumptus nimirum litis & alimentorum[2] (neque enim vſuræ annuæ in eam rem ſufficere poterant.) Senatus non putauit audiendā quia cauſa nulla eſt, cur ad præſentem ſolutionem condemnari debeat, qui non niſi in certā diem voluit obligari,[3] quique non aliter fuit cōtracturus.[4] At neque cogendus eſt ex bonis quæ poſſidet partem aliquam fruendam dare,[5] ne ſit ea res aut infructuoſa mulieri, ſi cogatur cōtenta eſſe fructibus vix vſuras æquaturis,[6] aut iniurioſa poſſeſſori ſi permittatur mulieri ad conficiendam pecuniā, vt creditricis iure alienet proprietatem bonorum,[7] in quibus antea nullum aliud vnquam ius habuit, quàm hypothecæ iam remiſſæ & extinctæ.[8] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio, Prid. Cal. Iul. 1595.

1 Neque enim dubitabatur quin ei non ſolùm quarta illa pars, ſed ipſa etiam tota quantitas debe[re]tur, licet dies nondum veniſſet, cum in diem debitor verè ſit debitor. [illegible] vt ſi ſoluat contingat ei liberatio [illegible] quam plus præſtans quam debeat [illegible] *l. cum qui de ann. leg. l. ſtipulatio iſta, 38. §. inter. de verb. oblig.* nec poſſit repetere tanquam indebitum *in diem 10. D. de cond. indeb.*

2 Vt ſcripſi Defin. 5. *ſup. ex l. ſi inſtituta 27. §. pen. D. de inoff. teſt. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

3 Ideoque nec compenſari ante diem poteſt, quod in diem debetur, *quod in diem, 7. l. cum militi, 16. §. 1. D. de compenſat.* Inde etiam in quod ſi debitum in diem legetur, purè valet legatum, nec tantum in commodo medij temporis, ſed in tota etiam quantitate *l. debitor, 82. d. leg. 2.* ideoque & ex toto legato Falcidia deducetur *leg. 5. D. ad l. Falcid.* quia verum eſt, quod nulla eius pecuniæ pars ante diem peti poſſet, ſi nihil legatum fuiſſet, vt ſcripſi *lib. 4. Coniect. Cap. 12.*

4 *l. vlt. C. de pact. int. empt.* Vnus tantum caſus excipiendus eſt, in quo creditor agere poteſt ante diem, ſed ad interponendam cautionem non ſolutionem, idque ex cauſa & in bonæ fidei iudiciis duntaxat *l. in omnibus, 46. D. de iudic.*

5 Quomodo ſup. diximus Defin. 5. ex bonis controuerſis præſtandã eſſe litigatori quantitatem neceſſariam, ad ſumptus litis & alimentorum, *ex d. l. vlt.* ibi *ita vt ex iiſdem, C. de ord. cognit.*

6 Minores enim quam quincunces vſuræ vix vllæ apud nos frequentantur, quibus tamen non niſi pretato ampliorum redditũ æſtimatio reſpondeat. Certè non pluris ſolemus æſtimare fructus fundorum, quam vt viceſimo demum anno æquent iuſtam fundorum æſtimationem, id eſt, ad ratam vſurarum quincuncium.

7 Etſi enim creditor dominus non eſt, ſi tamen vendat iure creditoris transfert dominium quod non habet, *§. 1. Inſt. quib. alien. licet vel non* adeo, vt nec vllum hoc caſu ſuperſit ius luendi, *l. 2. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

8 Cum certi iuris ſit, poſſe mulierem etiam conſtante matrimonio iura hypothecarum ſuarum remittere, ſi modo maritus ſit ſoluendo, *l. in bonis, 20. C. ad SC. Vellean* quoniam ea remiſſio donatio non eſt, *l. 2. l. etſi pignus, 18. D. quæ in fraud. cred. l. 1. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hyp. ſoluit.*

6 Antichreſis enim eſt, cum fructus pignoris dantur creditori in vicem vſurarum, *l. ſi is qui, 11. §. ſi ἀντίχρησιν D. de pign. l. ſi pecuniam, 33. D. de pign. act.*

7 Antichreſis namque vt & alia quælibet pignoris ſpecies tacitã conditionẽ habet, Si pecunia debebitur, & quandiu debebitur, *d. l. ſi pecuniã. l. grege, 13. §. etiã. D. de pign. l. Paulus, 12. §. 1. quib. mod. pign. ſoluit* & extenuato per compenſationẽ debito, pro quo antichreſis contracta fuerat, neceſſe eſt fructus pignoris pro rata portione, quaſi nullo iure ac pro indebito perceptos reliquam debiti quantitatem extenuare, & in ſortem imputari, *l. 1. 3. & vlt. C. de pign. act.*

8 Iuſta enim eſt conuentio illa, per quam contrahitur antichreſis, dum ne facta ſit in fraudem vſurarum, vt ſcripſi Decad. 9. *De error. pragmat. Error. 5. & 6.*

9 Et quidem ſine ſpe repetitionis vt ſcripſi Defin. 8. *n. 4. ſup.*

10 Melius namque eſt intacta vtriuſque partis iura ſeruare, quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *arg. l. vlt. C. in quib. cauſ. reſtit. in integ. non eſt neceſſ.*

DEFINITIO XV.

Mater, quæ prætextu dotis pupillum ſpoliaſſe dicitur poſſeſſione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro adminiſtratione, non prius condemnanda eſt, quam rationes reddiderit.

SI mater, quæ filij tutrix aut protutrix fuit, ante redditas adminiſtrationis ſuæ rationes pignorum dotalium poſſeſſionem per iniquam vel colluſoriam iudicis ſententiam nacta ſit,[1] verum quidem eſt pupillo aduerſus eam competere auxilium, quod ex Canone pontificio datur ſpoliatis,[2] ſed tamen is ordo cognitionis eſſe debet, vt rationes prius redditas eſſe oporteat. Quamuis enim iudiciũ illud redintegrãdæ poſſeſſionis dicatur ſummarium,[3] neceſſe tamẽ eſt ãte omnia ſciri, an mulier ex adminiſtratione debitrix fuerit, nec ne.[4] Quandoquidem ſi debitrix fuit tanto minus ei pro dote deberi intelligitur, cum ſibi ipſa vltro ſoluiſſe videatur per compenſationem.[5] Ex quo fit, vt neque pignorũ fructus, quos per antichreſim in contractu matrimonij factam lucrari debuit, in vicem vſurarum dotis[6] retinere debeat, ſed reſtituere,[7] ad eam ſaltem vſque quantitatem quæ cum mala adminiſtratione compenſari poteſt. Quod ſi ex contrario creditrix reperiretur, ratio nulla eſſet, cur ad fructuum iure perceptorum reſtitutionẽ condemnari deberet,[8] quos tamen omnimodo reſtitueret, ſi tanquam ſpoliatrix damnaretur.[9] Proinde ne qua aut matri aut pupillo iniuria fiat, multo cõuenientius eſt, vt ante omnia diſcuſſio rationum & redditio fiat.[10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 12. quibus res iudic. non nocet.

1 Cum haberet filius ius retinendæ dotis tanquam ſibi obligatæ pro reddẽdis rationibus tutelæ, ſiue mater tutrix, ſiue protutrix fuiſſet, *l. pro officio, 20. vbi gloſſ. C. de admin. tut.* Bart. Socin *conſ. 180. lib. 2.*

2 *Ex can. redintegranda 3. q. 1.* Scripſi Defin. 12. *infr. quibus res iudit. non noc.* Facit *l. ſi maritus, 10. Cod. de donat. int. vir. & vxor.* iunct. *per imprudentiam, 51. D. de euict.*

3 Quia non niſi poſſeſſorium, cauſa autem poſſeſſorij quælibet ſummaria momẽtanea eſſe creditur, *l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.* Canon. *in d. can. redintegranda* Iacobus Menoch. fuſiſſime *in tract. de remed. poſſ. remed.*

4 Quod tamen niſi redditis rationibus ſciri non poteſt, & iis editis *l. nõ ſolũ, 8. §. is qui reddere. D. de liber. leg. l. cum ſeruus, 82. D. de cõd. & demonſtr.* Illud ſane verum eſt, mulierem, quamdiu rationes non reddidit, eſſe debitricem, at non quantitatis ſed redditionis rationum, puã eis fieri poſſit, vt redditis rationibus ei debeatur, quia interim cauſa rationis incerta eſt *l. ſtatuliber 5. D. de ſtatulib.*

5 *l. vlt. C. de contr. iud. tut. l. 1. § præterea. D. eod. l. 2. C. de in lit. dan. tutor.*

DEFINITIO XVI.

Cauſa matrimonialis pertinet ad iudicem eccleſiaſticum ſed an venter vel filius mittendus ſit in poſſeſſionem, cognitio eſt iudicis laici.

ETſi de fœdere matrimonij cognoſcere Senatus nõ magis, quã alius quilibet iudex laicus poteſt,[1] ad eum tamen pertinet, vt pẽdente illa ſtatus quæſtione, an filius legitimus ſit necne,[2] iubeat decerni alimenta partui, ne fame pereat.[3] Quod quia non aliter facere poteſt, quam ſi æqualiter appareat filium eſſe cũ qua talis dicitur,[4] de illo quoque ſummatim cognoſcere debet,[5] ſiue viuo patre, ſiue iã mortuo: Nulla alia hac parte differentia conſtituenda, niſi quod defuncto patre etiam in bonorum omnium poſſeſſionẽ, ſi hoc petatur, mitti filius poteſt ex Carboniano edicto dilata pleniore ſtatus quæſtione in tempus pubertatis.[6] Itaque ex hac cauſa, ſi teſtes quidam, vt plerumque fit, auditi ſint ad futuram rei memoriam,[7] nec dum didiſcita ſint teſtificata,[8] poteſt & debet Senatus ex officio aperire teſtationes, quod ad animi tantum ſui inſtructionem.[9] *Ita Senatus* pro Nicolaa Gaben, contra ſorores Berchet, 8. Matt. 1596.

1 Quandoquidem ea cognitio ad iudicem eccleſiaſticum pertinet *cap. lator, Extr. de iudic.* Roman. *conſ. 299. Dec. conſ. 212.* Afflict. *deciſ. 30 & 319.*

2 De qua *in cap. lator qui filii ſint legit.*

3 *l. 1. §. & generaliter, D. de ventr. in poſſ. mitt.*

4 Quia ſi euidenter appareret filium non eſſe, nihil decernendum eſſet, *d. l. 1. §. ſi ea qua in poſſeſſione.*

5 *l. 3. § cauſa cognitio, verſ. ſummatim, D. de Carbo. edict.*

6 *l. 1. & paſſ. eod. iſt. tit. D. & C.*

7 *Ex c. 1. Extr. vt lit. non conteſt. in l. 41. D. ad l. Aquil. l.* iunct. *l. curent. 22. ff. de teſtib.*

8 Ad hoc, vt aduerſarius poſſit probare contrarium, quod non poſſet facere poſt didiſcita teſtificata, *c. fraternitatis, extra de teſtib.*

9 Vt certius & tutius iudicetur viſis teſtationibus.

DEFINITIO X.

Pendente lite coram iudice Eccleſiaſtico ſuper abſolutione à iuramento, non eo minus poteſt interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo.

LIs cœpta coram iudice Eccleſiaſtico ſuper abſolutione à iuramento interpoſito in contractu, non impedit quo minus ex contractu interim exequendo apud iudicẽ laicum agi poſſit,[1] quia quod dici ſolet, non debere iudicem ſecularem procedere de ea re, de qua ſcit litem coram iudice Eccleſiaſtico pendere,[2] licet inhibitiones nullæ interuenerint,[3] quæ nec fieri poſſunt inter eos, qui plane diſparatam habent iuriſdictionem,[4] ad hunc caſum non pertinet, in quo alia res eſt, de qua apud iudicem laicum, alia de qua apud Eccleſiaſticum tractatur.[5] Aliud enim eſt de iuriſiurãdi religione diſputare, aliud vero de virib. cõtractus pui nullo quoque iureiurãdo interueniente nihilominus valeret,[6] paratàmque haberet executionem forte initus apud acta,[7] & in præſentia iudicis, quæ omnem me-

tus, vel violentiæ præſumptionem, adeoque ſuſpicionem tollit.[8] Sed & fieri poteſt, & fit plerumque, vt is etiam qui petit abſolutionem à iuramento, perinde tamẽ ſit periurus, vt puta ſi iurauerat ſe non petiturum abſolutionem,[9] niſi proponas duplicem quoque petitam abſolutionem. Item, quid ſi debitor vno tantum die ante tẽpus ſolutioni præſtitutũ abſolutionem, petierit? Fere eſt, vt iam periurus eam petiiſſe videatur, qui tantopere ſe arctauerit,[10] ideoq, nec debet ei prodeſſe, ne quidem vt eum excuſet à pœna contumaciæ,[11] quamuis cauſa quælibet etiam iniuſta ſoleat in criminalibus excuſare à dolo.[12] Recte tamen apud nos prouiſum eſt, ne qua poſthac inter iudices Eccleſiaſticos & laicos cõtrouerſia poſſit emergere, vt abſolutionem quidem à iudice Eccleſiaſtico ante omnia impetrari oporteat.[13] Sed ad fines agendi tantum & ad periurij exceptionem effugiendam, at non etiam vt de cauſæ meritis & abſolutionis æquitate apud iudicem Eccleſiaſticum tractari poſſit, cum antea iudicis Eccleſiaſtici prætextu iuramenti & abſolutionis petendæ omnes omnino de contractibus iuratis controuerſias cognitioni ſuæ vindicarent. *Sine die.*

1 Matth. Afflict. *deciſ.* 30.

2 Feder. de Sen *conſ.* 126. *incip. in quæſtione, & conſ.* 300. *incip. factum proponitur Not. in c. tuam, de ord. cogn. & in c. debitores, de iureiur.* Petr. de Anch. *conſ.* 22. *incip. caſus talis eſt.*

3 Mos tamen inoleuit, vt Epiſcopi ſoleant iudicibus ſecularibus inhibere ſub pœna excommunicationis, vt pendente lite ſuperſedeant, vt ait Aug. *in l.* 4. *§ condemnatum de re iudic.*

4 Bald *in l.* 1. *in fin. C. quomod. & quand. iud.*

5 Afflict. *d. deciſ.* 30. *num.* 2. *&* 4.

6 Idem Afflict *d. n.* 4. Bart. latè *ad l. ſi quis pro eo, de fideiuſſ.*

7 Gloſſ. in Auth. *generaliter, C. de Epiſc. & cler. DD. in leg. eum, pro quo, de in ius voc. Not. in c. ſi quando, de of. deleg.* Luc de Penna *in l.* 2. *C. de iur. fiſc. lib.* 10.

8 *L.* 1. *C. de his qui propt. met. iud. non apell. Not. in l. de pupillo, ſi quis Prætori, de oper. noui nunc.*

9 Ant. Butr. *in c. de iureiur.* Ludouic. Rom. *conſ.* 316. Bald *in repet' l.* 2. *D. de iureiur.* quem refert & ſequitur Afflict. *d. dec.* 30. *n.* 5. *&* 6.

10 Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Abb Sicul. *in c. debitores, extr. de iureiur.* Idem Abb. *in d. c.* 1. *eod. ſuper rubric.*

11 Iniuſta enim cauſa non excuſat à pœna contumaciæ; *l. properandum, § ſin autem. vbi not. C. de iud. & in leg. qui ſolidum,* 78 *§.* 1. *de leg.* 2. *§. oportet,* in Auth. *de iudic.* Alex. *conſ.* 118. *col.* 3. *verſ. circa tertiã dubitationem, vol.* 2. *Ex not. in c. finem litibus de dol. & contum.*

12 *Not. in l.* 2 vbi Angel. *C. de plagiar & in l. igitur. D. de lib. cauſ.* Afflict. *dec.* 31. *& n.* 3. *&* 4.

13 Quia iuramentum eſt quid merè ſpirituale, nec proinde iudex laicus poteſt de abſolutione cognoſcere, quãuis poſſit cognoſcere ſuper obſeruatione iuramenti, *c. licet, de iureiur. lib.* 6. Afflict. *dec.* 24. *n.* 9.

TIT. VIII.

DE LIT. CONTEST.

DEFINITIO I.

Qui iam in litem conteſtatus eſt, ſi iterum iubeatur conteſtari nec appellet, cogendus eſt vt conteſtetur aut habendus pro contumace.

QVi litem negatiue conteſtatus eſt,[1] ſi quaſi minus ſufficienter conteſtatus ſit, patiatur impetrari ſibi à iudice vt iterum conteſtetur,[2] ſibi præiudicat,[3] adeo vt ſi in iterum conteſtando moram faciat, poſſit ex ea cauſa petitio actoris haberi pro vera & probata,[4] ſiue ipſius domini ſine ſolius procuratoris, qui & ipſe dominus litis eſt,[5] factum conſenſúſque interuenerit. *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Rippert & Claudij Porrard, 5. Id. Iul. 1595.

1 Quæ magis verè & propriè conteſtatio eſt, quæ ſcilicet fit per negationem, licet lis conteſtata dicatur, quoties iudex per narrationem negotij cauſam audire cœperit, vt ait *l. vnic. C. hoc tit.* Non enim ante dicitur lis inchoata, licet vocatus ſit aduerſarius, *leg. vltim. Cod. de plur. petit.*

2 Non quaſi duplex conteſtatio neceſſaria ſit, ſed quaſi prior non fuerit ſufficiens, vt ait Defin. In quo circumſpectus eſſe debet bonus iudex, ne litigatores vnquam iubeat actum agere.

3 Quia iudici parere cogitur, atque ita prioris ſuæ conteſtationis commodum amittere.

4 In pœnam contumaciæ, vt in *l. ſi perluſoriis,* 14. *§. quoties, D. de appell. l. de ætate* 11. *§. qui tacuit, D. de interr. fac.* Idque expreſſum eſt Styl. Senat. artic.

5 *L.* 4. *§. vlt. D. de appell. l. procuratoribus,* 22. *& ſeq. C. de procur.*

DEFINITIO II.

Effectus conteſtationis & citationis durant perempta inſtantia.

QVi effectus ex litis conteſtatione aut ex citatione naſci ſolent, nimirum vt actio perpetuetur,[1] vt præſcriptionis curſus interrumpatur,[2] vt poſſeſſor in mala fide conſtituatur,[3] vt res fiat litigioſa,[4] & alij eiuſmodi, non eo minus ſalui remanent, quod poſtea perempta ſit inſtantia,[5] in qua citatio aut litis conteſtatio facta eſt.[6] *Ita Senatus* in cauſa viri clariſſimi D. Claudij Franciſci Pobelli, D. de Preiſſy, nunc Equitis Senatorij nobiliſſimi, contra D. Henricum Bay, præſidem Rationalium, 4. Non Aug. 1595.

1 *L. ſicut, C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor. l. omnes,* 26. *l. ſciendum,* 58. *D. de oblig. & action. l. vnic. C. ex delict. defunct.* Inde fit vt plerunque cogatur à prætore conteſtari litem is quoque, qui vlterius progredi non cogitur, *l.* 1. *§. vlt. D. de fer. & dilat.*

2 *d. l. ſicut.*

3 *L. ſed etſi l.* 25. *§ ſi ante, D. de petit. hered. l.* 2. *C. de fructibus & lit. expenſ.*

4 *Auth. litigioſa, C. de litig.*

5 Litem mortuam Iureconſulti dicunt, *in l.* 2. *D. iudic. ſolui.* Alio ſenſu dicitur finita, *in l. cum quærebatur.* 13. *ad fin. princ. D. eod.*

6 Quia cum citatio & conteſtatio ſint facti non poſſunt haberi pro infectis, *l. in bello* 12. *§. facti D. de capt. & poſtlim l. verum eſt,* 31. *D. de reg. iur. l. denique* 19. *D. ex quib. cauſ. maior.* Itaque peremptio inſtantiæ nihil aliud efficit niſi vt acta litis circumducantur, vt Paulus loquitur *in l. acta* 44. *D. de re iudic.* Id eſt, fiant irrita. Obſerua tamen eo loco interpretis videri verba illa *& iudex hoc permiſerit.* Ad quem enim niſi ad iudicem referri poteſt quod ſequitur *poteſt iubere.* An non vero permittit, & plus quam permittit qui iubet?

TIT. IX.

DE PLVR. PETITION.

DEFINITIO I.

Quando moram faciat is qui nihil offert, ſi plus petatur quam debeatur.

QVi debebat quinquaginta, ſi, cum ab eo centũ peterentur, nihil obtulerit, condemnandus eſt in omnes expenſas litis propter moram, cum quinquaginta, qui debere ſe non ignorabat, offerre debuerit.[1] Aliud eſt ſi fundi partem iniuſte poſſeſſam non offerat, is à quo totus fũdus vindicatur. Hoc enim caſu cõpenſandæ ſunt expenſæ, quaſi mutua lata victoria.[2] Ideo fortaſſe, quod qui totum fundum petit, non vtiq; ſingulas fundi partes in iudicium deducere videatur.[3] Quomodo petit quinquaginta, qui petit centum: adeo minor ſumma maiori tenera ineſt.[4] Sed quod priore loco diximus ita verũ eſt, ſi quinquaginta liquido[5] debeantur. Quandiu enim liquidum non eſt debitum, nihil imputari poteſt debitori certam quantitatem non offerẽti.[6] Sane quominus in genere ſaltẽ offerre debeat, quicquid debitum eſſe apparebit, excuſari non poteſt.[7] *Ita Senatus* 14. Decemb. 1590.

1 Ioan. Imbert. *lib.* 2. *Inſtit. forenſ.*

2 *L. qui ſolidum* 78. *in princ.* & ibi Bart. *de legat.* 2. Etſi enim Papinianus eo loco reſpondet, moram paſſum videri fideicommiſſariũ, qui ſolidũ fideicommiſſum fruſtra petebat herede Falcidiam obiiciente, ſi partem non acceperit: Obſeruandum tamẽ eſt, tractare illum de eo caſu, quo fideicommiſſarius partem interim ſibi ſolui deſiderauerit, vt intelligamus, nec portem quidem debitam offerre debere cum à quo to-

tus

tus fundus petitur, ſi non interim partem illam, quæ debetur, ſibi ſolui actor deſideret.

3 Totus enim fundus non niſi vnum corpus eſt, quod Philoſophi dicerent indiuiduum, licet Iureconſulti ſpeciem appellent.

4 *L.1.§.ſi ſtipulanti.D.de verb.oblig.l.cum furti 9.D.de in lit.iur. l.quoties 9.§.ſed ſi maiorem, D. de hered.inſtit.l. diem proferre 27.§.ſi plures, de recept.qui arbitr.l.qui quartam 15.de leg.1.*

5 Id eſt, verè & indubitatè & apertè, vt *in l. alias autem 18.D. de iureiur.*

6 *L.non poteſt improbus videri, qui ignorat quantum ſoluere debeat 99.de regul.iuris.* Nam & excuſatur, qui per iuſtam ignorantiam plus petit *leg.1.Codic.hoc tit.* Punitur tantum is, qui dolo malo plus petit, & per auaritiam delinquit, vt ibid. Zeno loquitur. Sed & pœnitentiæ locus eſt ante inchoatam litem, quamuis vocato iam ad iudicium aduerſario, *l.vlt.eod.*

7 Nam & interdum pro non liquido, ſi modo conſtet aliquid deberi cauendum & ſatiſdandum eſt ne mora contrahatur, *l. ſtatuliber rationem 5.D.de ſtatuliber.* vbi rectè legitur, *incerta cauſa rationis*, nõ vt Haloander legendum putabat, *inſerta.* Obſerua autem ita ius olim fuiſſe, vt qui plus peteret, ſiue re, ſiue loco, ſiue tempore, ſiue cauſa cadere deberet à lite, qui vero minus, id, quod plus erat, amitteret. Quod vtrumque Zeno correxit *in dict.l.1. & 2.C.hoc tit.* nec niſi expenſarum dãno hodie coërcetur, qui plus petit, qui minus, nullo. Nam quod à Zenone conſtitutum eſt de triplo inferendo, & Iuſtiniano de toto debito amittendo, in vſu apud nos eſſe deſiit. Nec rurſum facilè id obtinet, quod ſcriptum eſt *in §.ſi minus, Inſt de action.* vt ſi minus petitũ ſit, in reliquum nihilominus reus in eodem iudicio condemnetur. Fatuus enim haberetur, qui conuentum pro decem condemnaret ad viginti, quantumuis maximè viginti deberentur. Planè quin alio iudicio reliqua decem petere actor poſſit, nihil prohibet.

7 Probata enim actoris intentione, illud, adhuc ſupereſt, vt de rei iure & exceptionibus quæratur, *l.qui ex liberis 11. §. vlt.in fin. D. de bonor.poſſeſſ.ſecund.tab.*

8 Id enim eſt, quod dicimus, exceptionem nihil aliud eſſe, quam actionis excluſionem. Actionis inquam iure competentis, & cuius bené probata ſint extrema, alioqui non eſt, quod de exceptionis iure tractari poſſit aut debeat, cum áctor in probanda ſua intentione defecit. Vincit enim reus etiamſi nihil præſtiterit, *c. vlt.extr. de iureiur.l. vlt.C.de rei vindic.l.2.D.de except.*

9 Nam cum replicationes nihil aliud ſint quam exceptiones idem in omnibus iuris eſt, *d.l.2.§.replicationes, l.exceptio 22.D.de exceptionib. l.non exceptionibus 10.C.eod.*

10 Contra morem iudiciorum, *d.l.& poſt edictum*, iunct.*d.l.Diuus.*

11 *Arg.l.exigendi 12.in fin.C.de procurat.*

12 *L.ita vulneratus 51.§.vlt.D.ad l. Aquil.l.ſi fideiuſſor 29.§.quadam, D.mand.l.ſicut 8.§.ſi debitori, D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

13 *L.quod ſi Epheſi 4.in fin. de eo quod cert. loc. l.qui filium 74.§. vlt.D.ad SC.Trebell.l.2.§.item Varus ait, D.de aqua pluu.arcend.leg. omnibus 90.de reg.iur.l. placuit, C.de iudic.* Adde *l. ſi ſeruum 91.§. ſequitur, de verb.oblig.*

TIT. X.

DE DILATION.

DEFINITIO I.

De dilatione danda contumaci ad euitandam ex peremptorio condemnationem.

POSTQVAM alterutrius collitigantium intentio propter aduerſarij contumaciã pro confeſſa probataque habita eſt, ſiue quod aduerſarius legitimè in ius vocatus nõ venerit,[1] ſiue quod propoſitis facti allegationibus reſpondere noluerit,[2] non ideo ſtatim condẽnandus eſt contumax,[3] ſed danda ei dilatio, intra quam veniat dicturus, cur non debeat condemnari.[4] Quod enim actoris intentio impleta creditur,[5] efficit duntaxat vt de ipſius iure, de quo primum quærẽdum fuit, amplius inquiri non oporteat.[6] ſed exceptiones, quæ reo ad elidendam intentionem competere poſſunt, non excludit,[7] quarum poteſtate fieri poſſit, vt non minus condẽnari actor debeat, quam ſi intentionem ſuam non impleuiſſet.[8] Idémque de actoris replicatione tractari poteſt, ſi rei exceptionibus actor non reſponderit, eáſque ob illam cauſam pro cõfeſſis habendas eſſe iudex pronunciauerit.[9] Sed tamen ſit præcipiti feſtinatione iudex, nulla dilatione dilata, aduerſus cõtumacem ſententiam tulerit,[10] à qua prouocatio ad Senatũ facta ſit, non audiet Senatus appellantem, ſi nihil aliud habeat, quod dicat, cur condemnari non debuerit.[11] Nam in eius commodum, qui nullo iure litẽ aut inſtituerit aut ſuſceperit, non ſolet Senatus ſcrupuloſas iſtas ſubtilitates admittere,[12] ad cuius officium & æquitatem vel illud maximè pertinet, vt videat, ne ſummum ius ſumma vnquam ſit iniuria.[13] *Ita Senatus* ex tempore, 10.Cal.Mart.1590.

1 *Vt in l.& poſt edictum 73.D.de iudic*

2 *Vt in l.ſi perluſorie 14.§.quoties, D.de appell.*

3 Ne præceps iudicis feſtinatio, qua nihil in iudiciis perículoſius eſt locum faciat interponendæ iuſtæ appellationi.

4 Pragmatici dicunt, *pour venir deffendre à la condemnation.* Text.eſt *in d.l.& poſt edictum* iis verbis. *Iterum citari debet* Facit *l. conſentaneum 8.C.quom.& quand.iud.*

5 In pœnam contumaciæ, quæ tacitam confeſſionem inducit & fictam, *l.Diuus Antoninus 7.D.de in integr.reſtit.*

6 Abundè enim ſufficit exonerari petitorem probandi neceſſitate, inquit in ſimili Paulus *in l.cum qui 30.D de iureiurand.*

DEFINITIO II.

Non currit dilatio ei, qui adeundi iudicis abſentis copiam non habuit.

A Iudice intra conceſſam dilationem quid facere iuſſus quantumcunque præciſe & addita comminatione, ni intra conſtitutum tempus fecerit, excuſandus eſt, & ad aliam dilationem petendam admittendus, ſi per iudicem ipſum ſteterit, quominus eius præcepto pareri potuerit,[1] nec vlla in eam rem indiget reſtitutione.[2] Quid enim ſi quod faciendum fuit, non niſi præſente iudice explicare debuerit,[3] iudex vero toto eo tempore abfuerit,[4] aut ſui copiam facere noluerit?[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Bay, & heredũ Nicolai Grand, & D. Senatoris de la Roche, Prid.Cal.Iun.1591.

1 *L.quid tamen 21.§.Papinianus, & ſi arbiter, & melius in l. arbiter 40 D.de recept.qui arbitr.l.1.in fin.D.de diuerſ.temp.præſcript.l. 5 dies & ſeq.D.quand.app.ſit.*

2 Quia omnis reſtitutio vel erroris proprij veniæ petitionem, vel aduerſarij circumuentionis allegationem continet *l. præfecti 17. D.de minorib.* quorum neutrum hic interuenit, cum per iudicem ipſum ſtetit factum, *l.Iulianus 17.in fin.ex quib.cauſ.maior.*

3 Alioqui fruſtra quis cauſetur abſentiam iudicis, cuius præſentia non fuerit neceſſaria.

4 Fortè ex iuſta cauſa puta propter occupationem propriorum negotiorum, vel vrgentem profectionem, vel munus aliud reipub. vt *in l.licet 15.D.de recept. qui arbitr.*

5 Fortaſſe dolo malo, vt contra eum mulcta eo nomine dicenda ſit à iudice ſuperiore, *arg.l.non diſtinguemus 32.§.ſi arbiter, D.de recept.qui arbitr.*

DEFINITIO III.

De dilatione data per ſententiam conditionalem, à qua fuerit prouocatum.

PEr ſententiam inferioris iudicis quid facere iuſſus intra menſem proximum, & ni faceret, condemnatus in certam pecuniæ quantitatem ac in expenſas litis, ſi ab ea ſententia prouocauerit, & appellatoria lite per triennium aut quadriennium protracta tandem ſuccubuerit, non ideo tamen prohibetur intra mẽſem proximum iudicato ſatisfacere, ac ſi nunc primum ſententia reddita, nec ab ea prouocatũ eſſet.[1] Nã quod dici ſolet, iniuſta appellatione pronunciata, executionem iudicati fieri ex ſententia cõfirmata, non ex confirmante,[2] ad dilationem priore ſententia conceſſam non pertinet, cuius ſane tempora pendente appellatione currere non potuerunt, cum appellatio, quãdiu pendet, extinguat iudicatũ.[3] Cui conſequens eſt, vt ſi condemnatus poſt appellationẽ, deciſam priori iudicato ſatisfaciat intra præſtitutum tempus, nullus cõdemnationi expenſarum prioris inſtãntiæ locus ſit, quaſi defecta conditione ſub qua fuerant adiudicatæ.[4] *Ita in Senatu tractatum* ex tempore, in cauſa N. Chardon procuratoris Necienſis, cõtra viduam cuiuſdam Syndici de Tonoz, 3.Cal.Febr.1593.

1 Cum

1 Cum enim ſententia, à qua appellatum eſt, extinguatur per appellatione aut ſaltem ſuſpendatur, *l. ſi cauſa cognita 32. C. de tranſact.* fieri non poteſt, vt dilatio temporis per ſententiam data prius habeat finem quam principium, *l. ſi in diem 46. D. de condic. & demonſtr. Text. eſt in l. 2. C de vſur. rei iudic.* in illis verbis: *Vel procuratio fuerit porrecta à die confirmationis ſententiæ.*

2 Vnde fit, vt medij quoque temporis vſuræ debeantur, quia appellatio licet extinguat indicatum, non extinguit debitum, *leg. tutor 41 D. de vſur.*

3 *L. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. d. l. ſi cauſa cognita 32. C. de tranſact.*

4 Etſi enim non fuit dicenda ſub conditione ſententia, *leg. qui teſtamento 37. D. de excuſ. tutor.* Si tamen dicta ſit, tenet, præſertim ſi ab ea non fuerit appellatum, *arg. l. 4. §. ad tempus, D. de interd. & releg.* nam & appellari ab ea poteſt, adeo vt & eo caſu à die ſententiæ tempus ad appellandum computari oporteat, *l. 1. §. biduum, D. quand. appel. ſit & intr. qua temp.*

TIT. XI.

DE FERIIS.

DEFINITIO I.

Sententia die feriato lata omnimodo ex appellatione reſcindenda eſt, licet recte iuſtéque lata ſit.

SENTENTIA die feriato lata & pronunciata,[1] ſiue à iudice ſiue ab actuario,[2] tranſit quidem rem iudicatã, ſi ab ea non ſit appellatum,[3] poſtquã moribus noſtris receptũ eſt, vt ab iis quoq; ſententiis, quæ ipſo iure non valent, neceſſaria ſit prouocatio.[4] Sed ſi prouocatum fuerit, irritam eam fieri oportebit, quãtumuis recte & iuſte reddita ſit, quia rite lata non eſt.[5] Idipſum tamen ſuperior iudex ſequetur, quod inferior pronunciauerat, ſolo pronunciationis vitio ſublato.[6] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Contra morem maiorum iuriſque prohibitionem, *l. 2. leg. omnes 7. ad fin. l. vlt. C. hoc tit. l. 1. in princ. & §. 1. l. ſi feriatis 6. D. eod.* Exceptis quibuſdam cauſis, de quibus *in l 2. & 3. eod.*

2 Obtinuit enim vt mandante iudice poſſit ſententia pronunciari per actuarium, quæ ex iuris ratione non niſi per iudicem ipſum pronunciari deberet, *l. 1. 2. & 3. C. de ſent. ex peric. recit.*

3 Contra quam ferat iuris ratio, ex qua proculdubio nullius momenti eſt ipſo iure ſententia die feriato lata, *d. l. 2. in fin. C. hoc tit. d. l. 1. §. 1. in fin. D. eod.* Vide tamen *Defin. 5. infr.*

4 Ex Styl. Senat noſtri, facit *l. Præſes 27. D. de re iud.*

5 Propter vitium pronunciationis, vt loquitur Scæuola *in l. qui teſtamento 37. D. de excuſ. tutor.*

6 Vt & in ſpecie *d. l. qui teſtamento.* faciendum fuiſſet, ſi tutor iuſtam habuiſſet excuſationem. Vide *cap. vlt. Extr. de fer.*

DEFINITIO II.

Non ſunt iurandi teſtes die feriato, niſi partes conſentiant eo die audiri, qui ſit quidem feriatus, ſed non in honorem Dei.

IN dictandis aut excipiendis teſtationibus aliud non eſt. Neque enim fidem faciũt, ſi feriato die teſtes auditi ſint:[1] nec ideo tamen teſtibus, qui iurato teſtificati ſunt, à priore teſtimonio impune reſilire licebit,[2] quamuis iterum ſint audiendi,[3] & quidem eius ſumptibus, qui nefaſto die perperam eos audierat.[4] Sane ſi cum dies feriatus eſſet, aduerſarius tamen auditioni conſenſerit, valebit teſtatio.[5] Præterquam ſi ponas in honorem Dei ferias indictas:[6] quo caſu æquum non eſt, ex collitigatorum conſenſu iuri publico diuini cultus derogari.[7] Illud tamẽ meminiſſe oportet, eo die auditos videri teſtes quo iurati, non quo teſtationes conſcriptæ ſunt.[8] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Generaliter enim conſtitutum eſt, vt diebus feriatis actus omnes, ſiue publici, ſiue priuati conquieſcant, *l. actus omnes 8 C. hoc tit.* vt nulla ſit cognitio iurgiorum, *l. 7. ante fi. eod.* vt non tantum lites, ſed etiam cauſæ quieſcant, *l. 2. eod.*

2 Quia quod teſtis die Dominico iuratus falſum dixerit, nõ facit quominus ſit periurus. Imo tanto magis, quanto ſanctius eo die diuinum numen colere debuit, *l. qui falſo 16. D. de teſtib.* Culpa enim iudicis, qui eo die teſtem audire & iurare non debuit, non poteſt delictum & periurium teſtis excuſare, *arg. l. 2. de priuat. delict.* Stabitur tamen hoc caſu ſecundæ depoſitioni non primæ, licet iuratæ, alioqui cum iterum teſtem audiri oporteret, cuius teſtimonium fidem nullam habere poſſet, fruſtra expectaremus euentum, qui nihil operari poſſet: *l. aliquando 13 §. 2 & l. debitrix 24. §. vlt. D. ad SC. Velleian.*

3 Nota iterum eſſe audiendos, nec ſufficere vt repetantur, quia prior auditio prorſus nulla eſt.

4 Ne per illius culpam ſuperuacuis ſumptibus oneretur is pro quo teſtes auditi ſunt. Niſi is ipſe ſuo periculo, quod plerumque fit, auditionem illam die feriato fieri vrſerit.

5 *L. 1. §. 1. & l. ſi feriatis 6. D. hoc tit.* Guid. Pap. *q. 156. n. 2. & q. 216. ex not. per gl. & DD. in c. veniens, extr. de teſtib.*

6 Feriarum enim aliæ in honorem Dei inductæ ſunt aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut meſſium cauſa, *l. 2. 3. 4. 7. & vlt. C. hoc tit.*

7 *d. l. omnes 7. ad fin.* ibi *nec apud ipſos arbitros ſponte electos, eod.*

8 Quia teſtatio fidem accipit ex iuramento, non ex ſcriptura quæ ſcilicet non fit niſi ad rei geſtæ memoriam, *arg. l. 4. D. de pignor.* Nam nec olim teſtes, niſi palam & publicè audiri ſolebant in iure, id eſt, in loco ipſo iudicij, & iudice ſedente, & aduerſario quoque præſente.

DEFINITIO III.

De executione facta die Dominico contra verum debitorem appellantem ab executione, nec tamen pecuniam condicentem.

DEbitor Senatuſconſulto cõdemnatus ad ſolutionem, iuſſus erat per apparitorem Dominico die ſoluere, & ni ſolueret in carcerem ire. Dixerat ille, non debere ſe cogi eo die, qui in honorem Dei Opt. Max. feriatus eſſet, ſed tamen cum ad ſolutionem nihilominus vrgeretur, abſente creditore, ſoluerat & ab executione appellauerat. Tertio poſt die creditor teſtato declarauerat nolle ſe eam executionem ratam habere, quod die Dominico facta fuiſſet, neque tamen exactas pecunias reſtituerat. Quærebatur, an iuſtam appellationis proſequendæ cauſam debitor haberet? Quidam negabant, quod cum verum ſe debitorem agnoſceret, nihil planè ipſius intereſſet, quonam die vrgeretur:[1] ſolúmque in eo verſaretur ius Principis & Procuratoris generalis, propter violatam publicam honeſtatem & ſacroſanctæ religionis venerationem.[2] Nam etſi ex qua alia cauſa executio perperam facta proponeretur, vt puta contra leges formámve ſtatuto præſcriptã: Sufficeret tamen quod pro debito facta eſſet vt teneret, in id ſaltem vſque tempus, quo debitum offerretur.[3] Contra obiiciebatur, non debere creditorem quicquam cõſequi ex ea executione, quæ contra leges omnes facta fuiſſet,[4] præſertim cum nec debitore ipſo cõſentiente fieri potuerit, vt executio illa valeret.[5] Neque locum eſſe diſtinctioni, quæ quibuſdam probabatur, an citatio duntaxat, an realis quoque executio facta eſſet, quaſi hanc irritam fieri oporteret, illã non item. Nam præter id, quod omnia omnino ad iudiciorum cauſam pertinentia eo die fieri diſtrictè & indiſtinctè prohibitum eſt,[6] quis negaret, realem eſſe hanc executionem, per quã iubebatur debitor, vt vel ſolueret, vel iret in carceres?[7] Maximè vero ſecuta ſolutione metu carcerum, tametſi in carceres detruſus non fuiſſet.[8] At nec illud rurſus dici poterat, licuiſſe creditori intra decem dies à tẽpore interiectæ appellationis reſilire ab executione, quemadmodum debitor intra idipſum tẽpus appellationi renunciare potuiſſet.[9] Non enim reuera executioni renunciaſſe videri poterat, qui pecunias per executionem exactas ſibi retinuerat.[10] Senatus, cum debitor, nec negaret ſe debere, nec ſolutæ pecuniæ reſtitutionem peteret, irritam fecit executionem, irritam quoque appellationem, vtroque ex collitigatoribus à iudicij obſeruatione abſoluto, nulla hinc vel inde facta impenſarum condemnatione,[11] propterea quòd creditori quodãmodo debitor pepercisſet, qui ſolutionem à ſe factam approbans, liberationẽ ſibi ex ea quæſiſſet.[12] Item, quod creditori quoque ignoſcendum videretur non tam ob id, quod executori non mãdauerat, vt die Dominico exequeretur (hic enim, vt & alias ſæpe factũ, executoris factum partis eſt,[13] cum imputare ſibi debeat,

qui

qui talem elegit, [15]) quam quod poſt triduum ab executionis iure diſceſſiſſet. Quid enim præterea faceret, niſi vt pecuniam quoque redderet,? Atqui nec debitor ipſe petebat, qui liberationem malebat quam condictionem.[16] Irritam tamen executionē fieri neceſſe fuit, ne malo exemplo tale quid in poſterum per creditorum iniurioſam aſperitatem contingeret; [17] Interminatione etiam apparitoribus facta pœnæ vigintiquinque libratum, & quanti partiū intereſſet, ſi quid vnquam tale admitterent. *Ita Senatus* in ſecreto auditorio ex tempore, 6. Idib. Iun. 1590. & 3. Non. Decemb. eodem anno.

1 *Arg. l. Iulianus 60. D. de cond. indeb. l. ſi fideiuſſor 29. §. quadam, mandat.*

2 Ioan Papon *in ſyntagm. areſt.*

3 Neque enim auditur debitor impugnans vitioſas ſubhaſtationes, ſi modo pro debito factæ ſunt, quin offerat & obſignet debitum recuſante creditore accipere. Styl. Senat. noſtri, Facit *l. fundus 9. D. de reſcind. vendit.*

4 Quamque lex ipſa irritam facit ipſo iure *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

5 *Cap. vlt. extr. eod.*

6 *d. l. 2. l. actus omnes 8. l. vlt.* in illis verbis: *Nulla quemquam vrgeat admonitio, taceat apparitio*, & ad fin. *vel cuiuſcunque iudicis apparitor. C. hoc tit.*

7 Nā etſi non ſit detruſus in carceres, quia ſoluit, ideo tamen videtur ſoluiſſe, quia carceres ei minabatur. Paria enim ſunt, aliquid fieri coacte & metu coactionis, *l. nouiſſimè 7. §. 1.* vbi Bald. *D. quod falſ. tut. auct.*

8 Solus enim metus carceris iuſtus metus eſt, *l. nec timorem 7. §. 1. l. pen. l. vlt. §. 1. D. quod met. cauſ.*

9 Nam intra decennium ſicut appellatio permiſſa eſt, ita & appellationis extinctio, quæ fit per renunciationem. Poſt id tempus non eſt permiſſa, niſi ex reſcripto & diplomate Principis, vocant pragmatici *lettres d aneantiſſement*, per quas circumducitur appellatio, vt loquitur *l. ſi præſes 6. C. quomod. & quand. iud.*

10 Iniuria enim, quæ per extortam veram ſolutionem facta fuerat, non niſi reddita pecunia tolli poterat. Vnde illud Comici: *Nunquam verbo ſatisfacies, cui re malefeceris.* Facit *l. prout 80. D. de ſolut. l. nihil, 35. de reg. iur* Verba enim cum effectu ſunt accipienda, *d. l. fundus 9. D. de reſcind. vendit. l. 1. §. vlt. C. quod quiſque iur. l. pen. §. decere, D. ne quis eum, qui in ius voc. vi exim.*

11 Quod pragmatici dicunt, *mettre les parties hors de Cour, & de procès ſans deſpens.*

12 Non quaſi tacita expenſarum compenſatione facta, vt fieri ſolet ob mutuam victoriam, vt ſcripſi *ad Defin. 7. n. 1. ſup. de ſportul. & ſumptib. in diuerſ. iudic. fac.* ſed ob rationem, quæ ſequitur in Defin.

13 Neque enim poterat ex ea ſolutione naſci liberatio, quin ſolutio ipſa confirmaret ir, quia quamdiu pendēt ius condictionis, pendet etiā ius liberationis, *l. qui hominem 34. §. ſi gener. l. ſi quis offerenti 58. l. pupill. 96. §. vlt. l. qui res 98. §. rem autem, D. de ſolut.* niſi in caſu *Neratius 63. D. de cond. indeb*

14 *L. 3. C ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit. l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.*

15 *Arg. l. cum mandatu 23. in fin. D. de minor. leg. 1 §. is quoque, D. de oblig. & act.*

16 Nam & debitoris intererat vt liberaretur, cum ſpecies acquiſitionis ſit liberari ab obligatione, *l. ſpecies 11. D. de acceptilat.*

17 Imperfecta enim lex eſſet, quæ aliquid fieri prohiberet, ſi factum non coërceret. vt Vlpian præfatur *in fram. tit. 1.* Exemplum eſt in lege Cincia, de qua eo loco. Item in *l. & ſi quis 14. §. Diuus autem Marcus, D. de relig. & ſumpt. funer.*

DEFINITIO VI.

Executio facta die Dominico, licet contra verum debitorem, non tenet, nec tamen niſi procuratore fiſcali requirente reſcinditur.

EXecutio, quæ die Dominico alióve feſto & ſacro facta eſt, licet contra verum debitorem tenere non poteſt, & ante omnia reuocanda eſt, [1] Præſtito etiam quanti intereſt debitoris, [2] Procuratore tamen fiſcali, aut qui in eius locū ſubſtitutus ſit, non ſolo ipſo debitore id requirente, [3] quoniam ad publicam magis quā ad priuatam vindictam eius iniuriæ perſecutio pertinet.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 12. infr. de execut. rei iudic.

1 *L. 2. l. omnes dies 7. l. ſeq. & l. vlt. C hoc tit.*

2 Vt ſit generaliter, & faciendum eſt, quoties executio aliqua nulliter & perperam facta eſt. Omnis enim executio, quæ non eſt iuris, habet iniuriam, *l. iniuriarum 13. §. 1. & contr. ſenſ & §. ſeq. de iniur. leg. 5. C. quor. appell. non recip. l. 5. C. de iur. fiſc. lib. 10.*

3 Ioan. Papon. *in ſyntagm. areſt. lib. 7. tit. 10. §. 2.*

4 *Argum. l. locatio 9. §. quod illicitè, D. de public. & veſtig.* Priuatiū namque nihil intereſt veri debitoris, cuius intereſſet per ius vt liberaretur, quemadmodum diximus ad *Defin. præced. n. 16*

DEFINITIO V.

Sola pronunciatio ſententiæ fieri poteſt etiam die feriato dum ne in honorem Dei ſit feriatus.

NOn ex eo ſolo ſententia nulla eſt, aut annullanda, quod pronunciata ſit die feriato, ſi non in honorem Dei feriatus fuit.[1] Cæteris enim diebus, quantumlibet feriatis, nihil vetat fieri ea omnia, quæ citra cauſæ cognitionem expediri poſſunt.[2] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Broche, & Antonij Baudard, 7. Id. April. 1595.

1 *L. vlt. C hoc tit.* etſi inter feriatos dies, & qua de cauſa feriati ſint, non diſtinguūt Imperatores, *in l. omnes dies 7. eod.* ſed tantū inter iuridicos & feriatos. Huius tamen diſtinctionis argumentum quoddam præbet, quod ſcriptum eſt *in l. 8. eod.* vt actor omnes, ſeu publici ſeu priuati, præterquam emancipandi & manumittendi in paſchalibus quindecim diebus conquieſcant.

2 *Arg. l. 2. & 3. D. hoc tit.* itaque diebus iis, qui non in honorē Dei feriati ſunt, neque iudicium eſſe poteſt, neque iudicatum, ſed iudicatā pronunciatio fieri poteſt *l. 6. eod* quod tamen mihi duriuſculū videtur, quia iudicatum ex ſola pronunciatione totum conſtituitur, vidéturque eo die iudicari, quo fit pronunciatio, *l. 1. D. de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Rogationum feriæ non ſunt indictæ in honorem Dei.

FErias rogationum indictas eſſe conſtat ex cauſa ſupplicationum (minores litanias vocāt [1]) quas per illos dies Mamertus Vienneſis Archiepiſcopus primum inſtituit, eo tempore quo graſſantibus morbis quibuſdam nouis non aliud tutius, aut promptius ad placandam Dei Opt. Max. iram, auxilium, aduocari poſſe videbatur,[2] Quo ſanctiſſimi viri, exemplo ſubinde per totam non modò Galliam, ſed etiam Italiam, Europam denique vniuerſam eædem ſupplicationes indici & frequentari cœperunt:[3] Retentúſque ab eo tempore mos ille etiā poſt fugata morborum pericula, ſuccedentibus in die pro miſera rerum humanarum conditione, ac viciſſitudine aliis atque aliis penà innumeris, quæ cùm minus timentur, magis imminent. Nec hominibus tantum, quorum præcipue ſaluti proſpiciendum fuit, ſed etiam frugibus, quas ea potiſſimùm anni parte periclitari annus propemodum experimentis compertum eſt.[4] Ea res facit, vt ferias illas non tam in honorem Dei quam hominum gratia comparatas eſſe appareat.[5] Eiuſque rei argumentum euidentiſſimum illud etiam eſt, quod qui mechanicas artes exercent, nec iis diebus ſe abſtinent.[6] extra horas ſolemnibus illis ſupplicationibus conſtitutas. Proinde quamuis nullus per illos dies Senatus, habeatur,[7] non ideo tamen ab iis, quæ ad iudicij ordinandi, puta iurandorum, audiendorumque teſtium ſolemnitatem pertinent, abſtinēdi neceſſitas vlla eſt, Suntque improbatæ à Senatus noſtro pleræque inferiorum iudicum ſententiæ, qui teſtationes & inquiſitiones iis diebus factas, quaſi in honorem Dei feriæ fuiſſent, nullas & irritas eſſe pronunciauerunt. *Ita Senatus* ſæpius, vt relatum eſt, 7. Cal. Iunij 1612.

1 Maiores enim Litaniæ ſunt Romanæ, & quæ ex ſūmi Pontificis authoritate decantantur.

2 Quid enim non poteſt apud Deum Chriſtiani populi oratio? iuxta illud Euangelij. *Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Et iterum *petite & accipietis.*

3 Vt ſolent quæ à bona cauſa initium & originem ſumpſerunt facilè inualeſcere ac in conſuetudinem paulatim tranſire *l. quaſitum 12. §. ſed ſi fundus 27. de inſtruct. leg l. antepen. D. de legib.*

4 Nam & fruges omnes Deus Opt. Max. non niſi hominum gratia comparauit, *leg. vetus. quæſtione. 68. D. de vſufr. leg. in pecudum 28. D. de vſur.*

5 Cum pro immēdiata cauſa habeant ſalutem hominum & fructuum conſeruationem.

6 Quomodo abſtinere iubeantur diebus omnibus in honorem feriatis Vide *Defin. 2. n. 6. ſup.*

7 Vt nec alius iudex quiſquam iis diebus pro tribunali ſedere poteſt. Sunt enim dies nefaſti, per quos tria verba ſilentur, vt apud Ouidiũ illa ſcilicet vulgaria, D. Dico, Addico.]

TIT. XII.

DE IVRISDICT. OMN. Iudic. & for. compet.

DEFINITIO I.

Venditor quando ſequi debeat forum emptoris, & quando non.

QVod per manus traditum eſt, venditorẽ ſequi forum emptoris,[1] eo pertinet, vt ſi venditor fateatur ſe teneri de euictione paratúſque rẽ ſit defendere, fori vero exceptionẽ obiiciat, vt litẽ principalẽ ab eo iúdice, qui inter emptorem & petitorem cognoſcit, ad ſuum iudicem reuocet, non audiatur. Ibi enim res defendenda eſt vbi petitur,[2] eadémque lis eſt, quam emptor & quam emptoris nomine venditor aduerſus petitorem exerceat.[3] Cæterum, ſi vẽditor neget ſua intereſſe, quaſi de euictione non teneatur, quemadmodum nouam litem aduerſus eum hoc nomine inſtitui neceſſe eſt, & quidem perſonali actione, quippe, quæ vel ex natura actionis venditi, vel ex ſtipulatione venditionibus inſeri ſolita proficiſcatur;[4] Ita fieri nequeat, vt venditor coram alio quam ſuo iudice ex cauſa inuitus conueniatur.[5] Vulgaris enim feréque perpetua iuris regula illa eſt, Actorem forum r. i omnimodo ſequi debere.[6] Alio tamen iure, ex inueterato pragmaticorum errore, vtimur.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Guillelmi de Gadaigne Seneſcalli Lugdunenſis, & Dominæ Ioannæ de Gorreuod, Dominæ de Meximieu, 5. Id Iul. 1588.

1 *l. venditor 49. ff de iudic. l. in fin. C. ubi in rem act.*

2 Alioqui defendere non eſſet id facere, quod dominus in litem faceret, *l. ſed & ita 35. §. defendere, ff. de procur.* aut eandem vicem quã reus ſubire, *l. minor. §. quoniam eod.* ſi venditor proprij fori priuilegium allegare poſſet ad emptoris litem defendendam.

3 Alienæ enim liti interuenire dicitur venditor, non ſuam inchoare, qui ab emptore laudatus venit ad iudicem, *l. qui proprio 46. §. qui alium, eod. tit. De procurat.*

4 Nemo enim dubitat, quin actiones ex vendito & ex ſtipulatu ſint perſonales, cum proficiſcantur ex contractu.

5 Propriam namque litem hoc caſu exercet venditor, non alienã vt in caſu *d. l. venditor & d. l. 1. C. vbi in rem act.*

6 *l. 2. C. hoc tit. l. vlt. C. vbi in rem act.*

7 De quo vide, quæ ſcripſi in Chiliad. *De error. pragmat. Decad. 2. Err. vlt.*

DEFINITIO II.

Non ſemper indulgendum eſſe literis requiſitoris.

MAgiſtratuum omnium, præſertim eorum, qui ſupremam exercent iuriſdictionem, officium quidem eſt, vt licet iis præſint prouinciis, quæ pari ſupremóque Principum Imperio diſtinctæ ſunt, mutuas tamen iuris dicendi functiones mutuis auxiliis tueantur, ſi quid ſit, quod alius alium rogatum velit.[1] Sed tamen cauere diligenter debent, ne, dum id agunt, vt alienæ ſubueniant iuriſdictioni, propriam negligant & offendant.[2] Itaque ſi is, qui vni præ eſt prouinciæ rogetur ſuæ iuriſdictionis hominem, qui ab alterius prouinciæ aduerſario conueniatur, ad eius iudicem remittere, licet ob eam cauſam, quæ ad litẽ in alia prouincia cœptam pertineat, non debet concedere.[3] In eoque non immerito notata eſt à recentioribus maiorum noſtrorum facilitas, quos vt vrbaniores viderentur, contra facere ſolitos accipimus. Spectat enim id ad Principis auctoritatem publicámque prouincialium vtilitatem, ne & longioribus & diſpendioſioribus vexentur litium incommodis, ſi extra prouinciæ ſuæ fines litigare compellantur.[4] Secundum hæc, cum Geneuas quidam pro noſtrate apud Geneuates fideiuſſiſſet, ex eaque cauſa apud ſuum iudicẽ conuentus literas ab eo impetraſſet aduerſus debitorem vt iudicio adeſſet, litiſque periculum in ſe ſuſciperet rogato etiã Senatu, vt earum literarum executionẽ permitteret; non putauit *Senatus* permittendam.[5] Etſi enim Geneuatum Rempublicam nullam agnoſcimus nullámque magiſtratuũ, à quibus regũtur, ſupremam in ſuos poteſtatem, quæ tota Sereniſſimo Duci noſtro ſupremi imperij iure iam inde à tot ſeculis competit, quandiu tamen ius eſt in armis, vimque legibus factam vlciſci non licet, cogimur fere in omnibus ſic cum iis agere, ac ſi tales illi eſſent, quales ſe impune iactitant.[6] Permiſit tamen Senatus, denunciationẽ fieri debitori litis apud Geneuates inſtitutæ, vt ſi ſua putaret intereſſe, fideiuſſorem ſuum eo loco, vbi conueniebatur, defenderet.[7] Quo remedio viſum eſt abunde conſultũ & iure publico & indemnitati fideiuſſoris, qui à ſuo iudice quandocũq; poſtea condemnatus, paratam vtique habiturus ſit actionem ad quicquid ſua intererit cõſequendum aduerſus debitorem, qui de lite factus certior neque defendit, neque ſoluerit.[8] *Ita Senatus* 13. Calend. Ianuar. 1594. *Eodem* iure Curiam Gratianopolitanam non ita dudum vſam ſcio pro Dom. de Valentier Delphinate, contra Dominũ Comitem de Monreal, cum hic tanquam fideiuſſor apud Senatum noſtrum cõuentus, debitorem Delphinatem, pro quo fideiuſſerat, ad ſuſcipiendam litis defenſionem iudicio adeſſe vellet, Hæc, ſi de cauſa ciuili agatur. Sin de criminali, quid iuris ſit, dicam ſub. tit. Vbi de crim. agi oport. Defin. 1.

1 Ne alioqui caſſa ſit iuſti iudicis cognitio, ſi definitioni executio non tribuatur, vt ait *l. epiſcopale 8. C. de epiſc. audient.* in eamque rem frequens & neceſſarius eſt vſus literarũ, quas Pragmatici *requiſitorias* vocant. De quibus *in l. à Diuo Pio 15. §. 1. D. de re iud. ſolent Præſides 7. D de cuſtod. & exhib. reor.* Nouell. 17. *de mandat. Princip. cap. 14. §. ſed etiam ſuſcipientes,* & in Nouell. 90. *de teſtib. 5. § & quoniam,* & in Nouell. 134. *Vt null. iudic. c. 5. verſ. ſi vero cognoſcatur.* Itemque *in l. properandum 13. § ſin. autem reus abſuerit. Cod. de indic.* Vide Pet. Rebuff *in tractat. de lit. requiſ. ſeu rogat. tom. 2.* & Gayl. *l. lib. 1. obſeruat. capit. 56. num. 5.*

2 Alioqui iuriſdictiones turbarentur, quod fieri non debet, *l. vlt. D. de iuriſd. l. ei Vnus 12. §. penult. D. de rebus auct. iudic. poſſid l. magis puto 5. §. illud queri, D. de rebus eorum qui ſub tutel. l. conſulta 23. C. de teſtam.* Inde eſt, quod ſupradictas literas requiſitorias Doctores Itali vocant literas *mutui compaſſus, ad d. l. vlt. de iuriſd.*

3 Proſpicere enim debet Præſes prouinciæ quantum poteſt, ne prouinciales ſui ſuperuacuis litibus aut ſumptibus vexentur, & iniquo illo damno afficiantur, *l. illicitas 6. in princip. verſ. item ne quis iniquũ, D. de offic. præſid.* Nam magiſtratus adeoque iudex quilibet imperium ſuum ad vtilitatem litigantium referre debet, *l. generaliter 9. D. off. præſid.*

4 *Cap. quia nonnulli, extr. de reſcript. l. 1. §. vlt. & l. 3. in princ. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

5 Quoniam permiſſa eiuſmodi executione, futurum erat, vt perſonalem actionem coram non ſuo iudice ſuſcipere noſtras cogeretur contra *l. 2. C. hoc tit.*

6 Ideoque in aliis licitis caſibus literas, quas illi ad nos requiſitorias ſcribunt, perinde accipimus, iiſque acquieſcimus, ac ſi ſupremã in iis poteſtatem aliquam agnoſceremus. Viciſſim tamen ad eos literas requiſitorias non ſcribimus, niſi rogatis generaliter omnibus magiſtratibus, ad quos res pertinebit.

7 Actus enim ille denunciationis eſt extraiudicialis, ideoque poterat fieri etiam irrequiſito ſenatu, dummodo teſtibus præſentibus, *l. Æmilius 18. D. de minor. l. 5. in princ. & §. 1. 2. & 3. D. quod vi aut clã.* Nõ enim fit denunciatio in vim citationis, *l. 4. § prætor ait, D. de damn. infect.* ſed tantum ad notificandum & certiorandum, *litem venientẽ. § petita, D. de petit. hered. l. 1. §. denunciare, D. de liber. agnoſc. l. ſi rẽ 29. §. quolibet tempore, l ſi ab emptore 49. l. ſi ab dictum 56. §. ſi præſente, & ſeqq. D. de euict.*

8 *l. minor 39. §. 1. denunciare, eod.* Denunciatio enim conſtituit aduerſarium in mala fide, adeoque in dolo, quoties ab eo facta eſt, qui denunciandi ius habuit, *l. quædam 9. §. 1. D. de edend. l. tutor 37. à contr. ſenſ. D. de minor.* Imo & ſufficit feciſſe quem, ne poſſit ſibi denunciari, *l. ſi ideo 55. § vlt. & d. l. ſi dictum 56. § ſimili modo, D. de euict.*

DEFINITIO III.

Contumacia præſcriptionem fori excludit.

IN ius vocatus, à non competente iudice, ſi ad diem non adfuerit iterum vocatus, præſcriptionem fori, quam initio

nio habere potuit, obiicere amplius non poteſt [1] iuriſdictionem enim approbaſſe intelligitur, qui per ſuam contumaciam iudicem coegit, vt ſe iterum vocari iubere debuerit. [2] Quiſquis enim vocatur, licet ex aliena iuriſdictione ſit, tamē venire debet hoc ipſum dicturus, vt ſciatur huiuſne an illius ſit iuriſdictionis. [3] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Intellige, ſi non ſit omnino euidens incompetentia. Quid enim ſi laicus ad forum clerici vocatus ſit, aut clericus ad forum laici? vt dicemus *Deſin. ſeq.*

2 Quid enim aliud mitius aut leuius facere poſſit iudex aduerſus contumacem? *l. & poſt edictum 73. D. de iudic. l. conſentaneum 8. C. quomod. & quand. iud.*

3 *l. ex quacunque 2. D. ſi quis in ius vocat. non ier. l. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic.* Et ſanè cum exceptio fori ſit declinatoria & conſequenter dilatoria neceſſe eſt eam opponi ab initio, *l. exceptionem 19. C. de probat.* id eſt, ante litem conteſtatam, *l. 2. §. vlt. & l. 3. D. de except.* Ergo & ante contumaciam, quia contumacia non ſolum pro præſentia eſt, ſed etiam pro conteſtatione, *Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport.* alioqui contra abſentem, quantumuis contumacem procedi non poſſet ad diffinitiuam ſententiam, *d. l. conſentaneum, & leg. 2. Cod. eod. quomod.*

DEFINITIO IV.

Quid ſi incompetentia ſit euidens.

HIc conſequens eſt, vt ſi iudex Eccleſiaſticus eum, quem laicum eſſe ſciat & fateatur ob rem, quam conſtet non eſſe fori Eccleſiaſtici, in ius vocari præceperit, aut contra laicus Eccleſiaſticum, non idem dicendum ſit, quia nec dubitatur, quin omnino diſtinctæ ſint Eccleſiaſticorũ & laicorum iuriſdictiones, [1] adeo vt neque ex voluntate conſenſúque eius, qui vocatus eſt, poſſit aut hæc illa prorogari, [2] ne iuri publico præiudicium fiat, cuius maxime intereſt, vt ſuam quæque retineat auctoritatem, mutuis etiam auxiliis in eam rem, ſi opus ſit, collatis. [3] Quare nec nocebit clerico, quod tribus ſi voles edictis ad iudicem laicum vocatus non venerit, ſi modo conſtet iudici & in confeſſo ſit clericum eſſe eum, qui cõuenitur. [4] *Ita Senatus* pro D. Epiſcopo Bellicenſi, contra Epiſcopum Auguſtanum, menſe Decemb. 1589.

1 *Cap. at ſi clerici 4.* vbi Canoniſt. *extr. de iudic.* Adeo vt nec valeat cõſuetudo in contrariũ, Rot. *dec. 10. de conſuet. in antiq.* Excipiendi tamen ſunt quidam caſus notati per mynſing. *centur. 2. obſeru. 67.*

2 *Cap. ſignificaſti, & c. ſi diligenti, Extr. de for. compet.* Caſtr. *ad l. pen. 4. C. de pact.*

3 *L. epiſcopale 8. C. de epiſc. audient.*

4 Guid Pap. q. 77. & 139. Facit *l. vnic. C. qui pro ſua iuriſd. indic. dare darive poſſ.*

DEFINITIO V.

Saluagnardia per Principem conceſſa non tollit iuriſdictionem Domini inferioris.

ID genus diplomatis principalis, quo quis ſe ſuáque omnia in Principis protectionem ſpecialem inſinuat (vulgo Saluamgardiam vocant) ſicuti nullũ ius tribuit impetranti, ſed competentis duntaxat, ſi quam habebat poſſeſſionem, conſeruat, [1] ita de ordinaria inferiorum iudicum iuriſdictione nihil detrahit, [2] ſed ſi qua poſſeſſionis controuerſia emergat, ex diplomate agendum eſt coram eodem iudice, qui etiamſi diploma nullum eſſet, de ea re cognoſceret. [3] Idemque cæterorum diplomatum ius eſt, ſiue de debitis ſint, ſiue de Emphyteuſi, ſiue ad cauſam reſtitutionis in integrum concedantur. Vt enim his omnibus caſibus diplomatis impetratio neceſſaria ſit ab iis primum inductum eſt, qui de locupletando Principis ærario potius quam de inferiorum iuriſdictionum auctoritate nullo modo imminuenda cogitarunt. [4] Eóque paſſim iure vtimur.

1 Habet enim implicitam, cauſam interdicti retinendæ poſſeſſionis cuius nec frequentior vllus apud non vſus eſt, quam ex huiuſmodi diplomatibus.

2 Supremi enim optimique Principis eſt, omnes omnium iuriſdictiones, licet inferiores tueri non turbare aut infringere, *l. vlt. D. de iuriſd. omn. iud. l. vlt. C. vbi & apud quem cognit. in integr. reſtit. l. conſulta 23. C. de teſtam.*

3 Alioqui quod pro tuendo poſſeſſoris iure conſtitutum & inductum eſſet ei noceret: qui in iuriſdictionis ſuæ poſſeſſione eſſet. Contra *l. vnic. C. qui pro ſua iuriſdict. iudic. dare darive poſſ.*

3 Sic enim debent accipi reſcripta omnia Principis, ne alieno iuri quicquam derogetur, *l. 2. §. ſi quis à Principe, D. ne quid in loc. public.* néve beneficium Principis alteri ſit captioſum, *l. Paulus notat 8. de præſt. ſtipular.* Nam nec priuilegium à Principe conceſſum ad alienam iniuriam porrigi oportet, *l. impuberi 40. D. de admin. & peric. tutor.*

DEFINITIO VI.

Feudi iudex competens eſt in quacunque actione, quæ feudi nomine inſtituatur, & inter quoſcunque.

CVm de feudali iure agitur, iudex feudi competens eſt inter quaſcunque perſonas, [1] non ſolum ſi in rem actio exerceatur, ſed etiam ſi in perſonam: cum quæ in perſonam actio competit contra feudatarium ex feudi iure & ratione feudi detur. [3] Idem in emphyteuſi quoque iuris eſt. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Cal. Aug. 1592.

1 *Tit. 47. an apud iudic. vel curiam domin. quæſt. feud. deb. termin. lib. 2. feudor.*

2 *l. vlt. verſic. ſed & in locis, C. vbi in rem act.*

3 Guid. Pap. q. 42.

DEFINITIO VII.

Ad nudam chirographi recognitionem poteſt clericus apud iudicem laicum conueniri.

AD recognoſcendum aut denegandum chirographum poteſt clericus apud iudicem laicum, & viciſſim laicus apud iudicem Eccleſiaſticum conueniri. Neque enim quiſquam in ea re iudex incompetens eſt, cum ea interpellatione non tam id agatur, vt fiat condemnatio, quam vti ne debiti probatio intercidat, [1] vtque ab eo ſaltem tempore ius pignoris creditori acquiratur in bonis debitoris. [2] Proinde facta chirographi recognitione, natáq; hypotheca, nouum genus actionis proponendum erit, agendúmque aut perſonali coram iudice Eccleſiaſtico, [3] aut hypothecaria coram ſeculari, qui eiuſmodi actionis iudex competens eſt, [4] non ſolum ſi de profanis clerici rebus, ſed & ſi de beneficij fructibus tractetur. [5] *Ita Senatus* pro Reuerendiſſ. D. Ioanne Gothofredo Genodio Epiſcopo Bellicenſi, contra Epiſcopum Auguſtanum menſ. Decemb. 1589. Et rurſum ex tempore pro D. Ioanne Baptiſta Cauet, contra D. Abbatem Ambronaici, 17. Cal. Ianuar. 89.

1 Quo reſpectu multa paſſim recipiuntur, quæ alioqui non eſſent iure recipienda, vt in *l. Aquil. 40. D. ad l. Aquil.* quia probatio veritatis lumen eſt *l. per hanc 4. in fin. C. de temp. & repar. appell.*

2 Poſtquam eo iure vtimur, vt ex ſola chirographi agnitione vel denegatione inducatur ius tacitæ hypothecæ. De quo videnda ſunt, quæ ſcripſi Decad. 1. *de error. pragmat. Err. 1.*

3 Quia actor ſequi debet forum rei, *l. 2. C. hoc tit.*

4 Nam actio hypothecaria, id eſt, pignoris perſecutio in rem eſt, *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignor. 18. C. eod. l. 2. C. ſi vnus ex plurib. her.*

5 Fructus enim beneficij temporalem magis quam ſpiritualem cauſam, qualitatem & conditionem habere intelliguntur. Pedét enim ex iure poſſeſſorij, quod ipſum creditur eſſe temporale. Guid. Pap. q. 1. Adde Guid Bened. *in verb. & vxorem à num. 414. vſque ad n. 420.*

DEFINITIO VIII.

Caſus duo, in quibus etiam perſona clerici poteſt coram iudice laico conueniri.

QVidam caſus ſunt, in quibus receptum eſt, vt etiam perſonali actione clericus apud iudicem laicum conueniri poſſit. Inter quos ille eſt: Si clericus à ſuo iudice condemnatus parere nolit, cenſuras negligens Eccleſiaſticas. [1] Alter eſt ſi non appoſita fori præſcriptione paſſus ſit, ſe à

ſe à laico condemnari. Nam in iudicati actione, quæ in perſonam eſt priuilegium fori obiicere non poterit. Quaſi malitioſe & dolo malo exceptionem diſtuliſſe videatur, vt iudicium irritum eſſet.[3] Quæ ratio oſtendit de eo clerico nos tractare de quo dubitari probabiliter poſſit, an clericus ſit necne. Nam ſi exploratum & notorium eſſet, non poſſet videri taciturnitate ipſius actor deceptus qui clericum eſſe non ignoraſſet:[4] Nec cauſa vlla ſubeſſet propter quam ex rei ſilentio, iudicis laici iuriſdictio prorogata videri deberet, quam nec expreſſo conſenſu tametſi voluiſſet prorogare potuiſſet.[5] *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Reuellum, 4. Calend. Iunij 1593.

1 Guid. Bened. *vbi ſup. prox.* Capell. Tholoſ. *q.* 489.

2 Petr. Rebuff. *in tract. de ſent execut. art. 3. gloſſ. 2. n.* 3. Ioan. Papon. *in ſytagm. Tit. de la iuriſdict. temporelle*, §. 8. *&* 21. Neque enim malitiis indulgendum eſt, *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

3 Iunge quæ ſcripſi *Defin.* 4. *ſup.*

4 *L. nam ſi actor* 16. *D. rei vindic. l.* 1. *in fin. C. de act. empt.*

5 Dixi *Defin.* 4. *n.* 2. Nec enim maior vis eſſe debet taciti quam expreſſi, aut fictionis quam veritatis, *l. ſed addes* 19. §. *pen. ff. loc. l.* 3. *ff. de reb. cred.* conſenſus autem, qui ex contumacia inducitur, non niſi fictus eſt, tacitámque inducens prorogationem.

DEFINITIO IX.

Poteſt agi contra clericum coram Iudice laico, vt declaret an tranſactioni ſtare velit: an ſententiæ iudice Eccleſiaſtico reddita?

EX tranſactione quidem non magis quam ex alio vllo contractu perſonalis actio contra clericum coram iudice laico exerceri poteſt.[1] Sed cum poſt ſententiam ab Eccleſiaſtico iudice redditam, à qua fuerat prouocatum, tranſactio facta eſſet; Viſum eſt non inutiliter apud laicum iudicem inſtitutam actionem, qua clericus non ad aliud vrgebatur, quã vt declararet an ſtare tranſactioni, an iudicati executionem pati mallet,[2] cum ex eiuſmodi portione nulla ſequi poſſet cõdemnatio.[3] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 Sufficit enim perſonalem actionem eſſe vndecunque tandem illa ſit, ne coram laico iudice poſſit exerceri, *c. at ſi clerici* 4. *Extr. de iudic. c. ſignificaſti, & c. ſi diligenti. Extr. de for. comp.*

2 Iuxta *l. ſi diuerſa pars* 14. *C. de tranſact.* Nam clerico nolente tranſactioni ſtare, ex integro agendum fuiſſet coram laico iudice.

3 Id enim vnum eſt quod iure prohibetur, ne clericus à laico, aut laicus à clerico abſolui vnquam poſſit aut condemnari. Nec ſanè ſententia dicenda eſt, quæ neque abſolutionem continet, neque condemnationem, *l.* 1. *D. de re iudic.*

DEFINITIO X.

Eius eſſe debet cognitio de ſumptibus litis, cum eſt de negotio principali.

CVm iudex laicus per iuris imperitiam inter clericos perſonali actione propoſita cognouiſſet, & ab ea ſententia condemnatus ad Senatum prouocaſſet, Placuit male quidem iudicatum,[1] condemnatúque in litis appellatoriæ expenſas eum debere, qui obtinuerat:[2] Sed tamen nihil de primæ litis ſumptibus decernendum, propterea quod eiuſdem iudicis cognitio de ſumptibus eſſe deberet, cuius erat de negotio principali,[3] cum non ſemper fori præſcriptione, ſed de inſtitutæ actionis iure, mutuo collitigatorum conſenſu diſceptatum proponeretur.[4] Itaque cum is conſenſus iuriſdictionem incompetentis iudicis prorogare non potuiſſet, ne expreſſa quidem voluntate:[5] Viſum eſt ad Eccleſiaſticum iudicem remitti totam rem oportere. *Ita Senatus* 9. Calend. Iunij 1590.

1 Ex iis quæ diximus Defin. 4. 7. & 8. *ſup. hoc tit.*

2 Quia ſententiam nullo iure latam nulla etiam ratione defenderat. Et iuris regula eſt: Victum victori in expenſas eſſe condemnandum *l. properandum* 13. §. *ſiue autem alterutra*, *C. de iudic. leg.* 4. *C. de fructib. & lit. expenſ. l.* 2. § 1. *D. de vacat. & excuſ. muner.*

3 Cum expenſarum condemnatio ſit acceſſoria, nec niſi officio iudicis fiat, *l.* 3. *& d. l.* 4. *C. de fructib. & lit. expenſ.* Is enim de acceſſoriis cognoſcere debet qui cognoſcit de principali, *l.* 1. *C. de ordin. iudic. C. de iudic.* Sic dicimus poſſe iudicem Eccleſiaſticum cognoſcere matrimonij Gloſſ. *in c. ſi annum* in verb. *dependentibus libro ſexto*, & ibi Gomeſ. *n.* 20. Syluest. in verb. *dos*, §. 14. *verſ.* 7. & Innoc. *in c.* 1. *n.* 3. *vt lit. non conteſt.* licet in Gallia, vt audio, id non obſeruetur.

4 Non enim de alia re pronunciare iudex poteſt, quam de qua cognouit, *l. de qua re* 74. *D. de iudic.*

5 *Cap. ſignificaſti, & c. ſi diligenti. Extr. de for. compet.* Caſtr. *ad l. pen. C de pact.*

DEFINITIO XI.

Iudex delegatus mulctæ dicendæ ius habet.

IVdex à Principe delegatus æque, ac ordinarius mulctæ dicendæ ius habet,[1] præſertim vt mandatam ſibi iuriſdictionem tueatur.[2] *Ita tractatum eſt*, 6. Calend. Iul. 1591.

1 Guid. Pap. *quæſt* 60.

2 Omnibus enim magiſtratibus præterquam duumuiris permiſſum eſt iuriſdictionem ſuam pœnali iudicio defendere, *l.* 1. *D. ſi quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XII.

Poteſt clericus à iudice laico ex reconuentione condemnari.

LAici quidam egerant ex tranſactione coram iudice Eccleſiaſtico aduerſus parochum actione perſonali, vt tranſactioni ſatisfaceret. Cum ille paratum ſe dixiſſet ſatisfacere, ſed ita tamen ſi viciſſim condemnarentur illi ad implenda ea, quæ mutuis conuentionibus, eademque tranſactione continebantur,[1] Iudex Eccleſiaſticus omnes ſimul vnaque ſententia ad exequenda placita condemnauerat. Appellantes laicos tanquam ab abuſu, quaſi à iudice Eccleſiaſtico ex perſonali actione condemnari non potuiſſent.[2] Senatus noſter non putauit audiendos, cum ipſi priores iudicem elegiſſent,[3] nec niſi mutua condemnatio ex cõtractu reciproco fieri potuiſſet.[4] Maxime vero quod de decimis perſoluendis in petitorio tractabatur, quæ cognitio ad Eccleſiaſticum non ad ſecularem pertinet.[5] *Ita Senatus* pro Bertandon parocho de S. Iullin ſur Veyſle, contra parochianos dicti loci 11. Cal. Maij 1582.

1 Neque enim poterant laici agere ex tranſactione, quin viciſſim ipſi ſatisfacerent omnibus, quæ eadem tranſactione promiſerant, *vulg. l. Iulianus* 13. §. *offerri*, *D. de act. empt.*

2 Propter euidentem incompetentiam, *l.* 2. *C. hoc tit.*

3 *Ex l. cum Papinianus* 12. iunct. *auth. & conſequenter*, *C. de ſent. & interloc. omn. iudic.* Guid. Bened. *in verb. & vxorem*, *n.* 123.

4 *d.* § *offerri*, *l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt. & vend. l. ſi diuerſa* 14. *C. de tranſact. l. quæro* 54. §. *inter locatorem*, *D. locat.*

5 Eſt enim decima quid ſpirituale non temporale, *cap.* 1. *& tot. tit. D. Extr. de decim.*

DEFINITIO XIII.

Decreto Senatus non poteſt derogari iuriſdictioni inferioris vaſalli ignorantis.

SI Senatus poſtulãte actore delegauerit cauſæ cognitionem alicui ex maioribus prouinciarum iuridicis,[1] de re, quam inferioris iuriſdictionis dominus ad iudicẽ ſuum aſſerat pertinere, nõ eo minus ſaluum eſt vaſallo ius tuendæ propriæ iuriſdictionis. Non enim aduerſus eum habere vim rei iudicatæ poteſt decretum, quod inſcio eo factũ eſt.[2] Sed tamen obſeruare ille debet, vt de eo contendat, non apud iuridicum maiorem, qui mandatam ſibi à Senatu cognitionem à ſe abdicare ſane non poteſt[3] Sed apud Senatum cuius eſt non ſolum mandatam iuriſdictionem reuocare,[4] ſed etiam inferiorum feudatariorum iuriſdictiones tueri, ſicut & cætera quæ ſunt proprij cuius patrimonij: Maxime cũ eo iure hodie vtamur, vt iuriſdictiones omnes patrimoniales eſſe exiſtimentur, adeoque vt plurimũ oneroſæ

ioſæ magis quam compendioſæ. *Ita Senatus* pro Illuſtri D. Georgio de Mouxi Comite de Monreal 4. Non Dec. 1592.

1 *Per l. ſæpè audiui 8. & ſeq. D. de offic. præſid.*
2 *Liciam 29. §. vlt. D. de miner. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*
3 Quia eius qui mandauit vice & partibus fungitur, *leg. 1. §. qui mandatam, l. et ſi prætor 3. D. de offic. eius cui mandat. eſt iuriſdict. leg. ſolet prætor, 16. D. hoc tit.*
4 Etiam poſt litem conteſtatam, *l. iudicium ſoluitur, 58.* vbi Bart. *D. de iudic.*
5 Ne turbentur & confundantur iuriſdictiones, *l. vnic. C. qui pro ſua iuriſdictione iudices dari darive poſſ.*

DEFINITIO XIV.

Clericus repertus in habitu ſecularis militiæ non habet priuilegium fori.

CLericus in habitu ſecularis militiæ repertus, cum hoc ipſo, quo ſe ad ſecularem militiam tranſtulit, Eccleſiaſticæ renunciaſſe credatur.[1] non habet priuilegium fori, ſi de crimine licet communi nec priuilegiato apud Iudicē laicum conueniatur,[2] ac multo magis ſi de deſerta quaque ſeculari militia præterquam rei Eccleſiaſticæ repetendæ cauſa,[3] deferatur. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 25. Sup. de Epiſc. & Cleric.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 73. num 6.*
2 Emanuel Suarez, *in Commun. opin. in verb. clericus.* Guid. Pap. *q. 358.* Ioan. Imbert. *lib. 4. inſt. forenſ. c. 1.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. areſt.*
3 Ne alioqui nulla ratio ſit veniæ & reſipiſcentiæ, quod fuerit inhumanum, *arg. l. furti 6. §. poſt uſque, D. de his qui not. infam.*

DEFINITIO XV.

Clericus à iudice laico perſonaliter condemnari poteſt ad expenſas litis, non etiam ad fructus rei petitæ.

QVamuis verū ſit, expenſarum, quæ in litem factæ ſunt, condemnationem eſſe perſonalem,[1] nec poſſe clericum à iudice laico perſonalem vllam pati condemnationē:[2] Si tamen aduerſus perſonam Eccleſiaſticam reali actione apud iudicem laicum egero & obtinuero,[3] perinde ratione ſumptum litis fiet condemnatio, atque ſi condemnatus perſonale priuilegium nullum haberet. Id enim in propoſitæ actionis conſequentiā euenire neceſſe eſt, vt qui iuſtam litigandi cauſam non habuit, expenſarum condemnatione mulctetur.[4] Nec alterius iudicis eſſe poteſt de ſumptibus litis cognoſcere, quam eius qui de ipſa lite cognouit.[5] Diuerſum eſt in fructibus rei petitæ. Nam quæ ſit fructuū adiudicatio, non tam in propoſitæ actionis conſequentiam fieri videtur, quam ipſius actionis quædam eſſe portio, ſiue actionis iure, ſiue officio iudicis, vt vocant, mercenario debeantur.[6] Ideoq; ſic ſententiā cōcipere iudex laicus debet, non vt condemnet clericū in fructibus, ſed vt pronunciet mittendum actorem in rei de qua quæritur poſſeſſionem, aut in ea retinendum vel etiam reſtituendum *cum fructibus* aut potius *cum fructuum à reo perceptorum reſtitutione*; tacito condēnationis verbo, quod non poteſt perſonam ipſam non afficere.[8] *Ita Senatus* in cauſa R. Bonauenturæ Martin, Franciſcani & Matthæi Martin, 8. Id. Febr. 1593.

1 Quia in pœnam temerariæ litis infligitur, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. 1. §. 1. de vacat. & excuſ. muner.*
2 *Cap. ſignificaſti, & c. ſi diligenti, Extr. de for. comp.*
3 Quia in hoc genere actionis ſolet actor ſequi forū loci, in quo res ſita eſt, non inſpecta perſona poſſeſſoris, *l. vlt. C. vbi rem act.*
4 *L. qui ſolidum 78. §. etiam, de leg. 2. l. properandum, 13. §. ſin vero alterutra, C. de iudic.*
5 Quia expenſarum condemnatio fit officio iudicis, & quidem mercenario, quod propoſitæ actioni ſubſeruit, *l. 3. C. de fruct. & lit. expenſ.* Facit *l. qui per colluſionem 49. §. vlt. ff. de act. empt.*
6 Ideoque ſolent Iureconſulti ſic loqui, vt dicant fructus venire in actionē aut nō venire, *l. videamus generaliter 38. per tot. D. de vſur.* quod ſim licet de ſumptibus litis nuſquam ſcriptum: nunquam enim veniunt in actionem, licet veniant in condemnationem.
7 Vt ſententia in rem concipiatur non in perſonam
8 Non enim res condemnari poteſt, ſed perſona ad aliquid dandum vel faciendum, *l. 3. C. de ſent. & interlocut. omn. iud.*

DEFINITIO XVI.

Iudex laicus poteſt clericum pœnali iudicio condemnare iuriſdictionis ſuæ tuendæ gratia.

DVobus clericis de beneficij poſſeſſione apud iudicem laicum certantibus,[1] ſi iudex poſſeſſionem ſequeſtrari iuſſerit, tum alter ex litigatoribus ſequeſtrem in ea poſſeſſione turbauerit, poteſt & debet iudex laicus in clericum turbatorem ſententiam mulctámque dicere.[2] Quia ſicuti de poſſeſſione cognitio ad eum ſolum pertinet, ita permittendum illi eſt, vt iuriſdictionem ſuam, alioqui futuram inanem, pœnali quoque iudicio tueatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 18. infr. Vnde vi.

1 Poſtquam eo iure vtimur, vt de beneficij poſſeſſione non quidem adipiſcēda, ſed retinenda cognoſcere iudex laicus poſſit Guid. Pap. q. 1.
2 Licet id non poſſit fieri citra perſonalem condemnationem.
3 *L. vlt. D. de offic. eius cui mandat. l. vnic. D. ſi quis ius dicen. non obtemp.* Simile eſt quod dicimus, Epiſcopum aut eius officialem punire poſſe quod magis eſt officiarios ſuos laicos de delictis per ipſos in officio commiſſis Boër. *q. 9. n 7.* poſt Aufret. *in repet. clem. 1. de poteſt eccleſ. ſuper laic.* Ioan. Andr & Archid. *in c. ſi Epiſcopus de offic. ordin. lib. 6.* Nam & ea res ad Eccleſiaſticæ iuriſdictionis tuendæ cauſam pertinet. Multa enim licent in conſequentiā, quæ principaliter non licēt & directo, *l. 1. l. quod dicimus 7. D. de auctor. & conſil. tutor.*

DEFINITIO XVII.

De conceſſa per Principem iuriſdictione & conceſſionis interpretatione.

CVm de Principis iure diſputatur, longe alia ratio eſt iuriſdictionis, alia cæterarū rerum. Quæcunq; enim iuriſdictio in Principis territorio eſt, ea vel Principis eſſe, vel à Principe manaſſe præſumitur.[1] Nempe quia nihil eſſe, poteſt in territorio, quod non alicui iuriſdictioni ſubiacere neceſſe ſit:[2] Cuius autem potius iuriſdictionem eſſe aut fuiſſe credendum eſt, quam eius, qui ſupremā in territorio habeat poteſtatē.[3] Cæteræ vero res nec præſumuntur eſſe Principis nec à Principe manaſſe, ſed eſſe liberæ, & ſingulis poſſeſſoribus proprio dominij & patrimonij iure acquiſitæ quoniam vnaquæq; res naturaliter libera,[4] & vt loquūtur allodialis præſumitur, præterquā ſi in feudum data vel poſſeſſa probetur.[5] Feuda enim omnia à Principe tanquā à fonte fluxiſſe creduntur, cum nec à ſeipſo quiſquam, nec ab alio veriſimilius quam à Principe beneficium accepiſſe exiſtimandus ſit.[6] Quid ergo ſi Princeps vniuerſam iuriſdictionem quam in aliquo territorio habebat nobili cuidam conceſſerit? Suprema iuriſdictio excepta cenſebitur, quam ſicut à ſe abdicare Princeps, nec ſi velit poteſt, ita multo minus velle credendus eſt. Vaſallos enim non ſocios & Principes facere cogitat Princeps qui nobilibus ſubditos, feudum & omnimodam iuriſdictionem concedit.[7] Itaque & ſupremæ appellationis & aliarum rerum, quæ maiores Principis iudices poſtulāt, cognitio excepta intelligetur,[8] eamque iuriſdictionem de retrofeudo, vt loquuntur, Principis recognoſcere vaſallus cogendus erit.[9] Sed & nobiles alij qui in eiuſdem iuriſdictionis territorio habitant excipiendi erunt, ne pari in parem data iuriſdictio videatur:[10] Nec eorum perſonæ tantum, ſed etiam caſtra & ædificia omnia, eorumque continentia cum domeſticis omnibus.[11] An & ſi qua in eo territorio feuda poſſideant? Minimè. Siquidem ea exceptio induceret, vt noua iuriſdictio tacite conceſſa videretur iis, de quibus ne locutus quidem Princeps fuiſſet. Ac vt ob perſonam eius cui Princeps iuriſdictionem dediſſet, haberet etiam ſuper feudis ſuis iuriſdictionem is, qui antea nullam habuerat,[12] aut, quod eſſet abſurdius,[13] vt in iis feudis maneret iuriſdictio Principis, & conſequenter, vt in eodem territorio Princeps cum vaſallo concurrens minorem haberet iuriſdictionem: Vaſallus enim haberet plenam & limitatam, hoc eſt, intra certos territorij limites vniuerſaliter conſtitutam, Princeps vero nullam niſi ſuper hominibus & feudis eius nobilis, qui in illo territorio feuda habuiſſet. *Ita tractatum eſt* in cauſa quadam ardua Idib. Februar. 1593.

1 Quia iuriſdictio ordinaria & contentioſa inhæret territorio *l. vlt. C. vbi & apud quem cogn. in integr. reſt. agit. ſit*, & ibi Bald. Territorium autem dictum eſt à terrendo, *l. pupillus 239. §. pen. de verb. ſign.* vnde autem terror niſi ex iuriſdictione?

2 Indeque naſcitur præſumptio illa, quod eius ſit iuriſdictio, cuius eſt territorium, *l. vlt. vbi not. D. hoc tit.* Territorium enim dictum eſt à terrendo, *l. pupillus 239. §. pen. D. de verb. ſignif.*

3 Vnde illud etiam eſt quod iuriſdictio non præſumitur delegata à Principe niſi probetur. [Item quod iuriſdictio quælibet præſumitur non tantum manaſſe a Principe, ſed etiam conceſſa fuiſſe in feudum, & eſſe feudalis. Paul. de Caſtr. *conſil. 179. num. 15. lib. 2.* Iacob à S. Georg. in *ſua inueſtitura* in verb. *de Caſtro Rubeimontis col. 3. verſ. Si tamen tenens caſtrum.* Caſſan. *in Conſuet. Burg. Tit. de feud. §. 4. num. 18.* Naidus Liparulus Neapolitanus *in addit. ad Iſern. titul. de contr. iur. maſcul. & fœmin. de benef. pauper. verb. liberat. verſ. Hoc fallit in iuriſdictione.* Capyc. *in ſua inueſtitura in verb. feuda, Allodia col. fin. verſ. Excepto ſi quis teneat iuriſdictionem,* in verb. *caſtris, col. 2. verſic. eſt bene verum & verſic. Feudorum appellatione in fin.* Abb. *conſil. 82. incip. quamquam in his dubiis lib. 1.* Bald. *ad cap. ad audientiam col. vlt. de præſcript.* vbi ait, quod ſi Eccleſia concedat alieni iuriſdictionem præſumitur concedere in feudum, & ideo debet iurare fidelitatem, quod dictum Baldi notabile appellet Iaſ. *in l. ſi prius n. 42. verſ. limita praedictam concluſionem D. de oper. noui nunciat.*]

4 *L. 1. altius 8. C. de ſeruit. & aqua* Alciat. *lib. 2. de præſ. 3.*

5 Adeo vt nec niſi per ſcripturam probari poſſit, *leg. 1. Cod. de iur. emphyt.* Clarus *lib. 4. ſent. in verb. emphyteuſis quæſt. 4.* Intellige niſi probetur res iam antea feudalis fuiſſe vel emphyteuticaria. Hoc ipſo enim hodie præſumetur talis. Ant. Gayl *lib. 1. obſeru. n. 1. 3.*] 4. 5 & 6. adde tutius niſi pro ea re præſtetur ſeruitiũ aliquod perſonale. Gramm. *Deciſ. 77.* aut ſi in Principis reſcripto, vel alia ſcriptura narratum eſſet bona eſſe feudalia. Alex. *conſ. 15 num. 5.* Iaſ. *in l. ſi prius, D. de nou. oper. nunciat.*

6 *Titul. 1. & ibi notat. de his qui feud. dar. poſſ. in Conſuetud. feud.* Itaque quamuis bona non præſumantur feudalia, tamen feudalia præſumenda ſunt tetro feudalia niſi contrarium probetur.

7 Id enim eſt quod dici ſolet, in qualibet conceſſione quantumuis generali ſemper intelligi exceptam perſonam loquentis, *l. inquiſitio 18. vbi notatur, C. de ſolut. l. ſi mercedem 53. §. vlt.* & ibi gloſſ. & Bart. *D. de act. empt.* licet nonnunquam fallat ea regula *l. Paulus reſpondit 39. §. vlt. D. de pign.*

8 Nam nec ea in generalem conceſſionem veniunt, quæ quis veriſimiliter non fuerit ſeparatim conceſſus *arg. l. obligatione, 6. D. de pign. l. filiusfamilias 7. D. de donat.*

9 In ſignum ſuperioritatis reſeruatæ, licet nullus eo nomine cenſus ſoluatur. Nam & ea pro quibus cenſus nullus debetur profiteri cogimur, ne incidamus in commiſſum, *l. interdum 16. §. quoties, & §. Diuus D. de publ. & vectig. iunct. l. vniuerſi 5. C. eod.* quamuis ij loci tractent de profeſſione, quæ fit vectigalium conſeruandorum potius quam recognoſcendæ ſuperioritatis cauſa.

10 Contra *l. ille à quo 13. §. tempeſtiuum, D. ad SC. Trebell.*

11 Is enim honor debetur caſtro & domeſticis propter domini perſonam, quæ alioqui hoc ipſo arctaretur, vt alibi domicilium conſtitueret. Ad quid vero prodeſſet exceptam intelligi perſonam ipſius, ſi non & domus quoque excepta intelligeretur, quæ tutiſſimum ei refugium eſſe debeat, *l. plerique 19. D. de in ius voc.*

12 Quod eſſet abſurdum, & Principis liberalitatem faceret ipſi Principi captioſam contra *l. cum Aquiliana 5. D. de tranſact. l. penult. in princ. D. de aur. & arg. leg.* [*leg. filio 7. verſ. ne beneficium D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*]

13 *Arg. l. 3. §. vlt. & l. 4. D. de recept. qui arbitr.*

DEFINITIO XVIII.

Quomodo poſſit iudex laicus de congrua portione cognoſcere.

QVamquam de congruæ portionis debito cognoſcere iudex laicus non poteſt, quoniam ea res ad ordinarij cognitionem pertinet: [1] Obtinuit tamen præſertim apud Gallos, & apud nos, vt de eo Iudex laicus incidenter ſaltẽ & prouiſionaliter pronunciet. [2] Neque id per vſurpationem duntaxat & ſine ratione, vt quidam calumniantur, [3] ſed vel ob id maxime quod cum lis ſuper petitorio coram iudice Eccleſiaſtico magnas plerumq; moras ſecum trahat, permittendum nõ eſt curionem & parochum interim laborare inopia, & alimentis deſtitutum neceſſariis animarũ ſibi commiſſarum curam ſalutẽmque deſerere. [4] Intereſt namque Principis & reipublicæ prouideri ne quid tale accidat. Ideoque & ad Principem, Principiſque magiſtratus ea cura pertinet, [5] non ſolum ſi parochus probet ſe eſſe in quaſi poſſeſſione percipiendæ congruæ portionis (qui caſus nullam haberet dubitationem, cum etiam in beneficialibus poſſeſſorij cognitio ad iudicem laicum ſpectet, vt ſæpius diximus) [6] ſed etiam nulla poſſeſſionis eiuſmodi probatio adferatur. An ergo condemnabit eum qui de congrua portione conuenitur, vt illam præſtet? Minime quoniam id citra perſonalem condemnationem fieri non poſſet, cuius ratione nullam omnimodo iudex laicus iuriſdictionem habet. [7] An potius pronunciabit retinendum parochum in quaſi poſſeſſione percipiendarum decimarũ parochiæ? Habet quidem parochus fundatam intentionem in decimarũ perceptione intra fines parochiæ ſuæ; [8] Sed ſi cõſtet alium eſſe decimarum poſſeſſorem, abſurdũ fuerit & contra iuris regulas, retineri parochum in poſſeſſione quã non habeat, aut reſtitui ei poſſeſſionẽ quam nunquã habuerit. [9] Atqui verum eſt congruam portionem ex decimis percipiendam eſſe, in eamque rem decimas ipſas pignoris quodammodo iure & vinculo teneri, [10] nec aliter ordinario incumbere, vt eam portionẽ præſtet, quaſi ſi ex decimis aduerſus earũ poſſeſſorem confici non poſſit. [11] An igitur retinendus erit parochus in poſſeſſione percipiendarum decimarum, cum hac ſaltem adiectione, *quoadusque congrua portio aut certa pecuniæ, vel frumenti & vini quantitas pro ea congrua portione præſtetur?* Ne hoc quidem. Eadem enim ſemper obſtat ratio, quod interdictũ retinendæ poſſeſſionis præſupponat præſentem poſſeſſionem. [12] Supereſt itaque vt pro conſequenda congruæ portionis adiudicatione litigatores ad iudicem Eccleſiaſticum remittantur. [13] Sed interea tamen iudex laicus pronunciabit: Non quidem *ius eſſe curioni & parocho, ſed faciendam ei poteſtatem percipiendi ex decimis ad eam vſque quantitatem, qua boni viri arbitrio congrua videri poſſit*, [14] hoc eſt, quanta iudici videbitur, qui in ea re boni viri officio fungi debet, computatis ſcilicet in congruam portionem iis omnibus, quæ parochus certo & ordinario beneficij ſui iure percipere ſolitus eſt, non iis etiã quæ pro parochianorum voto & religione incertam habent præſtationis rationem. [15] Denique laici iudicis officium hac parte tale eſſe debet, quale eſſet ſi de congruæ portionis iure cognoſcendi ius haberet. [16] *Ita Senatus* re accuratiſſime diſputata pro Ioſepho Roſtaing parocho & curione loci de Mantagnole, contra R. Ioannem Laboret, Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ 11. Calend. Mart. 1593. Et rurſũ pro parocho ſancti Theobaldi de Couz, contra Epiſcopum Gratianopolitanum, 16. Calend. Septemb. 1593. Verba autem quibus in Senatusconſulti conceptione Senatus noſter vſus eſt, hæc fuerunt, *Qu'il ſera loiſible au Curé de prendre & perceuoir, &c.*

1 Petr. Rebuff. *in tract. De congr. port. q. 7. n. 55.*

2 Rebuff. ibid. *n. 59. & q. 9. n. 80.*

3 Aufrer. *ad Deciſ. Capell. Tholoſ. 249.*

4 *Arg. l. ſi inſtituta 27. §. pen. D. de inoff. teſt. l. vlt. C. de ordin. cogn.*

5 *Arg. can. Principes ſeculi cum ſua gloſſ. 23. q. 5.*

6 Ex Guid. Pap. q. 1. nimirum ſi de retinenda tantum aut recuperanda, non etiam ſi de adipiſcenda poſſeſſione agatur.

7 *Cap. ſignificaſti & cap. ſi diligenti, Extr. de for. comp. cap. ex ſi clerici Extr. de iudic.*

8 *Cap. fin.* vbi gloſſ. *in verb. prædiorum, Extr. de paroch. cap. cum homines cap. quoniam, & c. cum contingat. Extr. de decim.*

9 *L. bonem 43. § pen. de ædilit. edict. l. decem, 116. de verb. oblig.*

10 *Cap. extirpanda, Extr. de præb. & dignit.*

11 Non enim tenetur niſi in ſubſidium ordinarius.

12 Alioqui non poſſet quis retinere poſſeſſionem quam non haberet. Et quiſquis agit interdicto retinendæ poſſeſſionis, eum neceſſe eſt probare quod poſſideat, *l. 1. 2. & tot. tit. D. uti poſſid.*

13 Ne alioqui locum faciat iuſtæ appellationi interponendæ tanquam ab abuſu propter euidentem incompetentiam, *l. 2. C. hoc tit. l. conſulta 23. C. de teſtam.*

14 Ita enim pronunciaret iudex laicus de iure ſpirituali, quod facere nullo modo poteſt.

15 Rebuff. *vbi ſup. num. 85 & 86.*

16 Sufficit enim quod de ipſius congruæ portionis iure nihil pronunciet, *arg. l. 1. in fin. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIX.

Ex reſcripto de debitis non poteſt fieri executio contra clericum ne quidem ad finem ſolius hypothecariæ.

Executio contra clericum facta ex diplomate principali,quod de debitis vocant,nullius plane momentis eſt Non ſolum quo ad eam executionis partem attinet, qua iubetur clericus ſoluere,(in quo nec dubitandi cauſa vlla eſſe poteſt ,[1]) ſed etiam ex qua parte ob non ſolutum debitum capta ſunt pignora,aut miſſus creditor in poſſeſſionem bonorũ obligatorum.[2] Quoniam quicquid fit in cõſequentiam executionis perſonalis & inualidæ, inualidum quoque eſſe neceſſe eſt , [3] Nec aliud erit ſi ex eiuſmodi diplomate actum ſit in rem nulla præcedẽte à perſonali executione.Id enim fuerit contra formam literarum , quibus iubetur apparitor à perſonali executione incipere.[4] Neque ad rem pertinet , quod non poſſit iudex eccleſiaſticus cognoſcere de iure litigatorum,quod ad pignora ſiue conuẽtionalia,ſiue iudicialia.[5] Non enim ad eum cognitio remittendá eſt , ſed de totius executionis nullitate pronunciandum: [6] Relicta tantum actori poteſtate clericum conueniendi,aut perſonali actione coram iudice eccleſiaſtico, aut hypothecaria coram laico.[7] Hypothecaria , inquam, quæ non,vt cæteræ,à perſonali executione incipiat , ſed à reali,ſic tamen concepta formula;*in caſum non ſoluti debiti*, quod Galli dicunt, *à deſaut de payement*.[8] Itaque ſupplicis in eam rem libelli oblatio neceſſaria eſt , & decretũ iudicis,quod nouam illam hypothecariæ formam præſcribat:[9] Cum tamẽ inter alias perſonas ei quoque,qui ſolam hypothecariam exercere velit,ſufficiat reſcriptum illud in forma de debitis,[10] *Ita Senatus* ex tempore,pro N.Protonotario de Ruboz,5.Idib.Maij 1593.

1 Quia iuſſum illud ſoluendi in perſonam ipſam [illegible] & dirigitur, quæ tamen neque de Principis,neque de laici iudicis iuriſdictione eſt.

2 Quamuis ea executio mere in rem ſit,non in perſonam.

3 *Ex reg. l. nihil dolo 139 §.cum principalis.de reg.iur.*

4 Forma autem mandati omnino ſeruanda eſt ab executore, alioqui ab eo poteſt appellari, *l. ab executione 5. verſ. niſi forte, C. quor. appel. non recip.*

5 Siquidem pignorum perſecutio per hypothecariam eſt quid mere temporale, non ſpirituale,de quo proinde iudex laicus cognoſcere debet non eccleſiaſticus.

6 Executio enim , cum ſit quid indiuiduum , non poteſt ex parte nulla eſſe & irrita,quin tota ſit talis,quia vnus actus eſt,licet duas habeat partes *arg. l. hac ſcriptura [illegible] de cond. & demonſtr. Celſus ait 23. §.2.D. de recept.qui arbitr.*

7 Irrita namque facta executione & creditore ex ea cauſa mulctato condemnatione expenſarum, & quanti præterea ideo poteſt intereſſe clerici ſupereſt ius ex integro & rite recteque exequendi.

8 Omnis enim hypothecaria conditionem illam habet , ſi pecunia ſoluta non erit,*l.grege 29.§.etiam.l.ſi fundus 16.§.in vindicatione. D.de pignor.*

9 A qua ſi iudex receſſerit ab eo appellari tanquam ab abuſu recte poteſt.

10 Sicut & ſufficeret ſi quis actionẽ perſonalem cum hypothecaria cumulare vellet,quod fieri poſſe conſtat,Guid.Pap.*quaſt.*108.

DEFINITIO XX.

Contra executionem factam ex iuſſu iudicis inferioris poteſt implorari cognitio ſuperioris,ſi iuſta ſit cauſa.

Si in bonorum meorum poſſeſſionem miſſus ſis ex inferioris iudicis mãdato,cuius executioni intercedere mihi licuerit, ego vero iuſtas cauſas habeam propter quas nõ ſolum intercedere poſſim,ſed etiam ſupremi magiſtratus, id eſt,Senatus cognitioné implorare,[1] nihil vetat adire me Senatum, & literas impetrare,quibus iubeatur executor & interceſſionem meam admittere,& ad litem tranctandá litigatores ad Senatum remittere. Nam cum huiuſmodi interlocutiones inferiorum iudicum, quibus permittitur incipi ab executione contra iuris regulas,[2] idcirco tolerentur,quod per ſubiectam admittendæ interceſſionis clauſulam reſoluantur,vt noſtri loquuntur,in mandatum ſimplicis citationis,[3] perinde eſt acſi citatus ego ad inferiorem iudicem adirem Senatum, peterémque vt cauſæ cognitionem ſibi adrogaret.[4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio,in cauſa viduæ N.Millier procuratoris fiſcalis prouinciæ de Gez 7.Id.Iul.1593.

1 Puta ex ea cauſa de qua *in tit.ſeq.Quand. Imp.ius.pupill.& vide*

2 *Lit.C.de execut.rei iudic.*

3 *Bart.in d.l.de pupillo 5.§.meminiſſe,D. de oper.noui nunciat.* Imbert.*in Inſt.forenſ.*ideoque hæc clauſula *De admittenda interceſſione*, dicitur iuſtificatiua,vt ſcripſimus alio loco.

4 Poteſt enim maior iudex cauſæ cognitionem aut iure ordinario ſibi vindicare, & ab inferioris iudicis tribunali ad ſuum transferre, aut etiam extra ordinem,quamuis non niſi ex cauſa euocare,vt ſcripſi *Defin.1 ſupr.de iudic.*Facit *l.1.§.ſi quis in appellatione,D. de appell.*

DEFINITIO XXI.

De interdicta inferioribus iudicibus poteſtate concedendæ licentia congregandi populi ad indicendam contributionem.

Non licet inferioribus iudicibus,ſiue præſint prouinciæ, ſiue minoris territorij iuriſdictionem exerceant,[1] [2] petenti vniuerſitati facultatem impartiri conuocandi populi,vt nouæ contributionis onus aliquod quacumque de cauſa imponatur:Sed ſoli Principi aut Senatui ea res edicto Sereniſſimi Ducis noſtri,quod ad 5. Calendas April.1584. factum eſt,permiſſa fuit,cæteriſque omnibus omnino magiſtratibus interdicta.[3] Cum inferiorem iudicum incõſulta nimiſque facili liberalitate maximam ex eiuſmodi conceſſionibus reipublicæ cladem illatam conſtaret.[4] Itaque cum ab inferioris iudicis,qui licẽtiam hanc dederat,interlocutione quidam prouocaſſet,admiſſa inſtaque appellatio pronunciata eſt,tanto magis,quod idem iudex præciſas,vt aiunt,literas Syndicis conceſſerat aduerſus eos omnes , & ſingulos,qui in debitorum catalogo deſcripti eſſent , cum aduerſus eos tantum concedere debuiſſet,quos in eo catalogo deſcribendi ius fuiſſet[5] quod fieri ſoles his verbis, *contra tous cottiſez & contribuables.Ita Senatus* pro Antonio le Bœuf, contra Sindicos d'Argantine,12.Cal. Aug.1693. & antea pro N. Chabod , aduerſus Syndicos de S. Rambert.*Sine die.*

1 Quos maiores iuridicos appellamus,quia mandatam à principe iuriſdictionem habent.

2 A Principis vaſallo aliquo mandatã,vulgo dicimus *iudices bannaretes aut bannaretorum.*

3 Quod enim præcipui momẽti eſt maioriſque periculi,ſuæ iuriſdictioni reſeruare ſuperior magiſtratus & poteſt & debet,*arg.l. 1.& l. 4.§.duas,D.de damn.infect.l.vlt.C. vbi & apud quem cauſ. in integr. reſtit.l non diſtinguemus 32.§.de liberali,D.de recept.qui arbitr.*

4 in quo tamen derogatum ſanè eſt iuri communi , quo vtique permiſſa eſt magiſtratibus collationum indictio,*l.in honoribus 8.§.qui muneris,D.de vocat.& excuſ. muner.* nec niſi oratus interdicta Superindicti alia ratio eſt,de quo in *l.vnic.C.de ſuperind.lib* 10.*tit.* 18.

5 Alioqui præcedere debuiſſet inquiſitio iudicis ad ſciendum qui eſſet vere debitores,*l.miſſi in illis verbis, cum iudicem oporteat inquirere debitores,C.de exact.trib.§.10.tit.19.*

DEFINITIO XXII.

Ceſſionarius an habeat fori exceptionẽ ex propria perſona.

Ceſſionarius qui fori priuilegium ex propria perſona habet ratione dignitatis aut officij tam in agendo quam in excipiendo idem priuilegium retinet , ſi ex iure ceſſo agat vel conueniatur , dummodo cauſam oneroſam ceſſio præ ſe ferat.[1] Nam ſi lucratiuam , [2] durius eſt , vt ex eius qualitate durior aduerſarij conditio [3] propter ceſſionem alioqui ſuſpectam & inuidioſam [4] fieri debeat. *Ita Senatus* ex tempore pro D.Hieronymo de Lambert, contra Mauricium Brocard,13.Cal.Aug.1593.

1 Succurrendum namque illi eſt, qui in rem ſuum ſit procurator alterius ex neceſſitate, nec priuilegij ſui iacturam ex ea cauſa ipſum facere oportet. *Arg. l. ſeruum quoque 33. §. vlt. & l. ſeq. D. de procur.*

2 Similis diſtinctio eſt *in leg. 5. §. ſi cum legitima & ſeqq. D. de doli mal. except.*

3 *L. 2. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

4 *L. per diuerſas 22 C. mandat.*

DEFINITIO XXIII.

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris.

IVridici maiores & Ducales cuiuſque prouinciæ mandatorum ſuorum executionem iubere poſſunt in territorio quoque vaſſallorum, qui in eadem prouincia iuriſdictionem habent, quos Bannaretos vocant, nec inferiorum iudicum licentiã implorare, aut coguntur aut debent.[1] Neque enim extra territorium ius dicere videtur, qui ius dicit iá ea prouincia cui toti præeſt.[2] Sicut nec locum hic habet, quod dici ſolet, nullum eſſe imperium paris in parem.[3] Cum par videri non poſſit qui maior dicitur, quique non alienam à Principe, vt cæteri, ſed ordinariam ipſius Principis iuriſdictionem exerceat.[4] Itaque cum iudex Marchionatus de Bauge, literarum iuridici maioris Sebuſianæ prouinciæ inhibuiſſet executionem etiam cum clauſula, Donec cognito eo Prætextu, quod exequendi licentiam, & literis, quas Pareatis appellant, actor non impetraſſet, probauit Senatus factũ iuridici maioris, qui aduerſus inferiorem hunc Marchionatus iudicem citationis perſonalis literas pro vindicanda læſæ iuriſdictionis principalis dignitate petẽti procuratori fiſcali conceſſerat.[5] Nam neque conſuetudinem, hac in re, ſi qua in contrarium ſit, ſeruari placuit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Aug. 1593.

1 Boër. *q. 9. n. 6.* poſt Guid. Pap. *quæſt. 346 per text. in auth. vt nulli iudic. §. ſi vero quis & auth. ſi vero communis, C. ad leg. Iul. de adult. l. omnes, §. verum ſi apparitore, C. de epiſcop. & cleric.* Adde quod nec apparitor Principis tenetur requirere iudicem inferio domini. Boër, *ibid. in fin. poſt.* Bald. *in l. prohibitum C. de iur. fiſc.* Auſt. *q.* Tholoſ 423. ſanè in alio apparitore inferioris aut paris domini aliud eſt, vt ibi tractat Boër. *ex l. 1. in fin C. de execut. & exact. lib. 12. l. contra eod. arg. l. cum vnus, § is qui de bon. auct. iud. poſſ. & §. ſi iudex de pac. tenend.*

2 Iuriſdictio enim ordinaria & contentioſa inhæret territorio: & limites iuriſdictionis ſũt limites territorij regulariter, *l. vlt. verſ. qui certa adminiſtrationi*, cui & iuriſdictio adhæret propoſiti ſunt vbique, Bald. *C. vbi & apud quem cognit. in integr. reſtit.*

3 *L. 4. de recept. qui arbitr. l. ille à quo 13. §. pen. ad Trebell.*

4 Principis enim poteſtas ſemper potior eſt, *l. & ideo 8. de offic. procenſ. l. 4. de offic. præſid.*

5 Nam citatio ſuperioritatem denotat, & ſubiectionem in eo qui citatur, Gloſſ. *in cap. cum cauſa.* vbi Abb. & Felin. *de offic. deleg.* Boër. *vbi ſupr. num. 5.*

6 Boër. *ibid. num. 1.*

DEFINITIO XXIV.

Non poteſt reus in Senatu conuentus obiicere exceptionem fori, ſi ſtatim expediri lis poſſit.

REo ad Senatus cognitioné vocato poſtulante actore, qui nullum tamen fori priuilegiũ habeat, non eo minus Senatus de lite cognoſcet & pronunciabit, ſi ex productis hinc inde inſtrumentis ſtatim ac in promptu definiri controuerſia poſſit.[1] Tunc enim ſolum intereſt eius qui conuenitur ad inferiorem iudicem remitti, cum facti quæſtio implicita eſt, vt quæ in prima inſtantia non deduxerit, poſſit in ſecunda deducere & non probata probare:[2] Aut vt minore incommodo ac leuiore ſumptu poſſit neceſſariis probationibus litem inſtruere,[3] quod nõ cõtingit ſi iuris duntaxat quæſtio proponatur.[4] Nec aliud erit etiamſi pupillus ſit is qui conuenitur, cum pupilli interſit quamcito condemnari, ſi malam cauſam habeat,[5] ne manibus ſumptibus vexetur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pro Claudio Duport chirurgo Camberlenſi 10. Cal. Auguſt. 1593.

1 Id enim ſtudet Senatus, quantum poteſt, & ſtudere debet, vt quã cito lites finiantur, *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr. l. quidem 21. D. de cred.*

2 *L. generaliter 11. §. fin autẽ, C. de reb. cred. & iureiur. l. offerendis 37. in fin. C. de appell. l. per hanc 4 C. de temp. & repar. appell.*

3 Cauere enim ſemper bonus iudex debet, ne vel ſumptu, vel alio vllo incommodo ſuperuacuo quis oneretur, *l. hac ſtipulatio 14. § 1. D. vt legat. ſeu fideic. nom. cauat.*

4 Expedita enim ſolet eſſe præſertim apud Senatum quæſtio iuris, quæ facti controuerſiam implicitam non habet, quia ius certum eſt. factum vero incertum & plerumque obſcurum, *l. 2. l. pen. §. ſed iuris. D. de iur. & fact. ignor.*

5 *Arg. l. vnic. verſ. quare, C. ne liceat potent.* vt de monachorum litibus fauorabiliter & nominatim conſtitutum eſt *in Nouell. 79. apud quos oport. cauſ. dicer. monach. c. 2. in fin.*

6 *L. minoribus 6. D. de minor. l. 1. D. de inoff. teſt.* Facit *l. 3. in princ. D. vt in poſſ. leg. l. 3. §. cauſa, D. de Carb. edict. l. 3. §. ibidem, D. ad exhib.*

DEFINITIO XXV.

Non ſemper appellati ſolius voluntatem ſpectandam eſſe, vt cauſæ cognitio ab appellationum iudice retineatur.

SI cum de inferiore iudicis competentia ageretur ſe ille competentem pronunciauerit, & ab ea interlocutione perperam appellatum ſit; Non ſolet, nec debet is qui ex appellatione cognoſcit cauſæ cognitionem in principali negotio ſibi reſeruare, ſolo eo requirente aduerſus quem appellatum eſt, ac ni vterque conſentiat.[1] Ne alioqui pugnantia conſtituere videatur, ſi & bene iudicatum dicat & nihilominus cauſæ cognitioné quam prior iudex ſibi vindicauerat, ſuam faciat. Extra hunc caſum vix fieri poteſt, vt audiri appellans debeat, ſi eum iudicem habere recuſet ad quem prouocauit, & quem appellando iudicem ipſe vltro elegerit,[2] tametſi ab interlocutoria ſit appellatum, quam alius quoque inferior iudex appellationis confirmauerit.[3] *Ita Senatus* in cauſa fratris mei Ioannis Fabri. Cantoris in Eccleſia ſanctæ Mariæ Burgi, & N. Guerry de Reuomaz. Ex tempore 12. Calend. Septemb. 1593.

1 *Cap. vt debitus honos. Extr. de appellat.*

2 *L. cum Papinianus 14 iunct. auth. & conſequenter, Cod. de ſent. & interl. omn. iud.*

3 Nihil enim refert an prima ſit appellatio an ſecunda, dum ne tertia. quæ nunquam licita eſt, *leg. vnic. C. ne lic. in vna eadémque cauſ. tert. prouoc.* [Sic & cùm Senatus per contumaciã pronunciat appellationem ab interlocutoria deſertam, non poteſt retinere cognitionem principalis negotij etiam poſtulante actore, quomodo poſſet, ſi iudicaret ſuper appellationes. Intellige niſi petitum hoc fuerit in inſtantia. *Ita Senatus* 9. April 1614.

DEFINITIO XXIV.

Crimen priuilegiatum trahit ad ſuum forum crimen commune.

CLericus qui cum armis edicto Principis prohibitis alium occidiſſe probatur, à iudice ſeculari condemnari poteſt, nõ ſolum quod prohibitis armis vſus ſit (eſt enim hoc delictum ex eorum numero, quæ priuilegiata vocant,)[1] ſed etiam quod hominem occiderit, tametſi delictum homicidij ſit commune, id eſt, tale quod à clerico admiſſum nõ niſi eccleſiaſticum iudicem habere poſſit,[2] ex communibus iuris regulis,[3] quoties ab aſſaſſinatu ſeparatum eſt.[4] Adiunctio enim priuilegiati criminis facit; vt quemadmodum vnum idemque crimen eſt,[5] ita vnus idemque iudex ſit, is ſcilicet, qui de priuilegiato ſolus poteſt cognoſcere, quia priuilegiatum trahit ad ſe commune.[6] *Ita deliberatum eſt* in ea cauſa de qua SC. 54. infr. De probat.

1 Boër. *quæſt. 97.*

2 *Cap. 1. & tenuit. Extr. de homicid.*

3 Iul. Clar. *lib. 5. ſent. §. vlt. q. 3 ' 36.*

4 Aſſaſſinatus enim crimen priuilegiatum eſt, Boër. *dict. quæſt. 2. §. 1.* id eſt tale quod fori præſcriptionem nullam habeat. Tantus enim reatus tãtum honorẽ excludit, *arg. l. 1. C. vbi Senat. vel clariſſim.*

DEFINI

DEFINITIO XXVII.

Priuilegium fori allegare quis non poteſt in eo loco repertus in quo contraxit, præſertim ſi de inſtrumenti perditi exemplo conficiendo agatur.

CVm amiſſo inſtrumento obligatorio, quod notarius Camberienſis in ipſa Camberij ciuitate cõſcripſerat, peteret creditor aliud ſibi exemplũ dari à notario ſubſcriptum, eoque publica ſubnixum,[1] ex quo cõuenire debitorem poſſet,[2] in eamque, rem vt fieri ſolet, accitus eſſet debitor cauſam dicturus cur non id permitti deberet,[3] ille autẽ fori priuilegium allegaret, quod eſſet Auguſtanus;[4] Viſum eſt audiri eum non debere, quod hac parte eum potiſſimũ locum ſpectare oporteret, in quo contractum fuerat,[5] & ibi habitabat notarius, cui ſi iuſtam cauſam debitor nullã afferret imperandum erat,[6] vt inſtrumentum rurſus ederet, & deſcriberet, quamuis futurum eſſet, eadem actione vrgeretur debitor ad ſolutionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriela Pomard, contra Dionyſiũ Forestier Doctorem medicum Id. Mart. 1594.

1 Quæ iuſta petitio eſt *l. veluti 7. §. 1. D. de edend.* vbi ſcriptum eſt, poſſe etiam vt iterum & ſæpius facienda ſit editio, ſi quis forte inſtrumentum ſibi bis editum perdiderit.

2 Nam interdum vel ex ſolo inuentario conueniri debitor poteſt, vt *in l. chirographis 57. D. de admin. & peric. tutor.*

3 Neque enim deſcriptum & recognitum inſtrumentum peti poteſt, niſi præſentibus vel ſaltem vocatis omnibus quorum intereſt, vt ſcripſi *Defin. 3. n. 2. ſup. De edend.*

4 Habent enim noſtri Auguſtani non ſolum ex iure communi, ſed etiam ex priuilegio, ne coram alio quam prouinciæ ſuæ iudice poſſint conueniri.

5 *L. omnem obligationem 20. D. de iudic.* & ibi Bart. iunct. *l. contraxiſſe 21. D. de oblig. & act.*

6 Nam extraneo iudici & extra territorium ſuum imperanti notarius parere non cogeretur, *l. vlt. de iuriſd.*

7 Per modo conſtat modo agatur, *vt in l. 3. D. vt in poſſ. legat. 3. §. ibidem, D. ad exhib.*

DEFINITIO XXVIII.

De iuriſdictione, quæ territorio cohæret.

ETſi territorium, quod hodie vulgo *mandamentum* vocant, a terrendo dictum eſt, vt lex ait:[1] Nón continuo tamen verum eſt eius eſſe territorium, cuius eſt iuriſdictio aut contra. Poteſt enim territorium eſſe vnius eſt iuriſdictio alterius,[2] Sane cum iuriſdictio in territorio eſt limitata, fieri non poteſt, vt eius non ſit territorium, cuius eſt iuriſdictio, & viciſſim eius iuriſdictio, cuius & territorium eſt.[4] Illud quoque non male dicitur, Præſumi iuriſdictionem eius eſſe, cuius eſt territorium, & contra, niſi contrarium probetur.[5] Inde enim eſt, quod dici ſolet, Extra territorium ius dicenti impune non pareri.[6] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Torans, & Dauergne 10. Cal. April. 1594.

1 *L. pupillus 239. § territorium, D. de ſignific.*

2 Niſi præſumptione iuris, quia iuriſdictio inhæret territorio, *leg. vltim. Codic. vbi & apud quem cognit. in integr. reſtit.* vt ſequitur in Defin.

3 Notatur *in l. vlt. D. de iuriſd.* Vide *l. duumuirum 53. Cod. de decur. lib. 10. tit. 31.*

4 Et ea demum iuriſdictio eſt, quæ territorio inhærere dicitur, Quæ enim limitata non eſt, non tam territorium afficit, quã perſonas ſubditas & dicitur vulgo eſſe ſuper hominibus & feudis.

5 Præſumptio, quæ iuris tantum eſt, non etiam de iure admittit probationem in contrarium, *vulg. leg. cum de indebito 25. & paſſ. D. de probat.*

6 *dict. leg. vltim. D. hoc tit. de iuriſdict. l. iuriſperitos 30. §. cum vitendus. D. de excuſat. tutor. leg. cũ vnus 12. § is qui D. de reb. auctor. iudic. l. Diu Prioris 15. §. 1. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

Iudex laicus non eſt competens iudex clerici in actione perſonali, nec ſi deſinat illa in hypothecariam, ne quidem pro ſumptibus contumaciæ.

CLericus perſonali actione ad iudicis laici tribunal accitus, ſi non pareat, condemnari propter contumaciã non debet, ne quidem ad expenſas contumaciæ,[1] quoniam incompetentia manifeſta eſt,[2] nec poteſt clericus iudicis laici iuriſdictionem vllo modo prorogare, tametſi maxime velit,[3] Quid ergo ſi belli concluſio perſonali actione propoſita deſinat, vt plerumque fit, in hypothecariam? Non idcirco laicus iudex fiet competens: Nec ſi actor proteſtetur, velle ſe iudicatum exequi in bona duntaxat, non etiam in perſonam debitoris,[5] quoniam actionis vitium, quale illud eſt, cum perſonalis actio aduerſus clericum exercetur, non mutat, ſolaque reali propoſita corrigi poteſt.[6] Itaque mera quaſi Seruiana exercenda eſt.[7] Cum tamen clericus à iudice laico perperam condemnatus appellaſſet Senatum, nec poſtea appellationẽ proſecutus eſſet, & ob id ex principali diplomate de appellatione deſerta conueniretur,[8] dubitatum eſt quid iuris conſtitui deberet. Et quidem conſtabat appellationis deſertionem facere non poſſe vt ſententia contra ius commune ab incompetenti iudice reddita tranſiret in rem iudicatam.[9] Eadémque ex cauſa putabant quidam, neque ad deſertionis ſumptus condemnari clericum debere,[10] quaſi nihil referret vtrum ante ſententiam in non parendo iudici, an poſt condemnationem in non proſequenda appellatione contumax fuiſſet.[11] Verum placuit ſeparandos hac parte ſumptus deſertioni, à cæteris, vtpote omnimodo debitos,[12] Poſtquam eo iure vtimur, vt de nullitate ſententiæ nunquam agi poſſit citra appellationem,[13] nec rurſus appellatio recipi de cuius deſertione tractari cœperit priuſ quam aduerſus deſertionẽ in integrum reſtitutio ſit impetrata.[14] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Gros Driuet, Ant. Cal April. 1594.

1 Nec enim contumax eſt, qui non fuit obſecutus, cum obedire non deberet *l. contumacia 13 §. vlt. D. de re iudic.*

2 Quæ facit vt pro nullo & infecto habeatur, quod ab incõpetenti iudice factum eſt, *l. 1. Cod. ſi à non comp. iudic. l. penult. Cod. ne de ſtat. defunct.*

3 Dixi *Defin. 4. numer. 2. ſuprà.* Facit *L.epotica 41. Cod. de epiſcop. & cleric.*

4 Poteſt enim actio hypothecaria concurrere perſonali, Guid. Pap. *quæſt.* 108.

5 Licet proteſtatio alioquin ſoleat prodeſſe. Nimirum quoties incertum eſt, quæ potiùs actio teneat, *l. 1. §. quia autem, D. quod legat* quod hic non contingit.

6 *L. edita 3. C. de edend.*

7 Scripſi *Defin 19. ſup.*

8 Pragmatici noſtri vocant *lettres de deſertion.*

9 Quia iudicis incompetentia, quæ dicitur nullitas nullitatum, impedit ne ſententia tranſire poſſit vnquam in rem iudicatam, *l. 1. C. ſi à non compt. iud. l. factum iudicis 170. de reg. iur.* Facit *l. ſi expreſſim 19 D. de appell.*

10 Quia qui de principali negotio cognoſcere non poteſt, nec de ſumptibus litis aliiſve acceſſoriis poteſt, vt ſcripſi *Definit. 10. ſuprà eodem.*

11 Cum appellatio extinguat iudicatum & reuocet omnia ad terminos litis in prima inſtantia conteſtatæ, *l. 1. §. vlt. D. ad SC Turpill. cum ſimilib.*

12 Non quidem ex ratione iuris, ſed ob ius noſtrum prouinciale, ex quo deſumpta eſt ratio, quæ ſtatim ſequitur *in Definit.*

13 Styl. Senat noſtri in eóque iuri communi derogatum eſt, *l. 1. C. quand. prouoc non eſt neceſſ. l. ex conſenſu 23. §. 1. D. de appell.* iunct. *dict. l. ſi expreſſim, 19. Eod. l. 1. § item cum contra. & §. ſeq. D. qua ſent. ſin. appell. reſcind.*

14 Nam & idem iam olim obtinebat, vt præſcriptione ſummoueri poſſet is, qui à ſententia nulla prouocaſſet, nec appellationẽ proſecutus fuiſſet, tametſi non eo magis ſententia tranſire poſſet in rem iudicatam. Quod vtrunque bene probatur *ex dicta lege ſi expreſſim in fine.*

DEFINITIO XXX.

De penſione beneficiali quem iudicem habeat, & an auctis vel imminutis fructibus minui debeat vel augeri.

SI quæratur an præbenda aut penſio ſuper beneficij fructibus & redditibus conſtituta minui debeat necne, cognitio ad eccleſiaſticum non ad ſecularem iudicem pertinet.[1] Siquidem ſecularis iudex quod ad beneficialia pertinet non niſi de poſſeſſione cognoſcit,[2] quæ nihil cómune habet cum quæſtione iuris & proprietatis.[3] Illud ſane conſtat non ex eo ſolo minui præbendam poſſe, quod temporum iniuria alióve caſu fortuito & vi maiore fructuum quantitas redituúmque æſtimatio decreuerit.[4] Nam nec augeri eam æquum eſſet ſi fructus ſiue in quantitate ſiue in æſtimatione augerentur.[5] De illa enim præbenda & penſione loquimur, quæ in quantitate conſiſtit non in quota.[6] Quamquam & interdum iuſta cauſa eſſe poteſt ob quam minui etiam debeat, non itidem tamen vnquam augeri.[7] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Epiſcopi Bellicenſis & Capituli Eccleſiæ Cathedralis eiuſdem loci

1 Tanquam ad iudicem competentem ſiue ratione perſonæ, quia perſona eccleſiaſtica eſt quæ penſionem præſtare debet, ſiue ratione rei de qua agitur, vt ſequitur in Definitione.

2 Et quidem de interdicto retinendæ aut recuperandæ duntaxat non etiam adipiſcendæ poſſeſſionis. Guid. Pap. *quæſt.* 1. licet quod ad interdictum adipiſcendæ contra ſentiat Teſſaur in *Deciſ Pedem.*

3 *L. naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir. poſſ.*

4 Exemplo eius iuris quod in canone emphyteuticario conſtitutum eſt, qui ſemper idem debetur tametſi res pro parte perierit, multóque magis ſi remiſſionis obtinendæ nulla alia cauſa quã ſterilitas allegetur, *l.* 1. *& ibi not. C. de iur. emphyt.* Iul. Clar. *lib.* 4. *Sentent.* §. *emphyteuſis q.* 4. Etſi differentiæ ratio hæc adferri poſſet, quod canon ille nũ pro fructibus datur, ſed pro recognitione dominij. Penſio autem beneficialis, licet non alia imponatur pro fructibus, ſed ſola ſummi Pontificis voluntate: tamen imponitur ex comparatione fructuum beneficij, quòd cùm euenit etiam in canone emphyteuticario fieri ſolet remiſſio Pet. Ancor. *lib.* 3. *q.* 78. *n.* 12. Vide *l. legatum* 17. §. 1. *D. de ann. legat.*

5 Æquum autem eſt ad eum ſpectarẽ incommoda ad quem & commoda, Clar. *in d.* § *emphyteuſis q.* 41. ex regula iuris *in l. ſecundum naturam* 10 *D. de reg. iur.*

6 Quæ enim penſio conſiſtit in quota fructuum ea fieri non poteſt vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur, *l. ſi debitor.* 30. §. *veriſimile, D. d. contr. empt.*

7 Ob rationem illam quam attulimus, quod nec ſoleant nec debeant aut poſſint conſtitui penſiones, niſi ex comparatione fructuũ beneficij. Solet tamen hæc quæſtio vt plurimum decidi ex verbis reſcripti pontificij quo penſio conſtituta eſt Solent enim penſionarij curare vt reſcribat ſummus Pontifex, ne ex cauſa qua minuatur vnquam, ſicut nec vlla ex cauſa vnquam poteſt augeri

DEFINITIO XXXI.

An presbyter aut epiſcopus puniri poſſit á iudice laico ex crimine læſæ maieſtatis.

CLericus præſertim in maioribus conſtitutus, puta presbyter aut epiſcopus, non poteſt etiam ex cauſa delicti quantumlibet atrociſſimi coram iudice laico conueniri, ne quidem de crimine læſæ maieſtatis[1] Et quamuis Principes ſeculares alio iure vti ſoleant iniuriam pro iure aut ius pro iniuria vſurpantes, excómunicationis tamen notam incurrunt,[2] In eamque rem quod ad Epiſcopos attinet expreſſa eſt conſtitutio ſacroſancti Concilij Tridentini Quod tamẽ ad alios ſacerdotes ſpectat, qui non ſunt epiſcopi, ſolent excipi crimina quædem quæ ob eam cuſam dicuntur priuilegiata.[3] Quid vero ſi Epiſcopus ſub alieno Principe officium & dignitatem gerat? An ideo puniri poterit tanquam reus maieſtatis? Minime: Niſi hactenus vt officio priuetur ſi in eo deliquerit. Idque per formam iuriſdictionis vt noſtri loquuntur politicæ & œconomicæ non contentioſæ.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 11. infr. ad leg. Iul. maieſt.

1 Iul. Clar. *lib.* 5. *ſent.* § *vlt. q.* 35. 36.

2 Vt tractat Clar. *ibid.*

3 De quibus vide Clar. *ſup. d. loco.* & Boër. quæſt.

4 Guid. B aed. latiſſimè *n repet. cap. Raynutius in verb. & vxorẽ, num.* 5 5, vbi omnino vide.

DEFINITIO XXXII.

Renunciatio præſcriptionis fori nocet ſi competentis iuriſdictionis procurator non intercedat.

QVíſquis fori præſcriptioni renunciauit, ſi proriæ iuriſdictionis, aut Principis procuratorem in auxilium ſuum non aduocet, audiri non poteſt petens, vt ad ſuum iudicem remittatur,[1] ſiue coram iudice minus alioquin cõpetenti cõueniatur,[2] ſiue alterius inſtantiæ commodo priuetur,[3] vt contingit ſi ad Senatum recta euocetur, qui non poteſt non competens iudex eſſe, cum apud nos ſit ordinarius ordinariorum.[4] Sed tamen hoc poſteriore caſu ad Senatus officium pertinet, vt ex cauſarum & perſonarum varietate aliter atque aliter conſtituat. Nam ſi de eo negotio agi videat, quod implicitam habeat obſuri facti quæſtionem, æquiſſimum eſt ad proprij iudicis tribunal cognitioné remitti, vt & minoribus ſumptib. litigatores vexentur,[5] & duplicis inſtantiæ commoda quæ multa ſunt non amittant. Sin de ea re quæratur, quæ in promptu & quaſi de plano expediri poſſit, nihil cauſæ eſt cur non ſibi cognitionem retinere Senatus debeat, & pronunciare.[6] *Ita Senatus* in publico auditorio 15. Cal. Maij 1595.

1 Quia poteſt quilibet præſcriptioni fori aut in cæteris omnibus fauori renunciare, *l. pen. C. de pact. l. ſi index* 28. *D. de minor.* alieno tamen iuri puta, vt domini habentis iuriſdictionem, ſiue Princeps ille ſit alius, præiudiciũ facere nemo poteſt, *l.* 1. *D. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

2 Dummodo habeat ille iuriſdictionem aliquam & quidem talẽ quæ prorogari poſſit. *l.* 1. *D. de iudic.* iunct. *l. priuatorum* 3. *C. hoc tit* Aliud enim eſt ſi iuriſdictio prorogari non poſſit, vtputa laici contra clericum vel contra, vt ſcripſi *Defin.* 4. *&* 29. *ſup.*

3 Non enim paruum commodum eſt duplicis inſtantiæ, vt non deducta deduci, & non probata probari poſſint in cauſa appellationis, *l. per hanc* 4. *C. de temp & apell.*

4 Quippe qui ſupremus ſit magiſtratus & Principis vices gerens *arg. l.* 1. §. *pen. D. de appell. l. ei cuius* 5. §. *planè ſi appellatione, D. de appell recip.*

5 Quibus tanto incommodius & diſpendioſius futurum eſt, quãto longius à domicilio ſuo euocantur, *l.* 3. §. *vltro, de teſtib. l. ſed ſi quis* 7. *D. teſt. quemadm aper. l. vnic. C. quod Imp. int. pup. vel vid.*

6 Quia ſtudet Senatus, vt ſtudere debet, lites finiri, *l.* 3. §. 1. *D. de recept. qui arbitr.* Dixi *Defin.* 24 *ſup.*

DEFINITIO XXXIII.

Rationales nunquam cognoſcunt inter priuatos, licet de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur.

SI inter priuatos apud Senatum controuerſia ſit de re, quæ cum patrimonio, aut rationibus Principis aliquid commune habeat. Non idcirco Senatus cognitionem & diſceptationem negotij ad Rationales remittit.[1] Quid enim prohibet quominus de huiuſmodi recognoſcere Senatus poſſit? An nó generalis procurator patrimonij quoque ratione procurator Principis eſt?[2] Quod ſi tale negotium proponatur, cuius inſtructio ex Rationaliũ documẽtis pendeat, quid ni liceat procuratori generali cóferre cũ procuratore patrimonij, vt communi vtriuſque fide & cõſilio tota res tãto ſecurius tractetur? Illud ſane nullo modo ferendũ eſt, vt eo prætextu Rationales de iure priuatorum vllo caſu cognoſcant,[3] cum iudicatum exequi ipſi nó poſſint, nec niſi abſurbe iudicati ſui executioné ampliſſimo ordini committere,[4] cuius præcipua eſt, vt eſſe debet auctoritas. *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra R. D. Epiſcopum Mauriam. 7. Idib. Iun, 1595.

1 Nulla enim Rationalium iuriſdictio eſt inter ſolos priuatos, ſed tantum inter Principem & priuatum. Idque nonnullis Sereniſſimorũ Ducum noſtrorum edictis expreſſim conſtitutum eſt.

2 Nam & ob id generalis procurator dicitur, quod ad eum ſpectet cura eorum omnium quæ ad Principum pertinent. Licet pro faciliore patrimonij tuitione & pro dignitate ordinis clariſſimi Rationalium ſpecialis procurator in eã conſtitutus ſit itémque Aduocatus Principis quos ideo Patrimoniales appellamus. Vid. *l.* 1. § *vlt. fam. erciſc.*

3 *l. iam dudum* 5. *C vbi cauſ. ſtat. agi debeat. l.* 1. *C. hoc tit.*

4 Non enim iudicati executio committi poteſt quin exequi iubeatur is, cui cõmittitur, *l. à Diuo Pio* 15. §. 1. ibi. *ſi hoc iuſſi fuerint, D. de re iudic.* iubere autẽ ſuperioris tantum eſt, non inferioris aut partis, *l* 3. §. *vlt. & l. ſeq. D. de recept. qui arbitr. l. ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

Porro

Porro cui denegatur executio iudicati denegatur etiam cognitio, & pronunciatio. *l.* 3. *C. vbi cauſ. fiſc.*

DEFINITIO XXXIV.

Priuilegium ſecretoris Concilij Principis, vt pro iudicatis ſuis exequendis alieni territorij magiſtratum rogare non teneatur.

ETſi ſupremarum curiarum ſingulare ius eſt, vt ſub nomine & auctoritate Principis, cuius vices gerunt,[1] omnia decernant, hactenus tamen diſſimilis, minórque auctoritas earum eſt, quam ſecretioris Concilij, cui Princeps ipſe adeſt. Quod ſi iudicatum decretúmve aliquod mandandum ſit executioni extra prouinciam, ſpecialiter & nominatim rogãdæ ſunt ſupremæ Curiæ, in quarum territorio facienda eſt executio[2] ſi ſuprema curia ſit quæ rogat, non item ſi ſecretius Concilium Principis, vt hoc priuilegium ipſi Principi indulgeatur. Quippe cuius perſona vno caſu alio ſola ipſius auctoritas interuenire intelligitur. *Ita tractatum eſt* in ſecreto auditorio, pro D. de Vauxvillars, contra Dominos de la Chambre, 7. Id. Iunij 1595.

1 *Arg. l. vnic. D. de offic. præf. prat.*
2 Quia iuberi non poſſunt a pari magiſtratu, cum par in parem non habeat imperium, vt diximus *Defin. prox. n.* 4.
3 Plus enim eſt perſonam ipſam Principis interuenire, quam ipſius auctoritatem.

DEFINITIO XXXV.

De debito, quod mortuarij nomine contrahitur, vterque iudex inter laicum & clericum competens eſt.

SI inter parochum & defuncti laici heredem laicum controuerſia ſit de debito, quod mortuarij appellant, tractatum eſt, cuius cognitio eſſe debeat, an iudicis laici, an eccleſiaſtici? Et quidem conſtat non niſi perſonalem actionem eo nomine competere.[1] Quæ ratio ſuadere videtur, vt laici potius quam Eccleſiaſtitici iudicis cognitio eſſe debeat.[2] Sed tamen negari non poteſt quin ſit quid ſpirituale,[3] ac proinde ad eccleſiaſticum iudicem pertineat.[4] Nam & lex noſtra prouincialis, quæ prohibet ne laicus actione perſonali coram eccleſiaſtico iudice conueniatur, nominatim addit, *ſi de re profana quæratur.*[5] Illud ſane minus habet dubitationis: Actionem hanc mixti fori eſſe, & conſequenter locum in ea eſſe præuentioni,[7] nec poſſe appellari tanquam ab abuſu ſiue apud laicum, ſiue apud eccleſiaſticum iudicem eo nomine vllo modo primo loco qui conueniatur. Nam & ſacrilegij quædam ſpecies eſſe dicitur & eſt, ſi quis debita huiuſmodi tam pia ſoluere recuſet.[8] Sacrilegij vero crimen mixti fori eſſe nemo ambigit.[9] Plane ſi contra tertium poſſeſſorem bonorum defuncti laicum agatur ex hac cauſa coram iudice eccleſiaſtico, iuſta erit appellatio tãquam ab abuſu, cum neque perſonali actione conueniri poſſit qui heres non eſt,[10] neque hypothecaria, quoniam funeraria actio aliæque ſimiles fauorabiles, qualis hæc eſt, priuilegium quidem habent inter perſonales actiones,[11] ſed tacitæ hypothecæ ius non habent.[12] Ex quo efficitur, vt nullo iure tertius poſſeſſor laicus apud iudicem eccleſiaſticum eo nomine inquietetur. Quæ res abuſum inducit.[13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Archidiaconi de Combefort, & Canonicorum d'Aiguebelle, in publico Auditorio, 5. Cal. Iul. 1595.

1 Naſcitur enim ex quaſi contractu, qui non tam cum herede, quã cũ defuncto ipſo, quod ſanè mirum eſt, initus eſſe intelligitur, *leg.* 1. *& tot. tit. D. de relig. & ſumptib. fun. l. quod in vxorem* 13. *C. de neg. geſt.*
2 Quoniam in perſonalibus omnibus actionibus actor ſequitur forum rei. *l.* 2. *C. hoc tit. l. vlt. C. vbi in rem act.*
3 Quia non tantùm pro corpore ſepeliendo mortuarij debitum hoc contrahitur, ſed etiam pro remunerandis liberaliter precibus iis, quæ in eam rẽ ad ſalutare animæ remedium Deo Opt. Max. offeruntur.
4 De ſpiritualibus enim eccleſiaſtici non ſecularis iudicis cognitio eſt.
5 *Styl. Senat. noſtri.*
6 Cum habeat aliquid ex ſpirituali, aliquid ex temporali, vt cæteræ pactiones, quæ dicuntur mixti fori.
7 Guid. Pap. *quæſt.* 178.
8 *Not. in c. Ioannes & c. cũ tibi, Extr. de teſt.* Capell. Tholoſ. *q* 89.
9 Guid. Pap. *vbi ſup.*
10 Aut ſaltem anomalus, vt vocant, ſucceſſor, qui heredis loco ſit, vt puta pater ad quem dos filiæfamilias redierit, ſi eam maritus funerauerit: *d. l. quod in vxorem*, quamuis nec aliud eſt, etiamſi filia nullam dotem habuerit. *l. quod ſi nulla* 28. *D. de relig. & ſumpt. funer.*
11 *L. quæſitum* 17. *D. de reb. auct. iudic. poſſ. ali.* 11, *l.* 2. *de priuil. cred. l. etſi quis* 14. *§. hæc actio, D. de relig. & ſumpt. fun.*
12 Non enim tacitæ hypothecæ ius alij creditores habent, quam quibus ſpecialiter datũ eſt, aut de quibus *in tit. D. & in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Ideóque nec poſſum videre quã rationẽ habeat ius hoc, quo vtimur, vt actio hæc funeraria priuilegium habeat cõtra cæteros omnes etiã hypothecarios creditores. Iuris enim ratio facit, vt hypothecariis chirographariis omnibus quãtumlibet priuilegiariis præferantur in pignore, in quo ſcilicet, non tam potiores, quam ſoli inueniuntur, *l.* 2. *in fin. l.* 3. *§. poſt diuiſionem, D. qui pot. in pign. hab.*
13 Euidentior enim abuſus eſſe non poteſt, quam ſi laicus apud iudicem Eccleſiaſticum ſine cauſa nullóque iure conueniatur, non propter defectum iuriſdictionis in iudice.

DEFINITIO XXXVI.

Clericus falſus teſtis ex eáque cauſa puniendus, ad ſuum iudicem remittendus eſt.

SAcerdos ad teſtimonium dicendum admiſſus à iudice laico, ſi repugnantia dixerit, atque ita falſi ſuſpectus videri poſſit, vt torqueri debeat,[1] non ideo tamen torqueri poteſt iudicis laici auctoritate, ſed ad iudicem Eccleſiaſticum, ſi aduerſarius & res vrgeat ex ea cauſa remittendus eſt.[2] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Lentilly & de Damas 13. Cal. Auguſt. 1595.

1 *L. qui falſo* 16. *D. de teſtib.*
2 Id enim eſt, quod Harmenop. ſcribit *c.* 6 *in fin.* ex quo loco vere Dionyſ. Gothofr. vir doctiſſimus, & de iuriſprudentia noſtra, ſi quis alius hac noſtra ætate bene meritus, adnotauit, legendum eſſe: *in d. l qui falſo à iudicibus competentibus*, non vt vulgo competenter.

DEFINITIO XXXVII.

De actione ad exhibendum, quæ actionis in rem præparatoria ſit, cognoſcere laicus iudex contra clericum poteſt.

ACtio ad exhibendum licet ſit in perſonam,[1] quia tamen in rem ſcripta eſt[2] exerceri coram iudice laico, contra clericum poteſt.[3] Sed ita demum ſi prius appareat de iure aliquo quod actor habeat agendi in rẽ ſiue directa vindicatione, ſiue hypothecaria.[4] Eſt enim actio illa præparatoria actionis in rem.[5] Itaque non ſufficit actori, quod dicat ſe creditorem, & probet ſua intereſſe, ni probet ſe dominum vel hypothecarium creditorem.[6] Quam ob cauſam ſpecifica quoque opus eſt declaratione rerum, quarum exhibitio poſtulatur,[7] nec ſufficiet peti in genere mobilia omnia, quæcunque fuerint in Titij puta hereditate reperta.[8] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro R. D. Præceptore Antoniano Chamber. apud Ioannem Lucquet, 8. Cal. Septembr. 1595.

1 *l.* 3 *§. eſt autem, ff. ad exhib.*
2 *d. l.* 3. *§. vlt. Celſus* 5. *§. vlt. eod. tit.*
3 Non ſecus ac ſi mera eſſet actio in rem, ex qua proculdubio cõueniri clericus coram iudice laico poſſet, *l. vlt. C. vbi in rem actio.* Guil. Bened. *in verb. & vxorem, num.* 46.
4 Poteſt enim dari actio ad exhibendum ex variis aliis cauſis, quæ nihil cum vindicatione commune habeant, *d. l.* 3. *§.* 1. *§. plus dicit, D. ad exhib.*
5 *L.* 1. *eod.* quæ ait actionẽ hãc maximè propter vindicationes eſſe inductam. Facit *l.* 1. *C. eod. l. ad rem mobilẽ* 56. *l. ad legatũ* 62. *D. de proc.*
6 Itaque in huius perſona non habet locum quod de aliis ad exhibendum acturis ſcriptum eſt *in d. l.* 3. *§.* 1. *D. ad exhib.*
7 Generaliter enim verum eſt, in hac actione actorem omnia noſſe debere, & dicere rei de qua agitur argumenta, *d. l.* 3 *in princ.*
8 Quia neque huiuſmodi bona in genere & incerta vindicari poſſent niſi ex iuſta cauſa, *l.* 1. *§. vlt. D. ſi part. hered. pet. l. quæ de tota* 76. *§. incerta, D. de rei vindic. l. etſi* 8. *§.* 1. *D. commun. diuid.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non eſt hortandus iudex Eccleſiaſticus, vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod pœnam ſanguinis irroget.

IVdex Eccleſiaſticus ſi rogetur concedere literas, quas monitorias vocant, ad fines reuelationis tantum pro crimine probando[1] quod ſanguine vindicandum ſit, aut quod per ſanguinis effuſionem commiſſum ſit, nec velit ille concedere propterea quod Eccleſia non nouit ſanguinem,[2] minime exhortandus eſt à iudice laico, nec ſi ita futurum ſit, vt probationum inopia delictum maneat impunitum,[3] Neque enim hortandus eſt iudex eccleſiaſticus, vt contra ſacros canones quicquam decernat.[4] *Ita tractatum eſt* in relationibus libellorum, Prid. Id. Septemb. 1593.

1 Obtinuit enim, vt etiam in criminalibus frequens huiuſmodi literarum vſus ſit fauore probationum.

2 Sed ſunt aliæ pœnæ canonicæ; De quibus *gloſſ. in c. ad reprimendam in verb. in canonibus de offic. ordin.*

3 Tametſi publicè interſit non manere impunita delicta, *l. ita vulneratum 51. §. vlt. D. ad l. Aquil. l. locatio 9. §. quod illicitè. D. de public. & vectig.* [Denique per Concilium Tridentinum, *Seſſ. 25. c. 3.* interdictum eſt Magiſtratibus ſecularibus, ne Epiſcopos adducant, vt huiuſmodi literas inuiti concedant, quorum arbitrio totum hoc relictum eſſe vult. Iunge *Deſin. 19. ſup. de edend.*]

4 Præſertim vero iubente Senatu ad cuius officium & dignitatem ex contrario pertineret potius, vt ſi quid à iudice Eccleſiaſtico contra ſacros canones decretum eſſet, id emendaret remedio appellationis ex ea cauſa per procuratorem generalem interponendæ tanquam ab abuſu, vt dicemus ſuo loco.

DEFINITIO XXXIX.

Non habet clericus priuilegium fori ſi vocetur ad iudicium laicum, vt alienæ liti interueniat.

CLericus à clerico ad iudicem laicum euocatus, vt iudicio contra laicum reum inſtituto adeſſet, ac de facti veritate, cuius erat ille conſcius, reſponderet, priuilegium fori habere non poteſt,[1] non magis, quam ſi ad rem defendendam, quæ euinceretur, acceſſitus eſſet.[2] Sane ſi in eum præſentem, & vbi iam iudicio aderit actio aliqua inſtituatur,[3] de qua iudex Eccleſiaſticus cognoſcere debeat, ad eum remittendus tum demum erit.[4] Igitur quandoque obſtet res ſuper declinatoria exceptione iudicata nominatim id per interlocutionem excipiendum eſt.[5] *Ita Senatus* ex tempore 11. Calend. Decemb. 1595.

1 Quia hoc caſu non ideo euocatur, vt vel condemnetur ipſe vel abſoluatur. Vt in ſimili deſcripſimus *Deſin. 7. ſup.*

2 Is enim alienam litem, non quam defenderet: ac proinde apud alienum iudicem, non apud ſuum, arg. eorum quæ ſcripſi *Deſin. num. 2. ſup. eod.*

3 Tanquam in iudicio repertum, vt plerunque fit, quia in iudicio repertus citandus non eſt ſatiſque vno citato habetur.

4 Neque enim hoc caſu dici poteſt, quod alias quandoque modo conſtat, modo agatur, *l. 3. in princ. D. vti in poſſ. princ.*

5 His nimirum verbis interlocutioni adiectis, *ſauf d'eſtre faict droit ſur le renuoy requis en temps & lieu ainſi qu'il eſcherra.*

DEFINITIO XL.

A Conſeruatore tributi commutatorij ad Senatum, non ad Rationalium Curiam appellatur.

A Tributi commutatorij, vt vocant, conſeruatore ad Senatum, non ad Rationales appellatur,[1] licet de fiſcalibus tributis adeoque de iure nobilitatis, & quæ ex nobilitate naſcitur immunitatis[2] controuertatur. Nihil enim cum ærario Principis cómune habet illa quæſtio, an hic aut ille nobilis ſit, necne & immunis.[3] Cú quantúlibet immunis ſit, non idcirco quicquam decreſcat ex ea tributi annui quantitate, quam vniuerſitas Principi debet.[4] Itaque cum à Conſeruatoris ſententia condemnatus quidam ad Rationales appellaſſet, & appellantium more longiorem appellationi proſequendæ diem dixiſſet,[5] Victor autē citius expediēdi negotij cauſa peteret à Senatu literas anticipatorias:[6] Senatus cui propriam iuriſdictionem tueri non ſolum licuit, ſed etiam neceſſe fuit,[7] non dubitauit, quin eas concedere iuberet, iuberétq; vt apud ſe lis tractaretur. *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro N. Drugeon, contra Syndicos vniuerſitatis de Cheuelu 28. Febr. 1596.

1 Eóque paſſim iure vtimur, vel ob id maximè quod huius tributi commutatorij conſeruator vt plurimum eſt aliquis ex Senatoribus, aut etiam Præſidibus Senatus, à quo proinde ad Senatum ipſum appellari conuenientius eſt multis de cauſis quam ad Rationales, quamuis illi ſuam quoque & eam quidem ſupremam habeant iuriſdictionem.

2 Cum edictis omnibus Sereniſſimorum Ducum noſtrorum nobiles omnes immunes ſint ab huiuſmodi tributis, præſertim ſi facti ſint nobiles poſt annum 1564. Hi enim remanent obnoxij hic tributo in annum vſque nobilitatis quinquageſimum, ne non etiam reliquis oneribus plebeiis.

3 Rationales autem ærarij potiſſimum iudices ſunt, & eorum omnium, quæ ad ærarium Principis pertinent.

4 Aliud enim eſt quod ipſa vniuerſitas debet: aliud vero quod ſinguli ex vniuerſitate, *l. ſicut 7. §. D. quod cuiuſque vniuer. nom.*

5 Plerunque enim fruſtrandi tantum cauſa appellationes interponuntur, *l. inter 41. D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic.*

6 Vulgo pragmatici noſtri vocant *lettres d'anticipation.*

7 *L. 1. D. ſi quis ius dicenti non obtemp.*

DEFINITIO XLI.

Commiſſarius delegatus ad ſolemne inuentarium faciendum, non poteſt procedere in alieno territorio.

A Iudice, vel ſuprema curia vnius territorij delegatus ad faciendum ſolemne inuentarium non poteſt procedere in territorio alieni Principis ſupremi,[1] quoniam id fieri non poteſt citra diſtractionem, vt loquuntur, ſubditorum, quos in aliena prouincia litigare oporteret.[2] Hoc vero tum maxime obtinet, cum maior, id eſt, nobilior pars[3] bonorum defuncti in eo territorio ſita eſt, in quo procedendum eſt. Item ſi defunctus in eo territorio deceſſerit. *Ita Senatus* re ſæpius & mature deliberata in cauſa D. Archiepiſcopi Bizantini, heredis Illuſtr. D. Marchionis de Treffort. 9. Decemb. 1596. Idémque obſeruatum fuiſſe à Curia Gratianopolitana in cauſa diſcuſſionis bonorum Dominæ de S. VVallier, retulit vnus ex Senatoribus, qui fuerat à Senatu noſtro delegatus.

1 Quia extra territorium ius dicenti impune non paretur, *l. vlt. D. de iuriſd.*

2 Quod permittere magiſtratus nunquam debet. Non ſolum ne iuriſdictiones confundantur & turbentur, *l. cum vnus 12. §. fin. ff. de reb. auct. iudic. poſſid. vel venund.* ſed etiam ne magno incommodo ſubditos ſuos affici patiatur, ſi cogantur illi in alia prouincia litigare *l. 3. in princ. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. 3. §. vlt. D. de teſtib.*

3 *Arg. l. maiorem 8. D. de pact. l. ſi fideicommiſſum 50. D. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Iudicis laici nulla iuriſdictio eſt contra clericum, ne quidem ad inquirendum de crimine, niſi crimen ſit priuilegiatum.

ADuerſus Eccleſiaſticam perſonam de crimine nó priuilegiato ne inquirendi quidē ius iudex laicus habet, quin excommunicationis pœnam ipſo facto incurrat. Ex bulla incip. *in cœna Domini.* Quæ licet dicatur nó tranſiiſſe montes, vt vulgo loquuntur, Senatus tamen noſter ſupradictam ſententiam diſtricte ſecutus eſt & ſequi ſolet.[1] In relationibus libellorum Calend. Decemb. 1595.

1 Pro ea nimirum qua excelliſt ſemperque excelluit pietate, & ergá ſacroſanctam ſedem Apoſtolicam reuerentia, obſeruantia & obedientia Vide *text. in c. cum non ab homine.* vbi Alciat *n. 2. & cap. cleric. Extr. de iudic.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 36. n. 2. 3. & ſeq.* poſt Didac. Couar. *in pract. q. 31. n. 1.* & alios ibi citatos.

DEFINI

DEFINITIO XLIII.

An falſa moneta ſit necne, cognitio eſt Rationalium, poteſt tamen incidenter tractari apud Senatum, cuius ſolius eſt de crimine falſæ monetæ cognoſcere & pronunciare.

De moneta quidem quoties quæritur, an eius ſit bonitatis, cuius eſſe debet ex edictis Principis, Rationalium nō Senatus cognitio eſt, nimirum ſi cōtra eos agatur, quib. cudendæ monetæ ius & munus à Principe datū eſt.[1] Sed etſi quis falſam monetam cudiſſe dicatur,[2] & Rationales cognitionem occuperauerint, licet de falſæ monetæ crimine pronunciandi non habeant poteſtatem,[3] hactenus tamen cognoſcere poſſunt, vt probatam ab iis, ad quos ea res pertinet,[4] pronuncient falſam eſſe,[5] deinde rem, & reum ad Senatum remittant.[6] Sed ſi quis apud Senatum de huiuſmodi crimine accuſatus ſit, nihil prohibet eiuſdē Senatus imperio & auctoritate probos viros eligi, adeoque ex iis quorum induſtria per Principem in eam rem electa ſit[7] ante omnia inueſtigetur, nec neceſſe eſt Rationalium iuriſdictionem ex hac parte implorari, non magis quam quod ad alias criminis probationes attinet.[8] Licet non deeſſent ex Dominis, qui referrent aliquando contra factitatum fuiſſe. *Ita Senatus* 29. Decemb. 1559.

1 Sic enim edictis sereniſſimorū Ducum Sabaudiæ, & ſtatutis Cameræ Computorum diſertè cautum & conſtitutum eſt.
2 Vt proinde conueniri poſſit & condemnari de crimine falſæ monetæ *ex l. 1. C. de falſ. monet.*
3 Quia non habent publici iudicij executionem, quam ſolus apud nos Senatus habet iure ſupremi magiſtratus.
4 Vt inſpiciant ſcilicet an vera ſit moneta an falſa.
5 *Pertinet enim ea res ad cognitionem Rationalium, tanquā quæ* ſpectet maximè ad ærarium Principis.
6 Sic olim prætor plerunque cognitionem remittebat ad præfectū vrbi, quoties grauior & capitalis pœna erat infligenda. *l. 1. §. ſolēt. D. de offic. præf. vrb. l. ſi quis iniuriā 35. D. de iniur.* iunct. *l. 1. §. vlt. D. de pœn.*
7 Horū enim certior videtur eſſe & fides & induſtria, quam aliorū: cum magna ſit inter artifices differentia, *l. inter artifices 31. D. de ſolut.*
8 Cum poſſit is, ad quē principalis negotij cognitio pertinet, omnem quoque incidentem quæſtionem incidenter dirimere *l. 1. C. de ord. iudic.*

DEFINITIO XLIV

Contumacia eius qui noluit in iudicium venire, vt chirographum vel agnoſcat, vel deneget, adimit ei fori præſcriptionem, quam expreſſa agnitio non ademiſſet.

Ad iudicem non ſuū vocatus, vt chirographi ſcripturam agnoſceret, ſi fuerit contumax, & ob contumaciā ea ſcriptura per interlocutionem iudicis habita ſit pro recognita,[1] non poteſt poſtea fori præſcriptione ſe tueri,[2] in pœnam nimirum contumaciæ.[3] Alioqui enim ſi paruiſſet & chirographi ſcriptum aut agnouiſſet, aut denegaſſet, non eo minus ſaluam heberet fori præſcriptionem.[4] Itaque hoc caſu quod mirum eſt plus operatur fictio in caſu ficto, quam veritas in caſu vero:[5] Ex tēpore ante Id. Mart. 1596

1 Facit enim contumacia, vt debeat contumax haberi pro confeſſo.
2 Quaſi videatur iuriſdictionem, agnouiſſe ob id, quod maluerit eſſe contumax, quam iuriſdictionem, cum poſſet, declinare.
3 Debet enim venire & fori præſcriptionem opponerē, non autē magiſtratus ad quem vocabatur auctoritatem & iuriſdictionem contemnere, *leg. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic. l. 2. D. in ius vocat. vt caus.* Excipe caſum illum quo notoria ſit incompetentia ita, vt nec allegari eam ſit neceſſe, puta ſi is qui dicitur clericus vocetur ad iudicem laicū Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſt. 36. num. 5.*
4 Nempe quoniā agnitio vel denegatio chirographi non inducit ad probationē iuriſdictionis, cum poſſit fieri ex auctoritate cuiuſlibet iudicis etiam incompetentis. Sic enim ſtylo noſtro diſertè cautum eſt. *ſub tit. de recognoiſſance de cedulles.*
5 Contra *l. filio 23. D. de lib. & poſt. l. confeſſionib. 14. & l. ſeq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac. Nat. ad l. ſi is qui pro emptore D. de vſucap.*

DEFINITIO XLV

Cauſis ex regiſtro decidendis non poteſt adhiberi procurator aut Aduocatus generalis.

Procurator, aut Aduocatus generalis non poteſt cum Senatoribus ſententiam dicere in iis cauſis, quæ viua voce, & in publico Auditorio diſceptatæ ſunt, ſi quod plerumque fit ex regiſtro, vt loquuntur, non ex ſcripto deciduntur.[1] Non enim alij poſſunt in eiuſmodi cauſis ſententiam dicere, quam qui in ſubſelliis publicis inter Senatores ſederunt: aut ſaltem ſedendi ius habuerunt.[2] Ante Id. Mart. 1596.

1 Quia tunc perinde habetur ac ſi ex tempore & in publico ipſo auditorio lis deciſa fuiſſet.
2 In quo numero neque Procurator, neque Aduocatus generalis vnquam eſſe poteſt.

DEFINITIO XLVI.

Etiam Caſtellanorum iuriſdictio prorogari poteſt de conſenſu litigatorum.

Caſtellanorum iuriſdictio infima[1] non vſque adeo ſtatuti noſtri auctoritate definita eſt,[2] vt nec vllo etiam expreſſo collitigateroum conſenſu protogai poſſit. Poteſt enim,[3] niſi cum iudex iam præuenit.[4] *Ita tractatum eſt* 21. Mart. 1596.

1 Nec enim ex omnibus iis qui habent iuriſdictionem ordinariam quiſquam eſt, qui habeat iuriſdictionem inferiorem.
2 Quamuis coarctata ſit ad ſummam quinque florenorum.
3 Vt & alia quælibet iuriſdictio prorogabilis eſt ex conſenſu litigatorum, niſi caſus talis ſit in quo ſpeciali aliqua ratione per legem prorogatio inhibeatur, *l. 1. & 2.* vbi ſcripſi in Rationalibus, *D. de iudic.*
4 Vbi enim iudex manum appoſuit tanquam ſuperior, hoc ipſo ligat manus Caſtellani tanquam inferioris. Sicut de omnibus magiſtratibus ſuperioribus dici ſolet, ſi cum inferioribus comparentur.

DEFINITIO XLVII.

De reſcindenda tranſactione facta ſuper lite poſſeſſorij pendente coram iudice laico ſolus iudex eccleſiaſticus cognoſcere poteſt.

Etſi de poſſeſſorio beneficiali cognoſcere etiam inter clericos iudex laicus poteſt:[1] Si tamen de lite pendente ſuper poſſeſſorio tranſactum ſit, & aduerſus tranſactionem poſtea reſtitui alteruter litigatorum velit,[2] non Laici iudicis; ſed Eccleſiaſtici cognitio eſſe debet. Quia ſicuti actio, quæ ex tranſactione oritur,[3] ita & reſtitutio in integrum aduerſus tranſactionē eſt in perſonam.[4] Nec eſt contrarium, quod in decidenda poſſeſſorij cauſa tranſactionis formam idem iudex ſequi cogitur. Id enim fit, quia cauſæ poſſeſſionis adminiculū vireſque ex titulo accipere poteſt, ſi vel vnus poſſeſſionis actus ſequatur.[5] *Ita Senatus* pro religioſis Prioratus ſanctæ Mariæ de Beluaux, contra C. Emanuelem Ponıcum Priorem, Ex tempore 8. Mart. 1597.

1 Guid. Pap. *q.* 1.
2 Ex cauſa fortè doli vel metus, vel falſorum inſtrumentorum, ex quibus cauſis certum eſt, etiam tranſactionem reſcindi poſſe, *l. interpoſitas 13. l. ſi ex falſis pen. C. de tranſact.*
3 Scilicet cum tranſactio eſt vallata vel ſtipulatione vel iureiurando. Alioqui nudum pactum eſt, ex quo non datur actio. vt dixi *ad l. 1. D. de tranſact. in Rationalibus.*
4 Vt omnes integrum reſtitutiones, *l. 2. C. vbi & apud quem cognit. in integ. reſt. agit. ſit.*
5 Id enim eſt quod noſtri ſolent dicere: Etiā in cauſa poſſeſſorij poſſe allegari titulum nō ad cumulandum petitorium cum poſſeſſorio, ſed ad confortandum poſſeſſorium. Guid Pap. *q. 71. ex c. licet Extr. de probat. & c. ad decimus, de reſtit. ſpoliat. in 6.*

DEFINI

DEFINITIO XVLIII.

SI ex Senatus mãdato per obreptionem impetrato, iudex inferior cognouerit de ea re quæ ad Rationalium cognitionem pertinebat, non eo minus poterit & debebit iudex ille, maximè ſi de eo requiſitus ſit totã rem remittere ad Rationales.[1] Quod ni fecerit, non prohibebitur ſenatus authoritate decreti ſui,[2] quominùs malè iudicatũ pronunciet, inque omnes litis expenſas cõdemnet impetrantem,[3] ſi non qua alia cauſa compenſationẽ omnium expenſarum inducat.[4] Etſi enim expenſæ litis appellatoriæ non facilè compenſari aut remitti ſolent, quoties malè iudicatũ pronunciatur,[5] Sic tamen in ſpecie quæ proponebatur, fieri oportere viſum eſt, vt appareret nunquã fuiſſe illam mentẽ Senatus, vt Rationalium iuriſdictionem violari pateretur.[6] Nec tamen æquitatis deeſſe cauſas varias, quæ compenſationem expenſarum remittendam eſſe ſuaderent. *Ita Senatus* pro Steph. Leſpine 16. Cal. Iunij 1611.

1 Semper enim id enixè cauere boni iudices debent, ne iuriſdictiones turbentur & confundantur *l. cum vnus 12. § pen. D. de reb. auth. iud. poſſid. l. vlt. D. hoc tit.*

2 Quod enim per obreptionem impetratum eſt, pro nec impetrato habendum eſt *l. magis puto 5. §. pen. D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſi quis obrepſerit 29. D. ad l. Corn. de falſ.*

3 Quæ pœna eſt temere litigãtium, *Inſtit. de pœn. tem. litig. l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*

4 *Vt in l. qui ſolidum 78. §. etiam de leg. 2.*

5 Solent enim appellationes, vt plurimùm interponi fruſtrationis gratia *l. tutor. 41. D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic.*

6 Debent enim magiſtratus omnes ſuas inuicem iuriſdictiones mutuis auxiliis tueri, vt ſcriptum eſt *Defin. 1. infr. de exec. rei ind.*

DEFINITIO XLIX.

De decimis cognitio & iuriſdictio ſit.

SIcuti de decimis tanquam de re ſpirituali non alius cognoſcere poteſt in petitorio quam iudex eccleſiaſticus,[1] Ita nec alius in poſſeſſorio, quam Senatus aut Iuridicus maior prouinciæ, in qua fundi ſunt, de quarum decimis diſputatur.[2] Sed ſi neque de iure percipiendi decimas neque de earum quota contendatur, ſed de eo tantum an ſolutæ ſint necne,[3] cuiuſlibet iudicis etiam inferioris ea cognitio & iuriſdictio eſſe poteſt.[4] *Ita Senatus* pro D. Priore de Rumilly, contra Rollet in publico Auditorio, 4. Id. Iul. 1612.

1 *Tot. tit. Extr. de decim.*

2 Ita enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt de omnibus beneficialibus quæſtionibus.

3 Quæ quæſtio tota facti eſt. Solutio enim eſt facti *l. conſilio 8. §. vlt. D. de curat. furioſ. l. 1. C. de probat.*

4 Habet enim vnuſquiſque iudex iuriſdictionem in ſuo territorio *l. vlt. D. hoc tit.* Quod tamen intellige de iis iudicibus qui habent iuriſdictionem. Nec enim omnes habent, ſed pleri que notionem tantùm & iudicationem, *l. ait prætor 6. D. de re iudic.*

DEFINITIO L.

De officio Senatoris commiſſarij.

SEnator datus à Senatu cõmiſſarius vt vocant, & Recuperatos ad audiendo litigatores, numquam debet eam ſibi authoritatem adrogare, vt idipſum pronunciet quod à Senatu ipſo pronunciandum eſſet.[1] Sed ea tantum quæ ad præparandam Senatu pronunciationem conuenientia videantur, quæ pragmatici præparatoria vocant. Itaque ſi cõtra faciat, licet idipſum pronunciet, quod Senatus ipſe pronunciaret, in irritum tamen deducenda pronunciatio eſt.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 21. infr. De hered. vel act. vend.

1 Ne ſcilicet videatur Senator totius Senatus poteſtatem & authoritatem ſibi adrogare, quod facere nec poteſt nec debet.

2 His verbis: *Le Senat a mis l'appellation & ce dont a eſté appellé au neant.*]

TIT. XIII.

QVAND. IMPER. INT. pupill. & vid.

DEFINITIO I.

Vidua dotem repetens habet priuilegium ſui iudicis etiamſi contra pupillum agat.

PRIVILEGIVM, quod datũ eſt viduæ in dotis repetitione, vt primũ iudicem habere Senatũ poſſit,[1] non idcirco ei denegandum eſt, quod aduerſus pupillos agat,[2] quamuis pupillorum interſit cum conueniuntur, vt duplicis inſtantiæ beneficio fruantur.[3] Nam & pupillorum intereſt, vt de eorũ cauſis Senatus cognoſcat,[4] maiores vtique & ampliores dilationes pro rerum & perſonarum qualitate conceſſurus, ſi id æquitas poſtulare videbitur.[5] Neque diſtingui oportebit an egregia dos ſit quæ excedat ſummam quingentorum aureorum, necne.[6] Quantulacumque enim dos ſit, quã vidua petit, fauor dotis & conditio perſonæ facit, vt priuilegio digna exiſtimetur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio contra liberos & heredes N. Amedei Michal magiſtri Computorum 6. Cal. Febr. 1593.

1 Ex placito Senatus noſtri & modificatione per eum facta ad Sereniſſimi Ducis Diui Emanuelis Philiberti edictum, quod vulgo edictum Niciæ appellant.

2 Licet dici ſoleat priuilegiatum non vti priuilegio contra alium æquè priuilegiatum. Id enim fallit aliquando ex cauſa, *l. verum 11. §. vlt. D. de minor. l. vlt. D. ex quib. cauſ. maior.*

3 Propter eam rationẽ, quã attuli *Defin. 32. n. 3. ſup. tit. prox.* Facit tamen pro pupillis, *l. vnic. C. hoc tit.* ſed hæc Definitio intelligenda eſt de vidua dotem repetente, quo caſu duplex priuilegium concurrit perſonæ ſcilicet & cauſæ, vt mirũ non ſit, ſi vidua pupillo præferatur vnũ duntaxat priuilegium habenti. Alioqui ſanè non præferretur, *arg. dict. l. vnic.* quæ non ſolum de pupillis prius quã de viduis loquitur, *arg. leg. quoties 34. D. de vſufr. l. generaliter 24. §. quid ergo 17. D. de fideic. libert.* ſed pupillis ipſis & viduis eo potiſſimũ caſu priuilegium dat, quo huiuſmodi perſonæ aduerſarij potentiã perhorreſcant, quod vix euenire poteſt vidua contra pupillum agente.

4 Fauor enim perſonæ vel cauſæ eſt, vt maiores iudices habere debeat, *l. non diſtinguemus 32. §. de liberali, D. de recept. qui arbitr.* Vnde eſt quod de reſtitutione in integrũ minorũ ſolus prætor olim cognoſcebat, cum ex aliis cauſis iudicium & iudicem dare ſoleret, *l. 1. D. de minor. l. 1. De eo quod met. cauſ. l. 2. D. de dolo. l. vlt. C. vbi & apud quem cognit. in integ. reſtit.*

5 Eſt enim id poſitum in arbitrio & religione iudicantis, eòque iure vtimur in *arg. l. oratione 5. D. de fer. & dilat.* licet contra conſtitutum videatur in *l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Illa namque diſtinctio per Senatus modificationem adhibita eſt, quod ad alias perſonas attinet, quæ priuilegium nullum habent.

7 *L. vlt. C. hoc tit.* neque ſanè lex aut ciuilis, aut prouincialis noſtra diſtinguit quanta ſit dos. Proinde nec nos diſtinguere debemus, *vulg. l. de pretio 8. D. de public. in rem act.*

TIT. XIV.

VBI DE CRIM. AGI OPOR.

DEFINITIO I.

Quomodo quis ex delicto forum ſortiatur.

ETIAM ex delicto forum quis ſortiri ſolet.[1] Sed etſi tum quoque id rectè dicitur, cũ delinquens in eo ipſo loco, in quo deliquit, non reperitur, & per contumaniam condemnatur,[2] eo tamẽ iure vtimur, vt non magis in criminalibus quam in ciuilibus cauſis concedi debeat petita remiſſio ad iudicem alieni territorij,[3] niſi vno

illo

illo caſu, quo vel originis vel domicilij ratio delinquentem ſubiecerit iuriſdictioni eius, ad quem remiſſio poſtulatur, quique ei præeſt territorio, in quo crimen commiſſum eſt.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Guillelmi de Gadaigne Seneſcalli Lugdunenſis, & Dominæ de Mexiſmieu, 5. Id Iulij 1598.

1 *L.3.ff.de off.præſid. Auth.qua in prouincia, C.hoc tit.* [Iunge 3. q.6.can.1.c.1. *Extr.de raptor.c.poſtulaſti & c.fin. Extr. de for.comp.*]

2 Alioqui eueniret vt priuilegium nullum haberet locus delicti, cum in eo etiam loco vbi delictum commiſſum non eſt, poſſit reus conueniri, ſi interueniatur, *l.1.C. hoc tit.* faciléque eſſet peſſimo cuilibet alienam iuriſdictionem turbare, ac fugiendo eludere, ſi aduerſus delinquentes eoſdémque contumaces ius reddere non poſſet iudex loci, in quo delictum admiſſum eſt.

3 Suam enim iuriſdictionem quilibet iudex tuetur, cum æque competens ſit iudex loci vbi delinquens reperitur, atque iudex loci in quo delictum admiſſum eſt. Ita fit, vt plerumque delicta impunita remaneant nolente iudice apud quem delinquens eſt, eum remittere, nec rurſus iudice loci, vbi delictum admiſſum eſt elogia teſtium, aut teſtes ipſo mittere ad iudicem loci, vbi eſt qui deliquit, cum iudices diuerſorum ſunt Principum. Boër. *dec.29.n.5.* & 6. poſt Bald. *in dict.l.3.de off. præſ. & in l.2.§.ſed nunquid.C.de ſeru.fug.*

4 Hoc enim caſu duplex ius concurrit in perſona iudicis petentis remiſſionem ideoque eum præferri æquum eſt, mutuiſque in eam rem auxilijs iudices omnes ſibi inuicem ſubuenire, ne delicta remaneant impunita, dum iudices contendunt de iuriſdictione, *Clem. paſtoralis,* in verb. *De more,* vbi gloſſ. *Extr.de ſent.& re iudic.* Bart. *in l.1. §.præſides. Dirrexit reis.* Oldr. *conſ.*83. & 124. Guid.Pap. cum ſua addit. *q.*202. Maxim. *Décrdit. iudic.part.6.n.*39.40.41. Rebuff. *in tract.de lit.requiſit.n.*27. An autem in contractibus locus ſit remiſſioni, vide apud Mynſing. *cent.1.obſeru.*23. *& cent.2.obſeru.*5.

DEFINITIO II.

Qui deliquit ex mandato alterius non habet priuilegium fori ex perſona mandatoris.

SI delictum alio mandante admiſſum ſit, qui diuerſi fori domiciliū habeat, placet præualere locum delicti perpetrati, attendique eum debere potius, quam locum in quo eſt, qui delictum fieri mandauit,[1] cum non tam mandatum quam admiſſum delictum & actioni cauſam præbeat & condemnationi.[2] Eoque paſſim iure vtimur.

1 Guid.Pap. *quæſt.*104.

2 Quia in huiuſmodi cauſis mandatum regulariter non excuſat, niſi in certis caſibus, quos vide apud Iulium Clarum. *libro 5. ſententiarum §. vltimo. quæſt.*80. *verſ ſolet. l.3.§.1. D. de vi & vi armat.* licet non eo minus mandator ex perſona ſua teneatur, *l. non ideo minus 5. C. de accuſ. & inſcript.*

DEFINITIO III.

In delictis præueniſſe quis dicatur.

IN delictis communibus, in quibus locus eſt occupationi, & vt loquuntur, præuentioni,[1] ſi quæratur quis præuenerit, non illud inſpicimus, quis prior de crimine inquiſierit aut reum de crimine interrogauerit, nec rurſum, quis prior in ius vocari aut prehendi reum iuſſerit, ſed cuius primum imperio vocatus ille in ius fuerit aut prehenſus.[2] Omnium ſiquidē actionum inſtruendarū principium ab ea parte edicti proficiſcitur, quæ eſt de in ius vocando.[3] *Ita Senatus* in cauſa Procuratoris iuriſdictionalis de Foiſſaz, contra N. Cornaton & Procuratorem Fiſcalem Archiepiſcopi Lugdunenſis, 6. Cal. April. 1594.

1 Vt euenit in omnibus cauſis criminum, quæ ſunt mixti fori.

2 Quia parum eſt, iuſſiſſe vocari aut prehendi, ſi non ſit ſecuta executio, in qua totus vigor conſiſtit. *lege penultima. Codice de exec.rei iudic.*

3 *§.omnium, Inſtit. de pœn.temer.litigant.*

TIT. XV.

VBI CONVEN. QVI CERT. loc.dar.promiſſ.

DEFINITIO I.

Adiectione loci non etiam temporis fieri actionem arbitrariam.

OBLIGATVS ſoluere certo loco ex ſtipulatione, ac proinde ex contractu ſtricti iuris,[1] non poteſt ex contractu conueniri alio loco, quam quo ſolui debuit,[2] Actio enim, quæ ſtricta eſt, tota ex obligatione æſtimatur,[3] obligatio autem ex verbis, cōcepta ſtipulatio, eſt.[4] Ita fit, vt ſi debitor nunquam ad eum locum velit accedere in quo vt ſolueret, ſe obligauit, nulla cōueniendi eius ratio ſuperſit ſummo iure. Quod tamen quoniam eſſet iniquiſſimum, neceſſe fuit, in eam rē comparari actionem arbitrariam, per quam vbicunque reus conueniri poſſet.[5] & condemnari non ſolum ad ſolutionem debitæ quantitatis, ſed etiā habita ratione vtilitatis, quæ creditori abeſſet, ob id, quod alio quàm deſtinato loco ſolueretur.[6] Etſi autem aliæ pleræque ſunt actiones arbitrariæ,[7] hæc tamē ſpeciali quodam iure & ἐμφατικῶς arbitraria dici ſolet,[8] non tam quod pleniores habeat præſtationes, quam quia ſpeciale aliud nomē non habeat, quomodo habent Rei vindicatio, actio ad exhibendum, & cæteræ ſi quæ ſunt ſimiles.[9] Quid ſi non certo loco, ſed certo tempore ſolui debuit, nec ſua die ſolum ſit; Perinde quidem debitor condemnabitur ad id omne, quod intererit creditoris.[10] Sed nō ideo fiet actio arbitraria[11] cum ſtricta ſufficiat. Quoties enim dies obligationi adiecta eſt, præſtatio & condemnatio eius, quo intereſt, ex obligatione ipſa proficiſcitur, adeóq; ex verbis ſtipulationis. Cur enim dies adiiceretur, niſi vt promiſſor intelligeret futurum, vt creditori præſtandum eſſet, quanti eius interforet, ſi ad diem pecunia non ſolueretur?[12] Et vero nō quemadmodum vnus locus in alio loco non continetur, ita dici poteſt, vnū tempus in alio tempore non comprehendi. Nam breuius tempus in longiori cōtinetur:[13] & qui petit Calend. Februarius, quod Ianuariis anterioribus ſolui debuit, proculdubio petit ſuo iure,[14] perinde ac ſi altero poſt Calend. Ianuarias die peteret, niſi quod minus petit tempore, ſi petat detracta temporis vtilitate.[15] Proinde nihil cauſæ eſt, cur in eam rem inducamus actionem arbitrariam.[16] quam nec ſi velimus inducere, tamen poſſimus vbi propria, quæ obligatione naſcitur, actio ſufficit, quemadmodum euenit, in bonæ fidei iudiciis, in quibus conſtat, ita obſeruari, vt ſi in contrahendo cōuenerit, vt certo loco quid præſtaretur, priſtina bonæ fidei actio vtputa ex empto aut vendito ſufficiat, nec arbitraria exerceri poſſit:[17] ſi non ipſa empti aut vēditi obligatio nouationis iure in ſtipulationem transfuſa ſit.[18] In eoque errauit grauiſſime quidam ex recentioribus vir præcipui nominis,[19] qui ſcripſit, non minus temporis, quam loci adiectione fieri actionem arbitrariam. Sicut & illi errant, qui putant actiones arbitrarias ſui natura & origine ſtrictas eſſe: nec niſi arbitrio iudicis fieri arbitrarias.[20] Nam, cum non alia de cauſa inductæ ſint, quā vt creditoribus conſuleretur iis duntaxat caſibus quibus alia actio quælibet magis quā æquitas actione deficeret,[21] nulla nimirum præcedente obligatione, ſaltem, quæ ad eiuſmodi actionem producendam ſufficere poſſet,[22] cōſequens eſt, vt ſubſiſtēte obligatione, propriáque ex negotio contracto actione nulla induci queat arbitraria: ſi quidem in ſtricti iuris iudicis arbitrium iudicis nullum eſt, ſed aſtringitur iudex formulæ & obligationis poteſtati.[23] In iis vero, quæ ſunt bonæ fidei, nō poteſt arbitrium eſſe plenius, quam officium, quod circa eiuſmodi actiones propter

bonam

bonam fidem exercendum eſt.[24] Itaque actiones arbitrariæ tertiam ſpeciem actionum conſtituunt, ab aliis quidē omnibus, ſed ab iis maximè, quæ ſtrictæ ſunt, & natura & nomine, & poteſtate differentem. [25] *Ita in Senatu* tractatum eſt in cauſa, de qua Defin. 6. infr. ſi cert. petat.

1 Stipulationes enim omnes ſunt ſtricti iuris, *l. quicquid adſtringenda 99. De verb. oblig.*

2 *L. 1. D. eod. hoc tit. de eo. quod cert. loc.*

3 Ideo namque dicitur ſtricti, quod neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit. In quo differt ab actionibus bonæ fidei & arbitrariis, *l. quia tantundem 7. D. de neg. geſt. l. quaro, 54. D. locat.*

4 Quam ob cauſam ſtipulationem verborum obligationem appellamus *l. 1. tot. tit. de verb. oblig.*

5 *d. l. 1. D. hoc tit.*

6 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco, vtriuſque vtilitatem continet, *l. 2. eod* id eſt, alterutrius, vt loquitur *l. vnic. C. eod.* Eius ſcilicet, qui moram paſſus eſt.

7 De quibus *in §. preterea, Inſtit. de act.*

8 *D. l. 1. 2. & paſſ. D. hoc tit.*

9 Vt ſcripſi *lib. 15 Coniect. iur. ciuil. cap. 1.*

10 *L. quod ſi Epheſ. 4. D. hoc tit.*

11 In quo errauit Iacob. Cuiac. qui ſcripſit, adiectione temporis ſicut & loci fieri actionem arbitrariam, contra quem ſcripſi *lib. 15. Coniect. cap. 3.*

12 *L. ſi Calendis, 11. D. de re iudic. L. ſi fundum certo die, 124. de verb. obligat.*

13 *L. ſtipulatio iſta 38. §. inter. de verb. oblig. l. Iauolenus, 15. alias l. eum qui de ann. legat.*

14 Quia ſaltem hodie dandum eſt, quod iam ante dari oportuit, *l. ſi ſteritis, 21. § cum per venditorem, D. de act. empt. l. Celſus ait 23. §. 1. D. de recept. qui arbitr.*

15 Quemadmodum & plus peteret tempore, qui peteret ante tempus, *§. plus autem, Inſt. de act.*

16 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco, non niſi ex neceſſitate inducta eſt, & ex æquitate contra ſtricti iuris rationes, *dict. leg. 1. D. hoc tit.*

17 *L. in bona fidei, 7. eod.*

18 Quia hoc caſu tollitur priſtina obligatio, quæ erat bonæ fidei, & noua inducitur, quæ eſt ſtricta, *l. 4. verſic. verum, D. de vſur.*

19 Iacob Cuiac. *ad Afric in l. centum Capua, 8. hoc tit.*

20 VVeſembec. & alij vulgo *ad d. §. praterea. Inſt. de act.*

21 Aliquando enim actio deficit, licet non deficiat æquitas, *leg. 2. §. quanquam, D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

22 Nam & inde fit, vt in huiuſmodi actionibus arbitrium præcedere neceſſe ſit, vt ſequi poſſit condemnatio, *d. § praterea. l. item ſi, 14. §. 1. & §. hac autem actio Inſtitut. de eo quod metus cauſ.*

23 *d. l. quidquid 99. de verb. oblig.*

24 *Arg. d. l. qua tantundem 7. D. de negot. geſt.*

25 Vide omnino, quæ in hanc rem ſcripſi *lib. 16. coniect.*

DEFINITIO II.

Creditor, cui & alio loco & in alia moneta ſoluitur, omnimodo & vndique indemnis praſtandus eſt.

CRedidi tibi centum aureos reddendos Lugduni ad certam diem, æſtimato vnoquoque aureo ſexaginta aſſibus regiis. Conſtat non teneri te aureos in auro ſoluere, ſiue propria actione Lugduni, ſiue arbitraria poſt diē alio loco conueniri, ſed liberari te ſoluendo æſtimationem, de qua conuenit.[1] Nam etſi non eſſent aurei æſtimati, adhuc tamen dicendum eſſet ex receptiſſima vbique gentium cōſuetudine, licet multa iuris ratione, æſtimationē ſolui poſſe.[2] Sed an ſi contra te agam Camberij, cogendus eris ſoluere in aſſibus regiis, an liberaberis oblata & obſignata æſtimatione ſexaginta aſſium regiorum in moneta Sabaudiæ pro vnoquoque aureo? Placet, me, qui Camberij ago, recuſare non poſſe, quominus accipiam ſolutionem in ea moneta, quæ & Camberienſium commercio & edicto Principis approbata eſt.[3] Sed tamen, quia Lugduni non Camberij ſoluere debuiſti, nec æquum eſt auferri mihi facto tuo commodum loci, in quem ſolutio fuerat deſtinata, condemnandus es præterea quanti mea intereſt habere aſſes regios.[4] In quo continebitur quanti expenſurus ſum, vt ex moneta illa Sabaudica emere poſſim, mihique parare regiā, ſi forte Sabaudica nullius aut minoris vſus & vtilitatis mihi futura ſit.[5] Eademque ratio facit, vt ſi offeras mihi Camberij pro ſingulis aureis ſexaginta aſſes regios, ac proinde in moneta regia, nec tamen eo precio poſſim Camberij aureum comparare, propterea, quod in Sabaudia lōge pluris quā Lugduni æſtimetur, nec tu liberādus ſis, nec ego accipere cogendus, quoniam ea res damno meo cederet damnum autē ex eo contingeret, quod tu alio loco ſolueres quā deſtinato, quandoquidem ſi Lugduni ſolutio fieret, ex ſexagenis aſſibus facile mihi aureum pararem.[6] Igitur vltra regios aſſes ſexaginta præſtare te oportebit quantū deerit, vt aureum Camberij habere poſſim. Neque enim aliter fieri poteſt, vt indemnitatem videar à te cōſecutus, quam ſine dubio pleniſſimam mihi præſtare debes.[7] Sed etſi quid præterea interſit mea Lugduni potius quam Camberij nūmos habuiſſe,[8] id quoque mihi præſtandum erit, ſicuti præſtaretur, ſi vna eademq; eſſet Lugduni & Camberij nummorum forma, materia & æſtimatio[9] Nam quod prudentibus placuit nunquam ratione nummorum præſtari debere id, quod intereſt, ne facile in infinitum excurrat,[10] quemadmodum ad eas pecunias non pertinet, quæ certo loco & tempore dari debuerunt,[11] ita nec ad noſtra tempora, quorum infelicitate fit, ac magno omnium malo, vt nihil ſit incertius æſtimatione nummorum, quæ vbique certa eadéq; eſſe deberet.[12] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorū Bartholomæi Foſſe pro mercatoribus quibuſdam Lugdunenſibus, 5. Non. Iul. 1591. & rurſus pro fratribus Ponthus Lugdunenſibus, contra N. Amedeum du Coudrey Iuriſconſult. maximum, poſtea Sereniſſ. Ducis noſtri Conſiliarium digniſſimum, 5. Cal. Septemb. 1592.

1 Æſtimatio enim fit ob eam demum cauſam, *leg. plerumque. D. de iur. dot.* Vide omnino tractatū noſtrum *de variis nummar. debit. ſolut.*

2 Bart. *in l. 1. D de aur. & arg. legat.*

3 Agendo enim Camberij hoc ipſo me obligaui, vt in ea moneta ſolutionem accipere cogi poſſem, quæ Camberij ſit in vſu, & quam magiſtratus Camberienſis improbare non poſſit. Nam etſi nolentem te ſoluere iudex condemnaret, ac in iudicati executione bona tua capi neceſſe eſſet, pretium, quod ex eorum diſtractione redigendum eſſet, non in alia moneta ſolueretur, quam qua Camberienſes vulgo vterentur. Quidni ergo liceat de ea ipſa ſoluere? *arg. l. quod autem 6. apud Labeonem, D. qua in fraud. credit. l. ſi vens 73. D. de procur.*

4 *L. 1. 2. 3. & paſſ. D. hoc tit.*

5 Quoties enim creditor in alia nummorum ſpecie, quam quæ debetur ſolutionem accipit, indemnis omnino ſeruari debet. *l. Paulus 99. alias l. creditorem D de ſolut.* in qua vulgo male legitur *debitorem.*

6 Is enim, qui certo loco dare promiſit, nullo alio loco, quam in quo promiſit, ſoluere inuito ſtipulatore poteſt, *l. is qui proals. D. hoc titul.*

7 *d. l. creditorem.*

8 Forte, quia Lugduni ad eandem diem debebam pecuniam ſub pœna aut pignore, quod fuerit diſtractum, *vt in l. 3 D. de in lit. iurand.*

9 Poteſt enim ex variis cauſis intereſſe, quarum vna ſublata nihil prohibet, aliam ſupereſſe. *l. Celſus 23 §. 1. D. de cond. & demonſtr.*

10 *L. ex empto 11. D. act. empt. l. curabit 5. D. de eod.* Text. eſt elegans *in l. ſocium 60. D. pro ſocio.* vbi vſuræ pecuniæ debentur non quaſi vſuræ, ſed quaſi id quod intereſt creditoris.

11 *d. l. 3. D. de in lit. iurand.*

12 *L. 3. D. hoc tit. de eo quod cert. loc.*

DEFINITIO III.

Non eſſe ſpectandum locum iudicij in praiudicium creditoris, qui inuitus agit arbitraria.

NOn eſt alienum à ſuperioribus, quod cum certo loco ſoluere promiſſor debuit, ſi poſt moram[1] alibi conueniatur arbitraria, de eo quod certo loco, actione nunquā iudicij locus ſpectandus ſit, ex eo melior debitori & durior creditoris conditio futura ſit.[2] Tametſi ſoleat dici, in iis, quæ ad iudicij ordinationem pertinent, locum iudicij ſpectandum eſſe non cōtractus.[3] Eſt enim perpetuū & rationi apprime conſentaneum, vt nunquam prodeſſe debeat promiſſori moroſo, quod alio loco conueniatur, quam in quo ſoluere debuit.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 3. ſup. vbi & apud quos cauſ. in integr. reſt. agit. ſit.

1 Non enim agi poteſt arbitraria de eo quod certo loco, ante moram, *l. 1. & l. centum 8. & l. vlt. D. hoc tit.* aut quin ſaltem dies præterierit, intra quem perueniri poterat ad locum deſtinatum, ſi fortè de-

bitor

bitur alio loco carceratus ad deſtinatum venire non potuerit, nec ideo tamen in mora fuerit, vt Laſ. tractat *ad d.l. 1. ex illis verſ. vel quia aliis ... neceſſario deſtringeretur*, iunct. *l. ſciendum* 21. *& ſeqq. D. de vſur.*

2 Quia nihil poteſt imputari ei, qui alio loco agit coactus & ex neceſſitate ...

3 *Vide Defin. 3. ſup. vbi & apud quem cognit. in integ. reſtit.*

4 Alioqui prodeſſet ei ſua fruſtratio & calliditas, contra *leg. ſed etſi* 11. *§ pen. D. ad exhib. l. hominem* 73. *D. mandat.* Sic dicimus eum, qui vitioſe poſſidet, nunquam debere vincere ob hoc ſolum quod poſſideat *d.l.* 2. *§ vlt. D. vti poſſid.*

DEFINITIO IV.

Quando conueniri quis poſſit in eo loco deſtinatæ ſolutionis.

QVi contraxit Lugduni, aut, quod fere idem eſt, Lugduni ſoluere promiſit (contraxiſſe vnuſquiſque intelligitur in eo loco, in quo vt ſolueret ſe obligauit.[1]) non poteſt conueniri Lugduni, & quaſi contumax à Lugdunēſi magiſtratu condemnari,[2] ſi neque domicilium ibi habeat, neque fuerit eo loco repertus.[3] Ne alioqui facile ſit iuſtam boni debitoris ignorantiam circumuenire,[4] abſentémque inauditum cui nihil imputari queat condemnare.[5] Atque ita accipiendum eſt, quod dici ſolet, in electione creditoris eſſe, an debitorem conuenire velit in loco domicilij, an in eo, qui ſolutioni deſtinatus fuit.[6] *Ita Senatus* in cauſa Andreæ Collier & Petri-Ioannis Verdon, 6. Calend. Iun. 1594. Iunge Defin. 37. De ſolut.

1 *L. contraxiſſe* 21. *D. de oblig. & act. l.* 3. *D de reb. auct. ind. poſſid.*

2 Tanquam contumax, ſi non ſit ei denunciata citatio, aut ad eius notitiam aliter peruenerit.

3 Alterutrum ſanè ſufficit. & vt eo loco repertus ſcilicet domicilium ibi non habeat. *l. heres abſens,* 19. *§.* 1. *D. de iudic.*

4 *Arg. l. ſi fideiuſſor* 29. *§. ſi debiter, D. mandat.*

5 Quia enim habet iuſtam ignorantiam, non poteſt videri contumax, *l.* 3. *quemad. & quand. iud.*

6 *dict. l. heres* 6. 19. *§. de iudic* iunct. *dict. l. contraxiſſe, de oblig. & act. & dict. l.* 3. *§.* 1. *de reb. auct. indic. poſſid.* Indéque eſt, quod ſolent creditores curare, vt debitor domicilium ſibi eligat in eo loco, in quo contrahit aut in quem ſolutio deſtinatur, vt poſſint eum, licet abſentem, ibi conuenire.

DEFINITIO V.

Pecuniæ, quæ ad certam diem alterutro loco ſolui debuit ſub vſuris, nullæ vſuræ debentur ante electionem, ſi fuit electio creditoris.

CReditor, qui pecunia ad certam diem ſolui debuit Lugduni aut Romæ vtrubi ipſe mallet (excepta nimirum per creditorem loci electione[1]) nō poteſt petere vſuras, etiam in ſtipulatum deductas,[2] niſi ab eo die quod elegit & voluntatem ſuam declarauit, quoniam loco paratus eſſet accipere ſolutionem.[3] Nimirum, quia nec prius imputari poteſt debitori, cur non hoc, aut illo loco ſoluerit, cū non habuerit electionē.[4] *Ita Senatus* pro D. de Montarfier Bellicenſi fideiuſſore Abbatis de S. Sulpis, contra Illuſtr. D. Cardinalem Sanſeuerinum, 16. Cal. April. 1595.

1 Alioqui electio eſt debitoris non creditoris, non vbi petatur, ſed vbi velit ſoluere, *l.* 2. *§. Scæuola, D. hoc tit.*

2 Hoc enim ita ſupponendum eſt, quoniam alioquin vſuræ deberi non poſſent, *l.* 3. *C. de vſur. l. Titius* 64. *D. de præſcr. verb.*

3 *Arg. l. pen. D. de adopt. leg.* ibi *Cum mater elegeris*, à contr. ſenſ. facit *l. Iulianus* 13. *§. offerri, l. ſi & per emptorem* 51. *de act. empt.*

4 Sic dicimus nullam eſſe morā vbi nulla petitio eſt, *l. ſi pupillus* ... *de verb. oblig. l. mora* 88. *de reg. iur.* In propoſito autem nulla fuit petitio ante electionem, cum per petitionem ipſam fiat electio, *d.l.* 2. *§. Scæuola, D. hoc tit.* Aliud igitur eſſet, ſi electio fuiſſet debitoris. Vide Philip. Dec. conſ. 2.

DEFINITIO VI.

Quantum interſit an quis debeat certo loco, an in ſolutum dederit pecuniam debitam certo loco.

EI qui certo loco dare promiſit, non bene comparabitur is qui creditori ſuo delegauit, in ſolutum debitorem paris quantitatis certo loco ſoluendæ, & certo tempore. Nam licet, neque ſuo loco, neque ſuo tempore ſoluta ſit pecunia, non ideo tamen poterit hic qui delegauit, vbique conueniri per arbitrariam,[1] vt nec in eo ipſo loco in quo ſolui pecunia debuit,[2] cum nihil ipſe debeat qui fuit per delegationem liberatus:[3] Nec aliud erit tametſi nulla interuenerit delegatio, ſi modò nomen debitoris qui certo loco ſoluere debuerat, datum fuerit in ſolutum.[4] Neque ſolùm ſi periculo ceſſionarij facta ſit ceſſio, qui caſus minorem aut nullum potius recipit dubitationem:[5] Sed etſi periculo cedentis.[6] Quo tamen caſu ſicuti ad hoc tenetur ceſſionarius, vt debitorem ceſſum conueniat,[7] nec tantum in mora ſoluendi conſtituat,[8] ſed etiam in ius vocet, eumque aut in iudicio præſentem aduerſarium exhibeat,[9] aut per contumaciam pro præſente habendum.[10] Ita viciſſim cedentem obligatum habet vt conſtitutam cœptámque litem ſuſcipiat, & ſuis ſumptibus ſuóque periculo ad finem vſque perſequatur.[11] Id ni faciat intra tempus arbitrio iudicis conſtituendum pro locorum, temporum & perſonarum varietate,[12] condemnandus eſt.[13] Non ex prima obligatione, quæ per dationem in ſolutum ſemel extincta ipſo iure, non poteſt amplius reuiuiſcere,[14] ſed ob ſuſceptum ab eo periculum ceſſionis, cuius proinde pleniſſimum effectum præſtare, ex eaque cauſa indemnem ceſſionarium ſeruare debet,[15] præſertim verò ſi de omni impedimento tollendo ſe obligauerit.[16] Impedimentum enim ſubeſſe certum eſt, quotieś non ſolùm ceſſat in ſolutione ceſſus & interpellatus debitor (nihil enim, niſi moram inducere ea ceſſatio poteſt[17]) ſed etiam ad iudicem euocatus audet contradicere,[18] ſiue neget ſe debitorem,[19] ſiue fateatur quidem ſe debere, ſed aut ſine cauſa differat ſolutionem, aut denique litigare malit, quàm ſoluere.[20] *Ita Senatus* in cauſa Dom. Comitis de la Foreſt, & D. de la Fleſchiere 17. Maij 1614.

1 Quomodo conueniri poteſt is qui certo locò debuit, *l.* 1. *& paſſ. D. hoc tit. l. vnic. C. eod.*

2 Actione ſcilicet directa ex ſtipulatione. Nec enim competit arbitraria niſi cum agitur alio loco *d.l.* 1. *D hoc tit.*

3 Nam qui delegat ſoluit, *l. quamuis* 8. *§. interdum, D. ad Senatuſc. Velleian.*

4 Nam & citra delegationem hoc fieri poteſt, *l. pupilli.* 96. *§. ſoror. D. de ſolut. l.* 1. *C. de nouat. & in l. vlt. C. quand. fiſc. vel priuat.*

5 Cum hoc caſu nullum vnquam regreſſum habere poſſit ceſſionarius contra cedentem, ſi nihil dolo malo cedentis factum proponatur. *l. periculum* 30. *D. de pignor. Not. in d. §. ſoror.*

6 *Vt in d. §. ſoror.*

7 Vt ſciri poſſit hoc ipſum an malum ſit nomen ceſſum, & an de ipſius periculo tractari oporteat

8 Quæ contracta intelligetur, ſi congruo loco & tempore interpellatus non ſoluerit *l. mora* 32. *de vſur.*

9 Cum actio vtilitatis & efficax competat ceſſionario non cedenti, licet actiones directæ remaneant penes cedentem, *l.* 3. *C. de nouat. l. vlt. D. de tranſact.*

10 Contumax enim pro Præſente habetur. *Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport.*

11 Hoc enim demum eſt periculum nominis præſtare, *l. ſi vero,* 12. *§. ſi quis mandauerit, D. mandat.*

12 Longiores enim aliquando ſunt iudiciorum moræ, aliquando breuiores.

13 *d. §. ſoror.*

14 *L. qui res* 98. *§. aream. D. de ſolut. l. ob eam cauſam* 9. *D. de præſcr. verb.*

15 *d. §. ſoror, ſi plus* 74. *§ mota quæſtione.*

16 Solet enim hæc clauſula adiici cuius maior erit effectus ſi actum ſit de tollendo omni impedimento, tam facti quam iuris. Alioqui non poteſt is qui de euictione tenetur conueniri ad præſtandam vim quæ ab alio nullo iure illata ſit, *l. vlt. C de act. empt.*

17 *d. l. mora*, & quidem cum diſtinctionibus, de quibus *in l. ſciendum* 21. *& ſeq. eod. tit. de vſur.*

18 Contradictio enim & conteſtatio facit rem dubiam, *l. vnic. C. de lit. conteſt l. vlt. C. quand. ad liber. proclam. non lic.*

19 Quod improbiſſimum cōteſtationis grauius eſt, ita vt lis creſcat interdum propter huiuſmodi inficiationem, *l.* 4. *C. de l. Aquil.*

20 Quod facere pleríque debitorum ſolent, quia iudicia omnia ſuas habent moras & incertum euentum *l. legatum* 15. *D. vt leg. ſeu fideic. ſeruand. caueat. l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

TIT. XVI.

VBI IN REM ACTIO.

DEFINITIO I.

Si aduerſus eum, qui certo loco ſoluere debuit, agatur aut perſonali actione, aut hypothecaria.

PERSONALI actione conuentus in eo loco, in quo vt ſolueret, ſe obligauit, fori præſcriptioné obiicere non poteſt, licet domiciliú habeat in alterius iuriſdictionis territorio:[1] Nam tam, quod contraxiſſe vnuſquiſque intelligendus ſit in eo loco, in quo vt ſolueret ſe obligauit,[2] (non enim ex eo ſolo amittitur fori priuilegiú, quod in alieno territorio cótractum ſit,[3] dummodo in eodem ſuperioritatis diſtrictu ſit forú, ad quod remiſſio poſtulatur:[4] Alioqui paſſim fieret iis iniuria, quorum iuriſdictio eſt,) quam quia iniquú ſit, & aduerſus contrahentium voluntatem, vt alio loco creditor ius ſuum exequi cogatur, quá apud iudicé loci, in quo accipere debeat ſolutionem.[5] Sed hoc ita intelligédum eſt, ſi in eo ipſo loco debitor inueniatur.[6] Cæterum arbitraria agendú erit, vt & alio loco ſoluatur & præſtetur creditori quanti ipſius intereſt, quod deſtinato loco nó ſoluatur.[7] Sed ſi in rem agatur & in pignora ſiue mobiliú rerum, ſiue immobilium, ibi lis neceſſario tractáda eſt, vbi executio in rem facta fuit.[8] Nam ſi de rei mobilis pignore agatur, fori præſcriptionem non magis obiicere debitor poteſt, quam ſi rei immobilis pignus vindicetur.[9] Videtur autem reali actum & hypothecaria, quoties in rem ipſam executio fit, licet iuſſus ſit debitor vt ſolueret, quoniam iuſſum illum præcedere neceſſe eſt, etiam cum hypothecaria agitur contra debitorem,[10] quippe, quæ conditionem illam habeat, ſi pecunia non ſoluatur.[11] *Ita Senatus* ex tempore 12. Calend. Decemb. 1593.

1 *L. heres abſens* 19. §. 1. D. *de iudic.*

2 *L. contraxiſſe* 21. D. *de oblig. & act. l.* 3. D. *de reb. auct. iudic. poſſid.*

3 Nam ſi ciuis Cambarienſis mihi fundum vendiderit Necij, non ob id potero eum Necij conuenire, quamuis ibi repertum, ſi Camberij domicilium habeat.

4 Quid enim ſi Sabaudus vendat aut aliter contrahat in Gallia? Nemo dixerit eum in Gallia repertum habere fori præſcriptionem, vt ad Sabaudienſes magiſtratus remmitti debeat.

5 Nam etſi ſolutio deſtinata eſſet Epheſi aut Romæ, electio deberet eſſe creditoris, ne in poteſtate debitoris eſſet, ne vnquam ſolueret. *leg. 2. §. Scæuola, D. de eo quod cert. loc.* multo igitur magis poterit eum conuenire in loco deſtinato, ſi vnus tantum locus fuit.

6 Vt ſcripſi *Defin. 4. ſupr. tit. prox.*

7 *L. 1. & tot. tit. D. de eo, quod cert. loc. l. vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promiſ.*

8 *l. vlt. C. hoc tit.*

9 Vtraque enim actio, æquè pignoris vindicatio eſt in rem, *l. ſi rem* 9. *§. propriè. D. de pign. act. iunct. l. pign.* 17. *D. de pignor.*

10 Niſi cum hypothecaria eſt anomala qualis illa, quæ contra clericum auctoritate iudicis laici exercetur, de qua ſcripſimus *Defin.* 19. *ſup. de iuriſd. omn. iudic.*

11 *l. grege* 13. *§. etiam, l. ſi fundus* 16. *§. in vindicatione, D. de pign.*

TIT. XVII.

VBI SENAT. VEL CLARISS.

DEFINITIO I.

De priuilegio Senatorum & aliorum, qui non niſi apud Sabaudiæ iuridicum maiorem conueniendi ſunt.

SENATORVM & Rationalium, itémque eorum, quos ſtatus Conſiliarios appellamus, ſingulare ius eſt ex principali indulgentia, vt ſiue agant ſiue cóueniantur, iudicem habeant eum, qui Sabaudiæ iuridicus maior eſt,[1] non illa ſolum ratione, quod domicilium in eo loco habeât, ſin quo ampliſſimi ordinis collegiú eſt[2] (nam non eo minus priſtinum domicilium retinét in ea prouincia vnde traxerunt originem,) ſed ob id potiſſimum, quòd non ſit iis liberú à loco maiorum diſcedere ad negotia ſua in prouinciis explicanda, neque tamen æquum ſit damnoſum iis eſſe officiú ſuum, quod facile accideret, ſi propriis litibus adeſſe prohiberentur:[4] Cum nemo ſit qui ignoret, quátum vrgeat præſentia litigatoris ad lites citius feliciúſque expediendas.[5] An autem eo priuilegio vti Senatores deberét, ſi de re minima, vtputa de cenſu emphyteuticario ageretur, ſæpius dubitatum fuit. Videbatur enim id non modo inuidioſum,[6] ſed etiam iniquum,[7] vt pauperculus emphyteuta ab imis Sebuſiæ finibus Camberiú vſque euocaretur ad litem de ea re ſuſcipiendam, quam ſibi longe commodius eſſet delinquere ſuóque iure cedere[8] ad litis moras impenſáſque deuitandas.[9] Sed tamen, quia paſſim euenit, vt emphyteutarú dolo & peruicacia cogantur domini directi de huiuſmodi minutis litigare ad ſeruandam totius directi dominij cauſam: Nihil rationis viſum eſt cur de Senatoris potius quam de illius, qui cum Senatore contéderet, probitate dubitari oporteret.[10] Itaq; placuit omni caſu & de re qualibet ſaluum iis priuilegium eſſe debere.[11] Sed hoc tamen addito temperamento, vt pro ſua prudentia videant Senatores, ne huiuſmodi priuilegio in pauperum necem abutantur.[12] *Ita Senatus* pro D. Claudio de la Coux, Abbate d'Ambournay, contra Syndicos vniuerſitatis de Sezitiaz. Prid. Calend. Februar. 1590.

1 *Arg. l. Senatores* 1. *C. hoc tit.*

2 *l. Senatores, vbi* DD. *de Senator. l. interdum, §. Senator. iudic. l. ciues & ſeq. C. de incol. lib.* 10. *l. 2. C. hoc tit.*

3 Boër. *quæſt.* 11. *num.* 1.

4 Itaque quod olim obtinuit, vt maior magiſtratus non poſſet conueniri in ea ciuitate, in qua erat magiſtratus, *l. 2. D. de in ius voc.* hodie apud nos non obtinet. Ideo fortaſſe, quod magiſtratus ſunt perpetui, qui olim non niſi annui erant

5 Inde namque eſt quod Paulus reſpondit, etiam eum, qui ad litem ſuſcipiendam procuratorem dedit, cauſæ ſuæ adeſſe non prohiberi. *l. Paulus reſpondit* 69. *D. de procur.*

6 *Arg. l. nec quicquam* 9. *§. aduocatos, D. de off. proconſ.*

7 Priuilegia enim Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet. *l. impuberi* 40. *D. de admin. tutor. l. in fraudem* 15. *D. de teſtam. milit.*

8 *Arg. l. is cum quo* 7. vbi Bart. *D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

9 *Arg. l. 4 §. non tamen, D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

10 *Arg. l. vnic. §. cunabulis, verſic. credidit enim C. de off. præf. prat.*

11 Priuilegium enim quod eſt fauorabile, extendendum potius eſt, præſertim ex communi vſu conſuetudine & practica, quam reſtringendum, *arg. l. quæſitú* 17. *D. de reb. auct. iudic. poſſid. alias l. 1. de priuil. credit.* Eo auté iure Senatores noſtros perpetuó vſos fuiſſe conſtabat.

12 Nam amittere priuilegium deberet, qui in id committere, *l. ſed hoc tit.* 21 *in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

Qui apud priuilegiarum ſuum iudicem conuenitur, fori communis præſcriptionem non habet.

QVid ergo ſi Senator aliúſve ex clariſſimis, qui priuilegium habent, conueniatur apud iuridicum maioré Sabaudiæ pro re, quæ in alterius iudicis territorio ſua ſit; an audiédus erit, ſi ab ea iuriſdictione declinare velit, & ad fundi iudicem remitti? Minime.[1] Inuitus enim iudicem illum habere debet, quem inuito quoque aduerſario poſſet eligere.[2] Sed hoc ita ſi conueniatur. Nam ſi agat, ratio nulla eſt cur priuilegio vti cogatur,[3] cum nec aduerſarij quicquam interſit.[4] *Ita Senatus* ex tépore pro D. de Breiſſieu, contra D. de Lambert, 5. Cal. Septemb. 1592.

1 Nihil enim actori poteſt imputari, cur hunc non conuenerit apud eum iudicem, à quo reuocandi domum ius ipſe habuiſſet, *l. nec non* 28. *§. ſi eum in prouincia. D. ex quib. cauſ. maior.*

2 *Arg. l. cum Papinianus* 14. *in fin. C. de ſent. & inter. om. iudic.*

3 Cum priuilegio ſuo renunciare pro arbitrio quiſque poſſit, *leg. ſi index* 41. *D. de minor. l. pen. C. de pact.*

4 Non enim videri poteſt facere iniuriam, qui iure publico & communi, & perpetuo vtitur, *l. ſi duorum* 41. *D. de act. empt.* Cum autem

rem conuenitur is,qui forum multiplex habet,electio eſt actoris,dum nec vllum priuilegio præiudicium fiat,*leg. cum clericus 25. in princip* vbi Bald. *C. de epiſc. & cler. l. heres abſens 19. §. vlt. D. de iudic.*

DEFINITIO III.

Priuilegium fori datum Senatoribus,ad eorum viduas & liberos non tanſmittitur.

HOc autem Priuilegium, quod Senatoribus noſtris aliiſque Conſiliariis Principis maiorib. in hac Camberij vrbe degentibus cõceſſum eſſe diximus,vt ſiue perſonali, ſiue reali actione conueniantur in prouinciis,ius habeant reuocandi domum, & ad Sabaudiæ iuridicum maiorem.[1] Ad eorum quidem vxores pertinet, [2] ſed ad viduas non item,licet cætera priuilegia, quæ ratione dignitatis competunt, ad viduas & liberos quoque tranſmittantur. [3] Hoc enim non propter dignitatem datum eſt, ſed propter officij neceſſitatem, [4] cuius adminiſtratio, nec alibi fieri poſſit, nec facile & in ſingulos dies ob domeſtica negotia deſeri,nec denique ita tractari, vt rei familiari, periculum ſine cauſa ſubire nos oporteat.[5] Quod pleramque contingeret,ſi procuratorum fidei lites noſtras committere vſque adeo cogeremur,vt adeſſe noſmetipſi non poſſemus.[6] Quæ rationes ſicut in cauſis vxorum & liberorum cum patre habitantium locum habent.[7] Ita defunctis nobis in viduarum noſtrarum, ac liberorum perſonis omninò ceſſant. [8] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1597.

1 Dixi *Defin. 1. ſup. ex l. 2. C. hoc tit.*

2 Non ſolum,quod mariti domicilium & conditionem vxor ſequatur, *l. vlt. §. item reſcripſerunt mulierem, D. ad municip* ſed etiã quia vxores à viris defendi æquum eſt, *l. 2. D. de iniur.* quod apud non ſuum iudicem æquè commodè facere maritus non poſſet.

3 *L. filij 22. §. vidua, D. ad municip.* quoniam vidua quandiu vidua manet in eodem matrimonio ſtare intelligitur, *l. vlt. C.*

4 Priuilegium enim ſemper interpretandum eſt, adeoque reſtringendum ex cauſa & ratione,quæ fuit eius inducendi *leg. Titia Seio 83. §. vſuras, de leg. 2 l. teſtamẽta 26. § 1. D. de teſtam. milit. l. impuberi 40. D. de admin. tut. l. 5 §. immunitati, de iur. immun. l. 3. § quãuis, de mun.*

5 *Arg. l. 5. §. vlt. D. de teſtib. l. ſed ſi quis 7. D. teſtam. quem aper.* vbi additur nemini officium ſuum debere eſſe damnoſum, quod & ſcriptũ eſt *in l. videlicet 29. D. ex quib. cauſ. maior.* Facit eleganter *l. apparitores 5. inſ. C. de exact. tribut. lib. 10. tit. 19.*

6 Contra,quam priuato quilibet permiſſum ſit, *l. Paulus reſpondit 69. D. de procur.*

7 *l. medicos 6. C. de profeſſ. & medic. lib. 10. tit. 52.*

8 Quia morte Senatoris finitur officium, licet dignitas duret in perſonis viduæ ac liberorum,quibus nec per caſum patris à Senatu remoti auferretur, *l. filiam 9. D. de Senat.*

TIT. XVIII.

QVAND. LICEAT VNICVIque ſin. indic. ſe vind.

DEFINITIO I.

Apparitori exequenti quando reſiſti poſſit.

VIm facit & delinquit,qui apparitori in ius ducenti aut in carceres rapienti non obtemperat:[1] Neque ob id ſolum venia dignus videbitur,quod ex poſtfacto appareat, duci eum rapíque debuiſſe. [2] Sic enim publica iuris legúmque auctoritas poſtulat. [3] Satíſque ſibi conſultũ credere debuit,quod perperam aut iniuſte factã executionem iudex irritam facturus erat,& indemnitatem allaturus.[4] Sed ſi auctoritate propria,nullóque præcedente iudicis mandato apparitor exequi velit,impune ei reſiſti poteſt, tametſi iudicis nomen & auctoritatem obtendat. [5] Sed etſi clericus,quem talem eſſe conſtat, per apparitores ſeculares trahatur in carceres,placet impune auferri & eximi eum poſſe,[6] quaſi videantur illi propria auctoritate facere, quod faciunt iubente illo,quẽ nemo dubitare poſſit, iubendi ius non habuiſſe. [7] Ita partim deciſum, partim tractatum eſt pro Guyoto de la Çorbatiere, contra fratres de Briod, 7. Calend. Iunij 1590.

1 Vt apparet ex prætoris edicto,de quo *in l. 1. & tot. tit. D. ne quis eum qui in ius voc. eſt, vi eximat.*

2 *l. ſed eximendi 4. §. item ſi quis illo tit.* vbi ſcriptum eſt illi edicto locum eſſe,etiam ſi quis cum vi eximat, qui per per calumniam in ius vocabatur.

3 Nam cũ apparitor debeat citando reo edere iuſſiones magiſtratuum, *l. vlt. C. de ſportul. & ſumpt. in diuerſ. iudic. fac* apparet non poſſe apparitori reſiſti,quin magiſtratus dignitas offendatur.

4 Cum poſſit appellari aut ab executore,ſi vltra modum & præter vel contra mandati formam executus fuerit, *l. ab executione 5 C. quorũ appell. non recip.* Aut ab ipſo iudice,ſi quid iniuſtè exequendum præceperit. In eam rem enim appellationis auxilium iure comparatum eſt, vt iniquitas vel iudicis vel executoris per iudicem corrigatur, ne quis prætextus ſuperſit priuatis,vt per ſeipſos faciant,quod per iudicẽ fieri debeat, *l. non eſt ſingulis 176. de reg. iur.* [Benè tamẽ edicto Sereniſſimi Ducis noſtri prouiſum eſt quod publicatum fuit anno 1613. vt appellationes,quæ à iudicati executoribus interponuntur,admittantur quidem,cum poſſit fieri,vt executor ſententiæ ac mandati formam exceſſerit,ſed tamen non ſuſpendant vim executionis. Ne rerum iudicatarum executio,quam accelerari publicè intereſt, per huiuſmodi tergiperſationes condemnatorum differatur. Vigor enim ſententiæ in executione conſiſtit, *l. penult. C. de exec. rei iudic.*]

5 *l. prohibitum 5. C. de iur. fiſc. lib. 10. vbi eſt text. elegant.*

6 Non enim quælibet iniuria & contumelia eſt rapi clericum in carcerem, *arg. l. ſi vero 5. §. 1. D. qui ſatiſd. cog.* Apparitoribus autem & executoribus omnibus diſtrictè prohibitũ eſt ne clericos vllis vexent contumeliis aut impulſionibus moleſtent, *l. omnes 33. §. præterea nullus. C. de epiſc. & cler.* Et ſanè ſi delinquit,qui clericum vi rapit,contra ſacras conſtitutiones,non delinquit,qui eum vi eximit, *l. 1. in fin. D. ne quis, eum qui in ius voc. eſt vi eximat.* Aut ſi vterque delinquit,deteriore loco eſſe debet is qui in pari cauſa edicti petitoris partes ſuſtinet, vt Paulus ſubiicit *in l. 2. eod.*

7 Nimirum,cum incompetentia eſt omnino euidens,non ambigua Nam & eo caſu areſto Senatus niſi expreſſim cautũ eſt,vt qui perſonaliter citatus prehendi iuſſus eſt,ſi appellet,non cogatur interim parere, quod diuerſum eſſet, ſi minus euidens incompetentia proponeretur Areſtum latum eſt die vlt. Mart. anno 1594.

DEFINITIO II.

Dominus ſæuiens ſubditos iuriſdictione ſua priuandus eſt.

SCimus comprobatam à Senatu noſtro, Philiberti Fabri patris mei ſententiam,qui, cum iuridici aqud Sebuſianos meos maioris iuriſdictionem ſibi à Senatu mandatam ſumma cum dignitate fidéque gereret,pronunciauerat,ob atrocem potentis cuiuſdam domini in ſubditos ſæuitiam, eximendos ſubditos à domini imperio & poteſtate,ita vt ne vllam quidem in eos iuriſdictionem retineret[1] Quidni vero conquerẽtibus præſertim ſubditis,& ſupremi Principis opem implorantibus?[2] Cum etſi tacerent,id ipſum tamen bonus iudex pro imperij ſui dignitate ex officio ſtatuere, & poſſet,& deberet. *Sine die.*

1 Nulli enim ex iis omnibus,qui recognoſcunt ſuperiorẽ,permiſſum eſt,vt ſibi ius dicat, *l. vnic.* vbi Bart. *C. ne qui in cauſ. ſua iudic. vel ius dicat.* iureque ſuo cadere debet quiſquis vt facit *l. extat, D. quod met. cauſ* ſaltem in ea re,in qua vim facit, *l. ſi quis in tantam 7. C. vnde vi l. ſi quis ad ſe fundum 7. Cod. ad l. Iul. de vi publ. vel priu.* Nam & ex cõtrario,ſi libertinus abutatur libertate contra patronum,ea priuandus eſt *l. 2. 3. & 4. C. de libert. & eor. liber.* [Principis ius ſanè ſingulare eſt vt poſſit etiam in cauſa propria ius dicere, Bart. *in l. receptum, num. 1. D. de iuriſdict.*]

2 Nam nec libertus vincula perpeti aut ſeruile miniſterium exhibere cogeretur, *l. libertos 6. C. de obſequ. patr. præſt.* Minus autem iuris proculdubio habet dominus in ſubditos iuriſdictionabiles, quam patronus in liberos. Facit *l. ſi manumiſſori 4. Cod.*

3 *l. illicitas 6. §. ne potentiores, D. de offic. præſid.* Bart. *in l. 1. de his qui ſunt ſui vel alien. iur.* Text. eſt elegantiſſimus *in l. 2. §. dominorum,* vbi Bald. *eod.* Ioann. Faber. *in §. fin. Inſt. eod.* Guid. Pap. *quæſt. 62.* [4] Sed etſi dominus ſolius feudi ſæuierit in perſonam poſſeſſoris qui ſit ex alterius iuriſdictione, cúmque puta occiderit, priuandus eſt omni iure feudi. *Ita Senatus* pro Dom. de Blonay contra Dom. de S Paul, 7. Calendas Aprilis 1611.

TIT. XIX.

DE INOFF. TESTAM.

DEFINITIO I.

Generalis renunciatio etiam iurata futuræ ſucceſſionis non includit renunciationem legitimæ.

ETSI portio illa legitima, quæ in aſcendentium bonis debetur deſcendentibus,& cōtra,nihil aliud eſt quam triens,vel pro numero liberorum ſemis portionis ab inteſtato contingentis,[1]ob idque dici ſolet à legitimæ portione ſubmouendū,quiſquis à ſucceſſione inteſtati excluditur,[2] Aliam tamen rationem eſſe ſucceſſionis,aliam legitimæ,pleriſque Senatus noſtri conſultis pronunciatum eſt.Finge filiam bonis paternis futuræque ſucceſſioni legitimæ adhibito,vt ad renunciationis validitatē neceſſe eſt,[3] iureiurando,renunciaſſe.Non eo minus queri de inofficioſo patris teſtamento poterit,ſi nihil patet ei relinquerit,quia nec legitimæ portioni,quam in bonis patris ſperare debuit,renunciaſſe intelligitur,[4] ſiue teſtatum patrem decedere contingeret, ſiue inteſtatum : quamuis ad inteſtati ſucceſſionem admitti non poſſit.[5] Nempe non intelligitur ſuccedere,quæ non niſi legitimā ſibi naturæ iure & ex legibus debitam conſequitur portionē,æris alieni loco potius computādam.[6] Itaque ſpecialis legitimæ huius portionis renunciatio requiretur.[7] *Ita Senatus* ſæpius. Vide it.ad SC.Tertul.Defin.1.& 2.

1 *l.cum quæritur 6.DD.ad auth.nouiſſima.l parentibus 8. & l.qua nuper 32.C.hoc tit.*

2 *poſthumus 6. in princ. & §. 1.D.eod.*Excipe caſus *auth. ſi qua mulier,C.de ſacroſ.eccleſ. Auth.hoc amplius,C.de fideic.& l.quiſquis 5. C.ad l.Iul.maieſt.*quibus locis filius etiam ab inteſtati ſucceſſione excluſus legitimam nihilominus conſequitur. Sed ſpeciali in omnibus caſibus ratione.Scripſi in Chiliad.*de error.pragmat. Decad.*12. *Err.* 5.

3 *Cap.quamuis pactum.*vbi Canoniſt.*de pact.in* 6.alioqui nō valeret pactio tanquā contra leges,*l.3.C.de collat.l.vlt.ff.de ſuis & legit.* adeoque contra bonos mores,*l.ſtipulatio 61.D.de verb oblig.l.ex eo 4. D.de inutil.ſtipul.*

4 Nam renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam iurata non protrahitur ad legitimam, cuius nulla mentio facta ſit,*l.ſi quādo 35.§.& generaliter.*vbi DD.*Cod hoc tit.*Boër poſt alios *quæſt.3. num.7.9.&* 10.vbi addit , quod quando lex pro forma actus requirit aliud ſpecificari , tunc iuramentum non ſupplet illam formam. Sicut nec clauſula illa vulgaris,per quā renunciatur iuri dicenti,non valere renunciationem generalem ſi ſpecialis non præcedat.Non enim operatur vim renunciationis expreſsè factæ in contractibus,ſed tantum in legibus,ſtatutis & reſcriptis,Aug.*in leg ſed & ſi quis,§.quæſitum,D.ſi quis caut.& in l. omnes,C.de præſcript.30.vel 40.annor.*Idē Boër *dict. num.*10.Adde eundem Boër.*q.* 14.*n.*4.& 5.Guid Pap.*decis.* 427.Andr. Tiraq.*in l.ſi vnquam,in princ.n.*155.*C.de reuoc.donat.*

5 In quo ſanè vis ſit legibus & iuris rationi,cū non alius querelæ effectus eſſe poſſit,quam vt teſtatorem faciat inteſtatum.Cur vero hoc permittamus filię,quę nec ipſa ab inteſtato ſuccedere poſſit,nec inteſtati ſucceſſionē,ſi eius capax eſſet, ad ſolam legitimam potendā derelinquere ? Vide omnino , quæ contra hunc Pragmaticorum errorem ſcripſi loco ſupra citato *Decad.*12.*Err.* 5.

6 Hoc quidem verè dicitur in ea quarta,quam ex Pij conſtitutione habere debet filius adrogatus in bonis adrogatoris,*l.ſi adrogator* 22. *D de adopt.l.1.§.ſi impubere , D.de collat.bon.* Sed in ea legitima , quæ liberis omnibus debetur ex legibus,aliud ſanè eſt.

7 *Ex d.l.ſi quando 35.§.& generaliter. C.hoc tit.*ad quem tamen locum quid reſponderi poſſit , docuimus *dict. Error. 5. Decad.* 12. *de error.pragmat.*

DEFINITIO II.

In qua nummorum æſtimatione ſoluenda ſit legitima.

SI cui legitima portio relicta ſit in nummis , quorum æſtimatio alia fuerit tempore teſtamenti, alia tempore mortis,alia denique tempore petitionis ; ſolum teſtamenti tempus ſpectabimus.[1] Sin teſtamentum factum non erit, tempus mortis ,[2] nunquam petitionis.[3] Nam cum teſtamento facto ſi aliud nihil vrgeat idipſum præſtandum ſit, quod præſtari teſtator voluit ,[4] non de alia nummorum æſtimatione cogitaſſe dici poteſt,quam quæ tum erat,cum teſtabatur.[5] Ab inteſtato autem ſi quando legitimæ petitio ſalua ſit ei,qui ab inteſtati ſucceſſione, aut per propriam renunciationem,aut qua alia ratione excluſus eſt,[6] Id præciſe tempus ſpectari oportet,quo legitima deberi incipiat,id eſt,quo moritur is,in cuius bonis legitima petitur.[7] Idémque eſt,ſi teſtamento non certa nummorum quantitas, ſed legitima ſimpliciter illi relicta proponatur,quia eam in pecunia accipere cogi poſſit:forte,quod iam aliquam legitimæ portiunculam à viuo teſtatore in pecunia acceperat.[8] Hic enim ſicuti legitimæ ſupplemento contentus eſſe cogitur,[9] ita & ſupplementum illud in pecunia accipere,qui ſi legitimam integram petere poſſet,in corporibus hereditariis habere eam deberet.[10] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis de la Chambre,& Dominæ Margaretæ de la Chābre,16.Cal.Septemb.1588.

1 Text.eſt *in l.vxorem 41.§.teſtamento,de leg.3.l.ſi ita eſſet.7.D.de auro & arg.leg.* Excipe caſum *l.pen.D.de inſtruct. & inſtrum leg.* vbi inſpicitur tempus mortis cū quæritur,quid veniat fundi legati inſtructi appellatione,niſi dicas,quod ego probabilius arbitror erratum eſſe in illis verbis,*ea quibus inſtructus ſit fundus*,& pro *ſit*,legendū potius *fuit*.Sequitur enim,*quæ ſint in eadem cauſa,cū dies legati cedit*,vt ſenſus ſit:ſpectandum quidem in hoc legato tempus teſtamenti , vt & in cæteris,ſed in iſto eſſe hoc amplius quod non ſufficit teſtamenti tēpore fundum inſtructum fuiſſe iis rebus quæ nunc petuntur,ſi non in eadem cauſa manſerint in diem vſque mortis , quaſi diminuto ex patrisfamilias voluntate legato,ſi poſtea & viuo adhuc eo fundus minus inſtructus eſſe cœperit.

2 Anterius enim tempus hoc caſu nullum eſt quod ſpectari poſſit. Spectari etiam ſolet,hoc tempore facto quoque teſtamento,cum quæritur de perſonis ad fideicommiſſum conditionale admittendis, *l.pen. D.de legat.præſt.*Vide tamen *l.ſi cognatus 19.D.de reb.dub.*

3 Nā & de tempore petitionis quærebatur *in d.l.pen.ff.de inſtruct. vel inſtr.legat.*Vbi tamen ſepctari placet coniunctim duo alia tempora,teſtamenti & mortis,non petitionis.

4 Voluntas enim teſtatoris ſemper ſpectanda eſt,quoties iuſta eſt, nec repugnat legibus.*vulgat.iurib.*

5 Solent enim teſtatores in onerandis heredibus eam patrimonij quantitatem inſpicere,quam teſtamenti tempore habere ſe putant aut plus aut minus veriſimiliter legaturi,ſi ſe vel ditiores vel pauperiores futuros arbitrarentur.Fit autem quiſque vel ditior vel pauperior , aut vt melius dicam,relinquit hereditatem tanto locupletiorem vel pauperiorem,quanto maior ſit aut minor æſtimatio monetæ,in qua ſolui legata debent.

6 Puta,ſi petitioni portionis legitimariæ ſpecialiter & expreſſim renunciationem non ſit,vt diximus *Defin.præced.*

7 Debetur ſiquidem legitima ex comparatione portionis hereditariæ quæ ab inteſtato deberetur,ſi nō eſſet filia excluſa ab inteſtati ſucceſſione,*l.cum quæritur.6.C.hoc tit.*ideoque tempus mortis inſpiciendū eſt,quo incipit eſſe hereditas,vt & in ponenda ratione legis Falcidiæ.*l.in quantitate 73.D.ad l.Falcid.*licet legitima non ſit quota hereditatis,ſed bonorum,vt ſcripſimus prox.Defin.

8 Sic enim vulgo creditum eſt filium aut filiam , cui aliquid ſolui cœperit in pecunia pro legitima,non niſi in pecunia poſſe petere ſupplementum vt dicemus *Defin 9.infr.*

9 *l.omnimodo 30.C.hoc tit.*

10 *l.ſcimus 36.ad fin.princip.in verſ.repletionem,eod.*

DEFINITIO III.

In quibus rebus filiæ aſſignanda ſit legitima?

NOn poteſt filius legitimam portionem ſibi ſoluere in ea re hereditaria quam elegerit,[1] ſed totum id vel parentis,ſi teſtatus ſit,[2] vel iudicis aut boni viri arbitrio permittitur :[3] quod ipſum tamen tale eſſe debet , vt neque ex precioſioribus bonis legitima ſoluatur,neque ex deterioribus,ſed ex mediocribus.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Electio enim illa patris eſt non liberorū,niſi quatenus legis aut ſtatuti poteſtas concurrat,quæ certa bona fortaſſe primogenito attribuat,*leg.ſi cogitiones 21.ibi quæ nulli generaliter aſſignauit,Cod.famil. ercisc.*iunct.*l.nemo poteſt 55.de leg.1.*Roll.è Vall.*conſ.* 12. *n.*1. *tom.*1. poſt Bart.*in l.2.C.quand.& quibus quart.pars.*Facit.*l.ſi patr.ex debit. 44.vlt.D.de bon.libert.*

2 d.l.ſi

2 *d.l.ſi cogitationes,l. omnimodo 39.l. ſcimus 36.l.§. repletionem, Cod.hoc tit.*

3 *d.l.ſcimus in princ.*iis verbis: *Etſi non adiiciatur viri boni arbitrio reſpitri.*

4 DD.*ad l.filius quem 24.C.famil.erciſc.*Fräciſc.Rip.*ad l.in quartam n.116.D.ad l.Falcid.*Alex.*conſ.129.lib.4,*Text.eſt *in l.ſi quis argentum 35.§.1.*in illis verbis: *Nec deteriores omnibus ſunt, ſed ſtatus mediocris inueniuntur, C. de donat.l. legato generaliter relicto 37. de legat.1.*iunct.*l.cum ſeruus 39.§.ſcio & l.ſi heres 110.eod.*

DEFINITIO IV.

Filius non fit ipſo iure poſſeſſor pro legitima, nec eam propria auctoritate capere poteſt, niſi cum inſtitutus eſt in re certa.

INde fit vt poſſeſſio illa ſiue conſuetudinaria ſiue edictalis dicenda eſt, quæ à defuncto in legitimum ſucceſſorem ipſo iure tranſlata intelligitur,[1] in filium nihil niſi petendæ legitimæ ius habentem minime transferatur.[2] Prius enim eſt ſciri qua in re legitima conſtituatur, quam de illo quæri, quid filius pro legitima poſſideat aut non.[3] Neque vero fictio illa tranſlatæ poſſeſſionis iuuare vnquam poteſt ſingularē ſucceſſorem,[4] qualis certe eſt legitimarius etiam poſteaquam legitimam portionem eſt, cōſecutus. Quandoquidem conſtat legitimam nō hæreditatis portionem eſſe, ſed bonorum.[5] Vtpote in cuius ponenda ratione æs alienum ante omnia deduci oporteat.[6] Nec aliud eſt, tametſi inſtitutionis titulo relicta ſit, vt hodie relinqui debet,[7] nec enim eo minus accipienda eſt per manus hæredis.[8] Niſi vno illo caſu, quo etiam teſtator non tantum reſtitutionis iure, ſed etiam in re aliqua certa reliquerit.[9] Quo tamen caſu perinde neceſſaria erit poſſeſſionis adprehenſio, vt interdictis & iis actionibus quæ ſoli poſſeſſori competunt expediri filius poſſit.[10] Quæ de liberis hic dicimus eadem de parentibus dicta intelligi volumus. *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſum in alia cauſa 14.Cal.Febr. 1591.

1 Ex edicto quod nos cum Gallis dicimus, *Le mort ſaiſit le vif.*

2 Tiraquell.latè & ſæpius in tractatu illo copioſo, quem de illius edicti & conſuetudinis poteſtate conſcripſit, vbi citat in hac rem innumeros.

3 Quia bonorum pars, quæ ſit in certa ratione quotæ & loci, poſſideri nullo modo poteſt, *l.3.§.iniuriam, l. locus 26. D. de acquir. poſſeſſ.l.ſi fur.32.§.incerta, D.de vſucap.*

4 Quia verba edicti & conſuetudinis eius duntaxat perſonam demonſtrant, qui ſit proximior magiſque habilis ad ſuccedendum hereditario iure, *arg.l.pater 10.§.1.D.de captiu.& poſtlim.*

Dixi iam *Defin.1.num.1.ſup.*

6 *l.Papinianus 8.§.quarta aut.D.hoc tit.*Paul.*lib.4.ſent.tit.5.§.6.*

7 Ex communi DD. ſententia *ad auth. nouiſſima, C. hoc tit. ex Nou.115.Vt cum de appell.cognoſc.§.aliud quoque capitulum.*

8 Alioqui eſſet in poteſtate filij, vt quam rem vellet ex omnibus hereditariis ſibi eligeret, quod tamen fieri debere negauimus *Definitione ſuperiore.*

9 Hoc enim caſu non poteſt locus eſſe interdicto: Quod legatorum contra teſtantis voluntatem, *l. Titia cum teſtamento 34.§.1. de legat.2.* licet non eo minus verum ſit filium in certa re pro legitima inſtitutum legatarij potius quam heredis loco habendum, *l.potius 13. Cod.de hered.inſtit.* Quanquam illud quoque verum eſt, in re legatarium quodammodo quaſi heredem eſſe, vt Paulus loquitur *in l. id tempus 14.§.1.D.de vſucap.*

10 Poſſeſſio enim cū facti ſit ad nos non pertinet niſi corporaliter adprehenſa, ac ne quidē ad ſuos heredes, *l.cum heredes 23.D. de acqu. poſſ.* quamuis ex quo adprehenſa eſt iungatur cū poſſeſſione defuncti, perindéque ſit acſi poſſeſſio defuncti quaſi iuncta deſcenderet ad heredem, quomodo accipienda eſt *l.cum miles 30.D.ex quib. cauſ. maior.*

11 Eadem enim ratio eſt legitimæ quæ deſcendentibus aut aſcendentibus debetur. Scripſi *Dec.14.Err.1.*

DEFINITIO V.

In quibus bonis legitimam petere filius poſſit.

SIcuti non poteſt filius legitimam ſibi eligere in qua re velit:[1] Ita neque petere, vt detur ſibi in ſingulis corporibus rerum hereditariarum.[2] Quota enim portio eſt bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum ſingulorum.[3] Ergo id vnum petere poteſt, vt boni viri arbitrio cōſtituatur ex bonis, vt iam diximus,[4] mediocribus: & conſequenter non ex Comitatibus, Marchionatibus, & aliis eiuſmodi bonis, quæ adnexam habeant dignitatē, aut iuriſdictionem.[5] Imo neque ex feudalibus,[6] vt neque ex iis rebus quæ alienari ſunt prohibitæ,[7] nimirū ſi alia ſint bona vnde filio alteriue legitimam petenti poſſit ſatisfieri,[8] & ita ſi non eo loci in quo agitur conſuetudo vlla ſit in contrarium.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Marchionis de la Chambre, & D.Petri Vicecomitis Fratris 8. Calend. Septemb. 1588.

1 Vt ſcripſi ſup Defin.3.

2 Ne alioqui inducatur communio bonorum omniū inter filium & heredem, quod ne eueniat ſummopere cauendum eſt, inter illos etiam qui pari ſunt iure propter diſcordias, quas communionis materia excitare ſolet, *l.ſancimus 34. §. ne autem communione inducta, C. de donat.l.cum pater 77 §.dulciſſimus, de leg.2.* præter id quod multo plus iuris habet heres in bonis omnibus hereditariis quam filius.

3 Nec enim poteſt diminutio fieri corporum hereditariorum propter legitimam non magis quam propter pecuniam, *in leg.5. de imp. in reb.dot.fact.l.deducta 58.§.acceptis, ad SC.Trebell.*

4 *Defin.3.ſup.*

5 Guid.Pap.*q.476.& 487.n.2.ex §.1. tit. de feud. March. Ducat. & Comit.*

6 *Dec.conſil.269.*

7 Guid.Pap.*quæſt.51.*

8 *Auth.res quæ C.commun.de leg.*Pariſ. *conſ.17.vol.2.*

9 Bald.*in c.imperialem,§.præterea Ducatus, de prohib.feud.alien. per Federic.*

DEFINITIO VI.

Filius non poteſt partem hereditatis petere pro legitima nec ſi pro ea parte velit omnia onera ſubire.

FIlius cui legitimam petenti obiiciebatur detrahendum ante omnia æs alienum,[1] auitúmque fideicommiſſum quod æris alieni loco eſſet,[2] cum petitioni ſuæ longiorem ea ratione moram factum iri videret,[3] poſtulabat vt in poſſeſſionē hereditatis mitteretur pro ea portione, quæ ex numero liberorum ad legitimam ſufficeret, non recuſans quo minus onera omnia hereditaria pro parte ſua ſubiret.[4] Placuit inciuilem eſſe petitionē, propterea quod legitima non hereditatis, ſed bonorum quota ſit, ob idque non niſi deducto ære alieno debeatur,[5] cuius ſoluēdi neceſſitas ſoli heredi incumbit,[6] non etiā ſingulari ſucceſſori.[7] Et vero, quomodo fieri poteſt, vt poſt conſtitutū ex toto aſſe heredem, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, vlla hereditatis portio alteri detur?[8] Plane quoniam iniquiſſimum eſſet filium interim nihil habere tantiſper, dum æris alieni ratio non eſt prorſus explorata[9] petere poteſt, vt certa pecuniæ quantitas pro modo patrimonij, & perſonam conditione ſibi prorogetur,[10] imputanda poſtmodum in fructus legitimæ,[11] aut ſi non ſufficiunt, in eam bonorum portionem, quam pro legitima omnimodo debitam eſſe tandem apparebit, nulla ſatiſdandi neceſſitate filio iniuncta. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin.1.De iur.delib.

1 *Ex l.Papinianus 8.§.quarta autem D.hoc tit.*

2 *L.cum pater 77.§. Titio fratri, de legat.2.l. in imponenda 6.l. irritum 8.C.ad l.Falcid.*

3 Quia plerumque difficilis eſt indagatio & computatio latentis æris alieni, quod in dies ſingulos poteſt emergere, *l.1.§.hæc verba, & ſeq.D.ſi cui plus quam per l.Falcid.*

4 Haud ſecus acſi pro ea parte heres.

5 Neque enim æs alienū deducitur aut vero deduci poteſt ex hereditate, quæ ſcilicet omnia continet commoda & incōmoda, quomodo deduci neceſſe eſt priuſquam legitimæ ratio ineatur, vt & falcidiæ *d.§.quarta autem.d.§.hæc verba, d.l.in imponenda, & d.l.irritū*: iunct. *l.3.in princ.& §.1.D. de bon.poſſeſſ.* quo tamen loco bona accipiuntur impropriè pro hereditate, non proprie quaſi à beando dicta, quæ plus commodi habent quam incommodi, *l.propriè 83.* iunct.*l.bonorum 49. de verb ſignific.*Facit *l.cogi 16.§.inde quæritur, ad SC.Trebell.*

6 *l.1.D.ſi cert.petat.l.2.C.de hered.act.* Nam & omnia iura hereditaria ipſo iure, & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter heredes, niſi ſi qua ſint omnimodo indiuiſibilia, *l.heredes 25.§. an ea ſtipulatio, D.famil.erciſc.*

7 *l.æris alieni 15.C.de donat.l.1.§.ſi heres, D.ad SC. Trebell.l.vlt. §.1.D.de contr.empt.*

8 Nec enim poſſunt duo eſſe vni heredes in ſolidum, nec in parte

hereditatis magis quam in tota hereditate, quod contra 141. §. *vni duo, de reg. iur.* idéque verum eſt filium, qui legitimam ſolam habet, neque heredem eſſe neque bonorum poſſeſſorem, *l. 2. §. ſi quarta, D. famil. ercisc.*

9 Quem tamen certum eſt omnimodo & in omnem euentum habere legitimam debere, *l. venter 84. D. de acquir. hered. l. 4. §. vlt. & l. 5. de bonor poſſeſſ. cont. tab.*

10 *Arg. l. vlt. C. de ord. cognit. l. ſi inſtituta 27. §. pen. D. de inoff. teſt.*

11 Quia debet filius habere legitimam cum fructibus *d. l. Papinianus, §. vnde ſi quis, D. hoc tit.*

12 Satiſdatio enim onus eſt & grauamen & contumelia, *l. ſi patronum 4. in princip. de bon. libert. l. teſtamento 17. §. vlt, D. de teſtam. tutel.* legitima autem ab omni onere & grauamine immunis eſſe debet, *l. quoniam in prioribus 32. C. hoc tit.* iunct. *l. ſi patronum 44. in princ. D. de bon. libert.*

DEFINITIO VII.

Ius agendi ad ſupplementum legitimæ non niſi triginta annis præſcribitur.

IVs agendi ad ſupplementum legitimæ non quinquénio, vt olim ius proponédæ querelæ de inofficioſo teſtamento, ſed tricennio duntaxat excluditur.[1] Etſi enim noua hæc actio, quam teſtamentorum fauore Iuſtinianus introduxit, in locum querelæ ſubſtituta eſt,[2] in hoc tamen differt quod multo fauorabilior eſt, vtpote quæ nec teſtamentū reſcindat, cum potius ex teſtamento detur,[4] neque dementiæ furoriſque teſtatorem arguat.[5] Denique perſonalis actio eſt dicendáque conditio ex lege Iuſtiniani.[6] Quod actionum genus non minore quam triginta annorum præſcriptione ſummoueri conſtat.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. Papinianus 8. §. vlt. & l. ſeq. D. hoc tit. leg. ſi quis filium 34. in fin. Cod. eod.*

2 Quæ fuit Baldi ſententia contra Bartolum eáque magis communiter probata, teſte Guid. Pap. *q. 82.* Mich. Craſſ. *in § legitima, q. 47.*

3 Quæ fuit præcipua ratio Bartoli, quia ſubrogatum ſolet ſapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *l. ſi eum 10. §. qui iniuriarū, D. ſi quis cautiō. l. 1. §. ſi quis ſub cōditione, D. vt legat. ſeruād. cauſ. cau.*

4 Adeo vt etiáſi filius certis rebus pro ſua inſtitutione contentus eſſe iuſſus ſit, non eo magis ſupplementū legitimæ petere prohibeatur, *§. cæterum, Nouell. 115. vt cum de app. cognoſc.* Boër. poſt alios *q. 3. n. 10.*

5 Qui color eſt querelæ inofficioſi teſtaméti, *l. 2. D. hoc tit.* vt non immerito ob eam cauſam videri debeat illa odioſa, *l. ſi pars 10. eod.*

6 *l. vnic. D. de condict. ex leg.*

7 *l. hereditatis 7. Cod. de petit. hered. l. 3. & 4. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum.*

DEFINITIO VIII.

Monachi in computatione legitimæ nec partem faciunt nec numerum.

REligioſam & monaſticam vitā profeſſi vſque adeo pro mortuis habētur ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri, vt in computatione legitimæ non ſolum partem non faciant, ſed ne numerum quidem.[1] In quo deterioris conditionis ſunt quam filia quæ renonciauit, vt pluribus ſcripſimus tit. De epiſc. & Cleric. Defin. 2.

1 Exemplo deportatorum, de quibus *in l. 1. §. filium,* vbi Bartol. *de bonor. poſſeſſ. cont. tab. l. 4. §. ſi deportatus, D. de bon. libert.* [Vide Boër. *deciſione* 104. & Ranchin. ad Guid. Pap. *quæſt. 295.* Andr. Fachin. *tab. 4. c. 31. concluſ. 3.*]

DEFINITIO IX.

De repudiatione legati pro legitima relicti.

IS cui certa pecuniæ quantitas pro legitimæ portionis iure relicta eſt, licet inſtitutionis, vt par eſt titulo,[1] poteſt eam quantitatem quātamcumque repudiare & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere, acſi nihil relictum eſſet:[2] niſi quod minus iuris habet ad impugnandum teſtamentum,[3] quod vtique non valeret, ſi nec inſtitutus eſſet, nec exheredatus.[4] Contentus enim eſſe cogitur legitima portione, nec quicquam præterea ex hereditate conſequi poteſt.[5] Plane ſi quid iam acceperit in pecunia numerata quod in legitimam imputari debeat,[6] ſola ei ſupereſt actio ad ſupplementum,[7] ſi quod teſtamēto relictum eſt non æquet legitimam: ſin æquet, nihil eſt quod conqueratur, quandoquidem legitimæ, quæ in pecunia numerata ſolui cœpta eſt, ſupplementum itidem in pecunia non in corporibus debetur.[8] Obtinent vero hæc omnia, ſiue ex deſcendentibus, ſiue ex aſcendentibus, ille ſit qui legitimam petit. Omnium enim idem & æque fauorabile hac parte ius eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum communem noſtrorum ſententiam ad *auth. nouiſſima, C. hoc titul. ex §. aliud quoque capitulum, Nouell. 115. vt cum de appell. cognoſc.* Contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade *De error. pragmat. Decad. 14. Err. 6.*

2 Ita enim vulgo creditum eſt, *ex l. ſcimus 36. §. repletionem C. hoc tit.* Qui tamen videtur mihi vnus eſſe ex erroribus pragmaticorum, contra quem vide quæ ſcripſi Decad. 15. Error. 2. Quibus adde text. *in l. omnimodo 30. hoc tit.* in illis verbis: *Id quod minus portione legitima ſibi relictum eſt exigere.* iunctis illis ſequentibus *& aliquam eis quantitatem,* &c. Item *in l. ſi patronum 44. §. vlt. D. de bon. libert.*

3 Cogitur enim agere ad ſupplementum ſi aliquid vel minimum, & quantulumcunque ei relictum ſit. Idque eſt quod noſtri iactitant ſufficere, vt filius vel in vno nummo ſit inſtitutus.

4 Nec proinde hoc caſu neceſſe eſſet aut poſſibile agi ad ſupplementum, *d. §. aliud quoque capitulum, l. inter cætera 30. D. de liber. & poſt. l. omnimodo 30. §. ſin vero, C. hoc tit.* * Cùm non entis nullæ ſint qualitates. Itaque ſi inſtitutus ſit filius in ea re quæ non extat, placet filium præteritum videri, & ideo teſtamentum nullius momenti eſſe: Bart. *in l. 4. num. 8. de hered. inſt. ex d. l. omnimodo,* ibi, *nihil penitus eis reliquerint.* Quid ſi in re aliena poſtmodum euicta? Valet omninò teſtamentū & ad ſupplementum omnino neceſſario agendum eſt. Bartol. *ibid. num. 6. ex l. ſcimus 35. in princ. C. hoc tit.* Quid denique ſi pro legitima aliquid relictum ſit incertæ quantitatis quæ non poſſit certa fieri ſine magnis litibus, & litium ſumptibus, puta ſi pro legitima filius inſtitutus ſit in ſumptibus ſtudiorum? De quibus tamen dubitari probabiliter poſſit an in legitimam imputandi iuxta diſtinctiones poſitas *in l. qua pater 50. D. famil. ercisc.* Nō videbitur ritè inſtitutus, ſed præteritus, quia nec ſciri poteſt hoc caſu cuius quantitatis ſupplementum peti poſſit, & ita relinquenda filio legitima eſt, vt certam habeat quantitatem, nec vlla litigandi neceſſitate implicitam, alioqui grauamen nec paruum illud eſt legitimæ quod à legitima reiici omnimodo debet, nec tamen in hac ſpecie poteſt ſine lite & ſumptibus arg. *l. 4. §. 7. D. de alienat. mutand. iud. cauſ. fact. l. 6. D de minor.* Itaque quamuis ſufficiat quantulumcumque relictum eſſe, vt ad ſupplementum agi neceſſe ſit, illud tamen modicum neceſſe eſt certum & liquidum eſſe, non intricatum, nec liquidandum. *Ita Senatus* in cauſa Maximiliani Fauerij Aduocati generalis, & fratrum eius, 7. Febr. 1620.

5 *d. §. cæterum, Nouell. 115. vt cum de appell. cognoſc.*

6 Puta dotis nomine aut ante nuptias donationis, *l. quoniam nouella 29. C. hoc tit.*

7 Nec poteſt repudiare pecuniam iam acceptam, vt poſſit petere legitimam in corporibus bonorum, quia quod iam acquiſitum eſt repudiari amplius non poteſt, *l. 1. §. decretalis, D. de ſucceſſ. edict.*

8 Hoc enim caſu placet noſtris ſupplementum legitimæ fieri debere non in corporibus bonorum, ſed in pecunia, Guid. Pap. *q. 487.* quod tamē non improbauimus *Decad. 14. Err. vlt. & Decad. 15. Err. 2.*

9 Scripſi pluribus *Decad. 14. Err. 5.*

DEFINITIO X.

Qui agnouit legatum pro omni legitimæ iure relictum nihilo magis legitimæ ſupplementum petere prohibetur.

INſtitutus ex minore portione aut pecuniæ quantitate, quam quæ ad legitimam ſatis ſit, non idcirco à ſupplementi petitione excluditur, quod defuncti voluntatem agnouerit ſine proteſtatione:[1] Tametſi teſtamento ea lex adiecta eſſet vt nihil amplius peti poſſet:[2] Nam cum pro non ſcriptis habeantur quæcumque conditionem legitimæ portionis deteriorem facere poſſunt; perinde eſt acſi ſimpliciter, nulloque adiecto onere minor quantitas relicta eſſet.[4] Quæ res non impediret petitionem ſupplementi, quod ipſum ex teſtamento quoque debitum eſſe intelligitur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l. ſi quando 35. & generaliter, C. hoc tit.* In eóque differt actio ad ſupplementū à querela, à qua proculdubio remouetur quiſquis poſt mortē teſtatoris cōſenſit teſtamento, *l. pen in fin. D. eod.*

2 Dubitandi ratio eſt, quia voluntatem teſtatoris ſcindere nemo

poteſt

teſt.l.4.§.& 6.de leg.2.l.à filio 25.de ann. legat. Sed ratio deciden-
di ſequitur in Deſin.

3 L.quoniam in prioribus 32.C.hoc tit.
4 Ratio eſt Baldi ad d.§. & generaliter.
5 Niſi heres ſupplemento expreſſim renunciaſſet d.§.& generaliter,dict.§.l.omnimodo 30.eod.

DEFINITIO XI.

De fructibus legitimæ omnimodo adiudicandis.

TAmetſi legitima quota ſit bonorum non hereditatis, fructus tamen à die mortis percepti ſicut augerent hereditatem,[1] ita augent legitimam,[2] hac tantum differentia,quod hereditatis portionem quandam conſtituerent:[3] at legitimæ non tam portio ſunt quam acceſſio,[4] non ea tantum ratione debita, quod ſi ſtatim poſt obitum patrisfamilias ſoluta fuiſſet legitima, quæ ei debebatur, eos ille fructus nunc haberet;[5] ſed ob id potiſſimum quod ea portio ſit in vicem portionis hereditariæ,quæ haud dubie per fructus augeretur. Augent vero non ſolum legitimam, ſed etiam,quod eſt omnino conſequens,legitimæ ſupplementum,[6] forte minus legitima relictum ſit.[7] Nec tantum eo caſu quo ſupplementum ab initio debitum fuerit, ſed quod magis eſt illo etiam, quo fuerit indebitum propter renunciationem adhibito iureiurando factam,ſi modo debitum eſſe cœperit,petita vt plerumque fit & obtenta aduerſus renunciationem in integrum reſtitutione.[8] Licet enim bona fide & cum titulo percepti videantur ab herede[9] fauor tamen legitimæ portionis elicit, vt poteſtas reſtitionis tollat prorſus intellectum renunciationis,[10] & perinde ſit acſi renunciatio nulla vnquam præceſſiſſet. Quod in cæteris reſtitutionibus diuerſum eſt,in quibus regulariter eo iure vtimur,vt nō alios fructus reſtituere poſſeſſor cogatur, quam quos poſt litem conteſtatam perceperit, quaſi nec ante eum diem in mala fide conſtitutus.[11] Denique fructus legitimæ eodem loco habentur,acſi legitimæ portio eſſent non acceſſio; niſi quod vſurarum additamentum non recipiunt,[12] quomodo recipiunt fructus hereditatis ante litem conteſtatam percepti.[13] Quare nec ad rem pertinebit, quod eos heres dum re ſua lautius ſe abuti putat bona fide conſumpſerit,nec locupletior factus ſit.Omnimodo enim reſtituendi ſunt,[14] nec ij tantum qui percepti fuerunt,ſed & qui percipi potuerunt,[15] quanquā, vt plurimum ſolet Senatus, ne nouæ litis detur occaſio, quincuncibus vſuris[16] eos æſtimare. *Ita Senatus* 5. Idib. Febr.& 8.Idib.Iunij 1590.

1 *L.25.§.vlt.& l ſeqq.de petit.hered.*
2 Boër,poſt multos alios quos citat *quæſtione 3.numero 3. numero 17.ex leg.Papinianus 8.§. vnde ſi quis, D. hoc titul.* Facit *leg. mulier 22.§.ſed enim, & §. cum proponeretur, D. de Senatuſconſulto Trebelliano.*
3 Quia hereditas eſt nomen iuris recipiens augmentum & diminutionem,*l.pecunia 178.§.1.de verb.ſign.l.item 20.§. item non ſolum, D.de petit.hered.*
4 Scripſi *Decad.12.de error pragmat.Err.1.*
5 Vt proinde moram in legitima paſſus videatur ipſo iure,vt alias in cauſis minorum dici ſolet,*l.Titia Seio 87.§. vſur.de leg.2.l. in minorum 3.C.de in integr.reſtit.minor.*
6 Eſt enim pars portionis ab inteſtato competituræ, *l.quæ nuper 31.C.hoc tit.*
7 Debet enim legitima præſtari cum fructibus,*leg. Papinianus 8. §.vnde ſi quis,D.eod.*
8 Boër.*quæſt.3.in fin.*Marant.*diſp.*10.*num.*24.
9 Bona fides autem lucrum fructuum ſolet inducere *l. bonæ fidei 48.de acquir.rer.domin.*
10 Vt Papin.loquitur licet in diſſimili ſpecie, *in leg. ſi patroni 35. § vlt.D.ad SC.Trebel.*
11 Sic enim vulgo creditum eſt, contra quam tamen ſententiam ſcripſi *Decad.7.Err 6.& 7.*
12 Quia eſſent illæ acceſſiones acceſſionis prohibitæ, per *l.vlt.C. de vſur.*
13 *L.heres 51.§ 1.D.de petit.hered.*
14 Ex reliqua ſcilicet heres
15 Boër.*d.quæſt.3.in fin.*poſt Bald.*in l.non eſt,C.famil.erciſ.*& alios ibi citatos.
16 Non tanquam vſuris, ſed quaſi in vicem & taxationem fructuum.*arg.l.ſocium 60.D.de ſolut.*

DEFINITIO XII.

Si filia,cui legatum eſt in diem aut ſub conditione,totum pro legitima petere ante diem velit.

CVm pater in legitimæ ſupplementum certam pecuniæ quantitatē filiæ legaſſet ſoluendam poſt certum tempus,nec filia legatum agnouiſſet pro integro ſupplemento, ſed in diminutionem dumtaxat,quantitatis,quam ſibi longe maiorem debitam eſſe obtendebat, pecuniam legatam peteret; Placebat aliquando incerto eo quantum eſſet in patris facultatibus,vt ſciri poſſet quid & quātum pro ſupplemento deberetur,reiiciendam diei adiectionem pendēte lite,filiæque interea totū legatum ſolui oportere.[1] Non tam quod ita fieri omnino iuſtum videretur,[2] quam quia nihil eſſet quod in dubio melius æquius conſtitui poſſet:[3] Quaſi paterfamilias,qui in dubio facultatū ſuarum probus æſtimator fuiſſe credendus erat,[4] diem adieciſſe videretur, vt faciliorem heredi ſolutionem redderet,[5] potius quam quod ita ſupplementi iuſta ratio poſtularet.[6] Neque hoc caſu locum habere quod conſtitutum eſt, vt legatum pro legitima eiúſve ſupplemento relictum in eo quod excedit legitimam diem recipere poſſit aut conditionem.[7] Id enim tum vere dicit,cum in confeſſo aut aperto eſt plus legatum fuiſſe quam pro legitima deberetur, non cum de eo ipſo controuertitur.[8] Filiam tamē ſatiſdare ante omnia debere, ſe ſi quid amplius acceperit, quam pro ſupplemento accipere debuerat,æſtimato commodo repræſentationis,[9] heredi reſtituturam:[10] Ne alioqui aut nihil prorſus interim habeat ex ſupplemento debito ſi patris voluntati omnino ſtetur,[11] aut plus conſequatur quam conſequi debeat ſi diei quē legato pater iniecit nulla ratio habeatur.[12] Sed tamen poſtea receſſum eſt ab hoc tractatu,viſúmque conuenientius cogi filiam,vt vel iudicium patris ſequatur, vel repudiato eo,petat legitimam qualis quantaque ex legibus ſibi debetur.Interim vero contenta ſit ea quantitate, quā portioni legitimæ reſpondere ex ipſius heredis confeſſione appareat.[13] Niſi malit illa pendente lite ſubminiſtrari ſibi ſumptus neceſſarios in cauſam litis & alimentorum.[14] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 34. infr.

1 Eo colore quod legitima neque diem recipiat, neque conditionem,vulgat.*l.quoniam in prioribus 32.C.hoc tit.*
2 Erat enim ſanè inconueniens ſcindi voluntatem defuncti,*l.nam abſurdum 7.D.de bon.libert.*
3 Nam quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis,vt in iuris regula,*l.quoties nihil 200.de reg.iur.*
4 Niſi quod plerunque euenit vt de ſuis facultatibus amplius quam in iis ſit,homines ſperent,*l.in fraudem 10.D. qui & à quib.manum.§. 3.Inſtit.quib.manum.lic.*
5 Tempus enim in teſtamentis non niſi pro herede adiectum intelligitur,*l.cum tempus 17.de regul.iur.*
6 Nam nec quicquid ſolutionem moratur indebitum interea facit quod fuit debitum,*l.pater dotem 7.§.pen.C.de dot.præleg.*
7 *l.ſcimus 38.§.cum autem,C.hoc tit.*
8 Controuerſia enim quælibet facit rem dubiam & obſcurā propter incertum euentum iudiciorum,*l.quod debetur 51.D. de pecul.*Niſi ex iuris ratione certiſſimum ſit non niſi per iudicis iniuriā ſequi poſſe condemnationem,*l.eo tempore 30.eod.* [Debet ergo is à quo legatū ante diem petitur affirmare legitimam eſſe minorem legato, Alioqui dies aut conditio omnimodo reiicienda eſt. *Ita Senatus* ex tēpore pro Catharina Driuet,10.Cal.Dec.1612. Quāuis in ea ſpecie hoc amplius eſſet,quod filia legatum ex teſtamento petebat mille florenorum, quos pater pro omni filiæ iure,& conſequenter etiā pro legitima ſolui præceperat iis diebus,qui agnatorum & proximorū arbitrio ſtatuerentur. Sed tamē pro filia faciebat quod iam per multos annos in matrimonio ſteterat,pluréſque liberos ſuſceperat.Itémq; quod cùm de temporibus ſoluendæ dotis tractatū eſſet cum herede patris, viſúmque fuiſſet ſoluendam intra trienniū,frater conſenſerat, non filia quæ tamē tā longo tēpore litigare coacta fuerat,vt pendente lite & Areſti tēpore triēniū iā effluxū eſſet.Iūge defi.ſeq.quæ cū hoc poſteriore Areſto pugnare maximè videretur,niſi ſup.dictæ facti circūſtātiæ ius hoc ſingulare extorſiſſent.Itē quòd nullā diē certā pater præſcripſerat,ſed cognatorū arbitrio rē totā permiſerat, cuius vicē ſupplere poterat arbitriū Senatus.Cenſetur enim id cōmiſſum arbitrio boni viri,vt in *l.cū poſt 69. §.gener. D. de iur dot.* Vtiq; autē vir bonus quilibet arbitria debuiſſet ſoluēdā ſtatim dotē quæ pro legitima debebatur cū in nulla litis parte ac ne in ſecunda quidē inſtātia fuiſſet allegatū maiorē eſſe quantitatē legati,quàm legitimæ, nec legitima æſtimata minore vlla quātitate.

Quid verò ſi quantitas aliqua in dotẽ data ſit pro omni legitimæ iure, vt fieri ſolet, ac conuenerit vt ante tempus aliquod ſiue certum ſiue incertum peti non poſſet? Nullæ vſuræ debebuntur: quia dos licet ſuccedat loco legitimæ: admittit tamen huiuſmodi conuentionem, habétque ſuas leges & conditiones quibus omnino ſtandum eſt, longè que aliud eſt dotem petere, aliud verò legitimam. Sed pro hoc incommodo habet illud commodum is, cui dos promiſſa eſt, vt nullum interim ſiue doti ſiue legitimæ petendæ tempus currat. *Ita Senatus* in cauſa D. d'Aruffan, contra D. de Mont ſainct Iean, menſe Iulij 1613.]

9 *Vt in l. debitor 82. de legat. 2. l. 5. D. ad l. Falcid.*

10 Quod hæc ſatiſdatio non tam legitimæ, cuius quantitas adhuc eſt quàm legati onus eſſe videatur.

11 Cùm tamen pater ipſe teſtamento ſuo declarauerit ſupplementum aliquod filiæ deberi. Facit *l. ventre 84.* in illis verbis *nomen iniquum erit, D. de acquir. hered.*

12 Plus enim tempore petit qui ante diem petit, *§. plus autem, Inſtit. de action.*

13 Quæ ſententia noſtra illa eſt quam contra pragmaticorum errorẽ defendimus, in *Chiliad. de error. pragm. Decad.* 15. *Err.* 1. vbi vide.

14 Quod petere poſſet etiam exheredata, *leg. ſi inſtituta 17. §. pen. D. hoc tit. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

DEFINITIO XIII.

Quid ſi legatum ipſum ſtatim petat tanquam purum?

QVid vero ſi in diem legatam pro legitimæ ſupplemẽto pecuniam filia velit petere; Multo minus ei permittendum eſt, vt quod in diem relictum fuit prius petat ex teſtamento quam dies venerit, ne teſtatoris voluntatem quæ vna & indiuidua eſt, ſcindere velle videatur.[1] Ergo ſupplementum legitimæ petere debet repudiato legato.[2] Vigere autem vt in diminutionem quantitatis pro ſupplemento debitæ ea ſaltem pecunia ſtatim prorogetur, quam legitimæ portioni parem eſſe heres fateatur, oblata nulla in eam rem ſatiſdatione.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Contra *l. ſi ita ſtipulatio 39. in fin. D. de oper. libert. l. nam abſurdum 7. D. de bon. libert.* Ageret enim ex teſtamento contra teſtamentum. [Vide tamen *Defin. præced. num.* 8.

2 Nec enim vid. bitur, fraudem feciſſe quam potius excluſerit, *l. cum pater 77. §. Titio fratri, de legat. 2. l. quia autem 6. §. ſi patronus, in fin. D. ſi quis omiſſ. cauſ teſtam. l. qui totam 45. D. ad SC. Trebell.*

3 Na pro ea quantitate quam conſtat eſſe in legitima, non poteſt admitti onus vllũ aut di i aut cõditionis, aut ſatiſdationis, *l. quoniam in prioribus 32. C. hoc tit. iunct. l. ſi patronum 44. in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XIV.

Quid ſi filia hac iurato renunciauerat.

SI tamẽ filia dotalibus tabulis & adhibito, vt fieri ſolet, iureiurando,[1] paternæ ſucceſſioni renunciauerat, aliud dicendum erit. Etſi enim poteſtas renunciationis ſuperueniens patris iudicium non excludit,[2] fieri tamen nequit, vt ex patris iudicio ante diem petatur quod in diem relictum eſt:[3] nec rurſus pro legitimæ ſupplemento, quippe quod nullum debetur quamdiu ſubſiſtit renunciatio:[4] quam proinde ante omnia reſcindi neceſſe eſt, ſi patris iudicio omni ex parte ſtare filia nolit.[5] Porro cum nec reſcindi poſſit, priuſquum æſtimatis ad amuſſim paternis facultatibus filiam renunciando læſam fuiſſe appareat,[6] conſequens eſt, nullum quæſtioni locum ſupereſſe quid & quantũ lite pendente filia conſequi debeat, cum poſt factam æſtimationẽ ſtatim finiri lis poſſit, adiudicata filiæ ea quantitate, quam exploratum erit ipſi debitam eſſe pro legitimæ ſupplemento.[7] *Ita tractatum eſt* in ſupradictis cauſis.

1 *Ex cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 *l. ſi patronum 33. D. de bon. libert. Auth. ex teſtamento, C. de ſecund nupt. DD. ad d. cap. quamuis pactum.*

3 Vt diximus prox. Defin. præcedente.

4 Int liige ſi renunciatum ſit non tantùm futuræ ſucceſſioni generaliter, ſed etiam legitimæ portioni eiúſque ſupplemento ſpecialiter & expreſſim, ſecundum ea quæ diximus *Defin. 1. ſup. eod.*

5 Non enim poteſt videri minus dediſſe is, in quem amplioris ſummæ actio non competit, *l. nemo poteſt videri 127. D. de verb. ſignific. l. 1 §. quod autem, D. ſi quid in fraud. patron.*

6 Læſionem interueniſſe, probatámq; eſſe neceſſe eſt priuſquam reſcindi poſſit renunciatio, ſiue ex capite minoris ætatis, ſiue ex cauſa motus reuerentialis reſcindatur, *l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor, D. de iniur. l. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det.*

7 Non enim ad prouiſionalem ſententiam recurrendum eſt cum diffinitiua ferri poteſt per modo conſtat, modo agatur, *l. 3. vt in poſſeſſ. legat. l. 3. D. de recept. qui arbitr. l. quidam 21. D. de reb. cred.*

DEFINITIO XV.

Agnitio legati, quod non excludit læſionem in legitima, non excludit reſtitutionem.

FIliam, quæ dote à patre accepta bonis omnibus paternis interpoſito iureiurando renunciauerat, ac præterea legatum ſibi pro omni iure teſtamento patris relictum annis vigintiquinque agnouerat, placuit nihilominus in integrum reſtitui poſſe ad petendam legitimæ repletionem, ſi tam in legato quam in dote coniunctim minus ſit quam filiæ pro legitima debeatur. Illa namq; verba, *pro omni iure*, pro non adiectis habentur, quoties alioqui fraus legitimæ fieret.[1] Itaque perinde eſt, ac ſi legatum ſimpliciter & ſine adiectione vlla relictum proponeretur.[2] Etſi enim renunciatio præceſſerat, qua ſubſiſtente, nullus ad legitimæ petitionem ſupererat regreſſus:[3] quia tamen in eo erat filia, vt quandocunque defuncto patre poſſet in integrum reſtitui, ſi in legitimæ portionis quantitate læſam eam appareret, non potuit ius illud petendæ reſtitutionis per ſolam legati minus ſufficientis agnitionem perimi; quemadmodùm nec ſublatum fuiſſet ius petendi citra reſtitutionis auxiliũ ſupplemẽti, ſi vel nulla, vel nõ iurata renunciatio præceſſiſſet.[5] Hoc antè in propoſita facti ſpecie eo magis obtinere debebat, quod vt proponebatur agnoſcenti legatum filiæ, & eius ſolutionem petẽti fratres iidémq; patris heredes non conſenſerant. Qua enim fronte poſtmodum recuſare poterant, quo minus ſorori liceret, ſi vellet, etiam ab agnitione legati reſilire?[6] Non idem eſt ſi filia maior annis vigintiquinque poſt obitum patris ſupplemento legitimæ renunciauerat.[7] Tum enim cæterorum maiorum exemplo non aliter audienda erit, ſi petit reſtitutionem in integrum, quã ſi ſe probet læſam immodice, id eſt, vltra dimidiam.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Iunij 1590.

1 *l. quoniam in prioribus 29. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 10. ſup. eod.*

2 *§. Cæterum, Nouell. 155. vt cum de appell. cognoſc.* Boër. q. 5. n. 10.

3 Intellige ſi legitimæ ſpecialiter fuerat renunciatum, ex iis quæ ſcripſi ſup. *Defin. 1. num. 3.*

4 *Ex not. in c. quamuis pactum, de pact in 6.*

5 Intellige de renunciatione non iurata, quæ facta ſit viuo parte. Nam poſt mortem patris renunciatio legitimæ valet etiam ſine iuramento, Boër. *q. 14. n. 5. in fin.* poſt Bart. *in l. 1 §. qui habebat, q. 4. de bonor. poſſeſſ. contr. tab. ex l ſi quando, §. illud, C. hoc tit. l. pen. §. vlt. D. eod.*

6 Nam & huc pertinere poteſt quod dici ſolet non fieri iniuriam volenti *l. 3. vſque adeo, C. de iniur.* Facit *l pen. C. de ſolut.*

7 Hoc ideo quia renunciatio generalis, ſiue iurata, ſiue non etiam poſt obitum patris facta neque legitimam neque legitimæ ſupplementum comprehendi, *d. l. ſi quando, §. & generaliter* Bart. poſt alios *d. q. 14 num. 6.*

8 *Ex l. 2. & l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.* Bart. & cæteri ad *l. 1. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO XVI.

Non differre legitimam quæ deſcendentibus debetur, ab ea quæ aſcendentibus.

SVnt qui diſtinguant[1] inter legitimam portionem, quæ debetur aſcendentibus, & illam quæ deſcendentibus, quod illa quoniam iure naturæ debita eſt, non poſſit inuitis ſolui in pecunia, ſed omnimodo ſoluenda ſit in corporibus bonorũ,[2] niſi quid eo nomine iam acceperint in pecunia: Quo caſu cum non tam legitima quam legitimæ ſupplementũ peti poſſit, cõſequẽs eſt vt in pecunia repleri poſſit, quæ iam in pecunia ſolui cœpta eſt.[3] Quæ vero aſcendentibus debetur ſolui tota poſſit pecunia, quaſi hac parte minus fauorabilis, quod non iure naturæ, ſed ſolo pietatis

in tuitu

nium & ratione miſerationis,[4] vt pote contra ipſorum parentum votum debeatur.[5] Sed non placet Senatui noſtro ea diſtinctio, quippe quæ nec lege vlla, nec bona ratione nitatur. Æque enim legitima vtraque fauorabilis eſt, licet alio,& alio iure debeatur.[6] At neque eorum diſtinctio placet, qui maſculos in ea melioris quam fœminas conditionis eſſe volunt, vt etiamſi legitimæ partem iam in pecunia acceperint, variare tamen poſſint,[7] & ea pecunia reddita integram legitimam petere in corporibus bonorum. Nam ſicuti cum de tota ſucceſſione, ita & cū de legitima portione quæritur, idem omnino & in omnibus ius eſt maſculorum & fœminarum.[8] Illáque ratio non minus maſculis obſtat quam fœminis, quod qui legitimæ partē in pecunia accepit,[9] ab eo iure aperte receſſerit, quod habuit ab initio petendæ totius legitimæ in bonorum corporibus, ſi id maluiſſet.[10] *Ita tractatum eſt* 17. Cal. 1590.

1 Contra quos, vide quæ nos pluribus diſputauimus in Chiliad. *De error. pragmat. Decad. 14. Err. 1.*

2 *l. ſi. ſcimus 36. ad finem principij, in verſic. repletioni, C. hoc tit.*

3 Ne alioqui contingat vt vna eademque res diuerſo iure cenſeatur, *l. cum quæ ædes 30. D. de vſucap. l. inter ſocerū 26. §. cum inter. D. de pact. dotal.* Mihi tamen neque hæc ſententia probatur, contra quā vide quæ ſcripſi *Decad. 14. Err. vlt. & Decad. 15. Err. 2. l. etiamſi 8. C. de iur. dot.*

4 *l. nam etſi 8. in princ. D. hoc tit. l. ſcripto 7. §. vlt. D. vnde liber.*

5 *l. Iulianus 26. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. nihil intereſt 50. §. ſed nunquid, D. de bon. libert. l. cum ratio 7. D. de bon. damn.*

6 Imò vero etiam quæ aſcendentibus debetur legitima ſecundum naturā debita dicitur à Iuſtiniano *in Nouell. 1. de hered. & falcid. circa princ. §. primum itaque.* Et dicitur eſſe neceſſitas, deſcendentibus relinquere aſcendentibus partem propriæ ſubſtantiæ competentē, *§. diſcretis, verſ. ſi vero filios nō habuerit. Nouell. 99. quibus mod. natur. effic. ſui & Nouell. de triente & ſemiſſe, §. 1.* ibi *ſed tertiam partem ſubſtantiæ iunct. verſic. hoc obſeruando, & 111. §. 1. Nouell. de hered. & falcid. in verb. propria ſubſtantia.* Per quæ iura ita firmat contra communem Ioan. de Gatron: quem omninò vide *ad Authent. ex teſtamento, n. 20. & 21. per totum, Cod. de ſecund. nupt.* vbi multos citat in vtramque partem. Obſerua vero matrē ſi ad ſecunda vota conuolet non debere proprietatem habere in legitima, ſed tantum vſumfructum quomodo haberet in ſucceſſione inteſtati; ſic enim idem Ioannes de Gatron. poſt multos quos citat *in dicta Authentica ex teſtamento, numero 19. & 22.* poſt alios ibi citatos. Quibus adde Peregrinum *in tractatu de fideicommiſſ. artic. numero 4.* Scilicet cùm mater habet legitimam aut ſupplementum legitimæ non ex tacita voluntate filij, vt *in lege omni modo decima nona. Codice hoc titulo.* ſed præter aut contra filij voluntatem, puta ſi filius relicta ei modica quantitate plus eam petere prohibuit, vt idem Ioannes de Gatron. ſupradicto loco ex aliorum multorum opinione explicat. Poteſt enim hoc caſu filius minuere legitimam quantum ad proprietatem lege permittente in odium matris binubæ, quæ non magis poteſt ex teſtamento filij quam ab inteſtato ſuccedere in proprietate bonorum à patre profectorum niſi ſicut extraneus quilibet *dicta Authentica ex teſtamento.* Ergo nec præter nec contra filij voluntatem. In aliis ſanè bonis filij aliunde quam à patre profectis aliud eſt, quia non amittit eorum proprietatem mulier iterum nubendo ſiue ſuccedat ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, *dicta Authentica ex teſtamento.*

7 Et tamen non licet regulariter variare, *lege ſi fundus quarta. paragrapho eleganter, & lege penultima. D. de leg. commiſſ.* maximè cum prima electio trahit, aut iam traxit ſecum executionem, vt in propoſita ſpecie *l. apud Aufidium 20. D. de option. legat.*

8 Sublata iam pridem omni differentia ſexus, per *leg. maximum vitium quartam. Codice de liber. præter. & Nouella 118. de hered. ab inteſt. venient. capite quarto de agnat. iuris, in hered ſublat. §. nullam.*

9 Siue viuo ſiue mortuo eo, in cuius bonis legitima debetur, ſi interpretibus & pragmaticis noſtris credimus, non mihi, qui non aliter hoc verum eſſe puto, quam ſi pro legitima quis pecuniam acceperit eo tempore, quo iam legitima debebatur, id eſt, poſt mortem teſtatoris, *argument. lege penultima in fine. D. hoc titulo. lege qui poteſt 174. paragrapho primo de regulis iuris.* Scripſi *Decad. 14. Error. 19.*

10 Præſertim cum exiſtimem nec ab initio permittendum ei fuiſſe vt repudiaret legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus conſequendam, licet aliter vulgo receptum ſit, vt ſcripſi *Definit. 9 ſupra.*

DEFINITIO XVII.

Non ſemper legitimam deberi in corporibus bonorum.

SAne quod dicimus, aſcendentibus æque ac deſcendentibus legitimam deberi in corporibus bonorum, non eſt omnino perpetuum.[1] Quid enim ſi defunctus dedititiæ fuerit, & vt loquimur, talliabilis conditionis, ſola relicta matre ſuperſtite?[2] Fauor conſeruandi feudi efficit, vt audiēdus ſit Dominus ſi matri æſtimationem legitimæ in pecunia ſoluere velit.[1] Nam & ſi poneres deceſſiſſe ſola ſuperſtite filia in ea prouincia in qua ex conſuetudine receptum ſit, vt in Sabaudia & Bugienſium agro, potiorem eſſe domini quam filiarum cauſam,[2] placet dotem quæ filiæ à domino danda eſt,[3] quamuis & in locum, & proportione legitimæ detur,[4] tamen in pecunia numerata ſolui poſſe, ſi id dominus malit.[5] Eadem omnino iuris aut potius æquitatis ratione, ne qua, niſi quam parciſſima feudi diminutio fiat. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nam nec ſummo iure vlla legitima deberetur matri in bonis feudalibus, quoniam propria natura illa eſſe dicitur, vt nunquam aſcendant, id eſt, nunquam ad aſcendentes recurrant, ſed ſemper ad deſcendentes deuoluantur, & quidem ad maſculos duntaxat niſi de filiabus, & earum deſcendentibus ſpecialiter conuentum ſit, *paragrapho hoc autem, titul. 2 feud. de his qui feud. dar. poſſ. & titul. 8. de ſucceſſ. feud. lib. 1. per tot.*

2 Quæ propria eſt ratio feudi, vt proximè diximus.

3 Eo namque iure vtimur, vt quo caſu dominus præfertur filiæ defuncti eam dotare teneatur.

4 Æſtimamus enim dotem congruam hoc caſu, vt & alias ex legitimæ portionis comparatione. Notant noſtri *ad Authentic. res quæ, Codice commun. de legat. leg. mulier 22. §. cum proponeretur ad Senatuſconſultum Trebellianum. §. quamobrem, Nouell. 39. de reſt. & ea quæ parit 11. menſ.*

5 Boni enim conſulere mulier debet quod hanc ſaltem pecuniam conſequatur, quæ alioqui tanquam à ſucceſſione inteſtati excluſa (quæ nec vlla in propoſito eſt, vt & *in l. 2. D. de caſtr. pecul*) nihil omnino habere ſummo iure deberet, *arg. l. ſi res æſtimata 12. §. 1. verſ. Marcellus, D. de iur. dot.*

6 Alioqui multiplicatis deſcendentium gradibus aut perſonis facilè fieret, vt feudum ad nihilum redigeretur aut ſaltem ad ſemiſſem vſque ſi quinque eſſent filiæ diminueretur: Itemque vt inuitus dominus incideret in communionem, quod ne fiat ſolet interdum permitti etiam in pari cauſa vt æſtimationem offerens audiatur, qui alioquin non eſſet audiendus *l. ſancimus 54. §. ne autē communione, C. de donat. iunct. l. ſi patronum 44. in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XVIII.

Poteſt ſtatuto excludi filia, quæ dotem à patre habuit, licet minorem legitima, niſi enormiter læſa proponatur.

SI lex municipalis iubeat filiam dote contentam eſſe, nullo caſu plus petere poteſt, ſiue à patre, ſiue ab extraneo dotata ſit, tametſi dos minor ſit legitima.[1] Etſi enim dura lex videtur, tamen cum ita ſcripta ſit ſeruāda eſt.[2] Nec aliud erit ſi ponas legem municipalē iis verbis cōceptam, vt ſimpliciter excludat filias dotatas.[3] Lex enim bene præſumit de patre,[4] niſi prorſus immodica, & vt loquuntur, enormis læſio interueniat,[5] quæ ex ſumma æquitatis ratione ſemper excepta intelligi debet.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Bouier, & Petri Quinier Aduocati, 10. Cal. Decemb. 1590.

1 Bald. *in auth. res quæ, n. 16. C. commun. de legat.* Grammat. *deci. Neap.* 101. *n.* 47. *&* 72. Corn. *conſ.* 37. *lib.* 2. Dec. *conſ.* 277. *columm. penu verſ. & iſta concluſio.*

2 *Arg. l. proſpexit 9. D. qui & à quib. manum.* Iac. Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. cent. 2. caſ. 149. n. 2. 3. &* 4. poſt. Bald. *add. Auth. res quæ.* Nam & apud Auguſtanos noſtros conſuetudo facit vt neque legitima vlla debeatur, neque locus ſit querelæ inofficioſi.]

3 Caſtr. *conſ. 275. incip. ſuper primo quæſito, & conſ. 400. viſis & ponderatis, &* 401. *lib.* 2. Curt. ſen. *conſ.* 81. Dec. *conſ.* 26. *n.* 2. *conſ.* 89. *n.* 4. *conſ.* 181. *n.* 5. *& conſ.* 405. *n.* 4. Andr. Tiraq. *in pref. l. ſi vnquam, n. 36. Codic. de reuoc. donat.*

4 *Nec in ea 22. §. vlt. D. ad leg. Iul. de adult. l. penult. verſ. neque enim, C. de adopt.*

5 *Arg. l. ſi ſuperſtite 5. verſ. ſané C. de dolo.*

6 Menoch. *vbi ſupr. num. 15. verſ. Ex ſupracitatis,* Curt. Sen. *conſ.* 27. Curt. Iun. *conſ.* 10. Ial. *conſ.* 133. *lib.* 4.

DEFINI-

DEFINITIO XIX.

In quibus differat dos à legitima.

QVamquam vulgo dici ſolet dotem loco legitimæ eſſe eodémque iure cenſeri,[1] permultæ tamen ſunt inter dotem & legitimam differentiæ. Filia enim quæ legitima excluſa eſt dotari nihilominus debet.[2] Legitima inſtitutionis titulo danda eſt, dos non item:[3] Legitima onus nullum admittit, Dos admittit:[4] Legitima ſine perſonarũ diſtinctione ſemper certa eſt; Dos incerta:[5] Legitima viuo patre non debetur, Dos debetur.[6] Frater ſororem dotare interdũ cogitur,[7] legitimam ei dare numquam,[8] tametſi inſtituta turpi perſona liceat ſorori[9] prætéritæ querelam proponere inofficioſi teſtamenti.[10] Contra mater & auia filiæ neptique legitimam debent,[11] dotem non item ſi ex paternis bonis conſtitui poſſit.[12] Legitima debetur pure,[13] Dos non niſi ſub conditione illa ſiue expreſſa, ſiue tacita, ſi filia nubet.[14] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sic enim vulgo creditum eſt *ex l. quoniam, Nouella 29. C. hoc tit.* Erroneè tamen vt ſcripſi *Decad. 12. Err. 2.*
2 Id enim eſt quod facit vt ſtatuto poſſit filia excludi à legitima, quia dotari debet. Brun. in ſtat. Qui extant *maſcul. art. 3. quæſt. 8. n. 33.*
3 Caſtr. *conſ. 196. in puncto quæritur col. 2. in fin. lib. 1.*
4 Brun. *vbi ſup.* Caſtr. *conſ. 323. ſuper primo lib. 1.*
5 *L. quæro 90. §. gener. D. de iur. dot.* Grammat. *deciſ. 101. n. 64.*
6 *L. 1. §. ſi impubere, D. de collat. l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. capite 19. D. de rit. nupt.*
7 Scilicet conſanguineam non vterinam, *l. cum plures 12. §. cum tutor. D. de adminiſtr. & peric. tut.*
8 Nam dicitur hæc legitima deberi ſecundum naturam, cum à fratre inſtituta eſt turpis perſona, *Nouell. 1. de hered. falcid. in princip. §. primum itaque.*
9 Conſanguineæ ſcilicet, non vterinæ *l. fratres 27. C. hoc tit.*
10 *L. fratres 21. eod.*
11 *§. aliud quoque capitulũ. Nouell. 115. vt cum de appellat. cognoſc.*
12 *d. l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. neque mater 14. C. de iur. dot.*
13 Nec enim recipit diem aut conditionem, *l. quoniam in prioribus 32. Cod. hoc tit.*
14 *L. Titio centum 72. §. Titio genero.* vbi Bart. *num. 2. de cond. & demonſtr.* Paul. Caſtr. *conſ. 73. incip. licet.* Ita Domina Liſa *lib. 1.*

DEFINITIO XX.

Dotem congruam non ſemper ex legitima comparatione æſtimandam eſſe.

DOtem congruã plerique intelligunt etiam viuo patre eam, quæ legitimæ portioni reſponderet ſi tum pater moreretur.[1] Quod non ita eſt, Neque enim fieri poteſt vt viuo patre dos in locum legitimæ ſuccedat, cũ eo tempore nulla dũ legitima filia in bonis parentis, vt proxime diximus, debeatur.[2] Proinde congrua eſſe poteſt etiam quæ legitimam non æquat.[3] Nec eſt contrarium, quod etiam cum de congrua dote agitur patris facultates æſtimandæ ſunt[4] id enim ſic accipi debet, vt eius quoque temporis rationẽ haberi oporteat, in quod pater ſupereſſe poſſit, itémque liberorum tam ſuſcipiendorum quam ſuſceptorũ.[5] Alioqui ſi dos congrua ex legitimæ comparatione cenſenda eſſet, quid attineret in ea re nobilitatem mulieris ſpectare, aut mariti dignitatem,[6] aut loci, in quo matrimonium fit, conſuetudinem?[7] Neque enim iſta immutant quantitatem legitimæ, quæ ſemper certa, eadémque eſt.[8] Sed & fruſtra quæreretur de imputatione dotis in legitimã,[9] fruſtráque diſtingueretur,[10] an dos data ſufficeret ad legitimam necne, ſi congrua dos dici non poſſet, quæ legitimam non adæquaret: E contrario dos immodica dicenda eſſet, quæ legitimam excederet, quod vtique falſum eſt. Inofficioſã enim dotem appellamus & immodicam non quæ legitimam excedit, ſed quæ facit ne cæteris liberis legitima ſalua eſſe poſſit.[11] Plane ſi poſt mortem patris de dote quæratur an congrua ſit, vt à legitimæ petitione repelli filia debeat:[12] Aut ſi ex lege municipali cautum ſit, vt filia congruenter dotata excludatur à iure petendæ legitimæ?[13] Non improbabiliter defendi poteſt, dotem his caſibus ſuccedere iure legitimæ. Ideoque nec aliter congruam videri debere, quã ſi legitimæ reſpondeat, non vt maior eſſe nequeat,[14] ſed vt ne minor tempore dotis conſtitutæ inſpecto.[15] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Poſt Salic. *ad Auth. nouiſſima, C. hoc tit.*
2 *L. 1. §. ſi impubere, D. de collat.*
3 Niſi cum arbitratu boni viri dos conſtituenda eſt, cum legitima minuſcula portio dicatur, *in l. ſi quis ſuo 33. C. hoc tit.* Boër. *q. 3. n. 22.*
4 *L. cum poſt 69. §. gener. & l. quæro 60. D. de iur. dot. leg. ſi filia pater 43. de legat. 3. l. cognouimus 19. C. de heret.*
5 *d. l. ſi filia* in illis verb. *ex facultatibus ex numero liberorum teſtamentum facientis.*
6 *d. l. quæro* ibi *& dignitate mulieris mariti, zua d. §. gener, & §. nuptis, d. l. cum poſt.*
7 *Arg. l. ſi ſeruum 50. § vlt. de leg. 1. l. quod ſi nolit 31 §. quia aſſiduos, D. de ædilit. edict.* licet in dote exigenda non locus ſpectandus ſit, vbi contractum eſt matrimonium, ſed vbi maritus domicilium habet, *l. exigere dotem 65. D. de iudic.*
8 Triens ſcilicet vel ſemis portionis ab inteſtato contingentis *Auth. nouiſſima.* iunct. *l. cum quæritur 6. & l. quæ nuper 31. C. hoc tit.*
9 *L. quoniam nouella 29. eod.*
10 Quomodo noſtri diſtinguunt cum diſputant, An auctis poſt datam dotem patris facultatibus inſpiciendum ſit tempus mortis, aut dotis conſtitutæ. De quo dicemus *infr. Defin. 23.*
11 *L. vnic. C. de inoffic. dotib.*
12 Quaſi quæ in dote habuerit legitimam poſteaquam placuit, dotem in legitimam imputari debere, *d. l. quoniam Nouell.*
13 Cuiuſmodi ſtatuta pleraque ſunt in Italia.
14 Nihil enim vetat plus eſſe in dote, quam in legitima.
15 Secundũm eam diſtinctionem, quam à Senatu noſtro probatam eſſe dicemus *infr. Defin. 23.*

DEFINITIO XXI.

Dos congrua dicitur inſpecto tempore conſtitutionis, legitima congrua inſpecto tempore mortis dotantis.

QVibus conſequens eſt, vt in congrua dote æſtimanda non aliud tempus ſpectari poſſit, quam quo dos promiſſa aut conſtituta eſt.[1] Eſt enim id generale & perpetuum vt ſi aliud nihil obſtet, contractus tempus ſpectari oporteat.[2] Cum tamen ſi de ineunda legitimæ æſtimatione ageretur, tametſi legitima per contractum promiſſa eſſet, mortis tempus neceſſario inſpiciendum eſſet,[3] quia nec legitima vlla ante id tempus debetur.[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Bald *in auth. res quæ, num. 16. C. commun. de leg.* Boër. *q. 62. n. 13.* Dec. *conſ. 277.* Crauet. *conſ. 11. num. 14.*
2 *L. Rutilia 69. D. de contr. empt. l. quæ legata 18. l. non omne 144 §. 1. de reg. iur. l. ſi voluntate 8 C. de reſcind. vend.*
3 Iacob. Menoch. ex communi aliorum ſententia; *de arbitr. iud. centur. 2. caſu 140.*
4 *L. 1. §. ſi impuberes, D. de collat. bon. d. l. cum quæritur 9. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Ad quid obligatus ſit qui ſe dotem congruam daturum promiſit?

ERgo qui ſe dotem congruam filiæ conſtituturum promiſit, non de legitima cogitaſſe credendus eſt,[1] cuius quãtitas ſemper incerta eſt, cum ex futuro euentu pendeat, & ex liberorum numero, auctíſque vel diminutis facultatibus augeatur vel diminuatur,[2] ſed de ea dote quam tum commode dare poſſit, inſpecto eo quòd ſibi, quod aliis, ſiue naſcituris liberis ſeruare debeat.[3] Quod ipſum cum boni viri arbitrio æſtimari oporteat,[4] non alterius quam ipſius arbitrio æſtimandum eſt, ſi non immodica læſio probetur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ita elegantur Grammat. *dec. 101. n. 65. & ſeqq.* alioqui inquit, cogeretur pater viuus aſſignare legitimam filiæ quod abſurdum eſſet ac iniquum.
2 Tempore ſcilicet mortis inſpecto, *d. l. cum quæritur, in quantitate 73. D. ad falcidl.*
3 *L. ſi filia pater 43. de leg. 3.*
4 *L. cum poſt 69. §. gener. de iur. dot.*
5 *L. parentibus 8. C. hoc tit. l. ſi cogitatione 21. C. famil. erciſc.*
6 *L. ſi ſuperſtite 5. C. de dolo. l. 1. §. quæ onerande.* vbi Bart. & cæteri. *D. quar rer. act non dat.*

DEFINI

DEFINITIO XXIII.

In ponenda ratione legitima an tempus mortis ſpectandum ſit, an conſtituta dotis?

Hinc facile eſt intelligere, quî ad eam quæſtionem reſponderi poſſit, quæ in ſcholis & tribunalibus tantis iampridem contentionibus agitata eſt.[1] Si pater congrua dote conſtituta poſtmodum auctus ſit facultatibus, ita vt mortis tempore inſpecto deſinat dos eſſe cõgrua quæ prius fuerat, an ex bonis quæ ſuperuenerunt dotem legitimamq; filiæ augeri oporteat. Nam ſi de dote tantú agatur, duplex ratio eſt, quæ facit ne augeri vllomodo debeat. Vna illa quod, vt iam ſupradictum[2] eſt, dotis conſtitutæ tempus præciſe ſpectari conuenit.[3] Altera quod ſi ex contrario patris facultates diminutæ fuiſſent, nõ idcirco dos marito auferretur,[4] at nec ſoluto matrimonio in mulieris necẽ minueretur, niſi hactenus vt ſibi ſuiſq; pater ſubueniret.[5] At ſi de legitima quæratur, cui non fuiſſe renunciatũ proponas, dubitationem res non habet, quin pro modo facultatum quæ excreuerunt in tempus vſque mortis augeri eam oporteat:[6] quoniam eo demum tempore, quid in legitima ſit quærendum eſt.[7] Interueniente vero renunciatione adhibitoq; in eam rem, vt vt fieri ſolet & debet, iureiurando,[8] nec dubitationi locus eſſe poteſt quãdiu tenet renũciatio, quin legitima nulla, & conſequenter neque ſupplemẽtũ vllum debeatur.[9] Sicut & reſciſſa ob cauſam aliquam renunciatione, cum perinde habeatur acſi facta nunquã fuiſſet,[10] mortis tempus ſpectandum eſſe nemo ambigit.[11] Sed cum ex cauſa enormis, vt vocant, & immodicæ læſionis, vt plurimum renunciationes huiuſmodi reſcindi ſoleant:[12] Quæſtio tantum in eo eſſe poteſt, an in æſtimanda læſione bonorum, quæ ſuperuenerũt, rationem haberi oporteat, an eorum duntaxat quæ fuerunt, cùm dos conſtitueretur? In qua quæſtione, ſi iuris rationẽ inſpicias illud ſtatim occurrit, quod dicas ipſum contractus tẽpus præciſe ſpectandũ eſſe.[13] Vt ſi filia cum accepta dote renunciauit, non vltra dimidiam læſa fuerit ex comparatione eius quantitatis, quã pro legitima habere debuiſſet, ſi tum pater deceſſiſſet, nihil ſit de quo conqueratur.[14] Sed quoniam renunciationes iſtæ odioſæ ſunt vtpote iuris ciuilis rationi contrariæ,[15] quin & in futurũ tempus conferuntur, quo legitima debebitur,[16] id eſt, in tempus mortis[17] cum tacitam eam conditionem habeant, ſi legitima quandoq; debebitur,[18] (prius enim eſt vt legitima debeatur, quam vt ei renuncietur,[19] Senatus noſter æquiſſimum ſequitur tẽperamentum: Vt ſi ab initio congruam doté filia, id eſt, quæ reſpondeat legitimæ, quam habitura erat ſi tũ pater obiiſſet, nihil ei proſit quod poſtea pater locupletior factus ſit.[20] Quandoquidem nihil eſt quod patri imputetur, qui ex bona fide iuſtóque boni viri arbitrio paternum officium impleuerit:[21] Sin minus congrue dotata filia extitit, licet nõ immodicè læſa,[22] reſtituatur in integrum ex cauſa læſionis æſtimãdæ pro quantitate bonorum quæ moriẽs pater reliquerit,[23] vt hactenus patris impietas puniatur,[24] qui propriam filiã circumuenerit, & ad iurandam renunciationem adegerit.[25] Nec ad rem pertinet ſi quis hoc etiã caſu obiiciat, non eſſe audiendam filiam, quæ ampliorem portionem petat auctis paternis facultatibus, cum neque diminui acceptã dotem vellet iiſdem diminutis.[26] Nam quod fauore dotis inductũ eſt vt diminui non poſſit, filiæ[27] nocere nõ debet, ne amplius quicquam petere debeat, ſi petendi ratio ſubſit:[28] quæ ſubeſt proculdubio, cum ſaltem tum filia immodice læſa reperitur eo tempore, quo de legitima quæri oportet, id eſt, quo pater moritur, ſi iam inde ab initio non congruam habuit portionem.[29] Qua ratione non improbabiliter poſſit quis meo iudicio defendere, omni caſu[30] ſpectandum tempus mortis patris in æſtimanda læſione, cum nec ante id tempus renunciatio quantumuis iurata effectũ vllum habere poſſit, propter tacitam illam inhærentem, quam diximus, conditionem, ſi quandoque legitima deferetur,[31] Adeo vt ſit etiam hæc ſententia conſequẽs ei iuris regulæ, quæ habet: In ineunda læſionis æſtimatione contractus tempus inſpici oportere.[32] Contractum namque intelligere debemus non cum interuenit ſtipulatio ſed cum vtilis eſſe, viréſque aliquas habere cœpit.[33] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati 10. Calend. Decemb. 1590. Et rurſum in ea cauſa, de qua in Defin. 7. 9. & 21. ſup. de pact.

1 Et de qua ſcripſimus *in Chiliade. De error. pragmat. Decad.* 13. *Error.* 3. 4. *&* 5. vbi omnino vide.

2 *Defin. 20. in fin. & Defin. 21. ſup.*

3 *Arg. l. Rutilia Polla 69. ff. de contr. empt. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend. l. qua legata 10. l. non omne 144. §. 1. de reg. iur.* ex quibus locis apparet regulare eſſe in omnibus contractibus, vt contractus tempus obſeruari oporteat.

4 *l. Titia 64. ff. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. ff. de cond. cauſ. dat. l. 5. §. pen. ff. de doli mali except.*

5 *Auth. ſed quamuis, C. de rei vxor. act.* vbi conſtitutum eſt, vt ſi patris ſubſtantia decreuerit aliqua fortuita clade non amplius ſecundo marito in dotem dare cogatur, quam quantum facultates eius patiuntur. In hac autem ratiocinatione præſupponendum eſt non debere audiri eum, qui id petat cuius contrarium non fuerat poſtulaturus, *l. pen. de ſolut.*

6 *l. 4. §. deficientem ff. de muner. & honor. leg. ab his 10. §. antlis ff. de vacat. & excuſ. muner.*

7 *l. cum eum quæritur 6. iunct. auth. nouiſſima C. hoc tit.* quia legitima eſt quota portionis ab inteſtato contingentis. *l. parentibus, 8. l. qua nuper. 3. eod.* inteſtati autem ſucceſſio non niſi mortuo patrefamilias defertur, *l. 1. §. ſciendum, l. 2. §. proximum, ff. de ſuis & legit.*

8 Ad validandam renunciationem, quæ alioqui non valeret *c. 2. de pact. in 6.*

9 Si modo ſpecialiter & expreſſim renunciatum ſit legitimæ eiuſque ſupplemento ſecundum ea quæ ſcripſimus *Defin. ſup.*

10 Is enim effectus eſt reſtitutioni in integrum, vt in eo ſtatu reponantur omnia in quo eſſent ſi factum non fuiſſet id quod reſciſſum eſt, *l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio ff. de minor l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. reſtit.*

11 Adeo vt & ab eo die mortis fructus legitimæ debeantur, vt ſcripſi *Defin. 11. ſup.*

12 Implorato beneficio *l. 2. C. de reſcind. vend.* quam noſtri volunt in omnibus contractibus locum habere, præſertim, concurrente metu reuerentiali, qui iunctus cum enormi læſione inducit iuſtum metum, *ex not. in l. 1. §. quæ oneranda D. quar. rer. act. non dat.*

13 *d. l. Rutili.*

14 *d. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*

15 *l. 3. D. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

16 Illud autem præcipuè tempus ſpectandum eſt in quod diſpoſitio confertur *l. Stichus 39. de manum. teſtam. l. quod ſponſa 4. C. de donat. ant. nupt.*

17 *Vt dixi ſup. num. 7.*

18 Bart. Bald. Caſtr. & alij *ad l. qui ſuperſtitis 94. D. de acquir. hered.*

19 *l. ſi ita 45. §. ſi ſub conditione de leg. 2. l. qui poteſt 174. §. quod quis, de reg. iur.*

20 Nam & initium inſpici ſolet cum quæritur, an locus ſit in integrum reſtitutioni *l. 3. §. ſcio d. l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio. ver. nam etſi origo. D. de minor. l. ſi patronum, 44. §. ſi ex bonis ff. de bon. libert.*

21 Quod & in dubio de patre præſumendum eſt, *l. pen. Cod. de adopt. l. nec in ea 12. §. 1. D. ad l. Iul. de adult.*

22 Nam cum filia immodicè læſa eſt dubitationem res non habet quin omnimodo in integrum reſtitui debeat, *l. ſi ſuperſtite 5. verſ. ſanè ſi læſa es immodicè. C. de dote.*

23 *Arg. d. l. cum quæritur, C hoc tit.*

24 Dicitur enim contra officium pietatis iniquè & indignè feciſſe pater, qui minus legitimam portionem filiæ dedit; *leg. 2. 3. 4. & 5. D. hoc tit.*

25 Nam & adigere intelligitur pater tum etiam cum filia iurare patitur *l. adigere, 6. D. de iur. patron.*

26 Quæ ratio præcipua eſt Boërij *q. 61.* & aliorum omnium, qui mordicus & indiſtinctè defendunt tempus conſtitutionis ſpectari oportere *ex l. pen. C. de ſolu. de fideicommiſſo. 11. C. de tranſact. l. ſi pater 12. C. hoc tit.*

27 Nec alia vlla ratione dotis conditio deterior [illegible], *l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*

28 Ne inducta in fauorem adferant detrimentum contra *l. 3. §. duo autem ff. de Carbon. edict. l. generaliter 5. §. 1. in fin. C. de ſec. nup. l. plures 19. in fin. D. de fid. inſtr.*

29 *Argum. d. l. ſi patronum ex debito 44. §. ſi ex bonis* vbi eſt textus non inelegans nec à re noſtra alienus. *D. de bon. libert.*

30 Id eſt non minus cum dotem congruam ab initio pater dedit quam cum incongruam. De quo vide omnino quæ ſcripſi *Decad. 13. Err. 4. & 5.*

31 Caſtr. & cæteri *ad d. l. qui ſuperſtitis 49 ff. de acquir. hered.* Dixi *num. 18 ſup.*

32 *d. l. 3. §. ſcio l. quod ſi minor. 24. § reſtitutio eo l. verum 11. §. item non reſtituitur & §. ſeq. ff. de minor. d. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*

33 Quia

33 Quia quamdiu conditio pendet, quod ſub conditione factum eſt nihil eſt, *l. ſi Stichum* 8. *§. ſi quis ita & l. quoties* 14. *§.* 1. *de nouat.*

DEFINITIO XXIV.

Ex quaſtione De fideicommiſſo non debet fieri mora legitimæ.

CVm in æſtimanda portione legitima, quæ debetur in bonis defuncti, conſtet habendam eſſe rationem bonorum omnium quæ moriens in hæreditate reliquerit, id eſt, de quibus pro arbitrio diſponere potuerit,[1] interdum quæritur, Quid ſi hæres vt legitimam minuat fideicommiſſa quædam ex auorum teſtamentis repetere velit, an prius de legitima diſputari oporteat? Nemo enim dubitat, quin & æris alieni loco ſint,[2] & legitimæ ratio non niſi ſubducto ære alieno ponatur. Sed magis eſt vt petitioni portionis legitimæ mora ex eo fieri nulla poſſit.[4] Itaque qui legitimam petit non prohibetur in æſtimationem deducere interim illa etiam bona, quæ fideicommiſſo obnoxia eſſe dicuntur:[5] Sed ita tamen, & hac per iudicem adiicienda lege, vt nullum ex eo præiudicium fideicommiſſi petitioni fiat,[6] ſi quando de eo conſtare poterit: Niſi promptu res explicari poſſit per Modo conſtat, modo agatur, quomodo pragmatici loquuntur.[7] *Ita tractatum eſt* pro vxore D. de Dortans, contra liberos & D. Comitis de S. Amour, 9. Calend. Aug. Ann. 1592.

1 *l. cum quæritur, C. hoc tit. l. in quantitate* 73. *ad l. falcid.*
2 *l. cum pater* 77 *§. Titio fratri antepen. de legat.* 2. *l. irritum* 8. *C. ad l. falcid.*
3 Papinianus 8. *§. quarta autem, D. hoc tit.*
4 Non enim certæ & liquidæ petitioni mora fit, per incertam, & quæ prolixiorem tractatum requirat, quomodo plerumque requirit cognitio de viribus & iure antiquorum fideicommiſſorum *leg. illa à quo* 13. *§. ſi teſtamento. verſic. quid ergo.* vbi Bart. *D. ad SC. Trebell.* legitimæ autem petitio moram nullam admittit *l. quoniam in prioribus* 32. *Codic. hoc tit.*
5 Ac ſi fideicommiſſum nullum relictum eſſet. In dubio enim præſumptio eſt contra eum qui dicit fideicommiſſum relictum eſſe *l.* 2. *D. de probat.*
6 *Vt & in l. Babius* 30. *in fin. D de pact. dotal.*
7 *Ex l.* 3. *D. vt in poſſ. legat.*

DEFINITIO XXV.

Monachus ſicut legitimam ita legitimæ ſupplementum petere non poteſt.

SI quid pater filio monacho pro legitima reliquerit, quod minus ſufficiens videatur, quæri interdum ſolet, An filio competere poſſit actio ad ſupplementum? In quo dubitationem illud facit, quod quãuis ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri,[1] vſq adeo ſucceſſionis incapaces ſint monachi, vt nec numerum faciant in legitimæ cõputatione,[2] ac multo minus admittantur ad partẽ,[3] ipſo tamẽ edicto exceptæ ſunt ſucceſſiones teſtamẽtariæ:[4] condictio autem quæ ex Iuſtiniani lege ad ſupplementũ competit, ex teſtamento eſſe intelligitur.[5] Sed tamen magis eſt, vt non alia hac parte ſupplementi ratio ſit, alia legitimæ.[6] Nam & inde generaliter comparatum eſt, vt nec ſupplementum petere, nec contra tabulas agere poſſit, is cui legitima nulla debetur,[7] vt in filio naturali cernere eſt, de quo ſcribemus Defin. 3. infr. De natur. liber. *Ita tractatum eſt* ex tempore in cauſa non dum deciſa R. D. Michal Monachi Santambertini 8. Cal. Septemb. 1592.

1 De quo diximus *Defin.* 8. *ſup.*
2 Id eſt non numeretur perſona monachi in partibus faciendis, quomodo loquitur Vlp. *in l.* 1. *§. vlt. D. de collat.*
3 Implicat enim contradictionem, vt qui nec partem nec numerum facit admittatur ad partem.
4 Quæ ſemper exceptæ intelliguntur, *l. ſi patronus* 33. *de bon. libert. auth. teſtamento, C. de ſec. nupt.*
5 Dixi *Defin.* 10. *ſup. hoc tit.*
6 *l. omnimodo* 30. *C. hoc tit. l. inter* 26. *§. cum inter. D. de pact. dotal. l. etiamſi* 1. *C. de iur. dot.* DD. *ad Auth. nouiſſima, C. hoc tit.* Nec ſanè poteſt videri filius minus habuiſſe à patre quam ſibi deberetur, ſi nihil ei a patre debebatur, vt diximus *Defin.* 14. *n.* 5. *ſup. ex l. non poteſt* 117. *de verb. ſignific.* itaque boni conſulere debet quod hoc ſaltem conſequatur ex patris teſtamento, ſine quo nihil omnino erat habiturus, *arg. l. ſi res* 12. *§.* 1. *D. de iur. dot.* Alioqui fieret contra voluntatem, quod ex mera teſtantis voluntate & liberalitate proficiſceretur, *l.* 7. *de vulgar. l. debitor* 59. *in fin. princ. ad SC Trebell.*

DEFINITIO XXVI.

Quid ſi monachus legitimam petat in pecunia, non in corporibus bonorum.

DE illo etiam nonnulli dubitant: An monachis liceat petere legitimam in pecunia, quam in bonis vtique petere non poſſunt. Quaſi hac parte ceſſare videantur verba edicti,[1] & ratio quæ mouit Principem,[2] ſi corpora ipſa hæreditaria omnia penes hæredes remaneant, vt familiæ dignitatem integram, quæ ex patrimonij quoque facultatibus ſpectatur,[3] conſeruare poſſint.[4] Sed nõ ita eſt. Neque enim fieri poteſt, vt legitima etiam in pecunia ſoluatur, quin eatenus patrimonium perinde diminuatur, ac ſi corpora præſtarentur.[5] Neque rurſus ratio iuris patitur, vt pro re quæ, nec peti aut ſolui poteſt propter petentis incapacitatem æſtimatio pecuniáve præſtanda ſit.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 De quo diximus prox. Defin.
2 Ne ſcilicet bonis ex monachi perſona monaſterio acquiſitis tanto debilior fiat reſpublica ad præſtãda Principi obſequia & debita pro ipſius reipubl. ſalute neceſſaria.
3 Licet non ideo quis humilis & abiectus dicendus ſit, quia pauper *l. humilem* 7. *C. de inceſt. & inutil. nupt.*
4 Nam & hoc ad reipublicæ dignitatem pertinet *l.* 1. *§. antepen. D. de inſpic. ventr.*
5 Quia cui abeſt pretium rei ipſa quoque res abeſſe videtur. *leg. ſi ſeruus venditus* 22. *§.* 1. *verſic. quamuis ſi ipſe l. ſi pro re* 22. *§.* 1. *l. ſi rem* 29. *in princ. D. de euict.*
6 Textus eſt elegantiſſimus *in l. ſi mulier,* 9. *§. ex aſſe, verſ. non obligari D. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

Si legitima in dotem data ſit mortis tempus ſpectandum eſt, non dotis conſtitutæ.

ADeo verum eſt quod ſupra ſæpius diximus, in ineunda legitimæ æſtimatione mortis tempus ſpectandum eſſe,[1] vt nec aliud dicendum ſit ſi legitima illa portio filiæ in dotem data proponatur.[2] Ipſum enim legitimæ nomen ſignificationis eſt tractum habentis in tempus mortis,[3] cum eo demum tempore, nec antea de legitima quærendũ ſit.[4] Itaque non prohibebitur pater viuus alienare,[5] ac de bonis ſuis pro arbitrio inter viuos, dummodo fraudis conſilium abſit,[6] diſponere, quod tamen facere non poſſet ſi certa certorum bonorum portio in dotem data eſſet.[7] Quanquã enim donatio patris bonorum non impedit, quo minus ex iis bonis res quælibet alienari poſſit,[8] non tamẽ ex eo diminuitur portio, quæ donata eſt, ſed ex aliis bonis non alienatis tantum ſupereſſe neceſſe eſt, quantum opus ſit ad eam portionem conficiendam.[9] At legitima portio donata, aut in dotẽ conſtituta tanto minor fit, quanto plus ex die donationis, aut conſtitutionis alienatum reperitur.[10] *Ita Senatus* in cauſa de qua SC. 29. infr. de iur. dot.

1 *L. cum quæritur* 6. iunct. *auth. nouiſſima* vbi DD. *C. hoc tit.*
2 Poſtquam placuit interpretibus legitimam à patre volente prorogari atque ita in dotem dari poſſe, vt tractant illi *ad l. quoniam nouella* 29 *eod.*
3 Vt & alia nonnulla verba, de quibus pete exempla *ex l. epiſtolam* 75. *§ vlt. D. ad SC. Trebell. l. ſi ita quis* 51. *in princ. de legat.* 2. *l. ad vxorem* 41. *§. pen. de legat.* 3.
4 *L.* 1. *§. impubere D. de collat. bonor.*
5 Ac ſi in dotem dediſſet trientem vel ſemiſſem portionis, quam ab inteſtato habitura eſſet filia in bonis, quæ in ipſius patris morientis hereditate quandoque eſſent ſuperfutura, *vt in lege tertia. §. cum Pollidius de vſur. lege Titius* 54. *leg. deducta* 58 *§. penultimo ad Senatuſconſ. Trebellian.*

6 *l. ſed*

6 *l.ſed etſi* 21.*§.quod autem.verſ.nam & Diuus Marcus.de petit. hered.*Facit *l.* 2 *D ſi à parent.quis manum.*

7 Nimirum propter connexum ius mariti qui dotē ex titulo oneroſo habere intelligitur,*l.ex promiſſione* 17.*D.de oblig. & act.l. Iulianus* 27.*D.mand l.ſicut* 8.*§.ſed ſi permiſerit , D. quibus mod. pign. vel hyp.ſoluit.l.vlt.§.*1 *.verſ.in maritum D.quæ in fraud.credit.*

8 Guid.Pap.*quaſt.*602.

9 *l.ſi quis argentum* 35.*§.ſed etſi quis vniuerſitatis C.de donat.*

10 *Arg.l.*1.*& tot.tit.ſi quid in fraud.patron.* iunct. *d.l. cum quæritur* 6.*Cod.hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Legitima non minuitur per donationes cauſa mortis.

SI tamen aut mortis cauſa, aut in vltima voluntate donauerit is qui legitimā aut hereditariā portione in dotem conſtitue rat,non ex eo diminuetur data portio:[1] quia cum donationes cauſa mortis capiantur ad inſtar legatorū,[2] conſequenter ſicut legata ex hereditate delibentur.[3] prius neceſſario eſt,vt hereditas aut hereditaria portio aliqua ſit quam vt ex ea quicquam delibetur.[4] Atqui quo inſtāti hereditas aut hereditaria portio eſſe incipit,ſuccedit poteſtas dotalis conſtitu tionis vireſq; ſuas exerit.[5] Proinde ſera eſt qualiſcunq; diminutio hereditatis,licet eam quis velit inducere ex voluntate eius,qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuiſſet.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec ſi per vltimam voluntatem diminui dōs iſta poſſet, fauore nimirum dotis hanc interpretationem euincente,*l.*2.*vbi eſt text. elegans C.de iur.dot.*

2 *l* 1.*§.*1.*ff.ſi qui l.in fraud.patr.l.vlt.C.de mort.cauſ.donat.*

3 *l.legatum eſt delibatio* 116.*de leg.*1.

4 Mihi tamē ratio hæc ſuſpecta eſt,quia donationes cauſa mortis ſi nec in teſtamento,nec in ſpeciem legati vel fideicommiſſi , ſed per contractum factæ ſint,non delib.ntur ex hereditate , ſed priuſquā hereditas ulla ſit confirmantur morte donatoris , & ei demum inſtanti perficiuntur.ideoque ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debentur,*arg.l.*1.*&* 2.*non videtur* 32.*ff.de mort.cauſ.donat.l.hereditaria* 7.*ff.de rebus auct.iud.poſſid* Nec dubitari poteſt quin ob hāc cauſam donatarij cauſa mortis præferantur, legatariis, inter ſe vero concurrant cuiuſcunq; ſint tēporis,vt ſcripſimus alio loco. Sed tamen non eo minus tuta eſt *Defin.*propter *l.*2.*C. de iur.dot.* à nobis citatam *n.*1. maximè vero ſi dotis conſtitutio præceſſerit donationē cauſa mortis.

5 Simile quiddam eſt *in l.ſi Stichum* 6.*§.ſi quis ita, & in l. quoties,* 14.*§.*1.*ff.de manum.*

6 Sic dicimus viuum libertum donare bene merentibus amicis poſſe, legare vero nec bene merentibus poſſe,quod patroni partem minuat.*l.cuius* 9.*ff.ſi quis in fraud.patr.*

DEFINITIO XXIX.

Caſus in quo legitima videtur dari vtiliter ſub onere & conditione.

QVemadmodū poteſt pater computare filio in legitimam ea,quæ filij nomine ſoluit, ſiue ad dimittendos ipſius creditores,ſiue in quam aliam iuſtam cauſam,[1] præterquam ſi pietate ductus , puta ſtudiorū cauſa erogauerit:[2] Ita ſi quid teſtamēto relinquat filio pro legitima poteſt eam legem dicere , vt prius cogatur filius heredi reddere quicquid pro ipſo pater viuus præſtiterit.[3] Nec videbitur cōtra leges onus imponere legitimæ portioni,[4] ſed potius iure ſuo vti in taxanda ea quantitate,quæ pro legitima debeatur.[5] Vtpote quæ ſit æſtimanda computato eo,quod in legitimam vel inuiti filij imputari poſſit.[6] Cui conſequēs eſt,vt neq; filij creditores in ea bona,quæ filio relicta ſunt, actionem vllam habeant,quin prius ex filij perſona ſoluerint quicquid filius ad conſequendum legatum ſoluere cogeretur.[7] Niſi malint illi ſubducto eo omni quod legitimā minuit in eam duntaxat pecuniæ quantitatem agere, quæ filio pro ſupplemento legitimæ debeatur. Nā & id filio liceret,[8] ſi mallet ſupplementum petere quàm legatum pro legitima relictū cum ſua conditione agnoſcere.[9] Cæterum ſi neget filius impēdiſſe patrem ea,quæ filio imputare noluit in legitimam , probatio ab heredibus exigetur.[10] Ne alioqui nimis facile ſit patri fraudem facere legitimæ. Et multo magis ſi filij creditores agant , in quorum fraudem tu non impletæ conditionis prohiberentur illi agere in legitimam ſui debitoris.[11] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Rochet & heredum Ioannis Meyton 3.Idib.Mart.1593.

1 Dummodo ex ſubſtantia patris profectum ſit quod pater dedit *l.quoniam nouella* 29.*in fin.C hoc tit.*

2 *l.qua pater* 50 *ff.famil. ercifc.*Adde ſi quid pater impenderit in fauorem filij pro perſecutione officij vel beneficij , quod nec vendi, nec ad heredes tranſmitti poſſit. Nam neque in legitimam id imputatur.Boēr.*quaſt.*14.*num* 3.*ex l. non omnimodo* 30. *§. imputari* vbi Bald. Iaſ.& alij *ex l.*1.*§.ſed an id quod ff.de collat.leg. ſi filia* 20.*§. Neratius ff.famil.ercifc.* Imputatur ſanè filio ſi is alia bona habuerit quæ pater adminiſtrauerit,& ex quibus dicat eos ſumptus à ſe erogatos,*leg.vlt. ff.de petit hered.l.Neſennius* 34.*ff.de negot.geſt.*

3 Aut ſaltem in legitimam imputare, *arg.d.l.quoniam nouella. & dict.§.imputari,l.pen.ff.de collat.bon.*Intellige tamen ita vt filio relinquatur aliquid certum & liquidum cuius ſupplementum peti poſſit, alioqui nec ſupplementum certum eſſe poſſet , ſi quod pro legitima relictum eſt incertum eſſet,nec niſi magnis litibus & ſumptibus liquidari poſſet vt ſcripſi *ad Defin.*9.*num.*5.*ſup.*

4 *Contra l.quoniam* 32.*C. hoc tit.*

5 Ne voluntatis quæſtio relinquatur,an ea pater voluerit filio eſſe præcipua,an in legitimam eius imputari?

6 *d.l. quoniam Nouella.*

7 Abſurdum enim ſit plus iuris habere quem ex alterius perſona, quam alius ille eſſet habiturus,*l.in his* 175.*§.*1.iunct.*l. nemo plus iuris* 54.*l.nemo* 120.*l.aliud eſt* 160.*§.vlt.ff.de reg.iur.*

8 Vt eadem ſit conditio filij,& creditorum eius.

9 Non enim cogitur filius in legitima ſequi iudicium teſtatoris, ſi malit ſequi iudicium legis Dixi *Defin* 9.*ſup.*

10 Ex generali regula *l.*2.*de prob.*iunct *l.omnimodo* 30 *C. hoc tit.*

11 Colluſio enim debitoris cum tertio non poteſt nocere creditori,*leg.præſes C.de pignor.* facilè autem hæc fraudis præſumptio capitur ex perſona patris & filij,*l.pen.in princ. ff. de rit. nupt.l.pen.§.ſed nunquid,ff.de bon.libert.l.ſi perluſorio* 14.*ff.de appellat.*

DEFINITIO XXX.

Simplex donatio neque imputatur neque confertur, ſecus ſi facta ſit ob cauſam.

SImplex donatio facta inter viuos,ſi modo ab initio valuerit,non imputatur filio in legitimam:[1] Quæ autem non ſimpliciter ſed ob cauſam aliquā facta eſt,imputatur.[2] Ob cauſam vero facta illa intelligitur , quæ pro ratione habuit propoſitam aliquam ipſius donatoris,non donatarij vtilitatem. Proinde ſi in cōtractu matrimonij & nuptiarū fauore donatum ſit, magis eſt vt ſimplex quam ob cauſam donatio facta videatur.[3] Ergo in legitimam non imputabitur, ſi non expreſſim id dictum ſit.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa diſcuſſionis bonorum illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe viduæ Domini Ioannis Comitis de la Chambre 4.Id.April.1593.

1 Cum nec conferatur,*l.illud* 20.*in fin,C.de collat.*quicquid enim imputatur confertur,licet non vice verſa , *d.l.illud §.hac autem.* Facit *l.ſi quando* 25.*§.vlt.C.hoc tit.*

2 *l.quoniam nouella* 29.*Cod.hoc tit.* Bart.*ad l. in quartam* 91. *& ibi apoſt. D.ad l.falcid.*Michaël Graſſ.*in lib. ſent.§. legitima quaſt.*19.

3 Crauet.*conſ* 114.*num.* 17. *& conſ.*156.

4 *d.l.ſi quando.§.& generaliter, l.ſi non mortis* 21.*ff.eod.* [*d.l.pen. in fin.* vbi eſt text. expreſſ.*in fin.* quantum ad collationem , licet eum locum malè nonnulli interpretentur *C. de collat.*]

DEFINITIO XXXI.

Dos imputatur in legitimam debitam in iis bonis, ex quibus profecta eſt.

DOtem,quæ filiæ nubenti poſt mortem patris à matre & à vitrico ſimul conſtituta eſt,conſtat debere imputari in filiæ legitimam,quam in bonis matris petere poſtea velit:[1] Et quidem totam,ſi modo de ſolis matris bonis cōſtitutam eam & vitrici perſonam quaſi auctoritatis tantū præſtandæ gratia adiectam fuiſſe apparet.[2] Non enim quis dotem promiſerit,ſed ex cuius bonis dos ſoluta ſit inſpici debet.[3] *Ita tractatum eſt* in cauſa N.Bernardi Daquin procuratoris

curatoris fiſcalis Sabaudiæ, & Ioannis Caller. Non. Iulij 1583.

1 *l. quoniam nouella 29. C. hoc tit.*

2 Quoties enim dos à pluribus promittitur qui non eandem ipſius promittendæ cauſam habuerint, præſumitur tota dos ab eo data, cuius officio incubuit vt daret. *l. vlt. C. de dot. promiſſ.* Etſi autem paternum non maternum officium eſt dotare filiam, vt ea lex ait, poteſt tamen interdum etiam eſſe maternum ſi forte ex paternis bonis dotari filia nequeat, *l. neque mater 14. C. de iur. dot.* Denique vſque adeo mater filiam dotare non prohibetur, vt nec iuuari poſſit Velleiano, ſi ſe pro dote obligauerit *l. ſi dotare 11. l. vlt. C. ad SC. Velleian.*

3 *d. c. quoniam* finalib. illis verbis: *Si ex ſubſtantia eius profecta ſit, de cuius hereditate agitur.*

DEFINITIO XXXII.

Petitio legitimæ datur contra tertium poſſeſſorem ſine metu exceptionis non factæ excuſſionis.

NON factæ excuſſionis exceptio non obſtat filio legitimam portionem aduerſus tertium poſſeſſorem vindicanti,[1] quoniam cum legitima ſit quota bonorũ, fere eſt vt implicitam dominij quæſtionem contineat.[2] Sed hoc ita videtur accipiendum ſi legitima ipſa petatur, quæ in ipſis bonorum corporibus debetur.[3] Nam ſi de ſupplemento duntaxat agatur, & in pecunia ſolui cœptum ſit, ſicut ſupplementum non niſi in pecunia peti poteſt,[4] ita ab herede non à tertio poſſeſſore peti debet:[5] Niſi hypothecaria exerceatur,[6] cuius conditio eſt, vt exceptione non factæ excuſſionis poſſit ſubmouerit.[7] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro N. Carion 4. Non. Dec. 1593.

1 Quia exceptio illa non factæ excuſſionis contra hypothecariam ſolam competit, non etiam contra dominij vindicationem. *Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

2 Alioqui minus iuris haberet legitimarius quam legatarius quilibet, quem conſtat habere etiam dominij vindicationem, *l. 1. Commun. de leg.* in eáque actione non timere eum exceptionem non factæ excuſſionis: Quod tamen abſurdum eſſet.

3 *l. ſcimus 36. ad fin princip. verſ. repletionem, C. hoc tit.*

4 Vt dixi *Defin. 9 num. 8. ſeq.*

5 Nemo enim vnquam fit debitor pecuniæ ob id ſolum quod rem obligatam poſſideat, vt perſonali actione conueniri poſſit, *leg. vltima. paragrapho 1. de contr. empt. leg. 1. §. ſi heres, D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.*

6 Quæ tota in rem eſt *pignoris*, *D. de pign. leg. pigneris*, *Codice eodem*, ad reuocandam nudam poſſeſſionem, *leg. ſi cum venditor 66. in princ. de euict.*

7 *d. auth. hoc ſi debitor.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. lib. 20. de legitim. & tit. 7. §. 4.* poſt Boër. *deciſ.* 145. Guid. Pap. *conſ.* 203. *n.* 11. Alex. *ad l. in quartam, ff. ad l. Falcid.*

DEFINITIO XXXIII.

Inuentarij confectionem petere poteſt filia, etiam quæ cum iureiurando renunciauit, ſi velit ſe læſam dicere per in integrum reſtitutionem.

FILIA nupta etiamſi bonis paternis accepta in locum legitimæ portionis dote cum iureiurando renunciauerit;[1] Mortuo tamen patre, ſi ad ſupplementũ agere quandoque velit,[2] in eamque rem vt probet quid & quãtum ſit in facultatibus ad impetrãdam ex cauſa læſionis reſtitutionem petat deſcribi omnia patris bona audiri debet.[3] Quia poſtea quam receptũ eſt, huiuſmodi renunciationes quamuis iuratas reſcindi poſſe ex cauſa enormis nedum enormiſſimæ læſionis,[4] concurrente præſertim iuſto filiæ metu ex paterna reuerentia parendique neceſſitate inducto,[5] illa quoque omnia filiæ cõcedi neceſſe eſt, ſine quibus nec læſionis probatio, nec proinde reſtitutionis æquitas conſtare poſſit.[6] Alioquin ſi deſcribendorum bonorũ facultatem petenti filiæ deneges, perinde erit acſi inauditam eam & cauſa non cognita excluderes à beneficio petendæ vnquã reſtitutionis.[7] Quare nec ad rem pertinebit, ſi quis obiiciat, Quãdiu reſciſſa non eſt renunciatio, nihil iuris habere filiã in bonis patris.[8] Nam imo vero hoc ſaltẽ iuris habet, quod certum eſt poſſe eam reſtitui,[9] & petere ſupplementum ſi læſam ſe probabit, quod ipſum nõ aliter quam ex facultatum modo æſtimari poteſt, nec facultatum modus explicari niſi quam cito fiat inuentarium.[10] Atqui, inquies, hæredis intereſt quiſquis ille ſit non pandi ſecreta patrimonij.[11] Fateor. Sed filiæ quoque intereſt ne qua ſibi in legitima fraus fiat, quæ vel ipſo naturæ iure debeatur,[12] & quæ ſit quota bonorum.[13] Vt proinde nec dici queat omnino aliena eſſe bona, in quibus legitimam eiuſve ſupplementum conſequi filia poſſit.[14] Indeque eſt quod mirum videri non debeat meliorem hac parte conſtitui filiæ conditionem, quam ſit fideicommiſſarij, aut alterius cuiuſlibet creditoris. Quibus non prius petendæ huiuſmodi deſcriptionis facultatem concedimus quam docuerint de iure ſuo:[15] Tametſi futurum ſit vt ob non confectum ſtatim repertorium iuris ſui iacturam & diminutionem patiantur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Gros Iean de Nantua 7. Id. Dec. 1593. & iampridem vxore Spect. Claudij Balland. Aduocati, contra N. Carolum du Rour. *Sine die.*

1 Vt hodie fieri aſſolet *ex cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2 Quod facere poteſt petita reſtitutione vt ſcripſi *Definit. 15 ſuprà.*

3 Deſcriptionem enim bonorum adeoque inſtrumentorum, quæ difficilius concedi ſolet, petere poſſunt omnes quorum intereſt, *l. cum plures 15. D. de reb. auct. iud. poſſid. 16. quod etiam vniuerſorum facere eis erit permittendum.*

4 *Ex l. 2. C. de reſcind. vendit. l. ſi ſuperſtite, verſ. ſanè, C. de dolo.*

5 *l. 1. § quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det. & l. pen. D. de furt.*

6 *Arg. l. 1. D. de iuriſd.*

7 Quod enim intereſt, an ius deficiat an probatio, *leg. duo ſunt Titij 30. D. teſtam. tutel. in lege 40. D. ad leg. Aquil. cap. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non conteſt* Imo fauor probationum etiam iure potior eſt, *l. 5 §. vlt. & l. ſeq. D. de in lit. iur*

8 *d. cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

9 *Arg. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo de ſolut.* in illis verbis: *Cauſa iuris honorarij quæ potuit auxilio minori eſſe, &c.* nec nouum eſt inſpici quod euenire poteſt, *l. qui bona 13. §. cum inter de damn. infect.*

10 Nam & inde fit vt inuentarij conficiendi neceſſitas incumbat heredi, qui non vult teneri vltra vires hereditatis, *leg. vlt.* ſi non euentus ille ex iniuria magis quam ex iure pendeat, *l. eo tempore 50. D. de pecul. C. de iur. de lib. l. tutori, 7. D. de admin. tut. curatori l. vltim. Codic. arb. tut. vſufructario, lege. 1. §. rectè, D. de vſufruct. quem caueat.* mulieribus dotem quandoque repetituris ex Leonis nouell. 110. quoniam aliter ſcire non poſſet quid heres, tutor, curator, vſufructuarius, & maritus præſtare deberent.

11 *l. vlt. C. de alim. pup. præſt.*

12 *Nouell. de her. & falſ. §. 1. itaque.*

13 *L. cum quæritur 6. l. parentibus, 8. l. quæ nuper, 31. C. hoc tit.*

14 Nam commune quod eſt poteſt quis propriũ dicere ſaltem pro parte *lege quinta. paragrapho vltimo de leg. 1. leg. 2. Codice de comm. ſer. manu. leg. illud, 46. D. de rit. nupt.* Sed & in honorem ſanguinis liberis parentibúſve legitimam petentibus conſuli & faueri æquiſſimum eſt, cum pene ad propria bona veniant, tum etiam cum ſuccedunt *lege prima. paragrapho largius, de ſucceſſ. edict.* multo magis ſi nihil niſi legitimam petant.

15 Id eſt fideicommiſſum aliquod relictum eſſe aut aliquid deberi *leg. poſtquam 5. §. ſi dies D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand cauſ. cau.* Sed & fideicommiſſario interdum ſubuenimus, vt quamuis de fideicommiſſi viribus nondum conſtet, cogatur tamen eo poſtulante heres adire ſuſpectam, ne ſi interea heres decederet fideicommiſſum intercideret *leg. ille à quo 13. §. 1. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.* nimirum ſi exhibitum ſit teſtamentum ex quo fideicommiſſum petitur, nec deſit color fideicommiſſi petendi. Sic enim Vlpianus intelligi debet *dicto paragrapho ſi dies*, Quanto magis ergo filiæ ſubueniendum erit ne ius petendæ legitimæ intercidat amicis probationibus, ſi inuentarij confectionem petere ipſi non concedatur? Placet ſanè temperamentum vel inuentarium ab ipſo iudice fiat quam ſecreto fieri poterit abſente quoque filia, & clauſum obſignatúmque remaneat in id vſque tempus, quo probationibus vincendum erit, ne interim ſecreta patrimonij pandantur, eóque iure Senatus noſter vtitur Sed & poteſt ſufficere obſignari arcas aut cœnacula, in quibus nummi aut inſtrumenta aliáve mobilia eſſe dicuntur, quæ facilè occultari poſſunt ſi id heres malit quam inuentarium confici. Perinde namque indemnitati filiæ hac ratione conſulitur, cum quod ad bona immobilia pertinet probatio non poſſit ſemper non eſſe æquè expedita. Sufficit enim prouideri ne quid celetur, amoueatur, ſubripiatur.

DEFINI

DEFINITIO XXXIV.

Non eſſe ſcindendam voluntatem defuncti, nec prorogandum ad alias perſonas onus ſatiſdationis.

Legatum ab aſcendente pro legitima datum ſi ſit agnitum, nec conſtet an legitimæ portionis quantitatem excedat necne,ſua die, ſuiſque conditionibus præſtandum eſt.[1] Quamuis ſi appareret de iuſſa legitimæ æſtimatione,ad eam vſque quantitatem & dies & conditio reiiceretur.[2] In dubio enim quid obſecro melius dicere poſſis, quam prudens iuſtumque parentis erga liberos iudicium fuiſſe;[3] Itaque neceſſario præcedere oportet vt ſciatur quid ſit in legitima, quá vt pro legitimæ ratione dies conditiove habeatur pro non adiecta.[4] Si tamen nepotibus ex filia legatum ſit ab auo ea lege,vt eorum pater ante omnia caueret[5] de pecunia liberis ſuis reſtituenda, tum pater ante præſtitam cautionem acceptumque legatum deceſſerit, abſurdū ſane ſit heredem exigere cautionem à liberis,[6] quam non niſi liberorū fauore teſtator irrogauerat patri, cuius pietatem & adminiſtrationem ſuſpectam habuiſſet.[7] Nec aliud erit tametſi proponas nepotes iſtos non eſſe frugi,cū nihil interſit hæredis an acceptam legati pecuniam cōſumpturi ſint an ſeruatur:[8] Si quidem in omnē caſum tutus futurus eſt,parta ſemel per ſolutionem liberatione,[9] Sed etſi neptibus legatum fuerit, quæ prodigis & imprudentibus viris nuptæ ſint,nec illæ cogendæ erunt nec ipſarum mariti ao cauendum:[10] quoniam extra teſtamenti cauſam,id eſt, & cautionis teſtamento præſcriptæ quæ nec caſum ſuū egredi poteſt,[11] nec perſonam cui cauendi neceſſitatem teſtator iniunxit.[12] Sufficitque,vt dos in tuto ſit,aliis remediis poſſe mulieribus conſuli,petita ſcilicet,vt vulgo vocāt, aſſecuratione.[13] Neque enim quicquam intereſt heredis, qui male conſumptis per maritorum mores dotibus nec iterū dotare legatarias tenebitur,[14] nec legatū,quod iam bene ſoluerit,iterum ſoluere,[15] *Ita Senatus* ex tempore pro liberis Nicolai Vicaire procuratoris contra filias hæredéſque Perrod procuratoris patrimonialis 11.Cal.Febr.1594.

1 Ne defuncti voluntas & iudicium ſcindatur, contra *l.Nam abſurdum 7.D.de bon.libert.l.quidem elegio 30.C.de iur.deliber.*

2 Hoc enim caſu diuiſionem voluntatis induxit Iuſtinian.*in l.ſcimus 36.§.cum autem,C.hoc tit.*

3 *Arg.l.pen.C.de adopt.l. vlt. C.qui & aduerſ. quos integr.reſtit. non poſſ.*

4 Quia non niſi ad concurrentem vſque legitimæ quantitatem ad iectio illa dici reiicitur,*d. §. cum autem*, debetque filia ſibi imputare cur non repudiauerit legatum ac non potius legitimā petierit in corporibus bonorum,ſecundum ea quæ ſcripſi *Defin.12.& ſeqq. ſup.eod.*

5 Scilicet heredi, non liberis. Nam inter patrem & liberos non poſſent interponi cautiones ſalua patria poteſtate,*l.Imperator 50.D.ad SC.Trebell.* Similis cautionis interponendæ exemplum eſt in *l.Balliſta 32.D.eod.*

6 Nam nec perſona ſupereſt cui fideicommiſſum reſtituendum, nec proinde cui cauendum ſit,*arg.l.cum pater 77.§.prædium, de legat. 2*. Aptior text.eſt *in l Titio centum 71.in princ,D.de cond.& demonſtr.* Facit *l.filiusfam.114.§.Diui 2.de leg.1.*

7 Quam ob cauſam frequens olim fuit vſus fideicommiſſorum filiisfamilias relictorum ſub conditione emancipationis,*l.11.§.ſi cui de leg.3.l.duos 70.l ſi cui 92.de cond.& demonſtr.22.ad SC.Trebell.l ſi ita 15.quand.dies legat.de inſtr.& ſubſt.*

8 *d.l Titio centum.d.§.Diui.*

9 Obligatio enim legati per ſolutionem ſemel extincta nunquam poteſt reuiuiſcere,cum ſit vnica nec niſi ſemel legatum fuerit,*argum.l.apud Aufidium 20.De opt.leg.l.qui res 98.§. aream de ſolut.*

10 Neque enim onus alienum alteri nocere debet,*l.2 C.de alluuion.& palud.* nec fieri debet extenſio de perſona ad perſonam in conditionibus,*l.hered.42.de condit.& demonſtr.*

11 *L commodiſſimè 10.D.de lib.& poſth.*

12 Ne fiat extenſio de perſona in perſonam.

13 *Ex l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.auth.quod.locum,C.de collat.*

14 Nec enim extranei officium eſt dotem dare, *l.vlt C.de iur.dot. l.vnic.§.præſenti,C.de rei vxor.act.*

15 *Ante reſtitutam 104.& ſeq.D.de ſolut.*

DEFINITIO XXXV.

Datum heredi contemplatione defuncti non auget legitimam liberorum.

QVod poſt mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obſequiorum,quæ donator à viuo patre acceperat, non poteſt videri hæreditarium[1] vt in hæreditate computetur ad augendam legitimam liberorum.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin.10.infrà famil. erciſcund.

1 Licet aliquando hereditarium quid dicatur etiam quod incipiat ab herede,*l.hereditarium 7.D.de reb.auct.iudic.poſſid.*

2 Quia legitimæ ratio ponēda eſt ex quātitate bonorū,quæ mortis tempore reperiuntur *l.cum quæritur 6.C.hoc tit.* in quorum numero nō reperiūtur quæ poſtea ex alterius hereditate obuenerūt,licet occaſione defuncti obuenerint,quia potuerunt etiā nō obuenire,nec poteſt videri defunctus in bonis ſui reliquiſſe id, quod nec ipſe nec heres eius petere vnquā potuit,tametſi aliū ſibi ad remunerādū obligauerit,*arg.l.ſed etſi.l.25.§.cōſuluit.D.de pet.her.l.ſi patronū 44.§.ſi ex bonis,D.de bon.liber.* Nec ad rem pertinet,quod ea potiſſimum perſona inſpicienda ſit,cuius contemplatione legatum fuit,*l.filiofamilias 42.de cond.& demonſtr.* Id enim tunc obtinet cum perſona ſupereſt,cuius cōtemplatione aliquis factum fuit.Defuncti autem perſona nulla eſt. Iunge *Definit.11.infrà famil.erciſc.*

DEFINITIO XXXVI.

Quænam actionum hæreditarium æſtimatio facienda ſit in ponenda legitimæ ratione?

CVm legitima portio ſit quota bonorum non hereditatis, conſequens eſt vt in ea æſtimanda, ſi quid fuerit mortis tēpore in actionibus hereditariis,nō debeat inſpici quid tandem poſt varios anfractus ex eiuſmodi actionibus redactum ſit,ſed quanti potuerit ab initio vēdi & æſtimari,[1] detracto periculo dubij euentus[2] metuque ſumptuum,id eſt quanti dubius ipſe euentus fuerit, ſi mortis tempore actio vendita fuiſſet.[4] Neque enim quod per heredis actiones exercentis operam & induſtriam acceſſit hæreditati augere debet legitimam in fauorem aliorum liberorum, qui non egerunt,nec ſi parati ſint in ſumptuum contributionē venire.[5] Ita fit vt ſi quis aut ſi qua ex liberis eo tēpore quo incertus adhuc erat euentus exercendarum actionū legitimæ portioni renūciauerit accepta certæ pecuniæ quantitate,nō ob id reſcindi poſtea debeat renunciatio per reſtitutionem,quod congerit ex iis actionibus magnam pecuniā redactam eſſe.[6] Pendebat enim id ex dubio euentu[7] nec proinde iuſtam præbere poteſt cauſam reſtitutionis[8] ſi initium inſpicias,quod ſemper inſpiciendum eſt,[9] tempúſque ipſum contractus.[10] Et hoc eſt quod dici ſolet,Eum qui cōtractus tempore læſu, non fuerit, non poſſe reſtitui prætextu læſionis ex poſtfacto ſuperuenientis,nec ſi minorem[11] proponas aut eccleſiam.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Auth.nouiſſima,*vbi Salyc.Iaſ.& alij,*C.hoc tit.*

2 Poteſt enim etiā actio vendi,vt & alia quælibet res mobilis aut immobilis,*tot.titul.de hered.vel act.vendit. D. & C.* itémque dubius euentus,*l ſi iactum retis,11.D.de act.empt.*

3 *L.eo tempore,50.& l.quod debetur.51.D.de pecul.*

4 Nam actionis emolumentum illud intelligendum eſt quod ſupereſt deductis ſumptibus litis in eam rem vel inſtituendæ vel inſtitutæ,ſicut & fructus dicuntur deductis expenſis,*l.ſi quid poſſeſſor,31.§.ſicut autem.l.heres furioſi,52.D.de petit.hered.cum ſimilib,*

5 *Arg l.quod ſi minor,24.§.Scæuola,D.de minor.* Text. eſt elegans *in l.ſi culpa 63 D.de rei vind.*

6 *Arg l.ſi patronum ex debita,44.§.ſi ex bonis,D.de bon.libert.d.l.ſi culpa, in fin.*

7 Poterátque fieri vt heres condemnaretur,quo caſu noluiſſet filia in ſumptuum contributionem venire,Facit *l.pen.C.d.ſolut.*

8 *L.fideicommiſſo 11.C.de tranſact.l.ſi pater.12.C.hoc tit.*

9 *L.3.§.ſcio,d.l.quod ſi minor.§.reſtitutio,D.de minor.*

10 *l.ſi voluntate,8.C.de reſcind.*

11 *L.verum 11.§.item non reſtituetur.& paragrapho locupleti,D.de minor.*

12 Solet enim Eccleſia vti iure minoris,*cap.ſuſcitata,vbi not.Extr de in integr.reſtit.*

5 Solet enim potior in multis eſſe cauſa creditorum, qui oneroſam cauſam habent quam eorum qui lucratiuam. *leg. quod autem 6. § ſimili modo dicimus, l. vlt. §. ſi ſocero, D. qua in fraud. cred. l. 4. § ſi cũ legitima verſic. ſi quis autem, & § auctoris, D. de doli mal. & met. except.*

6 Quod factum eum fuiſſe veriſimile erat, ſi quid ſibi debitum putaſſet. Solent enim & debent creditores ſalua pignoris ſui cauſa conſentire. *l. ſi debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7 *L. ſi totas. 5. & l. ſi liqueat. 8. C. hoc tit.*

8 Cum tamen reuocari non poſſet obligatio mutui ſi vera fuiſſet. Inſpiciendum autem eſt id, quod vere agitur, potius quã quod ſimulate concipitur. *l. 1. & tot. tit. Cod. plus valet quod agit. quam quod ſimul. concip.*

9 Non enim habet iniuriam executio iuris, *leg. iniuriarum 13. in princ. D. de iniur.* nec pœnam meretur, quod fit lege permittente. *vulg. l. Gracchus, C. ad l. Iul. de adult.* Nec rurſus valere poſſunt huiuſmodi clauſulæ, adiectæ in fraudem legis & legitimæ. *d. l. cum quis, 37. §. Titia, & d. l. qui teſtamentum, l. quoniam in prioribus, 32. & l. ſcimus, 36. ad fin princ. C. de inoff. teſt.*

10 *L. hereditas, 5. C. de pact. conuent. ſup. dot.*

11 Vbi enim dari non poteſt ibi nec adimi, vt in codicilis cernere eſt, *§. pen. Inſt. de codicill. l. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.* iunct. *l. pen. §. vlt. C. de condic. inſt.* Eadem enim ratio eſſe ſolet d.tionis & ademptionis. *leg. 3. §. conditio, D. de adim legat.*

12 Neque enim eſt ex iis cauſis quas Iuſtinian. iuſtas eſſe voluit. *Nouell. 115. vt cum de appellat. cognoſc. §. aliud quoque capitulum.*

13 Donari enim videtur, quod nullo iure cogente conceditur, *l. 1. leg. donari, D. de donat. l. donari 82. de reg. iur*

14 Quia ex Senatus noſtri ſtylo omnis donatio inter viuos eget inſinuatione, excepta illa ſola quæ fit in contractu matrimonij.

15 *l. vnic. C. vt action. ab hered. & contr. hered. incip.*

16 Præſertim ſi iurata ſit poſtquam magiſtris placet iuſiurandum habere vim clauſulæ, *omni meliori modo, ex l. cum pater, 77. §. filius matrem. de legat. 2.*

17 Non enim poteſt donatio cauſa mortis fieri abſenti, in eóque differt à donatione inter viuos, *l. abſenti 10. D. de donat. & ibi not. l. nec ambig. 6. eod.*

18 Requirit enim donatio cauſa mortis, quinque teſtes, *l. vlt. Cod. de mort. cauſ donat.* exemplo alterius cuiuſlibet vltimæ voluntatis, *l. vlt. C. de codicill.* cum tamen donatio inter viuos duobus teſtibus contenta ſit *ſi l. vbi numerus, 12. D. de teſt.*

19 Sic enim fit, vt non tam mortis cauſa, quam moriens quis donet, vt eleganter Papinianus loquitur, *in l. Seia 42. §. vlt. de mort. cauſ. donat.*

12 Nec enim donatio cauſa mortis eget inſinuatione, *d. l. vlt. C eod. ill. tit.*

21 Tunc enim donandi cauſa magis mors eſt, quam mortis cauſa donatio, quomodo legendum eſt *in l. vbi ita donatur, 27. D. ed. tit. D. de mort. cauſ. donat.*

DEFINITIO VII.

Inofficioſam donationem non niſi inſpecto tempore mortis donatoris æſtimandam eſſe.

PLuribus ſeparatim factis donationibus quæ ſimul iunctæ inofficioſæ ſint, non eæ tantum, quæ poſteriores factæ ſunt, reſcindi debent per querelam inofficioſæ donationis, ne aloqui facile ſit donatori inane & illuſorium reddere querelæ remedium multiplicatis donationibus, ſed omnes coniungendæ ſunt,[1] vt priores quoque, licet initio inſpecto inofficioſæ nõ fuerint,[2] pro rata reuocantur. Perinde namque ex pluribus donationibus ſimul iunctis fraudãdi animus præſumitur, atque ex vna, quæ ſit vniuerſalis,[3] Et vero neceſſe eſt in tempus vſque mortis manere in ſuſpenſo, an inofficioſa donatio futura ſit. Nam etſi patrimonium ſuum quis totum donauerit, non ideo tamen inofficioſa dici donatio ſtatim poteſt. Quid enim ſi poſtea donator alia bona acquirat, ex quibus dari poſſit legitima filio mortis tempore, etiam ex comparatione patrimonij, quod ante donationem donator habuerat?[4] Denique cum legitima non niſi mortis tempore deberi incipiat, conſequens eſt, vt in æſtimandis inofficioſis donationibus, quæ fraudandæ legitimæ cauſa factæ ſint,[5] mortis tempus ſpectari oporteat.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcripſi Defin. 1. *ſupr. eod.*

2 Eu ... us enim hic potiſſimum ſpectandus eſt, vt & fere alias quoties de fraude diſputatur. *l. 1. & vlt. C. qui manum. non poſſ* & fraus accipienda eſt cum effectu. *l. 1. in fin. D. de ſtatulib. l. ait prætor 10. §. 1. D. quæ in fraud. cred. l. 1. §. fin. D. ſi quid in fraud. patr.* Etſi diſtinguere noſtri ſolent an donatio inofficioſa ſit re & conſilio, an re tantum, an conſilio tantum, *d. l. Titia Seio, 87. §. Imperator, de leg. 2.*

3 Neque vero eius, qui de inofficioſa donatione conqueritur quicquam intereſt, an per vnicam donationem, an per plures ſaudem in legitima patiatur.

4 *Nouell. inſtin. 92. De immens. donat. verſic. in tantum autem aucta quantitate, quantum habuit ſubſtantia patris, antequam donationibus exhaurireretur.*

5 *L. 1. § ſi impubere, D. de collat. bonor. l. cum quæritur, 6. Cod. de inoff. teſtam.*

6 Quemadmodum ſi querela inofficioſi teſtamenti proponeretur, *d. l. cum quæritur*, neque enim illa, neque hæc inofficioſæ donationis viuo donatore proponi poteſt.

TIT. XXI.

DE PETIT. HERED.

DEFINITIO I.

Petenti hereditatem eius qui mortuus negatur, non cogitur reus ſubminiſtrare ſumptus litis & alimentorum pendente lite, niſi actor ſit ex liberis aut parentibus.

CVm fratris quaſi defuncti hereditatem ex paterno fideicommiſſo ſoror ſibi reſtitui, mortiſque quam aduerſarius negat probandæ, & litis preſequendæ gratia, quod inopia vrgeretur, ſũptus ex hereditate prorogari poſtularet, oblata in eam rem ſatiſdatione, Pronunciatum eſt male eam agere, quæ paupertatis obtentu intentionis ſuæ primordium aduerſarij ſumtibus probare vellet:[1] Nec eſt contrarium, quod deſcendentibus de aſcendentiũ, itémque aſcendẽtibus de deſcendẽtium hæreditate vniuerſa, aut de legitima portione cõtendentibus certã pecuniæ quantitatem pro modo patrimonij ad alimẽtorum litiſque ſumptus neceſſarios interea dari debere, nulla etiã præſtita ſatiſdatione innumeris Senatuſconſultis decretum eſt.[2] Nam hac in re, vt & in aliis fere omnibus iuris partibus fauorabiliorem aſcendentium & deſcendẽtium, quã agnatorum vel extraneorum cauſam eſſe æquum eſt,[3] cum his quidem ex naturæ iure communíque parentum voto,[4] illis vero ſumma miſerationis ratione,[5] hereditas debeatur, ſaltem ad finem eius portionis, quam ex legibus omnimodo habere debent,[6] ita vt ſi quando nihil vel minus habeant, non tam de ipſorum iure dubitãdum,[7] quam de facta ipſis iniuria quærendum videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 9. April. 88. Item pro liberis Dom. de Sarmoye, contra D. Meximieu, 11. Auguſt. 88. & 18. Iul. 1591.

1 Hoc enim caſu maximè illud obtinet, quod dici ſolet, neminem contra ſeipſum litis ſumptus ſubminiſtrare cogendum eſſe, *l. Imperatores, 27. D. de tutel. & ration. diſtr.*

2 Vt ſcripſi Defin. 6 *ſupra de inoffic. teſtament.* & Definit. 5. *ſupra titul. prox. ex l. ſi inſtituta 27. §. penult. D. de inoff. teſtam. & l. vlt. D. de ordin. cognit.*

3 *Argument. leg. 1. §. largius, D. de ſucceſſ edict. l. 1. D. de inofficioſ. teſtamento.*

4 *l. etſi is. D. eod. l. Iulianus, 26. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtament. l. pen §. ſed nunquid D. de bon. libert. leg. de emancipatis 13. §. cum enim, Cod. legit. hered.*

5 *leg. ſcripto. § vltimo. D. vnd. liber. leg. iure ſuccurſum, 6. D. de iure dotium.*

6 *Nouell. 1. de hered. & falcid. § primum itaque.*

7 Si modo conſtet eos eſſe liberos qui petè ad propria bona veniant. *dict. §. largius. & in l. ſuis, 11 ff de lib. & poſthum.* Nam etſi negentur eſſe iuſti liberi, interim tamen alendi ſunt, *leg. ſi neget 7. D. de agnoſ. & alend. liber.*

8 *l. non eſt enim, 4 D. de inoffic. teſtam.* Obſerua tamen, ſi quis agat tanquam heres teſtamentarius eius, quem defunctum eſſe conſtet, ac proferat teſtamentum non cancellatum, audire cum debere, ſi pendẽte lite petat prouiſionalem huiuſmodi adiudicationem. *Petr. Rebuff. in tract. de execut. ſentent. procris art. 6. 2. gloſſ. 2. num. 31. ex l. vlt. Cod. de edict. Diui Hadr. tollend.*

DEFINI

DEFINITIO II.

Heres falſus, non niſi volente vero herede hereditatem petere poteſt, licet poſſeſſor nihil omnino iuris habeat.

QVamdiu ei, quem ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato lex priorem ad hereditatem vocat, non eſt præcluſa via hereditatis acquirendæ, nullus omnino fit ſequenti locus.[1] Itaque ſi vel hereditatem, vel rem aliquam ſingularem, tanquam hereditariam[2] petat ab eo, qui nullum ſibi in hereditate ius adferat, repelli poteſt,[3] quaſi qui ſine iure & actione experiatur.[4] Nec videbitur ea exceptio de iure tertij,[5] quæ verius eſt de non iure actoris.[6] Prius enim de actoris, quam de rei iurib. quærendum eſt.[7] Atqui, inquies, ex earum exceptionū numero hæc eſt, quæ non aliter ſunt excluſiuæ iuris agentis, quomodo noſtri loquuntur, quam ſi tertius velit, quas ideo opponi non poſſe merito placuit, non accedente tertij voluntate.[8] Imo, inquam, ex iis eſt, quæ ius agentis excludūt, etiamſi tertius non velit,[9] dummodo nec nolit:[10] quarum vtilitas reo nunquam denegatur.[11] Quare nec ad rem pertinebit, quod non conſtet agnitam adhuc hereditatem ab eo cui delata eſt. Sufficit enim, vt appareat non fuiſſe repudiatam poſſéque etiam hodie acquiri, quod vtique fieri quandocunque poteſt ſi modo tempora largiantur.[12] *Ita Senatus* pro Ioanne Muſier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 *l. is qui heres, 13 l. quamdiu. 39. l. in plurimum, 70. D. de acquir. hered. §. placebat, Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

2 Nam & aduerſus eum, qui rem vnam hereditariam licet minimam poſſidet, competit petitio hereditatis, *l. regulariter 9. & ſequent. D. hoc tit.*

3 Id enim eſt quod dici ſolet, aduerſus extraneos etiam vitioſam poſſeſſionem prodeſſe. *l. vltim. D. de acquir. poſſeſſ.*

4 Nemo enim ſine actione experiri poteſt, *l. pupilli, 6. §. videamus, D. de negot. geſt.*

5 Quæ regulariter non admittenda, *l. loci corpus, 4. §. competit*, vbi Bart. & alij *D. ſi ſeruit. vindic.*

6 *l. vlt. C. de rei vindic.*

7 Cum actore nihil probante reus abſoluendus ſit, etiamſi nihil præſtet, *l. qui accuſare. 4. C. de edend. negantes, 9. C. de oblig. & act. l. actor quod aſſeuerat 23. C. de probat.*

8 *l. 2.* vbi latè Bart. *D. de except. rei iudic.*

9 Quia hereditas quæ alterius eſt, non poteſt eſſe actoris, *leg. quod contra 14. §. vni dur. de regul.* & vt ait *l. 1. §. 1. ſi pars hered. pet.* qui hereditatem petit, non ex eo metitur, quod poſſeſſor occupauit, ſed ex ſuo iure.

10 Aliud enim eſt velle, aliud non nolle, & contra aliud non nolle, aliud velle, *l. 4. D. de acquir. hered. l. 3. de reg. iur.*

11 *d. l. vlt. D. de rei vindic.*

12 *l. ſi curatoris, 9. C. de iur. delib.* Adde *Defin. ſeq.*

DEFINITIO III.

Heres ex parte, quamdiu coheredes adire poſſunt, non niſi ſuam partem hereditatis petere poteſt.

SImile eſt, quod pleriſque Senatuſconſultis prouinciarum memini, ſi ex pluribus hæredibus, ſiue teſtamentariis, ſiue legitimis quidam hæreditatem agnouerint, alij nondum agnouerint, eum, qui non niſi pro parte hæres eſt, non poſſe hæreditatem, aut rem hæreditariam in ſolidum petere, aut actionem hereditariam in ſolidum exercere, quandiu in eo eſt hereditatis, vt pro cohæredū portionibus agnoſci ab iis poſſit,[1] quia nec interea iuri accreſcendi locus vllus eſſe poteſt.[2] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Textus eſt elegans & apertus *in l. 2. D. ſi pars hered. petat* vbi obſerua in illis verbis, *ſi cæteri non adierint*, Iuriſconſultum dixiſſe *non* pro *nondum*, vt ſequentia illa demonſtrant. *non adeuntibus autem cæteris.* Add. Antonin. Theſſaur *Deciſ. Pedem. 4. num. 8.*

2 Ius enim adcreſcendi ſicut locum non habet in portionibus agnatis, *leg. vnic. §. his ita diffinitis, Cod. de caduc. tollend.* ita nec in iis, quæ agnoſci adhuc poſſunt, ſed in iis demum quæ defecerunt vel morte, vel repudiatione, ſiue expreſſa, ſiue tacita, quæ ex ſolo temporis lapſu inducitur, *l. ex pluribus, D. de ſuis & legit.*

DEFINITIO IV.

Petitio hereditatis ſiue directa ſiue fideicommiſſaria cumulari poteſt cum vindicatione rerum ſingularum. Poteſt tamen ſi actor velit, & ſit illa expeditior prius decidi.

PEtitio hereditatis fideicommiſſariæ contra ſingulares rerum fideicommiſſarum poſſeſſores non prius exerceri poteſt, quam reſtituta ſit per fideicommiſſum hereditas,[1] nimirum ab eo ipſo qui eſt grauatus, aut, quod hac parte idem eſt, à grauati herede.[2] Prius enim eſt, vt reſtituatur fideicommiſſum, quam vt ex fideicommiſſo trāſeant actiones,[3] quas tamen tranſiſſe neceſſe eſt, priuſquam agere fideicommiſſarius poſſit aduerſus eum, qui fideicommiſſum non debet,[4] ne alioqui ſine actione agere videatur.[5] Quod ſi heredis grauati heres nullus ſit, decerni in eam rem curator hereditatis ſolet, vt cum eo de fideicōmiſſi iure diſputetur, & fideicommiſſum, aut per eum reſtituatur,[6] aut pro reſtituto habeatur.[7] Si tamen, vt ſæpius euenit, is ipſe, qui fideicommiſſum reſtituere debet, hereditarias res poſſideat, poteſt recta conueniri, vt non tātum ius ipſum hereditaris reſtituat, ſed ipſas quoque res ſingulas, quippe quæ hereditatis appellatione contineantur:[8] Sed ſi de ſingulis rebus longior tractanda ſit quæſtio, quod hereditarias eſſe neget ille, à quo fideicommiſſum petitur, nihil prohibet ſe ſolo fideicommiſſi iure ante omnia cognoſci,[9] ne forte inanibus ſumptibus oneretur is, qui dicit deberi ſibi fideicommiſſariam hereditatem, ſi poſtquam probauerit has & illas reſſe hereditarias pronuncietur nullum ei relictum fideicōmiſſum.[10] Quare nec ei nocere debebit, quod ſupplici libello vtramque actionem[11] cumulauit. Poteſt enim vtraque quidem cumulari, ſed non ideo neceſſe eſt vtramque ſimul decidi.[12] *Ita Senatus* in cauſa D. Franciſci de Bouredeaux, contra D. Bonam de Coſte, vxorem D. Baronis de la Serta, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Quia cum fideicommiſſarius tantundem conſequatur fideicommiſſaria hereditatis petitione, quantum heres directa petitione hereditatis, *lege ſecunda, D. de fideicommiſſ. hered. petit.* neceſſe eſt, vt heredis loco ſit fideicommiſſarius priuſquam hac actione experiri poſſit, quod non fit, niſi per reſtitutionem hereditatis, *lege prima cod. §. reſtituta, Inſt. de fideicōm. hered. l. facta 63. in princip. D. ad SC. Trebell. cum ſponſus 12 §. is cui, D. de public. in rem act.* Quiſquis enim agit petitione hereditatis, ſiue ciuili & directa, ſiue fideicommiſſaria, non ex eo metitur actionem ſuam quod poſſeſſor nullo iure hereditatem occupauerit, ſed ex proprio ſuo iure, vt eleganter ait Vlpian. *in l. 1. §. 1 ff. ſi pars hered. petat.*

2 Alioqui non poſſent tranſire actiones ex Trebelliano, ſi non reſtitueretur hereditas quomodo teſtator voluit, & eo ipſo quia actiones hereditarias omnes habet, id eſt, ab herede aut heredis herede, *l. 1. D. ad SC. Treb.* iunct. *l. ſi mulier 59. §. ex aſſe, D. de iur. dot.*

3 *l. ſi heres inſtitutus 70. §. 1. & paſſ. D. ad SC. Trebell.*

4 Imo nec aduerſus debitores hereditarios agere poteſt, *l. cum Artemidoram 4. C. vt in poſſeſſ. legat.* aduerſus eos vero, quibus heres pecuniam hereditariam credidit, ne quidem facta reſtitutione, niſi ſubſecuta ceſſione, *l. ſi heres pecuniam 73. D. ad SC. Trebell.* quia heredis non hereditaria actio eſt.

5 Quod fieri non poteſt, *l. ſi pupilli 6. §. videamus, D. de neg. geſt.*

6 Hic enim perpetuus pragmaticorum error eſt, vt hereditati, quæ nullum heredem inuenit, dent curatorem contra manifeſtam iuris rationem, nulliúſque legis auctoritate, vt ſcripſi pluribus locis *in Chiliad. de error. pragmat. Decad. 3 Err. 3.*

7 Quomodo putant plerique ex æquitate canonica fideicommiſſum haberi debere pro reſtituto quaſi breui manu, & citra realem reſtitutionem, *ex cap. in præſentia*, vbi Bald. *Extr. de probat.* Vide Guil. Bened. *in cap. Raynutius*, quo tamen iure non vtimur.

8 Quaſi in executionem vniuerſalis iudicij petitionis hereditatis, qui tamē agēdi modus vereor ne à iuris noſtri ratione paulo alienior ſit. Debet enim iudicium præcedere iudicij executionem, ſatíſq; petit res ſingulas qui petit hereditatem, *l. ſi quis 7 §. vlt. de except. rei iudic.*

9 Quia cum fideicommiſſaria hereditas ſit hereditas, *tot. tit. de fideic. hered.* perinde nomen iuris eſt, atque alia quælibet hereditas, & ideo etiam ſine vllo corpore iuris intellectum habet, *leg. hereditas 50. D. hoc titul.*

10 *Arg. d. l. ſi quis 7. §. generaliter, & §. vlt. D. petit. hered.* Facit *l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Treb.*

11 Scilicet petitionem hereditatis fideicommiſſariam & ſpecialem rei vindicationē, quas cumulari poſſe, admiſſum eſt eo prorſus modo

 quo

quo reſcindentis & reſciſſorij cumulatio admittitur. De quo ſcripſi in Chiliad. *de error. pragmat.* Alia multa ſunt quæ proponi poſſunt, & ſimul & conſecutiuè. Vide Ferrar. *in form. reſtit. in integr. 41. verſ. ad dimittendum 15. num. 2.*

12 Ne alteri quæ faciliorem & expeditiorem tractatum habet longior mora per alteram fiat, *arg. l. 3. D. vt in poſſeſſ. legat. 1. dict. l. ille à quo §. 1. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO V.

Falſus heres, qui cœperat agere tanquam heres in eamque rem admiſſus etiam à iudice, repellendus eſt, apparente quandocunque poſtea vero herede.

QVi literas apoſtolicas monitorias in forma ſignificauit, vt vocant impetrauerat quaſi Sempronij heres eſſet, vt quicquid ex hereditate occultatũ dicebatur, ſibi reſtitueretur,[1] alio poſtea herede apparente, ſi pergat earum literarum publicationem vrgere repellendus,[2] cum veriſimile ſit non fuiſſe eum literas obtenturum, ſi ſe heredem mentitus non fuiſſet, quas tãquam heres impetrauit.[3] Nec ad rem faciet, ſi dicat heredẽ ſe inſtitutũ poſteriore teſtamento, quod ſit occultatum. Aliis namque in eam cauſam literis opus eſt, quas non tãquam Sẽpronij heres impetret, ſed proprio iure & nomine, vt ſe heredem probet.[4] Sed & cum Senatus religione circumuenta, hic tanquam Sempronij heres publicãdi monitorij licentiã inaudito vero herede obtinuiſſet,[5] poſtea autẽ verus heres exhibitis tabulis publicationi interceſſiſſet, placuit non debere nocere Senatus decretum ei, qui auditus nõ fuiſſet,[6] neque ei prodeſſet, qui ſe falſo heredem dixiſſet, cum ſciret alium eſſe heredem.[7] *Ita Senatus* pro N. Petro Iuge, contra Claudium Iuge, ex tempore in ſecreto auditorio, Idib. April. 1595.

1 Actione ſcilicet petitionis hereditatis, qua vtique etiam fur & raptor tenentur *l. nec vllam 13. in princ. D. hoc tit.*

2 Quiſquis enim agit petitione hereditatis, non ex eo metitur ſuam actionem, quod reus hereditatem, vel quid hereditarium occupauerit, ſed ex ſuo iure, vt diximus *Defin 2. & 3. ſup. ex Vlpiano in l. 1. §. 1. D. ſi pars hered. petat.*

3 Falſo enim heredi nulla actio competere poteſt hereditatis nomine. Nec ferendum eſt, vt ex ſua improbitate actionem nullam conſequatur, *l. itaque fullo 12. §. 1. D. de furt.*

4 Prius enim eſt, vt de eo quæratur, an hereditas ſit delata, quam vt dicatur acquiſita, *l. is qui heres 13. l. ſi is ad quem 12. D. de acquir. hered. delata 151. de verb. ſignific.*

5 Cum nemo ei adhuc faceret controuerſiam hereditatis, neque enim diuinare id Senatus poterat.

6 *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. tot. tit. res inter alios act.*

7 Nam & hic pro herede poſſidere dicitur, id eſt, nullo iure, *leg. pro herede 11. D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Rerum ſingularum exhibitionem quando petere poſſit tertius opponens contra eum, qui agit fideicommiſſaria hereditatis petitione.

SI fideicommiſſaria hereditatis petitio inſtituta ſit, & vt fieri aſſolet eodẽ libello petatur miſſio in poſſeſſionem bonorum fideicommiſſariorum in genere aduerſus eum ipſum, qui de fideicommiſſo reſtituendo rogatus eſt,[1] non cogitur actor antequam pronũciatum ſit de fideicommiſſi iure indicare heredi grauato, quænam bona illa ſint, quæ fideicõmiſſo contineantur.[2] Nihil enim habet id cõmune cũ eo, de quo prius & ante omnia quærendũ eſt, an fideicõmiſſum debeatur.[3] Nec aliud erit tametſi ſpecialis petitio facta ſit huius aut illius fundi tanquam fideicommiſſarij, ſi modo actor dicat velle ſe vt in iudicati executionem ea quæſtio differatur.[4] Sane poſt iudicatum ſi heres inter, neſcire ſe an poſſideat rem quæ petitur, erit ipſi à fideicõmiſſario indicanda, vt ſcire poſſit, vtrum cedere debeat, an cõtendere.[5] Non item ſi iuret neſcire ſe, an res illa ſit fideicommiſſaria, id eſt, an ab eo qui fideicommiſſum reliquit, mortis tẽpore poſſideretur.[6] Id enim nõ ex oculari inſpectione, ſed ex probationibus à fideicommiſſario requirẽdis diiudicandum eſt.[7] Alia ratio eſt tertiorum poſſeſſorum, qui miſſioni in poſſeſſionẽ vltro interceſſerunt.[8] Hic enim ſiue ante ſententiam de fideicommiſſo redditam, ſiue in iudicati executione interceſſerint, non ſunt audiendi, ſi petant præſentem rem oculis exhiberi, vt ſciant an poſſideãt. Cur enim interceſſerunt priuſquam ſcirent ſe poſſeſſores?[9] Itaq; vel cogendi ſunt defendere, ſi fateantur ſe poſſidere,[10] vel ſi negent transferenda eſt in actorem poſſeſſio in tædium, vt aiunt, tenere negantis.[11] *Ita Senatus*, contra Franciſcum Guerin Necienſem, Non. Iun. 1595.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. 4. ſup.*

2 Pertinet enim id ad iudicij vniuerſalis & iudicati executionem potius, quam ad fundandam intentionem actoris, aut exceptionem rei: prius autem iudicandum eſt, quam de iudicati executione tractandum, *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

3 *l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Trebell.*

4 Nam quod receptum eſt, vt harum actionum cumulatio fieri poſſit, factum eſt fauore actoris, vt tanto citius ad commodum ſuum perueniat, & minuendarum litium cauſa, *arg. l. 3. §. pen. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quidam 21. D. de reb. credit. l. 3. D. de recept. qui arbitr.* vnicuique autem licet contemnere ea, quæ pro ſe introducta ſunt, *leg. ſi iudex circumuento, 28. D. de minor. l. pen. C. de pact.*

5 *Arg. l. 1. D. de edend.* Nam & inde eſt, quod olim non fiebat vindicatio, niſi in rem præſentem his verbis ſolemnibus, *hanc rem ex iure Quiritium in eam eſſe aio. l. 1. §. 1. D ſi quis ius dicent. non obtemp.*

6 Quia quoties rogatur quis hereditatem reſtituere, id tantum rogatus videtur reddere, quod fuit hereditatis, *l. in fideicommiſſaria 18. D. ad SC. Treb.* non quæ aliunde heres ipſe habeat, *l. ſi adrogator, 22. §. 1. D. de adop. l. coheredi, 41. §. cũ filia, de vul. & pup. ſub. l. ſeq. q. 68. de l. 2.*

7 Quia incumbit fideicommiſſario onus huiuſmodi probationis, *ex reg. l. 2. l. verius, 22. l. ante omnia 23. de probat.* Sufficit tamen quod fideicommiſſarius probet rem illam, quam dicit fideicommiſſariam, poſſeſſam fuiſſe ab eo, qui fideicommiſſum iniunxit, ſcilicet tempore mortis, id eſt, vt probet tenutam quomodo loquuntur, non etiam dominium, ſaltem ad transferendum onus probandi in poſſeſſores. Iunge Defin. 13 n. 12. *ſup. de probat.*

8 Poteſt enim intercedere quiſquis priori iudicio non adfuit, *l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

9 Nam nec facilè aliam intercedendi cauſam habere poſſunt, quam quia poſſident.

10 Imo etiamſi non poſſideret, cum ſe vltro liti obtulerit, tanquam poſſeſſor, *l. is qui ſe liti, 25. cum duab. ſeq. D. de re iudic.*

11 *L. vlt. D. eod. auth. item poſſeſſor, C. qui potior in pign. hab.*

DEFINITIO VII.

Caſus, in quo fideicommiſſarius exhibere debet reo rem, quam intendit eſſe fideicommiſſariam, etiam priuſquam de fideicommiſſo pronunciatum ſit.

SI tamen is qui fideicõmiſſum petit ab initio litis curauerit, vt tertij quoque poſſeſſores in ius vocarentur, vt eodem iudicio, & fideicommiſſi quæſtio, & iudicati executio tractaretur,[1] poſſeſſores autem interrogati, an poſſideant,[2] aut nulla etiam præcedente interrogatione iurent,[3] ſe neſcire vtrum poſſideant, in eamque rem petant rem indicari, & oculis ſubijci, audiendi ſunt etiamſi actor dicat, velle ſe, vt de ſolo fideicommiſſi iure ante omnia cognoſcatur.[4] Quia ex quo quis vocatus eſt tanquam tertius poſſeſſor, ſiue ad rem reſtituendam, ſiue ad hoc ſolum, vt liti adſit, cœpit eius intereſſe, vt omnibus quibus facere poteſt modis, ſi poſſideat, fideicommiſſarium excludat.[5] Cum ex contrario, ſi non poſſideat, cauſa nulla ſit, cur ſe inanibus ſumptibus vexare debeat pro lite aliena.[6] Igitur ei res indicanda eſt, & quidẽ ſumptibus fideicommiſſarij,[7] qui ſi ex ea re & ſumptuum & longioris litis incõmodum patiatur, imputare ſibi debeat, cur cauſam miſſionis in poſſeſſionem cum fideicõmiſſi petitione cumulauerit,[8] ob idque tertios poſſeſſores vocari voluerit, aduerſus quos ſi poſſiderẽt, paratam habiturus erat executionẽ ex ſententia contra eum ſolũ reddita, qui fideicõmiſſum reddere debuiſſet.[9] Is enim ordo ſeruari potuit & debuit, vt condemnato prius herede miſſio fieret in poſſeſſionem bonorum.[10] Cui miſſioni ſi quis tertius tanquã poſſeſſor interceſſiſſet, hoc ipſo poſſeſſorem

ſorem ſe dixiſſet, nec proinde fundi demonſtrationẽ poſtmodum petere potuiſſet.[11] Idque omnino conſentaneum eſt ei, quod iure noſtro prouinciali generaliter & indiſtincte conſtitutum legimus,[12] vt in actionibus omnibus realibus iurante reo, ſe neſcire an rem quæ petitur poſſideat, loci indicatio actoris ſumptibus facienda ſit.[13] Quod qui coarctant ad eas actiones, quæ ex feudi vel emphyteuſeos iure proficiſcuntur, faciunt certè ſine iure & ſine ratione.[14] Porro nemo dubitat, quin miſſio in poſſeſſionem ex cauſa fideicommiſſi aduerſus tertios poſſeſſores mera ſit in rem actio.[15] Licet ipſa fideicommiſſi perſecutio contra hæredẽ grauatum in perſonam ſit.[16] Nam & illa ipſa in rem ſcripta eſt.[17] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Celeritate coniungendarum actionum, vt diximus Defin. prox. num. 4.

2 Solet namque in eam cauſam fieri interrogatio, *ex tit. D. de interrog. in iur. faciend.*

3 Vt ſe per iuſiurandum purgent de calumnia & dolo malo, *vt in l. quoties 21. §. prætor ait, D. de noxal. action. l. theſaurus, 15. D. ad exhib.*

4 In eoque differt caſus hic ab eo, de quo diximus in Defin. præced.

5 Siue per non ius actoris, *vt in l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de vindic.* ſiue exhibito etiam titulo ſuæ poſſeſſionis, licet illum exhibere, ſi nolit non cogatur, *l. cogi 5. C. hoc tit.*

6 *L. vlt. D. de rei vindic. & arg. l. 1. D. de inoff. teſt.*

7 *l. ſed etſi 11. §. 1.* in aliis verbis *periculo & impendiis actoris, D. ad exhib. l. ſi res, 10. D. de rei vindic. cum ſeq.*

7 Quod autem ex culpa ſua damnum ſentit, nec ſentire videtur, *ex l. quod quis, 204. de reg. iur.*

9 Solus enim fideicommiſſarij contradictor legitimus ille eſt, qui heres eſt, & de hereditate reſtituẽda rogatus, ſi nõ colludatur. *l. ſi perluſoria. 14. D. de appell. l. ſi ſuſpecta. 10 D. de inoff. teſt.* ſufficit autem actum fuiſſe cum eo, qui agendi ius habuit. *l. ſi ideo 55. D. de euict. in fin. princ.*

10 Scilicet in executionem iudicati.

11 Vt diximus Defin. præced. *num. 8.*

12 Stylo Senatus noſtri.

13 *Arg. d. l. ſed etſi 11 §. 1. D. ad exhib.*

14 Nam cum eadem ſit ratio in omnibus in rem actionibus, idem quoque ius ſtatuendum eſt, *l. illud, 32. D. ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de iniuſt. rupt.*

15 *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend. l. vlt. §. ſin autem, Cod. comm. de legat.*

16 *L. actio, 28. D. de oblig. & act. iunct. l. pecunia, 178. §. actionis, de verb. ſignif.*

17 Et ideo dicitur actio in perſonam rei perſequendæ gratia, *dict. l. actio.*

DEFINITIO VIII.

Hereditatis petitio datur contra poſſidentem pro herede, ſiue bonæ ſiue malæ fidei poſſeſſor ſit.

Hæreditatis petitio non tantũ datur contra eum, qui poſſidet pro poſſeſſore,[1] id eſt, qui interrogatus, cur poſſideat, nihil aliud reſpõdere poteſt, quam quia poſſidet,[2] ſed etiam contra eum, qui poſſidet pro herede,[3] puta ex teſtamento quod valere putat,[4] cum reuera non valeat, aut tanquam agnatus proximus, qui ab alio anteuertitur.[5] Nec diſtinguimus, an poſſeſſor bonam fidem habuerit, necne. Nam & bonæ fidei poſſeſſores hoc etiã iudicio teneri certum eſt,[6] nulla alia à prædonibus differentia, niſi quod iſti totã hæreditatem in ſolidum reſtituere tenentur,[7] adeoque cum fructibus & vſuris fructuum ante litem conteſtatam perceptorum,[8] tametſi non ſint facti locupletiores: illi vero non niſi quatenus locupletiores effecti ſunt.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 64. infrà De fructibus & lit. expenſ.

1 *L. regulariter 9. iunct. l. 11. in fin. D. hoc tit.* Fachin. *lib. 1. cap. 4.*

2 *l. qui interrogatus 11. eod.*

3 *d. l. regulariter cum duabus ſeqq. l. 1. C. de inoff. teſt.*

4 *l. pro herede 11. D. hoc tit.*

5 Hic tamen prædo non eſt, ſiue in facto erret, ſiue in iure. *l. ſed etſi lege 25. ſcire eod.*

6 Nemo enim ex ſola bona fide heres fit, ſi lex non deferat hereditatem. *l. lege obuenire 130. de verb. ſignific.*

7 *l. ſed etſi l. 25. §. quod ait Senatus, & ſeqq. D. hoc tit.*

8 *l. veres 51. § 1 & l. ſeq. eod.*

9 *d. l. ſed etſi l. 25. § conſuluit, eod. l. 1. & paſſ. C. eod.*

DEFINITIO IX.

Qui pro fratre habitus eſt, poteſt ab inteſtato ſuccedere, licet non concludenter probet ſe fratrẽ. Nec aliud, erit, ſi produxerit teſtamentum, aut frater nominatus fuit, dummodo teſtamentum illud ſit nullum.

Qui agit petitione hæreditatis tanquam fratris ſucceſſor ab inteſtato, licet non præciſe probet ſe fratrem, non eo minus tamen debet vincere, ſi ſe vulgo haberi pro fratre, habitumque fuiſſe oſtendat, quã noſtri fraternitatis quaſi poſſeſſionem appellant.[1] Quod ſi in eam rem produxerit teſtamentum defuncti, forte vt probet, ſe à defuncto fratrem nominatum,[2] adhuc debebit vincere, ſi teſtamentum illud minus rite factũ inueniatur. Nec enim quod tale eſt, cum pro nullo habeatur,[3] ſucceſſionem inteſtati poteſt impedire,[4] neque rurſũ, quod actor ipſe teſtamentum produxerit, facere debet, vt fratri videatur, fratrem teſtatũ deceſſiſſe,[5] cũ eius rei veritas & fides non à voluntate cuiuſquam pendeat, ſed à ſola legis poteſtate,[6] in quo rerum genere nec expreſſa confeſſio contra ius facta noceret confitenti[7] non magis, quam ſi contra naturam ipſam facta proponeretur.[8] *Sine die.*

1 Afflict. *deciſ. 25.* poſt Cyn. Bald. & alios *in l. non epiſtolis, C. de probat.* Bart. *in l. vbicunque, D.* [illegible] *ventr. in poſſ. mitt. & in l. non ſine, D. de Carbon. edict.*

2 Etſi probatio hæc non eſt concludens, cum plerumque frater dicatur is, qui frater non eſt ſi modo fraterna charitate diligatur.

3 *l. 1. D. de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſt.*

4 *l. penult. §. vlt. de leg. 2.*

5 Quamuis dici ſoleat, eum qui producit inſtrumẽtum, videri omnia confiteri, quæ in eo inſtrumento continentur, & per conſequens non poteſt venire contra propriam confeſſionem Afflict. *d. dec. 25. num. 5. per not. in 1. poſt legatum, de his quibus vt indign.* & per Bald. *in l. aliam, C. eod. tit.* & per DD. *in c. cum venerabilis, de except.*

6 *l. illa inſtitutio, 32. D. de heredib. inſtit.*

7 *l. ſi veritas, C. de fideicomm.* Abb. *in d. c. cum venerabilis* Bart *in l. 1. §. ſi quis ita de verb. oblig.* Angel. *in l. 1. C. de praſcrip. 30. vel 40. ann.* Bald. *in l. 2. C. de error. aduoc.*

8 *l. confeſſiones 13. iunct. l. ſeq. §. vlt. de interr. in iur. fac.*

TIT. XXII.

DE REI VINDIC.

DEFINITIO I.

Qui titulum iuſtum habet, non ideo poteſt vincere in iudicio vindicationis, ſi nunquam poſſeſſionem adeptus fuerit, quia nec dominus.

Cvm pater bona filij aduentitia Titio contra legis prohibitionem vendidiſſet, eique vacuã poſſeſſionẽ tradidiſſet; poſt aliquot vero annos eadẽ bona filius patre conſentiente auctoritatẽ præſtante Sempronio vendita voluiſſet, tum illa Sempronius à Titio vindicaret, quærebatur, vtrius ex emptoribus potior cauſa eſſe deberet? Placuit, licet prior venditio non valuiſſet,[1] quippe cui iuris ratio ac prohibitio reſtitiſſet, pro poſſeſſore tamen contra vindicantẽ iudicandum, propterea quod in iudicio vindicationis non alius obtinere poſſit, quã qui dominiũ ſuũ probet.[2] Atqui neque ex ſolo emptionis titulo dominium Sempronio quæri potuerat citra traditionem,[4] neque traditio per patrem aut filium fieri earum rerum, quarum poſſeſſio iam in alium tranſlata eſſet.[5] Neque enim iuris prohibitio obſtiterat, quo minus poſſeſſor fieri Titius potuiſſet,[6] quia nec alienare dicitur, qui omittit amittitve poſſeſſionẽ,[7] quæ cum facti ſit potius, quam iuris,[8] etiã ex inutili contractu haud dubie trãsferri poteſt.[9] Prius ergo

debuerat filius naturalem & corporalem illam poſſeſſioné quam pater in Titium tranſtulerat, auocare, aut condictione, quæ ex Iuſtiniani lege competit, ad propriam poſſeſſionem à quocunque poſſeſſore repetendam,[10] aut implorato iuris Pontificij remedio vulgari,[11] aut denique propoſita rei vindicatione,[12] vt poſtmodum poſſeſſor factus vacuam rei ſuæ poſſeſſionem, & per poſſeſſionem dominium,[13] in Sempronium transferre poſſet.[14] Quo non facto, Titij poſſeſſio, licet vitioſa, ei prodeſſe debuit aduerſus Sémproniũ, qui extraneus eſſet,[15] id eſt, dominij ius nullum in iis bonis haberet.[16] Nec Sempronio profuit, quod mortuo quoque patre filius ſui iuris effectus poſteriorem illam venditionem ratam habuiſſet.[17] Illa namque ſemper cauſa ſuberat, quæ dominij tranſlationem impediret, quod poſſeſſionem, quam non habebat filius, in Sempronium tranferre non poterat;[18] vt nec ſine poſſeſſione dominium,[19] & conſequenter neque ius vllum proponendæ vindicationis.[20] *Ita Senatus* pro Ioanne Muſier, contra Ioannem Mounier, 6. Calendas Auguſti 1588.

1 *In l. cũ oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ libert. l. 1. C. de bon. matern.*

2 Neque enim poteſt valere venditio facta contra leges. *l. cum lex 46. D. de fideiuſſ.* Quia cum contractus omnes, etiam qui ſunt iuris gentium, à legibus vires accipiant, fieri non poteſt, vt quicquã agatur, vbi lex impedimento eſt, *l. vbi lex 24. D. de vſucap.* Idque eſt, quod Baldus dicebat *ad l. nolle 4. D. de acquir. hered.* inanem eſſe voluntatem & vacuam, vbi iuris potentia non adſiſtit. Facit *l. quacunque 13. §. quia à pupillo, D. de publician.*

3 *l. in rem 23. & paſſ. D. hoc tit. l. vlt. & paſſ. C. eod.*

4 Quia traditionibus, non nudis conuentionibus, id eſt, traditione deſtitutis dominia rerum transferuntur, *l. traditionibus 20. C. de pact.*

5 Rem enim, quam alius iam poſſidet, non magis fieri poteſt vt tu poſſideas, quam vt in quo loco ego ſto, in eo ipſo tu etiã ſtare videaris, *l. 3. §. ex contrario. D. de acquir. poſſ.* atqui tradere nemo poteſt rem quam non poſſideat, cum nihil aliud ſit traditio, quem datio poſſeſſionis, vt definit, *l. 3. D. de act. empt.* Facit. *l. 2. §. 1. eod.*

6 Qui enim contra leges mercatur, prædo quidé eſt & malæ fidei poſſeſſor ſed tamẽ verè poſſidet ideoq; & interdictis omnibus & actionibus poſſeſſoriis, ſaltem contra eum, qui dominus non ſit, experiri poteſt *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid.* quo etiam pertinet, quod vulgo iactari ſolet, ſpoliatum etiam prædonem ante omnia reſtituendum eſſe, *l. meminerint 6. l. ſi quando 7. D. vnde vi, c. in literis, de reſt. ſpoliat.*

7 *l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ.* Facit *l. non alienat. 119. de reg. iur.*

8 *l. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior. lege. cum heredes 23. §. 1. D. de acq. poſſ.*

9 *l. 1. § ſi vir vxori.* vbi Bart. & DD. *l. poſſeſſionem pupillum 29. D. de acquir. poſſeſſ.*

10 Ex *l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.* de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi in Chiliad. *de error. pragmat.*

10 *Ex Can. redintegranda, 3. quæſt. 1.*

12 Per quam ſcilicet poſſeſſio auocatur, *l. officium 9. l. is qui deſtinauit 24. l. vlt. & paſſ. D. hoc tit.*

13 *Vt in l. 1. per procuratorem 8. C. de acquir. poſſ.*

14 *l. ex empto 11. §. 2. D. de act. empt.*

15 Quia aduerſus extraneos etiam vitioſa poſſeſſio prodeſt, *l. vlt. D. de acquir. poſſ. l. 1. § vlt. & l. 2. D. vti poſſid.*

16 Extraneum enim hic diffinimus, quiſquis non eſt dominus, *l. vlt. C. hoc tit.* Alio ſenſu extraneus dicitur *l. ſi extraneus 33. D. de iur. dot. & in l. vnic. §. extraneum, C. de rei vxor. act.*

17 Quæ ratihabitio mandato æquiparanda videbatur, *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. vero 1. l. in fin. D. de ſolut.*

18 *Ex reg. l. nemo plus iuris, de reg. iur. & vulgar.*

19 *d. l. 1 & per Procuratorem 8. Cod. de acquir. poſſ. d. l. traditionibus 20. C. de pact.*

20 *d. l. in rem 23. D hoc tit.*

DEFINITIO II.

Quomodo agere debeat, qui ius ceſſum habet à vero domino nec dominus tamen ipſe eſt.

AN igitur in ſupraſcripta ſpecie nihil Sémpronio proderit, quod & à vero domino & iuſte emerit; imo proderit non ad exercendã vindicationé, ſed ſi ſic agere volet, vt dicat, res ſibi venditas ad ſuum venditorem[1] iure dominij pertinere, ſibi verò à venditore ius omne ceſſum fuiſſe, ex eaque cauſa petat pronũciari, res illas ad ſe pertinere debere,[2] ac tam venditorem quam poſſeſſorem ad earum reſtitutionem condemnari. Alioqui ſane abſurdum fuerit, vt ceſſionarius, quiſquis ille eſt, ſiue empti, ſiue alio quãtumuis iuſto titulo nitatur, dicat, pertinere ad ſe dominiũ eius rei, cuius nunquam nactus fuerit poſſeſſionem,[3] ſi quidem traditionibus non contractibus dominia tranferuntur.[4] Et ſicuti nunquam traditio transfert dominiũ, niſi ſubſit iuſta transferendi cauſa ex legitimo titulo præcedente,[5] ita nec nudus titulus, ſi non traditio quoque ſequatur,[6] Nec quod hodie ſcrupuloſas illa actionũ conceptiones & formulas ſublatas eſſe cõſtat,[7] facere debet, vt ſupraſcripta obſeruatio minus neceſſaria videri debeat,[8] Vtque vindicandi dominij ius habeat, qui dominus non eſt, ob hoc ſolum, quod actionem aliquam eum habere æquum ſit.[9] Eſſet enim illa actionũ iuriúmque omnium cõcluſio dicẽdam potius, quã formulrarum antiquatio.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Id eſt, ad filium, qui neque alienationem à patre factam contra leges dominus eſſe deſierat, neque per eam, quam ipſe feciſſet eo tempore, quo non erat amplius poſſeſſor, quia ſine poſſeſſione nec dominiũ transferre potuerat, nec verò vel vllam vſucapiendi cauſam, *l. ſine poſſeſſione. D. de vſucap.*

2 Singularis eſt doctrina & practica Bartoli *in l. ſi ager 50. & apertius in l. ſi culpa 63. D. hoc tit.*

3 Ratio eſt eiuſdem Bart. *in d. l. ſi culpa.* Adde Baldum ſubtiliter & variè ſuo more hæc tractantem *in l. emptor. l. qui tibi, & l. vlt. C. de hered. vel act. vend. & in l. 1. C. de oblig. & act.*

4 *l. traditionibus 20. C. de pact.* vbi tamen vide nonnullas limitationes per Dec. & alios in caſibus, in quibus dominium transfertur ipſo iure citra traditionem, *l. 1. §. vlt. D. de publician. in rem act.* Inter quos ſanè non eſt hic, de quo agimus. Facit eleganter *l. Quintus 40. de action. empt.*

5 *l. nunquam nuda, 31. ff. de acquir. rer. dom. l. nullo 23. C hoc tit.*

6 *d. l. Quintus, d. l. traditionibus, l. ſed etſi 7. §. vlt. de publician. in rem act.*

7 *Ex l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. ſublat.*

8 Bald. *in l. ex legato, C. de legat.* vbi diſertè ſcribit, has ſubtilitates non eſſe ſuperfluas, ſed eiuſmodi, quæ faciant, vt libellus aptus vel ineptus iudicandus ſit.

9 Nihil enim commune habet actio perſonalis, quæ ex contractu datur, cum vindicatione, quæ non niſi domino competit, *dicta lege Quintus.*

10 Vt ſcripſi *Defin. 1. & 2. ſupr. de formul. & impetr. act. ſublat.* Adde nec hoc caſu quicquam prodeſſe clauſulam conſtituti, ne quidem ad transferendam poſſeſſionem, vt Bart. tractat *ad d. l. ſi culpa,* quia non aliter operari poteſt, quam ſi conſtituens ipſe poſſideat tempore conſtitutis *l. quod meo 18. de acquir. poſſ.*

DEFINITIO III.

Agenti vindicatione quæſtionem dominij referre quilibet poteſt.

QVi ab alio emit, vtique non fatetur venditorem eſſe dominum, ideoque ſi vindicationis iudicio conueniatur, ſiue à venditore ipſo, qui fortaſſe aduerſus venditorem reſtitui velit,[1] &, vt hodie fit, reſcindens cũ reſciſſorio cumulare,[2] ſiue ab eo, qui ex venditoris perſona ius ſuum metiatur,[3] vtputa à creditore, cui venditor antea tandem rem quaſi ſuam obligauerat,[4] non prohibetur emptor dominij quæſtionem referre.[5] Sed & quod magis mirum eſt, illi ipſi, quibus nominatim, prohibitũ eſt, ne dominij exceptionem poſſint obiicere, quales ſunt, conductor, fructuarius & ſimiles ſi qui ſunt,[6] ſi non perſonali, ſed in rem actione vrgeantur, dominij quæſtionem referre poſſunt,[7] quia fieri nullo modo poteſt, vt alius vindicandi ius habeat, quã qui ſit dominus[8] priúſque de fundãda actoris intentione, quã de exceptionis viribus quærendum eſt.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa, Iunge Defin. 10. De Locat.

1 Quia etiam alienæ rei venditio valet, *lege. rem alienam 28. ff. de contr. empt. l. ex empto 11 §. 1. l. ſi quis alienam, 46. ff. de act. empt.* Facit *l. qui familia 37. ff famil. erciſc.*

2 Puta ex cauſa immodicæ læſionis, aut minoris ætatis, *ex l. 1. C. de reſc. vend. l. 2. l. ſi quidem 11. C. de præd. minor.*

3 Paſſim namque admittitur ita reſcindentis & reſciſſorij cumulatio. De qua vide quæ ſcripſi *in Chiliade de error. pragmat.*

4 Qui vtique non plus iuris habere poteſt, quam auctor ſuus, *l. nemo plus iuris 54. l. in his 175. §. 1. de reg. iur.*

5 Etſi enim creditor non dicit ſe dominum, & ſeparata eſt dominij ac pignoris cauſa, *l. 1 ff. de pignor.* tamen hypothecaria implicitam habet dominij quæſtionem, vt qua parte tenetur creditor probare rem eſſe aut fuiſſe in dominio debitoris ſui. *l. 3 1. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, de pignor. l. ante omnia 23. ff. de probat.*

6 l.ſi quis conductionis 25.C.de locat.
7 Bart.eleganter in leg.commodare,ff.commod.& in l. ſi alienam,ff. [illegible]. Corneus eleganter conſ.219. vol.4. per tot. Crauet conſ. [illegible] uſque ad n.9.vbi quam plures alios citat.
8 l.in rem 23.D.hoc tit.l.dote 6.l.nullo 23. C.eod.
9 l.4.C.de edend.l.negantes 9.C.de oblig.& act.

DEFINITIO IV.

Ex pluribus emptoribus præfertur is, qui prior factus eſt poſſeſſor, etiam per ſolum conſtitutum aut precarium.

QVod iure conſtitutũ eſt,vt eadem re pluribus vendita diuerſis temporibus potior ſit in cauſa dominij is, cui prior tradita fuerit,[1] ad eũ quoque pertinet,qui per ſolam conſtituti clauſulam poſſeſſionẽ nactus eſt,[2] poſtquam placuit,vt eo quoque modo,licet fictitio, etiã vera & realis poſſeſſio trãsferatur,nec minus naturalis, quam ciuilis [3] Idemque iuris eſt, ſi per precarium poſſeſſio tranſlata ſit:[4] quamuis vtroque caſu maneat obligatus venditor ad corporalem traditionem,[5] adeo,vt ſi quibuſdã credimus, nec ante res cõmitti poſſit ob non ſoluta laudimia,[6] ſicut nec illa debentur,priuſquam poſſeſſio apprehenſa ſit.[7] *Ita tractatum eſt* 11.Calend.Decemb.1588. [Et deciſum pro Philippo Iaquenod.contra Petrum Rauier, 18.Iulij 1613.

1 *l.quoties 15.Cod.hoc tit.l.ſiue autem 9.§.ſi duobus,D.de public. in rem act.l.qui tibi 6.C.de hered.vel act.vendit.*
2 Guid.Pap.q.12.n.3.q. 46.81.101.112. & 268.poſt Bart. *in l.ſi is qui pro emptore de vſuc.*
3 *l.quod meo,18.D.acq.poſſ.l. quadam 77.D. hoc tit.*
4 *l.& habet 15.§.eum qui,D. de precar.*
5 Guid.Pap.q.101.Facit *l.ſi quis 35.§.ſed ſi quidem,Cod.de donat.* Vide tamen *Bart.ad l.ab emptione 58.D.de pact.*
6 Sic enim ſentit idem Guid. Pap. *d. q.* 101. contra quem tamen vide apoſtill ibid contrarium tenentem, ac fortaſſe verius.Ex traditis per Bart.*in d.l.ab emptione 58.D.de pact.*
7 Quia nec ſine poſſeſſione transfertur dominium , pro cuius tamen tranſlatione laudimia debentur *l.vlt.C.de iur.emphyt.* Cui conſequens videtur, vt cum per conſtitutum transferatur poſſeſſio , quæ ſufficiens ſit ad inducendam dominij quoque tranſlationem, perinde laudimia debeantur . iiſque non ſolutis locus fiat commiſſo tranſlata per conſtitutum poſſeſſione,ac ſi corporalis quoque poſſeſſio tranſlata eſſet.De quo alibi ſcribemus.

DEFINITIO V.

Quando pretium ſuccedat loco rei & contra , ſiue in ſingularibus iudiciis,ſiue in vniuerſalibus.

IN iudiciis ſingularibus,quale eſt,quod vindicãdæ certæ rei gratia exercetur,[1] non ſuccedit pretium loco rei, nec res loco pretij , multoque minus res loco rei :[2] pretium enim non ex re , ſed negotiatione percipitur.[3] Sicut & aliqua re vendita,quod ex redacto pretio comparatur,non pretij , ſed conuentionis poteſtate acquiritur.[4] In iudiciis vniuerſalibus , cuiuſmodi ſunt illa , quibus petitur hereditas ſiue legitima , ſiue fideicommiſſaria, aliud eſt.[5] Hæreditatis namq; nomen ſicut iuris eſt,[6] & vniuerſitatẽ ſucceſſionis demonſtrat,[7] ita rem vnam æque ac aliam , & rei pretium æque ac rem ipſam , & contra rem ex pretio comparatam æque ac rei pretium complectitur.[8] Quam ob cauſam illud quoque cõſtitutum eſt, vt hereditatis fructus augeant hæreditatem,[9] qui rem ſingularem non augerent:[10] tameſi non veniant in fideicõmiſſariæ hæreditatis reſtitutionẽ,quia hæres fiduciarius non videtur rogatus de reſtituendo,niſi quod hereditatus fuiſſet moriente teſtatore: fructus autem non hæreditati, ſed rebus ipſis hæreditariis accepto feruntur.[11] Si tamen rem hæreditariam hæres vendiderit,tum ex pretio aliã cõparauerit,dici non poteſt,hanc in illius locum ſubrogatã intelligi , quia duplici ſubrogatione opus eſſet pretij primũ in locum rei, tum rei alterius in locum pretij , quod ſane longe difficilius eſt,quã vt res in locum pretij, aut pretium in locũ rei ſubrogetur.[12] Sin contra ex pecunia in hereditate reperta hæres rem comparauerit,tum rem illam vendiderit, pecunia ex venditione redacta veniet in petitionem hæreditatis ,[13] quoniam pecunia functionẽ recipit in ſuo genere,[14] ſpecies non item.[15] *Ita Senatus* 10.Cal.Decembr.1588.

1 *l.1.D.hoc tit.*
2 Bart.Caſtr.& cæteri,*in l.vtrum,l.ſi & rem , & l. ſed etſi,§.1.D. de petit.hered.* Adde *Deſin.ſeq.num.1.*
3 *l.venditor 21.*vbi eſt textus elegans, & ad probandam differentiam,quæ hic traditur,valdè accommodatus *ff.de hered. vel act.vend.*
4 *l.qui aliena 8.C.ſi quis alteri vel ſibi.*
5 Bart.Caſtr.& alij *vbi ſup.*ex iis ipſis locis.
6 *l.hereditas 50 D.de petit. hered.*
7 *l.3.in princ.& §.1.D.de bonor.poſſeſſ.*
8 *d l. venditor 21.de hered.vel act.vendit. l.item veniunt 20.de petit.hered.*
9 *d.l.item veniunt,§.item non ſolum & §.fructus , l.ſed etſi 25.§. vlt.& ll.ſeqq.eod.*
10 Non enim rei,ſed cauſæ appellatione continentur , *l.Iulianus 17.§.1.l.præterea 20.l.qui reſtituere 60. D. hoc tit. l.2. D de vſuſ.* ex quibus locis intelligendum eſt, quod contra ſcriptum videtur *in l. & ex diuerſo 35.§.vbi autem,D.hoc tit.*
11 Verba ſunt Vlp.*in l.in fideicommiſſaria 18.in princ.ad SC.Treb.*
12 Bart.eleganter *in l.Imperator 70.§ cum autem , de legat. 2.ex l. Titium 47.§.altero ff.de admin.& peric.tut.*
13 *Arg.d.l.veniunt,in princ.& § 1.ff.de pet.her.*
14 *l.2.§ mutui datio,ff. de reb.cred.*
15 *l.manifeſti 3.l.ſi operas 10.C.de ſolut.l.proponebatur 76.ff.de ind.*

DEFINITIO VI.

Quando ei competat vindicatio,ex cuius pecunia aut nomine res empta eſt.

SIcuti,quod ex mea pecunia ab alio emptum eſt,non idcirco meum eſt ,[1] ita neque commune aut communicandum , quod ex pecunia communi ,[2] niſi proponas, emptionem ab eo factam,qui bonorum omnium etiam futurorum ſocietatem contraxerat,[3] Neque ſufficiet mandatum emptori à ſocio,vt communi nomine empta adeoque per traditionem accepta ſit.[5] Alioqui nó prius communis fiet,quam ab emptore pro indiuiſa parte tradita ſit ſocio, qui mandauerat,[6] Vt contingit,ſi mandauerim tibi,vt rem emeres, tuque emeris. Non enim idcirco res mea fiet , vt eius vindicandæ ius habeam,priuſquam mihi tradideris,ſi, non meo quoque nomine tibi à venditore tradita ſit.[7] Quemadmodum nec illud ſufficiet , quod ratam habeam traditionem,quę tibi per venditorem facta eſt,niſi vno illo caſu, quo tu meo aut communi nomine emeris, traditamque rem acceperis.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l qui aliena 8.C.ſi quis alter,vel ſibi.l.etſi de tua 9.C.de donat. int.vir & vxor.*aliud enim res eſt,aliud pretiũ *l.ſi alij 42.§.1.ff.de vſu. fruct.l.fundũ 28 D.de nouat.l.nemo 82.de verb.obligat.*ideoq; nec res empta ex pecunia depoſita ſit deponentis,*l.ſi ex ea 6. C. hoc tit.* Nec dotalis,quæ empta eſt ex pecunia dotali,*l.12.C.de iur.dot.*Adde *l.7.§. 1.qui potior.l.67.§.1.pro ſoc.l.48.l.vlt.de furt.* [Excipiendi tamẽ ſunt quidam caſus,Puta ſi res empta ſit ex pecunia militis,*l ſi vt proponis 6. C.hoc tit* vel pupilli aut adulti,*l.3.C.arb.tutel.l.2 ff.quãd.ex fact.tut.* Scilicet ſi empta ſit ex eorũ pecunia in totũ nó ſit pro parte,ne alioqui incidant in communionẽ quod ab vtriuſque vtilitate alienum eſſet,*l. ſi non ſortem,26.§.ſi centum.De cond.indeb.*An idem priuilegium dandum eſt filio contra patrem,ſi ex filij pecunia pater quid emerit?Non puto,quia plus iuris habet pater in pecuniam filij, quam tutor in pecuniã pupilli ſui,*l.cũ oportet 6.& l.vlt.C.de bon.quæ lib. Ita tractatũ eſt* in cauſa Nicolai Toynet,& Franciſci Burut.5.Cal. April.1612.]
2 *l.ſi patronus 4 C.commun. vtr.iudic.*
3 Quo caſu cogitur ſocius iudicio ſocietatis communicare id, quod emit, ſed tamen etiam hoc caſu res fit emptoris ante communicationem,*l.ſi quis ſocietatem 74.ff. pro ſocio.*
4 Hoc enim caſu res fit communis citra communicationem,*dict. l.ſi patruus*,vbi Bart. & cæteri.
5 *l.procurator 13.ff.de acquir.rer.domin.*
6 Traditionem enim fieri neceſſe eſt & quidem à domino , & ei ipſi,in quem dominium transferendum eſt,aut ſaltem eius nomine,vt dominium transferatur,*l.traditionibus 20. C.de pact l.multum 6. l.1. & tot.titul.C.ſi quis alter.vel ſib.*
7 *l.res ex mandatu 59.D.de acquir.rer.domin.l.3.§ 1.ff. qui potior in pign.hab.*
8 Vt in ſpecie *l. ſi ego hac de mente 24.ff negot.geſt.*vbi Bart.Bald. & Caſtrenſ. Idem Bald. *in l.ſi vt proponis 8. verſ. conſiderandum ergo eſt,C.hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Caſus, in quo, qui falſo negauit ſe poſſidere, non priuatur poſſeſſione.

QVod dicimus, reum, qui vindicationis iudicio conuentus falſo negauit ſe poſſidere, priuandũ ſua poſſeſſione propter mendacium, vt ea poſſeſſio in actorem transferatur,[1] de eo accipiẽdum eſt, qui ſimpliciter & abſolute negauit ſe poſſidere. Non item de illo, qui petiit demonſtrari ſibi & indicari rem, de qua agebatur,[2] atque interim metu comminationũ tantum, vt Pragmatici loquuntur, propriã negauit poſſeſſionem.[3] Hic enim nõ poteſt videri voluiſſe mentiri, qui ex co trario petita confinium demonſtratione id egit potius, ne ſibi poſtmodum mentiri liceret.[4] Sed hoc ipſum ita verum eſt, ſi ea iudicatio per calumniam petita nõ ſit, ab eo fortaſſis, cui veritas ignota aut dubia eſſe non poterat.[5] Calumniam enim ob id ſolum, quod ſit iuncta mendacio, mitius puniri non oportet,[6] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1 *L. vlt. D. hoc tit.* Facit *auth. itẽ poſſeſſor, C. qui potior in pign. hab.*

2 Vt ſciret, an contendere deberet vel cedere, *arg. l. 1. D. de edend.* Nam nec valere poſſ[e]t reſpõſio à poſſeſſore facta ante exhibitionem, niſi quæ à ſciẽte facta eſſet, *arg. l. 4. D. de opt. legat.* Etſi enim loquitur lex illa de reſponſione, non de electione, ipſa tamen reſponſio electio eſt quia cõuentus reus eligere poteſt & debet quid reſpõdeat, an affirmatiuè, an negatiuè, an poſſidere ſe, an non poſſidere, *l. vlt. D. hoc tit.*

3 Ne alioqui pro confeſſo habitus fuiſſet, atque ita condemnãdus tanquam poſſeſſor non eſſet, *l. qui petitorio 36. D. hoc tit. l. qui ſeruũ 20. §. in iure, iunct. l. de ætate 11 § qui tacuit, D. de interrog. in iur. fac.*

4 Quia contra probationem, vt loquuntur, ocularem, & quæ ſit ab euidentia rei, nihil opponi poteſt, *l. ſi irruptione 8. §. ad officium, D. fin. regund.*

5 Qui enim iam certus eſt, magis certiorandus non eſt, *leg. 1. in fin. D. de act. empt.* Finge hunc ipſum aliquando profeſſum ſe poſſeſſorem, per inſtrumentum, quod vocant, recognitionis, nec longo poſt tempore contra eum agi vindicatione, An non calumnioſè faciat, ſi eandem rem ſibi exhiberi poſtulet?

6 Nunquam enim vnius delicti pœna minuitur ob aliud delictum, *l. 2. in princ. D. de priuat. delict.*

DEFINITIO VIII.

Ob interuentionem eius, qui ſe dominum rei locatæ dixit, admittitur quæſtio dominij inter locatorem & conductorem.

PEtebant à te ex conuentione dimidiam partẽ fructuum fundi Titiani, quem tu à me cõductum habebas & colueras. Cum tu ſoluere recuſares, eoq; nomine lis inter nos penderet, liti interuenit Sempronius, contendens ſuum eſſe fundum, ex eaque cauſa petiit inhiberi fructuum exportationem, quouſque de iure ſuo cognitum fuiſſet. Dicebam agere me ex contractu & in perſonam, ideoque Titiũ prætextu dominij intercedere non poſſe, quandoquidem nihil commune habeat quæſtio dominij cum perſonali obligatione.[1] Tu contra, Non poſſe te fructus mihi tuto ſoluere quos alius ſuos diceret.[2] Neque rurſus cogendum æſtimationem præſtare, quam nõ promiſeras, ſi fructus ipſos præſtare non poſſes,[3] præſertim cũ non æſtimatio, ſed fructus ipſi in obligatione eſſent,[4] & conſequenter in petitione.[5][6] Pronunciatum eſt, De illo prius cognoſcendum, & inquirendum eſſe, an ad me, an ad Semproniũ fundus ille Titianus pertineret, vt ſciri poſſet, vtri tu eos præſtare deberes. Nec enim dubitari poterat, quin ad eum ſpectarent, cuius eſſet fundus,[7] cum non ſeminis, ſed ſoli & dominij iure acquirantur.[8] Itaque ſi ad Sempronium fundus pertineret, conſequens fieret, vt fructuum ex eo perceptorum portio mihi ſine cauſa promiſſa videretur.[9] cumque promiſſionis tuæ alia cauſa non fuerit, quam quod fundũ meum eſſe dicerem,[10] non eſt alienum, vt tametſi agam ex obligatione, diſputetur tamen de dominio, non inter nos quidem,[11] ſed inter me & Sempronium, propter Sempronij interuentionem. Nam & ſi de poſſeſſione recuperanda tecum agerẽ, & alius interuenire vellet, dominiq; quæſtionem proponere, admittendus eſſet.[12] Verum in propoſito vindicias lite pendente *Senatus* pro me dixit propter contractum; ita tamen vt cauerem de reſtituendo cum fructibus Sempronio, ſi ad eum pertinere poſtea conſtaret,[13] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1 Omnes enim obligationes, quæ ex contractu proficiſcuntur ſunt in perſonam, *l. 1. l. actio 28. D. de oblig. & action.*

2 *l. Quintus 40. D. de act. empt. l. quoties 15. C. hoc tit.*

3 Denunciatio enim domini ius ſuum, præſertim in iudicio declarantis, inducit malam fidem, ſi quid poſtea factum ſit in fraudem & præiudicium eiuſmodi denuciationis, *l. ſi fundum 17. Cod. eod. hoc tit.* quamuis non idem ſit in denunciatione per eum facta, cui ius denunciandi non fuit, *l. tutor 47.* vbi Bart. *in princ. D. de minor.* aut in cauſa depoſiti, *l. pen. in fin. C. depoſ.* interuentio autem in lite plus quam denunciatio eſt.

4 Quia tunc æſtimationem præſtare interdum debitor cogitur cum id ipſum, quod debetur, accipere creditor poteſt, *l. ſi mulier 59. §. aſſe D. de iur. dot.*

5 *Arg. l. fundum 28. D. de nouat. l. ſi alij 41. §. 1. D. de vſufr.*

6 Non enim aliud eſſe poteſt in petitione; quam quod eſt in obligatione, *l. ſi qui ſtipulatus fuerit decem in mille 57. D. de ſolut. l. 1. D. de penu legat. l. 1. §. item ſi ita, D. ad l. Falcid.* cum obligatio ſit actionis mater, *l. licet 43 §. ea obligatio, D. de Procur.*

7 Itaque præiudicialis erat quæſtio, cuius eſſet fundus, *vt in l. fundum, 16 l. fundi 18. D. de except.*

8 *L. qui ſcit 25. §. 1. de vſur. l. in fideicommiſſaria 18. verſ. fructus autem, D. ad SC. Trebell.*

9 *l. 1. in princ. & §. pen. & paſſ. D. de condict. ſin. cauſ. l. qui agnitis 11. D. de except.*

10 Promittitur enim merces propter fructus, quorum dominium acquiritur conductori, cum eos percipit ex domini voluntate, *l. ſi ſeruus 61. §. locani, D. de furt.*

11 Quia conductor dominij quæſtionem referre non poteſt, *l. ſi quis conductionis 25. C. de locat.*

12 Mynſing. *cent. 2. obſer. 1. ex cap. fin. de ord. cogn. & cum ad ſedem de reſtit. ſpol.* Panorm. & alij *ad cap. olim* *e. eod.* Adde Bart *in l. ſi perluſorio 14. §. 1. D. de appellat.* [*Pachin lib. 1. cap. 5.*]

13 *Arg. l. fin. C. de ordin. cognit. & d. l. pen. in fin. C. depoſit.*

DEFINITIO IX.

Conuentus rei vindicatione licet ſe probet bonæ fidei poſſeſſorem, non ideo tamen obtinere debet, quandiu actor probare poteſt ſe eſſe dominum.

CVm vindicarẽ à te fundum, obieciſti & probaſti, eum te iuſto titulo & bona fide poſſidere,[1] ex eaque cauſa Iudex contra me pronunciauit. Viſum eſt male nimiſque propere iudicatum, propterea quod etiamſi iuſto titulo & bona fide poſſideres, non tamen continuo eſſet conſequẽs vt vincere deberes.[2] Quid enim ſi à non domino emeras, quem dominum putabas?[3] Aut, quid ſi ab eo, qui eundem fundum priori mihi & vendiderat & tradiderat?[4] Itaque debuit Iudex interloqui, vt amplioribus & allegationibus & probationibus lis inſtrueretur.[5] *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Iun 1591.

1 Quod cum fundum emiſſes fortaſſe aut in ſolutum accepiſſes à Sempronio. Emptionis enim titulus iuſtus eſt, ſecutáque inde traditio facit emptorem bonæ fidei poſſeſſorem, licet venditor non fuerit dominus, *l. ſed etſi 7. §. pen. & ſeq. l. ſiue autem 9. §. ſi duobus, D. de public. in rem act.* Quæſtio enim illa, an venditor dominus fuerit necne, non ad cauſam poſſeſſionis pertinet, ſed ad cauſam dominij, vt ſciatur, an emptor factus ſit dominus necne, *l. empto 11. §. 1. D. de act. empt.*

2 Probatio autem mediorum debet eſſe de cõcludentibus neceſſario, vt ſententia ferri poſſit, alioqui probatio dubia non relevat, *l. neque natales 10. l. matrem 17. l. ad probationem ſeruitutis, 22. C. de probat. l. non hoc 4. C. vend. legit.*

3 Hoc enim caſu non potuiſſes fieri non dominus ex vẽditione & traditione facta à non domino, *§ ſi quis à non domino, iunct. §. per traditio. Inſtit. de rer. diuiſ. l. nemo plus iuris. 54. l. in his 171. §. 1. de regul. iur.* Ego igitur agens vindicatione probare adhuc poteram, me eſſe dominum *l in rem 23. & ſeq. D. hoc tit.*

4 Quo caſu proculdubio potior eſſe deberem, ſiue venditor fuiſſet dominus, ſiue non, *l. ſi eares 31. §. vlt. D. de act. empt. d. l. ſiue autem 9. §. ſi duobus, ff. de public. in rem act.* ac proinde in iudicio vindicationis obtinere deberem.

5 Aut ſaltem vt ego actor excluderer à probãdo dominio, ſi intra dilationes mihi in eam rem datas probare nollem aut non poſſem, atque ità condemnaret non tam propter ius tuum, quam propter non ius meum, *ex l. vlt. C. hoc tit. l. 4. C. de edend.*

DEFINI

DEFINITIO X.

Cauſa reſtitutionis in integrum ex cauſa læſionis habet implicitam dominij quæſtionem & vindicationem.

VIndicanti donatario referre dominij quæſtionem poteſt is,qui à donatore poſt factam donationem comparauit,[1] cum fieri poſſit,vt ab eo, qui dominus nunquam fuit,emerit, & ea ex cauſa donatorem ipſum habeat obligatum,[2] Quiſquis autem directa vindicatione agit,eum neceſſe eſt probare ſe dominũ, [3] nec pro domino haberi aut habitum eſſe ſufficit, præterquam cum Publiciana agitur, quæ vtilis tantum vindicatio eſt.[4] Secundum quæ ſi mihi fundum vendideris,quaſi tuum,qui erat alienus, & poſtea in integrum reſtitui velis, quaſi rem tuam minore quam iuſto pretio diſtraxeris, non aliter eris audiendus, quam ſi eius rei dominium probaueris ad te pertinere.[5] Neq; enim læſus in pretio videri poteſt, qui vendidit rem alienam.[6] Quare nec diſtinguemus, an rem illam ex alia cauſa ad me pertinere dicam,an ad alium.[7] *Ita Senatus* in cauſa N.Gilet, fratrum Galet 7.Cal. Mart.1593.

1 Nam etſi à donatario ipſo comparaſſet, adhùc tamen ei vindicanti quæſtionem dominij referre poſſet, vt diximus *Defin. 3. ſuprà.* Quanto igitur magis ei, à quo non comparauit, licet ab eius auctore comparauerit?

2 De euictione *l.1.& tot.tit.D.de euict & C.*

3 *l.vlt.C.hoc tit.l.in rem 23 & paſſ.D.eod.*

4 *§.namque,Inſtitut.de action.l.1.& tot.tit.D.de Publician.in rem act.* Quanquã & ob hanc cauſam Publiciana non datur, niſi eo colore quaſi iam vſuceperit actor,qui reuera nondum vſucepit.*dict.§.namque* ne alioqui videatur non domino dari vindicatio, quod nec in vtili quidem vindicatione ferendum eſt.

5 Cauſa enim reſtitutionis in integrum habet implicitam dominij cauſam. & cogitur pupillus vel minor probare rem eſſe ſuam, vt reſtitui poſſit. *l.tutor 47.§.1.l.ſi res pupillaris pen. D.de minor.* Aliud eſt ſi dicant iſti,malè venditam rem eſſe, quod ſit vendita ſine decreto. Sufficit enim quod ſit vendita quaſi pupillaris, *l. magis puto 5.§.1 D.de reb.eor.qui ſub tutel.* cum pupillus tanquam bonæ fidei poſſeſſor Publicianam eius rei nomine habere poſſet,*§.namque,Inſtit.de Public. in rem act.* Adde *l.3.C.fin.regund.*

6 Cum hic emptorem potius deceperit, ſeque obligauerit de euictione,ſiue ſciens,ſiue ignorans vendiderit. *tot.tit.D.de euict. D.& C.*

7 Semper enim vincere debebo per non ius actoris, *lege vltima. C.hoc tit.*

DEFINITIO XI.

De venditione pluribus facta per Principem.

EAdem re pluribus ſeparatim & conſequenter diuerſis temporibus vendita per Principẽ indiſtinctè admittimus præferri eum,cui priori vendita eſt,[1] non adhibita ea diſtinctione,quæ in vẽditionibus à priuato factis adhiberi ſolet, cui prius res ſit tradita.[2] Ideo fortaſſe quod iuſtam quamlibet Principis voluntatem ratam eſſe effectumque habere conueniat,& Principis deceat maieſtatem.[3] Sed hoc ita accipiendum eſt,ſi eam rem Princeps vendiderit, quæ vendi iure potuerit.Quid enim ſi vẽdita ſit res ad coronæ dominium & patrimonium pertinens? Venditio edictis Principum noſtrorum prohibita eſt, quibus patrimonium ducale in perpetuum inalienabile,conſtituitur,[4] neceſſitate etiam impoſita Præſidi & Magiſtris Computorum iurandi ſolemniter nunquam ſe eiuſmodi alienationibus cõſenſuros.Etſi autem inualuit,vt plerumque alienationes iſtæ admittantur à Rationalibus,&,vt aiunt,verificẽtur,id tamen nõ fit,niſi trina ſaltem Principis iuſſio vrgeat,quæ vniuerſum ordinem Rationalium à iuriſiurãdi,quod ad eam rem pertinet,obſeruatione liberet atq; eximat.[5] Itaque hoc caſu ex pluribus emptoribus non is præferetur, cui res prius vendita aut tradita fuit,ſed is demum,qui prior trinã illam iuſſionem a Principe impetrauerit.Qui enim non impetrauit quaſi nullo iure nitatur,nullumq; contractum habeat, dominus fieri, aut in dominij acquiſitione alteri præferri non poteſt.[6] *Ita tractatum eſt* 4.Id.April.1593.

1 Notant DD. *ad l quoties 15.C.hoc tit. argum.l.bene à Zenone, Cod.de quadr.præſcript l.illud 10. Cod.de ſacroſanct. Eccleſ l.34.Cod. donat.*[Vide tamen Didac. Couarr. *lib.2.var.reſol.cap.19. num.4.* vbi ait hoc procedere ſi certum ſit eam fuiſſe voluntatem Principis, vt transferret dominium ſine traditione,ſiue de contractu agatur,ſiue de feudo,ſiue de priuilegio.Secus ſi tractemus de ſimplici contractu, quia præſumendum ſit Principem ſecundum communes regulas iuris contraxiſſe,ſed in priuilegio & in feudo,aliud eſt, præſumitúrque tacita illa voluntas Principis,vt dominium transferre voluerit abſque traditione.Eccleſiæ venditricis aut Eccleſiaſtici venditoris non eadem quæ Principis ratio eſt.Didac. *ibid.num.4.*]

2 *d.l.quoties,l.ſiue autem 9.§.ſi duobus,D.de Public.in rem act. l.ſi res 31.§.vlt.de act.empt.*

3 Ne alioqui fiat omnium exul, qui omnium eſt præſul, ſi liceat Principi à contractibus ſuis pro arbitrio reſilire, vt bonus quidam Doctor dicebat.

4 Vide elegantiſſ. & vberrimum tractatum viri doctiſſ. Renati Choppini *de doman.reg.* & quæ tractant noſtri *ad l. competit 6. C. de præſcript.30.vel 40.annor.l.omnia 5.Cod. de pagan. & ſatrif.* vbi Gothofr.notat dominium coronæ eſſe Principi ad inſtar dotis.

5 Scilicet de plenitudine poteſtatis,ſecundum quam dicitur Princeps eſſe ſup.leges nec tantum ſuo, ſed etiam alterius cuiuſlibet iuri, adeoque publico poſſe derogare, de qua tamen abſoluta poteſtate vide quæ ſcripſi *ad Defin.1.n.10.ſup.ſi contr.ius vel vtilit. public.*

6 *L.nullo 23.C.hoc.tit.iunct.l.nunquã nuda 31.D.de acq. rer.dom.*

DEFINITIO XII.

Præſumitur venditum à Principe,vt & ab alio quolibet, ius tantum quod habet in re.

SAne ſi poſterioris venditionis tẽpore Ius aliquod Principi ſupererat in re iam alteri vendita,æquiſſima eſt interpretatio,vt id duntaxat videatur poſteriore loco venditum,quod eo tempore Princeps habuit:[1] ne alioqui inducatur probatio fraudis à Principe initæ,[2] quæ in priuato ſtellionatus pœna coërceretur,[3] præter id, quod vulgo iactatur,non videri quem vendere niſi ius quod habet in re.[4] Quid ſi reditum certi caſtri in aliquot annos Princeps Titio vendiderit,deinde Sempronio caſtrum ipſum vendat?Non poterit prior emptor poſterioris venditionis effectum impedire,tametſi prior venditio à Rationalibus iam approbata ſit, quia nullum in proprietate ius habet, qui reditum duntaxat emit.[5] Plane quod ad reditum attinet præferetur.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Princeps enim in ſuis contractibus vtitur iure communi,& tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur.Bald.*in l.ex imperfecto in fin.C.de teſtam.*Thomm.Grammat *dec. 65. num.2* Ideoque nec de plenitudine poteſtatis contra factum ſuũ venire poteſt, Cynus Caſtr. & alij *ad l.digna vox,D.de legib.*[Didac.Couar *lib.2.var.reſol.cap.19. n.3.*Itaque cùm Sereniſſimi Principes noſtri omnimodam iuriſdictionem cum mero & mixto imperio conceſſiſſent Prioratus du Borget, aduerſus ſubditos Prioratus vbicunque delinquẽtes intra territorium omne Principum:deinde ſequentes Principes omnem quoque iuriſdictionem cum omni mero & mixto imperio certis finibus diſtinctam, nobili cuidam dediſſent,Placuit ſaluum ius Prioratui eſſe in ſuos ſubditos, etiam in territorio nouæ, ac poſterioris iuriſdictionis delinquentes,quod à poſteriore conceſſione exemptum intelligi deberet, quicquid præcedente contineretur.*Ita Senatus* pro Reuerendiſſ.Patribus collegij Societatis Ieſu Camberienſis, contra D. Baronem de la Serra.18.Cal.Maij 1622.]

2 Quod eſſet alieniſſimum à maieſtate Principis, qui ab illicitis abſtinere debet,multo magis quam priuatus,*l.penult.* vbi Bald. *ff. de hered.inſtit.* Sed & vel ſola ipſa mutatio voluntatis Principe indigna videtur,eáque dubitandi ratio *ad l cum heredes 7. in fin.verſ.Imperator.*vbi Gothofred.*C.qui teſtam.fac.poſſ.*

3 *l.tutor 16. §.1 & l.ſi quis 36.ff. de pignor. act. l. & qua nondum 15.§.qui res ſuas,ff.de pignor.l.3.§.1.ff.de crimin.ſtellion.l.1.2. & vlt. C.eod.*Sed & pœna falſi ex hac cauſa locum habere poteſt, *l.qui duobus 21.ff.de leg.Corn de falſ.*Vide Cuiac.*lib.12.Obſeru.cap.21.*

4 *l.qui tabernas 32.ff.de contr.empt.l.vx.patrui* vbi DD.*C.de leg.*

5 Quando cauſa fructuum ſeparata eſt à cauſa proprietatis, *l.ſi Titio,33.§.1.ff.de vſufr.l pen.ff.de acquir.poſſeſſ.*

6 Totúmque reditum habebit ſolus, nec fiet concurſus ille, de quo in ſpecie longe diſſimili,*in l.ſi alij fundum,19.D. de vſufr.leg.*

DEFINITIO XIII.

Curator bonis abſentis datus Publicianam habet pro bonis, quæ ex diuiſione inter alios fratres facta abſenti obtigerunt, ſi quis ea poſtea abſente ignorante vendiderit.

EX quinque fratribus, qui patris hereditatẽ per multos annos indiuiſam retinuerant, quatuor, abſente quinto, bona omnia diuiſerant, poſtea vnus ex iis non tantũ ſuam ſed etiam abſentis portionem extraneo cuidam vendiderat. Curator abſentis bonis datus eam portionem, quæ abſenti obtigerat, quaſi male alienatam vindicabat. [1] Poſſeſſores vero, iidemque emptores negabant, dominium ad abſentem pertinere, propterea quod mutuas ex diuiſione adiudicationes dominiíque tranſlationes fieri neceſſe eſſet, [2] quæ tamen abſentis nomine fieri nullo modo potuerant, [3] nec proinde inter cæteros quoque coheredes, licet conſentientes, cum in re communi & indiuiſa ſuam quiſq; vel in minima glebulæ parte habeat portionẽ. [4] Curator reſpondebat, non poſſe emptores referre quæſtionem dominij, cum ab eo emiſſent, qui bona illa ſuo abſentíſque nomine quaſi ſibi fratríſque ex diuiſionis inſtrumento acquiſita vendiderat, [5] Contra replicabãt poſſeſſores, imo vero quotieſcumque rei vindicatione agitur, poſſe referri quæſtionem dominij, [6] adeoque ab ipſo etiam conductore, cui alioquin id non liceret. [7] Sed neque ex diuiſionis inſtrumento probari dominium, cum & alienam rem ſicut vendi à non domino, [8] ita & perperam diuidi nihil prohibeat. Nec quod ab vno ex fratribus emiſſent facere, vt dominium ad eum eiuſque fratrem abſentem, cuius nomine vendidiſſet, [9] pertinuiſſe cogatur fateri. [10] Pronunciatum eſt directam rei vindicationẽ à curatore exerceri non poſſe, qui dominium non probaret, [11] ſed tamen Publicianam poſſe illi competere abſentis nomine, [12] in quem paterna poſſeſſio cum iure hereditario pro quintá hereditatis parte tranſiiſſet. [13] Alioqui quid dicemus? An nulla in ciuitate bona abſens reliquiſſe videbitur? [14] An potius curatori neceſſitas incumbet quintam paternæ hereditatis partẽ à coheredibus petendi, ac ſi nulla interceſſiſſet diuiſio? At quid ſi abſenti vtilis & commoda fuit diuiſio, vt eius interſit ratam eam remanere? [15] Cur cogamus curatorem, vt aduerſus abſentis commoda, quibus ſtudere debeat, impugnet diuiſionẽ? [16] Melius igitur eſt, vt perinde ei ſaltem vtilem vindicationem demus abſentis nomine, ac ſi abſens diuiſionem approbaſſet: [17] tametſi non probarentur ea bona, quorum diuiſio facta erat, ad patrẽ pertinuiſſe, à cuius heredibus poſſeſſores emerant, cum nec alium dominum allegarent. [18] Et ſane quamuis quod à te emi non prohibeat negare tuum fuiſſe, præſumptio tamen non leuis eſt pro te, niſi probem alterius fuiſſe. [19] Quamquam præſumptio illa non ſufficit ad fundandam intentionem eius, qui ſe dominum dicit, & agit tanquam dominus. [20] *Ita Senatus* in cauſa Guidonis Thomaſſet & Ioannis Bochut, contra Guidonem de Petit Pierre Auguſtanum, Prid. Non. Iunij 1593.

1 Quod dominium abſenti a quiſitum ſiue ex hereditaria cauſa, ſiue ex diuiſione ignoranti ipſi adimi alieno facto non potuiſſet, *l. ſi ego 9. §. 1. D de iur. dot. l. nemo 6. C. de rebus alien. non alienand. leg. 1. 2. & tot. tit. C. de com. rer alien.*

2 *l. item ab eo 22. § 1. l. inter coheredes 44. §. 1. & paſſ. D. famil. erciſc.* vnde eſt, quod bona minorum ſicut alienari non poſſunt, ita nec diuidi poſſint, niſi maiore ad diuiſionem prouocante, *l. 1. §. verſ. ſi communis, l. 5. §. vlt. l. ſi pupillorum 7. D. de rebus eor.*

3 Ex iuris reg. de qua *in l. id quod noſtrum, de reg. iur.* ex quo fit, vt in re & iure commmuni potior ſit cauſa prohibentis, *leg. Sabinus 28. D. commun. diuid. l. in re communi 26. D. urb. præd.*

4 Ideoque poteſt quis ſuum dicere, quod cum alio commune habet *l. 5. §. vlt. de leg. 2. l. rectè 25. §. 1. de verb. ſignif.*

5 Nam & verba enunciatiua ſolent probare inter eaſdem partes, *l. optimam 14. C. de contr. & comitt. ſtipul. leg. ex hac ſcriptura 16. vbi* Bart. *D. de donat.*

6 Dixi *Defin. 3. num 7. ſup.*

7 *l. ſi quis conductionis 25 C. de locat.*

8 *l. 2. in fin. C. res int. alios act.*

9 Nemo enim alienam rem vendendo ſuam facit, licet vendat tanquam ſuam, ſiue ſciens, ſiue ignorans, quia ignorantia excuſat quidem à delicto, ſed nunquam ius tribuit, *leg. inter. 26. §. 1. D. de pignor. act.*

10 Potius enim conqueri poterant ſe deceptos, aut ſaltem dicere per errorem, ſe emiſiſſe rem alienam.

11 *Ex l dece, l. vlt. & paſſ. C. hoc tit.*

12 *§. namque, Inſtit. de action. l. 1. & tot. tit.* Curator enim bonis datus actiones omnes tempore petituras exercere abſentis nomine poteſt, *l. 2.* vbi Bart. *D. de curat. bon. dand.* cuiuſmodi ſanè hæc eſt, *l. 1. Codic. de commun. rer. alienat.*

13 Ex edicto, quod dicimus *Le mort ſaiſit le vif.* iuncto iure ſuitatis, quod facit filios heredes neceſſarios, quamuis habeant beneficium abſtinendi, *l. 1. §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

14 Imo vero reliquit, ex quo pater fuit mortuus, ideoque & heredem habere ipſe poteſt. *l. pen. D. de ſuis & legit.* Nam & hoc facilè contingere poteſt, quo caſu dicimus, etiam pupillarium bonorum diuiſionem valere, quæ tamen alioqui probibita eſt, *d. l. ſi pupillorum 7. de rebus eor. qui ſub tutel.* Bart. *in l. iubemus, C. de ſacroſ. Eccleſ. arg. l. ſi conuenerit 14 in fin. D. pro ſocio.*

16 *Arg. l. 3. §. dua autem, D. de Carbon. edict. l. plures 19. in fin. C. de fid inſtrum. l. generaliter § 1. in fin. C. de ſecund. nupt.*

17 Ne interea nihil iuris habere videatur abſens, qui tamen in omnem euentum, id eſt, ſiue reuerſus diuiſionem approbabit, ſiue non partem ſuam habiturus eſt, *arg. l. venire 84. in fin. D. de acquir. hered.*

18 Bona enim, quorum quis poſſeſſor fuit, mortis tempore ad eum pertinuiſſe in dubio præſumuntur, quouſque conſtet de contrario, *l. Titia 48. D. de ſolut.* Bart. *in l. cum res 12. & l. 16. C. de prob.*

19 Vix enim eſt vt accedat quis ad emptionem eius rei, quam putet eſſe alienam.

20 Quia vbi probatio formaliter & præciſè requiritur, non ſufficiunt præſumptiones legis, *l. Lucius 81. D. de condic. & demonſtr.* Alciat quem ad eum locum citat Gothofr. *in tract. de præſumpt.*

DEFINITIO XIV.

Caſus, in quo rei mobilis poſſeſſio pendente lite, auferenda eſt poſſeſſori.

DVobus de rei mobilis, quæ furto ſubtracta dicebatur, dominio contendentibus, cum inuicem contrariæ pugnantéſque adferrentur probationes, iudex criminalem controuerſiam in ciuilem conuerterat, & interea per fiduciæ ſpeciem, pérque modum, vt aiunt, prouiſionis pronunciauerat, rem mobilem penes eum manere debere, qui litis cœptæ tempore poſſeſſor eius fuiſſet. Appellationẽ interpoſita viſum eſt, quod ad primum ſententiæ caput attineret, bene interlocutum Iudicem, [1] quod ad poſterius autem male. Quamquam enim dici ſolet, non eſſe poſſeſſorem lite pendente priuandum ſua poſſeſſione: [2] id tamen in propoſito locum habere non poterat, propter imminens periculum, quod ſuberat, ne in locum rei controuerſæ per calliditatem poſſeſſoris alia ſubiiceretur; [3] atque ita fieret, vt furti probatio eluderetur, quæ ſine rei exhibitione fieri nulla poſſet. [4] Itaque placuit pendente lite rem in actuarij manibus relinquendam eſſe. [5] *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio 12. Calendas Decembris 1593.

1 Quia quæſtio ciuilis hoc caſu præiudicium facit criminali, *leg. vnic. C. quand. ciuil. act. crimin. præiud.*

2 *l Imperatores 21. §. vlt. D. de ap. l. moueor. 4. C. ſi ſeru. export. vẽd.*

3 *Vt in l cũ as 10. D. de furt. l. ſi quis in pignore 36. D. de pign. act.*

4 *l. 3. §. item ſi ortare, & §. ſi nexali, D. ad exhib. l. 4. D. de opt. legat.* Cuiac. *lib. 10. obſeru. cap. 10.*

5 *Vt in d. l. Imperatores, §. vlt. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. ſi fideiuſſor 7 §. vlt. D. qui ſatiſd. cog.* Omnibus enim modis proſpicere bonus Iudex debet, ne probationes intercidant, *l. in leg. 40. C. ad l. Aquil. l. per hanc 4. in fin. C. de temp. & repar. appell.*

DEFINI

DEFINITIO XV.

In indicio vindicationis condemnatus poteſt etiam in indicati executione habere ius retentionis, pro impenſis à ſe in eam rem factis, niſi ſit moroſior.

IVſſus rem petitam cum fructibus reſtituere, deductione tamen prius facta impenſarum neceſſariarũ aut vtilium habet vtique non ſolum ex iudicato,[1] ſed ex ipſa etiã iuris ratione ius retentionis in id vſque tẽpus, quo expenſæ illæ & taxatæ ſint & ſolutæ.[2] Proinde licet ea taxatio expediri tam cito nequeat, vt veriſimile ſit lõgiorem futurum iudicij tractatũ:[3] Non ideo tamen poſſeſſio erit auferenda condemnato,[4] nec ſi victor offerat ſatiſdationẽ,[5] præterquam vno illo caſu, quo appareat, eum, qui reſtituere debet, moram contraxiſſe in proſequenda iudicati executione ſumptibúſq; declarandis, vt eo obtentu rem diutius retineret.[6] Tunc enim fruſtrationis coërcendæ gratia æquiſſimè conſtitutũ eſt, vt ab eo res auferatur, & in aduerſarium idonea prius ſatiſdatione per eum præſtita trãsferatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Martel. 5. Id. Iun. 1595.

1 Quoniam ablatiui illi abſoluti, *deductione facta*, important conditionem, *l. à teſtatore* 109. vbi Bart. *C. de cond. & demõſtr. leg. acceptis* 93. *D. ad l. Falcid. deducta* 58. *in princ. & §. acceptis, D. ad SC. Treb.*

2 Nam cui damus actionem, multo magis damus retentionem per viam exceptionis, *l. quæ omnia* 25. *in fin. cum leg. ſeq. D. de procur. l. 1. §. ſi autem. de ſuperf.* quæ & interdum datur nullam habenti actionem, *l. ſi in area* 33. *in fin ff. de cond. indeb.*

3 Quia ſuas moras habet etiam executio iudicati, *l. quod debetur* 5. *ff. de pecul. l. etiam* 15. *vt legat. ſeru. cauſ. caueat.*

4 Non enim parum commodum eſt poſſeſſionis ad extorquendam ſolutionẽ ab eo, qui rem habere velit, & quam ſi haberet, poſtea ſoluere niſi coactus nollet. Et hic verus ſenſus eſt eius, quod dici ſolet, plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonam, ſcilicet retinendo rem, non etiam agendo in rem. Plerumque enim incommodior & oneroſior eſt actio in rem, quam in perſonam, vt Gothoft. ex Bellon. notat. *ad leg. plus cautionis* 25. *D. de reg. iur.* in qua ideo malo legere, vt in Pand. Flor. *plus cautionis eſt in re, quam in perſona*, non vt vulgo, *in rem, quam in perſonam.*

5 Nunquam enim durior mea conditio fieri debet, ob id ſolum, quod aduerſarius meus ſatiſdare paratus ſit, niſi quibus caſibus iure aut ſtylo noſtro cautum eſt. vt ſatiſdatio pro iuſta præſtatione ſit, quia ſatiſdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occaſionem trahi debet, *l. nam quod* 14. *§. vltim. D. ad SC. Trebellian.*

6 Quod plerumque faciunt condemnati, vt fruſtratoria cunctatione & tergiuerſatione victorem fatigent, & ad deferendam iudicati executionem, aut ad tranſigendum de eo, quod adhuc controuerſum eſt, eum adigant.

7 Stylo Senat. noſtri *artic.* 66. in nouis.

8 Ne poſſeſſori ſuus dolus proſit & ſua fruſtratio, *contra l. homini* 57. *ff. mandat.* Facit in argumentum *l. Imperator* 50 *D. ad SC. Trebell.* vbi fideicommiſſi reſtitutio propter fraudem patris repræſentatur, etiamſi conditio nondum extiterit. Adde *l. vlt. D. hoc tit.* vbi propter poſſeſſoris dolum, qui ex ſolo eius mendacio colligitur, poſſeſſio ab eo transfertur in aduerſariũ, vt & in aliis nonnullis caſibus pœnæ cauſa transfertur poſſeſſio, *leg. 4. ff. vt leg. cauſ. caueat. l. 2. §. vltim. ff. de collat. l. de bonis* 6. *§. vltim. ff. Carbon. edict. l. vnic. vti C. poſſid.*

DEFINITIO XVI.

Quid ſi condemnatus fruſtretur executionem indicati in alio, quam in ſumptuum ſibi reſtituendorum & propter quos retentionem habet taxatione.

QVid ergo ſi non in eo quidẽ moroſus ſit, quod ad taxandas impenſas pertinet, ſed in qua alia litis parte, puta in declarandis aut reſtituendis fructibus, vel ſũptibus litis, ad quos fuerit condẽnatus, & quibus taxatis futurum ſit, vt condemnationis pati debeat executionem? Nihil hac de re iure noſtro prouinciali cautum eſt.[1] Sed tamẽ eadem æquitatis ratione idem quoque hoc caſu obtinere placuit,[2] præſertim cum ex fundi adiudicati qualitate veriſimiliter conijci poſſet, non pluris fore impenſas in rem factas & poſſeſſori reſtituendas, quam fructus eſſent ſumptuſque litis, qui viciſſim à poſſeſſore victori reſtitui deberent.[3] *Ita Senatus* pro Iulio Arbareſte, contra Amedeum Martel, 16. Cal. Iul. 1595.

1 *d. Styl. Senat. artic.* 66 *in nouis.*

2 Quia vbi eadem ratio eſt, ideo quoque ius conſtitui debet, *vulg. leg. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam.*

3 Debet enim Iudex conſcientiæ ſuæ religionem inſtruere ex iis, quæ veriſimiliora compererit, *lege vltima in principio de eo quod met. cauſ. lege 3 §. 1. & §. eiuſdem. ff de teſtib. leg. cum de indebito* 25. *ff. de probat. lege vltima in fin. Codice de vſufruct. lege vltima. codice de contr. & commit. ſtipul.* [Obſerua tamẽ ſumptus à bonæ fidei poſſeſſore factos in rem alienam compenſandos ei eſſe cum fructibus quos ante litem conteſtatam perceperit, quamuis non ſint illi reſtituendi, ſed ij tantum, qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. *Ex leg. ſumptus* 48. *ff. hoc tit. Ita Senatus* in cauſa Dom. Comitis De la foreſt & Hugonis Martin. 3. Calendas Septembris 1613. Item multum referre an ſumptus facti ſint in rem alienam poſt acceptum iudicium motámve controuerſiam: an vero ante. Nam qui ante facti ſunt, neceſſariò reſtitui debent, licet non neceſſarij ſint, ſed vtiles tantùm, dummodo permanentes. Si vero poſt acceptum iudicium, non alij quam neceſſarij cùm imputare ſibi debeat poſſeſſor, qui iam paſſus controuerſiam impendit in rem alienam, niſi quatenus ei neceſſe fuit impendere ne res vel periret vel deterior fieret: quo nomine futurum erat vt ipſe actori teneretur. Nec enim cuiquam permittendum eſt, vt poſt acceptum iudicium faciat duriorem conditionem aduerſarij *leg. 4. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend. act.* Faciat verò duriorem, qui aduerſarium etiam locupletem onerat refuſione expenſarum, quamuis vtilium, poteſtque videri eas donaſſe, quippe quas nullo cogente iure fecerit *leg.* 29. *de donat. leg.* 81. *de reg. iur.* Vt in hoc deterioris conditionis ſit qui litigat, quam ſint alij malæ fidei poſſeſſores in ſumptibus ante litem conteſtatam vtiliter factis, *leg. 37. & ſeq. ff. de hered. petit. Ita Senatus* in eadem cauſa.]

DEFINITIO XVII.

Rem alij legatam & à legatario etiam pro parte agnitam non poteſt heres ne quidem ab alio vindicare.

NOn poteſt heres vindicare rem, quæ alteri fuit legata, etiamſi ab eo poſſideatur, cui neque ſit legatarius, neque doceat habere ſe ius à legatario,[1] ſi modo conſtet, agnitum à legatario legatum,[2] adeoque ſi pro parte agnitũ ſit. Nam cum certi iuris ſit, legatarium non poſſe legatum pro parte agnoſcere, & pro parte repudiare,[3] conſequens eſt, vt ſi vel ex minima parte agnitum ſit legatũ, totius rei legatæ dominium recta via tranſeat à teſtatore in legatarium,[4] ita vt nullo inſtanti penes heredem fuiſſe videatur[5] nec vllo caſu ad heredem poſſit recurrere ipſo iure, quin factum legatarij aliquod intercedat.[6] Igitur heredi nullo iure vindicanti vtiliter obiicietur exceptio dominij, itémque illa iuris regula, quæ habet[7], aduerſus extraneos vitioſam quoque prodeſſe poſſeſſionem.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani de Pradel, & N. Anthenoris de Veygio. *Sine die.*

1 Nam in legatario, aut in eo, qui à legatario ius haberet, eſſet res ſine dubio, cum legatarius in re legata ſit ipſe quodammodo heres, *l. id tempus* 14. *D. de vſucap.*

2 Agnitio enim legati neceſſaria eſt legatario *leg. ſi qui* 13. *D. de condit. inſtit.* [Non quidem vt legatum tranſmittatur, tranſmittitur enim etiam ab ignorante, *leg. cum pater* 77. *§. ſurdo, de leg. 2.* ſed vt non poſſit repudiari, quomodo alioquin poteſt. *l. ſi tibi homo* 86. *§. cum ſeruus, de leg. 1. leg. Titio* 34. *§. Lucio, de leg. 2. l. 3. §. decretaſis, D. de ſucceſſ. edict.*

3 *l. legatarius* 38. *de legat. 1. l. 4. & 5. de leg. 2.*

4 *l. à Titio* 64. *in fin. D. de furt.*

5 *l. legatum* 80. *de leg. 2.*

6 Quia id, quod ſemel noſtrum factum eſt, non poteſt, ſine facto noſtro à nobis diſcedere, *vulg. l. id quod noſtrum* 11. *de reg. iur. l. ab emptione* 58. *D. de pact.*

7 Quæ nec eſt neceſſaria, cum actor nullum ius agendi habet, *leg. nullo* 13. *lege vltima, Codice hoc titulo.* Non enim quærendum eſt de iure poſſeſſoris, aut de viribus exceptionis, cum actor nihil iuris habet, *leg. 4. Cod. de edend. leg. Paulus* 12. *§. 1. D. quibus modis pign. vel hypoth. ſoluit.*

8 *l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ. l. 2. D. vti poſſid.*

DEFINITIO XVIII.

Dominium probatur ex poſſeſſione & fructuum perceptione, ſi incidenter tantum, non etiam principaliter de dominio quæratur.

QVi per longum tempus in eorundem bonorum poſſeſſione fuiſſe, fructúſque communiter dominij communis iure percepiſſe probantur, [1] licet eius dominij probationem aliam nullam adferant, pro indiuiſo tamen dominium habuiſſe credendi ſunt. [2] Non enim melius quam ex poſſeſſione probari poteſt dominium, aliis dominij probationibus deficientibus. [3] Etſi placet, non ſufficere eam probationem niſi ſi incidenter tantum, non etiam ſi principaliter de dominio controuertatur.[4] *Sine die.*

1 Id enim verè eſt pro domino ſe gerere, ſi quis fructus rei percipiat tanquam dominus, *vt in l. litia. D. de ſolut.* Fructus enim non iure ſeminis percipi ſolent, ſed iure ſoli & dominij, ſi alius titulus non probetur, *l. qui ſcit* 21. *§. D. de vſur.*

2 Nec enim quiſquam in dubio credendus eſt alienam rem potius, quam ſuam tenuiſſe, *l. merito* 51. *D. pro ſocio.* Nec amplius parte ſua dominationem interpoſuiſſe, *l. duo fratres* 72. *D. de acquir. hered.*

3 *l. ſine poſſidetis, & l. cum res, vbi not. C. de probat.* quia ſcilicet regulariter non ſolet acquiri dominium, niſi per poſſeſſionem, *l. 1. Cod. per procuratorem* 8 *C. de acquir. poſſ.*

4 Nam vbi principaliter de dominio controuertitur, vt in iudicio rei vindicationis, dominium neceſſario pleniſſimè & concludenter probandum eſt, tanquam quod ſit fundamentum intentionis actoris, *l. vltim. C. hoc tit. Not. in d. l. ſine poſſidetis, & d. l. cum res.*

DEFINITIO XIX.

Qui falſo dixit, ſe alieno nomine tenere rem, quam ſuo tenebat, perinde priuandus eſt ſua poſſeſſione in pœnam mendacij, ac ſi omnino tenere ſe negaſſet.

NOn ſolum qui omnino negauit ſe tenere, ſed & is, qui dixit, ſe alieno nomine tenere,[1] ſi poſtea conuincatur, eam rem proprio nomine poſſediſſe, eandem ſui mendacij pœnam pati debet, quam pateretur, ſi negaſſet, vt nimirum transferatur ab eo poſſeſſio in actorem, ſalua ei quæſtione proprietatis. [2] Æque enim mendax vterque eſt, parúmque refert, an quis neget ſe poſſidere, an dicat, ſe tenere quidẽ, ſed alieno nomine, cum nõ tam poſſideat, quàm in poſſeſſione ſit, qui alieno nomine rem tenet.[3] *Sine die.*

1 De qua *in l. vlt. D. de rei vindic.* Iunge *Auth. item ſi poſſeſſor, C. qui pot. in pign. hab.*

2 Rom. *conſ.* 70. *incip. viſis,* poſt Bald. *in d. l. fin.* Bart. & Bald. *in l. 2. C. vbi in rem act.* Spec. *in tit. de prim. & ſec. decret.*

3 *l. ſi quis ante* 10. *D. de acq. poſſeſſ. l. pignori* 13. *D. de vſucap.*

TIT. XXIII.

DE VSVFRVCT.

DEFINITIO I.

An & quatenus vſufructuarius omnium bonorum teneatur ad onera.

VSVFRVCTVARIVS bonorum omnium etſi æs alienum ſoluere non cogitur, [1] cum perſonalibus actionibus non teneatur, [2] tamen proprietarium prohibere non poteſt, quominus ex bonis fructuariis diſtrahat, quantum neceſſe eſt ad æris alieni exſolutionem, tametſi ita futurum ſit, vt vſusfructus ipſe pro rata portione minuatur. [3] Nam vt proprietarius de ſuo omnino ſoluere compellatur, nulla ratio eſt. Nec ſi proponas legatum vſumfructum ab herede, qui teſtatoris hereditatẽ purè agnouerit,[4] licet non deſint qui cõtra ſentiant.[5] Neque contrariũ eſt, quod pleriſque Senatuſconſultis pronunciatum ſcio viduam, eadémque bonorum omnium mariti ex legati cauſa fructuariam dotem petere non poſſe retento vſufructu. Ideoq; deliberare debere, dotemne an vſumfructũ habere malit. Id enim tum vere dicitur, cum integrum vſumfructum mulier retinere vult, & nihilominus dotem integram exigere.[6] Sed ſi ex rerum hereditariarum diſtractione ſibi ſatisfieri poſtulet, ſuúmque vſumfructum eatenus diminui conſentiat, audienda eſt, ne aut pro vſufructu legato dotis iacturam facere, aut pro conſequenda dote legatum amittere cogatur quatenus habere vtrumque commode & citra heredis iniuriam poteſt.[7] Plane ſi æris alieni onus aut ex reipſa proficiſcatur, aut quod plerumq; euenit perſonæ pro rebus indictũ ſit nemo dubitat, quin fructuarius ex ipſo vſufructu id ſoluere cogendus ſit.[8] Sed etſi vel totius hereditatis vel portionis hereditariæ vſusfructus legatus proponatur, dici probabiliter poteſt, fructuariũ teneri ad exſoluẽda debita hereditaria pro modo patrimonij ex proprietate & vſufructu æſtimandi.[9] Quod hoc caſu non magis vſusfructus quam æris alieni ſoluendi neceſſitas ab hæreditatis iure ſeparari poſſit.[10] *Ita Senatus* in cauſa hedis & viduæ Procuratoris Albert 15. Calend. Iunij 1590.

1 Quia ſingularis ſucceſſor eſt, in quem proinde æris alieni onus tranſire non poteſt, *l. æris alieni* 15. *C. de donat.* In cóque errauit Bart. qui contra putauit *ad l. vlt. D. de vſufr. legat.* & poſt eum Guid. Pap. *q.* 54. *incip. quidã teſtator.* Merito reprehenſus à cæteris ferè omnibus, quos refert & ſequitur Didac. Couar. *lib. 2. var. reſ. c. 2. concl. 2. & 3. n. 1. 4. 5. & 6. per text. in d. l. vlt. ff. de vſufr. legat. l. vſufructu* 69. *ff. ad l. Falcid. l. 1. C. ſi cert. pet. l. 2. C. de hered. action.* Mouebatur Bart. ad *l. vxori mea* 37. *de vſufr. legat.* quæ ad rem non facit. Etſi enim loquitur de Calendario, tamen non de paſſiuis actionibus, ſed de actiuis tantũ intelligi poteſt. Mouebatur item *ex l. nam quod* 14 *§. vlt. ad SC. Treb.* qui tamen locus de relicta proprietate eſt, non de legato vſusfructus.

2 Perſonales enim actiones non ſequuntur ſingularem ſucceſſorẽ *l. 1. §. ſi heres, D. ad SC. Treb. l. vlt. §. 1. D. de cont. empt.* ſed ex l. 12. tab. vel tranſit ad heredem ex aſſe, vel inter coheredes pro æquis portionibus ſcinditur, *d. l. 1. C. ſi cert. pet. d. l. 2. C. de her. act. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus hered. cred.*

3 Quia ſicut bona non dicuntur niſi deducto ære alieno, *ſubſignatum* 39 *§. bona, de verb. ſignif. l. mulier* 72. *de iur. dot. l. 2. § 1. de collat. bon.* ita nec bonorum vſusfructus, *d. l. vlt. D. de vſufr. legat. d. l. vſufructu* 69. *ff. ad l. Falcid.*

4 Quia ſpretum inuentarij beneficium facere non poteſt, quo magis heres teneatur ſupra quam ferat ratio iuris, aut voluntas teſtatoris, ſed tantum vti ne in minus.

5 Bald. *conſ.* 237. 1. Gloſſ. *ad conſ.* 94. quos reprehendit ex communi aliorum ſententia Didac. Couar. loc. ſup. cit. Philipp. Dec. *conſ.* 536. 590, *col. pen. &* 620. *in fin.* Crauet. *conſ.* 137. *col.* 1.

6 Quod ſanè fieri non poteſt. Et quamuis dos per legatum vſusfructus minui non debeat, vſumfructum tamen per dotẽ minui neceſſe eſt, cum dos ſit æs alienum mariti ſoluto matrimonio. Quid enim refert, an mulieri ipſi, an alius debeatur? [Caualcanus *in tract. de vſufr. mulier. relict.* vbi ſupradictam Guidonis Papij ſententiam quam improbat in dote, probat in alimentis, itémque in veſtibus vidualibus, aut, vt loquitur viduilibus mulieris, quæ facta ſit vſufructuaria vniuerſorum bonorum mariti, quòd hæc poſteriora onera pertineant ad vſufructuarium, & ex reditu bonorum ſolui debeant. Aliud eſt in ſumptibus funeris & infirmitatis. Pertinent enim omnia ad heredem, niſi aliter diſpoſuerit teſtator aut loci conſuetudo. Sic ille in ſupradicto tractatu *n.* 95. 200. & 218. Quid ergo ſi vſusfructus bonorũ omnium reſtringendus ſit ad alimenta ex conſuetudine illa vulgari, de qua in *Defin.* 14. *infr. de legat.* aut conſentiat mulier vt reſtringatur? Poterit vtique præter alimenta petere etiam dotem & dotis vſuras à die finiti anni luctus ad ratam vſurarum quincuncium ſi aliud nihil ſit quod maiores præſtari ſuadeat, vt contingeret ſi fructus omnes, quod plerũque fit in antichreſim donati proponerentur. Tunc enim beſſes vſuræ præſtandæ eſſent, vt dicam *Defin.* 12. *infr. de pact. pignor. Ita Senatus* in cauſa N. Georgiæ Brunet, & N. Petri Beyta, die 26. April. 1614.]

7 Sublatum enim hodie eſt fauore mulieris dotem repetentis edictum de alterutro, quod olim obtinebat, *l. vni. §. primum itaque, C. de rei uxor. act.* iunct. *l. vlt. C. Theod. de teſt.*

8 Paul. Caſtrenſ. *conſ.* 275. *n.* 8. *lib.* 1. Crauet. *conſ.* 187. *col.* 2. quos ſequitur Couar. *vbi ſup. n.* 6.

9 Carol. Ruin. *conſ.* 41. *col.* 2. *vol.* 2. Didac. Couar. omnino videndus, *vbi ſup.*

10 *L. ab omnibus* 104. *§. vlt. de legat.* 1. *l. ſi quis ſeruum* 8. *§. vlt.* iunct. *l. ſeq. de leg.* 2. Sunt qui huc pertinere putent, quod ſcriptum eſt *in d. l. vlt. de vſufr.* Sed longe alia illius loci ſententia eſt De qua vide quæ ſcripſi *lib.* 1. *Coniect. iur. ciuil. cap.* 14.

DEFINITIO II.

Vſufructuarius, ſi abutatur vſufructu, expelli poteſt licet ſatiſdederit.

QVod dicitur, fructuarium deteriorem rem facere non poſſe,[1] ſic accipiendum eſt, vt non ſolum eo nomine teneatur ex interpoſita ſtipulatione de bene vtēdo fruēdo arbitrio boni viri, ſi male vtatur proprietate,[2] ſed etiam vt vſufructu priuandus ſit expellique poſſit,[3] exemplo conductoris, emphyteutæ, aliarúmque ſimilium perſonarum.[4] Idémque probandum eſt, tametſi ſatiſdederit aut ſatiſdare paratus ſit de bene vtendo fruendo,[5] quia ſatiſdatio non mutat maleuolum propoſitum ſatiſdantis, ſed diutius graſſandi in re aliena facultatē ei præbet.[6] *Ita Senatus* in cauſa N.D. Nicolai Dauiſe Senatoris, & N. Aprin viduæ Procuratoris Albert. Ex tempore 5. Cal. Dec. 1592.

1 *l. ſi cuius vel 13. §. fructuarius 4. & ſeqq. l. ſed ſi quid 15. § proprietarius, l. ſi. pendente 72. §. 1 D. hoc tit.*

2 *l. 1. & tot. tit. D. vſufr. quemadm. caueat. l. 1. C. hoc tit.*

3 Non quidem ex iuris veteris ratione: nihil enim tale vllo Pandectarum loco proditum eſt, maximè *in tit. illo, quib. mod. vſusfruct. amitt.* vbi contra ſcriptum eſt, *in l. 1. §. vtilius & §. habet autem*, ſed potius nouo iure, *ex Auth. qui rem, C. de ſacroſ. Eccleſ.* & illa tamen ratione, quam vetus quoque ius approbauit, quod malitiis non ſit indulgendum, *leg. in fundo 38. ff. de rei vind.*

4 De quibus *in d. Auth. qui rem*, quam tamen in Gallia locum non habere notat Gothofr. ad eum textum.

5 Satiſdatio enim interponitur, quo magis, non quo minus benē & ex arbitrio boni viri vſufructuarius re aliena fruatur, *arg. l. legata inutiliter 14. de adim. leg.* Itaque quemadmodum expelli poſſet fructuarius, qui ſatiſdare nollet, ita & qui ſatiſdedit, ſi non bene vtatur fruatur, quia ſatiſdatio ius ei duntaxat tribuit fruendi re aliena arbitrio boni viri.

6 *l. quia ſatiſdatio 6 ff. de ſuſpect. tutor.*

DEFINITIO III.

Fructuarius non cogitur ſatiſdare niſi petenti, nec eo minus facit interim fructus ſuos.

NOn ex ſolo Iudicis officio cogēdus eſt vſufructuarius ſatiſdare vſusfructus nomine,[1] nec vltro ſatiſdationē offerre,[2] ſed ita demum, ſi proprietarius petat.[3] Nec eo minus faciet fructus ſuos, quos citra ſatiſdationem perceperit, dummodo non ſit conſtitutus in mora ſatiſdandi per proprietarij congruam legitimámque interpellationem.[4] *Ita Senatus* pro Ioanna d'Arantó vidua Procuratoris Muſſat, contra Petrum Volat, 16. Cal. Ianuar. 1592.

1 Neque enim ad publicam vtilitatē, aut alia vlla ratione ad Iudicis officium hoc pertinet, vt vſufructuarius ſatiſdet, ſi proprietarius non petat, quia non poteſt ſatiſdare & cauere niſi per ſtipulationem, *l. 1. D. vſufr. quemadm caueat.* Nec ruſus ſpondere & promittere animo ſtipulandi, ſi non ſit qui ſtipuletur, *l. 1. & tot. tit. de verb. oblig.*

2 Quomodo contingit aliquando, vt quis vltro offerre debeat, ſi ſibi proſpicere velit, vt in ſpecie, *l. 4. §. vlt. D. de legat. commiſſ. l. 2. circ. fin. C. de iur. emphyt.*

3 Non enim tale onus eſt, quod legato cohæreat, aut quod deſcendat ex voluntate teſtantis, ſed ſolius heredis fauorem reſpicit, adeo vt nec à teſtatore remitti poſſit, ſed ab herede ſolo, *l. 1. l. 4. C. h. tit.* Iul. Clar. *in §. teſtamentum, q. 54.*

4 Notant noſtri *ad d. l. 1. C. hoc tit.* Adeo autem debetur hæc ſatiſdatio proprietario petenti vt etiamſi vſusfructus nomine tradita ſit, nec ſatiſdatum fuerit, liceat domino rem vindicare, & ſi obiiciatur exceptio de re vſusfructus nomine tradita replicare de nō præſtita ſatiſdatione *d. etſi vſusfructus 7 D. de vſufruct. quem caueat.* Diuerſū eſſet ſi vſusfructus ſub ſatiſdandi conditione legatus eſſet. Nō enim poſſet vſufructuarius ſuos facere fructus quos ante impletā legati conditionem percepiſſet, tametſi de ſatiſdando interpellatus nunquam fuiſſet, *l. nihil preponi 120. §. fructus*, ponderando verba illa, *purè legato, de leg.* Aliud erit in vſufructu conſtituto per exceptionem & reſeruationem, aut per inueſtituram: tunc enim non ſatiſdatur. Mynſing. *5. obſ. c. 36.*

DEFINITIO IV.

An obuentiones bonorum talliabilium proprietario cedant, an fructuario?

DEfuncto ſine liberis eo, qui dedititiæ & talliabilis, vt aiunt, conditionis erat, aut eius generis bona poſſidebat, quæſitum eſt, an obuentionis emolumentum ad proprietatis & feudi dominum pertinere debeat, an potius ad vſufructuarium, ſi proponas eo tempore ſeparatum vſumfructum à proprietate? Et conſtitit, ſæpius à Senatu noſtro iudicatū pro proprietario, quod non poſſint videri obuentiones iſtæ in fructu eſſe, cum non renaſcantur:[1] item quia proprietas ipſa diminueretur, ſi tales obuentiones fructuario cederent, quod tamen repugnat vtique naturæ & cōditioni vſusfructus.[2] Mihi tamen magis placebat diſtinctio illa, quam & plerique probabant, An realis obuentio eſſet, an perſonalis, hoc eſt, an ex ipſius fundi qualitate, an ex defuncti perſona & conditione manaret: vt in reali quidē admittamus ſupra dictam ſententiam[3] in perſonali vero contrariam. Quid enim cum fundo & proprietate cōmune habēt bona libera & allodialia, quæ talliabilis homo viuus poſſidebat, aut quænā obſecro feudi & proprietatis diminutio ex eo fiet?[4] Argumēto eſt, quod vt plurimum vſuuenire cernimus, feudorum dominos, qui reditus ſuos locant, obuentionum quoque ſpem cōductoribus exponere, quaſi ſint illæ etiam in reditu, ex communi hominum exiſtimatione.[5] Sane res ipſa ea talliabilitatis, vt ita dicam, conditione affectas dubitandum non eſt ad proprietarium pertinere, ſi aliud nihil dictum ſit, quia nec ad vſufructuarium pertinere poſſent ſine proprietatis & feudi diminutione,[6] nec poteſt dominium vtile, quod penes defunctū fuit, conſolidari cum directo, quin reuertatur ad dominum directū.[7] Cuius appellatione proculdubio fructuarius nō continetur.[8] Cumque obuentiones iſtas nihil aliud eſſe conſtet quā dominium vtile cum directo conſolidatum, apparet fieri non poſſe, vt, quod dominium eſt, id ipſum in dominij fructu eſſe videatur.[9] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ de Corſans, & Claudij Boiſſon, 8. Cal. Mart. 1593.

1 *L. fructus 7. alias l. diuortio, §. ſi vir, D. ſolut. matrim. l. ſin. D. de fund. dotal.* licet dici ſoleat, in fructu id omne eſſe, intelligi, quod in vſum hominis inductum eſt, *l. in fructu 42. de vſufruct. legat.* ſcilicet generalius ſumpta fructus appellatione. Boër. *q. 19. num. 2. & 5.* Bald. *ad d. § ſi vir.* Oldrad. *conſ.* 240. Guid. Pap. *quæſt.* 477.

2 Cum vſusfructus nihil aliud ſit, quam ius alienis rebus vtendi fruendi ſalua earum ſubſtantia, *l. 1. D. hoc tit.*

3 Quia res ipſa, in qua vſusfructus conſtitutus eſt, alioquin minueretur, ſi obuentionis proprietas fructuario acquireretur.

4 Sufficere autem domino debet, quod integrum ius ſuum habeat, nullo modo ex vſufructu diminutum, nec illud præterea ei indulgendum eſt, vt ea omnia habeat, quæ habiturus erat, ſi vſusfructus alienus non fuiſſet, *arg. l. ſi patronū ex debita 44. §. ſi ex bonis, D. de bon. libert.* Alioqui etiam fructus ipſos reddere fructuarius deberet.

5 *Arg. l. quod ſi nolit 31. § quia aſſidua, D. de ædilit. edict. l. vlt. verſ. ſin autem pactis conuentis, C. de fideiuſſ.*

6 Contra naturam & definitionem vſusfructus, vt diximus num. 2. & 3.

7 *l. quoties 34. in princ. D. hoc tit. l. 3. §. non ſolum, de vſufr. de adcreſc. l. ſi tibi 17. cum l. ſeq. l. ſi ſeruus 27. D. de quib. mod. vſufr. amit. l. 4. D. de vſufr. quem caueat.* vbi hoc ius conſolidationis *confuſionem* vocat Iureconſultus.

8 *l. rectè dicimus 25. de verb. ſignif.* quia vſusfructus in iure non in parte conſiſtit, *l. Mauius* [illegible]. *§. fundo, de legat. 2.* licet emolumentum rei contineat, vt ibi Papin. ait, ideoque dominij pars aliquando dicatur, *l. 4. D. hoc tit.* Adde *l. ſi Titio 33. §. 1. eod. l. ſi à reo 70. §. ſi à reo, D. de fideiuſſ. l. falſus 43. §. vlt. D. de furt.* Scripſi *lib. 15. Coniect. cap. 8.*

9 *Arg. l. vetus fuit quæſtio 68. D. hoc tit. l. in pecudum 28. D. de vſufr. l. cum vnus 10. §. verbis, de aliment. legat. l. 4. D. de pact. dotal.*

DEFINITIO V.

Obuentionum quæ proprietario cedunt vſusfructus ad vſufructuarium pertinet.

QVamquam autem obuentiones feudorum talliabiliū ad proprietarium pertinent, non ad fructuarium, præſertim ſi reales ſint, non perſonales, ſecundum ſupra dictā diſtinctionem, earum tamen vſumfructū fructuario deberi certum eſt,[1] adeo vt, etiam non petente proprietario, imo eo inuito habeat in eam rem fructuarius actionem & interdictum vtile ad adipiſcendā poſſeſſionem, ſaluo proprietarij iure.[2] Si tamen rei vindicatione fructuarius ageret,

quaſi ſibi quæſito bonorum quæ obtigerunt dominio, cōdemnandus eſſet, abſente licet tacentéque proprietario,[3] quia quiſquis rei vindicatione agit, niſi probet ſe dominū ſuccumbere debet,[4] quamuis nullo prorſus iure poſſeſſor nitatur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Atque hoc ſenſu accipiendum videtur, quod Bart. ſcripſit *ad leg. fructus, aliàs l. diuortio, §. ſi vir, D. ſolut. matrim.* ſi maritus Notarius vxori relinquat vſumfructum, non debere mulierem habere fructum Protocollorum, quia ſemel extracta non renaſcantur, nimirū, vt quamuis eum fructùm mulier non habeat, vſumfructum tamen emolumenti, quod ex Protocollis redigitur, habere debeat. Vide Boër. *q.19. n.5.* Ranchin ad Guid Pap. *q.477.*

2 Habet enim fructuarius interdicta, quatenus ſua intereſt, eo etiā caſu, quo proprietarius ratione proprietatis eodē interdicto vti poteſt, *l. quanquam 12. cum l. ſeq. l. competit 16. §. 1. D. quod vi aut clam.*

3 Quia exceptio illa non tam eſſet de iure tertij, quæ regulariter non admittitur, *l. loci corpus 4. §. ſi competit, D. ſi ſeruit. vindicet.* quam de non iure actoris, quæ ſemper admittenda eſt.

4 *l. doce 6. l. nullo 23. l. vlt. & paſſ. C. de rei vind.* Dixi *Defin. 1. 2. & 3. ſup. tit. prox.*

5 Eo nimirum iure, quo poſſeſſores ſunt potiores, licet nullum ius habeant, inquit Vlp. *in l. vti frui 5. ad fin. princ. D. ſi vſufr. pet.* Adde *l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acqu. poſſ. l. 1. §. vlt. D. vti poſſid.* iunct. *l. 1. eod.*

DEFINITIO VI.

Laudimiorum omnium, quæ pendente vſufructu obueniunt, proprietas ad fructuarium pertinet, & ad heredem, qui de retinenda hereditate rogatus eſt.

LAudimiorum, quæ durante vſufructu obuenerunt, alia ratio eſt: pertinent enim omnimodo ad fructuarium,[1] & quidem pleno iure ac ſine onere reſtitutionis,[2] ſicut & pertinerent ad hæredem rogatum de reſtituenda hereditate,[3] quia ſunt in dominij fructu.[4] Sed tamen in hoc minus iuris habet fructuarius, quā hæres fiduciarius, quod ad hæredem rogatum, quia interim vere hæres & dominus eſt,[5] ius ſpectat laudandi, &, vt loquuntur, inueſtiendi emptoris[6] non item ad fructuarium,[7] tametſi maxime proprietarius velit, quippe qui dominus non ſit.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 46. & 47. infr. De iur. emphyt. & feud.

1 Iul. Clar. ex communi Interpretum ſententia *lib. 3. ſent. in §. emphyteuſis, q. 23 n. 5.*

2 Quia percipit laudimia illa tanquam fructus. Non tenetur autē fructus reddere, vtpote quos ſuos faciat ſtatim atque eos percepit, in quo minus iuris habet, quam bonæ fidei poſſeſſor, cuius fieri incipiunt fructus ſtatim, atque à ſolo ſeparati ſunt, *l. ſi fructuarius meſſem 13. D. quib. mod. vſufruct. amittat.* Sed & plus viciſſim in eo, quod bonæ fidei poſſeſſor fructus omnes reſtituit, quos non conſumpſit, quia non niſi interim ſuos facit, *l. bona fidei 48. D. de acqu. rer. dom.* iunct. *l. certum, 22. C. de rei vind.* fructuarius vero nullos reſtituit, ne extantes quidem. Imo nec eos, quos nondum percepit, ſi modo pro perceptis habeantur, *l. defuncta 58. D. de vſufruct.*

3 Hic enim plus quam fructuarius eſt, cum ſit verè heres, id eſt, dominus, nec tantum ante reſtitutam hereditatem, ſed etiam poſtea, *§. reſtituta, Inſtit. de fideicomm. hered.* iunct. *§. vltim. Inſtit. de her. qual. & differ.* Ideoque obuentiones omnes indiſtinctè lucratur, ſed cum onere reſtituendi eas, quæ non ſunt in fructu.

4 Soluuntur enim tanquam præmium in inueſtituram, quam facit is qui dominus directus eſt, *l. vlt. C. de emphyt.* Conuenit autem ratio hæc non ſolùm fructuario, ſed etiam heredi rogato, vt appareat, non debere illum cum hereditate laudimia illa reſtituere, quæ percepit ante reſtitutionem, quia fructus hereditatis regulariter non veniunt in fideicommiſſaria hereditatis reſtitutione, quod non tā hereditati, quam rebus acceptis ferantur, *l. in fideicommiſſaria 18. D. ad SC. Trebell.*

5 *dict. §. reſtituta Inſt. de fid. hered.* iunct. *d. §. vlt. Inſt. de her. qual. & differ.*

6 Ad quem enim alium ſpectaret, cum nihil prorſus iuris fideicommiſſ. ante reſtitutam hereditatem habeat, quod ad dominium rerum, *l. facta 63. D. ad SC. Treb.*

7 Guid. Pap. *quaſt. 477*

8 *l. falſus 43. §. vlt. D. de furt. l. ſi quis mihi bona 25. l. aditio 45. D. de acquir. vel omitt. hered.*

DEFINITIO VII.

Fructuarius minus iuris habet quam heres fiduciarius in hereditatis debitoribus conueniendis.

AT finge, defuncto, qui vſumfructum conſtituit, & heredem de reſtituenda hereditate rogauit, obligatum fuiſſe aliquem ſiue ex ſtipulatione, ſiue mandati actione, vt fundum venderet. In eo quoque plus iuris habebit heres grauatus, quá vſufructuarius, quod ea actio illi proculdubio,[1] non etiam huic competet, quamuis etiam fructuarij interſit vſusfructus nomine.[2] Quid ergo? agere vſufructuarius debebit aduerſus heredem eius, qui vſumfructū conſtituit, vt ad venditionem agat,[3] tum ſecuta vēditione eiuſdem rei vſumfructum tradat. Alioqui certum eſt, non poſſe in fructuarium tranſire perſonalem actionē, quæ defuncto competierit, ſiue ex ſtipulatu illa ſit, ſiue mandati, ſiue alia quælibet.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia verè heres eſt, actionēſque omnes, & actiuas & paſſiuas habere eum neceſſe eſt, vt in fideicommiſſarium eas transferre poſſit, *l. 1. & tot. tit. ff. ad SC. Treb.*

2 Quod enim fructuarij intereſt, dat ei actionem contra proprietarium, vt vtendi & fruendi facultatē præſtet Non etiam contra debitores hereditarios, quos, vt liberentur, neceſſe eſt ſoluere ipſi heredi, licet ſolutam heredi pecuniam petere ab eo poſſit vſufructuarius, præſtita demum ſatiſdatione, *l. 1. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. Iulianus 13. § pen. ff. de act. empt.* iunctis aliis locis, quos congeſſi *ad Defin. 1. n. 1. ſup. vt nemo inuit. ager.*

4 Quia ex lege duodecim tabularum actiones omnes in heredem ſolum tranſeunt, *l. 1. C. ſi cert. pet. l. 2. C. de hered. act.*

DEFINITIO VIII.

Item manumittendis talliabilibus.

MElior etiam heredis fiduciarij, quam vſufructuarij conditio in eo eſt, quod manumiſſiones factæ ab herede fiduciario, pendente fideicommiſſi conditione valent etiam in præiudicium fideicommiſſarij, ſi poſtea conditio extiterit,[1] factæ à fructuario non valent.[2] Neque eo tamen minus agere proprietarius poteſt aduerſus fructuarium eiuſve heredem in id, quod ſua intereſt, factas non eſſe,[3] ſi id malit, quam irritam facere manumiſſionem.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 1. & 2. infr. De his quis qui manumitt. non poſſ.

1 *Ex l. quidam ita 25. §. ſi quis filium, D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. non ideo minus 68. D. de rei vindic.* Poteſt enim fieri, vt nunquam ſit locus reſtitutioni fideicommiſſi conditionalis, fortè ſi conditio deficiet, aut ante illius implemētum fideicommiſſarius deceſſerit, *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fiſc.* præter, id quod non ſolum ante reſtitutam hereditatem fiduciarius heres verè eſt, ſed etiam poſt reſtitutionem. *§. reſtituta Inſtit. de fideic. hered.*

2 Quia fructuarius non eſt dominus, *l. falſus 43. §. vltim. D. de furt.* manumiſſio autem valere non poteſt, quæ fit à non domino, imo nec quæ fit à domino, ſi in id tempus conferatur manumiſſio, quo dominus eſſe deſierit, *l. Stichus 39. D. de manu. teſt.*

3 Intereſt enim quaſi facta eius cōditione deteriore propter obiectum fauorem libertatis, *l. 3. §. 1. de alien. ind.* In eoq; venient nō tantum pretia manumiſſorum, ſed etiam vtilitates, ſi quæ abſint propter manumiſſionem, *l. inde Neratius 25. §. idem Iulianus, D. ad leg. Aquil.* iunct. *l. ſi ſterilis 21. §. cum per venditorem, D. de act. empt.*

4 Neque enim iure ſuo vti cogitur, *l. ſi iudex 28. D. de minor. l. pen. C. de pact.* præterim cum enim quicquā interſit fructuarij, aut eius heredis, qui ſcilicet tantundem præſtare cogeretur manumiſſo aut eius ſucceſſoribus, ſi proprietarius manumiſſionem irritam facere vellet.

DEFINITIO IX.

Quantum interſit, an fructus qui percipiat iure vſusfructus, an iure pignoris.

QVantum interſit inter vſumfructum & ius percipiēdi fructus,[1] ex eo cognoſci poteſt, quod quiſquis, vſumfructum habet quoquo modo conſtitutum,[2] ſatiſdare cogitur de bene vtendo fruendo,[3] non item qui ius habet

fructuum

fructuum fortaſſe ex antichreſi percipiendorũ[4] Itaque hic, omnimodo facit fructus ſuos in vicem legitimarum vſurarum,& conſequenter ad modum vſque legitimum,ne alioqui in earum fraudem antichreſis cõtracta videatur.[5] Vſufructuarius vero non facit fructus ſuos, niſi à die præſtitæ ſatiſdationis,nimirum ſi petita ſit.[6] Nam ſi non ſit petita, nihil eſt quod fructuario imputetur.[7] At finge, vtrumque ius in eadem perſona concurrere,eundem nimirum eſſe & vſufructuarium & creditorem antichreſticum,petitamque vſusfructus nomine,nec dum tamen ab eo præſtitam ſatiſdationem. Vtrũ fructus,quos ab eo tempore percepit,ſuos feciſſe videri poterit? Vtique:ſufficit enim,quod ex alterutra cauſa ius habuerit fructus ſuos faciendi.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Aprin viduæ Procuratoris Albert, & N.filiæ D. Senatoris de Bauſciour 7.Id.Aug.1595.

1 De quo vide text.elegantem *in l.ſi vſusfructus 66.l.cum in fundo 78.de iur dot.l.ſi conuenerit 5.ff.de pact,dotal.*

2 Niſi per modum exceptionis & reſeruationis, *vt in l.quiſquis. C.de donat.* aut per modum inueſtituræ.vt ſcripſi *Defin.3. num.4.ſupr.*

3 *l.1.& tot tit.ff.vſufruct.quem caueat.*

4 Quia iam ſatis obligatus hic eſt ex cõtractu,vt pignoratitia cõueniri poſſit.ſi quid dolo malo fecerit,*leg.ſi pecuniam 31. D. de pign. act.* item quia pignus habet ex ipſius debitoris voluntate,ſatiſdatio autem tunc præſtatur,cum alius petit,alius vſumfructum conſtituit.

5 Textus eſt *in l ſi ex pactione 14.C.de vſur.l.cum debitor 8.D.in quibus cauſ. pign. vel hypoth. tacit contr.* Vide quæ in hanc rem ſcripſi de antichreſi expreſſa & tacita in Chiliad. *de err. pragmat. Decad. 9. error.5. & 6.*

6 *l.1.* vbi notat *C. hoc tit.*

7 Dixi *Defin.3.ſupr.*

8 Sublata enim cauſa vſusfructus ob nõ præſtitam ſatiſdationem ſupereſt cauſa pignoris per antichreſim contracti, ex qua fructus ad creditorem non quaſi ad vſufructuarium,ſed tanquam ad creditorem pertinent.*arg.l.cum is qui 32 § mulier.D.de condict.indeb.* Non enim ſufficit proprietario eidémque debitori ad ſibi comparandam fructuũ acquiſitionem impedimentum vnum remouere ratione vſusfructus, ſi non remoueat etiam impedimentum pignoris. Vbi namque plura ſunt impedimenta,nihil agit, qui alterum tantum remouet, *l. auia 77.§.1.* vbi Caſtrenſ. *D.de cond.& demonſtr.*

DEFINITIO X.

HAbitationis & vſusfructus, itémque alimentorum æſtimationem aliter fieri obtinuit,ſi aut habitationis aut vſusfructus, aut alimenta debeantur ex teſtamento, aliáve vltima voluntate,aliter vero ſi ex contractu. Priore caſu eam computationem annorum fieri placet,quam Vlpianus pro ætatum varietate aliam atque aliã imponenda Falcidiæ ratione probabat.[1] Poſteriore vero illam potius ſequẽdã,quæ à Iuſtiniano præſcripta fuit in redditibus donatis,vt quindecim annorũ cõputatio ineatur.[2] Sed quoniam fieri poteſt,vt in longius tempus vita protrahatur,[3] illud etiam non immerito placuit,vt de ſoluendo eo,quod plus erit in debito,ſatiſdationẽ præſtari oporteat.[4] *Sine die*

1 *In l.computationi,alias l.hereditatum 68.D.ad l.Falcid.*

2 *In l.ſi quis argentum 35.§.ſin autem donator,C.de donat.*

3 *l. an vſusfructus 56. D.de vſufr. l.ſi vſusfr. 8.D.de vſufr.leg.*

4 Vt alias fieri ſolet.quoties ex poſtfacto apparere poteſt,vt plus minúſve debeatur,*l.1.& tot.tit.D.ſi cui plus quam per l.Falcid.l.ſtatuliber rationem 5.D.de ſtatulib.*

TIT. XXIV.

DE SERVIT. ET AQVA.

DEFINITIO I.

Sola prohibitio vtendi ſeruitute non interrumpit præſcriptionem ſeruitutis,ſi ea prohibitio effectum non habuit.

NOn ex eo ſolo interruptus dici poteſt vſus ſeruitutis,quod is,qui per fũdũ tuũ ire agere ſolebat, verbo prohibitus aliquãdo ſit ne iret ageret,ſi modo ire agere non deſtiterit.[1] Requiritur enim contradictio iudicialis, aut quæ factis, non verbis teſtata ſit.[2] Alioqui præbet ea res potius materiam inchoandæ præſcriptionis, cum ab eo ſaltem tempore non poſſit videri clam aut precario ſeruitute vſus, qui te inuito vſus eſt:[3] at ne vi quidem,[4] cum in ſui iuris quaſi poſſeſſione perſtiterit.[5] *Ita Senatus* Prid.Cal. Febr.1590.

1 *l.vlt.D.de itin.actúque priuat.*

2 Boer.*quæſt.319.*

3 *l.vlt.D.quemadmod.ſeruit. ammitt.*

4 Licet vi factum dicatur,ſi quis contra quam prohiberetur fecerit.*l.1.§.quid ſit vi factum, D. quod vi aut clam.* Nec ſolum ſi contra teſtationem denunciationémque fecerit, ſed & ſi cum ſciret ſe prohiberi poſſe per vim molitus eſt ne poſſet,*d.l.1.§.ſed & ſi contra. & §.ſeq.l.vi facit 20.eod.*

5 *d.l.vlt.de itin.actúque priuat.* Sufficit enim vi iure ſuo ſe facere putet,paratúſque ſit ſe iudicio defendere aduerſus eos,qui interdicendum exiſtimant,ne ſeruitute vtatur, *l.3.§.ſi quis paratus ſit.& ſeq.D. quod vi aut clam.* Et ſane nec vi nec clam facere videri poteſt,qui ſuã duntaxat continuat poſſeſſionẽ,nec ſi eam vi defendat,*l.1.C.vnde vi.*

DEFINITIO II.

Seruitus debita fundo vendito ſequitur fundum, licet non ſit tam neceſſaria emptori,quam fuit venditori.

QVi communia prædia habebant, cum diuiſionẽ facerent,conuenerant, vt mutuo ſibi prædia ſingulorum ſeruirent ad eundem agendum,& vehendum,niſi quatenus viam publicam in confinibus haberent. Vendito poſtea per vnum ex condiuiſoribus prędio,ad quod non niſi per aliorum fundos accedi poterat, idem ſeruitutis ius diſtractum quoque prædium ſequetur,[1] licet in condiuiſorum dũtaxat perſonis concepta ſtipulatio ſit,niſi euidenter appareat, id actum,vt perſonæ magis quam prædio ſeruitus deberetur,[2] quod tamen in dubio non eſt præſumendum, maxime ſi eius prędij fructus abſque vſu eius ſeruitutis nullus futurus ſit.[4] Nec intererit,an fũdus hic,cui ſeruitus quæſita fuerat, ſimpliciter venditus ſit, an fieri ſolet,cum ingreſſibus & egreſſibus. Etſi enim non aliter præſtare emptori ſeruitutẽ vẽditor debet,quã ſi nominatim promiſerit,quãuis alioqui ad fundũ accedere emptor nõ poſſit,[5] ſi tamẽ fũdo ſeruitus debebatur talis vẽditus intelligendus eſt,qualis penes vẽditorẽ fuit,ac proinde cũ iure ſeruitutis,tametſi nihil de ſeruitute dictum ſit.[6] Neque mutabit,quod is,qui á cõdiuiſo emit,vicinum fundum habeat viæ publicæ contiguum, ad quam per fundũ ſuum ire poſſit. Cur enim cogatur proprio prædio ſeruitutem imponere, quam ſi alius à condiuiſore, emiſſet,pati non cogeretur?[7] aut quid ſi eundem fundum, quem ipſe emit,velit alteri vendere?[8] an idcirco per fundum ſuum hæreditarium viam præſtare tenebitur, quod cum ille vtrumque poſſideret,ire agere,& vehere per eum poſſet? Minime. Nec igitur cogendus eſt,vt per fundum ſuum eat,ſi nolit,ne quidem ſi per multos annos ita feciſſe probetur.[9] Nunquam enim ex eo,quod quis in ſuo fecit pro arbitrio ſumi ius poteſt, vt in poſterum idem facere compellatur,[10] præſertim quod ad ſeruitutes attinet,cum nemo rei ſuæ,quamdiu ſua eſt,ſeruitutem imponere poſſit.[11] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel Idibus Decembris 1592.

1 *l.cum fundo 36.D.de ſeruit.ruſtic.præd.* Facit *l. via 23. §.ſi fundus,& §.quacunque eod.tit.*

2 *d.l.fundo,verſ.nec ad rem pertinet.*

3 *l.Mela 14 §.vlt.D.de alim.legat.*

4 Quæ videtur eſſe ſententia,*l.4.& l.pen.D.de ſeru.ruſt.præd.l.pen. D.ſi ſeruit.vindicet.*

5 *d.l.via,§.quacunque,eod.l.in vendendo 66.D.de contrah.empt.l.tenetur 6.§.ſi tibi,& ſeq.D.de act.empt.l.ſi aqua 47.cum duab.ſeq.*

6 *l.pen.D.de euict.l.ſi partem 19.§.1.D.quemadm.ſeruit.amitt.*

7 Nemo enim cogitur inuitus fundo ſuo ſeruitutem imponere. Sed in eam rem conſenſus requiritur omnium,quorum intereſt,*leg.in concedendo 8.cum duabus ſeqq.D.de aqua & aqua.pluu.arcend.*& quibus conſtituta,ſeruitus noceret,*l.aqua 4.C.hoc tit.* Nam & ſeruitutis conſtitutio alienationis ſpecies quædã eſt,*l.vlt.C.de reb.alien.nõ alienãd.*

nemo autem rem ſuam vendere cogitur, *l. nec quaſi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amotar.* Facit *l. in fundo 38. ad fin. D. de rei vindic.*

8 Vtique enim non tam facile emptorem inuenturus eſt fundi, cui nulla ſeruitus debeatur, *arg. l. pen. D. de euict.* præſertim ſi ad eum fundum aliunde nullus pateat acceſſus, *d. l. via 23. quamuis in fin. D. ruſt. præd.*

9 In ſuo enim faciebat iure dominij non ſeruitutis, *l. vt pomum 8. D. hoc tit.*

10 *l. ſi certis annis 28. C. de pact. l. operis 31. ff. de oper. libert.*

11 *l. viti frui 5. ff. ſi vſufruct. pet. l. in re communi 26. D. vrb. præd. l. cum eſſent 33. §. 1. ruſt. præd. d. l. vt pomum, 8. D. hoc tit. de ſeruit.*

DEFINITIO III.

De ſeruitute amittenda non vtendo, vel vtendo retinenda.

SI tamen tanto tempore per aliorum condiuiſorum fundum ire deſierit, quãto amitti ſeruitus poteſt non vtendo, eſt quod ſibi imputet, nec poſtea vindicare ſeruitutem ei licet.[1] Quod ſi ex contrario ſeruitute vſum condiuiſorem appareat, itémque eum, qui emit à condiuiſore, non quæremus, quanto tempore vſus ſit, nec immemorialis temporis vſum exigemus,[2] qui inueterato noſtrorũ errore in ſeruitutũ, quas diſcontinuas vocant,[3] præſcriptione requiritur,[4] cum hoc caſu non præſcriptionis, ſed cõſtitutionis iure ſeruitus debeatur.[5] Sufficiet igitur ita vſum emptorem aut venditorem, vt non vtendo amiſſa non ſit ſeruitus, adeo vt ſi ex pluribus cõdiuiſoris aut emptoris hæredibus quidam vſi ſint, quidam non, retineatur nihilominus tota ſeruitus, quia nec pro parte amitti poteſt, ſicut nec acquiri.[6] Idemque erit, ſi vnus ex ſociis in fundo communi & ſeruituti & liti eo nomine inſtitutæ renũciauerit. Neque enim cæteris, qui non renunciarunt, ſi communem ſeruitutem vindicent, ea res nocere poteſt.[7] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 *l. Labeo 17. cum l. ſeq. & tot. tit. ff. ſi ſeruit. vindicet.* Nec rurſum actionem vllam habet eo nomine aduerſus venditorem *l. in vendendo 66. §. 1. D. de contr. empt.* Nimirum vt Pomponius eo loco ſcribit: Si venditor cum venderet, de ſeruitute fundo debita eum certiorauit. Alioqui ex empto teneri debet ob dolum.

2 *Ex l. hoc iure 3. §. ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æſtiu. l. 1. §. vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arc.*

3 Cum tamen ſeruitutes omnes cauſã continuam habere debeant & perpetuam, nullæ diſcontinuam *l. foramen, 28. ff. vrbam. præd.* & è cõtrario continuam poſſeſſionem habere non poſſint, ſed diſcontinuam omnes, *l. ſeruitutes prædiorum 14. D. hoc tit. gener. de ſeruit.*

4 Contra quam ſcriptum ſit *in l. ſi quis diuturno 10. D. ſi ſeruit. vind.* vbi diſertè ſcriptum eſt diuturnum vſum ſufficere, id eſt, longi temporis ad eas quoque ſeruitutes acquirendas, quas noſtri diſcontinuas vocant. Facit *d. l. foramen 28. à cont. ſenſ. D. vrb. præd. l. apparet 5. l. pen. D. de itin. actúque priuat. l. 2. C. hoc tit.*

5 Seruitutes enim pactionibus iuſtiſque conuentionibus rectè conſtituuntur & acquiruntur, *l. 4. D. hoc tit.*

6 *l. ſeruitus 5. l. aquam 16. verſ. quod ſi plurimum. l. vſu 20. cum ſeqq. ff. quemadm. ſeruit. amitt. l. pro parte 11. l. via, 17. D. hoc tit.*

7 *l. vnus ex ſociis 34. D. ruſtic. præd. l. per fundum 11. eod. l. 2. D. hoc tit. l. vlt. D. comm. præd. l. ſi de communi 19. ſi ſer. vind.*

DEFINITIO V.

Seruitus indefinita ſic interpretanda eſt, vt quam minimo fieri poteſt incommodo fundus ſeruiens oneretur.

OBſeruandum tamen eſt, per eum ſeruientis fundi locũ ſeruitutem conſtitui debere, vbi minore detrimento conſtitui poſſit?[1] quod ipſum ita intelligi oportet, tametſi per longum tempus probetur dominus fundi dominantis ſolitus ire agere per villam aut vineas fundi ſeruientis. Nam licet qua primum ille direxiſſet, ea demũ ire agere deberet, nec amplius mutandæ ſeruitutis quantũlibet incommodæ poteſtatem haberet, quia ſibi imputet, qui eum ſeruituti locum elegerit,[2] fauorabilior tamẽ videtur conditio domini prædij ſeruientis,[3] cum non habeat dominus fundi dominantis, quod cõqueratur, ſi modo ſeruitus ei præſtetur qualis quantaque debita eſt.[4] Nam eſt cõſenſus, qui ex ſola patientia & ob quid non factum inducitur, leuior eſſe ſolet, minoriſque momenti, quam qui ex facto ipſo.[5] cum tacitus ille videri debeat, hic vero potius haberi pro expreſſo, quãdoquidem nihil intereſt, verbo ne an facto quid exprimatur.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. ſi cui ſimpliciter, 9. D. hoc tit. l. in certo gener. de ſeruit. l. ſi via 26. D. ruſtic. præd* iunct. *l. ſi mihi 21. & ſeq. eod.*

2 *d. l. ſi cui ſimpliciter*, vbi Celſus hoc ipſum ex Sabini ſententiã ſcribit, *certo generi 13. §. 1. ruſtic. præd.*

3 Vt & debitorem omnium fauorabilior conditio eſſe ſolet, *l. Arrianus 41. de oblig. & act. l. fauorabiliores 125. de reg. iur.*

4 *Arg. l. ſi patronum ex debita 44. §. ſi ex bonis, D. de bon. libert.*

5 Nam qui tacet non vtique fatetur, licet verum ſit cum non negare, vt eſt in iuris regula, *l. qui tacet 142. de reg. iur.*

6 *l. non tantum 5. ff. rat. rem. haber.*

DEFINITIO V.

Quando ſuperioris molendini dominus prohibere poſſit, ne in inferiore loco aliud molendinum extruatur.

SVperius molendini dominus prohibere non poteſt, ne in inferiore loco alius molendinũ extruat,[1] tametſi ex eo futurum ſit, vt ſuperioris reditus diminuatur:[2] Si modo iure ſuo inferioris dominus ædificarit, ſiue in proprio loco, ſiue in publico, niſi cõſtet eo animo ædificaſſe, vt vicino noceret potius, quam vt ſibi prodeſſet, id eſt, ad æmulationẽ.[3] Sed ſi ex priuilegio ædificauerit, hoc eſt, ex conceſſione vel Principis, vel domini feudi, diſtinguendum eſt qua ratione ſuperiori vicino noceat.[4] Nam ſi ob id ſolũ quod minus frequens ſuperioris molendini commercium futurum ſit, prohibendus non eſt, cum ſuam quiſque poſſit cõditionem meliorem facere, etiam cum alterius detrimento, dummodo citra iniuriam.[5] Si vero ob id quod curſus aquæ impediatur, & ex reſtagnatione fiat, vt ſuperius molendinum perinde exerceri non poſſit, prohiberi poteſt.[6] Sic enim conceſſio & priuilegiũ intelligi debet, ne illi qui ius anterius habuit damnum inferatur.[7] Quod ſi ea cõſtruendi poſterioris molẽdini forma ipſo priuilegio præſcripta ſit, quæ reſtagnationis incommodum adferat, quærendũ erit,[8] an qui priuilegium conceſſit, ius habuerit, tale concedendi, necne. Vt ſi non habuerit, cogatur inferioris molendini dominus opus deſtruere: ſi habuerit, nulla in eam rem actio competat,[9] ſed tantum aduerſus concedentem, ſi is forte priore conceſſione ſe obligauerat, ne alteri in poſterum idẽ priuilegium ſaltem in prioris molendini præiudicium cõcederet.[10] Aut ſi ſuperioris molendini domino permiſerat, vt eos, qui in alia ſiue ſuperiore, ſiue inferiore eiuſdem fluminis parte ædificare vellent, prohiberet.[11] Alioqui nõ ex eo ſolo, quo tibi promiſero, molendinum ædificare in ripa fluminis, prohibeor aliis ius idem ædificãdi concedere, tuo licet incommodo & damno.[12] *Ita Senatus* pro N. de Monreinard, D. de Matcieu, cõtra fratres Boclier. Et pro iiſdem fratribus Boclier, cõtra Ioannem Marin, 4. Cal. Febr. 1593.

1 *Arg. l. cum eo, 9. l. inter ſeruitutes, 15. D. vrban. præd. l. altius 8. & l. ſeq. C. hoc tit.*

2 Quia ex eo, quod quis in ſuo iure faceret, teneri non poteſt, licet per conſequentiam alteri noceatur. quia nec debet videri damnum facere is, qui eo veluti lucro, quo adhuc vtebatur, prohibetur, vt eleganter Vlp. ait *in l. Proculus, 26. D. de damn. infect.* Facit *l. fluminum, 24. §. vlt. eod. l. nemo damnum, 151 de reg. iur.*

3 Nam ad æmulationem ædificare numquam licet, ne quidẽ pro ornanda ciuitate, *l. 3. D. de operibus publ.* Sic nec ædificatio per vicini inuidiam interrumpi debet, *l. pen. §. & hoc quidem 7. C. de ædif. priuat.*

4 Diſtinctio eſt Baldi, quem vide *in l. ſi manifeſtè, 7. hoc tit.*

5 *d. l. cum eo. d. l. inter, d. l. latius, d. l. fluminum §. vlt. & d. l. Proculus, 26. de damn. infect.*

6 *l. 1. §. idẽ labeo ſcribit ſi quis in ſuo, 28. D. ne quid in loc. publ. l. 1. §. ſed apud 6. ff. de aqua. & aqu. pluu. arc.* Nam ſic debet quis meliorẽ rem ſuam facere, ne vicini deteriorem faciat, *d. l. 1. §. ſed & foſſas. eod. l. ſicut autem, 8. §. Ariſto, D. ſi ſeruit. vindicet, l. quidam, 23. vrb. præd. leg. ſi qui in puteum, 11. §. vlt. ff. quod vi aut clam.*

7 *l. 2. §. ſi quis à Principe, C. ne quid in loc. publ. l. ſed cum ab herede 12. D. ad SC. Trebell.*

8 Inanis enim & vacua eſt voluntas, cui iuris potentia nõ aſſiſtit

vt

8 Bald. dicebat *ad l. 4 ff. de acquir. hered.* nec poteſt vllum effectum habere permiſſio facta per eum, qui non habuit ius permittendi in præiudicium alterius, *l. per fundum, 11. l. vnus ex ſociis 34. ff. ruſt. præd.*

9 *d. l. 2. § ſi quis à Principe,* in illis verbis, *Niſi forte quis hoc impetrauerit ff. ne quid loc. public.*

10 Non enim niſi in perſonam actio eſt eiuſmodi contractu *arg. l. ſi ſterilis, 21. §. ſed etſi ita, ff. de act. empt. l. quoties, 15. C. de rei vind.*

11 Quo etiam caſu perſona tantum promittentis obligatur, nec impeditur translatio iuris ædificandi, ex permiſſione ab eodem facta, cum non eo minus maneat ipſe dominus, quia nec ſibi poteſt quis eam legẽ imponere *l. pen. D. de pact. l. quod autem, 7. §. vxori, ff. de donat. int. vir. & vxor. l. Lucius Titius 40. D. de fideic. libert.*

12 Eſſet enim hoc molendino tuo ſeruitutem acquirere, quod niſi expreſſim factum ſit, nunquam in dubio præſumi debet. *l. pen. ff. de euict. l. qui vti optimè, 90. D. de verb. ſignif.*

DEFINITIO VI.

Negatoria de ſeruitute agere poteſt is etiam, qui nouum opus facientem non prohibuit, cum poſſet per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus interdicto egit.

QVi paſſus eſt inferius molendinum, aut ſuperius conſtrui, ex cuius ædificatione ſuo præiudicium fiat, non idcirco prohibetur agere, vt vicinus, cui ædificandi ius non fuit, opus demoliri cogatur:[1] niſi expreſſim ipſe ædificanti conſenſerit,[2] aut longi temporis pati patientiam ius ſuum remiſerit:[3] quamuis imputari ei poſſit, cur non nunciauerit nouum opus.[4] Non enim ſicut facta nunciatio tuetur ius nunciãtis,[5] ſic omiſſa facere debet, vt iure ædificaſſe videatur, qui ædificandi ius non habuit.[6] Supererit igitur infra decennium de iure & proprietate quæſtio,[7] licet poſt annum cõtrouerſia poſſeſſionis non admittatur.[8] Sane hactenus nocebit agenti taciturnitas, quod ſi poſtea iubeatur is, qui nouum opus fecit, illud deſtruere, eoque nomine in id omne quod actoris interfuit condemnetur, impunita tamẽ erit pro toto eo tempore, quo actor tacuit,[9] nec niſi à die litis conteſtatæ id, quod intereſt præſtabitur.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quaſi quod clam factum ſit, ab eo ſcilicet, qui exiſtimauit, aut probabiliter exiſtimare debuit, ſibi factum iri controuerſiam, ſi non illi ipſi denunciauerit, a quo controuerſiam timere potuit. *l. altius 8. ibi vi vel clam feciſſe conuincatur, C. hoc tit. iunct. l. 3. §. vlt. l. 4. & 5. in princ. D. quod vi aut clam.*

2 Quo caſu non poteſt aduerſarius vi aut clam feciſſe videri, qui aduerſarij conſenſum habet. Nec enim volenti fit fraus vel iniuria. *l. quod autem 6. § præterea, D. quæ in fraud. credit. cum ſimilib.*

3 Quod contingit, ſi eo ſciẽte per longum tempus in illo ſtatu res manſerit, quoniam ſcientia illa purgat clandeſtinitatem, vt ita dicam, quæ ab initio in ipſo opere faciendo interueniat. *l. 2. C. hoc tit.* Alioqui nullo tẽpore poſſet quis prædio ſuo acquirere ſeruitutem ex ea re, quam ab initio aut vi, aut clam feciſſet *l. ſi quis diuturno 10. D. ſi ſeruit. vindic. l. 3. §. illud ſciendum quod vi aut clam.*

4 Potuit enim. *l. 1. & tot. tit. de oper. noui nunciat.*

5 Impediendo ne fiat, quod nondum factum eſt, *dict. l. 1. §. 1. iunct. §. opus nouum. & ſeq.*

6 Sed hactenus ſibi nocet, qui negligens fuit in nouo opere nunciando, vt remittendus ſit ad interdictum, quod vi aut clam factũ erit vt reſtituatur, *d. l. 1. §. 1.* Cæterum ſumptibus ſuis opus tollere cogitur, qui vi aut clam ædificauit, *d. l. altius 8 & l. ſi in ædibus 9. C. hoc tit.*

7 *d. l. 2.* in illis verbis, *ſi ante id ſpatium, C. eod.*

8 Interdicta enim ferè omnia ſunt annalia, præſertim illud, Quod vi aut clam, *l. ſemper 5 §. hoc interdictum, ill. tit. quod vi aut clam, l. Antaus 24. D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

9 Scilicet, cum agitur poſt annum de iure habendi ædificatum, nõ de poſſeſſione. Nam ſi intra annum agatur de poſſeſſione per interdictum tanti lis æſtimada eſt, quanti actoris intereſt opus factum non eſſe, *d. l. ſemper, §. interdicto.*

10 Quia iudicium ſingulare eſt in quo non veniunt acceſſiones & præſtationes, niſi à die litis conteſtatæ exemplo vindicationis, *l. vtique 16. l. præterea 10. l. l. Iulianus 17. §. 1. & paſſ. de rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Generalis conceſſio ſubſequens non extenditur ad ea, quæ prius fuerant ſpecialiter prohibita.

PErmiſeram tibi, vt in ripa fluminis ædificares quicquid velles, & pro arbitrio, prætcrquam molendinum. Si poſtea permiſero, vt in fundo tuo ripæ proximo, cuius dominium directum ad me pertinebat, columbarium extruas, aliáque õnis generis ædificia, ſiue voluptuaria ſiue neceſſaria, non tamen videor permiſiſſe, vt molendinum ædifices, quoniam generalis conceſſio ad ea extendi nũquam debet, quæ ſpecialiter prohibita ſunt,[1] ſed ſpeciali in eam rem voluntate opus eſt:[2] præſertim ſi ex eiuſmodi molendini conſtructione futurũ ſit, vt vel mihi vel alteri, maxime qui ius anterius à me habeat, damnum inferatur[3]. Nec ad rem pertinebit, ſi obiicias in mea poteſtate fuiſſe legẽ apertius dicere.[4] Neque enim apertius dicere debui, qui iã antea ſatis aperte dixeram, & potius imputari poteſt tibi, qui ſpeciali conceſſione indigebas, cur non eam apertius impetraueris.[5] Quare nec aliud erit, tametſi proponas fore vt ſecundum hanc interpretationem generalis illa cõceſſio tibi inutilis futura ſit.[6] Semper enim damnum concedentis, & alterius cuiuſlibet exceptum intelligi debet.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. vxorem 15.* vbi noſtri notant, *C. de nupt.* Vide omnino *l. ſi mihi 20 D. euict. præiud.* vbi eſt textus ſatis accommodatus.

2 Conceſſio enim generalis non alia continet, quam quæ concedens fuerat veriſimiliter permiſſurus, *l. qui pecul 46 D. de pecul. l. obligatione 6. D. de pign. l. filiusfamilias 7. D. de donat.*

3 *Arg. l. 2. §. merito & §. ſi quis à Principe, ne quid in loc. publ.*

4 *Ex l. veteribus 39. D. de pact. l. Labeo 21. D. de contrahend. empt.*

6 *d. §. ſi quis à Principe.* ibi, niſi fortè quis hoc impetrauerit.

6 Etſi non facilè, capienda eſt illa interpretatio, *l. Titia 34. §. 1. de leg. 2.*

7 *l. præſes C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Cui incumbat onus probandi, agenti-ne confeſſoria, an agenti negatoria?

NEgatoriam actionem proponenti ita demũ incumbit onus probãdi ſi fateatur aduerſarium eſſe in quaſi poſſeſſione ſeruitutis, aut ſi de eo conſtet alia ratione.[1] Alioqui dum vnaquæque res præſumatur libera,[2] exigenda erit probatio ab eo, qui confeſſaria niteretur[3] Idque multo magis ſi aduerſus agentem de damno dato ob vſurpatam ſeruitutem reus confeſſoriam proponat per modum exceptionis, actor vero negatoriam per modum replicationis. Reus enim in exceptione actor eſt.[4] Quanquam & in actione de ſeruitutibus, ſiue confeſſoria, ſiue negatoria, id perpetuum eſt, vt vterque ſit & actor & reus.[5] Quid ergo ſi negatoriam exercens fateatur quidem aduerſariũ iuiſſe, duxiſſe iumentũ vel vehiculum, aut quid aliud feciſſe, quod ſoleat fieri iure ſeruitutis, ſed tamen dicat id factum vi aut clam, aut precario, aut iure familiaritatis? Exigetur omnimodo probatio ab actore.[6] quoniã huiuſmodi confeſſio licet ſcindi non poſſit[7] ſufficit tamen ad tollendã illam præſũptionem iuris,[8] quæ facit vt omnia pro liberis habeantur, ſaltem ad transferendum onus probandi in actorem.[9] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa N. Caroli Vernet affinis mei, & Antonij de la Cuaz 3. Cal. April. 1593.

1 Puta ex inſtrumentis, aut denique quolibet alio modo.

2 *l. cum eo 9. D. de ſeruit. vrb. præd l. altius 8. C. hoc tit. l. 4. D. de iuſt & iur.* Afflict. *dec. 167. n. 4.*

3 Guid. Pap. *q. 28. ad fin.*

4 *l in exceptionibus 19. D. de probat.* iunct. *leg. præced. eod. tit. l. 1. D de except.*

5 *§. æquè.* vbi Ioan Faber. *Inſt. de action.*

6 Non ſolùm quia actor & petitor eſt (id enim eſt partes petitoris ſuſtinere, vt dicebat African. *in ſi l. ſi priuſquã 15. in. fin. D. de operis noui nunciat.*) ſed etiam quia præſumptionem habet contra ſe, ne delicti præſumptio capiatur. *l. merito 51. D. pro ſocio.* Delictum enim eſt, ſi quid vi aut clam fiã. Precarium autem cum ad donationem proximè accedat, *interdictum 14. D. de precar.* Præſumendum etiam non eſt, *leg. ſine poſſidetis 6. C. de probat.*

7 Styl. Senatus noſtri, *artic. ex l. ſi ita ſtipulatio 39. in fin. D. de oper. libert. l. nam abſurdum 7. D. de bon. libert.*

8 Maior enim præſumptio vincit minorem *l. cum de indebito 25. de probat. l. Neſennius 34. D. de neg. geſt.* & aliis vulgaribus.

9 Is enim eſt effectus fortioris præſumptionis, vt probandi onus transferat in aduerſarium, *l. alimenta 11, C. de neg. geſt. l. ſi chirographũ 24. D. de probat.*

DEFINITIO

DEFINITIO IX.

Quid allegare & probare debeat, qui ſeruitutem aut immemorialem aut aliam petit.

QVi intendit ſe ſuoſque auctores per fundum tuũ iuiſſe tanto tempore, vt initij memoria nõ extet,[1] non cogitur probare, at ne allegare quidẽ factũ id iure ſeruitutis, cum immemorialis ipſa poſſeſſio ius præbeat, & ſit loco tituli conſtituti.[2] Tanti ſiquidem temporis lapſus omnem omnino præſumptionẽ excludit violentæ aut clandeſtinæ, aut precariæ poſſeſſionis.[3] Qua præſumptione ceſſante neceſſario fit conſequens vt iure ſuo vſi ſint, qui per fundum tuum iuerunt,[4] quod ius porro aliud eſſe non poteſt quam ſeruitutis.[5] Aliud eſt ſi quis diuturno tantum vſu, id eſt, decennij vel vicennij nitatur ad vindicandã ſeruitutem, Neque enim ſufficit ab obtinendum allegare vſum tanti temporis, niſi allegetur etiam ius ſeruitutis.[6] Sed tamen ad id probandũ cum difficilius ſit probationis, & vt cætera omnia, quæ in animo potius, quam in facto ipſo conſiſtunt,[7] ſufficiet teſtes dicere, eam vocem & famam fuiſſe publicam vt qui per fundum tuum ibat, toto eo tempore iure ſuo ire crederetur. *Ita Senatus* in cauſa Dn. Antonij Charpenei compatris mei obſeruãdiſſ. Senatoris meritiſſimi & eruditiſſimi & Syndicorum de Verbon, 6. Id. Nouemb. 1594.

1 De quo vide Paulũ ad Labeonem, *in l. ſi arbiter* 28. *D. de probat.*

2 *l.* 1. *§ vlt. D. de aqua & aqua pluu. arcend. l.* 3. *§. ductus aqua, D. de aqua quotid. & æſtiu.*

3 Nam & præſumitur regulariter bona fides in poſſidente, *l. pen. C. de euict.* Alciat *de præſumpt.* 5.

4 In dubio enim iure ſuo quis feciſſe credendus eſt potius, quam alieno. *d. l. merito* 51. *D. pro ſocio.*

5 Nihil enim iuris in aliena te habere quiſquam poteſt, niſi cuius perſonæ vel prædio res illa ſeruiat. Ius enim omne reale aut eſt dominij, aut pignoris, aut ſeruitutis. Niſi proponas itum fuiſſe, quaſi per viã publicam, *l. vlt. D. quem ſeruit. amit.* Iunge *l. vlt. D. in itin. act. priuat.* Item intellige: Niſi aliqua ſit probatio aut præſumptio libertatis in contrarium, puta ſi is, contra quẽ allegatur præſcriptio, habuerit perpetuo, aut variis intermediis temporibus in domo ianuas vel foſſas in agro ad introitum & exitum pro arbitrio prohibendum, quo caſu poſſeſſio præſumitur fuiſſe ab initio vitioſa, id eſt, vel violenta, vel clandeſtina, vel precaria. Sufficit autem vt ab initio talis fuiſſe probetur vel præſumatur ad hoc, vt vitiũ poſſeſſionis perpetuo durare intelligatur, atque ita præſcriptio etiam immemorialis impediatur. *l.* 1. *§. idem Labeo. l.* 3. *§. illud ſciendum l. vim facit.* 19. *§.* 1. *D. quod vi aut clam,* iunct. *leg. nam etſi ramos* 9. *§. vlt. & l. vlt. § ſi ianuam, eod.*

6 Id eſt, ſe vſum via vel itinere, vel alia ſeruitute, non vi, non clã non precario, ſed iure ſeruitutis, *l. ſi quis diuturno* 10. *D. ſi ſeruit. vindic. d. l. vlt. D. quem ſeruit. amitt. d. l. vlt. de itin. act. priuat.*

7 Nam in iis quæ difficilioris ſunt probationis leuiores probationes admittuntur, *l. non omnes* 5. *§. à barbaris, D. de re milit.*

8 In quibus ideo ſolet plerunque ſufficere iuſiurandum, *l. theſaurus* 35. *D. ad exhib. l. cum plures* 15. *ad fin. de reb. auctor. iudic. poſſid.* Facit *l. dolum* 6. *C. de dolo, Auth. at qui ſemel, C. de probat.*

DEFINITIO X.

De prohibitione facta ad interrumpendam præſcriptionem ſeruitutis.

DIci ſolet interrũpi præſcriptionem ſeruitutis naturaliter per contradictionem & prohitionem eius, aduerſus quem præſcribebatur,[1] ſed id tamen intelligi debet, ſi prohibitio effectum habuerit.[2] Alioqui ſi prohibitus & in ſeruitute perſeuerauerit, tanto fortius erit ius præſcribentis,[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.* 1. iunct. *auth. malæ fidei, C. de præſcript. long. temp. l.* 2. *&* 3. *C. de annal. except.*

2 *Arg. l. vlt D. de itin. act. áque priuat.* in illis verbis, *ſed ſi prohiberetur non facturus.*

3 Aliud eſt, quod dicimus in iuribus negatiuis præſcribendis non incipere præſcriptionem currere, niſi ex die prohibitionis & contradictionis. Tunc enim is qui prohibet præſcribit. Et quamdiu non prohibuit, poteſt aduerſarius dicere, ſe non feciſſe id, de cuius faciendi vel non faciendi iure diſputatur potius, quod facere noluerit, quam quod non potuerit: tſanè prohibitionem omni caſu effectum habuiſſe neceſſe eſt, *l.* 15. *l.* 31. *D. vrb. præd.*

DEFINITIO XI.

De ſeruitute paſcendi pecoris toti vniuerſitatis alicuius territorio acquiſita, an & quomodo in alios transferri poſſit.

PAſcendi pecoris ſeruitus,[1] cum prædij ſit non perſonæ,[2] alteri acquiri non poteſt quam qui prædium habeat.[3] Sed finge vniuerſitati ius illud quæſitũ eſſe, vt quiſquis eſt ex vniuerſitate ius illud habeat depaſcendi ſui pecoris in alieno[4] fundo, an ſingulis permittetur, vt ius ſuum transferant in alium, qui non ſit ex eadem vniuerſitate? Minime. Quoniam ſicut ab initio acquiri non poteſt ſeruitus ſine prædio,[5] ita nec quæſita transferri ſine prædio cui debetur.[6] At neque ad eam transferendam ſufficiet alienari fundũ aliquem, qui in eius municipij territorio ſitus ſit, ne alioqui facile ſit eiuſmodi fraudis commento, non ſolum fundi ſeruientis, ſed etiam cæterorum qui ex vniuerſitate ſunt ius imminuere,[7] cũ quo pauciores ius illud ſeruitutis habituri ſunt, eo pretioſius ipſis & commodius id futurum ſit. Igitur dicendum eſt, ſicuti toti vniuerſitatis territorio quæſita videtur ſeruitus, non huic aut illi prædio,[8] ita non niſi cũ vniuerſitate bonorum ſeruitutem hanc in alium transferri poſſe:[9] ſi ſecus factum ſit, perſonalis tantum quædam conceſſio facta, non etiam ſeruitus tranſlata videbitur.[10] Ideoque non confeſſoria aut negatoria de ſeruitute actio ſtipulanti competet, ſed in perſonam duntaxat illius qui cõceſſerit, ſi eiuſmodi iuris controuerſiam patiatur,[11] *Ita Senatus* pro D. de Mandolle, contra fratres Parchet, 5. Idib. Ianuar. 1595.

1 De qua *in l.* 3. *in princ. D. de ſeruit. ruſtic. præd. l. teſtatrix* 20. *§.* 1. *D. ſi ſeruit. vindic.*

2 Si prædij fructus maximè conſiſtat in pecore, *leg. pecoris* 4. *D. de ſeruit. ruſtic. præd.* Adde *l. ſi mihi* 20. *§. vlt. eod.*

3 Seruitutes enim ſiue vrbanorum, ſiue ruſticorum prædiorum, licet ſint incorporales, tamen corporibus accedent, vt Paulus loquitur *in l. ſeruitutes* 14. *D. hoc tit.* Facit *l. ſi ædes* 32. *§.* 1. *D. vrb. præd. l. Mela* 14. *§. vlt. de alim. legat. legat. l.* 1. *in fin. commun. præd.*

4 Nam & fundo municipium ſeruitus acquiri poteſt, *l. non dubito* 12. *D. hoc tit.*

5 *d. l.* 1 *in fin. commun. præd.*

6 *l. via conſtitui* 23. *§. ſi fundus & §. quacunque. D. ruſticor. præd l. cũ fundus* 22 *D. comm. præd.* Imo nec ſine fundo retineri poteſt ſeruitus quæ ſemel prædio quæſita fuit, *l. pro parte* 11. *D. hoc tit. l. ſi ſub vna* 39. *de verb. oblig.* tametſi etiam inutilem ſeruitutem ſibi quem excipere & retinere in fũdo alienãdo nihil vetet, *l. ſi fundo* 19. *D. hoc tit. l. venditor* 13. *D. commun. præd.*

7 Quorũ neutrum permittendũ eſt, *l. certo generi* 13. *§.* 1. *l. Quintus* 15. *D. ruſtic. præd. l.* 3. *§. is qui aqua. D. de aqua quotid. & æſt. l. cuius ædificium* 24. *D. vrb. præd.*

8 *d. l. non dubito* 12. *D hoc tit.*

9 *d. l. teſtatrix, §.* 1. ibi *ſed nonnulli ex his qui hoc ius habebant prædia ſua illa propria venum dederunt, D. ſi ſeruit. vindicet.* Obſtat tamẽ quod ibidem ſubiungit Scæuola, Si tantum pars illorum propriorum fundorum legato ad aliquem tranſmiſſa ſit, hoc quoque ius ceſſurum legatario, niſi dicas, quod & verum eſt non municipium, ſed pluimum ex municipibus prædiis acquiſitum fuiſſe apud Scæuolam ius paſcendi pecoris, & aliud iuris eſſe ſi tota vniuerſitas ſuis omnibus prædiis id iue ſtipulata eſſe proponatur.

10 *Vt in ſpecie, d. l. Mela* 14. *in fin. D. de alim. legat.*

11 *Vt in ſpecie, l. cum eſſent* 33. *§.* 1. *D. ruſtic. præd. l. venditor, in princip. C. commun. præd. l. vlt §.* 1. *D. de contrah. empt.*

TIT. XXV.

FAMIL. ERCISCVND.

DEFINITIO I.

Per diuiſionem hereditatis non præiudicatur fideicommiſſo conditionali, quod nec expreſſim repudiari poſſet.

PEr diuiſionem hereditatis inter fratres alióſve coheredes factam, vix vnquam credendũ eſt, renunciatum

tum fideicommiſſo, cuius dies poſtea ceſſerit:[1] nec ſi ex diuiſionis inſtrumento aliterve appareat viſa lectaque verba teſtamenti, quo fideicommiſſum relictum proponitur.[2] An quid generaliter iuri cōpetituro difficilius renunciari poſſit, quam competenti,[3] vt vulgo creditur? Minime. Sufficit enim ſubeſſe cauſā de præterito, quomodo noſtri loquuntur, vt iuris competituri hac parte eadem ratio ſit, quæ iam competentis.[4] An quod remittendi per diuiſionem fideicommiſſi cauſa nulla ſit, portionibus iā aliunde æqualibus conſtitutis?[5] Atqui cauſa illa vel vna ſufficit inter fratres ſiue ſimplex ſiue reciprocum fideicommiſſum fuerit, vt fratrum concordia remoto captandæ alterius mortis voto improbabili retineatur.[6] Ratio igitur verior hæc eſt, quod conditionale fideicommiſſum ante conditionalis euentum nō quacūque volūtate remitti poteſt, quādo nec expreſſā repudiatione poſſet,[7] ſed pacto duntaxat, & conſequenter expreſſo,[8] vt aliquid ſit, propter quod vtiliter remiſſū videri debeat potiùs, quam inutiliter repudiatum.[9] Quare nec ad rem pertinebit, quod vulgares illæ clauſulæ diuiſionis inſtrumento inſeri ſolitæ adſcriptæ ſint, de non veniendo contra diuiſiones huiuſmodi perpetuas & irreuocabiles: Iure & titulo perpetuo & irreuocabili: Pleno iure: præſtito iuramento: rata & firma perpetuo manere nunquam contra facere vel dicere. & cæteræ ſi quæ ſunt ſimiles;[10] quia nec ſufficit coheredes remittere fideicommiſſum voluiſſe, niſi eo modo voluerint, quo potuerunt.[11] *Ita Senatus* pro Dn de Chaſtillon, contra Dominas de Bouvane, & d'Aiguebelere, Prid. Non Iun. 1588. & in alia de qua SC. 5. ſupr. de pact.

1 DD. *ad l. qui roma 122. §. duo fratres, D. de verb. oblig.* De cuius tamen loci electione & ſententia ſcribā in Chiliade, *de error. pragm.*

2 Alioqui ea ratio tranſactionem impedit, quod de his controuerſiis quæ ex teſtamento proficiſcuntur, neque tranſigi, neque exquiri veritas aliter poteſt, quam inſpectis cognitiſque verbis teſtamenti, *l. de his 6. D. de tranſact. l. 1. §. 1. l. non eſt ferendus 12. eod. l. 1. §. D. teſtam. quem. aper.*

3 *Arg. l. qui ſuperſtitis 94. D. de acquir. hered. l. ſi quando 35. §. illud §. generaliter. C. de inoffic. teſtam.*

4 Bart. in *d. §. duo fratres, n. 1.* Iaſ. *ibid.* qui dicit eſſe communem, Alex *conſ. 11. vol. 1.* Crauet. *conſ. 24 n. 8.*

5 Solet enim fauorabilior eſſe diſpoſitio, per quam liberi ad æqualitatem reducuntur, *arg. l. a. er filios 21. D. hoc tit.* iunct. *leg. maioribus 5. C. commun. vtriuſque iudic.*

6 *l. de fideicommiſſo 21. C. de tranſact. l. 1. C. de pact.*

7 *l. ſi ita ſi ſcriptum 45. §. ſi ſub conditione. de legat. 2. l. toties 81. D. de acquir. hered.*

8 Non enim fieri poteſt per pactum tacitum, quod nuda voluntate fieri nequit. Neque nouum eſt, minorem eſſe vim taciti quam expreſſi, *vulg. iurib.*

9 Aliud enim eſt remitti ſpem fideicommiſſi, aliud repudiari. Conditionis in certum remitti poteſt, vt loquitur *l. 1. Cod. de pact.* Ius quod nondum competit repudiari non poteſt, *l. qui poteſt 174. §. 1. de reg. iur.* Facit *l. pen. futura actionis 1. C. de donat.*

10 Licet vulgo plerique Doctorum contra ſentiant, *ad d. §. duo fratres.* Bald. *conſ. 89.* Corneus *conſ. 202.* Alex. *conſ. 188. lib. 1. & cōſ. 8. lib. 5.* Socin. *conſ. 43. lib. 4.* Dec *conſ. 11. circa fin.* Crauet. *conſ. 24. num. 8.*

11 Inanis enim eſt voluntas, cui iuris potētia non aſſiſtit, vt dicebat Baldus *ad l. 4. D. de acquir. hered.* Ideoque accidit ſæpe numero, vt quis, dū nō vult, quod poteſt nec poſſit quod velit, *l. quæsitum 9. in princ. D. de her. inſt. l. multum 6. in fin. C. quis alteri vel ſibi.* Mihi tamen ſemper probabilius viſū eſt ex ſola diuiſione facta, inter coheredes prohiberi eum qui ex ipſis fideicommiſſarius repetitur, ne vnquam fideicommiſſum petere poſſet, ſi non id ſpecialiter exceperit, non quaſi diuidendo, cenſendus ſit repudiaſſe fideicōmiſſum, quod nec expreſſim repudiare potuit, tametſi voluiſſet, vt ait Definitio. Sed quia ſi alius fideicommiſſum peteret, atque ita coheredū portiones euinceret: non eam quæ eſſet ſua ipſi de euictione teneretur, quā vtique inter coheredes præſtari certum eſt exemplo emptionis, cuius vicem diuiſio obtinet. *l. 1. C. commun. vtriuſque iudic. l. ſi filia 20. §. ſi pater. D. hoc tit.* ſicut & ſi vnā rem ex iis quæ alicui ex coheredibus obtigiſſent, creditor quidā euiciſſet, *l. cū pignori 28. l. si familiæ 33. l. ex patre 39. §. vlt. D. eod. l. cū pater 77. §. euictis vbi Doct. de leg. 2.* Multo minus igitur audiendus eſt is ipſe, qui diuiſit, ſi earundem bonorum licet ex alia cauſa mouere velit quæſtionem. Nam nec poſſet illo etiam caſu quo alioqui de euictione non teneretur, *l. etſi is 10. D. de diſtract. pign.* Facit *l. vindicantē 17. de euict. cum ca. cord.* Scribam latius in Chiliade *de err. pragmat.* Sanè pro hac noſtra ſententia textus eſt non obſcurus *in d. §. duo fratres*, ad quē nihil aliud reſpondere noſtri poſſunt, quam quod aiunt iudicem in illa ſpecie ex aliis argumentis quam ex diuiſione motum fuiſſe, vt fideicōmiſſo renunciatum pronunciaret, nullo tamen allato argumento.

DEFINITIO II.

De modo diuidendæ hereditatis, per ſortem aut per electionem.

SI in diuidenda inter fratres hereditate quæratur, quis portiones conſtituere debeat, nec ſorti, vt plerumque ac ſæpius fit, rem committi velint:[1] cæteris quidem paribus præferri debet is, qui maior natu eſt,[2] ſed ſi minor annis maiorem rerum hæreditariarum earúmque pretij notitiam habeat, præferendus eſt.[3] Nam & ob eam cauſam ſenior præferri ſolet, quod veriſimile ſit magis eum ſcire, quomodo fieri commodius diuiſio poſſit.[4] Illud tamen perpetuo obſeruatur, vt conſtitutis ab altero portionibus alterius ſit electio, ne qua in re alterutrius captio vlla ſit.[5] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio in cauſa D. Marcelli Epiſcopi Nicienſis, & N. Lamberti Chamber, 4. Idib. Februar. 1589.

1 Poteſt enim hoc ſorti committi, *l. 2. C. quand. & quibus quarta pars lib. 10 tit. 34.* vt & alia pleraque, de quibus idē *l. 5. D. famil. erciſc. l. 3. in princ. C. commun. de legat. l. ſed cum ambo 14. D. de iudic. l. generaliter 24. §. quid ergo 17. D. de fideic. libert. Nouell. 162. cui tit. eſt. Sacr. form. tra. ſ. cap. 3 ad fin. & § optionis 23. Inſtit. de leg.*

2 *Arg. cap. 1. Extr. de paroch. & parochiana.*

3 Panorm. & cæteri Canoniſt. in *d. c. 1.*

4 Vide omnino Mynſing. pluribus hæc tractantem *lib. 34. obſeru. cap. 37.*

5 Alioqui iudex in ſua cauſa conſtitueretur, qui eligeret ex partibus quas ipſe feciſſet, contra, *l. Iulianus 17. de iud. l. vnic. C. ne quis in ſua cauſa.*

DEFINITIO III.

Diuiſio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id, quod in alia prouincia quædam ſint communia ſi non ſteterit per actorem, quominus illa etiam diuiderentur.

SI defuncti bona in diuerſis prouinciis ſita proponātur, & heres qui in vna habitat contra coheredem agat in alia, vt bonorū quæ in ea coheredis prouincia ſunt diuiſio fiat,[1] non poteſt is, qui conuenitur diuiſioni moram facere ob id ſolum, quod nondū diuiſa ſint cætera, quæ in actoris prouincia ſunt,[2] aut quod nondum conſtet, quænam illa ſint:[3] ſemper enim diuiſio facienda eſt rerum, quas & hereditarias & communes eſſe apparet, tum inquirendum, an alibi res ſint, quas diuidi etiam oporteat.[4] Niſi per actorem ipſum ſteterit, quominus rerum communium, quas in ſua tenet prouincia, diuiſio iam facta ſit; neque enim audiēdus eſſet, qui à coherede id exigeret, quod prior ipſe ex parte ſua præſtare ſine cauſa recuſaſſet.[5] *Ita Senatus* in eadē cauſa.

1 Arbitrium enim familiæ erciſcundæ, vel vnus petere poteſt, & vnus cæteros apud iudicem prouocare, *l. arbitrium 43 D. hoc tit.*

2 Siquidem familiæ erciſcundæ iudicium amplius, quam ſemel agi poteſt, dummodo cauſa cognita. Et quamuis cauſa ſæpius agendi non eſſet, tamen ſi quædam res indiuiſæ relictæ eſſent de iis communi diuidundo agi poſſet, *l. ſi filia 20. § familiæ. l. inter coheredes 44. eod. tit.*

3 Nam ſi quid contendis ex hereditate mihi tecum commune eſſe, quod ego ex alia cauſa meum proprium eſſe dico, id in familiæ erciſcundæ iudicium interea non venit, *l. ſi quid contendis 45. eod.*

4 Ne liquidæ petitioni & cognitioni per non liquidam mora fiat.

5 *Argument. vulg. §. offerri. leg. Iulianus 13. D. de action. empt.* Intellige niſi nunc conſentiret, vt de iis rebus omnibus apud eundem iudicem nunc ageretur, *lege 1. & 2. D. de quibus rebus ad eund. iud. eat.*

DEFINITIO IV.

In familiæ erciſcundæ iudicio ſeruanda eſt ea hereditatis diuiſio, quam pater tabulis dotalibus fecit.

EX facto proponebatur, Claudium Chamoux, cùm tres haberet filias, primogenitæ nubenti ducta dediſſe dotis nomine, vltra tertiam hereditatis partem, in qua heredē ipſam

ipſam inſtituerat[1] ex poſtfacto autem cum donationis pœniteret, declaraſſe voluntatẽ ſuam eſſe, vt ex æquis portionibus filiæ ſuccederent, nec primogenita præcipui quicquã haberet. Placebat, ſi aliud nihil fuiſſet, non eo minus filiam primogenitam habere dotem præcipuam debere, propterea quod nec reuocari donatio potuiſſet, quæ facta fuerat in contractu matrimonij,[2] nec ea ſalua ſeruari, aut induci æqualitas inter filias.[3] Idemque dicendũ fore, ſi cæteris filiabus pater permiſiſſet, vt ſe mortuo parem pecuniæ, quãtitatem ex hereditate perciperent, antequam familiæ erciſcundæ iudicium ſuſcipere cogerentur. Quoniam ea permiſſio nullius momẽti eſſet,[4] vt pote collata in id tempus, quo dotalis conſtitutio præueniſſe cauſam prælegati videretur.[5] Nec aliud admittendum, ſi cogitatione futuræ ſucceſſionis officium arbitri diuidẽdæ hereditatis pater præueniendo voluntatem ſuam quocunque indicio vltimæ voluntatis declaraſſet.[6] Non enim ſimplex illa & inter viuos donatio dicẽda eſſet, ſed potius ſupremi iudicij diuiſio[7] Sed cum illam poſtremam eandemque priorem voluntatem pater irreuocabilem eſſe voluiſſet, adeoque iuriſiurãdi vinculo obſtrinxiſſet,[8] viſum eſt valere eam debere iure ſimplicis donationis,[9] ideoque officium arbitri in diuidẽda hereditate tale eſſe debere, vt filiam primogenitam cogat, vel dotem ſuam conferre, vel quod effectu idem eſt pati, vt parem quantitatem ſorores eius præcipuam habeant. Sed hoc ita, ſi facta ſororibus donatio extra contractum matrimonij inſinuata ſit, quandoquidem aliter non valet, ne quidem inter liberos.[10] *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 27. & 28, ſupr. De inoff. teſt. 78.

1 Quibus verbis non ſolùm inſtituta eſſet filia, ſed ipſa etiam inſtitutio dotalibus tabulis confirmata videbatur. Nam dictio *vltra* eſt implicatiua, vt & il. *præter hoc amplius*, habétque vim, vt loquuntur, repetitiuam cum omnibus ſuis qualitatibus, *l. qui ita* 3. vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio* 10. *vxori de ann. legat. l. ſi putè* 54. vbi etiam Bart. *de legat.* 3. præſertim, vt vtrumque determinabile in eadem clauſula poſitum, & ad idem datæ dotis verbum relatum æqualiter & conformiter per eiuſmodi verbum determinetur, *vulg. leg. iam hoc iure* 4. *D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

2 *l. perfecta* 4. *C de donat. quæ ſub. mod. l.* 2. 3. 5. *& tot. tit. C. de reuoc. donat.* Huiuſmodi enim conuentiones, per quas datur hereditas fauore matrimonij, valent ex conſuetudine, etiamſi non ſint iuratæ, multo magis ſi iuratæ proponantur. Maſuer. *in praxi, tit. de ſociet. verſic. item licet inſtitutio teſtamentaria* Didac. Couar. *in repet. cap. quamuis pactum de pact. in 6. in init. 3. part. num.* 2.

3 Etſi multo fauorabilior eſt cõuentio, quia promittit pater ſibi ex æquo futurum heredem filium, de qua extat *Nouell. conſtit.* 19. Leonis, cui titulus eſt, De pacto paterno, Ex æquo heredẽm futurum filium.

4 Filia ſcilicet abſtinente à iure ſucceſſionis teſtamentariæ. vt & in *l. pater pen. D. de collat. dot.* & ſuccedente ex vi & poteſtate conuentionis matrimonialis.

5 Vt Papinianus loquitur, licet in ſpecie diſſimili, *in l. ſi is qui mihi.* 28 *D. de iur. fiſc.*

6 *Vt in l. quoties* 10. *l. ſi cogitatione* 21. *l. vlt, C. hoc tit.*

7 Vt Vlp. ex Papiniano ſcribit, *in l. ſi filia* 20. *§. ſi pater, ff. eod.* Facit *l. ſi paterfam.* 33. *l. ex parte* 39. *§. vlt. eod.*

8 *Vt in l. cum pater* 77. *§. filius matrem, de legat.* 2.

9 *Ex l. vbi ita donatur.* 27. *D. de mort. cauſ. donat.*

10 Imo nec ad æqualitatem inducendam inter liberos, quia lex noſtra prouincialis non diſtinguit, nec alias donationes excipit, quam quæ fiunt in contractu & fauore matrimonij.

DEFINITIO V.

De diuiſione paterna hereditatis facta inter fratres præſentes, vno ex fratribus eodémque coherede abſente.

TRes fratres abſente quarto, eodemque patris in virilẽ partem coherede,[1] paterna bona in tres portiones diuiſerant, nulla abſentis mentione facta, ac ſi iam tum deceſſiſſet.[2] Primus deinde portionem ſecundi emerat, ductáque vxore à qua dotem in pecunia numerata acceperat, moriens teſtamento bona ſua omnia immobilia vxori pro dote, & compenſandi animo legauerat,[3] Tertium fratrem ex reliqua hereditate inſtituerat: Tertius adita fratris hereditate, paſſúſque viduam immobilium poſſeſſionem legati iure retinere, poſtea mutata voluntate, vt ei controuerſiam faceret, petierat à iudice dari ſe curatorem bonis quarti abſentis.[4] Quo impetrato, bonorum omnium immobilium partem dimidiam, tam ex ſua quam ex fratris abſentis perſona vindicabat, quaſi in quatuor partes pro numero liberorum diuidenda eſſet hereditas quam is ipſe priore diuiſionis inſtrumẽto in trientes diuidi conſenſerat. Placuit, licet fratrum pactionibus abſentis coheredis conditio deterior fieri non potuerit, ita vt ei quandocunque reuerſo portionis hereditariæ perſecutio nullo modo ſit deneganda,[6] non eſſe tamen permittendũ illi, qui ipſe diuiſerit & cõdiuiſoribus, mutua cõmunique interpoſita ſtipulatione, de euictione ſe obligauerit, vt ex abſẽtis perſona plus iuris ſibi vindicet aduerſus fratrẽ coheredẽ,[7] aut eam quæ à fratre ius habeat,[8] quam ex propria vindicare poſſet.[9] Iuris enim regula eſt, contra factum ſuum venire neminem poſſe, ne quidem ex alterius, perſona, quoties ad ſuum, non ad alterius commodum id facere velit.[10] Hic autem licet abſentis potius, quàm ſuum negotiũ gerere videbatur, qui tanquam curator agebat ex parte,[11] reuera tamen ſibi quoque commodum parabat,[12] non ſolum, quod fratre non redeunte ſolus ipſe illi ſucceſſurus erat ab inteſtato,[13] ob idque & curator ei datus fuerat, quaſi proximior ad ſuccedendum,[14] ſed etiam quod quartus is frater, qui iam inde à longo tẽpore aberat, pro mortuo iam tum habebatur, communi prouincialium omnium exiſtimatione,[15] adeoque tertij huius fratris opinione, qui patris bona ſic vt diximus cũ fratribus diuiſerat, vt non maiorem abſentis, quam mortui rationem habuiſſet.[16] Accedebat, quod hic idem primi fratris, cũ quo paternam hereditatem diuiſerat, quique bona ſua omnia immobilia vxori legauerat, hereditatem ſibi teſtamento delatam agnouerat,[17] vt proinde multo minus voluntatem eius impugnare poſſet,[18] quippe qui alienam quoque rem, ſi legata eſſet, redimere cogeretur,[19] aut ſaltem iuſtam ipſius æſtimationem præſtare, ſi forte reuerſus frater, cuius bona curabat, nollet iuſto pretio vendere:[20] neque enim dubitari poterat, quin hoc caſu legatũ valeret, etiã pro abſentis fratris portione, tametſi teſtator tota illa bona immobilia ſua eſſe putaſſet,[21] cum non ſolum vxori, quæ coniunctiſſima perſona eſt,[22] ſed etiam pro dote & compenſandi animo relictum proponeretur.[23] Præſertim cum diceret illa non pluris eſſe quod legato, quam quod iudicio de dote continebatur.[24] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1593.

1 Ab inteſtato, *leg.* 1. *D. de ſuis & legit.* Eſt enim filius patri ſuus heres neceſſarius etiã abſens & ignorans, tametſi habeat beneficiũ abſtentionis, ſi velit, *l. in ſuis* 11. *D. de lib. & poſth. l. ſi filius* 12. *de vulg. & pupill. ſubſtit. l. §. quis ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* imo & quamuis ſe abſtineat, *leg. cum quaſi* 30. *§. ſed etſi ſuum, D. de fideic. libert.*

2 Et malè Debuerat enim diuid hereditas inter omnes liberos ex æquis partibus, ac proinde in quatuor portiones, *l. inter filios* 18. *Cod hoc titul.*

3 *Vt in l. compenſandi* 6. *C. de hered. inſtit. l. cum pater* 77. *§. Titio fratri, de legat.* 2.

4 Solet enim ea cura dari agnato proximiori. qui ſi abſens eſſet mortuus, ei ſuccedere ab inteſtato poſſet, aut alicui ex creditoribus quorum intereſt, *l.* 2. *de cur. bon. dand. l.* 7. *§. plane* 1. *ex quib. cauſ. in poſſ. eat.*

5 *l. coheredibus* 17. *hoc tit.*

6 Ne alioqui eueniat, vt alteri per alterum contra iuris regulas iniqua conditio inferatur, *l. non debet* 74. *de reg. iur.*

7 Vt fieri aſſolet, qui diuiſio em(...)tionis vicem obtinet, *l.* 1. *C. commun. vtr. iudic.* Dixi *ſup. Defin.* 1. *n.* 11. *hoc tit.*

8 Eadem enim vt plurimum eſſe cauſa emptoris quæ venditoris. *l. emptori* 28. *C. de euict. l. inuitus* 156. *§. plerumque. de reg. iur.*

9 *Arg. auth. excipitur. C. de bonis quæ liber.*

10 *l. ſi non ſortem* 26. *§. filius,* & ibi Paul. Caſtrenſ. *ff. de condict. indeb.*

11 *l. neque tutores* 11. *ff. de procurat*

12 Sub nomine & imagine fratris abſentis, vt loquitur *l. & qui ſub imagine* 1. *C. de diſtract. pignor.*

13 *Auth defuncti, C. ad. SC. Tertull.*

14 *Ex notat. in l.* 2. *ff. de curat. bon. dand.* Semper enim abſentis bonis curator datur quiſquis proximior eſt ad ſuccedendum, adeoque, licet

ſit

ſit fœmina & pupilla, aut quæ aliter indigeat ipſa tutore vel curatore. Hæc enim curatio nihil niſi quædam futuræ ſucceſſionis occupatio eſſe creditur. longe *Deſin. vlt. infr. qui dare poſſ.*

15 Quæ ſufficiens eſt ad probandam mortem qualiter qualiter, cum mors eſt difficilis probationis, nec eſt fundamentum intentionis actoris, *l. 2. §. ſi dubitetur,* vbi Bart. & cæteri. *ff. ex quib. cauſ. maior.* [*ff.* ·*ell. quem aper.*]

16 *Vt in l. vlt. ff. de hered. inſt. l. cum mater 28. ff. de inoff. teſt. l. cum pater 77. §. cum exiſtimaret, de legat. 2.*

17 *Vt in l. qua dotis 32. ff. ſolut. matrim.*

18 *d. l. cum pater 77. §. Titio fratri, de legat. 2.* iunct. *leg. ex qua perſona 149 de reg. iur. cum ſimilib.*

19 *leg. cum alienam* 10. *Codic. de legat. l. vnum ex familia 67. §. rem de leg. 2.*

20 *l. non dubium 14. §. vlt. de leg. 3. l. qui quatuor 33. vlt. eod. l. alieno 31. §. vlt. de fideicomm. libert.*

21 Licet regulariter non valeat legatum rei alienæ, quam teſtator ſuam eſſe putauit, niſi cum reperitur illa heredis, *d. §. ſi rem.*

22 *d. l. cum alienam 10. C. de legat.*

23 Ac proinde ex cauſa onerosa. *d. l. ſi compenſandi 6. Cod. de hered. inſtit.*

24 *Vt in l. ſi cum dotem 22. ſi pater. ff. ſolut. matrim.*

DEFINITIO VI.

Caſus, in quo æris alieni onus præſtandum & ſoluendum eſt ex hereditate communi habita prælegatorum ratione, non autem proportionibus hereditariis.

PAter liberis omnib. heredibus ſcriptis, bona ſua omnia inter ipſos arbitri officio functus diuiſerat[1] & præceperat, vt ne quid ex bonis prælegatis prius caperent, quã creditoribus omnibus ſatisfeciſſent.[2] Dicebam, non eſſe hic locum iuris regulæ, quæ habet, hereditaria onera non pro æſtimatione rerum prælegatarum, & emolumenti modo, ſed pro hereditariis portionibus ad heredes ſcriptos pertinere.[3] Patris enim voluntatem haud dubie illam fuiſſe, vt creditorũ potior eſſet cauſa quam heredum, nec quicquam prælegato contineretur, niſi quod dimiſſis creditoribus ſupereſſet.[4] Æris igitur alieni onus de communi hereditate ſoluẽdum eſſe, hoc eſt, ex hereditatis fructibus in commune redactis ſi ſufficiant, nec creditores vrgeant,[5] ſi vero nõ ſufficiant, & creditores vrgeant,[6] boni viri arbitrio rem committendam, vt æſtimet quantum de cuiuſque portione decedere oporteat, ne tantum præſtet qui minus conſequitur, quantũ qui vberius prælegatum, ſed eadem proportio ſeruetur, quæ eſſet ſi fructus in commune redigeretur, quo caſu plus vtique præſtare intelligeretur is, qui ampliorem portionem ex teſtamento haberet.[7] Cum tamen ex facto proponeretur, poſt patris mortem filiam, cui ampliſſimum prælegatum mater dederat, matrimonio collocatam fuiſſe, & ab ea doris nomine datum marito prælegatum in cuius poſſeſſione maritus per multos annos mãſerat conſẽtiente matre filiæ, quæ aliorũ coheredum impuberum tutelam adminiſtrabat, & vrgentibus paternis creditoribus cæteræ filiæ puberes factæ peterent à ſorore eiuſque marito, vt in medium & commune conferret, non modo prælegatũ, ſed etiam quos ex prælegato fructus perceperat, vt teſtatoris voluntati pareretur, & creditores de communi dimitterẽtur.[8] Placebat, quamuis, quod à matre tutrice contra patris voluntatem geſtum fuerat, ſorores ratum habere non cogerentur,[9] non prius tamen auferendam marito dotem, quam conſtaret[10] aliũde ſatisfieri iudicio patris & creditoribus non poſſe:[11] Vt puta ex fructibus quos mater eadẽque tutrix medio tẽpore, hoc eſt, à teſtatoris morte vſque ad nuptias filiæ ex tota cõmunique hereditate perceperat, quos ampliſſimos fuiſſe conſtabat.[12] Quid enim ſi reliqua ex tutelæ rationibus conflata ad eam vſque quantitatem aſcẽderent, quæ debebatur, cur nõ cogatur prius mater rationes reddere, ac, quod eſt cõſequẽs, reliqua ſi qua ſint ſoluere?[13] Eo facto ſi quid adhuc deerit ad integram æris alieni exſolutionẽ, tũ demũ de communi ſumendum erit, vt præſtetur.[14] Interea igitur coniuges in prælegati poſſeſſione retinendos eſſe viſum eſt,[15] præſtita tamẽ prius ſatiſdatione,[16] non de hereditaria æris alieni portione ſoluenda vt volebant ſed de omnibus prælegati fructibus tam perceptis quam percipiendis in cõmune redigendis, ſi poſt redditas à matre rationes ad æris alieni ſolutionem id neceſſarium videretur.[17] Proprium tamẽ habituros, quod exſoluto ære alieno ſuperforet.[18] *Ita Senatus* in cauſa N. Antonij de Leſchereine Dn. de la Compoſte Iuridici, maioris Gaiotũ, & Dominæ de Liuron, Non. Iun. 1593.

1 *Vt in l. ſi filia 20. § ſi pater, ex l. parte 39. §. vlt. D. famil. erciſc.*

2 Quæ noua voluntatis ratio eſt. ſolent enim parentes onera æris alieni pro modo poſſeſſionum diſtribuere, vt *in d. §. pater,* aut ſaltẽ pro portionibus hereditariis, ſecundum legem 12. *tab. l. 1. C. ſi cert. pet.*

3 *l. ex facto 35. D. de her. inſt. l. qui non militabat 78. eod.*

4 Ac ſi deducto ære alieno hereditatẽ pater inter ſuos liberos diſtribuiſſet, *arg. l. 2. D. ad SC. Trebell.* de cuius ſententia & emendatione vide quæ ſcripſi *lib. 4. coniect. cap. 14* Facit *l. 3. §. idem Pomponius, eod tit.*

5 *Arg. leg. mulier 22. §. cum proponeretur, verſic. quod ſi tantos fructus eod. tit. ad SC. Trebell.*

6 Qui ſcilicet nolint expectare, quouſque ex fructibus tantum redactum ſit, quantum neceſſe eſt ad omne æs alienum exſoluendum.

7 Id enim poſtulat voluntas teſtatoris, quæ in his quæſtionibus totum facit, vt Vlp. loquitur in *d. l. ex facto, verſ. rerum autem.* Facit *d. l. ſi filia 20. §. pen. in fin. hoc tit.*

8 Quaſi plus illa percepiſſet contra iudicium patris, quæ fructus prælegati ante exſolutum æs alienum perceperat, *arg. l. Lucius 38. verſ. Paulus reſpondit à cont. ſenſ. D. hoc tit.*

9 *Arg. l ſicut generalis 61. D. de iur. dot.* iunct. *leg. cum plures 12. §. 1. D. de admin & peric. tut.*

10 *L. Titia 62.* in illis verbis, *nihil proponi cur marito dos auferenda ſit, D. de iur. dot.*

11 Marito enim quantum fieri poteſt ſubueniendum eſt, cum dotem habeat ex cauſa onerosa, nec aliter fuerit ille vxorem ducturus. *l. ſi donaturus 9. §. 1. D. de cõd. cauſ. l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. cred. l. 5. § pẽ. l. de doli mali except. l. ex promiſſione 19 D. de oblig. & act.*

12 Vt ex bonorum fructibus, ſi fieri poſſet, potius quam ex ipſis bonis ſatisfieret creditoribus, *arg. d. §. cum proponeretur.*

13 Id enim vere eſt rationes reddere, eas edere, & iis editis reliqua ſoluere, *l. non ſolum 8. §. is qui reddere. D. de liber. legat. l. cum ſeruus 82. de cond. & demonſtr. l. ſi ita 13. §. hæc quæſtio, D. de manum. teſtam.*

14 Secundum eam diſtinctionem, quam ſup. diximus *n. 5. & 7.*

15 *Arg l. Pomponius Philadelphus 35. D. hoc tit.* de cuius ſententia ſcripſi *lib. 7. Coniect. cap. 12.*

16 Nam cum agitur familiæ erciſcundæ, interponendæ plerumque ſunt cautiones, *l. item ex diuerſo 49. l. ſi filia 20 §. hoc amplius, leg. heredes 25. §. idem iuris eſt, l. in iudicio 47. D. hoc tit.*

17 ita ſcilicet poſtulante teſtatoris voluntate, contra quam percepti fructus nullo iure percepti videbantur: cauere enim ante omnia debet iudex familiæ erciſcundæ, ne defuncti voluntas intercidat, *leg. is conſequenter 38. § idem quærit, hoc tit.*

18 Quia in ſuperfluo cauſa prælegati ſubſiſtebat, iuſtáque erat ad fructuum acquiſitionem, *d. l. ex facto 35. & d. l. qui non militabat 78. de hered. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Si quidam ex coheredibus aliqua bona in ſolidum poſſideant ex hereditariis, nec eorum diuiſionem pati velint.

PLuribus fratribus bona quamplurima in diuerſis prouinciis habẽtibus, ſi quorundam diuiſio facta ſit, cætera vero in communi remanſerint,[1] & alter ex iis nõ patiatur alios frui ſuis portionibus in ea prouincia, ad quam aut nullus aut difficilior iis acceſſus pateat,[2] Non inique decernet iudex alterius prouinciæ, in qua ſunt bona communia, vt in eorum poſſeſſionem alij mittãtur cuſtodiæ cauſa,[3] fructus integros interim percepturi, ea tamẽ lege, vt reddendis quãdoque rationibus obſtringantur, quoties viciſſim paratus erit frater hereditarias eorum portiones, cum fructibus reddere,[4] obligata etiam in eam rem bonorum proprietate, vt cautũ ſit coheredum indemnitati.[5] Nec eſt quod quis exiſtimet id fieri iure repræſſaliarum,[6] quin potius ſumma ratione iuris, & ex æquitate iudicij familiæ erciſcundæ, vt ad bonorum omnium diuiſionem faciẽdam tuendámque facilius fratres omnes inuitentur.[7] *Ita Senatus* in cauſa fratrum du Coudree & de Seruette, 5. Cal. Sept. 1590.

1 Quorum nomine iudicium communi diuidundo accipi poſſit, vel etiam iudicium familiæ erciſcundæ iterum & cauſa cognita, *l. ſi filia 20. §. familia, l. inter coheredes 44. in princ. D. hoc tit.*

2 Nam in familiæ erciſcundæ iudicio illud præcipuè inſpiciendũ eſt, in quem locum facilius omnes coheredes poſſint coire, ibique ſui præſentiam facere omnes debent, & conſequenter ibi etiam omnes iudicium accipere, *l. 1. D. quibus reb. ad eum iudic. eat.*

3 Quaſi latitãte eo, qui nec per ſe nec per alium defenditur, *l. 3. in princ. l. Fulcinius 7. §. planè, ſi nõ defẽdatur, D. quibus ex cauſ. in poſſ. eat.*

4 Non enim ſolum in iudicio finium regendorum, ſed in hoc etiã familiæ erciſcundæ iudicio præteriti temporis fructus omnes venire conſtat, *l. pen. D. hoc tit.* etiam qui ante aditam hereditatem percepti ſunt, *d. l. inter 44. § fructus eod. l. non eſt ambiguum 9. leg. coheredibus 17. C. eod.*

5 Nulla alia iniuncta ſatiſdatione, *arg. l. filio 7. D. vt legat. ſeu fideic. nom. caueat.*

6 De quibus *in cap. vnic. de iniur. in 6. & Nouell. 52. vt non fiant, pignor. pro aliis perſon.* vbi Cuiac & Goth. Galli vocant *droit de marque*

7 Iudex enim familiæ erciſcundæ, quoad eius facere poteſt, nihil debet indiuiſum relinquere, *l. heredes 25. § index 20. D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Non creditur quis procuratorem conſtituere ad impugnandum & reſcindendum contractum, quem ipſe fecerit: ſed ſpeciali in eam rem mandato opus eſt.

CVm inter fratres hereditas paterna maternáque diuideretur, cõuenerat, vt de maternis rebus, quæ aut perperam aut vili pretio à matre alienatæ reperirentur, agere ſinguli in ſolidum poſſent.[1] adeoque ſi opus eſſet reſtitutionem in integrum implorare,[2] mandatis inuicem in eam rem actionibus.[3] Non videbuntur mandato contineri eæ alienationes, in quibus vnius ex ipſis fratribus factũ interuenerit, licet æque facile, puta ex cauſa immodicæ læſionis, quod ad eum quoque attinet, qui cum matre vendidit, reſcindi contractus poſſit.[4] Difficilius enim eſt vt quis contra factum & iuſiurandum proprium venire velit, quam vt contra alienum.[5] Ideoque ſpeciali mandato aut ratihabitione opus eſt.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoris Dauiſe, Contra Franciſcum le Maiſtre, prid. Cal. Sptembr. 1593.

1 Alioqui & citra hanc conuentionem non poſſet vnus ex heredibus in ſolidum agere de re hereditaria, *l. 2. C. de her. act. l. 2. & 1. C ſi ex pluribus hered. cred.*

2 Reſtitutio namque in integrum ſpecialiter cedenda eſt, alioqui non venit in mandato generali, *l. illud 25. §. 1 cum l. ſeq. D. de minor.* Dixi *ſup. in tit. Etiam per procur. cauſ. reſt.*

3 *Vt in l. ſi mi ori 25. in fin. D. de admin. tut.*

4 Nam cum hoc caſu cauſa reſtitutionis ſit in re, prodeſt omnibus quorum intereſt eadémque ſubeſt, quod ad omnes perſonas, quæ læſionem allegare poſſunt.

5 Onerat enim id quodammodo exiſtimationem, cum quiſquis petit reſtitutionem, vel aduerſarij circumuentionem alleget vel erroris proprij veniæ petitionem, *l. præfecti 17. D. de minor.* quorum vtrumque honeſto viro minus decorum videatur. Sed nec in dubio præſumendus quis eſt mutaſſe voluntatem, *l. cum qui voluntatem 22. D. de probat.* ne quidem ex temporis mutatione, *l. legem 16. D. de locat.*

6 Adeoque abſolutione à vinculo iuriſiurandi, ne periurium committatur. in generali enim conceſſione veniunt, quæ quis diffi ilius fuit conceſſurus, licet ea etiam concedere potueris *l. qui peculij 42. D. de pecul. l. fi. ius familias. 7. § 1. D. de donation.*

DEIINITIO IX.

Ius redimendi quomodo veniat in familiæ erciſcundæ iudicium.

QVoties hereditarium aliquod ius eſt redimendæ rei, quæ à defuncto vendita fuerat, ſiue ex conuentione competat,[1] ſiue ex cauſa immodicæ læſionis,[2] poteſt vnus ex coheredibus vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere.[3] Propterea, quod ſicuti nõ eſt cogendus is à quo redimitur vt partem retrouendat, qui vtique partẽ non fuerat empturus.[4] Ita coheredum agere forraſſis nolentium contumacia damno afficere nõ debet eum, qui in iure ſuo perſequendo vult eſſe diligentior.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Propter interpoſitum pactum de retroquendendo, vt *in l. 2. ſi à te 7. C de pact. inter empt & vendit.*

2 Quæ ſi ſit enormiſſima, facit vt ius redimendi, quod erat temporale, ſit perpetuum, vt ſcripſi *Decad. de error. pragm.*

3 Vt ſit in cæteris omnibus hereditariis actionibus indiuiduis *l. heredes 25. §. an ea ſtipulatio, D. hoc tit.* Intellige tamẽ, ſi emptor velit recedi e toto contractu. Alioqui poteſt, ſi malit pro coheredum portionibus rem retinere, nec cogitur eas retrouendere ei, qui mandatum ab aliis non habeat, *l. tutor 4. §. 2. D. de minor.*

4 *d. §. 1 prox. cit. l. quis aliam 48. D. de ſolut.*

5 *Argum. l. vt in fin. Cod. depoſ.* Præſertim cum nec vlla cæteris coheredibus fiat iniuria, qui vtique reſtituta pretij parte, quæ ſingulos eorum cõtingit, ſuas ſinguli partes, ſunt recuperaturi, *d. l. heredes 25. §. contra, l. 2. § ex his, de verb. oblig.* [Quid ſi emptor decedat pluribus relictis heredibus? Vide *Defin. 2. num 2. inf. de hered. act.*

DEFINITIO X.

Qua ratione debeat fieri æſtimatio habitationis, vſusfructus & alimentorum?

IVs patronatus, quod ratione ſacelli familiaris patri cõpetebat, in eum quidem ex liberis, qui legatum duntaxat à patre meruit, aut in parte aliqua bonorum inſtitutus fuit,[1] nullo modo transferri poteſt, quia heredem neceſſario ſequitur, quandoquidem non niſi cum vniuerſitate alienari aut in alium transferri poſſit.[2] Sed non ideo fiet, quin ſepulturæ ius, quod in eo ſacello familiare ac hereditarium fuit, legatario quoque commune ſit. Cuius ſane intereſt, in maiorem ſepulchro potius, quam in alio ſepeliri.[3] Inter heredes quidem id certiſſimi iuris eſt, Religioſa loca in familiæ erciſcundæ iudicium non deduci, eorúmque ius ſingulis heredibus in ſolidum competere.[4] Sed de legatario, qui nec ac familiæ erciſcundæ iudicium admittitur,[5] nec iuris ſucceſſor eſt.[6] dubitari magis poterat, niſi Senatus ad filij potius, quam ad legatarij ius noménque reſpexiſſet.[7] *Ita Senatus* pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz fratrem, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam & hic alio herede ſcripto, ex aſſe legatarij potius quam heredis loco habetur, *l. quoties 13. C. de hered. inſtit.*

2 *Cap. Extr. de iur. patr.* Quædam enim ſunt eiuſmodi, quæ non poſſunt ſola alienari, per vniuerſitatẽ vero tranſeunt, vt fundus dotalis tranſit ad heredem. Item res, cuius aliquis commercium non habet, inquit *l. quædam 62. D. acquir. rer. dom.* Facit *l. 1. §. 1. D. de fund. dotal. l. pater 38. § fundum, & ſequentib. de legat. 3.* Facit *l. in medicis 24. l. ede 73. D. de contrah. empt. in §. 1.*

3 *l. in fundo 38.* ibi *laribus & ſepulchris auitis carendum habeat, D. de rei vind. l. 1. §. & alias,* ibi, *vel parentes ſepulti, D. ſi quid in fraud. patr. l. libertus 36. verſ. veluti, D. de bon. libert.*

4 *l. fundus 30. in fin. D. hoc tit.*

5 Quia huic iudicio locus nõ eſt, niſi inter coheredes, *l. 1. in princ. & §. 1. l. cum putarem 36. D. hoc tit.*

6 *§. legatariis, Inſtit. de teſtam. ordin,*

7 Hoc enim ius liberis omnibus conceſſum eſt, cuiuſcunque ſexus ſint vel gradus, ſiue filijfamilias ſint, ſiue emancipati, ſiue ſe immiſcuerint, ſiue abſtinuerunt. Imo vero etiam exheredatis eorum poſteris niſi ſpecialiter teſtator iuſto odio commotus, eos in ſepulchro ſuo aut hereditario ſepeliri vetuerit, *l. vel quoq 6. verſ. liberis, D. de relig. & ſumpt. funer.* Sic dicimus ius patronatus tranſire ad liberos, licet non ſint heredes patris, *l. 4. D. de iur patron.*

DEFINITIO XI.

Bona data liberis contemplatione patris defuncti, non veniunt in iudicium familiæ erciſcundæ.

QVod poſt mortẽ patris donatur liberis cõtẽplatione defuncti patris & obſequiorum, quæ donator à viuo patre acceperat; non poteſt hereditarium videri; vt vel in hereditate computetur ad augendam aliorum legitimã vel in iudicium veniat familiæ erciſcundæ:[1] Argumento eſt, quod etiamſi non eſſent liberi heredes patris, non eo minus accipiendæ liberalitatis capaces eſſent.[2] Itẽ, quod in res donatas nulla creditoribus paternis actio competit,[3] quæ vtique competeret, ſi hereditariæ cenſerentur.[4] Neque enim quicquam prohibet habere alium aliquẽ ob perſonã patris & occaſione ipſius, non tamen iure hereditario.[5] Hereditariũ ſi quidẽ nihil eſt, niſi quod in hereditate fuit moriente

morientе teſtatore,[6] nō etiam quod ex hereditate ſubinde profectum eſt, aut occaſione hereditatis acquiſitū.[7] Aliud ergo erit, ſi quid liberis donatum ſit, quaſi in ſolutum eius, quod patri ex contractu vel quaſi contractu debebatur.[8]

1 Dixi *Defin.55.ſup.de inoff.teſt.* vbi vide.

2 Eſt enim filius, licet exheredatus, capax acquiſitionis poſt mortem patris, adeoque quod magis eſt, viuo etiam patre in iis, quæ patri per filium acquiri non poſſunt, *Auth.excipitur, C de bon.quæ liber.* Nec ſunt inuidendum eſt exheredatis, vt qui nihil habēt ex bonis paternis, aliquid ſaltem occaſione patris habeant. Textus eſt elegantes *in l. dotem.6.D.de collation.bonor.*

3 *l.paterfamilias 28.verſ. itaque in id D.de reb.auct. iud. poſſ.vel vendend.* De cuius loci lectione & ſententia vide quæ ſcripſi *lib.2.Conject.c.2.* Facit *l. ſi filius, 12 ff.de vulg.& pup.ſubſt.l. quæſitum, 40. & l. 42. ff.de acquir. hered.*

4 *l.2.C.de her.act.l.1.& 2.C.ſi vnus ex plur.hered.cred.*

5 Licet habeat etiam occaſione hereditatis, vtputa conditionis implendæ cauſa, *l.in quartam, 91.l.acceptis, 93.D.ad l.Falcid.*

6 *l.in quantitate, 73.D.ad l.Falcid.l.in fideicommiſſaria, 18. D. ad SC.Trebell.l.hereditarium 7.* vbi Bart. *de reb.auct.iud.poſſ.*

7 Niſi ſubrogatum ſit in locum rei hereditariæ, iis ſcilicet caſibus, quibus poteſt locus eſſe ſubrogationis. De quo vide, quæ ſcripſimus *Defin.1.ſup.de rei vindic.*

8 Tanto enim locupletiorem hereditatem reliquit, qui actionem ex contractu vel quaſi contractu habuit. Et quamuis nomina non veniant in iudicium familiæ erciſcundæ, tamen per interpoſitas ſtipulationes diuidi commodè poſſunt, *l.2 § vlt.l.4 in princ.D.hoc tit.* quod autem in ſolutum datur, ſiue pecunia ſit, ſiue fundus, commodam percipit diuiſionem, & haud dubiè hereditarium eſt, *l.ſed etſi 25.§.conſuluit.de pet.her.*

DEFINITIO XII.

Ex diuiſione hereditatis aliter facta inter coheredes, quam teſtator voluerat, non immutatur ius fideicommiſſi.

ADeo verum eſt, per diuiſionem hereditatis inter coheredes factam non cenſeri renunciatū mutuo & reciproco fideicommiſſo,[1] vt etiamſi ab ea bonorum diuiſione receſſerint, quam teſtator ipſe teſtamento præſcripſerat,[2] non ideo tamen ius fideicommiſſi abieciſſe videantur, ſed tantum portiones hereditarias permutaſſe.[3] Etſi enim à iudicio teſtatoris receſſiſſe videri poſſunt, qui diuiſioni ab eo factæ ſtare noluerunt,[4] eáque bona, quæ ſinguli nunc obtinent, ex diuiſione potius quam ex teſtamento habere:[5] Tamen negari non poteſt, quin habeant iure hereditario,[6] ac proinde ex eo ipſo teſtamento, quod fideicommiſſum continetur. Itaque nō eſt quod quis dicat habere illos ex pacto diuiſionis, vt inferat non eſſe obſtrictos ad reſtituendum ex fideicommiſſo.[7] Nam etſi diuiſio alia facta non eſſet tamen ea bona, quæ teſtator ad ſingulos coheredes pertinere voluerat, fideicommiſſi vinculo tenerentur. Quid ergo intereſt coheredis an hæc, an illa in fideicōmiſſum veniant?[8] Aut quid incommodi vel iniqui eſt, ſi ea, quæ ex diuiſione noua obtigerunt, in aliorum locum ſubrogētur, vt vice permutati dominij reſtituantur?[9] Neque enim ea ratione vnus ex coheredibus magis quā alius læditur, cum proponamus mutuum eſſe fideicommiſſum, cuius proinde ſaluam eſſe cauſam æquè interſit vtriuſque coheredum.[10] Hereditas enim fideicommiſſaria cum ſit nomen iuris,[11] facile hanc admitti ſubrogationem vnius rei in locum alterius.[12] Perpetuo namque verum eſt, eſſe res illas ex hereditate per fideicommiſſum reſtituendas,[13] & iure, vt dixi hereditario perinde poſſideri, ac ſi à diuiſione per teſtatorem facta receſſum non eſſet. Hac ſola differentia, quod quas vnus ex teſtamēto poſſidere deberet, alius ex diuiſione noua poſſidet.[14] Aliud ſane eſſet, ſi fideicōmiſſū ſingulare proponeretur. Eius enim alienatio qualibet ſiue per diuiſionē ſiue per quā aliā cōtractus ſpeciē cōtigiſſet, omne proculdubio fideicommiſſi ius extingueret,[15] ne tam facile induci poſſet, vt alia res in huius locum permutata eodem fideicommiſſi onere teneretur.[17] Niſi forte proponeres conueniſſe, vt à teſtatoris voluntate in cæteris nullo modo receſſum intelligeretur.[18] Ex iis namq; verbis ſatis apertū eſſet non eam fuiſſe coheredum voluntatem, vt à fideicommiſſi conditionalis needum purificati iure recederent. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 41. infr. De fideic. pro Dom.de Bordeaux & de Breſſieu, contra Dominam de la Sertà, 13. Calendas Auguſt.1595.

1 Scripſi *Defin.1.ſup.hoc tit.*

2 Neque enim coguntur ſtare diuiſioni factæ à teſtatore, ſi modo ab ea recedi omnes conſentiant, quia quod non niſi ipſorum heredum fauore factum eſt, ab ipſis negligi poteſt, *l.filiusfamilias 114.§. Diui 2.de leg.1.l.Lucius 93.in princ.de leg.3.*

3 Quæ permutatio fit tum etiam, cum ſtatur diuiſioni factæ à teſtatore, *l.ſi filia 20.§ ſi pater,* vbi *quaſi certa lege permutationem fecerunt, D.hoc tit.* Quid enim hac parte refert, an permutatio fiat prælegatorū, an vero portionū, quas ſinguli heredes in prælegatis habeant?

4 *Vt in l quædam 61.D.hoc tit.*

5 Crauet.*conſil.24.*

6 Quo enim alio iure nouam fecerunt diuiſionem bonorum hereditariorum, quam quia ſunt coheredes?

7 *Arg.l.debitor 59.§.vlt.D.ad SC. Trebell.*

8 Cum vtroque caſu eandem habeat quotam hereditatis fideicommiſſi onere affectam.

9 *l.Imperator 70.§.vlt.& ll.ſeqq.de legat.2.*

10 Eadem cum hac dubij euentus ratio eſt in vtrumque caſum, *arg.l.de fideicommiſſo 11.C.de tranſact.l.ſi pater 12.C.de inoff.teſtam. l.pen.C.de ſolut.*

11 Eſt enim verè hereditas, *l.1.2.& 3.D.de fideic.hered.petit.* iuncta *l.hereditas 50.D.de pet.her.*

12 *d.l.Imperator.§.vlt.& l.ſeq.de leg.2.*

13 Id autem videtur rogatus heres reſtituere, quod fuit hereditatis *l.in fideicommiſſaria 18.D.ad SC.Treb.*

14 Quæ tamen res non mutat cauſam iuris ac voluntatis.

15 Nam & per diuiſionem contingit alienatio, *l. ſi pupillorum 7.in princip.D.de reb.eor.qui ſub tutel.* Vnde eſt, quod diuiſio emptionis vicem obtinere dicitur *in l.1.C.commun.vtriuſque iudic.*

16 Quæ ſcilicet facta eſſet fideicommiſſario conſentiente, *leg. nihil.proponi 120.§.omnibus, de legat.1.l. quoties ab omnibus 11.C. de fideicommiſſ.* Quæ ratio facit, vt nec aliud iuris admittendum eſſe putem in fideicommiſſo vniuerſali, cui ſane renunciant coheredes hoc ipſo, quod hereditatem diuidunt, ſi non proteſtentur, vt ſcripſi *ad Defin.1. num.11. ſup.eod.* vbi omnino vide.

17 Nam in rebus ſingularibus non tam facile fit ſubrogatio vt ſcripſi *Defin.5.ſup.de rei vindic.*

18 Neque enim quiſquam dubitat, quin id excipere coheredes poſſint ſi velint, nudáque proteſtatione ius fideicommiſſi ſaluum ſibi conſeruare, quod qui faciunt, licet errore interpretum pro iure iampridem vtamur, prudentius tamen faciunt, & meo iudicio tutius.

19 Nam nec teſtator ipſe facile credendus eſt ab ea voluntate receſſiſſe, per quam ſub conditione fideicommiſſum reliquerat, tametſi receſſum voluerit à teſtamento, quo eiuſmodi fideicommiſſum continebatur. Textus eſt elegans & ſingularis, *in leg. Paula Callinico 27. §.Pompeius, de leg.3.*

TIT. XXVI.

COMMVN. DIVID.

DEFINITIO I.

In pari iure potior eſt cauſa prohibentis, niſi publica vtilitas contra ſuadeat.

IN re communi potior quidem eſt cauſa prohibentis;[1] Sed fallit id inter cætera, ſi agatur de ædificij refectione.[2] Publicè namque intereſt refici ædificia,[3] ne vrbs ruinis deformetur.[4] Ergo, etſi qua alia ratione publicè interſit fieri, quod vnus ex ſociis fieri prohibet,[5] non erit melior cauſa prohibentis.[6] Potiorem namque publicæ vtilitatis, quā priuatæ cauſam ſemper eſſe oportet.[7] *Ita in Senatu* tractatum eſt in cauſa Syndicorum du Seſt & de Colomne Ioux apud Centrones, 6. Non.Dec.1592.

1 *l.Sabin. 28. D.h.tit.l.in re cōmuni 26 D.de ſeru.vrb.præd.* Rationē reddit Caius *in l.parietē 8.eo.t.* quia is, qui in re cōmuni aliquid facere vult inuito ſocio, ſolus domin.nō eſt. Adde *l.an vnus 11.D.ſi ſer.vind.*

2 Gloſſ. *in d.l. Sabinus ex l. ſi ædibus* 32. *& l. in reficiendo* 41. *D. de damn. infect. l. cum duobus* 52. *alias l. ſi fratres, §. idem reſpondit ſocius, D pro ſocio. l. ſi vt proponis* 4. *C. de ædific. priuat.*

3 *l. ſingularum* 8. *C. eod. tit. de ædific. priu. l. præſes prouinciæ* 7. *D. de offic. præſid. l. à quo* 45. *alias leg. ædificatum. iunct. l. ſeq. D. de damn. infect. l. vlt. C. de iur. reipub.*

4 *l.* 2. *§. ſi quis nomine* 17. *D. ne quid in loc. publ.*

5 Puta ſepeliri ſocium in loco communi. Publica enim vtilitas hoc poſtulat, ne cadauera iaceant inſepulta, *l. ſunt perſonæ* 43. *D. de relig. & ſumpt. funer.*

6 *l. vel quod* 6. *l. ſi plures* 41. *eod. tit.*

7 *l. ita vulneratus* 51. *§. vlt.* vbi Gothofr. *in verb. vtilitate, D. ad l. Aquil.* Alias limitationes vide apud gloſſ. *in d. l. Sabinus, ex l. quidã Hiberus* 13. *§ parietem, & l. fiſtulam* 19. *in princ. §.* 1. *&* 2. *de ſeruit. vrb. præd. l. ſi ædes* 12. *D. hoc tit. d. l. cum duobus* 52. *§. idem Mela* 13. *D. pro ſocio.* quo tamen loco actio in perſonam datur contra ſocium prohibentem, non autem ius faciendi ſocio inuito & prohibente.

DEFINITIO II.

Iudicium communi diuidundo accipi non poteſt de ea re, de cuius domino & proprietate diſputatur.

SI de diuidenda domo agatur, cuius partem aliquam cõmunem eſſe neget ſuámque aſſerat vnus ex condiuiſoribus, non prius ad diuiſionem accedi poteſt, quam aut de totius fundi proprietatibus cognitum ſit, [1] aut conſentiat is, qui partem vindicat, vt ea quoque portio, ſalua dominij aut alterius ſui iuris cauſa veniat in diuiſionem. [2] Sed eam tamen legem adiici æquum erit, vt ſi poſtea pronuncietur, non fuiſſe eam partem in communione, diuiſio noua fiat eius ſumptibus, qui priorem præmature fieri voluerit. [3] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro N. Claudio Franciſco Pobel D. de Preſſy, contra D. fratres de Maillans & de Beaumont, 14. Cal. April. 1593.

1 *l. fundum* 16. *l. fundi* 18. *D. de except. l.* 1. *§.* 1. *D. famil. erciſc.* Facit *l. ſi quid contendit* 45. *eod. tit.*

2 Clauſula enim illa, *ſalua dominij cauſa*, conſeruat integrum dominij ius & tuetur *l. ſi debitor* 4. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. Bebius* 30. *in fin. D. de pact. dot.*

3 *l. ſed etſi* 11. *§.* 1. *verſ. interdum, D. ad exhib.* Facit *l. ſi vero* 12. *D. de rei vind.* Ne alioqui ex aduerſarij culpa ſuperuacuis ſumptibus oneretur, is cui nihil imputari poteſt.

DEFINITIO III.

Etiam pro re indiuiſibili iudicium communi diuidundo vtile eſt.

NOn eſt iuſta cauſa, propter quam recuſare quis debeat, ne ad diuiſionem veniatur, quod fundus, de quo diuidendo agitur, indiuiſibilis eſſe dicatur. [1] Nam vel ob hoc ipſum arbitros diuiſorios accipi neceſſe eſt, vt ſciatur an fundus diuiſionem commodam recipiat nec ne. Vel enim arbitri diuident ſi videbunt diuidi commode poſſe, vel iubebunt decurri ad remedium licitationis. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sicut nec, quod fundus pupillaris ſit ſterilis, vt eius diſtractio facilius permittatur, *l. ſi fundus* 13. *D. de reb. eor. qui ſub tut. vel cur.*

2 *l. item* 22. *§.* 1. *D. famil. erciſc. l. ad officium* 3. *C. hoc tit. l. communi* 7. *l. item* 10. *§. vlt. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Venditare communi alij quam ſocio contra fidem conuentionis citra hypothecam, iudicium communi diuidundo cum emptore exercendum eſt.

PArtem indiuiſam cõmunis fundi vendidit tibi vnus ex condiuiſoribus; [1] Non eo minus iudicium communi diuidundo tecum accipere cæteri cogentur, [2] quod dicant obligatum ſe habuiſſe venditorem tuum vt eam partem ſibi venderet. [3] Neque enim ea conuentio afficere poteſt ſingularem ſucceſſorem, [4] aut ipſius rei retinendæ ius tribuere, [5] niſi addas ius aliquod in re ipſa quæſitum eſſe condiuiſoribus, vt puta per expreſſam pignoris conuentionem. [6] Alioqui ex eiuſmodi pactione, quamuis ſtipulatio interceſſiſſet, actio tantum perſonalis aduerſus promiſſorẽ competeret: [7] ex pacto autem ne hæc quidem. [8] Nec ad rem pertinet, quod ex pacto naſcitur exceptio ad retentionem. [9] Id enim aduerſus paciſcentem ipſum obtinet, non aduerſus ſingularem paciſcentis ſucceſſorem. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod vtique pro ſuo iure facere potuit, *leg. falſo* 3. *C. de commun. rer. alien.*

2 *l. ad officium* 3. *verſ. nam ea, C. hoc tit.*

3 Puta ex conuentione in eam rem interpoſita, vt in *l. ſi ſterilis* 21. *§. ſi tibi, verſ. ſed etſi act. empt.*

4 In quem ſcilicet non tranſit obligatio perſonalis aut actio, *leg.* 1. *§. ſi heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. §.* 1. *D. de contrah. empt.*

5 Etſi enim ex pacto naſcitur exceptio, & propter exceptionẽ retentio, non aliis tamen prodeſſe aut nocere pactum debet, quã iis, inter quos conuentum eſt, *l. ſi vnus* 27. *§ pacta, verſ. ante omnia, D. de pact.*

6 Hoc enim caſu placet impediri alienationem vt pactioni ſtetur, *ex l. ſi creditor* 7. *§. vlt. D. de diſtr. pign.* De quo tamen vide quæ ſcripſi in Chiliad. *de error. pragmat.*

7 *§. de conſtituta. Inſt. de act. l. cum mota* 9. *l. cum proponas* 27. *Cod. de tranſact.*

8 Quia ex pacto non naſcitur actio, ſed tantum exceptio, *l. ſine apud acta* 28. *Cod. eod. tit. de tranſact. l. iuriſgentium* 7. *§. igitur nuda D. de pact.* Intellige, niſi pactum adiectum ſit in continenti poſt alium contractum, vt in *dict. l. ſi ſterilis* 21. *§. ſi tibi, D. de act. empt.* aut in re tradenda, *vt in leg. vlt. Cod. de pact. inter empt. & vendit. l. in traditionibus* 48. *D. de pact.* Non enim nudum pactum cenſeri poteſt quòd vel traditionis vel cõtractus cohærentia veſtiatur, *lege vltima, Codice de rerum permutatione.* Ita que hoc caſu actio competit ex contractu vel præſcriptis verbis, *d. §. ſi tibi, l. ſi filia* 20. *§. ſi pater. Cod. famil. erciſc.* Non aliter atque actio ex ſtipulatu cõpeteret, ſi ſtipulatio interueniſſet. Tantundem enim hoc caſu prodeſt pactum, excepto ſingulari caſu, *quod ſi locus* 11. *de relig. & ſumpt. funer.* Sed actiones iſtæ omnes ſunt perſonales, nec rem afficiunt.

9 *d. l. iuris gentium* 7. *§. igitur nuda, D. de pact. d. l. ſine apud acta* 28. *C. de tranſact.*

10 *d. l. ſi vnus* 27. *§ pacta, verſ. ante omnia, D. de pact.*

DEFINITIO V.

De diuidendis emolumentis iuriſdictionis inter plures communis pro indiuiſo.

SI plures proponantur eiuſdẽ iuriſdictionis domini pro indiuiſo, [1] qui pares dominij partes habeãt, & ex iis quidam in vnum ſcribam, & vt loquuntur, graphariũ conſentiant, alij in alium, diuidi inter grapharios debent emolumẽta iuriſdictionis pro iiſdem portionibus. [2] Finge ſex eſſe dominos, ad quorum vnumquemque ſexta iuriſdictionis pars pertineat: quatuor ex iis grapharium conſtituere Titium, duos Sempronium, ſic diuidenda erit officij adminiſtratio, vt pro tertia anni parte percipiat emolumenta Sempronius, qui à tertia dominorum parte electus eſt: Titius autem pro reliqua anni parte. [3] Nam cum iuriſdictionis exercitio commodam diuiſionem in re ipſa percipere non poſſit, cum partes ſunt indiuiſæ, [4] neceſſe eſt pro modo & quantitate temporis fieri diuiſionem, vt iuriſdictionis cõmoda diuidãtur. [5] Neque enim quod maiori parti dominorum placuit aliis nocere poteſt, [6] quorum intereſt vt ſingulorum. [7] Ergo, etſi diſpares domini fuerint partes, eadem ratio faciet, vt non numero perſonarum dominorum, ſed pro quantitate portionum dominij diuiſionem fieri oporteat. [8] *Ita Senatus* inter Dunant & Dauid grapharios iuriſdictionis de Cornillion 4. Id. Maij 1593.

1 Nam ſi pro diuiſo conſtat, poſſe vnumquemque pro arbitrio in parte ſua conſtituere quos vult officiales, Boër. *q.* 5. *num.* 3. Poſt Luc. de Penna *in l. quicunque, C. de fund. l. limitroph. lib.* 10.

2 Nec ſequimur hac parte opinionem Boër. *ibid. num.* 1. *&* 2. *poſt gloſſ. in can. licet* 16. *quaſt.* 3. in verb. *conuenit.* Roman. *ſing.* 562. *incip. ſunt ſub regina.*

3 Idem

3 Idem Boër, *vbi ſupr. numero* 9. Quid, ſi nec hi nec illi velint conſentire? Cogi poſſunt officio iudicis vt conſentiant, *lege huiuſmodi* 84. *paragrapho vltimo de legat.* 1. vel vt patiantur iuriſdictionis commodum diuidi alternatis vicibus. Boër. *dicto num.* 2. Sed tamen nec hoc neceſſe eſt.

4 Nec ad quemlibet hoc caſu ſpectat iuriſdictio in ſolidum, Bart. & cæteri *in l.* 1 *de off. Præconſ.*

5 Alioqui impediretur exercitium iuriſdictionis, cum par in parem nō habeat imperium, *l. nam magiſtratus* 4. *de arbitr. c. innotuit, de elect.*

6 Idem Boër. *vbi ſupr. num.* 5. ex Bart. *in l. ſeruus communis. in princ. de ſtipul. ſeruor.*

7 In enim eſt, quod dici ſolet, id quod omnes tangit vt ſingulos à ſingulis approbari debere, *l. per fundum* 11. *D. ruſt. præd.* Vnde fit, vt nec is, qui habet maiorem partem iuriſdictionis, poſſit mulctam remittere in præiudicium ſocij non conſentientis. Boër. *vbi ſupr. n.* 7. poſt Abbat *conſ.* 6. *incip. in quæſtione, vol.* 3.

8 Bartolus *in dicta lege ſeruus communis, de ſtipulat. ſeruor.* Boër. *dicta quæſtione* 5. *numero* 9. & 10. Nec ſequimur opinionem eorum, qui putant illum, qui habet maiorem partē, ponere officiarios debere *ex l. ſancimus, §. ne autem. comm. de pet. hered.* vbi Bald. *Codice de donat. lege & ſuum* 7. *paragrapho vltimo cum lege ſequenti de pact.* Nimirum quia non incommodè fieri poteſt diuiſio iuriſdictionis ex diuiſione temporis. Obſerua tamen, quod ſupradicto loco notat Boër. *numero vltimo.* Proceſſum ſuper vna eadémque cauſa ſeparatim factum coram talibus dominis partem iuriſdictionis habentibus, non eo minus valere, ſi reus non opponat exceptionem, petâtque fieri remiſſionem, ex Innoc. *in c. cum M. Ferrar.* ibi citat text. *l. is à quo.*

TIT. XXVII.

COMMVN. VTRIVSQVE iudic.

DEFINITIO I.

De tacita diuiſione vel diuiſionis renunciatione.

QVI poſt diuiſionem etiam in ſcriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis ſpatium, cenſentur tacito conſenſu renunciaſſe diuiſioni,[1] ſicut per contrarium ex eo, quod per decennium continuum ſeparatim fratres habitauerunt, nec communiter vſi ſunt bonis antea communibus, diuiſio facta præſumitur.[2] *Ita Senatus* in cauſa procuratoris Epiſcopalis Maurianenſis, contra fratres Nouel. Idibus Februarij 1593.

1 Grauet. *conſ.* 73. *num.* 13. poſt Romanum *conſ.* 418. Facit *leg. quadam* 41. à contrario ſenſu in illis verbis, *Reſpondebatur conſenſiſſe eos diuiſioni & multis annis, &c. D. famil. erciſc.*

2 *L. filiusfamilias* 10. vbi *DD. C. de pet. her. l. ſi maior* 4. vbi etiam *DD. C. commun. diuid.*

DEFINITIO II.

In contractu diuiſionis an & quando locus ſit pœnitentiæ.

SOrores nuptæ, quibus conſtante matrimonio paterna hereditas extra dotis cauſam obuenerat.[1] cum de diuidenda hereditate agerent, & portionum quas ſenioris maritus conſtituerat, electio, vt fieri ſolet, iuniori delata eſſet, ad notarium ierant, apud quem diuiſionis ſtipulatio fieri poſſet, déque ea re publicum confici inſtrumentum. Scripto iam per notarium lectóque inſtrumento, cū nihil præter ſtipulationem deeſſet, ſorores iterum conſenſerant, vt ad eum modum, qui ſcripto continebatur, diuiſio fieret. Ruſúmque natu grandior præſēte marito dederat optionem iuniori ſecutáque electione dixerat placere ſibi, quod ſoror iunior eam bonorum partem elegiſſet, propter quam futurum erat, vt frequentius & facilius inuicem conuenirēt,[2] Sed eius maritus, qui ipſe inſtrumenti verba dictauerat, portionéſque pro arbitrio diſtribuerat, quaſi re melius cōſideratā notarij ſtipulationem adhiberi prohibuerat, atque ita ſorores viríque diſceſſerant. Quærebatur, an perfecta diuiſio videri deberet; ne amplius eſſet locus pœnitentiæ? Placebat quibuſdam non eſſe perfectam nihílque actū dici poſſe, quamdiu agendum aliquid ſupereſſet.[4] Neque eſſe dubitandum, quin ex notarij ſtipulatione vires accipere contractus deberet, quæ tamen in propoſito nulla interuenerat.[5] Ob idque locum eſſe legibus, quæ negant ex diuiſionis placito agi poſſe, ſi neque ſtipulatio neque traditio interceſſerit.[6] Alij contra exiſtimabant, non eſſe neceſſariam notarij ſtipulationem,[7] quæ nec aliam ob cauſam adhiberi ſolet, quam ad futuram rei memoriam:[8] Sufficere autem, quod ſororum ſtipulatio interueniſſet,[9] inducenda vtique ex mutua illa portionum delatione & acceptatione, quæ cum apud notarium facta eſſet, ad quem ſorores venerant vt contraherent & ſtipularentur, dubitari non oportebat, quin ſtipulandi potius quam paciſcendi animo facta omnia viderentur.[10] Præſertim cum geſto inter ſorores negotio, non fuiſſet in poteſtate mariti, qui nullum in bonis non dotalibus ius habebat,[11] à contractu recedere, ſiquidem nec ipſius ratihabitio vel authoritas vlla requirebatur.[12] Dicebam ea potius ratione defendi poſſe nihil actum, quod ea contrahentium voluntas fuiſſe videbatur, vt in ſcriptis contractus fieret, quando non aliā ob cauſam ad notarium itum videri poterat.[13] Conſtat enim, quoties id actum eſt, vt in ſcriptis contractus fieret, pœnitētiæ locum eſſe, quamdiu ſcriptura prorſus abſoluta, adeóque ſolemniter in mundum redacta non eſt.[14] *Ita Senatus* in cauſa filiorum Ioannis Perrodi procuratoris patrimonialis tractatum eſt in publico Auditorio, non tamen deciſum; Prid. Id. Dec. 1593.

1 Poteſt enim mulier nupta habere res duplicis generis, quaſdam dotales, quaſdam non dotales & extra dotem conſtitutas, vt Scæuola loquitur *in leg. penult. D. ad legem Falcid.* Et has ruſum in duplici differentia, quaſdam paraphernales, de quibus *in l. hac lege* 8. & *l. vlt. Cod. de pact. conuent. tam ſup. dot.* ſcilicet, quas mulier ſecum affert in domum mariti, & cum dote, ſed ita tamen vt ſint extra dotem, Galli veteres peculium dicebant, *l. ſi ego* 9. §. *dotis autem D. de iur. dot.* Alias, quæ mulieri obueniunt conſtante matrimonio, quæ magis proprie aduentitiæ dici poſſunt. De quibus omnibus Bart. *in diſput.* quæ incipit, *mulier habens amplum patrimonium.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 2. *ſup. famil. erciſc.*

3 Actus autem geminatus ſolet euidentem conſenſum inducere, *l. ſi mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

4 *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

5 Licet enim inſtrumentum iam ſcriptum lectumque erat, quo continebatur, & diuiſionem factam eſſe, & ſtipulationem interueniſſe, non tamen ea res faciebat ſtipulationem, quoadusque contrahentes omnia, quæ inſtrumento continebantur, ſibi placere iuraſſent.

6 *l. diuiſionis placitum* 45. *D. de pact. l. cum proponas* 21. *C. eod. l. ſi diuiſionem* 15. *C. famil. erciſcund.*

7 Non magis quam interuentū inſtrumenti, *l. inſtrumentis* 9. *C. de fid. inſtrum. l. pactum* 17. *C. de pact. l.* 7. *C. ſi maior fact. rat. habuer.*

8 Quæ cauſa vt plurimum eſſe ſolet conficiendorum omnium inſtrumentorum, *l. cum te* 5. *C. de tranſact. l. contrahitur* 4. *D. de pignor. d. l. pactum* 17. vbi Gothofr. *C. de pact.*

9 Notarium enim adhiberi nil neceſſe eſt ad ſtipulationis validitatem, niſi cum is, cui commodum ſtipulationis acquirendum eſt, ſibi ipſi ſtipulari non poteſt. Finge pupillum abſentem, aut qui fari non poſſit. *l.* 2. 3. & 4. *D. rem pupill. ſal. for.*

10 Solus autem ille ſtipulandi animus diſtinguit pactum à ſtipulatione, *l. iuris gentium* 3. §. *quod fere*, *D. de pact. l.* 1. §. *cum qui*, *D. de conſt. pecun.*

11 *d. l. hac lege* 7 *C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

12 Text. eſt *in l. velles nec ne* 6. *C. de reuoc. donat.* Dixi *Defin.* 4. *ſup. de eo quod met. cauſ.*

13 Bald. Caſtr. & cæteri *ad l. contractus* 17. *C. de fid. inſtr.* & *l. teſtium facilitatem* 21. *C. de teſt.*

14 Quia nec aliter nec prius vires habeat contractus, vt loquitur Iuſtin. *in d. d. contractus.*

DEFINITIO III.

Quænam ſit enormis & immodica læſio ad reſcindendam ex ea cauſa diuiſionem.

PErfectus diuiſionis contractus ad exemplū venditionis cæterorúmque bonæ fidei contractuum ex cauſa enormis læſionis reſcindi poteſt:[1] in eóque omnes conſentiunt,

 [2] Quæſtio

2 Quæſtionis tamen eſt, an, vt in venditione, ita in diuiſione enormis illa læſio dicenda ſit, quæ ſit vltra dimidiam iuſti pretij, an vero poſſit minor ſufficere, vt reſciſſioni locus eſſe queat?[4] Dubitationem facit, quod non eadem diuidentis, quæ vendentis aut ementis voluntas eſt.[5] Nam qui vendit, id agit, vt rem ſuam alienet quantocumque poteſt pretio. Qui vero emit, vt ſibi acquirat quam minimo & viliſſimo:[6] indéq; eſt quod dicimus, licere iis naturaliter ſe decipere:[7] Maxime, quia difficile eſt reperire certum & commune pretium, cum pretia rerum pro locorum & téporum diuerſitate ac ex perſonarum affectione varientur. At ij, qui bona communia diuidunt, non id agunt, vt quicquam vel acquirant vel alienent, ſed tantum, vt ſuam quiſque auferat portionem.[9] Nec ad rem facit, quod diuiſio fieri nequeat citra mutuas adiudicationes, & conſequenter quin vnuſquiſque ex condiuiſoribus alienet eam dominij partem, quam in condiuiſoris portione habebat antea.[10] Illa etiam alienatio neceſſaria eſt,[11] nec niſi eo animo fit, vt ſuæ quiſque partis dominus in ſolidū maneat.[12] Proinde nec æquitati nec diuidentium voluntati videtur cōſentaneum, vt alteruter vllo modo lædatur, nec intra dimidiā quidem.[13] Frequentior tamen Doctorum ſchola vult ſimilem eſſe hac parte diuiſionem venditioni, vt ſemel perfecta nō aliter reſcindi poſſit prætextu læſionis, quàm ſi lęſio ſit immodica & vltra dimidiam,[14] & quidem inſpecto tempore contractus.[15] Soli Galli Pragmatici contra ſentiunt, & in ſupremis Galliæ curiis ſic obſeruari teſtantur, vt ad reſcindendam diuiſionem ſufficiat notabilē læſionem interueniſſe:[16] qualem eam eſſe interpretantur, quæ ad quartam vſq; pretij aſcendat.[17] quanquam non deſunt, qui pro quarta tertiam conſtituant.[18] *Senatus* noſter mediam quādam ſententiam ſequitur, vt, ſi de diuiſione inter fratres facta quæratur, ſufficiat læſionem notabilem, vt aiunt, interueniſſe, licet nec ad quartam vſque aſcendat; inter alios autem læſio vltra dimidiam requiratur. Cuius diſtinctionis ratio aut æquitas potius illa eſt, quod inter fratres potiſſimum & æquitas & æqualitas exuberare debeat,[19] vt frater na inter eos concordia retineatur.[20] *Ita Senatus* in cauſa D. Guilielmi Oneiaci Senatoris integerrimi & erudítiſſimi nunc Præſidis meritiſſimi, contra fratris filiam vxorem D. de Maillac, 4. Cal. Februar. 1594.

1 *Ex l.2. & l.ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.*
2 *DD. ad d.l.2. & ad l. maioribus 3. C. hoc tit.*
3 *d.l.2. & d.l. ſi voluntate.*
4 Nam text. *d.l. maioribus 3. C. hoc tit.* illud duntaxat requirere videtur, vt aliqua ſit inæqualitas, quaſi corrigenda illa ſit, quanta aut quantulacunque ſit.
5 Vide textum elegantem *in l. ſeruos 34.* in illis verbis: *Non emendi, ſed diuidendi animo, D. famil. ercis.*
6 Emptor enim viliore comparandi, venditor cariore diſtrahendi votum gerentes ad hunc contractum accedant, vixque poſt multas cōtentiones paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat adiiciente, ad certum conſentiunt pretium. Verba ſunt *d.l. ſi voluntate 8. verſ. quod ſi, C. de reſcind. vend.*
7 *l. in cauſa 16. §. idem Pomponius, D. de minor. l. item ſi 22. §. vltim. D. locat.* vbi ſcriptum eſt, idem iuris hac parte eſſe in venditione & locat.
8 *l.3. D. de eo, quod cert. loc. l. pretia rerum 63. ff. ad l. Falcid.*
9 Licet aliquando æſtimationem in eam rem fieri neceſſe ſit, *vt in d.l. ſeruos 34. famil. erciſc.*
10 Vnde & diuiſio alienatio dicitur, *in l. ſi pupillorum 7. D. de reb. eor. qui ſub tutel.* ideoque & emptionis vicem obtinet *l.1. C. hoc tit.*
11 Ideoque nec minoribus interdicitur, ſi modo à maiore prouocentur, *d.l. ſi pupillorum, & in l.1. §. ſi communis, eod. illo tit.*
12 Quia in diuiſione quantum quiſque à ſocio conſequitur, tantū ei de ſuo viciſſim præſtat, ita vt poſt diuiſionem neuter coheredum ſit locupletior quam antea fuiſſet *l. cum pater 77. in princ. de legat. 2. l. de dolo 58. §. acceptis, verſ. diuerſum, ad SC Trebell.*
13 Quaſi alienum id ſit ab eo, quod actum eſt inter diuidentes, *arg. d.l. ſeruos 34. famil. erciſc.* Facit *l. ſi inter virum 21. C. de iur. dot.*
14 *DD. ad d.l.2. C. de reſcind. vend.*
15 *d.l. ſi voluntate 8. in fin. C. eod. l. ſi ea lege 17. C. de vſur.*
16 *Ex d.l. ſi maioribus 3. C. hoc tit. l. in contractibus 3. C. quib. ex cauſ. maior.* De quorum tamen locorum ſententia vide quæ ſcripſi in Chiliad. *de error. pragmat.*
17 Rebuff. *in conſt. reg.*
18 Imbert *in enchirid.*
19 *Arg. inter filios 22. C. famil. erciſc.*
20 *l. de fideicommiſſo 11. C. de tranſact. l. cum oportet 6. verſic. nenim in illis verbis. vel ad fratres ſuos, quod etiam grauius multis eſſe videtur, C. de bon. quæ liber.*

DEFINITIO IV.

De variis modis faciendæ diuiſionis.

NOn eo minus rite rectéq; contractus diuiſionis inuitus videri debet, quod nulla bonorum æſtimatio,[1] aut menſuratio, aut arbitrorum diuiſoriorum conuentio, præceſſerit.[2] Eſt enim moribus noſtris receptiſſimus, nec lege vlla prohibitus mos ille diuiſionis inter fratres faciēdæ, vt maior natu portiones quales vult conſtituat, minor autem vtram velit eligat,[3] placétque Theologis & Canoniſtis omnibus propter exemplū diuiſionis, quam ab Abrahamo cum Loth fratris filio ſic factam eſſe ſacris Scripturis proditum eſt.[4] Non enim de fratre, ſed de ſeipſo ſolo conqueri debet is, qui portiones inæquales cōſtituit, fratris minoris, vt credibile eſt, circumueniendi gratia, ſi forte is minus perſpicax minorem portionem elegiſſet.[5] Et vero, quantumuis minor frater, cui optio data fuit, longe precioſiorē partem elegerit, nemo tamen dixerit dolo malo quicquam ab eo factum videri, cum nihil aliud egerit, niſi vt oblata conditione vteretur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Etſi enim æſtimationem illam rerum hereditariarum aliquando fieri neceſſe eſt animo diuidendi, vt *in l. ſeruos 34. D. famil. erciſc.* tamen id neceſſe non eſt.
2 Quid enim aliud agit iudex cum dat arbitros diuiſorios, niſi, vt quam commodiſſimè fieri poſſit, diuiſio fiat? Quid ergo eius intereſt, dummodo facta ſit de conſenſu omnium quorum intereſt? *arg. l.1. §. inde quæritur, D. de noui oper. nunciat. l. ſi cōuenerit 26. D. de re iud. leg. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* Vnde etiam eſt, quod etiamſi diuiſionis arbitrum is dederit, cui dandi ius non fuit, ſi tamen ſocij perperam factæ diuiſioni conſenſum dederint, quod quiſque eorum ſecundum placita poſſidet, pro parte ſocij dominiū nactus eſſe intelligatur, *l.4. D. hoc tit.*
3 Scripſi *Defin. 2. ſup. famil. erciſc.*
4 Geneſ. *cap. 13.*
5 Nec enim audiendus eſt, qui id petit, cuius contrarium non fuerat poſtulaturus *leg. penult. Cod. de ſolut.* nec qui vti nolit eo iure, quod in alium ſtatuerit, *l.1. & tot. tit. quod quiſque iur.* Facit *l.1. in fin. & l.3. in princ. C. de ſolut.* Facit *l. iuſiurandum 34. §. datur, D. de iureiur.*
6 *l.2. ibi, optabit quem velit. D. de opt. leg.* Sic enim verba illa accipienda ſunt, vt qui habet optionem eligere poſſit etiam optimum. Nam quod contra ſcriptum videtur *in l. legato 37. & in l. ſi heres 110. de legat. 1.* ad eum caſum pertinet, quo ſeruus generaliter legatus ſit, non autem optio legatario data. Nam & idem eſt, ſi non in legatarij, ſed in alterius tertij arbitrium optio collata ſit, & is ante factam optionem deceſſerit, *l. vlt. §. 1. C. commun. de legat.* Facit quod lex ait, non videri quem fraudare eos, qui ſciant & conſentiant, *l. quod autem 6. §. præterea D. quæ in fraud. cred. cum ſimilib. l. nullius videtur 55. de reg. iur.* Item quod ei, qui electionem obtulit, non alia petere debeat via, quam quæ ab ipſo electa ſit, *argum. l. ſi mulier 21. §. vlt. D. quod met. cauſ. l.1. §. illud, D. de ſeparat.*

DEFINITIO V.

An aduerſus diuiſionem, quæ per optionem facta eſt, reſtitui poſſit tanquam læſus is ipſe, qui optionem dedit?

ADuerſus diuiſionem à ſe factam poteſt quis reſtitui, etiamſi eo tempore maior fuerit, maioremve ſe dixerit.[2] Imo etſi Doctor doctúſque & diligens alioqui paterfamilias,[3] ſi modo tantam probet læſionem, quantam in ſuperioribus neceſſariam eſſe diximus[4] ad inducendum auxilium reſtitutionis. Quanti enim ſit vnaquæque portio, in facto non iure conſiſtit,[5] facti autem interpretatio etiam prudentiſſimos fallit.[6] Illud difficilius eſt, vt reſtitui in integrum poſſit maior, qui partes quantumcunq; inæquales cōſtituit, fratriq; minori optionē dedit. Nā, vt proxime attigimus, quo maior probatur eſſe inæqualitas, eo magis videri poteſt in dolo eſſe is, qui partes cōſtituit, quē cōſtat, ſi frater iunior minorē partē elegiſſet, nō fuiſſe aduerſus eiuſ-

modi

modi diuiſioné perituꝝ reſtitutioné, ſed fraudis ſuę potius fructũ quantũ in ſe eſſet, reteꝛturũ: cur ergo audiatur petés id, cuius contrarium in diuerſum euentum non fuerat poſtulaturus?[7] Sed tamen placuit Senatui, ne hoc quidé impedire reſciſſionem. Ea potiſſimum ratione, quod non ſit probabile, per dolum fraudemve quicquam factum eſſe ab eo, qui fratri dederit optionem.[8] Prior enim ille incurrit in periculum damni, quod fratri ex inconſiderata electione poſſit accidere. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. maioribus 3. C. hoc tit. d. l. 3. C. quib. ex cauſ. maior. l. 2. C. de reſcind. vend.*

2 Intellige ſecundum diſtinctionem quam poſui in *Defin. vnic. ſup. ill. tit. ſi minor ſe maior dixer.*

3 Etſi enim credibile id eſt, præſumendum non eſt, hunc facile in aliquẽ erraſſe: *l. cum de indebito 25. verſic. & maximè ſi ipſe, D. de probat.* tamen præſumptio cedit veritati, de qua in contrarium apparet, *l. ſi chirographum 24. eod. cum ſimil.*

4 *Defin. 3. ſup. eod.*

5 *l. in actionibus 5. §. vlt. & l. ſeq. D. de in lit. iur.*

6 *l. 2. D. de iur. & fact. ignor.*

7 *Contra l. pen. C. de ſolut.*

8 Nemo enim ſuum iactare præſumitur, *d. l. cum de indebito.*

9 Quis enim tam ſtupidus eſt, vt malit ſe vulnerari & poſtea reſtitutionis ancipitis remedium quærere, quam vt ab initio proſpicere ne vulneretur? *arg. l. vlt. C. in quib. cauſ. reſtit. in integr. non eſt neceſſ.* Vide tamen quæ ſcripſi *in Decad. Error.*

DEFINITIO VI.

De reſcindenda tranſactione, quæ diuiſionem ſecuta ſit.

QVid vero ſi poſt eiuſmodi diuiſionem trãſactum quoque proponatur?[1] Multum intererit an de cõtrouerſia aliqua, quæ in conſequentiam & approbationem diuiſionis ſuperuenerat, tranſactum ſit,[2] an ſuper lite mota vel mouenda,[3] ad reſcindendam ex læſionis cauſa diuiſionem. [4] Priore caſu non impedit tranſactio reſtitutionem eadem probata læſione, quam probari ſufficeret ſi trãſactio nulla interueniſſet: quoniam diuiſionis continuatio & perfectio quædam dicenda illa eſt potius, quam alius & nouus contractus.[5] Poſteriore vero, hoc eſt, ſi de ipſa quoque læſione tranſactum ſit, conſtat nihil amplius quærẽdum eſſe de diuiſione,[7] cum bona ex nouo planéque diuerſo iure poſſideantur.[8] Ob idq; non aliam læſionem ſufficere ad reſcindendam diuiſionem, quam quæ ſufficeret ad reſcindendam tranſactionem.[9] Id eſt, ſi noſtris credimus quæ ſit vltra dimidiam, inſpecto etiam dubio litis euentu. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Hoc enim caſu* duplex videtur vinculum eſſe, vnum diuiſionis, alterum tranſactionis, quod omnium ſolet eſſe fortiſſimum, *l. cauſas 36. C. de tranſact.* Nam & duo vincula ſunt fortiora vno *leg. penultim. C. de adopt.*

2 Conſequentiam enim idem iudicium eſſe ſolet & debet quod antecedentium, *l. ſi quis ſeruo 84. d. legat 2. & vulgar.*

3 *Sufficit* enim metus futuræ litis, *l. 2. C. de tranſact.*

4 Secundum ea quæ diximus *Defin. 3. & 5. ſup. eod.*

5 Quandiu enim ſubeſt eadem cauſa concedendæ reſtitutionis non debet illa denegari, ſi modo nondum fuerit petita *l. doli 29. §. diuerſum D. de nouat.*

6 *Arg. l. 3. §. ſcio, D. de minor.*

7 Quia nec de errore quidem calculi quæri poſſet, ſi ſuper eo tranſactum eſſet, *l. vnic. C. de error. calcul.*

8 Id eſt, cauſa tranſactionis non diuiſionis, quia omnis tranſactio nouat Deo & alij *ad l. 1. de tranſact.*

9 In quam tam nec ſi læſio ſit vltra, quadruplum ſufficere tamen poteſt, *leg. Lucius 78. paragrapho vltimo. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.*

10 Ex traditione Bartoli communiter recepta *ad legem ſecundam. Codice de reſcindenda venditione, & ad leg. ſi quis cum aliter 56. D. de verb. oblig.* Contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade *De error. pragmat.*

DEFINITIO VII.

Reſcindi poteſt diuiſio ex cauſa læſionis ad trigeſimum vſque annum.

QVid denique ſi per decennium aut vicennium integrum, fortaſſis etiam inter præſentes bona vtrinque ſine controuerſia poſſeſſa ſint ex cauſa præcedẽtis diuiſionis?[1] Non idcirco excluſa videbitur in integrum reſtitutio ex capite enormis læſionis.[2] Quia quod Iuſtiniani conſtitutione quadriennium in eam rem præfixum continuũ in anni vtilis locum ſubſtitutum eſt,[3] non pertinet ad hoc genus reſtitutionis, quæ ſcilicet coniuncta eſt cum condictione ex lege.[4] Condictionũ enim omnium cõmune ius illud eſt, vt non niſi triginta annorum præſcriptione ſummoueantur.[5] Poſtquam placuit nouam Diocletiani & Maximiani legem[6] ad diuiſionem quoque, vt & ad cæteros bonæ fidei contractus protrahendam eſſe,[7] vel ob id maxime; quod diuiſio emptionis vicem obtinere exiſtimatur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Solet enim ea ſubſequens poſſeſſio magni eſſe momenti, etiã ad confirmandam diuiſionem, quæ alioquin non valeret, *leg. 2. l. ſi inter 8. C hoc tit. l. ſi diuiſione 13. C. famil. erciſc. l. quadam 41. D. eod.*

2 Id eſt, ex beneficio *l. 2. C. de reſcind. vendit.*

3 *l. vlt. C. de temp. petend. in integr. reſtit.*

4 Sic enim appellare licet nouam illam actionem, quæ competit *ex dict. l. 2. C. de reſcind. vend. arg. l. 1. D. de cond. ex legat.*

5 Sunt enim actiones perſonales, cum & actiones omnes in perſonam conditiones appellentur *§. actionum. Inſt. de act.* actiones autem perſonales, non niſi longiſſimi temporis præſcriptione ſummouetur, *l. hereditatis 7. C. de pet. her. l. 3. & 4. C. de praſcr. 30. vel 40. annor.*

6 *d. l. 2. C. de reſcind. vend.* quæ primum hoc ius nouum induxit.

7 Vt ſcripſi *Defin. 3 ſup. eodem.*

8 *l. 1. C. hoc tit.* Dicitur etiam aliquando diuiſio vicem permutationis obtinere. *l. filia 20. §. ſi pater, D. famil. erciſc.* Sed & permutatio ipſa emptioni vicina eſſe dicitur, *in l. 2. D. de rer. permut.* imo & vicem ſimiliter emptionis obtinere, *l. 2. C. eodem.*

DEFINITIO VIII.

In quo differat diuiſio à venditione, cum reſcindenda eſt, ex cauſa immodicæ læſionis.

ETſi autem diuiſio vicem emptionis obtinere dicitur propter mutuas illas adiudicationes dominijq; tranſlationes, quæ fieri neceſſe eſt, vt vnaquæq; portio ex communi fiat propria cuiuſque condiuiſorum:[1] Apertè tamen differt ab emptione in eo, quod neque pretium vllum in diuiſione interuenit; neque diuidentium voluntas illa eſt, vt vel emant, vel diſtrahant,[2] ſed vt ſuum habeant ſibique proprium ſinguli quod habebant antea in commune:[3] Inde fit vt ſi de reſcindenda diuiſione agatur ex cauſa enormis & immodicæ læſionis, nõ poſſit locus eſſe remedio & æquitati legis nouæ ex ea parte, quæ dat emptori optioné vt iuſtum pretium ſupplere poſſit, ſi id malit, quam rem reddere.[4] An igitur omnimodo reſcindenda erit diuiſio? At fuerit id iniquum, vt contractus bonæ fidei ex ſola læſionis cauſa reſcindatur;[5] Præſertim cum & æquitati & æquabilitati, quæ in bonæ fidei iudiciis exuberare debet, aliter ſatisfieri poſſit, ſupplendo ex portione vnius quod deeſt alteri.[6] Poteſt enim fieri, vt interſit rei ex ſua potius portione ſupplere quam inire nouam diuiſionem.[7] Ac ſanè ita eſt, ſi non longè maior læſio interuenerit, quá quáta eſſe debeat ad inducendam reſtitutionem.[8] Sed ſi enormiſſima læſio proponatur & inæqualitas proſus intolerabilis, inſpecta non ſolùm æſtimatione, ſed etiam qualitate & conditione bonorum, quæ in diuiſione præcipuè ſpectanda eſt, æquum non eſt ſupereſſe condiuiſori electioné, quæ nec emptori relinquitur, quoties venditor vltra beſſẽ pretij deceptus fuit, quoniam, vt noſtri tractant, dolus in re ipſa creditur interueniſſe ex tam enormi læſione.[9] Hactenus tamen inter emptionem & diuiſionem hoc etiã caſu intererit, quod fructus omnes ab emptore reſtituũtur quaſi ſine

ſi ſine titulo percepti,[10] nec tantum à tempore litis conteſtatæ, vt in cæteris reſtitutionum cauſis,[11] ſed à die ipſo contractus.[12] In diuiſione vero, ſi ſic facta ſit, vt maior natu frater vel alius condiuiſor quilibet fratri vel cohęredi iuniori, vt plerumque fit, optionē dederit,[13] nulla prorſus fructuum condemnatio fieri debet, ne quidem eorum, qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt.[14] Quaſi per actoris, vt ita dicam, manus illos perceperit is, cuius nullum aliud in diuidēdo factum interceſſit, niſi quod ſibi datam à ſocio optionem admiſit.[15] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quoniam alioquin quilibet ex ſociis, vel in minima parte glebæ indiuiſæ portionem ſuam habet, *l. per fundum 11. D. ruſtic. præd. l. vlt. D. comp. præd. l. illud, 46. ff. de rit. nupt.*

2 Licet aliquando res communes æſtimari neceſſe ſit diuidendi non emendi cauſa, vt Papinian loquitur, *in l. ſeruos 34. D. famil. erciſc.*

3 *l. in re communi 26. D. vrb. præd. l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de legat.* 2.

4 *d. l. 2. l. ſi voluntate 8. in fin. C. de reſcind. vendit.*

5 Nam nec æquum eſſet reſcindi venditionem ex cauſa læſionis, ſi non fieret ea reſciſſio quodammodo ex voluntate emptoris nolentis iuſtum pretium ſupplere, vt ſcripſi in *Decad. de error. pragm.*

6 Id enim duntaxat facit qualitas iudicij bonæ fidei, vt res ad ſuá æquitatem & æqualitatem reducenda ſit, *l. 3. C. hoc tit. l. 3. C. quib. ex cauſ. maior.* non etiam vt totum negotium reſcindatur.

7 Noua enim diuiſio facere poſſet, vt alia bona haberet, quæ habere nollet, ſi in hæc quæ nunc habet maiorem aliquam affectionem gerat, *arg. l. ſi in emptione 35. D. de minor. l. 1. §.* & alias; *ſi quid in fraud. patr.*

8 Secundum eam diſtinctionem, quam probauimus *Defin. 3. ſuprà. eodem.*

9 Notant noſtri *ad l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig.* Scripſi *in Decadib. de error. pragmat.*

10 Quia venditio habetur pro non facta & titulus reducitur ad non titulum propter dolum pręſumptum, qui in re ipſa ineſſe creditur, vt ſcripſi *ſup. d. loco.*

11 Eo namque iure vtimur, vt ei qui in integrum reſtituitur ex qualibet cauſa, ſiue minor ille ſit, ſiue maior, non alij fructus reſtituantur quam qui percepti ſunt poſt litem conteſtatam, quod an rationem habeat diſputaui in Chiliade, *De error. pragmat.*

12 Nec enim poteſt videri fuiſſe bonæ fidei poſſeſſor ad fructus lucrandos, qui titulum nullum habuit, *l. certum eſt 22. & ſeq. Codic. de rei vindic.*

13 Quomodo eam plerumq; fieri diximus *Defin. ſup. 2. famil. erciſc.*

14 Cum fuerint optimo iure & percepti & ex ſocij facto ac voluntate, *arg. l. ſi ſeruus 61. §. locaui, D. de furt.*

15 Quid enim aliud facere potuit, niſi vt oblatā à ſocio optandi & eligendi conditionem agnoſceret? Facit *l. iusiurādum 34. §. datur, ff. de iureiur. l. penult. §. ſiue autē C. de rebus cred. & iureiur. & §. 1.* ſed & ſocio imputari poteſt non ſolùm quod obtulerit optionem, ſed etiā vbi læſus fuit diſtulerit reſtitutionē, *l. ab hoſtibus 15. §. vlt. ff. ex quib. cauſ. maior.* etſi ratio hæc ad eos tantum fructus pertinet, qui ante litē conteſtatam percepti ſunt, non etiam ad eos qui poſt litem conteſtatam.

DEFINITIO IX.

Alia diuiſionis, & venditionis differentia in probanda læſione.

SEd & illa inter diuiſionem & emptionē hac parte differentia eſt, quod in emptione reſcindenda probandi onus incumbit ei qui allegat læſionem, vt doceat quanti præciſe reuera, & ex communi hominum æſtimatione res fuerit tempore contractus.[1] At in reſcindenda diuiſione ſufficit ei, qui læſionem affert pro cauſa impetranda reſtitutionis, vt probet inæqualitatem bonorum, quæ iam eo contractus tēpore fuerit, licet non probet illius temporis æſtimationem. Nam cum in diuiſione pretium nullum interueniat, bonorumque qualitas & conditio præcipue ſpectanda ſit, poteſt ea probatio ſufficere ad reſtitutionē. Niſi aduerſarius ex parte ſua probet, inæqualitatem illam quæ ſit in conditione bonorum corrigi per inæqualitatem, quæ viciſſim ſit in pretio, ſiue quod pars ignobilior ex maiori conſtet bonorum quantitate, ſiue quod ex iis bonis cōſtata ſit quæ contemplatione loci,[6] aut amplioris reditus,[7] videri debeant precioſiora.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vnuſquiſque enim tenetur probare id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis & cauſa petitæ reſtitutionis, *leg. nam poſteaquā 9. §. ſi mulier,* [illegible] *de iureiur.* Bart. *in l. prædiorum* 10 *& l. ſeq. C. de præd. minor.*

2 Licet nonnunquā æſtimatio rerū communiū neceſſario fiat. Sed fit animo diuidendi non emendi, vt ait *l. ſi ſeruos 34. D. famil. erciſc.*

3 Vt ex Boërio ſcripſi *Defin. prox. n. 9 ſup. eod.*

4 Saltem quoadusque aduerſarius ſuſceperit in ſe onus probandi contrarium, vt ſequitur *in Defin.*

5 Vix enim quiſquam ignobiliora bona pro nobilioribus accepturus ſit in pari quantitate & æſtimatione.

6 *Vt in l. libertus 36. D. de bon. libert. l. 1. & §. alias, D. ſi quid in fraud. patron.*

7 Nam ex reditu maxime ſolent & debent fundorum precia conſtitui. *leg. ſi fundus 13. in princ. D. de reb. eor. qui ſub. tut. l. 1. ſi fundum 92. de legat.* 1.

8 Poſſit tamē non improbabiliter diſputari, probationem læſionis ad implorandam reſtitutionem debere neceſſario eſſe cōcludentem, *l. neque natales 10. l. ad probationē 22. C. de probat. l. non hoc 4. C. vnd. leg.* ideoque non ſufficere actori, vt probet inæqualitatem conditionis aut quantitatis bonorum, niſi etiam probet æſtimationem, cum nihil prohibeat inæqualem eſſe conditionem bonorum, & tamen æquales eſſe portiones ſuppleto in quantitate eo quod deeſt in qualitate.)

DEFINITIO X.

Quid ſit is, qui aduerſus diuiſionem à ſe factam reſtitui vult, bona quadam ex iis, quæ ſibi obuenerant, alienauerit?

SI poſt factam diuiſionem is qui læſum ſe conqueritur bona quædam ex ſua portione alienauerit, quæ ad nouam diuiſionem faciendam in medium iam conferre nequeat, difficilius eſt dicere quid conſtituendum videatur.[1] Et quidem quo fieri non poſſit, vt ex integro omnia diuidantur, quaſi nulla vnquam diuiſio facta fuiſſet, cum res amplius non ſit integra, conſtat ſatis id vnum ſupereſſe, aut quod alienatum fuit imputetur in alienantis portionem;[2] non pro ea æſtimatione quæ in vendendo facta fuerit, ſi forte res minore pretio vænierit quam quanti vere fuit;[3] licet præſente & ſubſcribente ſocio (ſi adeſſe eum emptor voluerit, vt tutius emeret,[4] cum nihil ſua intereſſe ſocius putaret, quippe qui nihil amplius iuris in ſocij parte habere ſe intelligeret,) ſed pro vero communiq; pretio, quod nunc ſit cùm noua diuiſio facienda eſt.[5] At quæſtio in eo eſt an eiuſmodi imputatione facta id quod deeſt ad inducendam æqualitatem ſuppleri neceſſe ſit ex alterius portione arbitrio boni viri; An noua potius diuiſio facienda ſit? Nam ſi dicas ex integro ineundam cæterorum bonorū diuiſionem, videaris facere iniuriam ſocio, qui nihil ex parte ſua diſtraxit.[6] Cui nimirū non licet eodem iure vti vt ſuā ſperare partē poſſit in bonis omnibus, quæ ſocio ex priori diuiſione obtigerant.[7] Nam & idem in emptione ſeruatur vt quamuis læſio enormiſſima interceſſerit, ſi tamen rem ipſam reddere emptor non poſſit, forte iam ab alio bonæ fidei poſſeſſore vſucaptam ſupplemento pretij neceſſario locum eſſe oporteat.[8] Idque in propoſita ſpecie tanto probabilius videbatur, quod is ipſe agebat ad reſcindendam diuiſionem, qui portionis ſuæ partem alienauerat, atque ita effecerat ne omnia in integrum reſtitui poſſent.[9] Sed tamen æquius tandem viſum eſt illud temperamentum, vt noua quidem diuiſio fieret, ſed imputarentur alienata in portionem alienantis. Viciſſim autem ſocio ex cæteris bonis communibus præſtaretur tantundem in qualitate, quantitate & valore priuſquam ad diuiſionem vllam accederetur.[10] Sane cum alienator idemque actor diceret paratum ſe conferre iuſtum pretium rerum alienatarum quaſi in earum locum ſucceſſurum,[11] placuit audiri eum non debere, quia cum actor eſſet, in eius fuerat poteſtate nō agendo liberare ſe ab ea neceſſitate repræſentandorum bonorum quæ alienaſſet.[12] Neque referebat an bona fide, & ex cauſa neceſſaria, vt puta pro dimittendis creditoribus hereditatis an vltro & ſine cauſa alienaſſet.[13] Et vero quod dici ſolet pretium in vniuerſalibus ſuccedere loco rei,[14] conſtat nō eſſe perpetuū. Ad arbitrarias enim actiones pertinet, in quibus niſi arbitrio iudicis reſtitutio fiat ſequitur condemnatio,[15] Non etiam ad illas in quibus ſiue ex bona fide, ſiue ex natura ſtricti iudicij rem ipſam præciſe dari aut reſtitui oporteat.[16] *Ita Senatus* in eadē cauſa, & alio rurſus inter eaſdem perſonas SC. Non. Mart. 1594.

1 Imputari

1 Imputari enim ſolet ei, qui reſtitui vult in integrum, vbi res in integro eſſe deſiit, præſertim poſt res cum ipſum venditas, *l. quod ſi minor 24. §. Scæuola, ff. de minor. l. ſi quis ſuus 8. D. de iur. delib. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered.*

2 Quomodo & interdum collatio fieri ſolet, ſcilicet minus accipiendo & remittendo, *l. 1. §. quamuis, verſ. ſed etſi tantum, D. de collat.* Dat enim & confert & diuidit etiam qui minus accipit.

3 Neque enim rei meæ aut communi ab alio pretium dici potuit, contra vel citra meam voluntatem, *l. portionem 4. Codic. de commun. rer. alien.*

4 Solet enim nocere ei qui venditioni adfuit & conſenſit, ſi poſtea ius ſuum exequi velit, *l. quoties 11. C. de fideic. l. 4. §. quæſitum eſt ſi cum minis, D. de doli mali except.*

5 Si enim bona non eſſent alienata nec deteriorata, venirent nunc in diuiſionem in præſenti æſtimatione, *arg. l. ſi ſterilis 21. §. cum per venditorem, in fin. de empt.*

6 Textus eſt elegans *in l. ex hereditate 54. D. famil. erciſc.*

7 In his autẽ iudiciis familiæ erciſcundæ & communi diuidundo quæ nos duplicia appellamus, quo in iis vterque & actor ſit & reus, *l. 2. §. familiæ, l. inter 44. qui familiæ, D. famil. erciſc.* eãdẽ vtriuſque rationem conſtitui neceſſe eſt, non meliorem vnius quam alterius.

6 Notant DD. præſertim Arius Pinell. *ad l. 2. C. de reſcind. vendit.*

9 Qua enim ratione alienam partem petere poteſt, qui ſuam alienauit? *arg. l. cum pater 77. §. libertis de leg. 2.*

10 Ita enim viſum eſt ſeruari poſſe æqualitatem, & neutri iniuriam fieri. Quid autem aliud exigere poſſit ſocius qui nihil diſtraxerit, quã vt indemnis ſeruetur, neque ex alienationibus per ſocium factis quicquam damni aut incommodi ſentiat, *argument. l. dominus 55. §. vlt. D. locat.*

11 Eo prætextu, quod iudicium familiæ erciſcundæ ſit vniuerſale tanquam quod admixtum quodammodo habeat iudicium petitionis hereditatis, *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. famil. erciſc.* In iudiciis autem vniuerſalibus pretium ſuccedat loco rei, vt ſcripſi *Definitione quinta ſupr. de rei vind.*

12 Nihil enim cauſæ eſt cur ei ſuccurri oporteat, qui ſeipſum conieccit in al quam neceſſitatem, *arg. l. ſi fideiuſſor 7. §. 1. D. qui ſatiſd. cog. l. 4. §. vlt. fluminis ff. ſi quis caution. l. ſi pignori 29. verſ. non idem, D. famil. erciſ. l. 5. §. vlt. D. de doli except. l. vnic. Cod. vt nem. inuit. ager. cog. l. petenda 6. C. de temper. pet. in integr. reſtit. leg. cum autem 23. §. quare D. de ædil. edict.*

13 Huic enim diſtinctioni tum demum locus eſt, cum quæritur an pendente iudicio familiæ erciſcundæ poſſit vnus ex ſocis alienare, vt *in l. alienationes 13. D. famil. erciſc.* non cũ is qui alienauit vltro poſtea petit reſtitutionem aduerſus ſocium, qui nihil alienauit cum eiuſmodi alienatione communio prorſus extinguatur, *d. l. ex hereditate 54. famil. erciſc.* Sine communione autem non poſſit accipi iudicium familiæ erciſcundæ vel communi diuidundo.

14 *l. ſi & rem & pretium 22.* vbi Bart. *D. de pet. her. l. Imperator 70. §. vlt. & ll. ſeqq. de legat. 2.*

15 *§. præterea. Inſtit. de act.*

16 Aliud enim res eſt, aliud rei pretium, *l. venditor 21. D. de her. vel act. vend. l. fundum 28. D. de nouat.* Porro iudicium familiæ erciſcundæ bonæ fidei eſt non arbitrarium, vt erat olim petitio hereditatis, *§. actionum Inſt. de act.* ſicut & in aliis quibuſdam differt à petitione hereditatis. *l. fundus 51. D. famil. erciſc.*

DEFINITIO XI.

Bonorum, quæ cum pupillis aut minoribus communia ſunt, diuiſio nulla fieri poteſt niſi datis prius vocatíſque tutoribus & curatoribus.

SI ex pluribus bona communia habentibus quidam ſint impuberes tutorem non habentes, aut minores annis ſine curatore, & alij inuicem agant ad diuiſionem,[1] ante omnia tutor impuberibus & curator minoribus dari debet,[2] non ſolum vt mutuæ illæ adiudicationes dominiíque tranſlationes fieri poſſint, quas interuenire neceſſe eſt in bonorum communium diuiſione,[3] ſed etiam vt ſciatur, quanta portio eos contingat, qui prouocant ad diuiſioné, ne quid inauditis iis quorum maxime intereſt cõſtituatur[4] cum fieri poſſit, vt maiorem ſibi adferant portionem quã quæ à ſociis conceditur.[5] Neque vero iis duntaxat petentibus tutor aut curator in eam rem dandus eſt (quomodo enim tutorem impuberes peterent?[6]) ſed ſi maiores cæteri, qui iudicio familiæ erciſcundæ aut communi diuidũdo conueniuntur, petant eorum nomine atque interea iudiciũ & arbitros diuerſorios accipere recuſent, audiendi ſunt,[7] Quaſi qui non tam de iure tertij,[8] quam de ſuo excipiãt. Eorum quippe intereſt, ferri de diuiſione facienda ſententiam, vt retractari eam poſtea non oporteat,[9] vtque in iudicati executionem legitimè ſubſequi diuiſio poſſit.[10] Itaque ſi inauditis impuberibus, aliíſve minoribus index inter maiores pronunciet faciendum pro his aut illis portionibus diuiſionem, licet addat, *vocatis omnibus quorum intereſt*, perperam pronunciaſſe videbitur,[11] poterúntque ab eo appellare illi etiam, quorum portionibus nullum detrimentum fiat, ſi modo petierint, vt ante omnia pupilli minoréſque vocarentur, & illis in eam rem tutor curatórve decerneretur.[12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 4. Id. Mart. 1594.

1 Poſſunt enim qui maiores ſunt alios prouocare. *l. 1. verſ. ſi communis, l. 5. §. vltim. & leg. ſi pupillorum 7. in princip. D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 Quia neque iis abſentibus diuiſio fieri poteſt, *leg. coheredibus 17. C. famil. erciſc.* neque pro præſente haberi pupillus qui tutoré non habet. Imo & plus quam abſens eſt, *leg. cum filiusfamilias 43. §. in hac, D. de verborum obligatione. leg. ineo 10. § pupillus leg. vbi, 124. §. 1. leg. pupillus 189. de reg. iur.* Quanquam adulto minus neceſſaria eſt auctoritas curatoris, *leg. puberes, 101. de verb. oblig. leg. 3. Cod. de in integr. reſtit. minor.*

3 Vt ſcripſi *Defin 8. ſup. eod.*

4 *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

5 De illo enim primum quærendum eſt, an cohæres quis ſit, & ex qua parte, *l. 1. §. vlt. l. cum putarem 30. D. famil. erciſc.*

6 Qui cum etiam cum adſunt abeſſe intelliguntur, vt diximus n. 2. & illa etiam quæ vident, ignorant, *l. 1. C. de falſ. monet.*

7 *l. arbitriũ 43. in illis verbis & præſentibus cæteris, D. famil. erciſc.*

8 Quod fieri non poteſt, *leg. loci 4. paragrapho competit. D. ſi ſeruit. vind.*

9 Quomodo retractari eam neceſſe eſſet, petentibus quandoque illis qui iudicio non adfuiſſent, & quorum tamẽ intereſſet, *d. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. ſi perluſorio 45. §. 1. D. de appell.*

10 Etiam inuito aduerſario: Iudicium enim, itémque iudicati exceptio fit in inuitum, *l. inter 83. §. 1. D. de verb. obligat.*

11 Quia de iure portionum pronunciauit inauditis iis, quorum intererat, & qui ante omnia vocari debuerunt. Nec clauſula illa, *vocatis omnibus quorum intereſt*, ſententiam tueri poteſt, quia nõ ſufficit vocari in executione iudicati eos qui ante ſententiam vocandi fuerunt. Et præpoſtera illa pronunciatio eſt, *arg. l. 1. C. de execut. rei iudic.*

12 Nam & illorũ intereſt, vt ait Defin. vel ob hoc maximè ne poſtmodum actum agere cogantur, atque ita vexẽt ſe ſumptibus inanibus *arg. l. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XII.

De alienatione facta per eum ex ſociis qui conuenerat, vt quoad diuiſio fieret certis bonis ſeparatim frueretur, aut ne ante certum tempus fieri diuiſio poſſet.

INter ſocios conuenerat, vt quouſque bonorum communium diuiſio fieret, hic fundo Corneliano, ille Semproniano frueretur. Si tibi ille poſſeſſor Semproniani partem Corneliani ſibi competentem vendiderit, non ſolum venditio valebit, cum ſocio partem ſuam rei communis vendere nihil prohibeat,[1] adeoque priuſquam tranſactum ſit tempus intra quod ne diuiſio fieri poſſet conuenerat.[2] Sed etiam permittendum tibi erit, vt ea parte tanquã pro arbitrio vtaris fruaris.[3] Nec repelleris ea exceptione ne qua tuus actor repelleretur ſi totum fundum Sempronianum poſſidens Corneliani partem vindicare vellet.[4] Quia pactio, quæ inter ſocios facta fuerat, diuiſionem fieri nõ prohibebat, ſed tantũ poſſeſſioni & adminiſtrationi bonorum communium modum quẽdam momentaneum & temporarium ſtatuerat,[5] Itaque non magis aduerſus conuentionem feciſſe videtur, qui tibi fundi Corneliani partẽ vendidit, quam ſi ſocium ad diuiſionem prouocaſſet:[6] quod vtique facere ei licebat ſalua conuentione.[7] Aliud igitur eſſet ſi inter ſocios conueniſſet, vt ante certum tempus diuidere non liceret.[8] Tunc enim ante præteritum tempus facta venditio valeret quidem, ſed non faceret quominus ante tempus agendo tu communi diuidundo eadem pacti exceptione ſummouereris, quia tuus quoque auctor ſi ipſe ageret

ageret ſummoueretur.[9] *Ita Senatus* pro R.D.Claudio de la Conz Abbate Ambroniacenſi & Senatore meritiſſimo,cótra nobiles fratres de Mótou & Guilliet,5.Non.Iun.1594.

1 *l.falſo 3.C.de commun.rer. alienat.*

2 Venditio enim partis communis non tollit communionem,ad quam conſeruandam huiuſmodi pactio pertinet,ſed tantum mutat ſocium alienato per venditorem dominio ſuæ partis in emptorem,*l.ad officium 3.C.commun.diuid.*

3 Licet eadem plerumque ſoleat cauſa eſſe emptoris,quæ venditoris,*l.inuitus 156.§.plerumque.De reg.iur.*

4 Simile quiddam eſt *in l.4.§.vlt.D.de ſeruit.l.inter 36.D.de admin.tutor.*

5 Hoc ipſo enim quod partem ſuam alienauit,fecit, vt pars ſocij exierit de communione , *l.ex hereditate 54.D.famil.erciſc.leg.in hoc 14.§.pen.D.commun.diuid.*

6 Verba namque illa conuentionis,*quouſque bonorum communiũ diuiſio fieret*,in vniuſcuiuſque ex ſociis arbitrio relinquebant,vt quoties vellet diuiſionem petere poſſet.

7 Quæ conuentio valet,*leg.ſi conuenerit 14.D.pro ſocio.*licet non æquè illa ne omnino diuiſio fiat,*d.l.in hoc 14.§.ſi conueniat.D.cõmun. diuid.*quia nulla ſocietatis in æternum coitio eſt,*l.nulla 70.D.pro ſocio.*

8 Text eſt *in d.l.in hoc iudicium 14.§.pen.commun. diuid.* Facit *l. Iulianus 13.§.idem Celſus,D.de act.empt.*

DEFINITIO XIII.

Pendente iudicio familiæ erciſcundæ,aut communi diuidundo,quænam alienationes interdictæ ſint aut permiſſæ.

ACceptũ inter coheredes alioſve condiuiſores à familiæ erciſcundæ,aut communi diuidundo iudicium, non facit quidem rem litigioſam , quia in iis iudiciis non de dominio & proprietate , ſed de ſola diuiſionis ratione contenditur,cum conſtet res eſſe communes.[1] Sed tamen eo minus prohibentur alienationes omnes , ex quo etiam mota controuerſia eſt,niſi quæ ſunt neceſſariæ,[2] quoniam intereſt condiuiſoris non ſubiici alium condiuiſorem,cum quo fortaſſe difficilior diuiſio futura ſit.[3] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi agatur de vendendis rebus ſingulis.[4] Nec enim prohibendus eſt vnus ex coheredibus aut ſociis , vt totam portionem ſuam diſtrahat ſi velit.[5] Multo magis ſi generaliter bona ſua omnia vendiderit,dicendum erit etiã res comunes in diuiſionem venturas , quia nec nouum eſt, vt pleraque per alienationem tranſeant cum vniuerſitate, quæ alioquin ſeparatim alienari prohiberentur.[6] *Ita Senatus* pro liberis Oldrandi Brocard,contra Michaelem de Bonnefoy,5.Non.Iul.1595.

1 Alioqui præiudicium reddendum eſt,ſi actor cohæres vel ſocius eſſe negetur,*l.1.§.2.& l.2.D.famil.erciſc.l.ſi quis contendis 45.eod.*

2 *l.alienationes 15.D.famil.erciſc.*

3 Semper enim durior ſit conditio eius cui nouus aduerſarius ſubſtituitur,ſitque ex eo lis vt plurimũ & longior & incommodior. Vnde fit,vt ſi res litigioſa legata ſit peragenda ſit lis cum herede non cum legatario,etſi poteſt ille liti adeſſe ſi velit ne colludatur, *Nouell.22.de litig.cap 1.*

4 Ne in plures aduerſarios diſtringatur qui cum vno ſocio in iudicia quaſi contraxerit , *arg. l. & ancillarum 27 §.vlt.*iunct.*l.5.§.idem ſcribit.D.de pecul.*

5 Quid enim ſi forte tanti habeat carere hereditate ne propter eã cogatur litigare? *arg.l.4.§.1.De alien iudic.mut.cauſ.fact.*

6 *l.quadam 62.D.de acquir rer.dom.* Sanè conſtat rem litigioſam poſſe ex contrario venire in diuiſionem,*l.vlt.in fin.C.de litig.*ſicut & legari poteſt *d.Nouell.112.de litig.cap.1.*

DEFINITIO XIV.

Si ex bonis diuidendis quædam ſint indiuiſibilia, quid faciendum.

CVm plures res inter coheredes aut ſocios diuidendæ ſunt,quæ ſingulæ diuidi commode non poſſunt, non vtique ſtatim veniendum eſt ad licitationẽ,[1] Tametſi quidam ex ſociis id petant,ſi non alij quoque omnes conſentiant.[2] Sed ſufficit hactenus recipere commodam diuiſionem, vt quædam res vni,aliæ aliis adiudicari in ſolidum poſſint,[3] Nam & hæc diuiſionis quædam ſpecies eſt, & qui commoda.[4] Si quis enim ex ſociis diceret,velle ſe in rebus ſingulis partem ſuam habere , cum id fieri nullo modo poſſet , non eſſet audiendus.[5] Porro licitationis vſus nullus eſt; niſi cum aut alia diuidendi ratio nulla ſupereſt, aut ij omnes conſentiunt , quorum intereſt.*Ita Senatus* in cauſa Claudij VVilerme & Dominorum de la Biguerne, Idib.Sept.1595.

1 Eſt enim licitationis remedium odioſum,& ideo non niſi deficientibus aliis omnibus amplectendum,*l. nam ad licitationem 6. famil.erciſ.*

2 Quid enim alter ex ſociis,qui non vult licitationem fieri , proteſtetur ſe non ſufficere:ad iuſta pretia,vt ſocium ſuum vilius licitantem poſſit vincere? Quomodo *in l.ad officium 3.in fin.C.commun.diuid.* quamquam hoc caſu remedij loco introductum eſt,vt etiam extraneus ad licitationem ſit admittendus,*d.l. ad officium.*

3 *d.l.ad officium.verſ.cum autem.*

4 *l.communi 7.in princ.D.eod.tit.comm.diuid.l. nam ſatis 6.§.1. vbi eſt text.eleg.D. quemadm. ſeruit. amit.l. Iulianus 13.§.idem Celſus 17.D.de act.empt.l.is qui fundum 32.D.de vſufr.legat.* eadem interueniunt *Inſtit.de re iudic.*

5 Lex enim duodecim tabularum neque diuiſit, neque diuidi voluit inter coheredes aut alios ſocios alia bona,quam quæ diuidi commodè poſſunt,& eo modo quo poſſunt , *l.heredes 25.§. an ea ſtipulatio ff.fami.erciſc.* in illis verbis,*quia talis ſtipulatio per l.12.tab. non diuiditur,quia nec poteſt.*

6 *l.item Labeo 22.§.1.verſc.ſed poteſt etiam,ff.famil.erciſc.*

TIT. XXVIII.

AD EXHIBEND.

DEFINITIO I.

De exhibendis actis curiæ an Caſtellanus,an curialis, & quando vterque teneatur?

EOrvm quidem,quæ coram cuiuſque iuriſdictionis Caſtellano geſta ſunt,aſſeruandorum cura, vt quoties opus erit exhiberi poſſint,ad Scribã quem Curialem vocant,non ad Caſtellani officium ex Sabaudiæ ſtatutis adeoque ex iuris communis ratione pertinet,[1] ita vt ſi exhibitio actorum petatur per eum,cuius intereſt,non magis Caſtellanus eo nomine conueniri poſſit,aut qui Caſtellani vices geſſit,quam iudex ad exhibitionem actorum iudicialium,[2] ſcilicet ad graphari j curam & diligentiam pertinentium.Sed ſi Curiali defuncto , in cuius protocollis repertum non ſit inſtrumentum , quod quæritur , Caſtellanus quaſi in ſubſidium,licet nullo iure conuentus, factum eſſe neget quod ipſius auctoritate ac præſente & ſubſcribente eo factũ poſtea probetur,non improbabilis naſcetur præſumptio malæ fidei,[3] quæ oneret Caſtellanum,vt non ſolus quidem: ſed cum Curialis herede ad exhibitionem condemnetur,[4] & conſequẽter,non facta exhibitione in id omne quod intererit actoris.[5] Et quidẽ ſinguli in ſolidum ſalua alteri in alterum partis repetitione.[6] Hic enim vere illud vſurpari poteſt,quod iactari ſolet ,calumnioſam negationem tollere beneficium iuris & omnium præſumptionum.[7] Quod ſi curialis nullum heredem reliquerit, ſolus Caſtellanus,ſi modo ſit ſoluendo, cõdemnandus erit in ſolidũ,ſaluo illi regreſſu aduerſus hereditatem aut bona Curialis,ſi qua ille reliquerit.[7] Sed neque quicquã referet an Caſtellanus aut curiæ ſcriba vere fuerit, qui tanquã talis conuenitur,ſi modo pro tali ſe geſſerit:tãto magis enim condemnãdus eſt,qui vltro ſe ingerit adminiſtrationi officij,quod nec habeat,nec habere mereatur.[9] Exemplo eius qui pro tutore vel pro curatore alterius negotia geſſit,quẽ nõ ideo minus teneri certũ eſt,[10] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Bally,Geor.Girard.& Dion.Raymõd,8,Id.Iul.1593.

1 Nam & penes ſcribam manere debent acta iudicij.licet facta coram iudice non penes ipſum iudicem,DD.*in c.quoniam contra de probat.*Boër.q.15.n.4.Caſtellanus enim velut iudex eſt.

2 *Specul.in tit.de teſte,§.ſatis vtiliter,verſ.pen.*Boër.*vbi ſupr.n.9.*

3 Scilicet

3 Scilicet ex turpi & improbabili abnegatione, cui pœnam aliquam conſtitui ſanè æquum eſt, vt a Iuſtiniano factum fuit contra eum qui prolatam manum ſuam negauit. *Nouell. 18. de trient. & ſemiſſ. cap. 8. §. ſtudium vero.*

4 Vt & alias ſua mendacio pœna conſtituta eſt, *l. vlt. D. de rei vend. Auth. item poſſeſſor. C. qui potior. in pignor. hab.*

5 Æſtimabitur autem hoc caſu id quod intereſt, ex iureiurando actoris. ſi dolus vel lata culpa aduerſarij interuenerit. *l. ſi quando. C. vnde vi. cap. ſi ſin. quod met. cauſ.* Boër. *q.* 1 1. *n.* 5.

6 Actionis enim diuiſioni cauſam æquitas dare ſolet, ne alteruter nimis oneretur. Vnde eſt quod *diuiſionis æquitatem* dicere ſolent Iureconſulti. *l. pen. ff. de fideiuſſ. tut. l. vlt. Cod. de conſt. pecun.* Æquitas autem nulla eſt quæ faciat pro eo, qui ſit in mala fide, cui potius deneganda omnino eſſet repetitio aduerſus alium licet conſcium fraudis. *arg. l. ex facto 30. verſ. idem reſpondit. ff. de neg. geſt. l. ſi plures 38. in fin. de admin. tut. l. pen. D. ad SC. Trebell. l. itaque 12. §. 1. ff. de furt.*

7 Vt calumnia non relinquatur impunita, *l. 1. §. 1. ſimul. vent. nom. in poſſ. eat. cauſ. eſſ. dicet.* & fomenta calumniæ reſtinguantur, vt ait *l. celebrandis 19. C. de nupt.*

8 Vt quod communi culpa peccatum eſt, communi quoque damno ſarciatur. *l. eandem 9. §. pen. de duob. reis.*

9 Hoc ipſo enim fit ſuſpectus, quòd ſe vltro ingerit, *leg. qua omnia 25. ff. de procur. l. ex ſententia 29. ff. de teſt. tutel. l. ſcire 21. §. vlt. ff. de tutor. & curat. dat. ab his.*

10 *l. 1. & tot. tit. de eo qui pro tutor. prove curat. negot. geſt. l. falſus 21. Cod. de furt.*

DEFINITIO II.

De punienda contumacia nolentis exhibere.

CVm alterutrius ex litigatoribus ſumptu rei controuerſæ occularis, vt aiunt, oſtenſio facienda eſt,[1] ſi aduerſarius ad dictam diem non adſit, non idcirco iudex re infecta diſcedere debet,[2] ſed cum probis viris, quos & præſens pars elegerit, & ipſe ex officio pro abſente nominauerit, rem perficere.[3] Id ſi non fecerit, ſed in pœnam contumaciæ re infecta diſceſſerit,[4] non idcirco poſtmodum iubere poterit, vt contumacis eandem indicationem petentis ſumptibus ea fiat, ſed potius, vt priores ſumptus, qui ob contumaciam inanes fuerunt, reſarciat.[5] Alios, quos rurſum fieri neceſſe eſt, is ipſe præſtare debuit.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 26. infr. De pignor.

1 Solet autem vt plurimum fieri ſumptibus petentis, ſiue actor ille ſit, ſiue reus, niſi cum ex iuſta cauſa, vel à lege, vel à iudice aliter conſtitutum eſt. *l. ſed etſi 11. §. 1. D. hoc tit.*

2 Cum ex contrario ſtudere debeat, quantum poteſt, vt lis terminetur aut fiat breuior. *arg. l. 3. §. 1. ff. de recept. qui arbitr.*

3 *Arg. l. ſi irruptione 8. §. 1. ff. fin. regund.*

4 Quaſi exiſtimans per errorem, iuris nihil ſibi faciendum eſſe abſente parte licet vocata, *argum. l. inter 44. D. de recept. qui arbitr.* cum tamen abſens ritè citatus ſi ſit contumax pro præſente haberi debeat. Contumacia enim pro præſentia eſt. *Auth. qua in prouincia. Codic. vbi de crim. agi oport.*

5 Sic enim cõtumacia puniri ſolet, *l. ſancimus 15. Cod. de iudic. & Nouell. 18. De trient. & ſemiſſ. cap. 8. §. ſtudiũ vero, verſ. Si vero lõgiori.*

6 Ita enim fit, vt indemnis ſeruetur is contra quem fuit aduerſarius contumax, quod ſufficere ei debet, vt neque cõtumacia impunita remaneat, neque grauius etiam quam æquum ſit puniatur. Quid enim aliud exigimus niſi vt contumacia nec proſit contumaci nec noceat aduerſario? Nemo ſi quidem ex delicto alterius lucrum ſentire debet, ſatiſque eſt, vt nec ſentiat damnum. *arg. l. item ſi 14. §. aliquãdo. De eo quod met. cauſ. l. dominus 57. in fin. ff. locat. l. hominẽ 37. in fin. ff. mãdat.*

DEFINITIO III.

Actio ad exhibendum proponi poteſt coram iudice laico contra clericum, quia in rem ſcripta eſt.

AD exhibendum actio in perſonam quidem directa, ſed tamen in rem ipſam ſcripta eſt.[1] Ideoque exerceri coram iudice laico etiam contra clericum poteſt.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Definit. 37. ſup. De iuriſd. omn. iud. & for. compet.

1 *l. 3. §. vlt. l. Celſus 5. §. vlt. D. hoc tit.*

2 Scripſi *Defin. 37. ſup. de iuriſd. omn. iud.* vbi vide. Intellige autem eo potiſſimum caſu quo ſit hæc actio ad exhibendum præparatoria vindicationis ſiue ciuilis, ſiue hypothecariæ, quam in rem conſtat præcipuè comparatam eam eſſe. *l. 1. D. hoc tit. l. 1. Cod. eod.*

CODICIS

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM & rerum in ſacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum,

LIBER QVARTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE REB. CREDIT. ET IVREIVR.

DEFINITIO I.

Condemnatus ex iureiurando deciſorio nullas debet expenſas; Secus eſt in iureiurando ſuppletorio.

QVI iuſiurandum inficianti detulit,[1] aut etiam deferenti ſuperſtitioſa fortaſſe religionis veneratione[2] retulit,[3] ſi iurante aduerſario vincatur,[4] expenſarum condemnationi, quæ temerè litigantibus pœnæ nomine infligenda eſt,[5] non ſit obnoxius.[6] Nec huic rectè comparabitur is, cui neceſſarium, quod vocant, iuſiurandum ſupplendæ probationis gratia delatum à iudice litis victoriam ademerit.[7] Victorem enim, qui etiamſi peteret, ius tamen ſibi dicere credatur,[8] dolum culpámve aduerſarij ex propriæ conſcientiæ ſuſpecto alioquin teſtimonio[9] inducere abſurdum eſſet.[10] At vero, qui dubiæ probationis fidem vel inuito aduerſario ſolóque iubente iudice compleat,[11] veritatis præſumptionem, quæ iuriſiurandi oblationi cauſam dederit, iurando non extinguit.[12] *Ita Senatus* die 23. Febr. 1588. Et rurſum in cauſa Goneti Perier & Bened. Bellemin. 4 Cal. Dec. 1594. & pro Claudio Caſtellano, contra Ioannem Guibourg. 28. Iunij 1591.

1 Expediendæ litis gratia. *l. 1. de iureiur.* & vt ſe probandi neceſſitate exoneraret, *l. eum qui 30. eod.*

2 Sunt enim qui iurare nunquam velint, adeo ſunt timidi metu diuini nominis vſque ad ſuperſtitionem vt Vlp. loquitur. *in l. qua ſub conditione 8. D. de condict. inſtit. l. cum quidam 21. verſic. neque enim. C. de fid. inſtrum.*

3 Aut enim iurare cogitur, aut referre, quiſquis ille eſt, cui delatũ fuit iuſiurandum, *l. manifeſtæ 38. D. hoc tit.*

4 Quia dato iureiurando non aliud quæritur, quam an iuratum ſit, remiſſa quæſtione an debeatur, quaſi ſatis probatum ſit iureiurando. *l. ait prætor. 5. §. dato, D. eod.*

5 *l. properandum 13. §. ſiue autem alterutra. C. de iudic. l. eum quẽ temerè, 79. ff. eod. l. 1. §. qui excuſatione. ff. de vacat. & excuſ. muner.*

6 Bald. & cæteri *ad Auth. generaliter. C. de epiſc. & cler.* reprobata opinione gloſſæ *in l. pen. in verb. ab altera parte, C. hoc tit.*

7 Noſtri vocant iuſiurãdum ſuppletiuum, de quo tractant *ad l. admonendi 31. ff. de iureiur. & ad l. in bonæ fidei 3. & d. l. pen. C. hoc tit.*

8 Qui enim iurat deferente aduerſario, is quodammodo iudex in cauſa conſtituitur, *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. nõ det* [Ideoq; nec poteſt à ſententia per quam ex aduerſarij iureiurando cõdemnatus ſit appellari *l. generaliter, §. ſin autem, C. hoc tit.* Fachin *lib. 1. Contr. cap. 23.*]

9 Omnibus enim in re propria dicendi teſtimonij facultatem iura ſubmouerunt, *l. omnibus 10. iunct. l. etiam 3. Cod. de teſtibus*, qua ratione nec puto defendi poſſe vlla iuris ratione iuſiurandum, hoc quod ſuppletiuum vocant. Quam in rem videnda ſunt quæ ſcripſi in Chiliade *De error. pragmat.*

10 Sufficere enim ei debet, quod probandi neceſſitate fuerit exoneratus, ob idque vicerit. *arg. d. l. eum qui 30. D. de iureiur.* Idque eſt quod noſtri dicunt probationem hanc eſſe priuilegiatam, ob idque expenſarum condemnationi locum facere non poſſe. [Obſerua tamen quod Senatus noſter diſtrictè obſeruat, vt non condemnetur reus eadem interlocutione qua actor admittitur ad iuſiurandum ſuppletiuum ne quidem cum hac clauſula quam inferiores iudices addere ſolent, *& præſtito iureiurando.* Ita enim videretur is qui certus eſſet de victoria inuitari ad iurandum, ac fortaſſe peierandum. Ergo in tempus præſtiti iureiurandi differenda eſt condemnatio. *Ita Senatus* 13. Iunij in publico auditorio 1611.]

11 Semiplenam enim probationẽ adeſſe oportet, vt iuramento ſuppletiuo locus eſſe poſſit. Bart. latè & poſt eũ cæteri *ad d. l. admonendi.* Imo & ſunt qui putent requiri plus quã ſemiplenã. Vide *Defin. 4. infr.*

12 Ratio hæc colorata eſt magis quam vera. Nam negari non poteſt, quin & hæc probatio ſit priuilegiata, quo præcipuè argumento Bald. *ad d. Auth. generaliter*, concludit, nec hoc caſu condemnationi expenſarum locum eſſe debere. De quo vide etiam quæ ſcripſi in Chiliad. *De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Periurij ex nouis inſtrumentis probandi commodum nullum remanere debet penes peierantem.

ETſi poſt deciſam iureiurando controuerſiam nulla de periurio ſupereſſe quæſtio ſolet:[1] Si tamen ex nouis inſtrumentis euidens periurium in promptu approbetur, boni iudicis officio congruit, vt videat, ne ex tam improbo delicto impium ſibi lucrum quærere victor poſſit:[2] Atque ideo, Et, ſi quid ex iureiurando iudicatoque ſolutum ſit, vt indebitum repetetur,[3] & quod ſolui debuerat, ſi nondum ſolutũ ſit oppoſita doli exceptione retinebitur:[4] Sin perperam abſolutus reus fuit, cauſa ex integro acta, non vt periurus,[5] ſed vt debitor condemnabitur.[6] *Sine die.*

1 *lege prima & ſecunda. D. hoc tit. l. quod ſi deferẽte 21. D. de dolo.*

2 *leg. vltim. Cod. hoc tit.* Turpia enim lucra ſemper extorquenda ſunt etiam heredibus qui non deliquerunt, licet crimina morte finiantur, *l. 3. §. vlt. & l. 5. in princ. D. de calumniat. l. 3. in princ. D. de vi & vi armat.* cum ſimilibus.

3 *dicta lege vltima*, in illis verbis, *repeti ab eo legatum vel fideicommiſſum.*

4 Nam cui damus ſoluti repetitionem, multo magis damus doli exceptionem ne cogatur ſoluere, vel ex iuris regula quæ habet dolo facere eum qui petit quod redditurus eſt, *lege ſi ſocer 44. §. Lucius, D. ſolut. matr. leg. dolo. 8. D. de doli mali except. l. in condemnatione 173. §. vlt. de regul.*

5 Sufficit enim periurij pœna, *l. nam ſufficit 22. D. de dolo*, id eſt, vltio Dei cum iuriſiurandi contempta religio ſolum Deum vltorem habeat, *l. 2. C. hoc tit.* Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 14.*

DEFINITIO III.

Nec iurare cogitur nec referre, qui aliter ſuam intentionem probare vult, adeoque poteſt delationem iuriſiurandi à ſe factam reuocare.

QVi intentionē ſuam teſtibus aut inſtrumentis probare non diffidit, delatum ſibi ab aduerſario iuſiurandum nec ſuſcipere cogitur,[1] nec referre.[2] Non enim turpiter facere videri poteſt, ſed modeſte potius tam facile religione magis quam conſcientia motus tam facile, iurare nolit.[3] Prudenter vero, qui nec litis victoriam, quam ex liquidis probationibus ſibi exploratā comparare poſſit, certo deferentis periurio velit committere, quod haud dubie per iuriſiurandi relationem contingeret.[4] Qua ex cauſa illud quoque non immerito conſtitutum eſt, vt is ipſe, qui iuſiurandum detulit, ſuis diffidens probationibus reuocare delatum poſſit in ipſo etiam procinctu iurandi,[5] ſi quas fortaſſe alias habeat etiam, quibus antea conſulto, vt aliquando tentandi aduerſarij gratia fit,[7] renunciauerit *Ita Senatus* innumeris Senatuſconſultis & nouiſſima inter fratres Thomaſſin, [condemnato tamen eo qui delationē iuriſiurādi reuocauit ad ſumptus omnes quos ob reuocationem fruſtra factos eſſe apparuit.]

1 Quia iurare etiā de re certa & vera ſuſpectum eſt & inuidioſum *arg.l.3.in princ.*ibi *alioquin facillimus quiſque ad iuſiurandum decurrens, D.hoc tit.* & pleríque ſubtili reuerentia tenti, vt Iuſtin. loquitur *in l.cum quidam 21.verſ.neque enim, C.de fid.inſtr.*

2 Quoniam qui iuſiurandum refert aduerſario, perinde facit eum iudicem in propria cauſa atque ſi deferret. Relatio enim delatio eſt, ſed ſecunda non prima, *l.iuſiurandum & ad pecunias 34.§.detur, & §.vlt D.hoc tit.de iureiur.*

3 *l.qua ſub conditione 8.ff.de cond.Inſt.l.cum quidam 21.verſ.neque enim C.de fid.inſtr.* Quod tamen vereor ne iuris rationi repugnet, qui video etiam in procuratore & defenſore dubitaſſe Iurecōſultos, an cōpellēdi ſint iurare, ā vero ſufficiat ad plenā defenſionē, ſi parati ſint iudiciū accipere, *l.iuſiurādū & ad pecunias 34.§.procura. D.de iureiur.* Quæ enim poterat eſſe dubitādi ratio, ſi nec dominus ipſe iurare cōpelli poſſet paratus iudiciū accipere? Et ſane cū is cui iuſiurandū defertur fiat iudex in cauſa Propria, *l.1.D.quar.rer.act.non det.* vix eſt, vt non perpetuo verum ſit, quod ait *l.38.D.de iureiur.* manifeſtæ turpitudinis eſſe nolle iurare, nec iuſiurandum referre. Alioqui nō eſſe ſemper hoc remedium aptum expediendis litibus, vt ait *l.1.eod.* Et vero verba edicti ſunt præciſa: *Soluere aut iurare cogam.d.l.34 §. ait prætor.*

4 Nam cum relatio iuriſiurandi ſit etiam delatio, vt diximus *n.2.* facit aduerſarium iudicem in cauſa propria is, qui iuſiurandum refert. *d.l.in princ.D.quar.rer.act.non det.* ideoque parum tutus dicitur, qui iuſiurandum refert, *d.l.iuſiurandum 34.circ.princ.*

5 Caches Oſaſc. *Dec.Ped.8.poſt Iaſ.in §.item ſi quis poſtulante Inſt. de action.*

6 Quia nimirum nihil actum videtur, quamdiu aliquid ſupereſt agendum, *l.pen.in fin, C.de his quib.vt indign.* licet dici ſoleat, id quod in procinctu faciendum eſt, pro facto haberi debere, *l.pen, D.de teſt. milit.* Sane non ſufficit voluntas ſuſcepti iuriſiurandi, ſi non remittatur, *leg.6. D.hoc tit.*

7 Vt ſi ſuſceperit iuſiurandum, & paratus fuerit iurare, perinde poſtea Periurij arguatur atque ſi iuraſſet. In quo tamen dolus quidam ineſt. Sed extat expreſſa in hanc rem Iuſtiniani conſtitutio *in l.ſi quis 11.C.hoc tit.* quæ facit poteſtatem reuocandæ delationis vſque ad diffinitiuam ſententiam, quoties ad aliam probandi viam eligit is, qui primum detulerat iuſiurandum. Adde *Defin.22.& 29.infra eod.*

DEFINITIO IV.

Iuſiurandum ſuppletorium dari ſolet in defectum probationis, quæ tamen ſit ſemiplena.

ACtore quidem non probante, reus tametſi nihil præſtet iure vulgato abſoluitur.[1] Idéque in reo viciſſim obſeruatur, vt condemnari omnimodo debeat, probata per actorem intētione neceſſariis exceptionum ſuarum, in quibus vice actoris fungitur,[2] probationibus deſtituatur.[3] Si tamen alteruter ſemiplenas, vt vocant, probationes adferat, quod iuſtis deerit, exacto per iudicis officium à petente[4] iureiurando ſuppleri poſſe, iampridē inueterato noſtrorum errore obtinuit:[5] ſed hoc ita demū, ſi ſemiplenas eſſe iudici liqueat,[6] ne alioqui dicendi vltro negotij potius quam probationis ſupplendæ poteſtatem facere iudex videatur ei, cui iuſiurandum deferat.[7] Semiplena autē probatio eſſe creditur, ſi vel vnus teſtis adſit, dūmodo integræ exiſtimationis,[8] nec contraria vlla præſumptione, is qui teſtem habet, oneretur.[9] *Ita Senatus* paſſim.

1 *l.qui accuſare 4.C.de edend.l.vtifrui 5.verſ. quod ſi forte, D.ſi vſusfruct.petet.l.actor, 23.C. de probat. l. ſi priuſquam 15. in fin. D. de oper.noui nunciat.*

2 *l.in exceptionibus 19.in princ.D.de probat.leg.negantes 9.*in illis verbis, *petitore quidem non implente intentionem ſuam, vel exceptione ſubmoto.C.de oblig.& act.*

3 *l ſi pactum 9.l.quoties 18.§.qui dolo, D. de probat.*

4 Nam ſi non petatur iuſiurandum, hoc ſuppletiuum non poteſt à iudice vltro deferri Bart *ad l.admonendi 31.D.de iureiur.* licet contra putet Fachin *lib.1.cap.16.*

5 Error enim interpretum & pragmaticorum noſtrorum ille eſt, vt ſcripſi *ad Defin.1.n.9.ſupr.& Decad.prioribus, de Error.pagmat.* Defertur autem tam reo quàm actori contra Fachin.*lib.1 cap.18.*

6 Nam cum probatio nulla eſt, aut non ſaltem ſemiplena, nō poteſt videri cauſa dubia, cum haud dubiè actor ſit condemnandus. Iuſiurandum autem hoc non exigitur niſi in dubiis cauſis, vt loquitur *d. leg.admonendi.*

7 Siquidem iudex conſtituitur in cauſa propria quiſquis iurat *l.1.in princ.D.quar.rer.act.non det.*

8 Bart.Iaſ.& alij communiter *in d. l. admonendi.* Sunt tamen qui velint probationem eſſe plus quàm ſemiplenam & præter teſtē vnum adeſſe quædam Iudicia. De quo vide Boër. *quæſt.* Sanè conſtat teſtem debere eſſe ſummæ atque integræ opinionis *l.teſtium 18.C.de teſtibus.*

9 Nam ſi qua vel minima præſumptio ſit contra teſtem, vel contra producētē, non poteſt videri ſemiplena probatio, quæ vnum duntaxat teſtem habet, *arg.c.1.de præſcript.in 6.* Ferrar. *form. lib. reſp. rei conuent.in verb.iuſiurandi num.19.& 20.*

DEFINITIO V.

Iuſiurandum, quod vocant purgatorium, contrarias probationes ſemper admittit.

IVſiurandum quod purgationis vocant, cum litis deciſorium non ſit,[1] probationes, quæ in contrariū ab aduerſario proferri poſſunt, nunquam excludit.[2] Præſertim cum nec adhiberi ſoleat, niſi ad excludendam ſuſpicionem doli,[3] cuius probationem ſemper ſaluam eſſe oportet,[4] ne ob id minus puniatur, quod cum periurio iunctus eſſe cœperit.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 3.Id.Febr.1589.

1 Datur enim illi, qui alioquin etiam ſine iureiurādo vincere debet, *cap.vlt. extr.de iureiur.*

2 *l. admonendi 31. de iureiur*, quæ ad hanc iuriſiurandi ſpeciem videtur pertinere. Quanquam ſi de illius ſententia plura ſcire voles, vide quæ ſcripſi *in Decad. Err.*

3 Purgans enim ſe dolo tenetur pelerare, *l.quoties 21.§.prætor ait, & § quod ſi reus, D.de noxal act.*

4 Adeo vt nec valeat pactio ne de dolo agatur, *l. ſi vnus 27.§ illud nulla, D.de pact.l.in commodato 17.in princ. D.commod.*

5 Nunquam enim vnum delictum alterius pœnā minuit, *leg.2. in princ. ff. de priuat. delict.* [Et ob hanc cauſam minoris momenti eſt iuſiurandū purgatorium quam deciſorium, vt ſcripſi *Def. 31.n.4.infr.*

DEFINITIO VI.

Qui ad iurandum admiſſus eſt, iurare poteſt non obſtante appellatione, & citra eius præiudicium, aduerſario tamen præſente vel vocato.

QVoties ad iurandum quis per iudicē admiſſus eſt, tametſi ab ea ſententia aduerſarius prouocauerit, iurari tamen interim apud eundem iudicem poteſt nil remorante appellatione,[1] Ne alioqui pendēte illa mortuo eo qui iurare debuit probatio intercidat;[2] Sed ita tamen vti ne quid præiudicij fiat appellationi, id eſt, vt ſi ex appellatione cauſa cognitia quandoque pronunciatum ſit iuſiurandū deferri non debuiſſe, nulla præſtiti ratio habeatur.[3] Nec intereſt hac parte qua ex cauſa, aut quo iuſiurandi genere[4] iuratum ſit. Illud ſane diſtrictè obſeruandum eſt, vt præſente aduerſario iuretur,[5] niſi abſit per contumaciā, quæ faciat vt haberi debeat ille pro præſente.[6] *Ita Senatus* pro Franciſca Moreau, contra Alixiam Palluat, 8.Cal.Febr.1590.

1 Nam ſi per aduerſarium admiſſus ſit, ipſo aduerſario deferente nullus appellationi locus relinquitur. Quis enim ferendus eſt ad appellationis veniens auxilium in iis, quæ facienda ipſe procurauit? Inquit Iuſtin. *in l. generaliter* 12. *§.* 1. *in fin. hoc tit.*

2 *d. l. generaliter, circa princ.* in illis verbis, *Euenit vt prædicatione lite ſuſpenſa hi quidem, qui iuſiurandum præſtare iuſſi ſunt, ab hac fortaſſe luce ſubtrahantur, probationes autem rerum cadant.* iunct. *§. ſin autem eiuſd. leg.*

3 *d. §. ſin autem is cui, verſ. ſin autem non rite.*

4 Id eſt, an iureiurando ſuppletiuo an purgatorio. De quo ſcripſimus proxima Defin. In vtroque enim permittitur iurare non obſtante appellatione, ſed tamen citra eius præiudicium.

5 *d. l. generaliter. §. his de præſentibus, verſic. licentia danda, C. hoc tit.*

6 Contumacia enim pro præſentia eſt, vt ait *auth. qua in prouincia verſ. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crim. agi oport.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando ebrij, & furioſi: Et an iis neceſſaria ſit abſolutio?

IVſiurandum ab ebrio præſtitum non maioris momenti eſſe debet ad contractum confirmãdum, quam ſi à furioſo interpoſitum eſſet.[1] Neque enim ille magis quam hic mẽtis ſuæ compos videri poteſt, vt poſſit intelligere quod agit.[2] Cum tamen quæreretur an abſolutionem à iureiurãdo impetrare deberet, viſum eſt tutius, debere:[3] nec ſufficere quod aduerſus contractum eo tempore celebratum impetraſſet reſtitutionem.[4] Ideo fortaſſe quod, cum ebrietatis pleriq; gradus ſint, non facile ſciri poſſit, an vſq; adeo ebrius fuerit qui ebrietatem allegat, vt iudicio prorſus caruiſſe credi debeat.[5] Hactenus tamẽ ei indulgebimus, vt ſi non petita per imperitiam abſolutione litem conteſtetur apud iudicem, non ſtatim vtique condemnetur, tanquam periurus, ſed in alium diem quaſi conniuentibus oculis per iudicem cognitio differatur, vt aduerſus exceptionem periurij poſſit ille ſibi proſpicere implorando abſolutionem.[6] Quod in cæteris perſonis maioribus annis vigintiquinque reſtitutionem in integrum ex quacunque cauſa petentibus non ſimiliter obſeruari ſolet.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Id. Dec. 1590.

1 *Bald. in l. 2. quæſt. 10. C. de reſcind. vend.*

2 Adeo vt furioſus tum etiam cum adeſt abſens eſſe intelligatur, *l. vbi non voce* 124. *§. furioſus, de reg. iur.* & quidem per omnia, & in omnibus, vt ait *l. 2. §. pen. D. de iur. codicill. l. ſed ſi vnius* 17. *§. filiosfamilias D. de iniur.* Quomodo enim conſentit qui nec ſentire poteſt? Inquit *l. ſi tibi* 4. *§. vnius D. de opt. leg.* Et vero conſtat iuſiurandum tres perpetuos comites habere debere, iudicium, iuſtitiam & veritatem. Quodnam autem vel furioſi, vel ebrij hominis iudicium eſſe poteſt?

3 Propter periculum periurij quod Deum vltorem habet, *l. 2. C. hoc tit.* Nam vbi periculum animæ verſatur, deferre non poſſumus, ne nimis magna cautio adhibeatur, vt res in tuto ſit, Facit *l. quoties* 80. *de verb. obligat.*

4 Eſt enim multo facilius, vt ex iureiurando naſcatur exceptio periurij, quam vt contractus confirmetur, cum eueniat plerumque, vt proſit iuſiurandum ad inducendam exceptionem periurij, non etiam ad contractum confirmandum. Bart. latè *in l. ſi quis pro eo. D. de fideiuſſ.*

5 Nam ſi euidenter conſtaret omni prorſus iudicio caruiſſe iurantem eo tempore, quo iurauit, nullam proculdubio iuſiurandi rationem haberi oporteret, ideoque nec abſolutio eſſet neceſſaria, quæ vinculum præſupponit.

6 Ne alioqui eueniat, vt ſummum ius ſumma ſit iniuria.

7 Iis namque imputatur, cur non ſimul cum reſtitutione in integrum impetrauerint etiam abſolutionem, quandoquidem conſtat contractum tenere, qui etiam ex puberis iureiurando confirmari poſ. *l. 1. Auth. ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vend.* Debet enim actor venire paratus & inſtructus, cum in poteſtate ſua habeat agere quando velit *l. 5. §. vlt. D. de dol. except. l. 1. C. vt nemo inuit. l. petenda* 6. *C. de temp. pet. in integr. reſtit.* agit autem quiſquis petit reſtitutionem. Siquidem nihil aliud reſtitutio eſt, quam redintegrandæ rei vel cauſæ actio, vt Paulus in ſententiis definit.

DEFINITIO VIII.

Iuſiurandum purgatorium ex ſolo iudicis officio deferri poteſt, ſuppletorium non item.

SIue actori, ſiue reo, qui ſuam intentionem ſemiplene tantum probauerit, iuſiurãdum, quod ſuppletiuum vocant,[1] non niſi petenti deferendum eſt.[2] Nec ſufficiet quod ius & iuſtitiam, vt ex vulgari Aduocatorum ſtylo fit, ſibi miniſtrari petierit.[3] Nam ſicuti non facile quiſquam credendus eſt iurare velle:[4] Ita nec ad iurandum à iudice inuitandus eſt,[5] propter periculum periurij ſi iuretur,[6] aut ſuſpicionẽ calumniæ, ſi iuſiurandum à iudice non petenti oblatum recuſetur.[7] Iuriſiurãdi, quod ad purgationis duntaxat cauſam pertinet, alia ratio eſt. Solo enim officio iudicis defertur, & quidem ei cuius intentio iam ſatis aliunde probata ſit quique iuſiurandum non tam petere debeat, quam accipere.[8] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Mauris, & Andreæ Grumel 3. Non. Mart. 1593.

1 De quo ſcripſimus *Defin. 4. ſup.*

2 Bart *ad l. admonendi, n.* 60. *D. de iureiur.* Ferrar. *in form. reſponſ. rel, in verb. iuſiurandum, n.* 13. licet contra ſentiat Fachin. *lib. 1. contr. cap. 16. &* 18.

3 Quamuis ita putet Alex. *conſ. 95. vol. 5.* Vide Apoſtil. ad Bart. *in d. l. admonendi.*

4 Metu ſcilicet diuini numinis, *l. qua ſub conditione* 8. *D. de condit. inſt. l. cum quidam* 21. *C. de fid. inſtrum.*

5 Ne alioquin facillimis quiſque ad iuſiurandum decurrens periurium incurrat, *arg. l. 3. in princ. D. de iureiur.*

6 Etſi enim non præſumitur iurans immemor ſalutis æternæ, *l. vlt. C. ad leg. Iul. repet.* nemo tamen neſcit quam facile plerique vel pro re minima peierent.

7 *Arg. l. manifeſtæ* 38. *D. de iureiur.*

8 Vt ſcripſi *Defin. 5 ſup.*

DEFINITIO IX.

Nemo præciſe cogitur iurare, ſed referre iuſiurandum poteſt, niſi in certis caſibus.

QVod vulgo iactatur manifeſtæ turpitudinis eſſe nolle iurare, nec iuſiurandum referre,[1] oſtendit ſatis nunquam in eas anguſtias coniiciendũ eum cui defertur iuſiurandũ, vt vel iurare cogatur, vel cauſa cadere.[2] Permittendum namque illi eſt, vt referre iuſiurandum poſſit ſi malit.[3] Sunt enim plerique tam ſuperſtitioſa religione & conſcientia, vt nec ſi ſciant veriſſima eſſe quæ affirmant, iurare tamen velint.[4] Conſequens ergo eſt, vt non alius admitti debeat ad delationẽ iuriſiurandi, quam cui ipſi iuſiurãdum referri poſſit.[5] Niſi referẽdi facultas ex perſona illius cui delatio ſit, impediatur, vt euenit cum filiofamilias aut ſeruo defertur iuſiurandum,[6] aut in actione furti rerum amotarum,[7] aliiſque ſimilibus, quæ criminis cauſam adnexam habent.[8] *Ita Senatus* in cauſa Iarſu, contra Dom. de Seteney, Prid. Id. Maij 1591.

1 *l. manifeſtæ* 38. *C. de iureiur.*

2 Etſi verba edicti ſic concepta ſunt: *eum à quo iuſiurandũ petitur ſoluere aut iurare cogam. l. iuſiurãdũ & ad pecunias* 34. *§. ait prætor, D. eod.* Id enim ita intelligi debet, niſi malit ille iuſiurandum referre quam iurare, vt ibidem ſubiicit Vlpianus *in §. datur.*

3 *dict. §. datur, & §. vlt. eiuſd. leg. l. actori* 8. *l. delata* 9. *C. eod.* [Quid ergo ſi dicat nolle ſed iurare de facto quod antiquius ſit decennio, & cuius memoriam ideo excidiſſe facile credendum ſit? Bonæ tario erit ne cogatur in dubia cõſcientia iurare, ſed non vti ne ſit cogẽdus referre aut ſoluere, quia ſufficit tale factũ eſſe de quo iurari poſſit, licet nolendi iurare cauſam iuſtam habeat is, cui delatũ eſt. *Ita tractatum* pro D. du Four, contra Illuſt. Margaretam à Camera, menſe Iunij, 1612. Ex Crauet. *conſ.* 203. Placuit tamen temperamentum, vt ſi is, cui iuſiurandum defertur dicat ſe immemorem & ideo iurare nolit, nec referre, permittendum ſit deferenti, vt præſtet iuſiurandum purgatorium, cuius tamen in eo minor vis eſt, quam deciſorij quod admittit probationem in contrarium. Sed ſi is qui iurare non poteſt malit referre, audiendus eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa, 4. Cal. Dec. 1612.

4 *l. qua ſub conditione* 8. *ff. de cond. inſtit. l. cum quidam* 21. *verſ. neque enim, C. de fid. inſtrum.*

5 Ne ex perſona aduerſarij ſiat durior conditio eius, cui iuſiurandum defertur. [Vide tamen Fachin. *lib. 1. Contr. c.* 21. poſt Crauet. *conſ.* 203.]

6 *l. ſi ſeruus* 23. *cum l. ſeq. ff. de iureiur.*

7 *l. Marcellus* 11. *§. vlt. & l. ſeq. ff. rer. amot.*

8 Nam nec regulariter locus eſt delationi vllius iuriſiurandi in actionibus criminalibus, vt tractat Bart. & poſt eum cæteri ad *l. admonendi* 1. *ff. de iureiur.*

DEFINITIO X.

Formam delati ab aduerſario iuriſiurandi iudex ſequi non cogitur.

IVdex cum iurari iubet ab eo cui aduerſarius iuſiurandum detulit, non ſemper delatam formam ſequi cogitur, ſed

ſed eius pro arbitrio ex iuſta cauſa moderandæ ius habet. Quid enim ſi ſuperſtitionem admixtá delatio habuit?[1] Aut quid ſi deferens maioré iurãdi ſolemnitatem exigat quam pecuniæ de qua controuertitur quantitas patiatur, aut conditio perſonarum inter quos contenditur?[3] Sed & cum ſub certa forma iuſiurandum delatum eſt, nihilominus facere iudex poteſt vt ſub alia iuretur ab eo, cui relatũ eſt[4] Denique totum id iudicis arbitrio poſitum eſt dummodo tale arbitrium ſit quale boni circumſpecti viri eſſe debet.[5] Idque Sabaudiæ etiam ſtatuto cautum eſt, & conſtitutum ne ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis iurare paſſim cogatur quilibet, quamuis eam iurandi formam præſcripſerit is qui detulit iuſiurandum *Ita Senatus* ex tempore. Eodem die.

1 *l. iuſiurandum & ad pecunias 34. §. non ſemper, ff. de iureiur.* In eamque rem extſtat apud nos ſtatutum in veteribus ſtatutis Sabaudiæ, vt ſequitur *in Defin.*

2 *l. non erit 5. §. ſed ſi quis illicitum, D. de iureiur.*

3 Finge pro pecuniæ quantitate perexigua deferri iuſiurandũ ſolemniter præſtandum ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis populo in eam rem campanæ ſonum conuocato, vt plerumque deferunt ij etiam qui ſciunt liquido iurari poſſe, & tuto.

4 *d. §. non ſemper*, etſi non facilè euenit, vt diſplicere debeat conditio iuriſiurandi ei qui detulit, vt Vlp. ſcribit *in ead. l. iuſiurandum 34. §. datur.* Vide Grauet. *conſ.* 203.

5 Pro perſonarum ſcilicet, rerum, locorum & temporum varietate, ne quid durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa poſtulabit, *d. §. non ſemper. l. 5. §. 1. in fin. D. de incend. ruin. & naufrag.* [Itaque cùm ei qui iuſiurandũ detulerat ſuper reliquiis S. Antonij in ęde ſacra Gamberienſi relatum eſſet, nec is proptèr ſenectutem & infirmitatẽ corporis Camberium venire poſſet, viſum eſt ei permittendũ, vt in alio loco minus incommodo iuraret ſi in eo eſſent aliæ S. Antonij reliquiæ. *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Goy, & Cl de Mondragon, 13. Dec. 1612.]

DEFINITIO XI.

Poſt præſtitum iuſiurandum nihil allegari poteſt quod iuſiurandum impedire potuerit.

QVi aduerſarium iurare patitur iis omnibus allegationibus renunciaſſe intelligitur, quæ ante iuſiurandum interpoſitum obiici, iuriſque iurandi præſtationem impedire aut remorari potuiſſent, [1] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Iun. 1591.

1 Quia iuſiurandum habet vim rei iudicatæ *l. 1. & 2. ff. de iureiur.* nec poſt delatum præſtitúmque iuſiurandum de alio quærendam eſt, quam an iuratum ſit, *l. non erit 5. §. dato. l. nam poſteaquam 9. in princip. l. ait 18. & paſſ. eod. tit. l. ſi quis iuſiurandum 11. in fin. C. eod.* vbi ratio redditur ne reperita lite finis negotij alterius cauſæ fiat exordium. Saluæ tamen manent omnes eæ exceptiones, quæ etiam in cauſa iudicati obiici poſſent, *l. cum qui 30. §. vlt. ff. eod. tit. de iureiur.*

DEFINITIO XII.

Senator ſuper obiectis cauſis ſuſpicionis iurare nõ cogitur.

SI Senatorem ſuſpectum quis dicat & ſuſpicionis cauſas pobare iuſſus Senatoris religioni & ſacramẽto rẽ committat, cauſatus nullas ſe alias habere probationes, non eſt audiendus, Id enim Senatoriæ dignitati, & honori tribuendum eſſe viſum eſt, vt quod ad hanc rẽ pertinet nec iurare Senator cogatur, nec iuſiurandum deferre.[1] In inferioribus iudicibus ſicut non eadem priuilegij ratio eſt, ſic aliter obſeruatur. [2] *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1591. pro D. Senatore Cauet, contra Aduocatum dotiſſ. Gabrielem Damodry.

1 Nam & illuſtribus perſonis, quæ ad teſtimonium dicendum euocantur, ſolet interdum remitti iuſiurandum ex Iuſtiniani conſtitutione, quam reſtituit Iacob. Cuiac. *lib. 13. obſeru. c. 38 de qua in l. conſtitutio 10. C. de teſtib.* quamuis iuriſiurandi religione teſtes omnes arctari voluerit Conſtant. *in l. iuſiurandi 9. eod.* Quanto magis igitur in propoſito caſu ſtuebimus Senatori?

2 Licet dicimus præſtari debere à iudicibus iuſiurandum, de quo *in l. rem non nouam 14. iunct. Auth. hodie C. de iudic.* quod tamen à Senatoribus præſtari debere nemo dixerit, quippe qui pro ſua prudentia & grauitate credendi non ſint aliter iudicare velle, quam Princeps ipſe eſſet iudicaturus, *l. vnic. §. his annalibus, de offic. præf. prat.*

DEFINITIO XIII.

Abſolutio à vinculo iuriſiurandi ad fines agendi tantum concedi ſolet inaudito aduerſario, nec tamen neceſſaria eſt heredi iurantis.

EO iure vtimur, vt ei qui iurauit concedi ſoleat venia iuriſiurãdi per Epiſcopum aut eius vicariũ, etiã nõ citato aduerſario, ſed ad fines agendi tantum non vt à iuriſiurãdi vinculo pleniſſime liberatus intelligatur.[1] Sane nõ eſt heredi ea abſolutio neceſſaria, ne quidẽ ad fines agendi,[2] quia quod ad inducendam periurij exceptionẽ attinet iuſiurandum eſt perſonaliſſimum, nec tranſit ad hæredẽ, [3] licet eadẽ perſona cũ defũcto eſſe exiſtimetur.[4] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Licet contra ſentiat Guid. Pap. qui putat neceſſariam eſſe citationem q. 140.

2 Idem Guid. Pap. *ibid.* & rectè.

3 *Cap. veritatis*, vbi Innoc. Heſt. & cæteri. *Extr. de iureiur.*

4 *l. heredem 59 l. nihil 62. de reg. iur. l. vlt. C. de her. inſt. cũ ſimilib.*

DEFINITIO XIV.

Si pendente appellatione à delatione iuriſiurandi deceſſerit is, qui iurare potuit nec iurauit.

ACtori, qui non ſatis plenè intentionem ſuam probauerat, iudex ſuppletiuum, vt vocant, iuſiurãdum detulerat,[1] & ab ea delatione aduerſarius prouocauerat, [2] tum appellatione adhuc pendente actor deceſſerat. Cum quæreretur, an probatio quæ ex iureiurãdo ſperabatur intercidiſſet, an potius iuſiurandum pro præſtito haberi oporteret? Dicebam non eſſe pro præſtito habendum, ſiquidem fieri potuerat, vt in ipſo etiã procinctu iurandi religione conſciẽtia impediretur actor ne iurare vellet, [3] Aut ſi omnimodo erat iuraturus, imputari ei poterat, cur poſt interpoſitã ab aduerſario appellationem non petiiſſet, vt ſaluo iure appellationis iurare ſibi liceret. Hoc enim velut remedio conſultum eſt ei, qui iurare debet, aduerſus imminens periculum amittendæ probationis, ne damnum incurrat ſi forte inter appellationis moras moriatur.[4] Cuius tamen periculi non erat cur ratio vlla haberetur, ſi ita ius eſſet, vt mortuo interea actore iuſiurandum pro præſtito haberi poſſet. [5] Verum Senatus magis probauit, vt pro præſtito haberetur. Non alia ratione quam quia per appellantem factum eſſet quo minus iuratum fuiſſet,[6] nec deberet ei appellatio iniuſta prodeſſe, [7] ob id ſolum quod victor iuris beneficio pro ſe introducto vti noluiſſet, vt pendente appellatione iuraret.[8] *Ita Senatus* pro fratribus Fotet, contra D, de Choyſi. 8. Cal. Sept. 1592.

1 Secutus errorem illum interpretum & pragmaticorum, de quo ſcripſimus *Defin. 4. ſup.*

2 Quod facere pro ſuo iure poteſt, vt diximus *Defin. 6. ſup. eod.*

3 Sic enim aliquãdo inſpicimus id, quod potuit euenire facilè dũ. citra iniuriã, aut malum omen. *l. qui bona 13 §. cum inter. de damn. infect. l. eo tẽpore 50. D. de pecul. l. cum tale 72. in princ. de cond. & demonſ.*

4 *l. generaliter 12. §. 1. C. hoc tit.* Dixi *d. Defin. 6.*

5 Nulla enim hoc caſu ratio faceret, vt recedi deberet à iuris regula, quæ non patitur innouari quicquam pendente appellatione, *tot. tit. Nihil. innou. pend. app.* Neque vero defuncto actore probatio intercideret, quam tamen intercidere ſcriptum eſt, *in d. l. generaliter circ. princ.* illis verbis, *euenit vt prouocatione lite ſuſpenſa, hi quidẽ, qui iuſiurandum præſtare iuſſi ſunt, ab hac fortaſſe luce ſubtrahantur, probationes autem rerum cadant.*

6 In toto autem iure quod per te factum eſt, ne fieret pro facto habendum eſt. *l. iure ciuili 24. l. Iulius 81. §. vlt. de cond. & demonſtr. l. Labeo ſcribit 50. D. de contr. empt. l. iure 161. de reg. iur. cum ſimilibus.*

7 *l. tutor condemnatus 41 in princ. D. de vſur.*

8 Quomodo enim is qui apppellauit à delatione iuramẽti obiicere & imputare aduerſario ſuo poteſt, cur non iurauerit? Sed reſpondebam non poſſe quidem id imputari per aduerſarium, qui ipſe noluerit iurari. At non eo minus locum eſſe legibus, quæ volunt delationem iuriſiurandi intercidere præmortuo eo, qui iurare debuit, ſiue iurandi non obſtante appellatione poteſtatem habuerit ſiue non Adducebatur *d. l. generaliter 12. §. 1. C. hoc tit.* in illis verbis, *vel ſi hoc recuſauerit quaſi illato ſacramento præſtito.* Sed tota illa lex loquitur de iureiurando, quod contra ipſum appellantem præſtari debuit, non de eo, quod ab appellante, vt ſcripſi *in Cod. de err. pragmat.* iunge *Defin. 31. infr. eod.*

DEFINITIO XV.

Si è contrario deceſſerit is, qui iuſiurandum detulit, & cui potuit referri

EAdem fere quæſtio tractari poteſt, Si is qui iuſiurandũ detulit cũ ei referri poſſet deceſſerit priuſquã aduerſarius iuraret, ſiue ãte acceptatã, aut à iudice approbatã delationẽ iuriſiurandi, ſiue poſt, an pro relato præſtitoque haberi debeat, nolente aduerſario cui delatum fuerat iurare, cum nec hæredi referre poſſit.[1] Nam ſi iurare velit vtique audiendus eſt, etiam poſt mortem deferentis:[2] Sin referre non item, quia iniquum eſt cogi heredem iurare de facto defuncti.[3] Verius tamen eſt pro relato & præſtito habendum eſſe, ne ei cui delatũ eſt proſit, quod perperam & ſine cauſa iurare, vel referre recuſauit.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Franciſci Garim procuratoris Neccienſis, & N. Pollet, 4. Februar. 1593.

1 Sicut nec deferre, *l. Marcellus* 11. *§. iurare, ff. rer. amot.* vbi ratio redditur, quod iniquum ſit de alieno facto alium iurare. Paul. *lib.* 2 *ſent. tit.* 1. §. 4.

2 Neque enim mors deferentis extinguit delationem, cum eius præſentia ſuppleri poſſit per præſentiam heredis.

3 *dict. §. iurare.*

4 *Arg. l. generaliter* 12. §. 1. *hoc tit.* in illis verbis, quæ retulimus, *n. vlt. Defin. præced.* Etſi enim verũ eſt, quod diximus, *Defin.* 9. *ſup.* iurare non cogi eum qui non poſſit referre: In propoſito tamen id dici non poteſt, cum per eum qui iurare potuit & debuit, aut referre, factum ſit, ne hodie iuſiurandum referri poſſit mortuo ſcilicet interea eo, cui potuerat hoc iuſiurandum referri, ſi voluiſſet. Scripſi *d. Defin* 9. *n.* 6. *&* 7.

DEFINITIO XVI.

Iuſiurandum ſimpliciter & ſine ſolemnitate delatum quomodo præſtandum ſit.

SI de facti veritate ſimpliciter delatum tibi ſit ab aduerſario iuſiurandum, nulla ſolemnitatis forma præſcripta, ſufficiat tibi ad victoriã, quod ſimpliciter iẽ ita ſe habere aut non habere iuraueris.[1] Nam quod dici ſolet, Aliud eſſe iurare, aliud poſitionibus, vt vocant, & allegationibus aduerſarij cum iureiurãdo reſpondere, tunc procedit cum ſolemne iuſiurandum delatum eſt,[2] vt puta ſuper ſacroſanctis Dei Euangeliis, aut ſanctiſſimo miſſæ Canone, aut venerabiliſſimis Diui Antonij reliquis, Quibus vtique caſibus iuraſſe non videtur, qui non iurauit ſicuti delatũ eſt,[3] tametſi adhibito iureiurando quid affirmauerit vel negauerit. *Ita Senatus* pro N. Poyſat Procuratore fiſcali apud Bugienſes, contra N. Claudium de Miniod, 3. Non. Dec. 1592.

1 Nam cum iurari oporteat ſicuti delatum eſt iuſiurandum, *l.* 3. *§. vlt. D. de iureiur.* conſequẽs eſt, vt ſi ſimpliciter & ſine vlla ſolemnitate delatum ſit, ſimpliciter quoque & ſine ſolemnitate iuratũ eſſe ſufficiat.

2 Quo caſu ſolemniter quoque & in forma delata non perfunctorie iurandum eſt. Iunge *Defin.* 25. *infr. eod.*

3 *d. l.* 3. *vlt.* iunct. *l.* 4. *&* 5. *eod.*

DEFINITIO XVII.

Infamis iuſiurandum deferre non magis poteſt quam iurare.

INfamis ſicuti iurare non poteſt,[1] ita nec iuſiurandum deferre, ne referendi facultas ei adimatur cui fuerit delatum.[2] *Ita Senatus* pro Franciſco Garin, contra Michaëlem Pollet, 14. Cal. Ian. 1591.

1 Nam ſi bonæ & integræ opinionis ac frontis eſſe debet quiſquis pro alio teſtimoniũ dicit, *l.* 3. *in princ §. lege Iulia, & l. quæſitũ* 13. *D. de teſtib. l. teſtium* 18. *C eod.* quanto magis ille qui in propria cauſa iudex cõſtituitur, *l* 1. *D. quar. rer. act. non dat.* Sed & cum periurij pœna præcipua illa ſit, vt infamis fiat quiſquis fuit periurus, *l. ſi quis maior* 41. *C. de tranſact.* cur iurare permittimus ei, qui ob infamiam ſuam iam aliunde contractã poſſit hanc periurij pœnam contẽnere, vt *in l. ſi quis iniuriã* 35. *D de iniur.* Notant noſtri poſt Bart. *ad l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

2 Cum iurare non cogatur quiſquis iuſiurandum referre paratus eſt *l. manifeſtæ* 38. *D. eod.* Scripſi *Defin.* 9. *ſup.*

DEFINITIO IX.

Habenti ſemiplenam probationem non defertur iuſiurandum ſuppletorium, ſi qua vel minima contra eum præſumptio ſit.

VT iuſiurandum, quod noſtri ſuppletiuum vocãt, deferatur actori, qui ſuam intentionem vnius hominis teſtimonio probauit, non tantum neceſſe eſt, vt teſtis ille ſit omni exceptione maior,[1] ſed illud etiam, vt eius fides nulla contraria præſumptione debilitetur.[2] Finge productos ab actore teſtes duos, quorum alter dicat ſe vidiſſe vel audiſſe id, quod per viſum vel auditũ probari debeat,[3] in eamque rem nominet alium conteſtem, qui aut neget ſe tũ adfuiſſe aut fateatur quidem, ſed neget ſe audiſſe vel vidiſſe. Non deferemus actori iuſiurandum, quod alioqui ſi prior ſolus productus fuiſſet deferri oporteret.[4] Nec ſimile eſt quod dici ſolet ſufficere ſolemnem numerum exaudire.[5] Neque enim aut ſolemnis, aut alius vllus numerus vno teſte perficitur.[6] Et quamuis inueterato noſtrorum errore receptum ſit, vt vnus teſtis faciat ſemiplenam probationem, quia duo faciunt plenam:[7] Non illud tamen etiam receptum eſt, vt tam ſolemniter vnus teſtis ſufficiat ad ſemiplenam probationem quam duo ſufficerent ad plenam.[8] *Ita Senatus* in cauſa R. fratris Bonauenturæ Martin. Franciſcani, & Matthæi Martin. 8. Id. Febr. 1593.

1 Quomodo Iuſtin. loquitur in *l. optimam* 14. *ad fin. C. de contr. & committ. ſtipul.*

2 Nam ſi non careat ſuſpicione teſtimonium, ſiue ob perſonarum à qua fertur, ſiue ob cauſam de qua fertur, nulla prorſus ratio eius habenda eſt, *d. l.* 3. *ad fin. princ, D. de teſtib.* Bart. & poſt eum cæteri *ad l. admonendi* 21. *D. de iureiur.* [Ferrar. *in form. libell. reſp. rei conuent. in verb. iuriſiurandi n.* 19. *&* 20.]

3 Debet enim teſtis rationem reddere dicti ſui, & quidem per ſenſum qui in eam rem idoneus ſit & accommodatus. *l ſola* 4 vbi DD. *C. de teſtibus l. ſi arbiter* 28. *D de probat.*

4 Non poteſt enim ſuſpectum non eſſe teſtimonium eius qui conteſtem allegat illum quem non habet.

5 *l. heredes palam* 21. *in fin. princ. D. qui teſtam facer. poſſ.* quo etiam pertinet quod ad illum locum & ex illo Baldus notat, plus credi teſtibus affirmantibus, quam negantibus.

6 *l. vbi numerus* 12. *C. de teſtib.* Nam, vt Philoſophi dicunt, Vnitas non eſt numerus, ſed principium numeri.

7 Argumentum, hoc eſt, quo noſtri paſſim vtuntur poſt Bart. *ad d. l. admonendi.*

8 Id enim eſt quod Paulus ſcibit *lib* 3. *ſent. tit.* 4 §. 10. ſuperfluos teſtes non nocere, vt intelligamus, E contrario igitur non ſuperfluos nocere. Quis autem ſuperfluum teſtem dicat eum qui non niſi ſecundus adhibeatur? *d. l. vbi numerus.* iunct. *l.* 1. *§. vlt. eod.* Matthæi *cap.* 19. *in ore duorum. &c.*

DEFINITIO XIX.

Si iuſiurandum non poſſit referri deferẽti, niſi ſuper aliis articulis, ad eundem tamen effectum & finem tendentibus.

CUm vidua mercatoris eademque communium liberorum tutrix peteret à te pretium mercis, quam à ſe famulo tuo traditam diceret, ac cuius ſolutionem tu ipſe marito dum viueret ſæpius promiſiſſes, tu vero vtrumque negares, detulit illa tibi iuſiurandum. Dixiſti nolle te iurare nec cogi poſſe ad iurandum, vel referẽdum, quia quod attinebat ad traditionem mercis, quam illa diceret à ſe factam famulo tuo, alieni facti id eſſet non tui. De alieno autem iurare nemo cogendus eſt,[1] periurij metu.[2] Quod vero ad promiſſionem à te ipſo factam ſoluẽdi pretij, iurare quidẽ te poſſe, ſi velis, ſed cogendũ non eſſe,[3] quod ſalua tibi eſſe debeat conditio referendi ſi referre malis quam iurare, vt ſunt plerique tam religioſi, aut potius ſuperſtitioſi, vt nec ſi liquido & vere iurare poſſint, tamen id facere vnquam velint.[5] In propoſito autem referri iuſiurandum actrici non poterat, cum non ſibi, ſed marito ſuo eam promiſſionẽ à te factam diceret.[6] Erat enim id factum alienum, de quo tametſi maximè vellet iurare, ipſi tamen licere non deberet, nec ſi millies à viuo marito negotij geſti ordinem propriis auribus audiuiſſet.[7] Proinde abſurdum videbatur, cum id, quod erat facti & ſciẽtiæ debitoris, nõ eſſet facti & ſciẽtiæ creditoris, deferri iuſiurãdũ ſuper vno litis capite, & à debitore

referri

referri ſuper alio. De eadem namque re iurare vel referre cogendus eſt is, cui iuſiurandum defertur, non de vna iurare, vel referre de alia.[8] Nam & ob eã cauſam dicimus, eum qui iuſiurandum detulit ſi referatur nõ poſſe recuſare quo minus iuret, & quidem modo delato, quia quod refertur iuſiurandum, illud ipſum eſt quod ipſe detulit, nec proinde in ſua perſona improbare poteſt cõditionem quam in alterius perſona æquam putauerit,[9] *Senatus* tamen pronunciauit cogendum te, vt vel iures, de eo nimirum quod ſcias ita eſſe aut non eſſe, vel referas actrici, de eo ſcilicet quod ad illius ſcientiam pertineat. Etenim aliud erat dicere traditam famulo tuo mercem, de quo iurare nõ poteras, aliud fuiſſe à te promiſſam marito actricis ſolutionẽ pretijquod petebatur,[10] de quo nec actrix ipſa iurare poterat, nec tu conſequenter iuſiurandum ei referre.[11] Vtrumque tamen tendebat ad eundem finem, connexáque vtriuſque poſitionis poteſtas erat, ſcilicet vt traditæ mercis pretiũ ſolueretur,[12] Idque eſt quod Iuriſconſulti tractant, Non ſemper conſonans eſſe, vt per omnia referatur iuſiurandum, quale defertur forſitan ex diuerſitate rerum vel perſonarum quibuſdam emergentibus, quæ varietatem inducunt, quod cõ incidit officio iudicis terminandam eſſe conceptionẽ iuriſiurandi.[13] Sed etſi nulla ratio eſſet iuriſiurandi referendi, non eo minus tamen debitor iurare cogendus eſſet. Nec enim perpetua eſt illa iuris regula,[14] vt iuſiurandõ deferre non poſſit is, cui referri nequeat.[15] Quid enim ſi ob id duntaxat impediatur relatio, quod creditor deceſſerit, qui quãdiu vixit ſæpius interpellauit debitorem, vt ſolueret?[16] Cur fruſtratio debitoris ipſi proderit,[17] vt nec in propria cauſa ipſe ſaltem iudex eſſe compellatur?[18] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Iacobina de Meurs vidua Ioannis de la Brolie, contra illuſtrem Georgium de Mouxi Comitem de Monreal, 7. Id. Febr. 1593.

1 *l. Marcellus 11. § iurare, D. rerum amot.*

2 *l. videamus* 4. in illis verbis, *etiam periurium anceps ſubire, D. de in lit. iurand.*

3 Non enim quicquid alienius poteſtati permittitur idipſum etiam ſubiicitur iuris neceſſitati, *l. non quicquid 40. D. de iudic.*

4 Etſi enim verba illa edicti præciſa ſunt, *aut iurare cogam aut ſoluere, l. iuſiurandum 34. §. ait prætor, de iureiur.* admittunt tamen interpretationem & exceptionem illam, ſi non referre iuſiurandum malit is cui delatum eſt, vt ibidem ſubiicit Vlp. iunct. *l. manifeſtæ 38. eod.*

5 *l. quæ ſub conditione 8. D. de condit. inſtit. l. cum quidam 21. §. neque enim, C. de fid. inſtrum.*

6 *d. l. Marcellus 11 §. iurare, D. rer. amot. d. l. 4. de in litem iurand.*.

7 Nam etſi iuraret illa millies idipſum ſe à marito audiuiſſe, non plus tamen probaret, quam probare poſſet nuda & non iurata mariti aſſertio, quæ tamen nihil probaret, adeoque nec ſi maritus id cum iureiurando aſſeruiſſe probaretur per mille teſtes, quia non prodeſt iuſiurandum, quod quis præſtitit nemine ſibi deferente, *leg. 3. in princ. D. de iureiur.*

8 *d. l. iuſiurandum & ad pecunias 34. §. ait prætor.* iunct. *§. ſeq. & d. l. manifeſtæ 38 eod. tit.* Simile eſt quod dicimus, ſi de vna re iuratum ſit, non debere prodeſſe iuſiurandum in alia, *l. ait prætor* 7. iunct. *l. ſi actum, 36. D. eod. tit.*

9 Hæc ipſa ferè Vlpian. verba ſunt *in d. l. iuſiurandum, & ad pecunias 34. §. datur, eod. tit.*

10 Traditio enim mercis facti eſt, ſicut & promiſſio ſolutionis, *l. conſilio 9. §. vlt. D. de curat. fur.* Itaque duo facta ſunt & ſeparata, in quorũ altero proinde delatum iuſiurandum ad alterum, extendi non poteſt, *l. ſi duo patroni 13. §. ſi quis iurauerit, D. de iureiur.* Facit *l. in duobus 28. §. ſi quis iurauerit, eod.*

11 Vt ſupr. dixi *num. 6.*

12 ſic dicimus, interdum etiam coniungendos teſtes ſingulares & pro conteſtibus habendos, nempe, ſi eorum teſtimonia tendant ad eundem finem. Nota. *ad l. iuriſiurandi 9. §. 1. C. de teſtib.*

13 Text. eſt *in d. l. iuſiurandum, §. non ſemper, D. de iureiur.* etſi nõ eſt improbabile totum illum §. Triboniani eſſe potius quam Vlpiani, vt alio loco ſcripſi.

14 Dixi ſupra *Defin. 9. eod.* Adde Aymon. Crauet *conſ. 103. per totum*

15 De qua regula & eius fallentiis, vt loquuntur, vide Bart. & alios *ad l. manifeſtæ.*

16 Scripſi *Defin. 15. num 4. ſup. eod.*

17 Contra *l. hominem 37. D. mandat.*

18 *l. 1. D. quar. rer. non dat.*

DEFINITIO XX.

Tutor pro pupillo iurare aut iuſiurandum deferre quando poſſit.

QVemadmodum tutori permittitur, vt pupilli nominẽ deferat iuſiurandum, ſi aliis omnibus probationibus pupillus deſtituatur:[1] ita permittendum illi eſt, vt ſi reus ei iuſiurandum referre malit, iurare poſſit, de eo nimirum quod is ipſe ſciat ita eſſe aut non eſſe.[2] Sed etſi relatum à reo iuſiurandum nolit accipere cogendus eſt eum imputare ſibi debeat cur detulerit, ſi nolebat ex relatione iurare.[3] Eſtque hoc fauorabiliter pro pupillis receptũ & contra iuris regulas,[4] vt ipſorum nomine & de ea re, quam ipſi neſciãt, tutor iurare poſſit, ne alioqui damno litis afficiatur, ſi tutori non liceat iuſiurandum deferre, aut iurare aduerſario delatũ ſibi iuſiurandũ referente.[5] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 *l. tutor pupilli 35.* iunct. *l. iuſiurandum quod ex conuentione 17. §. ſi tutor. D. de iureiur.* vbi ratio redditur, quod & alienare res tutor poteſt & ei ſolui poteſt, & ab eo res iudicium deduci. Adeo, vt ſi ex tutoris delatione iuratũ ſit, audiri non debeat pupillus quandoque venire volens contra iuſiurandũ, alioqui non eſſet audiendus tutor deferens iuſiurandum, *l. alias 18.* iunct. *§. vlt. d. l. 17. eod.* Et ſanè verendum non eſt hoc caſu, ne pupillus quandoque reſtituatur in integrum tanquam læſus, cum nullas læſionis probations habiturus ſit, niſi ponas alias ex poſtfacto ſuperueniſſe, quibus ſolis tunc vti velit, *arg. l. admonendi 31. eodem.*

2 *l. videamus 4. D. de in lit. iur.* iunct. *l. 11. §. pen. rer. amot.*

3 Non enim tutori tam facile ſuccurritur, qui ſeipſum in eam neceſſitatem coniecit, vt nec alij cuilibet, *l. ſi fideiuſſor 7. §. 1. D. qui ſatiſd. cog.* & ſibi imputet, qui proceſſit ad delationem iuriſiurandi, vt in ſimili ait *l. ſi non fuerit 37. D. de de iureiur.*

4 Vt & alia plerique, *l. pupillus 9 D. de acquir. hered. & ſimilib.*

5 Cum nec aliter liceat tutori deferre iuſiurandum pupilli nomine, quam ſi probationes omnes pupillo deficiant, vt ait *d. l. tutor pupilli*, ac proinde eo caſu, quo fieri nullo modo poſſit, aliter quam ex delatione iuriſiurandi pupillus vincat, qui vtique ſine probationibus vincere nõ poteſt, nec in eo priuilegiũ vllium habet, quod ſane habere non poſſet citra alterius iniuriam contra *l. ſed cum herede 12. D. ad SC. Trebell. l. quod autem 6 § ſi quid cum pupillo, D. quæ in fraud credit.*

DEFINITIO XXI.

Coheres niſi coheredibus conſentientibus iuſiurandum deferre non poteſt.

SI ex pluribus coheredibus quidam iuſiurandum deferãt aliis inuitis aut etiam ignorantibus, audiendi non ſunt, nec ſi velint cauere de ratio,[1] propter periculũ iuranti imminens, ne periurium detegatur, ſi contrarias probationes quandoque adferant, qui iuſiurãdũ non detulerunt.[2] Ideoque ſi mater plurium quorũ alij ſint impuberes, alij adulti iuſiurandum deferat eorum nomine, quos in tutela habet.[3] non aliter iurare cogẽdus erit aduerſarius aut referre, quam ſi adulti quoque delationi conſentiãt.[4] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 Bart. *in l. iuſiurandum & ad l. pecunias 34. §. procurator, n. 4. D. de iureiur.*

2 Inde namque fit, vt quotieſcunque periculum eſt, ne is, qui iurauit, poſtmodũ ab alio conueniatur, iurare non ſit cogendus quia iuſiurandum deciſorium eſſe oportet, & tale, cõtra quod nulla vnquam probatio afferri poſſit, *l. ſi duo 13. §. idem Iulianus in fin. l. iuſiurandũ quod 17. § ſi tutor, & §. vlt. cũ duab. ll. ſeqq. l. tutor pupill. 35. D. eod.* Atqui iuſiurandum ab vno delatum aliis neque prodeſt neque nocet, *l. 3. §. pen. l. nam poſtea quam 6. §. vlt. & ll. ſeqq. eod. l. nec filius 7. C. eod. l. etſi 7. §. ſi petenti, D. de publ. in rem act.* præterquam in duobus reis, *l. in duobus 28. in princ. & §. ex duobus D. de iureiur.*

3 Quod facere vtique poteſt non tanquam mater, ſed tanquam tutrix, aliis ſcilicet probationibus omnibus deficientibus, vt ait *d. l. tutor 35. eod.*

4 Quorum ſcilicet nomine deferendi iuriſiurandi nullum ius mater habet, neque tanquam mater, neque tanquam tutrix.

DEFINITIO XXII.

Iuſiurandum delatum reuocari poteſt in ipſo etiam procinctu iurandi.

IVſiurandum ab eo delatum, quis nouas habeat & tutiores probationes, reuocari poteſt, non ſolũ poſteaquã

oblatam iurandi conditionem aduerſarius agnouit, ſed & in ipſo procinctu iurandi.[1] Quia licet videatur pro iurato habendus, quiſquis in procinctu iurandi fuit,[2] ne alioqui perinde arguatur de periurio aut ſaltem de peierandi voluntate, atque ſi iam iuraſſet: Verum tamen eſt, iuratum non eſſe, potuitque is, qui fingebat fortaſſe paratum ſe in promptu iurare, voluntatem ſubinde mutare & nolle iam iurare.[3] Denique ante actum perfectum locus eſt pœnitentiæ ex vtraque parte.[4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 4. Id. Febr, 1593. contra N. Suchet Maurian.

1 *l. ſiquis iuſiurandum* 11. *C. hoc tit.* Iunge *Defin.* 3. *ſupr.*
2 *Arg. l. pen. D. de teſt. milit:*
3 Alioqui ſufficeret voluntas ſuſcepti iuriſiurandi. quod non ita eſt, Suſceptum enim aut præſtari à ſuſcipiente aut à deferente remitti neceſſe eſt. *l. remitti* 6. *D. de iureiur.*
4 Quia nihil actum eſt quandiu aliquid ſupereſt agendum, *d. l. ſi quis iuſiurandum*, *& l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.* [Sed tamen ſumptus fruſtratorios qui facti ſunt ſarciri oportet ab eo qui delationem reuocauit. *Ita Senatus* inter fratres Thomaſſin, 12. Iun. 1613.]

DEFINITIO XXIII.

Excluſus ab omni probationum genere iuſiurandum deferre non poteſt.

SIcuti nec iurare nec iuſiurandũ referre cogitur, quiſquis alias probandæ veritatis rationes adferre paratus eſt, vt periurij periculum & ſuſpicio, quantũ fieri poteſt, euitetur:[1] ita ex contrario, qui ab omnibus probationibus excluſus eſt ſi iuſiurandum deferre velit, audiri non debet,[2] quoniã & hæc quoque probationis ſpecies quædam eſt, & quidem fortiſſima atque efficaciſſima.[3] *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij Gauem de Rumilly & Nicolai Curtet, 15. Calend. Mart 1593.

1 Dixi *Defin.* 3. *ſup.* vbi tamen vide quæ ſcripſi *n.* 3. Adde Ant. Teſſ. *Dec. Ped.*
2 Abb. *in c. accedens, Extr. de prebend.* Iaſ. poſt alios *in l. vlt. Cod. de codicill.* Videtur tamen obſtare Iuſtin cõſtitutio *in l. ſi quis* 11. *Cod. hoc tit.* quæ eum, qui poſt deſperatas alias probationes iuſiurãdum defert, ita demum vult audiendum non eſſe, ſi iam antea iuſiurandum detulerat. Sed debet illa lex intelligi de eo caſu, quo deferens nondum ſit ab omni probationis genere excluſus; vt non tam ei noceat, quod excluſus ſit à probando, quæ excluſio ſola ſemper & omnimodo ſufficeret, quam quod à delatione ſemel facta vltro reſilierit.
3 *l. eum qui* 30. *ff. de iureiur*, contra quam probationem alia nulla poſtmodum admitti poteſt, *leg. ſi duo* 13. *§. idem Iulianus eod.* Iunge *Definit.* 28. *infr.*

DEFINITIO XXIV.

Periurium ex nouis inſtrumentis probari poteſt, non vt puniatur, ſed ne proſit peieranti.

SI deferente aduerſario iuratum ſit, & nouæ ex inſtrumentis probationes emergant, per quas manifeſtè de periurio appareat, de periurio quidem, quod ſolum Deũ vltoré habeat,[1] quæri non oportebit,[2] vt vlla eo nomine pœna infligatur,[3] ſed tamen perinde qui iurauit condemnabitur, ac ſi non iuraſſet, ne ex periurio ſuo emolumentũ improbum conſequatur,[4] non ſolùm ſi de vltima voluntate tractetur, ſed & ſi de negotio, quod inter viuos geſtum ſit. Generalis enim ratio illa eſt, quæ mouit Iuſtinianum, vt ita conſtitueret.[5] Quanquam non idẽ admitti debet, ſi per teſtes velit quis docere de periurio, nec ſi dicat amiſſum eſſe inſtrumentum, velitque probare & amiſſionem, & quæ inſtrumento continebantur.[6] Etſi enim plerumque hæc probatio recipitur iis etiam caſibus, quibus ex ſcripto quid probari neceſſe eſt:[7] Iuriſiurandi tamẽ auctoritas non patitur, vt periurij probatio teſtium fidei committatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa D. Petri de Reydelet D. de Charanſon magiſtri Computorum, & Dominæ de la Foreſt, 11. Calendas April. 1593.

1 *l. 2. C. hoc tit.*
2 *l. 1. eod.*
3 Sufficit enim periurij pœna, *l. nam ſufficit* 22. *ff. de dolo*, id eſt vltio Dei, vt interpretati ſumus *Defin.* 2. *num.* 5. *ſupr.*
4 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*
5 Solet enim ratio legis prout generalior vel ſtrictior eſt, ampliare & reſtringere legem, *l. cum pater* 77. *§. dulciſſimis, de leg.* 2. *l. quæſitum ff. de teſtibus.*
6 *Arg. l. admonendi* 31. *ff. de iureiur.*
7 *l. teſtium* 18. *in fin. C. de teſtibus.*
8 Imo nec niſi nouis inſtrumentis vti debet, qui impugnat iuſiurandum, *d. leg. admonendi l.* 3. *in fin. Cod. ſi minor ſe maior. dixer.* Iunge *Defin.* 2. *ſupr.*

DEFINITIO XXV.

Iuriſiurandi ſolemnitas in dubio præſumitur interueniſſe, maximè ſi aduerſarius conqueſtus non ſit.

DElatum ſimpliciter ſolemne iuſiurandum, non niſi ſuper ſacroſanctis Euangeliis delatum intelligitur, & citra vllam aliam ſolemnitatem:[1] non item ſuper ſacro Miſſæ Canone.[2] Si autem, quod ſæpius fit, delatum ſit ſuper ſacroſancto Canone, & in delationis conſequentiam legatur ſimpliciter præſtitũ, nec appareat, an ſuper Canone necne, dubitari poteſt, an rectè præſtitum intelligatur. Et magis eſt, vt iuxta formam delatam præſtitũ eſſe in dubio videri debeat,[3] nempe vt valeat actus potius, quã pereat,[4] minúſque ſcriptum quam factum intelligatur.[5] Præſertim, ſi in manibus Senatoris ad hoc dati aut alterius iudicis cuiuſlibet iuratum fuerit, quem non ſit credibile in eo errasse, quod præter aut contra formam datam iurari permiſerit.[6] Quid rurſum, ſi conſtet contra formã delatã iuratum eſſe, nec tamẽ is, aduerſus quem iuratũ eſt, hoc obiiciat aut conqueratur? Valebit iuſiurandum, quaſi delatam ſolemnitatem tacito conſenſu aduerſarius ex poſtfacto remiſerit.[7] Quod vtique facere potuit, cum non ſit hæc ſolemnitas ex earum numero, quæ ad ius publicum ſpectant, & quibus renunciari non poteſt.[8] Itaque non ſolùm ſi aduerſarius iuſiurandum ritè præſtitũ fateatur, ſed etiam ſi taceat, nec cõqueratur, pro ritè præſtito haberi debebit.[9] *Ita Senatus* cauſa Ioannis Portier, pro R. D. Angelo Iuſtiniano Epiſcopo Gebennenſi, & Franciſci Blanc, Id Nouembr. 1593.

1 Nota *d. l.* 1. *& in Auth. ſacramenta puberum ibid. poſita, C. ſi aduerſ. vendit. & in l.* 3. *in fin. Cod. ſi minor ſe maior dixer* Iunge *Defin.* 16. *ſupr. eod.*
2 Maior enim illa ſolemnitas eſt, de qua in dubio nõ videtur fuiſſe cogitatum, poterátque imputari ei, qui iuſiurandum detulit, potuitque delationi quam voluiſſet legẽ dicere, *leg.* 3. *§. vlt. l.* 5. *in princ. ff. de iureiur.* cur non eam dixerit apertius, *Ex reg. l. veteribus* 36. *ff. de pact. l. Labeo ſcripſit* 31. *ff. de contrah. empt.* ſicut & ei imputamus atque actionem ex iuriſiurandi delatione denegamus, ſi iuſiurandum detulerit, nec prius de calumnia iurauerit *l. ſi non fuerit* 37. *ff. de iureiur.*
3 Quia ſolemnitas intrinſeca facilè præſumitur, *l. ſciendum* 30. vbi DD. *de verb. oblig.* Facit *l. Titia* 134 *§. idem reſpondit eod. l.* 1. *C. de contrah ſtipul. §. fin. Inſt. de fideiuſſ.*
4 Iuxta regulam *l. quoties in actionibus* 12 *l. vbi* 21. *ff. de reb. dub. leg. cogi* 16 *ad SC. Trebell.*
5 *Argum. l. vnum ex familia* 67. *§. ſi omiſſa, de leg.* 2. *l. cũ anus* 101. *de cond. & demonſtr.* Etſi ad vltimas voluntates magis, quam ad contractus ei coniectura adaptari poteſt. Iuſiurandum autem contractui ut rei iudicatæ ſimilis eſt, non vltimæ voluntati, *l.* 1. *&* 2. *ff. de iureiur.*
6 Ita enim inutile eſſet iuſiurandum, *d. l.* 3. *§. vlt. & l.* 5. *in princ. eod.* Facit *l. cum de indebito* 25. *D. de probat.* in iis verbis: *Si ipſe homo diligens eſt & ſtudioſus*, (quales quippe iudices omnes, præſertim Senatores eſſe oportet) *cuius perſonam incredibile eſt in aliquo facile erraſſe.*
7 Vnicuique enim licet contemnere ea, quæ pro ſe introducta ſunt, *leg. ſi index circumuento* 28. *D. de minor. l. pen. C. de pact.* Et ſane quemadmodum is, qui iuſiurandum detulit, remmittere totum ſi velit poteſt, *leg. remittit* 6. *D. de iureiur.* ita & pro parte, id eſt, quod ad maiorem ſolemnitatem, licet ſolemnitas actus cuiuſlibet ſit quid indiuiduum. Facit *leg.* 2. *Codice commun. vtriuſque iudic. l. penult. C. de recept. arbitr.*
8 *l. nemo poteſt* 75. *de leg,* 1 *l. vlt. D. de ſuis & legit. hered.*
9 Nam in iudicialibus taciturnitas habetur pro conſenſu, *dicta lege penultima. Codice de recept. arbitr.* In extraiudicialibus non item *l. ſicut* 8. *§. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypothec. ſoluit.* Iunge *Defin.* 34. *infr. eod.*

DEFINI-

DEFINITIO XXVI.

Caſus, in quo iurare cogitur is, cui delatum eſt iuſiurandum, nec ei conceditur vt poſſit referre.

ALiquando euenit, vt is, cui delatum eſt iuſiurandum, cogatur omnimodo iurare vel cauſa cadere, nec audiendus ſit ſi referre velit: etiãſi id deferat, qui iurare ipſe poſſet ſi vellet,[1] nimirum, cum ea delatio facta eſt ex abundanti. Id eſt ab eo, qui citra delationem ex litis actis & inſtrumentis exploratam habeat cauſæ victoriã.[2] Cur enim iurandi neceſſitatem irrogemus ei, de cuius iure iam ſatis appareat,[3] quique fortaſſis nimia & ſuperſtitioſa religione teneatur, vt ſi ſibi iurandum eſſet cauſa cadere mallet quam iurare?[4] Planè aduerſario iurante condemnandus eſt quantumcunque falſo & mala fide iuratum conſtet,[5] quoniam imputare ſibi debet, qui aduerſarium in cauſa ſua iudicem conſtituerit.[6] *Ita Senatus* in cauſa ſupradicta, anteriore & ſecreto Senatuſconſulto 12. Cal. Maij 1592.

1 Quod tamen abhorret à communi iuris regula, *l. iuſiurandum & ad pecunias 34. § ait prætor, cum §. ſeq. & vlt.* iunct. *l. manifeſtæ 38. D. de iureiur.* Vide Crauet. *conſ.* 203.

2 Sublata enim cauſa iuriſiurandi, ſupereſt priſtinus litis ſtatus ex quo vincere debet is, qui ſuam intentionem pleniſſimè probatam habet. *arg. l. cum is 32. §. mulier, D. de cond. indeb.*

3 Niſi forte quis ei velit obiicere: Pateat tibi via quam elegiſti. Sed hoc tunc ei poſſet obiici, cum aliquid agendum ſupereſſet ad victoriam litis conſequendam, vt in ſpecie *l. ſi quis 11. C. hoc tit.* non autem, cum nihil niſi iudicandum eſt, vt in propoſito.

4 *l. quæ ſub conditione 8. D. de condit. inſt. l. cum quidam 21. verſ. neque enim, C. de fid. inſtrum.*

5 Excipe cauſam de quo *Defin. 24. ſup. eod.*

6 *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non dat. l. ſi non fuerit 37. D. de iur.*

DEFINITIO XXVII.

Iuſiurandum ſuppletorium deferri poteſt petenti etiam poſt didiſcita teſtificata, adeoque in cauſa appellationis.

QVæſitum eſt, an in ſupplementum minus plenæ probationis iuſiurandum, quod ob eam cauſam ſuppletiuum vocant,[1] peti poſſit in cauſa appellationis ab eo, qui ſemiplene probauit in prima inſtantia? Nam ſi in cauſa appellationis probationes factæ ſint, ſiue prima ſiue ſecunda appellatio proponatur, dubitationem res non habet, quin eadem inſtantia iuſiurandum peti poſſit.[2] Quibuſdam placebat nó poſſe, propterea quod ſuſpecta videatur fides, eius, qui non prius petat admitti ſe ad iurãdum quam didicerit teſtificata.[3] Et ſane iudiciarij moris eſt, vt in ipſo inſtanti, quo teſtationes producuntur, hoc etiam iuſiurandum petatur.[4] Sed tamen contra viſum eſt, nihil referre, antene an poſt didiſcitas teſtationes id fiat, non ſolum, quod probationes non ſint coanguſtandæ,[5] hæc vero quædam ſit probationis ſpecies;[6] ſed etiam, quia nullus hic ſubeſt metus ſubornationis,[7] nec quicquam cauſæ eſt, cur deterior eſſe debeat conditio eius, qui non petendi ab initio iuriſiurãdi eam fortaſſe rationem habuit, quod veritatis ſibi pro ſe conſcius teſtiũ fidei & integritati aut memoriæ plus æquo confideret.[8] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Cantamot & N. Chaſtelard Auguſtanorum 12. Cal. Febr. 1591.

1 De quo diximus *Defin. 3. ſup.*

2 Cum enim iuriſiurandi genus ſit probatio, *l. admonendi 39. D. de iureiurand.* quiſquis in cauſa appellationis ad probandum admiſſus eſt, ad hoc quoque probandi genus admiſſus intelligi debet.

3 Nam ſolent, qui ſibi conſcij ſunt, de bona lite faciliores eſſe ad petendum, vt ſibi iuſiurandum hoc deferatur.

4 Vt probationes perficiantur eo tempore, quo incipit quæri, an per teſtationes probata ſit intentio eas producentis.

5 *l. generaliter 12. in princ. C. hoc tit.*

6 *l. admonendi 31. C. de iureiur.* ſecundum traditiones interpretum noſtrorum ad eam legem.

7 Qui tamen ſolus facit, nec poſt didiſcita teſtificata noui teſtes admitti poſſint, *c. ſeriatim Extr. de teſtib. cum ſimil.*

8 Nec enim vituperanda eſt modeſtia eius, qui non tã facilis fuit ad petendũ ſibi deferri iuſiurandò vt vinceret in lite, in qua ſe putabat etiam citra iuſiurandum poſſe vincere. [Itaque poteſt peti etiam poſt concluſionem in cauſa. Fachin. *lib. 1. c. 17.* Alio tamen iure vtimur ex Ferrar. *in form. lib. reſp. rei conuent. in verb iuriſiurandi num. 17*]

DEFINITIO XXVIII.

De dilatione iuriſiurandi deciſorij poſt alias probationes fruſtra tentatas.

DE iureiurando, quod deciſorium vocant, dubitatũ eſt, an deferri poſſit ab eo, qui per teſtes intentionẽ ſuã probare voluit, nec potuit? Et quidem ante didiſcita teſtificata minorem habere dubitationẽ res videtur,[1] quaſi parũ referat, an teſtes nondum ſint auditi, an ita auditi; vt quid dixerint neſciri poſſit.[2] Sed poſt didiſcita teſtificata difficilius eſt, vt deſperatis probationibus cæteris liceat recurrere ad iuſiurandum.[3] Sunt tamẽ adhuc qui adhuc putent, eo demum caſu denegandam iuriſiurãdi deferendi licentiam, quo ante alias probationes tentatas iuſiurandum delatum fuerat, & ſubinde reuocatum.[4] Alioqui nihil cauſæ eſſe cur deterioris cõditionis eſſe debeat, qui aliiſmodis intentionẽ ſuam probare cum vellet non potuit, quam qui nó voluit cum fortaſſe poſſet.[5] Neque probe recuſare poſſe eum, cui iuſiurandum defertur, quique in cauſa ſua iudex conſtituitur,[6] quo minus aut iuret aut referat ſi aliud nihil ſit, quod iuramẽti delationẽ impediat aut relationẽ.[7] Verum re accuratius diſputata, placuit contraria ſẽtentia, adeóque illo etiam caſu, quo nõdum didiſcita ſint teſtificata, ſi modo omnis probandi via præcluſa ſit:[8] quandoquidem hoc iuriſiurandi genus probatio eſt, & quidem efficaciſſima.[9] *Ita Senatus* in cauſa R. Claudij Combet Archidiaconi Tarentaſ. & N. Antonij le Bœuf. Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Anton. Teſſaur. *in deciſ. Pedem* 93 [Boer *deciſ. 95 n. 4. 5. & 6.* vbi ait Bartoli opinionem vt excluſus à probando per teſtes poſſit iuſiurandum deferre, communiter improbatam eſſe & tamen pro ea fuiſſe à Curia iudicatum.]

2 Cluſis adhuc ſcilicet atteſtationibus. Nam de ſcriptura cluſa, aut, vt alij loquuntur, clauſa, non poteſt haberi vera certitudo, inquit Bald. *ad l. ſi quis mihi bona 25. §. an nominatim per ill. text. D. de acquir. hered.* vbi addit, ob hãc cauſam atteſtationes clauſas eſſet oportere donec publicentur, ne committatur ſubornatio. [Sunt tamen qui putent poſſe hoc caſu recuſari iuramentum propter periculum quod ſubeſt ne periurium detegatur. Teſſaur. *vbi ſup.* Oſaſc. *deciſ.* 11. contra quos tamen & recte ſentit Fachin. *lib. 1. Contr. cap.* 22.]

3 Verba ſunt *legis ſi quis iuſiurandum 11. C. hoc tit.*

4 Qui verè caſus eſt *d. l. ſi quis iuſiurandum.*

5 Dici enim poteſt non magis vno quam alio caſu aduerſarij intereſſe, præſertim ob rationem, quæ ſtatim ſequitur *in Defin.*

6. *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non dat.*

7 *l. manifeſtæ 38. D. de iureiur.* [Quod intellige etiamſi actor qui iuſiurandum hoc defert reo nihil probauerit. Fachin. *lib. 1. Contr. cap.* 19. Adde eundem Fachin. *c. 10. eodem lib.*]

8 Alioqui quamdiu probãdi tempora largirentur non eſſet prohibendus iuſiurandum deferre, qui alias probationes tẽtaſſet, dummodo non iam ſemel ante eas tentatas iuſiurandum detuliſſet, qui caſus eſt vt diximus *d. l. ſi quis iuſiurãdũ 11. C. hoc tit.* Vide Boër. *dec. 95. n. 4. 5. & 6,* vbi ait Bartoli opinionẽ, vt excluſus à probando poſſit nihilominus deferre iuſiurandum: ſed tamen contrariam ſententiam eſſe magis communem, & nihilominus iudicaſſe Curiam pro ſententia Bartoli.

9 *leg. eum qui 30. in princ. D. de iureiur.* Dixi *Defin. 23. ſup. eod.* [Eũ tamen, qui cum delatum à ſe iuſiurandum reuocaſſet, deinde à via probandi per teſtes excluſus eſſet, Placuit ſi poſtea beneficio Principis ad probandum admittatur, etiam iuſiurandum ex integro deferre poſſe, vt principale beneficium Principis & reſtitutionis quã pleniſſimam recipiat interpretationem. *Ita Senatus* 14. Aug. 1610. Quid ſi quis ſit admiſſus ad probandum hoc adiecto quod ſolet adiici, *& patet in contrarium?* Non videtur de iurando cogitatum, quia contra probationem quæ fit per iuſiurandum probatio nulla admitti poteſt. *Ita Senatus* in cauſa Andreæ Sonnet, 5. Id. Ianuar. 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Iuſiurandum mala mente delatum reuocari poſtea nullo pretextu poteſt.

IAm diximus, iuſiurandum litis deciſoriũ à collitigatore delatum, quamdiu præſtitũ non eſt reuocari poſſe in ipſo

quoque procinctu iurandi.[1] Quamuis non videatur ea res carere ſuſpicione,ac quadã veluti exprobratione periurij, poſtea contrarium probetur.[2] Sed hoc tamen ita accipiendum eſt,niſi is,qui iuſiurandũ detulit,dixerit,habere quidẽ ſe alias probationes,ſed tamen iuſiurandum deferre malle, vt periculum faciat conſcientiæ aduerſarij.[3] Hoc enim caſu imputare ſibi debet,qui mala mente iuſiurãdum deferre maluit, vt aduerſarius periurium incurreret, [4] quam per alias probationes & ſuæ liti & aduerſarij ſaluti conſulere. [5] *Ita Senatus* in cauſa Gaſpardi Bichon & Ioannis Pichod, 4.Id.Nouembr.1594.

1 *Deſin.12.ſup.eod.*vbi vide.
2 Quia ferè eſt,vt qui in iurandi procinctu eſt, habeatur pro iurato vt ſcripſi *Deſin.22.arg.l.pen.D.de teſt.milit.*
3 Dixi *Deſin.3.num.8.ſup.eod.*
4 Neque enim malitiis indulgendum eſt,*leg.in fundo 38.D.de rei vindic.*& ſuæ malitiæ pœnam hanc iſtum luere æquum eſt, *arg.l.qui bona fide 13.§.cum inter.D.de damn. infect.*
5 Damnum enim,quod culpa ſua ſentit,ſentire nec videtur,vt eſt in vulgata iuris regula,

DEFINITIO XXX.

Ei, qui per vnum teſtem probauit promiſſionem de reddendo inſtrumento,deferri poteſt iuſiurandum ſuppletorium ſuper ſolutione.

PRobata promiſſio de reddendo inſtrumẽto obligatorio vſque adeo inducit probationẽ ſolutionis, [1] aut potius taciti pacti de non petendo,quod ex ipſa inſtrumẽti redditione induceretur,[2] vt ſi vel vnus teſtis integer omniq; exceptione maior eam promiſſionem adfirmet,locus ſit iuramento ſuppletorio,[3] poſtquam noſtris placuit ad ſemiplenam probationem implendam iuramento locum eſſe.[4] Semiplenam vero probationem videri,cum teſtis vnus adeſt integræ exiſtimationis.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Præſumptio iſta dicenda eſſet potius quam probatio, vt & cum chirographum profertur cancellatum,*l.ſi chirographum, 24.D.de probat.*alioqui cum ſolutio ſit facti,non poteſt probari, niſi probata numeratione vel vera vel confeſſa,*l.conſil.9.§.vlt D.de curat. fur.*
2 *l.2.vbi gloſſ.D.de pact.*Etſi enim aliud eſt pactum de reddendo chirographo aliud redditio chirographi, in propoſito tamen, & quod ad effectum nihil refert, niſi quod pactum de reddendo chirographo eſt expreſſum,pactum autem, quod ex chirographi redditione inducitur,eſt tacitum;maior autem vis taciti quam expreſſi eſſe non poteſt, *vulg.l.cum quid.3.D.de reb.cred.*
3 Perinde acſi teſtis ille vnicus teſtificatus fuiſſet de numeratione.
4 Notant noſtri *ad l.admonendi,31.per ill.text.D.de iureiur.*
5 Scripſi *Deſin.4.& 18.ſup.eod.*

DEFINITIO XXXI.

Iurari an poßit per procuratorem, aut coram alio iudice & in alia prouincia?

IVrare iuſſus aut referre non eſt audiendus,ſi iurare velit per procuratorẽ, [1] tametſi prohibeatur iuſto aliquo impedimento ad eum locum accedere,in quo iurandum eſt,[2] quoniam multo facilius & audacius abſens & per alium quam præſens peieraret.[3] At nec petere poteſt, vt à iudice, coram quo iurandum eſt, alius detur & in locum iudicis ſubſtituatur,quo præſẽte,iuretur in eo loco,in quo habitat is,qui iurare debet. [4] Quoniã fieri plerunq; ſolet,vt ex iurantis vultu & titubatione iudex periuriũ detegat, aut peierandi proclivem voluntatẽ.[5] Atqui ſi iurare liceret corã eo,qui non eſſet ipſe iudicaturus,non poſſet iudex ſcire,qua fronte, quaque vel fiducia vel trepidatione iuratum fuiſſet. Nam ex alterius relatione idipſum explorare ſane perquã periculoſum eſſet,cũ poſſint periurij indicia eiuſmodi eſſe, quæ intellectu percipi melius quã verbis exprimi queant [6] Quonam tamen remedio ſuccurrendum eſſet ei, qui iurare cogebatur,nec propter itinerũ difficultatem accedere poterat, maioris deliberationis eſſe viſum eſt. *Ex tempore* in publico Auditorio in cauſa N.Bugnet & Iacobi Marthod, Prid.Cal.Febr.1595. [Poſtea tamen placuit ſi tam iuſtũ ſit impedimentum propter quod non poſſit quis in eum locum venire in quo iurãdum eſt vt nulla calumniæ aut facilitatis periurij ſuſpicio incurrat, permittendũ ei eſſe vt iuret per procuratorem.Maximè verò ſi actor ſit qui aliunde probatam habeat ſuam intentionẽ,nec niſi ſuper aliqua rei exceptione iurare iuſſus ſit.Ne alioqui ratio inuenta ſit ob quam bonæ litis iacturam cum facere neceſſe ſit. [7] *Ita Senatus* pro D.de Murat, contra D.de Choiſy 12.Cal. Sept. 1610.Sed ita tamen vt prius iurare debeat ſuper ſacro canone is qui aliud iuſiurandum ſolemnius per procuratorem præſtandum habet.Adeo vt nec iuraſſe videatur priuſquam tota iuriſiurandi ſolemnitas impleta ſit per procuratorem. Itaque cùm Auguſtanus quidam cui delatum fuerat iuſiurandũ ſuper reliquiis Sancti Antonij, quæ in illa prouincia nullæ ſunt,admiſſus eſſet ex Sen[illegible]ſconſulto ad iurandũ Camberij per procuratorem,hac tamẽ lege vt prius ipſe iuraret ſuper ſacro canone in prouincia apud altare Sãcti Antonij,iſque iam ex ea parte Senatuſconſulto ſatisfeciſſet tũ procuratore iam parato Camberij iurare, reuocata eſſet delatio iuriſiurandi ab aduerſario volente ſuã intentionem probare per teſtes,Placuit valere reuocationem, quaſi nondum eſſet iuratum,quod prius iuſiurandũ minùs ſolemne non fuiſſet præſtitum niſi in ordine ad ſequens ſolemnius quod nondum fuerat ſecutum. Eum tamen qui delationem reuocauerat viſum eſt mulctandum refuſione expenſarum quas procurator fecerat qui Camberium venerat ad iurandum. *Ita Senatus* in cauſa N. Arigon Auguſt.1611.]

1 Quia iuſiurandum eſt quid perſonaliſſimum, *cap.veritatis*, vbi Innoc.Hoſtienſ & cæteri,*Extr.de iureiurand.*cuiuſmodi quæ ſunt per procuratorem fieri non poſſunt,*l.generaliter,12.§.his de præſentibus.* ibi,*neceſſe eſt vel ipſam principalem perſonam datis certis induciis ad iudicem venire.C.hoc tit.*Aliud eſt in eo contra quem iuratur Poteſt enim adeſſe per procuratorem ſi velis,imo & abeſſe,*d.§.his de præſentibus verſ.licentia.*
2 Hæc enim ratio materiam duntaxat præbet concedendarũ plurium aut laxiorum induciarum, non etiam remittendæ ſolemnitatis iuriſiurandi perſonaliter præſtandi. Potiuſque ſubſtituendus eſſet in prouincia alius iudex, coram quo perſonaliter iuraretur, ſi aliud melius dici nihil poſſet,vt dicam *num.4.*
3 Præcedere namque ſolent & debent admonitiones iudicis aut recuperatoris coram quo iuratur,vt qui iuraturus eſt,videat ne temerè aut malitioſè peieret, quæ admonitiones parui nulliuſque momenti eſſent,ſi fierent procuratori non in ſuam ſed in alterius animam iuraturo.Sed & præſentia iudicis terret maximè peieraturum, ne tam impudenter peierare audeat.
4 Hoc tamen videtur permiſſum arbitrio iudicis*d.§.his de præſentibus*,verſ.*vel ſi iudex exiſtimauerit in prouincia vbi degit,&c.*niſi dicas quod ſanè verum eſt,totam eam legem eſſe de iuramento purgatorio,non deciſorio.Sed tamen ex eo loco argumentum ſumi nihil prohibet.Atque ita mihi videbatur. [Placet tamen etiam iuſiurandũ purgatorium perſonaliter præſtandum eſſe non etiam per procuratorem quantumuis ſpecialiter inſtructum ſi modò id fieri cõmodè poſſit,niſi in illa ipſa ſententia quæ iuſiurandum purgatoriũ detulit aliud expreſſum ſit. Quin enim poſſit exprimi adeoque addi per interpretationem nemo dubitat,niſi grauis aliqua præſumptio vrgeat contra iuraturum,quo caſu adeo neceſſe eſt iurari perſonaliter vt ſi non poſſit is qui iuraturus eſt venire ad iudicem debeat iudex ad eum ire ipſius ſumptibus. *Ita Senatus* pro Antonio Le bœuf,contra Claudium Pauy,ex tempore 5.Cal.Sept 1612.Sanè iuſiurandum purgatoriũ minoris momenti eſt quàm deciſorium, cùm admittat probationem contrarium.*Deſin.5.& 8.ſup.*]
5 Vt de teſtibus ſcriptum eſt *in l.3.in princ.& §.1.& 2.iunct. l. ob carmen,21.§.vlt. D.de teſtib.* etſi difficilius eſt,vt non vincere debeat, qui deferente aduerſario non ipſo iudice iurauit,quamuis peierauit. Maliuſque eſſet hoc caſu iudicem,qui iuraturum videt velle peierare, ei denegare iurandi facultatem,ſi facere id poſſet ſaluo iure eius, qui iuſiurandum detulit,quod tamen facere nullo modo poteſt.
6 Vt alia nonnulla ſunt eiuſmodi, quæ magis intellectu percipi quam elocutione exprimi poſſunt, *l.rerum 13. D.de ſolut.l. quo enim 22 §.Iulianus,D.rat.rem hab.*
7 [Vide Bart.*ad l.qui bona §.ſi aliene D.de damn.infect.*

DEFINITIO XXXII.

Caſus, in quibus iuſiurandum habetur pro non relato aut pro præſtito, aut pro non relato.

SI is, qui iurare aut iuſiurandum referre damnatus fuerat, prius deceſſerit, quam aut iurauerit aut retulerit, ſiquidē iurare paratus fuit, nec per eum ſtetit quo minus iuraret, perinde habendus eſt, ac ſi iuraſſet, [1] aut ſaltē heredi eius permittendum eſt vt iuret, ſi velit.[2] Sin per eum mora facta eſt ſiue in iurando poſt delatam aut acceptā iurandi conditionem, ſiue in deliberando an iurare mallet an referre, non eſt, æquum, ex eius morte deteriorem fieri cōditionem aduerſarij, qui detulit iuſiurandum, [3] præſertim, ſi ea res tractetur, de qua iurare heres non poſſit propter iuſtam ignorātiam. [4] Ideoque iuſiurandū pro relato haberi debet potius, quam aut pro præſtito aut pro non delato. [5] Sed ſi nec declarata voluntate, nec contracta mora deceſſerit is, qui vel iurare debuit, vel referre, cauſa nulla eſt, cur iuſiurandū pro relato haberi debeat potius, quam pro præſtito. Ne alioqui ſola mors litis damnum afferat, ei qui iurare ac iurando vincere potuiſſet.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioachimi & Antonij de la Cuaz, 6. Cal. Maij 1595.

1 *Arg. l. iure ciuili 24. D. de cond. & demonſt. l. Iulius 81. §. vlt. eod. l. in iure ciuili 161. de reg. iur. cum concord.*

2 Neque enim inuitus hæres iurare de facto defuncti vnquam cogitur. *l. Marcellus 11. §. iurare, D. rer. amot.*

3 Cum nihil ſit quod ei poſſit imputari, *l. 2. D. quod vi aut clam. cum concord.*

4 Nam quod diximus, poſſe heredem iurare ſi velit eo demū caſu verum eſt, quo probabiliter heres ſcire poſſit id, de quo vult iurare.

5 Facta ſcilicet interpretatione cōtra eum, qui fuit in mora, & per quē ſtetit. *d. l. 24. & 81. in fin. D. de cond. & demonſtr. d. l. 161. de reg. iur.*

6 Et tamen verum eſt, non fuiſſe iuratum, nec per eum ſtetiſſe qui detulit. Cur ergo iuſiurandum pro præſtito habemus, quod defunctus, ſi hodie viueret præſtare fortaſſis nollet? Vide *Defin. 14. ſup.*

DEFINITIO XXXIII.

Ei, qui iurare debuit, non nocet propria mora, quæ per iudicis interlocutionem, à qua prouocatum non fuerit, purgata eſt.

QVid tamen, ſi poſt moram per eum contractam, cui iuſiurandum delatum fuerat, iudex aliquid decreuerit per quod mora purgata videri poſſit? [1] Finge aditum eum vt pronūciaret, an iurari deberet necne, poſt recuſatum ab aduerſario iuſiurandum, interlocutum eſſe, vt ante omnia is qui iuſiurandum deferebat, diſtinctius & enucleatius proponeret, qua de re iurari vellet, nec ab ea interlocutione fuiſſe prouocatum, licet cauſa nulla eſſet ita interloquendi. Si interea deceſſerit is, qui iurare noluit, ſiue ante, ſiue poſt ſententiam interlocutoriam, mora purgata videbitur,[3] nec iuſiurandum habebitur pro relato,[4] tametſi defuncti liberis deferri non poſſit. [5] *Ita Senatus* pro Margareta Roſſet vidua Petri Iacoz, contra Margaretam de Vilaſque. 4. Calendas 1595.

1 Neque enim nouum eſt moræ purgationem fieri, præſertim ex interlocutione iudicis admittentis aliquem ex litigatoribus ad faciendum poſt tempus, quod ante tempus fieri debuit. Mora enim purgatur nouatione, *l. parui 17. D. de cond. furt.* nouatio autem fit per ſententiam iudicis etiam interlocutoriam, *l. item ſi 14. §. quid ſi homo, D. quod met. cauſ.*

2 Quo caſu dubitari non poteſt quin ſententia, licet iniqua, Ius faciat. *l. Seruus 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

3 Quia tamdiu licet ei, cui delatum eſt iuſiurandum, iurare ſi velit.

4 Nam in pœnam contumaciæ illud inductum eſt, vt iuſiurandum habeatur pro relato. Contumacia vero nulla eſt eius, quem iudex nondum arctauit, vt cogatur iurare.

5 Quia neque coguntur neque poſſunt de alieno facto iurare per iniuſ metu, *l. Marcellus 11. §. iurare, D. rer. amot.*

DEFINITIO XXXIV.

De forma & ſolemnitate ſeruanda in iurando: Et quid ſi fuerit omiſſa?

CVm quis ſuper ſacroſācto Miſſæ Canone iurare iuſſus eſt, obſeruare iudex aut in eam rem datus recuperator debet, vt flexis genibus iuretur, cuiuſcumque dignitatis & cōditionis ſit is qui iurat,[1] præhabita etiam admonitione, vt intelligat, quam periculoſum ſit peierare, aut ancipitem periurij aleam ſubire.[2] Si tamen ea ſolemnitas ſeruata non ſit, nec pars conqueratur, non eo minus validum erit iuſiurandum, vt ex eo ſequi poſſit condemnatio.[3] *Ita Senatus* in cauſa N. Andreæ de Bienuenu & N. Gothofredi de Dompierre Idib. April. 1595.

1 Ad teſtandam nimirum religionem & venerationem iuſiurandi ac diuini numinis, ſecundum vulgatem illam & conciſam veteris iuriſiurandi formulam, *Si Deus*, quam ex Iuliano refert Cuiacius *ad Nouell. 49 in fin.*

2 Non enim grauior periurij pœna eſſe poteſt, quam quod Deum ſolum vltorem habet, *l. 2. C. hoc tit.* iunct. *l. nam ſufficit, 22. D. de dolo.*

3 Quaſi remiſſa per aduerſarium ſolemnitate iuriſiurandi, *arg. l. remitti, 6. D. de iureiur. l. pen. in princ. C. de recept. arbit. l. 2. C. commun. vtr. iudic.* Iunge *Defin. 25. ſup.*

DEFINITIO XXXV.

Sententia de iurando non tranſit in rem iudicatam, priuſquam iuratum ſit.

INterlocutio iudicis pronunciantis iurandum eſſe, non prius habet vim diffinitiuæ ſententiæ, quam iuratum ſit, nec prius tranſit in rem iudicatam, quia quamdiu præſtitum non eſt iuſiurandum, ſemper pœnitētiæ locus eſt:[1] Inde fit, vt ſi ab initio litis delatum fuerit, nulliſque aliis probationibus tentatis [2] ventum ſit ad interlocutionem iudicis, qua pronunciauerit iurandum eſſe, & ab ea interlocutione bis prouocatum fuerit, audiendus ſit appellans, ſi in tertia inſtantia nouis allegationibus aut probationibus vti velit: [3] Nec ob eam cauſam expenſas vllas refundere debeat, non magis, quam ſi in prima inſtantia idipſum feciſſet,[4] *Ita Senatus* pro Margareta Roſſet vidua Petri Iacoz, contra Margaretām de Vilaſque, 4 Cal. Iun. Iunge Defin. 62. infr. De fructib. & lit. expenſ.

1 *l. ſi quis iuſiurandum, 11. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 3. & 22. ſup.*

2 Nam reuocato ſemel iureiurando, aliiſque tentatis probationibus, non eſſet permittendus reditus ad delationem iuriſiurandi *d. l. ſi quis.*

3 Puta quæ poſtea ſuperuenerint, vt *in d. l. ſi quis.*

4 Quoniam & in prima inſtantia idipſum facere impunè poſſet. Expenſarum autem condemnatio, non niſi in pœnam negligentiæ aut malè inſtitutæ actionis, quam emendari neceſſe ſit, irrogari ſolet, vt tractant noſtri *ad l. edita, C. de edend.*

DEFINITIO XXXVI.

De mandatore, qui pecuniam, quam alteri numerari mandauerat, alieno nomine accepit.

QVi literas & fidē alicuius ſecutus numerat alteri pecunias, obligat ſibi accipientē principaliter ex mutuo & de pecunia credita,[1] mandantē vero non niſi acceſſoriè. [2] Sed ſi is ipſe, qui mandauerat credi alteri, acceperit pecuniam ſibi numeratam, licet alieno nomine, nemo dubitat, quin principaliter quoque & recta conueniri poſſit; [3] Nec minus tamen is, cuius nomine pecuniam accepit, [4] prout creditor elegerit. Habet enim ſingulos in ſolidum obligatos. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 9. infr. In quib. cauſ. pign. vel hypoth.

1 *l. ſi literas 7. cum ſeq. C. mandat.*

2 Id eſt, diſcuſſo prius eo, qui pecuniam mutuam accepit, quia & hodie prius cōueniendus eſt, & ante mādatorē, ex Iuſtiniani *Nouell. 4. c. 1.*

4 c. 1. quo casu contenti primo loco debitoris iam olim obtinebat, vt non in aliud mandator teneretur, quam in id, quod à debitore ſeruari nó poſſet, *l. ſi quis alieni, 27. §. vlt. D. mand. ſi mandatu, 13. D. de fideiuſſ.*

3 Non ſecus quam ſi ſuo nomine accepiſſet. Nec enim probe obiicere poteſt, ſe accepiſſe nomine alterius, quo accipiente hic etiam ex ſuo mandato & proprio nomine obligatus fuiſſet.

4 Intellige, ſi modo vel ex ante geſto vel ex poſtfacto ratam habuit numerationem ei ipſi factam, qui credi mandauerat.

5 Saluo tamen mandatori beneficio excuſſionis, *ex d. Nouell. 4. de fideiuſſ. cap. 1.*

DEFINITIO XXXVII.

Admittitur probatio contra iuramentum vltro præſtitum ab vno ex collitigatoribus de viatico in litem facto.

ADuerſus iuſiurandum à collitigante vltro præſtitum de ſumptibus à ſe in litem factis,[1] admitti poteſt probatio in contrarium,[2] vt qui iurauit mendacij conuincatur & periurij,[3] quia non eſt hoc iuſiurandum ſimile ei, quod à iudice aut ab aduerſario delatum eſt.[4] *Ita Senatus* in publico Auditorio, 20. Decembr. 1595.

1 De quibus ſcilicet ſi quando diſputetur, ſolet vt plurimum iudex ſtare à ſacramento victoris, idque ex vetere ſtatuto Sabaudiæ, quod iuris ratione abhorret.

2 Nunquam enim probatio veritatis cenſetur excluſa, niſi cum idipſum lege aliqua cautum eſt, *l. ſi chirographum 24. & ſens. l. Imperatores 29. §. vlt. D. de prob.*

3 Nec enim ex mendacio ſeu periurio lucrum facere quis, debet *l. vlt. C. hoc tit. l. rem alienam, 41. in fin. D. de pign. act.*

4 In quo iuſiurandi genere poſtquam iuratum eſt, non ſolet facilè quæri de periurio, *l. 1. C. hoc tit. l. vl. D. de in lit. iur. l. 5. §. dato D. de iur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Procurator non eſt audiendus, deferens iuſiurandum, niſi in caſibus.

IVdex nõ debet admittere delationẽ iuriſiurandi factam à procuratore,[1] licet aduerſarius de eo nominatim non opponat. Sufficit enim, quod ille dixerit nolle ſe iurare,[2] quia eſt exceptio iuris,[3] quam iudex ex officio ſupplere & poteſt & debet.[4] *Ita Senatus* in cauſa D. Andreæ Mugnier magiſtri Computorum & Sappin, 18. Dec. 1596.

1 Scilicet niſi procurator qui detulit, vniuerſorum bonorum adminiſtrationem ſuſtineat, aut in rem ſuam procurator ſit, aut niſi ei nominatim idipſum mandatum ſit, *l. iuſiurandum quod ex conuentione, 17. §. vlt. & l. ſeq. D. de iureiur.*

2 Cum non alius poſſit deferre iuſiurandum, quam qui dominus eſt negotij, vt nec ſolutionem accipere, quia iuſiurandum loco ſolutionis cedit *l. iuſiurandum, 27. & l. ſeq. § 1. de iureiur.* Procurator autem non eſt dominus negotij, ſed litis, ideoque nec ſolutionem accipere poteſt, *l. hoc iure 86. D. de ſolutionib.*

3 Cum nec audiendus ſit procurator, qui hoc iuſiurandum defert, *l. alias 18. D. de iureiur.* Nimirum extra caſus, quos excepimus, *num. 1. Ita Senatus* in cauſa D. du Four. Prid. Non. Iun. 1612.

4 *Ex tot. in tit. C. vt quæ deſ. Aduocat. part. iud. ſuppl.*

DEFINITIO XXXIX.

Non poteſt recuſari iuſiurandum relatum ab eo, qui delatum recuſare potuit.

QVi iuſiurandum detulit, ſi ei referatur, nullo prætextu recuſare poteſt,[1] nec ſi potuit ab initio recuſare is, cui primo delatum fuit.[2] In cauſa Procuratoris Ballet. *Sine die.*

1 *l. manifeſtæ, 38. D. hoc tit.*

2 *lege prima, & toto titulo Quod quiſque iur. lege 34. D. de cond. inſtitut. lege illud, 25. paragrapho primo. D. de conſtit. pecun. §. datur, hoc tit. D. de iureiur.*

DEFINITIO XL.

Ad iurandum pro vniuerſitate ij admittendi ſunt, qui ex vniuerſitate ſunt, & qui veritatem ſciunt.

ETiam vniuerſitas, quæ ſuam intentionem ſiue agendo ſiue excipiendo non niſi ſemiplene probauit, audienda eſt, ſi admitti velit ad iuſiurandum quod ex inueterato interpretum noſtrorum errore ſupplendæ probationis gratia tanquam in cauſa dubia indulgeri ſolet,[1] Sed ad iuſiurandum huiuſmodi pro vniuerſitate præſtandum, quod vniuerſitas iſta per ſe præſtare non poſſet, admitti debebunt ij ex vniuerſitate, qui veritatis conſcij dicentur, maxime vero, ſi ion e ipſo negotio rẽ vniuerſitatis tractaſſe probabuntur,[2] tametſi iuriſiurandi præſtandi tempore neque Syndici ſint, neq; actores vniuerſitatis: Quales tamen eos eſſe oporteret, vt per ipſos vniuerſitas aut tranſigere, aut agere, aut conueniri poſſet.[3] *Sine die.*

1 *l. admonendi 3. D. de iureiur. l. 2. C. de reb. credit.*

2 *Arg. l. 4. D. de in lit. iur.*

3 *l. 1. §. quibus, l. item 6. §. 1. & 2. l. ſicut, 7. §. fin. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom.*

DEFINITIO XLI.

SEntẽtia, quæ litigatorum controuerſiam actoris aut rei iureiurando, vt vocant, deciſorio finiri voluit,[1] cum de pluribus rebus reſtituendis ageretur, quarum maior pars penes eum lapſum, qui reſtitutionem vrgebat, reperta probabatur, ſic interpretanda viſa eſt, vt de iis tantum rebus, de quibus nihil probatum eſſet, iurari aut referri oporteret.[2] Ne alioqui via periurio aperiretur, quam præcludere & nõ recludere boni & religioſi iudicis eſt.[3] *Sine die.*

1 De quo *in l. 1 C. hoc tit. & in l. 1. & tot. tit. D. de iureiur.*

2 Nam cum iuſiurandum ſit vice probationis. *l. non erit 5. §. dato & l. eũ qui 30. D. de iureiur.* fruſtra probaretur id, quod iã ſatis ſuperq; probatum eſſet, nec quiſquam ſuperuacua probatione onerandus eſt, *arg. l. hac ſtipulatio, 14. §. 1. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*

3 *l. 1. C. ſi aduerſ. vend. l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

DOtis debitor, qui conſentiente patre ſtipulanti filiæ promiſerat ſolutionem, cum ſe diceret patri ſoluiſſe ex filiæ volũtate,[1] nec eo minus à filia vrgeretur, probabat non modo permiſſum, ſed etiam mandatum fuiſſe patri per filiam, vt ſolutionem acciperet.[2] Sed quid & quantum ſoluiſſet non probabat,[3] niſi ex patris confeſſione, facta iurato quidem, ſed tamen pendente lite, quæ non tantũ inter filiam & debitorem, ſed etiam inter patrem & debitorem agitabatur, cum pater à debitore, vt indemnem eum aduerſus filiam præſtaret, conueniretur. Petebat tamen ſibi deferri iuſiurandum in ſupplementum minus plenæ probationis.[4] Placuit non eſſe audiendum, quod neque poſſet ſemiplena dici probatio, quæ ſumebatur ex confeſſione alterius[5] in præiudicium tertij abſentis, poſt motam litem facta.[6] Nec quicquã prodeſſet, vbi probanda ſolutio & numeratio fuerat, nudam ſolutionis confeſſionem probaſſe.[7] Sicuti nec, quod mandatum patri à filia eſſet, vt ſolutionẽ acciperet, quando neque ſolutionem & numerationẽ ſecutam poſtea fuiſſe probabatur.

1 Quo caſu certum eſſet liberationem ei contigiſſe, *l. 3. & 4. l. dotem 37 D. ſolut. matrim.*

2 Plus autem eſt mandare quam conſentire, quamuis, cum de ſolutione agitur, vtrumque ſit eiuſdem effectus, *l. vero procuratori 12. & paſſ. D. de ſolut.*

3 Quod tamen neceſſario probandum erat: quia non poteſt ex ſolutione liberatio contingere, niſi quatenus & in quantum ſolutum eſt, *l. ſtipulatus ſum, 9. §. 1. D. eod. tit. de ſolut.*

4 *Ex l. admonendi, 31. D. de iureiur. l. in bonæ fidei, 3. C. hoc tit.*

5 Nec

5 Nec enim vnius confeſſio alteri prodeſſe poteſt aut nocere, vt neque pactum vel interrogatio, *l.vlt.D.de interrog.in iur.fac.l.ſi vnus 27.§.pacta verſ.ante omnia,D.de pact.*

6 Neque cum pendente lite quicquam fieri vnquam poteſt in præiudicium litis, *tot tit.C.vt lit.pend.*

7 *l.pactum curator.22.vbi not.C.de pact.l.non abſtulit,4.in fin.C. de mact.*

8 Cum non aliter mandatum accipiendæ ſolutionis noceat mandati, quam ſi probetur ſecuta ſolutio, & quidem ante reuocationem, *vt procuratori,l.ſi cum Cornelius,82.D.de ſolut.*

DEFINITIO XLIII.

Etiam in criminalibus cauſis poteſt deferri iuſiurandum ſuppletorium, ſi pœna ſit tantum futura pecuniaria; Itémque ad probandam innocentiam rei.

ETſi non ſolet in cauſis criminalibus, quæ capitalis & corporalis pœnæ condemnationem admittunt, recipi delatio iuriſiurandi, ne quidẽ eius, quod noſtri ſuppletiuum vocant, cui ſcilicet locus eſt in ſupplementum probationis:[1] Si tamen leuius ſit crimen, quod obtenditur, vt ex eo non niſi pecuniaria pœna irrogari poſſit, Placet perinde iuſiurandum hoc deferendum eſſe, atque ſi de ciuili negotio tractaretur, & iis ipſis caſibus, quibus in cauſa ciuili tale iuſiurandum deferri poſſet.[2] Quod magis eſt, ſi reus nõ alias innocentiæ ſuæ probationes habeat, quam quas ex ipſius actoris iureiurando velit deſumere, audiendus eſt deferens ei iuſiurandum,[3] quandoquidem vix eſt, vt iniuriam ſibi factã cõqueri poſſit is, qui in cauſa ſua iudex cõſtituitur,[4] niſi ſi quas habeat proferátque in contrarium probationes.[5] *Sine die.*

1 *l.admonendi,31.vbi* Bart.& alij *de iureiur.*

2 *Alex.conſ.66.& 74.& 278.lib.1.& conſ.112.vol.2.*

3 Eſt enim fauorabiliſſima innocentiæ probatio, quia melius eſt nocentem abſoluere, quam innocentem damnare, *l.abſentem 5. D. de pœn.*

4 *l.1.D.Quar.rer act. non det.*

5 Nemo enim cogitur iurare de eo, quod probare vult, *Not. ad l. manifeſtæ D.de iureiur.* Dixi Defin.40.ſupr.[Adde nec cogendum quẽquam iurare ſuper poſitione turpi & famoſa, puta quod vſuras centeſimas aut alias maiores omni iure prohibitas acceperit. *Ita Senatus ex* tempore 27.Iunij 1612.

DEFINITIO XLIV.

Caſus fere omnes, in quibus iuramento ſuppletiuo locus eſſe non poteſt.

IVſiurandum, quod in ſupplementum, ſemiplenæ probationis deferri poſſe vulgo creditum eſt,[1] non ſemper deferendum eſſe placuit, Quid enim ſi non ſit veriſſimile id, ſuper quo iuſiurandum poſtulatur?[2] Quid ſi is qui iurare vult periurus probetur, aut falſarius, aut ſpurius, aut vſurarius, aut infamis eo infamiæ genere, quod per pœnitentiam & ſatiſdationem non fuerit deletum,[3] aut etiam deleri nõ potuerit? puta ſi res iudicata infamiam irrogauit,[4] nec aliud eſt ſi nondum periurus, eius tamen vitæ ſit, vt facilè credatur peieraturus?[5] Quid ruſſũ ſi agatur de cauſa matrimoniali,[6] vel beneficiali,[7] vel criminali, ſiue criminaliter ſiue ciuilitate intentata?[8] Quid ſi is, qui ſemiplenè probauit, ignoret veritatem? Quid ſi inſolitum ſit, id de quo iuſiurandum petitur?[10] Quid ſi cauſa ſit vel præiudicialis, vel odioſa, puta in qua agatur de temporis præſcriptione?[11] Quid ſi probatio ſemiplena nõ neceſſario probet, ſed præſumptiuè aut per præſumptionem elidatur contrariam?[12] Quid ſi præſumptio ſit contra probantẽ vnius tamen teſtis fide ſubnixum?[13] Quid ſi reus ſemiplenè tantùm, actor vero plene intentionem ſuam probauerit?[14] Quid denique ſi negotium tale ſit, in quo is, qui ſemiplene probauit, non poſſet tametſi maximè vellet iudicem facere aduerſarium ipſum?[15] Cur ei permittamus petere, vt ille ipſe in propria cauſa & inuito aduerſario iudex fiat? An ei licere debebit quod plus eſt, cui non licet quod eſt minus? His nimirum caſibus omnibus placet, iuſiurandum iſtud ſuppletorium antiquis prudentibus planè incognitũ, nullo modo deferri oportere. *Sine die.*

1 *Ex l.admonendi.D.de iureiur l.in bonæ fidei,3.C.hoc tit.*

2 Hyppol.de Marſil.*ad tit.C.de probat.n.121. & ad l.1. in princ num.35.de quæſt.*

3 *50.diſt.Can.ferrũ,de conſecr.diſt.3.can.2.cap.cum te.de reſcript cap. teſtimonium,de teſt.*Ioan.Andr. *in cap.ſemel.malus.de reg.iur.in 6°*

4 Bald.*in l.quæ ſub cõditione de cond.inſt.*Gram.*in addit.ad Afflict. deciſ.36.*poſt Hyppol.de Marſ.*l.loco ſupradicto,& aliis ibid.citatis.*

5 Marſil.*in l.pen.n.72.D.de quæſt.*

6 Bart.*ad l 3.n.2.D.de iureiur.*Grammat.ad afflict.*vbi ſupr.*

7 Grammat.*ibidem.*

8 Grammat.*ibidem* Excipe tamen caſum de quo in Definit. præced.Vide Fachin.*lib.1. Controuerſ.cap.15.*

9 Marſ.*in l.maritus,num.7.de quæſt.*

10 Idem *in l.de minore,eod.*

11 Marſ.*ſing.635.*incip.*memoria teneo.*

12 Idem Marſ.*ſing.73.*incip. *in ore vulgi.*

13 Idem.*ſing.451.*

14 Stephan.Bertrand.*conſ 27.n.5.part,1.*Grammat.ex quo ſupradicta omnia ſumpta ſunt, *in addit.ad Afflict.dict. deciſ. 36.*

15 Vt in ſpecie. *l.in cõtractibus. 14.§. illo videlicet,C.de nõ nũ.pecun. l.ſi quis,11.C.de reb.cred.& iureiur.*Vide Defin.7.*inf.de nõ num.pecun.*

16 *Contra reg.l.non debet cui 21.D.de reg.iur.* [Adde alium caſum ſi de vltima voluntate probanda agatur. Eam ſi quidem ſiue heredis ſiue legatarij iureiurando ſuppletorio probari nimis ſane periculoſum eſſet. *Ita Senatus* in cauſa N.peroquini d'Vrtieres & Peronetæ Moion P.Id.Febr.1612.

DEFINITIO XLV.

Iuſiurandum deciſorium aliquando differri poteſt & debet, etiam quantum ad pronunciationem, quouſque appareat eſſe deciſorium.

INterdum accidit, vt iuſtiſſima de cauſa iuſiurandum deferatur, nec tamẽ ſtatim cogendus ſit aduerſarius, vel iurare vel referre.[1] Quid enim ſi tale quid probare is velit, quo probato futurum ſit, vt etiamſi maximè verum eſſet id, de quo iurandum proponitur, condemnari nihilominus debeat is, qui iuſiurandum defert?[2] An non ſuperuacuum eſt iuſiurãdum, quod nec ſi deferenti referatur, ei tamen iuranti poſſit litis victoriam parare?[3] Nam & illud eſt, quod dici ſolet, iuſiurandum tale eſſe debere, vt eo ſiue ex delatione, ſiue ex relatione præſtito nihil aliud quærendum ſuperſit,[4] vnde & à noſtris vulgo litis deciſorium appellatur,[5] Quid ergo eſt? Tantiſper differenda erit pronunciatio, donec appareat quid ab aduerſario probatum ſit, vt ſi ſuam ille intentionem probauerit, nulla delati iuriſiurandi ratio habeatur, ſed qui detulit condemnetur.[6] Si vero in probãda exceptione defecerit, tum vero actor ad probandam per aduerſarij iuſiurandum intentionem ſuam admittatur.[7] Nec verendum eſt, ne mortuo interim altero ex litigatoribus intercidat probatio, quæ ex iureiurando ſperabatur,[8] cum eo caſu futurum ſit, vt iuſiurandũ, quod ab aduerſario recuſatum eo tempore, quo præſtari cõmode poterat, hodie deferri nequit, non ſolũ pro relato haberi debeat, ſi is qui adhuc viuat, ſed etiam pro præſtito ex relatione, ſi prædefunctus proponatur, vt iurare amplius non poſſit.[9] Illud plane dici non poteſt, adigendum eſſe ad iuſiurandum vllo caſu eum, qui alia relatione poſſit vincere.[10] Eſſetque tolerabilius pati, vt probatio intercideret perempti iurandi facultate, quam vt eo metu iniquum ius in eum, qui iuſta de cauſa iurare nollet, conſtitueretur.[11] *Sine die.*

1 Vt ſit hæc vna de exceptionibus & limitationibus, quæ adferri ſolent, *ad l.manifeſtæ 38.D.de iureiur.*

2 Fruſtra enim probandum adſumitur quod probatũ non releuaret, *l.neque natales.10.C.de probat. l. vlt.C. vnde legit.*] Interdum tamen accidit vt quamuis non poſſint ambo litigatores vincere, ambo tamen iurare debeant, ſi ſibi inuicem deferant iuſiurandum. Non ſuper vno eodem articulo ſed ſuper diuerſis. Quid enim ſi actor reo iuſiurãdũ hoc deciſorium deferat reus autem tale quid alleget, quod ſi verum eſſet vincere deberet etiam citra iuſiurandum: debebit vterque iurare. *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Toynet & Franciſci nutut.Idip.Sep.1612.

3 Nihil porrò in iudiciis ſuperuacuo faciendum eſt.*l.hac ſtipulatio,14 §.1.D.vt legat.ſeu fideic.ſeruand.cauſ.caueat.*

4 *l.non erit.5.§.dato iureiurando,ff.de iureiur.*

5 *Ad l.1.per ill.text.D.& C.hoc tit.*

6 Quid

6 Quid enim poteſt actori prodeſſe, quod ſuam intentionem probauerit, ſi reus quoque ſuam eámque iuſtam probauit exceptionem cum exceptio ſit actionis excluſio, *l. 1. D. de except.*

7 Nec enim poteſt actor vnquam vincere, quin ſuam intentionem plenè probet, *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vind.*

8 Cuius cauſam ſemper quantum fieri poteſt, ſaluam eſſe oportet, *l. curent, 21. D. de teſtibus, l. in lege, 41. D. ad l. Aquil.*

9 *Arg. l. generaliter 12. C. hoc tit.*

10 Cum plerique ad ſuperſtitionem vſque ſint timidiores ad iurandum, *l. qua ſub conditione, 8. D. de cond. inſt. l. illud, aut illud, 25. D. de pecun. conſt.*

11 Non enim videtur fruſtrandi cauſa recuſare iuſiurandum is, qui iuſtam cauſam habet recuſandi *arg. l. ſciendum, 21. & ſeqq. D. de vſur. l. ab hoſtibus, 15. §. vlt. D. ex quib. cauſ. maior.*

DEFINITIO XLVI.

Iuſſus iurare in loco poteſt ex cauſa admitti, vt iuret in alio, & iterum tamen ſi velit iurare vbi prius iuſſus erat, ſeu refuſis ſumptibus fruſtratoriis.

QVi iuſſus in vno loco iurare poſtea obtinuit per longam litem prętextu grauioris ætatis aut valetudinis vt iuraret in alio[1] ſi rurſum in priore loco iurare malit fortaſſis vt parcat ſumptibus, quos in eam rem maiores fieri neceſſe eſſet, audiendus quidẽ eſt cùm nihil interſit aduerſarij vtro loco iuretur,[2] præſertim qui tanta contentione vt in eo loco iuraretur prius petierat,[3] Sed refuſis tamẽ expenſis omnibus fruſtratoriis.[4] In quarum numero cum de hoc quoque maximè dubitaretur, totius prioris inſtantiæ ſumptus quæ de mutando iuriſiurandi loco facta fuerat, magis placebat computandos eſſe, tametſi priore Senatuſconſulto compenſatos.[5] Neque ad id neceſſarium eſſe ciuilis ſupplicationis auxilium:[6] quod mutãdi & quodammodo corrigendi Senatuſconſulti cauſam daret inconſtantia eius qui nullo primum in loco, deinde in vno poſtea, in alio iurare voluiſſet.[7] Æquum enim videbatur huiuſmodi inconſtantiam ſaltem ſumptuum litis condemnatione mulctari.[8] Ita quod ad primam partem deciſum; quod ad poſteriorem tractatum eſt. In cauſa N. Claudij de Mondragon, 22. Maij 1513.

1 Pendet enim totum hoc ex facti circumſtantiis pro perſonarum locorum & temporum varietate, vt *in l. 14. §. non ſemper D. de iureiur.*

2 Nemo enim audiendus eſt, ſiue agẽdo ſiue excipiendo niſi cuius interſit *l. ſin autem 27. §. ſi homo de rei vind. l. 3. §. 1. l. 38. §. alteri, de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. 3. ad SC. Trebell.*

3 Nunquam enim fit iniuria ei qui ad eum ſtatum reducitur in quo prior ipſe ſe conſtituerat *l. ſi iudex 41. D. de minor.*

4 Nec enim ferendum vnquam eſt vt ſuperuacuis & fruſtratoriis ſumptibus quis oneretur, *l. 1. D. de inoff. teſt. l. hac ſtipulatio, 14. §. 1. D. vt legat. ſeru. cauſ. caueat.*

5 Hinc naſcebatur magna ratio dubitandi. Ne contraria viderentur de eadem re duo ſenatuſconſulta, quod ſummopere cauendum eſt, *l. ſingulis 6. de except. rei iudic.*

6 Quod alioqui ſolet eſſe neceſſarium, vt ſcribemus ad *tit, de ſent. praſ. prat.*

7 Nec enim damnum videtur vllum ſentire, quod ex culpa ſua ſentiat ob ſuam inconſtantiam *l. quod quis, de reg. iur.*

8 Nec enim facile in iudiciis ferenda eſt inconſtantia *l. in cauſa 27. in princ. de procur.* vbi pro *conſtantiam*, proculdubio legendum eſt *inconſtantiam*, vt ſcripſi in Rationalibus, cùm in iudiciis quaſi contrahatur *l. 3. §. idem ſcribit D. de pecul.*]

TIT. II.

SI CERT. PET.

DEFINITIO I.

Valet conuentio, vt pecunia credita in vna nummorum ſpecie in alia reddatur, nec aduerſus eam conuentionem datur reſtitutio.

QVi mutuam pecuniã accepit in moneta Sabaudica, ſi conuenerit, vt tãtundem reddat in regia, id eſt ad concurrentem vſque numeratæ quãtitatis æſtimationem, non numeratæ pecuniæ regiæ exceptionẽ obiicere non poteſt,[1] reſtitui vero in integrum aduerſus conuẽtionem, tãquam læſus,[2] aut ſine cauſa obligatus,[3] multo minus. Valet enim conuentio, cum monetarum omnium commune illud ſit, vt recipiant in ſuo genere functionem:[4] nec tam ex nummorum corporibus, quam ex corporum æſtimatione definiendum ſit, quid & quantum debeatur.[5] Quare ad rem pertinet, quod ex conuentione ſolutio fiat in nummis aut melioribus aut deterioribus. Id enim non ad ſubſtantialia, vt loquuntur, cõtractus pertinet, ſed ad naturalia, quæ conuentione immutari poſſe certũ eſt.[6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ionne Beynier, & Petro Huchard, cõtra liberos D. Ioannis Ribodi Iuridici maioris Sebuſianorum, Prid. Non. Nouembr. 1588.

1 Non enim ſicut introducta eſt exceptio non numeratæ pecuniæ de qua in *tit. C. de non num. pecun.* Ita & illa induci potuit aut debuit non numeratæ huius vel illius pecuniæ, quoniam pecunia recipit in ſuo genere functionem, vt ſequitur in Defin.

2 Etſi enim pluris eſt moneta Regia quam Sabaudica, nulla tamen hic læſio eſt, cum quod deeſt bonitati & valori monetæ Sabaudicæ numero & quantitate maiore ſuppleatur, alioqui eſſet facta pactio in fraudem vſurarum.

3 Subeſt enim cauſa iuſta, ſc. mutui licet in moneta Sabaudica contracti.

4 *l. 2. § mutui datio, D. hoc tit.* iunct. *l. 1. §. re contrahitur, D. de oblig. & action.*

5 *l. 1. D. de contr. empt. l. ſi is cui, 94. D. de ſolut.*

6 *l. cum quid 3.* vbi DD. *D. hoc tit. l. Lucius 24.* iunct. *l. ſeq. §. 1. D. depoſ. l. pacta conuenta, 72. D. de contr. empt.*

DEFINITIO II.

Quomodo æſtimandum vno pretio ſit, quod iure annui debetur ad multos annos.

CVm quid annuum vno certóque pretio æſtimandum eſt, diſtinguere oportet,[1] an ex legato aliáve vltimæ voluntatis ſpecie, an ex contractu inter viuos inito debeatur, vt ſciri poſſit, quot annorum facienda ſit computatio. Priore nãque caſu ætas illius, cui annuum debetur, omnino inſpicienda eſt, eáque ſeruanda forma, quã Marcianus ex Vlpiano tradidit,[2] cũ de legis falcidiæ ratione ponenda diſputatur. Poſteriore vero magis probat Senatus noſter eorum ſententiam, qui annorum quindecim reditus æſtimari volunt, exemplo eius, quod in donatione Iuſtinianus cõſtituit;[3] *Ita Senatus* pro D. Comite de la Chambre, contra Humbertum de la Biche, 8. Id. Mart. 1589. Et rurſus in cauſa quadam Auguſtanorum, 16. Cal. Iun. 1591.

1 Diſtinctio eſt Matt. de Afflict. *deciſ. 34.*

2 *In l. computationi,* quam vulgo malè citant *l. hereditatem 68. D. ad l. falcid.*

3 *In l. ſi quis argenti 35. §. ſin autem donator, verſ. in redditibus autem, C. de donat.* Tametſi quidam putent eam Iuſtiniani conſtitutionẽ niſi præcipuè fauore pauperis donatoris, nec proinde ita facilè trahi debere ad omnia annua, quæ ex contractu inter viuos debentur.

DEFINITIO III.

Annuum quod debetur ex iudicato æſtimatur, ad exemplum eius, quod inter viuos debetur.

QVid ergo ſi annuum illud, neque ex vltima voluntate, neque ex contractu inter viuos, ſed quo alio iure, vtputa ex iudicato debeatur?[1] Fingamus ei ex liberis, cui adiudicata eſt legitima, cuius taxatio altiorem requireret indaginem annuum quidpiã adiudicatum eſſe,[2] tamdiu præſtandum, quamdiu legitima ipſa præſtita non eſſet. Quindecim annorum computatio fiet, vt ſciatur cuius quantitatis tributum, ſeu, vt vocant, emolumentum pro iudicato debeatur.[3] Idem obſeruandum eſſe placuit, cum ſuper fructibus cuiuſdam beneficij annua quædam penſio Senatuſconſulto adiudicata eſſet. Accedunt enim hęc omnia ad cauſam debiti inter viuos potius, quam vltimæ voluntatis.[4] *Ita Senatus* in cauſa ſupra ſcripta. Et rurſum in cauſa D. Federici de Chanuanes, 6. Cal. Dec. 1593.

1 Neque

1 Neque enim in toto iure textus vllus eſt, qui ad hunc caſum [illegible] pertineat.

2 Hanc enim adiudicationem ſaltem in ſpeciem fiduciæ,&c. vt loquuntur, per modum prouiſionis faciendam eſſe conſtat, ne filius [illegible] nihil habeat, cui certum eſt legitimam deberi, vt ſcripſimus [illegible] ac inoff. teſt.

3 *Arg. l. ſi quis argentum 35. §. ſin autem donator, C. de donat.* vt ſcripſimus Defin. præced.

4 Secundum eam diſtinctionem Matth. de Afflict. *dec. 54.* de qua [illegible] prox. Defin.

DEFINITIO IV.

Confeſſio numerationis etiam plenè probata non probat debitum, niſi ſemiplene, ſi ſit acta parte abſente, & quando plenè probata intelligatur.

SOla mutui accepti confeſſio extra iudicium & parte abſente facta, licet ſæpius repetita, certi conditionem ex mutuo inducere non poteſt: Siquidem non confeſſione mutuum contrahitur, ſed numeratione.[1] Nec rurſum ea vis eſſe poteſt extraiudicialis confeſſionis, quæ abſente parte facta ſit, vt obligationis plenam probationem faciat.[2] Quid ergo? an nullius omnino erit momenti? Ne hoc quidem. Sed ſi plene probata ſit ſufficiet ad ſemiplenam debiti probationem, vt actori, qui ſemiplene probauerit, iuſiurandū deferri poſſit in ſupplementum probationis,[4] ſi ea ſemiplena probatio nulla præſumptione contraria debilitetur.[5] Certe probata plene intelligitur confeſſio extraiudicialis, etiam quæ per ſingulares teſtes, dummodo non pauciores quam quinque probata eſt. Actus enim eſt, vt noſtri loquuntur, reiterabilis, in quo rerum genere vtiliter receptum eſt, vt ſingulares quoque teſtationes, dummodo ad eundem tendant finem, pro idoneis habeantur.[6] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Moreau contra Alixiam Pallnat, 8. Calend. Febr. 1590.

1 Oſach Cather. *de iſ Pedem. 76.*

2 *l. 1. §. re contrahitur. ff. de oblig. & act. l. cum vltra 9. C. de non num. pecun. l. legati 17. § ſi tibi, & paſſ. D. hoc tit.* & apud Iuſtin. *Inſt. quib. mod. re contr. oblig. & l. 1. C. de dot. caut. non num.*

3 *l. certum 6. § ſi quis abſente* vbi DD. *D. de confeſſ.*

4 Matth. de Afflict. *dec. Neapol. 364.* poſt Bart. & Iaſ. alios *ad l. admonendi ff. de iureiur.* Facit *l. Publia 26. §. fin. ff. depoſit.* Excipe caſum *l. cum quis decedens 37. §. codicillis, de legat. 3.* vbi confeſſio ſola probat plene depoſitum propter auctoritatem iuriſiurandi, vt lex ait.

5 Nunquam enim iuſiurandum ſuppletiuum defertur ei qui ſemiplene tantum probauit, ſi aliqua ſit contra eum præſumptio, quia impedit illa ne poſſit dici ſemiplena probatio, quæ alioqui talis eſſet, vt ſcripſi *Defin. 4. in pr. & 45. n. 12. & 13. ſup.*

6 Alex. *conſil. 53. vol. 1.*

DEFINITIO V.

Ob non reſtitutum chirographum condemnandus eſt reus non ad pecuniam chirographo contentam, ſed ad id tantum quod intereſt actoris.

CHirographum alienum reſtituere obligatus, ſi non reſtituat, non ad eam quantitatem quæ chirographo continetur damnandus eſt, ſed in id tantum, quod actoris intereſſe poteſt, reſtitutum eſſe. Quid enim ſi aliunde ſuppetat probatio debiti?[1] Finge debitorem ipſum, cum ex chirographo conuentus eſſet, in iudicio antea confeſſum ſe debere. Videri poteſt nihil intereſſe creditoris. Chirographi namque vtilitas non in eo eſt, vt obligationem inducat,[2] ſed vt inductam probet. Probatio autem, quæ ex iudiciali confeſſione producitur, non minoris eſt poteſtatis, quam quæ ex chirographo:[3] Quinimò maioris, ſi verum eſt, quod pragmaticis noſtris placet,[4] ex iudiciali agnitione chirographi naſci ius hypothecæ,[5] non item ex chirographo licet expreſſam habente pignoris conuentionem.[6] Loquitur enim de vera confeſſione non de ficta, qualis illa eſt, quæ inducitur ex contumacia debitoris, quam conſtat non nocere creditoribus,[7] ſicut nec eam, quæ facta ſit à procuratore ſpeciale in eam rem mandatum non habente.[8] Quid rurſum ſi inanis erat actio quæ ex chirographo competebat, forte propter inopiam debitoris,[9] aut quod exceptione aliqua creditor ſummoueri poſſet?[10] Non ergo debita ex chirographo quantitas, ſed id tantum, quod creditoris vere poteſt intereſſe, venire debet in condemnationē.[11] *Ita Senatus*, ex tempore 15. Cal. Iun. & 10. Cal. Aug. 1591.

1 *L. ante tabulas, 27. § inde quæri,* iunct. *l. quidam tabularum, 32. ff. de furt.* Facit *l. in lege 40. ff. ad l. Aquil.*

2 Suæ namque ſubſcriptioni & propriæ manus ſubnotationi ſtare quiſque debet, *l. iubemus 29. l. cum antiquitas 28. C. de teſtam.* Facit *leg. Publia 26. §. vlt. ff. depoſit.*

3 Cum in iure confeſſus pro iudicato habeatur, non etiam qui per chirographum duntaxat, *l. 1. l. certum 6. in prin. ff. de confeſſ. leg. ſi rem 9. §. vlt. ff. de pign. act.*

4 Contra quos vide quæ ſcripſi hac de re *in Error. Decad. 1. de error. pragmat.*

5 Quaſi ſit hic vnus ex iis caſibus, in quibus pignus & hypotheca tacite contrahitur, licet nulla eius mentio fiat *in tit. D. & C. in quib. cauſ. pign. vel hypoth.* neque alio vllo iuris loco. Addunt pragmatici: in iudicio quaſi contrahi *ex l. 3. § idem ſcribit ff. de pecul. l. non ſolum 29. § 1. alias, l. quidam, in princ. ff. de nouat.* Sed aliud eſt contrahi aliud hypothecam naſci.

6 *Ex l. ſcripturas 11. C. qui potior in pignor. hab.* ſed longè alia illius loci ſententia eſt, vt docuimus *in d. Error. 1.*

7 Quia quod fit in pœnam contumaciæ, non debet egredi perſonam contumacis, vt pœna ſuos auctores ſequatur, *l. ſancimus 22. Codic. de pœn.* Text. eſt *in l. ſi perluſorio 14. §. 1 ff de appellat.*

8 *l. vlt. in princ ff de oblig. & act.* Sufficit tamen ſi habet generale mandatum cum libera, *arg. l. nam & nocere 12. ff de pact.* Facit *l. ignorantis 49. ff. de procur. cum ſimil.*

9 *Arg. l. non is 6 de dolo, ſi quis iniuriam 35. ff. de iniur.*

10 *l. non videtur cepiſſe 13. Marcellus 66. l. nihil intereſt 112. de reg. iur. cum ſimil.*

11 In quo tamen etiam id quod debetur poteſt contineri, interdum etiam plus, *l. 1. ff de act. empt. l. in interdicto 6. ff. vnde vi.*

DEFINITIO VI.

De differentia iudiciorum bonæ fidei, & ſtricti iuris, & arbitrariorum.

IVdiciorū, ex quibus ſiue certū, ſiue incertum aliquid petitur, ſumma diuiſio illa eſt, vt quædam ſint ſtricti iuris, alia bonæ fidei nonnulla etiam arbitraria. Stricti iuris illa ſunt, in quibus nihil niſi formam & ius obligationis attendimus, vt ex eo, quod in obligationem & ſtricte præciſè deductum eſt, concipiatur formula iudicij,[1] fiatque condemnatio.[2] Bonæ fidei vero illa, quæ propter bonam fidem pleniorem exercent actionem, quam eſſet ipſa obligatio quæ actionem produxit, inferente nimirum natura ipſa obligationis, ac prætoris formula & acceſſionum quoque præſtationem ex officio iudicis admittente.[3] Arbitraria denique ea, quæ nec obligationi nec actionis vllius iure exercentur, at ne vllo quidem iudicis officio, nempe cui locus eſſe non poteſt,[4] vbi nulla obligatio nec actio ſubeſt,[5] ſed arbitrio iudicis expediuntur, id eſt, ita vt niſi arbitrio iudicis ſatisfiat, ſequi debeat condemnatio.[6] Id euenit, quoties aduerſus eum agitur qui neque ex contractu vel quaſi, neque ex delicto vel quaſi obligatus eſt, ſed quem tamen æquum ſit aliquid præſtare, ſi boni viri arbitrio res committatur, vt puta ſi rem meam habeas, quam nec reſtituere velis mihi vindicanti, nec exhibere vt vindicare poſſim. Etſi enim nulla mihi contra te actio competit ad hoc, vt exhibeas aut reſtituas ex præcedenti obligatione, quæ nulla fuit, arbitrium tamen iudicis de ea re dati tale eſſet debet, vt iubearis exhibere & reſtituere,[7] quod ſi non facias, condemneris in id omne, quod mea poteſt intereſſe.[8] Idem eſt, ſi qua obligatio quidem præceſſerit, ſed tamen eiuſmodi, vt contra formam ipſam obligationis agi neceſſe ſit. Veluti cum is, qui certo loco[9] dare promiſit, poſt diem, intra quem ad eum locum perueniri potuit, alio loco conuenitur. Quo enim iure poſſim Lugduni petere, quod tu ex conuentione Romæ dare promiſeras?[10] Arbitrium iudicis in eam rem neceſſarium eſt. Iudex autem arbitrabitur, vt & alius vir bonus quilibet, æquum non eſſe, vt ob id ſolum libereris, quod nunquam velis ad eum locum accedere, in quo poſſim te ex verbis

obligationis

obligationis conuenire. [11] Ergo in bonæ fidei iudiciis condemnatio fit, non tantum iure obligationis ſed etiam ex natura & æquitate actionis, officióque iudicis. [12] In ſtrictis non niſi mero obligationis iure: [13] In arbitrariis nec obligationis nec actionis iure, ſed arbitrio iudicis. [14] Inde fit, vt ex iudiciis ſtrictis neque vſuræ præſtentur, neque id quod intereſt, licet mora interuenerit, ſiue per interpellationem extraiudicialem præcedentem, ſiue per litis conteſtationem, quia nihil eſt in obligationem, præter ipſam rem aut quantitatem quæ debetur, [15] niſi tempus obligationi adiectum ſit. Illa enim temporis adiectio, ne inutilis ſit, facit vt promiſiſſe videatur debitor, quanti creditoris interforet ſi ad diem non ſolueretur. [16] De fructibus alia quæſtio eſt. Etſi enim acceſſiones ſunt fundi qui debetur, non fundus ipſe aut pars fundi, [17] ideoque nec deberi poſſunt ex iudicio ſtricti iuris, ſi ſtricto & ſummo iure agatur, vulgo tamen receptum eſt ex æquitate, [18] vt præſtandi ſint, tanquam cauſa, id eſt, tanquam id quod habiturus erat actor, ſi petitionis tempore rem debitam accêpiſſet. [19] Fructus enim ex fundo percepti ipſi fundo accepti feruntur, [20] ſuntque acceſſiones naturales, quod in vſuris, & eo quod intereſt diſſimile eſt. [21] Quale autem quid eſt cum petitur tale dari debet. [22] At ex iudiciis bonæ fidei fit plerumque condemnatio plenior, quam fuerit obligatio, ſiue ſola bonæ fidei ratione quæ in ipſis exuberat, [23] ſiue propter officium iudicis, cui incumbit, vt propter moram, ſiue iudicialem ſiue extraiudicialem, habeat rationem acceſſionum omnium, & conſequenter non fructuum dumtaxat, ſed etiam vſurarum & cæterarum vtilitatum, ſi quæ actori præſtandæ videantur. [24] In arbitrariis denique nunc plenior, nunc exilior fit condemnatio, provt arbitrij æquitas ex facti circonſtantiis ſuggerit religioni iudicantis. [25] Plerumque tamen ac fere ſemper & in omnibus iudiciorum bonæ fidei naturam imitantur. [26]

1 *§. actionum, Inſt. de act.* iunct. *§. præterea. eod. l. 3. §. in his quoque ff. de vſur.*

2 Veputa in iudicio ex ſtipulatu, *l. quicquid adſtringenda, 99. D. de verb. oblig.*

3 *l. Lucius, 24. l. bona fides, 31. D. depoſ. leg. quia tantundem, 7.* iunct *8. vlt. prec. D. de negot. geſt.*

4 *§ præterea, Inſt. de act.* De quibus vide quæ ſcripſi fuſiſſimè *lib. 16. Coniect.*

5 *l qui per colluſionem, 49. §. vlt. de act. empt. l. quæro, 54. D. locat.*

6 Verba ſunt Iuſtiniani *in d. §. præterea.*

7 Nunquam enim æquum eſt, vt quis alienam rem inuito domino retineat, nec ſi iuſtum eius pretium ſoluere ſit paratus, *l. nec quaſi, 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amot.*

8 *l. qui reſtituere, 68. D. de rei vindic.* De cuius tamen ſententia vide omnino quæ ſcripſi *d. lib. 20. Coniect. & tot. Decad. 20. de error. pragm.*

9 Non idem eſt, ſi quis obligatus ſit dare certo tempore. Nam qui debuit ſoluere Cal. Ian. multo magis ex verbis obligationis conueniri poteſt Cal. Febr. ideoque nihil neceſſe eſt induci arbitrariam. In quo errauit Cuiac. vt ſcripſi *lib. 15. Coniect. cap. 3.*

10 *L. 1. 2. 3. & paſſ. de eo quod cert. loc.*

11 Vt Iureconſultus tractat *in d. l. 1.* cum huius actionis comparandæ, quæ arbitraria [illegible] dicitur, rationem reddit.

12 *d. l. quæro, 54. D. locat. d. l. quia tantundem, 7. de neg. geſt.*

13 *l. rogaſti, 11. §. ſi tibi. de reb. cred. dict. l. quicquid, 99. de verborum obligatione.*

14 *l. 1. l. 3. §. in his, l. 4. l. videamus, 38. §. ſi actionem, cum ſeqq. de vſur. l. item ſi cum, 14. §. 1. §. & §. hæc autem actio ff. quod met. cauſ. l. arbitrio, 18. in princ. & § 1. D. de dolo.*

15 *l. 3. D. de vſur. l. Titius, 24. D. de præſcr. verb.*

16 *l. ſi Calendis, 11. de re iudic. l. ſi fundum certo die, 114. de verborum obligatione.*

17 Loquimur enim de fructibus iam perceptis, aut à ſolo ſeparatis, non dependentibus, de quibus *in l. fructus, 44. ff. de rei vind.* Facit *l. fundi, 17. ff. de act. empt.*

18 Ita loquuntur Iureconſulti *in d. l. 2. & l. 38. §. ſi actionem, de vſur.*

19 Id enim eſt, quod *cauſam* Iureconſulti dicunt, *l. Iulianus, 17. §. 1. l. præterea, 20. D. de rei vind.*

20 *l. in fideicommiſſaria, 18. ad SC. Trebell.*

21 Percipiuntur enim vſuræ ex iure magis, quam ex re, vt loquitur Papin. *in l ſi nauis, 62. ff. de rei vind.*

22 Ratio eſt Papiniani *in d. l. 2. ff. de vſur.* Intellige autem tunc demum petitam rem intelligi, cum facta litis conteſtatio eſt, *leg. amplius non peti, 15. ff. rat. rem hab.* iunct. *d. l. videamus, 38. §. ſi actionem, de vſur.*

23 *l. bona fides, 31. depoſ.* Id enim eſt, própter quod dicuntur iudicia bonæ fidei, cum alioqui in contractibus omnibus bona fides exigatur, *l. 4. ff. de oblig. & act.*

24 *d. l. quæro, l. ex empto, 11. l. 1. & paſſ. de act. empt.*

25 Exemplum eſt textuſque elegans *in leg. quarta. §. 1. ff. de eo quod cert. loc.*

26 *l. 2. l. centum Capua, & l. vlt. ff. eod.* Vnde illud etiam eſt, quod ſi quid certo loco præſtari debuit ex contractu bonæ fidei, ſufficiat in eam rem actio ex contractu, nec neceſſaria ſit, arbitraria, *l. in bonæ fidei, 7. ff. eod.*

DEFINITIO VII.

Quomodo ineunda ſit æſtimatio rei debitæ ex contractu ſtricti iuris.

HIs ita conſtitutis apparet, ſi quæratur de ineunda mercis debitæ æſtimatione, quæ pro temporum varietate alia atque alia ſit, vt ferè omnium mercium eſſe ſolet, [1] diſtinguenda eſſe iudicia ſtricti iuris ab iis, quæ bonæ fidei appellamus. In iudiciis ſtrictis, ſi dies obligationi adiectus non ſit, inſpicimus præcisè tempus litis conteſtatæ, [2] ratione illa quæ Papiniano potiſſimum placuit, [3] quod quale quid eſt cum petitur tale dari debeat. Nec diſtinguemus an mora præceſſerit, necne. Nam licet ex contractu ſtricti iuris perinde contrahatur mora etiam per ſimplicem interpellationem, [4] atque ſi ex contractu bonæ fidei debitum eſſet, inutilis tamen mora illa eſt & ſine effectu, niſi hactenus vt perpetuet obligationem, ſi fortè ſpecies debeatur, quæ perire poſſit, & qua perempta, ſi mora nulla præceſſiſſet, debitor liberaretur: [5] quod non euenit cum merx debetur, quæ quoniam genus eſt non ſpecies, & in ſuo genere recipit functionem, perire nunquam poteſt. [6] Et vero non ſolet mora, nec poteſt augere obligationem principalem, id eſt, facere, vt plus in obligatione ſit poſt moram, quam fuerit ante moram, [7] ſed mouere dumtaxat officium iudicis, vt acceſſionum præſtationibus augêat ex bona fide, vel æquitate, condemnationem, quoties actionis naturale iudicis officium vel arbitrium admittit. [8] Cúmque verum ſit, quod proximè diximus, in iudiciis ſtrictis, nec officio, nec arbitrio iudicis locum eſſe, ſed ex mero iure obligationis faciendam condemnationem, ita præſcribente formula prætoris iudicem dantis, conſequens eſt, vt in æſtimanda re ex contractu ſtricto debita nulla præcedentis moræ ratio habenda ſit. [10] At nec ſequentis, hoc eſt, eius quæ ſequitur litis conteſtationem. Proinde tametſi pôſt litem conteſtatam æſtimatio frumenti creuerit, non ad aliam tamen debitor condemnabitur, quam quæ fuit tempore litis conteſtatæ: quia nouatio illa, quæ per conteſtationem fieri dicitur, non immutat naturam obligationis, ex qua primum agi cœptum eſt, eiuſdémque conditionis actio manet. [11] An igitur debitori fruſtratio ſua, & mora proderit? Minimè: [12] Sed nec nocebit, quoniam iudicium, quod exercetur, tale eſt, vt ob moram debitoris pinguior creditoris actio fieri non poſſit: [13] nec magis conqueri poteſt creditor de iniquitate iudicij, quam de ſeipſo, cur ita contraxerit, aut cur non ſit citius litem conteſtatus. In eóque maximus, ac ferè perpetuus interpretum noſtrorum, dupléxque error eſt, quod putant præſtandum creditori, quanti plurimi res fuit a tempore moræ, & quidem indiſtinctè, id eſt, ſiue ex ſtricto, ſiue ex bonæ fidei contractu debeatur. [14] Quaſi vero æſtimatio quanti plurimi ſit cauſa vel acceſſio quædam, quæ exemplo vſurarum eius, quod intereſt cæterarúmque acceſſionum in dies augeatur, ac non potius res ipſa quæ debetur, [15] quæque non aliter præſtari amplius poteſt mutata iam æſtimatione, quandoquidem frumentum, quod nunc vilius eſt, non poteſt videri illud ipſum eſſe, quod præſtari debuit cum erat carius, ſed mutata æſtimatione ipſa quoque res, quæ functionem recipit in ſuo genere immutata, & alia eſſe videtur. [16] Quemadmodum autem ſemel tantum debetur frumentum, quod non niſi ſemel poſitum eſt in obligatione: [17] Ita non niſi vnius præcisè temporis haberi ratio poteſt in eo æſtimando. Quare nec vnquam ſic prudentes loquuntur, vt dicant præſtandum quanti plurimi res fuit ab vno tempore in aliud tempus, [18] ſed præcisè quanti fuit hoc vel illo tempore. [19]

Sed

Sed etſi æſtimatio quanti plurimi non tam res ipſa eſſet, quam acceſſionis iure cenſenda, (quod ſane niſi ridicule nemo dixerit) non ideo tamen dici poſſit augeri eam debere ex mora, per litis conteſtationem facta, quia vt iam dictum eſt quoties ex contractu ſtricto agitur, mora non magis inducere poteſt vberiores præſtationes, quam efficere vt iudicis officio locus ſit, ex quo eiuſmodi præſtationum vberiorum condemnatio proficiſcitur.

1 *l. eleo, 23 C. de vſur. l. 3. de eo quod cert. loco.*
2 *l. vinum, 22. de reb. credit. l. 3. § in hac commod. l. hominem, 37 mand. l. vlt. de cond. tritic.*
3 *d. l. 2. de vſur.*
4 Mora enim contrahitur, quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non ſatisfacit. *l. mora, 32. D. de vſur.* multo magis contrahitur mora per conteſtationem, niſi in caſu *l. 3. D. de vſur.*
5 *l. ſi ex legat. 23. l. ſi ſeruum, 91. § ſequitur, de verb. oblig. l. qui decem. 72. D. de ſolut.*
6 *l. incendium, 11. C. hoc tit.*
7 Omnis enim obligatio æſtimatur vireſque ſuas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cum contrahitur ſub conditione, *l. ſi filiusfamilias, 76. de verb. oblig.*
8 *d. l. quero locat. d. l. qui per colluſionem, §. vlt. de act. empt.* iunct. *d. l. quis tantundem. 7. D. de neg. geſt.*
9 *Defin. 9 ſ. num. 2. & 11.*
10 Fallit ſi debeatur ſpecies, quæ poſt debitoris moram deterior facta ſit, tunc enim inſpicimus quanti fuit tempore moræ, vt mora debitoris ei noceat ſicut ſi res periiſſet, *l. pen. de cond. tritic.* Sed nos eum caſum tractamus, quo res non facta ſit deterior, ſed tantum minoris æſtimationis, ob quam aliam cauſam extrinſecam.
11 *l. aliam, 29. de nouat.*
12 Nunquam enim id ferendum eſt, quantumuis ſtrictum iudicium ſit, ex quo agitur, *l. hominem, 37. D. mandat.*
13 Nam & ideo ſtrictum appellatur.
14 Vt dicemus ſ. Defin. 15.
15 Inde fit vt rem ipſam peti oporteat, ſed tamen æſtimatio præſtetur, *l. 9. § vlt. de verb. oblig. l. fundum, 28. D. de nouat.*
16 *l. 56 de verb. oblig.* in illis verbis, *alio mio alius, id eſt, alterius rei factus erit,* vt Hotoman legendum putat *in quaſt. illuſtribus, q. 16.* Etſi nos receptam lectionem tanquam aptiorem magis probauimus, *lib. 16. Conject.* itemque *Rec. id 20. de error. pragm.*
17 *l. ſi ſterilis, 21 §. cum per venditorem, D. de act. empt.*
18 Niſi cum tractant de actione ex lege Aquilia. *l. ait lex. 21. ad l. Aquil.* vel de condictione furtiua cuius odio receptum eſt, vt quolibet inſtanti moram facere intelligatur, *l. in re, 8. §. 1. de cond. furt.* At in aliis perſonis licet moræ ſemel contractæ effectus ſit perpetuus, tamen non niſi ſemel mora interuenire intelligitur *l. Titia Seio, 87. §. vſuras, de leg. 2.*
19 *D. l. 3 §. in hac, D. commod. l. 3. §. ſi per venditorem, vlt. D. de act. empt.*
20 Extra caſum *dicta lege 2, & videamus, 38. §. ſi actionem, D. de vſur.*

DEFINITIO VIII.

De iuſta æſtimatione rei debita ex contractu bonæ fidei, aut ex iudicio arbitrario.

IN iudiciis vero bonæ fidei, cum de æſtimanda merce agitur, non ſpectamus præciſe tempus litis conteſtatæ, ſed etiam rei iudicatæ, nimirum ſi eo tempore pluris res ſit. Nam ſi tempore litis conteſtatæ pluris fuit vtrique eius temporis ratio habenda erit, [2] ne alioqui eueniat, vt debitoris ob id melior conditio ſit, quod bonæ fidei iudicio conuenitur, cum ſi ſtricto conueniretur eam deberet æſtimationem, quæ fuiſſet tempore litis conteſtatæ. [3] Cur autem non conteſtationis præciſe, vt in ſtricti iuris actionibus, ſed rei etiam iudicandæ tempus in his ſpectetur, ratio illa eſt, quod in iudiciis bonæ fidei, vt diximus, non tam inſpicitur quid debeatur, & in obligatione ſit, quam quid ex bona fide præſtari æquum ſit: facit enim formula poteſtatem iudici condemnandi ex bona fide: [4] ac proinde bonæ fidei ratio, quam in eo contractuum genere præcipuam haberi oportet, ad tempus condemnationis refertur: [5] quod in ſtrictis iudiciis ſecus eſt. [6] Apertiſſime autem æquum eſt præſtari creditori vero tempore pluris res fuit, aut conteſtationis aut condemnationis, quia ſine data fuiſſet merx quo tempore petita eſt, darique debuit, haberet eam nunc creditor, ſine data non ſit, ſaltem hodie dandam eſt, quod iam ante dari oportuit. [7] Quæ ratio cum ex æquitate ad naturam obligationi accommodata potius, quam ex ipſius obligationis iure deriuetur, mirum non eſt, ſi in iudiciis ſtricti iuris proinde locum habere non poſſit. [8] Nec conturbare debet, quod prudentes, quibus locis tractant de iucunda æſtimatione mercis debitæ ex iudicio bonæ fidei, nuſpiam meminerunt litis conteſtatæ. Id enim ab iis ratione illa factum videri debet, quod ſi, vt plerunque fit, mora per interpellationem extraiudicialem contracta ſit ante conteſtationem, non conteſtationis, [9] ſed præcedentis moræ tempus ſpectari oportebit, [10] non quod in bonæ fidei iudiciis magis, quàm in ſtrictis mora poſſit augere principalẽ obligationem, [11] ſed quia ſi bonam fidem ſpectes parum intereſt, an quid petatur per iudicem, an per extraiudicialem interpellationem: [12] quandoquidem iudicium non niſi in inuitum redditur, [13] non etiam in eum qui bonam fidem agnoſcere & præſtare paratus ſit. [14] Cæterum medij temporis, quod inter moram ſiue iudicialem ſiue extraiudicialem & condemnationem intercedit, ratio nulla habetur hac parte, [15] quia cum æſtimatio quanti plurimi res ipſa ſit quæ debetur, [16] non ad aliud tempus accommodari poteſt, quam quo res vel petitur, vel adiudicatur, [17] totúmque medium tempus debitori, quantumlibet moroſo immune eſt, niſi à præſtationibus acceſſionum, quas officium iudicis ex mora elicere debet, vt puta vſurarum vel fructuum, vel eius quod actoris intereſt. [18] An non ergo eius æſtimationis, quæ inſpecto tempore moræ præſtanda erit, vſuræ ſaltem ab eo tempore debebuntur, vt debitoris mora coërceatur? [19] Minime, quia quamdiu res iudicata non eſt, incertum eſt quid & quantum futurum ſit in debito, [20] cum ſi rei iudicandæ tempore pluris res erit tanti condemnationem fieri oportebit. [21] Præpoſterum autem eſt, vt eius quantitatis, quæ vel nondum debetur, vel nondum certa eſt vſuræ vllæ debeantur, licet certum ſit moram contractam eſſe. [22] Mora enim in ſoluenda merce contracta fuit, non autem in ſoluenda mercis æſtimatione: Vſuræ autem non niſi ratione pecuniæ debentur. [23] Id vero quod intereſt, multo minus deberi poteſt, quia ratione pecuniæ nunquam præſtatur, niſi cum dies ſolutioni dictus eſt vel locus. [24] Sed & fieri Poteſt, vt frumentum ipſum, quod in obligatione eſt, in ſolutione quoque futurum ſit, nempe ſi eadem proponatur æſtimatio vtroque tempore, & quo res dari debuit, & quo iudicatum eſt. [25] Igitur fieri nequit, vt ante ſententiam naſcatur obligatio vlla præſtandarum acceſſionum. De iudiciis arbitrariis idem dicendum eſt, quod de iis quæ ſunt bonæ fidei quia tantundem in arbitrariis poteſt arbitrium iudicis, quantum officium in bonæ fidei actionibus, aut in ſtipulationibus nominatim facta interrogatio. [26]

1 *d. l. 3. §. in hac, D. commod. l. 3. §. vlt. de act. empt.*
2 Si enim inſpicimus tempus moræ etiam extraiudicialis, *d. §. vlt.* cur non multo magis ſpectabimus tempus moræ, quæ in iudicio contrahitur?
3 *d. l. 3. § in hac, D. commod. l. hominem 37. D. mandat.*
4 Vt ex antiquis iudiciorum formulis videre eſt apud Briſſonium & alios, qui de formulis ſcripſerunt.
5 Qualitas enim iuncta verbo intelligi debet ſecundum tempus verbi, *vulg. l. 4. §. ſi extraneus. D. de noxal. act.*
6 In quibus ſcilicet ſic concipiebatur formula. *Si apparet Lucium Titium debere*, nulla bonæ fidei in vllum tempus mentione facta.
7 Elegans ratio eſt Vlp. *in d. l. ſi ſterilis, §. cum per venditorem, de action. empt.*
8 Neque enim iudicij ſtricti natura patitur, vt æquum videri debeat, aliud quicquam in condemnationem deduci, quam quod deductum fuerit in obligationem, *d. l. quid quid 99. l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus ad fin. verſ. plerumque enim, de verb. oblig.*
9 Simile quiddam traditur, *in l. ſed ſi 25. §. ſi ante. De petit. hered.*
10 *d. l. 3. § vlt. de act. empt.*
11 vt ſcripſimus Defin. præced. *num. 7.* & pluribus in tractatu noſtro, *De variis num. debit. ſolut.*
12 *l. Titia 87. §. vſuras, de leg. 2. d. l. mora 32. D. de vſur.*
13 *l. inter ſtipulantem 83. §. 1. de verb. oblig. l. ſi reus 73. D. de procurat.*
14 *l. quoties 9. §. ſicut autem, de admin. tutor. dict. l. ſi reus, l. ſi debitori 21. D. de iudic.*
15 *d. l. 3. § vlt.* in illis verbis, *vero tempore pluris fuit.* quæ totum termedium tempus excludunt, *d. l. ſi ſeruum 91. § vlt. de verb. oblig.*

16 Vt diximus Defin. præced. *num.* 15.

17 Et ratione poſita *in l. 2. D. vſur. & l. ſi Calendis* 11, *in fin. D. de re iudicat.*

18 Secundum diſtinctiones diuerſaſque qualitates actionum, de quibus Iuric. *in d. l. videamus* 3. iunct. *l. mora* 32. *§. in bona fidei, D. de vſur.*

19 *Arg. d. §.* 1. *in bonæ fidei*, cum ſimilibus iuribus, quæ volunt in iudiciis bonæ fidei omni modo vſuras deberi à die moræ, *l. Titia* 87. *§ vſura, de leg.* 2. adeoque etiamſi mora in antecedenti tantum facta ſit, *l. ſi cui* 92 *in fin de cond. & demonſtr. l. ſi quis ſeruo* 84 *de legat.* 2

20 Id enim in debito eſſe intelligetur, quod erit in iudicato propter iudicati auctoritatem, *l. ſi fundus* 16. *§ ſi pluris, D. de pign.*

21 *a. l.* 3. *§. in hac, D. commod. d. l.* 3. *§. vlt de act. empt.*

22 Nihil enim poteſt imputari debitori, cur ante ſententiam non obtulerit debitam quantitatem, quæ omnino ignorabatur, licet ex poſtfacto appareat fuiſſe illum debitorem, & cuius quantitatis fuerit debitor. Itaque ad hanc rem non pertinet, quod ſcriptum eſt, *in leg. vnum ex familia* 167. *in princ. de leg.* 2. *l. qui res* 98. *§ rem autem, D. de ſolut.*

23 Adde, & ratione moræ in ſoluenda pecunia contractæ, non enim propter lucrum non petentium, ſed propter moram non ſoluentium infliguntur, *l. cum quidam* 17. *§ ſi pupillo, D. de vſur.*

24 *l.* 3. *de eo quod cert. loc. d. l. ſi Calendis* 11 *D. de re iudic.*

25 Nihil enim tunc intereſt creditoris.

26 *l. quia tantumdem* 7. *de neg. geſt. l. Titius* 34. *de præſcr. verb.*

DEFINITIO IX.

De Ineunda æſtimatione mercis debitæ ad certum diem.

QVod ſi merx ad certum diem dari debuit, nec data ſit, diſtinctè obſeruabimus, id eſt, ſiue iudicium bonæ fidei ſit, ſiue ſtricti iuris, ſiue arbitrarium, vt eius præciſè temporis ratio habeatur ineunda æſtimatione,[1] etiamſi tum minoris res fuit quam cum litis conteſtatio aut condemnatio ſecuta eſt, quoniam ex diei adiectione apparet id actum fuiſſe inter contrahentes.[2] Ergo hoc caſu, quo dies obligationi adiectus fuerit, differentia prorſus nulla erit inter iudicia bonæ fidei & ſtricta.[3] Neque eſt quod quis dicat fieri hoc caſu meliorem conditionem moroſi debitoris, ſi fortè conteſtationis vel rei iudicatæ tempore longè pluris res fuit. Non enim fieri poteſt vt non ſit deterior, cum ex eo tempore ſit condemnandus in id omne quod intereſt creditoris.[4] Eſſet ſanè creditori longè fauorabilius, vt ea æſtimatio caperetur, quæ maxima fuiſſet poſt præteritum tempus, quod fuerat dictum ſolutioni: Verum ſatisfit iuris rationi, cum ita res temperatur, vt debitori mora ſua non proſit.[5] Nec illud etiam neceſſe eſt vt ei plus noceat, quam ex iudicij natura & conditione par ſit. Non enim quid creditori commodius, ſed quid debitorem præſtare ſit æquius, inſpici oportet.[6]

1 *d. l. vinum* 22. *de reb. cred. l. vlt. de cond. tritic. l. ſi. calendis* 11. *de re iudic. leg.* 59. *de verbor. obligatione* quibus addi poteſt, *leg. ſi hominem* 37 *mandat.*

2 Ratio eſt *in d. l. ſi calendis, in fin.*

3 In hoc tamen noſtri errant, quod in iudiciis quoque ſtricti iuris, ſicut & in iis quæ ſunt bonæ fidei, tanti ponderis eſſe volunt moram, quæ contrahitur per interpellationem extraiudicialem quanti ea eſt, quæ fit per lapſum diei in obligatione poſiti, cum euidens differentia illa ſit, quod mora contracta ex lapſu diei tribuit ius ex verbis ipſis obligationis, & conſequenter ſuos affectus parit, quantumuis ſit ſtrictum iudicium; Non item illa quæ per interpellationem extraiudicialem contrahitur, niſi quantum vrget ratio bonæ fidei, cuius tamen in contractibus ſtrictis ad augendam condemnationem ratio nulla habetur

4 *d. l. ſi calendis* 11. *D. de re iudic.*

5 *d. l. hominem* 37. *ff. mandat.*

6 Nam etſi homo petitus vendi carius potuiſſet pendente iudicio, quam nunc cum ſoluitur, perinde tamen poſſeſſor aut debitor eum ſoluendo liberaretur, quia ſoluerit idipſum quod deberet, neque ex mora ſua fieret locupletior.

DEFINITIO X.

Quantum interſit, an merx an ſpecies debeatur.

QVod autem in ſuperioribus diximus de merce, quæ & functionem recipit in ſuo genere, & in ſingula fere momentanea aliam atque aliam æſtimationem facere non debet, vt putemus aliud iuris eſſe, ſi non merx, ſed ſpecies debeatur, vtputa fundus aut homo. Nam licet æſtimatio non magis quam fundus pro fundo præſtari poſſit, aut quam homo pro homine, ob idque eam ipſam ſpeciem quæ debetur in condemnationem deduci oporteat,[1] ſi tamen re ipſa præſtari nequeat, & ideo quæratur de præſtanda eius æſtimatione, ſupradictis diſtinctionibus perinde locus erit, niſi res poſt ſententiam perierit, quo caſu æſtimatio ſanè ad tempus mortis referenda eſt, largius tamen ſumpto & ἐν πλάτει, vt lex ait,[2] mortis tempore, nec ſi nouiſſimum vitæ inſtans ſpectetur, ad exiguum pretium æſtimatio redigatur in ſeruo forte mortifere vulnerato. Quid ſi mora præceſſerit? Non idcirco ſpectabimus tempus moræ, niſi ab eo tempore res facta ſit deterior. Quæ tamen exceptio in mercem debitam cadere nequit, quia ſicut perire, ita deterior fieri non poteſt, ſed tantum minoris æſtimationis, quod longè diuerſum eſt.

1 Textus eſt *in l. vlt. C. de fideic. libert. l. ſi ſeruum*, 91. *§ ſequitur & § vlt de verb. oblig.*

2 *l. pen. de condict. triticar.* de qua tamen vide omnino quæ ſcripſi *lib.* 16. *Coniect. & Decad.* 20.

DEFINITIO XI.

De differentia, quæ eſt inter actionem mandati & cæteras bonæ fidei actiones, in ineunda rei debitæ æſtimatione.

CErtè ſeparandum omnino eſt iudicium mandati à cæteris bonæ fidei iudiciis. Nam ſi hominem ſiue certum ſiue incertum pro te dari fideiuſſerim & ſoluerim (ſolui tamen niſi certus non poteſt) & mandati contra te agam, vt nimirum eius hominis, quem ſolui præſtes mihi æſtimationem, placet æſtimationem ad id potius tempus, quo à me ſolutus ſit, quam quo agatur referri debere, & ideo etiamſi ante propoſitam mandati actionem mortuus fuerit, vtilem tamen eam actionem eſſe.[1] Idque ſingulari quadam ratione in mandati iudicio comparatum eſt, quia cum mandatarius neque lucrum, neque damnum ex mandato, quod pro alio ſuſcepit, ſentire debeat,[2] omnino & præciſè inſpiciendum eſt, quid ei abſit,[3] quod ipſum tamen ſciri non melius poteſt, quam ſi ad id tempus, quo mandatarius pro mandante ſoluit, æſtimatio referatur: licet eo tempore nulla dum mora, nulla conteſtatio aut condemnatio facta ſit, quia non aliter indemnis præſtari mandatarius poſſet.[4] Qua ratione nec malè fortaſſis idem quis in actione negotiorum geſtorum admittendum eſſe dixerit.[5] At ſi in propoſita ſpecie ſtipulatio inter nos adhibita fuiſſet, & ego ex ſtipulatione agerem, non vt eum hominem, quem pro te ſolui mihi dares aut redderes, quod fieri non poſſet, ſed quod eſt omnino conſequens, vt eius æſtimationem præſtares, aliter ſeruaretur. Id enim tempus ſpectari oporteret, quo ageretur, non quo à me homo ſolutus eſſet,[6] niſi ſtipulationis verba ad id tempus referrentur, quo ſeruus ſolutus fuiſſet.[7] Ideoque nec vtilis mihi eſſe poſſet illa ex ſtipulatu actio, ſi eo accepti iudicij tempore iam mortuus homo proponeretur, quia nec mortuus homo, nec mortui æſtimatio peti poteſt, niſi cum præceſſit mora, quæ perpetuet obligationem, & faciat, vt viuus exiſtimetur.[8] Idem eſt, ſi quo alio caſu agatur ex ſtipulatione, ſiue ad hominem certum, ſiue ad hominis in genere alteriúſve ſpeciei æſtimationem, aut, quod idem eſt hac parte, ad mercem, quæ recipiat functionem in ſuo genere, & quam in æſtimatione præſtari oporteat, quod pluris aut minoris nunc ſit quam antea fuerit. Spectabimus enim tempus, quo agitur, id eſt, litis conteſtatæ, niſi dies adiectus ſit. Die namque adiecto id ipſum præciſè tempus ſpectabimus, quo dari res debuit, ſiue tunc res pluris fuit, ſiue minoris, vt à nobis dictum probatûmque eſt in præcedentibus.[9]

1 *d.l.hominem 37. mandat.*

2 Eſſet enim vtrumque contra bonam fidem, quæ in hoc potiſſimum cōtracta, quippe qui bonæ fidei ſit, maxime dominatur, *l.idemque 10 §.ſi ex fundo, & ſeq. D mand. l.ex mandato 20. eod.*

3 *l.inter 26. §.abeſſe. & §.præterea, iunct. l.ſi vero 12 § ſi mihi mandaueris, l.ſi quis alicui 27. D impendia, & paſſ. ff. eod.*

4 Si forte tum pluris homo fuit, ſicut e contrario ſi fuit minoris, lucrum ex mandato ſentiret contra bonam fidem

5 Vt ſcripſi *lib.16. Coniect.* vbi vide

6 Et hic ſenſus eſt *d. l.homine,* in illis verbis, *aliter in ſtipulatione ſeruatur.* Itaque non pugnat Africanus cum Vlp. qui *in l. pen. de cond. trit.* ſcribit, petito homine cōdictione triticaria (quæ ſiue ex ſtipulatu ſiue ex alio contractu ſit, ſemper ſtricti iuris eſt, nunquam bonæ fidei) deberi æſtimationē, quę fuit cōdemnationis tēpore, Id enim procedit, cum homo ipſe petitus fuit, & condemnationis factæ tempore præſtari potuit, non eius æſtimatio Itaque ad condemnationem iam factam referendum eſt, non ad faciendam, *vt ſ.* Quod nec Cuiacius, nec alij Interpretes intellexerunt. Sicut & in eo errant, quod putant, cōdictionē triticariam tam generalem eſſe, vt ſit interdum etiā bonæ fidei, quod nuſpiam proditum eſt, imo contrarium nō male conijcitur ex comparatione illa condictionis triticariæ, & eius, quæ competit ex mutuo *in ill. tit.* Item *ex l.cum fundus 11. de reb. cred.* Vide quæ ſcripſi *lib. 16. Coniect. & Decad. 20. de err. pragm.*

7 Spectāda enim ſunt verba ſtipulationis, *l.fundū 28 D. de nouat.*

8 *l.ſi ſeruum 91. § ſequitur, & §. vet. de verb. oblig.*

9 *Defin. 9 ſ.*

DEFINITIO XII.

Quomodo ſit ineunda æſtimatio rei debitæ contra fideiuſſorem?

AN & eum caſum excipiemus, quo quis mercem in diē ſtipulatus fideiuſſorem acceperit; Nam hoc caſu Africanus reſpondit, eius temporis æſtimationem ſpectandam eſſe, quo ſatis acceperit.[1] Sed id ita accipiendum videtur, vt tamen eo demum die videatur fideiuſſor acceptus, in quem vt ſolueret ſe obligauit:[2] quemadmodum de eo, qui certo loco ſoluturum ſe promiſit, proditum eſt, eo ipſo loco contraxiſſe illum videri:[3] Eadem enim hac parte loci & temporis ratio eſt,[3] niſi quis malit apud Africanum ſic legere *cum quis in diem mercem ſtipulatus fideiuſſorem acceperit, eius temporis æſtimatio ſpectanda eſt, non quo ſatis acceperit*; vt ea verba, *eius temporis,* ad eum diem referantur, in quem ſtipulator mercem fuerat ſtipulatus.[4]

1 *in l.cum quis 23. de oblig. & act.*

2 *l contraxiſſe 22.* quia immediate præcedit, *eod.*

3 *l.vlt. de cond. tritic. l.vinum 22. D. hoc. tit.*

4 Niſi malis probare interpretationes Accurſij, quæ tamen ſunt duriores, quamuis Cuiac. & Hotom. illam probent, vt fideiuſſor acceptus ſit poſt diem, ad quem principalis debitor mercem ſoluere debuerat. Vide omnino, quæ nos de illius loci ſententia & emendatione ſcripſimus *lib.16. Coniect. & decad. 20. de err. pragm.*

DEFINITIO XIII.

Si rei debitæ æſtimatio creuit poſt condemnationem, quid iuris ſit?

QVid vero ſi poſt condemnationem quoque frumenti æſtimatio creuerit? An liberabitur debitor eam ſoluendo æſtimationem, quæ fuit tempore condemnationis? Minimè,[1] quia ſemel condemnatus quotidie condemnari intelligitur, quouſque ſatisfaciat indicato. Exemplo eius, quod de iure traditum eſt, moram ſemper eum facere videri & in ſingula momenta, ideoque in æſtimanda re furtiua id tempus ſpectandum, quo vnquam plurimi fuerit.[2] Et ſanè fieret iniuria victori, ſi quandocunque poſt ſententiam petens æſtimationem præſentem non audiretur, quam vtique haberet, ſi condemnatus iudicato paruiſſet, adeoque ſi à ſententia perperam prouocaſſet.[3] Ex qua ratione apparet, differentiam illam, quæ inter iudicia bonæ fidei & ſtricti iuris obtinet ante ſententiam, poſt ſententiam quoque durare, niſi cum eadem frumenti æſtimatio fuit vtroque tempore litis conteſtatæ & rei iudicatæ, aut maior tempore litis conteſtatæ, quam condemnationis. Alioqui ſi conteſtationis tempore minor fuit, eáque nihilominus in condemnationem deducta ſit, vt fieri debere diximus, conſequens eſt, vt quamuis condemnatus debitor ſtatim ſoluiſſet, non idcirco tamen creditor tantam frumenti quantitatem ex eo pretio comparare potuiſſet, vt ex eo frumento rurſus præſentem totidem modiorum æſtimationem conſequi hodie poſſet. Certe tempus, quod principalibus conſtitutionibus iudicato faciendo præſtitutum eſt, licet immune ſit à fructibus, vſuris aliiſque ſimilibus acceſſionibus præſtandis, vbi mora nulla præceſſit condemnationem,[5] non erit tamen immune à periculo præſtandæ maioris æſtimationis, ſi qua fortè interea ſuperuenerit,[6] quoniam, vt ſæpius inculcauimus, valor ille quanti plurimi res ſit, nihil aliud quam res ipſa eſt, nec acceſſionis iure cenſetur. Quanquam ſi malit condemnatus æſtimationem ipſam ſoluere, ad quam condemnatus eſt, eiúſque vſuras legitimas à die ſententiæ, puto eum audiendum, nec quicquam eſſe, quod ab eo præterea poſſit exigi.

1 Ita Bart. Caſtr. & cæteri, *ad l.vinum, & ad l.3. §. in hac, ff. cōmod.*

2 *l. in re 8. § 1. de cond. furt.*

3 *Arg. l.ſi ſterilis 21 §. cum per venditorem, de act. empt.*

4 Sic enim Antonini reſcriptū interpretatur Papin. in *l. de vſur.*

5 Contra Bart. & Caſtr. ſupra dictis locis, qui ſaltem debuerunt diſtinguere, an mora præceſſerit condemnationem necne, cum etiam in vſuris Papinianus eam diſtinctionum neceſſariam eſſe putauerit.

6 Æſtimatione enim ipſa in condemnationem deducta iam non res ipſa eſt, quæ debetur ex iudicato, ſed pecunia, *arg. l.ſi fundus 16. §. ſi plures, ff. de pign.* Aliud igitur eſſet petita & adiudicata ſpecie, *vt l. pen. de cond. trit.* Tunc enim de vſuris tractari non poſſet.

DEFINITIO XIV.

Præſens æſtimatio ſemper debetur, cum ea maior eſt, niſi quo caſu aliter ſtatuto cautum eſt.

SVperioribus conſentaneum ſit, vt quoties merx aliqua debetur, quæ pluris ſit eo tempore, quo petitur, quam antea fuerit, præſens æſtimatio debeatur, licet mora nulla præceſſerit, quia non propter moram petitur, ſed propter rem ipſam, & iure obligationis. Quamdiu enim merx ſoluta non eſt, tandiu verum eſt eam deberi, & conſequenter æſtimationem, quæ ſi hodie merx ſoluta eſſet, ex mercis pretio redigi hodie poſſet, multo magis vero ſi mora præceſſerit, ne aliter poſito iure eueniat, vt debitori mora ſua proſit.[1] Eámque nimirum ob cauſam vetere Statuto Sabaudiæ caueri neceſſe fuit, vt quoties cenſus emphyteuticarius, qui annis præteritis & peti & ſolui debuit, eo tempore petitur, quo frumentum carius venditur, non præſens æſtimatio debeatur, ſed quæ fuit vnoquoque anno communior. Id enim remedium neceſſarium viſum eſt aduerſus improbam calliditatem eorum, qui vt æquiſſima iuris ratione in debitorum perniciem abuterentur, differebant conſulto exactionem in id tempus, quo frumentum carius venderetur. Sed ſi ſuo tempore interpellatio per creditorem facta ſit, ſolúſque debitor in ſoluendi mora fuerit, ius commune obtinere proculdubio debet.

1 Quod eſſe nunquam debet, *l. hominem 37. mandat.*

DEFINITIO XV.

Quid iuris hodie obtineat ex Interpretum traditionibus, cum agitur de ineunda rei debitæ æſtimatione.

HÆc quamquam ita ſunt, & ex iuris ratione veriſſimè, ni fallor, diſputantur, longè tamen alio iure vtimur ex Interpretum receptiſſimis traditionibus inducto. Sic enim ſentiunt,[1] Nullam hac parte differentiam eſſe inter iudicia bonæ fidei & ſtricti iuris, niſi cum agitur de rei æſtimatione per iuſiurandum in litem ab actore probanda:[2] Sed tam in his, quam in illis inſpici tempus moræ, ſi qua præceſſerit conteſtationem, & eo tempore pluris res fuerit, ſiue mora re ipſa contracta ſit, vt puta venditore poſt acceptum pretium ceſſante in tradenda re vendita,

vendita, cuius tradendæ facultatem habeat,[3] ſiue per lapſum diei in obligatione poſiti,[4] ſiue per congruam interpellationem, quæ in iudicio aut extra iudicium facta ſit:[5] Quod ſi moræ tempore minoris res fuit, creſcere in ſingula momenta æſtimationem ab eo die, quo mora contracta eſt in diem vſque condemnationis, ſi non medio tempore mora purgata, nec poſtea rurſum contracta ſit:[6] Sed & poſt condemnationem creſcere,[7] ſiue à ſententia perperam & ſine cauſa prouocatum ſit, ſiue poſt quadrimeſtre,[8] quod faciendo iudicato datur,[9] nouam moram contraxerit debitor iam condemnatus: Totius tamen illius quadrimeſtris temporis inducias etiã cũ mora præceſſit condẽnationẽ, condemnatos immunes eſſe à periculo augendæ æſtimationis, ſi forte interea creuerit.[10] Interdũ vero ſpectari tempus contractus, eamque æſtimationem deberi, quæ tum præciſe fuerit, nimirum ſi ita ferãt verba cõtractus, & æſtimatio ipſa in obligatione ſit, obligatio autem ipſo contractus tempore oriatur, vt cum ſtipulatus fundum Cornelianum poſtea ſtipulor, quanti fundus ille eſt.[11] Nam ſi obligatio præſtandæ æſtimationis non ſtatim oriatur, eius temporis habendam rationem, quo orietur, vt euenit in illo Africani caſu, cũ quis anterius mãdato dari hominem fideiuſſit & ſoluit. Ab eo enim duntaxat die, quo ſoluit, naſcitur obligatio & ius petendæ æſtimationis.[12] Etſi autem tota hæc diſtinctio, ſi poſtremum membrum demas, quod dubitatione caret, à ratione iuris omnino abhorreat: Supremæ tamen Curiæ omnes propter conſentientes Interpretum fere omniũ hac parte ſententias eam paſſim ſequuntur, adeo receptus eſt alius ille error inueteratiſſimus, qui ſummo Iuriſprudentiæ noſtro malo inuexit, vt communis error ius facit.[13] *Ita tractatum eſt* in cauſa R. D. N. Aniſſon Præceptoris monaſterij Antonini Camberienſis contra Ludouicum de Graſſis Procuratorẽ 15. Calend. Auguſt. 1592. Iunge Defin. 9. 10. 11. infr. De vſur. & mora.

1 Poſt Bart. & Caſt. *ad l. vinum 22. ſi cert. pet. l. 3. §. in hac commod.*
2 Ita enim accipiunt, quod ſcriptum eſt *in d. §. in hac*, quia ibi etiam de iureiũrando agatur.
3 *Vt in l. curabit 5. C. de act. empt.*
4 *Vt in l. ſi Calendis 11. D. de re iudic. l. vinum 22. D. de rebus credit.*
5 *L. mora 32. D de vſur.*
6 *Arg. l. in re furtiua 8. §. 1. D. de cond.* quaſi alioqui futurum eſſet, vt moroſo debitori ſua fruſtratio prodeſſet, *contra l. hominem 37. D. mandat.*
7 *Ex l. pen. D. de cond. tric.* quaſi hic ſit eius legis ſenſus.
8 Nam quadrimeſtre illud volunt eſſe immune à Periculo præſtandæ maioris æſtimationis, *ex l. 3. in princ. D. de vſur.*
9 *L. vlt. C de vſur. rei indic.*
10 Contra quam Papinianus Antonini reſcriptum interpretetur *in d. l. vltim.*
11 *Vt in l. fundum Cornelianum 28. D. de nouat.*
12 *Ex l. cum quis 23. D. de oblig. & action.*
13 Sic enim noſtri paſſim iactare ſolent abutentes in hanc rẽ *l. 3. §. vlt. D. de lib. leg. l. Barbarius Philippus 3. de offic. prat.* quorum tamẽ locorum longe alia ſententia & ratio eſt, vt alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XVI.

Cum ſpecies perempta eſt, quæ debebatur, præſtanda eſt æſtimatio vel arbitrio boni viri, vel ex actoris iureiurando.

QVi ex cauſa commodati vel conducti aliáve qua ſimili reſtituere mihi debuit rem, quæ non recipit functionem in ſuo genere,[1] puta ſpeciem, vt equum, nauim, vel quid aliud eiuſmodi, poſt rem peremptam liberatur præſtando æſtimationem faciendam arbitratu boni viri, ſi commode id fieri poterit.[2] Sin minus, præſtito in litem iureiurando,[3] Aliam rem æque bonam reddere non cogitur, quia id fieri nullo modo poteſt, niſi partes conſentiant.[4] Quod ſi maioris aut minoris bonitatis facienda eſſet æſtimatio, eadem ſubeſſet difficultas, & ſemper ad arbitrium boni viri, aut ad iuſiurandum deueniri oporteret.[5] Sane ſi conuenerit, vt vel pretium iuſtum vel alia res æquè bona viri boni arbitrio reddatur, prout creditor elegerit, valebit conuentio, & ex conuentione electio erit creditoris,[6] quæ alioqui iure communi eſſet debitoris.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Verdon Mandoſſe contra N. Duport, 15. Calendas Iunij. 1595.

1 Nam in rebus, quæ recipiunt functionem in ſuo genere, nullus huic dubitationi locus eſſe poſſet.
2 Puta, ſi res perierit non ſolum poſt moram, ſed etiam poſt litem cõteſtatam, quo caſu cũ litis cõteſtatæ tẽpus præciſe ſpectãdũ ſit, ſi iudicium ſtrictum fuit, aut etiam moræ, ſi eo tempore res pluris fuit, vt ſcripſimus *in Defin. ſuper.* poteſt commode iniri æſtimatio præteriti temporis, etiam poſt rem peremptam, vt & ſis in actione legis Aquiliæ, *l. ait lex 21. D. ad leg. Aquil.*
3 Scilicet cum neque Iudex, neque alius quiſquam vir probus æſtimare ſine delatione iuriſiurandi poteſt rem, quæ non extat, quod euenit, cum perempta res eſt poſt moram ante litem conteſtatam, *l. in actionibus, §. plane, cum l. ſeq. D. de in lit. iur.* De cuius ſententia vide quæ ſcripſi *lib. 16. coniect. & decad. 20. de error. pragm.*
4 *L. 2. § mutuì datio, in fine,* D. *hoc tit, l. pretij 9. C. de reſcind. vend. l. cum à quo 16. cum l. ſeq. l. ſi operas 20. C. de ſolut.*
5 Secundum eam diſtinctionem, quam tradidimus *n. 2. & 3.*
6 *L. pleriũque 10. §. vlt. D de iur. dot.*
7 *d. §. vlt. & l. iuſiurandum, & ad pecunias 34. §. datur autem D. de iureiur. l. ei apud quem 5. §. 1 D. depoſ. l. ſi in emptione 34. §. vlt. D. de contr. empt. l. quod autem 7. §. ſi maritus, de don. inter vir. & vxor. l. adigere 6. § 1 D. de iure patron. l. miles 6. § 1. D. de re iud. l. Stichum aut Pamphilum 95. D. de ſolut. l. pen. C. de cond. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Æſtimatio Quanti plurimi quomodo ineunda ſit, & quando adiudicanda.

IN æſtimando quanti plurimi res fuit poſt moram[1] non ſpectamus valorem maximum, qui vnius diei aut paucorũ fuerit, ſed eum, qui magis communiter eo anno fuit maximus:[2] Non facilè autem condemnatio illa fit Quanti plurimi, niſi à die interpellationis iudicialis,[3] ſi non euidens & inexcuſabilis mora præceſſerit.[4] Sed & fieri poteſt, vt non niſi à die litis conteſtatæ ratio eius habeatur, fortè ſi ab eo duntaxat tempore petita ſit per imperitiã aduocati.[5] Quanquam non deſunt, qui apud Gallos aliter receptum eſſe referant,[6] vt etiam interueniente mora iudiciali commune duntaxat frumenti pretium creditori præſtetur.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Franciſci Pobel, D. de Preſſy, Equitis Senatorij nobiliſſimi & meritiſſimi, & D. Henrici Bay, Præſidis, Rationalium 4. Non. Aug. 1595.

1 Poſtquam eo iure vtimur ex Interpretum errore, vt æſtimatio Quanti plurimi à die moræ præſtanda ſit, ſecundum ea, quæ ſcripſimus *Defin. 15. ſ. eod.*
2 *L. pretia rerum 63 in princ. & §. vlt. D. ad l. Falcid.*
3 Quod temperamentum tanto màgis ſequendum eſt, quanto alienior eſt à ratione iuris ſententia illa, vt vnquam debeatur æſtimatio Quanti plurimi extra cauſam Actionis legis Aquiliæ & condictionis furtiuæ, vt ſcripſi *Defin. 7. n. 18. ſ.* & latius *lib. 16. Coniect.* itémque *Decad 20. de error. pragmat.*
4 Poſſunt enim multa interuenire quæ faciant, vt dubitari meritò debeat, an mora contracta ſit necne, *l. ſciendum 21. cum trib. ſeqq. D. de vſur.* Vnde fit, vt pleriſque iuris locis tempus litis conteſtatæ dicant Iuriſconſulti pro tempore moræ, non etiam ad excludendam moram præcedentem, ſi quam conteſtationem præceſſerit, *vt in tot. tit. de vſur. & fructib. legat.* nec *l. ſi quis bonorum 23. l. cum res 47. de leg. 1. l. ſi quis ſeruo 84. l. Titia Seio 87. §. vſuras, de legat. 2.* Adde *l. ſed etſi 25. §. ſi ante. D. de pet. her.*
5 Dici enim ſolet, fatuum eſſe Iudicem qui & vltra & contra petita iudicat, *l. vlt. C. de fideicomm. libert.* ſibique debet imputare, qui Aduocatum imperitum elegerit, *arg. l. cum mandatu 23. in fin. D. de min. l. diem proferre 27. §. ſtari autem, D. de recept qui arbitr.*
6 Ioan. Papon. *in ſyntagm. Areſt.*
7 Quæ ſententia mihi ſanè placeret tanquam non ſolùm humanior ſed etiam iuris rationi conuenientior, ex iis quæ diximus *n. 3.*

DEFINITIO XVIII.

INter fundi locatorem & conductorem conuenerat, vt ſi propter vim belli conductor frui prohiberetur, mercedis remiſſio fieret arbitrio boni viri. Cum bello impeditus ille eſſet, ne frui potuiſſet, petierat per Iudicem, vt remiſſio fieret penſionis, in eámque rem arbitri conſtituerentur. Locator contradixerat, quaſi nec bellum, nec remittendæ penſionis ratio vlla ſatis iuſta interuenilſet. Deque ea re per multos annos lis agitata fuerat, neque tamen conductor partem vllam

lum debitæ penſionis obtulerat aut obſignauerat, cauſatus non poſſe ſcire ſe, quid & quantum ex eo contractu deberet, priuſquam arbitrio boni viri æſtimata remiſſio fuiſſet. Tandem ex litis euentu apparuerat, iuſtam remiſſionis petendæ cauſam habuiſſe conductorem, ad dimidiam vſque conuentæ mercedis. Querebatur, quoniam merces in frumento conſtituta eſſet, [1] quænam frumenti æſtimatio à conductore deberetur, an quanti plurimi fuiſſet à tempore ſaltem litis conteſtatæ, [2] an quanti tum cum dari debuerat, [3] an denique quanti nunc eſſet? Dubitationem faciebat, quod iniquum videretur, conductorem & re conducta, & mercede ſimul eodem tempore fruitum eſſe. [4] Locatorem vero prætextu remiſſionis, quæ pro parte tantum fieri debuit, vtroque in totum caruiſſe. [5] Cur non enim licuit conductori eam ſaltem frumenti quantitatem offerre & obſignare, quam debere ſe putaret? [6] Nam quod dici ſolet, non valere obſignationem, quæ fit, priuſquam ſciatur, quid & quantum debeatur, [8] eo pertinet, vti ne proſit offerenti ad conſtituendum aduerſarium in mora, quia nec prius poteſt ille eſſe in mora accipiendi. [9] Sed non facit ea res, quominus prodeſſe poſſit obſignatio ad impediendam debitoris moram, ne interea & rem & pretium retinuiſſe videatur. [10] Sed tamen in propoſita ſpecie placuit nihil niſi frumentum deberi, aut eam frumenti æſtimationem, quæ ſolutionis tempore communis [11] eſſet, vtrum debitor idémque conductor eligeret, [12] quia per locatorem ſteterat, ne ſtatim ſciri poſſet, quantum ex mercede remitti, & conſequenter quantum ſolui oporteret, [13] quando ea res arbitrio boni viri, qui ſtatim eligi potuerat & debuerat, vna hora explicari potuiſſet; [14] præſertim cum per euidentem calumniam negatum eſſet, belli vim vllam interueniſſe. [15] Itaque non poterat dubitari, quin locator fuiſſet in mora accipiendi ob hoc ipſum, quod per moram ſuam effecerat, ne ſciretur, quid offerri deberet. [16] Nam & cum de frumento ex cenſu debito agitur, Statuto noſtro [17] cautum eſt, ſufficere, quod creditor fuerit in mora petendi, vt non niſi præſens æſtimatio debeatur, ſi minor ſit, quam antea fuerit, [18] licet non facilè meo iudicio ius illud ſtatutarium ad frumentum ex locationis alteriúſve ſimilis contractu; cauſa debitum porrigi debeat. [19] Diuerſum igitur in propoſito fuiſſet, ſi neque locator in accipiendo, neque conductor in offerendo moram contraxiſſet, illo enim caſu communis ſaltem æſtimatio ſolui nunc deberet eius quantitatis, quæ vnoquoque anno debita fuiſſet. [20] Planè ſi poneres, eam rem fuiſſe debitam, ex qua fructus aliquis à debitore interea perceptus fuiſſet, tum demum verè diceretur, iniquum fore, ſi conductor & re & pecunia ſimul fruitus eſſet. [21] At in frumento id non euenit, quod ex earum rerum numero eſt, quarum non fructus, ſed vſus tantum eſt, quæ & vſu conſumuntur. [22] *Ita Senatus* inter Iacobum Domenge & N. Gaion. Prid. Cal. Septembr. 1595.

1 In eo namque differt merces locationis à pretio venditionis, quod cum non poſſit pretium conſtitui niſi in pecunia numerata, vt Paulus diſputat *in l. 1. Cod. de contr. empt.* merces tamen poteſt conſiſtere in iis omnibus, quæ conſtant pondere, numero & menſura, *l. ſi des 21. de locat.*

2 Solet enim conteſtatio ſemper inducere malam fidem, *l. ſed etſi 25. § ſi ante D. de petit. hæred.* difficiléque eſt, vt ad Sententiam perueniatur, quin mora contracta ſit ſaltem per litis conteſtationem, vt & Papinianus fatetur *in l. 3 D. vſur.*

3 *Arg. l. vinum 21. D. hoc tit. l. vlt. D. de cond. tritic.*

4 Quia ſiue datum fuiſſet frumentum eo die, quo dari debuit, nunc locator illud haberet, ſiuè datum non ſit, ſaltem hodie dandum eſt, quod iam olim dari oportuit, ex Vlpiani ratione poſita *in l. ſi ſterilis 21. §. cum per venditorem, de act. empt.*

5 Vt in emptione dici ſolet, *l. ex empto 11. § qui autem, & l. bona fides 50. D de act. empt.* Conſtant enim emptio & conductio iiſdem ferè iuris regulis, *l. 1. & 2. D. locat.* Facit *l. 5. §. ſed ſi accepit. in fin. de cond. cauſ. dat.*

6 Qui enim prætextu partis totum retinet, in dolo eſt ſaltem in mora, *l. qui ſolidum 78 in princ. de legat. 2.* vbi Bart. notat, iuſtam cauſam in parte non tollere moram in alia. Facit *l. 8 D. ſi pars hæred. petat.*

7 Aut ſaltem offerre ſatiſdationem, quæ obſignationis adeoque numerationis loco eſſe ſolet, cum ignoratur, quid & quantum debeatur, *l. ſtatuliber rationem 5. l. ſeruus 34. §. vlt. D. de ſtatulib.*

8 Obſignationem enim præcedere debet oblatio, *leg. acceptam 19. C. de vſur.* quæ porro incertæ quantitatis fieri certa non poteſt.

9 Cum probabiliter ignoret, quantum ſibi debeatur. Eſt enim hæc res earum genere, quæ, quales antea fuerint, non niſi ex poſt facto ſciri & conſtitui poteſt. De quibus tractatur, *in l. vnum ex familia 67. in princ. & l. qui res 98. §. rem autem, D. de ſolut.*

10 *Vt in l. vlt. D de leg. commiſſ.* iunct. *l 4. § vlt. eod.*

11 Quia communis æſtimatio vice rei fungitur, *d l. pretia 63. D. ad l. Falcid l. in Falcidia 42. eod. l. 2. in princ. C. vt nemini lic. in empt. ſpecier. ſe excuſ. lib. 10. tit. 27.*

12 Ex iuris regula, quæ vult, electionem eſſe debitoris *l plerumque. 10. § vlt. D. de iur. dot* & aliis per nos citatis *Defin. 16. n. 7 ſ. eod.*

13 Semper autem imputari poteſt ei, per quem ſtetit, *l traiectitia 23. D. de oblig. & act. l. ſi ſoluturus 39, l qui decem 72, in princ. & §. 1. D. de ſolut.*

14 Qui enim moram facit in antecedenti, etiam in conſequenti facere intelligitur, *l. ſi quis ſeruo 84. de legat. 2 l. ſi cui legatum 92. in fi. de cond. & demonſtr.*

15 Calumnia enim eſt, ſi quis neget, quod omnes verum eſſe ſciunt, eáque manifeſta, vt loquitur *l. poſtquam 43. D. de pet. hæred.* Ea vero nunquam impunita eſt relinquéda, *l. 1. § 1 D. ſi mul. ventr. nomin.* Tantum ab eſt, vt ei prodeſſe debeat ad condemnationem tanto ampliorem conſequendam, *arg. l. hominem 37. in fin. D. mandat.*

16 *Arg. d. l. ſi ſoluturus 39. ibi, vt illud maximè ſpectetur, an per te ſteterit, quo minus in continenti probaretur, D. de ſolut.* Multum enim hic diſtat à creditore, qui oblatam pecuniam accipere non tam recuſauit, quam diſtulit, quaſi alia accepturus, de quo loquitur Scæuola *in l. creditor 102. eod.* vbi ait, non eſſe illius periculum ſi interim pecunia illa tanquam ærosa iuſſu Principis ſublata ſit

17 Quod incipit Cenſus in veteribus ſtatutis.

18 Statutum enim factum ad eorum auaritiam coërcendam, qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus, & negligunt cenſuum ſuorum exactionem, ea mente & fine, vt inopiæ occaſione captata poſſint pretia poſtulare, quomodo loquitur, *l. nulli 7. C. de erog. mil. ann. lib. 12. tit. 38.*

19 Eſt enim iuris communis correctorium, vt ex iis apparet, quas ſuperioribus Defin. diximus, ideoque non facile vltra limites ſuos extendendum, *vulg. l. ſancimus 27. C. teſtam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.*

20 Etiam ad formam ſtatuti quo iure paſſim vtimur.

21 *Arg. d. l. ex empt. 11. §. qui autem, & l. bona fides 70. D. de act. empt.* iunct *d. l. 2 D. locat.*

22 *L. ſi vini 7. D. de vſufr. earum rerum quæ vſu conſum.* Inde enim eſt, quod rerum huiuſmodi non vſusfructus verus poteſt conſtitui, ſed tantum quaſi vſusfructus, & quidem auctoritate, quæ in eam rem neceſſaria fuit Senatuſconſulti, de quo *in l. 1. eod. tit.*

TIT. III.

DE PROHIB. SEQVESTR. pecun.

DEFINITIO I.

Donatario petenti lite pendente ſequeſtrationem inſtrumentorum ad donationem pertinentium quomodo ſuccurratur?

DONATARIVS vniuerſorum bonorum, cum donationis tanquam per vim & dolum extortæ [1] controuerſiam à donatore pateretur, poſtulabat vt lite pendente inſtrumenta omnia ad res donatas pertinentia in domo Procuratoris, quem donator ad lites conſtituerat, perquirerentur, cum deſcriberentur, poſtremo ſequeſtrarentur; in eàmque rem ſupplicem libellum porrexerat, vt ſine cauſæ cognitione & inaudito aduerſario res expediretur. Plerique putabant, nihil inſcio donatore conſtituendum, [2] quippe cuius maximè intereſſet, ne ſecreta patrimonij pàderentur, [3] ſi fortè donationem inutiliter factam eſſe quandoque ex litis euentu appareret. [4] Addebant, prohibitam regulariter ſequeſtrationem, [5] nec niſi certis caſibus permiſſam, [6] inter quos hic non cenſeretur. Denique odioſas huiuſmodi perquiſitiones, ac ne tum quidem, cum res furto ſubtracta quæritur, permittendas. [7] Contra reſpondebatur, exhibitionem petere poſſe omnes, quorum intereſſe conſtaret. [8] Quantum autem donatarij intereſſet, ex eo poſſe intelligi, quod & inſtrumento publico niteretur, cuius rationem haberi oportebat pendente cauſa reſtitutionis, [9] & amiſſis rerum donatarum inſtrumentis ereptum ſibi donationis commodum fru-

ſtra poſt victoriam quæſturus eſſet. [10] Porro nullam donatori iniuriam fieri ſi ea inſtrumenta, quæ quiſque ſua & propria diceret, in eius, qui ſeparaturus eſſet, commodum ſequeſtrarentur: [11] neque rurſus differendam neceſſariæ cautionis executionem in id vſque tempus, quo donator ad eam petitionem reſpondiſſet, ne ſi certior de ea fieret, tanto magis de celandis ſubtrahendiſque inſtrumentis cogitaret. [12] Quid enim abſurdius aut iniquius, quam vnde præſentaneum aduerſus periculum fraudis remedium petatur, inde comminiſcendæ fraudis faciendæque iniuriæ præberi occaſionem? [13] *Senatus* ita rem temperandam exiſtimauit, vt donatoris Procurator iuberetur, indicta etiam, ni id faceret, mulcta magna, inſtrumenta omnia, quæ penes ſe haberet, ſtatim exhibere nō aduerſario, ſed Senatori ad id Recuperatori dato, qui omnia quidem inſpiceret, at ea duntaxat, quæ videret ad res donatas pertinere, apud æditnum ſacrarij Senatorij ſeponeret, [14] vt eo facto donator vocaretur, nouæ ſcilicet petitioni reſponſurus poſtea vero auditis partibus, poſtquam vtrique abundè cautum eſſet, [15] quid tandem de iis inſtrumentis principali pendente lite fieri oporteret, cauſa cognita decerneretur. *Ita Senatus* pro N. Petro de Poggie Italo, in relationibus libellorum 12. Cal. Iul. 1588.

1 Eſt enim id contra naturam donationis, vt per vim dolumve extorqueatur, cum pendere debeat ex mera donantis liberalitate, *l. 1. D. de donat.* donarique id demum videatur, quod non ſolum nullo iure, vt eſt in iuris regula, ſed etiam nullo facto cogente conceditur, *l. donari 19 eod. l. donari 82. de reg. iur.* Denique nihil omnino, quod per vim, aut metum, aut dolum factum ſit, ratum habere prætor debet, *l. 1. l. ſi mulier 21. §. 1. D. quod met. cauſ. l. 1. & paſſ. D. de dolo.*

2 Cum dici ſoleat, nullum eſſe iudicium tam ſummarium, in quo non ſit citanda pars, ad omnem actum, ex quo lędi poteſt, *l. nam ita 19. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

3 *L. 2. C. de alim. pupill. præſt. l. 2. verſ quid enim tam durum, C. quand. & quib. quart. pars.*

4 Aliquando enim illud etiam inſpiciendum eſt, quod poteſt euenire. *l. qui bona 13. § cum inter, de damn infect.*

5 *L. vnic. D. de prohib. ſequeſtr. pecun.* Sequeſtratio enim poſſeſſionis rei litigioſæ in alium tranſlatio eſt, *l. ſi quis affirmauit 9. §. Labeo. D. de dolo*, Sequeſtrare ſiquidem nihil aliud eſt, quam ſeorſim ponere. Vide *l. ſequeſtr. 110. de verb. ſignif.* Vnde eſt, quod ſequeſtratio per ſeruum facta non nocet domino, cuius quippe ius ita deterius fieret ratione poſſeſſionis contra iuris rationem vt ait *l. pen. D. depoſ.* Facit *l. 1. § 1. & 2. l. ſi in Aſia 12. §. cum ſequeſtro, eod.* Interdum etiam ſequeſtratio fit cuſtodiæ tantum cauſa, *l. intereſſe 39. D. de acquir. poſſ.*

6 Quos ad decem vſque enumerat Ferrar *in form ſequeſtri ſeu ſaximenti* Adde Rebuff *tom. 3. tract de ſequeſtr. ſeu commiſſ. rei capta & ſaiſita deputatis.* Papon *lib. 8. ſyntagm. areſt. tit. 10. de ſequeſtre & reſtabliſſement* Oldendor *c. 50. de except.*

7 *§ conceptum Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcunt.*

8 *L. 3. § ſciendum, & paſſ. D. ad exib. l. quadam 9 §. vlt. cùm autem de edend.*

9 Nam pendente lite de in integrum reſtitutione atque adeo de falſo ſtandum eſt inſtrumento autentico & guarentigiato vt diximus *§ ad tit. de integr. reſt. poſtul.* ne quid noui fiat. Facit *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falſ.*

10 Proſpicere autem bonus Iudex debet, ne fraudentur ij, quorum poteſt intereſſe, *l. pen. § vlt.* vbi eſt text. elegans. D. *ad leg. Falcid.*

11 Hoc enim remedio plerumque cōſulitur vtrique parti in caſu *l. poſtquam 5. §. 1 in fin. D. vt leg. nom. caueat. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. 1. §. 1. C. de adferr toll. vlt C. quibus ad lib. proclam. non licet. l. ſi fideiuſſor. 7. §. vlt. D. qui ſatiſd cog. l. ſi cum dotem 22. §. ſin autem in ſaniſſimo. D. ſolut matr. l. Imperatores 21. §. 1. D. appell. Nouell. III. de depoſ. cap. 2. l. vlt. C. de ord. cognit.*

12 *d. l. pen. §. vlt. D. ad leg. Falcid.* in illis verbis, *ne in poteſtate eius, ſit proferre quod velit, & per hoc in fraudem legatarij inducantur.* Facit *l. cum plures 15. D. de rebus auctor. iud. poſſid. l. 1. & vlt. C. de edend.*

13 *d. l. pen §. vlt. ad leg Falcid. l. meminerint, 6. C. vnde vi* Facit *l. 2. in fin. C de indict. viduit. toll.*

14 Idque eſſe videtur, quod ſcribit Scæuola *in dicta lege penultima. §. vltimo ad legem Falcidiam. Ad Iudicis officium pertinere explorare ea, per quæ probetur, quantum ſit in bonis.* Ita enim collocanda res eſt in tuto fauore donatarij, vt tamen donator inauditus ex eo non lædatur.

15 Quoties enim fraudis comminiſcendæ periculum eſt, prius caueri & propiſci debet, ne committi poſſit, non quidem feſtinatione iudicij, ſed præueniendi periculi cauſa, cum periculum ſit in mora, *leg ſi quis filio 6. paragrapho quid ſi tamen, de iniuſt. rupt.* Facit *lex vltima. Codice in quibus cauſ. in integr. reſtit.* Vide Nicol. Boër. *quæſt. 274.* Adde *l. 1. de damn. infect.*

DEFINITIO. II.

De ſequeſtratione per Iudicem facta ſi per eam poſſeſſor ſpolietur ſua poſſeſſione.

ET ſi ſequeſtratio permittitur etiam non citata parte, quando euidens periculum eſt in mora, [1] propterea quod ſequeſtratio, quæ fit per Iudicem cuſtodiæ cauſa, & vt res in rato ſit, non adimit poſſeſſionem ei qui poſſidet. [2] Si tamen conſtet de animo Iudicis volentis ſpoliare poſſeſſorem, puta ſi tale quid ſtatuat, quod poſſeſſori eripiat commodum ſuæ poſſeſſionis, appellari poteſt ab ea ſequeſtratione. Pone inſtrumenta cenſualia, quæ in auorū tuorum vtilitatem & eorum nomine ſcripta confectaque fuerant, penes me reperiri, qui nunc ſum in quaſi poſſeſſione cenſus illos annuos percipiendi. Si poſtulante te Iudex ea inſtrumenta ſequeſtrari præcipiat, quod alioqui facile fieri poſſit, vt occultentur, nec interea prohibeat me ſolitos redditus exigere, iuſta ſequeſtratio eſt, [3] Sed ſi emphyteutis inhibeat, ne mihi ſoluant, néve poſſeſſionis ſuæ & iuris mei profeſſionem debitam emittant, ſpoliatio ea dicenda eſt potius, quam ſequeſtratio Proinde iuſtam habebo appellandi cauſam, [6] Nec ad rem pertinet, quod non probetur quis dominus inſtrumentorum ex eo ſolo, quod ipſa penes ſe habeat, [7] Sufficit enim ex eo præſumi poſſeſſionem, & ex poſſeſſione dominium, [8] aliis ſaltem indiciis concurrentibus, [9] præſertim ſi longiſſimi temporis poſſeſſio proponatur, & quæ iuſti tituli cauſam habuerit, licet non conſtet de titulo [10] Ne alioqui rerum dominia ſemper ſint in incerto. [11] Nam neque præſcriptio triginta [12] annorum requirit titulum ad tuendum poſſeſſorem: [13] Sane ſi ex ipſa tituli inſpectione conſtet de vitio poſſeſſionis, & mala fide poſſeſſoris, aut eorum à quibus cauſam habeat, non nocebit ea poſſeſſio actori in iudicio & quæſtione proprietatis. [14] Sed nocebit interea in controuerſia poſſeſſionis, [15] cum ante omnia is, qui ſpoliatus eſt, etiam prædo, ſit reſtituendus. [16] Nec aliud erit ſi codex inſtrumentorum cenſualium, qui penes me reperitur, familiæ tuæ inſignia pro ſe ferat. Etſi enim iuſta præſumptio, eſt eius eſſe ſignatum, cuius eſt ſignum, [17] non tamen eſt perpetua. [18] Nec quamuis probaretur, fuiſſe inſtrumento maiorum tuorum, conſequens eſſet hodie mea non eſſe, cum per tanti temporis decurſum facile ex tuis fieri potuerint mea. [19] Neque obſtat, quod in dubio iuſtior poſſeſſio ea præſumenda eſt, quæ eſt antiquior, vitioſa autem quæ recentior. [20] Id enim fallit, ſi recentior poſſeſſio ſit tricennaria propter bonæ fidei præſumptionem, quæ ex longiſſimo tempore etiam abſque titulo inducitur, ſi non mala fides probetur. [21] *Ita Senatus* pro hæredibus Nobilium fratrum de Chappot. contra N. Antonium Gaſpardum de Riddes D. de Bleys 7. Id. Decemb. 1592.

1 Dixi *defin. præced. num. 11. & vlt.* Alex. *in l. fideiuſſor 7. §. vlt. D. qui ſatiſd. cog.* Panorm. *in cap. dilectus extr. de ſequeſt. poſſ. & fruct.*

2 Bart. *in l. intereſſe 39 n. 4. D. acquir. poſſ.*

3 Idem Bart. eodem loco ſupra citato.

4 Ne alioqui in poteſtate mea ſit ea occultare, ibique fraudem facere. *l pen. §. vlt D. ad leg. Falcid.*

5 Videtur enim Iudex prouidiſſe duntaxat contra imminens periculum tuendi iuris tui gratia, ſi quod habes potius, quam animo iniuriæ mihi inferendæ, vt & in caſibus earum legum quas attulimus *Defin. prox. num. 11.*

6 Priuat enim me pendente lite commodo meæ poſſeſſionis, quod tamen non paruum eſſe ſolet, *§. commodum, Inſt. de interd. l. vlt. D de acquir. poſſeſſ. l pen. D. depoſit.*

7 Nimirum ſi vt in propoſito caſu ſint alieno nomine confecta, *l. ad probationem dominij 21. C. de probat.*

8 *L. ſiue poſſedetis 16.* vbi DD. *& l. 2. C. eod.*

9 *d. l. ad probationem*, ibi, *cum igitur ne cætera probationum indicia reprobentur*, iunct. *l. vlt. eod.*

10 Sufficit enim in huiuſmodi præſcriptione titulum allegare, neceſſe eſt vt probetur. Crauet. poſt Angel. Alex. Dec. quos citat *conſ. 201. n 30.* Facit *l. cum de in rem verſ. 6.* vbi Bart. & cæteri *D. de vſur.*

11 *L. 1. de vſucap.* Nam nec facile capienda eſt præſumptio delicti, id eſt, quod poſſeſſor inſtrumentorum alieno nomine confectorum ea furto ſubtraxerit, vt loquitur *d. l. ad probationem*, præſertim ſi poſſeſſor ſit vir probus & bonæ famæ. Solet enim bona fama tollere

ſuſpiciones

ſponſiones contrarias, *l.1.§.vlt.* vbi Bart. *C.de re militar.* Bald. *in l.ſi.C.de probat.* Et præſumptio illa prætertur, per quem arguitur bonitas hominis vt inquit Crauet. *conſil 8.num 7.& conſ.75.num.21.ex l mento 52. D. pro ſocio.*

12 *L ſicut 3.* vbi DD. *C.de præſcr.30 vel 40 annor.*

13 Siquidem vitia poſſeſſionis tranſeunt in ſucceſſores, *l.cum hæres 11 D.de diuerſ.temp.præſcr.l.vitia 11 C.de acquir.poſſ.*

14 Quia poſſeſſio, quæ ab initio fuit vitioſa & malæ fidei, nunquam po eſt prodeſſe, quod ad cauſam præſcriptionis ratione dominij præſertim iure Canonico, *ex cap. poſſeſſor, de regulis iuris, in ſexto,* Crauet. *conſ.171.n 3 & conſ.104 num.14.*

15 Quoniam vitioſa poſſeſſio non eo minus poſſeſſio eſt, cum tota ex facto ſaltem magis quam ex iure æſtimetur, *l deni que 19 D.ex quibus cauſ.maior.l.1.§ ſi vir vxori, D.de acquir.poſſ.*

16 *L.colonus 12.l.cum fundum 18.D de vi & vi armat.l.ſi quis ad ſe fundum 7.C.ad l.Iul.de vi publ.cap.in litteris, de teſt. ſpoliat.cum ſimilib.* De quo late Crauet. poſt alios *conſ.140.num 2 3 & 4.*

17 *L.quod ſi neque 14 §.de peric.& commod.rei vend*

18 Præſumptionem autem vincere poteſt non ſolum probatio, ſed etiam alia præſumptio fortior, *l fin in princ.D quod met cauſ.l.nuptura 17.in fin.D.de iur.dot.l ſi chirographum 24. cum l.ſeq §.1.D.de probat.l.Diuus. 7.D.in integr.reſt.l pen.circa princ.D.de ritu nupt.*

19 In his enim, quæ tempore mutantur, præſumptio non eſt de præterito in futurum, maxime ſi facile mutari poſſint Bald. *conſ.52. in ip.litteris, col 2 lib.5.* Secus eſt in cæteris Crauet. poſt alios quos citat *conſ.130 num,3.*

20 Tractant noſtri *ad l.naturaliter 12. §.nihil commune, D.de acquir.poſſeſſ.*

21 Quemadmodum & iunior poſſeſſio titulata præfertur antiquiori non titulatæ, vt pluribus probat Crauet. *conſ 218.n. 21 & 22.* Nihil autem refert, an titulus, ſit præſumptus, an verus, cum in contrarium probatio nulla eſt, ſed tantum præſumptio.

DEFINITIO III.

De beneficij vacantis ſequeſtratione, ſequeſtratique liberatione.

SEnatuſconſultum, quo ducalis manus iniectio, quæ in eccleſiaſtica beneficia defunctis poſſeſſoribus fieri ſolet, ſolo Principis Procuratore audito ſublata ſit, (Pragmatici dicunt, *arreſt de mainleuée*) etſi nec victori tribuit nec ius in beneficio, [1] nec tertij inauditi ius lædit, [2] hactenus tamen prodeſt, vt lite pendente, & quamdiu de non iure eius, qui poſſeſſor factus eſt, non fuit cognitum, ſequeſtrari beneficium non debeat, quantumuis inops, & reſtituendis fructibus ſi condemnari eum poſtea contingat, impar eſſe dicatur. Pertinet enim ad id Senatus auctoritaté, ſicut & vt quiſquis ab eo poſſeſſionis beneficij retinendæ ius nanciſcitur, cauere non compellatur, [3] nec ſi aduerſarius aut obtinendæ aut ſequeſtrandæ poſſeſſionis gratia cauere velit. [4] Plene cauſa cognita nihil prohibet auferri ab eo poſſeſſione, ſiue per diffinitiuam ſententiam, ſiue vindiciis pro aduerſario dictis ſiue denique neutro ius ſuum probante beneficium ſequeſtrari debere viſum ſit. *Ita Senatus* ex tempore contra Carol. Emanuelem Pomeum pro Eman. Marino poſſeſſore prioratus de Belleuaux Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Quia non niſi ad momentaneam poſſeſſionem pertinet, præſertim cum Iudex laicus de iure beneficij, quod eſt mere ſpirituale, cognoſcere non poſſit Guid Pap *quæſt.1*

2 *L.de tenoque 47.D.de re iud.tot.tit.res int.alios act.*

3 Quia nec ſolet Senatus noſter poſſeſſionem beneficij quantumlibet momentaneam ei concedere, qui nullo iuris colore nititur. In eamque cauſam Procurator generalis legitimus contradictor eſt, quandiu alius non apparet Facit *l.ſeruo 65.§ cum prætor, D.ad SC.Trebell.*

4 quod in iis, qui apud inferiores Iudices in momentaneo poſſeſſorij beneficialis iudicio obtinent. diuerſum eſt in horum ſcilicet ordinis ampliſſimi, qui huiuſmodi priuilegium mereri viſus eſt exéplo ſententiarum à præfectis prætorio latarum. *auth. quæ ſupplicatio, ibi, executio cauſæ ſine fideiuſſione procedat, C. de precib. Imp. offer.*

5 Nunquam enim debet quis vincere ob id ſolum, quod ſatiſdare paratus ſit, ſi aliam vincendi cauſam nullam habeat. *l teſtamento 17. §.non omnimodo. D. de teſtam. tutel. l quia ſatiſdatio 6. D. ſuppl. negl. tutor.*

6 quia ſententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias, quæ & conditionem illam, ſiue expreſſam, ſiue tacitam habere intelliguntur, ſi non poſtea in contrarium quicquam pronunciabitur, *l.quod iuſſit 64.D de re iudic.*

7 Solent enim ante diffinitiuam ſententiam, præſertim in beneficialibus, vindiciæ dici pendente lite pro eo, qui magis apparenti magiſque colorato titulo nititur, ſi quid ſit quod impediat, ne tam cito pleniſſima poſſeſſorij cauſa deuiniatur, quod & in profanis cauſis obtinet, vt certus poſſeſſor conſtituatur, quoties nullus adhuc eſt. *l. 2.§ & cum placuiſſet, de orig.iur.l.lite ordinato 14.C.de lib.cauſ.*

8 Sequeſtratio enim hoc caſu loco vindiciarum eſt, adeo vt non niſi per diffinitiuam ſuper pleno poſſeſſorio ſententiam reuocari poſſit. Eſt autem tum demum neceſſaria, cum à parte conſtat de non iure vtriuſque litigatoris. Alioqui cauere bonus Iudex debet, quantum poteſt, ne beneficium ſequeſtretur, quid publicè intereſt, vt certus ſit poſſeſſor beneficij quo melius diuino cultui ſatisfiat, eorúmque omnium, quæ ad beneficium pertinent, conſeruationi. Nam ſi cæterarum rerum omniũ ſequeſtratio odioſa eſt, multo magis beneficiũ. Quid tamen ſi factus beneficij poſſeſſor ſine cautionis onere, quãuis impar eſſet fructibus reddendis, poſtea lite adhuc pendente fructus dilapidet? Non ſolet quidem ea res inducere neceſſitatem ſatiſdandi remiſſam, *l.vlt.in princ D.vt legat. nom.cauea.* ſed tamen videtur ille textus pertinere ad ſatiſdationẽ remiſſã a teſtatore, nõ ad eam, quæ à Senatu aliòve Iudice. Nunquã enim id Iudex agit, præſertim vero Senatus, vt vel delinquẽdi occaſionẽ præbeat, vel faueat delinquenti, *arg. l 1.C.de his qui ven ætat.impetr.l.meminerint 9 C vnde vi.* Facit *l. Impp. 21.§.vlt.D.de appellat.* Itaque dubitandũ non eſt, quin ex noua cauſa poſſit iniungi ſatiſdandi neceſſitas, quæ fuerit ſiue tacite ſiue expreſsè remiſſa. qui enim poteſt totam ſententiam interloquutoriam reuocare, quidni cautionis onus ex iuſta cauſa ſuperueniente poterit iniungere? In omni ſiquidem ſententia, ſiue interlocutoria illa ſit, ſiue definitiua, ſemper ſubintelligitur clauſula, Rebus ſic ſtantibus, *l ſi mater 21.§.eandem cauſam, D.de except.rei iudic.l.ſi cui 25.§.1.D.lib.cauſ.*

DEFINITIO IV.

De ſequeſtratione inſtrumentorum pupillarium in domo vitrici poſt mortem matris, quæ tutrix fuerit facienda.

CVm mulier, quæ filij impuberis tutelam geſſerat, ad ſecunda vota conuolaſſet, non redditis inſtrumentis pupillaribus, quæ conſtabat in eius poteſtatem perueniſſe; poſtea vero in vitrici domo deceſſiſſet, viſum eſt iuſtum deſiderium filij petentis, vt quæcunque inſtrumenta in iis vitrici ædibus reperirentur, obſignatis arcis in tuto collocarentur, deinde ſeponerentur, & redderentur, quæ ad tutelæ cauſam pertinerent: [1] Sed hoc tamen addito temperamento, vt ſoli Senatori, qui in eam rem recuperator dabatur, poteſtas eſſet inſtrumenta illa omnia inſpiciendi & legendi, non conqueri vitricus poſſet, quod patrimonij ſui ſecreta panderentur *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Antonio Iay contra Franciſcum Truſſon. 7. Id April. 1595.

1 Duplex enim hoc caſu præſumptio & vtraque fortiſſima vrgebat contra matrem. Vna, quod ad ſecunda vota conuolaſſet, in quo etſi nihil fecerat illicitè & contra leges, fecerat tamen proculdubio iniuriam liberis prioris matrimonij, præbueratque argumentũ non leue per exigui ſui in eos amoris. *l hac edictali 6.§ vltim.* ibi. *liberorum ſuorum adfectione ſeruata, & paſſ.C.de ſecund.nupt.* Altera, quod ante ſecundas nuptias inſtrumenta pupillaria non reddidiſſet, quæ omnimodo reddere debuerat, adeoque reliqua integra ſoluere, vt ſatisfaceret præſcripto, *l omnem 6.C.eod ad SC.Tertull* vbi Bald. & cæteri.

2 Secundum ea, quæ ſcripſi non diſſimiliter *Defin. 1,* præſertim *num.3.14.& 15.eod.*

DEFINITIO. V.

De modo tollendæ ſequeſtrationis factæ poſtulante tertio, & quid ſi per colluſionem facta eſſe dicatur.

SEqueſtratio licet nullo iure facta tolli non poteſt inaudito eo, qui impetrauit, vt fieret, [1] nec ſi agatur de executione iudicati, Nec rurſus ſi victor petat tolli eam per modum, vt aiunt, prouiſionis, in eamque rem offerrat ſatiſdationem. [2] Nihil enim vnquam faciundum eſt inſcio collitigatore, cuius nimirum intereſt, vt & vocetur, & audiatur: [3] licet alioqui videatur nihil intereſſe illius, qui petit ſequeſtrationem, dum ei cautum ſit per ſatiſdationem. [4] Sane ſi inter condemnatum & eum, qui ſequeſtrationem petiit, colluſio interceſſerit, nulla ſequeſtrationis ratio habebitur; eo ſaltem caſu, quo per victorem ſatiſdatio præſtetur. Multum tamen proderit ad colluſionis ſuſpicionem profligandam, ſi debitor condemnatus pecuniam obſignauerit, & conſenſerit, vt ei numeraretur, qui ſententiã à iudice retuliſſet. [5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Calendas Septemb. 1595.

1 Habet

1 Habet enim pro ſe ſaltem Iudicis auctoritatem, cuius non poteſt ratio aliqua non haberi, quantumuis perperam adhibita ſit, *l. ſermo 65 §. cum prætor, D. ad SC Trebell. cum ſimil.*

2 Quæ tamen fauorabilis eſſe ſolet, præſertim vt in ea ſummariè procedatur, *l. à Diuo Pio 15. § ſi verum, verſ. ſed ſciendum eſt, & §. ſi poſt addictum, verſ. cæterum, D. de re iudic.* Verum nullum iudicium eſt tam ſummarium, in quo non ſit pars citanda, quia nec poteſt conſiſtere ſine reo. *cap. forus, de verb. ſignif.*

3 Quanquam ſatiſdatio maximum & præcipuum remedium eſſe ſoleat ad impediendam ſequeſtrationẽ, cum non aliam ob cauſam fiat ſequeſtratio, quam vt res ſit in tuto, quod æquè fit per idoneam ſatiſdationem, *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

4 *L. de vnoquoque 47 D. de re iudic. tot. tit. C. res int. alios act.*

5 Sed tamen cautionis forma à Iudice præſcripta aut admiſſa non tam facilè & inaudito aduerſario eſt mutanda. Obſerua tamen, Iudicem illo etiam caſu, quo ex cauſa permittit ſequeſtrationem, debere ſemper exceptionem ſubiicere, niſi aduerſarius ſatiſdare paratus ſit, vt tanto minus appellandi cauſam ille habeat, ſiue auditus ſit, ſiue non.

6 Quæ enim ſimulata & per colluſionem facta ſunt, pro infectis haberi debent, *l. ſi ex pretio 6. C. ſi cert. pet. l. ſi perluſorio 14. §. 1. D. de appell. l. cum ea 21. C. de tranſact.*

7 Colluſio enim ſicut probatur per coniecturas & præſumptiones ita & contrariis præſumptionibus & coniecturis purgatur. Ex iis quæ ſcripſi *Defin. 2. num. 18. ẽ. eod.*

DEFINITIO VI.

Sequeſtratio etiam contra inauditum aliquando permittenda eſt ex æquitate.

ETſi non ſolet Senatus incipere à ſequeſtratione,[1] vt nec ab alia executione,[2] ſed ante omnia iubere, vt aduerſarius in ius euocetur, etiamſi agatur ex inſtrumento authentico, adeóque guarentigiato,[3] interdum tamen euenit, vt euidentiſſima æquitate id ſuadente aliud obſeruari oporteat, ne alioqui ſummum ius ſumma ſit iniuria.[4] Finge, peti ſequeſtrationem ab eo, qui in egregiam quantitatem fideiuſſerit liberaliter pro penſione beneficij debita per reſignatarium alia bona nulla poſſidentem, & in ſolutione penſionis ceſſantem, fortaſſis etiam moribundum, aut iam mortuum nullis heredibus relictis. Quidni conſulamus fideiuſſori alioqui periclitaturo?[5] Aut quænam iniuria fiat debitori, ſi petente fideiuſſore fructus ſequeſtrentur,[6] oblata per fideiuſſorem ſatiſdatione de præſtando omni eo, quod intererit debitoris, ſi perperam & ſine cauſa facta probetur ſequeſtratio?[7] Sanè vt eo minor fiat iniuria debitori, æquum eſt deferre illi conditionem, vt ſatiſdando, ſi malit, poſſit impedire ſequeſtrationem.[8] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra illuſtrem D. Abbatem d'Eutremons, 7. Dec. 1595.

1 Quæ ſemper odioſa eſt & regulariter prohibita, *hoc tot. tit. C. de prohib. ſequeſtr. pecun.*

2 *L. 1. C. de exec. rei iudic.*

3 quo tamen caſu inferiores Iudices patiuntur incipi ab executione, conceſſis litteris, quas vocant *de main garnie*, quod & Permittere Senatus ſolet, quoties fit executio ex diplomate, quod De debitis appellant.

4 Nam in iis, quæ ſunt ex bono & æquo, plerumque ſub auctoritate iuris ſcientiæ perniciosè erratur, *l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur, D. de verbor. obligat.*

5 Nec enim debet amici officiũ, quod impleuit ei eſſe damnoſũ *l. ſi ſeruus 61. § quod vero, D. de furt. l. ne ex liberalitate 51. D. de re iudic.*

6 *Arg. l. imperatores 21. §. vlt. D. de appellat.*

7 Satiſdatio enim pleniſſimam tribuit indemnitatem & ſecuritatem *l. 1. D. qui ſatiſd. cog. l. ſi quis libertatem 7. D. de her. pet. l. 1. & tot. titul. qui ſatiſd. cog.*

8 Cum petenti ſequeſtrationem æquè cautum futurum ſit remedio ſatiſdationis. *d. l. qui ſatiſd. cog.*

DEFINITIO VII.

De ſequeſtratione facta pecuniæ debitæ quidem creditori, ſed quæ nec erat debitoris nec obligata debitori.

TItius vendiderat Sempronio fundum pretio quingentorum cum eſſet dignus octingentis, ſed recepta ſibi ſuiſque redimendi facultate. Subinde hyperocham eiuſdem fundi vendiderat Mæuio, cum iure redimendi pretio trecentorum. Obtulerat Mæuius quingenta Sempronio, & cùm recuſaſſet accipere obſignauerat, Caius creditor Titij cum id præſenſiſſet, bonáque Titij vniuerſa obligata haberet, impetrauerat à iudice; vt quingenta illa ſequeſtrarentur penes depoſitarium, trecenta vero reliqua nondum ſoluta quæ totum pretium octingentorum faciebant, in manibus Mæuij debitoris non reluctante Titio quem debere conſtabat. Mæuius non ſolum ſequeſtrationi conſenſerat, ſed prætera dixerat paratum ſe eam pretij pecuniam Caio ſoluere, Et quidem trecenta, purè. Quingenta vero ita demum ſi eius fundi quem Sempronius retrouendere noluerat poſſeſſor pacificus efficeretur. Interim egerat Mæuius contra Sempronium, vt receptis quingentis aureis fundum retrouenderet, tandémque obtinuerat, & ex authoritate Senatuſconſulti ſoluerat, & ita poſſeſſor factus fuerat, nulla in toto litis tractu facta ſequeſtrationis, quam Caius fieri curauerat, mentione, circa idem ferè tempus cum Caius aduerſus Titium egiſſet pro mille aureis obtinuerat, vt comdemnaretur Titius ad eam quantitatem præſtandam, detracta tamen prius ea ſumma quæ vrgente ipſo fuerat ſequeſtrata, & cuius ob eam cauſam exportandæ facultatem ei Senatus dederat. Exindéque cum iudicati executio plenior vrgeretur eam ſummam pro ſoluta Senatus habuerat, nec niſi pro reliqua quantitate ſiue ſortis, ſiue vſurarum nomine fieri executionem permiſerat, Inaudito tamen Mæuio qui iam ſoluerat pecuniam, quæ adhuc penes depoſitarium ex ſequeſtratione reſidere credebatur. Conuentus deinde depoſitarius, & in carcere detruſus cùm pecuniã non haberet, quam reddiderat iam Mæuio, vt eam poſſet Mæuius ſoluere Sempronio, reſtitutionem recuſabat, Mæuiũque interpellabat, vt ab ea moleſtia illum liberaret. Mæuius & ipſe melioris conſilij non minus quam pecuniæ inops ſic cum Caio tranſegerat, vt cum acciperet Caius in debitorem cederétque illi iuribus omnibus quæ habebat contra Titium Quo facto conſenſerat Caius, vt depoſitarius carceribus eximeretur. Poſtea cum ex ea promiſſione vrgeretur Mæuius à Caio ad ſolutionem, impetrabat beneficium reſtitutionis in integrum, quaſi ſine cauſa ſe obligaſſet, quod nullo iure ſequeſtratio conſtitiſſet. Quandoquidem ſequeſtrata illa, & obſignata ſumma quingentorum neque fuerat vnquam in bonis Titij[1], neque Titio obligata[2] vt in eam aliqua illis actio hypothecaria competere poſſet. Nec ad rem pertinebat quod & ſequeſtrationi ipſe conſenſerat,[3] & vt pecunia illa creditori Caio ſolueretur. Nam neque per imperitiam mutare iuris rationem potuerat,[4] neque rurſum adeo abſolutè conſenſerat, vt pecuniam illam Caius acciperet, ſed ſub ea, vt diximus conditione, ſi fundi quem emerat, poſſeſſor pacificus efficeretur: Quod etſi poſtmodum ſecutum fuerat, nouam tamen cauſam ea res habuerat, Nempe quod eam pecuniam ipſe Sempronio ſoluiſſet.[5] Quam ſi Caio iterum ſoluere cogeretur, bis idem ſolueret, quod apertè iniquum eſſet.[6] Ac quamuis non diſſimili æquitatis ratione Caius ſe tueretur, quod ſi debitorem Mæuium amitteret debiti ſui iacturam faceret, cum Senatus ipſe Titium pro liberato habuiſſet in promptu tamen contradictio erat, factum id dolo malo, vel ſaltem culpa Caij, qui in tota ea lite quam contra Titium exercuerat nihil de Mæuij interceſſione dixerat, quam ſi Senatus ſciuiſſet, neque inaudito Mæuio quicquam pronunciaſſet,[8] neque audito eo habuiſſet Titium pro liberato, cum nec ipſe, nec pro ipſo quiſquam alius Caio ſoluiſſet.[9] Contra obiiciebat Caius imputare ſibi Mæuium debere, quod condemnari ſe Sempronio paſſus fuiſſet, non citato Caio,[10] qui ſi vocatus in partem litis fuiſſet, vtique cumulando hypothecariam fundum ipſum iure anterioris creditoris obtinuiſſet, niſi pecuniam obſignatam ei potius ſolui placuiſſet.[11] Nec enim dubitare poterat quin Caij intereſſet quo poſtulante ſequeſtratum fuiſſe pretium non ignorabat:[12] neque tamen de ea ſequeſtratione quicquam apud Senatum expoſuerat. Dicebam vtraque ex parte magnam hîc ſubeſſe æquitatem, quod neque Caium, neque Mæuium in damno morari æquum eſſet, totámque rem damno potius Titij cedere oportebat, quem vtrique indemnitatem debere conſtabat, tamen Senatuſconſulto per obreptionem reddito fuerat liberatus. Nam de Sempronio qui nihil niſi debitam ſibi pecuniã ex

cauſa

cauſa retrouenditionis in Senatuſconſulti executione acceſſerat, neuter iuſtam querelæ occaſionem habebat, [11] cum præterea nihil niſi coactu; & condemnatus feciſſet. [14] Itaque cum iniquitas tota ex eo profecta eſſet, quod inaudito Mæuio Titium Senatus liberauerat, Placuit non aliter corrigi hunc errorem poſſe quam ſi curante id Mæuio Titius huic nouæ liti adeſſe iuberetur, vt per Mæuij perſonam Caius conſequi poſſet, [15] citra remedium ciuilis ſupplicationis, vt ad eam quantitatem Titius condemnaretur ſi non erga Caium ſaltem erga Mænium cui pleniſſimam indemnitatem præſtare debebat, quique recuſare non poterat quominus hypothecariam exercenti Caio fundum anteriore tempore obligatum reſtituere cogeretur. [16] Nam & commodius futurum erat Titio vt ſolueret Caio, ne alioquin grauiorem condemnationem ex indemnitatis præſtatione pateretur. [17] Sanè pro trecentis quæ adhuc debebat Mæuius, nec ſoluerat, nec dubitabatur quin valeret ſequeſtratio, eſſétque ille omnimodo tanquam Titij debitor Caio condemnandus. [18] *Ita Senatus* in cauſa D. Præſidis de Muſat, & Petri Roland 15. Iunij 1613.

1 Quomodo eſſe oportet eam rem in quam agitur hypothecaria *l. 11. §. quod dicitur. D. de pignor.*

2 Quod ſufficeret, vt poſſet capi pignori nomen debitoris, *l. 5. C. quæ res pignor. l. ſi conuenerit 18. D. de pign. act.*

3 Dici enim ſolet non fieri iniuriam volenti, *l in diem 9 §. 1. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

4 *L. fideiuſſor 12 de negot geſt.*

5 *L. ſi ſeruum 21. §. pen. D. de euict. l cui res 29. de act. empt.*

6 Et quidem in Titij commodum, qui ſic bis idem conſequeretur contra *l. 51. in fin. D de re iud. l. 57. de reg. iur.*

7 *L. Iulianus 60. D de cond. indeb.*

8 *L. de vnoquoque 47 de re iudic.*

9 Nec alius legitimus modus conſequendæ liberationis contigiſſet, *l. penult de ſolut.*

10 *Vt in l. Herennius 63. in princ. de euict.*

11 *L. 1. & paſſ C. qui pot in pign. hab.*

12 Nam ſi ſequeſtratio non poteſt fieri partibus inauditis, multo minus poteſt facta tolli inaudito ſequeſtrante, *l. 1. cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt 110.*

13 *L. cùm ex 68 §. 1 de euict. l. repetitio 41. D. de cond. indeb.*

14 Niſi forte quis velit ei imputare cur iudicato non potuerit. quod facere habuit neceſſe *l. 167. §. 1. de reg. iur.*

15 Nec enim nouum eſt vt quis per alterius perſonam conſequatur id quod ex ſua non poſſet, *l. 3. D. qua res pignor. oblig. poſſ. l. ſi is qui 29. de liber. legat.*

16 *L. ſi fundus 16. §. in vindicatione. D. de pignor. & tot. tit. qui potior in pign. hab. D. & C.*

17 Quia in actionem indemnitatis venit ſemper quanti actoris intereſt. *l. ſi commiſſa 12. rat. rem hab*

18 Tanquam debitor debitoris, cuius nomen Caio fuerat obligatum *ex l. nomen 4. C. quæ res pignor. l. ſi conuenerit 18 D de pignor. act.*]

TIT. IV.

DE CONDICT. INDEB.

DEFINITIO I.

De datione in ſolutum facta pro maiori quantitate, quam quæ debeatur.

DATIO quidem in ſolutum, ſi facta ſit vel pro nummo vno ſupra quam debeatur, in totum vitiatur. [1] Sed tamen retentioni locus eſt, quouſque totum ſit exſolutum, quod debetur. Ideoque indebiti condictio interim impedietur. [2] *Ita Senatus* in cauſa D. de Charmoiſy & Cœndier, Contra D. de Seruette, ex tempore 13 Cal. Iannar. 1593.

1 *L. ſi non ſortem 26. §. ſi centum.* vbi Bart & cæteri, *D hoc tit.* Sed tamen intellige, cum pro pecunia datus eſt fundus, aut quæ alia ſpecies in ſolutum, quo caſu non poteſt fieri confuſio partis cum pecunia, ne inuitus compellatur ad communionem is, cui ſolutum fuit, vt eo loco Vlp. ſcrib t. Aliud eſt, ſi quis pecuniam debens oleum dederit pretij maioris, quaſi plus debens, vel cum oleum deberet, minorem olei modum dederit, quaſi maiorem debens. Tunc enim ſuperfluum duntaxat olei repetendum eſt, non totum, quia & quatenus ſolutum fuit, perempta eſt obligatio, vt ſequitur apud Vlp. *in § idem Marcellus.* Sed & ſi cum fundi pars mihi deberetur, quaſi totus deberetur æſtimatione facta, ſolutio pecuniæ ſolidi pretij facta ſit, placet repeti poſſe non totum pretium, ſed partem duntaxat indebitam, vt idem Vlp. tractat *in §. ſeq. quia nullum hic communionis periculum ſubeſt.*

2 *d §. ſi centum.* Intellige tamen ſecundum ſupradictam diſtinctionem. Nam quibus caſibus ſolutio parit liberationem, impeditur condictio, & è contrario, quoties non ſequitur ex ſolutione liberatio, naſcitur condictio, *d. l. ſi non ſortem, §. ſi decem l cum quis 38. § de peculio. & § qui hominem, D. de ſolut.* Excepto caſu ſingulari, quem ex Neratio Caius refert *in l. Neratius 63. D. hoc tit.* Facit *l. eleganter 23. §. penult. in fin. eod.*

TIT. V.

DE CONDICT. OB CAVS. dator.

DEFINITIO I.

Qui tanquam accepturus à debitoris debitore ſolutionem liberat debitorem, an & quando poſſit condicere liberationem?

SI quaſi accepturus ex mandato centum à Titio, quæ tibi ille debebat, cum tu mihi totidem deberes, apocham ſcripſero, [1] qua profeſſus ſim ſoluta mihi per te centum, quæ debebas, nulla Titij mentione facta, [2] nec Titius poſtea mihi ſoluerit, ſiue quod ſe tibi quicquam debere neget, ſiue quod non habeat pecuniam in numerato, [3] poſſum condicere liberationem, [4] adeoque litem iam ante cœptam perſequi debiti exigendi gratia, ac ſi apocha nulla conſcripta eſſet, vtpote facta eam ob cauſam, quæ poſtea non ſit ſecuta. [5] Titium tamen audiri potius oportebit, vt hoc ipſum ſciatur, an mihi ſoluerit, [6] præſertim vero ſi tuas ad eum literas, quibus mandatum ſoluendi continebatur, exhibere nequeam, puta quas fortaſſe ſine dolo malo meo amiſſas eſſe dicam. [7] Non idem erit, ſi Titij nomen periculo meo in ſolutum mihi dederis. [8] Imputandum enim mihi erit, cur id nomen vltro ſim ſecutus. [9] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet vidua N. de Courtoiſon, 6. Cal. April. 1593.

1 Apocham dicunt Iurecon ſulti pro pecuniæ ſolutæ poſſeſſione *l vlt. §. Titius, D. de cond. indeb. l. qui tabulas 27. §. apocha, D. de furt. l. plures apochis 19. C. de fid inſtr. tit. de apoch. publ. lib. 10. C. tit. 22.* iunct. *pecunia ſoluta 14 C. de ſolut.* Vulgo *quittantiam* vocant. Et in hoc pleriſque locis errant Pragmatici, qui *apocham* pro chirographo dicunt.

2 Fidem ſcilicet tuam ſecutus, vt plerumque fit, præſertim inter mercatores, inter quos ideirco tanto exuberantior bona fides exigi ſolet.

3 Quid enim mea intereſt, cum vtroque caſu patiar moram?

4 Vt perinde tenearis priſtina actione, ac ſi non eſſet liberatus. Quanquam apocha non tam inducit, quam probat liberationem, *l. ſolutam 40. in fin D. de ſolut.*

5 *Arg. l ſi quis accepto 4. D hoc tit.* Diuerſum eſt in ſpecie *l. ſi maiores 25. C. de tranſact.* vbi liberatio ei facta, cui me ſucceſſurum ſperabam, non ex eo ſolo reuocari poteſt, quod alius illi ſucceſſerit, quia fuit ſpes illa rei incertæ, & in alterius liberum arbitrium collatæ, nec rurſum valde probabilis propter implicitum votum mortis alienæ, *l. vlt. C. de pact.* quia nec valeret pollicitatio pura propriæ hereditatis. *l. cum donationis 34. & de tranſact.*

6 Vt ſi fateatur, ſe mihi non ſoluiſſe, tanto expeditior futura ſit tibi contra eum actio.

7 Æquum enim eſt in eum ſtatum reponi omnia vt ex facto meo conditio tua deterior facta dici non poſſit. Nec leuis ſuſpicio eſt, exactam à me ſolutionem ex vi tuarum literarum, ſi eas nunc exhibere nequeam, quia ſolent illæ debitoribus ſoluentibus reddi, vt probare poſſint, ſoluiſſe ſe ex mandato creditoris, ſi quando poſtea vel ab eo, vel ab eius hæredibus controuerſiam patiantur; alioqui ratihabitio eſſet neceſſaria ad inducendam liberationem, *l. ſi Procurator 6 § Celſus, D. de cond. ind bit.*

8 Nam ſi ſola nominis delegatio pro ſolutione eſt, vt ait *l quamuis 8. § interdum. D. ad SC Velleian.* quanto magis datio ipſa in ſolutum, *d § ſi certum, l. manifeſti 17. C. de ſolut.* Facit *l. § mandatu 45. §. penultim. D mandat.*

9 Quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum, *l. inter cauſas 26. §. abeſſe, eod. tit. mandat. leg. qui debitorem 18. D. de fideiuſſ. l. 1. § illud ſciendũ, D. de ſeparat.* Sed hoc intellige quod ad facultates.

facultates. Præſtare enim vt verus debitor ſit is, qui delegatur, ſemper debet creditor, etiam qui delegat, quantumuis periculo creditoris, niſi aliud expreſſim conuenerit, *l. 4. D. de hered. vel act. vend. leg. ſi plus 74. §. vltim. D. de euict.* Facit *l. apud Celſum 4. §. quod ſi 15. D. de doli mali except.*

DEFINITIO II.

De repetitione dotis per mulierem errantem data in cauſam illiciti matrimonij.

MAtrimonium contra leges factum, puta cum ea, quæ alium virum habuit, viuum quidem, ſed abſentem per errorem facti potius, quam per dolum & malitiam contractum præſumitur, ſi palam & publicè celebratum fuit. [1] Ideoque non incurrunt contrahentes pœnam illam nouæ conſtitutionis, quæ [2] à Valentiniano, Thedoſio, & Arcadio in odium prohibitarum nuptiarum lata eſt. [2] Sed tamen non eo fauorabilior fit maritus, vt dotem retinere poſſit, quæ non potuit dos eſſe ſine matrimonio. [3] Erit igitur locus condictioni pecuniæ quaſi quæ ob cauſam quæ non fuerit ſecuta. [4] In qua actione fructus quidem venirent, ſi fundus in dotem datus eſſet, quia ſunt naturales acceſſiones, [5] ſed vſuræ non æquo, ne quidem à die litis conteſtatæ, [6] quia condictiones omnes ſunt ſtricti iuris. [7] Quamuis ſi dos fuiſſet, deberentur à die finiti anni, poſt quem pecunia peti potuiſſet. [8] In eo ſane melior erit conditio huius pecuniæ, quam ſi eſſet dotalis, quod ſtatim exigi poteſt, nec annus expectatur, [9] tametſi æque ac ſi dotalis eſſet habeat priuilegium tacitæ hypothecæ, ſi probabilis fuit ignorantia mulieris pecuniam dantis in dotem, [10] puta quod prior maritus publica municipalium voce & fama defunctus [11] crederetur, ſiue per longum tempus abfuiſſet, ſiue non; alioqui ſi nullam habeat improbi facti excuſationem, non poteſt videri mulier digna priuilegio, quæ pœnam meretur. [12] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. [2]. infr. tit. ſeq.

1 *L. vlt. D. de rit. nupt.* Error enim potius, quam dolus præſumitur in eo, qui palam malè facit, ſecus in eo, qui clam, *l. non exiſtimo 54. D. de admin. tutor. l. pupillus 5. §. ſand. D. de auct. tut. l. 3. §. ſi quis palam, D. de iur. fiſc. l. eum ipſe 5. C. de contrah. empt.*

2 *In l. qui contra C. de inceſt. & inut. nupt.* quæ excipit diſertè illos, qui per errorem contra fecerint, dum ne fuerit ille affectatus aut ſimulatus

3 Id enim eſt, quod dici ſolet, nuptias prohibitas dotem non habere. *l. vlt. D. de condict. ſin cauſ. § ſi aduerſus, Inſt. de nupt. l. 3. D. de iur. dot. l. 53. l. à diuo Pio 58. D. de ritu nupt.*

4 *d. l. vlt. in princ. & §. 1. de condict. ſin cauſ.* nihil enim refert, an ab initio ſine cauſa quid datum ſit, an cauſa, propter quam datum fuit, ſecuta non ſit, *l. pen. eod.*

5 *L. qui ſe debere 7. §. vlt. D. hoc tit. l. indebiti 35. D. de condict. indeb. l. videamus 38. in princ. & § 1. D. de vſur.*

6 Nam à die litis conteſtatæ fructus tantum debentur, & quidem ex æquitate duntaxat, *dict. l. 38. §. ſi actionem*, iunct. *l. 3. eod.* non etiam vſuræ, longeque alia eſt ſententia, *l. lite conteſtata 35. eod.* vt docui *Decad. 1. de error pragmat. err. 1. ad fin.*

7 In quo actionum genere non magis veniunt vſuræ ex die litis conteſtatæ, quam ex die interpellationis extraiudicialis, vt docui pluribus *lib. 15. coniect. c. 1. & 3.*

8 *L. vnic. §. exactio autem, C. de rei vxor. act. verſ. ſin autem ſuperſederit.*

9 Quoniam re vera dos nulla eſt, *d. l. fin. in princ. §. 1. D. de cond. ſin cauſ.*

10 *L. eum qui duas 18. C. ad l. Iul. de adult.* in illis verbis: *omni exactionis inſtantia. l. ſi ſponſa 74. D. de iur. dot. l. quæſitum 17. §. vlt. D. de reb. auct. iudic. poſſid. alias l. 2. § vlt. de priuil. cred.* Etſi enim ij loci non pertinent niſi ad priuilegium, quod olim dos habebat inter actiones perſonales, quia non habuit priuilegium hypothecæ tacitæ ante Iuſtiniani conſtitutiones, *in l. vnic §. & vt plenius C. de rei vxor. act. & l. aſſiduis 12 C. qui pot. in pign. hab.* nulla tamen inter huiuſmodi priuilegia diuerſitatis ratio hac parte reddi poteſt.

11 Fama enim & vox publica licet non plenè probet, tamen prodeſt ad purgationem & excuſationem *d. l. 4. C. de inceſt. & inutil. nupt. l. 3. in princ. D. ad SC. Maced. l. 3. D. de offic. præſid. l. quid ſi fugitiuus 17. § apud Labeonem. de ædil. edict. l. fugitiuus 19. D. de ſolut. l. cum quidam 30. §. quod dicitur, D. acquir hered. l. cum mater 28. D. de inoffic. teſtam. l. vlt. D. de hered. inſtit.* Vide Felin. & DD. *in c. veniens 1. extr. de teſtib* & noſtros *ad l. 2. §. ſi dubitetur, D. teſtam. quemadm. aper.*

12 Etſi quò longior eſt abſentia eo probabilior videri debet rumor qui circumfertur de mortuo. Bald. *conſ. 398. incip. per ſolam famam, lib. 2.* Alex. *conſ. 25. col. 2. & conſ. 117. col. 1. lib. 4.* cum alijs, quos refert & ſequitur Crauet. *conſ. 117. n. vlt.* Vbi addit, probari etiam mortem ſi quis pro mortuo habitus ſit per coniunctos, qui veſtes lugubres detulerint.

13 Ex ratione Papiniani, quam Vlpianus refert *in l. Papinianus 20. D. de minor.* Etſi enim ibidem eam ille improbat, tamen in propoſito caſu optimè procedit, *arg. leg. teſtamenta 26. in princ. & §. 1. D. de teſtam. milit.*

TIT. VI.

DE CONDICT. OB TVRP. cauſ.

DEFINITIO I.

Fumi venditor tenetur condictione ob turpem cauſam.

COnsiliarium Principis, qui alterius potentioris aulici nomen & gratiam mutuatus literas legitimationis a Principis liberalitate pro Titio gratis extorſerat, cum ex chirographo ducenda peteret, quæ in eam rem Titius pro legitimatione obtinenda promiſerat, placuit doli exceptione ſummouendum eſſe, [1] quod peſſimi & turpiſſimi exempli ea res eſſet, [2] quamque iam olim Alexander Seuerus vindicaſſe dicitur in perſona illius, quem ex hac cauſa, quaſi fumum vendidiſſet, fumo petire iuſſit. [3] Quas tamen impenſas ob eam rem factas eſſe probaretur, eas reſtitui benigne placuit, [4] imputatis nimirum vſuris, quas per multos annos actor hic tanquam creditor à debitore indebitas exegiſſet. [5] Nec ſimile viſum eſt, quod frequentiſſimo vſu receptum cernimus, vt Princeps aulicis ſuis quaſi præmij & mercedis loco literas Nobilitatis, vt vocant, aut Notariatus concedat ea mente, vt quæ Principi pecunia eo nomine deberetur, iis ſoluatur. [6] Eo namque caſu nihil fit contra Principis voluntatem, nec proinde contra honeſtatem, quomodo fit, cum quod Princeps vni ſe liberaliter concedere arbitratur, per alterum venditur. [7] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio. *Sine die.*

1 Non quaſi promiſſio illa facta eſſet ſine cauſa, vel quaſi ſecuta cauſa non fuiſſet, nec rurſum quaſi promiſſoris quicquam intereſſet, qua arte aut ratione creditor hic ſatisfeciſſet, nihil enim horum dici poterat, ſed propter rationem, quæ in *Defin.* ſequitur. Facit *l. 1. §. vlt. l. 2. l. 6. & paſſ. D. hoc tit.*

2 Neque enim Principis conſcientia aut liberalitas falli debet *l. vlt. C. de his qui à non domin. man. ſunt.* neque ferendum eſt, vt ex honeſtate Principis calumniæ facultas capiatur, *l. pen. C. de her. inſt.* nec parum à furto diſtant huiuſmodi pactiones illicitæ, licet aulicis pleriſque familiares, *arg. l. 1. C. de vſucap. pro empt.*

3 Vnde elegans illud Alexandri Imp. dictum. Fumo pereat, qui fumum vendidit. Refert Iulius Capitolinus in Alexandro.

4 *Arg. l. ſi pecuniam 5. in fin. princ. D. de condict. cauſ. dat.* iis verbis, *ita tamen, vt indemnitas tibi præſtetur eius quod expendiſti.*

5 Neque enim poterant videri debitæ vſuræ eius ſortis, quam indebitam eſſe conſtabat, ideoque & condici poterant indebiti condictione, *l. indebitas 18 C de vſur. l. ſi non ſortem 26. in princ. & §. 1. & 2. D. de cond. indeb.* Quæ autem repeti poſſunt, multo magis imputari, *l. creditor 102. §. vlt. D. de ſolut.* Nam de repetitione fuit olim dubitatum, vt conſtat. *ex d. leg. 8.* ſed de imputatione nunquam. Eſt enim multo facilius, vt quid imputetur, quam vt reſtituatur, *leg. ſumptus 48. D. de rei vindic. l. mulier 22. §. ſi hæres, & §. cum proponeretur, D. ad SC. Trebell.*

6 Nihil enim refert, an quod Principi debetur ipſi ſoluatur, aut eius theſaurario, an alij ex eius voluntate *l. ſolutā 49 D. de ſolut. cū ſimilib.*

7 Hoc enim caſu, vt diximus, & voluntas, & liberalitas Principis circumuenitur, quorum neutrum ferendum eſt.

DEFINITIO II.

Datum in cauſam illiciti matrimonij repetitur, quia ob nullam potius, quam ob turpem cauſam datum intelligitur.

DAtâ dote in cauſam illiciti vetitique matrimonij, ſi matrimonium ſecutum non ſit, conſtat locum eſſe repeti-

tioni

tioni, nec poſſe obiici, quod vulgò dici ſolet, Datum ob turpem cauſam honeſte retineri,[3] aut potius in pari cauſa meliorem eſſe conditionem poſſidentis.[4] Non enim ſtupri, ſed matrimonij cauſa data dos fuit, vt eleganter iam olim Papinianus noſter reſpondit.[5] At quid ſi matrimonium ſecutum ſit?[6] Idem dicendum eſt, ſiue factum ſcierint contrahentes, ſiue ignorauerint.[7] Illa enim diſtinctio tunc tantum neceſſaria eſt, cum quæritur de iure fiſci, cui ex Valentiniani & Theodoſij conſtitutione[7] dos adiudicanda eſt, quoties à ſcientibus celebratum eſt contra leges matrimonij.[8] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Lombard de Tremelin, Ant. Cal. Decembr. 1593. De qua in Defin. 2. ſup. tit. 1.

1 Etiam cum ex vtraque parte tam accipientis, quam dantis verſatur turpitudo. Potior enim cauſa eſt poſſeſſoris, *l. pen. D. hoc tit.* facit *l. cui autem 3. cum l. ſeq. eod.* Non diſſimile eſt quod dicimus, Multa interdum honeſte accipi, quæ honeſtè peti non poſſunt, *l. 1. § proinde. D. de extraord. cognit.*

2 *d. l. pen. l. ſiue autem 9. § ſi duobus, D. de public. in rem act.* Idem eſt in pari delicto, *l. vlt. D. de condict. ſin. cauſ. l. 2. C. hoc tit.*

3 *d. l. vlt. D. de cond. ſin cauſ.*

4 Scilicet de facto, non de iure.

5 Id eſt, cauſam impediendi matrimonij, quæ multiplex eſſe poteſt.

6 Nam & in vtraque ſpecie, *d. l. vlt. D. de cond. ſin. cauſ.* non poterant contrahentes ignorare proximam cognationem & affinitatem, quarum illa in priore ſpecie impediebat matrimonium, hæc vero in poſteriore inceſtū quoque inducebat, nec eo minus tamen cōdictioni hīc cauſa locū eſſe vult Papinianus, quia nulla fuit cauſa dandæ dotis, cum reuera propter legū prohibitionem nullum eſſet matrimoniū, aliud vtique reſponſurus, ſi non matrimonij, ſed ſtupri, vel inceſtus committendi gratia dos data fuiſſet. Vide Bart. ad eam legem.

7 *In l. qui contra 4. C. de inceſt. & inutil. nupt.*

8 Ignorantes enim & errantes excuſat ea ipſa conſtitutio, dummodo error ſit acerrimus, nō affectatus aut inſimulatus, vt habent verba legis. Dixi ad *Defin. 2. n. 2. & 12. tit. ſeq.* Obſeruā tamen, ſi quid viciſſim vt fieri ſolet, ſponſus futurus ſponſæ dederit fauore huiuſmodi matrimonij illiciti, nulla id actione peti poſſe. Nā quæ ratio dat mulieri repetitionem dotis, eadē impedit, ne habere poſſit donationis petitionem, quia neque dotis, neque donationis dandæ cauſa vlla ſubeſt, cū matrimonium nullum eſt. Vide Matth. de Afflict. Deciſ.

TIT. VII.

DE OBLIG. ET ACTION.

DEFINITIO I.

Ceſſionarius ſiue vtili actione experiatur ſuo nomine, ſiue directa quidem, ſed ad ſuum commodum, non poteſt incipere ab executione, ſecus ſi tanquam ſimplex Procurator agat.

IS, cui actio vendita aut alio quocumque titulo ceſſa eſt,[1] etſi vere ac proprie creditor dicitur,[2] ſi tamen vtilem actionem, quam ei competere Pius voluit,[3] ſuo nomine exerceat,[4] præciſe executionis ius non habet, ſiue diplomate principali, quod de Debitis vocant, in eam rem vti velit, ſiue literas à Iudice poſtulare,[5] quas priſtinus creditor pro ſuo iure impetrare ante ceſſionem poterat,[6] & poſt ceſſionem quoque, ſi aliud nihil obſtaret, adhuc poſſet.[7] Idem eſt, ſi directæ actionis poteſtate vtatur ex perſona quidem cedentis, ſed in ſui ipſius commodum.[8] Incipere itaque debet ab actione non ab executione.[9] Inſtrumentum enim, quod in perſona cedentis fuit guarentigiatum & ab omni exceptionis periculo immune,[10] deſinit eſſe tale in perſona ceſſionarij,[11] cum paſſim occurrant multa, quæ aduerſus ceſſionem aut ceſſionarium ipſum obiici poſſunt.[12] Niſi talem proponas ceſſionem, quæ ſciente & conſentiente debitore facta ſit.[13] Hæc enim ſicut proxima eſt delegationi,[14] ita eodem iure hactenus cenſeri debet, vt nulla exceptione repelli poſſit ceſſionarius. Ne ea quidem quæ cedenti ipſi aut deleganti nocere potuiſſet.[15] Sane ſi ceſſionarius non ſuo, ſed cedentis nomine & in eius commodum directis actionibus mandatis experiatur, cum alienæ actioni nudum præſtet miniſterium,[16] licet in rem ſuam Procurator factus ſit, cauſa nulla eſt cur non mandantis iure vti poſſit & debeat.[17] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore pro Iacobo Bluet, contra D. Emeriū de Monfalcon. Iunge Defin. 10. De hered. vel act. vend. *Sine die.*

1 Poteſt enim actio vendi, vt & alia res quælibet, *tot. tit. de hered. vel act. vendit. D. & C.*

2 Creditores enim dicimus omnes eos, quibus ex quacunque cauſa debetur, dum ne exceptione vlla poſſint ſummoueri, *leg. creditores 10. & ſeqq. leg. 1. D. de rebus creditis.* Roman. tractans de ceſſionario *conſ. 142.*

3 *L. ſi cum emptore 16. D. de pact.*

4 Quod facere pro ſuo iure poteſt poſt reſcriptum illud Diui Pij, *l. 1. C. hoc tit. l. poſtquam 7. cum ſeq. C. de her. vel act. vend. l. vlt. C. quand. fiſc. vel priuat.*

5 Nicolaus Boër. latè *quæſt. 10.*

6 Longè namque aliud eſt, ſuo nomine quem experiri, aliud alieno *leg. qui ſtipendia 9.* vbi DD. *Codic. de procur.* facit *leg. Procuratore 55. D. eod.*

7 Remanent enim penes eum directæ actiones, quarum vigore vtiliter agere poteſt, adeóque tranſigere, ſi nondum emptori ſolutum ſit, aut cum eo tranſactum. quibus caſibus doli exceptio competit debitori, cui & neceſſaria eſt, *dict. leg. ſi cum emptore 16. D. de pact. leg. vel. D. de tranſact. lege tertia, Codice de nouat.* De quibus tamen omnibus legibus vide quæ fuſiſſimè & per plura capita ſcripſimus *libro duodecim. Coniecturarum.*

8 Parum enim refert, an quis ex ſua perſona agat, an ex aliena ad ſuum commodum, *l. ſi non ſortem 26. § libertus,* vbi Caſtrenſ. *D. de cond. indeb.*

9 Qui legitimus eſt ordo iudiciorum, *l. 1. Cod. de execut. rei iudic. § omnium, Inſt. de pœn. temer. litig.*

10 Quo minus ſaltem paratam debuerit habere executionem. Ideo enim guarentigiata inſtrumenta dicuntur, quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem ex iuris ratione, ſed ex auctoritate ſtatuti, vt ſcripſimus.

11 Vt euenit plerumque, mutatione perſonæ mutari ſtatum & qualitatem rei, *leg. per curatorem 90. paragrapho 1. D. de acquirenda hereditate, lege vltima, Codic. de inoffic. teſtam. l. ſed ſi plures 10. § filio de vulg. & pup. ſubſtit.*

12 *Ex l. per diuerſas 22. & l. ab Anaſtaſio 23. C. mand.* Aut ex titulo *de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* vel ex illo *Ne liceat potent.*

13 Poteſt enim fieri non ſolùm ignorante illo, ſed etiam inuito, *leg. nominis 3. Codice de hered. vel act. vendit.* In eóque differt ceſſio aut venditio nominis à delegatione, *lege prima, Codice de nouat. & delegat.*

14 Neque tamen delegatio eſt, quia cedenti remanet directo obligatus debitor, qui per delegationem eſſet ab eo liberatus, ſolique illi obligatus, cui facta fuiſſet delegatio, quoniam omnis delegatio includit neceſſariam nouationem *lege delegare vndecima, & paſſ. D. eod. de nouat. & d. leg. lege tertia Codice eod. leg. pupilli 96. in princip. de ſolut.*

15 Nam & idem facta delegatione contingeret, *leg. ſi quis delegauerit 12. leg. doli 19. leg. penultim. D. eod.* Imo etſi non debitorem quaſi debitorem delegauero creditori meo, nulla exceptio locum habebit ſed condictio aduerſus eum, qui delegauit, competet, *l. ſi non debitorem 13. eod.*

16 Tanquam alius quilibet ſimplex Procurator, *l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

17 Caſtrenſ. & cæteri *ad d. l. qui ſtipendia 9. Cod. de procur.* Nam qui in rem ſuam Procurator factus, & multo magis agere poteſt tanquā ſimplex Procurator & alieno nomine, quo caſu perinde eſt ac ſi ipſe alius ille ageret. Fallit tamē in illis caſibus poſitis *in d. l. 3. C. de nouat.* quæ non de ceſſa actione loquitur, ſed de mandatis actionibus, quod longè diuerſum eſt, vt nos docuimus ad eam legem, *lib. 12. Coniectur.*

DEFINITIO II.

Perſecutio fideicommiſſi an, & quomodo cumulari poſſit cum petitione curationis bonorum?

QVi fideicommiſſariæ hereditatis reſtitutionem ex teſtamento petit, quaſi impleta iam fideicommiſſi conditione per mortem eius, qui iam inde à multo tempore abſens ſit,[1] poteſt eodem libello aut iudicio, ſi mors negetur, petere, vt ſibi abſentis bonorum cura deferatur.[2] Et ſi enim actiones hæ contrariæ & incompatibiles videntur,[3] propterea quod neque fideicommiſſum ante mortem deberi poteſt,[4] neque cura poſt mortem decerni:[5] poſſunt tamen ſimul dummodo alternatiue proponi,[6] cum in huiuſmodi genere actionis proponendæ vtraque in ſuo caſu ſeparatim vires ſuas exerat, perinde ac ſi ſola propoſita eſſet?[7] niſi cum alternatio ob eam cauſam ſit, vt reus electionem ha-

beat, vtram actionem excipere malit, quod quando euenit, vnius electione tollitur altera. [8] *Ita Senatus* ex tempore Non.5.Iuniis, 1590.

1 Neque enim abſentia longi temporis ſufficit ad probandam mortē, præſertim cum mors eſt fundamentum intentionis, ſiue agendo, ſiue excipiendo. Batt. & cæteri *ad l.2.§.ſi dubitetur, D.teſtam. aper.* niſi probetur abſens annum centeſimum, ſi adhuc viueret, iam fuiſſe exceſſurus, qui finis vitæ longiſſimæ hominis, eóque iure vtimur *ex leg. an vſusfructus 56.D.de vſufr.l.ſi vſusfructus 8.de vſufr.leg.*

2 Is enim curator bonis dari ſolet, cuius magis intereſt bona conſeruari, ac proinde qui bona in caſum mortis habiturus eſt, cuiuſcūque ſexus ſit aut ætatis, *l.2.* vbi DD. *de curat.bon.dand.*

3 Ideoque non admittendæ, *l.ſi quis egerit 88.D.de furt.l.1.C.eod.*

4 *L.Statius Florus 41.§ Cornelio, D.de iur.fiſc.*

5 Niſi in caſu *l.1.§.quod ſi nihil, D. de curat.bon.dand.* & aliis caſibus ſimilibus, ſi qui ſunt.

6 Scilicet cum proteſtatione, de qua *in l.1.§.quia autem, D.quod legat.*

7 Sufficit enim, quod hic actor in alterutrum caſum omnimodo rem habere debeat, licet alio atque alio iure, *arg.l.ventre 84.de acquir.hered.l.4.§.vlt.de bonor.poſſeſſ.contr.tab.*

8 Bald. *ad d.l.1 oppoſ.3.C.de furt.* Cravet. *conſ.16.n.6.7.& 8.* Lanfr. Bald. *contig.dec.497.*

DEFINITIO III.

De iure agendi ex pacto de retrouendendo aut retropermutando contra tertium poſſeſſorem, aut heredem cum beneficio legis & inuentarij.

ACtio, quæ ex contractu competit ad redhibendam rem ea lege alienatam, [1] (vulgo [2] retractum conuentionalem vocant) licet in perſonam ſit, vt cæteræ omnes, quæ ex contractū proficiſcuntur, [3] iure tamen quodam ſingulari, quod veteris ſtatuti auctoritate [4] introductum fuit, ſic comparata eſt, vt aduerſus poſſeſſorem quemlibet, ſiue vniuerſalis, ſiue ſingularis ſucceſſor ille ſit, perinde exerceri poſſit, atque ſi ipſe contraxiſſet. [5] Etſi autem de eo redhibendi iure Statutum loquitur, quod competit ex pacto de retrouendendo, non aliud tamen iuris eſt, ſi permutatio, non venditio præceſſerit, & pactum interuenerit de retropermutando. [6] Nam ſicut in cæteris fere omnibus, [7] ait hac potiſſimum in re vtriuſque contractus eadem ratio eſt, [8] quæ facit, vt idem quoque ius conſtitui debeat. [9] Proinde ſi is, aduerſus quem agitur, poſſideat rem redhibendam, tanquam heres illius qui contraxerat, licet vtatur beneficio legis & inuentarij, [10] tamen ad generalem diſcuſſionis inſtantiam inter creditores agitandam remitti actor non poteſt, quomodo remittendus eſſet, ſi perſonalis hæc actio aliarum iure cenſeretur. [11] Nam etſi ſingularis ſucceſſor exiſteret, aduerſus eum tamen perinde vt diximus agi ex contractu poſſet, [12] quaſi re ipſa affecta huiuſmodi conuentionis poteſtate. [13] *Ita Senatus* pro Illuſtri D. Georgio de Mouxi Comite de Monreal, contra Illuſtrem D. Henricum de Saluces D. de Carde. Menſ. Iul. 1591.

1 Quoties enim alienatio fit certa lege, actio competit ex ipſo contractu, ad id, quod pacto comprehenſum eſt, ſi ratio bonæ fidei ſit, ſin minus actio præſcriptis verbis, quaſi pactum ſit pars contractus, *l.ſi venditor 6.§.vlt. D.de ſeru.export. l.fundi partem 29.D.de contrah.empt.leg.ſi lib.7.cum duab.ſeqq.& paſſ.D.de præſcr.verb.*

2 De quo latè Andr. Tiraq *in tr.illo, de vtroque retractu conuent.& municip.*

3 *L.1.& 2.actionum 25.& paſſ.D.de oblig.& act.*

4 quod extat in vet. Statut capit incip. *Rempublicam.*

5 quod ius ſtatutarium plerique putant à iuris communis ratione non abhorrere ſecuti Caſtrenſ. *ad l.ſi cum venderet 13.D. de pign.act.* Contra quos tamen vide quæ ſcripſi *in Chiliade de error.pragmat.*

6 quamuis dici ſoleat, ſtatuta, quæ à iure communi exorbitant, non eſſe extra caſus ſuos extendenda, ne quidē ex identitate rationis.

7 *L.2.D.de rer.permut.l.2.C.eod.l.Titia 62.D.de iur.dot.*

8 Vt placiti fides ſeruetur ei, qui bona fide contraxit, quique nō aliter fuerat contracturus: vterque enim contractus bonæ fidei eſt, *d.l.2.C.de rer.permut.* etſi permutatio non niſi re contrahitur, emptio autem nudo conſenſu, *l.1.D.eod.*

9 *Ex vulg reg.l.illud 32.D.ad l.Aquil.l.3.§.vnde etiam, D.de iniuſt.rupt.* præſertim in fauorabilibus, *arg.l.cum quidam 9.de li.& poſth.leg.hoc modo 64.de cond.& demonſtr.* quale creditur eſſe hoc ſtatutum.

10 quod heredi competit tanquam heredi ex conſtitutione Iuſtin *in l.vlt.C.de iur.delib.*

11 *d.l.vlt §.& ſi præfatam, & §.donec.* Facit *tot.tit. D. de reb. auct. iud.poſſ.vel venund* qui non niſi ad perſonales actiones pertinet.

12 Vigore ſcilicet ſtatuti, vt diximus *num.5.*

13 Sic enim plerique putant, ex ſolo pacto de retrouendendo intelligi rem ipſam obligatam, contra quos tamen ſcripſimus *in Chil.ade de error.pragmat.*

DEFINITIO IV.

Syndicus finito officio, nec dum tamen redditis rationibus, an & quomodo conueniri poſſit pro debito Vniuerſitatis?

SYndicus quidem finito officio non recte proprio nomine conuenitur pro Vniuerſitatis debito, quod ipſe durante officio & ex cauſa legitima contraxerit. [1] Sed tamen quandiu rationes non reddidit, [2] & conueniri poteſt & condemnari, vt cum effectu curet ſolui debitum per nouos Syndicos, [3] intra certum tempus arbitrio Iudicis pro perſonarum qualitate & debiti quantite ſtatuendum. [4] Quo elapſo ſi creditori ſatisfactum non ſit de ſuo ſoluat, mox à poſterioribus Syndicis repetiturus, [5] quantum ratio & æquitas ſuadere videbitur. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro R. D. Angelo Iuſtiniano Gebennenſi & Priore de Talloire contra Syndicos Nicienſes, 8. Id. Febr. 1593.

1 quia quod Vniuerſitas debet, non debent ſinguli *l.ſicut 7.§.1. D.quod cuiuſc.vniuerſ.nom.* nec proinde Syndicus, qui finito officio ſuo non niſi priuatus eſt, & cui non debet officium ſuū eſſe damnoſum. *l.videlicet 24.D.ex quib.cauſ.maior. l.ſed ſi quis 7. D. teſtam. quem aper.* Idem eſt in tutoribus & curatoribus, *l.1.C.quand.ex fact.tut*

2 quia tamdiu poteſt ei imputari, cur non rationes reddiderit, habétque contra ſe præſcriptionem. Etſi enim nō ſit certus debitor pecuniæ, quia fieri poteſt, vt poſt redditas rationes appareat creditor, tamen negari non poteſt, quin ſit debitor reddendarum rationum.

3 Ad quos pertinebit, vt rationes ſibi reddi curent ad inueſtigandum, an penes hunc, qui fuit Syndicus, aliquid reſederit ex Vniuerſitatis pecunia, vnde ſolui poſſit.

4 Vt fieri ſolet in dilationibus omnibus, quoties tempus certum à lege ſtatutum non eſt, *l.1.2.& vlt.C.de dilat.*

5 quod enim Vniuerſitatis nomine ſolutum eſt, Vniuerſitate ipſa eiúſve Syndico reſtitui æquum eſt, ex ratione *d.l.29. ex quib. cauſ.maior.*

6 Hoc ideo adiectum eſt, quia ſi ex negligentia & contumacia huius quondā Syndici aucta ſit quantitas debiti condemnatione expenſarum, vel quo alio modo, non debet ea res nocere Vniuerſitati, quæ pupillo hac parte comparatur, *argument. l. non eſt ignotum 6.C.de in adminiſtratione tut. l.quoties 6. §. nec vtique, D.eod.l. qui ſolidum 78.§. etiam, de legat.2.*

DEFINITIO V.

Alius caſus, in quo Syndicus finito officio conueniri poteſt proprio nomine pro debito Vniuerſitatis.

PRo debito Vniuerſitatis capi ſingulos inciuile & iniquum eſt, [1] cum non ſinguli debeant, quod Vniuerſitas debet: [2] Syndicos tamen & adminiſtratores capi poſſe receptum eſt, [3] præſertim ex quo interpellati vt ſoluerent fuerunt negligentes. [4] Idque ſiue ipſi obligati ſint, ſiue in obligatorum locum & officium ſucceſſerint. [5] Addo *& officium*, quia, vt proxime dictum eſt [6] finito officio neque Syndicus neque heres eius pro debito Vniuerſitatis vrgeri poteſt. Hoc ita, niſi Syndicus, qui pecuniā fortaſſe mutuam accepit, docere nequeat, verſam eſſe in vtilitatem Vniuerſitatis. Tum enim conueniri ipſe poteſt, [7] & conſequenter heres eius, ſi ante redditas rationes ipſe deceſſerit. [8] Neque enim minus requiritur, vt probet Syndicus, verſam pecuniam in vtilitatem Vniuerſitatis, quam vt ſe Syndicum eſſe aut fuiſſe ad hoc vti ne proprio nomine conueniatur. [9] Igitur multo magis finito quoque officio Syndicus conuenietur, ſi probetur, in ſuos vſus acceptam pecuniam conuertiſſe. [10] Idémque erit, ſi pro debito per priorem Syndicum contracto ſequens Syndicus, conſentientibus, & mandantibus

Vniuerſitatis

Vniuerſitatis moderatoribus, pecuniam à ſingulis ad ſoluendum exegerit, [11] nec ſoluerit creditori. Nam & finito Syndicatus officio perinde conuenietur, ſi non probet à ſe ſolutam creditori pecuniam, [12] redditaſve rationes. Quibus ſane redditis nulla aduerſus eum actio aut Vniuerſitati ipſi, [13] aut Vniuerſitatis creditori, [14] niſi pro reliquis [15] ſupereſſe poteſt. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Colombet 15. Cal. Aug. 1593.

1 *L. vnic. C. vt nulli ex vican. pro alien. vican. debit. ten. lib. 11. tit. 46.*

2 *L. ſicut 7. §. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom.*

3 Difficile enim eſt, vt ex mera iuris ratione id defendi poſſit, *leg. 1. §. quod ſi nemo. l. an ciuitate 8. eod.* Vide *l. 97. de cond. & demonſtr.*

4 Neque enim poſſunt conqueri, cum ſibi debeant imputare, cur fuerint negligentes, *l. Diuus 14. in fin. de offic. procõſul. l. non enim 16. D. ex quib. cauſ. maior.*

5 Eiuſdem enim iuris eſt ſucceſſor, cuius & deceſſor fuit, *leg. properandum 8 §. ſin autem vtraque, C. de iudic.* præſertim cum ſucceſſor eſt ex neceſſitate, in quem etiam, licet ſit ſingularis, tranſit inſtantia iudicij *l. in iudicio 47. in fin. princ. D. fam. erciſc.*

6 *Defin. prox. num. 1.*

7 *L. ciuitas 27. D. de reb. cred.*

8 Hic enim vt & in aliis fere omnibus ſuccedit heres in ius & obligationẽ defuncti, cum eadẽ perſona eſſe exiſtimetur, *vulg. iurib.*

9 Nam quod dici ſolet, neminem prius creditorem ciuitatis exiſtimari, quam probauerit, verſam eſſe pecuniam in rem Vniuerſitatis, *Auth. hoc ius, in fin. C. de ſacroſ. Eccleſ. Nouell.* 120. *de alien. & emphyt. c. 6. § 2. circa fin.* tunc locum non habet, cum per Syndicos & adminiſtratores, qui repræſentant Vniuerſitatem pecunia recepta eſt, vt Zaſius, Gotofr. & alij notant *ad l. ciuitas.* poſt Bald. *ad d. Auth. hoc ius.*

10 Nam & cum de eo non conſtat, non aliam ob cauſam tenetur Syndicus finito officio, quam quod eam pecuniam in ſuos vſus conuertiſſe præſumatur. Denique ſemper tenetur proprio nomine, adeoque vt plurimum etiam apud vſuras, qui alienam pecuniam in ſuos vſus conuertit. *l. die 25. §. 1. l. Quintus 28. D. depoſ. l. 4. C. eod* & furti actione hic ſe obligat. *l. 3. eod.*

11 Id enim hodie per Syndicos locorum ſolet expediri ſecundum conſuetudinem, quæ ibi recepta eſt. Nam & in quibuſdam locis actores in eam rem & exactores conſtituuntur quorum munus à Syndicorum officio penitus eſt ſeparatum. Facit *l. item eorum 6. §. 1. in fin. & vlt. D. quod cuiuſque vniuerſ.*

12 Adeo vt nec in aliam cauſam poſſit expendere pecuniam, quæ in hanc corrogata eſt, ſi Vniuerſitas cõſentiat, vt nec quicquam aliud facere contra mandatum, *l. diligenter 5. in princ. & §. 1. D. mandat.*

13 Qui imputare ſibi debet, cur pecuniam in alios vſus erogari conſenſerit, quam in quos fuerat corrogata.

14 Qui vtique plus iuris habere nequit propter Vniuerſitatem, quam ipſa Vniuerſitas, ſi non delegatio facta ſit vt pleramque fit.

15 Nam nec rationes videtur reddidiſſe, qui reliqua non ſoluit. *leg. cum ſeruus 82 in fin. de condit. & demonſtr. l. non ſolum 8. §. is qui reddere, D. de liber. legat. l. ſi ita 13. §. hac quæſtio, D. de manum. teſt.*

DEFINITIO VI.

Obligatus tanquam adminiſtrator quando proprio nomine teneatur.

Obligatus ad certam pecuniæ quantitatem tanquam theſaurarij aut alterius adminiſtratoris vices gerens, ſi quo tempore ſe obligauit, inſtrumenta acceperit à creditore, ex quibus parata ipſi creditori aduerſus theſaurarium actio eſſe poterat, non inutiliter poſtea vt ſoluat proprio nomine conuenitur, [1] licet de fiſcali pecunia ſe dixerit ſoluturum. [2] Nempe quia obligationem alienam in ſe ſuſcepiſſe videatur hoc ipſo, quod creditori aduerſus priorem debitorem agendi facultatem ademerit, [3] quaſi prioris illius debitoris nomen emiſſe videatur. [4] Quod cum ita ſit, nihil creditoris intereſt, ex qua pecunia ſibi ſoluatur, [5] pertinetque ea res ad curam & onus expromiſſoris, vt ſibi, vndecunque volet, pecuniam corroget, ex qua ſoluat. *Ita Senatus* in cauſa Turrelli Procuratoris 6. Cal. Aug. 1593.

1 Quia ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiſerit, quam quod inſtrumenta acceperit.

2 Quæ adiectio facit quidem, vt tanquam theſaurarij vices gerens promiſiſſe videatur, ſed non vt eo minus proprio nomine teneri debeat, ſi inſtrumenta, quæ propriis manibus accepit, non reddat.

3 Eſt enim perpetuum, vt quiſquis facto ſuo alteri actionem ademit hoc ipſo teneatur, & quidem de dolo, ſi alia actio nulla ſit, *leg. ſi quis 9. §. item ſi tabulæ, l. res quam 33. l. ſi quis tabulas 35. l. pen. D. de dolo, leg. qui tabulas 41. D. ad l. Aquil. l. 3. §. ſi quis dolo, D. de tab.* [lege *Def. 15. & 19. num. 3. J.*]

4 Suas enim contra theſaurarium actiones huic condemnato mandare creditor debebit ipſo ſaltem tempore ſolutionis, *arg. l. Modeſtinus 76. D. de ſolut. l. 5. §. pen. D. quib. mod. pign. ſoluit. l. cum pupillus 21. D. de tutel. & ration. diſtr.*

5 Id eſt, ex fiſcali, an ex propria debitoris. Nam ſi ex aliena, non contingeret liberatio, quia non poſſet acquiri dominium eius pecuniæ creditori, *l. Caſſius 17. D. de ſolut. cum ſimil.* Aliud eſt in credito, *l. non vnde 7. C. ſi cert. petat.*

DEFINITIO VII.

Contractus inutilis confirmatur ex ſubſequuta obſeruatione.

Cum tranſactio aliuſve contractus, de cuius viribus alioquin dubitari poterat, effectum habuit ex ſubſecuta obſeruantia, non eſt neceſſarium auxilium præſcriptionis longi aut longiſſimi temporis. Tantum enim operatur obſeruatio ſola, quantum accedens præſcriptio operari poſſet ad contractum confirmandum. [1] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Taloire & de Valmenier 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *L. 2. C. commun. vtriuſ. iudic. l. 4. §. vlt. & ſeqq. Cod. de arbitr.* Crauet. *conſil. ...*

DEFINITIO VIII.

Obligationes contractæ in fauorem militum, licet per inſtrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite propter præſumptionem, quæ contra milites vrget.

Graſſante bello & militibus, vndique per fas & nefas, vt fit, pecunias corradentibus, [1] ſi probetur aliquis militi obligatus ex cauſa mutui, [2] licet numeratam fuiſſe pecuniam ſcriptum ſit in inſtrumento authentico & guarentigiato, [3] debitor autem excipiat per vim aut metum adactum ſe vt contraheret, [4] nec niſi dici cauſa factam numerationem, [5] de facti veritate neceſſario inquirendum eſt, priuſquam fiduciaria vlla pro creditore fiat condemnatio. [6] Iuris enim præſumptio eſt contra militem, [7] maxime vero ſi proponas, Syndicum Vniuerſitatis obligatum centurioni aliive, qui aliquam inter milites auctoritatem habuerit. Solent enim illi potiſſimum, qui poteſtate aliqua præditi ſunt, indigniſſima huiuſmodi facinora in Syndicorum necem comminiſci. [8] Finge præterea filiumfamilias, qui non aliam habere potuerit pecuniam ad credendum, quam quæ ipſi ex rapinis & latrociniis acceſſerit. [9] Nulla ſane ratio eſt, vt his caſibus pro inſtrumento præſumamus pendente lite: [10] quamuis nihil probante Syndico conſequens omnino futurum ſit, vt contractui ſtari oporteat. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Syndicis du Bonuillaret N. la Grine, 3. Non. Mart. 1594.

1 Etſi enim iubentur milites tam mites & beneuoli eſſe circa collatores tributorum quam audaces & feroces eſſe debent contra inimicos, *lege ſecunda, §. ſicut autem, Cod. de offic. præf. præt. Afric.* nemo tamen neſcit, quam longè aliter hodie illi ſe habeant, & quantæ ſint temeritatis & audaciæ, vt de publicanis ſcriptum eſt *in leg. quanta 12. D. de public. & veſtig.* In tanta ſcilicet temporum noſtrorum licentia, &, vt Cicero dicebat, impunitate gladiorum.

2 Etſi mutuam pecuniam dare miles non prohibetur.

3 Quod alioqui ſolet habere paratam executionem, quaſi vim habens rei iudicatæ, vt Bartol. tractat *ad leg. cum vnus 12. D. de reb. auct. iud. poſſid.*

4 Facit *l. pen. & vlt. & tot. tit. D. quod met. cauſ.*

5 *Vt in leg. 3. D. commod. leg. 1. §. excuſantur 34. D. ad Senatuſconſult. Sillan.*

6 Melius enim eſt ab initio prouidere, quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *l. vlt. C. in quib. cauſ. in integr. non eſt neceſſ.* Eo magis, quod contra ius & rationem receptum eſt, vt ex inſtrumento guarentigiato poſſit incipi ab executione, *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

7 His ſcilicet noſtris temporibus, quibus vix vlla ſuperſunt antiquæ diſciplinæ militaris veſtigia. Alioqui ad inuidiam nocere militi dignitatem ſuam non oporteret, *l. ad inuidiam 6. C. de eo quod met. cauſ.*

8 Quo quis enim potentior, eo & ſuſpectior eſt inter eos, qui mali præſumuntor.

9 Nulla enim bona filius familias habere poteſt, *l. lex Cornelia 28. verſ. quia non efficitur, D. de vulgar. & pupill. ſubſtit.* niſi ſaltem probet, ſibi obueniſſe, poſtquam placuit Iuſtiniano *in l. cum oportet 6. & leg. vlt. C. de bon. quæ liber.* vt capax ſit aduentitiorum.

10 Sufficit enim ſola negatio, præſertim facta in iudicio, vt res dubia fiat, *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non lic.*

11 Non enim vique adeo præſumendum eſt contra militem vt inſtrumenti publici fides penitus conuellatur, ſemperque incumbit probatio ei, qui vel dolum vel metum allegat etiam in exceptione, *l. quoties 18. §. qui dolo. D. de probat. cum ſimilib.* & ſufficit, pendente lite nullam haberi rationem inſtrumenti, nec ſimplici iuſſione, vt alias, ſed cauſa cognita rem expediri, *d. l. vlt. §. vlt. quod met. cauſ.*

DEFINITIO IX.

In contractibus innominatis quando & quomodo locus ſit pœnitentiæ.

QVod vulgo traditum eſt, in contractibus innominatis, locum eſſe pœnitentiæ, ſic accipi debet, vt non ſolum re integra locus ſit, ſed etiam poſtquam ex alterutra parte contractus iam implementum habuit,[2] (quæ res initium obligationi præbere ſolet,)[3] nimirum ex parte illius qui impleuit.[4] Nam ex parte eius, cui impletum & ſatisfactum eſt, conſtat non eſſe locum pœnitentiæ, poſſeque illum cogi omnimodo, vt ex latere ſuo impleat.[5] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu Conſiliario Principis, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1565.

1 *L. ſi pecuniam 5. in princ. D. de condict. cauſ. dat.* vbi tamen vide plures exceptiones apud Gothofredum ex Iaſone & Zaſio. Niſi, inquit, agatur de pia cauſa, de dote, de libertate, de lite renouanda, niſi poſt dationem de re aliqua ex interuallo facienda conuenit, niſi pœnitendi facultati renunciatum ſit, niſi de permutando, ſub conditione, niſi de contractu aliquo innominato non reſpectiuo actum ſit, niſi denique talis contractus ſit veſtitus publica ſcriptura, vel partium iureiurando.

2 Non enim prodeſſe debet ei, qui ex parte ſua non impleuit, quod aduerſarius impleuerit.

3 Sunt verba Pauli, *in l. 1. §. item emptio, D. de rer. permut.* vbi loquitur de permutatione, quæ eſt contractus innominatus.

4 Quia nec poterat cogi, vt impleret aduerſario prius non implente. Hoc tamen accipiendum videtur cum aliquo temperamento, nimirum ſi aduerſario poſſit imputari, cur non citius impleuerit. *arg. l. quod dicimus 105. De ſolut. cum ſimil.*

5 Ne alioqui in eius poteſtate ſit facere poſt contractam obligationem, ne ſit obligatus, contra *l. 2. §. Scæuola, D. de eo quod cert. loc. l. 4. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

De obligatione contracta per promiſſionem de vendendo.

CVm à Titio emere vellem fundum Cornelianum, perſuaſiſti mihi, vt ab eo tractatu diſcederem, quod in eo eſſes vt non illum duntaxat fundum ab ipſo emere velles ſed cætera quoque bona quæ habebat omnia. Et promiſiſti, te poſteaquam bona illius omnia emiſſes, eum mihi fundum venditurum pretio centum aureorum.[1] Non poteris petenti mihi denegare venditionem, eo ſolo prætextu, quod fundus ille tibi pluris venditus fuerit.[2] Nam etſi promiſiſſes, te mihi donaturum fundum,[3] valeret conuentio, nec ſine cauſa facta videretur,[4] cum ſatis iuſta cauſa illa ſit quod propter te, tuamque fidem ſecutus à tractatu diſceſſi,[5] atque ita effeci, vt & eum fundum & cætera Titij bona ex emptione habueris. Proinde non eſt, quod obiicias, fieri me hoc caſu locupletiorem cum tua iactura:[6] Siquidem tanti æſtimaſſe videris quod paſſus ſum te mihi in emptione præferri,[7] cuius concurſu & æmulatione multo deterior fieri conditio tua potuiſſet.[8] Id vero non eo ſolum caſu procedit, quo tu omnia Titij bona vno pretio emeris, vt neſciri poſſit, quanti fundus Cornelianus fuerit æſtimatus,[9] ſed etiamſi fundo Corneliano certum pretium ſeparatim dictum ſit, quod vix ſit vt ita fieri conueneris, niſi malo conſilio & fraudandi mei gratia, vt amplius pretium à me exigeres & repoſceres, quam quo te mihi promiſeras venditurum.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa, de qua in defin. 10. ſup. De pact.

1 Simile quiddam eſt, *in l. & eleganter 7. §. ſeruus 8. & in l. ſi quis 9. §. 1. D. de dolo.*

2 *Arg. l. ad reſcindendam 4. C. de reſcind. vend.*

3 Quo caſu de pretij quantitate tractari non oporteret.

4 Nec rurſus pactum nudum interceſſiſſe, quoties certa lege quid datum vel factum probaretur, *l. ſi dominus 8. in fin. l. ſolent 15. D. de præſcr. verb.*

5 *Arg. l. naturalis 5. § quod ſi faciam, eod. tit.*

6 Contra *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.*

7 *Arg. l. fundi partem 79. C. de contrah. empt. l. ſi venditor 6. §. vlt. D. de ſeru. export.*

8 Is enim eſt, quem nos dicimus calorem licitationis, *in l. locatio 9. de publ. & veſtig.* Facit eleganter *l. ita vt 36. §. 1. verſic. neque enim, D. mandat.*

9 Aliquando enim fit, vt plures res vendãtur vno confusóq; pretio, aliquando vt ſeparatim in ſingulas res certũ pretiũ conſtituatur. *l. ſi duorum 42. de act. empt. l. ſi duos ſeruos 47. l. cum plures 72. D. de ædil.*

10 Quod tibi licere non debet, *d. l. 36. §. in fine, D. mandat.*

DEFINITIO XI.

Pœnalis ſtipulatio neque nouat præcedentem obligationem, neque facit eam alternatiuam, vt electionem acquirat debitori.

PRomiſiſti te mihi venditurum fundum Cornelianum pretio centum aureorum, ſubiecta etiam, ni venderes, pœna, quanti mea intereſſet. Non idcirco liberaberis offerendo pœnæ nomine, quanti mea intereſt, ſi malim rem habere, nihilque aliud impediat, quo minus fundum ipſum vendere & tradere debeas.[1] Neque enim pœnalis ſtipulatio nouat præcedentem obligationem,[2] ſicut nec illud facit, vt obligatio quaſi alternatiue concepta videatur, ac ſi promiſiſſes vendere, aut id quod mea intereſſet præſtare: quo caſu electio tua eſſet ex regula iuris, quæ dat electionem debitori.[3] Igitur neque in mea electione erit pœnam petere, cum tu factum præſtare poſſis,[4] neque in tua pœnam ſoluere cum poſſim petere vt vendas.[5] Nam quemadmodum non poteſt cogi ſtipulator, vt agat ex pœnali ſtipulatione,[6] ita nec æquum eſt, pœnalem ſtipulationem prodeſſe debitori vt adferat illi commodum electionis, cum aduerſus eum interpoſita ſit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Præſertim ſi adaptes hanc Definitionem ad eum caſum, de quo in præcedenti dictum fuit. Proximè enim accedit conuentio illa ad mandatũ, ex quo non eſt æquum, vt lucrũ aliquod tibi acquiras, aut vt impedias vẽditionem eo ſolo prætextu, quod me animoſiorẽ emptorem cognoueris, vt ait Iauolenus *in l. ita vt 36 §. 1. in fin. D. mãdat.* Alioqui poſſet dici promiſſionem de vendendo multum differre à venditione, vt tractat Bartol. *ad leg. vltim n. 8. D. de condict. cauſ. dat.* neque ex promiſſione de vendendo condemnari promiſſorẽ ad aliud poſſe, quam ad id, quod intereſt ſtipulatoris, cum tamen, ſi venditio facta eſſet, rem ipſam præciſè tradere cogeretur, *leg. 1.* vbi Bart. & cæteri communiter, *D. de act. empt.* Scripſi *lib. 6. Coniect. cap. 17.*

2 *L. ſi pacto quo pœnam 14. l. pretens 22.* & vtrobique Dec. & cæteri *D. de pact. l. prædia 28. D. de act. empt.* Excipe caſum, *l. obligationum 44. §. vlt. D. hoc tit.*

3 *L. plerumque 10. § vlt. D. de iur. dot. l. Stichum aut Pamphilum 95. in princ. D. de ſolut. cum concord.*

4 Nimirum vſque ad litem conteſtatam, *arg. l. ſi Titius 9. de verb. oblig. iunct. l. 1. verſ. habebit igitur, D. de pen. leg. l. reſcriptum 10. § ſi pacto, D. de pact.*

5 *d. l. prædia 28. D. de act. empt.*

6 Non magis quam vt agat ex ſententia pro ſe lata, *l. ſi iudex circumuento, 28. ff. de minor.*

7 Similis ratio eſt, *in leg. in ratione, 30. §. tametſi, verſic. cum talis oratio, D. ad l. Falcid.* Facit quod dici ſolet, inducta ad vnum effectum non debere operarj contrarium, *l. legata inutiliter, 19. de leg. 1. l. legata, 34. ff. de adim. legat. l. cum tale, 72. § vlt. de cond. & demonſtr.* Facit *d. l. 10. §. ſi pacto, de pact.*

DEFINITIO XII.

Lite pendente non fit adiudicatio prouiſionalis creditori, contra quem vrget aliqua præſumptio.

NOn ſemper lite pendente prouiſionalis, vt vocant, & fiduciaria adiudicatio ei facienda eſt, qui nititur ex contractu

contractu, ſiue per publicam ſcripturam, [1] ſiue quod hac parte idem eſt per priuatam, cuius fides explorata ſit, [2] contractus celebratus proponatur. [3] Quid enim ſi ſolutionis quam debitor obiicit præſumptiones quædam vrgeant contra creditorem? [4] Finge tractari litem inter debitorem ipſum, qui ſolutionem allegat, & creditoris iam defuncti heredem qui neſcire poſſit, an ſolutio facta ſit, necne. [5] Finge creditorem inopem fuiſſe, qui fame aut in mendicitate perierit, quem proinde non ſit credibile pecuniam ſibi debitam non exegiſſe, aut ſaltem non petiiſſe, vt in ius traheret recuſantem vel differentem vel debitorem. [6] Finge debitorem probæ famæ, quem nemo facile credat, ſolutionem ſi facta non eſſet falſo allegaturum fuiſſe. [7] Quid item ſi apocham proferat licet ſuſpectam, nec dum falſi conuictam? [8] His caſibus & aliis qui ſunt ſimiles magis eſt, vt locus eſſe non debeat prouiſionali condemnationi. [9] *Ita Senatus* pro ſanctiſſimis virginibus Sanctæ Claræ Camber. contra Petrum Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Id eſt, per inſtrumentum authenticum & guarentigiatum, de quo diximus, *Defin. 8. num. 3. S. hoc tit.* vbi vide.

2 De qua *in leg. ſcripturas, 11. C. qui potior. in pign. hab.*

3 Tametſi hoc caſu regulariter contra obtineat, vt pendente lite prouiſionalis adiudicatio facienda ſit creditori, qui & pro ſe habeat probationem probatam. De quo videndus eſt Rebuff. *in tract. de ſentent. prouiſ.*

4 Vt in ſpecie, *l. ſi chirographum, 24. ff. de probat.*

5 De ſuo enim facto affirmanti magis creditur, quam ei qui de alieno, quoniam alieni non etiam proprij facti ignorantia probabilis eſt, *l. quanquam, 7. D. ad SC. Velleian. l. Marcellus, 11. § iurare, D. rer. amot. l. vlt. D. pro ſuo, l. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

6 Nemo enim in neceſſitatibus liberalis exiſtit. *l. rem legatam, 18. in fin. D. de alim. legat.*

7 *Arg. l. cum de indebito. 25. D. de probat.* etſi parui adeoque nullius momenti eſſet hæc præſumptio creditore ipſo viuente & ſolutionem negante.

8 Nam in dubio ſtandum eſt inſtrumento etiam obligatorio, ac multo magis liberatorio, tametſi falſum dicatur, quouſque de facto cognitum ſit, *l. 2. C. ad l. Cornel. de falſ.*

9 Vide omnino Petr. Rebuff. *in ſupradicto tract. de ſent. prouiſ.* Neque vero magna fit hoc caſu iniuria creditori, quàtumuis vero cum id quod differtur non auferatur, *l. deberi, 6. C. de fideic. libert.* & futurum ſit vt augeatur tandem condemnatio vſurarum acceſſione, ſi debiti natura id patiatur, *l. 3. § vlt. tutor 41. D. de vſur. l. vlt. ff. de re indic. l. negotiorum, 24. D. de appell.*

DEFINITIO XIII.

De pignoris obligatione expreſſim, aut tacite per chirographum conſtituta.

EX chirographo perſonalis tantum actio naſcitur, [1] contra eum exercenda, qui eſt obligatus, [2] aut ſi abſit, contra curatorem bonis datum. [3] Qui licet non perſonæ, ſed bonis detur, [4] tamen perſonam debitoris repræſentat, hactenus ſaltem, vt actiones creditorum excipere cogatur, quamuis non alias exercere poſſit, quam quæ ſunt tempore perituræ. Quin etſi chirographo bona debitoris, quod plerumque fit, [5] obligata ſint, non prius tamen in bona iure pignoris agi poteſt, quam in perſonam actum ſit ad hoc, vt chirographi recognitio fiat, quæ ſane per procuratorem ipſum non minus, quam per debitorem fieri poteſt. [8] Ea vero facta vtique hypothecaria competit, ſi pignus chirographo expreſſum fuit, [9] aut chirographum ex ea cauſa ſcriptum, quæ taciti temporis priuilegium habeat: [10] Imo omni caſu ſecundum eam ſententiam qua vtimur, [11] vt creditor chirographarius ex ſola chirographi recognitione aut denegatione fiat hypothecarius. [12] Sed non eo minus noua recognitio facienda erit, ſi tertius poſſeſſor alleget colluſum eſſe inter creditorem & curatorem. [13] Quid ſi inter creditorem & ipſum debitorem? Minimè. Cum pignoris obligatio nulla naſci ex chirographo poſſit in præiudicium tertij poſſeſſoris, niſi à quo tempore facta cognitio eſt. [14] Quo ſaltem tempore pignus contraheretur ex voluntate debitoris, [15] tametſi antea contractum non fuiſſet. [16] Quod non ſimiliter euenit, cum recognitio fit à curatore, qui pignus ipſe conſtituere non poteſt, [17] ſed conſtitutum duntaxat agnoſcere. Is tamen caſus ſemper excipiendus eſt, quo ſcriptura priuata trium aut plurium teſtium ſubſcriptione munita ſit, quia quæ eſt eiuſmodi comparatur publicæ, [18] etiam cum de pignoris iure & ordine aduerſus alios creditores aut pignorum poſſeſſores diſputatur. [19] *Ita Senatus* 5. Calend. Maij, 1595.

1 *Tit. de liter. oblig.* apud Iuſtin.

2 Ex natura perſonalium omnium actionum, *l. actionum, 25. D. hoc titul.*

3 Curator enim ex hac cauſa conſtitui ſolet. *l. 1. & tot. tit. de curat. bon. dan. D. & C.* Adde caſum *l. 3. & 5. D. ill. tit.*

4 Vt titulus ipſe oſtendit, *de curat. bon. dand.* Facit *leg. ſciendum, 20. D. de rit. nupt. l. inter bonorum, 48. D. de adminiſtrat. tutor.*

5 Notatur noſtri *ad l. 2. D. de curat. bon. dan.*

6 *Vt in l. cum tabernam. 34. §. idem quæſiit, D. de pignor.*

7 Sic enim obtinuit ex pragmaticorum errore, quem nos refutauimus, *Decad. 1. de error. pragm. Err. 2.*

8 Siue ex comparatione literarum, ſiue aliunde poſſit curator ſcripturam abſentis diſcernere, *l. comparationes, 20. C. de fid. inſtrum.*

9 Vt in ſpecie *d. l. cum tabernam, 34. §. idem quæſiit, D. de pign.*

10 *Ex tit. D. & C. in quib. cauſ. pignor. vel hypoth. tacit. contrah.*

11 Ex alio pragmaticorum errore, quem nos etiam refutauimus, *Decad. 1. Error. 1.*

12 Iure quodam tacitæ hypothecæ cuius tamen nulla prorſus in iure noſtro extant veſtigia.

13 Nunquam enim vnius colluſio alteri nocere debet, præſertim curatoris vel tutoris, *l. meminerint, 6. Codic. vnde vi, l. ſi perinſorio. 14. D. de appellat.*

14 *L. ſcripturas, 11. C. qui potior. in pignor. hab.* Alioqui facilè eſſet prælato die, per ſcripturam priuatam, creditorum anteriorum licet hypothecariorum ius peruertere.

15 Intellige cum chirographo expreſſim conſtituta eſt pignoris obligatio. Pignoris enim vinculum ſicut contrahitur, ita & multo magis confirmatur nudo conſenſu, præſertim qui in iudicio interpoſitus ſit vbi quaſi contrahi intelligitur, *vulg. l. 3. §. idem ſcribit, D. de pecul.*

16 Ex eo namque recognitionis tempore ceſſat ſuſpicio fraudis, quæ in id vſque tempus conuentionem pignoris inutilem fecerat.

17 Niſi proponas curatorem furioſi, pignúſque datum vtilitate furioſi ſic exigente, *l. pignus 11. D. de cur. fur.* aut minoris curatorem, qui in ſui minoris rem pecuniam acceperit, *l. 3. C. ſi alien. res pign. dat. ſit.* Curator vero bonis datus, licet bonorum quoque adminiſtrationem habeat, tamen multo minus liberam habet, neque bonorum ſtatum qui debitoris tempore reperitur, & conditionem immutare poteſt, quaſi cuſtodiam magis, quam plenam & liberam rerum adminiſtrationem habens, *d. leg. inter bonorum.*

18 *d. l. comparationes, 20. C. de fid. inſtrum.*

19 *d. l. ſcripturas 11. C. qui potior, in pign. hab.*

DEFINITIO XIV.

Ei, qui per vim & iniuriam ſoluere debitum vniuerſitatis coactus eſt, regreſſus dari debet per actionem negotiorum geſtorum.

ET ſi pro debito vniuerſitatis municipes ſingulos inquietari, etiamſi de fiſcali tributo agatur, nec iuris ratio patitur nec æquitatis, [1] ſi tamen id factum ſit non eo minus illi qui fuerit inquietatus actio indemnitatis contra vniuerſitatem competet, ſi aduerſus vniuerſitatem agere malit, quam contra exactorem. Cum verum ſit, vniuerſitatis negotium ab eo geſtum eſſe, qui ſolutione ſua vniuerſitatem liberauit. [2] Nec male hæc negotiorum geſtorum actio dici poteſt, & quidem, quæ ex ſtricti iuris ratione competat, [3] ſed quam tamen alioquin ex æquitate dari quoque oporteret etiam circa ceſſionem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 3. Non. Maij, 1595.

1 Dixi *Defin. 5 num. 1. §. eod.*

2 Sufficit enim liberationem ex ea ſolutione contingere, licet ciuiliter non extra ordinem exactio fieri debuerit, vt loquitur Vlpianus *in lege vltima in fine.* licet in alia ſpecie, *D. quod met. cauſ.*

3 Nam quod quis ex neceſſitate, aut neceſſitatis ſuſpicione altera negotia geſſerit, non impedit, quò minus negotiorum geſtorum & agere & conueniri poſſit, *l. 3 § pen. D. de neg. geſt. l. ob negotium, 18. C. eod. l. quæ vtiliter. 45. vlt. D. eod.*

4 Quia negari non poteſt, quin huius facto pecunia peruenerit ad exactorem, & vniuerſitati liberationem attulerit, *l. non omnis, 19. §. ſi pupillus, verſ. non alia ratione,* iunct. *l. ſi & me & Titium, 32. D. de rebus creditis.*

DEFINITIO. XV.

Syndicus, qui pro debito vniuerſitatis ſe ſuaque omnia pignori obligauit, licet tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio poteſt.

SYndicus vniuerſitatis nomine obligatus tanquam Syndicus, ſi bona ſua obligauerit, præſertim cum clauſula conſtituti, [1] (quanquam ne hoc quidem neceſſe eſt [2]) non male ex eiuſmodi obligatione conueniri, etiam finito officio poteſt, adeoque detrudi in carceres, ſi, vt plerumque fit, [3] perſonam quoque ſuam obligauerit pignori: Tametſi ſoleat dici obligationem ex cauſa officij contractam finito officio finiri, [4] & in ſequentem Syndicum transferri: id enim tum vere dicitur, cum Syndicus nomine tantum vniuerſitatis obligari voluit, non etiam ſuo: quod ſane in eius perſona non euenit, qui ſeipſum ſuaque omnia obligauerit. [5] Neque enim cogi quiſpiam poteſt, vt ſeipſum ſuaque bona pignori obliget, cum non niſi tanquam Syndicus obligari vult, ſed tantummodo, vt vniuerſitatis res pignori det vel hypothecæ. [6] Proinde videtur is, de quo dicimus obligationem vniuerſitatis in ſe vltro ſuſcepiſſe: [7] Quod vbi ſemel factum eſt, fieri certe nequit, vt ſemel bene contracta obligatio tempore finiatur. [8] Dices, Quid ergo debitori proderit, quod cum eſſet Syndicus obligationis tempore in ea ſe qualitate obligauerit? nimirum ne dubitari poſſet, quando vniuerſitatis nomine contractum eſſet debitum, vt certus & expeditus contra vniuerſitatem regreſſus ſupereſſet. [9] Cæterum fieri facilè poteſt, vt qui cum Syndico contrahit, nō alteri id facere velit, quam ſi Syndicus obligationem vniuerſitatis in ſe ſuſcipiat, ſeque & bona ſua pignori obliget, vt paratam quocunque tempore, id eſt, finito etiam officio habeat actionem; [11] Neque tamen recuſet quominus Syndicus tanquam Syndicus obligetur, quod videat nihil ſua intereſſe, an regreſſum aduerſus vniuerſitatem Syndicus habiturus ſit, necne. [12] *Ita Senatus* ex tempore, 4. Id. Iun. 1595. Iunge *Defin.* 6. ꝫ. 17. *num.* 3. ꝫ.

1 Per quam fecerit creditorem pignorum poſſeſſorem ſub conditione, ſi pecunia ad diem ſoluta non erit, *vulg. leg. quod meo*, 18. iunct. *l. qui ab ent*, 38. §. 1 *D. de acquir. poſſ.*

2 Tantundem enim prodeſt hypotheca, quæ nudo conſenſu contrahitur, quantum pignus ad rem ipſam obligandam, *leg.* 5. § *pen. D. de pignor.*

3 Hoc enim receptum eſt generali fere gentium omnium conſuetudine contra iuris rationem, quæ non patitur, vt quis corpus ſuum pignori obligare poſſit, cum nemo ſit dominus membrorum ſuorum, *l. liber homo*. 13. *D. ad l. Aquil. l.* 6. *C.* iunct. *l.* 1. § *eam rem, D. quæ res pign. oblig. poſſ.* quæ negat valere pignus earum rerum, quarum commercium nullum ſit. Hominis autem liberi commercium nullum eſt *l.* 1 § *ſi id quod, ff. hoc tit.* maximè inter ſcientes, *l. liberi*, 70. *D. de contr. empt.*

4 *L.* 2 *le D. de inſt. act. l.* 1. *C. quand. ex fact. tut.*

5 *L. ſi non ſubſcripſiſti*, 11. *C. de admin. tut.*

6 *L.* 1 *C. vt nulli vican. pro alien. vican. deb. ten. lib.* 11. *tit.* 56.

7 Non tanquam fideiuſſor, *vt in d. l. ſi non ſubſcripſiſti*, ſed potius tanquam expromiſſor, *l.* 4. *D. de cond. cauſ. dat. l. aliquando*, 13. *D. ad SC. Vell.*

8. Quia tempus non eſt modus tollendæ obligationis, *l. obligationum fere*, 44. § *placet. D. hoc tit.*

9 Hoc enim erat quod notam faciebat dubitationem, *ex d. l. vlt. D. de inſt. act. d. l.* 1. *C. quand ex fact. tut.*

10 Secundum ea quæ diximus Defin. 4. *n.* 5. ꝫ. *eod.*

11 Non enim paruum creditoris incommodum eſt in mutatione perſonæ, quam conuenire deſtinauerat, & cuius fidem ſecutus erat. Vnde eſt, quod neque debitor creditorem neque creditor debitorem mutare inuitus cogitur. *l. nec creditoris*, 6. *de nouat. l. cum à quo*, 16. *C de ſolut. cum ſimil.*

12 Qua ratione ſuam quoque actionem aduerſus vniuerſitatem cogeretur creditor præſtare Syndico id petenti, *leg. in creditore*. 38. *D. de euict.*

DEFINITIO XVI.

Conſiliarius vniuerſitatis ob ea, quæ per Syndicum geſta ſunt, conueniri nullo modo poteſt.

COnſiliarius vniuerſitatis non poteſt ex eo, quod à Syndico geſtum eſt, conueniri, ob id ſolum quod ex iis fuerit qui conſilium Syndico dederunt, [1] quia conſilij pœnam nemo patitur. [2] Nec ſi ad hoc ſolum conueniatur, vt facti rationem reddat, cum fieri poſſit, vt contra quam ipſe faciendum putauerit, res geſta ſit, [3] ſatiſque eſſe debeat actori, quod Syndicus nomine totius vniuerſitatis actionem excipere ſit paratus. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Maillet de Chaſteauneuf, 15. Cal. Iul. 1595.

1 *L.* 1. §. *ſolent, D. quand. appell. ſit*, in illis verbis: *magis enim conſilium dediſſe videtur quis ſit creandus, quam ipſe conſtituiſſe.*

2 Niſi proponas conſilium fraudulentum, *l. conſilij*, 47. *de regul. iur.* Facit *& l. eleganter* 7. §. *vlt. cum ll. ſeqq. D. de dolo.*

3 Id enim eſt quod dici ſolet, non eſſe conſilium obligatorium, cum ſit quique liberum apud ſe explorare, an id ſequi expediat, *leg* 2. §. *vltim. D mand.*

4 *L.* 1. §. 1. *& ſeq. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom.* adeo, vt nec cogatur Syndicus cauere de rato, niſi de mandato dubitetur, *l. item* 6. §. *alter, eod.*

DEFINITIO XVII.

Caſus, in quo etiam is, qui non niſi ratione officij obligatus erat, finito tamen officio adhuc conueniri poteſt.

OBligatus ratione officij, licet finito officio non ſit regulariter ex ea obligatione conueniendus: [1] ſi tamen ſe obligando id egit, vt actionem, quæ alioqui aduerſus alium iam competebat creditori, aut competitura erat, ipſi ademerit, non aliter liberatus intelligi debet, quam ſi eam actionem, & quidem perinde vtilem atque efficacem reſtituat. [2] Videtur enim dolo nunc facere, licet antea non fecerit. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio, in cauſa Ioannæ Rippet, & Claudij Pomard. 8. Id. Iul. 1595.

1 *L. vlt D. de inſt. act. l.* 1. *C. quand. ex fac. tut.* Niſi in caſu Defin. 15. ꝫ. *eod.*

2 Dixi Defin. ꝫ. *eod.*

3 *Arg. l. naturalis*, 5. §. *quod ſi faciam, D. de praeſcr. verb. l.* 2. §. *circa, D. doli mali except.* (Ergo ſi Theſaurarius Principis ſe alicui obligauerit pro re ad Principis negotia pertinente, ſed de qua tamen Princeps ipſe non erat antea eidem creditori obligatus, etiam poſt finitum officium poterit ex ea obligatione conueniri, cùm non tantùm Principem & patrimonium Principis obligauerit, ſed etiam ſeipſum ſuáque bona. Nec ei proderit quod probet conuentum fuiſſe inter eum & creditorem, vt quamuis proprio nomine eſſet obligatus, non tamen niſi tanquam Theſaurarius conueniri poſſet. Id enim non facit quominus etiam finito officio conueniri poſſit, ſed tantùm vt conuentus regreſſum habere debeat contra Principem, in eámque rem cogendus ſit creditor probationes idoneas ei ſubminiſtrare, quibus poſſit probari pecuniam creditam in vtilitatem Principis verſam eſſe. De quo curandum nihil haberet, ſi Theſaurarium Principis non niſi proprio nomine ſibi obligaſſet, nec de eo tanquam Theſaurario conueniendo quicquam conueniſſet. Planè quamuis eueniat plerumque vt qui Theſaurarius Principis eſt, & pro Principe ſe obligat non aliter fuerit ſe obligaturus, propter ſpem quam habuit recuperandæ ſolutionis à ſeipſo ex pecunia ſuæ adminiſtrationis. Non ideo tamen conſequens eſt, vt tanquam Theſaurarius ſe obligauerit, ſed potius ſuo proprio nomine, quod ſemper in dubio præſumendum eſt, tum quoque cùm negotium ad eum nullo modo pertinet, niſi tanquam ad Theſaurarium, *arg. l.* 4. *D. de ſolut & l. cùm ex pluribus* 97. *eod.* Nam & creditor exiſtimandus eſt, facilius contrahere voluiſſe cum priuato, quàm cum Principe propter conuentionis difficultatem, niſi aliter dictum ſit, *arg. l.* 2. *D. qui ſatiſd. cog.* Illud ſanè conſtat non eſſe onerandam creditorem vt Theſaurario, ſiue proprio nomine ſiue tanquam Theſaurarius ſe obligauerit, aliqua contra Principem cedat actione quam nullam habet. Proinde nec de Principe ante omnia excutiendo tractari hîc quicquam poteſt, qui nullo modo eſt obligatus. *Ita Senatus* pro Io. Baptiſta Gabaleone, contra N. Franciſcum Paquelet, D. de Moyron. 17. Maij 1614. Iungo Defin. 15. & Defin. 6 ꝫ. *eod.*

DEFINITIO XVIII.

De beneficio diuiſionis inter Syndicos, inter quos diuiſa eſt adminiſtratio.

PLuribus anni vnius Syndicis vnica electione ab vniuerſitate conſtitutis, [1] licet vnus tantum Syndicatus ſit, [2] ſi tamen diuiſa inter Syndicos adminiſtratio fuit, ſiue tacita ſiue expreſſa pactione, ſeparatim quoque ab iis ratio exigenda eſt, [3] nec alius pro alio, qui idoneus ſit conueniri poteſt.

poteſt. Nimirum exemplo tuorum. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Chardon procuratore Necienſi, Idib. Iul. 1595.

1 Quod plerumque fieri neceſſe eſt, præſertim his noſtris temporibus in ſumma & hominum penuria, & moleſtiſſimorum negotiorum importunitate, ne ſine diſcrimine iiſdem viris oppreſſis, & viris & viribus reſpublica deſtituatur, vt Vlpian. loquitur *in l. 3. §. præſes prouinciæ, ff. de muner. & honor.*

2 Ideoque ſinguli poſſunt vniuerſitatis nomine conueniri, quoniam ea diuiſio Syndicatus, quæ fit inter Syndicos, iuris non iuriſdictionis eſt, ideoque nec cum vniuerſitate experiri volentibus obeſt, vt de tutelæ diuiſione ſcriptum legimus, *in l. inter tutores, 36. ff. de adm. tut.* Niſi in ipſa electione diuiſa ſit adminiſtratio per loca vel tempora, *arg. l. 2. C. de diuid. tutel. l. vlt. C. de auctor. præſt.*

3 Ab vnoquoque ſcilicet, propriæ adminiſtrationis.

4 In quibus obſeruatur, vt etiam, qui ſe non immiſcuerunt tutelæ vel curæ, ex perſona eorum qui geſſerunt, & idonei ſunt, non onerentur. *leg. 2. Cod. ſi tut. vel cur. non geſſ. leg. etſi ſciſſet, 8. C. de admin. tut. leg. vlt. Cod. de diuid. tutel.*

DEFINITIO XIX.

De alimentis præſtitis & ſalariis debitis famulo ægroto.

DVbitatum eſt, an ægroto famulo non tantum alimenta debeantur à domino, ſed etiam ſalaria & medicamenta? Et quidem alimenta [1] & ſalaria deberi verius eſt ea ſaltem lege, vt cum conualuerit tanti temporis acceſſione damnum ſarciat, quantum illud tempus fuit quo ægrotauit. [2] Sed quod ad medicamenta pertinet, magis eſt, vt ea dominus non debeat, niſi ſint modica, [3] aut niſi probetur contractum eſſe morbum ex ea cauſa, quæ ad domini vtilitatem ſpectabat. [4] Si tamen ea dominus præſtiterit ſine proteſtatione ratio nulla eſt, vt habere debeat repetitionem, quaſi pietatis intuitu potius quam repetendi animo præſtitiſſe credendus ſit. [5] Quæ præſumptio in Chriſtiano homine iuſtior eſt, cui nec conuenit, vt ex quacunque cauſa ægrotantem famulum, aut expellat, aut miſere perire patiatur. *Ita Senatus* 3. Idib. Septembr. 1595. in cauſa Nicolaæ Dauid & Claudij Luciani.

1 Nam & ei, qui non tantum famulus, ſed etiam verus ſeruus eſſet vſque adeo alimenta deberentur, vt ſi à domino præſtita non fuiſſent hoc ipſo ſeruus pro derelicto habitus, ob idque ex edicto Diui Claudij ipſo iure liber factus diceretur, *l. 2. ff. qui ſin. manum. ad lib. per l. vlt. ff. pro derelict. l. 5. §. 5. C. de bon. libert. l. vnic. §. ſed ſcimus. C. de Latin. libert. expoſ. Nou. 22. de nupt. c. 12. & Nou. 153. de infant. expoſ. c. 1. verſ. nam ſi noſtris.*

2 Cum ſalaria non debeantur, niſi ratione obſequij, quanquam videtur humanius ſufficere, quod non ſteterit per ægrotum, *arg. l. 1. §. Diuus Seuerus de extr. cogn.*

3 Nam & medicamentorum exhibitio neceſſaria eſt, ſine qua periclitatur ſalus & vita hominis, ideoque dicitur eſſe neceſſaria, *in l. cum antiquitas 28. verſ. ſi quid autem, C. de teſtament.* Facit *l. vlt. D. de alim. legat. l. 27. § rupiſſe, ad l. Aquil.* iunct. *l. vtrum, 47. D. de donat. int. vir. & vxor.* (Idem tractari ſolet etiam circa perſonam mulieris, *Defin. 26. &. 1. §. de rei vxor. act.*)

4 *Arg. l. 35. §. vlt.* ibi, *Niſi forte perfectio manumiſſionis gratia morti cauſam præbuit ff. de condict. cauſ. dat.*

5 *L. 1. C. de neg. geſt.* ibi, *cum etiam ſi quis pro affectione domeſtica aliquos ſumptus fecerit, nulla ratione repetere eos poſſit, l. alimenta, 11. leg. quod in vxorem, 13. vbi l. ſi paterno, 15. eod.* Idque obtinet, etiamſi per errorem iuris putauerit dominus obligatum ſe ad alimenta cum non eſſet *l. cum is, 32. §. mulier, D. de condict. indeb.* Proteſtatio igitur neceſſaria eſt, *vt in l. Noſennius 34. D. de neg. geſt.* Niſi qualitas magna expenſarum præbeat contrariam coniecturam, & tamen non habeat de ſuo, vnde poſſit ſoluere *d. l. 47. D. de donat. int. vir. & uxor.* Excipe caſum *L. patrem, 16. C. de nupt. l. ſi quis, 7. D. de calumnia.*

DEFINITIO XX.

De alimentorum præteritorum petitione.

ALimenta etiam præterita peti poſſunt, quæ actionis iure, [1] non etiam quæ ex officio tantum iudicis, [2] ſuo tempore debita fuerunt. Ita tractatum eſt in ſecreto auditorio, in cauſa fratris Henrici Perrod, contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod, 3. Cal. Sept. 1595.

1 Ideoque & de iis tranſigi poteſt, *l. de alimentis, 8. C. de tranſact. leg. cum vnus, 10. §. 1. l. libertis, 18. §. 1. D. de aliment. & cibar. legat.*

2 Officio enim iudicis alimenta ideo decernuntur, vt quis viuat nec fame pereat, nemo autem in præteritum viuit, licet vixerit vnde eſt, quod de alimentis præteritis tranſigi poteſt, non etiam de futuris, *d. l. de alimentis.* De alimentis officio iudicis præſtandis textus eſt *in l. 1. C. de aliment. pupill. præſtand.*

DEFINITIO XXI.

De interpretando contractu ex conſuetudine Regionis.

IN obligationibus & contractibus interpretandis ſequimur ſiquidem id, quod actum eſt, etſi id non appareat, quod eſt in conſuetudine Regionis. [1] Sed ſi qua conſuetudo poſt contractum inducta ſit, interpretationem ex ea recipere contractus anterior non poteſt. [2] *Sine die.*

1 *L. ſemper in ſtipulationibus, 34. de reg. iur.*

2 Boer. q. 13. *in fin. ex notat. in l. pen. C. de vſur.* Facit *l. non poteſt videri, 25. ff. de iudic. cum ſimilib.*

DEFINITIO XXII.

Duobus de dominio feudi inter ſe contendentibus, interea liti eximendus eſt poſſeſſor, niſi ille ipſe propria confeſſione ſe obſtrinxerit.

QVod dici ſolet, quandiu contenditur inter duos de dominio feudi poſſeſſorem interea liti eximendum, [1] locum habet ſi tertius ſit poſſeſſor, non etiam ſi is ipſe, qui recognouit & profeſſus eſt, eiuſve heres, cum ſit hic obligatus, non ſolum tanquam poſſeſſor, ſed etiam ex propria ſtipulatione, [2] licet nihil niſi tanquam poſſeſſor promiſerit. [3] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Marchionis d'Aix & liberorum Franciſci Maſſon.

1 *L. ſi ribus, 10. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 47.*

2 Qui proinde non eſt audiendus ſi velit contra propriã venire confeſſionẽ, niſi probato prius errore, *l. generaliter, 13. C. de non numer. pecun. l. cum de indebito, 25. ff. de probat.* Idem ſi ſit heres recognoſcentis

3 Nec enim ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici, alius admitti poteſt vel debet, quam qui poſſeſſor eſt, *l. vlt. cum ibi not. C. ſine conſ. vel reliq.*

TIT. VIII.

NE VXOR PRO MARIT. aut marit. pro vxor.

DEFINITIO I.

In bonis dotalibus executio fieri non poteſt pro poſteriore debito mulieris.

NOn poteſt executio fieri per creditorem in bonis dotalibus, quandiu conſtat matrimonium, nimirum ſi iam conſtituta dote, mulier debitrix eſſe cœperit. [1] Nam ſi debitum præcedat dotis conſtitutionem, ratio iuris facit, vt potior creditoris hypothecarij cauſa eſſe debeat, [2] cuius conditio per dotem deterior fieri non magis potuit, [3] quam conditio mariti per creditorem vxoris. [4] *Ita Senatus* 16. Cal. Ianuar. 1589.

1 Guid Pap. *quæſt. 447* incip. *Pone vxor conuenitur.* Adde Capyc. *deciſ. 128.* & Petr. Rauenn. *ſingul. 163.* Facit *l. Titia, 62 in fin. D. de iur. dot.* ibi *reſpondi nihil propani cur marito dos auferenda ſit.*

2 *L. creditor, 52. §. prædium, D. de action. empt.*

3 Neque enim vtimur Iuſtiniani conſtitutionibus, quæ volunt mulierem in dote præferri creditoribus omnibus iam expreſſam hypothecam habentibus, *l. aſſiduis, 12. C. qui potior. in pign. hab.* De quo vide quæ ſcripſi pluribus, *lib. 13. Coniect. iur. ciuil.* Obtinuit enim ſententia Bulgari, vt non niſi tacitam habentibus mulier præferatur.

4 Si quidem dos conſtante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet, *l. dote, 6. C. de rei vind. l. in rebus 30. C. de iur. dot. l.*

quamuis,73.D.eod. ideoque nec à muliere oppignerari magis poteſt, quam alia quælibet res aliena, *l.& quæ nondum, 15. §.quod dicitur, D. de pignor. l.1.& tot.tit.C.ſi alien.res pign.dat. ſit.* Denique generale eſt, vt ius vni quæſitum alterius facto tolli vel minui non poſſit, *l. 2. §. merito, D ne quid in loc.public.* iunct. *§.ſi quis à Principe, ead leg. l.2. C.de precib.Imper.offer. l.4. C. de emancip.liber. l. ſed cum ab herede, 12. in fin. D. ad SC. Trebell.* Et cum de pignore agitur, regula eſt eum, qui prior ſit tempore potiorem eſſe iure, etiam contra fiſcum, *l.ſi pignus 38. potior, 11. D.qui potior. in pign.hab.* iunct. *l.2.C.de priuil.fiſc.* extra caſum *l.5 6. 7. D.ill. tit.qui pot.in pign.hab.* Nec ad hunc caſum pertinet, quod dici ſolet licere cuique adiiciendo ſibi creditorem nouum facere veteris creditoris conditionem deteriorem, *l.1.§.ex contrario. D. de ſepar.* Id enim de chyrographariis creditoribus accipiendum eſt, non de pignoratitiis & hypothecariis, de quibus nunc agimus.

TIT. IX.

NE FILIVS PRO PATR. aut pat. pro filio.

DEFINITIO I.

An pater cogatur ſubminiſtrare filio reo læſæ maieſtatis ſumptus neceſſarios in cauſam litis aut alimentorum?

FILIO læſæ maieſtatis reo ſumptus purgando crimini probandæque innocentiæ neceſſarios à patre prærogari ſummæ quidem æquitatis, & beneuolentiæ eſt, [1] imputandos poſtea in legitimam filij portionem, ſi ita patri videbitur, [2] quamuis non minus patris, quam filij intereſſe videatur familiæ dignitatem à cuiuſlibet, maxime verò tanti criminis macula & ſuſpicione vindicari. [3] Sed ſi pater nolit eos ſumptus exhibere, non eſt cogendus. [4] Præſertim cum non ex eo futurum ſit, vt ſalus filij periclitetur. [5] Siquidem eorum exhibendorum neceſſitas accuſatori priuato ſi quis ſit irrogabitur, aut ſi nullus ſi vel præ inopia non poſſit, ad Principis procuratorem, qui accuſator publicus eſt, pertinebit, vt de fiſco eos præſtet, [6] qui ſemper ſoluendo eſt. [7] Quid enim ſi ſciat pater, filium reuera conſcium eſſe criminis, cur cogatur pecuniam ſuam perdere pro falſis filij allegationibus probandis, quæ probari nullomodo poſſint? [8] De alimentis filij in carceribus retenti minor dubitatio eſt, quin eo nomine pater non teneatur, non quod, vt quidam putant, pater filio alimenta miniſtrare non aliter cogendus ſit, quam ſi viciſſim patri filius operas præſtet, [9] (quis enim filio nondum conuicto, & in carceribus retento imputet, cur non patri operas & obſequia præſtet, cum nec poſſit, tametſi maxime velit? [10]) ſed quia onus alimentorum captiui rei ad accuſatorem pertinet, aut eo laborante inopia ad Principem, etiam cum reus ſoluendo eſt, [11] quamdiu condemnatio ſecuta non fuit. [12] Quid tamen ſi accuſator inops ſit; [13] Princeps vero prohibeat: [14] ne de fiſco ij ſumptus fiant? Vtique æquum erit, cogi patrem, vt paternæ pietatis iura erga filium exerceat. [15] Deducto tamen ne ipſe egeat. [16] *Ita Senatus* in cauſa N. Amedei Ogier Necienſis, 4. Non. April. 1593.

1 Cum abſolui filium non minus fere patris, quam ipſius filij interſit, *arg.l.iſti quidem, 8. in fin. D. quod met.cauſ. §.vlt. Inſt.de noxal. act.l.1.* ibi *quia ſemper parentis in re eſt filium ſeruitutem non ſubire, ff. de liber. cauſ.*

2 *Arg.l.quæ pater, 50.ff.famil.erciſc.l.Noſennius, 34.D.de neg. geſt.c. referente de delict puer. l.omnimodo, 30.§ imputari, & l.ſi quando, 35.§.& generaliter, C. de inoff. teſt.*

3 *d.l.1.ff.de liber.cauſ.d.l.8.ff.quod met. cauſ.*

4 Nulla enim actio in eam rem iure prodita eſt contra patrem, neque ex delicto, aut caſu filij patrem innocentem ſentire incommodum aliquod æquum eſt, ſi nolit; ſicut è contrario filius paterno odio prægrauari non debet, *l crimen, 26. ff.de pœn. l.ſi quis ſuo, 33.§.1. C.de inoff. teſt. l. Diui, 27. de iur. patron.*

5 Alioqui durum eſſet permitti patri, vt damni pecuniarij cauſa ſalutem filij periclitari pateretur, *arg.l.cum pater, 77. cum exiſtimaret in fin. de leg. 2.* Dicam *n. 15.* ⁊ *eadem Defin.*

6 Vtrumque ex ſtylo & ritu practico Galliæ, quo nos in Sabaudia pro iure vtimur in criminalibus iudiciis exercendis

7 *L.2. in fin. D. de fund.dot.* Vnde eſt, quod nec vnquam fiſcus ſatiſdat. *l.3.§.item ſciendum, D.ſi cui plus, quam per l. Falcid. l. 1. § ſi ad fiſcum, 18. D. vt legat.ſeu fideic.nom. caueat.*

8 Nam nec legitima vlla debetur filio eius, qui fuit reus maieſtatis, *l.quiſquis 28. C.ad l. Iul. maieſt.* Quanto minus filio qui ipſe reuera ſit reus & conſcius tanti criminis.

9 *Arg.l. pen.* vbi Bart. *D.de oper. libert.*

10 Quid enim ſi verè ſit innocens? Cur non ſatis erit, quod per eum non ſtet, *arg.l.1.§.Diuus Seuerus, D.de extraord. cognit.* Aut cur innocenti non ſubueniatur, ne interim ſumptu neceſſario egeat, *arg. l. reo criminis 4. D. de ſolut.* Nunquam enim reus criminis iniuria afficiendus eſt ante probatum crimen, *l.vlt.* ibi, *ne quas ante probationes iniurias patiatur, C.vbi Senat. vel clariſſ.*

11 Ex eodem ſtylo & ritu practico Galliæ, de quo ſcripſimus *num. 6* ⁊.

12 Secuta enim condemnatione datur actio & repetitio ei, qui ſumptus prorogauit aduerſus perſonam, aut bona condemnati.

13 Neque enim idcirco ab accuſatione repellitur, præſertim in crimine læſæ maieſtatis, in quo omnes non tantum accuſatores, ſed etiam milites eſſe iubentur, vt Tertul. *in Apologetic.* ſcribit, relatus à Gothofred ad *l.2.C.quand.lic.vnic.ſin iudic.ſe vindic.*

14 Siue rationem aliquam habeat prohibitio, quod difficile eſt, ſiue nullam.

15 Sic vocat, *l.vlt. C. de alend. liber. 5.* ibi *ad neceſſarios ſumptus, quos patris pietas non recuſaret, C.ad SC. Macedon.* Facit eleganter *l.2.C. de inf. expoſ.* in illis verbis: *nec enim ſuum quis dicere poteſt quem pereuntem contempſit.*

16 Nam & ea deductio fieret, etiamſi pater ex proprio facto, propriáque obligatione conueniretur, *l.cum ex cauſa, 30.* iunct. *l.patronus, 17. D. de rei iudic.*

DEFINITIO II.

Quid ſi filius condemnatus, & executio petatur in bona patris?

QVid ſi condemnatus ſit filiusfamilias? [1] Non poteſt cogi pater, vt pœnam pecuniariam ſoluat pro filio, ſiue quod nulla filio debeatur legitima viuo patre, [2] ſiue quod afflicto iam patri non alia danda ſit afflictio, [3] nec pœna egredi debeat ſuos auctores. [4] Quare nec aliud erit, tametſi per egeſtatem filius ſoluere nequeat in ære, ideoque futurum ſit, vt luere debeat in corpore. [5] Quanquam non deerant ex Senatoribus qui referrent alias coactum patrem redimere filium, cui, ſi non ſolueret ad certam diem modicam mulctam pecuniarum, condemnatio triremium fuerat irrogata, quaſi patris intereſſet filium pro modico non redigi in ſeruitutem. [6] Sed id ſupremo Principis imperio potius, quam Senatus decreto factum eſſe conſtabat, maloque exemplo: quoniam prorſus inciuile eſt cogi patrem innocentem pro filio crimino ſo pœnam ſoluere, [7] Et quod dicimus eius intereſſe, ne filius ignominia afficiatur, [8] facere tantum debet, vt pro filio vel inuito agere, & illum etiam reluctantem defendere pater, ſi velit, poſſit, [9] Non etiam vt iudicij & condemnationis euentum in ſe ſuſcipere compellatur. [10] Nam & generale fereque perpetuum eſt, vt nec cogatur pater defendere filium, [11] Niſi cum legitimus adminiſtrator eſt. [12] Sed & ſi filius ab hoſtibus captus ſit, quamuis nullum in eo filij delictum verſetur, non tamen præciſe cogitur pater, vt in eius redemptionem quicquam conferat niſi, quod ſi nihil conferre voluerit, permittitur filio quandocunque teſtanti, id eſt, ſi teſtamenti tempore ſit emancipatus, vt patrem ex ea cauſa exheredet. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1. & paſſ. C hoc tit. cap. referente, de delict. puer.*

2 *L.1. §. ſi impuberes, D. de collat. honor.* iunct. *leg.1. §. interdum. de vulg & pup. ſubſt. l.2. in fin. de his, quæ vt indign. l.donari, 29. alias l. quidam, in fin. D. de donat.*

3 *L. iure, 6. D. de iur.dot. l.ſi furioſi, 25. in fin. C. de nupt.*

4 *L. ſancimus, 22. C. de pœn.*

5 *L.1. §.vlt. D.eod. l.ſi quis, 35. D. de iniur. l.qui ædes 9. in princ. D. de incend.ruin.& naufr.*

6 *L.1. D.de lib.cauſ. l.ſeruus, 7. in fin. D. de ſeru. exp.*

7 Ex alterius odio alterum prægrauari, *l ſi quis ſuo, 33. §.1. C.de inoff. teſt.* Dixi Def. prox. *n. 4.* ⁊.

8 *d.L.1.* iunct. *l.2. & l.3. de lib. cauſ. l.iſti quidem, 8. ff. quod met. cauſ. in fin. §.vlt. Inſt.de noxal.act.*

9 *L.patri, 27. in princ. D.ed minor.* iunct. *d.l.1. de liber.cauſ.*

10 Niſi

10 Niſi filius peculium habeat. Hoc enim caſu tenetur pater actione de peculio, quatenus duntaxat eſt in peculio. *l. 3. §. idem ſcribit D. de pecul.*

11 Gloſſ. & Caſtr. *ad l. vel cum de in rem verſ. 10. D. de pact.*

12 Specul. *in tit. De actore, n. 28. in fin.* Defendere enim eſt eandem vicem quam reus ſubire, *l. minor. 51. D. de procur.* quod de alieno nomine facere nemo cogitur. Quanquam facilius illud, inducendum videtur, vt cogatur pater ſubminiſtrare filio ſumptus neceſſarios, *d. l. 5. Cod. SC. Maced.* quam vt eum defendere.

13 Boer. *dec. 126. n. pen. ex Nouell. 115 vt cum de appell. cognoſc. c. 4 in princ. ſi filium autem, §. his caſib.* * *Auth. ſi captiui, C. de Epiſc. & cler.* Planè ſi pater filium redimere voluerit & redemerit, nõ ſolùm facti pœnitere non poterit quod nec matri permitteretur, *l. liber captus, Cod. de poſtlim. reuerſ. & redemp.* ſed neque poteſt hoc quod dedit in filij legitimam imputare quaſi fecerit ex officio pietatis cùm non ob delictum aliquod ſed caſu captus eſt filius à latrunculis. Bartolus *in leg. Stichu. in fin. D. de pecul. legat.* Quantò magis ſi à Turcis hæreticis, aut infidelibus? Quid ſi pater voluntatem ſuam tantum declarauerit quod vellet filium redimere? nec mutare voluntatem poteſt quam habuit tam iuſtam ſe obligandi pro filio. Quam in rem extat elegans conſilium Pauli Caſtrenſis 443. *vol. 1.* Sufficit enim cauſa pietatis, vt nullus pœnitentiæ locus relinquatur, *d. l. liber captus. l. cùm u 32. §. mulier, D. de cond. in deb.* Sed an ideo bona patris erunt obligata tacitè pro omni pecunia quæ poſtmodum impenſa fuerit pro filij captiui redemptione? nam de bonis ipſius captiui quin obligata ſint tacitè nemo dubitat, cum lex permittat vt bona ipſius vendantur, *d. Auth. ſi captiui*, quibus verbis tacita hypotheca ſatis inducitur. Placuit bona patris etiam qui pro filij redemptione obligari voluit non eſſe tacitè obligata, ideoque potiorem eſſe debere cauſam creditorum anteriorum ſiue expreſſam ſiue tacitam hypothecam habentium. *Ita Senatus* in cauſa Stephani Lullin Geneuenſis in Conſtantinopolitana ciuitate habitantis, & liberorum Ioan. de Villars 7. Decembr. 1617.

DEFINITIO III.

Pater tenetur filij nomine dotare virginem, quam filius corrupit, partúmque alere.

CVm quidam tamen filius familias virginem corrupiſſet, ex eaque filium ſuſcepiſſet, illa vero contra patrem egiſſet, vt & dotem conſtituere, & partui alimenta præſtare cogeretur, audio condemnatum fuiſſe à Senatu patrem, vt vtrumque faceret, [1] ſaluo ſibi iure imputandi in filij legitimam quicquid eius nomine præſtitiſſet, [2] ea fortaſſis ratione, quod non tam in pœnam delicti, [3] quam ad onerandam conſcientiam, crimenque purgandum ea condemnatio ſpectare videtur. [4] De alimẽtis ſane minus dubitari poterat, propterea quod ſicut proprio filio alimenta præſtare tenetur pater, ita & nepoti ſuſcepto ex filio, [5] quãuis per illegitimã cõiunctione, [6] ex æquitate ſaltem canonica. [7] Longéque fauorabilior cauſa eſt eorum alimentorum præſtandorum, quam dotis conſtituendæ per patrem virgini, quam filius corrupit. [8] *Ita relatum eſt* in eadem cauſa.

1 Qui enim ex filio naſcuntur liberi auo paterno ſunt oneri, vt Marcellus ſcribit *in l. pen. D. de agnoſc. & alend. lib.* Nec quod ex iuſtis nuptiis nati non ſint, & conſequenter non ſint in poteſtate, ad rem facit, quia ius alendorum liberorum vel parentum nihil commune habet cum iure poteſtatis, *l. 5. §. 1. & 2. D. eod.*

2 Nam cum officium aui erga nepotem ex officio patris erga filiũ pendeat, videtur filius ipſe à patre habuiſſe, quod propter eum pater nepoti dare coactus fuit, *l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

3 Quæ ſcilicet à filio ad patrem tranſire non deberet, vt diximus prox. Defin.

4 Nam cum hic agatur de ſalute filij, & quidem animæ, non corporis, leuius videri debet incommodum, quod pater pro filio ſentit, quam vt filium periclitari patiatur, *arg. l. pen. in fin. D. de donat. l. cum pater, 77. §. cum exiſtimaret, de legat. 2.* Vide quæ in hanc rem ſcribit, vir doctiſſimus, in Senatu noſtro nũc Pręſes meritiſſimus, Guil. Onciac. Sabaudię noſtræ decus in Academ. quæſt. [Tenetur enim filius aut vxorem ducere aut dotare, *cap. 1. de adult.* Imo ducere præcisè, ſi non poſſit illa aliũ virum ſibi æqualem & parẽ inuenire. Couarr. *De ſponſal. effect. & vincul. c. 4. n. 10.* Fernand Rubellus *De ſponſal. n. 7. & 11. q. 6. lib. 1. De contr. in communi, in lib. 3. de reſt. ſtupr. q. 8. pag.* 161. Imò ex diuina lege, Deuter. 22. Stuprator iubebatur vitiatam ducere in vxorem, & præterea patri eius quinquaginta ſiclos reddere.]

5 Ratione illa quam poſuimus *num.* 1. 2.

6 Nec pugnat hoc cum iure noſtro ciuili, nam etiam naturalibus alimenta debentur ab inteſtato, *Nouell. 89. quibus mod. natu. effic. ſui, c. 12. incip. diſcretis, §. ſi quis autem*, 6. Quanquam in ſuſceptis ex damnato coitu aliud eſt, qui nec naturales nominandi ſunt, nec ab ipſo etiam patre alendi, *Auth. ex complexu, D. de inceſt. & inutil. nupt.*

7 Quæ nec ſpurios ab illegitimis hac parte diſtinguit, *c. cum habe-ret, Extr. De eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

8 Solet cum dos amplior eſſe alimentis, licet ſuccedat locõ alimẽtorum, vt notant noſtri ad *l. quoniam Nouella, 19. C. de inoff. teſt.*

DEFINITIO IV.

Pro filio, qui probatur ingratus, aut qui iam facto teſtamento tanquam ingratus exheredatus eſt, pater nihil præſtare cogitur.

HOc ipſum tamen ita accipiendum videtur, ſi non probetur ingratus filius ex ea cauſa ingratitudinis, propter quam iuſtè exheredari poſſit: [1] Ingrato enim filio ne alimenta quidem præſtare pater cogitur, [2] & multò minus legitimam, quaſi filio debitam prorogare. [3] Sed ingratitudinis cauſam in genere allegare nihil proderit, niſi & ſpecialiter exprimatur & probetur. [4] Alioqui facile fuerit patri legem eludere. [5] Quin & ſi proponas iam antea factum à patre teſtamentum, in quo filium exheredauerat, debet id ſufficere ad excuſandum patrem, ne quicquam pro ingrato filio impendere teneatur, nec exigemus ab eo probationes ingratitudinis, quarum onus in heredes ſuos reiectum malit. [6] Neque enim hoc caſu ſubeſt ea fraudis ſuſpicio, quæ naſcitur cum ex poſtfacto pater filio ingratitudinem obiicit, licet ex vetere & antiquiore cauſa conflatam. [7] Nec mouebit ſi quis obiiciat, non poſſe rationem vllam haberi exheredationis in teſtamento factæ, quamdiu teſtator viuit, quia nec tamdiu teſtamentum vires vllas habet? ne alioqui teſtamentum in cæteris omnibus inutile ad ſolam exheredationis notam proficere videatur. [9] Nam reſpondebitur, tantam quidem non eſſe vim exheredationis viuo patre, vt non reuocari poſſit pro arbitrio patris quandiu viuit, [10] ſed tamen quandiu reuocata non eſt, cauſaque ingratitudinis ſubeſt, non debere deteriorem eſſe conditionem patris viui, quam mortui, [11] nec meliorem filij ingrati viuo patre, quã eo mortuo. [12] Abſurdum enim fuerit, plus iuris habere filiũ ingratum in legitima viuo adhuc patre, quam ſi is iam defunctus eſſet. [13] Porro quod de legitima dicimus idem de alimentis quoque dictum intelligi debet. Nam ex quibus cauſis pater filium exhæredare atque à legitima aut legitimæ ſupplemento ſummouere poteſt, ex iiſdem poteſt etiam alimenta denegare. [14] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quas ingratitudinis cauſas omnes expreſſit Iuſtinian. *in Nouell. 115. vt cum de appellat. cognoſc. §. aliud quoque capitulum.*

2 *L. ſi quis à liberis 5. §. idem iudex.* & ibi Bart. *D. de agnoſc. & alend. liber.*

3 Difficilius enim eſt vt legitimam quis debeat, pręſertim viuus, quam vt alimenta, vt videre eſt in ſpuriis ex damnato coitu ſuſceptis. Quibus licet legitima nulla debeatur, ne quidẽ ex æquitate canonica, alimenta tamen ex ea æquitate debentur, vt dixi *Def. prox. n. 7.*

4 Intellige quod exprimi debeat per patrem & probari, quemadmodum & mortuo patre probanda eſſet per ipſius heredes *dict. Nouell. 115. §. aliud.* iunct. *l. omnino. 30. C. de inoff. teſt.* quibus conſtitutionibus correctũ eſt ius antiquum, quo liberi exheredati tanquã ingrati cogebantur probare ſe immerenter exheredatos *l. liberi, 28. C. eod.*

5 quod non eſt ei permittendum, cum filij ad paterna bona venientes pene ad propria veniãt, *l. in ſuis, 11. De lib. & poſthum. l. 1. §. largius de ſucceſſ. edict.* etſi profeſſio patris grande præiudicium adferat filio, *l. 1. §. Iulianus D. de agnoſc. lib. l. ea qua pater 13. C. ex quib. cauſ. infam. irrog.* Facit *l. Imp. 29. in fin. D. de probat.*

6 Nec enim cogendus eſt pater de cauſis ingratitudinis cum filio litigare, ſufficitque exheredationem illam carere fraudis ſuſpicione.

7 *Arg. l. multis 18. de lib. & poſt l. pen. §. fin. de cur. fur. l. 12. §. 2. l. 47. in princ. de bon. liber.*

8 Intellige, quo minus reuocari poſſit, quondam effectus eius confertur poſt mortem *l. 1. D. qui teſt. fac. poſſ.* & ſuprema voluntas eſt ambulatoria vſque ad ſupremum vitæ exitum, *l. 4. ff. de adim. l. cum hic ſtatus, 32. §. pœnitentiam, ff. de don. int. vir. & vxor.* Cæterum neceſſe eſt ab initio teſtamentum valere & vires habere, vt morte confirmari poſſit. *l. 4. ff. qui teſt. fac. poſſ. l. ſi filius 7. ff. de lib. & poſth. l. ſi alimentum 49. §. 1. ff. de her. inſt.* iunct. *l. pen. 2. ff. de reg. iur.*

9 *Arg. l. filium 10. ff. de bon. poſſ. contr. tabul.*

10 Cum poſſit filius quandiu pater viuit offenſam ipſius placare, & eiuſdem voluntatem promereri, *arg. l. cum quidam 24. de leg. 2.* Alex. *in l. 1. n. 31. ſol. matr.* Cotta *in memor.* in verb. *filiusf. qui à patre.*

11 Imo eo meliorem, quod pater quandiu viuit nullam legitimam filio debet, *l. 1. §. ſi impubere, D. de collat. bonor.*

12 Imo tanto deteriorẽ quãto indignior eſt cui ſubuenitur filius,

qui

qui eum poſſit quandiu pater viuit veteris ingratitudinis memoriam delere, noui obſequij & obſeruantiæ exhibitione, de patre tamen placando non cogitat, ingratúſque remanet.

13 Cum ratio legitimæ non niſi inſpecto mortis tempore ponatur, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. teſt.*

14 Bart. *ad l. ſi quis à liberis 53. idem Iulianus per illum text. D. de agnoſc. & edend. lib.*

DEFINITIO V.

Publicatis bonis filij non videntur ea publicata, quorum pater habet vſumfructum.

ILlum magis mirum eſt, quod ſi filiusfamilias condemnatus bona quædam habeat aduentitia, quorum vſusfructus ad patrem perueniat, [1] non poſſunt illa vendi aut fiſco applicari pro delicto filij, ſi non pater ipſe conſentiat: [2] Nec ſi vſumfructum patri ſaluum eſſe fiſcus velit, [3] quia fieri nequit vt vllo iure pater eorum bonorum vſumfructum habeat aut retineat, præterquam intuitu & contemplatione proprietatis ad filium pertinentis. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bonis quæ liber.*

2 Capel. Tholoſ. *dec. 2.* & ibi Aufret. Faciunt notata per Bart. cum Apoſtill. *ad l. Stichus 16. D. de pecul. legat.*

3 Nihil enim vetat vendi fundum detracto vſufructu aliterve ab vſufructu ſeparati, nec niſi nudæ proprietatis æſtimationem fieri, *l. cum in fundo 78. l. præſertim, §. vxor viro. D. de iur. dot. l. 6. §. 1. D. de vſufr. l. 4. D. Si vſusfr. pet. l. ſi quis 6. §. pen. D. com. diuid.*

4 Eſt enim hic vſusfructus non formalis, vt noſtrorum verbis vtar, ſed cauſalis, id eſt, cum proprietate coniunctus, à qua proinde ſeparari nullo modo poteſt quin alius fiat, & conſequenter hoc ipſo intereat, cúmque ad patrem non niſi iure poteſtatis pertineat, conſequens eſt vt proprietaté amittente filio nullũ poſſit pater vsúfructũ retinere. Ita fit vt propter coniunctum ius patris filius proprietatem retineat, quam alioquin amitteret. Facit *l. ſi is qui 29. D. de lib. leg. l. cum hereditate 55. D. acquir. hered. l. 4. D. de decur.*

DEFINITIO VI.

De patre petente reſtitutionem aduerſus obligationem à ſe contractam, vt filium à carceribus liberaret.

PAter qui vt filium diuturnioris carceris tædio iam vexatum eximeret, pro eo ſe obligauit, atque ita vt liberaretur obtinuit, [1] non iuſtam habet cauſam petendæ in integrum reſtitutionis, ob id ſolum quod paterna pietate coactus, cum nihil ipſe deberet, ſe obligauerit. [2] Quænam enim obſecro, iuſtior patri cauſa eſſe poteſt contrahendæ pro filio obligationis, quam paternæ affectus pietatis? [3] Itaque nec illud inſpiciemus, an perperà & pro indebito, an pro debito filius in carceres detruſus eſſet, ſufficit enim detruſum fuiſſe, nec aliter liberari potuiſſe quam ſi aut ſoluiſſet, aut fideiuſſorem vel expromiſſorem dediſſet, vt dici non poſſit non ſine cauſa factam obligationem. [4] Et vero vix eſt vt non ſit in dolo pater, qui vt filium carceribus eximeret vltro ſe fideiuſſorem pro filio obtulit, ſi eo liberato velit in integrum reſtitui, nec paratus ſit filium in eodem ſtatu reponere: [5] Maxime vero ſi præceſſerat condemnatio, quamuis iniuſta propter quam filius in carceres detruſus fuiſſet. [6] Multo magis ſi addas de iure in integrum reſtitutionis apud eum iudicem diſputari, qui de viribus & iniquitate condemnationis cognoſcere non poſſit. [7] Non eſt diſſimile quod alibi ſcripſimus, [8] pronunciatum ſæpius à Senatu, mulierem quæ ad liberandum à carceribus maritum ſoluendámque pro eo mulctam ex cauſa criminis irrogatam alteri ſe obligauit, non eſſe iuuandam Velleiano, quamuis certum ſit nihil non facturam mulierem, cogente ſcilicet pietate, vt maritum alioqui virgis cædendum, aut ad triremes damnandum ab imminente periculo eximat conuertendæ pecuniariæ pœnæ in corporalem. [9] *Ita Senatus* pro Andræa Callier, contra Petrum & Ioannem Verdon, 6. Cal. Iunij 1594.

1 Finge per ſententiã dictũ fuiſſe, vt non prius eximi carceribus poſſet filius, quam ſatiſdediſſet: Rebus enim iudicatis ſtandum eſt *l. ſi patronus 12. § ſi quis cum eſſet, D. de bon. lib.* Adde *l. 7. §. vlt. qui ſatiſd. cog.*

2 *Arg. l. ſi duos 5. §. vlt. D. ſi quis cautio.* Nec aliud erit etiamſi filius pro quo ſe pater obligauit poſt condemnationem deceſſerit, *l. ſi vero 5. D. qui ſatiſd. cog.*

3 *Arg. l. cum is 32. §. mulier D. de cond. indeb. l. & ſi quis 14. §. ſed interdum, de relig. & ſumpt. funer.*

4 *Arg. l. naturalis 4. §. quod ſi faciam, l. ſi dominus 8. & ſeq. ſolent 15. D. de præſcr. verb. l. 4. D. de condict. cauſ. dat, l. quamuis 8. §. ſi pro primo, D. ad SC. Velleian. verſ. proinde.*

5 Nam & hoc eſt ex natura cuiuſlibet reſtitutionis in integrum, vt omnia in priſtinum ſtatum reſtitui debeant, & vnuſquiſque ius ſuum recipere, *leg. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, D. de minor.* Dixi *in tit. de reput. quæ fiunt in iud. in integr. reſtit.* Adde *l. ſi cum 10. in princ. & ſeq. D. ſi quis caut. l. quidam 38. & ſeq. D. de dolo.*

6 Rebus enim iudicatis ſtandum eſt, vt dixi *n. 1. ex l. ſi patronus 12. §. ſi quis, de bon. libert. l. ſeruo 65. §. cum prætor. ad SC. Trebell.*

7 Nam de iniquitate ſententiæ ab alio iudice redditæ non poteſt cognoſcere alius iudex, niſi qui ſuperior ſit & ex cauſa appellationis *l. ſi prætor 75. D. de iudic.* iunct. *l. in cauſa 16. §. vlt. cum duab. & ſeqq. D. de minor.*

8 *Sub tit. ad SC. Velleian. Defin.*

9 Solet enim fieri hæc pœnæ commutatio ex pecuniaria in corporalem quoties nõ habet condemnatus quod poſſit in ære ſoluere. *l. 1. § vlt. D. de pœn. l. ſi quis iniuriam 35. D. de iniur. l. qui ædes 59. D. de incend. ruin. & naufrag.*

DEFINITIO VII.

De patre qui conſentit nuptiis filij accipientis dotem, nec niſi portionem quæ ſe mortuo ad filium peruentura erat pignori obligauit.

PAter cum filio familias vxorem ducendi non modo auctoritatem, ſed etiam conſenſum accommodaret [1] obligauerat in cauſam reſtituendæ dotis eam duntaxat bonorum ſuorum portionem, quam defuncto ſe filius eſſet habiturus. [2] Non eo minus cætera quoque patris bona obligata intelligentur. [3] Nec tantum ſi filius viuo patre deceſſerit (quo caſu ceſſante conuentionis expreſſæ poteſtate tacitam hypothecam lege inductam locum habere neceſſe eſt, [4]) ſed etiam ſi Patri filius ſuperuixerit, neque portio quam filio reliquit ſufficit ad dotis reſtitutionem. [5] Quoniam hoc ipſo, quod pater nuptiis filij conſenſum præbet, omnia bona ipſius pro dote obligata intelliguntur, eáque obligatio contrahitur ipſo iure, & ſola legis poteſtate. [6] Proinde impediuntur pactiones omnes, quæ dotis cauſam facere poſſunt deteriorem, [7] Cuiuſmodi illa eſt per quam ius pignoris imminuitur, ne ſalua eſſe tota dos poſſit. [8] Nec ad rem facit quod dici ſolet, Expreſſum facere vt ceſſet tacitum. [9] Id enim tum demum vere dicitur, cum tacitum pendet ex ſola eius voluntate, qui expreſſim voluntatem ſuam declarat. [10] Cur enim credatur aliud voluiſſe, quam quod expreſſerit; [11] At ius tacitæ illius hypothecæ, de qua agimus, non ex eo acquiritur mulieri, quaſi maritus aut mariti pater videatur bona ſua pro dote obligaſſe, [12] Sed quod vel inuitis iis ita lex ferat, vt bona vtriuſque omnia ipſo iure, ſicuti diximus, obligata intelligantur. [13] Proinde nihil intereſt an expreſſerint, vt quædam tantum eſſent pignorata. [14] Nam etſi diſertis verbis pater cauiſſet ne quicquam ex bonis ſuis pro dote, quam filius acciperet, obligatum videretur, vtique conuentio non valeret, eſſetque fortior poteſtas legis. [15] *Ita Senatus* in cauſa Philiberti Bouier & Ioannis Treyuet procuratorum, 3. Cal. Maij 1595.

1 Plus enim eſt conſenſum quam auctoritatem accommodare qui enim auctoritatem tãtum præſtat, ſe nõ obligat nec ſibi nocet, ſecus eſt in eo qui cõſentit niſi lex contra diſponat, *l. cum quædam 26.* vbi hæc verba, *auctoritas conſenſus* tanquã diuerſa ponitur disiunctim, &c. *C. de admin. tut. l. vlt. D. de inoff. teſt. l. ſicut 8. §. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. tutorem 22. D. de his quæ vt indign. l. 4. §. quæſitum eſt, l. ſi cum fundi, de dol. except. l. fideiuſſor 20. §. pater, in fin. D. de pign.*

2 Non enim poterat ea portio per filiũ obligari, qui viuo patre non erat dominus, nec futurus erat niſi in caſum male ominoſum mortis patris. Qui enim pignori obligat, is neceſſe eſt vt ſit dominus, *leg. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pign. totavit. C. ſi alien. res pign. dat. ſit.*

3 Iure ſcilicet tacitæ hypothecæ à Iuſtiniano inductæ, *in leg. vnic. §. & vt plenius:* ibi, *ſiue principales ipſæ perſonæ dotes dederint vel promiſerint,*

ſerint, vel, ideſeperint. ſiue aliæ pro his perſona. C.de rei vxor.act. Nam & præſumitur tota dos peruenіſſe ad patrem tanquã ad potentiorem, *l.ſi cum dotem 22.§.transgrediamur, D.de ſolut. matr.* vbi Bart.& cæteri.

4 Filio enim prædefuncto deficit conditio pignoris collati in id tẽpus quo pater prædeceſſiſſet. Facit *l.ſi fund. 16 §.aliena res D.de pign. l.rem alienam 41. D. de pign.act.* Habent enim hæc verba implicitam conditionem, *l.ſi debitor 19 § veriſimile.* vbi Bart. *D.de contr.empt. l. Mæuio 41. §.in fin.de leg.2.* Iunge *l.grege 13.§.ſi ſub conditione, D.de pign*

5 *Auth.res quæ, C.commun. de leg & incorp.* vnde ſumitur.

6 *dict. l.vnic.§.& vt plenius, C.de rei vxor. act.* iunct. *d. §. transgrediamur.*

7 *L. Attilicinus 17. D. de pact. dot.*

8 Etſi enim creditor, qui minus idoneum pignus accepit, non amittit ex actionem eius debitæ quantitatis, in quam pignus non ſufficit, *l.creditor 26. D.de reb. cred. l.quæſitum 9 §. 1.D.de diſtr.pign* tamen conſtat plus cautionis eſſe in rem quam in perſonam. *l. plus cautionis 25. de reg.iur.* etiam ſi debitor ſoluendo ſit, *l. cum debitore 3. D.de pign.act.* iunct. *l.diuortio 15.in fin.princ. D de neg.geſt.* nec aliter videri idoneè cautum eſſe quam ſi vel fideiuſſor vel pignora accepta ſint, *l ſi mandat. 59. §.vlt.ff.mandat.*

9 *L.vlt.* vbi vulgo noſtri no.ant, *C. de pact. convent.tam ſup. dot.* qui tamen locus id non probat. Ibi enim tacita hypotheca nulla eſt, niſi quæ à Iuſtiniano inducitur, quam portio illa nullam inducit, niſi eo demum caſu quo mulier ſibi non cauerit per expreſſam. Melius probatur id brocardicũ *ex l.cum ex filio 39.§ filio de vulg. & pup. ſubſt.*

10 *Vt in d.§.filio,* iunct. *l.cum hoc iure 4.eod.* Facit *l.ſeruo libertatem 47. de cond. & demonſtr.*

11 *L.vnic. §.ſin autem ad deficientis, C. de caduc. toll.* Facit *l. Labeo 7. §.vlt. de ſuppell. leg.*

12 Vt in cæteris tacitis hypothecis euenire ſolet, *l.4. & 6. D. in quib. cauſ.pign vel hypoth.tacit contr.*

13 Fauore dotis in cuius tacita hypotheca ſpeciale eſt vt ei renunciari non poſſit, *arg.d.l. Attilicinus,* cum tamen cæteris poſſit ſi contrahentes velint.

14 Facit *l.vlt.D.in quib.cauſ. pign.tacit.cont.* vbi pignus ab herede tutoris datum in reſiduam quantitatem debiti poſt ſolutionem maioris partis ex tranſactione inter eos facta, intelligitur obligatum in veterẽ contractum, pro quo ſcilicet & pro omni debito tutelæ obligata erant tacitè bona omnia tutoris, *l.pro officio 20.C de admin.tut.*

15 Speciali ratione & ſingulari iure ac fauore dotis, vt dixi n 13. Vide Boer. *deciſ*....

TIT. X.

QVAND. FISC. VEL PRIVAT. *debit. ſui debit. conu. poſſ.*

DEFINITIO I.

Creditor venditoris, an & quatenus agere poſſit contra emptorem eundemque pretij debitorem, ſi venditor nondum ex parte ſua contractum impleuerit?

CVm Titius debitor [1] tuus fundum mihi venderet communem ſibi cum ſorore, [2] promiſerat curaturum ſe vt eam venditionem ſoror intra menſem ratam haberet, [3] nec tamen curauerat. Interea egiſti contra me, vt tibi ſoluerem pretium quod debitori tuo debebam, [4] Vocato etiam in eam rem Titio, vt me liberaret, ne mea quicquam intereſſet vtri ſoluerem. [5] Si ſit ille contumax, æquum quidem erit condemnari me tibi ad ſolutionem pretij, [6] ne alioqui & rem habeam & prẽtium: [7] Sed tamen ſatiſdare oportebat de reſtituenda pecunia, ſi ratam venditionem habere ſoror venditoris mei eo ſatagente nolet, [8] aut non poterit, [9] ex eaque cauſa pecuniam habere malim quã retinere. [10] Non enim fieri poteſt vt ex contractu inter me & Titium inito plus iuris aduerſum me habeas, quam Titius ipſe eſſet habiturus, [11] qui porro contractum ex parte ſua omnimodo & ante omnia implere cogeretur. [12] Itaque non niſi fiduciariam, & vt loquuntur, prouiſionalem condemnationem fieri oportet. [13] Diffinitiuam vero in id tempus differri quo conſtet an ratihabitio vlla ſequi poſſit necne, & an rem emptam habere malim ſine ſpe ratihabitionis, an pecuniam. [14] Nam ſicuti cogendus non ſum ſtare venditioni cuius legi non paratur mihi quanti mea intereſt, [15] cum aliter non fuerim empturus: [16] Ita prætextu non ſecutæ ratihabitionis pecuniam pretij retinere non poſſum quandiu rem ipſam habeo: [17] Ne quidem ex conuentione, quia bona fides hanc non patitur conuentionem, vt emptor & rem & pretium retineat. [18] Ideoque tametſi iuſta cauſa fuerit retinendæ pecuniæ, forte quod nec ratihabitio nec ſatiſdatio [19] præſtaretur, totius tamen eius temporis quod poſt traditionem interceſſit vſuræ debebuntur, [20] non propter moram, [21] ſed in locum & vicem fructuum ex re ipſa perceptorum. [22] Etenim quæ iuris ratio & æquitas impedit ne aut emptor aut venditor rem pretiumque ſimul retineat, eadem facit ne & rei fructus & pretij vſuras retinere poſſit. [23] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore Prid Calend. Febr. 1589. Et rurſus in alia cauſa 16. Cal. Iun. 1593.

1 Neque enim debitor ob id ſolum quod debitor eſt res ſuas etiam pignoratas vendere prohibetur. Alienat ſiquidem cum ſua cauſa & citra præiudicium creditoris, *l.diſtractis 14. & ſeq. C. de pignor l.ſi debitor 12. C.de diſtr. pignor. l ſi conuenerit 18.§. ſi fundus, D. de pign. act.*

2 Nam & communis res vendi poteſt ſicut & aliena, ſcilicet vt valeat ipſo iure venditio & obligetur venditor de euictione, ſed non vt prohibeatur dominus iure ſuo rem vendicare, *l. rem alienam D.de contr.empt. l.vlt. & poſſ.C.de comm.rer.alien.*

3 Eſt enim neceſſaria ea ratihabitio vt totius rei communis dominium emptori acquiratur, *l.portionem 14. & paſſ. C.de com.rer.alien.*

4 Siue quod eſſes hypothecarius creditor, & nomina quoque debitoris tui obligata haberes iuxta *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poſſ.* ſiue quod alia debitoris tui bona nulla eſſent, quæ pignoris loco capere poſſes, *l. 2. C hoc tit.*

5 Liberatur enim etiam qui ſoluit alteri quam cui debet, dummodo conſentiente creditore, vel iubente, *l ſolutam 49. D. de ſolut. l. fugitiu. 19. eod l.inuito 12. C. eod.*

6 Cum futurum ſit vt perindè liberet qui iubente iudice ſoluerim te propter contumaciam ſaltem tacitè conſentiente, *arg. l. ait prætor 7. § 2. verſ. quod tamen, D. de minor. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*

7 Quod bona fides non patitur *l.ex empto 11. § qui autem, l.bona fides 50. D.de act.empt.*

8 Nec enim ſocius partis ſuæ alienationem à ſocio factam ratam habere cogitur, niſi cum à fiſco vendita fuit, cuius in ea re proprium & ſingulare priuilegium eſt, *l. 2. C de comm.rer. alien. l. vnic. C. de vend. rer. fiſcal. cum priuat. comm. lib. 10. tit. 4*

9 Fortè quam alij iam vendiderit, quo caſu crimen ſtellionatus incurreret, ſi eiuſdem rei venditionem ſuo nomine ab alio factam ratam haberet, perinde ac ſi ipſa venderet, *l. 3 §. 1. D. de crim.ſtell.* adeoque crimen falſi, *l.qui duobus 21. D.ad leg.Cornel.de falſ.*

10 Non enim videor rem habere quandiu mihi à Domino auferri poteſt, *l.in rem bonis 52. D.de acquir rer.dom. l.quod euincitur. 190. de reg.iur. l.non videntur 167. l.omnes 139.§.1.eod.*

11 *Vulg. l.nemo plus iuris 54. l.aliud eſt 160 § abſurdum eod. cum ſimilib.* Textus eſt in *l.* *C.hoc tit.*

12 *Vulg l. Iulianus 13.§.offerri, D.de act.empt. l.ſi pater 8.in fin. C. eod. l.cum fundus 31. ad fin. in verſ. ſed adiicere, D. de reb cred.*

13 Cui locus eſſe ſolet quoties aliquid eſt quod impedit aut remoratur ſententiam diffinitiuam, nec eo minus tamen interim prouidendum eſt, vt *in l.venter 84. de acquir.her. l.1. D.de damn. infect. cum ſimilib.*

14 Cum enim diffinitiua ſententia non poſſit ferri ſub conditione nec ſub incerto *l. 3. & 4. C.de ſent. quæ ſin. cert quant. prof. l. 1. §.biduum, D.quand app. ſit & intr. quæ temp. l.qui teſtamento, 37. de excuſ.tut. leg.in ſententiis 59. D. de re iud.* expectandum neceſſario eſt vt ſciatur quid in facto certum ſit, priuſquam ad ſententiam deueniri poſſit.

15 *L.cum te fundum 6. C.de pact. int.empt. & vend.*

16 *L.tutor 47. § 1. D. de minor. l.quod ſi vno 23. D.de in diem addict. l.ſi quis aliam 46. de ſolut.*

17 *Arg.d.§.offerri, cum §.ſeq.*

18 *d.l.ex empto 11.§.qui autem, & d.l.bona fides 50. D de act.empt.*

19 quæ vtique præſtanda eſt quoties in limine contractus imminet periculum euictionis, *l.ſi poſt perfectum 24. C.de euict. l.ſed §.1. D. de peric. & commod. rei vend.*

20 *d.l.Iulianus 13.§.veniunt 10. de act.empt.*

21 Etſi regulariter vſuræ non niſi propter moram non ſoluentium infliguntur, *l.cum quidam 17. §. ſi pupillo, in fin. de vſur. l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg.2.*

22 *Vt in l.curabit 5. C. de act.empt.* Cuiuſmodi vſuræ etiam iure canonico debentur, ſicut & quæ ſunt in vicem eius quod intereſt *c. ſalubriter extr. de vſur.*

23 *d.l.Iulianus, §.veniunt, l.liberalitatis 16. D.de vſur. l.nec enim 29.* vbi eſt text. elegans, *ff.de pign.act.*

DEFINITIO

DEFINITIO II.

De nomine debitoris capto pignori in executione iudicati, & de differentiis pignoris conuentionalis & iudicialis.

POteſt creditor nomen ſui debitoris capere pignoris loco etiam in executione iudicati, [1] ſi modo debitor debitoris fateatur ſe debere. [2] Nam ſi neget, prius eſt vt à creditore ſuo conueniatur, quam à creditoris creditore, qui vtique nullam eo nomine actionem habet. [3] Loquimur enim de creditore chirographario, qui nullum pignus habet in bonis condemnati, niſi quod in iudicati executione captum & hoc ipſo conſtitutum ſit. [4] Nam ſiue nomen debitoris pignori datum ſit ſpecialiter, ſiue in generali bonorum omnium obligatione contineatur, [5] conſtat vtilem ex ea cauſa actionem competere creditoris creditori, per quam aſſequi poſſit, vt probet debitori ſuo deberi: [6] Vtroque tamen caſu inficianti debitori debitoris inhiberi poteſt ne ſoluat ei, cuius debitor eſſe dicitur, [7] quoniam in eo nulla illi fit iniuria ſiue debeat ſiue non, [8] nihilominus ſuperioris creditoris indẽnitati cõſulitur ne in eius necem inter debitorem & debitoris debitorem colludi poſſit, [9] ſi ex poſfacto appareat iam tum fuiſſe debitum cum nomen debitoris pignori capiebatur. [10] Sed & in eo multum refert, an qui agit in debitorem debitoris fuerit creditor pignoratitius nec ne? Quod ſi pignoratitius non fuit, non aliter bene captum pignus intelligitur, quam ſi alia bona nulla ſint mobilia aut immobilia, aut ſe mouentia. Hæc enim ſi qua ſint prius capi & excuti oportet; [11] quia nomina debitorum non ſunt ex iis bonis quorum obligatio ſummo & ſtricto iure permiſſa ſit. [12] Quod non ſimiliter locum habet, ſi omnia debitoris bona creditori fuerunt obligata. Eſt enim eo caſu in arbitrio & electione creditoris, quænam pignora malit perſequi. [13] Nec debitoris debitor iuuari poteſt exceptione non factæ excuſſionis, [14] quæ nouo iure competit tertiis poſſeſſoribus, [15] Quandoquidem vulgatum eſt iura non poſſideri. [16] Eo tamen iure vtimur, vt is quoque creditor qui ante ſententiam pignus nullum habuit perinde poſſit indicati executionem incipere à debitore debitoris ſui, etiam cum alia bona ſunt, atque ſi pignori iam antea idipſum nomen habuiſſet. [17] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Auguſt. 1591. & rurſum pro N. VVlliod, 7. Id. Mart. 1593.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 *L. ſi debitum 3. eod. l. à Diuo Pio 15. §. ſi rerum in fin. & §. ſed vtrum D. de re iudic. l. fiſcus 6. de iur. fiſc.*

3 Si debitor debitoris neque delegatus ſit, neque debitum conſtituerit, *l. ſi ſoluere § pen. C de nouat.*

4 De quo etiam loquitur *l. 2. & tot. hoc tit. Cod.* Non enim bona debitoris cuiuſlibet ſunt tacitè obligata creditori, ſed ex certis tantum cauſis, *l. 1. & tot. tit. in quib. cauſ. pign. D. & C.*

5 Poteſt enim vtroque modo obligari, *l 4. Codic. quæ res pign.* Bart. *l Quintus, §. argento, de aur. & arg. legat.*

6 *d. l. 4.* in poſtremis illis verbis *quatenus tamen ipſe debet.* Cui enim permiſſum eſt conſequens, neceſſario & permiſſum intelligitur antecedens, *vulg. l. ad rem mobilem 56. & l ad legatum 62. D. de procur.*

7 Dummodo tamen probauerit creditoris creditor ſibi deberi, *d. l. 4.* Facit *l. 3. C. de nouat. l. vlt. ff. de leg. commiſſ.* Pariſ. *conſ. 107. n. 65. & ſeqq. part. 3.* Nat *conſ. 300.*

8 Cum inhibitio illa & denunciatio eum excuſet ne in moram incidat, dummodo iuſta cauſa fuerit eius faciendæ, *d. l vlt. de leg. commiſſ. l. vlt. D. de tranſact. l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor.* maximè vero ſi ea denunciatio facta ſit auctoritate iudicis, vt *in d. §. 1. l. non videntur 162. §. 1. de reg. iur.* iunct. *l. damnum 167. eod. l. 4. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. iniuriarum 13. §. ſi quis quod de iniur.*

9 Neque enim id ferendum eſt, *l. 5. C. de pignor. l. ſi creditor 15. C. ad l Corn de falſ. l ſi pariter 9. D. de lib. cauſ.*

10 Id enim omnimodo probandum eſt, *d. l. nomen 4. C. quæ res pign.* in illis verbis: *vſque ad id, quod ſibi deberi à creditore eius probauerit.* Eſt tamen aduerſus denunciationes, & vt vocant ſequeſtrationes huiuſmodi promptiſſimum remedium ſatiſdationis, vt ſcripſi *Defin. 3. num. 3. de prohib. ſequeſtr. pecun.*

11 *d. l. à Diuo Pio 15. § ſic quoque, D. de re iud. l. non prius 4 C. hoc tit.*

12 Vt innuit *d. l. nomen 4.* in illis verbis, *iampridem placuit, l. poſtquam, C. de hered. vel act. vend. l ſi conuenerit 18. D. de pign. act.* vbi Paulus ſcribit tuitione prætoria defendi pignus nominis, vt intelligamus non valere ipſo iure non magis quam pignus pignoris, licet illud etiam receptum ſit, *l. grege 13. §. cum pignori ff. de pign. l. 1. C. ſi pign. dat. ſit.* vtriuſque iuris rationem pete ex iis, quæ ſcripſi *lib. 8. Coniect.*

13 *L. creditoris 8. ff. de diſtr. pignor. cum ſimilibus.*

15 Qua iuuatur aduerſus creditorem non chirographarium in executione iudicati, *d. l. à Diuo Pio §. ſic quoque d. l. 4. C hoc tit.*

14 *Aut. hoc ſi debitor. C. de pignor. & incorp.* vnde ſumitur Nouell. 4. *de fideiuſſ. cap. 2.*

16 *§. incorporales, Inſt. de reb. corp. & incorp. l. 3. in princ. & §. 1. ff. de acquir. poſſ. l. 4. §. ſi viam l. ſi aliena 10. ff. de vſucap. l. ſeruitutes 14. ff. de ſeruit.* conſtat autem non factæ excuſſionis exceptionem fauore duntaxat poſſeſſionis inductam eſſe, vt probant verba conſtitutionis. Vide quæ ſcripſi de differentiis pignorum conuentionalis, iudicialis & prætorij *dict. lib. 8. Coniect.*

17 Quaſi nihil interſit, neque condemnati vnde ſoluat id quod omnimodo ſoluere debeat, neque primi debitoris cui ſoluat, cum æque liberetur ſoluendo creditori creditoris ſui, præſertim auctoritate iudicis interueniente, vt ſcripſi *Defin. prox. n. 5. & 6. §. eod.*

DEFINITIO III.

De pignore per antichreſim conſtituto à debitore debitoris.

QVid ergo ſi debitoris debitor creditori ſuo fundum pignori dederat in antichreſim? [1] Idem fundus creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligetur. Eſt enim acceſſio nominis, quod ipſum obligatum eſt, [2] ſiue ex conuentione ſiue auctoritate iudicis per ſe aut per apparitorem, exequentis iudicatum. [3] Sed an cogetur creditor creditoris contentus eſſe eo pignore? Minime, quia nec creditor ipſe cogeretur, ſed poſſet ſi mallet debitum exigere, eoque accepto pignus reddere. [4] Niſi ponas conueniſſe inter debitorem & proprium creditorem, vt fructibus fundi in vicem vſurarum contentus creditor exigendi ante certum tempus debiti ius non haberet. [5] Tunc enim nec creditoris creditor ante id tempus exigere poterit, [6] ne plus iuris habere videatur ex perſona debitoris ſui, quam debitor ipſe idem creditor aduerſus debitorem ſuum eſſet habiturus. [7] Nimirum ſi conuentio illa de non exigendo interea debito tum interpoſita ſit cum pignus contrahebatur, aut ſaltem priuſquam creditoris creditori ius vllum pignoris in eo nomine quæſitum eſſet. Alioqui iure iam quæſito conſtat nihil fieri poſſe in præiudicium creditoris. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 3. 5. de compenſ.

1 Hoc eſt ea lege vt creditor fructus pignoris perciperet in vicem vſurarum debiti, *l. ſi is qui 11. §. 1. D de pignor l ſi creditor 33. D. de pign. act.* De vtraque antichreſi expreſſa & tacita vide quæ ſcripſi in *Decad. de error. pragm.*

2 Ideoque ſequitur nomen quod obligatũ intelligitur cum ſua cauſa, *l. periculum 30. D. de pign. l. cum ea conditione 68. §. 1 D. de euict.*

3 Omnis enim vtilitas nominis pignori data captaque intelligitur nec quicquam hac parte differt pignus conuentionis a iudiciali.

4 *L. 1 C de pign l. ſi pro mutua 2. in fin. C ſi cert. pet.* Pignoris enim datio non liberat debitorem, at neque venditio, niſi totum debitum creditor perceperit, *l. creditor. 28. D de reb. cred. l. ſi creditor 16. D. de ſolut.*

5 Nam & vſuras in futurum tempus acceptas vel in ſtipulationem deductas eſſe ſufficeret ad inducendum tacitum pactum de non petendo, *l. qui in futurum 57 D. de pact. l. 2. § pen. D. de doli except.*

6 Eſt enim id ſingulare ius fiſci *l. 1 C. de cond ex leg.*

7 Qui porro ante diem agere non poſſet, *l ſi mandauero 22. in pr. & § 1. D. mand.*

8 *L. vlt. D. de pact.* Non tamen vide tur ius vllum quæſitum creditori creditoris antequam denunciauerit debitori ſui debitoris, qui interea poteſt creditori ſuo impune ſoluere, *d. l 4. C. quæ res pign.* Cur non igitur & eam eo paciſci? Vide tamen quæ ſcripſi *lib. 12. Coniect. & 5. Defin. 9. num. 8.*

DEFINITIO IV.

Si creditor idemque debitor pignus, quod à debitore ſuo accepit, deteriorauerit.

AT quid ſi creditor, qui fundum pignori acceperat in antichreſim, eum fecerit male vtẽdo deteriorem, ita vt vel de dolo vel de culpa teneatur, an nocebit ea res creditoris creditori, cui nihil imputari poteſt? Nocebit vtique. [1] Etſi enim de pignoris deterioratione non prius quæri ſolet, quam agatur pignoratitia, [2] quæ porro non competit niſi ſoluto

ſolo debito, [1] conſtat tamen damnum quod in pignore datum eſt, creditorem in rationem debiti deducere cogendum eſſe. [4] Proinde quamuis pecunia per debitoris debitorem creditori creditoris ſoluta, futurum ſit vt ſaluam habeat primus debitor pignoratitiam contra proprium creditorem [5] eundemque pignoris poſſeſſorem: [6] Ipſius tamen intereſt ſi malit vt ante ſolutionem damnum quod in pignore contigit imputet creditori creditoris, [7] quandoquidem multo commodius ei futurum ſit non ſoluere quam ſolutum repetere. [8] Neque vero æquum eſt meliorem eſſe conditionem inferioris quam proprij creditoris, [9] cum ſit etiam quod ei imputetur, cur non fuerit diligentior in exigendo debito, & auferenda pignoris poſſeſſione [10] ab eo, quem ex contrariò paſſus eſt in pignore male verſari. [11] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Ex ratione poſita *in Defin. præced. num* 7. ne plus iuris habere videatur creditor creditoris ex perſona ſui debitoris, quam debitor ipſe eſſet habiturus, contra *l. quod ipſis* 143. *l. ex qua perſona* 149. *l. aliud eſt* 160. *§ abſurdum, de reg. iur. l. creditor.* 12. *de diuerſ. temp. præſcr.* Facit *l. inuitus* 156. *§. plerumque de reg. iur. cum concord.*

2 Quia nec prius quicquam videtur debitoris intereſſe, *l. ſi rem* 9 *§. omnis, D. de pign. act. l. nec creditores* 10. *C. eod.* Excipe caſum *l. vlt. in pn. princ. D. eod.*

3 Aut ſaltem oblato, & creditor nolit accipere, obſignato *d. l. nec creditores, l. ſi dominium* 9. *l. creditor* 20. *C. de pignor.*

4 *L. creditor* 7. *C. de pign. act. l. creditor* 15. *l. eleganter* 24. *§. vlt. l. vlt. in princ. D. eod.*

5 *L. debitor* 40. *§. vlt. eod.*

6 Nam ſi creditor creditoris poſſideat illi ipſi ſoluendum eſt, quod primo & proprio creditori debetur, atque ita contra ipſum quoque pignoratitia agendum, *l. grege* 13. *§. cum pignori, ff. de pignor. l.* 2. *C. ſi pign. pignor. dat. ſit.*

7 Quia imputatio illa cum fiat ipſo iure, facit vt tanto minus in debito inpereſſe intelligatur, *arg. l.* 1. *&* 2. *C. de pign. act. d. l. eleganter* 24. in illis verbis, *illico pign— ancillæ ſoluitur, D. eod.*

8 *L.* 3. *D. de compenſ. l. ſi ſtipulatus —, in princ. D. de fideiuſſ.*

9 *L. creditor* 4 *in fin. C. quæ res pign.*

10 Quod vtique pro ſuo iure facere poterat, *d. §. cum pignori,* iunct. *l. ſi conuenerit* 18. *D. de pign. act.*

11 Nam & ſola patientia nonnunquã delinquitur, cum quis patitur alium facere quod proibere poſſet, *l. Imperator* 7. *D. qui ſin. manumiſſ. l.* 1. *C. ſi man. ip. ita venier. l. culpa caret* 50. *l. nullus* 109. *de reg. iur.*

DEFINITIO V.

De executione facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris.

CVm procurator tuus centum tibi debita exacturus eſſet, idemque tantundem mihi deberet ſub omnium bonorum ſuorum obligatione, egi aduerſus debitorem tuum, eique denunciaui ne procuratori tuo ſolueret. [1] Si velit ipſe intercedere [2] ſiue proprio ſiue procuratorio nomine, audiendus non eſt, quippe in cuius poteſtate ſit tantundem tibi ſoluendo liberationem conſequi, [3] cum pecunia ſit ex earum rerum numero, quæ recipiunt in ſuo genere functionem. Cui conſequens eſt, vt aliud dicendum ſit, ſi non genus, ſed certa ſpecies tibi debebatur. Niſi in rem ſuam procurator factus proponatur, [6] qualis eſſe intelligitur, ſi rationum reddendarum neceſſitas ei remiſſa ſit, [7] dataque libera exigendi ac pro arbitrio adminiſtrandi licentia. [8] Nam qui in rem ſuam procurator datus eſt in omnibus fere domini iure cenſetur. [9] Non idem erit ſi tu ipſe intercedas. Neque enim aut meliorem meam conditionem aut tuam deteriorem facere illud poteſt, quod eum procuratorem conſtitueris, qui meus debitor fuit. [10] *Ita Senatus* pro Antonio Fou, 15. Cal. Iannar. 1592.

1 Secundum ea quæ ſcripſi. *Defin.* 2. *num.* 3. *§* 3. *eod.*

2 Nam ſi tu ipſe itercedas, non eſt dubitandum quin ſit audiendus cum pro debito procuratoris tui moleſtiam aut damnum in bonis tuis pati non debeas, ſicut nec è contrario, *l. Plautius* 61. *D. de procur. l. penult. D. de compenſ. l. eius quod* 9. *C. eod. l.* 4. *in princ. D. de re iudic.* Ratio eſt in *l. ignorantis* 49. *D. de procur. & l. vlt. C. ſi alien. res pign. dat. ſit.* & poſtea eſt in fine huius Defin.

3 Itaque nihil eius intereſt, nec proinde audiri debet ſiue agendo ſiue excipiendo. *l. ille à quo* 13. *ſi de teſtamento, D. ad SC. Treb. l.* 3 *D. de verb. oblig.*

4 *l.* 2. *§. mutui datio, D. de reb. cred. l.* 1. *§. re contrahitur, de oblig. & act.* Idque eſt quod dici ſolet in pecunia non cogitari corpora, ſed quantitatem, *l. ſi is qui* 94 *D. de ſolut.* iunct. *l.* 1. *D. de contrah. empt.*

5 Quia non ſimiliter ſpecies recipiunt in ſuo genere functionẽ, *d. §. mutui, verſic. nam in cæteris, l. eum à quo* 16. *cum ſe, C. de ſolut.*

6 Nam qui in rem ſuam procurator eſt domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius procurator eſt in petitionis concurſu præferatur, *l. quæ omnia* 55. *D. de procur.*

7 Quoniam alioqui procurator quilibet etiam cum liberam rationem adminiſtrationis ſuæ reddere cogitur, præſertim ſi quid fraude vel dolo egerit, *l. ſi procurator* 10. *in fin. C. de procur.*

8 Hoc vnum tamen non ſufficeret, ſi primum deeſſet ex iis quæ proximæ diximus

9 *d. l. quæ omnia, d. l. procuratore, l. ſi quis in rem ſuam* 34. *ff. de procur. l. quæ ſtipendia* 4. *C. eod.*

10 *d. l. ignorantis* 49. *D. eod. d. l.* 1. *& vlt, C. ſi alien. res pign. dat. ſit.* Hic tamen videtur eadem exceptio locum habere, niſi procurator in rem ſuam factus ſit, quoniam eo caſu ſolius procuratoris videtur intereſſe, non etiam eius qui procuratorem conſtituit, qui proinde ſi intercedat audiri non debet, *arg. l. vlt. §. Titius, D. de cond. indeb.*

DEFINITIO VI.

Executio facta in nomen debitoris condemnati ita demum valet, ſi debitoris debitor ex ea executione non lædatur.

DEbitoris condemnati debitor in iudicati executione conuentus falſus fuerat ſe debere, & conſenſerat vt nomen ſuum pignori caperetur, [1] ſed ea lege vt ſuum ſibi chirographum redderetur, ne quandoque à creditore proprio conueniri poſſet. [2] Non dubitabatur quin vtiliter pignus captum eſſet, tametſi condemnati conſenſus non interueniſſet, [3] quia ſicut iudicium redditur, [4] ita & executio iudicati in inuitum. [5] Sed an cogendus erit is qui iudicatum exequitur inſtrumentum illud à condemnato repetere, in eamque rem nouam aduerſus illum litem inſtituere, vt debitoris deſiderio ſatisfiat? Minime, [6] cum alia facilior & promptior ratiõ ſit proſpiciendi eius indemnitati, [7] nimirum vt pronuncietur ſecurum & indemnem fore debitorem, qui creditoris ſui creditori ſoluerit ac ſi proprio creditori ſoluiſſet. Tantundem enim proderit ſoluendi auctoritas iubentis magiſtratus [8] quantum ipſa chirographi redditio prodeſſe poſſet. [9] Dicat aliquis in ciuilibus cauſis non poſſe ſcindi confeſſionem aut oblationem, ſed abſolute vel reiici vel acceptari debere, & vt pragmatici loquuntur cum omnibus ſuis qualitatibus. [10] Verum longe diuerſa hæc ſunt, ſcindi oblationem, & per æquipollens ſatisfieri deſiderio & ſecuritati debitoris, [11] licet alia ratione quam ipſe voluerit. [12] *Ita Senatus* in cauſa N. Vulliod, Matrat, 7. Id. Mart. 1593.

1 Quod alioqui ſummo iure capi non potuiſſet, vt diximus: *Def.* 2. *num.* 2. 3.

2 Ipſius enim intererat vt ſuum ſibi chirographum redderetur. *l. vlt. C. ad exhib. l. ſolutione* 38. ſecundum Cuiacij emendationẽ, *D. eod.*

3 *L. à Diuo Pio* 15. *§. ſi rerum, D. de iudic.*

4 *L. inter ſtipulantem* 83. *§.* 1. *D de verb. oblig.*

5 Licet non ab inuito, *l. ſi iudex* 28. *ff. de minor. l.* 2. *l. ſi longis* 7. *l.* 8. *&* 9. *C. de exec. rei iud.*

6 Ne alioqui nimis longè res abeat vt *in dict. lege à Diuo Pio §. ſed ſi emptor.*

7 Simile aliquid eſt *in l. ſtipendia* 4. *C. de exec. rei iud.*

8 *L. ait prætor* 7. *§ ff, de minor. l. ſancimus* 25. *C. de admin. tut. leg.* 1. *C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

9 Itaque nihil eo nomine intereſt debitori: *arg. l. qui tabulas* 27. *§. inde poteſt quæri, ff. de furt.*

10 *L. ſi ita ſtipulatio* 39. *in fin. ff. de oper. libert. l.* 2. *ff. de bon. libert. l. cum quæritur* 10. *ff. de admin. & peric. tut.*

11 Dici enim ſolet nihil referre quid ex æquipollentibus fiat *l.* 5. *C. de inſt. & ſubſt. l. ſi vſusfructus* 35. *§. ff. de vſufr. l. certum* 6. *ff. de reb. cred.*

12 Sufficit enim vt nihil interſit debitoris qui reuera eſt liberatus, *arg. l. inter cauſas* 26. *§. ſi is qui, & l. vlt. §. … ff. mandat.* Et ſatisfieri dicitur ei, cuius deſiderium impletur *l.* 1. *ff. qui ſatisd. cog. l. huiuſmodi* 84. *§. ſi ita cui de legat.* 1.

DEFINITIO VII.

Debitoris debitor qui ignorans captum eſſe pignori nomen ſuum ſoluit proprio creditori, omnimodo liberatur.

CVm poſtulante creditore iura debitoris omnia nominaque ex cauſa [1] ſequeſtrantur, conſtat debitoris debitorem qui poſtea creditori ſuo ſoluerit, ita demum intelligi liberatum, ſi neſcierit ſequeſtrationem. [2] Nam ſi ſciuit ſiue à creditoris creditore, ſiue aliunde, & vndecumque ſciuerit, imputare ſibi debet cur vltro ſoluerit. [3] Sed an valeat conſuetudo vt ſufficiat publica præconis voce in loco & more maiorum factam eſſe ſequeſtrationem? Sic enim apud Auguſtanos inualuiſſe quidam dicebant, apud quos fere omnia moribus magis quam legibus reguntur. [4] Placuit tamen ne quidem conſuetudine induci poſſe, vt debitoris debitor, qui eam ſequeſtrationem probabiliter ignorauit (vox enim præconis paucis innoteſcit [5] prohibeatur ei ſoluere cui ſcit ſe debere, [6] Ne alioqui materia detur circumueniendæ iuſtæ ignorantiæ. [7] Poſteaque conſtitit Auguſtanorum quoque moribus conſtitutum eſſe vt ea executio quæ fit in iura & nomina debitoris legitime ſignificari debeat iis, quos creditoris creditor nolit ſoluere proprio creditori. [8] Quod ipſum quomodo aliter fieri poteſt, quam ſi ex eiuſmodi denunciatione certior fiat debitor de iure creditoris exequentis; [9] Proinde quamuis per iuris imperitiam debitor qui bona fide ſoluit poſt factam ſequeſtrationem non alleget ſe liberatum, exiſtimans fortaſſe non licuiſſe ſibi poſt executionem licet clandeſtinam [10] ſoluere, nihilominus obtinere debet, dummodo probet ſolutionem: [11] ſolutio enim facti [12] liberatio iuris eſt. [13] Itaque cum de eo tantum litigatores contenderent, vtrum ante an poſt executionem debitor ſoluiſſet, idque in obſcuro eſſet, [14] conſtaret tamen factam ſolutionem, priuſquam debitori denunciatum fuiſſet ne ſolueret pronunciauit Senatus liberatum debitorem, [15] neglecta facti quæſtione illa quaſi ſuperuacua, de tempore ſolutionis. [16] *Ita Senatus* in cauſa N. Cantamor & N. Chatelard. Auguſtanorum 15. Cal. Feb. 1594.

1 Non enim niſi ex cauſa eiuſmodi ſequeſtratio fieri ſolet & debet, vt ſcripſi *Defin. 2. t. ff. probib. ſequeſtr. pecun.*

2 *L. nomen, 4. C. quæ res pignor. l. vlt. ff. de tranſact.* Alieni enim facti ignorantia ſemper excuſabilis eſt, *l. ſi fideiuſſor, 29. in princ. & §. ſi cum debitor, ff. mand. l. vlt. ff. pro ſuo, l. vero 12. §. 2. l. ſi quis 17. ff. de ſolut.*

3 Poterat enim habere doli exceptionem contra ſuum creditorem, ni creditor faceret vt ſequeſtrationis impedimentum tolleretur, *arg. l. ſi cum emptore 19. D. de pact. l. ſi conuenerit 18. D. de pignor. action. l. ſi pecunia. 77 de legat. 1.*

4 Regulare autem eſt vt cuiuſque loci conſuetudinem ſpectari ſeruarique oporteat, *l. 1. C. quæ ſit long. conſ. l. 4. §. vlt. D. de recept. arbitr. cum ſimilib.*

5 *Auth. qui ſemel. C. quomodo & quand. iudex.* Neque nouum eſt, vt illa etiam quæ in iudicio & publicè fiunt, non facile credantur innotuiſſe. *Auth. hanc autem, C de non num. pecun.*

6 *L. 12. § 2. l. ſi cum Cornelius 82. l. 32. aliud eſt 106. ff. de ſolut. d. eius qui 41. ff. de reb. cred.*

7 Quæ tamen circumueniri, damnúmque afferre non debet. *§. item ſi adhuc, Inſt. de mandat. l. ſi præcedente 8. d. l. ſi fideiuſſor. 29. in princ. & §. 1. & 2. l. inter cauſas 26. §. 1 D. eod.*

8 Vt & in ſpecie *d. auth. hanc. autem.*

9 *d. l. nomen. d. l. aliud eſt, dict. l. ſi fideiuſſor. §. ſi cum debitor.* Facit *l. 5. §. item ſi quis, ff. de condict. cauſ. dat.* Poteſt tamen aliter etiam quam per denunciationem nota fieri ſequeſtratio debitori, ſcilicet per proſcriptionem, de qua *in leg. ſed ſi pupillus 11. §. de quo palam,* iunct. *§. ſeq. ff. de inſt. action.*

10 Clam enim fieri dicitur, quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit, *l. 3. § clam facere, ff. quod vi aut clam.*

11 Hic enim optimè locum habet *tit. Cod. vt quæ deſ. aduoc. part. iud. ſuppl.*

12 *L. conſilio 7 §. vlt ff de curat. fur.*

13 Certi enim ſunt modi ad hoc inducti iure ciuili, vt quod alicui deberi cœpit deſinat deberi *l. obligationum ferè 44. §. placet, de oblig. & act.* Inter quos eſt ſolutio, cuius poteſtas illa eſt, vt non tantùm iuris auctoritate ſed etiam naturaliter obligationem diſſoluat, *l. verborum 107. ff. de ſolut. & tit. Inſt. quib. mod. toll. oblig. in princ.*

14 Vt ſolent plerumque obſcuræ eſſe quæſtiones facti non iuris *l. à teſtatore 109. ff. de cond. & demonſtr. l. 2. ff. de iur. & fact. ignor.*

15 Hic enim plus in re erat quam in exiſtimatione, ideoque ignorantia iuris non impedit poteſtatem iuris, vt nec in ſpecie, *leg. regula 9. §. qui ignorauit ff. de iur. & fact. ignor.*

16 Non enim ſuperuacuis quæſtionibus, cautionibus aut probationibus litigatores onerandi ſunt, *l. quidam 21. ff. de reb. cred. l. hac ſtipulatio 14. §. 1. vt legat. nom. cau.*

DEFINITIO VIII.

Confeſſio debiti facta coram apparitore iudicatum exequente, an & quatenus probetur ex ſolius apparitoris relatione.

VRgente creditoris tui creditore, apparitor, qui iudicatum exequebatur, ſic contra te egerat ac ſi tu condemnato debitori aliquid debuiſſes, [1] ſuaque relatione teſtatum fecerat inhibitum à ſe tibi ne condemnando quantitatem illam ſolueres quam tum eſſes confeſſus illi te debere ex cauſa venditionis, nihil vero aliud à te reſponſum niſi daturum te operam ne iudicis imperium neglexiſſe videreris. [2] Poſtea conuentus vt eam pecuniam exſolueres negaſti quicquam te debere. [3] Quæſitum eſt an apparitoris teſtationi credi vſque adeo deberet, vt ex confeſſione tua tanquam debitor condemnari poſſes? [4] Abſurdum namque videbatur vt ex ſolo & ipſius ſcripto & teſtimonio obligareris, ſi non aliunde conſtaret te debere. [5] Viſum eſt credendum hac parte apparitori, [6] quoniam ea relatio ad officium exequentis, & ad neceſſitatem executionis, de qua agebatur pertineret, [7] alioqui nec ei credendum eſſe in eo, quod referret à te reſponſum eſſe curaturum te ne iudicis imperium videreris neglexiſſe. [8] Nam ſi nihil tum debebas, cur non ingenue & aperte reſponderas nihil te debere? [9] Ita enim effeciſſes vt aliam exequendi iudicati rationem victor creditor indagaſſet, [10] cuius nunc ineundæ facultas forte nulla ſit facto tuo, qui quaſi debitor eſſes, executionem illam non improbaras: Feréque eſt vt dolo eſſe videare qui per diſſimulationem tuam illo creditori damnum infligi velis. [11] An ergo ſi reuera nihil debeas, nullus veritati locus ſupererit; Imo ſupererit. Semper enim attendendum eſt quid ſit in veritate, [12] Nec erronea confeſſio nocere poteſt errore probato, [13] quæ res indebiti quoque condictionem ſolet inducere. [14] Neque vero fieri poteſt vt plus iuris contra te habeat victor ex perſona condemnati, quam is ipſe qui condemnatus eſt, & cuius ille te aſſerit debitorem. [15] Sed hactenus tamen confeſſio tua coram apparitore & teſtibus facta tibi oberit vt interea per fiduciæ ſpeciem condemnandus ſis, [16] Vtque cum eodem creditore diſceptandum habeas, an debeas, necne, cum tamen ſi ab initio negaſſes te debere nullum illi ius contra te agendi competiiſſet. [17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. de Grenand, contra D. de Vaugreneuſe, 7. Cal. Febr. 1594.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Def. 2. t. eod.*

2 quod apparitores & executores noſtri ſic exprimere ſolent, *lequel à fait reſponſe qu'il ſe gardera de meſprendre.* Non enim poteſt dolo carere qui magiſtratus imperio non paruit *l non poteſt, 199* iunct. *leg. qui vetante 102. de reg. iur. l iniuriarum 13. §. ſi quis, D. de iniur.* Iudicis ſiquidem auctoritas, ſemper excuſat, *l. 4. in princ. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* etiam cum iniquè aliquid iubet vel decernit, *l. ait prætor 7. D. de minor.*

3 Quod tamen dicere & præmonere debuerat tempore executionis ad eam impediendam, *l. à Diuo Pio 15. §. ſed ſi emptor, D. de re iudic.*

4 *Arg. l. 1. 3 5. 6. & paſſ. D. de confeſſ.*

5 Multorum enim apparitorum praua admodum venaliſque perfidia eſt, & ideo compeſcenda potius quam adiuuanda *l. ne diu 21. Cod. de pœn.* Vnde illud etiam eſt quod de relationum, per eos factarum fide, etiam citra ſolemnẽ inſcriptionẽ quæri poteſt ex iuris ratione, *l. ea quidem 7. C. de accuſat.* Inde etiam, quod huiuſmodi apparitores, qui per huiuſmodi relationes quas & notoria & notorias lex vocat, *dict. l. ne diu notoriis ſuis adſiſtere iubentur, l. ab accuſatore 6. § nunciatores, D. ad SC. Turpill.* non aliam ob cauſam vt eorum notoriis maior fides adhibeatur. Alioqui ea demum confeſſio ſolet nocere ſaltem ad transferendum onus probandi in confitentem, quæ fit apud acta, *l. interrogatam 24.* vbi Gothofr *C. de lib. cauſ.*

6 *L. ſi fideiuſſor 27.* ibi *præſentibus autem tabulariis hoc confeſſus eſt, Cod. de fideiuſſ.* alioqui incerta erunt ea litiũ plena omnia, ſi apparitoribus officiũ exequentibus non credatur. Quã ob cauſã iure noſtro prouinciali cautum eſt, vt aduerſus eas relationes apparitorũ ſi quis impugnare velet perinde neceſſaria ſit ſolemnitas inſcriptionis ac contra publicum inſtrumentum, ſi modo vnius teſtis fide nitantur,

aut

aut impugnantis ſubſcriptione Nec enim videtur confeſſio huiuſmodi facta eſſe abſente parte, aut omnino extra iudicium, cum & auctoritate iudicis fiat executio, & factum iudicis & apparitoris cenſeatur factum partis, *l. certum. 6 § ſi quis abſente. verſ. certi. D. de confeſſ. l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. pignor. capt. ſit.*

7 In iis enim quæ ſunt extra cauſam executionis & officium executoris conſtat non credi apparitori quantumlibet exequenti Ioan. Papon. *in ſyntagm. Areſt.*

8 quorſum enim iuberentur apparitores relationem facere & quidem in ſcriptis, ſi nec in iis, quæ ad ipſorum officium ſpectant fides vlla relationibus adhiberetur? Aut cur ei potius credamus qui ſemper ſit negaturus id quod relatione continetur, ſi damnum timeat ex relatione? *arg. l. inter ſtipulantem 83. § in fin. D. de verb. oblig.*

9 Tacere enim nocet quandoque *l. clarum. 4 C. de auct. præſt.* nimirum cum ex ea taciturnitate aduerſarius læderetur ſi non haberetur illa pro conſenſu *l. 1. ſen. C. de recept. arbitr. auth. ad hoc*, ibi *aut ſciens eam duci tacuit ex ſtudio, C. de Latin. lib. toll. l. 3. §. l. quæro 39. D. de act. empt.* Denique in iudicialibus qui tacet conſentire videtur. Niſi potius interſit aduerſarij vt pro negante habeatur quo magis in ſolidum conueniatur. *l. de ætate 11. § qui tacuit. de inter. in iur. fac.* Executio autem iudicati quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia calore & vigore iudicij, *l. 3. & vlt. Cod. de exec. rei iudic.* imo plus auctoritatis & fauoris habet quam ſententia, quia contra eam appellari non poteſt, *l. quoniã 21. C. de app. l. 4. D. eod. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. C. de iur. & facti ignor.* Et ipſa eſt quæ totum agit *l. habere 7 D. de euict.*

10 *d. l. à Diuo Pio §. ſi rerum, verſ. ſed illud.*

11 *Arg. l. pen. ff. de dolo, l. qui ſe liti 45. D. de pet. her.* Indéque eſt quod diſſimulans habendus eſt pro conſentiente, *l. 2. C. de bon. libert.* Facit *l. qui tacet 142 de reg. iur.*

12 *Arg. l. ſtipp. 29. in fin. D. de probat. l. illicitas 6. § veritas, de offic. præſ. l. verba 6. C. de teſt.*

13 Quia nec errantis conſenſus vllus eſt, *l. ſi per errorem 15. D. de iuriſd. l. 1. D. de confeſſ.*

14 Si modo error fuit facti non iuris, *d. l. 2. de confeſſ. l. 2. l. error 8. & ſeq. D. de iur. & facti ignor. l. cum quis 10. & paſſ. C. eod.*

15 Dixi *Defin. 1 num 11. 3 eod.*

16 Quia in dubio magis credendum eſt apparitori publicam perſonam gerenti & cuius nihil intereſt, quam tibi qui ſemper negaturus es quod verum eſſe nolles, *d. l. 83. §. 1. de verb. oblig.*

17 *d. l. §. ſi rerum & §. ſed verum eiuſd. leg. à Diuo Pio, leg. 3. Codic. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Reſolutio venditionis ex cuius cauſa emptor pretium debebat, an & quatenus obſit emptoris creditori, eidemque ceſſionario pretium illud poſtmodum exigere volenti.

CVm deberes mihi centum pro pretio fundi quem ego tibi vendideram, ea ceſſeram actione quæ mihi contra te competebat, creditori meo, tu denunciatam tibi ceſſionem ratam habueras, teque ipſi ſoluturum promiſeras,[1] profeſſus nihil tua intereſſe cui ſolueres. Poſtea ſuperuenientibus aliis quamplurimis creditoribus hypothecariis, qui in eo erant, vt fundi poſſeſſionem per quaſi Seruianam auocarent, conuenerat inter nos vt ab emptione diſcederetur. Quærebatur, an ideo eſſes liberatus, quo minus ceſſi pretij nomine conueniri poſſes ab eo cui ceſſio facta erat Mouebat quod non plus iuris habere poſſet meus creditor idémque ceſſionarius, quam ego ipſe.[2] Conſtabat autem non potuiſſe me pretium petere imminente periculo euictionis in ipſo limine contractus (Siue euictioni cauſam illud dediſſet, quod aliena res eſſet vendita, ſiue quod res fuiſſet alteri obligata,[3]) niſi præſtita prius ſatiſdatione.[4] Quid vero ſi ſatiſdare non potuiſſent ?[5] Sed tamen rectius viſum eſt ius creditoris cui facta erat ceſſio, quique eam ceſſionem tibi denunciauerat non potuiſſe tolli ex ſola noſtra voluntate, quod fuerat irreuocabiliter quæſitum:[6] Præſertim cum à contracta perfectaque emptione ego & tu mutuo conſenſu potius quam ex iuris ratione[7] diſceſſiſſemus. Quamuis ſoleat dici ceſſionem ſolam etiam approbatam non facere vt debitor liberetur à creditore.[8] Id enim eo pertinet, vt ſi poſt ceſſionem ſolutum ſit priſtino creditori contingat ex ea ſolutione liberatio, ſed vt non liceat cedenti in præiudicium ignorantis ceſſionarij[9] paciſci cum debitore.[1] Quia tamen ex facto proponebatur & probabatur inſtantibus aliis creditoribus anterioribus, facta iudiciali auctoritate eiuſdem pecuniæ ſequeſtratio,[11] Placuit abſolui te debere, ni creditor ille meus & ceſſionarius curaret vt ea ſequeſtratio tolleretur:[12] Quoniam quod tu denunciantí ceſſionario reſpondiſſes paratum te ſoluere, interpretationem illam recipere deberet, ſi non ab aliis quibus prohibendi ius eſſet ſoluere prohibereris:[13] Præſertim iudicis auctoritate interueniente, quæ ſemper excepta intelligi debet.[14] Alioqui eueniret vt qui non niſi centum debeas plus quam centum ſoluere cogereris, quod aperte iniquiſſimum eſſet. Plane non eſſet cauſa illa ſufficiens ad denegandam ſolutionem, quod ſi creditori meo eidemque ceſſionario ſolueres, tumque fundus hic tibi euinceretur per creditores anteriores, fieret vt & rem & pretium amitteres.[16] Imputare enim tibi debes cur mecum tam incaute contraxeris, nec melius tibi proſpexeris[17] *Ita Sentus* in cauſa Ioannis Guichard & Claudij Bouiet 6. Calend. Iun. 1594.

1 Citra delegationem. facta enim delegatione res non haberet dubitationem, *l. ſi quis 12. l. doli 19. D. de nouat. & deleg.*

2 Dixi *Defin 1, num. 11. 3,*

3 *l. Herennius 63. § 1. D. de euict. l. 3. 4. 5. C eod.*

4 *L. ſi poſt perfectam 14. Cod. eod. l. pen. §. 1. D. de peric. & commod. rei vend.*

5 Nec enim ſatiſdandi facultas ſemper & cuilibet præſens ac expedita eſt, *l. omnes 31 § præterea cum. C. de epiſc. & cler. l. poſtquam 5. §. 1. vt legat. nom. capi. cauent.*

6 *Arg. l. 3. l. de nouat. iunct. l. vlt. D. pact.*

7 Id eſt neceſſitate, contractus enim reſolutio quæ eſt voluntaria non poteſt perimere ius quod medio tempore fuit alteri quæſitum, ſecus, ſi ſit neceſſaria, *l. ex vectigali 31. D. pign.* iunct. *l. 1. D. qui potior in pign. hab. cum ſimilibus DD. ad l. 3. C. de reſcind. vend.* Scripſi *Decad. 25. de error. pragm.*

8 *L. 3. C. de nouat.* iunct. *l. 1. eod.* ſcilicet ſi delegatio nulla facta ſit, *l. 2. eod.*

9 Facilius enim eſt vt ſolutio facta vero creditori noceat ceſſionario, quam vt pactum cum eo initum *l. fugitiuus 19.* vbi vide rationem *ff. de ſolut.*

10 Scripſi fuſius *lib. 12. Coniec. 3.* vbi omnino vide.

11 Nam qui pro ſuo iure pecuniam exigere & executionem vrgere poſſunt, multo magis & pecuniæ ſequeſtrationem petere, quæ nec ob aliam cauſam regulariter prohibita eſt, quam quod non ſit incipiendum ab executione, *l. vnic. D. de prob. ſeq. pecun.* Facit *l. non debet cui 23. de reg. iuris.*

12 Remouendi enim impedimenti cura ſumptuſque ad eum ſemper ſpectat, cuius intereſt remoueri *l. ſed etſi 11. §. 1. D. ad exhib. l. ſi in Aſia 22. §. 1. ff. depoſ. 1.*

13 *Arg. l. ſi cum Cornelius 82. ff. de ſolut.*

14 Vt & alterius cuiuſlibet ſuperioris etiam in iureiurando, Bald. *in l. vlt. §. in computatione C de iur. delib.*

15 *L. nomen 4.* ibi *quatenus tamen ipſe debet, C quæ res pign.*

16 Me ſcilicet exiſtente non ſoluendo, alioqui teneret tibi de euictione ad indemnitatem præſtandam & effectu ipſo præſtarem, vt ſcripſi *num. 3.* Etſi dici ſolet neminem ideo obligari, quia recepturus ſit ab alio quod ipſe præſtiterit, *l. nemo ideo 171. de reg. iur.*

17 Etſi enim id ego tibi honeſtè obiicere non poſſem, ceſſionarius tamen meus poteſt, cui promiſiſti te ſoluturum, & cum ſufficit quod te debitorẽ meum adeoque ſuum agnoueris. Poteras autem & debebas curare vt tibi ſatiſdarem de euictione, ſi meæ facultates tibi erant ſuſpectæ, *l. 7. de exceptione. 11. & paſſ. Cod. de euict. l. 4. l. emptori 37. leg. ſi dictum 56. in princ. ff. eod.* iunct. *l. qui cum alio 19. de reg. iur.*

DEFINITIO X.

Is cuius liberatio in pendenti eſt conueniri interea non poteſt. Et de poteſtate mandati De ſoluendo, ac in quo differat à delegatione.

DEbebam tibi centum, nec habebam pecuniam in numerato.[1] Vendidi Titio fundum dignum centum ea lege vt tibi pro me ſolueret, te tamen inſcio[2] neminéque pro te ſtipulante.[3] Si qua ratione licet citra denunciationem ſcieris quod inter me & Titium geſtum eſt, eique mandaueris vt pro te tantundem, pluſve minuſve erogaret data illi electione vtrum eam pecuniam in diminutionem pretij, quod tibi pro me ſoluere debebat, & exonerandi ſui gratia ſolutum vellet, an potius obligandi tui cauſa;[4] Non potes à me centum petere priuſquam Titius electione ſibi data vſus ſit, ſuamque voluntatem declarauerit,[5] quia æquum eſt partam mihi liberationem intelligi, ſi Titius fidem exſoluens meo nomine ſoluerit tibi conſentienti, quod ego tibi, ipſe mihi debebat.[6] Itaque interim eſt in pendenti, vtrum ego tibi quicquam debeam. Quo incerto non eſt tibi permittendum vt à me exigas. Nihil enim re-

fert ad remorandam executionem an certum ſit non deberi an incertum ſit deberi. Plane ſi Titius maluerit te ſibi obligare, quam ſeipſum exonerare, non eo minus poteris contra me agere, quod ei vendiderim & mandauerim vt tibi ſolueret, quamuis id mandatum tu quoque ratum habueris. Neque enim ratihabitio illa delegationi ſimilis videri poteſt, vt ego à te videar liberatus.[9] Nam ſi ceſſionem nominis feciſſe non ſufficit ad acquirendam liberationem,[10] Multò minus ſufficiet mandatum debitori factum de ſoluendo alteri, tametſi alter ille ſciuerit quouſque ſecuta ſit ſolutio aut quid aliud ſimile quod ſolutionis vim habere poſſit.[11] Mihi tamen aduerſus Titium actio competet in id quod intererit mea.[12] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Abbatis Ambroniacenſis, & N. Ioannis Dionyſij Canet. 3. Non. Iun. 1594.

1 Nec enim numeratio totius debiti ſemper eſt in expedito, inquit, Vlp. *in l. ſi dubites 10 ff. de fideiuſſor.*

2 Nam & inuito te poteſt alius tibi pro me ſoluere, adeoque me etiã ignorante & quod plus eſt inuito, *l. ſoluendo 39 ff. de neg. geſt. l. ſolutione 23. D. de ſolut.* licet futurum ſit vt non habeat contra me negotiorum geſtorum actionem is, qui me ſpecialiter prohibente ſoluerit creditori meo, *l. vlt. C. de neg. geſt.*

3 Nam ſi quis pro te ſtipulatus eſſet, delegatio facta videretur, quæ nec inter abſentes nec ſine ſtipulatione contrahitur, *l. 1. & 2. C. de nouat. & deleg.*

4 Cum enim nullam contra Titium ex meo contractu habeas actionem, non ſine cauſa debuiſti ei dare electionem, vt tanto magis ad ſolutionem pro te faciendam eum inuitares. Alioqui poſſet ſi mallet mihi ſoluere, & poteſt illius intereſſe, vt te obliget potius quam vt te liberet à me, quem expertus ſit patientem creditorem.

5 Eſt enim hic caſus ex iis, in quibus quid iuris antea fuerit apparet, ex poſt facto, *l. qui res 98. §. rem autem, ff. de ſolut. l. huic ſcripturæ, 15. §. 1. ff. ad l. Aquil.*

6 Nihil enim intereſt an ego tibi ſoluerim an pro me alius, præſertim te conſentiente, *d. l. ſoluendo, d. l. ſolutione.*

7 Prudente enim cauſa pendet cautatum, *leg. 11. §. vlt. l. ſed etſi quid 25. § 1. ff. de vſufr. l. ſeruus 43. § 1 ff de acquir. rer. dom.*

8 *L. qui promiſit 48. l. ſufficit 56. de cond. indeb.* vbi ſcriptum eſt ex huiuſmodi incertitudine non tantùm impediri exactionem ſed etiam induci condictionem.

9 Nam, qui mandat alij vt ſoluat etiam conſentiente creditore, non eo minus obligatus manet quamdiu ſolutio facta non eſt.

10 *d. l. 3. C. de nouat. l. pupilli 96. § ſoror. ff. de ſolut.*

11 Quia tandiu mandatum illud reuocari poteſt re integra, *l. ſi non Cornelius 82. ff. eod. de ſolut. l. mulier, 72. §. vlt D. de iur. dot. l. 2. C. eod.*

12 *L. vero 2. §. pen. ibi quid certum ff de ſolut.*

DEFINITIO XI.

Debitor debitoris cuius nomen pignori captum eſt nullomodo interim poteſt vrgeri à ſuo creditore, nec ſi cum eiuſdem creditoris ſui creditore colluſerit.

Debitor qui poſtulante creditoris ſui creditore prohibitus eſt per iudicem ne creditori proprio ſolueret,[1] ſi ab eo conueniatur, cogendus non eſt de primi creditoris iure docere.[2] Nec ſi colluſio inter primum creditorem & debitorem hunc interueniſſe dicatur.[3] Pertinet enim ea res ad eius curam cuius odio interdicta eſt debitori facultas ſoluendi,[4] ſufficit que ad exonerandum debitorem vt ſuo creditori non poſſit tuto ſoluere,[5] poſtquam placuit nomen quoque debitoris in executione capi poſſe.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iuxta ea quæ ſcripſimus *Defin. 7. 3.*

2 Sufficit enim vt doceat de iudicis imperio, cui non potuit non parere, adeo vt nec ab eo appellare potuerit aut debuerit tanquam cuius nihil intereſt, *l. aut prætor 7. § in fin. ff. de minor.* Cum non audiantur appellantes niſi quorum intereſt, *l. 1. ff. de appell. recip.*

3 Nullum enim damnum ex hac colluſione ſentit creditor idemque verus debitor cum ſoluere habeat neceſſe.

4 Vt probet ſe nihil debere ei, qui ſe dicit creditorem, aut vt ei ſoluat, quod vtrumque non niſi cum ipſo creditore fieri poteſt, non cum primo debitore cuius nihil intereſt.

5 Non enim tuto ſoluit qui contra iudicis præceptum ſoluit, ideoque nec liberatur nec excuſatur, vtpote qui fit in dolo, *L. non poteſt dolo carere 109. de reg. iur.*

6 *L. etiam nomen 5. C. de exec. rei iud. l. à Diuo Pio. §. ſi rerum & §. ſed vtrum. ff. de re iudic.*

TIT. XI.

DE HERED. ACT.

DEFINITIO I.

Heres an & quando & quatenus venire poſſit contra factum defuncti?

Heres etſi perſonam defuncti ſic repræſentat, vt eadem propemodum eſſe exiſtimetur,[1] adeo vt & in vitia omnia etiam ignorans ſuccedat,[2] & quod magis eſt in malam fidem, quam defunctus habuit,[3] interdum[4] tamen poteſt ex proprio iure[5] id improbare, quod à defuncto geſtum eſt, adeoque licet ex defuncti perſona de euictione teneatur.[6] Nimirum ſi defunctus contra leges paciſcendo[7] ſuum duntaxat non etiam ſui heredis factum promiſerat. Qui enim alteri ſuccedit, non aliter hoc ipſo ratum habere factum defuncti intelligendus eſt, quam ſi defunctus illius nomine quem poſtea ſucceſſorem habuit aliquid geſſerat, vel ſpoponderat ratam eum rem habiturum.[8] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Chaſtillion & dominarum de bonnant & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iunij 1588.

1 Cum ſit vniuerſi iuris ſucceſſor, *l. nihil aliud 24. ff. de verbor. ſignif. l. heredem 59 l. heredem 59 l. hereditas 62. de reg. iur.*

2 *L. 4. §. heres qui, D. de vſucap. l. cum heres 11. ff. de diuerſ. temp. præſcrip.*

3 Vt tenent Canoniſtę *ad cap ſi diligenti, & c. vlt. de Extr præſcript.*

4 Regula enim eſt in contrarium vt non poſſit hæres improbare factum defuncti, cuius hereditatem agnouerit, *l. cum à matre 14 C de rei vindic. l. 3. C de rebus alien. non alienand. l. ſi ab eo 7 C. de lib. cauſ. l. filium 30. D. eod. l. conſenſu 8. §. pen. C. de repud. l. 2, in fin. C. ſi in fraud patr. l. vlt. C. de contr. & com ſtipul. l. ſine poſſeſſio 14. C. de euict.* Vide omnino quæ ſcribam *ad Defin 4. J. eod.*

5 Neque enim nouum eſt vt quibuſdam caſibus plus aut minus iuris habeat heres quam defunctus *l. ſi per imprudentiam 51. §. non numerum, D. de euict l 5. §. 1. D. de diuerſ. temp. præſcr.*

6 *L. Seia 72. D. eod.* Oſaſch. *dec. 101. num. 15.*

7 *Adde & in fraude filij arg. d. l. 2. in princ. C. in fraud. patr.* Vide omnino Oſaſch. *Deciſ. Pedem. 180.* vbi ponit multas limitationes *ad d. leg. cum à matre.*

8 Intellige niſi quatenus habet ex bonis defuncti, etiam ſi heres cum beneficio legis & inuentarij, Boër. *quæſt 25. num. 17. verſ. Et ſi tenetur.* Vbi addit, ſi dominus ſuccedat non domino, qui non tenebatur de euictione, eatenus duntaxat repellendum eſſe dominum, quatenus ex defuncti hereditate lucratus eſt, licet inuentarium non fecerit, ex *d. l. ſi ab eo 7 C de liber. cauſ.* Idem eſt ſi defunctus quidem tenebatur de euictione, hæres autem idémque dominus non teneatur, vt puta ſi pater aut mater in hæreditate filij non reperiat legitimam propter æs alienum, quod abſorbeat totam hæreditatem ſi credimus Bartol. quem refert & ſequitur Boër. *dict. quæſt. 25. num. 17 in fin. & 20.* Adde Baldum *in leg. qui ſe patris col. 9. verſ. item quæritur ſi vaſſallus, C. vnd. lib. & in reg. rem alienam, col. 2 ff. de pign. act.* Crauet. *conſ. 200. num. 7.* Iunge *Defin. 4. J.*

[DEFINITIO II.

Ius redimendi rem à defuncto venditam ſub pacto de retrouendendo eſt indiuiduum, ideoque ſingulis heredibus in ſolidum competit.

Si is qui ex lege venditioni adiecta ius habebat redimendæ rei venditæ, pluribus heredibus relictis deceſſerit, cuilibet in ſolidum actio competet ante diuiſam hereditatem, acceptumque eo nomine inter coheredes iudicium familiæ herciſcundæ, vt res retrouendatur.[1] Propterea quod tradendi obligatio indiuidua ſit, nec ſit arctandus vnus ex heredibus venditoris, vt in redimendo cogatur contentus eſſe venditione patris, cum ab initio non fuerit emptor partem empturus, qui rem totam emit.[2] Eandem enim rationem eſſe conuenit diſtrahendi negotij quæ fuit contrahendi.[3] Adde, quod ſi vni ex heredibus venditoris pro qua tantum parte heres eſſet retrouenditio fieret, eueniret vt ne pro ea quidem parte facta videretur, cæteris nimirum coheredibus in eadem parte ſuas portiones vendicantibus

vtpote nulla dum hereditatis facta diuiſione.[4] Ita fit vt non aliter contingentem ſibi portionem redemiſſe videri vnus ex heredibus poſſit, quàm ſi rem totam redemerit, Neque tamen emptori cauere cogetur de indẽnitate aduerſus cæteros coheredes præſtanda, cum ſatis contra omnes ipſo iure tutus ſit, qui vni ex heredibus retrouendere coactus fuit.[6] Sed vtile erit coheredibus qui non redemerunt familiæ erciſcundæ iudicium aduerſus cohæredem qui redemit, ſi parati ſint ſoluti pretij partem numerare, nec velle rem à ſe redemptam eáque de cauſa factam hereditariam communicare.[7] *Ita Senatus* pro D. de Lantrey, contra Claudium Berger, 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 *Arg. l. heredes 25. §. an ea, & ſeqq D. fam erciſ. leg. quod ſi vno 13. D. de in diem addict.*

2 *L. ſi quis aliam 46. D. de ſolut. l. tutor. 47. §. curator. de minor.* [Eadem ratio facit vt vnus quoque ex pluribus emptoris hæredibus conueniri in ſolidum poſſit ad retrouendendum & cogi retrouendere ſiue ſolus ipſe poſſideat, qui caſus minorem habet dubitationem, ſed etiamſi omnes ſimul poſſideant. Tiraquell. *de retr. conuent. § 1. gloſſ. 9. n. 41 & ſeq.* & poſt Socin. *conſ. 253. dub. 4. lib. 2. Ex l. 3 § heres D. commod. l. 2. § ex his de praetor. ſtipul. l. ſi plures* & ibi Bart. *de vi armat. l. qui fundum §. ſicut ex parte ad falcid.* Ita *Senatus* pro N. Carolo Emanuele Roſſier, menſe Dec. 1611. Iunge *Defin. 9. ſup. famil erciſc.* Obſerua autem in hoc obligationis & contractus genere eſſe etiam locum iuri adcreſcendi, vt ſi fortè vnus ex heredibus partem ſuam iuris huius amiſerit, ea cæteris cohæredibus adcreſcat. Socin. *conſ. 1. vol...*]

3 *L. planè 21. D. de cond. indeb. 3. l. prout. 80. de ſolut. l. nihil 35. de reg. iur.* Denique quod vno & indiuiſibili conſenſu celebratum eſt diuidere non oportet, inquit Bart. *cum 195. incip. Lancelotus.*

4 Habet enim vnuſquiſque ex condiuiſoribus partem ſuam vel in minima parte glebæ communis & hereditariæ. Ideoque ſuccurri ſemper ſolet ei qui non aliter parte ſua frui poſſit, quam ſi ſocij quoque portionem tractet, vt puta ſi quis ædificare velit inſulam ſibi communem cum eo, qui nullam ſumptuum partem cõferre velit, *l. ſi vt proponis 4. C. de ædific priuat. cum concord.*

5 Nam cum non poſſit redimere niſi iure hereditario, fit procul dubio hereditaria pars illa quæ redempta eſt, & conſequenter communis, licet videatur cohæres qui redemit in extranei emptoris potius quam in defuncti venditoris iure hac parte ſucceſſiſſe, *argument. leg. an vitium 5. § ex facto, ff. de diuerſ. temp. praeſcr.* Sed loquitur ille textus de herede qui redemit rem, cuius redimendæ ius nullum habebat tanquam heres, ſed tantum quaſi alius quilibet extraneus, vt probant verba illa vltima, *quemadmodum ſi ante redemiſſet ſic deinde heres extitiſſet.* Nos contra loquimur de eo qui redimendi ius habuit tanquam heres, qui ideo non poteſt haberi ſimilis extraneo, quo minus cohæredibus ſuis bonam fidem præſtare in omnibus teneatur, exemplo eius quod licet in alia ſpecie ſcriptum eſt, *in l. ſi mandat. l. fideiuſſor 26. in princ. ff. de pign. l. 2. l. 5. §. 1. ff. de diſtr. pignor. l. 1. C. de dolo.* Facit *l. & puto 16. § etſi dolo ff. famil. erciſc.*

6 *L. 2. 3. & 4. iunct. l. ſtipulationes non diuiduntur 7. ff. de verb. oblig.* vbi ſcriptum eſt ſtipulationem *fundum tradi* eſſe indiuiduam, ideoque ex ea vt ex cæteris omnibus indiuiduis & ſingulos heredes promiſſoris in ſolidum teneri conſequens eſt, & ſingulis heredibus ſtipulatoris actionem ipſo iure in ſolidum dari. [Benè autem habet Defin. *conſtitutis*, quia vix eſt vt dolo careat is, qui vltro vni offert quod pluribus debetur, ſi non vel iubeatur à Prætore vel ſaltem interpelletur ab eo, cui ſoluit, quod ſcit ſe omnibus debere *l. 1. §. ſi pecunia ff. depoſ. l. ſi ſtipulatus 1. §. 1. ff. de ſolut.* Ergo ſi quis pecuniam ſub pœna vel ſub pignore debitam ſoluat vni ex pluribus creditoris heredibus vt totum pignus liberet quod indiuiduum eſt non tantum pignus in ſolidum liberat ab hypothecaria, ſed & ſeipſum à perſonali actione, dummodo nihil faciat dolo malo, ſed interpellatus ab eo cui ſoluit, ſi nolit expectare vt cogatur per Prætorem, quod ſanè tutius eſt, *d. l. ſi ſtipulatus §. 1.* Sed & ſi primus conueniatur nec vltro agat vt liberetur, poteſt deſiderare vt is qui conuenit ſatiſdet de eo defendendo *d. § pecunia.* Præſertim ſi alij cohæredes ſint præſentes vt iis quoque offerri debuerit.]

7 *Arg. d. l. 1. §. ex his igitur, & §. item ſi. d. l. heredes 25. §. contra quoque & ſeqq. præſertim §. ſi vnus ex cohæredibus, D. famil. erciſc. iunct. d. l. & puto 16. §. ſed etſi dolo eod.*

DEFINITIO III.

Cauſa reſtitutionis in integrum exerceri poteſt contra ſolum heredem cum beneficio inuentary, etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet poſſint illi adeſſe ſi velint.

IMpetrata in integrum reſtitutio aduerſus emptorem, qui pendente lite deceſſerit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij, perinde exerceri poteſt contra heredem ſolum, hoc eſt nec vocatis nec auditis creditoribus & legatariis, ac ſi is pure heres eſſet,[1] cum is legitimam contradicendi perſonam habeat,[2] & ipſa in integrum reſtitutio quamuis in perſonam detur in rem tamen ſcripta videatur,[3] poſtquam moribus noſtris receptum eſt vt reſcindens, quod aiunt, cum reſciſſorio cumulari poſſit.[4] Ideoque nec ad inſtantiam diſcuſſionis remitti actor poteſt:[5] Nec ſolum ſi aduerſus emptorem viuum implorata ſit reſtitutio, ſed etiamſi ante imploratam eam defunctus ſit is qui potuit conueniri.[6] Plane ſi liti adeſſe velint creditores & legatarij quorum vtique intereſt ne in eorum necem colludatur, non ſunt prohibendi.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannæ Ioly, & heredum Petri Gleyron, 12. Cal. Mart. 1593.

1 Quoniam non facit beneficium inuentarij quo minus heres vere heres ſit, ſed tantum ne ſupra vires & facultates hereditatis teneatur, *lege vltima. Codice iure lib.* In quo pleroſque ex rudioribus pragmaticis noſtris vulgo falli video, qui de huiuſmodi herede cum beneficio legis, & inuentarij ſic paſſim loquuntur, quaſi non habeant eum pro vero herede. De quo plura ſcripſi *in Decad. 1. de error. pragmat.*

2 quippe qui ſolus iuris ſucceſſor eſt, *leg. quoties 9. §. heredes 12. D. de hered. inſtit.* defunctique perſonam repræſentat, vt diximus, *Definitione prima ſuprà.* Facit *l. ſi idem 25.* in illis verbis: *etenim actam eſſe cauſam palam eſt, & ſatis eſt ab eo cui ius agendi fuit cauſam eſſe actam D. de euict.*

3 Præſertim illa quæ competit ex edicto, *quod met. cauſ. leg. metum 9. paragrapho animaduertendum quod met. cauſ.* Interdum etiam illam quæ datur minoribus, *lege in cauſa 13. paragrapho interdum, D. de minor.*

4 De quo videnda ſunt quæ nos contra hunc pragmaticorum errorem fuſiſſimè ſcripſimus, *Decad. Err. 1, & ſeqq.*

5 Ad quam remitti ſolent illi duntaxat, qui non niſi puras meréque perſonales actiones exercent.

6 Idem enim ius eſt heredis quod fuit defuncti in reſtitutionibus in integrum ſiue petendis, ſiue excipiendis, vt & in cæteris ferè omnibus, *lege non ſolum 6. D. de in integr. reſtitut. lege minor autem, 38. paragrapho vltimo. D. de minor. lege Pannonium, 86. D. de acquirenda hereditate.*

7 *L. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſt. à l. ſententia, 5. §. ſi heres, l. ſi perluſorio 14. in princ. D. de appell.*

DEFINITIO IV.

Filius idémque heres patris an & quando factum ipſius improbare poſſit.

POteſt filius venire contra factum patris defuncti ſi quid à patre geſtũ ſit perperam & cõtra leges, licet ſit ipſe heres patris, dummodo non veniat tanquam heres[1] ſed proprio iure, id eſt, ex legis aut hominis diſpoſitione.[1] *Ita Senatus* in cauſa Laurentiæ Du Cheſne, contra fratres Viſan Auguſtanos, Prid. Calend. Sept. 1594.

1 Oſaſch. Cacher. *deciſ Pedemont. 10. n. 1* vbi multos citat præſertim Crauet. *conſ. 200. n. 5. 6. & 7.* & Grammat. *dec. 93. num. 7.* Per text. *in cap. ſi vaſallus. de alim. patern. feud. in vſib. feudor.* Addens ſtante nullitate venditionis factæ contra formam iuris & decretorum poſſe ipſummet qui alienauit, puta feudum, venire contra factum proprium & reuocare alienationem, non obſtante iuramento, præſertim ſi alienatio ſit nulla fauore alterius. Ex Bart. *in l. poſt mortem, in princ. & ibid.* Alex. *in Apoſtil. D. de adopt.* Sequitur in terminis alienationis rerũ feudalium. Affl. *dec. 335.* poſt alios multos, inter quos Alex. *conſ. 123. n. 5. vol. 1. & conſ. 1 9. n. 2. & ſeq. vol. 4.* vbi reſpondet *ad reg. l. vindicantem 17 D. de euict.* Adde Bald. *in l. acceptã. col pen. C. de vſur.* vbi ait poſſe per vnumquemque ex cõtrahentibus allegari nullitaté contractus, quoties ea nullitas procedit ex mutua culpa. Itẽ *in l. 2. notab. 3. Cod. ſi aduerſ. rẽ iudic.* vbi ſcribit poſſe patrem venire contra factum ſuũ tam agendo quam replicando de nullitate, quia quod nullum eſt, inquit, nullá reo defenſionem parere vnquá poteſt, ex *gloſſ. in §. 1. verb interdicta. Inſt. quib. alien. licet vel non.* Nec quod vẽditor nunquam cõtradixerit vẽditioni à ſe factæ poteſt efficere vt eo magis valeat vẽditio, *c. quod ab initio de reg. iur. in 6.* Ergo nec filiis nocere debet etiã ſi ipſi cõſẽſerint, Bart. & Alex. *in l. ſi debitor, §. vẽditione,* per illũ text. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Multo minus quod ſint heredes, etiã ſine beneficio legis & inuẽtarij, cũ defunctus ipſe hodie viueret cõtrauenire poſſet. Secũdo limitat Oſaſch. regulã *dict. cũ à matre,* nõ procedere quãdo factũ patris tendit ad priuandum filium heredem eo, quod ſibi debetur à lege, vel ex prouidẽtia anteceſſorũ nõ ex facto defũcti, Et gloſſ. cõmuniter recepta *in tit. de ſucceſſ. feud. §. hoc quoque,* in verb. *inueſtiri,* ab innumeris probata quos ibid. refert Oſaſch. *num 5.* præſertim à Gram. *dict. deciſ. 93 num. 9. & 12.* Non enim poteſt locus eſſe præſũptioni, quod pater ſanũ conſiliũ capere voluerit pro filiis ſuis in quorum fraudem contraxerit. Præſumitur namque fraus ex magno exceſſu facto in alienanda ea re, quæ filiis reſtitui debuit,

arg. l. omnes 17. §. Lucius D. quæ in fraud. cred. l. imperator 50. iunct. *gloſ. in verb. in fraudem, D. ad SC. Treb.* Alex. *conſ.* 57. *nu.* 2. *vol.* 5. Gloſſ. Bart. & Caſtr. *in l. 1. C. de donat.* Sed & mala fides præſumitur & fraus tam in venditore quam in emptore ex omiſſione ſolemnitatum requiſitarũ à iure aut à ſtatuto, *l. 1 vbi gloſ.* & communiter DD *Cod. de fid. inſtr. & iur. haſt. ſiſc.* Tertio limitat *reg. in d. l. cum à matre*, non procedere vbi heres confecit inuentarium & feudũ eſt mixtũ ſeu ex pacto & prouidentia, adeoque etiãſi feudum eſſet hereditarium mixtum ex Bal. *in l. quæ ſe patris eod. 6. C. vnd. lib.* Iul. Clar. *li. 4. ſent. §. feudum, q. 42. verſ. ſucceſſiuè quæro.* Gram. *d. dec.* 93. *nu.* 10 Hæc omnia ex Oſach. *d. dec.* 80, quæ tamen an ex iuris ratione omnia & omnino vera ſint ſubſiſto, & aliò cõmodiore loco latius diſcutiẽdum relinquo. Videtur enim valde obſtare text. *l. conſenſu 8. § pen. C. de repud. l. ſi ab eo 7. C. de lib. cauſ. l. filium 1. D. eod. l. ſi patri 24. C. de donat.* Etſi pro ſupradictis diſtinctionibus non facit parum *l. 2. in princ. Cod. ſi in fraud. patron.* quã miror ab Oſaſcho citatã non eſſe. Facilis tamen reſpõſio eſt ſingulari iure cõparatum eſſe in perſona patroni, vt quãuis ſuccedat liberto ex aſſe ſiue ex teſtamento ſiue inteſtato, poſſit tamen reuocare quicquid in fraudẽ ſuã defunctus alienauerat, ſiue per Fauianã facto teſtamento ſiue per Caluiſianam ab inteſtato, quia nõ ſpontè adit hereditatẽ, ſed ob id tantum quod neque bonorum poſſeſſionem contra tabulas petere neque alio remedio ſibi proſpicere poſſit, vt elegãter Vlp. tractat *in l. ſi patronus 3. § patronũ, & § ſeq. D. eod.* iunct. *l. quod ſi in diẽ 16. § idẽ ſcribit, D. de pet. her.* Ex quo tanto magis apparet, in cæteris, quibus poteſt imputari cur defuncti hæreditatem agnouerint, aliud dicendum eſſe. Planè patrono fortaſſe putet quis comparandum eſſe filiũ, qui ex aſſe heres inſtitutus ſit à patre, nec tamen poſſit legitimam ſaluam habere propter ea quæ à patre in legitimæ fraudem geſta eſſent. Nam neque huic permittitur vt ſolius legitimæ conſequendæ gratia repudiet hereditatem vbi alibi ſcripſimus. Sed non eſt recta comparatio, tum quia non vſque adeo exæquandus eſt ingenuus liberto, vt ingenuo non ſit libera rerum ſuarum alienatio *l. 2. D. ſi à parent. quis manum.* Tum etiam quia nihil prohibet quo minus hic filius paternam hereditatem reſpuat, aut inuentarij beneficium imploret, vt contra factas à patre alienationes ſui iuris tuendi gratia venire poſſit. Sed de his omnibus alias fortaſſe pluribus.

2 Imo tanquam heres venire poteſt contra factum defuncti, iis nimirum caſibus, quibus ipſe defunctus contra factum proprium venire potuit, ſecundum ea quæ proximè ex Oſaſcho tractauimus. Sed tamen etiam hoc caſu poteſt defendi meliorem eſſe debere conditionem patris quam filij. Patri enim permitti poteſt vt tanquam legitimus filij adminiſtrator reuocet alienationẽ bonorum filij, quam contra leges fecit, etiamſi iurauerit ſe nunquam contrauenturum, quia eiuſmodi reuocatio fit in filij non in patris commodum. At filius qui eſt heres patris quoties ex proprio iure reuocat ea, quæ in ſuam fraudem pater alienauerat, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris aut alterius. quod vtique non debet ei licere, quandoquidem propria culpa poteſt ei imputari, cur patris hereditatem agnouerit à qua poterat abſtinere Vide omnino Bald. Caſtr. & alios, *ad l. vlt. §. in computatione, C. de iur.*

3 Ergo non alio caſu locus erit tot legibus quæ volunt filiũ eundemque heredem non poſſe impugnare factum patris, quam ſi factũ illud non ſit contra leges, vt puta ſi quid ex bonis maternis aut aduentitiis filij pater vendiderit. Quomodo ex communi ſententia concludit Oſaſch. *dec. vlt. n. vlt.* vbi affert rationem quod etiam res aliena vendi poſſit, *l. rem alienam 28. D. de contr. empt.* Quaſi vero bonorum maternorũ & aduentitiorum filij, non ſit diſtrictè patri prohibita alienatio, *l. 1. C. de bon. matern. l. cũ oportet 6. & l. vlt. C. de bon. lib.*

TIT. XII.

EX DELICT. DEFVNCT.

DEFINITIO I.

Mortuo reo pendente appellatione nihilominus ferenda eſt ſententia in cauſa appellationis propter damna factaſque litis expenſas.

SI ante deciſam litem de crimine, aut poſt ſententiam quidem, ſed pendente appellatione [1] reus deceſſerit, [2] licet non tranſeat criminis perſecutio contra heredem, [3] non eo minus tamen ſententiam ferri neceſſe eſt, vt accuſatori ſi obtineat ſarciantur damna omnia quæ reus ipſe ſi vinceret ſarcire cogeretur. [4] In quo numero etiam litis expenſæ continebũtur. [5] Nihil enim commune habet pœna criminis cum rei perſecutione. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Febr. 1589. & rurſum in cauſa Amedici Dogier & Ioannis Chalonod, contra Petrum & Antonium De la Tour, 4. Id. April. 1593.

1 Cuius vtique vis illa eſt vt extinguat iudicatũ reuocétq; omnia ad terminos, vt aiunt, litis conteſtatæ *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. § vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 De quo extat *tit. in D. & C. ſi pendent. appellat. mors interuen.*

3 *L. ſi is qui 3. C. ill. tit ſi pend. appell. mors interuen. l. vnic. D. eod.* in illis verbis: *quamuis pendente appellatione morte rei crimen extinctum ſit.*

4 *d. l. vnic.* ibi *ſi vero fiſci intereſt, vel alterius contra quem appellatum eſt hæres cauſas appellationis reddere neceſſe habet.*

5 *L. qui ſolidum 78. §. etiam de leg. 1.* in illis verbis, *ſed damnum ab his ſarciendum erit*, iunctis *ſeqq. nec aliud ſeruabitur in litis ſumptibus.*

6 *L. defuncto 6.* vbi Bart, *D. de public. iudi.* Ioan. Faber *in §. non autem Inſt. eod.* Idem Bart. *in l. ex iudiciorum 20. D. de accuſat. d. l. ſi is qui.*

DEFINITIO II.

Quid ſi pendente iudicio de appellatione deſerta & poſt litem conteſtatam deceſſerit is qui appellauit.

ILlud difficilius, nec minus tamen verum eſt, quod placet ſi pendente de appellatione deſerta iudicio, & poſt litem iam conteſtatam appellans deceſſerit iudicium deſertionis licet pœnale ſit, [1] tranſire tamen aduerſus hæredem, [2] vt & ferri ſententia poſſit in perſona procuratoris à defuncto conſtituto, quippe qui à tempore conteſtationis dominus litis factus fuerit: [3] Nam & ex delicto defuncti tranſit pœna pecuniaria in hæredem, ſi cum defuncto lis fuerit conteſtata. [4] *Ita Senatus* 11. Cal. Dec. 1589, ex tempore.

1 Nam in pœnam deſertæ appellationis mulcta pecuniaria decem librarũ fortium, vt vocant, conſtituta eſt lege noſtra prouinciali contra eum qui temerè appellauit, adeoque licet iuſtam prouocandi cauſam habuerit. Nec niſi à Senatu noſtro cuius ſuprema manus & auctoritas eſt eiuſmodi mulctæ gratia fieri poteſt.

2 In quem & regulariter tranſire ſolet inſtantia, quæ cœpta fuerat cum defuncto, *l. heres abſens 19. l. ſi petitor 3°. l. ſi is qui Romæ 34. D. de iudic.* Bart. *in l. ſi eum hominem 33. D. de fideiuſſ.*

3 *L. ab executore 4. §. vlt. D. de appell. l. procuratoribus 22. cum ſ. ſeqq. C. de procur. & ſimilib.*

4 *L. vnic. C. hoc tit.* vbi additur: Etiam ſi non ſit lis conteſtata, teneri tamen heredem ex delicto defuncti in quantum ad eum peruenit, ne alieno ſcelere ditetur, quod & ſcriptum eſt *in l. quod diximus 16. in fin. D. quod met. cauſ. l. 1. §. vltim.* iunct. *l. in princ. D. de vi & vi armat. l. 5. in princ. D. de calumniat. l. in herede 26. D. de dolo l. 3. §. ex furtiua, D. de pecul. l. 2. §. vlt. D. vi bonor. rapt. l. 1. D. de priuat. delict. l. ſicut. 38. de reg iur. leg. 2. C. vnde vi.* Adde *l. conſtitutionibus 33. l. ſciendum 38. D. de oblig. & act.*

TIT. XIII.

DE CONST. PECVN.

DEFINITIO I.

Conſtitutor habet exceptionem ordinis, quam habet fideiuſſor, niſi vel ei renunciauerit, vel interceſſerit animo nouandi.

QVi proprio nomine conſtituit ſe ſoluturum quod alius debet, quamuis nomine proprio ſit obligatus, [1] cum tamen alienum ſit debitum, pro interceſſore non ſecus ac fideiuſſor habendus eſt. [2] Proinde iuuari debet exceptione ordinis & excuſſionis non factæ, ſi ante debitorem conueniatur, [3] niſi exceptionis huius beneficio renunciauerit. [4] Eadem enim vrget ratio æquitatis, quæ fideiuſſoribus primum accommodandam exceptionem ſuaſit, vt quantum fieri poteſt ſuccurratur ei qui pro alieno debito eſt obligatus. [5] Vel ob hoc maxime ne litium materia & numerus multiplicetur ſi condemnatus conſtitutor aduerſus debitorem regreſſum vt par eſt habere velit. [6] Hoc ita ſi non nouandi animo debitorem ſe conſtituerit, id eſt niſi fuerit expromiſſor. [7] Hic enim cum promiſſione ſua liberet debitorem, [8] ſoluſque maneat obligatus, nõ poteſt excuſſionem obiicere principalis, qui nullus ſupereſt debitoris. [9] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in 1. Defin. De fideiuſſoribus 7. vbi hæc repetita eſt.

1 Quia obligatur ex proprio conſtituto, *l. 1. & tot. hoc tit. D. & C. ſicut & fideiuſſor ex propria ſtipulatione & l. blanditus 12. C. de fideiuſſ.*

2 Intercedit

2 Intercedit enim quiſquis alienam in ſe recipit obligationem, *l.1.& tot.tit.ad SC.Velleian.D.& C.*

3 Ex *Auth.præſente.C.de fideiuſſ. & Nouell.4.eod.tit.de fideiuſſ.* [Sunt tamen qui putent conſtitutorem & correum debendi ad quem pecunia non peruenit,qui etiam fideiuſſoris loco habetur,eſſe deterioris conditionis quam fidei uſſorem ſimplicem in eo quod ipſorum ſumptibus fieri excuſſio debet. Roman. *conſ.* 114. cum in aliis fideiuſſoribus aliud ſit]

4 Renunciare enim poteſt quilibet iuri ſuo, *d. Nouell.* 4 *iunct. l.pen.C.de pact.l.pactum* 46.*eod.l.ſi iudex circumuento* 41. *D.de minor.*

5 Cum hoc fieri poteſt ſine damno creditoris, quamuis non ſine aliquo ipſius incommodo, *arg.l.planè* 14 *ff.eod.tit.de minor.*

6 Ita enim euenit,vt neceſſe ſit fieri de lite lites,& ex vnius litis fine alterius nouæ litis materiā conſurgere, quod ne accidat ſemper cauendū eſt, *l pen.C.de reb.cred.& iureiur. l.terminato* 3. *de fructibus & litis expenſ.l.4.§.ait prætor.D.de re iud.l.ſingulis* 6.*D.de except.rei iudic.*

7 Expromiſſor ſiquidem is dicitur , qui ſolus obligatus eſt pro alio ſine ante obligato,ſiue nunquam obligato. In quo maximè differt a fideiuſſore.

8 Eſt enim nouatio prioris obligationis peremptio & in ſequentem transfuſio, *l.1.D.de nouat.*

9 Excuſſionis enim non factæ exceptio præſupponit alium eſſe obligatum,qui & conueniri & exigi poſſit,*l.Moſchis* 47. *D.de iur. fi,c. dict. Authent. præſente, & Auth. hoc ſi debitor.* & vtrobique Doctores *Cod. de pignor.*

DEFINITIO II.

De pecunia per legatum Principis conſtituta pro penſionibus à Principe debitis ac poſtea reuocatis.

LEgatus Sereniſſ.Ducis noſtri ad Heluetios miſſus penſiones a Principe cuidam conſtitutas & ex ea liberalitate debitas profeſſus fuerat per chirographum ſe non ſoluiſſe,ſed pecunia quæ ad earum ſolutionem deſtinata fuerat vſum ſe fuiſſe , eiuſque pecuniæ conſtituerat ſe debitorem , ſoluendæ per certum tempus? Cùm poſtea vetitus eſſet à Principe ſoluere ob detectam penſionarij perfidiam , & nihilominus poſt multos annos & poſt mortem eius qui perfidus fuiſſe dicebatur ab heredibus eius conueniretur de conſtituta pecunia proprio nomine [1] quaſi ex cauſa mutui pecuniam illam deberet, [2] negabat ille ſe teneri , [3] quod pecuniam nullam aut à Principe ad ſoluendam penſionem aut à penſionario ſolutæ veluti penſionis titulo accepiſſet, [4] quodque penſionem illam ſoluere prohibitus ex iuſta cauſa [5] fuiſſet,reuocata per Principem liberalitate, [6] Præſertim cum aliunde conſtaret non fuiſſe reliquum quicquam legato pecuniis Principis, quin potius pro legationis ſumptibus manſiſſe illum creditorem egregiæ quantitatis,quæ necdum fuerat ei ſoluta. Heres penſionarij literas Principis proferebat, quibus mandabatur Senatui , vt legatum quaſi debitorem proprio nomine in quantitatem pecuniæ ſi aliæ exceptiones nullæ adferrentur , condemnaret. [8] Conuentus reus alias exhibebat , quarum tenore teſtabatur Princeps ſed poſt annos quindecim,prohibitum à ſe iam olim legatum ne penſionem illam ſolueret perfidæ ac malè meritæ perſonæ. [9] Aditus de ea re Senatus nihil inconſulto Principe pronunciandum eſſe cenſuit, maxime cùm reus indemnitatis ſuæ authorem laudaret Principem, vt tantundem ab eo repoſceret quantum heredi penſionarij præſtare cogeretur. [10] Princeps tandem in fauorem legati reſcripſerat. Senatus non dubitauit,quin pro eo quoque pronunciandum eſſet, quod ex voluntate & liberalitate Principis tota ea res penderet, [11] nec tam quaſi priuatus quàm quaſi legatus Principis debitorem ſe conſtituiſſe videretur. [12] Vt proinde quod chirographo profeſſus fuerat in alios vſus à ſe impenſam pecuniam,quæ pro penſione debebatur ſic accipi deberet quaſi eam non in proprios ſed in Principis vſus impendiſſet. [13] Quæſito veluti hoc colore, vt plerumque legati facere ſolent, ne fateri cogeretur nullas ſe in promptu habere pecunias quod à Principis exiſtimatione alienum fuiſſet , aut vt interim de penſionarij perfidia Principem faceret certiorem. [14] Accedebat quod penſionarius quamdiu vixerat nunquam deſiderauerat ſolui ſibi penſionem quaſi perfidiæ ſibi conſcius. [15] Non tamdiu vt credibile erat expectaturus ſi iuſtum ſe creditorem ſenſiſſet. [17] *Ita Senatus* pro illuſtri D. Claudio Franciſco Pobello Equite Senatorio Comite Sancti Albani, 19.Nouemb.1613.

1 Tenetur enim de conſtituta pecunia quiſquis conſtituit,debitum ſiue a ſe, ſiue ab alio, *l.1.§.debitum & ſeq.& paſſ.D.hoc tit.*

2 Sunt enim pleraque ſingularia circa pecuniam creditam, præſertim vt ex quacunque ferè cauſa poſſit fieri credita etiam citra numerationem, *l.ſingularia,*15.*ff.de reb.cred.*

3 Neque tanquam legatum Principis, cum legatione iam inde à multis annis perfunctus eſſet neque proprio nomine , quo tamen conueniebatur , idque propter rationes quæ ſequuntur in Defin. dicebat autem totam eam cautionem ſe tanquam legatum emiſiſſe cùm profeſſus eſſet non ſolutas à ſe penſiones à Principe debitas cùm is proprio nomine nullas deberet. Indeque inferebat eadem ſenſu & eadē mente conſtitutū à ſe fuiſſe pecuniam,ſcilicet nomine Principis & tanquam legatus. Nihil enim vetat eiuſdem pecuniæ eandem eſſe conſtitutionem & debitorem principalem *d.§.debitum.*

4 Nam ſi pecuniam ſoluendæ penſioni deſtinatam accepiſſet à Principe, eámque in ſuos vſus proprios conuertiſſet , dubitari non poterat quin de conſtituta pecunia conueniri ſuo nomine iure poſſet, quaſi ſoluta penſione & breui manu pecunia credita , *vt in d. l. ſingularia,l.*3.*§ ſed ſi debitorem,ff.de don.int.vir. & uxor.*

5 Et ita fuiſſet liberalitatis reuocatio , poſtquam res deſiiſſet eſſe integra & pecunia Principis ſoluta fuiſſet penſionario,deinde ab eo credita legato proprio nomine. Tandiu enim poteſt Princeps liberalitatem ſuam, & ſoluendi mandatum reuocare, quandiu res eſt integra, *leg ſi mandauero* 12.*§.vlt.ff.mandat.*

6 Quod enim ex liberalitate fit,ſeruandum eſt arbitrio eius qui liberalitatem exercet, *l.cum plures.*12.*§.pen de admin tut.*

7 Vt proinde non iam haberet in manibus ex pecunia Principis vnde pecuniam à Principe debitum ſolueret,quam porro de ſuo ſoluere non debebat, cùm ei officium ſuum damnoſum eſſe non deberet, *l videlicet* 29 *ff.ex quib. cauſ.maior.*

8 Quibus literis videbatur Princeps debitum eiúſque ſoluendi onus in legatum transferre,quaſi legatus omnem pecuniam accepiſſet ex qua penſiones omnes ſoluere debuiſſet , Immemor nimirum eo tempore perfidiæ penſionarij, quæ reuocandæ liberalitati cauſam dederat. Motus item ex eo quod Penſionarij heredem fideliorem & amiciorem experiebatur . quæ tamen res legati damno cedere non debebat qui Principi ſuo benè conſuluerat retenta penſione potiùs quam perfido penſionario ſoluta.

9 Quæ confeſſio Principis plenè probabat pro legato,cum Principi de facto ſuo atteſtanti credendum ſit.

10 Videbatur enim hoc ſolum pendere ex Principis voluntate vt rei ſuæ legem eam diceret quam vellet.

11 Etſi enim dantur penſiones pro benè meritis & iure quodam compenſationis *l ſed etſi* 25. §. *conſuluit de petiher.* deferuntur tamen ex liberalitate ad prouocanda obſequia eius qui accipit. Iunge *dict. leg.*12.*§.pen.in fin.de admin.tut.*

12 In dubio enim præſumendum eſt alieno nomine factum eſſe quod ab eo factum eſt qui aliena tractabat negotia *l.vlt. ff. quand ex fact.tutor.* Et cum prima pars chirographi oſtenderet conſcriptum illud fuiſſe à Legato tanquam rem Principis tractāte non poterat alia pars recipere aliam interpretationem *arg.l.*4.*de vulg.& pup.ſubſt.*

13 Quod ne facere probè & honeſtè potuiſſet niſi præcedēte cōſenſu vel Principis vel penſionarij *l.*1.*&*2.4.*§.ſed & qui leg.ſacrilegi* 9. *§.eum quoque,ff.ad leg.Iul. pecul.* Præſumendus autem quiſque eſt fecisse eo iure quo licitè facere potuit *l.merito* 51.*ff.pro ſoc.*

14 Ad quam maximè pertinet vt non credatur ærarium Principis egeſtate laborare.

15 Hoc enim ſolum ſufficiebat legato ad non ſoluendam penſionem vt iuſtum haberet cauſam exiſtimandi & ſuſpicandi Principem ſi ſciret reuocaturum eſſe mandatum *l.ſi cum Cornelius* 81 *ff.de ſolut.*

16 *Vt in l Procu'a* 26.*D de probat.leg.cùm poſt* 69.*in princ.de iur.dot. l.vir.vſuras* 54.*de donat. int.vir.& vxor.*

17 *Arg.l cùm quidam* 17.*§ diuus Pius D.de vſur.* Adde pro definitionis huius confirmatione quod extincto principali debito ipſum quoque conſtitutum extingui neceſſe eſt tanquam acceſſorium *leg. cùm principalis* 178. *de reg.iur.* Hic autem extinctum fuerat principale debitum reuocata per Principem penſione. Nemo enim donat inuitus , & conſtat huiuſmodi penſionum donationes ſicuti cauſam habent temporalem ſcilicet meritorum,ita eſſe ad nutum reuocabiles,nec niſi precariam eſſe huiuſmodi liberalitatem,& conſequenter reuocabilem, *l.1.& paſſ.D.de prec.*

TIT. XIV.

DE PROBAT. ET præſumpt.

DEFINITIO I.

De teſtibus audiendis ante litem conteſtatam aut ad futuram rei memoriam.

VERITATIS habendæ fauor [1] efficit vt probationum facultatem ampliari ſemper quantum fieri poteſt

oporteat, reſtringi nunquam.[2] Inde fit vt aliquādo nulla dum etiam mota controuerſia teſtes audiri poſſint, & quidem cuiuſlibet ætatis & conditionis, quoties periculum eſt ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant.[3] Quod beneficium ex principali diplomate[4] non minus ei qui acturus,[5] quam qui conueniendus eſt, indulgetur. Mota vero controuerſia, necdum tamen lite conteſtata, ſi factum tale ſit, quod per teſtes aut ſeniores aut valetudinarios, aut breui abſfuturos probari neceſſe ſit, interrogari interea teſtes poſſunt nec minus actore petente quam reo,[6] tametſi videatur actori poſſe imputari, cur de iure ſuo citius expertus non ſit,[7] ſed ita tamen vt in eam rem diploma impetretur,[8] nec alios teſtes interrogare liceat, quam qui in eo ſunt vt vel longioris abſentiæ vel breuioris vitæ periculum præ ſe ferant,[9] Niſi ea ſint tempora, in quibus graſſante peſte, aut bello, aut fame iuniores ac fortiſſimi quique perinde periclitentur.[10] Poſt litem conteſtatam idem beneficium non actori[11] ſed ſoli reo competit, in cuius ſcilicet poteſtate non fuit, quo tempore conueniretur, litemve conteſtaretur:[12] Si non ea ratio actori quoque ſuccurrēdum ſuadeat, quod per tergiuerſationes rei ſolito reorum more fugientis moram probationibus fieri appareat:[13] tamen facti cauſa diſtinctis articulis non ſolum in iudicium deducta eſſe cœperit, ſed etiam per inficiationem conteſtata, poſitionibus quas vocant hinc inde productis, non eo minus ad probandas eas quæ negatæ ſunt ſiue actor ſiue reus admitti poterit, quod nouas allegationes proponere aduerſarius velit. Neque vllo Principis in eam rem reſcripto opus eſt,[14] ſed ea tantum cautio adhibenda, vt non prius teſtationes aperiantur quam ampliorum probationum via præcluſa ſit,[15] ne iniuria fiat aduerſario qui ſi intentionem ſuam per teſtes ſuo tempore probare vellet, poſt apertas diſcitaſque teſtationes non audiretur.[16] Plane ſi factum de quo probando agitur eiuſmodi ſit, quod non niſi per inſtrumentarios teſtes probari queat, indiſtincte ſeruandum eſt, vt audiri illi quandocunque poſſint,[17] impetrato in id diplomate,[18] ſed ita vt ſuper aliis articulis, qui probari per alios teſtes commode poſſint, non audiantur.[19] *Ita Senatus* in cauſa fratrum De Chauaſſe ex tempore in publico auditorio 9. April. 1588. & rurſus in relationibus libellorum 26. Aug. & 2. Dec. 88. itemque 2. Decemb. 89. & in cauſa D. Abbatis d'Abondance 4. Cal. Iul. 1591.

1 Veritas enim ſemper inquirenda eſt cum omni diligentia & omni via, *l. vlt. §. ſi vero quis, C. de epiſc. audient. l. vlt. §. licentia, C. de iur. delib. l. in inquiſitio veritatis 18. C. de fide.* quia præualet ſcripturæ, & eam vincit, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. ſi enim pater 17. C. ad SC. Velleian. l. multum intereſt 6. Cod. ſi quis alter. vel ſibi.* Denique facit aperta & reperta veritas terminum diſceptationis, vt loquitur, *leg. cum ſeruum 6. C. de ſeru. fugitiu.* quod omnium fauorabiliſſimum eſt.

2 Ex iuris regula quæ vult, fauores eſſe ampliandos non reſtringendos, *vulg. l. cum quidam 19. de liber. & poſthum. l. hoc modo 64. §. 1. de cond. & demonſtr. l. ſi fuerit 10. vbi Caſtrenſ. de reb. dub.*

3 *Ex c. ſignificauit 41. Extr. de teſtib.* facit *l. in lege Aquilia 40. D. ad l. Aquil. l. 2. C. de naufr. lib. 11. tit. 5.* Iungo *Defin. 18. de teſt.*

4 Hoc enim iure vtimur vt diploma & reſcriptum Principis apud nos in eam rem neceſſarium ſit, vt & apud Gallos teſte Ioan. Papon. *1. Notar. lib. 10.*

5 Etſi namque minus faueri ſolet actori quam reo, quia in eius poteſtate eſt quando agat, non etiam in poteſtate rei quando conueniatur *l. pure 5. §. vlt. D. de doli except. l. qui in alterius 42. de reg. iur. l. petenda 6. C. de temp. pet. in integr. reſt.* perinde tamen non modo æquum ſed etiam neceſſarium eſt hac parte ſuccurri actori, quia nonnullas moras ſemper habet exercitio iudicij, vt ait Paulus *in l. etiam 55 D. vt legat. nom. cau.* præſertim fugiente reo & per dolum malum differente conteſtationem, vt reorum eſt fugere, ideoque & à Græcis φεύγοντες appellantur, *l. properandum 13. C. de iud.* nec minus fauorabilis eſt inquiſitio veritatis ex parte & in vtilitatem actoris, quam ex parte rei, quia fauorabilis eſt propter ſeipſum.

6 *Cap. quoniam frequenter, Extr. vt lit. non conteſt.* Mynſing. *4. obſeru. c. 71. & 72.* Ferrar. *in form. 8. ad futuram rei memor.* Gothofr. *ad d. l. illud.*

7 Quid enim ſi qua ratione impeditus fuit ne ageret? Nec ſanè cuiquam eſt præſcribendum cur non hoc vel illo tempore egerit, cum variæ cauſæ poſſint interuenire, vt in ſimili ſcriptum eſt in *l. quia poterat 4. D. ad SC. Treb.* iunct. *l. non enim 16. l. ſed etſi 26. §. vlt. D. ex quib. cauſ. maior.* Facit *l. illa à quo 13. §. 1. D. ad SC. Treb.*

8 Vt & in præcedēte caſu de quo dixi *n. 4.* Ideo fortaſſe quod inſpecta iuris cōmunis ratione nō poſſunt audiri teſtes ante cōteſtationē *cap. 1. c. accedens 2. & d. c. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non conteſt.* quia nec interim lis vlla eſt ſed tantum controuerſia, *l. ſed etſi, l. 2 5 §. ſi ante D. de pet. her. l. amplius 15. D. rat. rem hab. l. vnic. C. de lit. conteſt.* Niſi probabilius putes hanc obſeruationē eſſe burſalē, vt loquuntur, & locupletandi ærarij cauſa inductā, potius quā neceſſaria vlla iuris ratione vt & alia pleraque in quibus vſu noſtro obtinuit Gallorū exemplo, vt diploma Principis neceſſarium exiſtimetur, tum etiam iudicis officio & auctoritate commodius expediri res poſſet, vt euenit in omnibus cauſis reſtitutionum in integrum, quas olim prætoris erat concedere aut præfecti vrbi, aliorúmve magiſtratuum pro ſua cuiuſque iuriſdictione *l. 1. & tot. tit. D. de in integr. reſt. tit. generali & ſeqq.*

9 In eo namq; differunt interrogationes, quæ fiūt ex diſpoſitione *d. c. quoniam frequenter*, ab iis quæ fiunt *ex d. c. ſignificauit* quod ex *d. c. ſignificauit*, quiuis teſtes audiuntur. At *ex c. quoniam frequenter*, nō niſi valetudinarij aut mox abſfuturi interrogantur. Itē in eo quod qui deponūt, *ex d. c. ſignificauit*, probant perpetuo: qui vero *ex d. c. quoniā* nō niſi intra annū. Deniq; in eo quod depoſitio facta ex vi *d. c. ſignificauit*, cōtinuo publicatur. At quæ facta eſt ex vi *d. c. quoniā*, manet obſignata penes iudicē nec ante conteſtationē publicatur. Gothofr. *ad d. l. in lege* ex Mynſing & Ferrar. ſupradictis locis. [Obſerua tamē in criminalibus nō audiri teſtes ad futuram rei memoriā. Quod ita eſt accipiendum vt non poſſint audiri ad accuſandū, Nam pro innocentia & iuſtificatione poſſunt audiri, dūmodo reus iam de crimine ſit interrogatus & ex ore reſpōderit. Ea namque reſponſio in criminalibus prō conſtitutione eſt. Multo magis ſi contra eum audiri teſtes iam commiſſi proponantur, *Ita Senatus* pro Claudio Roux menſe Aug. 1610.]

10 *L. caſui maiori, C. de teſtam.*

11 Qui ſcilicet aliter ſibi proſpicere poteſt, præſtando maiorem diligentiam in quæſtione facti diſtinctis articulis proponenda, quo facto ſuper articulis diſtinctis ſecuta conteſtatione, poſtea obtinere poterit ex iure communi, vt teſtes interrogentur, vt ſeq. D. fin. quod non ſimiliter facere reus poteſt, qui exceptiones ſuas proponere nequit, antequam viderit non ſolùm quid ſit in actoris intentione, ſed etiā quibus mediis eam intentionem adiuuare ac fulcire actor velit.

12 *d. l. 5. §. vlt. de dol. except. d. l. qui in alterius 42. de reg. iur.*

13 Æquum enim eſt haberi litem pro conteſtata in odium rei, per cuius tergiuerſationem ſtat ne conteſtetur. Contumacia enim in cōteſtando pro conteſtatione eſt, adeoque pro confeſſione, ita vt, ſi abſoluta perfectaque ſit contumacia, procedi poſſit etiam ad diffinitiuam ſententiam, *l. conſentaneum 8. C. quomod. & quand. iud.*

14 Quia nihil in eo ſit contra iuris communis rationem aut ordinem, nec eſt, à Principe impetrandum, quod communi iure conceditur, *l. Imperatores 50. D. de reb. auct. iud. poſſid. alias l. 15. D. de priuil. cred.*

15 Vt dixi *num. 9.*

16 Metu ſcilicet ſubordinationis, *c. fraternitatis, & cap. ſeries. Extr. de teſtib.* vide Afflict. *deciſ. 216.* imo nec aduerſarium interrogare poſſet, Oſaſc. *dec. 10. n. 5. & 7. & dec. 97.* [Vide Gabr. *lib. 1. commun. opin. de teſtib. concl. 21. vbi poſuit 71. limitationes.* Iunge *Defin. 43. 50.* ꝺ. *tit. 1.*]

17 Quo maius periculum hoc caſu eſt, ne probationes intercidant, *d. l. in lege 40. D. ad l. Aquil.* item, quia teſtium inſtrumentariorum fides non poteſt eſſe ſuſpecta, cum ſint illi ab vtraque parte electi & approbati. Nam & vnus teſtis plenam fidem faceret, qui ab vtraque parte eſſet approbatus. Specul. *in tit. de teſt. § reſtat. de numero teſtium, colum. 3. in fin.* Crauet. *conſ. 100. in fin.*

18 Diploma enim & reſcriptum Principis ſemper neceſſarium eſt, vt diximus *n. 4. & 8.* niſi in caſu, de quo *n. 14.* Solent autem in Gallia fieri reſcripta iſta & dirigi ad iudices Regios, iudices inquā, vel partium vel teſtium, vt ſcribit Gothofr *ad d. l. in lege ex Papenio loc. ſ. cit.* Sed apud nos diriguntur ad iudicem ordinarium, id eſt, qui in cauſa principali quando moueretur, eſſet futurus iudex, Bart. & alij *in l. ſocietatē, §. arbitrorū, col. 4. D. pro ſoc.* Alex. *conſ. 103. col. 1. vol. 3.* Imo & ad aliū quemlibet inquiſitorem pro arbitrio Cancellarij aut Procancellarij ſub Principis nomine reſcriptum concedentis. Illud ſanè ſemper requiritur vt pars ſit citata vt tradunt DD. *ad d. c. quoniam frequenter. & ad Auth. ſi quis, C. de teſtib.* Addunt DD. requiri etiā interlocutionē iudicis, teſtes examinādos valetudinarios eſſe, vel abſfuturos, ex gloſſ. Bart. & aliis *ad d. l. in lege* Socin. iun. *conſ. 86. n. 14. vol. 1.* Sed alio iure vtimur, ſufficitque vt inquiſitor, quiſquis ille ſit, teſtem de eo interroget, an ſit valetudinarius aut abſfuturus, ſalua aduerſario facultate obiiciendi de nullitate ſi teſtis non eius ſit qualitatis & conditionis.

19 Cauſam enim aliquam ſubeſſe oportet, timorem ſcilicet mortis, vel abſentiæ, Bart. *in l. fin. C. de vſur. pupill.* Felin. *in d. c. ſignificauit, col. 3.* Decius *conſ. 302.*

DEFINITIO II.

Mortis probatio ſolis iudiciis contenta eſt, niſi cum mors eſt fundamentum intentionis.

MOrtis probationes vt plurimum difficiles ſufficere qualeſcunque, id eſt, etiam leuiores, cum de re modici preiudicij agitur, non improbabili ratione noſtris placuit.[1] Hactenus nimirum, vt in eum, qui vitam aſſerit, quæ multo facilioris probationis eſt, probandi onus transferatur.[2] Si quidem mortis cuiuſque vnus tantum locus, vnum inſtans eſt,[3] vitæ vero & plures loci, & plura tempora.[4] Sed ſi fundandæ

dandæ intentionis neceſſitas mortis probationem exigat, vt puta ſi teſtamentariam aut legitimam quis ſibi adſerat hereditatem, quæ viuentis hominis nulla eſſe poteſt, aut fideicommiſſariam quaſi defuncto eo, qui cum moreretur, reſtituere rogatus eſſet,[6] exactiſſima probatio requireretur. Et ſiue actor ille erit, cui probandi neceſſitas regulariter incumbet,[8] ſiue reus, qui & inceptione ſua actor eſt,[9] ſi minus plenas mortis probationes adferat,[10] condemnabitur, tametſi nihil omnino aduerſarius præſtiterit.[11] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio, 9. April. 88.

1 Ex Bart & aliis *ad l. 2. §. ſi dubitetur, D. teſtam. quemadm. aper.* Vnde eſt, quod ex inſtrumento, in quo dicitur, *Titius filius quondam Sempronij* probatur mors Sempronij, Alex. *in l. 1. §. hoc autem, D. de operis noui nunc.* poſt Iacob Butr. & Imol. [Vide Boër. *ſ. 188 n. 1.* vbi diſtinguit an agatur de re magni vel modici præiudicij, & an de morte recenti, an de antiqua, & vt ille loquitur, de longinquo, vt ſi de re magni præiudicij & de morte recenti, exactiſſima probatio requiratur & de viſo. Alioqui ſufficiat probatio per indicia & per famam.]

2 Maximè vero, ſi a communiter accidentibus veriſimile ſit mortuum eſſe aut præmortuum eum, de cuius morte tractatur, puta ſi non dubitetur mortuum eſſe filium cum patre aut matre, ſed tantum quis eorum ſit præmortuus. Oſaſch. *dec. 108. n. 9. ex l. qui duos, §. cum in bello, de reb. dub.* Addens *n. 10.* argumentum a communiter accidentibus, transferre onus probandi in aduerſarium, ex gloſſ. *in leg. neque natales, D. hoc tit.* Rom. *ſing. 402.* Euer. *in locis legal. c. 50.*

3 *L. vlt. D. de cond. inſt. l. qui duos 18. §. 1. D. de minum. teſtam.*

4 *L. an vſusfructus 56. D. de vſufr. l. ſi vſusfructus 8. de vſufruct. legat. l. computationi 40. alias l. hæreditatum, D. ad l. Falcid.*

5 *L. 1. D. de her. vel act. vend. l. donari 29 alias l. quidam. §. donationem, D. de donat.* Facit *l. vlt. C. de edict. Diui Hadrian. tollend.*

6 Quo caſu poteſt fideicommiſſum intercidere fideicommiſſario ipſo præmoriente, *l. filiusfamilias 114. §. Diui 1. de leg. 1. l. Seruius Florus 42. §. Cornelio Felici, C. de tur. ſi c.*

7 Textus eſt elegans *in l. ſi eius 34. D. ad SC. Treb. & in l. ſed & in illo 18. D. de reb. dub.* Excipe tamen caſum *l. ex facto 17. §. ſi quis autem, D. ad SC. Treb.* vbi præſumitur in dubio, conditionem fideicommiſſi extitiſſe non fauore fideicommiſſi quod alioquin odioſum eſt, nec quod non humanius ſit, credere filium patri ſuperuixiſſe, *l. cum pubere 22. de reb. dub.* ſed quia proponebantur pater & filius ſimul periiſſe non diuerſis temporibus, nec proinde poterat videri defeciſſe conditio fideicommiſſi, ſine liberis, quæ de ſuperuenientibus tantum intelligi debeat, vt poſt Bart. & Imol. tractat Oſaſch. *dec. 108. n. 11.* vbi & alias ad eum §. reſponſiones adfert, quas ibi vide, præſertim *n. 14.* vbi ſubiicit, aliud eſſe, ſi ſubſtitutus ſimul deceſſerit cum eo, cui fuerat ſubſtitutus, quia nec aliter poteſt admitti ex ſubſtitutione, quam ſi ſuperuixerit, *d. l. ſed & in illo.* Denique quoties alterum ſuperuiuere neceſſe eſt, non ſufficit quod ſimul decedant, & quiſquis ſuperuiuentiam allegat, eam probare debet *l. quod de pariter 11. D. eod.* Sicut & qui allegat vitam, *l. ſpadone 15. §. ... abſ... ... de excuſ. tut.* Oſach. *ibid. n. 11.*

8 *Facit l. qui accuſare 2. C. de edend. l. actor quod adſeuerat 23. C. h. tit.*

9 *L. quoties 8. § qui dolo, l. in exceptionibus 19 D. eod.*

10 Debet enim vnuſquiſque pleniſſimè probare & implere intentionem ſuam, *l. 2. D. eod. l. vlt. C. de rei vind.* id eſt, fundamentum ſuæ intentionis etiamſi effectu ipſo ſit negatiuum, *l. optimam 14. Cod. de contr. & commit. ſtipul. l. in illa 8 de verb. oblig.* vbi Bart & DD. Oſaſch. *d. dec. 108. n. 3. & 5. ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

11 *d. l. 4. C. de edend.*

DEFINITIO III.

De probatione poſſeſſionis & dominij.

POſſeſſio, quoniam facti magis quam iuris eſt,[1] per teſtes omnimodo probari debet.[2] Per inſtrumenta vix eſt vt probari vnquam poſſit,[3] niſi fauor antiquitatis, quæ alias probationes ſuſtulit, hanc vnam admitti neceſſario debere ſuadeat.[4] Probata autem præſentis temporis poſſeſſio in præteritum quoque probata intelligi debet[5] hactenus, vt contrariæ probationis onus in aduerſarium transferatur.[6] Dominij alia ratio eſt, quod cum, ſicut maioris eſt momenti,[7] ita difficilioris ſit probationis,[8] non facile præſumendum eſt, ne quidem ex præterita multorum annorum poſſeſſione,[9] ob idque plene probandum eſt, quoties principaliter, vt noſtri loquuntur, non incidenter dominij quæſtio exercetur.[10] Sane ſi fideicommiſſum petatur, quoniam agitur de omni de iure, quod defunctus habuit, ſiue dominij, ſiue poſſeſſionis in fideicommiſſarium transferendo,[11] ſolam defuncti poſſeſſionem probare ſufficiet,[12] ſaluo eius iure, qui poſtea dominij controuerſiam fideicommiſſario facere volet.[13] Cæterum ſi de præcedente iuſta poſſidendi cauſa appareat facilius credendus eſt quis poſſediſſe, & quidem ex eo iure quo poſſidere potuit:[14] Sin plures cauſæ concurrent ex ea, quam ſibi fauorabiliorem eſſe putauerit,[15] ſi voluntatis probatio contraria nulla ſit.[16] Inde fit, vt rem communem poſſidens non niſi pro ſua parte poſſidere videatur,[17] ſicut nec niſi pro ea parte teſtari, qui de re communi teſtatur,[18] vt ſuo tantum, non etiam alieno iure, quod non niſi improbè facere poſſet,[19] vti videatur. *Ita Senatus* pro D. de Caſtillion, contra Dominas de Bouuant & d'Aiguebelete, prid. Non. Iunij 1588.

1 *L. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior. l. cum heredes 23. in princ. §. 1. de acquir. poſſeſſ.*

2 Facta enim non præſumuntur vulg. iur.

3 *L. prædia 48.* vbi Bart. & alij, *D. de acquir. poſſeſſ.* Alex. *conſ. 24. num. 2.*

4 Dec. *conſ. 6. numer. 36. & conſ. 302. num. 10.* poſt Caſtr. & alios ibi citatos.

5 Salic. *in l. perſona C. de probat.* Socin. *conſ. 89. col. 1. verſ. ſed quid plura.* Idem è contrario pro dicente ſe adhuc poſſidere rem, quam antea poſſedit, maximè ſi poſſeſſio ſit recens. Bart. *in leg. ſine poſſideris, Cod. eod.* Oſaſch. *dec. 40. n. 9* id eſt, non antiquior biennio. Hier. Gabr. *conſ. 193. n. 5. & 6.* Non idem eſt contra negantẽ ſe poſſidere. Gabr. *ibid. n. 4.* [Simile eſt quod dici ſolet, Prolata poſſeſſione antiquioris & vltimi temporis, medij quoque temporis poſſeſſionem præſumptiuè probatam intelligi ex Bart. *in l. Celſus. d. l. ſine poſſideris.* Quod tamen Math. *ſing. 117.* intelligit de poſſione longi temporis non longiſſimi 30. vel 40. ann. quia poſſeſſio ciuilis, quæ ſolo animo retinetur non præſumitur duraſſe poſt decem annos propter obliuionem quæ ex decennio præſumitur. Itaque, inquit, probari oportet poſſeſſionem primi anni, & 11. & 21. & 31. & vltra ſi tractetur de præſcriptione 40. annor. Iunge *Defin. 58. de Epiſc. & cler.*]

6 Nam contra præſumptionem iuris poteſt ſemper admitti probatio, Alex. *conſ. 133. col. fin. lib. 1. l. ſi chirographum 24 D. hoc tit.* [at non contra præſumptionem iuris & de iure,] niſi per confeſſionem partis, Oſaſc. *dec. 101. n. 33. & ſeq.*

7 Ideoque petitorium ſolet abſorbere poſſeſſorium, *not. in l. naturaliter 12. § nihil commune, de acq. poſſ.*

8 *§. commodum Inſt. de interd.*

9 Guid. Pap. *q. 18.* Nec ſufficit quod probetur quis poſſediſſe tanquã dominus, *l. Titia 48 de ſolut.* Aret. *in § ſed iſta. Inſt. de act. n. 8.* Gabr. *conſ. 45. num. 6.*

10 *Not. ad l. ſiue poſſideris, & ad l. cum res C. hoc tit.*

11 *L. 1. D. ad SC. Treb.* Bart. *in l. 2. col. pen. de leg. 1.* Gabr. *conſ. 46. n. 23. & 24.*

12 Scilicet contra heredem grauatum, aut eius hæredem, Crauet. *conſ. 316. n. 5. verſic. 9.* Natt. *conſ. 400.* Mantic. *lib. 7. tit. 6. n. 5.* Nam contra tertios poſſeſſores probandum eſt dominium. Mant. *ibi.* ex Alex. *conſ. 82. n. 14. vol. 2. & conſ. 138. n. 8. vol. 6.* Crauet. *conſ. 6. n. 6* poſt Bal. *conſ. 41. vol. 4.* Natt. *d. conſ. 400. col. fin.* Idem eſt ſi contra heredem ipſum agatur ex fideicommiſſo, ſed vindicatione, adeoque hypothecaria, vt concludit Hier. Gabr. *conſ. 46. nu. 48.* aduerſus Bald. *in auth. contra, n. 11. C. ad Treb.* Iunge *Defin. 11. n. 2. ad SC. Treb.*

13 *L. de inofficioſo 69. D. eod. tit. ad SC. Treb.* non enim plus iuris transferre poteſt reſtitutio hereditatis, quam defunctus habuerit, *leg. 1. D. eod. tit.* aut heres ipſe fuerat habiturus, *l. 2. eod.*

14 *L. quadam mulier. 77. D. de rei vindic. l. 2. C. de acq. poſſ.* Bart. *in leg. Celſus, ff. de vſucap.* A primordio enim tituli poſterior formatur euentus, *l. 1. C. de impe. lucr. deſcr. lib. 10.* Oſaſc. *dec. 101. nu. 37. & ſeqq.* vbi addit, non ſufficere probari actus poſſeſſoris, niſi ſicuti probentur ex ea cauſa ex qua dicit quis ſe poſſidere, ex Alex. *conſ. 50. n. 8. vol. 1.* poſt Bart. *in l. 1. §. hoc interdicto, col. 3. de itin. act. priuat.* Inter actus autem poſſeſſorios primum locum obtinet fructuum perceptio, Bart. *in leg. qui vniuerſas, §. quod per colonum & in l. quamuis 1. §. 1. D. de acquir. poſſeſſ.* Alex. *conſ. 133. col. 3. vol. 1.*

15 *d. l. quadam mulier, de rei vindic.* Intellige tamen, ſi vtraque cauſa ſit comparabilis, alioqui poſterior priorem deſtruit, *l. ſi quis ante conduxit. 10. de acq. poſſ.*

16 Puta, ſi poſſeſſionis ſuæ titulum certum & vnicum allegauerit aut produxerit, Ex eo namque ſolo præſumitur poſſidere. Afflict. *dec. 376. n. 5.* Oſaſc. *d. dec. 101. n. 37. & 38.*

17 *L. duo fratres 78. D. acq. h. red.*

18 *L. ſerui electione 5. §. vlt. de legat. 1.* Quod ſi non partem, ſed ius aliquod in re habeat teſtator, de eo ſolo iure diſponere intelligitur, etiamſi futurum ſit vt morte finiatur, *ex l. uxor patrui vbi not. C. de legat. l. quod in rerum 24. §. 1. de legat. 1.* Didac. *ex communi, in cap. ſiius. Extr. de teſt. n. 2.* niſi ius illud habeat teſtator vel partem iure hæredis. Tunc enim placet legatum omnino effectum habere & quod totã rem, *ex l. cũ filius 76. §. dominum* vbi Bart. & alij *de legat. 2.* Didac. *vbi ſup. n. 3. ad fin.* Iunge *l. vnum, ex familia 67. §. ſi rem, eod. tit. de legat. 2.*

19 Ideoque præſumptio illa vitanda eſt, quæ delicti probationem induceret, *l. merito 51. D. pro ſocio.*

DEFINITIO IV.

Pecunia ſoluta præſumitur ſoluentis, niſi probetur contrarium, aliter tamen quam per confeſſionem perſonæ ſuſpectæ.

IN dubio quidem credendum eſt ſolutam pecuniam fuiſſe ſoluentis. [1] Sed admittit ea præſumptio probationem in contrarium, [2] adeoque ex nuda eius, qui ſoluit, confeſſione: [3] niſi proponas perſonam ſuſpectam, cuius proinde confeſſio quoque ſuſpecta ſit. [4] Finge maritum ære alieno laborantem, aut libertinæ conditionis hominem, quem talliabilem apellamus, cum ſuam conditionem non ignoraret, [5] profeſſum eſſe publico, ſi voles, inſtrumento ſoluiſſe ſe pretium rei, quam emit ex vxoris pecuniis; nullius momenti erit confeſſio, licet iurata, [6] quaſi quam donandi fraudandíque animus magis quam veritatis fauor expreſſerit. [7] Nam etſi confeſſus ſit adhibito etiam iureiurando ſolutam ſibi dotem ab vxore, ſiue conſtante iam matrimonio, [8] ſiue tum, cum matrimonium contrahebatur, [9] nulla præcedente dotis promiſſione, perinde inanis erit confeſſio, ſi non aliis adminiculis fulciatur: [10] nec aliud erit, quamuis adiecerit maritus, debitam ſibi fuiſſe dotem aut vxori ex cauſa legati aut præcedentis alicuius promiſſionis, ſi neque de legato, neque de promiſſione aliunde appareat. [11] Sane ſi ab alio quam ab vxore factam ſolutionem vir profeſſus ſit, quaſi vxori debitam ex legato aliave iuſta cauſa, valebit ad probationem & obligationem ſola confeſſio, quamuis neque legatum neque præcedens alia vlla obligatio probetur. [12] Sed ſi numeratio reuera interuenerit, omnimodo confeſſioni ſtandum erit, [13] niſi probet aduerſarius, dicis tantum cauſa factam numerationem, [14] ne alioqui magno incommodo afficiantur huius conditionis homines, nemine cum iis contrahere volente, ſi bonam fidem agnoſcere prohibeantur. [15] Idem fere tractatus eſt, ſi inter perſonas ſuſpectas & prohibitas donatio ex cauſa remunerationis facta proponatur, quæ ſi meram contineret liberalitatem, non valeret. Neque enim ſtabimus donatoris aſſertioni, quantumuis iuratæ, ſed meritorum probationem à donatario exigemus, vt ex meritorum, quæ probabuntur, modo donationis quoque modus æſtimetur. [16] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Monſaint Iean & D. Dynonne, die [17] 5. Cal. Iul. 1588.

1 Scilicet cum ſoluit proprio nomine, quod & in dubio præſumendum eſt. Bart. *in l. 2. C. pro ſocio & in l. ſi patrimus, C. com. vtr. iud. & in l. Titio, §. altero, D. de admin. tut. ex l. & magis 4. iunct. l. 1. D. de ſolut.* Dec. *conſ.* 651. *n.* 2. Facit *l. cum proprio* 5. *C. ſi quis alt. vel ſibi.*

2 Semper enim præſumptio probationi cedit, niſi ſit iuris & de iure *l. fin. in princ. C. quod met. cauſ.* Crauet. *conſ.* 35. *n.* 5. *& conſ.* 146. *n.* 7. Sed & contra præſumptionem iuris & de iure poteſt admitti probatio, non ſolum per confeſſionem patris, ſed etiam per indirectum, id eſt, ratione facti quod iuris præſumptio ſupponit, vt tractat Oſaſch *dec.* 101. *num.* 33. *& ſeqq.*

3 Facilè enim cuilibet contra ſe creditur, non etiam pro ſe. *l. inter ſtipulantem* 83. §. 1. *de verb. oblig. l. rationes* 6. *cum l. ſeq. C. hoc tit.*

4 *L. qui teſtamentum* 27. *D. de probat. l. cum quis decedens* 37. §. *pen. de leg.* 3.

5 Alioqui fraudis ſuſpicione careret, *l. omnes* 17. §. *Lucius, D. quæ in fraud. cred.*

6 Iuſiurandum enim etſi maximam vim ſolet habere: *l. cum pater, §. filius matrem, de legat.* 2. præſertim ad probandum. *dict. l. cum quis* 37. §. *codicillis de leg.* 3. tamen æquè ſuſpectum eſt, cum adhibetur in actu ſuſpecto, eiúſque naturam induit, *l. vlt. C. de non num. pecun. l.* 5. *Cod. de legib.*

7 *d. l. qui teſtamentum. d. l. omnes, §. Lucius, Auth. ſed iã neceſſe,* vbi Cyn. Bar. Ang. & alij, *C. de donat. ant. nupt.* Cap. Thol. *dec.* 340. apud Auf. Crauet. *conſ.* 40. Salic. *in l. ſi mater. C. de cont. empt.* Bald. *conſ.* 66. *vol.* 1.

8 quo caſu alia ratione non valet confeſſio, ſcilicet, quæ donatio ſit inter virum & vxorem: quanquam ſi aliud nihil obſtaret, confirmaretur morte mariti in præiudicium heredum ipſius, *l.* 2. *C. de donat. caut. non num.*

9 Intellige ſemper quod ad creditores, vt ex huiuſmodi confeſſione non fraudentur. Nam quod ad maritum ipſum eiúſve hæredes, id ſeruandum erit, quod ſcriptum eſt, *in d. l.* 2. *&* 3. *& in auth. iſtum, C. de dot. caut.*

10 Nam ſi vel dotis promiſſio vel alia iuſta cauſa præceſſerit, aliud erit. Alex. *conſ.* 18. *vol.* 3. Crau. *d. conſ.* 40. *n.* 5. & alij ſ. cit. *num.* 7. *&* 16. ſ.

11 Neque enim difficilius eſſet cauſam hanc falſo comminiſci, quam confeſſionem ipſam in fraudem creditorum, *l.* 1. §. *vlt. & ll. ſeqq. D. quæ in fraud. cred.* Facit *l. quidam* 29. §. *vlt. D. ad SC. Vell.*

12 Eſt enim hæc vna limitatio ex iis, quas noſtri tradunt *ad d. Auth. ſed iam neceſſe, ex l. vir ab eo* 49. *& l. cum dotem* 71. *D. de iur. dot.* Etſi videtur Oſaſch. *dec.* 20. *n.* 10. hoc ita intelligere, vt ea confeſſio non noceat niſi confitenti marito & eius heredibus. Iunge eiuſdem Oſaſch. *dec.* 172. præſertim *num.* 9. *&* 11.

13 Hoc enim caſu videtur facta numeratio gratia implendæ confeſſionis & ſtipulationis, vt loquitur *l. cum enim* 7. *De nouat. l.* 1. *C. de dot. caut. non num.*

14 Vt *in l.* 4. *D. commod.* plus enim ſemper valet, quod agitur, quam quod ſimulatè concipitur, vt eſt *in tit. C. plus valet quod agit.*

15 Vt de minoribus ſcriptum eſt *in l. quod ſi minor* 24. §. *nec ſemper de minor.* itémque in tutoribus *l. patres* 9. §. *nec vtique, de admin. tut.*

16 Guid. Pap. *q.* 95. Bart. *ad l. ſi forte, de caſtr. pecul.* Alex. & modern. *in l. ſi donatione. C. de coll.* Rip. *ad d. l. ſi vnquam, q.* 15. *C. de reuoc. donat.* Tiraq. *ibid.* in verb. *donatione, n.* 20. *&* 88.

DEFINITIO V.

Probatio inſinuationis non fit niſi per ſcripturam, ſed quam tamen etiam per teſtes aut per aliam ſcripturam probari ſufficit.

INſinuatio, & vt alius quilibet actus legitimus, [1] quem apud acta fieri oporteat, [2] per ſcripturam omnimodo probari debet, non per teſtes. [3] Cur enim apud acta fieri oporteret, ſi teſtes ſufficerent; [4] Sed ſi tamen ſcriptura eo nomine confecta caſu aliquo deperdita ſit, aut tam male cuſtodita vt reperiri nequeat, ſufficiet ſcripturam ipſam, nedum ſcripturæ amiſſionem, probari per teſtes, [5] ne poſtquam legi ſatisfactum eſt, probatio veritatis intercidat amiſſa ſcriptura, [6] cuius neceſſitatem is ipſe veritatis fauor induxerat. [7] Sed & cum de donationis inſinuatione tractaretur, viſum eſt ſatis eſſe, quod per donantis confeſſionem in eo quoque contentam inſtrumento, quod inter alios confectum erat, probaretur, ſcriptam aliquando fuiſſe inſinuationem, [8] ex eáque confeſſione plenam naſci probationem etiam contra ſingularem ſucceſſorem. [9] Non diſſimile eſt, [10] quod noſtris placet, per duos teſtes probari poſſe factum ſolemniter & coram ſeptem teſtibus idoneis teſtamentum, [10] licet ad probandam ſolemnem defuncti hominis voluntatem non pauciores quam ſeptem teſtes requirantur. [11] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588, & iterum in cauſa D. de Sarmoye & de Meximieu, 15. Cal. Aug. 1591.

1 Cuiuſmodi ſunt adoptio, legitimatio, emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, ſerui optio, & alij huiuſmodi, de quibus vide *L. actus legitimi* 77. *de reg. iur.* & ibi Petr. Fabr.

2 Nihil enim aliud eſt inſinuatio quam teſtificatio rei geſtæ apud acta. *l. donatio,* 17. *in fin. l. data* 25. *C. de donat.*

3 Guid Pap. *q.* 582. vbi & alios pleroſque caſus recenſet, in quibus non admittitur probatio niſi per ſcripturam.

4 Inducta enim eſt ſolemnitas inſinuationis ad euitandas falſitates *d. l. data* quarum periculum multo maius ſubeſt, cum teſtium vel priuatæ ſcripturæ fidei committitur, quam cum ex actis publicis & iudicialibus veritatis probatio elicitur, *arg. leg. teſtium facilitatem* 18. *in princ. C. de teſtib. l. ſcripturas* 12. *C. qui potior. in pign. hab. l. pen. C. ſi minor. ſe maior. dix.*

5 *d. l. teſtium facilitatem, §. vlt.* vbi Bald. *& in l. emancipatione, C. de fid. inſtrum.*

6 Ita enim fieret, vt quod ad vnum effectum eſſet inductum, operaretur contrarium, contra *l. nulla* 25. *ff. de legib. l. quod fauore* 6. *C. eod. l. legata* 14. *D. de alim. legat.*

7 Non enim ſolent fieri ſcripturæ, niſi vt rerum geſtarum veritas & probatio conſeruetur, *l. contrahitur, D. de pignor. l. in re* 4. *de fid. inſtrum. l. cùm te* 5. *C. de tranſact.*

8 Verba enim enunciatiua probant non ſolùm inter eaſdem partes, *l. optimam* 14. *C. de contrah. & committ. ſtipul.* ſed etiam inter alios contra enunciantem, præſertim ad probandam ex ipſius confeſſione ſolemnitatem, quam interueniſſe neceſſe ſit, vt actus valeat potiùs quam pereat, *ex reg. l. quoties* 22. *ff. de reb. dub.* Facit *l. Publica* 26. §. 1. *ff. depoſ. l. ſciendum* 30. *de verb. oblig. & ibi notat.*

9 Crauet. *conſ.* 301. *n.* 5. *per l. ex qua perſona* 149. *D. de reg. iur.*

10 Bart. communiter approbatus *in l.* 2. *C. de bonor. poſſeſſ. ſecun. tab. & ad l. admonendi, num.* 39. *D. de iureiur.*

11 Scilicet regulariter *l. vlt. C. de teſt. §. ſed prædicta & ſeqq. Inſt. eod.* Simile eſt, quod dicimus, ſi declarare teſtator velit aliquid, quod in teſtaméto ſcriptum ſit obſcurius, poſſe id fieri ſine ſolemnitate, probaríque per duos teſtes, *ex reg. l. vbi numerus* 12. *D. de teſtib.* Hic enim nihil nunc dat, ſed datum ſignificat, inquit Vlp. *in l. heredes palam* 21. §. 1. *D. qui teſt. fac. poſſ.*

DEFINITIO

DEFINITIO VI.

Verba enunciatiua quando & quatenus probent in antiquis.

VErba enunciatiua prolata non incidenter ſed principaliter per modum cauſæ, vt noſtri loquuntur, probant in antiquis, non ſolum inter eaſdem,[1] ſed etiam inter alias partes. Hactenus ſaltem vt contrariæ probationis onus in aduerſarium transferatur.[2] Id enim antiquitati tribuendum eſt, per quam fit, vt alias probationes haberi difficillimum ſit,[3] alioqui non probant contra tertium, niſi cum de re agitur, quæ ſit difficilis probationis.[4] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creiſſiaz, contra Syndicos de Cormotan. 5. Cal. Iul. 1588.

1 Nam inter eaſdem partes probant vtique etiam in non antiquis Bart. *in l. ex ea ſcriptura, D de don. ex l. Publica* 26. §. 1. *D. depoſ.*

2 Idem Bart. *ad l. ſciendum* 30. *n.* 4. *de verb. oblig. ad l. Lucius*, §. *ſocer*, *ſol. matrim. l. cum ſermus, n.* 1. *C. de agr. & cenſ lib.* 11.

3 Propter præſumptionem, quæ naſcitur ex antiquitate. Crauet. *paſſ. in tract. de antiq. temp.* Eſt enim ea vis præſumptionum omnium, vt onus probandi transferant in aduerſarium *l. alimenta* 11. *Cod. de neg. geſt. cum ſimilib.*

4 Alex. *conſ.* 93. *verſ. ex his vol.* 6. Crauet. *dict. tract. de antiq. temp. part.* 1. *verſ. ampliatur, num.* 12. & 13.

5 Puta ſi agatur de filiatione, quæ eſt difficillimæ ac penè impoſſibilis probationis, *l. filiū* 6. *de his qui ſunt ſui vel alien. iuris leg. Lucius* 83. *de cond & demonſtr.* Alex. & Crauet *ſupradict. locis*. Apoſt ad Alex. *conſ.* 13. *lib.* 6. Iunge *Deſin.* 23. *ſ.*[a] quando autem præſumatur filiatio vide apud Boër. *q.* 299. vbi in cætera ait, *n.* 2. eum qui natus eſt domi non præſumi filium domini ſi natus ſit ex ancilla & vt loquuntur pediſſequa *Ita Senatus* in cauſa Amedei Dominici Teſtu & Amedei Muguier Maij 1615.

DEFINITIO VII.

An credatur iudici?

IVdici per ſententiam aſſerenti; viſum à ſe inſtrumentum ab actore productum, quo continebatur res actione depoſiti petitas penes reum depoſitas fuiſſe, hactenus creditur, vt inſtrumentum productum viſumque negari non poſſit, ſed non vt depoſitū factū probetur. Præſertim ſi ponas ab ea ſententia prouocatum,[2] tametſi biennium ab eo die, quo lata eſt, præterit, ſi non alia concurrant probationis adminicula, conſtetque de inſtrumenti amiſſione, ſaltem ex eius cuius fuerat iureiurando.[4] Verbis enim enunciatiuis iudicis litigatorum facto aut iure non credimus, niſi de iis, quæ coram ipſo fiunt tam cum pronunciat.[5] Sicut neque notario aut ſcribæ iudicis dicenti mandatum ſibi teſtium audiendorum poteſtatem, ſi de mandato non aliunde appareat.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Burneti & viduæ Ioannis Pelleterij, 3. Id Iul. 1585.

1 *Cap. quoniam contra.* vbi Abb. Fel. & alij, *Extr. de probation.* Bald. *in l. optimam, C de contr. & comm. ſtip.* Bart *in l. acta, D. de re iud. & in l.* 1. *C. de rei. Crauet, conſ.* 171. *n.* 6. & *conſ.* 197. *n.* 10. & 265. *n.* 3. vbi ait, ſententiam iudicis non probare factum, puta cōſenſum partium.

2 Non enim poteſt ſententia ius facere à qua eſt appellatum, *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Diuerſum eſſet, ſi ante multos annos ea ſententia lata proponeretur. Tunc enim præſumerentur omnia ſolemniter acta, poſteaquam acta ſunt deperdita. Bald. poſt Cynum *in l. emancipationē, C. de fid. inſtrum.* & alij, quos refert Boër. *q.* 15. *in fin.*

4 *L. cum quidam* 21. *C. de fid. inſtrum.*

5 Bart. *in auth. niſi breuiores, C. de ſent. ex breuic. recit.* & *alij ſ. citat. num.* 1.

6 Guid. Pap. *quæſt.* 126.

DEFINITIO VIII.

Quomodo probari poſſit matrimonium.

MAtrimonij probatio cum ſit & difficilis & fauorabilis, per teſtem vnum cum fama impleri creditur, quod ſine alterius matrimonij præiudicio fiat.[1] Eadem ratio facit, vt alterius filium quem eſſe, quod multo difficilioris eſt probationis,[2] per coniecturas probari poſſit,[3] adeoque per ſolam famam, tametſi parentum tractatus nullus probetur,[4] hactenus ſaltem, vt qui negat probandi neceſſitate oneretur: Maxime vero, ſi alia quoque adminicula quantulacunque concurrant,[6] vt puta ſi probationem illud faciat difficiliorem, quod diſtantia ſint locorum aut temporum interualla, Solet enim ea res facere, vt leuiores quoque probationes admitti debeant, quæ alioqui non admitterentur.[7] Illa vero longe fortior erit probatio, ſi is, qui ſinus dicitur, in quaſi poſſeſſione filiationis, vt aiunt, fuiſſe probetur,[8] id eſt, ſic tractus & habitus vt filius ab iis, quos ipſe viciſſim vt parentes obſeruauerit & coluerit.[9] Nam & generale illud eſt, vt qui in quaſi poſſeſſione alterius cuiuſlibet qualitatis conſtitutus reperitur in ea retineri debeat,[10] quouſque contrariis aduerſarij probationibus ſuperetur.[11] Idque in propoſito tanto magis obtinere debet, quod etiam Pontificio perinde ac ciuili iure in liberæ mulieris conſuetudine nuptiæ potius intelligendæ ſunt, quam concubinatus,[13] ne delicti præſumptio, quæ ſi aliud nihil vrgeat ſemper vitanda eſt,[14] temere inducatur.[15] *Ita Senatus*, in cauſa Ioannis Muſier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal Aug. 1588.

1 *Ex dec. Cap. Tholoſ.* 173. Innoc. *in c præterea, de teſtib. & cap. illud, de præſumpt.* Notab *gloſſ in cap.* 1. *de appell. & in cap. veniens de teſtib.*

2 Imo penè impoſſibilis, vt dixi *Deſin.* 6. *n.* 5. *ſ. eod. ex l. Lucius* 83. *de cond. & demonſtr.*

3 Quomodo & cætera omnia, quæ ſunt difficilis probationis, *l. non omnes* 55. §. *à barbaris, D. de re milit.*

4 Anton. de Butr. *in c. ex tranſmiſſa Extr. qui filij ſint legitim* quem refert & ſequitur Dec. *conſ.* 172. *incip. viſo proceſſu, n.* 4. *circa med.*

5 Fulgoſ. *conſ.* 138. *incip. viſis præcepto facto, col* 2.

6 Salyc. *in l.* 1. *in princ. C. de teſtib.* quem ſequitur Alex. *conſ.* 25. *incip. in cauſa vertente inter Antonium, col. pen. vol.* 2.

7 Vnde eſt, quod etiam inſtrumento minus ſolemni credi ſolet propter locorum diſtātiam, Bart. *in l. admonēdi, n.* 42. *D de iureiur.* Bald. *in l. comparationes, C. de fid. inſtr.* Corn. *conſ.* 147. *col.* 2. *in prin. vol.* 2.

8 Nemo enim dubitat, quin ſaltē hoc caſu trāsferatur onus probandi in aduerſariū, *ex not. in l. non nudis, & in l. non epiſtolis, C. hoc tit.*

9 *L.* 1. §. 1. vbi Bart. *D. de quaſt.* Idem Bart *in d. l. non nudis, in leg.* 1. *D. quor. bon. in l.* 1. § *idem per contrarium, D. de liber. agnoſc. & in leg. fin. D. hoc tit.* Iacob. Butrig. *in l. quidam* 13 *eod. tit. ex l. cum de laniones* 18. § *aſinam.* in illis verbis, *Sed fide dominica coleretur, D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* Alciat. 1. *præſ. cap.* 19.

10 Quod ipſum etiam per ſolam famam ſufficienter probari creditur ſaltem ad transferendum onus probandi in aduerſarium. Bart. *in l. de minore*, §. *plurim. D. de quaſt. l. ſi mater, C. ne de ſtat. de funct. L.* 2. *C. ſi ſeruus aut lib. ad decur. aſpir.*

11 *L. mouoor.* 4. *C ſi ſeruus export. vend.*

12 Semper enim ſupereſt locus veritati, *l. Imp.* 29. §. *vlt. D. hoc tit. cum ſimilib.*

13 *L. in libera* 24. vbi Bald. *D. de rit. nupt.* Facit. *l. ſi vicinis* 9. *C de nupt. l. filium* 6. *in his qui ſunt ſui vel alien. iur.*

14 *d. l. mouoor. in fin. l. merito* 51. *D. pro ſocio.*

15 Concubinatus enim hodie prohibitus eſt iure canonico vt & alius quilibet coitus tanquam illicitus extra matrimonium, Bart. & alij *in l.* 3. *D. de concub.*

DEFINITIO IX.

Minor ætas probatur per teſtes colligentes ætatem ex aſpectu, ſed non per dationem ſolam curatoris.

IN probatione minoris ætatis placet ſufficere, quod teſtes ætatem ex aſpectu colligant.[1] Sed non ſufficiet, quod ei, qui minor dicitur, curator datus ſit tanquam minori, niſi cum iis res ſit, qui curatoris dationi adfuerunt & conſenſerunt.[2] Ne alioqui facile ſit hoc prætextu probandi onus in eum transferre, qui ſciens & prudens cum[3] re vera maiore contraxerit.[4] *Ita Senatus*, pro N. Franciſco Denarie, contra Bartholomæam de Valon, 8. Id. Aug. 1588.

1 Bart *in l. de minore, n.* 6. & 8. & *in l. minor, n.* 1. *D. de minor.*

2 Nam quod ad eos, datio curatoris probat minorem ætatem non quod ad tertium, Alex. *conſ.* 21. *vol.* 1.

3 Finge agnatum proximum: is enim præſumitur ſcire ætatem agnati, ac multo magis ſi tutor eius fuerit, *l. de tutela* 7. *C. de in integr. reſtit.*

veſtis.min.l oſtaui 9.in fin. D.vend cogn. Facit.*l.ſi vicinis 9.C. de nupt.* ſufficitque ea præſumptio ad transferendum onus probandi, in negantem. Rol. à Val. *conſ. 19. n. 39. lib. 1.*

2 *L. 3. verſ. quod ſi per iniuriam, C. ſi min. ſe maior. dixer.*

DEFINITIO X.

Conditio rei probatur per vnicam recognitionem etiam ſine aliis adminiculis, conditio perſonæ non item.

MVltum intereſt, an de prædij, an de perſonæ, iure & conditione tractetur. Etſi enim prædia quoque omnia præſumuntur libera, & , vt loquuntur, allodialia, [1] vnica tamen profeſſio & recognitio ſufficit vt probentur feudalia vel emphyteuticaria. [2] At ſi quis dedititiæ conditionis eſſe dicatur, duplici profeſſione & recognitione opus eſt, [3] aut ea ſaltem adminicula concurrere oportet, ſi vnica recognitio proferatur, ex quibus conſtare poſſit non ſine cauſa vel effectu eam factam eſſe profeſſionem. [4] Itaque ſi recognitio antiqua proponatur, quæ ad antiquiorem aliam referatur, deſignato die & Conſule, licet de antiquiore illa non appareat, dummodo à maioribus facta ſit, ſufficiens erit probatio, [5] non ſecus, ac ſi duplex recognitio exhiberetur. [6] *Ita Senatũ* iudicaſſe in cauſa quadam D. Comitis Turnonij relatum ſæpius eſt. Et iterum me præſenté in cauſa liberorum D. de Nouelles & procuratoris fiſcalis Gebennenſis, 4. Id. April. 1593. Iunge Defin. 19. infr. De dedit. libert. tol.

1 *Vulg. l. altius 8. C. de ſeruit. & aqua, l. cũ eo 9. de ſeru. vrb. præd.* ſicut & homines omnes præſumuntur liberi, quia tales naſcuntur *l. manumiſſiones 4. D. de iuſt. & iur. l. libertas, D. de ſtat. hom. l. vnic. Cod. de SC. Claud. toll.*

2 quia domino prædij licet rei ſuæ conditionem facere deteriorem multo magis ex ſua confeſſione & enunciatione probationem aduerſario præbere, *arg. l. Publia 26. §. 1. D. depoſ.* Nulla enim fortior probatio eſt, quam quæ fit per confeſſionem partis, *l. generaliter, C. de non num. pecun. l. cum de indebito, D. hoc tit.*

3 Guid. Pap. *q. 272. in fin. & quæſt. 315.*

4 Text eſt *in l. cum ſcimus 22. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 47.* quæ nec pluribus confeſſionibus contenta eſt, ſi non alia quoque adminicula concurrant. Quod tamen accipiendum eſt de pluribus confeſſionibus factis ad inducendam qualitatem potius, quam qualitatis probationem. Nec enim volens quiſquam liber & ingenuus cõditionem ſuam mutare poteſt, *l. nec ſi volens 6. de lib. cauſ.* quia nemo dominus eſt membrorum ſuorum, *l. liber homo 13 in princ. D. ad l. Aquil.* Sed confeſſio, quæ non poteſt mutare conditionem, facilius inducit probationem mutatæ conditionis, *l. Publia 26. §. 1. D. depoſ.* Sufficit enim vt appareat præcedentem confeſſionem aut non ſine cauſa factam fuiſſe, aut ex ſecuto effectu vires ſumpſiſſe.

5 Non enim poteſt dici facta ſine cauſa confeſſio, quæ ad aliam antiquiorem refertur, & in antiquis verba enunciatiua probant, præſertim inter eaſdem partes earúmque ſucceſſores non tantùm vniuerſales, ſed etiam ſingulares. Bart, *in l. facta. §. ſi heres, D. ad SC. Trebell.* Crauet. *conſ 29. num. 1.*

6 Quo c. ſit nulla eſſet dubitatio, quia geminatio actus ſolet potentius operari & inferre certam ſcientiam, *l. ſi mulier 22. C. ad SC. Vellean.* Bart. *in l. cum ſcimus, & in l. Balliſta.* vbi omnes, *D. ad Treb.* Rom. *conſ. 64. viſo themate, col. 2. cum ſimil. cumul.* per Dec. *in l. ex his, col. 2. C. de teſt. mil.* Iunge *Defin. 76. ĩ. de iur. emphyt.*

DEFINITIO XI.

Clericatus probandus eſt per ſcripturam, & qualis debeat eſſe ſcriptura.

CLericatus probari per ſcripturam debet non per teſtes, [1] ſi non amiſſa ſit ſcriptura eáque amiſſio per teſtes, quod fieri poteſt, probetur. [2] Cæterum non ſufficiet, quod qui ſe clericum dicit, probet ſe preſbyterum, cum fieri poſſit vt per ſaltum promotus ſit. [3] Clericatus autem literas, quæ proferuntur, vt fidem faciant, oportet eſſe ſubſcriptas ab Epiſcopo aut vicario, qui characterem imprimit, ne alioqui facilè ſit falſum fingere. [5] Si tamen, ex aliis ſimilibus literis appareat ita obſeruare ſolitum Epiſcopum, vt pro ſubſcriptione ſigillum ſuum ſoliúſque Secretarij manum adhiberi iuberet, fidem facient literæ etiam quæ ab Epiſcopo non fuerint ſubſcriptæ. [6] Præſertim ſi alios ordines, adeóque preſbyteratum ſubinde adeptum appareat. [7] Vitanda enim eſt præſumptio delicti [8] & per ſaltum promotionis: [9] adeoque publice intereſt, ne tot probationes intercidant. [10] Sed & cum de ſola beneficij poſſeſſione apud iudicem laicum agitur, [11] ſufficit vt qui ſe clericum dicit, ſe in quaſi poſſeſſione clericatus eſſe probet. [12] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Chapellard & Claudij Poyſát, 3. Cal. Ianuar. 1589.

1 Vt & alia pleraque, de quibus Guid. Pap *q. 582.*

2 *L. teſtium facilitatem 18. § vlt. C. de teſtib.* & ibi Bald. & *in l. emancipatione, C. de teſtam.* Iunge *Defin. 5. n. 5. ĩ. eod.*

3 Guid. Bened. in verb. *& uxorem, in tract. de ſucceſſ. ab inteſt. n. 834.* Chaſſan. *in titul. de iuſtice & droit d'eccles in rub. Meſſiers & ſergens,* in verb. *ſont creus, n. 12.* poſt Bar. *in leg. aliud, C. de acquir. hered.* Crauet. *conſ 134 n. 45.* vbi limitat, ſi concurrat longum tempus.

4 Subſcriptio enim illa eſt præcipuè, quæ rei geſtæ fidem facit, *l. ſi ita ſtipulatus 126. § Chryſogonus, de verb. oblig. l. non ſubſcripſiſti 15. Cod. de admin. tut.*

5 Etiamſi adſit ſignum & ſigillum Epiſcopi, *in l 2. de reb. alien. non alien.* etſi non facit ſubſcriptio, quo minus falſum committi poſſit, *leg. vlt. C. plur. valer. quod agit.*

6 Conſuetudo enim Epiſcopi & regionis hac in re, vt & in aliis pleriſque ſeruanda eſt, *l. 2.* ibi. *ſecundum leges moréſque locorum, C. teſtam. quemadm. aper. l. 3. §. vlt ff. de teſtib. cum ſimilib.*

7 Cum ſine clericatu non poſſet ordinum collatio valere.

8 *L. 4. C. ſi ſeru. export. ven. l. merito 51. ff pro ſoc.*

9 Delictum enim eſt, ſi quis per ſaltum promoueatur. *tot. tit. de cler. per ſalt. promot.*

10 *L. 1. ff. de off. prætor.* Guid. Pap. *q. 474.*

11 Neque enim iudex laicus eſt competens in petitorio beneficij. Idem Guid. Pap. *q. 1.*

12 Guid. Pap. *q. 183. n. 3.* vbi rationem reddit, quod probatio tituli clericalis ſit quid ſpirituale, *ex c. ſi iudex Laicus, de ſent. excom. in 6.*

DEFINITIO XII.

Confidentiæ probatio difficilis eſt, ideoque fieri poteſt per coniecturas.

COnfidentiæ probationes, licet minus claræ & apertæ, ac ex ſolis coniecturis, dummodo probabilibus, admittendæ ſunt: [1] quoniam, quæ in rebus profanis dicitur ſimulatio, hanc in beneficialibus confidentiam appellamus: [2] cuius probatio perdifficilis eſſe ſolet, quod non niſi occulte ac per cuniculos fiat. [3] *Ita Senatus* in cauſa Humberti Chambard, Franciſci Chabod, Prid. Id. Dec. 1588.

1 *Arg. l. non omnes 5. à barbaris, ff. de re milit.* nam & manifeſtum dicitur, quod elicitur per coniecturas, *l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

2 Vide regulam & ordinationem Pij V. ſummi Pontificis de confidentia. [quæ conſtituit inter cætera vt pro confidentiæ probatione quilibet teſtes admittantur etiam ſingulares criminoſi, & infames, Itémque vt ſufficiat ex alterutra duntaxat parte confidentũ interueniſſe. Et ex quibus cauſis cõfidẽtia probari poſſit, aut præſumi.]

3 Alioqui nunquam probari poſſet ſimulatio, vt tractant DD. *ad l. emptione, C. ſi quis alteri vel ſibi.* Crauet. latè *conſ. 176 n. 7.* Facit *l. dolum 6. C. de dolo* Eſt autem confidentia ſpecies ſimoniæ.

DEFINITIO XIII.

Ex iis, quæ reſignans fecit in beneficio reſignatario ignorante, non probatur confidentia.

NOn benè probabatur confidentia ex eo ſolo, quod appareret reſignantem multa in beneficio poſt reſignationem feciſſe, quaſi beneficium adhuc poſſideret: [1] Cum ex aduerſo probaretur, multa quoque & plura feciſſe reſignatarium iure legitimi poſſeſſoris, [2] neque conſtaret vidente aut ſciente reſignatario facta eſſe, quæ reſignans fecerat. [3] Itaque pronunciauit Senatus, reſignatarium ante omnia reſtituendum aduerſus ſpoliatorem, [4] qui confidentiam obiiciebat. Quidni vero? Cum & contra ipſum reſignantem, ſi quid ab eo ſpoliandi animo factum eſſet, reſtitueretur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa, licet alio poſteriore placito. *Sine die.*

1 Licet ſoleat probari ſimulatio ex hac coniectura, cum is, qui tradidiſſe dicitur remanſit in poſſeſſione, *l. ſicut 8. §. ſuperuacuum ff. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 Præſu

2 Præſumendus enim erat, feciſſe ex titulo præcedenti, *l. quadam mulier 77. de rei vind. l. 2.* vbi Bart. *C. de acq. poſſeſſ.* Dixi Defin, 3. tit. 14. 5.
3 Ita credendus erat potius clam feciſſe, *l. 3. §. clam facere, ff. quod vi aut clam.*
4 *Ex cap. in literis & tot. tit. Extr. de reſtit. ſpoliat.*
5 *Cap. olim vbi not. Extr. eod.*

DEFINITIO XIV.

Per inſtrumentum locationis nec dominium probatur, nec poſſeſſio, ſed probatur tamen ſpoliatio

ETſi per inſtrumentum locationis nec dominium probetur nec plenè poſſeſſio, [1] niſi ſeruata probetur perceptio fructuum aut penſionis, quæ loco fructuum eſt: [2] probari tamen poteſt ſpoliatio, ex eo ſolo, quod quis alieni beneficij fructus locauerit tanquam ſuos aut tanquam beneficij ad ſe pertinentis: ſpoliatio enim eſt adeóque violenta, quoties inuito eo, ad quem beneficium pertinet, alius poſſeſſionem ingreditur, [3] licet apertè vis nulla fiat. [4] Sed etſi ignorante eo, ſpoliatio eſt, quamuis non violenta. [5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Cap. inter dilectos, Ext. de fid. inſtrum.* Vide Alex. conſ. 68 *lib. 3.*
2 Nam per fructuum perceptionem & penſionis ſolutionem probatur plenè poſſeſſio, non tamen dominium. *Not. in d. c. inter dilectos. l. Titia 48. D. de ſolut.*
3 Vi enim factum dicitur, ſi quis contra quàm prohiberetur fecerit, *l. 1. §. quid ſit vi factum, ff. quod vi aut clam.*
4 Non enim vis tantum eſt ſi homines vulnerentur, ſed & quoties quis rem etiam ſuam aut ſibi debitam non per iudicem repoſcit, *L. extat 13 ff. quod met. cauſ.*
5 Sed clandeſtina. Clam enim facere videtur, qui aduerſarium celauit, nec ei denunciauit, ſi modo timuit eius controuerſiam aut timere debuit. *l. 3. §. clam facere, D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XV.

Regulas Cancellariæ Romanæ ſufficit allegare, licet non proferantur ſub plumbo.

QVi veteres Romanæ Cancellariæ regulas allegat non eſt arctandus, vt eas ſub plumbo, quod aiunt, exhibeat, quia ſunt notoriæ Senatui, qui ſecundum eas tam ſæpè pronunciauit, vt earum aut fides aut ſubſtantia in dubium reuocari non poſſit. Nec quod in ſingula luſtra mutari poſſunt, quicquam facit, cum non eo minus obſeruari videamus vt ſint perpetuæ. [2] Itaque qui correctas aut immutatas dicet, idipſum probare debebit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sunt enim conſtitutiones generales, quas nec ignorare cuiquam, nec diſſimulare permittitur, *l. pen. C. de iur. & fact. ignor.*
2 Quod enim non mutatur, quare ſtare prohibeatur? *vulg. l. ſancimus 27. C. de teſt. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.* Neque vero ſemper attenditur quod fieri poteſt, donec factum ſit, *l. 1. §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtament.*
3 Quomodo probare debet, quiſquis dicit mutatam eſſe voluntatem, *l. cum qui voluntatem 22. D. de probat.* iunct. *l. 3. eod.*

DEFINITIO XVI.

Non debet iudex admittere litigatores ad probandum, niſi de eo requiſitus.

COllitigatores, qui non petierunt admitti ſe ad probandum, non poteſt iudex ex officio admittere, tametſi eam facti quæſtionem implicitam videat, quæ ſine probationibus explicari non poſſit. [1] Credibile enim eſt, ideo non poſtulari facultatem probandi, quod probatione deſperetur. [2] Sed & cum ex litigatorum conſenſu lis in eum ſtatum deducta eſt, vt iudicis ſententia expectetur, quod Pragmatici dicunt concluſum eſſe in cauſa, magis eſt, vt à probationibus, quibus litem inſtruere fortaſſis potuiſſent, receſſiſſe videantur. [3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid Cal. Febr. 1589. Suaſerim tamen bono iudici, vt per interlocutionem extorquere conſenſum eius ex collitigatoribus, cui incumbit onus probandi, iubeátque deliberare eum, an ad probandum admitti velit, necne, vt certiore minúſque ſuſpecto iudicio ad ſententiam perueniri poſſit. [4]

1 Non enim ſolet nec debet iudex officium ſuum impertiri, niſi petenti, *l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de damn. infect.* niſi in caſibus quos recenſet Ripa. ibid. vbi vide.
2 Vnde enim poteſt iudex diuinare, an litigatores habeant teſtes aut alias probationes quas velint producere? aut cur nõ dicãt litigatores, ſe velle probare ſi poſſint? Nam & plerumque deficit probatio, licet ius non deficiat, *l. 1. C. ſi aduerſ. cred. l. duo ſunt Titij 30. de teſt. tut.*
3 Per proceſſum enim ad vlteriora renunciatur anterioribus. Notant noſtri. *Notat. ad l. à procedente, 4. C. de dilat.*
4 Intereſt enim iudicis & reipublicæ ita ferri ſententiam, vt prætextu nouarum probationum retractari non poſſit, *arg. l. ſingulis 6. de except. rei iudic. cum ſimilib. 14.*

DEFINITIO XVII.

Confeſſio defuncti nocet heredi puro, non ei, qui beneficium legis imploranit, ſi de re ipſius agatur non de hereditaria.

COnfeſſio, quam quis fecerit in vna inſtantia, probat contra purum heredem etiam in alia, ſicut & contra ipſum confitentem probaret, ſi viueret, quando vna eademque puri heredis & defuncti perſona eſſe intelligitur. [1] Sed in eo herede, qui non niſi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit; aliud eſt, ſi de re agatur, quæ ad ipſum proprio non hereditario iure pertineat, quoniam hac parte alia perſona eſt, [2] cui nocere confeſſionem ab alio factam ex vulgata iuris regula non oportet. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 7 Id. Febr. 1589.

1 *L. cum heres 11. D. de diuerſ. temp. præſcr. l. nihil eſt aliud 24. D. de verb. ſignif. cum ſimilib.* Vide Guid. Pap. 9. 254.
2 Siquidem & beneficio conſtitutionis Iuſtiniani *in l. vlt. C. de iur. delib.* neque bona neque iura heredis, qui legis beneficium implorauit, confunduntur cum bonis defuncti.
3 *Tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. non nocer. l. vltim. D. de interrog. in iur. fac. l. nam poſteaquam 9. §. fin. & l. ſeq. de iureiur.*

DEFINITIO XVIII.

Virgini creditur iuranti ſe ab aliquo cognitam, non etiam meretrici, nec permittitur iuſiurandum deferre.

CReditur virgini dicenti ſe ab aliquo cognitam, & ex eo prægnantem eſſe: meretrici non item: Quanquam ſi conſtet habitaſſe meretricem cum eo, à quo ſe dicit cognitam, locus eſſe poteſt condemnationi fiduciariæ, & vt aiunt, prouiſionali pendente lite. [1] At quid ſi ea, quæ iam ante ex alio prægnans fuit, dicat ſe, à quo tempore peperit, non ab alio cognitam, quam ex quo ſe dicit nunc prægnantem; An ei iurare licebit; Minimè vero, quia turpis perſona eſt. [2] Ergo nec iuſiurandum deferre reo poterit, non illa ſolùm ratione, quod ipſi referre reus non poſſit; [3] ſed etiam, quia verum ab alio cognita mulier ſit neſcire vir poteſt. [4] Sane iuſiurandum aſſertionis, vt vocant, aut de calumnia ex vtraque parte interponendum eſt. [5] *Ita Senatus* in cauſa Antoniæ Rubaton, contra Aduocatum Bernard 13. Calendas Martij 1589.

1 Boër *q. 299. in fin. & q. 319.* Papon. *lib. 22. ſyntagm. tit. de adulter. Areſt. 13.* [Vide Maſcard. *de probat.* in verb. *coitus, n. 24.* Bald. *c. 1. §. iniuria, de apoſt.* Card. *in c. 1. Extr. de adult.* Clar. *in §. ſtuprum. verſ. Sed pone.* Crauet. *conſ. 166. n. 5.*]
2 Cuiuſmodi perſonis permittendum non eſt vt in cauſa ſua iudices fiant, quod eueniret, ſi ipſarum iuramento res committeretur, *leg. 1. D. quar. rer. act. non det.*
3 Cum modeſtius faciat, qui iuſiurandum ex neceſſitate refert, quam qui ipſe iurat, *l. illud, 25. § 1. D. de conſt. pecun.* Nam nec aliæ perſonæ iuſiurandum deferentes audiri debent, quam quæ ad id habiles ſunt *L. tutor. 35. §. 1. D. de iureiur.*
4 Nemo autem de alieno facto iurare vnquam cogendus eſt, *l. Marcellus 11. §. iurare D. rer. amot.*
5 *d. l. Marcellus, §. 1. l. iuſiurandum & ad pecunias 34. § qui iuſiurandum, D. de iureiur.* Vide Bald. & Caſtr. *ad l. manifeſta 38. eod.* Eundem Caſtrenſ. *in §. ait prætor. d. l. iuſiurandum.* Alex. *conſ. 158. vol. 5.*

DEFINITIO XIX.

Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, ſed de conſuetudine, non de iure.

LIteris extraiudicialibus Abbatum, Epiſcoporum, aliorumve ordinariorum non creditur, quod ad tempus conceſſionis attinet, ſicut nec ſigillis, præterquam in præiudicium ipſorum & producentis, maxime vero ſi teſtes nulli ſubſcripſerint, [1] Ne alioqui facile ſit prælato die fraudem comminiſci in eius necem, cui antea ius fuerit iam quæſitum. [2] Sed quamquam iuris ratio ita ſuadet, attamen inueterata conſuetudine pleriſque Senatuſconſultis approbata, receptum eſt, vt huiuſmodi ſcripturarum in omnibus tanta fides ſit, quanta ſi eſſent publicæ, non ſolum ſi ab ipſis ordinariis ſubſcriptæ ſunt, [3] ſed & ſi ab eorum duntaxat amanuenſibus, quamuis alij teſtes nulli interuenerint. Itaque ſi quis earum fidem in dubium reuocare velit, perinde falſi accuſationem inſtituere, & crimen ſubſcribere debet, ac ſi publicum inſtrumentum eſſet impugnaturus. [4] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſ. D. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuerendi Petri Goyet, de Prioratu Namtuacenſi colligitantium, 7. Calend. Mart. 1589.

1 Guid. Pap. q. 175. Panorm. & Felin. *in c. poſt ceſſionem, Extr. de probat. & in c. ſcripta de fid. inſtrum.*

2 Vt in ſpecie *l. ſcripturas 11 C. qui potior. in pign. hab.* vbi Bart. itémque Bald. *l. repetita 3. D. de fid. inſtrum. & l. ſi creditor, C. de falſ.* Abb. *in c. 2. Extr. de fid. inſtr.* Tiraq. *de retract. cõuent. §. 1. gloſſ. 7. n. 13. vſque ad 4*[illegible]

3 Qui caſus minorem dubitationem habet, quia minor ſubeſt ſuſpicio falſitatis in ſubſcriptione ipſius ordinarij, quam in ſubſcriptione amanuenſis.

4 Idque propter publicam, vt puto, vtilitatem & ad materiam litium minuendam.

DEFINITIO XX.

Non ſufficit ſigillum, vbi neceſſaria eſt ſubſcriptio.

LIteræ iudicis alteriuſve cuiuſcunque perſonæ publicæ quantumuis publicum ſigillum habeant, nullam tamen fidem faciunt, niſi ab eo ipſo, cuius nomen præ ſe ferunt, ſubſignatæ ſint, aut ab amanuenſi eius, aliove qui ſubſignandi mandatum habeat & poteſtatem. [1] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Guid. pap. d. q. 175. Nam & ſigillum poteſt adhiberi fraude interdum conquiſita, *vt in l. 2. C. de reb. alien. non alienand. l. vlt. Cod. plus valer. quod agit.*

DEFINITIO XXI.

Pecunia credita filio & patri ſimul, aut matri, quando ad vtrumque perueniſſe præſumatur.

SI mater & filius ſimul cum alio contrahant, pecuniamque ambo accipiant aut ſibi numeratam profiteantur, credimus eam ad quemlibet pro dimidia parte deueniſſe: [1] niſi proponas matrem filij tutricem vel curatricem fuiſſe. Semper enim præſumitur tota pecunia ad eum perueniſſe qui habuit adminiſtrationem, [2] nec aliud in patre obſeruatur, quam in matre. [3] Etſi enim in eo plus iuris habet quod legitimus adminiſtrator eſt bonorum aduentitiorum filij, [4] tamen in ea pecunia, qua cum filio accipit & cuius habendæ filius familias æque capax eſt, puta ex cauſa dotis, [5] nihil eſt quod impediat ne ad filium pro ſua parte pecunia perueniſſe præſumatur: niſi eo caſu quo conſtet totius familiæ & acceptæ pecuniæ gubernationem penes patrem fuiſſe, nimirum patre & filio cum filij vxore ſimul habitantibus, ſoloque patre matrimonij onera ferente. *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1590.

1 *Ex l. reos 1. § cum in tabulis, de duobus reis.* Boër. *quæſt. 23, num. 9. 10. & 11.*

2 Cinus *in addit. ad l. ſi cum dotem, §. tranſgrediamur, D. ſolut. matr.* Boër *d. q. 23. n. 12.*

3 Boër. *d. q. 23. n. 10. & 11. ex d. § tranſgrediamur.*

4 *L. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

5 *L. Pomponius Philadelphus 35. D. famil. erciſc.*

6 Ibi enim debet eſſe tota dos vbi ſunt tota onera matrimonij: Boër. *d. q. 23.* Caſtr. *conſ. 296. incip. viſis actis, vol. 1. n. 1.* Crauet. *conſ. 91.* Euan Soarez *in tit. D. col. pen.* Facit *l. ſi is qui 56. § ibi dos. & ſeq. D. de iur. dot. & d. l. ſi cum dotem 22. § tranſgrediatur.*

DEFINITIO XXII.

Coniugibus ſimul venditoribus ad quem pecunia perueniſſe præſumatur.

SVperioribus conſequens eſt, vt ſi vir & vxor ſimul vendiderint, non aliter præſumendum ſit totam pecuniam ad maritum perueniſſe, quam ſi aut mariti res vendita ſit, aut mulieris fundus dotalis, [1] quippe qui conſtante matrimonio in bonis mariti eſt, [2] licet re vera ſit mulieris. [3] Nam & ſuarum rerum & dotalium æquè ac ſuarum adminiſtrationem maritus habet. [4] Cæterum ſi quid ex bonis mulieris venierit quod dotale non fuit, non minus ad mulierem, ſi pleriſque credimus, quam ad virum pro ſua quemque parte pecunia perueniſſe intelligitur, ſiue aduentitium id mulieri fuit, ſiue paraphernale. [5] Itaque non ſemper verum eſt, quod vulgo iactatur, pecuniam ad potentiorem perueniſſe videri, [6] niſi quis dicat in mulieris bonis ſiue aduentitiis, ſiue paraphernalibus non eſſe maritum potentiorem, in quibus ſcilicet nihil omnino iuris ille habeat, niſi volente mandantéque vxore: [7] alio tamen iure vtimur. [8] *Ita tractatum eſt* 7. Id. Nouemb. 1590.

1 Afflict. *dec.* 209. [Boër. latè *dec. 23.* Iunge *Defin. 19. & 27.*] *ad Velleian.*

2 *L. quamuis 75. D. de iur dot. l. dote 9. C. de rei vind.*

3 *d. l. quamuis, l. in rebus 30. C. eod.*

4 *d. l. dote, l. ſi conſtante 25. §. ſi maritus, D. ſolut. matrim.*

5 Quia ſcilicet in his bonis nihil iuris habet maritus, niſi vxore conſentiente, *l. hac lege 8. C. de pact. conuent. l. maritus 21. C. de procur.*

6 *Ex l. ſi cum diem 22. §. tranſgrediamur*, vbi omnes notant, *D. ſolut. matrim.*

7 *d. l. hac lege, & d. l. maritus* Iunge *l. ſi ego 9. §. vlt. D. de iur. dot.*

8 Vt ſcilicet pecunia ſemper & tota præſumatur perueniſſe ad maritum propter metum reuerentialem, qui hoc operatur. *argum. l. 1. §. qui oneranda, D. quar. rer. act. non dat. l. pen. in fin. D. de furt.* * Quid verò de fructibus bonorum paraphernalium & aduentitiorum vide apud Guid. Pap. *q. 468. & in addit.* [Sed an ideo poſſit mulier petere, vt reſcindatur venditio ſaltem petita in integrum reſtitutione contra emptorem, alia quæſtio eſt. In qua verius eſt proſpiciendum eſſe mulieri, ſi nec pretiū poſſit repetere à marito fortaſſis egeno. Iniquum enim eſſet carere illam re ſua & rei pretio, cum videatur vxor hoc caſu eſſe adiecta perſona, & ipſius nomen additum inſtrumento ad cautelam emptoris, ut poſt Baldum loquitur Boër *deciſ. 23.* Cur non enim mulieri ſalua ſit actio, ſaltem ſubſidiaria in eam rem quã cum marito vendidit, & quam credibile eſt nunquam fuiſſe vendituram ſine marito? *l. vxor marito 35. de donat. int. vir. & vxor.* Sed ſi poſſit illa pretij indemnitatem conſequi ab heredibus mariti, difficillius eſt vt ei ſit ſuccurrendum contra bonæ fidei emptorem, *arg. l. planè 14. D. de minor. l. 4. verſ. ſed ſi tradita. Cod. ad SC. Velleian.* Textus eſt elegans *in c. peruenit, extr. de empt. & vendit.* qui tamen caſus rationem videtur habere ſpecialem, vt ſcripſi *Definit. 27. num. 12.*] *ad Velleian.* vbi vide. Sanè cum venditionis color ſiue à marito ſiue ab alio quæſitus eſt in fraudem Velleiani, non ſolùm reſtitutio dari poteſt mulieri, ſed nec videtur neceſſaria. vt ſcripſi *Defin. 27*] *ad Velleian. & Defin. 2. num. 5. de fund. dotal. ex l. vlt. § item ſi mulier, D. ad SC. Velleian.* Caſtr. *ad Auth. ſi qua mulier, C. eod* vbi addit non eſſe credendum confeſſioni mulieris affirmantis pecuniam ad ſe perueniſſe, ſi non aliunde probetur. Et ita Senatus noſter in publico auditorio pro Philiberta Bailly, 12. Cal. Sept. 1612. quod intellige niſi confeſſio illa vxoris facta ſit alio loco & alio tempore ex interuallo aut inter alias partes aut ſaltem in alio actu non ſuſpecto, puta in teſtamento. quidni enim valeat ſaltem in vim relicti? *Ex not. in Auth. ſed iam neceſſe, C. de donat. ante nupt. Ita Senatus* ex tempore 22. Maij 1614.

DEFINITIO XXIII.

Verba enunciatiua quando probent ſiue in contractibus, ſiue in vltimis voluntatibus.

CVm de verborum enunciatiuorum poteſtate quæritur an probent, diſtinguere ſolemus vltimas voluntates à contractibus

contractibus. [1] Nam in vltimis voluntatibus eo facilius & frequentius probant quo facilius & frequentius inducunt diſpoſitionem, [2] in contractibus non aliter diſponunt quam ſi à præſente præſenti dicta ſint: [3] In vltimis voluntatibus nihil intereſt cum quo quis loquatur, ſed illud tantum inſpiciens in quem voluntatis intentio dirigatur. Non tamen in vltimis voluntatibus perpetuum eſt, vt diſponant, ſed ita demum ſi in præteritum tempus conferantur, [4] & vt noſtri loquuntur, propter ſe principaliter non propter aliud incidenter. Nam ſi conferantur in futurum tametſi dirigantur ad honoratum, videntur adulatoria potius quam diſpoſitiua. [5] Sane nihil prohibet quin etiam in contractibus probent eo quoque caſu, quo non diſponunt, nimirum ſi inter eaſdem partes prolata ſint, [6] aut inter alios quidem, ſed accedente tamen temporis longinquitate, [7] cuius inter cætera priuilegia hoc vnum eſt quod facilius inducit probationem, & iis etiam caſibus quibus alioquin probatio nulla induceretur [8] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Bouler, & Petri Quinier Aduocati, 10 Cal. Decemb. 1590

1 Poſt Bart. *ad l. ex hac ſcriptura 16 num. 13. D. de donat.*
2 Plus enim eſt diſpoſitionem inducere, quam probationem *l. Publia 26. §. 1. D. depoſit.*
3 *L. nuda ratio 26. D. de donat. l. non ſolum 49. in fin. D. de pecul.*
4 *L. miles ad ſororem 75. in princ. leg. cum pater 77. §. donationis de legat. 2.*
5 *Vt in d. l. ex hac ſcriptura.*
6 *Bart. in d. l. ex hac ſcriptura ex l. ex his 7. C. de teſt. milit. l. Titia teſtamento 34. in princ. & §. Caius d. leg. 2.*
7 *L. generali 31. in princ. D. de vſufr. leg. l. Iuliano, alias l. teſtatorem 61. §. ex his verbis, de leg. 3. l. Lucius 78. § filiam ſuam, ad SC. Treb.*
8 *Vulg. l. optimam, C. de contr. & commit. ſtipul.*
9 Nimirum ſi tempus ſit longiſſimum & ad minus quadraginta annorum Afflict. *deciſ. 43. num. 7.* Vide tamen eandem *deciſ. 241. n. 4.*
10 Notant noſtri *ad l. ſciendum 30 De verb. oblig.* Crauet. *de antiq. tempor.* vbi alios citat.

DEFINITIO XXIV.

Frater pro fratre an & quando teſtis eſſe poſſit?

FRater pro fratre in cauſa criminali teſtimonium dicere non poteſt, in cauſa ciuili poteſt, dummodo tribus his ceſſantibus, patria poteſtate, bonorum communione, & cohabitatione. [1] Neque enim vllo iuris loco prohibitum eſt, ne frater fratri teſtis eſſe poſſit. [2] Quamquam tum maxime hoc verum eſt, cum teſtis probatæ fidei & in dignitate conſtitutus reperitur: [3] Aut ſi alius teſtis accedat de cuius fide & probitate dubitari non poſſit. [4] Nam & euenit pleromque vt minus idonei teſtis teſtimonium per eum qui omni exceptione maior eſt repleatur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Gloſſ. in l. parentes,* vbi Bart. *n. 4. C. de teſtib.* Bald. *in tract. de duob. fratrib.* Albert. de Roſat. *in tract. de teſtib.* Nell. de ſanct. Gemin. *in tract. de teſtib. num. 8.*
2 Nam quod prohibitum non eſt hoc ipſo cenſetur permiſſum, *arg. l. mutuum 43. §. 1. D. de proc.* iunct. *l. quæſitum 13. De teſtib.* Intellige ſi neque per conſequentiam, neque aliter cauſa fratris teſtem attingat. Rebuff. *in tract. de reprob. & ſaluat. teſt.*
3 Hyppol. de Marſill. *ſing. 273. num. 10.* Ant. Corſet. *ſing. 16.* Lanfranc. *in verb. teſtium depoſitio, fol. 48.*
4 Ferrar. in forma iuramenti teſtium *cum addit. in verb. domeſtici.* Rom *conſ 486.* incip. *in caſu propoſito.* Angel. *conſ. 1. per text. in l. ſi quis ex argentarijs 6. 1. de edend.*
5 Text. eſt elegans *in d. l. ſi quis. §. 1.* in illis verbis, *Quid enim ſi humilis.* Bart. *in l. admonendi 19. D. de iureiur.* Ant. Gabr. *lib. 2. commun. opin. concluſ. 2. per tot. præſertim n. 22. & 34.*

DEFINITIO XXV.

Ex confeſſione extraiudiciali facta etiam abſente parte iuſiurandum deferri poteſt in ſupplementum.

COnfeſſio partis licet abſente parte & extra iudicium facta probat ſemiplene etiam ad obligandum, [1] plene autem ſi ſit geminata, quoniam iudicialis vim & inſtar obtinet: [2] Maxime vero ſi de dote agatur, cuius fauore receptum eſt, vt etiam enunciatiua verba indiſtinctè probent. [3] Igitur ei qui extraiudicialem habet aduerſarij confeſſionem, licet non geminata, ſi modo aliud nihil obſtet, iuſiurandum deferri poterit in ſupplementum probationis. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa, & rurſus 5. Non. Iul. 1591.

1 Bart. latè *in d. l. admonendi 31. D. de iureiur.*
2 Idem Bart. *in l. 6. cum ſcimus, C. de agric. & cenſit.* Abb. *in cap. ſi cautio, in fin. D. de fid. inſtrum.* Caſtr. *in l. Publia 26. §. fin. D. depoſit.* Rom. *in l. ſi vero, D. ſolut. matrim.* Facit *l. ſi domus, 71. §. in pecunia, de legat. 1.*
3 Afflict. elegantèr *deciſ. 337.*
4 Bart. Rip. lat. & cæteri *ad d. l. admonendi, & in l. bona fidei, Cod. de rebus credit. & iureiur.*

DEFINITIO XXVI.

Notario in quibus non credatur abſolutè.

NOtario qui ſcripſit teſtatorem quo tempore ſuprema ordinabat ſanæ mentis fuiſſe non vſque adeo creditur, quin probari contrarium poſſit citra falſi accuſationem [1] Nam ſicuti præſumitur quilibet ſanæ mentis eſſe donec probetur contrarium, etiam tacente notario: [2] Ita credendus eſt notarius eam clauſulam ex vulgari notariorum ſtylo potius quam ex propoſito adſcripſiſſe. [3] Idemque de aliis clauſulis ius eſt, quibus exprimere notarij ſolent neque vi, neque metu, neque dolo factum quicquam fuiſſe. Non enim excludit ea res probationem interuenientis violentiæ, metuſve, aut doli, tametſi is qui vim aut metum dolumve alle gat de falſo notarium accuſare nolit, [4] Sed &, quod magis mirum eſt, ſi notarius ſcripſerit in præfatione teſtamenti, teſtatorem codicillos facere voluiſſe, non eo magis tamen codicilli facti videbuntur, ſi contenta in ea ſcriptura teſtamento magis quam codicillis congruent. [5] Sic denique ſi Notarius dicat certioratam à ſe mulierem de vi & poteſtate Senatuſconſulti Velleiani, cuius exceptioni renunciauerit, non ei creditur niſi hactenus, vt in mulierem contrarium aſſerentem probandi onus transferatur. [6] Eſt enim id perpetuum & generale, vt notarij aſſertio de iis tantum, quæ inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis plenam fidem faciat. [7] *Ita Senatus* in cauſa Dominarum de Toyre, contra fratres Dominos dicti loci, ante Calendas Decembris 1590

1 Alex. *conſil. 141 n. 11. & 12. lib. 1.* poſt Bald. *in l. 2. D. de teſtam.* Salic. *in l. furioſum, C. qui teſt. fac. poſſ.* Angel. *in l. pen. de cond. & demonſt.* Idem Bald. *in l. 2. de confeſſ. & in rubr. C. de fid. inſtrum.* Vide Boer. *quæſt. 23.* Socin. *conſ. 42. lib. 1.* Dec. *conſ. 445.* Roman. *conſ. 365.*
2 Adeoque licet eodem tempore teſtator fuerit æger. *l. ſanum mente 27. C de tranſactionibus, cap. cum dilectus. de fid. inſtrum.*
3 Alex *d. conſ 141. in fin.* Vide Iaſ. *in l. ſenſum, C. qui teſt. facer. poſſ.* & addit ad Bart. *in l. furioſum, eod.* Guil. Bened. in verb. *in extremis poſitus num. 7.* poſt Ang. & Bald. *in d. l. 2. D. qui teſt. fac. poſſ.* Boër. *quæſt. 23. num. 73. & ſeq.*
4 Semper enim præſumptio cedit probationi, vt ſuperſit locus veritati, *l. ſi chirographum 14. & ſeq. l. imperatores 25. in fin. D. de probat.*
5 Angel. *in l. illud, §. tractari, D. de iur. codicill. arg. l. non codicillum C. de teſtam.*
6 Feder. de Sen. *conſ. 199.* incip. *quæritur an domina, arg. leg. omnibus, C. de teſtib.* Imol. & Hoſtienſ. *in cap. quoniam contra, de probat.*
7 Ant. de Butr. *in d. c. quoniam contra.* Roman. *in l. ſciendum, col. 6. de verb. oblig.* [Imo nec creditur notario, niſi de iis quæ fiunt coram eo, quando celebratur actus DD. ibid. Hyppol. de Marſill. *ſing. 462.* vbi addit, ſi notarius in mutui inſtrumento hodie confecto aſſerat, quod heri in ſua præſentia fuerit numerata pecunia, nihil probat de numeratione, quia tempore numerationis non fuit rogatus de ipſa numeratione, ſed hodie: & ideo non poteſt atteſtari; niſi de viſis tempore rogationis. Et ideo inquit, licet dicat falſum; non tamen punitur de falſo, quia loquitur vt priuata perſona. Ex Bald. *in leg. ex ex his, col. 2 Codice de teſtamento militum.* Sequitur & notabile, dicit Felin. *in capit. ſi cautio, col. 13. verſ. & vnum perpetuo nota. de fid. inſtrum.* vbi monet, quod iſtud dictum nunquam exeat mentem tuam. Sic enim loquitur. Adde Notarium debere incontinenti requiri, vt recipiat inſtrumentum. Et ideo ſi poſtea ex interuallo recipiat, licet de omnibus bonè recordetur, non tamen debet de præteritis inſtrumentum recipere. Specul. *in tit. de inſtr. edit. §. breuiter, verſic. ſed pone* Bouerius *in ſuis ſingularibus*, in verb. *notarius, num. 18.*]

DEFINITIO XXVII.

Nobilitas generis probari poteſt per verba enunciatiua inſtrumentorum familia in antiquis, præſertim quæ facta ſint coram Principe aut eius officialibus.

PRobari nobilitas generis ſolet ex antiquis familiæ inſtrumentis, quibus dictos appareat nobiles auos & proauos illius, de cuius nobilitate controuertitur. Verba enim illa enũciatiua licet inter alias partes & ad aliud prolata probant propter antiquitatem.[1] Maxime vero, ſi aut coram Principe aut apud Rationales principis inſtrumenta illa conſcripta proponantur. Neque enim facile credendum eſt Principem aut Rationales permiſſuros, vt nobilem ſe diceret, qui nobilis non eſſet.[2] Cum non ſolum publicè interſit, ſed etiam Principis, vt nobiles ab ignobilibus diſtinguantur. 3 *Ita Senatus* in cauſa fratrum de Dompierre, Contra Syndicos de S.Genis, 15 Cal.Ianuar.1590.

1 Dixi *Defin.*15.*num.*9.*&* 10. ſ.
2 *Arg. l. omnium* 19. *C. de teſtam.*
3 *L.*1.*§.ſed etſi ſeruus,D.de inſpic.ventr.l.*2.*& tot.tit. Cod.vt dignit. ord.conſeruet. lib.*12. *tit* 8.

DEFINITIO XXVIII.

Filiatio probatur per verba enunciatiua in antiquis.

FIliatio tamen, vt noſtrorum verbo vtar,[1] probanda eſt, ſi producens inſtrumenta negetur ex eorum genere eſſe qui nobiles dicti & pro nobilibus habiti ſunt. At quomodo in antiquis ea fiet probatio? Nempe ex ipſis inſtrumentis ſi ſcriptum ſit Titium Sempronij filium fuiſſe, Sempronium Mæuij.[2] Non enim facile credemus alias fuiſſe perſonas, quam maiorum eius penes quem inſtrumenta reperiuntur. 3 Præſumptione nimirum iuris pro eo ſemper vrgente, qui penes ſe habet inſtrumenta, vt ab illis ius habere videatur, qui in inſtrumentis nominati ſunt,[4] ſi non contrariis probationibus aut præſumptionibus debilitetur.[5] Nam cum filiatio ſit difficilis probationis,[6] probari poteſt per indicia etiamſi ſit de recenti,[7] multo magis probari poterit per verba enunciatiua etiam inter alias partes in antiquis, vt antiquitas aliquid operetur, maxime ſi plurium inſtrumentorum antiquitas & auctoritas concurrat.[8] Cui illud etiam conuenit quod placet ex ſola nominatione in antiquis probari filiationem.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nimirum probando nuptias *l.filium* 6.*D.de his qui ſui vel alien. iur.ſunt.* alioqui non modo difficilis, ſed etiam impoſſibilis probatio eſt, *l.Lucius* 83. *de condit. & demonſtr.*
2 Alex. *conſ.*93.*col.*3.*verſ.ex his reſponſum,lib.*6. Crauet. *de antiq. temp part.*1. *Sect.verſic. Ampliatur nunc,n.*12.*&* 13.vbi refert Rebuff. *in tract. de nominat.*
3 Ad vitandam nimirum præſumptionem ſubtractionis & delicti, *arg.l.merito* 51. *D.pro ſocio.*
4 *Arg.l.*3.*C. de donat.*
5 Semper enim præſumptio probationi cedit, *l. ſi chirographum* 24. *& ſeq. l.impp.*29.*§.*1.*D.de probat.*
6 *d.l.Lucius* 83. *de condit. & demonſtr.*
7 Alex. *d.conſ.*93.*Not.in c.per tuas, Extr.de probat.*
8 Crauet. *in d.verſ.ampliatur nunc.*
9 Rebuff. *in d.tract.de nominat. in princ.verſ.primo fallit.* [Et hoc haud dubiè procedit, cùm is contra quem probanda eſt filiatio non indicat, quem alium patrem habuerit is de cuius filiatione tractatur. Etiamſi agatur de re odioſa, puta de perſonali talliabilitate. *Ita Senatus* in cauſa Magninorum de la Mure, 18. Cal.Iul.1611.] Nec profuit reis quòd allegarent ſe aliunde ortos, & ex aliena non ſolùm familia, ſed etiam ciuitate, cùm parentum ſuorum nomina propria ignorare ſe faterentur, licet cæteris paribus non fuiſſent rei probatione onerandi, ſed actores.

DEFINITIO XXIX.

Titulus beneficij probandus eſt per ſcripturam, non per confeſſionem partis.

NOn ex eo ſolo probatur titulus, præſertim in beneficialibus, quod teſtes dicant eam ſe ſcripturam vidiſſe qua titulus cõtinebatur. Omnimodo enim exhibenda eſt ſcriptura,[1] ſiquidem non de illo duntaxat quærendum eſt, an titulus aliquis fuerit, ſed præcipuè an bonus & validus,[2] quod non niſi ex ſcripturæ inſpectione ſciri poteſt.[3] Quare nec prodeſſe debebit alleganti ficta aduerſarij confeſſio, qualis illa eſt, quæ per contumaciam inducitur, quia nec vera confeſſio prodeſſet.[4] Eſt enim generale, vt confeſſio neque proſit, neque noceat in his, quæ non pendent à voluntate confitentis.[5] Ergo neque proderit tibi ad tituli probationem, quod aduerſarius tuus talem te nominauerit, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, qualem te dicis. Nam nec nominatio, quam ſummus Pontifex etiam ſcienter adeoque motu proprio fecerit, vllum tamen ius in beneficio tribuit, tametſi in ſummi Pontificis poteſtate ſit beneficium & cui & quomodo velit conferre.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin.14.3.de Epiſc.& cler.

1 Quamuis diuerſum ſit in pleriſque aliis, etiamſi requirat probationem per ſcripturam, *l.teſtium facilitatem* 18.*C.de teſt. Not.in l.*1. *C.de bon.poſſeſſ.*2.*tabul.*
2 Cum nihil interſit an titulus nullus ſit an inualidus, *l.quoties* 6.*D.qui ſatiſd.cog.l.*2.*D.de auctor. tut.*
3 *Cap.*1.*extr.de fid. inſtrum.*
4 Cum ſine canonica inſtitutione poſſideri beneficium non poſſit, *cap.*1.vbi Dyn.*de reg.iur.*6.Boër.*quaſt.*89.Papon.*in ſyntagm. tit. De maintenuë, &c.*
5 *L.Confeſſionibus* 13.*in princip.& l.ſeq.§.vlt.de interrog.in iur. fac.*
6 Nominatio enim titulum præſupponit, non tribuit. *dict. cap.*1. *de reg. iur in* 6.

DEFINITIO XXX.

Poſſeſſio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem.

POſſeſſio beneficij non bene ex eo probata intelligitur quod eius, qui beneficium poſſediſſe dicitur pater fructus beneficij per aliquot annos perceperit,[1] ſiue probetur percepiſſe tanquam filij procurator, niſi conſtet de mandato,[2] quod in dubio præſumendum non eſt,[3] ſiue tanquam legitimus adminiſtrator, quia in beneficialibus pater non magis legitimus filij adminiſtrator eſt, quam beneficij vſufructuarius[4] nimirum quia nec ad ipſum filiumfamilias, ſed ad Eccleſiam beneficij proprietas ſpectat:[5] Neque vero in huiuſmodi cauſis filiusfamilias ſequitur ius patriæ poteſtatis, non magis quam in iis quæ ad ius publicum pertinent.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Licet perceptio fructuum ſoleat probare poſſeſſionem, *l.Titia* 48.*D. de ſolut.*
2 Nemo enim procurator eſt ſine mandato, *l.*3. *§. ſed etſi forte D. iudic. ſolui.*
3 Quia mandatum eſt facti, facta vero nunquam præſumuntur, *l.*1.*C.de procur.l.ex mandato* 20. *in fin.D.mandat.*
4 *Cap.vlt.de iudic.in* 6.
5 *tot.tit.de reb. Eccleſ. non alien.*
6 *L.nam quod* 14.*in princ.D.ad SC. Treb.l.quippe* 78. *D. de re iudic.* Ius enim publicum non minus conſiſtit in ſacris & ſacerdotiis quam in magiſtratibus, *l.*1.*§.publicum ius,D.de iuſt.& iur.*

DEFINITIO XXXI.

Probatio quæ poteſt fieri ſtatim maxime per iuſiurandum, haberi debet pro facta.

PRo probato haberi ſolet quod ſtatim & vt noſtri loquuntur, de proximo probari poteſt.[1] Vnde fit, vt etiam in poſſeſſorij quæſtione, quæ probationum tempus expectare non ſolet, puta ſi mittendus ſit heres in poſſeſſionem hereditatis[2] & legitimus contradictor ſe obiiciat, admittendæ tamen ſint probationes, quas in promptu reus habet.[3] Quod ipſum quid ſit *ſtatim*, poſitum eſt in arbitrio iudicis.[4] Inde ſanè illud etiam eſt, quod ſi reus actori iuſiurandum deferat perinde impeditur prouiſionalis adiudicatio, ac ſi iam probata eſſet rei intentio, quæ in eo eſt, vt per actoris iuſiurandum aut iuriſiurandi relationem probari ſtatim poſſit.[5] *Ita Senatus* ſæpius. *Sine die.*

1 Paria

1 Paria enim ſunt aliquid eſſe iam factum, vel in proximo faciendum, *l. pen.* vbi Bald. *D. teſt. milit.*

2 Ex beneficio *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

3 *L. illa à qua 13. § ſi de teſtamento, verſ. quia ergo ad SC. Treb. l. 3. in princ. D. vt in poſſ. legat.*

4 Guid. Pap. q. 132.

5 Eſt enim prompta & certa probatio quæ fit per iuſiurandum, *l. cum qui 30. D. de iureiur.* cum poſteaquam iuratum eſt de alio quærendum non ſit, quam quid iuratum ſit, *leg. non erit, §. dato, & leg. nam poſteaquam 9. eod.*

DEFINITIO XXXII.

Profeſſio certæ quantitatis pro reſta, vt loquuntur, inducit probationem ſolutionis reliqui totius debiti.

SI creditor maioris quantitatis profeſſus ſit ſolutum ſibi minimum quidpiam pro reſiduo, inducitur ex eo probatio ſolutionis totius debiti in neceſſarium antecedens [1]. Nam & creditor, qui partem debiti pro reſiduo petit, ſibi nocet ne amplius quicquam poſſit petere, quaſi reliquum iam ſibi ſolutum fateri videatur, [2] Sed etſi teſtator teſtamento declarauerit, Sempronium quem habebat obligatum in trecentis centum duntaxat debere, placet prodeſſe eam confeſſionem debitori, & pleniſſimæ probationis loco cedere ad inducendam liberationem, vt non niſi centum ab eo exigi poſſint [3] *Ita tractatum eſt* in Senatu, 3. Id. Maij. 1595.

1 Paul. Caſtr. *ad l. ex pluribus, n. 2. de ſolut. poſt gloſſ. ibid.*

2 Guid. Pap. q. 176. 177. Aliud tamen eſt ſi quis partem debiti profeſſus ſit, quaſi ſolam eam deberet. Non enim liberatur quo minus etiam reliquam partem petere ab eo creditor poſſit, *l. ſi quidem 34. C. de transact.*

3 Poſt Bart. Azonem *ad l. rationes in vtraque lectura, C. hoc tit. ex l. 3 §. cum Titio, D. de admin. legat.*

DEFINITIO XXXIII.

Tempus probare ſemper debet is, qui ſe fundat in tempore, ſiue actor ſit, ſiue reus.

QVotieſcunque tempus fundamentum eſt intentionis ſiue actoris, ſiue rei, ſiue affirmet ille, ſiue neget, omnimodo & præciſè ab eo probandum eſt. [1] Suam enim quiſque intentionem probare ſemper cogitur, [2] ſiue agat, [3] ſiue conueniatur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis de Seruete & N. Ludouici de la Pallud. 17. Cal. Iunij. 1591.

1 Alex. *in l. ſi minorem, C. de in integr. reſt. minor.* Caſtr. *ad l. ſi inter. num. 5. D. de reb. dub.*

2 *L. 2. D. hoc tit.*

3 *L. verius 21. eod. l. 4. C. de edend. l. actor 23. C. hoc tit.*

4 *L. in exceptionibus 19. D. eod.*

DEFINITIO XXXIV.

Qui beneficium obtinuit in cauſa deuolutionis, debet probare ſcientiam prælati negligentis.

PRæſumitur ignorantia, imo probatur hoc ipſo quod non probatur ſcientia [1] maximè cum de ea re agitur, in qua ad fundandam intentionem ſcientiæ probatio neceſſaria eſt, [2] vt puta ſi tractetur de iure conferendi beneficij ob negligentiam inferioris ad ſuperiorem deuoluto, cum deuolutioni locus ſit in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat, qui beneficium vacare ſciuit nec prouidit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. verius 21. D. hoc tit.*

2 Debet vnuſquiſque probare id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, vt dixi *Defin. prox. preced.*

3 Collatio enim facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino eſt roboris, adeo vt nec poſſit dici colorata. DD. *in capite ſecundo, de conceſſ. præb. & in cap. 2. de præb. in 6.* Rebuff. *de deuol. num. 32* Boër. *deciſ. 70.*

DEFINITIO XXXV.

Identitas nominis probat identitatem perſonæ, de quo agatur incidenter, non etiamſi principaliter.

EX identitate nominis & cognominis probatur identitas perſonarum, ſi non in contrarium probetur diuerſitas, [1] præſertim ſi quæ alia indicia concurrant, [2] ſed hoc ita ſi quæſtio illa ſit incidens non principalis. Nam qui intentionem ſuam fundat in identitate, exactius eam & certioribus demonſtrationibus probare debet. [3] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Vuilliermet & Hugonis Mottet, Prid. Cal. Septemb. 1591.

1 Crauet. *conſ. 261. n. 3.* poſt Iaſon. *conſ. 134. lib. 1.*

2 Vt tractat idem Crauet. vbi ſ.

3 Decius *conſ. 210. n. 9.* poſt Abbat. & alios ibi per eum allegatos. Crauet. *conſ. 198. num. 4.*

DEFINITIO XXXVI.

Præſumptio legis Quintus 51. de donat. inter vir. & vxor. non alij prodeſt, quam marito aut heredibus, aut creditoribus ipſius.

IVris illa præſumptio, quæ facit, vt quicquid mulier conſtante matrimonio quæſiit ex viri pecunia quæſiſſe intelligatur honeſtatis cauſa, & ad vitandam turpis quæſtus ſuſpicionem, [1] non eſt perpetua. Tum enim obtinet, cum inter virum & vxorem eorúmve heredes agitur, non etiamſi extranei fauor in eo verſetur, dummodo meminerimus vix eſſe, vt hac parte extraneus habeatur, qui mariti creditor eſt, Cur non enim ei liceat iuris ſui tuendi gratia, & ex debitoris perſona excipere de iure debitori competente? [4] Ita publicè tractatum eſt pro N. Lancelot, contra vxorem Benedicti Penet, 18. Cal. Dec. 1592.

1 *L. Quintus Mucius 51. D. de donat. inter vir. & vxor.*

2 Bald. *in l. ſi vxorem, col. 2. C. de cond. inſert.* Vide apoſtill. ad Bart. *in d. l. Quintus.*

3 Solemus enim cum agimus de creditore ei opponere extraneum. *l. cum bona 16. D. de reb. auct. iudic. poſſid. alias l. 1. de priuil. cred.*

4 Maximè ſi ſit creditor hypothecarius, qui habeat obligata bona omnia ſui debitoris, quo caſu placet non eſſe ei neceſſariam ceſſionem *arg. l. ſi res 59 in fin. D. de eutel. l. ſi tertius 7. §. ſi quis prius* vbi Bart. *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXVII.

Commiſſarius ad inquirendum datus poteſt inquirere, non exſtante appellatione in criminalibus, ſed ſine præiudicio appellationis.

QVi à Senatu aut ab alio inferiore iudice de crimine inquirere iuſſus eſt, ſi ab eo contra quem inquiſitus eſt rogetur, & vrgeatur, vt mandati quod habet copiam faciat, non magis edere id debet, quam patefacere, quid illud ſit de quo habet inquirendum: [1] Nec ſi de ea cauſa ab eo appelletur deferre debet appellationi. [2] Sed & ſi ſuſpectus dicatur, & obiectas ſuſpicionis cauſas quaſi falſas aut iniuſtas reiecerit, ſiue iure, ſiue iniuria, & ab eo turſus ob hanc cauſam prouocatum ſit, inquirere tamen de crimine nil obſtante appellatione & poteſt & debet: nec idcirco attentare videbitur in ſpretum appellationis. [3] Nam quod traditum eſt, ſi ab interlocutione iudicis qui ſe competentem pronunciauit appellatum ſit, non debere eum pendente appellatione de cauſa cognoſcere, ſed ad eum qui ipſius vice fungitur deuolui cognitionem, [4] in ciuilibus tantum cauſis obtinet, non in criminalibus quod pertinet ad inquiſitionem. [5] Nempe ne aliter poſito iure eueniat, vt peſſimo cuique aperiatur via eludendi magiſtratus, & faciendi vt pereant probationes delicti, quæ omnium ſunt fauorabiliſſimæ. [6] Nam & idem probationum fauor etiam in ciuilibus cauſis elicuit, vt quoties audiendi

audiendi ſunt teſtes abſuturi aut valetudinarij ad futuram rei memoriam, ſi inquiſitor ſuſpectus dicatur eo tempore, quo iamiam ſit inquiſiturus, poſſit ille nihilominus inquirere, tametſi ab eo fuerit prouocatum, ob id quod allatas obiectionis cauſas reprobauerit, quoniam alioqui facile probationes perirent. [7] Sane nullum ex eo præiudicium appellationi fieri oportet. [8] Ideoque ſi ex poſtfacto appareat non ſine cauſa ſuſpectum videri potuiſſe, non parum de teſtimoniorum fide detrahetur, teſtéſque ſi tum viuent non ſolum repeti, ſed etiam ex integro audiri oportebit. [9] *Ita Senatus* in cauſa Pariſij Chenauier & Pantaleonis Raymonde. Cal. Iul. 1591.

1 Secreto enim ſolet inquiri de crimine, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat & ſubornet.

2 Non enim deferendum eſt apoellationi[1], per quam fiat ne res in tuto ſit, *l. ſi quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniuſt. rupt. l. vlt. de appell. recip. vel non.*

3 Quia non tam videtur fraudem facere, quam fraudem excludere, *arg. l. Iulianus 42. alias l. ſi pupillus, verſ. nec enim videtur D. de acquir. her. l. cum pater 77. §. antepen. de legat. 2. d. l. ſi quis § ſi quid tamen.*

4 Ita enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt ſub *tit. de recuſation.*

5 Inquiſitio enim facta facilius haberi poteſt pro infecta, quam infecta pro facta.

6 *L. certiſſimè 14. §. ſi vero quis de cætero, Cod. de epiſc. audient.* in illis verb. *& per omnem viam procedere ad eruendam veritatem.*

7 *Notat. ad l. in lege Aquilia 40. D. ad leg. Aquil. & ad tit. vt lit. non conteſt. Extr.*

8 Auxilium enim appellationis cum ſit ex iure communi, *l. 3. §. falſus D. rat. rem haber. l. 1. D. appell.* nunquam denegandum eſt, *tot. tit. nihil innou. appell. pend.*

9 Quia ſi periculoſum eſt coram ſuſpecto iudice litigare, multo periculoſius eſt iis teſtibus credere, quos audierit commiſſarius, ſuſpectus & iuſtè recuſatus. Debent enim ſine ſuſpicione omnes lites procedere, *l. apertiſſimi 16. C. de iudic.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non creditur nuncio aliquid referenti niſi in eo, quod ſit de ipſius officio.

NVncio & apparitori referenti eum, qui poſtulante creditore vocabatur in ius tanquam fideiuſſor debitoris, confeſſum eſſe ſe fideiuſſorem, non creditur ſi poſtea negat ille ſe fideiuſſiſſe. Egreditur enim ea res notiſſimos officij exequutoris terminos. Proinde per teſtes aut aliis probationum adminiculis non ex ſola exequutoris relatione probanda eſt. [1] *Ita Senatus* in cauſa Puret. 5. Id. Nouemb. 1592.

1 Ioann. Papon qui refert in Senatu Tholoſano ita iudicatum *in ſynag. Areſt. li. 6. tit. 7. Des huiſſiers & ſergents, § 8.* poſt Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum, in princ. & in addit. ad eamdem, C. de iur. fiſc. lib. 10.*

DEFINITIO XXXIX.

Præſumitur filius præteritus vixiſſe tempore teſtamenti niſi mortuus probetur, ſi eo teſtamento facta ſit iniuria cæteris fratribus.

SI teſtamento præteritus ſit à Patre filius, quem ante teſtamentum in hominum natura fuiſſe certum eſt, teſtamenti vero tempore vixeritne, an mortuus iam fuerit, ignoratur, quæri ſolet, vtri incumbat onus probandi, an ei qui teſtamentum impugnat, [1] vt doceat filium viuere an ei qui defendit, vt oſtendat filium iam tum in rebus humanis non fuiſſe; [2] Nam quod vulgo iactatur præſumi quemlibet viuere centum annos [3] ad rem nonpertinet. Cum vix admittendum ſit, vt ex ſola illa nec ſatis tuta præſumptione euerti debeat teſtamentum. [4] Præſertim ſi actor ille ſit, qui impugnat teſtamentum. Regulariter enim ad actorem pertinet onus probandi, [5] niſi cum de fundanda rei exceptione & intentione tractatur, [6] Si tamen eo teſtamento cæteris quoque fratribus facta iniuria proponatur, [7] humanius eſt æqualitatis inter liberos ſeruādæ [8] gratia, vt viuere credatur quiſquis vixiſſe aliquādo, necdum mortuus eſſe probatur. [9] Hoc enim caſu dici poteſt, non tam nuda præſumptione teſtamentum euerti, quam quod deficiat probatiō mortis, quæ ad conſtituendam teſtamenti validitatem requireretur. [10] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua SC. ī. de liber. præt.

1 Filio enim præterito teſtamentum eſt ipſo iure nullum, non modo ſi filius ſit in poteſtate, vt olim *l. ſi filius 7. de liber. & poſthum.* ſed etiamſi emancipatus, ex *Nou. 115. vt cum de appell. cognoſc. §. aliud quoque capitulum.*

2 Dubitandi ratio eſt, quia ei qui dicit incumbit onus probandi, *l. 2. D. hoc tit.* hic autem vterque dicit,

3 Sic enim vulgo noſtri ex *l. an vſusfructus 56. D. de vſufr. l. ſi vſusfructus 8. D. de vſufruct. legat. contra l. computationi 68. alias l. hereditatum, D. ad l. Falcid.*

4 Publicè enim intereſt, vt valeat potius teſtamentum & ſuum effectum ſortiatur, *l. vel negare 6. D. teſtam. quem. aper.*

5 *L. 4. C. de edend. l. actor quod aſſeuerat. 23. C. hoc tit.*

6 Nam in exceptione reus actor eſt, *l. in exceptionibus 19. D. eod.*

7 Omnibus forte exheredatis aut dato iis extraneo coherede, vt eorum interſit ab inteſtato potius ſuccedere, aut ſaltem contra teſtamentum vt in *l. non putauit 8. §. vlt. C. ſi poſt mortem 10. §. vlt. de bonor. poſſeſſ. contra tabul.*

8 Eſt enim æqualitas inter liberos valde fauorabilis, *l. vt liberis 17. l. illud 20. §. 1. C. de collat.*

9 Nam neque mors præſumitur niſi probetur, cum ſit facti extrinſeci & accidentalis, maximè verò ſi ſit fundamentum intentioni *l. 2. §. ſi dubitetur,* vbi Bart. & alij, *D. teſtam. quemadmod. aper.* Nec rurſus præſumitur filius ante patrem deceſſiſſe, *l. qui duos 9. §. cum bello & ibid. not. D. de reb. dub.*

10 Adeo enim vtile eſt teſtamentū, in quo filius præteritus fuit, vt nō conualeſcat etiāſi deceſſerit viuo patre, *d. l. ſi filius 7. de li. & poſth.* Secus in teſtamēto poſthumo præterito *l. poſthumus 12. de iniuſt. rupt.*

DEFINITIO XL.

Præſumitur dominium ex ſola poſſeſſione niſi conſtet de alio titulo.

DOminij quidem præſumptio ex ſola poſſeſſionis probatione colligi & inferri ſolet, [1] ſiue quod alioqui difficillima ſit exacta dominij probatio, [2] ſiue quod regulare ſit, vt per poſſeſſionis acquiſitionem dominium quoque acquiratur: [3] Sed ſi aduerſo probetur alio quam dominij iure poſſideri rem potuiſſe, vt puta pignoris nomine, [4] non nocebit debitori pignoratitiam exercenti quod creditor, cui fundus in antichreſim [5] pignori datus fuerat, eius fundi fructus percepiſſe, ipſiuſque heredes omnia pro dominis egiſſe per longiſſimum quoque tempus proponantur. Fortior enim illa præſumptio eſt, præcedentis tituli iure facta omnia quæcumque fieri potuerunt. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 21. 22. 23. infr. Deluit. pignor.

1 *L. cum res 12. l. ſiue poſſideris 16. & vtrobique not. C. hoc tit. l. Titia 48. D. de ſolut.*

2 *§. commodum, Inſt. de interdict. l. is qui deſtinauit 24. D. de rei vend.*

3 *L. per procuratorem 8 vbi not. Cod. de acquir. poſſeſſ.* quamuis nihil commune habeat proprietas cum poſſeſſione, *l. naturaliter 2. §. nihil commune, D. eod. tit.*

4 Nam ex cauſa pignoris transfertur poſſeſſio in qua differt pignus ab hypotheca, *l. cum & ſortis 35. in fin. iunct. l. ſi rem 9. § propriè, D. de pignor. act.*

5 De qua *in l. ſi pecuniam 33. eod. l. ſi is qui 11. § ſi antichreſis, D. de pignor.*

6 *L. qua tam mulier 77. vbi not. D. de rei vind. l. 2. C. de acquir. poſſ. l. prædia 48. D. eod.*

DEFINITIO XLI.

Præſumptio legis Quintus de donat. inter vir. & vxor. prodeſt etiam creditoribus mariti, adeoque donatario, niſi per contrariam præſumptionem aut probationem elidatur.

IVris præſumptio quæ facit, vt ſi quid mulier conſtante matrimonio quæſierit vel ſoluerit ex pecunia mariti quæſiiſſe aut ſoluiſſe videatur ad vitandam turpis quæſtus ſuſpicionem, [1] non tantum marito eiuſve heredi prodeſſe debet, ſed etiam mariti creditoribus. [2] ſi forte agant hypothecaria in rem vtrique ex coniugibus, quo mulieri ſoli venditam, ſi pretium illa non offerat, idque ex nummis ſuis ſolutum dicat nec probet. [3] Nam & donatarium, cuius cauſa longe minus fauorabilis eſt quam creditoris, cum certet de lucro

lucro captando [4] eadem præſumptione iuuari poſſe iam fere obtinuit. [5] Nec ad rem pertinebit ſi mulier diligens & induſtrioſa materfamilias eſſe probetur, cum operas ſuas qualeſcumque marito præſtare teneatur, ſi eam maritus exhibeat ſecumque habeat. [6] Si tamen diues mulier inopi marito nupſerit, aut eo conſentiente ſeparatim negotiata fuerit, ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum eſt ceſſare præſumptionem, [7] ſicut & ſi præſente & conſentiente aut ſaltem patiente marito mulier pecuniam numerans dixerit eam ſuam eſſe. [8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 9. infr. ſi quis alter. vel ſibi.

1 *L. Quintus Mucius* 51. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiamſi* 6. *C. eod.*
2 Qui cum habeant cauſam a marito eius iure vti poſſunt.
3 Præſumptio enim eſt, quod ſolutum fuerit ex pecunia viri. [Adde quod hæc eadem præſumptio multo magis habet locum in concubina, vt notat. Bald *in l. 1. n. 1. C. de natur. liber.*]
4 *C. quod aute* 6. *§. ſim. li modo dicimus, l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. cred.*
5 Ex ſententia Decij *conſ.* 257. *in fin.* contra Baldum qui contrariæ opinionis auctor fuit, *in l ſi vxorem col.* 4. *C. de condit. inſert.*
6 *L. ſicut. patronus* 48. *D. de oper. libert.*
7 Semper enim præſumptio probationi cedit, *l. ſi chirographum* 24. *& ſeq. D. l. imperatores* 29. *in fin. & paſſ. D. hoc tit.*
8 *Arg. l. vlt. Cod. arbitr. tutel.* Vide Anton. Gabriel. *lib. de proba. con cluſ.* 15. *de præſumpt.*

DEFINITIO LXII.

Ex alterius quam mariti confeſſione non tollitur præſumptio legis Quintus 51. de donat. inter vir. & vxor.

QVid vero, ſi qua alterius quam mariti ſcriptura profeteatur teſtantis pecuniam mulieris fuiſſe? Nullam fidem ea teſtatio faciet, ſi non aliis quibuſdam probationum adminiculis fulciatur. [1] Finge maritum cum ſibi & vxori fundũ emeret mille aureis, quingentos à te mutuò accepiſſe nec tamen apparere, quod ex iis ipſis nummis ſoluerit, tum mulieré tibi quingentos illos ſoluiſſe. Nihil ei proderit quod de ſuo eam ſoluiſſe teſteris, [2] ſicut nec ſi dicas in eius fundi emptioné verſam eſſe pecuniã quã tu marito credideras. Præſertim ſi pẽdẽte cõtra mariti creditorem lite ea teſtatio extorta fuerit & veriſimile ſit ex aliqua cauſa fauere te mulieri impenſius voluiſſe. [3] Neque vero credibile eſt mulierem de ſuo ſoluiſſe, quod maritus debebat, eo maxime inſcio & abſente. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne alioqui inuenta ſit ratio fraudis faciẽdæ legi & præſũptioni iuris. Non enim erit difficile inuenire aliquem, qui dicat pecuniam fuiſſe mulieris, nec tamen dicti ſui rationem poſſit vllam reddere, *arg. l. Diuus* 14. *de teſt. milit.* iunct. *l. 5. §. ſi pupillus. D. de reb. eor. qui ſub tutel.*
2 Niſi appareat vnde illa potuerit habere de ſuo.
3 Sola enim teſtatio quæ nulla ratione fulcitur nihil probat, *l. ſi ſola* 4. *C. de teſtib.*
4 Eſt enim mulierum genus auariſſimum, nec quiſquam ſuum iactare præſumitur, *vulg. l. cum de indebito, D. hoc tit.*

DEFINITIO LXIII.

Mariti confeſſio quod pecunia ſit vxoris non nocet creditoribus anterioribus, ſed nocet poſterioribus.

PLanè nec mariti inopis confeſſioni ſiue expreſſæ, ſiue tacitæ ſtandum erit, ſi agatur de præiudicio creditoris anterioris, cui nullo modo nocere maritus potuerit. [1] Secus eſt ſi poſterior ſuperueniat creditor in cuius fraudem nihil præcogitatum videri poſſit. [2] Non enim ea confeſſio habet inſtar fictæ aut prohibitæ donationis, cum fieri poſſit, vt pecunia fuerit reuera mulieris, nec niſi præſumptione quæ iuris tantum non etiam de iure eſt [3] mulier vrgeatur. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Auth. ſed id neceſſe, vbi not. C. de donat. ante nupt.*
2 *L. ait Prætor* 10. *§ 1. quæ in fraud. cred.*
3 Nam ſi eſſet præſumptio iuris, & de iure non admitteretur cõtra eam probatio in contrariũ. Placet tamen etiam aduerſus præſumptionem iuris & de iure præualere veritaté in foro cõſcientiæ. Ioan. Andr. & Abb *in c. in qui de ſpõſal.* quos refert & ſequitur Boëi. *q.* 1. *n.* 74.
4 Vide Gabriel. loc. cit. 5. *Defin.* 43. *n.* 8.

DEFINITIO XLIV.

Recentior poſſeſſio eſt infirmior niſi ſit tricenaria.

QVanto antiquior poſſeſſio eſt, tanto iuſtior præſumitur, & ex contrario vitioſa illa quæ recentior, & vt loquuntur, iunior eſt, [1] niſi ſit tricenaria. Hæc enim fauorabilior eſt propter bonæ fidei præſumptionem, quæ naſcitur ex tam longi temporis decurſu, [2] etiam abſque titulo niſi mala fides probetur. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 2. de prohib. ſequeſt. pecun.

1 Sic enim vulgo noſtri ad *l. naturaliter* 12. *§ nihil commune, D. de acquir. poſſeſſ.* [Bart. *ad l.* 3. *C. vti poſſid. num.* 3. Alex. *conſ* 99. *n.* 14. *vol.* 5. *per text. in c licet cauſam Ext hoc tit.*
2 *Auth. malæ fidei, C. de long temp.*
3 Probatio enim excludit omnem contrariam præſumptionem, *l ſi chirographum* 24. *& l. ſeq. D. hoc tit. l. vlt. D. quod met. cauſ.*

DEFINITIO XLV.

Confeſſio ſola aduerſarij non probat titulum, ſed ſi de iure beneficij non agatur poteſt ſufficere, niſi probetur erronea.

EX eo ſolo, quod quis aduerſarium ſuum in actis litis Archipresbyterum aut alterius conditionis prælatum nominauit, non continuo probatur, tamen eum eſſe, qualis nominatus eſt: [1] quoniã in beneficialibus cũ requiratur titulus, [2] nec ſit in poteſtate collitigatoris conferre titulum [3] non poteſt ea nominatio & confeſſio nocere confitenti, ſicut nec prodeſſe ei, qui de ſuo iure aliunde non doceat. [4] Si tamen non de iure aut poſſeſſione beneficij agatur, ſed de iis quæ ex eiuſmodi beneficij poſſeſſione dependeant, ſufficiet ad plenam poſſeſſionis probationem, quod quis ab aduerſario talis dictus ſit, & conuentus vt talis: niſi probetur ea confeſſio & nominatio erronea: puta ſi conſtet alium eſſe qui tale beneficium, talémve dignitatem poſſideat. [5] *Ita Senatus* pro R. Ioanne Laboret Archypreſbitero Decanatus Sabaudiæ, contra parochum de Montagnole, 11. Calend. Mart. 1595.

1 Ioan. Papon. *in ſyntagm. Areſt. tit. De maintenuë en poſſeſſion* Boër. *queſt.* 89.
2 Et canonica inſtitutio *cap.* 1. vbi Din. & alij Canoniſtæ *de regul. iur. in* 6.
3 Nemo enim plus iuris alij dare poteſt, quam ipſe habeat, *vulg. l. nemo plus iuris* 55. *de reg. iur.* & collatio beneficij donatio eſt, *cap. vlt. de offic. vicar. in* 6.
4 Ita demum enim falſæ confeſſiones & proſunt & nocent, ſi à voluntate confitentis pendeant, *l. vlt. D. quod falſ. tutor. auctor* itémque ſi ius & naturam recipere poſſint, *l. confeſſionibus* 13. *& ſeq. in fin. D. de interrog. in iur. fac.* Crauet. *conſ.* 93. *num.* 1.
5 Nunquam enim nocet confeſſio probato errore per allegantem, *l. pen. D. de confeſſ* [interim tamen nocet, præſertim maiori, ſi quid ille confeſſus ſit, ſiue circa factũ proprium, ſiue circa alienum aut interpretationé alicuius contractus aut conſuetudinis. *Ita Senatus* pro Capitulo de Salanches, cõtra Syndicos de Chamonix, die 10. Iun. 1615.]

DEFINITIO XLVI.

Negatio quoque probanda eſt, quoties fundamentum eſt intentionis, ſiue actoris, ſiue rei.

NEgatio quidem per rerum naturam exacte probari non poteſt, ſed tamen quoties ea fundamentum eſt intentionis probanda eſt, quantum per rerum naturam fieri poteſt, ſiue agendo, ſiue excipiendo, [1] vt puta ſi quis dicat debitum ſibi fideicommiſſum, aut debitam defuncti talliabilis ſucceſſionem, propterea quod heres grauatus aut feudi poſſeſſor ſine liberis deceſſerit. [2] Non deſunt ſane qui contra putent, itẽ qui conciliandarum opinionum gratia diſtinguant, an conſtet defunctum liberos aliquando habuiſſe, necne. [3] Sed *Senatus* noſter ſupradictam ſententiam ſecutus eſt in cauſa Domini de Coſſans, & Claudij Boiſſon, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *L. actor* 23. *C. hoc tit. l. adſeueratio* 10. *C. de non. num. pecun.*
2 *L. ne codicillos* 5. *C. de Codicill.*

3 Poſſe aliud exemplum ſi inſtrumentum dicatur eſſe deperditum: Probabitur enim hoc ipſo quod facta diligenti perquiſitione ex auctoritate ſuperioris non reperiatur. Boër q. 15. n. 6. quod tamen quomodo accipiendum ſit, vide *Defin. 16. ℑ. D. de fid. inſtr.* & Ægid. de Bellam. *dec. 511 & Defin. 59. ℑ.*

4 Alex. 4. *conſ. 20. in fin. lib. 1.* Dec. *conſ. 86.*

5 De quo vide Ant. Gabriel. *lib. de probat. concl. 6. n. 25.* [Probatur autem negatiua omnium optimè & concludentiſſimè per euidentiam rei, ideo fortaſſe, quòd vt Bald. dicebat *conſ. 338. vol. 1.* Quod patet expreſsè non eſt probare neceſſe.]

DEFINITIO XLVII.

Ex probatione & recognitione ſigni non probatur concludenter dominium ſignati ad obtinendum in rei vindicatione.

AGens rei vindicatione non ex eo ſolo poteſt obtinere quod probet rem mobilem de qua agitur aut ſuis inſignibus ſignatam, aut ſui nominis inſcriptione munitam. Etſi enim dici ſolet cuius eſt ſignum, eius eſſe & ſignatum, [1] nihil tamen prohibet aduerſus eam præſumptionem admitti probationem contrariam, [2] ſiue quod fieri poſſit, vt falſum ſit ſignum, aut inſcriptio corrupta, [3] ſiue quod & facilè & paſſim contingat, vt quod aliquando meum fuit, eſſe poſtea deſierit, [4] ſecuta nimirum alienatione. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet, contra Benedictum Sange, 16. Cal. Aug. 1593.

1 *L. quod ſi neque 14. §. 1. D de peric & commod rei vendit. l. 3. C. de Fabricenſ. lib. 11 tit. 9.*

2 Semper enim præſumptio cedit probationi & veritati, *leg. vlt. D. quod met. cauſ. l. imperatore 29 §. vlt. D. hoc tit.*

3 *Arg l. 2 C. de reb. alien. non alienand.*

4 Probandum enim eſt præſens non præteritum dominium in rei vindicatione, *l. in rem 23. D. de rei vindic. §. commodum, Inſt. de interdict.*

5 Cum alienatio ſit actus omnis, per quem dominium transfertur, *l. 1. C. de fund dotal.*

DEFINITIO XLVIII.

Præſumitur dominus ſciuiſſe quod in eius vtilitatem factum eſt à domeſticis, niſi probetur ignorantia.

PRæſumptio probabilis eſt ſciente ac volente domino factum eſſe, quod à domeſticis & familiaribus in eius domo factum eſt, ſi ex eo præſertim facto commodum aliquod immediatè peruenturum ſit ad dominum, [1] niſi apertè ſuam probet ille ignorantiam, & alia quidem ratione quam purgatorio, vt vocant, iureiurando. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 2. ℑ. ſi quis aliq. teſtar. prohib. vel coeger.

1 Bald. *in l. quicunque, col. 1. C. de ſeru. fugit.* Gloſſ. *in l. ſi tutor, de peric. tut. & in c. 4. de præſumpt* Socin. *reg. 176. & ſeq.* ſaltem ad transferendum in eum onus probandi. Cardin. *in clem. 1. q 4 de for. compet.*

2 Nempe quia talis ignorantia non eſſet veriſimilis. *text. in c. vt circa, & c. nulli, de electio n. 6.* Gloſſ. & Bart. *in leg. ex qui. §. cum me abſente, D. de negot. geſt.*

DEFINITIO LXIX.

Non eſt permittenda publicatio monitorij ne quidem ad exonerandum reum, ſi eo futurum ſit, vt actor infametur, ſed tantum ſignificatio.

ACcuſatus nobilis quidam, quod alij æquè nobili viro & in dignitate conſtituto inſignis erga Principem, & patriam perfidiæ crimen exprobraſſet, cuius nullas aut non ſatis idoneas probationes habebat, vocis & famæ publicæ auxilium implorabat, vt appareret non per calumniam confictum fuiſſe crimen quod communi omnium voce & fama pro vero ac notorio haberetur. [1] Petebatque vt eius famæ probandæ gratia permitteretur ſibi publicatio literarum, vt vocant, monitorialium, ad fines releuationiſt animum, [2] parte & conſilio exceptis, [3] viſum eſt permitti non debere: non ſolum quod ad ea duntaxat probanda, quæ occulta ſunt, huiuſmodi remedij vſus introductus ſit, [4] quale id videri non poteſt quod ſit in omnium ore & ſermone: [5] ſed etiam qui per eam publicationem fieret, vt qui iam de iniuria per conuitium illata conquerebatur, longè grauiorem ex publica infamatione iniuriam, eámque irreparabilem pateretur. [6] Cum etſi tandem eueniret, vt vinceret, fieri tamen poſſet, vt non iis omnibus victoria innoteſceret, quibus monitorij publicatio innotuiſſet. [7] Nec eſt quod quis obiiciat ita futurum vt rei ſalus, aut dignitas, probationum inopia periclitetur, cui tamen non minus fauendum ſit, quam actoris quiſquis ille ſit exiſtimationi. [8] Nam imo vero hoc caſu plus fauendum eſt actori, cum hoc ſaltem imputari reo poſſit cur eum infamauerit per conuitium, præſertim cuius probationes in promptu non haberet. [9] An igitur probandi via omnis reo præcluſa erit? Minimè. Sed ita res temperabitur, vt teſtes ipſe nominet per quos rem probare velit. Quo facto ſi teſtimonium dicere recuſent, tum demum monitoriales illas literas ipſis ſignificari oportebit, vt metu Eccleſiaſticarum cenſurarum conſcientiam exonerent. Itaque ſola publicatio prohibita eſt, ſed intimatio, vt loquuntur, & ſignificatio permiſſa. [10] *Ita Senatus* 12. Cal. Sept. 1593.

1 Nam cum accuſator habet pro ſe famam vel auditum à [illegible] dignis vel alia ſimilia indiciá, excuſatur a calumnia etiamſi defecerit in probatione. Iul. Clar. *lib. 9. ſentent. § fin. pract. crimin. q. 61.* [illegible] vbi dicit eſſe communem poſt Abbat *conſ. 78. n. 1. verſ. venio nunc, lib. 1.* & Bart. *in leg. cum quidam 30 §. quod dicitur num. 3. D. de acquir. hered.* quem refert Guid. Pap. *dec. 446. vox publica, num. 1.* & Afflict. *in 1. part. conſt. rubric. 32. n. 11.* Crauet. *conſ. 178.*

2 Quomodo ſolent regulariter concedi fauore probationum, vt ſemper ſalua probatio ſit *ex reg. l. curent magiſtratus 22. D. de teſtib. l. in lege 41. D. ad l. Aquil.*

3 Neque enim debet actor extrahere ſuas probationes de domo rei, *l. nimis graue eſt 7. C. de teſtib l. vlt. C. de edend.*

4 Nam cum hoc remedium ſit præparatorium excommunicationis, quæ adfert damnationem æternam, non facile aut paſſim concedi debet, ſed tantum ex neceſſitate ac in ſubſidium aliis omnibus deficientibus

5 Quid enim facilius quam probare id quod omnes ſcire dicuntur, *l. regula 9. §. 1. de iur. & fact. ignor.* Nam & dicimus ea quæ notoria ſunt, allegari tantum debere non etiam probari, ſi modo notoria eſſe probentur. Guid. Pap. *q. 221.*

6 Itaque iniuriæ noua occaſio inde caperetur, vnde iura naſcuntur, contra *l. meminerint 6. C. vnde vi.*

7 Nec enim publicatio Areſtorum ſimilis eſt publicationi literarum monitorialium, vt tam multis innoteſcat. Deinde diffamatio illa quantumuis calumnioſa onerat exiſtimationem apud probos & & graues viros, iuxta illud Auſonianum. *Hac caſta eſt, de qua mentiri fama veretur.* Vide. *l. in fin. C. de famoſ. libell.*

8 Ex iuris regula, quæ vult fauorabiliores eſſe reos quam actores, *l. fauorabiliores 125. de reg. iur. l. Arianus 41. D. de oblig. & act.*

9 Potuit enim proſpicere futurum, vt calumniatoris pœnam pati deberet ſi crimen obiiceret quod probare non poſſet, cum accuſator eo ipſo quod non probat ſuam intentionem præſumatur calumniari, etiamſi de calumnia iurauerit. Clar. *d. q. 62. n. 6. & 7.*

10 quo temperamento æquiſſime conſulitur vtrique parti, quod ſemper facere bonus iudex debet quantum poteſt, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.* Iunge *Defin. ſeq.*

DEFINITIO L.

Cauſa recuſandi iudicis ſi ſit famoſa non poteſt probari per publicationem monitorij, ſed tantum per ſignificationem.

REcuſandi iudicis cauſam ab altero ex litigatoribus propoſitam ſi iudex ipſe veram eſſe, aut aduerſarius neget, probare poteſt is, qui eam propoſuit, adeoque ſi opus ſit, via monitorij, quæ extraordinaria probationis ſpecies eſt: [1] Sed cum hoc tamen temperamento, vt ſi ea recuſationis cauſa minus honeſta ſit, & talis quæ ſi vera eſſet, iudicis exiſtimationem oneraret, non ſit permittenda monitorij publicatio, [2] ſed tantum denunciatio & ſignificatio iis facienda, quos in teſtes producere ſe velle impetrans dixerit. [3] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Romans, & Dominæ de Granchamp 3. Cal. Sept. 1593.

1 Et ideo nec facilè nec paſſim concedenda ob rationem allatam. *Defin. praeced. num. 4.*

2 Eſt

2 Eſt enim hic vnus ex caſibus exceptis per ſacroſanctum Concilium Tridentinum.

3 Secundum ea quæ proximè diximus *Defin. præced.* * Poſtea tamen arreſto generali conſtitutum eſt ne aduerſus vllum ex Senatoribus id fieri vnquam poſſit, cum antea aliter atque aliter obſeruatum fuiſſet. Prid. Cal. Aug. me præſide 1610.

DEFINITIO LI.

Simulatio probari poteſt etiam per indicia, ſed manifeſta & bene probata: Alioqui ſtandum eſt inſtrumento.

SImulatio contractus probari quidem poteſt ex coniecturis & indiciis, quia difficilis eſt probationis,[1] ſicut & dolus,[2] cum ſimulatio vix vnquam ſit ſine dolo.[3] Sed ea indicia oportet eſſe manifeſta non obſcura[4] probabiliſſima & proxima, non autẽ improbabilia aut remota,[5] recte & plene probata, non per præſumptiones,[6] vt conuellatur fides contractus & inſtrumenti, cuius probatio dicitur eſſe probata.[7] Alioqui fortior præſumptio eſt pro inſtrumento,[8] adeo vt nec facile & ſine magnis contra inſtrumentum ſuſpicionibus adigendus ſit is, qui inſtrumento nititur ad præſtandũ iuſiurandum, quod purgationis vocant, quippe cui non niſi in dubiis cauſis locus ſit.[10] Solet tamen Senatus noſter in huiuſmodi cauſis decidendis vulgarem illam adiicere clauſulam, *aliis non apparente*, ne amplioribus ſimulationis probationibus, quas ſemper ſaluas manere oportet, præiudicium fiat.[11] *Ita Senatus* in cauſa Claudij lay Donzel, & Antonij Mauris, 4. Id. Nouemb. 1593.

1 *Not. in l. 1. C. plus valer. quod agit. l. ſi ex pretio 6. C. ſi certum petat.*

2 Nam quæ ſunt huiuſmodi per coniecturas & indicia probari poſſunt *l. omnes 5. §. à barbaris, D. de re milit.*

3 *L. dolum 6. C. de dolo.*

4 *L. 1. D. eod.*

5 *d. l. dolum 6. C. de dolo.*

6 Nam quod veriſimile non eſt habet ſpeciem falſitatis, *l. vlt. C. quod met. cauſ.*

7 Nam indicia probari per indicia abſurdum eſſet, cum ea ratione daretur progreſſus in infinitum.

8 Quippe quorum fides publica eſt, *cap. 1. extr. de fid. inſtrum. l. vlt. & paſſ. C. eod.*

9 *d. l. vlt. cum propria* 50 ibi. *docenti tibi veritatem precibus tuis adſiſtere, C. ſi quis alter, vel ſibi* Bart. & DD. *ibid.*

10 *cap. vlt. Extr. de iureiur. admonendi 31. D. eod.*

11 Probata enim quandocunque ſimulatione contractus pro nullo habendus eſt. Caſtr. in *l. 3. n. 6. C. plus valer. quod agit* Bart. in *l. nemo poteſt, num. 11. & ibi* Iaſ. *num. 41. & 43.* & Ripa *num 65. & ſeq. d. l. 1. l. ex imaginaria de reg. iur. l. ſimulata nuptia, de rit. nupt. leg. emptor 12. D. de aqu. pluu. arc.* quia medullam veri non habet, vt loquitur Bald. *ad leg. & quo, C. de diſtr. pign.*

DEFINITIO LII.

Caſus fortuitus ſi allegetur ad innocentiam rei, debet ab eo probari.

QVi delictum ex caſu fortuito excuſat, caſum ſemper probare debet.[1] Nam in iis quæ per ſe ipſa delicta ſunt non poteſt dolus non præſumi, quamdiu nec fortuitus caſus nec alia vlla aſſerendæ innocentiæ ratio probatur.[2] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Fabri de Corcelles, 13. Calend. Mart. 1594.

1 quia etiam in criminalibus reus excipiendo actor fit & intentionem ſuam probare debet, poſtquam actor ſuam probauit ex generali regula *l. 2. & l. in exceptionibus 19. D. hoc tit. l. 1. vbi not. C. ad leg. Cornel. de ſicar.*

2 *d. l. 1.* in illis verbis, *qui ſi probauerit.* Nam in delictis præſumitur dolus potius quam caſus. [Si tamen Princeps gratiam criminis faciat, non cogitur reus quicquam probare, dum ne quid allegauerit quod cum inquiſitionibus & teſtationibus pugnet, quia iuſtificationis probationes Princeps feciſſe creditur, & cauendum habet reus duntaxat à vitio obreptionis, & ſubreptionis. *Ita Senatus* Cal. Iunij 1612.]

DEFINITIO LIII.

Actor laudatus in tertia inſtantia vtrum admittendus ſit ad probanda ea omnia, quæ potuiſſet probare in prima.

MAndaueram Titio, vt in lapidicina tua lapidem meo nomine cæderet, quaſi ius cædendi haberem.[1] Id ille fecerat, & ob eam cauſam paſſus à te controuerſiam, cum fundum in quo erat lapidicina non ſolum tuum, ſed etiam liberum eſſe contenderes,[2] negauerat. Poſtea cum in eo eſſes, vt intentionem tuam teſtibus ac inſtrumentis probare velles, idem ille me inſcio, necdum lite mihi denunciata vltro confeſſus fuerat vera eſſe quæcunque tu allegaueras, atque ita iudex eum tibi condemnauerat.[3] Prouocatione facta iudex appellationis bene iudicatum dixerat, ſubiecta etiam ſumptuum litis condemnatione.[4] Tum ille contraria mandati actione aduerſum me propoſita petierat, vt indemnem præſtarem.[5] Ego indemnitatis præſtandæ cauſa rurſum appellaueram à poſteriore ſententia ad Senatum, petebamque vt negationes quas in prima inſtantia Titius feciſſet mihi prodeſſent, confeſſiones ne nocerent.[7] Conſtabat quidem appellare mihi licere à ſententia etiam inter alios lata, quoniam mea maximè intereſſet quaſi eſſem ego ipſe condemnatus, qui condemnatum Titium indemnem præſtare deberem.[8] ſed de illo maximè dubitabatur, an eo iure cenſeri deberem, vt primam exercere viderer inſtantiam an vt tertiam: Quæſtionis autem effectus ille erat, quod ſi tertia dicenda eſſet inſtantia, non magis mihi permittendum eſſet quam Titio, vt noua inſtrumenta nouaſque allegationes & probationes afferrem, niſi refuſis prius expenſis omnibus, præſtitoque iuramẽto, quod tum primum eæ allegationes & probationes mihi innotuiſſent.[9] Adeoque delata tibi conditione, vt ſi quid contra obiicere aut probare velles, id tu meis ſumptibus faceres, quorum omnium nihil dicendum eſſet, ſi prima tantum aut etiam ſecunda inſtantia proponeretur.[10] Videbatur vero ex vna parte non debere me conditionis melioris eſſe, quàm Titium, cuius nomine appellauerã.[11] Quandoquidem appellatio mea vſque adeo illi prodeſſet, vt ex iudicato amplius cum illo agi non poſſet,[12] præterquam expenſarum gratia, quarum ſicuti nullam contra me habere poterat repetitionem, qui ſcilicet nullam mihi litem denunciaſſet,[13] ita nec ei prodeſſe hoc nomine appellationem meam æquum erat, cum nihil mea intereſſet.[14] At ex alia parte mouebat, quod nihil mihi poterat imputari cur non citius veniſſem ad iudicium, quippe qui litem ignoraſſem.[15] Item quod ſumptuum antea cum Titio factorum petitio ſibi ſalua eſſet aduerſus Titium, vt proinde nihil ea de cauſa tua intereſſe videretur:[16] niſi quod propter Titij confeſſionem præcluſa tibi eſſet fortaſſe facultas probandi ea, quæ tum commodius probare potuiſſes.[17] Sed hoc ipſum imputari potius tibi quam mihi poterat, quod cum ſcires à me mandatum Titio vt lapidem in fundo tuo cæderet, contra me quoque non egiſſes.[18] Placuit primam videri, quod ad me attineret, inſtantiam,[19] præſertim cum appellatio mea non maioribus te ſumptibus oneraret, quam ſi in prima interueniſſem inſtantia. Hactenus tamen tibi prodeſſe debere quod Senatum appellaſſem, vt poſtulante te de cauſa inter nos cognoſcere Senatus deberet, quem ego iudicem elegiſſem appellando.[20] Ita fit, quod mirari quis poſſit, vt & habeat pro appellante, & primã tamẽ videar inſtantiam exercere.[21] *Ita Senatus* in cauſa N. Dom. de Noblens & Boni Gagnon, Idib. Mart. 1594.

1 Eſt enim hæc vna ex ſeruitutibus ruſticorum prædiorum, *l. 3. §. eodem, lib. de ſeruit. ruſt. præd.*

2 Neque enim licet in alieno fundo id facere citra ſeruitutem, *d. §. eodem, lib. aut domini permiſſionem, l. quis ſaxum 6. D. de donat.*

3 Nam in confeſſum nullæ ſunt partes iudicis niſi ad condemnandum cum confeſſus habeatur pro iudicato, *l. 1. 2. & paſſ. D. de confeſſ. l. ſi conuenerit 26. D. de re iudic.*

4 qui enim ſuccumbit in appellatione non modo ſumptus litis debet, ſed etiam mulctam, quæ iure noſtro prouinciali omnibus temerè appellantibus infligitur.

5 Debetur namque indemnitas mandatario à mandante, *l. ſi ſeruus 61. §. quod*

61. §. quod vero. D. de furt.

6 Poſſunt enim omnes quorum intereſt appellare à ſententia etiam contra alium lata, *l. ſuſpecta 29. de inoffic. teſt. l. 4. §. ſi heres. l. ſi perluſorio 14. D. de appell. l. 1. de appell. recip.*

7 Poteſt enim per alium melior fieri conditio noſtra, ſed deterior non poteſt, *l. ſoluendo 39. de neg. geſt. l. 2. D. quod vi aut clam.*

8 Ex legibus proximè citatis, *num. 6. l. ſæpè 6. D. de re iudic.*

9 Ita enim ſtylo Senatus noſtri diſertè cautum eſt.

10 Nam in prima cauſa appellationis poſſunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expenſarum refuſionem, *l. per hanc, vbi not. C. de tempor. & repar. appellat.*

11 Nam alium defendere nihil aliud eſt, quam eius vicem in omnibus ſubire, *l. ſed & hæ 35. §. defendere. & l. minor 52. §. quoniam autem, D. de procurat.*

12 Suſpenſa ſcilicet ſententia per appellationem. Habet enim appellatio vim ſuſpenſiuam & deuolutiuam, *l. ſi cauſa cognita 32. Codic. de tranſact. l. 1. & paſſ. D. appellat.*

13 *l. emptor 8. vbi not. C. de euict. l. ſi ideo 55. D. eod.*

14 Quia nec appellare potui a ſententia contra alium lata, niſi quatenus mea interfuit, *dict. leg. 1. de appell. recip. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. obl. lig.*

15 *d. l. emptor. & ſeq. C. de euict.*

16 Quaſi nulla quantum ad hoc interpoſita appellatione, quæ nec potuit interponi.

17 Fortaſſe mutuis exinde teſtibus qui tum viuebant, vt in *l. in leg. 40. D. ad Aquil.*

18 Cum nihil interſit an quis faciat, an mandet, id eſt, an per ſe an per alium faciat, *l. 5. §. quod ſi quis tutelam, D. de admin. tut. leg. ſi quis 7. §. vlt. D. de iuriſd.*

19 Quia non aliena lis eſt & emptoris, quam venditor ſuſcipit pro emptore, ſed eſt propria venditoris, cuius periculo ceſſura euictio eſt, *l. 1. C. vbi rem act. exerc. deb.*

20 Nunquam enim appellans poteſt recuſare iudicem eum ad quem appellauit, aut eius iuriſdictionem declinare, cum is qui appellatur in iudicem eligatur.

21 Cum tamen appellationis inſtantia ſemper ſit ſecunda, *l. per hanc 4. C. de temp. & repar. appell.* Sed hoc fit diuerſis reſpectibus.

DEFINITIO LIV.

Literarum monitoriarum publicatio quando permittenda ſit cum clauſula, nemine dempto.

IN quæſtione illa, non ſolùm inter vtriuſque iuris interpretes, ſed etiam in Senatu noſtro tam ſæpè agitata, vtrùm paſſim aut certis caſibus permitti debeat publicatio literarum monitoriarum, *nemine dempto*, an vero ſemper cum vulgari clauſula, *parte & conſilio exceptis*: Tandem placuit ſic rẽ decidi,[1] vt ſi ante motam litem huiuſmodi literæ impetrentur nulla prorſus fiat exceptio, dum ne quis nominatim notetur, ſubiiciatúrque periculo infamiæ,[2] poſt motam vero litem non aliter permittenda ſit publicatio quam ſi pars & conſilium, vt vocant, id eſt, aduocatus & procurator, dum ne in fraudem captati ſint,[3] excipiantur. Ratione illa quod neque cogẽdus quicquam ſit ſeipſum prodere, neque æquum ſit de aduerſarij domo extrahi probationes,[4] tametſi veritatis habendæ fauor ſit maximus.[5] Sicut neque ciuile videri poteſt cogi aduocatum aut procuratorem ea prodere, quæ non niſi tãquam aduocatus aut procurator didicerit & quæ neſciret, ni cliens ſecretum ſuum ei toto committere ſe poſſe credidiſſet. Secretum enim ſanctè & religioſè cuſtodiri, non prodi debet.[6] Nec eſt quod quis obiiciat, ita futurum, vt detur cauſa delinquendi[7] ſi hæc vna ratio habendæ veritatis è medio tollatur. Nam quod ad patronum cauſæ & procuratorem attinet, nihil vetat ſic eos cum cliente ſe gerere, vt ſi quid ab eo peccatum dolóque malo admiſſum eſſe intelligant hortentur hominem, vt aduerſario ſatisfaciat, quantum Chriſtianæ pietatis & æquitatis religio ſuadere videbitur. Id ni faciat, deſiſtant à præſtando patrocinio,[8] neque tamen in publicum proferant quæ ſecreto audierunt.[9] Quod ſi ſint tã improbæ conſcientiæ, vt clientis improbitatem, quam corrigere aut nolint, aut non poſſint, etiam conſilio adiuuare malint, quis credat eos cenſuris quoque eccleſiaſticis monitos perfidiam ſuam cum aliena coniunctã patefacturos?[10] Cliens verò ſibi conſcius famámque multorum more magis quam conſcientiam pertimeſcens,[11] quomodo fieri poſſit, vt propria confeſſione ſeipſum coniicere velit in eas anguſtias, vnde regredi & eripere ſe nequeat citra infamiam, aliámve pœnam fortaſſis capitalem?[12] Quæ cum ita ſint, quid aliud afferre monitio eccleſiaſtica poteſt, niſi maioris damnationis materiem, certiúſque ſalutis periculum? Accedit quod ſi criminalis actio ſit, iniquiſſimum eſt cogi reum crimen confiteri, qui nec criminolæ, vt loquuntur, poſitioni reſpondere cogeretur.[13] Crimen enim nullum eſt, cuius non aliqua pœna ſit,[14] quæ aut infamiam irroget, aut ſaltem apud bonos & graues oneret exiſtimationem. Sin actio ciuilis eſt, aut etiã criminalis ciuiliter intentata,[16] vel ponimus litem iam conteſtatam, vel non. Si conteſtatam, adhibito ſcilicet, vt iure noſtro neceſſe eſt, iureiurando,[17] non eſt cogendus reus monitione eccleſiaſtica, vt ſe periurum probet.[18] Si nondum conteſtatam, ceſſat quidem periurij metus, ſed tamen iam certo aduerſario conſtituto iniquum eſt, vt diximus, ſumi probationes de ipſius domo,[19] ſibique imputare actor debet, cur non fuerit diligentior in monitoriis literis ante cœptam litem impetrandis.[20] Scio Gallos practicos non tantùm à nobis hac in re, ſed etiam inter ſe diſſentire. Sunt enim qui referant paſſim hodie in Gallia receptum, vt huiuſmodi literarum impetratio permittatur cum clauſula, *nemine dempto*, poſteaquam Franciſco magno Regi placuit, vt de rei veritate litigatores iurato reſpondere cogerentur,[21] quaſi parum referat an periurus quis ſit, an excommunicatus.[22] Alij vero, clauſulam illam, *nemine dempto*, tum aduci ſolere cum de ſubtractis inſtrumentis communibus agitur inter coheredes, aut ſocios de bonorum diuiſione contendentes:[23] quod ſane ante ſupradictam Franciſci conſtitutionem obtinuiſſe in confeſſo eſt.[24] Tertij mediam quandam ſententiam ſequuntur,[25] vt vno illo caſu permittatur publicatio, *nemine dempto*, quo agitur de ſubtractis inſtrumentis exhibendis, dum ne idipſum in actionem deductum ſit, vt exhibeantur, ne alioqui actor ſuæ intentionis probationem depromere videatur de domo rei.[26] At *Senatus* noſtri conſulto, quod ad Non. Iunias factum editúmque eſt anno 1563. generaliter conſtitutum fuit, vt ne liceat eccleſiaſtico iudici literas huiuſmodi publicare, quin prius impetrata ſit à Senatu, alióve iudice ſeculari, coram quo lis pendeat, publicandi licentia, vt eæ perſonæ excipiantur, quas interdicto comprehendi æquum non ſit, alioqui ab ea conceſſione & publicatione appellari poſſit, tanquam ab abuſu. Ex quo apparet, neque ſemper addendam clauſulam, *nemine dempto*, neque ex contrario ſemper remouendam, ſed tum demum cum id Senatui æquum videatur. Quonam autem caſu æquum ſit, neminem excipi, Senatus non aperit eo Areſto, niſi quod is ſaltem caſus demonſtratur, quo nulla dum lis pendeat,[27] ſanè temperamentum illud æquiſſimum & probabiliſſimum videbatur, vt exceptio nulla fiat cum agitur de ſubtractis inſtrumentis, maximè ſi ponas agi de inſtrumentis communibus, quoniam eorum occultatio facilior eſt, & ob id odioſior inter eos qui ſunt in communione, quodque iure tacitæ cuiuſdam ſocietatis bonam fidem exuberantiorem præſtare inuicem debeant.[28] Exceptionis autem, quæ iubente ſeculari iudice talibus literis inſeritur, vis illa eſt, vt impediat ne excõmunicatione ligentur exceptæ perſonæ, etiam in foro poli, propterea quod ex impetrantis intentione, & verborum poteſtate huiuſmodi admonitio vires accipiat.[29] Quamuis apud Deum non minus periclitetur qui peccatum mortale commiſit quandiu manet in peccato, quam ſi eſſet excommunicatus. Sed multũ refert an apud Deũ an in humano iudicio quis accuſetur. Nam crimen quod ſoli Deo eiuſq; vicario, id eſt, confeſſori cognitum eſt, deletur omnino ex ſacramento pœnitentiæ:[30] Quod autem iudici tanquã iudici innoteſcit publica legũ & iudiciorũ auctoritate vindicatur, irrogátque vel pœnã aliquã capitalẽ vel infamiã.[3] Rurſus non eſt probabilis diſtinctio illa, quã video nõnullis placere, an infamatus iã ſit aduerſarius necne. Multũ namque intereſt an aliorũ vocibus, an ſua cõfeſſione quis infamatus ſit. Aliorũ voces eludere facile vir improbus nedũ probus poteſt, propriã confeſſionẽ nõ poteſt.[32] Illud vtique cõſtat nunquã hodie excipi teſtes, quos quidã referũt in Gallia excipi ſolitos olim fuiſſe.[33] *Ita Senatus* in cauſa viduæ procuratoris le Grec, contra viduam Aduocati Catinij, & pro Claudia Choudan, contra D. de Quiege,[35] Cal. April. 1594. & pro vidua Guil. de la Pallud, contra D. Ducem Gebennenſem 4. Id. April. 1595.

1 Dicitur

1 Dicitur enim hæc clauſula vulgaris, quia regulariter apponi ſolet.

2 Nam quandiu nominatim nemo notatus eſt, neſciri poteſt quis futurus ſit aduerſarius.

3 Dolus enim ſi quis interuenerit, doloſo prodeſſe nunquam debet, *l. procurator* 11. § 1. *D. de dolo mali except.*

4 *L. vlt. C. de edend. l. nimis graue* 7. *C. de teſtib.*

5 *L. exer. m:* 22 *D. eod. l. in lege* 40. § *ad l. Aquil.*

6 Niſi ſuſceptum ſit in fraudem legis, *vt in l. & paſſ. D. de inr. fiſc. l.* 1 § *ſi* ... *tabulas depoſ.*

7 Quod eſſe non debet, *l. vnic. §. hic autem, C. de Latin. liber. tollend.*

8 Non eſt enim patrocinandum & indulgendum malitiis, *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

9 Quamuis dici ſoleat delinquere illos qui delinquentem non manifeſtant, *Lex Manichæos* 16 §. 1. *C. de heret. & Manich.*

10 Nam ſemel malus ſemper præſumitur malus in eodem genere mali, *l. non omnes* 5. §. *a barbaris, D. de re milit.*

11 Multi enim famam, vt ille dicebat, pauci conſcientiã verẽtur.

12 Et ita quod optima ratione inductum eſſet in remedium ſalutis animæ, contrarium effectum operaretur, contra *leg. nulla* 25. *D. de legib. l. quod fauore* 6. *C. eod.*

13 Nam nec alius quiſquam cogitur reſpondere qui laqueum timeat captionis, *l. & quia* 9. *in fin. D. de inter. in iur. fac.* [Idque adeò verum eſt, vt nec ſit admittenda poſitio poſt dicta teſtificata quam ſi aduerſarius confiteretur, eſſet ipſe periurus, & periurij teſtes qui pro eo auditi eſſent, licet noua cauſa ſuperueniſſe dicatur, Puta ſi allegem te confeſſum fuiſſe, Nunquam à me promiſſam tibi fuiſſe pecuniam, quam promiſſam tibi fuiſſe & iam iuraueras, & per iuratos teſtes probaueras. *Ita Senatus* pro D. de la Chabaudiere, contra N. Claudium de Mondragon, 11. Cal. April. 1614.]

14 Siquidem delictis pœnæ non præmia proponuntur, *Nouell.* 143. *de mulier. rap. paſſ.* vt e contrario virtuti non pœna, ſed præmium, *l. vlt. C. de ſtatuis.*

15 Quod ſit multò facilius. Hanc enim facti non iuris infamiam dicere ſolemus. *L.* 4. §. *aduerſus, D. de doli mali except. l. probro* 41. §. 1. *de rit. nupt.*

16 Nam de criminibus quibuſdam poteſt agi etiam ciuiliter, vt de furto, & iniuria *l. vlt. D. de furt. l. vlt. D. de iniur.*

17 Nam ſi actor iurauit verum eſſe quod affirmauit cogitur reus reſpondere modo aſſerto & iurare falſum eſſe quod negat.

18 *L. alibi* 18. *in fin. D. de iureiur. l. rem alienam* 41. *in fin. D. de pignor. action.*

19 *d. l. vlt. C. de edend. l. nimis graue* 7. *C. de teſtib.*

20 Diligentibus enim iura ſubueniunt non negligentibus, *l. non enim* 16. *ex quib. cauſ. maior. l. pupillus* 24. *in fin. D. quæ in fraud. cred.*

21 Ioan. Papon. 3. *Not. tit. de lettres de ſignificauit.*

22 Vterque enim æternam incurrit damnationem. [Obſerua tamen quod aiunt Theologi excommunicationem non tam eſſe pœnam peccati, quam pœnam contumaciæ & obſtinationis in peccato, quæ ipſa contumacia & obſtinatio non peccatum nouum eſt, ſed nouus & eminentior gradus peccati, tum quoque cùm excommunicatus ſeipſum prodere & ſuum crimen vltro detegere non cogitur. Licet enim non idcirco incurrat excommunicationem, hoc ipſo tamen peccat grauius, quòd etiã admonitus perſtat in peccato. Itaque excõmunicatio nõ afficit animã quod ad formalẽ rationẽ, ſed tantùm quod ad aggrauationem peccati. Nec aliter tamen quàm ſi excommunicatus ſciat excommunicationem, licet peccatum ſuum non ignoret.]

23 Ægid. Magiſt. *in dec. Senatus Pariſienſis, tit. de appell. tanq. ab abuſ.*

24 Vt & Paponius loco ſupradicto fatetur.

25 Ioannes Imbertus in *Inſtit. forenſibus.*

26 *Contra d. l. vlt. C. de edend. d. l. nimis graue* 7. *C de teſtib.*

27 Quia eo tempore nihil fieri poteſt in præiudicium litis aut aduerſarij, qui nullus adhuc eſt.

28 Societas autem ius fraternitatis quodammodo in ſe habet, *leg. verum* 63. *in princ. D. pro ſocio.*

29 *Vulg. l. non omnis* 19. *D. de reb. credit.*

30 Quoniam apud Deum erranti medicina confeſſio.

31 Nemo enim ex ſola confeſſione & pœnitentia nocens eſſe deſinit, *l. qui ea mente* 65. *D. de furt.*

32 *L. generaliter* 13 *C. de non num. pecun.*

33 Sic enim refert Paponius *d. Not.* 3. *tit. de lettres de ſignificauit.* Vide Neuizanum qui omnium fuſiſſimè hanc materiam diſputauit in ſylua nuptiali, in verb. *monitoria.*

DEFINITIO LV.

Datio curatoris non probat concludenter minorem ætatem.

MInor ætas non ex eo ſolo contra tertium bene probatur, quod alicui tanquam minori curator datus ſit, [1] ne alioqui facile ſit fraudem comminiſci aduerſus eos, qui cum hoc tanquam cum maiore contraxerunt. [2] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guers, & Claudij Voutier, 6. Non. Decembris 1594.

1 Poteſt enim fieri, vt ſiue conſulto ſiue per imprudentiã curator datus ſit tanquam minori ei, qui reuera fuerit maior, vt contra plerumque maior eſſe creditur is, qui reuera minor eſt, *l. minor* 32. *D. de minor. & tit. C. ſi minor ſe maior. dixer.*

2 Alexand. *conſ.* 23. *lib.* 3 Non tamen facilis debet eſſe iudex ad dandum curatorem tanquam minori niſi bene probata ætate propter grande præiudicium quod ſit in aliis cauſis, cum aliquid de ætate falſo pronunciatum eſt, *l. de ætate* 43. *D. de minor.*

DEFINITIO LVI.

Ex reſtitutione quarundam rerum depoſitarum inducitur præſumptio reſtitutionis factæ omnium.

SI ex pluribus rebus à Titio penes Sempronium depoſitis quædam poſtea penes Titium reperiantur, præſumptio eſt omnes ei reſtitutas eſſe, niſi probet quanam alia ratione poſſeſſionem earum recuperauerit. [1] Sed hoc ita ſi de corporis, vt loquuntur, identitate conſtet. Alioqui ſi chirographum depoſitarum rerum penes deponentem reperiatur, præſumenda erit rerum diuerſitas potius quam identitas, [2] quod credibile ſit diligentem patremfamilias non niſi recepto aut notato chirographo res depoſitas fuiſſe reſtituturum. [3] *Ita Senatus* pro religioſis ſacriſque Virginibus ſanctæ Claræ, contra Petrum Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Sumpto argumento à parte ad totum, vbi eſt eadem ratio vtriuſque. Nam nec partis reſtitutionem accipere depoſitarius cogeretur cum pro rebus omnibus vnus fuerit depoſiti contractus, *arg. leg. ſi quis alium* 4.. *D. de ſolut.*

2 Probatio enim contraria elicit præſumptionem, *l. ſi chirographum* 24. *& ſeq. ſi Imperatores* 20. *in fin. D. hoc tit.*

3 Id enim diligenter patresfamilias facere ſolent, *leg. ſolutione* 19. *D. ad exhib.*

DEFINITIO LVII.

Inſtrumentorum amiſſio quando probetur ex ſola perquiſitione, & quando probari caſum oporteat.

AMiſſio inſtrumentorum aut actorum litis ſi ob id tantum allegetur, vt alia inſtrumenta nouáque acta litis fieri poſſint, probata ſatis intelligitur hoc ipſo, quod facta ex ſuperioris auctoritate diligenti perquiſitione non reperiantur. [1] Sed ſi is, qui exhibere aut reſtituere cogitur, amiſſionem alleget ad ſe exonerandum, [2] non ſufficiet eiuſmodi perquiſitio, [3] ſed caſum aliquem probari oportebit ex quo coniici poſſit dolum eius, qui amiſſioné allegat, nullum interueniſſe. Sed & iuſiurandum eius non abs re exigemus, vt purgat ſe dolo malo: ne alioqui in doloſi hominis poteſtate ſit facile ſe exonerare in alterius necem. [4] *Sine die.*

1 Boër. *q.* 15. *n.* 6. poſt Bart. *in l. is poteſt. de acquir. her. ex l.* 3. §. *Neruа filius, de acquir. poſſeſſ.*

2 Felin. *in c. fin. Not.* 3. *de probat.* Ægid. de Bellam. *dec.* 535.

3 Bart. *in l. ſi quis ex argentariis, § fin. D. de edend.* Bald. poſt Cyn. in *l. ſi creditor, C. de pign. act.* Felin. *in d. c. fin. l. ſicut iniquum* 5. *C. de fid. inſtr.*

4 Boër. *d. q.* 15. *n.* 7. ad finem vſque. Iuſiurandum enim purgationis eſt neceſſarium quoties dolus potuit interuenire, licet non præſumatur interueniſſe.

DEFINITIO LVIII.

Calendaria monaſteriorum probant ſolutiones factas monaſterio, ne qua poſſit obiici præſcriptio, maximè vero ſi ſint antiqua.

DE Calendariis monaſteriorum an probent ſolutiones [1] annuarum penſitationum, quæ monaſteriis pleriſque debentur, aliquando dubitatum eſt. Et placuit probare non ſolum fauore piæ cauſæ, [2] ſed etiam veneratione antiquitatis, [3] *Ita Senatus* in cauſa Patrum Franciſcanorum ciuitatis Camberienſis, & fratrum Girod, 16. Mart. 1596.

1 Certũ enim eſt omnẽ qui allegat ſolutionẽ probare illam debere. *l.* 1. *C. hoc tit.* cum ſolutio ſit facti. *l. conſil.* 7. §. *vlt. ff. de curat. furioſ.*

2 Quæ ſcilicet tam multa alia habet priuilegia. De quibus omnibus vide Tiraq. in eo tractatu, quem ex profeſſo conſcripſit *de priuileg. piæ cauſ.*

3 Dixi *Defin.* ... *num.* 4. T.

DEFINI

DEFINITIO LIX.

Iuſiurandum purgatorium non excludit probationes, quæ poſtea in contrarium adferri poſſunt: Secus in iuramento deciſorio vel ſuppletiuo.

QVoties vnum ex litigatoribus iudex admittit, ad aliquid probandum per proprium iuſiurandum, quod purgatorium [1] magis ſit, quam deciſorium, aut ſuppletiuum [2] obſeruare ſemper debet, vt ſaluam relinquat aduerſario contrarium probandi facultatem, his verbis]: *Sauf à la partie de verifier le contraire, ſi bon luy ſemble: Ita Senatus* in cauſa heredum R. D. Petri de Lambert Epiſcopi Maurianenſis, & Syndicorum de Foncouuerte, Cal. April. 1596.

1 De quo accipi debet quod ſcriptum eſt *in l. generaliter* 12. *Cod. de reb. cred. & iureiur. & in l. bona fidei* 3. *eod. l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*
2 Nam in deciſorio & ſuppletiuo aliud eſt, vt ſcilicet ex quo præſtitum fuit nulla in contrarium probatio aut quæſtio admittatur, *leg. 1. D. de reb. cred. l. 5. §. dato, & l. nam poſteaquam 9. & paſſ. D. de iureiur.* Niſi in caſu *l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO LX.

Simulatio venditionis facta ſub nomine pignoris quomodo probetur.

SImulatio contractus, vt venditio habeatur pro hypotheca, non probatur ex eo ſolo, quod venditor remanſerit in poſſeſſione. [1] Sed tamen ſi emptor aut emptoris heres dixerit habere ſe eum contractum pro hypotheca, licet inter alias partes, poterit id ſufficere, vt hypotheca potius contracta videatur. [2] Nec obſtabit quod interuenerit clauſula conſtituti. Nam & ex titulo hypothecæ transferri poteſt poſſeſſio. [3] Multo minus oberit ea clauſula ſi emptor corporalem poſſeſſionem ex ea adprehendere per decennium neglexerit. [4] Illud tamen ſciendum eſt ſimulationis probationem eſſe in arbitrio & æſtimatione iudicis pro locorum, temporum, & perſonarum varietate. [5] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Couz, & fratrum Perrier, 5. Decemb. 1596.

1 *L. 1. vbi not. C. plus valer. quod agit. quam quod ſimul. concip.* quamuis retentio poſſeſſi: nis magnam ſuſpicionem præbeat & cõiecturã ſimulationis, *l. ſicut 8. §. ſuperuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*
2 Cum ſimulatio non poſſit probari niſi per coniecturas, quia conſiſtit in animo, vt tractant DD. *in d. §. ſuperuacuum, & in l. 1. C. plus valer quod agit.*
3 quomodo per contractum pignoris, *l. cum & ſortis 35. §. 1. D. de pignor. act.* quamuis dici ſoleat in eo differre pignus ab hypotheca, quod pignoris poſſeſſio transferunt in creditorem, non hypothecæ, *leg. ſi rè 9. §. propriè, D. de pignor. act.* Vide tamen *l. 5. §. pen. D. de pignor.*
4 Cum per negligentiam decennalem amittatur poſſeſſio, *leg. ſi id quod 25. D de acquir. poſſ.* ibi Bart.
5 Andr. Tiraq. latè *in tract. de iur. conſtit. poſſeſſ.*

DEFINITIO LXI.

Reperta ſcriptura in archiuis monaſterij probant in antiquis etiam contra tertios.

LIbri acceptorum & expenſorum reperti in archiuis monaſterij faciunt fidem, etiam contra tertios in antiquis, non aliter. [1] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcanorum Camber. & Domini Ducis du Mayne, & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis. *Sine die.*

1 Crauet. latè *de antiq. tempor. part. 1.* Vide *Defin. 58. 3.*

DEFINITIO LXII.

Solutionis accepta confeſſio non probat ſemiplene, ſi ſit facta abſente parte, niſi pars alleget ſolutionem.

COnfeſſio acceptæ ſolutionis facta abſente parte non probat plenè, ne quidem ad liberandum, [1] ideoque nec ſuper ea deferri iuſiurandum ſuppletorium poteſt, [2] niſi ſolutio ipſa allegetur, non nuda ſolutionis confeſſio. [3] *Ita Senatus* in cauſa N. Andreæ Mugnier magiſtri Computorũ, & & Ant. de Botis, 18. Dec. 1596.

1 quia confeſſio non eſt modus ſoluendæ obligationis, ſed tantum probandæ ſolutionis.
2 quod ſcilicet non defertur niſi in ſupplementum ſemiplenæ probationis, Bart. & alij *ad l. admonendi, D. de iureiur. & ad l. in bona fidei 3. C de reb. cred. & iureiur.*
3 Nam ſi ſolutio allegetur aliud eſt, vt dixi *Defin. 25. 3.*

DEFINITIO LXIII.

Verba enunciatiua appoſita in contractu inito cum Principe an & quando probent contra tertium?

VErba enunciatiua appoſita in cõtractu geſto cum Principe probant, ſi veriſimile ſit quod enunciatur, [1] vt puta quod maritus ex mandato vxoris, de quo non aliter conſtat, tranſegerit de re vxoris. [2] Neque enim probabile eſt Principem contracturum fuiſſe cum eo, qui ſe mandatum habere diceret, niſi viuo mandato, [3] licet dici ſoleat mandatum nunquam præſumi. [4] Hoc vero maxime obtinet in antiquis. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, contra D. de Carde, 12. Dec. 1596.

1 Valet enim argumentum à veriſimili, *l. vlt. in princ. D. quæ in fraud. cauſ.*
2 Nam & præſumitur habere maritus mandatum tacitum ad tractãdas res vxoris, *l. maritus 21 C. de procur.* maximè ſi habeat penes ſe inſtrumenta, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.* Requiritur tamen mandatum ſpeciale ad tranſigendum, *l. mandato generali 60. D. de procur.* Sed longe facilius eſt, vt etiam ſpeciale mandatum habere præſumatur is, qui iam præſumitur habere generale.
3 Cum princeps non præſumatur ignorare iura quæ habet in ſcrinio pectoris *l. omnium 19. C de teſt.*
4 Bald. & Salyc. *in l. 1. C. de reb. non alienand. & in l. 2. C. ſi ex falſ. inſtrum.* maximè vero cum agitur de legitimanda perſona, vt ait Afflict. *dec.* 368.
5 Fauore ſcilicet & veneratione antiquitatis, quæ ſupplet defectum probationis in iis omnibus, quæ propter antiquitatem probari non poſſunt. Afflict. *dec. 13. dec. 251. in fin.* poſt Alex. *conſ. 79. col. 3. & conſ. 112. col. 2. vol. 1. & conſ. 12. vol. 4. circa fin. ad l. 2. C. de reſcind. vend.* Vide omnino Ioſeph Maſcard. qui in toto hoc tractatu inſtar omnium eſt *concl. 14. 622. & 1233.*

DEFINITIO LXIV.

Cum tractatur de probanda læſione non minus credendum eſt teſtibus deponentibus pro emptore, quam deponentibus pro venditore, ſi ſint digniores, aut deponant veriſimiliora.

QVod Baldo & cæteris fere omnibus interpretibus vulgo placuit, [1] quoties agitur de probanda læſione, propter quam in integrum reſtitutio poſtuletur, plus credi duobus teſtibus de læſione pro venditore affirmantibus, quam mille pro emptore negantibus, falſum eſt. Ita enim fieret, vt nulla aut parua admodum emptoribus ſupereſſet facultas excludendæ læſionis per contrarias probationes. [2] Inſpiciendum igitur eſt vtra ex parte plures teſtes ſint, aut digniores, aut qui veriſimiliora teſtificentur. [3] Sane cæteris paribus magis credendum erit paucioribus affirmantibus quam pluribus negantibus. [4] *Ita Senatus* in cauſa N. Amedei Roget, & Ioannis Dominici De la Tour, 22. Mart. 1597.

1 Bald. *ad l. actor. 23. C. hoc tit. col. 3. & in c. licet cauſam, col. pen. circa fin. Extr. eod.* Not. *in cap. bona, de Elect.* vel *in c. noſtra, col. 1. Extr. de teſtib.* Afflict. *dec. 324. n. 9. & dec. 400. n. 9.*
2 Cum nõ poſſint teſtes deponere pro emptore, quin negent, tanti rem eſſe quanti à venditore æſtimatur. Sed tamen habet hæc negatio incluſam affirmatiuam, ſcilicet quod res tanti fuerit, quo caſu quando teſtes qui deponunt negatiuè, deponunt ſimul de affirmatiua, benè probant, Idem Bald. *in c. ſi quis per triginta, col. 2. ſi de feud. fuer. contr.* Abb. *in c. cum Eccleſia Sutrina, de cauſ. poſſ. & propr. col. 6.*
3 *Iuxta l. 3. D. de teſtib.* Afflict. *dec. 363. n. 16.*
4 *Vulg. l. diem proferre, §. ſi plures, verſ. inde quæritur. vbi gloſſ. D. de recept. qui arbit. recept.* Vide Ant. Gabr. *lib. 1. commun. opin. concl. 4. de teſtib.*

DEFINITIO LXV.

Qui allegat ſolutionem purè & ſine conditione ac proteſtatione videtur fateri debitum

AD ſolutionem debiti conuentus negabat ſe debere niſi certis legibus & conditionibus, quibus tanquam falſo allegatis obtemperare nolebat creditor, qui tamen aliam nullam debiti ſui probationem præter aduerſarij confeſſionem proferebat, cum poſtea conſtitiſſet partem debiti ab eodem debitore, ſiue iam pendente, ſiue nondum mota lite, ſine vlla proteſtatione ſolutam fuiſſe, ac præſtaret ille in offerendo quicquid ab eo debitum eſſe appareret.[1] Viſum eſt non alia debiti probatione onerandum creditorem.[2] Quia licet verum ſit, neque confeſſionem in cauſa ciuili factam ſcindi poſſe,[3] neque turius poſſe quē agere ex contractu vltro citroque obligatorio quem prius ille ex parte ſua non impleuerit,[4] ſubſecuta tamen ſolutio agniti debiti probabat, vel non fuiſſe in contractu adhibitas eas conuentiones, quarum implementum ab ipſo quoque debitore negligeretur, vel ab eo iure, quod ſibi debitor per eas quæſiuerat, vltro recedere ipſum ex poſtfacto voluiſſe.[5] Placuit itaque, nullis interuenientibus aliis probationibus condemnandum nihilominus debitorem,[6] nec ad hoc tantum, vt oblatam reſiduæ quantitatis ſolutionem præſtaret, ſed ad id etiam, vt omnes litis expenſas ſarciret, perinde ac ſi nihil obtuliſſet:[7] nihil enim offert, is à quo certa res, aut quantitas petitur, ſi generaliter duntaxat offerat quicquid debet, non expreſſa certa re vel quantitate, aut ſaltem captioſa oblatio eſt, ex qua neque condemnatio, neque exactio præſens ſequi poſſit,[9] & quæ litis materiam illam ſemper comitem habeat, quod diſceptari adhuc neceſſe eſt, quid & quantum debeatur.[10] Sed & damnorum omnium condemnatio eidem debitori irrogata eſt, ex natura ſcilicet obligationis, cui neceſſitas præſtandæ indemnitatis cauſam & originem præbuiſſe proponebatur.[11] *Sine die*

1 Quorum neutram fieri debuerat ab eo, qui ſciret, ſe nihil debere. Nemo enim ſuum iactare præſumitur, *vulg. l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

2 Cum nulla ſit melior probatio, quàm quæ ſit per partis confeſſionem ſiue expreſſam ſiue tacitam, *vulg. l. generaliter, 13. Cod. de non num. pecun.*

3 Bart. *in l. Aurelianus 28. §. idem quæſiit, D. de liber. legat, l. cum quæritur, 16. ff. de admin. tut. l. ſi ita, 29. §. 1. de oper. liber. l. nam abſurdum 7. de bon. libert.*

4 *Vulgata lege Iulian. 13. § offerri, D. de act. empt.*

5 Credibile enim eſt, quod debitor non ſoluiſſet, niſi poſt impletas prius omnes leges & conditiones, ſine quibus non fuerat ille contracturus, *arg l. cum te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.* ſiquidem debitum petere non poteſt, qui quod debet facere differt. Afflict. *deciſ. 210. num. 4. in fin.*

6 *Arg d. l. cum de indebito, 25. D. hoc tit.*

7 Tanquam probato agnitóque debito per ſolutionem partis, Boër *dec. 3 num. 3.* poſt Anch. *in c. olim, n. 6. per* illum *text. extr. de cenſib.* vide Dyn. *ad c. nullus pluribus de reg. iur. in 6. col. 3. & in c. exceptionem* *per text. in l. ſiquidem, C. de except. Not. in l. non vtique, D. eod.*

8 Cum teneatur ad expenſas litis debitor, qui moram facit in ſoluendo. *l. qui ſolidum 78. in princ. & §. 1. de legat. 2.*

9 Cum debeat condemnatio eſſe certa, *l. 1. & tot. tit. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profer.* vide *l. ſi rem 9. §. vlt. D. de pign. act.*

10 Ea demum cuim oblatio admittenda eſt, quæ litis materiam minuit, *l. quidam 21. D. de reb. cred.*

11 Pura ex cauſa mandati aut negotiorum geſtorum.

DEFINITIO LXVI.

Duæ probationes ſemiplenæ iungendæ ſunt, vt faciant plenam.

COnfeſſio quidem extra iudicium & parte abſente facta non probat niſi ſemiplene.[1] Sed tamen ſi adſit teſtis, quæ de ipſa negotij veritate teſtificetur, quamuis dici ſoleat, vocem vnius vocem eſſe nullius,[2] benignius eſt, fauore probationum iungi vtramque ſemiplenam probationem, vt ex duabus ſemiplenis fiat vna plena, de cuius fide dubitari nullo modo poſſit.[3] *Sine die.*

1 *L. certum, C. ſi quis abſente, ff. de confeſſ.* Bald. & Salic. *in leg. in bonæ fidei, C. de reb. cred.* not. Bart. & alij, *ad l. admonendi. D. de iureiur. c. fin. de ſucceſſ. ab inteſt. l. capite, D. ad l. Iul. de adult. & in l. quaro, D. de de aditic. edict.*

2 *L. iuriſiurandi, C. de teſt.*

3 Bald. *in l. vnic. in princ. C. de confeſſ. & in Auth. rogati. Cod. de teſt.* Salic. *in d. l. in bonæ fidei.* Alex. *conſ. 143. vol. 2.*

DEFINITIO LXVII.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necē.

NOn creditur Principi narranti rebellem eum fuiſſe, de cuius rebellione aliunde non apparet,[1] quamuis alioqui ſoleant verba Principis enunciatiua fidē facere etiā inter alias partes,[2] ne ſcilicet in poteſtate ſit Principis ex aliorum plerumque perfidorum & calumniantium fide ita referentis bona, exiſtimationem, vitam denique ei eripere, qui veritate facti dilgentius indagata rebellis probari nō poſſit. *Sine die.*

1 Afflict. *dec. 14. n. 6.* poſt Andr. *in c. 1. in fin. de controuerſ. feud. apud pari. termin.* intelligi niſi contra producentem. Afflict. *ibid.* 2.

*2 Scilicet in antiquis, & cū agitur de facto alieno, Crau. *de antiq. temp. part. 1. n. 19. ſect. 8. ex c. ſi ſummus Pontifex de ſent. excommun.** Nam & generale eſt vt in antiquis credatur referenti, etiamſi non conſtet de relato Crauet. *ibid. not. ad auth ſi quis in aliquo, C. de edend.*

3 Ne alioqui iniuriarum occaſio inde naſcatur, vnde iura naſcuntur, *vulg. l. meminerint, C. vnde vi.* Nam rebellis amittit omnia bona ſua & priuilegia ipſo iure, Bald. *in tit. de pac. Conſtant. in verſ. nos Romanorum,* in verb. *priuilegio.* Afflict. *d. dec. 14. n. 6.*

DEFINITIO LXVIII.

An poſſit reus pro ſua innocentia probanda impetrare publicationem monitorij cum clauſula, nemine dempto?

DVrum equidem eſt cuiquam permitti, vt de aduerſarij ſui domo ſuas extrahat probationes,[1] præſertim ſi cauſa ſit criminalis.[2] Sed tamen ſi quis de falſo criminaliter poſtulatus non alias veritatis & innocentiæ ſuæ probationes habeat, quàm quas ex accuſatoris ore poſſit elicere, non modo æquum, ſed etiam neceſſarium eſt, vt monitorij impetratio & publicatio permittatur, etiam cum clauſula, *nemine dempto.* Nec enim viſum eſt, adeo malitiis indulgendum eſſe,[4] vt innocentiā inopia probationum opprimi patiamur,[5] ſi per contumaciam accuſatoris moneri nolentis appareat, non obſcurè calumnioſam fuiſſe accuſationem.[6] *Ita tractatum eſt.*

1 *L. minus graue, 7. C. de teſtib. C. de probat.*

2 *L. qui accuſare, 4. C. de edend.*

3 Quomodo etiam in aliquibus caſibus talis publicatio permittitur cum eadem clauſula, nemine dempto, de quo vide Ægid. Magiſtr. *in dec. Pariſ. tit. de appellat. tanq. ab abuſ.*

4 *L. in fundo 38. D. de her. inſt.* Nam & ex ratione iuris debet iurare de calumnia quiſquis vult alium accuſare.

5 Melius enim eſt nocentem abſolui, quam innocentem damnari, *l. abſentem, 5. de pœn.*

6 Quæ res facit, vt accuſato in aliis multis faueatur ad innocentiam probandam, vt alibi ſcripſimus, *ex l. Arrianus 41. ff. de oblig. & act. l. fauorabiliores, de reg. iur.*

DEFINITIO LXIX.

De probatione indemnitatis & dominij.

PRæſumitur quidē identitas in perſonis ex identitate nominis, niſi diuerſitas probetur. Sed in rebus contra præſumitur pluralitas, ſi non probetur identitas,[1] quam tamen ex coniecturis probari ſufficiet, etiamſi diuerſitas in nomine confinium interueniat,[2] quæ magnam diuerſitatis præſumptionem inducit.[3] Nam & probari veritas & identitas confinium variis modis poteſt, puta per poſſeſſionem & per ſigna, ſi qua adſint, quæ rem ſignificatam, cuius ſit, oſtendant.[4] Cum & dominium ipſum rei, quod difficilioris probationis eſt, per ſignificatum, vt aiunt, probetur. Commodius tamen & tutius eſt, vt res oculis ſubiiciatur, interueniente iudice cum teſtibus ad certiorem habendam veritatis probationem.[6] Quod ſi rei facies ita ſit immutata; vt

Ee quamuis

quamuis certum ſit rem, de qua agitur, in ipſo eo loco eſſe; diſcerni tamen nullo modo poſſit, ſiquidem facto poſſeſſoris, qui fortaſſis in eo territorio quantumuis bona fide ædificauerit, obſcuritas illa & incertitudo ſuperuenerit, non debet ea res nocere petitori dominium rei ſuæ vindicanti.[7] Nam etſi non poteſt fieri reſtitutio rei, quæ non apparet,[8] nihil tamen vetat condemnationem fieri ad æſtimationem, cum res ipſa præſtari non poteſt,[9] quod formaliter fierei non poteſt, fiat ſaltem arbitrio boni viri.[10] Dominium ſane probatum eſſe neceſſe eſt, aut concludenter, aut ſaltem præſumptiuè,[11] puta per famam in antiquis,[12] aut per confeſſionem partis.[13] Alioqui ſolus titulus emptionis, aut alterius acquiſitionis, iuncta poſſeſſione, non ſufficit ad probandum dominium poſſeſſoris, niſi probetur etiam ius & dominium auctoris.[14] In Eubia plane cauſa pro poſſeſſore contra petitorem pronunciandum eſt,[15] niſi Eccleſia ſit, quæ agere proponatur.[16] *Sine die.*

1 Alex.*conſ.*134.*col.*2.*vol.*2.

2 Afflict.*dec.*23.*n.*3.poſt Alex. *conſ.*69.*in princ.d.vol.*2.[Obſerua autem non probari concludenter identitatem fundi per duos confines ſi non ſint tranſuerſaliter angulares, contra Socin.*conſ.*89. *vol.* 1. *Ita Senatus* in cauſa D.de la Barte 3. Aug. 1612. De probandis autem confinibus vide Guid.Pap.quæſt.197. adde *l.forma, D.cenſ.* Bart. *in l. demonſtratio de cond. & demonſtr.* Sanè ſi nulla ſit probatio aut præſumptio in contrarium ſufficiet identitatem probari per duos confines quoſcunque. Et ita intelligi ac reſtringi debet ſententia Socini *d. conſ.*89.*n.*1.*ex d.l.forma* 5. ibi *& quos vicinos duos proximos habent.* Sed & ex ſola lectura confinium ſi vndequaque ſimiles ſint placet probari ſufficienter identitatem fundi. Niſi allegetur pluritas fundorum ſimiles vndequaque confines habentium. Ita vt nullos in eam rem teſtes audiri oporteat, cùm quotidiana rerum experientia compertum ſit, vix vnquam ac ne vix quidem niſi per euidentem calumniam negari ſaltem in huiuſmodi caſibus identitatem. *Sic Senatus* ex tempore 12.Cal. Aug. 1612.

3 Afflict.*ibid.num.*3.

4 Bald.*conſ.*352.incip.*verba, vol.*2.*& in Auth. dos data,* C. *de donat.ant.nupt.*

5 *L.quod ſi neque,*13.*in fin.D. peric. & commod. rei vend.* Archid. *in c.ſi iudex, de ſent.excommun.in* 6. Afflict.*d.dec.*23.*n.*4. *ex l.ſtigmata, C.de fabric.lib.*11.

6 *Arg.l.ſi irruptione* 8.§.*vlt.D.fin.regund.*

7 Afflict.*vbi s.n.*5.poſt Alb.de Roſ.*in l.ſi in rem, D.de rei vind.*

8 *L.officium* 9.*l qui reſtituere.*69.*D.de rei vind.*

9 *L.ait lex,*21.*D.ad l. Aquil. Not.ad l.vinum,*22. *D. reb. cred. l.pen. & vlt.D.de condict.tritic.*

10 Bald.*ad l.in teſtamento quidam, D.de cond.& demonſtr.*Speculat. *in tit.de oblig.& ſolut* § *ſequitur videre, verſ.ad huius.*

11 Diſtinguendo ſcilicet, an de dominio quæratur principaliter an incidenter, vt priore caſu debeat probari concludenter, poſteriore vero præſumptiuè. *Not.in l.cum res, C.hoc tit.*

12 Ang.*in l.alioqui natura,*19.§.*cum me abſente, D.de neg.geſt.* Afflict. *d.dec.*23.*n.*5.vbi addit, hoc ita procedere, ſi fama ſit planè probata, ex Salic.*in d.l.cum res,* & Alex.*conſ.* 88.*col.*2.*& conſ.*201.*in princ.vol.*2.

13 Afflict.*ibid.num.*5.

14 Idem Afflict.*d.dec.*40.*n.*3.*& n.*2. poſt Bart. *ad l.rem alienam de pign.act.* Adde eundem Bart.*in l.cum rei, C ſi alien.res pign. dat. ſit.* Sed neque ſufficit recognitio *l.cenſualis* 7.*C.de donat.*Crau.*conſ.* 157.*n.*7.

15 *L.vlt.C.de rei vind.l.vlt.D.de acquir.poſſ.*

16 Alex. *conſ.*63.*vol.*3.*& conſ.*92.*in fin.vol.*4.

DEFINITIO LXX.

CVm duæ proferuntur apochæ paris quantitatis,[1] Sed quæ diuerſitatem habeant aliquam ſiue perſonarum quibus aut à quibus ſolutio facta dicitur, ſiue loci, aut temporis,[2] Ad onus pertinet creditoris ſolutionem vrgentis, nec niſi vnius eiuſdémque ſummæ ſolutæ confeſſionem admittentis, vt ita eſſe, ac vnam eandémque quantitatem vtraque apocha cõtineri probet,[3] cùm diuerſitas circumſtantiarum inducat facilè præſumptionem diuerſitatis ſummarum, nulla in contrarium allata probatione.[4] Sed hoc ita ſi non adſint indicia quæ ſuadeant vt prior apocha ſpe tantum futuræ numerationis facta eſſe exiſtimetur. Nec enim pro ſoluta poteſt haberi ea quantitas de qua actum eſt vt poſtea ſolueretur.[5] *Ita Senatus* contra N.Claudium de Reydet D.de Maningod pro N.Iano Penſabin, 11.Cal.Iunij 1613.

1 Nam vbi diſpar quantitas eſt inducitur neceſſaria probatio & illatio diuerſitatis: ſolaque illa ſupereſt quæſtio, an in ea quæ maioris ſummæ eſt altera contineatur, vt *in l.*47.*de leg.*2.*d.l.*1.§.*ſi ſtipulanti de verb.obligat.*

2 quod alio loco & alio tempore factæ ſint.

3 Tum quia generale eſt vt is probare debeat qui dicit, non qui neget *leg.* 2. *D.hoc tit.* tum quod proniores eſſe debeamus ad liberationem *l.Arrianus* 41.*D.de oblig & act.*

4 Eſt enim iſta præſumptio iuris non etiam de iure vt noſtri loquuntur, ideoque admittit probationem in contrarium *l.*29.§.1.*D. hoc titul.*

5 *L.*7.*& tot.tit.C.de non num pecun.& C.de dot.caut.non num.* Vide Alex.*conſ.*4.*vol.*1.& Afflict.*dec.*198.

DEFINITIO LXXI.

De comparatione literarum.

ETſi non deſunt qui putent probationem per comparationem literarum concludenter fieri nullam poſſe, ſed requiri omnimodo teſtes qui dicant ſcribere ſe vidiſſe, quod tam multi ſint quotidie qui alienas ſcripturas ſic imitentur vt non poſſit non valde pericloſa eſſe hæc probatio.[1] Hoc tamen iure vtimur, vt hæc quoque probationis ſpecies admittenda ſit,[2] ſed per eos demum teſtes, qui ſcribentis manum apprimè nouerint.[3] Idque in cauſis ciuilibus duntaxat.[4] Sed in criminalibus in quibus periculum maius verſatur aut capitis aut exiſtimationis non item,[5] Adeo vt ne quidem indicium ad torturã ex ea literarum cõparatione ſumi poſſit. Niſi proponas talem eſſe reum quem mala fama ſuſpectum alioqui faciat. Quo caſu minus verendum eſt ne ex eiuſmodi literarum comparatione lædatur.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Io.Lage, Idib.Sept.1613.

1 Et ita vt audio ſeruat Rota Curiæ Romanæ.

2 *Ex l.comparationes* 20.*C.de fid.inſtr.*

3 Et qui dicant ſe vidiſſe aliquando illum ſcribere.

4 Rip.*ad l.admonendi col.*27.*D.de iureiur.* quem refert & ſequitur Crauet. *De antiq.temp.part.*1.*c.*6.*n.*73.

Dec. *col* 625.à Crauet ibid. relatus & probatus.

6 Sic Crauet. *ibid.* reſtringens ad hunc caſum quod generaliùs ſcripſerat Purpur.*in d.l.admonendi, col.*20. Iunge Afflict.*Deciſ.*181.

DEFINITIO LXXII.

Quibus modis probari poſſint confines parochiarum & iuriſdictionum.

SOlent[1] confines parochiarum & iuriſdictionum probari per antiqua inſtrumenta,[2] Item per famam,[3] eáque fama ex antiquis etiam inſtrumentis.[4] Rurſum per lapides fixos immobiles & antiquos ſcriptos,[5] vt etiam per montes & alia quæ vocant ſigna multùm apparentia.[6] Et ex communi opinione ac præſumptione,[7] Adeoque per teſtes etiam ſingulares,[8] Sed multo certiùs per immemorialem poſſeſſionem,[9] & per viſum, quoties oculis ſubiici res poteſt.[10] Nam & cùm plures termini eiuſdem denominationis reperiuntur: Satis tamen dicitur conſtare de corpore & identitate ſi conſtet de poſſeſſione.[11] Denique probantur confines in antiquis etiã per coniecturas & leuiores probationes. Poſsúntque iungi duæ ſpecies probationum vt fieri ſolet in rebus quæ ſunt difficilioris probationis.[12] Planè cùm talis res eſt quæ per ſe certa ſit, ſufficit demonſtrare locum vbi res ſita eſt, vel vnum confinem.[13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Syndicorum & Communitatum de Tignes & de ſainéte Foy, Prid. Calend.Maij 1614.

1 Nunquam enim permittẽdum eſt, quantum fieri poteſt vt termini parochiarum confundãtur, *can.quicũque & can.licet* 16.*quæſt.* 3. vt neque iuriſdictionẽ. *l.cùm vnus* 12.§.*pen.D.de reb.auth.iud.poſſid.*

2 Salic.& Caſtr.*ad l.cùm aliquis C de iur.delib.*Crauet.*conſ.*54.*n.*10.Papienſ.*in form.libell.in act.real.*§.*cui cohæret.n.*30.Guid.Pap.*q.*193. Hier.de Monte Brixienſis *in tract.de finib.regund.c.*66.*n.*6.

3 Bald.*conſ.*86.*vol.*1.Brixienſ.*dec.*66.*n.*10.

4 Gloſſ.*in l.fin.C.hoc tit.& in l.alioqui.* 19. §. *cùm me abſente, de neg. geſt.* Dec.*in c.cum cauſam n.*2.*Extr.hoc tit.*

5 Brixienſ.*cap.*16.*n.*6.Paris de Puteo *in c.*1.*n* 1.*de vſib.feudor. leg.* 1.§.*qui in rationibus, D.ad l.Cornel.de falſ.& in l.qui tabulas* 27.*in princip.de furt.*

6 Bald.*conſ.*152.*incip.verba, vol.*2.Papienſ.*in d.*§.*cui cohæret,* Gloſſ. *in d.c.cùm cauſam.*

7 Dec.

7 Dec. in dict. cap. cùm cauſam, Extr. hoc tit.

8 Lantr. in c. quoniam contra in verb. teſtimonium. Extr. hoc tit. Briziconſ. c 52. n. 1. & 2.

9 Alex. conſ. 166. n. 2. & conſ. 167. n. 2. vol. 2. Socin. conſ. 187. n. 15. volum. 2.

10 Ex l. ſi irruptione 8. in fin. reg. Corn. conſ. 337. n. 43. vol. 1. Matth. de Afflict. dec. 23. num. 6.

11 Pariſ. conſil. 104. numero 25. volumine 1. Alex. conſ. 79. in princ. volum. 1.

12 dict. cap. cùm cauſam, verſ. & quæcumque adminicula, Extr. hoc titul. Crauet. conſil. 158. numero 2. volum. 2. Pariſ. dict. conſ. 104. numero 42. vol. 1.

13 L. forma 3. D. de cenſib. Dec in l. teſtamentum, num. 3. C. de inſtit. & ſubſt. Iunge Defin. 69. 5]

TIT. XV.

DE TESTIB.

DEFINITIO I.

Vxor pro viro teſtis eſſe non poteſt, contra virum poteſt, ſed non cogitur, nec ſoror contra fratrem.

VXOR pro viro in cauſa criminali teſtimonium dicere non poteſt, [1] contra virum quin poſſit, nulla lege prohibitum eſt, [2] ſcilicet ſi velit: [3] nam inuita vt cogatur, nimis durum eſt. [4] Quin & cùm abſente per contumaciam marito, mulier quædam aduerſus eos, qui marito furtum facienti adfuerant, ſic teſtimonium dixiſſet, vt maritum quoque furtum feciſſe fateretur, in eaque teſtatione ſæpius apud iudicem obiectis etiam reis conſtanter perſtitiſſet; Poſtea autem reuerſo viro, & in carceres detruſo, idipſum denegaſſet, non putauit *Senatus*, aliorum teſt. um exemplo torquendam eam in caput mariti, vt diceret, vtri teſtationi ſtare mallet. [5] At neque ex prioribus vxoris teſtationibus, licet iuratis, quæſtionem de marito haberi debere viſum eſt, tametſi indiciis pleriſque vrgeretur, [6] quod & in eius domo repertum furtum fuiſſet, [7] & pœnæ metu aufugiſſet, [8] nec prius remeaſſet, quam ſocios criminis abſolutos cognouiſſet. [9] Nimirum ne ſoli marito noceret vxoris teſtatio, quæ cæteris delicti correis non nocuiſſet. [10] Idemque in ſororis, quod in vxoris perſona, obſeruandum eſſe placuit. [11] *Ita Senatus* 8. April. 1558.

1 Eſt enim domeſticum teſtimonium, & ideo prohibitum, *l. 3. C. hoc tit.* vbi Bald. propter indiuiduam illam, quæ inter coniuges eſt vitæ totiúſque diuini & humani iuris ſocietatem, *l. 1. D. de rit. nupt.* Malner ad Ferrar. *in form. iuram. teſt.* in verb. *domeſtici.*

2 Inquit Grammat. *conſ. 14.* Omnes autem, qui non ſunt prohibiti eſſe teſtes, videntur permiſſi, quia eſt hoc ex genere prohibitorum non permiſſorum, vt argumentatur Paulus *in leg. mutus. 43. §. 1. D. de procurat.*

3 Nam in ſolis parentibus & liberis conſtitutum eſt, vt non poſſint inuicem aduerſus ſe teſtes eſſe, nec ſi velint, *l. parentes, 6. C. hoc tit.* Vide Guid. Pap. *q. 45. in fin.*

4 Thom. Grammat. *d. conſ. 14.*

5 In cæteris enim teſtibus ita obſeruatur, vt ſi varient in ſuis depoſitionibus non aliter fidem faciant, quam ſi firment dictum ſuum in tortura, inquit Iulius Clarus. *libro quinto ſententiarum, paragrapho finali, quæſtione vigeſima-quinta, numero tertio, & quæſtione quinquageſima-tertia, numero* 15. *verſ. quartus eſt caſus*, poſt Boll. *in titul. de var. teſt. num* 3.

6 Quamuis ex pleriſque indiciis vrgentibus poſſit ad torturam deueniri. Imo ex vno ſolo, vt concludit Iul. Clar. *d. § fin. q. 64. n. 14.* Iunctis iis, quæ idem tradit *d. §. fin. q. 21. ter tet.*

7 *§. conceptum, inſt. de oblig. quæ ex delict. naſcun. l. 1. § hoc autem. D. de fugit.*

8 Fuga enim magnum indicium eſt ad torturam, vt ex iis conſtat quæ tradit Iul. Clar. *d. q. 21. n. 18. & ſeqq.* Nimirum ſi fuga præcedens inquiſitionem, *vt ibid. ait, n. 23.*

9 Nam ſi ante ſententiam rediiſſet, ac ſponte comparuiſſet, vtique indicium, quod ex fuga oriebatur, purgatum eſſet, Clar. *vbi ſ. num. 24.*

10 Simile quiddam eſt *in l. filium 20. verſ. ante teſtamentum, D. de bon. poſſeſſ. contr. tabul.*

11 Eadem enim fere ſaltem hac parte vtriuſque ratio eſt.

DEFINITIO II.

Etiam poſt didiſcita teſtificata poſſunt audiri teſtes iam auditi, ad declarationem tantùm & explicationem eorum, quæ obſcurius teſtati ſunt.

IN vindicationis iudicio, cùm hinc inde propoſita eſſent omnia, quæ ad facti quæſtionem pertinere videbantur, vtrinque etiam auditi teſtes, actor vero poſt apertas didiſcitaſque teſtationes eorum non tam fidem, quam ſententiam dubiam redderet, propter quod in inſtrumento à ſe producto dominij probandi gratia, [1] ſuper quo teſtes interrogati fuerant, mendum ſubeſſe diceret, erratumque in vno ex confinibus. [2] Iudex inferior per interlocutionẽ iuſſerat, petente quidẽ actore, ſed animi tantum ſui, vt loquuntur, informandi cauſa, [3] vt actoris ſumptibus [4] vtrinque auditi teſtes iterum audirentur. Ab ea interlocutione reus appellauerat, propterea quod poſt didiſcitas teſtationes prohibita ſit teſtium interrogatio, metu ſcilicet corruptionis, [5] qui in propoſita ſpecie tanto maior ſuberat, quod non ex mero nobilique iudicis officio, vt fieri debuerat, [6] ſed actore ipſo requirente, ea teſtium repetitio decreta eſſet. [7] *Senatus* cenſuit bene indicatum, quoniam in ea re nihil fieret quod alterutrius litigatorum ius poſſet lædere: [8] cum non tam emendandæ, quàm explicandæ prioris teſtationis facultas teſtibus ſingulis permiſſa videretur: [9] Iudex vero id tantum egiſſet, vt ad capeſſendam veritatem ſeipſum melius compararet: Quod vtique facere bonus iudex ſemper & poteſt & debet, [10] adeo vt nec vnquam licita ſit ab eiuſmodi interlocutione prouocatio: [11] Quare nec ad rem pertinebat, quod dici ſolet, eam teſtationum repetitionem, ſi quando facienda ſit, ſolo iudicis officio non item alterutra parte requirente fieri debere, niſi vtraque conſentiat. [12] Id enim tum obtinet, cum corruptionis metus iuſtus ſubeſt: [14] Cauſa vero aliqua eſt, propter quam æquum ſit, vt iterum teſtes audiantur. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 7. Cal. Iul. 1588.

1 Quia dominium in vindicationis iudicio probandum neceſſario eſt, *leg. in rem 23. & paſſ. D. de rei vendic. §. commodum, inſtitut. de interdict.* quod vix eſt, vt fieri poſſit ſine alicuius tituli productione, *leg. nunquam nuda. 31. D. de acquirend. rer. domin. leg. nullo, 24. Codice de rei vindic.*

2 Nam ſine demonſtratione, & probatione confinium non poteſt demonſtrari corpus fundi, nec eius identitas probari, *leg. ſi irruptione, 8. leg. in finalibus 11. & ſeqq. D. fin. regund.* Bart. *in l. demonſtratio de cond. & demonſtr.*

3 Multa enim poteſt facere iudex animi ſui informandi gratia, ſi ex actis litis benè informari non poſſit, *vt d. leg. ſi irruptione, in fin.*

4 Tanquam id petentis & cuius maximè intereſſat.

5 *Cap. intimauit. & c. fraternitatis. extr. de teſtib.* Clem. *teſtibus vbi gloſſ. eod.*

6 Nam quod iudex motu proprio, & ex nobili ſuo officio facit, minus ſuſpectum eſt, cum id faciat ignorantibus quodammodo litigatoribus, *cap. per tuas, verſ. niſi fortè*, & ibi Innocent. *extr. de teſtibus.* Bald. *in l. ſi quis, §. nec iterum, D. de edend.* [Cæterum eſt etiam aliud genus teſtium qui mero & nobili officio iudicis audiuntur, nec ab vlla parte producti fuerunt nec poſſunt à litigatoribus reprobari, ob idque nec eorum nomina litigatoribus quamuis id poſtulantibus edi debent, ſed omnimodo teſtimoniis eorum ſtari oportet, quia nec ſolent iudices ad hoc remedium occurrere, niſi cum probationes à partibus productæ ſunt, aut dubias habent aut ſuſpectas. *Ita Senatus* in cauſa Mariæ & Bartholomæi Poncet, 6. Id. Dec. 1612 & iampridem in cauſa D. de Maningod & D de Mareſt. *Sine die.* Alia ratio eſt eorum teſtium qui nobili officio iudicis audiuntur, poſtquam requirente parte iam auditi fuerunt, & de quibus loquitur hæc Defin. *& cap. per tuas* Hi enim reprobari poſſunt nec de ipſorum nominibus edendis quæri poteſt cùm iam edita ſemel fuerint.]

7 Quod videbatur contra not. per Bald. *in l. fin. verſic. reuoco in dubium, C. hoc tit. & in c. conſtitutus, extr. eod. tit.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. Areſt lib. 9. tit. 1. Des preuues par teſmoings, &c. 6. 1.*

8 Cum tamen quiſquis appellat debeat probare ſe læſum, *leg. 1. de appellat, l. præfecti, 17. D. de minor.* Quod enim vni prodeſt, & alij non nocet, facilè conceditur, *l. in creditore, 38. in fin. D. de euict.*

9 Aliud ſiquidem eſt declarare, aliud vero illud de nouo dicere, *l heredes palam, 21. §. 3. verſ nihil enim nunc dat, D. qui teſtam. fac. poſſ.* Tiraq. *in l. vnquam, num. 10. Cod. de reuoc. donat.* quem refert & ſequitur Feſſaur. *dec. Ped. 30. num. 1.*

10 *L. iurent magiſtratus, 21. D hoc tit. l. cum propria, 5. C. ſi quis alter. vel ſib. l. 1. & tot tit C. plus valer. quod agitur.*

11 Propter periculum, quod ſubeſt, damni irreparabilis, ſi per mortem teſtium pendente appellatione probationes intercidant, *l. in lege Aquilia, 40. D. ad l. Aquil.* iunct. *l. vlt. D. de appell. becip. vel no.* Multo minus cenſebitur excluſa probatio quæ fiat per ocularem inſpectionem & euidentiam rei, *arg. l. ſi irruptione 7. fin. reg.*]

12 Multo certè minor, quàm ſi iidem teſtes repetendi fuiſſent ob nullitatem prioris examinis, quo tamen caſu certum eſt, quod iterum poſſent audiri. Teſlaur. *dec.* 18. poſt multos ibi citatos.

13 Per ea, quæ diximus *num.* 7 poſt Ioan. Papon. *lib.* 9 *ſyntagm. tit.* 1. §. 5, Guid. Pap. *q.* 72. Maſuer. ad Ferrar. *in form. iur. teſt.* in verb. *citati, in fin.*

14 Tota ratio eſt, *d. c. fraternitatis.* [Obſerua tamen poſſe officio iudicis audiri teſtes etiam nominatos à parte dummodo abſente. Crauet. *conſ* 17. poſt Bald. *in l. ampliorem, C. de appellat.* Sed non debet iudex mandare parti vt eos nominet. Crauet. *ibid.* nec pars requirere vt audiantur.]

DEFINITIO III.

Teſtes per turbam examinari poſſunt in cauſis ciuilibus, ſed non in criminalibus, niſi ad probandam famam.

PLures teſtes in globo, & vt pragmatici loquuntur, per turbam auditi, vnius tantum teſtis loco habentur, [1] ſed multo dignioris fidei, ſi ex omnibus nullus ſit, cuius teſtimonium probabili aliqua obiectione labefactetur. Quæ res facit ex contrario, vt ſi vel vnius aut alterius fides ſuſpecta ſit, cæterorum quoque omnium, licet integræ ſint exiſtimationis, fidei derogetur, [2] ſed non tamen vſque adeo, vt pro nullis omnino habeantur. [3] Cæterum in ciuilibus duntaxat cauſis huiuſmodi ratio audiendorum teſtium recepta eſt, [4] in criminalibus non item, quia nec neceſſe eſt, cum delicti probatio certo teſtium numero nullo concludatur: [5] Præter id quod neque ciuile aut humanum eſſet, tot obiectis ſimul teſtibus reum obrui, cui potius, quantum æquitas patitur, faueri & ſubueniri oporteat. [6] Si tamen de mala rei fama probanda agatur, nihil prohibet, quo minus multi in eam rem teſtes conglobati audiantur. [7] Neque tamen eo minus exhiberi reo ſinguli debebunt, vel ob hoc ipſum, vt ſi quid aduerſus eos obiicere reus volet, aut mentientes fortaſſe præſentia ſua terrere, & ad palinodiam compellere, commodius id præſtare poſſit. [8] *Ita Senatus* in cauſa Henrici Saraceni, 13. Cal. Iul. 1592.

1 Ioan. Papon. *lib.* 9. *ſyntagm. tit.* 1. §. 10. Vide Cynum *in l.* 2. *C. quæ ſit long. conſuet.*

2 Cum omnes vnius tantum loco habeantur.

3 Aliud enim eſt, diminui aliquid de fide teſtis, aliud vero teſtis dictum reprobari, *leg.* 3. *D. hoc tit.* vide *not. in pract.* Papienſ. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *in facto eorum proprio, num.* 7.

4 Et quidem ex conſuetudine magis quam ex iure. Nullus enim textus eſt iuris aut ciuilis, aut canonici, qui de teſtibus per turbam examinandis loquatur, quod & Papon. ſupradicto loco obſeruauit, vbi addit, hoc genus probationis ob eam cauſam minus probari à ſuprema Curia Pariſienſi.

5 Quia publicè intereſt, delicta probari & puniri, *l. ita vulneratus* 51. *in fin. D. ad leg. Aquil. ſi à reo* 70. §. *vlt, D. de fideiuſſ. l. Stichum* 95. *in princ. de ſolut.* In ciuilibus cauſis aliud eſt, quia reſtringi debet numerus teſtium, vt not. *in c. ſignificauit & ſeq. extr. de teſt.* Ferrar. *in form. op. poſ. contr. teſt.* in verb. *ſuntque publicatis iam teſtibus, num.* 14.

6 Sunt enim fauorabiliores rei, *l. fauorabiliores* 125. *de regulis iuris.* maxime in criminalibus, *l. abſentem,* 5. *D. de pœn.*

7 Tum enim maxime neceſſarius eſt vſus turbæ, cum aliquid de totius populi opinione probandum eſt, vt ait Paponius loco ſupra citato.

8 Nihil enim denegandum eſt reo, quod proſit ad innocentiam eius probandam, cum melius ſit, abſentem abſolui, quam innocentem damnari, *d. l. abſentem.* 5. *de pœn.*

DEFINITIO IV.

Caſus, in quo poſterior depoſitio præualet priori etiam iurata.

SI variæ ſint de eadem re vnius hominis teſtationes, merito receptum eſt, vt primæ ſtari debeat, ſi fuit iurata. [1] Maxime vero cum ſecunda facta eſt poſt publicata, vt pragmatici loquuntur, & didiſcita teſtificata, [2] nempe propter metum ſubornationis & corruptionis. [3] Excipienda tamen eſt ea teſtatio, quam monitoriarum literarum poteſtas etiam a iurante extorſerit. Nam ſi, vt fieri ſolet, is ipſe teſtis poſtmodum, iubente iudice, qui de facto cognoſcit, iterum interrogetur, nec primæ teſtationi ſecunda conueniat, poſterior vincet fide priorem, quod prior ad fines reuelationis tantum [4] facta eſſet potius, quam ad probandum, [5] ſcilicet non vocata parte, nullóque iudicis mandato præcedente. [6] Nam quod dicimus, potiorem eſſe priorem, tum verum eſt, cum cætera ſunt paria. *Ita Senatus* 16. Calendas Decembr. 1588.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 53. *n.* 15. poſt Didac. Couarr. *lib.* 2. *var. reſ. cap.* 13. *n.* 8. Bart. *in l. ſi poſtulauerit, §. pen. de adult. poſt gloſſ. in Auth. de teſtib.* §. *illud tamen.*

2 Guid. Pap. *quæſt.* 546.

3 *Cap. fraternitatis, extr. hoc tit.*

4 Sic enim exprimi ſolet, quoties monitorij publicandi permiſſio impetratur, præſertim cum lis pendet coram iudice laico, ne videantur recipi & admitti teſtes ex auctoritate iudicis eccleſiaſtici, ex cuius iuriſdictione monitorij impetratio proficiſcitur.

5 Et ideo nihil probant huiuſmodi reuelationes, ne actus operetur vltra intentionem agentis, *l. non omnis* 19. *D. de rebus credit.* Vide tamen *Defin.* 54.].

6 Quæ tamen omnia debent interuenire, vt dictum teſtis probet. Ferrar. *in form. iuram. teſt.* in verb. *citati & requiſiti*, vbi tamen Maſuer. *in addit. Auth. ſed etſi quis, C. hoc tit.*

7 Vide Boër. *quæſt.* 108. & Bart. *in leg. eos qui, D. de falſ.* & [illegible] Pap. *quæſt.* 72.

DEFINITIO V.

Varij caſus, in quibus teſtes audiri poſſunt etiam poſt didiſcita teſtificata.

IAm interrogati teſtes interdum etiam poſt didiſcita teſtificata iterum interrogari poſſunt etiam requirente eo, cuius intereſt. [1] Quid enim, ſi priores teſtationes nullius ſint momenti ob non ſeruata ſolemnia, quæ ſeruari debuerunt, ſi præſertim interrogatoris non producentis culpa id acciderit; [2] Quidni liceat petere in integrum reſtitutionem, [3] vt iidem teſtes rurſum audiantur; [4] Quanquam, ſi quid in eo peccatum eſt, de illo cognoſci ſolet, vt corrigatur, priuſquam teſtationum ſecreta inſpiantur. [5] Quid item, ſi non fuerint interrogati ad eum modum, quo interrogari debuerunt; [6] Quid ſi de cauſa matrimoniali agatur? [7] Quid ſi nullus ſubſit metus corruptionis & ſubornationis; [8] Quid ſi aduerſarius ipſe ſemel conſenſerit, nec in ea ſit ætate, cui per in integrum reſtitutionem ſuccurri oporteat; [9] Quid denique ſi inſtrumenta aliqua de nouo reperta ſint, quorum, vt aiunt, concomitantia faciat, [10] vt minus ſuſpectæ videri debeant nouæ etiam teſtationes; Sanè extra hos caſus vix eſt, vt requirente alterutro ex litigatoribus, [11] iudex nouam teſtium auditionem permittere debeat, [12] licet ex officio, ſi quam ſubeſſe iuſtam cauſam videat, idipſum decernere non malè poſſit. [13] *Ita Senatus* ibidem. [14]

1 Multæ enim adferuntur à Doctoribus exceptiones, *ad cap. fraternitatis. Extr. hoc tit.* vt tradit Anton. Teſſaur. *deciſion. Pedemont.* 28. & 162.

2 Teſſaur. *d. dec.* 28. *n.* 1. poſt multos ibi citat. præſertim Guid. Pap. *q.* 72. & 124.

3 Hanc enim neceſſariam eſſe vult Ioan. Andr. *in c. auditis, de in integr. reſtit.* Et hoc tutius eſt.

4 Etſi enim hic caſus minorem habet dubitationem, ſi culpa iudicis vel alterius interrogatoris interuenerit, idem tamen eſt etiamſi culpa producentis id acciderit, vt notat Teſſaur vbi ſuprà addens idem eſſe ſiue pars didiſcerit teſtificata, ſiue non didiſcerit, contra Campeg *in tract. de teſtib. reg.* 176.

5 Datur enim terminus ad teſtationes impugnandas de nullitate, quod noſtri Pragmatici dicunt, *fournir moyens de nullité, contre l'enqueſte*, antequam teſtationes aperiantur.

6 Hoc namque caſu placet, poſſe teſtes iterum examinari & repeti etiam facta publicatione, & poſt concluſionem in cauſa Maſuer. in addit. ad Ferrar. *in form. iuram. teſt. in verb. interrogatoriæ vltimo.* ex not. per Alexand. *conſil.* 174. *columna penultima libro ſecundo conſ.* 47. *in fine libro* 4. *per text. in cap. cum clamor. & cap. per tuas, ex r. hoc tit.* Specul. *in tit. de teſtib.* §. *nunc videndum. in fin.* Dixi *Definitione ſecunda numer.* 13. *ſuprà.*

7 *c. ſeriet*, vbi Innoc. & alij, *Extr. hoc tit.*

8 Hæc enim ſola ratio eſt qua nititur, *c. fraternitatis, Extr. hoc tit.*

9 Neque enim volenti fit iniuria. *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

10 Concomitantia enim inſtrumentorum tollit metum ſubornationis, *d. c. fraternitatis, & c. ſeries, eod.*

11 Nam ex officio interdum poteſt, vt teſtatur Papon. *lib. 9. ſyntagm. tit. 1. §. 5.*

12 Bald. *in l. fin. verſ. veneco in dubium, C. hoc tit.* Papon. *ibid.*

13 Nec ſuper iiſdem articulis, nec ſuper directo contrariis, *§. ſi vero in Auth. de teſtib. Auth. atqui ſemel, cum ibi not. C. de probat.* Niſi Princeps hoc indulſerit ex certa ſcientia. Ferrar *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ſuntque publicatis, n. 1. ex not. in l. fin. C. ſi contr. ius vel vtil. publ.*

14 Dixi *numer. 11.* S. Alias diſtinctiones vide apud Ferrar. *vbi ſuprà num. 3. & 4.*

DEFINITIO VI.

Plures quam decem teſtes quando ſuper eodem articulo interrogari poſſint.

PLuribus quam decem teſtibus de eadem re productis & interrogatis in lite ciuili, qui denarium ſuperant, nullam fidem faciunt, [1] ſi non agatur de probando eo, quod nunquã ſatis multis teſtibus probari poſſe videatur, vt puta de conſuetudine, quam diuturnus taciruſque populi conſenſus præter iuris ordinarij rationem induxerit: [2] Aut niſi proponas teſtes ſingulos de diuerſis & ſingulis actibus teſtificari. Licet enim ad eundem finem actus illi omnes tendant, [3] nihilominus valebunt quotquot erunt teſtationes: [4] His nimirum caſibus, quibus receptum eſt, vt ſingulares teſtes probent. [5] At quo caſu legitimum numerum excedere non licebit, nec in producentis arbitrio eſſe debebit, vt ex omnibus decem quos velit eligat, quorum fortaſſe vtiliores ſibi futuras videat teſtationes: [6] ſed qui ſupra legitimum modum auditi fuerint, omnimodo reiiciendi ſunt, adeóque ipſo iudicis officio, tacente licet eo, cuius reiici intereſſet. [7] *Ita Senatus* ſæpius, præterum in cauſa D. Epiſcopi Albienſis Abbatis Altacombani, contra Ioannem Dardier, Prid. Cal. Aug. 1591.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt, alioqui poſſent de iure audiri vſque ad quadraginta, vt notat Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ſuntque publicatis iam teſtib. num. 14. & not. in c. ſignificauit, & ſeq. Extr. hoc tit.*

2 Conſuetudo enim eſt, quã totius populi tacitus conſenſus induxit, *l. de quibus 32. D. de legibus* Et ob hanc potiſſimum cauſam inductum eſt, vt teſtes in turba audiri poſſint. Papon *lib. 9. tit. 1. §. 10.* [Rebuff. *in tract. de teſt. artic. 1. gloſ. 6.* Iunge *Defin. 14. & 32.* hoc *tit.*]

3 Alioqui eſſet manis multiplicatio numeri teſtium, ſi non tenderent omnes ad eumdem effectum & finem.

4 Vt quod deeſt ſolemnitati iuris per numerum teſtium ſuppleatur. Hoc autem tum maxime obtinet, cum agitur de aliquo delicto probando in genere, non autem in ſpecie. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 55. num. 18. & ſeq.*

5 Quos caſus vide apud Specul. *tit. de teſte. §. reſtat de numero teſtium* & Ferrar. *in form. oppoſ. contra teſt.* in verb. *ſuntque etiam ſingulares.*

6 *Arg. l. ſolemus 62. D. de re iudic.*

7 *Eſt enim exceptio hæc iuris tit. C. vt quæ deſ. aduoc. part.*

DEFINITIO VII.

Teſtis inſtrumentarius audiri poteſt, etiamſi ſit domeſticus tempore teſtimonij.

TEſtis inſtrumẽtarius nõ ex eo ſolo repelli poteſt tanquã ſuſpectus, quod eo tempore, quo teſtimonium dicit, [1] domeſticus reperiatur. Quod enim non niſi per inſtrumentarios teſtes probari poteſt, per eos, qualeſcunque ſint probari neceſſe eſt, [2] quorum fidem ſufficit ſemel à contrahentibus eſſe approbatam. [3] *Ita Senatus*, 13. Cal. Decemb. 1588. in publico Auditorio.

1 Quamuis alioqui domeſticum teſtimonium repellatur, *l. 3. C. hoc tit.* & inſpici ſoleat cõditio teſtis eo tempore, quo deponit. Ferrar. *in form. iuram. teſt.* in verb. *proteſtante. n. 1. & 16. ex not. in l. 3. D. hoc tit. & in l. 2. C. eod.* Vide Maſ. *ibid.* in verb. *proteſtante in fin.*

2 Nam & domeſtici teſtes admittuntur de iis quæ facta ſunt domi, & quæ non per alios, quam domeſticos probari poſſunt, vt notatur *ad l. C. hoc tit. ex l. 1. vbi not. & tot. tit. D. de SC. Silan.*

3 Cuius enim perſonam ſemel approbaui poſtea improbare non poſſum, *cap. quod ſemel placuit, de reg. iur. in 6. L. cum Papinianus 14. Cod. de ſentent. & interloc. omnium iudicum, leg. ſi quis teſtibus. Codice hoc titul.*

DEFINITIO VIII.

Teſtes iurandi ſunt, & iurati habentur exinde pro auditis.

TEſtationum vis & poteſtas adeo pendet ex teſtium iureiurando, vt nec aliter fidem faciant, quam ſi iuratæ ſint, [1] nec alio die factæ videntur, quam quo iuratum eſt. [2] Itaque ſufficiet iuratos eſſe teſtes intra dilationem audiendis iis præſtitutam, licet nondum auditi ſint, & die non feriata, quamuis poſtea die feriata audiantur. [3] *Ita Senatus* ſæpius.

1 *L. iuriſiurand. li. 9. C. hoc tit. c. nuper. cap. quoties, & c. licet vniuerſis, & c. fraternitatis, extr. eod.* Ferrar *in form. iuram. teſt* in verb. *conſtitueri*, & in verb. *delate prius*, & in verb. *& non iurati.* [Excipe tamen caſum illum quo aliquis ſe in teſtem offerat vi literarum monitorialium. Hic enim iurare non cogitur nec eo minus valet eius teſtatio quod non iurauerit, quia non eſt credendus velle periurio ſuam onerare conſcientiam is, qui non dicendi vltro teſtimonij cauſam habere ſe allegat, quam vt conſcientiam ſuam exoneret. Planè hunc quoque iurare ſi velit, nihil prohibet. *Ita Senatus* in cauſa Dom. de Preſſy & de Bordeaux 28. Aug. 1610.]

2 Guid. Pap. *quæſt. 125.*

3 Cum, ex quo iurati ſunt habentur pro auditis & examinatis, vt ait Guid. Pap. *q. 125* Manſuet. ad Ferrar. *in form. oppon. contr. teſt.* in verb. *iurauerit, 2.* vbi etiam Ferrar. *num. 16.*

DEFINITIO IX.

Teſtes auditi ex auctoritate alterius magiſtratus, ſi teſtationes ad Senatum referantur, ſunt repetendi,

SI pendente coram Senatu lite de crimine, iudex alius, poſtulante actore, de alio delicto inquiri iuſſerit, [1] tum ad Senatum teſtationes referantur, [2] placuit nullam ei adhibendam fidem, ſed prius eoſdem teſtes ex auctoritate Senatus iterum audiendos, nec interim reum ſuper iis teſtationibus interrogandum, [3] niſi forte proponas ex teſtibus quoſdam ſubſcripſiſſe, quo caſu, quia præſumptio non leuis eſt, teſtationi conſtare fidem, [4] hactenus iis credi oportebit, vt de nouo crimine reus interrogetur. [5] Sed ſi ante litem apud Senatum inſtitutam eæ teſtationes factæ proponerentur, nihil cauſæ eſſet cur non ſuper iis ſtatim interrogari reus deberet. [6] Reo tamen negante ſẽper repeti teſtes oportet, qui ab alio, quã ab ipſo iudice auditi fuerint. [7] Idéque à Senatu noſtro factitatũ memini, in iis etiam teſtationibus, quas vnus ex magiſtris computorum de mandato Cameræ dictauerat, cum de crimine tractaretur, cuius cognitio ad Cameram computorum nullo modo pertinebat, [8] & à magiſtro, qui Doctor non erat, dictata teſtatio proponeretur. [9] *Ita Senatus* in cauſa Curionis de Villereuerſure, contra D. Gulielmum de Mombertod, Cal. Dec. 1588. in alia cauſa Henrici Sarazin falſi monetarij, 13. Cal. Iul. 1592.

1 Nam de eodem delicto inquiri non poſſet, quin attentatum videretur in ſpretum Senatus. Rob. Lancelot, *in tract. de attent. part. 2. c. de a tent. lit. pendent.*

2 Vt grauioribus plurium criminum probationibus reus augeatur. Delicta enim ſicut iterata, ſic & varia grauius puniuntur, *Nouell. Leonis 67. §. vlt. l. ſi adulterium 38. D. de adult. l. 3. §. ſi plures, D. de re milit.*

3 Quaſi quæ nec iudicium vllum faciunt, ne quidem ad inquirendum.

4 *Arg. l. ſi non ſubſcripſiſti 15. C. de admin. tut. l. fideiuſſor 26. §. 1. D. de pignor.*

5 Nulla præcedente repetitioné, quamuis poſſit videri, non prius credendum eſſe ſubſcriptioni, quam ſcriptura fuerint recognita, vt de ſignis ſcriptum eſt *in l. cum ab initio, 4. & ſeqq. D. de teſtam. quemadm. aper.*

6 Eo namque caſu minus ſuſpectæ eſſent, cum alioqui credibile ſit, in odium litis factas eſſe omnes, quæcunque factæ ſunt lite pendente.

7 Etiamſi auditi fuerint ex ipſius iudicis auctoritate, quia cum teſtibus credendũ ſit, non teſtimoniis, neceſſe eſt, reo negante teſtes exhiberi iudici, & ab eo audiri, vt magis ſcire poſſit, an & quando fides iis adhibenda ſit, *l. 3. D. hoc tit.* Clar. *in pract. crim. q. 26. in princ.*

8 Nam ſi cognitio criminis ad Cameram pertinuiſſet, aliud proculdubio conſtituendum fuiſſet.

9 Doctoribus enim qui teſtes audierint, maior fides adhibenda videtur, vt ex iis conſtat, quæ tractat Teſſaur. *dec. Ped. 30. in fin.*

DEFINITIO X.

Etiam monachus poteſt per laicum cogi, captis pignori bonis temporalibus, vt teſtimonium dicat de crimine, ſi ſuperior id monacho permiſerit.

MOnachus aliúſve religioſus quilibet, ſi de criminis veritate à iudice laico interrogatus, [1] cum ſuperioris licentia interueniſſet, [2] teſtimonium dicere noluerit, cogi poteſt captis pignoribus, [3] id eſt indicta pœna reductionis, vt vocant, bonorum temporalium, adeoque præbendarum, fauore nimirum veritatis habendæ, [4] quam præſertim in detegendis criminibus conquiri modis omnibus, & explorari publicè quoque intereſt. [5] *Ita Senatus* in relat. libell. pro Claudio de la Roche, contra religioſos Lemens, Prid. Cal. Februar. 1589.

1 Nam monachus etiam Franciſcanus poteſt eſſe teſtis. Ferrar. *in form. iurament. teſt. num. 32. & ſeqq.* poſt gloſſ. *in §. cogitandum*, Nou. *de monach per text. in cap. nuper. extr. hoc tit.*

2 Eſt enim neceſſaria, cum monachus neque velle habeat neque nolle. *Can. non dicatis, 12. q. 1.* Manſuet. ad Ferrar. *vbi ſ.* in verb. *proteſtante, in addit.* ad verb. *veritas.* vbi multos citat.

3 Quomodo Senatores olim cogebantur venire in Senatum, teſte Liuio, *l. pen. C. hoc tit. & extr. de teſtib. cogend.*

4 *Quæſt. 5. can. non ſanè.*

5 Ne delicta maneant impunita, *l. ita vulneratus 51. D. ad leg. Aquil.* vide Guid. Pap. *quæſt. 65.*

DEFINITIO XI.

Confeſſio ſolutionis probata per vnum teſtem non ſufficit ad iuramentum ſuppletiuum.

TEſtis vnius teſtatio de ſolutione per nudam creditoris confeſſionem, nulla tamen certa quantitate expreſſa, non probat ſemiplenè: [1] Ideoque nec facere poteſt, vt debitori certam pecuniæ quantitatem à ſe ſolutam aſſerenti, iuſiurandum deferri debeat, quod ſuppletiuum vocant, cui ſcilicet non aliter locus eſſe poteſt, quam ſi adſit ſemiplena probatio. [2] Propter quam cauſam nec deferri iuſiurandum poteſt cum teſtis vnus eſt, qui rectè quidem teſtificatus ſit, ſed cuius perſona non ſit integra. [3] Nam nec hic ſemiplenam facit probationem. [4] Denique parum refert, perſona an teſtis an teſtatio integra non ſit. Neutro enim caſu deferri à iudice iuſiurandum oportet. [5] *Ita Senatus* pro D. de Iacot, contra Ioannem Ranaſſot, Prid. Cal. Febr. 1590.

1 Quamuis ſoleat dici, teſtem vnum, ſi modo ſit integer, probare ſemiplenè, Bart. & alij *ad l. admonendi 31. D. de iureiur.* Id enim debet intelligi de teſte deponẽte per ſenſum viſus, non per ſenſum auditus; nam nec confeſſio ipſa extraiudicialis benè probata faceret plenam probationem, cum eſſet facta abſente aduerſario, *leg. certum, 9. §. ſi quis abſente, vbi not. D. de confeſſ.* Ferrar. *in form. libell. in act. real.* in verb. *compellatis, n. 6.* vide Iacob. de Put. *q. 176. lib. 2.*

2 Notant omnes *ad l. admonendi, & ad d. l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. & iureiur.*

3 Quia nec duo teſtes facerent plenam probationem, ſi non eſſent integræ exiſtimationis, *l. quæſitum 13. D. hoc tit.*

4 Præſertim cum dici ſoleat, quod verum eſt, vocem vnius eſſe vocem nullius, *l. iuriſiurandi, 9. C. hoc tit.*

5 Eſt enim hoc iuſiurandum odioſum & periculoſum, per quod ſcilicet iudex quis conſtituitur in ſua cauſa aduerſario inuito; contra *l. Iulianus, 7. D. de iudic. & tit. C. ne quis in ſua cauſ. iudic. vel ius dicat,* iunct. *l. in princ. quar. rer. act. non det.* Qua ratione ſoleo defendere, iuſiurandum hoc veteribus & prudentibus & imperatoribus fuiſſe incognitum, de quo vide quæ ſcripſi in priore parte *Hemiſch. de error. pragmat.*

DEFINITIO XII.

Pupillus non poteſt eſſe teſtis in cauſa ciuili, in criminali vero an & quando eſſe poſſit.

ETſi pupillus in ciuili cauſa teſtis eſſe non poteſt, [1] in criminali tamen facit quale quale indicium, [2] ſi modo non requirente accuſatore, ſed ex mero iudicis officio teſtimoniũ dicere iuſſus ſit. [3] Ergo etiamſi conteſtem habeat omni exceptione maiorem, non faciet vt plena probatio videri poſſit, [4] nec ſi ex aliquo rei mendacio noua contra eum naſcatur præſumptio: [5] Præterquam in atrocioribus delictis, [6] quale eſt læſæ maieſtatis, [7] Sed & in cauſa homicidij filio impuberi aduerſus patrem à Senatu noſtro pridem creditum fuiſſe, relatum eſt. [8] Cal. Iunij 1590.

1 *L. 3. D. hoc tit. & 22. q. 5. cum paruuli & can. pueri.* vbi not. Ferr. *in form. iuram. teſt.* in verb. *proteſtante, num. 30.*

2 Gloſſ. *in l. inuiti 8. D. hoc tit.* ſcilicet vt non tam probet, quam proſit ad veritatem indagandam, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 24. num. 17.* vbi multos citat.

3 Alioqui facilè præſumitur ſubornatio in eiuſmodi ætate, quæ ignorat enim illa quæ videt, *l. 1. C. de falſ. monet.*

4 Quamuis fides vnius ſoleat ſupplere defectum alterius, vt tractat addit. ad Ferr. *in form. iuram. teſt.* in verb. *domeſtici, in fin.* Ex Bald. *in l. ſi quis ex argentariis, §. 1. per ill. text. D. edend. & in l. Imperator, D. de ſtat. homin.*

5 Magna enim præſumptio eſt, quæ naſcitur ex mendacio: Iul. Clar. *quæſt. 21. verſ. 39.* vbi multos citat.

6 Sic idem Iul. Clar. *d. q. 24. n. 17.*

7 *L. quiſquis, & tot. tit. C. ad l. Iul. maieſt.*

8 Cui ſimile quiddam vide apud Ioan. Papon. *lib. 24. Arreſt. tit. 19. de la queſtion, §. 7.* * Latum fuit arreſtum contra N. de Malet qui interfecerat aduocatum du Poncy, ſine die.

DEFINITIO XIII.

Teſtationes nunquam valent, niſi quæ factæ ſunt vocata parte.

PErpetuum eſt, vt quacunque re factæ teſtationes etiam apud competentem iudicem non aliter valeant, quam ſi præſente, aut, quod hac parte idem eſt, vocato & per contumaciam abſente aduerſario factæ ſint, ne alioqui facilè ſit fraudem & iniuriam comminiſci. [1] *Ita Senatus* pro Antonio Leſpine, contra Dom. de Romans ex tempore, 9. Cal. Iulij 1590.

1 Non vt audiantur teſtes parte præſente, ſed vt iurent. Maſuer. ad Ferrar. in verb. *præſente dicto Simonino,* poſt Ioan. Andr. ad Specul. *tit. de teſte, §. ſequitur, verſic. & nota.* Abb. *in c. fraternitatis, Extr. hoc tit.* Vide text. *in l. ſi quando 19. cum Auth. ſed & ſi quis, C. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Quando plures quam decem teſtes ſuper vno articulo audiri poſſint.

QVod merito vetium eſt ad effrænatum teſtium numerum compeſcendum, ne ſuper vno articulo plures quã decem teſtes audiãtur, [1] ad eas cauſas non pertinet, quæ ſunt maioris præiudicij, & quarum veritas ex quamplurimorum teſtimonio pendeat, vt puta, ſi agatur de probanda conſuetudine. [2] Sed & hoc caſu per turbam audiri plures poſſunt, [3] ita tamen vt non paucioribus quam decem teſtibus turba conſtet, [4] *Ita Senatus* in cauſa D. Epiſcopi Albienſis, contra Ioannem Dardier, Prid. Cal. Aug. 1591.

1 Sic enim apud nos obtinet vt & apud Gallos, vt refert Papon. *lib. 9 tit. 1. §. 18.* Adde Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *funtque publicatis iam teſtibus, num. 14.* vbi citat text. *in cap. ſignificauit, cum ſeq. Extr. de teſtib.*

2 Dixi *Defin. 10. num. 2. ſ.*

3 Ioan. Papon. *lib. 9. tit. 1. § 10.*

4 *Ex l. prætor 4. §. turbam autem ex quo numero, D. vi bonor. raptor.* quamuis tres dicantur facere collegiũ, *l. Neratius 85. de verb. ſignif.* Vide Imbert. *lib. 1. Inſt. Forenſ.* [Rebuff. *in tract. de teſtib. art. vnic. gloſſ. 6. n. 2. & ſequ.*

& ſeqq. vbi addit Conſuetudinem probandam eſſe per turbam. Nec poſſe adduci vltra triginta teſtes pro turba, & quod probatio recipitur vſque ad tres turbas, & non amplius. Item in ſummariis & in probanda nobilitate, teſtes per turbam audiri poſſe. Iunge *Definit.* 6. 7. *& 37 infrà eod.*]

DEFINITIO XV.

Inſtrumento magis creditur quam teſtibus inſtrumentariis, niſi cum criminaliter agitur de falſo.

MInus creditur inſtrumentariis teſtibus contra inſtrumenti verba teſtificantibus, quam inſtrumento, [1] præſertim mortuo iam notario, [2] Sed tamen, ſi inſtrumentum falſum dicitur, maiorem teſtibus quam inſtrumento fidem haberi neceſſe eſt. *Ita tractatum eſt*, 6. Id. Nouemb. 1590.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. §. falſum, n. 15. & q. 53. n. 17.* Ferrar. *in form. libell. pro reſcind. con.* in verb. *fuerunt.*
2 Quia mortuus non poteſt audiri.
3 Addit ad Ferrar. vbi ſ. cum multis ibid citatis.

DEFINITIO XVI.

Qui teſtimonium dixit vigore monitorÿ ad fines reuelationis tantum, poteſt & debet repeti ad fines probationis.

PEr monitorias, quas vocant, iudicis eccleſiaſtici litteras teſtimonium dicere iuſſus, licet teſtationem ſuam propria ſubſcriptione firmauerit, repeti debet, [1] quoniam ad fines, vt aiunt, reuelationis tantum, non etiam ad finem plenæ probationis huiuſmodi teſtationum genus permittitur. [2] Si tamen per abſentiam teſtis factum ſit, ne repeti potuerit, atque ita euenerit ſuccumbere illum, pro quo teſtimonium dicturus erat, puta ex contrariis aduerſarÿ probationibus; [3] Placet etiam in cauſa appellationis, adeóque poſt didiſcita teſtificata repetitionem admitti poſſe, [4] impetrata ex reſcripto Principis in integrũ reſtitutione, [5] refuſiſque in eam rem dilationum & fruſtrationis ſumptibus, [6] ſed ita tamen vt nuda ſimpléxque ſit repetitio, nec in nouam vllo modo deflectat auditionem: metu ſcilicet corruptionis, & vt loquuntur ſubornationis. *Ita Senatus* in cauſa fratrum Goddet, contra D. de la Croix, prid. Iul. Maij 1591.

1 Vel ob hoc ipſum, vt ſubſcriptionem ſuam recognoſcati cum ſit priuata ſcriptura, *l. cum ab initio 4. & ſeqq. D. teſtam. quemadm. aper.*
2 Nec poteſt actus operari vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. de reb. cred.* Dixi *Defin.* 4. ſ.
3 Fortior enim probatio vincit minus fortem, ſi conflictus ſit probationum, *l. 3. D. hoc tit. l. admonendi 31. D. de iureiur.*
4 Ne ſcilicet abſentia teſtis ei ſit damnoſa, qui eum producere potuit in teſtem, contra *l. abſentia 140. de reg. iur.* Sunt enim fauorabiles probationes, vt per eas rei veritas habeatur, *l. curent 22. D. hoc tit.*
5 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 5. num. 3.* ſ. *eod.*
6 Ita enim dari debet reſtitutio, vt non ideo beneficium Principis aduerſario ſit captioſum, *l. 4. C. de emanc. liber. l. Paulus notat 8. D. de prætor. ſtipul.*
7 Qui metus ſemper magnus ſubeſt poſt didiſcita teſtificata, *cap. fraternitatis, Extr. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Neque mulieribus, neque minoribus, neque ruſticis licet producere teſtes poſt didiſcita teſtificata.

AB ea regula, quæ habet, Poſt didiſdita teſtificata nemini eſſe permittendum, vt ſuper iiſdem aut contrariis [1] articulis nouos producat teſtes, propter metum corruptionis & ſubornationis, vt proximè diximus, [2] ſunt qui excipiant perſonas mulierum, minorum & ruſticorum, quaſi parcendum ſit ſexui, ætati & ruſticitati: ſed nos alio iure vtimur, quoniam huiuſmodi perſonarum ſicut & aliorum omnium lites per procuratores & aduocatos tractantur, quorum ſcientia æquè ac ipſius litigatoris merito ſuſpecta aduerſario eſſet debet. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige de cõtrariis articulis, qui directo cõtrarÿ ſint, ex Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ſuntque publicatis atteſtationibus.*
2 *Ex cap. fraternitatis, Extr. hoc tit.* quod tamen multas patitur exceptiones, vt dicit Ant. Teſſaur. *dec.* 28. de quarum nonnullis dixi *Def.* 5. ſ. Reliquas omnes vide apud Maſuer. in addit. ad Ferrar. *in form. oppoſ. cont. teſtament.* in verb. *ſuntque tam publicatis*, in addit. quæ eſt ad verb. *in l. per hanc*, vbi latè.
3 Cum his omnibus permittatur ius ignorare, *l. regula, 9. ff. de iur. & fact. ignor.* & ita Guid. Pap. *quæſt.* 14.
4 Sufficit enim, vt didiſcita ſint ab aduocato vel procuratore dicta teſtium, licet non fuerint didiſcita ab eo ipſo, qui teſtes produxit, & ideo vbi eadem ratio eſt, ibi & ius idem ſtatui debet, *vulg. l. illud. 32. ad legem Aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniuſt. rupt.*

DEFINITIO XVIII.

Poſſunt quandocunque & cuiuſcunque conditionis teſtes audiri, quoties periculum eſt, ne probationes intercidant.

INterdum euenit, vt quamuis nulla dum mota ſit controuerſia, teſtes tamen audiri poſſint, & quidem cuiuſlibet ætatis ac conditionis, [1] nimirum quoties periculum eſt, ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant, ſiue à reo, ſiue ab actore beneficium Principis in eam rem imploretur. [2] *Ita Senatus* pro D. Ludouico de Seyſſel, contra D. Comitiſſam de Monreal, die vlt. April. 1611.

1 quamuis regulariter contra ſit, *c. 1. & tot. tit. vt lit. non conteſt.*
2 Specul. *in tit. de teſte, §. nunc tractemus.* Ferrar. *in form. c. quand. teſt. procur. ad futur. rei memor.* in verb. *coram vobis, n. 1.* vbi alios multos citat. Vide *c. ſignificauit, 41. Extr. hoc tit.* & quæ ſcripſi *Defin. 1.* ſ. *de probat.*

DEFINITIO XIX.

Nec aduocatus, nec procurator poteſt eſſe teſtis in ea cauſa clientis ſui, in qua eſt aduocatus aut procurator.

PRocurator aut aduocatus in cauſa clientis ſui, in qua vel procurator vel aduocatus eſt teſtis eſſe nec poteſt nec debet, nec proinde ad teſtimonium dicendum cogendus eſt, [1] niſi ob eam cauſam in fraudem captatum ipſius patrocinium probetur. [2] In aliis cauſis nihil prohibet, quo minus teſtis eſſe poſſit. [3] *Ita Senatus*, 4. Cal. Iun. 1591.

1 quia præſumitur habere nimiam adfectionem ad ipſam cauſam, *cap. fin. de teſtib. lib. 6.* At contra cl. entem poteſt, Guid. Pap. *q.* 45.
2 Conſilium enim fraudulentum conſultori ſuo damnoſum non vtile eſſe debet, *l. 3. §. ſcio, D. de minor. l. procurator. 11. §. 1. D. de dol. mal. except.*
3 Gloſſ. *in l. fin. in fin. ff. hoc tit.* Ferrar. *in form. iuram. teſtam.* in verb. *proteſtante, n. 27.* Niſi cauſa ſit ſimilis. Apoſt. ad Guid. Pap. *d. q.* 45.

DEFINITIO XX.

Vnicus teſtis non facit indicium ad torturam, nec ſocius criminis, nec infamis, niſi in crimine læſa maieſtatis.

IN criminalibus cauſis regulare eſt, vt vnus teſtis, quantumuis integer, non faciat indicium ad habendam de reo quæſtionem, ſi non aliæ adſint coniecturæ, [1] item vt ſocius criminis contra ſocium interrogari non poſſit, nec ſi fuerit interrogatus vllum faciat indicium, aut ad condemnationem aut ad quæſtionem. [2] Item vt qui infamis eſt infamia iuris ad teſtimonium dicendum non admittatur. [3] Sed tamen fallunt hæ omnes regulæ in crimine læſæ maieſtatis, [4] *Ita Senatus* in in cauſa, de qua illo loco.

1 Boër. *q. 163. n. 3.* vbi dicit hanc opinionem eſſe receptam in curiis Galliæ, contra Bart. *in l. 1. D. de quaſi.* adde alex. *conſ.* 124 *lib.* 6.
2 *L. vlt.* vbi DD. *C. de accuſat.*
3 *L. infamem, 76. de public. iudic.*
4 Vt dicam *Defin. 2. ad l. Iul. maieſt. ex l. famoſi. D. ill. tit. l. quiſquis, 5. C. eod. l. vlt.* vbi *gloſſ. C. eod.* Papon. *lib. 24. Arreſt. tit. 9. §. 2.*

DEFINITIO XXI.

Poſſunt audiri teſtes etiam poſt interlocutionem redditam, de aperiendis teſtationum tabulis, ſi modo reuera non fuerint aperta.

INterlocutio ſola indicis, De aperiendis teſtationum tabulis, quas vulgus pragmaticorum *inqueſtas* vocat, non impedit, quo minus ſuper iiſdem articulis noui teſtes audiri poſſint, ſi modo reuera & naturaliter apertas non fuiſſe conſtet.[1] Nihil enim aliud exigimus, niſi vt non ſint didiſcita teſtificata, quæ vtique clauſis tabulis diſci non potuerunt.[2] Quare nec hoc caſu iuſiurandum vllum purgationis neceſſarium eſt, neque quod didiſcita non ſint teſtificata, neque quod teſtes, qui poſtremi producuntur, nunc primum innotuerint.[3] Cum ſuo iure vtatur, qui teſtes producit, nec quicquam faciat hac parte contra communis iuris regulas.[4] *Ita Senatus*, 7. Calendas Iulij 1591. Ex tempore in publico auditorio.

1 Naturaliter enim & reuera apertas eſſe tabulas oportet, *vt in l.3.§.aperte, D.de SC. Silan.* Non ſunt autem apertæ ob hoc ſolum, quod pronunciatum fuerit aperiendas eſſe.

2 Quia ſolus metus ſubornationis impedit productionem nouorum teſtium, qui metus nullus ſubeſt, quamdiu non ſunt didiſcita teſtificata, *c.fraternitatis, Extr.hoc tit.*

3 Cui iuramento purgatorio tunc locus eſſe ſolet, cum noua facta deducuntur in tertia inſtantia, idque ex ſtylo Senatus noſtri.

4 Eſt enim productio teſtium permiſſa regulariter, (niſi in caſibus prohibitis) nimirum poſt litem conteſtatam, *cap. quoniam frequenter. vt lit.nō conteſt.in lege 40.D.ad leg.Aquil.l.curent, 20.D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Debiti in ſcriptis contracti ſolutio quando probari poſſit per teſtes.

IVſtiniani conſtitutio, quæ debiti in ſcriptis contracti ſolutionem non aliter probari vult, quam per ſcripturam, aut ſaltem per quinque teſtes idoneos & integros,[1] ad ea debita non pertinet, quæ quinquaginta aureorum ſummam non excedunt, quaſi modica illa ſumma ſit, & in re tam modica non ſit neceſſaria tam accurata obſeruatio.[2] Extat ſane in eam rem nouella alia eiuſdem Iuſtiniani lex, quæ de vna auri libra loquitur:[3] Sed mallem cum recentioribus librā auri ex duobus & ſeptuaginta ſolidis, quos nunc aureos vocamus, æſtimare.[4] *Ita tractatum eſt*, in cauſa fratrum Goddet, contra Bartholomæum de la Croix, 4. Id. April. 1593. & iam antea in cauſa N. Mellieur, 4. Non. Iul. 1591.

1 *L. teſtium facilitatem, 18.C.hoc tit.* [Quam tamen hodie apud nos in vſu non eſſe relatum eſt in Senatu, in cauſa N. Humberti, de Ville & ſororum Poncet. 17. April. 1614.

2 Iuxta gloſ. ibi poſitam in verb. *omnibus, arg.§.oportet. verſ.vt autem, Nou. 73. de inſtrum.caut.& fid.ex l.vlt, C.ſi cert.pet.*

3 *dict. Nou. 73. de inſtrum. caut.& fid c.8. §. oportet vero*, vbi ratio redditur. *vt non de exiguis rebus maximas attritiones homines ſuſtineant.*

4 Ita Dionyſ. Gotofred. I.C. clariſſimus, *ad d.§.oportet, in fin.*

DEFINITIO XXIII.

Quantum interſit, an contractus ſit in ſcriptis, an vero inſtrumentum de contractu ſcriptum, & quid in dubio præſumendum ſit:

ILlud apertius eſt non eſſe conſtitutioni locum, niſi cum in ſcriptis contractum eſt.[1] In ſcriptis autem contractum dicitur, non quoties de negotio in contractum deducto ſcriptura confecta eſt, (ſolent enim vt plurimum ſcripturæ confici, vt formam dent contractui, ſed facilioris probationis gratia, & ad futuram rei memoriam.[2]) At tum demum cum id actum eſt, vt non aliter contractus valeat, quam ſi in ſcriptum & mundum redigatur:[3] aut quod ferè idem eſt, cum alteruter contrahentium non in ipſo actu contrahendi, aut paulo ante contractum petiit, vt iretur ad notarium, aut vt notarius accerſeretur, vel calamus afferretur, contrahendi & conficiendi inſtrumenti gratia.[4] Alioqui ſi poſt creditam fortè pecuniam, aut alium initum contractum, ad cuius ſubſtantiam non erat ſcriptura neceſſaria, inſtrumentum de eo confectum fuerit, ſcriptus potius, quam in ſcriptis contractus dicetur.[5] Sicuti nec rectè quis dixerit teſtamenta nuncupatiua quæ hodie frequentantur, in ſcriptis eſſe ob id ſolum, quod vt plurimum ſcribantur: nempe quia ex eorum ſubſtantia non eſt, vt ſcripturam habeant,[6] licet nihil prohibeat ſcribi.[7] In dubio autem ſi non appareat quid actum ſit, credemus ad probationem potius, quam ad validitatem actus interpoſitam fuiſſe ſcripturam, cum actus talis eſt, qui ſine ſcriptura poteſt ſubſiſtere,[8] vt iure communi magis quam ſpeciali contrahentes vſi videantur.[9] Proinde ſolutionem debiti ex chirographo aut inſtrumento publico & authentico peti ſufficiet probari per duos teſtes integros,[10] aut ſi quid erit, quod eorum fidem eleuet, vel ſi vnus tantum teſtis fuit, ſed tamen integer & omni exceptione maior, ſuppleri probatio poterit per debitoris iuſiurandum.[11] Et ſanè iniquiſſima fuerit Iuſtiniani conſtitutio ſi ſic accipiatur, vt quoties debitor ex ſcripto conuenitur, nihil ei proſit, quod probet ſolutionem per duos aut tres quatuórve teſtes, qui interfuerint numerationi, ſi modo ſint honeſtæ exiſtimationis.[12] Nam nec valeret conuentio, per quam omnino excluderetur facultas ſolutionis probandæ per teſtes.[13] Propter quam cauſam tametſi in ſcriptis contractum ſit, placet tamen Iuſtiniano poſſe probari ſolutionem per teſtes quinque, nec præciſè ſcripturam exigi, cuius neceſſitatem illud inducere videbatur, quod eodem modo diſſolui debitum oporteret, quo erat colligatum.[14] Ea namque ratio Iuſtinianum fortaſſe mouit, vt debiti in ſcriptis cōtracti ſolutionē difficilioris faceret probationis:[15] Quaſi vero eadē ſit ratio debiti cōtrahendi, & probandi,[16] nec ſolutione ipſa & numeratione citra ſcripturam tollatur debitum, quod re contractum fuit, quomodocunque tandem contractum ſit, id eſt, etiamſi in ſcriptis.[17] *Ita Senatus* in iiſdem cauſis, de quibus proximo SC. Iunge SC. 14. [illegible] De fid. inſtrument.

1 Vt verba legis probant.

2 *L. cum te. 5. C, de tranſact. l. 28. eod. l. contrahitur. 4. D. de pignor. l. 4. D. de fid. inſtrum.*

3 *L. contractus, 17.* vbi Gloſſ. & DD. *C. de fid. inſtr. l. generaliter 13.* vbi etiam Bart. *C de non num. pecun.*

4 Caſtrenſ. & poſt eum alij, *ad d l. contractus.*

5 Ex ſingulari doctrina Baldi *in d. l. contractus pag. 2. vo. Tertio nota, de contractu.* quam refert & ſequitur Roman. *conſ.* 147. incip. *ampliſſime Doctor. num. 7.*

6 *L. in teſtamentis, 26 C. de teſt.*

7 Ad futuram ſcilicet rei memoriam, *d. l. 4. de fid. inſtrum. l. iubemus 29. C. de teſt.*

8 *d. l. 4. de fid. inſtr. l. 4. D. de pignor.* Nam ſicut nihil facile mutandum eſt ex ſolemnibus, ita neque ſunt multiplicandæ ſolemnitates.

9 Nec enim neceſſe eſt ad ius ſingulare & ſpeciale recurrere, cum ſufficit commune, *l. Imperatores, 30. de reb. autor. iudic. poſſ. alias, l. 15. de priuileg. credit.*

10 *Ex reg l. vbi numerus 12. D. hoc tit.*

11 Ex notatis per DD. licet contra noſtram opinionem, *in l. admonendi, 31. C. de iureiur. l. in bonæ fidei 3. D. de reb. cred.*

12 Et ideo non deerant ex Dominis, qui dicerent nunquam ſe vidiſſe obſeruatam conſtitutionem Iuſtiniani, quæ extat, *in d. l. teſtium.*

13 De quo vide Franciſcum Viuium, *li. 2. commun. opin. Opin. 209.* vbi ait hanc eſſe veriorem ſententiam, quæ magnos etiam habet auctores, inter quos & Specul. *titul. De probat. §. videndum, verſ. ſed pone.* Mynſing. *centur. 1. obſeru. 5.*

14 *Ex reg. l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. prout, 80. D de ſolut.*

15 Vt in Gallia conſtitutionibus Regiis cautum eſt ſupra certam quantitatem pecuniariam, eámque ſatis exiguam probari quicquam poſſit per teſtes, vt & litibus & falſitatibus comminiſcendis via præcludatur.

16 Quod tamen non ita eſt: Facilius enim fit, vt obligatio probetur, quæ iam eſt contracta, quam vt contrahatur, *lege Publia, 26. §. 1. D. depoſit.*

17 Solutio enim eſt naturalis modus diſſoluendæ cuiuſlibet obligationis quoquomodo contractæ, *l. pen. & tot. tit. D. de ſolut. & ſimilit. tit. quibus mod. toll. obligat.*

DEFINI[TIO]

DEFINITIO XXIV.

De lite apud iudicem laicum pendente, debet laicus excipere teſtationes, quamuis factas vigore monitorij Eccleſiaſtici.

SI quando, vt fieri plerumque neceſſe eſt, petatur licentia publicandarum literarum, quas monitorias appellamus pro re, de qua lis in Senatu pendeat, [1] poteſt & ſolet Senatus excipiendas teſtationes, vt plurimum laico committere ſiue vnus ille ſit ex Senatoribus, ſiue alius, [2] licet teſtimonij dicendi neceſſitas ex iudicis eccleſiaſtici imperio proficiſcatur. [3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Guillielmi Chabod, & de Iacot Gubernatoris Sabaudiæ, contra Franciſcum Carrel, 4. Id. Iul. 1591.

1 Plerunque enim accidit, vt aliter veritas haberi non poſſit, recuſantibus per metum aut gratiam iis qui veritatem ſciunt, de ea teſtimonium ferre.

2 Quod fit in cauſis grauioribus, vt tractat Theſſaur. *decis.* 28. *in fin.*

3 Quia nec poſſet eccleſiaſticus iudex pro ſuo imperio id iubere ſine permiſſione Senatus aut alterius cuiuſlibet iudicis, apud quem lis pẽdeat, alioqui videretur attentatum in præiudicium litis. Poteſt igitur is, qui permittit eã, quam vult legẽ permiſſione dicere.

DEFINITIO XXV.

Caſus, in quo permittitur auditio teſtium ad futuram rei memoriam etiamſi de crimine agatur.

NOn ſolet quidem indulgeri ei, qui de crimine extra ordinem conuenitur, vt defenſionis ſuæ rationes, aut per procuratorem exponat, [1] aut per teſtes comprobet, priuſquam ſuper accuſatione ex ore reſponderit. [2] Neque in eam rem locus eſt reſcriptis pꝛincipalibus, quibus auditio teſtium ante litem conteſtatam ad futuram rei memoriam permittitur. Id enim non niſi in cauſis ciuilibus & certis tantum caſibus obtinet. [3] Cum tamen defuncti cuiuſdam memoria de crimine læſæ maieſtatis accuſaretur, [4] cuius heredes tueri innocentiam volebant, comprobatum eſt à Senatu noſtro factum clariſſimi viri Raymundi Pobelli Præſidis, qui ab eis imploratum reſcripti beneficium conceſſerat, & vni ex Senatoribus audiendorum interea pro innocentia teſtium poteſtatem fecerat, cum nondum eſſent illi in ius vocati. Non enim damnari poterat memoria defuncti, inauditis iis quorum intereſſat, [5] præſertim heredibus ad quos pertinebat, vt pro defuncto reſponderent. [6] Cum heredibus vero, quibus proprium crimen non obiiciebatur, ciuiliter neceſſario agendum erat, non criminaliter, [7] tametſi non alius iudicij exitus futurus eſſet, quod ad bonorum publicationem defunctique infamiam ſpectabat, quam ſi cum ipſo perduellione criminaliter actum fuiſſet. [8] *Ita Senatus* pro Gaſparda de la Mote, contra procuratorem generalem Principis, 7. Id. Iul. 1592.

1 Nam in criminalibus procurator non admittitur, nec ad agendũ nec ad defendendum, *l. pen.* §. 1. *de Pub. iud.* Iul. Clar. *in pract. crim.* q. 32.

2 Prius enim accuſatio conſtituenda, quam excuſatio allegãda eſt, *leg.* 4. *Cod. de edend.*

3 De quibus *in c. quoniam frequenter, Extr. vt lit. non conteſt. cap. ſignificauit* 41. *Extr. hoc tit. in lege* 40. *D. ad l. Aquil.*

4 Quia criminis huius accuſatio non finitur morte, *l. ex iudiciorum* 20. *D. de accuſ. l. quiſquis* 5. *ad l. Iul. maieſt.*

5 Ex generali *reg. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

6 Tanquam qui perſonam defuncti repræſentent, *vulg. iurib.*

7 Cum nemo de alieno crimine teneatur, *l. ſancimus* 22. *C. de pœn.*

8 Vtroque enim caſu probato crimine bona publicantur, *d. l.* 5. *C. ad l. Iul. maieſt.*

DEFINITIO XXVI.

Non creditur apparitori aliquid extra officium ſuum referenti.

APparitori referenti ſe percuſſum eſſe ab eo, cõtra quem mandabat executioni literas iudicis, non creditur, nec ſi de ea re tanquam teſtis iuratus & cogente iudicis imperio teſtimonium dixerit, niſi habeat conteſtem. [1] Neque ſeruatur apud nos conſuetudo, quam in contrarium apud Gallos & Delphinates obtinere quidam crediderunt. [2] Nam ſicut non leui pœna dignus eſt, qui apparitori exequenti vel minimam inferat iniuriam, quod eo modo ſacroſancta magiſtratuum auctoritas violari, adeoque Principis maieſtas lædi videatur: [3] ita non facilè huic hominum generi fides adhibenda eſt, præſertim de re ad officium non pertinente, [4] cum nec iis aliter credi debeat, etiamſi de re ad officium ſuum ſpectante quid referant, quam ſi alius teſtis adhibeatur. [5] *Ita Senatus* in cauſa Guilhemi le Riche, & Antonij Bourgeois, 3. Cal. Aug. 1592.

1 *Ex reg. l. iuſiurandi* 9. *C. hoc tit.*

2 Guid. Pap *q.* 03. *&* *q.* 44. *in fin. vbi quærit*, quænam ſit pœna apparitoris, & nuncij falſum referentis. De quo Spec. *in tit. de executore*, §. 1. *verſ. ſed qualiter.*

3 Executio enim fit ex auctoritate magiſtratus, *leg. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic.*

4 Ioan. Papon. *lib.* 6. *tit.* 7. post Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum, C. de iur. fiſc. lib.* 10.

5 Hoc enim iure vtimur, quamuis contra ſentire videatur Paponius loco ſupra proxime cit.

DEFINITIO XXVII.

Talliabilis non poteſt eſſe teſtis in cauſa domini, niſi de re quæ per alios probari non poſſit, aliud eſt in eo, qui tantum iuriſdictioni ſubiectus eſt.

LIberi dediticij, quos talliabiles appellamus, licet non omnino rectè ſeruis comparentur (viuunt enim liberi & moriuntur ſerui) [1] hactenus tamen ſeruorum iure cenſentur vt teſtimonium ferre pro domino non poſſint, [2] quomodo poſſunt, qui iuriſdictioni duntaxat, non etiam dominio & imperio ſubiecti ſunt: [3] Si tamen de ea re agatur, quæ non niſi per huius conditionis homines probari commodè poſſit, vt neceſſitas facit, vt eorum teſtimonium admitti debeat fauore probationum, habendæque veritatis gratia, [4] exemplo eius, quod etiam receptum eſt, vt ad probanda ea, quæ domi fiunt, domeſtici quoque teſtes admittantur, qui alioquin non magis admittendi eſſent quam ſerui. [5] Quod ſi alij teſtes interueniant omni exceptione maiores, & veriſimilia ſint, quæ teſtationibus continentur, [6] tanto facilius recipiendum erit, vt fidem faciant, cum dixi ſoleat, vnius teſtis ſuſpicionem purgari per conteſtem: [7] Præſertim, quod neque omnino ſeruus ſit, qui tallibilis eſt, vt diximus, [8] neque facilè credendum ſit Chriſtianum, licet huius conditionis hominem, adeo ſalutis ſuæ immemorem, vt ad promerendum domini gratiam velit certam ex periurio damnationem incurrere. [9] *Ita Senatus* pro illuſtri Dn. Marchione d'Aix, contra Ioannem Dardier, 5. Non. Dec. 1592.

1 Quæ olim propria erat conditio illorum, qui Latini Iuniani dicebantur. §. *ſed hæc de iis*, *Inſt. de ſucceſſ. libert.* ſublata tandem per Iuſtin. *in l. vni, verſ. quis enim patiatur, C. de Latin. libert. tol.* Sic libertus, qui ius annulorum conſecutus erat, à Principe dicebatur viuere quaſi ingenuus, & mori quaſi libertus, *l.* 3. *in princ. D. de bon. libert.*

2 Non quaſi ſint domeſtici, ſed quaſi videatur poſſe iis imperari vt teſtes fiant, *ex reg. l. idonei* 6. iunct. *l. ſeq. D. hoc tit.*

3 Vt teſtatur Chaſſan. *in conſ. Burgund.* Grammat. *dec.* 38. *n.* 37.

4 *L. ſerui reſponſo* 7. *D. hoc tit.*

5 *L.* 3. *vbi not. C. eod. l. conſenſu* 2. §. *ſeruis, C. de repud.*

6 Alioqui teſtis deponens id, quod non ſit veriſimile, ſuſpectus eſt de falſo.

7 Addit. ad Ferrar. *in form. iuram teſt.* in verb. *domeſtici*, *in fin.* ex Baldo *in l. ſi quis ex argentariis*, §. 1. *per ill. text. D. de edend. & in l. imperator, D. de ſtat. homin.*

8 Eſt enim cognitus iuris ciuilis, & capax eorum omnium, quæ ſunt iuris ciuilis, adeoque teſtamenti, dummodo inter liberos aut condiuiſores ſuos faciendi, quorum omnium nihil eſt, quod de vero ſeruo dici poſſit, *leg. nullo modo* 7. *D. ad leg. Cornel. de falſ. l. quod attinet* 32. *de regulis iuris.*

9 *D. vlt. verſ. & liceт, C. ad legem Iul. repetund.*

DEFINITIO XXVIII.

An teſtes omnes repetendi ſint, etiam committendi & obiiciendi reo?

SÆpe accidit, vt auditi teſtes ab alio, quam à iudice repetantur, nec tamen reo committantur, quod pragmatici *confrontari* dicunt. Repetendi enim ſunt etiam qui committi non poſſunt, cum fieri poſſit, vt repetita teſtatione reum vel onerent magis, vel exonerent.[1] Sed neque deſunt, qui putent committẽdos eſſe etiam eos quorum teſtatio nihil probet, vel ob hoc ipſum, vt difficilius ſcire reus poſſit à quibus teſtibus vrgeatur. Ita enim fit, vt difficilior quoque & periculoſior, ei futura ſit teſtium ſubornatio.[2] Alio tamen iure vtimur, quod ad poſtremum hoc attinet, ne inanibus ſumptibus litigatores vexentur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi le Marquis Caſteliani de Miribel, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Alioqui multam fidem faciunt ſi reus neget, cum in criminalibus cauſis teſtes à iudice ipſo audiri, vel ſaltem videri debeant. præterquam ſi agatur de re parui momenti.

2 Quid enim ſi negent ſe ita depoſuiſſe? quid ſi aliquid velint addere, quod antea vel per obliuionem omiſerint, vel ab eo, qui teſtationes excepit, per inſcitiam aut dolo malo prætermiſſum ſit?

3 Sic Ioan. Imbert. inſignis apud Gallos pragmaticus, *lib. 4. Inſt. for.* Illud ſanè conſtat eos quoque teſtes qui non niſi de fama deponunt obiiciendos eſſe & committendos reo, non ſolùm vt poſſit ipſos facilius reprobare, & confeſſionem aliquam ab iis extorquere, ſed etiam, quod facilè poſſit euenire, vt qui de fama tantùm depoſuit, aliud quid adiiciat, quod reum grauius onerare poſſit. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Georgij de Vellier, 30. Maij 1614.

4 *L. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XXIX.

Teſtes inſtrumentarij non facile reprobari poſſunt, ſi auditi ſint de re ad inſtrumentum pertinente.

QVoties quæritur, quid reuera actum fuerit, cum negotium gereretur, de quo inſtrumentum conſcriptum eſt,[1] nulla certior probatio eſſe poteſt, quam quæ fit per teſtes inſtrumentarios, non ſolum quod iis potiſſimum perſpectam eſſe veritatem credibile ſit, quos rei geſtæ interfuiſſe conſtat,[2] ſed etiam quod eorum fidem certam & exploratam contrahentes habuerint, vtpote quos negotij teſtes habere voluerunt.[3] Proinde ſi quid poſtea contra eos obiicere alteruter contrahentium velit, quod alioqui fidem ipſorum conuellere aut labefactare poſſet, audiendus non eſt, nec ſi paratam habeat obiectionis probationem, puta quod aduerſario, qui eorum teſtimonio nititur, coniuncti ſint ſanguine vel familiaritate. Sufficit enim, quod ad hanc rem attinet, vt ſemel idonei teſtes habiti ſint.[4] Tanto magis quod vt plurimum per alios probari rei veritas non poteſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Gauen Rumuliacenſis, contra Nicolaum Curtet, 23. Cal. Mart. 1593.

1 Nempe quia ſemper plus valet, quod agitur, quam quod ſimulatè concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. ſemper in ſtipulationibus 24. de reg. iur.*

2 Ex inſtrumento adeo, vt nec iis credatur, ſi negent ſe interfuiſſe, præterquam ſi inſtrumentum criminaliter redarguatur de falſo, vt dixi *Deſin. 13. ȝ.*

3 quorſum enim adhibentur teſtes, niſi vt fidem faciant veritatis? *l. Diuus, 24. D. de teſt milit. l. iubemus, 29. C. de teſt.*

4 quia ſemel probati poſtea improbari non poſſunt, *arg. l. cum Papinianus, 14. de ſent. & interloc. omn. iudic. c. quod ſemel placuit, de reg. iur. in 6 l quis, 17. C. hoc tit.*

5 quo caſu etiam domeſtici, & minus idonei teſtes admittuntur, vt dixi *Deſin. 27. n. 4 & 5. ȝ.*

DEFINITIO XXX.

De teſtium dictis generalia quadam.

TEſtificatus de tractatu alicuius negotij non probat, niſi tractatum illum certo modo perfectum fuiſſe dicat.[1] Nec rurſus qui teſtificatur ad ſui commodum & exonerationem, vt puta correus debendi de ſolutione per correm facta,[2] Item nec qui pro affini proximo, affinitate adhuc conſtante. Secus ſi ea iam perempta,[3] ſed etſi plures teſtificentur de ſolutione diuerſarum quantitatum, aut de modo ſolutionis diuerſo, vel alio, quam qui dictus ſit ab allegante ſolutionem, non probant.[4] In dubio autem interpretãda ſunt dicta teſtiũ contra producentem:[5] Ita tamen, vt ante omnia ſi forte inter ſe diſſidere videantur ad concordiam, quantum fieri poterit, redigantur.[6] Illud denique ſciendum eſt, non poſſe teſtem ſine iuſta cauſa teſtationem ſuam corrigere ex interuallo, eſſeque in eam rem neceſſariam non tantum erroris, ſed etiam cauſæ expreſſionem.[7] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtini Mauris, & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 Alex. *conſ. 18. n. 1. vol. 1. conſ. 33 n. 21. vol. 3. conſ. 28. num. 4. vol. 2.* Dec. *conſ. 105. verſ. modo diſcurrendo.*

2 Omnibus enim in re propria dicendi teſtimonij facultas denegatur. *l omnibus. 10. C. hoc tit. vbi not.*

3 adfinitatis enim iam peremptæ ratió haberi non ſolet, *L. pen. D. de iur. dot. l. ſed hoc ita 22. D. de re iud.*

4 Alex *conſ. 43. num 9. vol 4.*

5 Idem Alex. *conſ. 12. n. 10. vol. 2.* Guid. Pap. *ſing. 488.* incip. *dictum teſtis.*

6 Iuxta *not. in cap. cum tu, Extr. de teſtib. & in c. nihil o'ſta', Extr. de verb. ſignif.* Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ac etiam vary, numeb.* Clar. *in § falſum, num 12.*

7 Bart *in l. eos, n. 3. ad l Cornel. de falſ.* Capic. *dec. Neap. 61.* Incontinenti tamen poteſt teſtis corrigere. Ferrar. *vbi ȝ.* in verb *mutcem contrarij,* & ibi Maſuer *in addit.* in verb. *corrigat ex cap. præterea, extr. de teſtib.* vbi Innoc. *& c. cum dilect. extr. de accuſat.*

DEFINITIO XXXI.

Confeſſio extraiudicialis probat ad liberandum, non ad obligandum, & quomodo probetur.

CVm certi iuris ſit confeſſionem extraiudicialem non probare ſi tendat ad obligandum, probare autem ſi tendat ad liberandum,[1] dubitari poteſt, quid ſi probetur per teſtes confeſſum fuiſſe creditorem ſolutam ſibi tantam pecuniam, quanta ſufficere poſſit, non ſolum liberando debitori, ſed ipſi etiam creditori obligando condictione indebiti, ſoluto nimirum pluris quam deberetur. Valde ſuſpecta eſt probatio quando perraro accidat, vt plus debito ſoluatur:[2] præſertim vero ſi ab initio conueniatur debitor eam ſolutionem non allegauerit, quam ſcire potuit,[3] nec lapſum ſit decennium ad inducendam obliuionis præſumptionem.[4] Itaque obſeruare diligenter hoc caſu, & aliàs ſemper, bonus iudex debet per quos, & quot, & quales teſtes ea confeſſio probetur, nec teſtimoniis potius credat, quam teſtibus.[5] Sed ſi teſtes ſint idonei, & omni exceptione maiores, ſcindetur confeſſionis effectus, vt proſit ad inducendam liberationem non etiam ad obligationem?[6] tametſi facta ſit à moriente,[7] & quod maximi ad probationem momenti eſſe debet, de conſcientia exoneranda cogitante,[8] ſi appareat ab illo factam, non eo animo, vt ſe aut heredem ſuum ad indebiti accepti reſtitutionem obligaret,[9] ſed tantum, ne quicquam à debitore amplius peteretur, *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Dixi *Deſin. 27. ȝ. tit prox.* Intellige autem de confeſſione facta abſente parte, *l. certum, 6 §. ſi quis abſente, D. de confeſſ.* & ibi Bart. *leg. fin. vbi gloſſ. de inter. in iur. fac. l. quare, §. vlt. de adil. edict.* Bart. *in l. non ſolum, §. ſi liberationis,* & ibid. Alex. *de liber. legat* Alex. *conſ. 115. num. 1. conſ. 185. à contrario, vol. 7. & conſ. 20. n. 1. vol. 4. conſ. 111. num. 7. vol. 4.* Guid. Pap. *dec. 176.* Ferrar. *in form. lib. de interrog. feud.* in verb. *conſtitutis reſpondere,* Guil. Bened. in verb. *ſi abſque liberis, num. 25.*

2 *Vulg. l. cum de indebito, 25. de probat.*

3 Cum facti proprij ignorationem nemo poſſit obtendere, *l. quanquam. 7. D. ad SC. Velleian.*

4 Præſumitur enim obliuio poſt decennium, *Not. in l. ſi de eo, §. 1 & l. peregr. in princ. de acq. poſſ.*

5 *L. 3. D. hoc tit.*

6 Proniores enim debemus eſſe ad liberationem, quam ad obligationem, *l. Arrianus, 41. De oblig. & act.*

7 *Argum. l. ſi quis in graui, 3. §. ſi quis moriens, cum ibi not. D. de SC. Silan.*

8 Cum

8 Cum eo maxime tempore nemo præſumatur immemor ſalutis æternæ, *l. vlt, C. ad leg. Iul. repet.*

9 *Vt in l. cum quis, 57. codicillis de leg. 3.*

DEFINITIO XXXII.

Quando poſſint produci teſtes, etiam poſt apertas reuera teſtationes?

ETiam poſt apertas teſtationes permittitur interdum aduerſario teſtes producere, ſi modo inter ſe nec vidiſſe, nec dedicisſe ea, quæ teſtationibus committentur. Sed hoc parciſſime & perraro admittendum eſt, ne corruptionibus feneſtra aperiatur, [1] & ita demum ſi poſt teſtationes apertas modicum interuallum interceſſerit, hoc eſt, non longius tempus quam decem dierum, [3] vt probabile ſit, non fuiſſe didiſcita teſtificata. [4] *Ita Senatus* pro liberis impuberibus D. de Nouuelle Necienſis, contra procuratorem fiſcalem Gebennenſem. In cauſa, de quo Defin. 1. & ſeqq. 7. De præſcr. quæ pro libert. Ideo fortaſſe, quod & de ſtatu ac capite defuncti hominis in illa lite agebatur, [5] & de cauſa pupillorum, quibus in re præſertim tanti momenti [6] fauere æquum erat, hactenus, vt non facile admitteretur ſcrupuloſa illa tamque exacta ſtricti iuris obſeruatio, [7] cum dolum abeſſe conſtaret. [8]

1 Imo & ſunt qui putent non repelli à productione, quaſi teſtium dicta didiſcerit, qui ea vidit & ſimplici tranſcurſu & lectione teſtationum. Boër. q. 1. n. 57. poſt Domin. *in c. cum perſona, de priuileg.* quod tamen eſſet valde periculoſum, ideoque nec in praxi ſequendum. [Gabriel *lib. 10. commun. c. de teſtib. concl. 21. n. 29. Ita Senatus* in cauſa Io. Rancurer & Iol. Rex. Nouembr. 1613.

2 *Ex cap. fraternitatis, cum ibi not. Extr. hoc tit.*

3 Hoc enim dicitur modicum tempus, *l. promiſſor, 21. §. 1. ff. de pecun. conſtit.*

4 Nam ſicuti via fraudibus & ſubordinationi teſtium præcludenda eſt, *d. c. fraternitatis,* ita non facilè præcludenda eſt via probationibus, *l. euent. 22. D. hoc tit.*

5 Quæ cauſa ſtatus fauorabilior eſſe ſolet, *tot. tit. D. & C. ne de ſtat. defunct. poſt quinquenn. quærat.*

6 Quanti eſt cauſa ſtatus, quæ ideo maiores iudices habere & ſolet & debet. *l. non diſtinguemus, 32. § de liberali. D. de recept.*

7 *L. pen. C. ad SC. Trebell.* quamuis non ſit fauendum pupillo in alterius iniuriam, *l. ſed cum ab here c. 22. D eod.* nec prætextu ignorantiæ, quæ per ætatem contingit, *l. quod autem 6. §. ſi quod cum pupillo, D. quæ in fraud. cred.*

8 Nam ſi quid factum ſit à pupillo doli mali capere, non debet in eo melioris conditionis eſſe pupillus, quam cæteri, *l. impuberum, 23. D. de furt, l. pupillum, 111. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Teſtes auditi ad futuram rei memoriam, non obſtante appellatione interpoſita poſt recuſationem, an & quando probent?

QVi teſtes ad futuram rei memoriam audire iuſſus fuerat in partibus, vt loquuntur, cum ex falſa & calumnioſa cauſa ſuſpectus dictus eſſet ab eo, contra quem erat inquiſiturus, recuſationem reiecerat? & appellatione à recuſatore interpoſita nihilominus teſtationes exceperat. Pendente apud Senatum lite appellatoria, defunctiſque iam pluribus teſtibus petebat is, qui teſtes produxerat, vt de recuſationis iure antea cognoſceretur. [1] Placebat, ſi ſummo iure agendum eſſet, de appellatione prius cognoſci debere, ac reuocari omnia, quæ poſt interpoſitam appellationem facta fuerant quaſi attentata. [3] Debuerat enim procul dubio deferri appellationi, cum recuſatus commiſſarius in domicilij ſui loco [4] & aditus & recuſatus fuiſſet. Nec quod multo ante tempore dies audiendis teſtibus dicta fuiſſet ad rem faciebat. [5] Sed tamen videbatur, ſummum hoc ius ſummam fore iniuriam. [6] Si enim prius de appellatione cognoſceretur, & ſiue bene ſiue male à commiſſario pronunciatum diceretur, attentatorum rationem in primis haberi neceſſe erat, vt quicquid in ſpretum appellationis factum eſſet, reuocaretur. [7] Vnde euenire neceſſe eſſet, vt teſtationes omnes irritæ fierent, nec minus eæ, quæ eſſent teſtium iam defunctorum, quam quæ ſuperſtitum, [8] atque ita probationes intercideret, [9] litiſque iacturam incurreret pupillus fortaſſe cui aliæ probationes nullæ ſupereſſent, [10] idque propter calumnioſam recuſationem, ſi forte deciſa appellatione calumnioſam eam eſſe appareret. [11] Quid enim prodeſſet actori poſt factas irritas teſtationes cognoſci de calumnia, & calumniam detegi aut vindicari eo tempore, quo nouis probationibus locum nullum mors teſtium reliquiſſet? [12] Quid vero iniquius, quam ſcrupuloſam illam iudiciorum obſeruationem à commiſſario forte per imperitiam aut calumniæ odio neglectam nocere illi, qui teſtes produxerit, aduerſarij vero calumniam calumniatori non ſolum non nocere, ſed etiam prodeſſe? [13] Præſertim vero, cum probationum fauor ſit maximus, [14] & Senatus, qui ſola veritate facti inſpecta iudicare debet, [15] æquitatis maiorem quam ſtricti iuris rationem habere ſoleat. [16] Itaque viſum eſt probabilius & iuſtius, nonnihil hac parte à iudiciarij ritus obſeruatione recedere, & antequam de attentatis & appellatione cognoſceretur, de cauſa recuſationis inquirere, [17] vt ſi veram eſſe conſtaret; appellatio quoque iuſta pronunciaretur, & habita in primis attentatorum ratione teſtationes omnes ad irritum deducerentur. [18] Si falſam & calumnioſam, non ſolum rata haberentur omnia, ſed etiam mulctæ obnoxius fieret is, qui recuſationem calumnioſam propoſuiſſet. [19] Quod ſi falſa duntaxat eſſet non tamen calumnioſa, placebat temperamentum illud, vt quod ad teſtes interim defunctos attineret fides inquiſitioni haberetur, [20] Cæteri eo tempore ſuperſtites, quo de appellatione pronunciatum eſſet, ex integro audirentur. [21] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina de Roman. Id. Maij, 1593. Et 5. Non. Mart. 1594.

1 Hoc eſt in loco domicilij litigatorum, non in quo lis pendebat.

2 Scilicet cum periculum eſſet, ne pendente inſtantia appellationis cæteri quoque teſtes morerentur, atque ita probationes interciderent, *l. arg. in lege, 40. ad l. Aquil.*

3 Eſt enim regulare & commune ius attentatorum omnium, vt de iis antea cognoſci oporteat, vt ſæpius diximus ad Tit. *vt lit. pend. ſupr.* ex Robert. Lancelot. *in tit. De attentat.*

4 Hoc enim addendum eſt, quia ex Senatus noſtri ſtylo & Areſtis, ſi commiſſarius non ſit recuſatus, antequam domo excederet, recuſari poſtea non poteſt.

5 Quia, quamdiu res integra eſt, recuſari commiſſarius poteſt, nec poteſt ipſe recuſationis cauſas reiicere tanquam friuolas, quomodo poſſet iudex ordinarius qui eum delegauit. *l. apertiſſimi, 16. vbi tot. Cod. de iudic.*

6 Vt in quæſtionibus, quæ ſunt ex bono & æquo, plerumque ſub auctoritate iuris ſcientiæ perniciosè erratur, *l. ſi ſeruum, 91. §. ſequitur, de verb. oblig. l. 2. §. item Varus de aqua pluu. arcend.*

7 *L. vnic. D. nihil innou. appell. interpoſ.*

8 Quod enim aut nullum aut annullandum eſt, effectum nullum habere poteſt, *c. non præſtat. de reg. iur. in 6.*

9 Quas è contrario ſaluas eſſe expedit, *l. curent, 21. D. hoc tit.*

10 Siquidem non entium & non apparentium idem eſt iudicium, *§ ſi aduerſus, Inſt. de nupt, l. duo ſunt Titij, 30 D. de teſt. tutel.*

11 Nec enim cuiquam ſua calumnia prodeſſe vnquam debet, *l. tutor, 41, D. de vſur. l. in, ſumma, 65. §. 1. D. de cond. indeb.*

12 *Arg. d. l. in lege. 40. ad l. Aquil.*

13 *Contra me ex dolo, 12. D. de dolo, procurator, 11. §. 1. D. de doli mali except.*

14 *d. l. in lege, & l. curent, 21. D. hoc tit.*

15 Vt latè Theſſaur. *in præfat. Deciſ. Ped.*

16 *L. placuit, 8. Cod. de iudic.* Cognoſcit enim Senatus vice Principis, quomodo olim præfecti prætorio, *l. vnic. C. de offic. præf. prætor.* iunct. *l. 1. C. de legib.* Iunge *l. quoties nihil. 200. de reg. iur.*

17 Vt ſcilicet rei maiori non fieret præiudicium per minorem, *argum. l. ſcio, 4. D de in integr. reſt. l. rei maiori, D. de except.*

18 *Et d. tit. Nihil innou. appell. interpoſ.*

19 Non enim fauendum eſt calumniis & malitiis, *l. in fundo, 39. D. de rei vind.* Lancel. *in 2. part. cap. 1 . de attent. null. pend. n. 131.*

20 Diſtinguenda enim eſt falſitas à calumnia, ſicut & calumnia manifeſta à calumnia præſumpta, ſecundum diſtinctiones, quas in hac materia deducit Robert. Lancelot. *dict. part. 2. capit. 18. num. 61, & ſeqq.*

21 Vt ſcilicet & attentatorum & probationum ſimul ratio haberetur, quantum fieri poſſet, nec vlli ex litigatoribus iniuria fieret. *lege ex his, 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.* Text. eſt *in lege vltima, C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXIV.

Quando ſtandum ſit primæ depoſitioni potius quam ſecunda, & contra?

SEcundæ teſtationi, quæ in iudicio facta ſit, potius ſtandum eſt, quam primæ extraiudiciali.[1] Nam quod dici ſolet priori ſtandum eſſe,[2] de ea accipiendum eſt, quæ ſit iudicialis & conſequenter iurata. Cuius ea vis eſt, vt nec ſi reuocetur in articulo mortis attendatur tamen reuocatio,[3] ſicut nec ſi reuocetur, & reuocari perſeueretur in tormentis,[4] ſiue in alio iudicio, & inter alias perſonas variæ illæ teſtationes factæ ſint, ſiue in eodem iudicio & inter eaſdem partes: niſi ſecunda in continenti facta eſſet poſt primam, id eſt, priuſquam teſtis litigatorem allocutus eſſet.[5] Quanquam verum eſt ex eiuſmodi reuocatione fieri, vt minus plena fides adhibeatur primæ teſtationi.[6] At cum prima teſtatio extra iudicium facta eſt, ſtamus ſecundæ iudiciali & iuratæ, quia etſi prima in iudicio nullo facta eſſet, adhuc ſtaremus ſecundæ in iudicio valido factæ:[7] Sed ſupradicta obtinent, ſi aut ſolo iudicis officio, aut requirẽte ipſo teſte, vel procuratore fiſcali, teſtis iterum audiatur. Nec ſi alterutro ex litigatoribus requirente, ſecundo teſtatio emerſerit, diſtinguendum eſt, an is requiſierit contra quem, an pro quo prius teſtimonium dixerat. Poſteriore caſu ſtamus ſecũdæ teſtationi, ſiue iudicialis illa ſit, ſiue extraiudicialis, ſiue iurata, ſiue non, quod imputare ſibi debeat is qui petiit, vt idem teſtis iterum interrogaretur.[8] Priore vero non ſolum nulla fides adhibenda eſt ſecundæ teſtationi, ſed neque audiendus eſt is, contra quem hic teſtis iam teſtimonium dixerat, ſi petat vt rurſum teſtificari iubeatur, propter magnũ qui ſubeſt metum corruptionis. Ideoque ſummopere cauere bonus iudex debet, præſertim in cauſis criminalibus ab huiuſmodi teſtium repetitionibus ad inſtantiam partium faciendis, quod ſæpe numero magnam ad comminiſcendas falſitates feneſtram patefaciant.[9] Quid ſi prima teſtatio extraiudicialis quidem fuit, ſed iurata; Magis eſt vt ei ſtari oporteat, teſtiſque tanquam falſus & periurus puniendus ſit, qui poſteriorem contrariam fecerit teſtationem.[10] Quid ſi teſtis primo interrogatus negauerit ſe ſcire, poſtea vero de negotio teſtificétur? Illi credendum non eſt, tanquam aut periuro, aut etiam corrupto.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 9. ᵉ. j. De teſtam.

1 Hanc enim communem eſſe noſtrorum ſententiam [illegible] contra Bart. qui aliud exiſtimauit, *in l. eos, n. 4. ff. de falſ.* teſtatur Clarus in pract. crim. *q. 59 n. 11. verſ. Primus caſus*, vbi multos citat.
2 Vt ſcripſi *Defin. 4. ſ. eod.*
3 Iul. Clar. vbi ſ. *num. 11.*
4 Idem Clar. ibid. *n. 15. ante fin.* poſt Alciat. *de præſumpt. reg. 2. præſumpt. 29. circ. fin.*
5 Idem Clar. *d. q. 53. n. 55.* circa medium, poſt Capic. *dec. Neapol.* 242. & Didac. Conat. *lib. 2 var. reſ. c. 15. poſt n. 8.*
6 Vt concludit Clar. ſ. *d. n. 15.*
7 Gloſſ. *fin. in c. cum cauſam, de teſtib.* quam communiter probatam eſſe poſt relinum teſtatur Clar *d. n. 15. in fin.*
8 Ratio eſt, quam adfert Clar. *d. n. 15.* paulo ante finem.
9 Ita Iul. Clar. *ibid. c. fraternitatis, Extr. de teſtib.*
10 Clar. *d. n. 11* vbi ait Bartoli opinionẽ poſſe hoc caſu procedere.
11 In hoc enim omnes conſentiũt teſte eodem Iul. Clar *dict. q. 53. nu. 14.* [Hinc dicimus teſtem qui ſemel depoſuit, non debere ſuper eodem interrogari ſine cauſa, & ſuſpectum eſſe ſi dicat ſe minùs fuiſſe recordatum tempore primæ depoſitionis, quo tempore memoria erat recentior. Vide Crauet. *conſ. 10. n. 13. ex l. produci, D. de teſtib. l. vlt. C. eod.* Dec. *conſ. 175. col. pen. verſ. tertio reſponderi poteſt & conſ. 186. col. 6. verſ. 4. & vlt. Ita Senatus* in cauſa D. Aymonier, & Mariæ Regis, Auguſtanorũ. Sept. 1612.

DEFINITIO XXXV.

Vnius teſtis teſtimonio quandoque creditur.

ALiquando euenit, vt vnius teſtis ſolius teſtimonium admittendum ſit, nimirum teſtantis de facto proprio,[1] & de negotio, cuius ratione nihil ſua interſit, vter ex litigatoribus vincat.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Salycet. *in l. ſi quis decurio, ff. ad l. Cornel. de falſ.* Alex. *conſ. 197. n. 9. lib. 7.* Socin. *conſ. 6. n. 8. lib. 1.*
2 Crauet. *conſ. 220. n. 18.* Vide alios caſus apud Speculat. *in tit. de teſte, §. reſtat de numero teſtium.* Ferrar. *in form. oppoſ. contra teſt. in verſ. ſuntque etiam ſingulares.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio probari poteſt per confeſſionem aduerſarij probandam per teſtes, etiam in tertia inſtantia.

QVi ſolutionem debiti allegauit in prima inſtantia, & admiſſus ad probandum[1] probare non potuit, poteſt in tertia quoque inſtantia allegare confeſſionem creditoris de ſoluta pecunia, & per teſtes, ſi qui erunt, illam probare.[2] Quoniam licet ea res ſpectet ad probationem ſolutionis, dicique ſoleat, non eſſe admittendas eorundem aut contrariorum articulorum probationes, poſt didiſcita teſtificata propter metum ſubornationis,[3] niſi accedat concomitantia inſtrumentorum:[4] nunquam tamen excluſa videri debet ea probatio, quæ fit per aduerſarij confeſſionem, nec proinde eius confeſſionis probandæ via.[5] Si tamen aduerſarius, qui confeſſus dicitur, contrarium probare volet, vtique id ei concedendum erit,[6] & quidem expenſis debitoris,[7] cum alioquin in ſecunda appellatione, quæ tertia eſt, non eſſet ille ad nouas poſitiones & probationes admittendus.[8] Nec ad rem facit, quod etiam in iudicati executione ſolutionis exceptio & probatio admittatur, vt pote quæ non impugnet iudicatum.[9] Id enim tum procedit, cum ſuper ſolutionis veritate nec cognitum fuit, nec pronunciatum.[10] Alioqui vbi ſemel iudicatum eſt ſolutum non eſſe, impugnat proculdubio ſententiam quiſquis ſolutum dicit.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa Dom. Damidoux, Non. Dec. 1593.

1 Eius namque eſt probare qui allegat ſolutionem, cum ſolutio ſit facti, *l. conſilio, 7. §. vlt. D. de curat. furioſ. teſtium facilitatem, 18. C. hoc tit. l. 1. C. de procur.*
2 Pecuniæ enim ſolutæ poſſeſſio maiorem rei geſtæ probationem continet, quam chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuiſſet redditum, *l. pecuniæ, 14. C. de ſolut.* ſiue ea profeſſio probetur per inſtrumentum, *in d. l. pecuniæ*, ſiue per teſtes.
3 *Cap fraternitatis, Extr. de teſtib.* Dixi Defin. 17. & alibi ſæpè ſ. *eod.*
4 *Cap. ſeries, eod. tit. de teſtib.*
5 Cum nulla ſit melior probatio, quam quæ fit per confeſſionem partis, *l. cum te, 5. C. de tranſact.* vbi Bald. *l. generaliter 13. C. de non num. pecun.* [aut per euidentiam rei. Nam vt idem Bald. dicebat. *conſ. 538. vol. 1.* quod patet expreſsè non eſt probare neceſſe.]
6 Nunquam enim vni ex litigatoribus permittitur probandi facultas, quin etiam aduerſario permittatur, vt in iudiciis ſeruetur æqualitas, [illegible] *& ibi not. de reg. iur.*
7 Ex ſtylo Senatus noſtri, quoniam tertia inſtantia eſt.
8 Id enim permittitur in prima tantum cauſa appellationis, *leg. per hanc, C. de temp. & repar. appellat.*
9 Eſt enim generale, vt exceptiones, quæ non impugnant iudicatum, poſſint opprimi in executione iudicati, *l. ſunt qui, 16. & ſeqq. D. de re iudic.*
10 Sed tantum quod plerumque fit ſuper debito.
11 Cum ſint iſta contradictoria, ita vt alterutrum eorum falſum eſſe neceſſe ſit, vel quod iudicatum eſt ſolutum non eſſe, vel quod poſt iudicatum opponitur ſolutum eſſe.

DEFINITIO XXXVII.

Pauciores quam decem teſtes per turbam auditi an & qualem fidem faciant?

ETſi nonnullis placet, non paucioribus quam decem teſtibus turbam teſtium conſtare poſſe:[1] Hoc tamen iure vtimur, vt ſi pauciores adhibiti ſint, non eo minus fidem faciant,[2] licet non tantam, quantam ſi ſolemnis numerus adhibitus eſſet.[3] Nam quod dici ſolet decẽ teſtes ſimul & in turba, vt aiunt, interrogatos, vnius tantum loco haberi, eo pertinet, vt pro vno quidem omnes numerentur:[4] ſed ita tamen, vt in alterius teſtis, qui ſolus auditus ſit, comparatione maior turbæ fides habeatur, quia longe difficilius eſt plures quam vnum mentiri.[5] At cum ſolemnis numerus teſtium, qui ad conflandam turbam neceſſarius eſt, non interuenit, non ſolum omnes vnius loco habentur, ſed etiamſi cum ad-

uerſarij teſtibus ſingulatim productis conferantur, non maiorem fidem faciunt, quam ſi vnus tantum teſtis auditus eſſet, nec habent priuilegium, quod teſtium turbæ datur, [6] quia nec turbam reuera conſtituunt. [7] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Greiſy, contra R.D. Antonium de la Rauoire, 13. Cal. Iannar. 1593. & rurſum in cauſa R. Patrum Societatis Ieſu & Syndicorum de Megene, menſe Mart. 1594.

1 Sic enim placet Imberto *in Inſt. forenſib.* [Rebuff. *in tract. de te. ſtib. & quot exam. deb. gloſſ. 6. n. 1.* Iunge Defin. 6. & 14. ſ. *eod.*]
2 Ioan. Faber. *in § ex non ſcripto, Inſt. de iur. nat. gent. & ciuil.*
3 Vbi enim maior numerus teſtium adeſt, ibi certior probatio eſſe ſolet, ſi cætera ſint paria, *l. 3. D. hoc tit.*
4 Ita vt nouem alij teſtes audiri adhuc poſſint, cum tamen non plures quam decem ſuper vno eodémque articulo admittantur, vt dixi *Defin. 14. ſ. eod.*
5 Sicut & plurium hominũ difficilior quam vnius corruptio eſt.
6 Vt magis eis credatur, quam ſi vnus tantum teſtis eſſet.
7 *L. prætor ait, 4. § turbam autem ex quo numero, D. vi bonor. rapt.*

DEFINITIO XXXVIII.

Sacerdoti reuelanti ſacramentalem confeſſionem nullo modo creditur.

SAcerdos neque cogi poteſt à ſuo Superiore, vt confeſſionem ſibi factam propalet, & reuelet, neque ſi id faciat fide vlla dignus eſt, ſiue quod ſit illicitum teſtimonium contra leges ſacroſque canones datum, [1] ſiue quod non ſit credendus Sacerdos ſcire tanquam homo, quæ illi tanquam ſpeciali Chriſti Opt. Max. vicario explicata ſunt. [2] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Martinet. 15. Cal. April. 1594.

1 Idcirco enim dicitur ſecretum confeſſionis, quia diuulgandum non eſt, *vt in l. 1. § ſi quis tabulas 38. D. depoſit.*
2 *Cap. direſtus*, vbi Panorm. *extr. de exceſſ. prælat.* Rip. *ad finem tract. de peſte, num. 59. & ſeqq.*

DEFINITIO XXXIX.

Poſt didiſcita teſtificata non poſſunt audiri teſtes in cauſa appellationis, ne quidem pro pupillo, nec rurſus poſſunt probari articuli deducti in prima inſtantia, ſi probandi via præcluſa fuit, ſed eſt neceſſaria reſtitutio.

IAm ſæpius diximus, non eſſe audiendos teſtes poſt didiſcita teſtificata, non ſolum ſuper iiſdem articulis, ſed nec ſuper iis, qui ſint directo contrarij, ſiue in prima inſtantia id petatur, ſiue in cauſa appellationis. [1] Sequimur enim hac parte ius pontificium, [2] Nec aliud erit, ſi tutor in cauſa quoque appellationis imploret in eam rem beneficium reſtitutionis ex reſcripto Principis nomine pupillorum. Subeſt enim metus ſubornationis, qui non patitur, vt hac parte pupillo in præiudicium aduerſarij faueatur, [3] maxime cum, ſi quid ex ea cauſa pupillus damni patiatur per negligentiam tutoris, paratam habiturus ſit aduerſus tutorem eo nomine actionem. [4] Sane ſi neque tutor ſoluendo ſit, neque magiſtratus, qui tutoré dedit, [5] difficile eſt vt nó ei debeat ſubuenire, ne in damno moretur, [6] cui nihil imputari poſſit, & in quem cadere nequeat probabilis ſuſpicio ſubornationis. [7] Extra hunc caſum ad rem non pertinebit, quod tutor iurare paratus ſit, nunc primum ſibi innotuiſſe teſtes, per quos probare velit. [8] Alij ſane articuli diſſimiles poſſunt deduci in cauſa appellationis, etiam citra beneficium reſtitutionis, itémque probari, [9] ſed non ſine reſtitutione probari illi, qui in priore inſtantia deducti fuerunt, poſteaquam probandi via ſemel præcluſa fuit. [10] Sic enim accipi debet, quod vulgo dici ſolet, *In cauſa appellationis quæ non deduxi deducam quæ non probaui probabo.* [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 15. Calend. April. 1594.

1 *Defin. 5. & 17. ſ. hoc tit.*
2 *In c. fraternitatis, extr. hoc tit. & clement. teſtibus, eod. tit.* Aliud enim eſt iure ciuili, *l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. app.* præterquam in certis caſibus, quos enumerat Specul. *in tit. de teſte, § ſatis vtiliter.* quem refert Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *iuſtque publicatis tam teſtib. n. 4.* vbi hanc iuris ciuilis & pontificij differentiam latè explicat, addens in foro ciuili ſeruandum eſſe ius ciuile, quod hæc Definitio negat. Idémque in Senatu Gratianopolitano obſeruari teſtatur Guid. Pap. *q. 72. & 124.* Vbi vide annotationem Ranchini.
3 Non enim fauendum eſt pupillo, ſi quid extra ordinem in alterius iniuriam poſtuletur, *l. ſed cum ab herede 12. D. ad SC. Treb.*
4 *L. properandum 14. § vlt. C. de iudic.*
5 Quippe qui in ſubſidium tenetur, *ex tit. de magiſt. conuen.*
6 *Arg. l. vlt. D. de admin. tut. l. 2. D. quand. ex fact. tutor.*
7 Cum hæc ætas ignoret etiam illa, quæ vide *l. 1. C. de falſ. monet.* loquimur enim de pupillo, qui non ſit doli capax, vt *in Defin. 5. h. ſ.*
8 Intellige, niſi probabile ſit, non fuiſſe adhuc didiſcita teſtificata, *vt in d. Defin. 32.*
9 *L. per hanc 5. de tempor. & repar. appellat.*
10 Appellatio enim extinguit quidem iudicatum, ſed non præparatoria iudicati. [Adeo autem verum eſt, eum qui excluſus eſt à probando, nihil amplius probare poſſe, vt nec admittendus ſit ad probandum prætextu monitorij, etiam contra tertium impetrati, ne per indirectum liceat quod directò non licet, *l. ſcire 21. § 1. de tut. dat. ab his.* *Ita Senatus* pro D. de la Chabaudiere, contra N. Claudium de Mondargon 22. Mart. 1614. Sanè contra tertium, & in ipſius duntaxat præiudicium impetrari monitorium poſſe non dubitatur. *Ita Senatus* eodem Areſto.]
11 Notat *ad l. per hanc.* Ferrar. vbi ſ.

DEFINITIO XL.

Teſtes etiam minus ſolemniter interrogati faciunt aliquale indicium; imo & aliquando faciunt plenam probationem.

TEſtes licet minus ſolemniter interrogatos placet facere aliquale, vt aiunt, indicium, [1] quinimo concludere, ac plenam fidem inducere apud viros bonos & graues, maxime vero apud eos Iudices, quibus mandatum eſt vt procedant, ſola facti veritate inſpecta, [2] præſertim ſi mortui ſint, vt repeti non poſſint, [3] multo magis ſi agatur de facto antiquo, cuius probatio aliter haberi nequeat. [4] Id enim poſtulat fauor probationum, [5] caſúſque neceſſitas. [6] *Ita Senatus* in cauſa Patrum Societatis Ieſu Collegij Camberienſis, & Syndicorum de Megene tractatum eſt 14. Cal. April. 1594.

1 Alex. *conſ. 147. vol. 6.*
2 Dec. *conſ. 54. n. 2. verſ. poſtr.* Bald. *in l. ſolam, circa fin. C. hoc tit.*
3 *L. vlt. C. eod.*
4 Antiquitas enim temporis facit, vt admitti debeant leuiores quoque probationes, vt paſſ. Crauet. *in tract. de antiq. tempor. l. ſi arbiter. D. de probat.*
5 *L. cenſus 22. D. hoc tit.*
6 Quomodo loquitur I.C. *in l. ſi mulier 59. § ex aſſe. ff. de iur. dot.*

DEFINITIO XLI.

Teſtes de auditu admittuntur in probando eo, quod dicitur immemoriale.

DIci ſolet, non credi teſtibus de auditu teſtificantibus, quorum repelluntur auctores, [1] ne alioqui facile fraus fiat, ſi exemplo magis credatur, quam authentico inſtrumento [2] Sed in eo tamen adhibenda videtur quædam diſtinctio. Nam ſi agatur de probanda poſſeſſione aliave re immemoriali, facilius admittendum eſt, vt admittatur teſtimonium eorum, qui dicant ita ſe audiuiſſe à ſenioribus eo tempore, quo ſuſpecta eſſe non poterat eorum teſtatio, nulla dum mota aut mouenda lite, tametſi hodie ſi viuerent ſuſpecta eſſet: [3] alioqui vix reperirentur, qui immemorialem poſſeſſionem probare poſſent, [4] in iis præſertim locis, ad quæ vix vlli alienigenæ & peregrini ſoleant accedere: Nam & ob eamdem fere cauſam domeſtica quoque teſtimonia admittere ſolemus contra iuris regulam, quoties aliter quam per domeſticos teſtes haberi veritas nó poteſt. [5] *Ita tractatum eſt* in eadé cauſa.

1 *Cap. fraternitati, extr. de hæret. can. nullus 3. q. 4.* Bart. *in l. admonendi, D. de iureiur.* Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt. in verb. de alieno.* vbi Matuet.
2 Aut, vt noſtri loquuntur, ſi plus crederetur copiæ, quam originali, Dec. *conſ. 82. & conſil. 210.*
3 *Arg. l. ſi arbiter 28. D. de probat.*
4 Cuius tamen probatio tanto fauorabilior eſt, quanto difficilior, & quanto potentior eſt hæc præſcriptio, quæ tituli vim habet, *l. 3. § ductus aquæ, D. de aqu. quotid. & æſtiu. l. 1. § vlt. D. de aqu. & aquæ pluu. arc.*
5 *Notat ad l. 3. C. hoc tit. ex l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Silan.*

DEFINITIO XLII.

Teſti contra ſuum commodum teſtificanti magis creditur.

IN dubio longe magis credendum eſt teſtibus aduerſus propria commoda teſtificantibus. [1] Quis enim credat velle eos peierare, vt ſibi noceant? [2] ſiquidem nec peieraſſe quiſquam præſumitur, [3] ſi nullum ex teſtatione ſua ſentiat commodum. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Bald. *in l. omnibus, num. 5. Cod. hoc tit.*

2 Nemo enim facilè credendus eſt velle iactare ſuum, *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

3 *L. vlt. C. ad leg. Iul. repetund.*

4 Illud enim ſemper inſpiciendum eſt, & quærendum, Cui bono? [Et hoc adeo verum eſt, vt teſtis etiam alioqui ſuſpectus non eo minùs fidem faciat, ſi deponat contra ſuum commodum. Maximè ſi conteſtem habeat nullo modo ſuſpectum. Quòd ſi vterque ſuſpicione aliqua laboret, non erit quidem plena probatio. Sed ad eam ſupplendam deferri iuramentum poterit, ſi fuerit petitum. *Ita Senatus* pro D. de Grenand, contra Petrum Roland. 26. Maij 1614.]

DEFINITIO XLIII.

Poſt apertas teſtationes, ſi nondum ſint didiſcita teſtificata, audiri teſtes poſſunt, & an ſtandum ſit iuramento eius, qui teſtes producit?

REfert multum, an didiſcita ſint teſtificata, an publicatæ duntaxat teſtationes. [1] Poſt didiſcia teſtificata non eſt audiendus, qui ſuper iiſdem aut directo contrariis articulis nouas vult probationes adferre per teſtes. [2] Licet minor proponatur aut ruſticus, qui admitti vult ad probandum: [3] nihilque intereſt, an litigator ipſe, an eius Procurator aut Patronus teſtificata didiſcerit. [4] Sed ſi tantum publicatæ ſint teſtationes, nihil vetat, quo minus contrariæ probationes recipiantur ex beneficio Principis, [5] refuſis nimirum expenſis contumaciæ & retardatæ litis. [6] Verum ſi dubitetur, an didiſcita ſint teſtificata, quæſtionis eſt, an qui negat didiſcita credendus ſit, ſi paratus ſit iurare? [7] Et placet diſtinguendum eſſe, vt ſi ex die publicatarum teſtationum tempus modicum interceſſerit ſacramento negantis ſtari poſſit. Modicum autem tempus videtur, ſi nec dum decennium effluxerit. Si vero multum temporis præterierit, alia opus ſit & concludenti probatione. [8] Qualis illa eſſe poteſt, ſi actuarius iuret, aſſeruatam ſemper penes ſe ſcripturam teſtationum, nec vnquam aduerſario editam, vt legendi deſcribendive copiam habere potuerit: [9] Sane non tantum poſt publicatas teſtationes, ſed etiam poſt eas exceptas & conſcriptas, ſi aduerſarius nouos articulos dictare velit, quorum refutandorum gratia cogatur is, qui iam ex parte ſua teſtationes protulit, nouas quærere & allegationes & probationes, æquiſſimum eſt aduerſarij ſumptibus id fieri, [10] cuius nimirum facto & culpa accidit, vt nouis ſumptibus opus ſit ad ea probanda, quæ alioqui eodem tempore iiſdémque ſumptibus expediri potuiſſent. [12] *Ita Senatus* in cauſa N. Marini de Conzieu & DD. fratrum de Monfort 9. Cal. April. 1594.

1 Poſſunt enim publicatæ eſſe teſtationes, neque tamen adhuc didiſcita teſtificata, vt dixi *Defin. 32. ſ. eod.*

2 Propter metum ſubordinationis, qui ſemper magnus ſubeſt, *cap. fraternitatis, extr. hoc tit.*

3 Quemadmodum ſcripſimus *Defin. 17. ſ.*

4 Communi caſu ſubſit idem metus ſubornationis, vt dixi *in d. Definit. 17. num. 4.*

5 Eſt enim neceſſaria reſtitutio, vt ſcripſi *Defin. 5. n. 5. ſ.*

6 Ne beneficium Principis aduerſario ſit captioſum, *contra l. Paulus notat 8. de prætor. ſtipulat.*

7 Iuramento ſcilicet purgationis, de quo *in l. generaliter 12. Cod. de reb. cred. & iureiur. c. vlt. extr. de iureiur.*

8 Vt dixi *defin. 32. ſ.* quia iuratur hoc caſu ſuper veriſimili.

9 Periculoſum enim eſt rem totam committere ſacramento aduerſarij, niſi iuſiurandum per partem ipſam deferatur, *vt in l. 1. D. quar. rer. act. non det.* [Ant. Gabriel. *lib. 1. de teſtib. concl. 21. n. 29.*]

10 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. teſtam. quemadm. aper.*

11 Ne ſit in poteſtate vnius ex colligitatoribus aduerſarium ſuum grauioribus ſumptibus onerare, *l. minoribus 6. D. de minor.*

12 Proinde nullum videtur damnum ſentire, quod ex culpa ſua ſentit, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Non creditur teſtationibus ſcriptis ad futuram rei memoriam, ſi nondum ſint publicatæ.

TEſtationibus ſcriptis ad futuram rei memoriam [1] nec dum publicatis nulla fides adhiberi poteſt, vt ex ea cauſa vindiciæ dicantur pro eo, qui teſtes produxit, ſi non aliunde ſufficientes habeat probationes, [2] quia nũquam Iudex bonus rationem habere poteſt inſtrumenti aduerſario nunquam editi. [3] Et in iudicio quolibet quantumcumque ſummario omnia iudicij ſolemnia auditis partibus tractanda ſunt. [4] Porro teſtationes ad futuram rei memoriam conſcriptæ ſunt eiuſmodi, vt neque ab aduerſario inſpici poſſent ante publicationem, [5] nec publicari debeant, priuſquam aduerſarius quoque teſtes ſuos produxerit, & audiri curauerit, ne alioqui per teſtes probandi ratio nulla ſuperſit ei, qui teſtationes ab aduerſario prolatas iam didiſcerit. [6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent, contra Franciſcam Thibaud, 11. Cal. Iul. 1594.

1 Iuxta formam *cap. quoniam frequenter, extr. vt lit. non conteſ. & cap. ſignificauit. extr. de teſtib.*

2 Intellige, etiamſi apertæ ſint, quantum ad iudicem, vt aperiri plerumque ſolent ad informandum animum Iudicis, & poſtea iterum claudi, alioqui non poſſet locus fieri quæſtioni, an Iudex vindicias dicere poſſet vel deberet ex iis teſtationibus, quas nec ipſe vnquam vidiſſet, cum non aliter explorari veritas poſſit de iis, quæ ex teſtationibus pendent, quam iis lectis & cognitis, *arg. l. de his 9. D. de tranſact. l. 1. D. teſtament. quem. aper.*

3 Cuius ſcilicet editio fieri debet, quam Pragmatici appellant communicationem inſtrumentorum non minus quam actionis, *l. 1. §. edenda, ff. de edend. l. inſtrum. 6. l. 7. & vlt. C. eod.*

4 Nec quicquam faciendum inaudito eo, qui ex eiuſmodi facto lædi poſſet, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.* [Adde quod huiuſmodi teſtationes factæ ad futuram rei memoriam, priuſquàm publicentur, debent produci apud acta & deponi penes grapharium, ita vt de eo conſtare ex ſcripto poſſit, debétque ea depoſitio fieri non à litigatore, ſed à Commiſſario ipſo qui teſtes audiit. Alioqui fiunt ſuſpectæ, imo nullius fidei, maximè ſi penes litigatorem reperiantur, quamuis clauſæ.] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Idib. Febr. 1612.

5 Cum publicari eas nihil aliud ſit, quam iuberi, vt aperiantur.

6 Propter metum ſcilicet, qui eo tempore magnus ſubeſſet corruptionis & ſubornationis, *c. fraternitatis, extr. de teſtib.*

DEFINITIO XLV.

Infamia facti non ſufficit ad repellendum teſtem, nec obiectio infamiæ iuris, niſi de ea conſtet per ſententiam.

AD inſectandos, & reprobandos teſtes admiſſus, ſi furti crimen aliúdve quid ſimile obiiciat, nec alleget ſecutam ex ea cauſa condemnationem, audiendus non eſt, [1] quoniam nemo ex ſolo delicto ſit infamis infamia, vt vocant, iuris, ſed ex ſententia. [2] Quod ſi addat latam de crimine ſententiam, ne hoc quidem ſufficiet, niſi eam proferat, quia non per teſtes probari ea ſententia debet, ſed per ſcripturam, [3] & quidem in promptu. [4] Itaque ſi Iudex nullam huiuſmodi inſectationis rationem habeat, nec eum, qui ſententiam obiecit, admittat ad probandum, non idcirco iuſtam appellandi cauſam dediſſe videbitur. [5] *Ita Senatus* pro Dom. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Eſt enim illa infamia facti, quæ licet exiſtimationem minuat apud bonos & graues viros, neminem tamen repellit a teſtimonio dicendo, ſed tantum infamia iuris. *l. 3. § lege Iulia, D. hoc tit. l. ſi cui, leg. 18. §. 1. ff qui teſt. fac. poſſ.* Cap. Tholoſ. q. 173.

2 *L. infamem 7. ff. de public. iudic. l. furti 6. in princ. & §. 1. & paſſ. ff. de his, qui not. infam.*

3 Cum

3 Cum ſententiæ omnes ſcribantur, & in actis deſcribātur, *l. 2. & vlt. C. de ſent. ex breuic. recit.* Niſi fortè ſcriptura probetur per teſtes fuiſſe deperdita, *vt in l. teſtium, 18. in fin. C. hoc tit.*

4 Ne alioqui fiant de lite lites, & prima lis in longius tempus protrahatur, *l. 4. §. aut prætor. ff. de reſcind.* iunct. *leg. quidam 21. de reb. cred. l. properandum 13. C. de iud.*

5 Quia debet ſibi imputare is, qui ſententiam non produxit.

DEFINITIO XLVI.

Teſtes ſingulares, qui per ſe non probant, quando coniunguntur vt probent.

VVlgatum eſt, teſtes ſingulares non probare, quia cùm non ſint conteſtes, non poſſunt iungi, vt numerum faciant:[1] ideoque non plus probant mille quam vnus, imo minus, quoniam alter alterius fidem debilitat.[2] Vnde illud etiam eſt, quod eo caſu quo plures ſint de eadem re teſtes ſingulares, non defertur iuſiurandum, quod alioqui deferietur in ſupplementum probationis, niſi teſtes deponant de actu reiterabili, eorúmque teſtationes ad eundem tendant finem.[3] Sed etſi de probanda poſſeſſione agatur, conſtat quidem probata poſſeſſione præteriti temporis & præſentis, videri quoque probatam medij, ſi nulla in contrarium probatio afferatur, ſed tamen ſi teſtis vnus teſtificetur de poſſeſſione decem annorum, alius de poſſeſſione aliorum decem annorum, non poſſunt coniungi teſtationes, vt fiant conteſtes, qui vere ſunt ſingulares. *Ita Senatus* in cauſa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1 Niſi in caſibus, de quibus vide Dec. *conſ. 47. lib. 1. & conſ. 60. num. 19. eod.*

2 Si ſint ſingulares ſingularitate obſtatiua, non adminiculati. Iacob. de Put. *dec. 476. lib. 1.*

3 Not. *in l. admonendi*, vbi Caccialup. *de iureiur.* Cap. Thol. *q. 11.*

DEFINITIO XLVII.

Teſtis male interrogatus iterum ex integro eſt audiendus.

MAle auditis teſtibus ob non ſeruata ea, quæ ſeruari debuerunt,[1] cum teſtationes nullæ ſint, iterum audiri eos ab alio inquiſitore oportet: audiri vero non per repetitionem, vt Pragmatici loquuntur, ſed ex integro, ac ſi nūquam auditi fuiſſent.[2] Verendum enim eſſet, ne teſtes vt plurimum ruſtici & timidi metu periurij aliud nihil prodere vellent, quam id ipſum, quod priore teſtatione contineretur: vnde fieret, vt iterata illa auditio nullius plane effectus eſſet.[3] Quid ergo ſi ex integro interrogatus teſtis nolit teſtimonium dicere, quin prius copiā habeat teſtationis præcedentis; Verum id ei denegabitur? Mouet, quod ſi hoc ei indulgeatur, ita futurum eſt, vt vix aliud poſtmodum dicturus ſit, quam quod iam ante dixerit.[4] Rurſus iniquum videtur cogi eum, vt periurij periculum ſubeat ob ſolam inquiſitoris culpam,[5] præſertim ſi ponas plures annos à tempore prioris teſtationis præteriiſſe.[7] Itaque placuit permittendum illi, ſi vrgeat, vt priorem ſuam teſtationem inſpiciat, & ita tamen, vt non eo minus ex integro audiatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa D. de Thoyre, contra D. de Cholex, 14. Cal. Mart. 1595.

1 Nam & in teſtibus audiendis variæ ſolemnitates requiruntur, de quibus latè Ferrar. *in form. iuram. teſtium, & in form. oppoſ. contr. teſtes.*

2 Ne iterum peccet, qui iam ſemel peccauit, *c. vt debitus honos. & ibi not. extr. de appellat.*

3 quia quod nulliter factum eſt, pro infecto magis, quam pro facto habendum eſt. *l. ſi filius 7. de liber. & poſthum. c. non præſtat, de regul. iur. in 6.* adeo vt etiam poſt didiſcita teſtificata poſſint hoc caſu alij teſtes ſuper iiſdem articulis admitti, Ant. Teſſaur. *dec. Ped. 28.*

4 Nec enim videretur differre à prima ad quam relata eſſet, cum dici ſoleat, ineſſe relatum in referente, & quidem cum omnibus ſuis qualitatibus, *vulg. l. aſſe toto 77. D. de her. inſt.*

5 Hoc enim vſu quotidiano ita compertum eſt, metu ſcilicet vacillationis & variationis, propter quam poſſit fieri, vt non ſolùm nulla teſti fides habeatur, *l. 2. D. hoc tit.* ſed etiam vt puniri debeat tanquā periurus, ex iis quæ latè tractat Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *inuicem contrarij*, & in verb. *ac varij* Nec facilè coniiciendus eſt teſtis in eas anguſtias, vt vix ſine captione poſſit teſtimonium dicere, ne ſcilicet damnoſum ei ſit officiū ſuum, vt mox ſequitur *in Defin.*

6 *Arg. l. & quia 6. in fin. D. de interrog. in iur. fac.* iunct. *l. ſed ſi quis 7. D. teſtam. quem. aper.* iunct. *l. 3. §. vlt. D. hoc tit.*

7 Cum fragilis ſit & labilis hominum memoria ex ſolo temporis lapſu, *l. peregre 44. l. ſi rem mobilem 47. D. de acquir. poſſeſſ.*

8 Anton. Teſſaur. *dec. 235. num. 8.*

DEFINITIO XLVIII.

Cuiuſcunque ætatis & conditionis teſtes audiri poſſunt tempore peſtis & belli.

TEmpore belli aut peſtis, aut egeſtatis publicæ audiri poſſunt teſtes ad futuram rei memoriam, illi etiam, qui nec ſunt ſenes, nec valetudinarij, nec abſfuturi, nimirum propter imminens cuiuſcunque ætatis & conditionis hominibus periculum mortis,[1] & fauore probationum ne pereant.[2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Id. April. 1595.

1 Quod periculum licet omnibus immineat omni tempore, quia omni hora periclitamur, nemo tamen negauerit, maius eſſe ac grauius eo tempore, quo vel bellum vel peſtis graſſatur, vt paſſim tractat. Rip. *in tract. de peſte.*

2 *L. in lege 40. D. ad l. Aquil. l. curent 22. D. hoc tit.*

DEFINITIO XLIX.

Non creditur virgini iuranti ſe cognitam à coniugato.

ETſi virgini iuranti, ſe ex Titio prægnantem eſſe, credi ſolet, non tamen id eſt perpetuum.[1] Quid enim ſi Titius vxorem habeat; Nulla ratio eſt, cur virgini credatur, ne alioqui & turbetur matrimonium,[2] & adulterij accuſatio vnius mulierculæ teſtimonio alioquin ſuſpectiſſimo[3] perficiatur. *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio 4. Id. Maij 1595.

1 Varias enim circa hanc materiam diſtinctiones vide apud Boër. *dec. 299.* & Anton. Teſſaur. *dec. 3. num. 4.*

2 *Arg. l. 1. §. vlt. D. de liber. exhib.*

3 Eſt enim ſuſpectiſſimum teſtimonium mulieris, quæ iam deliquit, niſi Titius eam à ſe cognitam fateatur, vt tractat Teſſaur. *d. dec. 3. n. 7. concl.* Vide Capell. Tholoſ. *dec. 172.*

DEFINITIO L.

Poſt didiſcita teſtificata, quibus vti nolit is, qui teſtes produxit, poteſt aduerſarius nouos ſuper iiſdem articulis teſtes producere.

QVod diſtricte Iudices obſeruare ſolent & debent, ne poſt didiſcita teſtificata nouas ſuper iiſdem aut contrariis articulis admittant teſtationes,[1] exceptiones pleraſque habet.[2] Quid enim ſi pro alterutro duntaxat litigantium auditi ſint teſtes, & is teſtationibus vti nolit, ſiue quod eas ſibi aduerſantes videat, ſiue qua alia de cauſa;[3] Non erit audiendus, ſi ad hoc ſolum teſtationibus vti velit, vt eas alleget, ad impediendum, ne qua probandi via aduerſario pateſiat. Imputet enim ſibi, cur eas non producat, & apud Iudicem exhibeat.[4] Nec aliud erit, tametſi eas antea apud acta produxerit, earúmque deſcribendarum poteſtatem aduerſario fecerit, quoniam à iure ſibi per eam productionem quæſito recedet, quantum facere poteſt, qui non vult illas iterum producere,[5] eo præſertim tempore, quo Iudex acta litis inſpecturus eſt, & ius dicturus.[6] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Brunet, 6. Calendas Auguſt. 1595.

1 *Ex cap. fraternitatis, extr. de teſtib.* [niſi adſit concomitantia inſtrumentorum, *capit. ſertes eod.* aut aut alia iuſta cauſa, *cap. ex tenore, eod.*]

2 De quibus vide Teſſaur. *in deciſion. 28. & 262.* | Et Anton. Gabriel. *libro primo communium opinionum de teſtibus, concluſione vigeſima-prima.* vbi ponit 71. limitationes. quibus adde alium caſum, ſi agatur de probando notorio. quis enim poteſt eſſe metus ſubornationis teſtium in eo quod eſt notorium? Ideoque dicimus non eſſe probandum id quod eſt notorium verum eſſe, ſed tamen probandum eſt eſſe notorium. Puta ſi dicatur quis fuiſſe demens aut furioſus.

Nec enim poteſt talis eſſe quis, quin ſit notoriè, ſicuti de fama & infamia ſcribit Gabr. *vbi ſ. limit.* 70. Adde etiam alium caſum, ſi agatur de ea re de qua non poſſint teſtes deponere, niſi de credulitate. Ibid. *n* 71. quale etiam illud eſt, quod diximus de probanda alicuius dementia & inſania. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Rancurel & Ioannis Rez. Nouembr. 1613. In qua cauſa etiam aderat concomitantia inſtrumentorum, itémque quod & paupertas & aduerſa valudo aliquam præbebat excuſationem. Item quod prima erat inſtantia poſt quam nulla ſupereſſet, in qua vulneri remedium adferri aliquod poſſet, cum tamen de toto fere patrimonio ageretur eius qui volebat admitti ad probandum, & quidem eos ipſos articulos quos ante diſcita teſtificata propoſuerat. Ex quibus apparet hoc Senatuſconſultum eſſe ſingulare, nec facilè trahendum ad conſequentias.]

3 Nemo enim teſtibus pro ſe auditis, vt nec alio iure ſuo vti cogitur, *l. ſi Iudex circumueniente* 28. *D. de minor. l. pactum* 46. *D. de pact. l. pen. C. eod.* Quod tamen intellige, niſi teſtationum productio facta ſit in actis ſine vlla proteſtatione: ex tunc enim teſtationes ſunt communes, ſicut & acta litis omnia ſunt communia. *Not. ad l. Procurator, C. de edend. l. 1. § edenda, D. eod.*

4 Cum non entium & non apparentium idem ſit iudicium, *§. ſi aduerſus, Inſt. de nupt. l. duo ſunt, Titij* 30. *D. de teſt. tut.*

5 Poteſt autem ſi aduerſarius conſentiat, quamuis non poſſit eo inuito, *vt in l. cum hereditate* 5. *D. acquir. her.*

6 Eo nunque maximè tempore editio & productio inſtrumentorum omnium facienda eſt, cum non poſſit Iudex iudicare niſi ſecundum allegata deducta & producta. *Not. in leg. Illicitus* 6. *§. veritas, D. de offic. præſid.*

DEFINITIO LI.

Non probatur actus reiterabilis per pauciores teſtes ſingulares, quam quinque.

PAuciores quam quinque teſtes ſingulares non probant plenè,[1] ne quidem in iis actibus, qui, vt noſtri loquuntur, ſunt reiterabiles,[2] maximè vero ſi teſtificentur, non ſolùm extra articulata, (quo caſu conſtat nullam induci probationem, ne aduerſario fiat iniuria, qui contrariis probationibus cauſam ſuam munire alioqui potuiſſet[3]) ſed etiam de re ad contractum pertinente, quæ poſt & extra contractum promiſſa dicatur.[4] Sunt enim huiuſmodi allegationes vt plurimum commentitiæ, & ob id ſemper ſuſpectæ,[5] in quibus admittendis cautius idcirco agendum eſt, vt pote quibus cauſam plerumque det facilitas teſtium conquirendorum & ſubornandorum.[6] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Lucian, & Cornelij Pernet. 9. Gal. Dec. 1595.

1 Intellige, etiamſi ſint ſingulares ſingularitate adminiculatiua non obſtatiua, vt loquitur Iacob. Put. *dec.* 476. *lib.* 2.

2 Et ſucceſſiui, quos in confeſſione extraiudiciali nominatim excludit Afflict. poſt multos per eum citatos *dec.* 364. Vide Cap. Tholoſ. *quæſt.* 1..

3 Bart. *in l. ſi quis libertatem* 7. *de pet. her.* quem refert & ſequitur Teſſaur. *dec.* 361. *n* 3 vbi vide limitat.

4 Etſi enim nihil poteſt allegari nec probari, quod ſit directo contra inſtrumentum citra ſolemnem falſi accuſationem, nihil tamen vetat allegari & probari ea, quæ ſunt præter & extra contractũ.

5 Quidni enim contrahentes curaſſent id ſcribi in inſtrumento, ſi de eo cogitaſſent, *l. vnic. §. vbi autem, verſ. ſin autem ad deficientis Cod. de caduc. tollend.*

6 *L. teſtium* 81. *C. hoc tit.*

DEFINITIO LII.

Teſtimonium & viua voce & ſecreto dici debet.

TEſtimonium dicere non niſi viua voce[1] & ſecreto[2] teſtis debet, licet in aliis pleriſque cauſis parum referre ſoleat, an viua voce, an ſcripto ſententiam ſuam quis exprimat.[3] Nam & illud inſpicere potiſſimum Iudex debet, qua conſtantia aut trepidatione teſtes loquantur, vt ſcire melius poſſit, quantam iis fidem adhibere oporteat.[4] *Sine die.*

1 *L.* 3. *q.* 9. *cont. teſtes.* Notat Salic. *in l. iuriſiurandi, C. hoc tit.* Can. *in c. teſtib. extr. eod.* licèt contrarium teneant. Bart. & Bald. & Bald, cum diſtinctione quos refert & refellit Boër. *q.* 1. *n.* 38.

2 *Cap. venerabili, extr. de teſtib. l. ſi quando, C. eod.* Creditur enim teſtis ex veritate & conſcientia teſtimonium dicturos, ſi ſecreto potius, quam ſi aliis præſentibus audiatur, inquit Boër. *d. q.* 1. *n.* 25.

3 Decian *Defin.* 10. *ſ. de her. inſt.*

4 *L. de minore* 10. *§. tormenta, D. de quæſt.* Idem Boër. *vbi ſ. n.* 39.

DEFINITIO LIII.

Magis creditur commiſſario, qui adiunctum habuit, cum teſtem interrogauit, quam teſti neganti ſe ita dixiſſe.

NOn auditur teſtis qui à duobus interrogatus aut à Commiſſario, qui adiunctum habuit,[1] negat à ſe teſtificatum id, quod in teſtationem redactum eſt.[2] Plus enim duobus teſtibus, etiam cum cætera ſunt paria, quam vni credendum eſſe conſtat. *Sine die.*

1 Nam & ob hanc maximè cauſam Commiſſariis teſtes examinantibus etiam Senatoribus adiuncti dantur, vt latè tractat Teſſaur. *dec.* 253. vbi vide.

2 *Cap. vt noſtrum de hæret. in* 6. Bald. *in l. nullum, C. de teſtib.* Alex. in addit. ad Bart. *in l.* 1. *§. ſi quis negat. teſtam. quã. aper.* Boër. *d. q.* 1. *n.* 51.

3 *L.* 3. *D. de teſtib. l. iuriſiurandi* 9. *C. eod.* vnus enim teſtis non probat regulariter, niſi in caſibus, quos refert Specul. *tit. de teſtit. § reſtat, de numero teſtium.* Vide Ant. Capic. *dec.* 61. *n.* 5. Iul. Clar. *§. falſum, n.* 19. vbi diſtinguit, an agatur de puniendo teſte, vel notario de falſo, vt tunc neutri credatur: An vero, cui maior ſit adhibenda fides in negotio, in quo fuit auditus teſtis, vt tunc credatur magis Notario. Sanè ſi omnes teſtes negent ſe dixiſſe, quod ſcriptum ſit plus credi debere teſtibus, quam Notario.

DEFINITIO LIV.

Caſus in quo poſterior depoſitio præualet primæ etiam iuratæ.

ET ſi regulare eſt, vt primæ depoſitioni teſtis, quæ iurata fuit, magis ſtetur, quam ſecundæ,[1] aliquando tamen ab eo iure receditur. Quid enim ſi priorẽ teſtationem ſola Iudicis auctoritas, poſteriorem vero literarum monitorialium & eccleſiaſticarũ cenſurarum poteſtas extorſerit? Vtique ſtabimus poſteriori,[2] præſertim ſi aut veriſimilior ſit,[3] aut aliis adminiculis fulciatur.[4] Etſi enim ſi ſummo iure agatur, vix eſt, vt fides vlla ei adhibenda ſit, qui ſe periurum aut ſiue pretio, ſiue precibus corruptum fateatur,[5] monere tamen illud debet, quod his noſtris temporibus communis ille vulgi error apud nos inualuit, vt non aliter ruſtici etiam iurati ab ipſo Iudice putent iniunctam ſibi teſtificandæ veritatis neceſſitatem, quam ſi eccleſiaſticis monitionibus vrgeantur. Nec deſunt, qui rogati dicere teſtimonium proteſtentur apud eum, à quo producendi ſunt, etiam falſum ſe dicturos: ſed ita tamen, vt ſi poſtea monitorium impetrabitur, veritatem ſint teſtificaturi,[6] Vnde illud etiam fit, vt paſſim & pro minima quaque re ad cenſuras illas eccleſiaſticas decurratur, nimia concedentium facilitate, ad quorum ſane officiũ pertineret, ne tam ſancto & in Dei Eccleſia neceſſario iuris remedio tam facile abuti laicos paterentur.[7] Cæterum non eo minus puniendus erit is, qui periurus fuiſſe probabitur,[8] quanquam & vulgaris ille error hactenus ei prodeſſe debet, vt mitius puniatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Blaſij Pontarly, & Martinel, 29. Nou. 1595.

1 Dixi *Defin.* 4. *&* 34. *ſ. hoc tit.*

2 Nec eſt contrarium quod diximus *d. Def.* 4. *ſ.* Ibi enim tractauimus de depoſitione facta vi monitorij ad fines reuelationis tãtùm, hîc vero de ea, quæ ſit facta ad fines probationis & apud Iudicẽ cõpetẽtẽ ab eo, qui cõtra teſtificatus fuerat ante monitorij impetrationẽ.

3 In omnibus enim, ſed maximè in probationibus inſpiciendum eſt præcipuè, quid ſit veriſimile, *l. vlt. D. quod met. cauſ. l. cum de indebito* 25. *ff. de probat.*

4 Coniunguntur enim & indicia & præſumptiones, vt plenior fiat probatio, *l. ſola* 4. *C. hoc tit. l. dolum* 6. *C. de dolo.*

5 Potius enim repellendus eſt & puniendus tanquam periurus, falſarius, quam vt ei permittendum ſit variare, *l. eos. l. qui falſa, D. de falſ.* Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ac etiam varij, num.* 4. Iul. Clar. *in pract. crimin. q.* 53. *n.* 10. 11. *& ſeqq.*

6 Nec enim nouum eſt, vt error ius faciat, aut ſaltem iuris noui occaſionem præbeat, *vt in l.* 3. *in fin. de ſupellect. legat.*

7 Viles ſcunt enim ſola frequentia & aſſiduitate ipſa etiam Dei miracula, vt dicebat B. Auguſtinus non minus eleganter, quam verè.

8 Iul. Clar. vbi ſ. *num.* 13.

9 Errantes enim puniendi ſunt mitius tum quoque cum delinquunt quaſi nec delinquere videantur, *l. vlt. D. de rei nupt.* Non enim delictũ ſit ſine dolo. Error autẽ à dolo excuſat, qui potius imperitiã detegit, *l. ſi per errorem* 15. *D. de iuriſdict. l. regula* 9. *de iur. & fact. ignor.*

DEFIN

DEFINITIO LV.

Teſtis varius torqueri poteſt, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari.

TEſtis, qui res plane contrarias ſecumque pugnantes teſtificatur non ſolum torqueri poteſt, vt ſciatur, veri depoſitioni ſtare malit, ſi ea res ad habendam veritatem videatur prodeſſe poſſe, [1] ſed etiam ad triremes aut perpetuas, aut ad tempus, ſi criminis atrocitas exigat condemnandus tanquam falſus. [2] *Ita Senatus* in cauſa Blaſij Pontarly, 16. Mart. 1596.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quaſt.* 25. Alex. *conſ.* 63. *lib.* 1. *per text. in l. eos* 2. vbi Bart. *D. ad l. Corn. de falſ.* Petr. de Anchar. *in l. de teſtib. extr. de teſtibus.* Butr. *in c. cum de tua, eod. tit.* *Ex not. in l. cap.* 5. *D. ad l. Iul. de adult. & in c. per inquiſitionem de elect.*

2 Iul. Clar. vbi ſ. Regulariter tamen non eſt puniendus teſtis de ſimplici mendacio, niſi aliqua leui pœna pecuniaria, quomodo mendaces puniuntur. Boër. *deciſ.* 108. *num.* 10.

DEFINITIO LVI.

Mediatores non facile audiendi ſunt, niſi vtraque parte conſentiente.

EOrum, qui litigantium vota & rationes ſub amici nomine inquirũt, vt eos ad concordiam inducant, (vulgo mediatores appellantur) teſtimonia ſolent eſſe ſuſpecta, nec facile admittenda ſunt, præſertim ſi vnius ex litigatoribus dolo & calliditate, quod plerumque fit, eiuſmodi mediatores ſubiecti proponantur ad extorquendam ab aduerſario confeſſionem, aut quid aliud eiuſmodi, quod actionem vel ciuilem vel criminalem parere poſſit. Solent enim qui litigant agere liberius cum iſtis mediatoribus, quaſi cum confeſſario & cauſæ patrono. [1] *Ita Senatus* pro Ioanna Martinel, contra Blaſium Pontarly, 25. Nouemb. 1596.

1 Ioan. Bernard. Diaz *reg.* 48. poſt Innoc. Hoſt. & alios *in c. non ſunt, de arbit.* Bart. *in l. ne in arbitriis, C. eod.* etſi loquuntur illi de arbitro, non de mediatore, in quo longe maior ratio eſt, vt ſequitur *in Defin.* Idem eſt in pronexeta Papienſ. *in form. iur. teſt.* in verb *proteſtantes, n.* 15. Vide Cap. Tholoſ. *quaſt.* 142.

2 qui non coguntur eſſe teſtes, quoniam nec debent ſecretum ſibi cõmiſſũ euulgare, *l.* 1. § *ſi quis tabulas, D. de poſ.* Intellige, ſi vtraque pars conſentiat, vt mediator audiatur, Bart. *in § quoniam vero, Nou. de teſt.*

DEFINITIO LVII.

Teſtis qui ſemel interrogatus nihil aliud reſpondere vult apud Iudicem, niſi quod perſtat in priore ſua depoſitione, non caret falſi ſuſpicione, & ideo torqueri poteſt.

TEſtis, qui non ita dudum de recẽti negotio teſtimonium dixit, ſi ex ſolito iudiciorum ordine apud Iudicem repetendus ſit, etſi poteſt petere, vt ſibi teſtatio ſua exhibeatur & legatur, [1] non caret tamen ſuſpicione falſi, ſi interrogatus nihil aliud dicere velit, niſi quod ruſtici plerique ſolent, perſtare ſe in ſua teſtatione, & quod ſcriptum eſt, bene ſcriptum eſſe. Sic enim plerumque fit, etiamſi de iis rebus teſtis interrogetur, quæ in priore teſtatione comprehẽſæ non ſint, & quas ignorare probabiliter non poſſit. [2] Itaque hoc caſu torquendus erit, non ſolum vt veritas facti habeatur, [3] ſed etiam vt ſciatur, à quo teſtis ſic corruptus ſit, ne alioqui impune Iudici illuſum videatur. [4] Nec ad rem pertinebit, quod in principali negotio de re minimi præiudicij agatur, indeque futurum ſit præparatorium grauius præparato, vel loquuntur, [5] Neque enim id nouum eſt, quoties incidens quæſtio grauior eſt, cuiuſmodi eſt, quæſtio falſi. [6] *Ita Senatus* in cauſa Philippi Mentillod, contra Berthod Martinet & alios, Cal. Mart. 1592.

1 Nicol. Boër. *deciſ.* 108. *n* 9. Curt. Iun. *in l. ſi quis intentione ambigua, D. de iudic.* [*Auth. apud eloquentiſſimum, C. de fid. inſtr.* vbi hanc ob cauſam dicitur, in criminalibus non eſſe teſtes remittendos à iudice vnius prouinciæ ad iudicem alterius loci. Quoniã ſcilicet abſurdum eſſet torqueri eos à non ſuo iudice, qui tamen ſi res exegerit etiam torquendi ſunt, vt ibi ſcriptum eſt. Interdum tamen vidi alio iure nos vti cùm Senatus noſter à Curia Gratiapolitana requiſitus eſt, vt teſtes, qui ex noſtra prouincia ſunt, euocentur in Delphinatum vt reis Delphinalibus committantur. Idque ad teſtificandam mutuam illam, quæ inter nos eſt, adiuuandæ inuicem, adminiſtrandæque iuſtitiæ voluntatem.

2 Cogendus enim eſt teſtis, vt teſtificetur de veritate, quam perſpectam habet, *tot. tit. de teſt. cog.* Clar. *in pract. crimin. quaſt.* 24. *verſic. ſucceſſiue & ſeq.*

3 Curare enim ſemper debet magiſtratus, vt rei veritas, quibus fieri poteſt modis, habeatur, *l. curent* 22. *C. hoc tit. l. in lege Aquilia* 41. *D. ad l. Aquil.* Teſtis autem falſus videtur, qui ſupprimit veritatem, Bald. *in leg. ea qua commendandi, D. de contrah. empt. & in l. præſcriptione, in fin. non poſſ.* poſt gloſſ. & DD. *in l. Lucius, D. de his qui not. infam.* Curt. Iun. *in tract. de teſtib. concl.* 15.

4 Contemnit enim Iudicem, qui iuſſus ſæpius & interrogatus, non vult reſpondere, *l. de ætate* 11. §. *qui tacuit, cum ibi not. D. de interrog. in iur. fac. l. ſi quis ex aliena* 5. *D de iudic.*

5 Quod regulariter abſurdum eſt.

6 Scilicet cum quæſtio criminalis incidit in ciuilem. [Obſerua tamen pœnam falſi hoc caſu non debere eſſe capitalem, ſed tantum deportationem, *l.* 1. *in princ. & §. pœna, de falſ.* Guid. Pap. *quaſt.* 44. *& conſ.* 89. *incip. circa merita, num.* 1.]

DEFINITIO LVIII.

Fœmina in cauſis ciuilibus regulariter admittitur in teſtem: ſed excipiuntur quidam caſus, & tamen etiam in caſibus non exceptis minus plene probat,

FOeminam in ciuilibus quoque cauſis teſtimonium dicere nihil prohibet, [1] præterquam ſi quo caſu ſpecialiter vetitum ſit, vt in teſtamentis, [2] aut cum agitur de probanda re, quæ per maſculos æquè probari poteſt, vtputa de conſuetudine: [3] minor tamen iis fides debetur, quam maſculis, [4] adeo vt nec ſi duæ mulieres de crimine conſentiant, ſequi tamen poſſit condemnatio, ſi alia probationum adminicula non concurrant. [5] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Cornat, & Henrici & Marini Pic fratrum, 19. Mart. 97.

1 Nam in criminalibus poſſet admitti iure ciuili, *l. ex eo* 18. *D. de teſt.* adeo vt nec deſint, qui putent, etiam iure canonico id verum eſſe, vt videre eſt apud Decium *ad l.* 2. *n.* 34. *&* 35. *de reg. iur.*

2 *L. qui teſtamento* 20. § *mulier, D. qui teſt. fac. poſſ.* Excipe teſtamentum ad pias cauſas, Dec. *vbi ſ. n.* 28. poſt Bald. *ad l. pen. C. de ſacroſ. Eccl.*

3 Non enim poteſt conſuetudo ignota eſſe maſculis: nec poteſt mulier eſſe omni exceptione maior, etiam eo caſu quo poteſt in teſtem admitti, Alex. *conſ.* 09. *lib.* 1. Dec. *vbi ſ. n.* 35.

4 Dec. *vbi ſ. n.* 34. poſt Abbat. *in c. forus. §. fin. de verb. ſignif.* Bald. *conſ.* 21. *lib.* 2.

5 Decius *ibid. n.* 35. *verſ. & non ſunt integri teſtes.*

DEFINITIO LIX.

Teſtium dicta fauorabiliter interpertanda ſunt & adiuuanda, vt ad concordiam redigantur, non calumnianda.

DIcta teſtium etſi ſic interpretanda ſunt, quantum fieri poteſt, vt teſtes ad concordiam redigantur: [1] non ſic tamen, vt ſimiliter ad mentem & intentionem eius, qui teſtes produxit, detorqueantur, [2] ne alioqui litigatoris ipſius teſtimonium in cauſa propria contra iuris rationem admitti videatur. [3] Illud ſane in perpetuum obſeruare bonus Iudex debet, ne dicta teſtium per cauillationem & calumniam malo accipi patiatur, quæ potius benigne adiuuanda ſunt fauore probationum, [4] ſi modo teſtis perſona talis ſit, cui non minus quam eius teſtimonio fidem adhibere oporteat. [5] *Sine die.*

1 Papienſ. *in form. oppoſ. contr. teſtes poſt public. in verſ. at etiam varij, n.* 4. *ex c. cum tu, extr. de teſtib.* Aufr. ad Capell. Tholoſ. *dec.* 11.

2 Sunt enim potius in dubio contra producentem interpretanda. Eman. Soarez *in theſaur. recept. ſent. verſic. teſtium verba ambigua.*

3 *L. omnibus* 9. *C. hoc tit.*

4 Sunt enim probationes omnes fauorabiles fauore veritatis, *l. curent* 22. *D. hoc tit. in lege* 41. *D. ad l. Aquil.*

5 Non enim teſtimoniis eſt credendum, ſed teſtibus, *l.* 3. *D. hoc tit.*

DEFINITIO LX.

Teſtimonia domeſtica non ſunt admittenda, ne quidem per viam monitorij, niſi in quibuſdam caſibus.

DOmeſtica teſtimonia non ob id magis admittenda ſunt, [1] quod vi & poteſtate monitionis eccleſiaſticæ, quaſi vrgente conſcientia, ab inuitis extorta, potius, quam per ſubornationem à ſuſpectis perſonis elicita videantur. Nec enim minore iuriſiurandi religione tenetur teſtis, qui ab vno ex litigatoribus productus, quam qui per monitorias literas euocatus fuit, [2] alioqui facilè fraus legi fiet impetratis paſſim monitoriis, [3] vt ad teſtimonium dicendum ij inuitati cenſerentur, quos alioqui de domo producere non liceret. Nam & ipſo vſu compertum eſt, monitiones iſtas eccleſiaſticas vt plurimum ob eos impetrari, qui cum vltro teſtimonium dicere ambiant, id tamen agunt quantum poſſunt, vt coacti dixiſſe videantur, quæſito ex ipſa etiam religionis ſanctitate, neceſſitatis, adeoque, quod deteſtabilius eſt, plerumque improbitatis & perfidiæ colore. [4] Quare nec hoc caſu audiendus erit is, qui domeſticis huiuſmodi teſtimoniis nitatur ſi petat, vt quod probationum fidei deeſt proprij iuriſiurandi auxilio ſuppleatur. [5] Plane ſi probandum id fuit, quod niſi per domeſticos probari non potuit, [6] aut aliorum teſtium qui omni exceptione maiores ſunt, [7] aut etiam inſtrumenti alicuius non ſuſpecti fides, cum domeſticis conſentiat, [8] nihil de teſtium fide, ob id ſolum, quod domeſtici fuerint, detrahetur, neque iuſiurandi auxilium niſi fruſtra requiretur, ne vel ad impoſſibilis probationis neceſſitatem nimia iuris ſeueritas litigatores adigere, [9] vel lubrico periurij ſine cauſa viam aperire videatur. [10] *Sine die.*

1 *L. 2. vbi not. C. hoc tit.*

2 Cum omni caſu ſit periurus, ſiue exprimat falſum, ſiue taceat veritatem, ſi modo iurauit, adeo vt idem ſit etiamſi extra iudicium iurauerit Aufrer. ad Capell. Tholoſ. *deciſ.* 377. Guid. Pap. *quæſt.* 546. *&* 593.

3 Similis ratio eſt *in l. 5. §. ſi pupillus, D. de rebus eor. qui ſub tut. l. ſcire 21. §. 1. D legit. tut. r.*

4 Itaque tanto maior & grauior impietas eſt, quæ ſub pietatis ſpecie deliteſcit.

5 Non enim locus eſt iuramento ſuppletiuo, cum non ſubeſt ſemiplena probatio Notat. *ad l. admonendi, D. de iureiur. & ad l. in bonæ fidei 3. C. de rebus cred. & iureiur.*

6 *L. conſenſu 8. §. ſeruis, C. de repud.*

7 Quia vnius teſtis fides per alium teſtem ſuppletur. Gabriel. *lib. 1. commun. opin. concl. 5. de teſtib.*

8 Nam propter concomitantiā inſtrumentorum etiam poſt dicta teſtificata teſtes admittuntur, *c. fraternitatis, & c. ſeries, de teſtib.*

9 Nam teſtes etiam minus idonei probant, quando veritas aliter haberi non poteſt Gabriel. *concl. 7. de teſtib.*

10 *Contra l. 1. C. ſi aduerſ. vendit.*

DEFINITIO LXI.

De teſtibus auditis non citata parte, & de ſententia ſuper talibus teſtimoniis lata.

TEſtes quidem auditi non citata parte, licet iurati ſint, nihil probant, [1] ſed ſi qua ſuper eiuſmodi teſtimoniis ſententia feratur, non eo minus valebit, quamuis Iudex tacite vt fieri ſolet, retulerit ſe ad acta. [2] Nam nec ſi in actis error aliquis eſſet, ideo tamen vitiaretur ſententia, quæ errorem ſpecifice expreſſum non contineret. [3] Et vero quamuis dici ſoleat, ſententiam latam, nullis probationibus factis, nullam eſſe ipſo iure, [4] nemo tamen dixerit probationes teſtium eſſe de ſubſtātia proceſſus, vt loquuntur, [5] niſi forte proponas, oblatos fuiſſe Iudici teſtes, aut alios probationis modos, quos admittere Iudex noluerit. [6] Quid enim ſi data ſit dilatio ad probandum; [7] Aut quid ſi alia ratione motus fuerit Iudex ad iudicandum, puta ex confeſſione, quam coram Iudice fecerit litigator viua voce, & quæ tamen non fuerit ſcripta in actis; [8] Quid ſi agatur de eo, quod ſit notorium Iudici? Nam etſi non ſit probandum notorium in prima inſtantia, nihil tamen vetat & allegari & probari in cauſa appellationis, [9] cum poſſit ſententia primi Iudicis confirmari & iuſtificari etiam ex nouis probationibus, & quæ priori Iudici incognitæ fuerunt [10] Quod tamen non æquè fieri poſſet, ſi prima ſententia ipſo iure non valeret. [11] Quam nec illud facere nullam poteſt, quod manifeſtam & euidentem iniquitatē habeat, etiam quæ ex actis manifeſtetur, [12] ſi non expreſſum contineat errorem. [13] *Sine die.*

1 *L. ſi quando, C. hoc tit. c. in nomine Domini, extr. eod.*

2 *L. præſes ff. de re iud. l. ſermo 65. §. cum Prætor, ad SC. Treb.* cum aliis allegatis per Alex. *conſ.* 59. *vol.* 3. *& conſ.* 123. *vol.* 1. Afflict. *dec.* 28. *n.* 5. vbi multos citat.

3 Bald. & Caſtr. *in l. 1. C. de error. calc.* Felin. *in c. inter cæteras, de re iudic.*

4 Cald. *in c. Eccleſia, de conſtit.* poſt gloſſ.

5 Bart. *in l. probatam, C. de ſent. & interl. omn. iudic.* Bald. *in l. is apud quem, C. de edend.*

6 Bald. *in d. l. prolatam.* Afflict. *dec.* 28, *n.* 4.

7 Idem Bald. *in d. l. cum ex minore, C. ſi aduerſ. rem iudic.*

8 Bald. *in l. quoties, § 1. D. de prob. & in leg. 1. C. de edict. vidui toll.* Felin. *in c. cum venerabilis, col. 1. 4. de except.*

9 Innoc. *in c. tua circa fin. de cohab. cler. & mulier.* Rot. *in tit. de fid. inſtr. in antiq.* Afflict. *ibid. n.* 6.

10 *l. vlt. D. quod cum eo,* Bald. *in d. l. is apud quem, C. de edend.* Afflict. *vbi ſ. num.* 4.

11 quia ſententia ipſo iure nulla confirmari nullo modo poſſet, cum id, quod nullum eſt, non ſit confirmabile, *tot. tit. de confirm. vtil. vel inut.*

12 Bald. *in l. 1. C. ne filius pro patr. per l. palam, § quæ in adulteriis, D. de rit. nupt.* Alex. *in l. præſes, de re iud. per d. l. probatam,* Afflict. *d. dec.* 29. *n.* 8. quamuis multi contra tenuerint, quos ibi Afflict. refert *n.* 7.

13 *L. ſi expreſſim, D. de appell. l. poſthumus, §. ſi quis ex his, D. de inoff. teſt. l. Papinianus, alias l. diuortio, §. vlt. D. de ſolut. matrim.*

DEFINITIO LXII.

Caſus, in quibus poſſunt admitti noui teſtes etiam ſuper iiſdem aut contrariis articulis poſt didicita quoque teſtificata.

NOn ſolet admitti probatio per teſtes poſt teſtimoniorum publicationem, neque ſuper iiſdem articulis, neque ſuper contrariis propter metum ſubornationis; [1] ſed ſi vel teſtes publicati nulliter, vt aiunt, & recepti ſint, vel ad concomitantiam ſcripturæ, vel denique, ſi de probatione contraria non potuerit pars inſtrui ante publicationem, aliud placuit, quod his caſibus vel metus ſubornationis nullus ſit, vel in ea cauſa ſit is, qui nouos teſtes producere vult, vt nihil ei poſſit imputari. [2] *Sine die.*

1 *Cap. fraternitatis,* & ibi Canon. *extr. hoc tit. de teſtib.*

2 Notat *in d. c. fraternitatis, & in c. ſeries, eod. tit.*

DEFINITIO LXIII.

ETiam teſtium qui in cauſa criminali obiici reo & committi debent nomina, cognomina, & profeſſiones edi reo ante omnia debent, ſi id fieri poſtulet, vt prouidere poſſit quid viciſſim obiicere illis poſſit. Etſi etiam poſt conflictum ſolet in eam rem dari reo tempus trium dierum. Sed tamen debet ea editio fieri cum hoc temperamento, ac veluti præcautione, vt inhibeatur reo ne per ſe, aut per interpoſitam perſonam teſtes alloquatur, Aut quid faciat quod ſubornationis ſuſpicionem aliquam inducere poſſit, cuius alioqui grauiſſimus ſanè metus ſubeſſet. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Febuar. 1612. Sed & teſtium pro iuſtificatione rei auditorum nomina debent edi accuſatori, vt poſſint reprobari, ſed per acta & Scripturas duntaxat. *Ita Senatus* Id. Decembr. 1612.

DEFINITIO LXIV.

NOn præſumitur quis mortuus ex eo vulnere, quod ante quadraginta dies illatum probetur. Siue quod, ſi medicis credimus, lethalis vulneris curatio non facilè vltra id tempus extendi poſſit, Siue quod in tam longo temporis interuallo multa poſſint accidere, quæ mortis periculum quod

antea nullum ſuberat adiecerint. Et hoc quidem indubitatum eſt ſi ponas vulneratum aliquando melius habuiſſe ex diſſillari vulneris. Sed ſi in diem vſque mortis aucto ſemper periculo tandem deceſſerit, licet poſt quadrageſimum diem, difficile eſt dicere, vt non ex eo ictu mortuus probetur verius, quam præſumatur. *Ita tractatum eſt* in reuelationibus libellorum, 14. Cal. Iun. 1612.

1 Boër. qui hanc rem totam pluribus tractat *dec.* 323. *præſertim num.* 11.]

TIT. XVI.

DE FID. INSTRVM.

DEFINITIO I.

Inſtrumentum à duobus Notariis exceptum, & ab altero tantum ſubſcriptum, an & quando probet?

INSTRVMENTVM, quod à duobus Notariis exceptum eſt, non aliter probat, quam ſi ab vtroque ſubſcriptum, aut ab vno ſcriptum, ab altero ſubſcriptum ſit, [1] niſi, vt plerunque fit, in ſolidum ſinguli rogati proponantur, aut alteruter ante ſubſcriptionem deceſſerit, aut infamis factus fuerit, aut Notariatus officio priuatus, aut inſtrumento ab vno tantum ex Notariis ſubſcripto aduerſa pars vſa fuerit, ne quid ex ea ſolemnitate, quam ad contractus fidem contrahentes neceſſariam voluerunt, detrahatur. [2] Idem igitur multo magis & ſine diſtinctione admittendum eſt, ſi ex neceſſitate propter legem aliquam aut conſuetudinem duos Notarios adhiberi oporteat. [3] *Ita Senatus* in cauſa D. de Chaſtillon, & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iun. 1588. & iam ante pro D. Marchione de la Chambre, contra D. Marchionem d'Aix.

1 *Auth. de hered. & Falcid. §. ſi vero abſunt.* Bald. & Salicet. *in l. iuriſiur. C. de teſtib.* quos refert & ſequitur Boër. *q.* 21 *n.* 1. *&* 2. *ex clem.* 1. *§. dudum, de iureiur.* Guid. Pap. *q.* 182. Alex. *conſ.* 124. *n.* 4. *lib.* 7. Bart. *conſ.* 219. *num.* 3 *lib.* 2.

2 *Arg. l. contractus* 17. *C. de fid. inſtrum.* [Si tamen plures Notarij ad aliquod inſtrumentum recipiendū adhibiti & rogati ſint, præſumentur in dubio ſinguli rogati in ſolidum, vt inſtrumentū valeat potius quam vt corruat. Dec. cōmuniter approbatus *conſ.* 56. Niſi omnes ſimul rogatos fuiſſe appareat, vt in caſu Alex. *conſ.* 124. *lib.* 7. Officium enim cuiuſlibet tabellionis, licet vtilitate priuatū ſit, tamen auctoritate eſt publicū, *l.* 1 *l. generali, C. de tabul. lib.* 10. Bald. *in l.* 1. *col.* 4. *C. per quas perſ. nob. acquir.* & habent iuriſdictionē quandam ordinariam voluntariā, dicunturque iudices chartularij, Gloſſ. *in l.* 1. in verb. *qui tribun. D. de eod.* Socin. *conſ.* 51. *n.* 2. *vol.* 1. & habent adminiſtrationē officij ſui ordinariā, & quidem in ſolidum, *d. l. gen. & c.* 2. *de fid. inſtr.* Quando autē plures ſunt, quorum officium authoritate eſt publicū, & adminiſtratio huius officij eſt ordinaria, tunc cōpetit cuilibet in ſolidū Bart. eleganter in *repet. l.* 1. *§. ſi plures, col.* 2. *verſ. vt igitur liqueat hac materia. D. de exercit. act.* Ergo cenſeri debet quilibet in ſolidū rogatus, Alex. *conſ.* 92. *n.* 3. *verſ. ſi autem tabelliones lib.* 7. Guill. Bened. in verb. *mortuo* 1. *num.* 417. *&* 419. Et ſicuti præſumitur Notarius rogatus ex eo quod fecit inſtrumētum, Alex *conſ.* 73. *n.* 7 *vol.* 1. Ita & præſumi debet ſolus rogatus qui ſolus ſubſcripſit. Sēper enim pro tabellione in dubio præſumendum eſt. Dec. *conſ.* 653. *n.* 3. maximè concurrente antiquitate temporis. Aret. *conſ.* 36. *col.* 1. Boër. *dec.* 181. *n.* 71. Et in dubio ſemper pro inſtrumento præſumendum eſt. bart. Alex. Iaſ. *§. vlt. D. de verb. oblig.* Vide *l.* 7. *de bon. poſſ. ſecund. tabul.*] * Eſt autem in pleriſq; locis conſuetudo talis vt duos notarios adhiberi ſufficiat, etiam nullo teſte addito, vt apud Pariſienſes. Apud nos requiritur pro ſolemnitate ſubſcriptio non modo notarij ſed etiam teſtiū qui modo ſciāt ſcribere, idque non ſolùm generali Senatuſconſulto quod factum eſt anno, ſed etiam edicto generali Principis noſtri D. Caroli Emanuelis anno 1604. ſub comminatione nullitatis, falſitatis & damnorū omnium. Obſeruandum tamen eſt, neque Senatuſconſultum neque edictum loqui niſi de contractibus: Ergo ad teſtamenta porrigi non debebit. de quibus ob eā cauſam noua lex & conſtitutio apud Gallos ferenda fuit, cùm prior de contractibus tantum locuta eſſet. Quid ergo ſi plures teſtes adfuerint quorum aliqui literas neſcierint, alij ſcirint, nec tamen ſubſcripſerint? ſufficiet ſolemnem numerum cōpleri poſſe ex iis, qui neſcierunt ſcribere, nec vitiabitur inſtrumentū eo quod alij qui poterant ſcribere non ſubſcripſerāt. *Arg. l. hered. palam* 21. *§.* 1 *D. qui teſt. fac. poſſ.* Quod ſi conſtet ex prothocollo notarij, nullas eum ſolitum adhibere teſtium ſubſcriptiones forte edicti ignoratione? Iniquum ſanè fuerit tot inſtrumenta ex loci vitiō corruere, de quorum fide nemo dubitet. *Arg. l. Barbarius* 3. *de offic. præt.* Quod denique ſi paratus ſit is qui nititur inſtrumento à teſtibus non ſubſcripto probare omnia quæ in ipſo continentur? Admittenda erit probatio, quia verba edicti inſtrumentum duntaxat irritum faciunt non contractum ipſum & conuētionem, quod non pendeat ex ſcriptura niſi cùm contractus in ſcriptis celebratus fuit. *Ita Senatus* pro Franciſco Gallex contra Petrum Fabrum, die Iun. 1606.

3 Boër. *d. q.* 21. *n.* 5. *&* 6. vbi etiam probat alias limitationes hic poſitas.

DEFINITIO II.

Inſtrumentum ab alio Notario deſcriptum an & quando probet.

INſtrumenti, quod ab alio Notario exceptum ſit, alius deſcriptionem facere, niſi mandante Iudice, non poteſt. [1] Proinde ſi de mandato non appareat, quod nec ex quantacunque temporis longinquitate præſumitur, [2] nullius planè fidei momentique erit deſcriptio, [3] niſi quid aliud ſit, quod aduerſarium, contra quem producitur, ab huiuſmodi obiectionis iure debeat ſummouere, vtputa ſi eo inſtrumento is ipſe aliàs vſus ſit, [4] aut in obiiciendo iudicialis mandati defectu fuerit negligentior. Nam apud nos intra primam dilationem huiuſmodi obiectiones omnes proponendæ ſunt, quæ ad inſtrumenti formam extrinſecam labefactandam pertinent. In eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *q.* 2. Maſuer. ad Ferrar. *in form. opp. contr. inſtr.* in verb. *dignoſcitur*, ad verb. *protocollum.*

2 Quia eſt ſolemnitas extrinſeca, quæ non præſumitur. Ex not. *in l. ſciendum* 30. *D. verbo. oblig.* Vide *Defin.* 27. *J.*

3 Nullitas enim nullitatum eſt, ſi quid factum ſit à non habente poteſtatem, *l. Barbarius Philippus* 3. *vbi not. D. de offic. præt.* Nec vllam fidem faciunt exempla, ſi authentica inſtrumenta non proferantur, *cap.* 1. *extr. de fid. inſtr. Auth. ſi quis in aliquo vbi not. C. de edend.*

4 Nam inſtrumentum, quod ſemel quis probauit, poſtea reprobare non poteſt, *Auth. ad hæc, vbi not. C. hoc tit.* ſicuti ſcriptum eſt eo teſte, *in l. ſi quis teſtibus* 17. *C. de teſtib. & de Iudice, in l. cum Papinianus* 14. *C. de ſent. & interloc. omn. iudic.* Ferrar. *in form. produc. inſtr.* in verb. *exhibens & producens, paulo ante finem.*

DEFINITIO III.

Pluribus productis ſcripturis contrariis, quæ conciliari nullo modo poſſint, vtri potius ſtandum ſit.

SI ab eadem parte plures ſcripturæ proferantur, quæ nulla interpretatione conciliari inter ſe commodè poſſint, [1] vtraque reiicienda eſt, ſiue vtraque publica ſit, ſiue vtraque priuata, ſiue publica vna, priuata altera. Neque enim hoc caſu diſtinguimus, vtra ſit dignior, cum imputare ſibi debeat, qui contrarias ſcripturas produxit. [2] Sed ſi hinc inde productio facta ſit, ſtandum eſt digniori, id eſt, publicæ ſcripturæ potius quam priuatæ; [3] niſi priuata munita ſit ſubſcriptione trium pluriumve perſonarum integræ probatæque exiſtimationis: quo caſu placet haberi eam pro publica, adeo vt ex ea ius pignoris ſibi aſſerit, cæteris creditoribus poſteriorem hypothecam ex ſcriptura quantumuis publica habentibus præferatur. [4] Stabimus enim protocollo potius, quam inſtrumento per Notarium exſcripto, quia protocollum originalis, &, vt loquuntur, matrix ſcriptura eſt, reſpectu exſcriptionis, quam expeditionem vocant. [5] Quod ſi plura ſint inſtrumenta, quæ dicantur originalia, ſtandum ei erit, quod magis originale probabitur: [6] item ei, quod in ampliorem formam redactum erit. [7] At finge, cum de teſtamento nuncupatiuo conſcribendo Titius & Sempronius Notarij rogati eſſent, inſtrumentum ab vtroque ſubſcriptum fuiſſe in protocollis Titij, in protocollis vero Sempronij à ſolo Sempronio, ſed in capite protocolli Titiani ſcriptum fuiſſe teſtātemque manu Titij, teſtamentum illud in ampliorem formam redactum eſſe in Sempronij protocollis; Stabimus protocollo Semproniano potius, quam Titiano, quod ea Titij teſtatio ſubſcriptionis vice eſſe debeat, [8] præſertim ſi teſtationi veritas congruat, & ex vtriuſque protocolli comparatione appareat, plus à Sempronio ſcriptum eſſe, quam à Titio. Nec

quod Titij protocollum à Sempronio quoque ſubſcriptum ſit, facere debet, vt Titio maior fides adhibeatur, cur id nimia Sempronij facilitate & per errorem fieri potuerit: [9] neque minus teſtationi & adnotationi Titij credendum ſit in fauorem Sempronij, quam ſubſcriptioni Sempronij in fauorem Titij. Quid autem ſi alter ex iis Notariis ſibi aut ſuis legatum aſcripſerit; [10] Non eo minus quidem legatum debebitur, ſi alterius quoque protocollum conſentiat. [11] Sed ſi hac parte contrariæ ſint ſcripturæ, aut vna plenior altera ei omnimodo ſtabimus, quæ minus ſuſpecta eſt, ab eo nimirum confecta, cuius nihil intereſt. [12] Longe ſiquidem dignior eſt, cui credatur is, cuius nihil intereſt, quam cuius intereſt. [13] Itemque cæteris paribus is, qui Latine loquitur, quam qui barbare, aut qui ſolœciſat. [14] *Ita Senatus*, 3. Cal. Dec. 1588.

1 Sunt enim concordandæ ſcripturæ, ſi fieri poſſit, vt de teſtibus ſcripſimus *Defin. 30. n. 6. ſ. tit. prox.*

2 *L. ſcriptura diuerſa* 14. & ibi Bart. Bald. & DD. *C. de fid. inſtrum.*

3 *L. cum de ætate* 13. *D. de probat.*

4 *L. ſcripturas* 41. *C. qui potior. in pign. habeant.*

5 *Nou. per tabell. per tot. & Auth. ſi quis in aliquo, C. de edend.* Bart. & Bald. *in l. Sempronius Proculo 47. de leg. 2.* Idem Bald. *in l. cum proponebatur, in vlt. quæſt. eod. tit.* Guid. Pap. q. 17. Corn. *conſ. 28. col. 1. & per tot. vol. 1.* Dubitatur tamen, an protocollum per ſe probet ſicut inſtrumentum, vt tractat Ferrar. *in form. oppon. contr. inſtrum.* in verb. *dignoſcitur eſſe falſum, n. 7. & 8.* vbi etiã latè Maſuer. *in addit.* ad verb. *protocoll.*

6 *d. Nouell. de tabellion. § fin.* Bald. *in d. l. Sempronius.*

7 Quia in eo, quod plus eſt, continetur quod eſt minus, non contra, *vt in d. l. Sempronius 47. de leg. 2.* de cuius tamen ſententia & emendatione vide, quæ alio loco ſcripſi.

8 Quorſum enim ſubſcriptio requiritur, niſi vt ſi pro approbatione, *l. ſi non ſubſcripſiſti* 15. *C. de admin. tut. l. ſi fideiuſſor 26. § pater, D. de pignor. l. ſicut 8. § non videtur, D. quibus modis pign. vel hypoth. ſoluit.* Ergo & approbatio quælibet pro ſubſcriptione eſſe debet, quomodo dicimus in priuata ſcriptura, nihil intereſſe, an quis ſubſcribit, an totam ſcripturam ſua manu componat, vt tractat Roman. *conſ.* 103. *incip. hæc ſcriptura, ex l. cum antiquitas, § fin. C. de teſtam.*

9 *Arg. l. cùm proponebatur 64. de leg. 2. l. errore 7. C. de teſt. l. illicitas 6. § veritas. D. de offic. præſid.*

10 *Contra l. 1. & tot. tit. C. de his qui ſibi adſcrib.*

11 Quoniam vnius fides per alium ſuppletur, vt diximus de teſtibus, *defin. 27. num. 7. ſ. tit. prox.*

12 Non enim caret ſuſpicione falſi is, qui ſibi aut ſuis legatum adſcribit, etiam in teſtamento nuncupatiuo, vt concludit Ferrar. *in form. oppon. contr. inſtrum.* in verb. *aliiſque de cauſis num. 10. & ſeq.*

13 *L. omnibus* 10. *C. de teſt.* iunct. *l. 3. D. eod.*

14 Quamuis falſa Latinitas non vitiet inſtrumentum, ſed tantum reſcripta Principum, maxime Papalia & imperialia, *cap. ſignificantibus, & cap. ad audientiam, extr. de reſcript.* Ferrar. *vbi ſ.* in verb. *erratum.* Vide *l. Plautius 8. D. de auro & argent. legat.*

DEFINITIO IV.

Diuerſitas ſcripturæ in ſubſtantialibus vitiat vtramque ſcripturam.

DVobus eiuſdem teſtamenti exemplaribus, ſiue ab vno Notario, ſiue à pluribus exſcriptis ſubſcriptiſque, in quorum altero ſcriptum erat, rogatum Mæuium vt ſine liberis maſculis moreretur, hereditatem Caio reſtitueret, in altero autem ſimpliciter concepta conditio, *ſi ſine liberis*, nulla maſculorum adiecta mentione: Placuit neutri inſtrumento ſtandum eſſe, repellendumque fideicommiſſarium, qui ex eo teſtamento fideicommiſſum peteret, tametſi Mæuius non ſolum ſine maſculis, ſed etiã ſine liberis deceſſiſſet, [1] propterea quod, prinſquam quæratur, an fideicommiſſi conditio extiterit, pro certo conſtituendum ſit, quibus verbis concepta proponatur, [2] quod in propoſito contrariis exemplaribus productis ſciri non poterat, cum cæteris omnibus paribus, vtri potius ſtandum eſſet, diſcerni non poſſet. [3] *Ita Senatus* eodem Senatuſconſulto.

1 Propter quod poterat videri quæſtio ſuperuacua, an ſolos maſculos, an vero liberos omnes teſtator in conditione poſuiſſet, cum nullos penitus liberos reliquiſſet, maxime cum in dubio dicendum videatur extitiſſe conditionem fideicommiſſi, *l. ex facto 17. § ſi quis autem, D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. ſi quis ita 33. D. de hered. inſtit.*

2 *Vt in l. precibus 8. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

3 Ita in terminis eleganter & latè Marian. Socin. *conſ. 2. per tot. vol. 2.* Adde Boër, late & aperte contra morem ſuum hæc tractantem *dec. 252. per tot.* Vide tamen text. *in l. Sempronius 47. de legat. 2.*

DEFINITIO V.

Codex rationum qualis eſſe debeat vt probet.

COdex rationum non aliter fidem facere poteſt, quam ſi accepta dataque omnia ſpecialiter notentur, vt rationes recte explorari poſſint, [1] quid probe acceptum expenſúmve latum ſit. [2] Sed & nomina eorum, à quibus acceptum quibúſve datum eſt, exprimi debent, & ex qua cauſa, [3] maximeſi de ſocietatis rationibus reddendis agetur, [4] nec ſocietas vniuerſalis fuerit, ſed vnius aut alterius negotiationis. [5] Denique illud præcipuè obſeruandum eſt, vt rationes nec implicitæ ſint, [6] nec nudæ. [7] *Ita Senatus* inter Dom. Ioannem Claudium de la Roche, tunc Senatorem, nunc Rationalium Præſidem primarium meritiſſimum, & Ioannem Bay Thadeum, & Cæſarem Grand. Non. Decemb. 1588.

1 *L. cum ſeruus 82. de cond. & demonſtr.* Angel. *conſ. 287.* Bart. *in l. 2. C. de naucular. lib. 11.* Bald. *in l. rationes, num. 1. C. de probat.* Iaſ. *in repet. l. admonendi, n. 96. De iureiur.*

2 Non autem ſufficit, vt in ſole rationes conſcribantur, quomodo loquitur IC. *d. l. cum ſeruus.*

3 *L. apparitores, C. de exact. tribut. lib. 10. l. neminem, C. de ſuſcept. & prapoſ. arcan. lib. 11.*

4 Nam creditori ſocij non obligatur ſocius, niſi pecunia in communem vſum ſocietatis verſa ſit, *l. iure ſocietatis 82. D. pro ſocio.* Et quod nomine proprio non ſocietatis ſit, non venit in rationem ſocietatis, *l. ſi vnus 67. § ſi vnus, eod.* neque impenſæ ſocietati imputantur, niſi quæ ipſius cauſa factæ ſunt, *l. cùm duobus 31. alias l. ſi fratres, § ſi quis ex ſociis eod. tit.*

5 Cum enim ſocietas facta eſt vnius negotiationis, non habetur ratio eorum, quæ in alienam negotiationem impenſa fuerunt, *d. l. cum duobus, § vlt. eod. tit. pro ſocio.* Straccha latè *tract. de mercat. part. 2. n. 56. & ſeqq. vſque ad 60.*

6 Bart. *conſ. 150. in fin.*

7 Id eſt, ſine cauſa. *vt in l. nuda ratio 26. D. de donat.* Abb. *in c. 2. n. 12. extr. de fid. inſtrum.* Alex. *cõſ. 172. incip. lectis, n. 6. vol. 2.* Bart. *in l. quicquid aſtringenda 98. de verb. oblig.* Bald. *in l. generaliter num. 4. & 9. C. de non nu. pecun.* Ioan. de Anan. *conſ. 129. incip. oritur, cum ibi per eum alleg.*

DEFINITIO VI.

Producens expeditionem non ſuſpectam inſtrumenti publici non cogitur exhibere protocollum.

QVi profert inſtrumentum in publicam formam redactum, non raſum, non cancellatum, nec qua alia ratione in forma ſiue intrinſeca, ſiue extrinſeca apparenter ſuſpectum, non eſt arctandus ad protocolli editionem, tametſi dicat aduerſarius, paratum ſe viſo protocollo falſi accuſationem inſtituere. [1]

1 Quia omnimodo ſtandum eſt inſtrumento, cum habet formam ſuam debitam, *ex l. cum res, & l. cum precibus, C. de probat.* & nimis graue eſt, vt quis cogatur contra ſe producere aut teſtes, aut inſtrumenta, *l. nimis graue 7. C. de teſt.* vt cõcludit Ferrar. *in form. oppon. contr. inſtr.* in verb. *dignoſcitur eſſe falſum, n. 7. & ſeq.* quamuis ibi allegat in contrarium *leg. contractus, & l. pen. cum ibi not. C. hoc tit.* Vide *Defin. 5. ſ. de edend. & Defin. 16. j. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Heres Notarij quamuis Notarius non poteſt inſtrumenta defuncti in publicam formam redigere citra Iudicis auctoritatem.

NOn ſolet Senatus noſter poteſtatem facere heredi Notarij, vt mandet, cui volet, deſcribenda publicandáque omnia Notarij inſtrumenta. Sed mandat ipſe, [1] & hominem eligit, cuius fidem & induſtriam habeat exploratam, [2] quique nec heredi inimicus aut ſuſpectus ſit, licet ab herede nominari cum non deceat. [3] Non tanta Iudicum inferiorum auctoritas eſt. Generaliter enim mandandi ius non habent, ſed ſpecialiter duntaxat, ſi de hoc aut illo inſtrumẽto deſcribendo puplicandoque rogentur. [4] *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæſt. 2.*

2 Eſt enim magna, in quacunque arte inter artifices differentia, *l. inter artifices* 31. *D. de ſolut.*

3 *Arg. l. obſeruandum* 46. *D. de iudic.*

4 Quia plus eſt generaliter quam ſpecialiter delegare, & quod generaliter imperatur aut conceditur, legis quodammodo vim habet, cuius condendæ poteſtas penes ſolum Principem eſt, & penes eum magiſtratum, qui Principis vice fungatur, hactenus vt ſi non legem, ſaltem legem ſimilem conſtitutionem facere poſſit, *§. quo autem, inſt. de bon. poſſ.*

DEFINITIO VIII.

Clauſula conſtituti non poteſt ex interuallo adiici, ne quidem conſentientibus contrahentibus ſine Iudicis auctoritate.

SI poſt confectum inſtrumentum, in quo non erat appoſita clauſula conſtituti, conuenerit inter contrahentes, vt eam Notarius adiiceret fauore creditoris, [1] placet non debere id fraudi eſſe poſterioribus creditoribus, qui medio tempore contraxerunt, [2] adeoque peccare Notarium, qui eam clauſulam ex poſt facto adiiciat, licet conſentientibus partibus ſi non Iudicis quoque accedat auctoritas. [3] Iudex vero id ipſum permittere non aliter debet, quam hac addita cautione, vt nullum ex ea re aliis quorum intererit damnum inferatur: [4] ob eamque cauſam Notario diſtricte præcipiendum eſt, vt inſtrumentum deſcripturus Iudicis quoque decretum inſerat, ne alioqui eius decreti ignoratione facile decipiatur tertius, aduerſus quem poſtea creditor acturus eſt ex illa clauſula. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Henrici Bay, tunc magiſtri Computorum, & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Dec. 1590.

1 Non tam enim ex ſtylo Notarij adiicitur, quam ex voluntate contrahentium, vt de clauſula codicillari tractat Bart. & poſt eum cæteri *ad l. 1. D. de iur. codicill.*

2 *Arg. l. qui balneum 6. l. potior 11. ff. qui potior. in pign. hab.*

3 Vbi enim ſemel inſtrumentum perfectum eſt & redactum in mundum officio ſuo functus eſt Notarius, ſiue bene, ſiue male, vt de Iudice ſcribitur *in l. Iudex poſtea quam* 55. *D. de re iudic.* ſimile quiddam eſt, quod de corrigendo errore in data teſtamenti, ſcribit Guid. Pap. *deciſ.* 130.

4 Semper enim illæſum ſeruandum eſt ius tertij *l. de vnoquoque* 47. *eod. tit. leg. 2. § merito, & § ſi quis à Principe, ff. ne quid in loc. publ.*

5 Implorato ſcilicet beneficio conſtitutionis Iuſtinianæ, *in l. vlt. C. de acquir. poſſ.* ſecundum ea, quæ tractabimus *ad id. tit.* ex Pragmaticorum noſtrorum opinione.

DEFINITIO IX.

Errorem ſuum corrigere Notarius per ſe & ſine Iudice quandoque poteſt.

ERrorem, qui in conſcribendo inſtrumento ſolius Notarij facto & imperitia contigit, ſolus quoque Notarius ſine Iudice corrigere poteſt, dummodo prius id faciat, quam alterutri contrahentium deſcripſerit inſtrumentum in publicam formam redactum: [1] tametſi in die, quo inſtrumentum confectum dicitur, erratum proponatur. [2] Iudicis tamen auctoritatem interuenire, in eamque rem audiri eos, qui contraxerunt, tutius eſt, [3] præſertim ſi erratum ſit in ſubſtantialibus. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Bart. *in l. Imper. 2. ff. de ſtat. homin. & in l. ſi librarius, de reg. iur.*

2 *Argum. l. errore 7. vbi not. C. de teſtam. l. illicitas 6. §. veritas, D. de offic. præſid.*

3 Ne quid fiat inauditis iis, qui ex eiuſmodi erroris correctione lædi poſſent, *l. nam ita 19. D. de adopt.* Præſentia enim Iudicis tollit omnē doli ſuſpicionem, *l. non videntur 167. ff. de reg. iur. cum ſimilib.*

4 Eſt enim grauior error, qui fit circa ſubſtantialia, & conſequenter periculoſior talis erroris correctio.

DEFINITIO X.

Producens inſtrumentum, in quo erratum ſit, poteſt nihilominus errorem allegare & probare.

QVi produxit inſtrumentum, [1] licet fidem eius ſuſpectam facere aut productionem reuocare ex pœnitentia non poſſit, errorem tamen, cui non expreſſim ipſe conſenſerit, & allegare, & probare non prohibetur. [2] Semper enim veritati errorem cedere oportet, [3] ipſi autem onus probandi incumbet, non illa ſolum ratione, quod inſtrumentum produxerit, [4] ſed etiam quia generale eſt, vt, qui errorem allegat, eum probare teneatur. [5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quia inſtrumentum productum in actis dicitur eſſe de actis & conſequenter commune, Oſaſch. Caeber. *dec. 19. n. 41* quem refert, & ſequitur Maſuer. ad l. errar. *in form. produc. inſtrum.* in verb. *exhiben. & producen.*

2 *L. nec ignorans 10. C. de donat. l. 1. D. de pact. l. 1. & 2. C. plus valer. quod agit.* Textus eſt in *l. 4. C. de teſtam.*

3 *l. 1. vbi not. C. de error. falcid. l. ſi per errorem 15. D. de iuriſd.*

4 Atque ita omnia in eo inſtrumento contenta approbauerit, *Auth. ad hæc, C. hoc tit.*

5 *L. ſi poſt diuiſionem 4. l. cum teſtamentum 8. & paſſ. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XI.

Confeſſio Notarij falſum eſſe inſtrumentum confitentis, non nocet contrahentibus, niſi aliæ ſint probationes, & quales eæ eſſe debeant.

NOtario dicenti falſum à ſe confectum inſtrumentum propter ſuppoſitam à debitore dolo perſonam falſi creditoris, qui pecuniam ſibi ſolutam profiteretur, non vſque adeo creditur, vt ſtatim falſum dici debeat inſtrumentum, [1] quamuis id ex fide & perſona Notarij præcipuas vires accipiat, [2] ſine Notarius turpitudinem ſuam alleget, [3] quod euenit, ſi dolum à ſe participatū fateatur, ſiue cauſetur, facilitatem ſuam debitoris dolo circumuentam eſſe. [4] Fides enim illa publica, quam inſtrumentum ſemel habere cœpit, non ita facile labefactari poteſt in præiudicium eius, qui inſtrumento nititur, [5] præſertim cum ex eo crimen falſi contra producentem inducatur. [6] Nam ſi non auditur perite volens multo minus audietur qui id agit, vt & ipſe & alius pereat. [7] Ergo alias probationes ad falſum probandū conquiri oportebit, inter quas præcipua illa erit, ſi is, qui ſuppoſitus fuiſſe dicitur, id ipſum quoque fateatur. [8] Quod ſi teſtes inſtrumentarij conſentiant, tum vero nullus ambigendi locus relinquitur: [9] idemque eſt, ſi teſtibus inſtrumentariis tam defunctis aut abſentibus probetur per alios teſtes, alibi fuiſſe creditorem ea ipſa hora, qua contraxiſſe dicitur. [10] Sed hoc ita ſi contrarias nullas pro inſtrumento probationes adferat reus, qui inſtrumento vtitur. [11] Hoc enim caſu veritate in dubium reuocata, neceſſario habenda de reo quæſtio eſt: [12] qui ſi patientia ſua vim tormentorum fregerit, non idcirco abſoluendus erit, ſed pœna extraordinaria, puta ad triremes, aut perpetuas, aut temporales, pro Iudicis arbitrio condemnandus. [13] Adiecta etiam, ſi opus ſit, pœna palinodiæ, & reſte collo inducta, vt appareat, parum abeſſe, quin vltimo capitis ſupplicio affici debeat, qui eiuſmodi probationibus premitur: pœna vero pecuniaria ob eam quoque cauſam debita pro modo patrimonij grauior aut leuior eſſe debet, itemque pro numero liberorum, quibus certe conſulendum eſt, ne ex patris delicto innocentes illi perpetua laborent egeſtate. [14] *Ita Senatus*, contra Claudium Chapelle, 5. Cal. Maij 1591.

1 Ne ſit in poteſtate Notarij contrahentium ius lædere, *argum. l. 2. D. quod vi aut clam, l. non debet alteri 74. de reg. iur.* Ius enim, quod vni ex contrahentibus ſemel fuit quæſitum ex inſtrumento publico, non debet ei auferri ſine vllo ipſius facto, *argum. l. vlt. D. de pact. leg. Gratuito 1. § pen. ff. de fideiuſſ.* vt de iure quæſito ex dicto teſtis ſcribit Iulius Clarus *in pract. crim. q. 53. n. 12. & 13. verſ. cum enim.*

2 Ideo enim publica inſtrumenta dicuntur, quod fidem habeant publicam ex perſona Notarij, qui publicū officiū gerit, ideoque nec ab alio creari poteſt, quam a ſupremo Principe, aut ab eo, cui ſupremus Princeps permiſit, Innoc. & alij *in tit. Tabellio, extr. de fid. inſtrum.* Rebuf. *in form. prod. inſtr.* in verb. *exhibens & producens n. 10.*

4 Quod fieri non poteſt, *l. auſi audiendum 17. vbi* Bart. *in § Procurator, cum l. ſeq. in fin. D. de tutel. l. mercalem 5. C. de cond. ob turp. cauſ.*

I Sibi enim facilitatem ſuam quiſque debet imputare, non alteri, *l. 1. §. ſolum, D. de eo, per quem fact. erit, l. 3. §. pen. D. de in rem verſ.*

5 *Ex legib. cit. num. 1.*

6 Qui enim producit falſum inſtrumentum, & qui vtitur falſo inſtrumento

ſtrumento, dicitur falſum committere. *l. maiorem 4. C. de falſ.* quamuis non puniatur, niſi ſciuerit falſum. Iul. Clar. *in §. falſum, n. 23. & ſeq.*

7 *L. non tantum 6. in fin. ff. de appellat.*

8 *d. l. 2. ff. quod vi aut clam.*

9 Nemo enim præſumitur ſibi eſſe inimicus, ſed potius proprium ſanguinem velle redimere quibuſcumque modis. *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. ſibi conſ.*

10 Nam & plus crederetur teſtibus inſtrumentariis, quam Notario, cum agitur de falſo criminaliter, vt dixi *Defin. 15. ē tit. prox.* Paul. *lib. 5. ſent. tit. 15. §. 5.* Text. eſt *in l. optimam 14. in fin. C. de contr. ſtipul.*

11 *d. l. optimam in fin.* Gothofr. *ad l. 1. C. de teſtib.*

12 In dubio enim ſtandum eſt inſtrumento, *l. cum res 12. l. cum precibus 18. C. de probat.*

13 Cum non ſit ex ſuſpicionibus iudicandum, *leg. qui ſententiam 16. C. de pœn. l. vlt. C. de probat.* præſertim ſi Notarius ſit bonæ famæ. Pap. *quæſt. 129. n. 2.*

14 Non enim omnino abſoluendus eſt, ſi tormentis addictus fuit ſine præiudicio probationum.

15 *L. Cum ratio, vlt. D. de bon. damnat.* Excipe tamen caſum ſingularem *l. quiſquis 5. C. ad l. Iul. maieſt.* Extra quem caſum filius paterno odio prægrauari non debet, *l. ſi quis ſuo 33. §. 1. C. de inoff. teſt. l. ſancimus 22. Cod. de pœn.*

DEFINITIO XII.

Inſtrumentis exemplum collatum cum originali parte citata, & mandante Iudice, pleniſſimam fidem facit.

Exemplum inſtrumenti ex alienis protocollis deſumptum fidem nunquam facit, [1] niſi cum authentico & protocollo collatum ſit, præſente aut per contumaciam abſente aduerſario, ſi forte in eam rem legitimè citatus adeſſe collationi noluerit. [2] Quo nimirum caſu ſi ex eius, qui contulit, relatione appareat, authenticum tale eſſe, vt eius fides ſuſpecta fieri non poſſit, nihil ſupererit, quod aduerſus exemplum obiiciatur. [3] Nec audiendus erit contumax, ſi aliam collationem ſumptibus producentis fieri velit. [4] Plane ſi petat, vt præſente ſe noua collatio fiat ſuis impenſis, non eſt ei denegandum. [5] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ Comitiſſæ d'Antremons & de Monbel, contra D. de Monſleury, Cal. Iun. 1591.

1 Inſtrumentum enim debet ſcriptum eſſe aut ſaltem ſubſcriptum manu propria illius Notarij, qui in eo deſcribitur, alioqui non facit fidem *l. ſi quis decurio 21.* vbi Cyn. *C. de falſ.* Ferrar. *in form. oppoſ. contr. inſtr.* in verb. *aliiſque de cauſis, n. 3.* poſt Specul. *in tit. de inſtr. edit. §. poſtremo, verſ. 1.* Ionge *cap. 1. extr. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt. 2.*

2 Nihil enim refert, an quid per ſe certum ſit, an per relationem ad aliud, *l. certum eſt, 6. D. de reb. cred.* nec rurſus an quis præſens fuerit, an euocatus, *l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.* quia contumacia pro præſentia eſt, *Auth. quæ in prouincia. C. vbi de crim. agi oport.*

3 Eadem enim fidem faciet poſt legitimam collationem, quam faceret ipſum authenticum & originale.

4 Id enim eſſet actum agere, ac proinde fruſtra. Atqui neque lex neque magiſtratus quicquam agere fruſtra vnquam debet, ſic neque natura, nec rurſus ſuperuacuis ſumptibus litigatores onerare, *arg. l. 6. D. de minor. l. hac ſtipulatio 14. in fin. ff. vt legat. ſeu fid. cauſ. cau.*

5 Cum id ſine aduerſarij incommodo ac diſpendio futurum ſit, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XIII.

Non eſt permittendum, vt peregrino idiomate publica inſtrumenta conſcribantur.

Camillus Spinola Genuenſis, cum pro Catholico Hiſpaniarum Rege Philippo Sereniſſimi Ducis noſtri ſocero pleraque [1] in Camberii vrbe negotia tractaret cum iis, maxime ex noſtratibus, qui Italici idiomatis peritiam habebant, poſtulabat à Senatu, vt quoniã Gallicæ linguæ ipſe omnino ignarus eſſet, permitteretur Notario, quem conficiendis inſtrumentis adhibiturus erat, ſermonem Italicum vſurparet. Non putauit Senatus id ei concedendum, nec quicquam hac parte iuri publico derogandum, [2] quo generaliter inductum & conſtitutum eſt, ne alio poſt hac quam noſtro, id eſt, Gallico idiomate inſtrumenta per Notarios publicos conſcribantur, cum antea non niſi Latine conſcribi ſolerent. [3] Etſi enim nouum illud ius ea potiſſimum ratione inſtitutum videtur, ne qua facile fraus fieret contrahentibus Latinæ linguæ omnino expertibus, [4] potuit tamen ea quoque ratio mouere Principem, quod è Reipublicæ noſtræ dignitate non videretur vt peregrinum idioma, ac nec Latinum quidem, [5] omnibus commune gentibus, [6] noſtro præferri pateremur. Sicuti nec vnquam paſſuri ſint Itali, aut Hiſpani, aut Germani, vt qui ex noſtratibus apud eos contrahere velint, noſtro in publicis inſtrumentis dictionibus vtantur. Nec ad rem facit, quod dici ſolet, ei, qui Latine interrogauerit, poſſe reſponderi Græce, dummodo congruenter reſpondeatur, & omni ſermone concipi vtiliter verborum obligationem. [7] Aliud enim eſt, ſi quæratur de contrahenda obligatione, aliud ſi de conſcribendo ad probationem contractæ obligationis publico inſtrumento. Prius quacunque lingua fieri poteſt, poſterius non item, præſertim vbi lex in contrarium ſcripta eſt. [8] An igitur publicæ ſcripturæ commodo priuandus erit Italus, aut Hiſpanus, aut Germanus apud nos contracturus? Minimè vero. Ad hoc enim fiunt publicæ ſcripturæ, vt & omnibus, ad quos res pertinet, & apud omnes prodeſſe poſſint. [9] An ergo cogendus erit, vt patiatur conſcribi inſtrumentum eo idiomate, cuius nec ipſe peritiam habeat, nec ij, ad quos ſit ille poſtea inſtrumento vſurus? Ita ſane: [10] ſed hoc tamen, vice remedij, adhibito temperamento, vt inſtrumentum Gallicè conſcriptum, Italicam accipiat interpretationem, in eámque rem bonus & fidus Interpres à contrahentibus eligatur, eóque facto non minor Italicæ quam Gallicæ ſcripturæ fides conſtet. [11] Sic enim fiet, vt neque iuri publico neque priuatorum commodis iniuria vlla inferatur. [12] *Ita Senatus* 6. Id. Iul. 1591.

1 Ne ſcilicet alioqui euenire neceſſe eſſet, vt tanti momenti negotia per alios tractare cogeretur, quæ putabat longè commodius & vtilius fore, vt per ſe ipſum tractaret. Ita enim comparatum eſt, vt diligentior quiſque ſit in rebus ſuis, quam in alienis tractandis, quia omnes malunt ſibi bene eſſe quam alteri.

2 Nihil enim facilè mutandum eſt ex ſolemnibus, *l. etſi nihil 183. de reg. iur.*

3 Cum enim ea ſit generalis lex & determinatio, generaliter quoque omnes ligat, etiam aduenas & alienigenas in Sabaudia contrahentes, *arg. l. in fraudem 15. in fin. D. de teſtam. milit. l. 1. §. generaliter D. de legat. præſt.*

4 Cum facto inſtrumento publicó plus credatur ſcripturæ, quam contrahentibus, adeoque quam teſtibus, vt dixi *Defin. 15. ē tit. prox.*

5 Sicuti Roma ipſa cõmunis patria eſt, *l. Roma 33. ff. ad municip.*

6 Atque ita locus eſt edicto Prætoris, *Quod quiſque iur.*

7 *L. 1. §. vlt. D. de verb. oblig.*

8 Quia cum ſcripturæ publicæ totam vim ſuam & auctoritatem accipiant ab auctoritate Principis, vtique quod ad ſcripturas & inſtrumenta pertinet, lex ſcripta Principis omnino ſeruanda eſt, etiamſi maximè dura eſſet, *arg. l. proſpexerit, D. qui & à quib. manum.*

9 Ad faciendam rei geſtæ pleniſſimam probationem, *l. 4. D. h. tit. l. 4. D. de pignor.*

10 Quoties enim nihil ſine ratione inueſtigari poteſt, id potius eligendum eſt, quod minus habeat iniquitatis. *l. quoties 200. de regul. iur.* & ſemper publicæ dignitatis ratio maior habenda eſt, quam priuatæ vtilitatis, *Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

11 Scilicet, inter contrahentes, qui eum Interpretem elegerunt.

12 Atque ita omnibus optime conſulatur, *arg. l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO XIV.

Quomodo dignoſcatur contractus in ſcriptis à contractu ſcripto.

Refert valde, an in contractu ineundo conuenerit, vt de contractu inſtrumentum conficeretur, an potius vt cõtractus in ſcriptis fieret. Poſteriore hoc caſu non valet contractus, priuſquam in ſcriptum & mundum redactus ſit, [1] nõ ſolùm ſi id ſpecialiter actum ſit, vt non aliter valeat, [2] ſed etiã ſi de eo nihil dictum fuerit, ideoque interim locus eſt pœnitentiæ. [3] Priore vero non tam id actum intelligitur, vt contractus in ſcriptis fieret, quam vt ſine ſcriptura initus perfectuſque ad futuram duntaxat rei memoriam deſcriberetur. [4] Sed hoc ita, ſi non in ipſo contractu ineundo conuenerit, vt Notarius adiretur, qui ſcripturam & inſtrumentum de contractu conficeret. Tunc enim, licet dici non poſſit, contractum in ſcriptis celebratum eſſe, quando non inde cœperit

perit conuentio,[1] ob idque nec neceſſe ſit conuentionem, vt perfecta dicatur, in ſcripturam mundam redigi, Notarium tamen adiri neceſſe eſt,[2] priuſquam contractus abſolutus & perfectus dici poſſit, totumque proinde medium tēpus alterius contrahentium pœnitentiam admittit,[3] non item ſi poſt concluſum negotium agatur, vt plerumque fit de rogando & adhibendo Notario. *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa N. Rey & N. Nant. Prid. Id. Febr. 1593. ibidemque relatum iampridem ſic placuiſſe Senatui in cauſa Dominorum Comitum de Grolee, & d'Entremons. Iunge Defin. 23. ſup. de teſtib.

1 *L. contractus 17. C. hoc tit.*

2 Quo caſu res non habet dubitationem, cum in ſtipulationibus cæteriſque contractibus ſemper ſequamur id, quod actum eſt, *l. ſemper 34. de reg. iur.*

3 Quaſi nondum perfecto contractu, *vt in l. vlt. C. de contrah. empt.*

4 *Ex l. 2. D. de pignor. l. . . D. hoc tit.*

5 Siquidem initium cuiuſque contractus & conuentionis ſpectandum ad dignoſcendam eius naturam & qualitatem, *l. ſi procuratorem 8. in princ. D. mandat. leg. 1. § ſi ſeruus 39. D. depoſ. ſi tantum 12. D. de SC. Maced.*

6 Nihil enim actum videtur, quamdiu aliquid ſupereſt agendum, *l. ſeruis in fin. C. de his quib. vt indign.*

7 Cenſetur enim hæc conuentio ſubiici in conſequentiam & ad probationem effecti contractus, non ad eius vim ſuſpendendam, cum contractus, ex quo perfectus & abſolutus eſt, non amplius ſit voluntatis, ſed neceſſitatis, *l. ſicut 5. Cod. de oblig. & act.* Atque ita omniū apertiſſimè ac iudicio meo exactiſſimè Paul. Caſtr. *ad d. l. contractus, n. 3. 4. 9.* & iunctis iis, quæ ibidem tradit Bald. *col. 1. ad fin.* [Vide Boër. q. 45. n. 17. Adde alium caſum in quo contractus non poteſt dici perfectus ante factam & completam ſcripturam. Scilicet ſi conuenerit de inſtrumento conficiendo poſtquam aliquid factum eſſet, puta poſtquam aliquis ratum habuiſſet contractum. Nam ſicuti neceſſe eſt ratihabitionem fieri ante ſcripturam, ita fatendum eſt requiri hoc caſu omnimodo ſcripturam, vt appareat nihil amplius agendum ſupereſſe, quia etiamſi nihil de ſcriptura dictum eſſet, conuentiones tamen cæteras omnes prius impletas eſſe oporteret, vt perfecta emptio dici poſſet, *l. 2. de in diem addict. l. ſi ex plagis 52. §. quidam, ad l. Aquil. Ita Senatus* pro Philippo Iaquenod, contra Petrum Rauier, Iulij 1613.]

DEFINITIO XV.

Non debet inſtrumentum obligatorium de pecunia credita exemplari, vt loquuntur, inaudita parte, quæ ſoluiſſe poteſt, obligatorij.

TAbellionem, qui authentici inſtrumenti iam ſemel traditi exemplum à ſe ſubſcriptum[1] dat creditori inſcio Iudice & inaudita parte, culpa non vacare conſtituit,[2] ideoque ſi ſummo contra eum iure agatur, puniri debere: lata enim culpa illa eſt & in officio, quæ proinde excuſationē nō meretur,[3] quamuis certum ſit, ex eiuſmodi exemplo nullum exequendi ius competere poſſe creditori, ſed tantum impetrandi à Iudice, vt aduerſarius in ius vocetur.[4] Quam ob cauſam in Comitatu Burgundiæ receptum audio, vt inſtrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non ſunt per perpetua tabellionum protocollis non inſerantur, vitandi ſcilicet huius periculi cauſa, ne in creditoris doloſi poteſtate ſit colludente tabellione, aut nimis facilem ad obſequium ſe præbente, bis idem à debitore[5] aut eius heredibus factæ ſolutionis veritatem fortaſſe ignorantibus[6] exigere. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Belly D. des Eſchelles, & Claudij Bauſſan, 3. Cal. Mart. 1593.

1 Exemplum enim inſtrumenti tantum probat quantum exemplar ipſum & originale, quoties ſubſcriptum eſt ab eodem ipſo Notario Bart. *in auth. ſi quis in aliquo, C. de edend.* Maſuer. ad Ferrar. *in form. pet. cop. inſtrum* in verb. *copiam fieri, ante fin.*

2 Debet enim exemplum extrahi parte citata, quæ ex eo lædi poteſt *Not. in d. Auth. ſi quis in aliquo,* Alex. *conſ 6. col. vlt. lib. 4.* Guid. Pap. q. 471. Caſtr. *in l. ſancimus, C. de diuerſ. reſcript.* Maſuer. ad Ferrar. *vbi ſ.*

3 *L. nulli 3. C. quor. app. non recip.* lata enim culpa proxima eſt dolo *l. quod Nerua 32. D. depoſ. l. lata culpa 223. l. magna negligentia 226. de verb. ſignif.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 73. n. 3. & 4.*

4 Cauſam ſcilicet dicturus, propter quam non poſſit nec debeat ex eo inſtrumenti exemplo conueniri.

5 Contra bonam fidem, *l. ſi quis dolo 51. in fin. D. de re iud. l. bona fides 57. de reg. iur.*

6 Nam qui in alterius iura ſuccedit, iuſtam habet ignorantiæ cauſam, verum id, quod petitur, debeatur, *l. qui in alterius 42. de reg. iur. l. vlt. D. pro ſuo.*

DEFINITIO XVI.

Protocollum an produci debeat, & cuius ſumptibus, ſi inſtrumentum publicum nec ſuſpectum producatur.

CVm prolatum eſt inſtrumentum publicum nullō vitio viſibili ſuſpectum non cogitur is, qui produxit, exhibere protocollum, ſiue ſtatuti noſtri verba inſpicias, ſiue ius commune,[1] nec ſi aduerſarius dicat, ſe paratum ex protocolli exhibitione falſi accuſationem inſtituere,[2] ſecus eſt, ſi inſtrumentum primo intuitu, & vt Pragmatici loquuntur, in prima ſui apparentia falſi ſuſpicionem præ ſe ferat, aut vitium aliquód habeat,[3] aliunde quam ex ipſa temporis antiquitate conflatum.[4] Tunc enim etiam ante inſcriptionem & citra conſcriptionis neceſſitatem cogendus eſt producens exhibere protocollum, ſed vtrumque ita ſi exhiberi poſſit. Quid enim ſi dicatur & probetur deperditum; Iniquum ſane fuerit ad impoſſibile quē vrgeri, dūmodo purget ſe de dolo malo is, qui exhibere debuit, id eſt, iuret, ſine dolo ſuo fuiſſe deperditum;[5] nec eo minus tamen falſi accuſatio inſtitui poterit, cum alias falſitatis probationes habere aduerſarius poſſit, puta ex comparatione literarum,[6] ſed & ſi in perquirendo protocollo diligentiam præſtare velit is, qui exhibitionem eius deſiderat, licere illi vtique debet,[7] quamuis ritè iam, & eo vocato & auctore ſuperiore facta ſit protocolli perquiſitio per eum, ad quem exhibendi neceſſitas pertinebat. Dixi, *eo vocato,* quoniam alioqui non poteſt ritè facta videri perquiſitio,[8] niſi eo demum caſu, quo ex abundanti fieret, hoc eſt, ab eo, cui exhibendi protocolli neceſſitas iniungi non potuiſſet.[9] Finge, imperatam protocolli exhibitionem non tam ob ſuſpicionem falſitatis, quam vt ex eius lectione ſciretur, quid in producto inſtrumento ſcriptum eſſet, quod perlegi fortaſſis non poſſet propter deformatam atramenti aut papyri vitio ſcripturam per temporis antiquitatem. Hoc ſanè caſu quantulacumque perquiſitio ſufficiet ad onus diligentioris perquiſitionis transferendum in aduerſarium, licet non vocata parte facta ſit, ſatiſque legi poſſe ea, quæ ad contractus ſubſtantiam pertinent.[10] Planè poſt inſtitutam ſolemni inſcriptione falſi accuſationem ratio facit, vt qui inſtrumento nititur, ad protocolli exhibitionem teneatur, quoniam per inſcriptionem cœpit eſſe ſuſpectum, & minus integræ fidei & probationis.[11] *Ita Senatus* in cauſa N. Philiberti Fabri D. de la Tornelle, & D. de la Rochette, 8. Id. Maij, 1595.

1 In *l. cum quidam 21.* vbi Caſtr. & alij, *C. hoc tit.* Rol. à Val. *conſ. 44. num. 3. vol. 1.*

2 Ferrar. *in form. opp. contr. inſt.* in verb. *dignoſcitur eſſe falſum, nu. 7. ex l. minus graue 7. C. de teſtib. c. 1. extr. de probat.* vide tamen *Defin. 5.*

3 Vitia enim iſta viſibilia reddunt inſtrumentum ſuſpectum & aliquando vitioſum. *ex trad. in c. inter dilectos, de fid. inſtr. c. cum venerabilis, extr. de relig. domib.* Ferrar. *in form. oppoſ. contr. inſtr.* in verb. *tum quia eſt abraſum. Not. in l. vlt. C. de edict. diui Hadr. toll.*

4 Antiquitas enim auget, non minuit fidem. Crauet. latè & paſſ. *de antiq. temp.* vide textum elegantem *in Nou. 111. hac conſtit. in nou. conſtit.*

5 Perditio enim inſtrumenti tunc probata intelligitur, cum facta diligentia ex ſuperioris auctoritate non reperitur, Boer. *q. . 5 n. 6.* vbi addit, hoc accipi debere, vt ſuccurri poſſit ei, cui nocet, perditum fuiſſe per alterum, non etiam ei, qui dicitur ipſe perdidiſſe. Hic enim probare debet veriſimilem aliquam cauſam amiſſionis. Sed tamen probatur etiam amiſſio inſtrumenti ex iureiurando, *l. vlt. C. hoc tit.* Papon. *tit. des moyens de faux, §. 4.*

6 *L. comparationes 20. vbi not. C. eod tit*

7 Qui enim ſe onerat probatione, nullam aduerſario facit iniuriam, Caſtr. *ad l. 3. C. de non num. pecun.*

8 Ad omnem enim actum citanda eſt pars, quæ ex eo actu lædi poſſet, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47 D. de re iudic*

9 Nàm quod poſſet non fieri quoquo modo fieri poteſt, cum ea, quæ abundant, non vitient, *l. non ſolent 94. de reg. iur.*

10 Subſtantia enim cuiuſque contractus in paucis conſiſtit, & multiplicatio verborum, qua paſſim vtuntur Notarij, plerumque inutilis eſt, nec afficit rerum ſubſtantiam. *l. pediculis 32. § Labeo, D. de arg. mund.*

11 Quod non ſit credendum, velle quem ſine magnis ac penè indubitatis probationibus ad tam periculoſam actionem inſtituendam accedere. *l. pen. & vlt. C. de probat.*

DEFINITIO XVII.

Quando poſſit protocolli exhibitio poſtulari.

VT quis ſciat, an producti ab aduerſario inſtrumenti fide impugnare debeat inſtituta falſi accuſatione, poteſt exhibitionem protocolli poſtulare, [1] nec prius quam exhibitum ſit cogitur in crimen ſubſcribere. [2] non tamen ita fieri editio debet, vt falſi accuſationem minitanti tradatur protocollum, ne forte falſum ipſe committat, [3] ſed ita vt in manibus commiſſarij aut grapharij eius inſpiciendi deſcribendique copia fiat. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa in relationibus libellorum, 6. Id. Maij 1593.

1 At non contra aduerſarium, vt dixi *Definitione præcedenti, numero* 2. ſed contra Notarium, aut alium, qui habet penes ſe protocollum.

2 Aliter tamen Ioan. Papon. *lib. 9. ſyntagm. tit. 10. des moyens de faux, §. 4.* vbi ait faciendam primum inſcriptionem, deinde facta inſcriptione, antequam falſi probationes inſtruantur, exhiberi & adferri protocollum debere ab eo, qui nititur inſtrumento. Dixi *Defin. præced. n.* 11. [Et hanc ſententiam Senatus noſter plerumque ſecutus eſt. Scilicet cum ſ. rolata expeditio nihil ſuſpecti habet *Ita Senatus* in cauſa de qua *Defin. 24. num. 4. ſ.*]

3 *Arg. l. 1. §. editiones, D. de edend.*

4 *Ex not. in l. 1. D. de teſtam. quemadm. aper.*

DEFINITIO XVIII.

Notæ Notarij quomodo per eum extendi poſſint, & quomodo per alium Notarium.

NOtarius, qui primam, & vt vocant, matricē inſtrumenti ſcripturam confecit, ac pleraque breuiter, vt moris eſt, perſcripſit, hac nota, &c. pluribus locis ſubiecta, [1] poteſt quidē in ampliorē formam, & in longiores clauſulas inſtrumētum extēdere etiam ex interuallo, ſed ita tamen, vt nihil ſuppleat quod ad actus & negotij, de quo agitur, ſubſtantiam pertineat, verum clauſulas duntaxat conſuetas adiiciat, aut ſi qua ſint verba ambigua, vel ita generalia, vt commodam interpretationem admittant, ea interpretetur. [2] Credendus enim etſi, bonæ & probatæ famæ ſit, [3] eam interpretationem facere ex teſtatoris, aut contrahentium voluntate, quam habeat perſpectam. [4] Sed ſi ab alio Notario, quam qui ſtipulatus eſt, extendatur ſcriptura inſtrumenti, hactenus ei licet vt clauſulas conſuetas interſerat, iuxta eum ſtylum, quem defuncto Notario conſtat fuiſſe familiarem, non etiam vt quicquam ſuppleat vel interpretetur. [5] Itaque cum in matrice ſcriptura ſic eſſet ſcriptum, *volo vt de vno ipſorum bona mea perueniant ad alios*, Placuit, Notarium, qui teſtamentum exceperat, interpretationis loco potuiſſe ſic extendere, vt ſcriberet *de vno ipſorum inſtitutorum & ſubſtitutorum*, quoniam interpretatio hæc potius, quam ſuppletio dicenda eſt. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Definit. 30. & 31. infrà de fideic.

1 Nam & inde dicti ſunt Notarij, quod vt plurimum ſcriberent notis, *leg. Lucius 40. in princ. D. teſtament. milit.* Vide Cuiac. *lib. 3. obſeru. cap. 3.*

2 Et hoc demum ſenſu poteſt recipi, quod tradit Guid. Pap. *dec.* 129. vbi etiam apoſtill. in verb. *extendere*, poſt Bald. *in rubr. C. de fid. inſtr. col. 6. verſ. quarto quæritur:*

3 quod vnum maximè inſpiciendum eſt, quoties de inſtrumenti veritate aut falſitate quæritur. Guid. Pap. *dict. q. 129. nu. 2.* vbi etiam apoſtill.

4 Non enim facile credendus quiſquam eſt velle falſum committere vt tractat Ferrar. quamuis imprudenter diſputant contra Iureconſultum, *in form. petend. cop. inſtrum.* in verb. *cum, anno, menſe & die, verſic. certè hæc ratio.*

5 Bart. *in l. argentarius, D. de edend. & in l. Gallus, §. idem credendum*, vbi apoſtill. & alij DD. *D. de liber. & poſth.*

6 Aliud enim eſt ſupplere, aliud vero declarare, *arg. l. heredes palam 21. §. 1. verſ. D. qui teſtam. fac. poſſ.*

DEFINITIO XIX.

De Inſtrumento per Notarium vni ex contrahentibus tradito ante ſubſcriptionem, & poſtea ſubſcripto abſente parte.

NOtarius poſt ſtipulationem inſtrumentum nondum à ſe, & a contrahentibus teſtibúſve ſubſcriptum, conſentiente altero contrahentium, [1] alteri tradidit, vt antiquioris cuiuſdam inſtrumenti in eo relati diem adſcriberet, [2] ac poſt biennium idem inſtrumentum ſubſignauit, & tam a teſtibus, quam ab eo cui ipſum tradiderat ſubſignari curauit, præſente etiam & auctoritatem præſtante iudice, ſed non vocato per iudicis imperitiam, [3] altero ex contrahentibus, cuius intererat, & inauditis quoque iis, qui eiuſdem inſtrumenti exhibitionem, quaſi ſua intereſſet, apud iudicem poſtulauerant. [4] Culpa vacare non videtur, tametſi eius qui ſubſcriptioni non adfuit conſenſus ex poſt facto accedat. Cum poterat inconſulta illa Notarij facilitas etiam citra dolum præbere materiam falſitatis, vt ad voluntatem eius ex contrahentibus, qui inſtrumentum penes ſe tamdiu retinuerat, vnum inſtrumentum pro alio ſubiiceretur. [5] Nec tamen eo magis audiendus erit, qui falſum & ſuppoſitum inſtrumentum volet dicere, niſi paratus ſit criminalem inſtituere falſi accuſationem, [6] quia ſufficit, vt quo tempore inſtrumentum exhibetur, formam habeat publicam, quæ vel ex ſola Notarij ſubſcriptione æſtimatur, [7] quandoque adpoſita ſit, quamuis neque contrahentes, neque teſtes ſubſcripſerint. [8] Ideoque tanto magis puniendus eſt Notarius, pœna tamen pecuniaria non corporali, [9] qui in officio deliquerit, [10] etiamſi neque falſum interueniſſe, neque dolo malo quicquam factum fuiſſe probetur. [11] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Mochet, & Michaëlis Duplan, 16. Cal. Aug. 1593.

1 qui proinde nullam videri poterat in eo feciſſe iniuriam, cum iniuria non fiat volenti, *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aq. pluu. arcend. l. nemo videtur 145. de reg. iur.*

2 Ne quid ſcilicet inſtrumento deeſſet.

3 Debuerat enim iudex præcipere, vt vocaretur quiſquis ex eo actu lædi poſſet, *l. de vnoquoque 47. D. de re iud. l. nam ita 39. D. de adopt.*

4 Poſſunt enim exhibitionem inſtrumenti petere omnes quorum intereſt, *l. ſi quis ex argentariis, §. pertinere*, vbi Bart. *D. de edend. leg. cum plures 15. de reb. auct. iud. poſſid.* Ferrar. *in form. pet. cop. inſtr.* in verb. *cum anno, num. 3. & 4.*

5 Delinquit enim is quoque qui delinquendi materiam & occaſionem alij præſtat. Et qui occaſionem damni dat damnum dare videtur, *l. is damnum dat 169.* vbi notat, *de reg. iur.* debuerat namque Notarius proſpicere, quod poſſet hoc euenire, *arg. l. ſi domum 9. §. 1. locat. l. 1. §. editiones, D. de edend.*

6 Non enim bona conſequutio eſt, ſi quis dicat falſificatum fuiſſe inſtrumentum ob id ſolum, quod falſificari potuerit. Cum probatio debeat eſſe concludens, *l. pen. & vlt. C. de probat.*

7 *Not. in c. quoniam contra falſum, Extr. de probat.* Ferrar. *in form. produc. inſtrum.* in verb. *exhibens & producens, num.* 12.

8 Niſi cum ea forma & ſolemnitas ſtatuto & lege municipali præſcripta eſt, quomodo apud nos extat Senatuſconſultum, quo iubentur Notarij facere, vt tam à teſtibus, quam à contrahentibus ſi literas ſciant inſtrumenta ſubſcribantur. Neque tamen id Senatuſconſultum ad teſtamenta pertinet, ſed tantum ad contractus, vt ex eius verbis apparet.

9 Mitius enim puniendus eſt qui caret dolo.

10 Qui enim delinquit in officio ſuo veniam non meretur. Ferrar. *in form. opp. on. contr. inſtr.* in verb. *non fuit, n. 5. ex l. ſi quis aliquid, C. de ſuſcept. & arcbar. 12.*

11 Quamuis falſitas cauſata per errorē non ſit punibilis, vt tractat Maſuer. ad Ferrar. vbi ſ. in verb. *caret formis, in fin.* Iunge *Def. ſeq.*

DEFINITIO XX.

Non poteſt citra ſolemnem falſi accuſationem negari notariatus eius, qui tanquam notarius inſtrumentum redegit in formam publicam.

LIcet non probetur quis notarius ex eo ſolo, quod tanquam talis publica fide ſæpius ſtipulatus proponatur, [1] qui tamen negat eum fuiſſe notarium, in falſi crimen ſubſcribere debet, [2] nec aliter audiri, ne alioqui facile ſit publicæ cuiuſque ſcripturæ fidem ſola inficiatione conuellere. [3] Sed etſi

etſi eiuſmodi inſtrumenti authentici deſcriptio facta ſit, iubente & auctoritatem præſtante iudice, licet inter alias partes, dummodo à notario publico exemplum ſubſcriptum ſit, æque neceſſaria erit ad illud impugnandum ſolemnis falſi accuſatio,[4] niſi quod petere poteſt is, quo abſente exemplum factum eſt, vt authentica ſcriptura exhibeatur,[5] ſed ipſius petentis non producentis ſumptibus ea exhibitio & collatio fieri debebebit, cum ſcriptura, quæ producitur in prima ſui figura vitium viſibile non habet.[6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 5. Idib. Febr. 1594. in cauſa D. de la Serra, & D. de Bordeaux.

1 Niſi etiam illud concurrat, vt communi voce & fama ab omnibus viciniis reputatus ſit pro rebellione, & eius inſtrumentis tanquam publicis fuerit adhibita fides, tam in iudicio quam extra, vt tractat Ferrar. *in form. oppon. contr. inſtru.* in verb. *non fuit, nec eſt publicus*, ex not. per DD. *in l. Barbarius. de offic. prat. & in c. ad probandum, Extr. de re iudic. & in cap. inter dilectos, Extr. hoc tit. de fid. inſtr.*

2 Quia falſum committit quiſquis in ſubſcriptione dicit ſe notarium, cùm non ſit. Ferrar. *vbi ſ. num. 3. ex l. 1. D. hoc tit. l. fin. C. de edict. Diui Hadr. toll. l. 2. D. teſtam. quem. aper.*

3 Inficiatio enim poteſt quidem facere rem dubiam, *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non licet*, ſed non ideo tollere veritatis præſumptionem, quæ facit pro inſtrumento, *l. cum res 12. & l. cum precibus 18. C. de probat.*

4 Dicitur enim publicum inſtrumentum etiam illud, quod ex iudicis auctoritate publicatum eſt, *l. ſi publicatis, vbi not. C. de teſtam.* Ferrar. *in form. produc. inſtrum.* in verb. *exhibens & producens, num. 12. verſ. tertio . . . itur.*

5 *Not. in auth. ſi quis in aliquo, C. de edend.*

6 Dixi *Defin. 12. num. 4 & 5. ſ.*

DEFINITIO XXI.

Inſtrumentum, nec ſcriptum, nec ſubſcriptum à notario, & tamen repertum in protocollo non probat, maxime ſi aliunde eſt ſuſpectum.

INſtrumentum, quod neque ſcriptum neque ſubſcriptum eſt à notario, fidem nullam facere poteſt,[1] licet repertum ſit in notarij protocollo.[2] Nec aliud erit, tametſi in extrema protocolli pagina notarius, vt fieri ſolet, omnia ante ſcripta inſtrumenta, licet aliena manu exarata, tanquam dictante & ſtipulante ſe conſcripta approbauerit,[3] niſi ex præcedentibus aut ſubſequentibus paginis appareat eo protocolli ordine ſcriptum eſſe inſtrumentum, de quo agitur, vt neque fraus neque falſum committi potuerit.[4] Finge ſcriptum charactere multo recentiore, quam cuius vulgaris vſus erat notarij temporibus. Finge ſcriptum alio planeque diuerſo ſtylo, & in ea pagina, in qua nihil aliud ſcriptum ſit notarij manu. Finge repertum protocollum in domo & poteſtate producentis. Quid ſi debitor ipſe qui eo inſtrumento liberatus dicitur, cum ad ſolutionem, quaſi non ſoluiſſet, vrgeretur paſſus fuit ſe condemnari, nec ſolutionem vnquam allegauit,[6] quam tamen ſi à ſe facta fuiſſet, ignorare probabiliter non potuiſſet; His coniecturis aliiſve ſimilibus concurrentibus haud dubie ſuſpecta erit fides inſtrumenti,[8] vt ad ipſum proinde generalis notarij approbatio & ſubſcriptio non videatur pertinere.[9] Itaque non erit neceſſe, vt qui falſum dicet, falſi accuſationē criminalem cum ſolemni inſcriptione peragat: quod vtique eſſet neceſſe, ſi inſtrumentum ipſum à notario ſcriptum aūt ſubſcriptum, aliter ve vel minima literula approbatum proponeretur.[10] Et ad hunc maxime caſum pertinet, quod conſtitutum eſt eos, qui ſuſpectas ſcripturas comminiſcuntur tanquam falſarios eſſe puniendos, niſi veritatem iis adeſſe probauerit.[11] Neque enim probatione onerandus eſt is, qui inſtrumentum ab aduerſario productum dicit eſſe ſuſpectum, ſi publicam illud fidem non habeat.[12] errantque miſere qui conſtitutionis eam ſententiam eſſe putant,[13] vt qui ſuſpectum dicit inſtrumentum, ſi non probet falſum eſſe, perinde ac falſarius ipſe puniatur. Repugnant enim legis verba. cum longe aliud ſit inſtrumentum falſum dicere, aliud vero ſuſpectam ſcripturam comminiſci. Comminiſcitur enim non qui accuſat, ſed qui vtitur inſtrumento.[14] *Ita Senatus*, in cauſa Dom. de Mareſt, & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1 Eſt enim ſubſcriptio notarij vnum de eſſentialibus inſtrumenti, *l. generaliter, vbi not. C. de tabell. lib. 10.* Ferrar. *in form. produc. inſtrum.* in verb. *exhibens & producens, n. 8.* iunge *Defin. 25. n. 1. ſ.*

2 Cum nihil vetat etiam falſum inſtrumentum inſeri protocollo vero.

3 Quæ tamen generalis ſubſcriptio ſufficit ad validanda omnia inſtrumenta in eodem protocollo ſcripta manu notarij, quamuis non ſubſcripta, Ferrar. vbi ſ. *num. 6.*

4 Tunc enim probatio erit concludens & indubitata, quod inſtrumentum non ſit falſum, ſi ea quæ ſcripta ſunt cum iis congruāt quæ ſcribi debuerunt, *l. vnum ex familia 67. §. ſi omiſſa, de leg. 2.*

5 Hæc ſiquidem omnia præbent coniecturam & ſuſpicionem non leuem falſitatis, & ideo transferunt onus probandi in eum qui producit inſtrumentum, etiam citra ſolemnem falſi accuſationem.

6 Cum tamen nemo præſumatur velle iactare ſuum, *l. cum indebito 25. D de probat.*

7 *L. quanquam 7. ad SC. Velleian.*

8 Nam quod non eſt veriſimile, habet imaginem & ſpeciem quandam falſitatis, *l. vlt. in princ. D. quod met. cauſ.*

9 Verba enim generalia ſemper ea eo, quod veriſimile eſt, recipere debent interpretationem, *l. 1* vbi Bald. *D. teſt. quemad. aper.* & reſtringuntur ad ſimilia, non ad diſſimilia, *l. vlt. D. de tritic. vel oleo legat*

10 Poſtquam placuit de falſo ciuiliter agi hodie non poſſe, ſed agendum eſſe neceſſario criminaliter per inſcriptionem ſolemnem falſi, vt ſæpius diximus in præcedentibus.

11 *L. iubemus penult. C. de probat.*

12 *Arg. d. l. 4. §. vlt. D. teſtam. quemadm. aper.*

13 Ioan. Papon, *lib. 9. ſyntagm. tit. 10. des moyens de faux, n. 4.*

14 Et ſenſus conſtitutionis haud dubie ille eſt, vt non magis liceat vti ſuſpectis, quam falſis ſcripturis.

DEFINITIO XXII.

Caſus, in quo inſtrumentum à duobus notarijs exceptum, & ab vno tantum ſubſcriptum plene probat.

EXcepto à duobus notariis inſtrumento, etſi vtriuſque ſubſcriptio neceſſaria eſt ad vtilitatem inſtrumenti, ſi non proponantur ambo in ſolidum rogari;[1] fieri tamen interdum poteſt, vt vnius ſubſcriptio ſufficiat, vt puta ſi inſtrumentum proferatur ab antiquo, vt loquuntur groſſatum & expeditum: Antiquitas enim temporis facere debet, vt præſumendum ſit inſtrumentum à duobus notariis originaliter ſubſcriptum, licet ab vno duntaxat deſcriptum ſit.[2] Quid ergo ſi prima illa & originalis ſcriptura proferatur ab vno tantum notario ſubſcripta? Non faciet antiquitas temporis, vt inducatur præſumptio contraria veritati, de qua appareat.[3] Sed tamen facere adhuc poterit, vt quilibet ex notariis præſumendus ſit inſolidum rogatus, non ſolum vt actus valeat,[4] qui alioquin probationis defectu corrueret,[5] ſed etiam quia rogatum fuiſſe quemlibet ex notariis probari fortaſſe poſſet, ni antiquitas temporis obſtaret, quam proinde æquum eſt ſupplere defectum probationum.[6] Erit vero fortiſſima illa & indubitata præſumptio, quod ſinguli notarij ſint rogati, ſi vnuſquiſque ex notariis inſtrumentum ſeparatim conſcripſerit, & in propriis protocollis.[7] Maxime vero ſi de teſtamento, aut alia vltima voluntate agatur,[8] non de contractu. Nam cum contractus ex duorum conſenſu conſtet,[9] credibile eſt adhibitis in vno contractu pluribus notariis, non æque vnius ex iis fidem vtrique contrahentium fuiſſe exploratam.[10] At in teſtamentis aliiſque vltimis voluntatibus, quæ ex vnius hominis pendent voluntate,[11] veriſimile eſt plures adhibitos notarios, non tam falſitatis metu, quam ea cogitatione, ne tam facilè probatio intercideret, ſi fortè, vt plerumque fit, vnius ex notariis chartæ iniuria temporum & vetuſtate perirent.[12] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bordeaux, contra D. Bonam de Coſte, D. de la Serra, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Dixi *Defin. 1. ſ. eod.* vbi vide, Præſertim *in alleg. num. 2.*

2 Siquidem ſolet antiquitas temporis facere vt omnia ſolemniter acta præſumantur, *l. ſciendum. 30. vbi not. D. de verb. oblig.*

3 Semper enim præſumptio cedit veritati, *l. ſi chirographum 24. & ſeq. l. Imperatores 29. in fin. D. de probat.*

4 In dubio enim faciendum eſt, vt actus valeat potius, quam vt pereat, *l. quoties 12. D. de reb. dub. l. quoties 80. de verb. oblig.* Maligna enim eſt interpretatio, per quam id agitur vt actus deſtituatur, *l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus, eod. tit.*

5 Cum tamen probationes tanquam fauorabiles, ſemper ſint adiuuandæ, *leg. in lege 40. D. ad legem Aquiliam, lege cur ent 21. de teſtibus.*

6 Inde namque eſt, quod dicimus poſſeſſionem immemorialē ha-

bere vim tituli, *l. hoc iure, 3. ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æſt. l. 1. §. vlt. & l. vlt. D. de aqua & aq. pluu. arcend.*

7 Nihil enim poſſunt ſeparatim facere, quibus aliquid faciendum coniunctim mandatum eſt, *l. pluribus 32. vbi not. D. de procurat.*

8 Quæ ſemper fauorabilior, eſt *l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. l. vel negare 6. D. de teſtam. quemadm. aper.*

9 Vt pactum quodlibet, *l. 1. D. de pact. in princ. D. de pollicit.*

10 Et ideo adhibitos duos notarios, vt ſibi quiſque ex contrahentibus caueret.

11 Vltimas enim voluntates per ſe firmas eſſe oportet, non ex alieno arbitrio pendere, *l. illa institutio, D. de hered. inſtit.*

12 Eam nempe ob cauſam potiſſimũ chartæ & ſcripturæ fiunt, vt rerũ geſtarũ probatio ſalua ſit, *l. contrahitur 4. D. de pignor. l. 4. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

Scripturæ priuatæ recognitio ſemper facienda eſt, nec tantum ſubſcriptionis, ſed etiam notæ quæ ſubiecta ſit loco ſubſcriptionis.

QVidam ignarus literarum, cum pecuniam mutuam acciperet, cauerat priuata cautione à pluribus teſtibus ſubſcripta, eam ſe pecuniam ex mutui cauſa debere: & cum ſubſcribere ipſe non poſſet, notulam quandam propria manu adſcripſerat.[1] Poſtea ſcripturæ fide à poſſeſſoribus bonorum debitoris in dubium reuocata, petebat creditor, vt ad probãdum admitteretur,[2] poſſeſſores negabant admittendũ, quod chirographũ nõ poſſet dici,[3] quando neque ſcripſiſſet quidquã debitor, neque ſubſcripſiſſet: Viſũ eſt nõ eo minus admitti probationes debere,[4] cũ nõ figura literarum, ſed oratione quam exprimũt literæ, obligatio contrahatur,[5] nihilq; interſit, an propria manu quis ſubſcripſerit, an notã aliquã adſcripſerit, quæ ſubſcriptionis inſtar eſſe poſſit.[6] Nam etſi neque ſubſcriptio neq; adſcriptio vlla proponeretur, quærẽdũ adhuc eſſet de fide ſubſcriptionis teſtium quæ pro debitoris ſubſcriptione ſufficere deberet.[7] *Ita Senatus*, 13. Cal. Maij 1595.

1 Vt facere ſolent ruſtici noſtri qui literarum rudes ſunt, etiam cum in iudicio tanquam teſtes audiuntur.

2 Nec enim ſcriptura priuata fidem facit, niſi recognoſcatur, *l. 2. l. cum ab initio 4. & tot. tit. D. teſtam. quemadm. aper.*

3 Ipſa enim nominis etymologia oſtendit, chirographum nihil aliud eſſe, quam quod propria manu ſcriptum eſt.

4 Omnibus enim modis agere bonus iudex debet, vt rei geſtæ veritas habeatur, *l. curent 22. D. de teſtib.*

5 *L. non figura 38. C. de oblig. & act.*

7 Nihil enim refert, quid ex æquipollentibus fiat, *l. mulieri 22. D. ad SC. Treb. & vulgar.*

7 Viderunt tamen hoc caſu tres ad minus teſtes requiri, ſi debitum excederet quinquaginta libras auri, etiamſi debitor ipſe chirographum ſcripſiſſet, vti ſubſcripſiſſet, *ex l. vlt. C. ſi cert. pet.* In imperito autem literarum quinque teſtes requiruntur, ſi contractus libram auri excedat, *Nouell. 73. de inſtrum. cautel. & fid. cap. 8. §. oportet vero.* Alio tamen iure vtimur, quia etiam nulla interueniente ſcriptura ſufficeret probari numerationem pecuniæ per duos teſtes. Vide *l. cum tabernam 34. §. idem quæſit. D. de pign.* & Dion. Gothofr. *ad leg. ſcripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXIV.

Matrix & originalis ſcriptura præualet protocollo, & protocollum inſtrumento.

SI inſtrumentum in publicam formam redactum exhibeatur, nullum habens vitium viſibile,[1] ſed etſi protocollum æque authẽticum ſit, & eiuſmodi, quod publicam fidem habere,[2] poteſt tamen interdum fieri, vt impugnari poſſit citra falſi accuſationem,[3] nimirum ſi aduerſarius paratus ſit matricem, vt vocant, & originalem ſcripturam edere, ex qua appareat aliter conceptam fuiſſe ſtipulationem.[4] Nam ſicuti ſtandum potius eſt protocollo, quam expeditioni, ita & magis originali ac matrici ſcripturæ potius quam protocollo.[5] Quid ſi matrix quoque ipſa ſuſpecta ſit; Omnia ex eo ſolo ſuſpecta fient.[6] Itaque ex aliis aut anterioribus, aut poſterioribus inſtrumentis, aliiſve probationum adminiculis æſtimandum erit, quid ſit in veritate.[7] *Ita Senatus* pro N. Andrea de Poipon, D. du Chaney, contra D. du Roſey 5. Id. Iun. 1595.

2 Quo caſu ſtandum eſt inſtrumento, vt dixi *Defin. 16. T.*

2 Puta totũ ſcriptũ ſubſcriptũmque à notario, vt dixi *Def. 21. T.*

3 Contra vulgares iuris noſtri regulas.

4 Cuiuſque enim rei origo ſpectanda eſt, à qua velut à fonte cætera omnia profluũt. Matrix autẽ ſcriptura eſt ſcheda ſeu nota & abbreuiatura, & minuta, vt pragmatici noſtri loquuntur, ex qua ſumitur protocollum: Protocollum vero id, ex quo ſumitur inſtrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta. [Ideoque nimirum is, qui exhibet matricem ſcripturam nunquã cogendus eſt exhibere protocollũ, cum fides protocolli ex matrice ſcriptura æſtimandum ſit non contra. *Ita Senatus* in cauſa D. de Chaffardon, & Petri Cuſin, 3. Cal. Dec. 1613. vbi etiam concluſum eſt non minus valere matricẽ ſcripturã, quod in protocollũ non ſit redacta, dũmodo à notario & contrahentibus teſtibúſque, qui literas ſciant, ſubſcripta ſit, licet non eo minus puniendus ſit notarius qui protocollum & in ordinem redigere eam debuit. Nec enim culpa notarij contrahentibus fraudi eſſe oportet. Sed & ibidẽ concluſum eſt, Eũ qui profert inſtrumenti expeditionẽ nullo vitio laborantem nec ſuſpectã, non eſſe cogendum exhibere protocollum, licet dicat aduerſarius paratum ſe in crimen falſi ſubſcribere ſtatim atque protocollũ inſpexerit. Tunc enim id obtinet cum expeditio habet aliquid ſuſpecti. Et ſic intelligenda eſt *Defin. 17. T.* Plane poſt ſolemnẽ inſcriptionẽ, ſi dubitetur nõ de fide aut conceptione verborũ alicuius clauſulæ, ſed de tota ſubſtantia inſtrumenti, quod negetur vnquam factum fuiſſe, nõ ſufficiet exhibitio matricis ſcripturæ, ſed etiam protocollum edi oportebit. Ex cuius ſcilicet inſpectione ſi aliquod ſit multa poſſunt probari & colligi quæ falſi ſuſpicionem vel augere poſſint, vel delere. Quod ſi nullum ſit protocollum, tanto ſuſpectior erit ſcheda quam vocant minutam, præſertim ſi minutarium nullum reperiatur & minuta illa in manibus partis ſit non penes notarium. *Ita Senatus* in eadem cauſa Ant. de Chaffardon & Petri cuſin, 10. Iun. 1614.

5 Nam etſi duo ſint inſtrumenta originalia, adhuc tamen ſtabimus magis originali, *Nouell. 44. de tabell. §. fin.* Bald. *ad l. Sempronius 47. de leg. 2.* Dixi *Defin. 3. T.*

6 Falſum namque in totum eſt quod veritatis primordio non adiuuatur, *l. cum filius 76. § heres meus, de leg. 1.*

7 *L. pen. & vlt. C. de probat. l. 3. D. de teſtib.* Vide omnino Maſuer. cum aliis per eum citatis ad Ferrar. *in form. oppon. contr. inſtrum.* in verb. *dignoſcitur eſſe falſum*, in verb. *protocollum.*

DEFINITIO XXV.

Si exemplum inſtrumenti deperditi conſentiat cum ſcheda notarij plene probat, non aliter, niſi alia adſint probationes.

EX inſtrumenti obligatorij, quod deperditum dicitur, exemplo non poteſt ſequi condemnatio, ſiue prouiſionalis, ſiue diffinitiua, ſiue matrix ſcriptura proferatur,[1] qua tamen prolata, ſi debitor nihil probet, condemnandus eſt:[2] Sed interea & pendente lite nihil contra eũ decernendũ eſt, quia præſumptio facit cõtra creditorẽ, qui inſtrumentum obligatorium penes ſe habere deberet, ſi ſolutum non eſſet;[3] niſi forte ex vſurarum ſolutione, aut debitoris confeſſione, aut qua alia ratione appareat, debitum adhuc eſſe.[4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa N. Abelli Beſſonet, & heredum D. de Roſſillon, Id. Sept. 1595.

1 *Cap. 1. Extr. hoc tit. de fid. inſtrum.* Intellige de ſcriptura etiam quæ à Senatore ſubſcribi debuerit. Non enim aliter valet quam ſi ſubſcripta ſit à Senatore ipſo, & quidem eo tempore quo ſcriptura primùm profertur. Nam ſi ex interuallo Senator atteſtetur ita rem geſtam eſſe vt ſcripta eſt à graphario, quamuis ei atteſtationi ſubſcribat, non tamen cenſetur ea ſcriptura ſolemnis eſſe, poteſtque impugnari citra ſolemnem falſi inſcriptionem, quod tamẽ fieri non poſſet, ſi à Senatore ſimul & ab eius graphario ſubſcripta proponeretur, ſiue tanquam authentica proferatur, ſiue tanquam exemplum deſumptum ex authentica, de qua non conſtet. *Ita Senatus* in cauſa D. Prioris de Beluaux. 22. Iun. 1611. Iunge *Def. 22. T. n. 8. & 10.*]

2 Cum matrix ſcriptura maiorem vim habeat, quam protocollum, vt dixi *Defin. præced.*

3 Solet enim facta ſolutione inſtrumentum reddi debitori. *leg. ſolutione 18. D. ad exhib. l. qui tabulas 27. de furt.*

4 *L. ſicut 5. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Aliena inſtrumenta quando poſſint ab alio notario expediri.

EX vinctis notarij protocollis nõ poteſt alius notarius publicũ inſtrumẽtũ excerpere, niſi ſi notarius ille impeditus proponatur, ne inſtrumẽtũ deſcribere ipſe poſſit. Quod cum euenit parũ refert, an mãdãte notario ipſo, qui impeditus eſt, an vero iudice, alius notarius in eam rẽ adhibeatur.[1] *Sine die.*

1 Afflict. *deciſ. 6.* Ferrar. *in form. produc. inſtrum. in verb. exhibens & producens, num. 6.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXVII.

Cuius ſumptibus fieri debeat exhibitio protocolli.

QVoties protocolli aut matricis ſcripturæ exhibitio deſideratur, fieri debet ſumptibus requirentis, ſiue actor ille ſiue reus. [1] Sed ſi neuter requirat, officioque iudicis eam exhibitionem fieri oporteat, eius ſumptibus facienda eſt, qui inſtrumento ſuſpecto nititur, [2] *Ita Senatus* in cauſa Coilat. & N. Abellis Beſſonet, 7. Mart. 1597.

1 *L. prætor ait 4. §. vlt. D. de edend. l. niſi mali 11. D. de rei vind.*

2 Quia præſumptio eſt contra eum qui vtitur & nititur inſtrumento ſuſpecto, adeo, vt nec tale inſtrumentum probet, ſi ſuſpicio falſi reſultet ex inſpectione ſcripturæ, *c* aſt. *an l. iubemus, C. de probat.* vel ſi ſint duæ ſuſpiciones. Crauet. *conſ.* 134. Gabriel. *lib. 7. commun. opinion. crim. concl. 6. num.* 5. 16. *& per totum.*

DEFINITIO XXVIII.

Reexpeditio inſtrumenti ex alienis protocollis quas ſolemnitates requirat.

ITerata inſtrumenti expeditio, quam vulgo reaſſumptionem, Itali noſtri reexpeditionem vocant, ſi ab alio Notario fiet regulariter, non niſi octo illis concurrentibus fieri poteſt: [1] vt Petentibus iis quorum intereſt, vt auctoritate iudicis, vt à notario, vt fideliter nullo mutato, addito vel detracto, vt in publicam formam redigatur, vt vocatis iis omnibus quorum intereſt, vt notario qui fuerat rogatus iam mortuo, vel impedito ex aliqua cauſa longum temporis tractum habente, vt denique notarius reducat notam in protocollum. Itaque cum notarius quidã rogatus in exiliũ ex cauſa criminis damnatus eſſet, viſũ eſt poſſe decretũ Iudicis ordinarij ſufficere, vt alij notario ex ea re expediendi inſtrumenti poteſtas detur, [2] neque hic locum habere, quod alioqui iactari ſolet, quandiu viuit notarius, qui inſtrumentum fecit, non poſſe ex ipſius protocollo per alium reaſſumi inſtrumentum, niſi ex ipſius mandato. [3] Quid enim refert, an mortuus ſit notarius, an ita abſens, vt non magis operam ſuam in hanc rem præbere poſſit, quam ſi eſſet mortuus? [5] Obſeruandum tamen eſt eo caſu, quo ſola iudicis auctoritas interueniat, non debere notarium dicere ſe rogatum, ſed auctoritati magiſtratus acceptum referre, ac præterea teſtes, qui contractui interfuerunt, reexpeditioni ſubſcribere oportere. [6] *Sine die.*

1 Afflict. *dec 6. n. 2.* poſt Abbat. *in c. cum Tabellio, Extr. de fid. inſtrum.*

2 quod enim notarius ipſe facere poteſt, quidni eo abſente poterit fieri per iudicem ſupplentem factum partis, quod etiam lex ipſa interdum ſupplet? *l. vlt. C. ſi mancipata fuer. alien. l. 4. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

3 Text. in *Auth. de Tabellion.* Bart *in l. de offic. conſ. & in l. quadam, § nihil. D. edend.* Alex. *conſ.* 129. *vol.* 1. Afflict. *d. dec* 6. *n.* 1.

4 quo tamen caſu notarius, qui mandauit debet ipſe ſubſcribere, Alex. *d. conſ.* 129. *vol.* 1. Ant. *in c. inter dilectos 7. C. de fid. inſtrum.* Afflict. *vbi ſ. num.* 2.

5 *L. vlt. C. de bon. quæ liber.* Maxime ſi habeatur abſens pro mortuo vt puta ſi ſit rebellis, vt in caſu Afflicti eh not. per Angel. *in l. quiſquis 5. C. ad l. Iul. maieſt. & in l. 1. § fin. de bon poſſeſſ. contr. tabul.* Nam rebellis amittit omnia quæ ſunt iuris ciuilis, *l. amiſſione, § qui deficiunt, D. de cap. demin.* & conſequenter etiam notariatum, Bald. *in tit. de pac. conſtant. § nos Romanorum.*

6 Afflict. *d. dec.* 6. *in fin.* adde Papienſ. *in form pet. cap. inſtrum verſicul. cum anno, num.* 3. Roland. à Valle *conſ. 26. n.* 16. *vol.* 3. Iunge *Nouell. 44. de tabellion. § vlt.* & ſtatutum vetus Sabaudiæ.

DEFINITIO XXIX.

De inſtrumento pro parte falſo an in totum ſit falſum.

INſtrumentum quod pro parte falſum conuincitur, an in totum falſum reddatur dubitant interpretes: Sunt qui diſtinguant an inſtrumenti capitula ſint ſeparata & æquè principalia necne, vt priore caſu non etiam poſteriore falſitas in vno capitulo inſtrumentum totum vitiet, ac corrumpat. [1] Alij magis probant vt ſi falſitas ſit circa tale quid quod ad ſubſtantiam actus pertineat, non circa ea quæ ſunt acceſſoria corruant cætera quoque capitula quantumuis ſeparata & æque principalia, [2] quæ ſententia verior ſane videtur cùm totius inſtrumenti fides vna & indiuidua ſit, [3] in quo rerum genere vtile per inutile vitiatur. [4] Sed tamen plerique durior eſſe creditur. [5] Illud planè conſtat, ſi iam confecto inſtrumento aliquid falsò adiectum ſit non debere ex eiuſmodi adiectione in totum vitiari inſtrumentum quod aliquando totum conſtitit. [6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Antonij Tanioli, April. 1614.

1 Ita Boërt. *quæſtione 253. numero 6.* vbi multos citat & dicit communem.

2 Ferrat. *in form. libell. iuram. teſt. gloſſ. 7. num. 3.* poſt Innoc. *in cap. ſ. æternitatis, Extr. de heret.* vbi addit eandem diſtinctionem locum habere in teſte falſum in aliquo deponente, ſi quæratur an in totum falſus videri debeat.

3 Accipit enim totam vim ſuam à ſtipulatione & ſubſcriptione notarij quæ vnica & indiuidua eſt.

4 *L. placuit* 29. vbi *not. D. de vſur. l. vna eſt via 18.* iunct. *leg. per fundum 11. D. de ſeruit. ruſtic. præd.* harum enim rerum diuiſio corrumpit ſtipulationem, *l. ſtipulationes 72. l. cum ex cauſa 139. de verborum obligatione.*

5 Præſertim Boërio, & aliis quos ipſe citat *dicta quæſtione 253. num. 6.*

6 *Arg. l. verbis 5. D. ad l. Falcid.*

TIT. XVII.

PLVS VALER. QVOD AGIT.

DEFINITIO I.

Contractus ſimulatus nullus eſt circa reſtitutionem, probaturque ſimulatio per coniecturas.

CONTRACTVS ſimulatus, quoniam contrahentium voluntate, quæ omnium conuentionum anima eſt, [1] deſtituitur, vſque adeo nullus eſt, vt pro infecto habeatur, [2] neque contractus nomen mereatur: [3] Itaque nec per in integrum reſtitutionem nec qua alia vlla ratione reſcindendus eſt, probata ſimulatione, [4] ſed id omnino attendendum, quod re vera geſtum apparet. [5] Simulatio autem cum in ſimulantis animo conſiſtat difficillimæ probationis eſt, [6] ideoque etiam per coniecturas probari poteſt, [7] præſertim ſi inter perſonas ſuſpectas & prohibitas dicatur interueniſſe. [8] Plerunque etiam ex clauſulis pactiſque inſolitis conijcitur: [9] itémque ex poſſeſſionis retentione, ſi contractus is geſtus fuit, ex quo poſſeſſionem transferri oportuit. [10] Quantum vero & quibuſnam coniecturis tribuendum ſit, indicantis arbitrio & religioni committitur, pro perſonarum, rerum, cauſarum, & temporum varietate prudenter omnia æſtimaturi. [11] *Ita Senatus* in cauſa D. de Mon-ſainct-Iean, & D. Dyvonne Chamberij, Idib. Iun. 1588.

1 Ex radix, vt loquitur Boër. *quæſtion. numero 11. ex lege Diuum vigeſima-quinta. D. de teſtament. milit. leg. ſciendum 16. §. dictum, de ædilit. edict.*

2 *L. cum ea 21. Codice de tranſaction. leg. ſi ex pretio 8. Cod. ſi cert. petat.*

3 *L. imaginaria 16. de regulis iuris. leg. ſimulata 30. de rit. nupt. leg. contractus 54. D. de oblig. & action. leg. nuda 55. D. de contrah. empt. l. emptor 12. de aqua pluu. arc.*

4 Nam reſtitutio in integrum præſupponit contractum tenere ipſo iure, *leg. in cauſa 16. in princip. de minor. leg. 3. C. eod. l. pen. C. ſi aduerſ. rem indic. l. 3. C. ſi aduerſ. libert. l. 1. C. de fraud. m nor.* Atqui contractus ſimulatus ipſo iure non tenet, quia ſimulatio medullam veri non habet, inquit Bald. *in l. ei qui, C. de diſtr. pignor. & in l. ab Anaſtaſio, notab. 4. C. mandat.*

5 *L.1.2.3.& 4.C.hoc tit.l.multum intereſt 6.C.ſi quis alter. vel ſibi.* Veritas enim ſemper præualet, *l. adſumptio 6.D.ad municip.l. 6.§. 1. de offic.præſid.*

6 Vt & cætera omnia, quæ in animo cuiuſque conſiſtunt, *l. pro herede 20.D.de acquir.hered.l.potuit. 5.& ſeq.C.eod.*iunct.*l.3. de interrog. in iur.fac.l.dolum 6.C.de dolo.*

7 *l. non omnes 5.§.à barbaris, D.de re milit.*alioqui eſſet impoſſibile detegere, aut ſaltem probare ſimulationem, vt tractant DD. *in l. 3.C.hoc tit.*Bart. Cæpoli pall. *in tractat. de ſimul contract.* latè Crauet. poſt alios *conſ.156.num.17.*

8 Inter quas ſcilicet tanto facilius fraus interueniſſe præſumitur, quanto facilius occultatur. *l.qui teſtamentum 27.D.de probat.l.data 27.C.de don.*Guid.Pap.*q.95.* DD.*in l.ſi vnquam,*maximè, Rip.*q.15. C. de reuoc.don.*Bart.*in l.ſi forte,de caſtr.pecul.*

9 Gloſſ.Bald, Angel. & alij. *in l.ſi quis ſub conditione 7. D. de cond. inſt.* Cæpoll.*de ſimulat contract.n.48.*Canoniſt.*in c.illo vos,de pignor.& in c.ad noſtram.de empt.& vend.*

10 *L.ſicut 3.§ ſupervacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.l. quamuis 4.C.ſi quis alter,vel ſibi.*Cæpoll.*d.tract.de ſimul.contract.n.56,* Crauet.*d.conſ.156,n.10.*adde *l.ſi filij 56.*vbi Bald.*C de donat.inter vir, & vxor.*

11 Quæcunque enim non niſi per coniecturas probari poſſunt, ſi quæratur an probata ſint, pendet ex arbitrio & religione iudicantis, quomodo & vniuerſam probationum materiam arbitrariam eſſe dicimus, *l.per tot. & l.quæſitum 13.D.de teſt.* Denique omnia quæ in facto, non in iure conſiſtunt *l.1.§.1.verſ.quorum alterutrum, D.ad SC.Turpill. l.ordine 15.D.ad municip.*

DEFINITIO II.

Simulationem contractus poteſt obiicere quilibet ſucceſſor, etiam ſingularis.

Simulationem contractus non modo contrahentes obiicere poſſunt, ſed & eorum heredes, [1] adeoque ſingulares ſucceſſores, quin & tertij poſſeſſores, ſi eorum interſit. [2] Eſt enim ſimulatio vitium contractus non perſonæ, ac proinde talé quod afficiat rem, quæ ex eiuſmodi contractu petitur, vel poſſidetur. *Ita Senatus* pro fratribus Archiprete, contra Amedeum Pugiat, 7. Cal. Febr. 1590.

1 Sunt enim heredes ſucceſſores in vniuerſum ius quod defunctus habuit, *l quoties 9.§.heredes,& l.non minus 31.in fin.D.de her.inſt. l.heres 22.l.de vſucap.nihil eſt aliud 24.de verb. ſignif.l. hereditas 62.de reg.iur,* Ideoque heres ignoratione ſua defuncti vitia excludere non poteſt, *l.cum heres 11.de diuerſ.temp.præſcr.*

2 Solet enim plerumque eadem cauſa eſſe ſingularis ſucceſſoris, puta emptoris, quæ fuit auctoris, *l.imitus 156.§. plerumque, de regul. iur.l.venditor 13.D.commun.præd.*

3 Qui enim obiicit ſimulationem, non dicit aliquod ius ſibi quæſitum eſſe per ſimulationem, (quia nullum ei per liberam perſonam quæri potuiſſet, *l.& licet 15. D. de conſt. pecun. l. cum vnus 12.de reb. auct. iud. poſſid.*) ſed tantum negat ius vllum aduerſario quæſitum eſſe ex eo contractu, qui probatur ſimulatus, ex iis, quæ diximus prox. Defin. quibus adde *l.ſi cum pater 17.C.ad SC.Velleian.l.ſi pater 8. C de act.empt.leg.nec omiſſa 15.C.de liber.cauſ.l. nec ex vera 8. C.de acquir.poſſeſſ.l.3.C.de contrah.empt.*

DEFINITIO III.

Contractus ſimulatus valet ſecundum id, quod actum eſt, ſi eo modo valere poſſit.

Quod dicimus cõtractum ſimulatũ nullas omnino vires habere, quia nec contractus nomen mereatur, [1] ita accipiendum eſt, vt quod ſimulate geſtum eſt, pro infecto habeatur, [2] neque tamen eo minus valeat, quod reuera actum probatur, ſi quo iure valere poſſit. [3] Itaque ſi proponas inter contrahentes actum, vt permutatio eſſet quam venditionem eſſe dixerunt, valebit vt permutatio, quæ tanquam venditio valere non poteſt. [4] Denique tum demum prorſus inutile eſt negotium, quod ſimulate geritur, cum nec eo modo valere poteſt, quo actum eſt vt valeret, puta ſi fœneratitius & vſurarius contractus ſub venditionis nomine initus proponatur. [5] Alioqui ſemper ſequimur quod actum fuit, vt plus valeat quod agitur, quam quod ſimulatè concipitur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt diximus *Defin.1.n.2.& paſſ.tit.eod.*

2 *d.l.ſi ex pretio 6.C.ſi cert.pet.l.cum ea 21.C.de tranſact.*

3 Text.eſt *in l.3.Cod.hoc tit.*ſi eam intelligas cum Cuiacio, *li.16. obſeru.c.26.*quomodo videtur intelligẽda de ſecũdo creditore, vel de fideiuſſore, qui pignus emerit à primo creditore, *ex l.2.l.5.§.vlt.& ſeq.D.de diſtract.pign.*iunct, *l. ſi mandatu 59. §.1.D. mandat.* Ibi enim emptio, quæ non poteſt valere tanquam emptio, valet ad transferendum ius pignoris in emptorem. Adde *l 3.Cod.de contrah.empt.* vbi ſimulata venditio defenditur iure donationis, *l.cum in venditione 36.l. ſi quis donationis 36.D.eod.l.ſi quis conduxerit 46. D.locat.* Nec obſtat *l.vlt.C.hoc tit.*Ibi enim non tam ſimulatio eſt, quam defectus voluntatis ex parte vtriuſque contrahentium, vno volente locare, alio emere. Poteſt etiam illa lex intelligi de contractu, quem mandatum ita fieri in ſcriptis. In quo genere contractuum ſpeciale eſt, vt aliud ſcriptum ſit, quam quod actum eſt, non magis valeat quod actum eſt ſine ſcriptura, quam quod ſcriptum eſt per ſimulationem, cum ex ſcriptura æſtimentur, *l.contractus 17.C. de fid.inſtrum. l.item quæritur 13.in fin.D.locat.*

4 *d.l 3 C de contrah empt.l 2 .C.hoc tit.*

5 Intellige iis locis & caſibus, quibus fœneratitij & vſurarij contractus interdicti ſunt, vt in terris Eccleſiæ, aut ſi fœnus ſit immodicum & ſupra modum legitimarum vſurarum, *arg.l.ſi ea pactione 14.Cod.de vſur.* Adde aliud exemplum, ſi donationis cauſa venditio fiat inter coniuges nummo vno. Nam neque venditio valet, neque donatio. *d.l.ſi quis donationis 38.D.de contrah.empt.*

6 *d.l.3.& tot.hoc tit.C.*

DEFINITIO IV.

Standum eſt inſtrumento pendente quæſtione ſimulationis, niſi ea quæſtio per iuſiurandum deciſorium terminari ſtatim poſſit.

Quanquam eo, qui ex contractu conuenitur, excipiente de ea re, quæ præter & extra contractum geſta ſit, ſtandum interea eſt contractui, [1] & lite pendente, quamdiu facti veritas in obſcuro eſt, pro contractu præſumere iudicem, [2] ideoque & pro actore interloqui oportet: [3] Si tamen obiiciatur contractus ſimulatio, & iureiurando, quod aſſertionis appellamus, [4] de ſimulatione reus iurauerit, non prius pro contractu præſumendum erit, quam ab actore viciſſim iuratum ſit, non aliud inter contrahentes actum eſſe, quam quod ſcriptum fuit. Nam cum plus valeat quod agitur, quam quod ſimulate concipitur, [5] ante omnia inſpiciendum eſt, reuocata in dubium negotij geſti veritate, quid actũ ſit: [6] quod ipſum non ex verbis inſtrumenti æſtimãdum eſt, ſed ex contrahentium mente, [7] quæ porro non niſi ab iis ipſis, qui contraxerunt, explicari poteſt. [8] Sed & ſi actor ſimulationem interueniſſe negauerit, eique reus iuſiurandum detulerit, non eſt, quod lite pendente ac priuſquam iuratum ſit pro actore pronuncietur, [9] cum in eo res ſit, vt ſtatim iureiurando quod præſtandum vel referendum eſt tota quæſtio diffiniri poſſit. [10] *Ita Senatus* in cauſa D. Emerij de Montfalcon, tunc iuridici Sabaudiæ partiarij, nunc Senatoris clariſſimi, & Iacobi Bluet ex tempore in publico auditorio, Idib Iul. 1591.

1 Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, non qui negat. *l.2.D.de probat.*

2 *l.cum precibus 18.*vbi DD.*C.eod.*

3 Tum etiam, cum inſtrumentum quo actor nititur, falſum eſſe dicitur, *l.2.C.ad l.Cornel.de falſ.*

4 Multiplex enim iuſiurandum eſt, Voluntariũ, neceſſarium, iudiciale, de quibus *in tit.de iureiur.*item de calumnia, de quo *in tit.de iureiur.propt.cal.dand.* Item promiſſorium & aſſertorium, de quibus *in l. 1.cum Auth.ſeq.C.ſi aduerſ vend & l.pen.in fin. C.ſi minor ſe maior. dixer.*item purgatorium, de quo *in c.vlt.Extr. de iureiur.& in l.generaliter 12.C.de reb.cred.& iur iur.*

5 *L.1.& tot.tit C.*

6 Semper enim & in contractibus omnibus ſequimur id, quod actum eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg.iur.l. in conuentionibus 219.de verb.ſignif.l.contractus 54.cum ſeq.l.omnibus 57.de oblig.& act.*

7 Opponitur enim mens verbis, & id quod actum ei quod dictum eſt, *l.ſed Celſus 6. §. 1. D. de contrah.empt.l.ex empto 11.§.1.D. de act.empt.*

8 *L.cum quis decedens 37.§.codicillis, in fin. de legat.3.* Neque enim poſſunt illi ipſi qui contraxerunt facti proprij ignorantiam prætendere, *l quanquam 7.D.ad SC.Velleian.* quam tamen poſſunt prætendere ij, qui in ius ipſorum ſucceſſerunt, *l.vlt. D. pro ſuo, qui in alterius 42. de reg.iur.*

9 Quia nec pendere lis intelligitur, quæ in eo eſt vt ſtatim terminari poſſit, vt nec durare tutela, quæ ſtatim finẽ ſit acceptura, *l.pen.D. de teſt.milit.l.non tantum 17.in princ.D.de excuſ.tut.l. 4. §. de dol.29.de dol.mal.except.*

10 Manifeſtæ ſiquidem turpitudinis eſt, nolle iurare nec iuſiurandum referre, *leg. manifeſtæ 38. de iureiur.* vbi dicitur non tantum manifeſtæ turpitudinis hoc eſſe, ſed etiam, quod ad rem noſtram magis pertinet, manifeſtæ confeſſionis.

DEFINI

DEFINITIO V.

Simulationis præſumptio inducitur ex ſola poſſeſſionis retentione inter perſonas ſuſpectas, ſi ratio nulla fuerit retinendæ poſſeſſionis.

NOn leuis coniectura ſimulationis eſt, ſi donator vel venditor in rei donatæ vel venditæ poſſeſſione manſerit ſciente ac patiente emptore vel donatario. [1] Nec quod in contractu interuenerit clauſula conſtituti, propter quam videri poſſit donator aut venditor alieno potius quam ſuo nomine poſſediſſe, [2] ad rem faciet. Nam ſi aliud nihil ſit, non tollit fictitius ille veram poſſeſſionem tradendi modus [3] præſumptionem ſimulationis. [4] Sed tamen vt ex eiuſmodi coniectura præſumi poſſit ſimulatio, cauſam aliquam concurrere neceſſe eſt, propter quam ſimulate negotium geri debuerit, [5] vtputa ſi agatur inter perſonas prohibitas aut ſuſpectas. [6] Finge Sempronium, qui tibi bona ſua omnia donauerat, excepto ſibi quorundam vſufructu, conſenſiſſe vt ea venderes quorum habebat vſumfructum. [7] Si cætera ex eo tempore poſſediſſe probetur, credendus potius eſt eam poſſidendi cauſam habuiſſe, vt rebus non venditis in vicem remiſſi vſusfructus frueretur. [8] *Ita Senatus* in cauſa liberorum Ludouici Machet procuratoris fiſcalis apud Gebennenſes, 13 Cal. Nouemb. 1591.

1 *L. ſicut 8. §. ſuperuacuum*, vbi Bart. & alij, *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. quamuis 4. C. ſi quis alter. vel ſibi.* Dixi *Defin. 1. n. 10. tit. eod.*

2 *Ex l. quod meo 18. de acquir poſſeſſ. l. quadam mulier 77. D. de rei vind.* Idemque dici poteſt de aliis clauſulis, per quas poſſeſſio transfertur, vtputa per retentionem vſusfructus, *l. quiſquis 28. C. de donat.*

3 Placet enim per clauſulam conſtituti, & alias ſimiles transferri etiam poſſeſſionem, nec eam tantum quam ciuilem vocant, ſed etiam naturalem, Bart. *in l. ſi is qui pro emptore, de vſucap.* Guid. Pap. q. 82. 36. 81. 101. 112. & 268.

4 Plus enim ſemper valere debet, quod agitur, quam quod ſimulate concipitur, *tot. hoc tit.* C. Cæpoll. poſt alios *de ſimul. contr. præſumpt. 34.*

5 In dubio namque præſumendum eſt pro ſcriptura & veritate potius, quam pro ſimulatione, vt diximus *Defin. 4. tit.*

6 Dixi *Defin. 1. num. 8. tit. eod.*

7 Solet enim fructuarii conſenſus hoc caſu exigi, ne poſtea liceat fructuario efficaciter vindicare vſumfructum, *l. 4. §. quæſitum eſt. 12. D. de doli mali except.*

8 *Arg. l. generali 32. §. 1. verſ. Claudius, D. de vſufr. leg.* Ergo nihil cauſæ erit cur huiuſmodi donatio videri debeat ſimulata.

DEFINITIO VI.

Clauſulæ appoſitæ in contractu ſimulato nihil operantur vbi conſtat de ſimulatione, alioqui interim operantur.

CReditor propriam pignoris poſſeſſionem auocans ex clauſula conſtituti, in eo inſtrumento appoſita quod ſimulatum eſſe dicitur, non poteſt ſimulationis quæſtionem detrectare & eludere, illo vno prætextu, quod non de crediti iure agat, ſed tantum de poſſeſſione. [1] Nam quoties contractus, de quo inſtrumentum factum eſt, ſimulatus dicitur & probatur, conſtat omnes quoque clauſulas, præſertim acceſſorias in eo inſtrumento appoſitas, ſimulatas etiam intelligi, & quod eſt conſequens nullius prorſus eſſe roboris & momenti. [2] Sane pendente ſimulationis quæſtione, ſi nihil aliud ſit quod impediat, pro inſtrumento præſumendum erit, [3] ideoque ſua creditori tuenda poſſeſſio in ſpeciem fiduciæ, quod pragmatici dicunt *per modum prouiſionis*, addito ſaltem onere cautionis. [4] Nam & falſi quæſtione pendente, quæ longe maior eſt, [5] pro contractu interea præſumendum & iudicandum eſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iay Donzel, & Antoniæ Mauris, 4. Id. Nouemb. 1593.

1 Quanquam pro hoc prætextu illud facit, quod ſolet dici, cauſam poſſeſſionis ante omnia terminandam eſſe. Prius etiam quam de perſonarum aut actionis iure diſputetur, *l. ſi de vi 37. de iud. l. qui cœtu 6. §. 1. ad l. Iul. de vi publ. l. 1. §. et igitur, D. vti poſſid. l. 25. qui deſtinatus 24. D. de rei vind.*

2 Ne alioqui contractus, qui ex conſenſu & veritate vires accipit, confirmari videretur per clauſulas, quæ non valent, niſi ex contractu, *arg. l. quod per manus 10. D. de iur. cod.*

3 Dixi *tit. dec. 4. n. 1. 2. & 3.*

4 Vt fieri ſolet, quoties pendente facti quæſtione, quæ ſemper incerta eſt, pro alterutro litigantium pronunciatur, *vt in l. ſtatuliber 5. D. de ſtatulib. lib. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus, quam per l. falcid.*

5 Simulatio enim habet conſenſum aliquem ſaltem fictum, falſitas vero ne fictum quidem.

6 *L. 2. C. ad l. Cornel. de falſ.*

DEFINITIO VII.

Modicitas pretij iuncta cum pacto de retrouendendo, & quibuſdam aliis circunſtantiis, inducit præſumptionem ſimulationis, etiam citra conſuetudinem fœnerandi.

ETſi modicitas pretij cum pacto de retrouendendo coniuncta non ſufficit ad probandam ſimulationem venditionis, non accedente conſuetudine fœnerandi, [1] fieri tamen poteſt, vt aliis concurrentibus indiciis facile ſimulatio præſumatur. [2] Inter quæ non minimum illud erit, ſi euictionis nomine datus fideiuſſor, cuius negotium geſtum eſſe credibile ſit, [3] conductionis titulo ſubinde rem venditam retinuerit, [4] repetita per multos annos locatione, nec vnquam aucta, vel imminuta mercede, [5] præſertim vero ſi merces legitimarum vſurarum modo magis, quam fructuum quantitati & æſtimationi reſpondeat: [6] non tamen ea ſola præſumptio ſufficit, vt contractus ſimulatus probetur: [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Dufour, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1593. cum ſeptingentorum florenorum pretio vendita res eſſet, quæ non ita multo poſt octingentis aureis fuerat æſtimata. [8] Accedebat quod ipſe fideiuſſor euictionis, idemque conductor eandem rem poſtea vendiderat. [9] Quo enim iure aut qua fronte vendidiſſet, ſi priorem venditionem, cui acceſſerat, valere tradidiſſet; [10]

1 Secundum magis communem opinionem DD. *ad leg. ſi quis cum aliter 36. D. de verb. oblig. & ad l. 2. C. de reſcind. vend.* Caguol. *ad l. 2. C. de pact. inter empt. & vend.* Canon. *ad cum vos, de pign.*

2 Iam enim diximus *Defin. 1. n. 7.* probari per indicia & coniecturas ſimulationem.* Vide autem exemplum coniecturæ *Defin. 18. n. 1. de præſcript. trigint. vel quadr. annor.*

3 Fit enim plerumque, vt quis in rem ſuam fideiubeat *vt in l. 5. D. de liber. legat. l. ſed ſi fideiuſſor 24. de pact. l. de die 8. §. 1. D. qui ſatisd. cog.*

4 Magna enim ſimulationis præſumptio eſt ex retentione poſſeſſionis, *l. ſicut 8. §. ſuperuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

5 Cum tamen pro temporum varietate ſoleant mutari pretia, vt rerum omnium ita & locationum, *l. pretia rerum 63. D. ad l. falcid. l. ex conducto 15. § Papinianus alias, l. ſi vno anno, D. de locat. & cond.*

6 Debet enim merces locationis reſpondere modo fructuum, cum pro fructibus detur, *l. ſi ea pactione 14. C. de vſur.*

7 Non enim facilè & ſine magna ac propemodum neceſſaria cauſa ſimulationis præſumptio capi debet, cum ſimulatio omnis dolum aduexum habeat, qui ſemper probandus eſt, nunquam præſumendus, *l. dolum 6. C. de dolo, l. quoties 18. § qui dolo, D. de probat.*

8 Ex qua æſtimatione probatur læſio plus quàm enormiſſima. Illa enim enormis dicitur, quæ dimidiam iuſti pretij excedit. Enormiſſima verò quæ beſſem, vt tractant moderni, *ad d. l. 2. C. de reſcind. vend. & ad d. l. ſi quis cum aliter 35. de verb. oblig.*

9 Quanquam nihil vetat alienam quoque rem vendi, etiam à ſciente, *l. rem alienam 28. D. de contrah. empt.*

10 Nec enim hoc fieri poteſt, quin incurratur crimen falſi, aut ſaltem ſtellionatus, *l. qui duobus 21. C. ad l. Cornel. de falſ. l. 3. §. 1. de crimin. ſtellion.*

DEFINITIO VIII.

Incertitudo futuri pretij fructum non facile patitur, vt eorum venditio videri debeat facta viliori pretio in fraudem vſurarum.

EMptio frumenti in ipſo meſſium tempore vili pretio facta non ob id ſolum ſimulata & vſuraria videri poteſt, quod venditor frumenti quantitatem poſt aliquot menſes tradere

tradere promiſerit, quo tempore frumentum multo carius reperiatur: cum ex contrario fieri potuerit vt vileſceret. [1] Si nihil aliud ſit, ex quo vſura poſſit cohiici, puta ſi emptor ſolitus ſit fœnerari, ſi frumentum nondum perceptum in herba, vt loquuntur, venditum ſit, [2] aliud ve quid ſimile interuenerit. *Ita Senatus* ex tempore pro vidua Gaſpardi Caſuſſe medici, contra Claudium & Andream Cartier, 4. Idib. Aug. 1595.

1 Plerumque enim inſpiciendum eſt non tam quid euenerit, quam quid euenire potuerit, & futuri euentus incertitudo facit vt multa permittantur, quæ alioqui non permitterentur, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommiſſo* 11. *C. de tranſact. l. ſi pater* 11. *C. de inoffic. teſt. l. eo* 13. *Cod. de vſur. l. pen. C. de ſolut.* iunct. *l. pretia rerum* 63. *ff. ad l. falc. l. verum* 12. *§. item non reſtituetur, & ſeq. ff. de min.*

2 Illud namque ante omnia inſpici ferè ſolet quoties dubitatur an contractus aliquis ſit vſurarius, vt & in aliis pleriſque conſuetudo patrisfamilias ſpectanda eſt, *l. ſi ſeruus* 50. *§. vlt. de leg. 1. l. nummis* 73. *de leg. 3. l. 3. §. vlt. de ſupell. legat. l. qui ſemiſſes* 13. *in fin. ff. de vſur.*

3 Quod pleriſque Principum noſtrorum edictis Senatúſque noſtri conſultis directè prohibitum eſt, cum improbi fœneratores hanc plerumque fœnoris crudeliſſimi exercendi occaſionem captarent.

TIT. XVIII.

DE PIGNORAT. ACTION.

DEFINITIO I.

De Pignoratitia danda debitori poſt pignoris diſtractionem.

NON competit pignoratitia debitori aduerſus creditorem, qui pignus vendidit, ſiue ex conuentione, [1] ſiue iudice permittente, [2] niſi ad hoc vt reſtituatur plus, quod plus eſt in pretio pignoris, quam in debito, ſi pluris pignus fuit: [3] Aut niſi in venditione dolus creditoris interuenerit, [4] ſiue omiſſam denunciationem, quæ præcedere debuit [5] ſi non expreſſo pacto fuerat remiſſa, [6] ſiue qua alia ratione. [7] *Ita Senatus* in cauſa de qua SC. 7. de diſtract. pignor.

1 Quæ vulgaris erat conuentio, *l. pactum vulgare 4. C. de pign. act. l. ſi conuenit 4. D. eod.* Et quamuis expreſſim facta non eſſet, tacitè tamen inerat, niſi contrarium expreſſim actum eſſet, quo etiam caſu interpoſiti pacti de non diſtrahendo pignore, permittebatur tamen venditio ſi modo trina denunciatio præceſſiſſet *d. l. ſi conuenit, cum l. ſeq.* iunct. *l. 1. C. de pact. pign. l. ſi ceſſante 7. C. de diſtr. pign.*

2 Solet enim & debet iudex competens hanc venditionem permittere, *l. ſi in hoc* 14 *eod. tit. Cod. de diſtract. pign.* præſertim debitore poſſidente, *l. pen. C. de pign. act. l. 3. C. de pign.*

3 *L. eleganter* 24. *§. ſi vendiderit, D. de pign. act. l. 1. C. eod. l. ſi inter* 21. *§ vlt. de pign. & hypoth. l. creditoris* 15. *D. de furt. l. qui occidit* 30. *§. 1. D. ad l. Aquil.* Sed & vſuras ſuperflui debet creditor, ſiue ſuperfluam pecuniam fœnerauerit, ſiue ea vſus ſit *l. quamuis 6. §. D. de pign. act.*

4 *L. 2. l. 4. C. ſi vend. pign. agat. l. ſi ceſſante 7. C. de diſt. pign.*

5 *L. creditor 4. C. eod. tit. de diſtr. pign. l. 3. §. 1. Cod. de iur. dom. impetr.* Ratio petenda eſt ex *l. neceſſe 8. D. de in diem addict.* vt ſcilicet debitor poſſit alium ſubiicere emptorem, qui pluris licitetur.

6 Onus enim denunciationis per pactum remitti poteſt *l. Herennius 63. D. de euict.*

7 Puto non factam publice ac ſolemniter pignoris venditionem *l. ſi eo tempore 6. l. ſi hypothecas 8. C. de remiſſ. pign. d. l. 2. & 4. C. ſi vend. pign. agat.*

DEFINITIO II.

De oblatione facienda ad pignoratitiam inducendam.

OBlatio debiti in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem, atque ſi ſoluta creditori eſſet pecunia aut aliter eo nomine ſatisfactum, quamuis ex ſtricta iuris ratione ſolutionem ipſam & ſatisfactionem præcedere oporteat. [1] Nec tantum ad rei pignoratæ reſtitutionem actio competet, ſed etiam ad id omne quod intererit debitoris. [2] An ergo & ad fructus, ſi quos creditor fortaſſis antichreſticus poſt oblationem in iudicio factam ex pignore perceperit; nam & fructus veniunt in pignoratitiam actionem, tamet ſi prædo ſit qui in alienam rem pignori dederit, [3] ſicut & vendito pignore pluris quam creditori deberetur, ſuperfluæ quantitatis vſuras creditor debet ſiue ea pecunia vſus ſit, ſiue in illa reſtituenda moram fecerit. [4] Sed id tum demum dici poteſt, cum oblatio facta in iudicio non verbalis tantum fuit, vt loquuntur, at realis, & quæ numeratam pecuniam præ ſe tulerit. [5] Alioqui obſignatio neceſſaria eſt, quæ vim ſolutionis obtineat, [6] nec iudicij auctoritas facere poteſt vt ſoluiſſe videatur qui non niſi verbo pecuniam obtulit. [7] Imo nec qui re vera obtulit, ſi oblatam pecuniam domum retulerit, quia non videtur oblata pecunia, quæ non durat oblata, [8] ſicut nec in rem verſum. [9] Ita fit vt omnimodo obſignatam eſſe pecuniam neceſſe ſit ad conſequendam fructuum reſtitutionem: [10] Adeo vt nec ipſa quoque litis conteſtatio ſufficere poſſit: quamuis facere ſoleat, vt etiã in ſtricti iuris iudiciis exinde fructus debeantur; [11] nimirũ ne aliter poſito iure eueniat vt & re & pretio [12] vſus debitor videatur, quod vtiq; bona fides nõ admitteret [13] Eo ſane iure vtimur vt ad pignoratitiam actionem exercendam ſola verbalis oblatio in iudicio facta ſufficiat, nec repellatur agens debitor, tametſi pecuniam in manu non habeat, ſed ita tamen vt actionis iudicatique effectus in id tẽpus conferatur, quod debitor re vera ſatisfecerit. [13] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Amedei Martini procuratoris & N. Zachariæ de Lanfrey, nono Cal. Dec. 1592.

1 *L. ſi rem alienam 9. §. 1. & vlt. D. hoc tit.* Ratio eſt, quia pignoratitiæ actionis conditio, quæ illa eſt, ſi debitum ſolutum erit, pro impleta habetur cum ſtat per creditorem quo minus ſolutionem accipiat, ex *reg. l. in iure 61. de reg. iur.* Ex qua ratione apparet intelligi hòc debere de oblatione reali, non verbali, quia re ipſa non verbo impleri hæc conditio poteſt. Denique debitorem oportet eſſe paratum ſoluere, *l. quod ſi 10. D. hoc tit.* Ergo veniſſe cum ſacco quandoquidem in poteſtate illius eſt quando agat, *l. 5. §. vlt. de dol. except.* nec habet hic locum æquitas quæ inducit temperamentum, de quo *in l. quod dicimus* 105. *D. de ſolut.* Idque eſt quod ſequitur in Defin.

2 *d. l. 9. §. vlt. hoc tit.* Eſt enim hoc ex natura pignoratitiæ actionis vt detur ad omne id, quod intereſt debitoris, *l. ſi creditor 5. C. eod.*

3 *L. ſi pignore 22. §. ſi prædo, D. eod.* iunct. *d. l. 9. §. penult.*

4 *L. quamuis 6. §. 1. eod.*

5 Ob eámque cauſam optimum conſilium eſt ad eludendam huiuſmodi verbalem debitoris oblationem, vt creditor quoque verbo dicat paratum ſe accipere, quia vbi facto opus eſt, verba non ſufficiunt, ne alioqui verbis tollatur obligatio, quæ non fuerit contracta verbis *contra l. an inutilis 8. §. acceptum, D. de accept.* Et vero ſi non ſufficit præſentem, offerre fideiuſſorem, *d. l. quod ſi 10. hoc tit.* quanto minus proderit offerre pecuniam, quæ non ſit præſens?

6 *L. obſignatione 9. C. de ſolutionib. l. qui mutuam 56 §. 1. D. mandat.*

7 Quia ſolutio eſt facti, *l. conſilio 9. §. vlt. D. de curat. fur.*

8 *L. ſi ſoluturus 39. D. de ſolut. l. vlt. D. de leg. commiſſ.*

9 *L. ſi pro patre 10. §. verſum, de in rem verſ. l. item eorum 6. §. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. nomin. l. nam etſi 15. § vlt. ff. de inoff. teſt. l. 4. §. tunc in poteſtate, D. de vſucap.* Sic è contrario interpellatio creditoris licet congruo loco & tempore facta non conſtituit debitorem in mora, ſi omiſſa ſit debiti repetendi inſtantia *l. mora 32. §. 1. de vſur.*

10 *L. nec creditores 10. & l. vlt. C. hoc tit. l. acceptam 19 C. de vſur.*

11 *L. 2. de vſur.* vbi Pap. ſcribit hoc vulgo receptum eſſe, vt in actionibus quoque in perſonam cauſa omnis eſt die litis conteſtatæ præſtetur, quia quale quid eſt cum petitur tale dari debet.

12 *L. exempto 11. §. qui autem, l. bona fides 50. de act. empt. l. curabit 5. C. eod. l. Iulianus 13. §. veniunt 20. D. eod. l. 2. C. de vſur.*

13 Itaque actio debitori datur ſed non exactio, vt proinde nihil creditoris intereſſe videatur. Sed tamen vereor ne hæc praxis alia ratione iuris, quæ ſicut non patitur vt quis agat ſine actione *l. ſi pupilli 6. §. vlt. de neg. geſt.* ita neque vt ex contractu vltrò citróque obligatorio naſcatur actio priuſquam is, qui agere vult, contractum ex parte ſua prior impleuerit & conditioni ſatisfecerit, ſub qua ius dat actionem, *d. l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt. d. l. acceptam 19. C. de vſur.*

DEFINITIO III.

Pignoratitia indiuidua eſt etiam in perſonis heredum ſiue debitoris ſiue creditoris.

EX pluribus creditoris heredibus, qui totum pignus ſolus poſſidet, pignoratitia in ſolidum conueniri poteſt, [1] nec eo magis præſcriptione longiſſimi temporis iuuabitur, ad remouendum ius offerendi quod pro parte coheredis perſonam

nam tertij poſſeſſoris gerere videatur. [2] Nam imo vero ſi ex hereditatis diuiſione eam rem poſſideat, cenſendus eſt totam habere iure hereditario, cum quantum ex cohereus portione hereditaria in ea re accepit, tantum ipſe viciſſim de ſua coheredi præſtiterit in iis bonis, quæ ad coheredem peruenerunt. [3] Sed etſi iure prælegari rem illam nactus ſit, quo demum caſu partem à ſeipſo capere intelligitur, partem à coherede, [4] idem tamen iuris eſt, vt pignoratitia in ſolidum cōueniri quandocunque poſſit. [5] Eſt enim pignoris ius indiuiduum, [6] cúmque ſit ille vnus ex heredibus creditoris, talem ab eo ſuſcipi & agnoſci obligationem neceſſe eſt, qualis in ipſius creditoris perſona fuit. Neque enim ex heredum perſona aut numero poteſt obligationis conditio immutari, [7] aut rei obligatæ pars vna diuerſo ab alia iure cenſeri in perſona eius, qui ipſe creditor eſt, licet non niſi pro parte. [8] Et vero ſicuti creditor ab initio partem pignoris accepturus non fuit, qui totam rem ſibi pignori dari voluit, [9] ita nec cogendus eſt debitor, vt pignus pro parte luat, qui totum debitum offerre cogitur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Pignoratitia enim datur ad hoc vt pignus reſtituatur, *l. 1. §. creditor, D. de oblig. l. vlt. C. de luit. pign.* Is autem totius rei reſtituendæ facultatem habet, qui ſolus totam poſſidet, *l. poſſeſſor 15. D. de rei vind.*

2 Conſtat enim ius offerendi poſſe per tertium præſcribi *l. 2. Cod. ſi antiq. cred. pign. vend. l. ſi mandato 59. §. 1. D. mandat.*

3 Vnde eſt quod diuiſio permutationis vicem obtinere dicitur *in l. ſi filia 20. §. ſi pater, in fin. D. famil. erciſc.* & emptionis *l. 1. C. commun. vtr. iudic. l. filium quem habentem 24. verſic. compenſato, C. famil. erciſc.*

4 *L. in quartam 91. D. ad l. falcid. l. deducta 58. §. acceptis, D. ad SC. Trebell. l. miles ad ſororem 75. §. 1. de leg. 2.*

5 Nec enim actio pignoratitia dominij mutatione aut extinguitur aut immutatur vt nec hypothecaria, quia perſecutio pignoris nulla ſocietate dominio coniungitur, *l. 1. §. cum prædium 2. D. de pign. l. iuſto 44. §. non mutat. D. de vſucap.*

6 *L. rem hereditariam 65. verſ. idque placebat, D. de euict. leg. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

7 *L. 2. §. ex his, D. de verb. oblig.*

8 Tritum enim eſt vnam eandémque rem diuerſo cenſeri non debere *l. eum qui ædes 23. D. de vſucap.*

9 *L. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*

10 *L. ſi neceſſarias 8. §. ſi vnus, leg. ſolutum 11. §. ſi creditori, ff. hoc tit. leg. quandiu 16. l. vnus ex multis 16. Cod. de diſtract. pign. leg. 1. Cod. de luit. pign.*

DEFINITIO IV.

Pignoratitia nullius temporis præſcriptione ſummouetur.

Pignoratitiæ actionis ſingulare ius eſt, vt nullius temporis quantumcunque longiſſimi præſcriptione ſummoueatur, [1] quia nec competit priuſquam debitor pecuniam à ſe debitam obtulerit creditori: Abſurdum autem fuerit, adeóque *ἀδύνατον* prius actionem perimi, quam fuerit nata, [2] vt ſcribemus pluribus SC. 21. 22. 23. 24 ꝫ. de luit. pign. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. pignori 15.* vbi Bart. *D. de vſucap.* Idem Bart. *ad l. cum notiſſimi 7. §. 1. C. de præſcr. 30 vel 40. annor.* Oſaſc. Cacheran. *dec. Ped. 115.*

2 *L. ſi rem 9. §. omnis pecunia, D. hoc tit.*

3 *L. 1. §. 1. D. quib. mod. vſuſfr. amit. leg. ſi partem 19. D. quem ſeruit. amit. l. ſi ita ſit ſcriptum 45. §. 1. de legat. 2. l. 1. §. decretalis, de ſucceſſ. edict.*

DEFINITIO V.

Periculum monetæ debitæ, nec obſignatæ, quamuis oblatæ ſpectat ad debitorem.

Si debitor, qui pignoratitiam actionem inſtituit, pecuniam debitam obtulerit in iudicio, nec obſignauerit, ſuperueniens immutatio monetæ ſiue in intrinſeca, ſiue in extrinſeca bonitate, cedit periculo debitoris [1], non ſolum ſi procuratori ad tractandam litem conſtituto obtulerit, (qui vtique ad ſolutionem accipiendam datus non videtur [2]) ſed & ſi ipſi creditori. [3] Quanquam enim oblatio, quæ in iudicio facta eſt, interdum prodeſt, præſertim ad inducendam pignoratitiam actionem, [4] nunquam tamen habet vim ſolutionis, niſi ſecuta riteque facta obſignatione. [5] Hoc vero tum maxime obtinet, cum non niſi ob viliorum monetarum deteriorationem aucta fuit, vt noſtris his temporibus aurei æſtimatio, quia nihil videtur intereſſe debitoris: [6] Cum ſi eadem nummorum corpora nunc habeat, quæ habebat oblationis tempore, eadem ipſa nunc poſſit ſoluere, [7] ſin ea conſumpſerit, æqui conſulere debet, quod iis vſus fuerit. Neque enim potuerunt iidem nummi duplicem vſum præſtare, cum ſcilicet in quem ſunt conſumpti, & hunc præterea vt perinde habeantur acſi oblationis tempore ſoluti fuiſſent. [8] Nec aliud erit tametſi creditor integros totius medij temporis fructus ex iudicati auctoritate retinuerit, pignore fortaſſis in antichreſim dato. [9] Non enim poteſt induci cōpenſatio fructuum pignoris cum ipſo debito aut aliqua ſortis parte, ſed tantum cum vſuris debiti, [10] quarum longe diuerſa ratio eſt, & acceſſionis illius quæ ob monetarum deteriorationem præſtatur. [11] Licet enim augeat quantitatem, ſed ſortis potius pars quædam eſt [12] nec acceſſionum iure cenſeri debet. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa 16. Cal. April. 1593.

1 Tanquam qui ſit dominus pecuniæ quam debet, *leg. 1. in princip. D. de liber. legat.* periculum enim caſuū fortuitorum ſpectat ad dominum, *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act. l. contractus 23. in fin. D. de reg. iur.*

2 *L. hoc iure 86. D. de ſolut. l. ſed ſi tantum 13. de pact.* ob idque nec tranſigere poteſt, *d. l. ſed ſi tantum,* iunct. *l. tranſactionis 7. C. de tranſact.* Litis enim tantum dominus eſt poſt litem conteſtatam *l. procuratoribus 22. & ſeq. C. de procur.* ſed non rei quæ in litem deducta eſt.

3 *Arg. l. ſi ſoluturus 39. D. de ſolut.*

4 Vt ſcripſimus *Defin. 2.* ꝫ.

5 *L. acceptam 19. C. de vſur. l. obſignatione, C. de ſolut. leg. qui mutuam 59. §. 1. D. mandat. l. nec creditores 10. & l. vlt. C. hoc tit.*

6 Nec enim vera & realis eſt hæc mutatio monetæ, vt pluribus ſcripſi in tractatu de variis ſummariorum debitorum ſolutionibus.

7 Fit enim hoc caſu ſolutio in ea bonitate & qualitate, quæ fuit tempore contractus & de qua conſequenter tunc à contrahentibus cogitatum fuit. Verba rerúmque contractus ſemper referenda ſunt ad tempus contractus, niſi aliud ſonent *l. Rutilia 69. D. de contr. empt.* Adde textum meliorem *in l. creditorem:* ſic enim legendum eſt *non debitorem,* alias *leg. Paulus 90. de ſolut.* vbi additur quod magis eſt, etiam in alia forma nummos accipere cogendum creditorem, ſi non ex ea re damnum aliquod paſſurus ſit.

8 Sunt enim nummi ex earum rerum genere quæ primo vſu conſumuntur, *l. 2. l. 5. & paſſ. D. de vſuſfr. ear. rer. quæ vſu con. ſum.* quod autem ſemel conſumptum eſt nullum amplius vſum præſtare poteſt.

9 Antichreſis enim eſt cum creditor mutuum habet vſum pignoris tanquam in vicem vſurarum, ſicut & debitor vtitur pecunia creditoris, *l. ſi pecuniam 33. D. hoc tit. l. ſi is qui 11. §. 1. D. de pign. & hypoth.*

10 Cum fructus pignoris in antichreſim dati pertineant ad creditorem vice vſurarum, *d. l. ſi is qui, §. 1 l. ſi ea paſſione 14. C. de vſur.*

11 Quod vulgo augmentum monetæ vocant.

12 Ideo enim debetur ne alioqui damnum patiatur creditor, & minus ei reddatur, quam debeatur, ſi ſolutio fiat in nummis qui ſint deteriores, non autē vt creditor lucrum ſentiat *d. l. 99. de ſolut. l. eleganter 24. §. qui reprobos, D. hoc tit. l. cum quid 3. D. de reb. cred.* Nec enim videtur reddi pecunia quæ deterior redditur, *l. 3. §. 1. D. commod. l. 1. §. ſi res depoſita 16. D. depoſit.*

13 Quo tamen nomine & iure acceſſionum cenſentur ſemper vſuræ *tot. tit. de vſur. fruct. & omnib. acceſſ. & mor.*

DEFINITIO VI.

Qui obſignauit pecuniam debitam, non ideo tanquam liberatus poſſeſſionem pignoris à ſe dati capere propria auctoritate poteſt.

Licet obſignatio vim ſolutionis habeat ad pignoratitiam actionem inducendam, [1] non tamen facere poteſt vt debitor propria auctoritate poſſeſſionem pignoris nanciſci poſſit, quam in creditorem tranſtulerat: [2] quia cum nec aliter valeat obſignatio quam ſi creditor oblatam ſolutionem recuſauerit [3] ſine cauſa, [4] prius eſt vt conſtet fuiſſe illum in mora ſolutionis accipiendæ, quam vt pro ſolutione haberi obſignatio debeat. [5] Itaque de eo ante omnia pronunciandum eſt, [6] nec permittendum debitori vt in cauſa propria ſibi ius dicat. [7] *Ita Senatus* pro Michaële Tolen, contra Guilielmum Armengeat Prid. Non. Maij 1595.

1 *L. nec creditores 10. & vlt. C. hoc tit.*

2 Sicut nec creditor per conuentionem vel præſidialē iuſſionē debiti cauſa, res debitoris poſſidentis auferre pro ſuo arbitrio poteſt

l. pen. eod. l. 3. C. de pignor. vbi dicitur etiam creditores, qui non reddita ſibi pecunia conuentionis legem exercent ingreſſi poſſeſſionem vim quidem facere non videri, attamen auctoritate iudicis poſſeſſionem adipiſci debere.

3 Obſignationem enim ſemper debet præcedere oblatio ſolutionis ex parte debitoris, & mora in accipiendo ex parte creditoris, *d. l. 10. & vlt. C. hoc tit. l. acceptam 19. C. de vſur. l. 4. §. vlt. & l. vlt. D. de leg. commiſſ.*

4 Quid enim ſi obligatio facta ſit incongruo loco vel tempore? Hoc caſu nec oblatio valebit nec oblationem ſecuta obſignatio, *l. ſi ſoluturus 93. D. de ſolut. l. mora 32. D. de vſur. l. cum filiusfamilias 49. §. vlt. D. de verb. oblig.*

5 Fatendum enim eſt obſignationem non eſſe reuera ſolutionem, ſed tantum ſolutionis iure cenſeri, *l. obſignatione, 9. de ſolut.* quibus verbis cum fictionem quandam ſignificemus, apparet non aliter inducendam eam eſſe quam ſi veritati locus eſſe non poſſit. Ad hoc enim debitor obligatus eſt, vt ſoluat, non vt obſignet, nec æquum eſt eum prius liberari quam fecerit idipſum quod debet. Vt vero liberetur per obſignationem inductum eſt ex mera neceſſitate ne aliter poſito iure in poteſtate creditoris futurum ſit, vt nunquam debitor liberetur, ſcilicet ſi ab eo nolit accipere ſolutionem. Atqui placuit certis modis obligationes ſicut contrahi, ſic & diſſolui, *l. obligationum fere 44. §. placet, D. de oblig. & act.* quia cum obligatio ſit iuris vinculum, vt ex definitione ipſius conſtat, & ita minuat quodammodo ciuis Romani libertatem, nunquam pateretur iuris ciuilis legiſlator eam contrahi, ſi non poſſet etiam diſſolui inuito quoque creditore. Nam & inde eſt quod impoſſibilium nulla contrahi poteſt obligatio, *l. impoſſibilium 185. de reg. iur.* quia diſſolui nũquam poſſet. An ergo neceſſaria eſt obſignatio in omni caſu oblationis, vt oblatio effectum habere poſſit? Minimè, ſed tunc tantum cum agetur de tollenda obligatione ſiue ſortis ſiue vſurarum. Nec enim hac parte differentia vlla eſt, cum tamdiu debeantur vſuræ ſortis, quamdiu ſors ipſa debetur, *d. l. 10. & vlt. C. hoc tit. l. ſi creditrici 6. C. de vſur.* Cæterum ſi agetur non de tollenda obligatione, ſed tantum de implenda conditione aliqua, vt puta ad inducendam pignoratitiam actionem, vel ad excludendam quaſi Seruianam, ſufficiet oblatio ſine obſignatione, quia ſufficit conditionem haberi pro impleta, licet reuera non impleatur, *d. l. acceptam, C. 19. de vſur.* habetur autem pro impleta ex parte debitoris quoties per creditorem ſtetit ne impleretur per veram ſolutionem, *l. iure ciuili 24. C de cod. & demonſtr. l. in iure 161. de reg. iur.* & aliquando euenit vt nec oblatio ipſa neceſſaria ſit, ſed ſufficiat nihil poſſe imputari ei, qui non obtulit? fortè ſi non fuit perſona cui poſſet afferre, & certet de damno vitando, maximè vero de pœna vt in ſpecie *l. vlt. D. de leg. commiſſ.* iunct. *l. 4. §. vlt. eod.* Nec enim illius *l. vlt.* ſenſus is eſt, vt emptor qui non habuit cui ſtatuto die pecuniam offerret, ob hoc ſit liberatus per obſignationem ſacculi, præſertim nulla ſecuta depoſitione, ob idque nec dubitandum eſt quin ad pretij non ſoluti vſuras ſemper teneatur, ſicut & cæteri emptores qui rem, ſibi venditam acceperunt, nec pretium ſoluerunt *l. curabis 5. C. de act. empt. l. 2. C. de vſur.* ſed vt ei proſit defuiſſe venditricem, hactenus ne in venditionis legem commiſiſſe videatur. Eum namque liberatum non eſſe ex hoc conſtat quod eadem lex ponit denunciatum hoc à fiſco ei fuiſſe ne ſolueret venditrici. Cur vero ei denũciatum hoc niſi tanquam debitori debitricis? Ergo hi gradus diligenter ſunt diſtinguendi, an agatur de tollenda obligatione, vt eo caſu requiratur ſolemnis obſignatio, ſiue de ſorte tractetur, ſiue de vſuris, an de implenda conditione aliqua vt tunc ſufficiat oblatio, an denique de impediendo ne qua conditio contra debitorem impleatur, vt hoc caſu nec oblatio neceſſaria ſit ſi nemo fuerit cui offerri potuerit, *vt in l. 17. §. ſi pupillo, D. de vſur.* Iunge *Defin. 39. T. de vſur.* Sufficit enim hoc caſu per debitorem non ſtetiſſe, licet nec creditor ipſe moram contraxerit, quam vtique non poteſt videri contraxiſſe is, cui nihil vnquam oblatum fuit. An igitur ſi agatur de inducenda actione & implenda conditione, adeoque de tollenda obligatione, nec ſit perſona cui debitor offerat, nullo modo debitori ſuccurremus? Imo hactenus ſuccurremus, vt ei liceat adire iudicem competentem, & ex eius decreto pecuniam, quæ debetur, ibi vbi iudex præceperit obſignatam deponere. Sic enim fiet vt perinde valeat obſignatio non tantum ad ſiſtendum curſum vſurarum, ſed etiam, quod non eſt difficilius, ad diſſoluendam ſortis obligationem, quam ſi ſolemnis oblatio præceſſiſſet, *d. l. ſi creditrici 6. & d. l. acceptam 19. C. de vſur.* Sanè quantum interſit an quis dicat ſe paratum ſoluere, anvero pecuniam re ipſa offerat, conſtat ex *l. pen. D. de reſcind. vend.* vbi Bart. notat nunquam impediri alienationem & ſubhaſtationem ex eo ſolo, quod debitor dicat ſe paratum offerre pecuniam, ſed requiri vt ea offeratur realiter & verè.

6 Scilicet an ritè & ſolemniter facta ſit obſignatio, id eſt, ſeruatis ſeruandis, nimirum totius debiti in pecunia nec reproba nec deteriorata, & poſt oblationem congruo loco & tempore factam, omnia præſentibus teſtibus. Hæc enim ferè ſunt, in quibus tota obſignationis ſolemnitas conſiſtit, *d. l. obſignatione, d. leg. ſi ſoluturus, d. l. acceptam.* iunct. *l. ſi creditrice 6. l. ex prædijs 11. C. eod. de vſur. l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig.*

7 Id enim ſemper exoſum habet legiſlator & ſuſpectum, vt quis in cauſa ſua ius ſibi dicat *l. 1. D. quod legat. l. extat 13. D. quod met. cauſ.* tum quoque ex conuentione id liceret *d. l. 2. C. de pign.* ne ſcilicet occaſio rixæ & tumultus detur *l. non eſt ſingulis 176. de reg. iur.*

TIT. XIX.

QVOD CVM EO QVI IN alien. poteſtat.

DEFINITIO I.

Filiusfamilias heres patris pro quo contraxerat, quamuis non ſit heres niſi cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente inſtantia diſcuſſionis prouiſionaliter condemnandus eſt ſub ſatiſdatione.

FILIVSFAMILIAS patris mercatoris inſtitor merces emerat,[1] proprioque chirographo promiſerat curaturum ſe, vt pretium per patrem intra certum tempus ſolueretur.[2] Defuncto poſt diem patre necdum ſoluto pretio, idem filius heres inſtitutus hereditatem ipſius quaſi ſuſpectam non niſi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat.[3] Placuit tantiſper dum bonorum hereditariorum excuſſio peracta non eſt, moram ab eo fieri creditori non debere,[4] ſed ſtatim, & quod magis mirum eſt, inauditis etiam cæteris creditoribus condemnari filium oportere.[5] Non quidem proprio nomine, cum pro patre & eius iuſſu obligatus proponeretur,[6] ſed ita vt ex hereditate ſolueret,[7] præſertim quam ipſe opulentam & idoneã literis ad eundem creditorem ſcriptis teſtatus eſſet,[8] cum onere tamen ſatiſdationis,[9] ne ſi forte hereditas ſoluendo non eſſet, cæteris creditoribus iniuria fieret.[10] Itaque vt de crediti iure & ordine diſputaretur, ad excuſſionis inſtantiam remitti actorem debere viſum eſt,[11] adiudicata ei tamen per fiduciæ duntaxat ſpeciem, debitæ pecuniæ quantitate.[12] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Denaud. Lugdunenſi, contra Henricum Pic. 7 Cal. Dec. 1593.

1 Ex qua cauſa mercium emendarum conſtat poſſe filiumfamilias à patre ſuo huic negotiationi præpoſitum inſtitorem mutuam quoque pecuniam vtiliter accipere, propter acceptæ pecuniæ ſpeciem tabernæ negotio mixtam, vt loquitur Papin. *in l. pen. § tabernæ, D. de inſt. act.* licet regulariter filiusfamilias ex cauſa mutui non obligetur efficaciter, ob exceptionem SC. Macedoniani *l. 1. & tot. tit. de SC. Maced. D. & C.* Extra quam cauſam certum eſt obligari filiumfamilias ex quocunque contractu, & quidem in ſolidum, *l. ſi quis cum 44. D. de pecul. l. tam ex contractibus 57. D. de iudic.*

2 quibus verbis videbatur filius pro patre quodammodo fideiuſſiſſe, quod vtique facere ei licet hactenus ſaltem vt teneatur in quantum facere poteſt etiam poſt mortem patris, quamuis ei heres non extiterit, *l. ſi ex alio 9. C. hoc tit. l. filiusfamilias 18. C. de fideiuſſ. l. ſi dubitet 10 §. filiusfamilias, D. eod. l. 1 in fin. C. de filiofam. minor. l. ſi paternam 8. C ad SC. Vellean. l. 2. §. quod ait prætor, D. qui ſatiſd.*

3 quo beneficio, quam ſæpè hodie abutantur heredes, præſertim domeſtici, & qui in hereditate ſub mortis tempus pro arbitrio graſſandi facultatem habuerunt, quotidiana experientiã compertiſſimum eſt.

4 Cum duplici iure obligatus eſſet tam ex ſua perſona tanquam fideiuſſor patris, quàm ex perſona defuncti, cui ſolus extiterat heres.

5 Contra quam tamen ſolitum ſit obſeruari, vt ſcribemus *ad tit. de bon. auct. iud. poſſid.*

6 Et quamuis pro patre fideiuſſiſſe videretur, vt diximus, *num. 2.* non tamen poterat tanquam fideiuſſor conueniri, niſi diſcuſſo debitore principali, *Auth. præſente, C. de fideiuſſ.*

7 Beneficium enim inuentarij ſicuti non facit quo minus heres vere heres ſit, ita nec quo minus ex rebus hereditariis ſatisfieri debeat iis qui primi veniunt creditoribus *l. vlt. §. & ſi præfatam, C. de iur. delib.*

8 Præbebat enim ea res iuſtam ſuſpicionem, vt dolo malo heredis beneficium inuentarij ab eo captatum videretur ad moram creditoribus faciendam, cum nulla eius vtilitas alia eſſe poſſit ſi hereditas ſit ſoluendo, *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

9 De hac pecunia in maſſam hereditariam redigenda ſi qui alij creditores eſſent anteriores, quibus priore loco ſatisfieri oporteret.

10 Quibus inauditis nihil fieri debebat, quod in eorum diſpendium vergeret, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. § vlt. de minor.*

11 Vt creditoribus omnibus ſimul & ex ordine conſuleretur, *leg. cum vnus 12. & paſſ. D. de reb. auct. iud. poſſid.*

12 Ita enim remedio prouiſionalis adiudicationis & ſatiſdationis ſuccurri ſolet, ne vero creditori mora fiat, néve alius quiſpiam ex eo periclitetur, vt *in l. 1. in princ. & §. etſi quidem cum ſeq. & paſſ. D. ſi cui plusquam per l. falcid.*

DEFINI

DEFINITIO II.

In re per filiumfamilias quæſita patri potentius eſt ius poteſtatis, quam conuentionis factæ inter filium & alium quam venditorem.

Filiusfamilias empturus fundum Cornelianum, quem ego emere volebam, promiſerat eum ſe fundum poſteaquam emiſſet mihi eodem ſubinde pretio venditurum. Secuta emptione ſi pater intercedat, cumque fundum ſibi per filiumfamilias quæſitum velit, dubitari eleganter poteſt, vtrum conuentionis ius fortius eſſe debeat, an patriæ poteſtatis? Quidam putabant conuentionis ius potentius eſſe debere, poſtquam placuit ex omnibus contractibus filiumfamilias vtiliter obligari,[1] nec poſſe patri per filiũ familias ita quicquã acquiri, vt alia aut meliore conditione ſit penes patrem, quam futurum eſſet penes filiumfamilias, ſi eſſet ille capax acquiſitionis.[2] Ego cõtra putabã. Quo enim inſtanti filiusfamilias aliquid acquirit cauſa caſtrenſis vel quaſi caſtrenſis peculij, ſic acquiritur per filiũ patri, vt ne momẽto quidẽ tẽporis acquiſitio in filiifamilias perſona conſiſtat.[3] Dominiũ autẽ patri quæſitũ quomodo poteſt ab inuito eo diſcedere.[4] Aut cur cogetur filij conuentioni ſtare pater, qui ipſe non contraxit?[5] Illud ſane facilius eſt vt in filiumfamilias qui promiſſa non impleat detur actio ad id omne, quod intereſt, cum ſit vtiliter obligatus. Sed tamen non male adhuc quis dixerit excuſandum filiumfamilias, qui paternæ poteſtatis ius infringere nec poſſit nec debeat.[6] Nam & in omni promiſſione tametſi iurata ſemper exceptam intelligimus poteſtatem & auctoritatem ſuperioris,[7] ita vt periurus dici non poſſit, qui quod promiſit præſtare prohibetur ab eo cui parere habeat neceſſe.[8] Plane mortuo quandocunque patre quaſi ceſſante impedimento, quod non tam obligationem filij, quam obligationis executionem remorabatur, vtilem & efficacem fieri dicendum eſt actionem, quæ viuo patre exerceri non poterat. Sed neque patri permittendum eſt vt patriæ poteſtatis ius in alterius fraudem exerceat, ſi cum filiofamilias colluſiſſe dolumque participaſſe probetur.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua S. ſup. De pact.

1. *L. tam ex contractibus 57 D. de iudic. l. ſi quis cum filiofamilias 44 D. de pecul. l. ſi ex alio 9. C. hoc tit.*
2. *Arg. l. ſi habitatio 9. D. quand. dies legat. ced.*
3. *L. placet. 79. De acquir. hered. l. . D. ſi quis à parent. manum. ſit.*
4. *L. ſi ego 9. §. ſi res, D. de iur. dot.* vbi quodammodo mirum eſt, hac eadem ratione Vlp. negat conuentionem factam cum defuncto poſſe effectum habere contra heredem.
5. Tractamus enim de conuentione per filiumfamilias emptoré facta non cum venditore (quo caſu non poſſet pater venditionem diuidere, ſed vel totam agnoſcere deberet, vel à tota abſtinere, *arg. l. vlt. C. de pact. inter empt. l. cum quæritur 16. D. de admin. tut. l. ſi ita 39. in fin. ff. de oper. lib. l. non abſurdum 8. de bon. libert.*) ſed cum tertio cui nulla niſi perſonalis actio ex eo pacto quæri potuit, nec illa tamen ex vendito, quomodo *in l. qui fundum 75. D. de contrah. empt. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, D. de act. empt. l. 2. C. de pact. inter empt.*
6. *d. l. 57. indic.*
7. *L. 4. culpa caret 50 l. nullum 109. de reg. iur.*
8. *Cap. venientes.* vbi gloſſ. *de iureiur. l. vlt. D. qui ſatiſd. cog.* Bald. in *l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*
9. *d. l. nullum crimen 109. de reg. iur.* Periurium enim nunquam eſt ſine dolo, vt nec aliud vllum delictum. *l. 1. C. ſi aduerſ. vend. l. 1. C. de rei. cred. & iureiur.* non videtur autem dolo facere qui parere habet neceſſe. *l. non videntur. 167. §. qui iuſſu, de reg. iur.*
10. Ponimus enim filium hunc patri defuncto heredem extitiſſe, atque ita conuentioni ſuæ ſatisfacere poſſe, alioqui non magis efficax actio contra filium mortuo patre, quam eo viuo, niſi vt condemnetur ad id quod actoris intererit, & ita demum ſi qua aliunde bona habeat, *d. l. ſi ex alio 9. C. hoc tit. l. ſi dubites 10. §. filiusfamilias D. de fideiuſſ.*
11. Parum enim refert an dolo quid fecerit is, qui contraxit alieno iuri ſubiectus, an vero is, cui per alium acquiritur, *l. 4. §. in hoc exceptione 17. D. de dol. mal. excet.* Et ſemper dolus patris eſt vindicandus etiamſi contra filium ipſum admiſſus fuerit. *leg. Imperator 30. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum, leg. ſi ſuperſtite 5. Codice de dolo,* quanto magis igitur ſi admiſſus ſit contra tertium? Denique malitiis & dolo nunquam indulgendum eſt, *l. In fundo 38. D. de rei vindic.*

TIT. XX.

AD SC. MACED. ET de ratihab.

DEFINITIO I.

Ratihabitio non retrotrahitur, quæ fit poſt præſtitum tempus, nec quæ in præiudicium tertij aut re non integra.

Ratihabitio ſicuti mandato comparatur,[1] ita eo tempore fieri debet, quo fieri poſſet id ipſum quod ratum habetur. Alioqui ſera eſt & inutilis.[2] Ac nec ſi congruo tempore facta ſit, ſemper tamen vtilis eſt & efficax, nimirum ſi medio temporis curriculo ius alteri quæſitum proponatur.[3] Nec enim vnquam in præiudicium tertij retrotrahitur[4] propter medium inhabile, quod, vt noſtri ſolent dicere, impedit coniunctionem extremorum,[5] facitque ne liber ſit recurſus.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. de Monſain-Iean & D. d'Iuonne, 16. Cal. Iulij, 1588.

1. *L. ſi pupilli 6. §. item quæritur, de neg. geſt. l. licet verum 36. D. de iud. l. 1 §. ſed & quod alius 14. D. de vi & vi armat. l. vero procuratori 12. §. fin. D. de ſolut. l. ſemper 60. l. hoc iure 152. §. in maleficiis, de reg. iur. l. ei qui 7. in fin. C. quod cum eo qui in alien. p. e. l. vlt. C. hoc tit.*
2. *L. gen. D. rat. rem haber. l. cum filiofamilias 3. in fin. princ. D. quis ord. in bonor. poſſ. ſeruet.*
3. Gloſſ. ordin. *in c. ratihabitione, de reg. iur. in 6.* Afflict. *dec. 335. n. 12.* & alij quos refert Oſaſc. *dec. Ped. 119. n. 25.*
4. Ne in alicuius poteſtate ſit alterius tertij ius lædere, quod quam ferendum eſt. *l. 1. §. vlt. l. qui balneum 9. §. 1. ver. ſi modo, leg. potior 11. in princ. D. qui potior. in pign. hab.*
5. *L. ſi ergo 9. §. ſi res, D. de iur. dot.*
6. Itaque quod dici ſolet ratihabitionem reducere negotium ad illud tempus, quo contractum fuit. *d. l. 6. §. item quæritur de neg. geſt. l. donationes 25. ad fin. C. de donat. int. vir. & vxor.* non poteſt hoc caſu locum habere cum res non eſt integra. Tiraq. *de retract. gentil.* in verb. *intra annum §. 1. gloſſ. 10. num. 85,* vbi multos citat, itemque Oſaſc. *d. dec. 119. num. 23. & ſeq. & 28.*

DEFINITIO II.

Iudicium à falſo procuratore inſtitutum non poteſt ratum haberi ad conſtituendum aduerſarium in contumacia & dolo.

Inde fit vt, ſi falſus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero abfuerim, non poſſit pro te ferri ſententia, quamuis tu falſi procuratoris factũ ratum habueris, ſiue ante, ſiue poſt ſententiam, ſi non à tempore ratihabitionis ſecutæ ex integro fiam contumax.[1] De iudic. Defin. 8.

1. Poteſt enim fieri vt ideo abfuerim, qui ſciebam falſum procuratorem eum eſſe, qui tuo nomine contra me agebat, & ideo non poſſe me ex ea cauſa fieri contumacem, ſed ius meum durare, *arg. l. ſicut 8 §. non videt. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolut.* Et ſanè cum procurator falſus eſt nõ ſolum iudicium eſſe non poteſt, ſed neque dici controuerſia, *l. licet in princ. 24. C. de procur. l. 1. C. quib. res iud. non nocet, l. falſus, 21. C. de furt.* Neque igitur contumacia vlla videri poteſt eius, qui liti à falſo procuratore inſtitutæ adeſſe noluit: cum neque actor adfuerit aut per ſe aut per verum procuratorem, *l. ad peremptorium 68. cum ſeqq. ff. de re iudic.* Itaque peremptorium edictum hoc caſu neceſſario circumducendum eſt, *l. & poſt edictum 74. §. 1. eod.* ſemel vero circumductum, adeoque quòd in ea cauſa fuit vt circumduci debuerit, reſtitui poſtea non debet ob ſuperuenientem ratihabitionem in præiudicium eius, cui nihil poteſt imputari. Contumax enim ille tantum eſt, cui poteſt imputari cur iudici non paruerit, *l. contumacia 53 D. de re iudic.* Falſus autem procurator eſt, qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatum, ab eo qui mandandi ius non habuit. Bald. *ad d. l. licet, 24. C. de procur.*

DEFINITIO III.

Macedoniani exceptio datur contra creditorem ex mutuo, etiamſi chirographum filij ſigillo patris ſignatum ſit. Et quid ſi contractus fuerit ſimulatus?

Macedoniani Senatuſconſulti exceptio [1] non eo minus prodeſſe debet filio familias ex cauſa mutui obligato, quod ſigillo patris exquiſita per creditorem fraude chirographum filij obſignatum proponatur, [2] ſi non ex aliis probationibus appareat conſenſum patris interueniſſe. [3] At quid ſi filiusfamilias ex chirographo conuentus neget ſibi creditam pecuniam, dicatque mutui colorem quæſitum à creditrice mulirre, vt quaſi tanto locupletior facilius illa chirographi exhibitione maritum inueniret; Non idcirco melior erit conditio creditricis. Nam ſiue audiendus non ſit filiusfamilis, qui fraudis incûdæ conſilium ſe habuiſſe alleget, [4] ſola ſupereſt cauſa mutui, quæ ſicuti ſcripto probatur, ita SC. improbatur, [5] ſiue audiendus, eique fides ad hibenda ſit, ceſſante Senatuſconſulto, ſubeſt cauſa ſimulationis, quæ impedit ne obligatio contrahatur. [6] Sunt enim hæc longe diuerſa, captatum ſimulationis ineundæ conſilium, vt facilius mulier creditrix nuberet & dotem ſub mutui titulo conſtitutam eſſe. Quo ſane poſteriore caſu, licet non valeret conſtitutio viuo patre, quoniam eſſet donatio, [7] quæ à filiofamilias fieri nunquam poteſt, nec ſi liberam habeat peculij adminiſtrationem: [8] valeret tamen in præiudicium filij, maxime poſt mortem patris, [9] accedente præſertim iureiurando. Obligatur namque filiusfamilias tam ex contractibus quam ex delictis præterquam ex mutuo & ex voto. [10] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij de la Balme, & Dominæ Iacobinæ de Mombel, Comitis d'Antremont, Calendas Februar. 1593.

1 Quæ exceptis certis caſibus datur filiofamilias ex cauſa mutui obligato, *l. 1. & paſſ. hoc tit. D. & C.* item ex aliis cauſis, ſi fraus, SC. facta ſit, *l. 3. §. iis autem, l. 7. in princ. & §. 1. & 2. D. eod.*

2 Textus eſt *in l. 2. C. de reb. alien. non alien.* quamuis regulariter ex ſigillo probent aut ſaltem præſumatur conſenſus eius, cuius ſigillum eſt, *l. ſi ita ſtipulatus 126. § Chryſogonus*, vbi DD. *de verb. oblig.* niſi appareat ſignaſſe quem quaſi teſtem, *l. ſi pater 6. C. de fideiuſſ.* Vide text. *in l. fideiuſſor 26. §. 1.* ibi *cum neque conſenſu accommodauerit patri aut ſigno ſuo. ff. de pignorib. l. Caius Seius 39. ff. de pign. act.*

3 Patris enim conſenſu interueniente, Macedoniani exceptionem ceſſare certum eſt, *l. item ſi 7. alias l. ſed Iulianus, §. interdum, & §. pen. l. ſi tantum 12. l. filium 14. D. hoc tit.* neque refert an interuenerit ab initio an ex poſtfacto, *l. vlt. C. eod.* Sed & interueniſſe patris conſenſus intelligitur, ſi filiusfam. abſente patre quaſi ex eius mandato pecuniam acceperit, & ad patrem literas emiſerit vt eam pecuniam ſolueret. Debet enim pater hoc caſu, ſi filij actum improbat, conditio interponere teſtationem contrariæ voluntatis. *l. filiusfamilias 17. D. eod.*

4 Non enim audiendus eſt allegans propriam turpitudinem, niſi excipiendo aut replicando, inquit aduerſus participem turpitudinis, Bart. *in l. iuſiurandum, 34. §. procurator, n. 5. D. de iureiur.* Vide tamen *l. 4. §. Marcellus, 13. D. de dol. except.*

5 *tot. hoc tit. D. & C.*

6 Simulata enim ſemper pro infectis haberi debent, *tot. tit. plus valer. quod agit. l. ſi ex pretio 6. C. ſi cert. pet.*

7 *L. donati 82. l. cuius 53. de reg. iur. l. donari 29. de donat.*

8 *L. filiusfamilias 7. eod. l. contra 28. §. ſi filius de pact. l. 5. §. 1. ff. quæ res pign. oblig. poſſ.*

9 *d. l. ſi ex alio 9. C. quod cum eo.* Adde etiam fauorem dotis, *l. cum is 32. § mulier, ff. de cond. in deb. l. ſi dotare 14. l. vlt. C. ad Velleian.* Iunge *l. ſi extraneus 33. ff. de iur. dot.* Adde *l cum dominus 19. §. vlt.* vbi Bart. *de pecul. legat. l. conſtante 21.* vbi gloſſ. *C. de donat.* Idem Bart. *in lege ſecunda. §. fin. D. ſolut. matr.* Oſaſch. *deciſion. 94. num. 7. 8. 20. 21.* Crauet. *conſ. 195. num 2.*

10 *L. tam ex contractibus 57. D. de iudic.* iunct. *lege 2. paragrapho 1. de pollicit.*

DEFINITIO IV.

Minor filiusfamilias qui ſe obligauit pro patre non poteſt reſtitui, nec tanquam minor ſi maior factus debitum approbauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læſus ſi poſſit quandoque indemnitatem conſequi bonis patris.

Filius familias iuſſu patris ſe bonáque ſua omnia præſentia & futura pro debito patris Titio creditori obligauerat: cum eo tempore minor eſſet annis viginti quinque. Poſtea maior factus impetrauerat à Principe beneficium reſpirationis, vt vocant, & annalis ad ſoluendum dilationis. Mox reſtitutionem in integrum ex cauſa minoris ætatis, itémque metus reuerentialis & læſionis. [1] Placuit audiri eum non debere, quod maior factus eiuſmodi literarum impetratione debitum haud dubiè approbaſſet. [2] At neque læſum ſe conqueri poterat ob id ſolum, quod ſe pro patre obligaſſet; cum eam pecuniam in rem communem patris & filij verſam eſſe appareret, [3] nec allegaretur adeo inopem eſſe patrem, vt ex eius bonis indẽnitas ſperari non poſſet. [4] Neque enim prohibitum eſt filiofamilias vt ſe pro patre obliget, non magis quã patri vt pro filio? ſed hoc tantum ne filius pro patre aut pater pro filio conueniatur, ſcilicet ſi non ſe prius obligauit. [5] Multo minus exceptio Macedoniani locum habere poterat in eo debito, quod ex patris non modo voluntate, ſed etiam iuſſu contractum probabatur. [6] *Ita Senatus* pro N. Iano Penſabin, contra N. Godard, 5. Cal. Iul. 1605.

1 *Ex not. in l. 1. §. qua onerãda, D. quar. rer. act. non dat.*

2 *Arg. l. ad ſolutionem. 5. C. de re iudic.* Non enim dantur eæ literæ niſi debitoribus debitum fatentibus, vt diximus *in tit. de precib. Imp. offer.* ex Rebuff. *in tract. de liter. dilat.*

3 *Arg. l. vir vxori 27. §. mulier & Titius, D. ad SC. Velleian.*

4 Nec enim venit in diuiſionem hereditatis aut in collationem id, quod poſt mortem patris filius ex cauſa debiti habere intelligitur, *l. pen. D. de collat. bonor.*

5 *L. 1. & tot. tit. C. ne filius pro patr.*

6 *L. 2. & vlt. C. hoc tit. l. ſi tamen D. eod.*

TIT. XXI.

AD SC. VELLEIAN.

DEFINITIO I.

De Velleiani auxilio dando mulieri, quæ cum filio vendidit rem filij tanquam correa venditionis.

Mater, quæ neque filij curatrix erat, neque ius vllũ in re filij habebat, eam rem vendiderat præſente filio ſimúlque vendente quaſi correa venditionis. Videbatur pro filio fideiuſſiſſe potius quam proprio nomine contraxiſſe, quæſito in fraudem Senatuſconſulti colore obligationis correorum. [1] Nam quod nimis fortaſſe generaliter noſtris placet, quoties duo correi conſtituuntur in re & negotio ad alterutrum duntaxat pertinente, pro interceſſore habendum eum, ad quem res nullo modo pertinet, [2] hoc ſaltem caſu admittendum eſt, propter iuſtam ſuſpicionem fraudis Senatuſconſulto factæ, cui non aliter occurri poteſt, [3] Illud multo facilius admitti debet, in dubio præſumendum nihil exemptionis pretio ad mulierem perueniſſe videri, ad quam negotium non ſpectabat: [4] quod & in cæteris correis debendi generale eſt, [5] quamuis ſi iuris rationi plus quam noſtrorum traditionibus, nihil omnino refert ad quem ex correis debendi pecunia peruenerit, [6] quippe quorum obligationi nihil tam ſit contrarium, quam

vt

vt alius pro alio fideiuſſiſſe aliterve interceſſiſſe exiſtimetur. [7] Ergo in propoſita ſpecie iuuabitur mulier exceptione Velleiani ac ſi pro filio fideiuſſiſſet, nec ipſa tantum ſi conueniatur ſed & hæres eius, præterquam ſi filius ille ſit cum quo vendidit. Hic enim qua fronte auxilium Senatuſconſulti ex perſona matris implorabat, qui ex propria tenetur de euictione? [10] Nam nec mulier Senatuſconſulto iuuari poſſet, ſi filio qui principalis venditor fuit heres extitiſſet, [11] niſi is filius fuit cui ex cauſa minoris ætatis aut læſionis indulgeri reſtitutio debuerit. [12] *Ita Senatus* pro N. Franciſco Denarie contra Bartholomeam de Vallon. Idib. Aug. 1588. Iunge Defin. 1. De contr. empt.

1 *Vt & in d.l. vir. vxori 17 § mulier & Titius, D. hoc tit.* Sicut enim duo pluréſve correi debendi fieri poſſunt, non tantum verbis, ſed etiam cæteris contractibus, veluti emptione, venditione, locatione, depoſito, commodato, teſtamento, *l. eandem 7 ff. de duob. reis.* Ita & omnibus his modis poteſt fraus fieri SC. Velleiano per ſpeciem obligationis correorum.

2 *Bart. ad Auth. ſi quæ mulier, C. hoc tit.* itémque *ad l. reos 11. D. de duob. reis.* Crauet. qui alios quamplures refert, *conſ. 9. num. 2* contra quam tamen ſententiam vide quæ ſcripſi *lib. 11. Coniect. cap. 1.*

3 Fraudis enim ſuſpicio ſubeſt quoties mulier ſiue pro alio ſiue cum alio contrahit, & hoc caſu debet eſſe creditor diligentior in quærendo in quam rem pecunia impendatur, quam ſi ab initio cum ſola muliere contraheret, *d. l. vir vxori 17. in fin. primi reſponſi, D. hoc tit.* iunct. *l. dots 19. §. vlt. D. de nouat.*

4 Crauet. *d. conſ. 91. num. 2.*

5 *L. propter mutuam 4. C. de duob. reis.*

6 Vt ſcripſi *d. c. . lib. 1. Coniect.*

7 Niſi cum id expreſſim actum eſt, vt *in d. l. reos 11. D. de duob. reis.*

8 Nam & pro alio intercedere poteſt mulier fundum vendendo ſiue ſuum, ſiue alienum, vel maximè propter obligationem de euictione *d. l. vlt. §. item ſi mulier. D. hoc tit.* Aliud eſt ſi fundum ſuum ſola vendiderit ſuo nomine, quamuis poſtea pretium ſoluerit creditori mariti, *l. 4. C. eod.*

9 *L. mulierem 14. in fin. eod. hoc tit. C.* Sanè ius hypothecæ, quod in ea re pro dote aut aliter habuit mulier eiuſmodi venditione remiſiſſe intelligitur, licet non quod ad cætera filij bona, Boër. *q. 23. n. 9* Vide *Defin. 2. 3. 5. de probat.* Senatuſconſultum enim Velleianum, quod improbat venditionem & obligationem, non ſimiliter improbat pignoris liberationem, *l. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* iunct. *l. etſi pignus 18. D. quod in fraud. cred.*

10 *L. vindicantem 17. ff. de euict. l. cum reus 14. ff. de fideiuſſ.* ſecundum eam lectionem & interpretationem, quam docuimus *li. 11. Coniect. cap. 5.* Adde *l. etſi in 10. ff. de diſtract. pignor.*

11 *d. l. mulierem 14. verſ. vnde ſi mater. C. hoc tit.*

12 Reſtitutionem enim in integrum quæ defuncto competit ad heredem tranſmitti certum eſt *l. non ſolum 6. ff. de in integr. reſt. l. minor autem 18. §. vlt. cum l. ſeq. ff. de minor. l. Pannonius 86. de acquir. hered.*

DEFINITIO II.

Non debet iudex auctoritatem præſtare mulieri volenti pro marito, aut alio id facere, per quod futurum ſit vt dos periclitetur.

CVm vxor Titij multo ære alieno laborantis à Senatu peteret vt ſibi liceret hypothecæ dotalis iura remittere, quò facilius emptorem bona coniugis inuenirent, ita vt nihil ſibi iuris ſupereſſet in eas res, ex quarum pretio mariti creditoribus licet poſterioribus ſatisfactum eſſe conſtaret, non putauit Senatus id mulieri concedendum, quæ maritalibus aut minis, aut delinimentis coacta non ſatis ſibi caueret, [1] ſed ex iuris ratione omnia æſtimanda, quæ non aliter renunciationes eiuſmodi ratas habet, quam ſi alia ſuperſint marito bona, ex quibus vxori quandocúque dotem repetenti ſatisfieri poſſit. [3] Alioqui vel emptores fidem Senatus ſecutos à Senatu decipi neceſſe eſſet, [4] vel Senatum ipſum litem ſuam facere, ac mulieri indemnitatem præſtare, [5] ſi à marito poſtea ſeruare illa non poſſet dotem, quæ omnimodo ei ſalua eſſe debet. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 3. Idib, Dec. 1589.

1 Non enim niſi fruſtra id petebatur in eum caſum, quo alioqui Velleiano locus eſſe non potuiſſet, iniquè vero ſi contra SC. auctoritatem id cedere debuiſſet. At Senatus cauere debuit ne quid vel fruſtra vel iniquè decerneret, præſertim ne tanti Senatuſconſulti Velleian. eſt auctoritas labefactaretur, *arg. l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit. l. 5. §. vlt. ff. de cap. & poſtlim. leg. Imperatores 30 de reb. auct. iud. poſſid. idem l. 2. de priuil. cred.*

2 Sic nouercalia delinimenta dixit Caius, *in l. 4. ff. de inoff. teſt.* vbi ait huiuſmodi delinimentis & inſtigationibus iudicium corrumpi, Iunge *l. vlt. ff. ſi quis aliq. teſt. prohib.*

3 Sic enim vulgo accipitur quod de hypothecarum remiſſione ſcribit Imper. *in l. iubemus 29. C. hoc tit.* quia non valent pacta per quæ fiat deterior conditio dotis, *l. Atilicinus 17. ff. de pact. dot.* cum intereſt Reip. dotes integras mulieribus ſaluas eſſe, *l. 1. ff. ſolut. matr. l. intereſt 12. de reb. auct. iudic. poſſid.*

4 Quod eſſet iniquum, Semper enim id agere quilibet magiſtratus, debet, ne beneficium ſuum cuiquam ſit captioſum aut iniurioſum, *l. Paulus notat 8. ff. de præt. ſtipul.* quod & ad ea beneficia pertinet quæ a principibus conceduntur, *l. 4. Cod. emancip. lib. l. ex facto 43 vulg. & pup. ſubſtit.* multo minus ferendum eſt vt decipiatur qui fidem publicam ſecutus eſt, *l. 2. & 3. C. de quadr. præſcript.* Idque eſt quod dici ſolet fidem haſtæ fiſcalis facilè conuelli non debere, *l. ſi hypothecas 8. Cod. de remiſſ. pign.*

5 *Ex tot. tit. de magiſtr. conuen.* quamuis titulus ille ad tutelas pertineat non ad dotes, Nec magiſtratus vnquam faceret litem ſuam, ſed tantum pedaneus iudex, *l. vlt. D. de extr. cognit. & tot. tit. C. de pœn. iudic. qui malè iudic.*

DEFINITIO III.

Mulier non iuuatur Velleiano contra emptorem, quem ipſa quæſiit, ſi neque mariti creditor ille ſit, neque ab eo ſubiectus, neque alia ratione color quæſitus ſit in fraudem SC.

MVlier, quæ maior annis vigintiquinque fundum ſuum vendidit, licet ex pretio pecuniam pro marito ſoluerit, [1] tamen Senatuſconſulti auxilium implorare non poteſt: [2] nec ſi aut cum marito ipſo vendiderit, aut ſola quidem, ſed ea lege ab initio dicta vt mariti creditoribus emptor pretium ſolueret. [3] Neque enim interceſſio hæc videri debet, cum mulier non obligetur, ſed de re ſua pro arbitrio conſtituta. Nam nec donanti nec alienanti nec ſoluenti mulieri Senatuſconſultum ſuccurrit, aut noua Iuſtiniani conſtitutio, ſed tantum obligatæ & intercedenti. [4] Præterquam ſi quid in fraudem legis à marito factum probetur, induсto per eum aut per eius creditorem emptore, aut malè perſuaſa muliere vt venderet, ad hoc duntaxat vt interceſſioni color quæreretur. Planè ſi creditor ipſe mariti emptor proponatur, non obſcura fraudis ſuſpicio eſt, contra quam vix eſt vt probatio in contrarium admitti debeat. [6] Sed ceſſante fraudis ſuſpicione nihil cauſæ eſt, cur mulieri hoc ſolo, quod mulier eſt, ſubueniatur, [7] quæ iure communi vſa eſt. [8] *Ita Senatus* pro Iacobo Pic, contra Peronetam Coruat, 15. Calend. Febr, 1590.

1 Nam in muliere minore, quæ læſa eſſet, reſtitutio in integrum locum habere poſſet, *tot. tit. de minor. D. & C. de in integr. reſt. minor.*

2 *L. Senatuſconſultum 4. in fin. C. hoc tit.*

3 Dummodo illa ipſa quæſiuerit emptorem, maritus, aut creditor mariti, *L. vlt. § item ſi mulier.* vbi gloſſ. *D. hoc tit.*

4 *L. 4. eod. tit.* iunct. *l. ſi pro aliquo 21. eod.*

5 Quoties enim colorem interceſſioni quæſitum eſſe conſtat, non poteſt valere quod in SC. fraudem factum eſt, *l. quidam 29. in fin. ff. eod.* quæſitus autem color videtur ſi mariti vel alterius creditor fundum ipſe emerit, aut emptorem quæſiuerit, *vt in d. §. item ſi mulier, l. vlt. hoc tit.* vt ſequitur in Defin.

6 Gloſſ. *in d. §. item ſi mulier, d. l. vlt,*

7 Non enim ſemper nec per omnia mulier habenda eſt loco minoris 25. annis circumſcripti, vt paſſim ei ſubueniri oporteat, *d. l. vltim. in princ.* vt intelligamus difficilius ei ſubueniri quam minori. Quanquam nec minori ſemper ſuccurritur, ſed cauſa cognita, ſed vel aduerſarij dolo vel inconſulta ſua facilitate læſus proponatur. *leg. verum 11. §. ſciendum, l. quod ſi minor 24. §. 1. D. de minor. l. non poſteaquam 9. §. ſi minor. ff. de iureiur.*

8 Neque enim decipitur qui iure communi vtitur, *l. nihil conſenſui 116. §. 1. de reg. iur. l. vlt. C. de in integr. reſtit. minor. l. inter eos 51. § pen. D de fid. fideiuſſor. l. in pupillo 47. in fin. de ſolut.*

DEFINITIO IV.

Mulieri etiam ab alio deceptæ non ſubuenitur aduerſus eum, quem ipſa decepit.

ETiam cum mulier maritalibus blandimentis decepta eſt vt pro marito intercederet, ſi eum qui contrahere nolebat induxerit, vt vel pecuniam marito crederet, vel fundum dotalem

dotalem emeret, ex cuius pretio creditoribus mariti ſatisfieri poſſet, fruſtra poſtmodum legis Iuſtinianeæ [1] aut SC. auxilium implorat. [2] Certum enim eſt, deceptis duntaxat non etiam decipientibus mulieribus ſubueniri oportere. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De qua *in Auth. ſi qua mulier, C. hoc tit.*

2 Dolus enim, quo maritus ad eam circumueniendam vſus eſt, non facit quo minus ipſa quoque dolo verſata ſit in circumueniendo emptore, nec debet dolus mariti nocere emptori qui fuit ipſe circumuentus, tantum abeſt vt dolo quid fecerit, *l. 4. item quæritur 20. ff. de doli mal. except.*

3 *L. 2. §. ſed ita demum, l. ſi decipiendi. 30. D. hoc tit.* Idémque in aliis obtinet, vt ei quæ dolo malo aliquid fecit nunquam ſuccurratur, *l. cum poſt mortem 43. §. 1. verſ. præterea, D. de admin. tut. l. auxil. 37. §. 1. D. de minor. l. 2. C. ſi minor ſe maior. dixer.*

DEFINITIO V.

Qui mandante muliere vel minore ſoluit vero creditori mulieris vel minoris, contra quem reſtitutio impetrari poterat, ſecutus eſt.

QVi mandante muliere ei ſoluit bona fide, apud quem mulier pro viro aliove contra SC. interceſſerat, non idcirco Senatuſconſulti exceptione repellendus eſt, quaſi & ipſe contra Senatuſconſultum fecerit. [1] Sufficit enim mulieris indemnitati hactenus conſultum eſſe, quod aduerſus primum creditorem ſaluam habet, non tantum exceptionem ſed etiam actionem, reſciſſo contractu per in integrum reſtitutionem, [2] niſi malit aduerſus eum agere pro quo interceſſerat, ſiue maritus ille ſit, ſiue alius. [3] Nam & cum quis creditori minoris ſoluit, contra quem reſtitui minor in integrũ poterat ſi poſtmodum reſtitui minor velit, non aduerſus eum qui ſoluit, ſed in eum cui ſolutum eſt, reſtitutionem impetrare debet. [4] Nec ad rem pertinebit quod eo forte tempore ſoluendo is eſſe deſierit: [5] cum ab initio vtiliter ſolutum ſit, nec curioſus eſſe debuerit in quam cauſam pecunia impenderetur, is qui minoris fidem ſecutus eſt. [6] Atqui nemo dixerit mulieris meliorem quam minoris cauſam eſſe debere. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Alioqui nemo cum fœminis contrahet, cum ignorari poſſit quid acturæ ſint aut quid antea egerint, Imo tunc SC. locus eſt, cum creditor ſcit mulierem intercedere, *l. ſi mulier, 11. in fin. & l. ſeq. l. bona fide 27. D. hoc tit.*

2 Mulier enim quæ contra SC. interceſſit habet condictionem aduerſus eum cui ſoluit, *l. quamuis 8. §. interdum eod. tit.*

3 Nec enim auxilium vnum mulier competens adimit ei ius commune, ex quo datur fideiuſſori actio mandati contra eum pro quo fideiuſſit, ſi mandatum interceſſerit, aut ſaltem negotiorum geſtorum, ſi nihil mandatum fuerit. *leg. ex mandato 20. §. ſi fideiuſſor 29. & paſſ. D mandat.* Text. eſt *in l. pen. D. hoc tit.*

4 Non enim poteſt videri malè rem minoris geſſiſſe is qui ſoluit ei cui tunc reuera minor erat obligatus, *arg. l. ſi mulier 31 C. de minor. l. doli 19. verſ. diuerſum ſi iam,* in illis verbis: *quamuis adhuc poſſe reſtitui aduerſus priorem creditorem, D. de nouat.*

5 Initium enim ſpectandum eſt non euentus, cum etiam cum de minoris reſtitutione tractatur, *l. 3. §. ſcio l. verum 11. §. item non reſtituetur & ſeq. D. de minor.*

6 *d. l. doli 19. in fin. de nouat.*

7 Eſt enim è contrario melior conditio minoris quam mulieris, *l. 2. l. 2. in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Mulier iuuatur Velleiano contra ſuum fideiuſſorem, etiamſi ſoluerit ille ita, vt repetere non poſſit, quia poterat etiam ille eadem exceptione ſe tueri.

MVlieri, quæ apud alienum creditorem interceſſerat & fideiuſſorem dederat, competit exceptio SC. non tantum aduerſus creditorem ſi ab eo conueniatur, ſed etiam cõtra fideiuſſorem, ſi fortè is creditori vel inuita vel inſcia muliere ſoluerit, móxque ſolutam pecuniam à muliere repetere velit. Duplex enim hic interceſſio eſt, [1] & vtraque aduerſus SC. facta. [2] Ita fiet vt in damno fideiuſſor moretur, vtique ſi ſic ſoluerit ne poſſet repetere. [3] Alioqui habebit condictionem indebiti, cum exceptione perpetua tutus fuerit, [4] nimirũ exceptione Velleiani quam conſtat non minus mulieris fideiuſſoribus, quam ipſi mulieri competere. [5] Quæ ratio facit vt tanto magis contra eum quoque mulieri ſubueniendum ſit, cum ſibi imputare ille debeat cur vltro ſoluerit creditori, quem exceptione iuſta, adeoque perpetua potuit ſummouere. [6] *Ita tractatum eſt* ex tempore 13. Cal. Iul. 1590.

1 Vt & *in l. quamuis 8. §. ſi mulier apud Primum, D. hoc tit.* de cuius loci ſententia & emendatione ſcripſimus *lib. 18. Coniect. 1. c. 1.* Adde *l. doli 19. §. diuerſ. eſt in muliere, D. de nouat.*

2 Omnes enim mulierum obligationes, quæ pro alieno debito factæ ſint, Senatus improbat, *l. 2. § pen. D. hoc tit.* Alioqui, parum eſſet quod iuuaretur mulier contra creditorem, ſi non iuuaretur etiam contra ſuos fideiuſſores, ne per medias eorum perſonas ipſi creditori ſoluere cogi videretur *l. 5. D. de lib. leg.* qua de cauſa etiam fideiuſſoribus mulieris pro alio intercedentis per hoc SC. ſubuenitur, *l. ſi vxor 15. C. hoc tit. leg. cum lex 46. de fideiuſſ.* Idemque eſt etiamſi fideiuſſor non pro muliere ſe obligauerit, ſed pro alio, ex mandato tamen mulieris, *l. ſi fideiuſſores 6 leg. ſi decipiendi 30. §. 1. D. eod.* Imo vel ſola pignoris nedum fideiuſſoris datio faciat interceſſionem, *d. l. quamuis 6. in princ. eod.*

3 Puta ſi prudens & ſciens omiſerit exceptionem, quam ſibi competere ſciebat, *Ex reg. l. cuius per errorem 53. de reg. iur.* iunct. *l. ſi fideiuſſor 29. §. non male, ff. mandat. l. ſi quis negotia 23. D. de neg. geſt.*

4 *Ex reg. l. qui exceptionem 40. l. ſi non ſortem 26. §. indebitum, l. ex his omnibus 54. D. de cond. indeb. l. qui hominem 24. §. vlt. D. de ſolut.* Intelligenda tamen eſt hæc regula de exceptione, quæ ſit inducta fauore excipientis, qualis eſt Velleiani, non de ea quæ odio creditoris, qualis eſt Macedoniani. Illa enim non parit conditionem, vt explicat Marcian. *in d. l. qui exceptionem,* iunct. *l. ſed etſi 9. §. pen. D. de SC. Maced.*

5 *d. l. ſi vxor 15. C. hoc tit.*

6 *dict. leg. ſi quis 23. D. de neg. geſt. d. l. ſi fideiuſſor 20. in princ. & §. 1, D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Mulier, quæ ſolicitauit & quæſiit creditorem non facile iuuanda eſt Velleiano, etiamſi ſit correa debendi cum marito.

CVm abſente viro mulier creditorem ſolicitaſſe, vt ſibi pecuniam crederet, ac creditor mulieris nomen bona fide ſecutus eſſet, placuit non eſſe Senatuſconſulti Velleiani exceptione repellendum, ſiue pecuniam eodem marito abſente mulier accepiſſet, tum pro eo impendiſſet, [1] ſiue poſtea ſimul cum viro contraxiſſet, ac vterque pecuniam ſibi creditam eſſe in ſolidum profeſſus eſſet. [2] Nam ſiue dicas pretium totam pecuniam ad virum perueniſſe, tanquam ad potentiorem, ſiue quod verius eſt, ad quemlibet ipſorum pro æquis portionibus, [3] vix eſt vt non habeat decipiendi animum mulier, quæ creditorem vrget vt obligationem tanquam idoneã admittat, tametſi ſic faciat illa intercedendi animo. [4] Iam enim ſupra diximus deceptis duntaxat non decipientibus mulieribus ſubueniri oportere: [5] nec odioſam eſſe creditoris cauſam, niſi cum apparet id eum ſcientem dolo malo egiſſe vt mulier intercederet, [6] aut per calliditatem feciſſe aut conſenſiſſe, vt ex eius perſona obligatio ſumeret exordiũ. [7] Quandiu tamen de mulieris dolo non apparet, credendum eſt interceſſionem mulieris, licet iuſiurandum acceſſerit, [8] contra SC. factam eſſe, [9] ob idque nec pendente lite condemnari mulier debet, quæ paratum pro ſe ſe habeat iuris communis auxilium, [10] nec rurſus ſtatim abſolui, cum in eo ſit vt condemnari debeat, ſi quid ab ea dolo malo factum probabitur. Itaque ante omnia de facti veritate inquirendum erit, & in aliud tempus differenda ſententia. [11] Abſolutionem tamen à iureiurando ſtatim à muliere impetrari neceſſe eſt, ne obſtet ei periuririum, propter quod in ipſo litis primordio debeat condemnari. [12] *Ita Senatus* in cauſa N. Marrat. Idib. Dec. 1590.

1 Nam qui bona fide perſonam mulieris in contrahẽdo ſecutus eſt, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia geſta ſunt, exceptione Senatuſconſulti non ſubmouetur, *l. bona fide 27. in princ. D. hoc tit.* Alioquin nemo cum fœminis contrahet, ne quidem bona fide, cum ignorari poſſit quid poſtea ſint acturæ, *l. ſi mulier 11. eod.* iunct. *l. ait Prætor, 7. alias l. etſi ſine, §. quæſitum in fin. D. de minor.*

2 Quo caſu facti eſſent vir & vxor duo rei debendi, vt & *in l. vir, vxori 17. §. vlt. D. hoc tit.*

3 Secundum

3 Secundum ea, quæ ſcripſimus *Defin.1.ſ̃ hoc tit. DD. ad §. tranſgrediamur, l. ſi cum dotem 22. D. ſolut. matr.*

4 Animus enim ille later, nec imputari poteſt ei qui cum muliere contrahit, cur neſciuerit quo animo accederet illa ad contrahendum, *d. l. ſi mulier 11. & d. l. bona fide 27. D. hoc tit.* Imo vt ſit locus SC. neceſſe eſt quod creditor ſciat eam intercedere, *l. imo 11. & l. 4. eod. tit.*

5 *L. 2. §. ſed ita demum, l. ſi mulier 23. l. ſi do-itiendi 30. in princ. D. hoc tit. l. fœminis 18. C. eod. l. in eo 110. § vlt. de reg. iur.* vbi procul dubio legendum eſt, *defraudantur*, non vt vulgo *defendantur*, quod monuimus alio loco.

6 *d. l. imo, 11. D. hoc tit.* cum aliis ſ̃. cit. iunct. *l. vir. uxori 17. in princ. eodem.*

7 *Vt in l. quamuis 8. ſi cum eſſem penult. leg. Seia 28. §. 1. D. hoc tit. l. cum adeas 19. C. eod.*

8 Qua enim facilitate mulier intercedit, eadem & iurat, nihilque eſſet facilius, quam huiuſmodi commento interponendi iuriſiurandi fraudem facere Senatuſconſulto, quæ tamen ne vlla fieri poſſit, ſummopere cauendum eſt, *l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit.* Solet etiam iuriſiurandum ſequi naturam & regulam contractus in quo interponitur, *l. vlt. C. de non. num pecun.*

9 Qui enim dolum allegat eum probare ſemper debet, *l. quoties 18. qui dolo, D. de probat. l. dolum 6. C. de dolo.*

10 Quoties enim quis mulierem corream debendi cum marito accipit, ſuſpectam habere debet interceſſionem & ideo diligens & curioſus eſſe debet in faciendo, vt probare quandoque poſſit in quam rem verſa ſit pecunia, *d. l. vir. vxori 17. in princ. & §. vlt. D. hoc tit.* creditor contrahens cum perſona non ſuſpecta non debeat eſſe curioſus *l. doli 19. in fin. D. de nouat.*

11 Vt faciendum ſemper eſt cum facti quæſtio eſt obſcura Ex facto enim ius oritur, *vulg. l. ſi ex plagis 52. §. in cliuo dict. ad leg. Aquil. l. vt reſponſum 13. C. de tranſact.*

12 Exceptio enim periurij ſemper obſtat iure pontificio ei, qui agit contra proprium iuſiurandum quod ſeruari poſſit ſine diſpendio ſalutis æternæ, *c. debitores & paſſ. Extr. de iureiur.* Vide Teſſaur. *Dec. Ped. 222. & ſeq.*

DEFINITIO VIII.

Mulier quæ ſe pro marito egeno obligauit de pecunia in cauſam alimentorum familiæ conuerſa, iuuatur Velleiano.

NOn eo minus pro marito interueniſſe mulier videtur, quod mutuam pecuniam acceperit ad ſeipſam communeſque liberos exhibendos: [1] Cum ea res ad onus mariti pertineat, [2] niſi probetur non habuiſſe maritum vnde ſe ſuoſque aleret. Eo namque caſu inhumanum certe ſit fame perire mulierem, [3] nemine haud dubie cum ea contracturo, [4] ſi ius ita conſtituatur, vt ei non liceat ſe ſuaque obligare in cauſam adeo non ſolum vtilem, ſed etiam neceſſariam. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſus in alia ex tempore tractata Cal. Iuniis 1591.

1 Fit enim hoc caſu mulier pauperior pro marito, quod ſufficit ad inducendum Velleianum, *l. 3. l. ſi pro aliquo. 21. D. hoc tit.*

2 Ad quem certum eſt pertinere omnia onera matrimonij, *l. ſi filia 20. § hoc amplius, l. Pomponius 35. D. famil. erciſc.* iunct. *leg. ſi maritus 46. eod. l. actione 65. §. vlt. D pro ſocio 46.* ob eámque cauſam ſolet marito dos dari à muliere, *l. dotis 3. ff. de iur. dot. l. pro oneribus 20. C. eod.* Iunge *l. ſi quis pro vxore 21. ff. de donat. int. vir. & vxor.*

3 Quis enim iudex propriis auribus mulierem audiat volentem alij imputare, cur eam cum liberis ſuis maritóque fame perire paſſus non ſit, *arg. l. ſi extraneus 33. D. de iur dot.* Nemo ſiquidem culpam alij obiicere poteſt in eo facto, ex quo ipſe lucrum ſenſerit. *l. cum in fundo 78 §. quod mulier. 2. eod.* Nec videretur mulier hoc caſu facta pauperior, *l. 13. l. 25. D. hoc tit.*

4 Atque ne id eueniat vel mulierum ipſarum intereſt maximè, *leg. ait prætor 7. alias l. etſi ſine. §. ſi quæſitum. ff. de minor.* alioqui quod in earum fauorem conſtitutum eſt in earundem odium retorqueretur, contra *leg. nulla 25. ff. de legib. l. ſancimus 7. Cod. ad SC. Trebebell. l. 5. §. 1. in fin. C. de ſecund. nupt.*

5 Siquidem ex huiuſmodi cauſis placet dotem poſſe ſolui mulieri adeoque filiæfamilias, etiam conſtante matrimonio, *l. manus. 73. §. 1. D. de iur. dot. l. quamuis, 20. D. ſolut. matr.*

DEFINITIO IX.

Mulieri ne ſe cum marito obliget quatenus ſit interdictum: Et an abſolutio heredi mulieris quæ contraxit & iurauit ſit neceſſaria?

QVanquam non ſemper mulieri prohibitum eſt ne ſe cum marito obliget, ſed ita ſi & pro marito & animo intercedendi obligari velit: [1] Præſumptio tamen eſt, ſi egenti marito & vxori ſimul credita ſit pecunia, totam videri mulierem eam ad maritum perueniſſe, [2] ideoque videri eam intercedere, ſiue in ſolidum ſe obliget, [3] ſiue in viriles, [4] & conſequenter non valet obligatio, niſi proponas iuratam. Interueniente namque iureiurando ſequimur ius pontificiũ, [5] & propter iuriſiurandi auctoritatem contractum valere admittimus, [6] non ſolum hactenus vt neceſſaria ſit abſolutio propter metum periurij, [7] ſed etiam vt reſtitutionem in integrum ex ſcripto Principis ad reſcindendum contractum impetrari ſit neceſſe. [8] Proinde licet heredi mulieris quæ contraxit & iurauit non ſit abſolutio neceſſaria, qua iuriſiurandi vinculum, quod ad incurrendam periurij pœnam attinet, perſonale eſt: [9] erit tamen beneficium reſtitutionis omnino neceſſarium vt contractus reſcindatur. [11] *Ita tractatum eſt* ex tempore Cal. Iun. 1591.

1 *L. 1. & tot. tit. D. & C. Nouell. 134. vt nulli iudic. liceat haber. loci ſeruat, cap. 6. de intereeſſ. mu. ier.* vnde ſumpta eſt *Auth. ſi qua mulier, Cod. hoc tit.* Paul. Caſtr. *conſ. 42 lib. 1.*

2 Boër. *quæſt. 53.* Vide *Def. 8. ſ̃ de iur. dot.*

3 Tanquam correa debendi, *vt in l. vir vxori 17. §. mulier, & Titius D. hoc tit.*

4 Quod euenit cum vir & vxor ſimul obligati reperiuntur ſimpliciter, non tanquam correi debendi, *l. ge reos 11. paragrapho cum tabulis, ff. de duobus reis.* Iunge *leg. Paulus reſpondit eos 43. de rei vindicatione.*

5 Ex Iuſtiniani conſtitutione, *in dict. Authent. ſi qua mulier.* Hoc enim ille addidit ad Senatuſconſultũ Velleianum, quod mulieri dabat in exceptionem duntaxat, *lege ſecunda, tertia & paſſ. Cod. eodem.* Sic namque accepta ſunt verba illa Senatuſconſulti, *neve in eas actio detur*, vt non detur efficax, ſed per exceptionem elidatur, *lege 2. §. 1. l. 6. l. ſi mulier, 13. ff. eod.* iunct. *tit. ff. quar. rer. act. non det.* Ideo fortaſſis quæſtio illa, an interceſſio facta ſit magis facti, quam iuris eſſe videatur, poſſitque fieri vt malit mulier vti iure communi, *lege penultima & lege vltima, §. penult. eod.* Et ſanè fuit æquiſſimum melioris conditionis eſſe mulierem quæ pro marito ſe obligauit, quam quæ pro alio vel hoc ipſo quod facilius eſt vt eam decipiat maritus, quam alius, vnde & iam olim ante Velleianum ita ius erat, ne pro marito vxor poſſet intercedere, *l. 2. in princ. ff eod.* Iunge *l. 4. in fin. eod.*

6 Iure namque ciuili certum eſt contractum initum contra leges non confirmari iuramento, *l. non dubium 5, in fin. C. de leg.*

7 *Cap. cum contingat. Extr. de iureiur, cap. 4. de act. in 6. contra gloſſ. in d. auth. ſi qua mulier.*

8 Cum poſſit iuſiurandum hoc ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, *c. debitores, & paſſ. eod. tit. de iureiur.*

9 Vt euenit quoties iuſiurandum valet non tantùm ad inducendam exceptionem periurij, ſed etiam ad confirmandum contractum, vt in *auth. ſacramenta, C. ſi aduerſ. vendit.* iunct. *l. 1. eod.*

10 *Notat. in d. c. cum contingat. & paſſ. Extr. de iureiur.*

11 Quod ſecus eſſet ſi iuſiurandum non faceret, vt contractus ipſo iure teneret, vt in caſu de quo Decius *conſ. 537. num. penult. & vlt.* poſt Alex. *conſ. 59. viſo inſtrumento, lib. 1. & conſ. 151, viſo, themate verſ. tertius caſus, lib. 7.*

DEFINITIO X.

Mulieri ſuccurrendum ne fiat indotata, etiamſi iurauerit, ſed ei abſolutio & reſtitutio neceſſaria eſt.

QVid tamen ſi ex ea obligatione mulier ob inopiam mariti fiat indotata? [1] Dubitari non poteſt quia hoc caſu enormiſſima læſio interuenire videatur: [2] ex qua inferri ſolet probatio doli re ipſa interuenientis, quem rurſus noſtri dolo, vt vocant, ex propoſito æquiparare ſolent. [3] An igitur ea res faciet vt neque reſtitutio, neque abſolutio à iureiurando neceſſaria ſit? Et ſunt qui ita putent, illa potiſſimum ratione moti, quod obligatorium non ſit iuſiurandum, quoties dolo, vel vi vel metu extortum eſt, [4] ſicut nec quid contra bonos mores præſtitum. [5] Verum longe alia ratio eſt doli ex propoſito interuenientis, alia eius qui ex ſola enormiſſimæ læſionis probatione inducitur, [6] vt ex eo apparet, quod poſt edictum Diui Emanuelis Philiberti [7] tranſactiones ex cauſa prioris doli reſcinduntur, ex cauſa poſterioris non item. Itaque tutius fuerit, & abſolutionem à iudice eccleſiaſtico, & reſtitutionem ex reſcripto Principis impetrare. [8] Eoque paſſim iure Senatus noſter vtitur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nullam enim actionem habere videtur qui eam habet, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is, 6. D. de dolo.*

2 Nec tantum læſa videtur mulier ſed etiam reſpub. cuius intereſt ſaluas eſſe dotes, *l. 1. ſolut. matr. l. intereſt. 18. de reb. auct. iud. poſſid.*

3 Ita noſtri *ad l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig.* latè Decius poſt alios *conſ. 189. num. 6. & 7.*

4 *L. cap. cum contingat. & paſſ. de iureiur.* Alex. *conſ. 196. num. 3, lib. 6.* Dec. poſt alios *conſ. 532. ad fin.*

5 *Cap. non eſt obligatorium, de reg. iur.*

6 Dolus enim perſonalis longè odioſior eſt, vt ſcripſi in *Decad. de error. pragmat.* pleriſque locis.

7 De quo edicto ſcripſimus *Defin. 10. ſ. de tranſact.*

8 Vt & quoties dubitatur an contractus alioqui nullus iureiurando confirmatus ſit, vt apud Alex. & Dec. locis cit. *Def. præced. n. vlt*

DEFINITIO XI.

Si mulier indigeat reſtitutione contra interceſſionem factam pro marito oneratur probatione, quod maritus non ſit ſoluendo, ſecus ſi nulla egeat reſtitutione, puta quia non iurauerit.

IMplorata verò à muliere eiuſve herede aduerſus interceſſionem, aut pignorum dotalium remiſſionem iuratam in integrum reſtitutione, ad eius onus pertinebit, vt probet maritum illiuſve hæredem, ſi quis eſt, aut hereditatem ſoluendo non eſſe: [1] non quaſi poſſit ei obiici exceptio non factæ excuſſionis, quæ creditoribus pignora ſequentibus obiici ſolet; [2] cùm quamdiu renunciatio reſciſſa non eſt negari non poſſit quin per eam extincta ſit pignoris obligatio, [3] ſed vt hoc ipſum ſciatur an ex parte mulieris interuenerit læſio, quo cauſam dare debeat reſtitutioni, non enim læſa videretur ſi ei aliunde ſatis cautum eſſe poſſet. [4] Quod ſi iuſiurandum nullum interuenerit, ſicuti nulla opus eſt reſtitutione, [5] ita ex contrario probandi onus incumbet creditori qui pignoris remiſſione nitetur: [6] quandoquidem non aliter lex patitur eam emiſſionem à muliere fieri, quam ſi appareat ex aliis mariti bonis indemnem eam ſeruari poſſe. [7] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 3. infr. De remiſſ. pignor.

1 qui enim reſtitutionem in integrum petit cum ſit actor debet probare id, quod eſt fundamentum reſtitutionis, *l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor. De iureiur. notat. in l. 1. C. ſi aduerſ. cred.*

2 *Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

3 Pignoris enim remiſſio fauorabilis eſt & extra cauſam SC. Velleiani, *l. quamuis 8, in princ. D. hoc tit. l. 1. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. etſi pignus 18. D. quæ in fraud. credit.*

4 Cum nihil eius interſit à quo ſuum conſequatur, dummodo nullam dotis iacturam ſentiat, idémque in minorum etiam reſtitutionibus ſeruatur, *l. cum mandatum 23. D. de minor.*

5 quia contractus ipſo iure non tenet, *l. 2. C. de præd. minor. l. 3. C. ſi aduerſ. lib.* propter Iuſtiniani conſtitutionem *in d. l. auth. ſi qua mulier, C. hoc tit.*

6 Semper enim probatio incumbit ei qui dicit, non qui negat. *l. 2. D. de probat.*

7 Not. *communiter ad l. iubemus, 21. Cod. hoc tit.*

DEFINITIO XII.

Mulier non poteſt reſtitui aduerſus creditorem, ex cuius pecunia dimiſit priorem creditorem apud quem etiam interceſſerat, niſi prior etiam contractus reſcindatur.

MVlier, quæ pro filio interceſſerat apud creditorem, bonaque ſua omnia obligauerat, [1] cum in eo eſſet vt bonorum ſuorum & filij, quæ ipſa pro dote habebat obligata, diſtractionem pati cogeretur, [2] mutuam cum filio pecuniam acceperat ab alio, apud quem vt & apud priorem creditorem ex poſterioris pecunia dimiſſum interceſſerat. [3] Cum aduerſus poſteriorem hunc creditorem poſtulaſſet reſtitutionem ex reſcripto Principis, quaſi Velleiano iuuari deberet, viſum eſt non eſſe audiendã, quod quãdiu de prioris creditoris iure non diſputaretur, dubitari non poſſet quin ea pecunia in rem mulieris verſa videretur. [4] Præſertim cũ poſterior hic creditor prioris iura & actiones ex ceſſione nactus eſſet, inque locũ eis ſucceſſiſſet. [5] Quod ſi inſpecto negotij initio [6] iuſta aliqua cauſa fuit, propter quam mulieri ſuccurri oporteret, debuerat illa aduerſus priorem creditorem reſtitutionem petere non contra poſteriorem, [7] cui nihil imputari poteſt, & ex cuius pecunia prior dimiſſus fuit. [8] *Ita Senatus* pro Franciſco Bernard mercatore Lugdunenſi, contra Antoniam Rauot, 12. Cal. April. 1592.

1 In quod duplex erat interceſſio, nam & pignoris datio facit interceſſionem, *l. quamuis 8. D. hoc tit.*

2 Nec enim pignoris diſtractionem impedire debitor poteſt, ſiue proprio nomine ſit debitor, ſiue alieno, *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pign. imped. non poſſ.*

3 Itaque certum erat vtroque contractu factam eſſe à muliere interceſſionem pro filio, vt & *in d. l. quamuis 8. §. ſi mulier apud primum, D. hoc tit. & in doli 19. §. diuerſum eſt in muliere. D. de nouat.*

4 Huius rationis pondus totum in eo conſiſtit, quod interceſſio à muliere, facta etiam contra Velleianum nihilominus valet ſi ſit confirmata iuramento. Adeo vt ſit mulieri neceſſaria eo caſu non tantùm abſolutio, ſed etiam reſtitutio in integrum, vt ſcripſimus *Defin. 9. ſ. eod.* Ergo non impetrata reſtitutione verum eſt pecuniam hanc poſterioris creditoris in rem mulieris verſam eſſe, ex qua cauſa ceſſat Senatuſconſultum etiamſi ab initio facta ſit interceſſio, *lege aliquando decima-tertia, lege ſi pro aliquo vigeſima-prima. D. hoc tit.* Iunge *leg. ſi pupill. 66. de ſolut.*

5 Quomodo facilè poteſt ſuccedere quiſquis ex pecunia ſua priorem creditorem dimittit, ſi præſertim de eo expreſsè conuenerit, *leg. 1. & tot. tit. C. de his qui in antiq. cred. loc. ſucced. l. mulier 19. qui potior. in pign. hab.*

6 quod ſemper inſpiciendum eſt in contractibus, *l. ſi tantum 11. D. de SC. Maced. l. ſi procuratorem 8. in princ. D. mandat.* maximè in reſtitutionibus *l. 3. § ſcio, l. verum 11. §. item non reſtituetur, D. de minor.*

7 Aut ſaltem contra vtrumque ſimul, quod tutius fuiſſet, *l. in cauſa 12. in fine principij, D. eod. tit. de minor.* Præſertim concurrente vtriuſque iure in perſonam poſterioris creditoris propter factam ei à priore ceſſionem.

8 qui enim proprios creditores ex aliena pecunia dimiſit, pecuniam ipſam adhuc penes ſe habere intelligitur, ſiquidem non abſumitur quod in corpore patrimonij retinetur, *leg. idem ſeruandum 72. de legat. 2.* Erit vero tanto æquius Senatuſconſultum hoc, ſi ponas priorem creditorem fuiſſe ſoluendo. Habet enim mulier conditionem *l. 8. §. interdum, D. hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Cum quæritur an valeat remiſſio pignorum dotalium, inſpiciendum eſt tempus reſtituendæ dotis: Probandi tamen onus mulieri incumbit, præſertim ſi renunciauerit cum iureiurando.

MVlieri quidem conſtante matrimonio licet remittere ius pignoris ſibi pro dote competentis in certis bonis mariti, dummodo ſuperſint marito alia, vnde mulieris indemnitati poſſit eſſe conſultum: [1] Sed ſi poſt eam pignoris remiſſionem maritus lapſus ſit facultatibus, ita vt eo tempore quo de dotis reſtitutione agitur, ſatisfieri mulieri non poſſit, humanius eſt vt pignorum remiſſio ab initio inutilis fuiſſe intelligatur, [2] vtpote per quam deterior facta ſit dotis conditio aduerſus iuris ciuilis regulas, quæ omnes huiuſmodi improbant pactiones, [3] ſed eas præcipue quæ fiunt conſtante matrimonio, [4] ne alioqui mulieris inconſulta facilitas iacturam ei dotis inferat. [5] Sed quid ſi contendatur an eo tempore mariti bona ſint ſoluendo, vxore negante, creditore vero affirmante; Incumbet onus probandi mulieri, quia creditor, in cuius fauorem renunciatum eſt iuri hypothecæ, fundatam habet intentionem, [6] cum non teneatur in ſubſidiũ, & ita demum ſi mulier ex renunciatione læſa ſit, [7] præſertim vero ſi mulier cum iureiurando renunciauerit, vt neceſſaria ſit in integrum reſtitutio, quemadmodum ſupra ſcripſimus. [8] Nam pendente iudicio reſtitutionis contractum tenere neceſſe eſt. [9] Quid ſi mulier, vt in promptu probet mariti bona ſoluendo non eſſe, paratam ſe dicat iis omnibus cedere recepta dote; Non erit ſufficiens probatio, cum fieri poſſit, [10] vt longe precioſiora ſint bona, nec tamen creditor in ius mulieris poſſit ſuccedere, quod dotis debitæ numerationem non habeat in expedito. [11] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de la Cuille, & Dominæ de Charrin, Prid. Non. Iul. 1593.

1 *L. iube*

1 *L. iubemus 21. C. hoc tit. cap. peruenit, de empt. & vendit.* Boër. q. 23. n. 5. vbi addit duplicem exceptionem, niſi mulier iurauerit, & niſi in renunciatione dixerit ſe certam eſſe, quod alia mariti bona ſufficiant ſed neutram exceptionem Senatus noſter probat, præſertim petita per mulierem in integrum reſtitutione.

2 Afflict. *decif. Neapol.* 313 vbi vide.

3 Per quas ſcilicet fit deterior conditio dotis. Melior enim fieri poteſt, deterior non poteſt, *l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.* niſi in eum caſum quo interuenerint liberi & morte mulieris ſolutum ſit matrimonium *l. 2. eod. tit.* vel diuortio culpa mulieris facto *l. 1. §. 1. D. de dot. praleg.* iunct. *l. 3. C. de pact. conuent.*

4 Quó tempore interdicti ſunt omnes contractus inter coniuges, per quos contractus fiat vnus ex iis pauperior, & alius locupletior *leg. 5 §. conceſſa. l. ſi id quod 28. §. ſi quas, de donat. inter vir. & vxor.* iunct. *l. vxor 55. verſ. non enim eod.*

5 quam mulieri ſaluam & integram conſeruari non tantum mulieris intereſt, ſed etiam reipublicæ, *l. 1. D. ſolut. matrim. l. intereſt ... de reb. auct. iudic. poſſid.*

6 Atquidem ex iure communi, cum huiuſmodi renunciatio expreſſim permiſſa ſit *d. l. iubemus.*

7 Hæc enim exceptio & interpretatio adhibetur vulgo à noſtris *ad d. l. iubemus.*

8 *Defin. 9. ſ. hoc tit.*

9 *Cap. ſuſcitata. Extr. de in integr. reſtit. notat. ad l. vnic. C. de reſtit. in integ. ſoſiul.*

10 Probatio enim quoties neceſſaria eſt, debet fieri ex mediis neceſſariis & concludentibus, *l. non hoc 4. C. vnd. legit. l. neque natales 10. l. ad priuationem ſeruitutis 22. C. de probat.*

11 Non enim ſemper facilis eſt nominis emptio, cum nomeratio totius debiti non ſit in expedito, *l. ſi dubites 10. in princ. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO XIV.

Ceſſat Velleianum in cauſa dotis per mulierem promiſſæ ei, qui alioquin vxorem ducturus non fuit.

INtercesſionem mulieris pro dote factam non pertinere ad SC Velleianũ indubitati iuris eſt,[1] nec ſolum ſi mulier ſui iuris & arbitrij proponatur,[2] Sed & ſi nupta, quæ reuerentia maritali adactam ſe dicat, vt de ſuo dotem promitteret ei, quam dotare maritus debuerat.[3] Neque enim prætextu maritalis reuerentiæ[4] decipi eum oportet, qui non aliter fortaſſe vxorem fuerat ducturus,[5] niſi minæ probentur aut verbera:[6] quo ſane caſu æquius eſſet, ſuccurri mulieri, quam marito etiam ignoranti.[7] Nunquam enim quod per vim metúmve geſtum eſt ratum haberi debet.[8] Sed ſi contracto iam matrimonio pro dote, quam alius dare debuit, mulier ſe obligauerit; licet nihil vetet conſtante matrimonio dotem & augeri & conſtitui,[9] Velleiano tamen locum eſſe verius eſt, quia nec tantus eſſe debeat fauor dotis, quæ contrahendo matrimonio cauſam non dederit,[10] nec dicere poſſit maritus ſe deceptum, qui antequam mulier quicquam promitteret iam duxerat vxorem.[11] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Chartin, & Dominæ de la Cuille, Prid. Non. Iul. 1593.

1 *L. ſi dotare 12. l. vlt. C. hoc tit.* vbi & alios caſus notat Gotofr. in quibus ceſſat Velleianum, nempe fauore libertatis, *l. pen. eod.* ſi mulier renunciauerit Velleiano ex *l. iubemus 20. eod.* iunct. *l. vlt. §. pen. D. eod.* ſi pretium intercesſionis accepit *l. antiqua 23. C. eod.* ſi ſecundo cauerit poſt elapſum iam biennium. *l. ſi mulier 22. eod.* ſi denique alium receperit. *l. ſi ſine 5. in fin. l. fœminis 8. eod.* quibus adde ſi in rem ſuam intercesſerit, *l. 3 ff. eod.* aut ſi cum pro alio intercesſiſſet poſtea pecuniam in rem ſuam verterit. *l. aliquando 13. eod.*

2 Id eſt, quæ nec filiafamilias nec nupta ſit,

3 Puta filiæ etiam communi *l. vlt. verſ. vtramque igitur, Cod. de dot. promiſſ. l. neque mater 14. C. de iur. dot.*

4 Tametſi metus reuerentialis ſoleat interdum attendi ad excludendum conſenſum ſaltem voluntarium *l. 1. § qua oneand.* vbi Bart. & cæteri. *D. quar. rer. act. non det, l. penult. D. de furt. l. 7. §. 1.* vbi Bald. *quod falſ. tut.*

5 *L. ſi donaturus 9. §. 1. de cond. cauſ. dat. l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot. l. 5. §. pen. D. de doli except.*

6 *L. ad inuidiam 6.* vbi Bart. *C. de his quæ vi metúſue cauſ. geſt. ſunt.* Obſerua tamen ex probatione minarum ita demum probari metum ſi factæ ſint & probentur in ſpecie. Dec. *conſ. 189 n. 17.* Metum vero, qui ſemel illatus probetur, non purgari ex actu vllo ſequenti, quamuis ex interuallo tamdiu durat eadem cauſa metus, puta inter coniuges, quamdiu durat idem matrimonium. Dec. *conſ. 468. n. 23. & ſeqq. & conſ. 609 n. 11. & 12.* poſt Bart. *ad l. ſi ob turpem, D. de contract. ob turp. cauſ.*

7 Ignorantia enim vnius quantumuis iuſta, non debet alteri eſſe captioſa. *l. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo quæ in fraud. cred. l. cum heres 11. de diuerſ. temp. præſcript.*

8 *L. ſi mulier 21. §. 1. quod met. cauſ.*

9 *L. vlt. C. de donat. ante nupt. & l. pen. eod. §. aliud quoque* Nouel 97 *de æqual. dot.*

10 Fauor enim dotium æſtimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum, *l. cap. 19. de rit. nupt. d. l. 1. D. ſolut. matrim.*

11 Dum ne dolus aliunde vllus probetur, *in l. in princ. de dol. except.*

DEFINITIO XV.

De priuilegio mulieris pignus remittentis

IN muliere conſentiente, vt res ſibi vel pro dote vel alio nomine obligata alteri obligetur, aut vendatur, aut donetur, ſingulari iure receptũ eſt, vt non niſi quod ad eum pertinet, cuius fauore facta renũciatio eſt, ſibi præiudicet: adeo vt aduerſus alium quemlibet poſſeſſorẽ perinde hypothecariam exercere poſſit, ac ſi ius hypothecæ numquam remiſiſſet. Sic enim placuit Iuſtiniano,[1] vt nec ad alias perſonas, nec ad alias res, quam de quibus nominatim actũ eſt, renunciatio extendatur, quod in cæteris creditoribus hypothecaria iura remittentibus diuerſum eſt.[2] Sed illud multo ſingularius & mirabilius eſt, ſi verum eſſet, quod noſtris placet, hoc etiam ſpeciali iure[3] vti mulierem, vt ſi non expreſſe remiſerit ius hypothecæ, non videatur ex eo tacite remiſiſſe, quod pignus alteri obligari aut in alium transferri conſenſerit, ſed potius intercesſiſſe, vt proinde iuuanda ſit Velleiano.[4] Sic enim illi ex eo moti quod Africanus quodam loco[5] ſcripſit: ſi mulier dixiſſet ſibi rem dotis nomine obligatam, & creditor curaſſet ei pecuniam dotis ſolui, quo idem pignus acciperet, & cum mulieri etiam pecunia credita deberetur, ſi poſſeſſor creditor aduerſus eam Seruianâ agentem exciperet ſi non voluntate eius pignus datum eſſet, replicationem SC. mulieri profuturam ita demum, ſi ſcilicet etiam aliam pecuniam ei deberi. Sed ego didiſci longe aliam illius loci rationem eſſe. Illam videlicet, quod cum mulieri vt pignus remitteret dos tantum ſoluta eſſet, non etiam pecunia quam illa crediderat, & cuius quoque nominẽ eadem res pignoris iure tenebatur, id actum videretur inter contrahentes, vt ſolius dotis nomine pignoris remiſſio fieret, propter ſublatam ex hac cauſa perſonalem obligationem: pro alia vero pecunia pignus quidem ſupereſſet, ſed ita tamen in eo nouus creditor mulieri præferretur: quæ conuentionis ſpecies ſiue in muliere, ſiue inter alias quaſcunque perſonas, cum neque pignoris remiſſio ſit,[6] neque redditio,[7] neque donatio,[8] mera ſane intercesſio eſt: quæ vtique eſſet remiſſio, ſi propter nullam ſpecialem huius vel illius debiti cauſam remiſſum pignus proponeretur. Itaque non eſt hac parte ſeparanda mulier à cæteris perſonis, ſed remiſſio pignoris, quæ fit generaliter ab ea quæ cauſam habet, limitatam, ne actus operetur vltra agentis intentionem,[9] vt eſt in vulgari noſtrorum brocardico. *Ita tractatum ſte,* in eadem cauſa.

1 *In l. iubemus 21. Cod. hoc tit.*

2 Boër. *quæſt. 23. num. 9. ad fin.* poſt Guid. Pap. *conſ. 158.* incip. *in quadam cauſa.*

3 Ius enim pignoris ſimpliciter remiſſum, quod ad omnes res & perſonas remiſſum eſſe intelligitur. *l. ſicut 8. §. 1. l. Paulus reſpondit 12. in princ. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 Ius enim commune in contrarium eſt vt pignoris vinculum ſolutum remiſſúmque videatur ex eo ſolo, quod quis cõſenſerit, vt alij obligaretur, *lege ſi conſenſerit 7. lege ſicut 8. §. non videtur. lege Titius 9. in fine & paſſ. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit, dict. l. Paulus 12. in princip. eod.*

5 Is locus eſt in *l. vir vxori 17. §. ſi mulier, D. hoc tit.*

6 Non enim remiſſum videri poteſt pignus quod non ſimpliciter remiſſum eſt, ſed ex cauſa limitata & in conſequentiam remiſſæ aut potius extinctæ obligationis perſonalis, quæ vna tantum erat ex pluribus.

7 Non enim redditur pignus quod pro alio debito remanet obligatum, *l. vnic. C. etiam ob chirograph. pecun. pignor. retin. poſſ.*

8 Nam neque plena pignoris redditio donatio eſt, *l. 1. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolut. l. etſi pignus 18. quæ in fraud. cred.* at nec intercesſio, *l. quamuis 8. in princ. D. hoc tit.*

9 *Ex l. non omnis 19. D. de reb. cred. cum ſimilib.*

DEFINITIO XVI.

Mulier non iuuatur Velleiano ſi ſe obligauerit pro marito liberando, qui in carceres detruſus erat ex cauſa delicti, ſecus ſi ex cauſa æris alieni.

CVm maritus ex cauſa delicti carceribus mancipatus liberationem ex SC. obtinuiſſet, ſub onere tamen præſtandæ ſatiſdationis, nec fideiuſſorem præ inopia inueniret ad præſcriptam vſque pœnæ quantitatem, [1] excepta vxore quæ paratam ſe diceret fideiubere, quæſitum eſt, an admittenda eſſet ad fideiuſſionem, an vero repellenda tanquam minus idonea propter exceptionem Senatuſconſulti Velleiani: [2] placuit admittendam eſſe, ceſſareque hoc caſu Senatuſconſultum, propterea quod honeſtum ſit deſiderium mulieris virum non tam à carceribus, quàm à pœnæ corporalis aut infamiæ periculo [3] eximere volentis. [4] Aliud tamen dicendum foret, ſi ex cauſa ciuili & pro debito maritus in carceres detruſus proponeretur. Et diuerſitatis ratio eſt, quia pro ciuili debito vir captiuus poteſt bonis cedere, atque ita conſequi liberationem, [6] non item c[illegible] cauſa delicti. [7] Item quoniam aliter poſito iure facilè [illegible] fieret Senatuſconſulto; [8] eo ſcilicet duntaxat acto per creditorem, vt in carceres maritus conijceretur, ſtatimque mulier nimio mariti amore vita ſe ſpoliaret. [9] At non ſimiliter verendum eſt ne maritus delictum patrare velit, & carceris incommoda ſubire, vt vxori fraudem faciat. [10] Qua ratione ſatisfieri poteſt iis qui obiiciunt, minus fauorabilem eſſe debere cauſam mariti, qui ex delicto quam qui ex ciuili debito in carceres detruſus eſt. Quod licet vere dicatur, [11] tamen ratione concedendæ vel denegandæ exceptionis quæ ex Velleiano competit, prorſus alienum eſt. [12] *Ita Senatus* pro Claudio Raboton in relationibus libellorum, 10. Calend. Mart. 1595. & rurſus pro Petro Chapelle, 16. Calendas Septembris. Item pro Bartholomæo Dupont, Pridie Calend. eaſdem Septembris. Denique pro Stephana de Plantéïs, contra Ioannem Ruffin, 3. Cal. Maij 1594.

1 Nec enim ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem, *l. poſtquam 5. §. 1. ff. vt leg. ſeu fidei. nom. caueat. l. omnes 33. §. præterea, C. de epiſc. & cleric. Nouel. 1. 88. de depoſ. & denunciat. inquil. in §. vlt.* Iunge *l. 3. de cuſt. & exhib. reor.*

2 Generalia enim ſunt verba Senatuſconſulti Velleian. quæ prohibent ne poſſit mulier pro alio præſertim pro marito obligari, & ad omnem debiti cauſam omnemque obligationis ſpeciem pertinentia, nec magis permittitur mulieri maritum ſuum quam alium defendere *l. 2. in princ. & §. pen. & vlt. D. hoc tit.* Sunt etiam generalia verba conſtitutionis Iuſtinianæ *in Auth. ſi qua mulier, C. eod.* Itaque vbi lex non diſtinxit nec à nobis diſtinguendum videbatur, *vulg. l. de pretio 8. ff. de public. in rem act.*

3 Quoties enim quis non habet in ære, luere debet in honore, aut ſi id non ſufficiat vel fieri non poſſit, debet luere in corpore, *l. vlt. D. de in ius vocand. l. 1. §. ſolent. de offic. præf. verb. l. ſi quis iniuriam 35. ff. de iniur. l. 1. §. vlt. ff. de pœn.*

4 Nam ex hac cauſa etiam dos alienari poteſt, adeoque conſtante matrimonio, *l. maritus 73. §. 1. D. de iur. dot. leg. quamuis 20. cum ſeq. ff. ſolut. matrim.*

5 Sicque intelligendum, quod in contrarium iudicatum in Gallia fuiſſe refert Papon. *lib. 12. Areſt. tit. 9. §. 8.*

6 *L. 1. & tot. tit. C. qui bon. ced. poſſ.*

7 Vt conſtat ex locis citatis, *num. 5.*

8 Irrita vero eſſe debent omnia, quæ in fraudem Senatuſconſulti excogitata videri poſſunt, *l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit.* cauendumque ſummopere eſt, ne his fraudibus via aperiatur, *vulg. l. non dubium 5. C. de leg. l. 4. C. de excuſ. tutor.*

9 Cuius etiam periculi metu dicimus, prohibitas eſſe inter virum & vxorem donationes, ne ob mutuum amorem ſe inuicem bonis ſuis ſpolient, *l. 1. ff. de donat. int. vir. & vxor.*

10 Aliam enim pœnam timere deberet, quam carceris, qui nec ad pœnam dari ſolet, ſed ad cuſtodiam, *lege. aut damnum 8. §. ſolent. ff. de pœn.* niſi in caſu *l. 5. ff. de cuſtod. & exhib. reor.* adeo vt nec vnquam permittatur carceris perpetui pœna, *l. 5. C. eod. l. ius incredibile 6. C. de pœn.*

11 Nemo enim debet melioris eſſe conditionis ob id, quod deliquerit, *l. Papinianus 20. l. auxilium 37. in fin. ff. de minor. l. non fraudatur, 134. §. 1. de reg. iur.*

12 Quomodo iam olim Vlpianus contra Papinianum hic diſputauit, *in d. l. Papinianus,* Non enim hic quæritur, quid mariti delicto ſed quid iuſto vxoris dolori indulgendum ſit.

DEFINITIO XXVII.

Non iuuatur Velleiano mulier, quæ ad eludendam executionem, quæ fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, obligauit ſe pro marito.

CAptis in executione iudicati aduerſus maritum condemnatum pignoribus, [1] cum in eo eſſet creditor, [2] vt pignora ex debitoris domo in forum deportari iuberet, [3] mulier depoſitariam ſe conſtituerat, & promiſerat, ſe, quotieſcumque petitum eſſet, aut pignora illa exhibituram, aut quanti creditoris interfuerit, ſoluturam. [4] Si poſtea ex huiuſmodi promiſſione conueniatur, [4] non eſt iuuanda exceptione Velleiani Senatuſconſulti, eo prætextu, quaſi ſe pro marito obligauerit, [5] Fere enim eſt, vt in dolo ſit, quæ oblata depoſiti reſtituendi fide [6] iudicati executionem impederit, ſi poſtea ſuſceptam obligationem in creditoris fraudem damnúmque irritam facere velit. [7] Iam autem ſæpius diximus deceptis tantum, non etiam decipientibus mulieribus Senatuſconſulto ſubueniri. [8] Nec aliud erit, ſi probet mulier, non rei traditione, ſed ſola confeſſione depoſitum contractum fuiſſe. [9] Nihil enim refert, quod ad contrahendam depoſiti obligationem attinet, cum non niſi per mulierem ſteterit, quo minus depoſitum re ipſa contraheretur. [10] Tantoque magis hoc ipſo teneri debet, quod non acceperit, quanto ſit ex eo euidentius, ius dicentis & iudicatum exequi mandantis auctoritati illudere eam voluiſſe. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Vt fieri ſolet iure ordinario, *l. à Diuo Pio 15. D. de re iud. & tot. tit. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit.*

2 Pignorum enim captionem ſequitur diſtractio ſupradictis legibus. Inutile namque eſſet pignus, quod vendi non poſſet, *leg. 4. ff. de pign. act. & tot. tit. de diſtract. pign. D. & C.*

3 Atque ita videbatur interceſſiſſe pro marito, cum is non ſolùm debitor eſſet, verùm etiam condemnatus. Sed non eſt iſta interceſſio, vt ſequitur *in Defin.*

4 Scilicet alternatiuè, vt vel pignora exhibeat, vt vendi poſſint, vel pecuniam pro qua capta fuerint, ſoluat.

5 Non tam enim pro marito videtur ſe obligaſſe, quam pro ſeipſa, in eum ſcilicet caſum, quo non exhiberet pignora, quæ penes ſe depoſita fuiſſe dixiſſet. Itaque ſufficere ei debet, quod poſſit exhibendo pignora effugere condemnationem. Siquidem in alternatiuis electio eſt debitoris, *leg. plerumque 10. paragrapho vltimo. D. de iure dotium cum ſimilib.*

6 *Arg. l. is qui ſe obtulit 25. ff. de rei vind. l. 4. ff. de re iud. l. Plautius 1. ff. de procur.*

7 Licet enim ab initio nihil de dolo malo fecerit, nunc tamen facit, cum neque depoſitum reddere vult, neque ſoluere, *arg. l. 2. §. circa, de dol. except.* Rebus ſcilicet non amplius integris *arg. l. ſi quis 8. de iur. delib. lege mancipiorum 6. in fine, ff. de opt. legat. lege vltima, Codice de repudiand. hered.*

8 *L. ſecunda, paragrapho ſed ita demum, lege ſi decipiendi 30. D. eod. titul.*

9 Etſi enim depoſitum non niſi re ſolet contrahi, *lege prima paragrapho is quoque apud quem, de obligat. & action.* aliquando tamen contrahitur confeſſione rei acceptæ, quod vulgò interpretes vocant depoſitum irregulare & ciuile, ſicut & mutuum ciuile, de quo Doctores *in lege tertia, ff. de rebus credit.* Fit enim plerumque, vt celeritate coniungendarum inter ſe actionum vna occultetur, *lege ſingularis 15. eod. tit. l. 3. §. pen. de don. int. vir. & vxor.* Nec dubitandum eſt, quin poſſit depoſitum probari ex confeſſione facta inter eaſdem partes, licet non contrahi, *l. Publ. 26. §. 1. ff. depoſ.*

10 Cum reuera contractum eſſet pignus iudiciale, quod vtique rurſus capi & diſtrahi poteſt, etiamſi iam ſemel fuerit diſtractum, ſi pecunia non fuerit ſoluta. *dict. leg. à Diuo Pio 15. §. ſi poſt addictum, in fin. de iudic.*

11 Atque ita apparitorem & eum, cuius nomine fiebat executio, decipiſſe, *leg. ſi mulier 23. D. hoc tit.* iunct. *dicta lege Plautius 61. de procur.* Publicè namque intereſt, non impediri executionem rerum iudicatarum, per quam ſcilicet rei iudicatæ vigor ad effectum dicitur *l. pen. C. de exec. rei iud. l. ſeruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell.* Iunge *l. pro aliquo 21. in princip. & paragrapho 1. ff. hoc tit. lege rem alienam 41. in fin. ff. de pign. act.*

DEFINITIO XVIII.

Mulier poteſt in integrum reſtitui aduerſus remiſſionem pignorum dotalium, etiam conſtante matrimonio ex cauſa, quando & quomodo.

INterdum euenit, vt aduerſus hypothecarum dotalium remiſſionem mulier reſtituenda ſit in integrum, etiam conſtante matrimonio,[1] adeoque quod magis mirum eſt, licet ex cæteris mariti bonis indemnitatem dotis conſequi poſſit.[2] Quid enim ſi minis & verberibus adacta ſit ad renunciationem?[3] Conſtat nunquam ratum haberi debere id, quod per vim metumve geſtum eſt.[4] In eoque fauorabilior eſt reſtitutio, quæ ex hac cauſa conceditur, quàm quæ ex capite doli vel minoris ætatis. Nam neque dolus, neque minor ætas quicquam prodeſt ad reſtitutionem, niſi læſio interueniat.[5] Vis ſola metuive ſufficit ad inducendum auxilium Prætoris.[6] Sed & fieri aliquando poteſt, vt mulierem reſtitui æquum ſit, tanquam læſam, licet maritus adhuc ſit ſoluendo. Finge incipere illum vergere ad inopiam, vt locus ſit tempuſque cogitandi de dote in tuto collocandi,[7] bona autem, quæ marito ſuperſunt, non niſi mobilia eſſe aut ædificia, quorum fructus citra venditionem conſtare nullus poſſit.[8] Cum ex contrario pignora, quibus renunciatum fuit, eſſent eiuſmodi, quæ fructuum commodum allatura eſſent, ſi durarent;[9] an non mulieris intereſt, ea potius habere pignora, ex quorum fructibus ſe, maritum, communéſque liberos alere queat,[10] quàm hæc, quæ nec dum poſſit vendere, nec fructum ex iis vllum conſequi citra venditionem; Ita ſanè eſt.[11] Sed an expectabimus, vt de dote, quomodo loquuntur, aſſecuranda cognitum & pronunciatum ſit; Minimè. Etſi enim nihil eius intereſſe videtur, quandiu nec reſtitutionem aut aſſecurationem dotis petit, hoc ipſo tamen iam intereſt, quod in eo res eſt, vt aſſecurationem petere quandoque poſſit, eòque caſu futurum ſit, vt moretur in damno, ſi non in integrum reſtituatur.[12] Planéque iniquum fuerit, non prius poſſe illam de iure ſuo experiri ad priſtinas hypothecas recuperandas, quàm aſſecurationem impetrauerit,[13] vt pendente iudicij tractu,[14] cogatur miserè famem perpeti, longáque egeſtate laborare.[15] Quamuis non idcirco, quod fuerit in integrum reſtituta, debeat ſtatim mitti in poſſeſſionē pignorum,[16] multo minus in ea retineri, ſi vel maritus vel alius ex mariti creditoribus contradicat.[17] Aſſecurationē enim iudicis auctoritate impetratam eſſe neceſſe eſt, priuſquam cōſtante matrimonio quicquā ſibi iuris in mariti rebus vindicare vxor poſſit.[18] Nec aliud erit, tametſi in dotalibus tabulis proponas interueniſſe clauſulam conſtituti, cum pignus conſtitueretur.[19] Ea namque clauſula ſicuti acceſſoria eſt, ita principalis debiti, id eſt, dotis naturam ſequitur,[20] vt non prius vires ſuas exerat ad poſſeſſionem mulieri parandam, quàm reſtitui aut in tuto collocari dotem oporteat, habétque clauſula conſtituti in pignore tacitam illam conditionem,[21] quam & actio ipſa hipothecaria, *ſi debitum non ſoluetur.*[22] Proinde ante conditionis euentum nullius prorſus vtilitatis eſt.[23] Cui conſequens ſit, vt illo etiam caſu, quo mulier conſtante matrimonio necdum petita aſſecuratione reſtituenda ſit in integrum aduerſus pignorum remiſſionem, nullos ei fructus reſtitui oporteat,[24] ne quidem eos, qui ab aduerſario percepti ſint poſt litem conteſtatam,[25] quia quamdiu nec reſtitutio nec aſſecuratio dotis petita eſt, nihil iuris habet mulier in bona mariti,[26] niſi vt ius pignoris per renunciationem amiſſum reſtituatur. Illud ſanè omnimodo probare mulier debet, maritum vergere ad inopiam, vt reſtitutionem mereri poſſit.[27] *Ita Senatus* in cauſa Stephanæ Plantens, contra Ioannem Ruffi, & Nicolaum Dec. 3. Cal. Maij. 1594.

1 Mulieris namque intereſt etiam conſtante matrimonio, vt habeat dotem, *l. ſeruo legato 69. §. ſi teſtator, in fin. de leg. 1.*

2 Hoc enim aliquando ſolet impedire reſtitutionem in integrum, nempe ſi eius concedendæ ratio tota pendeat ex læſione, vt in ſpecie, de qua diximus *Defin. 11. ſ. eod.*

3 Dixi *Defin. 14. num. 6. ſ. eod.*

4 *L. ſi mulier 21. §. 1. ff. quod met. cauſ. & tot. ill. tit. D. & C.*

5 *L. 1. in princ. & tot. tit. ff. de dolo, l. 1. l. verum 11. §. ſciendum, & ſeq. l. quod ſi minor, 24. §. 1. & paſſ. ff. de minor. l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor. ff. de iureiur.*

6 *L. non intereſt 5. & l. vlt. C. de his, quæ vi metúſve cauſ.*

7 *Ex l. ſi conſtante 24 ff. ſolut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

8 Id enim aliquando euenire poteſt, tametſi vſusfructus conſtitui poſſit & mobilium, *l. vſusfructu 7. in princ. & §. 1. de vſufr.*

9 Sunt enim prædia quædam aliis non ſolum precioſiora, ſed etiam fructuoſiora, id eſt, maioris reditus, *l. ſi fundus 13. in princ. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſi fundum 92. de legat.*

10 Hac enim lege permittitur vxori dotem repetere, conſtante matrimonio, vt ex fructibus maritum & liberos communes alat. *dict. l. vbi adhuc.* Ob idque non euenit hoc caſu, quod aliàs ſolet, vt pignoris fructus imputentur creditori in ſortem, niſi contracta ſit antichreſis *l. 1. 2. & paſſ. C. de pign. act.*

11 Nam nec facilè ſemper reperitur emptor pignorum, *l. 2. & 3. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

12 Nam ad inducendam reſtitutionem ſufficit, quod poſſit quis damnum pati ex eo, quod fecit, licet nullum adhuc paſſus ſit, *d. l. verum 11. §. 1. locupleti in fin. l. minor annis 40. in princ. D. de minor.* Inſpiciendúmque eſt non tantum, quod iam euenit, ſed etiam quod euenire poteſt, cum res ordinata eſt ad caſum, vt loquitur Bart. *ad l. ſi quis domum 9. §. 1. ver. idem quærit, per illum text. D. de damn. infect.*

13 *L. aliquando 13. §. vlt. l. debitrix 24. §. ſi Senatuſconſulto, D. hoc tit.*

14 Iudicium enim omne habet tractum temporis & ſuas moras, *leg. etiam 15. in princ. D. vt legat. non. caueat. l. quod debetur 51. D. de p. cul.*

15 Melius namque eſt ab initio prouidere quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *l. 2. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integ. reſt.* in iis præſertim, quæ ſunt irreparabilia *l. 1. de ventr. in poſſ. mitt. leg. ſi neget 7. ff. de agnoſc. liber.*

16 In integrum enim reſtitutio reponit omnia in priſtinum ſtatum, nec facit meliorem conditionem eius, qui reſtitutus eſt aduerſus contractum, quàm fuiſſet antequam contraxiſſet. Id enim duntaxat reddit, quod abſtulerat læſio, *l. ſed etſi 26. §. quoties, D. ex quib. cauſ. maior.*

17 Semper enim audiendi ſunt ii, quorum intereſt, ſi contradicere velint, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

18 Hoc enim eſt, quod dici ſolet, debere præcedere declaratoriam, quod maritus ſit pauper, & quod locus ſit aſſecurationi dotis. Quæ fuit Pauli Caſtrenſ. ſententia communiter à noſtris probata *in d. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.* de qua dicemus latius *ad tit. de iur. dot. ſ.*

19 Quæ clauſula non minus poteſt, quàm realis traditio ad transferandam poſſeſſionem pignoris in creditorem, *vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poſſeſſ.*

20 Clauſulæ ſiquidem acceſſoriæ non debent ampliare, aut alterare, aut mutare principalem diſpoſitionem. Dec. poſt alios *conſ. 305. n. 7. & conſ. 373. n. 14. ex clem. 1. in fid. de præbend. l. vlt. C. de non n. pecun.*

21 Nam & ſub conditione poſſeſſio transferri poteſt, *l. qui abſenti 38. §. 1. D. de acquir.*

22 *L. ſi rem 9. §. omnem. D. de pign. act. l. aliquando 13. § 1. D. hoc tit. leg. grege 13. §. etiamſi, D. de pign. l. debitor 59. D. ad SC. Treb. l. pen. §. 1. de except. rei iudic.*

23 Ex natura omnium actuum conditionalium, qui nec vlli eſſe videntur, quamdiu pendet conditio, *l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verbor. oblig. l. cedere diem 213. de verb. ſignific.*

24 Quamuis enim fructus ſoleant venire in iudicium reſtitutionis in integrum, *l. ſed & partus 12. D. quod met. cauſ. l. patri 27. §. 1. leg. minor 40. D. de minor. l. videamus generaliter 38. de vſur.* præſertim in *§. item Fauiana, iunct. l. reſtituere 35. hæc verba 73. & leg. 75. l. vlt. § 1. de verb. ſignif.*

25 De quorum tamen reſtituendorum iure multo minus dubitari poteſt, cum poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores ſint pares, id eſt prædones, *l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante, D. de pet. her. l. 2. Cod. de fruct. & lit. expenſ.*

26 Cum obſtet ei ratio iuris, quæ non patitur reſtitui dotem conſtante matrimonio, nec ſi maritus velit, quia id obtinet inſtar donationis quæ prohibita eſt inter virum & vxorem, *l. vnica, Cod. ſi dos conſt. matr. ſolut. fuer.*

27 Cum ſit hoc fundamentum petendæ in integrum reſtitutionis, præſertim cōſtante matrimonio, *d. l. vbi adhuc.* Debet enim vnuſquiſque probare, id quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, etiam cum eſt mera negatiua, Bart. *in l. hoc iure 10. verſ. do regulam. de verb. oblig. & in l. 5. §. docere, per ill. text. D. ne quis eum qui in ius vocat. eſt vi exim.* Canoniſt. poſt D. de ſancto Gemin. *in c. 1. not. 2. de confeſſ.*

DEFINITIO XIX.

Multum intereſt, an mulier vendat ſua bona creditori mariti, an alij, vt ſoluat pro marito.

NOn iuuatur equidem Velleiano mulier, quæ bona ſua Titio vēdidit, redactamque ex iis pecuniam Sempronio mariti creditori pro marito ſoluit.[1] Sed ſi Sempronio ipſi

vendidiſſet,

vendidiſſet, & tradidiſſet ea conditione, vt emptor acceptam pecuniam viro referret, quamuis vindicanti ei poſſit obiici exceptio rei venditæ & traditæ, vtiliter tamen à muliere replicabitur, *ſi ea venditio contra Senatuſconſultum facta nõ ſit*. Idemque eſt, ſi creditor ipſe non per ſe emerit, ſed alium interpoſuerit, quo mulier ea ratione careret re ſua.[1] Nec eo minus iuuabitur mulier Velleiano, quod eius pecuniæ, quæ debebatur, nomine maritus in carceribus detineretur, dummodo ex contractu, non ex delicto pecunia deberetur. Dixi *ex delicto* non autem *ex criminali iudicio*. Fieri enim poteſt, vt contra innocentem actum ſit criminaliter, iſque poſtea abſolutus ſit, irrogata nihilominus, vt plerumque fit, cum priuatus accuſator nullus eſt,[1] ſumptuum non tam condemnatione quam iactura.[1] Quo caſu placet, non magis pro liberando eo ſoluendiſque eiuſmodi ſumptibus permitti mulieris interceſſionem, quàm ſi pro ciuili debito eſſet vir in vinculis, cum verum ſit, neque delictum vllum eſſe, neque prohiberi virum, quo minus eorum quoque ſumptuum nomine bonis cedere poſſit, perinde ac ſi ex contractu deberentur.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l. 4. verſic. ſed ſi prædia, C. hoc tit.* iunct. *l. 4. in fin, l. ſi pro aliquo 21. § 1. D. eod.* [An tamen reſcindi poſſit hoc caſu venditio per in integrum reſtitution ẽ alia quæſtio eſt, de qua vide quæ ſcripſi ad *Def. 22. n. vlt. 5. de probat. & Def. 27. & Defin. 2. n. 5. ĩ. de fund. dot.*]

2 *L. vlt. § item ſi mulier, D. eod.* Sic enim loci illi conciliandi ſunt diſtinguendo caſum illum, quo idem ſit emptor & creditor ab eo, quo alius ſit emptor, alius creditor.

3 Ferè enim eadem ratio eſſe ſolet eius, qui aliquid facit per ſe, & eius, qui interpoſitam perſonam, niſi quod perſonæ interpoſitio facit rem magis ſuſpectam, *l. pupillus 5. §. ſed ſi per interpoſitam, D. de auct. tut, l. & qui ſub imagine 10. C. de diſtract. pign.* Paul. *lib. 2. ſent. tit. 13. §. 4.* iunct. *l. vlt. D. de rit nupt. l. 5. C. ſi quis alter. l. 2. C. de rer. her. l. 1.* vbi Bar. *Cod. de natur. liber.*

4 Secundum ea, quæ ſcripſimus 5. *Defin. 16.* vbi diſtinximus, an pro debito, an pro delicto in carceribus eſſet maritus, cuius liberandi gratia vxor interceſſit.

5 Procurator enim Principis ſumptus litis nec petit vnquam, nec præſtat.

6 Non enim ſic concipitur ſententia, vt, qui eſt innocens, condemnetur in ſumptus litis, quod non ſolùm eſſet iniquum, ſed etiam ridiculum, ſed ita vt ille abſoluatur, ſoluendo tamen ſumptus, quos fieri neceſſe fuit ob hoc ipſum, vt ſciri poſſet, an eſſet abſoluendus,

6 quod enim placet pro liberando marito, qui in vinculis ſit, etiam dotem impendi poſſe, *l. mutus 73. §. 1. D. de iur dot. l. quamuis 20. & ſeq. D. ſolut. matrim.* tunc obtinet, cum aliter maritus ſe ab iis vinculis liberare non poteſt, quod hic non contingit, vt ſequitur in Defin.

8 Quoniam enim odio dignus eſt, qui reperitur innocens, quique expenſarum litis adiudicationem cum victoria obtinuiſſet, ſi aduerſarium habuiſſet, *l. eum, quem temerè 79. de iud. l. qui ſolidum 78. §. iam, de legat. 2.*

DEFINITIO XX.

Mulier, quæ ſe conſtituit corream debendi pro marito, ſiue ſimpliciter, ſiue cum clauſula, quilibet in ſolidum, *iuuatur Velleiano*.

VIr & vxor iiſdem tabulis ſe obligauerant in certam pecuniæ quantitatem ex cauſa mutui,[1] poſtea defuncto viro vxor eademque communium liberorum tutrix tam proprio, quàm tutorio nomine[2] conueniebatur, vt ſolueret. Viſum eſt, non poſſe illam nomine proprio conueniri interceſſione, propter auctoritatem Senatuſconſulti Velleiani,[3] & Iuſtinianeæ conſtitutionis,[4] cum in rem eius nihil verſum probaretur.[5] Nec mouebat, quòd creditor diceret, non fuiſſe ſe cum viro contracturum, ſi mulier ſe non obligaſſet. Tanto enim magis ex eo apparebat, mulierem interceſſiſſe.[6] Neque hic locum habere poterat, quod dici ſolet, creditorem, qui bona fide mulieris perſonam in contrahendo ſecutus eſt ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia geſta ſunt, exceptione ſummoueri non debere.[7] Id enim ad eum pertinet, qui cum ſola muliere contraxerit, non ad eum, qui cum muliere aut viro ſimul, aut cum illa ſola, ſed viro præſente.[8] Scire namque debuit fore, vt ex iuris præſumptione pecunia tota ad maritum perueniſſe crederetur,[9] & mulier SC. iuuaretur. Multo minus audienbus ſit creditor, ſi aduerſus mulierem in ſolidum agere velit, quandoquidem etiam inter alias perſonas obligatio diuideretur, tametſi illa etiam vulgaris clauſula adiecta eſſet, *Quilibet in ſolidum*, propter Iuſtiniani conſtitutionem de duobus reis,[10] ſi non beneficio diuiſionis nominatim renunciatum proponeretur.[11] Ergo totius debiti onus ad mariti heredes deferetur. Proinde ita concipienda erit ſententia, vt mulier, quatenus ex propria perſona conuenitur, abſoluatur, nulla tamen expenſarum facta condemnatione,[12] tutorio autem nomine condemnetur cum expenſis,[13] iis nimirum, quæ quod ad liberos, non quod ad matrem factæ fuerint.[14] *Ita Senatus* in cauſa illuſtris D. Iſabellæ de Rochandry viduæ D. Marchionis d'Aix, 9. Cal. Dec. 1565.

1 Vt & *in l. vir. & vxori 17. §. mulier & Titius, D. hoc tit.*

2 Etſi enim dici ſolet, difficile eſſe, vt vnus homo duorum vicem ſuſtineat. *l. ſi plures 9. ff. de pact.* id tamen non eſt nouum. *l. debitor 59. §. vlt, ad Treb. l. aduerſus 30. §. 1 de inoff. teſt. l. tutorem 22. D. de his, quæ vt indign.*

3 *d. l. vir, vxori 17. §. vlt. hoc tit.*

4 De qua *in auth. ſi qua mulier, C. eod.*

5 aliud enim nihil eſt, quod poſſit excludere Velleianum, cum mulier pro alio interceſſit, *l. aliquando 13. in princ. l. ſi pro aliquo 21. D. eod.*

6 Quamuis non eo minus interceſſio ſit, ſi cum muliere contraxerit is, qui alioquin cum alio fuerat contracturus, *l. quamuis §. pen. eod.*

7 *L. bona fide 17. D. hoc tit.* iunct. *l. ſi mulier 11.*

8 Hic enim diligentior eſſe debuit, inquit Afric. *in d. 3. l. vir vxori 17. in fin. princ. eod.*

9 Ex doctrina Bart. & alior. ad *l. ſi cum dotem 22. §. transgrediamur, D. ſolut. matr.* Dixi *Defin. 1. 5.*

10 *Nouell. 99. de reis promit.* Intellige tamen, ſi correus debendi ſit ſoluendo, alioqui non diuideretur obligatio, ne quidem inter confideiuſſores, *l. inter eos. 51. in princ. & §. duo rei, & § pen ff de fideiuſſ.*

11 Placet enim, huic beneficio diuiſionis renunciari poſſe, ex regula iuris, quæ vult, poſſe quemque renunciare iuri pro ſe introducto, *l pen. C. de pact.*

12 quod pragmatici ſic concipere ſolent, *ſans deſpens.*

13 Ex regula, quæ vult, victum victori condemnandum eſſe in expenſas, *l. eum quem temerè 79. ff. de iud, l. properandum 13. C. eod.*

14 Neque enim debet quis condemnari ad expenſas litis communis, quatenus lis illa ad alium pertinuit, cum expenſarum condemnatio ſit ſemper perſonalis, vt dicemus ad *tit. de fruct. & lit. expenſ.*

DEFINITIO XII.

Poteſt mulier ſe ſuaque bona etiam dotalia obligare & vendere ad ſoluendam mulctam, in quam ex cauſa delicti condemnatus fuit maritus in carcere ideo retentus.

CVm maritus ex cauſa delicti in carceres coniectus veniam à Principe impetraſſet, eamque Senatus approbaſſet, ſub eo tamen onere, vt mulctam aduerſario penderet, nec haberet ille de ſuo, vnde ſolueret; Placuit mulieri permittendum, vt ex ea cauſa dotalem fundũ vendere, dotémque diminuere poſſet pro marito liberando.[1] *Ita Senatus*, 5. Cal. Febr. 1596.

1 *Ex l. quamuis 20. cum ibi not. ff. ſolut. matrim.* Dixi *Defin. 16. 5. hoc tit.* [vbi vide. [Nam poſſet hoc etiam caſu maritus non ſatisfaciens condemnari ad pœnam corporalem, perinde acſi criminis gratiam non impetraſſet, *Ita Senatus* in cauſa Claudij Bernad, 6. Iunij 1614.

DEFINITIO XXII.

Mater, quæ pecuniam mutuam accepit ad ſoluendum debitum filiorum, quorum tutrix erat, aut conuenienda eſt tanquam tutrix, aut iuuanda Velleiano.

MAter tutrix liberorum pecuniam mutuam acceperat, hac cauſa adiecta, vt filiorum debitum hereditarium perſolueret. Dicebam, conueniri eam debere quaſi tutricem[1] aut ſi proprio nomine conueniretur iuuandam Velleiano, quod pro filiis interceſſiſſet.[2] Nihil enim refert, an mulier intercedat fideiubendo, an pecuniam mu-

tuam accipendo.[1] Nec me mouebat, quod quidam contra obiiciebant, fuiſſe in poteſtate mulieris, vt pecuniam ſibi numeratam in alios, & proprios vſus conuerteret. Ideoque poſſe ei imputari, cur id non fecerit, curque ſe proprio nomine obligauerit, id enim tunc obtineret ſi nec nuſſet creditor, in quos vſus pecunia mutua acciperetur. Nam imputari ei non poſſet, cur non fuiſſet curioſior & diligentior, ſufficeretque ad exludendum Velleianum, quod mulieris nomen bona fide ſecutus eſſet.[4] At in propoſito erat ſane, quod imputaretur creditori pecuniam numeranti, quam ſciebat à muliere mutuam accipi, vt in rem liberorum impenderetur.[5] Ita ex tempore tractatum publice in cauſa Dominæ de Leſchaux, & Velat Camberienſis, 29. Nouemb. 1596.

1 Quod enim tutor quilibet facit pro negotio pertinente ed pupillum, præſumitur facere tanquam tutor, non proprio nomine, *leg. vlt. vbi not. D. quand. ex fact. tut. & in l. poſt mortem §. 1. eod.* Thom. Grammat. *dec. 193. num. 12.*
2 *L. 3. l. ſi mater 6. verſ. ſin autem, C. hoc tit.*
3 *L. 2. verſ. quod ad fideiuſſiones, & §. vlt. D. eod.*
4 *L. bona fide 27. iunct. l. ſed ſi ego 4. eod.*
5 *L. vir vxori 17. in fine principij, eod. tit.*

DEFINITIO XXIII.

Mulier, quæ verberibus & minis adacta ſollicitauit emptorem etiam ignorantem, non eo minus iuuatur Velleiano.

MVlierem, quæ emptorem, vt ſecum contraheret, ſollicitaſſe probatur, conſtat non eſſe iuuandam Velleiano, quia deceptis, non decipientibus ſubuenire Senatus voluit.[1] Sed tamen ſi probet mulier, mariti minas & verbera præceſſiſſe, non ei nocebit, quod emptorem ſollicitauerit, quia per vim & metũ id feciſſe credenda eſt potius, quàm animo alterius decipiendi. Neque ad rem pertinebit, quod ille, cũ quo poſtea contraxit, vim iſtam metumque illatum ignorauerit. Nam & actio & exceptio quod metus cauſa in rem eſt, non in perſonam, nec aliud inſpiciendum eſt, quàm vtrum vis facta ſit, non etiam à quo.[3] Nunquam enim ratum habendũ eſt, quod per vim metúmve geſtum probatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum *Sine die*,

1 *L. 2. § verba itaque, D. hoc tit. l. fœminis 18. C eod.*
2 *Not. ad l. ad inuidiam 6. C. quod met. Cauſ. l. qui in aliena. §. vlt. D. de acquir. hered.*
3 *L. item ſi cum exceptione 14. §. in hac, & §. aliquando, D. de eo quod met. cauſ. l. apud Celſum 4. §. pen. D. de doli mal. except.*
4 *L. ſi mulier 21. §. 1. quod met. cauſ.*

DEFINITIO XXIV.

Re depoſita penes coniuges factos correos debendi ex cauſa depoſiti, non præſumitur tota perueniſſe ad maritum, ideoque poteſt conueniri mulier, ſiue ſit ipſa heres mariti, ſiue alius.

MVlier correa debendi conſtituta ex cauſa depoſiti cum marito,[1] non poteſt iuuare ſe iuris præſumptione illa, quod tota res peruenerit ad maritum.[2] Ea namque præſumptio locum habet, cum agitur de pecunia aut alia re, de qua diſponendi arbitrium tranſlatum ſit in vtrumque, quia tunc præſumitur res perueniſſe ad potentiorem, quod hic non cõtingit, cum tam marito, quam vxori interdictum ſit, ne re depoſita vtatur.[3] Hoc vero tum maximè obtinet, cum etiam defuncto viro eæ ipſæ res penes mulierem, & in eius poteſtate, licet in mariti domo reperiantur.[4] Quare nec ad rem pertinebit, quod alius quàm vxor ſit heres mariti.[5] *Ita Senatus.*

1 Poſſunt enim fieri correi debendi etiam ex cauſa depoſiti, vt ex alio quolibet contractu, *l. eandem 9. ff. de duob. reis.*
2 *Ex l. ſi cum dotem 22. §. tranſgrediamur, cum ibi not. ff. ſolut. matrim.*
3 Cum non poſſit depoſitarius vti re depoſita citra furtum, *l. Lucius 24. D. depoſit. l. ſi pignore 55. D. de furt. §. furtum autem, Inſt. de oblig. quæ ex delict. naſc.*
4 Tunc enim non habet mulier, quod conqueratur, cum habeat reſtituendi facultatem, *arg. l. officium 9. ff. de rei vind.*
5 Quamuis ille caſus ſit minus dubitabilis, ſi vxor ſit heres mariti cum eo caſu teneatur duplici iure, & ex propria perſona, & tanquam heres mariti.

DEFINITIO XXV.

Mulier maior non reſtituitur ad appellandum à ſententia, cui conſenſit, ſi nihil ab ea factum ſit contra Velleianum.

MVlier maior 25. annis quæ per imperitiam ſexúſque imbecillitatem conſenſit executioni ſententiæ, à qua debuerat appellare, ſi poſtea beneficium Principis imploret ad hoc, vt in integrum reſtituatur, ad appellandum exemplo minoris[1] non eſt audienda. Neque enim loco minoris circumſcripti per omnia habenda eſt mulier:[2] ſed eo demum caſu, quo contra Senatuſconſulti Velleiani auctoritatem ſiue pro marito, ſiue pro alio intercesſiſſe proponatur.[3] Si tamen ex eo facto mulier iacturam dotis aliquam paſſura videatur, ſuccurrendum ei erit fauore non tam ſexus quàm dotis, quam ſaluam eſſe intereſt, non mulieris tantum, ſed etiam Reipublicæ.[4] Nam & mulieribus per meram iuris ignorantiam lapſis toties ſuccurrendum eſt, quoties de damno vitando certant, ſaltem in quibuſdam cauſis propter ſexus infirmitatem.[5] *Sine die.*

1 Minor enim haud dubiè ex hac cauſa reſtitueretur, ſi modo probaret ſe læſum, vt dixi *Defin. 5.*
2 *L. vlt. in princ. D. hoc tit.*
3 *Ex l. 1. & paſſ. hoc tit. D. & C.*
4 *L. 1. vbi not. ff. ſolut matr. l. intereſt 18 ff. de reb. auct. iud. poſſid.*
5 *L. error facti 8. & ſeq. ff. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXVI.

Difficile eſt, vt non ſit ſubueniendum mulieri, quæ remiſit iura hypothecarum ſi ex eo futura quandoque ſit indotata.

NOn dubitamus, quin poſſit mulier remittere iura hypothecarum, etiam conſtante matrimonio,[1] ſed ita tamen ſi eo tempore, quo de dote reſtituenda agitur, ex aliis mariti bonis ſatisfieri poſſit mulieri. Nam ſi maritus factus ſit non ſoluendo, licet ſine culpa eius, qui pignora poſſidet, ius pignoris redintegratur,[2] quaſi nec vnquam remiſſum aut extinctum,[3] nec aduerſus poſteriores bonorum mariti emptores agere mulier cogitur, ſi priſtina hypothecarum iura repetere & perſequi malit.[4] Quid ergo ſi emptor ille id egerat, cum ius pignoris remittebatur, vt dos in tuto collocaretur, & tamen pecunia dotalis poſtmodum perierit; ſiquidem ex cauſa, quam potuit ille & debet præuidere, eſt ſanè, quod ipſi potiùs quàm mulieri imputetur.[5] Finge collocatam pretij pecuniam, quæ pignoris vice eſſet, apud locupletem hominem, qui ſe conſtituerit mulieris debitorem ſub cenſu annuo,[6] vt dubitari non poſſit, quin eiuſmodi contractu mulieris negotium fuerit initio inſpecto vtiliter geſtum:[7] ſed ita tamen, vt fuerit in debitoris arbitrio à contractu reſilire, reſtituta quandocunque pecunia ſiue ex conuentione illa, quæ in huiuſmodi contractuum genere neceſſaria eſt,[8] ſiue iuris poteſtate, quod cenſus fuerit immodicus, & ob id contractus ipſe vſurarius.[9] Abſurdum ſane ſit dicere, liberatam hypothecam, cum præuidere emptor potuerit & debuerit futurum vt pecunia mulieri reddi quandocunque tum perire poſſet.[10] Quid ſi cum debitor ille vellet pecuniam reddere, emptor interceſſerat cautatus ſua intereſſe non reddi, ne ea fortaſſe amiſſa, rei quoque emptæ amittendæ periculum incurreret, Iudex tamen nulla eiuſmodi interceſſionis habita ratione admiſerit debitorem ad ſoluendum; An emptori aliquid imputabimus? Vtique ſi potuerit petere, nec petierit, vt

Hh 4 pecunia

pecunia in tuto collocaretur, [11] aut ſi hoc ipſum petiit, nec eum iudex audiit cur non ab iniqua iudicis ſententia prouocauerit; [12] Nec aliud erit, tametſi mulier ſententiæ acquieuerit, ſiue præſente, ſiue abſente viro, quia nec ei permittendum eſt, vt conſtante matrimonio deteriorem faciat dotis ſuæ conditionem. [13] Quanquam multo facilius ſuccurrendum eſt mulieri, ſi proponas minis & verberibus mariti adactam illam, vt ad iudicem iret, aut iniquo iudicato acquieſceret. [14] Quid vero ſi emptor pignorum id egerit, vt pretij pecunia in emptionem fundi conuerteretur, fundus vero ille chaſmate perierit? Difficilius eſt, vt hoc caſu periclitetur poſſeſſor, cui cauſam damni caſu fortuito emergentis imputare nemo poſſit. [15] Sed tamen verius eſt adhuc ſuccurrendū mulieri, ſi nulla ipſius culpa probetur; Emptori enim hoc ſaltem imputari poteſt, cur pignus dotale ſciens emerit, aut ſi ignorauerit, cur non fuerit diligentior in inquirendo, an res illa pro dote obligata eſſet, necne. [16] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Mart. 1596.

1 *L. iubemus 21. C. hoc tit.*

2 Afflict, *deciſ. 313 in fin.* [Obſtare tamen videtur *cap. peruenit 4.* ibi *ac facta venditionis tempore. Extr. de empt. & vend.*]

3 *Arg. l. pen. §. 1. in fin. ff. de except. rei iud. l. debitor. 59. D. ad SC. Treb. l. grege 13. § etiam ff de pign.*

4 Nam ſi vel maritus vel mariti hæres non ſit ſoluendo, nec bona vlla poſſideat, poteſt mulier conuenire poſſeſſorem omnem, id eſt quemlibet, *l. Moſchis 47. D de iur. fiſc.*

5 Sem. ei enim imputatur, ei qui debuit proſpicere, quod euenire potuit, *l. ſi quis domum 9 §. 1. D. locat.*

6 Iuxta formā *cap. per veſtras, extract. D. de donat. int. vir. & vxor.*

7 Quod videtur ſufficere quamuis non ſit ſecutus effectus, *l. ſed an vlt. o. 10. § 1 D de neg. geſt. l. vlt. D. de exerc. act.*

8 Alioqui enim cenſetur pactio vſuraria, ſi non fuerit liberum ius redimendi, vt conſtat ex Extrauag. Regimin. quæ hoc ius primum induxit.

9 Quia cum cenſus eſt immodicus, præſumitur facta conuentio in fraudem vſurarum.

10 Eſt enim pecunia ſine peculio fragilis, vt dicebant illi, quos refert IC. *in l. ſi chorus 79. §. 1. de legat. 3.* & facile perit, *l. lex quæ tutores 22. C de admin. tut.*

11 Debuit enim eſſe curioſior & Diligentior, vt ſibi proſpiceret aduerſus futurum periculum, quod videbat imminere, *arg. l. vir vxori, 17. in fin. princ. D. hoc tit.*

12 Obſtare tamen videtur, quod ſcriptum eſt *in l. ait prætor. 7. §. 1. verſ. permittitur. ff. de minor.* niſi dicas, fauorabiliorem eſſe cauſam dotis conſeruandæ, quam minoris potentis reſtitutionem, propter iunctam reip. vtilitatem, *l. 1. ff. ſolut. matr. l. intereſt, 18. ff. de rebus auctor. iud. poſſid.*

13 *Vulg. l. Attilicinus, 17. ff. de pact. dot.*

14 Quod enim per vim vel per metum geſtum eſt, ratum haberi nunquam debet, *l. ſi mulier 21. §. ff. quod met. cauſ.*

15 *l. contractus. 23. in fin de reg. iur.*

16 *d l. vir. vxor. in fin. princ.* Emere enim non eſt neceſſe *l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, ff. de minor.* Itaque cum hoc caſu culpa præcedat caſum; caſus non poteſt liberare illum, qui prior fuit in culpa. Nam & moram præceſſiſſe ſufficeret, quæ poteſt eſſe ſine culpa. *l. item ſi verberatum, 15. in fin. ff. de rei vindic. l. ſi ex legati, 23. de verb. oblig. l. item ſi verberatum, 15. in fin. ff. de rei vindic. l. ſi ex legati, 23. de verb. oblig. l. item Mela. 11. l. ſi putator, 71. & paſſ. ff. ad leg. Aquil.*

DEFINITIO XXVII.

De auxilio Velleiani dando mulieri quæ rem ſuam ſiue dotalem ſiue paraphernalem iuſto pretio vendidit cum marito aut pro marito vel alio.

ETſi non ſolet Senatuſconſulto Velleiano iuuari mulier quæ rem ſuam vendidit, ei ex redacto pretio creditoris mariti ſui aut alterius cuiuſlibet perſonæ ſatisfecit, [1] quia obligatæ duntaxat mulieri Senatus ſubueniendum putauit, non etiam ſoluenti aut donanti, [2] ſi tamen probetur quæſitus color venditionis in fraudem Senatuſconſulti, iuuanda erit mulier replicatione Velleiani, [3] ſi aduerſus vindicantem illam obiiciatur exceptio rei venditæ & traditæ. [4] Videtur autem captatum fraudis conſilium ſi vxor cum marito vendiderit. Tunc enim præſumendus eſt maritus non mulier emptorem quæſiuiſſe & interueniſſe. [5] Item ſi venditio facta ſit ea lege, vt mariti creditoribus ſolueretur, [6] non ſolum ſi emptor ſit creditor aut ab aliquo creditorum interpoſitus: [7] ſed & ſi alius quilibet, [8] cùm his caſibus non poſſit emptor ignorare factam à muliere interceſſionem, [9] ſiue pro marito facta ſit, ſiue pro alio. Quælibet enim Senatuſconſulto infirmatur. [10] Ea res facit, vt ſi hic emptor alij quamuis bona fide ementi & ignoranti vendiderit, perinde tamen danda ſit mulieri vindicatio contra ſecundum emptorem, Ne alioqui melioris conditionis emptor ſit quam fuerit venditor. [11] Niſi proponas triginta annorum præſcriptione tutum eſſe bonæ fidei emptorem: [12] quæ ſemper neceſſaria eſt, ei qui emit à malæ fidei poſſeſſore: [13] qualis vtique ille cenſendus eſt, qui contra leges mercatus eſt, licet emeritā domino. [14] *Ita Senatus* pro N. Petro Noe de Bellegarde Archidiacono Sanctæ Capellæ Camberienſis, contra hæredes Florentini d'Albert, 8. Iunij 1612.

1 *L. 4. verſic. ſic prædia C. hoc tit.*

2 *L. 4. & 5. D. eod.*

3 Omnia enim quæ in fraudem SC. facta probantur, irrita haberi debent, *l. Paulus 29. in fin. eod.*

4 *L. vlt. § item ſi mulier eod.*

5 Not. *in Auth. ſi qua mulier. D. hoc tit.* Gloſ. Bart. & alij ad *d. §. ſi mulier.* ſicuti cùm vir & vxor pecuniam accipiunt præſumitur totam pecuniam ad virum peruenisse, *l. ſi cum dotem 22. §. tranſgrediamur. D ſol. matr.* Boer. *q. 213.*

6 Quo caſu non poteſt emptor ignorare geri negotium viri magis quam vxoris, *d. §. item ſi mulier,* iunct. *§. ſeq. quod ſecus eſt in l. bona fide 27. eod.*

7 *Vt in d. §. item ſi mulier.*

8 Quia præſumitur ille quiſquis ſit interpoſitus à marito, iuxta Caſſianum illud, Cui bono?

9 Non quidem apertè: ſed quod odioſius eſt ſubdole & in fraudem SC, vt *in d. l. vlt § ſi mulier re ipſa. D hoc tit.*

10 Quamuis ſemper odioſior ſit interceſſio quæ fit pro marito, quia eam facilius facit mulier & plerumque *malè gratibus ſuis*, vt loquitur *Caſtr. ad d. Auth. ſi qua mulier*. vbi ait interceſſionem quæ fit pro marito eſſe ipſo iure nullam. Quæ autem pro alio, non niſi ope exceptionis.

11 Verba ſunt Pomponij *in d. l. vlt. §. 1.*

12 *Vt in c. peruenit 4. Extr. de empt. & vend.* vbi tamen alia ſunt requiſita propter ſpecialem caſum illius *c. vbi tractatur de re donata propter nuptias vendita per maritum conſentiente vxore contra prohibitionem d. Auth. ſi qua mulier*, & ideò vt melior cauſa ſit emptoris quam mulieris requiritur non ſolùm præſcriptio 30 annor. ſed etiam vt vir tempore venditionis habuerit alia bona vnde poſſit mulier ſibi conſulere, & vt pretium fuerit conuerſum in communem vtilitatem, vt ibi poſt Io. Andr. notant Canoniſtæ. Sed aliud eſſet in dotali re aut paraphernali vendita ſiue per maritum ſolum, ſed vxore conſentiente, ſiue per vtrumque ſimul. Plus enim iuris habet vir in re donata vxori propter nuptias, quia ſperatur ad eum reditura vel ad heredes eius ſoluto matrimonio, ſicut dos ad vxorem aut ad vxoris heredes Caſtr. *ad d. Auth. ſi qua mulier*, vbi tamen nihil de d. cap *peruenit*, quod miror. Quid ergo ſi pretium conuerſum eſſet in rem viri pro maiore parte, in rem vero vxoris pro minore? Non eſſet locus Decretali exorbitanti à iure communi, quæ loquitur caſu quo pretium ſit verſum in communem vtilitatem. Quod intelligi debet ex æquis partibus. Alioqui nihil eſſet facilius quàm lædi mulierem, aut neceſſe eſſe contractum tenere pro parte tantum, quod fieri non poteſt *l. cum ex cauſa 139. de verb. oblig.*

13 *Auth. malæ fidei C. de præſcr. 30. annor.*

14 *L. quemadmodum 7. D. de agr. & cenſ.* vide Franc. Marcum *q. 327. part. 1.* Cæterùm ſi mulier quæ cum marito fundos ſuos etiam dotales, quamuis inalienabiles vendidit, malit eorum veram æſtimationē ex bonis ipſius mariti conſequi tanquā in eam cautam vel expreſsè vel tacitè obligatis audienda eſt. Habet enim electionem an contra maritum velit regredi, an agere contra emptores. Niſi probetur emptionis pretiū in rem eius verſum fuiſſe, & quatenus probabitur. Planè ſi elegerit & actionem inſtituerit contra emptores non eſt ei permittendū ante finitā litem inquietare tertios bonorū mariti poſſeſſores. *Ita Senatus* in cauſa Philibertæ Gay & Guillielmi Gay, 19. Nouemb. 1612. & iam antea inter eaſdem partes. *Sine die*, ann. 1608.]

DEFINITIO XXVIII.

De muliere quæ alium rogauit vt fideiuberet.

MVlierem, quæ ne mariti indignationem ac verbera experiretur fratri ſiue inuito perſuaſerat, vt pro marito intercederet apud creditorem anteriorem qui dotalem hypothecam alioqui venditurus erat aut apud eum fundum emerat à marito ſub pacto de retrouendendo intra certum tempus quod in eo erat, vt breui laberetur, Placebat poſſe quidem iuuari Velleiano ſi à fratre poſtmodum actione mandati conueniretur, quaſi & ipſa pro marito ſuo interceſſiſſe hoc caſu videatur, *ex l. ſi vxor 15. C. hoc tit.* Eandémque exceptionem fideiuſſori ex perſona mulieris accommodandam

eſſe

eſſe ſi principalis creditor fideiuſſorem rogante ac mandante muliere interueniſſe cognouiſſet, *l. 7. §. 1. verſ. interceſſionis, D. de except.* Sed ſi creditor fideiuſſoris perſonam & fidem ſimpliciter ſecutus probaretur, non interueniente mulieris perſona, ſicuti æquum non eſſet ſuccurri contra eum fideiuſſori, *arg. l. bona fide 27. D. hoc tit.* ita & mutuo fideiuſſori contra mulierem hactenus ſubueniendum eſſe viſum eſt, vt ſi in mariti bona pro indemnitate ageret, non poſſet à ſorore impediri prætextu pignorum dotalium ne fundum illum venderet aut eius diſtractionem more ſolito vrgeret, etiam mortuo marito, & citra ius offerendi, quod alioquin poſteriori creditori neceſſarium eſt, ſed ita tamen vt ex pretio diſtracti fundi ſatisfiat, primum mulieri, deinde fratri, vt in hoc tantum noceat mulieri, quòd fratrem impulit ad fideiubendum, vt non cogendus ſit ille ſibi proſpicere per ius offerendi, cum oblatio pecuniæ non ſemper ſit in expedito. *l. ſi dubites 10. §. 1. de fideiuſſor.* Nec diſtinguendum eſſe viſum eſt an creditor qui fideiuſſorem acceperat, anterior eſſet muliere an poſterior. Cùm fideiuſſionis tempore fundi poſſeſſionem haberet quam fuerat retenturus & contra mulierem agentem hypothecaria diſcuſſionem obiecturus cæterorum bonorum, ſi doti reſtituendæ ſufficerent. Itaque placuit omnia mariti bona vendi debere, vt ex omnium pretio creditoribus omnibus ex ordine ſatisfieret, *Ita Senatus* pro ſpectabili Iacobo Andreæ, contra ſororem Andream, menſe Maio 1618.

TIT. XXII.

DE NON NVMER. pecun.

DEFINITIO I.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua eſt, ſicut & doli mali, ſi debitor velit probare, non fuiſſe numeratam.

QVI [1] ſpe futuræ numerationis circumuentus dolo malo debitoris apocham [2] conſcripſit, ſibique ſolutum eſſe debitum profeſſus eſt, nihilominus debitum petere poteſt, & debitore ſolutionis exceptionem obiiciente replicare de dolo, tametſi tempora præterierint, intra quæ exceptio non numeratæ locum habere poterat. [3] Doli enim replicatio perpetua eſt, [4] adeoque exceptio ipſa non numeratæ pecuniæ quoties, qui eam obiicit onerat ſe [5] probatione, quod non fuerit numerata. [6] Dolum igitur probari oportebit, [7] adeoque in eam rem iuriſiurandi veniam impetrari, ſi apocha iureiurando confirmata proponatur. [8] An & neceſſaria erit reſtitutio in integrum ex reſcripto Principis, vtique tutius id fuerit, & eo iure vtimur. [9] Sanè ſi non ex ſola creditoris confeſſione, ſed ex ipſa notarij aſſertione probetur, ſolutam fuiſſe pecuniam, neque de dolo quærendum erit, neque de exceptione non numeratæ pecuniæ, ſed de falſo agi, & in crimen ſolemniter, vt mores noſtri ferunt, inſcribi oportebit. [10] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 31. Id. Maij 1591.

1 Sic enim plerumque euenit, vt quis ſe obliget ex ſtipulatione, adeoque pignus det ſpe futuræ numerationis, nec ſequatur numeratio, quo caſu prædita eſt exceptio numeratæ pecuniæ, *l. 1. l. 3. l. ſi quaſi 7. & paſſ. C. hoc tit. l. 1. C. ſi conuent. pign. numer. ſecut. non fuer.* Et è contrario vt creditor quaſi ſolutionem acceperit conſcribat apocham, & profiteatur, ſe accepiſſe ſolutionem, quam non acceperit. Quo caſu poteſt etiam creditor obiicere, non fuiſſe ſibi numeratam pecuniam, ſed intra triginta dies, *leg. in contractibus, 14. §. ſuper cæteris, eod. adde l. 2. §. circa, D. de doli except.*

2 Id eſt pecuniæ ſolutæ profeſſionē, ſic enim vocatur *in l. pecuniæ, 14. C. de ſolut, iunct. l. ſi accepto. 19. §. 1. D. de accept.* vbi Vlp. notat, inter acceptilationē & apocham hoc intereſſe, quod in acceptilatione omnimodo liberatio cōtingit, licet pecunia numerata nō ſit, apocha vero non alias, quàm ſi pecunia ſoluta ſit. In quo errant vulgo interpretes exiſtimantes, ne quidem acceptilationem valere, quam creditor probet à ſe factam ſpe futuræ numerationis. Quaſi vero acceptilatio ſumat vires ex ſolutione vera, cum ſit ipſa nihil aliud, quā imaginaria ſolutio & ciuilis, *l. pen. D. de ſolut. §. 1. Inſt. quib. mod. tollit. oblig.* Cū enim non poſſit acceptum ferri, niſi quod verbis contractum eſt, vnde introductus fuit vſus ſtipulationis Aquilianæ, de qua *in d. §. 1.* iunct. *l. an inutilis, 8. §. acceptum, de acceptil.* quia ſcilicet non niſi verbis contrahitur acceptilatio, vt eadem lex ait. apparet ad roborandam acceptilationem non eſſe neceſſariam numerationem.

3 Id eſt triginta dies in eam rem præſcripti à Iuſtiniano *in d. leg. in contractibus, 14. §. ſuper cæteris, C. hoc tit.*

4 Cum ſit ſpecies exceptionis *l. 2. D. de except.* omnes autem exceptiones ſunt perpetuæ. Quæ enim temporalia ſunt ad agendum ea perpetua ſunt ad excipiendum, ex ratione poſita *in l. 5. §. vlt. de dol. except.*

5 Alioqui proprium eſt huius exceptionis, vt probatione oneret reum eundemque creditorem, *dict. l. 3. l. adſeueratio, 10. C. hoc tit.*

6 Quo iure vti etiam Gallos teſtatur Rebuff. *in proœm. Conſtit. reg. n. 9.* quāquam difficile eſt dicere, quomodo poſſit probari, non fuiſſe numeratā pecuniā, cū huiuſmodi negationis nullo certo loco vel tēpore conſiſtentis nulla per rerū naturā probatio eſſe poſſit, *d. l. adſeueratio.*

7 *l. dolum 6. C. de dolo l. quoties, 18. §. qui dolo, D. de probat.*

8 Ne obſtet generalis exceptio, quæ pontificio iure obſtaret, *cum contingat. extr. de iureiur.* quamuis iure ciuili nullius momenti ſit hoc iuſiurandum *d. in l. contractibus 14 § illo videlicet. l. vlt. C. hoc tit. l. non dubium 5. C. de legib. l. ſi quis 1. 2. §. vlt. de leg. 1.*

9 Omnis enim reſtitutio præſupponit, contractum tenere, *l. in cauſa, 16. in princip. D. de minor. l. ... D. de ... minor.* dolus vero incidēs in contractibus etiam bonæ fidei, non facit eum nullum, ſed tantum inducit ... ſtum reſtitutionis, ... *eleganter ... C. de dolo.*

10 Nec enim poteſt impugnari veritas inſtrumenti moribus noſtris per viam ciuilis actionis, vt olim, *l. falſi, ... ſi lis, 11 l. de fide, 16. C. ad leg. Cornel. de falſ.* ſed tantum propoſita criminali actione, & præcedente ſolemnitate, inſcriptionis, quæ nullo alio caſu neceſſaria, aut etiam in vſu eſt. Adde Barc. *in ... falſi n. 11. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO II.

De differentia exceptionis non numeratæ pecuniæ & ſimulationis.

SI debitor fateatur, ſibi numeratam re vera pecuniam, ſed dicat in continenti poſt contractum redditam, quod euenit plerumque dicis tantum cauſa facta numeratione, [1] non tam de pecunia non numerata, quàm de contractus ſimulatione conqueri videtur. [2] Ideoque audiendus eſt etiam poſt decem adeoque viginti dummodo intra triginta annos; [3] nec præſcriptione temporis, quod obiiciendæ exceptioni non numeratæ pecuniæ præſtitutum eſt, [4] repellitur. Placet enim, querelam De contractus ſimulatione, ſiue agendo, ſiue excipiendo eſſe perpetuam, vt non niſi trigeſimo anno etiam ad agendum [5] finiatur. Multo magis igitur poſt effluxa tempora, intra quæ exceptio non numeratæ pecuniæ obiici debuit, iuſiurandum deferri poterit, [6] quamuis cum agitur de non numerata pecunia poſt effluxa tempora non magis iuſiurandum deferri poſſit, quàm exceptio obiici, [7] niſi vno illo caſu, quem nouella Iuſtiniani conſtitutio excepit, [8] cum quis ſcripſit, ſe argentarij debitorem, nec debiti tamen cauſam expreſſit. [9] *Ita Senatus* in cauſa D. Emerij de Montfalcōn Sabaudiæ iuridici partiarij & Iacobi Bluet, ex tempore, Idib. Iul. 1591.

1 Hoc eſt perfunctoriè, & ob id tantum, vt poſſit dici factam numerationem, vt *in l. 4. D. commod. l. 1. §. excuſantur, 34. D. de Senat. Silan.*

2 Simulatio enim eſt non cum id non ſit, quod fieri dicitur, ſed cum ſit alio animo, quàm quo fieri dicatur, *tot. tit. Cod. plus valer. quod agit. quàm quod ſimul. concip. l. ſi ex pretio. 6. C. ſi cert. pet.*

3 Exceptioni enim ſimulationis non minore quam triginta annorum ſpatio præſcribitur, vt nec aliis iuribus, quæ ob id perpetua dicuntur, *l. ſicut, 3. & l. omnes, C. de præſcr. 30. annor.*

4 Olim quiquennij, hodie biennij, *l. 1. in contractibus, 14. C. hoc tit.*

5 Hoc enim tempus in omni præſcriptione exigitur, vt ... breuius nullum definitum fuit, *d. l. ſicut, & d. l. omnes.*

6 Nam exceptio etiam poſt hoc tempus durat in perpetuum, vt diximus *Defin. præced. num. 4.*

7 Non enim conqueri poteſt is cui iuſiurandum defertur, cum fiat iudex in cauſa propria, & iuſiurandum referre poſſit, *l. 1. in prin. D. quar. rer. act. non dat.* iunct. *l. manifeſtæ, 3. & paſſ. D. de iureiur.*

8 *d. l. in contractibus, 14. § illo videlicet. C. hoc tit.*

9 *Nouell. 136. de argent. contr. §. vlt. in princip. in illo vtique caſu.* Hoc enim caſu debitor non ſolum obligatur vtiliter, vt exceptionē doli non poſſit excipere, in quo vis ſit regulæ, de qua in *l. 2. §. circa, de doli mali*

mali except. ſed nec excipere poteſt de pecunia num numerata, ſiue ducta præſumptione ab officio creditoris ſiue argentarij, vt ibi Gothofr. ſcribit, ſiue quod argentariis hoc priuilegium concedi debere viſum ſit, vt & alia pleraque, de quibus ad eum locum Cuiacius omnino videndus. Poteſt tamen, ſi velit, iuſiurandũ deferre, nec tantum argentario, ſed ipſius etiam heredibus, at ex abundanti, vt ait conſtitutio, & ita demum ſi ſit intra tempora opponendæ exceptionis non numeratæ pecuniæ. quibus verbis Iuſtinianus ſignificat, non eſſe quidem neceſſarium iuſiurandum argentarij ad probandam cauſam debiti, quæ ſi non haberetur pro probata, exceptioni vtique locus eſſet, ſed non debere tamen argentarium recuſare, vt vel eo magis appareat iuſtam eſſe debiti cauſam. Cæterum non aliter deferri iuſiurandum poterit, quàm ſi tempora largiantur, intra quæ poſſet alioquin excipi de pecunia non numerata.

DEFINITIO III.

Commodior eſt exceptio non numeratæ pecuniæ quàm reſtitutio in integrum aduerſus cautionem, & quare.

QVanto fortior ſit exceptio nõ numeratæ pecuniæ, quàm reſtitutio in integrum aduersus inſtrumentum poſtulata, ex eo apparet, quod exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipſo, quod obiicitur, ſi modo tempora largiantur, vires ſuas exerit, & impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ. [1] At impetrata aut vt melius dicam poſtulata reſtitutio facere non poteſt quo minus iudex decernere debeat vt interea & pendente facti quæſtione cautioni ſtetur, [2] Nimirum quia exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem, vt probare debeat numerationem: [3] reſtitutio vero debitorem, [4] qui vult in integrum reſtitui aduerſus cautionem, quam hoc ipſo approbare intelligitur. [5] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Fabri & Claud. de S. Real, 15. Cal. Auguſt. 1562.

1 *L.1.& vlt.& paſſ.C.hoc tit.*

2 Ita enim vulgo noſtris placet *ad tit. Cod. de reſtit.in integr. poſt ne quid noui fiat*, vbi & de eo ſcripſimus ex *c.fuſcitata*, vbi Canoniſtæ, *extr. de in integr. reſtit.*

3 *d.l.1.l.ſi ex cautione.* 3, *l.adſeueratio*, 10. *C.hoc tit.* adeo vt cum vult debitor ipſe, qui dicit, pecuniam numeratam non eſſe, probatione ſe onerare, habeat perpetuam illam exceptionem, vt ſ. diximus *Def.1.n.6.* Notat Caſtrenſ. *ad d.l.3.n.6.& ad l.ſi quaſi.7.in fin.& ad d.l.adſeueratio.*

4 Regula enim iuris exigit probationem ab eo, qui dicit, præſertim qui actor eſt, vt nimirum probet id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, *d.l.1.l.actor, 23.C.de probat.l.1.D.eod.*

5 Omnis enim reſtitutio præſupponit contractum tenere, *d.l. in cauſ.16.in princ.D.de minor.l.3.C.ſi aduerſ.lib.l.2.C.de præd.min.*

DEFINITIO IV.

Actio, quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis eſt, ſicut & exceptio.

CVi, ſi conueniretur ex cauſa mutui, non competeret exceptio non numeratæ pecuniæ, puta poſt biennium, [1] eidem multo minus competet actio ad condicendum chirographum, quaſi ſine cauſa factum. [2] Subeſt enim cauſa mutui, quam pro vera haberi neceſſe eſt, quoties non numeratæ pecuniæ exceptio obiici poſſe deſiit, [3] nec fieri poteſt, vt, quæ etiam ad excipiendum ſunt temporalia, eadem non ſint etiam ac multo magis temporalia ad agendum. [4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pro Ioanne Berguera, contra Ioannem Franciſcum Lucquet, Prid. Cal. April. 1593.

1 Hoc enim tempus ſubſtituit Iuſtinianus in locum quinquennij, quod olim dabatur, *l.in contractib.14.in princ.C.hoc tit.*

2 Quam condictionẽ competere neceſſe eſt, quoties nõ numeratæ pecuniæ querela proponitur per modũ actionis, nõ per modũ exceptionis. Exceptioni enim nõ poteſt locus eſſe, niſi cũ proponitur actio, *l.5.§ vlt.de dol.except.* atque ita eſſet in poteſtate creditoris nõ agẽdo, niſi poſt biennium, auferre debitori commodum exceptionis non numeratæ pecuniæ, quod maximè in eo conſiſtit, vt nihil probare teneatur, vt diximus prox. Defin. *num.* 3. ſi non eſſet in poteſtate debitoris, non expectata creditoris actione, querelam deferre de non numerata pecunia, vnde etiam factum videtur, vt quamuis hoc caſu debitor ſe conſtituat actorem, non tamen ſe oneret probatione, quia magis habetur pro eo, perinde ac ſi exciperet aduerſus agentem creditorem, quo caſu nemo dubitaret, quin creditor, qui & ageret & affirmaret numeratam à ſe pecuniam, idipſum probare deberet ex vulgaribus iuris regulis, *l.1.l.actor 23.C.de prob.l.2.D.eod.l.4.C.de edend. l.neque ſcriptura 6.C.de tranſact.*

3 Adeo vt nec iuſiurandum hoc caſu deferre creditori poſſit debitor, *d.l.in contractibus, §.illo videlicet, hoc tit.*

4 Siquidem è contrario ſolent quæ temporalia ſunt ad agendum perpetua eſſe ad excipiendum, *d.l.5.§.vlt.D.de dolo except.iunct.l.vnic. C.vt nemo inuit.ager.vel accuſar.cogat.*

DEFINITIO V.

Aduerſus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur querela non numeratæ pecuniæ.

REmiſſio & liberatio debiti gratuito ac liberaliter facta per creditorem non eo prætextu reuocari poteſt, quod pecunia nulla numerata ſit. Neque enim exceptio non numeratæ pecuniæ aduerſus debiti liberationem locum habet, niſi cum liberatio cauſam habet ex facta ſolutione, & ita demum ſi intra dies triginta obiicitur. [1] Nec ſine cauſa & inutiliter facta remiſſio videbitur, ob id ſolum, quod ſolutio non allegetur. Cauſam enim requirimus ad contrahendam obligationem, [2] ſed non ad dandam liberationem, [3] pro qua vtique ſufficit nuda voluntas creditoris liberaliter [4] debitum remittentis: qui ſi poſtea cauſam aliquam ſuæ liberationis à debitore ipſo iam liberato velit exigere, non eſt audiendus. [5] Ea ſiquidem gratuita remiſſio debiti donatio eſt, [6] & quidem inter viuos quoties pura eſt, [7] & conſequenter irreuocabilis, licet fiat à moriente. [8] Ideoque nec pro reuocata haberi poteſt ex clauſula derogatoria in præcedente teſtamento appoſita, qua teſtator declarauerat velle ſe, vt irritæ fierent donationes omnes, quaſcumque in alium quam in heredem ipſum eſſet in poſterum collaturus [9] Nam ad mortis tantum cauſa donationes, quæ ſui natura reuocabiles ſunt, [10] non ad puras & irreuocabiles ea clauſula pertinet: [11] multo minus ad liberationes poterit, cum ſit per abſurdum, teſtatorem, qui exigendi, ſi velit, debiti poteſtatem habeat, dandæ liberationis licentiam non habere. [12] Nec aliud erit, tametſi aliud in bonis non habuerit creditor, quam quod debebatur ſibi ab eo quem liberauit. Donatio enim bonorum omnium præſentium [13] non eſt prohibita, [14] præſertim quæ fit per viam liberationis. [15] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pro liberis Domini de la Croix Autherin, contra Aduocatum De Pradel, 7. Id. Iul. 1593.

1 *d.l.in contractibus 14.§.ſuper cæteris, C.hoc tit.* Sicut dicimus aduerſus creditorem non aliter obiici poſſe non numeratæ pecuniæ exceptionem, quam ſi ex pecunia quaſi credita petatur *l.aduerſus 5.C.hoc tit.*

2 Quia non poteſt contrahi obligatio hoc cauſa ſaltem, vt habeat effectum, *l.2.§ circa, ff. de doli except.* cum obligationes omnes ad hoc ſint comparatæ, vt quiſque ſibi acquirat, quod ſua intereſt, *leg. ſtipulatio iſta 38.§.alteri, de verb.oblig.* Obligatio enim odioſa eſt, tanquam quæ ſit iuris vinculum, atque ita diminuat quodammodo libertatem ciuis Romani. Ergo non aliter permittenda, quam ſi interſit. Intereſſe porro non poteſt, niſi ipſa præcedente cauſa.

3 Ad quam procliuiores vtique eſſe debemus, *l. Arrianus 47. ff. de oblig.& act.* quippe quæ fauorabilior eſt hoc ipſo, quod priſtinam ciuis Romani libertatem reſtituit, quam obligatio, vt proximè diximus, quodammodo diminuerat.

4 Hoc ideo quia ſi probaretur apocham factam eſſe ſpe futuræ numerationis aliud eſſet, *l.ſi acceptilatũ 19.§.1.ff.de acceptilat.* quamuis nec hoc caſu putem hodie admittendam hanc ſiue querelam, ſiue replicationem poſt illos 30. dies à Iuſtin. præſcriptos *in d.l.contractib.§.ſuper cæteris.*

5 Remittentibus enim actiones ſuas non datur ad eas regreſſus *leg.quæritur 14.§.ſi venditor, de ædil.edict.l.Papin.20 §.vlt.& ſeq.*

6 *L.cuius per errorem 53.l.donari 82.de reg.iur.* iunct. *l.donari 29.de donat.*

7 *L.vir.vxori 54 ff.de don.int.vir.& vxor.l.Procula.29.ff. de probat.* Tiraquell. *ad l.ſi vnquam.* in verb *donatio.C.de donat.*

8 *L.vbi ita 27.l.Seia 42.§.vlt.in fin.ff.de mort.cauſ.donat.*

9 Sic enim fit aliquando vt per priorem ſcripturam poſteriori derogetur, *leg.ſimilis 12.§.vlt.de leg.1.l.ſi quis in princ.22.de legat.3.* & ibi Bart. & cæteri.

10 *L.2.d.l.vbi ita 27.l.non videtur 32.& paſſ.de donat.mort.cauſ.*

11 Perfecta enim donatio inter viuos reuocari nunquam poteſt, niſi ex cauſa ingratitudinis, vel non ſecuti implementi, *leg.1.l.ſi donationem cum ſeq.l.vlt.& paſſ. C.de reuoc.donat.* Semper autem ſupponendi ſunt termini habiles, *l.adigere 6.§.quamuis, de iur.patron.*

12 *L.cui*

12 *L.eui rectè 10.ff.de nouat.l.reſcriptum 10.§.vlt.& ſeqq. ff. de pact.*
13 Secus enim ſi etiam futurorum, quia tolleret illa teſtamenti factionem. *Not.ad l.vlt.C.de pact.& ad l.ſtipulatio hoc modo 61.de verb. oblig.*
14 *L.omnes 17.§.1.ff. quæ in fraud.cred.l.2.4.5.& 6.C.de inoff.donat.*
15 Vt dixi *num.* 3. 5.

DEFINITIO VI.

Tempus datum ad opponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, an currat mulieri conſtante matrimonio.

MVlier conſtante matrimonio rem ſuam [1] vendiderat, pretiumque ſibi ſolutum fuiſſe eodem inſtrumento profeſſa erat, ſi poſt mariti mortem in integrum reſtitui velit aduerſus venditionem, eo ſolo prætextu quod pretium non acceperit, [2] audienda non eſt, [3] ſicut nec ſi de ea re poſt triginta dies iuſiurandum emptori deferre velit. [4] Illud namque legitimum tempus triginta dierum, quod ex Iuſtiniani conſtitutione in eam rem præſtitutum eſt, [5] non idcirco minus currit mulieri, quod ſit in matrimonio, cum perinde poſſit agere, [6] ac ſi nupta non eſſet, [7] præterquam ſi ponas venditum fundum dotalem. Nam quemadmodum de fundo dotali ſolus vir agere poteſt, [8] ita mulieris dotem diminui aut amitti, ob id ſolum, quod per plures quam triginta dies à die venditionis matrimonium ſteterit, æquum non eſt. Nec diſtinguendum hac parte an maritus venditioni adfuerit necne. Nam cum venditioni dotalis fundi maritus adfuit, alia ratio eſt, quæ pro muliere facit, vt pretium quaſi non ſolutum petere quandocumque poſſit, [9] illa nimirum, quod præſumatur pecunia peruenisse ad maritum, licet cauerit illa factam ſibi ipſi ſolutionem. [10] Cæterum etiam re non dotali vendita nihil prohibet, quo minus mulier aliis rationibus probet ſi velit, conſcriptam à ſe apocham ſine cauſa, & ſola ſpe futuræ numerationis, [11] ſicut etſi aliam habeat petendæ reſtitutionis rationem, vtputa quod in venditione læſio doluſve interuenerit, eam proponere & probare non prohibetur. [12] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa Claudij Talabard, & aliorum Auguſtanorum, 4. Cal. Maij 1595.

1 Et conſequenter non dotalem: dos enim licet ſit mulieris, tamẽ eſt in bonis mariti, *l.quamuis 75.D.de iur.dot.l.dote 9.C.de rei vind.*
2 Poſſunt enim aliæ eſſe reſtitutionis cauſæ, & quidem iuſtæ, puta ſi vim, aut metum dolúmve maritus, vel emptor mulieri intuliſſet, vt diximus *Defin.14. tit. præced.*
3 Scilicet poſt triginta dies, vt oſtendit ratio quæ ſequitur in Definitione.
4 *L.in contractib.14.§.illo videlicet, C.hoc tit.*
5 *d.§.illo videlicet.*
6 Præſupponit hæc ratio vulgare noſtrorum brocardicum non valenti agere, non currere præſcriptionem, ex *l.1.§.vlt.C.de annal.except.l.1.§.vlt.cum auth.ſeq. C.de bon.mat. l.in reb.30.verſ. ea mulieribus, C.de iur.dot.* Quod tamen an verè dicatur, diſputabimus *Decad. 1. de error. pragm.err.vlt.*
7 Nec enim quicquam iuris habet maritus in rebus vxoris non dotalibus, etiam quas vxor ei tradiderit extra dotem, quæ paraphernales appellantur, *l.hac lege 8.& vlt. C. de pact. conuent.tam ſup. dot. l. maritus 21.C.de procur.l.pen.D.ad l.falcid.l.de his 7.C.de donat. int. vir. & vxor.*
8 Tanquam qui ſit dominus non ſolum conſtante matrimonio, *d.l.dote 9.C.de rei vindic.d.l.in rebus 30.D.de iur.dot.* ſed eo quoque ſoluto donec facta ſit dotis reſtitutio, *l.quædam 62. de acquir.rer.dom.leg. dotis actione 9.C.ſolut.matrim l.1.§.vlt. D.de fund.dot.* Nec pugnant leges quæ dicunt dotem eſſe mulieris, *d.l.in rebus, l.ſi conſtante 24.ſi maritus. D.ſolut.matrim* Sic enim conciliari debent, vt maritus ſit dominus bonitarius, vxor verò domina quiritiaria ex *d.l.quamuis 75.D. de iur.dot.* de quo alibi ſcripſimus latiùs. Cæterum quoties dominus bonitarius cum quiritiario concurrit, præfertur bonitarius, vt Vlp. ſcribit *in reg.tit.19.de domin.& acquiſit. rer. §.antepen.*
9 Cum nihil poſſit imputari mulieri, quæ ſcilicet non potuit agere de re dotali conſtante matrimonio, *d.l.dote.d.l.in rebus.* Nec ad rem pertinet, quod fundus ipſe dotalis fuerit, non pretium ex eius venditione redactum, ſicut nec furtiua eſt pecunia quæ redigitur ex venditione rei furtiuæ, *l.qui vas 48.§.cum furt.D.de furt.* Nec à contrario furtiua res, quæ è nummis furtiuis comparata eſt, aut mea quæ ex pecunia mea, *l.ſi ex ea 7.Codic. de rei vindic.* nec dotalis quam maritus ſibi emit ex pecunia dotali, *l.ex pecunia 12.Codic. de iur. dot.* nec pignorata quæ ex pignoratis nummis alterius quam pupilli, *leg. idemque 7. D. qui potior.in pign. hab.* Etſi enim aliud res eſt, aliud rei pretium, *l.ſi alij 42.§.1.de vſufr.l.fundum Cornelianum 28.D.de nouat.l. nemo 82. de verbor.obligat.* cum tamen fundus dotalis venditur ab alterutro ex coniugibus, altero conſentiente, videtur hoc ipſo inter eos id agi, vt pretium ſuccedat loco rei, & fiat dotale, *l. vlt. in princ. D.de pact. dotal.* Ex quo apparet, quod ait hæc Definitio, permittendum mulieri, vt contra eum cui vendidit deferre poſſit querelam non numerati pretij, ſic eſſe accipiendum, ſi maritus eiúſve heres non ſit ſoluendo. Alioqui contra mariti heredem agere deberet de dote, vt fieri alias ſolet, cum imputari poteſt marito cur dotem non exegerit, nempe ſi probare poſſit, ſe marito denuntiaſſe intra triginta dies, quod ei emptor pretium non numeraſſet. Alioquin eo non facto, non video qua fronte poſſit illa conqueri de marito potius, quam de ſeipſa quæ profeſſa ſit pretium ſibi numeratum. Nec enim poteſt imputari marito cur eam ipſam non præcipitauerit ad ſolutionem, *l.ſi extraneus 33. D. de iur. dot.* aut cur non diuinauerit apocham ſpe futuræ numerationis factam fuiſſe, *arg.l.ſi fideiuſſor.29.§.ſi cum debitor, D.mandat.l.ſi putator 31.in fin.ad leg. Aquil. l.4.§. illa etiam quæſtio 25. D.de doli except.* Plane ſi maritus venditioni adfuerit, qui caſus ſequitur in Defin. non poterit ipſius heres excipere de non facta certioratione: quia non debuit certiorari, qui ſciuit aut ſcire debuit veritatem rei geſtæ, *l.1.§.vlt. D. de action.empt. l. nam ſi 16. D.de rei vind.* Poſſet tamen fortaſſis etiam tentari, querelam non numeratæ pecuniæ hoc caſu competiiſſe mulieri, non marito, quamuis fundus fuerit dotalis, quoniam querela hæc neque res eſt, neque rei pretium, ſed quid tertium, quod nec dotale vnquam fuerit, nec quaſi dotale. Verum negari non poteſt, quin ſit loco & vice rei cuius occaſione competit, ex notat. per Bart.& alios *in l.ſi ſic 73.§.vlt.de leg.1.* & improba eſſet hæc interpretatio per quam fieret, vt mulier indotata conſtitueretur. *l.cum pater 10. D.de pact.dotal.*
10 Scilicet non ab emptore, qui pro ſe habet apocham, ſed à mariti heredibus. Sed hoc ita ſi modo mulier non neget pretium ab emptore numeratum. Alioqui ſecum pugnaret, ſi diceret pretium non fuiſſe ab emptore numeratum, & nihilominus illum ipſum peteret ab heredibus mariti, quaſi ad quem pecunia peruenisſet. Non enim potuit ad maritum peruenire id, quod ab emptore non fuerit ſolutum: & iuris præſumptio ſemper ſupponit terminos habiles, *l. filium 6.D. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*
11 Ex not.per Bart.& DD. *in l.ſi cum dotem 22.§.transgredimur, ff. ſolut.matrim.* Dixi *ad Defin.1.tit. præced.*
12 Quo caſu, etiamſi in matrimonio non fuiſſet, admitteretur ad probandam pecuniam non fuiſſe ſolutam, ſecundum ea quæ ſupra diximus *Defin.3.n.5.* ex Caſtr. *ad l.3.n.6.& ad l. ſi quaſi 7 in fin. & ad l.adſeueratio 10.C.hoc tit.* iunct. *d.l.ſi accepto 14.§1.ff.de acceptilat.*
13 *Ex tot.tit.C.& D.de dolo.l.2.C.de reſcind. vend.* Nemo enim pluribus iuribus & actionibus dummodo non repugnantibus vti prohibetur *l.C.de furt.l.1.§.quia autem, ff.quod leg.* quoties vnius electio aliã non conſumit, *l.qui ſeruum 34.l.quoties 31.l.nunquã 60.de oblig.& act.* iunct. *l.cum filius 76.§.variis, de leg.2.l.vlt.C. de fideiuſſ. cum ſimilibus.*

DEFINITIO VII.

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduerſus apocham probari poteſt per teſtes vſque ad 30. annos, ſed non per iuſiurandum, ne quidem deciſiuum, multo minus per ſuppletorium.

ADuerſus profeſſionem ſolutæ pecuniæ non admittitur exceptio non numeratæ, niſi intra triginta dies, quos in eam rem Iuſtiniani conſtitutio præſcripſit. [1] Adeo, vt neque audiendus ſit is, qui negat numeratam, ſi de eo iuſiurandum deferre aduerſario velit. [2] Si tamen ſuam intentionem per teſtes probare velit, non eſt prohibendus, in annum vſque trigeſimum, [3] quo demum tempore iura omnia concluduntur. [4] Quid ergo ſi non plene ſed ſemiplene tantum probauerit, & poſtea petat deferri ſibi iuſiurandum in ſupplementum probationis. [5] Non audietur, non magis, quã ſi deciſorium iuſiurandum detuliſſet, mox parato iurare aduerſario reuocaſſet, rurſuſque regredi ad iuſiurandum vellet, quod vtique ex iuris ratione non permitteretur. [6] Nam cui non licet iudicem facere aduerſarium, [7] multo minus licere debet, vt prætextu ſemiplenæ probationis ſeipſum faciat iudicem, qui vel pleniſſimas probationes adferre debuit, vel cedere. [8] *Sine die.*

1 *L.in contractibus 14.§.ſuper cæteris, C.hoc tit.*
2 *§.illo videlicet obſeruando, d.in contractib.*
3 *L.adſeueratio 10.eod.tit.*
4 *L.ſicut 1.C.de præſcript.30.vel 40.annor.*
5 Ex eo pragmaticorum errore, qui inualuit, & quem nos refutauimus pluribus in priore parte *Chiliadis. de error. pragmat.*
6 *L.ſi quis iuſiurandum 11.C.de reb.cred.& iureiur.*
7 Quomodo facit iudicem qui defert ei iuſiurandum deciſorium, *l.1.in princ.ff.quor.rer.act.non det.*

8 Fit autem iudex in ſua cauſa is, cui defertur iuſiurandum ſuppletiuum, & quidem inuito aduerſario, quæ res haud dubiè facit iniquum hoc iuſiurandum, cuius ob eam cauſam nulla vnquam facta fuit mentio à prudentibus noſtris.

9 Eſt enim actoris ſuam intentionem implere, id eſt, pleniſſimè probare, alioqui abſoluendus eſt reus etiamſi nihil præſtiterit, *l.4.C. de edend.l.vlt.C.de rei vindic.*

TIT. XXIII.

DE COMPENSAT.

DEFINITIO I.

De compenſatione inter fratres pro iis, quæ inter eos geſta ſunt viuo patre.

D[?] Vo fratres bona quædam à patre ſub pacto de retrouendendo vendita redemerant, viuo adhuc patre, ita tamen, vt longe maiorem pretij quantitatem alter de ſuo intuliſſet. [1] Poſt aliquod tempus is, qui in redemptionis cauſam minus contulerat, fratris debitum etiam viuo patre de ſuo ſoluerat. [2] Tum idem ille, cum pro beneficio & ſacerdotio penſionem annuam deberet certo pretio, vt fit, redimendam, redemerat illam per delegationem paterni debiti,[3] cui delegationi pater quoque conſenſerat. [4] Defuncto patre poſt annum circiter decimumquintum, cum is, qui in fundorum redemptionem plus impenderat, aduerſus fratrem eo nomine ageret, [5] frater autem compenſationem obiiceret debiti, quod pro fratre ſoluiſſet, [6] alius vero replicaret debere fratrem eam quantitatem compenſare cum penſionis debito, quod ex paterna pecunia diſſoluerat, quibuſdam videbatur mutua compenſatione tollendas, aut potius iam ſublatas videri debere mutuas iſtas inter fratres actiones, propter concurrentes ex taciturnitate longi temporis & conſanguinitate proxima tacitæ remiſſionis coniecturas. [7] Aliis contra, non poſſe fratri creditori nocere taciturnitatem temporis, ſi aduerſus fratrem non egiſſet viuo patre, in cuius ambo erant poteſtate:[8] præſertim cum nec mutuæ inter eos vnquam redditæ fuiſſent rationes. [9] Itaque placuit fratrem debitorem creditori condemnandum eſſe: [10] compenſato tamen eo quod ſibi inuicem à fratre deberetur. [11] Sed quod ad paternam pecuniam extinguendæ penſioni impenſam attineret, nullam eius nomine, aut actionem, aut compenſationem competere, propterea quod à patre, qui delegationem approbaſſet, donata videretur, [12] tametſi ſoleat dici patrem in beneficialibus legitimum filij adminiſtratorem non eſſe. [13] *Ita Senatus* Cal. Dec. 1588.

1 Facile enim hoc euenire poteſt hodie, poſtquam placuit Iuſtiniano, *in l.cum oportet 6 & l.vlt.Cod.de bon.quæ liber.* vt filiifamilias ſint acquiſitionis capaces, etiam inuitis parentibus.

2 Nihil enim vetat, quod alius debeat alium ſoluere etiam pro ignorante, quo caſu habet actionem negotiorum geſtorum, dum ne ſoluerit pro inuito & prohibente, *l.ſoluendo 39.ff.de geſt.iunct.l.vlt.C. eod.l.ſolutione 23.ff.de ſolut.*

3 Delegatio namque vice ſolutionis eſt, *l.quamuis 8.interdum, D. ad SC. Vell.l.inter cauſas 26.abeſſe, D. mandat.l.qui debitorem* [illegible]*, D. de fideiuſſ. l.1. C.de nouat.*

4 Alioqui non potuiſſet alienus debitor ignorante creditore ſuo delegari, cum delegare nihil aliud ſit, quam debitorem ſuum vice ſua alterius debitorem conſtituere, *l.delegare 11. D.de don.* plane conſentiente creditore nihil prohibet alienum quoque debitorem delegari, ſicut & ex aliena pecunia ſolui domino conſentiente, *l. ſi is cui nummos 94. l.pupilli 96.in princ.* vbi ratio dubitandi hinc petenda eſt, *ff.de ſolut.*

5 Sed qua actione? Non enim potuit fratri contra fratrem quæri actio viuo patre, in cuius ambo erant poteſtate, *l.frater 38.ff.de condict.indeb.* præſertim cum in vtilitatē patris non fratris ea redemptio tunc ceſſiſſet, nec fratris, ſed patris negotiū frater geſſiſſet, vt proinde nec poſt mortē patris negotiorum geſtorū contra fratrem agere poſſe videretur, ſiue proprio nomine fratris eiuſdēmque coheredis, ſiue hereditario; ſiquidem nec fratrem obligare voluit, nec patrem potuit, at neque fratrem ipſum ciuiliter, obſtante vbique iure patriæ poteſtatis, *l.Imperator 50.ff.ad SC.Treb.iunct. l.in hoc iudicium 14.§. l.ſi quis cum 29.ff.commun.dimid.* Debet ergo hic locus intelligi de iudicio familiæ erciſcundæ quod mortuo patre locum habet inter fratres coheredes, & in quo arbitri officium eſt, non minus naturalium quam ciuilium obligationum rationem haberi. Naturalem vero obligationem certum eſt contrahi poſſe, non minus inter patrem & filium, quam inter fratresfamilias. Quod vtrumque probatur ex *d.l. frater, in princ. & §.1. de cod. indeb.*

6 Eſt enim is vnus ex obligationis naturalibus effectibus, vt inducat compenſationem ſicut & deductionem, *d.l frater etiam 6. hoc tit.*

7 Placet enim tacitam remiſſionem induci ex conſanguinitate proxima, qualis eſt inter fratres, & taciturnitate longi temporis, puta decennij, ſi quis alius actus concurrat ordinatus ad tacitam remiſſionem dicendam, *l.Procula 29. D.de probat.*

8 Quia non potuit agere viuo patre, neque contra patrem, neque contra fratrem obſtante iure patriæ poteſtatis, non magis quam pater contra ipſum, *l.lis nulla 4.l.ſi à me 11.ff. de iudic. l.actiones 7. de oblig.& act.l.ne cum filiofamilias 16.de furt.l.1.§.vlt.C.de annal.except.*

9 Quod vnum eſt ex iis tribus, quæ ad tacitam remiſſionem inducendam requiruntur, in *d. l. Procula 29. de probat.* Secus eſſet, ſi de vſurarum duntaxat remiſſione tacita ageretur. Tunc enim ſufficeret conſanguinitas proxima cum longi temporis taciturnitate, *leg. cum quidam 7.Diuus Pius de vſur.* Dec. *conſ.79.*

10 Iudicio ſcilicet erciſcundæ, cum eſſent fratres iſti coheredes, alioqui non magis hodie quam olim poſſent habere actionē, quia Iulianus licet fecerit filiumfamilias capacem acquiſitionis etiam inuito patre, non tamen ſuſtulit patriam poteſtatem, nec cætera quæ ratio iuris facit conſequentia patriæ poteſtati. Vide quæ ſcripſi *lib.7.Coniect c.9.* Ideo autem veniunt iſta in iudicium familiæ erciſcundæ, quia fundus qui fuit redemptus venit in diuiſionem hereditatis, quæ tanto locupletior reperitur ex pecunia filiorum qui eum redimerunt.

11 Quod enim venit in compenſationem pro ſoluto habetur, cum fiat ipſo iure, *l.ſi ambo 10.§.1.ff.de compenſ. l.qui inuicem 30.de condict. indeb.*

12 *Arg.l.4.§.1.l.quamuis 8.§.planè ſi mulier.D.ad SC.Velleian.l. vir. & vxor 39.l.vir vſuras 54.de donat.int.vir.& vxor.l qua pater 50.ff.famil.erciſc.l.vlt.ff.de pec.her.l.ſiue emancipatis 27.ff.de donat. l. ſeruus 38. de donat.int.vir.& ſeq.de donat.int.vir.& vxor.*

13 *Cap.fin.de iudic.in 6.*

DEFINITIO II.

De compenſatione pecuniæ, quæ debetur in vna ſpecie monetæ, cum pecunia, quæ debetur in alia

CErtam pecuniæ quantitatem in moneta ſoluere obligatus, compenſationem obiicere poteſt eius quantitatis, quæ ſibi à creditore in aureis debeatur, licet incertus ſit nummi aurei valor, vt liquidatione & taxatione opus ſit, quod hac noſtra tempeſtate ſæpius accidit. [1] Etſi enim verū eſt, quod vulgo iactatur, non niſi de liquido ad liquidum admittendam compenſationem, [2] pro liquido tamen habendum eſt, quod in promptu liquidari poteſt.[3] Non idem fore quidam putabant, ſi is qui aureos deberet, obiicere vellet compenſationem eius, quod ſibi in moneta argentea vel ærea deberetur. [4] Quod non quemadmodum argentum in auro continetur, idque eminentiori & excellentiori modo, ita ſimiliter aurum in argento. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoris de la Roche & Nobilis Ioannis Bay, 6. Idibus Maij 1591.

1 Quod tamen nunquam accidere debet in republica bene conſtituta. Certa enim & perpetua eſſe debet nummorum æſtimatio, *lege tertia. D.de in lit.iur.lege prima.ff.de cont.empt. lege ſi ita 24. Codice de fideiuſſ.*

2 *L.vlt. C. de compenſat.*

3 Sicut & pro probato habetur, quod ſtatim probari poteſt, nec requirit altiorem indaginem, vt Bartol. & cæteri tractant ad *leg. vlt.Cod.de edict.Diui Hadr. tollend.* Iunge *leg.pen.C.de teſt.milit.leg.tantum 17.in princ.ff.de excuſ.tut.leg.4.§.de dolo 26.ff. de doli mal.except.* Quid autem illud ſit, quod ſtatim fieri poſſit, in iudicis arbitrio eſt. Guid.Pap. *quæſt.132.*

4 Obiiceret enim compenſationem eius pecuniæ, quam non poſſet ſoluere, quia pro auro argentum vel æs ſolui non poteſt, nec aliud pro alio ſoluatur. *l.cum à quo 16.& ſeq.C.de ſolut.* Obſtat tamen quod compenſatio fieri poteſt etiam ſpeciei ad ſpeciem *dict. l. vlt. C.de compenſ.* Quidni ergo argenti cum auro ad concurrentem vſque æſtimationis quantitatem?

5 Quia in iis quæ ſunt ſub eodem genere, vt ſunt aurum & argentum ſub metallo, id quod minus eſt continetur in eo, quod eſt plus, *leg.1.§.ſi ſtipulanti de verb.l.cum furti 9. de in lit.iur.l.quæſitum §. ſed ſi maiorem, ff.de her.inſtit.* [An autem compenſatio locum habeat vbi quantitas ex vna parte debetur, ex altera vero quantitas ſe habens ad inſtar ſpeciei. vide Zach. *lib.1.cap.6.*

DEFINITIO III.

Compenſatio, quæ poterat obiici contra cedentem, non poteſt obiici contra ceſſionarium, ſi vel cauſam habeat ille onerofam, vel habuerit ſui debitoris bona omnia obligata ante natum ius opponendæ compenſationis.

SOcius meus, cui centum debebas, cum totidem ſub omnium bonorum ſuorum obligatione [1] mihi deberet, cœpit poſtea tibi ex noua cauſa in aliis centum eſſe obligatus. Non ideo minus actionem ſibi contra te competentem cedere mihi poterit, quod ei quandocunque acturo potuerit obiicere compēſationem, [2] quam agenti mihi ex onerofa ceſſione obiicere non non poſſis. [3] Nam ex quo cœpiſti ei debere, cœpit quoque nomen tuum mihi eſſe obligatum, [4] vt proinde ex perſona illius vtili contra te actione etiam citra ceſſionem agere potuerim. [5] Quo iure nihil ſemel quæſito non fuit in poteſtate ſocij & debitoris mei tecum contrahendo ius meum deterius facere, [6] quamuis ſi tu ei ſoluiſſes, vtique & liberationem tibi quæſiſſes, & actionem mihi ademiſſes. [7] Nec eſt contrarium quod dici ſolet, compenſationem ſolutionis vim habere. [8] Id enim tum obtinet, cum exceptio compenſationis obiicitur. [9] At ponimus factam mihi ceſſionem non ſolum priuſquam à te oppoſita eſſet compenſatio, [10] ſed etiam eo tempore quo nomen tuum iam mihi erat obligatum, [11] vt dici poſſit factam eam non in fraudem tuam, & vt tibi nocerem, ſed potius, vt mihi conſulerem. [12] Qua ratione poſſit etiam defendi non male idem admittendum eſſe, tametſi debitoris mei bona pignoris vinculo nullo tenerentur. [13] Sufficit enim ceſſas mihi à creditore tuo actiones in ſolutum & ex cauſa onerofa, vt inferri poſſit, non eſſe me cogendum cedentem defendere. [14] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & N. Ioannis Bay, 6 Id. Maij 1591.

1 qua obligatione bonorum omnium, certum eſt bona omnia tam futura, quam præſentia contineri, ex *l. vlt. C. quæ res pignor. oblig.* nec minus nomina debitorum, quam res corporales, *l. nomen quoque 4. C hoc titul.*

2 Non enim quod compenſationis exceptio obiici poteſt facit, vt pro oppoſita factáque haberi debeat ad extinguendam actionem & impediendum ne cedi ea poſſit, vt dicetur poſtea in Definitione.

3 Certum enim eſt, ceſſionario ex cauſa onerofa non poſſe compenſationem opponi, quæ cedenti opponi potuiſſet, ſi modo ceſſionarius agat vtilibus actionibus ſibi ex propria perſona competentibus, non mandatis ex perſona cedentis, ſecundum ea quæ pluribus ſcripſi *lib. 12 Coniect. c. 9.*

4 Propter vim & poteſtatem obligationis generalis, quæ & nomina ſicut cætera bona omnia futura comprehendit, vt diximus *n. 1.*

5 Poſt reſcriptum Diui Pij, de quo *in l. ſi cum emptore 14. ff. de pact.* iunct. *l. vlt. ff. de tranſact. l. emptor. 5. l. poſtquam 7. & ſeq. ff. de hered. vel act. vend. d. l. 4. C. quæ res pignor. l. ſi conuenerit 18. ff. de pign. act.*

6 *Et reg. l. id quod noſtrum 11. l. non debet alteri 74. de reg. iur.* Nec obſtat quod in *l. 1. §. ex contrario ff. de ſepar.* ſcriptum eſt, licere cuilibet adſcendo ſibi creditorem facere conditionem creditoris ſui deteriorem. Id enim pertinet ad chirographarios creditores, non ad pignoratitios, quibus nihil poteſt imputari, cum ſibi diligenter proſpexerint, vt de eo qui fideiuſſorem idoneum acceptat, ſcribit Papinian. *in l. 3. eod. tit. de ſeparat.* Sibi enim æquè benè proſpicit qui vel pignus, vel fideiuſſorem idoneum accipit, *l. ſi mandat. 54. § vlt. D. mandat.*

7 Niſi ego ipſe te prius certiorem feciſſem de facta mihi ceſſione, *d. l. 4. §. quæ res pignor. l. 3. C. de nouat.*

8 *L. ſi conſtat 4. & ſeq. l. inuicem 12. & paſſ. Cod. hoc tit. l. ſi ambo 10. eodem.*

9 *L. 2. l. ſi propter 8. l. vlt. & paſſ. C. eod.* iunctis iis quæ dicemus *in ſeq. Defin.*

10 Nec enim potuit tibi opponi tanquam exceptio prius quam egeris, *l. 2. ff. de except.* licet non tantùm exceptionis vim habeat, ſed etiam mutuæ petitionis, *l amplius 15. ff. rat. rem haber.* Bart. *ad l. ſi autem 30. de cond. indeb.* vnde & mutua petitio appellatur in *l neque ſcriptura 6. C indeb. C. hoc tit.* iunct. *l. quod in diem 7. §. 1. ff. eod.* vbi ratio dubitandi hinc petenda eſt.

11 Atque ita in conſequentiā præcedētis obligationis, quæ nullius fraudis ſuſpecta eſſe poterat, *l. 1.* vbi Bart. *D. qui potior. in pign. hab.*

12 Non enim fraudem facere videtur, qui fraudem excludit, *leg. cum pater 77. §. antepen. de legat. 2. l. quia autem 6. §. ſi patrinus in fin. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.* quia permittitur cuilibet conſulere ſibi, quamuis per conſequentias alteri noceat, *l. Proculus 26. ff de damn. infect. leg. 3. § quod ait prætor. de incend. ruin. & naufrag.*

13 Tanto magis enim debet licere creditori, vt vigilet ad ſuum conſequendum, cum vigilantibus non dormientibus ſuccurrant, *l. pupillus 24. in 24. in fin. quæ in fraud. cred.* iunct. *l. quod autem 6. §. ſciendū, 3. eod. l. ſumma 21. in princ. ff. de pecul. l. 2. in princ. C. de annal. except.*

14 Illa enim diſtinctio adhiberi a noſtris ſolet, an ceſſio cauſam lucratiuam habeat an onerofam. Bart. & cæteri *ad l 4. §. ſi cum legitima, ff. de dol. except. & in l ſeruum quoque 33. §. vlt. cum l. ſeq. de procurat.* ſcripſi latè *lib. 12 Coniect. cap. 2. & 10.*

DEFINITIO IV.

Compenſatio fit ipſo iure, ſed ita demum ſi opponatur præterquam in pœnalibus.

COmpenſatio non vſque adeo fit ipſo iure, quin opponi eam ſit neceſſe, [1] quamuis ex quo oppoſita eſt vires ſuas exerat ipſo iure. [2] Fallit id in pœnalibus cauſis, in quibus receptum eſt odio pœnæ, & ne pœna committatur, vt compenſatio prius etiam quam oppoſita ſit facta intelligatur, ſola legis iuriſque poteſtate. [3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Dixi *Defin. preced. n. 9. DD. ad l. ſi conſtat 4. C. hoc tit.* Eſt enim compenſatio exceptio, quam certum eſt ſuppleri non poſſe, ſed opponi debere, quia facti quæſtionem immixtam habet, an quod compenſari petitur debeatur, & quidem liquido, *l. vlt. & paſſ. hoc tit. C. & D.*

2 *d l. ſi conſtat. & d. l. vlt C. eod.*

3 Guid. Pap. q. 171 & ibi apoſtill. *vg. l. etiam 5. D, hoc tit.* iunct. *l. cum quidam, 17. § ſi pupillo, de vſur.*

DEFINITIO V.

De formula pronunciandi contra compenſationem.

QVoties obiicitur compenſatio debiti, quod nec liquidum ſit, [1] nec in eo, vt ſtatim liquidari poſſit, [2] cauere iudex debet, ne ita pronūciet, vt reprobet compenſationem, ſed ita potius, vt dicat nullam ſe oppoſitæ compenſationis rationem habere, [3] ne aloqui reo qui compenſare voluit, debitum quandocunque petenti & probanti, noceat exceptio rei iudicatæ. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc ideo quia non fit compenſatio liquidi ad non liquidum, *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Quod enim tale eſt, licet reuera nondum ſit liquidum, pro liquido tamen habetur, vt dixi *Defin. 2. n. 3. 5. eod.*

3 Ita eleganter Vlp. *in l. quod in diem 7. §. ſi rationem, D. hoc tit.*

4 *L. ſi autem 8. §. ſi quocunque, D. de neg. geſt.*

DEFINITIO VI.

Quod debetur ſub onere præſtandæ ſatiſdationis ante eam præſtitam compenſari non poteſt.

SI pendente lite mutuas collitigantibus adiudicationes iudex fecerit, iniuncta vtrique neceſſitate præſtandæ ſatiſdationis: [1] & alter ſatiſdederit, alter fideiuſſorem quidem obtulerit, ſed qui tamen à iudice nondum fuerit admiſſus, [2] placet non poſſe interea obiici compenſationem: [3] propterea quod ea quæ ſub onere cautionis debentur, ante præſtitam cautionem nullo modo exiguntur, [4] poſſuntque multa incidere, quæ difficilem faciant & longis ambagibus inuolutam fideiuſſionis præſtationem. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt fieri ſolet cum mutuæ ſunt petitiones, quæ implicitam habent & obſcuram facti quæſtionem, necdum liquido conſtat an debeatur, vtrinque tamen adſint tales probationes: vt vtrique debitum prouiſionaliter, quod aiunt, adiudicandum videatur, *arg. leg. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus quam per l. falcid. l. ſtatuliber rationem 5. l. ſeruus 34. §. vlt. D. de ſtatulib. l. prætor ait 20. §. deinde ait prætor, D. de operis noui nunciat. 3. de tut. & rat. diſtr. l. grege 13. § pen. de pignor.*

2 quo caſu non poteſt videri præſtita ſatiſdatio, ſaltem quouſque conſtet, ſtare per aduerſarium quo minus ſatiſdetur, *dict. l. prætor. ait, §. ſi quis paratus, l. ſi reſiduum 5. C. de diſtr. pign.* Aliud enim eſt ſatiſdare velle aliud ſatiſdediſſe, *l. ſi rem 9. §. omnis pecunia, cum l. ſeq. D. de pignor. act. l. item liberatur 6 §. 1. D. quib mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. ſolutam 49. in fin. D. de ſolut* vbi tamen legere mallem *ſatiſfactionis*, quam *ſatiſdationis*, ex *l. ſatiſfactio 52. eod.*

3 Vt nec aliarum rerum, quæ nondum peti cum effectu poſſunt, cuiuſmodi ſunt quæ in diem, multo magis quæ ſub conditione debentur. *l. quod in diem 7. l. quæcunque 11. l. cum militi 16. §. 1. D. hoc tit.*

4 Non quaſi non debeantur, ſed quia cautionis præſtandæ neceſſitas ſolutionem moratur, quamuis non faciat indebitum quod fuit debitum, inquit Papin. *in l. pater 7. §. ſi fortè, D. de dot. præleg.* Sic nec compenſari poteſt, quod alternatiuè debetur quouſque facta ſit electio, *leg. ſi debeas 22. D. hoc tit.* quia nec prius certum eſt, quid omnimodo debeatur. Itaque ex hoc apparet, quod ſub onere ſatiſdandi debetur, non haberi pro debito ſub conditione, *l. multo 6. §. 1. D. de tutel.* iunct. *l. ſub conditione 16. de cond. indeb.*

5 Cum facti quæſtio plerumque occurrat, an idoneus ſit fideiuſſor qui offertur necne, ſiue quod ſuſpectæ ſint eius facultates, ſiue quod habeat ſpeciem præſcriptionem, *l. ſi vero 5. §. 1. l. ſi fideiuſſor 7. D. qui ſatiſd. cog.* æquum autem non eſt moram fieri ei qui ſatiſdedit, *l. etiam 15. D. vt legat. nomin. caueat, l. ille à quo 13. §. 1. verſic. quid ergo D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO VII.

Caſus in quo alimentorum petitioni obiicitur compenſatio.

ALimentorum quidem petitioni compenſatio obiici non poteſt: [1] ſed tamen cum pendente lite ſuper æſtimatione, &, vt pragmatici loquuntur, liquidatione legitimæ fructuumque ex ea cauſa debitorum, Senatus noſter iuſtis quibuſdam rationibus adductus, certam pecuniæ quantitatem vni ex liberis adiudicaſſet, alimentorum nomine, [2] placuit petentem eum cogendum compenſare, quod inuicem fratri condemnato eidemque patris heredi ab eo deberi liquido conſtaret, ſi aliud nihil compenſationem impediret, cauſa ſcilicet debiti inſpecta, [3] quandoquidem legitimæ fructuumque exinde debitorum petitio eam exceptionem pateretur. [4] Huc enim pertinet, quod vulgo noſtri iactitant, ſubrogatum ſapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatum eſt. [5] *Ita Senatus* pro D. Ioanne Marchione de la Chambre, contra fratrem Comitem, in menſe Iul. 1592.

1 *L. 3. vbi not. C. hoc tit.* ibidémque alij nonnulli caſus ponuntur in quibus compenſatio locum non habet. Ratio pendet ex fauore alimentorum, quorum cura præſens ac momentaria eſt, vt loquitur Papin. *in l. pecuniæ 8. de alim. legat.*

2 Ita enim fieri neceſſe erat, ne is interim fame periret, *l. ſi inſtituta 27. §. pen. D. de inoff. teſt. l. vlt. C. de ord. cognit. l. filius 9. D. de iur. delib.* iunct. *l. ait prætor 7. §. in cauſa, coll. l. pen. D. vt in poſſ. leg. l. 1. in princ. & §. & generaliter 15. D. de ventr. in poſſeſſ. mitt.*

3 Quam conſtat inſpici ſemper debere *l. 3. §. ſi io. D. de minor. l. ſi procuratorem 8. in princ. D. mandat. l. ſi tantum 12. D. de Senat. Maced.*

4 Ex regula generali, *d. l. vlt. C. hoc tit.* poſtquam dici verè poteſt, in omnibus actionibus & caſibus eſſe hodie locum compenſationi, adeoque ipſo iure, præterquam in quibus ſpecialiter prohibita eſt, vt in depoſito *d. l. vlt.* & aliis, de quibus *in l. 3. eod.* vbi vide.

5 *Vulg. l. ſi quis cum 10. § qui iniuriarum. D. ſi quis caution. l. cum filius 76. §. heres meus, de leg. 2. l. 1. §. ſi ſub cõditione. D. vt legat. nom. caueat.*

DEFINITIO VIII.

Quod tutor debet, non poteſt compenſari cum eo quod pupillo debetur, nec contra. Poteſt tamen tutor pro pupillo conuentus compenſare, quod ſibi proprio nomine debetur.

ID quod pupillo debetur ſi tutor petat, non patitur compenſationem eius pecuniæ, quam tutor ipſe ſuo nomine aduerſario debeat, [1] ſicut nec ex contrario, quod tutori proprio nomine debetur admittit compenſationem eius quantitatis quam pupillus debet: nempe [2] quia generale illud eſt, vt eius quod non debetur ei qui conuenitur, ſed alij, compenſatio obiici non poſſit: [3] nec ſi creditor pro eo qui conuenitur ob debitum proprium velit compenſare, [4] ne aliter poſito iure redimendarum vndique actionum materia quæreretur. [5] Sed tamen ſi tutor pupilli nomine conueniatur, non iniqua aut improbabilis ſententia eſt, vt poſſit ille compenſare, quod ſibi proprio nomine debeatur: [6] non ſolum quia nihil vetet tutorem de ſuo pro pupillo ſoluere, [7] ſed etiam quod conſtante tutela fieri facile poſſit, vt tantundem pupillo tutor debeat, quantum liberandi ipſius gratia velit compenſare. [8] Quaſi cum ita facit, liberandæ fidei cauſa & pro ſe exonerando potius, quam pro alio ſoluendi animo facere videatur. [9] Maxime vero cum & quod alij debetur compenſari poſſit, ſi debitum illud à creditore ceſſum ſit: [10] nam cum ceſſio inter tutorem & pupillum fieri nequeat, [11] alterutrum euenire neceſſe eſt, vt vel deterioris conditionis ſit pupillus quam cæteri, ſi ea compenſandi ratio tutori pro pupillo denegetur, quod nemo æquum dixerit, [12] vel ceſſio pro facta habeatur quaſi tacita legis poteſtate, ſiquidem per legem ipſam ſit, ne propter pupilli ætatem & conditionem ea ceſſio fieri expreſſim poſſit. [13] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio in cauſa quadam N. Abelis Beſſonet, contra viduam D. de Compois, Prid. Id. Iul. 1592.

1 *L. pen. D. hoc tit.* aliud enim eſt deberi tutori proprio nomine, aliud tanquam tutori, *l. 22. de indign.*

2 Vt *ad l. pen.* notat Caſtrenſ. vulgo approbatus.

3 *L. cum militi 16. in princ. eod. l. eius quod 9. C. eod.* Excipe caſum, *l. ſi quid 5. D. eod.* Id eſt fideiuſſor conueniatur ex cauſa fideiuſſionis. Poteſt enim compenſare non tantum quod ſibi debetur, ſed etiam quod reo, ex cuius perſona & pro cuius debito conuenitur. Adde alium caſum ex *l. ſi cum 9. §. 1. eod.* ſi cum filiofamilias agatur, & velit ille compenſare quod patri debetur, niſi quod hoc caſu cauere filius debet patrem eius pecuniæ nomine nunquam acturum, vt ea lex ait. Item in correis debendi ſi ſint non aliter, *l. ſi duo 10 D. de duob. reis.* Noli addere etiam exceptionem *ex l. in rem 8. D. hoc tit.* Ibi enim agitur de procuratore dato in rem ſuam, cui tamen non datur ius compenſandi, niſi eo caſu, quo poſt litis conteſtationem vice mutua conueniatur, nempe quia per conteſtationẽ fit dominus litis, *l. procuratorib. 22. cum l. ſeq. C. de procurat.* Nec tantum litis, ſed etiam ipſius rei in litem deductæ hoc ipſo quod factus eſt procurator in rem ſuam, *l. ſi quis in rem 34. l. procuratore 55. D. eod.*

4 Verba ſunt Papiniani *in d. l. in rem 18. §. 1. D. hoc tit.*

5 quam è contrario reſtringi oportet, cum odioſæ ſint alienarum litium redemptiones, & odioſiores quam lites ipſæ, *leg. 4. §. 1. verſ. non tantum. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. per diuerſas 22. cum ſeqq. Codic. mandat. l. 2. 3. & 4. C. de litigioſ.*

6 At non è contrario, vt poſſit ille proprio nomine conuentus compenſare id, quod ſibi tanquam tutori debetur, ex iis quæ diximus *num. 3.* quamuis poſſit debitorem pupilli creditori ſuo delegare, *l. pupill. 96. in princ. de ſolut.*

7 Sicut & pro alio quolibet, *l. ſoluendo 39. D. de negot. geſt. l. ſolutione 53. D. de ſolut.*

8 Etſi enim tutelæ ratio exigi non poteſt, quamdiu tutela durat, debet tamen tutor quotidie eam à ſe exigere, poteſtque aut ſibi ſoluere, quod ei pupillus debet, aut pupillo, quod ipſe tutor ei debet, *l. quoties 9. §. ſed ſi ſub vſuris & ſeq. & §. non tantum. D. de admin. & peric. tut.*

9 Futurum enim eſt, vt pro rata temporis, quo pupilli debitor fuiſſe reperiretur, cogatur præſtare vſuras pupillares, *leg. tutor 7. §. vſuras & ſeqq. l. Lucius 46. §. quæſitum, D. eod. l. 1. & tot. tit. C. de vſur. pupill.*

10 Bald. poſt gloſſ. *ad l. eius 9. C. hoc tit.*

11 Quia tutor cum pupillo contrahere non poteſt, nec ei in rem ſuam auctoritatem præſtare, *l. 1. l. quod dicimus 7. de auct. tut.*

12 Eſt enim pupillus fauorabilior cæteris, nec debet eſſe deterioris conditionis *l. ſancimus 7. C. ad Treb.*

13 Iuris enim ciuilis regula eſt, pactum nullum poſſe fieri à pupillo ſine tutoris auctoritate, *l. contra 28. de pact.* Ideoque pendent quæ pro pupillis tam multa fauorabiliter in iure noſtro conſtituta reperiuntur.

DEFINITIO IX.

Poteſt obiici compenſatio eius quod defunctus debuit cum eo, quod heredi proprio nomine debetur, licet heres fecerit inuentarium.

HÆredi, etiamſi beneficium legis & inuentarij implorauerit, [1] ſi quid proprio nomine petat, perinde obiici poteſt compenſatio eius pecuniæ quam defunctus debuit, atque ſi purè heres eſſet. [2] Nec eſt contrarium, quod legis beneficio ſaluas habet proprias actiones. [3] Id enim eo pertinet, vti ne per eam confuſionem quæ aditione hereditatis fit [4] ſublatæ videantur, non etiam vti ne ſolutionis poteſtate tolli poſſint. [5] Atqui compenſatio ſolutionis vim & vicem obtinet. [6] Nec ſane minus debitor intelligitur qui debitoris heres eſt, cum beneficio legis & inuentarij, quam qui legis beneficium non implorauit: [7] vnum illud ei indulgetur, vt quamuis ſit debitor, tamen vltra vires hereditarias non teneatur,

peatur,[8] Eamque ob cauſam temperamentum illud neceſſario adhibendum eſt, vt qui huiuſmodi hæredi obiicit compenſationem ſatiſdet eam ſe quantitatem in hereditate repoſiturum, quotieſcomque iudici bonum id & æquum videbitur,[9] vt ſi alij erunt creditores anteriores, quibus priore loco ſoluere heres debebit[10] hebeat ille ex hereditate vnde ſolnat, nec de ſuó quicquam erogare compellatur.[11] Nam & idem obſeruari ſolet cum pendente diſcuſſionis inſtantia petit aliquis ab herede, & fiduciariam, ac, vt loquuntur, prouiſionalem ex iuſta cauſa obtinet adiudicationem.[12] Neque vero valde refert an de petitione tractemus, an de compenſatione,[13] quandoquidem is etiam qui compenſat agere quodammodo & petere videatur.[14] *Ita Senatus* pro Illuſtri Georgio de Monxi Comite de Montreal, contra Illuſtrem Henricum de Saluces D. de Carde, menſe Iul. 1562.

1 Quod hodie pleromque fit ex *l. vlt. C. de iur. deliber.*

2 Eſt enim perinde heres, id eſt, ſucceſſor in vniuerſum ius quod defunctus habuit ac ſi beneficium legis non imploraſſet, *d. l. vlt.* Certum autem eſt heredem poſſe compenſare id quod defunctus potuit, *l. 3. de contrar. iudic. tutel.*

3 *dict. leg. vltim. §. in computatione, verſ. ſi vero & ipſe aliquas, C. de iur. deliber.*

4 Aditio enim hereditatis iure confundit obligationem, *l. ſicut 75. l. Stichum 95. §. aditio, D. de ſolut. l. debitori 50. D. de fideiuſſ. l. debitori 7. C. de pact.*

5 Eſt enim ſolutio naturalis & verus modus tollendarum omnium obligationum, vt ipſa obligationis definitio demonſtrat. *§. 1. Inſtit. de oblig. l. ſolutione 13. l. pen. & paſſ. D. de ſolut*

6 *L. ſi conſtat. 4. l. inuicem 14. Cod. hoc tit. l. ſi ambo 10. & paſſ. D. eod.* [Ideoque poteſt opponi etiam à iurato debitore, Tachin. *lib. 3. contr. cap.* ...

7 Alioqui non poſſet directis actionibus hereditariis conueniri, ne quidem quatenus vires hereditatis pateretur, quod tamen falſum eſt, *d. l. vlt. § & ſi poſt præfatam, C. de iur. delib. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.* iunct. *l. 1. C. ſi cert. pet.*

8 Quod olim ſecus erat, *l. quæ dotis 33. D. ſolut. matrim.* cum heres qui hereditatem adit hoc ipſo ſe obliget æri alieno, *l. more 8. de acq. her.* quaſi contraxerit cum creditoribus defuncti adeoque cum legatariis, *§. heres, Inſt. de oblig. quæ ex quaſi contr. l. 3. §. heres quoque. D. de oblig. & act. l. 5. §. vlt. cum l. ſeq. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

9 Vt aliis quibuſdam caſibus neceſſarium eſt remedium ſatiſdationis, vt compenſatio admitti poſſit, *l. ſi cum filiofamilias. 9. §. 1. D. hoc.*

10 Seruanda enim eſt inter defuncti creditores temporis prærogatiua, *d. l. vlt. §. in computatione in fin.* licet iis ſoluere ſtatim cogatur heres qui priores veniunt, tametſi in iure crediti ſint poſteriores, *d. l. vlt. verſ. & ſi præfatam.*

11 Parum tamen videtur intereſſe heredis cum ſit ſecurus, qui ſoluit creditori prius venienti, quamuis in creditorum ordine poſteriori, *d. §. & ſi præfatam.* Aliis enim creditoribus anterioribus actio nulla ſupereſt contra hæredem hunc, qui ſoluit bona fide, ſed tantum contra creditorem poſteriorem qui ſolutionem accepit *d. l. vlt. §. ſin vero heredes.* Itaque remedium hoc ſatiſdationis non tam videtur neceſſarium, vt heredi quam vt creditoribus anterioribus, ſi qui ſunt, conſulatur, præſertim ſi creditor hic poſterior, qui primus venit, non ſit ſoluendo

12 Quo tamen caſu perinde tractari poſſet fruſtra deſiderari ſatiſdationem ab herede, qui omnimodo futurus ſit ſecurus, niſi aliis creditoribus conſuli oporteret.

13 Quamuis Iuſtin. *in d. l. vlt. §. etſi præfatam*, loquatur de his creditoribus qui primi veniunt, primus autem non veniat is, qui conuenitur primum, deinde compenſat.

14 *L. amplius 15. D. rat. rem haber.* Bartol. *in l. qui inuicem 30. D. de cond. indeb.*

DEFINITIO X.

Compenſari non poteſt debitum controuerſum cum liquido, licet controuerſum poſſit ex iudicis auctoritate prouiſionaliter, vt aiunt, exigi præſtita cautione.

DEbitum ex ſententia, à qua prouocatum eſt, compenſari non poteſt cum eo, quod ex inſtrumento liquido, authentico, & vt loquuntur, guarentigiato debetur:[1] quamuis iudex præceperit mandari ſententiam executioni non obſtante appellatione, præſtitaque, vt fieri ſolet, ſatiſdatione,[2] adeoque nec ſi iam ſatiſdatum proponatur.[3] Quoniam ſi contingeret ſententiam reſcindi per appellationem,[4] quod in dubio litis euentu poſitum eſt,[5] appareret ex poſt facto compenſatum fuiſſe id, quod fuiſſet indebitum,[6] in eoque factam iniuriam creditori,[7] quæ ſane cautionis prætextu non minuitur.[8] Cum vel ob hoc ipſum introductum ſit ius compenſationis,[9] quod noſtra interſit non ſoluere potius quam ſolutum repetere.[10] *Ita Senatus* ex tempore inter fratres Riondet, 12. Cal. Aug. 1592.

1 Quoniam appellatio extinguit iudicatum & rem reuocat ad terminos litis conteſtatæ, *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 Non enim eo minus verum eſt extinctam hoc caſu vim iudicati per appellationem, alioqui non eſſet neceſſaria victori ſatiſdatio, cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenuum 28. de ſtat. homin. l. res iudicata 206. de reg. iur.* & ſit potentior quam contractus quantumuis in authenticam ſcripturam redactus, *l. minor 40. D. de minor.*

3 Satiſdatio enim non facit liquidum debitum, quod liquidandum imo adiudicandum eſt per iudicem appellationis, ſiquidem non ſolet ſatiſdari niſi in caſu dubio & incerto, *l. hæc ſtipulatio 14. §. 1. vt legat. nom. caueat.* Et ſicut neceſſitas præſtandæ ſatiſdationis non facit indebitum, quod fuit debitum, *l. pater 7. §. pen. de dot. præleg.* ita nec ablata aut præſtita ſatiſdatio facit omnino debitum id quod forſam apparebit indebitum, *l. 2. D. vt legat. nom. caueat.*

4 Ideo enim comparatum eſt auxilium appellationis, licet nonnunquam is qui ex appellatione pronunciat, in peius reformet iudicatum *l. 1. D. de appellat.*

5 Dubius enim & incertus eſt euentus iudicij cuiuſlibet, *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

6 Poſteriore ſententia tollente intellectum prioris, vt loquitur Papin. *in l. ſi patroni, 55. §. vulg. ad SC. Trebell.*

7 Qui eam rem cuius compenſationem paſſus eſſet videretur ſoluiſſe, quam tamen non debuiſſet. Nemo autem indebitum ſoluere cogitur, cuius etiam ſoluti habet conditionem, *l. indebiti 15. & paſſ. D. de condict. indeb.*

8 Nemo enim obligatur ad ſoluendum, vel compenſandum ob id ſolum, quia poſtea recepturus ſit, ſiue ab eodem, ſiue ab alio quod ipſe præſtiterit, *l. nemo ideo 171. de reg. iur. d. l. 7. vt legat. nom. caueat. l. teſtamento 17. in princ. & §. 1. de teſt. tutel. l. ſuſpectus 5. cum ſeq. D. ſuſp. tutor.*

9 *L. 3. D. hoc tit.*

10 *L. ſi ſtipulatus, 25. in princ. D. de fideiuſſor.* Ergo vt admittatur compenſatio non ſufficit tale debitum eſſe, quod peti poſſit, niſi etiam ſit liquidum, ſicut nec vt iam liquidum ſit ſi adhuc peti non poſſit, *d. l. quod in diem 7. & l. ſi debeas, 22. D. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

Non poteſt compenſari quod non poſſet ſolui.

COmpenſatio, quæ inuito debitore fieri non poteſt, vim ſolutionis non habet, quamdiu debitoris voluntas non interuenit.[1] Nam nec quod tibi debeo in certam cauſam poſſum vel creditori tuo ſoluere, vel tibi ipſi in aliam cauſam,[2] niſi tu conſentias.[3] Cæterum, quibus caſibus poſſum te inuito ſoluere, poſſum etiam compenſare.[4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, Prid. Cal. Aug. 1592.

1 *d. l. ſi debeas 22. D. hoc tit.*

2 Imo & ſicut petitioni ſpecialiter deſtinata, id eſt, obiecta ſit compenſatio, placet in cæteris cauſis obiici eam non poſſe, *l. quod Labeo 13. D. hoc tit.* quia vbi ait Bart. vna cauſa non poteſt operari circa diuerſos effectus, quamquam id perpetuum non eſt, vt conſtat ex *l. in numerationibus 44. ff. de ſolut.*

3 Conſentienti enim & volenti non fit iniuria. *l. 1. §. vſque adeo de iniur. l. inuito 13. l. manifeſti 17. C. de ſolut.*

4 Cum compenſatio pro ſolutione ſit, *l. ſi ambo 10. & paſſ. D. hoc tit. l. ſi conſtat 4. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Expenſæ taxatæ poſſunt compenſari etiamſi appellatum ſit ab executione, dum ne ab ipſa condemnatione vel taxatione.

EXpenſarum litis quæ & iam adiudicatæ ſunt & taxatæ compenſatio obiici poteſt, tanquam debiti liquidi,[1] licet ab executione facta condemnatus prouocauerit, dum ne ab ipſa adiudicatione, aut taxatione. Non enim facit ea appellatio quo minus liquidum ſit debitum.[2] *Ita Senatus* in cauſa Ioachimi de la Cuaz, & heredum Benedicti Vernat. 4. Id. Decemb. 1592.

1 Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis, reliquum eſt. *l. Mauio 41. §. 1. de legat. 2.*

2 Sed in ea quæritur tantum an executor fines mandati exceſſerit, *l. 4. de appell. l. quoniam 21. C. eod. l. ab executione 5. C. quor. appellat. non recip.* Aliud ergo eſt, ſi ab ipſa condemnatione, vel taxatione ſit appellatum, vt dixi *Defin. 9.*

DEFINITIO XIII.

Fideiuſſor creditoris ſui poteſt obiicere compenſationem ſumma pro eo ſoluta ex iudicato, licet à ſententia fuerit prouocatum.

Debitor certæ quantitatis ſi obiiciat compenſationem concurrentis alterius ſummæ, quam quaſi fideiuſſor creditoris ſui pro eo ſoluere coactus ſit, audiendus eſt, [1] ſi aliud nihil impediat compenſationem. [2] Nec diſtinguendum eſt, an ea ſoluendi neceſſitas ex ſententia diffinitiua manauerit, [3] an ex interlocutoria & prouiſionali, quæ non obſtante appellatione executionem habere debuerit: [4] neque rurſus an creditor cui compenſatio obiicitur ab ea condemnatione prouocauerit necne. Sufficit enim quod eius nomine ſoluere coactus fuerit fideiuſſor, qui nunc quaſi debitor conuenitur: [7] cum appellantis indemnitati ſatis conſultum eſſe poſſit aduerſus victorem, ſi iuſta quandoque appellatio pronunciabitur, [8] nec fideiuſſoris indemnitatem ex ea cauſa ſuſpendi oporteat. [9] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio inter fratres Riondet, 4. Ianuar. 1593.

1 Verum enim eſt eſſe hunc quoque creditorem eius ſcilicet pecuniæ, quam pro creditore ſuo ſoluit, & pro qua repetenda mandati actionem habere poſſet, aut negotiorũ geſtorũ mandato nullo interueniente ſi agere mallet, quam cõpenſare, *l. ex mandato* 20. §. 1. *& paſſ. D. mandat.* Hoc vero compenſationem inducit, quæ nihil aliud eſt, quam debiti & crediti inter ſe contributio, *l. 1. & 2. & paſſ. D. hoc tit.*

2 Quid enim fideiuſſerat donandi animo vel in rem ſuam? Non poterit compenſare, quia nec mandati agere poſſet, *l. ſed ſi fideiuſſor* 24. *D. de pact. l. 5. D. de liber. legat.*

3 Condemnato per diffinitiuam ſententiam fideiuſſore, quo caſu non poſſet mandati agere prius etiam quam ſoluiſſet *leg. Lucius* 38. §. 1. *D. mandat. l. ſi fideiuſſor* 45. *D. de fideiuſſor.*

4 Solet enim & debet iudex cum nondum benè liquet interloqui, & prouiſionalem, vt vocant, facere condemnationem, præſtita ſatiſdatione, eóque iure paſſim vtimur.

5 Quod ſuo iure facere poteſt tanquam cuius interſit propter regreſſum, quem contra eum habiturus eſt fideiuſſor, *leg. 2. §. 1. D. quand. appell. ſit l. 1. de app. recip.* indéque ſumenda eſt ratio decidendi *ad l. Herennius* 63. §. 1. *D. de euict.*

6 At neque ſemper expectandũ eſt, vt ſoluat aut iudicio accepto cõdẽnetur, fortè ſi diu in ſolutione debitor ceſſauit, aut bona ſua diſſipauit, *d. l. Lucius* 38. § 1. *D. mandat. l. ſi pro ea* 10. *C. eod.* Illud ſanè conſtat parũ referre an fideiuſſor ſoluerit coactus, an metu ne cõpelleretur, *leg. notiſſimè* 7. § 1. vbi Bald. *non falſ. tutor auct. geſtum eſſe dicetur.*

7 Haberet enim nunc pecuniam, quam ſuo ipſo creditori poſſet ſoluere, ſi eam pro ipſo creditore alij non ſoluiſſet.

8 Eo namque caſu futurum eſt, vt pecuniæ ſolutæ reſtitutionem conſequatur.

9 Cum ſufficit quod iam cœperit ei abeſſe ex cauſa fideiuſſionis, vt habeat præſentem actionem, *l. inter cauſas* 26. §. *abeſſe, D. mandat.*

DEFINITIO XIV.

Conductor poteſt obiicere victori, & in executione iudicati compenſationem pecuniæ debitæ locatori ſuo licet condemnatio.

Conductor interdicto, aut in rem iudicio conuentus [1] locatori litem denunciauerat, locator autem pro eo litem ſuſceperat. Condemnatione ſecuta, fructibuſque petitori adiudicatis, [2] quorum tamen compenſandorum iuſtam cauſam locator habeat, [3] (poſtquam placuit etiam in actionibus in rem locum eſſe compenſationi [4]) aut ſaltem retinendorum, puta pro legato annuo ſibi à victore debito, [5] non eſt victori permittendum, vt aduerſus conductorem qui proprias defenſiones nullas habet iudicatum exequatur ratione fructuum. [6] Quamuis dici ſoleat perinde mandandam executioni contra poſſeſſorem ſententiam, quæ aduerſus auctorem lata eſt, acſi contra poſſeſſorem lata fuiſſet. [7] Id enim eo pertinet, vt melioris conditionis non ſit poſſeſſor, quam qui ab eo laudatus eſt, [8] non etiam, vt debeat eſſe deterioris, licet ipſe non eius auctor fructus perceperit. [9] *Ita Senatus* in cauſa R. Bonauẽturę Martin Frãciſcani & Matthæi Martin, 8. Id. Febr. 1593.

1 Atque ita prohibitus frui liberè & pacificè re conducta, ex qua cauſa ſolet dari actio conducti. *l. ex conducto* 15. §. 1. *D. locat.* iunct. *l. ſi quis domum* 9. *& l. habitatores* 27. §. 1. *eod.*

2 Veniunt enim fructus in actione in rem etiam ſpeciali ex die litis conteſtatæ, *l. vtique* 16. *cum l. ſeq.* §. 5. *& paſſ. D. de rei vind. l. certum* 22. *C. eod.*

3 Quia forte ſibi inuicem aliquid à petitore debeatur, nam & fructus, ſicut cæteræ res compenſari poſſunt, cum vſuris, *l. minor* 40. § *prædia, D. de minor. l. 1. §. pacto, D. de pignor.* aut cum ſumptibus, *leg. ſumptus* 48. *de rei vindic. l. in inſulam* 42. §. 1. *D. ſolut. matrim.*

4 Ex conſtitutione Iuſtiniani *in l. vlt. C. hoc tit.*

5 Aliud enim eſt compenſare, aliud retinere: omnis qui compenſat retinet, ſed non è contrario omnis qui retinet compenſat, *l. 3. D. hoc tit. l. filius quem* 24. *C. famil. erciſc.* Ex quo loco ſolet etiam colligi & rectè aliud eſſe compenſationem, aliud deductionem, cum fiat compenſatio ipſo iure, deductio vero vi exceptionis. Facit *l. amplius* 15. *D. rat. rem hab.*

6 *Arg. l. ſi quid à fideiuſſore* 5. *D. hoc tit.* vbi permittitur fideiuſſori compenſare etiam quod reo non ſibi debeatur: quaſi is qui ab alio defendendus eſt, & qui alium defendit ex neceſſitate vnius perſonæ iure cenſeantur. Inde namque eſt quod dici ſolet, poſſe quemlibet vti iure auctoris ſui, *l. mutus* 156. §. *plerumque. de reg. iur. cum ſimilib.*

7 Ita enim habet ſtylus noſter practicus & iudiciarius.

8 Sibi enim debet imputare quod ſit paſſus alium agere de iure ſuo, ideoque res contra alium iudicata contra ipſum iudicata videtur, *l. ſæpè* 63. *verſ. ſcientibus. D. de re iudic.*

9 Nam & poſt rem iudicatam in ipſius iudicati executione poteſt opponi compenſatio, *l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Compenſatio poteſt opponi, & poſt litem conteſtatam, & in cauſa appellationis, non etiam reconuentio.

Reconuentio quidem nec poſt litem conteſtatam, [1] nec proinde in cauſa appellationis [2] recipitur. Sed ſi is, qui reali actione conuentus, aut interdicto poſſeſſorio condemnatus fuerat, appellauerit, & in cauſa appellationis iuſtam compenſandæ rei, aut etiam iure pignoris retinendæ rationem adſerat, audiri debet. [3] quoniam longe aliud eſt retinere, aut cõpenſare, aliud conuenire. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Auth. & conſequenter*, vbi DD. *C. de ſent. & interloc. omn. iudic. & incorpor. Nouell.* 96. *vnde ſumitur, de execut. & de iis qui conuen. & reconuen. cap. 2.*

2 Quia appellatio extinguendo iudicatum reducit rem ad terminos litis conteſtatæ, *l. 1. §. vltim. D. ad Turpillian.* & ideo quæ non poſſunt fieri poſt litem conteſtatam, nec in cauſa appellationis fieri poſſunt, *leg. exceptionem* 19. vbi DD. *C. de probat. & l. vltim. C. de praeſcr.* Not. DD. *ad d. Auth.* & conſequenter.

3 Compenſatio enim cum fiat ipſo iure quandocumque ſit oppoſita retrofingitur facta fuiſſe, ex quo die mutuo deberi cœpit, *leg. cum alter* 11. *l. poſteaquam* 21. *D. hoc tit.* Reconuentio autem non fit ipſo iure, quia nihil niſi factum continet.

4 Vt apparet non ſolùm ex hoc, quod proximè diximus, ſed etiam ex eo quod in actionibus quoque in rem locus eſt compenſationi. *d. l. vlt. C hoc tit.* At in iis non eſt locus reconuentioni, id eſt, qui conuenitur actione in rem non poteſt reconuenire, vt multis rationibus è nobis probatum eſt in ſecunda parte Chiliadis noſtræ *de error. pragm.* Quamuis ille qui perſonali actione conuentus eſt, poſſit reconuenire etiam in rem ſecundum ſententiam Bald. *ad Leum Papin.* in verb. *obnoxius, C. de ſent. & interloc.* probatam à Socin. *ad c. 1. D. de mut. petit. n. 49.* Adde text. in *l. 2. C. hoc tit.* vbi dicitur poſſe opponi compenſationem in executione iudicati.

DEFINITIO XVI.

Creditor mariti non poteſt mulieri obiicere ex perſona mariti compenſationem quantitatis debitæ ſibi à marito.

Mulieri petenti [1] ex iudicato litis expenſas, quas maritus in dotis conſeruandæ cauſam neceſſariam prorogauerat, non poteſt condemnatus obiicere compenſationem eius, quod ſibi maritus debeat, tametſi proponas eiuſmodi expenſis dotem ipſo iure diminutam eſſe in mariti vtilitatem, [2] adeoque ipſa in re, quod contingit, ſi non in corporibus dos conſiſtat, ſed in pecunia numerata. [3] Quid enim ſi ſoluto matrimonio futurum eſt, vt maritus iudicio de dote teneatur ad præſtationes aliquas, quarum nomine diminutio illa dotis, quam impenſæ neceſſariæ fecerunt, eadem iuris poteſtate ſarciatur; Denique verum eſt, non quod vxor marito debeat id eam quoque mariti creditori debere [4] Proinde ſuccedit iuris regula, eius quod non debetur illi

qui

qui conuenitur, ſed alij, compenſationem fieri nullam poſſe. [6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 6. Calend. Iulij 1593.

1 Ab alio ſcilicet quàm à marito, puta à tertio rerum dotalium poſſeſſore.

2 Dici enim ſolet minui dotem ipſo iure per impenſas neceſſarias, *l. ſi is qui 56 §. quod dicitur, D. de iur. dot. l. 1. §. quod dicitur 5. D. de impenſ. in reb. dotal. fact. l. dote 5. D. de dot. prælegat. l. vnic. §. ſed nec & impenſas. C. de rei vxor. act.*

3 *d. l. 5. D. de impenſ. in reb. dot. fact.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſi *lib. 2. Coniect. cap. 2.*

3 Nulla enim ratio eſt, cur priuari mulier debeat beneficio cõpenſationis, quam illo caſu habitura eſt contra maritum ipſiúſve heredes cum interſit dotem integrã, ſi fieri poteſt, retinere. *l. 5. D. hoc tit.* Nam ſoluto matrimonio, cum dos repetitur, compenſationi plerumque locus eſt, *l. ſi conſtante 24. l. quot. & §. ſi vxor, l. viro. 39. D. ſolut. matr.* etiam ratione ſumptuum neceſſariorum, *l. in inſulam 42. §. 1. eod.*

5 Nec enim debitor debitoris fit debitor creditoris citra delegationem. *l. vlt. C. quand. fiſc. vel priuat. l. C. de hered. act.* niſi nomen debitoris datum ſit in ſolutum, vel pignori, vel venditum, quo caſu is, cui datum eſt, habet vtiles actiones, ex reſcripto Diui Pij *d. l. vlt. l. ſi cum emptore 16. D. de pact. l. 1. & 2. C. de oblig. & act. l. emptor. 5. l. poſtquam. 7 & ſeq. C. de her. vel act. vend.*

6 Quod enim peti non poteſt, id neque compenſari poteſt, *leg. quod in diem 7. l. quæcumque 14. D. hoc tit.* cum compenſatio ſit petitio. *l. amplius 15. D. rat. rem hab.* præterquam ſi quid natura tantum debeatur. Hoc enim compenſari poteſt, quamuis peti non poſſit, *l. etiam 6. D. eod.* Nempe quia iure gentium peti poſſet, ſi qua eo iure actio comparata eſſet. *l. cum amplius 84. §. is natura debet, D. de reg. iur.* in eóque fauorabilius eſt, quod naturali tantum iure quam quod ex ſtipulatione in diem debetur, *d. l. in diem.* Quia licet quod in diem debetur, iam debeatur ciuiliter, ne tamen cum effectu peti adhuc poſſit, ſic ex ratione & æquitate naturali, ne violetur cõuentio, quæ eſt iuris gentium. *l. 1. l. iuris gentium 7. D. de pact.* Atqui quod alij debetur peti non poteſt, vt ipſa actionis definitio demonſtrat. *l. nihil aliud 51. D. de oblig. & act.* Ergo neque compenſari, *l. eius quod 9. Cod. hoc tit. l. in rem ſuam 18. §. 1. D. eod.* Adde quæ dixi *Defin. 7. 3.*

DEFINITIO XVII.

An quis proprio nomine conuentus poſſit obiicere compenſationem eius quantitatis, quæ ſibi tanquam alterius procuratori debeatur?

PRocurator, qui poteſtatem habet accipiendæ ſolutionis mandatumque in eam rem ſufficiens, [1] compenſare id poteſt etiam cum eo, quod ipſe ſuo nomine debeat. [2] Perinde enim eſt, acſi ex pecunia nomine mandantis accepta debitum ille ſuum ſolueret, [3] quo caſu haud dubiè liberatio contingeret, [4] ſalua mandanti actione in perſonam procuratoris cuius fidem ſecutus eſſet. [5] Quid enim refert breuinè an longa manu id fiat? [6] Quanquam dubitandi ratiò non inelegans illa mihi ſubeſſe videbatur, quod pecunia meo procuratori nomine meo tradita mea fieret, [7] ex pecunia autem mea facta ſolutio creditori procuratoris mei non pareret liberationem, ſaltem quamdiu exſtaret, quia nummorum, qui mei eſſent dominium, me inſcio, in alium transferri non poſſet. [8] Iuris enim regula eſt ſolutis nummis, qui alienari nequeant, non naſci liberationem, [9] quæ nec naſcitur cum nummi poſſunt condici, [10] quamuis condictio non niſi eo caſu competat, quo reuera tranſlatum ſit dominium nummorum: [11] ſed in propoſita ſpecie neceſſum eſt ab hoc tractatu, quia cum de compenſatione ageretur, quæri non poterat an exſtaret pecunia necne, quæ re vera ſoluta non eſſet, ſed pro ſoluta tantum haberetur. [12] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Guilielmi le Marquis & Salomonis Balmæ, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 puta cui ſpecialiter hoc mandatum eſt, vel cui omnium negociorum adminiſtratio commiſſa fuit, *lege vero procuratori 12. D. de ſolut.* Nam ſi ad litem dumtaxat datus eſſet ſolutionem accipere non poſſet, *lege hoc iure 86. eod. lege ſed ſi tantum 13. D. de pact.* ſicut nec tranſactionem facere, *lege tranſactionis ſeptima. Codice de tranſaction.*

2 qui enim compenſationem patitur hoc ipſo ſoluiſſe intelligitur, *lege ſi conſtat 4. & paſſ. Codice hoc titul.* Qui ergo & petere poteſt, & ſolutionem accipere, cur non poterit compenſare? Nam & qui compenſat hoc ipſo petit. *lege amplius 15. D. rat. rem haber.* Itaque plus iuris habet ad compẽſandum hic procurator, quam qui cõpenſare vult, quod alij debetur, etiam conſentiente creditore, quam compenſationem non eſſe admittendam diximus *Definit. 7. numer. 1. & 4. ex leg. in rem 18. §. 1. hoc titul.* quia conſenſus ille interuenien̄s creditoris non tribuit agendi & petẽdi ius huic compenſare volenti, quomodo mandatum idoneum & ſufficiens tribuit procuratori. Mirum igitur non eſt hunc poſſe compenſare, illum non poſſe.

3 Hic ergo euenit quod & alibi ſæpè, vt celeritate coniungendarum inter ſe actionum vna occultetur, *lege tertia. §. penultimo, lege ſi cum 26. D. de donat. int. vir. & vxor leg. ſingularia 15. D. de rebus creditis.* vt breui manu fiat, quod longa fieri poſſet, *leg. licet 43. §. 1. D. de iur. dot.*

4 Secuta nimirum conſumptione aut confuſione, vel permixtione nummorum, ita vt diſcerni non poſſint, Alioqui fatendum omnino eſt liberationem non poſſe contingere ex ſolutione nummorum, quos fatendum eſt alienos eſſe, vt ſequitur *in Defin. ex l. ſi alien. 78. D. de ſolut.* vbi rectè Gothofred. notat immiſtionem habere vim conſumptionis, conſumptionem vero vim iuſtæ ſolutionis.

5 Actione ſcilicet mandati, *l. Caſſius 17. eod. tit. de ſolut. l. ſi vero 12 l. dedi tibi, D. mandat.*

6 *dicta lege licet 43. §. 1. D. de iur. dot. leg. pecuniam 79. D. de ſolut.* Poſſet autem hæc ſententia facilius admitti, ſi poneres procuratorem obligatum fuiſſe proprio nomine, ex ea tamen cauſa quæ mandato contineretur. Id enim plerumque fit & eo caſu nihil mala fide facere videri poteſt procurator, qui cum eo quod debet pro negotio alieno compenſat, quod illi ipſi debeatur

7 *L. ſi procurator 13. lege ſi epiſtolam 65. D. de acquirendo rerum dominio.*

8 *d. l. ſi Caſſius 17 d. l. ſi alieni 78. de ſolut.*

9 *dict. leg. ſi alieni. leg. ſi is cui 94. eod. titul.* vbi tamen ait Papinianus ſi is cui alieni nummi ſoluti ſunt ſi iis integris pergat petere quod ſibi debetur, nec offerat quod accepit ſummouendum cum exceptione doli.

10 Eſt enim perpetuum, vt quibus caſibus locum habet condictio non habeat locum liberatio, & e contrario quibus caſibus non habet locum condictio indocatur liberatio, *leg. cum quis 38. paragrapho primo & ſeqq. vſque ad finem legis, lege in perpetuum 61. D. de ſolut.* excepto caſu *lege Neratius 63 D. de condict. indebit.* poteſt tamen fieri, vt neque condictio locum habeat, neque liberatio, puta ſi ſoluerim tibi ex nummis tuis. *lege ſi mandauero vigeſima-ſecunda. paragrapho ſi mandauerim. iunct. lege ſi procuratorem 8. §. ſi liber homo verſ. quod D. mandat.*

11 Nemo enim rem ſuam condicit niſi à fure. *§. itaque Inſtitut. de action. lege vltima. D. de vſufr. quem caueat. l. 1. & tot. tit. D. de condict. furt.* nec rurſus eam rem quæ nunquam fuerit ſua. *leg. videamus 78. paragrapho item ſi indebitum cum ſeq. iunct. §. ſi actionem, D. de vſuris. leg. indebiti 15. D. de condict. indebit.* Naſcitur autem condictio domino cuius nummi ſoluti fuerunt, cum illi nummi ſunt conſumpti, aut pro conſumptis habendi propter commixtionem & confuſionem, *dict. l. ſi alieni, & dicta lege Caſſius 17. de ſolut.* vbi ratio redditur, ne ſi aliter obſeruaretur creditor in lucro verſaretur, & alienos nummos ſibi ſolutos & à ſe conſumptos impunè retineret. Adde *leg. ſi à furioſo 24. de obligat. & action. leg. 12. & 13. leg. ſi ego 18. & paſſ. D. de rebus creditis.*

12 Dicebãt tamen non aliud obſeruandũ hoc caſu, quam ſi pecunia ſoluta fuiſſet procuratori, deinde à procuratore creditori proprio *argument. leg. ſi filiusfamilias 14. verſ. quoniam, cum leg. ſeq. eod. tit. de rebus creditis.* Durum enim ſanè videtur, vt liceat mihi compenſare pecuniam, quam ſi haberem, non poſſem ſoluere ſaltem, ita ſtatim ex ſolutione liberatio mihi acquireretur. Itaque hæc Definitio, ne quid diſſimulem mihi ſuſpecta eſt. Pro eo tamen facit, quod procurator qui alienam pecuniam accepit, eiúſque debitor eſt, actione mandati liberatur ſi tantundem reddat, quia pecunia accipit functionem in ſuo genere, *leg. 2. §. 1. D. de rebus creditis.* Sed ea res non facit, vt pecuniam ſibi alterius nomine traditam poſſit ſuam dicere, eámque pro ſe ſoluendo facere recipientis, vt probatur apertiſſimé ex *dicta lege Caſſius*, & aliis innumeratis iuris noſtri locis. Alioqui quiſquis alienam pecuniam habet, ſiue cauſa depoſiti, ſiue quo alio iure, etiamſi voles, tanquam fur & prædo, poſſet ex ea creditori ſuo ſoluere, quod tamen nemo vnquam dixerit.

DEFINITIO XVIII.

De compenſatione rerum ex iudicato debitarum aut imputandarum.

REum, ſiue in eodem iudicio, ſiue in diuerſis inter eoſdem iudicatarum compenſationem obiici poſſe nemo dubitat. [1] Sed ſi mutuæ adiudicationes ſic factæ ſint, vt in vnam quantitatem alia imputari iuſſa ſit, non eſt ferendum vt diuerſæ ſummæ per poſteriorem ſententiam adiudicatæ, licet ex anteriore cauſa debitæ imputatio, & compenſatio fiat, [2] ne priori iudicato derogetur. [3] Nec aliud erit etiamſi ſumma ei debita, qui compenſationem obiicit, ſufficere poſſit vtrique compenſandæ de liquido, vt fieri compenſatio debet, [4] ad liquidum, ſi imputatio priore iudicato imperata

etiam non liquidis debitis inſeruire debeat. [5] Fieri enim nequit vt quod in vnam ſummam imputandum eſt, in aliam compenſari poſſit, non magis quam ſi iam eſſet imputatum. Siquidem imputatio ſolutionis, vim perinde habet atque compenſatio, licet in eo differat, quod in imputationem etiam non liquida venire poſſunt, quæ nunquam veniunt in compenſationem. [6] Planè ſi ex vtraque parte plura debeantur, quorum aliqua ſint liquida, aliqua non liquida, de omnibus in iudicati executione eodem iudicio cognoſci æquum erit, vt tandem vniuerſa liquidatione facta condemnetur aduerſario is, quem poſt omnes imputationes & compenſationes admiſſas plus debere conſtiterit. Sed interim prouiſionalis iudicati executio ei permittenda eſt, qui claram & liquidam obtinuit adiudicationem, etiamſi liquido conſtet creditorem aduerſarium eſſe maioris quantitatis, quæ compenſari quoque poſſet, ſi eius in aliam cauſam imputandæ neceſſitas ex priori iudicato non ſubeſſet. [8] *Ita Senatus* pro N. Ludouica Bertrand, contra Ioannam Lucretiam de Gilly, 12. Calend, Iunij 1612.

1 *L. 2. C. hoc tit. l. cùm militi 16. §. 1. D. eod.*
2 *L. quod Labeo 13. eod.*
3 Cui ſemper ſtandum eſt, *tot. C. de re indic.*
4 *L. vlt. C. hoc tit.*
5 Id enim eſt quod dici ſolet, Sententiam eſſe ſtricti iuris.
6 *di. leg. vltim.*
7 *Vt in l. filius quem 24. C. famil. ercisc.*
8 *d. l. quod Labeo.* Iunge *Defin. 21. ſ. de re iudic.*]

TIT. XXIV.

DE VSVRIS ET MORA.

DEFINITIO I.

Vſuræ promiſſæ ad certum tempus in perpetuum debentur, quamdiu nec ſolutio, nec noua de vſuris conuentio facta eſt, niſi contraria obſeruatio ſecuta ſit.

QVI pecuniam intra biennium ſoluere promiſit, & interea maiores vſuras [1] ſtipulanti ſpopondit, [2] ſi ad diem non eo minus eaſdem vſuras debebit, quod conuentionis in quam maiores deductæ fuerant tempus præterierit. [3] Id enim actum eſſe videtur, vt quamdiu ſors ſoluta non eſſet, eædem vſuræ præſtarentur, ſi de aliis noua conuentio nulla fieret. [4] Maxime vero, ſi poſt decurſum tempus de quo conuenerat, ad eundem modum pro ſequentibus annis vſuras ſolutas fuiſſe appareat. [5] Nam etſi conuentio nulla præceſſiſſet, ſola vſurarum præſtatio per aliquot annos vniformiter, [6] vt noſtri loquuntur, continuata ſufficere poſſet ad inducendam in poſterum tempus obligationem, [7] quod ea res modici & leuioris præiudicij eſſe exiſtimetur, [8] Idem erit ſi non vſura, ſed quid aliud in vicem vſuræ præſtari conuenerit, dummodo legitimæ vſuræ modus numquam excedatur. 9 *Sine die.*

1 Puta beſſes aut dodrantes, aut dextantes. Maiores enim apud nos licitæ nullæ ſunt. Quæ vero magis frequentantur ſunt ſeptunces ex conuentione, quincunces vero ex iudicato, ſi conuentio nulla præceſſerit.

2 Non enim debentur vſuræ pecuniæ fœnebris citra ſtipulationem, *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de praſcr. verb.*

3 Vſurarum enim ſtipulatio quamuis debitor non conuenitur, committitur, *l. pecunia 9. §. 1. D. hoc tit.* niſi per debitorem ipſum non ſtet quo minus ſoluat *l. traiectitia 23. de oblig. & act.* Solétque mens ea eſſe contrahentium, vt donec tota pecunia ſoluatur, eædem vſuræ præſtētur quæ ab initio ſunt promiſſæ licet ſint maiores, vt *in l. Seia 12. D. hoc tit.* Vide tamen *l. ſi creditor, 7. verſic. nec enim, C. hoc tit.*

4 *d. l. Seia.* Etſi enim priori ſtipulationi tempus adiectum fuit, eo tamen finito cum ſors adhuc debeatur abſurdum eſt, dicere finiri obligationem vſurarum (extra caſum *l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg. 1.*) melioremquoeſſe conditionem debitoris poſt moram quam prius fuiſſet, vt minores vſuras nunc debeat, qui antea maiores debuit, *leg. 3. in princ. D. de vſur.*

5 Ex eo namque quod ſecutum eſt, colligitur voluntas contrahentium, eáque ſeruanda eſt etiam contra formam ſtipulationis, *leg. qui ſemiſſes 13. D. hoc tit. l. aduerſus 5. l. quamuis 8. C. eod.* Quanto magis ergo ſi congruat ſtipulatio quæ præceſſit?

6 Quia ex actibus difformibus nihil poteſt inferri, ſiue ad præſcriptionem, ſiue ad conſuetudinem inducendam. Crauet. *conſ. 134. num. 10.* poſt Bart. & alios *ad l. 2. D. ſolut. matr.* [*] Oportet tamen hoc caſu præſtitas fuiſſe vſuras tanquam promiſſas, alioqui ſola præſtatio non ſufficit, *d. l. creditor, verſic. nec enim,* vbi gloſſ. ex *l. ſi certuis annu, C. de pact. int. emptor. l. creditor 10. §. vlt. D. de ſolut.*

7 *Ex l. cum de in rem, verſ. 6.* vbi Bart. *num. 1. 7. 14. D. hoc tit.* De cuius tamen legis ſententia vide quæ ſcripſi *libro 7. Coniecturarum cap. 8. & 9.*

8 Itaque videntur hoc caſu locum habere quæ tradit Bart. ad *d. l. cum de in diem verſ. n. 7.* Iunge *l. ſi peculium 6. § pen.* in iis verbis, *& annuum quod ei ſolitus erat dare &c. D. de pecul. legat.*

9 Id enim ſemper cauendum eſt, ne legitimis vſuris fraus fiat, *d. pecunia 9. in princ. & §. 1. l. placuit 29 l. quod in ſtipulatione 31. l. pœnam 44. hoc tit. l. quamuis 8, l. ſi ea pactione 14. l. eos 26. C. eod. l. cum non frumentum 16. eod.*

DEFINITIO II.

Etiam inter mercatores ordinariæ & conſuetudinariæ vſuræ apud nos ſunt quincunces.

ETiam cum inter mercatores agitur, non ſolet Senatus noſter vſuras maiores quincuncibus adiudicare, [1] ſi nulla præcedat conuentio, [2] nec probet creditor coactum ſe, vt ſub grauioribus vſuris mutuam pecuniam acciperet: [3] hic enim honeſtior modus vſurarum viſus eſt, [4] præſertim inter Chriſtianos, quos deceret ex ſacroſancto religionis noſtræ præſcripto fame potius perire, quam vllas vel quantulaſcumque vſuras accipere: ni ciuilis legiſlator publicæ ſocietatis tuendæ gratia potiorem auaritiæ quam ſalutis ſingulorum habere rationem cogeretur. [5] *Ita Senatus* 8. Cal. Decembr. 1590.

1 Sunt enim ſolitæ iſtæ quincunces vſuræ, & quæ hodie magis frequentatur. Nihil autem vetat mercatorem vti iure cõmuni, cum; nec dicatur mercari quotieſcunque contrahit, puta ſi conducit vel emat fundum, aut cum locet vel vendat, quamuis alij mercatori. Crauet. *conſ. 6. n. 11.* poſt Bart. *ad l legatis. quaſt. pen. de leg. 3.* Alex. *in l. diuortio in princ. col. 8. verſ. & idem etiam dicit. D. ſolut. matr.*

2 Vbi enim nulla conuentio eſt, conſuetudo loci ſeruanda eſt, præſertim quod ad vſuras, *l. Caius Seius 12. ibi, fuit autem conſuetudo, D. hoc tit.* Niſi conſuetudo illa ſit contra leges, permittens vſuras ſupra legitimum modum, *d. l. eos 26. §. cæteros, ſ. hoc tit.* Facit *l. tutor 7. §. qua autem in fin. de admin. tut.*

3 Hoc enim caſu grauiores eædem vſuræ deberentur, non tanquam vſuræ, ſed tanquam intereſſe, quia tanti creditoris intereſſet, *l. 3. D. de in lit. iurand.*

4 Honeſtus autem modus in rebus omnibus ſeruandus eſt, non immoderata cuiuſque adiectio ſubſequenda, *l. ex damni 40. in princ. D. de damn. inſect.* Hic vero modus honeſtus ideo creditur, quia meliarum fundorum reditus huic modo reſpondet, ac vigeſimo anno æquat ſortem. De quincuncibus vſuris agitur *in l. 5. C. hoc tit. & in leg. cum quidam 17. D. eod. d. l. tutor 7. §. qua autem in fin. D. de admin. tut. l. alimenta 16. §. Baſilica, de alim. leg.* dicuntúrque leuiores vſuræ in *d. §. qua autem,* & modeſtæ à *Perſio Satyr. 15.*

5 Neque enim poſſunt accipi ſine peccato mortali, vt omnes Theologi conſentiunt, licet repugnet Molin. in ſuo illo *tract. de vſur.* malus hac in re Theologus, vt in cæteris omnibus. Itaque à Principibus Chriſtianis non tam permittuntur, quam tolerantur. Exſtat in hanc rem perelegans conſtitutio nouella Leonis 83. quæ non niſi vſque trientes eas tolerat, id eſt, ad quatuor nummos in centenos ſingulos. Vide Iulium Clarum. *in §. vſura, quaſt. 10. lib. 2. ſentent.*

DEFINITIO III.

Condemnatio quanti plurimi facienda eſt, quanti plurimi res fuit vnoquoque anno, & admittit vſuras ex die moræ.

COndemnatio quanti plurimi res fuit, ſiue ex mora, vt noſtri vulgo ſentiunt, [1] ſiue, vt ego probabilius arbitror, ex natura iudicij & propoſitæ actionis cauſam habuerit, [2] nunquam ſic interpretanda eſt, vt præſtet condemnatus quanti plurimi res fuit ab eo tempore in diem vſque ſolutionis, ſed quanti plurimi vnoquoque anno quo dari res debuit. [3] Nam ab eo tempore ſi mora ſolutioni facta ſit, quæ excuſationem

non

non mereatur, vſurarum acceſſio admittenda eſt. [4] *Ita Senatus* 8. Calend. Decembr. 1590.

1 Bart. & cæteri *ad l. vinum 22. D. de reb. cred. & ad leg. 3. §. in hac D. commod.*

2 De quo ſcripſi latè *lib. 16. Coniect. cap. 1. & ſeqq.*

3 Extâtque de hoc apud nos ſtatutum ſpeciale. Vide Bald. *in l. accep. am, C. hoc tit. & in l. non dubium, C. de legib. DD. in l. quod te & in d. l. vinum, D. de reb. cred.*

4 Iis nimirum caſibus, quibus placuit vſuras deberi ex mora *l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg. 2. l. cum quidam 17. § ſi pupillo l. mora 32. § in bonæ fidei, D. hoc tit. l. in bonæ fidei, 13. C. eod.* Dixi autem in Defin. *ſi mora excuſationem non mereatur*, quia non omne quod differendi cauſa fit, adnumerandum eſt moræ ſi fiat optima ratione & iuſta aliqua de cauſa, non fraudandi conſilio, *l. ſciendum, 21. & ſeq. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Neque fructuum, neque vſurarum vſuræ vnquam præſtandæ ſunt, præterquam petitione hereditatis.

ACceſſionis acceſſio nunquam præſtanda eſt. [1] Inde fit, vt neque fructuum, [2] neque vſurarum vſuræ [3] vnquam debeantur, nec ſi certa quantitate fuerint fructus æſtimati, aut vſuræ taxatæ. Non enim permittendum eſt, vt redigantur in nouam ſortem ad facilius admittendam vſurarum acceſſionem. [4] Præterquam vno caſu, ſi petita ſit hæreditas. Nam cum & fructus & vſuræ augeant hereditatem, [5] conſequens eſt, vt & fructuum & vſurarum, quibus aucta eſt hereditas, perinde vſuræ debeantur, ac reliquæ hereditatis, niſi à quo tempore lis conteſtata eſt. [6] Exinde namque acceſſionis non heredi iuris iure cenſeri incipiunt. [7] In eoque, quod nouum eſt, & contra iuris regulam, [8] facit deteriorem ſuam conditionem, qui litem conteſtatur. [9] *Ita in Senatu* tractatum in cauſa Guilhelmi de Riddes. 5. Non. Decembr. 1590.

1 *L. vlt. C. hoc tit.* Acceſſio enim acceſſionis, cum ſit accidens accidentis, non poteſt in rerum natura eſſe, non magis quam ſeruitus ſeruitutis, quæ ideo nec in bonis noſtris, nec extra bona noſtra eſſe dicitur in *l. 1. D. de vſufr. legat.*

2 *L. neque 15. D. hoc tit.* vbi ſcriptum eſt, neque eorum fructuum, qui poſt litem conteſtatam officio iudicis reſtituendi ſunt, præſtandas eſſe vſuras, neque eorum, qui prius percepti quaſi malæ fidei poſſeſſori condicuntur. Omnes enim fructus ſunt acceſſiones, & ob id incrementa appellantur, *l. 1. §. belliſſimè, D. vt legat. cauſ. cau. l. ita tamen 27. §. heres D. ad SC. Treb. l. ſi ita 43. §. 1. de legat. 2. l. non eſt ambiguum 9. C. famil. erciſc.*

3 *d. l. vlt. C. hoc tit.* Nam & vſuræ ſunt acceſſio & incrementum *l. Lucius 24. D. depoſit. l. 1. §. ſi indemnitas, D. admin. rer. ad ciuit. pertin.* Vnde tit. *D. ſic conceptus eſt de vſur. fructib. & cauſ. & acceſſion.* Adde *l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

4 Ne alioqui fiat anatociſmus, quem nominatim prohibet Iuſtiniani conſtitutio *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

5 *L. ſed et ſi lege 25. §. vlt. cum ll. ſeqq.* iunct. *l. item veniunt 20. §. item non ſolum, D. de her. pet. l. illud quoque 40 §. prad. eod. l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Ita eleganter Papin. *in l. heres furioſi 51. §. 1. D. eod. tit. de pet. her.*

7 Nec enim hereditas poteſt recipere augmentum vel diminutionem ex die litis conteſtatæ, quia quale quid eſt cum petitur, tale dari debet, *l. 2. D. hoc tit.* petitur autem res tunc cum litis conteſtatio fit non antea, *l. ſed et ſi lege 25. §. ſi ante, D. de pet. her.* iunct. *l. amplius 15. rat. rem haber.*

8 Iuris enim regula eſt neminem conteſtando litem facere conditionem ſuam deteriorem, *l. non ſolet, 86. cum l. ſeq. de reg. iur. l. aliam 29. D. de nouat. l. in compenſationem 8. D. de compenſ. l. vlt. D. de ſeparat.*

9 Nam quo tardius conteſtatio fieret, tanto longiori tempore fructuum vel vſurarum vſuræ præſtarentur: ob idque fortaſſis ſupradicta regula non abſolutè concepta eſt, ſed illis verbis, *non ſolet*, & adiecta dictione, *plerumque*, *d. l. non ſolet.* Cur autem nemo conteſtando faciat deteriorem, ſuam conditionem, quamuis per conteſtationem nouatio fiat, ſiquidem in iudicio quaſi contrahitur, *l. 3. §. idem ſcribit. D. de pecul. l. 1. C. de oblig. & act. l. ſolutione, 23. de ſolut* ratio illa eſt, quia hæc nouatio non fit ex voluntate, ſed ex neceſſitate, *d. l. aliam, d. l. vlt. de ſeparat.* ſemper autem ſuccurrendum ei, qui inutilis ex neceſſitate aliquid fecit, *l. ſi fideiuſſor 7. §. ſi neceſſaria, D. qui ſatiſd. cog. l. 2. §. vltim. D. de curat. bon. dand.* Adde hanc Definitionem nec pœnarum vſuras deberi poſſe, *l. vlt. D. de magiſtr. conuen. l. 1. C. de fiſcal. vſur. lib. 10. tit. 8.*

DEFINITIO V.

Sublata petitione ſortis quando ſuperſit petitio vſurarum, & quando non.

SVblata per ſolutionem, [1] adeoque longiſſimi temporis præſcriptionem [2] obligatione ſortis, non poteſt ſupereſſe petitio vſurarum ex mora debitarum. [3] Nec diſtinguimus an ex conuentione, an officio tantum iudicis debitæ fuerint, dummodo propter moram: quia ſolutio accepta ſine proteſtatione purgat moram præcedentem, & quod eſt conſequens commiſſam præcedentis moræ pœnam diluit. [4] Illa autem vulgaris diſtinctio, an vſuræ debeantur ex conuentione an officio iudicis, vt priore caſu ſublata quoque ſortis obligatione vſuræ peti poſſint, [5] poſteriore non item [6] [7] pertinet ad eas vſuras ex conuentione debitas, quæ nulla etiam mora intercedente perinde deberentur, [8] quales illæ ſunt, quæ propter lucrum petentium potius, quam ob moram non ſoluentium infliguntur: [9] id eſt, quæ principaliter magis quam acceſſoriè in ſtipulationem ſic deducuntur, vt omnimodo [10] debeantur. Idemque de fructibus iuris eſt. [11] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Solutione enim tollitur ipſo iure omnis obligatio & naturalis & ciuilis, *l. ſolutione 23. de pœn. & paſſim, D. de ſolut.*

2 Etſi tempus non eſt modus tollendæ obligationis, *l. obligationum fere 44. §. placet, D. oblig. & act.* placuit tamen Imp. hoc longiſſimi temporis ſpatio extingui actiones, quæ olim erant perpetuæ, nec vlterius viuendi habere facultatem, *l. 3. & 4. Cod. de praſcript. triginta vel quadrag. annor.*

3 Cum enim ſortis obligatio ſit principalis, vſurarum vero acceſſoria, non poteſt acceſſorium ſubſiſtere ſublato principali *leg. nihil dolo 129. § 1. l. cum principalis. 178. de reg. iur.*

4 Aliquando enim ex conuentione debentur etiam citra moram, vt in ſpecie *l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig.* de cuius ſententia vide quæ ſcripſi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

5 *L. centum Capuæ 8. in fin. l. vlt. D. de eo quod cert. loc. l. Æmilius 98. ver. dicebam, D. de minor. l. de lege 6. §. vlt. cum l. ſeq. D. de leg. commiſſ. l. 4. D. de pact. int. empt. & vend.* Adde *l. item 18 § vlt. de conſt. pecun*

6 Sunt enim hoc caſu in obligatione, quæ non poteſt videri ſublata ex ſolutione ſortis, quia ſolutio non tollit aliam obligationem, quam in cuius cauſam facta eſt; *l. qui per colluſionem 49. §. 1. D. de empt. d. l. centum 8. verſic. ibi enim dua, D. eo quod cert. loc.* iunct. *l. 1. & ſeqq. D. de ſolut.*

7 *d. l. qui per colluſionem 49. §. 1. de act. empt. l. ſi depoſita 4. 4. C. de depoſit.* vbi ratio redditur: non enim duæ ſunt actiones, alia ſortis alia vſurarum, ſed vna ex qua condemnatione facta iterata actio rei iudicatæ exceptione repellitur.

8 Vt cum pecunia ab initio accipitur fœnori & ſub vſuris, *in d. l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig. l. Caius 11. l. qui ſemiſſes 13. l. ſi bonæ 33. & paſſ. D. hoc tit.*

9 Quod diuerſum eſt in iis vſuris, quæ veluti pœnę nomine præſtantur, *l. Seia 11. l. cum quidam 17. in princ. & in §. ſi pupillo, in fin. D. hoc tit.* iunct. *l. mora 32. §. in bonæ fidei, eod.*

10 Hoc eſt, nulla etiam contracta mora, quomodo etiam accipitur *in l. videamus 38 § pen. D. eod.* Mora enim illa eſſe ſolet, quæ & officium iudicis inducit in bonæ fidei iudiciis, & in arbitrariis, & cómittit ſtipulationem vſurarum, *d. l. cum quidam, & d. § in bonæ fidei, l. 1. §. 1. & in princ. eod, l. minorum 3. C. ſin quib. cauſ. in integr. reſtit. non eſt ne eſſ.*

11 Eadem enim ratio eſſe ſolet fructuum & vſurarum *leg. vſura 34. D. hoc tit.* licet etiam in nonnullis differant, de quibus Cuiac. *li. 18. obſeru. cap. 3.* Non contra interpretes etiam ſcripſimus in 1. part. Decadis noſtræ *de error. pragmat.*

DEFINITIO VI.

Iudex appellationis poteſt pronunciare de vſuris, etiam in primo iudicio petitis, & de quibus prior iudex nihil pronunciauerit.

PEtieram à te centum pro pretio fundi tibi per me venditi cum vſuris à tempore moræ. [1] Condemnauit te iudex ad ſolutionem pretij, & expenſas litis, de vſuris nihil dixit. Appellaſti tu ſolus. In appellationis cauſa pretij, vt & ſententia confirmaretur, & præterea in pretij vſuras condemnareris. [2] Dicebas obſtare mihi exceptionem rei iudicatæ, propterea quod cum vſuras priore inſtantia petiiſſem, nihil de iis iudex pronunciauerat, & conſequenter vſurarum petitionem repuliſſe videbatur. [3] Placuit Senatui poſſe ſententiam confirmari: eaque ſalua de vſuris nihilominus pro me iudicari, [4] quia de iis nihil pronunciatum fuerat, [5] cum tamen iure actionis, & ex ipſo contractu deberentur. [6] Promiſeras enim te ſoluturum ad certam diem pœna hac adiecta, *à peine de tous deſpens, dommages & intereſts.* Quod ſi officio tantum iudicis debitæ fuiſſent propter moram, & ex natura iudicij bonæ fidei, vtique nulla earum nomine petitio poſt iudicatum ſu-

peteſſet,[8] Pronunciata enim ſuper principali negotio ſententia, iudex omni officio functus videretur.[9] in propoſito tamen accedebat quod vſuræ pretij non tam propter moram, & ex natura iudicij debebantur, quam propter quantitatem negotij, & in vicem fructuum, tametſi neque pactio, neque mora vlla præceſſiſſet,[10] cum admitti non poſſet, vt tu eiuſdem temporis & fructus fundi & pretij vſuras retineres.[11] *Ita Senatus* 16. Cal. Iun. 1591.

1 Debentur enim vſuræ in iudicio venditi, ſicut & in cæteris bonæ fideiiudiciis ex die moræ, *d. l. mora* 32. *§. in bona fidei, D. hoc tit. l. in bonæ fidei* 13. *C. eod. l.* 3. *C. in quib. cauſ. in integr. reſtit.* Imo & citra moram debentur venditori qui rem tradidit, vt dicemus in fine Definit.

2 Appellatio enim deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium, quale fuit apud priorem iudicem poſt litem conteſtatam, *l. 1. D. nihil innou. pend. appell.*

3 *Arg. l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ.* Bertac. in verb. *iudicis poteſtas. verſ.* 226. *&* 227. quem refert: nec tamen probat, ſed potius improbat Crauet. *conſ.* 320. *n.* 1. poſt Corneum *conſ.* 49. *col.* 2. *li.* 2.

4 Nihil enim vetat iudicem appellationis pronunciare de vſuris, de quibus primus iudex non pronunciauerit, *l. tutor* 41. *in princ. D. hoc tit.* licet ea lex tractat de vſuris tantum medij temporis, id eſt, quod inceſſerat a die appellationis fruſtratoriæ, & die ſententiæ in appellationis cauſa redditæ.

5 Nec bona eſt conſecutio: Iudex non condemnauit reum ad vſuras, Ergo eum ab vſuris abſoluit, vt diſputat Crauet. *dict. conſ.* 320. *n.* 1. vbi addit argumentum à contrario ſenſu poſſe valere vltra limites ſenſus directi ex Paul. Caſtr. 106. *lib.* 2. Decian. *in l.* 1. *in princ. col.* 15. *D. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. & conſ.* 110. *col.* 2. *conſ.* 216. *col. fin. & conſil.* 283. *colum.* 1.

6 *Vt in l. centum* [illegible] *apud* 8 *de eo quod cert. loco.*

7 Quibus poſterioribus verbis vſuras ſignificari placet, vt diceremus Defin. [illegible] 19. [an autem hæc verba ſufficiant, vt pœna omnimodo [illegible] nec purgari mora poſſit, alia quæſtio eſt, de qua vide [illegible] *& commit. ſtipul.*]

8 Ex ea diſtinctione quam poſuimus *Defin. præced. n.* 6. *& l.* 7. *l. qui per colluſionem* 40. *§.* 1. *de act. empt. d. l.* 4. *C. depoſ.*

9 *d. l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ. l. iudex poſteaquam* 55. *ff. de re iudic.*

10 *L. curabit* 5. *C. de act. empt. l.* 2. *C. hoc tit.*

11 *L. Iulianus* 13. *§. veniunt autem, ff. de pact. empt.* Itaque quod ſcriptum eſt *in l. emtio* 5. *C. de pact. inter. empt. & vend.* pretij tardius exſoluti vſuras ab initio non promiſſas ex mora tantum deberi, ſic omnino accipi debet, vt tamen in hoc facto videatur, ex quo die traditio facta eſt rei venditæ, niſi probet emptor ſe non ſtetiſſe quo minus pretium ſolueret venditori, *arg. l. traiectitia* 23. *de oblig. & action.* Sic dicimus bonam fidem non pati, vt emptor rem habeat & pretium retineat, ideoque nec de eo factam conuentionem valere *l. ex empto* 13. *§. qui autem, l. bona fides* 50. *ff. de act. empt.* Sic e contra cenſendum eſt nullas vſuras debere emptorem, cui res non eſt tradita *l. liberalitatis* 16. *§.* 1. *ff. hoc tit.* Adde *l. nec enim* 23. *in fin. ff. de pign. act.*

DEFINITIO VII.

Ex promiſſione eius quod intererit ob pecuniam ſua die non ſolutam debentur in dubio vſuræ quincunces.

Facta, vt fieri ſolet, promiſſione eius, quod intererit creditoris ni ad diem pecunia ſoluatur,[1] ſic interpretamur conuentionem, vt vſuræ promiſſæ videantur,[2] & quidem quincunces,[3] etiamſi creditor non probet ſua intereſſe, nedum tanti.[4] Neque enim dubitandum eſt, quin creditoris interſit, quod pecuniam ad diem non acceperit:[5] cumque probatio eius quod intereſt plerumque difficillima ſit,[6] quia in facto non in iure conſiſtit,[7] nec ratione pecuniæ præſtetur vnquam id, quod re vera intereſt, nec facile in infinitum excurrat,[8] nulla iuſtior taxatio fieri poteſt, quam ad modum vſurarum legitimarum, & quarum vſus frequentior eſt, cuiuſmodi ſunt quincunces,[8] ne alioqui inutilem eſſe creditori ſtipulationem fatendum ſit,[9] aut ad taxandum id, quod ipſius intereſt difficilem & ſcrupuloſam litem inſtitui ſit neceſſe.[10] In ea autem ſpecie de qua ſuperiore SC. ſcripſimus tanti creditoris interfuiſſe, quanti quicunces vſuræ eſſent, ex eo conſtabat, quod pecunia pro rei venditæ pretio debebatur, cum rei venditæ fructus emptor idemque debitor percepiſſet. Fructus enim fundi ex comparatione vſurarum quincuncium magis communiter æſtimantur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt quotidie fieri ſolet his verbis vulgaribus, *à peine de tous deſpens, dommages & intereſts*, vt dixi *Defin. præced. n.* 7.

2 Tanquam leuiores, & quæ apud nos frequentantur. Dixi ſ. *Def.* 2. *num.* 1. *&* 4.

3 Quòd ſecus eſſet ſi acceſſio iſta deberetur, tanquam intereſſe non tanquam vſura, *l. vlt. D. de præt. ſtipulat.*

4 *L.* 3. *D. de in lit. iurand. l.* 5. *ſi Calendis* 13. *de re iud.*

5 *d. l. vlt. D. de prætor. ſtipulat.*

6 *L. quatenus* 24. *de reg. iur.*

7 Niſi cum adiectione loci vel temporis limitata eſt obligatio, vt in *d. l.* 3. *de in lit. iurand. l.* 4. *l. centum* 8. *& paſſ. de eo quod cert. lo.* alioqui lucrum, quod ex indefinita negotiatione pecuniæ ſperari poteſt, infinitum eſt, ob idque nimirum ſolent creditores pecuniæ ſtipulari vſuras vel pœnam ex conſilio Iuriſconſulti, *in d. l. vlt. de præt ſtipul. iunct. l. ſtipulatio iſta* 38. *§. alteri, de verb. oblig.*

8 Vide *Defin.* 2 *num.* 1. *&* 4 ſ. *eod.*

9 Quod non eſt dicendum, potiúſque verba ſunt improbanda, quam vt capiatur interpretatio per quam diſpoſitio fiat inutilis, *l. quoties in ſtipulationibus* 80 *de verb. oblig. l. ſi quando* 109. *de leg.*

10 Quod ne eueniat cauere bonus iudex debet, id eſt, ne lis altera conſurgat ex litis prima materia *l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ. l. fratris* 10. *C. de tranſact.* Et ſane interpretatio hæc multas quæſtiones dirimit, ideoque vel hoc ſolo amplectenda eſt, *ſi hæreſa, in pri. D. ad SC. Treb.* Sic enim fit, vt eadem ſententia contineat & condemnationem, & condemnationis taxationem, vt loquitur *l. ſi traditio* 5. *C. de act. empt.*

11 Quod dicimus ad rationem quinque aureorum pro vnoquoque centenario.

DEFINITIO VIII.

Vſuræ quibuſdam caſibus etiam diuino iure permittuntur.

Vſurarum prohibitio iure diuino,[1] & conſequenter pontificio[2] introducta ad eas vſuras non pertinet, quæ ex natura & æquitate negotij quod geritur debentur in vicem fructuum, quos viciſſim debitor ex re creditoris percipiat,[3] aut pro eo, quod re vera interſit creditoris, ratione non lucri ceſſantis,[4] ſed damni emergentis. Inde eſt, quod vſuræ etiam damni citra conuentionem, & omnimodo debentur venditori, qui rem venditam tradidit, ne alioqui & re, & pretio careat:[5] Item quod ſi marito dos ſuo tempore ſoluta non ſit, poteſt ille vſuras petere,[6] ne in euitandi damno moretur, cum ferat onera matrimonij.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Exod. *c.* 22. & Lucæ Euang. 6. Iul. Clar. *lib.* 5. *ſent. §. vſura, q.* 10. *& Nouell. Leonis* 83. *vt ad trient. vſur. pecun. licit. mutet.*

2 *Cap. debitores de iureiur. cap.* 1. *& paſſ. hoc tit.*

3 *Cap. conqueſtus & cap. ſalubriter.* vbi Canoniſt. *de vſur. in* 6.

4 Etſi enim id quod intereſt æſtimatur etiam ex lucro ceſſante, *l. ſi commiſſa* 13. [illegible] *de rat. rem. hab. l.* 2. *de eo quod cert. loc. l. ſi fundus* 33. *ad fin. locat. l. ſi mulier* 21. *§. antepen. D. rer. amot. l.* 1. *C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt:* odioſior tamen eſt petitio lucri ceſſantis, quam damni emergentis quia fauorabilior eſt qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando, *l. non debet* 41. *§. D. de reg. iur.* Charitas Chriſtiana non cogit nos pati damnum ex aliena culpa, ſed vetat nos ex eadem culpa captare lucrum.

5 *L. curabit,* 5. *C. de act. empt. l.* 2. *C. hoc tit.* Dixi *Defin.* 6. *n.* 10. *&* 11. ſ. *eod.* Iunge *Defin.* 2 [illegible] *num.* 10 ï.

6 *d. cap. ſalubriter.*

7 Nam & inde eſt, quod cauſa dotis dicitur oneroſa quantum ad maritum non lucratiua, *l. ex promiſſione* 19. *de oblig. & action. l. vlt. § quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO IX.

Æſtimationis quanti vſuræ ex mora præſtandæ ſunt

Æſtimatio quanti plurimi non excludit acceſſionem vſurarum, quæ ratione pecuniæ debentur in vicem eius quod intereſt, quoties iudicium tale eſt, vt ex bona fide præſtationes eiuſmodi admittat,[1] Nam cum ea æſtimatio nihil aliud ſit, quam res ipſa quæ debetur, tanti æſtimata,[2] nihil prohibet vſuras deberi:[3] Sicut &, cum ob deteriorationem monetarum augetur quantitas condemnationis,[4] non eo minus vſuræ damnaque alia, ſi qua ſint, præſtantur, adeoque pro rata auctæ quantitatis, quoniam augmentum illud, quod vocant, & incrementum pars eſt principalis debiti non acceſſio[5], vt proinde dici non poſſit, hoc caſu

præſtari

præſtari acceſſionẽ acceſſionis,cõtra iuris regulã.[6] Sæpe pro eo anno,cuius ratio habetur in æſtimando quāti plurimi res fuit,acceſſiones nullæ debentur, quibus ſcilicet ſola debitoris mora locum facit. Mora autem nulla eo anno contracta videri poteſt, in præſtanda æſtimatione, quanti plurimi, priuſquam annus præterierit, quia nec prius ſciri poteſt, quanti plurimi eo anno res fuerit.[7] Ergo & ſi poſt eum annum aliquid interuenerit, propter quod dici poſſit moram non ita cito contractam fuiſſe, quod ex variis cauſis poteſt accidere,[8] vſuræ æſtimationis nullæ debebuntur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Georgij Exertier Secretarij Senatus & Claudij Fauier, *.Nõ. Iul. 1591. Et rurſum pro Dom. de la Barre, contra Claudium Vallet, 12. Cal. Sept. 1593. Cumque ex Senatoribus noſtris quidam eam ſententiam duriorem putarent, & alias contra iudicatum dicerent, re accuratiſſimè diſputata, vt ſciretur tandem quid in poſterum conſtanter iudicari oporteret, id ipſum Senatus pronunciauit in cauſa D. Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, contra Annam Veſſu viduam N. Chappuis & alias, Prid. Non. Iul. 1595.

1 Hoc eſt, quoties iudicij natura patitur, vt ex mora vſuræ debeantur, quod euenit in bonæ fidei iudiciis non in ſtrictis, *l. mora 32. §. in bonæ fidei, D. hoc tit. l. in bona 13. C. eod. l. 3, C. in quibus cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ.*

2 Eſt enim hoc rei, *l. ait lex 21. ad l. Aquil. l. 87. §. 1. de cond. furtiua*, licet formaliter aliud ſit res, aliud rei æſtimatio, *l. ſi alij 41. §. 1. de vſufr. l. fundum 28. de nouat.*

3 Tandem acceſſione ſui principalis. Etſi nullo iuris loco ita ſcriptum reperias, quia nec æſtimationis quanti plurimi vllo iuris loco fit mentio, niſi cum tractatur vel de lege Aquilia, vel de conditione furtiua, quæ actiones non admittunt præſtationem vſurarum ex mora, cum ſint ſtrictæ. Scripſi *lib. 16. Coniect. & in Decad. 17. de error. pragmat.* vbi vide.

4 quia quod debetur reddendum eſt in eadem bonitate & quantitate, *l. 3. D. de reb. cred. l. creditorem 69. D. de ſolut.*

5 Cum nihil aliud ſit quàm ipſum debitum non imminutum verius quàm auctum, licet vulgo vocent augmentum, vt ſcripſi in tractat. meo *de variis nummar. debitor. ſolut.*

6 De qua ſcripſimus *Defin. 4. &. ex l. vlt. D. hoc tit. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

7 Præpoſterum enim eſt, vt mora contrahatur, priuſquam peti poſſit, *l. ſi pupillus 127. de verb. oblig. l. nulla 88. de reg. iur. l. lecta 40. de rebus credit.*

8 *L. ſciendum 21. cum ſeqq. D. hoc tit.* vbi dicitur, non omnem dilationem, quæ fiat in ſoluendo debito, moræ adſcribendam.

9 Quæ ſcilicet non tam propter lucrum petentium, quàm propter moram non ſoluentium infliguntur, *l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, in fin. D. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Mora committi poteſt in præſtanda æſtimatione quanti plurimi etiam priuſquam ea æſtimatio per iudicem taxata ſit.

AN vero dicendum erit, non prius contractam videri moram in ſoluenda æſtimatione quanti plurimi, quam cognitum ſit & taxatum, quanti plurimi res fuerit; Minime.[1] Sufficit enim, vt ſciat debitor, ſe rem debere, cuius æſtimatio petitur, cum ex eo ſcire etiam potuerit & debuerit æſtimationem pro re præſtandam, & offerre eam quantitatem, quam iuſtæ æſtimationi reſpondere putabat,[2] aut ſi creditor recuſaret obſignare.[3] Sed ſi probabili ignorantia incertus fuerit, quid & quantum deberet, puta quod debitum inter plures pro rata patrimonij & bonorum à ſingulis poſſeſſorum diuidi oporteret,[4] nec dum diuiſio illa facta eſſet, quod euenit plerumque in debito canonis emphyteuticarij,[5] ceſſaſſe in ſolutione potius quàm moram contraxiſſe videbitur.[6] Ideoque nec vſuras vllas debebit, licet non eo minus futurum ſit, vt debeat æſtimationem quanti plurimi. Hæc enim non propter moram præſtatur, ſed propter obligationem, cum nihil aliud ſit, quàm res ipſa, quæ debetur, tanti nimirum æſtimata, vt ſuperiore Definitione ſcripſimus.[7] Mora enim ſiue creditoris, ſiue debitoris neque minuere, neque augere vnquam poteſt principalem obligationem, ſed tantum acceſſiones.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa D. Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, Prid. Non. Iul. 1595.

1 Hoc vero ita eſſe videbatur, quia difficile eſt, vt mora contracta videatur, priuſquam ſciri poſſit, non ſolùm qui ſed etiam quantũ debeatur, quandoquidem incertæ quantitatis ſolutio fieri non poteſt non magis, quam eius rei, quæ an debeatur incertum ſit, *l. ſufficit 56. l. Iulianus 60. de cond. indeb. iunct. l. 3. §. incertam, l. locus 26. de acquir. poſſeſſ. l. ſi fur. 12 in fin. de vſucap. iunct. l. vbi autem 75. de verb. oblig.*

2 Incertitudo namque debiti impedit quidem, ne interim poſſit fieri exactio, ſed non ideo facit indebitum, quod re vera eſt debitum, vt Papinian. licet in diſſimili ſpecie loquitur, *in l. pater 7. §. pen. de dot. preleg.* Iunge *l. quæ de tota 76. §. incertæ partis, D. de rei vendicat. l. 1. §. vlt. ſi pars heredit. pet. l. etſi 8. §. 1. D. commun. diuid. l. 1. & tot. tit. ſi cui plus quam per leg. falcid.*

3 Obſignatio enim ſolutionis vim habet ſaltem addita ſatiſdatione de præſtando, eoquod adhuc incertum eſt, cum certum erit. Hoc enim neceſſarium eſt, *l. 5. l. ſeruus 34. §. vlt. de ſtat. lib. iunct. l. acceptam 19. C. hoc tit.*

4 Hanc enim diuiſionem inter poſſeſſores pro modo portionum fieri oportet, *l. cum poſſeſſor 5. D. de cenſib.* quoties ſcilicet non tam perſonæ, quam prædia conueniuntur, *l. 2. & vlt. C. de iur. emphyt. l. lex vectigali 3. D. de pignor.* ſicut & tributum, *de quo in d. l. 5. de cenſib.*

5 Non omnis autem ceſſatio mora eſt, *l. ſciendum 21. & ſeqq. D. hoc tit.*

7 Quæ ſcilicet non debentur citra moram, *d. l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, l. mora 32. §. in bonæ fidei, D. eod. l. Titia Seio 87. §. vſuras de legat. 2.* Ergo ſaltem poſt taxationem & liquidationem factam vſuræ omnimodo debebuntur, nec facilè pro anteriori tempore adiudicandæ ſunt. *Ita Senatus* pro N. Ioanne Amedeo Martini, contra Ludouicum Chaniere, ante Calend. Decem. 1611.

8 *Num. 2.* ex interpretum tamen noſtrorum magis quàm ex noſtra ſententia. Quid enim de tota hac quæſtione ad æſtimationem quanti plurimi pertinente ſentiendum putemus, ſcripſimus *Defin. 6. & ſeqq. vſque ad 16. §. ſi cert. pet. & latius lib. 16. Coniectur.* & in prima parte Chiliadis noſtræ *de error. pragmat.*

9 *L. centum 8. de eo, quod cert. loc. l. fundum 28. D. de nouat.*

DEFINITIO XI.

Vſuræ taxatæ, & incertam quantitatem redactæ non eo magis recipiunt vſurarum acceſſionem.

NOn eſt ſimile, quod ſi vſuras aliaſve præſtationes ob moram adiudicatas iudex ad certam, vt fit, quantitatem taxauerit,[1] non idcirco eius quantitatis aliæ vſuræ ab eo tempore debebuntur, quaſi noua ſorte ex prioribus vſuris conflata. Neque enim fieri poteſt, quin vſuræ illæ priores, quæ ab initio acceſſiones fuerunt, tales quoque perpetuo maneant. Itaquè aliter poſito iure fieret vt vſurarum vſuræ præſtarentur, & conſequenter acceſſiones acceſſionum. Quod ne eueniat, diſtrictè & expreſſim lege prohibitum eſt, ne qua ratione liceat vnquam vſuras in ſortem redigere.[2] Proinde non eſt, quod quis dicat, pro facto habendum id, quod nec expreſſa quidem conuentione fieri potuiſſet.[3] Quanquam nec deerant, qui alias contra pronunciatum dicerent,[4] quod ego vix ſane credere poteram, probare vero nullomodo. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Taxatio enim neceſſaria, eſt; tum etiam cum vſurarum modus certus eſt, nimirum propter calculum, quamuis ſoleat calculus plerumque ſine iudicio dirimi. Sic enim lego, id eſt, *ſine* pro *ſere, in l. furti 6. §. vlt. de his qui not. infam.*

2 Id eſt ne fiat vnquam anatociſmus, *l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de vſur. rei iud.* vide quæ ſcripſi *Decad. 20 de error. pragmat.* * Adeo autem vſuræ interdictæ ſunt vt permitti nunquam debeant, ſed officio iudicis reiiciendæ ſint parte non conquerente. *Ita Senatus* in cauſa Bartolomæi Baudin & coniugum Iordani, 16. Nouembris 1622. Agebatur autem de vſuris vſurarum ſumptuum, quorum nec primas vſuras peti poſſe placuit, cùm eorum fructus poſſeſſor percepiſſet, nunquam enim pecuniæ vſuras habere debet is, qui rei fructus habuit, *l. Iulianus 13. §. veniunt D. de act. empt.* Et verò cum iuris hæc eſſet non facti, potuit à Senatu ſuppleri.

3 Eadem enim vis taciti & expreſſi eſſe poteſt, ſed maior taciti, quàm expreſſi eſſe non poteſt, *l. 3. vbi notat. D. de reb. credit.* quod vna via prohibitum eſt, alia permittendum non eſt, *l. ſcire oportet, 21. §. 1. D. de tutor. & curat. dat. l. ait prætor 7. § quid ſi autem, de iur. delib.*

4 (Ex gloſſ. *in dicta lege vltima. Codice hoc titulo.* Quam tamen communiter

communiter à Doctoribus reprobatam eſſe Caſtrenſ. ibidem teſtatur. Cum Caſtrenſi tenet Ioannes Thomas Minadous *deciſ. Neapol.* 17. vbi ait ſuprà dictam gloſſ. intelligi debere, quando nihil factum eſt in fraudem vſurarum. Vide Borgn. Caluacanum *deciſ.* 29.

DEFINITIO XII.

Expenſarum litis adiudicatarum vſura non debentur ex die ſententia, ſed ex die moræ, quæ interuenerit in iis poſt taxationem ſoluendis.

ALia ratio eſt pecuniæ, quæ pro adiudicatis taxatiſque litis ſumptibus debetur. Recipit enim illa acceſſionem vſurarum, ab eo nimirum tempore, quo taxatæ & petitæ, non quo prorogatæ fuerunt. [1] Nempe quia non acceſſiones ſunt principalis debiti, ſed proprium debitum conſtituunt in pœnam temere litigantis à iudice conſtitutam. [2] Etſi autem à die ſententiæ & adiudicationis eiuſmodi debitum naſcitur, [3] ſpectamus tamen, quod ad vſurarum acceſſionem admittendam pertinet, tempus taxationis, [4] quia non niſi ab eo die certam legem & formam hadere incipit. [5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Id eſt, ex die moræ contractæ in iis ſoluendis, non ex quo die cœperunt abeſſe probo litigatori,

2 *l. eum quem temerè 79. D. de iud. l. properandum, C. cod. l. 3. & 4. C. de fructib. & lit. expenſ.* etſi nonnunquam parcitur victo, ne ad litis expenſas condemnetur, nimirum ſi iuſtam habuit cauſam litigandi, *leg. qui ſolidum 78. §. etiam, de leg. 2.*

3 Etſi enim ſententiæ ius nouum tribuere non ſolet, ſed tantum quod eſt declarare, quia ſemper referenda eſt ad id, quod petitum fuit, *l. 2. D. hoc tit.* id tamen locum non habet in expenſis, quæ ſcilicet non obligationis iure debentur, aut ex cauſa, quæ ſententiam præceſſerit, ſed officio iudicis, *d. l. properandum* 13. *C. de iudic.*

4 Non condemnationis. Non enim ſufficit condemnatio, niſi etiam condemnationis taxatio ſequatur, vt ſciatur, quid & quantum ex iudicato debeatur, quoties id, quod in condemnationem deductum fuit, incertum eſt quantitate, *l. ſi traditio 4. in fin. C. de act. empt.* præſertim cum nec valeat ſententia, quæ profertur ſine certa quantitate, niſi quatenus refertur ad taxationem, aut iam in actis factam aut faciendam, *l. 3. & tot. tit. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profer.*

5 Itaque hoc caſu poteſt illud vſurpari, quod aliàs dici ſolet, nihil actum videri, quamdiu aliquid ſupereſt agendum, *l. pen. in fin. Cod. de his quib. vt indign. l. ædificia* 139. *§. 1. de verb. ſignif.* Propria enim cuiuſque rei forma contingit ei ex conſummatione, *l. ſi is qui 80. §. quædam, D. ad leg. fal. id.*

DEFINITIO VIII.

CVm in obligatione alternatiua electio eſt creditoris quod euenit interdum ex conuentione, [1] non poteſt videri debitor eſſe in mora, prius quam creditor elegerit, [2] & interpellauerit, [3] quia nec creditor ipſe aut agere aut interpellare poteſt, niſi facta electione. [4] Idemque eſt in vltimis voluntatibus, ſi forte tibi legatum ſit illud aut illud, vtrum elegeris: [5] ſi tamen qui legauit tibi decem ſoluenda poſt annum à die mortis ſuæ permiſerit tibi, vt pro eo legato ſi ad diem non ſolueretur, fundum certum poſſideres, eiuſque fructus tuos faceres, non videbitur vtrumque alternatiue legatum, ſed decem duntaxat, fundus vero ita demum ſi velis. [6] Proinde ſi heres ad diem non ſoluerit pecuniam, mora per eum contracta videbitur etiam citra interpellationem, dummodo legatum à te agnitum eſſe conſtet: [7] Ideoque & ab eo tempore vſuræ debebuntur tanquam à die moræ: non quod ad inducendam moram, aut vſurarum ex mora præſtationem ſufficiat, diem legati veniſſe(interpellatio enim requiritur [8] (ſed quia ſi fundum eligeret fundi fructus à die finiti termini deberentur tibi [9] ex iudicio teſtatoris [10] in quorum locum vſuras cedere æquum eſt, ſi pecuniam petere malis quàm fundum, [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. poyſat procuratore fiſcali apud Bugienſes, contra N. Claudium de Miniod, 3. Non. Decembr. 1592.

1 *Vt in l. Stichum aut Pamphilium 95. in princ. D. de ſolut.* alioqui in alternatiuis electio regulariter eſt debitoris, *l. plerumque 10 §. vlt. D. de iur. dot. l. ei apud quem 5. §. 1. D. depoſ. l. quod autem 7. §. ſi maritus 51. de donat. inter vir. & vxor. l. adigere 6. §. 1. de iur. patron. l. miles 6. §. 1. D. de re iud.*

2 *L. ſi debeas 22. D. de compenſat.* & ideo ſi ex duabus rebus, quæ alternatiuè debebantur, altera perierit, non remanet ipſius æſtimatio in obligatione; ne quidem alternatiua, ſed ſola res, quæ ſupereſt, *dict. l. Stichum 95. de ſolut. l. ſi in emptione 34. §. pen. de contrah. empt.*

3 Mora, enim, quam regularem noſtri vocant, id eſt, regulariter non contrahitur ſine interpellatione, *l. mora 32. D. hoc tit. l. ſi ex legati 23. de verb. oblig.* vbi etiam Bart. *num.* 6.

4 Ideoque nec compenſare, *d. l. 22. D. de compenſ.* quoniam qui compenſat quodammodo petit, *l. amplius 15. D. rat. rem haber.* Bart. *in leg. 6. § decem, de re iud. & in l. 75. §. qui illud, de verb. oblig.*

5 Duo enim ſunt legata, quorum verum debeatur dici non poteſt ante factam electionem, *l. planè 34. §. ſi ita Titio, de leg. 1. l. Lucius 23. de leg. 2. l. ſi Titio 10. De vſufruct. legat.* Adde text. elegantem *in l. ſi ſic legatum 75. §. vlt.* vbi Bart. *de legat. 1. l. vt heredibus 50. §. 1. alias l. ſi Titius, de legat. 2. l. 2. & tot. tit. de opt. leg.*

6 Electionem enim accipi, non ex legato, ſed ex poſteriore voluntate teſtatoris ſeparata à legato, vt in *l miles 6. §. decem, D. re iud.* electionem condemnatus habet non à ſe etiam, ſed à lege, ſic & *in l. 1. §. item ſi ita, D. ad l. falcid.* penus quæ primo loco fuit relicta non tamen legata eſſe intelligitur, ſed tantum in præſtatione eſt, *l. cum fine 19. l. ſi penum 24. D quand. dies leg. ced,*

7 Nec enim poteſt videri heres in mora ſoluendi legati, antequam fuerit, *l. ei 13. D de cond. inſt.* Nec niſi minorum fauore receptum eſt, vt in legatis vel fideicommiſſis, quæ iis relicta ſunt, mora ipſo iure & citra interpellationem contrahatur, *leg. Titia Seio 87. §. vſuras. de legat. 2. l. in minor. 3. C. in quib. cauſ. reſt. in integ. neceſſ. non eſt.* Is enim pupilli fauor eſt, vt ei mora fiat reipſa, *l. ſi tamen 5. D. de minor. l. 1. §. vlt. D. hoc tit.* Idémque eſt in legatis relictis ad pias cauſas, *l. ſancimus 45. §. ſin autem, C. de epiſc. & cler.*

8 *d. l. ſi ex legat. 23. de verb. oblig. d. l. mora 32. ff hoc tit. l. ſi quis bonorum 23. de leg. 2.* ſufficitque non ſtetiſſe per heredem, *l. ſi ex cauſione 10. D. ad exhib.* præterquam in duobus illis caſibus, de quibus *num. prox.* Adde *d. l. ſi pen. 24.* ibi *fortè quia interpellatus heres non ſit, D. quando dies legat. ced.*

9 Neque enim fructus ſuos facere poteſt heres; ex quo ſcit fundum tibi legatum, & legatum à te agnitum fuiſſe, *l. quæſitum 40. verſ. quia etſi fundum, D. de acquir. rer. domin.* non tamen careret id dubitatione propter id, *d. l. ſi quis bonorum, de leg. 2.* & alias leges, quæ nolunt deberi vſuras & fructus legatorum, niſi ex die litis conteſtatæ, *tot. tit. C. de vſur. & fruct. legat.* aut ſaltem ex die moræ, *l. ſi quis ſeruo 84. de leg. 2.* & aliis ſuprà citatis, ſi non eſſent in hac ſpecie fructus expreſſim legatario relicti.

10 Sunt enim hoc caſu fructus in legato, ideoque debentur etiam citra moram, vt eleganter tractat Papin. *in l. cum vnus, 10. §. verbis, de aliment. & cibar. legat.* itèmque Scæuola *in l. liberis 18. § eod,*

11 Non enim debent vſuræ à fructibus ſeparari: vbi eadem ratio eſt, aut iuris, aut voluntatis, *l. vſura 34. ff. hoc tit.* debentur enim vſuræ citra moram, quoties locum tenent fructuum in quibus nulla mora eſſet neceſſaria, *arg. l. curabit 5. C. de act. empt.*

DEFINITIO XIV.

Qui fundum debuit retrouendere, ſi ſit in mora, condemnandus eſt ad reſtitutionem fructuum, quos venditor ipſe percipere potuiſſet.

EVm, qui ex conuentione fundum retrouendere debuerat, & oblatum pretium obſignatumque accipere ſine cauſa diſtulerat, fundi fructus ex mora reſtituere debere conſtabat, [1] nec eos tantum, quos percepiſſet, ſed etiam quos percipere potuiſſet. [2] Sed quos propter peremptum caſu fortuito fundum percipere non potuit, eos viſum eſt in condemnationem non venire, [3] licet mora caſum præceſſiſſet. [4] Finge moletrinam in ea eſſe ciuitate, quæ propter graſſantem eo tempore peſtem nullos aut perpaucos habitatores habuerit. Finge ſubito aquarum impetu dirutam, aut alia vi maiore, cui reſiſti ac prouideri non potuerit. [5] Æquum ſanè non eſt, moratorem quicquam præſtare eius incommodi nomine, quod ſimiliter eueniſſet poſſeſſione rei iam penes actorem conſtituta. [6] Planè ſi quid culpa debitoris contigerit, ſine ante, ſine poſt moram, id eum præſtare oportebit. [7] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre, & heredum Petri Gleyron, Ante Id. Iannuar. 1593.

1 *L. 2. Cod. de pact. int. empt. vend.* alioqui & re & pretio ſimul caruiſſe venditor videretur, quod eſſet iniquum, *l. quia autem, leg. ex empt.* 51. *& l. bona fides 50. de act. empt.*

2 Quomodo ad fructus condemnari ſolet quilibet alius malæ fidei poſſeſſor, *l. 2. C. de fruct. & lit. expenſ. l. fructus 33. ff. de rei vind. leg. certū 32. C. eod.* hic enim malæ fidei poſſeſſor eſt, qui cōtra propriā conuentionem

uentionem retinet rem alienam, cum obſignatio ritè facta pro ſolutione habeatur. *l.accepta 19. C. hoc tit. l. obſignatione 9. de ſolut.*

3 Neceſſe enim eſt, vt probetur potuiſſe eos percipi adeoque honeſtè nedum reuera, *d.l. fructus 33.* licet in fructibus perceptis ea diſtinctio non adhibeatur, *l. ſi poſſeſſor 32. de pet. her.*

4 Solet enim a noſtris diſtingui, an culpa præceſſerit caſum nec ne, ex *l. idem iuris 8. §. 1. l. ſi ſeruus 27. §. ſi fornicarius, l. ſi putator 41. l. ſi ex plagis 52. §. 1. & §. in cliuo. ff. ad l. Aquil. l. 8 negotia 11 de neg. geſt. l. 1. § & ille quidem in fin. de oblig. & act. l. contractus 23. in fin. de reg. iur.*

5 *d.l. contractus 23. in fin. & d. §. & ille quide. in fin. d. l. 1. de oblig. & act.*

6 Sic enim diſtinguere iureconſulti ſolent, an res fuerit æquè penes actorem peritura, vt eo caſu nihil præſtetur. *l. ſi plures 14. §. 1. depoſ. l. item ſi enim 14. §. quid ſi homo, quod met. cauſ. l. in qua 44. ff. ex quib. cau. maior. l. ſi a iu 7. §. eſt & alia, ff. quod vi aut clam.*

7 Culpam enim ſuam præſtare ſemper quiſque debet, *d. l. contractus & aliis ſ. cit.* iunct. *l. quod quis 203. eod.*

DEFINITIO XV.

Ex die tantum agniti aut denegati chirographi vſuræ hodie adiudicantur.

EOque iure aut potius errore à pragmaticis inducto vtimur, vt ex chirographo vſuræ quamuis promiſſæ, ſi ad diem pecunia non ſolueretur, non niſi à die recogniti aut denegati chirographi debeantur. [1] *Ita pronunciatum* in ea cauſa, de qua SC. 8. de contr. & commit. ſtipulat.

1 Contra quem errorem vide quæ ſcripſi *Decad. 1. error. pragmat. error. 2.*

DEFINITIO XVI.

Paucorum dierum mora non attenditur. Eius tamen temporis, quo cauſa appellationis protrahitur, vſuræ præſtandæ ſunt.

CVm tamen eiuſmodi quæſtio incidiſſet, ac ſexto aut ſeptimo poſt chirographi recognitionem die ſententia contra debitorem lata fuiſſet, nec de vſuris iudex quicquam pronunciaſſet, viſum eſt, tametſi inter mercatores ageretur bene iudicatum, [1] propterea quod in mora tam modici temporis parum creditoris intereſſet, [2] Planè cum appellationis cauſa per aliquot menſes tracta fuiſſet æquum viſum eſt, totius illius temporis, quod interceſſiſſet, moram impunitam eſſe non debere, vſuraſque præſtari oportere. [3] *Ita Senatus* in cauſa Benedicti Giſland, 8. Id. Iulij 1593.

1 Præſuppoſito nimirum errore illo pragmaticorum, de quo diximus *Defin. præced.*

2 Neque enim magnum damnum eſt in mora modici temporis, inquit Vlpian. *l. ſi debitor 21. D. de iud. l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis ca. ti. l. quia tamen 21. alias l. ſi cum dies, §. vlt. D. ſi quis caut. l. ſi ita quis 131. §. Seia, de verborum obligatione, l. quod dicimus 105. de ſolut. l. ſed etſi alia die 17. D. de conſt. pecun.*

3 *L. tutor 41. in princ. D. hoc tit. L. vlt. D. de re iud. negotiorum 24. de appellat.*

DEFINITIO XVII.

Soluens vltro partem debiti chirographarij, licet agnoſcat debitum, non tamen ſe obligat ad præſtandas vſuras, quas non deberet, ſi nihil ſoluiſſet.

QVid vero ſi pars debiti multis ante iudicialem interpellationem menſibus à debitore ſoluta proponeretur; [1] An non ſatis agnitum ex eo chirographum dicendum eſſet, [2] vt proinde vſuræ ſaltem exinde deberentur? vtique, [3] ſed agnitio illa chirographi, quæ inducitur ex ſolutione licet tantum proſit, quantum ſi publicè & in iudicio agnitum eſſe chirographum ad hoc, vt ab eo tempore bona debitoris creditori obligata intelligantur (poſtquam inueterato noſtrorum errore receptum eſt, vt per ſolam chirographi agnitionem tacita inducatur hypotheca, [4]) non tamen quod ad hoc, vt vſuræ deberi incipiant quaſi ex mora, cum ex contrario prodeſſe potius debeat ſolutio ad purgandam moram, ſi qua ante contracta eſt. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nihil enim vetat ſolui partem debiti ſaltē conſentiente creditore, *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. permittendum 6. D. ſi pars hered. pet. l. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolu. l. ſtipulatus ſum 9. §. 1. D. de ſolut.*

2 Soluens enim partem debiti agnoſcit totum debitum, ſi modo debitum ſit ipſius proprium non alienum, *l. vlt. C. ne uxor. pro marit.* ſicut & agnoſcens partem legati totum legatum agnoſcere intelligitur, *l. cui 58. de leg. 2.* & partis petitio totius præſcriptionem interrumpit, *l. 25. qui vſumfructum 12.* vbi Bart. & Bald. *quib. mod. vſusfruct. amitt.* & rurſum vſus partis ſeruitutis facit, vt tota ſeruitus retineatur, *l. 2. l. ſi ſtillicidij, & §. 1. quem. ſeruit. amitt.*

3 Cum nihil eſſet, quod impediret, quominus vſuræ deberentur ex die ſolutioni dicta, niſi quod nondum agnitum eſſet chirographum. Quid vero refert, quomodo agnoſcatur, an verbis, an factis, *l. non tantum D. rat. rem hab.* iunct. *l. cum quis 57. §. codicillis, de leg. 3.*

4 De quo ſcripſi *Decad. 1. de error. pragmat. Error. 3.*

5 Vt diximus *Defin. 6. n. 5. ſ. eod.* Aliud tamen eſſet in vſuris, ſi quæ eo chirographo promiſſæ eſſent, vt dicam j. *Defin. 26.*

DEFINITIO XVIII.

Ex ſtipulatione pœnali vſuræ non debentur, nec nouat illa præcedentem obligationem.

PRomiſeras facturum te, vt mihi intra annum proximum fundo Corneliano frui liceret, ac niſi id feciſſes, daturum pœnæ nomine te centum. [1] Si poſt multos annos petam centum ex ea cauſa, quod non feceris, vſuras nullas debebis, [2] niſi ſaltem ab eo tempore, quo centum illa pœnæ nomine petere cœperim. [3] Neque enim eodem temporis momento contracta videri poteſt mora in faciendo eo, propter quod non factum commiſſa ſit, & in pœna ſoluenda. [4] Præter id quod cum pœnalis ſtipulatio non nouet præcedentem obligationem, [5] licet pœnalis ſtipulatio ipſo iure committatur, [6] prius tamen eſt, vt dicat ſtipulator velle ſe pœnam conſequi, quam vt in ea exſoluenda moram contraxiſſe videatur. Itaque ad rem non pertinet, ſi quis obiiciat, in pœnalibus diem interpellare pro homine. [7] Nam id eo ſpectat, vt ex eo ſolo diei lapſu pœna committatur, [8] non etiam vt pœnæ in pecunia numerata debitæ vſuræ vllæ debeantur. [9] Certè pœna ipſa omnimodo debetur poſt moram, nec moræ purgatio admittitur, poſtquam cœpit iam intereſſe. [10] Maxime vero ſi ea purgatio nullam creditori vtilitatem ſit allatura, vtputa ſi iure aut facto ſuo id iam conſecutus ſit, quod facto & diligentia promiſſoris conſequi debuerat. [11] *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Iacobi Pic, contra Dominos fratres de Leſchereine, Prid. Cal. Aug. 1597.

1 Quomodo ſtipulationibus faciendi ſolet ſubiici pœnalis ſtipulatio, *l. prædia 28. de act. empt. l. obligationum fere 44. §. vlt. de oblig.* & ex conſilio iuriſ. *in l. vlt. de præd. ſtipul.*

2 Vſuræ enim ex ſtipulatione non poſſunt deberi, niſi quæ in ſtipulationem ſint deductæ, *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de præſcr. verb.* ne quidem ex mora. Id enim bonæ fidei iudiciorum, vt & vltimarum voluntatum, proprium eſt, vt in iis vſuræ debeantur ex mora, *l. in bonæ fidei 13. C. hoc tit. l. 3. C. quib. cauſ. in integr. reſt. non eſt neceſſ.*

3 Addenda fuit dictio *ſaltem*, quia non eſt ſine dubitatione, quod dicimus, huius pœnæ deberi vſuras etiam poſt moram, cum generaliter ſit conſtitutum, vſuras pœnarum non deberi, *l. vlt. D. de magiſtr. conuen.* niſi dicamus de pœnis iudiciariis intelligi debere, de quibus *& in l. 1. C. de fiſcal. vſur. lib. 10. tit. 8.* non etiam de conuentionalibus.

4 *L. promiſſor 21. §. 2. ff. de conſt. pec.* iunctis iis, quæ de illius loci ſenſu ſcripſimus, *lib. 13. Coniect. c. 4.*

5 *d. l. prædia 2. ſ. de act. empt. l. ſi pacto quo pœnam 14. de pact.* Nam implicat contradictionem, vt ſtipulatio ſit pœnalis, & vt nouet præcedentem obligationem, quia ſi eam nouaret, hoc ipſo liberaret debitorem, in cuius pœnam tamen interpoſita eſt. Et vero cur ad pœnam teneretur promiſſor ob non factum id, à quo faciendo per ſtipulationem pœnalem eſſet liberatus? Nec obſtat *dict. leg. obligationum fere 44. §. vlt. de obligat. & act.* Ibi enim ſtipulatio illa ſecunda, *& ſi non feceris centum,* non fuit pœnalis, qualis nec in dubio præſumenda vnquam eſt, ſed adiecta potius ad taxādam incertam quantitatem eius, quod intereſt, iuxta conſilium Iureconſulti, *in dict. leg. vltim. de præt. ſtipulat.* iunct. *l. ſi quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iud. l. quoties quis alium 81. de verb. oblig.* Habet autem hæc ſtipulatio ſimile illud cum ſtipulatione pœnali, quod in neutra quærendum eſt, an aut quantum interſit ſtipulatoris, *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, eod.* ſed hoc diſſimile, quod hæc nouat, aut ſaltem quaſi nouat, illa non item, vt diximus. Rurſum quod hæc ſtipulatio vſurarum acceſſionem facilius admittit, quoniam ex ea id, quod intereſt, debetur non tanquam acceſſorium, ſed tanquam principale, etſi ſemper verum eſt vſuras non promiſſas ex ſtipulatione non debiti.

6 L. quid

6 *L. quid tamen 21. alias l. ſi cum dies, §. vlt. l. Celſus 23. §. vltim. cum leg. ſeq. D. de recept. qui arbitr.*

7 Quid enim, ſi quod principaliter promiſſum fuerat, petere maluiſſet? *d. l. prædia, l. ſi debeas 22. D. de compenſat.*

8 *L. ad diem 77. D. de verb. oblig. l. magnam 12. C. de contr. & commit. ſtipulat.*

9 *d. l. 21. §. vlt. & d. l. Celſus 23. D. de recept. qui arbitr.*

10 Præſertim vero citra interpellationem & morâ, duplici illa ratione, quam attulimus, & quia pœnæ vſura non debetur, *d. l. vlt. D. de magiſtr. conuent.* & quia ex ſtipulatione non poſſunt vſuræ non promiſſæ peti, nequidem poſt moram, non quod ex ſtipulatione mora non contrahatur per interpellationem etiam extraiudicialem, vt plerique vulgo malè putant, ſed quia in ſtipulationibus aliiſque contractibus ſtrictis nullus eſt effectus moræ ad inducendum officium iudicis pro acceſſionibus, quomodo eſſet in iudiciis bonæ fidei & arbitrariis, *l. metu 31. in bonæ fidei, D. hoc tit.* iunct. *l. 3. in princ. & §. 1.* ſed tantum ad perpetuandam obligationem principalem, *l. ſi ex legati 23. de verb. oblig.*

11 *d. l. quid tamen 21. §. vlt. cum l. ſeq. D. de recept. d. l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis caution. d. l. ſi ita quis 115. § Seia.* ibi, *nec mulieris quicquam propter eam moram intereſſet, D. de verb. oblig.* Vide tamen, quæ de purgatione moræ ſcripſi pluribus, *lib. 6. Coniect. cap. 7.*

12 Non enim poteſt videri purgata mora, niſi omnia ſint, vel reponantur in integro, quod non fit, quoties propter moram promiſſoris aliquid adfuit ſtipulatori, quod adhuc ei abeſt, *vt in l. ſi ſeruus 21. §. & ideo, cum l. ſeq. l. ſi rem 19. D. de euict. l. quod ſi minor 24. §. Scæuola, D. de minor. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered. l. ſi quis ſuus 8. de iur. delib. l. mancipiorum 6. in fin. D. de option. legat.*

DEFINITIO XIX.

Ad quam proportionem redigenda ſit emptio reditus annui frumentarij vel vinarij.

SI quis reditum annuum certa quantitate æſtimatum in mercibus, puta in tot cadis vini, aut olei, totve frumenti modiis conſiſtentem emerit, [1] quamuis ob incertitudinem pretij contractus licitus videatur, [2] cum tamen eo prætextu plerique abuterentur, infameſque vſuras paſſim ſub emptionis titulo exercerent, [3] rectiſſime prouiſum eſt edicto ſereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti, vt in pecuniariam vſuram is reditus conuerteretur ad modum vſque ſeptuncis. [4] Idque iam antea à Gallorum curia, cum in hac prouincia armis occupata ius redderet, citra edictum factitatum & obſeruatum audio, vt quoties venditor de reditus exceſſu conquerebatur, ad eundem modum æſtimaretur. [5] Sed hoc hodie plus eſt propter edicti auctoritatem, quod etiam non conquerente taceuteque venditore contractus habetur irritus, quod ad reditum in mercibus præſtandum attinet, quatenus ſeptuncis vſuræ modum excedit, ſitque ea reductio non ſolum ipſo iure, ſed etiam ſi non petatur. [6] An ergo de crimine vſuræ accuſari non poterit, qui ſupra modum edicti annuum reditum in mercibus emit; Ita videtur, cum id, quod excedit, pro non ſcripto ſit, [7] poſſitque etiam ſolutum repeti via ordinaria & ciuili, id eſt, indebiti condictione: [8] ſed tamen abſurdum ſit dicere, eum qui, ſi edictum non eſſet, vſuræ crimen commiſiſſe videretur, hoc ſolo liberari à criminis ſuſpicione, quod contra edictum fecerit: [9] Igitur criminis perſecutio etiam poſt edictum ſalua erit, maxime vero ſi creditor idemque reditus annui emptor ſupra ſtatutum modum quid exegerit. [10] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Ortolan, & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire, 9. Id. Decemb. 1593.

1 Sicut enim vendi poſſunt fructus, ita & reditus fundi conſiſtens in fructibus, & ſicut reditus vnius anni, ita & perpetuus reditus annuus, qui conſiſtat in fructibus, *l. ſi debitor 39. §. 1. D. de contrah. empt. leg. cum certus 5. D. de tritic. legat. l. ſtipulationum 74. § vſque adeo, de verb. oblig. l. legatum 17. §. 1. D. de ann. legat.*

2 Incertitudo enim pretij multa ſuaſit admitti, quæ alioqui non eſſent admittenda, *l. ſi ea lege 17. l. oleo 23.* iunct. *l. frumenti 12. l. ſi ea pactione 14. C. hoc tit.*

3 Facilè namque eſt in huiuſmodi contractibus fraudem facere vſuris legitimis, ideoque ne hoc eueniat, diligenter cauendum eſt, *l. cum frumentum 16. C. eod.* etſi lex illa non loquitur & de emptione reditus annui, quæ licita per extrauag. *regimini*, ſed de pecunia fœnori accepta ea lege, vt modi actio certa tritici præſtetur, ac niſi ſua die is modius oblatus eſſet menſuratum additamenta præſtarentur, idque in fraudem legitimarum vſurarum.

4 Vt nimirum aucto modij valore liceat debitori ſoluere vſuras in pecunia, id eſt ſeptunces, tanquam ex electione, quomodo in Gallia dari electionem teſtatur Molin. *in tract. de vſur. q. 21. n. 122.* Papon. *lib. 12. Areſt. tit. 7. n. 17.* [Obſerua tamen huic edicto Apud Auguſtanos locum non eſſe.]

5 Quanquam in Gallia modus alius eſt vſuræ legitimæ. Nam conſtitutionibus regiis conſtituitur reditus ad analogiam Aſſij, vt loquitur Gothofr. *ad d. l. cum non frumentum*, quod Galli dicunt *au denier douze.* Secundum quod modio valente decem aureis reditus modij, emendus erit centum & decem, vt ille ibidem ſcribit. Et ratione iuris alia eſt proportio, ad quam redigenda eſt emptio reditus frumentarij, nimirum ea, de qua in *Nouell. 34. ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit*, vnde ſumpta eſt *auth. ad hæc, C. hoc tit.* vt in vnoquoquo anno pro modio vno pars octaua modij inferatur: quæ vſura paulo minor eſt Gallica, de qua proximè diximus.

6 Ne alioqui fiat iniuria creditori, ſi aucta mercis æſtimatione diminuatur vſura, quæ tamen è contrario non augeatur imminuto valore. Sic enim fit, vt contractus claudicet, nec æqua ſit ratio dubij euentus in vtrumque caſum, quod videtur alienum à regulis iuris, vt ſupradicto loco diſputat Gothofr. Nec enim debet quiſquam id petere, cuius contrarium non fuerat in alium euentum poſtulaturus *l. pen. C. de ſolut. l. de fideicommiſſ. 11. C. de tranſact. l. ſi pater 12. C. de inoff. teſt.* Itaque melius & æquius eſt ab initio prouideri, vt contractus illi certam habeant naturam, quæ nihil vnquam poſſit habere iniquitatis, quàm poſt vulneratam cauſam remediũ illud contra iniquitatem quærere, quod nonnihil iniquitatis eo tempore habiturum eſſe videatur, *arg. l. vlt. Cod. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

7 *L. licet 12. D. vt leg. non cau.* Quicquid enim fit contra leges pro non ſcripto, eſt ipſo iure nullius effectus, *l. non dubium, C. de legib.* Videtur autem implicare contradictionem, vt qui pro non facto habeatur, & tamen puniatur ob id ſolum, quod factum ſit. Namque & ob eam cauſam delicta eleganter admiſſa appellantur à Papin. *in l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de ſolut.*

8 Vt euenit aliis quibuſcunque vſuris illegitimis ſolutis. Repetuntur enim condictione indebiti, non tanquam vſuræ, ſed tanquam ſors indebita, ſi iam ſors ipſa ſit ſoluta, vt in eam non poſſint imputari, *leg. ſi non ſortem 26. in princ. & §. 1. D. de cond. indeb. l. creditor 102. §. vlt. de ſolut.* Simile eſt, quod è contrario dici ſolet eum, qui pœnam promiſerat, ſi quid non faceret, nullam pœnam debere, ſi id non fecerit, dummodo hoc ipſum, quod non fecit, habeatur pro facto ſola legis poteſtate, *l. pen. & vlt. C. ſi mancip. ita fuer. alien.* Cur ergo pœnã debebit ille qui id fecerit, quod à lege pro non facto habeatur?

9 Nunquam enim plura delicta concurrentia faciunt, vt vllius impunitas detur, nec delicti vnius pœna ob aliud delictum minuitur, *l. 2. D. de priuat. delict.* hic autem ad crimen vſuræ acceſſit, quod factũ eſt aduerſus edictũ, *d. l. non dubium, verſ. nec pœnas,* iunct. *verſ. hoc eſt.*

10 Non enim ſicut quod ſcriptum eſt contra leges habetur pro non ſcripto, ita & quod iniurioſè exactum eſt, poteſt haberi pro non exacto, *l. illicitas 6. D. de offic. præſid.*

DEFINITIO XX.

Vſuræ debentur etiam citra agnitionem chirographi, ſi chirographaria pecunia petatur ex cauſa mandati vel negotiorum geſtorum.

ETiam quod ex chirographo petitur [1] quaſi ob eam cauſam debitum, quod ſolutum ſit pro debitore qui conuenitur, [2] vſurarum acceſſionem admittit, non à die recogniti chirographi, vt contingeret, ſi de mutua data pecunia tractaretur, [3] ſed ab eo tempore quo factam conſtat ſolutionem: [4] Id nimirum exigente cauſa debiti, id eſt, ſiue negotiorum geſtorum, ſiue mandati actione. [5] *Ita Senatus* pro Marino Mugnier, contra D. de Dinge, 6. Id. Mart. 1594.

1 Ratio enim dubitandi illa erat, quod non ſolent vſuræ etiam promiſſæ ex chirographo deberi niſi à die chirographi agniti, vel denegati, vt ex inueterato pragmaticorum noſtrorum errore ſcripſimus, *Definit. 15. eod.*

2 Puta à fideiuſſore, ſiue mandatum ille habuerit, ſiue non. Vtroque enim caſu habet actionem pro conſequenda indemnitate, aut mandati, ſi mandatum præceſſit, aut negotiorum geſtorum, ſi mandatum nullum interuenerit *l. ex mandato 26. §. 1. D. mandat.*

3 Secundum id quod ſcripſimus *dicta Defin. 15.*

4 Ex eo namque tempore abeſt pecunia ei, qui pro alio ſoluit, quod vnum eſt inſpiciendum, vt debeantur etiam vſuræ, *l. ſi vero 12. § ſi mihi mandaueris, & §. ſeq. D. mandat.* iunct. *leg. inter cauſas 16. § abeſſe & poſſ. eod. tit. l. 1. l. poſt ſolutionem 18. C. eod.* Paul. *lib. 2. ſent. tit. 15. de mandat. §. ſi meis nummis.*

5 Nam in actione quoque negotiorum geſtorum conſtat venire vſuras, quas negotiorum geſtor præſtitit, vel quas pecunia ſua percipere potuit *l. ſi quis natura 19. §. pen. D. de neg. geſt. l. ob negotium 18. C. eod.* Adhibenda tamen diſtinctio eſt de qua *in l. & in contrarium 37. D. hoc tit.* Etſi in propoſito caſu non tam negotiorum geſtorum, quam mandati actio locum habere videbatur, cum interueniſſet voluntas debitoris, pro quo fuerat ſolutum *d. l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

DEFINITIO XXI.

Non facile maiores quam quincunces vſuræ præſtandæ ſunt.

AVus cum generi mores ſuſpectos haberet, [1] leganerat nepotibus ex filia præmortua pro omni legitimæ iure certam pecuniæ quantitatem [2] ſoluendam ſua die genero, ſed ita tamen, ſi ille ſatiſdaret heredi eam ſe pecuniam poſt mortem ſuam filiis ſuis reſtituturum, [3] quod ni faceret, iuſſerat mercatori idoneo pecuniam ſolui, [4] qui moderatas vſuras (ſcriptum erat *à prix honneſte*) nepotibus iiſdemque legatariis præſtaret. Patre ante præſtitam ſatiſdationem defuncto, ſi mora legatariis facta ſit non idcirco eas vſuras debebit heres, quæ inter mercatores frequentantur, [5] quæque ſperari poterant & percipi à mercatore, ſi non niſi poſt patris mortem heres in ſoluendo moram contraxerit. [6] Alius enim hic caſus eſt, in quem teſtator non prouidit. [7] Quincunces igitur vſuras præſtari ſufficiet, [8] eo magis quod ſi legitima in corporibus bonorum deberetur, non pluris æſtimarentur fructus, qui acceſſionis iure deberentur, [9] nec aliud eius, ſi proponas, toto eo tempore, quo mora durauit, eam fuiſſe mercium & fructuum, qui ex bonis hereditariis percepti ſunt, æſtimationem, vt ex eorum diſtractione longe plus percipi potuerit, quam vſurarum quincuncium ratio ferat. Vſurarum enim iuſtus modus etiam, cum vice fructuum præſtantur, ex communi fructuum valore, non ex momentaneo & inſolito æſtimandus eſt. [10] Accedebat, quod honeſtas & moderatas vſuras etiam à mercatore præſtari teſtator iuſſerat. Cuiuſmodi eſſe quincunces ex eo conſtat, quod eas paſſim adeoque inter mercatores ſæpiſſime, niſi aliud vrgeat, probare Senatus noſter ſolet. *Ita Senatus* in cauſa N. du Freney. & Humberti Fay, 13. Calend. Iunij 1594.

1 *Vt & in l. fen. §. 1. verſ. potuit.* D. *de curat. furioſ.*

2 Vt hodie fieri ſolet, addito duntaxat titulo inſtitutionis in ea quantitate, quaſi nihil aliud requiratur ad validitatem teſtamenti, contra quem errorem noſtrorum interpretum ſcripſi in prima parte noſtræ Chiliadis, *de error. pragmat. Decad 14. error. 6.*

3 Etſi enim non potuit hæc ſatiſdatio à patre præſtari propriis liberis ſaluo iure poteſtatis. *leg. Imperator* 50. D. *ad SC. Treb.* poteſt tamen præſtari heredi, tanquam cuius intereſt, ne alioqui malè conſumpta pecunia poſſint quandoque nepotes ei imputare, cur non exegerit cautionem, adeo vt etiamſi teſtator exigi ſatiſdationem prohibuerit, dubitetur tamen, an hac ex cauſa cogendus ſit pater ſatiſdare, etſi verius eſt nihil faciendum contra voluntatem, *l. licet* 12. *l. vlt.* D. *vt legat. nom. caueat.*

4 Quod vulgare temperamentum eſt tunc neceſſarium, cum ſatiſdatio ex aliqua cauſa præſtari non poteſt. *l. 1. §. 1. verſ. ſed ſi nec ipſi, eod tit. vt leg. nom. caueat. l. 1. § ſi frater* 10. D. *de collat. bon. c. per veſtras, extr. de don. inter vir. & vxor.*

5 Quæ vt plurimū ſunt dextantes, cū inter alios ſint quincūces.

6 Vſuræ tamen totius antecedentis temporis non eo minus debentur, cum dilatio ſit appoſita in fauorem nepotum eorumdémque legatariorum, non ipſius heredis grauati. *l. ſi ita relictum* 43. *§. Pegaſus, de legat.* 1. *l.* 1. *§ cum Pollidius,* D. *hoc tit. l. liberto* 21. *§ filium, in fin. de ann. legat. l. Lucius* 78. *§. heredum* 12. D. *ad SC. Treb.*

7 Itaque tanquam caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis, *l. ſi cum dotem* 22. *in princ.* D. *ſolut. matr. l. commodiſſime* 10. *de liber. & poſthum.* Poterat tamen dici, ex teſtatoris voluntate heredem debuiſſe hoc caſu afferre pecuniam genero, exacta ſatiſdatione, aut ſi ille ſatiſdare vel non poſſet, vel nollet, eam ſoluere mercatori, vt ſe ab iniunctarum vſurarum onere liberaret. Ne alioqui eueniat, vt mora patris in petendo fideicommiſſo noceat liberis, quibus è contrario voluit eam prodeſſe teſtator, *l. 1. § vlt. de leg.*

8 Quas ſolitas & modeſtas vſuras eſſe diximus *Defin.* 2.

9 Æſtimanda ſcilicet ad proportionem vſurarum quincuncium, quas vix eſt vt poſſint excedere, cum fructus dicantur, qui deductis ſumptibus ſuperſunt, *l. ſi à dominio* 36. *§. vlt. de pet. her. l. quod in fructus* 49. *ff. hoc tit. l.* 1. *C. de fructib. & lit. expenſ.*

10 *L. pretia* 63. *in princ. & in fin. ff. ad l. falcid.* [Hinc eſt, quod ſi venditus ſit reditus annuus ad modum vſurarum ſeptuncium certo pretio conſtituto, iſque reditus ſua die ſolutus non ſit, placet vſuras eius quantitatis deberi quidem, ſed quincunces duntaxat, & quidem ex die quo præſtari debuit, & citra interpellationem, ſcilicet tanquam fructus rei venditæ ex *l. curabit* 5. *C. de act. empt.* Reditus enim ipſe annuus huiuſmodi in venditionibus non vſura eſt pretij, ſed res ipſa vendita, vt alibi ſcripſimus. *Ita Senatus* pro liberis Aduocati l'Empereur, contra D. de Choiſy, 10. Cal. Febr. 1512. Iunge *Defin.* 8. & 13. *ſ.* Et *Defin.* 13 *n.* 19. *ſ. de pact. int. empt. & vend.*]

DEFINITIO XXII.

Certiorari non debet, qui iã certus eſt, niſi certioratio fiat ad alium conſtituendum in mora vel in culpa.

QVi iam certus eſt, non eo minus certiorari debet per ſpecialem denunciationem, ſi eo tendat certioratio, vt excitetur is, qui fit certior, ad aliquid faciēdū, aut ne quid faciat prohibeatur. [1] Tunc enim certioratio nõ requiritur, cū ad aliud neceſſaria nõ eſt, niſi vt aduerſarius certioretur. Nā qui iā certus eſt, amplius certiorandus minime eſt, [2] ſufficit igitur hoc caſu ſciētia qualiſcūque. In dubio autē credendū eſt, certiorationē ob hoc ſolū requiri, vt certior fiat aduerſarius, non vt ad aliquid faciendum excitetur, aut à faciendo prohibeatur. [3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Marchionis de la Chābre, & Sp. Caroli Franciſci Ruffin. 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 Bart. *de oper. nou. nunciat.*

2 *L.* 1. *§. vlt. ff. de action.*

3 Ea namque res magis accedit ad denunciationem, quàm ad certiorationem.

DEFINITIO XXIII.

Vſurarum quoties principale debitum conſtituunt vſuræ deberi poſſunt.

PRomiſeram ſoluturum me pro te mille aureos Titio intra biennium, ſi pro me Romā ires, & interea ſeptunces totius pecuniæ vſuras. Cum tu Romam ire ceſſares, egi contra te ad vſurarum reſtitutionem, ac præterea ad earum vſurarum vſuras tanquam ex ſtipulatu, aut bonæ fidei iudicio debitas. [1] Placet non eo minus condemnari te ad eas oportere, quod acceſſionis acceſſio nunquam permittatur. Neque enim quod ad me attinet, acceſſionis iſta acceſſio eſt, cum ex vſuris, quas pro te ſolui, conſtet ſors & principale debitum, quod mihi abeſt. [2] Sane vſuræ iſtæ vſurarum alias vſuras non parient. [3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſ. Dom. Ducis de Nemours, contra D. de Carde, 4. Cal. Maij 1595.

1 Vt ſcripſimus *Defin.* 4. *ſ. ex l. vlt. C. hoc tit. & l. vlt. Cod. de vſur. rei iudic.* Illa ſanè ratio melior eſt, propter quam nullæ hic vſuræ debeantur, quia non debentur ex ſtipulatione, niſi quæ in ſtipulationem deductæ ſunt, *l.* 3. *C. hoc tit.* nec rurſus ex actione præſcriptis verbis, *l. Titius* 24. *ff. de præſcript. verb.* qualis iſta eſt, cum naſcatur ex contractu innominato, *l. naturalis* 5. *§. at cum do. eod.* At neque ex bonæ fidei iudicio debentur vſuræ citra moram, *l. mora* 32. *§ in bonæ fidei, ff. hoc tit. l. in bonæ* 13. *Cod. eod.* in propoſito igitur caſu nullæ vſuræ poſſunt deberi tanquam vſuræ. Poteſt tamen deberi id quod intereſt, cuius loco ſolet facile Senatus noſter quincuncem vſuram adiudicare, ne fiat noua lis & longior in probando quantum interſit, cum certum eſt intereſſe vt ſcripſi *Defin.* 7. *ſ. eod.*

2 Aliud enim eſt de vſuris debiti quærere, aliud de iis, quæ ipſæ ſint in debito, *l. cum vnus* 10. *§. verbis, de ann. legat.*

3 Eſſet enim ille anatociſmus prohibitus, *in l. vlt. C. hoc tit. & d. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Fortuiti caſus pertinent ad periculum moratoris, niſi probet, rem æquè apud actorem perituram fuiſſe.

QVod dicimus, caſus fortuitos ad dominum ſpectare, [1] toties fallit, quoties in reſtituendi mora fuit is, penes quem res caſu fortuito periit. [2] Nam ex plurib. moræ effectibus vnus ille eſt, vt periculum rei transferat in moroſum. [3] Sed hoc ita accipi debet, ſi non æquè res peritura erat penes aduerſarium. [4] Hoc enim caſu & humanius & verius eſt, rationem moræ haberi nullam debere, quaſi nihil interſit aduerſarij, qui ſi rē habuiſſet, æquè illā amiſiſſet. [5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Io. Carlet, & Ludouici Durand, 13. Cal. Iun. 1595.

1 *L. quæ fortuitis* 6. *C. de pign. act. l. contractus* 23. *in fin. de reg. iur.*

2 *L. ſi ex legati* 13. *ff. de oblig.*

3 *l. ſi ſeruum* 91. *§. ſequitur, & §. vlt. eod. tit. l. item ſi verberatum* 15. *§. vlt. ff. de rei vin. d. l. cum ſeruus* 39. *§.* 1. *l. cum rei* 47. *§. vlt. l. ſi ſeruus* 108. *§. ſi ſeruus* 11. *de legat.* 1. *l. ſi vſusfructus* 6. *ff. de vſufruct. leg. l.* 2. *C. de vſur. & fruct. legat.*

4 *L. ſi plures* 14. *§.* 1. *ff. depoſ. l. item ſi cum* 14. *§. quid ſi hom. ad fin. ff. quod met. cauſ. facit l. ſi qui reipublica* 44. *ff. ex quib. cauſ. maior.*

5 *L. ſi alius 7. §. eſt & alia exceptio. ff. quod vi aut clam.* Et tamen, qui moram fecit, incumbit onus vt probet, rem fuiſſe æque perituram, alioqui contra eum præſumptio eſt, quod creditor, ſi moram paſſus non eſſet rem illam diſtraxiſſet, neque ita ſe ab interitus rei illius periculo liberaſſet, *d. l. item ſi cum 14. §. ult. ſi homo, in fin. ff. quod met. cauſ. d. l. item ſi verberatum 15. §. ult. de rei vind.*

DEFINITIO XXV.

Fructus pignoris quando computandi ſint in ſortem, aut pro vſuris remanere debeant penes creditorem.

FRuctus ex pignore percepti à creditore, cui ſub vſuris pecunia debebatur, ſi conuentarum vſurarum modum excidant, aut reſtituendi ſunt, aut in ſortem imputandi, [1] ſi non iuſta antichreſis contracta ſit. [2] At finge illam fuiſſe & vſurarum & hypothecæ conuentionem, vt quamdiu debitor viueret, ſeptunces vſuræ præſtarentur, nec creditor corporalem rerum obligatarum poſſeſſionem ingrederetur: Eo vero mortuo liceret creditori poſſeſſionem hypothecarum nanciſci, & retinere in id vſque tempus, quo debitum ſolueretur. Nemo dubitat, quin ſi pluris fuerint fructus percepti, quàm ſeptunces vſuræ, ſuperfluum debeat reſtitui debitori eiúſve ſucceſſori. Neque enim vſurarum conuentarum modum augere illud poteſt, quod in pignorum corporali poſſeſſione creditor fuerit, cum de lucrandis fructibus nihil conuenerat. [3] Nam nec niſi quincunces vſuræ debitæ eſſent, ſi recederes à conuentione facta de ſeptuncibus. [4] Sed dubitari probabilius poteſt, an ſeptunces debeantur, cum earum conuentio ad id tẽpus relata proponatur, quo debitũ peti non poſſet, id eſt, quo debitor viueret, vt proinde ad ſequens tẽpus protrahi nõ debere videretur, quo in poteſtate fuerat creditoris, vt vel actione, vel pignorũ diſtractione ſuũ cõſequeretur.[5] Eſt enim multo fauorabilior cauſa creditoris, (quod ad vſuras pertinet) qui ſortẽ exigere nõ poteſt, tametſi maximè velit quam eius qui cũ poſſit nõ vult. [6] Accedebãt, quod diximus, [7] nulla facta vſurarũ conuentione futurũ, vt quincũces tantũ vſuræ deberẽtur. Quid vero intereſſet mortuo iam debitore, an nulla de vſurarũ modo interueniſſet pactio, an interueniſſet de vſuris viuo dũtaxat debitore præſtãdis; [8] *Senatus* tamẽ pronũciauit, eaſdẽ vſuras ab herede vniuerſali, aut à donatario, qui heredis loco eſſe crederetur, [9] deberi, quas defunctus præſtitiſſet. [10] Quaſi tacitè cõtinuata pactione quãdiu non eſſet immutata, licet tẽpus conuẽtionis præteriiſſet, [11] nimirũ ſi tãti quoque eſſent fructus percepti ex pignore. Nam ſi ad eam quãtitatem nõ accederẽt, cauſæ nihil videbatur, quamobrẽ præter fructus aliquid vſurarũ nomine præſtaretur creditori, qui cum poſſet ſuũ cõſequi, tamen incũbere pignori maluiſſet. [12] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Moche, & D. de la Tornette, Idib. Iul. 1595.

1 *L. 1. 3. & vlt. C. de pign. act.*

2 Antichreſis enim eſt, cum pignus ea lege datur, vt in vicem vſurarum creditor percipiat fructus pignoris eoſque ſuos faciat, *l. ſi is qui 11. §. ſi antichreſis, D. de pign. l. ſi pecuniam 33. D. de pign. act.* Eſt autem antichreſis duplex, vna expreſſa, alia tacita. De qua vtraque ſcripſimus *Decad. 9. Error. 5. 6. & 7.*

3 Quod enim creditor fuerit in pignoris poſſeſſione, conſentiẽte debitore, non facit antichreſim, cum pecunia gratuita non eſt, ſed ſub vſuris *l. cum debitor 8. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

4 Cum quincunces vſuræ ſint eæ, quæ apud nos magis frequentantur, vt diximus, *Defin. 2.* quod præcipuè inſpiciendum eſt, *l. tutor 7. §. quæ autem, in fin. D. de admin. tut. l. cum ſeruus 39. §. 1. verſ. in vſurarum, de legat. 1.*

5 Vſuræ enim ſicut ex ſtipulatione tantum debentur fœneratitio creditori *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de præſcript. verb.* ita non niſi quatenus ex ſtipulatione promiſſæ ſunt. Iunge *l. ſi pro patre 19. §. ſed verum, D. de in rem verſo.*

6 Huic enim non poteſt imputari, quod alij poteſt, cur non egerit ad debitum conſequendum. Adeo vt hoc caſu etiam Theologi patiantur, creditæ pecuniæ vſuras exigi etiam non promiſſas.

7 *Num. 4.*

8 Conuentio enim ad certum tempus limitata vltra illud tempus porrigi non poteſt, *l. cum pater 11. D. de pact. dot. l. Thais 41. §. intra certa tempora, D. de fideicomm. libert. l. ſi intra 23. D. de ſtatulib.*

9 Sicut & emptor hereditatis, *l. 2. §. vlt. D. de her. vel act. vend.* Vide tamen Capell. Tholoſ. *q. 386.* vbi Aufrer. Nec enim puto, donatarium quantumuis bonorum vniuerſorum heredis loco vnquam eſſe, vt alibi ſcripſi contra Guid. Pap. *q. 460.*

10 *Argum. l. cum de in rem, verſ. ο. D. hoc tit.* de cuius ſententia ſcripſi *lib. 7. Coniect. cap. 8. & 9.*

11 *arg. eorum quæ ſcripſimus Defin. 2. n. 3. 4. & 5. ſ. eod.* quibus adde *leg. ſi certis annis 28. C. de pact. l. operis 31. de oper. libert. l. aduerſus 5. l. creditor 7. C. hoc tit.*

12 Videbatur enim ex verbis huius conuentionis id actum, vt mallet creditor habere fructus pignoris quam vſuras, cum de vſuris non conueniſſet, niſi pro eo tempore, quo nec pignus tenere, nec fructus ex eo percipere creditor poſſet. Cæterum nihil vetat percipi fructus pignoris à creditore, cui vſuræ debeãtur quæ excedant valorem fructuum, ita vt ad concurrentem vſque fructuum quantitatem imputentur in vſuras, pro eo vero quod deeſt vſuræ peti poſſint ſicut e contrario, cum fructus pluris ſunt quam vſuræ, quatenus excedunt vſuras, in ſortem imputantur, *l. 5. §. vlt. D. de ſolut. l. ſi non ſortem 26. D. de cond. indeb.* iunct. *l. 1. 3. & vlt. Cod. de pign. act.*

DEFINITIO XXVI.

Pecuniæ chirographariæ vſuræ deberi poſſunt citra agnitionem chirographi, puta ex cauſa mandati etiam non promiſſæ, & propter ſolutionem partis debiti, ſi ſint promiſſæ.

ETſi eo iure vtimur, vt pecuniæ chirographariæ vſuræ, licet expreſſim promiſſæ, non debeantur, niſi à die recogniti vel denegati chirographi, [1] id tamen fallit cum agitur iudicio mandati. Indemnem enim omnimodo ſeruari mandatarium oportet., [2] Idem eſt, ſi debitor antequam in ius vocaretur, debitum iam agnouerit extra iudicium, ſiue per nudam confeſſionem, ſiue per ſolutionem partis debiti, aut vſurarum. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 9. ſ. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.

1 Ex eo pragmaticorum noſtrorum errore, quem retulimus, *Definit. 5. ſ. eod.*

2 Dixi *Defin. 20. ſ. eod.* vbi etiam monui non aliud in actione negotiorum geſtorum obtinere.

3 Nihil enim vetat etiam extra iudicium agnoſci bonam fidẽ, *l. quoties 9. §. ſicut autem, verſ. nec vtique, D. de admin. tut.* cum iudicia nõ ſint comparata, niſi in perfido; vt tractat Theoph. *initio tit. de action.* & in inuitos, *l. ſi reus 73. D. de procurat. l. ſi debitori 21. D. de iudic. l. debitoribus 31. D. de re iud. l. inter ſtipulantem 83. §. 1. de verb. oblig.* Nec eſt huic Definitioni contrarium, quod diximus *Defin. 17.* eum, qui vltro ſoluit partẽ chirographarij debiti, licet agnoſcat debitũ, non ideo tamẽ ſe obligare ad præſtandas vſuras, quas non deberet, ſi nihil ſoluiſſet. Ibi enim agebamus de vſuris ex ſola mora debitis, non etiã chirographo promiſſis. Hic vero de iis, quas chirographaria promiſſio debitas fecerit.

DEFINITIO XXVII.

De poteſtate clauſulæ ſoluendæ, ad primam creditoris interpellationem, quam ex nunc facit.

CLauſula illa, quæ in chirographis apponi plerunque ſolet, *payable à ſa premiere requeſte, laquelle il fait dés à preſent,* nullius momenti eſt in mutuo, quia repugnat naturæ mutui, quod ita cõtrahi neceſſe eſt, vt de meo fiat tuum. [1] Atqui non alienantur nummi, qui ſic dantur vt ſtatim recipiantur. [2] Igitur nec proderit, vt ex eo die debitor in mora conſtitutus videatur, vſuráſque debere incipiat, & [3] conſequẽter alia interpellatione opus eſt, [4] nec tantum ſi ex chirographo agatur, ſed & ſi ex publico inſtrumento. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis d'Aix, & D. de Marcoley, 9. Cal. Dec. 1595.

1 *L. 2. §. appellata, D. de reb. cred.*

2 *L. qui ſic ſoluit 55. D. de ſolut.* Cui non obſtat quod ſcriptum eſt *in leg. quid id quod 33. §. 1. D. de donat.* poſſe ea lege donationis cauſa pecuniam Titio numerari, vt ſtatim donatori mutua detur, non impediri translationem dominij, ac propterea iiſdem nummis donatori creditis nouum dominium in eis quæri. Id enim fit propter diuerſitatem tituli, cum ex nouo titulo & iure penes donatorem ſint nummi, ideoque ex tali titulo, cui non aliter locus eſſe poſſit, quam ſi ex priore traditione tranſlatio dominij inducatur.

3 Præpoſterũ enim eſt, vt priùs aut tam cito ſit quis in mora reſtituẽdæ pecuniæ mutuæ, quã ex ea cauſa mutui ſuã fecerit, *l. promiſſor 21. §. 1. D. de conſt. pecun.* iunge *l. quoties 24. verſ. & ideo, de oper. libert.*

4 Vt debitor in mora cõſtituatur, quæ regulariter ſine interpellatione non cõtrahitur, *l. mora 32. D. de vſur. l. ſi ex legati 23. de verb. oblig.* Præſupponit autẽ hæc ratiocinatio deberi omnimodo ex mora vſuras, ſiue tanquã vſuras, ſiue tanquã id quod intereſt. Quod in bonæ quidẽ fidei iudiciis verum eſt, ſed in ſtrictis falſum, ſi iuris rationem inſpicias magis, quam pragmaticorum noſtrorum errorem. Volunt enim illi in omni contractu deberi vſuras, & id quod intereſt ex die moræ, quaſi hodie contractus omnes ſint bonæ fidei. quem errorem non ſatis ſupérque refutauimus *Decad. 9. de error. pragmat. error. 1.*

5 Publicum enim inſtrumentum non facit ampliorem aut fauorabiliorem cauſam debiti, ſed tantum probationem eius certiorem, *leg. 4. D. de pignor. l. ſcripturas 11. C. qui potior in pign. hab.*

DEFINI

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo non facit contractum vſurarium, quamuis res ideo minoris vendatur, niſi adſit læſio etiam ſubducta æſtimatione pacti.

NOn ob id ſolum contractus dici poteſt vſurarius, quod is qui vendidit ſub pacto de retrouendendo viliore pretio potuerit carius vendere, ſi abſolute vendidiſſet. [1] Quid enim ſi re ſua omnino carere noluit? [2] Cur ei imputemus, quod licito contractus genere vti maluerit; [3] Alioqui erunt huiuſmodi contractus omnes vſurarij, cum fieri nequeat, vt non pluris res vendatur abſolute & ſimpliciter, quam ſub pacto de retrouendendo. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. de Chaſſardon, & Clement. Anguſard, 5. Cal. Dec. 1595.

1 Quamuis ita putet Guid. Pap. *quæſt. 516. n. 2.* poſt gloſſ *in cap. conqueſtus, de vſur.* Ioan. Pap. *in ſyntagm. lib. 12. tit. 7. de contr. vſur. §. 4.* Et male, nam gloſſ. *in dict. cap. conqueſtus,* loquitur de illo caſu quo pretium emptionis ſit modicum, id eſt, minus, quam res æſtimari iuſte debeat, etiam deducta iuſta æſtimatione pacti de retrouendendo, de qua vide *Defin. 26. ȷ̃. de reſcind. vend.*

2 *Arg. l. in cauſa 13. §. interdum, & l. ſi ex cauſa 9. in princ. D. de minor.*

3 Eſt enim licitum genus contractus venditio facta ſub pacto de retrouendendo, vt ait Guid. Pap. *d. quæſt. 516. in princ l. 2. l. ſi a te 7. C. de pact. inter empt. & vend.*

4 Cum pactum ipſum de retrouendendo ſit pars pretij, vt dicam in *Defin. 26. ȷ̃. de reſcind. vend. ex l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, D. de act. empt. l. ſi venditor 6. §. in fin. D. de ſeru. export.*

DEFINITIO XXIX.

Æſtimationis quanti plurimi acceſſiones frumento mutuo dato non debentur, ne quidem à die litis conteſtatæ.

FRumenti mutuo dati æſtimatio quanti plurimi præſtanda quidem eſt à die litis conteſtatæ, [1] ſed non acceſſiones eius æſtimationis, [2] quia ſtricti iuris contractus eſt. [3] *Ita Senatus* 17. Cal. Mart. 1596.

1 Ex notat. per Bart. & alios *in l. vinum, D. de reb. cred. l. 3. §. in hac, D. de commod. l. vlt. D. de condict. tritic.*

2 Neque enim debentur acceſſiones ex contractu ſtricte, niſi naturales, vt ſunt fructus, & quidem officio iudicis, *l. 2. l. videamus, 38. §. ſi actionem, D. hoc tit.*

3 Niſi pactum interuenerit & quidem incontinenti. Tunc enim debentur acceſſiones frumenti mutuo dati. *l. frumenti 17. C. hoc tit.* ob rationem poſitam *in l. oleo 23. eod.* Non etiam pecuniæ creditæ, *l. 3. eod. titul.*

DEFINITIO XXX.

Moræ purgatio admittitur, quamdiu non intereſt creditoris, licet cœperit intereſſe illius, qui habet ius ceſſum à creditore.

FAcile admittitur purgatio moræ, licet ex conuentione deſcendentis, cum nihil intereſt actoris, [1] At quid ſi actor iure ſuo ceſſerit, & ex aliqua cauſa interſit ceſſionarij, licet non interſit actoris? Non habebitur ratio huius vtilitatis ne ex facto cedentis durior fiat conditio ceſſi debitoris. [2] *Ita Senatus* in cauſa N. Gaſpardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue, 8. Non. April.

1 *L. ſi ita quis 135. §. Seia, cum ibi not. D. de verb. oblig. l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis caut.*

2 Neque enim poteſt quiſquam cedendo facere deteriorem ſui debitoris conditionem, *l. 1. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

DEFINITIO XXXI.

Mora non contrahitur ex ſolo lapſu diei tacitæ, ideoque nec debentur fructus niſi à die litis conteſtatæ, cum nulla præceſſit interpellatio.

NOn poteſt quis in mora conſtitui eo ipſo inſtanti, quo obligatur tacite ad rem tradendam. [1] Secus ſi conuenerit expreſſe, vt certo die res traderetur. [2] Ideoque interpellatione opus eſt, [3] & in eo nimirum minor eſt vis taciti quam expreſſi. [4] Proinde non ponunt ex eo contractu fructus deberi, niſi à die litis conteſtatæ, [5] ſi interpellatio nulla præceſſerit. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, contra D. de Carde, 12. Decemb. 1596.

1 Vt Dixi *Defin. 27. ſ. & Defin. 12. ȷ̃. de contrah. empt. ex l. promiſſo 21. §. 1 D. de pecun. conſtit.*

2 Quia tunc eodem tempore & dies venit, & mora contrahitur, ſi vltimo ſaltem inſtanti eius diei ſolutio facta non ſit. *l. qui hoc anno 42. l. ad diem 77. D. de verb. oblig.* iunct. *l. ſi fundum 114. eod.*

3 Quæ regulariter neceſſaria eſt ad debitorem in mora conſtituendum, *l. mora 32. D. hoc tit. l. Titia Seio 87. §. vſuras, de legat. 2.*

4 Quod non eſt nouum, vt notant noſtri *ad l. 3. D. reb. cred. & ad l. expreſſa 88. de reg. iur.*

5 *L. 2. l. videamus 38. §. ſi actionem, D. hoc tit.* cum tamen deberentur iſti fructus ex die depoſita in ſtipulatione, ſi ſtipulatio in diem concepta eſſet, *d. l. ſi fundum 114. de verb. oblig.*

6 Intellige ſi contractus talis ſit, ex quo debeantur fructus à tempore moræ, quod ius proprium eſt contractuum bonæ fidei, *d. l. videamus 38. §. pen. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Vſurarum conuentio ab vno facta non poteſt nocere alteri, niſi ei qui alias eiuſdem contractus ſibi partes prodeſſe velit.

COnuentio vſurarum facta per eum, cui tu indemnitatem præſtare debeas, te quidem afficere non poteſt, ſi maiores ille promiſerit, quam quæ citra conuentionem deberentur, [1] niſi poſt moram tuam ea conuentio facta ſit, tunc enim poteſt imputari tibi, cur non prius ſatisfeceris, aut de vſuris ipſis meliore conditione conueneris. [2] Sed ſi creditor tuus cum primo creditore tranſegerit de debito in tuam vtilitatem non eſt tibi permittendum, vt conuentionem vſurarum improbes, & reliquam contractus partem ſequare. Itaque conditio tibi deferenda eſt, vt vel omnia, quæ ab eo geſta ſunt, probes vel præſtes quicquid primo creditori deberetur, ſi ei nondum ſatisfactum eſſet. [3] *Ita Senatus* in cauſa D. de Sauigni, & D. Comitis de Saleneufue.

1 Ne ſit in alterius poteſtate tuam ignorantis conditionem deteriorem facere, *l. 2. D. quod vi aut clam, l. ſoluendo 39. D. de neg. geſt.*

2 Quod ſi feciſſes, non habuiſſet neceſſe is, cui indemnitatem præſtare debes, de vſuris conuenire. Itaque mora tua conuentioni ſic ineundæ cauſam & neceſſitatem dediſſe videtur.

3 *Arg. l. cum quæritur 16. De admin. tut. l. nam abſurdum 7 D. de bon. libert. l. ſi ita ſtipulatio 39. §. 1. D. de oper. libert.*

DEFINITIO XXXIII.

Vſuræ adiudicantur ex mutuo à die litis conteſtatæ, ſiue conteſtatio vera interceſſerit ſiue ficta, quæ inducitur ex contumacia.

VSuras ex mutuo à die litis conteſtatæ deberi obtinuit ex inueterato pragmaticorum errore, [1] contra iuris rationem, quæ ſane non patitur, ex contractu ſtricto vſuræ vllæ citra ſtipulationem debeantur, [2] ne quidem à die litis conteſtatæ, ſed fructus duntaxat, & quidem ex æquitate. [3] Quid ergo ſi vera litis conteſtatio nulla interceſſerit, [4] Sed debitor in ius vocatus contumax fuerit; Contumacia perfecta habebitur pro conteſtatione. [5] Itaque non ex die vocationis in ius, ſed ex die perfectæ contumaciæ vſuræ adiudicabuntur. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Volant, 8. Id. Maij. 1597.

1 Quaſi ea ſit ſententia *legis lite conteſtata* 35. *D. hoc tit.* cuius tamē longè alia ſententia eſt, vt ſcripſi *in Error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*

2 *L. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de praſcr. verb.*

3 Ex ratione poſita *in l. 20 & l. videamus 38. §. ſi actionem, D. hoc tit.* quia fructus ſunt acceſſiones naturales, vſura autem non natura, ſed iure percipitur, *l. ſi nauis 62. D. de re iudic.* Vide quæ ſcripſi *in Error. 1. Decad. 11. de error. pragmat.*

4 Quæ ſit per narrationem negotij apud iudicem, *l. vnic. C. de lit. conteſt.*

5 Alioqui non poſſet ad ſententiam procedi aduerſus contumacem cum litis conteſtatio neceſſaria ſit, quod tamen non ita eſt, *l. contumacia 53. D. de re iud. Auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oport.*

6 Vt idipsū operetur fictio in caſu ficto, quod veritas in caſu vero.

DEFINITIO XXXIV.

Non poteſt conductor pretextu remiſſionis faciendæ totam mercedem retinere, quin hoc ipſo ſe obliget ad vſuras eius quantitatis, quam debitam eſſe tandem apparebit.

CONductor, cui mercedis remiſſio ex iuſta cauſa fieri debuit, [1] ſi eo prætextu totam mercedis quantitatem, in plus quam deberet retinuerit, [2] non ob id liberatur, quo minus eius quantitatis, cuius tandem verus debitor reperitur vſuras præſtare debeat, licet non potuerit certo ſcire, quam demum quantitatem ſoluere deberet. [3] Ei namque poteſt imputari, cur non ſaltem eam ſummam, quam putabat ſe debere, obtulerit, & recuſante locatore obſignauerit. [4] Quod cum non fecit, æquum non eſt, vt & rei conductæ fructus & mercedis vſuras pro eodem tempore retineat. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Moyron Theſaurarij Ducis Gebennenſis, & Dn. Ducis de Mercœur, 3. Non. Maij, 1597.

1 Puer ob ſterilitatem *l. ex conducto 15 §. Papinianus, alias l. ſi vno, D. locat. l. licet certis annis 8. C. eod.*

2 Quod facere plerumque conductores ſolent.

3 Siquidem ea remiſſio mercedis arbitrio boni viri ſolet fieri. quod plerumque, imo ſemper incertum eſt, *l. ſi libertus 32. D. de oper. libert. leg. ſocietatem 79. in fin cum ſeq. D. pro ſocio.*

4 Vt pro ea ſaltem quantitate obſignatio eſſet vice ſolutionis, *l. obſignatione 9. C. de ſolut.*

5 Eſt enim id alienum à bona fide non minus quam vt rem & pretium aut emptor aut venditor retineat, *l. ex empt. §. qui autem, l. Iulian. 13. §. veniunt autem, l. bon. fid. l. liberalit. 16. §. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Venditori, qui rem tradidit, debentur vſura pretij non ſoluti tanquam intereſſe damni emergentis, interdum etiam fructus ipſi.

VSuræ quidem prohibitæ ſunt omni iure, id eſt diuino & Pontificio, & ciuili, ſed eæ demum, quæ nomen fœnoris merentur, & auaritiæ notam exprobrant petitori. [1] At non etiam illæ, quæ in vicem fructuum, & quaſi iure eius quod intereſt debentur, [2] quales ſunt, quas venditori præſtari æquum eſt ab emptore, qui in pretio ſoluendo moram fecit poſt acceptam à venditore rei venditæ poſſeſſionem, ex qua fructus vel perceperit vel percipere potuerit. [3] Hoc enim caſu mora contrahitur re ipſa etiam intra interpellationem, [4] cum contra bonam fidem ſit, vt emptor & rem habeat, & pretium retineat. [5] Ergo ſi iuſtam non ſoluendi cauſam emptor habuerit, forte quod ad initio & in ipſo, quod aiunt, limine contractus immineret periculum euictionis, nec venditor de euictione ſatis dediſſet, [6] aliter dicendum erit, vt ad vſurarum præſtationem nullo modo emptor condemnetur. [7] Tutius tamen fecerit, ſi pecuniam pretij obſignauerit, eodem tempore & rem & pretium habuiſſe dici poſſit. [8] Plane ſi venditor non contentus vſuris pretij petat etiam quanti ſua intereſt ratione lucri ceſſantis, vix eſt, vt audiri debeat, nec ſi probetur ſolitus negotiari, lucrùmque ex negotiatione ſentire, [9] niſi probet in eo ſtatu res ſuas fuiſſe, vt omnimodo & vt loquuntur, certitudinaliter lucrum ex negotiatione fuerit percepturus. [10] Hæc autem tunc obtinent, cum venditor, qui rem tradidit, fidem de pretio habuit emptori, alioqui nec dominium rei venditæ, quamuis traditæ tranſit in emptorem, [11] nec proinde fructus ex re vendita percepti acquiruntur, cum fructus iure ſoli non ſeminis percipiantur, [12] niſi cum bona fides tantum poſſidenti præſtat, quantum veritas præſtaret. [13] Proinde ſi pars pretij ſoluta ſit, nec de reliquo pretio fides habita, fructus quidem pro rata pretij ſoluti emptori acquirentur iure dominij: [14] venditori autem non tam reliqui pretij vſuræ debebuntur, quam fructuum ab emptore perceptorum, aut vindicatio, ſi extent, aut ſi conſumpti ſint condictio ſalua erit, [15] niſi malit vſuras pretij non ſoluti petere, fructuùmque commodum relinquere emptori. [16] *Sine die.*

1 *Cap. 1. & poſſ. extr. de vſur.*

2 Canoniſt. maxime Ioan. de Anan. *in c. conqueſtus, & in c. ſalubriter eod. tit. de vſur.*

3 *L. curabit 5. C. de act. empt.*

4 Vt, aliis quibuſdam caſibus, de quibus *in l. 3. de in integr. reſtit. min. l. Titia Seio 87. §. vſuras. de leg. 2.*

5 *l. Exempto 11. §. vlt. l. bona fides 50. de act. empt.* Bald. *in leg. fin. in fin. D. de iur. dot.* Alex. *conſ. 121. vol. 4.*

6 Iuxta formam, *l. ſi poſt perfectam. C. de euict.*

7 Afflict. *dec. 20. n. 1.* poſt Bald. *ad l. 1. C. de bon. matern.*

8 *Arg. l. ſi per te non ſtat 7. & l. acceptam 19. Cod. hoc tit.* Dixi *Defin. praced.*

9 quamuis hoc caſu videatur licitè peti intereſſe, etiam lucri ceſſantis, ſecundum Bart. *in l. vnic. C. de ſent. qua pro eo quod intereſt.* Canon. *in c. ſalubriter, & in c. conqueſtus, Extr. hoc tit.*

10 Afflict. *d. dec. 20.* poſt Caſtr *in l. 2. §. nunc de officio, de eo quod cert. loc. per text. in l. quemadmodum, §. ſi nauis. in fin, D. ad l. Aquil. l. naturalem §. 1. de acquir. rer. domin.*

11 *L. quod vendidi 19. D. de contr. empt.*

12 *L. qui ſcit 25. §. 1. D. de vſur.*

13 *L. bona fides, D. de reg. iur.*

14 quia licet non potuerit cogi venditor, vt acciperet partem pretij, *l. Iulianus 13. §. offerri, de act. empt.* ſibi tamen debet imputare cum accepit.

15 Tanquam quorum dominium non ſit acquiſitum emptori, nec amiſſum venditori, niſi per conſumptionem, *l. certi condictio 9. §. ſi nummi, D. de reb. cred. l. ſi à furioſo 12.* D. *eod.*

16 Non enim poteſt recuſare emptor, quo minus ita volente venditore retineat fructus, quos percepit, præſtetque vſuras pretij, quod promiſit. quidni enim liceat venditori habere fidem de pretio etiam ex poſt facto? Vid. Thom. Grammat. in addit. ad Afflict. *d. dec. 19.* & Steph. Bert. quem citat *conſ. 318. n. 7. part. 1. & conſ. 109. part. 3.* Anchar. *conſ. 19. num. 2.* [Obſerua tamen eo quoque caſu, quo non poteſt cogi emptor ad ſoluendum, puta ſi in limine ipſo contractus immineat periculum euictionis, nec venditor offerat ſatiſdationem. Poſſe tamen venditori pro ſatiſdatione ſufficere ad obligandum emptorem in vſuras pretij, vt dicat paratum ſe pati pecuniam deponi penes mercatorem qui eius vſuras ſit præſtaturus. Æquè enim hoc modo indemnitati emptoris conſulitur. Sed ſi emptor quoque paratum ſe dicat pretium penes mercatorem deponere, petatque in eam rem nominari aliquem aut perquiri à venditore, non priùs in mora eſſe intelligetur, quàm venditor mercatorem quæſiuerit & nominauerit ſuo periculo. Nec enim debet ea res emptoris damno aut periculo cedere. Ideoque nec vllas interim vſuras debebit, tametſi fructus rei venditæ perceperit, nec pecuniam obſignauerit, *Ita Senatus* pro Dom. Ioanne Fabro Medico, & Franciſco Gay, Idib. Sept. 1613. Neque quia hoc caſu non poteſt emptor videri fuiſſe in mora. ex afflict. *d. dec. 20.*]

DEFINITIO XXXVI.

Relicta repetitio vſurarum ad exonerandam conſcientiam quam vim habeat, & quam recipiat interpretationem?

NObiliſſima fœmina, quæ magnam pecuniæ quantitatem, tam ex paternis maternisque, quam ex mariti facultatibus corrogauerat, cum toto fere viduitatis ſuæ tempore fœnus exercuiſſet, tandem in extremis conſtituta, & à religioſo confeſſario vt animæ iam periclitanti conſuleret perſuaſa, accerſito confeſtim notario, & præſentibus ſeptem teſtibus declarauerat, velle ſe in exonerationem conſcientiæ vt vſuræ omnes, fructus, reditus, lucra denique & emolumēta omnia, quæ à ſuis debitoribus viua percepiſſet, eiſdem omnibus à ſuis heredibus reſtituerētur. ſi quid pro interuſurio præteriti temporis debebatur, id ne vnquam peteretur, nemine tamen ex debitoribus ſtipulante, at ne tum quidem præſente. Sequenti die mutata ſententia, eodemque vocato notario, & adſtante ſolemni teſtium numero dixerat

pœnitere

pœnitere ſe prioris voluntatis, nec cauſam vllam habere, propter quam ſuis heredibus tantum infligere damnum deberet, vt iis prodeſſet, à quibus nullum vnquam beneficium accepiſſet. Mox ab eodem à quo prius confeſſario admonita, vt de ſalute animæ ſerio, & ante omnia cogitaret, tertia vel quarta poſt priorem ſcripturam hora redierat ad primam voluntatem, expreſſimque præceperat heredibus rogare debitores, à quibus illa vſuras perceperat, vt liberaliter illas defunctæ condonarent. Id ſi à debitoribus impetrare heredes nõ poſſent, vniuerſas iis vſuras, lucraque omnia, quæ debitores à ſe perſoluta dicerent, heredes ad vltimum vſque quadrantem redderent. In eaque voluntate poſt paucas horas, & eo ipſo die deceſſerat. Cum heredes à debitoribus, qui per multos annos vſuras partim ſeptũces, & beſſes, partim decunces ſoluerant, ad earum reſtitutionem vrgerentur, negabant ſe teneri eas reddere, quas defuncta intra legitimum & Principum noſtrorum edictis licitum modum accepiſſet,[1] non alias autem hucuſque prohibitas fuiſſe, quam quæ ſupra decunces eſſent, cæteras omnes & ipſas quoque decunces, niſi quæ ab initio anni prorogarentur, atque ita in decunces deflecterent, ſi non expreſſim permiſſas, tacito tamen & Principis & magiſtratuum conſenſu in hunc vſque diem fuiſſe toleratas.[2] Addebant per debitorum fraudes extortam eam liberalitatem à defuncta, quæ toties mutata voluntate non obſcurè indicaſſet ſolicitatam ſe à confeſſario, ipſis fortaſſe debitoribus inſtigantibus, potius quam certo iudicio aut pietatis zeloatt eam diſpoſitionem decurriſſe.[3] Placuit contra defunctæ volũtatem heredes facere, ac parum piè ſi non omnes vſuras reſtituerent, quarum perceptione conſcientiam ſuam defuncta oneraſſet: In quo numero dubitari non oportebat, quin omnes eæ eſſent, quæ fœnoris iure cenſebãtur, etiamſi quincunces tantum, aut etiam quincuncibus minores proponerentur.[4] Nec enim quænam iure ciuili aut permiſſæ eſſent, aut toleratæ[5] inſpiciendum erat, ſed quænam licitæ in foro cõſcientiæ,[6] quænam illicitæ. Porro illicitas eſſe conſtabat omnes, quotquot fœnoris appellatione continerentur, fœnus autem & vſuram eſſe quicquid excedit ſortem.[7] Nec voluntatis ſecundæ ratio habenda videbatur, quæ & per tertiam poſteriorem reuocata fuiſſet,[8] & anteriorem factam in piam cauſam & exonerandæ conſcientiæ gratia reuocare nullomodo potuiſſet, tametſi per ſpeciem vltimæ voluntatis, non per donationem inter viuos ea vſurarum reſtitutio fuiſſet imperata.[10] Quid vero indignius, quam propitiis auribus audiri heredes, qui ne conſcientiam defunctæ exonerarent, propriam onerare non erubeſcerent; Neque ad rem pertinebat, quod vice eius, quod intereſſet, perceptæ viderentur ab ea, quæ ſi ſortem exegiſſet, bona pleraque ex ſuis pecuniis comparare, eorumque fructus ſuo iure ac licite ſubinde percipere potuiſſet. Idem enim de pecunia qualibet fœneratitia tractari poſſet, atque ita fieret, vt ſi bona eſſet ratio, fœnus omne ſaltem moderatum licitum dici deberet, in foro conſcientiæ, quod tamen Theologi nunquam admitterent.[12] Plane quas vſuras ab iis defuncta percepiſſet, qui viciſſim fructus pignorum dotalium ex contractu cum ea inito perceperant, placuit nullomodo reſtitui debere, tanquam quæ omnino licitè, ac ſalua conſcientia percipi potuiſſent, dum ne quincuncibus grauiores fuiſſent.[13] *Ita Senatus* pro Dom. Comite de Grolée, & aliis, 13. Cal. Ianuar. 1604.

1 Quod enim fit lege permittente pœnam non meretur, *vulg. l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de adult.* Rapienſ. *de act. hypoth. verſ. ſine aliqua. num. 4.*

2 Nec enim alij vſurarij apud nos hucuſque mulctati & condemnati ſunt, quam qui probantur vſuras grauiores decuncibus exegiſſe. Ita ſcilicet ferente temporum auaritia & infelicitate.

3 Nemo enim credendus eſt tam facile mutaſſe voluntatem in ea re, quam prius certo iudicio conſtituerit, *leg. non ad ea 89. de condit. & demonſtrat.*

4 Cum vſuræ omnes prohibitæ ſint omni iure diuino, Pontificio & ciuili, vt diximus *Defin. proxim. præced. in princ.*

5 Hoc ideo, quia verum eſt, nullas vſuras permiſſas eſſe etiam iure ciuili, ſed tantum toleratas, quod longè diuerſum eſt. Sic dicimus concubinatum iure ciuili toleratum eſſe, non permiſſum, *l. 3. D. de concub.*

6 Cum defuncta diſpoſitionis ſuæ cauſam non ad ius noſtrum ſed ad conſcientiam ſuam retuliſſet.

7 *Cap. 1. & paſſ. Extr. de vſur.*

8 Adeo vt nec ſalutationem à debitore aucupari vel accipere ex hac cauſa liceat citra peccatum, iuxta Theologos.

9 Vltima enim voluntas prævalet in vltimis voluntatibus, *l. ſi mihi 12. §. 1. de leg. 1. l. ſi quis 22. de leg. 3.*

10 Quia relictum pro male ablatis videtur relictum vt debitum, & habet vim debiti confeſſati in præſentia partis, vt loquitur Guil. Bened. in verb. *ſi abſque liberis 1. n. 17. 28. & 29.* Nimirum ſi relictum ſit certis perſonis, aut incertis ex certis, non autem ſi incertis prorſus, idem Boër. *num. 30.*

11 *Arg. Auth. hoc autem, C. de fideic. l. cum quis 37. §. codicillis, de leg. 3.*

12 Nam intereſſe taxatum ab initio non debetur, niſi probetur. Afflict. *dec. 284. n. 3.*

13 D.d. Cou. *lib. 3. var. reſol. cap. 4. ad l. ad l. curabit, num. 5.*

DEFINITIO XXXVII.

Debitor qui à ſuo debitore ceſſo poſt multos annos pecuniam exegit totius præteriti temporis vſuras debet.

DEbitor cum à creditore vrgeretur ad ſolutionem debiti vſurarij, nec haberet pecuniam in numerato, mandauerat creditori ſuo actiones contra proprium ſuum debitorem in ſolutum,[1] nulla tamen interpoſita delegatione.[2] Creditor eo mandati inſtrumento per multos annos fruſtra retento cùm ſæpius debitoris ſui debitorem, nec tamen teſtato, vt debuerat,[3] & per ſcripturam[4] interpellaſſet, ſolutionem extorquere non potuerat: Tandemque idem ille debitor, qui exigendam pecuniam mandauerat, ipſam exegerat. Poſtea cõuentus ad vſuras totius præteriti temporis[5] negabat ſe teneri, propterea quod per eum non ſtetiſſet quominus ceſſus debitor citiùs ſatisfeciſſet, at per creditorem potiùs qui nullas diligentiæ, quam præſtare debuerat, probationes adferebat.[6] Viſum eſt non poſſe illum recuſare quominus etiam illius temporis quod exactionem præceſſerat vſuras præſtaret, cùm ille ipſe pecuniam exigendo, mandatum quod prius dederat reuocaſſet.[7] Nam etſi debitor aliquis etiam recuſante ſolutionem creditore[8] obſignaſſet debitam à ſe quantitatem, quæ per multos annos manſiſſet obſignata, tandemque debitor ipſe pecuniam abſtuliſſet, nemo dubitaret quin ſi vſuraria erat pecunia deberẽtur vſuræ, etiam pro eo tempore quo obſignatio conſtitiſſet. Quia nunquam videatur obſignatum quod non durat obſignatum.[9] Sic ergo nec mandatæ videntur actiones quæ non durant mandatæ.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Dominico Grena, contra Dom. de Montſaint-Iean. Cal. Sept. 1612.

1 *Vt in l. 1. C. de oblig. & act. l. vlt. C. quand. fiſcal. vel priuat.*

2 Nam ſi interpoſita fuiſſet delegatio non eſſet locus quæſtioni cùm habeat illa vim ſolutionis *leg. delegare 11. & paſſ. D. de nouat. & de leg. l. quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Velleian.* Et ideo longè aliud eſt cedere aliud delegare debitorem, *l. 1. C. de nouat.*

3 Vt appareret ſerio rem agi vt *in l. qui Romæ 122. D. de vſur.*

4 Quod pragmatici noſtri dicunt *par acte.*

5 Quia vt poſuimus debitum erat vſurarium.

6 Semper enim pro facto contra te habendum eſt, quod per te ſtetit ne factũ ſit, *l. in iure ciuili 61. D. de reg. iur. cap. imputandum 41. & c. cùm non ſtat 66. eod. tit. in 6.* Paria autem ſunt non eſſe & non apparere. *§. ſi aduerſus inſt. de nupt. l. duo ſunt Titij 30. de teſt. tutel.*

7 Poſterior enim mora & poſterius factum ſemper nocet *l. qui decem 72. D. de ſolut.*

8 Semper namque obligatio debet præcedere obſignationem *l. acceptam 19. C. hoc tit. & Defin. 40. ſ de ſolut.*

9 Sicut nec videtur in rem verſum, quod non durat verſum, *l. ſi pro patre 10. §. verſum, D. de in rem verſ.* neque permiſſum, quod non durat permiſſum, *l. item 6. §. pœn. quod cuiuſque vniuerſ. nomin.* Nec lis mota quæ non perſeuerat, *l. nam etſi 15. §. 1. de inoff. teſt.* Nec res in poteſtatem domini reuerſa, quæ non durat reuerſa, *l. 4. §. tunc in poteſtate, D. de vſucap.*

10 Mandatum enim reuocatum nihil eſt, *l. ſi vero 12. §. pen. D. de mand. dat.* Sed ſi creditor pecuniam ipſe non exegiſſet, ſuperfuiſſet quantum ad vſuras illa facti quæſtio, an per debitorem ceſſum ſtetiſſet an potius per creditorem cui mandatæ erant actiones vt ſolu-ta pecunia non eſſet, Quia mora cuique ſua debet n[illegible] non alteri, *lege factum 155. de regulis iuris.*

DEFINITIO XXXVIII.

De obſignatione facta legitima & reuocata.

ETſi verum eſt quod proximè diximus, non videri obſignatam pecuniam quæ non durat obſignata, ideoque nec liberari ab vſuris debitorem qui obſignauerat, [1] Aliud tamen iuris eſt in eo debitore qui poſt factam legitimę obſignationẽ conuentus, vt ſolueret diſtulit aut recuſauit ſolutionem, aut quod effectu idem eſt obſignatæ quantitatis numerationem. Hoc enim caſu à die quidem obſignationis non currunt vſuræ in tempus vſque denegationis. Sed ab eo tempore quo denegata ſolutio, vel obſignationis reſtitutio eſt, vſuræ debebuntur. [2] Nec quod conſtet obſignatam pecuniam fuiſſe debitori reſtitutam ea lege, vt depoſitario quandocunque petenti redderetur, [3] facere poterit vt depoſitum in eodem ſtatu manſiſſe videatur. Aliud enim eſt debitoris qui depoſuit perſonam in obligatione noua conſtitui. [4] Aliud vero depoſitum retineri, neque poteſt noua hæc obligatio perſonalis retinere depoſitum, quod ſicut non niſi re contrahitur, [5] ita & ſola rei redditione diſſoluitur. [6] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Ioannis & Petri Vulliod, contra Violon, ante Calend. Iunij 1613.

1 Dixi *defin. prox. num. 9.*
2 Textus eſt elegans *in l. debitor 7. D. hoc tit.*
3 Hoc enim plerumque fit vt conſulatur depoſitario qui alioquin conueniri à creditore depoſitum repetente quandoque poſſet, quando is ratam habere vellet obſignationem à ſuo debitore factam.
4 Nunquam enim fuerat antea debitor depoſitario obligatus.
5 *L. 1. §. re quoque, de oblig. & act.*
6 *L. prout. 80. de ſolut. l. 37. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIX.

Non tenetur obſignare qui non habet cui poſſit ſoluere.

NOn poteſt videri in mora eſſe debitor qui pecuniã non ſoluit ad diem minori, à quo viciſſim actionum ceſſionem iuſtam accipere debuerat, [1] ſi eo tempore minor curatorem nullum habuerit, cùm neque cogendus fuerit ſoluere abſque ceſſionẽ, [2] neque ceſſio ritè fieri potuerit ſine curatoris authoritate. [3] Præſertim cùm idipſum verbis Senatuſconſulti diſertè comprehenſum eſſet, vt eam ceſſionem ex autoritate curatoris fieri oporteret. [4] Nec ad rem pertinuit quod ea pecunia ex licitatione deberetur, in quo genere placet, non niſi præſenti pecunia expediri rem debere, [5] Semper enim verum eſt, non prius cogendum quemquam ſoluere quàm in eo ſtatu res ſit, vt ſoluendo tutam & plenam liberationem conſequi poſſit. [6] Adeò vt nec poſſit ei imputari, quod pecuniam à ſe debitam non obſignauerit. [7] Nec enim obſignare vnquam tenetur is qui non habet cui ſoluat, etiamſi maximè velit. [8] *Ita Senatus*, contra ſorores Cochet, 9. Sept. 1613.

1 Vt in ſpecie *l. mulier 19. ff. qui potior. in pign. hab. l. in creditore 38. de euict.*
2 Propter exceptionem ei competentem cedendarum, vt vocant, actionum, de qua in *l. rem hereditariam 65. ff. eod. tit. de euict.*
3 Nam etſi etiam interueniente auctoritate curatoris poteſt minor in integrum reſtitui *tot. tit. C. ſi tut. vel cur. interuen.* Tutiùs tamen contrahitur adhibito curatore *l. ait Prator 7. §. permittitur, ff. de minor. leg. 4. § vlt. ff. de euict. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*
4 Forma enim Senatuſconſulto præſcripta ad vnguem ſeruanda eſt, *l. cùm hi 8. §. ſi Prator ff. de tranſact.*
5 *L. à Diuo Pio 15. §. ſed ſi emptor ff. de re iudic.*
6 *dict. leg. ſancimus, leg. quod autem 6. §. apud Leonem, ff. quæ in fraud. credit.*
7 Quo remedio ſuccurri ſolet ei qui non poteſt ſoluere, *lege vltima, ff. de leg. commiſſ. l. acceptam 19. Cod. hoc tit. leg. obſignatione 9. Codice de ſolut.*
8 *L. cùm quidam ... 17. §. ſi pupillo, ff. hoc tit.*

DEFINITIO XL.

Venditio penſionis annuæ certo pretio an & quando ſit vſuraria.

CErti iuris eſt venditiones illas quæ hodie paſſim fiunt annuæ penſionis etiam pecuniariæ pro certo pretio in pecunia quoque conſtituto [1] non eſſe vſurarias cùm pontificia Martini Papæ conſtitutione licitæ ſint & approbatæ. [2] Nec enim penſio quæ venditur vſuræ vicẽ obtinet, ſed ipſius rei venditæ, vt è contrario pecunia vicem pretij non ſortis. [3] Sed hoc ita, ſi penſio legitimum modum non excedat, aut cũ qui pro legitimo conſtitutus ſit à Principe, [4] ne alioquin videatur facta conuentio in fraudẽ vſurarum. [5] Sed quid ſi cõuenerit, quod plerumque fit, vt ſi bis aut ter ceſſet venditor in ſolutione penſionis annuæ poſſit pecunia repoſci, quæ pro pretio data fuit; Putant plerique Theologi adiectione huius conuentionis fieri contractum vſurarium. [6] Sed alio tamen iure Senatus noſter vtitur vt hæc velut pœna potiùs quàm vſura venditoris rem venditam non præſtantis contumacia coërceatur. [7] Quaſi ſit hoc pactum oppoſitum legi commiſſoriæ, [8] quæ in venditionibus non eſt improbata. *Ita Senatus* pro illuſtri D. Margareta de la Chambre, contra D. de Maningod, *Sine die*. Et iterum in cauſa D. Guilielmi de Chabod Comitis de S. Mauris, contra Garinum Mugnier, & Iacobum Rebut, 4. Iun. 1614.

1 Galli vocant, *rentes ou annees conſtituées à prix d'argent*, de quibus *Defin. 31. num. 7. ſ. de verb. ſignific.*
2 Scilicet conſtitutione Martini Papæ V. quæ extat *in Extrauag. Regimini.*
3 Venditio autem eſt quoties ſciri poteſt quid ſit merx, & quid pretium, *l. 1. de rer. permut.*
4 Cuius nimirum eſt modum illum conſtituere & qui aliter atque aliter conſtitui ſolet pro Principum voluntate ac temporum & regionum diuerſitate.
5 Quod nũquam ferendum eſt *l. pecunia 9. l. placuit, 29. D. hoc tit.*
6 Nẽpe quia conſtitutio Martiniana requirit vt in poteſtate vẽditoris eſſe debeat venditam penſionem annuã redimere pretio quãdocunque reſtituto. Non autẽ in poteſtate emptoris vt pretiũ quod dedit poſſit nunquam repoſcere, nec ſi pretiũ non ſoluatur, *l. venditor 13. l. ea conditione. 14. C. de reſcind. vend.* Itaque facultas hæc repetendæ pecuniæ oſtendit contractũ fuiſſe mutuũ potiùs quàm venditionẽ, quia conuenit naturæ mutui. Repugnat autem naturæ venditionis.
7 quaſi taxato breui manu eo quod intereſt emptoris ſolutam eſſe & ſolui ſua die venditam annuam penſionem, vt *in l. 4. C. de act. empt.* Ne alioqui id quod intereſt facile excurreret in infinitum, ſi præſtaretur ratione pecuniæ debitæ ſine vllius loci vel temporis adiectione *l. 3. D. de in lit. iur.*
8 Lex enim commiſſoria eſt vt ni pretium intra tempus ſoluatur res fiat inempta *l. 1. & paſſ. D. de leg. commiſſ.* Hic vero ſit inempta res vendita ob id ſolum quod ſuo tempore non ſit tradita.
9 Sed tantùm in pignoribus *l. vlt. C. de pact. pign.* Licet etiam in venditionibus ſit odioſa. *l. Æmilius 41. D. de min.* [Planè ſi nulla pactio interuenerit, non poterit pretium repeti per quantoſcunque annos ceſſatum ſit in ſolutione penſionis annuæ. *Ita Senatus* in dicta cauſa Dn. de Iacob, 4. Iunij 1614.]

TIT. XXV.

DE DEPOSIT.

DEFINITIO I.

Qui rei propriæ ſequeſtrem ſe fieri patitur, non ideo dominium amittit.

QVi rei, quam bona fide comparauerat ſequeſtrem ſe fieri paſſus eſt per [1] ſimplicitatem & ruſticitatem, [2] cuius ſuũ tueri potius debuiſſet, non ideirco dominij ius, aut aliud ſi quod habebat, amiſiſſe intelligitur. [3] Nam quod dici ſolet rei ſuæ depoſitarium neminem eſſe poſſe, [4] facere debet vt ne tale depoſitum valeat [5] potius, quàm vt dominium, quod nec nuda voluntate, nec niſi certis modis amittitur, [6] à ſe abdicaſſe videatur, qui iuris ignorantia lapſus eſt. [7] *Ita Senatus*, 30. Cal. Dec. 1588.

1 Sequeſtrẽ vocant Iurecõſulti non depoſitarium quemlibet, ſed eũ penes quẽ deponitur per plures aliqua res inter eos cõtrouerſa, *l. licet 19. in princ. D. depoſit*, vbi monet Florẽtinus videri hoc caſu vnũquemque contrahentiũ rem in ſolidũ depoſuiſſe, quod aliter eſt, cũ

plures

plures rem communem deponunt. Videtur enim vnuſquiſque partem ſuam duntaxat, non rem ipſam in ſolidum depoſuiſſe, *L.1.§.ſed ſi duo, 34. iunct. l. proprio, 6. & l. praced. eod.*

2 Quis enim niſi ſimplicitate aut ruſticitate nimia patiatur res ſuas penes ſe deponi, *arg. l. vlt. C. de arbit. tutel.*

3 *L. qui rem ſuam, 15. l. bona fides, 31. §. 1. verſ. ſi tamen ignorans, D. hoc tit.*

4 *L. neque pignus 45. ff. de reg. iur.*

5 *d. l. qui rem, & d. l. neque.*

6 *L. ſi quis vi 17. §. differentia, de acquir. poſſeſſ.*

7 Vide Bald. *ad l. ad probationem, verſ. quaro ſi inſtrument. C. de locat. ex l. cum falſa, 5. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO II.

Qui per mendacium ſe obtulit & conſtituit depoſitarium ad impediendam executionem iudicati, nullam habet exceptionem.

Nihil intereſt, quod ad depoſiti iudicialis reſtitutionem attinet, an depoſitum re ipſa & per traditionem contractum ſit, [1] an nuda confeſſione eius, qui ſe vltro depoſitarium conſtituit, fidemque habuit de re depoſita. [2] Perinde enim vtroque caſu condēnandus eſt, ne iudicis auctoritati impune videatur illuſiſſe, qui mentiēdo ſe depoſitariū in cauſa facit, ne alia fieret executio contra debitorem aut condemnatum. [3] Proinde ſi eas exceptiones proferre velit, quas verus depoſitarius obiicere non poſſet, non erit audiendus. [4] Planè cum depoſitum non niſi re contrahatur, in arbitrio erit creditoris ſi mallet aduerſus debitorem agere, quam aduerſus depoſitarium, & priſtinam actionem exercere, non ſecus, acſi nullum[5] depoſitum factum eſſet, quod nec reuera factum vllum intelligitur. [6] Iniquum enim fuerit ex falſo eiuſmodi depoſito ſiſti curſum vſurarum, aut fructuum lucrum acquiri, cum non niſi vera obſignatio, & quæ rite facta eſt, illa ſit, quæ ſolutionis loco habetur. [7] Nec aliud erit, ſi reuera pecunia numerata ſit, aliáve res tradita, vt in depoſitum eſſet, ſi poſtea ſine in continenti, ſiue ex interuallo reddita ſit. [7] Neque enim videtur depoſitum, quod non durat depoſitum, ſicuti nec verſum, quod non durat verſum, [8] Simulatæ tamē obſignationis probationem ab eo exigemus, qui dicet, non etiam ab eo, qui pro ſe habet depoſitarij confeſſionem. [9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 quomodo regulariter contrahitur re & traditione, *l. 1. §. is quoque, ff. de oblig. & action.*

2 Licet enim depoſitum non niſi re contrahatur, confeſſio tamen nuda, id eſt, traditione deſtituta, quæ non prodeſt ad obligationem inducendam prodeſt, ad implendam depoſitarum rerum probationem. *l. ig. Publia, 26. §. 2. lt. D. hoc tit. l. cum quis decedens, 37 § codicillis, de legat. 3 l. ex qua, 57. D. de donat. int. vir. & vxor.*

3 *l. 1 in l. pen. D. de dolo. l. qui ſe liti 45. D. de hered. pet. l. is qui ſe obtulit, 25. & l. ſin autem, 27. D. de rei vind. L. 4. in princ. D. de re iudic.* ne alioqui parta ex cauſa iudicati executio ad initium nouæ petitionis redigatur, *vt in l. minor. 48. in princ. D. de minor.*

4 Nec melioris conditionis ſit, qui apparitori iudicis illuſit, quam qui negotium bona fide geſſit. Verus enim depoſitarius nullas contra depoſiti actionem poteſt obiicere exceptiones, *l. vlt. C. de compenſ. l. pen. C. hoc tit.* Depoſiti enim reſtitutionem denegare nec poteſt is, qui accepit, *L. quod ſeruus 11. D. eod.* nec is qui negādo, quamuis vere ſe depoſitum accepiſſe, hoc ipſo arguit ſuum mendacium, *l. rem alienam, 41. in fin. ff. de pignor. act.* iunct. *l. cum de indebito, 25. in fin. de probat. l. generaliter 13. C. de non num. pecun.* [Ergo hoc caſu condemnatus eſt omnimodo depoſitarius, vt ipſum reſtituat, quod ſe in depoſitum accepiſſe confeſſus eſt ſi adhuc extat, Aut ſi non reſtituat, aut præſtet non ſolum eam quantitatem quæ debebatur venditori, quo vrgente depoſitum contractum eſt. Sed veram iuſtámque rei depoſitæ æſtimationē, quam præſtari ſemper intereſt veri creditoris, ſiue vt poſſit ſibi conſulere per retentionem, ſi quid ei aliūde debeatur. *Ex tit. etiam ob chirogr. pecun pign. retin. poſſ.* Siue quod actione pignoratitia teneatur debitori, cuius pignus eſt ſuperfluū reddere *l. ſi fundus 16. §. in vindicatione, ff. de pignor. l. ſi inter 21. §. vltim eod. l. quamuis 6. §. 1. & paſſ. ff. de pign. act.* Solent enim huiuſmodi depoſita fieri vrgentibus executionem creditoribus. *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Brino, contra Morrier. 6. Sept. 1612.]

5 Ne alioqui pœna mendacis depoſitarij ſit præmium & liberatio veri debitoris, contra *l. ſequens gradus, 15. D. de SC. Silan.*

6 *L. acceptam, 19. C. de vſur. l. nec creditores, 10. l. vlt. C. de pign. act. l. obſignationes 9. C. de ſolut. l. ſi ſoluturus, 39. D. eod.*

7 Puta ſi fuerit depoſita dicis cauſa, quemadmodum de pecunia commodata tractat Iuriſconſultus *in l. 4. D. commod* id eſt perfunctorie, & ob id tantum, vt dici poſſit factum depoſitum. Sic & *in l. 1. §. excuſantur, 34. D. de SC. Silan.*

8 *L. ſi pro patre, 10. §. verſum, & ſeqq. D. de in rem verſ.* pluſque valere debet quod reuera actum eſt, quam quod ſimulate conceptum, *l. 1. 2. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. ſi ex pretio, 6. C. ſi cert. pet.*

9 Simulatio enim nulla eſt ſine dolo & mendacio, cuius præſumptio nunquam in dubio capienda eſt, vt ſcripſimus *Defin. 4. & 5. ſ. plus valer. quod agit.*

DEFINITIO III.

Depoſiti actio perſonalis habet priuilegium inter creditores perſonales poſt dotem, depoſiti autem vindicatio ante omnes citra priuilegium.

Depoſitarius quidē nullas habet exceptiones, ſi depoſiti conueniatur, [1] ſed ſi ante redditum depoſitū deceſſerit, & heredem cum beneficio legis ac inuentarij reliquerit, [2] nō vſque adeo fauebimus depoſito, vt non cogatur is qui depoſuit eo nomine agere, ſicut & cæteri creditores in generali diſcuſſionis inſtantia. [3] Eſt enim depoſiti actio perſonalis, [4] quamuis inter cæteras actiones habeat priuilegiū poſt dotē. [5] Planè ſi depoſita pecunia extet, vindicari poterit, neque eo caſu de priuilegio aut de diſcuſſionis inſtātia quærendū erit. [6] Nam cū per depoſitū nec transferatur dominiū, nec poſſeſſio, [7] apparet rē depoſitam, quādiu extat, eſſe extra cauſam hereditatis, [8] ideoque perſecutionem eius nihil cōmune habere cū perſonalibus aliorū creditorū actionibus. [9] *Ita Senatus* in cauſa N. Alexandri d'Vretal & N. Gallet. 4. Cal. April. 1593.

1 *L. pen. C. hoc tit. l. quod ſeruus, 11. D. eod. l. vlt. ad fin. C. de compenſat.*

2 Quo caſu relinquit heredem ſuum obligatum actione depoſiti licet heres depoſitarij non ſit depoſitarius, nec fides eius electa dici poſſit. *l. in Aſia. 52. §. cum ſequeſtre, l. die ſponſaliorum 25. in princ. D. hoc tit. l. ſi is qui, 8. cum ſeq. C. eod.* Omnes enim actiones ex contractu deſcendentes tranſeunt in heredem, exceptis perpaucis caſibus *§. aliquando. Inſt. de per. & emp. action. l. ex depoſiti 12. l. ex contractibus, 49. D. de oblig. & act.* Scripſi *lib. 1. Coniect. cap. 11.*

3 Secundum ea quæ cōſtituta ſunt *in l. vlt. §. & ſi præfatam, n. ſeqq.*

4 Cum naſcatur ex contractu, *l. 1. & tot. hoc tit. D. & C. d. l. 1. de oblig. & action.*

5 *L. ſi hominem, 7. §. quoties, vbi gloſſ. D. hoc tit. iunct. l. ſi ventri, 24. §. in bonis, D. de reb. auct. iud. poſſ. alias l. 9. de priuil. cred.*

6 *d. §. in bonis, in fin.*

7 *L. licet, 17. §. rei depoſitæ, D. hoc tit.*

8 Extra quam ſcilicet ſunt omnia, quæ in bonis defuncti non poſſunt computari, *l. ſequens quaſtio 67. de legat.*

9 *L. Procuratoris, 5. §. pen. ff. de tribu. act. l. ſi à domino, 36. ff. de petit. hered. l. depoſui, 18. in princ. ff. de pecul.* Vide quæ ſcripſi *Decad. 1. de error. pragmat. Error. 1.*

DEFINITIO IV.

Depoſitarius non tenetur de culpa, niſi certis caſibus, tenetur autem de dolo etiam præſumpto.

Depoſitarius quidem, qui neque culpam promiſit, [1] neque depoſito ſe vltro obtulit, [2] de culpa non tenetur, multoque minus de caſu fortuito, [3] ſed tantum de dolo. [4] Sed tamen dolum præſumptum eſſe ſufficiet, vt conueniri poſſit. [5] Finge depoſitas pecunias in eo loco, cuius claues ſemper penes depoſitarium fuerint, & illæſo cubiculo amiſſas ſubtractáſq; res depoſitas, ac præterea nihil ex iis rebus, quæ ad depoſitarium ipſum pertinebant. Negari non poteſt, quin doli præſumptio vrgeat contra depoſitarium, ideoque teneri eum depoſiti æquum erit, [6] adeoque quanti actor in litem iurauerit, ſi non appareat quid & quantum depoſitum fuerit, [7] ſicut & ſi ciſta obſignata depoſita eſſet, quæ aperta redderetur. [8] Nec depoſitario proderit, quod probet ex rebus ſubtractis quaſdam in alterius manu & poteſtate viſas eſſe, niſi probet etiam qua ratione fieri potuerit, vt ad poſſeſſorem res illæ peruenerint. [9] Cum alioqui neceſſario præſumendum ſit, perueniſſe facto & dolo eius qui claues habuit, ſine quibus fieri non poterat, vt illæſis ianuis aut feneſtris cubiculi in quo res erant reconditæ, quicquam ex iis ſubtraheretur. [10] Nulla præſertim probata amiſſione earum, quæ ad depoſitarium ipſum pertinebant. [11] *Ita Senatus* pro N. Anternet. menſ. Mart. 1594.

1 Nam qui culpam promiſit eam præſtare debet, cum contractus ex conuentione legem accipiant, *l. 1. §. ſi conuenit. 6. D. hoc tit.*

2 Hic enim periculo ſe illigauit, ita ſcilicet, vt nō ſolùm præſtare dolum debet, ſed etiā culpam & cuſtodiam, non tamen caſus fortuitos, *d. l. 1. §. ſæpè euenit, D. eod.* [Melior igitur cōditio eſſe debet Iudicis & Senatoris, qui inſtrumēta litis & omnia quæ ad iudicādum habuit

 penes

penes ſe depoſita amiſit. Hic cum ſit depoſitarius neceſſarius non minùs ex ſua quã ex litigantis parte, non niſi de dolo & lata culpa teneri poteſt. Planè de dolo & lata culpa ſe purgare per iuſiiurandũ debet. Sed & quantam poteſt diligentiam præſtare, vt deperdita inſtrumenta, ſi fieri poteſt inueniantur, impetratis in eam rem monitoriis, aut ſi inueniri nulla arte poterunt, ſaltem tranſcribantur ſuis ſumptibus Non iam quod ad id ſummo iure teneatur, quam vt omnem non ſolùm doli, ſed etiam culpæ ſuſpicionem à ſe propulſet, quod ad boni & innocentis iudicis dignitatem maximè pertinet. Minor tamen contra iudicem præſumptio eſt, ſi non modo vnius ex litigatoribus, ſed omnium litigantium inſtrumenta perdiderit, quæ habere ſingulorum intereſt. Nec enim hoc caſu dici poteſt voluiſſe iudicem aut Senatorem celare inſtrumenta litis, vt vni ex litigatoribus contra alium faueret. Sed & ſpecialis illa ratio pro iudicibus & Senatoribus facit, quod depoſita penes ſe litium acta & inſtrumenta ſolẽt ſeruare in diæta bibliothecaria, vbi & ſtudẽte & litigatoribus accedentibus faciles & expoſitos præſtare debent, eámque ob cauſam apertas ſemper fores habere, atque ita quicquid in diæta illa eſt, expoſitum dolis & machinationibus litigatorum. *Ita Senatus* pro N. Iacobo Salteur Senatore, contra Ioannem Varambon, 21. Iunij 1613. ex Boër. *q. 15. n. 6. & ſeqq.* vbi tractat de Senatore qui naufragio quidem totum proceſſum cum aliis ſuis rebus pleriſque amiſerat, ſed cui tamen poterat obiici culpa quæ caſum præceſſerat, quod poſt rem iudicatam noluiſſet proceſſum reſtituere prętextu ſportularum, quaſi carũ nomine haberet ius retẽtionis, quod certè non habebat.]

3 *L. contractus, 23. de reg. iur. in fin. l. quæ fortuitis. 6. D. de pign. act.*

4 *L. 1. §. is quoque, D. de oblig. & act.*

5 Nam & magnam negligentiam placuit hoc caſu in doli crimen cadere. *d. § Is quoque in fin. & l quod Nerua, 32. D. hoc tit. l. mulier 22. §. ſed enim, D. ad SC. Trebell.*

6 Textus, eſt *in l. C. de locat.*

7 Nam in actione depoſiti, ſicut & in cæteris bonæ fidei actionibus, ex quibus qui petat rem ſuam, quapropter aduerſarij dolum cauere cogatur, in litem iuratur, *l. 1. §. in depoſiti, 26. D. hoc tit. l. in actionibus 5. D. de in lit. iur l vlt. Cod. vnde vi.* Non tamen ſimiliter in depoſiti actione contraria, quia in eo non agitur de fide rupta, ſed tantum de calculo *l. ei apud quem, 5. D. hoc tit.* iunct, *l. furti, 6. §. vlt. de his qui not. infam.*

8 *L. 1. §. ſi pecunia, 36. & §. ſi ciſta, 41. D. hoc tit.*

9 Debent enim probationes eſſe concludentes, nec probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe, vt vulgo dici ſolet, *ex l. neque natales, 10. l. non nudis 14. & paſſ C de probat. l. non hoc, 4. C. vnde legit.*

10 *d. l. ponderando verba illa, illaſis horreis, C. de locat.*

11 Non enim parua ſuſpicio eſt, male, circa res alienas verſatum eum, qui ſuis eundem caſum perpeſſis melius proſpexerit. *l. chirographis 47 D. de admin. tut.* vbi non dubito quin pro *priores*, legendum ſit *proprios*, in illis verbis, *cum idem circa priores debitores feciſſent.* Adde *leg. procurator. 53. D. mandat.* iunct, *l. 1. C. de furt.*

DEFINITIO V.

De depoſito ex voluntate & ſtipulatione deponentis reſtituendo filiabus depoſitarij tanquam iure donationis non inſinuata. Et quid ſi agatur eo nomine hypothecaria contra tertium.

TItius acceptis in depoſitum à Sempronia centum, cauerat Semproniæ ſe filiabus ſuis quibus illa donatum inter viuos volebat, eam pecuniam reſtituturum ſingulis viriles cùm nuptias contracturæ eſſent, aut ſolidum ei quæ vltima ſupereſſet, in eamque rem bona ſua omnia obligauerat, ipſis etiam filiabus cum donatrice ac notario ſtipulantibus: neque tamen vlla eiuſmodi donationis inter viuos facta inſinuatio proponebatur. Cum Titius ea bona quæ obligauerat, vendidiſſet Mæuio, & Mæuius à Titij filiabus poſt cõtractas nuptias, per quaſi Seruianam conueniretur, dicebat eos nullo iure agere, propterea quod iure noſtro prouinciali donatio quantulæcunque ſummæ ob defectum inſinuationis nullius omnino eſſet momenti, [1] Itemque quod inter patrem & filios quos eo tempore habebat in poteſtate nulla ciuilis obligatio contrahi potuiſſet. [2] Viſum eſt etiam ſi donatio illa non valuiſſet tanquam donatio, quod inſinuata non fuiſſet, defendẽdam tamen illam iure fideicommiſſi: [3] quippe quod etiam à depoſitario relinqui poſſe conſtabat. [4] nec minùs per epiſtolam aut contractum, quàm in teſtamento vel in codicillis. [5] Nec poſſe vitium donationis facere, vt eam depoſitarij promiſſionẽ de reſtituendo liberis ſuis depoſito ſine cauſa factam eſſe dici poſſet, cùm ſubeſſet obligatio reſtituendi depoſiti, non ſolùm ipſi deponenti, ſed etiam omnibus, quibus illa reſtitui mandaſſet, ex quacũque tandem cauſa reſtitutionem impetraſſet, [6] cùm reſtituendi neceſſitas non aliam cauſam exigat, quàm contractæ obligationis & voluntatem eius qui depoſuit. [7] quæ in propoſita facti ſpecie minimè vnquam mutata dicebatur. Itaque ſicut ipſe depoſitarius iuſtam illam denegandæ reſtitutionis cauſam habere non poſſet, quod donatio non valuiſſet, [8] Sic neque Mæuio habẽti cauſam ab eo licet oneroſam, permittendum eſſe, vt eiuſmodi exceptione vteretur, [9] aut patriæ poteſtatis impedimentũ obiiceret, quod depoſitarius citra inſigniorem perfidiam obiicere non potuiſſet. Quidni enim ſaltem propriis liberis depoſitum reſtituat mandãte ea perſona quæ depoſuit, quod & ipſi deponenti & alij cuilibet ex eius mandato reſtituere cogeretur; [10] Præſertim cum negari non poſſit quin ſaltem naturalis obligatio inter patrem & filium contrahatur, [11] cui obligationi naturali perinde ac ciuili pignus & hypothecam accedere poſſe certum eſt. [12] Itaque pro liberis Titij contra tertios pignorũ poſſeſſores, etiam viuo Titio pronunciandum eſſe placuit. [13] Tanto magis quòd in cauſa quodammodo dotis ea reſtitutio in filias depoſitarij collata eſſet. Sublata enim cauſa donationis ſupererat cauſa pietatis. [14] Nec decipiendi erant mariti qui eo contractu freti ad nuptias faciliùs contrahendas fuerant inuitati. [15] Iunge Defin. 10. ȷ. De donat. *Ita Senatus* pro Iacobo Verchey, contra Ant. Band. 9. April. 1614.

1 Vt ſcribemus ȷ. *lib. 8. tit. 39. de inſin. donat.*

2 *L. Imperator 50. D. ad SC. Treb. l. ne cum filiofamilias 19. D. de furt.*

3 Inſpecta ſcilicet qualitate negotij potius quam nomine contractus, vt in *l. ex conducto 25 §. Papinianus, alias l. ſi vna, D locat.*

4 *L. ſi pecunia 77. de leg. 1. l. cùm quis 38. §. pater, in fin. de leg. 1.*

5 *L. & in epiſtolam 22. C. de fid. l. Publia 26. in princ. & §. 1. D. depoſ.*

6 *L. quamuis 40. §. vlt. l. 41. 42. D. ad SC. Treb.*

7 Depoſitum enim ſemper reſtituendum eſt vel ei qui depoſuit, vel cui ipſe voluerit ſine vlla exceptione, *l. vlt. de compenſ. & tot. tit. D. & C.*

8 Nec enim ideo deberet depoſitum cedere lucro depoſitarij, *l. bona fides 3. D. hoc tit.*

9 *Ex reg. l. quod ipſis 143. de reg. iur.*

10 Debet enim depoſitario ſufficere, quod ei reſtituendo cui voluit is qui depoſuit liberationem perinde ſit conſecuturus, *d. l. ſi pecunia 77. de legat. 1.*

11 *L frater à fratre 38. §. 1. de cond. indeb.*

12 *L. 5. in princ. D. de pignor.*

13 *L. 1. & tot. tit. eod.*

14 *L. cum is 22. §. mulier, D. de cond. ind. 25. l. 5. §. pen. de doli except.*

TIT. XXVI.

MANDAT.

DEFINITIO I.

Pactum de certo quamuis maximo ſalario valet, quamuis non de quota litis.

NOn videri contra bonos mores pactum feciſſe de quota litis aduocatum, qui alienam litem maxima mercede proſequendam ſuſceperat, *Senatus* pronunciauit in cauſa D. d'Introx Auguſtani, 3. Non. Decemb. 1588. Quid enim, aut quantum ſalarij nomine detur, nihil intereſt, dum ne qua litis portio eo nomine præſtetur aut promittatur. [1]

1 Per text. *in l. ſi remunerandi, 6. §. vlt. cum l ſeq. D. hoc tit. l. vlt. Cod. de ſuffrag.*

2 Salarium tamen certum eſſe oportet, *l. ſalarium 17. C. hoc tit.* iunct. *l. 1. eod. l. qui mutuam, 56. §. pen. D. eod. tit.*

3 Hoc enim diſtrictè prohibitum eſt, tanquam quod ſit contra bonos mores, *l. ſumptus 53. D. de pact. l. litem, 15. C. de proc. l. ſi cõtra 20. C. hoc tit. l. ſi quid aduocatorum, 5 C. de poſtul.* iunct. *l. quiſquis 6. §. præterea, eod.* Adde *l. 1. ſi cui cautum, D. de extraord. cognit.* Guid. Pap. q. 102.

DEFINITIO II.

Ex facto ſubſtituti tenetur qui eum ſubſtituit, ſed non niſi in ſubſidium.

QVi per ſubſtitutum fecit, quod per ſeipſum facere debuit, tenetur ex facto ſubſtituti, [1] Sed an principaliter, an in ſubſidium duntaxat? Placuit Senatui non niſi in Subſidium. [2] Pro Pantaleone Thomaſſin, contra D. Bonauenturam Beſſe, ex tempore 10. Cal. Aug. 1591.

1 Hoc

1 Hoc enim eſt quod dici ſolet, eum, qui per alium facit, per ſeipſum facere videri *l. nullus 60. l. neminem. 14. C. de decur. lib. 10. tit. 31. l. 2. C. de peric. nomin. lib. 11 tit. 33.* Papon. *lib. 6. ſintagm. tit. 6. §. 1.* adde *l. ex facto, 30. de negot. geſt.*

2 Vt ille ſemper primus conueniatur, qui primus geſſit, quamdiu ſoluendo eſt; vt euenit in tutoribus, quamquam ſimul in ſolidum ſingulis obligatis, *l. 2. C. ſi tut. vel curat. non geſſer. l. et ſi ſcilicet, 8. C. de admin. tutel.*

DEFINITIO III.

Ex violento facto executoris non tenetur is, pro quo facta executio eſt, niſi is ratam eam habuerit.

SI apparitor aliuſve executor te mandante perperam & iniuriose executus ſit, eoque nomine & in pœnam pecuniariam & in litis expenſas mihi condemnatus,[1] tum cedat bonis, æquum eſt dari mihi contra te actionem in omne id, quod ab eo ſeruare non potuero,[2] tametſi non ei mandaueris vt mihi iniuriam inferret,[3] ſi modo vel præſente te facta ſit executio, vel tu eam ratam habueris.[7] Imputari namque tibi poteſt, cur talem elegeris executorem, & cur non ſtatim ab eo iure, quod tibi per executoris iniuriam quæſitum fuerat, receſſeris.[9] *Ita Senatus* in cauſa Clementis Angulardi, 12. Cal. Mart. 1589.

1 Puta ſi exceſſerit fines mandati, *vt in l. ab executione, 5. C. quor. appellat. non recip.* aut ſi facta ſit executio contra formam a iure, ſiue communi, ſiue municipali præſcriptam, quo caſu licet etiam de facto, vt aiunt, reſiſtere executori, *l. noſtra 5. C. de execut. & exact. lib. 12. tit. 61.* alioqui iuris executio non poteſt habere iniuriam, *l. iniuriam, 13. § 1. & § qua a magiſtratu, D. de iniur.*

2 Neque enim cuiquam permitti debet, vt publicæ auctoritatis prætexto in alterius necem abutatur, *l. illicitas, 6. in princ. & §. ne potentiores, cum ſeq. D. de offi. præſid.*

3 Atque ita meam actionem mihi quodammodo eripiat, nulla enim actio videtur, quam debitoris excludit inopia, *l. nam is, 6. D. de dolo malo.*

4 Factum enim executionis, vt interdum ipſius iudicis cenſetur factum partis, *vt in l. ſi ob cauſam, 13. C. de euict. l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

5 Mandato enim generali nunquam cenſetur comprehenſum mandatum delinquendi, cum nec rei turpis mandatum vllum ſit, *l. ſi remunerandi, 6. §. rei turpis l. ſi mandauero 22. §. qui eadem, D. hoc tit.*

6 Quo caſu poteſt tibi imputari cur paſſus ſit id fieri, quod ne fieret, poteras prohibere, *d. l. ſi remunerandi, 6. §. ſi paſſus ſim, l. qui patitur, 18. l. qui fidei 53. D. hoc tit. l. ſi fideiuſſor, 6. C. eod.* quibus omnibus locis ſcriptum eſt præſentem & patientem haberi pro mandante.

7 Tritum enim eſt ratihabitionem comparari mandato, *l. vlt. C. ad Maced.* & per eam fieri merum negotium, quod alioqui non eſſet meum, *l. ſi pupilli 6. §. item quæritur. l. Pomponius, 9. D. de neg. geſt.*

8 Vt de eo dici ſolet, qui talem depoſitarium elegit, *l. 1. §. is quoque, de oblig. & act.* aut talem iudicem, *l. cum Papinianus, 14. Cod. ſent. & interl. om. iudic.*

9 Quo caſu procul dubio ſecurus fuiſſes, quia tibi alienum factum imputari non potuiſſet, cùm alterius facto vel odio alius non debeat prægrauari, *l. ſi quis ſuo 33. §. 1. C. de inoff. teſt. l. ſancimus, 22. C. de pœn. leg. non debet, 74. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Neque tranſactio, neque compromiſſum alieno nomine fieri poteſt ſine ſpeciali mandato.

SIue tranſigere de alieno iure, ſiue, quod tranſactioni proximum eſt, compromittere quis velit, ſpeciali mandato indiget, nec generale ſufficit.[1] *Ita tractatum eſt* 7. Idib. Iun. 1591.

1 *L. mandato 60. ff. de procur.* Guid. Pap. 69. Sunt etiam alij caſus, in quibus mandatum ſpeciale requiritur, *vt in l. non ſolum 39 §. vlt. & l. ſeq. l. qui duos, 47. & ſeq. ff. de procur. l. illud 25. §. 1. & ſeq. ff. de minor.*

DEFINITIO V.

Mandatum finitur interueniente noua cauſa, quæ rerum ſtatum mutet.

VT mandatum finitum videatur, ſufficit mandatarium iuſtam habere cauſam timendi, ne præter aut contra voluntatem mandatoris mandatum exequatur. Inter cæteras enim finiendi mandati rationes illa etiam eſt, ſi noua cauſa emergat.[1] Siquidem in omni mandato ſubintelligitur ſemper clauſula illa, ſi res in eodem ſtatu permanſerit. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 7. 3. De inſin. donat.

1 *L. quod ſeruus 35. l. ſi cum Cornelius, 82. ff. de ſolut. l. quod ſeruus, 11. ff. depoſit.*

2 Vt & in aliis rebus ferè omnibus, *l. cum quis, 38. verſ. tacite enim ff. de ſolut.*

DEFINITIO VI.

De mandato exigendarum pecuniarum conuenta mercede.

MAndauerat tibi Sempronius, vt à debitoribus ipſius exigeres,[1] data tibi in mercedis vicem debiti parte, ſed ea lege, vt in ſingulos menſes exactarum pecuniarum rationem redderes. Cum à pluribus, non tamen ab omnibus exegiſſes, nec dum rationem vllam reddidiſſes, petierat Sempronius à iudice, porrecto in eam rem ſupplici libello, vt inhiberetur tibi, ne quid amplius exigeres, quoaduſque exacti ratio per te reddita eſſet.[2] Ob eam in ius vocari te iudex præceperat: Tu ex quo die vocatus fueras nihil exegeras. Quærebatur, an imputare tibi Sempronius poſſet, cur non exegiſſes, ſi interea facti eſſent non ſoluendo ij, à quibus debitum alioqui ſeruari potuiſſet. Placuit non poſſe, vtpote reuocato mandato contraria expreſſaque mandantis voluntate.[3] Etſi enim non prohibuerat te exigere, tamen ſufficiebat, quod ſupplicem libellum, quem porrexerat Iudici vt prohibendi ius haberet, tibi inſinuaſſet:[4] neque enim mandati reuocatio eſt ex earum rerum numero, quæ per Iudicem expediri debent, cum pendeat ex ſolo animo reuocantis.[5] Quinimo ſatis eſt, quod iuſtam dubitandi cauſam habueris, ne inuito Sempronio exigeres.[6] Nec ad rem pertinebat, quod mandatum hoc non potuerat te inuito reuocari, cum non tantum mandatis, ſed etiam tua gratia factum fuiſſet.[7] Non enim id tibi nocere debebat, quod in gratiam & vtilitatem tuam conſtitutum eſſet,[8] præſertim ſi tali reuocationi conſenſiſſe te facto ipſo comprobaſſes. Nam quid intererat, an verbis, an facto voluntatem tuam declaraſſes;[9] Plane ſi conſtaret, non eo minus exegiſſe te à debitoribus, æquiſſimum eſſet imputari tibi, cur ab omnibus non exegiſſes.[10] Hic enim locum habere poterat, quod proditum eſt, Dolum eſſe, ſi quis nolit perſequi, quod perſequi poteſt, aut ſi quis non exegerit, vel ſoluerit, quod exigere, ſoluere.[11] Quaſi hoc ipſo, quod à quibuſdam debitoribus exegiſſes, ſatis declaraſſes, nolle te reuocationi conſentire[12] Diuerſum eſſet, ſi ad nutum Sempronij mandatoris reuocari mandatum potuiſſet. Nam quod exegiſſes, poſt reuocationem non faceret, vt de eo, quod non exegiſſes, rationem reddere deberes, ſed potius vt furtum feciſſe videreris, ideoque & furti poſſes conueniri.[13] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Garin Procuratoris, Necienſis; & N. Pollet, 3. Cal. Febr. 1593.

1 Mandatum enim ita contrahi poſſe certum eſt, *leg. ſi vero 12. §. pen. D. hoc tit.* Sed tamen quod ſequitur, conuentum fuiſſe de mercede, impedit, ne hoc mandatum dici poſſit, quia mandatum omne gratuitum eſſe debet, cum originem ex officio & amicitia trahat, contrariũ autem officio eſt merces. Nam interueniente pecunia, res ad locationem & conductionem potius reſpicit, *leg. 1. §. vltim. l. ita vt 36. §. 1. ff. eod. tit.* quamuis impleto mandato nihil vetet renunciationem promitti, *leg. ſi remunerandi 6, in princ. eod.* quomodo accipiendæ ſunt omnes, quæ loquuntur de ſalario conſtituto ei, qui mandatum ſuſcepit *vt in l. ſalarium 7. eod. l. 1. ſalarium, 17.* iunct. *l. ſi contra 20. C. eod.* Itaque hæc Definitio magis pertinet *ad tit. de locat*, quam ad hunc.

2 Certum enim eſt, potuiſſe mandatum finiri, imo vero fuiſſe extinctum finita mandantis voluntate. *d. l. ſi vero 12. § pen. hoc tit.*

3 *d. §. pen. l. 3. C. eod. l. ante litem 16. ff. de Procurat.*

4 *Arg. l. ſicut, 3. verſ. niſi allegata, Codic. de præſcript. 30. vel 40. annor. l. item veniunt 20. §. petitam, & l. ſed et ſi 25. §. ſi ante, D. de pet. her.*

5 Quo caſu qualiſcunque certioratio ſufficit per qualemcunque denunciationem facta, *argum. l nomen 4. Cod. quæ res pignor. l. vlt. D. de tranſact.*

6 Vt diximus Defin. *præced. ex l. quod ſeruus 11. D. depoſit. leg. quod ſeruus 35. l. ſi cum Cornelius 82.* in illis verbis. *Nec cauſam habuiſſet æſtimandi id inuita Seia facturum eſſe, D. de ſolut.*

7 Imo, cum non tam mandatum eſſet, quam locatio & conductio, vt diximus *num. 1.* Certum namque eſt, in contractibus nominatis, ex quo tempore ſemel perfecti ſunt, non eſſe locum pœnitentiæ. *l. ſicut initio 5. C. de oblig. & act.*

8 Abſurdum enim fuerit, aduerſarium tibi imputare velle, cur ei, tam facilè conſenſeris, & in odium tuum retorquere, quod in tui fauorem fuerit conſtitutum, *l. nulla 25. D. de legib. l. quamuis 6. in princ. D. de pign. act. l. Mucius 40. §. 1. D. de fideic. libert.*

9 *l. non tantum. 5. D. rat. rem haber.*

10 Non enim tibi licere debuit inducere diuiſionem voluntatis aduerſarij & eam partim probare, partim improbare, *leg. cum quæritur 6. D. de admin. tut. l. eum qui* [illegible]*. §. vlt. de iis quæ vt indign. aufert. l. ſi ita 39. §. 1. D. de oper. libert. l. nam abſurdum 7. D. de bon. libert.*

11 *L. dolus eſt 44. D. hoc tit.* Sic enim habet vulgata illius loci lectio, quam neſcio cur Haloander, Rober. Stephan. & alij nonnulli emendarint.

12 Eadem ratione, quam ſupra attulimus *nu. 9.* quod nihil interſit, an verbis, an factis voluntas declaretur, *d. l. non tantū 5. D. rat. rem. hab.*

13 *L. ſi is qui 66. §. Iulianus, D. de furt.* Non eo minus tamen debitores, qui tibi ſoluiſſent, liberarentur, dummodo ſoluiſſent ignorantes reuocatum mandatum. *l. eius qui 41. D. de reb. cred. l. ſi quis ſeruo 18. d. l. quod ſeruus 5 r. l. cum qui 38. §. 1. D. de ſolut.* Nec enim hic falſus Procurator omnino videtur, qui aliquando verus fuit, *arg. leg. cum filius 76. §. heres meus, de leg. 2.* Nam in falſo Procuratore aliud eſt, quia nummi manent debitoris, qui ſoluit, & ideo debitor non liberatur, *leg. falſus 43. §. 1, cum l. ſeq. l. ſi vendidero 8. §. falſus, D. de furt. l. falſus 16. C. eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet idoneum mandatum non cogitur exhibere domini ratihabitionem, quamuis eam promiſerit,

CVm Titij nomine & tanquam eius Procurator ex mandato de quo conſtabat, fundum venderes, promiſiſti facturum te, vt is ratam haberet venditionem, [1] ſi pretium petas, priuſquam ille ratam habuerit, non es repellendus ea exceptione, quaſi ex parte tua prior non ſatisfeceris. [2] Superuacua enim eſt illa de rato promiſſio intercedente mandato, [3] niſi fortaſſe de mandati viribus & poteſtate dubitetur, [4] quo caſu aliqua ratihabitionis vtilitas eſſe poſſit. *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Mart. 1593.

1 Quæ clauſula ſolet apponi in omnibus contractibus per Procuratorem initis, tum etiam cum de mandato conſtat, ne facti quæſtio ſupereſſe poſſit, an ſeruata ſit forma mandati, & conſequenter an valeant, quod ex mandato geſtum eſt, *l. diligenter 5. D. hoc tit. l. cum mandati 12. C. eod.*

2 qui enim agit ex contractu reciproco, & vltro citroque obligatorio, prior implere debet, *l. Iulianus 13. §. offerri. D. de act. empt. l. ſi pater 8. C. eod. l. cum fundus 5 verſ. ſed adiicere, D. de reb. cred.*

3 Nullus enim alius ratihabitionis effectus eſſe poteſt, quam vt mandato æquiparetur, *leg. vltim. Cod. ad SC. Maced. leg. vero 12. in fin. D. de ſolut.*

4 *L. quod ſi 26. D. de minor. l. non ſolum. 39. §. pen. D. de procur.* Adde idem eſſe, ſi probabiliter dubitari poſſit, an forma mandati ſit ſeruata ex iis, quæ dixi *n. 1.* Alioqui non eſt audiendus quiſquam, ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſi eius non interſit, *l. 3. §. 3. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.* An verò mandatum in dubio præſumendum ſit, & quando & quomodo probandum. Vide Boër. *quæſt. 281. per tot.* Vbi concludit præſumi mandatum, & quidem legitimum ex decurſu longiſſimi temporis, & poſſe probari per teſtes. Niſi cum cogitur de mandato ad pecuniam exigendam & ſolutionem accipiendam.]

DEFINITIO VIII.

Ceſſionarius à præciſa executione incipere non poteſt ſuo nomine, alieno poteſt, non tamen contra heredem debitoris.

CEſſionarius ſuo nomine incipere à præciſa executione non poteſt [1] cedentis nomine, & tanquam ſimplex mandatarius & Procurator poteſt, aduerſus debitorem quidem ipſum, [2] ſed non etiam contra eius heredem. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 10. infrà De hered. vel act. vendit.

1 Non ſolùm ſi ſpectes rationem iuris quæ non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur *l. 1. C. de exec. rei iudic.* ſed etiam ſi ius illud inſpicias, quo hodie vtimur, ex quo receptum eſt, vt poſſit incipi ab executione inſtrumenti guarentigiati, vtpote quod habeat vim ſententiæ & condemnationis, quia inſtrumentum ceſſionis non poteſt eſſe guarentigiatum, vt loquuntur, de quo latè Boër. *quæſt. 10.*

2 quoniā qui mādatis actionibus experitur, alieno agit nomine, non ſuo *l. qui ſtipendia 9. l. ita demum 13. C. de Procurat. l. filiusfamilias 6. §. veterani, l. Procuratore 55. D. eod.*

3 Quia non poteſt inſtrumentum eſſe guarentigiatum contra debitoris heredem, quantumuis ſit ille eiuſdem iuris, cuius & defunctus fuit, quin prius exploratum ſit, heredem eum eſſe, quod facti eſt & animi, non iuris, *l. pro hered.* Prius ergo eſt citandus heres & interrogandus, an ſit heres, & pro qua parte, *l. 1. & tot. tit. D. de interrog. in iur. fac.* Quod ſi nec ipſe cedens, qui actiones directas habet, non poteſt incipere ab executione contra heredem, quanto minus ceſſionarius, qui ſuo nomine non habet niſi vtiles, alieno vero non plus iuris habere poteſt, quam habeat is, ex cuius perſona agit, *d. l. Procuratore 55. de Procur. l. ſi cum emptore 16. D. de pact. l. emptor. 5. l. poſtquam 7. & ſeq. C. de hered. vel act. vendit.*

DEFINITIO IX.

Ceſſiones quales prohibitæ ſint Anaſtaſiana conſtitutione.

NOn omnes ceſſiones Anaſtaſiana lege, [1] quæ apud nos obtinet, [2] improbatæ ſunt, [3] ſed eæ tantum, quæ ſunt alienarum litium redimendarum gratia, data in eam cauſam pecunia, ſiue venditionis nomen ceſſioni inſertum ſit, ſiue nuda ceſſio facta proponatur, citra cauſam tamen donationis [4] abrogato hac parte iure vetere, quod nominis etiam controuerſi ceſſionem & venditionem fieri permittebat. [5] Quid ergo ſi cui ceſſio facta ſit pure & ſimpliciter, nulla pretij adiecta mentione, ſed intuitu tamen nouæ obligationis, quam ceſſionarius contraxerit, de pari quantitate cedenti poſt diem ſoluenda; Addito etiam pacto, vt quanto minus à debitore exigi poterit, tantundem de noua illa obligatione deduceretur. Quidam putabant, non pertinere caſum hunc ad Anaſtaſij conſtitutionem, quaſi facta ceſſione ex cauſa oneroſa, [6] ſuſceptoque potius gratuito mādato bona fide de alieno debito exigendo, [7] cum id aperte actum eſſet, vt exactionis periculum ad cedentem pertineret: [8] alij contra, non videri cauſam oneroſam, quam hic ceſſionarius vltro ſubiiſſet. Quid enim cogebat eum nouam in ſe ſuſcipere obligationem alieni debiti, niſi quod prius alieni debiti exactionem vltro ſuſcepiſſet; [9] Quod vero exactionis periculum ad ſe pertinere noluiſſet, an non faciebat potius, vt aduerſarij tantum vexandi gratia ceſſionem audacius ſuſcipere voluiſſe videretur, nullo ſcilicet imminente damni metu; [10] Nam ſi periculo ſuo fieri ceſſionem voluiſſet, equidem exceſſiſſet ea res notiſſimos mandati terminos, [11] ſed tamen magis ex bona fide rem geſſiſſe credendus eſſet, præſertim cum cedens pupillus proponeretur, [12] tametſi tutoris auctoritas interueniſſet. [13] Denique non poterat videri gratuitum mandatum ſuſceptum, cum in ceſſionis inſtrumento expreſſum eſſet, factam ceſſionem ad ceſſionarij heredumque ipſius vtilitatem, eumque in rem ſuam Procuratorem conſtitutum fuiſſe, [14] quamuis non dubitaretur, quin potuiſſet ille nudi & ſimplicis mandatarij officium exequi, ſi maluiſſet. [15] *Ita tractatum eſt*, in eadem cauſa.

1 quæ extat *in l. per diuerſas 22. C. hoc tit.* Caſus ille excipitur, ſi quis ceſſionem acceperit pro munimine rerum apud ſe conſtitutarum, quod intellige bona fide & ſine vitio: nemini enim debet prodeſſe, quod prædonis more alienam poſſeſſionem inuaſerit, vt ita poſſeſſor factus captatis poſtmodum ceſſionibus, illatam a ſe iniuriam prætextu iuris tueretur, vt ita ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum eſt, maxime in cauſa Gorge & Dorlier, Nouembr. 16[illegible]2

2 quamuis in Gallia eam non obtinere quidam ſcripſerint. Imbert. in enchirid. in verb. *Peines pecuniaires.* Gotofr. *ad d. l. per diuerſas.* Bugnonius in legibus abrogatis.

3 Alioqui ſequeretur abrogatum eſſe. *tit. de her. vel act. vend. D. & C.* quod abſurdum eſſet.

4 *d. l. per diuerſas, & l. ab Anaſtaſio 23. C. hoc tit.* ex quibus locis petendæ ſunt exceptiones, in quibus placuit Anaſtaſio ceſſionem actionis fieri poſſe.

5 *L. ſi nomen 4. l. qui filiifamilias 14. l. nomina 17. l. venditor 23. & paſſ. D. de hered. vend.* Nec enim ante Anaſtaſium quicquam erat, quod talem venditionem impediret, etiam inuito debitore, *l. 3. C. eod. l. 1. Cod. de nouat.*

6 Excipiuntur enim Anaſtaſiana conſtitutione ceſſiones factæ ex cauſa oneroſa, *d. l. per diuerſas. verſ. exceptis.*

7 *Vt & in l. ſi vero 12. §. pen. D. hoc tit.*

8 Quod

8 Quod tamen regulariter ſolet pertinere ad ceſſionarium, ſi ciens facta ſit ceſſio, *l. pupillo 96. §. furor. D. de ſolut.* Scripſi *lib. 12. Coniect. cap. 7. & 11.*

9 Cum enim quis vltro ſe in aliquam neceſſitatem coniicit, non eo minus actus dicitur voluntarius, *l. ſi fideiuſſor 7. §. 1. D. qui ſatiſd. cogunt.*

10 *L. 1. & 2. C. ne lit. potent. patroc. litig. præſt. vel act. in ſe transfer.*

11 Mandatum enim ſicuti gratuitum eſſe debet, ita nec mandatario damnoſum, *l. ita vt 16. §. 1. & paſſ. D. hoc tit. l. ſi ſeruus 61. §. quod vero ad mandati, D. de furt.*

12 Contra quem minor præſumptio & ſuſpicio fraudis eſt, *l. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo, ff. in fraud. credit.*

13 Quo tamen caſu tutoris dolus, ſi quis eſſet pupillo nocere deberet *l. 4. § illa etiam quæſit. ff. de doli except.*

14 Quod enim gratuitum mandatum ſuſcipit, nihil ex mandato acquirit: at is, qui fit Procurator, in rem ſuam acquirit ſibi vtiles actiones, *l. Procuratore 13. ff. de procur.*

15 *L. qui ſtipendia 4. l. ita demum 13. C. eod. tit. de Procur. l. quamuis 40. §. vlt. & ſeq.* vbi Do. & *in l. apud Iulianum 11. §. vtrū. D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO X.

Agenti ex ceſſione vitioſa debet obiici vitium ante litem conteſtatam, aut nunquam.

PVrgatur vitium ceſſionis, ſi debitor agentem ceſſionarium admiſerit, quem Anaſtaſianæ conſtitutionis auxilio potuit ſummouere. Itaque ſicut ante omnia ceſſionarius docere debet de ceſſione: [1] ita & debitor vitium ceſſionis ſtatim obiicere, id eſt, ante litem cum ceſſionario conteſtatam. [2] Multo magis nocebit debitori, ſi ceſſionario ſoluere inceperit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim prohibitæ ſunt ceſſiones niſi in fauorem eius, contra quem fiunt: ei vero, vt & alij cuilibet, licet iuri pro ſe inducto renunciare, *l. pen. C. de pact.*

2 Vt diximus *Defin. 8. ī* ex Boër *quæſt. 10.*

3 Alioqui litem conteſtando cum ceſſionario videtur cum eo quaſi contrahere, *l. 3. § idem ſcribit. ff. de pecul.* & ceſſionem agnoſcere, *l. 3. C. de nouat. l. 3. C. de oblig. & act.*

4 *L. 3. C. de nouat.* de qua vide quæ ſcripſi *lib. 12. Coniect. cap. 6.*

DEFINITIO XI.

Plenior eſt mandati actio quam ex empto.

PLenior eſt mandati actio, quæ competit fideiuſſori aduerſus debitorem, pro quo ſoluit, [1] quam ex empto, quæ emptori aduerſus venditorem ex cauſa ſecutæ euictionis laudatum. [2] Etſi enim vtraque eſt ex bona fide, omnes tamen impēſas in litem factas fideiuſſor repetit, etiam quas ante denunciationem fecerit, [4] ſi non eas propriæ potius culpæ poſſit adſcribere: emptor verò non alias, quam quæ factæ ſunt poſt ſolemnem denunciationem. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 16. ī. de fideiuſſ.

1 Mandato ſcilicet interueniente: alioqui non mandati ſed negotiorum geſtorum actio eſt, *l. ex mandato §. 1. D. hoc tit.*

2 *L. 1. l. ſi in venditione 60. D. de euict. l. non dubitatur 6. & paſſ. Cod. eod.*

3 Nam inter bonæ fidei actiones & mandati & ex empto actio numeratur, *l. in actionum, Inſt. de act.*

4 Nec enim damnum pati debet ex impleta fide ſuſcepti mandati, *l. ſeruus 61. § quod vero 17. de furt.*

5 Aut etiam caſibus fortuitis. Nam nec ea, quæ caſibus fortuitis potius, quam mandato imputantur, ex mandati iudicio non præſtantur, *l. inter cauſas 26. §. non omnia. D. hoc tit.* licet Accurſ. ad eum locum notet, illius loci ſententiam de curialitate non obſeruari, id eſt, à bono & mandatore negligi. Sane mandatario propriam ipſius culpam imputandam eſſe conſtat, *d. l. inter cauſas, § ſed cum ſeruus.*

6 *L. Herennius 63. in princ. & §. 1. D. de euict. l. emptor 8. & ſeq. & paſſ. Cod. eo.*

DEFINITIO XII.

Vſuræ ex cauſa mandati præſtitæ repetuntur etiam contra eum, qui vel nullas vel minores debuiſſet.

CVm deberes Titio trecenta ex chirographo, nec haberes vnde ſolueres, actum erat inter nos, vt pro te expromiſſorem me conſtitueremi. [1] Itaque tuum tibi Titius chirographum reddiderat. Ego vero me Titio in eandem quantitatem obligaueram quaſi meo nomine & ex cauſa mutui, tametſi nulla mihi pecunia numerata eſſet. Tu mihi viciſſim eandem quantitatem promiſeras, nulla quidem Titij aut prioris debiti mentione facta, ſed tamen vtroque chirographo manu tua ſcripto & eodem die iiſdemque conditionibus expreſſis, hoc eſt, vt ſi ad diem non ſolueres, præſtares mihi quanti mea intereſſet, ſi mora per me fieret ſolutioni. Conſtat, agenti mihi contra te ex chirographo condemnari te debere, vt eaſdem vſuras præſtes, quas Titio à me præſtitas docuero. [3] Etſi enim eo iure vtimur, vel inuita iuriſprudentia vt ex chirographo, etiam cum certa dies ſolutioni dicta eſt vſurarum pœna ſubiecta eſt, vſuræ nullæ debeantur, niſi à die interpellationis: id tamen obtinet, cum ex chirographo agitur certi condictione, quæ ex mutuo proficiſcitur. [5] Hic autē ſubeſſet cauſa mandati, [6] inſpecta ſcilicet non tam chirographi ſcriptura, quam negotij geſti veritate. [7] Iniquum namque fuerit propter mandatum tuum damno me affici, [8] licet proponas, priſtini debiti conditionem talem fuiſſe, vt nullæ eo nomine vſuræ deberentur. [9] Nec rurſus mihi oberit, quod vſuras vltro ſoluerim, quarum petitio nulla erat ex chirographo citra interpellationem. [10] Non enim ex bona fide eſt, vt mihi imputetur, cur bonam fidem agnouerim, vt eas vſuras ſoluerim, quas promiſeram, [11] Finge Titium mercatorem eſſe, qui vſuras deunces ſolitus ſit ex negotiatione percipere. [12] Denique indemnem me abs te præſtari æquiſſimum eſt, & tanto magis ſi neges mandatum, [13] cuius vtique apertiſſimam coniecturam illud præbebat in propoſita ſpecie, quod eodem tempore iiſdem verbis & conditionibus, eademque tua manu chirographum vtrumque ſcriptum conſtabat, nulla præſertim prolata in contrarium probatione. [14] Quanquam ſi certus promiſſarum vſurarum modus non fuit, non debui te inſcio maiores ſoluere, quam quæ tum ex regione frequentarentur, aut quas Iudex taxauiſſet. Quid enim ſi vſuras centeſimas vltro ſoluerim ei, qui non niſi quincunces petere in iudicio potuiſſet? Non debet id tibi nocere, [15] niſi probem, centeſimas aut eas ipſas, quas ſoluerim, fuiſſe debitas, & exigi iure potuiſſe. [16] *Ita Senatus* in cauſa D. de Charanſon magiſtri Computorum, & Dominæ de la Foreſt, 11. Cal. April. 1593.

1 Sic enim plerumque ſolutio fieri ſolet expromiſſore dato, ſi creditor pro pecunia expromiſſorem accipere ſit paratus, non aliter, *l. quod ſi 10. ff. de pignor. act. l. quamuis 8. §. ſi conuenerit, D. ad SC. Vellelan.*

2 Ex quibus circumſtantiis non obſcurè colligi poſſe videbatur, in vtroque chirographo actum fuiſſe de eodem negotio. Id enim eſt, quod dici ſolet, ea quæ fiunt in continenti, ineſſe videri, *l. iuris 7. §. quinimo, ff. de pact. l. lecta 40. de reb. cred.*

3 Iudicio ſcilicet mandati, *l. ſi vero 12. §. ſi mihi mandaueris, verſ. ſed etſi, D. hoc tit.*

4 Vt diximus *Defin. 15. ī. de vſur.*

5 Quia condictio certi ex mutuo eſt ſtricti iuris, *§. actionum. Inſt. de action.* & conſequenter non facile admittit acceſſionem vſurarum, at nec aliam quamlibet. *l. 3. §. 1. in his quoque, l. mora 32. §. in bona fidei ff. de vſur. 17. de not. fœnor.*

6 Dixi *Defin. 26. ī. de vſur.*

7 *L. 1. l. pen. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quam quod ſimul. concip.*

8 *L. ſi ſeruus 71. §. quod vero ad mandati, ff. de furt.*

9 *d. l. ſi vero 12. §. mihi, l. ſi quis alicui 27. §. impendia, D. hoc tit.*

10 Quamuis dici ſoleat, parum fideliter facere fideiuſſorem, qui reo eximit poteſtatem vtendi iure ſuo, *leg. Quintus Mucius 48. verſ. parum enim. ff. eod.*

11 Nunquam enim debet fideiuſſori eſſe noxiæ, ſi pepercerit pudori ſuo, *d. l. Quintus, in fin. princ. l. ſi fideiuſſor 29. §. quadam tamen, ff. hoc tit.*

12 Frequentantur enim & tolerantur grauiores vſuræ inter mercatores, quam inter cæteros, propterea quod pecuniam vberiore lucro exercere ſolent, propter pericula quæ viciſſim ſubeunt grauiora, *arg. l. 3. 4. 5. & paſſ. ff. de nautic. fœnor.*

13 Maior enim fit perfidia ex inficiatione. Vnde & inficiator grauius puniri ſolet, *l. inde Neratius 23. §. 10. ff. ad l. Aquil. l. cum de indebito 25. § 1. ff. de probat. l. ſi quis inficiatus 13. ff. depoſit. iunct. l. 1. §. hac autem, in fin. eod.*

14 Ex iis quæ dixi *num. 1. ī. eod.*

15 Parum enim fideliter facere videor, qui facio conditionem tuam deteriorem, *l. Quintus 48. verſ. parum, ff. hoc tit.*

16 Eo namque caſu abſurdum & iniquum eſſet non potuiſſe me impunè vltro ſoluere, quod vt ſoluerem cogi poteram per prætorem, *l. quod autem 6. apud Labeonem, ff. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO

DEFINITIO XIII.

Pecuniæ debitæ ex cauſa mandati, ſi conuerſa ſit in cauſam pretij ſoluti, vſuræ non debentur.

AT finge, in ſupra ſcripta ſpecie conueniſſe inter nos, vt tu mihi fundum venderes, nullo quidem pretio conuento, [1] ſed quem tamen conſtaret longe pluris eſſe, quam trecentorum aureorum, [2] & inter nos actum fuiſſe extra contractum, vt pecunia illa, quam re mihi ex cauſa mutui debere dixeras, in cauſam pretij ſpe futuræ numerationis conuerteretur, [3] nec tamen ſecutam venditionem, [4] an eo minus cogendus eris vſuras mihi reddere, quas ego pro te præſtiterim; Dubitationem facit, quod ſemper verum eſt, eas mihi abeſſe, & quidem ex mandati tui cauſa. [5] Sed tamen verius eſt, ſi per me, non per te ſteterit, quo minus venditio fieret, non magis ad has vſuras te condemnandum eſſe, quam ſi vendidiſſes: [6] quo caſu nemo diceret condemnari te debere ad vſuras eius pecuniæ, quam non vi mutuam, ſed tanquã tibi ex cauſa venditionis debitam accepiſſes. [7] Quid enim tua referret, qua conditione, aut à quo pecuniam illam mutuatus eſſem, vt tibi ſoluerem, cum in eo meum negotium, non tuum geſſiſſe me appareret; [8] nec quod nulla ſecuta venditione incipiat pretium huiuſmodi penes te eſſe ſine cauſa, [9] faciet vt cauſa condictionis vſurarum obligationem inducat, niſi à quo tempore propoſita condictione fueris in mora reſtituendi: [10] quod euenit, ſi retinendæ pecuniæ cauſam nullam habueris. [11] Quid enim ſi per me ſteterit, quo minus venditio ſecuta ſit, vt eo nomine condemnari etiam debeam in id omne, quod tua interſit? [12] Quid ſi tantundem aliunde tibi debebam ciuiliter aut naturaliter; Non videberis moram feciſſe, ſi efficaciter à te pecunia peti & exigi non potuit. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Propter quam cauſam ſi nihil aliud interueniſſet, venditio contracta videri non poſſet, quæ ſcilicet ſine pretio eſſe non poſſet, cum eius ſubſtantia conſiſtat ex pretio, *l. 1. & 2. §. 1. l. pacta conuenta 72. & paſſ. ff. de contr. empt.*

2 Vt proinde nihil vetaret eum fundum mihi vendi aut in ſolutum dari pro ea pecunia, quam mihi debebas, vt & in ſpecie *l. vlt. in princ. ff. eod. tit. de contr. empt.*

3 Pecunia enim ex cauſa mandati debita facile in aliam cauſam poteſt conuerti, *l. ſingularia 15. ff. de reb. cred.* licet cum ea lege pugnet, *l. qui negotia 34. D. hoc tit.*

4 Aliud autem eſt venditio, aliud promiſſio de vendendo, *l. vlt.* vbi Bart. *num. 8. ff. de cond. cauſ. dat.*

5 Quæ res ſolet inducere actionem mandati, *leg. inter cauſas 26. §. abeſſe, & paſſ. D. hoc tit.*

6 Semper enim habetur actus pro impleto in præiudicium eius per quem ſtetit, ne impleretur, *leg. iure ciuili 24. de cond. & demonſtr. l. in iure 161. de reg. iur. l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

7 Eius namque pretij vſuræ ſolent deberi, quod ſolutum non fuit non eius quod ſolutum eſt, aut pro ſoluto habetur, *l. 2. C. de vſur. l. curabit 5. C. de act. empt. cum ſimilib.*

8 Nemo enim ex eo negotio, quod tanquam ſuum geſſit, actionem, habere contra alium debet, *l. ita vt omnes 36. §. quod ſi fundus. ff. hoc tit.* iunct. *l. creditor 60. §. 1. verſ. palam enim eod. l. ſi pupilli 6. §. ſed & ſi quis 3. de neg. geſt.*

9 Nihil enim refert, vtrum ab initio ſine cauſa quid datum ſit, an cauſa propter quam datum fuit, ſecuta ſit, *l. pen. ff. de condict. ſin. cauſ.*

10 Condictiones enim ſunt ſtricti iuris, ex quibus proinde non debentur vſuræ, ne quidem ex die moræ, adeoque nec ex die litis conteſtatæ, ſi rationem iuris inſpicias potius, quam interpretum opinionem, *l. videamus 38. §. ſi actionem, ff. de vſur.* iunctis iis, quæ ſcripſi *in Err. 1. Decad 11. de error. pragmat.*

11 Non enim moram facit, qui iuſtam cauſam habet vel recuſandæ vel differendæ ſolutionis, *l. ſciendum 21. cum tribus ſeqq. ff. de vſur.*

12 Id enim euenit in omnibus faciendi obligationibus, vt in locum facti ſuccedat id, quod intereſt, quamuis non fuerit promiſſum, *lege ſi quis ab alio decima-tertia, paragrapho vltim. ff. de re iudic. lege quoties quis alium 81. ff. de verborum obligatione.* Iunge *l. 1. ff. de act. empt. leg. ſi tradito 4. C. eod.*

13 Mora enim nulla eſſe poteſt, vbi petitio nulla eſt, *l. ſi pupillus 127. de verb. oblig. l. nulla 88. de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Qui debet vſuras ob defectam aliquam conditionem caſualem, qua ſi extitiſſet, nullas ille fuerat debiturus, certiorari debet de conditione defecta, vt in mora conſtitutus, & exinde vſuras debere videri poſſit.

QVid rurſum ſi inter nos conuenerat, vt tu mihi fundum venderes ſub aliqua conditione caſuali, [1] cuius euentus in neutrius noſtrum fuerit poteſtate, vt proinde non impleta conditione, ob idque nec ſecuta venditione, neutri ex nobis imputari quicquam poſſit, [2] an non perinde condemnandus eris ad eas vſuras, quas ego pro te ſoluerim Titio, ſi legitimũ modum non excedant, ac ſi nulla contrahendæ venditionis ſpes ab initio fuiſſet; [3] Minime. Debui enim, cum primum defecta conditio eſt, denunciare tibi, [4] vt intelligeres, ceſſante cauſa venditionis ſupereſſe priſtinam mandati cauſam, ex qua maneres mihi obligatus, [5] vt ſi eam tibi duriorem fore proſpiceres ob vſuras, quas me Titio pro te ſoluere oporteret, tanto citius pecuniam conquireres ad diſſoluendam obligationem. [6] Finge, poſt elapſam diẽ, quæ chirographo dictæ ſolutioni fuerat, venditionis ſpem adhuc ſubſtitiſſe, vti pecuniam eo tempore mihi obtuliſſes, fuerim ego recuſaturus, vtpote quæ nondum defecta promiſſæ venditionis conditione in pretij cauſam conuerti adhuc potuiſſet, [7] an non in dolo ſim, ſi defecta poſtea ſine facto tuo [8] conditione imputare tibi velim, cur ad diem non ſolueris, eo ſolo prætextu, quod ad eandem diem ſoluere me Titio oportuerit, aut ob non ſolutam ſortem exinde vſurarum præſtationi obnoxium fieri; [9] Noua igitur interpellatione & denunciatione opus fuit ad inducendam obligationem vſurarum, quaſi pecuniæ ſiue creditæ, ſiue ex mandato debitæ. [10] Itaque cum in ſupra ſcripta facti ſpecie de vſuris tantum quæreretur, & ego negarem, id inter nos actum, vt pecunia, quam tu mihi debere faſſus eſſes, in pretij ſolutionem cederet, [11] tametſi non inficiater, ea ſpe factam à me expromiſſionem, vt ſi venditio ſequeretur, tantundem ex pretio ſoluiſſe viderer: [12] Pronunciauit Senatus, deferente te iuſiurandum, cogendum eſſe me, vt iurem vel referam, [13] quia non aliter ſciri poſſit, an vſuræ mihi debeantur, quas pro te ſoluerim, an vel nullæ, vel minores. [14] Nec ad rem pertinuit, quod chirographo ſcriptum fuerat, creditam eſſe pecuniam nulla futuræ venditionis vt tractatus ed ea habiti, facta mentione. Plus enim valere debuit quod actum, quam quod ſimulate conceptum eſſet. [15] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Prudentes noſtri vocant non promiſcuam ad differentiam conditionis poteſtatiuæ, quam promiſcuam appellant, *l. ſi iam facta 11. §. 1. de cond. & demonſt.* Ideo fortaſſe, quod de facili poſſint impleri, vt Cuiac. ſcribit *lib. 24. obſeru. c. 2.*

2 Quod enim caſu euenit, vel non euenit, nemini poteſt imputari, *l. contractus 23. in fin. D. de reg. iur.* Ex contractu porro conditionali nihil debetur, antequam cõditio extiterit, ſed tantum ſpes eſt debitũ iri, *§. ex conditionali, Inſt. de verb. oblig. l. cedere diem 213. de verb. ſignific.*

3 Siquidem actus conditionalis, cuius conditio defecit, pro nullo habetur, ſicut e contrario, ſi conditio extitiſſet, pro puro haberetur, *l. 2. l. potior 11. § 1. D. qui potior. in pign. hab.*

4 *Arg. l. ſi filiusfamilias 7. D. de Sc. Maced.*

5 Hic enim ita ſunt duæ cauſæ obligationis, vt ex vna alterius origo ſolutionis proficiſcatur, vt loquitur Paulus *in l. Iulianus 60. in princ. de condict. indeb.*

6 Alioqui potes cauſari, te ignoraſſe, defectam eſſe conditionem, citiúſque ſoluturum fuiſſe, ſi id ſciuiſſes. Itaque hic neceſſaria eſt denunciatio tantum impletæ conditionis, at non etiam interpellatio.

7 Secundum ea, quæ diximus *Defin. præced. num. 3.*

8 Si enim factum tuum interueniſſet, aliud probandum eſſet. Semper enim de ſuo facto quemlibet teneri æquum eſt, *l. de tuo ff. hoc tit. l. 2. in princ. D. de her. vel act. vend.*

9 Neque enim audiendus quiſquam eſt id petens, quod in contrarium euentum non fuerat poſtulaturus, *l. pen. C. de ſolut. l. 4. in princ. D. de doli except.*

10 Prius enim eſt, vt ſciri debeat non ſolùm an pecunia debeatur, ſed etiam quonã iure, quã vt vſuræ debeantur. Hic vero iuſtã habuiſti cauſam non ſoluendi, quamdiu ignoraſti defectã conditionẽ, quæ ſi extitiſſet, nihil debuiſſes. Merito enim expectatur conditio, cuius euentus aliquid poteſt operari, *lege aliquando decima-tertia, paragrapho*

ſto vltimo ad Velleianum, l. ſi quis ita 43. de heredum inſtitutione.

11 Quaſi iam exinde contracta venditione ſub conditione, *vt in l. vlt. in princ. D. de contr. empt.*

12 Non enim poteſt ea ſpes facere venditionem, quæ ſcilicet expreſſum & formalem conſenſum exigit, *l. 1. & paſſ. D. de contr. empt.*

13 *Ex l. manifeſtæ 48. iunct. l. iuſiurandum 34. §. pen. D. de iureiur. l. g. actor 8. cum l. ſeq. C. de reb. cred. & iureiur.*

14 Hoc enim demum caſu neceſſarius eſt vſus iuriſiurandi, vt nimirum probetur id ex quo pendet deciſio litis, præſertim ſi aliter probari non poſſit, *l. pen. & paſſ. eod. tit. C. de reb. cred. & iureiur.* iunct. *l. tutor pupilli 35. in princ. D. eod. de iureiur.*

15 *l. 1. & paſſ. C. plus valer. quod agit. quam quod ſimul. concip.*

DEFINITIO XV.

Suſcipiens mandatum renouandorum inſtrumentorum cenſualium intra certum tempus, vt fit certa mercede, condemnatus eſt ad cenſus præſtandos cum vſuris etiam decuncibus.

NOtarius, qui certa, &, vt fit, ampla mercede cenſualium & emphyteuticariorum inſtrumentorum renouandorum mandatum ſuſceperat,[1] & in eo exequendo longiorem moram fecerat, cum nullas moræ excuſationes haberet vt proinde ipſius negligentiam dolo malo potius, quam culpæ imputandam eſſe conſtaret,[2] æquiſſimo SC. condemnatus eſt, vt annuarum penſitationum reliqua omnia ſolueret, quæ ob non confecta redditáque inſtrumenta exigi non potuerant. Adeoque, quod magis mirum videri poſſit, cum vſuris decuncibus,[4] ſalua illi ceſsàque in eam rem actione pro reliquis exigendis aduerſus prædiorum poſſeſſores,[5] non tam quod tanti intereſſe mandantis videretur, quam vt hac veluti pœna Notarij contumacia coërceretur.[6] Quam enim non negligenter ſolùm, ſed etiam doloſè in huiuſmodi mandatis exequendis verſari ſoleant ij, quibus cura iſta iniungitur, ſciunt omnes, qui eorum implorant operam, & ex frequentiſſimis, quæ aduerſus eos proponuntur, querelis Senatus noſter optime compertum habet.[7] Sic iam pridem à Senatu pro D. Guillielmo du Four Iuridico maiore Sabaudiæ, contra N. Chandeuil relatum eſt in cauſa quadam Curati des Alſues, contra Ludouicum Plaiſance, Prid. Id. Aug. 1593.

1 Hoc vero non tam mandatum videri debet, quam locatio & conductio, cum merces interuenerit. Mandatum enim gratuitum eſſe debet, vt diximus *Defin. 6. n. 1. ſ. eod.* Adde *l. naturalis 5. §. at cum do, D. de præſcr. verb.* hoc enim factum tale eſt, quod locari & poteſt & ſolet.

2 Magna enim negligentia culpa eſt: magna vero culpa dolus eſt, *l. magna negligentia 226. de verb. ſignif. l. quod Nerua 32. D. depoſit.*

3 Tanti ſiquidem videbatur intereſſe actoris, cui etiam ex hac cauſa iuſiurandum in litem deferri poſſet. *l. in inſtrumentis 19. D. de in lit. iur. l. 4. C. eod.* ſicut & in actione ex conducto iuratur in litem, cum dominus cogitur re ſua carere, *l. ſi cui locauerim 48. §. 1. D. locat.* iunct. *l. in actionibus 5. D. de in lit. iur.*

4 Veniunt enim vſuræ ex mora in iudicio locationis, vt & in bonæ fidei iudiciis, officio nimirum Iudicis, *l. quæro 54. D. locat.* Non tamen decunces, ſed quæ in regione magis frequentantur, *l. 1. in princip. D. de vſur. l. tutor. 7. §. quas autem, D. de admin. tut.* Neque verò ſolet Senatus noſter vſuras decunces, aut vt alij vocant, dextantes facilè adiudicare, ne quidem inter mercatores, vt diximus *Defin. 2. ſ. de vſur.*

5 Cui enim non hoc ſaltem æquum videatur, conſequi reum ab actore id, quod ſine diſpendio actoris futurum eſt? vt ait *leg. in creditore 38. de euict.* licet non facilè audiendus ſit, qui actiones ſibi cedi poſtulat, & ſit ipſe in mala fide, *l. mulier 19. D. qui potior in pign. hab.* Debet enim ſibi imputare, *arg. l. & ex diuerſo 35. §. pen. D. de rei vind.*

6 Publicè enim intereſt, negligentiam hanc puniri, quæ tam multis malo exemplo ſit, & tam multis dominis noceat.

7 Ideoque tanto grauius & acerbius cum iis agendum fuit, *argum. l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn. l. quanta 12. D. de public. & vectig.*

DEFINITIO XVI.

Mandatum exercendæ iuriſdictionis an & quando reuocari poſſit.

EVm, cui iuriſdictionis dominus mandauit exercendam iuriſdictionem, poſſe ad mandantis nutum reuocari, non ambigitur, ſi liberalis & voluntaria mandandi cauſa fuit:[1] tametſi probet is, cui mandata eſt iuriſdictio, magnis à ſe beneficiis affectum eum, qui mandauit, in quorum compenſationem videatur ea veluti merces debita fuiſſe.[2] Nec aliud erit, ſi iureiurando affirmauerit dominus, ratа ſe habiturum omnia, quæ geſſerit is, cui mandauit, niſi etiam iurauerit, nunquam à ſe reuocatum iri mandatam iuriſdictionem.[3] Quamquam enim dici ſolet, iuſiurandum ſequi naturam, actus, in quo interponitur,[4] mandatum autem omne ſui natura eſt reuocatorium:[5] Tamen quod ad ius reuocandi pertinet, addit aliquid firmùmque facit & irreuocabile, quod alioquin erat reuocabile; cum idipſum nominatim iuratum eſt De non reuocando:[6] nemo enim dubitat, quin eam ſibi legem dominus poſſit dicere, quæ nec turpis, nec illicita eſt.[7] Imo tanto honeſtior, quanto difficiliùs eſt, vt ea reuocatio fiat ſine auaritiæ aut vindictæ ſuſpicione. Propter quam fortaſſe cauſam ſingulari quodam iure illud receptum eſt, vt qui à ſupremo Principe iudicandi munere donati ſunt, non ſimiliter ad nutum reuocari poſſint. Beneficium namque Principis debet eſſe manſurum,[10] nec de eorum animo & voluntate malè vnquam ſuſpicari licet.[11] Quo exemplo addunt nonnulli idem admittendum eſſe in iis, quibus à Prælato, puta Abbate aut Epiſcopo, mandata iuriſdictio ſit. Sed nos alio iure vtimur, & Prælatos quantumuis præcelſæ dignitatis hac parte vaſſallis potius, quam principibus æquamus.[12] Plane cum ex cauſa remuneratoria aliàve oneroſa mandatum exercendæ iuriſdictionis interuenit, licet non deſint, qui referant, à Senatu Pariſienſi iudicatum, non ominus reuocandi ius habere dominum, ſalua Iudici reuocato actione pro indemnitate conſequenda:[13] ſequimur tamen contrariam ſententiam exiſtimantium reuocandi facultatem ſine cauſa nullam ſupereſſe, quaſi inito contractu, ſolutoque eo, quod debebatur.[14] *Ita Senatus* ex tempore pro R. D. Abbate d'Entremons, contra D. Floccard Præſidem Rationalium apud Gebennenſes, in ſecreto auditorio, 6. Idib. Dec. 1593.

1 Eſt enim hoc ex natura cuiuſlibet mandati, vt reuocari poſſit ad nutum mandantis, *l. vero 12. §. pen. D. hoc tit.* qui enim mandatam iuriſdictionem habet, alienam habet, non ſuam, *l. 1. §. qui mandatam. l. 9. D. de offic. eius, cui mand. eſt. iurid. l. ſolet prætor 16. ff. de iuriſd. l. g. iudicium ſoluitur 58. ff. de iudic.*

2 Non enim quaſi remunerandi gratia ſolutum fuiſſe præſumendum eſt, quod mandans ita in alium tranſtulit, vt tamen ſuum eſſe manereque voluerit.

3 Reuocando namque iuriſdictionem non reuocat geſta ab eo, cui mandauerat iuriſdictionem, ſed impedit tantum, ne quid amplius gerere is poſſit, ex quo reuocationem ſciuit, *l. ſi vero 12. § pen. D. hoc tit. l. ſi quis ſeruo 18. l. ſi cum Cornelius 82. D. de ſolut.*

5 *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.*

5 *§ rectè quoque, Inſt. de mandat. l. ſi mandaſſem 15. D. eod.*

6 Iuramentum enim omne ſeruandum eſt, quod ſeruari poteſt, citra diſpendium ſalutis æternæ, niſi iuſiurandi gratiam is fecit, qui facere potuit, *l. vlt. in princ. D. ad municip. c. cum contingat, extr. de iureiur. c. 2. de pact. in 6.*

7 Vt enim iuramentum ſit obligatorium, ſufficit quod non ſit contra bonos mores, *c. non eſt obligatorium, de reg. iur. in 6.* & vt habeat tres comites, iuſtitiam, veritatem & honeſtatem, *c. animaduertendum 22. q. 1.*

8 Fecit enim ſeculi noſtri infelicitas, vt iſta quoque iudicandi & iuriſdictionis exercendæ officia venalia ſint pleriſque, contra ſanctiſſimam Iuſtiniani. *Nouell. 8. vt iud. ſine quoquo ſuffrag. fiant.*

9 Adeo vt tum etiam, cum Princeps alicui conceſſit iuriſdictionem ordinariam ad ſuum beneplacitum, non ideo tamen illius morte extinguatur, ſed neceſſaria ſit reuocatio ſucceſſoris, Bald. *ad l. meminiſſe, de offic. procon. ex Nouell. 80. de quæſt. in §. ſuper hoc.* Capic. *dec. 116. & 126.*

10 Adeoque pleniſſimè interpretandum, *l. pen. ff. de conſt. Princip.*

11 Principes enim magis quam alij ab illicitis abſtinere debent, *l.*

12 Vt poſſint ad nutum reuocare Iudices a ſe conſtitutos. *penult.* vbi Bald. *D. de her. inſt.* præſertim ne quid per auaritiam aut vindictam facere videatur, *l. vnic. C. ſi quis Imp. maled.*

13 quaſi mandatum nullum eſſe poſſit, quod hoc ipſo non reuocatorium, quod tamẽ falſum eſt, quia Procurator conſtitutus in rem ſuam reuocari non poteſt, *l. quæ omnia 26. verſ. planè. l. Procuratorem 55. D. de procurat.*

14 Qui enim remuneratur, agnoſcit debitum ſaltem naturale, cum eſſet naturaliter obligatus ad ἀντίδωρα, videtúrque genus quoddam permutationis contraxiſſe, *leg. ſed et ſi lege 25. §. conſuluit. D. de petit. hered.* Vide & ſpeciem lucri eſſe dicemus, etiam ex alieno largiri & beneficij debitorem ſibi acquirere, *l. ſi pignore 54. §. 1. D. de furt.* Porro naturalis quoque obſignatio impedit repetitionem ſoluti, *l. naturales 10. D. de oblig. & actor. l. fideiuſſor 16. § naturales, de fideiuſſ. leg. naturaliter 13. & paſſ. D. de cond. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Mandati datur in ſolidum contra ſingulos ex mandatoribus, negotiorum geſtorum actio non item.

MAndatum factum ab vno ex pluribus, quorum erat negotium, non eo minus inſolidum obligat mandantem, vt ſolus conueniri poſſit totius indemnitatis[1] nomine, nec cogitur mandatarius aduerſus alios agere, qui ſolius mandantis fidem ſecutus eſt.[2] Diuerſum eſſet, ſi nullo intercedente mandato negotiorum geſtorum agi oporteret propter geſtum negotium, quod plurium commune fuiſſet. Tunc enim contra eos omnes agi neceſſe eſſet, ad quos negotium pertinet.[3] *Ita Senatus* pro Ogerio Inard. contra Syndicos de Mellionnax, Prid. Non. Febiuar. 1595.

1 Nam etſi plures ſimul mandaſſent, vnus tamen ex mandatoribus eligi poſſet, etiamſi non eſſet dictum in mandato, *l. ſi mandatu 59. §. Paulus reſpondit vnum ex mandatoribus. D. hoc tit.* adeo vt nec vnius electione alij liberarentur, quod olim diuerſum erat in fideiuſſoribus, *l. reos 23. & l. vlt. C. de fideiuſſ.* [Hodie tamen ille conueniendus prior eſſet ad quem negotium principaliter pertineret, quoniam alius ſolus pro interceſſore haberetur. Et noſtrorum traditione, *ad l. reos 11. §. cum tabulis, de duob. reis.* Ne aliud dicendum eſſet, tametſi alter ille pecuniam accepiſſet alterius nomine. Quod enim ſcriptum eſt *in l. ſi litteras 7. C. hoc tit.* eum qui pecuniam accepit teneri condictione ex mutuo tanquam principalem, ad eum pertinet, qui accepit ſuo nomine non ad eum qui alieno. Et rurſum, licet dicat illa lex vtrumque teneri, eum ſcilicet qui accepit condictione certi ex mutuo, illum verò cuius fidem & literas creditor ſecutus eſt, actione mandati. Id tamen ſic accipi debet, vt mandator non niſi ſuo ordine, & poſteriore loco conueniri poſſit, *vt notat ad d. l. ſi literas.* Maximè vero ſi non niſi indemnitatem promiſerit. Is enim etiam olim habebat beneficium excuſſionis, *l. decem 116. de verb. oblig. Ita Senatus* in cauſa Iacobi Quiblier, & Ant. Mathieu, 4. Non. April. 1612.]

2 Et quidem in viriles, niſi ab altero ex ſocijs eſſet prohibitus, *l. ſi autem 8. §. Iulianus, de negot. geſt.*

DEFINITIO XVIII.

Procurator in rem ſuam conſtitutus poteſt habere exeutionem ſententiæ etiam in mandantis fauorem latæ, dummodo faciat ea, quæ mandans facere deberet.

PRocurator in rem ſuam conſtitutus ab eo, qui ex conuentione litem iam cœptam ſuo nomine perſequi debuit,[1] non ex eo ſolo credendus eſt à contractu recedere voluiſſe, quod ſententiam poſtmodum ſiue à Iudice, ſiue ab arbitrio redditam in perſona cedentis concipi paſſus ſit:[2] cum ex conuentionis poteſtate ita fieri oportuit, nec dubitari debeat, quin & ex perſona & nomine mãdantis poſſit agere ceſſionarius.[3] Cui conſequens eſt, vt ſi per ſententiam condemnatus ſit is qui mandauit, vt aliquid daret vel faceret, liceat mandatario id ipſum dare vel facere, dummodo perinde aduerſarij indemnitati conſulatur.[4] Finge, cum de diuidenda hereditate inter fratres ageretur, bona vniuerſa, ſiue quia commodam diuiſionem non reciperent, ſiue qua alia ratione vni ex fratribus adiudicata fuiſſe,[5] alteri autem certam pecuniæ quantitatem ea lege, vt ex parte pecuniæ fundus emeretur in cauſam fideicommiſſi mutui inter fratres delicti.[6] Sufficiet, ceſſionarium, qui pecuniam hanc ex ceſſione petere potuit, fundum emiſſe, fratris cedentis, licet abſentis, nomine,[7] quamuis nulla ſequi poſſit ratihabitio propter abſentiam cedentis. Nihil enim alterius fratris intereſt.[8] Igitur & pecuniam, quæ fratri ſolui debuit, ſoluere ceſſionario cogendus erit frater, qui vniuerſa bona retinet,[9] licet fratri non ceſſionario fuerit condemnatus.[10] Nec vlla in eam rem noua ceſſione aut indemnitatis repromiſſione opus erit.[11] Adeo verum eſt hereditate vendita iura omnia, quæ venditori competebant, ad emptorem cum hereditate ipſa & habitu & potentia tranſire.[12] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 13. ſup. Commun. vtriuſque iudic.

1 Nihil enim vetat, eum quoque, qui alium conſtituerit Procuratorem in rem ſuam nihilominus agere, & in litem perſequi ſuo nomine, cum retineat etiam inuitas actiones directas, ne cogatur Procurator eas ipſe alieno nomine exercere, ſi nolit, *l. 3. C. de nouat. l. Paulus reſpondit 69. D. de procurat. l. Procuratoribus 22. C. eod.* vbi eis, qui mandauerint, denegatur facultas negotia perſequendi, eo demum caſu, quo Procurator factus ſit dominus per litis conteſtationem. Nec rurſus quicquam intereſt, vtrum ab initio, an cœpta iam lite negotium ad perſonam Procuratoris tranſitum fecerit, *l. nihil arbitramur 20. C. eod. tit. de procurat.*

2 Debet enim ſententia ferri conformis libello & actis iudicij, *l. vt fundus 18. D. commun. diuid. l. vlt. C. de fideicom. liber. l. vinum. D. ſi cert. petat.*

3 Si malit directam alieno nomine exercere, quam vtilem ſuo proprio, *l. emptor 5. l. ex nominis 7. C. de hered. vel act. vendit. l. procuratoris 55. D. de procurat.*

3 Cui enim aliquid conceditur, illa etiam conceſſa intelliguntur, ſine quibus id facere non poſſit, *l. 2. D. de iuriſd. l. ad rem mobilem 56. leg. ad legatum 62. D. procur.* Sed & cuilibet licet pro alio ſoluendo eum liberare, *l. ſoluendo 39. D. de negot. geſt. l. ſolutione 23. D. de ſolut.*

5 *L. ad officium 3. Commun. diuid. l. 3. l. item Labeo 22. §. 1. & paſſ. ff. famil. erciſcund.*

6 Vt quod inde comparatum eſſet vice permutati dominij reſtitueretur, *vt in l. ſed quod inde 71. iunct. §. vlt. l. præced. de legat. 2.*

7 Poſtquam placuit ex generali conſuetudine locorum omnium, vt Notarius alteri vtiliter ſtipuletur, ſiue ex cauſa emptionis, ſiue ex alia qualibet, etiam abſenti & ignoranti. anton. Teſſaur, *dec. Ped. 70.*

8 Ei vero, cuius nihil intereſt, neque actio, neque exceptio dari debet, *l. 3. §. 3. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

7 Ne alioqui permittatur ei & rem & pretium retinere, *contra l. ex empto 11. §. vlt. & l. bona fides. ff. de act. empt.* Certum enim eſt, Procuratori in rem ſuam dato recte ſolui poſſe, tanquam qui ſit dominus non ſolum litis, poſt conteſtationem, ſed etiam ipſius rei, quamuis non cæteris Procuratoribus ad litem duntaxat, *l. hoc iure 86. ff. de ſolut. l. ſed ſi tantum 13. ff. de pact. l. transactionis 7. C. de tranſact.*

10 qui enim Procurator in rem ſuam datus eſt, iudicati executionem ex perſona cedentis habere poteſt, ſicut & in ipſum iudicati executio datur, *l. 4. in princ. ff. de re iudic.*

11 Eſt enim iniquum, onerari quem ſuperuacua ſiue cautione, ſiue ceſſione, ſiue repromiſſione *l. hæc ſtipulatio 14. §. 1. ff. vt leg. nom. caueat. l. 1. §. vlt. & l. 2. ff. vt in poſſ. leg.*

12 *L. 2. & paſſ. ff. de hered. vel act. vend. l. qui nondum 4. C. eod.*

DEFINITIO XIX.

NOn ſemper proximi mandantis morte finitur mandatum,[1] ſi alius mandans ſuperior ſuperſit,[2] ad quem præcipue negotium pertineat.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 24. ſup. De procurat.

1 quamuis regulare ſit, vt mandantis morte mandatum finiatur, *l. ſi quis alicui 27. § morte, iunct. l. inter cauſas 26. D. hoc tit. l. mandatum 15. C. eod.*

2 quod euenit, cum Procurator datus alium Procuratorem ſubſtituit, ſiue ab initio datus eſſet cum ſuſtituendi poteſtate, vt plerumque fit, ſiue litem eſſet conteſtatus, *l. nulla dubitatio 23. C. de procur.* Ioan. Papon. *lib. 6. tit. 4. §. 15.*

3 Puta quia Procurator ab eo conſtitutus, quem ponimus deceſſiſſe, non fuerat factus Procurator in rem ſuam, ſed in rem mandantis. Similiter nec finitur mandatum eius, qui à Procuratore ſubſtitutus eſt, quamuis deceſſerit prior mandans, ſi modo deceſſerit poſt litem a procuratore conteſtatam, *d. l. nulla 23. C. de procur.*

DEFINITIO XX.

VT ceſſio valeat, quæ fit dato pretio, neceſſe eſt internenire veram numerationem, & numerationis probationes veras eſſe, non ex ſola cedentis confeſſione effictas.[1] Quoties enim actus aliquis prohibitus aut ſuſpectus eſt, ſiue ratione perſonarum, ſiue ex qualitate negotij quod tractatur, confeſſio ſola contrahentis non poteſt ſufficere ad probationem,[2] ne alioqui facile fraus fiat legi,[3] tametſi quod ad cedentem pertinet verius ſit nocere illi debere propriam confeſſionem.[4] Quod ſi ceſſio facta ſit ex cauſa dationis in ſolutum, cauſa quidem iuſta eſt & legitima,[5] ſed tamen eadem iuris ratione probandum neceſſario eſt præcedens debitum, quod ſit loco pretij.[6] Et conſequenter ſi quis fingat ſe debitorem, & propterea cedat & det in ſolutum, ceſſio non valebit.[7] Diuerſum tamen eſt, ſi cedens non tantum confeſſus ſit, ſed etiam affirmauerit ſe debitorem, adiecto in eam rem iureiurando.[8] Iuſiurandum enim pro veritate habetur,[9] nec facile credendus eſt cedens peierare voluiſſe, vexandi tantum debitoris gratia,[10] præſertim ſi quo tempore de ceſſionis viribus diſputatur, cedens iam defunctus proponatur, vt non ſit integra probatio debiti ceſſionario,[11] qui fortaſſis tempore ceſſionis inſtrumenta ſua omnia reddiderit cedenti, exiſtimans, ſibi ſatis cautum eſſe iurata cedentis aſſertione.[12] Illud ſane omnimodo requiritur, vt ceſſio facta ſit inter

perſonas

perſonas non-ſuſpectas. [13] Quid enim ſi extra caſus exceptos facta ſit Aduocato, aut Procuratori, aut alteri, qui litium redemptor videri poſſit? [14] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Paquier, & Henrici Capitan, 12. Calend. Septemb. 1595.

1 *L. per diuerſas 22. verſ. vſque ad ipſam, C. hoc tit.* & ibi DD.
2 *Crauet. conſ. 175. num. 4. poſt Dec. conſ. 351. col. 2. in fin & in cap. præterea. col. 6. de offic. deleg.*
3 Quod ne fieri poſſit diligenter cauendum eſt, *l. qui teſtamentum 27. D. de probat.*
4 Nemini enim licet venire contra ſuam confeſſionem, *l. cum de ingenuo 25. ff. de probat. l. generaliter 13. C. de non num. pecun.*
5 Eſt enim titulus pro ſoluto proximus titulo emptionis, *l. pro ſoluto 46. & l. pen. de ſolut. alias l. 2. & pen. D pro ſolut.*
6 Non enim valet datio in ſolutum, ne quidem ex parte, ſi non reſpondeat quantitati reuera debitæ, id eſt, ſi plus vel minus reperiatur debitum, quam pro quanto fiat datio in ſolutum. *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum,* vbi Bart. & alij, *ff. de cond. indeb.*
7 *d. l. per diuerſas,* in illis verbis, *vel ij, qui res aliquas poſſidet pro debito, d. lege hoc tit.* Gabr. *lib. 2. concluſ. 5. de act. num. 21.* ex Alex. *conſ. 91. dub. 4.*
8 *Arg. l. cum quis decedens, 27. §. codicillis, in fin. de leg. 3.* iunct. *l. cum pater 77. § filiæ maternam de leg. 2.*
9 Sicut & res iudicata, *l. ingenuum 28. ff. de ſtat. homin. l. res iudicata 207. de reg. iur.* iunct. *l. 1. & 2. ff. de iureiur.*
10 Nec enim probabilis in dubio eſt ſuſpicio periurij, cum prælatum ſit crimen, & quidem grauiſſimum, quod ſolum Deum vltorem habere poteſt, *l. 2. li. ibi, ſed ſi verum fuerit inuentum, l. d. reb. cred. & iureiur.* iunct. *l merito 51. ff. pro ſocio.*
11 Solent ſiquidem ex huiuſmodi caſibus intercidere probationes. *l. in lege Aquilia 40. ff. ad leg. Aquil. leg. qui Roma 122. §. Agerias, de verbor. oblig.*
12 Intellige tamen, niſi aduerſarius oneret ſe probatione, quod ceſſio ſit ſimulata, & confeſſio cedentis falſa, quamuis iurata: nec enim æquum eſſet, maiorem eſſe vim iuriſiurandi inter alios præſtiti, quam veritatis de qua conſtet in contrarium.
13 Multo enim maior fraudis ſuſpicio eſt inter perſonas ſuſpectas & prohibitas, *d. l. qui teſtamentum 27. ff. de probat. l. data 27. C. de donat.*
14 *L. Sempronius 51. ff. de pact. l. quiſquis 6 § præterea. C. de poſtul. l. item 54. C. de procur.* Vide tamen hanc Defin. Anton. Gabriel *lib. 2. commun. opinion. tit. de action. concl. 5. n. 3.* vbi defendit ceſſionem actionis etiam iuratam non valere, & eundem *lib. 2. tit. de donat. concluſ. 3. n. 13.* vbi ait, confeſſionem dotis receptæ factam per maritum conſtante matrimonio, etiamſi iurata ſit, nocere quidem marito, ſed non creditoribus. Quod & poſt Bart. tractat Ferrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dot. & vſumfruct. in verb. dedit & tradidit in dotem, num. 5. in fin.*

DEFINITIO XXI.

Vt valeat ceſſio, ſufficit habitam eſſe fidem de pretio, & pretium aliquando ſolutum fuiſſe pendente etiam iudicio.

QVod tamen proxime diximus, non valere ceſſionem, niſi probetur vera pretij numeratio, locum non habet ſi fides habita ſit de pretio. [1] Sed habere fidem de pretio, non illud eſt, cedentem, qui non ſit debitor, mentiri ſe debitorem, [2] at ſequi fidem ceſſionarij promittentis ſe ſoluturum ad certam diem. [3] Quo caſu etſi valet ceſſio, non prius tamen agi ex ea poteſt, quam pretium ſolutum ſit. [4] Plane ſi prius actum ſit, & pendente iam lite ſolutum fuerit, placet ex ſolutione quandocunque ſecuta præcedens iudicium confirmari. [5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Solent enim iſta plerumque eſſe ſimilia, ſolutum eſſe pretium, & fidem habitam eſſe de pretio, *l. quod vendidi 19. ff. de contr. empt.* iunct. *l. 21 res 13. eod. l. ſi rem 9. §. omnis. ff. de pign. act. l. ſatisfactio 52. D. de ſolut.* DD. *ad d. l. per diuerſas 22. & ad l. ab Anaſtaſio 23. C. hoc tit.* * Vide Guid. Pap. *q. 567. num. 8.*
2 Ita enim facilè fraus fieret legi, quæ requirit veram & realem, non fictam numerationem, vt diximus, *Definitione præcedenti num. 1. & 2.*
3 Hoc enim caſu certum eſt deberi, cum iam dies ceſſerit, licet nondum venerit, *l. cedere diem 213. de verb. ſignif. leg. in diem 10. D. de condict. indeb.*
4 Quia cum non aliter lex permittat valere huiuſmodi ceſſionem, quam ſub ea veluti conditione, ſi ceſſionis pretium ſolutum erit, neceſſe eſt impleri conditionem, priuſquam ex ceſſione agi poſſit, quia conditionalis actus, quandiu conditio pendet, pro nullo eſt, *dicta lege cedere diem, lege qui Roma 122. paragrapho Agerius, D. de verb. oblig.*
5 Ex poſtfacto enim apparet, ceſſionem ab initio non ſine cauſa factam fuiſſe, atque ita ſuſpicione fraudis ſublata nihil impedit, quo minus dicendum ſit ceſſionem ab initio valuiſſe. Actus enim conditionalis, ex quo tempore extitit conditio, habetur pro eo, ac ſi fuiſſet ab initio purus, *l. potior 11. in fin. principij. ff. qui potior in pign. hab.* Textus eſt in hanc ſententiam ſatis accommodatus, *in dict. l. ſi rem 9. §. vlt. ff. de pignor. act.*

DEFINITIO XXII.

Ceſſio facta per donationem in ſolutum non valet niſi ad concurrentem vſque quantitatem, quæ debetur, nec admittit acceſſionem vſurarum, niſi ex quo die actum ſit ex ceſſione.

CVi octingenta debebantur tam ſortis quam vſurarum nomine, ceſſerat creditori ſuo actionem in ſolutum ſexcentorum, [1] non niſi ſexcenta ceſſionario debebuntur [2] cum vſuris à die ceſſionis. Loquimur enim de debito, quod vſurarum acceſſionem admittebat in perſona cedentis. [3] Alioqui enim dici non poteſt, meliorem eſſe debere conditionem ceſſionarij, quam cedentis, [4] vt vſuras non ſequi debeat à debitore, niſi ab eo ſaltem tempore, quo egit ex ceſſione. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Certum enim eſt, pro pecunia poſſe in ſolutum dari nomen volenti nempe creditori, non etiam ſi nolit *leg. cum à quo 6. C. de ſolut.*
2 Quia pro ea dumtaxat quantitate ceſſio pretium habuit quod neceſſe eſt interuenire ad validitatem ceſſionis, *l. per diuerſas, C. mandat.* Dixi in duabus præcedentibus Definitionibus.
3 Puta quod deberetur pro emptionis pretio, *vt in leg. 2. C. de vſur. l. curabit 5. C. de act. empt.*
4 *Lege inuitus 156. §. plerumque, leg. aliud eſt 160. §. abſurdum eſt, de regul. iur.*
5 Exemplo eius, quod dicimus legatario, qui ceſſionarius quodammodo eſt, *l. ex legato 18. Cod. de legat.* non deberi vſuras neque fructus niſi ex die litis conteſtatæ, *l. 1. & tot tit. C. de vſur. fructib. legat.* aut ſaltem ex die moræ contractæ, per interpellationem, *l. Titia Seio 87. §. vſuras. de legat. 2. l. ſi quis ſeruo 48. eod. cum ſimilibus.*

DEFINITIO XXIII.

Non valet ceſſio ſic facta, vt ceſſionarius poſt victoriam litis pretium ſoluat cedenti.

CEſſionem actionis ad litigandum factam ea lege adiecta, vt poſt victoriam ceſſionarius conuentum pretium cedenti ſolueret, placuit nullius eſſe momenti: [1] neque permittendum ceſſionario vt ex ea ageret, ne quidem ad illam vſque quantitatem, de qua fides debita fuiſſet, [2] quod ex dilatione ſoluendi pretij in tempus vſque victoriæ apparet, non niſi vexandi aduerſarij gratia factam ceſſionem, [3] & in odium litis, quam idem ceſſionarius paulo ante ab eodem debitore paſſus fuerat. [4] Sanè ſaluum cedenti ius ſuum manere conſtitit. [5] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pro Hugone Mottet, contra Ioannem Rauaſſot, 8. Calendas Septembris 1595.

1 Hæc enim cautio futuri emolumenti ſocietatem ſuſpenſa lite polliceri videbatur, quod diſtrictè prohibitum eſt, *l. 1. §. ſi cui cautum, ff. de extraord. cognit.*
2 Quamuis ſolent huiuſmodi ceſſiones valere non minus cum habita eſt fides de pretio, quam cum pretium reuera numeratum eſt, vt dixi *Defin. 21.*
3 Quæ præcipua ratio fuit improbandarum ceſſionum, *in dicta lege per diuerſas vigeſimaſecunda, & lege ſequenti, Codice hoc titulo.* Iunge *l. ſi quis 7. §. exigitur, D. de edend.*
4 Solent vero reuocari, aut potius, vt loquuntur, annullari omnia, quæ fiunt in odium litis iure & priuilegio attentatorum, vt ſuprà diximus *in titul. Vt lit. pendent. vel poſt prouocat. aut definit. null. lit. Imper. ſupplic.*
5 *L. 2. C. de litigioſ.*

DEFINITIO XXIV.

Poteſt fideiuſſor etiam prius quam ſoluerit petere, vt capiantur & vendatur bona debitoris, ex quorum pretio ſatisfiat creditori.

Fideiuſſor licet mandari agere non poſſit antequam ſoluat. [1] ſi tamen à creditore inquietetur, aut in eo ſit, vt mox inquietandus videatur, [2] poteſt iure petere, vt debitoris bona capiantur, ex quibus poſſit ſatisfieri creditori, [3] adeoque ex iis bonis ipſe tantum poteſt vendere, quantum ſatis ſit debito exſoluendo. [4] Sicque alias iudicatum à Senatu in cauſa D. de Roaſſon, & iudicandum eſſe tractatum eſt in cauſa N. Moret, 13. Cal. Mart. 1596.

1 Niſi in caſibus, de quibus *in l. Lucius 38. §. 1. D. hoc tit. l. ſi pro eo contra quem 10. C. eod.*

2 Parum enim referi, an quid fiat per meram & præſentem coactionem, an vero metu futuræ proximæ coactionis, *l. nouiſſime 7. §. 1.* vbi Bald. notat, *D. quod falſo tutor. auctor.*

3 Nec enim quicquam intereſt debitoris, qui indemnitatem omnimodo præſtare debet fideiuſſori. Intereſt autem fideiuſſores non ſoluere potius, quam ſolutum repetere, *l. ſi ſtipulatus 15. in princ. D. de fideiuſſ. l. 3. D. de compenſat.*

4 Quaſi videatur fideiuſſor mandatum habere à debitore ad ſoluendũ, & conſequenter ad ea omnia facienda, ſine quibus nõ poſſit ſoluere, ac proinde ad bona ipſius debitoris vendẽda, vt ex pretio ſatisfiat nõ fideiuſſori ipſi, cui nihil adhuc abeſt, ſed creditori. [Et hoc ſane obtinet in fideiuſſore paupere, qui nõ eſt cogendus expectare, vt detrudatur in carceres. Hippol. de Marſil. *ad Rubr. de fideiuſſ. n. 429.* Emanuel Soarez *in commun. opin. in verbo fideiuſſor,* vbi tamen loquitur de fideiuſſore paupere, & tractat eum caſum quo alioqui miſer fideiuſſor pro debito alieno ſit detrudẽdus in carceres: quos certè vt patiatur cogi eum inuitũ non eſt æquũ, nec probè poteſt debitor obiicere fideiuſſori cur ſe in carceres detrudi paſſus nõ ſit cum id oneret exiſtimationẽ apud bonos & graues viros, & pulſet verecundiam, vt loquitur Papinianus, *in l. pecunia, 8, in fin. de ann. leg.* Nec ſi habuit fideiuſſor ex perſona rei bonã aliquam exceptionẽ dũmodo ea allegauerit. Nam ſi ea poſt habita creditor pergat fideiuſſorẽ vrgere in carceres non eſt imputandũ fideiuſſori cur ſoluerit potius quam vt ſe in carceres detrudi paſſus ſit, cùm neque aduerſus eam iniuriã appellare debuerit, ſi appellatio non fuerat effectum executionis remoratura arg. *l. aut prætor 7 §. permittitur in fin. D. minor.* puta ſi mandatum iudicis eam habeat clauſulã quæ aduerſus obligatos ex inſtrumẽto authentico & guaruntigiato inſeri ſolet, *non obſtante oppoſitione aut appellatione.* Præſertim verò ſi poteſt imputari ipſi debitori cur non citiùs eam ipſe exceptionẽ oppoſuerit & inhiberi creditori curauerit ne id aduerſus fideiuſſorem exequeretur. Debuit enim hoc ille primum ſuo ſumptu ſuâque diligentia curare, neque expectare vt in eas anguſtias conijceretur, vt neceſſe haberet vel pati carceres vel ſoluere. *Ita tractatum eſt* in cauſa Philippi Mermillod, & heredum Iacobi Coſte in publico auditorio. Iulij 1615. Iunge Deſin. 26. ĩ. vide *l. ſi mandata 45. D. hoc tit.* Iunge *Deſin. 26. num. 7 ĩ. eod.* In alio fideiuſſore non inope vix eſt, vt hæc ſententia obtineat.

DEFINITIO XXV.

Fideiuſſori qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non poteſt imputari, cur ex ea non ſoluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem.

Qui erga Titium fideiuſſorem meum incertæ quantitatis nomine fideiuſſerat, certam quantitatem à me in numerato acceperat, penes ſe manſuram pignoris iure pro ſua indemnitate. Sed ſi ea ſumma indemnitati non ſufficeret, voluerat habere te fideiuſſorem in id omne, quod excederet. Cumque ad diem neque per me neque per Titium ſolutum eſſet, condemnatus fuerat Titius non tantum in quantitatem debitam, ſed in id etiam, quod creditoris intereſſet. Quæſitum eſt, cum ille aduerſus ſecundum fideiuſſorem egiſſet, ac obtinuiſſet, ſecundus autem contra te ageret ad conſequendam indemnitatem, an præſtare ei deberes quicquid ex condemnatione præſtitiſſet, detracta ea pecunia, quæ apud ſe pignoris loco eſſet, an vero id duntaxat, quod primi fideiuſſoris interfuiſſet, ob non ſolutam eã quantitatem, quæ excederet ſummam pignori datam; Videtur enim ad eam vſque quantitatem fideiuſſoris facto & culpa accidiſſe, vt tanto pluris intereſſet creditoris, cum ſi ea ſaltem quantitas ſoluta fuiſſet, tanto minus creditoris interfuiſſet. [1] Aliud tamen viſum eſt, quoniam non ideo pecunia erat penes ſecundum fideiſſorem, vt ex ea ſolueret, ſed vt, ſi quid ob fideiuſſorem quandoque præſtare eum oporteret, haberet vnde indemnitati ſuæ aliqua ex parte conſuleret. [2] Itaque placuit totius debiti & acceſſionum nomine teneri te, vt indemnem eum præſtares, [3] ſed tamen prius ſubducendum, quantum ex pecunia pignorata eiuſque vſuris, de quibus ab initio conuenerat, ſatisfieri poſſet. [4] *Ita Senatus*, in cauſa D. Bernardi Caſtgne, & Domini Ciza, & Andreæ Sardez.

1 Nempe quia pro parte, quæ fuiſſet ſoluta, contigiſſet liberatio tam ſortis, quam vſurarum. *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. ſtipulatus ſum 9 § 1. de ſolut. iunct. l. eos, C. de vſur.* Proinde nihil videbatur hac parte tua intereſſe, quia quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, ſentire nec videtur. *l. quod quis 203. de reg. iur.*

2 Et velut pignoris iure. Nam & pecunia pignori dari poteſt, *leg. idemque 7. in fin. D. qui potior in pign. hab.*

3 Actione nimirum mandati, per quam is, qui agit, pleniſſimam conſequi debet indemnitatẽ, *l. inter cauſas 26. §. abeſſe. & paſſ. D. hoc tit.*

4 Quia nec videtur ei abeſſe, niſi quanto plus ſolutum eſt, quam eſſet in quantitate pignorata.

DEFINITIO XXVI.

Fideiuſſori competit actio contra debitorem etiam prius quam condemnetur, ſed ad liberationem tantum, non ad ſolutionem.

Quibuſdam caſibus euenit, vt fideiuſſori competat actio mandati etiam prius quam ſoluerit, inter quos ille eſt, ſi fuerit condemnatus, [1] aut quod fere idẽ eſt, ſi pro condemnato habeatur, [2] qualis ille eſt, qui obligatus eſt ex inſtrumento authentico & guarentigiato, quod ſententiæ & condemnationis vim obtinet. [3] Obſeruandum tamen eſt his caſibus, & ſi qui alij ſunt ſimiles, non in id agere fideiuſſorem debere, vt ſibi ſoluatur, [4] ſed vt liberetur, [5] aut vt ex ipſius debitoris bonis ſoluatur & ſatisfiat creditori. [6] Quæ actio multo magis fideiuſſori competere debet, ſi qua illi moleſtia facta ſit ad extorquendam ſolutionem, [7] licet nihil dum ſoluerit, ſiue moleſtia illa iure facta ſit, ſiue non: ſufficit enim quod moleſtia fideiuſſori facta ſit ob hoc ipſum, quod ſoluta non ſit pecunia, pro qua fideiuſſor acceptus fuit. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. Lucius 38. §. 1. D. hoc tit. l. ſi pro ea contra quam* [illegible]*. C. eod.*

2 Parum enim refert, an reuera quis condemnatus ſit, an vero pro condemnato habeatur. *l. 1. D. de confeſſ. l. 1. C. eod.*

3 Ex auctoritate nimirũ ſtatuti, & ex recepta cõſuetudine potius, quam ex iuris communis ratione, vt dicemus *ad tit. de exec. rei iudic.*

4 Cum nihil adhuc ei abſit in pecunia.

5 Hoc enim tantum ei abeſt, quod ex cauſa fideiuſſoris eſt obligatus.

6 Secundum ea, quæ diximus *Deſin 24. ſ. num. vlt.* vbi vide.

7 Nec enim cogendus eſt expectare vt detrudatur in carceres, & ſolus coactionis metus pro coactione eſt, *l. nouiſſime 7. §. 1.* vbi Bald. *C. quod falſ. tut. auct.*

8 Cum debitor ſoluiſſet eam pecuniam, fideiuſſor nunc talem moleſtiam non pateretur, facit *l. ſi plus ante pen. § noua quæſtione. D. de cuſtod. l. ſiue in libertatem 12. C. eod.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiuſſori debentur ſumptus ab eo facti etiam prius quam litem debitori denunciauerit, maxime ſi fideiuſſor fuit ex aliena prouincia.

Qui pro me Camberienſi fideiuſſerat Gratianopoli, & ſoluerat, priuſquam mihi denunciaret, poſtea egerat contra me apud Iudicem Gratianopolitanum, & cum aduerſus me ignorantem quaſi contumacem peractus eſſet ordo edictorum, obtinuerat. Conſtabat non ſatis rite apud alienum Iudicem, me conuentum & condemnatum fuiſſe, qui non niſi Camberij apud meum Iudicem debueram conueniri. [1] Sed tamen cum ſententiæ Gratianopolitanæ executio contra me Camberij peteretur, viſum eſt ex bona fide, quæ in iudicio potiſſimum mandati exuberat, [2] vt non ſolum pecuniam pro me ſolutam, ſed etiam impenſas omnes eo nomine factas reſtituere debeam, [3] quia verum eſt per me factum eſſe, vt eas impenſas feceris, quibus ſcilicet faciendis locus nullus relictus fuiſſet, ſi aut tu pro me non fideiuſſiſſes, [4] aut ego diligentior fuiſſem in ſoluendo creditori aut in numerando tibi pecuniam, ex qua ſoluere quandocunque poſſes. [5] Non idem fortaſſe cenſuiſſet Senatus, ſi indemnitas ex

cauſa euictionis peteretur.[6] Minus enim plena eſt illa actio, quam quæ exercetur ex cauſa ſuſcepti impletique mandati.[7] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Petro Vaſſal Gratianopolit. contra Ioannem Gautier.

1 Eſt enim mandati actio perſonalis, in qua proinde cogitur actor ſequi forum rei, *l. vlt. C. vbi in rem act. l. 2. C. de iuriſd. omn. iudic.*

2 *L. ſi fideiuſſor 29. §. quædam, D. hoc tit.*

3 Cum non poſſint illa impendia alij cauſæ quam mandato imputari, *l. inter cauſas 26. §. non omnia, eod. tit.*

4 *L. ſi ſeruus, 61. §. quod vero, D. de furt.* vbi eſt textus elegans.

5 Debueram enim ego eſſe diligentior, & me ipſum interpellare, vt euitatem condemnationem, quam præuidere potui a me ſubeundã, ſi quid tu pro me ex fideiuſſionis cauſa præſtare cogereris.

6 Quia tunc non poteſt emptor vllos ſumptus repetere a venditore niſi facti ſint, ex quo die lis fuit denunciata venditori, *l. emptor 8. cum ibi not. C. de euict.*

7 Quoniam actio mandati eſt fauorabilior, nempe quod emptio fiat gratia vtriuſque contrahentium, mandatum vero, de quo agimus, gratia ſolius mandantis, *d. §. quod verò, & d. §. quædam*, præſertim cum denunciandi neceſſitas pacto remitti poſſit, *leg. Herennius 63. in princ. D. de euiction.*

DEFINITIO XXVIII.

Qui agit ex ceſſione, non poteſt petere, niſi quatenus ceſſum eſt, etſi plus cedenti debebatur.

CReditor centum florenorum, quorum nomine ob deteriorationem monetarum augmentum debebatur, ceſſit tibi nomen,[1] hac adiecta cauſa, *Pro ſimili quantitate, quam tu eo ceſſionis die ipſi credidiſti.* Ceſſio tibi proderit pro centum florenis duntaxat, non etiam pro augmento, quod ille petere potuit, quoniam apparet id actum eſſe, vt, quantum tibi debere cœpit, tantum tibi cederet.[2] Porro augmentum monetæ nullum tibi debuit. Ergo ſi augmentum monetæ petas, repellendus es, quaſi qui agas ſine ceſſione.[5] Sed hoc ita, ſi non te in locum ſuum, vt heri ſolet, ſubſtituerit, aut te Procuratorem ſuum conſtituerit, ſiue expreſſe id fecerit, ſiue tacite, id eſt, tibi tradito inſtrumento,[6] ex quo non modo centum florenos, ſed etiam augmentum petere potuiſſet. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Bruyer & Michaëlis Tillot.

1 Secundum ea, quæ ſcripſimus *ad tit. de ſolut. ex l. 3. ff. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem, ff. de ſolut.*

2 Poſtquam placuit etiam nomen & vendi & cedi poſſe, *l. poſtquam 7. & ſeqq. C. de hered. vel act. vend. l. ſi nomen 4. D. eod.*

3 Ceſſionem enim nominis & actionis, vt valeat, neceſſe eſt fieri ex aliqua iuſta cauſa, maxime vero dationis in ſolutum, ne contra bonos mores lis redempta videatur, *l. per diuerſas 34. C. hoc tit.*

4 Non enim poteſt fieri datio in ſolutum, niſi pro eadem ipſa quantitate, quæ fuit debita, adeo vt non valeat, ſi vel in vno nummo excedat errorem, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum. de cond. indeb.*

5 Et conſequenter ſine actione, quod fieri non poteſt, *l. ſi pupilli 6. §. vlt. de neg. geſt.*

6 Ex qua ratione præſumitur mandatum, *l. 1. C. de donatione.*

DEFINITIO XXIX.

Non competit actio mandati pro caſu fortuito, etiam qui per occaſionem, ſi non etiam per cauſam mandati contigerit.

QVi pro negotiis Vniuerſitatis iter ſuſceperat, iacturam equi, quod vehebatur, ex caſu fortuito in itinere paſſus, iuſtam eius æſtimationem, ac præterea quanti intereſſet, contrario mandati iudicio repetebat, tanquam qui damnum illud paſſurus non fuerat, ſi mandatum non ſuſcepiſſet.[1] Placuit, non teneri Vniuerſitatem id damnum præſtare, quod caſui fortuito magis, quam mandato imputari oporteret,[2] quanquam ſi inter priuatos ageretur ciuilius mandator facturus videbatur, ſi eum quoque caſum præſtaret, cui mandatum ſi non cauſam, ſaltem occaſionem præbuiſſet, quique non contigiſſet, ſi mandatum nullum interueniſſet.[3] *Sine die.*

1 *L. ſi ſeruus 61. §. quod vero 5. ff. de furt.*

2 *L. inter 26. §. non omnia 6. ff. mandat.*

3 *Gloſſ. ad §. non omnia. verb. mandato, in fin.*

DEFINITIO XXX.

Ceſſionarius non poteſt agere proprio nomine, ſi neque pretium, neque alia cedendi cauſa iuſta interuenerit, ſed tanquam ſimplex Procurator directas exercere poteſt.

EX ea nominis ceſſione, quæ nec pretij conuentionem, nec aliam cauſam vllam habeat, actionem ceſſionario competere nullam poſſe certum eſt,[1] ſcilicet ſi proprio nomine agere velit, & vtiles actiones ex propria perſona exercere, quas reſcriptum D. Pij emptori nomen dedit.[2] Nam ſi ex cedentis perſona & mandatis actionibus directis experiri malit, tanquam ſimplex Procurator audiendus eſt.[3] In dubio tamen credendus eſt agere ſuo nomine potius quam alieno.[4] *Sine die.*

1 *L. per diuerſas 34. C. mand.*

2 *l. ſi cum emptore 16. ff. de pact. l. poſtquam, & l. ſeq. C. de hered. vel action. vendit.*

3 *L. quamuis 37 §. vlt. & l. ſeq. ff. ad SC Trebell. l. qui ſtipendia 9. & paſſ. C. de Procurat.*

4 *L. 4. & 5. ff. de ſolut.*

DEFINITIO XXXI.

Non competit actio mandati niſi ad id ſolum repetendum, quod mandatarius probat ſibi abeſſe.

MAndatarius ſi actione mandati experiatur, vt quod ſua intereſt conſequatur, allegetque, ſolutas à ſe vſuras fuiſſe, non aliter audiendus eſt, quam ſi quod allegat probet.[1] Quid enim refert, an nihil alleget, an nihil probet?[2] Neque verò præſumi poteſt ſolutio,[3] cum ſit facti:[4] neque rurſus odium vſurarum patitur, vt ſi qua conſuetudo in contrarium allegetur, ea debeat admitti,[5] aut vt ſtari debeat dicto mãdatarij, ſi non in forma mãdati id ipſum nominatim expreſſum proponatur,[6] ne alioqui facile eueniat, vt lucrum per occaſionem mandati ſentiat mandatarius, cui ſatis eſt hactenus proſpici, ne in damno moretur.[7] *Sine die.*

1 *L. Actor quod aſſeuerat 33. ff. de prob.* Bart. *in l. illa, ff. de verb. obl. & in l. ſi quis C. de fabric. lib. 11. l. ab ea parte 5. & in l. in exemptionib. 19. ff. de probat.* Nam nec Papa qui habet plenitudinem poteſtatis, poſſet quemquam condemnare ad debitum non probatum. Alex. *conſ.* 2. *vol.* 2. Et qui fundat ſuam intentionem ſuper quantitate certa, debet eam probare, *l. vlt. ff. de prætor. ſtip.* Bald. *in l. fin. C. de appell.*

2 Alex. *conſ. 72. vol. 3. §. ſi aduerſus, Inſtit. de nupt.*

3 *L. 1. Cod. de probat.* Not. Glo. & DD. *in l. 2. C. de iur. emph.* Bart. *in dict. leg. in illa.*

4 *L. conſilio 7. §. vlt. ff. de curat. furioſ.*

5 Quia neque propter bonum, neque propter vitandum malum debet permitti exactio vſurarum; cum ſint prohibitæ etiam iure diuino. Not. *in clem. 1. de vſur.* Alex. *conſ. 1. & conſ. 131. in fin. col. 2.*

6 Bart. *in d. l. fin. d. prat. ſtip.* Afflict. *deciſ. 22. n. 4.*

7 *L. qui proprio 41. §. Procurator, ff. de Procurat. cum ſimilib.*

DEFINITIO XXXII.

Is qui vnius nomine à mandato pecuniam accepit ab altero, quid ei præſtare debeat, à quo accepit.

QVi mandãte Titio accepit centum aureos à Sempronio Titij nomine, ex mutui, aut depoſiti cauſa, ſi conuentus ad reſtitutionem à Sempronio Titius neget ſe mandaſſe, cõgẽdus eſt vt mandati literas exhibeat intra certum tempus & competens.[1] Quo elapſo reſtituat ipſe pecuniã acſi ſuo nomine accepiſſet. Parum enim refert an ſuo nomine acceperit, an illius qui neget ſe mandaſſe.[2] Plane ſi de mandato appareat, ſiue ex mandantis confeſſione, ſiue quo alio modo, vix eſt vt aliud quicquam probare debeat mandatarius, qui ſe porbat mandatarium, qualem ſe dixit, cum accepit pecuniam.[3] Quam licet fortaſſis male conſumpſerit, non eo magis tamen debet teneri Sempronio, qui non ipſius ſed Titij mãdantis fidem ſecutus eſt.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N.

Ludouico d'Ariod, contra Michaëlem Bataillin, Idib. Iunij 1613.

1 Cur non enim cogatur id præſtare quod ſine vllo ſuo diſpendio futurum ſit? *l. in creditore 38. in fin. de euict.* Nimirum vt poſſit Sempronius paratam habere actionem mandati contra Titium, quam alioqui paratam habere non poſſet.

2 Arguitur enim de mendacio mandatarius, qui mandatum allegat nec probat, *arg. l. rem alienam 41. in fin. D. de pign. act.*

3 Sufficit enim vt talem ſe quis præſtet, qualem dixi vt non arguatur de mendacio, *l. 5. ff. de hered. vel act. vend. l. 1. & 2. cum ibi not. cred. euict. pignor. non debet.*

4 Nam ſi eius fidem ſecutus eſſet, dando ei mutuam pecuniam, aut eam apud ipſum deponendo, aliud eſſet *l. ſi literas 7. C. hoc tit.* Sane quin is qui Titij mandato pecuniam à Sempronio accepit eam male conſumpſerit, teneatur eo nomine Titio ad indemnitatem ei præſtandam contrario mandati iudicio dubitari non oportet.]

TIT. XXVII.

PRO SOCIO.

DEFINITIO I.

Non tenetur ſocius ad æs alienum à ſocio contractum extra cauſam ſocietatis.

SOCII creditori non obligatur ſocius niſi pecunia in communem ſocietatis vſum verſa ſit. [1] Quod enim vnus ex ſociis facit proprio, non ipſius ſocietatis nomine, non venit in rationem ſocietatis. [2] Ergo nec aliæ impenſæ ſocietati imputabuntur, quam quæ ipſius cauſa factæ ſint. [3] Et conſequenter ſi vnius negotiationis ſocietas contracta eſt, nō habebitur ratio ſumptuum in aliam negotiationem erogatorum. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Ioannis Bay Thadei, & Cæſaris Grand. Non. Decemb. 1588.

1 *L. iure ſocietatis 82. D. hoc tit.* Sicque accipiendum & reſtringendum eſt, quod paulò generalius ait Paulus *in l. omne 27. eod.* omne æs alienum, quod manente ſocietate contractum eſt, de communi ſoluendum eſſe. Ita enim ſcripſit ad includendum etiam illud æs alienum, quod vnus ex ſociis pendente conditione contraxerit, ſcilicet ex cauſa ſocietatis, non etiam illud, quod vnus ex ſociis pro ſuo negotio extra cauſam ſocietatis contraxerit, *l. ſed nec æs 12. eod.*

2 *L. ſi vnus 67. §. 1. D. eod.* qui tamen locus oſtendit, intelligendum hoc eſſe de ſocietate, quæ non ſit vniuerſorum bonorum, quomodo etiam accipienda eſt, *l. ſi quis ſocietatem, 47. eod. tit.*

3 *L. cum duobus 52. alias l. ſi fratres, §. item in communem,* iunct. *l. pro ſocio 38. §. 1. d. l. ſi vnus. §. pen. eod.*

4 *d. l. cum duobus, alias l. ſi fratre., §. ſi quis ex ſociis, eod.*

DEFINITIO II.

De facto inſtitoris ſocius, qui eum præpoſuit, cæteris etiam, ſi eum inſtitorem admiſerint, tenetur. Præpoſuiſſe autem intelligitur, qui ſalarium conſtituit.

CVm ex pluribus ſociis quidam inſtitorem præpoſuerunt, tenentur ij actione pro ſocio de omni damno, quod ſocietati per inſtitorem contigerit: [1] nec ad rem pertinebit, quod is inſtitor à cæteris ſociis admiſſus probatúſque proponatur, nec ſi lucra, quæ per eum obuenerunt, diuiſerint. [2] Poſſunt enim dicere, id à ſe ob eam cauſam factum, quod ſcirent futurum, vt ſi quod ab eo damnum ſocietati eueniret, per eos, qui præpoſuiſſent, ſarciri oporteret. [3] Sane qui præpoſuerunt, inuicem de inſtitoris facto agere non poſſunt. [4] Præpoſuiſſe autem ij demum videntur, non qui pecuniam expendendam numerarunt, (cur non enim ſocij inſtitori, quemadmodum & ipſi ſocio dare alij potuerunt? [5]) ſed qui laboris ſalarium conſtituerunt, [6] quod ſocio conſtitui non fuerat neceſſe. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. qui admittitur 19. cum 7. ſeqq. D. hoc tit.*

2 Non enim poteſt hoc caſu compenſari damnum, quod per hunc inſtitorem ſocietati acceſſit cum lucro, quod per eundem obuenerit, nec ſocio dicere, *abſtine commodo, quod per ſeruum acceſſit ſi damnum patis, l. de illo 23. in fin. D. eod.*

3 *Arg. l. ſicut 8. §. non videtur,* in illis verbis, *quod ſciebat vtique pignus durare, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 *L. planè ſi ambo 24. D. hoc tit.*

5 Parum enim refert, an per ſe, an per alium negotia ſocietatis quis gerat. *d. l. qui admittitur,* & qui pecuniam numerat inſtitutori, videtur numerare illi, qui eum præpoſuit, *l. 1. & tot. tit. D. de inſt. act. ideo.*

6 Salarij enim conſtitutio probatio eſt præcedentis mandati & præpoſitionis, *l. 1. §. vlt. D. mandat.*

7 Debet enim ſocius conferre quantum poteſt operæ & induſtriæ ex natura contractus, quæ ratio eſt *l. non ob eam rem. 25. & ſeq. D. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Tacita ſocietas quando intelligatur contracta inter fratres.

SI fratres indiuiſam parentum hereditatem quantumuis longo tempore retinuerint, certum eſt, id, quod alteruter aliunde quæſierit, non eſſe in commune redigendum: [1] numquam enim ſocietas vniuerſorum bonorum contracta intelligitur, niſi cum ſpecialiter id actum eſt. [2] Interdum tamen euenit, vt tacite id actum videatur, nimirum ſi fratres non tantum hereditatem parentum indiuiſam habuerint, ſed etiam bona cætera omnia, in quorum communionem inciderunt, ſi ſimul habitauerint, lucra etiam omnia & damna communicauerint, nec à ſe inuicem rationes vnquam exegerint. [3] Hæc enim omnia coniunctim requiruntur, quorum ſi vel minimum deſit, puta ſi quid quantulumcunque alter proprio nomine geſſerit ſibive habuerit, vniuerſalis ſocietas minime contracta videbitur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Petri Mermier & N. Porterat, 4. Cal. Iulij 1591.

1 *d. l. cum duobus 52. §. cum duo, & §. Papinianus, alias d. l. ſi fratres, D. hoc tit.*

2 *L. 3. §. 1. ſocietates 5. l. ſi vnus 67. §. ſi vnus, D. eod.*

3 *l. Titium 47. §. altero,* vbi Bart. & cæteri, *D. de admin. tut.*

4 *L. ſi paternus 4. C. commun. vtriuſque iudic.* [Si tamen vnus ex ſociis ignorante altero acquirat aliquid ſuo proprio nomine in fraudem ſocij, non ideo ſoluitur ſocietas. Sed ſufficit ſcientia præſumptiua. Crauet. *conſ. 26. num. 2.* poſt Anchar. *conſ. 301. dub. 2. Rom. conſ. 291.* Idem Crauet. *conſ. 123.*

DEFINITIO IV.

Tacita ſocietas licet finiatur morte, tamen renouari facile poteſt conſenſu tacito, præterquam à pupillo vel minore, quia nec expreſſim reuocare iſti poſſent, niſi per ratihabitionem factam poſt annum vigeſimum quintum.

AT finge, contractam inter fratres tacitam hanc bonorum ſocietatem, tum altero defuncto ſuperſtitibus liberis iiſdemque heredibus, alterum bona omnia communi nomine adminiſtrare, nec ſibi quicquam ſeparatim quærere. [1] Si fratris præmortui heredes eadem faciant, quæ ipſe facere ſolitus erat, eadem durabit ſocietatis inducendæ ratio, non quod prior morte vnius ex ſociis finita non ſit, (illud namque in omni ſocietate, ſiue expreſſa, ſiue tacita, perpetuū eſt vt morte finiatur, [2]) ſed quod iiſdē modis, quibus cōtracta primum fuerat, videatur poſtea renouata & tacito conſenſu repetita. [3] Sed hoc ita, ſi hæredes tales ſint, qui ſi vellent expreſſam ſocietatem inire poſſent. [4] Finge, pupillos aut minores annis viginti quinque. Conſtat, non poſſe illos ſine tutoris auctoritate obligari, [5] hos vero ne curatore quidem auctore ſine decreto alienare. [6] Atqui per ſocietatem vniuerſalem fit bonorum omnium communicatio, [7] & conſequenter alienatio. [8] Non poteſt igitur tacita ſocietas contrahi cum pupillo aut minore, [9] nec reuocari, quæ contracta cum defuncto fuerat, & ipſius morte finita. [10] Si tamen pupillus aut minor maior factus rata habeat omnia, quæ à patruo communi nomine geſta ſunt, tacita ſocietas, quæ antea, vt diximus

mus nulla fuerat, velut naſci & conualeſcere videbitur, vt eoſdem producat effectus, quos ſi ab initio contracta vel continuata fuiſſet, [11] propter ratihabitionem. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Concurrentibus ſcilicet iis omnibus, quæ requirunt noſtri poſt Bart. *ad d.l. Titium 47.§ altero.ff.de admin.& peric.tut.*

2 *L. 4.§.1.l.heres ſocij 40.l.actione 65.§.morte. cum duob. ſeqq. ff. hoc tit.* vbi ratio redditur, ne alioqui fiat quis inuitus ſocius ei, cui eſſe non vult, Idque adeo verum eſt, morte ſcilicet ſolui ſocietatem, vt nec ab initio paciſci liceat, vt heres quoque ſuccedat ſocietati, *l.cum duobus 52.alias l.ſi fratres, §.idem reſpondit ſocietatem, l.adeo 59 in princ. ff.eod.*

3 Vt euenit facilè in cæteris quoque contractibus, qui conſenſu perficiuntur, *l.item quæritur 13.§.qui impleto.ff.locat.l.in rebus 4.§.vlt. inuct. l.1.& l.precario 9.ff.de precar.*

4 Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, *l. adigere 6.§. quamuis, ff.de iur.patron.l.1.§.vlt.ff.ad SC.Tertull.*

5 *L.pupillus 5.l.obligari 9.& paſſ.ff.de auct.tut.*

6 Scilicet res immobiles, quarum ſcilicet prohibita eſt alienatio: prædiorum quidem ruſticorum & ſuburbanorum, ex oratione Seueri, *l.1.& tot.tit.de reb.eor.qui ſub tutel.prædia 8. cum ſeq. C. de præd. minor.* vrbanorum verò adeoque etiam rerum mobilium exceptis vilioribus ex lege Conſtantini *in l.lex quæ tutores 22. C. de admin.tutor.* Imo nec res mobiles poterat olim minor alienare ſine curatore, ſi curatorem haberet, quamuis potuiſſet is, qui curatorem non habuiſſet, *l. ſi curatorem habens, 3.C.de in integr.reſtit minor.*

7 *L.1.§.vlt.& l.2.d.l.cum duob.52.alias l.ſi fratres, §. ſocius, D. hoc tit.* [Non tamen per ſocietatem tacitam per quam ſcilicet quæſtuaria tantum & fructus bonorum, non etiam bona ipſa communicantur. Alex. *conſ.48.li.2.* & alij quos refert & ſequitur Crau. *conſ.26.n.1.*]

8 Alienat enim, qui rem ſuam alteri communicat, *leg. vt ſit 3.cum ſeqq.ff.eod.l.2.ff.commun.diuid.*

9 *L.vlt.in conductionibus 13.& ſeqq.D.hoc tit.* Imo nec minori aut pupillo permittitur prouocare ad communionem ob hanc eãdem rationem quia diuiſio rei communis non poteſt fieri citra alienationem *l.1.§.1.l.magis puto 5.§.vlt.cum ll.ſeq.l.qui neque 8.in fin. ff. de reb. eor. qui ſub tut.l.pen.C.de præd.min.* [Vide Alex. *conſ.49.vol.1.& conſ.48. vol.2.* vbi videntur pugnantia reſpondiſſe.]

10 Alex. *conſ.24.n.5.vol.1.& conſ.30.n.8.& 9.vol.4.* Guid.Pap. *conſil.104.& 226.* Crauet. *conſil.26.num.1.3.& 4.conſil.113.& conſ. 159. 286.* Anchar. *conſ.300.* Decius, *conſ.21.66.488.& 548.*

11 Alex. *conſ.37.lib.4.* poſt Bald. ibidem citatum.

12 quæ mandato æquiparari paſſim ſolet, *l.vlt.C. ad SC. Maced. leg. vero 12.§.vlt.ff.de ſolut.* [Obſerua tamen poſſe pupillum approbare ſocietatem ſecum factam, multo magis renouatam, ſi ſit in ipſius vtilitatem, Crau. *dict.conſ.286.n.2.* vbi dicit *contractum hoc caſu claudicare poſt* Soc. *conſ.87.col.6.verſ.nec videtur, lib.1.* Alex. *d.conſ.19. vol.1.*]

DEFINITIO V.

De re empta ex pecunia communi vel ex pecunia redacta ex re communi, an ſit communis?

CVm vero ita ſit, vt tacita videatur contracta ſocietas inter fratres propter communicata bona & lucra omnia, nec vnquam exactas inuicem rationes, [1] quæri poteſt, ſi ex pecunia, quæ inter fratres communis fuerat, altero præmortuo ſuperſtes aliquid acquirat proprio nomine, an id ſit commune inter acquirentem & præmortui heredes; Non quærimus an communicandum, ſed an commune ſit; [2] Communicandum enim non eſſe certum eſt, quandoquidem, vt diximus, [3] nulla hic eſt tacita ſocietas: [4] nec ſi eos præmortui heredes proponeres, qui ſocietatis ineundæ capaces eſſent. [5] Nempe quoniam actus ille priuatæ acquiſitionis alienus eſt ab ineundæ ſocietatis ratione, quæ lucrorum & quæſtuum omnium exigit communicationem. [6] Et hoc ipſo, quod quis ſibi acquirit proprio nomine, vel declarat, nolle ſe tacitam vllam ſocietatem contrahere, vel ſi qua iam contracta fuerat, eandem illam diſſoluit: [7] niſi ponas, & ante & poſt acquiſitionem illam ab vno ſeparatim factam, cætera & bona & lucra omnia inter eos inuicem communicata, [8] vtroque nimirum negotiante, non ſi vel alteruter tantum, vel neuter. [9] Quæſtio igitur in eo tantum eſſe poteſt, an fundus extra ſocietatis cauſam ab vno quæſitus, ex pecunia communi ſit communis. In quo ſtatim occurrit quod reſpondeamus, ſicuti res per te empta ex pecunia mea non eſt mea, ſed tua, [10] ita rem emptam ex pecunia communi non eſſe communem; ſed propriam illius qui comparauit, [11] ſalua ei, cuius pecunia pro parte fuit, actione in perſonam ad eam pretij partem repetendam. [12] Sed fallit ea res in quibuſdam perſonis, quarum fauore ſingulariter receptum eſt, vt ad quærendum iis dominium ſufficiat, rem ex pecunia ipſorum emptam eſſe. In eo numero ſunt milites, [13] pupilli & minores (ſi tutor vel curator, non etiam alius comparauerit, [14]) itemque ij, quibus teſtator ex pecunia hereditaria fundos comparari iuſſit. [15] Multum tamen interit, an empta res ſit ex pecunia cum pupillo communi, quo caſu dicimus, rei quoque ex ea pecunia emptæ communionem induci, [16] an verò res empta ſit ex pecunia, quæ ipſa fuerit redacta ex venditione rei communis. Nam cum ea pecunia redacta ex re cõmuni non ſit cõmunis, [17] quia pretiũ non ex re ſed ex negotiatione percipitur, [18] conſequens eſt, vt multo minus communis ſit res ex iis nummis comparata, [19] niſi forte propter perſonam pupilli duplex priuilegium velis inducere; vnum ratione pecuniæ redactæ ex venditione rei communis: [20] alterum ratione fundi ex pecunia empti: [21] ſed id nequaquam admittendum eſt, maxime ſi noſtris credamus, qui negant, plura ſingularia circa eandem perſonam poſſe concurrere. [22] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Tria enim illa ſunt, ex quibus tacitam ſocietatem inducunt noſtri poſt Bart. *ad l.Titium 47.§.altero. D. de adminiſtr. & peric.tutor.* [licet non deſint qui putent, & verius, tacitam ſocietatem vniuerſorum bonorum contrahi nullam poſſe, vt Caſtrenſ. *conſ 349. incip. ex die, col. fin lib.1.* cuius tamen ſententiam communiter reprobatam eſſe teſtatur Crauet. *conſ.25.n.5.* Rom. *conſ.168 dub.2.& 291.*]

2 Sunt enim iſta differentia, cum nec ſit communicandum, quod iam eſt commune, nec adhuc commune, quod eſt communicandum. Quia ſicuti quod iam meum eſt, non mãgis fieri meum poteſt, *l.non vt ex pluribus 159.de regul.iur.§.ſit itaque, inſt.de action.* Ita nec magis commune, quod iam eſt commune.

3 *Defin. præced.*

4 Quæ porro ſola illa eſt, per quam poſſet induci neceſſitas communicandi, *d.l.1.§.vlt.& d.l.cum cum duobus 52.alias l.ſi fratres, §. ſocium. D. hoc tit.*

5 Id eſt, qui liberam bonorum ſuorum adminiſtrandorum & alienandorum poteſtatem haberent. Hi enim ſunt termini habiles, quos ad tacitam ſocietatem contrahendam ſupponendos eſſe diximus *Defin. præced. num.4.*

6 Tacita enim ſocietas non aliam interpretationem habere poteſt, quàm quam haberet expreſſa facta ſimpliciter. Atqui ea, quæ expreſſim quidem, ſed ſimpliciter coita eſt, videtur coita eſſe quæſtuũ vniuerſorum, *l. coiri 7, cum duab. ſeqq. D. hoc tit.* [Sed intellige vt per iſtas acquiſitiones ſeparatim factas diſſoluatur ſocietas ſi factæ ſint ſciente ſocio & patiente. vt dixi *Defin. 3.num. vlt.* ĩ. Item ad limitationem, ſi is qui ſeparatim ſibi acquiſiuit ex bonis cõmunibus fuerit tutor ſocij ſui. Tunc enim cogitur ei communicare omnia acquiſita. Crauet. *conſ.286. num. 1. & 2.* vbi dicit non habere hoc caſu locum, quod ſcriptum eſt in *l. ſi patruus 4. C. commun. vtr. iudic. vbi ſic* Bart. Bald. & alij.]

7 Licet contra ſentire videatur Bart. *in d.§.altero, num. 6.* vbi vide amplam additionem in verb. *contracta ſocietas.* Itémque Anchar. & Roman. in conſiliis ibi citatis.

8 Anchar. *conſ.137.& 289.*

9 Ex doctrina Bartol. communiter approbata. *in dicto paragrapho altero.*

10 *L.ſi ex ea 6.C.de rei vindic. l.ex pecunia 12.C.de iur.dot. l.mulierem 6.l.qui aliena 8.C.ſi quis alter.vel ſibi.*

11 *L.ſi patruus 4.C.commun.vtriuſque iudic.*

12 *L.2.C.hoc tit.* Rom. *conſ.3.*

13 *L.ſi vt proponis 8.C.de rei vindic.*

14 *L.2.D quand. ex fact.tutor.vel curat.l.3.C.arbitr.tutel.* Vide tamen quæ in hanc rem ſcripſi contra interpretes *lib.5.Coniect. c.9.* Iunge *l. 7.qui pot.in pign.*

15 *d.l.3.C.arbitr.tutel.*

16 Ex priuilegio pupillari de quo *in d.l.2.D.quand.ex fact.tutor.*

17 Sed eius propria, qui eam redegit ſuo nomine, ſicut nec pecunia eſt furtiua, quæ redigitur ex pretio rei furtiuæ, *l.qui vas 48.§.vlt. D.de furt.* & è contrario non ſit res pignorata, quæ emitur ex pignorata pecunia, *l.idémque 7.§.vlt.D.qui potior.in pign.hab.*

18 *L.venditor 21.verſ.quoniam, D.de hered.vel action.vendit.*

19 *d.l.47.§.altero.de admin.tut.* vbi tractatur de patruo tutore, qui merces omnes negotiationis communis vendiderat, & ſibi redemerat, ſuoque nomine negotium exercuerat, & tamen negat eo loco Scæuola, compendiũ negotij præſtare eum debere, ſed tantum vſuras pecuniæ. Cui non valde diſſimile eſt, quod ſcribitur de ſocio, qui pecuniã communẽ ſuo nomine fœnerauit, *in leg.ſi vnus 67.§.1.D. hoc tit.*

20 Vt videatur illa eſſe communis, contra id quod dixi. *n.17.*

21 Vt videatur etiam communis, tanquam emptus ex pecunia communi, quod etiam falſum eſt, niſi cum tractatur de re, quam tutor ipſe ſuo nomine emerit ex pupilli pecunia, vt diximus *numero decimo-quarto.* Alioqui priuilegium pupilli totum in eo eſt, vt rem illam ex nummis ſuis emptam tacitè habeat obligatam, *l.idémque 7.in princ.D.qui potior.in pign.hab.*

12 *Ex vulg. l. 1. C. de dot. promiſſ.* etſi alibi ſcripſimus, brochardicum hoc nobis non probari.

DEFINITIO VI.

Pecunia præſumitur fuiſſe ementis & ſoluentis, præterquam certis caſibus.

QVid autem ſi dubitetur, an pecunia, ex qua comparatum eſt, communis ſit necne? Credemus, in dubio eius fuiſſe, qui emit, [1] præterquam ſi is filiusfamilias fuit, [2] aut mulier nupta, [3] aut rector Eccleſiæ, [4] aliusve adminiſtrator. [4] Cui ſimile illud quoque eſt, quod dicimus, videri quem in dubio emere, ſicut & ſoluere proprio nomine potius, quam alieno, [5] ne extrinſecus perſona intelligatur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ſi defunctus 10. C. arbitr. tutel.*
2 *L. cum oportet 6. vbi gloſ. C. de bon. liber.*
3 Hæc enim præſumitur emiſſe ex pecunia viri ad vitandam ſuſpicionem turpis quæſtus, quod & in vidua obtinet, *l. Quintus Mucius 52. D. de donat. int. vir. & vxor.* Nempe ſi non demonſtretur, aliunde profectam eſſe pecuniam, vt ibi loquitur Pomponius. Semper enim præſumptio veritati cedit, *l. ſi chirographum 24 l. ſequent. & paſſ. D. de probat.*
4 *Auth. licentia, C. de Epiſc. & Cler.* Bart. *in d. l. Titium 47. §. alter. D. de admin. & peric. tut.*
5 Idem Bart. ibidem *ex l. & magis 4. D. de ſolut.* Excepto caſu *l. qui negotiationem. 58. D. de admin. tut.* propter præcedens mandatum teſtatoris. Adde Roman. *conſ. 3.*
7 Quod nunquam faciendum eſt, *l. ſi ita ſtipulatus 126. § Chryſogonus, in fin. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO VII.

In ſocietate vniuerſali non communicantur dotes, ſed tantum fructus dotium.

IN ſocietate quantumuis vniuerſali non communicantur dotes, ſed tantum fructus dotium, [1] quia nec facere ſocietas poteſt, vt mariti ſocius maritus exiſtimetur, [2] ſed tantum vt onera matrimonij communicentur, [3] quod ad mulieris & liberorum exhibitionem pertinet. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Roman. *conſ. 306.*
2 Maritus autem non niſi quia maritus eſt fit dominus dotis bonitarius *l. quamuis 75. ff. de iur. dot. l. doce 6. C. dei vindic. §. 1. Inſt. quibus alien. licet vel non, l. in rebus 30. C. de iur.*
3 Quamdiu & matrimonium & ſocietas durat, *l. action. 65. §. vlt. cum l. ſeq. D. hoc tit. l. ſi filia 20. §. hoc amplius, l. ſi maritus 46. l. fundus 51. ff. famil. erciſc. l. 2. C. eod.*
4 In his enim præcipuè conſiſtunt onera matrimonij, *d. §. hoc amplius, & d. l. ſi maritus, l. ſi is qui 56. §. poſt mortem, ff. de iur.*

DEFINITIO VIII.

DVo ſocij quorum alter in ſocietatis Calendario debitorem ſe ſcripſerat, in diſſoluenda poſtmodum ſocietate ſic conuenerant, vt pro iure omni quod habebat ille in bonis ſocietatis certam pecuniæ quantitatem à ſocio perciperet. Hoc etiam addito, vt ea quantitas ex omnibus creditorum melioribus præſtaretur. Cùm pecuniam creditor peteret, obiiciebat aduerſarius compenſationem eius quantitatis, cuius creditor ex Calendario fuerat ante diſſolutam ſocietatem. Placuit nullam huiuſmodi compenſationis habendam eſſe rationem, cum promiſſa quantitas, qua totum ſocietatis commodum, & periculum æſtimatum videbatur, nullam diminutionem pati poſſet citra iniuriam actoris, qui non minore pecunia partem ſuam ſocietatis fuerat vendituros. Alioqui dicendum eſſet ſi maior fuiſſet quantitas ex Calendario debita, quàm quæ per ſocietatis diſſolutionē promiſſa erat, non ſolum nihil ex conuentione conſecuturum creditorem, ſed etiam quod plus quam in Calendario fuiſſet, debiturum, quod vtique nemo non fateatur iniquum fore. Præſertim cùm in ceſſione qualibet quantumuis generali, regulare ſit vt intelligatur excepta perſona cedentis, nec quiſquam credendus ſit actionem aliquam contra ſeipſum cedere voluiſſe. Maximè verò in ſpecie propoſita, in qua expreſſim conuenerat, vt promiſſa quantitas ex melioribus nominibus, actiuiſque, vt ſcriptum erat, debitis ſolueretur. Non enim ex actiuis, ſed ex paſſiuis ſolutio fieret, quod ipſe antea ſocietati debuerat in ſolutum accipere cogi poſſet. *Ita Senatus* pro Ioanne Paquier, contra Brunod. Maij. 1611.]

TIT. XXVIII.

DE CONTRAHEND. *emption.*

DEFINITIO I.

Mater curatrix eademque fructuaria ſi vendat cum filio an & quatenus de euictione obligetur?

SI mater, quæ & minoris filij curatrix erat [1] & vſufructuaria [2] rem filij cum ipſo diſtraxerit, credendū eſt, ſi non aliud actum appareat, curatorio potius quam proprio nomine vendidiſſe, [3] & conſequenter tanquam curatrix de euictione ſe obligaſſe: [4] maxime vero ſi curatricem ſe dixerit. Id enim conſtat ſufficere, vt hoc ipſo nomine contraxiſſe videatur. [5] Neque tamen eo minus doli mali exceptione repelletur, ſi vſumfructum, quem in venditione non exceperit vindicare quandoque velit. Satis enim eſt ad tacitam vſusfructus remiſſionem inducendam, quod ſciente & conſentiente fructuario fundus venditus ſit, tametſi ex ea cauſa nulla pretij pars ad fructuarium peruenerit. [6] Negari autem non poteſt, quin venditioni conſenſerit mater, quæ ipſa vendidit, alieno licet nomine. [7] Quod ſi proponas, non curatricem fuiſſe matrem, ſed fructuariam duntaxat, magis eſt, vt ſui vſusfructus ſolum ius remiſiſſe potius, quam vt pro filio ſe obligaſſe intelligatur. [8] His conſequens eſt, vt priore caſu, ſi res euicta ſit, non in matrem danda ſit actio, [9] ſed tantum in filium minorem, quatenus ex pretio locupletior factus erit; [10] poſteriore vero ita demum teneri mulierem æquum ſit, ſi propter vſusfructus remiſſionem aliquid acceperit: [11] hactenus nimirum vt ad acceptæ pecuniæ reſtitutionem, non etiam ad id quod emptoris intererit, teneatur [12] vtpote quæ vſumfructum certo pretio amiſiſſe potius, quàm ceſſiſſe videri debeat, [13] quem nec cedere extraneo potuit, quin eo ipſo amitteret, locumque daret conſolidationi. [14] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie & Bartholomææ de Vallon, 8. Id. Aug. 1588. Iunge Defin. 1. Tit. ad SC. Velleian.

1 Poſtquam placuit, matrem filio dari poſſe tutricem & curatricem ex noua Iuſtiniani conſtitutione 118. *de hered. ab inteſt. venient. cap. 5. ex his.*
2 Nihil enim vetat vtrumque ius in eandem matris perſonam aut auiæ concurrere, quamuis non idem ſit in cæteris, *Nouell. 94. vt ſi ne prohib. matr. debitr. & creditr. tutel. ger. minor.*
3 *Arg. l. quoties 81. § ſi Procurator, D. de verb. oblig.*
4 Obligatio enim de euictione ſicut fit in conſequentiam venditionis, ita eandem recipit interpretationem, quam venditio, cum clauſulæ acceſſoriæ interpretandæ ſint ex eo, quod actum eſt in negotio principali, *vulg. iurib.*
5 *L. poſt mortem 5. §. 1. ff. quod, ex fact. tut. l. vlt.* vbi Bart. *ff. de inſtit. act.* Idem Bart. in *l. Titiam 47. § alter. nam. 2. §. in fin.* vbi vide *additio vert. dicam, ff. de admin. tut.*
5 *L. apud Celſum 4 §. quæſitum eſt. ff. de doli mali except.*
7 Adeo vt ex ea cauſa de euictione teneatur, *l. ſeruum Titij 48. ff. mandati,* vbi ob hanc cauſam ei quoque, qui rem ſuam ignorans vendidit, tanquàm Procurator vindicatio denegatur.
8 Nunquam enim faciles eſſe debemus ad obligationem inducendam, cùm alia interpretatio capi poteſt, *leg. Arrianus 47. ff. de oblig. & action.*
9 Scilicet proprio nomine, niſi ſe proprio nomine de euictione obligauerit, *vt in l. Procurator qui pro euictione 67. ff. de Procur.* alioqui poteſt conueniri tanquam ea, quæ aliquando curatrix fuerit, vt de Procuratore ſcriptum eſt *in d. l. ſeruum Titij.*

10 Intellige, ſi petita ſuper minorem in integrum reſtitutio, *vt in l. ſi ſeruí 27. §. 1. verſ. item ex diuerſo, ff. de minor.* nimirum cum ipſo iure contractus tenuit, interueniente vel iuramento minoris vel decreto Iudicis. Nam ſi contractus non tenuit, nulla opus eſt reſtitutione, *l. 1. C. de præd. min.* ſed ea tantum cautione, ne locupletur minor ex alie- na iactura *l. vtero 14. eod. l. ſi fundus 13. §. 1. ff. de reb. eor. qui ſub tut.* Sicut è contrario, cum contractus tenet, neque reſcinditur per reſtitutionem minor, qui alienam rem vendidit, tenetur in ſolidum de euictione, vt alius venditor quilibet.

11 Alioqui videtur donaſſe, *l. donari 29. de donat.* iunct. *l. 3. ad fin. ff. quæ in fraud. cred.* donator autem non tenetur de euictione, quam non promiſit, ſi non ſit in dolo, *l. 1. C. de iur. dot.*

12 Condictione ſcilicet ſine cauſa, quia incipit penes eam eſſe ſine cauſa id, quod ei datum fuerat ex cauſa venditionis, *l. 1. §. pen. & vlt. l. 2. de cond. ſin. cauſ.* Condictio autem nunquam competit ad ciuiles acceſſiones, ſed tantum ad naturales, *l. indebiti, 15. D. de cond. indeb. l. cum ſcimus, 38. § item ſi indebitum, ff. de vſur.*

13 Aliud enim eſt cedere, aliud amittere. Qui cedit, transfert, qui admittit, nihil transfert, ſed tanti habet te carere, ſi quid eo nomine accipiat.

14 *§. finitur. Inſtit. de vſufruct. l. ſi vſusfructus, 67. ff. de iur. dot.* Poteſt tamen vſusfructus etiam extraneo vendi, *l. arboribus, 12. § vſusfructuarius, l. non vtitur, 38. & ſeq. D. de vſufruct.* de quo alibi ſcripſi.

DEFINITIO II.

De contractu innominato ſimili venditioni.

Conuenerat inter te & fabrum lignarium, vt ligneam ſupellectilem tibi faceret, tuque viciſſim ei dares, quantum pecuniæ ſatis eſſet, ſi tibi opus probaretur. Cum feciſſet, & à te probatum opus eſſet, nolueras accipere, hoc ſolum cauſatus quod aliunde tibi paraſſes. Agebat ille vt pretium ſolueres, quantum arbitrio boni viri conſtitueretur, tu contra dicebas, non eſſe contractam venditionem, cum de pretio nullo conueniſſet,[1] quod aut certum eſſet,[2] aut per relationem ad arbitrium certæ perſonæ certum fieri poſſet:[3] offerebas itaque quanti eius intereſſet.[4] Recuſante eo accipere, & præciſe ad pretium agente, acta cauſa eſt in publico Senatus auditorio. Placebat non videri factam venditionem, quia neque de pretio conuenerat, neque vlla dum pecunia numerata fuerat, vt opus fieret:[5] ſed potius contractum dici debere innominatum, *facio vt des.*[6] In quo contractus genere, ſi poſtea quam feci ceſſas dare, nulla niſi dolo actio naſci poteſt.[7] De dolo autem actio ad id duntaxat competit, quod intereſt actoris.[8] Pronunciatum tamen eſt condemnandum te, vt pretium ſolueres, quale quantumque bonus vir arbitretur,[9] non quaſi contracta venditione, ſed quaſi taxato breui manu eo, quod poterat intereſſe petitoris:[10] In quo dubitari non poterat, quin ipſa ſaltem iuſta operis æſtimatio contineretur.[11] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Cal. Ianuar. 1590.

1 Nam ſine pretio nulla venditio eſſe poteſt, *l. 1. D hoc tit.*

2 Pretium enim debet eſſe certum, adeoque conſiſtere in pecunia numerata. *§ ſed & certum, cum §. ſeq. Inſt. eod. l. pen. C. de rer. permut. l. 1. D. eod. d. l. 1. l. ſi quis fundum, 37 hoc tit.*

3 Hoc enim ſufficit pretium eſſe certum per relationem, *l. hæc venditio, 7. in princ. & §. 1. eod l. vlt. C. eod.*

4 Nam ex contractibus innominatis agi ſolet in id, quod intereſt, cum ſimiles ſunt emptioni, *l 1. C. de rer. permut.*

5 Ex legibus citatis, *num. 1. & 2.*

6 Eſt enim contractus innominatus quiſquis nomen non habet, dummodo habeat ſυνάλλαγμα *l. naturalis, 5. & paſſ. D. de præſcr. verb. l. iuriſgentium, 7. §. 1. D. de pact.* quia plura ſunt negotia quam vocabula, *l. 4. cum præced. de præſcr. verb.*

7 *l. naturalis, 5. §. quod ſi faciam. eod.*

8 *l. arbitrio, 18. & paſſ. D. de dolo.*

9 *Arg. d. l. hæc venditio, 7. hoc tit.*

10 quia quatenus cuiuſque intererſit, in facto non in iure conſiſtit *l. quatenus 24. de reg. iur.* Ideoque ſicut prudentes faciunt contrahentes, cum taxant id quod intereſt, ex conſilio Iuriſconſulti *in l. vlt. D de præt. ſtipul.* ita & iudex ne longioris litis materia detur, & vt ſuppleat, quod à contrahentibus omitti non debuit, *arg. l. quaſitum, 13. verſ. verum tamen, D. de teſtibus.*

11 Vix enim eſt, vt id quod intereſt non contineat iuſtum pretium, *l. interdicto, 6. D. de vi & vi armat. l. 1. D. de act. empt.*

DEFINITIO III.

Quantum interſit, an venditio incipiat à corpore, an à modo vel menſura?

In venditione certi corporis, cum modi aut menſuræ adiectione, ſi quæratur quid in venditionem veniat, aut quando perfecta venditio videatur, placet Senatui ea diſtinctio,[1] quæ & ſumma nititur iuris ratione, an venditio à corpore cœperit, an à modo vel menſura? Nam poſteriore caſu non prius perfecta venditio videtur, quam modus probatus ſit, aut menſura.[2] Ideoque & periculum rei venditæ interim ad venditorem pertinebit, ſi non facta ſit mora per emptorem.[3] Nec plus minúſve venditum intelligetur, quam quod in modo erit, vel in menſura, licet confines plus minuſve largiantur.[4] Priore vero caſu non ex modo[5] vel menſura æſtimatur venditio, ſed ex corpore certis confinibus demonſtrato. Illud autem difficilius eſt, an à menſura cœpiſſe venditio dicenda ſit, non ſolum ſi ager venditus ſit, vt loquuntur ad menſuram, ſed etiam ſi prius facta ſit mentio corporis, deinde menſuræ ante fundi confines iudicatos. Sed tamen magis eſt, vt hoc caſu incipiat venditio à corpore,[7] & conſequenter, vt ſtatim perfecta intelligatur, & quicquid intra confines eſt pro vendito habeatur.[8] Alioqui vix ſane eſſet, vt inciperet vnquam venditio à corpore, cum vt plurimum non niſi poſtremo loco, id eſt, poſt expreſſam menſuram, confines ſubiiciantur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Claudij de la Cley Aduocati, & Sebaſtiani de la Cley, 8. Id. Mart. 1591. & rurſus in cauſa Ioannis Gorrandi, contra Petrum Ramum, 13. Cal. Decemb. 1592.

1 Quam vulgo probatam eſſe teſtatur Capic. *deciſ. Neapolit. 14.*

2 *L. quod ſæpe 35. §. in his quæ pondere, & ſeq. D. de contr. empt. l. 1. §. 1. D. de peric. & commod. rei vendit. l. 2. C. eod.*

3 *d. l. 2. C. de peric. & commod. rei vend.* mora enim facit periculum eius alioquin non eſſet. *l. 4. 5. & l. quod ſi neque 14. & paſſ. D. eod. l. ſi ex legati 3. D. de verb. oblig.*

4 Videtur enim hæc venditio facta ſub conditione, quæ per modi & menſuræ probationem impletur, *d. l. 1. §. 1. D. de peric. & commod. rei vend. d. l. 35. §. in hoc tit.*

5 quem ſic prudentes noſtri exprimere ſolent, vt dicant auerſione factam eſſe venditionem, *l. qui officij 62. §. vlt. hoc tit. d. l. 4. §. 1. & 2. D. de peric. & commod. rei vind.* id eſt, confuſe, & vno pretio, *d. l. 35. §. in his. hoc tit.* Quod Galli dicunt *vendre en gros & en bloc.*

6 *L. Clauibus 74. D. hoc titul. leg. ſi vina 15. D. de peric. & commod. rei vendit.*

7 quia verum eſt venditum eſſe corpus ipſum fundi, non autem tot iugera. Omnes enim contractus æſtimandi ſunt ex modo incũdi *l. ſi procuratorem 8. in princ. D. mandat. l. ſi tantum 12. D. de SC. Maced.*

8 Siue maior ſiue minor ſit modus, quam expreſſum ſit in contractu. Modum tamen de quo venditor pronunciauit, & expreſſim adfirmauit, præſtare debet, ſi emptori ignoranti adfirmauerit dolo malo, *l. ſi duorum 42. D. de act. empt.* Nec ideo tamen poteſt cauſari ſimiliter ſe non vendidiſſe, quicquid eſt intra confines, ſi maior ſit modus, quam qui fuerit expreſſus, quia imputare ſibi omni caſu debet, cur & modum & confines ſimul expreſſerit: vtraque enim illa expreſſio fit pro emptore, neutra pro venditore, ſi vtraque ſimul fiat, *d. l. ſi duorum.* iunct. *l. quæro 39. eod.* & ita mihi omnino videtur *ex d. l. ſi duorum, verſ. nec enim.*

9 Expreſſio enim confinium facta poſt fundi modum expreſſum, intelligitur facta ad locum fundi demonſtrandum, & ne quid ex vicinorum fundis venditum videatur potius, quam ad reſtringendum qui ſeparatim quoque expreſſus reperitur. Alioqui expreſſio modi ſuperuacua interueniretur, quod non eſt dicendum. Verba enim omnia in quacunque diſpoſitione, ſed præſertim in contractibus, debent operari, *l. ſi quando 106. de leg. 1. l. generalis 32. §. 1. de vſufr. leg. l. 4. D. de vſur. cum ſimilibus.*

DEFINITIO IV.

Intelligitur venditio cœpiſſe à menſura, quoties reſtricta eſt ad menſuram verbis præciſis & limitatiuis.

Exceptio tamen adhibenda eſt, niſi poſt demonſtratum corpus proponas venditum fuiſſe, *quantum eſt, in tali menſura.* His enim verbis, cum reſtrictiua ſint, vt noſtri loquuntur, & limitatiua, verius eſt cœptam videri venditionem à menſura,[1] licet verborum ordo corpus ipſum prius demonſtrauerit.[2] Quid ergo ſi longe plus minuſve ſit in menſura, quam verbis contractus expreſſum fuerit; Id quidem, quod intra confines quantum aut quantumcunque erit, pro vendito habebitur, ſed ita tamen, vt pro modo eius, quod deeſt vel excedit, pretium arbitrio boni viri vel ſuppleatur, vel minuatur,[3] cum venditio cœpit à corpore. Nam ſi à menſura, nec plus minus venditum intelligi vnquam poteſt[4] nimirum ſi magnus ſit exceſſus vel defectus. Nam qui modicus eſt, eius ratio haberi nulla debet,[5] Menſura præſertim

tim dicta cum adiectione illa, quam vix vnquam notarij prætermittunt, *ou enuiron*,[6] quæ pro ratione & comparatione quantitatis, de qua agitur, plus minuſné ſolet operari.[7] *Ita Senatus* in iiſdem cauſis.

1 Limita enim cauſa limitatum parit effectum, *vulg. l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. domin.*

2 Ordo enim ſcripturæ non poteſt mutare ordinem iuris & voluntatis, *l. cum pater* 73. *§. fidei tuæ* 12. *de leg.* 2. *l. nec enim* 6. *de ſolut.*

3 Non enim hoc caſu pro emptore lucrum habere poteſt ea ratio, quam attulimus ad *Defin. præced. num.* 8. *&* 9. propter vim & poteſtatem reſtrictionis.

4 Secundum ea, quæ diximus *Defin. præced.* Eſt tamen notanda meo iudicio hæc differentia inter expreſſionem modi & confinium. Quod expreſſio modi aut menſuræ ſemper intelligitur fieri limitatiue, ſed ita tamen, vt per ſubiectam expreſſionem cõfinium ampliari poſſit fauore emptoris, non autem reſtringi. Expreſſio autem confinium fit demonſtratiue, quantum ad emptorem, limitatiuè vero quantum ad venditorem, ne poſſit prætextu minoris modi vel menſuræ dicere quicquam exceptum ex omni eo, quòd intra confines reperiatur, quia poteſt imputari venditori, non autem emptori, *d. l. ſi duorum* 42. *verſ. nec enim. de action. empt.*

5 *L. ſcio* 4. *de in integr. reſt. l. rei bona fide* 54. *D. hoc tit. d. l. ſi duorum* 42. *verſ. vtique ſi exiguus motus ſylua deſit, D. de act. empt.*

6 Quod idem notarij ſolent Latine hic exprimere, *aut circiter, vel circa*.

7 Arbitrio nimirum boni viri, ex perſonarum & facti circumſtantiis æſtimaturi, quid probabiliter actum videri poſſit eiuſmodi adiectione.

DEFINITIO V.

Standum eſt ſcripturæ, niſi in his quæ poſt ſcripturam & extra contractum facta proponuntur.

NOn eſt audiendus qui dicit viginti iugera ſibi vendita, ſi tabulis venditionis pauciora contineantur.[1] Cur non enim curauit ille vt viginti ſcriberentur?[2] Niſi forte decipiendi animum ille habuit: quo admiſſo æquum ſane eſt ipſi eſſe fraudi malum quod iniit alterius fraudandi conſilium.[3] Hoc ita, ſi non ſecunda nouáque venditio poſt ſcriptas tabulas contracta proponatur. Poſteriores enim conuentionis, licet non ſcriptas, prioribus etiam ſcriptis derogare certum eſt[4] in iis contractibus,[5] in quibus ſcriptura non requiritur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum enim nulla in verbis ambiguitas eſt, non debet admitti quæſtio voluntatis *l. ille aut ille* 25. *§.* 1. *de leg.* 3. Ad quid enim verba, niſi vt animi ſenſum exprimant, *l. non aliter* 67. *l. Labeo* 7. *§.* 1. *ff. de ſupell. leg.*

2 Semper enim eſt imputandum ei, qui potuit apertius dicere aut ſcribere, *l. veteribus* 39. *de pact.* Nec facile in contractibus euenit quod in teſtamentis, vt plus dictum minus ſcriptum intelligatur, *l. cum annus* 101. *ff. de cond. & demonſt.* ſed potius vt propoſitum in mente retentum nihil operetur, *l. ſi maiores* 25. *C. de tranſact. l. ſi repetendi* 7. *C. de cond. indeb. l. quod quis* 50. *ff. eod.*

3 Qua enim fronte poſſet turpitudinem propriam allegare? *l. alias* 18. *in fin. ff. de iurciur. l. ſi plures* 38. *in fin. ff. de adminiſtr. tutor. l. itaque* 12. *§.* 1. *ff. de furt.*

4 *L. pacta nouiſſima* 12. *C. de pact. l. pacta conuenta* 72. *ff. hoc tit.*

5 Cuiuſmodi ſunt omnes contractus, iis exceptis, quos in ſcriptis fieri placuit, de quibus *in l. contractus* 17. *C. de fid. inſtrum.* Scriptura enim adhiberi ſolet non ad ſubſtantiam actus, ſed ad rei geſtæ probationem perpetuamque memoriam, *leg.* 4. *ff. de fid. inſtrum. leg. cum te* 5. *Cod. de tranſact.*

DEFINITIO VI.

Qui ſub venditoris nomine accedit alienæ venditioni, cenſetur iure fideiuſſoris, vtique poteſt exceptionibus conuenditori ſuo competentibus, dummodo rei cohæreant, non perſonæ.

CVm fundum, quem ſciebam ad matrem tuam pertinere, vellem emere vili pretio, vererer tamen ne tu quandoque defuncta ea venditionem improbare velles, dixi non aliter me cum matre contracturum, quam ſi te ſimul venditorem adhiberet, promiſſa etiam tibi in eam rem pecunia aliqua, vt nomen tuum venditionis inſtrumento adiici patereris. Magis eſt, vt non tam venditor quam venditionis fideiuſſor eſſe videaris:[1] quippe qui contractui acceſſeris pro te & negotio ad alium pertinente.[2] Cui conſequens eſt, vt ſi qua matri tuæ exceptio doli, metúſve, aut petendæ in integrum reſtitutionis ratio competere potuit, eadem tibi prodeſſe debeat, ſiue ex empto ad rem tradendam, ſiue de euictione conueniaris, dummodo talis ſit exceptio, quæ rei & cauſæ nõ tantum perſonæ priuilegio nitatur.[3] Cuiuſmodi illa eſt quæ datur ex cauſa doli,[4] vel ſimulationis,[5] vel enormiſſimæ læſionis.[6] Rem enim ipſam contractumque afficit & inficit, adeo vt ad eum ſtatum rem reduci oporteat, in qua eſſet, ſi contractus nullus præceſſiſſet.[7] *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoris Dauiſe, contra Franciſcum le Maiſtre, Prid. Cal. Septembr. 1593.

1 Inſpecto ſcilicet eo, quod reuera actum fuit potius, quam quod ſimulate conceptum, *l.* 1. *& tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

2 *L. vir vxori* 19. *§ mulier, & Titius, D. ad SC. Vellejan.*

3 Omnes enim exceptiones, quæ rei & cauſæ magis quam perſonæ cohærent, tranſeunt in fideiuſſorem, *l. exceptiones* 7. *verſ. rei autem cohærentes, D. de except. l. & heredi* 21. *§. vlt. cum ſeq. D. de pact.*

4 *d. §. rei autem* 2. *§.* 1. *&* 2. *D. de dol. mal. except. leg. ſi teſtamento* 49. *D. de fideiuſſ.*

5 *L. ſi non ſinguli* 5. *& ſeq. C. ſi cert. pet.*

6 *L. ſi quis cum aliter* 36. vbi DD. *de verb. obligat.*

7 Siquidem enormiſſima læſio reddit contractum ipſo iure nullum vt noſtri tractant *ad d. l. ſi quis cum aliter.* vbi æquiparant hoc caſu dolum qui fit in re ipſa dolo ex propoſito. Nunquam autem dolus illius prodeſſe cuiquam debet, *l.* 1. *§.* 1. *D. de doli except.* Simulatã vero pro infectis ſemper habenda ſunt, *d. l. ſi pretio.*

DEFINITIO VII.

Res redempta ex voluntate illius, qui habebat ius redimendi, quando irreuocabiliter acquiratur redimenti.

QVi rem ſub pacto de retrouendendo venditam ab emptore redemit, præſente & conſentiente eo, ad quem redimendi ius pertinebat, non tantum in emptoris iura ſucceſſiſſe intelligitur,[1] quæ ſcilicet etiam ignorante adeoque inuito primo venditore nanciſci potuit,[2] ſed etiam dominium quod non niſi reuocabile fuerat penes emptorem ſibi acquiſiiſſe irreuocabiliter, perinde acſi primus venditor redemiſſet tum, cum huic vendidiſſet.[3] Hic enim contigit, quod & ſæpe alias, vt celeritate coniungendarum inter ſe actionum vna occultetur.[4] Sed hoc ita ſi nullum redimendi ius alioqui competere poterat ei, qui ex venditoris voluntate redemit. Nam ſi redimendi pro parte ius habebat, & conſequenter in ſolidum, quandoquidem ius illud redimendi indiuiduum eſt:[5] veputa ſi plures fuerunt eiuſdem venditoris coheredes, conſenſus interueniens coheredum licet non neceſſarius non impediet, quo minus in iudicium familiæ erciſcundæ veniat res a coherede redempta,[6] oblato ei pretio quod de ſuo reddiderit,[7] quia nec ob aliam cauſam cõſenſus coheredum hoc caſu interueniſſe creditur, quam dubitationis tollendæ gratia,[8] id eſt, vt minus dubitandum haberet emptor, quin vni ex coheredibus retrouendere cogeretur. *Ita Senatus* in cauſa D. de la Tornette, & Philibertæ Gay, 7. Cal. Febr. 1595.

1 Quia cum ſit ipſe emptor ſuccedit in iura omnia ſui venditoris, qui & ipſe emptor erat, *l. inuitus* 157. *§. plerumque, de regul. iur.*

2 Poteſt enim quilibet ius ſuum vendere, niſi vbi aliqua impedit prohibitio, vel legis vel hominis, *l. vlt. C. de reb. alien. non alien. l.* 1. *C. de contrah.*

3 Quo caſu non poſſet dubitari, quin dominium eſſet irreuocabiliter acquiſitum emptori, quod fuiſſet irreuocabiliter penes venditorem. *l. traditio* 20. *D. de acquir. rer. dom.*

4 *l.* 3. *§. ſed ſi debitorem, D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſingularia* 15. *D. de reb. cred.* quod Iuriſconſulti dicunt breui manu, *leg. licet* 43. *§.* 1. *D. de iure dot.*

5 Non enim cogendus eſt pro parte retrouendere, qui pro parte non fuerat empturus, ne inuitus incidat in communionem. *l. ſi quis aliam* 46. *D. de ſolut. iunct. l. ſi non ſortem* 26. *§. ſi certum, D. de condict. indeb.*

6 Tanquam redempta ex eo iure, quod fuit hereditarium & commune, vt in locum iuris redimendi ſuccedat ipſa res redempta, *l. heredes* 25. *§. ſi vnus ex coheredibus, D. de famil. erciſc.*

7 Officium enim arbitri eſt curare, vt indemnitas inuicem præſtetur, *l. ex patre* 39. *in princ. l. inter coheredes* 44. *§. vlt. & paſſ. eod.*

8 Quæ

8 Quæ autem dubitationis tollendæ gratia fiunt ius commune non lædunt, *l. qui mutuam 56. D.mandat. l.quæ dubitationis 81. de reg. iur.l. teſtamentum 17. C.de teſtam.*

DEFINITIO VIII.

Qui iura ſua & actiones tantum præſtare obligatus eſt, non tenetur de euictione, niſi de ſuo facto, Laudimia tamen quæ ſoluit repetere non poteſt.

REm,quam emere volebam,permiſi tibi vt emeres,ita tamen vt mihi eandem certo conuentoque inter nos pretio traderes. Pretij adiecta mentio facit, vt perinde ſit, ac ſi vendere promiſiſſes. [1] An ergo mihi obligaberis de euictione ex natura venditionis? [2] Minime. Id enim duntaxat inter nos actum videtur, vt tu me in locum tuum ſubſtitueres,id eſt,iura tua & actiones mihi præſtares. [3] Ex quo contractus genere conſtat nullam de euictione obligationem naſci, [4] niſi hactenus,vt de facto ſuo repromittere cedens debeat. [5] Adeo vt neque de pretio euicta re teneatur, cuius nomine ex ceſſa actione agi poteſt, ſicut & ad id omne, quod intereſt aduerſus primum venditorem. [6] Sed an laudimia quæ tu prior emptor directo dominio ſoluere coactus es, ego tibi reſtituere debebo? Videntur enim acceſſiones eſſe emptionis, [7] ſed verius eſt me ad id non teneri,cum ob poſteriorem hanc alienationem, quam te in me facere oportet noua laudimia ſim debiturus: [8] tibique imputari poſſit, cur cautius non fueris negotiatus, [9] [10] id eſt,cur tibi emens non etiam emeris amico per te eligendo. [11] Quod ſi feciſſes, tumque me in amicum elegiſſes intra tempora conſtituta, [12] vna tantum venditio fuiſſet, [13] cuius ego ſolus laudimia debuiſſem, tu nulla. [14] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu, contra N.Gotofredum de Dompierre,Id.April.1595.

1 Quia venditio eſt, quoties conuenit de certo pretio pro re dando, *l. 1.D.de rerum permutat.l.naturales 5.§.1.de præſcript.verb.*

2 Ea ſiquidẽ eſt natura venditionis,vt venditor teneatur de euictione,quamuis nihil dictum ſit,*l.ſi in venditione 60.& paſſ D.de euict.*

3 Videor enim ego non ſolùm tuam, ſed etiam tui venditoris fidem tecum ſecutus eſſe, túque mihi quodam modo nomen tuum duntaxat accommodaſſe.

4 *L.2. D de her. vel act. vend.*

5 *d.l.2 l.de suo 9. D.mandat.*

6 *d.l ſi in venditione 60.§.prec.D.de euict.*

7 Pro inueſtitura,iuxta *l.vlt C.de iur. emphyt.* Clar.in verbo *emphyteuſis, quæſt.15.*

8 Quia debentur in conſequentiam alienationis,ſiue per venditionẽ,ſiue aliter facta ſit,*d.l.vlt.* Iul.Clar. *d q.15.17.18.25.& alibi.*

9 Tot enim laudimia debentur, quot ſunt alienationes cum non debeantur,niſi propter alienationem,vt proximè diximus.Alienatio autem eſſe intelligitur,quoties dominium transfertur,*l.1.C.de fund. dot.*

10 *Vt in l,2.C.de furt.& ſeru.corrupt.*

11 Moribus enim noſtris contra iuris rationem receptum eſt, vt poſſit quis emere, nõ tãtùm ſibi,ſed etiã alij,adeoque incertæ perſonæ, quem vocant amicum eligendum, dummodo ſequatur electio intra quadrageſimum diem,vt dicemus *ad tit.ſi quis alteri vel ſibi.*

12 Id eſt,intra quadrageſimam diem,vt proximè dixi.

13 Quia & eligens,& electus, quoties rite fit electio, vnius tantum perſonæ vice funguntur.

14 Nam ob hanc cauſam introducta eſt forma iſta electionis, vt vna tantum laudimia debeatur,quæ alioqui ex pluralitate venditionum plura deberentur, vt dixi *num.9.*

DEFINITIO IX.

NOn ſemper præſumitur mandatum habere ad agendum is qui penes ſe habet inſtrumentum, ex quo agi poteſt, [1] Sed ita demum ſi ab eo qui agendi ius habuit traditum probetur. [2] Traditio illa enim eſt,quæ taciti mandati præſumptionem inducit, non ſola poſſeſſio, [3] ſicuti ſolemus dicere ex eo quod, chirographum etiam cancellatum reperiatur penes debitorem non induci tacitum pactum de non petendo, niſi redditum,id eſt, retrotraditum probetur. [4] Et quidem redditum ab eo,qui ius habuerit reddendi. [5] In dubio tamen ipſa quoque traditio præſumenda erit ſi non ſit domeſtica perſona, quam conſtet aliter quàm per manus creditoris habere inſtrumentum potuiſſe. [6] Nimirum,vt furti aut alterius delicti præſumptio euitetur. [7] *Ita Senatus* 3. Idib. Quintiles 1612.

1 Quod tamen pragmatici pleriquẽ vulgo imperitè putant.

2 *Ex l.1.C.de donat.l.vlt.C.de pact.conuent. tam ſup. dot.* & vtrobique Bart. Bald. & alij Boër. *q.n.7.& q.154.*

3 Traditionem enim neceſſe eſt factam eſſe ad aliquem finem & effectum, qui finis & effectus in dubio non alius eſſe poteſt, quam vt ex eo eo agatur, *l.qui chirographum 59. de leg. 3.*

4 *L.2.§.1. & l.ſeq. ff. de pact.*

5 Non enim ius vllum tribuere poteſt traditio facta ab eo, qui nullum ius habuit, *lege traditio 20.ff. de acq.rer.dom. vulg. l.nemo plus iuris 54. de regul. iur.*

6 Not.*in d l.2.§.1 de pact.& in l.ſi chirographum 24.ff.de probat.*

7 Quæ ſemper euitanda eſt *leg. mariti 51 ff. pro ſocio.* Iunge *Defin. 28. j. de ſolut.*

TIT. XXIX.

DE HÆRED. VEL action. vend.

DEFINITIO I.

Ius competens ex contractu conditionali tranſlatum intelligitur per omnium iurium alienationem, etiam quæ facta ſit ante impletam conditionem.

VEnditione pignoris ſub ea conditione contracta,ſi ad diem pecunia non ſolueretur, [1] debitor idemque venditor ſibi ius redimendi exceperat, [2] tum antequam dies veniſſet ſua omnia rerum quas alienaſſet redimendarum iura Titio donauerat, aut ſi manis vendiderat. [3] Si poſtea exiſtat prioris venditionis conditio, ius quoque redimendi, quod priore venditione exceptum fuerat, poſteriore contractu tranſlatum intelligitur, [4] non ſecus, ac ſi iam eo tempore prioris venditionis conditio extitiſſet: [5] quia conditionum omnium natura illa eſt, vt quandocunque exiſtentes ad initi contractus diem retrotrahantur, [6] præterquam ſi poteſtatiuæ ſint, [7] ac præterea alteri medio tempore ius quæſitum proponatur. Id enim vnum eſt, quod impedit retroactionem. [8] At in propoſito nullius intereſt,niſi fortè defuncto ante diem ſolutioni dictam venditore,heres eius ſua intereſſe dicat, vt tanto locupletiorem habeat hereditatem. Sed cum heredis eadem quæ defuncti perſona eſſe intelligatur, [9] non magis magis audiendus erit hic heres, quam audiretur venditor ipſe ſi viueret, [10] eàque ratione contenderet poſteriore contractu ius illud redimendi tranſlatum non eſſe, quod ſua maximè intereſſet ad hoc, vt ampliore patrimonio frueretur. [1] *Ita ex tempore tractatum*,non tamen,quod ſciam, deciſum eſt, 11.Calendas Iunij 1593.Iunge Defin.4.de contr.& commit.ſtipul.

1 Poteſt enim ita fieri pignoris datio venditio, dummodo id agatur,vt res obligata tunc certo pretio æſtimetur, *l. ſi fundus 16.§ vlt.D.de pignor.*

2 Vt paſſim hodie fieri ſolet, *l 2,l.ſi à te 7. Cod. de pact.int.empt. & vendit.*

3 Nihil enim refert cum æquè per donationem ac per venditionem fiat alienatio,*l.1.C.de fund.dotal.*

4 Etſi tunc res erat in pendenti.Eſt enim hoc ex eorum genere, in quibus quid ante fuerit ex poſtfacto demum apparet,de quibus *in leg.quædam 15.D.de reb.duob.l.qui res 98.§.tam autem,D.de ſolut.*

5 Inſpecto ſcilicet tempore contractus, quod ſemper inſpiciendum eſt,etiam in contractibus conditionalibus, ſecuto quandoque conditionis implemento.*l.ſi filiusfamilias 78.D.de verb.oblig.*

6 *d.l.ſi filiusfamilias.l.qui balneum 9 l g.potior 11. D.qui pot.in pign. hab.*

7 *L.1.in fin eod.* Tunc enim tempus prioris actus inſpicitur, cum id quod poſtea fit habet neceſſariam,vt loquuntur, dependentiam à priore illo actu, *d.l.1.in princ.*

8 Quia nunquam debet eſſe in vnius poteſtate, vt ius alteri iam quæſitum

quæſitum tollat, *vulg.l.id quod noſtrum 11. & l.non debet alteri 74. de reg.iur.d.l.qui balneum, & d.l.potior.*

9 *L.nihil eſt aliud 24.D.de verb.ſignif.l.quoties 9.§.heredes,D.de her. inſt.l.ſi rem 6.D.de except.l.cum heres 11.D.de diuerſ.temp.præſcript.*

10 Abſurdum enim eſt plus iuris habere heredem, quam habiturus eſſet defunctus ipſe ſi viueret, *l.aliud eſt vendere 160.abſurdum,de reg.iur.l.nemo plus commodi 120.l.quod ipſis 143.l.qui in ius 177.eod.*

11 Non enim ſufficit quoquo modo intereſſe, niſi iuſta & honeſta cauſa ſit, ex qua intereſt, *l.ſi plures 38.in fin.de admin.tut. leg.1. §.item quæritur,cum præced.D.de ſeparat.l.4.§.ſi mecum,D.ad exhib.l.cùm is 11. & ſeq. D. de furt.*

DEFINITIO II.

Etiamſi cedens retineat directas actiones, eáſque efficaces, tamen ceſſionarius liti ſiſtendus eſt, ſi debitor id poſtulet.

VEnditis alitérve ceſſis [1] per creditorem actionibus, vſque adeo quidem remanent directæ penes cedentem vel inuitum, [2] vt ex iis, ſi volet, perinde ac ante ceſſionem poſſit agere: [3] ſed tamen cogendus eſt ceſſionarius liti quoque ſiſtere, ſi id debitor poſtulet, cuius nimirum intereſt, vt eodem iudicio de vtriuſque iure cognoſcatur. [4] Itaque cum actor quidam actionibus ſuis ceſſiſſe diceretur, & de eo quod iudicem interrogatus reſpondere nollet, quaſi ſuperuacua & illuſoria eſſet interrogatio, [5] propterea, quod ſiue ceſſio facta eſſet, ſiue non, agere nihilominus poſſet ex directa, nulla dum per ceſſionarium facta debitori denunciatione, [6] Senatus pronunciauit dignam eſſe interrogationem, cui reſponderi oporteret, ſiue quod facta ceſsione vocari in ius ceſsionarium intereſſet debitoris, ſiue quod ſi periculo & commodo ceſsionarij facta ceſsio proponeretur, poſſet debitor cum eo tranſigendo litem effugere. [8] *Ita Senatus* 7. Calend.Febr.1590.

1 Ceſſio enim actionis poteſt fieri aliis multis modis, quam per venditorem, *l.per diuerſas 22.& ſeqq.C.mandat.*

2 Quia directæ actiones non poſſunt ſeparari à perſona, cui ſemel adhæſerunt, &, vt noſtri loquuntur, inhærent oſſibus, *l.ita tamen 27.§.qui ex Trebelliano,l.cum hereditas 49.l.ſi heres 70. D.ad SC.Trebell.* [Vnde fit, vt quamuis ceſſionarius poſſit ex ſui cedentis perſona directas actiones exercere quaſi mandatas, *l.emptor 5. l. ex nominis 8. C. hoc tit.* & vtiles ex propria *l.ſi cum emptore 16. D. de pact. l. vlt. D. de tranſact.* Nimirum ſi directæ expreſſim mandatæ ſint, vt conſtat ex dictis locis. & ex *l.qui ſtipendia 9.C.de procur.* Si tamen ceſſionarius alteri ceſſerit, non poſſit ſecundus ceſſionarius exercere directas, neque ex ſui cedentis perſona, qui eas non habuit, neque ex perſona primi cedentis, qui eas ipſi non mandauit. *Ita Senatus* in cauſa perilluſtris D. Guillielmi Chabod Comitis S. Mauritij, & Garini Mugnier, & Iacobi Rebut. Iunij 1614.]

3 *L.3.C.de nouat.& deleg.* vbi hæc differentia ponitur inter ceſſionem & delegationem actionis, *& in l.1.eod.*

4 Vt res cum vno iudicata proſit cum alio, *leg.vlt. D.de tranſact. l.ſi cum emptore 16. D.de pact.d.l.3.C.de donat.*

5 Non enim admittendæ ſunt paſſim interrogationes, ſed vbi neceſſitas cauſæ vel euidens æquitas iudicem mouerit, *l.pen. D.interrog.in iur.fac.* & cauere bonus iudex debet, quantum poteſt, ne quid ſuperuacuum in lite fiat, *l. hæc ſtipulatio 14. in fin. D. vt legat.nomin. caueat.*

6 Aliud enim eſſet ſi per ceſſionarium facta fuiſſet denunciatio, quia eo caſu directa, quæ manſiſſet penes cedentem, facta eſſet inutilis, *d.l.3.C.de nouat.l.nomen 4.C.quæ res pignor.oblig.poſſ.*

7 Vt dictum eſt *num.4.*

8 Placet enim tranſactionem factam quandocunque cum cedente nocere ceſſionario, quoties facta eſt ceſſio periculo & commodo cedentis. De quo ſcripſi *lib. 12.Coniect.*

DEFINITIO III.

Ceſſionarius in rem ſuam procurator factus, poteſt etiam directas actiones exercere ſuo nomine, dummodo ex perſona cedentis.

CEſſione ſic alicui facta, vt is procurator in rem ſuam ſit conſtitutus, [1] etſi non eo minus directam actionẽ exercere poteſt is, qui ceſſit, [2] nihil tamen vetat ipſum quoque ceſſionarium directis actionibus experiri. [3] & quidem ſuo nomine, ſi modo non ex ſua, ſed ex cedentis perſona experiatur [4] & tanquam ſimplex procurator. [5] Neque enim minus iuris ad agentum habere debet ob id ſolum, quod in rem ſuam fuerit conſtitutus. [6] Nec inutilis videri poteſt deliberatio, quaſi nihil referat, directane, an vtili agat, cũ vtraque eiuſdẽ ſoleat eſſe effectus & poteſtatis. [7] fieri ſiquidem queat, vt exceptio, quæ obſtaret exercenti vtilem actionem, non obſtet agenti directa. [8] *Ita in Senatu tractatum* in eadem cauſa.

1 Vt contingit in ea ceſſione, quæ fit fideicommiſſario aut legatario, aut in ſolutum, de qua *in l.per diuerſas 22. C.mand. leg. ſi quis in rem ſuam 34.l.procuratore 55. D.de procur.*

2 Quoniam directa actio ſemper remanet penes cedentem etiam inuitum, vt dixi *Defin.præced.num.2.*

3 *L.qui ſtipendia 9.l.ita demum 13.C.de procur.*

4 Nihil enim vetat ſuo nomine quem experiri, & ex alterius perſona, *d.l.qui ſtipendia.*

5 Id eſt, tanquam alius quilibet procurator, qui non eſſet in rem ſuam conſtitutus, de quo *in l.quamuis 40.§. vltim. cum ll.ſeqq.D. ad SC. Trebell.*

6 Ideo enim conſtituitur quis Procurator in rem ſuam, vt plus iura habeat, non vt minus, & inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, *l.legata inutiliter 14.de admin.legat, l.legata 19. de leg. 1.*

7 *L.actio 47. D. de negot.geſt.*

8 Cum exceptio accommodanda ſit ad naturam actionis cui opponitur, *l.cum reus 14. de fideiuſſ.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſimus. *lib.1.Coniect.cap.8.* Adde *l.ſeruum quoque 34.§.vlt.cum ſeq. D. de procur.*

DEFINITIO IV.

In obſcuro iure potior eſt cauſa venditoris pretium petentis, quam emptoris, cui iam tradita res eſt, nec poteſt emptor diſcedere ab emptione inuito venditore.

HEreditatem Titij Sempronius vendiderat ea lege, [1] vti ne de euictione ſupra eam quantitatem quam ab emptore acciperet, teneretur. [2] Cum ex hereditate vendita deducendum eſſet fideicommiſſum, quod Mæuio adiudicatum fuerat, [3] placuit non eo minus integrum venditionis pretium ab emptore perſolui debere, [3] niſi conſtaret in promptu detractiones ex fideicommiſſo faciendas, cæteráque hereditatis iura minoris eſſe, quam vt conuenti pretij quantitatem æquare poſſent. [4] Nam quamdiu de eo dubitatur venditoris cauſam potiorem eſſe conuenit, [5] præſtita tamen per eum ſatiſdatione de reſtituendo, ſi quid amplius acceperit pretij nomine, quam ex conuentione accipere debuerit. [6] Alioqui haberet interim emptor & rem, & pretium, ſi venditori actio ad pretium lite pendente denegaretur. [7] Quid vero ſi emptor Paratum ſe dicat, recepto pretio ab emptione diſcedere; Ne hoc quidem ei permittendum eſt, [8] ſi non venditor quoque conſentiat, vt à perfecta venditione reſiliatur. [9] *Ita Senatus* in cauſa N. Bernardi d'Auiſe, contra D. de Varax, 3.Calend.Febr.1590.

1 Valet enim hæc conuentio etiam in rei ſingularis venditione, *l.ex empto 11.§.vltim.D.de action. empt.* multo magis in venditione hereditatis, cuius venditioni ſufficit, vt ſit aliqua hereditas, & vt ſit ipſe heres, dum ne quid faciat dolo malo, *l.cum hereditatem 7.cum ſequent.D. hoc tit.*

2 Tanquam quod eſſet æris alieni loco, *l. cum pater 77. §. antepenultimo. de leg.2. l. triorum 8,* iunct. *leg. imponenda 6. Codice ad leg. falcid.*

3 Actione ſcilicet ex vendito, *dicta lege ex empto 11. D. de action. empt.*

4 Si enim emptor dicat, velle ſe de eo docere, in promptu audiendus eſt, *l.3. vt in poſſ. legat.*

5 Eius ſiquidem eſt probare, qui dicit, non qui negat, *l.2. de probat.* Eſt enim iſta exceptio emptoris, qui licet reus ſit, tamen in exceptione ſua actor eſt, *l.in exceptionibus 19. eod.*

6 *Argum.l.1.& tot.tit.ſi cui pluſquam per leg.falcid.l.ſtatuliber 5.de ſtatulib.*

7 Quod eſſet iniquum, *d. l.ex empto 11. §. vlt.l.bona fides 50.de act.empt.*

8 Contractus enim ab initio ſunt voluntatis, ex poſtfacto neceſſitatis, *l 5. C.de oblig.& act.*

9 Scilicet re adhuc integra, aut ſi res integra non ſit, omnia retroagenda ſunt, *l.1.& 2.Cod.quand.lic.ab empt.diſced.l.ab emptione 58. de pact.*

DEFINITIO V.

Actionis ceſſio regulariter non valet, niſi ad concurrentem dati reuera pretij quantitatem, aut niſi facta ſit per meram donationem.

Actionis ceſſio,ſi non per meram donationem facta ſit,[1] non aliter valere poteſt,quam intercedente iuſto pretio & re vera numerato,exceptis iis caſibus quos Anaſtaſij conſtitutio exceptos voluit. Quod ſi partim vendita actio,partim donata proponatur,non niſi ad concurrenté vſque pretij quantitatem valebit ceſsio, ne qua fraudis comminiſcendæ détur occaſio.[2] Ergo neque valere poterit, ſi cedens fateatur pretium numeratum, nec aliunde probetur numeratio,[3] niſi fidem de pretio habitam fuiſſe ex ſolemni obligationis inſtrumento,aliiſve idoneis probationibus appareat.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal.Iul.1590. Et rurſum in cauſa Iacobi Bluet,& D.Emerij de Montfalcon Aduocati,Id.Iul.1591.

1 *L. per diuerſas 22. in fin.cum l.ſeq.C.mandat.*
2 *d. l. per diuerſas.*
3 *L.ab Anaſtaſio 23.§.ſi quis autem, eod.*
4 Nuda enim confeſſio in actibus ſuſpectis ſemper ſuſpecta eſt, & nunquá probat, *l.qui teſtamẽtum 27 de probat.* Alioqui erit inuenta ratio per quam facilè fraus legi fiat, vt in ſimili argumentatur Vlp. in *l.5.§.ſi pupillus,de reb.eor.*iunct.*l.ſcire oportet 21.de tut.& cur.dat.*
5 Nihil enim refert, an pretium reuera ſolutum fuerit,an fides habita ſit de pretio, *l.quod vendidi 19.de contrah. empt.§. vendita 41. Inſt. de rer. diuiſ.*

DEFINITIO VI.

Sola meritorum aſſertio in actu non probat.

Cvi conſequens eſt, vt ſi remunerationis color ceſsioni validandæ quæſitus ſit ad hoc, vt non minus ex cauſa oneroſa ceſsio facta videatur,quam ſi ſolutum pretium probaretur,non aliter valere illam admittendum ſit, quam probatis meritis, quorum remuneratio obtenditur. Sola enim meritorum aſſertio nunquam pro probatione eſt ad validitatem actus, qui alioqui ſuſpectus ſit & prohibitus, ne huiuſmodi commento nimis facilè fraus fiat legibus.[2] *Ita Senatus* ex tempore, Prid.Id. Maij 1591.

1 Non enim donat qui remuneratur, *l. Aquilius Regulus 27. de donat.l.ſed etſi, l.2.§. conſuluit, de pet. her.*
2 Dixi ad *Defin.præced. num.4.*

DEFINITIO VII.

Non eſt prohibita ceſſio condictionis ex Canon. redintegranda contra ſpoliatorem in fauorem domini directi, etiam ratione fructuum.

Emphyteuta ſpoliatus iura ſua omnia per ceſſionem in dominium directum tranſtulerat,[1] adeoque ius repetendorum cum poſſeſſione fructuum, quos à ſpoliatore perceptos conſtaret;addita etiá illa ceſſionis faciédæ cauſa,[2] quod æquum non eſſet manere emphyteutam obligatum ad præſtandum directo domino cenſum annuum pro ea re, quam à ſpoliatore præpotente aduerſario auocare non poſſet. Conuenerat autem,vt litem eo nomine contra ſpoliatorem exercendam directus dominus proprijs ſumptibus perſequeretur: in qua ſi obtineret, cogeretur ea ipſa bona emhyteutæ reddere,ita tamen,vt & nouas conuentiones inire, & nouũ cenſum conſtituere poſſet,dèque ea re ſeparatim ac priuata ſcriptura cautum fuerat. Quærebatur an ea ceſſio valeret; Videbantur enim obſtare Anaſtaſij & Iuſtiniani conſtitutiones,[3] quæ licet apud Gallos abrogatæ,[4] apud nos tamen ſunt in vſu præſertim cũ ex pactione illa de retrocedendo extra contractum,& quaſi clam facta,[5] videretur directus dominus,vexádi ſpoliatoris gratia potius,quam pro ſuo iure tuendo alienã actionem redemiſſe. Verum placuit non eſſe hoc caſu locum conſtitutionibus propterea quod interſit domini directi,emphyteutam non eſſe ſpoliatum:[7] qui ſi re carendum habeat, multo iuſtius eſt dominium vtile cum directo, quod iam penes ceſſionariũ ſit,conſolidari.[8] Sed & ferè eſt, vt huiuſmodi ceſſio neceſſariá cauſam habere videatur,[9] ne alioqui cogere neceſſe eſſet, vt ſpoliatus emphyteuta,qui à potentiore aduerſario poſſeſſionem recuperare non poſſet,cenſum nihilominus perſoluere compelleretur,[10] Neque enim ad ſolutionem denegandam ea ratio ſufficeret,quod emphyteuta diceret ſe ſpoliatum,quippe cui ad reuocandam poſſeſſionem ordinario iuris remedio conſultum eſſe poſſit,vt per eum ſtare videatur quo minus poſſideat,ſi non poſſidet.[11] Nam quemadmodum rem ipſam ita & poſſeſſionem habere videtur,qui actionem habet ad eam perſequendá.[12] Accedebat,quod non videatur in fraudem quicquam facere is,qui actionem idcirco cedit in potentiorem,ne à potentiore opprimatur.[13] Nec nocebat pactum adiectum de retrocedendo,[14] quia conueneràt,vt ea retroceſſione nouæ conuentiones fierent, aliúſque cenſus imponeretur,[15] non vt priſtino iure eſſet ea res penes emphyteutam.Proinde nec fruſtra nec ſimulatè fiebat ceſſio, quæ retrocedenti domino directo quale quantumque vellet commodum eſſet allatura.[16] Non tamen deerant, qui putarent quod ad fructus à ſpoliatore ante ceſſionem perceptos attineret,non idé iuris conſtitui debere,ex eàque parte inutilem & prohibitam viderit debere ceſſionem,quod ea fructuũ reſtitutio nihil cum directi dominij iure commune haberet,[17] nec quicquam ceſſionarij eo nomine intereſſet, qui toto illo tempore ſolito cenſus annuos à ſpoliato perceperat.[18] Proinde videbatur digna res æquitate Senatus, vt in eo ſaltẽ quod in fraudem legis excogitatum videri poterat, inutilis ceſſio pronunciaretur.[19] Sed aliud Senatui viſum eſt,& quod ita ferat huius iudicij natura, vt fructus omnes à ſpoliatore indebitè perceptos reſtitui oporteat,[20] quaſi ex conſequentia neceſſaria, per quam concedi multa ſolent, quæ alias non cócederétur.[21] Et quia eius commodi ſpe videatur facilius inductus dominus directus, vt propriis expenſis perſequendæ litis neceſſitaté in ſe ſuſciperet.[22] Maximè quod ſpoliatoris odium tale eſſet,vt nullo fauore adiuuandus videretur.[23] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua in Defin.32.7.de iur.emphyt.

1 Recepta enim eſt apud nos in praxi, vt & apud interpretes,diſtinctio illa duplicis dominij vtilis & directi: contra quam vide quæ ſcripſi *lib.20.Coniect.*
2 Nec enim poſſet valere ceſſio, quæ cauſam eámque iuſtam non haberet *l.per diuerſas 34.C.mandat.*
3 *In d.l.per diuerſas,& l.ab Anaſtaſio 35.C.mandat.*
4 Niſi cum factæ ſunt in potentiorem,aut iudicij mutandi cauſa, teſte Paponio in ſyntagm, Arreſt.
5 Nam vt Tertull.dicebat,malum eſt quod occultatur,& ad dolum proximè accedit.ſi quid clam fit,*l.vlt.in fin. de rit.nupt. l.pupillus 5.§.ſed ſi per interpoſitam, D.de auct.tut.*
6 quæ ratio fuit prohibendarum ceſſionum, per conſtitutionem Iuſtiniani *in d.l.per diuerſas.*
7 Eſt enim hic vnus caſus ex iis qui excepti ſunt, *in d.l.per diuerſas.* Cum ceſſio facta eſt ad tuitionem iuris quod habuit ceſſionarius ante ceſſionem.
8 Vnaquæque enim res facilè redit ad ſum naturam, *l.ſi vnus 27.§.pactus ne peteret, in fin.D. de pact.*
9 Cuiuſmodi quæ ſunt,id eſt,quæ cauſam neceſſariam, habent ceſſiones,ſemper valent,vt & cæteræ alienationes, quæ alioquin eſſent prohibitæ,*l.alienationes 13.famil. erciſc.l.1. de fund.dot.d.l.per diuerſas.*
10 Et ita ſentiret incommodum pro ea re,ex qua nullum ſentiret commodum,contra *l.ſecundum naturam,10. de reg.iur.*
11 *L.vlt. C. de act. empt.*
12 *L.is qui actionem 15. de reg.iur.*
13 Non enim facit dolo,qui dolum excludit,*l.cum pater,77.§.anteq de leg.2.l.Iulianus 42. de acq.herad.*
14 Quod pactum ſolet eſſe ſuſpectum, quoties adſunt aliæ cóiecturæ,vt dici ſolet de pacto retrouendendi, quaſi non videatur habere animum alienandi is, qui voluntatem habet rei retinendæ vel recuperandæ,*l.qui ſic ſoluit.55.ſolut. l.ſicut 8.§. ſi pertinacium, D. quib. mod.pign.vel hypoth.ſoluit.l.& qui ſub imagine 10. C.de diſtr.pign.*
15 Nouæ ſiquidem conuentiones, præſertim circa cenſum,faciunt nouum contractũ emphyteuticũ,qui nec aliam naturá habet, quam quæ formatur ex partium conuentione, *l. 1. C.de emphyt.*
16 Nec enim alioqui contractus emphyteuticus ſemel perfectus poſſet reformari ex interuallo, inuito emphyteuta, *l. quinimo, & §. adeo de pact.l.vero 12.§.pen.de ſolut.*
17 Separata namque eſt cauſa proprietatis & fructuum,*l.pen. de acq.poſſ.l.bona fidei 48.de acq.rer.domin.l.ſi ſeruus 61.§.locaui.de furt.*
18 Nam cenſus iſti annui debentur à re, non a perſona, *l. impp. 7.de public.& vectig.*

19 *Arg. l. placuit 29. D. de vſur.*
20 *Can. redintegranda 3. q. 1. l. 1. §. ex die, de vi & vi armat.*
21 *L. 1. l. quod diximus 7 de au. t. tut.*
22 Non alias ſuſcepturus, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l. 5. §. pen. D. de doli except.*
23 *L. non eſt ſingulis 176. de reg. iur. §. ſic itaque, Inſt. de act.*

DEFINITIO X.

Ceſſionarius non poteſt agere præciſè ex perſona ſua, ſed poteſt ex perſona cedentis, ſicut & heres, non tamen contra heredem debitoris.

CEſſionarius, licet non poſſit à præciſa executione incipere aduerſus cedentis debitorem,[1] ſiue vtili actione experiri velit, ſiue directa ex perſona cedentis, ſi ad proprium ſuum commodum eam referat, (nam ante omnia ceſſionis fidem facere debet[2]) ſi tamen & ex cedentis perſona, & ad ipſius vtilitatem, non ad ſuam, fieri executionem curauerit, ritè facta executio videbitur: quoniam ceſſio facere non poteſt, quin directæ actiones remaneant penes cedentem,[4] quas proinde ab eo exerceri, aut eius nomine ab alio nihil prohibet, præſertim ſi ceſſionarij voluntas non refragetur. Ipſum quoque ceſſionarium ſimplicis procuratoris & mandatarij vicem gerere nihil prohibet, ſi id ſibi vtilius, & ad debiti ſolutionem extorquendam commodius eſſe exiſtimet,[5] cum paratam ex ceſſione actionem habiturus ſit aduerſus cedentem, vt quicquid eius commodo exactum erit ſibi reſtituat.[6] Nec aliud erit ſi non creditor, ſed creditoris heres ceſſiſſe proponatur. Idem enim quod ipſi creditori ius competit incipiendi ab executione ex inſtrumento guarentigiato, ſi modo poſtea ſe in totum, vel pro parte heredem eſſe, & alleget & probet.[7] Sanè aduerſus debitoris heredem nec creditor ipſe eodem iure vtetur, quia prius eſt, vt conſtet quod debitoris heres ſit, quam vt pro tali conueniatur & vrgeatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Mauris, & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 Bald. *in l. per diuerſas, quæſt. 10. C. mand.* Roman. *conſ. 142, incip. quod ceſſionarius.*
2 Boër. qui ſupradictos & alios pleroſque refert & ſequitur, *quæſt. 16. num. 1. & 2.* Bart. & Ang. *in l. poſtulante, D. ad Senatuſconſultum Trebellianum*, contra diſtinctionem Baldi, de qua idem Boër.
3 *Notat. in l. qui ſtipendia 9. C. de procur.*
4 *L. 3. vbi notat. Cod. de nouat. leg. ſi heres 70. D. ad Senatuſconſult. Trebell.*
5 Notatur ad *d. l. qui ſtipendia, & in d. l. per diuerſas*, imo & in dubio credendus eſt ceſſionarius egiſſe via ſibi vtiliore, Bald. in *l. aut prætor. §. ſi quis, de procur.* Boër. *d. q. 10. n. 3.*
6 *Iterum d. l. 3. C. de nouat.*
7 Eadem enim perſona eſt creditoris & heredis, *Auth. de iureiur. à mor. præſt.* Atque ita concludit Boër. vbi ſ. *num. vlt.* poſt Dec. *conſ. 576. n. 1. & 2. volum. 3.* licet conſenſerint plerique, quos idem Boër. refert *dict. num. fin. & præcedent.* exiſtimantes malè heredem creditoris non poſſe conſtituere debitorem in mora quouſque probauerit ſe heredem.
8 Bart. *in dict. leg. poſtulante, & in l. ſi deceſſerit, D. qui ſatiſd. cogant.* Boër. *dict. quæſt. 10. num. 1. & 2.* vbi addit aliud eſſe, ſi executio facienda ſit contra tertium detentorem. Hanc enim fieri ſtatim poſſe *ex cap. veniens, de teſtibus.* poſt Bart. *in l. 1. §. neceſſario. D. ſi ventr. nom. mulier. in poſſ.*

DEFINITIO XI.

In ceſſionarium tranſit pignus, ſed non poſſeſſio pignoris.

NOminis ceſſionarius haud dubiè ſuccedit etiam in iura hypothecarum,[1] non tamen ſuccedit in ius poſſeſſionis pignorum,[2] præſertim quam cedens habuerit ex ſola clauſula conſtituti, niſi ipſe quoque cedens expreſsè conſtituerit, ſe illius nomine poſſidere. Poſſeſſio enim quæ per clauſulam conſtituti mihi quæritur,[3] licet videatur pendere ex animo prioris conſtituentis, qui meo tantùm, non etiam tuo nomine poſſidere conſtituit:[4] poteſt tamen eo quoque inſcio per me transferri in te, ſed hoc vno modo, ſi tuo nomine conſtituam poſſidere.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Idibus Aprilis 1593. Et iterum in cauſa Dom. de Seruette, & Dominorum de Charmoiſy & de Cohendier. 13. Calend. Ianuar. 1593.

1 Hactenus ſcilicet vt præſtandæ ſunt hypothecæ, non vt hypothecariam exercere poſſit ſine ſpeciali ceſſione, *leg. emptori, 6. D. hoc titul.*
2 poſſeſſio enim eſt facti, quæ ideo nunquam tranſit ipſo iure, *leg. cum heredes 23. D. de acquirend. poſſeſſ. leg. denique 19. D. ex quibus cauſis maior.*
3 *Vulg. l. quod meo 18. D. de acq. poſſ.*
4 Actus autem non poſſunt operari vltra intentionem agentium, *vulg. l. non omnis, 19. D. de reb. cred.*
5 Quia modus transferendæ per conſtituti clauſulam poſſeſſionis eſt ficticius. licet veram quoque, realem & actualem poſſeſſionem transferat, *d. l. quod meo*, vbi notat.

DEFINITIO XII.

Caſus in quo expenſæ ante litis denunciationem factæ veniunt tamen in actionem de euictione.

NOmen Titij, quaſi is centum tibi deberet, mihi ceſſeras in ſolutum paris quantitatis, quæ mihi abs te debebatur.[1] Cum aduerſus Titium agerem, paſſus eſt ſe per contumaciam condemnari, ſed poſtea ex iudicato conuentus prouocauit ab ea ſententia,[2] & in cauſa appellationis negauit, ſe tibi quicquam debere. Ab eo tempore litem tibi denunciaui, vt nomen, ſi bonum eſſet, defenderes.[3] Noluiſti ad iudicem venire, atque ita mihi per contumaciam es condemnatus.[4] Placet priori litis, quam cum Titio exercui, ſumptus in condemnationem deduci oportere. Nam quod dici ſolet eum, qui ad litem pro alio defendendam auctor laudatus eſt, eas duntaxat impenſas actori reſtituere debere quas ipſe poſt denunciationem, non quas ante fecerit, adeo vt ſi omiſſa ſit ante ſententiam denunciatio, ne quidem actio de euictione vlla ſuperſit,[5] niſi is, qui condemnatus eſt, doceat, ſe non iniuria, ſed iuſta ratione ſuperatum;[6] Id inquam, in propoſita ſpecie locum non habet, cum imputari non poſſit mihi, cur non litem tibi denunciauerim, quamdiu debiti controuerſiam Titius nullam fecit. Auctorem enim tum laudari ſufficit, cum quæſtio & controuerſia fieri incipit,[7] Quia tamen Titius quantumuis bonam cauſam habeat non prius audiendus eſt, quam contumaciam purgauerit, hoc eſt, ſumptus omnes contumaciales, vt vocant, refuderit.[8] Æquum ſanè non eſt, eorum ſumptuum nomine, quos à Titio vel iam conſecutus ſim, vel conſequi æquè commode poſſim, mihi contra te actionem dari, potiuſque tibi ex ea cauſa doli exceptio accommodabitur, ſi aut ego bis idem exigere velim,[9] aut iure meo aduerſus Titium vti nolim, ob hoc ſolum, quo magis damno te afficiam.[10] *Ita Senatus* 4. Non. Aug. 1593.

1 Vnam enim rem pro alia, & fundum pro pecunia in ſolutum dari poſſe receptum eſt, ſi modo creditor conſentiat, *lege ſi non ſortem 26. §. ſi certum, D. de condict. indebit. leg. cum à quo 16. & ſequen. C. de ſolut.*
2 Eo ſiquidem iure vtimur, vt contumax poſſit appellare intra tempus legitimum computandum a die notitiæ, refuſis tamen prius expenſis contumaciæ.
3 *L. ſi nomen 4. & ſeqq. D. hoc tit.*
4 Contumacia enim eorum, qui ius dicenti non obtemperant, damno coërceri ſolet, l. *contumacia 53. D. de re iud.*
5 *L. emptor fundi 8. de euict.*
6 *L. ſi ideo 55.* vbi Bart. & alij contra gloſſ. *ibid. D. eod. tit.*
7 Auctor enim laudatur ad rem duntaxat defendendam. quod fieri non poteſt, niſi poſt motam litem, *l. ſi plus 74. §. mota quæſtione, eod. tit. d. l. emptor 8. & ſeq. C. eod.*
8 Nemo enim contumax auditur, quouſque deſinat haberi pro contumace, quod fit purgata per ſumptuum refuſionem contumacia. *l. 1. & 4. C. quor. appell. non recip. l. properandum 13. §. & ſiquidem, C. de iudic. l. ſi prætor 73. ff. eod.*
9 Improbus namque eſt, qui bis ibidem conſequi velit, *leg. ſi quis dolo 51. §. 1. de re iud.*
10 Nihil enim mea intereſſe videtur, nec malitiis indulgendum eſt, *leg. in fundo 38. ff. de rei vind.*

DEFINITIO XIII.

Ceſſio iurium ſtricti iuris eſt, probandaque eſt per ſcripturam, nec probari poteſt per iuſiurandum ſuppletiuum.

IVrium ceſſio ſtricti iuris eſt,[1] Ideoque nec in eam veniunt niſi quæ expreſſa ſunt.[2] Propter quam cauſam non deſunt qui putent, per teſtes probari eam non poſſe, ſed per ſcripturam duntaxat,[3] & conſequenter nec ad eius probationem iuſiurandum, quod ſuppletiuum vocant, deferri oportere.[4] *Ita tractatum* eſt ex tempore, 7. Cal. Sept. 1573.

1 Contrahitur enim per ſtipulationem, quæ ſui natura ſtricti iuris eſt, *l. quicquid 98. de verb. oblig.*

2 Aut expreſſis conſequentiis, *l. emptori 6. D. hoc tit.* [Vbi dicitur facta ceſſione nominis præſtandã eſſe ceſſionario etiam perſecutionẽ pignorum. Quo exemplo dicimus dandam ei eſſe actionẽ etiam cõtra fideiuſſores. Bart. *ad l. heres 21. D. de fideiuſſ. & l. heres. 73. D. ad SC. Treb.* Vide *Defin. 20. ↓. hoc tit.* Et Bald *in l. ſi ſolutum, C. de oblig. & act.* vbi dicit contra quam ſcriptum ſit in hac Defin. *Et ſic nota ceſſiones nõ eſſe ſtricti iuris, quia extenduntur ad ſuas conſequentias.* Sed parum rectè. Nihil enim intereſt an quid expreſſum ſit an expreſſio conſequens. Denique dicimus acceſſoriũ tranſire cum principali ceſſo. Idẽ Bald. *in l. ſi à creditore. in fin. C. de oblig. & act. & in l. 1. n. 9. C. commun. de legat.* Specul. *in tit. de ceſſ. act. §. 1. verſ. ſed numquid cedens.* vbi ait actionẽ ceſſam contra debitorem intelligi ceſſam etiam contra fideiuſſorem, cum talis caſus eſt in quo poſſint tranſire vtiles actiones etiã abſque ceſſione, quod ſit in emptione nominis. Gloſſ. *in l. 1. C. de oblig. & act.* Maximè ſecuta traditione inſtrumenti, ex qua ſcilicet præſumitur mandatum contra omnes eo inſtrumento obligatos. Not. *in l. 1. C. de donat.* Bald. *in l. vlt. C. quand. fiſc. vel priuat.* Quaſi per omiſſionem tacitum ſit nomen fideiuſſoris potius quam ſecundum partium intentionem. Zaſ. *in §. actionum, n. 49. Inſt. de act.* In contrarium tamen quòd ceſſa actione contra debitorem non tranſeant actiones contra fideiuſſorem. Tenuit idem Bald. *in l. dotalem, notab. 4.* vbi etiam Imol. *D. ſolut. matrimon.* & *in l. ſi pignori, D. famil. erciſc.* Per text. *in l. venditor actionis 23. D. hoc tit.* iũct. *l. ut filiifamilias 14. eod. l. nouatione 4.* vbi Bald. *C. de fideiuſſ.* Sed priorem ſententiam affirmatiuam tanquam veriorẽ defendit Alex. *ad l. venditor 52. D. de act. empt.* Planè ceſſa perſonali actione non tranſire hypothecã etiam defendit Zaſius *ad l. quicquid adſtringendæ 99. de verb. oblig.* Videtúrque ea ſententia non malè probari *ex d. l. emptori 6. D. hoc tit.* quæ non ait emptori nominis dandam eſſe pignorum perſecutionem etiam quæ non ſit ceſſa, ſed eſſe præſtandã, id eſt, cedendam, vt ſid iuſſoria obligatione apertiùs ſcriptum eſt in *d. l. venditor.* Vt proinde videatur hæc opinio negatiua magis eſſe iuri conſentanea, licet à Senatu noſtro fuerit improbata *Defin. 20. ↓. hoc tit.* Illud ſanè conſtat ſi quis tanquam fideiuſſor interuenerit in contractu venditæ penſionis annuæ certo pretio, pro ſolutione ſcilicet penſionum, Non etiam pro reſtitutione pretij in caſum longioris ceſſationis in ſolutione penſionis (valet etiam pactio, vt ſi penſio non ſoluetur poſſit repeti pretium, vt ſcripſi *Def. 40 ↓. de vſur.*) fideiuſſorem ad reſtitutionem pretij conueniri nullomodo poſſe, quia fideiuſſoris obligatio ſemper eſt ſtricta, cum non obligetur niſi ex ſtipulatione *l. Blanditiis 12. C. de fideiuſſ.* Niſi fideiuſſerit in omnem cauſam, vt *in l. quaro 54. D. locat. Ita Senatus* in cauſa perilluſtriſſ. viri D. Guilielmi Chalot, Comitis ſancti Mauritij, & Garini Mugnier & Iacobi Rebut die 4. Iun. 1614. Vide Apoſtil. ad Specul. *in litt. c. in verb. quicquid. ↓. dict. tit. de ceſſ. action.* Planè tum quoque cum actiones fideiuſſoriæ non tranſeunt, ſi tamen nomina fideiuſſorum ſunt obligata poteſt ceſſionarius agere etiam contra fideiuſſores tanquam contra debitores debitoris. Ex *l. nomen 4. C. quæ res pignor. Ita Senatus* in eadem cauſa de qua *Defin. 1. ↓. ſi pignus. dat. ſit.*]

3 Quomodo dici etiam ſolet de contractu emphyteutico, *l. 1. C. de iur. emphyt.* & aliis nonnullis, quæ neceſſario probanda ſunt per ſcripturam, ne tam facilè in iis ſit falſum comminiſci, *l. teſtium facilitatem 18. vbi not. C. de teſtib.*

4 Iuſiurandum enim ſuppletiuum habet vim probationis per teſtes, quia qui iurat, ſit hoc caſu teſtis non iudex in cauſa propria, ſecus in iureiurando deciſiuo, *l. 1. quarum rerum act. non dat.*

DEFINITIO XIV.

Ceſſionarius actionis litigioſæ cogitur pati executionem, quam cedens ipſe pati cogeretur.

CVm venditor fundi ab emptore ex cauſa euictionis laudatus implorasſet reſtitutionem, ac lite pendente prouiſionaliter, vt aiunt, condemnatus actione ſua fratri per donationem ceſſiſſet, deinde frater ex iure ceſſo litem proſequeretur defuncto iam cedente, qui alium heredem reliquerat, dubitabatur an ea indẽnitas, quam emptori præſtare interim ex iudicato cedens debuerat, à ceſſionario præſtanda eſſet? Placuit præſtandam eſſe. An quia cum in defuncti ius ſuo ceſſiſſet, quod ad eum fundum pertinebat, obnoxius eſſet præſtandis iis omnibus, quæ eiuſdem fundi nomine emptor præſtare debuiſſet;[1] Minimè.[2] Actio enim ex empto, cum in perſonam ſit, non ſequitur ſingularem ſucceſſorem.[3] Sed quia in ius reſtitutionis nominatim ceſſum fuerat, adeoque lite iam pendente,[4] ac proinde cum non rei duntaxat, ſed ipſius quoque actionis ſucceſſor eſſet donatarius, recuſare non poterat, quo minus omnia actionis incommoda ſubiret:[5] inter quæ illud erat, vt pendente reſtitutionis iudicio, quæcunque per contractum promiſſa fuiſſent, impleri oporteret.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. de Cheurier, & fratrum de Beaumont, 4. Non. April. 1594.

1 *Arg. l. ex qua perſona 143. iunct. l. aliud eſt 160. §. 1. de reg. iur.*

2 *L. ex empto 11. & paſſ. D. de act. empt.*

3 *Vulg. l. vlt. §. 1. ff. de contr. empt. l. 1. §. ſi heres, ff. ad SC. Trebell. l. ariſ aliend 15. C. de donat.*

4 Et ita eo tempore, quo non potuit fieri per ceſſionem durior conditio aduerſarij, nec litis ſtatus mutari, *l. 1. & tot. tit. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

5 Fit enim ſemper alienatio cum ſua cauſa, *leg. alienatio 67. D. de contrah. empt.*

6 Id enim eſt, quod pragmatici dicunt, pendente lite contractum tenere, quamuis certum ſit, reſtitutione in integrum poſtulata nihil noui fieri debere, *l. vnic. C. ill. tit.* ad quem vide quæ ſcripſi.

DEFINITIO XV.

Quid præſtare debeat is, qui nomen ceſſit pretio accepto.

CEdens quicquid iuris habet accepto pretio aliave re qualibet,[1] venditoris loco eſt.[2] Ideoque ſi ceſſionario ex cauſa aliqua prorſus inutilis ſit ceſſio & infructuoſa, tenetur cedens ad reſtitutionem pretij, eorumque omnium, quæ accepit.[3] Non tamen ad id, quod ceſſionarij intereſt,[4] ſi non expreſſe conuenerit,[5] aut niſi ipſius dolo malo aliquid factum ſit,[6] puta ſi ius, quod antea habebat, aut in totum, aut pro parte, vel exegerit, vel remiſerit. Tenetur enim de facto ſuo.[7] Et quamuis non teneatur facere bonum nomen, tenetur tamen facere verum, id eſt, præſtare ſe creditorem, licet non locupletem debitorem.[8] Præſtare autem ſe potiorem non tenetur, niſi hactenus, ne pretium aliáve, quæ ceſſionis nomine accepit, retinere poſſit.[9] *Ita tractatum eſt* in cauſa R.D. Alphonſi d'Elbene Abbatis Altacombani, & Claudij Thorombert, 10. Cal. Maij 1594.

1 Scilicet quæ ſit loco pretij, vt *in l. 1. C. de rer. permut.*

2 *L. naturalis 5. §. 1. D. de præſcr. verb.* iunct. *l. pacta conuenta 72. verſ. an idem. D. de contr. empt.*

3 Per condictionem, quia incipit pretium penes eum eſſe ſine cauſa, *l. cum hereditatem 7. in fin. D. hoc tit.*

4 Nunquam enim id, quod intereſt, venit in condictionem, quia actio ſtricta eſt, *l. videamus 38. §. ſi actionem, de vſur.* Aliud eſt, ſi agatur ex empto, *l. 5. & 9. D. hoc tit.*

5 *L. ſi nomen 4. in fin. eod. ill. tit.*

6 *L. hoc autem 12. eod.*

7 *L. de tuo. D. mandat.*

8 *d. l. nomen.*

9 Intellige, niſi alia vendita ſit, & quaſi iactus retis, vt *in l. quod ſi 10. & ſeqq. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Non valet præciſa executio facta per ceſſionarium, ſiue proprio ſuo nomine, ſiue ſimpliciter, ſed tantum quæ facta eſt ex cedentis perſona.

VTiles quidem actiones habet ceſſionarius,[1] nec ſolum perſonales, ſed etiam reales aduerſus eum, cuius nomen ceſſum eſt, ſi ſuo nomine agere velit.[2] Itemque directas ex perſona cedentis, ſi mandatæ ſint.[3] Sed tamen ſi ex cauſa ceſſionis præciſe velit exequi ex principali diplomate, quod nos de debitis appellamus, nõ poteſt, & ſi fecerit, irrita pronũciãda eſt executio,[4] etiam quæ ſimpliciter facta fuit, id eſt, non expreſſo eo, an proprio,[5] ab ipſius mandantis nomine, propterea quod quoties ſimpliciter quis facit, quod ſuo & alieno nomine facere potuit, ſuo potius quam alieno feciſſe credendus eſt.[5] Igitur tum demum rite facta executio dicetur, cum apparebit, factam à ceſſionario tanquam procuratore cedentis, & mandatam non vtilem actionem exercente.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guichard & Claudij Bonier, 6. Cal.

1 Poſt reſcriptum diui Pij, de quo in *l. ſi cum emptore 16. D. de pact. l. 2. C. de oblig. & act.*
2 Dixi *ad Defin. 1. num. 2. ſ.*
3 *L. qui ſtipendia 9. C. de procur.* Dixi *Defin. 10. n. 3. ſ.*
4 Vide *d. Defin. 10. ſ.*
5 *L. 4. D. de ſolut.*
6 Hoc enim caſu executionem valere conſtat, vt dixi *Definition. 19. ſuprà.*

DEFINITIO XVII.

Valet facta etiam ex interuallo poſt ſolutionem ceſſio contra eum, qui per ſolutionem non fuit ipſo iure liberatus.

NOn ſemper verum eſt, ceſſionem factam ex interuallo eſſe inutilem.[1] Quid enim ſi per ſolutionem debitor non ſit liberatus; Finge non tam ipſius nomine ſolutum eſſe quàm ex alia cauſa. Procul dubio cedi actio poterit, quæ penes creditorem adhuc manet integra.[2] *Ita Senatus* in cauſa Ionnæ Maſuyer, & Antonij Bourgeois, 8. Id. Iun. 1594.

1 Eſt tamen hoc regulariter ex *l. Modeſtinus 76. D. de ſolut.*
2 Vt in *l. ſi res obligata 58. de legat.* & aliis ſimilibus, de quibus vide quæ ſcripſi *lib. 12. Coniect.*

DEFINITIO XVIII.

Solutio facta cedenti nocet ceſſionario, qui non denunciauit, ſecus in conuentione facta cum cedente, Et quid in mandatario.

CEſſus debitor, qui ceſſionem ſciuit, licet non ab ipſo ceſſionario, non poteſt de debito paciſci aut tranſigere cum cedente in præiudicium ceſſionarij,[1] cui nimirum poſt reſcriptum Diui Pij vtiles ex propria perſona competunt actiones.[2] Soluere tamen non prohibetur, quamdiu ab ipſo ceſſionario de ceſſione nominatim certior factus non eſt,[3] quamuis cedentem ipſum, ſi nunc ageret, doli exceptione repellere poſſet,[4] quia dubitare probabiliter poteſt, an ius ſuum exequi ceſſionarius velit, qui minus diligens eſt in certiorando debitore,[5] & tamen verum eſt, factam ſolutionem vero creditori,[6] & quidem bona fide. Ex qua cauſa non poteſt non contingere debitori liberatio[7] eius, qui nullas ex propria perſona vtiles actiones habeat, ſed tantum alienas & mandatas, ac proinde ex perſona mandantis[8] alia ratio eſt. Namque ſolui quidem vtiliter poteſt, ſi exigendæ ſolutionis gratia fuerint mandatæ,[9] ſed non eo minus ſoluere debitor mandatori poterit, tametſi ab ipſo mandatario certior antea factus ſit de mandato,[10] niſi mandatarius vel litem conteſtatus ſit, vel debiti partem acceperit (quo tamen caſu obſeruandum eſt, reſidui actionem non impediri[11]) vel debitori denunciauerit, ne ſolueret mandatori,[12] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Franciſci Ruſſin Referendarij Auguſtæ. 12. Cal. Ianuarij 1595.

1 Sola enim probabilis ignorantia tueri eum poteſt, *leg. vlt. D. de tranſact. à contrar. ſenſ.*
2 *L. ſi cum emptore 16. D. de pact.*
3 *L. nomen 4. C. quæ res pignor.* in illis verbis, *certior à te factus, l. 3. & l. ſi cum emptore.*
4 *C. de nouat.*
5 Quia enim tarde quid facit, diu noluit, inquit Seneca *lib. 1. c. 1. de benefic.*
6 Cedens enim remanet verus creditor, cum penes eum remaneant directæ actiones, vt dixi *Defin. 10. n. 4. ſ.*
7 *L. penult. D. de ſolut.*
8 De quo *in l. 3. C. de nouat. & in l. 1. C. de oblig. & act.*
9 *Vt in d. l. 3.* Alioqui non poteſt ſolui procuratori ad ſolam litem dato, *l. hoc iure 83. D. de ſolut.*
10 Cum exigendi debiti ius totum hoc caſu remaneat penes mandantem, *leg. qui ſtipendia 9. vbi notat Codic. de procurat. leg. 4. Codice ad nouat.*
11 Secundum eam ſententiam, quam nos amplimus *add. l. 3. C. de nouat. lib. 12. Coniect.*
12 *dicta lege tertia, Codice de nouat,* vbi tres tantùm caſus iſti excipiuntur.

DEFINITIO XIX.

In emptorem hereditatis tranſit ius implendæ conditionis, vt & cætera omnia.

IN emptorē hereditatis ſicuti cætera iura omnia tranſeunt,[1] ita & ius implendæ conditionis, quam venditor, ſiue ex teſtamento, ſiue ex iudicato implere debuit,[2] nec vlla aut ratihabitione, aut indemnitatis repromiſſione ex ea cauſa opus eſt.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Def. 19. ſup. mandat.

1 *L. 2. & paſſ. D. hoc tit.*
2 Sicut à contrario, quod heredidati conditionis implendæ cauſa debuit, etiam emptori hereditatis dari poteſt, quaſi translata conditio videatur, *l. 4. §. ſi ſub conditione, D. de ſtatulib.*
3 Emptor enim hereditatis ſuccedit in vniuerſum ius venditoris, *dict. l. 2. §. cum quis, D. hoc tit.* licet ſuccedat titulo ſingulari, non vniuerſali.

DEFINITIO XX.

Ceſſio facta contra debitorem principalem cenſetur hoc ipſo facta etiam contra fideiuſſorem.

QVamuis dici ſoleat ceſſionem iurium eſſe ſtricti iuris,[1] nec actus vllos operari debere vltra intentionem agentium.[2] Si tamen is qui habebat obligatos plures, aut tanquam correos debendi, aut tanquam debitorem vnum & fideiuſſorem alterum, madauerit actiones ſuas, iiſque ceſſerit aduerſus vnum ex correis, aut aduerſus principalem debitorem, placet videri ceſſas actiones etiam contra correos & contra fideiuſſores:[3] quamuis in ceſſione legati aliud ſit, puta in ea quæ fit ex Trebelliano, vt maior ſit hac parte poteſtas hominis quàm regis.[4] Sed ſi ceſſio contra vnum ex correis, aut contra debitorem facta proponatur cum dictione taxatiua *duntaxat*, non extendetur ad fideiuſſores aut alios correos,[5] quia nihil vetat ex pluribus perſonis obligatis vnam ab obligatione eximi, aliam verò in obligatione retineri.[6] Quod in perſona fideiuſſoris multo magis probandum eſt, quo conuento etiam principalis debitor per conſequentias conuenitur in ſolidum,[7] cum tamen correus per correum non niſi pro parte conueniatur,[8] niſi tota pecunia ad eum peruenerit: quo caſu alter correus pro fideiuſſore potius habendus eſt.[9] *Ita Senatus* pro N. Ioanne de Lonol D. d'Aſnieres, contra Bernardum & Amedeum Liuet fratres, Cal. Febr. 1613. Iunge Defin. 13. ſuprà.

1 *Defin. 13. ſ.*
2 *Vulg. l. non omnis 19. D. de reb. cred.*
3 Bart. *in l. heres 21. D. de fideiuſſ. l. ſi heres 73. ad SC. Treb.* poſt Azon. in ſumma *tit. C. de her. vel act. vend.*
4 Sic enim Bart. ſupradictis locis diſtinguit *ex d. l. heres, & d. l. ſi heres,* iunct. *l. emptori 6. D. hoc tit. l. vlt. C. quand. fiſc. vel priuat.* quæ lex maximè procedit in donatione in ſolutum.
5 quoniam hoc caſu ceſſio eſt perſonalis *l. niſi hoc actum 22. D. de pact. leg.*
6 *L. Grauius 72. D. de fideiuſſ.*
7 Propter regreſſum quem fideiuſſor contra reum habere debet actione mandati, *l. cum lex 46. eod. tit. & l. heredi 21. §. vlt. cum ll. ſeqq. D. de pact. l. 5. de liber. legat.*
8 Secundum Gloſſ. *in l. 1. alias 2. C. de duob. reis.*
9 Ex traditis per DD. ibid. & in *Auth. hoc ita eod. leg. vir. vxori 17. §. mulier & Titius ad Velleian.* licet contra ſcripſerim *lib. 17. Coniect. c. 1.* Iunge quæ ſcripſi *Defin. 13. num. 2. ſ.*

DEFINITIO XXI.

Nunquam debet ceſſus debitor & condemnatus ſoluere cedenti non admonito ceſſionario.

CEſſus debitor & ex ea ceſſione iam condēnatus ſoluere ceſſionario ſi poſtea ſoluat cedenti ex authoritate rei quæ in alio foro inter cedentem & ceſſionarium ex vtriuſque conſenſu iudicata eſſe dicatur, non ideo à ceſſionario aut ipſo iure liberatus intelligitur aut per exceptionem liberandus eſt.[1] Cùm poſſit ei imputari cur ſoluerit tam facile non certiorato ceſſionario cui iam fuerat condemnatus.[2] Maximè verò ſi ſoluendo non curauerit ſibi reſtitui obligatorium inſtrumentum

inſtrumentum quod hodie adhuc penes ceſſionarium reperiatur.[1] Ex quo ſanè vbi primùm agere ceſſionarius & litem conteſtari cœpit actiones vtiles ad eum pertinuerunt, & directæ, quæ in perſona cedentis manſerant, inefficaces factæ fuerunt.[2] Quare nec ad rem pertinet quod cedens in lite interueniat, & rem iudicatam ex litigantium conuentione tueri velit. Non enim poteſt ea res ius quæſitum iam ceſſionario lædere,[3] ſed tantùm ceſſo debitori prodeſſe, cui omnimodo indemnitatem præſtare cedens debet qui pecuniam accepit.[4] Quòd ſi etiam de Arreſto in alterius prouinciæ ſuprema Curia reddito tanquam falſo & ſuppoſititio ceſſionarius conqueratur,[5] Tanto magis ei conſulendum eſt vt pendente falſi quæſtione debitor ceſſus ei ſoluere iubeatur,[6] Niſi vltro conditionem deferat ceſſionarius vt in finem vſque litis, & cognitionis falſi ſolutio differatur.[7] *Ita Senatus* in cauſa Georgij Bruni, & Claudij Bertrandi, & Matthiæ Bruni, 17. Aug. 1613.

1 Nec enim poſt ſignificatam ceſſionem alij quàm ceſſionario ſoluere debitor potuit, aut debuit *l. 3. C. de nouat. l. vlt. D. de tranſact.*
2 Condemnatio enim ſupponit ſemper litis conteſtationem, quæ ſola hoc caſu ſufficeret *d. l. 3, 4. C. quæ res pignor.*
3 Inſtrumenti enim redditio probat liberationem *l. 2. §. 1. ff. de pact. l. pecunia 14. C. de ſolut.*
4 *d. l. 1. C. de nouat.*
5 L. *vlt. D. de pact.*
6 Quaſi reuocata ceſſione. Nec enim duobus ſoluere debitor cogendus eſt.
7 Nam ſi fateretur ſe ceſſionis reuocationi conſenſiſſe, dolo ſane faceret, qui ex ea ceſſione agere pergeret, ideóque doli exceptione repellendus eſſet, quia non eo magis debitor, qui cedenti ſoluiſſet inaudito ceſſionario liberatus ipſo iure intelligeretur.
8 Licèt dici ſoleat pendente falſi quæſtione ſtandum eſſe inſtrumento, quod falſum dicitur *l. 2. C. de falſ.*
9 Sicut propoſito caſu factum fuerat, *l. ſi conuenerit 26. de re iud.*

TIT. XXX.

DE RESCIND. VEND.

DEFINITIO I.

Reſtitutio in integrum ex beneficio l. 2. C. hoc tit. non amittitur per clauſulas poſitas in contractu venditionis, nec iuſiurandum.

QVOD in venditionum inſtrumentis emptorum gratia exprimi ſolet, vltro donatam à ſciente[1] venditore hyperocham[2] rei venditæ quanticumque ſit pretij, non magis excludit beneficium reſtitutionis, quæ venditoribus vltra dimidiam iuſti pretij deceptis competit,[3] quàm ſi ei nominatim beneficio venditor adhibito etiam, vt fit, iureiurando renunciaſſet,[4] non tam illa ratione, quæ vulgo affertur,[5] quod credibile non ſit, venditorem de tam graui damno, &, vt loquuntur, exceſſu cogitaſſe,[6] quàm quia bonæ fidei contractus non facilè tam iniquas admittat conuentiones,[7] quodque dubitandum non ſit, quin ea ipſa facilitate, qua venditor contrahit & decipitur iuſiurandum etiam interponat, cæteráſque eiuſmodi vulgares clauſulas inſeri patiatur,[8] tametſi nec donandi animum habeat, nec beneficij, quod ſibi competiturum intelligat, abiiciendi,[9] Quare nec nocebit venditori, quod venditio fuerit geminata, ſi vtraque eodem læſionis immodicæ vitio laborabit.[10] Sanè non tantùm iuriſiurandi venia ab Epiſcopo, aut eo, qui Epiſcopi vices gerat, impetranda erit,[11] ſed etiam in integrum reſtitutio ex principali diplomate poſtulanda, vt contractus reſcindatur, qui re vera tenet,[12] cum emptoris dolus in contractum inciderit potiùs, quàm contractui cauſam dederit, niſi in hoc ipſo circumſcriptus venditor proponatur, vt venderet,[13] quo tamen etiam caſu totius fuerit impetrari reſtitutionem, ne diſputationi locus relinquatur, an propter ſacramenti auctoritatem contractus nihilominus teneat.[14] Nam quod dici ſolet iuſiurandum, quod iuſtitiæ, veritatis & æquitatis potiſſimum veneratione ſacroſanctum eſſe debeat, iniquitatis vinculum eſſe non oportere, reſtitutionis quidem beneficium inducit, at non etiam facit, vt omnino & impune contemni poſſit religio iuriſiurandi, quod nullo ſalutis æternæ periculo ſeruari queat.[15] Planè Auguſtanorum hac parte ius ſingulare eſt, vt ſacramenti abſolutione impetrata nullo egeant Principis diplomate, ſed tamen egent in integrum reſtitutione, ad reſcindendam ex cauſa immodicæ læſionis venditionem.[16] *Ita Senatus* 9. April. 1588. Et rurſus in alia cauſa, 16. Cal. Iun. 1591.

1 Hoc ideo, quoniam alioqui læſio faceret præſumi ignorantiā cum nemo præſumatur iactare ſuum, *vulg. l. cum de indebito 25. ff. de probat.* Bart. & alij *ad l. 2. C. hoc tit.*
2 Vulgo probare vocant *pluris valentiam*, de qua *in l. & quæ nondum 15. §. vlt. D. de pign. l. quærebatur 20 D. qui potior in pign. hab.* Teſſ. *dec. 165. num. 8.*
3 *Ex l. 2. C. hoc tit. l. ſi voluntate 8. eod.*
4 Contra quam traditum ſit a Bart. & aliis vulgo *ad d. l. 2.*
5 *Ex l. ſi libertus ita iurauerit 30. C. de oper. libert.*
6 Ceſſat enim hæc ratio, cum verba illa ſunt addita, *quanticumque ſit pretij*. quæ omnem exceſſum comprehendunt.
7 *Arg. l. ex empto 11. §. vlt. D. de act. empt. l. bona fides 50 eod.*
8 Itaque aliter poſito iure inuenta eſſet ratio fraudandæ legis, quod non eſt ferendum, *arg. l. 5. §. ſi pupillus, D. de reb. eor. l. quidam 19. §. vlt. D. ad SC. Vellean.*
9 Non enim habet donandi animum, qui vendit, etſi valet venditio facta donationis cauſa pretio viliore, *l. ſi quis 38. D. de contrah. empt.*
10 *Arg. l. doli 19. §. diuerſum, C. de nouat. & deleg.*
11 Ne periurium incurratur, cum ſeruari poſſit iuſiurandum ſine periculo ſalutis, vt ſequitur in Defin.
12 Hoc enim iure vtimur, vt beneficium *dict. leg. 2. Cod. hoc tit.* non niſi per auxilium reſtitutionis imploretur, quæ res facit beneficium plenius, quia facilius poteſt amitti beneficium legis, quàm reſtitutionis in integrum, quæ ſcilicet tanto magis competit, quanto magis læſus quis eſt per clauſulas ſupradictas. Aliud ergo eſſet, ſi quis vellet venire aduerſus contractum ex beneficio ſolius legis citra reſtitutionem. Et ad eum caſum reſtringendi ſunt DD. qui contra hanc Definitionem ſentiunt, quos vide apud Teſſaur. *dec. 165.*
13 Eo namque caſu contractus eſt ipſo iure nullus, *l. 7. in princ. D. de dolo*, nec proinde opus eſt reſtitutione, vt reſcindatur, *leg. in cauſa 16 in princ. D. de minor. l. 2. C. de præd. minor.*
14 Et vt quod de facto præceſſit, de facto quoque reſcindatur, quomodo pragmatici noſtri loquuntur.
15 *Cap. cum contingat, cap. debitores, Extr. de iureiur.* iunct. *cap. quanto, eod.*
16 Idque etiam iure communi obtinet, ex quo prætor ipſe reſtituit, nó Princeps, *l. 1. & tot. tit. D. de reſtit. in integr. l. 1. D. ex quib. cauſ. maior.* iunct. *l. imp. 30. de reb. auct. iud. poſſid.* Quamuis non ſit iure communi hac in ſpecie neceſſarium auxilium reſtitutionis, vt dixi *num.* 12.

DEFINITIO II.

Enormis læſio eſt, quæ vltra dimidiam; & probanda eſt per teſtes, inſpecto tempore contractus & communi opinione.

IMmodica læſio, quam noſtri enormem vocant, in venditionibus aliiſve contractibus non aliter interueniſſe creditur, quàm ſi dimidiam iuſti, &, quod hac parte idem eſt, veri pretij excedat,[1] etiamſi de Eccleſiæ, quæ fauorabilior eſſe ſolet, iuribus controuertatur.[2] Probari autem per inſtrumenta, cum incerti facti ſit, vix poteſt,[3] per teſtes commodè poteſt, non ſolùm ſi de annuo reditu teſtificentur, ex cuius comparatione verus iuſtúſque rei valor dignoſci poſſit, quæ tamen certior probatio eſt:[4] ſed etiam ſi alias rationes adferant ex loci aut temporis, aliiſve eiuſmodi circumſtantiis depromptas: cum fieri poſſit, vt pro locorum & temporum varietate illa quoque prædia, quæ minoris ſint reditus, pretioſiora tamen exiſtimentur.[5] Illud diſtrictè obſeruandum eſt, vt de ea æſtimatione teſtes loquantur, quæ & ad id præciſè tempus, quo contractum, & ad communem hominum proborum exiſtimationem, non ad ſingulorum teſtium opinionem referatur.[6] *Ibidem.*

1 *L. 2. l. ſi voluntate 8. C. hoc tit.*
2 Intereſt enim Eccleſiæ, cum nec aliter poſſit valere venditio rei Eccleſiaſticæ, quàm ſi facta ſit ob Eccleſiæ neceſſitatem, *arg. leg. ratas 7. C. hoc tit.* iunct. *tit. de reb. eccleſ. non alien. l. iubemus 14. in fin. & Auth. hoc ius porrectum, C. de ſacroſ. eccleſ. c. 1.* vbi gloſſ. *de reſtit.*

3 *L. prædia 48. de iureiur. poſſeſſ. l. pretia 63. de leg. falcid.*

4 Obſerua tamen non eo minus æſtimanda eſſe ea, quæ nullius ſunt reditus, vt, puta caſtra, turres, ædificia. Nam & hæc tunc etiam æſtimarentur, cum de ſolus reditus quantitate ageretur], ſi modo ad conſeruationem non ſolùm perſonarum, ſed etiam fructuum facta eſſent, Boër. q. 19. n. 1. *ex l. ſi à domino, §. fructus, de pet. her. l. fin. de impenſ. in reb. dot. fact.* Iunge *l. ſi fundum 92. de legat. 1. l. ſi fundus 13. D. de reb. cor. qui ſub tut.* * Quod ſi teſtes ex vtraque auditi diſſentiant, & æquè probabiles dictorum ſuorum rationes afferant, ſolet Senatus noſter eam primam æſtimationem conſtituere quæ ex dictis teſtium actoris pro actore faciat, item illam quæ ex dictis teſtium pro reo, poſtea verò ex duabus communibus vnam facere communem æſtimationem quam Senatus ſequatur. Ita factùm eſt in cauſa D. de Siccard. & Anton Peliſſarij, 8. Febr. 1620.

5 *L. 1. §. alias videamus, D. ſi quid in fraud. patron. d. l. pretia rerum 63. D. ad l. falcid.*

6 *d. l. pretia, l. ſi ſeruum 33. D. ad l. Aquil.* Et hæc verior ratio eſt, propter quam læſio non poteſt bene probari per inſtrumenta, quia ſunt ſingulorum.

DEFINITIO III.

Emptor, qui venditorem enormiſſime læſit, non habet electionem ſupplendi iuſti pretij, & ad omnium fructuum reſtitutionem condemnatur.

SI in venditione læſio tam immodica interuenerit, vt non ſolum vltra dimidiam, ſed etiam vltra beſſem iuſti pretij venditor deceptus ſit, quam noſtri enormiſſimam læſionem appellant, ſic reſcindenda erit venditio, vt emptori electio non relinquatur, an ſupplere iuſtum pretium malit remque retinere.[1] Condemnandus enim eſt, vt rem ipſam præciſe reſtituat,[2] adeoque cum fructibus omnibus, quos à contractus die perceperit, aut percipere potuerit,[3] vtpote qui perinde malæ fidei poſſeſſor cenſendus ſit, acſi poſſeſſionis ſuæ titulum nullum haberet.[4] Tanta enim læſio præ ſe fert ineſſe contractui dolum re ipſa, qui hac parte dolo ex propoſito non male comparatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Dom. Doger, contra D. de Boege Sarciny, 7. Cal. Aug. 1588.

1 quia contractus hoc caſu ipſo iure nullus eſt, tanquam continens dolum in re ipſa, vt ſequitur in Defin. Vide Teſſaur. *dec.* 165. *n.* 6. & 7.

2 Tanquam nullo titulo eam poſſidens, vt *in l. eleganter 7. ff. de dolo, l. nullo 24. C. de rei vind.*

3 Vt ſeruatur in quolibet alio malæ fidei poſſeſſore, *leg. certum 22. C. de rei vind.*

4 Nihil enim refert, an quis habeat titulum nullum, an vitioſum, *l. quoties 6. qui ſatiſd. cog. l. 2. de auct. tut.*

5 *L. ſi quis cum aliter 36.* vbi DD. *de verb. oblig.* Teſſ. *d. dec.* 165. *n.* 6.

DEFINITIO VI.

Etiam venditiones publicæ ſub haſta factæ reſcinduntur ex cauſa immodicæ læſionis, nullo quoque dolo probato.

PVblicas venditiones, quæ ſub haſta fiunt, non facile ex cauſa læſionis in pretio irritas fieri publicè intereſt,[1] non ſolum quod alioquin futurum ſit, vt difficilius reperiantur, qui ad eiuſmodi emptiones velint accedere,[2] propterea quod nulla de euictione obligatio hoc caſu quæritur,[3] ſed etiam quia vix ſciri poſſit, quodnam ſit iuſtum pretium ex communi hominum opinione æſtimandum,[4] ni iuſtum illud eſt, quod publicè facta venditone conſtitutū reperitur.[5] Id enim eſt, quod dici ſolet, tanti rem eſſe, quanti vendi poteſt:[6] neque vero vlla de iuſto pretio probabilior teſtatio eſt, cum de priuata venditione reſcindenda agitur, quam ſi teſtis eam dicti ſui rationem adferat, quod ſi res publicè vendita fuiſſet tanti vendi potuiſſet.[7] Ne tamen ſub nomine ſubhaſtationis publicæ locus fraudibus relinquatur, æquiſſime placuit vt ſi immodica, &, vt loquuntur, enormis læſio interuenerit, perinde publica ac priuata venditio reſcindi poſſit,[8] etiamſi neque fraus neque colluſio aliter probetur,[9] quæ ſanè vtplurimum difficillimæ eſſet probationis:[10] eóque paſſim iure Senatus noſter vtitur, nec alias ad publicæ venditionis reſciſſionem probationes requirit, quàm ſi de priuata reſcindenda tractaretur:[11] *Ita Senatus* in cauſa viduæ D. de Genuille, contra Io. Baptiſt. Vatronem Geneuenſem, 13. Cal. Sept. 1588.

1 *L. ait prætor 7. alias l. etſi ſine, §. quæſitum, l. quod ſi minor. §. non ſemper, D. de minor.*

2 *Quæ ratio eſt Vlpiani in d. § quæſitum.*

3 *L. 1. & tot. tit. C. credit. euict. pignor. non debere.*

4 quomodo æſtimandum eſſe conſtat, *l. pretia rerum 63. Ad l. falcid. l. ſi ſeruum 33. ad l. Aquil.*

5 *d. § quæſitum, l. pupillus 5. §. ſanè, D. de auct. & conſ. tut.*

6 *Arg. l. ſi fundus 13. in princ. D. de reb. cor. qui ſub tut. l. 1. §. ſi heres, ad Trebell.*

7 Vt teſtificetur de communi, non de ſua opinione, vt dixi *n.* 4.

8 *Ex l. ſi quos 16. C. hoc tit.* cuius tamen aliam eſſe ſententiam docuimus in priore parte Hemiſchiliadis noſtræ *de error. pragmat.* vbi videbis, quid nos in has quæſtione ſentiamus.

9 Hoc enim caſu res nullam habet dubitationem, *l. 2. C. fid. & iur. haſt. fiſcal. lib. 10. tit.* 5.

10 Vt & cætera omnia, quæ in animo conſiſtunt, *l. non omnes 5. §. à barbaris, de remilit. l. 3. de interrog. in iur. fac.*

11 Ideo fortaſſe, quod plerumque emptorum calliditate fiat, ne iuſto pretio res diſtrahantur, tum quoque cum publicè venditio fit, quamuis Guid. pap. q. 22. n. 3. *in fin.* teneat contrarium, etiam in rebus minorum, venditis ſub haſta. Nec ſequimur diſtinctionem, quam ibi ponit Ranchinus. An ſubhaſtatio facta ſit ex decreto iudicis inferioris, an ex decreto Senatus, vt conſtat ex *Defin.* 15. *ī*.

DEFINITIO V.

Venditio facta ſub pacto de retrouendendo temporali non annullatur ex cauſa enormiſſimæ læſionis, ſed perpetuatur, & quid de fructibus.

CVm in venditione læſio enormiſſima interuenit, multum intereſt, an pure contracta fuerit, an ſub pacto de retrouendendo temporali. Illo caſu ſic reſcindi venditionem oportet, vt omnimodo res cum fructibus omnibus reſtituatur, ac ſi titulus nullus præceſſiſſet:[1] poſteriore vero pactum de retrouendendo venditioni inſertum facit, vt quod temporale fuit ex conuentione, fiat ex læſione perpetuum,[2] & conſequenter ne ad aliorum fructuum reſtitutionem emptor teneatur, quam quos perceperit poſt litem conteſtatam.[3] Nam nec alios deberet, ſi ex pacto retrouenditio peteretur,[4] niſi conteſtationem mora emptoris aliqua cum pretij obſignatione præceſſiſſet.[5] Hoc ita ſi non ſolitus ſit emptor fœnerari. Hoc enim etiam concurrente ſimulatus & pignoratitius contractus eſſe intelligitur, ob idque nullum ex eo commodo fructuum acquiri emptori poteſt.[6] *Ita Senatus* pro Benedicto Boſſon, contra, Claudium Morellum, 16. Calendas Aug. 1587.

1 Dixi *Defin.* 3. *ī. hoc tit.*

2 Vt ſcilicet ab ea forma, quam ex conuentione contractus habuit, minus recedatur. Quid enim neceſſe eſt reſcindi venditionem, cum poteſt conſultum eſſe venditori per pactum de retrouendendo? Vbi namque hoc pactum interuenit, nulla poteſt eſſe læſio, niſi in temporis præfinitione, nec igitur ad aliud danda reſtitutio eſt, quàm vt eiuſmodi præfinitio tollatur. Id enim tantùm reddere debet, quod abſtulit læſio, *l. ſed etſi 26. §. quoties, D. ex quib. cauſ. maior.*

3 Nam poſt litem conteſtatam poſſeſſores omnes ſunt pares, *l. ſed etſi l. 25. §. ſi ante, de pet. her.*

4 Sed ita vt viciſſim a tempore litis conteſtatæ condemnaretur emptori venditor ad vſuras pretij, ne alioqui & rem & pretium habere videretur, quod bona fides non admittit, *l. ex empto, §. vlt. l. bona fides 60. de action. emp.*

5 Eo namque caſu fructus exinde perceptos reddere deberet emptor, nec viciſſim tamen vſuras petere vllas poſſet, quia obſignatio pro ſolutione eſt, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. l. obſignatione 9. C. de ſolut.*

6 Nemo enim dubitat, quin contractus ſit pignoratitius, cum hæc tria concurrunt. Pactum de retrouendendo, modicitas pretij, & conſuetudo fœnerandi, quamuis plerique tertium hoc non requirant, quorum ſententiam communiorem eſſe teſtatur Gramm. *dec.* 76. quamuis mihi videatur minus vera.

DEFINITIO VI.

Emptori redimenti pignora publice vendita non redduntur fructus, niſi qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt.

EA res fortaſſe facit, vt quoties publice & ſub haſta venditio facta eſt, indiſtincte verum ſit, emptorem non alios fructus

fructus reſtituere compelli, quàm quos lite iam conteſtata perceperit,[1] quia cum redimendi ius ex ſtatuto intra ſemeſtre competat.[2] huiuſmodi venditionum genus comparari debeat venditionibus factis ſub pacto de retrouendendo potius, quam iis, quæ pure & ſimpliciter factæ ſint.[3] Quãquam & illa ratio pro emptore facit, quod vix ſit, vt non iuſte videatur poſſidere, qui auctore Prætore poſſidet,[4] hactenus ſaltē vt fructus ſuos feciſſe videri debeat.[5] *Ita Senatus* ſæpius.

1 De quibus dubitari non poteſt, quin exinde debeantur, vt dixi *Defin. præced. num* 3.
2 *Lib. 9. ſtatut. sal aud. c. 13. in ſtatut. Philipp. fol. 98.*
3 Adeo enim hoc verum eſt, vt ſi intra ſemeſtre luatur pignus, nulla debeantur laudimia, quaſi nulla facta venditione, vt dicam ad *tit. ae tur. emphyt. Defin.* 30.
4 *L. iuste poſſidet* 11. *de acquir. poſſeſſ.*
5 *L. bona fidei* 48. *de acquir. rer. domin. l. certum* 22. *C. de rei vind.*

DEFINITIO VII.

Cum enormiſſima læſio perpetuat pactum de retrouendendo, reſtitutio rei præciſe petitur, nulla præcedente retrouenditione.

OBſeruandum tamen eſt, iis etiam caſibus, quibus enormiſſima læſio facit, vt perpetuum ſit ius redimendi. quod ex pacto erat temporale,[1] non in id agi contra emptorem, vt retrouendat, ſed perinde ac ſi retrouenditio iam facta eſſet, fundi reſtitutionem poſtulari. Quia quæ legis poteſtas redimendi facultatem dat perpetuam citra conuentionem, eadem efficit, vt retrouēditio pro facta habeatur, præciſamque reſtituendi neceſſitatem iniungit.[2] *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Boſſon, 12. Cal. Iunij 1590. Iunge Defin. 8. & 9. de diſtract. pignor.

1 Hoc eſt, cum non concurrit fœnerandi conſuetudo, ſecundum ea, quæ dixi *Defin.* 5. *num* 6.
2 Oblato ſcilicet pretio, vt & *in l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO VIII.

Nec donatio, nec proinde liberatio gratuita poteſt reſcindi ex cauſa immodicæ læſionis.

AD reſcindendam liberationē gratuitam ex cauſa enormis & immodicæ læſionis non magi actio competit, quam ad reſcindendam donationem.[1] Nam & eiuſmodi gratuita liberatio donationis ſpecies quædam eſt:[2] qui autem donat, cum neceſſe eſt vel nunquam lædi, vel ſemper lædi.[3] Vnde illud etiam eſt, quod pleriſque placet, gratuitam liberationem non valere citra inſinuationem,[4] quia nec donatio valet.[5] Quamquam magis eſt, vt hac parte alio iure vtamur fauore liberationis,[6] vel ob id maxime, quod ex liberatione ſolemniter facta inducitur ſaltem pactum de non petendo,[7] quod ad producendam exceptionem inſinuatione egere nemo dixerit.[8] Plane cum liberatio non liberaliter, ſed certo reſpectu & intuitu mutuæ alicuius præſtationis facta eſt, vix eſt vt donationi comparari debeat,[9] quin potius contractui innominato,[10] in quo contractuum genere ſi immodica læſio interuenerit, placet ad reſcindendum contractum agi poſſe.[11] *Ita tractatum eſt*, in cauſa N. Guillielmi de Riddes, 5. Non. Decemb. 1590.

1 Qui enim donat, non poteſt conqueri ſe læſum, ſiquidem donare nihil aliud eſt, quam vltro perdere, *l. filiusfamilias* 7. *ff. de donat. l. Campanus* 47. *de oper. libert.*
2 *L. donari* 81. *de reg. iur. l. donari* 28. *ff. de donat.*
3 *L. cum donationis* 34. *C. de tranſact.*
4 Tiraq. *ad l. ſi vnquam* 8. in verb. *donatione largitus, C. de reuocat. donat.*
5 Nempe iure communi ſi excedat quingentos aureos, *l. ſi quis argentum* 35. *C. de donat.* Iure vero noſtro prouinciali cuiuſcunque ſummæ ſit.
6 Solemus enim proniores eſſe ad liberandum, *l. Arrianus* 41. *ff. de oblig. & act.*
7 *L. ſi accepto latum* 28. *ff. de acceptilat. l. ſi vnus* 27. *§. pen. ff. de pact.*
8 Pacta enim pariunt exceptionem ex æquitate naturali *l. Stichum* 95. *§. naturalis. ff. de ſolut.* quæ æquitas nulla indiget inſinuatione, aliáve ſolemnitate
9 Quemadmodum dici ſolet de donatione remuneratoria, *ex leg. Aquilius Regulus* 27. *ff. de donat.*
10 *L. naturalis* 5. *§.* 1. *& ſeqq. de præſcr. verb.*
11 *Ex doctr.* Bart. & aliorum *ad l.* 2. *C. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Non poteſt læſio æſtimari ex futura incertáque vſurarum adiudicatione, vt neque ex debito augmento, quod aiunt, monetæ.

QVoties in contractu pecuniario immodica & enormis læſio interueniſſe dicitur, non eſt habenda ratio vſurarum, quæ aut ex conuentione aut officio iudicis adiudicari potuerunt, cum certam ab initio legem formamque non habuerunt.[1] Et ſi enim ſolet Senatus noſter quincunces infligere,[2] fieri tamen potuit, vt vel trientibus vel leuioribus contentus eſſet creditor, quinimo vt ne leuiſſimas quidem poſceret, quas nec popoſcit is, qui omnes remiſit.[3] Augmentum vero illud, quod propter monetarum deteriorationem præſtari ſolet, æque ad ineundam læſionis æſtimationem nihil prodeſt, ſed alia ratione, quia debiti contracti pars eſt,[4] nec auget quantitatem debitam, ſed tantum numerum corporum, quæ pro qantitate debita ſolui debuerunt, & quidem ita demum, ſi in deteriore moneta offeratur ſolutio, nec velit creditor accipere. Inuitus enim non cogitur.[5] Cæterum ſi de monetæ, in qua ſoluitur, deterioratione non conqueratur, perinde contingit debitori liberatio, atque ſi in meliore moneta ſolueret, ideoque nec læſus creditor poteſt, qui ſolutioni vltro conſenſit, cum in deteriore moneta debitum offerretur.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Læſio enim debet eſſe certa, qualis eſſe non poteſt illa, quæ ex incerto vſurarum debito elicitur, *arg. l. Seio* 0. *§.* 1. *ae annuis legat.*
2 Quia hæ ſunt. quæ potiſſimum in Sabaudia frequentantur, de quibus *in l. cum quidam* 17. *ff. de vſur. l. tutor* 7. *§. qua autem, in fin. de admin. & peric. tut.*
3 Vſurarum enim remiſſio etiam tacita facilè præſumitur, *d. l. cum quidam. §. Diuus Pius, de vſur. l. vir vſuras* 54. *ff. de donat. int. vir. & vxor.*
4 *L. cum quid* 3. *vbi notat. ff. de reb. cred.*
5 *L. creditorem* 99. *alias, l. Paulus,* vbi latè Bart. & cæteri, *ff. de ſolut. & d. l. cum quid.*
6 Quia etiam aliud pro alio volenti & conſentienti creditori ſolui poteſt. *l. manifeſti* 17. *& præced. C. de ſolut.*

DEFINITIO X.

Aduerſus delegationem damnoſam ſolus minor non reſtituitur, non etiam maior, ne quidem ex cauſa immodicæ læſionis.

QVi minus idoneum debitorem pro diuite admiſit ex cauſa delegationis, non idcirco iuſtam cauſam habet petendæ reſtitutionis tanquam læſus immodicè: neque enim læſus videri poteſt, qui iure communi vtitur.[1] Iuris autem communis ratio illa eſt, vt bonum nomen facere videatur quiſquis admittit debitorem delegatum:[2] vtque nouatione facta prior obligatio non eo minus perimatur, quod ſequens in quam fit transfuſio, aut ipſo iure non teneat, aut ex aliqua cauſa ſit inefficax ad agendum,[3] ſolus minor priuilegium habet propter ætatem, vt aduerſus damnoſam nouationem à ſe factam reſtitui debeat.[4] Ergo in maioribus aliud iuris eſt,[5] niſi dolo debitoris, cui delegauit aut falſa eius perſuaſione inductus ſit creditor, vt malum nomen admitteret. Hoc enim caſu ex capite doli, aut ſaltem ex generali clauſula, ſi qua mihi iuſta cauſa videbitur, dubitari non oportet, quin locus ſit indulgendæ reſtitutioni.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. vlt. C. de in integr. reſtit. minor.*
2 *L. inter cauſas* 26. *§. abeſſe, D. mandat.*
3 *L.* 1. *D. de nouat.*
4 *L. patri* 17. *§.* 1. *D. de minor.*
5 Plenior enim eſt & facilior reſtitutio, quæ minoribus datur, quam quæ maioribus, *l. minoribus* 61. *l. præſes* 41. *eod. l. vlt. in pr. D. ad SC. Velleian.*
6 Eſt enim dolus ſemper iuſta cauſa reſtitutionis, ne alioqui lucrum adferat doloſo, *l. ne ex dolo* 11. *& paſſ. D. de dolo.*

DEFINITIO XI.

Etiam ceſſio iurium omnium reſcindi poteſt ex cauſa immodicæ læſionis. ſed ſubducto dubio euentu litis.

QVi per ceſſionem in alium tranſtulit quicquid iuris habebat in fundo Corneliano, hoc etiam addito vt de euictione non teneatur,[1] licet eo nomine pretium acceperit, non eo minus tamen implorare poteſt vlgare auxilium reſtitutionis in integrum ex cauſa immodicæ læſionis.[2] Ea ſiquidem ceſſio, cum fiat accepto pretio, emptio & venditio eſt, aut ſaltem emptioni & venditioni ſimilis.[3] Alioqui facile fraus fieret legi & æquitati reſtitutionis, quæſito per emptorem colore ceſſionis iurium omnium, ne venditor quantumcunque certo & explorato iure dominus rei venditæ læſum ſe vnquam conqueri poſſet.[4] Neque obſtat, quod qui vendidit, quicquid iuris habuit, non tenetur de euictione niſi ex facto ſuo, aut eius, in cuius locum ſucceſſit.[5] Non enim facere ea res poteſt, quominus probata læſione reſtitui poſſit aduerſus venditionem: ſcilicet quia ſubducto dubio euentu nulla ſupereſt incertitudo, quæ facere poſſit, ne qua læſionis ratio haberi debeat.[6] Sane dubium euentũ ſubduci neceſſe eſt, euentum inquã non conditionis alicuius contingentis, quæ indifferenter potuerit exiſtere, aut non exiſtere,[7] ſed litis, quam pro vẽditoris iure explicando emptor iam ſuſceperit, aut ſuſcepturus fuerit,[8] vt fit, cũ aduerſus tranſactionẽ non vi, non metu, non dolo factam ex ſola læſionis cauſa reſtitutio poſtulatur. *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iacobi Picquet, contra ſorores Picquet, Cal. Mart. 1591.

1 Quæ conuentio valet, *l. ex empto 11. §. vlt. ff. de act. empt.*

2 Scilicet ſi pretium, quod accepit, ſit intra dimidiam æſtimationis eorum iurium, quæ in alium tranſtulit.

3 *L. naturalis 5. §. 1. de praeſcript. verb. l. 1. C. de rer. permut.*

4 Nunquam autem admitti debet id per quod fraus poſſit fieri legi vel æquitati, *l. 5. §. ſi pupillus, ff. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſciri oportet 21 §. 1. de tutor. & curat. dat.*

5 *L. quod ſi 10. ff. de her. vel act. vend.* iunct. *l. de tuo 9. ff. mandat.*

6 Incertitudo enim obſtat, ne haberi poſſit ratio læſionis, quæ ſemper certa eſſe debet, vt dixi *Defin. 2. num. 1.*

7 Non enim poſſet euentus hic ſubduci; quin conditio tolleretur, ac proinde quin actus ipſe conditionalis deſtrueretur.

8 Litis namque euentus ſemper dubius & incertus eſt, *l. quod debetur. 51. D. de pecul.*

9 Ex doctrina Bart. *ad l. 2. C. hoc tit. & ad l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig.* quam tamen dubiam eſſe non immerito dixit Baldus, vt ſcripſi in priore parte Hemiſchil, *de error. pragm.* Æſtimari tamen interdum poteſt etiam dubius euentus, *l. propter ſpem 23. famil. erciſc.*

DEFINITIO XII.

Qui alij vendidit quicquid iuris habuit, cum nullum haberet, niſi petendæ reſtitutionis contra ſuum auctorem, non eo minus poteſt reſtitui contra emptorem ex cauſa læſionis.

SEd & ſi Titio, qui fundum Cornelianum minore pretio vendiderat; heres extiteris,[1] tum alteri vendideris quicquid iuris in eo fundo haberes, verius eſt, te aduerſus ſecundam venditionem poſſe reſtitui, ſi modo prius obtinueris, vt prima reſcindatur.[2] Eo namque facto ad illum ſtatum res reducitur, in quo futura erat, ſi poſterioris venditionis tempore in tuo dominio res fuiſſet.[3] Meraque cauillatio eſt, ſi quis dicat, reſtitutionem in integrum ex cauſa immodicæ læſionis non aliter concedi, quàm ſi ea læſio probetur, quæ fuit tempore contractus,[4] vt inferat non poſſe te videri læſum, qui eo tempore rem iam à Titio venditam in bonis amplius non habebas.[5] Sufficit enim, quod tu haberes in bonis actionem ad rem reuocandam reſciſſa venditione.[6] Sicut nec ad rem pertinebit, quod prius venditio ſumptibus ſecũdi emptoris reſciſſa proponatur. Id enim efficit dũtaxat, vt eos ſumptus emptori reſtitui oporteat,[7] non vt eo prætextu rem retinere emptor debeat,[8] aut vt tanto minoris res fuiſſe videatur.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo caſu competit tibi illud ipſum ius reſtitutionis, quod competebat defuncto, *l. non ſolum D. de in integr. reſtit.*

2 Hoc vero poteſt obtineri viribus actionis, quæ competebat ad petendam reſtitutionem, cum ea actio non adeo per venditionem transferri potuerit in emptorem, vt non remaneat directa penes venditorem. Alioqui non poſſes tu contra auctoris tui venditorem agere ſine actione. *l. ſi pupilli 6. §. vlt. de negot. geſt.*

3 Reſtitutionis namque proprium hoc eſt, vt omnia in priſtinũ ſtatum reponat, *l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, D. de minor.* Itaque ex poſtfacto apparet venditum fuiſſe fundum Cornelianum, non autẽ ſolum euentum reſtitutionis, *arg. l. qui res 98. § rem autem, D. de ſolut.*

4 *L. ſi voluntate 8. in fin. C. hoc tit.*

5 Quaſi vendita re aliena, vt *in l. rem alienam 28. de contrah. empt.*

6 Cum is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipſam quoque rem habere videatur, *l. is qui actionem 15. de reg. iur. l. rem in bonis 52. de acquir. rer. domin.*

7 *L. quod ſi nulla 8. in fin. D. de hered. vel act. vend.*

8 *Arg. l. in fundo 38. D. de rei vind. l. ſi ſeruos 2. D. de pign. act.*

9 Nihil enim cum vero rei valore commune habet neceſſitas ſumptuum ad eam repetendam faciendorum.

DEFINITIO XIII.

Cum quis vendidit quicquid iuris habuit, imputandum eſt in pretium quicquid emptor in eam rem impendit.

NOn idem erit, ſi, cum alicui vendidiſſes quicquid iuris in eo fundo haberes, ita vt nullus illi contra te regreſſus daretur,[1] is poſtea pro re tuenda aduerſus creditores, aut pro ea ab iniuſtis poſſeſſoribus vindicanda de ſuo aliquid impenderit. Eas namque impenſas in pretio computari oportebit tanquam partem pretij,[2] vt tanto maiore pretio vendidiſſe videaris, ſi forte nunc cauſari velis læſionem immodicam & vltra dimidiam interueniſſe. Niſi fortaſſe ante petitam reſtitutionem expenſas illas emptori reſtituere condemnatus ſis, ſiue per imperitiam iudicis,[3] ſiue quod ad id omnimodo tenereris, puta dolo tuo interueniente,[4] cum tu eamdem rem inſcio nouo emptore alteri iam aut vendidiſſes, aut obligaſſes.[5] Nam ſicuti de facto tuo te teneri æquum eſt,[6] ita ſumptus quos emptori de tuo ſolueris tibi in pretium imputari non oportet.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo caſu videtur incertum ipſum veniiſſe, vt in retibus, *leg. nam modo 11, D. de hered. vel act. vend.*

2 *Arg. l. fundi partem 70. D. de contr. empt.* Vilius enim emere ſolemus eas, quarum nomine, ſi euincantur nullum regreſſum habituri ſimus *d. l. nam hoc modo.* iunct. *l. quod ſi 8. eod. l. pen. D. de hered. vel act. vend.*

3 Alioqui non debuiſti condemnari, qui vendidiſti tantum quicquid iuris habuiſti, *d. l. nam hoc modo, & praeced.*

4 Doli enim cauſa ſemper excepta eſſe intelligitur, *leg. 3. vbi notat. C. credit. euict. pign. non deber.*

5 Quibus caſibus crimen ſtellionatus & falſum committitur, *l. & quae non dum 15. §. vlt. de pign. l. 3. de crim. ſtel. l. qui duobus 21. de leg. Cornel. de falſ.*

6 *L. de tuo 9. de mandat.*

7 Ita namque fieret, vt bis eos præſtares, quod eſſet iniquum, & contra bonam fidem, *leg. bona fides 57. de regul. iur. ſi quis dolo 53. §. 1. de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Quod ad extinguendam penſitationis annuæ obligationem ſoluendum eſt ab emptore, prodeſt ei ad pretij diminutionem.

ILlud ſane conſtat, ſi vendideris mihi quicquid iuris in illo fundo haberes, & fundus annuam penſitationem decem aureorum Sempronio debeat,[1] quouſque ducenta ſoluantur, ducenta illa etiam priùs quam à me ſoluta ſint in æſtimationẽ fundi venire, nempe quia tantiſper fundus tanto minoris eſſe intelligitur,[2] cum non niſi à me ſolui ducenta debeant, qui nullam eo nomine contra te habeo actionem.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod in eam rem ſit obligatus, iure pigneris: alioqui perſonalis obligatio non ſequeretur emptorem, *l. vlt. in fin. D. de contrah. empt.*

2 Cuius ſcilicet dominiũ pleno iure liberũ habere non poſſum niſi prius ſoluto iure pignoris, ſiquidem alienatio omnis fit cum ſua cauſa.

cauſa; *leg. alimentis 67. de contrahend. emption leg. 1. §. cum prædium D. de pignor.*

3 Emi ſiquidem periculo meo, cum emi quicquid iuris habuiſti, *l. nam hoc modo 11. D. de her. vend.*

DEFINITIO XV.

Impenſæ factæ ab emptore non augent pretium ad impediendam immodicæ læſionis probationem.

DE vtilibus impenſis in eum fundum factis, quem quis periculo ſuo emerit, emendo duntaxat quicquid iuris in illo fundo venditor habuit, dubitatum quoque eſt, an in computationem pretij venire debeant,[1] cum de læſione iuſtaque rei æſtimatione diſputatur, an in reſtitutionem tantum?[2] Sed placuit non niſi in reſtitutionem venire: *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt tanto minore pretio fundus venditus fuiſſe videatur, vt in ſpecie *Defin. præced.*

2 Vt ſcilicet reſtitui debeant emptori, ſi venditor fundum euincat ex cauſa immodicæ læſionis, quæ aliunde probata ſit.

3 Inſpiciendum enim eſt tempus contractus in cuiuſque rei æſtimatione ineunda, *l. ſi voluntate 8. in fin. C. hoc tit.* Impenſæ autem poſt emptionem factæ faciunt quidem rem pretioſiorem, ſed ex poſt facto.

DEFINITIO XVI.

De metu reuerentiali concurrente cum læſione magna.

EVenit aliquando, vt etiam inter maiores locus ſit reſcindendæ venditioni ex cauſa læſionis, licet ea læſio non ſit immodica, id eſt, vltra dimidiam iuſti pretij,[1] vt puta ſi cum læſione ad immodicam proxime accedente concurrat duplex metus, reuerentialis, id eſt paternus & maritalis.[2] Alioqui læſionem immodicam interuenire neceſſe eſt, vt ex edicto. De eo quod metus cauſa reſcindi contractus poſſit.[3] Quantum vero interſit an ex capite metus reſcindatur venditio, an ex cauſa læſionis, ex eo apparet, quod priore caſu nó habet emptor electionem ſupplendi iuſti pretij,[4] quam poſteriore habet.[5] *Ita Senatus* in cauſa quadam Auguſtanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1 Regulariter tamen contra eſt, *l. in cauſa 16. §. idem Pomponius, D. de minor.* iunct. *l. 2. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. 1. §. quæ notanda, D. quar. rer. act. non dat, l. pen. D. de furt.*

3 *Nec ad d. §. quæ notanda. & ad l. ſi quis cum aliter 36. de ver. oblig.*

4 Quia id quod per vim aut metum geſtum eſt, prætor nullo tempore ratum habet, *l. ſi mulier 21. §. 1. quod met. cauſ.*

5 *L. 2. l. ſi voluntate 7. C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Qui petit reſcindi venditionem ex cauſa læſionis, debet probare ſe dominum fuiſſe.

REſtitutio in integrum ex cauſa immodicæ læſionis habet implicitam dominij quæſtionem,[1] cum fieri nequeat, vt in pretio læſus videatur, qui vendidit rem alienam.[2] Inde fit, vt dominium probare actor debeat, perinde ac ſi rem vindicaret aduerſus eum, qui ab alio emiſſet.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 10. ſupr. de rei vind.

1 Vnde eſt quod noſtri paſſim cumulant reſcindens & reſciſſorium ex *leg. in cauſa 13. §. interdum, D. de minor.*

2 Nihil enim alienat qui vendidit rem alienam, cum alienatio dicatur is demum actus, per quem dominium transfertur *leg. 1. Codice de fund. dotal.* niſi in caſu *lege vltima. Codice de rebus alien. non alien.*

3 Non quaſi is, qui emit poſſit referre quæſtionem dominij, niſi venditor velit ab eo vindicare, vt alibi ſcripſi. ſed quia non aliter probari poteſt læſio, quam tamen probare actor omnino debet, *dicta lege ſecunda, dicta lege ſi voluntate octaua, Codice hoc titulo, lege 2. D. de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Si emptor periculo ſuo ſuſceperit neceſſitatem expellendi præpotentis ſpoliatoris, tanto maiore pretio emiſſe intelligitur.

QVamquam ob id ſolum, quod emptor per alterius vim re vendita frui prohibeatur, non habet ex empto actionem,[1] ſi tamen agatur de reſcindenda venditione ex cauſa immodicæ læſionis, non parum emptori proderit, quod contractus tempore res vendita per occupatoris præpotentis violentiam detineretur, licet nullum ſibi ius in re adſerẽtis, ſi nec facile & primo iudicis imperio, nec ſine magnis difficultatibus & expenſis inde expelli potuit.[2] Nemo enim dubitat, quin tanto minoris res ſit, quanto difficilior futura eſt eius fruitio.[3] Cumque vacuam rei poſſeſſionem emptori tradere venditor teneatur,[4] ſane pro parte pretij haberi illud debet, quod emptor conuentus iure venditoris, ac poſſeſſionis apprehendendæ difficultatis periculo ſuo adſumpſerit, & rei tradendæ obligatione venditorem ab initio liberauerit.[5] Neque audiendus eſt venditor, ſi poſt difficultates illas ab emptore ſuperatas, expulſumque ſpoliatorem, velit reſcindere venditionem, eo prætextu quaſi rem viliore pretio diſtraxerit,[6] nec ſi emptor nacta poſſeſſione rem eandem alij non ita multo poſt longe pluris vendiderit, quia non quid ex poſt facto emptoris induſtria, diligentia & periculo euenerit,[7] ſed quid euenire potuerit, inſpiciendum eſt, iſque rei valor & ſtatus attendendus qui fuiſſe probatur contractus tempore:[8] non tam enim facilitate inconſulta quam certo rectoque iudicio feciſſe credendus eſt, qui ipſe tanti æſtimauerit re carere, ne propter eam aut ſæpius, aut cum potentiore violentoque aduerſario litigaret.[9] Præſertim vero ſi cum creditori iam eſſet condemnatus, iamiamque ex iudicato vrgendus, nec haberet vnde ſolueret, iura ſua illa vendiderit, vt ſe ab ea obligatione liberaret, ac litium perplexitatibus ſumptibuſque eximeret.[10] Cur enim verecundam cogitationem eius qui lites execratur reprehendemus;[11] aut conſilium debitoris, qui vt certum debitum diſſolueret, præſentique moleſtia ſe liberaret, in ſolutum dederit certam quidem ſibique haud dubiè competentem actionem, ſed tamen cuius executio innumeris difficultatibus implicita maiorem ſumptus quam compendij materiam erat allatura;[12] *Ita Senatus* in cauſa Claudiæ Rigollet, & Ioannis Quinerry, 16. Cal. Iul. 1593.

1 *L. vlt. C. de act. empt.*

2 Id tamen exactè probandum eſt, *leg. vlt. in princ.* & per totam legem, *D. quod met. cauſ.*

3 Et perſecutio, cuius euentus plerumque incertus eſt, nec ſine ſumptu, *l. quod debetur 51. D. de pecul.* *minor. 40. in princ. D. de minor.* iunct. *l. minoribus 6. eod.*

4 *L. 1. l. 3. in princ. l. ex empto 11. D. de act. empt.*

5 *Arg. l. fundi partem 79. de contrah. empt. leg. ſi venditor 6. §. 1. in fin. D. de contrah. empt.*

6 *Arg. l. quod ſi minor. 24. Scæuola. D. de minor.*

7 Poteſt enim fieri, vt alij pluris vendiderit ex ſtultitia ipſius emptoris, vt *in l. 3. D. ad falcid.* nam nec tam ex re, quam ex negotiatione pretium præcipitur, *l. venditor 21. de hered. vel act. vend.*

8 *L. 2. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*

9 *L. 4. §. 1. De alien. iud. mut. cauſ. fact.* Potentioribus enim pares eſſe non poſſumus, inquit Caius *in l. 3. in princ. eod.*

10 Nec enim deceptus quis videri poteſt in eo, quod vltro facere coactus fuit, vt ſibi ſuiſque rebus proſpiceret, quodque diligentiſſimus quilibet paterfamilias facere debuiſſet, *l. verum 11. §. ſi locuples, l. minori 48. §. 1. de minor.*

11 *d. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

12 *d. l. minoribus 6. D. de minor. l. in ſummo 53. §. 1. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Læſio non bene probatur ex præſenti æſtimatione, neque ex inſtrumentis præcedentium, aut ſubſequutarum venditionum.

QVoniam vero in probanda læſione, quoties ad reſcindendam venditionem agitur, venditionis tempus præciſe

ciſe ſpectandum eſt,[1] cum pro temporum non minus quam locorum varietate pretia rerum mutentur,[2] conſequens eſt, vt non ſatis probata videatur læſio, ſi teſtes dicant tanti rem nunc eſſe, nec minoris fuiſſe tempore contractus, quod eiuſdem bonitatis, iam tunc eſſet, cuius nunc eſt. Fieri ſiquidem poteſt, vt eadem bonitate eodemque rei ſtatu manente, nunc tamen res aut pluris, aut minoris ſit quam antea, ſolo pretio ex aliis cauſis extrinſecis immutato.[3] Multo minus ergo probata videbitur ex eo ſolo, quod teſtes eam dicti ſui rationem adferant, quod eadem res non facta melior poſtea longe pluris diſtracta ſit. Nam præter id, quod tempus contractus ſemper inſpici debet,[4] ſpectandus quoque eſt communis valor, hoc eſt, ex communi hominum opinione non ex huius vel illius emptoris ſtultitia æſtimandus.[5] Quod ſi duæ eiuſdem rei venditiones diuerſis quidem, ſed æque proximis temporum interuallis factæ proponantur, vna publice, priuatim altera, procul dubio ex illa potius, quæ publica, quam quæ priuata fuerit, iuſti valoris probatio ſumetur,[6] cum dici ſoleat, tanti rem eſſe quanti vendi poteſt,[7] quamuis non eo minus verum ſit, ex cauſa immodicæ læſionis aduerſus publicas quoque venditiones reſtitutionem dari.[8] eadem ratione admittendum eſt potiorem fore iuſti valoris probationem, quæ fiat per publici, vt vocant, cataſtri exhibitionem, quam quæ per teſtes.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & iterum in cauſa N. Ducloz Mautianenſis, 11. Cal. Aug. 1593.

1 *L. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*
2 *L. pretia rerum 63. D. ad l. falcid. l. ſi ſeruum 33. D. ad l. Aquil.*
3 *L. 3. D. de condict. tritic. cum ſimilib.*
4 *d. l. ſi voluntate.* Iunge *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*
5 *d. l. pretia, d. l. ſi ſeruum.* iunct. *l. 3. D. ad l. falcid.*
6 Nam quod publicè fit, hoc ab omnibus ſi non factum, certè approbatum intelligitur.
7 Dixi *Defin. 4. 5. eod.*
8 Scilicet ex ea interpretum opinione, quam retulimus *d. Defin. 4.*
9 Semper enim potentior eſt fides publica quam priuata, tanquam minus obnoxia fraudibus, & falſitatibus. *l. data 27. C. de donat. l. ſcripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. teſtium facilitatem 17. C. de teſtib.*

DEFINITIO XX.

Non bene probatur læſio, ſi non omnium circumſtantiarum ratio habeatur, quæ rem minoris faciant.

QVid ſi teſtes de communi quidem pretio teſtificentur,[1] adeoque contractus tempore inſpecto,[2] ſed tamen non æſtimato eo quanto minoris res ſit ob id, quod emptor omne euictionis periculum in ſe ſuſceperit, & venditorem à vacuæ poſſeſſionis tradendæ obligatione liberauit, cum & anterioribus creditoribus eam rem obligatam, & à violento potentique ſpoliatore occupatam eſſe conſtaret; Manca erit probatio, quia certe hoc ipſo longe minoris res eſt, cum vel maxime interſit emptoris, & vacuam poſſeſſionem ſine diſpendio conſequi, & venditorem habere de euictione obligatum.[3] Quid ſi teſtes de totius rei valore teſtificentur, cum tamen pars quædam duntaxat eius rei vendita ſit; Non ſufficiet ad hoc, vt læſio bene probata videatur. Nam ſi fundus commode diuidi non poſſit,[4] aut prædium forte ſit vrbanum, cuius pars diuiſa nullam poſſeſſori ſuo vtilitatem adferre queat,[5] nemo negauerit longe pluris rem eſſe, ſi tota æſtimetur, quam pro parte ſit pars, ſi ſeparatim & tanquam diuiſa conſideretur.[6] Itaque ſi pars illa ſocio vendita ſit, tanto minoris æſtimanda eſt, quod eam ſolam alius fortaſſe præter ſocium nullo pretio empturus fuiſſet,[7] propter metum diſcordiarum quas materia communis excitare ſolet,[8] cum forte is, qui partem ſocij emit, ſuam non æque fuerit venditurus.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 17.

1 Iuxta id quod ſ. diximus ex *d. l. pretia rerum 63. ad l. falcid.*
2 *Ex l. ſi voluntate 8. in fin. C. hoc tit.*
3 Dixi *Defin. 17. 2. eod.*
4 Quod plerumque euenit, *l. 3. C. commun. diuid. cum ſimil.*
5 Facilius enim hoc euenit in prædio vrbano, quam in ruſtico, vt commodè diuidi regionibus non poſſit.
6 Pluris enim ſunt partes totius totaliter conſideratæ quam partes ſingulæ ſeparatim ſumptæ, quamuis dici ſoleat eamdem eſſe rationem partis quod ad partem, quæ eſt totius, quod ad totum, *l. quæ de tota 76. de rei vind.* iunct. *l. ſi duo 58. in fin. D. de admin. tut.*
7 *L. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*
8 *L. cum pater 77. §. dulciſſimis, de legat. 2. l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum, de condict. indeb. l. vlt. C. commun. diuid.*
9 Nec enim regulariter quiſquam cogitur partem ſuam vendere, *l. fundus 30. D. famil. erciſ.* ſicut nec emere, *l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

DEFINITIO XXI.

Probata enormi læſione ſatis videtur imploratum beneficium leg. 2. Cod. hoc titul. ab eo qui maius auxilium implorauit.

VEnditor cum diceret aduerſarij dolo inductum ſe, vt venderet, & in pretio ſupra dimidiam circumuentum, impetrauerat reſcriptũ Principis, vt in integrũ reſtitueretur,[1] nec tamen dolum emptoris, ſed læſionem duntaxat in pretij quantitate[2] probauerat. Placuit tametſi nulla litis pars imploraſſet beneficium nouæ conſtitutionis,[3] quæ emptori dat ſupplendi iuſti pretij facultatem, iudicem tamen ex officio ſic ferre ſententiam debere, vt iubeat emptorem vel fundum cum fructibus à die litis conteſtatæ reddere recepto pretio, cum vſuris ab eodem tempore quincuncibus, aut quod iuſto veroque deeſt pretio ſupplere.[4] Videtur enim illius legis æquitas officium iudicis inducere potius, quam poteſtatem actionis, quod ad pretij ſupplemẽtum pertinet,[5] ſolamque rei venditæ reſtitutionem in petitione eſſe, pretij verò ſupplendi facultatem in emptoris poteſtate & electione.[6] Licet totius ſit, ne plus petere venditor videatur, vt electionem det emptori.[7] Sed cum hodie ſublatum ſit periculum pluris petitionis, quod ad cauſæ bonæ iacturam attinet,[8] nihil vetat quod actor in libello prætermiſerit iudicis officio ac iuriſdictione ſuppleri & temperari.[9] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. de l'Iſle, & Claud. du Cloz, 12. Cal. Aug. 1593.

1 Quo caſu dicitur dolus dediſſe cauſam contractui, *l. & eleganter 7. D. de dolo.*
2 Ex qua pretij quantitate dolus nec probatur, nec præſumitur, *l. dolus 10. C. hoc tit.*
3 Quæ extat *in l. 2. C. hoc tit. & in l. ſi voluntate 8. eod.*
4 Quomodo iudicari ſolet & debet, cũ agitur ex beneficio *d. l. 2.*
5 quia pendet id ex æquitate iudicij, nec tam fit ex contractu, quia præter contractum, vt contractus iniquitas corrigatur, quomodo etiam contingit in ſpecie *l. minoribus 3. C. commun. vtr. iudic.*
6 Exemplo eius, quod de noxali actione ſcriptum eſt *in leg. miles 6. §. decem, D. de re iudic.* Iunge *l. 1. §. item ſi ita, D. ad l. falcid. l. cum ſine, 19. & l. ſi penum 14. D. quand. dies leg. eod. l. ſi quis ſtipulatus 57. D. de ſolut.*
7 Petit enim plus cauſæ, qui ſuo aduerſario adimit electionem, *§. huic autem, Inſt. de act.*
8 *§. ſed hæc quidem. eod. tit.*
9 *Arg. l. ſi res obligata 58. in fin. de leg. 1. l. quæſitum 13. D. de teſtib.*

DEFINITIO XXII.

De annui reditus venditione & redemptione.

QVi annuum reditum perpetuum quandocunque redimendum certo iuſtoque pretio[1] comparauit, licet cogere non poſſit venditorem, vt redimat,[2] dummodo paratus ille ſit annuum reditum præſtare,[3] ſi tamen reditum petens ea exceptione repellatur per venditorem, quaſi iam facta fuerit redemptio, pretiumque reſtitutum, idque per calumniam & falſo dictum appareat, æquiſſimum eſt venditorem eas mendacij ſui pœnas luere, vt reditum redimere cogatur, ſi id emptor malit,[4] cuius ſane quam maxime intereſt non habere rem diutius cum tam improbo debitore.[5] Nam & idem eſt, ſi in reditu præſtando moram contrahere venditor ſoleat, emptoremque litibus ac ſumptibus vexare.[6] Etſi autem iuris regula eſt, nihil eſſe tam naturale, quam vnumquodque diſſolui eo modo quo colligatum eſt,[7] præſertim in emptione,[8] in hoc tamen contractus genere ſpeciale videtur, vt ad reſoluendum contractum nulla retrouenditione opus ſit, ſolaque ſufficiat reſtitutio pecuniæ, qua reditus ille annuus velut iuſto pretio fuerat æſtimatus.[9] An quod hypotheca potius, quam venditio contracta videatur;[10] Minime.

[20] Minime. Alioqui iure Pontificio [11] contractus improbaretur tanquam vſurarius, quandoquidem quicquid excedit ſortem vſura & fœnus eſt. Sed quoniam licet contractus hic vltro citroque obligatorius ſit, mutuaſque præſtationes habeat, quamdiu ſubſiſtit, ex vna tamen duntaxat parte reſtitutionem habet, cum reſoluitur, [13] nempe ex parte venditoris, qui pretium reddit, non item ex parte emptoris, qui cum nihil aliud a véditore acceperit præter annuos reditus, quos vtique reſtituere cogendus non eſt, nihil habet quod poſſit reſtituere: ſatiſque hoc ipſo cautum eſt venditori, quod poſt reſtitutum à ſe pretium nulla amplius emptori actione tenebitur, pro annuo reditu in futurum exhibendo: quippe ſublata cauſa propter quam debebatur nulloque ſubſiſtente pretio, ex cuius comparatione & relatione obſignatio reditus ſubſiſtere poſſit. Id ſcilicet exigente correlatiuorum natura, vt ſublato vno alterum quoque tolli ſit neceſſe. Quare etſi inſtrumentum, quod de eo contractu ſcriptum fuerat, cancellatum reperiatur penes emptorem, aut venditori ab ipſo emptore redditum probetur, perinde tutus erit venditor ſolutionis præſumptionem obiiciens, [18] aut exceptionem pacti, de non petendo, [19] acſi mutui & pignoris oblatio contracta, cum chirographum, aut cancellatum, aut redditum proponeretur. [20] Quamuis non idem eſſet in cæteris contractibus vltro citroque obligatoriis, ad quorum reſolutionem omnia retroagi oporteret. Vnde illud etiam fit, vt ſi emptor deperditum inſtrumentum conqueratur, nō magis nouam ipſius deſcriptionem à notario petere poſſit, inſcio venditore, quam ſi eſſet creditor, inſcio debitore. [22] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Ottolan & D. Ioannis Bail Canonici de ſainct Ioire, 6. Id. Nou. 1593.

1 Intelligitur autem Iuſtum eſſe pretium ex conſtitutionibus Gallicis ad ratam duodecimæ, quod nos dicimus *au denier douze à huit & tiers pour cent*.

2 Alioqui contractus eſſet vſurarius & prohibitus.

3 Nam ſi in eo præſtando moram faciat, reſolui contractus poteſt, vt in ſpecie *l.1. & 2. ſi ager. vectigal. leg. lex vectigali 31. D. de pign.*

4 Non enim poteſt dicere ſe nolle redimere, qui falſo allegat ſe iam redemiſſe. Sic punitur mendacium, & in *l. vlt. D. de rei vind. & in auth. poſſeſſor. C. qui pot. in pign. hab.*

5 Improbus enim eſt, & perfidus, & violator iuris gentium qui negat ſe debere, *l. cum amplius 84. §. is natura debet, de reg. iur.* Theoph. inſtit. *tit. de act.*

6 Intereſt enim cuiuſque non vexari litibus. *l. minoribus 6. D. de minor. l. 1. C. de admin. tut. l. 4. § 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

7 *L. nihil tam naturale D. de reg. iur. l. prout 80. de ſolut.*

8 *L. ab emptione 58. D. de pactis l. 2. D. hoc tit.*

9 *Vt & in ſpecie l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. & in l. ſi à te 7. eod.*

10 *Vt in l. 3. C. plus valer. quod agit.*

11 Quo perinde ac iure diuino vſuræ omnes diſtrictè ſunt prohibitæ. *tot. tit. Extr. de vſur.*

12 *L. rogaſti 2. §. ſi tibi, de reb. cred.*

13 Quod non ſimiliter contingit in venditione rerum corporalium. *d. l. ab emptione 58. de pact.*

14 Quippe quos non ſine cauſa accepit, ſed ſuo iure. Nec enim hoc caſu contractus iſte ita reſoluitur, vt nunquam factus videatur, quomodo contingit cum reſoluitur ex lege commiſſoria, vel ex pacto addictionis in diem, *l. 4. § ſed & Marcellus, D. de in diem addict.*

15 Ne alioquin emptor & rem, & pretium habeat, quod fieri non poteſt, *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. de act. empt.*

16 Pretium enim non dicitur ni ex comparatione rei venditæ *l. 1. D. de rer. permut.*

17 *L. 1. C. de cupreſſ. lib. 11. tit. vlt.* cum ſimilib.

18 *Ex l. ſi chirographum 24. D. de probat.*

19 *Ex l. 2. §. 1. de pact.*

20 Vt in legibus proximè citatis.

21 *d. l. ab emptione.*

22 Quamuis neque emptor ipſe ſit creditor, neque venditor ſit debitor. Differunt enim toto genere iſta Emere & credere, *l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, D. de minor.*

DEFINITIO XXIII.

Geminatio contractus non excludit beneficium l. 2. C. hoc tit. ſi in ſecundo quoque contractu enormis læſio interuenerit.

INterueniente geminata renunciatione ſucceſſionis totius aut legitimæ portionis etiamſi læſio interuenerit, ſunt qui putent non eſſe reſtitutioni locum, [1] nec ſi læſio immodica & vltra dimidiam iuſti pretij proponatur, [2] dummodo ſecunda renunciatio ex interuallo facta ſit, [3] quamuis primus conſenſus in minori quoque ætate interuenerit: [4] nam & generaliter noſtris placet, approbantem contractum non poſſe poſtea petere vt reſcindatur propter dolum, aliamve cauſam reſtitutionis, [5] itemque ex actu geminato tolli omnem erroris metuſque præſumptionem, induci probationem ſeruilis conditionis. [7] excludi beneficium Velleiani, exceptionem dotis non ſolutæ, [9] itemque non numeratæ pecuniæ. Cui ſimile illud etiam eſt, quod dicimus, ex geminatione contractuum ceſſare præſumptionem ſimulationis, [11] & verba geminata in contractibus probare etiam, vbi alias non probarent. [12] Sed tamen licet tanta vis ſit geminationis, verius eſt, ſi in ſecunda quoque renunciatione talis interceſſerit, quæ ſufficiat ad petendam reſtitutionem non eo minus concedi debere, cum eadem ſemper ſubſit cauſa reſtitutionis. [13] Quod & ex contradictoribus plerique non illibenter admittebant, eo ſaltem caſu quo renunciatio ante biennium elapſum reiterata proponatur. [14] *Ita Senatus* in cauſa D. de Bellegarde, contra N. Arnaim de Bellegarde vxorem de Bienueuu, 15. Cal. April. 1595.

1 Propter poteſtatem geminationis, cuius effectus plerique ſequuntur in Definitione.

2 Quaſi non poſſit dici læſus ab alio quam à ſeipſo is, qui cum poſſit petere contractus reſciſſionem maluit cum nouo contractu confirmare *l. 1. § in ſumma, verſ. ſed ſi poſt eum interuallum, D. quar. rer. act. non dat. l. ſi mulier 22. C. ad SC. Velleian.*

3 Vt in locis ſupradictis. Alioqui ea quæ in continenti fieret videretur eadem eſſe cum prima non alia, cum ea quæ in continenti fiunt dicantur ineſſe. *l. iuris gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. lecta 40. de rebus creditis.*

4 Poſterior enim conſenſus præualet, qui in maiori ætate interuenit *tot. tit. C. ſi maior. fact. rat. hab. & tit. C. ſi maior fact. alienat. rat. hab.*

5 Cum dolus præteritus poſſit remitti per tranſactionem, *l. penult. C. de tranſact.*

6 *L. 2. C. de his quæ vi metúſve cauſ.*

7 *L. cum ſcimus 22. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 47.*

8 *d. l. ſi mulier 22. C. ad SC. Velleian.*

9 *L. in contractib. 14. §. ſed quoniam, C. de non num. pecun.*

10 *L. cum fidem 4. l. generaliter 13. eod. tit.*

11 Quia talis geminatio inducit magnam ſcientiam & deliberationem, Teſſaur. *dec. 223. n. 6.* Corſet. quem citat *in tract. de geminat.*

12 *Arg. l. 4. de vſur. l. Balliſta 32. ad SC. Treb.*

13 *Arg. l. doli 19. § diuerſum, D. de dol. except.*

14 *Arg. d. l. ſi mulier 22. C. ad Velleian.* quæ non aliter mulierem excludit à beneficio SC. ob ſecundam, & geminatam eius interceſſionem, quam ſi ſecunda facta ſit poſt biennium.

DEFINITIO XXIV.

Non læditur qui remittit actionem iuſtam, quidem; ſed inutilem, ſiue ob exceptionem aliquam, ſiue ob egeſtatem debitoris.

EX maternæ hereditatis renunciatione nullo aut modico accepto, facta non poteſt induci læſio, [1] ſi materna hereditas tota in iuribus conſiſtat aduerſus paternam hereditatem exercendis, paterna autem hereditas nec ſit ſoluendo, nec heredem habeat purum [2] qui faciat, vt pro idonea habeatur. [3] Parum namque intereſt, an nulla prorſus ſit actio, an inanis, & inefficax. [4] nec rurſum an propter exceptionem aliquam quæ opponi poteſt inanis ſit, [5] an propter inopiam & egeſtatem debitoris. [6] Itaque non poſſe ex ea cauſa locum fieri reſtitutioni, pronunciauit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Æſtimanda enim ſemper eſt læſio ex damno quod reuera & in effectu paſſus ſit is, qui ſe læſum dicit, vt de lege Aquilia ſcribit Paulus *in l. ſi ſeruum 33. ad l. Aquil.*

2 Id eſt non cum beneficio legis & inuentarij: nam qui beneficium illud implorauit, perinde quidem heres eſt vere, ſed non pure, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Soluendo enim eſt hereditas, quæ inuenit heredem, *l. libertus 36. D. de bon. libert. l. quæ dotis 31. ſolut. matrim.*

4 Omnis enim actio refertur & ordinatur ad exactionem in eo quo totum actionis emolumentum verſatur, *l. vlt. §. vlt. D. quæ in fraud. cred.*

5 *L. nihil intereſt. 112. de reg. iur.*

6 *L. nam is 6. D. de dolo.*

DEFINITIO XXV.

Subhaſtationes etiam Senatus decreto confirmatæ poſſunt reſcindi ex cauſa immodicæ læſionis, quæ ſit bene probata.

Etiamſi SC^to^. confirmatæ ſint ſubhaſtationes tanquam bene riteque peractæ, [1] non tamen prohibetur debitor implorare beneficium reſtitutionis ad eas ex cauſa immodicæ læſionis reſcindendas, [2] nulla quoque in eam rem propoſita ciuili, vt vocant, ſupplicatione, [3] quoniam noua hæc agendi cauſa eſt, nouumque ius, quod ſicut in iudicium antea deductum non fuit, ita nec de eo cognitum & pronunciatum videri poteſt. [4] Nec aliud erit tametſi nondum ſolutum pretium ſubhaſtationis debitor arreſtum acceperit. Quod enim fit in executionem iudicati non magis nocere condemnato quam iudicatum ipſum debet. [5] Sed ſi debitor ad probandam læſionem petat bona iterum ſub haſta vendi, quod ita futurum ſit, vt tanti eſſe probentur quanti vendi poterunt, non eſt audiendus, [6] imo ante omnia probare cogitur immodicam læſionem in priori venditione interueniſſe, [7] non ſolum quod aliter poſito iure paſſim eueniret, vt publicarum venditionum fides facile conuelleretur, [8] ſed etiam quia læſio probanda eſt inſpecta æſtimatione, quæ fuit tempore factæ ſubhaſtationis, non quæ nunc eſt. [9] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, contra N Riondet, Cal. Iul. 1595.

1 Quod fit ſi debitor pignora non redemerit intra ſex menſes à die miſſionis in poſſeſſionem numerandos.

2 Poſtquam eo iure vtimur, vt ex hac cauſa ſubhaſtationes quoque reſcindi poſſint, vt dixi *Defin.* 4. ꝫ.

3 Quæ tamen neceſſaria eſt, quoties condemnatus vult impugnare rem a Senatu iudicatam: *Auth. quæ ſupplicatio, C. de precib. imp. offer.* [Aliter tamen a Senatu Pariſienſi, bis iudicatum fuiſſe refert Papon. in Syntagm. *lib.* 18. *tit.* 6. § 2. non poſſe ſcilicet hoc caſu, reſcindi ſubhaſtationes ex cauſa immodicæ læſionis, ne quidem per viam ciuilis ſupplicationis poſt arreſtum, licet ibidem ſubiiciat, ſi iudex inferior decretum interpoſuerit, poſſe ab eo appellari, & contra ſubhaſtationes reſtitutionem impetrari.

4 *L. cum quæritur* 12. *& ſeqq. D. de except. rei iudic.*

5 Initio ſcilicet inſpecto, & quia non fit niſi in conſequentiam *l.* 3. *§. ſcio. D. de minor.*

6 Nec ſi conſentiat, vt emptori non prius poſſeſſio auferatur, quam fuerit eis ſatisfactum.

7 Quia reſcindenda eſt ſubhaſtatio, cum bona quæ fuerunt vendita tranſierint in dominium emptoris, *l.* 1. *&* 2. *C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit l.* 3. *C. de fid. & iur. haſt. fiſcal.*

8 Quod eſſe non debet. *l. ſi hypothecas* 8. *C. de remiſſ. pign.*

9 *L. ſi voluntate* 8. *C. hoc tit.* Dixi *Defin.* 2. ꝫ.

DEFINITIO XXVI.

Reſciſſis ex cauſa immodicæ læſionis ſubhaſtationibus, fructus tamen non reſtituuntur.

Is qui fidem publicam ſecutus ſub haſta emit adeo fructus ſuos facit, [1] vt etiamſi enormiſſima læſio, id eſt, vltra beſſem interuenerit, & ex ea cauſa ſubhaſtatio reſciſſa ſit, [2] fructus tamen perceptos reſtituere non cogatur: [3] quod in priuatis venditionibus ſecus eſſe ꝫ. diximus. [4] Ideo fortaſſe quod ex tam immodica & enormi læſione inducatur dolus re ipſa qui dolo ex propoſito æquiparatur. [5] Quæ, vt ita dicam, æquiparatio in priuatis tantum venditionibus locum habere poteſt, non etiam in publicis, in quibus ſcilicet non debitor vendit, ſed pro debitore apparitor exequens iuſſum iudicis, [6] nec ſciri poteſt, quis emptor futurus ſit. [7] Proinde nec fieri facile poteſt, vt dolus emptoris vllus ex propoſito interueniat re vera, ergo neque, vt per fictionem aut præſumptionem interueniſſe videatur. [8] *Ita Senatus* in cauſa Gulielmæ Morel, 14. Cal. Sept. 1595.

1 Tanquam qui ſit bonæ fidei poſſeſſor, vt dixi *Def.* 6. ꝫ, ſi modo benè peractus ſit ordo ſubhaſtationis, *l.* 1. *&* 2, *C. de fid. & iur. haſt. fiſc. lib.* 10. *tit.* 3.

2 Secundum ea quæ ſcripſimus *prox. Defin.*

3 Niſi quos perceperit poſt litem conteſtatam, vt dixi *Defin.* 6. ꝫ.

4 *Defin.* 5. ꝫ. *hoc tit.*

5 *L. ſi quis cum aliter* 36. *vbi not. de verb. oblig.*

6 *L. ſi ob cauſam* 13. *C. de euict. l.* 1. *C. ſi in cauſ. iudic.*

7 *L.* 2. *C. eod. ill. tit.*

8 Fictiones enim iſtæ debent reſpondere veritati, *l. confeſſionibus* 13. *& l. ſeq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XXVII.

Æſtimandum eſt pactum de retrouendendo, cum tractatur de immodica læſione, & quanti æſtimandum ſit.

Vendita re ſub pacto de retrouendendo, ſi venditor dicat ſe immodicè læſum, non aliter læſio per teſtes probata videri poteſt, quam ſi teſtificentur de communi æſtimatione, ſubducto eo quanto minoris res eſt, propter pactū illud De retrouendendo, quod vtique pars pretij eſt, [1] ſed tamen magis eſt, vt ſi de ea teſtificentur æſtimatione, quæ tanta ſit, vt appareat etiam ſubducto pretio pacti de retrouendendo adhuc immodicam læſionem interueniſſe, non eo minus pro venditore pronunciari oporteat. [2] Eſt enim ea res iuris magis quam facti, & pleroſque latet etiam perſpicaces viros, [3] quanti æſtimandum ſit onus illud talis pacti, cum de eo ipſi quoque interpretes dubitent, [4] quamquam magis communiter nec ſine ratione receptum videtur, vt res quæ alioqui digna eſſet centum aureis non æſtimetur niſi ſeptuaginta, ſi ſub eiuſmodi pacto vendita ſit; [5] nimirum ſi pactum de retrouendendo fuit liberum & perpetuum. Nam quo breuius eſt, eo certe minoris eſt, & conſequenter tanto minus pretium diminuit, licet non deſint qui hanc temporum diſtinctionem non probent: [6] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Truchet, 3. Cal. Decemb. 1595.

1 *L. fundi partem* 79. *D. de contrah. empt. l. ſi venditor* 6. *§.* 1. *in fin. D. de ſeru. export. l. vlt. C. de pact. in. empt. & vend. l. ſi ſterilis* 21. *§. ſi tibi fundum, D. de act. empt.*

2 Quaſi bene probata læſione. Teſtium enim dicta adiuuanda ſunt, & benignè accipienda, non calumnianda: tanquam quæ ſint fauorabilia, *argum. l. cum quidam* 19. *D. de libel. & poſth. l. hoc modo* 64. *de condit. & demonſtr.*

3 Ideoque per iudicem facilè ſuppleri poteſt, *arg. tit. C. vt quæ deſ. aduoc. part. & l. quæſitum* 11. *D. teſtib.*

4 Nihil enim de eo certi conſtitutum eſt à Iureconſultis.

5 Andr. Tiraq *in tract. de retract. conuent. in præf. num.* 10. *&* 25.

6 Ludouic. Peruſ. *dec.* 97. vbi ait ſemeet ita eſſe æſtimandum hoc pactum, adeoque tum etiam cum triennio concluditur.

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo ita demum facit partem pretij, ſi adhibitum ſit in continenti, non ſi ex interuallo.

Qvod tamen diximus, pactum de retrouendendo eſſe partem pretij, ſic accipiendum eſt, ſi in ipſo venditionis tractatu interuenerit, aut in continenti poſt factam venditionem, vt ineſſe contractui videatur. [1] Alioqui ſi ex interuallo ſecutum ſit, & proinde ex mera liberalitate emptoris, non poteſt fieri, vt pretij partem conſtituat. [2] Propter quam cauſam ſolent plerique emptores, vt ſibi proſpiciant, nec tam facile dubitari poſſit, an ſimulatus & fœneratitius ſit contractus necne, [3] curare, vt pactum de retrouendendo ſeparato inſtrumento conſcribatur, ac plerumque coram aliis teſtibus alioque notario ſtipulante, & intermedio dierum aliquot interuallo. [4] Quod ſi faciant data per chirographum fide [5] venditori non aliter contracturo, & ita geſta res probetur, inane fraudis conſilium eſt, [6] tantoque ſuſpectius pactum videri debet. [7] Non enim quid aut quando, aut quomodo ſcriptum ſit inſpiciendum eſt, ſed quid actum & tractatum, cum venditio contraheretur. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex *l. fundi partem* 79. *D. de contrah. empt.* & aliis citatis *Def. prox. num.* 1.

2 Quoniam quæ in continenti fiunt ineſſe videntur, *l. iuris gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. lecta 40. D. de reb. cred.*

3 Magiſque hoc accedit ad cauſam donationis, & liberalitatis. *vt l. donare 29. D. de donat. l. donari 82. de reg. iur.*

4 Quia ſolet huiuſmodi pactum inducere præſumptionem ſimulationis, ſi concurrat immodica læſio, maximè accidente conſuetudine fœnerandi, vt dixi *Defin. 5. num. vlt. ī.*

5 Non enim alia in continenti facta dici poſſunt, quam quæ fecerunt contrahentes priuſquam ad alia negotia diuerterent.

6 *Vt in l. in tacitis 103. de leg. 1.*

7 Nunquam enim ratum habendum eſt, quod dolo malo & in fraudem factum probatur, *l. in fraudem 29. de legib. l. quidam 29. in fin. ad SC. Velleian. l. qui teſtamentum 27. D. de probat.*

8 Suſpectum enim ſemper eſt quod clam fit, *l. vlt. in fin. de rit. nupt.*

9 *L. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg. iur.*

DEFINITIO XXIX.

Pactum de retrouendendo cum læſione etiam enormiſſima non facit contractum pignoratitium, niſi adſit conſuetudo fœnerandi.

EX ſolo pacto de retrouēdendo etiamſi accedat enormiſſima læſio in pretio, non præſumitur venditionis contractus fœneratitius & ſimulatus, niſi fœnerandi quoque cōſuetudo interueniat ex parte emptoris, aut alia coniectura.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vide in hanc rem DD. citatos à Thoma Grammat. *dec. 76.* vbi tamen concludit opinionem contrariam, quæ prioribus duobus contenta eſt, magis eſſe communem. Eam ſanè in ſupremis Galliæ curiis receptiorem eſſe audio. Dixi *Defin. 5. ī.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interſit an is, qui enormiſſimam læſionem allegauit, eam probauerit, an enormem tantum.

QVi contractum nullum dicit ex cauſa enormiſſimæ læſionis non cenſetur implorare beneficiū nouę conſtitutionis,[1] ideoque etiamſi probauerit enormem læſionem debet ſuccumbere,[2] nec emptori danda eſt electio iuſti pretij, quæ alioqui daretur,[3] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Velat, & Bartholomæi Trucher, 1. Cal. Decemb. 1595.

1 Hoc eſt, *legis 2. C. hoc tit.* Illa enim lex præſupponit contractum valere, ſed vel reſcindendum eſſe, vel ad æquitatem ſuam reuocandum. Qui vero allegat enormiſſimam læſionem, contendit nullum eſſe ipſo iure contractum propter dolum qui ineſt ipſa re, quem noſtri volunt æquiparari dolo ex propoſito, Dixi *Defin. 3. ī.*

2 Tanquam qui ſuam intentionem non impleuerit, *l. qui accuſare 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vind. l. actor. 23. C. de prob.*

3 Sicut è contrario emptor condemnandus eſſet præciſè ad reſtitutionem rei, ſi enormiſſima læſio probata eſſet, vt dixi *Defin. 3. ī.*

DEFINITIO XXXI.

Caſus ſingularis, in quo etiam enormiſſima læſione probata fructus non reſtituuntur venditori, niſi qui lite conteſtata percepti ſunt.

ALiquando accidit, vt enormiſſima ſit læſio, ex eaque inducatur dolus reipſa qui dolo ex propoſito æquiparatur[1] nec tamen fructus à die contractus reſtitui oporteat, ſed tantum à die conteſtationis, vt contingeret ſi enormis tantum læſio proponeretur,[2] aut à die obſignati pretij quod datum & reſtituendum eſt.[3] Quid enim ſi magnus probationum conflictus ſit, emptorque probet non iam grandē læſionē interueniſſe; & tamen venditoris probationes præponderent;[4] *Ita Senatus* iampridem in cauſa D. de Charmoiſel D. de la Pie, contra fratres Ponthus Lugdunenſes. *Sine die.*

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 3. ī. ex l. ſi quis cum aliter 36. ubi not. D. de verb. oblig.*

2 Quia vſque in tempus litis conteſtatæ emptor bonæ fidei poſſeſſor eſt, non prædo, qui ſcilicet pretium numerauit, *l. nemo prædo eſt 126. de reg. iur.*

3 *Vt in l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

4 In huiuſmodi enim cauſis dubiis, de quibus in *l. admonendi 31. D. de iureiur.* multa permittuntur arbitrio iudicis, præſertim quantum ad fructus attinet, ſumptúſque litis, *l. 3. D. de teſtib. l. qui ſolum 72. §. 1. de leg. 2.*

DEFINITIO XXXII.

Probabilis ignorantia iuſti valoris excuſat emptorem à reſtitutione fructuum, ante litem conteſtatam perceptorum, etiamſi læſio enormiſſima probata ſit.

QVid ſi emptor probabiliter ignorauerit iuſtum rei valorem? Finge pupillum, cuius nomine tutor comparauerit,[1] tutore in voto nihil dolo malo feciſſe. Scio nocere pupillo interdum ſcientiam tutoris, ſed hactenus ne ex tutoris facto pupillus cum aliena iactura locupletetur,[2] non etiam, vt damnum ſentiat.[3] Atqui damnum ſentiret ſi fructus omnes reſtituere teneretur, etiam ex quibus non eſſet factus locupletior.[4] Igitur iuſta valoris ignorantia excuſare debet à fructuum reſtitutione,[5] quamdiu præſertim venditor pretium retinet.[6] Eaque ignorantia iuſti pretij in dubio præſumenda eſt contra venditorem, qui neque vi neque dolo coactus vendidit,[7] niſi proponas emptorem ſolitum fœnerari.[8] Sane cum quæritur an redimendi ius temporale perpetuetur ex cauſa enormiſſimæ læſionis, nulla diſtinctione opus eſt, an emptor iuſtum valorem ſciuerit an ignorauerit. Vtrobique enim caſu perpetuatur.[9] Non idem eſt ſi quæratur, an remedium quod ex canone pontificio ſpoliatis datur[10] cumulandum ſit cum in integrum reſtitutione, quæ aduerſus venditionem competat ex cauſa enormiſſimæ læſionis. Eadem enim diſtinctio adhibenda eſt inter ſcientem & ignorantem,[11] quoniam non idem alioqui vtriuſque actionis euentus & effectus futurus ſit, cum ex canone pontificio fructuum omnium reſtitutio omnimodo debeatur.[12] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 29. ſupr.

1 Nam illa ætas etiam ea quæ videt ignorat. *l. vnic. C. de falſ. monet.*

2 *L. 4. §. illa etiam quæſtio. D. de dol. mal. except. leg. ſed & ex dolo 15. D. de dolo.*

3 *L. 3. & 4. D. quod ex fact. tut.*

4 *L. ſed etſi, l. 25. §. conſuluit. de pet. her.*

5 Vt bona fides tantum hac parte præſtet poſſidenti quantum veritas, *l. bona fidei 48. de acq. rer. dom. l. bona fides 136. de reg. iur.*

6 Ne alioqui futurum ſit, vt & re & pretio fruitus videatur, quod eſſet iniquum, *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. D. de act. empt.*

7 Non enim facilè præſumenda eſt mala fides, nec dolus, *l. dolum 6. C. de dolo.*

8 quia fœneratores ſunt odioſi, etiam ij, qui non ſunt improbiores, de quibus *in l. improbum 20. C. de his qui not. infam.* quoniam pecunia res ſterilis eſt, nec pecuniam gignit. Ideoque dicitur vſura percipi iure, non natura, *l. ſi nauis 62. D. de rei vind.* Iunge *l. 1.* vbi Bald *C. ſi aduerſ. cred.*

9 Ex iis quæ diximus *Defin. 5. ī.*

10 *Ex can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

11 Nec enim ignorans quiſquam alium ſpoliat.

12 *Ex d. can. redintegranda*, quia remedium illud datur etiam contra eum qui bona fide & cum titulo poſſidet, ac pleniſſimam continet reſtitutionem, vt dicemus ad *Tit. Vnde vi.*

DEFINITIO XXXIII.

Agenti ad reſcindendam venditionem ex cauſa læſionis non eſt neceſſaria probatio æſtimationis per probos viros.

CVm agitur de reſcindenda venditione ex cauſa immodicæ læſionis, poteſt eſſe neceſſaria æſtimatio,[1] quæ fiat per probos viros ab vtraque parte eligendos:[2] ſed ita demū ſi conflictus aliquis ſit & magnus probationum, vt non facile ſciri poſſit, vtrius partis probationes præponderent[3] Cæterum ſi alterutra pars intentionem ſuam ſufficienter probauerit, nihil cauſæ eſt cur recurratur ad æſtimationem.[4] *Ita Senatus* in cauſa, de qua Defin. 28. Tit. de vſur.

1 *Ex l. 2. & ſi voluntate 8. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. 1. §. cum dicitur, D. ſi cui pluſquam per l. Falcid.*

3 Quod euenit plerũque, aliis atq; aliis teſtibus, aliter atque aliter rem æſtimantibus. Vnde eſt quod interpretes noſtri ſolẽt agitare

 vtrius

vtrius teſtibus magis credendum ſit, an venditoris deponentibus de affirmatiua, an emptoris deponentibus de negatiua. De quo ſcripſimus *in Tit. de Teſtib.*

4 Ne ſcilicet ſuperuacua probatione, & ſuperuacuo ſumptu oneretur is, qui ſuam intentionem plenè iam probauit, *l. hac ſtipulatio, 14. in fin. D. vt legat. ſeu fideicommiſſ. ſeruand. cauſ. caueat.*

TIT. XXXI.

SIN CENS. VEL RELIQ.

DEFINITIO I.

Canonis annui præſtandi obligatio tranſit in quemlibet poſſeſſorem. Et quid de laudimiis.

CAnvs ſoluendi canonis ex contractu emphyteutico debiti adeo reale eſt, vt re alienata tranſeat in quemcumque poſſeſſorem, [2] nec pactione vlla fieri poſſit ne tranſeat, [3] nempe quod ad domini directi ius attinet, cui aliorum pactionibus derogari non oportet. [4] Nam inter eos qui contraxerũt, ſi aliud nihil obſtet, lex contractus ſeruanda eſt. [5] Domini vero directi intereſſe poteſt, vt in rem ipſam, aut in noui poſſeſſoris perſonam agat potius, quam aduerſus alienatorem: [6] licet alienator quoque, ſi aut emphyteuſim acceperat, aut emphyteuticariç obligationis profeſſionem emiſerat, perinde obligatus remaneat, eiuſque hæres acſi poſſideret, [7] quamdiu nec dominus directus ratam habuit alienationem, nec à poſſeſſore obligationem ſuſcipere parato, vt ratam haberet interpellatus eſt. [8] Certe non vſque adeo tranſit hoc onus in poſſeſſorem, vt ſecum trahat perſonalem illam obligationem ex qua conueniri poterat is, qui alienauit. Neque enim perſonalis obligatio ex contractu proficiſcens tranſire poteſt in ſucceſſorem ſingularem, qui non contraxit: [9] Nec fauore quidem Principis aut reipublicæ ſi agas de tributo, quod ex conuentione, non itẽ de eo quod ex lege debeatur. [10] Ob idque nimirum neceſſaria fuit Statuti noſtri auctoritas, quæ faceret, vt poſſeſſor quilibet perſonali actione conueniri poſſet. [11] Laudimiorum non aliud ius eſt. Nam ſi per multorum perſonas emptio rei emphyteuticariæ ambulauerit, laudimia omnia ab eo ſolo qui poſſidet exigere dominus poterit, non vt cogatur ille præciſe ſoluere, ſed vt, ni ſoluat omnia, liceat domino quaſi commiſſam rem vindicare. [12] Quamquam multo conſultius faciet dominus ſi à ſingulis emptoribus ſingula laudimia petat [13] ne alioqui rem emphyteuticariam, cuius dominium directum retinet, vltro grauiore onerans obligatione ſibi ipſi damnum inferat. Idque eſt quod dici ſolet, [14] laudimium actione in perſonam, Canonem annuum actione in rem peti debere. *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Leyderij, Ioannis Penſabini, & Procuratoris fiſcalis Gebennenſis, 5. Idib. Iulij 1588. Vide tit. de iur. emphyt. Defin. 4.7.8.9.10.11.12.

1 Debetur enim à re in dominij directi recognitionem, non à perſona. *l. 1, & vlt. C. de iur. emphyt.*

2 *L. Imp. 7. de public. & vectigal. l. alienatio 67. de contrah. empt.*

3 *L. 2. & 3. C. hoc tit.*

4 *L. inter debitorem 42. D. de pact.*

5 *L. epiſtola 52. §. pactum eod.* (Si tamen dolo malo venditoris celata ſit annua penſitatio, quæ ſuper eo fundo maior debebatur, quam emptor crederet, non tantum improuiſi oneris ratio habenda eſt, vt *in l. in rem venditione 41. de act. empt.* ſed etiam poteſt interdum ea res facere, vt venditionẽ ipſam reſcindi aut potius reſolui oporteat, Nõ quaſi dolus det hoc caſu cauſam contractuum, cum potius incidat in contractum. Sed quia non debuit decipi emptor, quem credibile eſt, ſi tantum onus ſciuiſſet non fuiſſe empturum. Nec ad rem pertinet quòd venditor dixerit ſe fundum vendere cum omnibus ſuis oneribus. Non enim ea clauſula purgat dolum venditoris, qui non debuit tacere quod ſciuit, *l. quaro eod. tit. de act. empt.* Maximè verò ſi venditor iurauerit ſe neſcire. Sane cum hæc omnia ex facto contigiſſent, & illud præterea quod ob non ſoluta reliqua eiuſmodi penſitationis annuæ ab ipſo venditore debita fuerat fundus euictus, & ſub haſta venditus condemnato etiam venditore, qui ab ea ſententia non prouocauerat, Placuit Senatui reſolui venditionem & pro infecta haberi. Ex tempore pro Marino Pic, contra Matthæum Martin, prid. Cal. Maij 1611. tametſi nulla in integrum reſtitutio aduerſus contractum petita fuiſſet.

6 quia ſolet plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonam *leg. plus cautionis 25. de reg. iur.*

7 quia obligatus eſt ex contractu & perſonali obligatione, quæ non poteſt eo iure extingui per alienationem rei, quamuis propter ipſam rem fuiſſet contracta, *leg. vlt. in fin. D. de contr. empt.* Obligationes enim ſemel contractæ non niſi certis modis finiuntur, *l. obligationum ferè 44. § placet, de oblig. & act.* inter quos modos non eſt alienatio.

8 Interpellatus enim dominus directus non poteſt recuſare, quo minus venditionem laudet in fauorem noui poſſeſſoris, ex eóque tempore vetus emphyteuta omnino liberatur. *l. vlt.* vbi Iaſ. & alij, *C. de iur. emphyt.*

9 *d. l. vlt. in fin. de contr. empt. l. 1. § ſi heres, D. ad SC. Treb.*

10 *L. cum poſſeſſor 5. in pr. nc. & § vlt. D. de cenſib.* Res enim oneri addicta eſt non perſona, *l. 2. C. de præd. nauicul. lib.* ... *tit. 2.*

11 *In cap. rempublicam lib. 3. Statutorum Sabaudiæ cap. 4.*

12 *L. vlt. C. de iur. emphyt.*

13 Actione ſcilicet perſonali, quia debentur laudimia ob inueſtituram, quæ neceſſaria eſt cuilibet nouo poſſeſſori, *d. l. vlt. vbi not.*

14 A pragmaticis ſcilicet. Nulla enim lex eſt, quæ hoc dicat.

TIT. XXXII.

DE PERIC. ET COMMOD. rei vendit.

DEFINITIO I.

Facta venditione rerum, quæ conſiſtunt in pondere vel numero, vel menſura, quando periculum ad emptorem pertineat, quando ad venditorem.

IN iis rebus, quæ pondere, vel numero, vel menſura conſtant, placet hæc diſtinctio, vt ſi non vno pretio venierint, ſed ita, vt in ſingulas amphoras vinum, in ſingulos metretas oleum, in ſingulas libras argentum, aut quod aliud ſimile certo pretio vendatur, non prius perfecta dici poſſit venditio, quam res huiuſmodi adnumeratæ, admenſæ, adpenſæve ſint, quaſi contracta ſub hac conditione. [1] Ergo ſi rei venditæ damnum aliquod interea contigerit, ad venditorem non ad emptorem pertinebit. [2] Quid autem ſi vinum deguſtatum quidem ſit, ſed nondum tamen admenſum; Non poterit verum eſſe quod dici ſolet, [3] pleniſſime veniſſe videri vinum ſtatim atque fuit deguſtatũ, & ex eo tempore periculum ad emptorem ſpectare. Id enim tum recte dicitur, cum ſingulatim emptæ ſunt certæ vini amphoræ, perfectaque venditio eſt. [4] Cui conuenit quod dicimus, aliam cauſam eſſe deguſtandi vini, aliam metiendi: guſtum enim ad hoc tantum proficere, vt improbare liceat, menſuram vero non, vt plus vel minus veneat, ſed vt ſciatur quantum ematur. [5] Proinde facta etiam deguſtatione, cum nondum perfecta emptio eſt, periculum qualitatis puta acoris, aut mucoris non minus quam ſubſtantiæ ſpectabit ad venditorem. [6] Plane ſi emptor vina deguſtauerit, & male probauerit, iam tum forte acida aut mucida, de ſe queri debebit, nec eo ſolo prætextu quod nondum perfecta ſit emptio ea improbare poſtea poterit, quæ ſemel probauit. [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Berthet Nantuacenſis, contra Franciſcum Gela Lugdunenſem, 5. Non. Aug. 1588. Iunge SC. 3. & ſeq. ſup. de contr. empt.

1 Textus eſt elegans *in leg. quod ſæpe 35. §. in his, D. de contrah. empt. l. 2. D. hoc tit.*

2 Damnum enim quod rei venditæ contingit ante perfectam emptionem ad venditorem pertinet, *d. l. 2. & l. 1. eod.*

3 *L. 1. D. hoc tit.*

4 Alioqui obſtarent ſupradicti iuris loci & alij innumeri, quibus idem probatur.

5 *d. l. ſi in emptione 34. §. alia cauſa eſt, D. de contr. empt.*

6 Eadem enim vtriuſque ratio eſt, quia omne periculum pertinet vt dixi, ad venditorem quovſque perfecta venditio ſit. *§. cum autem, Inſt. de empt. & vend.*

7 *L. ſi quis vina 15. D. hoc tit.* Vide Anton. Capic. *dec. 14. & Def. 3. ſ. de contr. empt.*

DEFINI

DEFINITIO II.

De fructibus venditis creditori in vicem vſurarum cuius periculo ſint.

QVi mutua centum à Titio acceperat ſoluenda poſt tres annos, eique bona ſua omnia pignori obligauerat, alio & ſeparato contractu certi prædij fructus eidem vendiderat pretio legitimarum vſurarum, vt in earum vicem cederent. Cum ex cauſa belli ſecuti ac vi maiore factum eſſet, vt eo prædio frui creditor nunquam potuiſſet, petebat reſtitui ſibi pecuniã, quamuis eius ſoluendæ dies nondũ veniſſet, adeoque cum vſuris legitimis, & obtinuerat. Prouocatione facta dicebam male iudicatum, quia cum fructus illi certo pretio eſſent venditi, periculum eorum non ad venditorem eundémque debitorem, ſed ad emptorem eundemque creditorem pertinuerat,[1] adeoque tametſi nunquam traditus fundus fuiſſet, [2] ni mora in tradendo facta eſſet: [3] Proinde non debebat ex eo quod fructus vna cum prædio periiſſent durior fieri conditio debitoris, præſertim vt ante diem conueniretur, [5] qui iam ſatis magnum ex ipſius prædij amiſſione damnum ſentiat.[4] Quamquam nec aliud dicendum eſſet, etiamſi fructus ſoli periiſſent. Eadem enim iuris ratio ſubſiſteret, [6] Nec ſimile eſt quod locato fundo, ſi eo frui conductor nequeat, licet vi maiore mercedis remiſſio facienda eſt. Locator enim & rei locatæ[7] & fructuum [8] dominus manet, quod in fructuum venditore diuerſum eſt. [9] Cum tamen in promptu quidam contradicerent, quibus contra quam mihi abſurdum videbatur priuari creditorem commodo vſurarum, itemque fructuum pro vſuris venditorum,[10] nihil ex tempore deciſum eſt. In publico auditorio, Prid. Id. Aug. 1593, in cauſa Nicolai Morin.

1 Text. eſt *in §. cum autem Inſt. de empt. & vend. l. 1. C. hoc tit. l. neceſſario 8. . eod.*

2 Semper enim periculum pertinet ad eum qui eſt in mora, *l. quod ſi neque 14. eod.* cum ſit ille vnus ex moræ effectibus, vt periculum transferat in moratorem, *l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur,* iunct. *l. ſi ex legati 23. eod.*

3 *L. qui hoc anno 42. cum ſimilib. eod.*

4 *Arg. l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot.*

5 Quod nimirum perfecta eſſet venditio ac proinde ipſorum periculum ad emptorem pertinere deberet.

6 Socin. *conſ. 107. lib. 3.*

7 *L. non ſolet 39. D. locat. neque pignus 45. de reg. iur.*

8 Scilicet quouſque conductor eos perceperit. Exinde neque pertinent ad conductorem, tanquam percepti ex re quidem aliena, ſed tamen ex domini voluntate, *l. ſi ſeruus 61. § locaui. de furt.*

9 Quia venditio titulus habilis eſt ad transferendum dominium, ſcilicet ſecuta traditione, *§. vendita. Inſt. de rer. diuiſ. ex empto 11. in pr. l. ſi quis alienam 46. D. de act. empt.*

10 Vide quid ſimile in *l. ſi ex pactione 14. C. de vſur.* vbi agitur de habitatiobe data in vicem vſurarum.

TIT. XXXIII.

DE ACTION. EMPT.

DEFINITIO I.

Qui onus rei venditæ quod ſciuit celauit, tenetur eo nomine non tantum quanto minoris, ſed etiam ex empto in id omne quod intereſt, etiamſi per clauſulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem.

QVi feudi emphyteuticarij poſſeſſionem, annuumque canonem eo nomine debitum profeſſus erat, poſt ſeptem annos eundem fundum tibi vendiderat, & conuenerat, vt penſitationem illam annuam quantacunque eſſet tu præſtare tenereris. Interrogatus tamen quid, & quantum & cui deberetur, dixerat & iurauerat ſe neſcire. Viſum eſt dolo malo eum feciſſe qui celauerit quod ſciebat [1], quodque denunciare tibi ex bona fide cum poſſet debuerat. [2] Ideoque condemnãdum eſſe non ſolum quanto minoris empturus fueras, ſi tam graue fundi onus ſciuiſſes, [3] ſed etiam in id omne quod tua intereſſet deceptum non eſſe. [4] Nam generalis illa cautio venditoris tibi adſcribentis onus ſoluendi canonis, qui debebatur prodeſſe illi non debuit in eo quod ſpecialiter exprimere poterat & debebat, ſed in eo tantum ſi quid erat quod veriſimiliter ignoraret. [5] Atqui nec facti proprij ignorantiam prætendere poterat, [6] nec obliuionem priuſquã decennium elapſum eſſet. [7] Denique quanto minoris actio datur contra ignorantem: ex empto autem ad id omne quod emptoris intereſt, contra ſcientem venditorem. [8] *Ita Senatus* Prid. Id. Ianuar. 1589.

1 *L. quod ſæpe 35 §. vlt. l. ea qua 41. §. vlt. D. de contr. empt. l. 1. §. vlt. l. Iulianus 13 §. idem Iulianus, l. ſi ſterilis 21. §. 1. D. hoc tit.*

2 *d. l. Iulianus in princ. l. quoties 61. de adilit. edict.* Vide Mynſing. *obſeru. 56. centur. 1.*

3 De quo dubitari nullo modo poteſt, *l. ſi minor. 9. Cod. hoc tit.*

4 Secundum diſtinctionem poſitam in *dict. l. Iulianus, in princ.*

5 Textus eſt *in l. quare 39. D. hoc tit.*

6 *L. quanquam 7. ad SC. Vellcian. l. vlt. D. pro ſocio.*

7 Nam ex lapſu decennij obliuionem præſumi volunt noſtri *ad C. ſi de eo 40. & l. peregre 44. de acquir. poſſ.*

8 *d. l. Iulianus 13. in princ.* Videtur enim hoc caſu venditor eſſe in mala fide, quæ facit plerumque, vt etiam de euictione teneatur is, qui alioqui non teneretur. *l. vlt.* vbi Bald. *C. credit. euict. pign. non deber.* Obſtare tamen videtur quod *in d. l. ſi minor. 9. Cod. hoc tit.* non diſtinguitur ſciens ab ignorante: Sed id ita intelligi debet, vt quod pertinet ad actionem, quanto minoris, nulla diſtinctio adhibeatur, nam ignorans quoque ex actione tenebitur. At quod ad actionem ex empto, ad id quod intereſt, adhibenda eſt diſtinctio, quid ſciens tenetur ignorans non tenetur.

DEFINITIO II.

Lis mota emptori per quaſi Seruianam non facit, quo minus interim ſoluendum ſit pretium venditori, offerenti ſatiſdationem de euictione.

NOn poteſt emptor recuſare ſolutionem pretij ex eo ſolo, quod ſibi mota ſit lis à creditore venditoris, quaſi Seruianam exercente, ſi modo venditor rem defendere litemque ſuſcipere ſit paratus: [1] nam & ſi de fundi venditi proprietate lis moueretur, ſatiſdationem præſtari ſufficeret. Nec aliud erit ſi iam pro creditore dicta ſit nondum tamen executioni mandata ſententia, cum etiam poſt ſententiam fieri facile poſſit, vt emptori nihilominus rem habere liceat, [2] præſertim ſi non directa rei vindicatio, ſed hypothecaria tantum proponatur: neque enim habendi ſpes abſciſſa videri debet quandiu ſolui pecunia poteſt.[3] Rurſum quid ſi emptor à ſententia pro creditore lata prouocarit? Aut cum prouocare poſſet vel deberet, vel ob hoc ipſum, vt venditori litem denunciaret, eique defendendæ rei poteſtatem faceret [4] appellationis auxilium conſulto, vel per imperitiam neglexerit; vtique nemo dixerit æquum eſſe, vt interea emptor & rem & pretium retineat. [6] Quandoquidem omni caſu ſatis ei conſultum & cautum eſſe poteſt, oblata per venditorem ſatiſdatione. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Calendas Iunij 1590.

1 *l. ſi plus 74. §. mota quæſtione, ff. de euict. l. 3. C. eod.*

2 *l. ſi poſt perfectam 24. C. eod.*

3 *l. habere licere 54. D. eod. tit.*

4 *l. ſi mancipium 34. paragrapho vltimo. & leg. ſequent. eod. ill. tit. de euict.*

5 Appellatio ſiquidem extinguit iudicatum & reducit rem in terminos litis conteſtatæ, *lege 1. §. vltimo, ff. ad Senatuſconſultum Turpillianum.*

6 *l. ex empto 11. §. vlt. & l. bona fides 50. D. hoc tit.* Non tamen amittit hoc caſu emptor actionem de euictione, ſi modò probet fundum vel alienum fuiſſe, vel obligatum, *leg. Herennius 63. §. Caia Seia, D. de euict.*

7 *d. l. ſi poſt perfectam.*

DEFINITIO III.

Qui pupillarem fundum à tutore emit ſine decreto, nullam actionem eo nomine habet contra tutorem, antequam ſit res euicta.

PVpillarem fundum Titius Mæuij tutor tibi ſine decreto vendiderat, ſeque de euictione tam proprio quam tutorio nomine obligauerat. Non eſt quod vel ex reſcripto Principis vel qua alia ratione licere tibi debeat reſilire à cõtractu, hoc ſolo prætextu, quod venditio illa contra leges facta prorſus nulla ſit, [1] vt ex ea rem habere omnimodo non poſſis. Imputare namque tibi debes cur priúſquam emeres tibi diligentius non proſpexeris, ſiue fundum pupillarem eſſe ſciuiſti, [2] ſiue ignoraſti: [3] totaque tua illa ratio pertinet ad ius tertij nunquam fortaſſis acturi. [4] Quid enim ſi pupillus maior factus eam venditionem fortaſſe ſibi vtilem aut pacto expreſſo, aut longi temporis ſilentio ratam habebit; [5] Sed neque omnino verum eſt, venditionem hanc nullam eſſe, cum non ſolum vt pupillaris, ſed etiam tanquam alienus fundus à te venditus proponeretur: [6] itaque non tantum tutorio, ſed etiã proprio nomine de euictione obligatus. Nam vẽditio rei alienæ valet, hactenus nimirum, vt obligatio naſcatur & ex empto actio. [7] Nulla igitur reſcindendæ venditionis ratio tibi ſupereſſe poteſt, ſi non vel immodica læſio, [8] vel dolus ex propoſito, [9] aut vis metuſve, aut aliud quid ſimile interuenerit. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quæ ſcilicet non patiuntur valere venditionem rei pupillaris immobilis ſine decreto, *l. 1. & tot tit. de rebus eor. qui ſub tutel.*
2 Nam in mala ſide eſt quiſquis ſciens contra leges mercatur.
3 Non enim debuiſti eſſe ignarus conditionis eius perſonæ, cum qua cõtrahebas, nec rei de qua cõtrahebas, *l. qui cum alio 19 de reg. iur.*
4 Nemo autem ſe iuuare poteſt iure tertij, *vulg. l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. *D. ſi ſeruit. vindic.*
5 His enim caſibus confirmaretur ex poſtfacto venditio, quæ ab initio non valuiſſet, *tot. tit. C. ſi maior. fact. rat. habuer. & tit. C. ſi maior. fact. alien. rat. hab.*
6 Ea namque demum venditio fundi pupillaris non valet quæ facta eſt tanquam fundi pupillaris, *l. 5. §. 1. D. de reb. eor.*
7 *l. rem alienam 28. D. de contrah. empt.*
8 *ex l. 2. C. de reſcind. vendit.*
9 *l. dolus 10. l. ſi dolo 5. eod.*
10 *l. ſi voluntate 8. eod.*
11 Eſt enim hoc caſu in poteſtate minoris, vt bonum faciat contractũ, qui proinde claudicat, ſicut ſi quis à pupillo ſine tutoris auctoritate comparaſſet, *l. Iulianus 13. §. ſi quis à pupillo, D. de act. empt.*

DEFINITIO IV.

Vſuræ pretij non ſoluti ab emptore, qui fructus rei venditæ percepit, poſſunt peti etiam in cauſa appellationis.

VEnditori qui rem tradidit, vſuræ pretij vſque adeo debentur in vicem fructuum, quos viciſſim emptor ex re vendita percepit, [1] vt quamuis prior iudex de iis cum petitæ eſſent nihil pronunciauerit, [2] earum tamen petitio ſalua ſit in cauſa appellationis, [3] tametſi ſolus emptor non etiam venditor à ſententia prouocauerit, [4] ſi non à priore iudice pronunciatum ſit vſuras deberi. Eo namque caſu ad obtinendas vſuras ne obſtaret exceptio rei iudicatæ, prorſus neceſſaria eſſet prouocatio. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. ſupr. de vſur.

1 *l. curabit 5. C. hoc tit.*
2 Nam ſi pronunciaſſet nullas vſuras deberi, ſtandum eſſet ſententiæ quantumuis iniquæ, à qua non eſſet appellatum, *l. res iudicata 207. de reg. iur. vt ſequitur in Defin.*
3 Siue debeantur iure obligationis, vt cum in pretij obligatione adiecta eſt pœna vſurarũ his verbis vulgaribus *à peine de tous deſpens dommages & intereſts*: quo caſu adhuc pronunciari poteſt de vſuris, ſiue debeantur tantum officio iudicis. quia licet eo caſu iudex qui de principali negotio pronunciauit functus ſit officio, *l. qui per colluſionem 49. §. vlt. D. hoc tit. l. ſi depoſita 4. C. depoſit.* iniquum tamen eſt, & contra bonam fidem locupletari emptorem cum iactura venditoris, quod eueniret ſi & fructus rei & vſuras pretij retineret, venditor autem vtriſque careret, *d. l. curabit.*
4 quamuis enim dici ſoleat videri iudicem repuliſſe petitionem ſuper qua non pronunciauit, id tamen non perpetuum eſt, ſcilicet ſi æquitas interpretationem hanc non patiatur, *l. quod in diem 7. §. 1. de compenſ. l. ſi autem 8. §. ſi quocumque de neg. geſt.*
5 Propter rei iudicatæ auctoritatem, *leg. ſeruo 65. §. cum prætor ad Treb. l. ſi fundus 16. §. ſi pluris, D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Qui rem communem ſine ſociis vendidit, quos venditionem laudaturos promiſerat, cogitur quidem ſatisfacere, aut ſatiſdare, ſed non ideo poteſt interim emptor pretium retinere impune, ſi rem iam teneat.

SI quis rem ſibi cum aliis communem vendiderit ea lege, vt venditionem à ſociis approbari curet, [1] cogendus quidem eſt conuentioni ſatis facere, hoc eſt, vel curare cum effectu, vt venditio à ſociis approbetur, vel eo nomine cauere, [2] ſi non approbari confeſtim poterit, De præſtando quanti emptoris intererit, ſi quid aduerſus venditionem à condiuiſoribus factum erit. [3] Sed ſi emptor interea rem habeat, eiúſque fructus percipiat, nec ſoluat pretium, æquum ſanè non eſt, vt prætextu non impletæ per venditorem conuentionis, impune ille & rem & pretium retineat. [4] Ergo vice fructuum quos ex re vendita percipit condemnandus eſt ad vſuras, [5] ſicut & venditor, ſi contractum non impleat, in id omne, quod emptoris intererit impletum eſſe. 6 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 quia ſocius non poteſt vendere partem ſocij inuiti, vel ignorantis, *l. fundus 30. famil. erciſc.*
2 Illa enim cautio & ſatiſdatio vice implementi eſſe poteſt, ſi aliud nihil melius fieri poſſit.
3 *arg. l. Iulianus 13. §. offerri, D. hoc tit.*
4 *l. ex empto 13. §. vlt. l. bona fides 50. eod.*
5 *l. curabit 5. C. hoc tit.*
6 *l. ea conditione 14. C. de reſc. vendit.*

DEFINITIO VI.

Res vendita & iam tradita poteſt tota repeti iure pignoris, de quo conuenerit, deinde tota retineri pro parte pretij non ſoluti.

POſt rei venditæ traditionem, ſi de pretio fidem venditor habuit, atque ita dominium rei venditæ in emptorem tranſtulit, [1] emptor autem parte pretij iam ſoluta in reliquo ſoluendo moram facit, poteſt venditor ſi de pignore, ſiue generaliter, ſiue ſpecialiter conuenerit, [2] totam rem venditam pignoris iure vindicare, tum retinere quoaduſque totum ſibi pretium ſoluatur. [3] Nam & idem eſſet ſi nulla intercedente pignoris conuentione necdum tamen habita fide de pretio, cuius pars adhuc deberetur, ageret emptor ex empto, ad rem tradendam. Poſſet enim venditor quaſi pignoris iure totam rem retinere in id vſque tempus, quo pretium integrum ſolutum eſſet. [4] Nec recte emptor cauſabitur ita futurum, vt & rem venditam & pretij partem fortaſſe maiorem venditor penes ſe habeat, quod vtique à bona fide alienum eſſe videatur: [5] cum in poteſtate emptoris ſit pignus luere, oblato quandocunque eo quod adhuc ex pretio debeat. [6] Quod ſi pecuniam in manu non habeat ad luendum, hoc ipſum tamen commodi emptor conſequetur, vt fructibus quos ex pignore venditor percipiet in ſortem computatis [7] tanto citius pignoratitiam exerciturus ſit, toto debito ea ratione ſoluto, quanto ampliores fuerint fructus quos venditor perceperit. Tanto autem ampliores erunt quanto pluris erit res vendita, aut quanto plura erunt bona, quæ pignoris iure venditor retinuerit. Itaque nihil hac parte videri poteſt emptoris intereſſe. [8] *Sic tractatum eſt*, in publico auditorio, 13. Cal. April. 1593. relatumque alias ita iudicatum in cauſa Dominorum de Leſchaux, contra Dominos Dyuonne, *Sine die.*

1 *L. quod*

1 *L. quod venditi 19. D. de contr. empt.*
2 Alioqui nullam actionem habere poteſt in rem venditam, *l. procuratoris 5. §. plane ſi in eadem taberna. D. de tribus actor.*
3 Quoadvſque enim totum debitum ſoluatur totum pignus ei peti & retineri iure poteſt, *l. quamdiu 6. C de diſtr. pign. l. 2. verſic. nam ſi vel modicum, C. debit. venditor. pignor. imped. non poſſeſſ.*
4 *L. Iulianus 13. §. offerri. D. hoc tit.*
5 *L. ex empto 11. §. quia autem, l. bona fides 50. eod.*
6 Qui autem poteſt facere, vt poſſit, iam poſſe is videtur, *l. qui poteſt facere 174. de reg. iur.*
7 Fructus enim pignoris certum eſt imputari in ſortem, *l. 1. 2. 3. & paſſ. C. de pignor. act.*
8 Cum fiat locupletior quiſquis à debito liberatur, *l. ſi pupilli 66. in fin. de ſolut. l. ſpecies 17. D. de acceptilat.*

DEFINITIO VII.

Non valet antichreſis expreſſa in eo quod excedit legitimum modum vſurarum.

AT quid ſi conuenerit, vt parte pretij non ſoluta poſſit venditor totam rem venditam retinere iure pignoris in antichreſim, hoc eſt, ita vt fructus ex eo pignore percepti in ſortem non imputentur. [1] Non valebit conuentio, quatenus plus erit in fructibus quam in legitimo modo vſurarum. Sic enim contrahitur antichreſis, vt fructus pignoris vice vſurarum cedant. [2] Alioqui in fraudem legis, id eſt, legitimarum vſurarum facta conuentio videbitur, [3] licet emptori liberum ius luendi relictum ſit. Qui enim ſi pecuniam non ita habeat in expedito; [4] *Ita tractatum* eſt in eodem auditorio.

1 Nam & hic contractus licitus, de quo *in l. ſi pecuniam 33. D. de pign. act. l. ſi is qui 11. §. 1. D. de pignor.*
2 Indeque nimirum nomen apud Græcos ſumpſit. Nihil enim aliud eſt ἀντίχρησις quam contrafruitio.
3 *L. ſi ex pactione 14. C. de vſur.* Valebit tamen conuentio vſque ad legitimum modum, *l. placuit 29. D. eod.*
4 Nec enim tam facile eſt, vt ſemper habeat debitor totius debiti numerationem in expedito, *l. ſi dubitet 10. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO VIII.

Pro parte pretii non ſoluti poteſt venditor totam rem venditam quanticunque pretij ſit vendere, ſi modo habeat eam obligatam.

RVrſus finge, venditorem eundemque creditorem, vt citius & vnica ſolutione debitum conſequatur non per partes [1] (quod fieret imputatis in ſortem annuis fructibus pignoris, [2]) malle pignus vendere, an ei permittendum erit vt pro ea pretij parte, quæ nondum ſoluta eſt, fortaſſe perexigua, diſtrahat vniuerſa bona, quæ ille ipſe longo pluris vendiderit; vtique, cum & venditionem impedire emptor poſſit oblato debito, & vendita bona redimere intra conſtitutum tempus oblato pretio. [3] Nam etſi pluris vendita ſint quam debeatur, ſuperfluum emptori eidemque debitori reſtituetur, deducto eo quod in debiti ſolutionem cedet. [4] Quod ſi præ nimia egeſtate nec pretium offerre emptor poſſit nec debitum, & poſt elapſum ſemeſtre quod ad pignora ſub haſta vendita redimenda præfixum eſt, [5] decreto confirmari ſubhaſtationes venditor velit, aliud remedium creditori non ſupereſt, quam vt vel aduerſus decretum interpoſitum poſtulet in integrum reſtitutionem ex cauſa enormis læſionis, ſi læſio vltra dimidiam duntaxat iuſti pretij interuenerit, [6] vel non obſtante decreto perpetuum ſibi ius redimendi adſerat, hoc eſt in annum vſque trigeſimum, [7] ſi enormiſſima læſio id eſt, ſupra pretij beſſem fuit. Denique idem obſeruabimus his omnibus caſibus, quod obſeruaremus ſi in alia emptoris & debitoris bona actum eſſet, quam quæ fuiſſent vendita. [8] Neque enim durior eſſe debet creditoris conditio ob id ſolum quod ipſe vendiderit. [9] Nec quod in pretio fortaſſe emptorem decepit facere debet, vt eorundem bonorum partem eodem pretio in ſolutum accipere cogatur, cum ſuo iure id fecerit. [10] Alioqui facto & voluntate ſolius emptoris moſi eueniret, vt pro parte venditio reſcinderetur, [11] & vt partem duntaxat venditor vendidiſſe videretur, quem tamen veriſimile ſit non fuiſſe, ſi hoc ſciſſet, partem fundi vendiditurum. [12] Nam nec emptio emptori danda eſt, vt à toto contractu recedatur, ſi venditor non conſentiat, quia nec venditori daretur inuito emptore. [13] *Ita tractatum* eſt, in eadem cauſa.

1 Habet enim ſolutio per partes magna incommoda *lege 3. D. famil. erciſcund.*
2 *L. 1. & 2. C. de pignor. act.* Nam & fructus per partes & per annos ſingulos percipiuntur.
3 Itaque ſibi imputare debet, ſi iure ſuo communique non vtatur
4 *l. eleganter 24. §. ſi vendiderit, D. de pign. act. l. vlt. C. de diſtrah. pign. l. vlt. §. pen. C. de iur. dom. imp.*
5 Nimirum ex ſtatuto Sabaudiæ & eo iure quo vtimur.
6 Secundum ea quæ diximus *Defin. 4. Tit. de reſcind. vend.*
7 Vt ſcripſimus *Defin. 5. eod. ill. tit.* vbi vide.
8 Omnium enim bonorum eadem ratio in eo eſt, quod bona omnia ſunt debitoris.
9 Deberet enim ea ratio potius venditorem facere fauorabiliorem tanquam qui cæteris creditoribus præbuerit pignoris cauſam. Vnde eſt quod ſi conuenerit de pignore habet ius prælationis, *arg. l. licet. 7. C. qui potior. in pign. hab.*
10 Siquidem in emendo & vendendo licet contrahentibus naturaliter ſe decipere, *l. in cauſa 16. §. idem Pomponius, D. de minor. l. item ſi pretio 22. §. vlt. locat.*
11 Quod tamen fieri non poteſt, quia ſubſtantia contractus eſt indiuidua &, vt dicunt Philoſophi, eſſentiæ omnes rerum indiuiduæ ſunt.
12 *L. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.* Ne ſcilicet inuitus incidat in communionem, in qua nec inuitus manere cogeretur, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum, de de cond. indeb. l. vlt. C. comm. diuid. leg. cum pater 77. §. dulciſſimus de leg. 2.*
13 *L. tutor. 47. §. 1. D. de minor.* Contractus enim vbi perfecti ſunt, neceſſitatis ſunt, non vt ab initio voluntatis, *l. ſicut 5. C. de oblig. & act.*

DEFINITIO IX.

Vendita re ſic tradita, vt non prius transferatur dominium quam ſolutum ſit totum pretium, non eo minus habet creditor eius perſecutionem.

QVid rurſum ſi in vendendo ſibi exceperit venditor, vt nec prius dominium in emptorem tranſlatum intelligeretur, quam totum pretium ſolutum eſſet? [1] Fere eſt, vt quis dicat non eſſe permittendum venditori, vt rem ſuam pignoris iure perſequatur. [2] Quin potius cogendum eum, vt vel vniuerſa bona vendita ſibi retineat, reddita ea pretij parte, quæ iam ſoluta eſt, [3] vel ſi malit bonorum partem pro rata pretij portione. Hanc enim electionem ei dari, vel inuito emptore æquum eſt, tametſi bonorum partem is empturus non fuerit, quoniam per eum ſtat quo minus totum pretium ſoluatur. [4] Sed tamen magis eſt, vt non ſit hoc caſu deterior conditio venditoris, quam eſſet, ſi nullum ſibi in re vendita præterquam pignoris ius retinuiſſet, [5] cum ea dominij exceptio & reſeruatio ipſius venditoris cauſa facta ſit. [6] Itaque ſi venditionem ratam habere velit poſt acceptam pretij partem, non erit prohibendus pro reliquo pretio quod debetur vniuerſa bona vindicare, [7] nec magis tamen quod ex pretij cauſa acceperit quaſi ſine cauſa apud eum eſſe cœperit ipſi condicetur. Subeſt enim cauſa venditionis, quæ ex voluntate & facto ſolius emptoris vt diximus, irrita fieri non poteſt, [8] & in cuius conſequentiam non ſolùm pretium retinetur ſolutum, ſed etiam quod ſolutum non eſt petitur, [9] pignoribus in eam rem captis mox diſtrahendis ſi non ſoluatur. [10] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nam nec ſufficit traditam eſſe rem venditam, ſi neque pretium ſit ſolutum neque habita fides de pretio, *l. quod vendidi 19. de contr. empt.*
2 Nemini enim res ſua poteſt eſſe obligata, *l. neque pignus 45. de reg. iur.*
3 Vt omnia in priſtinum ſtatum reſtituantur potius, quam vt iniquitas aliqua inducatur, vt in *l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend.*
4 Itaque nullum damnum ſentire videtur, qui non niſi ex culpa ſua ſentit, *l. quod quis 203. de reg. iur.*
5 Textus eſt elegans & accõmodatus, quamuis in ſpecie diſſimili in *l. in bello 12. §. ſi quis, verſic. rurſum, ſeruum. D. de capt. & poſtlim.*
6 *Arg. l. quamuis 7. D. de pign. act. l. in ratione 30. § tametſi ad l. Falcid. l. nulla 5. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*
7 *L. quamdiu 6. C. de diſtr. pign. l. 2. ad fin. C. debit. vend. pign. imped. non poſſ.*

8 Dixi *Deſin.præced. num.*13.
9 *l.naturales* 10. *de oblig. & act.*
10 *Tot. tit, C.debit. vend. pign. imped. non poſſ.*

DEFINITIO X.

Qui alienam rem vendidit, non aliter cogitur implere venditionem dominium poſtea nactus, quam ſi venditio ab initio valida fuerit & iuſta.

QVod dicimus, eum, qui rem alienam ſiue ſciens, ſiue ignorans vendidit, ſi poſtea dominus factus ſit, actione ex empto cogendum, vt venditionem impleat,[1] hoc eſt, vt dominium transferat in emptorem, aut iam forte tranſlatum manere penes eum patiatur,[2] eo demum caſu obtinet, quo venditionis contractibus, ipſo iure valuerit.[3] Nam ſi vel ab initio nullus fuerit, vel annullandus ex cauſa doli, ſiue ex propoſito,[4] ſiue in re ipſa propter enormiſſimam læſionem,[5] abſurdum fuerit cogi venditorem ad implendam venditionem,[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Senatoris Dauiſe contra Franciſcum le Maiſtre Prid. Cal. Sept. 1593.

1 *L.ſi quis alienam* 46. *D.hoc tit.*
2 *L.Seia* 73. iunct *l.vendicantem* 17. *D.de euict.*
3 Siquidem etiam res aliena vendi poteſt, *leg.rem alienam* 28. *de contr.empt.*
4 *L.ſi dolo* 5, *l.dolus* 10. *C.de reſcind. vend.*
5 *Ex l.ſi quis cum aliter* 36. *D.de verb.oblig.*
6 Gloſſ.ſingul. *ad d.l.ſi quis alienam in fin.ex l.ſi ſeruo* 20. *D.qui & à quib.manum.*

DEFINITIO XI.

Non ſecuta ratihabitione, quam venditor promiſit, debet ille ſatiſdare, vt pretium petere poſſit.

RE aliena, aut quæ alteri obligata fuit, ſic vendita, & ea lege, vt dominus aut creditor ratam haberet venditioné intra certum tempus, ſi ratihabitio non ſequatur, non ſtatim contractus irritus conſtituendus eſt, ſed condemnandus venditor, vt contractum impleat ſi poſſit, ſi non poſſit, præſtet quanti intereſt emptoris.[1] Porro intereſſe nihil videbitur ſi venditor ſatiſdet de euictione.[2] Ideoque præſtita ea ſatiſdatione actionem ad conſequendum pretium habere debet,[3] cum alioqui abſurdum futurum ſit prætextu non ſecutæ ratihabitionis emptorem, qui à nemine adhuc controuerſiam patiatur, frui interim & re & pretio.[4] Quid ergo ſi nec ſatiſdare venditor poſſit?[5] Idoneis ſaltem pignoribus cauere debet.[6] Quid ſi ne hoc quidem? Tantiſper, vt puto, abſtinere debet à pretij petitione,[7] emptor autem ne & rem & pretium retineat, pretium obſignare cogendus eſt.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. D. Liebe de la Fontaine & N. Dubois Prid. Cal Sept. 1593.

1 *L.ea venditione* 14. *C.de reſcind.vend.*
2 Cum per ſatiſdationem ſecurus fiat is cui cauetur, *lege* 1. *D. qui ſatiſd.cog.*
3 *L.ſi poſt perfectam* 24. *C. de euict.*
4 *Leg.ex empto* 13. *§.quia autem, lege bona fides* 50. *D.hoc tit. lege curabit* 5. *C.eod.*
5 Nec enim ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem, *leg.omnes* 33. *§.præterea, C.de epiſc. & cleric.*
6 *L.ſi mandat.* 59. *§.vlt. D.mand. l.* 4 *§. addici* 8. *D.de fideic. libert.*
7 *L.Iulianus* 13. *§.offerri, D.hoc tit.*
8 Obſignatio enim hoc caſu vice ſolutionis cedit, *l. obſignatione* 9. *C. de ſolut. l. acceptam* 19. *C. de vſur.* Alioqui ſatisfaciente poſtea quandocunque venditore cogendus eſſet emptor vſuras totius præteriti temporis præſtare, *d.l.curabit.* 5. *C.hoc tit.* quippe quæ hoc caſu non tam propter moram deberentur, quam ob perceptos ab emptore fructus.

DEFINITIO XII.

De emptore qui conuenit, vt in caſum ſecutæ euictionis non niſi ad pretij reſtitutionem agere ex empto poſſit.

COnuentio in contractu venditionis appoſita, vt ſecuta euictione venditor non niſi ad pretij reſtitutionem teneatur, non etiam ad id quod præterea interſit emptoris, haud dubie valet,[1] ſed tum demum vires ſuas exerit, cum emptori rem habere non licet, puta quod ſit aliena aut eiuſmodi quam alius iure dominij vindicare, & emptori omnimodo auferre poſſit.[2] Nam ſi duntaxat pignoris iure obligata dicatur, non eo minus luere pignus debebit venditor, præſertim ſi rem liberam ab omni pignoris iure, vt fieri ſolet, ac vti optima maximaque eſt vendiderit, quamuis pro longe maiori quantitate obligata ſit, quam quæ eſt in pretio;[3] quoniam cum emptori habere liceat, vel inuito petitore, ſoluto per debiti oblationem vinculo pignoris,[4] non poteſt videri commiſſa ſtipulatio, quæ de ſolo pretio reſtituendo non niſi in caſum ſecutæ euictionis interpoſita fuit,[5] ſi tamen poſt eam clauſulã, quia fundum ab omnij pignoris iure liberum & immunem venditor affirmauit, ſubiecta ſit conuentio his verbis, *& ſur ladite piece vendue & autres ſiens biens promet maintenir ledit prix*, id omnino actum intelligitur, vt ſibi gnoris luendi cauſa plus creditori præſtare emptorem oporteat, quam ſit in pretio, liberetur tamen venditor ſolius pretij reſtitutione,[6] quaſi ob id tantum adiecta priore conuentionis parte, ne rem qualis eſſet ſuóque proprius periculo comparaſſe emptor videretur.[7] Nec aliud erit ſi promiſſa ſi pretij reſtitutio cum legitimis acceſſionibus. Eo namque verbo acceſſiones preti- intelligendæ ſunt, id eſt, vſuræ legitimæ[8] & quincunces,[9] non autem id quod intereſt emptoris. Numqam enim ratione pecuniæ præſtatur id quod intereſt, niſi ad æſtimandam loci vel temporis, in quo ſolui debuit, vtilitatem.[10] *Ita Senatus* in cauſa Aynardi Thomæ 8. Cal. Febr. 1594.

1 *L.ex empto* 11. *§.quia autem, D.hoc tit.*
2 *L.habere licere* 57. *D.de euict.ſemp.*
3 *L.ſi mancipium* 34. *§.vlt. & l.ſeq.eod.*
4 *L.Paulus* 14. *§.*1. *D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.l.euictus* 5. *D. de euict.*
5 Ne ſit in poteſtate venditoris non faciendo id quod facere debet, aſſequi tamen, vt obligatione grauiore exoneret contra *reg. l.qui non facit* 121. *de reg.iur.*
6 Imputare namque ſibi debet emptor, cur ea lege emerit, cúrque pignus luere maluerit quam re carere & pretij a ſe dati reſtitutione contentus eſſe: denique tanti ipſe incommodum ſuum æſtimauit, *arg.l.Imperator* 70. *§.ſi centum, de leg.*2.
7 Vna enim clauſula per aliam interpretanda eſt, *lig. verum autem* 23. *de pet.her.*
8 Sunt enim illæ acceſſiones pretij *l.vlt.C.de vſur.*
9 Hæ namque ſunt, quæ apud nos maximè frequentantur.
10 Ne alioqui res excurreret in infinitum, *l.*3. *D.de in lit iur.*

DEFINITIO XIII.

Quæ venditoris debentur propter rem venditam pro annis præteritis, non tranſeunt in emptorem ſi nihil de iis ſpecialiter dictum ſit.

IVs, quod venditor habuit exigendi reliqua præſtationis annuæ quæ fundo vendito debebatur nó ex eo ſolo tranſlatum in emptorem intelligitur, quod venditor cum re ipſa iura ſua omnia in eum tranſtulerit. Id enim ad futuras præſtationes pertinet, non ad illas præteritorum annorum,[1] quippe quæ iam perſonali actione debeantur ei quoque, qui rem ipſam amplius non habeat, poſtquam earum dies non tantum ceſſit, ſed etiam venit.[2] Ideoque ſpeciali hanc in rem conuentione & ceſſione opus eſt.[3] Plane ſi eo nomine iam ipſo venditionis tempore lis erat per venditorem inſtituta, ijſque litis acta emptori tradiderit, poteſt ea traditio ceſſionis loco eſſe, vt hoc quoque ius ceſſum intelligatur.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 24. infra de acquirend. vel amitt. poſſeſſ.

1 quia futuræ præſtationes ſequuntur eum cui debentur, non etiam præteritæ *l.item quod dictum* 6. *D.de in Diem addict.leg.ſi venditor* 14. *§.pen. & vlt.eod.*
2 *L.cedere diem* 213. *de verb.ſignif.*
3 Cum venditio poſſit effectum ſuum habere pleniſſimum, etiamſi reliqua iſta non comprehendat.
4 Scilicet quia inſtrumentorum traditio pro mandato eſt *leg.* 1. *vbi notat. C.de donat.*

DEFINITIO XIV.

Quod quis luit vel redimit ex perſona ſui venditoris, licet ex propria ipſius emptoris pecunia, ex cauſa venditionis habere intelligitur.

EMiſti à me ius, quod habebam luendi à Titio pignoris aut redimendæ rei, quam ego antea vendideram ſub pacto de retrouendendo, [1] ſecuta poſtea luitione, aut redemptione, licet neque pecuniam neque aliud quicquam præſtiteris, videris tamen & à me & ex noſtro contractu illo rem habere, [2] cum ſi tecum non contraxiſſem, neque luendi neque redimendi ius habuiſſes. [3] Ita fit, vt quamuis in creditoris mei, aut emptoris iura ex ceſſione ſucceſſeris, non tamen poſſis negare quin ex meo quoque contractu rem habeas. Proinde ſi quid cauſæ ſit, cur ab eo contractu velis & poſſis recedere, cogendus es ab eo quoque commodo diſcedere, vt omnia in priſtinum & integrum reponantur, [4] reſtituta nimirum per me pecunia, quæ tibi abeſt. Et quidem etiamſi quo tempore à contractu diſcedimus, elapſa ſint tempore intra quæ pignus lui aut res redimi debuiſſet. Non tam enim de priſtino creditoris, aut emptoris iure quærendum eſt, [5] quam de noſtro, faciendumque ne quid ex eo contractu commodi penes te remaneat. [6] Sed etſi pecuniam in numerato non habeam, quam tibi poſſim reddere, non eo minus æquum erit, præſtare te mihi viciſſim, quod ex eo contractu debeas, quaſi impleto contractu ex mea parte. [8] Quod ſi cum eo luendi aut redimendi iure bona quædam alia tibi vendideram, quæ poſtmodum euicta ſint, aut quæ tu habere poſſidereve nunquam potueris, ita æquum erit haberi huius rei rationem, vt pro portione duntaxat impleti contractus cogaris præſtare pretium, aut ſi quid aliud vice pretij conuentum ſit, vtputa annuam penſionem. Neque enim ob id ſolum, quod contractui in omnibus non ſatisfecerim, iuſtum eſt, frui te integro pretio & parte rei meæ, acſi nihil omnino præſtitiſſem. [9] Quantum autem eo nomine præſtare debeas, in iudicis arbitrio eſt, idipſum ex cauſarum & perſonarum qualitate pretiique & rerum venditarum collata quantitate æſtimaturi. [10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiſcalis, & Franciſci Lucquet, 18. Cal. Maij 1595.

1 Nam & hoc ius vendi poſſe placet interpretibus noſtris, *ad l.g.2.C.de pact.int.empt.& vend.*

2 Vt ſcilicet contractus origo & prima ſolutionis ac redemptionis cauſa inſpiciatur, *l.quoties 16 D.de iur.dot.*

3 Nec enim alius luere poteſt, quam debitor, nec alius redimendi ius habere, quam qui vendidit, *d l.2.D.de pact.int.empt.& vend. & tot.tit.de luit.pign.*

4 Nullum enim debet quis retinere commodum ex eo contractu, à quo receſſit. *arg.l.cum quæritur 6.D.de admin. & peric. tut.l.ſi ita ſtipulatio 39.de oper.libert.*

5 Nam nec æquum eſſet, te notari in damno ex eo contractu, ex quo nullum commodum ſentias, *l ſecundũ naturam 19.de reg.iur.* Iunge *l.tutori 47.§.1.de minor.*

6 Quod extinctum fuit per luitionem & redemptionem, aut ſaltem immutatum per conuentionem inter nos factam.

7 Alioqui contractus de remaneret pro parte, quod fieri nequit, vt diximus.

8 Ita tamen vt interim rem retineas, quæ ex contractu noſtro ad te peruenit.

9 Nam pecunia & emolumentum contractus poteſt recipere diuiſionem.

10 Iſta enim omnia, quæ ex factis circumſtantiis pendent, arbitrio iudicantis relinquuntur, *l.ordine 15.D.ad municip.*

DEFINITIO XV.

Oblatio ſola non liberat emptorem à præſtatione vſurarum, niſi ſecuta ſit obſignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi.

EMptor, qui accepta re conuentum pretium ad certam diem ſoluere debuit, ſi adueniente die pecuniam obtulerit venditori, venditor autem ſine iuſta cauſa ſolutionem accipere diſtulerit aut recuſauerit, atque ita moram contraxerit non eo minus ad vſuras pretij condemnandus eſt, eam in pecuniam obſignauit. [1] Non enim hoc caſu locum habet, quod dici ſolet, oblationem ſolam debiti ſufficere, vt vſurarum curſus impediatur, [2] cum huiuſmodi vſuræ non tam propter moram debentur, quàm in vicem & compenſationem fructuum, quos viciſſim emptor percipit ex re vendita ſibique tradita, [3] quia nec vllo caſu æquum eſſe poteſt, vt emptor & rem & pretium retineat, [4] nec conſequenter vt rei fructus pretiique commoda nanciſcatur. [5] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Petro Pignier, contra N. Forey, 15. Celendas Maij 1595.

1 *Ex l.curabit 5.C.hoc tit.*

2 *L.ſi per te non ſtat 9. C.de vſur.* Oblatio enim ſufficit ad impediendam moram, ſed non ad obligationem tollendam, vt ſcripſi in Decadibus.

3 *d.l.curabit.*

4 *l.ex empto 13.§ quia autem, l.bona fides 50.D.hoc tit.*

5 Eadem enim ratio eſt fructuum ex re perceptorum & vſurarum, quæ ex pecunia percipi potuerunt, quæ eſt ipſius rei & pretij.

TIT. XXXIV.

SI QVIS ALTERI VEL SIBI.

DEFINITIO I.

Cum quis emit ſibi & amico aut electo aut eligendo, ac poſtea eligit, vna tantum venditio eſt, dummodo fiat electio intra dies 40. & eodem pretio.

ETsi iure ita comparatum eſt, vt ſibi tantum emere quis poſſit, non [1] etiam alteri, in cuius non ſit poteſtate, moribus tamen noſtris receptum eſt, vt quiſquis ſibi emere poteſt, poſſit etiam alij adeoque incertæ perſonæ, amico ſcilicet, vt vocant, aut electo, aut eligendo. [2] Cuius inducendi iuris ratio ex iis primum venditionibus originem habuiſſe videtur, quæ publicè ſub haſta fiunt, propterea quod non facilè honeſti plerique viri ad emptionem accedentes nomina ſua publicis euſmodi actis inſeri patiantur, veriti ne ambitioſum id aut inuidioſum exiſtimetur, malintque per alios rem agere, ex quorum perſona non minus iuris habituri ſint, quàm ſi illi ipſi comparaſſent. Poſtea vero ad priuatas quoque venditiones id ius tractum eſt, vſque apud nos frequentiſſimo comprobatum. Ita vt licet non in continenti, ſed diſtinctis temporibus contractuque ſeparato ea fiat electio, vnus tamen contractus, vna emptio eſſe intelligatur, emptoriſque iure non tam qui elegit, quàm qui electus eſt, conſeatur, [3] quamuis non eo magis liberetur, qui cum venditore contraxit, ne pretij nomine conueniri poſſit, ſi id venditor malit, quam ob cauſam indemnitatem eligenti repromittere electus ſolet, cum fieri potuerit, vt qui eligenti vendidit, non item electo fuerit venditurus. [4] Inde fit, vt ſi ager venditus vectigalis vel emphyteuticarius eſſe dicetur, non niſi vna laudimia, & quidem etiam ab electo debeantur, [6] tametſi verum ſit, quot ſunt venditiones dominiique tranſlationes, totidem laudimia deberi. [7] Sed ne fraudi locus relinquatur, optima ratione illud etiam receptum eſt, vt intra certum tempus electionem fieri oporteat, id eſt, intra quadraginta dies ab inito contractu numerando. [8] Illud etiam neceſſe eſt vt conuento pretio, neque adiiciatur quicquam, neque detrahatur. Alioqui cum emptionis ſubſtantia conſiſtat ex pretio, fieri ſanè non poteſt, quin pretij quantulacunque diuerſitas emptionis quoque diuerſitatem inducat. [9] De cæteris pactis ad venditionis cauſam potius quam ſubſtantiam pertinentibus dubitatio maior eſt, an ſi in facienda electione appoſita ſint, nouam emptionem efficiant, vtputa ſi eligens de eui-

ctione ſe obligauerit.[1] Sed magis eſt, vt niſi per notarij inſcitiam aut aduerſarij dolum ea clauſula irrepſerit, valeat obligatio,[11] ne emptionem aliam faciat, quandoquidem nihil prohibet, eum quoque, qui non ſit venditor, obligari de euictione, ſi velit, vt in donatore aliiſque perſonis euenit.[12] Cæterum ſi tale pactum ſit, quod videri poſſit conſtituere partem pretij, veluti vt pro me Romam eas, aliud eſt.[13] *Ita Senatus* in cauſa Petri Rubin ex tempore, 9. Cal. Iul. 1592.

1 *L. multum intereſt 6. C. hoc tit. l. ſtipulatio iſta 38. § alteri, de verb. oblig. l. quæcunque 11. D. de oblig. & action.*

2 Nulla enim ſane huius iuris veſtigia extant in libris noſtris. In eoque multi abutuntur hoc titulo, qui eſt in codice quaſi eius ſenſus ſit, valere emptionem, ſiue quis ſibi ſiue alij emerit. Cum è contrario leges omnes tituli probent, ſibi quidem poſſe quem emere etiam ex aliena pecunia, ſed alij non poſſe.

3 *l. pupillus 5. § ſane ſi ipſe, D. auctor. & conſenſ. tut.*

4 Quaſi eligens nouum tantum miniſterium electo præbere videatur, quomodo de procuratore ſcriptum eſt *in l. quod meo 18. D. de acquir. poſſeſſ.* Vnde fit, vt ſi is qui elegit iura ſua omnia poſtmodum in alium transferat, nihil agat, quia nulla iura habet. Nec ſi à contractu electionis mutuo partium conſenſu receſſum ſit, quia nouo contractu opus eſt, nouaque retrotraditione, vt ius electo quæſitum non tam recurrat ad eligentem, quàm vt ei nunc primum acquiratur, cui nunquam fuit quæſitum. *Ita Senatus* pro Claudio Iaquemard, contra heredes procuratoris du Roc, menſe Martij 1611.]

5 Præterea cum electi perſona ſemper ſit incerta, aut ſaltem incognita venditori, qui proinde non poteſt videri eius fidem ſecutus, *l. qui cum alio 19. de regul. iur.*

6 Quoniam vnica tantum dominij tranſlatio eſt, quæ fit à venditore in electum tanquam verum emptorem.

7 Debentur ſiquidem laudimia ob dominij tranſlationem, *l. vlt. C. de iur. emphyt.* At hic vna tantum tranſlatio eſt, vt dixi.

8 Alioqui plures venditiones eſſe intelliguntur, & conſequenter laudimia plura debentur.

9 *l. pacta conuenta 72. D. de contr. empt. l. 2. de reſcind. vend.*

10 Ratio dubitandi eſt, quia pacta hæc partem pretij conſtituere videntur, *l. fundi partem 79. eod. tit.* Sed id pertinet ad ea pacta, quæ adhibentur fauore venditoris, non ad ea, quæ fauore emptoris.

11 Alioqui quod per dolum aut per errorem adiectum eſt ratum haberi non debet, *l. ſi quis per errorem 15. D. de iuriſd. l. ſi dolo 5. Cod. de reſcind. vend.*

12 *l. 1. C. de iur. dot.*

13 Diuerſitas enim talium pactorum pretij quoque diuerſitatem neceſſario inducit, *arg. d. l. fundi partem, iunct. d. l. pacta conuenta, l. 6. §. 1. in fin. D. de ſeru. export.*

DEFINITIO II.

Electio acceptata poſt quadrageſimum diem nouam venditionem facit.

QVid vero ſi ante quadrageſimum diem electio quidem facta ſit, ſed abſentis & ignorantis, ſolo notario citra mandatum ſtipulante? Valebit quidem electio,[1] ſed ſecuta quandocunque poſt quadrageſimum diem acceptione, noua venditio contracta videbitur, ob idque & noua laudimia debebuntur,[2] quaſi non ante perfecta electione,[3] quippe quæ poſt notarij quoque ſtipulationem reuocari potuerit.[4] Nec aliud erit, tametſi proponas à principe factam venditionem, quam à Rationalium Curia approbari oporteat. Non enim ea res facit, quo minus à die contractus initi tempus computandum ſit,[5] maximè ſi bona vendita ſint eiuſmodi, quæ ad Principem magis, quàm ad coronam, vt aiunt, pertinentia liberam patiantur diſtractionem.[6] Nam etſi ex dominio coronæ fuiſſent, ſecuta quandocumque Curiæ approbatio ad ipſum contractus diem retrotraheretur, licet fieri potuerit, vt non ſequeretur.[7] Neque enim edictis Principium noſtrorum prohibitum eſt, ne tales alienationes ante Cameræ approbationem valeant, ſed conſtitutum duntaxat, vt non prius effectum habeant: quæ res non impedit retroactionem, quia neque ex Curiæ approbatione, ſed ex ipſa venditione ſecutáque traditione dominium tranſlatum videri debet.[8] *Ita Senatus* pro Paſſerato conductore reditus Caluimontis in prouincia Gebennenſi, contra D. Baronem de Viry, menſe Iul. 1588.

1 quia intra diem quadrageſimum factam eam eſſe verum eſt.

2 Tot enim laudimia debentur, quot ſunt venditiones dominij tranſlationes, *l. vlt. C. de iure emphyt.*

3 Perfectum enim quid dici non poteſt in contractuum genere, quamdiu reuocari poteſt, *l. ſicut 5. C. de oblig. & act.*

4 Non enim ex ſtipulatione notarij acquiritur ius irreuocabiliter ante acceptationem, Teſſaur. *dec. 70.* vbi quàm plures citat.

5 *Arg. l. ſciendum 19 §. vlt. de ædilit. edi. l. 1. ait lex 21. ad l. Aquil. l. annus 6. de calumniat. l. mariti 29. § ſex menſium, D. ad l. Iul. de adult. l. 1. §. dies, de lib. agnoſc. l. vlt. de man. teſt.* Tiraquell. latè *in tract. de retr. lign. in* verb. *dedans lan, gloſſ. 10. num. 115. & ſeqq.*

6 Poteſt enim Princeps pro arbitrio ſuo rem priuatam propriam alienare, Iacob. de ſainct Georg. *in tract. feudorum*, in verb. *in feudum, n. 2.* latè Iaſ. *in vſib. feud. n. 67. & 78.* Iunge *l. bene à Zenone 4. §. quæ omnia* & paulò ante *fin. C. de quadr. præſcr.*

7 Nam & ita concipi Areſta ſolent, vt huiuſmodi alienationes approbentur ſecundum tenorem contractus. Ergo ex die contractus.

8 L. *traditionibus 20. C. de pact. l. nunquam nuda 31. D. de acqu. rer. dom.* Approbationem tamen ſequi neceſſe eſt, *leg. nec venditio 2.* ibi *niſi apud acta, C. de præd. decur. lib. 10. tit. 31.* Bald. *in l. iubemus C. de ſacroſ. Eccleſ.* Bart. & Alex. *in l. prohibere, § planè, quod vi aut clam.*

DEFINITIO III.

Pluribus electis amicis ab vno eodemque emptore, an & quando plures venditiones contractæ intelligantur.

PLuribus rebus confuſo pretio venditis ei, qui ſibi amicoque ſuo eligendo emerat, nihil prohibet, vel in vna amicum ab emptore eligi, vel in ſingulis ſingulos,[1] Nec ideo plures emptiones contractæ videbuntur, vt conſequenter plura laudimia debeantur, ſi modo ea pretij diſtributio facta ſit, vt vir bonus ex ſingularum rerum inter ſe comparatione arbitraturus ſit, nihil de conuento pretio immutatum. Pretium enim licet confuſe pluribus rebus dictum pro cuiuſque portione in ſingulas ab initio conſtitutum intelligitur.[2] Ergo ſi vtraque ſeparatim æſtimata fuit decem aureis viginti vno pretio promiſſis, ſiue pluris eſſent ſiue minoris, & vnius nomine electus Titius quindecim præſtiterit, non eodem pretio facta electio videbitur, tametſi pro altera electus Sempronius non niſi quinque dederit, ideoque & laudimia debebuntur.[3] E contrario ſi cum Titio conuenerit, vt decem tantum præſtaret, cum Sempronio autem, vt quindecim daret, Titius laudimia nulla debebit, debebit Sempronius.[4] Vterque vero, ſi vel diuerſis electionibus res ſingulæ vel vnica electione omnes ſimul pluris æſtimatæ ſint, quàm fuerant venditæ, inſpecta ſcilicet conuenti duntaxat non etiam iuſti pretij quantitate.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 quia moribus noſtris receptum eſt, vt poſſit iſta electio fieri etiam pro parte.

2 *L. ſi duos 47. l. cum plures 72. D. de euict. l. ſi duorum 42. de act. empt.*

3 *Arg. d. l. ſi duorum.*

4 quia, quod ad Titium, noua venditio non eſt, ſed quod ad Sempronium propter pretij mutationem, *l. pacta conuenta 72. de contr. empt. l. 2. D. de reſcind. vend.*

5 Emptionem enim facit pretium, quod conuentum, non quod iuſtum eſt, *l. vlt. C. de contr. empt.*

DEFINITIO IV.

Electio facta per talliabilem in fraudem patroni quatenus reuocanda ſit contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem.

TItius cum eſſet dedititiæ, & vt loquimur, talliabilis conditionis, nec minus tamen ſe pro ingenuo gereret,[1] fundum emerat ſibi amicoque eligendo,[2] quem in continenti & ante traditionem elegerat fratris ſui filium tum abſentem,[3] notario abſentis nomine, vt fieri abſolet, ſtipulante:[4] pretiumque in promptu ſoluerat ex pecuniis, vt inſtrumenti verba ferebant,[5] penes ſe paulo ante à fratris filio depoſitis: ſibi tamen, quoad viuerat, eius fundi vſumfructum exceperat.[6] Idem poſtea moriens eundem ex fratre nepotem heredem ſcripſerat,[7] & ne fundum illum alienaret, expreſſim prohibuerat, ſubſtitutis etiam, ſi contra faceret, pauperibus ciuitatis.[8] Fundi dominus, controuerſiam heredi faciebat, quaſi fundus ille cum cæteris libertini bonis ex conſuetudinaria

natia feudi conditione ſibi obueniſſet, [9] nec niſi ſimulate facta electio, electique noſtro inſtrumento inſcriptum fuiſſet. [10] Pendente lite, ſed permultos iam annos ſilente, heres fundum illum tanquam ſuum ignoranti litem Sempronio vendiderat, qui poſtmodum repetita lite iudicio adeſſe iuſſus erat, vt iudicato parendum haberet, ſi quid in actoris commodum pronunciaretur. [11] Cum ſimulationis coniecturæ pleræque concurrerent, nec dubitaret Senatus, quin fraudandi patroni conſilium Titius habuiſſet: Pronunciauit tamen nihil eum iuris in fundo habere, propterea quod ne momento quidem vno in perſona Titij acquiſitio conſtitiſſet, [13] ob electionem ſecutam in continenti [14] & ante traditionem, per quam venditor ius omne dominij & poſſeſſionis in electum fratris filium tranſtulerat. Quantumuis enim pro certo haberetur id re vera Titium egiſſe, vt ſibi non fratris filio fundum quæreret, non alius tamen dominus fieri potuerat, quam cui fundum venditor, ipſo præſertim Titio conſentiente, tradiderat [15] traditionem vero in electi vtilitatem notario quoque ſtipulante factam conſtabat, vt dubitari non poſſit, quin venditoris voluntas illa fuiſſet, vt in electum, nō in Titium dominium transferretur, [16] maxime cum nec diceretur venditor fraudem cum Titio participaſſe. [17] Pretij tamen nomine domino aduerſus heredē ſaluam actionem eſſe *Senatus* voluit, [18] vt quæ in pretio duntaxat verè facta fraus fuerat, in pretio quoque coërceretur. [19] Nec ad rem pertinuit, quod pecuniam fratris filio inter viuos palam donare libertinus potuerat. [20] Multa enim tenent facta palam & bona fide, quæ ſi per cuniculos fiant, in fraudem facta creduntur & reuocantur. [21] Neque rurſus donandi animum habuiſſe videbatur, qui re vera id egerat, vt ſibi non alteri rem quæreret. [22] Atqui poterat libertinus etiam in fraudem patroni pecuniam abiicere & perdere. Fateor, ſed nec poterat videri deperdita quæ in fundi emptionem verſa erat. [23] Sane tametſi ea inopia heredis proponeretur, vt pretij nomine nulla in eum efficax actio exerceri poſſet. [24] non idcirco tamen viſum eſt, ſubſidiaria vtili vindicatione teneri debere emptorem, qui bona fide litiſque neſcius emerat. [25] quem teneri ex contrario æquum fuiſſet, ſi ſciens emiſſet. [26] Quanquam enim emptoris ignorantia litigioſi vitium non excludit, [27] ſicut nec actorem, qui litigioſam rem effecit, damno debet afficere, [28] in propoſito tamen non tam de illo mota lis videbatur an fundus eſſet Titij, quam de illo, vtrum ex feudi conditione commiſſa actori deberetur. Proinde nullum litigioſi vitium ſubeſſe videbatur, quod non niſi per motam de dominio & proprietate quæſtionem contrahitur.

1 Quæ res poteſt præbere coniecturam, & ſuſpicionem ſimulationis, quia iſti nihil non agere ſolent, vt dominos fraudent. Idem namque euenit in iis omnibus, quæ facta ſunt per ſuſpectas perſonas aut prohibitas, *l. qui teſtamentum 27 D. de proc. at.*

2 Quod ex generali cōſuetudine receptum eſt vt dixi *Defin.* 1 *ſ.*

3 Hinc quoque alia coniectura fraudis. Non enim facile ſolet quis abſenti potius quam ſibi ſtipulari. Omnes enim ſibi malunt bene eſſe quàm alteri.

4 Nam & hoc quoque generali conſuetudine receptum eſt, vt poſſit notarius etiam abſenti ſtipulari, Teſſaur. *deciſ.* 71. quod plerique volunt deductum ex eo, quod de ſeruo publico alibi ſit, ut ante ſcriptum eſt, *in l. non aliter 48. D. de adqu. l. 2. D. rem pup. ſalu. fer.* de quo alibi ſcripſimus.

5 Quæ verba enunciatiua prolata per ſuſpectam perſonam fidem nunquam faciunt, niſi forte iureiurando aſſertorio comprobatæ ſint, *leg. cum quis decedens 37 § codicillis, de leg.* 3. In propoſito autem tanto maior erat fraudis ſuſpicio, quod regulariter præſumitur facta ſolutio de pecunia ſoluentis, *leg.* 2. vbi Bart. *C pro ſocio.*

6 Hoc vero quo iure aut colore ſi pecuniam fratris filius præbebat? Erat igitur hæc quoque alia coniectura ſimulationis, *l. 6. §. ſupervacuum, quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7 Voluerat igitur viuus quaſi futuro hæredi prouidere, vt *in l. ſtale pactum 40. §. 1. de pact. l. cum quo 56. §. vlt. ad l. Falcid.* cum tamen ſciret, ſe ex teſtamento heredem habere poſſe neminem.

8 Erat hæc vltima coniectura ſimulationis: ſolet enim quiſque & debet de rebus ſuis teſtari, non de alienis, *l. conficiuntur. 8. §. ſi poſt factum de iur. codicill. l. 1 verbis legis 120. de verb. ſignific.*

9 Ex generali enim conſuetudine obtinet, vt moriente talliabili ſine liberis & condiuiſoribus, bona ipſius omnia pertineant ad dominum feudi, vt dicam *ad tit. de L. v. libert. tollend.*

10 Poteſt enim ſimulatio probari etiam per coniecturas, tanquam ſit difficillimæ probationis, quia in animo cōſiſtit magis quàm in re ipſa, DD. *in l. emptione 3. Cod. plus valer. quod agit.* Crauet. *conſ.* 156. *n.* 7. *leg. dolum 6. Codice de dolo, leg. non omnes 5. §. à barbaris D. de re milit.*

11 Ne alioqui poſſit ille fruſtrari executionem iudicati, hoc prætextu, quod eſſet res inter alios acta, *tit. C. int. alios act.*

12 Ex coniecturis ſcilicet ſupradictis.

13 Non enim poteſt dominus feudi habere plura iuris ex perſona defuncti talliabilis, quàm defunctus ipſe habuerit.

14 Electio enim dummodo rite facta hoc efficit, vt electus primi emptoris loco habeatur.

15 Siquidem traditionibus tantum non malis conuentionibus rerum dominia transferuntur, *l. traditionibus 20. C. de pact. l. 1. 2. 3. 4. l. multum 6. & paſſ. C. hoc tit.*

16 *L. in omnibus rebus 55. D. de oblig. & act.*

17 Nihil enim vetat venditorem bona fide vendere, licet emptor ſit in dolo.

18 Quia ex pecunia defuncti talliabilis pretium fuerat ſolutum, *leg. pen. C hoc tit. l. 2. C. pro ſocio, l. ſi ex ea 6. C. de rei vend.*

19 In eo namque debet puniri fraus, in quo eſt admiſſa, *l. reſcriptum 6. de his quæ vt indign. l. Paulus 24. alias l. Falcidia, D. ad l. Falcid.*

20 *L. vnus libertus D ſi quid in fraud. patr.*

21 *L. pupillus 5. §. ſanè ſi ipſa, D. de auct. tut. l. vlt. D. de rit. nupt.*

22 *L. ſi id quod à liberto 10. D. ſi quid in fraud. patr.*

23 *L. idem ſeruandum 72. de leg.* 2. Nam & lucri ſpecies eſt acquirere ſibi beneficij debitorem, *l. ſi pignore 54. §. 1. D. de furt.*

24 Inanis enim eſt actio, quam debitoris eludit inopia, *leg. nam is 6. D. de dolo.*

25 *Arg. l. 1. §. ſed ſi rem quidem, D. ſi quid in fraud. patr.*

26 *Arg. d. § ſed ſi rem. iunct. l. vxor marito 53. de don. int. vir. & vxor.*

27 *L. vlt. C. de litigioſ.*

28 Nunquam enim vnius ignorantia debet alteri eſſe captioſa, *l. quod autem 6 § ſi quid cum pupillo, D. quæ in fraud. cred.*

29 Aliud enim eſt deberi fundum Titio, aliud eſſe Titij, quia nemini res ſua deberi poteſt, *§ ſic itaque, Inſt. de act. l. non ex pluribus 159. de reg. iuris.*

30 *Auth. litigioſa. C. de litigioſ.*

DEFINITIO V.

QVid ergo ſi electio non in continenti, ſed ex interuallo id eſt, poſt factam Titio traditionem ſecuta fuiſſet; Non eo quidem minus vnica emptio contracta videretur, emptorque conſtitutus is, qui intra quadrageſimum diem electus eſſet potius, quam qui elegiſſet. [1] At quia negari non poteſt, quin dominium rei venditæ, quod à bonis venditoris abſceſſit in Titij perſona toto medio tempore conſtiterit, [2] omnino conſequens eſt, vt ſimulata electio quandocunque ſecuta non debeat nocere domino, præſertim cui ius interea quæſitum fuit [3] propter Titij fraudem, quæ etſi nulla ſimulatio interueniſſet, locum faceret reuocationi. [4] Quo caſu reſoluto datoris iure, reſolui quoque ius emptoris, licet bonæ fidei poſſeſſoris neceſſe eſſet. [5] *Ita Senatus* pro D. Dyuonne Chamberienſi, contra D. de Clairmont, D. de S. Caſſin, Id. Iun. 1588.

1 Vt dixi *Defin. 1. num. 8. ſ. hoc tit.*

2 Id eſt, à tempore factæ traditionis vſque ad tempus ſecutæ electionis, quia dominij tranſlatio non poteſt pendere, niſi per retrofictionem, *l. de hereditate 19. §. quid autem, D. de caſtr. pecul. l. ſeruus 43. §. vlt. de acquir. rer. domin.*

3 Solet enim retroactio impediri, quoties medio tempore ius alij eſt quæſitum, etiam in iis caſibus, in quibus alioqui locum haberet *l. pen. D. rat. rem haber. l. ſi ego 9. §. ſi res, D de iur. dot.*

4 Contra eum ſcilicet, qui fraudem feciſſet, aut qui à fraudatore ius habuiſſet, tametſi fraudem ipſe non participaſſet, *leg. 1. §. ſi quid in fraud. patr.* In quo melior eſt conditio domini, quem patrono comparamus, quam creditoris reuocatoriam exercentis, *ex tit. quæ in fraud. cred.*

5 *Vulg. l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Voluntas ineundæ ſocietatis non poteſt declarari poſt mortem eius, cuius viuentis ſocius fieri quis potuiſſet.

SI emero fundum mihi itemque tibi, ſtipulante notario, adiecta tamen hac conditione, *ſi ſocius meus in eo fundo eſſe volueris*, placet non poſſe te voluntatem tuam declarare, niſi me viuo [1]: alioqui fundum mihi ſoli & in ſolidum emptum videri. [2] Nam ſi ſocietas iam contracta vnius ex ſociis morte diſſoluitur, quanto minus poſt mortem eius, qui ſocius eſſe debuerat, contrahi poterit? [3] At quid ſi prius ſpatiam mortem, ita inter nos conuenerat, vt tibi mihique coniunctim

ctim fundum compararem ad certam vſque pretij quantitatem, non ideo tibi pars vlla proprietatis acquiretur, niſi ſubſecuta etiam emptione res empta tibi tradatur pro parte, in eamque rem tuam declaras voluntatem, [5] quoniā traditionibus non conuentionibus rerū dominia transferuntur.[6] Quanquam & illud verum eſt, eo nomine teneri me tibi ex præcedenti conuentione, [7] cui non ſatisfecerim, vt debueram, ad tradendam tibi rem pro parte, vt inter nos communis fiat. [8] *Ita Senatus* in cauſa Petri Ludouici de Lallée, & Anton. Chardon, menſ. April. 1589.

1 *L. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig.*
2 *L. fundus ille 64. D. de contrah. empt.*
3 *L. 4. l. actione 65. §. morte, pro ſocio.*
4 Nihil enim poteſt incipere ab eo tempore, quo, ſi iam cœptum eſſet, finiretur, *l. Titio cum morietur 51. D. de vſufr. l. nemo poteſt 35. D. pro ſocio.*
5 *L. 1. 2. 3. & paſſ. C. hoc tit. l. res ex mandatu 58. D. de acquir. rerum domin.*
6 *Vulg. l. traditionibus 20. C. de pact.*
7 *Arg. l. ſi ſterilis 21. §. pen. D. de act. empt.*
8 *Arg. l. 2. C. pro ſocio, l. ſi ex ea 6. C. de rei vind.* vide *l. ſi fundum 35. & ſeqq. D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Res quam ſibi emit mulier conſtante matrimonio, vindicari per creditores mariti non poteſt.

Mariti creditore per hypothecariam vindicante eam rem, quam mulier ſuam eſſe dicat, & à ſe emptam, inhibenda eſt pignoris perſecutio, [1] & audienda mulier, ſi probare volet, eam ſe rem emiſſe ſuo nomine. [2] Nec ad rem pertinet quod iuris præſumptio ſit empta ex pecunia mariti. [3] Iuris enim præſumptio tantum illa eſt, non etiam de iure, vt noſtri loquuntur ob idque probationem, quæ in contrarium afferri poteſt, non excludit.[4] Neque vero ſi conſtaret emptam ex pecunia mariti, tamen ſufficeret, vt mariti rem eſſe probaretur. Cum enim de rei dominio diſputatur, non ex cuius pecunia, ſed cui res empta & tradita ſit, inſpiciendum eſt. [5] Sed etſi ponas, agi de re mobili, quæ in domo mariti reperta fuerit, præſumptio quidem erit, eam rem mariti eſſe:[6] ſed ſi mulier contra probare velit ſuam eſſe, nihil cauſæ eſt, cur non ſit audienda. [7] *Ita Senatus* ex tempore, Cal. Iun. 1591.

1 Quæ non aliter iure competit, quàm ſi creditor probet, in dominio ſui debitoris rem eſſe, aut ſaltem aliquando fuiſſe ex die contracti pignoris, *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pign.*
2 Nec enim mulierem conſtante matrimonio ſibi emere fierique locupletiorem quicquam vetat, *l. multum intereſt 6. C. hoc tit.*
3 Vitandæ ſcilicet ſuſpicionis turpis quæſtus gratia, *l. Quintus 51. D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiamſi 6. in fin. C. eod.*
4 Debet enim ſemper præſumptio cedere probationi, ſuſpicio veritati, *l. ſi chirographum 24. & l. ſeq. l. Impp. 29. in fin. & paſſ. D. de probat.*
5 *dict. l. multum 6. l. qui aliena 8. & paſſ. C. hoc tit. l. ſi ex ea 6. de rei vind. l. 2. C. pro ſoc.*
6 Nam cuius eſt domus, eius & bona, omnia, quæ in ea domo ſunt, eſſe præſumuntur, Bart. *in l. is cui 5. § bonorum. D. vt in poſſ. legat.*
7 Quia & illa præſumptio iuris tantum eſt, non etiam de iure.

DEFINITIO VIII.

Electus ab emptore nunquam poteſt plus iuris habere contra venditorem, quam haberet primus emptor, qui eum elegit.

Adeo verum eſt, quod iam ſupra diximus,[1] cum quis ſibi & amico ſiue electo, ſiue eligendo aliquid emit, facta electione vnicum nihilominus contractum eſſe,[2] vt ſi forte is, qui elegit, prohibitus erat emere ab eo, qui vendidit, puta cui propter prodigalitatem, aut ex qua alia cauſa ſciret inter dictam venditionem, [3] non eo minus noceat ea res electo, quod prohibitionem aliudve ſiue iuris ſiue facti impedimētum ignorauerit.[4] Itaque perinde vindicandi ab eo dominij ius venditor habere debebit. [5] Qui enim electionis iure in emptoris locum ſubſtituitur, vt ipſe emptor fiat, id omnino agit, vt eadem prorſus conditione rem nanciſcatur, quā eſſet penes eligentem, ſi electio nulla facta fuiſſet: [6] habetúrque huiuſmodi electio pro iuriū ceſſione, in qua agi ſolet: vt nec plus nec minus iuris, quam cedens habuit, in ceſſionarium transferatur: [7] quamquam ceſſionarij interdum alia cauſa eſſe poteſt, quàm cedentis: [8] electi alia nunquam eſſe poteſt, quàm eligentis,[9] niſi cùm interuenit diuerſitas pretij. [10] aut pactorum, quæ veluti partem quamdam pretij conſtituere videantur.[11] *Ita Senatus*, in cauſa petri Rubin, de qua SC. 1. ſupra.

1 *Defin. 1. 2. 3. & 4. 5. hoc tit.*
2 Nempe cum electio ritè facta eſt, eodem precio intra diem quadrageſimum, & non in fraudem, vt dictum eſt in præcedentibus.
3 *L. 1. D. de curat. furioſ. l. is cui bonis 6. D. de verb. oblig.*
4 Scientia enim eligentis debet nocere electo, qui eius facto & miniſterio vtitur ad acquirendum, *l. ex qua perſona 149. de reg. iur.*
5 Qui ſcilicet cum eligente, non cum electo contraxit.
6 Vt in ſpecie *l. 2. D. de her. vel act. vend. l. 2. D. ad SC. Treb.*
7 *L. nemo plus iuris 54. l. quod ipſis 243. de reg. iur.*
8 Adhibendæ enim ſunt quædam diſtinctiones, de quibus *in l. ... §. ſi cum legitima & ſeq. & §. auctoris, D. de dol. except.* ſcripſi *li. 12. Coniect.*
9 quia electus ſemper habet cauſam lucratiuam, cum nihil vnquam præſtet ob id, quod electus eſt, quin hoc ipſo noua venditio contracta videatur, vt ſequitur in Defin.
10 quæ ſemper inducit diuerſitatem emptionis, *l. pacta conuenta 72. de contr. empt.*
11 *L. fundi partem 79. eod. tit. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, de act. empt.*

DEFINITIO IX.

Ex contractu mariti ſtipulantis cum notario acquiri poteſt dominium vxori etiam abſenti, ſi ei quoque res tradita ſit per clauſulam conſtituti.

Emerat maritus fundum ſibi ſuæque vxori coniunctim.[1] vxore tamen abſente, ſed notario pro ea, vt fieri ſolet, ſtipulante, ſubiecta etiam conſtituti clauſula, per quam rei venditæ poſſeſſio in ambos coniuges transferretur. Quærebatur, an ſoli marito, an & vxori pro parte quæſitum dominium videretur? Non enim deerant, qui putarent, vxoris nomen ſimulate adiectum intelligi, [2] propterea quod abſens ea fuiſſet. Dicebam ceſſare ſimulationis præſumptionem, quoties abſentis vxoris nomine alius quam maritus ſtipulatus proponitur, qui ſtipulandi ius habuerit, [3] quomodo notarius, quem conſtat generali & vbique gentium recepta conſuetudine pro abſentibus ſtipulandi ius habere.[4] Itaque omnibus aliis ſimulationis indiciis deficientibus hoc ſolum marito eiuſve heredibus aut creditoribus ſupereſſe ius poterat, vt agerent ad pretium, aut mulierem partem fundi vindicantem exceptione ſummouerent, ſi non partem quoque pretij offerret.[5] Illud enim ſane conſtat præſumi pecuniam ex bonis viri profectam, vt vitetur ſuſpicio turpis quæſtus, etiam cum ab ipſa muliere pretium ſolutum eſt, [6] nec aliud dicendum eſſe, ſi vxor pretium venditori ſoluens de ſuo ſoluere ſe dixerit, niſi præſente & conſentiente aut ſaltem patiente marito id dixerit: quo demum caſu & aliis prætcrea nonnullis præſumptioni iuris contra mulierem locus nullus eſt.[7] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8. Cal. Dec. 1592.

1 *Vt in l. 2. C. pro ſocio.*
2 *Vt in l. cum propria 5. & ſeq. C. hoc tit.*
3 Maximè ſi non tantum ſtipulatio, ſed etiam traditio interuenerit pro vxore, vt *in l multum intereſt, 6. C. hoc tit.* Hic autem interuenerat traditio ficta per clauſulam conſtituti, *l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*
4 Vt Dixi *Defin. 4. num. 4. 5.*
5 *d. l. 2. C. pro ſocio, l. ſi patruus 4. C. comm. vtriuſque iudic. d. l. multum, & l. pen. C. hoc tit.*
6 *l. Quintus 51. D. de don. int. vir. & vxor. l. etiamſi 6. l. etſi de tua 9. C. eod.*
7 Ita Salicet. *ad l. cum propria 5. C. hoc tit.* quem poſt alios multos refert ac ſequitur Crauet. *conſ. 61. num. 7.*

DEFINITIO X.

Quantum interſit, an quis ex aliena pecunia ſibi emat, an vero alteri ementi nomen dumtaxat ſuum accommodet.

QVi alteri ex propria pecunia ementi nomen duntaxat ſuum accommodauerit, multum differt ab eo, qui ex aliena pecunia ſibi emit,alteri poſtea, cuius pecunia fuit, reuenditurus. Ille enim nihil ſibi vel momento vllo temporis acquiſiuiſſe videtur. ſed ei ſoli, cui nomen accommodauit, quamuis traditio ipſi facta ſit, [1] inſpecto ſcilicet eo, quod vere actum eſt potius, quàm quod ſimulate conceptum; [2] ideoque & ad fructuum omnium reſtitutionem tenetur, quos ex illa re perceperit: [3] quod eos non ſolum ex re aliena, ſed etiam mala fide & contra proprij facti conſcientiam percepiſſe dicendus ſit. [4] Hic vero, qui ex aliena pecunia ſibi emit,& cui traditio facta eſt, quantumuis ſe obliget pecuniæ domino de eadem re illi ipſi ſubinde eodem pretio vendenda, interea tamen ſit dominus rei emptæ, [5] nec niſi perſonali actione conueniri poteſt de pretio, aut vt reuendat. [6] Proinde nec ad reſtitutionem fructuum medio tempore perceptorum tenebitur,niſi ab eo die, quo fuerit in mora reuendendi, mora autem per eum contracta videbitur, ſtatim atque interpellatus vt reuenderet recuſauerit, vel ſine cauſa diſtulerit. [8] Neque enim neceſſaria eſſe poteſt obligatio [9] & obſignatio eius pecuniæ,quæ pretium rei conſtituat cum & pretium iam ſolutum ſit ex actoris pecunia. Duplicem enim pretij ſolutionem pro vna re fieri non oportet, licet duplex venditio intercedat. [10] *Ita tractatum eſt* in cauſa. Dominæ du Four, & viduæ Andreæ Pignier Medici 9. Cal. Mart. 1593. Sed nihil fuit pronunciatum lite poſtea per tranſactionem ſopita.

1 *L.cum propria 5. & l.ſeq. C.hoc tit.*
2 *Ex l.1.& tot.tit.C.plus val.quod agit. quam quod ſimul.concip.*
3 *d.l.cum propria, in fin.* ſic enim debet intelligi, vt fructus omnes hoc caſu reſtituantur,non ij tantum,qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt, cum nulla ibi fiat mentio litis conteſtatæ.
4 Eſt enim iſta non tantùm mala fides,ſed etiam calumnia, vt loquuntur Impp, *in l.quamuis 4.C.hoc tit.*
5 Cum in eius fauorem & venditio præceſſerit,& traditio ſecuta ſit, *l.nunquam nuda 31.de acq.rer.dom.l.traditionibus,20.C.de pact.*
6 *arg.l.2.C.de pact.int.empt.& vend.l.ſi ſterilis 21.§.pen.D.de act.empt.*
7 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo debentur ex die moræ, *l.videamus 38.§.pen. D. de vſur.* Ante moram vero hic bonæ fidei poſſeſſor eſt,qui proinde fructus ſuos facit, *l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin.*
8 *L. mora 32.D. de vſur.*
9 Quæ alioqui eſſet neceſſaria, *d.l.2.C.de act.int.empt.& vend.l.ſi per te non ſtat 7. C.de vſur.l.acceptam, 19 eod.tit.*
10 Offerri tamen neceſſe eſt remiſſionem actionis, quæ alioqui competeret huic actori ad pretium recuperandum. Plus enim quàm ſoluere offert is, qui actionem pro eadem pecunia ſibi competentem remittere paratus eſt.

DEFINITIO XI.

Quantum interſit, an pecuniam à me acceperis, an mandatum, vt mihi fundum emeres.

NOn idem eſſet,ſi mandaſſem tibi,vt fundum mihi emeres. [1] Tunc enim quantumuis tibi emiſſes, nullos tamen fructus tibi ex eiuſmodi emptione retinere poſſes,ſed omnes reſtituere te oporteret,ne lucrum ex mandato captare videreris. [2] Id nimirum exigente bona fide, quam in iudicio mandati præcipue exuberare oportet. [3] Nam & inde fit, quod magis mirum videri debet, vt fideiuſſor, qui rem pignoris iure ablatam à creditore emit, mandati iudicio conuentus à debitore aut eius herede oblato omni debito reſtituere eam cũ fructibus cogatur, neque hac parte ſimilis habeatur extraneo emptori. [4] Denique perpetuum illud eſt,vt ex mandato apud eum,qui mandatum ſuſcepit, nihil remanere oporteat. [5] Cum vero dedi tibi pecuniam, vt tibi emeres,ſubiecto tamen pacto,vt mihi poſtea eodem pretio reuenderes,non tam mandatum eſt,quàm contractus innominatus, [6] qui licet mandato proximus, [7] non tamen eaſdem nec tam vberes recipit præſtationes. [8] Atqui mandare tibi poſſum, vt ab alio tibi ſtipuleris. Quo caſu licet obligatio tibi acquiratur,poſſum tamen tecum agere mandati,vt vel debitorem accepto liberes, vel ſi hoc malim deleges eum mihi aut alij, cui voluero.Ita eſt: [9] ſed mandatum in hoc caſu interceſſit, quod in ſpecie à nobis tractata nullũ intercedebat. [10] Itaque quamuis parum aut nihil interſit,quod ad contrahendam mandati obligationem attinet, vtrum mandauerim tibi, vt mihi emeres,an vt tibi, [11] multum tamen refert,an mãdauerim tibi,vt ex pecunia mea emeres,an vero pecuniam tibi dederim, vt emeres,ſubiecto tantum pacto vt mihi reuenderes. [12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Vt in l fundum 35.& ſeq.D.mandat.*
2 *L.qui proprio 46.§. procurator.D.de proc.l.2.l.ſi autem 8. §. item ſi fundum, de neg.geſt.*
3 *L.ſi ſeruus 61.§.quod vero de furt.l.creditor 60.§.vlt.leg.ita vt 36. § 1.D.mandat.* iunct. *l.ſi fideiuſſor 29.§.quidam,l.idémque 10.§.ſi mandauero,& §.idem Labeo ait,l.ſi procuratorem 8.§.vlt.eod.*
4 Textus eſt elegans *in l.ſi mandatu 59.§.1.eod.tit.l.1.Cod.de dolo,l.cum ſecundus 5.§.1.& l.ſeq.D.diſtr.pign. l.Paulus reſpondit 59 D. de fideiuſſ.*
5 *d.l.qui proprio 46.§.procurator,de procur.d.l.ita vt,§.1.l.ex mandato 20. eod.*
6 Scilicet do vt facias, quod ex ipſa ineundi contractus forma apparet.
7 *L naturalis 5.§.at cum do.& §.ſed ſi facio,D.de præſcr.verb.*iunct. *l.Titius 24.l.ſi ſibi 13. ed.*
8 *d.l.Titius.* Contractus enim omnes innominati ſunt ſtricti iuris, *d.l naturalis, §.1. & ſeqq. vbi notat.*
9 *d.l.idémque 10 § ſi cui mandauero,D.mandat.*
10 Mandati enim actio eſſe non poteſt, vbi mandatum nullum interceſſit, *d.l.ex mandato 20.§.1.eod.*
11 Vtroque enim caſu mandatum intercedit,ac proinde mandati actio competit.
12 Quia hoc poſteriore caſu mandatum nullum eſt, ſed tantum mandato ſimile ac finitimum negotium.

DEFINITIO XII.

Vſura citra moram non debentur ei, ex cuius pecunia fuit ab alio res comparata, quamuis alius ille fructus perceperit.

DE vſuris pecuniæ dubitatio maior erat, an præſtare eas primus emptor deberet. Mouebat, quod alioqui & rem & pretium habuiſſe videretur. [1] Sed tamen verius viſum eſt non eandem hac parte conſtituendam eſſe rationem eius,qui venditionem ſibi fieri peteret, tametſi pecuniam pretij iam numeraſſet,quæ conſtitueretur venditoris re per eum tradita, necdum ſoluto ipſi pretio. Ille enim cum rem ſuam tradiderit, eiúſque fructibus careat, vſuras ſaltem pretij conſequi debet in vicem fructuum, [2] & conſequenter etiam citra moram. [3] Hic vero, de quo loquimur, pecuniam quidem ſuam tradidit,ſed ei qui eandem pecuniam alteri dare coactus fuit, vt rem haberet,ac proinde qui nullo tempore & rem & pretium ſimul habuit. [4] Alioqui eadem ratione dicendum eſſet, eum, qui ex aliena pecunia comparaſſet ſibi, nec de reuendendo ſe obligaſſet, perinde obſtrictum fore præſtationi vſurarum ab eo die, quo vel pecuniam accepiſſet, vel fundum emiſſet,quod tamen nuſquam proditum eſt: [5] ſolam enim de pretio actionem lex illi dat, non etiam de pretij vſuris, ſi mora nulla interuenerit. [6] Quin nec moram interueniſſe ſufficeret,ſi pecunia tantum credita proponeretur. Neque enim mutui vſuræ debentur ex mora citra vinculum ſtipulationis. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod nunquam permittendum eſt, tanquam bonæ fidei contrarium, *L.curabit 5.C.de act.empt.l.Iulianus 13.§. veniunt autem,D. eod. L.2.C.de vſur.Pauls lib.2.ſent.17.§.9.*
2 *d §.veniunt,*
3 *d.l.curabit.& d.l.2.C.de vſur.*
4 In quo vno tamen maximè iniquitas eluceret, *l.ex empto 11,§. quia autem, l.bona fides 50.D.de action.empt.*
5 Nam de ſolo pretio recuperando, non etiam de pretij vſuris loquuntur Impp. *in l.mutuum 6.& l.pen.C.hoc tit.l.2.C.pro ſoc.*
6 In locis proximè citatis.
7 *L.3.C.de vſur.l.Titius 24.D.de præſcr.verb.*

DEFINITIO

DEFINITIO XIII.

Qui ſe dicit electum, licet tanquam talis miſſus ſit in poſſeſſionem conſentiente debitore, non poteſt tamen vincere in petitorio, ſi non proferat inſtrumentum electionis.

SI, vt fieri adſolet, pignora ſub haſta vendita quis emerit pro ſe aut amico iam electo vel eligendo, [1] non aliter audiendus eſt, qui electum ſe dicit, & decreto ſubhaſtationes confirmari poſtulat, [2] quàm ſi doceat, ſe electum fuiſſe, [3] ac per eiuſmodi electionem tranſlatum in ſe ius emptionis; [4] nec quod tanquam electus in poſſeſſionem iam miſſus ſit cōſentiente debitore, quicquam ei proderit, niſi cum de poſſeſſione agetur. [5] Decreti namque interpoſitio ad cauſam proprietatis dominiique adiudicationem pertinet, [6] cuius gratia neceſſe eſt præcedere tituli probationem, ex quo dominium transferri poſſit. Conſtat autem ex emptione per alium facta non alij poſſe quæri dominium, [8] nec ſi procurator fuiſſe probetur is, qui ſuo nomine comparauit, [9] aut pro amico electo vel eligendo, ſi nulla electio proferatur. [10] *Ita Senatus*, ex tempore in cauſa N. Franciſci de la Couz & Euerardi Danignon 13. Cal. April. 1593.

1 Vt ſolent honeſtiores homines non facilè pati nomina ſua publicis actis inſcribi, *l. 5 §. ſen. de auct. tut.* Dixi *Defin. 3. 3.*

2 Poſt elapſos ſex menſes à die miſſionis in poſſeſſionem numerandos.

3 Semper enim qui agit tanquam talis, talem ſe ante omnia probare debet, *vulg. iuribus.*

4 Ita loquendum eſt, non ius emptoris, cum ſit ipſe emptor, & quidem primus, vt dixi *Defin. 1. & aliis 3.*

5 Nam cum de poſſeſſione agitur, ſufficit probari poſſeſſionem quæ nec violenta ſit, nec clandeſtina, nec precaria, *leg. 1. §. vlt. & leg. 2. D. vti poſſid.*

6 Quæ cauſa proprietatis nihil commune habet cum cauſa poſſeſſionis, *vulg. l. naturaliter 12. §. nihil commune, D de acqu. poſſeſſ.*

7 Dominium enim ſine titulo non transfertur, neque traditione interueniente, *l. nunquam nuda, 31. de acquir. rer. dom.* Eſtque facilius, vt transferatur dominium ſine traditione, quam vt ſine titulo, *leg. 2. D. de publician. in rem act.*

8 *L. quæcunque gerimus, 11. D. de oblig. & act.*

9 *L. res ex mandatu, 59. D. de acq. rer. dom.* iunct. *l. ſi procuratorem, 3. eodem.*

10 Nulla enim ſecuta electione ſubſiſtit & reſidet emptio in perſona emptoris, qui ipſe emit & contraxit, quippe beneficio, quod habet, vt alium eligere poſſit, non cogitur vti, ſi nolit: eſt enim ea eligendi facultas meræ voluntatis & liberalitatis.

DEFINITIO XIV.

Maritus procurator vxoris ad vendendum ſi emat, ſoluſque & ſuo tantum nomine rem accipiat, & ſe obliget de pretio, ſibi ſoli acquirit, licet initio dixerit ſe tam ſuo, quàm procuratorio nomine contrahere.

MAritus ab vxore procurator conſtitutus, vt bona ſibi cum fratre communia diuideret, partemque ſuam venderet, partem fratris ante diuiſionem emerat, & in contractus præfatione dixerat, ſe tam ſuo ſuorumque, quam vxoris nomine contrahere: item poſtrema inſtrumenti parte, tam ſuo, quam vxoris nomine promiſerat, eum contractum perpetuo ratum fore. In ipſa tamen ſtipulationis & traditionis clauſula ſolius mariti mentio facta fuerat, non etiam vxoris aut procuratoris, totoque reliquo contractu maritus ſolus emptor & ceſſionarius dicebatur. Cum quæreretur, an vxori pro parte quæſitum eſſet bonorum emptorum dominium, placuit non eſſe. Etſi enim nouum non eſt, vt vna contractus clauſula interpretationem capiat ex alia: [1] in emptionibus tamen & ſtipulationibus omnibus præciſe ſpectanda ſunt verba ſtipulationis, [2] & veritas traditionis. [3] Nec alij quæſitum videri poteſt ex emptione dominium, quam cui venditor rem tradidit. [4] In quo differt cauſa dominij à cauſa poſſeſſionis: nam in transferenda poſſeſſione accipientis voluntas potiſſimum inſpicitur, cui acquirere poſſeſſionem velit: [5] In transferendo autem dominio voluntas tradentis cui tradere cogitet. [6] Idque in propoſito tanto certius erat, quod maritus non ad emendum, ſed ad vendendum procurator conſtitutus fuerat, [7] quodque pretij non ſoluti nomine in eodem inſtāti, coram eodem notario, iiſdémque teſtibus maritus ſolus, & ſuo tantū, nō etiā procuratorio nomine ſe obligauerat. *Ita Senatus* pro N. Claudio de Platiere, contra heredes N. Ioannis Geneuois, 7. Cal. Iun. 1594

1 *L. Titia, 134. §. idem reſpondit plerumque, de verb. oblig. l. qui filiabus 17. de leg. 1.*

2 *L. veteribus, 39. ff. de pact.*

3 *L. 4. 6. & pen. C. hoc tit.*

4 *dictis legibus & l. ſi ex ea, C. de rei vind.* iunct. *l. traditionibus, 20. C. de pact.*

5 Quia poſſeſſionis acquiſitio ſolo acquirentis facto & animo contenta eſt, faciliórque eſt alienatio poſſeſſionis, quam dominij, *l. ſi quis vi 17. §. 1. ff. de acquir. poſſ.*

6 Afflict. *dec. Neapol. 301.*

7 Ac proinde emerat ſine mandato, diligenter enim fines mandati cuſtodiendi ſunt. *l. 5 ff. mandat. l. maritus, 21. C. de procur.*

8 Non alius enim emptor videri poterat, quam qui de pretio eſſet obligatus, *l. 1. ff. de rer. permut. l. ex empto, 11. de act. empt.*

TIT. XXXV.

DE COMM. RER. alien.

DEFINITIO I.

Communi re vendita, interdum cauſa venditionis eſt indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt reſtitutio vni ex venditoribus conceſſa debeat prodeſſe alteri.

RESTITVTIO minoris prodeſt maiori in cauſis indiuiduis, in diuiduis non item: [1] quid ergo ſi minor & maior ſimul fundum vendiderint; An dicemus agi de re diuidua, quia fundus commodè diuidi poſſit; [2] Atqui etiam res pignori obligata poteſt commodam recipere diuiſionem, [3] nec eo minus tamen hypothecaria dicetur indiuidua. [4] An ergo dicemus contractum venditionis indiuiduum, vtpote ex vno eoque indiuiſibili actu æſtimandum; Atqui id non, niſi ex parte emptoris verum eſt, qui partem empturus non fuit, [5] non etiam ex parte venditoris minoris, qui cum non niſi partem habuerit in re diuiſibili, non poteſt dicere partem venditurum ſe non fuiſſe: [6] ſed tamen poteſt aliquando contingere, vt non aliter poſſit videri minor pro parte ſua reſtitutus in integrum, quam ſi in ſolidum reſtituatur. [7] Finge venditum eſſe non fundum, ſed ius redimendi qui iam antea fuerat venditus ſub pacto de retrouendendo: [8] aut quod idem eſt venditam hyperocham, quam vulgo *pluriſvalentiam* vocant, [9] ius indiuiduum venditum videbitur, quia non poteſt redimi fundus pro parte: [10] ponimus ſiquidem factam eam venditionem alteri, quam priori emptori. Alioqui non tam venditio illa dicenda eſſet, quam remiſſio iuris venditori competentis, cum fundus & fundi hyperocha nihil hac parte diſtent. [11] Hoc igitur caſu reſtitutio minoris proderit maiori. [12] Sed & ſi fundus ipſe venditus ſit, fieri poteſt, vt minoris reſtitutionem neceſſe ſit prodeſſe maiori. Finge venditum fuiſſe fundum communem à fratribus, qui in eum vſque diem indiuiſam retinuerant parentum hereditatem, [13] ſi minorem duntaxat reſtituas in integrum, non facies, vt ſit in integrum reſtitutus: efficies enim, vt incidat in communionem cum emptore, qui antea longe meliore conditione in communione erat cum fratre, cum quo familiæ erciſcundæ accepto iudicio [14] potuiſſet aſſequi, vt totam rem illam ſibi haberet, tantundem ex reliquis bonis fratri conceſſurus.

conceſſurus.[15] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Fratrum Du Saix, & d'Aruen, contra D. de Conflens, 4. Mart. 97.

1 *Not. in l. 1. C. ſi in commun. cauſ. reſt. in integr.*
2 Ponimus enim talem fundum eſſe, qui poſſit commode diuidi regionibus, quamuis non omnes feudi poſſint diuidi.
3 Nam & fundus poteſt obligari pignori, *l. ſi fundus, 16. & paſſ. D. de pignor.*
4 *L. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus hered. debit. vel credit. leg. rem hereditariam 68. D. de euict.*
5 *L. auter vrgentibus, 4. §. 1. D. de minor. l. ſi quis alium 46. D. de ſolut. l. cùm ex cauſa 139. D. de verb. oblig.*
6 Cum non potuerit totum vendere, niſi vendendo rem alienam.
7 Quo caſu non eſt dubitandum, quin minori conceſſa reſtitutio debeat etiam maiori prodeſſe.
8 *Vt in l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*
9 De qua *in l. & quæ nondum, 15. §. vlt. D. de pignor. l. quærebatur, 20. D. qui potior. in pign. hab.*
10 Not. per Bart. & alios *ad d. l. ſi quis alien. 46. D. ſolut.*
11 *Arg. d. l. & quæ nondum, 15. §. vlt. D. de pignor.*
12 Ne alioqui eueniat, vt nec ipſi minori ſit profutura.
13 *Vt in l. cum duobus, 52. §. Papinianus, alias leg. ſi fratres. D. pro ſoc. & tot. hoc tit. C. de commun. rer. alien.*
14 Quod non poteſt accipi cum nouo ſocio, quia iudicium familiæ erciſcundæ non accipitur, niſi inter coheredes, *l. 1. & 2, l. cum putarum & paſſ. ercif.*
15 Sic enim plerumque fit diuiſio hereditatis, ſcilicet per mutuas adiudicationes, *l. 3. l. item Labeo. § familia, & paſſ. eod. tit.*

DEFINITIO II.

De pluribus eandem rem communem vendentibus, & ſe in ſolidum de euictione obligantibus, quorum vnus minor, alius maior fuit.

QVid vero ſi plures fratres, quorum vnus minor, alius maior fuit, ſic fundum vendiderint, vt quilibet in ſolidum de euictione ſe obligauerit; Nemo dubitat, quin videantur hoc caſu inuicem fideiuſſiſſe.[1] Proinde non eſt æquum, vt reſtitutio minoris proſit maiori,[2] cum nec proſit fideiuſſori, niſi ſi dolus interuenerit.[3] Cui conſequens eſt, vt nec pro ſua parte poſſit minor in integrum reſtitui, ſi ſit hæres maioris, qui in ſolidum obligatus fuit.[4] Dicebam tamen non ſemper id verum eſſe: Tunc enim verum eſt reſtitutionem minoris non prodeſſe fideiuſſori, cum fideiuſſor acceptus eſt intuitu minoris ætatis, & contemplatione iuris prætorij. Non etiã ſi acceptus ſit pro minore, eo modo quo accipi ſolet, etiam pro maiore.[5] In propoſito autem, id eſt, non eo ſolum ex fratribus, qui maior fuit, ſed etiam minore in ſolidum vendente,[6] apparet id actum eſſe, vt non magis fideiuberet maior pro minore, quam minor pro maiore, ideoque admittendum eſſe, vt minoris reſtitutio proſit maiori, nec proinde impediatur ex eo, quod minor ipſe maiori hæres extiterit.[7] Senatus nihildum, quod ſciam, decidit. In eadem cauſa.

Poterant & debebant hæ Definitiones collocari ſub titulo ſi in commun cauſ. in integr. reſt. poſtul. vbi per errorem fuerunt prætermiſſæ.

1 Cum negotium non ſpectet ad ſingulos in ſolidum, ſed ad vnumquemque pro parte, *arg. l. vir vxori, 17. §. mulier & Titius, cum ibi not. D. ad SC. Velleian.*
2 *L. 3. §. ſed vtrum, l. cum mandato, 13. D. de minor.*
3 *L. 2. C. de fideiuſſ. minor. cum ibi not.*
4 quia cenſetur eadem perſona cum defuncto, *Nouell. 48. de iurejur. à moriente præſt.*
5 Vt dixi *in tit. de fideiuſſ. minor. §. ex l. Stichum aut Pamphilum, 9. § quod vulgo, D. de ſolut. d. l. 6. C. de fideiuſſ. min.*
6 Nam & ex cauſa venditionis poſſunt fieri correi debebendi, *leg. eandem 9. D. de duob. reis.*
7 Ne alioqui deterior ſit conditio minoris, qui maiori heres extitit quam futura eſſet ipſius maioris, quod abſurdum eſſet. Sufficit enim vt non ſit melior. Sed hoc intellige vt poſſit minor reſtitui pro ſua parte, at non etiam pro parte maioris cui minor heres extitit.

TIT. XXXVI.

DE PACT. INT. EMPT. & vendit.

DEFINITIO I.

Pactum prælationis paciſcenti prodeſt contra nouum emptorem, ſi paciſcens poſſideat, aut ſi de pignore quoque conuenerit.

VEndidiſti mihi fundum excepta tibi facultate redimendi, quod vulgo pactum de retrouẽdendo appellant.[1] Et promiſiſti eius fundi hyperocham, &[2] vt barbari loquuntur pluris ualentiam, te non alij quam mihi, ſi aliis præferri velim, venditurum:[3] Si alij poſtmodum contra legem inter nos dictam vendideris, vtilis mihi erit exceptio pacti,[4] ſiue in ipſa venditione, ſiue poſt eam contractam, maximè in continenti adpoſiti, cum non plus iuris contra me habere poſſit, qui à te emit, & ex tua perſona agit, quam tu haberes, ſi ipſe experiris.[5] Verum enim eſt pacta in continenti facta veſtiri, vt aiunt, cohærentia contractus, éique vſque adeo ineſſe videri, vt contractus portio eſſe exiſtimentur.[7] Quare nec requiremus, vt in eo pacto quicquam de pignore conuenerit, inſtar namque pignoris eſſe debet, quod ex pacto retentionis ius habeo.[8] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum videatur, tametſi ex interuallo pactum initum ſit. Nam & pacta ex interuallo facta vtilia ſunt ad excipiendum, licet non ad agendum.[9] *Ita tratum eſt* in publico auditorio, Id. Dec. 1589.

1 De quo noſtri *in l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* Aliud pactum eſt de quo *in l. ſi ſuper, 9. C. de tranſact.*
2 De qua *in l. ſi pecuniam, 33. D. de pign. act. leg. quærebatur, 20. D. qui potior. in hab.*
3 Vulgo pactum prælationis vocant, de quo *in l. ſi ſterilis, 21. §. pen. D. de act. empt. l. dudum. 14. C. de contrah. empt.*
4 Semper ex pacto datur exceptio, *leg. iurisgentium, 7. igitur nuda. D. de pact.*
5 *L. quod ipſis. 143. de reg. iur. l. ſi à te, 9. §. vlt. & l. ſeq. D. de except. rei iudic.*
6 *dict. l. iuris gentium, §. quinimo, de pact. l. lecta, 40. D. de reb. cred.*
7 *l. fundi partem, 79. de contr. empt. l. ſi ſterilis, 21. §. ſi tibi, de act. empt.*
8 Requirimus enim conuentionem de pignore ad agendum, non ad excipiendum, ſemperque facilior eſt retentio, *leg. 1. D. de pign.*
9 *d. §. igitur nuda.* * Quid verò ſi conuentionalis retractus fuit & conuenerit vt ſoli venditori eiuſque filiis retrahere liceret? non licebit filio cognatis id ius vendere, & ſi vendiderit nihil agit, ergo ius in integrum redimendi retinebit. *Ita Senatus* 10. Februarij, 1610.

DEFINITIO II.

SEd ſi cum alius à te fundum emiſſet & poſſideret, ea conuentio inter nos facta ſit, vt fundi hiperocham non alij, quam mihi poſſes vendere, deinde alij vendideris, tu quidem perſonali ex empto actione mihi teneberis,[1] ſed tamen emptor ille mihi præferetur, quoniam plus iuris habet ad rem is, cui vendita iam res eſt, quam cui vendi debuit.[2] Multo minus aliqua mihi contra ipſum actio competet, ſi forte rem iam redemerit, eiuſque poſſeſſor factus ſit. Neque enim ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto dari poteſt actio contra ſingularem ſucceſſorem, qui non contraxit.[3] Ac præterea tametſi vtrique facta venditio eſſet, is tamen in quæſtione dominij præferretur, cui prius tradita res fuiſſet.[4] Cui conſequens eſt, vt ſi mihi cauerim per clauſulam conſtituti, per quam iurium perinde ac rerum corporalium poſſeſſionem transferri placuit,[5] præferri debeam iure poſſeſſorio;[6] quandoquidem ad tuendam meam poſſeſſionem non minus vtilis eſt exceptio pacti cum actoris auctore initi, quam ſi actor ipſe pactus proponeretur, cum ex cuius perſona quis agit eius factum præſtare debeat, licet non niſi ſingularis ſit ſucceſſor.[7] Sed & nulla adiecta conſtituti clauſula præferri me oportebit, ſi mihi ſic proſpexerã, vt hyperochã illã iure pignoris haberẽ obligatam, ſiue ſpeciali, ſiue generali conuentionẽ de pignore. Nam cum pignus tribuat ius non ad

rem

rem ſolum,ſed etiam in re, [9] fieri nequit, vt ſemel affecta res in quem,quam tranſeat, niſi cum ſuo onere. [10] Et conſequenter nulla eſt venditio, vt pactioni ſtetur. [11] Neque ſpecialem hypothecam conſtitutam eſſe neceſſe eſt,cum hac parte,vt & in aliis fere omnibus iuris partibus, [12] tantundem prolit generalis,quantum ſpecialis, [13] maxime vero coniuncta clauſula coſtituti. [14] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. ſi ſterilis,21.§.pen.D de act.empt.*
2 Etiamſi neuter poſſideret,ac multo magis ſi idem ille qui emit, poſſidet,*l quoties,1 C.de rei vind.*
3 *L.vlt.in fin. D.de contr empt.l.1.§.ſi heres,D.ad SC. Treb.l.aris alieni.15.C.de donat.*
4 *d.l.quoties,l.ſiue autem,9.§ ſi duobus. D.de publican.in rem act.*
5 *L.quod meo,18.de acq.poſſ.*
6 Nam & cæteris paribus ſemper plus iuris habet, qui poſſidet hoc ipſo quod poſſidet,*d.§.ſi duob.l.1.§ vlt l.2.vti poſſid.l.vlt.de acqu.poſſ.*
7 *L.ſi decem, 17.§.pactum conuentum, D.de pact.*
8 *L.ex qua perſona, 149. de reg.iur.l.quod ipſis,143.eod.*
9 *L.pignoris,17.D.de pignor.*
10 *L. .§.1 eod.l.vnic.C. rem alien.gerent.non interd.rer.ſuar.alien.*
11 *L.ſi creditor,7.§.vlt.* vbi Bart.*D.de diſtr.pign.*
12 Hoc propter ſpeciem,*l.licet 7.C.qui potior.in pign. hab.* vbi ſpecialis hypotheca requiritur.
13 *L. namus 17.C.de pign.l.2.eod.*
14 *d.l.quod meo,18.de acquir.poſſ.*

DEFINITIO III.

Per actionem quæ competit ex pacto de retrouendendo debentur omnimodo fructus ei,qui pecuniam obtulit & obſignauit.ſiue à poſſeſſore, ſiue à primo emptore.

VEndideram tibi fundum ſubiecto pacto de retrouendendo.Tu eundem ſubinde Titio, ea lege adiecta, vt mihi quandocunque redimere volenti retrouendere cogeretur.Titius denique Sempronio,eadem expreſſa conditione. Certum eſt in mea electione poſitum eſſe ex Statuti noſtri poteſtate, [1] an contra te velim agere,vt retrouendas, licet non poſſideas, [2] an contra poſſeſſorem eumdemque emptorem, tametſi mecum non contraxerit; [3] At quid ſi contra te agere maluero,ignorans forte ab alio poſſideri fundum, tu dixeris vendidiſſe te Titio,mox ego aduerſus Titium quoque egero,& ille rurſus dicat ſe vendidiſſe Sempronio, vt poſtremo agam etiam contra Sempronium, iſque conuentus ſtatim retrouenditionem offerat, ſed tamen iam perceptis fructibus, qui eo tempore, quo tecum agere cœperam nondum erant percepti; Placuit non poſſe mihi Sempronium condemnari fructuum nomine, cum eos ſuo iure perceperit, [4] neque in mora fuiſſe videri queat, priuſquam conueniretur: [5] nec ſi multo ante tempore debitam pecuniam tibi obtulerim atque obſignauerim, nihil enim eſt quod ei ignoranti poſſit imputari. Quid ergo? An perdidiſſe me fructus dicendum erit, qui pecuniam congruo loco & tempore tibi obtuli,teque recuſante obſignaui; At id iniquum fuerit. [7] An ad fructuum reſtitutionem condemnaberis, quos ipſe non perceperis; Ita ſane eſt. Perinde fructuum nomine condemnari debes, ac ſi poſſideres, [8] quia per te ſtat, id eſt, per venditionem à te factam,quo minus poſſideas: [9] non potuit autem ea venditio inſcio me facta iuri meo derogare. [10] Idque tanto magis in propoſito dicendum videbatur,quod imputari tibi poterat, cur à me conuentus non tertium emptorem indicaſſes, qui poſſidebat,ſed ſecundum, qui cum non poſſideret retrouendere mihi non poterat,& contra quem, quia nec poſſidebat,nec contraxerat,nulla mihi actio competebat. [11] Nam ſi tertium emptorem eumdemque poſſeſſorem indicaſſes,potuiſſem aduerſus eum confeſtim agendo aſſequi, vt in mora conſtitueretur, [12] atque ita ad fructuum exinde percipiendorum reſtitutionem obligaretur. [13] *Ita Senatus* ex tempore pro Dn. Du Col Maurianenſi, contra N.Deplans,4.Id.Nou.1590.

1 *In cap.rempublicam,lib.3.ſtatut.cap.4.*
2 Nam & qui non poſſidet,retrouendere tamen poteſt & debet, cum vt id faciat obligatus eſt,poteſtque facere citra iniuriam poſſeſſoris,qui fundum ea lege emit,vt retrouenderetur.
3 In quo ſtatutũ noſtrũ abhorret à iure. Nec enim poteſt poſſeſſor ob hoc ſolum, quod poſſeſſor ſit,teneri vlla perſonali actione, ſi neque contraxerit, vel quaſi, neque deliquerit, vel quaſi,præterquam cum naſcitur obligatio ex variis cauſarum figuris, *l. 1. D. de oblig. & act.§.1.Inſtit.eod.*
4 Id eſt,tanquam Dominus. Fructus enim iure ſoli percipiuntur,*l. qui ſcit,25.§. .de vſur.*quamquam ſufficeret bona fides ad fructuum acquiſitionem,*l.bonæ fidei,48.de rer.domin.*
5 *l 2.C hoc tit.l.mora,32.D.de vſur.*
6 Nunquàm enim vnius mora nocet alteri,*l. in condemnatione,73.§.1.de reg.iur.*
7 Cum obſignatio legitime facta pro ſolutione ſit,*l.obſignatione 9.C.de ſolut.l.acceſ iam,19.C de vſur.*
8 Nec enim nouum eſt, vt etiam is, qui non poſſidet, fructus quoque ab alio perceptos reſtituere teneatur, *l. ſed etſi lege, 25. §. ſed vtrum is ſolus D.de petit.hered*
9 Nam alioqui in poteſtate vnius ſit,alterius non delinquentis conditionem deteriorem facere,*leg.1.ff.de alien.iud.mut.cauſ.fact. l.2. quod vi aut.clam.*
10 *L.4.alias,l ſi ex duobus.§.ſed & Marcellus,D.de in diem addict. l. pen.D.de ſeru.export.*Dec.*conſ.239.*
11 Non enim poteſt naſci hæc actio, niſi vel ex contractu vel ex ſtatuto.ſtatutum autem non dat eam niſi contra poſſeſſorem. Iunge *l.ſi cum venderet 13.D.de pign act.*
12 Poteſt enim conſtitui in mora quiſquis poteſt interpellari & conueniri,*l.mora,32.D.de vſur.l.ſi pupillus,127.de verb.oblig.*
13 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo præſtandi ſunt ex die moræ,*l.videamus,38.§.pen.de vſur.l.2.C hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Pactum de retrouendendo ſimulatum eſſe poteſt, ex variis cauſis, etiamſi in perſona emptoris non concurrat fœnerandi conſuetudo.

ETſi pactum de retrouendendo non ob id ſolum ſimulatum videri debet,quod pretij vilitas interuenerit,niſi accedat quod emptor ſolitus ſit fœnerari, [1] poteſt tamen ea præemptio capi ex aliis quamplurimis cauſis, pro perſonarum & rerum varietatibus, [2] inter quas non leuis illa eſt,ſi ex continenti poſt venditionem venditor ab emptore eumdem fundum conduxerat,& ex ea cauſa in poſſeſſione remanſerat, [3] ipſa autem penſio conſtituta non tam quantitate fructuum ex fundo percipiendorum, quam iuſto fœnori pecuniæ pro pretio datæ reſpondere videatur. [4] Finge illud etiam accedere,vt finito tempore, quod ad redimendum priore contractu ſtatutum fuerat,aliud tempus idque longiſſimum in eamdem rem venditori emptor indulſerit.Ex eo ſane fit credibile, non niſi de pecuniæ reditu acquirendo & pignorum fide ſtabilienda emptorem cogitaſſe. [5] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Defin.12.& 13.T.de leg.

1 Eo nimirum iure quo Senatus noſter vtitur. Nam in Gallia præualet contraria opinio, vt ſufficiat pactum de retrouendendo cum pretij vtilitate. quam eſſe communem noſtrorum opinionem teſtatur Thom.Gramm.*deciſ.76.*
2 Simulatio enim cum ſit dolus & in animo conſiſtat, probari poteſt ex ſolis indiciis & coniecturis,*l.1.& 3.vbi notat. Cod.plus valer.quod agit.l.dolum.6.C.de dolo,l.non omnes,5.§ à barbaris de re milit.*
3 *L.ſicut.8.§.ſuperuacuum,D.quibus mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*
4 Alioqui pactum hoc non eſt prohibitum,*l.qui fundum, 75. D. de contr.empt.*Iunge *l.ſi ea pactione,24.C.de vſur.*
5 Vera enim conductio ſolet æſtimationem penſionis inire ex fructuum comparatione,cum per eam fiet,vt conductori acquirantur fructus tanquam percepti ex domini voluntate,*l.ſi ſeruus,61.§. locaui,D.de furt.l.ex conducto.15.per tot.& paſſ.D.locat.*

DEFINITIO V.

Non cogitur quis ducere in conuentionem, quod poteſt aduerſarius ſolus facere proteſtationem.

SI fundũ tibi vendiderim ſub pacto de retrouendendo, & ea lege adiecta, vt quandocunque volente me rei hypotecham,aut ius omne,quod in eo fundo habebam vendere, tu eodem pretio oblato, quod alius offerret, omnibus præferreris: [1] agenti mihi ex contractu, vt retrouendas non potes recuſare hoc prætextu,quod nolim fortaſſe pati, vt in redemptionis inſtrumento eadem de iure prælationis conuentio repetatur. Neque enim tua quicquam intereſt, [2] cum & inuito me proteſtari poſſis, vt ſaluum tibi ſit ius prælationis, [3] nec eo minus ſaluum tibi futurum eſſet,ſi nulla facta proteſtatione reuendidiſſes. Diſpar ſiquidem hac parte cauſa eſt venditionis,quæ vltro ac voluntarie fit,& eius quam fieri neceſſe

ceſſe eſt ex iure & neceſſitate præcedentis contractus: illa non tantum venditoris ius perimit, quod vel in re, vel ad rem habebat, [4] ſed eorum quoque omnium, qui venditioni conſenſerunt. [5] Hæc vero nec illi ipſi, qui vendidit, nocet. Ex eo namque quod vel inuitus quis facere cogitur, voluntatis conlectura capi non poteſt, quaſi ius ſuum vltro remiſiſſe intelligatur. [6] Porro ſuperuacuã conuentionem inſtrumento inſeri, vt quis patiatur, cogi non poteſt. [7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de Sion & de Longecombe, contra Dn. de Pierrecloz, 8. Id. Maij, 1593.

1 Quod pactum prælationis dicitur, & vulgare eſt in omnibus venditionibu, quæ fiunt ſub pacto de retrouendendo. De quo dixi *Defin.* 1. 5. Iunge *l. qui fundum*, 75. *D de contr. empt.*

2 Nunquam autem vel actio vel exceptio danda eſt ei, cuius nihil intereſt, *l.* 3. §. 1. *ſtipulatio iſta*, 38. §. *alteri, de verb. oblig.*

3 Nec enim proteſtatio exigit conſenſum aduerſarij, cum ius nullum tribuat proteſtanti, ſed tantum conſeruet, ſi quod habeat, *l.* 4. §. 2. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. etſi quis*, 14. §. *pleriſque, de relig. & ſumpt. funer.*

4 *L. ex empto*, 21. §. 3. *de act. empt. l. etſi in* 10. *de diſtract. pign.*

5 Saltem hactenus, vt per doli exceptionem repellantur, *l.* 4. §. *quæſitum eſt ſi cum fundi, D. de dol. mal. except.*

6 Iis demum namque imputari poteſt, cur, non contradixerint, qui contradicere potuerunt, non illis quibus inuitis fieri actus potuit, *l. Caius* 39. vbi Bart. & alij notant, *D. de pign. act.*

7 Quamuis dici ſoleat ea, quæ abundant, non vitiare, *l. non ſolent*, 94. *de reg. iur.*

DEFINITIO VI.

Obſignatio non eſt neceſſaria ad impediendũ, ne currat tempus intra quod retrouenditio peti debuit.

INtra certum tempus, quod redimendo fundo præſcriptum fuerat, interpellarat emptorem venditor, vt retrouenderet, ac recuſante eo pretium obſignauerat, ſed non tamen integram quantitatem, quæ emptori reſtitui debuerat. [1] Non eo minus interrupta præſcriptio videbitur, quod obſignatio non ſatis plena fuerit. Ad ſolam enim fructuum acquiſitionem obſignationis vtilitas pertinet, [2] non etiam ad præſcriptionis interruptionem, quæ ſola etiam interpellatione, verbalique oblatione contenta eſt, [3] niſi cum venditori dicenti paratum ſe pretium numerare, emptor reſpondit paratum ſe accipere. Sic enim verbalis oblatio verbali exceptione eludenda eſt. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 At proinde non fuit ſufficiens obſignatio, debet enim eſſe plena integra, adeo, vt ſi quid debeatur, quod minus liquidum ſit, ſatiſdari eo nomine oporteat, *l. Statuliber rationem*, 7. *D. de ſtatulib.* iunct. *obſignatione*, 9. *C. de ſolut.*

2 Aut potius ad hoc, ne is, qui fructus petit, vſuras viciſſim præſtare cogatur. Nam, vt fructus reſtituendi ſint venditori agenti ex pacto, de retrouendendo ſola oblatio videtur ſufficere ſine obſignatione, *l.* 2. *C. hoc tit.* Saltem ex die conteſtationis, vt dicam Defin. 17. 5.

3 Cum per eam oblationem & interpellationem emptor in mora conſtituatur, *d. l.* 2. *& l. ſi per te non ſtat*, 7. *C. de vſur.*

4 Bart. ad *l. crediter*, 13. *n.* 5. *ff. de diſtract. pign. arg. leg. aut qui aliter.* 5. *quod vi aut clam, l.* 1. *de liber. agneſc.*

DEFINITIO VII.

An & quando valeat obſignatio debiti, ſi nihil pro monetæ augmento obſignauerit is, qui petit retrouenditionem?

AT finge obſignatum pretium integrum, quod ad numerum duntaxat, & quantitatem corporum debitorum attinet, non etiãm quod ad nummorum bonitatem, vt proinde emptori ius ſit petendi augmenti quod ex monetæ deterioratione debetur, vulgo *renfort* vocant, [1] ſufficiet ad obſignationis validitatem, vt proteſtatus ſit venditor, paratum ſe maiorem quantitatem, ſi opus erit, obſignare, nec requiretur, vt eo nomine præſtet ſatiſdationem, quæ alioqui pro non liquidis neceſſaria eſſe ſolet. [2] Nempe quamlicet augmentum monetæ dicatur, ſitque pars debiti principalis, [3] in facto tamen & plerumque in incerto eſt, an moneta, quæ ſoluitur, deterior ſit, an melior, aut æque bona, item an parem aut minorem, maioremve vtilitatem afferre poſſit ei, qui accipit ſolutionem. Ideoque facto & declaratione voluntatis opus eſt, vt ſciatur, an de imminuta bonitate intrinſeca conqueri velit is, cui pecunia debetur. [4] Quid enim ſi nec poſt factam obſignationem conqueratur; Quod ſi conqueratur, ſiue ante, ſiue poſt litem inchoatam, ſiue in prima, ſiue in ſecunda inſtantia, ab eo demum tempore minus obſignatum videbitur, ſi monetæ augmentum non offeratur, & quoaduſque liquidatum ſit cautio eo nomine præſtetur. [6] Nec obſignanti proderit, quod pro acceſſoriis, quæ vt plurimum ſunt incerta, certam quantitatem obſignauerit, cum proteſtatione, vt fieri ſolet, vel addendi vel detrahendi, [7] quoniam, vt dictum eſt, monetæ augmentum non eſt quid acceſſorium ad principale debitum, ſed ipſius principalis debiti partem integralem conſtituit. [8] An igitur fructus, qui ante petitum augmentum ex fundo percepti ſunt ab eo, qui retrouendere debuit, ad eum pertinebunt, qui obſignauit quamdiu nihil ei poteſt imputari, hoc eſt, quamdiu de non obſignato augmento conqueſtus non eſt is, qui ſolutionem accipere debuit, poſt id vero tempus quaſi purgata mora retineri ab emptore poterunt? Maxime, quia poſterior mora nocere venditori debet. [9] Plane ſi emptori augmẽtum illud in iudicio petenti venditor in iudicio quoque offerat, licet nec ſtatim ſoluat, nec obſignet, nec ſatiſdet, perinde condemnandus eſt emptor ad fructuum omnium in id vſque tempus perceptorum reſtitutionem, ac ſi augmentum hoc vel nunquam petitum, vel ab initio conſignatum, aut eo nomine cautum fuiſſet [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De quo vide quæ ſcripſi latè *in tract. de variis numm. debit. ſolut.*

2 *L. ſtatuliber rationem*, 5. *ff. de ſtatulib.*

3 Naſcitur enim ex eo, quod, quale quid eſt quod debetur tale ſolui debet, ac in eadem bonitate & qualitate, *l.* 3. *D. de reb. cred. l. creditorem* 90. *alias l. Paulus, de ſolut.*

4 Sunt enim pleriſque creditores minus difficiles, qui de iſta bonitatis imminutione non conqueruntur, ne nimis onerosi videantur. Fuitque tempus cum nulla apud nos huius iuris ratio habebatur, vt nec hodie habetur vllã in pleriſque Galliæ locis.

5 quia ſane ex iuris ratione debetur, *d. l.* 3. *de reb. cred. d. l.* 9. *de ſolut.*

6 *Ex d. l. ſtatuliber rationem*, 5. *ff. de ſtatulib.*

7 Quæ proteſtatio prodeſſe ſolet, quia nihil poteſt imputari ei, qui non obſignauit quantum debuit, ſi quantum debuit ignorauit, *arg. l. non poteſt improbus* 99. *ff. de reg. iur.*

8 Cum nihil aliud ſit, quam eadem quantitas debita corporum non deterioratorum, *d. l.* 99. *de ſolut.*

9 *L. qui decem* 72. §. 1. *& ſeq. D. eod. tit. de ſolut.*

10 Eam nempe vim habet iudicialis oblatio, vt impediat moram, quia nimirum ex ea ſequi condemnatio ſtatim poteſt, *l. ſi rem alienam*, 9. §. *vlt. D. de pign. act.*

DEFINITIO VIII.

De retrouendendo actio ſcripta hodie eſt in rem, non in perſonam, ideoque & contra poſſeſſorem quemcunque competit ad rem præciſe habendam, & ad inſtantiam diſcuſſionis remitti non poteſt.

ACtio venditori competens ex pacto de retrouendendo in continenti appoſito, licet in perſonam ſit, cum ex contractu proficiſcatur, [1] in rem tamen ſcripta eſt, eo præſertim iure quo vtimur, quando ex ſtatuti noſtri poteſtate non tantùm aduerſus emptorem detur, ſed etiam aduerſus quemcumque poſſeſſorem: [2] Datúrque ad rem præciſe conſequendam, nec liberaretur, aut alius poſſeſſor præſtando id, quod venditoris intereſſet, [3] ſicut nec venditor ipſe qui ad rem tradendam obligatus eſt. [4] Plus enim iuris habet certe non minus venditor ad eam rem quæ aliquando ſua fuit redhibendam, quam emptor ad habendam à venditore illam, quam nunquam habuit. [5] Ideoque ſi is, qui retrouendere debuit deceſſerit non alio herede relicto, quam cum beneficio legis & inuentarij, non erit venditor, aut qui ab eo cauſam habet remittendus ad inſtantiam generalis diſcuſſionis hereditariæ: quæ ſcilicet eorum propria eſt, qui perſonalibus non directis in rem ipſam actionibus experiuntur. [6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa Claudij Duport chirurgi, 10. Cal. Aug. 1593.

1 *L.2.C.hoc tit.l.qui fundum,75.D.de contr.empt.l.dudum,pen.C.eod*

2 Dixi *Defin.3,ñ.* Nec deſunt qui putent, ſed male,meo iudicio, id eſſe ex iuris ratione,poſt Paul.Caſtr,*ad l. ſi cum venderet, 13. D. de pign.action.*

3 Intereſt enim venditoris rem ipſam habere potius, quam rei æſtimationem.

4 De quo noſtri tractant,*ad l.1.D.de act.empt.* Scripſi *lib.6.Coniect.*

5 Quia non aliter fuerat rem ſuam alienaturus,*l vlt. C. hoc tit.* Semperque minus fauorabilis eſt is,qui perſequitur rem , quæ nunquam fuit ſua.*l.videamus 38.§.ſi actionem.D,de vſur.*iunct, *l. ſi in emptionem 45 D.de minor*

6 Excipe tamen eos qui agunt hypothecaria. Nam & iſti in rem agunt,& tamen non eo minus ad inſtantiam diſcuſſionis remittendi ſunt, quia actio hypothecaria non principalis eſt , ſed acceſſoria ad perſonalem ſicut & hypotheca ipſa acceſſio eſt debiti principalis.

DEFINITIO IX.

Ex pacto prælationis ſi adſit hypotheca etiam generalis,præſertim cum clauſula conſtituti,datur actio etiam contra ſecundum emptorem.

CVm rem meam tibi venderem,aut cum tua permutarem, conſtitueram me tuo nomine poſſidere, atque ita poſſeſſionem in te tranſtuleram, [1] ſed hoc tamen acto & retento, vt ſi alij eam rem velles vendere, præferrer ego cuilibet emptori eodem pretio oblato, bonis quoque noſtris in eam rem inuicem obligatis. Tu ſubinde alij vendideras me inſcio. Cum autem rei dominium & poſſeſſionem auocare vellem, obiiciebat ille tranſlatum in ſe ius dominij, proprietatis & poſſeſſionis , nec aliquam mihi actionem , niſi perſonalem contra te competere: [2] quæſtio in eo eſſe videbatur an ex pacto illo de iure prælationis ius aliquod mihi contra nouum emptorem acquiſitum eſſet. Sunt enim qui putent non aliter id admitti poſſe, quam ſi duo hæc concurrant, nimirum , vt res illa, in qua ius prælationis exceptum eſt,ſit ſpecialiter obligata, [3] & vt adſit clauſula conſtituti, quæ in eum caſum faciat poſſeſſorem illum , qui prælationis ius ſtipulatus eſt : [4] neque ſufficere generalem pignoris conuentionem , etiamſi adſit clauſula conſtituti. Alij contra nihil referre putant, vtrum generalis an ſpecialis obligatio interuenerit, vtramque enim eiuſdem eſſe hac in re poteſtatis. [7] Quæ ſententia Senatui noſtro probabilior videbatur , in propoſita autem ſpecie pro me faciebat,quod id prælationis ius ego mihi exceperam & retinueram in actu ipſo transferendi dominij & poſſeſſionis : [8] nemo enim dubitat, quin traditioni & alienationi rei meæ potuerim quam volui legem dicere , [9] etiam quæ alioqui non valeret. [10] Quo admiſſo illud etiam conſequens eſt, vt is,cum quo contraxi non alia lege & conditione dominium transferre in alium potuerit,quam qua ipſe habuit. [11] Itaque eueniente conditione iuris prælationis ſi legem contractus exerceam, non tam videtur per me auocari dominium à ſecundo emptore , quam nec tranſlatum in eum fuiſſe, [12] præter id,quod nec niſi certa illa lege & conditione dominium ac poſſeſſionem à me abdicaueram. [13] *Ita Senatus* ex tempore pro Amedeo Beſſon,contra Antonium Richard, 11.Calend.Febr.1594.

1 *Vulg.l.quod meo,18.de acquir.poſſ.*

2 Iam enim diximus in præcedentibus huiuſmodi pactum prælationis frequentiſſimum eſſe in omnibus venditionibus , quæ fiunt ſub pacto de retrouendendo,ſed & fiunt etiam plerumque in venditionibus puris,*l.qui fundum 75.D.de contrah.empt.l.ſi ſterilis,21.§. pen. D.de act.empt.* Sed & interdum naſcitur ex vltima voluntate ſi pater diſponens inter liberos iubeat vt nemo ex iis poſſit bona paterna vendere,niſi denunciatione prius fratribus facta,vt ſi velint,habeant ius prælationis,quæ pactio ſit etiam plerumque inter coheredes,*l.qui Romæ 122.§.coheredes,de verb.oblig.* quibus caſibus,ſi ex fratribus vnus inconſultis aliis fundum vendiderit , admittendi ſunt cæteri ad ius prælationis iure fideicommiſſi vel conuentionis. Sed ita vt à iudice ſtatuatur iis tempus breue , puta menſis vnius,intra quod tempus redimere cogantur.Eóque elapſo,nec prius interim emptor pretium venditori ſoluere cogatur. *Ita Senatus* in cauſa.N,Claudij Goy,& DD, de Salins & Montetminod, 7.Mart.1587.

3 Hoc enim modo fit pactum potentius, quia non tantùm perſonam paciſcentis afficit,ſed etiam rem ipſam,vt dixi,*ad l.2.in fin.ñ. ex l.ſi creditor,7.§.vlt.D.de diſtract.pign.*

4 *Ex d.l.qui fundum,75.D.de contr.empt.l. ſi ſterilis 21.§. pen. D.de act.empt.*

5 *Arg.l.licet,7.C.qui potior.in pign. hab.* Imbert.*in Enchir.* in verb. *locatio.*

6 Vt non tam de reuocanda poſſeſſione laborandum haberet, quam de retinenda. Facilius enim eſt , vt poſſidenti detur retentio, quam non poſſidenti actio,*l.1.D.de pignor.*

7 *Arg.l.3.& l,quamuis,17.C.eod.tit. de pignor.* Semper enim ſpecialia generalibus inſunt.*l.ſemper,147.de reg.iur.* Caſtr. *in l.ſi ita quis 135.§.ea lege,de verb,oblig.*

8 Vt apparet non aliter me fuiſſe venditurum,*leg.vlt.C. hoc tit.l. 5.§.pen.de dol.except.*

9 *L.in traditionibus,48.D.de pact.*

10 *L.ei fundo,17.D.de ſeruit.*iunct.*l.quoties,15.eod.l.venditor , 13. D. commun.præd.*

11 Alienatio ſiquidem ſemper fit cum ſua cauſa,*l.alienatio, 67. de contrah.empt.l vnic.C.rem alien.gerent.non interd.rer.ſuar. alien.* Imo in hoc caſu videtur non valere alienatio propter alienandi prohibitionem,quæ includi videtur in pacto prælationis, quod ideo ſolet concipi negatiuè *d.l.qui fundum,& d.l.ſterilis.§.pen.*iunct. *l. vlt. C. de reb. alien non alienand.d.l.ſi creditor,7.§.vlt.de diſtract.pignor.*

12 Propter prohibitionem *d.l.vlt.C.de reb.alien.non alienand. d.l.ſi creditor.7.§.vlt.de diſtr.pignor.*

13 Vt in certum caſum ad me rediret,eſſétque mihi quaſi manus iniectio,*arg.l.pen.verſic.nec poterit,de ſeru.export.* Vide in hanc Defin. ñ.*num.5.& 7.* Tiraquell.*de retract conuent.§.5.gloſſ.1.num.6.& ſequent.* Ioann. Fabrum,*in l ea lege C.de cond.ob cauſ.* vbi defendunt ſpecialem hypothecam requiri.

DEFINITIO X.

Pactum vt ex cauſa euictionis non præſtet venditor id quod intereſt valet , ſed alias & alias recipit interpretationes.

ETſi valet conuentio inter emptorem & venditorem , vt ſecuta euictione non niſi ad pretij reſtitutionem venditor teneatur,non etiám ſi quid præterea emptoris interſit : [1] aliam tamen atque aliam ex præcedentibus & ſequentibus ea pactio recipere poteſt interpretationem.

1 *L.ex empto 11.§ quia autem C.de act.empt.*

2 Exemplum pete ex iis,quæ ſcripſi Defin.11.ñ.*de act.empt.*

DEFINITIO XI.

Qui ceſſum nomen promiſit præſtare idoneum , non poteſt conueniri ante excuſſum debitorem.

INter emptorem & venditorem conuenerat de pretio,& vt in ſolutum venditor acciperet nomen debitoris , [1] in eamque rem ceſſum fuerat nomen , & inſtrumenti obligatorij traditio ſecuta : ſed tamen ea ſubiecta lege, vt exactionis impenſam & diligentiam duntaxat præſtaret venditor , periculum autem nominis ad emptorem pertineret , vt cogeretur de ſuo ſoluere,ſi forte nomen exigi non poſſet. [2] Egerat venditor aduerſus debitorem , eique non ſoluenti carceres indixerat. Cum debitor apparitori non paruiſſet,regreſſus venditor aduerſus emptorem , agebat ex vendito ad pretium, quaſi ſtipulationis conditio extitiſſet, nec maiorem in exigendo diligentiam præſtare debuiſſet. [3] Emptor contra dicebat, neque perſonæ,neque bonorum debitoris legitime factam excuſſionem, debuiſſéque venditorem exactiore diligentia curare , vt vel debitor in carceres detruderetur , vel bona eius ſub haſta venderétur. [4] Viſum eſt,iuſtum eſſe deſiderium emptoris quaſi partem pretij pactum illud cõſtituiſſet , [5] maiuſque pretium emptor ipſe obtuliſſet , quod eam ſibi commodius ſoluendi pretij oblatam videret conditionem, [6] ſine qua credibile erat,aut non acceſſurum eum ad venditionem , aut minus oblaturum fuiſſe difficultate explicandæ pecuniæ. [7] Siquidem longe minus eſt actionem habere ad rem , quam rem ipſam, [8] nec ſimilis cauſa videbatur huius venditoris, & illius , qui numeratam pecuniam credidiſſet , tumque debitoris nomen ſupradicta lege in ſolutum accepiſſet. [9] Eſſet enim multo æquius illi ſubueniri ſtatim , atque vel leuiſſimam diligentiam præſtitiſſet in exigendo nomine , [10] ne alioqui debitæ ſibi pecuniæ partem maximam in eiuſmodi

litis ſumptus erogare cogeretur. [11] Quanquam imputari adhuc ei poſſet cur ita contraxiſſet. [12] Semper enim in ſtipulationibus cæteriſque contractibus ſequimur id, quod actum eſt, quod nominatim conuenit. [13] At non eſt quod conqueratur venditor, qui accepto in ſolutum debitoris nomine eo ipſo inſtanti, quo de pretio conuenit, tanti rem ſuam æſtimaſſe videatur, quantum deductis litis & exactionis ſumptibus in nomine ſupereſſet, [14] Nec magis ei ſuccurrendum eſt, quam ſi rem longe pluris dignam viliore pretio vendidiſſet. [15] Imo multo minus, quoniam illo caſu, ſi ſupra dimidiam læſio interueniſſet, locus eſſet reſtitutioni. [16] Hoc vero caſu nullus reſtitutioni locus eſſe poteſt, propter incertitudinem quantitatis ſumptuum in futuram litem erogandorum, [17] cum inſpecto initio dubium fuerit, an futura lis vlla eſſet, aut quanto tempore duratura. [18] *Ita Senatus* in publio auditorio in cauſa Rey, & N. Paquier, 3. Non. Mart. 1594.

1 Hoc enim fieri poteſt *l. vlt. C. quand fiſc. vel priuat. l. cum à quo 16. & ſeq. C. de ſolut.*

2 Alioqui citra conuentionem iſtam periculum nominis ad venditorem, eundémque ceſſionarium pertinuiſſet, *l. pupilli, 96. §. ſoror, D. de ſolut.* Scripſi *lib. 12. Coniect.* Iunge *l. ſi nomen 4. D. de her. vel act. vend.*

3 Paria enim videntur nihil eſſe quod poſſideatur, aut id, quod eſt ſine controuerſia poſſideri non poſſe, *l. quamuis 13. D. de reb. auct. iudic. poſſid.*

4 Excuſſum enim debitorem eſſe, neceſſe eſt, vt huius ſtipulationis conditio exſtitiſſe videatur, *l. decem ſtipulatus, 116. in fin. D. de verb. oblig.* Iunge *l. ſi fideiuſſores 41. D. de fideiuſſ.*

5 *L. fundi partem, 79. de contr. empt. l. ſi ſterilis, 21. §. pen. D. de act. empt.*

6 Eſt enim plerumque facilius dare nomen in ſolutum, quam pecuniá numerare *d. l. cum à quo, 16. C. de ſolut. l. ſi dubitet, D. de fideiuſſ.*

7 *Arg. l. ſi venditor, 6. in fin. D. de ſeru. export.*

8 *Vulg. l. plus cautionis, 25. de reg. iur. l. minor. 40. in princ. D. de minor.*

9 Vt in ſpecie *d. l. cum a quo.*

10 Tractamus enim non de fœneratore, ſed de creditore gratuito, cuius fauorabilior cauſa eſſe ſolet, *l. cum debitor 8. D. quibus cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

11 Vt quod de ſumptibus prorogandis conueniſſet ad modicos ſumptus reſtringeretur, nec ad immodicos extenderetur, *arg. l. ſi libertus, 30. D. de oper. libert.*

12 Debuit enim cautius negotiari, *l. 1. C. de furt.* iunct. *leg. quod quis 203. de reg. iur.*

13 *L. ſemper in ſtipulationibus, 34. eod tit.*

14 *Arg. l. Imperator, 70. §. ſi centum, de leg. 2.*

15 quo caſu non reſtitueretur regulariter, quia contrahentibus permiſſum eſt in emendo & vendendo ſe decipere in pretio, *l. in cauſa, 16. §. idem Pomponius, D. de minor.*

16 *Ex l. 2. C. de reſcind. vend.*

17 Debet enim læſio certa eſſe ab initio, & contractus tempore inſpecto, *l. ſi voluntate, 8. eod. l. ſi ea pactione, 14. C. de vſur.* Et multa propter incertitudinem tolerantur, quæ alioqui non valerent, *l. oleo, 23. eod. l. 1. C. de pact. l. fideicommiſſo, 11. C. de tranſact. l. ſi pater, 12. C. de inoff. teſt. l. pen. C. de ſolut.*

18 Poterat enim ſperari & fieri, vt debitor bonam fidem agnoſceret nec litigare vellet, cum actiones non ſint comparatæ, niſi in perfidos, vt ait Theoph. *initio tit. de action.*

DEFINITIO XII.

Ei qui debitorem excutere debuit, non poteſt imputari cur non vrſerit ad ſolutionem illum, quem conſtat fuiſſe non ſoluendo.

Si tamen emptoris debitor non ſoluendo eſſe proponatur & probetur, imputari venditori non poterit, cur eum in carceres non detruſerit. [1] Neque enim ob id locupletior eſt debitor, quod in carceres coniectus ſit vel coniici poſſit, [2] neque id actum eſſe credendum eſt, vt inanibus ſe expenſis venditor ad conſequendam pecuniam vexaret, [3] quippe pro quarum repetitione nullam ſit poſtea, vel in emptorem ipſum, vel in debitorem habiturus actionem. In quo melior videtur eſſe debere conditio iſtius venditoris, quam ſit creditoris hypothecarij excuſſionem debitoris ſui peragentis, ad parandam ſibi contra tertios poſſeſſores actionem. [4] Is enim tametſi inopis debitoris excuſſionem facere cogitur exactiſſimè, id eſt, ad peram vſque, vt loquuntur, & ſacculum, nempe quod ita poſtulet fauor tertij poſſeſſoris, [5] qui non contraxit, & cui nihil, niſi debitoris factum imputari poſſit, vt quam tardiſſimè fieri poteſt inquietetur: [7] neque tamen ex eo læditur ius creditoris, qui pro eiuſmodi ſumptuum omnium repetitione ad vltimum vſque quadrantem eandem hypothecam, idémque temporis priuilegium habiturus ſit in res pro debito principali obligatas. [8] Itaque eadem ratio faciet, vt ſi in propoſita ſpecie emptor interpellatus, vt debitoris ſui, qui non ſoluendo eſſe dicitur, bona quædam indicet, quæ pignori capi poſſint, [9] nulla indicare velit, ſtatim condemnandus ſit, vt de ſuo ſoluat: [10] cum tamen tertius poſſeſſor creditori excuſſuro debitoris facultates nullas indicare ſit cogendus. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nemo enim vnquam cogendus eſt contra eum agere, qui non ſit ſoluendo, cum nulla & inanis actio ſit, quam debitoris inopia eludit, *l. nam is 6. D. de dolo.*

2 Poſſetque hoc caſu non malè illud dici, quod ait Papin. *in l. ſi ſeruus 7. de ſeru. export.* de pœna non irrogata, non irrogari carceris indignationem ſolam duritiam continere: nec enim conijcitur in carcerem debitor pœnæ nomine, ſed vt creditor tædio carceris ab extorqueat ſolutionem, *l. is cui 5. in princ. D. vt in poſſ. legat.*

3 Eſſet enim hæc maligna interpretatio, & ideo reijcienda, *leg. ſi ita 116. §. Chryſogonus, verſ. ſequens, de verb. oblig.* Iunge *leg. ſi extraneus 33. de iur. dot.*

4 Ex form. *Auth. hoc ſi debitor. C. de pignr. & Nouell. 4. de fideiuſſ.*

5 Vt nimirum adigatur debitor tædio carceris ad faciendam bonorum ceſſionem. Notat. *ad d. Auth. hoc ſi debitor.*

6 Non enim alij poſſeſſori competit hoc beneficium, quam ei, qui ſit iuſtus, id eſt, habeat titulum & bonam fidem, vt ſit dignus cui ſuccurratur, *l. mulier 19. C. qui pot. in pignor. hab.*

7 Idque intereſt etiam rei publicæ, ne tam facile fiant de lite lites odio ſcilicet multiplicandarum litium, *l. ſingulis 6. de except. rei iud.*

8 *L. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

9 Adde, & poſſideri ſine controuerſia, *ex leg. quamuis 13. D. de reb. auct. iud. poſſid.*

10 Quaſi qui negare iam non poſſit, extitiſſe conditionem ſtipulationis, ex qua conuenitur.

11 Eo namque iure vtimur, vt creditor cogatur inquirere in facultates debitoris, & probare, quod non ſit ille ſoluendo, licet id in negatione conſiſtat. Ferrarienſ. *in form. libell. in act. hypothec.*

DEFINITIO XIII.

Venditio penſionis annuæ certo pretio ſoluto an reſoluatur ipſo iure ob ſolam ceſſationem, & an poſſit purgari mora?

Annuam penſionem vnius & viginti aureorum pretio trecentorum quidam vendiderat ſoluendam in ſingulos annos certa die, eiuſque rei nomine dederat fideiuſſorem adiecta ea lege & códitione, vt ni ad dictam diem ſolueretur penſio, cogi venditor poſſet ad eam redimendam, [1] reſtituendoſque emptori aureos trecentos, quos ex venditione acceperat: [2] venditor poſt continuatam per aliquot annos ſolutionem deceſſerat, impuberibus hæredibus relictis, qui in ſolutione per aliquod tempus ceſſauerant. Cum ob eam cauſam emptor non tantum aduerſus pupillos eorumque tutores, ſed etiam contra fideiuſſorem ageret, vt emptionis pretium redderent, quaſi reſoluta venditione ſola vi & poteſtate pacti pœnalis, [3] viſum eſt male illum agere, non ea quidem ratione, quod tale pactum nullum ſit & inualidum, quaſi factum in fraudem vſurarum, vt quidam male crediderunt, [4] ſed quia interpellatus tutor itemque fideiuſſor præteritorum annorum penſiones confeſtim obtulerat, & recuſante ſolutionem emptore obſignauerat. [5] Conſtabat ſane, tametſi cum pupillis res eſſet, moram tamen ipſo iure contractam intelligi ex ſolo lapſu diei propter ſubiectam pœnam, [6] quanti emptoris intereſſet, pactumque illud pœnale, de quod diximus: neque hic locum eſſe legibus, quæ negant, pupillum in mora conſtitui poſſe, á quo ſcilicet peti non poſſit. [7] Nam quoties certa dies ſolutioni dicta eſt pœnaque adiecta, nulla interpellatio neceſſaria eſt, & pœna committitur, etiamſi nemo ſit, qui interpellari queat, vt puta ſi iaceat hereditas. [8] Sed tamen erat hæc mora eiuſmodi, quæ etiam à maiore contracta purgari poſſet quandocumque, [9] dummodo ante litem conteſtatam ſatisfaciente venditore. [9] Propterea quod contractus venditionis non tantum pretij conuentione, ſed etiam traditione perfectus, ſola pacti poteſtate reſolui non poterat, nouoque in eam rem contractu opus erat. [10] Idque

inter contrahentes ſatis aperte actum fuerat ſubiecta expreſſim conuentione, ſi in ſolutione[10] penſionis venditor ceſſaret, eam redimere cogeretur.[11] Proinde interpellatio erat neceſſaria, vt hac ipſum ſciretur, an à contractu recedere emptor vellet, cum ipſius gratia eiuſmodi conuentionem adiectam conſtaret.[12] Interpellatus autem venditor eiuſve heres ſi ſatisfacere paratus ſit, indemnemque conſtituere emptorem, quidni ſit audiendus?[13] Porro non aliter indemnis ſeruari emptor poterat, quam ſi omnes ei litis ſumptus ſarcirentur, ac præterea quanti ipſius intereſſet.[14] Neque enim ea videri poterat acceſſio acceſſionis.[15] cum penſio illa annua non tanquam vſura aut acceſſio, ſed tanquam res ipſa vendita deberetur.[16] Conſtat autem venditorem, ſi rem venditam non tradat condemnandum ex ea cauſa in id omne, quod intereſt emptoris.[17] Quamquam quod ea res vendita conſiſtat in pecunia numerata, difficilius admittendum eſt, vt ad condemnationem vſurarum eius quantitatis deueniatur, quin prius emptor probauerit ſua intereſſe.[18] Nam cum non debeatur vt pretium, aut vt pecunia, ſed vt res ipſa vendita, quemadmodum diximus, conſequens eſt, vt eo nomine vſuræ nullæ debeantur,[19] ſed tantum ſi quid reuera intererit, puta ſi ſub grauioribus vſuris, aut ſub pœna probetur emptor pecuniam mutuatus.[20] Neque ſquod ſolutionis ceſſatio in pupillorum tempora inciderit, quicquam iis proderit, vt liberentur à pœna, quæ ex contractu cum maiore geſto debeatur[21] ob moram ipſo iure ex ſolo lapſu diei contractam, & citra interpellationem. Multo minus proderit ætas pupillorum fideiuſſori, à quo ſane pretium repoſci nihil prohibet, etiam ſi numquam fuerit interpellatus, dummodo ea mora per pupillos contracta ſit, quæ amplius purgari nequeat, puta ſi litem ſecum conteſtari paſſi ſint.[22] Neque enim nouum eſt, moram debitoris principalis nocere fideiuſſori.[23] Quamquam probabile eſt, ſi pupillo vtilius ſit ſtare contractui, poſſe eum in integrum reſtitui aduerſus moram, quæ non niſi ex tutoris facto & culpa contigerit:[24] cui conſequens eſt, vt ea reſtitutio fideiuſſori quoque prodeſſe debeat,[25] niſi nominatim ille interpellatus moram ex propria quoque perſona contraxerit.[26] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro liberis Nicolai Villaret & Martini Bruyſet Procuratoris patrimonialis, contra D. de Giniſſiaz. 17. Cal. Ianuar. 1594.

1 Nam citra hanc conuentionem nec poſſet venditor cogi vt redimeret, haberet tamen liberam redimendi facultatem etiam inuito emptore. Id enim eſt, quod facit, ne huiuſmodi conuentiones poſſint dici vſurariæ, quia penſio venditur, non pro vſura datur. Extrauag. *regimini*, quæ hoc ius induxit, Galli vocant *rentes constituées à prix d'argent. De quibus dicam Deſin. 11. num. vlt.* ȷ. *de verb. ſignif.*

2 Iniquum enim eſſet, cogi emptorem in ſingula ſolutionum tempora litigare, eiúſque intereſt, litibus & ſumptibus non vexari, *l. 6. D. de minor.* Vide *Deſin. 40.* ȷ. *de vſufr.* Theologi tamen vix hoc admitterent, vt dixi ibid.

3 Exemplo eius, quod ſcriptum eſt de lege commiſſoria, *l. 4. l. de lege 6. & paſſ. ill. tit. de leg. commiſſ.*

4 Eſt enim pactum iuſtiſſimum, vt dixi *num. 2.* quia & laudanda eſt cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact.* Adde *l. pecunia 8. in fin. D. de alim. & cibar. legat.*

5 Quæ obligatio iuncta cum obſinatione non modo purgabat moram, ſed etiam vim ſolutionis habebat, *l. qui decem 72. §. 1. de ſolut. l. ſi obſignatione 9. C. eod. l. ſi per te 7. l. acceptam 19. C. de vſur.*

6 Nam in pœnalibus dies interpellat pro homine, *l. magnam 12. C. de contr. & commit. ſtipul.*

7 *L. ſi pupillus 127. de verb. oblig.* iunct. *l. nulla 88. de reg. iur.*

8 *L. ad diem 57. de verb. oblig.*

9 Moræ ſiquidem purgatio facile admittitur vſque ad litem conteſtatam, *l. ſi inſulam 84. eod. tit.* niſi actoris ius factum ſit deterius, aut eius cœperit intereſſe, *l. ſi ita quis 135. §. Seia eod. leg. etſi poſt tres 8. D. ſi quis caution.* Poſterior enim mora nocet, *l. qui decem 72. §. 1. de ſolut.*

10 *L. ab emptione 56. D. de pact. l. 2. D. de reſcind. vend.* In quo differt hoc pactum à lege commiſſoria, quæ ſupponit, nondum fuiſſe ſolutum pretium, nec proinde impletum contractum, vt ſcripſi *Decad. 21. de error. pragm.*

11 Relatis nimirum verbis conuentionis, non ad ius, ſed ad factum, quod nunquam ſuppletur, niſi poteſtate iuris repræſentetur, vt in ſpecie *l. vlt. C. ſi mancip. ita fuer. alien.*

12 quam proinde non poterat cogi vt exercet ſi nollet, vt de lege commiſſoria ſcriptum eſt *in l. 2. & 3. D. de leg. comm.*

13 *Arg. d. l. ſi inſulam 84. & d. l. ſi ita quis 135. §. Seia, de verb. oblig.*

14 *L. cum quem temere 79. de iudic.*

15 Quæ nunquam permiſſa eſt, *l. vlt. C. de vſur.*

16 Nam cum ſit emptio & venditio ſicut pretium ex vna parte, ita ex altera rem & mercem eſſe oportet, *l. 1. de rer. perm.*

17 *L. 1. D. de act. empt. l. ſi traditio 4. C. eod.* iunct. *l. curabit, §. eod.*

18 Quatenus enim cuiuſque interſit in facto, non in iure conſiſtit, *l. quatenus 4. de reg. iur.* ideoque probatione opus eſt, *l. vlt. D. de prætor. ſtipulat.*

19 Vſura enim acceſſio eſt pecuniæ, quatenus pecunia, non quatenus merx eſt, *l. ex empto 13. §. 1. l. qui per colluſionem 49. §. 1. D. de act. empt.* [Intellige tamen vt non debeantur hoc caſu vſuræ, tanquam vſuræ, ſed tanquam fructus rei venditæ, *ex l. curabit 5. C. de empt. Et ita Senatus* pronunciauit, contra D. de Choiſy, 10. Cal. Febr. 1612. Iunge *Deſinit 21. num. 10.* ȷ. *de vſur. & mor.* Et iterum in cauſa perilluſtris D. Guillielmi Chabod Comitis S. Mauritij, contra Garinum Mugnier, & Iacobum Rebuf. 4. Iun. 1614.

20 *Vt in l. 3. de in lit. iur.*

21 *L. Æmilius 38. D. de minor. l. 3. §. 1. ex quib. cauſ. in poſſ. eat. l. 2. Cod. ſi aduerſ. vend. pign.*

22 Siquidem poſt conteſtationem mora purgari non poteſt, *d. l. ſi inſulam, l. Titius 9. de verb. oblig.*

23 *L. mora 88. eod. tit.* iunct. *l. cum filiusfamilias 49. eod.*

24 Quia, vt dixi, neceſſaria eſt interpellatio, vbi autem aliquid vel minimum geſtum eſt cum pupillo vel tutore, reſtitui pupillus poteſt. Bart. & alij *ad d. l. Æmilius.*

25 *L. 2. C. de fideiuſſ. minor. l. 7. §. 1. de except.*

26 *L. 2. C. de fideiuſſ. minor. d. l. mora. l. ſi ſeruum 91. § nunc videamus, eodem.*

DEFINITIO XIV.

Ad retractum municipalem admittitur etiam is, qui contractus tempore non fuit in rerum natura.

IVs retrahendi conſuetudinarium apud nos nullum eſt, præterquam in prouincia Auguſtanorum, apud quos anno & die vno concluditur.[1] Intra id tempus ſi venditori naſcatur filius, admittetur procuGdubio ad retrahendum, & iis omnibus, qui venditionis tempore proximiores agnati fuerunt, licet venditoris heres ſit, præfertur,[2] quia ex propria perſona venit, non ex iure defuncti.[3] Non enim venditionis, ſed euenientis diei tempus inſpiciendum eſt, cum quæritur, quis ſit proximor, vt ad retrahendum admittatur.[4] Sicut & cum de fideicommiſſo conditionali agitur, quod proximioribus de agnatione & familia relictum ſit, non teſtamenti, aut mortis, ſed exiſtentis conditionis tempus ſpectamus, quantumcunque tempus ſit quod interceſſit:[5] adeò vt ad fideicommiſſum ij quoque admittantur, qui ex iis perſonis nati ſunt, quas aut propria renunciatio aut alienatio, contra teſtatoris voluntatem facta à fideicommiſſi petitione excluſit.[6] *Sine die.*

1 Vt ſcriptum eſt *in lib. de minoribus & conſuet. Auguſtan.*

2 Boër. *q. 12. num. 1. 2. & 3.*

3 Et tanquam filius, non tanquam heres, denique iure ſanguinis non ſucceſſionis. *Obſerua autem ius hoc retrahendi non poſſe cedi extraneo, ex not. per Petr. & Cyn. *in l. ad officium C. commun. diuid.* vbi Angelus addit idem eſſe in iure redimendi quod competit ex contractu, vt ſcilicet alij cedi non poſſit, tanquam quod ſit perſonale & cohæreat perſonæ venditoris ob affectionem quam habet ad rem venditam, & ita concludit Carolus Ruin. *conſ. 72. à n. 3. vſque ad fin.* Cuius ſententiam Senatus noſter iampridem ſecutus eſt in cauſa quadam D. Marchionis Aquenſis & D. de Floris & Dauenieres, licet ſentiat Caſtr. *conſ. 45. incipiente videtur dicendum,* & Rom. *in l. 1. §. fin. ff. de nou. oper. nunc. in addit. per d. l. ad officium,* vbi ſcribitur quod licitatio cedi poteſt.

4 Boër. *d. n. 3.* contra Chaſſan. *in conſuet. Burgund. tit. de conſuet. retr. 8. 1,* in gloſſ. *le plus prochain, num. 14.*

5 *L. ſi in perſona, C. de fideic. l. cum qui poſt,* vbi gloſſ. & DD. *de cond. & demonſtr. l. interuenit de leg. præſt.*

6 *L. peto 69. §. fratre, de leg. 2. leg. ſi cognatis, de rebus dub.* Boër. *vbi ſupra num. 4.* poſt Fulgoſium & Corneum *in l. quoties C. de fideic.* Non tamen admitterentur hi ad legitimam patrisfamilias ſucceſſionem, quia neque agnati neque cognati videri poſſunt, qui poſt mortem concepti fuerunt. Ergo neque ad ius retrahendi, quia non aliis ius illud competit, quam iis, qui ab inteſtato ſuccedere poſſent. Boër. *quæſtione 13. num. 22.*

DEFINITIO XV.

Etiam ex interuallo appoſita pacta, ſi ſint correſpectiua, tantum poſſunt, quantum ſi in continenti adhibita fuiſſent.

ETſi quæ ex interuallo fiunt non ſolent ineſſe,[1] ſi tamen ad ea, quæ alio tẽpore facta ſunt, referantur, vt correſpectiua videri poſſint, perinde alia ex aliis interpretanda ſunt, ac ſi ſemel eodemque tempore facta eſſent, ita vt ſi quid ſit quod impediat, ne vnum ex iis fieri poſſit, nec alterum quoque fieri debeat.[2] Secundum quæ cum quidam vno die centum frumenti modios alij vendidiſſet pretio mille florenorum, quos ſibi ſolutos eſſe profitebatur, ſequenti vero die emptor pro ea nummorum quantitate certum ferri pondus eidem venditori tradere promiſiſſet,[3] neque tamen ab eo traditum fuiſſe conſtaret, viſum eſt, non eſſe ei permittendum, vt frumentum ex venditione peteret,[4] quaſi iam ſoluto pretio, cuius ſoluti profeſſionem non niſi ſpe futuræ habitionis factam eſſe ex poſteriore inſtrumento apparebat.[5] *Sine die.*

1 Sed ea tantum quæ fiunt in continenti, *l. iuris gentium 7. l. quinimo & ſeq. D. de pact. l. lecta 40. de rebus cred.*
2 *L. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend. l. 1. C. de Cupreſ. lib. 10.*
3 Ex qua promiſſione apparebat, pretium non fuiſſe contra ſolutum. Nam verba enunciatiua probant inter eaſdem partes, *l. optimam 14. C. de contr. & commit. ſtipul.*
4 Prius enim debet implere is, qui agit, ex contractu vltro citroque obligatorio. *l. Iulianus 13. §. offerri de act. empt.*
5 *L. aſſeueratio 10. C. de non. num. pecun.*

DEFINITIO XVI.

Pretium ſolutum priori creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, an prioris creditoris periculo eſſe debeat, an poſterioris, an mulieris?

MVlier & Titius coniuges vendiderant Mæuio fundum Cornelianum ſub pacto de retrouendendo pretio mille florenorum, poſtmodum eiuſdem fundi hyperocham[1] vendiderant Sempronio quingentis florenis, ea proinde lege adiecta vt Mæuio pretium prioris emptionis, id eſt, mille florenos Sempronius reddere cogeretur. Mæuius ex eo contractu conuentus vt retrouenderet recuſabat, quaſi ius prælationis habere deberet. Tandemque fuerat condemnatus ad retrouendẽdum, atque ita mille florenos à Sempronio acceperat.[3] poſtmodum muliere aduerſus vtrumque emptorem in integrum reſtitutionem poſtulante, quærebatur, an iure ageret, vt eos mille florenos quaſi male, nec in rem ſuam vtiliter conſumptos reſtituere non teneretur; & eo caſu vtrius periculum eſſe deberet, an prioris emptoris, an poſterioris? Prior dicebat, nihil ſua intereſſe, quippe qui nec amplius poſſideret, nec dolo poſſidere deſiiſſet,[4] quippe nõ à muliere, ſed à Sempronio, nec volẽs & lubens, ſed inuitus ex iudicati auctoritate coactus mille illos florenos accepiſſet.[5] Nullã enim repetitionẽ eſſe ab eo, qui ſuum acceperat, licet alius ſoluerit, quam qui debebat:[6] Sempronius vero dicebat, non poſſe ſibi imputari, cur Mæuio ſoluiſſet eam pecuniam, quam muliere mandante, & ex contractu cum ea geſto ſoluere debuerat,[7] cum alioqui futurum erat, vt nullum ex hyperochæ emptione commodum ſperare poſſet.[8] Neque poſſe negare mulierem, quin vtiliter in rem ſuam & pecunia impenſa eſſet, quæ Mæuio ſoluta fuerat, quamdiu ſaltem prior ille contractus cum Mæuio initus ſubſiſteret,[9] qui ſi reſcinderetur, cum Mæuio de ea pecunia, non cum Sempronio diſceptari oporteret.[10] Replicabat Mæuius, rem non eſſe amplius integram, vt ſecum de reſcindendo contractu diſputari poſſet, poſteaquam contractus ille iam eſſet reſolutus ſecuta retrouenditione.[11] Vrgebat pro muliere, quod non poſſet videri, Mæuio bene ſoluta pecunia & in rem mulieris verſa, ſi quam Mæuius ipſe ſoluerat à marito miſere perditam profligatamque conſtaret. Debuiſſe etiam Sempronium eſſe diligentiorem, vt ſciret & inquireret, in quos primum vſus ea pecunia impenſa fuiſſet.[12] Videri enim in ſe ſuſcepiſſe periculum hoc ipſo, quod Mæuium ad retrouenditionem vrſiſſet.[13] Placuit condemnandam mulierem, vt fundum recipiendo mille illos florenos Sempronio redderet, quos ille Mæuio ſoluerat, quaſi ei bene ſolutos, à quo inuito fundus ablatus fuiſſet.[14] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Cornat, & Henrici & Marini Pic fratrum. Quidam tamen dubitabant, magiſque fere probabant, vt Sempronij periculum eſſe deberet.[15]

1 Vulgo pluriſualentiam vocant *l. & quæ nondum 15. §. vlt. D. de pignor. l. quærebatur* [illegible]. *D. qui potior. in pign. hab.*
2 Ex pacto ſcilicet, quod allegabat, nec tamen probabat.
3 Secundum legem dictam in venditione facta Sempronio.
4 *Arg. l. officium 9. l. qui reſtituere, 68. l. vlt. ff. de rei vind.*
5 Quid enim poteſt imputari ei, qui nihil fecit niſi tutore auctore cui parere habuit neceſſe; *l. non videntur 167. §. 1. de reg. iur. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*
6 *L. repetitio 44. D. de cond. in deb.*
7 Iniquum enim eſt impune non ſoluere illum, qui poſſit per prætorem cogi, vt ſoluat, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. cred.*
8 *L. & quæ nondum 15. §. qui res ſuas, D. de pignor.*
9 Subſiſtente ſiquidem illo contractu negari non poterat, quin quod fuerat ſolutum Mæuio ſolutum eſſet vero creditori.
10 Cum Mæuij potiſſimum intereſſet, *vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*
11 Contractus enim iam reſolutus non poteſt reſcindi per reſtitutionem in integrum, *l. ab emptione 58. D. de pact. l. voluntate 10. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*
12 *Arg. l. vir vxori 17. D. ad SC. velleian.*
13 Cum ita fecerit, vt ex eo tempore deſierit periculum poſſe ad Mæuium pertinere.
14 Cum non potuerit circa iniuriam fundus auferri Mæuio, niſi prius reſtituta ei ſua pecunia, *l. cum te 6. iunct. l. 2. C. hoc tit.*
15 Ob rationem allatam *num. 12. & 13.*

DEFINITIO XVII.

Qui agit ex pacto de retrouendendo lucratur fructus ex die litis conteſtatæ etiam citra obſignationem, ſed vſuras viciſſim præſtare cogitur.

VEnditori retrouenditionem ex pacto vrgenti contra emptorem neceſſaria quidem obſignatio eſt, adeoque totius & integri pretij, ita ne quid vel minimum deſit, ad hoc vt ex die obſignationis lucrum fructuum exinde ab emptore perceptorum venditori acquiratur.[1] Sed non faciet ea res, vt ſi vel nulla penitus, vel minus plena[2] interuenerit obſignatio, debeant fructus omnes cedere lucro emptoris: etiam quos poſt litem de redimendi iure conteſtatam perceperit, cum ex eo ſaltem die, quo lis conteſtata fuit, malæ fidei poſſeſſor effectus ſit,[3] exindèque propterea fructuum omnium, quos & percepit & percipere potuit, reſtitutioni obſtrictus.[4] Nemo enim dixerit, neceſſariam eſſe obſignationem, vt ex litis conteſtatione mala fides inducatur,[5] aut vt malæ fidei, quæ ex conteſtatione inducitur, rationem haberi oporteat in irroganda fructuum reſtitutione.[6] Sed cum pro eo quoque tempore condemnãdus ſit venditor emptori ad vſuras pretij, ne alioqui & rem & pretium ſimul penes ſe habuiſſe videatur,[7] hactenus nocebit venditori, quod vel nullo modo vel minus rite pecuniam pretij obſignauerit, cum ſi obſignaſſet nulla hodie vſurarum præſtatione oneraretur,[8] fructúſque integros non ex conteſtationis duntaxat, ſed ex ipſo obſignationis die lucraretur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris Dom. Comitis de la Foreſt, & Franciſci Vectier Procuratoris, menſe Iunij 1605.

1 *L. 2. vbi not. C. hoc tit.* Ideo autem Definitio loquitur de pretio quia pro acceſſoriis, quæ non ſunt liquida, ſufficit offerri, & præſtari ſatiſdationem, vt ibid. not. ex *l. ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib.* [Loquitur etiam Definitio de venditore, quia pactum hoc in dubio cenſetur perſonale nec tranſit ad heredem venditoris, niſi heredis quoque perſona pacto comprehenſa ſit. *Ita in Senatu* ſæpius & nouiſſimè relatum eſt 9. Cal. Febr. 1612.]
2 Nam nec quicquam intereſt, an nulla facta ſit obſignatio, an aliqua minus rite, *vulg. l. quoties 6. D. qu. ſatiſd. cog. l. 2. D. de auct. tut.*

3 *L.ſed etſi.l.25.§.ſi ante, D.de pet.her.*

4 *L.3.D.de vſur.l.2.C.de fructib.& lit.expenſ.*

5 Cum ſola litis conteſtatio per ſe poſſit ſufficere ad effectum illum inducendum, etiam citra obſignationem, Similis ratiocinatio eſt *in l cum is 36.§ mulier, D de cond.indeb.*

6 Quos vtique reſtituendos eſſe conſtat ex die moræ & motæ controuerſiæ,*d.l.3 de vſur d.l.ſed etſi 25.§.ſi ante,D.de pet.her.*

7 Contrà *l.ex empto 11.§.qui autem,l.Iulianus 13.§.veniunt autem, l.bona fides 50.D.de act.empt.l.curabit 5.C.eod.l. liberalitatis 16 § 1. D. de vſur.*

8 Cum obſignatio pro ſolutione ſit ad inducendum pleniſſimam liberationem, *l.ſi per te non ſtat 7.in fin.l.acceptam 19.C.de vſur,l.obſignatione 9 C.de ſolut.*

9 quoniam eos haberet ſine onere vſurarum in fructuum vicem præſtandarum. Aliquando tamen contingit vt is qui pretium obſignauit etiam legitime,nullos tamen fructus conſequi debeat,nullas quoque in vicem fructuum vſuras, putà ſi poſt obſignationem fructus illos attentatorie lite pendente perceperit,quia cùm eos in pœnã attentati reſtituere cogatur,certum eſt pœnas expenſas,non poſſe repeti.*l.pœnæ.D.de cond.indeb.*nec proinde vſuras ei deberi in vicem fructuum quos ille culpa ſua amiſerit. *Ita Senatus* in publico auditorio contra Iacob.Duc. Auguſtanum 11.Febr.1620.

DEFINITIO XVIII.

Non facile ex coniecturis præſumendam eſſe retrouenditionem neque pretij reſtitutionem,nec ſi venditionis inſtrumentum penes venditorem reperiatur.

CVm quis vendidit rem ſub pacto de retrouẽdẽdo,& poſt præſtituta redimendi tempora in rei venditæ poſſeſſione reperitur,duplex quæſtio poteſt occurrere , vna , an contractus fuerit ſimulatus & pignoris potius quàm venditionis , [1] quod ſane in dubio credendum eſt, ſi emptor numquam fuerit in reali poſſeſſione. [2] Præſertim verò ſi ponas interueniſſe vilitatem pretij , & conſuetudinem fœnerandi : quæ duo per ſe ſufficerent etiam non retenta per venditorem poſſeſſione. [3] Altera,an retrouenditio, de qua non apparet , ſecuta præſumi debeat, pretiúmque emptori quod debeat , reſtitutum. Finge inſtrumentum ipſum venditionis ſimul cum rei venditæ poſſeſſione penes heredem venditoris reperiri. [4] Cum adnotatione quam venditor propria manu fecerit , de inſtrumento ſibi reddito per emptorem , vt ea redditio pro retrouenditione eſſet. [5] Finge rem geſtam inter cognatos,aut affines proximos, inter quos potuerint , & debuerint omnia geri ex bona fide, [6] aut ob id' etiam fortaſſe vti ne facto aliquo retrouenditionis inſtrumento , noua laudimiorum petitio directo domino acquireretur. [7] Quid ſi etiam illud concurrat,vt venditor alios fundos vendiderit,proteſtatus in ipſo venditionis contractu ideo ſe vendere , vt ex pretio redimeret,eam rem quam prius ſub retrouendendi lege vendiderat, quamuis de nummis in eam cauſam poſteą conſumptis non appareat. [8] Quid ſi emptor per ſex aut ſeptem annos ſuperuixerit,nec de continuata per venditorem poſſeſſione vnquam conqueſtus ſit, neque tamen ab eo an fructus vllos, aut vſuras,quæ vice fructuum eſſent percepiſſe probetur ; [9] Adde nec deeſſe teſtes aliquos,ſed tamen leuioris fidei , [10] qui dicant ſe ab emptore audiuiſſe nullam quidem à ſe factam retrouenditionem, ſed tamen pretium reſtitutum ſibi fuiſſe. [11] His omnibus concurrentibus & ipſa etiam venditori bona fama,qui pretium à ſe ſolutum ſæpius ſcripſerat , [12] non dubitabatur quin magnæ pro eius heredibus præſumptiones vrgerent,vt rei venditæ quaſi retrouenditæ retinendæ ius habere viderentur. [13] Cùm tamen ex aduerſo conſtaret,non modo translatam ex contractu poſſeſſionem in emptorem per clauſulam conſtituti, [14] ſed etiam primi anni fructus ab emptore perceptos. [15] Et in diurnis rationibus emptoris adnotatum , Manſiſſe inſtrumentum venditionis penes venditorem, & pro ſequentibus annis conueniſſe, vt pro fundi venditi fructibus venditor ſingulis annis emptori quinquaginta florenos præſtaret ne quid iurgij inter venditorem , & vxorem ipſius, quæ ſoror emptoris erat , moueretur. [16] Placuit nihil de retrouenditione præſumendum, [17] quæ nec niſi per contrarium actum retro ſimilem fieri potuiſſet , ad reddendum venditori , cum poſſeſſione dominium , quod per conſtituti clauſulam fuerat tranſlatum. [18] Sed quia de pretio maior vrgebat præſumptio , quod reſtitutum eſſet, viſum eſt,itarem ex æquitate temperandam , vt quamuis redimendi tempora effluxiſſent, liberum tamen eſſet venditoris heredi iam poſſidenti vexationem redimere pretio reſtituto cum vſuris. [19] Sed hoc ipſum tamen, vt emptoris filia quæ fundum venditum vindicabat purgaret ſe de dolo malo , iuraréque nihil ſe vnquam de pretij ſolutione aut à patre,aut ab alio audiuiſſe. [20] *Ita Senatus* pro Antonio Ginet,8.Calendas Septembris 1612.

1 De quo vide *Defin.60.de probat.*

2 *Ex l.ſicut 8.§ ſupernacuum D.quib.mod.pign.*etſi hæc ſola coniectura non ſufficit,vt dixi *in d.Defin.60.*

3 *Defin.29.ſ.de reſc.vend.& Defin.4.ſ. hoc tit.*

4 Naſcitur enim ex huiuſmodi poſſeſſione inſtrumenti magna præſumptio.*lege ſi chirographum 24.de probat.leg.inſtrumento 124.D. de fideic.*

5 Solet enim huiuſmodi redditio inducere ſaltem tacitum pactum de non petendo,*lege ſecunda.D.de pact.Definition.28.infrà de ſolut.*

6 Debet enim bona fides inter huiuſmodi perſonas exuberare.

7 Debentur enim laudimia etiam ex retrouenditione, vt ex alio quolibet actu tranſlationis dominij,*l.vltim.Cod.de iur. emphyt.Defin. 74.ſ.ill.tit.*

8 Eſt tamen hæc leuior præſumptio , quia non ſemper effectus ſequitur,propoſitum,*leg.vltim.D.de exercit.act.leg.bona fide 20.D.ad SC. Velleian.*

9 Videtur hæc præſumptio fortior,quia nemo ſuum iactare præſumitur.*lege cùm de indebito, 25. D.de probat.* nec facile credendus eſt emptor,& fundo.& fructibus,& pretio,& vſuris carere voluiſſe , *lege ex empto 11, paragrapho qui autem lege Iulianus 13. paragrapho veniunt,lege bona fides 50. D. de action. empt.* Præſertim cum emptorem conſtaret, eſſe hominem frugi , qui pecuniam ſuam otioſam habere noluiſſet.

10 Erat enim vnus ex teſtibus filius emptoris,qui à patre ſæpius audiiſſe ſe dicebat, reſtitutum fuiſſe pretium à venditore. Et tamen ille ipſe partem eiuſdem feudi quaſi ſuam vendiderat ſororis ſuæ viro,ac rurſus multa per ætatis lubricum circa hoc ipſum leuiter , & inconſtanter feciſſe probabatur. Alterum erat teſtimonium viduæ emptoris quæ id ipſum à marito ſæpius audiuiſſe ſe adfirmabat,cum qua tamen & ciuilem & criminalem litem exercebat filia emptoris, quæ fundum hunc vindicabat. Et ideo non poterat videri non ſuſpectum teſtimonium inimicæ perſonæ,*lege tertia, D.de teſtibus.*

11 Cur non enim ſtetur confeſſioni defuncti etiam inter alios factæ? *vt d.Defin.60.ſ.de probat.*

12 Manu propria & in pede iſtius inſtrumẽti,quæ tamen probatio ſemper eſt valde ſuſpecta,& periculoſa, *leg. 5. 6, 7. Codicem de probat.* Tantóque magis in propoſito, quod eundem venditorem conſtabat, non ſatis ex bona fide geſſiſſe cætera,cùm dotem quam ab vxoris ſuæ fratre acceperat,& cuius apocham conſcripſerat , poſt modum mortuo fratre ab eius filia,& herede iterum periiſſet, *lege bona fides 57. de gu.iuris.*

13 Nam quæ non proſunt ſingula multa iuuant , *vulg. l. 4. D.de vſur. Æmilius 41.D.de minor.* Et in dubio fauendum eſt poſſidenti.*l.1. D.de pign.§ commodum, Inſt.de interd.*

14 quæ ſcilicet vim habet traditionis.*l.quod meo, 18.de acquir.poſſ. Not.in l.quoties 15,C.de rei vind.*

15 Ex quo apparebat non fuiſſe contractum ſimulatum,*d.§.ſupernacuum à contr. ſenſ.*

16 quod erat ſatis probabile inter perſonas tam coniunctas,ſaltem ad inducendam præſumptionem aliquam ex ſcriptura illa quamuis priuata,contra præſumptiones,quas heres venditoris inducere volebat,ex ſcriptura ipſius itidem priuata.

17 quia retrouenditio facti eſt,vt & venditio.*leg.conſ.7.§. vltimo de curat.furioſ.*facta autem probanda ſunt non præſumenda,*l. 1. C. de prob.l.2.D.eod.*

18 *L.ab emptione 58.D.de pact.l.2.& 3.D.de reſc.vend.*

19 Vt hactenus ſaltem ei prodeſſet , quod pacificam fundi venditi poſſeſſionem tam viuo quàm mortuo emptore per duo viginti annos retinuiſſet.

20 Poterat enim fieri,vt idipſum à patre audiſſet filia, quod frater ipſius idemque coheres , & rurſum eius vidua dixerant ſe audiuiſſe. Et ideo ad purgandam hanc ſuſpicionem conueniens fuit deferri iuſiurandum,vt in cæteris omnibus dubiis cauſis. Ex *l.admonendi 39.de iureiur.*quam ego ſemper putaui accipiendam de huiuſmodi iureiurando purgatorio,non vt vulgo de ſuppletiuo.]

TIT. XXXVII.

DE LEG. COMMISSOR.

DEFINITIO I.

Non legitur emptor ſtare venditioni facta ſub lege commiſſoria, etiamſi venditor velit, ſi res deſierit eſſe integra, præſertim ſi facto venditoris id acciderit.

LEGEM commiſſoriam in venditione appoſitam exercere venditor non cogitur;[1] emptor autem, ſi venditor velit, omnino venditioni ſtare eamque implere cogitur.[2] Sed hoc ita, ſi emptori integrum ſit, vt rem emptam ſine controuerſia poſſideat.[3] Nam ſi iam vel alteri vendita vel addicta fuit, vel ab alio poſſeſſa, non eſt cogendus emptor, vt litem pro contractus lege exerceat.[4] Ideoque pecuniam ſibi debitam (ſi in pignore pactum hoc cum iureiurando interuenerit) petere poteſt,[5] quamuis nondum euicta res ſit, paratumque ſe dicat venditor ſatiſdare de euictione.[6] Imminet enim hoc caſu periculum euictionis non poſt perfectam emptionem, quo caſu ſatiſdatio ſufficeret, ſed pendente etiam conditione, & prius quam venditio perficiatur, cum ab initio contractum fuit pignus, & pactum huiuſmodi appoſitum in pignoris conuentione,[8] alioqui ſane venditio non tam ſub coditione contracta, quam ſub conditione reſoluenda videretur.[9] Quamquam & eo caſu perinde fere hac parte de venditione iudicandum eſt, ac ſi non eſſet perfecta, cum ex contrahentium voluntate legem illam ab initio acceperit, vt reſolui poſſet.[10] Id vero certius & indubitate procedit, ſi vel extra iudicium vel in iudicio conſenſerit venditor, vt venditio pro reſoluta haberetur.[11] aut ſi ſententiæ de ea re pro emptore latæ acquieuerit,[12] adeo vt nec ſi in integram reſtitui poſtea velit, audiendus ſit,[13] quia res hæc ex earum genere eſt, in quibus non licet variare.[14] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Franciſci Croſet & Claudij Lombard, 5. Cal. Decembr. 1593.

1 Quia pactum hoc fit pro venditore, non pro emptore, *leg. 2. & 3. D. hoc tit.* iunge ſimile quiddam *in l. in ratione 30. §. tametſi. ad l. Falcid. l. Lucius 40. in fin. D. de fideic. libert.*

2 Numquam enim eſt in poteſtate illius, qui obligatus eſt, an ſit obligatus, *l. 2. §. 1. de eo quod cert. loc.* Ratio eſt *in l. ſub hac 8. D. de oblig. & action.*

3 Sunt enim iſta ferè paria, non poſſe quid poſſideri, & non poſſe ſine controuerſia, *l. nemmis 13. D. de reb. auct.*

4 Laudanda enim eſt cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4. §. 1. de alienand. mut. cauſ. fact.*

5 Quo caſu placet interpretibus, hoc pactum valere propter auctoritatem iuriſiurandi, quod poteſt ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ; *c. debitores, & cap. cum contingat, de iureiur.* quamuis alioqui putent, hoc ipſum pactum in pignoribus eſſe improbatum, *l. vlt. C. de pact. pignor.* De quo vide quæ ſcripſi *Decad. 21. de error. pragmat.*

6 quæ ſatiſdatio ſolet ſufficere, quoties imminet periculum euictionis; *l. ſi poſt perfectam 24. C. de euict.*

7 *d. l. ſi poſt perfectam.*

8 Cur enim cogatur emptor emptionem implere & perficere, quam venditor ex parte ſua implere ac perficere non poteſt, *l. ex empto 11. l. Iulianus 13. §. offerri, l. ſi quis alienam 46. D. de act. empt.* Iunge *l. ſi fundus 16. §. vlt. D. de pignor. l. cum ab eo 41. in fin. princ. D. de contr. empt.*

9 *L. 1. D. hoc tit. l. 2. D. de in diem addict.*

10 *Arg. l. 4. alias l. ſi ex duob. §. ſed & Marcellus, eod. tit. l. lege 5. D. hoc tit. l. voluntate 10 in fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

11 Id enim nihil aliud eſt, quam legem commiſſoriam exercere, per quam ſcilicet fit vt venditio reſoluatur ipſo iure, ſi venditor velit.

12 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata 207. de reg. iuris,*

13 Non enim læditur qui ius commune ſequitur, *l. vltim. C. de in integr. reſt. minor,*

14 *L. ſi fundus 4. §. eleganter. l. poſt diem 7. D. hoc tit.*

TIT. XXXVIII.

DE REB. ALIEN. NON ALIENAND. & prohib. alien.

DEFINITIO I.

Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à teſtatore, aut à teſtatore ſolo, non valet etiamſi ſit vallata iuramento.

SI Pater filium minorem annis 25. heredem ex aſſe inſtitutum quicquam ex bonis ſuis ante 30. annum alienare prohibuerit, & ſi alienaret, venditionem nullam eſſe iuſſerit, dato etiam curatore, certum eſt, nullas eſſe ipſo iure & irritas venditiones ante eam ætatem à filio factas, non ſolum ſi ſine curatore, ſed etiam ſi cum auctoritate curatoris factæ proponantur. Prohibitio namque teſtatoris impedit omnino alienationem,[1] nec ſine cauſa videri poteſt, quæ aduerſus ætatis lubricum proſpicit filij commodo & vtilitati.[2] Parumque intererit, antene an poſt vigeſimumquintum annum factæ ſint, dummodo ante trigeſimum completum.[3] Niſi quod ante vigeſimumquintum duplex prohibitio concurrit, legis nimirum & hominis.[4] Sed ſiue vtrâque concurrat, ſiue hominis tantum adſit, idem effectus eſt,[5] adeo vt nec iureiurando confirmetur alienatio, quæ confirmaretur ſi ſola legis prohibitio adeſſet.[6] Hoc enim caſu nominatim id iure cautum eſt,[7] non item illo. Nec nouum eſt, vt hominis prohibitio fortior ſit quam legis,[8] planè quod dicimus iureiurando minoris confirmari alienationem ſine decreto factam, cum ſola legis prohibitio impedimento fuit, non aliter verum eſt quam ſi minor curatorem nullum habuit.[9] Alioqui iuſiurandum non magis prodeſt, quam ſi ab impubere præſtitum eſſet,[10] cum minor curatorem habens pupillo hac parte comparetur,[11] id eſt, quod ad rerum ſaltem immobilium alienationem attinet.[12] *Ita Senatus* in cauſa quadam Auguſtanorum, 13. Cal. Ianuar. 1588. Iunge SC. 1. & 2. De in integr. reſt. minor.

1 *L. filiusfamilias 114. §. diui de legat. 1. l. vlt. C. hoc tit.*

2 *Arg. d. §. diui, l. 3. § cum Pollidius, de vſur.*

3 Cum prohibitio teſtatoria in annum vſque trigeſimum, eumque completum extendatur. Poteſt enim teſtator quam velit legem bonis ſuis dicere, dum ne quid ſtatuat contra leges, *§. diſponat. Nouell. 22. de nupt. d. l. vlt. C. hoc tit.*

4 Solet autem dici, duo vincula eſſe fortiora vno, *l. pen. C. de adopt. cum ſimilib.*

5 Præſertim poſt Iuſtiniani conſtitutionem *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

6 Not. *id Auth. ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vend.*

7 *d. Auth. ſacramenta.* Ante quam conſtitutionem aliud ſane iuris erat. *l. non dubium 5. in fin. C. de leg. l. ſi quis inquilinos 112. §. vlt. d. leg. 1. l. iuris gentium 7. §. & generaliter, D. de pact.*

8 Circumueniri enim voluntatem teſtatoris non oportet, qui non eum caſum excepit, quo iuratum eſſet, quem tamen lex ipſa excipit quæ iuriſiurandi tantam eſſe vult poteſtatem, *d. Auth. ſacramenta.* Sic dicimus prouiſionem hominis facere, vt ceſſet prouiſio legis, nempe quia fortior eſt, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

9 *d. Auth. ſacramenta.*

10 Atqui noua conſtitutio non niſi de ſacramentis puberum loquitur.

11 *L. ſi curatorem habens 3. C. de in integr. reſtit. minor.*

12 Aliud enim eſt, ſi de ſolo minore obligando tractetur, *l. puberes 101. Iacob. Cuiac. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Prohibita alienatione etiam tranſactio cenſetur prohibita, per quam res in alium transferatur.

ALienare prohibitus non magis per tranſactionem, quam per aliam quamlibet[1] alienationis ſpeciem rei ſuæ dominium amittere poteſt. Omnis enim actus prohibitus intelligitur, per quem dominium in alium transferatur

ratur.[2] Tranſigere tamen non eo minus poterit, dum ne per tranſactionem res vlla dimittatur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. non ſolum 4. C. de præd. minor.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.* vbi additur, etiam conſtitutionem vſusfructus & pignoris hoc caſu prohibitam intelligi, quamuis ex his cauſis dominium non niſi per occaſionem transferatur, ne ſcilicet alioqui inuenta ſit ratio alienandi. *L. 5. §. ſi pupillus, D. de reb. cor. qui ſub tut.* l. iunge l. 1. *C. de fund. dotal.*

3 *DD. in l. cum proponas 2. & l. ſi profundo 31. C. de tranſact.*

DEFINITIO III.

Prohibitus alienare ante certum tempus nihil interim poteſt facere, per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur.

AT quid ſi in ſupra ſcripta ſpecie poſt annum 25. venditor pretium exigat, atque ita comprobet venditionem; Non idcirco confirmabitur alienatio quæ ab initio perperam facta fuit. Initium enim inſpiciendum eſt,[1] niſi noua conuentio facta ſit.[2] Sed neque nouam ante trigeſimum annum completum factam eſſe quicquam proderit, obſtante nimirum prohibitione teſtatoris,[3] quæ tanti momenti eſt, vt nec probare cogatur venditor ſe læſum:[4] quod tamen probandum eſſet, ſi ſola interueniente legis prohibitione iuſiurandum à minore interpoſitum alienationem confirmaret.[5] Læſionis enim probatio tum neceſſaria eſt, cum ipſo iure contractus tenet, vt per in integrum reſtitutionem reſciendi eum neceſſe ſit.[6] An vero pretium emptori reſtituere filius rem ſuam vendicans cõpelletur?[7] Minime, nec ſi poſt annum vigeſimumquintum accepiſſe pretium probetur. Nam & id æque contra prohibitionem teſtatoris factum videri debet.[8] Qui enim vetat vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere.[9] Igitur hoc etiam caſu, ſicut in reſtitutionibus minorum fere ſemper euenit, incumbet emptori onus probandi verſam pecuniam in rem venditoris,[10] Quid denique ſi minor hic maior factus ante tamen quam trigeſimum annum compleuiſſet, impetrationi reſtitutionis in integrum renunciauerit;[11] Non valebit renunciatio, tametſi iudicialis, quoniam & hæc quoque alienationis ſpecies quædam eſt.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Non id, quod fit in conſequentiam præcedentis actus, *l. 3. §. ſcio D. de minor.*

2 quo caſu locum haberet *C. ſi maior. fact. rat. hab. in præſentia extr. cap. de probat.*

3 Vbi enim ſecundus actus eodem vitio laborat quo primus, nihil operatur, *l. dol. 19. §. diuerſum, D. de nouat.*

4 Sufficit enim vt probet, factam eſſe alienationem contra teſtatoris prohibitionem, *d. l. vlt. C. hoc. tit.*

5 Teſſaur qui multos citat *dec. 66. num. 2.*

6 *l. 2. l. ſi quidem 11. C. de præd. minor. l. nam poſtea quam 6. §. ſi minor, D. de iureiur.*

7 Sic enim fieri ſolet tum quoque, cum minor reſtituitur, vt omnia in priſtinum ſtatum reponantur, *l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, D. de minor.* Nec æquum eſt, vt filius & rem, & pretium retineat, *l. ex empto 11. § puta autem, l. bonæ fidei 50. D. de act. empt.*

8 quæ ex hypotheſi ad trigeſimum vſque annum extenditur.

9 *Arg. l. 1. C. de cupreſſ. lib. 11. tit. 77.*

10 *l. prædiorum 10. vbi not. C. de præd. minor. l. patri 27. §. item ex diuerſo, D. de minor.*

11 Poteſt enim quilibet renunciare iuri ſuo, *l. pactum 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

12 Alienat enim qui amittit actionem, ſicut & qui amittit debitorem. *§. nunc admonendi, verſ. ideoque, Inſt. quib. alien. licet vel non.*

DEFINITIO IV.

Prohibitus res ſuas alienare vel obligare ante certum tempus, interim tamen tutor eſſe poteſt.

QVi patris teſtamento prohibitus fuit ante 35. annum impletum res ſuas gerere, alienare vel obligare, non eo minus cogi poterit, vt proximi agnati, cui ab inteſtato ſucceſſurus eſſet, tutelam agnoſcat,[1] dum ne minor ſit annis 25[2] aut re vera prodigus,[3] aliáſve moribus, propter quos etiam à ſuſcepta[4] tutela remoueri deberet. Etſi enim qui tutelam agnoſcit eo ipſo res ſuas obligat pro reddendis rationibus,[5] ea tamen obligatio neceſſaria eſt, vtpote quæ ex legis poteſtate & magiſtratus imperio[6] potius, quam ex prohibiti facto deſcendat. Ideoque nec ad eam prohibitio per teſtatorem facta extendi poteſt.[7] *Ita Senatus* contra N. Trolioux, 14. Cal. Febr. 1591.

1 quia ad quem hereditas, ad eundem tutela pertinet, *l. quo tutela 73. D. de reg. iur. & Inſt. de legit. patron. tutel.*

2 Hoc enim hodie prohibitum eſt, ne quis minor 25. annis poſſit eſſe tutor, ne quidem legitimus, quod olim non obtinebat, *l. vlt. C. de leg. tut.*

3 Abſurdum enim eſt, aliena negotia ei committi, qui ſua tractare neſciat, *d. l. vlt.*

4 Facilius enim eſt, vt quis ad tutelam non admitti, quam vt ab ea remoueri debeat, cum multa facta teneant, quæ fieri prohibentur, *vulg. l. patre furioſo 8. D. de his qui ſui vel alien. iur.*

5 quia tutelæ actio adeoque & protutelæ tacitam habet hypothecam, *l. pro officio 20. C. de admin. tut. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

6 Cui non parere dolus eſt, *l. non poteſt 199. de reg. iur.* vt è contrario non poteſt videri dolo facere, qui iudicis iuſſu aliquid facit, cum parere habeat neceſſe, *l. non videntur 167. §. 1. eod.*

7 Excipiuntur enim ſemper alienationes, quæ cauſam habent neceſſariam, vt & quæ fiunt ex auctoritate Iudicis, *l. alienationes 13. famil. ercisc. l. 3. D. de reb. cor. l. filiusfamilias 114. §. diuî de legat. 1. l. cum 68. §. 1. de leg. 2.*

DEFINITIO V.

Recognitio directi dominij facta per minorem ſine curatoris ſui auctoritate non eo minus valet.

NOn diſſimile illud eſt, quod ſi minori à patre curator datus ſit & interdicta adminiſtratio, placet non eo minus poſſe illum profiteri ſe poſſeſſorem fundi emphyteuticarij,[1] quam nos vulgo recognitionem appellamus: ſiue quod profitendi obligatio & neceſſitas ex re ipſa, non ex perſona proficiſcatur,[2] ſiue quod non poſſit videri læſus minor, qui iure communi vſus eſt,[3] dummodo ex præcedentium recognitionum comparatione appareat, nihil per errorem & inconſultam minoris facilitatem factum fuiſſe.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 6. Id. Iun. 1591.

1 Quamuis dici ſoleat, minorem, qui habet curatorem æquiparandum eſſe pupillo aut prodigo, *l. ſi curatorem habens 3. C. de in integr. reſt. minor. & ibi not.*

2 Obligationes enim, quæ ex negotio & reipſa proficiſcuntur, etiam furioſum & pupillum tenent, *l. furioſus 46. D. de oblig. & act.*

3 *L. vlt. C. de in integr. reſt. minor. l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

4 Non enim læditur minor, qui id facit, quod maior quilibet bene ſanus & bene conſultus facere deberet, *l. verum 11. §. item non reſtituetur. & ſeq. l. minor 48. §. 1. D. de minor.*

DEFINITIO VI.

De alienatione & emphyteuſi rei eccleſiaſticæ.

RES eccleſiaſtica ſicut alienari non poteſt ſine ſolemnitatibus, inter quas eſt ipſa quoque alienandi neceſſitas, ita nec in emphyteuſim dari. Eſt enim contractus emphyteuſeos alienationis ſpecies.[1] Nec quicquam refert, an res ſit ex bonis Eccleſiæ, an de menſa tantum Epiſcopi.[2] Nec rurſus an ſit ſterilis & inutilis, necne: nam nec quæ ſterilis eſt alienari poteſt ſine ſolemnitate, ſicut nec fundus pupillaris,[4] quamuis non deſint, qui diſtinguant, vtrum res omnino & ſimpliciter ſit inutilis, an, vt loquuntur, reſpectiuè duntaxat id eſt, ex aliarum rerum comparatione.[5] Certè ſi neceſſitas vrgeat, poſſunt terrulæ & vineolæ, aliáque huiuſmodi, quæ nullius fere redius ſunt, ſine ſolemnitate alienari,[6] ſicut & ea, quæ plus incommodi & diſpendij, quam vtilitatis Eccleſiæ afferunt, in quibus hoc plus eſt, quod ad earum alienationem nulla alienandi neceſſitas requiritur.[7] Quod ſi & alienandæ rei neceſſitas aliáve iuſta alienationis cauſa interuenerit & ſolemnitas, vtique valebit alienatio, tametſi Eccleſia læſa ſit, ſiue in pretio, ſiue qua alia conuentionis parte: ſed ex cauſa læſionis competet ei in integrum reſtitutio.[8] Si cauſa non

non fuerit alienandi, licet cæteræ alienationes adſint, non tenet alienatio. [9] Sin è contrario ſolemnitates deſint, quamuis iuſta ſit alienandi ratio æque nulla alienatio eſt: [10] n. ſi vno illo caſu, quo ex commum hominum exiſtimatione credebatur alienatio vtilis Eccleſiæ, cum reuera non eſſet. Si tamen dubitetur & in obſcuro ſit, an Eccleſiæ vtilis fuerit alienatio, an non præſumendum erit pro validitate alienationis, quaſi videatur locupletior facta Eccleſia, quæ non probatur facta pauperior, aut potius quod ſatis ſit, non probari factam Eccleſiam pauperiorem. [11] *Ita tractatum* eſt in ea cauſa, de qua SC. ſeq.

1 *Tot. tit. de reb. Eccleſ. non alien. maxime in conſili.*

2 *L. vlt. D. hoc tit, c. 1. & 2. de rebus eccleſ. non alien. in 6. c. 1. & c. tua de his quæ fiunt à prælat. ſin. conſenſ. cap. can. ſine exceptione 12. q. 2. Clem. 3. de rebus eccleſ. non alien. Nouell. 7. de non alien, aut permut. rebus eccleſ. per totum.* Guid. Pap. *quæſt.* 100. Didac. Couuar. *lib. 2. variar. reſol. cap. 16. & 17.*

3 *Cap. poſſeſſiones, extr. de rebus eccleſ. non alien.* Alex. *conſ. 45. ad fin. lib. 3.* Inde eſt quod nec officium laicum & adnexam habens præbendam laicam poteſt infeudari per Abbatem ſine ſolemnitate, ne quidem ſub onere annui canonis, ſed poteſt reuocari ad nutum, etiamſi fuerit poſſeſſum per quantoſcunque annos. *Ita Senatus* contra Franciſcum Leblanc pro R. D. Petro Gaſpardo Roncas Abbate d'Entremontz, 12. Iun. 1614.]

4 *L. ſi fundus 13. D. de reb. eor. qui ſub tut.* Capyc. *dec. Neapol.* 125.

5 Idem Capycius *deciſ.* 123.

6 *Can. terrulas 12. quæſt. 2.*

7 *d. can. ſine exceptione in fin. ead. quæſt.*

8 *Cap. 1. extr. de in integr. reſtit.*

9 Ita Couuar. contra Hoſtienſem *d. cap. 17. n. 2.*

10 Quamuis contra ſentiat gloſſ. magna *in dict. can. ſine exceptione,* quam in eo communiter reprobatam eſſe teſtatur ibi Apoſtillator Pariſienſis.

11 Anton Cortet. in ſingularibus, *in verb. alienatio.*

12 Gloſſ magna *in d. can. ſine exceptione.* vbi idem Apoſtillator notat, hoc iure vti Senatum Pariſienſem.

DEFINITIO VII.

Valet hodie emphyteuſis rei eccleſiaſticæ indiſtincte, dummodo facta ſit in vtilitatem Eccleſiæ.

QVamquam autem ſupra dicta ex iuris ratione veriſſime diſputantur, eo tamen iure vtimur, vt emphyteuſis cuiuſlibet rei eccleſiaſticæ valeat, etiam nulla neceſſitate alienandi, aut ſolemnitate interueniente, dummodo facta ſit in euidentem Eccleſiæ vtilitatem. [1] Credo, ne alioqui, quod in Eccleſiæ fauorem conſtitutum eſt, in eius odium retorqueatur, ſi ne quidem Eccleſiæ vtilem emphyteuſim permittamus. Id vero potiſſimum procedit, ſi pro poſſeſſore adſit adminiculum longiſſimi temporis, aut ſaltem viginti annorum. Tanti enim temporis decurſu naſcitur præſumptio, quod rite omnia & ſolemniter acta ſint, licet ex tituli exhibitione non conſtet de ſolemnitatibus, [2] ex ea vero præſumptione alia quoque naſcitur, videri omnia in Eccleſiæ vtilitatem facta, niſi contrarium probetur. [3] Neque ad rem pertinet, quod dici ſolet, non currere præſcriptionem aduerſus Eccleſiam, quamdiu viuit Prælatus, qui perperam alienauit; [4] aliud enim eſt quærere de præſcriptione, aliud vero ex longinquitate temporis ſolemnitatum præſumptionem inducere, [5] nec poſſidenti præſcriptio neceſſaria eſt, niſi cum male & in diſpendium Eccleſiæ alienatio facta eſt. Quo demum caſu quæri poteſt, à quo tempore præſcriptio currere incipiat: [7] fruſtra enim hodie tractatur de præſcriptione rei eccleſiaſticæ in emphyteuſim datæ, poſteaquam hac parte iuri derogatum eſt generali, locorum fere omnium conſuetudine: [8] ex qua obtinet, vt poſſit emphyteuſis conſtitui rei eccleſiaſticæ ſine vlla ſolemnitate, non ſolum ſi res talis ſit, quam emphyteuta diligentia ſua meliorē fecerit, aut quæ dari in emphyteuſim ſolita ſit, quibus caſibus ita olim ius erat, [9] vt diximus, ſed & ſi res iam exculta proponatur, nec vnquam in emphyteuſim conceſſa, dum[illegible] fiat ea res in vtilitatem Eccleſiæ, quod variis ex cauſis [illegible] contingere, tametſi emphyteutæ ſexta pars annui & ſoliti reditus remittatur. [10] Sane ſi proponas, pretioſiores Eccleſiæ res in emphyteuſim ſine ſolemnitate datas eſſe, difficile eſt, vt emphyteuſis valeat, quia & vix eſt, vt in Eccleſiæ vtilitatem id factum videatur. [11] Quænam vero ſolemnitates requirantur in alienatione rei eccleſiaſticæ, & an emphyteuſis eccleſiaſtica ad quartam vſque generationem aut in extraneos heredes tranſire poſſit, alibi tractandum erit. [12] *Ita Senatus* pro Ioanne Baptiſta Durant, contra Archiepiſcopum Tarentaſienſem, 4 Id. Aug. 1592.

1 Ex ſententia Bald. *ad Auth. res quæ. ad fin. C. comm. de leg.*

2 Quod eſſet abſurdum, *l. quod fauore 6. C. de leg. l. nulla 25. [illegible] eod. l. pen. C. ad SC. Treb.* Vide addit. ad Guid. Pap. q. 156.

3 Alex. *conſ. 79. verſ. ſed præmiſſis omnibus. lib. 1. & conſ. 45. ad fin. lib. 5.* Dec. *conſ.* 341. Not. *ad l. ſciendum. D. de verb. oblig.*

4 Alex. *d. conſ. 79. verſ. fortificatur.* poſt Bald. *in c. 2. col. 5. qui feud. dar poſſ. arg. l. 1. C. de præd. decur. lib. 10. tit. 33.*

5 Bart. *in l. qui fundum 7. § tutor, D. pro empt.* Guid. Pap. q. 150. *per text. in can. ſi ſacerdos 16. q. 3.*

6 *Cap. noſcitur de his, quæ fiunt à prælat. ſin. conſ. capit.* Idem Guid. Pap. *quæſt. 15. in fin.*

7 De quo tractat Guid. Pap, q. 161.

8 *Cap. ad aures, extr. de reb. eccleſ. non alien.* Didac. *d. c. 17. lib. 2. var. reſol.* Iul. Clar. *lib. 4. ſent. in § emphyteuſis, quæſt. 6.*

9 Alex. *d. conſ. 79. col. 4. verſ. præterea & in contractu* poſt Specul. *in tit. de locat. 1. nunc aliqua, verſ. 6. quæritur.* Et Angel. *in §. quia vero. Inſtit. de non. alien aut permut. reb. eccleſ.*

10 Idem Alex. *d. conſ. 75. in quinto dubio.*

11 Vide addit. ad Guid. Pap. q. 156. *incip. iſtud videtur eſſe verum*

12 De quo vide Didac. & Clar. ſupradictis locis. Guid. Pap. *à quæſt. 129. vſque ad 162.*

DEFINITIO VIII.

Res capta pignori per apparitorem non poteſt vendi à debitore in præiudicium creditoris vel emptoris iudicialis.

VEnditio rei, quæ iam auctoritate Iudicis in pignus capta ſit, non valet, [1] nec qui emit præferri poteſt creditori, cui pignus illud poſtea ſit addictum, [2] ſicut neque extraneo emptori: [3] nempe quoniam licet emerit à domino, tamen à tempore conſtituti pignoris prætorij aut iudicialis non dominus poſſidebat, ſed curia. [4] Sine poſſeſſione autem non poteſt transferri dominium: [5] ideoque nec poteſt hoc caſu locum habere, quod dici ſolet, ex pluribus emptoribus eum præferri, cui prius res tradita fuerit. [6] Id enim tum obtinet, cum traditio facta eſt ab eo, qui tum poſſidebat. [7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa N. Philippi & Claudij de Toyre, 9. Cal. Febr. 1594.

1 Guid. pap. *quæſt.* 81.

2 Vnica enim executio eſt, quæ incipit à captione pignoris, & finitur eiuſdem addictione aut venditione. *l. à Diuo Pio, per tit. D. de re. iud.*

3 Eadem enim hac parte cauſa eſt creditoris & extranei emptoris, quia non ſolet addici pignus creditori, niſi in vicem extranei emptoris, nulloque alio emptore exiſtente, *l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

4 Cum non conſtituatur pignus prætorium, niſi ex quo die ventum eſt in poſſeſſionem, *l. non eſt mirum 16. §. 1. D. de pign.*

5 *L. traditionibus 20. C. de pact. l. procuratorem 8. C. de acq. poſſ.*

6 *L. quoties 15. C. de rei vind, l. ſiue autem 9. § ſi duobus, D. de Public. in rem act.*

6 Et quidem iuſta poſſeſſione non à iure improbata, cum traditio nihil aliud ſit, quam datio poſſeſſionis, *l. 3. de action. emp. leg. quod meo 18. de acquir. poſſeſſ.*

DEFINITIO IX.

Res alienari prohibita & à lege & ab homine nullomodo alienari poteſt, ne quidem ex cauſa neceſſaria, ſi alia ſint bona.

ALienationis prohibitio facta non ſolum ab homine, ſed etiam à lege, vſque adeo impedit tranſlationem dominij, vt quamuis neceſſaria ſit alienatio, & alioquin permiſſa, hoc tamen caſu prohibita cenſeatur. [1] Inde fit, vt ſi rei per fideicommiſſum relictæ prohibita ſit per teſtatorem alienatio, & contingat, ex delicto heredis grauati bona applicari fiſco, licet huiuſmodi condemnationis ea vis eſſe ſoleat, vt durante vita delinquentis bona tranſeant ad fiſcum; [2] aliud tamen

tamen in propoſito dicendum ſit propter expreſſam hominis prohibitionem.[1] Idem igitur eſt, ſi agatur de facienda ſolutione legatorum, præſertim ſi alia bona ſint alienari non prohibita, ex quibus ſolui legata poſſint.[2] Quod & ad æris alieni ſoluendi cauſam pertinere videtur,[3] quamquam multo magis neceſſaria eſt ſolutio æris alieni, quod ſit fideicommiſſo antiquius, quam legatorum. Illud etiam obſeruandum eſt, actum generaliter prohibitum, nec niſi certo caſu permiſſum præſumi in dubio factum in caſu prohibito potius, quam in permiſſo.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis d'Aix, contra D. de Drameley & d'Aſnieres, Cal. Febr. 1595.

1 Gloſſa magna *ad l. fin. in fin. C. hoc tit.* Alex. *conſ.* 93. *in fin. vol.* 7. Iaſ. *in l. filiusfamilias* 114. *§. diui, lect.* 1. *n.* 23. *de leg.* 1. Crauet. *conſ.* 20. *n.* 42. *in fin. ex §. ſanctiſſimas, Nouell.* 7. *de non alien. reb. eccleſ.* [Guid. Pap. *conſ.* 49. *num.* 7. vbi aut rem alienari prohibitam à lege ob cauſam fideicommiſſi & à teſtatore, non poſſe alienari, aut obligari, ne quidem cauſa dotis.]

2 *L. Statius Florus* 48 *§. Cornelio Felici, D. de iur. fiſc.*

3 Bart. *ad l. Impp. D. de fideic. lib.* Alex. *conſ.* 23. *vol.* 1.

4 Rip. *ad l in quartam, num.* 100. *D. ad legem falcid.* Iaſ. & ad eum Purpur. *in d. §. diui.*

5 *L. pater filium* 38. *in princ. de leg.* 3.

6 *L. quis teſtamentum* 27. *D. de probat.*

DEFINITIO X.

De alienatione facta ex cauſa delicti per irrogatam pœnam confiſcationis, Et quid ſi confiſcationis ſententia reuocata ſit non executio.

ALienaſſe videtur etiam is, qui ex delicto ſuo, vel ex contumacia, quæ & ipſa delictum eſt, condemnationi & confiſcationi bonorum quamuis iniuſtæ cauſam dedit.[1] Itemque is, qui rei poſſeſſionem, quam auocare iure potuerat, penes alium manere paſſus eſt.[2] Maximè vero ſi in eius rei vicem quid aliud acceperit.[3] At multo magis ſi etiam de euictione ſe obligauerit,[4] licet poſſeſſionem ipſe non tranſtulerit, quæ iam fuerat tranſlata & amiſſa.[5] Nam & alienare is intelligitur, qui vſucapionem etiam inchoatam currere & compleri patitur ſi vſurpare illam potuit, & interpellare.[6] Hinc eſt, quod ſi tale quid acciderit heredi de reſtituenda hereditate rogato, licet non poſſit confiſcatio etiam ex cauſa læſæ maieſtatis,[7] ius fideicommiſſarij lædere,[8] in quartam tamen, quæ ex fideicommiſſo deduci poteſt, imputari debeat quicquid ex eiuſmodi confiſcatione ad fiſcum peruenit,[9] quomodo imputarentur cætera per heredem alienata.[10] Nec tantùm ſi de quartæ deductione inter fiſcum & fideicommiſſarium diſputetur,[11] ſed etſi inter fideicommiſſarium & verum heredem, qui ex poſtfacto appareat,[12] reuocata fortaſſis, aut per contrariam ſententiam,[13] aut per Principis indulgentiam,[14] confiſcatione. Nam & hoc caſu imputabuntur vero heredi in quartam ea omnia quæcunque ex cauſa confiſcationis apud fiſcum remanſerunt:[15] licet cauſa redierit ad non cauſam.[16] Parum enim eſt reuocatam eſſe ipſo iure ſententiam, quæ mandata iam fuerat executioni, ſi non ipſa quoque executio reuocetur, in qua totus ſententiæ vigor conſiſtit.[17] Vt quod de facto proceſſit de facto reuocetur.[18] Nec ſi per iniuriam facta dicatur confiſcatio, nocere fideicommiſſario debet,[19] ſed ei potius cui facta iniuria eſt penes quem aut eius heredem remanere illam multo æquius eſt, quam in fideicommiſſarium innocentem transferri,[20] vt litem eo nomine aduerſus fiſcum inſtituere cogatur.[21] *Ita Senatus* in eadem cauſa, de qua in Defin. 19. ꝫ ad SC. Trebell.

1 *L. filiusfamilias* 114. *§. Diui* 2. ibi. *Sed eam rem neque fiſco, neque creditoribus fraudi eſſe, d. l.* 2. iunct. *l. exceptione* 67. *D. d. fideiuſſ.*

2 Licet dici ſoleat non alienare illum, qui omittit tantum poſſeſſionem, *l.* 4. *§.* 1. iunct. *§. Pedius, aliàs l. non ſolum, l. ex hoc* 8. *§. alienari, de alien iud. mut. l. non alien.* 119. *de reg. iur.*

3 Hoc enim caſu videtur ad eum perueniſſe æquipollenter id cuius aliquid aliud peruenit, quaſi permutationis iure, vt *in l. ſed etſi, §. conſuluit, D. de petit. hered.*

4 Obſignatio enim de euictione præſupponit alienationem, *l.* 1. *& tot. tit. de euict. l.* 1. *C. de iur. dot.*

5 Qui enim poſſeſſionem aut rem aliam quamlibet habere poteſt, iam habere videtur, *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.*

6 *L. alienationis* 28. *de verb. ſignific. l.* 3. *§.* 1 *quæ in fraud. cred.* Excipe caſum *l. ſi fundum* 16. *D. de fund. dotal.*

7 Quæ tamen omnium grauiſſima eſt, ita vt etiam innocentes afficiat, & non tantùm filiis, verùm etiam agnatis noceat, *leg. quiſquis* 5. *Cod. ad leg. Iul. maieſt.*

8 *L. Statius Florus* 48 *§. Cornelio Felici, de iur. fiſc. l. ex facto* 17. *§. ex facto, D. ad SC. Treb.*

9 Quia idem ius habet fiſcus deducendæ quartæ, quod haberet heres nulla confiſcatione interueniente, *l. cùm tacitam* 49. iunct. *l. quod placuit* 37. *de iur. fiſc.*

10 Et quidem prius ea quæ ſunt primo loco alienata *l.* 3. *§. res quæ, D. ad Treb.* Non enim ſicut Falcidia minuit ipſo iure ſingula corpora legatorum *l. in quantitate* 72. *§. vlt. ad l. falcid.* ita & Trebellianica, ſed maſſam ipſam hereditatis, vt & legitima maſſam bonorum, Ideoque dicimus ſolui eam debere aliquando etiam in pecunia, vt in *Defin.* 5. *&* 17. *ꝫ. de inoffic. teſt.* Aliquando & regulaliter in corporibus bonorum at non in ſingulis, ſed in modiocribus, *l. ſcimus* 36. *vers. repletionem, & ibi not. & in Auth. nouiſſima, C. de inoffic. teſt.*

11 Eſt enim fiſcus hoc caſu legitimus contradictor, *d. l.* 48. *§.* 1. *& l.* 49. *de iur. fiſc.* adeo vt ei incumbat neceſſitas reſtituendi fideicommiſſi tum quoque cum bona vacantia ſubiecta fideicommiſſo non vult agnoſcere *l. recuſare* 6. *§. ſi fiſco, D. ad Treb.*

12 Sic enim ſæpe accidit vt poſt tranſactionem factam cum falſo herede alius heres verus appareat vt *in l.* 3. *§. vlt. D. de tranſact.* Iunge *l. controuerſia* 114. *l. vlt. eod.*

13 Beneficio ſcilicet appellationis ſi iudex inferior pronunciauit, aut ciuilis ſupplicationis Senatus.

14 *Ex tit. D. & C. de ſent. paſſ. & reſtit.*

15 Quaſi nulla ſecuta reuocatione, quod ad hæc bona ſaltem cum effectu. Non enim poteſt videri fiſco ablatum, quod in corpore patrimonij fiſcalis retinetur, *arg. l. idem ſeruandum* 72. *de leg.* 2.

16 In his enim quæ ſunt facti magis quam iuris, magis attenditur effectus quam cauſa *l.* 1. *§. ſi vir. vxori, D. de acquir. poſſ. l. denique* 10. *D. ex quibus cauſ. maior. l. in bello* 12. *§. facti. de capt. & poſtlim.*

17 Cum inanis ſit ſententia quamdiu executioni mandata non eſt. *l. pen. & tot. tit. C. de exec. rei iudic.*

18 Quomodo loquuntur pragmatici Galli cùm tractant de neceſſitate petendæ reſtitutionis in integrum aduerſus contractum etiam nullum,

19 quia factum cuique ſuum nocere debet non alteri, *l. factum* 115. *de reg. iur. d. l.* 3. *in princ. de tranſact.*

20 Ratio eſt elegans poſita *in d. l. exceptioni* 67. *D. de fideiuſſ. l. ſi per imprudentiam* 51. *D. de euict.*

21 Nam nec paruum eſt incommodum cogi litigare, præſertim cum fiſco, qui ſemper eſt potentior ob tam multa quæ habet priuilegia.]

TIT. XXXIX.

DE MONOPOL. CONUENT. NEGOTIAT.

DEFINITIO I.

Indictio tributorum non niſi ex neceſſaria cauſa fieri poteſt, ne quidem ab iis, qui indicendi ius habent, ſi ſecus fiat, ſuſpendendum priuilegium eſt.

MONOPOLA, quæ noſtri barbarè ſic vocant, pro conuentionibus citra Iudicis licentiam factis non ſolum priuatis interdicta ſunt, ſed etiam corporibus vniuerſitatũ, niſi quibus aut ex priuilegio conceſſa ſunt à Principe, aut ex inueterata cõſuetudine,[2] quæ priuilegij inſtar obtineat.[3] Cui conſequẽs eſt, vt neque ad indicendũ tributum, quantumuis iuſta indicendi cauſa ſit, liceat vniuerſitatis hominibus in vnum conuenire,[4] niſi prius impetrata à Iudice aliove ſuperiore, ad quem ea res pertinet, licentia: quoniam vel hoc maxime ad Principis publicãque vtilitatem ſpectat, ne priuato cuiquam ſine magiſtratus auctoritate tributum indicatur.[5] Sed & ſi cui ciuitati priuilegium huiuſmodi conceſſum ſit, eam interpretationem habere debet, vti ne tamen ſine iuſta & neceſſaria cauſa indictio tributi vlla fiat.[6] Itaque ſi priuilegio ciuitas, vt ſerumque fit, abutatur, eæ magiſtratus partes eſſe debebunt, vt priuilegij vim ſuſpendat, quouſque priorem dolum, adeoque doli & abuſus ſuſpicionem

ſuſpicionem vniuerſitas purgauerit.[7] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Autman Germani aut ciuitatis Montiſpeſſuli, 8. Id. Febr. 1589.

1 Aut à Iudice, aut ab alio ſuperiore eam poteſtatem habente. Bart. *ad l. actor rem rat. iraber.*

2 Guid. Pap. q. ..0. *incip. omnes villa.*

3 Scilicet quæ hominum memoriam excedat, *l. 1. § vlt. de aqua & aq. pluu. arcend. l. 3. § ductus a, ua, de a, ua quotid. & aſtiu.*

4 *Luan eſt ſingulis 18c. de reg. iur.*

5 Triburorum namque indictio de iuribus regalibus eſt, quæ proinde non competit, niſi quibus data eſt a Principe. *l. vnic. C. de ſuper indic. lib. 10. titul. 18.*

6 Vide Guid. Pap. q. 5. 7. 87. 372. & 651. *incip. in quadam cauſa, n. 5. & ibi addit. in verbo, pro neceſſitate.*

7 In eo namque puniri quis debet, in quo peccauit, *l. reſcriptum 6. D. de his qua vt indign.* Et publicè intereſt, ne quis re ſua male vtatur, *§. 1. Inſt. de his, qui ſunt ſui vel alien. iur.*

TIT. XL.

DE VECTIGAL. ET commiſſ.

DEFINITIO I.

Conductores publicorum vectigalium non vtuntur iure fiſci.

PVBLICORVM vectigalium conductores, etſi fauoris publici cauſam fouere creduntur, non tamen habent ea priuilegia, quæ haberet fiſcus, aut Princeps, à quo conduxerunt, ſi non ſpeciali conuentione ſibi proſpexerint,[1] quia non fiſci, ſed propriam cauſam agunt, & quidem propriæ, non publicæ vtilitatis cauſa, nec aliud in eccleſiaſticorum redituum, cæteriſque ſimilibus cauſis obtinet. *Ita Senatus* ſæpius.

1 Guid. Pap. *quæſt. 208* Poſt Specul. *titul. de immunit. eccleſ. in fin.*

DEFINITIO II.

Non adiudicantur commiſſa niſi probato dolo. Probatus autem dolus purgari non poteſt.

COmmiſſa etiam, quæ petuntur ob fraudata vectigalia publica, vel ob non ſoluta laudimia, annuáve illa debita fundiaria, quæ nos ſeruitia appellamus, vel denique ob non factam ſolemnem contractus acquiſitorij, vel potius inſtrumenti de contractu facti inſcriptionem, quæ ex Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti edicto fieri debet,[1] odioſa eſſe creduntur. Ideoque vix vnquam adiudicantur, ſi non probetur dolus aliquis eius, qui conuenitur.[2] Sane poſt dolum probatum ſera debiti oblatio eſt. Nec enim, ſicut mora interdum ita & doli purgatio vnquam admittitur ad eludendam pœnam, quæ vel iure communi, vel per edictum Principis, ſolo delinquentis facto demonſtrato, iam ſit irrogata.[3] *Ita Senatus* pro Illuſtri D. Ludouico de Coſte, Comite de Chaſtilion, & Pontdeueyle, contra N. Gonard. *Sine die.*

1 Quia ſunt pœnalia, Guid. Pap. q. 335. vbi ait, pupillum ob hanc cauſam non incidere in commiſſum, adde eundem Guid. Pap. *quæſt. 73. & ſequent.*

2 Nam nec delictum poteſt eſſe ſine dolo, *vulg. iurib.* Interim ergo poteſt euitari condemnatio, & purgari mora, ſi debitum offeratur.

3 Idem Guid. Pap. q. 171. vbi latè.

DEFINITIO III.

Nulla debentur vectigalia pro mercibus, quæ proprij vſus aut victus cauſa tranſuehuntur.

VEctigalia tranſuehendis mercibus impoſita, ad eas tantum merces pertinent, quæ negotiationis & commercij gratia tranſuehuntur, non ad eas, quæ proprij vſus aut victus cauſa.[1] Nec enim aliquo tributo æquum eſt onerari eum, qui neceſſitatibus ſuis proſpicere cogatur, ſed illos tantum, qui hac lege tractant commercium publicum, vt priuatam ex eo vtilitatem captent. *Sine die.*

1 Guid. Pap. q. 1. *per l. vniuerſ. vbi DD. C. hoc tit.* Non ergo debebitur vectigal pro mercibus, quæ domus faciendæ vel reficiendæ gratia tranſuehuntur. Guid. Pap. *ibid. per gloſſ. fin. in d. l. vniuerſ.*

TIT. XLI.

DE RER. PERMVT.

DEFINITIO I.

Poteſt vnus idemque contractus partim emptionis, partim permutationis iure cenſeri.

PERMVTATIONE inter nos ſic inita, vt pro fundo æſtimato mille aureis idem[1] tibi fundum æſtimatum quingentis, ac præterea quingentos aureos, placet non tam permutationem, quam emptionem contractam videri,[2] pro ea nimirũ æſtimationis parte, quæ excedit concurrentem valorem rerum permutatarum.[3] Itaque cum in ea prouincia contractum proponeretur, in qua ius municipale ſit cõparatum erat, vt ex permutatione laudimia non niſi dimidiata, ex emptione vero integra deberentur,[4] *Senatus* pronunciauit, deberi in propoſito laudimia pro portione dimidij pretij ad quingentos vſque aureos, pro reliquo autem precio ſine diminutione, quaſi partim ex permutatione, partim ex ẽptione. *Ita Senatus* 8. Id. Mart. 1589.

1 *Arg. l. 1.* ponderanda verba iſta, *licet non taxata quantitate, l. naturalis 5. 6. 1. D. de praſcr. verb.*

2 Nam vſque ad concurrentem valorem vera permutatio eſt, cum non poſſit vterque contrahentium, aut vnus magis quam alius vel emptor dici vel venditor, *l. 1. D. hoc tit.*

3 De quo vide Boërium *quæſt. 144.* & Guid. Pap. *quæſt. 92. incip. de conſuetudine.*

4 Nec nouum id videri debet propter ſimilitudinẽ & affinitatem magnam, quam habet permutatio cum emptione, *l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Qui rem alterius ex permutatione accepit, ſuam viciſſim dare debet. Et quid ſi pœniteat eum qui iam dedit.

QVi ab alio rem ex permutatione accepit, ſi ex parte ſua implere nolit, non vtique cogi poteſt, vt rem ſuam tradat, ſed cõdemnandus eſt, vt acceptam reſtituat: & præterea præſtet, ſi quid alterius interſit, nimirum ratione doli.[1] At quid ſi cum rem tuam accepiſſem, & vellem tibi meam tradere, tu recuſaueris, negans perfectam adhuc permutationem & petens tuam tibi reſtitui, quaſi datam ob cauſam, quæ non ſit ſecuta;[2] Si probetur perfecta permutatio,[3] cogendus es rem meam accipere, ſi extet, & in litis expenſas condemnandus,[4] ſi modo, cum recuſares rem meam accipere ab initio oblatam, ego illam depoſuerim, ſi res mobilis fuit.[5] Quod ſi res amplius non extet, ſed aut caſu amiſſa ſit, aut naturaliter propterea quod ſeruando ſeruari non poterat,[6] diſtinguendum etiam eſt, an depoſitio illa facta fuerit nec ne. Depoſitione legitime facta periit tibi, ac ſi ſoluta eſſet, quia in odium eius, qui moram fecit, depoſitio habet vim traditionis.[7] Sed ſi depoſitio nulla, aut, quod idem eſt, non ſatis rite facta[8] præceſſerit, dicendum eſt, mihi periiſſe, non ſolum tanquam domino.[9] (neque enim ex ſolo pacto permutationis citra traditionem transfertur dominium[10]) ſed etiam tanquam moratori, quoniam hoc ipſo in mora fui, quod rem tuam habens meam quoque retinui:[11] nec quod tibi eam

obtuli excuſare moram poteſt, quandoquidem vbi traditio neceſſaria eſt, ſola oblatio non ſufficit. quæ nec traditionis vim habet, ſed depoſitio requiritur. [12] Hic autem fuit neceſſaria traditio, non modo vt ex parte mea contractum implerem, [13] ſed etiam ne eodem tempore & tuam & meam rem viderer habuiſſe. [14] Quare nec mihi proderit, quod tu à me oblatam ſine cauſa recuſaueris: perinde enim condemnandus ſum in id omne, quod tua intereſt, ſiue rem meam tibi poſtea tradam, ſi extet, nec deterior facta ſit, [15] ſiue perempta illa vel deteriore facta cogat tibi condicenti rem tuam reſtituere. [16] Debetur namque ex mora id quod intereſt; [17] præſertim in permutatione rerum venalium, quæ cenſetur bonæ fidei eſſe & ad inſtar venditionis. [18] In venditione autem conſtat, ſi emptor accepta re vendita pretium non ſoluerit, licet obtulerit recuſanti ſine cauſa venditori, non eo minus debere eum viuras pretij, ſi non obſignauerit, ne alioqui & re & pretio vtus videatur. [19] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guibourg & Claudij Chaſtelain .Cal.Iul.1591.

1 *L.1.§.vlt.D.hoc tit.l.vlt.& paſſ.C.eod.*

2 Eo fortaſſis prætextu, quod in contractibus innominatis locus ſit pœnitentiæ, quouſque contractus impleatur ex vtraque parte, *l.ſi pecuniam.* vbi Bart. *D.de condict.cauſ.dat.*

3 Non quidem per traditionem, quia hoc modo non perficitur, niſi cum res vtrinque data eſt, & datio quæ fit ex vna tantum parte mixtum duntaxat obligationi præbet. *l.1.§.item emptio, D.hoc tit.* Sed interueniente ſtipulatione, quo caſu non tam permutatio eſt, quam ſtipulatio ex cauſa permutationis, *l.ſi ita* & *ſeq.§ 1.D.de nouat.* Ideoque hoc caſu nullus pœnitentiæ locus eſſe poteſt, *l.3.C.hoc tit.*

4 *L.qui ſolidum 78.§.etiam, de leg.2.*& *Inſt.de pœn. temerè litig.*

5 Vt depoſitio illa vim habeat traditionis, quomodo haberet obſignatio vim ſolutionis, ſi de pecunia tractaretur, *l. acceptam 19.* iunct. *l.ſi per te non ſtat 7 C.de vſur.*

6 Cuius conditionis ſunt ferè res omnes mobiles, *l.lex quæ tutores 22.C.de admin.tutor.*

7 *d.l.accepta 19. C.de vſur.l obſignatione 9.C.de ſolut.* Mora enim transfert ſemper periculum in moratorem, *l.ſi ex leg.23.* & *ſeq.l.ſi ſeruum 9 .§.ſequitur, D.de verb.oblig.*

8 Nihil enim refert, an quid factum non ſit, an minus rite factum ſit, *l.quoties 5.D.qui ſatiſd.cog.l.2.de tutorum auctor.*

9 *l.qua ſortitus 6.C de pign.act.*

10 *l.traditionibus 20 C.de pact.*

11 Neque enim æquum eſt, vt alterutrer contrahentium vtramque rem retineat, nec magis in permutatione, quam in emptione, *leg.1.* & *2.D.hoc tit.l.ex emp.to 11.§.vlt.l bona fides 50.de act.empt.*

12 *d.l.ſi per te non ſtas 7.l.acceptam 18.C.de vſur.*

13 Permutatio enim non tantum traditionem mutuam requirit, ſed etiam mutuã dominij tranſlationẽ, *l.1.§.1. verſ. ideoque.D. hoc tit.*

14 Contra *d.l.ex empto.§ vlt.* & *l.bona fides 50.D.de act.empt.l.curabit 5.C.eod.*

15 Quo caſu tradi ſemper poteſt.

16 *l.cum precibus 4.* & *ſeq.* iunct. *l.1.ibi, non immerito id quod tua intereſt, C.hoc tit.*

17 *d.l.1.l.ſi permutationis 29.C.de euict.* Gloſſ. *in l.1.§.vlt.D.eod.*

18 *d.l 1.* & *2.C.hoc tit.l.1. D.eod.* Sunt tamen aliquæ differentiæ inter venditionem & permutationem, quas vide apud gloſſ. & Bart. *in d.l.1.D.hoc tit.*

19 *d.l.curabit 5.de act.emp.*iunct. *l.ſi per te non ſtas 7.Cod.de vſur.*

DEFINITIO III.

Si res permutanda non datur, præſtanda eſt æſtimatio, quanti plurimi res fuit à tempore moræ.

AT finge factam permutationem mercium, quarum æſtimatio in ſingulos dies variatur, [1] cuius temporis ineunda erit æſtimatio; Si rem ipſam, de qua permutanda conuenit, poſſim tradere, quod extet adhuc, nec deterior facta ſit, non eſt quærendum de æſtimatione, ſed ſolum facienda condemnatio eius, quod præterea intereſt aduerſarij. [2] Sed ſi rem ipſam non poſſim tradere, quod perempta ſit aut facta deterior, [3] cum neceſſario recurrendum ſit ad æſtimationem condemnandus ero, vt præſtem, quanti plurimi res fuerit à tempore moræ vſque ad tempus condemnationis, [4] vt in cæteris bonæ fidei iudiciis. [5] aut quod idem eſt, vtro tempore pluris res fuit, aut moræ, aut condemnationis: [6] nec ideo tamen excludetur condemnatio eius, quod præterea intererit, [7] maxime ſi agatur inter mercatores, inter quos lucri quoque ceſſantis ratio habenda eſt. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.pen.* & *vlt D.de condict.tritic.*

2 Nam id quod intereſt plerumque & rem & rei pretium egreditur, *l.1.l.ſi ſterilis 21.§.cum per venditorem, D.de act.emp.l.in interdicto 6. D. vnde vi.*

3 Neque enim reddi videtur, quæ deterior redditur, *l.3.§.1.l.in rebus 18.§. .D.commod.l.1.§.1.ſi.§.ſi res depoſita. D.depoſit.*

4 *l.3.§ in hac, D.commod.l.pen.*& *vlt.* vbi notat. *D.de cond.tritic.* Iunge Bart. *in l.2.D.hoc tit.*

5 Bart & alij *in d.§.in hac,* & *ad l.vinum 22.D.de reb.cred.*

6 Quomodo loquitur Vlp. *in l.3.§.vlt.D.de act.empt.*

7 quia æſtimatio *quanti plurimi* non excludit præſtationem eius quod intereſt, quia æſtimatio *quanti plurimi* eſt ipſa res, quæ principaliter debetur, id vero quod intereſt, eſt quid acceſſorium.

8 Nam id quod intereſt, æſtimatur etiã ex eo, quod actori abeſt. quodque lucrari potuit, *l.ſi commiſſa 13. D.rat.rem haber.* præſertim ſi creditor mercator proponatur. Et huius intereſſe habetur potiſſimum ratio in bonæ fidei iudiciis, ac proinde in actione ex permutatione, quæ etiam bonæ fidei eſt. *§.fuerat, Inſt.de action l.2.C.od hoc tit.* Nec ad rẽ facit, quod permutatio ſit contractus innominatus. Habet enim eaſdem fere præſtationes, quas contractus emptionis & venditionis, vt ſolent cæteri etiam contractus innominati iudicari ſecundum naturam contractuum nominatorum, quibus æquiparantur Bart. *ad l.2.per illu.text. D.hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Euicto vel redhibito feudo, quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem dandum ſit, an pecunia dari poſſit?

TRanſactione facta inter Sereniſſimum Sabaudiæ ducẽ Carolum, & Antermum Baronem de Miolans, conuenerat, vt Caſtrum de Cuſy ad Antermum pertineret. Poſtmodum alio contractu placuerat, vt caſtrum illud de Cuſy Dominis de Luxembourg donatum eſſet, viciſſimque & permutationis iure Antermus baroniam & iuriſdictionem de Monſalcon ſibi haberet cum iuribus annexis omnibus, ea tamen lege adiecta, vt Sereniſſimo Duci ius eſſet redhibendæ illius quandocumque *reddendo & reſtituendo* (verba erant inſtrumenti) *ipſum caſtrum de Cuſy, aut pro eo aliam recompenſam ad valorem dicti caſtri de Cuſy.* Cum poſt multos annos de redhibitionis iure quæreretur inter Illuſtrem Georgium de Mouxi Comitem de Monreal, qui à Sereniſſimo Duce ius habebat, & Illuſtrem Henricum de Saluces, D. de Cardé, qui in Antermi iura ſucceſſerat, dubitabatur, quid pro caſtro de Cuſy actor reo præſtare deberet. Dicebant quidam, condemnandum eum eſſe, vt in vicem feudi de Monſalcon aliud feudum ſubſtitueret ad valorem vſque feudi de Cuſy, eamque fuiſſe procul dubio nec obſcuram contrahentium voluntatem: [1] Alioqui paſſurum iniuriam Dominum de Cardé, ſi pro fundo feudoque pecuniam accipere, [2] atque ita rem ſuam quodammodo vendere quantumcunque iuſto pretio cogeretur. [3] Non enim æſtimatio caſtri de Cuſy in caſum redhibitionis promiſſa fuerat, ſed vt contractus verba ſonabant, *recompenſam ad valorem:* adiecta etiam dictione, *aliam*, quæ implicare ſolet identitatem, vt noſtri loquuntur, & naturæ, & qualitatis. [4] Atqui prima permutatione datum fuerat pro caſtro de Cuſy caſtrum de Monſalcon feudum nobiliſſimum, & præcipuæ inter cætera dignitatis, non pecunia. [5] Neque vero permutatio contracta videretur, ſed venditio potius, ſi conueniſſet, vt pro re dari poſſet pecunia. [6] Nec rurſum negari poterat quin eius, cui feudum euincebatur, maxime intereſſet, feudum aliud habere magis quam pecuniam, [7] quæ & perit facilius, [8] & ſiue in arca reponatur, ſiue detur fœnori, nullam poſſeſſori ſuo dignitatem afferre poteſt. [9] Atque ita, cum octo in Senatu ſententiam diceremus quatuor præcipuæ eruditionis Senatores ſentiebant. Cæteri contra, in quorum ſententiam poſtea iuit vnus ex aliis, ne votorum diuiſione & æqualitate Senatuſconſultum impediretur. Duplex autem ratio illorum fuit. Prima, quod nomen *recompenſa*, quo contrahentes vſi fuerant, non minus pecuniæ quam fundi dationem vi ſua comprehenderet, quandoquidem per pecuniam res omnes æſtimantur. [1] Facienda præ-

ſertim

ſertim interpretatione fauore Principis contra priuatum, qui potuerat legem apertius dicere,[11] maxime cum is, qui recompenſam dare promiſerat, emptori ſimilior, quam venditori videretur.[12] Altera, quod ſi cogeretur Princeps in vicem feudi de Monfalcum aliud feudum reddere, eadem ſemper ſubeſſet ratio vindicandi, quandocumque feudi illius quippe quod perinde eſſet inalienabile, & conſequenter eo tandem recidere rem oporteret, vt quod vltimo loco vindicaretur certo pretio æſtimandum eſſet.[13] Aliis tamen neutra ratio probabatur. Non prima, quoniam & ex verbis contractus, & ex initio permutationis, quæ inita fuerat, ſatis apparebat, quid actum eſſet, nimirum de dando feudo, quod ex comparatione valoris caſtri de Cuſy æſtimandum eſſet: quid enim aliud ſignificare poterant verba illa, *ad valorem caſtri de Cuſy*; Atqui pecunia, quæ ad cæteras res omnes æſtimandas comparata eſt, æſtimare ſe ipſam, aut ab alia re æſtimari non poteſt.[14] Non altera, quoniam nihil erat quod obſtaret, quo minus Princeps iure priuati feudum aliquod à priuato emeret, eiuſdem valoris cuius eſſet caſtrum de Cuſy, quod proinde inalienabile videri non poſſet,[15] vtpote fiſco coronæ nunquam incorporatum. Certi namque iuris eſt Principem in his, quæ tanquam priuatus gerit, priuati iure cenſeri.[17] Item quia non Princeps hic actor erat, ſed alius plurium feudorum poſſeſſor & dominus, in cuius erat poteſtate aliud feudum dare,[18] cuius reſtituendi certoque pretio æſtimandi nulla vnquam futura eſſet neceſſitas.[19] Tametſi enim is in iura Principis ſucceſſerat, non tamen idcirco videri poterat ipſius perſonam vſque adeo repræſentare, vt quæ de proprio patrimonio erogaſſet, ea de coronæ domanio erogaſſe videtur.[20] *Ita Senatus* Iulij 1592.

1 Id enim, quod in alterius rei locum ſubrogatur, debet eiuſdem eſſe naturæ & conditionis, *l.* 5. *l.* 2. *§ appellata, de reb. cred.*

2 Text. eſt *in c. de i neſtit. de re alien. fact.* quem mirabilium eſſe ait poſt Baldum & alios Boerius *queſt.* 19. *numer.* 3. Iunge *l. qui autem* 14. *§ quod ſi ante de conſt pecun. l. ſi quis domum* 9. *D locat. l. Labeo* 50. *§. vlt. de arbitr.*

3 *Contra l. nec quaſi* 70 *de Publician.*

4 Idem Boër. *dicta quæſtione* 19. *numer. vltim.* paulo ante fin. vbi citat Bald. Ang. Imol. & Modernos *in l. qui liberis, in princ. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

5 Nam ſicuti non poteſt quis inuitus cogi, vt rem pro pecunia accipiat. *leg. eum à quo* 16 *& ſequent. Codic. de ſolut.* ita nec vt pecuniam pro re.

6 *L. naturalis* 5. *§.* 1. *de præſcript. verb.*

7 Non enim ſicut is, qui rem habet, æſtimationem quoque habere videtur, ita & rem habere, qui æſtimationem habet. *§. ſi res, aliena, verſ. hac ratione. inſt. de legat. cum ſimil.*

8 Eſt enim pecunia res fragilis, *l. ſi chorus* 79. *§.* 1. *de leg.* 1. & ſterilis, *l. ſi nauis* 62. *D. de rei vind.*

9 quam adfert feudum nobile, quippe quod nobilitat, vt pluribus ex profeſſo diſputat Tiraq. *in tract. de nobilit.*

10 Eſt enim pecunia menſura rerum omnium, præterquam ſui ipſius *l. ſi ita fideiuſſorem* 42. *D. de fideiuſſ.*

11 *Ex reg. l. veteribus* 39. *D. de pact.*

12 Emptoris autem eſt pecuniam pro re, non aliam rem dare, *leg.* 1. *D. hoc tit. l. ex empto* 11. *§.* 1 *de act. empt.*

13 Ne alioqui dandus eſſet progreſſus in infinitum, quod noſtra Iuriſprudentia non minus, quam natura ipſa abhorret, *l. vt inter* 23. *C. de ſacroſ. Eccleſ. l. item ſi vnus* 17. *§. principaliter, D. de recept. qui arbitr.*

14 *d. l. ſi ita fideiuſſorem* 42. *D. de fideiuſſ. l.* 1, *D. hoc tit. leg.* 1. *D. de contrah. empt.*

15 Non enim omnia, quæ Princeps habet, ſunt inalienabilia, ſed ea tantum, quæ ad domanium coronæ pertinent, cum in cæteris, quæ habet tanquam priuatus vtatur iure priuati, *l. bene à Zenone, §. ſed ſanctimus, C. de quadr. præſcript.* Vide Specul. *in tit. de feudis, §. quoniam,* 5. 24.

16 Sic enim noſtri loqui ſolent.

17 *L. fiſcus* 6. *D. de iur. fiſc. l. cum quidam* 17. *§. fiſcus, de vſur.*

18 Semper enim præſtandum eſt id, quod debetur, ſi non præciſe in ſpecie ſaltem per æquipollens, quatenus fieri poteſt.

19 Nihil enim magis naturale eſt, quam domini res ſuas in alium transferre volentis ratam haberi voluntatem, niſi lex impedimento ſit, *l. qua ratione* 9. *§ hæc quoque res, D. de acq. rer. dom.*

20 Mutatione ſcilicet perſonæ ipſa quoque bonorum qualitas & conditio immutatur, *l. per curatorem* 90. *§.* 1. *de acquirend. l. hered. l. vlt. C. de inoff. teſt.*

DEFINITIO V.

Cùm agitur de æſtimanda re, cuius ſolutione debitor liberatur, ſolutionis tempus inſpiciendum eſt.

SVperiori proxima ſucceſſit quæſtio, cuius temporis rationem in æſtimando caſtro de Cuſy haberi oporteret, vt ſciri poſſet, quid & quantû reo ab actore præſtandum eſſet, an eius temporis, quo permutatio facta fuiſſet, an quo ex permutatione ageretur: Placuit, non tanti quid fuiſſet, cum contrahebatur, inſpiciendum eſſe, ſed quanti nunc ſit aut erit, cum feudum de Monfalcon redhibebitur. Id enim ex bona fide erat & ex natura permutationis, vt, quemadmodum ſi permutatio illa facta non fuiſſet, aut ſi nunc retrofieret, haberet hodie D. de Cardé caſtrum de Cuſy, qualẽ nunc quantumque eſt,[1] ita in æſtimando ea præſentis temporis ratio haberetur, ſiue pluris hodie eſſet, ſiue minoris.[2] Quare cum Comes de Monreal pretium offerret, quod paucis poſt permutationem diebus vendito caſtro illo de Cuſy redactum fuiſſe conſtabat, quaſi ipſo permutationis tempore tanti fuiſſet,[3] non admiſit Senatus oblationem. Iuſta ſiquidem pretia rerum non ex præterita emptione, ſed ex præſenti æſtimatione conſtitui oportet,[4] cum, ſicut diligenti cultura ampliantur, ita ſi prædia negligentius habita fuerint, minui ea neceſſe ſit.[5] Hactenus tamen contractus initi tempus inſpici debere viſum eſt, vt ea demum bona æſtimarentur, quæ eo tempore ad caſtrum de Cuſy pertinebant, non illa etiam, quæ exinde acceſſiſſent. Id enim agebatur proculdubio inter contrahentes, vt in eum caſum, quo feudum caſtrumque de Monfalcon redhiberetur, aliud quidpiam in eius vicem daretur, quod adæquaret valorem caſtri de Cuſy, quale tunc quantumve eſſet, non quale quantùmve poſtea futurum eſſet: quod in dubio euentu erat poſitum. Atque ita nimirum accipi debet, quod dici ſolet. In contractibus tempus contractus inſpici oportere,[6] nempe cum quæritur, quid veniat in contractum & obligationem, aut cui eo contractu acquiratur actio,[7] non etiam ſi agatur de æſtimando, quod debetur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Similis fere ratiocinatio eſt, qua Paulus vtitur *in l. ſi ſterilis* 21. *§. cum per venditorem in fin. D de acquir. rer. domin.*

2 *Arg. l. pen. D. de cond. tritic.*

3 Tanti enim vnaquæque res eſſe creditur, quanti vendi poteſt.

4 *L. pretia rerum* 63. *D. ad l. falcid. l. ſeruum* 33. *D. ad l. Aquil.*

5 *L.* 1. *§. diui fratres, D. de iur. fiſc.*

6 *L. Rutilia Polla* 69 *D. de contr. empt. l. ſi filiusfamilias* 76. *D. de verb. oblig. l. bonitatis* 13. *D. de euict.*

7 *Vt in d. l. Rutilia, l.* 3. *D. de reb. cred. l.* 1. *§.* 1. *de her. vel act. vend.*

8 *Vt in d. l. ſi filiusfamilias.*

9 *L. vinum* 22. *D. de reb. cred. l. pen. & vlt. D. de condict. tritic. l.* 3. *§ in hac, D. commod. leg. hominem* 37. *mandat. l.* 3. *§. vlt. de iact. l. quoties in diem* 59. *de verb. oblig.* Excipe caſum *l. cum quis* 22. *D. de oblig. & action.* Valde tamen obſtare huic Definitioni videtur quod ſcriptum eſt *in d. l. bonitatis* 13. *D. de euict.* niſi relatiuum *quæ*, referas non ad æſtimationẽ ſed ad bonitatem, *argum. leg. ex mille* 67. *verſic. cæterum, eod. titul.* Et ſane abſurdum eſt id, quod etiam hodie ſolui in ſpecie poſſit, pluris minoriſve æſtimari quam quanti nunc ſit. Vide quæ ſcripſi *lib.* 16. *Coniect.*

DEFINITIO VI.

Differentia permutationis & venditionis quoties rei permutata & tradita controuerſia fit poſſidenti.

EX contractu permutationis, qui rei ſibi traditæ controuerſiam patitur, etiamſi nondum ſit euicta, actionem habet, vt interim quod dedit recipiat.[1] ſaluo tamen contractu, id eſt, ita vt ſi is, qui controuerſiam faciebat, ſuccubuerit, reddatur vtrumque, & præſtetur, quod ex contractu dari præſtarique debuit. Vtrumque enim ex bona fide eſt, vt neque facile & ſine iuſta cauſa contractus reſcindatur,[2] neque pendente controuerſia cogatur is, qui rem ſuam tradidit, aut

carere vtraque, aut litem pro vacua poſſeſſione ſuſcipere. Venditionis alia ratio eſt. Neque enim ſi rei venditæ controuerſiam emptor patiatur, ſtatim actio ei danda eſt, vt lite pendente vel pretium repetat, vel id, quod ſua intereſt, conſequatur. Hæc tam variè, quoniam non ſicut ex permutatione, ita & ex venditione naſcitur actio, vt id, quod datum eſt, reddatur?[2] ſed tantum ad rem defendendam, ſi rei controuerſia fiat,[3] aut ad id quod intereſt, re tandem euicta,[4] aut denique ad ſolutionem pretij & vſurarum, ſi in ſoluendo pretio emptor moram fecerit. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa R. D. Præceptoris Antoniani Camber, contra D. Dufour. Non. Maij, 1594.

1 qui enim alienam rem ex permutationis cauſa tradidit, is nullam videtur contraxiſſe permutationem, *leg. 1. verſ. ideoque, D. hoc tit.* vt idcirco quaſi ex ſua parte contractum non impleuerit teneatur condictione, *d. l. 1. §. vlt. l. 3. 4. & paſſ. C. eod.*

2 *L. res bona fide 54. D. de contrah. empt.* Eſt enim permutationis contractus fauorabiliſſimus, quia vetuſtiſſimus, à quo ſcilicet commercia cœperunt, *d. l. 1. D. eod.*

3 Tantum enim obligatur venditor ad rem defendendam litemque pro emptore ſuſcipiendam *l. ſi plus 76. § pen. D. de euict. l. 3. C. eod.* præterquam ſi aliter conuenerit, *l. ſiue in libertatem 12. eod. tit.* Aut ſatiſdandum, ſi in limine contractus immineat periculum euictionis. *l. ſi poſt perfectam 24. eod.*

4 *L. ea conditione 14. D. de reſcind. vend. Bart. ad l. vlt. n. 5. C. de cond. cauſ. dat. cauſ. non ſec.*

5 *d. l. 74. § pen.*

6 *L. ſi in venditione 60. D. de euict.*

7 *L. ex empto 11. §. 1. l. qui per colluſionem 49. §. 1. D. de act. empt.*

DEFINITIO VII.

Reſoluta permutatione, quæ per traditionem fuerat perfecta, non recuperatur poſſeſſio, niſi retrotraditio ſequatur.

TRanſlata cum dominio poſſeſſione ex cauſa permutationis, ſi aut mutuo permutantium conſenſu, aut per ſententiam iudicis reſoluta ſit permutatio, non idcirco reddita videbitur poſſeſſio, ſi non retrotraditio quoque ſequatur.[1] Neque enim aut nudo conſenſu, aut per ſolam ſententiam transferri poſſeſſio poteſt.[2] Ideoque etſi alter contrahentium, rei quam permutauerat, poſſeſſionem recuperauerit, nihilo magis poterit alius interdicto experiri, ſiue retinendæ ſiue recuperandæ poſſeſſionis,[3] multo minus ſtante permutatione, cum propriam ipſe poſſeſſionem facto ſuo amiſerit, rem ſuam permutando.[4] An igitur reſoluta permutatione, & reddita vni ex contrahentibus re ſua, nulla actio alteri competet ad rem ſuam repetendam; Imo competet conditio aduerſus permutantem, quaſi ſine cauſa rem alienam habere incipiat, qui ſuam recepit.[5] Ea vero actione conſequetur actor, vt reus vel rem ipſam tradat, ſi tradendi habeat facultatem, vel actionibus ſuis poſſeſſoriis cedat[6] aduerſus detentorem, ſi qua ratione naturalem & corporalem rei poſſeſſionem amiſerit. *Ita Senatus* in cauſa D. du Four, & Iacobinæ Berru, 3. Idib. Maij, 1595.

1 Nihil enim tam naturale eſt, quam vnumquodque diſſolui eo modo, quo contractum fuit, *l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. leg. prout 480. ff. de ſolut. l. ab emptione 58. ff. de pact.*

2 Traditio ſiquidem neceſſaria eſt, *l. traditionibus 20. Cod. de pact.* quia nec acquiritur poſſeſſio ſine corpore, *l. 3. §. in amittenda, leg. quemadmodum 8. ff. de acquir. poſſ.*

3 quia poſſeſſio facti eſt, *l. denique 19. ff. ex quib. cauſ. maior. l. cum heredes 23. de acquir. poſſ.*

4 qui enim facto ſuo cedit à poſſeſſione, quam poteſt vincere in iudicio poſſeſſorio, cùm debeat ſibi imputare.

5 *L. 1. §. vlt. ff. hoc tit. l. 3. 4. & paſſ. C. eod.*

6 Et quidem periculo ſuo, non illius cum quo contraxit, cuius vtique ius deterius reddere non potuit, *arg. leg. item ſi cum exceptione 14. §. quatenus, verſ. quid ſi homo. D. quod met. cauſ.*

DEFINITIO VIII.

Periculum rei permutatæ ſpectat ad eum qui dominus eſt: ſufficit tamen vt in eum fuerit tranſlata poſſeſſio per clauſulam conſtituti.

INter venditionem & permutationem hoc intereſt, quod rei venditæ periculum ſtatim atque nudo conſenſu perfecta venditio eſt ad emptorem pertinet, licet nondum ſecuta traditio ſit,[1] adeoque quamuis ſub conditione contracta emptio proponatur, nec dum conditio euenerit.[2] At rei permutatæ periculum, quamdiu non eſt traditio ſecuta, pertinet ad permutantem: ideo nimirum, quod emptio ſolo conſenſu,[3] at permutatio non niſi rei traditione perficiatur.[4] An vero ſatis erit, factam traditionem per clauſulam conſtituti, ſi corporalis poſſeſſio manſerit penes conſtituentem; Vtique: nam per eam clauſulam, licet fictitius modus ſit transferendæ poſſeſſionis, transferetur tamen vera poſſeſſio, nec ſolùm ciuilis, ſed etiam naturalis & realis, licet non corporalis,[5] ideoque ſi corporalem quoque poſſeſſionem nanciſci velit is, cuius nomine alius poſſidere ſe conſtituit, non ad vacuam poſſeſſionem tradendam agere debet,[6] ſed rem quaſi iam traditam & ex traditione ſuam effectam vindicare.[7] Cui conſequens eſt, vt ſi interim res perierit caſu fortuito, nec poſſeſſoris culpa vlla caſum præceſſerit, periculum eius ſit, qui potuit vindicare, non eius, qui adhuc corporaliter rem detinebat. Iuris enim regula eſt, caſus fortuitos ad eum ſpectare, qui ſit dominus,[8] licet in emptione, vt dictum eſt, aliud obtineat; propterea quod ſolo conſenſu perficitur, & ab eo tempore ius habet emptor dominij, quandocunque volet, nanciſcendi.[9] *Ita Senatus* pro Ioanne Carlet, contra Ludouicum Durand, 13. Cal. Iun. 1595.

1 *L. 1. C. de peric. & commod. rei vend. §. cum autem, Inſt. de empt. & vendit.*

2 Scilicet ſi res deterior tantum facta ſit, non etiam ſi perierit, *l. neceſſario 8. in ſin princ. D. de peric. & commod. rei vend.* alioqui neceſſarium eſt pactum, vt res ſeruetur emptoris, *l. ſi in venditione 10. eod.*

3 *d. §. cum autem, Inſt. de empt. & vend.*

4 *L. 1. §. item emptio, D. hoc tit.*

5 *L. quod meo 18. de acq. poſſeſſ.* & ibi omnes notant.

6 Quomodo agi ſolet & debet contra eum, qui rem tradere debuit, nec dum tradidit. *L. 1. in princ. l. 3. l. ex empto 11. in princ. de act. empt.*

7 Effectus enim vindicationis eſt, vt corporalis poſſeſſio, quæ penes reum ſit, actori reſtituatur, *l. officium 9. D. de rei vind.*

8 *Vulg. l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act. l. contractus 25. in fin. D. de reg. iuris.*

9 Vt proinde quamuis dominus non ſit ante traditionem, *§. vendita, Inſt. de rer. diuiſ.* perinde tamen haberi debeat, ac ſi iam eſſet dominus, cum non ſtet niſi per eum, *arg. l. is qui actionem 15. & l. qui poteſt facere 147. de reg. iur.*

DEFINITIO IX.

Ex placito permutationis etiam ſecuta traditione nulla ſiue in perſonam, ſiue in rem actio naſci poteſt contra tertium poſſeſſorem.

EX permutatione rem meam in te tranſtuli, tu vero in tradenda tua moram feciſti, & interea tamen eam, quam à me habueras, Titio vendidiſti,[1] licet ex placito permutationis ſecuta ex vna parte traditione, naſcatur actio præſcriptis verbis ad hoc, vt vel placitis ſtetur, vel quod acceptum eſt reſtituatur, non tamen ea res faciet, vt contra emptorem aliùmve ſingularem ſucceſſorem, qui à vero domino cauſam habuit, actio vlla ſiue in perſonam,[2] ſiue in rem[3] dari debeat. Heredis & alterius cuiuſlibet ſucceſſoris vniuerſalis, qui heredis loco ſit, alia cauſa eſt. Hic enim eadem actione conueniri poteſt, qua defunctus ipſe, ſi viueret, conueniretur;[4] nec magis præſcriptione longi temporis tueri ſe poteſt, ſi fortè poſt trigeſimum aut quadrageſimum annum conueniatur, obſtante nimirum fide, quam placet etiam heredi & vniuerſali ſucceſſori cuilibet nocere.[5] *Ita Senatus* in eadē cauſa.

1 *L. 1. 3. 4. 5. & vlt. C. hoc tit.*

2 Neque enim perſonalis obligatio tranſit in ſingularem ſucceſſorem, *l. vlt. in fin. D. de contrah. empt. l. 1. §. ſi heres, D. ad SC. Treb.*

3 Non

3 Non enim actione in rem alius tenetur, quam qui poſſidet rem vel alienam vel obligatam, §. 3. *Inſt. de act. l. pignoris 17. D. de pignor.*

4 *L. vlt. C. de her. act. l. 1. C. ſi cert. pet.*

5 *L. cum heres 11. de diverſ. temp. præſcript.* Edicto tamen Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti conſtitutum eſt, vt actiones omnes perſonales etiam hodie ſpatio triginta annorum præſcribantur, ac proinde non tantùm ab heredibus debitoris, ſed etiam à debitore ipſo

DEFINITIO X.

Qui rei ſibi traditæ ex cauſa permutationis vel dominium amiſit, vel poſſeſſionem, nullum eo nomine regreſſum habere poteſt.

PErmutaueram tecum Inſulam, quæ tibi iam tradita fuerat, poſtmodum caſu fortuito exuſta. Cum aream negligeres, nec annuum canonem emphyteuticarium eo nomine debitū directo domino ſolueres, is iure ſuo vtus[1] areā ſiue vacantē ſiue vt commiſſā ob ceſſatā canonis ſolutionē occupauerat, eamque alteri in nouam emphyteuſim conceſſerat: nouus emphyteuta in ea area ædificauerat. Si tu inſulam nunc vindicare velis,[2] & nouus emphyteuta te repellat, ſiue longi temporis præſcriptione,[3] ſiue quod neget, aream tibi deberi, in qua nouum ille ædificium bona fide ſumptibus ſuis conſtruxerit, quaſi res alia facta ſit,[4] nulla tibi eo nomine actio contra me competere poteſt, quia non per me, ſed per te factum fuit, quo minus aream habeat. Cum ſi poſt exuſtam periculo tuo[5] Inſulam[6] aut in area ædificare voluiſſes, aut ſaltem areæ poſſeſſionem retinere,[6] debitúmque pro ea canonem annuum perſoluere, ius tuum hodie ſaluum eſſet.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. lex vectigali fundo 31. D. de pign. l. vlt. C. de iur. emphyt.*

2 Scilicet per vtilem in rem actionem, quæ datur emphyteutæ et. in contra dominum directum, *l. 1. §. vlt. D. ſi ager vectig. petat.*

3 Quod poſſederit cum titulo & bona fide per decennium inter præſentes, & vicennium inter abſentes. Eſt enim titulus emphyteuſeos habilis ad acquirendum dominium ſaltem vtile, *d. l. vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

4 propter nouum ædificium in ea conſtructum, *leg. ſi chorus 79. §. area legata, de leg. 3.* Nam ſi nullum ſit aut ſuperſit nouum ædificium area perinde atque antea debetur, *l. ſi à grege 22. de leg. 1.* Iunge *l. 5. §. vlt. quib. mod. vſusfr. amit. & l. qui res 98. §. aream. de ſolut.*

5 Periculum enim rei permutatæ poſt traditionem pertinet ad eum, qui accepit, tanquam qui factus ſit dominus, vt dixi *Defin. 8. 5.*

6 Eſt enim area pars Inſulæ, & quidem maxima, cui etiam ſuperficies cedit, *d. l. qui res 98. §. aream, de ſolut.*

7 Proinde eſt quod tibi imputes, nullúmque videris damnum ſentire, quod ex culpa tua ſentis, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Qui poſſeſſionem rei ſuæ amiſit ex cauſa permutationis ſi poſtea rem illam recuperet, poteſt iiſdem remediis poſſeſſoriis vti, quibus poterat ante permutationem.

PErmutatione inter te & Sempronium facta, cum fundi Corneliani, quem à Sempronio acceperas, controuerſiam poſſeſſionis patereris à Mæuio, auctorem laudaueras Sempronium, & obtinueras, vt fundus, quem Sempronio ex permutatione tradideras, tibi redderetur.[1] Permittendum eſt Sempronio, vt tanquam auctor tuus etiam citra ceſſionem iiſdem actionibus contra Mæuium experiatur, ſiue proprietatis, ſiue poſſeſſionis ratione, quibus tu ipſe experiri potuiſſes.[2] Proinde, licet tradendo tibi fundum Cornelianum deſierit eum poſſidere facto ſuo,[3] perinde tamen interdictis retinendæ & recuperandæ poſſeſſionis vti poterit atque tu vtereris, ſi fundum tuum non recepiſſes.[4] Indemnitas enim quam tibi Sempronius præſtat, facit, vt priſtinum ius ſuum recipiat, perindeque haberi debeat, ac ſi nulla vnquam permutatio facta eſſet,[5] eamque ipſam controuerſiam pateretur quam tu paſſus es. *Ita Senatus* in cauſa D. dn Iour, & Iacobinæ Berru. 29. Mart. 97.

1 Iuxta *l. 1. in fin. C. hoc tit.*

2 qui enim auctor laudatus eſt, is litem tractat partim ſuam, partim alienam. *l. 1. C. vbi in rem act.*

3 Ei autem qui facto ſuo deſiit poſſidere, non ſolet dari actio ad reperendam poſſeſſionem, *l. vlt. vbi not. C. de acquir. poſſeſſ.*

4 Nec enim nouum eſt, vt ex alterius perſona facere quis poſſit, quod per ſe ipſum facere non poſſet, *l. Ariſto 3. in fin. D. quæ res pign. oblig. poſſ. l. cum hereditate 55. D. de acquir. hered. l. ſi is qui duos 28. de liber. leg.*

5 Quia poteſtas euictionis & reſtitutionis tollit intellectum permutationis, vt in ſimili loquitur Papinianus *in l. ſi patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XII.

De permutatione rerum Eccleſiæ, ſiue fiat cum Principe, ſiue cum priuato.

POteſt quidem Princeps rem ſuam cum re Eccleſiaſtica ex iuſta cauſa permutare, etiam Eccleſia inuita, ſi modo indemnitatem præſtet Eccleſiæ,[1] & imploret auctoritatem ſuperioris, per quem rector Eccleſiæ cogi poſſit.[2] Sed hoc ita ſi pro ſe ipſo, non pro alio eiuſmodi permutationem facere Princeps velit.[3] Alioqui ſeruanda ſunt omnia, quæ in permutatione inter Eccleſiam & priuatum facta requirerentur, vt nimirum facta ſit vel in euidentem Eccleſiæ vtilitatem, vel ob Eccleſiæ neceſſitatem.[4] Illud etiam obſeruandum eſt, ne permutatio fiat rei ſpiritualis cum temporali,[5] quia neque fieri citra ſimoniam poſſet.[6] Item ne per eiuſmodi permutationem Epiſcopatus aliquis extingueretur, quod nec niſi ex magna cauſa facere ſummus Pontifex ſolet.[7] Quid rurſum ſi non poſſit fieri à Principe, quin faciat ille aduerſus ea, quæ ipſius prædeceſſoribus placuerunt, quorum factum præſtare teneatur;[8] Quid denique ſi res, de qua permutanda agitur, data ſit Eccleſiæ, ea lege, ne alienari vnquam poſſet?[9] Hoc nimirum caſu certum eſt, non poſſe illam alienari, ne quidem ob euidentem Eccleſiæ vtilitatem, at neque ob neceſſitatem, quamdiu alia Eccleſiæ bona ſunt, quæ alienari poſſint. *Sine die.*

1 *Cap. 1. extr. de rer. permut.*

2 Afflict. *dec. 17. n. 1. ex c. quæſitum, eod. tit.* poſt Abbat. *in d. c. 1.*

3 *Auth. vt de cætero non fiant commut.*

4 *d. c. quæſitum* vbi Abbas *& in c. niſi cum pridem, de renunciat. 7. q. 1. can. ſcias, & can. Epiſcopus.* Not Archid. *in c. 1. de rer. permut.*

5 *Cap. fin. extr. de rer. permut. d. c. fin. & c. cum pridem, de pact. & 1. q. 2. cap. quam pia.* Not. *in c. ſuper his, de renunciat.* Iunge *cap. irrefragabili. §. inter, de offic. ordin.* Oldr. *conſ. 262. incip. in quæſtione.*

7 Andr. de Iſern. *in c. 1. in addit. magna de capit.* Corrad. *c. ſicut vnica, de Eccleſ. præſ. gloſſ. not. 9. q. 3. can. per principalem*: non enim poſſet hoc fieri niſi per vnionem, quæ nunquam, facienda eſt, niſi ob euidentem, vtilitatem, vel neceſſitatem, ſecundum Andr. *ibid.* & Oldrad. *d. c. 262. c. expoſuiſti, de prab. c. dudum, de reb. eccleſ. non alien. in 6.* Afflict. *d. dec. 17. n. 4.*

8 *Cap. 1. qui ſucced. ten.* Not. Cyn. & Bald. *in l. digna vox, C. d. de legib.* Not *in c. Abbate ſane, de re iud. in 7.* Afflict. *ibid. num. 5. & dec. 2. n. 2.*

9 Gloſſ. *in c. verum, de condic. appoſ.*

TIT. XLII.

DE LOCATO.

DEFINITIO I.

Conductor frui prohibitus ex ea cauſa, quam locator prauidere poterit, indemnis omnino & plene ſeruandus eſt à locatore.

CVM Canonicus quidam præbendæ ſuæ fructus in triennium locaſſet, ac Capitulum Eccleſiæ ad quotidianas eleemoſynas præſtandas in maxima frumenti penuria ſingulorum Canonicorū præbendas pro ſuo iure reuocaret, ex ea cauſa controuerſiam paſſus conductor fruique prohibitus poſtulabat, vt quanti ſua intereſſet locator condemnaretur. Ille teneri ſe negabat, niſi hactenus vt mercedem remitteret, quaſi vi maiore impediretur,[1] cum Capitulo

tulo ius ſuum exequenti reſiſtre non poſſet. Placuit, non eo minus condemnãdum in id omne, quod conductoris intereſſet, quandoquidem vi maiore factum videri non poſſet, quod iure factum diceretur, [1] præſertim cum ex ea cauſa frui conductor prohiberetur, quam locator contractus tempore & ſcire potuerat, [3] & præmonere ex bona fide debuerat. [4] Cum tamen ex pleriſque coniecturis apparet, non niſi per Capituli & Canonici colluſionem inſtitutam litem in necem conductoris, viſum eſt abſolui potius conductorem debere. [5] In ſecreto auditorio ex tempore, 8. April. 1588.

1 *Arg. l. ſi fundus* 33. *D. hoc tit.*
2 Non enim vi aut dolo malo quicquam facere videri poteſt is, qui iure ſuo vtitur, *l. ſi duorum* 42. *D. de act. empt.*
3 Nec enim poterat ignorare, quibus legibus præbendam haberet. Facit *l. ſi quis domum* 9. §. 1. in illis verbis, *quia hoc euenire poſſe proſpicere debuit, D. hoc tit.*
4 *Arg. l. quæro* 39. *D. de act. empt.*
5 Neque enim malitiis vnquam indulgendum eſt, *leg. in fundo* 38. *D. de rei vind.* Et lis per colluſionem inſtituta ac proinde ſimulata pro non lite eſt, quia ſimulata ſemper pro infectis habenda ſunt, *l. ſi ex pretio* 8. *C. ſi cert. pet. l. in ſumma* 65. §. 1. *D. de cond. indeb.* qui tamen locus eſt de lite per calumniam, non per colluſionem inſtituta.

DEFINITIO II.

Suſcipiens in ſe caſum fortuitum tenetur etiam de inſoluto, præſertim ſi de incogitatis quoque caſibus tractatum ſit.

Conductor, ſi in ſe receperit periculum caſuum omnium fortuitorum. [1] mercedis remiſſionem prætextu peſtis poſtea emergentis quantumcunque grauis & inſolitæ petere non poteſt. [2] Nihil enim eſt quod prohibeat, quominus valeat conuentio, vt de caſu fortuito teneatur, qui alioqui non teneretur, [3] cum ob cauſam tanto viliore mercede factam cõductionem credibile ſit ab eo, qui non aliter fuerat locaturus; [4] nec probabilis eſt eorum ſententia qui conuentionem hanc ſic interpretantur, vt ad caſus inſolitos extendi nolint. [5] Neque enim extenſio illa dicenda eſt, ſi generaliter caſuum omnium fortuitorum periculum ſuſceptum ſit: [6] præſertim vero ſi, vt fieri aſſolet, tam de non cogitatis quàm de cogitandis caſibus tractatum proponatur. [7] *Ita Senatus* pro Syndicis Camberienſibus, contra Ioannẽ Socquet, Non. Iul. 1588. & aliàs ſæpius.

1 Valet enim conuentio, vt quis de caſu fortuito teneatur, *l. ſi quis domum* 9. §. *iulianus, D. hoc tit. l. licet* 8. *C. eod. l.* 1. *C. commod. l. quæ fortuitis* 6. *C. de pign. act.*
2 quam vtique alioquin petere poſſet, ſi modo læſio eſſet vltra dimidiam mercedis. Ita Bart. *ad l. inter ſtipulantem*, § *ſacram. de verb. oblig. & ad l. ſi merces* 14. §. *maior. per ill. text. D. hoc tit.*
3 Seruanda enim ſunt, quæ inter contrahentes placuerunt, ſi non legibus aut bonis moribus aduerſentur, *l. iuris gentium*, 7. §. *ait prætor, de pact.* hæc autem conuentio non eſt improbata, vt conſtat ex legibus ætatis *num.* 1.
4 *arg. l. venditor* 6. §. 1. *in fin. D. de ſeru. export. l. ſi ſterilis*, 21. §. *ſi tibi, D. de act. empt.*
5 Gloſſ. & Bart. *ad l. ſed etſi quis*, §. *quæſitum, D. ſi quis caut. & in l. ſi ſtulas.* §. *frumenta, D. de contr. empt.*
6 *Per text. in d.* §. *frumenta, & in l.* 1. *verſ. ita, v. ſi interdum, à contr. ſenſ. C. de iur. emphyt.* Semper enim ſpecialia generalibus inſunt, *ſemper ſpecialia* 147. *de reg. iur.* Vide Bald. *in l. ſub prætextu, C. de tranſact.* Iunge *l. ex conducto* 15 §. *ſi vis. hoc tit.*
7 Crauet. latè *conſ.* 294. Rip. *in tract. de peſt. à num* 72. *vſque ad* 84. Boër. *q.* 228. Guid. Pap. *q.* 171. *in fin. & ibid. Apoſtill.* Obſerua tamen in locatione quantumuis generali nunquam contineri iura de quibus non fuit cogitatum, & quæ locator ipſe non fuerat percepturus ſi vixiſſet, nec locaſſet, quia inter locatorem & conductorem id agi intelligitur, vt nihil amplius ſiue minus habeat conductor quàm habiturus locator fuerat, vt dici ſolet de emptore & vẽditore, *l.* 2. *in princ. D. de her. vel act. vend.* Itaque cum tutor D. Marchionis à Camera omnia iura Marchionatus in quadriennium locaſſet, tum intra locationis tempus deceſſiſſet, Placuit non deberi conductori Placita vt vocant, *les plaits*, quæ per mortem Domini ab emphyteutis omnibus præſtari ſolent, quia nunquam locator ea fuerat habiturus, etiamſi, non locaſſet. Præter id quod nec expreſſa conuentione poterat tutor, idémque impuberi ſubſtitutus citra malum omnem ea placita locare, arg. *l. cum tale legatum*, 72. *in princ. D. de cond. & demonſtr. l. Paula*, 27. §. *Pomponius, de leget.* 3. Non idem eſt de fructibus bonorũ poſt Domini mortem perceptis, quia licet dominus eos nunquam percepeſit, percepiſſet tamen ſi vixiſſet nec locaſſet, & locatio tranſit etiam in heredem, *l. viam* 10. *C. hoc tit.* Nec tamen conſequens eſt vt Placita illa ideo deberentur conductori, quia deberentur heredi, non enim iura heredis locat, vt nec qui ſua bona obligat. *l. Paulus* 30. *in princ. &* §. 1. *D. de pign.* quanquam nec Placita illa ſolent cedere heredi ſed ſucceſſori in feudo aut fideicommiſſario. Aliud iuris eſt in Placitis quæ domino debentur per mortem emphyteutæ, hæc enim ad conductorem pertinent quia & ad dominum pertinerent ſi vixiſſet, nec locaſſet. *Ita Senatus* pro D. Comitiſſa de Montreal contra Iacobum Haſteſan. 27. Mart. 1620.

DEFINITIO III.

Non poteſt peti remiſſio mercedis, niſi læſio ſit vltra dimidiam, nec niſi in fine locationis.

Læſio vi maiore aut tempeſtate, aliòve quo fortuito caſu fructibus, non aliter mercedis remiſſionem ex ea cauſa petere conductor poteſt, quam ſi alioqui futurum ſit, vt ſupra dimidiam conuentæ mercedis partem iacturam ſentiat: [1] confuſis ſcilicet omnium annorum fructibus & penſionibus, [2] ſi in plures annos locatio facta ſit, vt ſi, quid priorum vbertati defuit, ſequentium fertilitate compenſetur. [3] Neque enim tot locationes videri debent, quot anni ſunt, ſed omnium annorum vnica & conſequenter indiuidua eſt locatio, multas licet, diſtinctáſque habens præſtationes. [4] Itaque non niſi finita locatione omnibúſque annis præteritis, de mercedis remiſſione tractandum eſt. [5] *Ita Senatus* ſæpius ſine die. Et nouiſſime in cauſa D. Epicopi Mauriannenſis, contra Claudium Pernollet, ante Cal. Sept. 94.

1 Bart. *ad leg. inter ſtipulantem* 83. §. *ſacram. de verb. oblig. & ad l. ſi merces* 25. §. *vis maior, per ill. text. D. hoc tit.* Dixi *Def. præc. n.* 2.
2 *l. licet certis annis* 8. *C. hoc tit.*
3 *L. ex conducto* 15. §. *Papianus, alias l. ſi vno, D. hoc tit.*
4 Omnium enim rerum eſſentiæ ſunt indiuiduæ, vt aiunt Philoſophi.
5 Nam etſi facta eſſet remiſſio primo anno pro ſterilitate, quam ſequentium annorum vbertas compenſaſſet, adhuc peti poſſet penſio totius anni, *d.* §. *Papinianus, alias d. l. ſi vno.* Hoc ita, niſi conuenerit, vt in ſingulos annos ſeparatim penſionis remiſſio peti poſſit, quod hodie plerumque fit.

DEFINITIO IV.

Pendente lite conductor, qui negat ſibi frui licuiſſe condemnandus eſt prouiſionaliter & oblata ſatiſdatione, niſi conqueſtus ſit ante litem ſibi motam.

Ex locationis contractu, cum ſit vltro citróque obligatorius, non eſt præciſe cogendus conductor, vt mercedem ſoluat, [1] Prius enim eſt, vt conſtet impletum ex locatoris parte contractum, [2] id eſt, per eum non ſtare, quo minus conductor fruatur re conducta, quam vt paratam ex contractu habeat actionem. Si tamen facti quæſtio diſcutienda ſit, an conductori liceat re conducta frui, nec ne, æquiſſimum eſt pendente lite mercedis condemnationem fieri, quam prouiſionalem vocant, præſtita ſcilicet per locatorem ſatiſdatione, vt hoc veluti remedio ſolitis conductorum fraudibus occurratur, qui hac plerumque vtuntur cauillatione, [4] cum ad ſolutionem vrgentur, vt & rem & pecuniam habeant. [5] Sane ſi conductor, priuſquam ſolutionis dies veniſſet, aut quam ex locato conueniretur, conqueſtus erat frui ſibi non licere, eóque nomine locatorem, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium teſtato interpellauerat, magis eſt, vt ceſſante cauillationis ſuſpicione non ante condemnandus ſit, quam locator intentionis ſuæ probationem impleuerit, [6] tametſi ſatiſdatio per locatorem offeratur. [7] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Non enim ſolent dari literæ præciſæ, niſi ex inſtrumento guarentigiato; non poteſt autem tale inſtrumnetum.
2 Nam qui prior agit ex contractu vltro citróque obligatorio, prior quoque implere debet, *l. Iulianus* 13. §. *offerri, D. de act. empt.*
3 Debet enim locator conductori præſtare, vt frui poſſit, *l. ex conducto* 15. § *ſi vis tempeſtatis, in fin. D. hoc tit.*
4 Cauillatio enim hæc eſt, maxime ſi nõ allegetur iſta fruitionis poſtquã penſionis dies venit: veriſimile namque eſt, quod nõ fuiſſet cõductor tãdiu expectaturus, ſi frui non potuiſſet, vt ſequitur *in Def.*

5 Quod

5 Quod eſt contra bonam fidem, *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fidei 50. D. de act. empt.*

6 Debet enim prior probare is, qui prior agit, vt dixi *n. 1. ex l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt.*

7 Nemo enim debet ideo cogi ſoluere, quod ab alio poſtea ſit repetiturus, *l. nemo ideo 171. de reg. iur.* quoniam intereſt noſtra non ſoluere potius, quam ſolutum repetere. *l. 3. D. de compenſ. l. ſi ſtipulatus 15 in princ. D. de fideiuſſ.* Iunge *l. quia ſatiſdatio 6. D. de ſuſpect. tutor. l. teſtamento 27. §. non omnimodo, D. de teſt. tutel.* Iunge *Deſin. 7. ſ.*

11 Non enim decet pacti ſui commodo fraudari illum, qui non aliter fuerat contracturus, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.* [*l. in traditionibus 44. D. de pact. l. ſi venditor 6. in fin. de ſeru. export. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, D. de act. empt.*]

12 *Arg. l. vxor marito 55. D. de don. int. vir. & vxor.*

13 *d. l. traditionibus*

14 *d. l. quod meo, l. ſi quis conductionis 25. C. hoc tit.* Iunge *l. res ex mandatu 59. D. de acquir. rer. domin.*

15 *L. per procuratorem 8. C. de acquir. poſſ.*

16 Titulum enim aliquem præcedere neceſſe eſt, qui ſit habilis ad dominium transferendum, *l. nunquam nuda 31. D. de acq. rer. dom.*

DEFINITIO V.

Res empta ex pretio alterius rei vendita non cenſetur in eius locum ſubſtituta, niſi deſtinatione contrahentium.

Frequentiſſimum eſt apud nos locationis nouum genus, quo quis animalia ſua nutrienda alteri curandáque tradit, æſtimata quidem, vt, ſi forte conductoris culpa, non etiam facto ſuo aut caſu pereant vel deteriora fiant, ſciatur quid ille reddere debeat, [1] ſed ita tamen vti ne liceat conductori ea vendere inſcio locatore, [2] nec eo minus fœtus, qui pendente conductionis tempore prouenerit, inter locatorem & conductorem diuidatur, ac ſi communis inter eos eſſet proprietas, reliquus fructus ad ſolum conductorem ſpectet. [3] Commendam vulgo vocant. [4] Finge igitur ex vacca ſic locata editum vitulum, quem conductor inſcio locatore vendiderit, tum ex pretio alium comparauerit, quem rurſum alteri vendiderit, vix eſt, vt locatori vlla in poſteriorem hunc emptorem actio competat, ſiue in rem, ſiue in perſonam, quia nec locatoris vnquam vitulus fuit, nec ſubſtitutus videri poteſt in locum prius venditi, [5] quando certiſſimi iuris eſt in iudiciis ſingularibus quale eſt vindicationis, rem vnam nunquam in alterius locum ſuccedere, [6] multo minus vero eam quæ comparata ſit ex pretio alterius rei venditæ: nam nec in vniuerſali iudicio ea ſubrogationis ſpecies admitteretur. [7] Sed ſi ponas conductoris deſtinatione [8] id actum, vt is vitulus ex prioris pretio emptus eius loco cederet, adeoque conductorem conſtituiſſe, cum ſe vitulum poſſidere nomine locatoris, magis eſt, vt locatori traditus videatur, [9] & conſequenter ita acquiſitus, vt eum poſſit à quocunque poſſeſſore vindicare. [10] Quod ſine dubio procedit, ſi addas prioris vituli venditioni conſenſiſſe locatorem, ea lege, vt ex pretio alius emeretur, & in prioris vicem ſubſtitueretur, [11] præſertim ſi illud etiam concurrat, vt conductor non ſit ſoluendo: ex qua cauſa, etiãſi directa vindicatio deficeret, vtilis tamen ex æquitate competere deberet. [12] Etſi enim non ſolet dominium nuda voluntate transferri, [13] in propoſito tamen deſtinatio illa conductoris vitulum hunc ſuo licet emptum nomine & ex propria pecunia, tamen, pro locatore poſſidentis, traditionis vicem repræſentat ad transferandam poſſeſſionem, [14] & per poſſeſſionem dominium, [15] præcedente nimirum propter conuentionem vtilis transferendi dominij cauſa. [16] *Ita Senatus* 10 Cal. Dec. 1588. Iunge SC. 5. De rei vind. & SC. 9. ſ.

1 Fit enim aliquando æſtimatio ob hanc cauſam, non vt venditionem faciat, *vt in l. ſi inter 21. C. de iur. dot. l. æſtimatis 50. ſolut. matrim.*

2 *d. l. æſtimatis*, ibi, *ſi neque volente, neque ratum habente muliere, l. vlt. D. de pact. dot.*

3 Nec enim nouum eſt, vt fructus rei locatæ pertineant ad conductorem, quamuis non ſit ipſe dominus, quia eos percipit ex domini voluntate, *l. ſi ſeruus 61. §. locaui, D. de furt.*

4 Quo tamen nomine depoſitum magis, quam locatio ſignificatur, *l. in venes quem 6. l. cum heredibus 9. C. depoſit.* [Itali *Socidam* vocant, de qua Socin. *ad l. ſi paſcenda 81. C. de pact. & ibid. alij.*]

5 Actio autem in rem non datur, niſi ei, qui ſit dominus vel iure gentium, vel iure ciuili, *l. in rem 23. D. de rei vind.* vel qui habeat rem obligatam *l. pignoris 17. D. de pignor.* Vide Crauet. *conſ. 101. n. 3.*

6 Bart. Caſtr. & alij, *in l. vtrũ, l. ſi & rem, l. ſed etſi, §. 1. D. de pet. her.*

7 Bart. *in l. Imperator 70. §. ſi centum, de leg. 2. ex l. Titium, 47. §. alterum D. de admin. tut. l. ſi patruus 4. C. commun. vtr. iud.* Vide Bald. *in l. ſi mater 3. C. de rei vind.* Non enim res ex pretio, aut pretium ex re percipitur, ſed ex negotiatione, *l. venditor 21. D. de her. vel act. vend.*

8 Sæpe enim multum poteſt deſtinatio, *l. fundi 17. §. pen. & vlt. D. de act. empt. l. ſi chorus 79. §. 1. de leg. 3. l. qui res 98. §. aream, D. de ſolut.*

9 quia per clauſulam conſtituti transfertur vera poſſeſſio, *l. quod meo 18. de acq. poſſ.*

10 *L. traditionibus 20. C. de pact.*

DEFINITIO VI.

In contractu, quem commendæ vocant conſuetudo loci ſeruanda eſt, & maximè attendendum, ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatoris.

IN eo locationis genere, de quo proxime diximus, ſicut & in cæteris omnibus, id maxime ſeruandum eſt, quod inter contrahentes actum probatur, ſiue ſcriptum ſit, ſiue non, [1] dummodo nihil in fraudem legitimarum vſurarum factum fuerit. [2] Iam enim eo deuentum eſt, vt plerique hac contractus ſpecie, in quo maxime bonam fidem præſtari oporteret, ad occultandas vſurarias pactiones impiiſſime abutantur. Ceſſante conuentionis poteſtate, cuiuſque loci conſuetudo ſeruanda eſt. Alias enim apud alios contractus hic admittit conditiones. [3] Illa tamen fere vbique viget conſuetudo, vt liberum ſit conductori ex animalibus conductis, aut quæ ex conductis edita ſint, quæ vult vendere dum alia emat, & in venditorum locum ſubſtituat, ita vt non poſſit deterior facta videri conditio ignorantis locatoris. [4] Itaque ſicuti hoc caſu nulla locatori vindicatio priſtini dominij iure competit aduerſus emptorem; [5] ita rem à conductore proprio quamuis emptam nomine, tanquam in ſuæ locum ipſo iure ſubſtitutam, vindicare non prohibetur: [6] tametſi iuris regula faciat, vt quod ex mea pecunia comparatum eſt, non idcirco meum fiat, [7] multoque minus quod emptum fuerit de pecunia ex rei meæ venditione redacta, quandoquidem nec pecunia illa mea vnquam fuiſſe videri poteſt. [8] Plane ſi locatoris inſcij animalia conductor vendiderit, nec alia ſubſtituerit, quæ ſint eiuſdem aut maioris etiam pretij, æquum eſt, ſaluum eſſe locatori ius rei ſuæ, à quocunque poſſeſſore vindicandæ, ſiue bonæ fidei emptorem proponas, ſiue malæ fidei poſſeſſorem. [9] Nam quod dici ſolet moribus Galliæ, qui non omnes ad nos vſque peruenerunt, receptum eſſe, vt mobilium, aut ſe mouentium rerum perſecutio nulla ſit, ad quaſi Seruianam inhibendam pertinet, [10] non ad auferendam domino, cuius voluntas in alienatione non interuenerit, directam rei vindicationem. [11] *Ita tractatum & deciſum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg. iur.*

2 *Arg. l. ſi ea pactione 14. C. de vſur.*

3 quia cõtractus cõſuetudinarius eſt, & iuri noſtro incognitus.

4 Nunquam enim alter alterius conditionem deteriorem facere poteſt. *l. 2. quod vi aut clã, l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. 1. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

5 Cum ex ipſius voluntate videatur conductor eam rem vendidiſſe

6 Vice permutati dominij, vt loquitur Papinian *l. ſed quod inde 72. & ſeq. de leg. 2.*

7 *L. qui aliena 8. C. ſi quis alteri, vel ſibi, l. ſi ex ea 6. C. de rei vind. l. ſi patruus 4. C. commun. vtriuſque iud. l. 2. C. pro ſocio.* Idemque eſt etiamſi res empta ſit ex mandato meo, *l. res ex mandatu 59. D. de acq. rer. domin. l. 3. §. 1. qui potior. in pign. hab.* niſi fuerit etiã meo nomine tradita, *l. ſi procurator rem 13. De acq. rer. dom. l. ſi ego 24.* vbi Bart. Bald. Caſtr. *de neg. geſt.* Idem Bald. *in l. ſi vt proponis. pag. 1. verſic. conſiderandum ergo eſt, Cod. de rei vindicat.*

8 Pecunia enim pretij non ex re, ſed ex negociatione percipitur, *leg. venditor 21. D. de her. vel act. vend.* ſicut nec res empta ex pecunia pignorata eſt pignorata, nec contra, neque rurſum pecunia furtiua, quæ redacta eſt ex pretio rei furtiuæ, *l. idemque 7. in fin. D. qui potior. in pign. hab. leg. ſi vnus 67. §. 1. D. pro ſocio, l. qui vas 48. §. vlt. D. de furt.*

9 *Ex reg. d. l. non debet alteri.* iunct. *l. id quod noſtrum eſt 11. de reg. iur.* Hoc enim caſu poſſeſſor & iuris communis & conſuetudinis poteſtate deſtituitur.

10 Facilius enim eſt vt pignoris, quam vt dominij ius extinguatur.

11 *L. ſi liberam 10. C. quod cum eo, qui in alien. poteſt.*

DEFINITIO VII.

Executio, etiam quæ non ſit præciſa, non poteſt fieri vigore literarum præciſarum aduerſus conductorem.

QVod ſupra diximus [1] ex contractu locationis, cum ſit vltro citroque obligatorius, exactionis præciſè ius locatori aduerſus conductorem non competere, adeo verum eſt, vt nec ſi locator admittat interceſſionem conductoris, [2] valere tamen debeat executio, quæ ex præciſis literis à iudice perperam conceſſis facta ſit, [3] ſi non in ipſo executionis primordio, & ante omnia locator proteſtetur, nolle ſe præciſam fieri executionem. [4] Idémque eſt ſi de alio quolibet contractu ſimili agatur, id eſt, qui ſit vltro citróque obligatorius. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Dec. 1588.

1 *Defin. 4. hoc tit.*

2 Quæ tamen non ſolet admitti, cum executio ſit ex litteris præciſis, hactenus nimirum, vt impediat aut ſuſpendat effectum executionis.

3 *Arg. l. 1. in princ. D. quod quiſque iur.* Metus enim coactionis coactio eſt, *l. nouiſſimè 7. §. 1.* vbi Bald. *D. quod falſ. tutor auctor.*

4 Hoc enim caſu non habet conductor, de quo conqueratur, *ar. l. 1. §. quia autem, in fin. D. quod legat.*

5 Puta de contractu emptionis, *l. Iulianus, 13. § offerri, de act. empt.* Nam emptio & locatio iiſdem ferè iuris regulis conſtant, *leg. 2. in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Caſus, in quo locator non cogitur præſtare, vt conductor fruatur ipſa re conducta; quæ alij iam locata fuerat.

PRæſtare quidem locator ex natura contractus debet, vt conductori re conducta frui liceat. [1] Sed ſi tibi plures res vno contractu locauerim, quarum nonnullas iam antea alij locaueram, tuque ſciens & prudens, licet tacente me, ad hanc conductionem acceſſeris, & penſionem, quam à priore conductore habere debueram, tu pro tuo iure me conſentiente acceperis, [2] placet nulla me tibi actione teneri, ſi poſtea rebus ipſis frui malis, [3] quod ſufficiat pati me, vt penſionem accipias. Adeo, vt etſi forte cum priore conductore conuenerat, vt penſionis remiſſio ex cauſa peti poſſet, tecum vero ne vllo caſu, [4] non ideo tibi remiſſionem fieri oporteat, quod integram penſionem ab alio iure exigere non poſſis: videris enim conſenſiſſe, vt quod ad eum pertinebat in meũ locum ſuccederes, iſque tibi, tu mihi ſolus maneres obligatus. [5] Idque facilius admittendum eſt, ſi minori penſione rem conduxeris, quam ille conduxiſſet. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Dec. 1588.

1 *L. ex conducto 15. §. 1. & 2. in fin. D. hoc tit.*

2 Quaſi tranſlata in re locatione.

3 Nemo enim conſilium mutare poteſt in alterius iniuriam. *l. nemo poteſt mutare 75 de reg. iur.* & quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt *vulg. cap. quod ſemel, eod. tit. in 6.*

4 Iam enim diximus conuentionem iſtam valere, *Defin. 2. 3.*

5 Quaſi breui manu, *l. 3. §. ſed ſi debitorem, D. de don. int. vir. & uxor. l. licet 45. § quoties, D. de iur. dot.* Itaque poteſt tibi imputari, cur ſecutus ſis nomen prioris conductoris, *arg. l. 1. § illud ſciendum, D. de ſeparat.*

6 Quaſi fuerit hoc pretium periculi, vt loquitur Scæuola *in l. vlt. D. de nautic. fœnor.* Iunge *l. ſi venditor 6. in fin. D. de ſeru. export. l. ſi ſterilis 25. §. ſi tibi de act. empt.* Cæterum his omnibus caſibus videtur ſecundus conductor.

DEFINITIO IX.

Æſtimatio rei locatæ neque dominium neque periculum transfert in conductorem.

NOn quælibet æſtimatio facit emptionem, ſed ita demum, ſi id actum ſit, & negotij natura patiatur. [1] Itaque ſi ea locatio facta ſit, de qua ſupra diximus, [2] non liberabitur conductor ſoluendo æſtimationem, ſi locator animalia ipſa habere malit. [3] Et viciſſim ſi ſine culpa conductoris animalia illa perierint, locatori peribunt non conductori. [4] Neque enim id actum videri poteſt locatione contracta, vt dominium in conductorem transferretur. [5] Proinde cum quidam aduerſus debitorem ſuum perſonali actione egiſſet ex chirographo, debitor autem prædium ruſticum alij locaſſet cum animalibus æſtimatis, adiectaque conuentione, vt finita conductione æſtimatio solueretur, placuit iure poſtulaſſe creditorem, vt ea animalia, tanquam ex bonis condemnati debitoris pignori caperentur, [6] neque potuiſſe conductorem eo prætextu intercedere, quod paratus eſſet æſtimationem conuentam offerre, ſi non integrum debitum perſolueret, cuius conſequendi gratia executio facta eſt. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Cal. Dec. 1588.

1 *L. 1. D. de æſtimat. l. ſi inter 21. Cod. de iur. dot. l. æſtimatis 50. ſolut. matrim.*

2 *Defin. 5.*

3 *Vt d. l. ſi inter.* Æſtimatio enim fit hoc caſu ea prorſus mente, qua in *d. l. ſi inter.*

4 Æſtimatio enim periculum non facit eius qui accipit, niſi cum in eum transfert dominium, *d. l. 1. §. vlt. de action. act. l. plerumque 11. de iur. dot.*

5 *L. non ſolet 39. D. hoc tit.*

6 *L. à Diuo Pio. D. de re iudic.*

7 Cum enim agitur hypothecaria oblatio facienda eſt totius debiti aut executio patienda. *l. quamdiu 6. C. de diſtract. pignor.*

DEFINITIO X.

Varij caſus, in quibus poteſt conductor locatori referre quæſtionem dominij.

CErtum quidem eſt, locatori ex contractu locationis agenti non poſſe referri quæſtionem dominij: [1] ſed tamen ſi dominij quæſtionem in iudicium deductam à conductore locator conteſtatus ſit, vtilis erit conductori exceptio iuſti dominij: [2] quemadmodum & ſi ex nouo iure poſt locationẽ contractam res locata ad conductorem pertinere cœperit. [3] Sed & ſi ponas locatum fundum aut ea lege acquiſitum locatori fuiſſe, vt eum retrouendere cogeretur illi ipſi, cui ſubinde locauerit, [4] aut pignoris tantum iure, vt plerunque fit, poſſeſſum, [5] nihil prohibet, quo minus poſſit conductor ex locatione conuentus luere pignus, aut rem redimere. Non enim locatori iniuriam facere videri poteſt, aut mutare ſibi cauſas poſſeſſionis, qui iure ſuo vtitur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Ian. 1589. Iunge Defin. 3. De rei vind. & Defin. 12 3. hoc tit.

1 *L. ſi quis conductionis 20. C. hoc tit.* Iunge *l. conductores 34. eod. l. male agitur 2. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. l. non abs re 10. C. vnde vi.*

2 Propter vim conteſtationis, quæ facit, vt in iudicio quaſi contrahatur. *l. 3 §. idem ſcribit, D. de pecul.* Facit *c. 1. Extr. de reſt. ſpoliat.*

3 Iacob. Menoch. *in remed. 11. recip. poſſeſſ. n. 42. & per totum.*

4 *Vt in l. qui fundum 75. D. de contrah. empt. l. quadam mulier 77. D. de rei vindic.*

5 *L. non ſolum 35 §. quod vulgo, in fin. D. de vſurpat. & vſucap.* Iung *l. duorum 42. D. de act. empt. l. iniuriam 13. §. 1. D. de iniur.*

DEFINITIO XI.

Conductor iis caſibus, quibus expelli per locatorem poteſt, non niſi ex auctoritate magiſtratus expelli debet.

COnductorem, qui re conducta male vtitur, expelli poſſe certum eſt. [1] Sed an propria locatoris auctoritate & facto ipſo, an iudicis accedente cognitione & imperio; Senatui placuit, non niſi cauſa cognita id fieri debere, ne tumultu aut iniuriæ detur occaſio, ſi locatori ius ſuum ſine iudice exſequi concedatur: [2] cum fieri poſſit, vt tandem appareat nihil eo malo factum à conductore, ſi eo audito, & apud iudicem de negotium diſceptetur. [3] *Ita Senatus* Pro Bartholomæo Blanc, contra D. Baronem de la Serra, 3. Id. Febr. 1589. & iterum pro N. Burdinat, contra N. Ranies, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 *L. ede 3. C. hoc tit.* Didac. Couar. *lib. 2. var. reſol. cap. 15.*

2 *L. non eſt ſingulis 176. de reg. iur. l. extat 13. D. quod met. cauſ. l. 3. C. de pignor.*

3 Vide Ioannem Imbertum in Enchiridio, *in verb. l. fermier* Secus tamen eſt, ſi iam finita locatione velit locator conductorem propria auctoritate expellere. Id enim tunc poteſt Guid. Pap. q. 480. Boër. *conſ.* 7. Canon. *in c. vlt. extr. hoc tit.* Innoc. *in cap. de immun. eccleſ.*

DEFINITIO XII.

Caſus, in quo non poteſt conductor referre quæſtionem dominij, nec ob ius quæſitum ex poſtfacto, nec ſi locator ſuper eo nouo iure litem fuerit conteſtatus.

FVndum quem à Titio emeram ea lege, vt ei quandocunque pretium offerenti reſtituere deberem, [1] tibi in quinquennium locaueram. Finito locationis tempore, cum ex locato agerem, vt fundum redderes, dixiſti te non teneri, quod redimendi ius Titio competens tibi acquiſiuiſſes. [2] Itaque oblato mihi pretio cum acceſſionibus petijſti, vt ad retrouendendum condemnarer. [3] Placuit non prius cogendum me fundum retrouendere, ant de iure redimendi tecum diſputare, quam poſſeſſio mihi per te fuerit reſtituta. Nam ſi aduerſus locatorem ex locationis contractu agentem dominij quæſtionem referre conductor non poteſt, [5] tametſi iam factus dominus, [6] multo minus ex ea cauſa poterit, quæ ad quærendum dominium pertineat, ſiquidem plus iuris habet, qui iam dominus eſt, quam qui in eo eſt, vt dominus fieri debeat. [7] Nec aliud erit, quamuis ſuper ea redimendi facultate, quam tibi competere intendis, litem tecum ſim conteſtatus: [8] ſi non adeo in promptu doceas de iure tuo, vt nihil à me in contrarium obijci poſſit. Tunc enim circuitus vitandi cauſa æquiſſimum eſt, [9] de tua quoque petitione de qua cognitum ſit ſtatim pronuntiari. [10] Alioqui non ex eo ſolo, quod minus ſtatim ſuper iure redimendi conteſtari cœpero, vſque adeo mihi imputandum eſt, vt lite pẽdente poſſeſſionis meæ iacturam pati debeam. [11] Illud vero multo alienius eſt, ſi quis dicat, quoties cumulatum eſt petitorium cum poſſeſſorio, debere vtrumque eadem ſententia terminari, propterea quod petitorij quæſtio poſſeſſionis momentum abſorbeat. [12] Neque enim hoc caſu ea cumulatio facta videri poteſt, cum reconueniendo potius, quam excipiendo, redimendi ius in iudicium à te deductum intelligatur. [13] Tantumque abeſt, vt in propoſito petitorium abſorbeat poſſeſſorij quæſtionem, vt vel ad hoc ipſum præſtandum quod petis, id eſt, ad retrouendẽdum tibi neceſſe ſit me prius fieri poſſeſſorem: cum retrouenditio ſuapte natura requirat retrotraditionem, [14] quæ niſi è poſſeſſore fieri nullomodo poteſt. [15] Itaque multum hic caſus ab illo differt, quo tu rem iam eſſe tuam diceres, dominijque non acquirendi, ſed iam quæſiti referres quæſtionem. [16] *Ita Senatus* 15. Cal Ian. 1589.

9 *Vt in l. 2. C. de pact. inter empt. & vend.*

2 *Arg. eorum quæ diximus Defin. 10. n. 3. ſ.*

3 Vitandi circuitus gratia, qui ſemper vitandus eſt, *l. dominus 53. D. de condict. indeb.*

4 Nunquam enim ob id ſolum debes me vincere, quod poſſideas, ſi à me habeas poſſeſſionem, *l. 1. §. vlt. D. uti poſſid.*

5 Vt dixi *Defin. 10. num. 1. ſ.*

6 Intellige ſi factus ſit dominus ex cauſa affectata, & malo more acquiſita, vt comminiſcendæ iniuriæ color quæreretur, ſicut in propoſita ſpecie, ne alioqui obſtet, quod dixi *Defin. 10. n. 3. ſ.*

7 Plus enim eſt, quæſitum ius habere, quam quærendum, *Not. in l. is qui actionem 11. de reg. iur.*

8 Atqui in iudicio quaſi contrahitur per litis conteſtationem, vt dixi *Defin. 2. n. 10. ſ. eod.* Sed in propoſito facta fuit conteſtatio ſuper dominio quærendo, non ſuper quæſito, quæ minoris eſt efficaciæ ad impediendam reſtitutionem poſſeſſionis, vt ſequitur *in Defin.*

9 *Argum. d. l. dominus 53. D. de condict. indeb. l. 3. §. pen. de donat. inter vir. & vxor.*

10 Quod Pragmatici noſtri ſolent dicere, *per modo conſtat, modo agatur, ex l. 3. in princ. D. vt in poſſ. legat.* Iunge *l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento, verſ. quid ergo, ad SC. Trebell.*

11 Magnum enim commodum eſt poſſeſſionis pendente lite, *§. commodum, Inſt. de interdict.* Nec eius damno tam facile affici debet litigator ob conteſtationem, quæ fit perſæpe metu commutationum, vt Pragmatici noſtri loquuntur.

12 Ex *not.* per Bart. Alex. & alios *ad l. naturaliter 12. §. nihil commune, D. de acquir. poſſ.* Canon *in c. etſi cauſam, extr. de cauſ. poſſ. & propr.*

13 Aliud enim eſt reconuenire, aliud excipere, *l. cum Papinianus 14.* iunct. *Auth. & conſequenter, vbi not. C. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

14 quemadmodum venditio requirit traditionem, *l. 1. D. de actione emption. 58. D. de pact.*

15 Cum nihil aliud ſit traditio, quam datio poſſeſſionis, *l. 3. in princ. D. de act. empt.*

16 Quo demum caſu ea obtinere deberent, quæ ſcripſimus *Defin. 10.*

DEFINITIO XIII.

Caſus, in quo locator poſſeſſionem rei locatæ non poteſt repetere à conductore citra ſatiſdationem.

CVm tamen in ſuprascripta ſpecie in retrouenditionis pacto pretium vna cum acceſſionibus omnibus obſignaſſes, ſatiſdationis præſtandæ onus mihi Senatus iniunxit, [1] nimirum de reſtituendis tibi fructibus, ſi redimendi ius tibi competere quandocunque conſtaret, propterea quod dubitari eo caſu non poſſet, quin ab illo tempore, mora per me contracta, fructus tibi deberentur. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod neceſſe eſt fieri ad hoc, vt fructus poſſint peti, nec viciſſim vſuræ vllæ debeantur, vt dixi *Defin. 6. n. 2. ſ. de pact. inter empt. & vend.*

2 Eſt enim ſatiſdatio maximum & promptiſſimum in iure, noſtro remedium ad iniquitates multas corrigendas.

3 *L. 1. C. de pact. inter empt. & vendit.*

DEFINITIO XIV.

Exceptio, quæ ex ipſis contractus verbis naſcitur, facit ne pendente facti quæſtione conductor ſit prouiſionaliter, vt aiunt, condemnandus.

IN locatione conuenerat, vt ſi qua de cauſa conductor re conducta frui prohiberetur, remiſſio fieret penſionis. [1] Cum allegaret conductor, ſe propter peſtem frui non potuiſſe, locator vero negaret, viſum eſt nullam locatori adiudicationem fieri debere, ne fiduciariam quidem, lite pendente, [2] quoniam ea exceptio ex contractu ipſo, & verbis conuentionis naſceretur, [3] præſertim cum eo tempore peſtem graſſatam eſſe conſtaret: [4] Itaque de facti veritate ante omnia inquiri debere placuit. *Ita Senatus* 4. Non. Dec. 1590.

1 Quæ tamen conuentio ſuperuacua videbatur, cum in eſſet ex ipſa natura contractus, *l. ex conducto, 15. §. 1. & ſeq. D. hoc tit.*

2 Quomodo fieri ſolet adiudicatio iſta prouiſionalis, cum talis nulla conuentio expreſſe interpoſita fuit, vt dixi, *Defin. 4. ſ.*

3 Sunt enim fauorabiliores exceptiones, quæ ex ipſis contractus verbis naſcuntur, quam quæ ex ſola negotij æquitate, ſicut & illæ, quæ ex negotio naſcuntur, fauorabiliores ſunt, quam quæ extrinſecus veniunt, *arg. l. maioribus. 3. C. comm. vir. indic.*

4 Quod enim notorium eſt allegari ſufficit, nec probari neceſſe eſt *vulg. iurib.*

DEFINITIO XV.

Minor non poteſt reſtitui aduerſus conductionem ob id ſolum, quod recepit in ſe caſus fortuitos, niſi aliunde læſio probetur.

ADeo verum eſt plurium annorum facta locatione vnicum contractum intelligi, [1] & vnius anni ſterilitatem cum aliorum vbertate compenſari debere, [2] vt nec minor audiendus ſit, ſi in integrum reſtitui velit aduerſus conductionem, ex eo ſolo quod periculum in ſe receperit omnium caſuum fortuitorum, [3] per quos factum ſit, vt per aliquod tempus frui non potuerit. Fieri enim poteſt, vt ſequentis temporis vbertas cum eo incommodo compenſata fructuoſam tandem & vtilem faciat conductionem. [4] Aliam igitur probandæ læſionis rationem inire minori debebit, vt reſtituatur. [5] In propoſita vero ſpecie illud etiam minori obſtabat, quod non ſolus ipſe, ſed cum patre, & ex patris conſilio contraxerat, vt nihil temere & inconſulto per ætatis lubricum feciſſe videretur,

videremur.[6] Quamquam magis placebat, ſi aliunde læſio bene probaretur, non ex eo ſolo impediri debere reſtitutionem, non magis quam ſi minor cum alio maiore contraxiſſet.[7] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Antonij Gleyron, & Ioannis Criſpini, contra D. de Moyron, Idib. Decemb. 1590.

1 Dixi *Defin. 3. num. 4. 5.*

2 *L. licet certis annis, 8. C. hoc tit. l. ex conducto. 15. §. Papinianus, alias leg. ſi vno, D. eod.*

3 Non enim reſtituitur minor aduerſus eam pactionem, quæ etiam à maiore eoque diligente patrefamilias fieri poſſit, *l. minor. 48. §. vltim. D. de minor. iunct. l. verum 11. § item non reſtituitur. & ſeq. eod. ill. tit.*

4 *d. §. Papinianus. alias, d. l. ſi vno anno.*

5 Non enim reſtituendus eſt minor ob hoc ſolum, quod ſit minor, niſi ſe etiam læſum probet, *d. l. verum, §. ſciendum. l. quod ſi minor, 24. §. non ſemper, de minor. l. nam poſteaquam, 9. § ſi minor. de iureiur.*

6 Nullum enim melius conſilium eſt pro filio, quam paternum. *l. vlt. C. de curat. furioſ. l. vlt. C. qui & aduerſ. quos.*

7 Nam & reſtitueretur contra patrem ipſum, ſi ab eo læſus eſſet *l. ſi ſuperſtite, 5. verſ. ſane. C. de dolo.* Iunge *tit. C. ſi tut. vel. curat. interuen.*

DEFINITIO XVI.

LOcauerat mihi Titius fundum in triennium fruendum ex eo tempore, quo prior alterius triennij conductio finita eſſet, quæ ex verbis contractus finem accipere debuerat Cal. Nouembribus. Eumdem fundum ego tibi ſublocaueram ex iiſdem Cal. Nouemb. ſubiecta clauſula vt præſtarem, tibi frui licere, eo prorſus modo, quo frui mihi ex contractu meo liceret. Euenerat, vt propter intercalatum eo anno decendium celebri illa, neque vnquam ſatis laudata Diui Gregorij decimitertij Pontificis maximi conſtitutione,[1] prioris conſtitutionis prorogatio facta eſſet in vndecimum vſque Nouembris diem: facto in eam rem generali Senatuſconſulto, ne qua ex eiuſmodi intercalatione debitoribus aut creditoribus iniuria fieret.[2] Non potuit Senatus teneri me præſtare, vt ex Calendis Nouembribus frui incipias, cum ego non niſi poſt elapſum decendium illud incipiam habere ius fruendi: nec ad rem pertinuit, quod alienam rem ſicut vendere, ita & locare potuerim,[4] ſitque mihi imputandum, cur ex eo præciſe die Calendarum Nouembrium conductionis tuæ tempus incipere voluerim.[5] Quis enim credat id inter nos actum, vt ſine cauſa, nullóque propoſito fraudis emolumento plus iuris in te transferre vellem, quam ego haberem;[6] Aut quid apertius, quam noluiſſe me in duriorem cauſam obligari, cum hoc ipſum diſerte inter nos conueniſſet, vt eodem prorſus modo tu egoque frueremur; Præſertim cum fruendi impedimentum non ex facto meo, aut in aliquam meam vtilitatem veniat, ſed ex caſu fortuito, hoc eſt, ex ſummi Pontificis improuiſa voluntate,[8] Senatuſque ad Pontificiam conſtitutionem interpretatione, commodo autem prioris conductoris. Minus mouere potuit, quod ſubiecta illa clauſula generalis ſic intelligi debere videretur, ne præcedenti clauſulæ ſpeciali derogaret.[9] Neque enim aliam quam ſupradictam interpretationem recipere poterat, cum alioqui futurum eſſet, vt nihil operaretur.[10] Erátque potius quod imputaretur tibi, cur non fuiſſes diligentior in exquirendo, quonam demum tempore conductionis meæ tempus inchoandum foret.[11] Ita enim cognouiſſes, non ex eo die, quem conductionis tuæ principio deſtinaueram inchoatum eam iri, ſed ex eo tantum, quo prior conductio finem accepiſſet.[12] Satis igitur tibi eſſe debet, maxime lucrum captanti,[13] ſi quanto tardius frui cœpiſti, tanto tardius frui deſinas, prorogato etiam in aliud decendium conductionis tuæ tempore,[14] quamuis tua poſſit intereſſe ſi forte poſterioris decendij longe minor ſit, quam prioris vtilitas, ob caſuales & fortuitas aliquas obuentiones.[15] Vtique enim euenire ex contrario potuit, vt maior eſſet, non tam autem quid euenerit, quam quid euenire potuerit, regulariter in interpretandis contractibus inſpiciendum eſt:[16] ſicuti nec iam quod nominatim dictum, ſcriptúmque, quam quod reuera & ex bona fide actum eſt.[17] *Ita Senatus* ex ſumma æquitate contra verborum rigorem conſentientibus omnium ſententiis pro Andræa Morad, contra Io. Franciſcum Durandard, procuratorem fiſcalem Tarentaſiæ, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quæ in Calendarii emendationem facta eſt, anno 1582.

2 Quod adprobata fuit illa Calendarij emendatio.

3 Vt ius ſubconductoris ex perſona & iure primi conductoris æſtimetur, ne plus iuris habeat ſecundus conductor, quam primus.

4 *L. rem alienam, 28. D. de contr. empt. l. non ſolet, 38. D. hoc tit.*

5 Cum enim nulla in verbis eſt ambiguitas, non debet admitti quæſtio voluntatis. *l. ille aut ille, 25. §. 1. l. non aliter, 69. de leg. 3.*

6 Contra *vulg. l. nemo plus iuris, 71. de reg. iur. l. qui tabernas, 2. D. de contr. empt.*

7 Tanquam ſubſtituto ſecundo conductore in ius & locum primi, vt in ſpecie *l. 1. D. ad SC. Treb. l. 2. §. 1. de her. vel act. vend.*

8 Voluntas enim Principis, quæ præuideri non potuit, cenſetur caſus fortuitus, *l. Lucius 11. D. de euict. l. ſi fundus, 33. D. hoc tit.*

9 Vna enim clauſula recipit ex alia interpretationem, *l. qui filiabus, 17. de leg. 1. l. Titia. 134. § idem reſpondit, de verb oblig.*

10 Eſt autem ea ſemper interpretatio capienda, per quam fiat, vt verba omnia aliquid operentur. *l. ſi quando, 109. de leg. 1. l. 4. D. de vſufr.*

11 *Arg. l. qui cum alio, 19. de reg. iur. l. 2. C. de furt.*

12 Idque euidenter actum fuit inter nos, ſemper autem in ſtipulationibus, cæteriſque contractibus ſequimur id quod actum eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg. iur.*

13 Eſt enim ſemper minus fauorabilis cauſa eius, qui certat de lucro captando, quam eius de damno vitando. *leg. quod autem, 6. §. ſimili modo dicitur. D. de his quæ in fraud. cred. cum ſimilib.*

14 Ita enim fit, vt nihil de conductionis tuæ tempore detrahatur.

15 Quæ ideo caſuales appellantur, quod non niſi caſu obueniant, ac proinde indifferenter ad quodcunque tempus.

16 *L. pen. C. de ſolut. l. ſi pater, 12. C. de inoff. teſt. leg. qui bona, 13. §. cum inter, D. de damn. infect. l. Statius Florus, 48. §. 1. de iur. fiſc.*

17 *d. l. ſemper in ſtipulationib. L. Labeo, 7. §. vlt. de ſuppell. legat.*

DEFINITIO XVII.

Conductor non eſt condemnandus pendente lite, ſi certam alleges ſolutionem, quouſque actor ipſe eam negauerit.

COnductor ex locationis inſtrumento conuentus ad ſolutionem penſionis, ſi fateatur ſe vſum re conducta, ſed allegetſolutionem,[1] non prius condemnationi fiduciariæ & prouiſionali ſit obnoxius,[2] quam locator ipſe de ſolutionis veritate interrogatus vel confeſſus ſit, vel negauerit, cum non niſi per negationem fiat res dubia,[3] nec æquum ſit bis idem ſolui.[4] Sed hoc ita, ſi ſolutio non in genere allegetur, ſed in ſpecie, hoc eſt, expreſſo tempore ſolutionis & quantitate pecuniæ ſolutæ, vt ſcire locator poſſit, quid reſpondere debeat, & quid fateri vel negare.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de Combefort, contra N. Coyriu, 4. Id. Dec. 1592.

1 Eſt enim ſolutio allegada, adeoque probanda cum ſit facti, *l. conſilio, 7. §. vlt. D. de curat. furioſ.*

2 Cui ſolet locus eſſe pendente quæſtione facti inter locatorem & conductorem, vt dixi *Defin. 4. 5.*

3 *L. vlt. C. quib. ad libert. procl. non licet.*

4 *L. ſi quis dolo 52. in fin. D. de reb. iud. l. bona fides, 57. de reg. iur.*

5 Solent enim captioſæ incertæ eſſe generales allegationes *l. cum Aquiliana 5. de tranſact. l. 3. D. de accuſat.*

DEFINITIO XVIII.

Si ſolutio probetur in continenti, vel probari poſſit intra dilationem competentem, non eſt interim conductor condemnandus.

SEd nec vſque adeo præcipitandus eſt conductor allegans ſolutionem, vt non ei detur dilatio competens, ſi dicat, velle ſe eam in promptu & per inſtrumenta probare.[1] Interea igitur fiduciariæ & prouiſionali condemnationi locus nullus erit.[2] Quod ſi locatori non cum conductore res ſit, ſed cum ipſius herede, qui legis & inuentarij beneficium ſe imploratum dicat, multo magis differenda omnis condemnatio eſt, dandáque heredi dilatio, intra quam doceat de inuentario.[3] Cum eo etiam facto adhuc ſuſtinenda ſit condemnatio in id vſque tempus, quo vocati ſint, & audiri cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum intereſt.[4] Sanè poſt elapſa dilationis datæ tempora ſi nihil probatum ſit, prouiſionali adiudicationi locus ſit, interdum etiam diffinitiuè.[5] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra Illuſtrem

lſtres Comites de Rouillaſe, fratres R. Archiepiſcopi Tarantaſienſis, 17. Calend. Febr. 1593.

1 Officium enim boni iudicis eſt lites & diminuere, & expedire quantum poteſt, *l. quidam 21, de reb. cred. l. 1. C. de admin. tut.*

2 Vt lis expediatur *per modo conſtat, modo agitur, l. 3. in princ. vt in poſſ. legat. l. ille à quo, 13. §. 1. D. ad SC. Treb.*

3 Inuentarium enim facit, vt non poſſit heres condemnari niſi quatenus eſt in hæreditate, *l. vlt. C. de iur. delib.*

4 *d. l. vlt. §. & ſi præfatam,* iunct. *l. etiam, 21. §. vlt. D. de minor, l. nam ita 39. de adopt.*

5 Ex poſt facto enim apparet, non niſi per calumniam & falſo allegatam fuiſſe ſolutionem, cum non entium & non apparentium idem ſit iudicium, *vulg. l. duo ſunt Titij, 30. D. de teſt. tutel. §. ſi aduerſus m. de nupt.*

DEFINITIO XIX.

Succeſſor in beneficio non tenetur ſtare colono prædeceſſoris, vt nec emptor colono venditoris, niſi in caſibus.

REctor Eccleſiæ non tenetur ſtare colono prædeceſſoris, cum non ab eo, ſed ab ordinario beneficij collatore ius in beneficio habeat. [1] Nam nec emptor tenetur ſtare colono venditoris, ſi non ea lege emerit. Nec tantum in emptore fundi id locum habet, ſed & quod magis eſt in emptore fructuum. Id enim eſt quod Galli dicunt, *Vente de fruicts rompt cenſe.* Sed hoc ita, ſi non fructus ipſi ſpecialiter, aut fundus conductus, aut denique bona locatoris omnia generaliter ſint conductori obligata: eo namque caſu non prius locatori res auferēda eſt, quam indemnitas ei præſtita ſit. [3] Sed ea diſtinctio non cadit in rem eccleſiaſticam, quippe quæ à prælato non magis obligari poſſit, niſi in vtilitatem Eccleſiæ, quam alienari. [4] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi Falcoz, contra R. Petrum Trabuchet Canonicum Maurianenſem, 5. Id. Febr. 1593.

1 *Bald. in l. emptorem, 9. verſ. quæro nunquid ſucceſſor, C. hoc tit.* Guid Pap. q. 480. [Idque in eo qui ſuccedit in beneficio alio iure quam per reſignationem indubitatum eſt, ſi rector præcedens locauerat non Eccleſiæ nomine ſed ſuo. Rota *dec. 232. in non. ext. in cap. fin.* vbi Innoc. Abbas & alij *extr. prælat. vtr. ſuas, & ibid. gloſſ. nouiter approbata & in cap. fin. de præſcr. in* 6 Caſtr. *conſ. 2. n. 3. & 5. lib.*, quem refert & ſequitur Gregor. Lopes *lib. 5. part. tit. 8. lib. 2. in gloſſ. el heredero,* Rot. *dec. 1. de locat. & conduct.* Couar dicit cōmunem *li. 2. var. reſol. c. 15. n. 6.* Soc. *conſ. 54. lib. 2.* Ioan. Gutier. *Can. q. lib. 1. c. 36. n. 4.* Vincent. Caroc. *de locat. & conduct. part. 3. concl. 1. n. 8.* Sed ſi beneficium vocauerit per reſignationē nō deſunt qui putent teneri reſignatarium ſtare colono, hactenus ſaltem vt colonum indemnem ſeruet: quam ſententiam cum hoc temperamento Senatui Tholoſano placuiſſe teſtatur Maynard, *lib. 1. arr. ab q. c. 36.* & aduocatus Pariſienſis de Chenu ad Ioan. Papon. *lib. 1. tit. 13. arreſt. 5. in fin.* cùm penſio quoque impoſita ſuper beneficio, quamuis odioſa ſit, tranſeat in ſucceſſorem Robert. *rer. iudic. lib. 1. c. 7.* Communis tamen doctorum ſententia in contrarium eſt etiam hoc caſu pro reſignatario ex Paul. Caſtr. *conſ. 4. li. 1. d. c. 15. n. 16, verſ. Idem ait.* Gutier. *d. cap. 36.* Flam. *de re ign. lib. 1. q. 14 n. 47.* Bellarmin. *dec. 281. lib. 2.* vbi dicitur ſolere Rotam ita iudicare, quoniā ex ſuperuenientia ſucceſſoris extinguitur locatio. Put. *ibid. n. 11.* Reſoluto enim iure datoris reſoluitur locatio. Put. *ibid. n. 12.* Reſoluto enim iure datoris reſoluitur neceſſario ius acceptoris, *l. lex vectigali 31. D. de pign. l. 4. §. 1. de in diem addict.* Nec minus cum beneficium vacauit per reſignationem, quàm ſi per obitum, quia non reſignatarius habet ius à reſignante, licet facta ſit reſignatio in fauorem, ſed à Papa qui beneficium contulit, & reſignatio eſt tantum veluti conditio ſine qua non, ſicut eſſet mors rectoris ſi beneficium vocaſſet per obitum. Eſt autem hoc tanto certius ſi locatio ſit facta per reſignationem, quamuis nondum ſciret admiſſam eſſe. Adeoque ſi facta ſit ante admiſſam, ſed tamen eo tempore quo non ſupererat amplius tantum ſpatij, vt poſſet reuocari procuratio facta ad reſignandum, aut reuocatio illa ſignificari: Nam ſtatim atque exploratum eſt non poſſe reuocari procurationem ad reſignandum, habenda eſt reſignatio exinde pro admiſſa ſi modo tandem admiſſa ſit, arg. *l. Gallus 29. §. videndum, de lib. & poſth. l. hoc iure 10. leg. ſtipulationes 72. § vlt. l. cum ſtipulatus 113. verſic. nam ſi tum, l. ita ſtipulatus 115. §. ſed etſi ita, ff. de verb. oblig.* fruſtra enim expectaretur tempus cuius euentus nihil operaretur, vt de conditione ſolemus dicere, *l. ſi quis ita 35. ff. de her. inſt.* an verò tantùm ſuperfuerit temporis necne, quanto fuit opus ad ſignificandam procuratori reuocationem mandati, apparebit ex tempore poſtea ſecutæ admiſſionis, *arg. d. §. videndum, & l. 15. cui ita 18. in fin. D. quand. dies legat. ced. in fin.* quid ſi prior rector Eccleſiæ locauerit vltra triennium facilius probandum eſt non teneri ſucceſſorem ſtare colono ſaltem poſt triennium, quia nec locator ipſe teneretur ex conſtitutione Pauli II. quæ vulgo Paulina vocatur, *in extrauag. ambitioſa ſub tit. de reb. eccleſ. non alienand.* Adeo vt nec talis locatio facta vltra triennium valeat pro triennio. Vide Afflict. *dec. 107.* Etſi verò multi negant conſtitutionem aliam non eſſe in vſu; Id tamen debet intelligi quantùm ad pœnas externas excommunicationis & priuationis beneficij, non quantū ad nullitatem actus vt atteſtatur Beniten. *dec. 13. n. 9.* Cauale. *dec. 41. n. 71.* Iacob. de S. Georgio *in Auth. qui rem, n. 137. C. de ſacroſ.* vbi etiam Cagnolus: etſi non non deſunt qui dicant etiam, etiam quod ad nullitatem actus non eſſe receptam in aliquibus locis, ſed iis perpaucis, vt Nauarr. *in Enchirid. c. 27. n. 149.* Burſat. *conſ. 51. n. 20. vol. 1.* In dubio tamen præſumenda eſt recepta, cùm in corpore iuris clauſa ſit. Berous *conſ. 8. n. 9. vol. 3.* Dec. *conſ. 92. col. 1. & 2.* Rodoan. *de reb. eccleſ. non alienand. q. 6. verſic. ex præmiſſis, nu. 12.* Supradicta autem intellige, niſi facta ſit locatio à Prælato nomine Eccleſiæ & ad ipſius Eccleſiæ vtilitatem. Didac. Couar. *lib. 2. var. reſol. c. 15. n. 6.*]

2 *d. l. emptorem, l. ſi merces, 25. §. 1. D. eod.*

3 Imbert. *in Enchirid.*

4 *Nouell. 7. de nō alien. rebus eccl.* Didac. Cou. *d. li. 2. var. reſol. cap. 16.*

DEFINITIO XX.

Qui ius habet à meo conductore, magis poteſt referre mihi quæſtionem dominij, quam conductor ipſe.

REm quam tu mihi vendideras, ego ſubinde tibi locaueram, [1] eandem tu alteri poſtea donaueras, quaſi venditio ſine cauſa & perperam facta fuiſſet, poſſum aduerſus donatarium, perinde ac contra te agere, [2] nec magis ei licebit referre quæſtionem dominij, quam tibi liceret ſi ex locato cōuenireris, [3] non ſolùm quod lucratiuam cauſam habeat, ideoque nocere illi debeat dolus auctoris ſui, [4] ſed etiam quod cum ab eo ipſo ius habeat, qui mihi vendidit, non poſſit ille plus iuris habere ex donatione, quam ego ex venditione, ſaltem quandiu venditio ſubſtitit, [5] ſaluo ei iure, ſi quod habeat impugnandæ meæ emptionis. [6] Sed etſi agam interdicto retinendæ poſſeſſionis aduerſus donatarium, tuendus ero in mea poſſeſſione licet eam donator, idémque conductor meus corporaliter donatario tradiderit, [7] non ſolùm ſi agam condictione ex lege Iuſtiniani, vt facto conductoris amiſſa poſſeſſio, & in alium tranſlata retenta videatur, [8] ſed etiam ſi quid aliud ſit, quod odioſa, faciat donatarij cauſam, [9] vt puta ſi prætextu donationis à muliercula extortæ alienam litem redemiſſe [10] exiſtimetur. *Ita Senatus* in cauſa quadam Auguſtanorum ex tempore, 10. Cal. Mart. 1593.

1 Fit enim hoc plerumque, nec ſemper hoc pactum illicitum aut vſurarium eſt, *l. qui fundum 75. D. de contr. empt.* quaſi in partem pretij ea res ſit, *l. ſi ſterilis, 21. §. ſi tibi. D. de act. empt.*

2 *Iuxta reg. l. quod ipſis, 143. de reg. iur.*

3 Tibi autem certe non liceret, *l. ſi quis conductionis, 25. C. hoc tit.*

4 *L. apud Celſum, 4. §. ſi cum legitima. D. de doli except.*

5 *L. ſiue autem, 9. §. ſi duobus, D. de publician. l. ſi ea res, 31. §. vltim. de action. empt.*

6 Nam neque poteſt donari res quæ iam fuit vendita, quamuis à non domino, cū ſi poſtea is qui vendidit dominus fiat cogatur implere venditionem, *l. ſi quis alienam, 46. eod. tit. de act. empt.*

7 Non enim potuit conductor meus in alium transferre rei meæ poſſeſſionem quam ipſe non habuit, *l. 2. C. de præſc. 30. vel 40. annor.*

8 *Ex l. vlt. vbi not. C. de acquir. poſſeſſ.*

9 Quæ ſemper minus fauorabilis ideo eſt, quia donatarius certat de lucro captando, *l. non debet 41. §. 1. de reg. iur. l. quod autem 6. §. ſimili mod. dicimus, D. quæ in fraud. cred.*

10 Sunt enim odioſi omnes alienarum litium redemptores, *leg. per diuerſas 24. C. mandat.* præſertim qui donationis colorem quærunt vt fraudem faciat legi, *l. ab Anaſtaſio 35. eod.*

DEFINITIO XXI.

Periculum fructuum collectorum pertinet ad conductorem, nec niſi omnes fortuito perierint, remiſſio tamen eo nomine vlla peti poteſt.

PEnſionis remiſſio non ſolet fieri conductori ob damnum caſu fortuito aut vi maiore contingens in fructibus iam perceptis, [1] quoniam eorum periculum ad conductorem pertinet, ad quem & dominium ſpectat. [2] Etſi enim fructus non tam ſeminis quam ſoli iure percipiuntur, [3] ex locatione autem nec dominiū transfertur, [4] nec poſſeſſio, [5] domini tamē voluntate eos percipere conductor videtur, ideoque & ſuos facit perceptione ſola, [6] quaſi perceptionis patientia ſit vice traditionis. [7] Nam & inde fit, vt, ſi fundi locati fructus conductor

ductor aut clam deportauerit, id eſt, præter voluntatem domini, cui pro penſione obligati expreſſe fuerant, aut alteri ante perceptionem vendiderit; furtiui fiant deportatione,[8] quia priore caſu voluntas deficit ex parte domini, poſteriore vero deeſt perceptio ex parte conductoris, quippe cum eos emptor ſuo non conductoris nomine percipiat.[9] Et ſane cum perceptis à conductore fructibus locator ex parte ſua contractui prorſus ſatisfecerit, æquiſſimum eſt, & ex bona fide, vt viciſſim conductor ex parte ſua ſatisfaciat, quod non aliter facere poteſt, quam ſi conuentam penſionem totam ſoluat,[10] etiamſi quid eſſet quod impediret ne conductor fructuum dominus factus videretur. Nam & eadem ratione conſtitutum cernimus, vt quamuis rei venditæ dominium ante traditionem maneat venditoris,[11] periculum tamen ſpectet ad emptorem ſtatim atque perfecta emptio eſt,[12] quod fit nudo conſenſu citra traditionem,[13] nimirum, quia emptori imputari poteſt, cur ex quo perfecta emptio fuit nõ obtulerit pretium, & petierit rem ſibi tradi:[14] quamquam non eadem prorſus hac parte conductionis & emptionis ratio eſt, vt nos primis Coniecturarum noſtrarum libris docuimus.[15] Illud ſane obſeruandum eſt, non ſtatim atque fructus ſunt à ſolo ſeparati eſſe eos periculo conductoris, ſed ita demum ſi fuerint collecti & in horreo recõditi,[16] quia nec ante percepti videntur,[17] dummodo non ſteterit per conductorem quo minus eos colligeret ſuo tempore. Nam ſi in mora fuerit colligendi & percipiendi, ad eum perinde periculum ſpectare debebit.[18] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Fabri, contra Ioannem Mauton & alios, 5. Cal. Mart. 1593.

1 Bart. *ad l. conducto 15. §. ſi vis tempeſtatis, D. hoc tit. & ad l. ſi merces, §. vis maior. eod.*

2 Caſus enim fortuiti pertinent ad dominium, *l. quæ fortuitis, 6. C. de pign. act.* Caſtr. *ad d. §. ſi vis, n. 2. & 3.*

3 *L. quis ſcit, 35. §. 1. D. de vſur.*

4 *L. non ſolet 39. D. hoc tit.*

5 *L. ſi quis ante 10. §. 1. de acq. poſſ. l. 2. C. de præſcr. 30. annor.*

6 *L. ſi ſeruus 61. §. locaui de furt.*

7 *Arg. l. 1. C. ſi quis alter vel ſibi, l. quis ſaxum 6. verſic. quaſi traditio, D. de donat. l. 1. § vlt. ruſtic. præd.*

8 *d. §. locaui, l. ſi ſeruus 61. de furt.*

9 *l. Pomponius 24. quibus mod. vſufr. amitt.*

10 Ratio eſt Bart. *ad d. l. ſi merces 25. §. vis maior.*

11 *§. vendita, Inſt. de rer. diuiſ. l. traditionibus 20. C. de pact.* ſed neque traditio ſecuta ex cauſa venditionis transfert dominium niſi ſolutum ſit pretium aut ſaltem habita fides de pretio, *l. quod vendidi 19. D. de contr. empt.*

12 *§. cum autẽ, Inſt. de empt. & vend. l. 1. C. de peric. & commod. rei vẽd.*

13 *d. §. cum autem, l. 1. §. item emptio, D. de rer. permut.*

14 Vt proinde nullum damnum ſentire videatur ex regulis *leg. quod quis 203. de reg. iur.*

15 *Lib. 2. Coniect. cap. 4. & 5.*

16 Caſtr. *ad d. l. ex conduct. c. 15. §. ſi vis, hoc tit.*

17 *L. ſi fructuarius meſſem 13. D. quib. mod. vſufr. amitt.*

18 Item Caſtr. *ad d. § ſi vis in princ. l. ſi ex legati 23. & ſeq. l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur, de verb. oblig. l. lectos 12. & l. quod ſi neque 14. D. de peric. & commod. rei vend.*

DEFINITIO XXII.

De differentiis conductorum, & quando fructus pereant locatori.

DIſtinguendæ tamen ſunt hac parte tres conductorũ & colonorum ſpecies.[1] Aut enim colonus partiarius eſt, aut qui totam rem ſibi conduxerit certa mercede in pecunia, qui magis proprie conductor dicendus videtur, aut qui certam illam mercedem præſtet in frumento, vino, vel oleo aliave ſimili re qualibet,[2] & hic contractus innominatus eſt, locationi tamen ſimillimus & proximus, eaſdemque recipiens præſtationes.[3] Priore caſu damnum quod in fructibus contingit, etiam poſtquam percepti ſunt, inter dominum & colonum pro partibus diuiditur, quaſi contracta inter eos ſocietate.[4] Secundo vero demum caſu ea obtinent quæ ſupra diximus, vt mercedis remiſſio fiat propter damnum emergens vi maiore ante non poſt perceptos fructus.[5] Quò etiam pertinet quod reſcriptum eſt,[6] dominum horreorum periculum vis maioris & effracturam latronum præſtare non debere, id eſt periculum fructuum in horreo reconditorum, quippe qui iure dominij, vt diximus, ſpectent ad conductorem, ex quo percepti ſunt. Quoniam & damnum, quod ante perceptos fructus contingit, non ſemper locatori imputandum eſt, ſed ita ſi graue ſit & intolerabile.[7] Vltimo vero caſu licet fructuum dominium perinde eademque ratione ſpectet ad percipiẽtem, quod eos voluntate domini percipiat[8] ſi tamen conuenerit vt merces ſoluatur ex iis ipſis mercibus, quæ in fundo locato naſcerentur, indubitatum eſt ad eam vſque quantitatem, quæ mercedis nomine præſtari debeat, damnum fructuum quamuis perceptorum ad locatorem pertinere:[9] ſed ſi de mercibus in genere actum ſit, puta ſi locatus ſit fundus frumentarius certo modiorum frumenti numero, aut oliuetum ſub certa olei ponderatione, difficilius eſt quid dicendũ videatur.[11] Adhuc tamen tentari poteſt æquũ eſſe vt ad eam vſque quantitatem, quæ pro mercede debeatur, ſuccurramus cõductori, quia nihil ei poteſt imputari cur non citius diſtraxerit, aut conſumpſerit fructus perceptos, quos vtique locatori reddere aliquando debuit.[12] Nec ad rem facit quod iis venditis potuiſſet alios ſoluere, cum frumentum, oleum, & alia eiuſmodi ſint ex earum rerum numero, quæ recipiunt in ſuo genere functionem:[13] Boni enim conſulere dominus debet, quod ex iis fructibus qui in ſuo fundo prouenerunt ſibi ſoluatur.[14] Neque cogendus eſt conductor vt vitandi periculi cauſa fructus, quos percepit, & iam in horreo habet, ante tempus diſtrahat, alióſque ſubinde comparet,[15] præſertim cum cariores eſſe ſoleant, qui longiore poſt meſſes tempore comparantur,[16] aliáque cauſa eſt eius, qui fundum ad pecuniam numeratam conduxerit. Hic enim ſi fructus tardius diſtrahat, quod pro ſuo iure facere credendus eſt, idcirco facere videtur vt carius poſtea vendat. Proinde eſt quod ſibi imputet ſi eum ſpes fallat, & quod ſperato lucro, quod euenire poterat, damnum præſens ſentiat, quaſi qui huius periculi pretio lucri ſpem vltro æſtimauerit.[17] Ergò ſi maiore vi ſiue diuina,[18] vt noſtri diſtinguunt, ſiue humana, fructus omnes abſumantur, totius mercedis remiſſio facienda erit. Sed hoc ita ſi & ſine culpa conductoris damnum contigerit,[19] & ante tẽpus quo merces ſolui debuit. Nam poſt lapſum id tempus imputari poteſt conductori cur ad diem non ſoluerit,[20] ceſſátque ſupradicta ratio, quæ antea cõductorem excuſabat,[21] licet dici ſoleat non ex ſolo temporis lapſu conſtitui debitorem in mora, niſi ſequatur interpellatio,[22] præterquam in pœnalibus:[23] non enim ſola moræ ratio facit vt fructus poſt diem pereant conductori, ſed illa etiam & præcipua, quod fructuũ dominiũ ad eum pertineat,[24] & regulare ſit vt res pereat domino,[25] ſi non euidens æquitas contrarium ſuadeat. Sufficitque diem eueniſſe, cuius expectandi neceſſitas conductorem in id vſque tempus à periculo liberauerat. Dico expectandi neceſſitatem, quia plerunque locatoris intereſt vt ante dictam diem promiſſa in fructibus merces non ſoluatur,[26] cum ſeruando ſeruari nequeant, & plerumque longiore cuſtodia vel minuantur, vel deteriores fiant.[27] *Ita tractatum eſt* in ſupradicta cauſa.

1 Ex doctrina Bart. *ad l. ſi merces 25. §. vis maior, D. hoc tit.*

2 *Vt in l. ſi olei 21. C. hoc tit.*

3 Ex doctrina eiuſdem Bart. *ad l. 1. D. de rer. permut.*

4 *d. §. vis maior. in fin.* Damna enim omnia ſicut & lucra inter ſocios communicantur, *l. pro ſocio arbit. 38. & paſſ. D. pro ſocio.*

5 Dixi *Defin. præced.*

6 *In l. 1. C. hoc tit.*

7 *d. l. ſi ſeruus 61. §. locaui, de furt.*

8 *d. §. vt maior.* Dixi *Defin. 3. ñ.*

9 Quæ ratio eſt Africani *in d. §. locaui.*

10 Quaſi hoc caſu conductor ſit debitor ſpeciei potius quam generis, quod effectu idem eſt, generis quidem, ſed per modum ſpeciei *arg. l. ſi debitor 39. § verſimile, de contr. empt.*

11 Quia hoc caſu conductor eſt debitor generis, quod perire nunquam poteſt, *l. incendium 11. C. ſi cert. pet.*

12 Hoc enim damnum ad conductorem pertinet cum aliquid poteſt ei imputari.

13 Sicut cætera omnia, quæ conſiſtunt in pondere, numero & menſura, *l. 2. §. mutui D. de reb. cred.*

14 Quos & tacite obligatos habuit pro penſione, *l. in prædiis 7. C. in quib. cauſ. pign. tacit. contr.*

15 Nam & qui inde comparati eſſent equè perire poſſent.

16 Pretia enim rerum pro temporum varietate mutuantur, *leg. pretia ſexageſima tertia, D. ad legem Falcidiam,* & quo rariores ſunt merces

eo etiam

eo etiam pretioſiores, ſunt autem rariores poſteriore anni tempore.

17 *Vt in l.vlt. D.de nautic fœner. l.pen.C.de ſolut.*

18 Quam Græci [illegible] appellant de qua *in d.§.1.vis maior.*

19 Nunquã enim caſus fortuitus eũ excuſat,cuius culpa præceſſit caſũ. *l.videamus 71.§.1.D.locat.* Papienſ. *in hoc tit.gloſſ.2.n.8.& 9.*

20 Etiam citra interpellationem, quia debuit oſtẽre vt ſe periculo eximeret,& in mora conſtitueret aduerſarium,vt periculum in eam transferret,ſemper enim periculum eius eſt.qui eſt in mora, *l. ſi ſeruum 91.§.ſequitur, de verb. oblig.*

21 Vbi autem diuerſa ratio eſt, ibi ius quoque diuerſum eſſe debet,*l.illud 32.ad leg. Aquil.*

22 *L.mora 32 D.de vſur.*

23 Ex *l.magnam 12.D.de contr.& committ.ſtipul.*

24 Dixi §.7.5.

25 L.*quæ fortuitis 6.C.de pign.act.*

26 Quo caſu cum dies pro creditore appoſita eſt,non poteſt ei ſolui ante diem,*l.cum qui 15.alias l.Iauolenus,de ann.leg.3. §.cum Polidium.de vſur.l.ſi ita relictum 43.§.Pegaſus,de leg.2.* Eſſet tamen tutius vt conductor etiam ante diem offerret merces iſtas locatori, vt appareret an ſui gratia locator adiectam diem vellet, an gratia conductoris. Alioqui poterit ſemper cauſari locator, ſibi etiam ante diem ſolui potuiſſe,ne poſſit conductor dicere nihil ſibi eſſe imputandum, quod non ſoluerit,quia tempus regulariter adiicitur pro debitore non pro creditore,*l.quod certa die 70.de ſolut.*

27 Dequibus *in l.lex quæ tutores,ad fin.C.de admin.tut.*

DEFINITIO XXIII.

Fructus à conductore percepti ei pereunt, quamuis æque fuiſſent apud locatorem perituri.

ILlud vero conductorem excuſare non debet à periculo damni poſt diem vi maiore contingentis, quod ſi ad diem ſoluiſſet æque damnum illud locatori contigiſſet.[1] Potuit enim locator eos fructus, ſi ad diem habuiſſet,vendere,atque ita futuri cuiuſlibet periculi metu ſe liberare.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg.l.ſi alius 7.§.eſt & alia.D.quod vi aut clam.* in illis verbis, *æque perituris ædibus.*

2 *L.cum res 47.§.vlt de leg 1.l.item ſi cum 14.§ quid ſi homo,in fin. D.quod met. cauſ.l.item ſi verberatum 15.§.vltim.D.de rei vind.l.in Aſia 12.§.vlt. D.depoſit.*

DEFINITIO XXIV.

Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur, cuius odio contingit.

NOn ſolum autem imputatur omnimodo[1] conductori damnum, quod in fructibus contingit poſt diem, quo ſolui domino mercedis nomine debuerunt,[2] ſed etiam ſi eius culpa aut facto damnũ ante diẽ contigerit.[3] Culpæ autẽ annumeratur, etſi ab eius inimico,aut in ipſius odiũ damnum datum ſit, ſiue iuſtæ ſiue iniuſtæ inimicitiæ proponantur.[3] Ex contrario igitur, ſi in odium aut incommodum locatoris damnum emerſerit, præſtare id locator conductori omnimodo debet.Multo igitur magis remiſſionem penſionis pro portione damni facere compelletur.[4] Exemplum eſto, ſi frumentum ex decimis eccleſiaſticis collectum à conductore & in ipſius horreo iam reconditum in vſus belli occupatum ſit imperio ſupremi Principis aut magiſtratus,qui non frumenta conductoris, ſed fructus decimarum capi iuſſerit. Id enim apparet fieri in præiudicium & diſpendium poſſeſſoris beneficij, ad quem decimæ ipſæ pertinent, non conductoris. Alia ratio eſt damni, quod rebus coloni, in fundo locato exiſtentibus illatum eſt. Id enim omnimodo pertinet ad conductorem,tanquam ad dominum,[5] niſi in odium locatoris contigerit.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.22.n.20.5.*

2 *L.ſi quis domum 9.aliàs l.ſi quis fundum.§.ſi colonus & ſeq.l. videamus 21.& paſſ.D.hoc tit.*

3 *L.ſi merces 25.§.conductor,* vbi gloſſ.*eod.tit.l. in his rebus 65.D. ſolut matr.l.ſi is cum quo 26 D.commun.diuid.*

4 Facilius enim eſt,vt locator teneatur remittere penſionem, quam vt cogendus ſit præſtare id quod intereſt conductoris.

5 *L.quæ fortuitis.6.C.de pign act.cum ſimil.& apertius in l. damnum 12.C.hoc tit.Bart.in in l.ſi merces 25.§.vis maior.D.eod.*

6 *d §.conductor eſt,d.l.in his rebus 66. ſolut.matr.*

DEFINITIO XXV.

De differentia locationis & venditionis fructuum itemque taciti & expreſſi pignoris fructuum pro penſione.

NOn eſt fructuum emptio in omnibus ſimilis cõductioni.Etſi enim vtroque caſu dominium fructuum acquiritur percipienti:[1] tamen ex cauſa emptionis acquiritur ſtatim atque fructus à ſolo ſeparati ſunt (quamdiu enim ſolo cohærent fundi dominium vel inuito domino ſequuntur,[2]) ideoque eos deportare inſcio venditore, & alij etiam ante perceptionem vendere emptor poteſt citra periculum furti.[3] Quod ſecus eſt, fructibus locati fundi. Illi enim, vt diximus,non prius acquiruntur conductori, quam eos perceperit, & quidem ex cõmuni eiuſdemque locatoris voluntate:[4] quamquam hac parte diſtinguendum eſt,an fundi locati fructus expreſſe obligati ſint locatori, an tacite duntaxat.[5] Hoc enim caſu, cum de pignore nihil conuenit, non facit furtum conductor, qui fructus deportat inſcio domino. Alioqui furtum facerent omnes fere conductores, qui cum fructus percipiunt non ſolent domino denunciare, niſi ſi dominus ipſe prius ſibi cauerit, & a iudice, vt moris eſt, impetrauerit, ne conductori liceat fructus exportare; quin prius aut mercedis ſolutio, aut ſaltem quantitatis & qualitatis fructuum deſcriptio facta ſit.[6] Ac expreſſa illa conuentio,vt fructus ſpecialiter obligati ſint pro mercede, facit vt iam inde ab eo tempore,quo pignus contractum eſt, videatur dominus voluntatem ſuam declaraſſe,[7] ſibique per fructuum retentionem conſulere voluiſſe,[8] ſi ante perceptionem ſolui debuit[9] nec ſolutum fuit. Proinde non eſt hic verum,quod iactari ſolet,eamdem taciti & expreſſi eſſe poteſtatem.[10] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 De quo vide quæ ſcripſi in priore parte Chiliadis noſtræ *de erra.pragmat.*

2 *L.fructus pendentes 44.de rei vind.*

3 Iure namque ſuo vtitur qui vendit rem,quam emit prius. Facit *text.in l.ſi ſeruus.§.locaui,D.de furt.*

4 Ideoque fiunt furtiui ſi eos emptor perceperit ſuo nomine,vt ratiocinatur. Afric. *in d. §.locaui.* vbi additur idem eſſe ſi conductor, eos clam deportauerit,id eſt inſcio locatore.

5 Nam & tacite obligari intelliguntur,*l.in prædiis 7.D.in quib.cauſ. pign.vel hypoth.tacit.contr.*

6 Nam cum penſio non ſoluitur,etiam expelli conductor poteſt, *l.ædc 3.C.hoc tit.* multo magis poſſunt ex cauſa fructus ſequeſtrari in quo præcipuum taciti pignoris commodum verſatur.

7 Quod nollet ſe inſcio eos fructus exportari.

8 pignus enim tribuit ius retentionis poſſidenti, *l.1.D.de pign.* locator autem ille eſt qui poſſidet,non conductor,*l.ſi quis ante 10.§. 1.D.de acquir.poſſ.l.2.C. de præſc.30.annor.*

9 Solent tamen ſoluendæ penſionis tempora in id tempus differri quo fructus etiam omnes percepti ſint & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam.

10 De quo tractant noſtri ad *l.3.de rebus credit. & ad l. expreſſa, 195.de regul.iur.*

DEFINITIO XXVI.

Refert an vendantur fructus naſcituri ex certo fundo, an vero perceptio fructuum ex eo fundo.

MVltum intereſt, an fructus quis vẽdat qui ex eo fundo naſcentur,an vero perceptionem fructuũ ex eo fundo. Priore caſu quaſi conditionalis venditio eſt, quæ non niſi natis fructibus perficitur:ideoque ſi nulli fructus eo anno ex illo fundo prouenerint, nihil venditori debetur. Poſteriore vero pura emptio eſt & alea potius quam certa aliqua res empta intelligitur:[1] *Ita tractatum eſt.*

1 Bart.*ad l.cotem,§.qui maximos.ff.de pub.& vectig.ex l.nec emptio 8.ff.de contr.empt.*Bald.*ad l.licet 8.C.hoc tit.* Iunge *l.ſi debitor.19.§.veriſimile,ff.de contr.empt.l.ſi vſus fructus 66.in fin.ff.de iur.dot.*

DEFINITIO XXVII.

Secundus locator cogitur interdum facere remiſſionem mercedis ſecundo conductori, etiamſi non poſſit eam ipſe petere à primo locatore.

QVi vniuerſum fundi reditum ad pecuniam numeratam conduxerat, eundem per partes pluribus ſublocauerat, conuenta penſione non in pecunia, ſed in frumento, aliave fructuum ſpecie, [1] ſi fructus illos ſecundo conductori vis maior eripuerit, cui nec ſecundus locator reſiſtere potuerit, [2] non eo minus facienda erit remiſſio ſecundo conductori culpa carenti, quod eam ſecundus locator à primo locatore impetrare non poſſit: cum quod in vna reditus parte damnum contingit, maiore lucro in alia ſuperueniente compenſari poſſit, eaque pecuniæ quantitas, quæ ex generali conductione debetur, vel ex minutæ partis fructuum diſtractione plerumque conficiatur. [3] Maxime vero ſi generalis illa conductio plurium annorum fuit, ſpecialis vero vnius duntaxat. [4] Item finge ſecundum locatorem prius ſe condemnari paſſum eſſe, & conſenſiſſe, quam ſecundus conductor debitæ ſibi remiſſionis & apud iudicem iam petitæ cauſas explanaſſet. Debuit enim potius ſecundi conductoris defenſiones adiuuare, vt eodem ipſe contra locatorem ſuum iure, ſi fieri poſſet vteretur. [5] Planè ſi talem vim ſecundo conductori factam proponeres, cui primus reſiſtere potuiſſet, ſi ei denunciatum fuiſſet, imputabitur ſecundo conductori cur, cum reſiſtere ipſe non poſſet, ei non denunciauerit, qui reſiſtere potuerat, & cuius periculo nunc velit ceſſiſſe damnum, quod alioqui fortaſſe non contigiſſet. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. ſi olei 21. C. hoc tit.*

2 Illa enim dicitur vis maior, cui reſiſti non poteſt, *leg. ſi merces 25. §. vis maior. D. eod.*

3 Itaque non habet hoc caſu locum id quod dici ſolet, idem eſſe iudicium partis ad partem, quod totius ad totum. Eſt enim hic diuerſa ratio partis & totius.

4 Compenſatio enim facienda eſt vbertatis vnius anni cum ſterilitate aliorum, *l. ex conducto 15. §. Papinianus, alias l. ſi vno, D. hoc tit.*

5 Nec potuit factum ipſius alij quam ipſi nocere, *l. factum 155. de reg. iur.*

6 Culpæ enim eſt non denunciare vim ei, qui ſi ſciret prohibere poſſet. *l. vlt. quod met. cauſ. l. ſi fundus 33. ad fin. D. hoc tit.* Iunge *l. culpa caret qui ſcit, & l. nullum crimen patitur, de reg. iur.*

DEFINITIO XXVIII.

Etiamſi primùm locator ſolutionem acceperit à ſecundo conductore: non ideo tamen amittit actionem aduerſus ſuum conductorem.

PRædium quod à me conduxeras alteri ſublocaueras, [1] me inſcio, aut ſi mauis alium loco tuo ſubſtitueras. [2] Ille autẽ mihi penſiones quaſdam ſoluerat iuxta eum contractum qui inter nos initus fuerat, Ita factum eſt vt negotium, quod inter te & illum geſtum eſt, videar ratum habuiſſe. [3] Non idcirco nouatus prior contractus videbitur, [4] ſed perinde ſalua mihi erit contra te actio, ſi ceſſet ille in ſolutione penſionis, acſi conductionis periculum tibi retinuiſſes. [5] Neque enim delegationis poteſtatem inducere illud poteſt, quod ab eo quem tuo loco conſtitueras ſolutionem ſæpius acceperim, [6] cum proprio tu nomine conduxiſſes, nec mea quicquam referret, an tu ipſe ſolueres, an alius quod tu debebas. [7] Itaque & tu mihi condemnandus eras, & ille viciſſim tibi. [8] Quod ſi tu pro te, & vt plerumque fit pro amico tuo electo aut eligendo à me conduxiſſes, poſtea Titium elegiſſes, poſſem vtique ſi mallem contra Titium agere, [9] ſed ſi te mallem obligatum habere quam Titium, non eo minus danda mihi eſſet contra te actio, quia ſemper verum eſt tecum me non cum Titio contraxiſſe, [10] & electio poſtea ſecuta ſicuti me inſcio fieri potuit, ita mihi nocere non debuit. *Ita Senatus* ex tempore pro Dom[illegible]a de Carde, contra Bonum Iacquillard & N. Groſſet. 3. Cal. Mart. 1593.

1 Nec enim cogitur conductor frui per ſeipſum, ſatiſque fruitur qui alij locauit, *l. non vtitur 38. & ſeq. D. de vſufr.*

2 Quod facere potuiſti etiam per fructuum venditionem, *l. ſi ſeruus 61. §. locaui, D. de furt.*

3 Ratum enim habere poſſumus, non tantum verbo & contractu ea preſſio, ſed etiam facto & tacite, *l. non tantum 5. D. rat. rem. hab.*

4 Notarius enim nunquam fit, niſi id actum dictúmque ſit, *l. 1. D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5 Obligationes enim legitime contractæ non niſi certis & legitimis modis finiuntur, *l. obligationum fere 44. §. placet, D. de obligat. & act.* inter quos modos non eſt ſublocatio.

6 Delegatio ſiquidem non fit ſine ſtipulatione, quæ interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem, *l. delegare 11. ff. de nouat. & delegat.*

7 Nam & alius pro alio etiam ignorante adeoque inuito poteſt ſoluere, *l. ſoluendo 39. de neg. geſt. l. ſolutionem, 23. de ſolut.*

8 *Arg. l. ſi rei quam 37. D. de euict. l. indebitam, 47. D. de de cond. indeb.*

9 quaſi mecum ille etiam contraxerit, quoniam vnicus contractus eſſe intelligitur, vt dixi *Def. 1. n. 3. ſ. ſi quis alter. vel ſib.*

10 Intellige tamen niſi ego Titio nomen vltro ſequi maluerim, quo caſu debeo mihi imputare, *l. 1. §. illud ſciendum, D. de ſeparat.*

11 Ne ſit in vnius poteſtate conditionem alterius ignorantis facere deteriorem. *l. 2. quod vi aut clam*, & actionem qualitam alij adimere, *l. Granius 71. §. vlt. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO XXIX.

Poteſt interdum locator exigere penſionem etiam antequam tradiderit, ſed ea tamen poſtea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium.

COnductor prædij ruſtici, cui ex lege locationis tradi debuerunt inſtrumenta cenſualia ad exigendas annuas pẽſitationes, ſi primæ penſioni ſoluendæ eum diem dixerit, quo nondum dies exactionis venturus fuerit, nullam recuſandæ ſolutionis aut petendæ remiſſionis cauſam habet eo prætextu quod inſtrumenta illa nondum à locatore acceperit. [1] Præſertim ſi prædij reditus non tantum ex iis cenſibus conſtet, ſed etiam ex decimis fortaſſe aliiſve obuentionibus, quas cõductor iam perceperit, aut percipere ſuo tempore poſſit. [2] Videtur enim ille ad conductionem ea lege acceſſiſſe, vt primæ ſaltem penſioni ſoluendæ nulla mora fieret obtentu futuræ, necdum tunc competituræ exactionis. [3] Sanè ſi perſeueret locator ea inſtrumenta non tradere, quæ habeat, & ſine quibus non poſſit conductor frui re conducta, æquiſſimum erit in ſequentibus ſolutionibus rationem huius rei haberi, [4] quamuis contraria pactione locator ſibi proſpexerit. Neque enim bona fides conuentionem hanc patitur, vt conductor mercedem præſtare cogatur, locator vero inſtrumenta ad fruendum neceſſaria dolo malo retineat. [5] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſimi Dom. Cardinalis de Montelbero Prioris de S. Ioire & Claudij Combet procuratoris, ex tẽpore 3. Non. Mart. 1595.

1 Id enim actum eſſe inter contrahentes apparet ex die ſolutioni dicta, vt non expectaretur cenſuum exactio ad ſoluendam penſionẽ.

2 *Vt in Defin. 28. & 29. ſ.*

3 Certum enim eſt, quod in diem debetur non poſſe peti antequam dies venerit, *vulg. l. cedere diem 213. de verb. ſignif. l. qui hoc anno 42. de verb. oblig.*

4 quia debet locator omnimodo præſtare conductori vt poſſit frui *l. ex conducto 15. §. 1. & ſeq. D. hoc tit.*

5 *L. ex empto 11. §. quia autem, l. Iulianus 13. §. offerri l. bona fide 50. D. de act. empt. iunct. l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXX.

De remiſſione penſionis facienda ob belli caſum, ſi iam conductionis tempore bellum erat.

QVid vero ſi iam cepto bello inita ſit locatio, & tamen conuenerit, vt ſi belli cauſa frui conductor non poſſet remiſſio mercedis ei fieri deberet; [1] Videbitur de illo caſu cogitatum, quod ſæuius bellum exardeſceret, vt difficilior eſſe inciperet fruitio rei conductæ. Alioqui non poteſt conductor conqueri de eo rerum ſtatu, qui fuerit tempore conductionis. [2] Imo nec de eo quem breui futurum præuidere potuit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Huiuſmodi enim conuentionem valere conſtat, vt & exteras omnes quæ fiunt in locatione, ſi modo ſint ex bona fide, *l. ſi quis domum 9. §. Iulianus, alias l. ſi quis fundum, D. hoc tit.*

2 Nam & in omni conuentione ſubintelligitur clauſula, *rebus ſic ſtantibus, l. cum quis 38. l. ſi cum Cornelius 22. de ſolut.*

3 *Arg. d. l. ſi quis domum 9. §. 1.* in illis verbis, *quia hoc euenire poſſe proſpicere debuit, D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXI.

Locatio non probat poſſeſſionem niſi probetur effectum habuiſſe, aut niſi in præiudicium ſcientis & conſentientis.

CErtum eſt locationem non ſolum dominium non probare, [1] ſed nec poſſeſſionem, niſi ſecuta probetur ſolutio penſionis fructuumque perceptio. [2] Sed ſi de præſente & conſentiente adeoque ſubſcribente locauerim Titio fundum, de cuius poſſeſſione inter te & me poſtea contédatur, negari non poteſt, quin ex eiuſmodi locationis inſtrumento probetur mea poſſeſſio in tui præiudiciũ, [3] Etſi enim dici ſolet,teſtis officium non debere illi eſſe damnoſum, quis tamen credat paſſurum te fuiſſe locari à me rem meo nomine, quam tu ipſe poſſideres; An poteſt quiſquam tam ſimplex aut ſapiens inueniri, qui in publico inſtrumento aliquid contra ſe ſcribi patiatur; [5] quin & tentare quis fortaſſe poſſit, eiuſmodi ſubſcriptione remiſſum à te ius pignoris, ſi quod tibi in re locata competebat. [6] Sed non ita eſt,niſi hactenus vt pendente locatione conductorem inquietare non poſſis. [7] Quia locatio temporaria ſicut dominium transferre non poteſt, [8] ita pignoris remiſſionem perpetuam nec exigit, nec inducit. [9] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa N. Baulx, contra N. Paquier, 13. Cal April. 1593.

1 quoniam res aliena locari poteſt, ſicut & vendi, *l. rem alienam 28. ff. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

2 Fructuum enim perceptio maxime illa eſt, quæ probat poſſeſſionem, *l. Titia 4*. *ff. de ſolut.*

3 *Arg. l. ſi non ſubſcripſiſti 15. C. de admin. tut.*

5 Glot. in *l. Caius 39. ff. de pignor. act.*

4 Verba ſunt Iuſtiniani in *l. vlt. C. arbitr. tutel.* Iunge *l. ex ſententia 29. in fin. de teſt. tutel.*

6 *Arg. l. fideiuſſor 26. §. 1. ff. de pign. l. ſicut 8. §. non videtur, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7 Non quaſi actionem amiſeris ipſo iure, ſed quia obſtare tibi debet exceptio doli, ſi ius tuum exequi velit contra conductorem, *arg. leg. 4. §. quæſitum eſt ſi cum fundi, ff. de dol. mal. except.*

8 *L. non ſolet, 39. D. hoc tit.*

9 Ne latius pateat effectus quam cauſa.

DEFINITIO XXXII.

Reſoluta locatione reſoluitur etiam ius tertij, cui ex lege locationis ſolui debuit.

REſoluto contractu locationis, [1] quod conuenerat vt penſionis partem conductor alteri ſolueret, ius quoque tertij reſolui neceſſe eſt etiã poſt factam ab illo acceptationem, [2] adeoque licet cauſam habeat oneroſam, præſertim ſi locatore ipſo poſtulante ea reſolutio fiat, licet ex facto & culpa conductoris, [3] niſi delegatio interuenerit, quæ debitoris obligationem tranſtulerit in perſonam conductoris. [4] Non enim fieri poteſt, vt ſublata conductione obligatus maneat conductor ad præſtandum huic vel illi, quod non niſi in penſionis nomine præſtari debuit. [5] Idémque dicendum eſt ſi ex alio quolibet contractu, qui poſtea reſolutus ſit, debeatur, [6] *Ita Senatus* in cauſa procuratorum Claudij Combet, & Petri Mongella, ante Cal. Iul. 1593.

1 Hoc enim eſt quod dici ſolet reſoluto iure datoris reſolui ius acceptoris. *vulg. l. lex vectigali fundo 31. ff. de pign. act. l. 4. alias l. ſi ex duobus §. ſed & Marcellus ff. de in diem addict.*

2 Vt in legibus ſupra citatis.

3 Quamuis dici ſoleat ex vnius facto non debere alterius conditionem fieri deteriorem, *l. 2. D. quod vi aut clam, l. nec debet alteri 74. de reg. iur.*

4 Delegatio enim cum ſit nouatio mutat debitorem. *l. 1. C. de nouat. l. delegare 11. D. eod.*

5 Sublata enim cauſa effectum quoque tolli neceſſe eſt, *vulgat. iurib.*

6 *d. l. lex vectigali, d. §. ſed & Marcellus,* Iunge *l. voluntate 10. in fin. D. quib. mod. pign. vel hyp. ſoluit. l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui ab hoste poſt occupatam prouinciam conduxit, eique ſoluit, non poteſt ex ea cauſa per priorem locatorem pro hoſtilitatis tempore reſtituta per pacem prouincia conueniri.

CVm Gallorum & Heluetiorum exercitus infeſtis armis fines noſtros inuaſiſſet, ac Chablaſienſem prouinciam maiori ex parte occupaſſet, conduxerat quidam ex noſtris ab hoſtibus prædia ruſtica, quæ iam ante bellum ex cauſa conductionis cum domino contractæ poſſidebat, ſed longe viliore mercede quam illa eſſet, de qua inter eum & dominũ conuenerat, ſubindéque hoſtibus ſoluerat. Poſtea recuperata fortiter feliciterque prouincia, idem cóductor à prædij domino conueniebatur ad totius penſionis exſolutionem, & quidem eius quãtitatis, quam pro ſuperioribus annis præſtare ſolitus erat. Quidam exiſtimabant iuſtam eſſe domini petitionem cũ hac tamen diſtinctione, ſi tanti eo anno fructus fuiſſent, quaſi huic conductori imputari poſſet, [1] cum hoſte publico qui longe plus quam prædo eſt contraxiſſet. Sed humanius viſum eſt non teneri eum niſi iuxta formam locationis, quam hoſtis fecerat, & pro ea duntaxat parte, quæ hoſtis ſoluta nõ inuenietur, exemplo eius quod in vrbanis prædiis à prædone locatis conſtitutum eſt. [2] Eadem enim hac parte ratio eſt prædij ruſtici, ſi in pecunia, non item ſi in parte fructuum facta conductio ſit. [3] Neque vero imputari quicquam poſſe videbatur ei, qui iam occupata prouincia cum hoſte contraxerat, [4] ſibique ex negotiatione lucrum aliquod quæſierat quod alioquin hoſtis fuerat erepturus. [5] *Ita tractatum eſt* in cauſa R. Dom. Philiberti Milliet Epiſcopi Maurianenſis, Abbatis d'Aux, 12. Cal. Septembr. 1591.

1 Nec enim ei ſuccurri ſolet, qui prudens & ſciens alienam rem vel emit, vel conduxit, id eſt ab alio quam ab eo quem dominum ſciuit, quia eſt in mala fide, adeoque ſi emat à vero domino, quem tamen ſciat alienandi ius non habere, *l. ſciens 26. ff. de cont. empt.*

2 Quia prior conductio per hoſtilem inuaſionem fuerat interrupta, cum neque reſiſtere neque denunciare conductor potuiſſet, *l. item quæritur 13. §. exercitus veniente, & l. ex conducto 15. §. ſi vis tempeſtatis, in fin. D. hoc tit.*

3 *Ex l. verbana prædia 55. D. de cond. indeb.*

4 Gloſſ. & Bart. *ad d. l. ſi vrbana.*

5 Multo minus ei qui ſoluerat illi ipſi cui fuerat obligatus, *arg. l. ſi filia 88. ff. de ſolut.*

6 Nullum enim damnum infert qui aufert rem æquè perituram, *l. ſi alius 7. §. eſt & alia ibi æque perituris ædibus ff. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XXXIV.

Procurator non poteſt petere ſalarium poſt biennium, à die tamen finiti officij non finitæ litis numerandum.

DEbitum procuratori ob locatas à ſe operas ſalarium ſi intra biennium non petatur, peti apud nos, & eo iure quo vtimur, non poteſt. [1] Sed ita debet accipi, vt biennium illud non à die exhibitionis operarum, ſed finiti officij computetur. Itaque qui per triginta plus minus annos pro Titio procurationem exercuit, primi quoque anni mercedem etiã poſt trigeſimum elapſum non male petit, dummodo á quo tempore procurare deſtitit biennium [2] non effluxerit. Nec diſtinguemus an eadem lis per tam longum tempus tractata fuerit, an plures, quarũ vna finita alia emerſerit. Sufficiet enim toto illo tempore, quod inter ſuſceptũ finitúmque mandatũ interceſſit, vel vnam litem ſuperfuiſſe, quam procurator hic exercuerit, nec biennium vllum prætiriiſſe, á quo procurare deſierit. [4] Alioqui ſane tranſacto biennio, ſi qua de nouo lis emergat, non idcirco præteriti temporis ſalariorum extincta petitio reuiuiſcet, quod idem ille procurator nouam litem exercere iuſſus ſit, niſi intermedio illo biennij tempore aut ſalarium petiiſſe probetur, aut ne inſtantius vrgeret præſens aliquid à Titio accepiſſe. [5] *Ita Senatus* pro Claudio Combet procuratore, contra heredes D. Amedei Michal magiſtri Computorum, Prid Cal. Sept. 1593.

1 Hoc autẽ cómẽtũ & recepto potius quã conſtituto iure, nato fortaſſis ex eo, quod procuratoris officiũ, vt & mãdatũ, quodlibet debeat eſſe gratuitũ, *l. 1. §. vlt. D. mãdat.* & vnaquæque res facile redeat

ad ſuam naturam, *l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret. in fin. de pact. l. cum quidam 17. § Diuus Pius, de vſur.*

2 quamdiu enim officium durat, non poteſt imputari ei qui procurator fuit cur non egerit, ſed ex quo tantum officio ſuo ſuctus eſt.

3 Ideo autem biennium, quia pleriſque caſibus hoc tempus longum eſſe creditur, vt in ſpecie *l. ade 3. vbi gloſſ. C. hoc tit. l. ſi mulier 22. C. ad SC. Velleian.*

4 Eadem enim ratio eſt iuris & æquitatis in omnibus iſtis caſibus. Ergo idem ius, *vulg. illud 32. D. ad l. Aquil.*

5 Semel enim extincta obligatio nunquam reuiuiſcit, *l. qui res 98 §. aream, de ſolut* iunct. *l. 3 & 4. C. de praſcr. 30. vel 40 annor.*

6 Ex quo appareat voluiſſe illum tacite remittere id quod ſibi debebatur.

DEFINITIO XXXV.

Si conuenerit de facienda in ſingulos annos remiſſione poteſt vnius anni ſterilitas cum vbertate ſequentium compenſari,

CVm ob vnius anni ſterilitatem plurium annorum conductor remiſſionem petit ex lege conductioni dicta, multum intereſt an ita ſimpliciter concepta ſit conuentio & conſequenter ex iuris communis ratione interpretanda,[1] an vero ita vt ſinguli anni ſint demonſtrati; Hoc enim poſteriore caſu ſi de primi anni ſterilitate conſtet penſionis remiſſio ſtatim facienda eſt, id eſt non expectato eo an ſequentium annorum vbertas talis futura ſit, vt cum ea poſſit ſterilitas compenſari.[2] Priore vero caſu non aliud obſeruatur, quam quod citra conuentionem ex iuris ratione ſeruari oporteret. Itaque fruſtra remiſſio petetur quamdiu ſpes eſt, compenſari poſſe vnius anni ſterilitatem cum ſequentium ſterilitate.[4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa R. D. Epiſcopi Maurianenſis. Abbatis d'Aux, contra Claudium Pernollet, Idib. Nou. 1593.

1 Conuentiones enim omnes recipiunt interpretationem ex iure communi, quia contrahentes in dubio cenſentur velle ſe conformare, vt noſtri loquuntur, cum diſpoſitione iuris communis, ſicut & teſtatores, *l. vlt. vbi not. C. de verb. ſignif.*

2 Hoc ſcilicet modo vt in ſingulos annos conductionis peti poſſit remiſſio, ſi qua eius petendæ iuſta cauſa erit.

3 quod tamen expectari oporteret ex iuris communis ratione, *l. ex conducto 15. §. Papinianus: alias l. ſi vno anno. C. hoc tit.*

4 Nam etſi remiſſio facta eſſet primo anno, appareret autem ex vbertate ſequentium annorum fieri eam non debuiſſe, tota penſio nihilominus peti poſſet *d. §. Papinianus.*

DEFINITIO XXXVI.

Heres illius, qui ſocius fuit conductoris, neque à locatore, neque à conductore conueniri poteſt, niſi perſtiterit in ſocietate.

ET obligatio, quæ deſcendit ex contractu locationis tranſit vtique in heredes,[1] ſi tamen is, qui fundum à te conduxerat, me in conductionis ſocium admiſerit, tum ante finitum locationis diem deceſſerit, non poſſum cogi aut à te, aut ab eius heredibus vt maneam in conductione.[2] Non à te, quia tecum non contraxi, nec vlla tibi ex contractu cum alio aut inter alios inito, contra me competere poteſt actio.[3] Non à conductoris heredibus, quia inter me tuumque conductorem non conductio inita fuerat, ſed ſocietas, quæ morte vnius ex ſociis haud dubie finitur.[4] Plane ſi mortuo iam conductore præſtitero in gerendis rebus conductionis, ſcientibus & patientibus heredibus conductoris, tacita quædam videbitur redintegrata ſocietas,[5] à qua proinde mihi reſilire non licebit,[6] niſi heredes offerant conditionem.[7] *Ità Senatus* ex tempore pro heredibus Claudij Quimier, contra N. Cheuron, 3. Non. Iunij 1595.

1 *L. viam varietatis 10. C. hoc tit.*

2 Quamuis dici ſoleat omnes iſtos contractus ab initio eſſe voluntatis, ex poſtfacto autem neceſſitatis, *l. ſi cui 5. C. de oblig. & act.*

3 *L. quæcumque 11. D. de oblig. & act. cum ſimilib.*

4 *L. actione 65. § morte, l. 1. & paſſ. D. pro ſocio.*

5 Aut certe imago quædam ſocietatis, vt loquitur Vlp. *in l. 1. §. vlt. D. de bon. libert.*

6 Coita enim ſocietate ad tempus, is qui ante tempus renunciat, ſocium quidem à ſe, ſed non ſe a ſocio liberat, *d. l. actione, §. item qui ſocietatem pro ſocio:* teneturque quanti intereſt ſocij in cuius fraudem renunciauit, *§. diximus, & ſeq. ead. leg.*

7 Eadem conditio eſt in ſpecie, *l. cum hereditate 55. D. de acq. her.*

DEFINITIO XXXVII.

Tacita reconductio inducitur ex patientia mulieris etiam nupta, ſiue de bonis dotalibus agatur, ſiue de paraphernalibus.

SI nupta mulier fundum ſuum locauerit, & maritus cum ea ſimul contraxerit, ac finito locationis tempore conſtante adhuc matrimonio paſſa ſit conductorem in conductione remanere, æque renouata conductio videbitur acſi matrimonium nullum fuiſſet.[1] Nam ſiue fundus dotalis fuit, fructus eius ad maritum pertinuerunt quamdiu vixit;[2] eo verò mortuo imputare ſibi debet illa, cur non conductori fundum abſtulerit.[3] Siue fuit aduentitius aut paraphernalis,[4] non potuit matrimonium impedire, quo minus illa contradiceret, ac finito conductionis tempore rem ſuam auocaret.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 37. ſupr.

1 Eadem enim ratio eſt in hoc caſu quæ in aliis perſonis, & generalis eſt ſententia Vlp. *in l. item quæritur 13. § qui impleto, D. hoc tit.*

2 Scilicet pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

3 quod vtique facere potuit, dummodo præſtita marito indemnitate, *l. ſi filiofamilias 25. §. ſi vir in quinquennium*, vbi Bart. & cæteri, *D. ſolut. matrim.*

4 De quo bonorum genere agitur, *in l. ſi ego 9. §. vlt. D. de iur. dot. l. hac lege 8. C. de pact. conuent.*

5 quoniam in hoc bonorum genere nihil penitus iuris habet maritus prohibente vxore, *d. l. hac lege.* iunct. *l. maritus 21. C. de procur.*

DEFINITIO XXXVIII.

De differentia venditionis fructuum & conductionis, quantum ad tacitam prioris contractus continuationem.

QVid rurſum ſi aliquot annorum fructus & reditus venditi ſint; is contractus locationi quidem ſimilis eſt, tamen à locatione diſtat, quia venditio eſt.[1] Itaque ſi finito tempore venditor paſſus ſit emptorem in fundi poſſeſſione remanere, non cenſebitur venditio continuata. In eoque obſeruanda differentia eſt inter venditionem & locationem.[2] Venditio enim dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidem in perpetuum non ad tempus,[3] in ea autem re quæ vendita non eſt nullum omnino ius, at nec iuris occaſionem vllam tribuit emptori.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa

1 Aliud enim vendere, aliud locare, licet iiſdem regulis venditio & locatio conſiſtant, ideoque veteres iſtis appellationibus promiſcuè vſi ſunt, *l. veteres 19. & ſeq. D. de act. empt.* iunctis iis quæ docet Cuiacius *lib. 9. obſeru. cap. 13.* Vide *l. liberto 21. in princ. D. de ann. legat.* & quæ ſcripſi in priore parte Hemiſchiliadis *de error. pragmat.*

2 quæ differentia naſcitur ex diuerſa natura negotiorum,

3 quia transfertur dominium per traditionem, quæ non fit niſi ſemel, ac proinde nihil eſt quod poſſit de tacita continuatione tractari in venditione. At locatio fit ad tempus, ideoque poteſt continuari & quidem per ſolam patientiam ſine noua traditione, quia ſufficit vt conductor percipiat fructus ex voluntate locatoris ad eos acquirendos, *l. ſi ſeruus 6. § locaui, D. de furt.*

4 quoniam id quod reuera venditum non eſt pro vendito poſſideri non poteſt, ne ſi traditum ſit ex cauſa falſa venditionis, *l. 3. pe nult. D. de vſucap. aliàs, l. pen. de ſolut.*

DEFINITIO XXXIX.

Non ſemper ex cauſa inobſeruantia poteſt reſcindi aut reſolui locatio.

COnuenerat inter locatorem & conductorem vt cenſualia inſtrumenta quæ habebat omnia locator traderet conductori,

conductori,[1] ſed ita tamen vt eo prætextu non traditorum inſtrumentorum ſolutio penſionis differri non poſſet.[2] Conductor poſtea conqueſtus de mora locatoris, quaſi is non omnia quæ in manibus habebat tradidiſſet, ac nihilominus ex contractus lege præteriti temporis penſionem ſoluere condemnatus, nec conuentioni, nec iudicato paruerat.[3] Locator ex ea cauſa contractum reſolui poſtulabat, expelliq́ue conductorem, propter inobſeruantiam,[4] vt noſtri loquuntur. Placuit, in mora quidem eſſe conductorem, qui contra legem contractus ſolutionem differat prætextu non traditorum inſtrumentorum,[5] ſed tamen non id ſufficeret ad contractus reſolutionem ſi ex parte quoque locatori mora aliqua probetur interueniſſe.[6] Cum non ſolum ex natura contractus prior ſatisfacere debeat qui prior agit,[7] verum etiam in propoſito mora conductoris ex præcedente mora locatoris deſcendere videatur. Non enim poterat conductor pecuniam ſoluendæ penſioni neceſſariam in promptu habere, ſi ob non tradita inſtrumenta cenſualia vti frui re conducta nequiuiſſet.[8] Denique ita demum ex inobſeruanaia reſoluit contractum locationis neceſſe eſt, ſi eius ſolius mora interuenerit aduerſum quem reſolutio poſtulatur, eáque aperta & explorata, non ſi tantum, vt vocant, dubitatiua[9] aut ſi ex parte vtriuſque.[10] Prius igitur de illo inquirendum viſum eſt, an in tradendis inſtrumentis cenſualibus mora per locatorem contracta eſſet, conductorem vero ad id duntaxat condemnandum vt penſiones quarum dies ceſſiſſet interea ſolueret. An etiam vt eo nomine ſatiſdaret?[11] Minimè. Nec enim iuſta interponendæ cautionis ratio eſt, quod cóductor in mora ſit quamdiu dubitari probabiliter poteſt, an in mora quoque ſit locator, præſertim in præſtando eo ad quod ex contractus natura ſit obligatus.[12] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſ. D. Cardinalis de Montelbero Prioris S: Georgij, & Claudij Combet procuratoris, 9 Cal. 1593.

1 Scilicet quia cenſuum exactio aliter fieri non poſſet, *l. 2. §. 1. de pact. l. qui chirographum 59 de leg. 9. l. inſtrumenta 24. C. de fideic. l. 1. C. de donat.*

2 Solent enim conductores vt plurimum per tergiuerſationem hoc prætextu recuſare ſolutionem citantes, *vulg. §. offerri, l. Iulianus 13 D. de act. empt.*

3 Atque ita duplicem moram contraxerat.

4 Ex traditis in *l. ede 3. Codic. hoc tit.* & per Alexand. *conſil. 105. volum. 3.*

5 Lex enim contractus ſemper ſeruanda eſt. *l. legem, C. de pact. l. 1. §. ſi conuenerit D. depoſit.*

6 Odioſa enim eſt interpretatio, per quam bonæ fidei contractus reſoluitur, vnde & odioſa eſſe creditur lex commiſſoria, *l. Æmilius, 38. D. de minor.*

7 *d. l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt.*

8 Plerumque enim fit, vt nulla poſſit eſſe exactio ſine actione ſcilicet, cum debitor non vult bonam fidem agnoſcere, Theophil. *initio tit. de act.* Actio autem bene exerceri non poteſt ſine probationibus, quæ porro in hac ſpecie petendæ ſunt ex cenſualibus inſtrumentis, noſtri vocant libros recognitionum.

9 Id eſt, de qua dubitari poſſit, an mora dici debeat. Eſt enim quæſtio hæc facti, & ideo plerumque obſcura, *l. mora, 32.* iunct. *l. ſciendum, 21. D. de vſur.*

10 Hoc enim caſu compenſatio moræ vtriuſque fieri debet, ſicut fieri ſolet etiam doli & delicti, *leg. dominus, 57. in fin. D. de contr. empt. l. viro. 39. D. ſolut. matr.*

11 Nam in bonæ fidei iudiciis ex iuſta cauſa plerumque ſatiſdandi neceſſitas infligitur, *l. in omnibus, 41. D. de iud. l. pro ſocio, 38. pro ſoc.*

12 *d. §. offerri.* Ex natura enim locationis eſt, vt locator præſtet, conductori licere vti frui, *l. ex conducto. 15. §. 1. & paſſ. D. hoc tit.* [Cæterum quamuis conſtet in mora eſſe locatorem, non eo minus tamen condemnandus erit conductor ad ſemiſſem vel beſſem, aut quid aliud locatori præſtandum, ſi conſtet fruitum eſſe conductorem pro aliqua parte. Quis enim ferat eum qui pro parte aliqua fruitus eſt re conducta nullam penitus mercedis partem præſtare eo prætextu, quod per locatorem factum ſit, ne in totum frui ipſe potuerit; ſed quid & quantum interim locatori præſtare conductor debeat, arbitrio iudicis relinquendum eſt, qui ex perſonarum & rerum, & moræ circumſtantiis id æſtimare aliter atque aliter debebit. *Ita Senatus* pro Carolo Lomel. contra Claud. Rubeum, 3. Sept. 1612.

DEFINITIO XL.

Quomodo ſuccurrendum ſit locatori, ſi conductor non ſit ſoluendo, & tamen aliquid ſit, propter quod non poſſit locator cogere conductorem ad ſolutionem.

QVid ergo ſi negetur conductor eſſe ſoluendo; An patiemur nil ſoluentem eum frui re conductoris?[1] Quid ſi reditus ex pleriſque aliis fructibus conſtet, ad quorum perceptionem nulla ſint inſtrumenta neceſſaria?[2] An adhuc dicemus, locatorem facilitati & ſtultitiæ ſuæ imputare debere, quod cum tali contraxerit?[3] Iniquum ſane videatur, vt idcirco moretur in damno, cui obuiam iri poſſit.[4] Igitur ſic temperanda res erit, vt vir bonus ab vtraque parte eligatur apud quem vt ſequeſtrem fructus deponantur, prius tamen præſtita per locatorem cautione de iudicato ſoluendo, ſi in mora ipſe fuiſſe comperietur,[6] niſi conductor ipſe cauere malit, & ſatiſdare de penſionibus futuris ad diem ſoluendis, præteriti vero temporis reliqua in promptu ſoluere. Ipſi enim deferenda conditio eſt.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Solet enim hæc iuſta cauſa eſſe iniungendæ ſatiſdationis, *dict. l. omnibus 41. de iudic.*

2 Non enim poteſt hoc caſu capi prætextus non traditorum cenſualium inſtrumentorum, ſi nullam penſionis partem ſoluat conductor, qui bonis locati fruitur ex parte.

3 *Arg. l. qui cum alio, 19. de reg. iur. l. pen. D. de iur. dot.*

4 Melius enim eſt ab initio intactum quem & illæſum conſeruare, quam poſt vulnus remedium quærere, *l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſt.*

5 *Arg. l. poſtquam, 5. §. 1. in fin. D. vt legat. nomin. caueat.*

6 Eſt enim locator quodammodo reus, ex qua parte poteſt ex conducto reconueniri ad id, quod intereſt conductoris, *arg. l. non ſolum, 39. §. eſt & caſus, D. de procur.*

7 Nam cum ſequeſtratio ſit odioſa, *tot. tit. de probib. ſequeſtra pecun.* nec permitatur, niſi vt aduerſario cautum ſit, præferendum eſt remedium ſatiſdationis remedio ſequeſtrationis *d. l. poſtquam. §. 1. iunct. l. 1 D. qui ſatiſd. cog. l. Impp. 21. §. vlt. de appellat.*

DEFINITIO XLI.

Conductor locatori vindicanti dominium referre quæſtionem dominij poteſt, at non conducendi poſſeſſionem.

PAſſus bonorum ſuorum venditionem, in quorum poſſeſſionem creditor, idemque nouiſſimus licitator[1] miſſus fuerat, ab eodem creditore bona eadem ſibi, vt plerumque fit,[2] ex conductionis cauſa retinuerat. Si creditori non dominiũ vindicanti,[3] ſed poſſeſſionem ſuam repetenti controuerſiam facere velit, eo prætextu quod non dum ſubhaſtationes decreto confirmatæ ſint, quodque in iis aut enormiſſima læſio, aut aliqua, vt loquuntur, nullitas interuenerit, audiendus non eſt, etiamſi ſex menſium tempus, quod ad redimenda pignora præſtiturum eſt, nondum præterierit, quoniam poſſeſſionem ante omnia reſtituere conductor debet, ſic deinde redimere, aliudve ius ſuum proſequi, ſi quod habet.[4] Hoc ita ſi merces non pro vſuris pecuniæ debitæ conuenta ſit, ſed pro fundi fructibus, licet iuſto vſurarum modo magis quàm fructuum æſtimationi reſpondeat.[5] Nam ſi de pecuniæ debitæ vſuris à debitore eodemque conductore exſoluendis conuenerit, αἰτ᾽ χρωειν conſeruare, quam ius, dominij ſibi adſerere voluiſſe videatur.[6] Proinde redimendi ius ſaluum erit debitori, etiam poſt ſex menſes.[7] Neque enim quicquam prohibet tempus illud, quod ad redimendum pignus creditori per ſtatutum indulgetur, ex voluntate creditoris, longius fieri, ſi crediti magis quam dominij ius exequi velit.[8] Quod ſi creditor idémque locator dominium vindicet, referre quidem dominij quæſtionem etiam conductor poterit,[9] ſed ita erit accipiendum, ſi dominium ad ſe aut ad alium pertinere doceat aut quod ſatis eſt ad actorem pertinere neget,[10] non etiam ſi de creditoris iure, quod ab ipſo debitore habuit, & ex pignorum addictione creditor quæſiit, contendere debitor velit. Qua enim fronte inficiari debitor poſſit ius creditoris, quod

 ab ipſo

ab ipſo habeat debitore; Neque ſanè rurſus æquum eſt prodeſſe illi poſſeſſionem aduerſus creditorem, quam ab ipſo creditore habuerit.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in cauſa viduæ D. Battandier Collateralis Necienſis, & heredum Petremandi Falquet, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 Idem enim poteſt eſſe creditor & licitator non quidem cum venditur pignus à creditore iure creditoris, *l. qui ſub. imag. 10. C. de diſtr. pign.* ſed cum venditur ex auctoritate iudicis, *vt in l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit. l. cum bona 26. de reb. auct. iud. poſſid. aliàs l. 1. de priuileg. credit.*

2 *L. qui fundum 75. ff. de contr. empt l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, ff. de act.*

3 Nam ſi ageret vindicatione etiam contra conductorem, dominium probare omnimodo debet. Bart. *in in l. commodare, ff. commod. & in leg. ſi alienam ſolut. matr.* Corn *conſ. 219. vol. 4.* Crauet. *conſ. 157. à n. 4. vſque ad 9. ex l. vlt. C. de rei vind.*

4 Non enim poteſt dominij quæſtionem referre locatori poſſeſſionem ſolam repetenti. *l. ſi quis conductionis 25. C. hoc tit.*

5 *Arg. l. ſi ea pactione 14 D. de vſur.*

6 Non enim poſſunt deberi vſuræ niſi ex comparatione ſortis debitæ, ſors autem nulla debetur creditori qui verè pignus emit, *d. l. & qui ſub imagine 10. ad fin. C. de diſtr. pign.*

7 quaſi ſubhaſtatione & licitatione ſimulatè facta, *dict. l. & qui ſub imagine.*

8 Quamdiu enim creditor remanet verus creditor, tamdiu ſupereſt debitori ius offerendi, *dict. leg. & qui ſub imagine, l. ſi mandatu 59. §. 1. D. mand. l. 2. & 3. §. 1. l. 5. & 6. D. de diſtr. pign.*

9 Dixi *num.* 5. 5.

10 Hic enim ſufficit, *l. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acquir. poſſ.*

11 *l. 1. §. vlt. D de vti poſſid.*

DEFINITIO XLII.

Poteſt expelli conductor, qui diu ceſſauit in ſolutione penſionis, etiamſi dederit fideiuſſorem idoneum.

ADuerſus conductorem, qui præteritorum annorum penſiones non ſoluit, tametſi fideiuſſores idoneos dederit, poteſt dominus vti iure ſuo,[1] & prohibere ne ſequentium annorum fructus conductor prius percipiat, quam pro præteritis ſatisfecerit:[2] ac multò magis ſi, vt fieri ſolet, bona ſua omnia conductor obligauerit.[3] Quidni enim tantumdem iuris habeat dominus in rei ſuæ fructibus, quantum in alienis percipiendis;[4] Nam & conſtat ex ea cauſa conductorem expelli poſſe, quod in exſoluenda penſione moram fecerit.[5] Nec quod fideiuſſores idoneos conductor dedit prodeſſe illi debet, vt tanto liberius re aliena abutatur.[6] Niſi curet vt ſolutio per fideiuſſores fiat, quoniam intereſt domini vt rei ſuæ incumbat potius quam vt in perſonam experiatur.[7] Neque aliud erit, etiamſi dominus cum fideiuſſoribus pactum fecerit de non petendo, ſiue ſimpliciter,[8] ſiue ante certum tempus. Non enim ſicut pactum cum debitore factum prodeſt fideiuſſoribus,[9] ita ex contrario pactum cum fideiuſſoribus initum prodeſſe debet reo.[10] Et ſane abſurdum fuerit conductorem imputare locatori, cur fideiuſſoribus ſuis voluerit fauere.[11] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio pro Rmo. D. Philiberto Milliet Epiſcopo Maurianenſi, Abbate d'Aux, contra Claudium Pernollet, Cal. Mart. 1594.

1 Nec enim fideiuſſores dediſſe ſoluiſſe eſt, *l. quod ſi non ſoluere 20. D. de pign. act. l. item liberatur, 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 Quia ſatiſdatio diutius graſſandi in re aliena poteſtatem facere nō debet, *l. ſi quia ſatiſdatio 6. D. de ſuſp. tutor.* iunct. *l. ade 3. C. hoc tit.*

3 Plus enim cautionis in rem eſſe ſolet quam in perſonam, vulg. *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

4 Poſſet enim per hypothecariam auocare poſſeſſionem prædiorum cōductoris, obligatorū pro pēſione, eorumque fructus ſuo iure percipere quamuis cum onere imputandi eos in ſortem, *L. 1. 2. & paſſ. C. de pign. act.* Sunt enim fructus iſti tacite pro penſione obligati, tum quoque, cum de pignore non conuenit, *l. in prædiis 7. D. in quib. cauſ. pign. tacit. contr.*

5 *d. l. ade 3. C. hoc tit. l. quæro 54. §. inter locatorem, D. eod.*

6 *d. l. quia ſatiſdatio, L. D. de ſuſp. tutor.* Nam ſi publicè intereſt ne quis re ſua abutatur, *§. 1. Inſt. de his qui ſunt ſui vel alien. iur.* multo magis ne aliena, *l. ſi conſtante 24. §. ſi maritus, D. de ſolut. matrim.*

7 *d. l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

8 Id eſt de nunquam petendo. Pactum enim de non petendo duplex eſt, vnum perpetuum, alterum temporale. Vtriuſque exempla vide in *l. ſi pactus 14. & l. qui in futurum 57. & paſſ. D. de pact.*

9 *L. quod dictum 32. eod. tit.*

10 *L. fideiuſſoris 23. cum præced. & ſeq. eod.*

11 Qui vtique aduerſus conductorem ipſum habituri fuerant regreſſum, *l. cum lex 46. de fideiuſſ. & d. l. quod dictum.* Quamquam nec aliud eſſet etiamſi donandi animo fideiuſſiſſent, *vt in d. quod dictū, l. 5. de liber. leg.* Eſt enim in poteſtate creditoris plures debitores habentis, quem velit conuenire & quem velit liberare, dum perſona tantum eximatur, non etiam obligatio tota extinguatur, *l. Grauius 71. D. de fideiuſſ. l. pen. Cod. eod.*

DEFINITIO XLIII.

Non eſt facienda prouiſionalis adiudicatio locatori, qui vrgetur aliqua præſumptione doli.

NOn ſemper ex contractu locationis condemnatio prouiſionalis pendente lite fieri debet aduerſus conductorem ſolutum allegantem, tametſi ſolutio in promptu non probetur:[1] nempe ſi doli præſumptio aliqua vrgeat contra locatorem. Finge hominem eſſe mali nominis, ſolitum bis idem exigere,[2] qui poſt decem pluresve annos ex eo contractu agat contra heredes conductoris,[3] cum quo ſæpius poſuerat rationes.[4] Finge nolle hunc locatorem iurare de calumnia, & purgare ſe de dolo malo.[5] His ſane concurrentibus nemo dixerit pro locatore præſumendum eſſe. Igitur litis exitus expectandus erit, vt ſciatur an reuera debeatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. April. 1594.

1 Quod tamen regulariter obtinet, vt dixi *Defin. 4. 5.*

2 quod qui facit improbus eſt, *l. ſi quis dolo 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de reg. iur cum concord.*

3 qui poſſunt veriſimiliter ignorare ſolutionem à defuncto factam & probationes, quas haberet defunctus ſi viueret, *leg. qui in alterius 42 de reg. iur. l. vlt. pro ſocio.*

4 Ex quo ſumi poteſt coniectura non tantum ſolutionis, ſed etiam tacitæ remiſſionis ſaltem aliis concurrentibus, de quibus in *l. Procula 26. D. de probat.*

5 quod ſane manifeſtum eſt calumniæ argumentum, & ideo hoc iuramentum de calumnia neque patrono neque parentibus remittitur, *l. iuſiurandum 34. §. qui iuſiurandum, D. de iureiur.* Vide tamen Cuiac. *lib. 9. obſeru. cap. 37.*

6 Nunquam enim pendente lite iudicandum eſt pro eo, contra quem aliqua viget præſumptio, cum ea præſumptio in ipſam transferat onus probandi, *l. ſi chirographum 24. D. de probat. l. moueor 4. C. ſi ſeruus export. vend.*

DEFINITIO XLIV.

Ceſſante conductore per biennium in ſolutione expelli per locatorem poteſt, niſi vel ſatiſdet, vel ſequeſtrationem fructuum patiatur.

SI iterum atque iterum conductor in ſolutione penſionis ceſſauerit, non vtique ſtatim expelli à locatore poteſt, ſed ita demum ſi diu ceſſauerit,[1] id eſt per biennium integrum, vt vulgo noſtri interpretantur.[2] Quod ſi ſuperueniens egeſtas conductoris[3] iuſtam ſuſpicandi cauſam præbeat, vt non ſua die ſoluere conductor poſſit,[4] aut ſi male is rei conductæ fructus, remque ſuam dilapidet,[5] æquum eſt locatori conſuli per fructuum ſequeſtrationem, præſtita ſatiſdatione:[6] niſi paratus ſit conductor eiuſmodi ſequeſtrationis impediendæ gratia ſatiſdare de ſoluendo ad præſcriptum diem omni eo quod debetur,[7] quodque in futurum ex conductione debebitur.[8] Nec melior conductoris eſſe debebit conditio, quod cum ab initio contraheret iam dederit fideiuſſorem, ſiue idoneus ille ſit ſiue non,[9] ſi modo perinde in ſoluendi mora ſit fideiuſſor. Neque enim cuiquam permittendum eſt vt ſub prætextu præſtitæ ſatiſdationis in re aliena liberè graſſetur:[10] nec eo minus bonam fidem conductor præſtare debet in exſoluenda mercede quod ſatiſdederit, quippe qui etiam ſatiſfacere promiſit.[11] Nam qua fronte, obſecro, poteſt conductor imputare locatori, cur tali fideiuſſore contentus fuerit, qui ipſe promiſſa non impleat; Imputaret & ſanè ſi locator, cui hucuſque ad diem ſatisfactum eſſet, alium peteret fideiuſſorem maioris cautionis & indemnitatis habendæ cauſa.[12] Facilius vero quis admittat ſuccurrendum locatori, ſi datus antea fideiuſſor non ſolum in ſolutione ceſſauerit, ſed etiam de conductoris mora & dilapidatione conqueratur.[14]

ex

ex eaque cauſa fructuum ſequeſtrationem poſtulet, aut eorum percipiendorum fieri ſibi poteſtatem, vt habeat vnde poſſit ſoluere. Quod certe ipſi concedi, ſi alio modo locatori non conſuleretur, longe eſſet æquius, quam pati vt ex conductoris improbitate aut locator, aut fideiuſſor periclitaretur. [15] *Ita Senatus* pro R. D. Epiſcopo Maurianenſi, contra Claudium Pernollet, 3. Id. Maij 1594.

1 *L. ede 3. C. hoc tit.*
2 *Ad d. l. ede.*
3 Egeſtas enim, quæ iam ipſo contractus tempore fuiſſet, attendi non deberet, *ex reg. l. qui cum alio 29. de reg. iur.*
4 *Arg. l. in omnibus 41. D. de iud.*
5 *d. l. ede.*
6 *L. impp. 23. §. vlt. D. appellat.*
7 *Arg. l. poſtquam 5. §. 1. in fin.* illis verbis, *ſed ſi is qui vbivis non poſſit cauere, liceat legat. ſeu fideicomm. ſeruand. cauſ. caueat.*
8 Satiſdandum enim eſt in omnem cauſam locationis, *l. quaro 52. C. hoc tit.*
9 Dixi *Defin. 31. num. 6.* ℥.
10 *L. quia ſatiſdatio 6. D. de ſuſpect. tutor.*
11 Plus enim eſt ſatisfacere quam ſatiſdare, quia ſatisfactio non ſatiſdatio pro ſolutione eſt, *l. ſatisfactio 52. D. de ſolut. l. ſolutionem 176. de verb. ſign.* iunct. *l. 1. qui ſatiſd. cog.*
12 Nec enim datur fideiuſſor vt debitor liberetur, ſed potius vt pro iam obligato debitor nouus adiiciatur.
13 *L. ſi ab arbitrio 10. §. 1. D. qui ſatiſd. cog. l. 1. §. item quæritur, D. de ſeparat.*
14 Quomodo poteſt conqueri ex eaque cauſa etiam prius quam ſoluat agere mandati, *l. Lucius 38. mandat. l. ſi pro ea contra quam 10. C. eod.*
15 Nec enim malitiis eſt indulgendum, *in l. in fundo 38. de rei vind.* Nec ferendum vt fideiuſſori officium ſuum ſit damnoſum, *l. ſeruus 61. §. quod vero, de furt.*

DEFINITIO LXV.

De tacita reconductione.

Conductor, qui finito conductionis tempore remanſit in conductione prædij ruſtici, reconduxiſſe quidem intelligitur iiſdem, quibus antea conditionibus, [1] ſed non in annos totidem, ſi forte prior in plures annos facta fuerat an nos totidem, ſi forte prior in plures annos facta fuerat, an pro eo anno dumtaxat, ſi quotannis prædij conducti fructus exeunt, [2] ne tacitus conſenſus, qui ex facto inducitur, vltra quam factum ſit extendatur. Propter quam cauſam ſeparamus hac parte ruſticum prædium ab vrbano, quia vrbani prædij fructus in ſingulos dies percipitur. [3] Nam & ex contrario ſi ruſticum tale eſſet, quod non niſi in triennium aut quinquennium fructus ferret, dicendum eſſet in triennium aut quinquennium ſubſequens repetitam intelligi conductionem. *Sic tractatum eſt* in cauſa D. Dufour & Iacobinæ Berru, Id. Ianuar. 1595. Iunge Defin. 37. ℥.

1 *L. item quæritur 13. §. qui impleto, D. hoc tit. & l. ſeq.*
2 *d. §. qui impleto*, in illis verbis, *vt in ipſo anno.*
3 Quid ergo ſi bis in anno fructus ex eo fundo proueniant, aut ſtratim? Eadem reconductio cenſebitur, inquit Gotofred. *ad d. §. qui impleto.*
4 Quod enim ex facto inducitur non poteſt extendi vltra quam factum eſt, ne latius pateat effectus quam cauſa.
5 *d. § qui impleto, in fin.*
6 Dixi *n. 3.* ex Gotofredo & aliis *ad d. §. qui impleto.*

DEFINITIO XLVI.

Periculum fructuum collectorum ad conductorem omnino pertinet.

Fructus à conductore percepti, & à ſolo ſeparati periculo ipſius ſunt, non locatoris, ſiue caſu fortuito perierint, ſiue vi maiore, [1] quia iam inde à quo tempore percepti ſunt facti fuerunt conductoris. [2] Idque multo magis obtinet, ſi conſtet fuiſſe eos à conductore in longius tempus aſſeruatos vt carius venderentur. Cur enim recuſet damnum ſuſcipere, cuius periculum ſpe maioris lucri vltro incurrere voluit; [3] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra Franciſcum Iambaz, 5. Cal. Iunij 1595.

1 Dixi *Defin. 21. & ſeq.* ℥. *hoc tit.*
2 Tanquam percepti ex domini voluntate, *leg. ſi ſeruus 61. §. locaui, D. de furt.*
3 Ad quem enim ſpectare potuit commodum, ad eundem ſpectare etiam incommodum debet, *vulg. leg. ſecundum naturam 10. de regulis iuris.*

DEFINITIO XLVII.

Compenſatio facienda eſt vbertatis cum ſterilitate non tantum ratione temporis, ſed etiam ratione ſpecierum, in quibus fructus conſiſtunt.

Locatione in plures annos facta, non tantum vnius anni ſterilitas cum aliorum annorum vbertate compenſatur, [1] ſed etiam vnius ſpecie ſterilitas cum aliarum ſpecierum fertilitate. Cum enim vnicus contractus ſit, [2] ſufficit vt conductor aliqua ratione indemnis ſeruari poſſit. Itaque ſi, cum vinum & frumentum ſpectaretur, frumenti penuria magna, vini copia maxima fuerit, remiſſionem mercedis nullam fieri oportebit, [5] Non idem erit ſi aliqua conducti fundi parte frui conductor prohibitus ſit. Omnimodo enim præſtare locator debet, vt tota re conductor frui poſſit, [6] licet alia pars qua fruitus eſt indemnitatem plenam attulerit. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ex conducto 15. §. Papinianus alias, l. ſi vno, D. hoc tit.* Dixi *Defin. 3. & 1.* ℥.
2 Ratio & exemplum ſequitur in Defin.
3 Ac proinde indiuiduus: quia eſſentiæ omnes rerum ſunt indiuiduæ ſecundum Philoſophos, vt Dixi *Def. 3. n. 4.* ℥
4 Imo quod magis eſt non debet recuſare modicum damnum, qui immodicum lucrum ſperare poſuit, *l. ſi merces 25. §. vis maior, D. hoc tit.*
5 Confundi enim debent fructus omnes & meſſis & vindemiæ, *leg. fructus 7. §. Papinianus, alias l. diuortio, D. ſolut. matrim.*
6 *L. ex conducto 15. §. 1. & ſeq. D. hoc tit.*
7 *Arg. l. ſi duorum 42. D. de act. empt. l. ſicut periculum 12. l. eod. iunct. l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Contractu locationis in ſcriptis habito, tacita reconductio nulla eſſe poteſt.

Qvod placuit conductionem prædij ruſtici ad certum tempus factam finito tempore intelligi tacite repetitam, ſi locator patiatur conductorem in poſſeſſione remanere, [1] conſtat non habere locum ſi contractus fuerit in ſcriptis celebratus, [2] Tunc enim, cum contractus ex ſcriptura vires ſuas accipiat, ſolus ille tacitus cōſenſus, qui ex locatoris patientia inducitur, [3] facere non poteſt vt plus ſcriptum videatur quam reuera ſcriptum ſit; quanquam ex Iuſtiniani conſtitutionibus [4] potius quam ex iuris veteris ratione ea diſtinctio profecta videatur. [5] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Nobellet, 12. Cal. Sept. 1585.

1 Dixi *Defin. 34.* ℥.
2 *L. item quæritur, 13. §. qui impleto, in fin. D. hoc tit.*
3 *L. qui patitur, 18. D. mandat.*
4 *In l. contractus 17. C. de fid. inſtrum.*
5 Scripſi in priore parte Hemiſchiliadis, *de error. pragm.*

DEFINITIO XLIX.

Caſus, in quo conductor temporalis non poteſt expelli, ne quidem poſt tempus quamdiu ſoluit penſionem, vt alius conductor inducatur.

Locator cum conductore conuenerat, vt quamdiu conductor penſionem ſolueret non poſſet expelli ad alium ſubſtituendum conductorem. [1] Proderit ea conuentio conductori, vt etiamſi conductionis tempus effluxerit, tamen expelli non poſſit ſi ſoluat penſionem: [2] nimirum ſi ob id eum expellere locator velit vt alij locet. Nam ſi vt ipſe vtatur fruatur per ſe aut per domeſticos, vtique licere ei debet, etiamſi alia nulla ſubſit cauſa ex iis, propter quas iure receptū eſt vt

etiam ante tempus expelli conductor poſſit. [3] Tunc enim quærimus an iuſta cauſa aliqua ſit expellendi conductoris, cum vult eum locator expellere ante tempus, non cum poſt tempus. [5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Dec. 1595.

1 Poteſt enim hac lege fieri conductio, vt huiuſmodi pactum velut in partem emptionis, quomodo de ſimili pacto in venditione appoſito ſcriptum eſt in *l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, D. de act. empt. l. qui fundum 75. D. de contrah. empt.*

2 Non enim niſi perfide poſſet fides frangi ei qui præſtat quod promiſit, *l. 1. D. de conſt. pecun. l. ſi diuerſa 14. C. de tranſact. l. cum te 6. Codice de pact. int. empt. & vend.*

3 De quibus *in l. ede 3. C. hoc tit.*

4 quod certè ſine cauſa facere non poteſt, nec ſi paratus ſit præſtare quanti intereſt conductoris, quia contractus iſti omnes ab initio quidem ſunt voluntatis, ex poſtfacto autem neceſſitatis, *l. ſicut 5. C. de act.*

5 Nam & quæ ad tempus ſunt prohibita cenſentur poſt tempus permiſſa, nec quiſquam vrgendus eſt rationem reddere cur id faciat, quod ſuo iure facere poteſt, *l. 4. D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO L.

Expenſarum, quæ à conductore factæ ſunt in rem conductam ad ſuam vtilitatem, repetitio quando conductori detur?

Expenſæ per conductorem factæ, licet bona fide & ſciente locatore, non ad meliorandam aut conſeruandam rem conductam, ſed proprij commodi & propriæ negotiationis exercendæ gratia, [1] non ſunt ei reſtituendæ, ſi locator illum expellat ſuo iure. [2] Quid enim ſi locatori plus incommodi afferant quam commodi? Sane ſi per iniuriam conductor expulſus ſit, nemo dubitat quin præſtare locator debeat quanti ipſius interſit. [3] In quo etiam expenſæ proculdubio continebuntur. [4] Quamquam non eſt permittendum locatori vt expellat eo prætextu, quod paratus ſit indemnem præſtare, ſi malit conductor ſtare locationi, [5] niſi cum iuſta cauſa ſuperuenit, quam conductor proſpicere debuit euenire poſſe. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poteſt enim facile fieri vt alia ſit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2 Non enim facit iniuriam qui ſuo iure vtitur, *l. iniuriam 13. §. 1. D. de iniur.*

3 *L. ex conducto 15. §. 1. l. ſi fundus 33, verſic. nam etſi colonus, D. h. tit.*

4 Imo etiam lucrum, *d. l. ſi fundus*, ibi *in quo etiam lucrum eius continebitur*. Mea enim dicitur intereſſe ſiue quid mihi abſit ſiue quid lucrari potuerim. *l. ſi commiſſa 13. D. rat. rem haber.*

5 Idipſum enim ſemper præſtandum eſt quod debetur, ſi præſtari poſſit, non aliud pro alio inuito creditore, *l. 1. §. mutuum de reb. cred. l. cum à quo 16. & ſeq. D. de ſolut.* Aliud autem eſt id quod intereſt frui, aliud fruitio: nec recurrimus ad præſtationem eius quod intereſt, niſi in obligationibus faciendi ne ſcilicet alioqui neceſſe eſſet cogere quem præciſe ad factum, quod ſine vi & impreſſione fieri non poſſet, *l. ſi quis ab ab alio 13. §. vlt. D. de re iud. l. quoties quis alium 81. iunct. l. ſtipulationes non diuiduntur 72. in fin. princ. de verb.*. Atqui locator non tam ad factum tenetur quam ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipſe impediat fruitionem neque alius quiſquam ex iis quos prohibere poteſt *d. l. ſi fundus.*

6 Iuſta enim cauſa potiſſimum illa eſt, quæ ſit vna ex tribus, de quibus in *l. ede 3. C. hoc tit. l. quero 54. §. inter locatorem, D. eod.*

DEFINITIO LI.

Non poteſt conductor expelli prætextu neceſſitatis, niſi de ea conſtet aliter quam per iuramentum locatoris, & niſi ea neceſſitas ſuperuenerit ex poſtfacto.

Locatoris iuramento ſtandum non eſt ſi ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quod domo egeat ad habitandum. [1] Sed probanda eſt neceſſitas per ædium inſpectioné, conſiderata præſertim qualitate familiæ. [2] Neceſſitatem vero illam ſuperueniſſe neceſſe eſt. Nam ſi iam ſuberat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio. [3] Alij ſane caſus ſunt, in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis ſoluentem, inter quos ille eſt, ſi domus ruinam minetur, & reficienda ſit. [4] Sed hoc fallit ſi in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tunc erat æquè ruinoſa. [5] *Ita tractatum* & concluſum eſt ex tempore in cauſa viduæ D. des Eſchelles, & D. Aduocati Poncier, 13. Febr. 1596.

1 Semper enim nimis periculoſum eſt iudicem quem fieri in ſua cauſa, *l. Iulianus 17. ff. de iud. iunct. leg. in princ. D. quar. rer. act. non dat. & tit. C. ne quis in ſua cauſ. iudic. vel. ius dic.* Præſertim ne ſit in poteſtate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto, *leg. ſicut 5. C. de oblig. & act.* Maximè his temporibus, quibus plerique hominum tam faciles ſunt ac iurandum.

2 *L. ede 3. vbi not. C. hoc tit.*

3 *L. de ætate 11. §. ex cauſa à contr. ſenſ. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d. l. ede.*

4 *d. l. ede.*

5 Quia prouiſio hominis hoc caſu vt & in aliis pleriſque facit ceſſare prouiſionem legis, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot. l. maritus 21. C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

Ob fructus à conductore iam perceptos, ſed poſtea, quamuis intra annum quo vendi potuiſſent, maiori vi ereptos, remiſſionem mercedis petere conductor non poteſt, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit, [1] pertinere cœperunt, [2] *Sine die.*

1 Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non, ad locatorem, qui licet fructus non iure ſeminis percipiantur, ſed iure ſoli *l. qui ſcit 25. §. 1. D. de vſur.* tamen eos percepit conductor ex voluntate locatoris, quod ſufficit, *l. ſi ſeruus 61. §. locaui, D. de fur.* Sic creditor quamuis non ſit dominus pignoris, tamen vendendo pignus transfert dominium, quia vendit ex domini voluntate, *Inſtit. quib. alien. licet vel non.*

2 Eſt enim regulare vt periculum caſus fortuiti pertineat ad dominum, *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act. l. contractus 23. in fin. D. de reg. iur.*

DEFINITIO LIII.

Poteſt conductor in ſe ſuſcipere periculum omnium caſuum fortuitorum quantumlibet inſolitorum.

Conductor, qui caſuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quam cogitatorum periculum aperta conuentione in ſe recepit, non eſt audiendus ſi poſtea remiſſionem mercedis petat ob caſum fortuitum, qui ſuperuenerit, quantumcunque inſolitus proponatur. [1] Etſi enim non ſolent conuentionum clauſulæ quamuis generales ad incogitata extendi, [2] non poteſt tamen dici de caſibus inſolitis non cogitaſſe illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt. [3] *Sine die.*

1 Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus, *l. 1. §. ſi conuenerit. ff. depoſit. l. contractus 23. de reg. iur.*

2 *L. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. 1. D. de tranſact.*

3 Vt Dixi *Defin. 2. 3. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor, qui re conducta frui prohibetur non ad remiſſionem agere debet, ſed ad id quod intereſt, interim tamen non eſt inquietandus, dummodo abſtineat à tota conductione.

Si quid ex bonis locatis ſit quo conductor vti prohibeatur, ſiue à locatore ipſo, ſiue alterius cuiuſlibet vi maiore, non mercedis remiſſio eam ob cauſam petenda eſt, [1] ſed ad id agendum quod intereſt conductoris, [2] aut mercedis ſolutio deneganda, quam ſcilicet locator petere non poteſt ex contractu vltro citroque obligatorio; quam ipſe prior ex parte ſua non impleuerit: ſed obſeruare hoc caſu conductor debet,

bet, ne in reliquorum bonorum conductione perſeueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum totius mercedis ſolutionem denegando reliquos fructus impune ac ſine cauſa retinere velle videatur. *Sine die.*

1 quæ ſcilicet non ſolet peti niſi quando conductor fruitus quidem eſt, ſed minus percepit ex fructibus quam ſperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam cauſam.

2 quia locator conductori patientiam præſtare debet, *l. ex conducto 15. vbi not. D. hoc tit.*

3 *L. Iulianus. 13 § offerri, D. de act. empt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

4 Ita enim fieret vt conductor & rem & penſionem haberet, quod bona fides pati non poteſt. *leg. ex empto 11. §. veniunt, l. Iulianus 13. §. veniunt autem. l. bona fides, 50. D. de act. empt.*

DEFINITIO LV.

Prius eſt vt locator reſpondeat, ſi obiiciatur non fuiſſe ab eo impletum contractum, quam vt interim conductor ei prouiſionabiliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citroque obligatorio conuenitur, ſicuti non prius vrgeri poteſt ad præciſam ſolutionem quam aduerſarius ſe ex parte ſua contractum impleuiſſe oſtenderit, [1] ita nec facile pendente lite per modum, vt loquuntur, prouiſionis, & in fiduciæ ſpeciem condemnari debet, [2] quantumcunque oblata in eam rem, vt offerri neceſſe eſt, indemnitatis ſatiſdatione: [3] ſed tunc demum cum ad ea, quæ debitor in ſuis exceptionibus iurato allegauerat, creditor, idemque actor iurator reſponderit, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit. [4] Interim ergo ſi adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem ab ea petitione ſubmoueat, ne, ſi poſtea & ſuo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ, repellatur: ſed nullam petitionis rationem habere, vt ſi ei integram eandem adiudicationem, ſi quando iterum petetur, vel concedere vel denegare. [5] *Sine die.*

1 *L. Iulianus 13 §. offerri, D. de act. empt.*

2 quamuis dici ſoleat pedente lite mandandum eſſe contractum executioni per modum, vt aiunt, prouiſionis.

3 Quæ ſemper præſtanda eſt quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite, *l. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus, quam per l. Falcid.*

4 Hæc enim negatio eſt quæ rem dubiam facit, *l. 1. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*

5 Exemplo eius quod ſcriptum eſt, *in leg. quod in diem 7. §. 1. D. de compenſat. l. non ſolum 8. l. ſi quæcunque. D. de neg. geſt.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapſa conductionis tempora non eſt conqueſtus non auditur, ſi poſtea quid allegare velit, quo minus lite pendente prouiſionaliter ſit condemnandus.

COnductor ad penſionis exſolutionem cõuentus, non ſolùm dominij quæſtionem referre non poteſt, ac multo minus obiicere, quod bona ad alium pertineant, quam ad locatorem, [1] ſed neque allegare, nullos ſe ex bonis conductis fructus percipere potuiſſe, ſi totum conductionis tempus ſine querela elabi paſſus ſit. Nec enim credibile eſt non citius conqueſturum fuiſſe conductorem, & moleſtiam denunciaturum locatori, ſi qua de cauſa frui re conducta prohibitus fuiſſet. [2] Quod tamen non eo pertinet, vt iſtam non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat, [3] ſed vt ne qua per eam ſolutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquuntur, per modum prouiſionis: oblata ſcilicet per locatorem cautione de reſtituenda pecunia, ſi ex faciendis probationibus, euentúque litis apparebit nihil aut minus conductorem locatori debuiſſe. [4] *Sine die.*

1 *L. ſi quis conductionis. C. de locat.*

2 Nam aliena res locari poteſt, ſicut & vendi. *l. rem alienam 28. de contrah. empt. iunct. l. 1. D. locat.* hactenus nimirum vt perſonalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3 *Argument. leg. cum quidem 17. §. Diuus Pius de vſur. l. cum poſtulaſſem 44. D. de damn. infect.*

4 Debet enim locator præſtare conductori vt liceat ei vti, frui, *l. ſi quis domum 9. & paſ. locat.*

5 Secundum id quod dixi *Defin. prox. praced. num. 5.*

DEFINITIO LVII.

Poteſt inſtrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ETſi neque ratio iuris, neque forenſis vſus patitur, vt ex inſtrumento locationis præciſè cogi poſſit conductor ad promiſſæ mercedis ſolutionem, quoniam contractus vltro citroque obligatorius eſt, [1] in quo contractuum genere incipiendum eſt ab actione, non ab executione, [2] ſi tamen expreſſa conuentione placuerit, vt pro temporis præteriti penſionibus præciſe vrgere conductor poſſet, tanquam ſi ex inſtrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere ſolent, vt ſibi proſpiciant aduerſus ſolitas conductorum fraudes & tergiuerſationes, ſeruanda conuentio eſt. [3] Non enim habet conductor de quo conqueratur, qui eam ſibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem veriſimile eſt non alia lege fuiſſe locaturum. *Sine die.*

1 *L. 5. C. de execut. rei iudic.*

2 Nec enim ex contractu vltro citroque obligatorio agere quiſquam poteſt, niſi prior impleuerit ex ſua parte, *l. Iulianus 13. §. offerri D. de act. empt.*

3 *Vide l. 1. l. iuris gentium 6. §. ait Prætor, D. de pact. l. 1. §. ſi conuenerit. D. depoſit.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Poſt finitam locationem poteſt tam locator quam qui à locatore emit propria auctoritate conductorem expellere ſine metu interdicti, quamuis conductor dicat ſe à locatore emiſſe priorem, niſi hoc ipſum probet.

FInita locatione ſi conductor locatoris ſui poſſeſſionem velit interuertere, aut mutare ſibi cauſam poſſeſſionis, [1] quaſi poſſideat ex emptione, quã locator interueniſſe neget, [2] ciuilius quidem & congruentius locator faciet, ſi per iudicem expellat conductorem, [3] ne forte maioris inde rixæ vel tumultus occaſio naſcatur. [4] Sed ſi poſſeſſionis ſuæ tuendæ gratia iure ſuo vti malit, ac propria auctoritate conductorem expellere, [5] non eſt prohibendus: Nec iuſtam querelæ cauſam conductor habebit, quaſi vim priuatam, vel iniuriam aliquam paſſus, cum neque vim neque iniuriam faciat, qui iure ſuo vtitur. [6] Multo minus autem permittendum ei erit, vt quaſi ſpoliatus petat reſtitui ſibi priſtinam poſſeſſionem [7] cum nunquam poſſederit, qui nullo niſi conductionis titulo rem tenuit: [8] ac proinde locatori non ſibi, [9] eo quoque tempore quo ſtetit locatio, [10] qua finita, quis obſecro poſſeſſionis color ei ſupereſſe potuit; [11] Nam & ſi locatorem volentem ingredi poſſeſſionem rei ſuæ poſt finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipſo vim faceret, [12] adeoque deiici dummodo in continenti etiam per vim poſſet impune, [13] cum aduerſus vim nihil ſine vi fieri poſſit: [14] Sed & interdictis aliíſque actionibus poſſeſſoriis rectè conueniretur, quæ ſcilicet locatori ſemper competunt, conductori nunquam. [15] diſtinguemus an conductori res ſit cum locatore ipſo, an cum eo, cui locator rem vendiderit. [16] Planè ſi durante locatione vel locator ipſe ex emergente cauſa aliqua neceſſaria conductorem velit expellere, iis nimirum caſibus quibus hoc ipſum licet, [17] vel is qui à locatore emit, ius ſuum exequi velit, (nec enim colono ſtare cogitur [18]) certum eſt nihil niſi per Iudicem fieri oportere, [19] quod non improbabilem rei tenendæ cauſam habeat conductor etiam aduerſus locatorem, quamdiu ex cauſa conductionis eam naturaliter tenet, [20] quamuis nec dominij nec poſſeſſionis quæſtionem referre poſſit.

poſſit.[21] *Ita tractatum eſt* ex tempore in publico auditorio 3. Id. Aug. 1605.

1 Quod facere nemo poteſt, niſi probetur noua cauſa poſſidendi, quæ ſui euenerit, *l. non ſolum 33. §. quod vulgo, D. de vſucap. leg. 1. §. 1. D. pro herede.* Imo niſi poſſeſſio prima dimittatur, *l. qui bona 19. § de acq. poſſ. ff.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne poſſidebat quidem, *l. 1 § 1. ad ſi es qui, eod. tit.*

2 Quæ negatio facit vt longe minus credendum ſit conductori quam locatori: ſemper enim probandi onus ei incumbit qui dicit, *l. 2. D. de probat. l. in exceptionibus 19. & paſſ. eod.*

3 *Arg. l. creditores, 3. C. de pign.*

4 *L. non eſt ſinguis 196. de reg. iur. l. 1. D. quod leg. ſi cuius alias, leg. æquiſſimum 13 C. de vſufr.*

5 Eo ſcilicet iure quo liberum eſt cuique de rebus ſuis diſponendi arbitrium, *l. in re mandata, 21, C. mandat. l. 2. D. ſi quis à parent. manum. ſit.*

6 *L. nullus videtur 55. de reg. iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam. *l. iniuriam 13. §. 1. D. de iniur.* Itaque non poteſt hic obiici quicquam de vi priuata, *ex leg. extat, 13. quod met. cauſ. l. vlt. D. ad l. Iul. de vi priuat.*

7 *Ex can. redintegranda 3. qu. 1.* ex quo agere nemo poteſt niſi qui poſſedit.

8 Aliud enim eſt poſſidere, aliud vero eſſe in poſſeſſione, *l. ſi quis ante conduxit, 10. D. de acqu. poſſ.* vbi dicitur conductorem non poſſidere ſed locatorem. Facit, *l. ſi de eo 40. §. 1. l. ſi colonus 31. eod. tit.*

9 *L. communis 8. §. neque colonis, D. commun. diuid. l. certe 6. §. 1. D. de procur.*

10 *L. male agitur 2. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Qui autem agit *ex Can. redintegranda*, dicit ſe antea poſſediſſe.

11 Ius enim omne ſiue dominij ſiue poſſeſſionis, quod ex contractu quæſitum fuerat finiri neceſſe eſt finito contractu, *l. ab emptione, 58 D. de pact. l. voluntate 10. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. 4. §. ſed & Marcellus, D. de in diem addict.*

12 *L. vim facit 11. & ſeq. D. vnde vi & de vi armat.*

13 *L. 3. §. cum igitur eod. tit.*

14 *L. vt vim 3.* vbi omnes ſcribentes, *D. de iuſt. & iur.*

15 Scilicet aduerſus locatorem à quo poſſeſſionem habet, *l. 1. §. vlt. D. vti poſſid.* Nam aduerſus alium à quo fuerit colonus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi, *l. colonus 12. D. vnde vi* in illis verbis, *vi ab alio deiectus eſt*, quod minus bene perceptum videtur ab iis, qui verba illa emendant vt reponant, *vi ab eo deiectus eſt.*

16 *d. l. colonus, verſ. dixi nihil intereſſe.*

17 De quibus *in l. ade 3. C. hoc tit.*

18 *L. emptorem 9, eod. l. ſi merces 25. §. 1. D. eod.*

19 *Not. in d. l. ade.*

20 Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rem tenet, *l. certe, 6. § 1. D. de procur. d. l. cōmuni, 8. neque colonis, D. commun. diuid.*

21 *L. ſi quis conductionis 25 C. hoc tit.* Vide pro hac Defin. Guid. Pap. q. 480. & Ioan. Papon. *in ſyntagm. hoc ti.* §. 6. vbi tamen notat moribus Galliæ receptum eſſe, vt quicquid propria auctoritate per ſe facere quis poteſt, id per iudicem expediri oporteat. Quod & Rebuff. tradidit. Sed non iure ſcripto vtimur hac parte, vt in aliis fere omnibus. Non tamen poteſt agere conductor ex *Can. redintegranda*, qui nunquā poſſediſſet, ſed vt ei reſtitueretur poſſeſſio, in qua fuiſſet durante cōductore. Conductor enim etſi non poſſidet, tamen eſt in poſſeſſione, *l. ſi quis ante 10. D. de acq. poſſ.* Galli appoſitè dicunt, *eſt reſtabli*, quod longe aliud eſt. Debet enim petere, vt reſtituatur in poſſeſſionem nō quidem ſuam quā nullam habuit, ſed in qua erat, aliud enim eſt poſſeſſionem habere, aliud eſſe in poſſeſſione, *d. l. ſi quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expenſæ litium criminalium incumbunt oneri locatoris, & domini iuriſdictionis, non oneri conductoris, ſi nihil de eo dictum ſit.

LOcatis fructibus & reditibus vniuerſis caſtri, omnimoda vt loquūtur, iuriſdictione inſigniti, multas quoque pecuniarias, cum ſint fructus iuriſdictionis,[1] ad conductorem pertinere conſtabat, præſertim cum de iis quoque, vt conductori cederent, conueniſſet.[2] Expenſas tamen, quas pro criminis perſecutione in cauſam litis fieri oportebat, cum nihil de illis in lege locationis comprehenſum eſſet, ad onus locatoris ſpectare viſum eſt.[3] Non ſolum quod in dubio facienda ſit interpretatio contra locatorem, qui legem apertius dicere potuit, & debuit,[4] ſed etiam quia expenſæ illæ onera ſint, non tam fructuum iuriſdictionis,[5] (tametſi non niſi pro erogatis ſumptibus, in litem criminalem neceſſariis, ſpectari mulcta pecuniaria & adiudicari poſſit[6]) quam ipſius iuriſdictionis, eiuſque rei argumento illud eſt, quod etiam vel accuſati innocentia cum condemnationi ſubtrahat,[7] vel euidens inopia faciat, vt qui corporalem pœnam meretur, pecuniariam nihilominus euadat.[8] Proinde tamen cogitur dominus iuriſdictionis curare, vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eámque rem ſumptus omnes litis, ſi priuatus accuſator deſiit,[9] non modo de caſtri ſui fructibus, ſi ſufficiant, ſed etſi ſufficere non poſſint, de aliis ſubminiſtrare.[10] Quod ea res maxime ad publicam tranquillitatem pertineat, vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expenſarum remaneant impunita,[11] quæ ratio locatorem ſolū, cuius iuriſdictio eſt, nō conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum eſt, onera, etiam realia, vt puta collectas, adeoque ſeruitia per fundos ipſos conductos debita, ſi de eo nihil ex contractu dictum ſit, locatori incumbere,[12] qui percipiendo penſionem, quæ pro fructibus à colono penditur, ipſos fructus percipere intelligitur,[13] & quidem ſuo iure, quod non ſimiliter de conductore dici poteſt, qui non ſuo iure, vt emphyteuta[14] fructuarius[15] fructus percipit, vt eos in lucro habeat, ſed ex conductionis cauſa,[16][17] quæ ipſi haud dubie oneroſa eſt.[18] Neque vero deſunt, qui emphyteutam quoque, licet fructus ſuo iure percipiat, negāt teneri ad penſionis annuæ exſolutionem, niſi pro rata fructuum, ſi penſio talis tantaque ſit, vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potius, quam ob ſolam directi dominij recognitionem conſtituta videatur.[19] Nec ſimile eſt, quod locatis etiam, vt fieri adſolet, laudimiis & canonibus emphyteuticariis, ſi quæ lis ad eorum exactionem inſtituenda, & ad tractandam litem expenſa facienda ſit, totum id & periculo & incommodo conductoris cedat, non etiam locatoris, ſi nullam laudimiorum emphyteuticariorum redituum portionem ſibi exceperit.[20] Tametſi negari non poſſit, quin & laudimia, & cæteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione penſionem.[21] Sunt enim expenſæ illæ onera vt loquuntur, adæquata fructuum, qui locati ſunt,[22] non iuriſdictionis,[23] aut penſionis: Ideoque liberum eſt conductori, ab eiuſmodi emolumentorum commodo & petitione abſtinere, ſi tanti æſtimet, iis carere potius, quam litem, vel dubiam, vel damni plus, & incommodi, quam vtilitatis habituram, eo nomine inſtituere.[24] At criminis perſecutionem, prætextu damni pecuniarij[25] negligere nunquam licet ei, ad cuius onus pertinet, vt publicam vindictam perſequatur.[26] Ob idque nimirum ſolemus dicere; Iuriſdictiones omnes hodie patrimoniales eſſe, adeoque oneroſas & diſpendioſas magis, quam vtiles & fructuoſas. *Sine die.*

1 Chaſſan. *in conſuet. Burgund. tit. des iuſtices, §. 5. in princ.*

2 Lex enim contractus omnimodo ſeruanda eſt, *l. 1. §. ſi conuenerit, D. depoſ. l. pen. & paſſ. D. hoc tit. l. contractus 23. de reg. iur.*

3 Ioan. Papon. 2. *Notar. lib. 7. tit. des procés criminels & extraordinaires, verſ. nous auons donc.*

4 *Vulg. l. veteribus, 39. de pact. l. Labeo, 21. l. cum in lege 33. & ſeq. D. de contr. empt.*

5 Nam ſi eſſent onera fructuū, aliud dicendum eſſet, cum fructus non dicantur, niſi deductis expenſis, quæ ad eos colligendos faciēdæ ſunt, *l. ſi à domino 36. §. vlt. D. de pet. her. l. quod in fructus 46. D. de vſur.*

6 Itaque expenſæ iſtæ ſe habent ad fructus iuriſdictionis per modum conditionis, ſine qua non, potius quam per modum cauſæ.

7 Ergo ſpectare debent ad dominum iuriſdictionis, Capell. Tholoſ. q. 41. *vbi ſ.*

8 Nec enim, qui innocens eſt, condemnari ad pœnam debet, *l. ſancimus, 22, C. de pœn. l. ſi pœna, 20. & l. abſentem. 5. D. eod.*

9 *Vt in l. 1. §. vlt. eod. l. ſi quis iniuriam, 35. D. de iniur.*

10 Nam ſi priuatus aliquis ſit accuſator, ad eius onus hæc res pertinet. Papon. *vbi ſ.* Imbert *li. 4. Inſt. forenſ.*

11 Sibi enim imputet, qui tanti æſtimauit iuriſdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iuriſdictio, & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iuriſdictiones manant à Principe, tanquam à fonte.

12 *L. ita vulneratus, 51. ad l. Aquil. l. Stichum, 95. de ſolut. l. ſi duo 70. §. vlt. de fideiuſſ.*

13 Oſaſch. Cacher. *dec. 83. n. 5. & 6.* Alex. *conſ. 35. n. 12. li. 4.*

14 *L. non vtitur, 38. & ſeq.* D. *de vſufr.*

15 Hic enim dominus vtilis eſt, *l. vlt.* vbi omnes notant, *C. de iur. emphyt.*

16 Hic enim naturaliter poſſidere videtur, propter ius, quod habet percipiendorum fructuum, *l. naturaliter, 12. D. de acq. poſſ. l. ſi poſſ. l. ſi fructuarius meſſem, 13. quib. mod. vſufr. amitt.*

17 Nam neque fructus ſuos facit alio iure, quam quia eos percipit, ex domini locantis voluntate, *l. ſi ſeruus, 61. §. locaui, D. de furt.*

18 Abeſt enim ei pecunia, quā dat pro mercede conductionis. Itaque pro conductore facit duplex illa diſtinctio, quā tradit Bal. *ad l. 1. Cod.*

Cxa.de fruct. & lit.expenſ. Referre, an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt poſteriore tantum caſu, non etiam priore, fructus dicantur deductis expenſis. Item Referre, an fructus debeātur alicui ratione perceptionis quod eos reus percceperit, vt tūc ſumptus deducantur. An vero ratione promiſſionis, & tunc ita demū deducantur ſi ex cauſa lucratiua debeantur, non etiam ſi ex oneroſa.

19 Iul.Clar.*lib.4 ſent.in §.emphyteuſis, q.4. in fin.*

20 Alioqui teneretur locator ad expenſas litis pro rata parte laudimiorum & ſeruitiorum, quam ſibi excepiſſet, ob rationem, quæ ſequitur in Defin.

21 *d.l non vtitur 38.& ſeq.D.de vſufr.l.Pomponius 29.D. quib.mod. vſufr.amit.*

22 Nam neque aliam cauſam habent, quam colligendorum fructuum, neque ſine iis colligi fructus iſti poſſent.

23 Cum qua ſcilicet nil commune habent, poſſunt enim deberi, & paſſim debentur ei, qui nullam iuriſdictionem habeat.

24 Nam neque iure ſuo vti cogitur, ſi nolit, *l.ſi iudex 28.D. de minor.& tot.tit.C.vt nem.inuit.agere vel accuſ.cogat.* Neque verecunda eius cogitatio, qui lites execratur, vituperanda eſt, *l.4.§.1.de alien.iud.mut.cauſ.* [illegible]

25 Simile quiddam eſt *in l.cum pater.77 §.cum exiſtimaret.de leg.2.*

26 Semper enim puplica vtilitas præferenda eſt priuatæ, *L. vulg. auth.res quæ, Commun.de legat.*

TIT. XLIII.

DE IVR. EMPHYTEVT. & feud.

DEFINITIO I.

Acquiſito ſubfeudo per Principem an ius feudi extinguatur.

VASSALLI feudatarij ſubuaſallus inſcio eo & irrequiſito ſubfeudum in Principem ex cauſa donationis tranſtulerat. Poſtmodum Princeps id feudū nouum cuidam vendiderat, præfatus id ſe facere, vt ad ſuam naturam feudum reuerteretur, priorique feudatario priſtinū ius ſuum reſtitueretur. Eodem contractu Princeps cauerat, nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, repromiſſa etiam indemnitate, ſi de iis controuerſiam pateretur. Quærēbatur de iure primi feudatarij, an extinctum prorſus fuiſſet per alienationem factam in Principem, an hactenus ſaluum eſſet, vt ſaltem laudimiorum petendorum ius haberet. Conſtabat, non idcirco equidem videri commiſſam amittendi feudi conditionem ad ſuperioris feudatarij commodum, quod in alienatione ipſius conſenſum vaſſallus inferior non exquiſiſſet; quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie ſunt feuda omnia ad inſtar patrimoniorū. Sed tamen quia ſubuaſalli facto deterior ignorantis vaſſalli cōditio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, ſi ſummo iure ſecum ille agi pateretur, poteſtatem ei fieri debere: [3] quoniam ipſius quàm maxime intereſſet, eum habere vaſſallum à quo debita obſequia exigere pro arbitrio poſſet: [4] nec à Principis dignitate aliena videbatur ea ſententia, cum Principem vaſſalli ſui vaſſallum fieri prorſus incongruum foret, [5] quod tamen alioqui euenire neceſſe eſſet, niſi quis tentare vellet, quod multo eſſet abſurdius & iniquius, [6] ex ea donatione, cui vaſſallus non conſenſerat, omnia feudi iura extincta fuiſſe, quaſi conſolidationis poteſtate. [7] Quænam enim, obſecro, vtilis dominij conſolidatio fieri potuit cum eo dominio, quod penes Principem manſerat, quod ſcilicet non directum erat, ſed ſubiectionis potius & ſuperioritatis; [8] Eo nimirum fere iure, quo dicimus, omnia Principis eſſe imperio non dominio. [9] Denique cum rei geſtæ ordinem eſſe oportuerat ad faciendam conſolidationem, vt dominium vtile cum directo primùm, deinde directum cum ſuperioritatis dominio coniungeretur. [10] Alioqui medium illud ius directi domini, quod ſane inuito & ignoranti ei auferri non poteſt, [11] obſtat omnino, ne alia duo iungi poſſint. [12] Quam ob cauſam illud quoque non immerito placuit, ſi ſubuaſſalli bona ob admiſſum crimen læſæ maieſtatis confiſcanda ſint, non debere eam rem nocere domino directo, qui nihil deliquerit, [13] ideoque rem ita temperandam eſſe, vt feudum vendatur, redactumque pretium æquis portionibus inter Principem & vaſſallum diuidatur, [14] ne aut vaſſalli ius obſtet Principi, aut Principis maieſtas vaſſallo iniuriā adferat. [15] Quanto minus igitur nocere vaſallo debebit, quod ſubfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt noſtri loquuntur, primæuo & naturali, ſed ex mera ſubuaſſalli voluntate, adeoque liberalitate peruenerit; [16] Proinde non dubitandum videbatur, quin ex vera iuris ratione ſaltem laudimia Princeps deberet [17] propter inueſtituram, [18] quæ ipſi non ſecus ac alij cuilibet neceſſaria eſſet, iure prioris vaſſalli integro ſubſiſtente. [19] Etſi enim dici ſolet, inueſtituræ ius hoc eſſe, vt eam præcedere aut ſubſequi debeat fidelitas, [20] quam vaſſallum à Principe ſuo exigere ferendum non ſit, [21] nihil tamen prohibet, remiſſa propter Principis perſonā præſtandæ fidelitatis neceſſitate, [22] ſupereſſe ius reale feudi, cuius ratione & inueſtituram accipere neceſſe ſit, & laudimia ſoluere, [23] quorum quippe obligationi cauſam det res ipſa, non perſona, [24] licet ob contractum debentur, & propoſita vt plurimum in perſonam actione exigantur. [25] Quanquam nec defuerunt, qui dicerent, Principem, cum hac parte, vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure cenſendus ſit, [26] iuſte recuſare non poſſe, ſi feudum retinere malit, quo minus dominium, aut, vt vocant, homagium etiam vaſſallo ſuo præſtet ſaltem per procuratorem, [27] Sed cum id plane indecens & inconueniens futurum ſit, [28] nec omne, quod licet, expediat; [29] modeſtius, & prudentius vaſſallus fecerit, ſi contra Principem ius ſuum non exequatur, Princeps vero & liberalius & magis ex dignitate, ſi feudum ſibi donatum aliterve acquiſitum, quamprimum in alium transferat, nec ſuprema ſua poteſtate in vaſſalli diſpendium abutatur. [30] Quam ob cauſam nec errauerit meo iudicio, qui eam alienationem neceſſariam eſſe dixerit, [31] Illud certe indubitatum eſt, & ſuperioribus prorſus conſequens, & ea alienatione, quam in priuatum Princeps contulerit, laudimia deberi, non ea ſolum ratione, quod quæ in perſona Principis mouere poterant, ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubie capax ſit & accipiendæ inueſtituræ, & præſtādæ fidelitatis, [32] ſed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum ſuperioritatis domino conſolidari non potuerit propter intermedium ius directi domini, quod impedit coniunctionem extremorum, [33] cum eodem tempore penes duos in ſolidum eſſe nequierit. [34] In quo errarunt grauiter, qui contra ſcripſerunt feudum, quod ad Principem quouis modo redierit, ad primam naturam rediiſſe intelligi, ob idque à præſtandæ fidei vel homagij neceſſitate immune eſſe, [35] quod nos negamus. *ſ Ita Senatus* pro Paſſerato conductore reditus Caluimontis Gebennenſis, contra D.Baronem de Viry, menſe Iul. 1588.

1 quod tamen dicendum eſſet de iure communi feudorum, *tit. quib.mod.feud.amitt.§.vlt.in vſib.feudor.*

2 Boër.*dec.204.num.6.*

3 *L.non debet alteri.74.de reg.iurip.* Speculat.*in tit.de feud.§.de homagio & fidelitate, q.40.& l.milites, C.de loc.& conduct.curial.l.1.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.c.2.Extr.eod.*

4 Quod non tam facile fieri poteſt contra Principem, quia potentioribus pares eſſe non poſſumus, *leg.3.in princ.D.de alien.iud.mut.cauſ.fact.* Specul.*d.q.40.*

5 quia vaſſallus tenetur præſtare fidelitatem & homagium domino ſuo, & inueſtituram ſolet ſequi vel præcedere fidelitas, in ſignum ſubiectionis & ſuperioritatis, atqui abſurdum eſt dicere aliquem eſſe ſuperiorem Principe in ipſius Principis territorio, Iac.de Sainct.Georg. *de feud.§.qui quidem inueſtiuit, num.64.*

6 Ex ratione poſita *num.1.5.*

7 Quæ ſententia eſt Petri Gregorij, *part.3.ſyntagm.lib.45.c.16.n.5.& 6.* Ægid.Magiſter, qui ſic iudicatū refert *tit.de feud.* quaſi res vnaquæque facile redeat ad ſuam naturā, *l. ſi vnus, 27.§.pactus, ne peteret,*

8 Dominium enim vtile non poteſt conſolidari niſi cum directo, Directū porro cū dominio illo ſuperioritatis: maxime vero hoc obtinet, cum dominij vtilis acquiſitio facta eſt nō ex natura & iure primæuo feudi, ſed ex cauſa extrinſecus accedēte placet enim dominū feudi conueniri poſſe tanquam extraneū quemlibet poſſeſſorē, quādo nactus eſt rem feudalē, non poteſtate feudali, ſed ex alia cauſa voluntaria vti priuatus velut exēptione, donatione, legato. Vide Cacher. *conſil.239.nu.9. & 24.vbi citat. cap.imperialem.& præterea,& §.callidis,*

vbi

vbi DD. *de prohib. feud. alien.* per Feder. Dec. *conſ.* 139. *n.* 12. *& conſ.* 196. *n.* 12. Afflict. *ad d. tit. de prohib. feud. alien. l. in pr. n.* 14. Paril. *vbi* ſ. §. 30. *q.* 22. *n.* 93. Guill. Bened. in verb. *& vxorem nu.* 560. Steph. Bert. *conſ.* 207. *vol.* 1. *& conſ.* 3 *inſpecto in fi. li.* 3. Guid. Pap. *q.* 575. Iac. de S. Georg. *in tract. de feud.* in verb. *qui quidem inueſt. col.* 16. *verſ. item quaro.*

9 Sic Seneca quodam loco ſcribit, quem refert ac alios pleroſque in hanc rem Dionyſ. Gotofr. *ad Nou.* 105. *de conſulib. in fin,* vbi vide. Et ſane non poterat dominium directũ hoc caſu penes Principem, cum ab eo alienatum eſſet in vaſſallum, qui habebat ſubuaſſallum, nec quicquam ſibi Princeps reſeruaſſet niſi ſuperioritatem. Vnũ enim idémque dominiũ non poteſt in ſolidũ eſſe penes duos *l.* 1. *§. ſi duobus vehiculũ. D. cõmod. l. de hereditatis* 19. *§ pater D. de capt. & poſtlim.*

10 Nam cum Princeps ſupremus habet vaſſallum & ſubuaſſallum, fit neceſſario vt dominium directum ſit medium inter dominium vtile & dominium ſuperioritatis.

11 Ex citatis *n.* 3. ſ. Iunge *l. vlt. D. de pact.*

12 Medium enim inhabile ſemper impedit coniunctionem extremorum, *l. pen. D. rat. rem haber. l.* 1. *in fin. l. potior,* 12. *in princ. D. qui potior in pign. hab. cum ſimilib.*

13 Specul. *in d. l. de homagio & fidelit. q.* 40. *ex l. res vxoris* 24. *C. de donat. int. vir. & vxor. l. dotem* 11. *§. dominus de public. & vectig. l. ſancimus* 23. *C. de pœn. l. ſi finita* 1. *§ ſi de vectigalib. verſ. ſed decernendum D. de damn. infect.*

14 Specul. ibid. *ex l. qui ſolidũ* 78. *§.* 1. *de leg.* 2. *l. item ſi verberatũ* 15. *§.* 1. *D. de rei vind. l. fundus* 33 *locat. l. Lucius* 11. *D. de euict.* Nam & fiſcus vendere poteſt rem communem inuito ſocio, dummodo ei partem precij reſtituat *l.* 1. *C. de com. rer. alien. l. vnic. C. de vend. rer. fiſcal. cum priuat. com, li.* 10. *tit.* 4. Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l. actione* 65. *§. ſocietas, D. pro ſocio.*

15 Vide Cap. Tholoſ. *q.* 395. *&* ibi Aufrer.

16 Ex citatis *n.* 8. ſ.

17 Laudimia enim ſunt ex fructibus feudi & dominij directa, cum fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes conuentiones, omniſque vtilitas rei, Bald. *in l. ſi traditio* 4. *C. de act. empt.* Alex. *ad l. diuortio, alias §. Papinianus, l. fructus ſolut. matr. per l. cum autem* 23. *§. vlt. de adil. edict. l. mercedes* 29. *D. de pet. her.* Chaſſ. *conſ. Burg. tit.* 4. *§.* 17 *gloſſ.* 7.

18 Hæc enim vnica ratio eſt propter quam laudimia debentur, in recognitionem ſcilicet dominij directi *l. vlt. C. hoc tit.*

19 Et ideo qui contra putant coguntur dicere extingui hoc caſu ius vaſſalli, quod ſanè iniquum eſſet, vt ſ. diximus.

20 *Toc. tit. quid praced. deb. an inueſt. an fidel. in vſib. feud.* iunct. *tit. quid ſit inueſt. & ſeq.*

21 Iac. de Sanct. Georg. *de feud. in §. qui quidem inueſt. n.* 64. & Prætext. *in c.* 1. *an filiũ vel agnat. poſſ. reb. feud.* Specul. *d. §. de homagio q.* 24.

22 Propter illã inconuenientiã, vt in *l. interdum* 34. *C. de oper. libert.*

23 Quamuis laudimia in ſignum ſubiectionis debeantur, et notat. Aluarot *in tit. de prohib. feud. alien. per Frid. §. illud,* quem refert Gozad. *conſ.* 65 *n.* 13. Bud. ad *l. Herennius, de euict. l. D. in l. fin. C. hoc tit.*

24 Sunt enim laudimia onera realia feudi non minus quam ſeruitia & rem ſequuntur, quocunque progrediatur. Chaſſ. *in conſ. Burg. rubr.* 22. *gloſſ.* 1. *n.* 9. Res enim tranſit regulariter cum ſuo onere *l. alienatio* 67. *D. de contr. empt. l. vnic. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien. l. poſſeſſores* 12. *verſ. illud quoque, C. de fund. patrim. li.* 11. *tit.* 91.

25 Vulgaris enim Pragmaticorum vox eſt, Seruitia in rem, laudimia in perſonam peti debere.

26 Princeps enim aut fiſcus ſuccedens priuato vtitur iure priuati *l. fiſcus* 6. *D. de iur. fiſc. l. cum quidam* 17. *§. fiſcus de vſur. l. via* 23. *§. ſi fundus, ruſtic. prad.* Specul. *in tit. de feud. §. quoniam, q.* 24.

27 Specul. *in d. §. de homagio q.* 24. *&* 40.

28 *d. l. interdum* 34. *de oper. libert.*

29 *L. non omne* 144. *de reg. iur.*

30 Nam cum Princeps non ſit dominus vniuerſalis rerum in ſuo territorio exiſtentium, niſi quod ad iuriſdictionem & protectionem, Gloſſ. & DD. *ad l.* 3. *C. de quadr. praſcr.* Gloſſ. & Bart. *in l.* 2. in verb. *& eius, C. in quib. cauſ. colon. cenſit. dom. accuſ. poſſ. lib.* 11. *tit.* 49, non poteſt inferri à iuriſdictione, & poteſtate ſuprema ad iura feudalia & emphyteutica, quæ nihil commune habent cum iuriſdictione, ſed per ſe ac ſeparatim conſiſtunt, Alex. *conſ.* 112. *in cauſa & lite vol.* 4. Rebuff. *de cong. port. n.* 115.

31 Neceſſariæ autem alienationes ſemper ſunt permiſſæ, *l. alienationes* 13. *D. famil. erciſc.*

32 Quod enim abſurdum & inconueniens eſt in perſona Principis, vt vaſſallo ſuo fidelitatem & homagium præſtet, non eſt inconueniens in perſona priuati, & pro varietate perſonarum mutatur qualitas & conditio bonorum, *l. procuratorem* 90. *§.* 1. *de acquir. her. l. vlt. C. de inoff. teſt.*

33 Dixi *num.* 10. *&* 12. ſ.

34 *l.* 1. *§. ſi duobus vehiculum D. commod. l. de hereditate* 16. *§. ſi pater D. de caſtr. pecul.*

35 Quos retulimus *num.* 7. ſ.

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad onera feudi vel ſubfeudi ad ſe reuerſi?

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut ſubfeudi, quod iuris feudalis poteſtate ad ſe reuerſũ eſt; qui tamen ſi iure priuato & ex cauſa aliqua voluntaria puta ex emptione, donatione, legato, aliáve ſimili rem feudalem nactus eſſet, vt extraneus poſſeſſor quilibet non male conueniretur, [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Oſaſc. Cacher. *dec. Ped.* 166. *n.* 9. *&* 14. Tiraq. *de retract. conuen. §.* 3. *gloſſ. vnic. n.* 13. & alij quos citaui ſ. *Defin. prox. n.* 8. Adde Guid. Pap. *q.* 57. vbi Ranchin. in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione ſubfeudi debentur laudimia feudi domino, ſi Princeps ſubfeudum alienauerit poſteriore loco.

QVi dominus erat feudi & ſubfeudi, vtrumque diuerſis perſonis eodem tempore vendiderat, alióve genere alienationis transtulerat. Nulla eo nomine laudimia deberi conſtabat. Sed ſi diuerſis quoque temporibus ſic contraxerit, vt feudum primum deinde ſubfeudum alienauerit, ex cauſa poſterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubie debebuntur: [1] quaſi reddita feudo ſubfeudóque per alienationem priſtina natura, quæ dominij confuſione in eiuſdem domini & poſſeſſoris perſona paulo ante intercidiſſe videbatur. [2] *Sic tractatum* in eadem cauſa.

1 Facilis enim eſt vniuſcuiuſque rei reditus ad ſuam naturam, *leg. ſi vnus* 27. *§. pactus ne peteret, in fin. D. de pact. Can. quaſi de contradict.* 4.

2 Simile quiddam eſt *in l. penult. §.* 1. *de except. rei iud. leg. qui res* 98. *§ aream, D. de ſolut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus eſt reale, & pro laudimiis perinde atque pro ſeruitiis competit hypothecaria.

LAudimiorum præſtandorum obligatio ſicut ex re ipſa proficiſcitur, [1] quandoquidem laudimia in directi dominij fructu eſſe exiſtimantur, [2] ita ſequitur quemcunque fundi poſſeſſorem, [3] petique poſſunt etiam hypothecaria, ſi dominus directus ſuum ius exequi, & dominij vtilis conſolidationem quaſi exiſtente conditione perſequi nolit. [4] In ea vero actione hypothecaria ſi alij creditores concurrant, directus dominus ſine dubio omnibus omnimodo vt anterior præferetur [5] non ſecus ac pro annui canonis penſitatione. *Sic tractatum* in eadem cauſa. Vide tit. ſin. cenſ. vel relig. Defin. 1.

1 quia cauſam habent à reſtitutione dominij rei feudalis vel cenſualis, vel emphyteuticæ, *l. vlt. vbi not. D. hoc tit.* Chaſſan. *in conſuet. Burg. rubr.* 11. *§.* 1, *n.* 3. *&* 5. Mod. *in conſuet.* Pariſ. *tit.* 1. *§.* 22. *nu.* 13. *& fuſius in §.* 1. *gloſſ.* 5. *num.* 1. *&* 2.

2 Siquidem fructuum nomine continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. ſi traditio,* 4. *C. de act. empt.* & alij citati *Defin.* 1. *num.* 17. ſ.

3 Sicut & cætera onera omnia realia, *l. ſi debitor,* 12. *C. de diſtr. pign.* Dixi *Defin.* 17. ſ.

4 Nec enim cogitur quiſquam vti iure ſuo, aut pro ſe introducto, *l. ſi iudex,* 18. *de minor.*

5 Nemo enim priuilegium habere poteſt contra dominum in ea re, quæ eſt ipſius domini, *L. ex facto* 52. *verſ. reſpondit, ff. de peral.* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Gloſſ. ibid. *ex l.* 5. *§. quid tamen de tribut. act.* melius facit, *l. in liberto* 77. *ff. de ſolut.* [*arg. l. in liberto* 77. *ff. de ſolut. l.* 3. *C. an ſeruus ex ſuo fa.*]

6 quamuis dici ſoleat, ſeruitiorum petitionem eſſe in rem, laudimiorum vero in perſonam. Dixi *Def.* 1. *num.* 24. *&* 25. ſ. Vide Admed. de Pont. *in quaſt. laudim. q.* 45. Excipe tamen creditores poſſidentes eam ipſam rem, pro cuius venditione laudimia petuntur. Quia ſicut non debentur laudimia ſine translatione dominij vtilis vt vocant, ita neque transferri poteſt dominium illud in emptorem niſi per translationem poſſeſſionis, quæ porro auferri non poteſt creditori pignoratio, quin ei debitum offeratur, poſteaquam placuit etiam feudalia bona & emphyteutica poſſe alienari, obligari, & eorum poſſeſſionem transferri, etiam ignorante domino, adeoque inuito Def. 8. *n.* 1. ſ. Itaque cum laudimia non debeantur, niſi in caſum, & quidem in eum caſum, quem creditor anterior, idemque poſſeſſor impedire poteſt, conſequens eſt, vt potior debeat eſſe cauſa poſſeſſoris, quam emptoris, & conſequẽter, quam domini, cuius ius hac parte pendet ex cauſa emptionis. Aliud iuris eſt in ſeruitiis, quæ debentur abſolutè, non in caſũ, & immediatè in recognitionẽ domini directi.

DEFINITIO V.

De tributo ſubditis indicto ob equeſtris dignitatis acceſſionem.

TRibutum, cuius ſubditis indicendi ius feudatarij pleri-que habent ob equeſtris dignitatis acceſſionem,[1] non eo minus indici poteſt, quod dominus equeſtrem dignitatem nactus ſit ab alio Principe, quàm qui in eos ſubditos ſupremam habeat poteſtatẽ. Eſt enim ius hoc perſonale competens ob iuriſdictionem, quam in ſubditos habet dominus cui proinde ſufficit, quod eques eſt, vndecunque tandem eam nactus ſit dignitatem.[2] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creiſſiaz, contra Syndicos & incolas de Cormoran, 1. Cal. Iul. 1588.

1 De quo vide Chaſſan. *in conſuet. Burg. tit. Des iuſtices & droits d'iceles* §. 4. in verb. *Nouelle Cheualerie, ex l. vnic. C. de aur. coronar. lib. 10. tit.* 4.

2 Chaſſan. vbi ſ. n. 44. *verſ. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l. 1. C. de mulier. & in quo loco.* *Papon. in ſyntagm. Areſt. tit. Des tailles és quatre cas. Arreſt.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per ſubditos pendendi quatuor caſibus.

QVi ius habent indicendi ſubditis tributi[1] quatuor illis vulgaribus notiſſimiſque caſibus, ſi nuptui collocanda ſit primogenita filia, ſi tranſmarina profectio ineunda ad bellum contra infideles gerendum, ſi iuſto bello captus dominus magna pecunia redimendus ſit, ſi denique equeſtrem dignitatem a Principe quolibet nactus fuerit, non pro arbitrio quantum lubet poſſunt indicere, ſed quod iuſtum & moderatum videatur.[2] Id vero Senatus noſter cum de ea re quæſtio incidiſſet, ſic temperandum exiſtimauit, vt in ſingulos caſus à ſingulis focis quatuor florenos monetæ noſtræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat, non etiam capitum aut facultatum habita ratione.[3] Sic iudicatum contra D. Marchionem de la Chambre, 5 Id. Iun. 1581.

1 quod ius neceſſe eſt proficiſci vel à conceſſione Principis, tanquam quod ſit ex regalibus, *c. 1. quæ ſunt regal. in vſibus feudor.* Alex. *conſ.* 145. *vol. 2. lib.* 1. vbi Bart. *C. de ſuſcep. et arcar. lib. 10 tit.* 7. Vel à conuentione & recognitione expreſſa. Guil. Bened. *in rep. cap. Raynutius, in verb. & vxorem, dec. 4. n.* 555. *verſ. tamen* vel denique ex generali & immemoriali conſuetudine, quæ vicem legis & priuilegij obtineat, Guid. Pap. *conſ.* 1. Boer. *quæſt.* 126. Chaſſ. *tit. Des iuſtices & droits d'icelles.* §. 4. *n.* 55. *ex c. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verb. ſignif. l. 3. §. ductus aquæ, de aqua quotid. & æſtiu.*

2 *Arg. l. ſi libertus* 30 *ff. de oper. libert.*

3 Quia loci onus magis eſt, quàm perſonæ & patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iuriſdictionis, ille demum ad onera iſta tenetur. [Obſerua tamen hoc Senatuſconſultum ſpecialem habere rationem in Marchionib. Comitibus & alijs feudis magnam aliquã dignitatem habentibus. Nam in cæteris minoribus ſatis viſum eſt ſi debita ſubditorum annua duplicentur, vt ab eodem Senatu noſtro pronunciatum eſt pro domino de Malyuert, & de Conflens, cùm is filiam ſuam domino Franciſco Craſſo Senatori clariſſimo nuptum daret. *Sine die.*]

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in perſonam competunt domino directo contra emphyteutam, & quidem tertia etiam contra heredem eius poſt alienationem factam irrequiſito domino, cætera vero duæ contra poſſeſſorem.

QVi emphyteuſim accepit, & eo nomine ad canonis annui, quod ſeruitium dicimus, præſtationem ſtipulanti domino ſe obligauit, ſi non ſoluat, triplici actione, quamdiu rem tenet, conueniri poteſt. Vindicatione, quoniam qui emphyteuſim conceſſit, dominium directum penes ſe retinuit, nec ei nocere debet, quod vtile certa lege tranſtulerit in eum, qui contractus legi non obtemperat.[1] Hypothecaria, propter illam vtilis dominij tranſlationem, quæ facit, vt in cæteris ferè omnibus eadem ſit emphyteutæ conditio, quæ eſſet, ſi directum quoque haberet.[2] Etſi enim dici ſolet, nemini rem ſuam obligatam eſſe poſſe,[3] veruntamen eſt vtile dominium, cuius ſolius ratione pignus contrahitur ad directum dominum non pertinere.[4] Denique in perſonam, quia ex contractu propriáque ſtipulatione obligatus eſt.[5] Si rem alienauerit irrequiſito domino, conſtat iuris emphyteuticarij rationem illam eſſe, vt iure ſuo cecidiſſe dicendus ſit, ac domino directo liberum eſſe debeat rem quaſi commiſſam reuocare, nullo etiam pretio emptori reſtituto.[6] Sed ſi malit, poteſt agere non ſolùm vindicatione aut hypothecaria aduerſus nouum poſſeſſorem,[7] ſed etiam perſonali aduerſus emphyteutam, ac ſi rem adhuc poſſideret, quia dolo malo deſiiſſe videtur poſſidere, qui alienauit non exquiſito domini conſenſu, quem ante omnia exquirere debuit.[8] Ideoque pro poſſeſſore condemnandus eſt, cum dolus pro poſſeſſione ſit.[9] Nam & domini directi intereſt, vt quamplures ad ſuum conſequendum habeat actiones,[10] & conſequenter vti ne amittat perſonalem illam, quam contra nouum poſſeſſorem, qui nec contraxit, nec quaſi,[11] habere nullam poteſt.[12] Sed etſi emphyteuta deceſſerit, eius heres licet non poſſideat, eadem perſonali actione proinde tenebitur, ac ſi poſſideret,[13] cui nimirum dolus factúmque defuncti æquè ac ipſi defuncto, cuius vices gerit, nocere debeat.[14] Hæc ita ſi non ex poſtfacto alienationem ſciuerit dominus directus, & laudauerit. Tum enim non magis æquum eſt teneri emphyteutam, ipſiúſve heredem perſonali actione,[15] quàm ſi prius requiſito & conſentiente domino alienatio facta eſſet.[16] Quid enim intereſt, an domini conſenſus præceſſerit, an ſubſecutus ſit;[17] Aut quænam perſonalis obligatio ſupereſſe debeat aduerſus eum, qui rem poſſidere deſierit, volente illo, cui non niſi propter rem illam erat obligatus?[18] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Leyderij, Ioannis Penſabini, & Procuratoris fiſcalis Gebennenſis Prouinciæ, 5. Idus Iulij 1588. Iunge ſequentem Definitionem.

1 Datio namque in feudum vel emphyteuſim non eſt modus transferendi dominij directi, ſed potius redimendi, *l. 1. paſſ. C. hoc tit. l. 1. D. ſi ager vectig. & emphyt. pet.* Transfertur tamen ex iis cauſis dominium vtile, ſecundum interpretes. De quo vide quæ ſcripſi *lib. vlt. Coniect.*

2 Non enim poteſt contractu ſe tueri is, qui prior ipſe facit aduerſus contractum, *l. quæro* 54. *§. inter locatorem, D. locat. l. Iulianus*, 13. *§. offerri, D. de act. empt. l.* 2. *&* 4. *D. ſi ager vectig.*

3 Adeo vt habeat vtilem actionem in rem etiam aduerſus dominum. *l. 1. §. vlt. eod. tit. ſi ager vectig. id eſt emphyt. pet.*

4 *L. neque pignus* 45. *de reg. iur. l. pen. §. 1. D. de except. rei iud.*

5 Et conſequenter directo domino obligari poſſe. Non enim poteſt vtrumque dominium directum & vtile locum habere in eadem perſona, ſicut obligatio directa & vtilis, quia maior & plenior tollit minorem, *l. debitori* 50. *D. de fideiuſſ.*] Intellige igitur hypothecariam hoc caſu competere domino directo, ſi vt paſſim fit, bona omnia emphyteutæ ſint domino obligata. Nec enim credendum eſt dominum directum habere priuilegium vllum tacitæ hypothecæ quaſi in hoc ſimilis ſit legatario vel fideicommiſſario, qui habet eaſdem iſtas tres actiones, perſonalem vindicationem, & hypothecariam *l. 1. C. commun. de leg.* Etſi autem omnia emphyteuticaria, quàm cætera, ſolent in recognitionibus obligari, in hoc tamen intereſt an agatur in emphyteuticaria an in cætera, quod in emphyteuticariis dominus directus potior eſt omnibus creditoribus tanquã antiquior. *arg. l. in liberto* 77. *de ſolut. l. ex facto.* 52. *D. de pecul.* In cæteris verò non item quaſi in ſingulos annos noua ſit obligatio, quæ naſcitur de ſoluendo canone emphyteutico. Idque videtur ex æquitate conſtitutũ, Ne nulla ratio ſupereſit poſterioribus creditoribus euitandi huius incommodi, cùm ſit, vt non ſemper antiquior inueniatur dominus directus, nec tam curioſi eſſe debeant, qui cum emphyteuta de bonis non emphyteuticis contrahunt, vt inquirant; vtrum reliqua vlla pro bonis emphyteuticis debeantur, potiùs quàm ex mera iuris ratione, cùm par ſit & æquale ius pignoris quæſitum domino directo in omnibus bonis obligatis. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Maij 1624. & iam antea in cauſa D. Senatoris de Coyſiaz, & Iacobi Pontaliter. *Sine die.* Iunge *Defin.* 1. *J. de bon. author. iudic. poſſid.*

6 *L. 1. de oblig. & paſſ. de verb. oblig.*

7 *L. vltim.* vbi Iaſ. & alij, *Cod. tit.* Guid. Pap. *quæſtion.* 162. *ex cap. imperialem, §. callidis de prohib. feud. alienat.* per Frideric. *& quæſtione* 161.

8 Quia cum ſint iſtæ actiones in rem, non poſſunt exerceri, niſi contra poſſeſſorem, *leg. qui petitorio 36. D. de rei vindic. leg. pignoris 17. D. de pignor.*

9 Dolo enim facit quiſquis non facit id, quod facere debet, aut id facit, quod facere non debet. *leg. qui non facit 121. de reg. iur. l. 3. D. quæ in fraud. credit.*

10 *L. qui dolo 31. l. parem 150. de reg. iur.*

11 *Licium filius 76. §. variis, de leg. 2. l. 1. §. 1. D. quod leg.*

12 Actio enim perſonalis non poteſt dari, niſi præcedente aliqua obligatione, nec obligatio vlla naſci, niſi ex contractu vel quaſi, aut ex delicto vel quaſi, aut aliis quibuſdam modis. *l. 1. l. nihil aliud 51. de oblig. & act. l. licet 43. §. ea obligatio, de procur.*

13 Obligatio enim perſonalis non ſequitur ſingularem ſucceſſorem, *l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. ſi heres, D. ad SC. Treb.* Specul. *in tit. de locato. §. nunc aliqua, verſ. 108. quæritur n. 132. & verſ. præced. n. 153. & verſ. 166. num. 192. ex leg. 3. §. vlt. l. etſi vſusfructus 7. D. de vſufruct. quemadm. cau.* Anchar. *conſil.* 386 incip. *in lite & quæſtione.* latè Iaſ. *in l. vlt. fol. mihi 33. col.* 1. quem omnino vide in principali notab. Guid. Pap. *quæſt.* 9. vbi defendit gardam Delfinalem, vt ipſe loquitur, debitam ex recognitione, deberi ab herede recognoſcentis, etiam qui bona non teneat, nec eſſe onus reale, quale eſt tributum Principi debitum, vt efficiat tertium poſſeſſorem, niſi cum heres vel nullus apparet, vel ſoluendo non eſt. Et ita ibidem Ranchin. *ex l. fin. de contrah. empt. l. 1. C. in quib. cauſ. l. Impp. de public. & vectig. l. 1. C. in quib. cauſ. pign. l. 1. C. de annon. & tribut. lib. 10 l. fin. C. ſine cenſ. vel reliq.*

14 quia omnes perſonales obligationes & actiones tranſeunt in heredem, *l. vlt. C. de her. act. l. 1. C. ſi cert. pet.* Vide *l. 1. C. hoc tit.* Bart. *in l. 1. n. 7. & 8. D. de cond. ex leg.* Spec. *in d. §. nunc aliqua, q. 9. n. 18. q. 56. n. 70. & verſ. 127. n. 153.*

15 Ex reg. *l. quod ipſis 143. & l. ex qua perſona 149. de reg. iur.*

16 quæ non ſupererrat niſi in pœnam alienationis factæ domino irrequiſito, quæ pœna remittitur, cum venditio quandocunque approbatur, *vt in l. de lege 6. §. 1. & l. ſeq. D. de leg. commiſſ. l. vlt. de eo quod cert. loc.*

17 Nec enim cogitur dominus vti iure ſuo, ſi nolit, *l. ſi iudex 28. D. de minor. l. pactum 46. D. de pact.*

18 Non enim requiritur hic conſenſus pro forma actus, vt præcedere debeat quomodo *in l. ſi quis mihi bona 25. § iuſſum, D. de acq. her.* ſed pro tuendo iure domini directi, ne ſit in poteſtate emphyteutæ ius ipſius lædere, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

19 Obligatio enim emphyteutæ eſt quidem perſonalis, quia naſcitur ex ſtipulatione, ſed tamen non alia de cauſa contrahitur, quam quia is rem emphyteuticam poſſidet, ideoque cum non competat, niſi quatenus contra poſſeſſorem, non poteſt ſupereſſe aduerſus eum qui deſiit poſſidere, ſi nulla ei culpa obiici poſſit, *l. vlt. vbi gloſſ. fin. C. ſin. cenſ. vel reliq.* Nec contrarium eſt quod ait *l. apud Iulianum 40. §. heres, de leg. 1. & leg. qui concubinam 39. §. qui hortos, de leg. 3.* heredem cogi tributa præterita legati prædij ſoluere. Sic enim id accipi debet vt teneatur legatario non reipub. vt *ibid. gloſſ.* interpretatur. Denique tritum eſt ceſſante cauſa finali ceſſare quoque diſpoſitionem, *vulg. l. vlt. de hered. inſt.*

DEFINITIO VIII.

Poſtquam bona emphyteuticaria redacta ſunt ad inſtar patrimoniorum, an & quo caſu poſſit prior emphyteuta conueniri etiam poſt alienationem?

AT poſtquam moribus noſtris eo decurſum eſt, vt non tantum bona emphyteuticaria, ſed feuda quoque ipſa redacta ſint ad inſtar patrimoniorum, [1] ac proinde irrequiſito etiam domino non ſecus ac ea quæ prorſus libera ſunt, & vt vocant, allodialia alienari poſſint: [2] illud quoque conſequens fuit, vt per quamlibet fundi emphyteuticarij alienationem tam perſonalis illa actio, quæ contra emphyteutam competebat, quam fundi velut commiſſi auocandi ius intercidat, [3] ſi modo emphyteuta poſſeſſorem exhibeat, [4] qui & perſonalem obligationem annui canonis ſoluendi in ſe ſuſcipere, & laudimia, quæ propter alienationem debentur, ſoluere paratus ſit. [5] Alioqui licet in promptu varias certaſque actiones dominus habeat, quibus poſſit adigere poſſeſſorem, vt vel re cedat, vel emphyteuticariæ obligationis conditionem agnoſcat, ipſius tamen intereſt emphyteutam iam obligatum in obligatione retinere potius, quam litem aduerſus nouum poſſeſſorem, vt ſe obliget inſtituere. [6] Itaque non minus agere cum emphyteuta eiuſve herede hoc caſu poterit vt in poſterum quoque præſtet canonem etiam poſt alienationem, [7] quam vt reliqua ſoluat, ſi qua forte pro annis præteritis alienationis tempore debebantur, [8] idque domino directo plerumque ſane commodius eſt, quoniam emphyteuta eiuſve heres, neque dominij, neque poſſeſſionis quæſtionem referre poteſt. [9] At qui ab emphyteuta comparauit, poteſt, quouſque probauerit dominus eã ipſam eſſe rem, quæ primùm in emphyteuſim conceſſa fuerit. [10] Plane ſi nouus poſſeſſor petat inueſtituram laudimiaque offerat, cogitur dominus laudare ratamque habere alienationem. [11] Pro quo incommodo, quod inuitus emphyteutam habere cogitur illum, quem prior emphyteuta elegerit, [12] in eo quoque ipſi proſpici æquum fuit, [13] quod ſtatuto noſtro [14] ſumma ratione conſtitutum eſt, vt quiſquis rem empyteuticariam tenere probatur, hoc ipſo perinde obſtrictus ſit ad cenſus & canonis annui profeſſionem ſolutionemque faciendam, ac ſi is ipſe contraxiſſet. [15] Quo veluti remedio aduerſus frequentiſſimas poſſeſſorum cauillationes propoſito, [16] cœpit parum intereſſe domini quod eo irrequiſito poſſit res emphyteuticaria alienari, [17] cũ triplicẽ illã actionem, quod aduerſus emphyteutã exercere poterat, æque habiturus ſit contra nouum poſſeſſorẽ, [18] adeo vt & quaſi iam obligatum eum ad hoc cogere poſſit vt ſe obliget, debitique profeſſionẽ faciat, quam vulgo recognitionem appellant, ne alioqui lapſu temporis, mutatiſque poſſeſſorum perſonis tantũ eueniat, vt probationes pereant, hoc eſt, vt neſciatur an res de qua agitur illa ipſa ſit, quæ in emphyteuſim data dicitur. [19] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *quæſt.* 59.

2 Ioan. Faber *ad §. adeo. n. 3. Inſt. de locat.* Boer. *dec.* 204. *n.* 7. Itaque otioſa hodie quæſtio eſt, quæ olim fuit agitata inter noſtros, An poſſit emphyteuta donare irrequiſito domino, vt notat Ranchin. ad Guid. Pap. *quæſtione* 47.

3 Tanquam quæ non poſſit ſubſiſtere ſine poſſeſſione rei propter quam datur, *arg. l. Imperatores 7. de public. & vectig.*

4 Non enim ſufficiet, vt dicat ſe non poſſidere quod ſufficeret in actione in rem, *l. vlt. D. de rei vind.* quia non potuit in amittenda poſſeſſione damnum inferre domino, Dixi *Defin. præc. n.* 9.

5 Quo caſu non poteſt ſane dominus directus dicere quicquam ſua intereſſe. Nemo autem ſine intereſſe aut agere aut excipere poteſt, *l. 3. §. 1. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

6 Intereſt enim cuiuſque non vexari litibus & ſumptibus, *l. minoribus 6. D. de minor. l. 1. D. de inoff. teſt. l. 1. C. de admin. tut.*

7 Spec. *in tit. de locat. §. nunc aliqua, q. 9. n. 18. & q. 56. n. 70. & verſ. 127. num. 153.*

8 Quamuis reliquorum præſtandorum obligatio ſequatur emptorem, *l. vlt. & tot. tit. C. ſin. cenſ. vel reliq.*

9 *L. ſi quis conductione 25. C. de locat.*

10 Nec enim confeſſio & recognitio vnius poteſt aduerſus alium fidem facere. *tot. tit. in alios act.*

11 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

12 Nemo enim cogitur alium ſocium habere quam quem ipſe elegerit, *l. actione 65. §. ſocietas, D. pro ſocio.* Emphyteuta verò ſocius quodammodo eſt, *§. adeo, Inſt. de locat. & conduct.*

13 Vt qui in vno grauatur in alio releuetur, *vulg. l. cum qui 30. de iureiur.*

14 *Incip. rempublicam lib. 3. ſtatut. Saband. c. 4.*

15 Hoc vero non tantùm per actionem in rem, ſed etiam per actionem perſonalem, Guid. Pap. *q.* 42. Vide quid non prorſus diſſimile *in l. quidam 29. D. ad SC. Vellean.* Intellige tamen pro annis ſecutis alienationem. Nam pro reliquis præteriti temporis, non poteſt nouus emphyteuta conueniri in perſonam, neque hoc ſtatutum loquitur.

16 Solent enim poſſeſſores vt plurimum cum ex iure emphyteutico conueniuntur negare omnia, dominium ſcilicet directum eius qui agit, & identitatem rei pro qua conueniuntur, vt actorem onerent quam grauiore poſſunt probatione, & conſequenter maioribus ſumptibus.

17 Eſt enim alia ratione ſuccurſum dominis directis, vt pro pretij quinquageſima, quam olim habebant laudimiorum nomine, *l. vlt. C. hoc tit.* habeant hodie aut tertiam aut quartam, apud nonnullos etiam dimidiam, vt plurimum vero ſextam pretij partem.

18 Scilicet vindicationem hypothecariam, & actionem perſonalem, de quibus omnibus dictum eſt *Defin. præced.*

19 Hoc enim vnum eſt quod hodie probari debet propter ſtatuti noſtri auctoritatem. Alioqui ex ratione iuris probandum eſſet, quod is qui recognouit fuerit dominus vtilis & poſſeſſor tẽpore recognitionis, ne alioqui ſequeretur vt verba enunciatiua probarent in non antiquis etiam inter alias partes, contra ea quæ notantur in *l. optimam, Cod. de contr. & com. ſtip.* iunge *Defin. ſeq.*

DEFINITIO

DEFINITIO IX.

Neque rem emphyteuticariam nouo cenſu onerare licet ſine voluntate domini directi, neque alius profiteri poteſt, quam qui reuera poſſidet. Et quid ſi contra factum ſit.

EDicto diui Emanuelis Philiberti Ducis noſtri prohibitum eſt non ſolùm ne emphyteutæ liceat, quod nec iam olim licebat,[1] rem emphyteuticariam alienando nouum ei cenſum aliúdve vllum onus imponere, ne ſit in ipſius poteſtate duriorem facere, domini directi conditionem,[2] cum eo difficilius pretióque viliore emptorem res inueniat, quo grauiori onere affecta eſt,[3] ſed etiam ne quis annui cenſus obligationem tanquam poſſeſſor profiteatur, niſi qui verus ſit poſſeſſor: nimirum ne illudatur domino directo, cuius ſane intereſt, vt ſciat quis rem poſſideat,[4] cum nec quicquam ei iuris ei tribuat ea profeſſio contra verum poſſeſſorem, ſi ab eo facta probetur qui non poſſidebat.[5] Etſi enim ſtatuto noſtro remiſſa eſt domino directo neceſſitas probandi, quod profeſſionis tempore poſſideret is, qui profeſſionem emiſit:[6] tamen cõtrariæ probationis facultas illi qui ex eiuſdem obligatione conueniatur, erepta non eſt.[7] Sed & domini intereſt ſcire an verus emphyteuta rem alienauerit, cum propter laudimia quæ ex alienatione debentur,[8] tum etiam vt ſciat vbi res ſit, ſi vel ob non ſoluta laudimia rem quaſi commiſſam perſequi velit,[9] vel quia alia ratione in rem agere malit, quam in perſonam.[10] Neque tamen eo minus obligatur is, qui cum non poſſideret mentitus eſt ſe poſſidere,[11] multóque magis ex ea profeſſione tenebitur, ſi ſubinde canonem annuum per aliquot annos ſoluerit,[12] adeo vt nec cogendus ſit dominus ab eius obligatione diſcedere, ſi contra eum agere malit quã contra nouum poſſeſſorem,[13] tametſi poſſeſſor ipſe totam obligationem in ſe ſuſcipere non recuſet, ne quod in domini fauorem inductum. Princeps voluit, in eius incommodum iniqua interpretatione retorqueatur.[14] Nec rurſum condici poterit ea obligatio aut ſolutio quaſi ſine cauſa facta, ob id ſolum quod qui profeſſus fuit non poſſideret.[15] Subeſt enim verus illa cauſa, quod iam ante fuerat eo nomine obligatus,[16] quodque imputare ſibi debeat, qui in obligatione remanere maluerit, quam ſuſcipiendæ obligationis neceſſitatem in nouum poſſeſſorem transferre.[17] At non liberabit ea res nouum poſſeſſorem, ſi malit illum dominus habere obligatum.[18] Quamquam ſi aduerſus eum egerit, aut quo alio modo alienationem inſcio ſe factam laudauerit,[19] non erit ipſi permittendum, vt recurrere poſſit contra priorem emphyteutam, à quo ſemel receſſerit.[20] Solent vero qui tanquam poſſeſſores profitentur, vt huic periculo occurrant in ipſo actu proteſtari, vt ſi quid per errorem profeſſi ſint nocere iis non debeat.[21] Qua proteſtatione ſicut multorum ruſticitati & imprudentiæ conſulitur,[22] ita iuuari eos æquum non eſt, qui vltro profeſsi cum ſcirent ſe non poſsidere, fraudandi domini conſilium habuiſſe credendi ſunt.[23] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam cum liceret olim emphyteutæ rem alienare irrequiſito domino, multo minus poterat nouum ei cenſum imponere aliquando, *leg. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

2 quod permitti nunquam debet, *l. 1. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. 2. D. quod vi aut clam.*

3 *L. ſi venditor 6 §. vlt. de ſeru. export. l. fundi partem 79. l. qui fundum 75. de contrah. empt.*

4 Nempe ad laudimia & ſeruitia exigenda, quorum nomine actio in rem competit aduerſus poſſeſſorem, vt dixi *Def. 4. ſ.* Iunge *l. 4. §. is vero qui agrum, & §. ſi cum ego. D. de cenſib.*

5 Cenſus enim profeſſio neque dominium aufert vero domino, neque poſſeſſionem vero poſſeſſori, *l. quæ quiſque 64. D. de acq. rer. dom.*

6 *In c. rempublicam*, de quo dixi *Def. præced. n. vlt.* Et ſanè non quilibet admittitur ad profitendum, ſed is demum quem prius conſtitit poſſidere.

7 Semper enim contra præſumptionem ſupereſt locus veritati, *leg. ſi chirographum 14. & ſeq. l. Impp 29. in fin. D. de probat.*

8 Debentur enim ex quacunque dominij tranſlatione. *l. vlt. Cod. hoc titul.* alienatio autem omnis actus per quem dominium transfertur, *l. 1. C. de fund. dotal.*

9 quod ſuo iure facere poteſt, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

10 Cum dici ſoleat plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonam, *l. plus cautionis, de reg. iur.*

11 In pœnam ſcilicet mendacij, vt & in *l. vlt. D. de rei vind. Auth. item poſſeſſor. C. qui potior. in pign. hab.* niſi poſtea veniam petierit vt ſibi liceret profeſſionem emendare, vt *in d. l. 4. §. de cenſib.*

12 Quia per eiuſmodi ſolutionem tanto magis decipitur dominus directus, *arg. l. Pomponius 29. D. quib. mod. vſusfruct. amitt.*

13 Scilicet actione illa perſonali quæ naſcitur ex contractu ipſo emphyteutico.

14 *Arg. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

15 Quaſi hoc ipſo probetur facta per errorem: ſemper enim incipitur à profeſſione poſſeſſionis, vt ſequatur profeſſio debiti.

16 Ergo conueniendus eſt hoc caſu ex prima confeſſione, non ex ſecunda.

17 Nunquam enim ei ſuccurritur qui ſeipſum in neceſſitatem coniecit. *l. ſi fideiuſſ. 7. §. ſi neceſſaria, D. ſi quis ſatiſd. cog. l. 1. §. vim fluminis, D. ſi quis cautione.*

18 Eſt enim obligatus ille nouo & proprio iure, quia rem poſſidet, idque ex auctoritate ſtatuti, de quo diximus in præcedentibus.

19 Laudat vero ſatis hoc ipſo quod contra eum agit tanquam contra poſſeſſorem, *arg. l. 1. §. illud quæritur, D. de ſeparat.*

20 Iis enim, qui ſuas actiones, ſiue expreſſè, ſiue tacitè remittunt, non eſt dandus regreſſus, *l. quæritur 14. § ſi venditor, D. de ædilit. edict. d. l. 1. § illud quæritur, de ſeparat.*

21 Vnde & profeſſiones iſtæ à ruſticis noſtris vt plurimum vocantur proteſtationes.

22 Cum ſane ſuccurri æquum eſt aduerſus errorem, ſiue iuris ille ſit, ſiue facti, vt & in aliis fere omnibus. *l. vlt. vbi not. Cod. de teſt. l. ſi quis id quod 7. § pen. D. de iuriſd.* Iunge *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

23 *l. is qui ſe obtulit 25. l. & ſin autem 28. D. de rei vind. l. pen. D. de dolo, cum ſimilib.*

DEFINITIO X.

Poteſt fundus emphyteuticarius diuidi inter plures perſonas, & ita ſolutio quoque canonis annui, ſed poſſeſſorum expenſis, ac ſine incommodo domini directi

ETſi ſolutio per partes magna incommoda habere dicitur,[1] non tamen prohibetur is qui fundum ampliſsimum in emphyteuſim accepit per partes eum diſtrahere, tametſi ita futurum ſit vt canonis annui ſolutio inter omnes poſſeſſores pro rata diuidi debeat:[2] ſiue quod id omnino conſequẽs ſit ei, quod dicimus bona omnia emphyteuticaria, adeoque feudalia redacta eſſe ad inſtar patrimoniorum,[3] ſiue quod pro leuiore illo incommodo longe maius commodum dominus ſentiat[4] in laudimiorum perceptione, quæ præcipuum iuris emphyteutici fructum conſtituit:[5] Nam quo plures fuerint poſſeſſorum perſonæ, eo plura ſperari poſſunt laudimia ex plurium ſpe venditionum.[6] Hactenus tamen domino ſuccurritur, vt quæ in diſtribuendis diuiſi canonis portionibus cura, diligentia, impenſáque neceſſaria eſt, tota ab ipſis poſſeſſoribus conferatur,[7] nec aliud teneatur dominus, quam vt cenſualia inſtrumenta, quorum inſpectione in eam rem opus eſt proferat, vt ſciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur,[8] ſi in eo negligentes poſſeſſores fuerint, non proderit ſingulis, quod partem offerant, ni totum ſoluant,[9] totiuſque emphyteuſeos auocandæ ius domino perinde competet acſi nemo offerre vellet,[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. 3. in princ. ff. famil. ercisc. l. cum hi 8. §. in cauſa, ff. de tranſact. l. 37 ff. de alim. legat.*

2 Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l. com. diuid.* ob hanc cauſam ſcriptum eſt iudicem non facile debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3 Scripſi *Defin. 8. ſ. ex* Guid. Pap. q. 59.

4 *Arg. l. cum qui 30. ff. de iureiur.* Sic commodum compenſari debet incommodo in ſpecie, *l. 1. §. vlt. de aqua & aqu. pluu. arc.* Spec. q. 71. *num. 92. & ſeq. de locat.*

5 *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

6 Quia facilius eſt vt ex pluribus vnus velit vendere aut alter alienare, quam ſi vnus tantum eſſet, qui alienare poſſet.

7 Ne videatur in eorum fuiſſe poteſtate vt læderent ius domini directi, *d. l. 7. in princ ff. com. diuid.*

8 *Arg. l. inſtrumenta 14. C. de fideic.* Quidni enim hoc ſaltem præſtare cogatur dominus, quod ſine diſpendio ipſius futurum ſit, *arg. l. in creditore 38. ff. de euict.*

9 Propter naturam actionis, quæ indiuidua eſt, *l. rem hereditariam 65 ff. de euict. l. quamdiu 6. C. de diſtr. pign. l. 1. Cod. debit. vend. pign. impedimento poſſ.*

DEFINITIO XI.

Emphyteuta poteſt inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione perſonali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta ſunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet, ne liceat emphyteutæ inuito domino reſilire à contractu, qui vltro citroque obligatus eſt.[1] Sed tamen eo iure vtimur,[2] vt ſi emphyteuta, licet perſonali actione conuentus rem derelinquere malit quam canonem ſoluere, audiri debeat,[3] ſi non expreſſa conuentione ſibi dominus in contrarium proſpexerit:[4] quoniam & plus præſtat,[5] ſi modo non deteriore conditione res ſit, quo tempore derelinquitur, quam erat cum accipiebatur,[6] nec quicquam impediat quo minus vacuam eius poſſeſſionem nanciſci dominus poſſit:[7] ſed & illud requiritur, vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vſque ſoluat is, qui rem derelinquere paratus eſt,[8] itemque vt nihil omnino ex iis bonis retineat, quæ vnius tantum canonis confuſum onus ab initio habuerunt.[9] Cætera enim quæ eodem quidem contractu, ſed diſtinctio canonis onere conceſſa fuerint retinere, ſi velit non prohibetur,[10] ſolius Principis ius illud eſt, qui tributum debet perſonæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametſi maxime bonis velit cedere, quoniam inuidioſum id & à Principis maieſtate alienum videatur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 37. infrà

1 Cum enim hic ſit contractus verus propriam naturam propriúmque nomen habens, *l. 1. C. hoc tit.* ab initio quidem eſt voluntatis, ſed ex poſtfacto neceſſitatis, vt cæteri, *l. ſicut 5. C. de oblig. & act.*

2 Ex conſuetudine quæ hic maximè ſpectanda eſt. Chaſſan. *in Conſuet. Burgund. tit. De mains mortes. §. 8.* in verb. *en delaiſſant, num. 4.* poſt Alberic. de Rolat. *in l. cum fructuarius 64. de vſufruct.* Spec. *tit. de locat §. nunc aliqua, verſ. 128. n. 154. ex l. venditor 13. §. ſi conſtat. Com. præd.*

3 *Arg. d. l. cum fructuarius & ſeq. l. ſi abſente 48. D. de vſufr. l. etſi forte 6. §. etiam in fin. D. ſi ſeruit. vind.* Albet. *in d. l. cum fructuarius, & in leg. 2. col. pen. C. de iur. emphyt.* Not. *in c. quæ in Eccleſiarum, de conſt. & in c. 1. de vaſ. qui contra conſt.* Lot. Vide tamen Bart. *ad l. is cum quo, de aqua & aqua pluu. arcend.* vbi diſtinguit an onus ſit certum an incertum, vt poſteriore caſu liberetur poſſeſſor rem derelinquendo, priore non item per *l. quicunque, C. de fund. patrim. lib. 11. l. imperator 70. §. ſi centum, de leg. 2. l. prætor 7. §. 1. de damn. infect. §. ſi vero quis locat. Nou. de alie. & empb.* niſi conueniatur actione reali vel officio iudicis, inquit, Bart. *ex d. §. 1. & d. §. etiam.*

4 Plus enim poteſt conuentio quam conſuetudo, *l. licet 8. leg. circa 19. C. hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc cauſam legit affirmatiuè *ſi ſpecialiter exprimatur*, ſublata dictione *nihil*, quæ eſt *in vulg. edit.*

5 quo caſu admittit Bart. poſſe rem derelinqui etiamſi onus fuerit certum à principio, ex *l. illud 7. §. 1. de tribut. act. & d. l. is cum quo.* Non aliter ex *l. propter 5. C. qui bon. ced. non poſſ. l. pen. C. de reſcind. vend.* Vide *l. cum qui 15. aliàs l. Iauolenus de ann. legat.*

6 *l. ſed cum 65. de vſufr.*

7 Vide Aufrer. *ad dec. Cap. Tholoſ. 704.*

8 Nam quod rem derelinquit non debet ei prodeſſe quantum ad tempus quo ipſe poſſedit, cum ſibi debeat imputare, cur non citius dereliquerit.

9 Eſt enim hoc onus planè indiuiduum. *d. l. 6. in princ. commun. diuid. l. cum quæritur 26. de admin. tut. l. ſi ita 39. in fin. de oper. libert.* Iunge *Defin. 76. ∫.*

10 Quia eorum cauſa eſt ſeparata, *arg. l. etiam 29. §. 1. D. de minor.*

11 *d. l. propter 5. C. qui bon. ceder. poſſ. l. quicunque cum gloſſ. in l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11. tit. 61.* Chaſſan. *tit. De mains mortes §. 8.* in verb. *en delaiſſant, n. 4.* vbi diſtinguit an agatur de cenſu, tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiuſmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt poſteriore caſu liberetur poſſeſſor rem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra ſecundum ſine ceſſione.

SI is qui fundum in emphyteuſim acceperat eúdem alteri in ſecundam emphyteuſim, quam libellum vocant, conceſſerit,[1] eodem iure aduerſus libellarium vti poteſt, quo is ipſe domino directo tenebatur,[2] quaſi domini quoque directi iure cenſeri debeat ſi cum ſecūdo emphyteuta comparetur.[3] Quamquam enim eiuſdem rei duo in ſolidum domini eiuſdē dominij genere eſſe nequeūt,[4] nihil, tamē prohibet duos eſſe directos dominos, duoſque vtiles diuerſis, vt aiūt, reſpectibus.[5] Itaque ſi primus emphyteuta ex propria obligatione coāctus canonem ſoluerit, quem ſecūdus ex ſua ſoluere debuit, poteſt eo nomine ſecundum etiam citra ceſſionem eaſdem actiones exercere, quas & directus dominus aduerſus eum quem ex illis vellet, poſſet,[6] vendicationem ſcilicet ſaltem vtilem,[7] hypothecariam, & perſonalem. At quid ſi non appareat, quo iure & per cuius perſonam ad poſſeſſorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino ſoluere primus emphyteuta coactus ſit? An vlla ei aduerſus poſſeſſorem pro repetitione actio competeret?[8] Mouet quod ſuum potius quam alienum negotium geſſiſſe videatur qui id ſoluit, ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur.[9] Atqui verum eſt obligationis illius perſonalis contrahendæ aliam cauſam non fuiſſe, quam quod tum emphyteuta rem haberet, quæ nunc ab alio poſſidetur.[10] Ergo æquius eſt vtili ſaltem negotiorum geſtorum actione teneri poſſeſſorem, qui ſolutionis commodum ſentit,[11] quod rem habet quam alioqui dominus non ſoluto canone iure ſuo euincere potuiſſet.[12] Siquidem canonis præſtandi onus reale eſt, & proinde rem ipſam ſequitur ad quoſcumque tranſeat poſſeſſores,[13] nec cogi poteſt directus dominus fidem à ſe emphyteutæ datam ſeruare poſſeſſori, non ſatisfaciente ex ſua parte emphyteuta, à quo neceſſe eſt, vt poſſeſſor quiſquis ille eſt cauſam habuerit proximam, aut remotam.[14] Emphyteutæ vero multo minus imputare poſſeſſor poteſt, cur non ſoluat canonem eius rei nomine debitum, quam ipſe non emphyteuta poſſideat.[15] Tutius tamen emphyteuta fecerit ſi ſoluens domino imperet in continenti ceſſionem actionum, vt indemnitati ſuæ melius conſulat,[16] nec perſonalem tantum habeat actionem, ſed etiam hypothecariam & vindicationem, quas haud dubiè citra ceſſionem & ſuo iure habere non poteſt.[17] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vide tit. Si n. cenſ. vel reliq. Defin. 1.

1 Eſt tamen differentia in contractum emphyteuticum, libellarium & cenſualem, de quibus omnibus tractant noſtri ad *l. 1. & vlt. C. hoc tit.*

2 Vt ſcilicet indemnis præſtetur à ſecundo emphyteuta, in quem ſuum tranſtulit, quamuis non niſi periculo ſuo, *Auth. ſed & periculum, Codic. ſin. cenſ. vel reliq.* Spec. *in tit. de locat. §. nunc aliqua, verſ. 166. num. 192.* Iaſ. *in l. ſin. 154. C. hoc tit.*

4 *L. ſi vt certo 5. §. ſi duobus vehiculum, D. commod. l. de hereditate 19. §. pater de caſtr. pecul.*

5 Ioan. Faber. *in §. adeo, num. 6. Inſt. de locat.*

6 quia eas habet proprio contractu nec proinde indiget ceſſione.

7 Non enim poteſt habere directam, cum reuera non ſit dominus directus, *l. 1. D. ſi ager. vectig. l. 1. §. quia autem. & ſeq. D. de ſuperfic.*

8 Intellige ſine ceſſione. Nam ſi qua ceſſio per dominium directum facta eſſet, res non haberet dubitationem, quia ius ceſſum æſtimatur ſemper ex perſona cedentis, *l. fideiuſſoribus, 17. l. vt fideiuſſor 39. de fideiuſſ. l. Modeſtinus 79. D. de ſolut.*

9 Nemo autem actionem habet pro repetitione eius, quod ſoluit ſuo nomine, *l. Papinianus 28. D. mandat. l. ſi quid poſſeſſor, 31. de pet. her.*

10 *d. l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

11 Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l. nam hoc natura 14. D. de cond. indeb. l. ſi & me & Titium 32. D. de reb. cred.* Afflict. *deciſ. 153.*

12 *l. ſi pupillo 6. §. ſed & ſi quis negotia mea, D. de neg. geſt. leg. plane 38. D. de pet. her.* Spec. *in d. §. nunc aliqua, verſ. 127. ex l. omnes 5. § vlt. l. ſi vſusfructus nomine 7. D. vſufr. quem caueat. l. lex vectigalis 31. D. de pign.*

13 Bald. *in Auth. ſi quas ruinas, n. 5. C. de ſacroſ. eccl.* Caſtr. *in l. imp. de publ. & vectig.* Afflict. *dec. 95.* Neguſ. *in tr. de pign. in 4. part. partis principalis, n. 127.* Iaſ. *in l. 1. n. 70. C. hoc tit. ex l. murilegulis 11. C. de murileg. lib. 11. tit. 7. l. inter debitorem 42. de pact.* Crauet. *conſ. 217. num. 6.*

14 *Arg. l. cum proponas 27. C. de pact. & c. peruenit. Extr. de iureiur.* Debet enim poſſeſſor vti poſſeſſione auctoris ſui cum ſuis oneribus & vitiis, *l. 3. §. cum quis, D. de acquir. poſſ. c. paſtoralis & c. cum non ſit, Extr. de decim.* Iunge *l. quod ipſis 145. & l. quæ perſona 149. de reg. iur.*

15 Cum huius canonis ſoluendi onus tranſierit in ipſum poſſeſſorem Spec. *d. verſ. 166. n. 192. arg. l. cum fundus 12. commun. præd. & verſ. 9. n. 18. l. ex ſoluendo 75. de neg. geſt.*

16 Nam cum ſit poſſeſſor bonæ fidei poteſt petere, vt ſibi cedantur actiones, *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.* quas præſtare ſine ſuo incommodo creditor poteſt, *l. in creditore 38. D. de euict.*

17 Non

17 Non deſunt tamen qui putent, primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduerſus quemcumque poſſeſſorem. Specul. *in d. §. nunc aliqua, q.66 num.*80. adeo vt in ea actione præferatur domino directo, ſi forte velit dominus directus contra poſſeſſorem directa experiri, vt concludere videtur idem Specul. *q.* 51. *n.*65. *ex l.ſi cum emptorem* 16. *D. de pact. l. ſi procurator* 28. *l. procuratore* 55. *D. de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rem vltro derelinquens non poteſt impenſas repetere, quas in eam fecit.

EMphyteuta ſi re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit, vt ſe liberet à præſtandi canonis annui neceſſitate, nullam ſumptuum à ſe factorum habere poteſt repetitionem quoniam ad hoc ipſum emphyteuſim acceperat, vt rem meliorem faceret, ſibique imputare debet, quod meliorem factam velit vltro derelinquere.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Videtur enim donare, *arg. l. donari* 82. *de reg. iur. l. adeo* 7. *§. ex diuerſo de acq. rer. dom.* vel ſaltem tanti habuiſſe re carere, *arg. l.* 4. *§.* 1. *de alien. iud. mut. cauſ. fact.* Clar. *§. emphyteuſis, q.*45.

DEFINITIO XIV.

Remiſſio præteritarum penſionum non præſumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus, qui emphyteutam admittit ad cenſualis aut emphyteuticarij debiti nouam profeſſionem non ex eo credendus eſt præteriti temporis penſiones non ſolutas remittere voluiſſe, tametſi nihil ſit proteſtatus.[1] Neque enim noua illa profeſſione id actum videri poteſt, vt emphyteuta vllo modo liberaretur, ac potius, vt magis obligaretur, & conſequenter non minus ad præteritarum, quam ad futurarum penſionum ſolutionem.[2] Idem de laudimiis, ſi qua iam debebantur, iuris eſt. Quid enim abſurdius quam ex eo inſtrumento quod ad obligationem inducendam conſcriptũ ſit inducere liberationem?[3] Hoc ita ſi nulla conſuetudo ſit in contrarium[5] qualis eſt apud Auguſtanos. *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1588.

1 Quamuis nonnulli contra putent, eo prætextu, quod credibile ſit dominum directum præteritas penſiones exigere ideo noluiſſe, vt facilius emphyteutam aut poſſeſſorem nouum alliceret ad recognoſcendum, *arg l. cum quidam* 17. *§. Diuus Pius. D. de vſur. l. vir vſuras* 54. *D. de don. int. vir. & vxor.*

2 Cum tam præteritæ penſiones quæ futuræ ex eadem cauſa eodémque contractu debeantur. Vide Abbat. *in c. potuit, n.*14. *Extr. de locat.*

3 Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & ſeruitiorum proficiſcitur, quamuis laudimia non in ſingulos annos, ſed in ſingulas tantum alienationes debeantur *l. vlt. C. hoc tit.*

4 Ita enim fieret, vt actus operaretur, vltra intentionem agentis contra, *l. non omnis* 19. *D. de reb. cred.* Itémque vt ad vnum finem inducta contrarium effectum operarentur, contra *leg. legata inutiliter* 14. *de adim. legat. l. in ratione* 30. *§. tametſi, D. ad l. falcid. cum ſimilib.*

5 Conſuetudo enim cuiuſque loci ſpectanda eſt in his maxime, quæ ad hanc contractus ſpeciem pertinent. *l. cetera locationes* 19. *Cod. de locat. Not. in l. vlt. C. hoc tit. & in l venditor* 13. *§. ſi conſtat, D. comm. præd.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æſtimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora eſſe videatur.

EMphyteuta, qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris ſoluere debuit,[1] ſi non ſatisfecerit condemnandus eſt, vt præſtet quanti plurimi vno quoquo anno merx fuit; etiamſi nulla interpellatio præceſſerit.[2] Hoc enim caſu ſola dies interpellat ſatis ad conſtituendum in mora debitorem, cum ad eius domum ire creditor non debuerit.[3] At ſi dies dicta non ſit, requiritur denunciatio, adhoc duntaxat, vt ſciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus ſit adfuturus: ne cum ad creditoris abſentis domum venerit fruſtra id fecerit.[4] Quod ſi de ſolutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet, vt in mora conſtituatur.[5] Quo facto tráſferetur in debitorem neceſſitas ſoluendi, cum antea domino incúberet neceſſitas petẽdi.[6] Extra hos caſus nõ quãti plurimi eo anno merx fuit, ſed ad communẽ æſtimationẽ ſolutio fieri debebit.[7] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa, & iterum pro N Iac. de Montfort, contra Anton. Mollier, 13. Cal. Iul. 1592. Iunge Defin. 2. de contr. & committ. ſtipul & Defin. 5. de ſolut.

1 Quod euenit cum reditus eſt portabilis, vt noſtri loquuntur, vocant enim *rente portable.*

2 Ex ea ſcilicet DD. noſtrorum opinione, quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æſtimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij *ad l. vinum* 22. *D. de reb. cred. l. pen. & vlt, D. de cond. tritic. l.* 3. *§. in hac, D. commodat.*

3 Quomodo tamen regulariter cogitur creditor ire ad domum debitoris ſi aliud nihil conuenerit, *l. item illa* 18. *vbi not. ff. de pecun. conſtit.*

4 Nec enim eſt in mora qui ad diem nõ ſoluit, ſi nemo fuit cui ſolueretur, *arg. l. vlt. ff. de leg. commiſſ. l. cum quidam* 17. *§. ſi pupillo, ff. de vſur.*

5 Siquidem regulariter non ſolet contrahi mora. niſi per interpellationem factam congruo loco & tempore, *l. mora* 32. *cod. tit. de vſur. l. ſi pupillus* 127. *de verb. oblig.*

6 Vide Afflict. *dec.* 316. Aut. Gabriel. *lib.* 3. *commun. opin. de ſolut, & liber. concl.* 9.

7 Æſtimatio enim quanti plurimi nunquam præſtatur, niſi in pœnam moræ aut delicti, *l. in re furtiua* 8. *§.* 1. *ff. de cond. furt. l.* 3. *§. ſi per venditorem ff. de act. empt.* Vide tamen quæ ſcripſi latè circa hunc tractatum *lib.* 16. *coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commiſſo renunciat dominus directus, qui ſciens ius ſuum exigit canonem, aut admittit poſſeſſorem ad recognoſcendum.

COmmiſſo renunciaſſe videtur dominus directus, qui poſt ius ſibi quæſitum cum rem ipſam poſſet ab emphyteuta auferre, canonem annuum ab eo petere & exigere maluit:[1] adeoque ſi emphyteutam ad canonis annui nouam profeſſionem admiſerit,[2] vtique ſi ius ſuum non ignorabat.[3] Ius enim commiſſi cum pœnale ſit, facile remiſſum intelligitur:[4] ſicut euenit, cum alia qualibet pæna commiſſa ob non ſolutam die pecuniam ſors petitur poſt diem:[5] aut cum venditor qui legem commiſſoriam exercere potuit, pretium petere maluit.[6] Quare nec domino proderit quod canonem annuum exigendo proteſtatus ſit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commiſſi. Inutilis enim proteſtatio eſt cum fieri nequeat, vt & commiſſum, & ſecuti temporis penſitatio emphyteuticaria debeatur.[7] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſcripſimus Defin. 14.

1 Abbas *in c. potuit, n.* 14. *Extr. de locat.*

2 Poſteriora enim ſemper derogãt prioribus, *vulg. l. pacta nouiſſima, C. de pact.* cum nec quiſquam cogatur vti iure ſuo, *l. ſi iudex circumuento. D. de minor. l. pactum* 46. *D. de pact.*

3 Alioqui nemo credendus eſt voluiſſe remittere ius quod ſibi competere ignorabat, *l. maior decedens* 19. *D. de inoff. teſt. l. Campanus* 47. *de oper. libert.*

4 In odium ſcilicet pœnarum, quæ ſemper odioſæ ſunt, ſiue conuentionales ſint, ſiue legales, *l. vlt. de eo quod cert. loc. l. pen. D. de pœn.*

5 *l. apud Celſũ* 4. *§ Labeo ait* 7. *& l.* 1. *§. nõ male,* D *de dol. mal. except.*

6 *l. de lege* 6. *§.* 1. *l. poſt diem* 7. *D. de leg. commiſſ.* iunct. *l.* 3. *eod.*

7 Guid. Pap. *quæſt.* 171, *num.* 1. & 4.

DEFINITIO XVII.

Nouus poſſeſſor quando incidat in pœnam commiſſi, & quando ab ea excuſetur.

EXcuſatur à pœna commiſſi emptor, cui vendita res fuit tanquam libera, ſi à domino intra ſtatutum tempus non petierit inueſtituram.[1] Sed tamen indiget reſtitutione in integrum.[2] quæ ipſi vtique concedenda eſt,[3] ex generali illa clauſula, *ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur.*[4] Non idẽ erit ſi edicto nõ ſatisfecerit, quod de inſcriptionibus vocant, quo cautum eſt, vt quiſquis fundum acquiſiuit quocumque tandem acquiſitionis & contractus genere; id ipſum apud loci Curiales teſtetur intra duos menſes proximos, alioqui pœnam commiſſi incurrat. Id enim dominorum directorũ cauſa conſtitui neceſſe fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri poſſent de iure ſuo, nec per acquirentium

aut fraudem, aut ignorantiam circumuenirentur, ſi forte aut ſimulatus contractus factus eſſet,[6] aut alienata res tanquam libera, quæ tamen vel feudalis eſſet, vel emphyteuticaria.[7] Quam ob cauſam recte probatum eſt, etiamſi de eo contractu agatur, ex quo nulla laudimia debeantur,[8] non eo minus tamen commiſſo locum fore, ſi edicto non fuerit ſatisfactum cui nimirum ſatisfieri neceſſe fuit, vel ob hoc ipſum, vt ſciri poſſet an laudimia vlla deberentur.[9] Humaniter tamen & æquiſſimè receptum eſt, vt ſiue ob non factam inſcriptionem, ſiue quod in laudimiorum ſolutione ceſſatum ſit, commiſſo locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocumque ante litem conteſtatam.[10] *Ita in Senatu tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Eſt enim in bona fide non ſolum ob aſſertionem venditoris, & probabilem ignorantiam facti & iuris alieni, *arg. l. vlt. ff. pro ſuo, l. qui in alterius 42. de reg. iur.* ſed etiam quia bona omnia naturaliter ſunt libera & talia præſumuntur, *vulg. l. altius 8. C. de ſeruit. & aqua. l. cum eo 9. ff. vrb. in præd.* Clar. *in §. emphyteuſis, q. 8.*

2 Guid. Pap. q. 24. quia verum eſt ipſo iure commiſſam rem fuiſſe ob non petitam inueſtituram, etiamſi non fuerit interpellatus poſſeſſor, *Not. in l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3 Guid. Pap. d. q. 24.

4 De qua *in l. 1. & tot. tit. ff. ex quib. cauſ. maior.* Andr. Gayl. *lib. 2 obſ. cap. 48. num* 4.

5 Nam neque dolus, neque ignorantia vnius fraudi eſſe alteri debet *l. 2. l. quod autem* *. §. ſi quid cum pupillo & paſſ. ff. quæ in fraud. cred.*

6 quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit cauſam edicto.

7 Non enim quid in opinione ſit hoc caſu inſpicimus, ſed vt in aliis pleriſque quid in veritate.

8 qualis eſt apud Sebuſianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabaudos.

9 Simile quiddam ſcriptum eſt *in l. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ier. & in l. ſi quis ex aliena 5. ff. de iud.*

10 Guid. Pap. q. 123. vbi etiam tractat quid in vaſſallo, & quid in promiſſione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare poſſeſſori, qui ipſe recognouit, nec heredi eius,

QVamquam eo iure vtimur, vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij poſſeſſorem ad canonem annuū ſiue profitēdū, ſiue ſoluendū, teneatur poſſeſſoris conſpecti oculis ſubiicere, digitoque demōſtrare rē, de qua agitur:[1] nō tamē id locum habet cum aduerſus eum ipſum agitur, qui iam ſemel profeſſus eſt, & ex propria confeſſione obligatus.[2] Hic enim ſi vel iterum profiteri, vel ſoluere recuſet eo prætextu, quod dicat ſe non poſſidere aut neſcire an poſſideat, non aliter audiendus eſt, quam ſi fundi poſſeſſorē indicet,[3] contra quem ſubinde poſſit dominus experiri. Nec id emphyteutis durū videri debet,[4] qui ſi ſummo cū iis iure ageretur, rē emphyteuticariā irrequiſito domino alienare nō poſſent.[5] In herede emphyteutæ licet non dum profeſſus ſit idē obſeruatur,[6] niſi quod ante omnia interrogādus eſt, an heres ſit & pro qua parte,[7] præſertim ſi perſonali agatur.[8] Alioqui nō poteſt aut tāquā heres, aut tanquā poſſeſſor ſtatim condēnari,[9] nec ſi filius emphyteutæ proponatur.[10] Plane ſi heres ſit nō diſtinguemus an pure an cū beneficio legis & inuētarij hereditatē agnouerit,[11] quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi, ad quem res ipſa pertinet,[12] & cui ante omnia ſatisfieri neceſſe eſt, ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo conſolidetur, atque ita hereditarium eſſe deſinat.[13] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & iterum pro Antonio De la Cuaz, contra Dominum Marchionem de Villars ex tempore, 7. Idib. Iulij 1591.

1 quod fieri etiam ſolet & neceſſe eſt in iudicio finium regundorum, *l. ſi irruptione 8. §. 1* iunct. *l. 4. §. finium, & l. pen. D. finium regund.* & generaliter quoties poſſeſſor dicit ſe neſcire an poſſideat rem de qua agitur.

2 Stare enim quemque oportet ſuæ confeſſioni, *leg. cum de indebito 25. in fin. de probat.* & elegantius *in l. generaliter 13. verſ. ſiquis enim indignum, C. de non num. pecun.*

3 Non enim potuit amittere poſſeſſionem quam ſemel habuit niſi interueniente aliquo facto ſuo, aut ſaltem quia ſciat à quo fuerit ſpoliatus, cum poſſeſſio non amittatur niſi animo & corpore, *l. quemadmodum 8. l. ſi quis vi, 17. §. 1. D. de acq. poſſ.*

4 Cum in poſſeſſore indicando neque diſpendium, neque incommodum vllum ſit, *arg. l. in creditore 38. D. de euict.*

5 *l. vlt. vbi notant omnes, C. hoc tit.*

6 Eſt enim heres ſucceſſor in vniuerſa defuncti iura etiam in vitia ipſius. *l. cum heres, 11. de diuerſ. tempor. præſcript.*

7 *l. 2. 3. & paſſ. ff. de interrog. in iur. faciend.*

8 quia perſonales actiones non tranſeunt in ſingularem ſucceſſorem, ſed tantum in heredem, aut eum qui heredis loco ſit. *l. vlt. C. de her. act. l. 1. §. ſi heres, ff. ad SC. Treb. l. vlt. in fin. ff. de contr. empt.*

9 Heres enim nemo præſumitur niſi probetur, quamuis in eo probatio plerumque difficilis ſit, *d. l. 3. de interrog. in iur. fac. l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

10 Nam poſt inductum à prætore beneficium abſtentionis filius non præſumitur heres in odioſis, ſecundum doctrinam Bart. *in l. 1. C. ſi vt minor. ſe ab hered. abſtin.* contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Hemichiliade, *de err. pragm. ex l. 1. §. qui ſunt in poteſtate, ff. ſi quis omiſſa cauſ. teſt. l. ita tamen 27. §. ſi pater filium ad SC. Treb.*

11 Nam & qui cum beneficio legis & inuentarij heres eſt, perinde heres verè eſt acſi beneficium legis non implorauiſſet.

12 Dominus enim directus vere eſt dominus, nec proinde poteſt in hereditate aut penes heredem reperiri niſi dominium vtile quod fuit penes defunctum, *l. 1. §. Scæuola, D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ. eſt.*

13 Eſt enim antiquius & potentius ius dominij directi quam heredis aut creditorum defuncti, in ea ſaltem re quæ data eſt in emphyteuſim. [Intellige tamen & interpretare hanc Definitionem ſecundum id quod ſcriptum eſt *Defin.* 25. *J. hoc tit.* quod nota, vidi enim multos in hoc errare.]

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ, qui canonem emphyteuticarium ſoluit actori, de cuius mandato non conſtat, imputari nihil poteſt, ſi vulgo habebatur ille pro actore & pro curatore ad eſſe rem conſtituto,[1] multo minus ſi non ignorabat dominus, quod is tanquam procurator exigere ſolitus eſſet.[2] Neque enim ſolet pro leuioribus huiuſmodi debitis exigendis mandati exhibitio eſſe neceſſaria,[3] vt nec apocham[4] in ſingulas ſolutiones conſcribi neceſſe eſt,[5] ſufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum eſſe, & imputari potius domino poſſe, cur non fuerit diligentior in canone per ſe aut per verum procuratorem exigendo.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa, de qua SC. 14.

1 *Arg. l. 3. in princ. D. de SC. Maced. l. ſed ſi pupillus 12. §. de quo palam & ſeqq. D. de inſt. act.*

2 Qui enim patitur mandare videtur, *leg. qui patitur 18. C. mandat.* Ratum enim quis habet non tantum verbo, ſed etiam facto, *l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

3 *Arg. l. ſancimus 25. verſ. non autem. & l. conſtitutionem 27. Cod. de admin. tut.*

4 Id eſt, pecuniæ ſolutæ profeſſionem; vt loquitur *l. pecuniæ 19. Cod. de ſolut.*

5 Quia nec moris eſt. Id enim maxime inſpici debet, quod fieri conſueuit *l. quod ſi nolit 31. §. quia aſſidua, de ædilit. edict.*

6 Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ, *l. 1. in fin. C hoc tit.* Vide Guid. Pap. q. 173.

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteuſim ab eodem recognitis an & quando poſſit emphyteuta quaſdam derelinquere & quaſdam retinere?

QVi ab eodem domino plures res in emphyteuſim accepit, poteſt quaſdam derelinquere, vt ſe ab annui canonis præſtatione eximat, alia vero retinere.[1] Niſi conſtet vel omnes res ſimul & vnica conceſſione in emphyteuſim datas, licet diſtinctis oneribus,[2] vel plures ſub eiuſdem canonis onere recognitas fuiſſe.[3] His enim caſibus manifeſta domino fiet iniuria ſi emphyteutæ liceat obligationem diuidere,[4] quæ indiuidua ab initio contracta fuit:[5] quod contingeret ſi ex eiuſmodi rebus emphyteuticariis poſſet, quibuſdam derelictis, alias retinere.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Tot

1 Tot enim videntur eſſe obligationes & ſtipulationes quot ſunt res *l. ſcire debemus* 29. *D. de verb. oblig. l. quia dicitur* 32. *D. de euict.*

2 Quo caſu non eſt cogendus dominus partem recipere, quia non fuerat partem duntaxat in emphyteuſim conceſſurus, *arg. l. ſi quis aliam* 46. *D. ſolut. l. tutor.* 47. §. 1. *D. de minor. leg. quid ſi vno* 13. *D. de in diem addict.*

3 Vna enim res eſſe intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet, *l. ſed duobus* 5. §. 1. *iunct. l. praeced. D. de leg.* 2. Nam ex comparatione oneris interpretamur diſpoſitionem, *leg. alumna* 30. §. *ab heredibus, D. de adim. legat.*

4 *Arg. l. cum quaeritur* 16. *de adm. tut. l. ſi ita* 39. *de oper. libert.*

5 *Arg. l. communi* 7. *D. com. diui. l.* Certam enim legem ab initio habuit ſtipulatio, quæ immutari poſtea non poteſt, *leg. vero* 32. §. *penult. D. de ſolut.*

6 Aut igitur totum onus agnoſcat, aut à toto cõtractu recedat, *d. l. cum quaeritur.* iunct. *l. nam abſurdum* 8. *D. de bon. libert.* Nunquam enim eſt inducenda diuiſio voluntatis, *l. cum qui* 18. *in fin. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam ſingularis ſucceſſor cogitur titulum ſuæ poſſeſſionis edere domino directo, ſi fateatur rem eſſe emphyteuticam.

NOn ſolum is qui fundum accepit in emphyteuſim cogitur contractum edere domino directo quandocumque petenti,[1] ſed & is qui fundum emphyteuticarium ſiue emptionis, ſiue alio quouis titulo ab emphyteuta comparauit,[2] ſi modo contractum fuiſſe conſtet. Nam ſi negetur, nullum hac parte ius aliud eſt, domini directi,[3] niſi vt ſi id ipſum poſtea probet atque ita per calumniam negationem factam eſſe appareat, commiſſo locus fiat[4] in pœnam doli & mendacij.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Iul. 1590.

1 *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere poſſunt omnes, quorum intereſt, *l. quaedam* 9. § *pen. & vlt. D. de edend. l. 3. §. ſciendum, D. ad exhib.*

2 Licet enim obligatio perſonalis non ſoleat tranſire in ſingularem ſucceſſorem, tranſit tamen hoc caſu ex auctoritate ſtatuti de quo dixi *Defin.* 8. & 9. Et præterea eſt hoc onus rei, non perſonæ, quia propter rem non propter perſonam hæc æditio facienda eſt, *l. vlt. & tot. tit. C. ſin. cenſ. vel reliq. fund. comp. non poſſ.*

3 Negatio enim facit rem dubiam, *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet*, quouſque actor plene probauerit ſuam intentionem, *l. 4. C. de edend.*

4 Dolus enim & contumacia poſſeſſoris locum facit commiſſo, cum ad hoc ſufficeret etiam ſola negligentia & ceſſatio in ſolutione per triennium in emphyteuſi priuata, per biennium vero in Eccleſiaſtica, *d. l. 2. C. hoc tit. & Nouell. de non alien. aut permut.* §. *emphyteuſim. verſic. ſcire autem.* Iul. Clar. *in* §. *emphyteuſis*, q. 8.

5 *Arg. l. vlt. D. de rei vind. Auth. item poſſeſſor. C. qui potior in pignor. hab. l. ſi quis inficiatus* 13. *in princ. D. depoſ.* Eſt autem hic caſus notandus, quia regulariter nemo cogitur titulum poſſeſſionis ſuæ oſtendere *l. cogi* 12. *C. de petit. hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio ſola canonis annui ſine obſignatione impedit ne æſtimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certumque locum ex lege emphyteuſi dicta ſoluere obligatus ſi congruo loco & tempore obtulerit, non idcirco æſtimationis quanti plurimi quandoque præſtandæ periculum vereri poterit, quod recuſante ſolutionem creditore is debitam mercem non obſignauerit. Sola enim oblatio ſufficit ad impediendam moram, licet ad eam purgandam non item.[1] Receptiſſima autem eſt, quamuis mihi ſuſpectiſſima interpretum noſtrorum traditio, æſtimationem quanti plurimi non niſi ob moram præcedentem peti poſſe.[4] Porro de ea oblatione intelligimus, quæ rite facta ſit, ita vt creditor nullam recuſandæ ſolutionis cauſam habere potuerit. Alioqui nec in mora creditorem conſtituere poterit, nec debitorem à mora liberare.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Calend. Iunij, 1590. pro Antonio Leſpine, contra Dominum de Romans.

1 Alioqui oblatio inutilis eſt, *l. qui Romæ* 122. *in princ. de verb. oblig.* de cuius ſententia ſcripſi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

2 Obſignatio tamẽ neceſſaria eſt ad euitandam pœnã commiſſi, tum quoque cum dominus directus eſt in dolo. *l. 1. in fin. C. hoc tit.*

3 *L. ſi per te non ſtat* 7. iunct. *l. acceptam* 19. *C. de vſur.*

5 Bart. *ad l. vinum* 22. *D. de reb. cred. & ad l. 3. §. in hac, D. commod.* Dixi *Defin.* 15. ſ.

5 *d. l. qui Romæ* 122. *in princ. de verb. oblig. l. mora* 32. iunct. *l. ſciendum* 21. *& ſeq. D. de vſur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de conſuetudine debentur, etiam pro emptione facta ſub haſta.

EX publica diſtractione pignorum, quæ ſub haſta poſtulante creditore facta ſit, receptum eſt ex inueterata conſuetudine, vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione nunquam ex venditione neceſſaria, qualis illa eſt, peti poſſint. *Ita tractatum eſt* 7. Id. Nouemb. 1590.

1 Guid. Pap. *q.* 411. *n.* 2. Ioan. Papon. *li.* 13 *tit.* 2. §. 12. Inde eſt quod ex remiſſione, quæ fit inter ſocios, vel coheredes diuidentes, nulla debeantur laudimia. Idem Guid. Pap. *q.* 48. *in fin.* poſt Bart. *in l. & ideo, D. de condict. furt.* Eſt enim illa alienatio prorſus neceſſaria, cum nemo cogendus ſit ſtare in communione, *l. vlt. C. commun. diuid.* At venditio, quæ fit ſub haſta, cum intelligatur fieri à debitore, non à creditore, *l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.* non tam ex præciſa neceſſitate fit, quam ex voluntate debitoris, qui hoc mauult, quam aliter ſoluere, *l. ſi ob cauſam*, 15. *C. de euict.* adde Ranchin. *in annot. ad* Guid. Pap. *d. q.* 48.

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus, niſi cum emphyteuſis, vel feudum ad eum redit ex culpa poſſeſſoris.

SI quando vindicandi feudi ius domino obtigit, impenſas in rem factas, quæ neceſſarium aut vtilem ac permanentem caſum habuerunt, ante omnia reddere cogitur, habetque[1] vaſſallus, aut is qui in eius locum ſucceſſit ius retentionis, eo nomine;[2] nimirum ſi non, ex dolo & delicto vaſſalli feudum apertum ſit domino, ſed aliter, puta defectu maſculorum aut agnatorum.[3] *Sine die.*

1 Ne ſcilicet alioqui eueniat, vt ex alterius iactura locupletetur dominus directus, contra *l. plane* 38. *D. de pet. hered. l. iure naturæ* 206. *de reg. iur. l. nam hoc natura* 14. *de cond. indeb.*

2 *L. ſi in area* 33. *D. de cond. indeb. l. heres* 21. *D. ad SC. Treb.*

3 Guid. Pap. q. 169. Iul. Clar. *in* §. *emphyteuſis*, q. 45. VVrmbſer. 1. *pract.* 3. *obſeru.* 2. Iunge *l. dominus* 55. §. 1. *l. colonus* 61. *D. locat.* Vide eundem Iul. Clar. *in* §. *feudum*, q. 88.

DEFINITIO XXV.

Dominus directus cogitur indicare poſſeſſori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit, ſi is neget ſe poſſidere, ſed periculo poſſeſſoris.

QVod dici ſolet, dominum directum pro emhyteuſi agentem contra poſſeſſorem non eſſe cogendum indicare rem emphyteuticariam, ſi is poſſideat, qui ipſe emphyteuſim accepit aut profeſſus eſt, eiuſve heres,[1] ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri neceſſe eſt priuſquam poſſeſſor ad litem conteſtandam vrgeatur.[2] Nam ſi lite conteſtata negetur fundi poſſeſſio, & vt loquuntur, identitas,[3] tametſi confines iidem proponantur ex ſcripto, non eo minus cogendus erit dominus intentionem ſuam implere,[4] & quidem per teſtes, quoniam fieri nequit, vt per ſolam inſtrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuerſæ demonſtratio. Inter hanc vero & illam indicationem hoc intereſt, quod illa non afficit damno vllo aut incommodo poſſeſſorem, qui ea facta paratus ſit ſatisfacere[6] Hæc vero cum poſt moram & calumnioſam denegationem poſſeſſoris fiat, adeo ei nocet, vt etiamſi alias exceptiones alleget: priuandus tamen ſit non tantum poſſeſſiones rei in odium pœnamque mendacij,[7] ſed & omni alio iure,

quod in ea re habuit ſingulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio.[9] *Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aix 17. Cal. Dec. 1590.

1 De quo ſcripſimus *Defin.* 18. ſ. quæ Definitio ſupplenda eſt ex hac & interpretanda.

2 Neque enim cogitur poſſeſſor litem conteſtari priuſquam appareat poſſideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3 Dicente ſcilicet poſſeſſore, eam rem quam poſſidet aliam eſſe quam de qua in inſtrumento recognitionis emphyteuticariæ.

4 Ex regula quæ vult actorem debere omnimodo intentionem ſuam implere, alioqui condemnandum eſſe, *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vind. l. 2. D. de probat. l. actor quod adſeuerat 23. C. eod.*

5 Nihil enim vetat confines qui ſint reuera diuerſi, habere tamen eadem nomina, ſcilicet quæ ab hominibus ſunt, non à natura, *l. 4. ad leg. 1.* Bart. *in l. demonſtratio D. de cond. demonſtr.*

6 Fit enim expenſis domini propter bonam fidem poſſeſſoris, *ex reg. l. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

7 Siquidem poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores ſunt pares, *l. ſed ſi lege 25. §. ſi ante. D. de pet. her.*

8 *Ex l. vlt. ff. de rei vind. Auth. item poſſeſſor. C. qui potior. in pign. hab.*

9 Ita ſcilicet conſtituto iure *in l. 2. & 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Conuentio de dominio directo inter plures excuſat emphyteutam ne interim cogatur ſoluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuerſia eſt, excuſatur emphyteuta nec moram contrahere videtur, ſi ceſſet in canonis annui ſolutione, quamdiu mutuo vtriuſque conſenſu, aut per ſententiam deciſum non eſt vtri ſolui oporteat:[1] ne accidat vt cum vni ſoluerit, ab altero nõ ſit liberatus.[2] Quid tamen ſi is qui prior egit paratus ſit ſatiſdare de eo aduerſus quemcunque alium defendendo? non faciet ea res meliorem actoris conditionem.[3] Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum eſſet, vtroque offerente ſatiſdationem condemnari emphyteutam vtique debere:[4] quod tamen ſani iudicij nemo dixerit.[5] *Ita Senatus* 16. Cal. Dec. 1590.

1 Requiritur tamen vt poſſeſſor offerat ſe paratum ei ſoluere, pro quo iudicabitur.

2 Is enim demum liberatur qui ſoluit vero creditori, non qui aliis: verus autem creditor hoc caſu ille eſt qui probat ſe dominium directum.

3 In quo differt hæc ſpecies ab illa, de qua *in l. pen. D. de pet. her. l. ſi à quo fundus 57. D. de rei vind.*

4 Conſentire igitur vel ſua ſponte debent, vel iudice imminente, alioqui ſe mutuo impediunt, vt *in l. in huiuſmodi 84. §. vlt. de leg. 1. l. itemque 43. de her. inſt.*

5 Nec enim poſſunt eſſe duo domini directi eodem reſpectu, *l. ſi vt certo 5. §. ſi duobus vehiculum ff. commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior eſt poteſtas conuentionis quam legis in eo, vt per ceſſationem in ſolutione canonis annui res committatur, nec mora purgari poſſit.

IS, cui in emphyteuſim res conceſſa eſt, ea lege, vt ſi vel vno anno ceſſet in canonis emphyteuticarij ſolutione, cadat à iure ſuo,[1] liberumque ſit domino directo fundi poſſeſſionem ingredi propria auctoritate,[2] priuandus eſt emphyteuſi ob ſolam ceſſationem, etiamſi nulla interpellatio præceſſerit. Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipſe emphyteuſim ea conditione accepit.[3] Præſertim, cum ea ſit quoque emphyteuticarij contractus natura, tametſi expreſſa conuentio nulla proponatur. Quamquam hoc caſu hactenus melior emphyteutæ conditio eſt, quod moram purgare quandocunque poteſt, dummodo ante litem conteſtatam,[4] quod tamẽ interueniente conuentione diuerſũ eſt, ſi nõ ſaltẽ pars aliqua cenſus annui ſoluta ſit.[5] Inde illud etiam fit, vt eius, qui in emphyteutę ius ſucceſſit, ſiue vniuerſali iure, ſiue ſingulari, melior conditio eſſe debeat, quam emphyteutæ,[7] in eo nimirum, vt non magis cadat à iure ſuo propter ſolam ceſſationem, licet conuentio interuenerit,[8] quam ſi nulla interueniſſet, quia iuſtã eius ignorandæ cauſam habet quamdiu admonitus & interpellatus non eſt:[9] ſed & accedens admonitione & interpellatione citra inſtrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit, vt etiamſi ſummo iure cum ſucceſſore agere liceret, legemque contractus commiſſam dicere,[10] ipſi tamen ſuccurri æquum eſſet ex generali illa edicti clauſula, *ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur?*[11] cum is qui in alterius locum ſuccedit iuſtam hoc ipſo habeat ignorantiæ cauſam, vtrum id quod petitur debeatur.[12] *Ita Senatus* in publico Auditorio, 6. Id. Iunij, 1591.

1 Eſt enim neceſſaria iſta conuentio; alioqui requiritur ceſſatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure ſuo, etiamſi iurauerit ſe annuatim ſoluturum, ſi credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteuſis, quæſt. 8.*

2 Eſt etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus eſt emphyteuta non propria auctoritate. Clar. *in d. §. emphyteuſis, quæſt.* 11. VVurmbſer. 11. *pract.* 34. *obſeru.* 1.

3 *L. 2. verſ. neque prætendente, C. hoc tit.*

4 Vt ſcilicet nulla interpellatione opus ſit, ſed debeat emphyteuta non tantum offerre, verum etiam obſignare, vt pœnam commiſſi effugiat *d. l. 2. in fin.*

5 *Cap. potuit de locat. Nouell. 91. vt exact. inſtant. §. illud quoque, verſic. qui enim dare voluit.*

6 Solutio enim partis cenſus impedit commiſſum, Guid. Pap. q. 174.

7 Quamuis dici ſoleat eiuſdem iuris eſſe ſucceſſorem, cuius fuit auctor *l. traditus 56. §. plerumque. de reg. iur.*

8 Nihil enim poteſt mala fide facere is, qui neſcit ſe debere, quia ignorantis nulla voluntas eſt, *l. ſi per errorem 15. D. de iuriſdict. l. 1. C. ad leg. Corn. de falſ. monet. l. pen. C. de iur. & fact. ignor.*

9 Non ſolum quod alieni facti ignorantia ſemper probabilis ſit, *l. vlt. D. pro ſuo.* ſed etiam quia vnaquæque res præſumitur libera & allodialis, *vulg. l. altius 8. C. de ſeruit. & aqua.*

10 Secundum ea quæ diximus *Defin. 17. num. 2. 5.*

11 De qua *in l. ſed etſi 26. §. vlt. D. ex quib. cauſ. maior.*

12 *Vulg. l. qui in alterius 42. de reg. iur.* Ideoque adieci *citra inſtrumenti emphyteuticarij exhibitionem*, quia cum inſtrumentum hoc exhibitum non fuit poteſt poſſeſſor facti non ignorantiam obtendere, *l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian. l. 1. §. vlt. D. de act. empt.* Vide Andr. Gayl. 2. *obſeru. c. 48. n. 4.* & annotationes clariſſimi Iureconſulti Dionyſij Gothofredi, *ad l. 2. & 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, ſed ex re ſoluto & reuocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quod nec dominium ex eo transfertur,[1] ſicut neque ex contractu ſub conditione inito priuſquam conditio impleta ſit,[2] adeo vt per errorem ſoluta repeti poſſint:[3] ſi tamen venditio, aut alia quælibet alienatio conſtiterit ab initio, ex eaque translatum ſit per traditionem dominium,[4] non eo minus laudimia debebuntur, quod ex poſtfacto alienationem illam reſolui contigerit,[5] ſiue fiat ea reſolutio interueniente hominis facto licet neceſſario, puta ex retrouenditione ad quam emptor ſe obligauerat,[6] ſiue ex ſpontanea contrahentium voluntate,[7] ſiue ipſa etiam iuris poteſtate, vtputa ſuſceptis ab eo liberis qui bona ſua extraneo donauerat.[8] Nam quemadmodum huiuſmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis, vt ex eo apparet quod fructus medio tempore perceptos reſtituere donatarius nõ cogitur,[9] ita fieri non poteſt, vt ſemel debita laudimia ob ſolam donationis reſolutionem deberi deſinant,[10] vt enim perpetuo debeantur, ſufficit ſemel tranſlatum fuiſſe dominium ex ea cauſa, quæ ſui natura potuerit eſſe perpetua,[11] cum ſola dominij tranſlatio illa ſit, quæ laudimiorum præſtandorum obligationem parit.[12] At ſi donatio nulla ab initio fuit, forte quod inter coniuges facta,[13] nec iuramento firmata,[14] aut iurata quidem, ſed non inſinuata,[15] conſequens eſt, vt laudimia nulla debeantur.[16] *Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. contra Priorem monaſterij de Talloire.

1 Quia quod nullum eſt, effectum nullum producere poteſt. *l. filium 10. D. de bon. poſſeſſ. contr. tabul.* Vide. Steph. Bert. *conſ. 45. vol. 1.*

2 Guid. Pap. *conſ. 126. in 2. dub. ex not.* per Bart. *in l. 4. alias l. ſi ex duobus, §. ſed & Marcellus, D. de in diem addict.*

3 *L. cuius per errorem 53. de reg. iur. & toto tit. D. de cond. ind.*

4 Transfertur

4 Transfertur enim dominium per traditionem, quoties iuſta & habilis cauſa præcedit, *l. nunquam nuda* 31. iunct. *l. traditio* 20. *D. de acq. rer. domin.*

5 Quia reſolutio contractus non facit, quin verum ſit dominium aliquando tranſlatum fuiſſe, *d. §. ſed & Marcellus.* laudimia vero debentur ob tranſlationem dominij, *l. vlt. C. hoc tit.*

6 Iacob. de ſainct Georg. *in tr. de regals. col.* 20 *verſ. per prædicta infertur.* poſt Bald. & Ang. *in l. ab emptione* 58. *de pact.* licet contra ſentiat Ioan. Faber. *in l. vlt. D. commun. legat* quem refert & ſequitur Chaſſan. *in rubr. de cenſes*, §. 1. in verb. *laiſnas, n.* 5 & §. 7. *n.* 3.

7 Specul. *in titul. de locat. §. nunc antiquam, verſ.* 96. vbi etiam Ioan. Andr. Chaſſan. *in rub. de droits & appert. à gens mariez*, §. 1. in verb. *contracts, viſ. num.* 5.

8 Ex *l. ſi unquam* 8. C. *de reuoc. donat.*

9 Ioan. Bernard. Dias *reg.* 213. *ſimil.* 10

10 Semel enim commiſſa ſtipulatio reſolui poſtea nunquam poteſt, *l. euict.* 16. §. *ſi ſeruus. l. habere* 17. *D. de euict.*

11 Nam nec ſolet dominium transferri ex cauſa temporali, *l.* 1. *D. de iur. dot.* vbi & Cuiac. notat

12 *L. vlt. C. hoc tit.*

13 *L.* 3. *D. tot. tit. de don. int. vir. & uxor. D. & C.*

14 Hoc enim iure vtimur, vt huiuſmodi donationes iuramento confirmentur, *c. cum contingat. extr. de iureiur.*

15 quia iuramentum ſupplet quidem defectum inſinuationis legalis, ſed non ſtatutariæ.

16 *num.* 1. *&.*

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, niſi vbi contraria vrget conſuetudo.

QVæſitum eſt inter veteres, an ex valida donatione laudimia debeantur; Et magis communiter placuit deberi,[1] non ſecus ac ex alia qualibet tranſlatione dominij.[2] Idque ſtatuto Sabaudiæ cautum eſt. Sed hoc ita intelligi debet ſi non in contrarium vigeat loci inueterata conſuetudo.[3] Nam apud Sebuſianos meos obtinuit, vt nulla debeantur. Alij ſunt apud quos debentur quidem, ſed non niſi dimidiata, ſicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia, vt & apud Delphinates. Igitur cuiuſque loci conſuetudo ſpectanda ſeruandáque eſt. *Ita tractatum* eſt in eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *q.* 48. *& conſ.* 162. incip. *conſului, verſ. ad* 6.

2 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

3 Conſuetudo enim ſeruanda eſt, *l. venditor* 13. §. *ſi conſtat*, *D. comm. præd.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus cõprobat cõſuetudo, *l. semper* 11. *in fin. D. de pollicit.* Obſerua tamen etiam de iure differentiam eſſe inter donationem, & cæteros contractus, quod donari res poteſt, etiam irrequiſito domino, non autem vendi, aliterve alienari. Guid. Pap. *q.* 46.

4 Guid. Pap. *quæſt.* 46.

DEFINITIO XXX.

Laudimia ex ſubhaſtationibus debentur ei, qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis, non ei qui tempore elapſi ſemeſtris

ELeganter diſputatum eſt, bonis debitoris ſub haſta venditis, ſubſecutaque miſſione in poſſeſſionem eo tempore, quo directi dominij fructus[1] ad te ex conductione pertinebant, ſi ſexto poſt menſe iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint, vtri ex nobis laudimia debeantur? Et pleriſque placebat tibi deberi, propterea quod ſola dominij tranſlatio facere poſſit, vt debeãtur:[2] negari autem non poſſit, quin ab ipſo expeditionis inſtanti iudicialis illa venditio perfecta ſit, adeoque tranſlatum ex ea dominium, poſteaquam generali fere locorum omnium, conſuetudine; & eo iure municipali quo vtimur obtinuit, vt per ſolam calami traditionem poſſeſſio tranſlata intelligatur,[3] & conſequenter per poſſeſſionem dominium,[4] idque euidenter ex eo apparere, quod à die expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent,[5] non alio vtique quam dominij iure, perinde ac ſi debitor ipſe vendidiſſet.[6] Quod ſi ſola calami traditio non ſufficeret ad poſſeſſionis & dominij, tranſlationem, ipſa ſaltem miſſio in poſſeſſionem, quæ realis traditionis loco eſt, ſufficere deberet.[7] Quo reſpexiſſe ij videntur qui ius noſtrum municipale ſic conſtituerunt, vt ſex illi menſes intra quos licet debitori bona redimere, quæ vendita ſub haſta fuere, non à die expeditionis currant, vt antea ex vetere ſtatuto currebant, ſed ex die ipſo miſſionis in poſſeſſionem.[8] Nec eſt contrarium, quod pleriſque iuris locis traditum eſt, neque dominium, neque poſſeſſionem transferri ex primo decreto, ſed tantum ex ſecundo.[9] Pragmaticorum enim error ille eſt quod bonorum ſub haſta venditorum expeditionem primo decreto comparant, cum tamen dominij non cuſtodiæ cauſa bona vendantur:[10] ſicuti neque ſecundo decreto ſimilis eſt ea iudicis ſententia, quam nos decreti interpoſitionem appellamus:[11] quandoquidem nullo modo neceſſaria eſt, nulliuſque vtilitatis, ſi ſubhaſtationes rite recteque peractæ ſint.[12] Sufficit enim elapſum ſemeſtre, vt redimendi ius debitori adimatur.[13] Plane ſi quid in ſubhaſtationum forma peccatum ſit, facit interpoſitio decreti propter auctoritatem rei iudicatæ, vt rite & ſolemniter acta omnia exiſtimentur.[14] Multo minus autem ad rem faciet, ſi quis obiiciat, venditiones huiuſmodi quæ ſub haſta fiunt videri conditionales propter ius redimẽdi, quod intra ſex menſes competit, conditionalium autem venditionum naturam illam eſſe, vt ante conditionis euentum imperfectæ habeantur, ob idque nec prius laudimia ex iis vlla debeantur.[15] Nam permultum intereſt, vtrum venditio ſub conditione contrahatur, an vero pure contracta ſub conditione reſoluatur,[16] vt cernere eſt in venditione quæ fit ſub pacto legis commiſſoriæ,[17] aut addictionis in diem.[18] Hæc autem, quæ ſub haſta fit, procul dubio pura eſt, tametſi reſoluenda ſub ea conditione, ſi intra ſex menſes bona redimentur.[19] Non igitur eo minus laudimia debebuntur, propter tranſlationem dominij.[20] Quemadmodum & ſi debitor ipſe venderet ſub pacto de retrouendendo laudimia deberẽtur,[1] adeoque duplicia, ſecuta quandocunque retrouenditione,[22] niſi vbi conſuetudo contraria obtinet.[23] Atque ita ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum, quod ad cauſam retrouenditionis attineret, plerique ex Dominis Senatoribus referebant. Quidam tamen in propoſita quæſtione contra ſentiebant, laudimia nimirum ſecundo conductori deberi non primo. Mouebãtur quod longo apud nos vſu receptum videbant, vt ex ſubhaſtationibus quantumuis perfectis & abſolutis nulla niſi poſt elapſos ſex illos menſes laudimia debeantur,[24] iis vero elapſis non duplicia, ſed ſimplicia præſtentur. Ex eo namque vel maximè apparet, non eſſe rectam in omnibus conuentionalis & iudicialis venditionis, itémque ſtatutariæ & conuentionalis redemptionis comparationem.[25] Inde porro inferebat, laudimia quæ non debentur niſi poſt elapſum ſemeſtre,[26] ei demum deberi, qui eo tempore iura fructúſque dominij haberet, quaſi tum ſolum impleta conditione non venditionis, quam ad initio pure contractam fuiſſe ſane fatendum eſt, ſed debiti laudimiorum.[27] Cúmque ea conditio, ſi debitor intra ſex menſes redimere nollet, ſit mere poteſtatiua, tum etiam cum debitor pecuniam nullam habet ex qua poſſit ſoluere.[28] ſuccedit iuris regula, quæ non patitur, vt conditio poteſtatiua vnquam retrotrahatur in præiudicium illius, cui interea & medio tempore ius quæſitum eſt: quod in conditione caſuali vel mixta non ſimiliter obtinet.[29] Sed eos poſtea ſubtilius cogitantes in contrariam ſententiam illud reuocauit, quod vere dici nequeat ius vllum petendorum laudimiorum medio tempore quæſitum eſſe ſecundo creditori. Quippe qui eo tantum inſtanti ius aliquod habere incipiat, quo ſextus menſis omnimodo prætetierit.[30] Prius enim eſt, vt impleatur conditio quæcunque tandem illa ſit, quam vt ob eam impletam ius vllum acquiratur.[31] Atqui vltimo ſexti menſis inſtanti conditio illa impletur, ſub qua laudimia certum erat debitum iri, ſi debitor non redimeret.[32] Neque enim poteſt redemptio fieri in inſtanti, cũ requirat nõ modo numerationem ex parte redimentis, verum etiam retroceſſionem ex parte retrouendentis.[33] Ergo nihil eſt quod impediat, quo minus conditio illa quamuis poteſtatiua retrotrahatur ad tempus ſubhaſtationum,[34] ac proinde priori non poſteriori domino aut conductori laudimia debebuntur.[35] Nam vltimum illud inſtans quo impletur conditio illa

negatiua

negatiua ſi debitor non redemerit, non ſeptimo menſi computandum eſt, ſed ſexto; exemplo eius quod dicimus vltimum inſtans vitę, quod ipſum inſtans mortis appellatur, non morti computandum eſſe, ſed vitæ, quia mortuus non moritur, ſed viuus. [10] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Louis & N. Portal, 4 Id. Dec. 1592.

1 quo fructuum nomine certum eſt laudimia contineri, quia naſcuntur & renaſcuntur pro alienationum diuerſitate, *arg. l. fructus 7, alias l. diuortio. §. ſi vir, D. ſolut. matrim.* Dixi *Defin.* 1. *num.* 17. *ſ.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.*

3 Guid. Pap. *quæſt.* 2.

4 *L. 1. l per procuratorem 8. C. de acq poſſeſſ.*

5 Fructus enim acquiruntur non iure ſeminis, ſed iure ſoli, *leg. qui ſcit* 25. §. 1. *D. de vſur.*

6 Factum enim iudicis aut apparitoris hoc caſu eſt factum partis, *l. ſi ob cauſam* 15. *C. de euict. l. 1. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit.*

7 *L. non eſt mirum* 26. §. 1. *D. de pign. act.*

8 Quaſi ante illud tempus amiſerit quidem debitor ſuam poſſeſſionem, ſcilicet per pignoris captionem, quam nos leuationem appellamus; ſed tamen non ſit emptor adhuc factus poſſeſſor.

9 *L. 5. in princ. l. ſi finita* 15. §. *Iulianus, D. de damn. infect. l. cum legatorum* 12. *quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

10 Cum è contrario ex primo decreto bona non dominij, ſed cuſtodiæ cauſa poſſideantur, *l. is cui* 5. *in princ. D. vt in poſſ. legat.* Iunge *l. inter bonorum* 48. *D. de admin. tut.*

11 Quæ nihil aliud eſt quam pronunciatio, quæ ſit cauſa cognita de validitate ſubhaſtationum.

12 Niſi hactenus, vt de illarum validitate dubitari non poſſit, quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*

13 Nempe ſi neque in materia neque in forma ſubhaſtationum peccatum ſit.

14 *d. l. res iudicata.* & ideo hoc caſu neceſſaria eſt alienatio.

15 *l. neceſſario* 8. *D. de peric. & com. rei vend.* Dixi *Def.* 18. *n.* 2. *ſ.*

16 Vide purpur. *in l. 2. §. appellata, D. de reb. cred. n.* 33. Socin. *conſ.* 50. *n.* 10 *vol.* 4. Boët. *q.* 5. *n.* 25.

17 *L. 1. D. de leg. commiſſ.*

18 *L. 2. D. de in diem addict.*

19 quod redimendi beneficiũ cõpetit ex ſola auctoritate ſtatuti

20 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

21 quia pactum de retrouendendo non impedit dominij tranſlationem, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* quid autem intereſt an redimendi ius competiturum ſit ex pacto, an ex ſtatuto.

22 quia duplex traditio neceſſaria eſt, *l. ab emptione* 58. *D. de pact.* & conſequenter duplex dominij tranſlatio interuenit.

23 Eſt enim ſeruanda conſuetudo, vt dixi *Defin. præced.*

24 Quamuis laudimia debeantur ob tranſlationem dominij, dominium autem transferatur in eum qui ſub haſta emit, prius quam ſemeſtre elapſum ſit.

25 Venditio enim, quæ fit ex auctoritate ſtatuti recepit interpretationem & ſuas conditiones ex ipſo ſtatuto, conuentionales vero non niſi ex partium voluntate, & ex iure communi, *arg. l. in conuentionalib.* 52. *D. de verb oblig. l. ſi finita* 15. *in pr. D. de damn. infect, leg. in prætorijs* 9. *de præt. ſtipulat.*

26 Et in hoc nimirum errabant, quia laudimia debentur ex die trãſlati dominij, licet non poſſint peti ante ſex menſes elapſos, fauore nimirum debitoris, cui totum illud medium tempus ad ſoluendum indulgetur, ſimile quiddam eſt in *leg. in bello* 12. §. *ſi quis ſeruum. & l. ſi patre* 15. D. *de capt. & paſſim.*

27 quaſi nihil vetet venditionem eſſe puram, laudimia vero ſub conditione deberi.

28 quia difficultas ſolutionis recedit ab impedimento naturali & pertinet ad facultatem dandi, *l. continuus* 137. § *illud, D. de verb. oblig.*

29 *L. qui balneum* 9. *l. potior* 11. *leg. Claudius* 16. *D. qui potior in pign. hab. l. ſi partem* 9. §. *vlt. D. quem. ſeru. amitt.*

30 Vide purpur. *in ſimili ad l. 2. §. appellata, in fin. D. de reb. cred.*

31 *L. ei qui* 13. *de cond inſtit. l. conditionibus* 5. *De cond. & demonſtr.*

32 Tunc enim impletur cum incipit certum eſſe redemptionem intra tempus fieri amplius non poſſe, vt in §. *ſi filius* 16. *D. de liber. & poſth. l. vlt. D. de condic. inſtit.*

33 *L. ab emptione* 58. *D. de pact. l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

34 Tanto magis quod iſta conditio, ſiqua ſit, negatiua eſt, ideoque ſicut ſolo temporis lapſu impletur, ita facilius retrotrahitur.

35 Siquidem lapſus ſex menſium non inducit tranſlationem dominij, ſed tantum irreuocabilem eam, quæ alioqui erat in id vſque tempus reuocabilis.

36 *d. l. vlt. de condic. inſtit. l. qui duos* 18. §. 1. *ff. de manum. teſt.*

DEFINITIO XXXI.

Laudimia ſoluta ei, cui nulla debebantur, non eo minus exigi poſſunt per eum cui debentur.

AT quoniam priori conductori ſoluta laudimia proponebantur, nõ deerant qui putarent vel hac vna ratione repelli poſſe poſteriorem, qui ab eodem emptore pro iiſdem bonis laudimia peteret, tametſi alioquin ad eum non ad priorem pertinere laudimia debuiſſent. [1] Exemplo eius quod traditum eſt, ſi quis ob promiſſionem de vendendo laudimia perceperit, quæ non debebantur, tum ſequatur venditio traditioque, non alia peti poſſe laudimia & præcedentem licet indebitam ſolutionem ſufficere. [2] Sed non ſunt hæc ſimilia. Id enim tum obtinet, cum ex promiſſione de vendendo laudimia accepit ille ipſe, cui nunc ex ſecuta venditione deberentur. [3] In quo nec ipſi nec alij vlli fit iniuria, ſi quod prius indebitum fuit, poſtea factum debitum in eam cauſam imputetur, ex qua deberi cœperit. [4] Nos vero eum caſum tractamus in quo poſteriori conductori ſane fiat iniuria, ſi hoc ſolo prohibeatur à petitione laudimiorum ſibi debitorum, quod ea conductor alius indebite ac ſine cauſa perceperit. [5] Non enim ſolutio alij facta quam cui debetur liberare debitorem poteſt. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne duplici præſtatione nouus poſſeſſor oneretur, & ne bis ſoluere cogatur, *arg. l. ſi urbana* 55. *de cond. indeb.*

2 Ita Iac. de ſanct. Georg. *in tract. de reydis, n.* 38. & 39.

3 Facilius enim eſt, vt mutetur cauſa ſolutionis in perſona eiuſdem creditoris, quam ſi ipſa creditoris perſona mutetur, *arg. l. Iulianus verum debitorem* 60 *de cond. indeb.*

4 Nam & ſpecies lucri eſt liberari ab obligatione, *l. ſi pupilli* 66. *ff. de ſolut. l. ſpecies* 11. *D. de accept.*

5 *d. l. ſi vrbana* ibi, *ob indebitum ei remebitur, de cond. indeb.*

6 *L. nihil intereſt* 4. *l. iuſſu* 12. *C. de ſolut.*

DEFINITIO XXXII.

Remedia poſſeſſoria, quæ competunt emphyteutæ turbato in ſua poſſeſſione aut ſpoliato, dantur etiam domino directo ſiue ceſſionem aliquam habeat, ſiue nullam.

POteſt dominus directus agere remediis omnibus poſſeſſoriis, quibus poſſet emphyteuta, ſiue ad retinendam, ſiue ad recuperandam poſſeſſionem, ſi emphyteuta vel turbatus fuerit, vel ſpoliatus. Intereſt enim proculdubio domini directi, qui ipſe in emphyteutę perſona turbari ſpoliarive intelligitur. [1] Itaque cum emphyteuta quidam ſpoliatus ceſſiſſet domino directo ius omne, quod habebat recuperandæ poſſeſſionis aduerſus ſpoliatorem, viſum eſt non poſſe obiici vitium ceſſionis, quaſi factæ in potentiorem, aut vexandi animo, [2] nec eo minus concedendam ex ceſſione actionem, quæ & citra ceſſionem eſſet competitura. [3] Nam nec dubitatur, quin ius recuperandæ poſſeſſionis, ſiue ex ciuilibus, ſiue ex pontificiis conſtitutionibus, [4] vt & alia fere omnia, cedi poſſit. [5] *Ita Senatus* pro R. D. Archiepiſcopo Tarentaſienſi, contra heredes D. Michaelis Thierry, iuridici maioris Tarentaſiæ 4. Id. Aug. 1592.

1 Ioan. Fab. *l. cum aliquid* 8. *n.* 2. *C. vbi cauſ. fiſcal. poſt* Spec. *in tit. de cauſ poſſ. & propr.* §. 1. *verſ & ſciat.* citans *cap.* 1. *extr. de maior. l. 1. C. comm. de vſucap l. ſerui* 15. D. *de appellat.*

2 Dixi *Defin* 7. *ſ. de her. vel act. vend.* vbi vide.

3 quid enim poteſt intereſſe ſpoliatoris, quem æque poſſit conuenire dominus directus etiam citra ceſſionem.

4 Scilicet ex remedio, quod hodie omnium vſitatiſſimum eſt, *Can. redintegranda* 3. *quæſt.* 1.

5 Andr. Tiraq. *in tract. de retract. gentilit.* §. 26. in verb. *le conuentionnel, gloſſ.* 3. *num.* 18.

DEFINITIO XXXIII.

Emphyteuta ab alio ſpoliatus citra factum & conſenſum domini directi perinde annuum canonem ſoluere cogitur.

NOn eſt iuſta cauſa denegandæ ſolutionis canonis emphyteuticarij, ex eo ſolo quod emphyteuta dicat probetque ſe ab alio ſpoliatum, ſi non ipſius directi domini factum ſpoliationi cauſam dederit, [1] aut conſenſus illius interuenerit. [2] Nam cum emphyteuta ordinario iuris remedio ſi conſulere poſſit ad reuocãdam poſſeſſionem, [3] per eum ſtare videtur

videtur quo minus poſſideat, ſi ob id tantum deſierit poſſidere, quod fuerit ſpoliatus. Sicut enim rem ipſam ita & poſſeſſionem habere videtur, qui actionem habet ad eam perſequendam. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin.9. de hered.vel act. vend.

1 Quod enim propter aliquem infligitur damnum, ab ipſo etiam ignorante inflictum intelligitur, *l. ſi merces 25.§.culpa autem, D.locat. leg.pen.in princ.D.ſolut. matrim.l.ſi is cum quo 20 D.commun.diuid.*

2 Culpa enim non caret qui ſciuit nec prohibuit ſi potuit prohibere, *l.item quæritur 13.§.exercitu, ff.locat.l.2.§.1.D.de noxal.act.l.adigere item princ. de iure patr.Not.in l.culpa caret 50.de reg.iur.*

3 *L. .. 11 C.de act.empt.*

4 *L. is qui actionem 15.D.de reg.iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Feuda etiam recta & proprie feuda poſſunt hodie alienari ex cauſa dotis.

QVod iure feudorum obtinet, vt feuda recta & propria non poſſint alienari, ne quidem ex cauſa dotis,[1] apud nos abrogatum eſt, non ſolum ſtatutis diuæ Yolandæ Auguſtæ, & Philiberti Ducis noſtri, ſed etiam generali conſuetudine nobis cum Gallis communi, per quam feuda redacta ſunt ad inſtar patrimoniorum.[2] Nec aliud eſt, tametſi ad legis prohibitionē ipſa quoque teſtatoris prohibitio acceſſerit, ſiue generalis ſit, quia cauſa dotis tāquā neceſſaria excepta eſſe intelligitur,[3] ſicut & cæteræ omnes alienationes neceſſariæ,[4] ſiue ſpecialis, quoniā cōtra bonos mores eſſe crederetur, quaſi per quam matrimonij contrahendi facultas impediretur,[5] ſi non alia eſſent bona, quæ congruæ doti conſtituendæ ſufficerent. Quamdiu enim alia ſunt ex quibus dos conſtitui poſſit, non magis permittēdum eſt, vt conſtituatur ex feudalibus, quam vt ex iis quæ fideicommiſſo obſtricta proponerentur.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin.4.ꝫ. Commun. de legat.

1 *§.donare tit.9.qualis olim poter.feud.alien.in vſib.feud.lib.2.*

2 Dixi *Defin.8.num.1.& 2.ꝫ.*

3 Et omnium fauorabiliſſima propter publicā vtilitatem. *Auth. res quæ, C.commun.de legat.l.mulier 12.§.cum proponeretur, de legat.2.*

4 *L.alienationes 13.D.famil. erciſc. l.filius familias 114.§.diui 2. de legat.2.*

5 Vix enim eſt, vt reperiatur qui velit vxorem ducere ſine dote, *l.1.D.ſolut.matrim.d.§ cum proponeretur, l.5.§.pen.de dol.except.*

6 Guid. Pap. *quæſt.90.*

DEFINITIO XXXV.

Feudum datum ea lege, vt nullo modo poſſit alienari, ne quidem ex cauſa dotis, eſt omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit.

QVid tamen ſi Princeps ab initio & cum feudum concederet eam legem dixerit, vt ne quidem ex cauſa dotis alienari vnquam poſſet; Contractus lex vtique ſeruanda erit.[1] Nec tantum ſi de eo feudo agatur, quod illa lege conceſſum ſit, ſed etiam ſi de alio, quod in locum ipſius fuerit ſubrogatum.[2] Nam & ſi ponas in vicem feudi Pedemontani ſubſtitutum, ſiue ex permutatione, ſiue qua alia ratione feudum Sabaudicum, ita vt iiſdem legibus eodemque iure poſſideretur, dubitari non poteſt, quin ſubrogatum eius naturam induat, pro quo ſubrogatum eſt.[3] Itaque primæuam propriamque feudorum naturam retinebit, quomodo feuda omnia quæ ſunt apud Pedemontanos.[4] Sed & eo caſu quo feudū alienari poteſt, ex cauſa dotis aut alia eiuſmodi æquiſſima eſt ſententia exiſtimātium non niſi vocato Principe & agnatis permittendam diſtractionem, vt cæteris emptoribus eadem oblata conditione ſi velint, præferantur.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L.vlt.C.de pact.int.empt.& vend.l.1.C.hoc tit.leg.1.§.ſi conuenit.D. depoſit.l.ei fundo 19.D.de ſeruit.l.venditor 13.D.commun.præd.*

2 *Arg.l.ſed quod inde 71.de legat.2.*

3 *Vulg.l.ſi enim 10.§.qui iniuriarum, D.ſi quis cautiom.*

4 Non enim ſunt redacta illa ad inſtar patrimoniorum, vt in Gallia & in Sabaudia.

5 *Arg.l.vlt.C.hoc tit.l.cum bona 19, D.de reb.auct.iud.poſſid.alias l.1. de priuil.cred.*

DEFINITIO XXXVI.

Diminuta re emphyteuticaria penſionis quoque diminutio fieri debet, ſi ſoluatur propter fructus non propter vtile dominium.

CErtum eſt, quamdiu aliquid ſupereſt ex re feudali vel cenſuali, vel emphyteuticaria, totius oneris ſine diminutione præſtandi neceſſitatem ſupereſſe, tametſi nihil vtilitatis poſſeſſor ex ea re percipiat,[1] nec aliter liberari poſſeſſorem, quam ſi vel tota re cedere paratus ſit,[2] vel tota res perierit,[3] ſed tamen non eſt perpetuum. Nam ſi tale onus ſit, ex cuius grauitate & comparatione cum annuo reditu appareat locationem potius iuſta mercede factam quam feudalem, vel cenſualem, vel emphyteuticum contractum, poſſeſſori vtique ſuccurrendum eſt, hactenus nimirum, vt vel à cenſus ſolutione prorſus liberetur, vel remiſſio aliqua mercedis ei fiat arbitrio boni viri.[4] Nec ad rem faciet, quod contractus verba non ſonent in locationem. Semper enim & in omnibus contractibus ſequimur id quod actum eſt,[5] nec tam nomen conuentionis inſpiciendum eſt, quam natura & conditio negotij, quod geritur.[6] Conſtat autem in hoc, potiſſimū differre contractum locationis ab emphyteutico, quod qui dat emphyteuſim præſtare tātū patiētiā tenetur, nō etiā vt emphyteuta vtatur fruatur. Niſi fruēdi impedimētum ex eo proficiſcatur, quod emphyteuſeos eo modo conſtituēdæ ius habuiſſe negetur is qui conſtituit. Iuris enim nō etiā facti euictionem præſtare dominus directus debet.[7] Qui vero locat non tantum ad id tenetur, vt patientiam præſtet, ſed etiam ad faciendum, vt conductori liceat vti frui,[8] ſiue iure ſiue iniuria, ſiue per vim alterius, ſiue per ipſam rem fiat, vt frui prohibeatur.[9] *Ita Senatus* pro D. Antonio de Brueil, Borone de l'Iſle, contra heredes Franciſci Derchet, Prid. Id. Nouembr. 1592. Etiam antea, vt quidam referebant, pro Canonicis ſanctæ Mariæ de Mouſtiers, contra R.D. Archiepiſcopum Tarentaſienſem.

1 *L.1.in fin.C.hoc tit.& ibi omnes.* Iul.Clar. *lib.4. ſentent.§. emphyteuſis q.4.* Andr.Gay.*lib.2.obſeru.pract.c.23.n.23.* Idem obtinet in annua penſione, aſſignata ſuper aliqua re, quæ poſtea ſit diminuta. Nec enim co minus integra penſio peti poteſt. Guid. Pap.*q.8.per l.Lucius Titius 9.de alim.& cibar. leg.*poſt Ioan. Fabr. *in l.ſi quis argentum, in princ.Cod.de donat.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin.11.ꝫ hoc tit.*

3 Vnde illud vulgare noſtrorum brocardicum, *ſi pereat tota liberabitur emphyteuta.*

4 Bald. *ad l.2.col.3.verſ.quæro, an propter ſterilitatem, C.hoc tit.vide l.1.vbi D.de ſuperficieb.*Petr. Anchar. *3.q.78.n.6.*

5 *L.ſemper in ſtipulationib.34.de reg.iur.*

6 *L.3.& paſſ.C.plus valet.quod agit.l.cum ſecundus 3.§.1.& l.ſeq. D.de diſtract.pignor.*

7 Dixi *Defin.33.ꝫ.* vbi vide.

8 *L.ex conducto 15.§.1.& ſeq.in fin.& D.locat.*

9 Iaſ.*& cæteri ad l.1.C.hoc tit.*

DEFINITIO XXXVII.

Non liberatur emphyteuta per rei peremptionem quæ paulatim contingit per negligentiam poſſeſſoris.

SEd quod proxime diximus liberari emphyteutam, ſi tota res perierit, ita accipiendum eſt, ſi caſu fortuito & vno impetu forte chaſmate vel inundatione perierit,[1] non ſi paulatim & per negligentiam poſſeſſoris, qui, ſi in ripa munienda aut protegenda inſula fuiſſet, vt eſſe debuerat diligentior, ſeruare rem potuiſſet.[2] Itaque cum quidam in emphyteuſim accepiſſet molendinam, quæ poſtea vetuſtate & per poſſeſſorum iniuriam ita erat collapſa, vt nihil ex priſtina facie, ſolum tamen ſupereſſet, placuit condemnandos nihilominus poſſeſſores ad annui canonis præſtationem: ſufficit enim

enim extare ſolum,[1] & ius fluuij, ac conſequenter reædificandi facultatem.[2] Quænam enim alia ab initio cauſa fuit conſtruendæ emphyteuſeos, niſi vt viliſſima quæque res & nullius momenti vel vſus aut pretij modici ſumptibus emphyteutæ melior fieret;[3] Qua ratione nec male à pleriſque meliorationis contractus appellatur,[4] cui & illud quoque conſequens eſt quod iam ſupra monuimus. Vt quamuis emphytheutæ liceat rem derelinquendo immunitatem canonis conſequi: id tamen ei permittendum non ſit ſi rem deteriorem velit relinquere, quam ipſi aut ij à quibus haberet accepiſſent, dummodo per eorum culpam & negligentiam ea deterioratio contigerit. Rurſus vt impenſas ad rem meliorandam factas repoſcere non poſſit emphyteuta, qui rem derelinquit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Idem ſi qua alia vi maiore cui reſiſti non potuerit.
2 Nullum enim hoc caſu damnum ſentire videtur emphyteuta qui ſentit ex propria culpa, *l. quod quis 203. de reg. iur.*
3 Siquidem ſolum pars eſt ædificij & quidem maxima, *l. qui res 98. § aream. D. de ſo. ut.*
4 *l. quo minus ubi vulgo notant, D. de fluminib.*
5 Nam et ſi quod commodum accedat rei emphyteuticariæ per alluuionem id ad emphyteutam pertinet. Iul. Clar. *in § emphyteuſis, q. 41.* Debet igitur cum hoc commodo compenſare incommodum ſi quod accedit, *arg. l. 1. § vlt. ff. de aqua & aqu. pluu. arcend.*
6 *l. vlt. vbi not. in princ. C. hoc tit.*
7 Dixi *Defin. 11. num. 1. ſ.*
8 quemadmodum ſi per dolum aut culpam ſuam amitteret rem emphyteuticariam, de quo ſcripſi *Defin 24. & 13. ſ.*

DEFINITIO XXXVIII.

Confirmatis quandocumque ſubhaſtationibus laudimia debentur ei, qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi.

QVod ſenatus noſter facere ſolet, vt ex cauſa proroget ſolutionis tempus debitori, cuius bona ſub haſta vendita fuerunt, detque illi ius redimendi etiam poſt elapſos ſex menſes, quos in eam rem poſterioribus Principum noſtrorum ſtatutis præſcribi placuit, vtputa ſi egregia quantitas ſit quæ debetur, quam non facilè explicare debitor poſſit,[1] aut ſi inter conſanguineos agatur,[2] vel ſi quo alio modó peccatum ſit in forma & ſolemnitate ſubhaſtationum,[3] aut denique ſi longe pluris ſint bona capta pignoris, quam fuerit in debito.[4] Id inquam non facit quo minus redemptione nulla ſecuta teneat ſubhaſtatio vires one ſuas exerat perinde ac ſi ea prorogatio data non eſſet Ideoque & laudimia debebuntur ei, qui addictionis, & vt loquuntur, expeditionis tempore dominus directus fuit, aut à domino directo cauſam habuit, non illi qui eo tempore quo iudicatum eſt.[5] Nec aliud erit tametſi ſubhaſtatio aliquo vitio laboret. Quamuis enim quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potius quam confirmati rationem haberi oporteat:[6] Id tamen in propoſito locum habere non poteſt, quoniam ſubhaſtatio quantumuis nulla dummodo pro debito facta ſit, tenet, ac conſequenter neceſſario confirmanda eſt, ſi debitor nó offerat & ſoluat, aut obſignet id quod debet.[7] Itaque ad tempus factæ addictionis ſemper retrotrahi debet confirmatio quandocumque ſeruatur.[8] Quemadmodum & ſi miſſioni in poſſeſſionem, quæ poſt expeditionem fit, ſiue debitor, ſiue alius quiſpiam fruſtra interceſſerit, ſemeſtre quidem illud tempus quod currit à die duntaxat miſſionis in poſſeſſionem interea non currat.[9] Sed tamen quandocunque ſecuta miſſionis confirmatione, dominium iam inde à die expeditionis in emptorem tranſlatum intelligetur, eique fructus omnes, ſi quos medio tempore debitor percepit, reſtitui oportebit. *Ita Senatus* pro Franciſco Louys, contra Franciſcum Porral, in ea ipſa cauſa de qua ſ. SC. 30. & ſeq. 4. Id Dec. 1592.

1 Nec enim ſemper numeratio totius debiti eſt in expedito *l. ſi dubitis. 10. ff. de fideiuſſ.* Iunge *l. ſi debitori 21. ff. de iudic.*
2 Nam & conſanguinitatis ratio habenda eſt, vt *in l. cum bona 6. de reb. aut iud. poſſ. alias l. 1. de priuil. cred.*
3 Omiſſio enim formæ vitiat quidem actum, ſed ita tamen, vt non liberet debitorem, qui nec poteſt nullitatem obiicere aduerſus ſubhaſtationes pro debito factas. niſi prius offerat debitum liquidum tam ex iure quam ex Stylo Senatus noſtri.
4 Nam & ſtatuto noſtro differre cautum eſt ne poſſit pignus capi, quod excedat duplum debitæ quantitatis.
5 Iudicatum enim nullum ius nouum tribuit, ſed quod iam eſt declarat. Vide quæ ſcripſi *Defin. 30. ſ.*
6 *Ex not. in c. cum eccleſia de cauſ. poſſ. & propriet.*
7 Nam nullitati ſi non cauſam, certe occaſionem dedit factum debitoris, qui ſi ſoluiſſet quod debebat, nulla fuiſſet facta ſubhaſtatio, nec proinde in ſubhaſtationis forma peccatum fuiſſet. dixi *nu. 3. ſ.*
8 Initio ſcilicet inſpecto, vt *in l. 3. § initio, ff. de minor.*
9 Quia interceſſio etiã iniuſta remoratur vim executionis, ſi modo talis ſit interceſſio quæ per executorem admitti debuerit. quid enim ſi debitor iam condemnatus interceſſerit, & eam interceſſionem apparitor male admiſerit; Habeanda eſt pro non facta. Et ita Senatus pronunciauit pro Comite Pontiſualium, contra D. Romagnilem, menſe Martij 1604.

DEFINITIO XXXIX.

Per diuiſionem feudi emphyteuticarij inducitur diuiſio penſionis. Et ad quid hoc caſu dominus directus teneatur;

DIuiſo fundo emphyteuticario penſionis quoque onus inter poſſeſſores diuidi neceſſe eſt.[1] Nec tantum ſi in perſonã, ſed & ſi in rem agatur,[2] ſi modo pro certis & æquis partibus, non etiam pro regionibus duntaxat diuiſus fundus fuit. Alioqui inter condiuiſores eorũ nque non domini ſumptibus & diligentia diuidi penſio debebit: nec aliud quicquã præſtare dominus cogetur,[3] niſi vt inſtrumenta emphyteuticaria in re præſenti, & vt pragmatici loquuntur, ſuper loco exhibeat per manus notarij & commiſſarij ad excipiendas conſcribendáſque poſſidentium profeſſiones conſtituti.[4] In qua penſionis diuiſione facienda, ſi negligentiores ſint condiuiſores, hactenus negligentiæ ſuæ pœnas luent, vt ſingulorum partes pro tota penſione interea velut pignoris iure capi poſſint.[5] Ita ex tempore tractatum eſt pro Illuſtri D. Carolo Emanuële de Seyſſel Marchione d'Aix, contra N. Alexandrum Gallay, Id. Dec. 1592.

1 Dixi *Defin. 10. ſ.* vide.
2 qui tamen caſus maiorem habet dubitationem, quoniam in rem agitur per hypothecariam, quæ indiuidua eſt, *l. rẽ hereditariã 65. D. de euict.* Sed hoc caſu diuidua eſt, vt & in ſpecie *l. 1. C. cõmũ. de legat.*
3 Dixi *in d. Defin. 10. n. 7. & 8.*
4 Aliud eſt in exhibitione illa oculari, quam dominus directus tenetur facere ſuis expenſis, de qua diximus *Defin. 18. ſ.*
5 quamdiu enim diuiſio facta nõ eſt, ius canonis annui eſt indiuiduum, *l. communi 7. ff. com. diuid.* Simile quiddam eſt *in l. tale pactum 40. § poſt diuiſionem, ff. de pact.* Vide Guid. Pap. q. 176. Manſuetus *in praxi tit. de lo. at. num. 18.*

DEFINITIO XL.

Sola oblatio canonis annui facta in iudicio impedit moram.

IS, à quo annuæ penſationes per iudicem petitæ ſunt pro fundo emphyteuticario,[1] ſi dicat paratum ſe ſoluere, nec tamen ſoluat, moram contrahere non videtur[2] Ideoque nec condemnandus eſt ad æſtimationem quanti plurimi,[3] niſi vel ad creditoris domum ſolutionem facere debuit,[4] vel creditorem, qui ad debitoris domum cum ſacco venerat, verbali inanique oblatione eluſerit.[5] Moram enim quæ per iudicialem quoque oblationem non tam purgari quam impediri æquum eſt, cum de ea re agitur, quæ in ipſo iudicio fieri non poteſt,[6] & ad cuius ſolutionem facto aliquo ipſius creditoris opus ſit, puta vt eat ad domum debitoris. Nam ſi ex conuentione ad ipſius creditoris domum ire debitorem oportuit; aut ſi pecunia debita fuit, quæ ſolui vbique commode poteſt, ſola oblatio in iudicio facta, moram non impediet.[7] Procedunt vero ſupradicta multo magis ſi creditor plus petebat quam ſibi deberetur. Imputari namque minus poteſt debitori cur non ſoluerit, quamdiu creditor non declarauit paratum ſe accipere quod oblatum fuit.[8] *Ita Senatus* in cauſa domini Antonij du Pallier Senatoris meritiſſimi, tutoris liberorum domini Senatoris de la

de la Chapelle, & N. Ioannis Antonij Bruni nunc magiſtri Computorum, 13. Calend. Ianuar. 1592.[9]

1 Oblatio enim iudicialis magnā vim habet, quoniam ex ea ſtatim poteſt ſequi condemnatio, *l. ſi rem 9. §. vlt ff. de pign. act.* Quamuis dici ſoleat non ſufficere verba vbi facto eſt opus, nimirum ad acquirendam liberationem, quod difficilius eſt, quam vt mora impediatur.

2 Nam & ei qui fatetur ſe debere danda eſt dilatio ad ſoluendum *l. ſi creditori 21. D. de iudic. l. ſi reus paratus 73. D. de procurat.*

3 Qui ſcilicet locum facit ſola mora, *l. in re furtiua 8. §. 1. de cond. furtiu.* ſcripſi *Defin. 22. ī.*

4 Dixi *Defin. 15. ī.* vbi vide.

5 Non enim poteſt verbalis oblatio prodeſſe contra eum qui ſe quoque dicit paratum accipere. Bart. *in l. creditoris 8. D. de diſtr. pignor.*

6 Nec enim cum ſacco nummario litigare debitor cogitur, vt ſtatim & in ipſo iudicio ſoluat, *l. quod dicimus 105. D. de ſolut.*

7 Cum enim facto creditoris opus eſt nulla poteſt intercedere mora debitoris antequam creditor fecerit, quod facere debuit, Vide Dec. *conſ. 2.* vbi eleganter.

8 Satis enim dicit ſe paratum accipere is, qui ſolutionem in iudicio petit.

9 Nec enim mora fieri poteſt ei quis plus petit, *l. qui ſolidum 78. § 1 princ. de legat. 2.*

DEFINITIO XLI.

Pacta inter contrahentes inita cum pars fundi emphyteuticarij alienaretur, an & quatenus noceant domino?

QVi fundum emphyteuticarium totum poſſidebat, partem eius vendidit & conuenit, vt totius canonis annui ſoluendi onus emptori incumberet. Valebit quidem inter emptorem & venditorem conuentio, vt ni emptor ſatisfaciat teneatur ex vendito.[1] Sed non idcirco prohibebitur directus dominus ius ſuum exequi aduerſus venditorem & petere, vt inter emptorem & venditorem oneris diſtributio fiat pro rata cuiuſque fundi portione communibus poſſeſſorum expenſis.[2] Cum in eius ignorantis præiudicium nihil ab emphyteuta fieri potuerit, ſiue iuris rationem ſpectes,[3] ſiue edictum Sereniſſ. Emanuelis Philiberti Ducis noſtri, quod in eam rem nominatim factum eſt.[4] Sed & quod magis eſt, ſi emptor velit recedere, vt ab onere liberetur & ſuam fundi partem derelinquere, oblatis etiam reliquis (alioqui nec qui totum fundum derelinquere vult audiendus eſt,[5]) non aliter admitti debebit, quam ſi venditor quoque aliam eiuſdem fundi partem dimittere paratus ſit,[6] ſi modo totus fundus ab initio ſub vna clauſula totius canonis onus ſuſceperit, quoniam hac parte indiuiduum eſt ius domini, licet prohibere dominus non poſſit, quo minus canonis præſtatio inter emptorem & venditorem diuidatur,[7] quia neque prohibere poteſt, quo minus venditor fundi partem diſtrahat, ſaluo laudimiorum iure.[9] *Ita Senatus* pro R. D. de Chauanes Æditruo de S. Ioire, contra D. Senatorem du Paſſier & Ant. de Cloiſtre procuratorem, 10. Cal. Febr. 1593.

1 *L. epiſtola 52. §. pactum, D. de pact.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 39. ī.*

3 *L. inter debitorem 42. D. de pact. l. 1. & tot. tit. C. ſin. cenſ. vel reliq.*

4 De quo *in Defin. 9. ī.* Vide Caſtr. *in l. cum hi, §. ſi vni, D. de tranſact. num. 4.*

5 Secundum ea quæ dixi *Defin. 11. ī.*

6 *Arg. l. inter vrgentibus 47. D. de minor.*

7 Nam ſi ab initio diuiſū fuit onus, aliud eſt, vt ſcripſi *d. Def. 11.*

8 Poſtquam redacta ſunt feuda itémque emphyteuſes ad inſtar Patrimoniorum, vt ſcripſi *Defin. 8. ī.*

9 *L. vlt. vbi notatur, C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

Ex ſtipulatione domini directi an & quatenus actio acquiratur eccleſiæ, adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à poſſeſſoribus ſingulis exigendum.

EVenit plerumque, vt iuris emphyteutici profeſſio, & vt noſtri loquuntur, recognitio fiat in vtilitatem domini directi, Canonis autem annui ſoluendi promiſſio alterius commodo cedat.[1] Quo caſu placet ex domini directi ſtipulatione acquir. actionem alteri non poſſe.[2] niſi forte fauor piæ cauſæ interueniat, qui ius hoc elicere debeat.[3] Sed tamē non eo minus permittendum ei, cui ſtipulator acquiri[4] voluit, vt ex eius promiſſionis inſtrumento agat aduerſus emphyteutas ſingulos,[5] quaſi in rem ſuam procurator conſtitutus fuerit, hoc ipſo quo inſtrumenta cenſualia à domino directo acceperit.[6] Facit enim ea res, vt pluris iuris habere debeat, quam qui ſolutionis tantum gratia obligationi adiectus eſt, quem conſtat accipere ſolutionem, non etiam exigere poſſit.[7] Neque tamen idcirco dominus directus ex ea ſtipulatione agere prohibebitur, cum ei ſoli quæſita ſit actio, & ipſius interſit, vt ei ſoluatur, cui ſolui promiſſum eſt.[8] Nam & hoc ſenſu accipiendum eſt poſſe ſtipulari alteri, cum intereſt ſtipulatoris, nempe vt ex ſtipulatu agat ſtipulator ipſe, non alius cui ſtipulatus fuit.[9] *Ita Senatus* pro fratribus Franciſcanis Camberienſ. ex tempore. 5. Cal. Febr. 1593. Et iterum in cauſa Franciſci Gerlier & Franciſci Falquet, Calend. Decemb. 1593.

1 Scilicet ita ſtipulante domino directo,

2 *L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, & §. ſi ſtipuler. de verb. oblig* iunct. *l. liber homo 118. in fin.*

3 Nemo enim neſcit, quam multa in iure noſtro & conſtituta & recepta ſint fauore piæ cauſæ, de quo ampliſſimum tractatum edidit Andr. Tiraquell quem inſcripſit *de priuil. piæ cauſa.*

4 Eſt enim iſta haud dubiè donatio, *l. donari 82. de reg. iur.* in qua ſingulari iure conſtitutum eſt, vt ex ſtipulatione donatoris acquiratur actio donatario, ſiue à priore donatario ſtipulatus ſit donator, *vt in l. C. de donat. quæ ſub mod.* ſiue ab eo, qui ex alia quam donatoris cauſa ſtipulatoris fuerat obligatus. Bart & alij *ad l. qui Romæ 122. §. Flauius de verb. oblig.*

6 Traditio enim inſtrumentorū habet vim mādati *l. 1. C. de donat.*

7 *L. quod ſtipulatus 10. D. de ſolut. cum ſimilib.*

8 *d. l. liber homo 118. in fin. D. de verb. oblig.*

9 *d. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri. eod.*

DEFINITIO XLIII.

Poteſt ſententia lata contra priorem emphyteutam mandari executioni contra poſteriorem dummodo prius ad hoc vocatum.

SEntentia aduerſus emphyteutam lata, qui poſtea rem alienauerit, non poteſt quidem mandari executioni contra nouum poſſeſſorem inauditum,[1] quia quæ ex iudicato naſcitur actio perſonalis eſt in factum,[2] nec proinde ſequitur fundi poſſeſſorem,[3] ſed ſi nouus hic poſſeſſor citetur, cauſam dicturus cur non aduerſus ſe quoque pati debeat executionem, non malè dominus egiſſe videbitur.[4] Itaque ſi fateatur ſe poſſidere nec quicquam aliud alleget, quod ius actoris imminuat, recte condemnabitur, vt ſententiæ, licet aduerſus alium redditæ executionem pati compellatur.[5] Nempe quia vtriuſque condemnationis eadem cauſa eſt, cum nec alia ratio fuerit prioris emphyteutæ condemnandi, quam quia rem emphyteuticam poſſidebat.[6] Aliud ergo erit, ſi prior condemnatio perſonalis obligationis cauſam habuit.[7] Neque enim ex ea vllo modo cogi poteſt aduerſus alium quam condemnatum eiuſve heredem.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa Franciſcanorum Chamber. Febr. 1593.

1 *Vulg. l. de vnoquoque 47. ff. de re iud. tot. tit. C. int. alios act. vel iud. alijs non nocer.*

2 *l. actori 8. C. de reb. cred.*

3 *l. vlt. in fin. ff. de contrah. empt. l. 1. §. 1. ſi heres ff. ad SC. Treb.*

4 Ne alioqui diuerſa ea melior ſit conditio emptoris quam venditoris, contra *l. inuitus 156. §. plerumque, ff. de reg. iur.*

5 Nam & ſimiliter dicimus exceptionem rei iudicatæ à perſona venditoris tranſire in emptorem, licet non è conuerſo, *l. ſi à te 9. §. Iulianus. ff. de except. rei iudic.* iunct. *l. ſi mater 11. §. pen. l. exceptio 28. eod. tit.*

6 Iuxta ea quæ ſcripſi *Defin. 8. ī.*

7 Vt contingit quoties actio eſt perſonalis, quia qualis actio eſt, talis & ſolet eſſe obligatio, quæ actionem parit, *l. licet 43. §. ea obligatio, ff. de procurat.* Propriumque eſt actionum in rem, vt dentur contra non obligatum. *§. 1. Inſtit. de action.*

8 Quia perſonales obligationes, & actiones tranſeunt in heredem & vniuerſalem ſucceſſorem, non etiam in ſingularem, *l. vlt. C. de heered. act. l. æris alieni 15. C. de donat.* Dixi n. 5. ī.

DEFINITIO XLIV.

De priuelegio Sebuſianorum pro feudis, quæ habent à Principe, & de eius interpretatione.

QVod priueligium nobiles Sebuſiani mei habent tam ex ſcripto, quam ex inueterata conſuetudine, vt pro feudorum prouincialium acquiſitione (iis exceptis quæ pendent à Marchionatu de Vilars) nulla debeant laudimia, [1] non facit vt qui ab iis manumittuntur homines dedititiæ conditionis, quos talliabiles vocant, immunes ſint ab onere præſtandi tributi, quod vulgo Tôt quot appellatur. [2] Ratio eſt euidens diuerſitatis, quia per feudi venditionẽ nõ diminuitur ius retrofeudi, quod ad Principem ſpectat, ſed vaſſalli & vtilis domini perſona tantùm mutatur. [3] At manumiſſione hominis ſicut fit pauperior feudi dominus, qui hac ratione amittit hominem, & conſequenter patrimonium diminuit, [4] ita retrofeudum quoque diminui neceſſe eſt. Ac proinde fieret iniuria Principi, ſi non tantùm eo nomine daretur illi quantum directo domino, [6] cui ſatis fauetur in eo quod inconſulto quoque Principe manumittendi ſerui atque ita diminuendi feudi poteſtatem habebat. [7] Nempe quod feuda, vt ſæpius diximus, redacta hodie ſint ad inſtar patrimoniorum. [8] *Ita tractatum eſt*, Idib. Febr. 1593.

1 quod diuerſum eſt in reliquis omnibus prouinciis ducatus Sabaudiæ, in quibus ſcilicet debentur laudimia ex venditione feudorum, niſi ſi qua ſint priuilegiata.

2 Tributum eſt quod penditur Principi à talliabili manumiſſo, tantæ quantitatis quanta per eum præſtita eſt domino directo ex comparatione bonorum, quæ talliabilis habuit tempore manumiſſionis.

3 Feudum enim ad quaſcunque manus perueniat, remanet ſemper de retrofeudo.

4 Vnde eſt, quod manumiſſionem alienationi comparamus, *l. obligari 9. § 1. D. de auct. tut. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

5 Nihil enim poteſt eſſe in retrofeudo, quod non prius ſit in feudo vt nomina ipſa demonſtrant.

6 Ne alioqui ſit in poteſtate vaſſalli diminuere ius domini feudalis ignorantis & inuiti, *l. 2. in fin. l. pen. & vlt. D. de noxal. act.*

7 quod certè de ſummo iure feudorum fieri non poſſet: nam nec in emphyteuſi ſimplici id liceret, *l. vlt. C. hoc tit.*

8 *Dixi Defin. 8. in princ. ſ. & alibi ſæpe.*

DFINITIO XLV.

Peræquatio canonis annui diuiſo fundo emphyteuticario fit non ſolum ſumptibus poſſeſſorum, ſed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem accidentalis, quæ ſuperuenit.

CVm alienato per partes & in diuerſas perſonas fundo emphyteuticario peræquationem fieri neceſſe ſit inter poſſeſſores omnes, vt ſciatur quotam quiſque partem debeat canonis annui, qui pro indiuiſo primum fuerat conſtitutus, & quidem ſumptibus poſſeſſorum non domini directi, quemadmodum ſuprà diximus. [1] Quæri poteſt ſi, vt plerumque euenit, ex pluribus fundi partibus aliæ aliis ſint meliores, an pro modo quantitatis & menſuræ diuiſio illa canonis facienda ſit, an potius pro bonitate & qualitate portionum? Et quidem ſi eo tempore quo diuidi fundus incipit ea peræquatio fiat, verius eſt bonitatis rationem habendam eſſe, ne alioqui afficiatur iniuria is, cui ſterilior pars fundi obtigerit, ſi parem ſubeat oneris portionem. [2] Sed & ſi poſt multum temporis à die diuiſi inter poſſeſſores fundi peræquatio canonis fiat, nec ſciri amplius poſſit quænam fuerit ſingularum portionum bonitas eo tempore, quo fundus ille plurium eſſe cœpit, [3] æquum non eſt eos, qui in excolendis propriis portionibus diligentiores fuerint, eáſque longo labore ac multis forſitan expenſis meliores reddiderint, ex aliorum negligentia onerari. [4] Potiúſque in dubio præſumendum eſt fuiſſe fundum ſibi ab initio vbiquè ſimilem, & æquè bonum. [5] Proinde pro rata quantitatis non bonitatis præſtatio canonis diuidetur. Planè ſi appareat alias partes fundi aliis eſſe naturaliter meliores, bonitatis naturalis ratio ſemper habenda erit, vt in hoc differat naturalis bonitas ab accidentali & ſuperuenienti. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Iani Penſabin, & Ludouicæ Pobel, viduæ Nobilis de Leydier, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *Defin. 10. & 79. ſ.*

2 Etſi enim nõ tã pro fructibus ſolet præſtari canõ hic annuus, quã in recognitionem dominij directi, ſolent tamen prædia emphyteuticaria, quo meliora ſũt & fructuoſiora, eo maiore canone onerari.

3 Mutetur enim & bonitas rerum & bonitatis æſtimatio pro tẽporum varietate, *l. bonitatis 13. D. de euict. l. pretia rerũ 63. D. ad l. Falcid.*

4 Non enim debent melioris conditionis eſſe negligentes quam diligentes, *l. non enim 16. D. ex quib. cauſ. maior. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. cred.* nec ſtulti quam periti, *l. quod vi aut clam.*

5 Siquidem quod eſt ex accidenti nunquam præſumitur, *l. 1. § 1. de tutel.* ex accidenti autem eſt, vt fundus fiat melior, aut deterior, niſi cum naturalis ſtatus & habitus fundi ita ſe hat, *l. 2. l. quiſquis 6. & ſeq. C. de omni agro deſert. lib. 11. tit. 58.*

6 Vide Bart. *in l. ſi partem 25. D. de ſeruit. ruſtic. præd.*

DEFINITIO XLVI.

Ad fructuarium laudimia pertinent, ius tamen inueſtiendi ad proprietarium.

LAudimia quidem, ſi qua durante vſufructu obueniant, ad fructuarium pertinent. Sunt enim in fructu directi dominij, [1] licet aliud ſit in commiſſis, ſi proprietas ipſa ex cauſa aliqua committatur, & dominium vtile cum directo conſolidetur. [2] Sed an idcirco nouum emptorem laudare, vt loquuntur, & inueſtire vſufructuarius debeat, quæſtionis eſſe poteſt. Quaſi per vſusfructus traditionem videatur habuiſſe à proprietario mandatum [3] exequendi omnia illa, quæ ad cauſam vſusfructus pertinent. Verùm probabilius viſum eſt ad proprietarium eam rem non ad fructuarium ſpectare, [4] quia fructuarius dominus non eſt: nec quicquam prohibet quo minus vni laudimia ſoluantur, & tamen ab alio inueſtitura accipiatur, licet verum ſit laudimia non niſi ob inueſtituram deberi. [6] *Ita Senatus* in cauſa Feminæ du Four & Iſabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pigniet Medici, 9. Cal. Mart. 1593. Quamuis non fuerit pronunciatum propter ſopitam tranſactione controuerſiam.

1 Iul. Clar. *lib. 4. ſentent. § emphyteuſis, q. 23. n. 5.*

2 Guid. Pap. *q. 97.* Oldrad. *conſ.*

3 Eſt enim vſufructuarius quodammodo procurator proprietarij, ſicut creditor pignoratitius dicitur quaſi debitoris procurator in re pignorata, *l. ſi pignori 29. in fin. D. de pign.*

4 Non enim alius poteſt vtile dominium transferre, aut ab alio tranſlatum laudare, quam qui dominus directus eſt. *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

5 Eſt enim ſeparata cauſa vſusfructus & proprietatis, adeoque poſſeſſionis *l. pen. D. de acquir. poſſeſſ.* cum nec re ſua vti frui quiſquam poſſit, *l. vtifrui 5. D. ſi vſusfr. petat.*

6 quia hoc caſu laudimia ſoluuntur ex voluntate domini directi à quo inueſtitura accipitur, *arg. l. ſi ſeruus 91. § locaui, D. de furt. Iunge l. falſus 43. § vlt. ſed l. ſi quis mihi 23. D. de acq. her. l. aditio 45. § præterea, eod.* Guid. Pap. *q. 477.*

DEFINITIO XLVII.

Plus iuris habet heres grauatus de reſtituenda poſt mortem ſuam hereditate, quam fructuarius hereditatis.

EIus, qui heres inſtitutus eſt, & rogatus hereditatem poſt mortem ſuam reſtituere, longè diſſimilis ratio eſt, nec bene fructuario comparatur, quia cum vere ſit heres [1] conſequenter eſt dominus. [2] Proinde non tantùm laudimia ei acquiruntur, ſed etiam commiſſa & obuentiones cæteræ, ad eùmque ius pertinet laudandi & inueſtiendi noui emptoris. [3] Planè ſicut hereditatem reſtituere rogatus eſt, ita & ea omnia reddere debet, quæ occaſione hereditatis habuit, niſi quæ ſunt in fructu. [4] Ita fit, vt vi ipſa non multo plus iuris habeat quam fructuarius, cum & hic quoque in cæteris omnibus habeat vſumfructum. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim reſtitutio hereditatis facit vt heres non maneat, qui ſemel fuit, *Inſtituta. Inſt. de fideic. hered.*

2 Veteres enim heredem pro domino dicebant, *§ vlt. Inſt. de hered. qualit. & differ.*

3 Cum hæc omnia pertineant ad cauſam dominij & proprietatis, vt diximus *Defin. præced.*

4 Ratio eſt *in l. in fideicommiſſaria 18. verſ. quoties, D. ad SC. Trebel.*

5 Scripſi *Defin. 5. ſ. de vſur.*

DEFINITIO

DEFINITIO XLVIII.

Ius prælationis datum domino directo in re emphyteuticaria moribus noſtris abrogatum eſt, & quas ob cauſas, ſed poſtea reſtitutum.

IVs prælationis, quod ex Iuſtinianea conſtitutione [1] directo domino competit in re emphyteuticaria, moribus noſtris abrogatum eſt. Et merito. Nam nec dominus ipſe in exigendis laudimiis communi iure vtitur, cum pro quinquageſima parte pretij, quæ ab eo emptore pro inueſtitura deberetur, ſoleant domini directi exigere, vt plurimum ſextantem, alij quadrantem, plerique trientem, nonnulli etiam ſemiſſem. Et vero ita poſito iure, vt dominis directis ſaluum & integrum eſſet ius prælationis, non haberet homo ingenuus liberam rerum ſuarum alienationem. [2] Cum perpauci apud nos fundi reperiantur, qui non ſint emphyteuticarij, & facile eueniret, vt dominis directis hoc prælationis iure vtentibus, omnia acquirerentur. [3] Quod non perinde dici tum poterat, cum Iuſtiniani lex hac de re lata eſt. Noua enim contractus ſpecies erat emphyteuſis, vixque adhuc certam à Zenone formam & naturam acceperat, cum dubitaretur inter veteres, an emptio eſſet, an locatio. Nec proinde tam frequenter accidebat vt de feudi emphyteuticarij conditione ageretur, quam hodie accidit. Abrogatum autem eſſe ius hoc prælationis, vel ex eo maximè apparet, quod, quæ aliàs fuit inducendi eius cauſa nunc ſublata eſt. Proficiſcebatur enim ex eo, quod nec venditio nec alienatio rei emphyteuticæ fieri poterat irrequiſito domino, cuius conſenſus neceſſario exquirendus erat priuſquam ad alienationem deueniretur: alioqui ſi id factum non eſſet, cadebat emphyteuta à iure ſuo. [4] Nam ſecuta venditione & alienatione nuſquam cautum reperias, vt liceat domino vti iure prælationis, & emptori rem offerre pretio ipſi reſtituto. Ius enim ablationis dicendum illud fuiſſet, non prælationis. [9] Ergo domini ius hac parte illud fuit, vt eo irrequiſito alienari emphyteuſis non poſſet. [10] Et conſequenter, vt tum cum requireretur, dominus poſſet ipſe emere ſi vellet, [11] id eſt, ante factam venditionem. Re enim iam alterius facta perfectáque vtiliter emptione, fieri non potuiſſet, vt res initio emptori aufferretur. [12] Atqui hodie non ſolum emphyteuſes, ſed feuda quoque ipſa redacta ſunt ad inſtar patrimoniorum, vt de iis pro arbitrio diſponere domini vtiles poſſint tam inter viuos quam in vltima voluntate, perinde, ac quilibet de bonis ſuis allodialibus. [13] Nec quicquam aliud edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri faciendum emptori iniungitur ad euitandam commiſſi pœnã, niſi vt poſtquam feudum emphyteuticarium acquiſierit teſtationem de ea re conſcribat apud acta, vt ſcire dominus poſſit, quænam & à quo laudimia exigere debeat. [15] Poteſt igitur venditor irrequiſito domino vendere citra metum commiſſi, nec ipſi domino rem offerre cogitur, aut ei denunciare, quod paratus ipſe ſit vendere. Et quod olim venditori onus erat iniunctum, vt priuſquam venderet exquireret domini voluntatem, [16] id hodie tranſlatum eſt in emptorem, vt emptione facta, non quidem exquirat domini voluntatem, verum ratã venditionẽ habere velit (inuitus enim cogitur [17]) ſed ei denunciet perfectam emptionem, vt habeat dominus laudimia, quæ in præmium laudati & approbati acquiſitoris debentur, & in ſignum, vt aiunt, ac recognitionem dominij directi: [18] licet ea laudatio & approbatio vel ab initio extorqueatur. [19] Ac ſane ſi ius prælationis obtineret vix quiſquam reperiretur, qui ad rei emphyteuticariæ emptionẽ vellet accedere, alteri quippe, id eſt, domino directo potius quam ſibi mercaturus: [20] Solent enim homines proprij tantum, non etiã alieni compendij cauſa negotiari, præſertim cum vendendo aut emendo tractant de quantitate pretij. [21] Itaque dominũ, qui hoc prælationis iure nitebatur, quaſi nullam litigãdi iuſtam cauſam habuiſſet, non ſolùm à petitione ſua repellendũ ſed etiã in omnes litis ſumptus condemnandũ eſſe placuit. [22] *Ex tempore* in publico auditorio. 7. Id. Mart. 1593. pro Paulo Arbellot Burgenſi, contra Dominam du Saix. Poſtea tamen deliberatum vidi de huiuſmodi prælationis iure dominis directis per edictum Principis reſtituendo. Et puto fore vt breui reſtituatur. Et reſtitutum tandem eſt edicto quod publicatum fuit anno 1606. quo & alia pleraque conſtituta ſunt circa ius emphyteuticum fauore dominorum, & ad emphyteutarum fraudes ac tergiuerſationes comprimendas.

1 *L. vlt. C. hoc tit.* Obſerua tamen, ius hoc datum eſſe domino, vt eo vtatur pro ſeipſo, non etiam pro amico, Guid. Pap. q. 421, *ex l. vlt. § ſed ne hac occaſione, in fin. C. hoc tit. & Nou. vlt. vt de cæter. non fiant commutat.*

2 Cum quo commodo debeant compenſare incommodum & iacturam iſtam iuris prælationis, *arg. l. cum qui 30. D. de ſeruitur. l. 1. §. vlt. de aqua & aqu. p. uu. arcend.*

3 Quod indignum & iniquum eſſet, *l. 2. D. ſi à parent. quis manum. ſit, l. dudum 14. C. de contrah. empt. l. qua ratione 9. §. hæ quoque, & D. de acq. rer. dom.*

4 Hoc vero non ſolùm à publica, ſed etiam à priuata dominorum directorum vtilitate alienum eſt.

5 *In l. 1. C. hoc tit.*

6 *§. adeo. Inſt. de locat.*

7 De quo atteſtatur Purpur. ad Iaſ. *in d. l. vlt. n. 10. hoc tit.* Teſſaur. *dec. 169. n. 2.* Ant. Sola *ad c. rempublicam, gloſſ. 2. part. 1. n. 10.*

8 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

9 *Arg. l. pen. D. de ſeru. export.*

10 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

11 Nec enim aliam ob cauſam requiritur conſenſus eius, niſi vt poſſit emere ſi velit, *d. l. vlt.* Et ideo placet valere donationem rei emphyteuticæ, etiam irrequiſito domino, quia in donatione ius prælationis habere locum non poteſt, Guid. Pap. q. 47.

12 *Vulg. id quod noſtrum 11. D. de reg. iur.*

13 Io. u. Faber. *in §. adeo, Inſt. de locat.* Guid. Pap. q. 59.

14 Ne alioqui per priuatas & clandeſtinas alienationes facile ſit fraudem facere domino directo, *arg. l. data 17. C. de donat.*

15 Poſſunt enim etiam leges ſcriptæ abrogari per deſuetudinem, *l. de quibus 32. vbi not. D. de legib.*

16 Iuxta conſtitutionem Iuſtiniani *in d. l. vlt C. hoc tit.*

17 Nec poteſt dominus feudi vel emphyteuſeos impedire alienationem, ne fiat, in quem vaſallus aut emphyteuta velit.

18 *Notat in d. l. vlt.* Inde eſt, quod ius prælationis non habet locum de iure in caſibus, in quibus laudimia non debentur. Guid. Pap. q. 48. n. 2.

19 Nec enim nouum eſt, vt quis cogatur conſentire ei, quod alius fecerit, *l. ſi ego 9. §. ſi res, D. de iur. dot.* nec rurſum vt quis commodum aliquod ſentiat etiam ex eo quod inuitus fecerit, *l. qui ex cauſa 29. de bon. libert.*

20 Etſi non ſemper ratio hæc impedit ius prælationibus, vt conſtat ex *l. cum bona 16. D. de reb. auct. iud. poſſid. l. alias l. 1. de priuil. cred.* Poſſet tamen emphyteuta rem vendere ſub ea conditione, ſi dominus directus laudare voluerit, atque ita impedire, ne poſſit dominus rem capere iure prælationis. Guid. Pap. d. q. 47. poſt Bart. *in l. quod ſæpe, §. ſi quis amico, D. de contrah. empt.*

21 *L. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend. l. in cauſa 16. § idem Pomponius D. de minor.*

22 *Ex l. eum quem temere 78. de iud.* iunct. notatis *in l. qui ſolidum 78 § etiam de legat. 2.*

DEFINITIO XLIX.

Caſus, in quibus dominus directus etiam ex ratione iuris nullum habet ius prælationis.

DE illo certe nullo modo dubitari poterat, quin Iuſtinianeæ conſtitutioni [1] locus nullus eſſe poſſet, ſi dominus vtilis fundum emphyteuticariũ vendidiſſet, impetrata prius à domino directo licentia vendendi. [2] Siue pacto in eam rem expreſſo, [3] ſiue tacito, multo minus ſi cogente magiſtratus imperio publice facta venditio eſſet. Aut denique ſi contraria, vt apud nos conſuetudo inualuiſſet. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

2 *L. quoties ab omnibus 11. C. de fideicomm.*

3 Socin. Iun. *conſ. 70. vol. 1.*

4 Teſſaur. *dec. 169.* Adde Guid. Pap. q. 48. vbi enumerat caſus, in quibus ius prælationis locum non habet, quia nec laudimia debẽtur.

DEFINITIO L.

Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis, quia & donatio valeret.

CVm tenendæ emphyteuſeos incapax poſſeſſor iubetur alium poſſeſſorem conſtituere morientem, vt dicunt &

 conſiſcam

confiſcantem, aut incapacitatis ſuæ pœnam pendere (Gallis eſt *amortiſer*) ſatisfacit legi aut iudicato ſi vel vno nummo vendat alteri, dũmodo capaci: nec audiendus eſt dominus directus ſi ex ea modicitate pretij aliiſve coiecturis ſimulatã & imaginariam venditionem eſſe dicat, [1] cum nihil eius interſit, ſi modo ex perſona noui poſſeſſoris qualiſcunque ille ſit iura ſua, quæ pro emphyteuſi habet, ſalua retineat. [2] Quantumuis enim ſimulata & imaginaria eſſet venditio, [3] perinde tamẽ in omnibus perſona ſuppoſiti emptoris inſpiceretur ſiue moreretur ille, ſiue confiſcationis cauſam præberet, acſi alienatio vera fuiſſet, [4] atque ita legi nulla fraus fieret. Neque vero nouum eſt vt vno nummo fiat venditio, quoties fit ex neceſſitate & vt ſubtilitati iuris pareatur. [5] Nec ad rem pertinet quod donationis inſtar habeat venditio aut donatio quæ fit vno nummo. [6] Nam & in propoſito ſatisfeciſſet legi aut iudicato poſſeſſor incapax, ſi alteri capaci donaſſet. [8] Proinde nec poteſt cauſari dominus ſua intereſſe quod venditio vno nummo facta ſit prætextu laudimiorum, [9] quia & donare potuit, qui vendidit, [10] & multo igitur minori pretio vendere. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De quo Paponius *in ſyntagm. Arreſt. tit. d'Amortiſations.*
2 *Arg. l. ſi quis conduxerit 46. D. locat.*
3 Nam nec alia cauſa eſt iſtius, vt vocant amortizationis.
4 quæ tamen non poteſt dici imaginaria pretio aliquo accedente, *l. imaginaria 16. de reg. iur.*
5 Nec enim poſſet venditor obiicere ſimulationem, quam ipſe feciſſet *arg. l. ſi plures 30. in fin. ff. de admin. tut. l. rem alienam 91. in fin. ff. de pign. act.*
6 Nam & idem euenit in ſpecie *l. ſi vſusfructus 66. ff. de iur. dot.*
7 *dict. l. ſi quis conduxerit 46. locat. l. ſi quis donationis 38. D. de contr. empt.*
8 Cum per donationem æquè ac per venditionem dominium transferatur *l. portionem 12. & l. ſi ea 23. & paſſ. D. de donat. l. nunquam nuda 31. ff. de acq. rer. dom.*
9 Quæ ſcilicet debentur ex comparatione pretij, *l. vlt. C. hoc tit.*
10 quamuis non ſit hoc perpetuum, *l. filiusfamilias 7. ff. de donat. leg. cuius eſt 163. de reg. iur.*
11 *d. l. ſi quis donationis.*

DEFINITIO LI.

Dominus directus non tenetur de euictione niſi ad pretij reſtitutionem, præterquam ſi fuerint in dolo.

SI quando emphyteuticaria re euicta dominus directus de euictione conueniatur, non ad aliud condemnandus eſt quam vt acceptam pecuniam reſtituat. [1] Nam cum emphyteuſis ſpeciem quandam habeat beneficij, [2] æquum ſane eſt mitius agi cum domino directo, [3] ſi modò non fuerit in dolo. [4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 12. ʒ. De euict.

1 Non etiam vt præſtet id quod intereſt, quod tamen præſtari ſolet ex cauſa euictionis. *l. ſi in venditione 60. D. de euict. l. ſi ob cauſam 13. C. eod.* Iaſ. in *l. 1. C. hoc tit. arg. l. vlt. §. vlt. C. comm. de legat.*
2 Quia vili mercede dominus dat rem ſuam alij in perpetuum fruendam, *l. ſi ager vectig. l. 1. C. hoc tit.* Idque multo magis de feudo dici poteſt. Nam ne feudi nomen nihil aliud niſi beneficium ſignificat. vetere lingua Longobardorum.
3 Ne ex liberalitate ſua periclitetur, *arg. l. ne liberalitate 50. D. de re iud. l. ſi extraneus 13. D. de iur. dot.*
4 *l. 1. C. eod. tit. de iur. dot.* Beneficio enim iuuari nos oportet non decipi, *l. in commodato 17. §. 3. verſ. idémque, D. commod.*

DEFINITIO LII.

Emphyteuta non poteſt expelli ob id quod male re vtatur, ſed cogi poteſt vt vel bene vtatur, vel rem derelinquat.

NOn eſt idonea petendæ in integrum reſtitutionis cauſa ad reſcindendum contractum emphyteuticum, quod emphyteuta male re vtatur, licet ex ea cauſa ſimplex locatio reſolueretur. Plus enim iuris habet, qui perpetua quam qui temporali nititur conductione, [1] cum fiat hic dominus vtilis, [2] ille non item. [4] Sane domino directo paratum eſt in eam rem aduerſus emphyteutam iuris communis auxilium vt conuentionibus ſatis facere compellatur, [5] hoc eſt, vt vel tanquam bonus paterfamilias vtatur re emphyteuticaria, [6] vel è contractu diſcedatur. [7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra D. Abbatem de Sixt. prid. Cal. Iul. 1593.

1 *L. ede 3. C. de locat.*
2 Emphyteuta autem perpetuus conductor eſt, & plus quam conductor, quia & quodammodo ſocius eſt, *§. adeo, inſt. de locato*, & dominus vtilis, *vt ſequitur in Defin.*
3 Secundum interpretes. qui duplex dominium agnoſcunt, directum & vtile. Nos enim hanc diſtinctionem improbauimus *lib. 20. Coniect.*
4 *l. non ſolet 39. D. locat.*
5 *l. 1. C. hoc tit.*
6 Nemini enim permittendum eſt vt re aliqua etiam quæ ſua ſit abutatur. *§. 1. inſt. de his qui ſui vel alien. iur.*
7 *Arg. l. cum te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LIII.

Emphyteuſis eccleſiaſtica non poteſt reſcindi prætextu nullitatis ob non ſeruatas ſolemnitates maximè poſt longiſſimũ tempus, niſi probata læſione.

ADuerſus emphyteuticos contractus reſtitui Eccleſia non poteſt, præſertim poſt longiſſimum tempus, [1] ex eo ſolo quod non ſeruatis ſolemnitatibus in rerum eccleſiaſticarum alienatione neceſſariis emphyteuſis data ſit, [2] ſi non læſio aliqua, nec ea quidem minima interueniſſe proponatur. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Magna enim vis eſt longiſſimis temporis ad confirmanda etiam ea, quæ ab initio non valuerunt, *arg. l. ſi cum fideicommiſſa 16. §. Ariſto. D. qui & a quib. manum. l. 3. & 4. C. de præſcr. 30. annor.*
2 quamuis non minus emphyteuſis quam alia quælibet alienatio rerum Eccleſiaſticarum ſit interdicta, *§. emphyteuſim. Nouell. 7. de non alien. aut permut. l. vlt. C de reb. alien.*
4 Scripſi *Defin. 6. & 7. ʒ. in tit. de reb. alien. non alienand.*

DEFINITIO LIV.

Quantum interſit an onus aliquod annuum debeatur ab habitatoribus certi loci iure ſubiectionis, an ratione foci.

ANnua illa penſitatio, quæ in pleriſque locis ratione foci debetur, à forenſibus quoque & aduenis in eo territorio habitantibus, & focum ſiue coniunctim cum aliquo ex municipibus & oriundis, ſiue ſeparatim facientibus debetur, [1] ſecus ſi ratione ſubiectionis tantum & iuriſdictionis, quam dominus habeat ſuper hominibus & feudis ſuis, ea præſtatio debeatur. Tunc enim non alius tenetur, quam qui aut ſubditus eſſe, aut in feudo lares fouere probatur. [2] In dubio autem ſi de præſtationis cauſa non appareat iuriſdictionis & ſubiectionis iure potius quam foci ratione impoſitum onus intelligendum erit. [3] Quid ergo ſi ex cenſualium inſtrumentorũ lectione cauſa non appareat, ſed per teſtes probetur? Nihil prohibebit quod inſtrumientis deeſt ex teſtationibus ſuppleri. [4] Adeo vt nec eo minus condemnari poſſit vt ſoluat, qui nouus eſt aduena, [5] quamuis melius hoc caſu iudex facturus videatur, ſi manuteneat dominum in poſſeſſione exigendi & percipiendi Annuas illas penſitationes ab eo, qui nõ eſt obligatus, vt ſententia in rem potius quam in perſonam concipiatur. [6] Si tamẽ vel vna ex recognitionibus quæ toto volumine continentur exprimat cauſam, propter quam annuum illud debeatur, non improbabilis coniectura capietur cæteras quoque recognitiones, quibus eadem & vniformis præſtatio promiſſa ſit, eandem etiam cauſam habere. [7] Maximè vero ſi in cæteris cauſa expreſſa fuerit his verbis vulgaribus, *pro vſagiis*, quæ hunc ſenſum habent, pro eo, quod recognoſcens vtitur rebus & bonis in eo territorio exiſtentibus, permittente & patiente domino territorij. Vtitur enim quilibet idcirco, quod in eo territorio focum facit. [8] Itaque iis verbis additis, perinde eſt, ac ſi ſcriptũ eſſet, deberi pẽſitationẽ ratione foci. [9] *Ita Senatus* in cauſa Petri Guilliet, & R. Stephani de la Couz Camerarij de S. Rambert. 14. Cal. Sept. 1593.

1 Quia

2 quia debetur ratione foci & territorij, & conſequenter obligat omnes ſecum facientes in illo territorio, *l.4.§.ſi vero, de cenſib.*

3 Vt nimirum limitata cauſa limitatum producat effectum, *vulg.l.in agris 16.D.de acq.rer.dom.*

4 Eſt enim actus iuriſdictionis, aliquid exigere à priuatis, *c.1. quæ ſint regal.*

4 Par enim fides eſt teſtium & inſtrumentorum niſi cum lex nominatim requirit probationem, quæ fiat per ſcripturam, *l.1. D. de fid. inſtr. iunct. l. teſtium facilitatem 18.C. de teſtib.*

5 quaſi obligatio hoc caſu ex re ipſa proficiſcatur propter priuilegium in eam rem ſpecialiter datum, *arg. l. libertus 17.§. ſola ratio, D. ad municip. & de incol.*

6 Condemnatio enim præſupponit obligationem, quam non præſupponit actio in rem, *§.1. Inſt. de act.*

7 Quorum enim idem effectus eſt, eandem quoque cauſam eſſe præſumi oportet, cum effectus pendeat à ſua cauſa, *l.4. in fin. D. de ceſſam. tutel.*

8 Semper enim æquum eſt, & ſecundum naturam eius rei ſentire quem incommoda, cuius & ſentit commoda, *vulg. leg. ſecundum naturam 10. de reg. iur. l. 1. §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

9 Parum enim curatur conceptio verborum, ſi conſtet de re & de eo quod actum fuit inter contrahentes, *l. ſemper in ſtipulationib. 34. de reg. iuris.*

DEFINITIO LV.

Laudimia non debentur pro dote, ſed tamen debentur pro fundo dato in ſolutum ex cauſa dotis pecuniariæ.

IN dotem fundo dato licet ex ea cauſa dominium ſaltem bonitarium transferatur in maritum, [1] nulla tamen eo nomine laudimia directo domino debentur. Idque ſtatuto noſtro nominatim cautum eſt, ſiue quod ea alienatio ſit neceſſaria perinde ac neceſſe eſt matrimonia contrahi ad replendam liberis ciuitatem, [2] ex alienatione autem neceſſaria nulla debeantur laudimia, quia nec domini directi voluntas exquirenda eſt an alienationem pati velit, [3] quæ cauſam habeat neceſſariam, [4] ſiue quia dos marito data ſic in bonis eius fiat, vt tamē ſit maneatque mulieris, maximè poſt Iuſtiniani cōſtitutionem, qua factum eſt vt ſibi ſemper tacite ſtipulata videatur mulier, ſibi ſuiſque heredibus dotem ſoluto matrimonio reddi, ex eaque tacita ſtipulatione maritus eiuſve heres ad reſtitutionem ſit obligatus. [5] Sed ſi cum dos promiſſa eſſet in pecunia numerata fundus poſtea in ſolutum datus fuerit, licet conſtante matrimonio, haud dubie laudimia debebuntur, quoniam hic contractus eſt dationis in ſolutum, [6] emptioni tum in cæteris fere omnibus ſimillimus, [7] tum in eo maximè, quod ex eo æque ac ex emptione laudimia præſtantur. [8] Nec ad rem pertinet quod ob cauſam dotis, quæ, vt diximus, neceſſaria eſt, ea datio in ſolutum facta ſit. [9] Neque enim ſimiliter dici poteſt, fuiſſe neceſſe vt dos, quæ in pecunia ſolui debuerat, in hoc fundo ſolueretur. [10] Itaque plane voluntarium illud fuit, quod hic fundus pro pecunia ſolutus eſt. [11] *Ita tractatum eſt* in cauſa Guillielmi le Marquis, die Nouemb. 1593.

1 *L. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. Cod. de rei vindic. §. 1. Inſt. quib. alien. licet.* Guid. Pap. *q. 48. n. 2.* & ibid. Ranchin. *in annot.* Et ibid. n. 13. redditur. Adde alios omnes caſus, in quibus laudimia nulla debentur. Guid. Pap *q. 48. num. 2.* vbi ait, iiſdem caſibus nullum competere ius prælationis.

2 *L. 1. D. ſolut. matr. Auth. res quæ C. com. de leg. l. hoc modo 64. in fin. de cond. & demonſtr.*

3 quæ tamen res potiſſimum inducunt laudimiorum præſtandorum obligationem, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

4 Neceſſitas enim ſemper facit licitum, quod alioquin eſſet illicitum, *l. alienationes 13. D. famil. erciſc. l. minorum 6. C. de præd. minor. l. 3. C. de locat. l. qui propter neceſſitatem 163.* vbi Gothofredus alij, *de reg. iur. c. quod non eſt. Extr. eod.*

5 *d. l. quamuis l. ſi conſtante 24. §. ſi maritus, D. ſolut. matr. l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

6 *in l. vnic. §. 1. & paſſ. C. de rei vxor. act.*

7 Nihil enim vetat ei cui debetur pecunia dari fundum in ſolutum ſi conſentiat, *l. manifeſti 17. cum præced. C. de ſolut.*

8 Et differt à contractu dotis, quia dos datur marito nomine mulieris, datio autem in ſolutum dotis pecuniariæ fit fauore ſolius mariti.

9 *L. ſi prædium 4. Codic. de euict. leg. 2. Codic. ſi antiq. credit. pignor. vendit.*

10 quia per donationem in ſolutum transfertur dominium, & perſona domini vtilis mutatur non minus quam per venditionem, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum ff. de cond. indeb.*

11 quamuis videatur nec fundus ſubrogatus in locum pecuniariæ.

12 Non enim poterat adigi ad hoc mulier, at neque maritus, vt fundum acciperet in ſolutum pro pecunia, *l. eum à quo 16. C. de ſolut.*

13 Modern. poſt Baldum, quem citat *in conſuet. Pariſ. §. 22. n. 18.*

DEFINITIO LVI.

Emphyteuta, qui rem alienauit etiam ſine dolo, non prius abſoluendus eſt quam indicauerit poſſeſſorem, qui ſit condemnatus.

EX ſtipulatione, quæ pro canonis emphyteuticarij ſolutione annua interponitur, perſonalis quidem naſcitur actio contra promiſſorem [1] & eius heredes, [2] ſed non niſi ratione rei quæ emphyteuticaria eſt & præſtandi canonis onere affecta. [3] Itaque ea re alienata, ſi nihil dolo malo per Promiſſorem factum ſit, [4] non poteſt ille eiuſve heres ex ſtipulatione conueniri, [5] niſi hactenus vt iudicio præſentem ſiſtat emptorem, aliumve nouum poſſeſſorem, cuius æque facilis & expedita futura ſit condemnatio. Proinde non prius debebit abſolui, quam nouus ille poſſeſſor [6] & vocatus ſit in ius & condemnatus. [7] Ex tempore in cauſa D. de Poypon & de S. Paul, 8. Cal. Febr. 1594.

1 *L. 1. de oblig. & act. l. 1. & paſſ. de verb. oblig.*

2 *L. vlt. C. de hered. act. & vulg.*

3 Non quaſi naſcatur hæc actio & obligatio ex re ipſa, ſed quia naſcitur propter rem, quod longe diuerſum eſt, *Leo tempore 50. in fin. D. de petit. legat. §. nunc videamus 14. in fin. D. de coniung. cum emancip. liber. eius.*

4 Nam ſi dolus interueniſſet is pro poſſeſſione eſſet, *l. qui dolo 131. de reg. iur.*

5 Quamuis alioqui regulare ſit vt nemo exuat ſe obligatione perſonali ob id ſolum, quod ſe bonis exuat, *l. 1. & paſſ. C. qui bon. ceder. poſſ. l. vlt. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

6 Quem ideo iudicare ipſe, aut ipſius heres ſemper cogitur, ſcripſi *Defin. 18. ſ.*

7 quod vbi factum eſt, iam nihil intereſt domini directi eiuſdémque ſtipulatoris, qui ex ſtatuto Sabaudiæ actionem habet etiam perſonalem contra poſſeſſorem. Vide quæ ſcripſi *Defin. 5. num. 13.*

DEFINITIO LVII.

Domino directo commiſſum petenti ob non ſolutionem laudimorum laudimia adiudicari poſſunt.

SI ob non ſoluta laudimia directus dominus commiſſum eſſe dicat aduerſus legem emphyteuſi dictam, petatque ex ea cauſa vtilis dominij cum directo conſolidationem, iudex tamen ſubeſſe videat rationem aliquam, propter quam parcendum ſit cunctationi emphyteutæ, [1] non male iudicabit, nec vltra petita, [2] ſi emphyteutam condemnet ad laudimiorum ſolutionem. Qui enim rem ipſam petit pro non ſolutis laudimiis, multo magis laudimia ipſa petere cenſendus eſt, in eum ſaltem caſum quo ipſius rei adiudicationem conſequi non poſſit, [3] quomodo dicimus poſſe non male prouiſionalem ſententiam ferri pro eo, qui diffinitiuam vrgebat. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 4. Cal. Febr. 1594.

1 Non enim omnis cunctatio moræ adſcribendæ eſt, *l. ſciendum 21. D. ſeq. de vſur.* multo minus dolo: ſine quo tamen vix vnquam ſit locus commiſſo, cum ſit, quid pœnale, *l. commiſſa 14. iunct. l. impp. 7. §. 1. de publ. & vectig.*

2 quod cauere ſemper bonus iudex debet, *l. vlt. C. de fideic. libert.*

3 Nam nec nouum eſt vt quod non eſt in petitione, ſit tamen in præſtatione ad euitandam pœnam, *l. 1. §. item ſi ita, D. ad l. Falcid. l. cum ſine, 19. l. ſi penum 24. D. quand. dies leg. ced.*

4 Qui enim petit quod plus eſt, vtique petit etiam quod eſt minus, *l. qui ſolidum 78. in princ. de leg. 2. l. in toto 113. de reg. iur.* [Idem eſt etiamſi commiſſum petatur ob non factam inſcriptionem acquiſitionis, ex edicto de quo *Def. 74. ſ.* Nam nec facile ex hac cauſa ſolet Senatus commiſſum adiudicare, ſed pro commiſſo laudimia, ſi non euidens dolus & calumnia acquiſitoris detegatur, *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Violun. D. de la Priſſe, pro Peiſſard Neciensi, die 22. Iun. 1614.

DEFINITIO LVIII.

Si conuenerit vt ex pignoribus dentur in ſolutum ea, quæ creditor elegerat, debentur laudimia inſpecto tempore ſecutæ electionis non conuentionis.

CReditore pignorum diſtractioné publicari perſequente, priuſquam tamen ſecuta eſſet addictio [1] conuenerat inter debitorem & creditorem, vt eligeret creditor ex bonis pignori captis quænam in ſolutum accipere mallet ad concurrentem vſque debiti quantitatem Secuta poſtmodum electione debebuntur laudimia, ſed illi qui eo tempore fuerit directus dominus aut ab eo cauſam habens, non illi qui fuit tempore contractus. [2] Nam cum non niſi ob tranſlatum dominium: debeantur. [3] apparet tranſlationem non tunc factam eſſe cum eligendi poteſtas data, ſed cum electio ſecuta fuit: [4] vel maxime propter incertitudinem bonorum eligendorum, quæ incertitudo impedire ſolet acquiſitionem dominij, eo quoque caſu quo alioquin ipſo iure fieret eiuſmodi acquiſitio [5] Nec ſimile eſt quod ſupra ſcripſimus, [6] bonis ſub haſta vẽditis elapſoque ſemeſtri, quod redimendis iis præſtitutum eſt, laudimia deberi ei qui dominus ſit adiectionis & expeditionis tempore, non ei qui tunc cum ſemeſtre præteriit. Id enim fit, quia per addictionem illam dominium ſtatim & pure, licet non irreuocabiliter tranſlatum intelligitur. [7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 4. Cal. Febr. 1594.

1 quam ſtatutum noſtrum vocat expeditionem.
2 Quamuis dici ſoleat ſpectandam eſſe originem, vt in caſu de quo ſcripſi *Defin. 30. 3̄.*
3 *L. v. l. vbi not, C. hoc tit.*
4 *Arg. l. vnum ex familia 57. in princ. de leg. 2. l apud Aufidium 20. & paſſ. de option. legat.*
5 Ex notat. per Bart. *in l. non amplius 26. §. vlt. de leg. 1.*
6 *d. Defin. 30. 3̄, hoc tit.*
7 Adeo vt ex ea dominij acquiſitione etiam fructuum acquiſitio ſequatur, vt dixi *in dict. Defin. 30.*

DEFINITIO LIX.

Dominus directus præfertur omnibus non tantum in feudo emphyteuticario, ſed etiam in cæteris bonis emphyteutæ, ſi ſint ei obligata.

CVm inter creditores de ordine & iure prælationis contenditur, placet dominum directum petentem reliqua penſitationum annuarum ex cauſa emphyteuticaria debitarum cæteris omnibus præferendum eſſe. [1] & quidem ſimpliciter & indiſtincte, ſi mitti velit in poſſeſſionem fundi ipſius emphyteuticarij. [2] Nam cum ob non ſolutum laudimium ius illi ſit petendi vt dominium vtile cum directo conſolidetur, [3] apparet potiorem eius cauſam eſſe debere, qui rei ſuæ dominium, quam qui alienæ pignus vindicat: [4] ſi vero de aliis fundis agatur, qui non ſunt emphyteuticarij, id ipſum ita demum admittimus ſi vt fieri ſolet emphyteuta pro canonis annui ſolutione bona ſua omnia obligauerit, & contractus emphyteuticarius cæteris antiquior proponatur. [5] Nam ſi ea obligatio non eſſet, aliud vtique diceremus. Quamuis enim emphyteuta ipſe non liberetur, à præſtandis reliquis ob id ſolum quod rem derelinquere & dominij vtilis cum directo conſolidationem pati paratus ſit, [6] nimirum quia perſonali quoque obligatione tenetur: [7] non tamen dat ea res actionem domino directo hypothecam non habenti in præiudicium creditorum pignoratitiorum, licet ſint illi tempore poſteriores. [8] Quid tamen ſi reliqua illa penſitationum annuarum non domino directo debeantur ſed conductori, qui ab eo ius habeat; Facit dubitationem, quod non eadem ratio videatur locum habere in conductore, quæ in domino directo, cum dominij conſolidationem petere non poſſit, [9] ſolámque habere videatur perſonalem actionem. [10] Sed verius eſt, vt cum à domino ius & cauſam habeat, eodem iure & priuilegio vtatur. [11] Prælationis enim ratio non tam ex iure conſolidationis pendet, quod fundos emphyteuticarios non egreditur, [12] quam ex eo quod canonis emphyteutici debitum proficiſcatur ex cauſa & contractu antiquiore, cuius impledi gratia ſolent, vt diximus, obligari bona omnia præſentia & futura. [13] *Ita Senatus* in cauſa N. Stephani Diuonne, contra R. D. Epiſcopum Bellicenſem, 14 Cal. Mart. 1594. ibidémque relatum eſt, ſic iampridem fuiſſe pronunciatum in cauſa diſcuſſionis bonorum D. de Montagny.

1 quia plus quam creditor eſt qui dominus quoque directus eſt *arg. l. 1. §. vlt. D. ſi à parent. quis manum. ſit.*
2 Nemo enim poteſt in eo fundo ius antiquius habere, tanquam creditor.
3 *Ex l. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*
4 Eſt enim potentior vindicatio dominij quam pignoris, *tot. tit. C. ſi alien. res pignor. data ſit,* nec plus iuris habere poſſunt qui cum domino vtili contraxerunt, quam habuerit dominus ipſe vtilis. *l. lex vectigali 3. D. de pign. cum ſimilib.*
5 Nam inter creditores hypothecarios priuilegia æſtimantur ex tempore, non ex cauſa, *l. 2. & paſſ. C. qui potior in pign. hab.*
6 Vt dixi *defin. 11. 3̄.*
7 quæ non niſi certis modis tolli poteſt, *l. obligationum fere 43. §. 1. de oblig. & act. l. pen. D. de ſolut.*
8 Non enim creditor quilibet hypothecam habet, ſed is demum qui conuenit de pignore; *l. 3. D. quæ res pig. oblig. poſſ. & Nouell. 136. de argent. contract. c. 5. §. inſuper.* Præterquam in caſibus, in quibus lex tacitam dat hypothecam, *tot. tit. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tac. contr.* Scripſi *in Error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*
9 Scilicet quia dominij vtilis conſolidatio non eſt in fructu, vt ſcripſi *Defin. 46. num. 2. 3̄.*
10 quaſi procurator & ex perſona domini directi, *arg. l. ſi pignori 36. in fin. D. famil. ercisc.*
11 Omnis enim vtilitas dominij directi quantum ad fructus in cõductorem tranſlata intellibitur, cum locator teneatur ei præſtare, vt poſſit plene vti frui. *l. ex conducto 15. §. 1. & ſeq. in fi. & paſſ. D. loc.*
12 quia non alibi poteſt eſſe conſolidatio, quam vbi dominium vtile concurrit cum directo in vna eadémque perſona.
13 *L. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pign. leg. vlt. Cod. quæ res pignor.*

DEFINITIO LX.

Laudimia non debentur ex antichreſi quantocunque tempore durauerit, niſi facta ſit in fraudem domini directi.

ANtichreſis ita contracta fuerat, vt quamdiu pateretur debitor frui creditorem re obligata in vicem legitimarum vſurarum [1] non poſſet vrgeri ad ſortis debitæ ſolutionem. Creditor plus quam docennio integro antichreſim poſſederat. Quærebatur an laudimia deberentur? Quibuſdam placebat deberi, propterea quod tam longo tempore continuata antichreſis inſtar haberet alienationis, exemplo eius quod à noſtris probatum eſt de conductione ad decennium facta, cuius nomine non eſt qui dubitet, quin laudimia debeãtur, quaſi alienationis ſpecié cõtineat. [2] Senatui tamé cõtra videbatur, nõ illa ſolũ ratione quod laudimia nó niſi propter dominij trãſlationé debeãtur, [3] quæ porro ex antichreſi quanticumque temporis nulla fieri vnquam poteſt, [4] cum ex natura pignoris ſit vt lui queat, [5] ſed etiã quia cùm toto medio tempore fuerit in poteſtate debitoris oblato debito antichreſim exſoluere, apparet non ex obligationis neceſſitate ſed ſola debitoris voluntate factum eſſe, vt in decennium vſque antichreſis duraret. [6] ob idque non magis laudimia ex eo contractu deberi æquum eſt, quam ex conductione annua in ſingulos annos vltra decennium repetita. [7] Plane conductioni rectius comparari antichreſis poſſet, ſi eam ſic contractam proponeres, vt ante decennium luendi pignoris ius debitor non haberet. [8] Quo tamen caſu irritam conuentionem quaſi fœneratitiam hæc conditio faceret, [9] ſi non legitimarum vſurarum modo fructuum quantitas omnino reſponderet. [10] Cæterum in propoſita ſpecie fieri vno caſu poteſt vt laudimia debeantur, nimirum ſi antichreſeos color quæſitus ſit in frandẽ directi domini & laudimiorum. [11] Id vero probari & colligi poteſt ex coniecturis, vtputa ſi pecunia credita iuſto pretio rei æquipolleat, vt non ſit veriſimile debitorem pignus vnquam luiturum. [12] *Ita in Senatu*

tractatum

tractatum eſt in cauſa viduæ procuratoris Franciſci Tiollier, & N. Pacquier, 8. Id. Matt. 1594. Iunge Deſin. 74. J. cod.

1 Hinc enim pendet ius & nomen Græcum huius contractus, *l. ſi is qui 11. §. 1. de pignor. l. ſi pecuniam 33. D. de pignor. act.*

2 Siquidem ex huiuſmodi conductione ad longum tempus facta creditur transferri dominium vtile, quia conductori competit vtilis actio in rem, *l. 1. §. quod ait prætor, D. ſuperficiebus*, iunct. *l. vlt. Cod. de reb. alien. non alienand.* contra tamen Boër *quæſt.* 235.

3 *L. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*

4 Quoniam antichreſis pignus eſt: pignus autem dominium nunquam transfert, *l. cum & ſortis 35. in pign. act.*

5 *L. 1. & tot. tit. C. de diſtr. pign.*

6 *L. 11. l. potior 11. in princ. D. qui potior. in pign. hab.*

7 Quo caſu nemo diceret deberi laudimia, quia tot locationes eſſent, quot anni.

8 Quæ conuentio ſatis frequens eſt, ſed apud eos qui ſoliti ſunt fœnerari.

9 Nam & pactum de retrouendendo, quod minus ſuſpectum eſt, tanquam quod toto genere differt à pignore, vſurarium tamen eſſe creditur ſi non ſit liberum, notat Cagnolus latè poſt alios *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

10 Quamuis expreſſa antichreſis non ſoleat ſeruare legitimum modum vſurarum, *l. ſi ea pactione 14. C. de vſur.* quod in tacita ſecus eſt, *l. cum debitor 8. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

11 Quæ fraus hodie eſt frequentiſſima.

12 Solet enim ab initio pluris eſſe quod datur iure pignoris, niſi quatenus ex poſtfacto creſcit debitum ex vſuris, *l. ſi res obligata 58. de legat. 1.* Vide *dec. conſ.* 120. Amed. à Pont. *q. laudim.* 34. *Deſin.* 74. J.

DEFINITIO LXI.

Res emphyteutica quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, an redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore conſtitutis?

TRactatum fuit, ſi quis in emphyteuſim bona quædam conceſſerit ea lege, vt emphyteuta quandocunque ſine liberis decedente ea bona ad ſe redirent, [1] & medio tempore poſſeſſor eas res pro dote aliave ex cauſa obligauerit, [2] tum [3] ſtipulationis conditio, & vt loquuntur, caſus reuerſionis euenerit, an potior ſit in iis bonis cauſa domini directi an creditoris; Pro domino facit quod habet ius anterius, in quo nullum ei inſcio & inuito præiudicium fieri potuit Nec plus iuris habere debet creditor in re debitoris, quam ipſe debitor. [4] Proinde reſoluto iure datoris ex cauſa antecedenti & neceſſaria, reſolui quoque neceſſe eſt ius accepteris, [5] eademque ratio locum haberet, ſi non pignori data, ſed vendita, aliterve per emphyteutam alienata ea bona proponerentur. [6] Neque enim hac parte diſtingui poteſt pignus à venditione, præſertim cum dici ſoleat, quæcumque vendi poſſunt eadem & oppignerari poſſe. [7] At contra pro creditore mouet, quod non tantum debitoris fidem ſecutus ſit, ſed etiam pignoris cautionem, cum forte bonorum conditionem, vt plerumque fit, ignoraret, [8] nec æquum ſit eum decipi, qui totum debitoris patrimonium in contrahendo intuitus eſt. [9] Mihi tamen ratio hæc non placebat: ne alioqui ſimiliter inferre liceret, potiorem eſſe debere cauſam creditoris pignoratitij in re fideicommiſſaria, quam ipſius fideicommiſſarij, quòd tamen ſani iudicij nemo dixerit. [10] Illud ſane conſtabat, multum referre an vniuerſam defuncti ſucceſſionem dominus vindicet propter ſeruitutem, vt ita dicam, & conditioné perſonalem, an vero certa duntaxat bona, quæ ea qua diximus lege fuerint in emphyteuſim data, aliterve alienata. [11] Priore caſu nemo dubitat quin æs alienum ante omnia deducendum ſit, quia nec in bonis quicquam eſſe intelligitur, niſi deducto ære alieno, [12] Poſteriore vero caſu non tam aliena bona petuntur, quam propria repetuntur poſteaquam euenit caſus repetitionis, [13] Ob idque dubitari longe probabilius poteſt, an ob æs alienum defuncti durior eſſe debeat conditio domini, qui neque heres aut ſucceſſor, neque heredis aut ſucceſſoris loco eſt. [14] Quare nec quiſquam dubitat quin ſi alia bona ſint ex quibus ſatisfieri creditoribus poſſit, non debeat iis dari perſecutio pignoris in bona illa, quæ ad dominum recurrunt, nec ſi ſpecialiter iis fuerant obligata, adeoque cũ clauſula conſtituti. [15] Cur nó enim potius heres teneatur, ſi quis eſt, [16] aut ex bonis vacantibus ſatisfiat dato curatore, ſi heres nullus ſit; [17] Ita enim fiet vt & creditori & domino conſulatur, manente vtriuſque iure illæſo. De illo igitur dubitari ſolum poteſt, an in ſubſidium pignus maneat, quod in iis bonis ad dominum recurrentibus fuerat conſtitutum. Quod etſi quidam magis probabant, mihi tamen primo intuitu minus probabile & à iuris ratione alienum videbatur, [18] eo ſaltem caſu quo res emphyteuticaria ex lege ab initio dicta, id eſt, ex neceſſaria non ex voluntaria cauſa ad dominum recurreret. [19] *Senatus* nihil tum decidit in ea cauſa, de qua in Deſin. 15. ſup. de hered. vel act. vend. Vide tamen Deſin. 25. J. De dedit. lib. tollend. præſertim n. 15.

1 Contractus enim emphyteuticus quaſlibet conditiones recipit, præterquam ſi ſint contra leges aut contra bonos mores, *l. 1. C. hoc tit.*

2 Poteſt enim emphyteuta rem emphyteuticariam obligare quã dominus vtilis, ne quis hic obiiciat *tit. Cod. ſi alien. res pign. dat. ſit.*

3 *l. 1. & vlt C. hoc tit. l. id quod noſtrum 11. de reg. iur.*

4 *Arg. l. quod ipſis 145 l. ex qua perſona 149. eod.*

5 *Vulg. l. lex vectigali 31. D. de pign.*

6 Nam nec alius pignori dare poteſt, quia poſſet vendere, cum inutile ſit pignus quod vendi non poteſt, *l. mulier 11. paſſ. C. de diſtr. pign. l. 4. D. de pign. act.*

7 *l. ſed & quod 9. §. 1. D. de pign. l. 1. § eam rem. D. qua res pignor. oblig. poſſ. l. ſi conuenerit 18. D. de pign. act.*

8 Eſt enim probabilis hæc ignorantia tanquam facti alieni, *l. vlt. D. pro ſuo*, præſertim cum bona omnia naturaliter ſint libera, ideoque præſumantur allodialis, *cap. imperialem, de prohib. feud. alien. per Frider. lib. 2. tit.* 55.

9 *Vt in l. ſi ex duobus 32. verſ. ſed licet, D. de pecul.* iunct. *l. hinc quæritur 19, §. 1 eod.*

10 Excepto caſu *Auth. res quæ. vbi notatur C. commun. de legat. l. mulier 22. § cum proponeretur ad SC. Treb. l. vlt. §. vlt, de leg. 2.*

11 Fieri enim poteſt vt perſona ſit talliabilis & bona libera, & contra vt perſona ſit libera, bona autem talliabilia, vt loquuntur, qualia cenſentur apud nos illa quæ data ſunt in emphyteuſim eo pacto, de quo hic agimus,

12 *l. mulier bona 72. D. de iur. dot. l. ſi ſubſignatũ 39. §. 1. de verb. ſignific.*

13 Eſt autem ſemper fauorabilior cauſa eius qui repoſcit rem, quæ aliquando fuit ſua *arg. l. videamus 38. § ſi actionem, de vſur. l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend.*

14 Nam nec ſucceſſorem ſingularem ſolet ſequi onus æris alieni, *l. 3. §. ſi heres ad SC. Treb. l. æris alieni 15. C. de donat.*

15 Vterque indemnis ſeruetur quantum fieri poteſt.

16 *leg. vltim. C. de hered. action.*

17 *Arg. l. 1. §. an bona, D. de iur. fiſc.*

18 *Arg. d. l. ex vectigali 31. D. de pign.* [Guid. Pap. q. 428. & 575. vbi Ranchinus Boer. *dec.* 281, *n.* 3. & 8. Afflict. *dec.* 380.

19 Nam ſi ex voluntaria aliud eſſet, *arg. l. 3. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Placet autem hæc noſtra ſententia etiam eo caſu, quo dominus directus nolit pretium reſtituere emptori, *arg. c. imperialem, de prohib. feud. alien. per Frider. l. vlt. C. commun. de legat.* Atque ita ſentit Guid. Pap. *q.* 428. & 575. Boër *q.* 161. Iul. Clar. in §. *Emphyteuſis, q.* 18, Afflict. *dec.* 380. Vide tamen *deſin.* 27. J. *de dedit. libert. tollend.*] Et hanc ſententiam tandem magis probauit Senatus noſter, licet quibuſdam diſſentientibus in cauſa D. Comitis de S. Alban, contra curatorem datum hereditati iacenti D. Henrici Baij Præſidis Computorum, 22. Maij 1614. tanquam rationi iuris magis conuenientem. Non conſtituta de conſuetudine vlla in contrarium. Idque *ex d. l. lex vectigali & auctoribus ſuprà citatis.* Fuit autem, ob cauſam eo Senatuſconſulto concluſum, Non eſſe cogendum dominum directum, vt patiatur ſe remitti ad inſtantiam diſcuſſionis, vt de iure ſuo diſputet cum creditoribus aduerſus quos tam iuſta defenſione ſit tutus, ſi quando volent illi in hunc feudalem aut emphyteuticarium agere tanquam obligatum, dummodo probet ille aut feudalem eſſe, aut emphyteuticarium.]

DEFINITIO LXII.

Dominus directus, qui tanquam creditor vrſit venditionem rei emphyteuticariæ, non cogitur offerre creditoribus, qui poſt emphyteuſim conſtitutam ſuperuenerunt.

DOminus directus cum ceſſaret emphyteuta in canonis annui ſolutione fundi poſſeſſionem condixerat, cumque ſub haſta venditum cum extraneus heres non reperiretur, emptoris iure retinuerat. [1] Non idcirco Seruiana agenti creditori qui cum emphyteuta ante ipſius moram contraxerat debitum offerre dominus cogetur: [2] quippe qui ſit multo anterior, & in eo fundo, cuius dominus directus eſt, creditoribus omnibus præferendus non tam crediti quam do-

minij iure, licet quaſi creditor fundi venditionem viſerit,[1] quam ſibi curare quaſi dominus remque iam ſuam emere nō potuiſſet.[2] Neque enim ſubſecuta emptio tollere poteſt priuilegium iuris, quod antea ex directi dominij ratione competebat, niſi hactenus vt ſi alius quiſpiam creditor huic directo domino, eidemque emptori offerre velit quantum fuit in debito (retenta tamen canonis annui in futurum tempus ſoluendi obligatione, reſtitutoque dominij iure quod extinctum videbatur[6]) audiri debeat:[7] qui vtique non eſſet audiendus ſi directus dominus priſtino directi dominij iure potius quam ex noua emptionis cauſa fundum retinere voluiſſet. Numquam enim ius directi dominij per ius offerrendi tolli poteſt,[8] licet creditori, qui pignoris dominium ex venditione per iudicem pro debitore facta nactus eſt, perinde offerri poſſit atque ipſi debitori offerretur, in cuius locum creditor hic ſucceſſit.[9] *Ita in Senatu* tractatum eſt in cauſa Michaëlis Ganinet, contra D. de la Grange. Id. Maij 1594.

1 Vtrumque enim potuit facere pro ſuo iure, *l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit l. cum bona 16. de reb. auct. iud. poſſid. alias leg. 1. de priuil. credit.* iunct. *l. vlt. C. hoc tit.*

2 quomodo cogeretur alius quilibet poſterior creditor, *l. 1. C. ſi antiq. cred. pign. vend. l. vlt. ead. l. 1. l. prior 5. & paſſ. C. qui potior, in pign. hab.*

3 Dixi Deſin. 91. ſ.

4 *L. ſua rei 16. D. de contr. empt.*

5 Abſurdum enim eſſet ob id minus iuris habere dominum directum, quod ſit etiam emptor, *arg. l. in bello 12. §. ſi quis ſeruum, D. de capt. & poſtlim. l. 1. §. vlt. ſi quis mancum. ſit.*

6 *Arg. l. pen. §. de except. rei iud.*

7 Quia hæc venditio neceſſitate iuris fieri ſolet, *arg. l. 2. l. 5. §. 1. & l. ſeq. D. di... r. pign.*

8 Quia ius dominij eſt perpetuum tanquam habens cauſam perpetuam, *l. 1. D. de iur. dot.* non temporale, vt pignoris, quod habet cauſam temporalem, *l. Paulus 16. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

9 *d. l. 1. C. ſi antiq. cred. pign. vend. l. ſi rem meam 20. D. de ſolut.*

DEFINITIO LXIII.

Non poteſt referri quæſtio dominij ei, cui ſolutus eſt per multos annos canon annuus, tanquam ius habenti à domino directo.

QVi per multos annos actori ſoluit canonem annuum emphyteuticarium, aut ab eo emit, qui ſoluere ſolitus fuit, non poteſt referre dominij quæſtionem, quaſi actor ius non habeat ab eo qui primus emphyteuſim conceſſit,[1] præſertim cum alius nemo eſt, qui ius illud ſibi adſerat.[2] Satis enim actoris ius agnouit, qui in dominij recognitionem, vt loquuntur, canonem vltro ſoluit.[3] Sed hoc ita ſi ex contractu emphyteutico conueniatur,[4] non item ſi directa rei vindicatione. Huic enim ſemper obſtat exceptio dominij, quæ & à quocumque obiici poteſt, etiam à conductore.[5] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Iannar. 1595.

1 Solutio enim annui canonis expreſſa agnitio eſt directi dominij, cum nec aliam ob cauſam præſtari ſoleat, quam in dominij directi recognitionem, *l. vlt. C. hoc tit.* Aliud eſt, ſi venditor in vendendo dixerit, rem venditam eſſe de tuo domino directo. Non enim ideo probatur dominium tuum directum, ſi alias probationes non habeas. Guid. Pap. q. 24. ex Specul. *in tit. de locat. §. nunc aliqua verſ. 74.* Prodeſt tamen ea acceſſio venditoris, ad conſtituendum emptorem in bona fide, Guid. Pap. *ibid. ex l. ſi ego, §. item Iulianus, D. de Public. in rem act.*

2 Hoc enim caſu aliud eſſet, quia cum non poſſint eſſe duo domini directi, eodem dominij genere & eodem reſpectu, prius eſſet lis inter eos terminanda, quàm emphyteuta alterutri eorum condemnandus, vt dixi Deſin. 26. ſ.

3 *Ex not. in l. cum de in rem verſo, 6. D. de vſur.* Iunge *l. 2. Cod. de eo quod met. cauſ.*

4 *Arg. l. ſi quis conductionis, 25. C. de locat.*

5 Dixi Deſin. 10. ſ. *tit. prox.* vbi vide.

DEFINITIO LXIV.

Domino directo an competat exactio reliquorum pro eo tempore, quo dominium illud alij locatum fuit?

ISi cui annuum quid debetur fundi nomine, ſi cum fundum locauerit, & pro iis annis, quibus locatio ſtetit, reliqua petat à poſſeſſore, repellendus eſt, quaſi qui ſine actione experiatur,[1] quoniam conductoris actio eſſe incipit propter locationem.[2] Eoque paſſim iure vtimur. Quod tamen ego non aliter admittendum putabam, quam ſi fructus venditi proponerentur, quia venditio transfert dominium, quod penes venditorem fuit.[3] Sed locato dumtaxat fundo contra putabam, quia locatio neque dominium transfert, neque poſſeſſionem[4] niſi hactenus, vt conductor fructus ſuos faciat, quos nimirum domini voluntate perceperit.[5] Sed id fit ſola perceptionis, non conuentionis poteſtate.[6] Proinde qui à conductore nondū percepti ſunt fructus ad locatorem iure dominij pertinent,[7] & conſequenter eos petere locator poteſt, ni conductor prohibeat & denūciet debitori ne ſoluat.[8] Nam & ſolutione locatori ante denunciationem facta, vtique debitor liberaretur, nullaque actione conueniri à conductore poteſt, cui non eſt obligatus:[9] niſi forte ſciuerit locatum fundum, & iam aliquando ſoluerit conductori.[10] Nam ab eo tempore cum ſciat ius conductoris, mala fide facere videtur, ſi ſoluat locatori,[11] etiamſi nulla per conductorem denunciatio facta ſit.[12]

1 Atqui nemo ſine actione experiri poteſt, *l. ſi pupilli, 6. §. vlt. D. de neg. geſt. l. quoties, 9. § & generaliter, D. de admin. tut.*

2 Cum ex locatione transferatur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum, *l. ſi ſeruus, 61. §. locaui, D. de furt.*

3 Differt enim venditio fructuum à locatione vt dixi Deſin. 48. ſ. *tit. prox.*

4 *l. non ſolet, 39 D. locat. l. ſi quis ante, 10. D. de acq. poſſ.*

5 *d. l. ſi ſeruus, 61. § locaui, D. de furt.*

6 Nam nec fructuarius ſuos fructus facit, priuſquam eos perceperit, cum tamen plus iuris habeat quam conductor, *leg. ſi fructuarius meſſem 13. D. quib. mod. vſufr. amitt.*

7 Sequuntur enim ius ſoli & dominij, *l. qui ſcit, 25. §. 1 D. de vſur.*

8 *Arg. l. 3. C. de nouat. l. nomen 4. C. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

9 Solutio enim, quæ fit vero creditori præſertim bona fide, ſemper liberat debitorem, *l. ſi ita 88. D. de ſolut.*

10 *Arg. d. l. 3. C. de nouat.*

11 *Arg. l. vlt. D. de tranſact.*

12 qui enim iam certus eſt, non debet magis certiorari, *leg. 1 in fi. D. de act. empt.*

DEFINITIO LXV.

Ex contractu, qui ab initio tenuit, licet poſtea reſoluatur, laudimia debentur.

EX contractu, qui ab initio nullus fuit, aut ita conceptus vt poſtmodum annullari cum omnimodo oporteret, laudimia non debentur.[1] Sed ſi vel ex partium voluntate, vel qua alia ex re extrinſecus emergente reſoluatur, & in irritum recidat, cum initio inſpecto ſubſiſteret, laudimia perinde debentur, ac ſi reſolutus non eſſet.[2] Itaque finge, domum Sempronij publice & ſub haſta venditam, mihi vt plus licitanti ab executore traditam fuiſſe, ſed cum in poſſeſſionem mitti vellet, interceſſiſſe Titium anteriorem Sempronij creditorem, qui pro ſuo iure obtinuerit, vt ea domus iterum venderetur, aut ſibi pignoris vel dominij iure addiceretur.[3] Reſolui priorem venditionem neceſſe eſt, & quidem ex cauſa anteriore.[4] ſed tamen non eo minus laudimia debebuntur, cum perfecta fuerit venditio dominijque tranſlatio per addictionem reique traditionem ab executore factam:[5] ſola enim dominij tranſlatio illa eſt, vt ſæpius diximus, quæ facit vt laudimia debeantur.[6] Tranſlationē verò à die addictionis, & vt loquuntur, expeditionis factam eſſe, argumēto illud eſt, quod ab eo tempore fructus emptori acquirantur,[7] nec alio quam dominij iure, licet nulla dum ſecuta ſit miſſio in poſſeſſionem.[8] Planè ſi venditioni Titius interceſſiſſet, aliud eſſet, quia faceret interceſſio, ne perfecta venditio videri poſſet.[9] *Ita tractatum eſt* in Senatu, in cauſa Claudij Rochet, & Chartuſianorum, ex tempore, 3. Cal. Maij. 1595.

1 Parum enim refert, an quid ab initio nullum ſit, an ex poſtfacto omnimodo annullandum.

2 Quia non debet eſſe in contrahentium poteſtate, vt tollant ius quæſitum domino directo *l. potior, 12. in princ. D. qui pot. in pign. hab. l. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

3 Plerūque enim admittuntur apud nos anteriores creditores, ne

pignus

pignus iam diſtractum iterum diſtrahatur, niſi priori venditioni aut expreſſe, aut tacite conſenſiſſe probetur. Quod diuerſum eſt apud Gallos facta venditione, vt loquuntur, ex directo.

4 Alioqui non poſſet inuito primo emptore vendi ea res, quæ iam alteri vendita fuiſſet, *arg. l. ſi ego, 9. §. ſi res, D. de iur. dot.*

5 Semel enim commiſſa ſtipulatio reſolui poſtea numquam poteſt, *l. ex illa, 16. §. ſi ſeruus, l. habere, 57. in fin. D. de euict.*

6 *L. vlt. C. hoc tit.*

7 Sic enim ſtatuto Sabaudiæ expreſſim cautum eſt.

8 Vt ſcripſi *Defin.* 30. *ſ.*

9 *L. à Diuo Pio, 15. §. ſi rerum, D. de re iud.* Sane perfecta eſt venditio ſtatim atque pignus addictum ſit, licet nondum ſit ſecuta miſſio in poſſeſſionem, *d. l. à Diuo Pio, §. ſi poſt addictum.*

DEFINITIO LXVI.

Laudimia ſoluta ex contractu iurato, quamuis nullo, non poſſunt repeti, & non ſoluta poſſunt peti, niſi aduerſus eum contractum & reſtitutio in integrum, & abſolutio impetretur.

Laudimia ex cõtractu etiam nullo aut omnino reſoluendo promiſſa, ſolemni, vt ſit, ſtipulatione interueniente, adhibitóque iureiurando vtiliter peti poſſunt.[1] Eſtque promiſſori neceſſaria in integrum reſtitutio & abſolutio, vt aduerſus agentem creditorem iuſta ſe exceptione tueri poſſit.[2] Proinde ſiue ante petitam reſtitutionem ſoluerit, non condicet tanquam indebitum, qui iuriſiurandi religionem agnouit,[3] ſiue litigare maluerit, non effugiet pœnam temere litigantium, vt in omnes ſumptus condemnetur ad id vſque tempus factos, quo reſtitutionem impetrauerit,[4] ſi modo poſtea impetratam à lite diſcedat actor, quippe qui ab eo tempore bonam cauſam habere non poſſit.[5] Alioqui poſterior mora noceret,[6] hactenus ſaltem, vt litis expenſas ratione mutuæ victoriæ compenſari oporteret.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam & quod indebitum eſt, ſi cum iureiurando promiſſum ſit, præſtandum eſt, ſi ſeruari iuſiurandum poſſit citra diſpendium ſalutis æternæ, *c. debitores, Extr. de iureiur.* Pone exemplum in pacto commiſſorio iurato, ex quo alioqui certum eſt, laudimia non deberi. *Guid. Pap. q. 48. n. 2. & q. 46. in fin.*

2 Exceptio enim doli competit aduerſus eum, qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa, *l. 2. §. circa, de dol. except.*

3 Siquidem iuſiurandum facit debitum, quod eſſet alioqui indebitum, *d. cap. debitores.*

4 *Ex l. eum quem temere, 79. D. de iud.*

5 Nec iuſtam litigandi cauſam, quod vnum inſpiciendum eſt, *leg. qui ſolidum, 78. §. etiam, de legat. 2.*

6 *L. qui decem, 72. de ſolut. d. l. qui ſolidum, in princ.*

7 Cum iuris regula ſit, victum victori in expenſas condemnandum eſſe, *l. properandum 13. C. de iud.*

DEFINITIO LXXII.

Neque ex contractu pignoratitio, neque ex ceſſione iurium omnium creditoris debentur laudimia, etiamſi adſit clauſula deueſtiturae & inueſtituræ.

Sicut ex contractu pignoratitio laudimia nulla debentur,[1] ita neque ex venditione iurium omniũ quæ creditori ex eiuſmodi contractu competere potuerunt, licet adſit vulgaris clauſula deueſtituræ & inueſtituræ:[2] quia non debentur laudimia ex ſola tranſlatione poſſeſſionis, ſed ob tranſlationem ſolam dominij,[3] quæ porro fieri nulla poteſt, cum venditor dominij ius nullum habuit,[4] niſi cum rem vendidit iure creditoris, quo caſu licet dominus non ſit, tamen dominium transfert.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Franciſci Pobel D. de Preſſy Equitis Senatorij nobiliſſimi, & D. Henrici Bay præſidis Rationalium, 4. Non. Aug. 1595.

1 Quia non transferretur ex eo dominium, *l. cum & ſortis, 35. in fin. D. de pign. act.*

2 quia ceſſio iurium non poteſt plus iuris transferre in ceſſionarium, quam habuerit cedens, *l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur.*

3 *L. vlt. C. hoc tit.*

4 *L. traditio, 20. D. de acqu. rer. dom.*

5 *§. 1. Inſt. quib. alien. licet, vel non, l. qui à creditore, 18. & paſſ. C. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO LXVIII.

Laudimia peti poſſunt, & actione in perſonam & in rem, contra quemlibet poſſeſſorem, non etiam impenſa facta eo nomine contra priorem emphyteutam.

Laudimia non tantum actione perſonali peti poſſunt,[1] ſed etiam actione in rem, ſiue is ipſe qui contraxit, ſiue alius rem emphyteuticariam poſſideat.[2] Plane perſonalis actio non niſi aduerſus eum dabitur, qui ex proprio contractu conuenitur, heredemve ipſius, non item ſucceſſorem ſingularem ex cõtractu auctoris ſui.[3] Quod ſi aduerſus auctorem iam actum proponatur in eam rem, vt laudimia ſolueret, annuamque penſitationem, an ad expenſas repetendas actio in rem contra nouum poſſeſſorem competet, quod occaſione rei factæ ſint; Minime: quoniam temeritas litigantis perſonam duntaxat ipſius afficit, non rem de qua litigatur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex ratione iuris contra emphyteutam eiuſve heredem, ex ſtatuto autem noſtro contra poſſeſſorem quemlibet, vt dixi *Defin.* 9. & 12. *ſ.*

2 Cum etiam hypothecaria competat ex hac cauſa, vt dixi *Defin.* 12. *num.* 13.

3 Hoc ita ſi agatur ex contractu, at non item ſi ex ſtatuto, vt dixi *num.* 1.

4 quaſi alienatio non potuerit fieri, niſi cum ſua cauſa, *vulg. l. alienatio, 67. D. de contr. empt.*

5 *L. eum quem temere, 79. D. de iud. & Inſt. tit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXIX.

Emphyteuta perſeuerans in lite poſt productas teſtationes, condemnandus eſt etiam in anteriores expenſas litis.

Emphyteuta, qui iuſtam ab initio cauſam habuit dubitandi an rem poſſideret, cuius nomine conueniebatur, ſi poſt prolatas teſtationes, aliáſque idoneas probationes litem defendat, nec cedat, moram iam antea contraxiſſe videtur, ideoque ad omnes litis expenſas condemnandus eſt, quaſi temerarius litigator, niſi aliquid ſit, quod compenſationem inducere debeat, vtputa mutua victoria ſi plus petebatur, quam deberetur.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Creditur enim æque fuiſſe ab initio temere litigaturus, quiſquis ex poſtfacto temere litigat, *arg. l. 2. §. circa, D. de dol. mal. except.*

2 *Vt in l. qui ſolidum 78. in princ. de leg. 2.*

DEFINITIO LXX.

Secundus emphyteuta non tenetur ſuperiori domino directo, ex cuius conſenſu accepit emphyteuſim, niſi quatenus ipſe permiſit.

Fundum quem à te in emphyteuſim habebam, permiſiſti vt in nouam emphyteuſim alij concederem, ſi ceſſem in canonis annui ſolutione, nulla tibi in fundum ipſum actio competet, dummodo ſecundus emphyteuta conuentionibus inter ſe & me initis ſatisfaciat. Videris enim alienationi meę conſentiendo ius tuum remiſiſſe, quoad illam attinet,[1] niſi hactenus, vt quod ille mihi debet obligatum habeas, iure dominij directi, perinde ac ſi tibi non mihi deberetur.[2] Cæterum ſi cum ego tibi non ſoluerem paſſus ſis, vt mihi ſolueret dubitari non poteſt, quin is pleniſſimam liberationem ſit conſecutus, vt eo nomine à te inquietari non poſſit.[3] Quid ergo? Sola perſonalis in me actio tibi ex contractu competet, itémque hypothecaria in cætera bona mea ſi fuerunt tibi expreſſim obligata. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 86. ſuprà de ſacroſ. eccleſ.

1 Alioqui non poſſem hoc facere, ſiue ex iure communi, de quo in *l. vlt. C. hoc tit.* ſiue propter edictum, de quo *Defin.* 9. *ſ.*

2 *Arg. l. ſicut, 8. §. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. 4. §. quæſitum eſt ſi cum fundi, D. de except. rei iud.*

3 Videtur

3 Videor enim eatenus admonendi emptoris, & liberandi mei cauſa ita cauiſſe, *arg. l. ſi eo, verſ. & poſterior, D. de ſeru. export.*

4 Cum ſoluerit & vero creditori, & ex tua voluntate, quod ſufficit, *l. vero procuratori 12. & paſſ. D. de ſolut.*

5 Secundum ea quæ dixi *Defin. 59.* ı. vbi vide.

DEFINITIO LXXI.

Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos.

AVdio Senatum aliquando pronunciaſſe, ex donatione quam pater aut mater filio, aut filius patri vel matri fecerit inter viuos, laudimia nulla deberi. Pro fratribus Vulliod, eorumque matre, contra Capitulum Sanctæ Capellæ Camberien. *Sine die.*

1 quaſi ſit illa non tam acquiſitio ex parte donatarij, quam debitæ ſucceſſionis præoccupata quædam perceptio. *arg. l. in ſuis, 11. D. de liber. & poſt. l. 1. §. largius, D. de ſucceſſ. edict. iunct. l. ſcripto 7. §. 1. D. vnd. liber. leg. nam etſi, 15. D. de inoff. teſt.*

DEFINITIO LXXII.

Non debentur laudimia pro venditione penſionis annuæ & perpetuæ impoſitæ ſuper fundo emphyteutico, ſed onus illud penſionis extinguendum eſt.

PRo penſione annua & perpetua impoſita ſuper re emphyteuticaria & cenſuali, ſi ipſa quoque penſio recognita non ſit de feudo & emphyteuſi, laudimia nulla debentur, licet eiuſmodi penſio cenſeatur quid immobile. Neque enim ſtatim conſequens ſit, vt cẽſeri debeat iure fundi feudalis aut emphyteuticarij, cum non ſit recognita.[1] Atqui laudimia nõ debentur niſi quoties transfertur dominium rei feudalis, aut emphyteuticariæ. Hoc ita, niſi conſuetudo ſit in contrarium.[2] Dices ita fore, vt facile fraus fiat domino directo, cuius fundus vtique minoris ſit ob impoſitum onus annuæ & perpetuæ penſionis.[3] Reſpondeo aduerſus eam fraudem ſuccurſum eſſe domino per edictum Principis, quo huiuſmodi penſionũ ſuper rebus emphyteuticariis impoſitio diſtricte prohibita eſt, adiecta etiam pœna commiſſi, ſi ſecus fiat. Quid ergo ſi malit dominus conſentire, vt ea penſio retineatur; Neque enim dubium eſt, quin fauore ſolius domini directi edictum ita factum ſit.[4] Sed tamen ita placet non eſſe permittendum, vt quicquam fiat aduerſus legem,[5] præſertim cum poſſit ea res damnum afferre Principi, ſi forte res illa emphyteuticaria vel feudalis ſit de Principis retrofeudo, quod plerumque ignoratur, licet in dubio non præſumatur.[6] Nec aliud erit, etiamſi pro ea penſione bona omnia generaliter obligata eſſe proponantur, præter ſpecialem hypothecam ſuper fundo emphyteuticario impoſitam. Non enim facit generalis illa hypotheca, quin penſio ſit ſpeciale onus fundi,[7] cum ſi poſſeſſores bonorum generaliter obligatorum conueniantur hypothecaria poſſint obiicere exceptionem non factæ excuſſionis fundi ſpecialiter obligati,[8] quia nec alius conueniri ſolet pro huiuſmodi penſionibus, quam qui rei ſpecialiter obligatæ poſſeſſor eſt.[9] Sane penſionis illa conſtitutio, quæ generalem dumtaxat hypothecam habeat, tolli non poteſt, quia non facit rem emphyteuticariam villiorem.[10] An vero quod ad ſpecialem attinet pronuntiandum erit, conſtitutionem penſionis ipſo iure nullam eſſe, quaſi contra edictum factam, an vero extingui dumtaxat debere? Et placuit pronunciandum eſſe, extingui debere: quia edictum non procedit annullando, vt loquuntur, ſed tantum prohibendo.[11] *Ita Senatus* in cauſa fratrum de la Chenollaz, & Carthuſianorum d'Aillon, 30. Maij 1597.

1 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

2 Qualem eſſe in Pictauia refert Andr. Tiraq. *in tract. de retract. municip. §. 31. gloſſ. 1. num. 23. & ſeqq.*

3 Eſt enim onus illud pars quædam pretij, *l. in venditione 41. iunct. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, D. de act. empt.*

4 Nemo autem cogitur vti iure quod pro eo fuit interdictum, *l. inuitus 156. vlt. de reg. iur. l. pen. C. de pact. l. ſi iudex circumuentus 41. D. de minor.*

5 Ne priuatorum conuentiones legum auctoritate cenſeantur, contra, *l. vlt. D. de ſuis & legit. l. 1. non dubium, C. de legib.*

6 Cum à contrario vnaquæque res præſumatur libera, *l. altius 9. C. de ſeruit. & aqua, cum ibi not.*

7 *d. l. in venditione, l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

8 *L. 2. C. eod. tit. de pignor.*

9 Onus enim ſequitur rem quocunque ierit, quoniam eſt reale, & alienatio ſemper ſit cum ſua cauſa, *l. alienatio, 67. de contrah. empt. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien.*

10 Quia non afficit rem illam ſpecialiter.

11 Inter quæ multum intereſt, vt tractant noſtri, *ad tit. C. ne fide iuſſ. dot. dent.*

DEFINITIO LXXIII.

Cum feudum, quod fuerat extinctum per conſolidationem, reuiuiſcit per alienationem, laudimia debentur domino retrofeudi, non domino noui feudi.

QVi fundum habebat ſub onere, vt aiunt, retrofeudi, rem feudalem emerat à domino vtili, eamque per multos annos poſſederat. Deinde cũ eandẽ rẽ alij venderet, exceperat feudum, vt penes nouum emptorem eodem eſſet iure res vendita, iiſdemque oneribus, & ſeruitiis annuis affecta, quibus erat penes priſtinum venditorem. Cum quæreretur de laudimiis, quæ vẽditor hic iure feudi ſibi debita eſſe, dominus vero retrofeudi ad ſe pertinere contendebat: Viſum eſt pro retro feudi domino potius pronunciandum eſſe, propterea quod emptionis titulo acquiſitum dominium totum feudi ius quod antea emptori competierat, per conſolidationem extinxiſſet,[1] nemo enim poteſt eſſe dominus directus & vtilis eiuſdem rei non magis quam ſui ipſius debitor & creditor[2] Atque ita quod in ſuperioris domini perſona retrofeudum fuerat feudum ſimplex & immediatum effeciſſet, retrofeudum enim nullum eſſe poteſt, vbi non eſt feudum aliud immediatum. At poteſt feudum eſſe ſine retrofeudo: Nemo autem dubitat, quin ei qui vẽditionis tempore feudi dominus ſimplex & immediatus reperitur, laudimia debeantur:[3] Nec habet emptor quod conqueratur, cum debeat ſibi imputare, qui rem feudalem emerit, & ita conſolidatione ius ſuum extinxerit,[4] ſatiſque ei eſſe debeat, quod extinctum in perſona ſua feudũ reſuſcitare inuito ſuperiore domino quãdoque poteſt,[5] quod ei licere ſummo iure non deberet. Nec enim parua ſit iniuria ei, cui inuito feudum adimitur, vt in retrofeudum conuertatur.[6] Nulla ſiquidem fere vtilitas eſt retrofeudi, ſi hanc tollis quæ domino ſuperiori contingit, cõuerſo retrofeudo in feudum, & alienata re feudali ante feudi extincti reſtitutionẽ.[7] Prius enim eſt vt alienatio fiat, & propter eã laudimia debeantur, quã vt propter factã alienationẽ feudũ, quod extinctum fuerat, reſtituatur. Moribus tamẽ noſtris, longãque cõſuetudine ita obtinuit, vt inuito etiam ſuperiore domino, poſſit feudum conſolidatione extinctum noua alienatione & conuentione reſuſcitari.[8] Sed ita tamen vt ex ea cauſa illi, qui poſterioris alienationis tempore ſolus feudi dominus fuit, laudimia præſtari ſit neceſſe.[9] *Sine die.*

1 *L. lex vectigali 11. ff. de pignor. l. debitori 50. iunct. l. heres 21. §. quod ſi ſtipulator ff de fideiuſſ.*

2 *l. vlt. C. hoc tit. cum ibi notat.*

3 *Vt in l. pen. ad fin. ff. de except. rei iud.*

4 Poſtquam placuit feuda poſſideri hodie ex generali conſuetudine ad inſtar bonorum allodialium, Boër. *dec. 204. n. 2.* Dixi *Def. 1. eod.*

5 Non debet autem cuiquam licere, vt alterius ignorantis conditionem faciat deteriorem, *l. 2. ff. quod vi aut clam, l. 2. non debet alteri 74. de reg. iur. l. ſi ego 9. §. ſi res, ff. de iur. dot.*

6 Fruſtra autem conſtitueretur retrofeudum, quod nullo caſu eſſet vtile, *l. Stychus 139. ff. de manum. teſt. l. heres à debitore 21. §. pen. ff. de fideiuſſ.*

7 Eſt enim difficile, vt ſemel extinctum ius reuiuiſcat, *leg. qui res 98. §. aream, ff. de ſolut.* Niſi cum agitur de hypotheca, quæ ſcilicet ſpecialem habet rationem, de qua in *d. l. pen. §. 1. in fin. ff. de except. rei iud. leg. debitor 59. ad SC. Treb. l. grege 13. §. etiam ff. de pign. l. ſi rem, 9. §. omnis, de. pignorat. action.*

8 Ex ea ſcilicet conſuetudine, de qua diximus nu. 4. id eſt, quæ fecit vt

cit vt feuda omnia redacta ſint, quantum ad liberam diſpoſitionem ad inſtar patrimoniorum.

9 Vt hunc ſaltem habeat fructum iuris ſui, quod alioqui foret inutile.

DEFINITIO LXXIV.

Neque ex venditione rei alienæ, neque ex contractu pignoris debentur laudimia, nec commiſſum peti poteſt, ob non factam huiuſmodi contractuum inſcriptionem.

EX emptione rei alienæ conſtat nulla deberi laudimia,[1] quæ ſcilicet non aliam ob cauſam deberi poſſunt, quam propter dominij tranſlationem.[2] Dominium porro, vt à non domino in emptorem transferatur, fieri nullo modo poteſt, niſi ſecuta domini ratificatione, & ex eo demum tempore.[3] Neque ad rem facit, quod dici ſolet etiam alienæ rei venditionem valere.[4] Id enim ad perſonalem venditoris de euictione obligationem, non ad dominij, quod venditor non habuit, transferendi cauſam pertinet.[5] Illud difficilius eſt, ſi huiuſmodi venditionis inſcriptio & adnotatio in actis Curiæ facta non ſit, quam ex diui Emanuelis Philiberti edicto intra menſem ſub commiſſi pœna fieri oportere conſtitutum eſt, an commiſſo locus eſſe poſſit. Sunt enim edicti verba generalia & enixa, vt omnes omnium contractuum ſpecies cõprehendere videantur; ne qua ſuperſit via fraudibus, quas emptores in dominorum directorum perniciem paſſim comminiſcuntur. Adeo vt in pœnam non factæ inſcriptionis, ea quoque bona committi placuerit, quæ poſtmodum, appareat eſſe allodialia, quamuis certum ſit eorum nomine laudimia nulla deberi.[8] Ne ſcilicet cauſari alioquin emptor poſſit ideo non factam à ſe inſcriptionem, quod bona ſibi vendita libera, & vt loquuntur, allodialia eſſe exiſtimaret. Sed tamen magis eſt, vt nec edictum illud ad rei alienæ venditiones pertineat, ſed ad eos tantum contractus, quibus vt verba ipſa edicti ſonant, alienatio continetur, quo nomine certum eſt eos tantum actus ſignificari, quibus dominium transfertur.[11] Alioqui dicendum erit, quod nemo adhuc dixit, ſi forte quis rem ſuam pignori dederit, aut iure pignoris ſibi in rem aliquam competentis alij ceſſerit, perinde habiturum eũ quoque inſcribendi neceſſitatem ſub pœna commiſſi, quod tamen ridiculum fuerit.[12] Quid enim eſt quod poſſit committi in præiudicium eius, qui neque directum neque vtile dominium vllum habeat? Si quidem commiſſum illud eſſe definimus, quod tale eſt, vt ſtatim deſinat eius eſſe, qui crimen contraxit, & cuius dominium confeſtim alteri acquiratur,[13] quod re aliena vendita tractari nullo modo poteſt. Res enim eſt, quæ in commiſſum incidit, non perſona. Nec proinde committi res poteſt, in præiudicium domini, cum ei, qui rem non habet, perire res non poſſit. Quare nec laudimia vlla ex huiuſmodi contractibus debentur, vtpote ex quibus dominium non transferatur. Nec ſi per mille annos pignus quis poſſideat,[14] maxime ſi luendi ius perpetuo liberum fuit.[15] In quo minus iuris creditor pignoratitius habet, quam qui in decennium rem aliquam conduxit. Huic enim dominium vtile ex longi temporis conductione acquiri vulgo creditum eſt: quia nec ei inuito auferri res interim poteſt, ideoque laudimia ab eo perinde, atque ab emptore præſtari oportere.[16] Nec eſt contrarium quod alienatione prohibita, etiam datio pignoris prohibita intelligitur.[17] Id enim ex eo fit, non quod is qui dat pignori alienet, cum transferat ſolam poſſeſſionem,[18] ſed quia per cauſam pignoris etiam ad dominij alienationem peruenitur.[19] Plane ſi color pignoris in fraudem laudimiorum quæſitus proponatur, nemo dixerit ferendum eſſe, vt doloſus emptor ex dolo ſuo lucretur. Probabilis autem eſt doli præſumptio tunc tantum cum à domino res data fuit pignori pro pretio, vt aiunt, æquiualenti. Sed hoc ita, ſi præterea illud concurrat, vt in creditorem pignoris poſſeſſio corporalis tranſlata ſit, aut vt creditor fructus pignoris perceperit, quorum neutrum tamen per ſe ſufficeret, adeoque nec vtrumque, ſi pro non æquiualenti[20] pretio pignus datum eſſet. *Ita tractatum eſt in relationibus libellorum.* Prid. Calend. Iun. 1597.

1 Amed. à Pont. *quæſt. 39.*

2 *l. vlt. vbi ſomnes notant, C. hoc tit.*

3 Hoc enim eſt, quod tractat ſupradicto loco Amed. à Ponte. dominum directum non habere fundatam intentionem, pro conſecutione laudimij ex venditione rei alienæ (ſi modo conſtet liquido rem eſſe alienam) ante ſecutam dominij ratificationem.

4 *L. rem alienam 28. D. de contr. empt.*

5 *L. ſi in venditione 60. l. euicta re 70. & paſſ. D. de euict.*

6 *d. l. rem alienam, l. traditio 20. D. de acq. rer. dom. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

7 Quotidiano enim vſu compertum eſt, multa fieri in fraudem laudimiorum & domini directi.

8 Vult enim edictum bona iſta allodialia committi in vtilitatem, non quidem domini directi, quem nullum habent, ſed domini iuriſdictionalis, & vt edictum loquitur, iuſtitiarij. [Obſerua tamen non poſſe ex hoc edicto pœnam commiſſi petere Dominium directum aut illum, qui ab eo ius habeat, ſi eo præſente & ſciente contractus acquiſitionis factus ſit. Nec enim poteſt dicere ſe deceptum qui ſciuit, *l. nam ſi 26. D. de rei vind.* nec debuit iam certus magis certiorari, *l. 1. §. vlt. de act. empt. Ita Senatus* contra Franciſcum Clapey. 10. Iun. 1614.]

9 Præſertim cum bona omnia ſui natura præſumantur libera & allodialia, quandoquidem illa eſt qualitas naturalis, vt perſonarum, ita & rerum omnium, *l. 4. D. de iuſt. & iur. l. ai ius 8. C. de ſeruit. & aqua.*

10 quæ verba ſunt strictè ac propriè interpretanda, cum edictum ſit exorbitans à iure communi & pœnale, ac proinde reſtringendum potius quam ampliandam, *c. odia de reg. iur. in 6. & l. cum quidam 19. de liber. & poſt. l. hoc modo 64. de cond. & demonſtr. l. pen. D. de pen.*

11 *l. 1. C. de fund. dot.*

12 quia ex contractu pignoris certum eſt dominium nullum transferri, *l. cum & ſortes 35. §. 1. D. de pign. act. l. pign. 13. D. de vſucap.*

13 *l. commiſſa 14. D. de publican. vectig. & commiſſ.* commiſſum enim poſſeſſionis nullũ eſt, niſi cum tractatur de feudo propter obſequia, quæ feudi poſſeſſor quilibet domino debet, non etiam emphyteuta.

14 *d. l. pignori 13. de vſucap.* Amed à Ponte q. 34.

15 quia tunc non ex neceſſitate, ſed ex mera debitoris voluntate rem tamdiu detinet creditor.

16 quamuis contra ſentiat Boër. q. 335. & vnius.

17 *L. vlt. C. de reb. alien. non alienand.*

18 *L. 4. § 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. non alienat. 119. de reg. iur.*

19 *l. qui creditore 18. C. de diſtr. pign.*

20 Amed. à Pont. *d. q. 34.*

DEFINITIO LXXV.

Conditio ſola reuerſionis in defectum liberorum, neque emphyteuſim conſtituit, neque talliabilitatẽ.

COnditio illa quæ in recognitionibus fundorum talliabilium inſeri ſolet, ſi recognoſcens ſine liberis morietur, licèt perſonis recognoſcentium adiecta videatur, fundũ tamẽ ipsũ ſequitur, & fundi quemlibet poſſeſſorẽ.[1] Ita vt neque proſit, neque noceat poſſeſſori, quòd recognoſcẽs aliquos reliquerit liberos vel nullos, ſed illud tãtũ inſpici oporteat, cui conditio extiterit necne in perſona poſſeſſoris.[2] Sic enim ex inueterata conſuetudine apud nos obtinuit, Ratione licet iuris refragante, cúm omnes conditiones ſui natura ſint perſonales.[3] Proinde cúm Prælatus quidem fundum eccleſiaſticum magni pretij conceſſiſſet alij, fruendum in facturam culturam & coloniam,[4] èa lege adiecta inter cæteras vt colonus tertiã partem fructuum præſtaret in annos ſingulos, & vt ſi is, eiúſve ſucceſſores ſine liberis morerentur, aut leges contractus non implerent, fundus ille ad concedentem reuerteretur, iure commiſſi & eſcheutæ,[5] vt inſtrumenti verba ferebant. Deinde poſt aliquot annos colonus eundem fundum vendidiſſet, mox ſine liberis deceſſiſſet, placuit reuerſionis conditionem extitiſſe, neque expectandum fuiſſe, vt emptor quoque ſine liberis moreretur,[6] quòd is cõtractus nihil niſi locatio eſſet, eáq; nõ perpetua, ſed cũ coloni liberis finem acceptura. Cùm Prælato non liceat rẽ pretioſam eccleſiaſticam nec in emphyteuſim dari ſolitam, in emphyteuſim dare,[7] quæ & cùm bene data eſt, neque in fœminas tranſire ſolet, neque in extraneos heredes.[8] Sed etſi emphyteuſis dicenda eſſet, non tamen conſequens fieret, vt talliabilis dici deberet, ac talliabilium fundorum iure cenſeri, cùm de eo nihil in contractu dictum proponeretur.[9] Nec enim quælibet conditio reuerſionis in defectum liberorum inducit talliabilitatem,[10] vt neque locatio quælibet perpetua

tua conſtituit emphyteuſim,[11] ſcilicet ſi ex pactis appareat aliud actum fuiſſe,[12] puta ſi merces annis ſingulis præſtanda quantitati fructuum reſpondeat. Proinde viſum eſt non ex conſuetudine in fundis talliabilibus inducta, ſed ex iuris communis ratione faciendam contractus interpretationem. *Ita Senatus* contra Philib. Vincent 10. Maij 1612.

1 Quia talliabilitas realis rem ipſam afficit, & ita facit conditionem realem, & in ipſius poſſeſſoris perſona implendam, quomodo à Senatu noſtro iudicatum eſt pro D. de Maningod, anno 1608.

2 Vt in *l. venditor 13. D. comm. præd.*

3 *l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig. l. à teſtatore 109. de cond. & demon r.*

4 quo nomine nihil ſignificari poterat, niſi locatio, quæ dominium numquam transfert, *l. non ſolet 39. locat. l. 1. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

5 Vt in *l. lex vectigali 31. D. de pignor.*

6 Exemplo eius, quòd ſcriptum eſt in *l. cum pater 77. §. ab inſtituto 13. de leg. 2.*

7 Vt ſcripſi *Defin. 6. n. 6. t. de reb. alien. non alien.*

8 Iul. Clar. in *§. emphyteuſis quæſt.*

9 Non enim quælibet emphyteuſis eſt talliabilis, licet ſit reuerſibilis, niſi cùm id expreſſim dictum eſt, *l. 1. C. de iur. emphyt.* aut cùm quid vel minimum pro tallia præſtandum eſt.

10 Eſt enim talliabilitas omnis etiam realis odioſa.

11 Licet ſoleat transferre dominium, vide Not. ad *leg. 1. §. ſi ager vectig.* Boër. q. 235.

12 *d. l. 1. C. de iur. emphyt.*

DEFINITIO LXXVI.

QVidam duos fundos ſeparatim antea & ſub diuerſis annui canonis oneribus bis recognitos, ſimul recognouerat, nec tantùm vnica, vt fit, profeſſione, ſed etiam confuſo canone, & promiſſa certæ quantitatis frumenti & pecuniæ quantitate pro iis fundis, Tanta ſcilicet, quanta ex prioribus recognitionibus pro vtroque fundo debebatur. Sed adiecta tamen clauſula vulgari, & quæ omnibus eiuſmodi profeſſionibus inſeri ſolet, *ad formam præcedentium recognitionum.* Idem poſtea duos illos fundos duobus ſeparatim vendiderat, quorum vnus à domino directo conuentus, vt dimidiam & virilem partem confuſi canonis perſolueret, déque ea re per nouam recognitionem ſe obligaret, Negabat ſe teneri, propterea quòd fundus ille quem poſſideret, longè minore ac leuiore canone obſtrictus eſſet anteriore recognitione, quam ideo ſibi exhiberi poſtulabat,[1] paratus omne id ſoluere, quod antiquiore illo inſtrumento contineretur. Actor exhibitionem recuſabat, quod ſuam intentionem ſatis ſuperque probatam diceret duplici probata recognitione, cum vna ſufficere in hanc rem potuiſſet.[2] Alioqui nullum fore exhibitionis flagitandæ finem, ſi ob ſupradictam clauſulam exhibitio ſemper facienda eſſet recognitionis prioris ad quam poſterior relata proponeretur.[3] Addebat fruſtra quoque & inutiliter poſtulari exhibitionem, cùm etiamſi ex antecedente recognitione conſtaret vtriuſque fundi onera diuiſa aliquando fuiſſe, non eo minùs tamen verum eſſet diſtinctam poſtea fuiſſe ab eo, qui cùm vtriuſque fundi dominus eſſet, vtique confundendi ſeruitij ius habuiſſet.[4] Quo facto non poterat fundus reo venditus alio iure apud eum eſſe, quàm quo fuiſſet penes venditorem.[5] Replicabat reus exhibitionis huius petendæ cauſam dediſſe actorem, qui eam ipſam recognitionem eidem reo extra iudicium exhibuiſſet, ac in ipſa exhibitione conueniſſet, vt ad formam illud recognitionis canon annuus ſolueretur, & in poſterum recognoſceretur. Placuit de facti huius veritate ante omnia inquirendum,[6] vt ſi vera eſſe appareret quæ reus diceret, exhibitionem petitam facere actor cogeretur, & ea canonis quantitate contentus eſſe, quæ priore illa recognitione, non quæ poſterioribus comprehenſa eſſet, cùm per relationem in poſterioribus factam ad anteriorem conſtaret non eam fuiſſe contrahentium voluntatem, vt onera penſitationis annuæ confunderentur, ſi quando contingeret, vt fundi illi ad plures peruenirent.[7] Et ſi in vnius eiuſdémque domini perſona parum intererat, an confuſio illa induceretur necne. Niſi hactenus, vt confuſione facta, non poſſet ille ad declinandam canonis ſolutionem fundum vnum derelinquere retento altero, quod tamen ſi confuſio nulla facta eſſet, permitteretur.[8] Itaque per errorem & incuriam notarij, vt celeriùs expediret potiùs quàm ex voluntate contrahentium prior forma recognitionis per ſubſequentes, quantum ad ſolum corticem verborũ immutata videbatur.[10] *Ita Senatus* in cauſa Chartuſianorum, & N. Claud. de Mondragon, 7. Cal. Iun. 1612.

1 quia cogitur actor edere reo ad fundandam exceptionem, *l. ſi vbi not. C. de edend.*

2 Dixi *Defin. 10. t. de probat.*

3 Quia vix vlla profertur recognitio tam antiqua, quæ non ad aliam antiquiorem referatur. Non eſt autem dandus progreſſus in infinitum, *l. 2. C. de re iud.*

4 Eſt enim quilibet rei ſuæ moderator & arbiter, *leg. in re mandata 21. C. mandat.*

5 Ex regula *l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

6 Ex facto enim ius oritur *l. ſi ex plagis 52. §. in cliuo, D. ad l. Aquil.*

7 Nulla enim cauſa noua ſuperuenerat canonis confundendi, cùm poſſit vnus & idem poſſeſſor plures fundos habere de domino directo eiuſdem domini ſub ſeruitiis ſeparatis.

8 Vt dixi *Defin. 13. t.*

9 Simile quiddam eſt in *l. ſi ita quis 66. ff. de hered. inſt.* ibi, *qui non tam coniunxiſſe quàm celeriùs dixiſſe videtur.*

10 Semper autem ſenſus ſpectandus eſt potius quàm ſonus verborum, *l. vbi pure 19. §. 1. ad SC. Treb. l. 5. §. 1. D. de pign.* Et error nunquam nocet, quia imperitiam detegit. *l. ſi per errorem 15. D. de iuriſd. l. errore 7. C. de teſtam.* vide *l. pen. D. fin. regund. & l. finalibus, 11. eod. l. 2. C. eod.* ibi & vicinorum noui conſenſus.

DEFINITIO LXXVII.

Impenſæ factæ in rem venditam ſub pacto de retrouendendo non augent laudimia debita ex retrouenditione.

NOn idcirco maiora laudimia ex retrouenditione debentur, quod per impenſas & meliorationes ab emptore in rem venditam factas,[1] maior ei quantitas pecuniæ reſtituenda ſit à venditore, quàm quæ pretij nomine data fuerat. Non enim auget ea res quantitatem pretij,[2] ex cuius ſolius comparatione laudimia debentur,[3] quamuis oneret venditorem.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de la Barre, & Antonij Lebeuf, ante Id. Septemb. 1613.

1 quas nemo dubitat reſtitui emptori debere per venditorem, cùm eas emptor iure ſuo fecerit, & rem precioſiorem reddiderit. Ne alioqui venditor ex emptoris iactura locupletetur, quod etiam in prædonis perſona iniquum eſſet, *l. planè 38. D. de her. pet,* impenſas tamen aut neceſſarias, aut ſaltem vtiles, & permanentes eſſe oportet, *l. in fundo 37. leg. ſumptus 28. de rei vind.*

2 Pretium enim illud eſt de quo in vendendo conuenit ad æſtimandam rem venditam, *§. pretium, Inſt. de empt. & vend. l. 1. de contrah. empt.* Adeo vt ſi quid vel nimirum addatur, vel detrahatur pretio, noua emptio fieri videatur, *l. pacta 72. §. Paulus notat eod. tit.*

3 *l. vlt. C. hoc tit.*

4 Aliud enim eſt onerari venditorem, aliud verò augeri pretium venditionis.

DEFINITIO LXXVIII.

Dominus directus poteſt petere laudimia etiam ignorante, dum ne inuito conductore.

QVæſitum aliquando fuit, An dominus qui omnes dominij ſui directi fructus alij locauerit, & nominatim, vt fieri ſolet, ius percipiendorum laudimiorum, poſſit ipſe nihilominus laudimia petere, ſi non inuito ſaltem ignorante conductore. An verò ſit repellendus, quaſi agens nullo iure & ſine actione.[1] Videbatur enim hoc caſu totum ius exigendorum laudimiorum ad ſolum conductorem ex contractu locationis pertinere,[2] nec proinde aliter poſſe domino directo competere, quàm ſi ius à conductore retroceſſum habere, [3] aut ſaltem volente conductore experiretur.[4] Viſum tamen eſt ſaluum ius eſſe domino laudimia petendi, dum ne inuito & contradicente conductore.[5] Cùm laudimia iure directi dominij debeantur,[6] quod nemo dixerit per locationem tranſire in conductorem.[7] Et quamuis in vtriuſque concurſu potior conductoris cauſa eſſe debeat, quem locator prohibere non poteſt frui re conducta, Eſt tamen hæc exceptio, vt apparet,

appuret, de iure tertij, neque ipſo iure excluſiua iuris agentis,[9] ſed tantùm per oppoſitam doli exceptionem, neque hoc ipſum aliter, quàm ſi tertius velit. Quod penus exceptionum admitti nunquam debere meritò placuit.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam hac actione agere nemo poteſt, *l. ſi pupilli 6. §. vlt. de neg. geſt. l. quoties, 9. §. & generaliter, D. de admin. tutor.*

2 Cùm id actum ſit inter locatorem & conductorem, vt in re conducta eſſet conductor vice & loco ipſius locatoris, *l. ex conducto 25. & paſſ. D. locat.*

3 Eſt enim retroceſſio neceſſaria, cùm alioquin iis qui iura ſua & actiones remittunt, non ſit dandus regreſſus, *l. quæritur 17. §. ſi venditor, de ædilit. edict.*

4 Nec enim volenti & conſentienti fit iniuria *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aqua pluu. arcend.*

5 Nam inuito conductore, locatorem agere iniquum eſſet, & contra bonam fidem, ideoque repellendus eſſet exceptione doli, vt in *l. ſi perunna 77. de leg. 1. l. ſæpè 63. verſic. ſcientibus, D. de re iud.*

6 *L. vlt. C. hoc tit.*

7 *L. non ſolet 39. D. locat.*

8 *d. l. ex conducto 25. & paſſ. D. locat.*

9 quod eſſet neceſſe, vt poſſit opponi *l. 4. §. competit,* vbi Bart. & alij, *D. ſi ſeruus vindic.*

10 Bart. & alij ad *l. 2. de except. rei iud.* Iunge *l. ſi ſeruus 60. §. locaui, de furt.* Vbi dicitur conductorem non habere ius vllum in fructibus prædij conducti, antequam eos perceperit. At ne quidem cùm percepit, niſi quia ex domini voluntate eos percepit.

DEFINITIO LXXIX.

Ex venditione facta per ſuum heredem etiam poſt abſtentionem debentur laudemia.

Elegantèr dubitatum eſt, cùm filius, qui ſe paternis bonis abſtinuerat, fundum paternum tanquam ſuum vendidiſſet, an ex ea venditione laudimia deberentur. Occurrebat enim, quod filius qui ſe abſtinuit, licet nihilominus ipſo iure heres maneat,[1] effectu tamen, & apud Prætorem heredis loco non habetur.[2] Nec rurſus poteſt ſe immiſcere poſt abſtentionem, tametſi maximè velit,[3] niſi minor proponatur, vel intra triennium à Iuſtiniano præſtitutum conſtitutus.[4] Itaque non alio iure cenſenda venditio hæc videbatur, quam quo cenſeri ſolent venditiones omnes rei alienæ, ex quibus cùm dominij tranſlatio nulla fiat,[5] nec laudimia vlla deberi conſtat,[6] licet non eo minùs valeant ad obligandum emptori venditorem.[7] Sed tamen verius viſum eſt laudimia ex hac venditione deberi, vtpote, per quam fatendum ſit dominium, quod penes ſuum heredem ipſo iure manſerat,[8] tranſlatum in emptorem fuiſſe.[9] Maximè cùm per eam abſtentionem bona patris ad alium neminem perueniſſent,[10] ſed à filio prætextu hypothecarum dotalium, vt fieri ſolet, retenta eſſent.[11] Manet enim filius etiam poſt abſtentionem hæres,[12] nec tantùm nudo nomine,[13] & iure ciuili, ſed etiam apud Prætorem & effectu ipſo, quod ad omnia excepto eo, quod neque à creditoribus hereditariis cõueniri poteſt, neque aduerſus debitores hereditarios agere,[14] adeo vt ſi paternam hereditatem alij reſtituere ſit iuſſus à qua dixerit ſe abſtinere, non ideo cogendus ſit ſe immiſcere, vt in aliis heredibus neceſſariis euenit,[15] ſed citra vllam immixtionem reſtituendo hæreditatem rectè transferat actiones,[16] & rerum omnium hereditariarum dominium bonitarium,[17] quod vtique transferre non poſſet, ſi non haberet.[18] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. cùm quaſi 30. §. ſed etſi ſuus de fideic. lib.*

2 *L. ſi filius 12. D. de interrog. in iur. fac.*

3 *L. ſi ſeruum 71. §. vlt. de acquir. hered.*

4 *Ex l. vlt. C. de repud. vel abſt. her.*

5 Nemo enim plus iuris transferre poteſt, quàm ipſe habeat, *l. 54. de reg. iur. l. traditio 20. de acquir. dom.*

6 quæ ſcilicet non debentur, niſi ob tranſlationem dominij *l. vlt. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 74.*

7 *L. rem alienam 28. D. de contrah. empt.*

8 *d. §. ſed etſi ſuus,*

9 *d. l. traditio 20. de acq. rer. dom. l. ex empto 11. §. & in primis, de act. empt.*

10 quod tamen plerumque fit, vt in *l. ex contractu 44. de re iud. l. ſi tertius filius 28. de reb. auct. iud. poſſid.*

11 Quippe quarum non ſine competit retentio, & mulieri & liberis eius iure hypothecæ, ſiue tacitæ, ſiue expreſſæ, *l. aſſiduis 12. C. qui potior in pign. hab. l. in rebus 30. C. de iur. dot. l. 2. in princ. de pignor.*

12 *d. §. ſed etſi ſuus.*

13 Vt loquitur *l. 2. §. ſed ſi ſiue, D. ad SC. Tertyl. l. etſi 6. §. ſi filius. de bon. libert.*

14 *d. l. ſi filius 12. de interrog. in iur. fac. l. neceſſariis 57. de acquir. hered.*

15 *L. recuſare 6. §. hoc Senatuſconſultum, D. ad SC. Trebell.*

16 Textus eſt elegans in *l. ita tamen 27. §. ſi pater filium, eod.*

17 *L. facta 63. in princ. eod.*

18 *d. l. 54. de reg. iur. cum ſimilib.*

DEFINITIO LXXX.

Vendita hyperocha debentur laudimia totius quantitatis, quam ſoluere emptor debet.

EX venditione, hyperochæ,[1] quam vulgo pluriſualentiam vocant, laudimia debentur ad ratam, & pro portione non eius tantùm pretij, quod pro hyperocha conuentum fuerit,[2] ſed computato etiam eo quod alij ſoluendum eſt, priuſquam rei, cuius hyperocha vendita eſt, poſſeſſio apprehendi poſſit,[3] ſiue teneatur ea res ab alio iure dominij, puta cui fuerat vendita viliore, vt fit, pretio, ſub pacto de retrouendendo,[4] ſiue iure pignoris & hypothecæ.[5] Nam quemadmodum hyperochæ ſolius venditio totam rem ipſam continet, poſtquam fuerit à primo, ſiue emptore, ſiue creditore liberata:[6] Ita nec aliud huiuſmodi venditionis pretium eſſe intelligitur, quàm quod ex ſummis omnibus quæ ab emptore præſtari debent ſimul iunctis conſtituitur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic vocatur in *l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

2 quæ res nullam penitus dubitationem habet.

3 quaſi totum illud conſtituat partem pretij. quid enim refert an emptor pecuniam ſoluat venditori, an ex voluntate vẽditoris alij, cui eam ſoluere venditor debuit? *l. quia perinde 42. D. ad SC. Trebell. l. 3. §. ſi debitorem, de don. int. vir. & uxor. l. ſi venditor 6. §. 1, D. de ſeru. export.*

4 Aut alio ſimili, vt in *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

5 Vt in *l. & quæ nondum 15. §. vlt. D. de pignor.*

6 *dict. §. vlt.*

7 *d. l. 6. §. 1. de ſeru. export. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, de act. empt. leg. fundi partem 79. D. de contr. empt.*

DEFINITIO LXXXI.

Neque feudatarius, neque emphyteuta poteſt domum feudalem vel emphyteuticam fortiorem facere ſine conſenſu domini.

ETſi cunctis permittitur murali ambitu fundos proprios & loca dominij ſui conſtituta vallare pro arbitrio, ſi nullo alio, quàm communi iure prohibeatur:[1] feudatario tamen & emphyteutæ non licet ex domo arcem & quaſi fortalitium facere, quod barbari dicunt, *domum incaſtellare,* ſine domini conſenſu & voluntate,[2] vt liberum ſit domino ingredi & egredi cùm volet, *Ita tractatum eſt* Idib. Sept. 1613.

1 *L. per prouincias, C. de ædific. priuat. l. 9. 14. & 24. vrb. præd.*

2 Boër. q. 320. Bald. *ad l. fin. C. de pact. int. empt. & vend.* Chop. *ſuper conſuet. Andegauenſes lib. 3. cap. 42.*

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

LIBER QVINTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE DONAT. ANT. NVPT.

DEFINITIO I.

Donatio certa quantitatis reſtringenda ſub conditione interim tenet, quouſque probetur conditionem reſtrictionis extitiſſe.

AMPLISSIMIS donationibus inter coniuges fauore matrimonij factis in eius vtilitatem, qui ſupereſſet, (quas *de ſuperuita* vulgo vocant, [1]) ſubiecta bonorum omnium obligatione cum clauſula conſtituti, eodem inſtrumento conuenerat, vt quoniam mariti facultates vxoris facultatibus non reſpondebant, liberalitas mulieris ad eam quantitatem reſtringeretur, quæ ex mariti bonis in contrarium euentum redigi poſſet. Plerique putabant vxore præmortua, non prius maritum in poſſeſſione bonorum dotalium ex eiuſmodi donationis cauſa retinendum, quam oſtendiſſet, quid ille in bonis habuiſſet contractus tempore, haberetve hodie, ſi auctæ non imminutæ ipſius facultates proponerentur, vt ex eo ſciri poſſet, quantum viciſſim ex donatione ſibi ab vxore facta conſequi deberet. [2] Videbatur enim ſub conditione factam donationem, [3] ideoque nec conſtituti clauſulam ei prodeſſe poſſe ad retinẽdam poſſeſſionem, [4] non ſolũ quod in contractu conditionali appoſita vires nullas habere poſſit ante euentum conditionis, [5] ſed etiam quod neque incerta pars bonorum tradi & poſſideri queat, [6] neque certorum bonorum hypotheca pure contrahi ad concurrentem vſque incerti debiti quantitatem. [7] Sed propius intuentibus poſtea viſum eſt, vtramque illam & mutuam inter coniuges donationem pro pura habendam, reſtringendam tamen ſub conditione, ſi ex poſt facto appareret, tanti non eſſe mariti facultates. [8] Proinde incerto eo tuendum maritum in poſſeſſione bonorum mulieris ad concurrentem vſque ſummam integram, quæ expreſſa eſſet, ſaltem præſtita cautione, ſi quid amplius, quam per conuentiones liceret, accepiſſet, id ſe reſtituturum. [9] Cui conſequens fuit, vt mulieris heredibus incumberet onus probandi, quod in mariti facultatibus minus eſſet, quam vt tantam donationem mereretur, qui tantam de ſuo præſtare non poſſet. [10] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Chriſtophori Durſe, & Dominorum fratrum de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Cuiuſmodi donationum vix eſt, vt mentio vlla reperiatur in libris noſtris Nam *lex ſi inter* 8. *D. de reb. dub.* loquitur de donatione facta inter coniuges conſtante matrimonio, & quæ ab initio non valeat, ſed tantum donatoris morte confirmetur, de qua & *in tot. tit. de donat. int. vir. & vxor.* D. & C. Vide Guid. Pap. q. 565.

2 Ex natura ſcilicet correlatiuorum, quæ illa eſt, vt vnum ab alio declaretur & reguletur, *l. verum* 7. §. *vlt*, vbi Cuman. *de reb. dub.*

3 Sub illa nimirum, ſi tantundem in bonis haberet maritus.

4 Prius enim eſt, vt poſſeſſio acquiſita ſit, quam vt poſſit retineri.

5 Conditio enim quamdiu non eſt impleta ſuſpendit actum, non minus circa acceſſoria, quam circa principale, *leg. cedere diem*, 213. *de verb. ſignif. & tot. tit. de cond. & demonſtr.*

6 *L. locus* 26. *verſ. incerta*, *D. de acquir. poſſ.* iunct. *l.* 3. §. *incertam*, *eod. l. ſi fur.* 32. §. 1. *de vſucap.*

7 Debet enim certa eſſe ſumma, pro qua pignus datur, vt hoc probat *tot. tit. de init. pignor.*

8 Eſt enim longe aliud fieri contractum ſub conditione, & reſtringi aut reſolui ſub conditione, *l.* 1. *de leg. commiſſ.* *l.* 2. *D. de in diem addict.*

9 *Arg. l.* 1. *& tot. tit. D. ſi cui plus, quam per leg. Falcid.*

10 Semper enim probandi onus incumbit ei cui dicit, & debet quiſque probare id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, *l.* 1. *& in exceptionibus* 19. *& paſſ. D. de probat.* Facit *l.* 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Veſtes vxori traditæ à marito, ſiue nuptiarum tempore ſiue conſtante matrimonio, quando, reddendæ ſint marito aut eius heredi.

VEſtes pretioſæ, quas maritus cum nuptias contraheret vxori dedit poſtea ſoluto matrimonio reſtituendæ ſunt marito, eiuſve heredibus, [1] non etiam quæ mulieri datæ ſunt ad vſus quotidianos, [2] quæ datæ ſunt ante nuptias, beneuolentiæ tantum promerendæ aut teſtificandæ gratia, eæ numquam reſtituuntur, nec ſi pretioſæ ſint, quia purè & ſimpliciter donatæ intelliguntur. [3] In qua cauſa id etiam eſt, quod ipſo nuptiarum die extra dotales tabulas datum ſit. [4] Quod ſi ſint æſtimatæ veſtes, ita vt tam pro dote, quam pro veſtibus nuptialibus, quod plerumque fit certa quantitas à marito promiſſa datáve ſit, omnes omnino erunt reſtituendæ, quas poſtea maritus in vxorem contulerit, ne duplici veſtium præſtatione maritus eiuſve heres oneretur. [5] Sed tales reſtituentur, quales erunt matrimonij ſoluti tempore, nec imputabitur mulieri, cur eas vtendo attriuerit. [6] Quod tamen non, niſi de iis veſtibus accipiendũ eſt, quæ ipſo nuptiarum tempore datæ ſint vxori. Nam quæ conſtante iam matrimonio datæ probabuntur, eæ ſi ad quotidianos vſus, id eſt, non pretioſæ fuerunt, [7] nullo modo reſtituuntur. [8] Porro facta æſtimatione, non diſtinguimus, an talis tantaque ſit æſtimatio, vt appareat pretioſas veſtes æſtimatas, an minus pretioſas. Cum enim æſtimatio faciat emptionem, [9] videtur maritus tanti nuptiales veſtes æſtimaſſe, eaque pecunia non tam vice veſtium, quam pro earum pretio ad mulierem perueniſſe. [10] Annuli nuptialis alia ratio eſt. Is enim, quanticunque ſit pretij, numquam reſtituitur. Nimirum quia dubitari non poteſt, quin is mulieri donatus ſit, non ſolum vt cætera, quæ vocant iocalia, quæ ideo nec ipſa ſoluto matrimonio reſtituuntur, [11] ſed ſpecialiore quadam ratione in ſignum & teſtimonium

contracti

contracti matrimonij,[11] quod licet poſtea ſolutum ſit, non eo minus tamen verum eſt, aliquando contractum fuiſſe.[13] Quæ ratio facit, vt ſi talis eueniat caſus, in quo iocalia omnia reſtitui oporteat, vt puta tranſeunte muliere ad ſecunda vota tumque decedente ſuperſtitibus ex priore matrimonio liberis,[14] annulum tamen nuptialem nullo caſu reſtitui debere placeat, nec ſi ſit pretioſiſſimus.[15] *Ita Senatus* in cauſa N. Catharinæ de Lallée viduæ D. Senatoris de Beauſuiour, & D. de la Fontaine ſoceri, 6. Id. Martij 1594. Iunge Definit. 13. ſupr. De ſecund. nupt.

1 quaſi datæ ad decorem & oſtentationem potius, quam donare. Non enim facilis eſt præſumptio donationis rei pretioſæ, *vulg. l. cum de indebito 25. ff. de probat.*

2 Nam quæ data ſunt ad vſus quotidianos, ſi talia ſint, quæ vſu conſumantur, non poſſunt videri data animo repetendi, præſertim cum iſta contineantur etiam alimentorum nomine, quæ vxori exhibere maritus decet, *l. legatis, 6. ff. de alim. legat.* Vide Afflict. *dec.* 315. Cap. Tholoſ. *num.* 336.

3 *L. quod ſponſa 4. l. cum veterum 15. & ſeq. C. hoc tit.*

4 Ad quarum ſcilicet acquiſitionem vel oſculum ſufficeret, *leg. ſi à ſponſo, 16. eod.*

5 Contra id, quod veriſimile eſt actum eſſe, *arg. l. Titia 34. §. qui vnica. verſ. non eſt enim veriſimile. de legat. 2.*

6 Debuit enim maritus proſpicere ita euenturum vt huiuſmodi veſtes vſu adeoque ſolo tempore fierent deteriores, *arg. l. ſi quis domum 9. §. 1. verſ. quia hoc euenire, ff. locat.*

7 Non enim dari ſolent ad vſus quotidianos veſtes pretioſæ, ſed ad ornatum, *l. quamuis 26. l. cum in teſtamento 27. l. ſi vxori 39. in princ. ff. de aur. arg. mund.*

8 Quia hæ alimentorum nomine continentur, non etiam nuptiales, *d. l. legatis.*

9 *L. 1. & 3. ff. pro emptor. leg. 1. ff. de æſtimat. act. l. ſed etſi 7. §. 1. ff. de public.*

10 quia æſtimatio venditio eſt, *leg. plerumque 10. § pen. ff. de iur. dot.* excipe caſum, *l. æſtimatis 50. ff. ſolut. matr. l. 5. l. inter 21. C. de iur. dot.*

11 Niſi in caſu cum mulier tranſit ad ſecunda vota, vt ſequitur in Defin.

12 Solet enim talis annullus dari, cum ſponſalia contrahuntur per verba de præſenti, aut in ipſa nuptiarum apud eccleſiam ſolemnitate.

13 Cum neque ſolui poſſit matrimonium, niſi quod contractum fuit, *l. ſi in diem 46. l. Titio vſusfructus 96. de cond. & demonſtr. l. non poteſt videri 208. de reg. iur.*

14 *l. fœminæ, 3. C. de ſec. nupt.*

15 Vt ſit in memoriam benè tranſacti matrimonij, *l. vnum 67. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO III.

Dotis augmentum conſuetudinarium non ſemper debetur ex dotis comparatione. Imo aliquando nullum debetur.

AVgmenti dotalis, quod Sabaudiæ moribus frequentatur, tantus fauor eſt, vt non ſolum citra conuentionem & ipſo iure debeatur,[1] ſed etiam ita ne vlla conuentione deterior eius conditio fieri poſſit,[2] ſicut nec dotis.[3] Debetur autem ad concurrentem vſque dotis dimidiatæ quantitatem.[4] Quid ergo ſi dos bonorum vniuerſorum conſtituta fuerit, quæ & incertæ & ampliſſimæ ſint æſtimationis? An non iniquum ſit, tantum tamque incertum onus maritum ſubire, cuius integræ facultates eiuſmodi augmento præſtando fortaſſe non ſint ſuffecturæ; Ita ſane eſt.[6] Ideoque ſolet hoc caſu certa quantitas augmenti nomine promitti. Vel ob id ſaltem ne dotis æſtimandæ neceſſitas quandoque occurrat, quæ & ſumptuum & litium materiam ingentem præbeat.[7] Itaque cum tali facta dotis conſtitutione augmentum certæ quantitatis promiſſum diceretur, nec tamen probaretur, tametſi probata eſſet dotis vniuerſorum bonorum conſtitutio, Senatus noſter nihil augmenti nomine deberi pronunciauit.[8] In ea cauſa, de qua in Defin. 16. infra, Qui potior. in pign. hab.

1 Non tamen cuilibet mulieri nubenti, ſed virgini dumtaxat in præmium virginitatis. *Defin. 1. ſ. de iur. dot.* vbi vide *n.* 9. Eſt autem longe diuerſa ratio huius augmenti & illius ſponſalitiæ largitatis, de qua *in Nouell. 119. vt ſpecial. ſit contr.*

2 Eſt enim veluti pars dotis, *l. inter ſocerum 29. §. 1. ff. de pact. dot. l. etiamſi 8. C. de iur. dot.* Vide *Defin. 1. ſ. de pact. conuent.*

3 *L. Attilicinus 17. de pact. dotal.*

4 Iure ita moribus noſtris recepto.

5 Nihil enim vetat mulierem dare in dotem bona ſua omnia, *L. 4. C. de iur. dot.* niſi ita faciat vel fraudata ipſa, vel fraudans, vt ibidem noſtri notant. Iunge *l. mulier bona 72. ff. eod. tit.*

6 Nunquam enim credendus quis eſt velle immodicè obligari, *leg. ſi libertus ita 30. ff. de oper. liber.* nec beneficio decipi quenquam oportet, ſed iuuari, *l. in commodato, 17. §. 1 ff. commod.*

7 Intereſt enim etiam mulieris, neque litibus, neque ſumptibus vexari, *l. minoribus 6. ff. de minor. l. 1. C. de admin. tut. l. vlt. ff. de prætor. ſtipul.*

8 Promiſſio enim augmenti certæ quantitatis eſt facti, *leg. conſ. 9. §. vlt. de curat. fur.* facta autem probanda ſunt, alioqui non deficit quidem ius, ſed probatio, *l. duo ſunt Titij 30. ff. de teſt. tutel.*

DEFINITIO IV.

Augmentum dotis conſuetudinarium etiam certa dote conſtituta aliquando incertum eſt, & pro arbitrio boni viri ſtatuendum.

COnſuetudinarium illud augmentum, de quo proxime diximus, tum deberi intelligitur, cum apparet de dote, quæ conſtituta ſit, & quidem in pecunia. Nam ſi nulla proferatur dotis conſtitutio, ſicuti nulla dos eſt,[1] ita neque dotis augmentum vllum intelligi poteſt. Sed & cum dos in bonis immobilibus conſiſtit, æquum non eſt ad ratam æſtimationis bonorum augmentum conſtitui, quia non eandem vtilitatem marito adfert vſus bonorum immobilium, quam pecuniæ numeratæ.[3] Idemque eſt, ſi bona mulieris mobilia proponantur.[4] Sed & quoniam bona non intelliguntur niſi deducto ære alieno,[5] difficile eſt vt ſciatur, quid reuera in bonis ſit,[6] quod tamen ſciri neceſſe eſſet ad augmenti quantitatem conſtituendam, quæ ſemper certa eſſe debet, præberetque ea res ingentem litis materiam.[7] An igitur nullum eo caſu augmentum debebitur in præmium virginitatis; Imo debebitur, ſed quod boni viri arbitrio ex perſonarum qualitate potius, quam ex dotis comparatione conſtitui oporteat.[8] Nec aliud erit ſi ponas data in dotem bona omnia filiæ, quæ vniuerſam patris hereditatem acceperit, tametſi nihil in hereditate ſit præter pecuniam numeratam. Nam vt taceam, quod hoc caſu idem contingit, vt non facile ſciri poſſit, quid ſit in hereditate, quandoquidem hereditas eſt nomen iuris habetque commoda & incommoda;[9] illa etiam ratio facit, ne ex dotis proportione augmentum poſſit conſtitui, quod alioqui facile eueniret, vt maritus oneraretur ſupra modum, ſi poneres, in ea hereditate ampliſſimas in pecunia fuiſſe facultates, quæ deducto omni ære alieno ſupereſſent.[10] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua in Definit. 18 & 19. infrà de teſtam.

1 Nimirum iis caſibus, in quibus non præſumitur mulier bona ſua omnia dediſſe in dotem, de quibus vide Bart. *in quæſt. incip. mulier habens amplum patrimonium.* Poteſt in matrimonium eſſe ſine dote, quamuis non æquè poſſit dos eſſe ſine matrimonio, *l. 3. D. de iur. dot.*

2 Sunt enim iſta correlatiua, quorum alterum ſine altero eſſe non poteſt, *l. 1. C. de expreſſ. lib. 12. tit. vlt.*

3 Itaque minus commodam, licet magis tutam dotem habere creditur, qui eam habet in bonis immobilibus, quam qui in pecunia, propter facultatem & vtilitatem negotiationis.

4 quorum ſcilicet vſus tantum aliquis eſt, at fructus nullus, *l. 1. & paſſ. de vſufr. ear. rer. quæ vſu conſum.*

5 *L. ſubſignatum 39. §. 1. de verb. ſignif. cum ſimilib.*

6 *L. vlt. D. de vſufr. legat. l. ſi quis ſeruum 8. §. cum l. ſeq. de leg. 2.*

7 Vt cætera omnia, quæ incertitudinem aliquam admixtam habent, *l. vlt. de prætor. ſtipulat.* quia non poteſt ferri vtiliter ſententia, quæ ſit incerta, *l. pen. & vlt. C. de ſent. quæ ſin. cert. quant. profer.*

8 quomodo & dos ipſa aliquando conſtituitur arbitrio boni viri *vt in l. cum poſt 69. §. gener. D. de iur. dot.*

9 *L. hereditas 50. de pet. her. l. 1. & 2. D. de bonor. poſſeſſ. l. 4. D. ad SC. Trebell.*

10 Vt diximus *Defin. præced.* in cuius tamen ſpecie illud amplius eſt, quod nullum dotis augmentum debetur, quia ex facto propoſitum erat, nec tamen probatum, certæ quantitatis augmentum promiſſum fuiſſe. Prouiſio enim hominis etiam ab eo allegata, qui probare ipſam non poſſit, tollit prouiſionem legis ſiue non ſcriptæ, *vulg. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot. l. maritus 21. C. de procurat.*

DEFINITIO V.

Conſuetudo prouincia Bugienſis circa dotis augmentum conſuetudinarium & conuentionale.

SÆpius relatum eſt, in prouincia Bugienſi conſuetudinem inueteratam obtinuiſſe vt, defuncta ſine liberis muliere, cui dotis augmentum ſiue in contractu matrimonij donatum, [1] ſiue ex more regionis acquiſitum fuerat, reuertatur augmentum ad mariti heredes quoſcunqe etiam extraneos. Idque alias & probatum & pronunciatum in cauſa quadam viri clariſſimi Claudij Guichardi Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis Conſiliarij, & ſupplicum libellorum magiſtri eruditiſſimi affinis mei. *Sine die.*

1 quo tamen caſu difficilius videtur, vt ſtipulatio & conuentio pura tacitam habeat conditionem, ſub qua dos ad maritum reuertatur, quamquam nec hoc in dote nouum eſt, *l. dos à patre 4. Cod. ſolut. matrim. l. ſtipulationem 21 ff. de iur. dot.* [Intellige tamen hanc conſuetudinem Bugienſem, niſi mulier malit eſſe contenta augmenti parte dimidia, quo caſu partem illam dimidiam habet ſibi pleno dominij & proprietatis iure, nec eam reddit extraneis mariti ſui heredibus. Electionem igitur habet an malit toto dotis augmento frui quamdiu viuit reſtituendo poſt mortem ſuam extraneis, an verò dimidiam partem augmenti habere ſine onere reſtitutionis. Plane liberis omni caſu augmentum ſeruare cogitur. *Ita Senatus* 29. Maij 1566.]

DEFINITIO VI.

Augmentum dotale conſuetudinarium non tranſmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ, niſi expreſsè dictum ſit.

AVgmentum dotale conſuetudinarium, quod in Sabaudia frequentatur eam conditionem tacitam habet, vt ſi mulier ſine liberis ante maritum deceſſerit, remaneat penes maritum, nec ad alios quoſcumque mulieris heredes tranſmittatur, [1] niſi vnó illo caſu, quo viuenti mulieri pleno iure fuerit quæſitum, quod euenit cum mulier ſuperſtes fuit. [2] At finge, tabulis dotalibus conueniſſe, vt maritus, aliuſve heres & dotem & augmentum mulieri eiuſve heredibus reſtitueret eueniente caſu reſtitutionis. An præmortua vxore ſine liberis augmentum conuentionale ſequetur naturam dotis, vt mulieris heredibus etiam extraneis reſtituatur? [3] Dubitationem facit, quod quamuis non valeant pactiones, per quas fit deterior conditio augmenti dotalis, ſicut nec per quas dotis, [4] valeat tamen per quas fit melior, cuiuſmodi hæc eſt. [5] Sed placuit contraria ſententia, quia hæc conuentio interpretationem accipere debeat ex conſuetudine, [6] quæ non vult augmenti dotalis reſtitutioni aliter locum eſſe, quam ſi aut mulier ſuperuixerit, aut ſuperſtitibus liberis prædeceſſerit; idque ſonant verba illa conuentionis, [7] *Eueniente caſu reſtitutionis.* Nam quo tempore caſus ille eſſet euenturus non fuerat expreſſum conuentione, proinde remanebat id in diſpoſitione iuris conſuetudinarij: [8] nec aliud eſſet, tametſi verba illa non fuiſſent addita, quia pro expreſſis haberi deberent. [9] Neque ad rem pertinebat, quod eadem clauſula conuentum fuerat de dotis & augmenti reſtitutione. [10] Non enim idcirco fieri poterat, vt idem caſus eſſet reſtitutionis augmenti & dotis, cum diuerſa ſit ratio. [11] Dos enim à muliere proficiſcitur, augmentum vero à liberalitate mariti. Et licet propter deflorationem detur, nó tamen vſque adeo abſolute datur mulieri liberos ex eo matrimonio non ſuſcipienti, vt ſi præmoriatur, trāſmittere poſſit ad extraneos, quomodo tranſimittit dotem. [12] Sane quin expreſſa conuentione huic conſuetudini derogari poſſit fauore augmenti, dubitari non oportet. [13] *Ita Senatus* in cauſa Hyppoliti Filion, & Antoniæ du Prà. *Sine die.*

1 Quia perſona mulieris eſt, quæ nunc fauorem meretur propter deflorationem. Et ideo non tranſit hoc ius ad mulieris heredes, *l. quia tale 14 D ſolut. matrim l ex pluribus 42. D. de admin. tut. l. priuilegia 196. de reg. iur.* Addo not in *l. 1. C. de priuil. dot. l. aſſiduis 2. C. qui potiores in pign. hab.* [Imo neque tranſit ad liberos ex eo matrimonio ſuſceptos donatio propter nuptias, ſi mulier prædeceſſerit, *l. ſi quis 18. C. de donat. ant. nup.* Ex ratione ſcilicet iuris communis. Nam augmenti noſtri conſuetudinarij alia ratio eſt.]

2 Eo namque caſu mutatur qualitas & conditio augmenti, & quod prius fuit augumentum dotis fit proprium patrimonium mulieris, *arg. l. per curatorem. 9. §. 1. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. teſt. l. 1. §. verum, vbi not. ff. de acquir. poſſeſſ.*

3 Mulier enim tranſmittit dotem ad quoſcunque heredes etiam extraneos. *d. l. aſſiduis, & d. l. 1. de priuileg. dot.*

4 *l. Attilicinus 17.* iunct. *l. inter ſocerum 26. §. cum inter ff. de pact. dot. l. etiamſi 8. C. de iur. dot.*

5 *d. l. Attilicinus.*

6 Optima enim ſicut legum, ita & contractuum interpres eſt conſuetudo, *l. ſi de interpretatione 37. ff. de legib.* iunct. *l. quod ſi nolit 31. §. quia aſſidua. ff. de ædilitit. edict.*

7 quæ in omnibus conuentionibus, maxime vero in ſtipulationibus ſunt præcipuè attendenda, *leg. quicquid adſtringenda 99. D. de verb. oblig.*

8 Nam caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris aut communis aut conſuetudinarij, *vulg. l. commodiſſime 10. de liber. & poſthum. l. ſi cum dotem 22. in princ. D. ſolut. matrim.*

9 Par autem eſt virtus taciti & expreſſi, *l. cum quid 3. D. de reb. cred.*

10 Propter quod videbatur fieri debere æqualis determinatio, *l. iam hoc iure 4. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. 4. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

11 Vbi enim diuerſitatis ratio aliqua reddi poteſt diuerſum quoque ius ſtatuendum eſt, *l. 3. §. unde etiam, D. de iniuſt. rupt. leg. illud 32. ad leg. Aquil.*

12 Itaque in augmento certat mulier de lucro captando, in dote vero de damno vitando, inter quæ multum intereſt, *l. quod 26. §. ſi modo dicimus. l. vlt. §. 1. ff. quæ in fraud. cred.*

13 Ne alioqui, quod fauore dotalis augmenti conſtitutum eſt, in eius odium retorqueatur, contra *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO VII.

Nulla præcedente dotis conſtitutione, aut expreſſa, aut tacita, nullum dotis augmentum deberi poteſt.

LIcet maritus omnia vxoris bona conſtante matrimonio poſſediſſe & adminiſtraſſe probetur, ſi tamen nulla dotis conſtitutio præceſſerit, neque aliqua ex iis circunſtantiis, quæ facere poſſunt, vt dos etiam, quæ conſtituta non eſt, pro conſtituta habeatur, [1] non poteſt mulieri deberi dotis augmentum, quod pro dote conſtituta deberetur, quia non poteſt augmentum dotis eſſe ſine dote. [2] *Ita Senatus* in cauſa Peronnetæ Cortuat, & Henrici, & Marini Pic fratrum, 29. Mart. 1597.

1 De quibus circumſtantiis & caſibus, vide Bart. *in quæſt. quæ incipit, Mulier habens amplum patrimonium.* & *Defin. 18. ſ. de iur. dot.*

2 Non magis quam vllum eſſe acceſſorium ſine principali, *vulg. l. cum principalis, & ibi not. de reg. iur.* Vide *l. inter ſocerum 26. §. 1. de pact. dotal.*

TIT. II

DE NVPTIIS.

DEFINITIO I.

De differentia matrimonij carnalis & ſpiritualis.

ETsi in pleriſque matrimonij carnalis & ſpiritualis eadem ratio eſſe creditur, vt vno ad aliud argumentum trahatur: [1] in multis tamen differunt. [2] Inter cætera autem in eo, quod matrimonium carnale ſolo conſenſu qualitercumque declarato etiam ſine verbis contrahitur: [3] ſpiritiale vero non aliter, quam ſi verba eaque apta & idonea probentur interueniſſe. [4] *Sine die.*

1 *Cap. inter corporalia, de tranſlat. prælat.*

2 Differentias vide apud. Ioann. Andr. & Imol. *in c. tua, de ſpons.*

3 *d. c. tua, vbi Canon. l. nuptias conſenſus facit de reg. iur.*

4 *Cap. quia propter, de elect. c. ſi quis iuſto, §. fin. eod. in 6.* Boët. *quæſt. 1. num. vlt.*

DEFINITIO

DEFINITIO II.

Valent nuptiæ, etiamſi filiusfamilias ſine patris conſenſu vxorem duxerit, & an ex ea cauſa poſſit filiũ per patrem exheredari?

QVod quæri ſolet inter iuris Interpretes, an valeant nuptiæ, quas filiusfamilias ſine conſenſu patris contraxerit, ſicuti nullam iure ciuili habet dubitationem, quia eorum in quorum poteſtate ſunt coniuges, non minus requiritur conſenſus ad validitatem nuptiarum, quam ipſorum nuptias contrahentium: [1] Ita poſt ſacroſanctum Concilium Tridentinum, quo in cauſis matrimonialibus vtimur, vt & in cæteris, quæ ad animam & ad ſacroſancta Eccleſiæ ſacramenta pertinent, dubitationem habere deſiit. Conſtitutum enim eſt vt non eo minus valeat matrimonium, quod patris conſenſus non interuenerit, ſi modo nihil deſit ex ſolemnitatibus requiſitis.[2] Planè ex ea cauſa poterit pater filium exheredare, ſed ita demum, ſi eam vxorem filius duxerit, quæ ſit ignominioſa & dedecori futura patri, [3] non aliter. [4] *Ita Senatus ſæpiùs.*

1 *L.2.l.filius 11.* & ibi Gothofr. D *de rit.nupt.*
2 Vide Conc. Trid. *Seſſ de matrim 24.c.ſeu decretal. 1.*
3 *L.3 ſi emancipatus filius vxore, D. de bonor. poſſe. contr. tabul.* Poteſt. que hæc ingratitudinis cauſa contineri ſub verbis generalibus, quæ extant *in Nouell. 115, vt cum de appell. cognoſc. § aliud quoque capitulum, verſ. ſi grauem & inhoneſtam iniuriam eis intulerit.*
4 Neque enim habet hoc quicquam commune cum iis cauſis ingratitudinis, quas Iuſtiniani conſtitutio expreſſit, *d. Nouell. 115. vt cum de appell cognoſc. §. aliud quoque capitulum.* Et ita pronunciatum fuit à Senatu inter Nobiles Claudium & Philibertum Machetos fratres Necienſes, anno 1585.

TIT. III.

DE INCEST. ET INVTIL. *Nupt.*

DEFINITIO I.

Pœna inceſti confiſcatio eſt omnium bonorum, non mors, ſi aliud crimen admixtum nullum ſit.

INCESTAS nuptias ſcienter contrahens etiamnum publicationis bonorum omnium pœnam patitur, [1] quam vſque adeo ipſo iure aut potius facto ipſo incurrit, [2] quamuis ante condemnationem deceſſerit, non eo minus memoriam eius damnari, bonáque vniuerſa tanquam amiſſa iam & publicata illi, qui heredem ſe putabat, adimi oporteat: [3] haud ferè ſecus ac ſi læſæ Majeſtatis crimen admiſſum proponeretur. [4] Summum tamen capitis ſupplicium non irrogabitur, ſi non adulterium quoque aliùdve graue crimen coniunctum ſit. [5] *Ita in Senatu tractatum eſt* contra Claudium le Noir, Senatu extra ordinem habito Prid. Non. Ianuar. 1590.

1 Ex *Auth. inceſtas. Cod. hoc tit.* quam non eſſe correctam per *Auth bona damnatorum, Cod. de bon. præſcript.* quæ confiſcationis pœnam extra certos caſus ſuſtulit; tenet Boër. *q. 264. n. 13. circ. fin.*
2 quoties nimirum inceſtui aliud nullum crimen admixtum eſt, licet non agatur de inceſtu ratione ſanguinis. Iul. Clar. *lib. 5. ſentent. in §. inceſtus.* Nam ſi aliud crimen admixtum ſit, pœna mortis eſt, vt ibi Clarus tractat & ſequitur in *Defin. An & confiſcatio.* Vide *Defin. 3. ſ.*
3 Clar. *in d. §. inceſtus, num 1.* Vide Ioann. Papon. *in ſyntagm. tit. de adul. arreſt. 7.* Boër. *q. 318.* Didac. Couar. *in libris præd. quæſt. c. de inceſt. nupt. num. 6.*
4 *d. Auth bona damnatorum, C. de bon. præſcript.*
5 Iul. Clar. *vbi ſ.* Iunge *Defin. 3. ſ. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Inceſtus quid ſit, & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur?

INceſtus etſi propriè contrahitur ratione conſanguinitatis,[1] interdum tamen etiam inter eos eſt, qui affinitatis tantum, non etiam conſanguinitatis vinculo tenentur. [2] Propriè autem inceſtum committere dicitur is, qui cum perſonis ſiue conſanguinitatis, ſiue affinitatis veneratione prohibitis nuptias contrahit. [3] Inceſtus enim eſſe non poteſt, vbi nec ceſtus eſt. Ceſtum autem conſtat fuiſſe olim quoddam nuptiarum σύμβολον & argumentum. Non contractis nuptiis illicita quidem coniunctio eſt, ſed non propriè inceſtus, quamuis & eo nomine interdum vocetur, [4] & eaſdem pœnas patiatur, [5] quas tanto grauiores pati deberet, quanto facilius ei ſuccurrendum eſt, qui matrimonium licet illicitum contraxit. [6] Ideò fortaſſe quod palam is peccet, & conſequenter, vt credibile eſt, per iuris aut facti ignorantiam, vel per amentiam: quorum vtrumque ſi non excuſatione, ſaltem commiſeratione aliqua dignum eſt. [7] Sunt tamen, qui putent probabilius, cum quibus & ego ſentio, inceſtum ſic à matrimonio appellatum, non quod inter eos dumtaxat contrahatur, qui per matrimonium coniuncti ſunt, ſed potius quod inter eos omnes qui matrimonium contrahere prohibentur: coniunctio enim illicita ipſa eſt, quæ inceſtum facit, non figura coniunctionis. [8] Sanè ſi quæratur, an ex illicita coniunctione affinitas contrahatur, vt ſciri poſſit, an inceſtus interceſſerit, diſtinguendum eſt inter coniunctionem, quæ per nuptias, & eam, quæ extra nuptias, ex fornicario, vt loquuntur, coitu facta eſt. Nuptiis enim accedentibus procul dubio contrahitur affinitas, & per conſequentiaſ inceſtus, vtputa ſi ſororem eius, cum qua rem habuiſti, vxorem duxeris. Sed ſi nuptiæ nullæ ſint, ſeparandum eſt ius canonicum à ciuili. Iure canonico contrahitur affinitas etiam ex coitu fornicario, ita vt ſororem eius, cum qua rem habuiſti, perinde vxorem ducere prohibearis, ac ſi iam antea eius ſororem tibi per matrimonium iunxiſſes. [10] Iure autem ciuili affinitas non niſi per nuptias contrahi poteſt, [11] & quidem iuſtas, adeo vt ſi qua de cauſa iure ciuili interdictæ ſint, affinitas nulla concilietur. [12] *Ita Senatus* contra Amedeum Mantellum, 7. Cal. Aug. 1591.

1 *L. vlt. §. 1. D. de cond. ſin. cauſ. l. vlt. D. de rit. nupt.*
2 *L. ſi qua mihi 12. l. adoptiuus 14. cum ſeq. l. ſororis 39. §. 1. l. inceſta 52. & ſeqq. d. l. vlt. de rit. nupt.* Vnde eſt, quod inceſtum noſtri definiunt, conſanguineorum vel affinium abuſum. Boër. *q. 246. n. 13.*
3 *d. l. ſororis, §. 1.*
4 *L. etiam 56. eod. tit.*
5 *L. ſi quis viduam 5. D. de quæſt.*
6 *L. ſi adulterium 38. §. nonnunquam, D. ad l. Iul. de adult.*
7 *Arg. d. l. vlt. D. de rit. nupt.* Vide Iacob. Cuiac. *ad Nou. 12. de inceſt nupt.*
8 *L. vnic. C. ſi quis Imper. maledix.*
9 Vnde eſt, quod ea demum & ſola iuris naturalis coniunctio eſſe dicitur, quam nos matrimonium appellamus *l. 1. §. 1. D. de iuſt. & iur.*
10 *Cap. diſcretionem, & cap. fraternitatis, extr. de eo qui cogn. conſang. vxor. ſuæ.*
11 *L. non facile 4. §. affines, D. de gradib. & affin.*
12 *§. ſciendum, ead. l.* Anch. c. latè & eleganter *conſ. 391.*

DEFINITIO III.

Quæ ſit pœna inceſti.

QVid ergo ſi de inceſto puniendo tractetur? Diſtinguendum eſt, An inceſtum cùm adulterio, an ſimpliciter admiſſum ſit? Et cùm ſimpliciter, an in figuram matrimonij, an extra? Si inceſtum cum alio crimine, veluti adulterio, aut ſtupro connexum ſit, pœnam habet mortis. [1] An & confiſcationis bonorum? maior dubitatio eſt. Nam Iuſtiniani conſtitutio, [2] quæ nouum hoc ius induxit, non videtur ad hunc caſum pertinere, ſed ad illum dumtaxat, de quo ſupra ſcripſimus, [3] cum quis inceſtas contraxit nuptias ſiue quod cum non niſi exilij pœnam infligat, quæ leuior

eſt, facilius admitti poteſt, vt bonorum amiſſione mulctetur is, cui mortis pœna remittitur:[4] ſiue quod ea conſtitutio cum ſit pœnalis, & à iuris tam veteris, quam noui ratione omnino aliena,[5] non facilè extra fines ſuos ſit extendenda. Verius tamen eſt, irrogandam hoc etiam caſu pœnam confiſcationis propter delicti atrocitatem,[7] quæ & alias plerumque facit, vt etiam in caſibus non exceptis poſſit locus eſſe confiſcationi arbitrio iudicantis, ſiue ſupremus ille Iudex ſit, ſiue ex inferioribus, qui modo confiſcandi ius habeat.[8] Neque enim omnes habent. *Ita Senatus* in iis cauſis, de quibus ſcripſimus in ſuperioribus.

1 *L. ſi adulterium cum inceſto 38. vbi gloſſ. commun. approbata, D. ad l. Iul. de adult.* iunct. *l. quamuis adulterij 12. in fin. C. eod.* Didac. latè *ſuper 4. Decret. part. 2. ca. 6. §. 8. & c. 7. n. 16. & ſeq.* Papon. *in ſyntagm. li. 22. tit 9. de adulter. arreſt. 7.*

2 *In Auth. inceſtas, C. hoc tit.*

3 *Defin. 1 hoc tit.*

4 quaſi cum eo tranſactum ſit de maiore pœna per pecuniam, *arg. l. quid ergo 13. § pœna grauior, D. de his qui not. infam.*

5 Vt conſtat *ex Auth. bona damnatorum, C. de bon. proſcr.*

6 *L. pen D. de pœn.*

7 Ne minorem quis pœnam patiatur, hoc ipſo, quod maiorem meruit, *arg. l. cum pacto 5. D. de ſeru. export.*

8 Vt tractat Boër. *q. 164. n. 15. circ. fin.*

9 *L. vnic. C. ne ſin. iuſſ. Princip. liceat cert. iudic. confiſc.*

DEFINITIO IV.

SAnè cum paupertas condemnati ea eſſet, vt ſubductis impenſis litis mulctiſque pecuniariis, quarum cauſam præcedere oportebat, nihil ſuperfuturum eſſet, quod confiſcari poſſet; *Senatus* in cauſa illa, quam contra Amedum Mantel tractatam diximus,[1] nihil de confiſcatione pronunciauit.[2] Quamquam illud quoque accedebat, quod in ea ſpecie nec petita confiſcatio fuerat:[3] ideo fortaſſe, quod hoc caſu bona confiſcari aut confiſcata pronunciari nil neceſſe eſt, cum ipſo iure ipſóque facto confiſcationis pœna infligatur.[5]

1 Non enim poſſunt alia bona ad fiſcum pertinere, quam quæ ſunt ſuper vtuia dimiſſis creditoribus, cum id bonorum cuiuſque eſſe intelligatur, quod æri alieno ſupereſt *l. non poſſunt, D. de iur. fiſc.*

2 *Defin. 2. s.*

3 Inanis enim eſſet pronunciatio & confiſcatio, ex qua nihil commodi poſſet ad fiſcum peruenire. *l. 1. §. an bona, D. eod. tit. de iur. fiſc.*

4 Non ſolet autem Iudex quiſquam nec debet iudicare vltra petita, *l. vlt. C. de fideic. libert.*

5 Vt ſcripſimus *Defin. 1. s.* Didac. *d. c. 6. §. 8. n. 6.* poſt Boër. *diſſ. q. 264. num. 12.*

DEFINITIO V.

Inceſtum iure gentium admiſſum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili.

AT ſi inceſtum ſimpliciter admiſſum ſit, ſiquidem per figuram matrimonij locus eſt iis pœnis, quas Iuſtiniani conſtitutio[1] præſcripſit, nimirum ſi de eo inceſto agatur quod non niſi iure ciuili tale ſit, id eſt, cum perſonæ ex latere aut aliæ moribus prohibitæ inter ſe coëunt.[2] Nam aliud inceſti genus, quod committitur iure gentium, quoties aſcendens deſcendenti coniungitur,[3] ſicuti longè grauius eſt, nullamque omnino admittit excuſationem, ne in mulieribus quidem, aut minoribus,[4] ita ſeuerius & ſupremo capitis ſupplicio puniendum eſt, ſiue matrimonium interuenerit, ſiue non.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *In d. Auth. inceſtas, C. hoc tit. ſumpta ex c. 1. Nou. 12. de inceſt. & nefar. nupt.*

2 *L. libertinus 8. l. ſorori 39. §. 1. & l. vlt. D. de rit. nupt.*

3 *d. l. vlt. & l. nuptiæ 53. eod. vlt. D. de cond. ſin. cauſ.*

4 *L. ſi adulterium 38. §. 1. de adulter. l. auxilium 37. §. 1.* vbi & Iacob Cuiac. *D. de minor.*

5 *L. nemini 7. C. de nupt. d. l. adulterium 38. §. 2. de adult.*

DEFINITIO VI.

Pœna inceſtarum nuptiarum iure ciuili conſtituta locum habet etiam in iis, quæ non niſi iure canonico ſunt inceſtæ.

SEd & Iuſtinianeæ conſtitutioni pœniſque per eam præſcriptis[1] locus eſt, non ſolum ſi nuptiæ iure ciuili inceſtæ proponantur, verum etiam ſi ſecundum diſpoſitionem iuris canonici, ad quam proculdubio ciuiles conſtitutiones hac parte accommodandæ ſunt.[2] Quoties enim de nuptiis apud nos tractatur, ſequimur ius canonicum, quandoquidem ea res ad religionis & ſacramenti cauſam pertinet.[3] *Ita tractatum eſt* in iiſdem cauſis.

1 *In d. Auth inceſtas, C. hoc tit. & in corpore vnde ſumitur.*

2 Hanc enim magis communem & veriorem eſſe noſtrorum ſententiam ſcribit Didac. *ſuper 4. Decret. part. 2. c. 6. §. 8. n. 18.* licet repugnet Iul. Clar. *in d. §. inceſtus, n. 3.*

3 Notant noſtri *ad tit. de nupt. Inſtit.*

DEFINITIO VII.

De inceſto ſimplici & iuris poſitiui extra figuram matrimonij contracto.

QVod ſi inceſtum extra matrimonij figuram quis contraxerit, non contra ius gentium, ſed contra ius poſitiuum ſiue ciuile illud ſit, ſiue canonicum, neque aliud crimen annexum ſit, pœna capitis irroganda non eſt,[1] licet non deſint qui irrogandum exiſtiment.[2] Planè & exilij & confiſcationis irrogabitur, ne meliore conditione ſit, qui clam deliquit, quam ſi palam contractis nuptiis per nimiam aut amentiam aut iuris imperitiam deliquiſſet.[3] Accedente alio crimine pœna capitis, vt diximus,[4] infligenda eſt, niſi aliquid ſit, quod molliendam pœnam ſuadeat, vt in perpetuas triremes ſupplicium capitis commutetur.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſuprà Defin. 1. Nam cum aduerſus Claudium le Noir iam ægrotum & moribundum inſtituta iuſſu Principis peractáque fuiſſet accuſatio, viſum eſt vel hac ſola miſerationis ratione, quodque ſanus potuiſſet innocentiæ aut defenſionis ſuæ probationes melius fortaſſis inſtruere, mitius cum eo agendum eſſe.

1 Sed tantum confiſcationis bonorum, *ex d. Auth. inceſtas.*

2 Didac. Couarr. *d. c. 6. §. 1. n. 1.* poſt Grilland *in tr. de pœn. omniſar. coit. q. 4. ex can. de inceſtis, & can. nec eam 35. q. 3.* iunct. *gloſſ. ibid.* in verb. *concubitu.* Refert Boër. *q. 318. n. vlt.* paulò ante fin.

3 *L. vlt. D. de rit. nupt. l. ſi adulterium 38. §. 1. D. de adult.* quicquid in contrarium ſcripſerit Anchar. *conſ. 391.*

4 *Defin. 3. s.*

5 Nam nec alia inceſti pœna fuit hoc caſu quam deportationis. *l. ſi quis viduam 5. D. de quaſt.*

DEFINITIO VIII.

Non punitur inceſtum ab ignorante admiſſum.

SOrores duas cum eodem amaſio rem habentes, atque ita inceſtum committentes, etiam extra figuram matrimonij virgis cædendas eſſe placuit, ſi modo altera alterius crimen ſciuiſſe probarentur. Scienti enim neceſſaria eſt, non vt inceſtum contrahatur, ſed vt pœna committatur.[1] *Ita Senatus* in cauſa illa, de qua in Definit. 1. Non item in ea, quæ contra Amedeum Mantel:[2] in qua monit Senatum, quod à ſententiæ prioris Iudicis quæ pecuniariam duntaxat mulctam inflixerat, non fuerat tanquam à minima condemnatione prouocatum.[3]

1 Iul. Clar. *in §. inceſtus, n. 8.* poſt Bart. *ad l. ſi adulterium cum inceſtu, n. 13. D. ad l. Iul. de adult.*

2 De qua diximus *in Defin. 2. s.*

3 Nec enim poteſt ſententia reſcindi, quæ tranſit in rem iudicatam, *tot. tit. C ſentent. reſcind. non poſſ.* in eámque rem neceſſaria eſt aut appellatio, aut in integrum reſtitutio, *l. præfecti, 17. D. de minor.*

DEFINITIO

DEFINITIO IX.

Confeſſio facta in fauorem vxoris antea cognitæ per adulterium præſumitur ſimulata.

CVm quis vxorem eam duxit, quam prius polluerat per adulterium, cum aliam haberet vxorem, [1] facile præſumptio ſumitur, ſi quam ab ea dotem ſe habuiſſe fateatur, quod confeſſio illa ſit ſimulata & in fraudem liberorum prioris matrimonij, ſi qui ſuperſint, [2] maximè vero ſi alterutrum concurrat eorum, de quibus alibi ſcripſimus, [3] id eſt, ſi machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides ſit de ipſa poſt mortem prioris ducenda. [4] Quid non enim machinentur in fraudem liberorum prioris matrimonij, qui machinantur in necem ipſam legitimæ vxoris? [5] Itaque ſi alioqui dubiæ ſint ſimulationis probationes, quod plerumque euenit propter probationum difficultatem, [6] oneranda erit probatione, mulier, quæ ſe vxorem ſecundam dicit, vt niſi apertè probet, veram eſſe confeſſionem, hoc ipſo probetur ſimulata. [7] Neque vero duobus illis caſibus poteſt res habere dubitationem, cum nec matrimonium ſubſiſtat, nec lucrorum nuptialium inter ipſos coniuges fauor vllus ſit, nec ius vllum liberorum in cauſa legitimæ ſucceſſionis. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa, de qua iis locis.

1 Hoc enim matrimonium licitum eſt, dummodo peracta prius pœnitentia, *can. illud 31. q. 1. & can. ſuper hoc, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*

2 Cur enim benè præſumamus de iis, qui male facere voluerunt? *arg. l. pen. D. ad SC. Treb. l. vlt. D. de rit. nupt.*

3 *Defin 10. & 11. ȷ̃ de legit. hered.*

4 quibus caſibus matrimonium illicitum eſt, etiam pœnitentia peracta *c. 1. verſ. licet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*

5 Nam cui inuiſa eſt vxor, ſunt etiam inuiſi omnes ex ea ſuſcepti liberi. Propter quam cauſam fiebat olim, vt odio vxoris etiam, poſthumus quantumlibet innocens poſſet exhæredari, *leg. 1. & paſſ de liber. & poſthum. l. ſi quis non 33. §. 1. C. de inoff. teſt. l. 3. §. ſi emancipatus de bon. poſſ. contr. tab.*

6 Eſt enim ſimulatio difficilis probationis, quia in animo conſiſtit, ſicut & dolus, ideoque probatur etiam per indicia, *l. dolum 6. C. de dolo, l. non omnes, 5. §. à barbaris, D. de re milit.*

7 Sic enim fit quoties actus eſt ſuſpectus, *l. qui teſtamentum, 27. D. de probat. Auth. ſed iam neceſſe,* vbi DD. *C. de donat. ante nupt.*

8 Scripſi *d. Defin. 9. & 11. ȷ̃. de legat. hered.*

DEFINITIO X.

Simulata dos non eſt dos, nec poteſt confiſcari.

AT non videtur, inquies, proximæ quæſtioni locum eſſe poſſe, an dos vera fuerit, an ſimulata, ſi verum eſt, quod vulgo creditur, [1] ſuperioribus duobus caſibus locum eſſe ciuili conſtitutioni, quæ non tantum lucra nuptialia, ſed etiam dotem ipſam mulieris, quæ vetitas nuptias contraxit, fiſco vult applicari. [2] Reſpondeo, imo poſſe locum eſſe, in fauorem liberorum prioris matrimonij, ſi qui ſuperſint, ſiue aduerſus fiſcum contendãt, qui dotem illam petat quaſi ſibi quæſitam quoniam dos confiſcari non poteſt, quæ nulla eſt [3] (nulla autem eſt, quæ eſt ſimulata [4]) ſiue tacente fiſco ea dos petatur per liberos ex vetito matrimonio ſuſceptos. Neque enim dubium eſt, quin, ſi fiſcus taceat, [5] ius ſit hæredibus matris, ſiue liberi illi ſint, ſiue alij, dotem à matre datam repetere, [6] nec liberorum prioris matrimonij lucro cedere debere, quando id nulla lege cautum eſt. Accedit, quod non omnia mulieris bona hoc caſu confiſcantur, ſed tantum id, quod illa vel dotis titulo, vel ex mariti liberalitate habuerit. [7] Igitur ſemper intereſt ſciri, an habitæ dotis confeſſio vera ſit, an ſimulata? [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De quo ſcripſi *d. Defin. 11. de legit. hered. ȷ̃.*

2 *L. ſi quis inceſt. 6. C hoc tit.*

3 Cum non entis nullæ ſint qualitates, *vulgat. l. cius qui in prouincia 41. D. de reb. & d. l. ex facto 19. D. de her. inſt.*

4 Simulata enim pro infectis haberi debent. *l. ſi ex pretio 8. C. ſi cert. pet. l. ſimulata nuptiæ 30. C. de rit. nupt.* Not. *ad l. 1. & 5. C. plus valer. quod agit quam quod ſimul. concip.*

5 Cum non magis fiſcus, quam alius quilibet cogendus ſit vti iure ſuo, præſertim ſi aliqua ſit iuſta cauſa, *vt in l. 1. §. an bona D. de iur. fiſc.*

6 Nam & vulgo quæſiti ſuccedunt matri, *l. 2. §. ſed & vulgo quæſiti, D. ad SC. Tertull. l. 2. l. 4. ff. de vulg. cognat.*

7 *d. l. 4. & 6. C. hoc tit. l. inceſta 51. l. dote 62. de rit. nupt.*

DEFINITIO XI.

Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea, quæ alium virum viuentem habuit, non valet, & dos eo nomine data condicitur: augmentum vero dotis etiam promiſſum non debetur.

MVlier, quæ cum ſuperſtitem virum haberet, mentita erat ſe viduam, iterum nupſerat, ſiue ſcienti, ſiue ignoranti nupſerit, & quantocumque annorum numero ac interuallo abſens prior maritus fuerit, matrimonium iure pontificio non valet, [1] quantumlibet probabili errore ducta ſit, vt exiſtimaret ex communi hominum voce & fama, quod prior maritus defunctus eſſet. [2] Itaque donationes propter nuptias inuicem factæ quaſi ſine cauſa factæ non valebunt. [3] At nec augmentum dotis vllum debebitur, quia ſicuti dos eſſe non poteſt, vbi nullum eſt matrimonium, [4] ita neque dotis augmentum, vbi dos nulla eſt. [5] Quod tamen dotis nomine datum fuit, quaſi ſine cauſa datum condicetur. [6] Nimirum ſi eius publicandæ ratio nulla ſit, id eſt, ſi iuſtam & probabilem habuerit mulier ignorantiam, [7] alioqui contracto tam illicito matrimonio & contra legum prohibitionem dos etiam ex ciuilibus conſtitutionibus publicãda eſt, [8] nec tantum dos, ſed etiam donatio propter eiuſmodi nuptias facta. [9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 2. ȷ̃. de repud. & iudic. de moribus ſublat. Iunge Defin. 2. ſup. de condict. ob turp. cauſ.

1 Quia ſacramentum matrimonij non niſi per mortem eſt diſſolubile, nec poteſt quis eodem tempore duas vxores, aut vna mulier duos viros habere *§. affinitatis, & ſeq. Inſt. de nupt. c. in præſentia, 19. de ſponſal. ex matr. cap. 2. extra. de ſecund. nupt.* vide tamen *c. 2. & c. ex tenore qui filij ſint legit.* adde *auth. hodie, C. de repud.*

2 quæ tamen diſtinctio iure ciuili adhibetur, *l. qui in prouincia 57. §. 1. D. de rit. nupt. l. 4. verſ. exceptis, C. hoc tit.*

3 *l. vlt. D. de condict. ſin. cauſ.*

4 *l. 3. D. de iur. dot.*

5 *l. inter ſocerum 26. l. cum inter D. de pact. dotal.*

6 *l. 2. C. de cond. ob cauſ. dat.*

7 Hic enim caſus excipitur *in l. qui contra 4. d. verſ. exceptis, C. hoc titul.*

8 *l. inceſta 51. l. dote 61. ff. de rit. nupt. & d. l. qui contra.*

9 *l. cum his ſtatus 32 §. vlt. D. de don. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XII.

An poſſit curator prohibere, ne ſe inſcio nuptias minor contrahat?

EDicto diui Emanuelis Philiberti prohibitum eſt, ne curator patiatur minorem, cuius curam gerit, nuptias contrahere ſine conſenſu agnatorum & cognatorum. Sed an ideo fiet, vt curator prohibere poſſit & interdicere minori ne ſe inſcio nuptias contrahat: Conſequens id videtur. [1] Sed tamen cum edicta omnia ſtrictam recipiant interpretationẽ, [2] magis eſt, vt non habeat curator ius prohibendi, ne minor vxorem ducat, quam velit, dum ne quid fiat in ciis aut inuitis agnatis, cognatiſque proximis. [3] *Ita tractatum eſt* in cauſa N Claudij de Villa, & D. de Challod, 15. Dec. 1595. nondum tamen deciſum eſt.

1 Nam qui iubetur aliorum præſentiam adhibere, multo magis eius præſentia videtur eſſe neceſſaria.

2 Sunt enim omnia ſtricti iuris, vt tractant noſtri *ad l. 1. C. de ſumm. Trin. & fid. Cathol. & ad l. omnes populi, D. de iuſt. & iur.*

3 Sufficit enim, vt ſatisfactum ſit ſolemnitati, quam lex aut edictum requirit, vt nihil contra factum dici poſſit, præſertim cum edictum eſt pœnale ad pœnam euitandam, quæ alioqui ipſa per ſe odioſa eſt, *l. pœn.* vbi not. *D. de pœn.* Eſt enim tritum & perpetuum, in pœnalib. & odioſis nunquam faciendam eſſe extenſionem, *vulg. leg. cum quidam 19. D. de liber. & poſthum. iunct. l. hoc modo 64 in fin. de cond. & demonſt. cap. odia, de reg. iur. in 6.*

TIT. IV.

SI EX RESCRIPT. nupt. petant.

DEFINITIO I.

Poteſt ex reſcripto Principis permitti mulieri, vt nubat ante petitum tutorem & ante redditas filio impuberi rationes tutelæ.

MATER equidem, quæ maior viginti quinque annis,[1] non petito tutore impuberi filio, vel poſt ſuſceptam tutelam & ante redditas adminiſtrationis ſuæ rationes ad ſecunda vota conuolauit, eam feſtinationis & impatientiæ ſuæ pœnam patitur, vt impuberis defuncti hæreditatem, ſiue teſtamentariã ex pupillari ſubſtitutione, ſiue legitimam vindicare prohibeatur,[2] eique omnis ſucceſſio, ſalua tamen in omnem caſum legitima portione,[3] denegetur. Sed poteſt illa ſibi conſulere, legúmque pœnam euitare, ſi feſtinandarum nuptiarum licentiam impetret ex reſcripto quam vtique à Principe concedi poſſe non ambigitur.[4] Is enim ſi-uti ſupra leges conſtitutus, ideoque legibus ſolutus eſt,[5] ita & ea omnia, quæ iure ciuili ſancita ſunt, dummodo non æquitas naturalis, quæ à iure ipſo naturali parum diſtat, nec ius gentium violetur, pro arbitrio corrigere ac emendare, in totum etiam ſi velit tollere haud dubiè poteſt,[6] quamuis ea res in proximorum impuberis agnatorum vergat diſpendium, ad quos alioquin legitima filij hereditas peruentura eſſet. Nec idcirco ipſorum conſenſum interuenire aut exquiri neceſſe erit, qui eſſet neceſſarius, ſi poſt iam contractas nuptias defectúmque impuberem vellet mater eius pœnæ, quam incurriſſet, veniam & remiſſionem à Principe impetrare.[7] Multo enim facilius eſt, vt quærendo iuri, quam vt quæſito per Principem derogetur.[9] Ergo & poſt contractas per feſtinationem nuptias, ſi tamen nondum filius impubes deceſſerit, ſaluum matri ius erit adeundi Principis & veniæ impetrandæ, quando nullum ius interim agnatis quæſitum dici poteſt in viuentis pupilli hereditate,[10] quem ſi in pubertatis annos viuere, in éaque demum ætate mori contingeret, impunitum foret factum matris, nec eo magis illa defuncto filio ſuccedere prohiberetur,[11] quaſi remiſſa per filium pœna hoc ipſo quod cũ poſſet illatam ſibi à matre iniuriam vindicare alio herede inſtituto, inteſtatus tamen mori, atque ita matrem, quam ſciebat, ab inteſtato ſucceſſuram, tacito iudicio inſtituere,[12] agnatiſque omnibus, niſi ſi quos fratres ex vtroque latere coniunctos habuerat,[13] præferre maluiſſet. Illud tamen ſciendum eſt, cum ex reſcripto nuptiæ petuntur, non ad paruam, ſed ad magnam, vt loquuntur, Cancellariam, & ad viuæ vocis oraculum, ſicut & quoties vis aliqua legibus facienda eſt, recurri oportere.[14] *Ita tractatum eſt* in relationibus libellorum & reſcriptorum, 4. Non. Aug. 1593. in cauſa cuiuidam nobiliſſimæ fœminæ, cuius nomini parcendum eſſe exiſtimamus.

1 Nam in minoribus aliud eſt, nec ad eas legis poteſtas & aſperitas pertinet *d.l.2.C.ſi aduerſ. delict.*

2 *d.l.1.§ ſi mater non petierit, & ſeq. D. ad SC. Tertyll. l. matres 3. leg. omnem 6. C. eod. l. 2. §. 1. & ſeq. l. vlt. D. qui pet. tutor.*

Matrem enim non eſſe hoc caſu priuandam legitima portione, vt dicam *Defin. 1. ꝟ. ad SC. Tertyll.*

4 Nec enim ad hunc caſum pertinent eæ prohibitiones, de quibus *in l. 1. & 2. Cod. hoc tit.* Facit *l. 4. C. ad SC. Tertyll. l. ſoles 10. C. de iis qui not. infam.*

5 *L. Princeps 31. D. de legib. l. 1. l. digna vox 4. C. eod.*

6 Ex Not. per DD. *in l. vlt. C. ſi contr. ius vel vtil. public.*

7 *Auth. ceſſante, C. de legit. hered.*

8 *Arg. l. non aliter 18. & l. nam ita 19. D. de adopt.*

9 Iuri enim iam quæſito derogare Princeps nõ tam facile poteſt, nec velle creditur, *l. 2. §. merito ſi quis à Principe, ff. ne quid in loc. publ.* Vide Fachin. *lib. 3. cap. 65.* vbi negat eximi pœnis ſecundarum nuptiarum mulierem, quæ ex Principis permiſſu tranſiit ad ſecunda vota, Contr. Boër. *dec. 185. n. 15.* vide *d. l. ſoles, 10. D. de iis qui not. infam. leg. vlt. D. de Senatoribus.*

10 *L. 4. Cod. de emancip. liber.* quamuis placeat, poſſe illum derogare etiam iuri iam quæſito per actus ciuiles, vt notãt noſtri *ad l. vlt. Cod. ſi contr. ius vel vtil. public.*

11 *L. 2. § interdum, D. de vulgar. & pupil. ſubſtit. l. 3. §. ſi impubere, D. de collat.*

12 *d. l. matres 3. C. ad SC. Tertyll.*

13 *L. conficiuntur 8. §. 1. & l. 3. in princ. D. de iur. codicill. l. ab exheredato, 126. de leg. 1.*

14 Nec enim Cancellarius Principis eſt ſupra leges, vt iis pro arbitrio poſſit derogare, ſed è contrario eſt cuſtos legum. Dixi *Defin. 2. ꝟ. de tempor. petend. in integr. reſtit.*

TIT. V.

DE SECVND. NVPT.

DEFINITIO I.

Iure Canonico ſublatæ ſunt pœnæ feſtinatarum nuptiarum, at non ſecundarum.

QVÆ pœnæ mulieribus intra luctus annum ſecundo nubentibus iure ciuili infliguntur,[1] eæ omnes iuris Pontificij conſtitutionibus[2] remiſſæ ſunt. Nec illæ tantum, quæ merè pœnales ſunt, qualis illa eſt, vt mulier infamis fiat,[3] ſed etiam quæ liberorum prioris matrimonij fauorem & vtilitatem reſpiciunt:[4] remanent vero eæ, ſolæ quæ poſt luctus annum nubentibus non tam ſecundarum nuptiarum odio, quam fauore liberorum irrogantur.[5] Neque enim religionis noſtræ ſanctitas admittit, vt quæ prioris viri lege ſoluta eſt, prohibeatur in Domino nubere quandocunque.[6] Ergo antenuptialis quoque donationis vſumfructum retinebit mulier intra luctus annũ nubens,[7] quoniam & ſi poſt annum nuberet, haud dubiè retineret.[8] *Ita tractatum eſt* in Senatu, 6. Calendas Septembris 1588.

1 De quibus *in l. 1. & Auth. eiſdem pœnis, C. hoc tit.*

2 *Cap. penult. & vlt. extr. eod.*

3 Quæ fuit olim ſententia Petri de Bella Pertic. vt refert Bald. *in d. l. 1. col. 3.*

4 Contra quam credidit Innocent. à Baldo vbi ſuprà relatus.

5 Itaque non eſt deterior conditio viduæ intra annum, quam poſt annum nubentis, quamuis Bald. ſupra dicto loco abſurdum hoc eſſe putet.

6 Iuxta dictum Apoſtoli *d. cap. pen. & vlt.*

7 Contra quam conſtitutum ſit *in d. auth. eiſdem pœnis.*

8 *L. fœmina 3. & l. generaliter 5. Cod. hoc tit.* Baldus tamen *in d. l. 1. in gloſſ. ſuper verb. his etiam* putat, etiam vſumfructum antenuptialis donationis amittere illam, quæ nubit intra annum luctus.

DEFINITIO II.

Mulier ſecundo nubens non amittit ea, quæ ipſi data ſunt contemplatione prioris mariti.

COnſtitutiones in odium mulierum ſecundò nubentium latæ, licet optima & æquiſſima ratione nitantur,[1] hoc ipſo tamen odioſæ ſunt, quo pœnales:[2] ideoque nec in aliis lucris nuptialibus locum habent, quam in dote & donatione propter nuptias, de quibus nominatim conſtitutiones loquuntur.[3] Ergo multo minus locum habebunt in iis bonis, quæ mulieri ſecundo nubenti relicta fuerint prioris mariti contemplatione.[4] *Sine die.*

1 De qua *in l.fœmina 3.& in l.generaliter 5.C.hoc tit.*

2 Omnes enim pœnæ quantumuis iuſta ratione conſtitutæ ſint odioſæ tamen exiſtimantur, *l.pen.ff.de pœn.*

3 Quia conſtitutiones odioſæ ſunt potius reſtringendæ, vt è contrario fauorabiles ampliandæ, *dict.leg.pen.l.cum quidam 19. de libe.& poſthum.l.hoc modo 64.in fin de cond.& demonſtr.* Hoc enim iuxta Defin.intellige de lucris nuptialibus ab alio datis, quàm à marito, *ex d.l.generaliter, verſic.nec intereſt, iuncta authent. in donatione, eod.* Nam quod à marito ipſo donatum eſt, quocunque tandem titulo donatum ſit, mulier ſeruare debet liberis cōmunibus, *d. leg.fœmina & d.l.generaliter*, quæ hac in parte non loquuntur tantum de dote & donatione propter nuptias ſed de omnibus liberalitatibus mariti.

4 Rom *conſ.405.per tot.* quamuis dici ſoleat, parum referre, an ab aliquo profectum quid ſit, an ab alio huius cōtēplatione, *l.ſed ſi plures 10.§.in abrogato, de vulg.& pupill.ſubſt.l.ſed etſi quid 22.D.de vſufr.* [Eadem igitur ratione dicendum eſt conſtitutione quæ parēti binubo auferunt proprietatem bonorum quæ filius præmortuus habuit à parente, nō debere extendi, ad ea quæ habuit filius ab auo. Boër. qui dicit communem *q.191.num. 7.* licet contra ſentire videatur Bart. *ad auth.ex teſtamento C.hoc tit.* Vide Ant.Gabr. *concl.q.3.de ſecund. nupt.n.16.* poſt Ioannem de Garronibus *ad auth. teſtamento n. 27. qui tenens* cum Boërio.]

DEFINITIO III.

Quod coniugi datur plus quam vni ex liberis prioris matrimonij, reſtringitur indiſtincte ad legitimam portionem.

ETſi conſtat, parentem cuiuſcunque ſexus ad ſecundas venientem nuptias nō plus coniugi poſſe relinquere, quam vni ex liberis primi matrimonij, cui minus relinquit, [1] ſi tamen alicui liberorum minus legitima reliquerit, non idcirco coniugis portio ad eam quantitatem reducetur, nec minor erit, quam ſit filij legitima, [2] quia nec ipſa filij portio minor eſſe poteſt. [3] Nec diſtinguimus, quomodo nonnulli diſtinguendum putant: [4] an relictum ſit minus legitima cum dictione taxatiua *tantum*, an ſimpliciter, vt ſciatur, an legitimæ ſupplementum petatur ex voluntate, an contra voluntatem parentis; Nam quid intereſt, an taxatiua dictio adiecta ſit necne? [5] Cùm eo quoque caſu, quo adiecta eſt, pro non ſcripta habeatur. [6] Vnde illud quoque fit vt non eo minus ſupplementum legitimæ ex teſtamento, & conſequenter ex teſtatoris iudicio debeatur. [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa fratrum Ballin, contra fratres Bollier, 4. Non.Decembr.1590. * In Curia tamen Delphinali audio contra pronunciatum fuiſſe ſolemni & generali arreſto reſtringendam eſſe liberalitatem ad id quod tantum eſt de facto, non de iure.

1 *L.hac edictali 6.C.hoc tit.*

2 Hic enim ſenſus eſſe creditur, *d.l. edictali. verſ. ita tamen vt quarta pars.*

3 *L.cum quæritur 6.l.parentibus 8.& paſſ.C.de inoff.teſt.*

4 Steph Bertr. *ad d.l. hac edictali, in d.verſ.ita tamen,*

5 Quamuis plerumque expreſſa noceant, quæ non nocerent, *tacit.l.nonnunquam 51.de cond.& demonſtr.l.expreſſa 195.de reg.iur.*

6 *L.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.teſt.*

7 *L.omnimodo 30.eod.tit.* * Obſerua autem conditionem ex *l.hac edictali* tranſire ad liberorum prioris matrimonij heredes etiam extraneos ſi modo parenti ſuperuixerint liberi, nec ad hunc caſum pertinere quod ſcriptum eſt *Nouell.22.de nupt.c.27.§.optimè*, vnde ſumpta eſt Authent *ad eos ſolos*, vbi quod dictum eſt, *ſolos*, ſcriptum eſt ad excluſionem liberorum alterius matrimonij qui antea admittebantur per *l.quoniam præterita, C. hoc tit.* non autem ad excluſionem extraneorum heredum, niſi cùm liberi ante parentem deceſſerunt. *Ita Senatus* pro fratribus Dacquin, contra Ambroſ. Roſſet procuratorem, 19.Nouemb.1622.

DEFINITIO IV.

Per ſponſalia contracta verbis, de præſenti, incurritur in pœnas ſecundarum nuptiarum.

AMittitur proprietas lucrorum nuptialium per ſolum contractum ſecundi matrimonij conceptum, per verba quæ vocant, de præſenti, [1] licet nullus ſit ſecutus concubitus. [2] Nuptias enim conſenſus, non concubitus facit: ſed hoc ita tamen ſi matrimonium valuerit. Nam ſi qua ex cauſa inutiliter contractum ſit, ſicuti alium effectum habere nullū poteſt, ita ne hunc quidem. [4] *Ita tractatum eſt*, 14.Cal.Febr. 1591.

1 Nam per verba de præſenti contrahitur matrimonium tanquam ſolo conſenſu egens ante Concilium Tridentinum. Nec ad rem pertinet, ſi quis obiiciat, appellatione vxoris contineri ſponſam de præſenti in fauorabilibus dumtaxat, non etiam in odioſis, vt Boër. tractat *q.22 n.38.* ex Bald. *conſ. 184.vol.1.* Nam excluſio mulieris ad ſecundas nuptias tranſeuntis non eſt odioſa, imo fauorabilis reſpectu liberorum, & prioris mariti, licet conſtitutiones in hanc rem latæ extra ſuos caſus non ſint extendendæ, vt dixi *Defin.2.* ✝.

2 Multo magis ſi ſecutus ſit concubitus, licet non fuerit mulier cognita, quia ex ſolo concubitu bene probatur conſummatio matrimonij *l.mulierem, cum duabus ſeqq.de rit nupt.* Boër.*q. 22.n.36.* vbi rationem reddit, quia per mulierem hoc caſu non ſtetit.

3 *L.nuptias*, vbi Dec. *de reg.iur.l.cui fuerit*, vbi Socin. *de cond.& demonſtr.* Boër. *d.q.22.n.33.*

4 Ne matrimonium alioqui per omnia irritum proſit ad ſolam pœnam, *arg.l.filium 20. verſ. ne teſtamentum, & l.vlt. D.de condict.ſin. cauſ.*

DEFINITIO V.

Nullas pœnas merentur ſecundæ nuptiæ, quæ conſenſum habent ſiue expreſſum, ſiue tacitum, aut prædefuncti coniugis, aut ſuperſtitum liberorum.

NVllas pœnas patitur parens, qui ad ſecunda vota conuolauit, ſi ex conſenſu vel prædefuncti coniugis, vel liberorum omnium ex priore matrimonio ſuperſtitum, ita fecerit: [1] tractari tamen ſolet, an expreſſus cōſenſus requiratur an tacitus ſufficiat. Et quidē prædefuncti cōiugis tacitū ſufficere verius eſt. [2] Sed ſi neque expreſſus, neque tacitus interuenerit ex parte coniugis, difficilius videtur, vt ex parte liberorū idē admitti debeat, [3] præſertim ſi ponas, agi de patre qui liberis prioris thori nouercam induxerit. Quis enim credat, conſenſum illum tacitum liberorum non extortum nimio metu reuerentiali potius, quam ex libera voluntate profectum? [4] Sed tamen magis receptum eſt, vt hac etiam parte conſenſus tacitus ſufficiat, dum ne ex eo ſolo inducatur, quod liberi paſſi ſint patrem ad ſecundas venire nuptias, quas nec ſi voluerint impedire potuerunt; [5] nititurque hæc ſententia duplici ratione, fauore matrimoniorum, quæ libera eſſe debent, [6] & odio pœnarum, quas, licet, iuſtiſſimas, reſtringi tamen, quantum fieri poteſt, oportet. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 5.Calend. Iun. 1591. At quid ſi mater quæ nullos habebat maſculos, ſed tantum filias legata filiabus dederit, maritum verò inſtituerit & ipſius maſculos ex legitimo matrimonio procreandos. Annon videbitur ſaltem tacitè permiſiſſe marito vt ex alia vxore liberos ſuſciperet; Minimè, quia parens quilibet præſumitur de communibus liberis ſenſiſſe ſi qui adhuc ſperari potuerunt: Ne alioqui ſucceſſionem alienam propriæ antepoſuiſſe videatur. [8].

1 Nam cum pœnæ iſtæ conſtitutæ ſint fauore, ſiue præmortui coniugis ſiue ſuperſtitum liberorum, *Nouell. 22.de nupt.* certum eſt, poſſe quemlibet iuri pro ſe introducto renunciare. *l.ſi Iudex 28.D.de minor.l.pen.C.de pact.* nec volenti vllam fieri iniuriam, *l.in diem 9.§.1.D.de aqua & acqu.pluu.arcend.*

2 Late Philip.Dec. *conſ.206.* Vbi tamen loquitur de conſenſu liberorum: ſed de conſenſu coniugis vide Rom. *conſ. 219.* Fulgoſius tamen *conſ.63.col.2.* requirit conſenſum expreſſum etiam coniugis.

3 Ne alioqui nimis facile fraus fiat legi, cum ſit facilius, vt hic tacitus conſenſus extorqueatur, quam vt expreſſus, quia tacita voluntas coniecturis contenta eſt, non etiam expreſſa, *l.cum proponebatur 64. de legat.2.*

4 *Arg.l.1.§.quæ onerandæ, D.quar rer. act.non dat.l.pen.D.de furt.*

5 Nihil enim poteſt imputari ei, qui ſcit, ſed prohibere non poteſt, *l.Caius Seius 39.* vbi not. *D.de pignor.act.l.culpa caret 50.de reg.iur. l.nullum crimen 109 eod.*

6 *L.ſi cogente 22.de rit.nupt.leg.hoc modo 64.de cond.& demonſtr.& tot.tit.C.de indict.viduit.toll.*

7 *L.pen.D.de pœn.* Dixi *Defin. 2.* ✝. Vide tamen Granat. *in apoſt. ad Dec.d.conſil.206.& 604.& ad l.fœmina*, vbi defendit, tacitum conſenſum liberorum non ſufficere, nec ſi liberi expreſſim conſenſerint matrimonio.

8 *L.cum vir 25.d.ſi vir.61.* & vtrobique Bart. *de cond.& demonſtr. l.cum acutiſſimi, 30.C.de fideicom.* Iaſ. *conſ.53.col.1.vol.1.* Andr. Fachin. *lib.3.c.65.* Boër. *q.185.n.22.* Dec. *conſ.393.*

DEFINI

DEFINITIO VI.

Detrahitur legitima ante diuiſionem faciendam ex l.hac edictali ſi contra eam legem peccatum ſit, alioqui non detrahitur.

SI mulier binuba plus contulerit in ſecundum virum, quã in eum ex liberis primi matrimonij, cui minus reliquit, eo iure vtimur, vt filij legitimam portionem primum detrahi, tum quod reliquum eſt, inter vitricum & filium diuidi oporteat. Sed ſi ex æquis portionibus inſtituti ſint, ita vt nec plus honoris, nec minus oneris vitrico quam filio relictum ſit, aliud iuris eſt.[1] Ceſſante enim querela inofficioſi teſtamenti, itemque inofficioſæ donationis, adeoque actione ad ſupplementum,[2] neque de legitima quæri poteſt, neque de conductione ex Iuſtiniani lege,[4] aduerſus quam nihil factum eſt. *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bolliet, 4. Id. Aug. 1592. Et rurſum in cauſa Illuſtris D. de Chalant, D. de Chaſtillion, & D. de Breiſſieu, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Franciſ. Rip. *conſ.* 190. *in fin.*
2 Vt ſcilicet non prius legitima detrahatur. Steph. Bertr. *ad leg. edictali* 6. *verſ. ita tamen*, n. 13. C. *hoc tit ex* §. *optime. Nouell.* 22. *de nupt.*
3 Cum ponamus, relictum eſſe, filio ſupra legitimam, *l. cum quæritur* 6. *& l. omnimodo* 30. C. *de inoff. teſt.*
4 *In d. l. hac edictali*, quæ prohibet, ne ſuperſtes coniux poſſit nouo coniugi plus relinquere, quam ei ex liberis prioris matrimonij, cui minus reliquit.

DEFINITIO VII.

Auth. nunc autem. C. hoc tit. habet locum etiam in parente conuolante ad ſecunda vota ex conſenſu prædefuncti coniugis, non tamen in legato.

NOuella Iuſtiniani conſtitutio, quæ induxit, vt parentes videantur conſeruaſſe liberis ſuis lucra nuptialia, licet alios heredes ſcripſerint, ſi non expreſſim de ipſis quoque lucris in heredum fauorem diſpoſuerint,[1] non illo tantum caſu locum habet, quo parens, qui teſtatur, ad ſecunda vota non conuolauerit, ſed illo etiam, quo ex prioris coniugis voluntate ſecundas nuptias contraxerit. Parum namque inter hæc diſtat.[2] Vtroque autem caſu ſic interpretanda eſt, vt non niſi in dote & donatione propter nuptias obſeruanda ſit, itéque in iocalibus, vt vocant, quæ donationibus etiam adſcribuntur; at in legato non item. Neque enim ad fauorem liberorum reſpicere videtur, qui legat vni ex coniugibus,[4] quomodo reſpicit proculdubio, qui dotem dat, aut propter nuptias donat.[5] tametſi nihil aliud ſit legatum quam donatio.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *In Auth. nunc autem, C. hoc tit.* & in corpore vnde ſumitur.
2 Cum nullam pœnam mereantur ſecundæ nuptiæ, ſi accedat conſenſus prædefuncti coniugis, vt dixi *Defin.* 5.
3 *Ex gloſſ. in d. Auth. nunc autem*, probatam per Cyn. Salicet. & alios *ibid.*
5 quia legatum non ſolet aliam cauſam habere, quam meritum perſonæ, cui relinquitur, *l. nec adiecit* 9. *D. pro ſocio.*
5 Cum tam dos, quam donatio propter nuptias detur contemplatione matrimonij, ex quo liberi ſperantur, *l.* 1. *D. ſolut. matr.*
6 *L. legatum* 36. *de leg.* 2.

DEFINITIO VIII.

Mulier, cui legatum aliquid eſt etiam in caſum ſecundarum nuptiarum, nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti.

CVm is, qui ex coniugibus ad ſecunda vota conuolat, ex præmortui permiſſu & voluntate non patiatur pœnas ſecundarum nuptiarum, vt iam ſupra diximus,[1] non immerito illud etiam placuit, vt ſi quis vxori quingenta legauerit, ſiue vidua maneret, ſiue iterum nuberet, & illa iterum nubat, non ſolum quingenta ipſi ſalua ſint, ſed etiam cætera omnia quæ ex prioris viri liberalitate ad ipſam quocunque titulo peruenerant.[2] Secundarum enim nuptiarum licentiam vel in vnius nummi legato datam eſſe ſatis eſt, ſi non diſertis verbis ad eius legati commodum reſtricta ſit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin.* 5. 7. *hoc tit.* ex Dec. *conſ.* 206. Franciſc. poſt Bald. *ſing.* 71.
2 Cui enim maritus in cauſam ſecundarum nuptiarum etiam legatum dedit, multo minus credendus ille eſt, cætera, quæ iam dederat, auferre voluiſſe: ſiquidem plus eſt dare, *vulg. tarib.*
3 Alioqui limitata cauſa limitatum produceret effectum, *vulg. l. in agris* 33. *de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO IX.

Quod mulier binuba diſponit circa perſonam ſecundi mariti, ſi poſſit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis.

VXor præmoriens maritum cum liberis primi & ſecundi matrimonij ex æquis partibus heredem inſtituerat, & impenſarum ſui funeris modum ex mariti arbitrio conſtitui præceperat; hoc etiam addito, vt de earum quantitate iuranti ipſi crederetur. Non propterea permittendum erit marito, vt plus impendat, quam boni viri arbitrio impendi oporteat,[1] habita ratione dignitatis, facultatumque mulieris & liberorum, itemque ſecundi coniugis.[2] Nec ſi plus à ſe impenſum maritus iuret, habebitur ei fides, aut reſtituetur, quod plus debito re vera impenderit,[3] ne alioqui facile ſit mulieri hoc colore quæſito fraudẽ legi facere, & amplius marito relinquere, quám liberis ex priore matrimonio ſuſceptis.[4] [Eſt] enim voluntas illa vxoris iubentis ſtari ſacramento viri valde ſuſpecta,[5] propter prohibitam inter eas perſonas donationem,[6] tametſi inter alios ſeruanda eſſet:[7] neque tamen faciet ea res, vt liberis primi matrimonij liceat primùm legitimam detrahere ad minuendam ſecundi mariti portionem, quod contingeret, ſi vel in vno nummo vitrici inſtitutio priuignorum inſtitutionem ſuperaret.[8] Non enim contra leges factum videri poteſt, quod iuſtam & commodam ex boni viri arbitrio interpretationem admittit,[9] niſi conſtaret, fraudandæ legis animum habuiſſe mulierem, quæ ſecundo viro de ſumptuum à ſe factorum quantitate iuranti fidem adhiberi voluiſſet,[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 His enim verbis arbitrium boni viri ineſſe credendum eſt, *arg. l. Titius* 54. *ad SC. Trebell.*
2 Contumelia enim eſt, ſi quis locupletem hominem modico ſumptu funeris oneret, *l. etſi quis* 14. §. *Iudice, D. de relig. & ſumptib. fun.*
3 In eo namque, quod plus impendit, quam debuit, poteſt cuiuſ putari, *arg. l. ſiue generalis* 62. *D. de iur. dot. l. cum poſt mortem* 45. §. 1. *verſ. curator, D. de admin. tut.*
4 Omnis enim color & prætextus fraudis prohibendus eſt, quatenus fieri poteſt, ne quod directum fieri nequit, per indirectum concedatur, *l. ſcire* 21. §. 1. *de tutor. & curat. dat. l.* 5. §. *ſi pupillus, de reb. eor. qui ſub tutel.*
5 Quia iuramentum ſpecies eſt probationis, *l. cum qui* 30. *in prin. D. de iureiur. l. ſi quis iuſiurandum* 11. *C. de reb. cred. & iureiur.*
6 *L. hac edictali* 6. *C. hoc tit.* Nam *tit. de don. int. vir. & vxor.* ad hunc caſum non pertinet.
7 Sic *in l. qui teſtamento* 27 *C. de probat.*
8 Iuxta eam ſententiam, quam à Senatu noſtro probatam diximus *Defin.* 6. 7.
9 *Arg. l. cum poſt* 69. § *gener. D. de iur. dot.*
10 qui tamen animus fraudandi nunquam præſumendus eſt, quoties alia interpretatio capi poteſt, *vulg. l. merito* 51. *D. pro ſocio, l. quis* 19. §. *qui dolo, D. de probat.*

DEFINITIO X.

Qui dicit, immoderatam eſſe liberalitatem, probare debet.

QVoties quæritur de liberalitate binubi coniugis ad legitimum modum reducenda,[1] incumbit onus filio primi matri

matrimonij, qui immoderatam dicit, vt id probet. [1] Neque enim fundatam, vt aiunt, habet intentionem, in eoque actor eſt, quod contra legem donatum fuiſſe contendit. [3] *Ita Senatus* in cauſa N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiſcalis Sabaudiæ, & N. Callet, 8. Id. Iulij. 1593.

1 *Iuxta l. hac edictali 6. C. hoc tit.*
2 *l. cum donationibus 6. cum duab. ſeqq. C. de inoff. donat.*
3 Debet enim quiſque probare id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, *l. 4. & vlt. C. de edend. l. 2. D. de probat.*

DEFINITIO XI.

Inſpicitur tempus mortis in æſtimando eo, quod coniugi plus donatum eſt, & quod excedit applicatur liberis.

QVod ſecundo coniugi donatum eſt à coniuge, licet donationis tempore inſpecto non excedat modum leges præſtitutum, non eo minus tamen reuocandum eſt, ſi mortis tempore plus ſecundo coniugi, quam vni ex liberis prioris matrimonij donatum appareat, [1] ob æs alienum poſtea contractum, aut alio caſu diminutas mariti facultates. Mortis enim tempus inſpiciendum eſſe conſtat. [2] Sed de illo magis dubitari poteſt, an eo caſu, quo donator non ſoluendo factus ſit, quod immoderatè donatum reperitur, poſterioribus creditoribus proficere debeat, an ſolis liberis primi matrimonij acquiri, an denique inter ipſos & perſonam, cui donatum eſt, diuidi? Et quidem poſteriores creditores illud repellit, quod ſi liberorum fauor non obſtaret, totius donationis emolumentum donatarius retineret, vt proinde nihil eorum intereſſe videatur. [3] Quid enim ſi iure ſuo vti nollent? [4] Ergo ſolis liberis totum id, quod excedit, attribui debere verius eſt, & conuenientius verbis Iuſtinianeæ conſtitutionis, [5] licet Interpretes plerique refragentur. *Ita tractatum*, nec dum tamen deciſum eſt, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 *Ex l. hac edictali, Cod. hoc tit.* & ibi Bal. [a] *Et Nouell. 22. de nupt. cap. 28. §. quia verò.*
2 Sicut & alias, quoties de legitima quæritur, *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. teſt.* cum liberalitas mariti in ſecundam vxorē æſtimanda ſit ex comparationi legitimæ, *d. l. hac edictali, verſ. ita tamen.* Vide Steph. Bertrand ad illam legem. [a] *Ita Senatus* pro fratribus Dacquin 18. Nouembr. 1611.
3 quomodo in ſpecie, quamuis diſſimili argumentatur. Iauolenus *in l. paterfamilias 18. verſic. eorumque nihil interfuerit, D. de reb. auct. iud. poſſi.*
4 Nec enim coguntur, *l. pen. C. de pact. l. pactum 16. D. eod.*
5 *d. l. hac edictali, ad fin. principij.* Quamuis gloſſ. *ibid.* in verbo *diuido*, aliter ſentire videatur. [a] Excipe tamen caſum Nouellæ 22. *de nupt. cap. 31. §. de augmentu*, id eſt, ſi diminutio dotis vel donationis propter nuptias fiat in fraudem liberorum prioris matrimonij & legis *hac edictali.*

DEFINITIO XII.

Inæqualitas inducitur inter vitricum & filium inſtitutos ex æquis portionibus, ſi æris alieni partes habeant inæquales.

MAter filium prioris matrimonij & vitricum teſtamento ex æquis partibus heredes inſtituerat: ſed hoc tamen addito, vt quod vitrico ipſa debebat totum ex filij portione ſolueretur, nec quicquam vitricus cum ſua portione compenſandum haberet. Viſum eſt aperte, inæqualiter, & ex minore parte inſtitutum filium, [1] cuius portio non niſi pro rata per æs alienum imminui debuerat. [2] Non enim ex ſola portionis denominatione æſtimandam æqualitatem, ſed præcipue ex portionum emolumento. [3] Hic autem euidēter plus emolumenti peruenerat ad vitricum, cuius videlicet ſemis nulla æris alieni contributione minuatur, cum tamen obligatio vitrico quæſita confuſione extingui pro parte hereditaria debuiſſet. [4] Nec obſtat ſi quis obiiciat, extra teſtantis matris hereditatem conſtitutum videri, quod ipſa ſecundo ſuo coniugi debeat, [5] ob idque non eo minus æqualem eſſe bonorum maternorū diuiſionem inter filium & vitricum, quod ſolus filius æris alieni vitrico debiti onus ſubire iuſſus ſit. Nam imo vero inæqualiatem manifeſtā ex eo induci neceſſe eſt, quod ſoluto eiuſmodi ære alieno per filium ſolum neceſſario conſequens futurum ſit, vt multo minus is habeat à matre, quam vitricus, qui non modo ſuum habiturus ſit, ſed etiam ex bonis defunctæ coniugis ſemiſſem illibatum. Neque aliud concludit ſupradicta obiectio, niſi quod nihil prohibet, vitricum plus habere, quam filium, ſi ad id, quod ille habet ex bonis vxoris, iungas eam pecuniam, quæ ab vxore debebatur: ſed ex bonis vxoris plus habere illum quam filium, quod haud dubie hoc caſu eueniret, nunquam permittendum eſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Breſſieu & de Chalant, 14. Calend. Mart. 1594.

1 Ac proinde locum eſſe reductioni, *ex d. l. hac edictali 6. Cod. hoc tit.* ſecundùm ea quæ ſcripſimus *Defin. 6. & 7. hoc tit.*
2 *Ex l. 1. C. ſi cert. pet. l. 1. & 2. Cod. ſi vnus ex pluribus hered. debit. vel credit.*
3 Ne alioqui facile fraus fieret legi, ſi inſtitutus ex maiore portione pro ea tamen minimo contentus eſſe iuberetur.
4 *l. debitori 50. D. de fideiuſſor. l. debitori 7. C. de pact.*
5 Ideo namque dicitur æs alienum, quod alij debetur. *L. cedere diem 213. §. æs alienum de verb. ſignif.*
6 Id enim diſtrictè prohibet Iuſtiniani conſtitutio *in d. l. hac edictali.* [a] quam tamen obſerua non habere locum niſi in ipſis liberis & deſcendentibus, nec poſſe beneficium eius tranſmitti ad extraneos. Crauet. *conſ. 142. n. 6.* Bertrand. *ad d. l. hac edictali, n. 15.* tranſit autem in filios etiamſi non ſint heredes patris aut matris. Boër. *dec. 101. n. 7.* iunge *leg. 1. C. hoc tit. Ita Senatus* pro fratribus Dacquin, contra ambrol. Roiſſes procuratorem, die, Febr. 1627.

DEFINITIO XIII.

De differentia augmenti dotalis, iocalium & donationis de ſuperuita.

ALia dotalis augmenti ſeu donationis propter nuptias, quam Sabaudi augmentum dotis vocant, alia iocalium ratio eſt. Augmentum enim ad communes liberos omnimodo redit matre mortua, tametſi à ſecundis nuptiis abſtinuerit. [1] Iocalia non niſi vno illo caſu, quo mater ad ſecunda tranſierit vota. [2] Itaque ſi abſtinuerit, perinde teſtari poteſt de iocalibus atque de dote ipſa, dum liberis ſaluā legitimam relinquat. [3] Apud Sebuſianos meos diuerſa ratio eſt eius donationis, quæ inter cōiuges nō niſi ſub cōditione & in caſū, vt loquuntur, ſuperuitæ [4] contrahitur. Hæc enim exiſtente quandocunque conditione ſic acquiritur ſuperſtiti, vt communibus liberis ſeruanda non ſit, niſi eo caſu, quod per ſubſequentes ſecundas nuptias eius proprietas amittatur. Proinde quamuis nec augmenti dotalis apud Sabaudos, nec eiuſmodi donationis apud Sebuſianos petitio vlla mulieri cōpetat, niſi præſtita prius ſatiſdatione: [5] illa tamen differentia eſt, quod aliter atque aliter concipi ſatiſdationis verba neceſſe eſt. Nam de reſtituendo liberis augmento, ſatiſdatur in id tempus, quo mulier morietur nulla adiecta conditione: [7] de reſtituenda vero propter nuptias donatione, & in tempus mulieris morituræ, & ſub ea conditione, ſi ad ſecundas nuptias conuolabit. [8] Quo fit vt melior ſit cauſa eius qui pro donatione, quam illius, qui pro augumēto fide iubet. Hic enim fieri non poteſt vt non aliquando debeat, cum ſolo die petitio ſuſpendatur, [9] niſi proponas filium, ad quem redire augmentum debuit, ante matrem deceſſiſſe: [10] ille vero fieri poteſt vt numquam debeat, ſuperſtite licet filio, nimirum ſi conditio reſtitutionis defecerit, nullis ſecutis nuptiis. [11] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 2. & 7. de donat. ant. nupt.

1 Ita ſcilicet ferente conſuetudine, quæ augmentum induxit. *Auth. lucrum, C. hoc tit.*
2 In iis enim non ſequitur rationem iuris communis, quæ ſcilicet nulla ex iure communi deberentur. *L. in his 15. D. de legib.*
3 Semper enim & de bonis omnibus, quæ parens habuit, mortis tempore legitima liberis debetur, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. teſt.*
4 quam ideo donationem de ſuperuita vocat Guid. Pap. q. 565.
5 *Ex l. fœmina 3. & l. generaliter 5. C. hoc tit.*
6 De reddenda liberis communibus donatione, ſi caſus reſtitutionis eueniet.

7 Itaque

7 Itaque ſtipulatio concipitur tantum in diem, qui tamen dies incertus eſt, & ideo pro conditione habetur, *l. dies incertus 71. de cond. & demonſtr.* cum poſſint liberi ante patrem mori, *leg. Seatus Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur fiſc.*

8 Vtroque tamen caſu illa etiam conditio tacita ſubintelligitur, ſi ex liberis communibus aliquis ſuperſtes erit.

9 quia diem mortis venturum eſſe certum eſt.

10 Quo caſu remanet augmentum penes matrem, & ſine onere vllo reſtitutionis, proinde tranſmiſſibile ad quemcunque matris heredem etiam extraneum. [Vnde fit, vt filius etiam, qui habeat multos creditores hypothecarios, adeoque iam condemnatus exactione perſonali poſſit impune remittere matri ſuperſtiti petitionem futuram augmenti dotalis, nec ideo poſſit cõueniri heres matris aut revocatoria per creditores filij, quamuis poſtea contigerit, matrem mori ſuperſtite filio; quia verum eſt, filium quamdiu vixit nihil vnquam iuris in eo augmento habuiſſe, *l. & qua nondum 15. §. quod dicitur, D. de pignor.* nec videtur fraudare creditores, qui acquiſitam iam ſpẽ acquirendi vltro omittit *l. 7. D. quæ in fraud. cred.* Nec aliud eſt etiamſi in tabulis dotalibus conuenerit, vt augmenti vſusfructus ad vxorem pertineat, ea verò mortua ad filium reuertatur. Non enim facit ea conuentio, vt mulier ſolũ vſũfructũ habere videatur: ſed imperitorum illa locutio eſt, qui vſufructuarium vocant eum, quem neceſſe ſit, poſt mortem ſuam id reſtituere, cuius proprietatem viuus habebat, vt in *l. ſpecies 15. de aur. & argent. legat. l. vlt. de vſufruct. ear. quæ vſu conſum.* Maximè verò ſi ea conuentio ad ius conſuetudinarium relata proponatur, *ita tractatum eſt* in cauſa Philibertæ, Gay, 19. Nouembr. 1612.]

DEFINITIO XIV.

Connolans ad ſecunda vota mulier nõ tenetur ſatiſdare pro augmenti dotalis reſtitutione, ſi nihil aliud petat, niſi vt mittatur in poſſeſſionem bonorum obligatorum, in id vſque tempus, quo ſibi ſatisfiat, bonorum ſcilicet immobilium.[1] Plane iam inde ab initio promittere eam oportebit, ſatis ſe daturam, quotieſcunque pignoris luendi gratia pecuniam numeratam heredes mariti offerent.[2] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de la Foreſt, & D. de Montiernoz, 7. Iun. 1594.

1 Nec enim facilis eſt amiſſio aut dilapidatio bonorum immobilium, adeo vt nec ſatiſdare cogatur quiſquis immobilia poſſidet, *l. ſciendum 15. D. qui ſatiſd. cog.*

2 Tum enim fieri incipit locus periculo amittendæ pecuniæ, quæ tamen in eo ſit, vt reſtitui aliquo caſu debeat. Fragilis enim eſt pecunia *l. ſi chorus 79 §. 1. de legat. 3.*

DEFINITIO XV.

De natura augmenti dotalis conſuetudinarij, & de renunciatione filiæ non extendenda ad id, quod lucrata eſt ex culpa binubi parentis.

Avgmentum illud dotale, quod ex receptiſſima conſuetudine in Sabaudia frequentatur, non eſt ſimile ſponſalitiæ illi largitati, de qua Iuſtiniani Nouellæ conſtitutiones loquuntur,[1] ſed proprium ius habet & conſuetudinarium, quod pro diuerſitate locorum alias & alias leges admittit. Nam ſponſalitiæ largitatis lucrum non acquiritur mulieri ſuperſtiti, quod ad dominium, & proprietatem attinet, ſed tantum quod ad vſum.[2] At dotis augmentum apud nos acquiritur mulieri, etiamſi ſuperſint communes liberi, & defuncta ea recurrit ad communes liberos, ſiue ſecundò nupſerit, ſiue non.[3] Apud Bugienſes contra. Redit enim ad viri heredes quoſcunque etiam extraneos, nec exiſtentibus quoque legitimis liberis communibus. Apud Sebuſianos meos nullus augmenti vſus eſt, ſed tantùm donationis propter nuptias, quæ non aliter ad communes liberos recurrit, quam ſi ad ſecundas mater conuolet nuptias.[4] Planè cum mulier tranſit ad ſecunda vota, certum eſt priuari eam proprietate, ſi ſecundarum nuptiarum tempore ſuperſint communes liberi, ſolumque vſumfructum ei ſaluum eſſe:[5] In eamque rem non eſt quod iure conſuetudinario vtamur, cũ ſufficiat cõmune.[6] Hinc fit, vt ſi poſt tranſitum matris ad ſecundas nuptias filia renunciauerit bonis omnibus paternis materniſque, non ideo tamen videri debeat renunciaſſe dominio ſibi quæſito in bonis, quorũ proprietatem iã amiſerit mater, quoniã ea bona neque paterna ſunt neque materna, ſed ipſius filiæ propria.[7] Conſtat autem renunciationes huiuſmodi & odioſas eſſe & ſtricti iuris,[8] nec in eas venire, niſi quatenus verbis expreſſum eſt.[9] Quod ſi ante ſecundas nuptias matris renunciatio talis facta ſit, ceſſat quidem hæc ratio. ſed alia tamen ſupereſt, quæ impedit, ne ad ea bona ex poſtfacto extendi renunciatio poſſit: illa nimirum, quod non ſit veriſimile cogitaſſe filiam de iure, quod nondum ſibi tunc quæſitum eſſet, quodque poſtea ex culpa & quaſi delicto matris, ſolaque legis diſpoſitione ipſi filiæ præter votum & expectationem acceſſent:[10] vno tamen caſu fieri queat, vt generali renunciatione huius generis bona comprehendantur: nimirum ſi non bonis omnibus paternis materniſque, ſed iuribus omnibus paterna maternaque bona competentibus renunciatum ſit, poſt ius iam quæſitum. Nam quod ex ſecundis parentis nuptiis filiæ quæſitum eſt, licet neque paternum ſit, neque maternum, vt diximus, ius tamen eſt ad paterna bona, ex quibus vtique augmentum ſolui debet.[11] Plane ad hunc etiam caſum ſubiicienda exceptio eſt, niſi renunciatio talis ſit, quæ huiuſmodi interpretationem non patiatur, vt puta ſi quod à matre accepit filia, vt renunciaret iuribus omnibus pro futura legitima & alia quauis ratione ſibi in bona paterna maternaque competentibus aut competituris, tam exiguum, vt vel ſolã æquet legitimã, vt eã dũtaxat quantitatem, quæ pro augmento iam quæſito debeatur. Tunc enim longe æquior interpretatio illa eſt, vt de ſolis iuribus hereditatis tranſactum & cogitatũ videatur, ne alioqui facta inueniatur renũciatio ſine cauſa, & nullo accepto,[12] quæ res aut pareret exceptionẽ doli aduerſus eũ, qui renuntiatione niteretur,[13] aut in integrum reſtitutionis beneficium induceret ex æquitate.[14] Cur non igitur tantundem proderit æquitas ad inducendam iſtam interpretationem, quæ faciat, ne ſit neceſſaria reſtitutio, quantum ipſa reſtitutio prodeſſet?[15] Præſertim cum apud Senatum res agitur, ad cuius ſane officiũ pertinet, vbi manifeſta vrget æquitas, ius dicere ſola facti veritate inſpecta, & litium anfractus, quantum fieri poteſt, excludere.[16] Illud ſane non placebat, quod quidam dicebant, in propoſita ſpecie renunciationem quantumuis generalem non facile extendi debere ad iura, quæ ex poſtfacto competere cœpiſſent.[17] Neque enim negari poterat, augmentum illud, de quo tractabatur, iam tum filiæ quæſitum fuiſſe, cum renũciabat, quamuis viuæ matri vſusfructus eripi non deberet.[18] Accedebat, quod legitimæ quoque renunciatum proponebatur, quæ tamen necdum debebatur, nec niſi mortua demum matre deberi poterat,[19] vt proinde dubitari non poſſet, quin de iuribus quoque in futurum competituris remittendis actũ eſſet.[20] Illa igitur ratio ſola mouere Senatum & potuit & debuit, quod liberalitatem filiæ captioſam interpretatione prudentum frangi æquiſſimum videretur.[21] *Ita Senatus* in cauſa N. Amblardi de Villa D. de la Pierra contra N. Ioannem de la Foreſt D. de la Barre, 7. Non. Iun. & Prid. Cal. Iul. 1594.

1 *Nou. 119. Vt ſponſal. largit & Nou. 98. Neque virum quod ex dot.*

2 *d. Nouell. 98.*

3 Vt dixi *in d. Defin. 13. 3.*

4 Dixi *in d. Defin. 13. 5. eod.*

5 Ex *l. fœmina 3. C. hoc tit.*

6 *Arg. l. Imperatores 30. de reb. auct. iud. poſſid.*

7 Poteſtate ſcilicet & applicatione legis, lex enim eſt vnus ex modis acquirendi iure quiritium dominij, vt ſcribit Vulp. *in fragm. tit. 19. de acquiſit. rer.*

8 Tanquam quæ ſint contra ius publicum, *l. vlt. D. de ſuis & legit.* nec niſi iuriſiurandi auctoritate confirmentur, *c. 2. de pact. in 6.*

9 *l. quicquid aſtringendæ 99. de verb. oblig.*

10 Renunciatio enim quantumlibet generalis numquam refertur ad incogitata, *l. 5. l. qui cũ tutoribus 9 D. de trãſact.* Guid. Pap. *quæſt. 221.*

11 Et ita decipiendum eſt, quod ſcribit Gabriel, *in c. communium lib. 1. concl. 1. de ſecund. nupt.*

12 quo caſu non valeret renunciatio, nec quicquam operaretur iuſiurandum, tanquam quod eſſet vinculum iniquitatis, *d. c. 2. tit. de pact. in 6.*

13 *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except.*

14 Omnes enim reſtitutiones ex æquitate dantur iis, quoquo modo læſi & circumuenti ſint, *l. 1. de in integr. reſtit.*

15 Melius enim eſt iura intacta ſeruari, quàm poſt vulneratã cauſam remedium quæri, *l. vlt. C. in quibus caus. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

16 Vt tractat. Antonin. Teſſaur. *in præfat. Deciſ. Pedem.*

17 Ex

17 Ex not. per Bart. & alios in §. duo fratres, l. qui Romæ, de verb. oblig.
18 d. l. fœmina, Auth. ex teſtamento, C. hoc tit.
19 l. 1. §. ſi impubere. D. de collat. bonor.
20 Arg. l. vlt. in fin. de tritic. vin. & oleo leg.
21 Vt in l. cum Aquiliana. 5. D. de tranſact.

DEFINITIO XVI.

Parentes, qui per ſecundas nuptias amiſerunt proprietatem, eam recuperant, ſi poſtea omnes liberi præmoriantur.

DOminium, quod ex vnius coniugum liberalitate in coniugem tranſlatum ad communes liberos rediit per tranſitum ad ſecundas nuptias, ſolo vſufructu parenti relicto, [1] non omnimodo acquiritur communibus liberis, ſed ita demum ſi ſuperuiuāt; alioqui recurrit ad parentem ſuperſtitē, cuius nuptiis quæſitum fuerat. [3] Proinde ſi ponas deceſſiſſe filium viua matre ſecundis iam nuptiis funeſtata, non poterit filius de iis bonis pro arbitrio, aut qua alia vlla ratione diſponere. [4] An ergo dicemus, dominium, quod ad communes liberos redit non niſi ad tempus iis acquiri? Id vero iuris ratio non patitur, quia dominij tranſlatio, præſertim quæ fit ſola legis poteſtate, neque ad tempus, neque in diem fieri poteſt. [5] Quid igitur? Dominium communibus liberis pure quæritur, ſed non irreuocabiliter, [6] ſicut nec parenti ſecundas poſtea nuptias ineunti fuerat irreuocabiliter quæſitum. [7] Et quæ legis poteſtas parenti dominium abſtulerat fauore communium liberorum, eadem prædefunctis liberis communibus in ſolatium, & quaſi finita cauſa idem dominium ſuperſtiti parenti reſtituit. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. fœmina 3. & l. generaliter 5. C. hoc tit.*
2 Id eſt reuocabiliter.
3 Ad quid enim bonum eſſet fauere liberis, qui ſuccedere ipſi non poſſint, quia præmortui fuerint, vt in ſimili argumentatur IC. *in l. ſi poſt mortem 10. §. vlt. ff. de bon. poſſ. contr. tab.*
4 Cum eo tēpore, quo moritur, ſuperſtite adhuc matre, incipiat dominiū ab eo diſcere, *arg. l. Titio cū morietur 5.. ff. de vſufr.* [Vt ſcilicet redeat ad matrē, ſi nulli alij ſint liberi ex eo matrimonio ſuperſtites, aut ad fratres ipſius, ſi non omnes deceſſerint, *d. l. fœmina, §. vlt.*
5 Debet enim transferendi dominij cauſa eſſe perpetua, *l. 1.* vbi & Cuiacius notat, *ff. de iur. dot.*
6 Aliud enim eſt acquiri dominium pure; aliud vero acquiri irreuocabiliter, *l. 2. l. 4. alias l. ſi ex duobus, §. ſed & Marcellus. ff. de in diem addict. l. 1. ff. de leg. commiſſ.*
7 Sed cum periculo amittendi ſcilicet, ſi ad ſecunda vota ſuperſtite aliquo ex liberis communibus quandoque conuolaret.
8 *Arg. l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot. l. ſcripto 7. §. vlt. ff. vnd. liber. l. vlt. C. de teſtit. & ſubſtit.* [a] *Nouell. 3. c. 2. & Nouell. 22. c. 22. ad fin. Auth. ſed & ſi quis, C. hoc tit.*
9 Non tā enim odio parentū ad ſecundas nuptias conuolantium, quam fauore communium liberorum huiuſmodi pœnæ inductæ ſunt, ideoque nec iure pontificio ſublatæ ſunt, *c. v. t. extr. hoc tit.* Vide *l. fœmina, verſ. quod ſi &c. auth. quod & ſi quis, C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Parens qui conuolat ad ſecunda vota ſicut non amittit vſumfructum, ita neque poſſeſſionem.

AMiſſa per ſecundas nuptias bonorum à præmortuo coniuge acceptorum proprietate, ſicuti non perditur vſusfructus, [1] ita nec poſſeſſio, quàm ſaltem vtendi fruendi gratia remanere neceſſe eſt. [2] Itaque ſi liberi ex priore matrimonio ſuſcepti eam poſſeſſionem propria auctoritate occupauerint, tenebuntur interdicto recuperandæ poſſeſſionis, [3] itémque condictione ex canone pontificio in eam rem comparato; [4] nullo ipſis ex ea re præiudicio in proprietate generando. [5] *Ita Senatus* in cauſa de Marignaz, contra D. de Montiernoz, anno 1593. Relatum eſt in cauſa D. de Gimilieu, contra D. de Mirignaz, 4. Non. Aug. 1595.

1 *L. fœmina 3. l. generaliter 5. & Auth. ex teſt. & paſſ. C. hoc tit.*
2 Naturaliter enim poſſidet fructuarius, *l. naturaliter 12. D. de acq. poſſ.* Nec quicquam commune habet iactura proprietatis cum iactura poſſeſſionis, ſicut nec ipſa proprietas cum poſſeſſione, *dict. leg. naturaliter, §. nihil commune, d. l. fœmina, §. vlt.*
3 Quia non eſt iis permittendum vt ſibi ius dicant, *l. 1. D. quod legator. l. dotis actione 9. C. ſolut. matrim.*
4 *Can. redintegranda 3. quæſt. 1.*
5 quamuis videātur priuandi iure ſuo ob vim factā in eo, quod ſibi ius dixerūt, *ex l. extat 13. D. quod met. cauſ.* ſed alio iure vtimur, niſi vim publicam admiſerint, *contra l. ſi quis in tantā. Cod. vnde vi.* [Sanè poſſeſſionē quam habuit pater antequam per tranſitum ad ſecundas nuptias amitteret proprietatē, amittit ſimul cū proprietate, hoc ipſo, quod ex proprietario fit vſufructuarius, quia quiſquis eſt vſufructuarius, poſſidet quidē naturaliter ſuo nomine, ſed ciuiliter nō niſi nomine proprietarij. Retinet ergo poſſeſſionē naturalem tātūm, ſed ciuilē amittit, quæ ipſo iure trāſit ad liberos, quibus proinde ex eo tēpore poſſunt cōpetere interdicta poſſeſſoria nō ſolùm patre mortuo, ſed etiā viuo illo, dūmodo authoritatem filio præſtante, dum ne ſit pater abſens, *l. vlt. C. de bon. quæ liber.* *Ita Senatus* in ea cauſa de qua *Def. 4. n. 1. J. de bon. quæ liber.* Vide *Rebuff. in præf. tract. de mater. poſſ. n. 92.*

TIT. VI.

[1] *DE DOT. PROMISS.*

DEFINITIO I.

Dos per matrem & fratrem defuncto patre conſtituta ex maternis fraterniſque bonis in partes conſtituta intelligitur.

SI mater filiæ, eidémque ſorori frater dotem conſtituerint, non minus de maternis, quàm de fraternis bonis conſtituta intelligetur. [1] Nam Iuſtiniani conſtitutio, [2] quæ matris perſonam pro adiecta tantum haberi vult, dotémque ex paternis duntaxat bonis conſtitutam intelligi, ad eum caſum pertinet, quo pater & mater ſimul dotem conſtituerint: [3] optimámque habet rationem, quod officium paternum, vt docet filiam, [4] quamdiu paternæ facultates ſufficere poſſunt, [5] licet maternarum quoque mentio facta ſit. At patre mortuo paterni illius officij ratio vlla haberi amplius non poteſt; cúmque dotanda ſit filia ex propriis bonis, quæ à patre habuit, nihil cauſæ eſt, cur non vtiliter obligata mater videri debeat, quæ dotem vltro promiſit, in eámque rem bona ſua obligauit. [6] Patris enim officium non tranſit in fratrem, [7] licet patris heredem, niſi hactenus vt eam hereditatis vel bonorum partem ſorori præſtet, quam ex paternis facultatibus habere illa debeat. [8] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Iulij 1590.

1 *Arg. l. reos 12. §. cum tabulis, ff. de duob. reis.*
2 *In l. vlt. C. hoc tit.*
3 Itémque ad illum caſum, quo ſolus pater dotem conſtituerit ex rebus tam ſuis, quam maternis, vel aliis ad filiam pertinentibus, vt conſtat *ex verſ. vbi autem.*
4 Ratio hæc poſita eſt, *in d. l. vlt. verſic. neque enim.* Iunge *l. capite 19. D. de rit. nupt. l. ſi ſocius pro filia 81. D. pro ſocio.*
5 Nam ex magna & probabili cauſa etiam mater cogitur dotare, *l. neque mater 14. C. de iur. dot.* id eſt, ſi patris bona non ſufficiant, neque aliunde habeat filia.
6 Adeo vt neque ex hac cauſa poſſit mater ſe iuuare Velleiano, *l. ſi dotare 12. l. vlt. C. ad SC. Velleian.*
7 Neque enim frater cogitur dotare ſororem niſi conſanguineam, & in ſubſidium, ſi aliter nubere honeſtè non poſſit, *l. cum plures 12. §. cum tutor. ff. de admin. tut.*
8 Pro legitima portione, quam filia omnimodo habere debet, *l. parentibus 8. C. de inoff. teſt.*

DEFINITIO II.

Dotis promiſſio incerta nunquam valet, nec ſi facta ſit à patre.

DOtis promiſſio incerta valere non poteſt etiamſi à patre facta ſit, [1] nec hac parte, ſi iuris rationem potius, quam interpretum traditiones inſpicias, [2] quicquam referre poteſt, an à patre, an ab extraneo, aut ab ipſa muliere dos marito promiſſa ſit? Eſt enim in cauſis & perſonis omnibus per-

petuo verum,promiſſionem incertam non valere,[3] nec fauor dotis contrarium ius elicere vllo modo poteſt.[4] Hoc ſanè intereſt, an pater,an extraneus, aut mulier ipſa dotem promiſerit, quod cum extraneus aut mulier promiſit,nihil eſt, quod ab iis exigi poſſit, quia vel minimum quid pro dote dando liberarentur,cum nec dotem vllam dare teneantur:[5] At pater congruam dare compellitur,[6] non quia dotem incertam promiſerit, ſed quia etiamſi dotem, quod idem eſt, nullam promiſiſſet, filiam tamen ex paterno officio dotare teneretur. *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Bouier, & Petri Quimier Aduocati, 10.Cal.Dec.1590.

1 *L.1 C.hoc tit.*
2 Solent enim Interpretes diſtinguere, an dos promiſſa ſit ab extraneo an a patre,*ex l. cum poſt 69.§.gener.ff.de iur.dot.*
3 Quemadmodum & incertitudo ſolet vitiare legatum & ſtipulationem,*d.§.gener.*
4 Vt conſtat *ex d.l.1.C.hoc tit.* quæ & de dote loquitur,& ſolam hanc rationem habet, non aliam, quam Interpretes ibi afferunt, quod duo ſpecialia circa idem concurrere non poſſint. Eſt enim falſa illa propoſitio,vt alibi docuimus,
5 Bald.*in d.l.1.C.hoc tit.* Harmenop.*lib.4.c.8.* Papon.*lib.1.Notar. c.4.Du contract de mariage.*
6 *L.capite 19.ff.de rit.nupt.*
7 *L.vlt.C.hoc tit.*

DEFINITIO III.

PLanè non incerta dos promiſſa videbitur, ſiue ab extraneo,aut à muliere,ſiue à ſocero ipſo arbitratu ſoceri promiſſa ſit: non tam enim ſoceri,quam boni viri arbitrium demonſtratum intelligitur.[2] Ideoque nullo etiam ſecuto ante ſoceri mortem arbitrio[3] non minus valebit promiſſio, quia mortuo quoque ſocero ſequi poteſt arbitrium boni viri ex paternis facultatibus, maritique dignitate certam dotem conſtituturi.[4] Nec eſt contrarium, quod ſi arbitratu Lucij Titij, rem aliquam mihi reſtitui ſtipulatus ſim, alius quam ipſe Titius arbitrari non poteſt.[5] Id enim fit, non quod vt quidam putant, aliud in ſtipulatione receptum ſit,quàm in bonæ fidei contractibus,[6] ſed quia multum interſit,an in tertij cuiuſpiam,an in alterutrius ex contrahentibus arbitrium ſtipulationis conditio conferatur, ſicut & an ex boni viri arbitratu, an ex ſimplici abſolutáque promiſſoris voluntate obligatio conſtituatur? Illud ſanè exploratum eſt,non poſſe videri incertam dotis promiſſionem, ſi pater cógruam doté, nulla etiam quantitate expreſſa,daturum ſe promiſerit, cum ex mariti dignitate patriſque facultatibus certa fieri poſſit.[9] Idémque eſt,ſi pater,cum minorem,quam par fuiſſet, quantitatem dotis nomine promiſiſſet, poſtea eam ſe dotem congruenter aucturum,nulla demonſtrata quantitate,promiſerit.[10] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Vt in l.cum poſt 69.§.gener.D.de iur.dot.*
2 Vt ibidem Papin.ait.Iunge *l.3.C.hoc tit.*
3 Qui ſenſus eſt eorum verborum, *detracto quoque arbitrio,in d. §.gener.*
4 *d.§.gener.& d.l.3.C.hoc tit.* Iunge *l.ſiue generalis 61.D.de iur.dot.*
5 *L.ſi quis arbitratu 43.& ſeq.D.de verb.oblig.*
6 Eadem enim omnium contractuum hac parte ratio eſt, *l.ſi merces 25.D.locat.l.ſi coita 75.D.pro ſocio,l.vlt.C.de contrah.empt.*
7 *d.l.3.C.hoc tit.l.in perſonam 22.§.1.de reg.iur.l.ſi ſocietatem 6.l.ſocietatem 76.D.pro ſocio,l.hac venditio 7,D.de contr.empt.l.ſi in lege 24.D. locat.l.ſi ſic legatum 75.de leg.1.*
8 Hoc enim poſterius fieri non poſſet,*l.ſub hac conditione 8.D.de oblig.& act.l.ſtipulatio non valet 17.de verb.oblig.*
9 *d.§.gener.& d.l.ſiue generalis 61.de iur.dot.* Iunge *l.certum 6.D.de reb.cred.*
10 *L.ſi filiæ pater 43.de legat.3.* quid enim intereſt hac parte inter dotem & dotis augmentum? *l.inter ſocerum 26.§.cum inter,D.de pact. dotal.l.etiamſi 8.C.de iur.dot.*

DEFINITIO IV.

PAter iam octogenarius tres habens filias, cum duabus prioribus nuptis dotem quadringentorum aureorum ſingulis dediſſet,ac tertiam Sempronio nobiliori viro collocare vellet, qui eam quantitatem dignitati ſuæ minus congruam exiſtimabat,[1] ampliorem quidem ſe dotem daturum promiſerat,ſed id ipſum in tabulas dotales referri noluerat,cautus vereri ſe,ne cæteris filiabus generiſque diſcordiæ & odij materiam ea res daret. Poſtea condito in ſcriptis teſtamento, ne ſuprema voluntas aliis innoteſceret,quam ſoli Sempronio inſinuauerat,filiam hanc heredem ſolam ſcripſerat, reliquis non niſi legata reliquerat:Sempronio ne diffidere poſſet tabulas ipſas quaſi pignoris loco cuſtodiendas tradiderat. Poſt paucos menſes defuncta vxore,ex qua nulli per ætatem liberi ſperabantur,puellam duxerat, qua ſubinde prægnante facta, Sempronius nihil amplius vxori ſuæ ſuiſque in ſoceri ſucceſſione ſperandum ratus,cum in eo rem eſſe videret, vt teſtamentum agnatione poſthumi aut quaſi poſthumi ruptũ iretur,ſocerum vrgebat lite in eam rem inſtituta, vt promiſſa impleret,dotémque ampliorem filiæ conſtitueret. Socer negabat ſe teneri, propterea quod promiſſio de donando multum differret à donatione, locúmque admitteret pœnitentiæ.[3] Deinde quod ſe viuo præmatura & importuna eſſet petitio,cum nullo præfinito tempore ſufficeret augeri dotem quandocumque.[4] Proinde expectandum tempus quo moreretur:quo tempore filiam,quæ non renunciauerat,habituram eſſe conſtabat aut partem hereditatis,ſi inteſtatus ipſe decederet,[5] aut ſaltem legitimam portionem, ſi alius heres ſcriberetur.[6] Qua ratione promiſſioni commodè ſatisfieret, quando non aliam ob cauſam dos data in propoſito caſu minus congrua dicebatur, quam quod legitimam non adæquaret.[7] Quid enim aliud poſſet illa petere? An vt prohiberetur pater inteſtato decedere,aut ſi teſtaretur,reliquas filias ex æquis partibus heredes ſcribere? Atqui nec ſi expreſſe ita conueniſſet,pacto tamen valeret,vtpote quæ iuri publico derogaret, ex quo liberum cuique eſt ſupremi iudicij arbitriũ,[9] cuius cauſam fauorabiliorem quam dotis eſſe debere nemo ambigit.[10] Adde,quod ex eiuſmodi pactione pater ad inducendam inter liberos inæqualitatem inuitaretur, aut potius obſtringeretur.[11] An vt viuus pater legitimam filiæ repræſentaret?[12] At iam diximus,expreſſum non fuiſſe,viuóne an mortuo ſocero dotem augeri oporteret,ob idque magis eſſe, vt ea interpretatio accipi deberet, quæ ſocero faueret,vt nihil ab eo quamdiu viueret exigeretur.[13] Nam & conuentione id fieri poſſe certum eſt,[14] illámque non modo ſoceri,ſed etiam generi voluntatem fuiſſe ex eo apparebat, quod ſocer voluntatem ſuam teſtamento declarauerat,[15] gener autem nuda tabularum traditione ſibi ſatisfactum crediderat.[16] Sed & ea ſola ratio afferebatur ex parte generi,cur dotis augendæ promiſſio ſcripta non fuiſſet,quod vereretur ſocer, ne viuo ſe conflaretur ex liberalitate inuidia,ſi ampliorem huic filiæ quam reliquis dotem daret.[17] Accedebat,quod legitimæ portionis æſtimationem iniri oportet inſpecto mortis tempore:[18] vnde fit, vt nec vllo caſu à viuente debeatur;[19] cúmque non niſi deducto ære alieno & funeris impenſa legitimæ ratio poni poſſit,[20] an non fuerit impium & inhumanum, de ſoceri viuentis funere quæri,[21] eiúſque facultates non ſolùm explorari, ſed etiam detegi,[22] antequam moreretur.[23] Pro Sempronio illud tantum faciebat, quod ſub ſpecie amplioris dotis promiſſæ decipi non debuiſſet, qui aliter vxorẽ non duxiſſet.[24] Quidam putabant remedij loco inducendum vt legitima quidem etiam viuo patre huic filiæ propter conuentionem adiudicaretur,ad augendam dotem,ſed eius æſtimatio in id tempus differretur, quo pater eſſet mortuus, vt vtrique citra alterutrius iniuriam conſuleretur.[25] Sed diſplicuit ſententia,quia fieri poterat, vt aucto interea liberorum numero,diminutiſque facultatibus paternis legitima eo tempore minor eſſet quam dos data,quo caſu inutilis Sempronio futura eſſet pactio,& inutile remedium.[26] Deinde quia nuſquam ſcriptum eſt, congruam dotem ex legitimæ comparatione accipiendam eſſe:poteſt enim congrua eſſe,tametſi legitimæ æſtimationem ſuperet. Poteſt & interdum,etiamſi ad legitimam non accedat,nempe pro temporum,rerum & perſonarum varietate.[27] Itaque placuit condemnandum ſocerũ, vt ſtatim dotem augeret hactenus, vt congruam faceret & competentem:[28] congruam autem intelligendam non habito reſpectu ad legitimæ quantitatem, quæ futura eſſet cum

ipſe

ipſe moueretur, aut quę fuiſſet, ſi promiſſionis tempore deceſſiſſet, ſed arbitrio boni viri, non æſtimatis ad amuſſim paternis facultatibus exploratiſque creditoribus, ſed largius ex cómuni viciniorum de patris patrimonio exiſtimatione: [19] ita tamen vt eius quantitatis quæ dotem augeret, exactio in tempus mortis paternæ differretur, [10] nec amplioris legitimæ petitioni præiudicium fieret, ſi patrem facultatibus augeri contingeret, [11] quamuis ſi pauperior fieret non idcirco minui dos deberet, quæ ſemel certa conſtituta, & debita, licet nondum ſoluta fuiſſet. [12] Non enim hoc caſu locum habere poteſt, quod dici ſolet, eandem dubij euentus rationem in vtrúque caſum eſſe debere, [13] cum augendæ dotis iuſta cauſa ſit propter conuentionem, diminuendæ nulla. [14] Cum tamen ex teſtationibus conſtaret, ſocerum de augenda dote tractantem quadringentorum aureorum ſummam ſæpius expreſſiſſe, idipſum Senatus ſecutus eſt, non quod boni viri arbitrium tale omnimodo eſſe deberet, vt duplari dotem oporteret, [15] ſed quia deficientibus aliis probationibus omnibus nihil cauſæ erat, cur à patris tanquam boni viri arbitrio recedendum eſſet. [16] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam pro maiore dignitate mariti maiorem quoque dotis conſtitutionem fieri æquum eſt, *l. cum poſt 69. §. gener, D. de iur. dot. l. quaro 60. eod.*

2 Nicol. Boër. *dec.* 48.

3 Bart. *in l. vlt. n.* 8. *D. de cond. cauſ. dat.*

4 Quod enim nullo tempore adiecti promiſſum eſt, quandocunque ſolui poteſt, ſicut & vbique quod debetur ſine vllius loci adiectione. *l. continuus 137. §. cum ita, D. de verb. oblig.* Nec facilè ferendum eſt, vt præcipitetur pater ad ſolutionem, *l. ſi extraneus, 33. D. de iur. dot.* Obſerua tamen id, quod ſine die debetur, ſicut quandocunque ſolui poteſt, ita quandocunque peti poſſe, & præſenti die, *leg. cedere diem 213. de verbor. ſignif.*

5 *L. maximum vitium 4. C. de liber. prætor.*

6 *L. parentibus 8. l. omnimodo 30. l. quoniam in prioribus 32. & paſſ. C. de inoff. teſt.*

7 Cum poſſit congrua eſſe dos, etiam quæ minor ſit legitima, Bald. *in auth. res quæ, n.* 16. *Cod. commun. de legat.* Dec. *conſil.* 277. *col. pen. verſ. & iſta concluſio, & conſ.* 05. *n.* 4. Grammat. *q.* 101. *n.* 47. & 72.

8 *l. poſthumus 6. verſ. quid ergo, D. de inoff. teſt. l. vltim. de ſuis & legit. l. ius publicum 38. D. de pact.*

9 *l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. l. ſtipulatio hoc modo concepta 68. de verb. oblig. l. 4. C. de inutil. ſtip. l. cum duobus 52. alias l. ſi fratres, §. idem reſpondit ſocietatem, D. pro ſocio.*

10 *l. vel negare 6. D. teſtam. quemadm. aper.* iunct. *l. mulier 22. cum proponeretur, ad SC. Treb. l. pactum 15.* vbi I cc. *C. de pact.*

11 Cum tamen è contrario nihil ſit æquius, quanti vt inter liberos æqualitas ſeruetur, *l. vt liberis 17. l. pen. §. 1. C. de collat. §. illud, Nouell. 22. de nupt.*

12 Atqui impoſſibile eſt legitimam à viuo patre deberi, aut ſolui, cum nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. 1. §. ſi impubere, D. de collat. bonor. l. quæ nuper 31. C. de inoff. teſt.*

13 *Arg. d. l. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.*

14 *l. cum pater 11. D. de pact. dot. & l. præced. l. Babius 30. eod.*

15 Teſtamenti autem effectus nullus eſt, niſi poſt mortem teſtatoris, *l. 1. D. qui teſtam. fac. poſſ.*

16 *Arg. l. cum pater 77. §. donationis, & §. pater pluribus, de leg.* 2. quid autem intereſt, an verbo, an facto quis declaret ſuam voluntatem? *l. non tantum 5. D. rat. rem hab.*

17 Ex ratione autem diſpoſitionis interpretanda & regulanda eſt diſpoſitio, *l. vlt. D. de her. inſt. d. l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de leg. 2.*

18 *l. cum quæritur 6. & paſſ. C. de inoff. teſt. l. Papinianus 8. §. quarta autem, D. eod.*

19 *d. l. 1. §. ſi impubere, D. de collat. bonor.*

20 *d. §. quarta autem.*

21 Eſt enim hoc plenũ triſtis & periculoſi euentus, *l. vlt. C. de pact.*

22 Intereſt enim cuiuſque, ne patrimonij ſecreta pandantur, *l. 2. C. de admin. pupill. præſt.*

23 Improbus enim eſt, qui ſolicitus eſt de hereditate viuentis, & contra ius gentium feſtinat, *l. 2. §. interdum, de vulg. & pupill. ſubſtitut. l. donari 29. alias l. quidam, §. donationem, D. de donat.*

24 *l. pen. ibi, quid enim, D. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. §. 1. D. de condict. cauſ. dat. l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. cred. l. 5. §. pen. D. de dol. except.* Parum autem intereſt, an maritus nullam dotem habeat, an vero tam exiguam *auth. præterea,* vbi DD. *C. vnde vir. & vxor.* Natt. *conſ.* 37. *num.* 4. Teſſ. *dec.* 182. *n. 2. in fin.*

25 Nihil enim vetat condemnationem ſtatim fieri, condemnationis vero actionem differri, *l. in lege 40. D. ad l. Aquil.*

26 Augetur enim vel minuitur legitima pro numero liberorum, & pro quantitate facultatum. *Nou. 36. de trient. & ſemiſſ. l. cum quæritur 6. & paſſ. C. de inoff. teſt.*

27 Grammat. *dec.* 101, *n.* 65. 66. *& ſeqq.* Menoch. *de arbitr. iudic. li. 2. caſ. 149. num.* 28.

28 Nam quod multi putant congruam cenſeri dotem, quæcunque à patre datur, Grammat. *d. dec.* 101. *n.* 68. *& ſeqq.* non pertinet ad hunc caſum, in quo pater promiſerat ſe dotem aucturum, agnoſcens, ſatis non eſſe congruam eam quam dederat.

29 Totum enim hoc arbitrio iudicis relinquendum eſt, vt tractat Menoch. *d. caſ.* 149. *n.* 34. poſt Barbat. *conſ.* 80. *in fin. lib.* 3. Afflict. *in cap. 1. num.* 11, *ex quib. cauſ. feud. amitt.*

30 Ex ratione poſita, *n.* 15. & 16. *de ſolut.*

31 Ne facta ad augmentum inducerent diminutionem, *leg. quæſitum 12. §. pen. de inſtr. leg.*

32 *l. vero 12. §. pen. de ſolut.*

33 *l. de fideicommiſſo 22. C. de tranſact. l. ſi pater puellæ 22. C. de inoff. teſt. l. pen. C. de ſolut.*

34 Nec enim poteſt dotis conditio deterior fieri ex poſtfacto, ne quidem per actum, *l. cum dos 7. & l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.* Itaque non eſt hac parte eadem ratio augmenti & diminutionis, vt nec *in l. deducta 58. §. pen. ad SC. Treb.*

35 Nihil enim certi poteſt conſtitui in re incerta, & ex facti circumſtantiis æſtimanda.

36 Semper enim creditur pater bonus vir, & æquus arbiter in cauſa liberorum, *l. nec in ea 12. in fin. D. ad l. Iul. de adult. l. vlt. C. de curat. furioſ.* Grammat. ſuprà citatus *n.* 28. niſi filia enormiter læſa ſit, Menoch. *d. caſu* 149. *n.* 15. Curt. Sen. *conſ.* 27. Iaſ. *conſ.* 133. *lib.* 4.

DEFINITIO V.

Differentia, quæ eſt in exactione dotis promiſſæ aut legatæ.

EX dotis, ſiue præſtandæ, ſiue augendæ promiſſione, quam pater non filiæ ſed genero fecerit, gener agere poteſt, filia non poteſt. [1] In legato ſecus eſt. Nam ſi genero dos legata ſit, filiæ non generi actio eſt, [2] quia in legatis illud tantum inſpicimus, cuius interſit, vt ſciamus cuius contemplatione teſtator legauerit. [3] Mulieris autem maximè & præcipuè intereſt habere dotem. [4] At in ſtipulationibus quærendum eſt qui ſtipulatus, & cui promiſſum ſit. [5] Nec ad rem pertinet, quod, etiamſi promiſſio nulla interuenerit, filia, quæ minus congruam dotem habuit; interpellare patrem poteſt, vt congrue dotetur. Id enim fit implorato iudicis officio, [6] quemadmodum ſi nulla dos ad huc data aut, aut promiſſa eſſet. [7] Sed vt ex promiſſione alius agat, quam cui promiſſio facta eſt, id fieri nullo modo poteſt. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. ſi pater marito 5. C. de ſecit.* Guid. Pap. *q.* 145. incip. *pater pro filia* 2.

2 *l. ſeruo legato 69. §. ſi teſtator, de leg.* 1.

3 *l. fideicommiſſa 11. §. plerunque & §. interdum, de leg.* 3.

4 *d. §. ſi teſtator,* cum dos ſit proprium filiæ patrimonium, *leg. 3. §. ſed vtrum, C. de minor. l. vlt. D. de collat. dot.*

5 quia alteri ſtipulari nemo poteſt, *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

6 Non vi actionis, quia filia non poteſt agere contra patrem, *l. 4. de iudic.* ne quidem ex cauſa dotis, vt ſcripſi in Rationalibus meis, *ad d. §. ſed vtrum,* contra Cuiacium.

7 quia paternum officium eſt dotare filiam, *l. vlt. C. hoc tit. l. capite 19. D. de rit. nupt.*

8 *l. quæcunque 11. D. de oblig. & act.*

DEFINITIO VI.

Vſuræ dotis, quæ promiſſa fuit à muliere, debentur ex die nuptiarum, non ex lapſu bienny. Secus ſi dos ab extraneo ſit promiſſa.

MElior interdum conditio eſt extranei, qui dotem promiſit, quam mulieris. Extraneus enim ſi doti ſoluendæ breuiorem diem non dixerit, non prius vſuras debet, quaſi ex mora quam biennium præterierit, quod Iuſtiniani conſtitutione in eam rem præfinitum eſt. [1] Mulier vero ex ipſo nuptiarum die moram facere intelligitur, [2] ſeque per conſequentias ad præſtationem vſurarum obligat, tametſi non ſint deductæ in ſtipulatum, ſi modo cum viro habitet qui ferat onera matrimonij. [3] Ibi enim dotem, aut ſaltem dotis fructum eſſe, neceſſe eſt, vbi ſunt onera matrimonij. *Ita in Senatu* tractatum in ea cauſa, de qua SC. 22. De iur. 16. Cal. Sept. 1592.

1 *l. vlt. §. præterea, C. de iur. dot.*

2 Ideoque & de domo mariti poteſt expelli ob non ſolutam dotem, Boër. q. 22. n. 1. & 5. Nec neceſſaria eſt hoc caſu mora illa legatis, de qua *in dict. §. præterea,* & de qua Aug. *in §. fuerat, verſ. unum tamen tene menti, inſt. de act.*

3 Debentur enim dotis fructus marito pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.* Atque ita diſputat Bartol. pro gloſſ. contra alios *in d. §. præterea,* & ibid. poſt eum Salycet.

DFINITIO VII.

Dotis promiſſio per patrem & matrem ſimul facta an & quando cenſeatur ex bonis etiam maternis facta eſſe?

NVbenti filiæ pater & mater ſimul vnam eandèmque pecuniæ quantitatem dotis nomine promiſerant, adiecta etiam clauſula, vt eam ſinguli inſolidum deberent, obligatis quoque in eam rem ſpecialiter bonis quibuſdam maternis. Tum ex ea cauſa iiſdem tabulis filia futuris parentum ſucceſſionibus renunciauerat. Placuit ita interpretandam promiſſionem, vt à ſolo patre dos conſtituta videretur, matris autem perſona adiecta, vt acceſſionis potius & fideiuſſoris vice fungeretur,[1] quam vt correa debendi conſtitueretur. Receptum enim eſt, vt quoties duo correi debendi fiunt pro negotio, quod ad alterum duntaxat pertinet, pro fideiuſſore habeatur is, ad quem res non pertinet.[3] Dotandi autem onus patri incumbit, non matri,[4] niſi ex magna cauſa[5] id eſt ſi pater adeo egenus ſit, vt de ſuo dotare non poſſit. Vnde illud quoque fit, quod Iuſtinianus conſtituit,[6] vt ſi iam delata filiæ materna hereditate pater dotem ipſi conſtituerit hoc addito, *tam ex paternis, quam ex maternis rebus*, de paternis duntaxat ſi ſufficiant dotaſſe videatur. Quam Iuſtiniani legem etſi Leo Imperator abrogauit,[7] ipſa tamen Leonis conſtitutio Iuſtinianeæ legis poteſtate victa nunquam obtinuit.[8] Planè ſicut congruam dotem, quam pater dare debet ex modo facultatum paternarum, æſtimamus.[9] Ita quod excedit, ex aliis quam paternis bonis promiſſum videri neceſſe eſt,[10] ſumpta videlicet ex comparatione dotis & paterni matrimonij coniectura voluntatis.[11] Sed etſi tantum dotem de ſuo aliis filiabus dare pater ſolitus probetur, nihil de modo facultatum ipſius vltra inquirendum erit, quippe quarum æſtimator alius magis idoneus non ſit quærendus,[12] niſi medio tempore inopinatus aliquis fortunæ impetus ſuperuenerit, qui facultatibus patri cladem intulerit.[13] Conſequens igitur eſt, vt, quo caſu tota dos ex bonis paternis conſtituta intelligitur, non ex maternis, renunciatio maternæ ſucceſſionis per filiam facta non valeat, etiamſi iuriſiurandi vinculum acceſſerit, quaſi ſine cauſa facta, nullóque æquitatis colore ſubnixa,[14] nihil obſtante pontificia conſtitutione,[15] cui nimirum locus hoc caſu eſſe non poteſt.[16] Nam & cum aliquid filiæ datum eſt, vt renunciet futuræ dotantis ſucceſſioni, ſi læſio enormis nedum enormiſſima interceſſerit, conſtat poſſe illam impetrata abſolutione reſtitui in integrum, non ſolum ſi minor fuerit, ſed etiam ſi maior, ne iuſiurandum, quod æquitatis vinculo ſuſtineri conuenit, iniquitati tuendæ deſeruiat.[17] Ex quo apparet non eſſe perpetuo & indiſtinctè verum, quod quibuſdam placet,[18] Iuſtiniani legem, quæ induxit vt dotis promiſſio, facta ex bonis paternis & maternis, de ſolis paternis ſi ſufficiant facta cenſeatur,[19] non procedere ſi maternæ quoque ſucceſſioni renunciatum ſit. Nihil enim prodeſſe patri aut nocere filiæ debet renunciatio maternæ ſucceſſionis, niſi cum ad eliciendam eam aliquid ex maternis bonis erogatum eſt:[20] potiúſque renunciatio ex promiſſione, quam promiſſio ex renunciatione æſtimari debet.[21] Quod vero iidem addunt,[22] non eſſe etiam locum conſtitutioni, ſi ex perſona, ad quam ſpectant bona, ex quibus dotem ſe promittere pater dixit, conſentiat, in extraneo quidem, cui libera contradicendi poteſtas eſſet, admitti fortaſſe poteſt.[23] At in perſona vxoris, aut filiæ non eſt probabile, quas pudor impedit, paternáque aut maritalis verecundia, ne reſiſtere & contradicere poſſint.[24] *Ita Senatus* pro illuſtri Domina Ludouica de la Chambre, vxore Domini Comitis de Monreal, contra Dominos Marchionem Comitem & Vicecomitem de le Chambre fratres, 4 Id. Iun. 1593.

1 quoniam hodie valent huiuſmodi renunciationes, ſi ſint iuratæ, *ex c. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 Bald. Nouell. *in tract. de dot. part. 6. priuil.* 3 *n.* 3.

3 Bart. *in l. reos* 11. *D. de duob. reis, & ad Auth. hoc ita, C. eod. ex leg. uxori* 17. *§. vlt.* vbi Caſtr. *D. ad SC. Velleian.* Corneus *conſ.* 123. *n.* 4. *&* 5. *vol.* 1. *& conſ.* 316. *n.* 3. *&* 4. *vol.* 4. Vide tamen quæ contra ſcripſi *lib.* 11. *Coniect. cap.* 1.

4 *L. capite* 19. *alias l. qui liberos, D. de rit. nup. l. cognouimus* 19. *C. de hæret.*

5 *L. neque mater* 14. *C. de iur. dot.*

6 *In l. vlt. C. hoc tit.*

7 *Nouell.* 21.

8 Vtimur enim eo iure, quod Iuſtinianus conſtituit *in d. leg. vltim. C. hoc tit.*

9 *L. quæro* 60. *l. cum poſt* 66. *§. gener. & §. nuptiis, D. de iu. dot.*

10 *Arg. & ideo* ‑. *§. vlt. D. in rem verſ.* * Adde idem eſſe ſi filia patri legitimè conſentiat: Campeg. *de dot. part.* 1. *q.* 16. vbi vide alias limitationes.

11 *Arg. l. quidam* 30. *de legat.* 2.

12 Solent enim patres familias frugi facere patrimonij ſui æſtimationem, *l. cum pater* 77. *§. pater qui filio, de leg.* 2.

13 Id enim euenit plerumque, *Auth. ſed quamuis, C. de rei uxor. act. l.* 4. *D. vt in poſſ. legat.*

14 Nam contra eum, qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa ſemper datur doli exceptio, *l.* 2. *§. circa, D. de dol. mal. except.*

15 *In cap. quamuis pactum, de pact. in* 6.

16 *Argu.* ſumpto ex illis verbis, *accepta dote à contr. ſenſ.* Anchar. ad eum locum *not.* 2. *& conſ.* 19. *in princ. in l. pactum dotal.* 3. *C. de collat.* & ibid. poſt eum Dec. *n.* 7. *Ita Senatus* pro Peroneta Grange, 14. Calend. Iulij 1611.

17 Dec. *conſ.* 551. *n.* 2. Didac. Couarr. poſt Dec. & alios innumeros *ad d. cap. quamuis.*

18 Crauet. *conſ.* 84. *vol.* 1. *num.* 4.

19 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

20 Vide Iaſ. *ad l.* 1. *num.* 23. *D. ſolut. matrim.*

21 *d. cap. quamuis pactum.*

22 Idem Crauet. *d. conſ.* 84. *n.* 6. *vol.* 1.

23 Sibi namque imputet qui non contradixerit cum poſſet, *arg. l. qui patitur* 18. *D. mandat. l. ſi fideiuſſor* 26. *§.* 1. *D. de pignor.* Not. *ad l. Caius* 39. *D. de pign. act.*

24 *Arg. l.* 1. *§. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt.* * Aliquando tamen accidit vt imputetur ei qui potuit & debuit contradicere, etiamſi non potuit contradicere ſine verecundia. Anton. Gabriel. *commun. opin. concl.* 3. *de præſumpt. n.* 15.

DEFINITIO VIII.

Dos, quamuis ab vtroque parente in ſolidum promiſſa, ſoli tamen patri imputatur, ſi paternarum facultatum modo reſpondeat.

DOs ab vtroque parente communi obligationis vinculo promiſſa, ſi non excedat eam quantitatem, cui paternarum facultatum modus reſpondeat, non eo minus ex ſolis patris bonis promiſſa videtur,[1] quod aduerſus matrem filia vel eius maritus de dote egerit, & ex actione condemnationem, ex condemnatione exactionem retulerit. Quandoquidem fideiuſſionis nomine mater conueniri potuit,[2] & quidem perinde vtiliter & efficaciter, ac ſi dotandi munus vel inuita ſubire debuiſſet, quia ad eam mulieris interceſſionem, quæ pro dote facta eſt, Senatuſconſulti Velleiani poteſtas non extenditur,[3] ſicut nec Nouella Iuſtiniani conſtitutio in fauorem mulierum lata.[4] Nec mutabit, quod agens filia vel eius nomine gener dixerit in iudicio vniuerſam dotem ex maternis bonis deberi, quaſi non ſit ei permittendum variare,[5] ſi poſtea totam dotem patri ex contrario imputare velit. Nihil enim prohibet, quo minus & ex bonis matris tota debeatur, & ſoli patri imputetur, matre ſcilicet non niſi fideiuſſorio nomine obligata.[6] Quod apparebit euidentius, ſi ponas, eodem Senatuſconſulto, quo mater condemnata eſt, reiectum ei regreſſum aduerſus maritum, aut mariti heredes. Solet enim regreſſus hic fideiuſſoribus dari,[7] non correis debendi, niſi quatenus vice mutua videntur fideiuſſiſſe.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. præced.*

2 Nec enim nouum eſt, vt etiam ex pluribus correis debendi alter

alter fideiuſſoris loco habeatur, maxime ſi id actum ſit, *leg. reos* 11. *in princ. vbi not. D. de duob. reis.*

3 *L. ſi dotare* 12. *l. vlt C. ad SC. Velleian.*

4 *Nou.* 134. *c.* 8. vnde ſumpta eſt. *Auth. ſi qua mulier, Cod. eod. tit. ad Velleian.*

5 Cum in iudiciis quaſi contrahatur, *vulg. l.* 3. *§. idem ſcribit, D. de pecul.*

6 quod enim fideiuſſor debet, ſoluit quidem de ſuo, ſed tanquam poſtea repeti turus.

7 Per actionem mandati, *leg. ex mandato* 20. *§.* 1. *& paſſ. D. mandat. l. cum lex* 46. *& paſſ. D. de fideiuſſ.*

8 *L.* 1. *alias l.* 2. & ibi Bart. & cæteri, *C. de duob. reis.* Vide quæ ſcripſi latiſſimè, *lib.* 1. *Coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO IX.

De dote ducta conſtante matrimonio inſcio ſocero, qui bona ſua pro dote dotiſque augmento obligauerat, an etiam pro dotis auctæ incremento ſocer eiúſque bona teneantur?

PAter filio vxorem ducenti, dotémque accipienti conſenſerat, déque ſuis bonis augmentum dotis conſtituerat, & in eam rem, vt fieri ſolet, bona ſua omnia obligauerat.[1] Conſtante matrimonio filiæ pater dotem auxerat, eique teſtamento certam pecuniæ quantitatem legauerat ſoluendam genero, vt in dotem conuerteretur. Eam gener acceperat, dotiſque eſſe voluerat inſcio patre ſuo. Non erat dubitationi locus, quin pro portione auctæ dotis ipſum quoque augmentum, de quo in tabulis dotalibus conuenerat, augeri oporteret.[2] Eſt enim conſuetudinarium, debetúrque non ſolùm citra vllam conuentionem, ſed ita etiam, vt nulla conuentione fieri poſſit, ne debeatur.[3] Sed de illo non ineleganter quærebatur, an mariti pater eo nomine conueniri poſſet? Quidam putabant non poſſe, propterea quod eo inſcio dos aucta eſſet, iniquumque videretur, ignorantis aut inuiti patris duriorem fieri conditionem,[4] qui certis legibus, nec niſi ad certam vſque quantitatem filij nomine obligari ab initio voluiſſet.[5] Aliqui quid dicemus, ſi dos adeo in immenſum excreuerit ob liberalitatem ab aliquo in mulierem collatam, aut ex cauſa fortaſſis opulentiſſimæ hereditatis ad mulierem deuolutæ, vt augmento præſtando ſoceri facultates ſufficere non poſſint?[6] An cogemus patrem, amiſſo iam filio, totius præterea patrimonij ſui iacturam facere, & ob præſtitum à ſe ex bona fide paternæ pietatis officium perpetua egeſtate laborare?[7] Alij contra dicebant, obligationem illam, quæ pro dotis augmento contrahatur, eſſe acceſſoriam, & conſequentem obligationi, quam pater filij nomine dotem accipiendo vltro ſuſceperat. Nec poſſe mariti patrem recuſare, poſteaquam matrimonio conſenſerat, vt eas omnes obligationes in ſe ſuſciperet, quæ ex cauſa matrimonij penderent.[10] Proinde quemadmodum prohibere non potuiſſet, quo minus etiam conſtante matrimonio dos augeretur,[11] ita neque poſſe illum aucta dote recuſare, quo minus pro eius dotis auctæ portione præſtet augmentum de ſuo, ſi alia bona filiusfamilias non habeat, ex quibus ſumi poſſit.[12] Nam ſi haberet, dubitandum non eſſet, quin ex iis prius ſatisfieri mulieri oporteret, in eoque ſaltem patri ſubueniri, vt non niſi in ſubſidium teneretur.[13] Itaque parum referre videbatur, an ſciente, vel ignorante patre maritus doté augeri cóſtante matrimonio voluiſſet. Cur nó enim ignorante patre fieri potuit, quod eo quoque inuito fieri potuiſſet?[14] Alioqui videretur decepta mulier, quam credibile eſt non aliter filiofamilias nupturam fuiſſe, quam ſi ſoceri potius, quam mariti facultates & patrimonium intuita eſſet.[15] Niſi quis dicat non potuiſſe cogi maritum, vt dotem conſtante matrimonio augeri pateretur.[16] Ideoque non ei permittendum fuiſſe, vt augeri patiendo deteriorem faceret conditionem patris ignorantis, non magis, quam ſi nouum illud incrementum, quod pro aucta dote petitur, ex conuentione duntaxat, non etiam ex conſuetudine deberetur. Quo caſu certum eſſet, nullam mulieri ex conuentione cum marito facta aduerſus ſocerum actionem quæri poſſe.[17] At hoc nimis durum eſt. Quid enim ſi quod mulieri conſtante matrimonio obuenit, eâ legé datum fuit, vt doti cederet?[18] An iniquum eſſet priuari eam commodo relicti, itemque maritum fructu amplioris dotis ob id ſolum, quod pater dotem augeri nollet, ne ad maioris quantitatis augmentum ſe obſtringeret?[19] Quid item ſi filiæ pater ſibi conſcius minorem à ſe dotem filiæ conſtitutam, quam quanti eſſe legitima deberet, teſtamento legauerit filiæ quantum ad ſupplendam legitimam deeſſe videbatur, & ea lege, vt quantitate illa dos augeretur, quaſi quæ antea minus congrua fuiſſet?[20] Quid ni liceat filiæ & marito legatum agnoſcere, vt inuito ſocero?[21] Aut quis ſocerum propitiis auribus audiat nolentem pati, vt filij ſui vxor eam dotem habeat, quam ipſe vxoris pater congruam eſſe putauit?[22] Denique quis credat in fraudem ſoceri relictum eſſe mulieri dotis nomine, quod ipſi conſtante matrimonio obuenerit, vel auctam ab eo dotem, vt eo magis ſocer læderetur?[23] Fraude vero non interueniente cur permittamus ſocero, vt de dote bona fide aucta conqueratur?[24]

Itaque in hanc ſententiam proclinior erat Senatus noſter, dum ne vſque adeo immoderata dos proponeretur, vt ex æquitate aliud conſtitui oporteret.[25] Nihildum tamen deciſum fuit. *Ita tractatum eſt* pro N. Catherina de Lallée vidua domini Senatoris de Baulmour, contra dominum de la Fontaine magiſtrum Computorum, 6. Id Mart. 1594.

1 quæ etiam tacitè obligata intelliguntur hoc ipſo, quod pater nuptiis filij conſentit, *l. ſi cum dotem* 22. *§. tranſgrediamur,* & ibi DD. *ſolut. matr. l.* 1. *C. de filiisfam. & quemadm. pro iis pat. teneat, li.* 10 *tit.* 60.

2 Nam & conſtante matrimonio dotem augeri poſſe conſtat, *l. vlt. C. de donat. ant. nupt.*

3 Tanquam quod ſit pars & quota dotis.

4 Exemplo ſcilicet dotis, de qua *in l. Atiliicinus* 17. *D. de pact. dot. iunct. l. inter ſocerum* 26. *§. cum inter D. de pact. dot. l. etiamſi* 8. *Cod. de iur. dot.*

5 *Arg. l.* 2. *D. quod vi aut clam, l. non debet alteri* 74. *de regul. iur. cum ſimilib.*

6 *Arg. l. vero procuratori* 12. *§. ſon. D. de ſolut.*

7 Nemo enim credendus eſt voluiſſe obligari in immenſam, & immodicam quantitatem, *l. ſi libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert.*

8 *Contra l. iure ſuccurſum* 6. *D. de iur. dot.*

9 Pendet enim ex conſtitutione & proportione dotis, quæ ſi nulla eſſet, neque augmentum vllum eſſe poſſet.

10 Nimirum ex vulgari iuris brocardico, quod habet eum qui vult antecedens velle etiam videri quicquid eſt conſequens neceſſario. *d. l.* 1. *C. de filiisfam. & quem. pro iis pat. ten. & d. §. tranſgrediamur.*

11 *d. l. vlt. C. de donat. ante nupt.*

12 Cum ſciuerit pater, aut ſcire debuerit, non poſſe augeri dotem, quin ipſum quoque dotis augmentũ hoc ipſo augeatur. Itaque debuit cautius negotiari & ſaltem paciſci, ne pro dotis augmento ſupra certam quantitatem teneretur, quanquam eo quoque caſu de pacti virib. dubitari poſſet, *arg. d. l. Atiliicinus.* & eius quod dictũ eſt *n.* 4. 5.

13 Obligatio enim patris ſubſidiaria eſt, & quaſi fideiuſſoria, *d. §. tranſgrediamur*

14 *L. qui poteſt* 26. *de reg. iur.*

15 *d. §. tranſgrediamur, & arg. l. hinc quæritur* 19. *§.* 1. *& l. & ancillarum* 25. *§. vlt. D. de pecul.*

16 Cum inuito beneficium non detur, nec beneficio decipi aut onerari quem oporteat, ſed adiuuari, *leg. in commodato* 17. *§ ſicut. D. commod. l. hoc iure* 19. *§ non poteſt. D. de donat. l. inuito* 69. *de reg. iur.*

17 Eſt enim regula generalis, conuentiones inter alios factas aliis nec prodeſſe nec obeſſe, *l. ſi vnus* 27. *§. facta, verſ. ante omnia, D. de pact.*

18 *Vt in l. ſeruo legato* 69. *§. ſi teſtator, de leg.* 1. *l. Titio centum* 71. *§. Titio genero, de cond. & demonſtr.*

19 Eſſet enim hoc propemodum mutare conſilium in alterius iniuriam, quod fieri nunquam poteſt, *l. nemo poteſt mutare* 75. *de reg. iur.*

20 Scilicet ad impediendum, ne filia ageret ad ſupplementum, vel dotis vel legitimæ, quod alioqui facere poſſet, *l. quoniam nouella* 29 vbi DD. *C. de inoff. teſt.*

21 Nam nec poſſunt vltimæ voluntates pendere ex tertij voluntate, *l. illa inſtitutio* 31. *D. de her. inſt*

22 Nec enim prohibendus eſt pater bonum conſilium capere pro filia & ſatisfacere officio paterno ac legibus, quod vtique non aliter ab eo factum videri poteſt, quam ſi congruam dotem filiæ dederit, *l.* 29. *D. de rit. nupt.*

23 Ex eo ſiquidem, quod fit ſecundum leges, & ex officio pietatis paternæ, nemo niſi malignè ac improbe fraudis ſuſpicionem & coniecturam capere poſſit, *arg. l. ſi extraneus* 33. *de iur. dot.*

24 Nam & quæcunque bona fide geſta probantur, tum quoque rata haberi debent, cum iuris ratio repugnat, tametſi ex eo fiat, vt alius quoque lædatur, *argument. leg. quoties* 44. *D. de acquir. hered. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2.

25 *Arg. d. l. ſi libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert.*

DEFINITIO X.

Dos à ſola matre promiſſa pro bonis paternis & maternis, neque ex ſolis paternis promiſſa intelligitur, neque ex ſolis maternis, ſed ex vtriſque ſimul.

QVod Iuſtinianus conſtituit, vt pater, qui dotem filiæ dedit, ſiue ſimpliciter dare ſe dixerit, ſiue hoc etiam addito, *pro bonis paternis materniſque*, non niſi de bonis ſuis dotaſſe videatur, ſi ſubſtantiam in id idoneam habeat, [1] non ſimiliter locum habet in matre. Legis enim ratio eſt, quod paternum officium ſit, vt filiam dotet: Quæ ratio, tantùm abeſt, vt matri conueniat, vt ex contrario matrem excludat apertiſſimè. [2] Igitur ſi mater filiæ nubenti dotem promiſerit aut dederit pro iuribus omnibus, quæ filia ſuper bonis paternis materniſque habere poterat, nõ ideo tamen de ſolis maternis conſtituta dos videbitur. Quamuis tantundem ex maternis ſolis debeatur, quantum dotis nomine promiſſum aut datum eſt,[5] neque rurſum ex ſolis paternis,[6] ſed ex vtriſque ſimul. *Ita Senatus* in eadem cauſa, de qua SC. 15. & 16. ſupr. de ſecund. nupt.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*
2 *L. capite 19. alias l. qui liberos, D. de rit. nupt.*
3 Neque enim hoc officium ad matrem vllo modo pertinet, niſi ex magna cauſa, vt diximus *Def 7. n. 4. 5. ſ. eod.*
4 Quomodo de ſolis paternis conſtituta videretur, ſi talis conſtitutio à patre facta eſſet, *d. l. vlt. C. hoc tit.*
5 Supereſt enim actio ad ſupplementum, non dotis, ſed legitimæ, ſi plus ex maternis bonis filiæ debeatur.
6 Cum dos conſtituta ſit ab ipſa matre, nec minus pro maternis
7 *arg. l. reos, 11. §. cum tabulis, ff. de duob. reis, l. ſed etſi, 25. §. adeo autem verſ. tertia vtrique, D. de* [illegible] *et. her.* Nec ſimile eſt quod Paulus tractat *in l. Neſennius, 34. in fin. ff. de neg. geſt.*

DEFINITIO XI.

Dos promiſſa filio ſoluenda eſt patri, ſi cum eo filius habitet, ſin ſecus, ipſi filio, quamuis in poteſtate conſtituto.

CVm quæritur, an dos filiofamilias promiſſa ipſi ſoluenda ſit, an patri, ſequimur diſtinctionem illam, quæ & interpretibus magis communiter probata eſt, an filius vna cum patre habitet, an ſeparatim? Vt ſi cum patre, ſoluenda ſit patri, ſin minus ipſi filio: [1] Perpetuum enim eſt, vt ibi dos eſſe debeat, vbi ſunt onera matrimonij. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 7. ſuper. Nec filius pro patre, aut pater pro filio.

1 Ferrarienſ. poſt Bart. & alios, *in form. libell. quo vxor. agit ad dot. in verb. vxor, num. 6.*
2 *L. ſi is qui 56 §. ibi dos, ff. de iur. dot. l. ſi cum dotem. 22. §. tranſgrediamur ſolut. matrim.*

DIFINITIO XII.

Dos promiſſa, nec dum ſoluta, quando & quatenus habeatur pro ſoluta.

FAcilius eſt dos vt promiſſa pro ſoluta habeatur, quam vt ea, quæ nec data nec promiſſa eſt, intelligatur promiſſa, [1] ſcilicet in vtilitatem mariti, cui ſolui debuit, [2] non etiam mulieris, quæ fuit in mora ſoluendi. [3] Itaque eam dotis partem, quam ex ſtatuto vel conſuetudine lucrari maritus debet, perinde lucrabitur, ſi dos ſibi tantum promiſſa ſit, ac ſi iam ſoluta fuiſſet. [4] At non æquè mulier donationem propter nuptias lucrari debebit ob ſolam promiſſionem dotis, ſi per eam ſteterit, quo minus dos marito ſolueretur. [5] Sed tamen quod ad conſuetudinarium illud dotis augmentum apud nos receptiſſimum, alio iure vtimur, vt ſiue promiſſa tantum, ſiue ſoluta dos fuerit, ſiue à muliere, ſiue à patre aut donatore, aut etiam à mulieris debitore, augmentum illud mulieri omnimodo debeatur. [6] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Boër. q. 22 n. 7. poſt innumeros alios ibidem citatos.
2 Idem Boër. *ibid. n. 12.* poſt Ioan. Campeſium *in tr. de dot. § part. q. 14.* Intellige tamen, niſi ſtatutum loquatur nominatim de dote ſoluta, vt caſu quem tractat Boër. *n. 8.* Bart. *in l. iubemus. §. ſane. C. de ſacroſ Eccleſ.*
3 *§. pen. Auth de non elig. ſecund. nub. l. pollicitationem, C. de don. ante nupt.* Boër. *vbi ſ. n. 16.* poſt Guid. Pap. *conſ. 19.*
4 Boër. *d. n. 12.*
5 Cuman. & Socin. *in l. de diuiſione, &* Caſtr. *in l. ſi marito, §. 1. ſolut. matr.* Boër. *d. n. 16.* vbi rationem reddit, vt inter coniuges ſeruetur æqualitas.
6 Vide Defin. 1. ſ. *tit. prox.* & Boër. *vbi ſ. n. 19. 20. 21.*

DEFINITIO XIII.

Pater non tantùm ſemel, ſed iterum quoque tenetur dotare filiam, quæ ſine culpa ſua dotem amiſit.

PAter tenetur dotare filiam, quæ ſemel dotata licet congrue, dotem amiſit ſine culpa ſua. [1] Non idem eſt in patrono Eccleſiæ, qui eam ſemel dotauerit, neque enim iterum dotare illam cogitur, quia dotandi officium vltro ſuſceperat ab initio. Pater vero dotandi neceſſitatem habet. [3] *Ita* tractatum eſt. *Sine die.*

1 *Not. ad l. vlt C. hoc tit. & ad Auth. ſed quamuis, C. de rei vxor. act.*
2 Cum Eccleſiam aliquam dotare nemo cogatur, & ſit huc mera dotantis liberalitate, vnde inductum eſt ius patronatus, vt eo veluti præmio inuitentur homines, etiam laici ad Eccleſias dotandas, *tot. Extr. de iur. patron.*
3 *l. capite quinto 19. D. de rit. nupt. d. l. vlt. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem poteſt.

QVi cum mulieri nubenti aut nihil aut minus deberet, paſſus tamẽ eſt ſe ab ea delegari marito, eique cauerat ſe ſoluturum, ſi poſtea ex huiuſmodi promiſſione conueniatur, non eſt audiendus ſi velit computare. [1] Sed ſi quid indebitum, vel promiſerit vel ſoluerit, aduerſus mulierem agere debet, quæ delegauit, non aduerſus maritum, qui ſuum recepit. [2] *Sine die.*

1 Hoc eſt, allegare ſe vel nihil vel minus debuiſſe. Qui enim patitur ſe delegari, videtur remittere omnes exceptiones quas habuit aduerſus delegantem. *l. ſi quis de. egauerit* [illegible] *D. de nouat.*
2 Quique non eſt decipiendus, cum non fuerit ducturus vxorem indotatam, *l. ſi donaturus 9. §. 1. D. de cond. indeb. cauſ. dat. l. pure 5. §. vlt. D. de dol. mal. except. l. Titio 62. D. de iur. dot.*

TIT. VII.

DE IVR. DOT.

DEFINITIO I.

Poteſt peti augmentum dotis etiam non ſolutæ, adeoque tota dos reſtituenda eſt à marito, etiam non ſoluta ſi modo maritus de ea fidem habuerit.

DOTEM, quam pater patruúſque tanquam correi debendi nubentis nomine diuiſis præſtationibus ſoluẽdam promiſerant, nec integram ſoluerant, mulier ab heredibus mariti integram, totiúſque dotis promiſſum augmentum repoſcebat, eo prætextu, quod de tota dote fidem habuiſſe maritus

maritus videretur, [a] qui dotem exigere ſuo tempore noluiſſet: [b] neque recuſabat, quo minus iis actionibus, quas aduerſus patrem patruumque habebat, cedere iuberetur. [c] Heredes contradicebant, propterea, quod parcendum eſſet marito, qui neque ſocerum egenum affinitatis veneratione parentis loco habendum, [d] neque patruum ex liberalitate ſua conueniẽdum, [e] præcipitaſſet abſolutionem. [f] Senatui placuit nihil ab heredibus mariti, niſi quod ipſe viuus exegiſſet, reſtitui debere, ſed tamen non eo minus integrum totius dotis augmẽtum iudicio de dote mulieri ſoluendum eſſe, [g] quod non tam propter dotem, (licet ex dotis comparatione) quam propter deflorationem, vt aiunt, & in virginitatis præmium, [h] moribus noſtris etiam non promiſſum nubenti deberetur. *Ita Senatus* 16. Iulij 88. Iunc SC. 15.16.17. J.

1 Dos enim, de qua fides habita eſt, pro ſoluta habetur, *arg. leg. quod vendidi,* 9. *De contrah. empt. l. fundi partem, eod.* Guid. Pap. q. 575.

2 Boër. q. 22. n. 15. Bart. *conſ.* 133. *ex § fin. Nouell. vt ex act. inſt. dot.* Idem Boër. n. 5. *ex l. doce ancillam* 6. *C. de rei vind.*

3 Neque enim denegare poteſt ceſſionem, quæ ſine diſpendio ipſius futura eſt, *l. in creditore* 38. *D. de euict.*

4 *l. quia parentis* 36 *D. ſolut. matr.*

5 *l. Neſennius* 31. *§. vlt. D. de rei vind.*

6 *l. ſi extraneus* 33. *D. hoc tit.* quæ tum habet locum, cum promiſſor dotis lapſus eſt facultatibus.

7 Ex *d. l. ſi extraneus* quæ oſtendit aliud dici debuiſſe, ſi dos à neceſſario mulieris debitore promiſſa fuiſſet.

8 Facit quod notat Salyc. *in l. ſi conſtante, C. de don. ante nupt.* Guid. Pap. *d. q.* 165. Boër vbi ſ. *n.* 7. *&* 9. *&* 19. 20. *&* 38. vbi hoc refert ad conſuetudinem potius, quam ad iuris rationem, Guid. Pap. q. 430.

9 Sufficit tamen contractum eſſe matrimonium per verba de præſenti, licet nulla ſit ſubſecuta copula, *l. cui fuerit*, vbi Socin. *de cond. & demonſtr. l. nuptias*, vbi Dec. *de reg. iur.* Boër. poſt alios multos, *d. q.* 22. *n.* 33. *&* 35. vbi tamen requirit, quod mulier fuerit traducta ad domum mariti, & quod vir cum ea cubuerit ex Dec. *conſ.* 210. Niſi conſuetudo ſit in contrarium, inquit idem Boër. *d. q. n.* 34. vide *l. cum hic ſtatus* 32. *§. ſi quis ſponſam. de don. int. vir. & vxor. l. cum te. C. de don. ante nupt.* Iunge *Defin.* 16. J. & *Defin.* 8. J. *de dot. cauſ. non numer.*

DEFINITIO II.

Quantum interſit inter reſtitutionem & aſſecurationem dotis.

INter dotis reſtitutionem & indemnitatem, quam aſſecurationem vocant, hoc intereſt, quod mulier vergente ad inopiam marito petens indemnitati dotis conſuli, cogitur ex mariti bonis tantum accipere, quantum boni viri arbitratu ad concurrentem vſque dotis quantitatem, largiore tamen facta æſtimatione, [1] ſufficere videbitur: nec præterea petere quicquam poteſt. [2] At quæ ſoluto iam matrimonio petit reſtitutionem, eoque nomine pignora longe pretioſiora, aut etiam ſi voles bona mariti omnia, ſiue tacitè duntaxat, ſiue etiam expreſſe obligata perſequatur, non niſi oblata ſibi ſolutáque dote integra repellitur. [4] Cuius diſſimilitudinis ratio illa eſt, quod mulieri conſtante matrimonio agenti dos ſolui nequeat, etiamſi maximè velit, maritúſque & creditores conſentiant, [5] ne dotalis pecuniæ poſtmodum amittendæ periculum incurrat, quæ id agit, vt dotem in toto collocet, [6] quodque non tantum vxori, ſed etiam communibus ex eo matrimonio liberis eodẽ remedio cauẽdũ ſit, quos ex pignorum fructibus ali oportet: [7] quam ob cauſam, nec in bonis mobilibus nec in iis immobilibus, quorum nullus aut perexiguus fructus ſit, mulieri conſuli debet, vt nec in pretioſioribus, ſed in mediocribus. [8] Itaque æquum eſt ſuccurri per legem creditoribus, qui per ius offerendi ſibi ipſis ſuccurrere non poſſint. [9] Poſtquam vero ſolutum matrimonium eſt, reſtitui dos & poteſt & debet. [10] Ideoque ſicut communi cæterorum creditorum iure mulier vtitur, ita imputare ſibi debet is, à quo pignora euincuntur, ſiue poſterior creditor, ille ſit, [11] ſiue nudus poſſeſſor, [12] cur oblata dote pignorum dotalium vinculum non diſſoluat. Donationis propter nuptias augmentique dotalis, quo vtimur eadem quæ dotis hac parte cauſa eſt. [13] *Ita Senatus* 4. Id. Aug. & 6. Cal. Sept. 1588.

1 Idem eſt quod ait ſtatutum Sabaudiæ, *ad largam æſtimationem.*

2 *L. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit. l. ſi conſtante* 24. *D. ſolut. matr.*

3 Id eſt, nihil cæterorum bonorum, quæ dotis quantitatem valore excedunt.

4 Scilicet iure communi, quo vtuntur creditores omnes hypothecarij, *l. quamdiu* 6. *C. de diſtr. pign. l. creditoris* 8. *D. eod. l.* 2. *Cod. debit. vend. pign. imp. non poſſ.*

5 Niſi ex certis cauſis, de quibus *in l. quamuis* 20. *D. ſolut. matr. & in l. vnic. C. ſi dos conſt. matr. ſolut. fuer.*

6 Fragilis enim & lubrica res eſt pecunia, quæ facilè perire poteſt, *l. ſi chorus.* 79. *§.* 1. *de legat.* 3. *l. lex quæ* 22. *ad fin. C. de admin. tut.* Alia tamen ratio affertur *in d. l. vnic. C. ſi dos conſt. matr. ſolut. fuer.* quod dotis reſtitutio facta conſtante matrimonio habeat inſtar donationis, quæ prohibita eſt inter coniuges. Eadem ratio ponitur *in Nouell.* 22. *de nupt. c.* 36. incip. *dotes autem.*

7 *d. l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.* Itaque hæc hypotheca non habet illã conditionẽ, quã habẽt cæteræ, ſi debitũ non ſoluatur. *l. grege* 13. *§. etiam, D. de pignor. l. Paulus* 16. *§.* 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

8 *Not. ad l. vbi adhuc. & ad d. l. ſi conſtante* 24. *D. ſolut. matr.*

9 Quomodo poſſent ex ratione iuris communis, ſi lex non reſiſteret *d. § etiam, & d. l.* 16. *§.* 1.

10 *Tot tit. D. & C. ſolut. matrim.*

11 Nam & poſterior creditor cogitur offerre, vt ſui pignoris ius confirmet. *l.* 1. *l. prior* 5. *C. qui potior. in pign. hab.*

12 Non enim quærendum eſt de iure poſſeſſoris, cum tollatur ius creditoris ſoluto pignore, *d. l.* 16. *§.* 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

13 Nam & in cæteris eadem ratio eſt dotis & augmenti *l. inter ſocerum* 20. *§. cum inter, de pact. dotal. l. etiamſi* 8. *C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Aſſecuratio dotis facienda eſt non tantùm pro ſumma dotali, ſed etiam pro ſumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præſtandum poſterioribus creditoribus.

SVperioribus conſequens eſt, vt, ſiue mulieris procurator, ſiue mulier ipſa conſenſerit, vt conſtante matrimonio dos in pecunia reddatur, non debeat ea res nocere mulieri, [1] at potius iuſtam præbeat cauſam reſtitutionis in integrum, ſi à muliere petatur reſtitutio; quæ tamen nec neceſſaria eſt. [2] Sic & idem admittendum eſt in ſumptibus litis, quos propter inopiam mariti pro dote conſeruanda mulierem aduerſus creditores prorogare oportuit. Nam eorum quoque nomine ex mariti bonis, non in pecunia ſatisfieri mulieri æquũ eſt, ne alioqui dos minuatur. [3] Itaque cùm Senatuſconſulto ſic decretum fuiſſet, mulier autem eiúſve procurator in executione iudicati conſenſiſſet, vt eos litis ſumptus condemnatus creditor ſolueret in pecunia numerata, mulieri poſtea ſuccurſum fuit, ne pecuniam pro pignore accipere cogeretur: [4] non enim habet hæc hypothecaria conditionem illam, quam habent cæteræ. Si pecunia non ſoluatur. [5] Cúmque rurſus is, qui iudicato exequendo datus fuerat, poſterioribus mariti creditoribus bona quædam addixiſſet, licet addito eo, vt nullum ex eiuſmodi addictione præiudiciũ fieret mulieri, quod ad monetæ augmentum, litiſque ſumptus pertineret, [6] appellantem ab executore mulierem Senatus audiendam putauit, quod ei omnino & ad quadrantem vſque ſatisfieri neceſſe eſſet, priuſquã vlli ex poſterioribus creditoribus locus daretur. [7] Neque enim parum intereſt mulieris, bona ſibi obligata interim non alienari, quod alienatione facta difficilior ei multóque diſpendioſior futura ſit pignoris perſecutio. [8] *Ita Senatus* 14. Cal. Dec. 1588. & 17. Cal. Aug. 1591.

1 Ipſo enim iure nullus eſt conſenſus, per quem fieret deterior dotis conditio, tanquam qui præſtitus ſit contra leges, *leg. Attilicinus* 17. *D. de pact. dot.* & poteſt quis etiam contra proprium factum venire, cum factum eſt ipſo iure nullum & contra leges, Not. *in l. cum à matre, C. de rei vind.*

2 Non enim poteſt neſſaria eſſe reſtitutio aduerſus id quod ipſo iure non tenet, *l.* 2. *l. ſiquidem* 11. *Cod. de præd. minor. l. in cauſa* 17. *D. de minor.*

3 Amiſſa ſcilicet pecunia, quam mulier ob eam cauſam exempiſſet, vt dixi *Def. præc. n.* 6.

4 Plus enim cautionis eſt in rem, quam in perſonam, *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.* quamuis poſſit dos quæ conſiſtit in corporibus conuerti in pecuniam, cum id mulieri vtile eſt, *l. ita conſtante* 26. *& ſeq. l. ſiue generalis* 61. *§.* 1. *D. hoc tit.*

5 *L. grege* 13. *§. etiam, D. de pignor. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. l. ſi rem* 9. *§. emtor* 2. *de pign. act. l. ſen. §.* 1. *de except. rei iud.*

6 Quæ adiectio videbatur illæſum mulieris ius conſeruare, *l. Babius 30. in fin. de pact. dotal.*

7 *L. quamdiu 6 C. de distract. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. non poſſ.*

8 Cum in multis fauorabilior ſit conditio poſſeſſoris tertij, quã debitoris pignus tenentis, *Auth. hoc ſi debitor. C. de pign.* quia & contra debitorem poteſt cumulari perſonalis cum hypotheca ia, non contra tertium poſſeſſorem, in quem ſcilicet non tranſit actio perſonalis *l. vlt. in fin. D. de contrah. empt. l. 1. §. ſi heres. D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO IV.

Marito, etiam qui non ſit ſoluendo, debitor dotalis ſoluere & poteſt & debet, & quo remedio mulieri ſuccurratur.

NOn ſemper eadem eſt ratio pecuniariæ dotis exactæ & exigendæ: Aliter enim atque aliter mulieri ſuccurritur, vergente marito ad inopiam. Si dotem vir iam exegerit, ſeruanda ſunt ea quæ in ſuperioribus diximus. [1] Sin iam factus pauper dotem exigat, ad aliud non tenetur, quam vt ſatiſdationem offerat, qualem præſtare poteſt. Quæ ſi non ſufficiat, mercatori dos tradenda eſt, vt ex honeſto lucro ſe & mulierem, ſuóſque maritus alat. [2] Si tamen mulieris debitor inopi viro dotem ſoluat, adeoque antequam ſolutionis dies venerit, [3] placet liberationem contingere, [4] etiamſi ſciat debitor maritum ſoluendo non eſſe. [5] Non enim poteſt mulier imputare debitori, cur ei ſoluerit, cui non ſolùm dotem illa dederit, ſed teipſam quoque crediderit. [6] Imò vero ſi dotis debitor petenti marito deneget ſolutionem, quod dicat non eſſe illũ ſoluendo, condemnabitur, quia eius non intereſt, [7] cum dos etiam inuita muliere rectè ſoluatur viro, [8] ſibique potius imputare mulier debet, quod non fuerit diligentior in agendo, petendóque, vt dos in toto collocaretur. [9] Planè ſi colludens cum marito debitor ſolutionem ſimulatè & dicis cauſa fecerit, [10] non eo minus mulieri ipſum teneri æquum erit. [11] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Andreæ, contra Claudiam Andreæ, Cal. Iul. 1591. Iunge Defin. 19. & 30.]

1 *Def. 2. & 3. ex l. vbi adhuc 29. Cod. hoc tit. l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matrim.*

2 Textus eſt *in c. per veſtras. Ext. de don. int. vir. & vxor.*

3 Nam & quod in diem debetur, ante diem ſolui poteſt, cum plus præſtet qui ante diem ſoluit, *l. Iauolenus 15. alias l. cum qui, de ann. legat. l. quod certa die 70. D. de ſolut.*

4 Solutio enim eſt naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, *l. pen. D. de ſolut.*

5 Non enim minus iuris in agendo creditor habet ob id, quod non ſit ſoluendo, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

6 *L. 1. & 2. Cod. ne fideiuſſ. dot. dent.* & iniquum eſt non poſſe impune ſoluere illum qui ad ſolutionem cogi per prætorem poſſit, *d. ll. §. apud Labeonem.*

7 Nemo enim aut agendo, aut excipiendo auditur, ſi non eius interſit, *l. ille à quo 13. §. 1.* vbi Alex. *D. ad SC. Treb. l. 3. §. 1. de verb. oblig.*

8 *L. doce 9. C. de rei vind.*

9 Implorato ſcilicet remedio, vel iuris ciuilis, *d. l. vbi adhuc,* vel iuris pontificij *d. c. per veſtras.*

10 *Vt in l. 4. D. commod.*

11 Plus enim valere debet quod agitur, quam quod ſimulatè concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit.* & ſimulata pro infectis ſemper habenda ſunt, *l. ſi ex pretio 8. C. ſi cert. pet.* Denique marito permiſſum eſt ſolutionem dotis accipere non remittere, vt de tutore & curatore ſcriptum eſt *in l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

DEFINITIO V.

De æſtimatione iocalium à parte mariti ex cauſa dotis debitorum.

ANnuli dotales cæteráque ad mundum muliebrem pertinentia, quæ vulgo iocalia vocant, ſi certam ex conuentione legem non acceperint, boni viri arbitrio ſic æſtimari debent pro perſonarum qualitate & conditione, vt ſi inter plebeios agatur vigeſimæ dotis parti reſpondeant, ſi inter nobiles, decimæ, ſin inter illuſtres, quintæ. [1] *Ita Senatus* 14. Cal. Dec. 1588. & rurſum in cauſa diſcuſſionis bonorum D. Barbaræ d'Amboiſe. 4. Id. April. 1593.

1 Hoc enim iure vtimur, nec alia certior ratio reddi poteſt. [Intellige, niſi vbi conſuetudo eſt in contrarium, vt apud Gebennenſes, apud quos nulla debentur iocalia inter ignobiles citra expreſſam conuentionem. Obſerua autem maritum debere iocalia ad ratam dotis conſtitutæ, licet non ſolutæ, ſed non ratione augmenti quod à marito ipſo debetur, ne is alioquin duplici onere prægrauetur. *Ita Senatus* in cauſa Sibillæ 13. Septemb. 1610.]

DEFINITIO VI.

Pro debito vxoris, an & quando fieri poſſit executio in bonis dotalibus conſtante matrimonio?

NOn poteſt executio fieri per creditorem in bonis dotalibus pro debito vxoris quandiu conſtat matrimonium, [1] niſi debitum præcedat dotis conſtitutionem. [2] Nam ſi præcedat, ratio iuris facit vt potior creditoris cauſa eſſe debeat, cuius conditio per dotem deterior fieri non potuit. [3] *Ita Senatus*, 16. Cal. Ianuar. 1589.

1 Guid. Pap. q. 447. incip. *Pone vxor. conuenitur.* Capyc. *dec. 128.* Petr. Rauen. *ſing. 103.* [Itaque cogendi ſunt creditores mulieris expectare diſſolutionem matrimonij. *Ita Senatus* ſæpius.]

2 Adde aliam limitationem. Niſi pro expenſis litis quam vxor conſentiente & auctoritatem præſtante marito exercuerit. & eorum quæ de patre auctoritatem filio præſtante tractat Boer. q. 73. n. 11. ex Bald. *in l. fin. col. 2. C. de vſur. rei iudic.*

3 *L. debitorem 15. C. de pignor.* Intellige autem de creditore hypothecario, qui ſicut priore tempore, ita potior ſit iure, *l. 2. l. pot. 3. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VII.

Vidua luxurioſè viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem, ſed liberalitates, quas à viro habuit, amittit:

QVæſtionis eſt non inelegantis, an vidua luxurioſè viuens dotem amittat, quam amittit mulier quæ luxurioſè viuit conſtante matrimonio. [1] Extántque hac de re Interpretum noſtrorum planè diſcrepantes ſententiæ. [2] *Senatus* eorum ſententiam ſequitur, vt humaniorem, qui dotem ex hac cauſa amitti negant, [3] reiecta etiam diſtinctione illa, quæ nonnullis placuit, [4] an intra annum luctus luxuriata ſit, nécne. *Ita Senatus* pro vidua quadam, cuius nomen conſulto tacemus, 7. Cal. Mart. 1589. Sed de dotis augmento aliiſque liberalitatibus à marito in vxorem collatis, an idem dici debeat, maior dubitatio eſt. Etſi enim non ignoro ſublatas eſſe pontificio iure pœnas omnes feſtinatarum nuptiarum, [5] non tamen æquum eſt fornicationem, quæ intra luctus annum fiat, gaudere priuilegio nuptiarum, quæ licet feſtinatæ, ſanctæ tamen ſunt, & in Domino. [6] Proinde nihil cauſæ eſſe videtur quamobrem ciuili conſtitutioni hac parte locus non ſit. [7] Quanquam non deerant qui dicerent, tam pridem à Senatu idem in mariti liberalitatibus quod in dote pronunciatum fuiſſe. De quo tamen, quia SC. videre aut ſcire non potui, nihil auſim affirmare.

1 Videtur enim mulier perſeuerare in eodem matrimonio quandiu vidua manet, *§. deinceps,* ibi & in prioribus ſteterint nuptiis, *Nouell. 22. de nupt.* Iunge *Auth. ſed hodie, & ſeq. C. de adult. & in corp. vnde ſumitur.*

2 Plerique enim putant dotem hoc caſu amitti. Paul. Caſtr. *ad l. ſororem, Cod. de his quib. vt indign.* Vide Boer. *dec. 338.* Papon. *lib. 2 ſ. tit. Des adulteres. Arreſt. 16.*

3 Quæ primum fuit ſententia Alex *in d. l. ſororem,*

4 Hypol. de Marſil, *ſing. 416.* Petr. Girard, de Petraſancta *ſing. 48. & ibi addit,* quam omnino vide.

5 *Cap. pen. & vlt. Extr. de ſecund. nup.* Dixi *Defin. 1. 5. eod. ill. tit.*

6 Deterioris enim conditionis eſſe debent ſtulti, quam prudentes, *l. regula 9. §. vlt. D. de iur. & fact. ignor. l. 4. D. quod vi aut clam.* & qui peccant, quam qui non peccant, *vulg. l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de adult.*

7 *In l. 1 §. vlt. C. de ſecund. nupt.* Vide Crauet. *conſ. 205.* Vide *Auth. eiſdem pœnis, & Nouell. 39. c. 2. §. ſecundum vero.* vbi eſt textus expreſſus, quod antenuptialis donatio hoc caſu amittitur. Etſi autem textus Nouellæ loquitur de ea, quæ parit intra decimum menſem, quia & hanc certum eſt concepiſſe intra annum luctus, & partum non eſſe ex ſemine defuncti, *gloſſ. ibid.*

DEFINITIO

DEFINITIO VIII.

Pretium venditionis, quod marito & vxori ſimul ſolutum fuit, præſumitur totum ad maritum peruenisse, ſiue bona fuerint dotalia, ſiue paraphernalia.

TRactatum eſt, bonorum dotalium, & eorum quæ mulieri constante matrimonio obuenerunt longe diſparem rationem eſſe, non in eo ſolum quod dotalium alienatio marito prohibita eſt, tametſi mulier conſentiat, [1] aduentitiorum vero non item, ſicuti nec paraphernalium; [2] ſed in illo etiam quod bonis dotalibus per maritum & vxorem ſimul venditis quamuis vtrique ſolutum pretium probetur, tamen tota pecunia præſumitur ad maritum ſolum perueniſſe, [3] nimirum fauore dotis quæ alioqui facile mulieri periret. [4] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum ſit, ſi vendita ſint bona non dotalia, ſed pro dote duntaxat obligata. [5] At rebus mulieris quæ extra dotis cauſam ſint ab vtroque coniuge venditis, ceſſat ea præſumptio, nec minus ad mulierem quam ad maritum perueniſſe intelligitur pretium, quod vtrique ſolutum probatur. [6] Ideo fortaſſe, quod hac parte non poſſit dici maritus potentior, qui nullum in iis bonis ne adminiſtrationis quidem ius habeat, niſi volente muliere & permittente. [7] Cuius conſenſu interueniente, eſt ſane quod ſibi imputet cur cum marito vendiderit, cúmque ad pretij participationem admiſerit, hactenus ſaltem, vt ſi totam pecuniam ad maritum perueniſſe contendat idipſum probare debeat, nec ſe iuris præſumptione ſola tueatur. Sed poſta tamen contra concluſum eſt, me referente, nihil hac parte bona dotalia à paraphernalibus differre. Pro Peroneta Coruat, contra fratres Pic.

1 *l. vnic. §. & cum lex Iulia, C. de rei vxor. act.*

2 *l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

3 Tanquam ad potentiorem, *l. ſi cum dotem 22. § transgrediamur, D. ſolut. matrim* vbi Bart. & alij.

4 Vide quæ dixi *Def. n. 4. 6. 7.*

5 Id enim ſemper agendum eſt quantum fieri poteſt, vt dos ſalua ſit, *l. iubemus, 21. C. ad SC. Velleian. l. aſſidua, 12. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Contra Bart. *conſ.* 124. & alios quos refert Boër. *q.* 23, *n.* 1. Ex Bald. *in Auth. ſi qua mulier. C. ad Velleian. per text. illum & in leg. cum quis decedens, § Titia.* Vbi Bart. *de leg.* 3. *& in c peruenit. de empt. & vend.* Idem Boër. *ibid. n.* 6. *&* 7. vbi citat *l. vir vxori, §. vlt. ad SC. Velleian. & l. fœnerus, C. eod.* Subdit tamen huiuſmodi confeſſionem nocere mulieri, quod ad emptorem, ſi mulier iurauerit, quod & defendit Afflict. *dec.* 209. Sed alio iure Senatus noſter vtitur. Sane inducit ea venditio tacitam pignoris remiſſionem. Boër *ibid. n.* 9.

7 *d. l. hac lege, & l. maritus 21. C. de procur.*

8 Ex Bart. Bald. & Boër. in locis ſ. cit. *n.* 6. qui defendunt totum pretium vtroque caſu præſumendum perueniſſe ad maritum, ſcilicet tanquam ad eum qui omni caſu ſit potentior, & cui mulier non auſit contradicere, *l. pen. de furt. l. 1. § quæ oneranda, D. quar. rer. act. non dat.*

DEFINITIO IX.

Tenetur omnimodo maritus reddere vxori dotem promiſſam à fratre, tametſi eam frater non ſoluerit, quamuis adhuc ſoluendo ſit.

DOtem frater ſororis nomine marito promiſerat, nec eã maritus ad dictam diem exegerat. Poterit ille à mulieris heredibus, aut eius heredes à muliere conueniri pro ea quoque dotis parte, quàm non exegit, cum imputandum ei ſit, cur non exegerit. [1] Nec id tantum ſi frater defectus ſit facultatibus, qui caſus minorem aut potius nullam habet dubitationem, [2] ſed & ſi adhuc ſoluendo ſit. Quia nimirum pro exacta habetur dos, quæ ne exacta ſit per maritum ipſum ſtetit. [3] At quid ſi ſit ille paratus actionibus ſuis aduerſus debitorem cedere? Si ideo duntaxat mulieri aut eius heredibus teneretur, quod actionem contra fratrem haberet, vtique liberaretur præſtando actiones ex eleganti nec ignota iuris regula. [4] Verum quia non ob id tenetur, quod actionem habeat, ſed potius, quod dotem non exegerit, quam exigere debuit, magis eſt vt ſola actionis ceſſione non liberetur. [5] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1590.

1 *L. ſi procurator 33. D. hoc tit.* Non enim idem eſt fauor fratris, qui patris aut extranei donatoris, niſi ponas etiam fratrem donaſſe dotem ſorori, vt *in l. cum plures 12. §. pen. D. de admin. tut.*

2 Quia hoc caſu procedit indubitatè, quod ſcriptum eſt *in d. l. ſi extraneus.*

3 In omnibus enim cauſis pro facto accipitur id, in quo per alium mora quo ſit, minus fiat, *l. in communibus cauſis 39. de reg. iur.*

4 quæ habet: In omnibus, qui ideo tenentur, quod actionem habeant, delegationem pro iuſta præſtatione eſſe, *l. quod debetur 51. in fin. D. de pecul. l. quod ſi in diem 16. §. vlt. l. item veniunt 20. §. ait Senatus 17. D. de pet. her. l. 1. §. perueniſſe, de hered. vend. l. ſi ſocer. 44. §. Lucius, D. ſo. matrim.*

5 Tanquam qui ex propria culpa ſua & negligentia conueniatur, *arg. l. ſi plures 58. in fin. D. de admin. tut.*

DEFINITIO X.

Mulier poteſt petere aſſecurationem dotis probata viri paupertate per viam exceptionis, etiam citra declaratoriam.

VErgente ad inopiam marito poteſt mulier petere dotis indemnitatem, non tantum propoſita in eam rem actione, ſed etiam oppoſita exceptione, ſi forte creditores mariti poſteriores pignora ſua perſequantur. [1] Vtroque autem caſu ſufficit, vt pendente lite probetur paupertas mariti, nec eorum ſententiam ſequimur, qui volunt præcedere de ea re ſententiã vt vocant, declaratoriam: [2] Maximè vero ſi mulier non agendo, ſed excipiendo dotẽ ſuã tueatur. Neque enim in mulieris poteſtate eſt, quo tẽpore cõueniatur & excipiat. [3] Nec rurſus ei nocere debet quod in eius poteſtate ſit, quo maritus ad inopiam vergere, id eſt, ferendis matrimonij oneribus impar eſſe incipit. [4] Cur enim cogatur inopiam mariti patefacere, quamdiu cæteri creditores conquieſcunt, nec mariti bonis, aut dotĩ perniciem minantur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Mart. 1591.

1 Nam cui damus actionem eidem multo magis exceptionem competere fatendum eſt, *leg. 1. §. is autem, D. de ſuperfic. l. inuitum 156. §. cui damus, de reg. iur.* Atqui certum eſt hoc caſu competere mulieri actionem, *ex l. vbi adhuc 29. & ſeqq. C. hoc tit.*

2 Vide Caſtrenſ. *ad d. l. vbi adhuc.*

3 Ex quo fit generaliter, vt melior conditio eſſe ſoleat reorum, quam actorum, *l. petenda 4. C. de tempor. in integr. reſt. l. purè 5. §. vlt. D. de dol. mal. except.*

4 Sic enim noſtri *ad d. l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matrim.*

5 Satis enim eam excuſat, quod ſciuit ius ſuum durare, *arg. l. ſicut 8. § non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO XI.

Mulieri poſſidenti bona mariti totum debitum ante omnia offerendum eſt. Alioqui ſi ſpoliata ſit reſtituenda ei erit poſſeſſio, nec debiti oblatio ſufficiet.

IVs dotis eſt inter cætera, vt eo nomine poſſit mulier bona mariti retinere, in quorum poſſeſſione repetitur eo tempore, quo maritus moritur, cum habeat illa iure pignoris obligata, [1] licet non ſit inſerta dotalibus tabulis clauſula conſtituti. [2] Inde fit, vt, ſi de mariti defuncti ſtatu controuerſiam facturus Sempronius, quaſi fuerit maritus dedititiæ conditionis, poſſeſſionem bonorum inuaſerit, & propria auctoritate occupauerit, [3] liceat mulieri dicere ſe ſpoliatam, ac petere vt ante omnia ſibi poſſeſſio pleniſſimè, hoc eſt, cum fructibus omnibus reſtituatur. [4] Sed quid ſi mulieri dotem Sempronius offerat cum acceſſionibus, an non cogenda erit lite cedere? [5] Minimè, quoniam vitium intruſionis, & ſpoliationis prius purgandum eſt [6] quam in rem omnino neceſſaria eſt poſſeſſionis reſtitutio, nec debiti oblatio ſufficit. [7] Nec ad rẽ pertinuit, quod mulieris nihil videretur intereſſe, cum nõ ipſi, ſed mariti agnatis delata eſſet ab inteſtato hereditas. [8] Nam imo vero ipſius non parum intereſſe ſciri, maritum non

fuiſſe

fuiſſe ſeruilis, aut, quod propemodum idem eſt, dedititiæ conditionis, quando ex mariti ſtatu mulieris quoque conditio pendet, ſaltem quãdiu vidua manet.[9] Item quod defuncti fratribus cæteriſque agnatis repudiantibus erat illa ſucceſſionis capax ex ea parte edicti, Vnde vir & vxor vocantur.[10] Denique quod ſicuti excipiendo non auditur, niſi cuius intereſt, ita nec agendo.[11] Proinde etſi neque actoris neque mulieris in propoſita ſpecie quicquam intereſſe videbatur, tamen in pari cauſa æquum erat faueri magis mulieri, vel hóc ipſo quod cum & rea eſſet & poſſideret, ipſius ſanè intererat poſſeſſionem retinere, quamdiu ſaltem de iure ſuo actor non doceret.[12] Non enim offerendi ius alij competere poteſt, quam qui vel creditor ipſe ſit, vel poſſideat.[13] Itaque placuit redintegrandam mulieri poſſeſſionem, tum eo facto ſtatus quæſtionem diligentius examinandam.[14] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Iun. 1591. Iunge Def. 2. ȷ. vnde vi.

1 Si non ſemper expreſsè, ſaltem tacitè, *l. vnic. §. 1. Cod. de rei vxor. act. l. aſſiduis 12. Cod. qui potior. in pign. hab.* Nam & ob chirographariam quoque pecuniam pignus retineri poteſt, *l. vnic. Cod. etiam ob chirog. per pign. retin. poſſ.*

2 Inſerta enim hæc clauſula facit vt res minorem habeat dubitationem, cum per eam poſſeſſio mulieri acquiratur. *l. quod meo 18. de acq. poſſ. l. quadam mulier 77. D. de rei vend.*

3 Quod citra vim fieri vix vnquam poteſt, *l. extat 13. D. quod met. cauſ. l. pen. & vlt. D. ad l. Iul. de vi priuat.*

4 Ex pleniſſimo remedio *Can. redintegranda 3. q. 1.*

5 Ratio dubitandi eſt, quia iam exinde videtur nihil eius intereſſe. quid enim attinet quærere de iure dominij cum extinguatur ius mulieris ſoluto pignore, *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. ſecundus creditor 22. C. de pign. l. cum tibi 10. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Cum etiam prædo ante omnia ſit reſtituendus, *c. in litteris, & paſſ. Extr. de reſtit. ſpoliat.*

7 Nam ſicut vitium furti non purgatur, niſi res furtiua redierit in poteſtatem domini, *leg. 4. §. quod autem, & l. ſi rem ſubreptam 41. D. de vſucap.* ita nec vitium ſpoliationis aliter purgari poteſt, quam ſi res redierit in poteſtatem poſſeſſoris, *d. can. redintegranda 3. q. 1.*

8 Agnati enim cognatique mariti præferuntur vxori tanquam extraneæ. *l. 1. C. vnde vir. & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

9 *L. filij 22. §. vidua, & l. vlt. §. item reſcripſerunt, D. ad municip. l. mulieres 13. C. de dignit. lib. 12. l. vnic. vbi not. C. de mulier. & in quo loco, lib. 10. tit. 62.*

10 *d. l. 1. C. vnde vir. & vxor.*

11 *L. 3. §. 1. de verb. oblig. leg. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento, D. ad SC. Trebell.*

12 Nam aduerſus extraneos, id eſt, qui de nullo iure docent, etiam vitioſa prodeſt, *l. vlt. D. de acquir. poſſ. l. 2. D. uti poſſid.*

13 *d. l. ſecundus creditor 22. C. de pignor. d. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

14 Præſertim cum requireret ea quæſtio altiorem indaginem, *arg. d. §. ſi de teſtam. C. 2. l. 3. in princ. D. vt in poſſ. leg.*

DEFINITIO XII.

Sola paupertas non abſentia mariti facit locum aſſecurationi dotis.

SOla mariti abſentia non dat mulieri actionem pro dote in tuto collocanda, quantumuis longi temporis abſentia probetur, ſi non facultates quoque mariti labare proponantur probentúrque.[1] Inopiam vero & allegare & probare mulier poterit non ſolùm ſi agat, ſed etiam ſi à mariti creditoribus pignora ſua perſequentibus inquietetur.[2] *Ita Senatus* ex tempore, Cal. Iun. 1591.

1 Quod enim vetat etiam abſentem multas relinquere domi facultates? Not. *in l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matrim. & in l. vbi adhuc. 29. Cod. hoc tit.*

2 Scripſi *Defin. 19. ȷ.* vbi vide.

DEFINITIO XIII.

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expenſis, quas fecit in malam litem & iniuſtam pro dote tuenda, dummodo careat dolo.

CVm mariti creditores bona ipſius iure pignoris perſequerentur, vxor ſine cauſa interceſſerat,[1] ob eamque cauſam interceſſionis repulſam paſſa in expenſas quoque litis condemnata fuerat,[2] ſalua nihilominus ei ſuo tempore dotis repetitione,[3] Si poſtea defuncto marito aut ad inopiam vergente appareat mulierẽ in dote anteriorem fuiſſe cęteris creditoribus omnibus, placuit præferri eam debere in pignore,[4] non ſolum quod ad dotẽ ipſam pertineret, ſed etiã quod ad eas expenſas, in quas cõdemnata fuerat, vt omnimodo ſeruaretur indemnis, nec dotis detrimentum vllum ſentiret,[5] etiamſi quod ex bonis mariti ſupererat, non ſatis futurum eſſet ad dimittendos creditores.[6] Quod pleriſque ſane mirum ne dicam, minus probabile videbatur. Ita namque fit, vt creditoribus inutilis & infructuoſa fiat expenſarum victoria, cum quantum illi à muliere conſecuti ſunt eo nomine, tanto minus poſtea ex principali debito ſint conſecuturi.[7] Illud ſane conſtabat, ſi expenſarum condemnationi cauſam dediſſet dolus aut contumacia mulieris, nullam earum repetitionem ſiue aduerſus maritum, ſiue aduerſus creditores ſupereſſe. Suam enim fruſtrationem & contumaciam mulieri non aliis nocere æquum eſt,[8] vt huc ſaltem pertineat, quod dici ſolet pœnas depenſas repeti non ſolere.[9] Nam nec cauſa vlla eſt, propter quam doloſæ aut contumaci mulieri fauere debeamus,[10] longéque minus odioſa illa eſt, quæ ſolo metu amittendæ dotis perculſa nimis temere & inconſulto litigauit.[11] *Ita Senatus* in cauſa Lamberti de Rouere, & Chriſtophori Poche, contra Dominicam Dalfin, 7. Idib. Iun. 1591. & 14. Cal. Sept. 1592.

1 Non enim ſatis eſt mulieri ad victoriam, quod habeat mariti bona obligata, niſi præterea locus ſit vel reſtitutioni vel aſſecurationi dotis. *l. vbi adhuc 29. & ſeq. C. hoc tit.*

2 Vt ſolent & debent condemnari, qui non habent iuſtam litigandi cauſam, *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

3 Id eſt ſalua ei pignoris ſui cauſa, *vt in l. 4. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 Non ex priuilegio, de quo *in l. aſſiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* ſed ex iure communi, quo qui prior eſt tempore, prior eſt iure. *l. 1. 5. & paſſ. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Quoniam idem eſt ius & ordo hypothecæ, quantum ad acceſſoria, & quantum ad debitum principale, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Alioqui parum refert ſcire, cui prius ſoluatur, cum ſatis eſt in bonis, vnde omnibus ſolui poſſit.

7 Ex quo ſequitur, vt remaneant in damno ſumptuum, quos pro bona, & neceſſaria lite fecerunt, quod videtur iniquum, *tot. tit. de pœn. tem. litig.*

8 *l. hominem 37. D. mandat. l. ſi plures 38. in fin. D. de auct. tut.*

9 *l. pœna 42. D. de cond. indeb. l. ſi pignore 22. de pign. act. l. quod à quoque 46. de reg. iur.*

10 *L. 2. §. ſed ita demum, D. ad SC. Velleian.*

11 Quo caſu certe fragilitas ſexus iuncto fauore dotis auxilium aliquod meretur, cum & huic ſexui ius ignorare permittatur *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Reſtituendæ ſunt mulieri impenſæ omnes, quibus non reſtitutis dos minueretur.

ERgo ſi neque dolus, neque contumacia mulieris interuenerit, non aliter audiendus creditor mulieri ſoluto matrimonio dotem offerens pignoris ſui confirmandi gratia,[1] quàm ſi eas quoque impenſas offerat, quas pro tuenda dote mulier fecerit, ne alioquin eueniat, vt dos ex parte minuatur,[2] quam mulieri ſaluam integràmque ſeruari non tantum mulieris, ſed ipſius quoque reipublicæ intereſt.[3] Nam & in cæteris cauſis, ex quibus debetur, ſub pignore generale eſt, vt priuilegium temporis non tantum ad principale debitum ſed etiam ad acceſſiones omnes,[4] multoque magis ad impenſas tuendi pignoris gratia factas[5] referatur, ſiue expreſſim, ſiue tacitè pignus contractum ſit. *Ita Senatus* in cauſa Michaelis du Mont. 5. Non. Iul. 1591.

1 *Iuxta l. ſecundus creditor 22. C. de pignor. & l. 1. & paſſ. C. qui potior. in pign. hab.*

2 Quia tanti vnaquæque res eſſe intelligitur, quanti æſtimari poteſt deductis ſumptibus in eam factis *l. 5. D. de impenſ. in reb. dot. fact. l. ſi à domino 36. §. vlt. D. de her. pet.*

3 *l. 1. D. ſolut. matr. l. intereſt 18. de reb. auct. iud. poſſid.*

4 *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

5 Hæ ſiquidem impenſæ ſaluam faciunt totius pignoris cauſam. *l. interdum 5. & 7. D. eod. tit.*

DEFINITIO

DEFINITIO XV.

Quando teneatur maritus ad reſtitutionem dotis & ſolutionem augmenti, etiamſi dos non probetur ſoluta.

PArum intereſt an maritus dotem re vera acceperit, an de ea fidem habuerit, ſi modo effluxa ſint tempora opponendæ exceptionis, quæ competit de dote cauta non numerata. Vtroque enim caſu obligatur mulieri ad dotis reſtitutionem, itemque ad præſtandum augmentum dotis, vel donationem illam, quæ inter coniuges a prædefuncto ſuperſtiti fieri ſolet, quam Pragmatici *De ſuperuita* vocant. Nec diſtinguimus hoc caſu, an dos promiſſa ſit ab extraneo debitore, an a donatore, imo nec an a patre, quomodo diſtinguẽdum eſt cum de dote fides habita non fuit; Sibi enim imputet qui dotem habuit pro ſoluta.[3] Siquidem habere fidem de dote non illud eſt ſtipulari dotem, ſed fateri datam, ſéque obligare ad eius reſtitutioné quaſi ſolutæ.[4] Proinde dubitari non poteſt, quin à tempore conſtitutæ & promiſſæ dotis bona mariti omnia ſint mulieri obligata,[5] etiam in præiudiciũ anteriorum creditorum:[6] quibus nimirum deneganda quoque eſt exceptio dotis non numeratæ, quam non niſi ex perſona mariti habere poſſunt.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro vidua N. Chabot, contra Dom. Amedeum Michal magiſtrum Computorum, 7. Idib. Iul. 1591.

1 Guid. Pap. *q.* 274. *&* 230.
2 De qua idem Guid. Pap. *q.* 565. incip. *in contractu.*
3 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.* 1. *ſ. hoc tit.*
4 *l. vlt. iunct. Auth. quod locum, C. de dot. caut. non num.*
5 *L. quod vendidi* 19. *D. de contrah. empt. iunct. d. l. vlt.*
6 *L.* 1. *D. qui potior. in pign. hab.*
7 Scilicet ſi chirographarij tantum ſint, non etiam ſi hypothecarij. *Vt in l. aſſiduis.* 12. *C. eod. & l. tit. qui pot. in pign. hab.*
8 Crauet. *conſ.* 40. *n.* 6. Dicam *in Defin.* 2. *&* 8. *de dot. caut. non num.*

DEFINITIO XVI.

Facilius eſt vt mulieri debeatur augmentum dotis non ſolutæ, quam dos ipſa non ſoluta.

IN eo ſane diſpar eſt conditio dotis & augmenti dotalis, quod etiam cum fides de dote habita non eſt, augmentum tamen perinde debetur, & quidem totum, ac ſi tota dos ſoluta eſſet. Ipſa vero dos non debetur ſi aut à patre, aut à muliere, aut ab extraneo donatore promiſſa ſit, ſed cum demum cum ab extraneo debitore, quem honeſtè potuerit maritus & debuerit vrgere ad ſolutionem.[2] *Ita* in eadem cauſa.

1 Dixi *Def.* 1. *ſ.* Intellige etiamſi maritus deceſſerit ante elapſa tempora ſoluendæ doti præſtituta. In quo melior eſt cõditio mulieris quã mariti. Nam ſi vxor intra ea tẽpora deceſſerit, maritus non lucratur eam partem dotis, quam defuncta tardius vxore lucraturus erat. Angel. *conſ.* 158. quem refert & ſequitur Boër. *q.* 12. *n.* 40. *&* 41. vbi addit, *Auth. æqualitas, Cod. de pact. conuent.* quam contra facere videtur, generali ferè locorum omnium conſuetudine abrogatam eſſe.
2 *l. ſi extraneus* 33. *de iur. dot.* Dixi *Defin.* 1. *ſ.* & latius *Definit.* 8. *ſ. de dot. caut. non num.* vbi vide.

DEFINITIO XVII.

ILla quoque diſtinctio neceſſaria eſt, cum fides habita fuit de dote, an effluxa ſint tempora intra quæ exceptio dotis non numeratæ poteſt obiici,[1] necne. Nam quamdiu exceptioni locus eſt, non poteſt efficax eſſe de dote actio. Nec eo minus exceptio locum habet, quod fides habita ſit, cum vel vno illo maxime caſu neceſſario recurrendum ſit ad æquitatem exceptionis.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.[3] Alia quæſtio eſt, de qua dicemus ſub tit. De dot. caut. non numer.

1 De quibus in Nouell. 110. vnde ſumpta eſt *Auth. quod locum, C. de dot. caut. non num.*
2 *l. nihil intereſt.* 112. *de reg. iur.*
3 *l. vlt. & d. Auth. quod locum, C. de dot. caut. non num.*
4 *l. in contractibus* 14. *§.* 1. *Cod. de non num. pecun.* Cuiac. *ad d. Nou.* 100. *in fin.*

DEFINITIO XVIII.

Bona mulieris quando præſumantur dotalia citra conſtitutionem expreſſam.

BOna mulieris non præſumuntur dotalia, ſi dotis conſtitutio nulla præceſſerit. Cum enim facti ſit,[2] præſumi nulla ratione poteſt.[3] Nec ſufficiet quod ſciente & patiente vxore maritus adminiſtrationem eorum habuerit, fructúſque oneribus matrimonij ferendis impenderit.[4] Sed tamen ſi vel minima conſtitutionis præcedentis coniectura emergat, aliud erit, vtpotè ſi ex parte mulieris traditio vera interceſſerit,[5] aut ſi ea bona idcirco mulieri donata aut legata fuerunt, vt eſſent ei in dotem, vel ipſi ſoluerentur cum nuberet. Quaſi nuptiarum ſola mentio facilius inducat, vt qui mulieri donauit, vel legauit, de dote conſtituenda cogitaſſe videatur.[7] Sed & illa coniectura poteſt ſufficere ſi mulier ipſa dixerit etiam inter alias partes bonas illa eſſe dotalia. Vtcunque enim dotis conſtituendæ animus quæratur coniectura poteſt admitti:[8] (ſcilicet in præiudicium mariti, non tertij, qui antea fortaſſe fundum tanquam non dotalem à marito comparauerit,[9]) præſertim cum dotatam eſſe mulierem non modo interſit viri,[10] ſed etiam mulieris, vt & faciliorem maritum experiatur, & difficiliorem faciat bonorum ſuorum venditionem.[11] Plane in ea muliere, quæ ſecundas contrahit nuptias, longe minor dubitatio eſt, quoniam ex prioris matrimonij tabulis ſiue dotem marito conſtituerit, ſiue non, facillimè capi coniectura poteſt, an ſecundo viro dotem quoque conſtitutam voluerit, necne? Nam quæ dos in priore matrimonio data fuit, eadem quoque in ſecundo, ſi aliud nihil obſtet, repetita intelligitur.[12] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Fabri, & Claudij de S. Real, 15. Cal. Aug. 1592.

1 Latè Bart. *in quæſt.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.* Iunge *Defin.* 7. *ſ. de donat. ante nupt.*
2 Vt & cæteri contractus & traditio quælibet, *l. conſilio* 7. *§. vlt. de cur. fur.* iunct. *l.* 1. *C. de dot. caut.*
3 *L.* 2. *& paſſ. D. de probat.*
4 *L. pen. D. ad l. falcid.* iunct. *l. de his* 17. *C. de don. int. vir.*
5 Quamquam etiam παράφερνα tradi poſſunt, nec ideo fiunt dotalia, *l. ſi ego* 9. *§. vlt. D. hoc tit.*
6 *Vt in l. Titio centum* 71. *§. Titio genero, de cond. & demonſtr. l. Theopompus* 14. *de dot. releg.*
7 Ferè enim eſt, vt dotis datio ſit de ſolẽnitate matrimonij, *leg. fin. C. de don. ante nupt.* Boër. *q.* 22. *n.* 2. licet nihil prohibeat matrimoniũ eſſe ſine dote, *l.* 3. *D. hoc tit.* Vide *d. l. Theopõpus, l. ſancimus* 24. *C. de nupt.*
8 *Arg. d. l. ſi ego* 9. *§. vlt. D. hoc tit.* Iunge *l. dotem* 10. *eod.*
9 Nunquam enim poteſt fieri iſta retroactio in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæſitum, *arg. l. potior* 11. *D. qui pot. in pign. hab. l. pen. D. rat. rem haber.*
10 Vt ex fructibus dotis ferat onera matrimonij, *l. pro oneribus* 20. *C. hoc tit.*
11 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 8. *ſ.*
12 *Ex l. dotè* 10. *D. hoc tit.* quæ tamen videtur loqui de ſecũdo matrimonio inter eaſdẽ perſonas contracto, vt apparet *ex l. ſeqq.* Vide Menoch. *lib.* 3. *de præſumpt. tota præſumpt.* 6. Matth. VVeſemb. *tot. reſp.* 25. Rol. à Valle *de iur. dot. q.* 71. Oſaſch. Cacher. *dec.* 22.

DEFINITIO XIX.

Soluens marito contra legem in dote danda dictam, non liberatur.

VErum quidem eſt quod iam ſuprà ſcripſimus,[1] Marito quamuis inopi rectè ſolui dotem etiam muliere inuita, ſi non illa ſibi conſulat implorato iuris auxilio, vt dos in tuto collocetur. Sed tamen cum dotalibus tabulis conueniſſet, vt maritus dotem pecuniariam in corpora conuertere aut idoneis pignoribus doti conſulere teneretur;[2] Verum eſt eo non ſecuto liberationem ex ſolutione viro facta non magis debitoribus dotis potuiſſe contingere, quam ſi pecunia ſoli mulieri debita, nec in dotem data viro ſoluta eſſet. Qui enim mulieris dotíſque debitor eſt, ſi tuto velit ſoluere, vt liberetur

liberetur, non ſolum curioſus eſſe debet vt ſciat, an in dotem data ſit pecunia, ſed etiam qua lege & conditione data ſit. Ne alioqui marito malè ſoluat, ſi aut nulla dos aut certis conditionibus data ſit, quibus non ſatisfiat.[5] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra viduam illuſtris Ludouici de Gorreuod, Vicecomitis de Salins, 12. Cal. Aug. 1592. Iunge SC. 4. ē. & 30. ē.

1 *Defin*, 4. ē.
2 *Ex l. vbi adhuc 19. C. hoc tit.*
3 Vt eſſet dos tutiore loco, quia plus cautionis eſt in rem quam in perſonam, *l. plus cautionis 25. de reg. iur.* & facilius perit pecunia quam corpora *l. lex quæ tutores 22. ad fin. C. de admin. tut.*
4 Quo caſu non potuiſſet maritus ſine mandato accipere ſolutionem, *l. hac lege 8. C. de pact. conu. tam ē. dot. l. maritus 21. C. de procur.* licet aliis locis non tam videatur requiri, vt mandatum aliquod habeat maritus, quam vt ſit prohibitus ſe in parapheruis immiſcere.
5 Immutari enim ex poſt facto, & inuita muliere non poteſt ſtipulatio præſertim dotis, quæ ab initio certam legem habuit, *l. vero 12. §. fin. D. de ſolut. iunct. l. cum dos 7. D. de pact. dot.*

DEFINITIO XX.

Fructus bonorum dotalium, ſi ſint & ipſi dotales, ad mulierem non ad maritum maritive heredes pertinent.

Filiæ naturali pater quingenta pro dote legauerat, in cámque cauſam certa prædia pignori & in antichreſim obligauerat, quorum fructus in diem vſque ſoluti legati ad filiã pertinerent.[1] Illa cum nuberet, nec dum ſolutum legatum eſſet, bona ſua iuráque omnia in dotem dederat. Soluto poſt multos annos morte viri matrimonio, quærebatur, an pignorum fructus, quos neque mulier neque maritus perceperat, aut in vicem fructuum vſuræ legati mulieri deberentur, an potius mariti heredibus pro toto eo tempore quo matrimonium ſtetiſſet?[2] Nam cum mulier bona ſua omnia in dotem dediſſet, dotis autem fructus ad maritum pro ferendis matrimonij oneribus pertineant,[3] videbatur mariti aut heredum vel creditorum ipſius non mulieris actionem eſſe,[4] nec quicquam iuris in iis fructibus petendis mulierem habere. Sed placuit contraria ſententia, quia nõ quingenta dumtaxat, ſed iura ſua omnia generaliter in dotem mulier dederat, & conſequenter fructus quoque ipſos pignorum, cum inter cætera iura illud etiam mulieri competeret percipiendorum ex pignoribus fructuum, quãdiu quingenta illa ſoluta non fuiſſent.[5] Proinde fructus illi dotales potius quàm dotis fructus videbantur atque ita mulieri non marito debiti.[6] Cum ſi eos vir percepiſſet nunc ab eius heredibus iudicio de dote reſtituendi eſſent.[7] Erant namque in legato, & ex teſtatoris iudicio debiti, non propter moram.[8] Itaque pronunciauit Senatus fructus omnes bonorum obligatorum à die mortis teſtatoris mulieri præſtandos. Computato tamen detractóque ſi qui heredes patris medio tempore pro alimentis filiæ erogaſſe probarentur.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hæc enim vera eſt antichreſis, de qua in *l. ſi is qui 11. §. 1. D. de pignor. & in l. ſi pecuniam 33. D. de pignor. act.* cum creditor fruitur pignore in vicem vſurarum.
2 Ius enim fructuum qui ad maritum pertinuerunt ad ipſius heredes tranſmittitur, vt & cætera iura omnia defuncti. *vulg. iurib.*
3 *Vulg. l. pro oneribus 20. C. hoc tit.* [Ergo in fructibus bonorum, ſiue paraphernaliũ, ſiue aduentitiorum aliud eſt, vt ad maritũ pertinere nõ debeant, ſed ad mulierẽ, ita vt ſi maritus eos perceperit, eorũ rationẽ mulieri aut eius heredibus reddere teneatur, *l. pen. D. ad l. falcid.* Niſi ex volũtate mulieris eos perceperit & conſũpſerit, vt in *l. ſi fructus 8. C. de don. int. vir. & vxor.* quod in dubio præſumendũ eſt in paraphernalibus, quorũ adminiſtrationẽ habere cẽſetur maritus ex tacita volũtate mulieris, *l. vlt. Cod. de pact. conu. tam ē. dot.* at non etiã in aduentitiis, *l. maritus 21. C. de proc.* Vt proinde fructus aduentitiorum etiã vidente & patiẽte muliere percepti, diſſentiẽte potiùs, quàm cõſentiente ea percepti videantur propter metũ reuerentialẽ, *l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non dat.* Ita Ioan. Campeſ. *de dote par. 1. q. 9.* poſt Alex. *conſ. 63. n. 6. lib. 2. & conſ. 42. lib. 1.* Bart. Soc. *conſ. 82. vol. 4.*]
4 *L. dote 9. C. de rei vindic.*
5 Nam nec quicquam vetat bona futura & fructus nondum perceptos dari in dotem, ſicut & pignori dari poſſunt, *l. vlt. C. quæ res pignori, l. ſi conuenerit 4. D. de pact. dot.*

6 Aliud enim eſt fructus eſſe dotales, aliud vero eſſe rerum dotalium, *d. l. 4.* quomodo dicimus aliud eſſe de vſuris legatorum vel fideicommiſſorũ tractare, aliud vero de vſuris legatis vel fideicommiſſis, *l. cum vnus 10. §. verbis fideicommiſſi, D. de alim. vel cibar. legat.*
7 *Tot. tit. ſolut. matrim. D. & C. l. in rebus 30. C. hoc tit.*
8 *Vt in d. §. verbis,*
9 Nec enim poterat mulier habere & alimenta & dotem præcipuam, cum dos cedat loco alimentorum, *leg. qui filium 4. D. vbi pupill. educ. deb. l. capite 19. vbi not. D. de rit. nupt.*

DEFINITIO XXI.

Mulier agens ſiue ad reſtitutionem, ſiue ad aſſecurationem dotis, cogitur primum imputare quæ penes ſe habet, deinde excutere bona mariti, poſtea agere contra tertios poſſeſſores.

Si mulier, quæ conſtante matrimonio de dote in tuto collocanda experitur, vergente ſcilicet marito ad inopiam,[1] bona quædam mariti alienaſſe aut penes ſe habere probetur, non eo minus audienda eſt, ſed ita tamen vt ea omnia ſibi primum imputet.[2] Deinde ſi qua ſint bona vacantia, hoc eſt nondum alienata, & quæ ſine controuerſia poſſideri poſſint,[3] ea quoque perſequatur. Neque enim minus repellitur mulier exceptione non factæ excuſſionis, ſiue conſtante, ſiue ſoluto matrimonio agat, quàm cæteri creditores.[4] Niſi pro ſe habeat clauſulam conſtituti, quæ cæteris quoque creditoribus perinde prodeſſet.[5] Excuſſis vero mariti bonis omnibus quæ excuti potuerunt, & debuerunt, ſi ad tertios veniat poſſeſſores, quos auctoritas iudicis in pignorum poſſeſſionem miſerit, quamuis vocata ea & condemnata,[6] (priuſquam tamen dotis conſeruandæ remedium imploraſſet) non repellitur exceptione rei iudicatæ. Alia enim nunc cauſa eſt, aliúdque ius quam de quo fuerat pronunciatum.[7] *Ita Senatus* in cauſa Dominicæ Delfin & Chriſtophori Poche, 14. Calend. Septemb. 1592.

1 *Ex l. vbi adhuc 29. C. hoc tit. & l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matr.*
2 Nã quod creditor quilibet penes ſe habere ſine cauſa ex bonis debitoris ſui, vel debere debet, vel imputare, *l. filiũ quẽ 24. C. famil. erciſc.* Eſt autẽ expeditior ſoluendi modus imputatio ad circuitum vitandum, *l. in quartã 91. D. ad l. falcid. l. in fideicommiſſaria 18. verſ. plane, D. ad SC. Treb.* [Finge penes mulierem aut mulieris heredem eſſe mobilia quædã marito data in dotẽ æſtimata, cogetur mulier aut eius heres imputare ea ſibi in reſtitutionẽ dotis iuxta conuentã æſtimationẽ, ſi ea ſibi retinere velit. Sed quia poſsũt facta eſſe deteriora in ipſius poteſtate eſſe debet, vt ea reddat marito, & quidẽ qualia fuerũt ſoluti matrimonij tẽpore, quia cum æſtimata ſunt, periculũ eorum ſemper ad maritũ pertinet, *l. ſi inter 21. C. hoc tit. l. plerũque 10. D. eod.* Ita *Senatus* in cauſa Ant. Toniolle, cõtra D. de Verſoney, 17. Maij 1614.]
3 Nam quæ ſine controuerſia poſſideri non poſſunt, ea nec poſſideri poſſe creduntur, *l. quamuis 13. D. de reb. auct. iud. poſſid.*
4 Iure ſcilicet communi, quod induxit Iuſt. *Nou. 4. de fideiuſſ.* vnde ſumpta eſt *Auth. hoc ſi debitor, C. de pign.* Nullum enim hac parte priuilegium dotis eſt. [Aliud ergo iuris eſt, ſi mulier non agat ad dotis aſſecurationem, ſed eam petat per viam exceptionis, & contradictionis. Hoc enim caſu non cogitur mulier facere exceptionem, quæ facienda nunquam eſt, niſi ab eo qui agit, Rebuff. poſt Imol. *in tr. de conſt. redit. art. 1. gloſſ. 14. n. 41.* Debet tamen ante omnia ſatisfieri mulieri ex bonis mariti, ſi qua ſuperſint, deinde veniri ad tertios poſſeſſores. *Ita Senatus* pro liberis N. Antonij des Portes, contra N. Mariam de Ruſinans, 6. Cal. Dec. 1610.]
5 Quoniam clauſula conſtituti facit poſſeſſorem conſtitutarium, *l. quod meo, D. de acq. poſſ.* Exceptio autem excuſſionis competit poſſeſſori non contra poſſeſſorem, *d. Nou. 4.*
6 Nec enim mulier habet ius intercedendi pro dote, niſi in caſum reſtitutionis vel aſſecurationis, vt dixi *Def. 13. n. 1. ē.*
7 Et conſequenter non obſtat exceptio rei iudicatæ, *l. cum quæritur 12. cum ſeq. Z. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Dotis vſuræ non promiſſæ quibus caſibus marito ante biennium debeantur.

Mora illa legalis,[1] quæ non niſi lapſu biennij contrahitur,[2] vt exinde vſuræ debeantur, cum extraneus dotem promiſit,[3] non eſt neceſſaria, cum vxor ipſa dotem conſtituit,

ſtituit,& in mariti domo habitat.[4] Tum enim ſicut vir fert onera matrimonij, ita æquum eſt viciſſim vſuras dotis eum conſequi ab vxore.[5] Idémque eſt ſi extraneus doti ſoluendæ diem præfixerit biennio breuiorem. Nam eo caſu non expectabimus biennium, ſed ex ſolo lapſu temporis conſtituetur extraneus in mora,[6] vt ab eo die vſuras promiſſæ dotis debeat, etiam quas vir non deduxerit in ſtipulatum.[7] *Ita tractatum eſt* 15. Cal. Sept. 1592.

1 Sic enim appellant noſtri, de qua Angel. *in §. fuerat, verſ. vnum tamen tene menti, Inſt. de act.*

2 *Ex l. vlt. §. preterea, C. hoc tit.*

3 Hic enim eſt caſus conſtitutionis Iuſtinianeæ, de qua *in d. §. præterea.*

4 Dixi *Defin. 6. ſ. tit. prox.*

5 Vt ibi dos ſit vbi ſunt onera matrimonij, *l. ſi is qui 56. § ibi dos, D. hoc tit. l. pro oneribus 20. C. eod. c. ſalubriter, extr. de vſur.*

6 Vt prouiſio hominis faciat hoc caſu ceſſare prouiſionem legis vt *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

7 Quod enim Iuſtin. conſtituit in fauorem dotis non impedit quo minus poſſit melior eſſe conditio dotis propter pactum, *arg. l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.* Alioqui non debebantur olim vſuræ dotis, niſi in ſtipulatu deductæ, *l. vir vſuras 54. D. de don. int. vir. & vxor,* aut niſi ex mora, vt in cæteris bonæ fidei iudiciis, *l. mora 32. §. in bonæ fidei, de vſur.*

DEFINITIO XXIII.

Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis, ſiue ab initio fuerint, ſiue ex poſt facto facta ſint idonea, ſiue maritus ea pro bonis habuerit.

AVgmentum dotis, de quo ſ. ſcripſimus,[1] licet mulieri debeatur etiam dote non ſoluta, adóque quamuis pacto in contrarium ſecta ſit,[2] non tamen debetur, ſi fortè nomina minus idonea id dotem data ſint, quæ maritus exigere nunquam potuerit.[3] Niſi ea nomina, vt bona, vltro ſecutus ſit, déque iis fidẽ habuerit,[4] quod ipſũ tamẽ in dubio facile præſumendum non eſt. Itaque probare mulier debebit, nec ſolùm legitima nomina fuiſſe, quæ in dotem dedit, ſed etiam, vt ita dicam, exigibilia,[5] eo nimirum tempore inſpecto, quo in dotem data ſunt. Neque enim legitima fuiſſe ſufficeret, ſi aut propter debitorum inopiam, aut ob perſecutionis difficultatem exigi vtiliter non potuerunt. Si tamen ex poſt facto fiant idonea, quæ conſtitutæ dotis tempore minus idonea putabantur, eorum quoque nomine augmentum debebitur, quandoquidem exactionis difficultas, quæ initio fuit, non facit quominus aut in dotem data, aut eadem nomina eſſe videantur.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. de la Verriere viduæ Bartholomæi Follé, contra heredes & creditores mariti. 12. Cal. Sept. 1592.

1 *Defin. 15. ſ. hoc tit.*

2 Dixi *Defin. 3. ſ. de donat. ant. nupt.*

3 Nullam enim actionem habere videtur is, qui eam habet quam debitori excludit inopia, *l. nam is 6. D. de dolo.*

4 Bonum enim nomen facit quiſquis admittit debitorem, *leg. inter cauſas 26. §. ai eſſe, D. mandat. l. 1. §. illud ſciendum 10. D. de ieo arat.*

5 Non enim facilè rudens quiſquam patet facultas debitoris nomen admittit periculo ſuo, *l. ſi mandatu 45. §. pen. D. mandat.*

6 Aliud enim eſt nomen eſſe, aliud vero eſſe exigibile, *l. ſi nomen 4. D. de her. vel act. vend. l. ſi plus 74. §. vlt. D. de euict.*

7 Hoc enim tempus inſpiciendum eſt, *l. Titia, 62. in fin. D. hoc tit*

8 Quia tunc pro nullis habentur, vt dixi *n. 3 ex l. nam ex is 6 D. de dol.*

9 *L. 1. pen. vlt. & paſſ. C. qui bon. ced. poſſ. §. vlt. Inſt. de replicat.*

DEFINITIO XXIV.

Dotis augmentum debetur ex comparatione æſtimationis rerum dotalium, quæ fuit conſtitutionis tempore, niſi fuerint æſtimatæ, quo caſu æſtimationis tempus ſpectatur.

NOn idem erit, ſi ſpecies in dotem datæ vel pretioſiores vel deteriores conſtante matrimonio factæ proponantur. Quanti enim conſtitutæ dotis tempore fuerint inſpiciemus, vt ſciatur quantum vir vxori pro dotis augmento præſtare debeat.[1] Nec ſi caſu[2] aucta ſit dos vel imminuta, augeri quoque conueniens eſt, vel minui eam portionem, quæ pro dotis incremento datur.[3] Si tamen ab initio conuenerit vt res dotales æſtimentur, ſiue adiectum ſit vt ad tatam æſtimationis augmentum debeatur, ſiue nihil de eo dictum fuerit, non conſtitutæ dotis, ſed factæ æſtimationis tempus ſpectabimus.[4] Niſi alterutrius coniugum dolo culpáve dilata æſtimatio proponatur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Augmentum enim debetur ex comparatione dotis, dos autem æſtimatur ex eo tempore, quo data eſt, *l. Titia, 64. in fin. D. hoc tit. l Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

2 Aliud enim eſt, ſi ex conuentione *Auth. ſed iam neceſſe, C. de donat. ant. nupt.*

3 Oblatio enim quæ ab initio certam legem & quantitatem habuit, non poteſt ex poſtfacto vel minui vel augeri citra nouam conuentionem, *Arg. l. vero 12. §. pen. D. de ſolut. l. centum Capua 8. vbi not. D. de eo quod cert. loc.*

4 Æſtimatio enim facit hoc caſu emptionem & nouum contractum, *l. plerumque 10. D. hoc tit.*

5 Semper enim pro facto habetur id, quod ne factum ſit alius in mora fuit, *l. in omnibus cauſis 39. de reg. iur. l. quod ſæpè 35. §. in his, de contr. empt.*

DEFINITIO XXV.

Excuſſionem bonorum mariti facere mulier cogitur, ſiue conſtante ſiue ſoluto matrimonio pro dote agat, & quid ſi habeat clauſulã cõſtituti.

MVlier pro indemnitate, &, vt loquuntur, aſſecuratione dotis agens conſtante matrimonio, vergente ſcilicet marito ad inopiam,[1] ſi tertios inquietet poſſeſſores, ita demum audienda eſt, ſi cætera mariti bona doti non ſufficiant. Nam ſi ſufficiant, cur non in eorum poſſeſſionem mittatur potius quàm vt ei liceat bonæ fidei poſſeſſorem turbare?[2] Nec aliud reſpondendum erit, etiamſi dotalibus tabulis clauſula conſtituti inſerta proponatur. Etſi enim poſſeſſio quæſita per eam clauſulam,[3] & amiſſa per ſecutam alienationem reuocari poteſt per conductionem ex Iuſtiniani lege:[4] Non idcirco tamen melior eſſe poteſt conditio mulieris, vt pleniorem de poſſeſſione, quam de iure pignoris actionem habeat conſtante matrimonio. Neutram enim exercere eo tempore poteſt, niſi, quatenus neceſſe eſt, vt dos ſalua fiat.[5] Nil autem neceſſe eſt, quamdiu ex bonis nondum alienatis indemnitati dotis conſultum eſſe poſſit.[6] Neque vero deerant, qui putarent, nullam clauſulæ conſtituti vim eſſe, quoties de aſſecuratione tantum, non etiam de reſtitutione dotis ageretur, propterea quod multum differat actio hæc ab hypothecaria,[7] nec videatur clauſula conſtituti in pignoris conuentione appoſita prodeſſe debere, niſi cum de pignore conuentionali diſputatur.[8] Sed impugnat hæc ſententia vtilitatem mulieris, cui æquum eſt proſpici, vt ſaluam habeat dotem in omnem caſum,[9] id eſt, ſiue conſtante ſiue ſoluto matrimonio, & conſtante multo magis quàm ſoluto, ſiue expreſsè ſiue tacitè bona mariti obligata proponantur.[10] Nec quod in caſum duntaxat ſoluti matrimonij, & dotis reſtituendæ concepta ſtipulatio fuit, ad rem faciet, quando id ratione illa factum videri poteſt, quod non ſine malo omine fieri poterat, vt futuram mariti inopiam mulier præuideret, in eũmq; caſum ſibi proſpiceret.[11] Proderit igitur mulieri clauſula conſtituti ad ſeruandam dotem etiam conſtante matrimonio, vt paratiorem habeat actionem, ſed non etiam, vt pleniorem, quàm ſi ageret hypothecaria,[12] quomodo plenior eſſet, ſi ſoluto matrimonio exerceretur, vel hoc ipſo, quod excuſſionis non factæ exceptionem non timeret,[13] quam timet hypothecaria.[14] Ideo fortaſſe, quod actio quælibet mulieri competens dotis nomine conſtante matrimonio eam omnino conditionem habeat, ſi dos in tuto non ſit:[15] quæ conditio deficit, quamdiu ſuperſunt marito bona, ex quibus dos ſalua fieri poſſit.[16] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Genier & Dionyſiæ Plancheuille. 18. Cal. Dec. 1592.

1 *Ex l. ubi adhuc 29. C. hoc tit.*

2 In dubio enim parcendum eſt & fauendum emptori, cui nihil poteſt imputari, *l. 1. § ſi quis in fraudem, ff. ſi quid in fraud. patr. l. pland 14. ff. de minor.*

3 *L.quod meo 18.D.de acq.poſſ.*

4 Implorato beneficio *l.vlt.C.de acq.poſſ.*

5 Eſt enim ſubſididium hoc remedium, quod inductum eſt per *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.l.ſi conſtante 24.ff.ſolut.matr.*

6 *Arg.Auth.hoc ſi debitor,C.de pign.l.decem,116.de verb.obligat.l.Moſchis 47.de iur.fiſc.*

7 Vt ex eo apparet, quod mulieri iſto remedio agenti non poteſt dos offerri, vt dixi *Def.1.*ſ.

8 Nec clauſula appoſita ad vnum finem ad alium operetur, contra *l.in ratione,30.§.tametſi,D.ad l.Falcid.*

9 *l.1.D.ſolut.matrim.l.intereſt,18.D.de reb.auct.iud.poſſid. leg.Titio centum 81 §.Titio genero,verſ.conſtante,D.de de cond.& demonſtr.*

10 Nam & iure vetere idem erat, vt conſtat ex *d.l.intereſt*, & aliis innumeris, cum tamen eo iure dos nullum haberet priuilegium tacitæ hypothecæ ante *l.vnic.de rei vxor.act.*

11 Caſum enim aduerſámque fortunam hominis ſpectari & expectari neque ciuile neque natur. le eſt, *l.inter ſtipulantem 83.§.ſacram,verſ.homo liber.D.de verb.oblig.l.cum tale 72.in princ.de cond.& demonſt.l.mulier 22.circa princ.verſ.Braſidas,D.ad SC.Treb.*

12 Abſurdum enim eſſet, plus iuris habere mulierem pro dote conſtante matrimonio, quam eo ſoluto, *l.in rebus 30.C.hoc tit.*

13 Nunquam enim nocet exceptio non factæ excuſſionis ei, qui implorat beneficium clauſulæ conſtituti, & *l.vlt.C.de acq.poſſ.*

14 *Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.*

15 Cum nec ob aliam cauſam ſit introducta, quàm vt dos in tuto collocetur, *d.l.vbi adhuc,29.C.hoc tit.*

16 *L.decem,116.D.de verb.oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Mulier repulſam paſſa eo tempore, quo maritus erat ſoluendo, poſtea factis per maritum alienationibus debet agere prius in res alienatas,

QVid vero ſi iis bonis, quæ maritus adhuc habebat iudicati tempore, quædam poſtmodum ab eo alienata ſint, vt iam impar ſit reddendæ doti, qui cum actionis repulſam paſſus eſt, & dotis reſtitutioni & ferendis matrimonij oneribus ſufficiebat? Non idcirco plus iuris habebit mulier in abſolutos victoréſque tertios poſſeſſores: [1] cum paratam habeat actionem in res alienatas, [2] ſiue ſententiam emptor ſciuerit, ſiue ignorauerit. [3] Nam & cæteris paribus priùs inquietari vltimos emptores æquum eſt. [5] *Ita tractatum* pronunciatum eſt in eadem cauſa.

1 Alioqui non niſi periniquè repulſam pati mulier potuiſſet *dict.l.vbi adhuc.*

2 quamuis res iudicata perpetuam illam conditionem habeat, ſi res in eadem cauſa manſerit. Non enim nocet exceptio rei iudicatæ cùm alia cauſa eſt, *l. ſi mater 11.§.eandem cauſam,l.& an eadem,14.D.de except.rei iud.*

3 Nec enim per alienationem fieri deterior potuit conditio mulieris, *l.1.de alien.iud.mut.cauſ.fact.l.debitorem,15.C.de pign.*

4 Ne melioris cõditionis ſit emptor, quàm venditor, quod eſſet abſurdum, *l.vlt.§.1.D.ad SC.Vellei an.*

5 Ne fiant de lite lites, ſi priore loco conueniantur priores, qui poſtea regreſſum habituri ſint contra poſteriores, *arg.l.ſi quis habens,24.D.qui & a quibus manum.* quamuis non ſit hoc perpetuum, vt alibi ſcripſi ex *l.Moſchus,47.D.de iur.fiſc.*

DEFINITIO XXVII.

Caſus, in quo mulieri offerri poteſt etiam conſtante matrimonio.

QVod vulgo & ſumma cum ratione receptum eſt, vt mulieri de dote in tuto collocanda conſtante matrimonio agenti dotem ipſam in pecunia numerata offerre mariti creditor nequeat, [1] quaſi non poſſit in tuto eſſe dos, quæ conſiſtat in pecunia numerata, [2] non poteſt eſſe perpetuum. Quid enim ſi in bonis mariti nihil ſit præter domum, quæ commodam diuiſionem non patiatur, [3] ſed quæ tamen longe maioris ſit æſtimationis, quam dos ipſa, vt ex eius pretio non eo minus cæteris mariti creditoribus, quam mulieri ſatisfieri poſſit. [4] An non iniquum ſit prætextu dotis quæ non periclitetur, in damno morari creditores? [5] Atqui alio remedio creditoribus conſultum eſſe non poteſt, quã vt ad totius domus licitationem deueniatur. [6] Hactenus igitur mulieri conſulendum erit, vt redactum ex licitatione pretium, quantum ad dotis & augmenti exſolutionem ſatis erit penes idoneum mercatorem deponatur, per cuius manus vſuras legitimas mulier percipiat, vt ſe ſuóſque alat. Nam & idem obſeruatur ſi dotem nondum ſolutam vir petat, cuius facultates iam tum reſtituendæ doti ſint impares. [8] Ideo fortaſſe quod pecunia ſit depoſitã, cum perire nequeat, [9] maioréſque fructus ferat, quam ſi in immobilibus conſiſteret, non male immobilis rei fundique iure cenſeatur. [10] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durant & Peronetæ Talon, 8. Cal. Dec. 1592. Et iterum pro Sp. Gabriele Damodry Aduocato, contra N. Buiſſon 4. Cal. Dec. eod. anno.

1 Dixi *Defin.1.*ſ.*hoc tit.*

2 Quæ pecunia res fragilis, & lubrica eſt, *l.ſi chorus 79.§.1.de leg.3.l.lex qua tutores 22 ad fin.C.de admin.tut.l.Iulianus 30.D.de her.pet.*

3 Vt in *l.1.C.commun.diuid.& l.1.eod.*

4 Vt in *leg.pro debit.6.in fin.C.de reb.auct.iud.poſſid.l.quod autem 6.§.ſciendum D qua in fraud.cred.*

5 Semper enim id agendum eſt quantum fieri poteſt vt nemo fraudetur, *l.ex his 8.eod.tit.quæ in fraud cred.*

6 Cum pecunia ſemper recipiat commodam diuiſionem *l.ſtipulationes non diuiduntur,72.D.de verb.oblig.*

7 *Cap.per veſtras,Extr.de don.int.vir.& vxor.*

8 Vt dixi *Def.4.*ſ.*ex d.c.per veſtras.*

9 Quia pecunia debita per modum generis perire non poteſt, *l.incendium 11.C.ſi cert.pet.*

10 *Arg.l.3.vbi not.C.arbitr.tutel.*

DEFINITIO XXVIII.

Mulier neque in reſtitutione neque in aſſecuratione dotis præfertur creditoribus, anterioribus expreſſam hypothecam habentibus.

QVemadmodum ſoluto matrimonio, cum de reſtituẽda dote agitur, creditores anteriores hypothecã expreſſã habentes mulieri præferuntur, ſecundum eam noſtrorũ ſententiã qua vtimur, [1] ita ſi cõſtãte matrimonio de dote in tuto collocãda tractetur, [2] aduerſus eos dũtaxat creditores mulier ſuccurrendũ erit, qui poſteriores reperiẽtur, non etiã aduerſus illos qui ſunt anteriores, [3] ſi nõ tacitam duntaxat, ſed expreſſam hypothecam habuerunt. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim vulgo noſtri ad *l.aſſiduis 12.Cod.qui potior.in pign.hab.* contra quos tamen ſcripſi in libris Coniecturarum.

2 Ex remedio *l.adhuc 26.C.hoc tit.*

3 Ne plus iuris habeat, mulier pro dote conſtante, quam ſoluto matrimonio, contra *l.in rebus 30.C.hoc tit.*

4 Certum enim eſt mulierem etiamſi nullam haberet expreſſam hypothecam, præferri tamen debere omnibus etiam anterioribus non niſi tacitam habentibus, *d.l.aſſiduis.*

DEFINITIO XXX.

Qui filiæ dotem certæ quantitatis dedit vltra legitimam portionem, non ideo legitimam in dotem dediſſe videtur.

PAter filiæ nomine dotem dederat certæ quantitatis, & adiecerat, *vltra legitimam portionem quaſi defuncto filiæ deberetur.* Quærebatur an legitima quoque portio mortuo quandoq; patre in dotẽ data intelligeretur? Dubitationẽ faciebat, quod huiuſmodi dictiones, *præter, vltra, hoc amplius,* & aliæ ſi quæ ſunt ſimiles, habẽt vim, vt noſtri loquũtur, repetitiuã. idq; cũ ſuis omnibus qualitatib. [1] præſertim vero vt vtrũq; determinabile in eadẽ clauſula poſitũ, & ad idẽ *cõſtituẽdi* verbum relatũ æqualiter & vniformiter per eiuſmodi verbũ determinetur. [2] At in cõtrariũ illud mouet, quòd ea verba, *vltra legitimã portionẽ,* nõ tã in diſpoſitione addita videãtur, quã exceptionis gratia, ac ſi ſcriptum eſſet *extra legitimã portionẽ,* ne legitima portio quãdocũq; obueniẽs cõfunderetur cũ dote pecuniaria, aut per eã minueretur. [3] Itaq; multũ intereſſe videtur an ita ſcribas: *Erũt in dotẽ ducẽta vltra fundũ Cornelianũ,* an ita, *vltra legitimã aut hereditariã portionẽ.* Nam ſuperiore caſu ſi fundus Cornelianus in diſpoſitione, & in cauſa dotis nõ eſſet, nihil ſ. dicta verba operarentur, ſi potiùs filiã nihil iuris alioquin in eo fundo habere potuiſſe. [4] Porro in diſpoſitione includi nõ poteſt quin datus quoq; in dotẽ videatur. [5] At legitima aut hereditaria portio nõ eo minus ad filiã perueniret, quod adiecta nõ eſſẽt verba illa, *vltra legitimã portionẽ.* [6] Planè in eã legitimã portionẽ ſi adiecta nõ eſſent, pecuniaria dos imputaretur. [7] Satis igitur eſſe debet, quod faciunt ne imputetur, nec illud præterea inducere debent, vt legitima ipſa portio in dotem data videatur. [8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 2. & 3. ſ. de collat.

1 *L.qui*

1 *L.qui ita 9.*vbi Bart.*de dot.releg.leg.Seio 10.§.vxori de aur.legat.l.ſi purè 54.* vbi etiam latè Bart.*de leg.4.*

2 *Vulg.l.iam hoc iure 4.de vulg.& pupill.ſubſt.l.4.Cod.de impub.& aliis ſubſtit.*

3 Siquidem certum eſt dotem imputari in legitimam, *l. quoniã nouella,29.D.de inoff.teſt.*

4 Verba enim omnia potius ſunt improprianda, quam vt nihil operentur, *vulg.l.ſi quando 109.de legat.1.cum ſimilib.*

5 *d.l.3.de dot.releg. d.l.ſi pure 54.de leg.3.*

6 quia non poteſt filiæ fraus fieri in legitima, *l. parentibus 8.l. quoniam in prioribus 32.C.de inoff.teſt.*

7 *d.l.quoniam nouella 29.eod.tit.*

8 *Arg.l.eum qui 30.D.de iureiur.*

DEFINITIO XXX.

Dotis debitor qui iterum dotare non tenetur, ſolutionem prætextu inopiæ mariti recuſare non poteſt, maxime ita iubente iudice, qui tamẽ melius iuſſerit dotem deponi.

DEbitor dotis, ſi à marito vrgeatur ad ſolutionem, nullam ex inopia mariti exceptionem habere poteſt, ſiue maritum inopia laborare dicat, ſiue malè vti eum ſubſtantia ſua, & à tempore dotis conſtitutæ factum eſſe pauperiorem. Etſi enim ex eiuſmodi cauſis petere mulier poteſt vt dos in tuto collocetur, [1] ea tamen defenſio non cuicumque dotis debitori competit, ſed vel ipſi mulieri, vel alteri qui in ea conditione ſit vt ipſam, ſi dos amitteretur, iterum dotare teneretur, [2] vt puta patri vel alteri ex aſcendentibus [3] non etiam fratri [4] aut extraneo, qui ſi marito quamuis inopi dotem ſoluat, etiam inſcia dummodo non prohibente muliere, [5] ſatis tutus eſt, ac multo magis ſi ſoluat mandante iudice etiam inferiore, [6] & à quo appellari poſſit, [7] adeo vt nec illi neceſſarium ſit auxilium appellationis, neque vero audiendus ſit appellare volens, quippe cuius nihil interſit. [9] Quamquam nec colluſiſſe dicatur, aut aliquid ſit quod ei imputetur, melius fecerit ſi rem denunciet mulieri, quo poſſit illa ſibi conſulere, ſi volet. [10] Verum in propoſita ſpecie mihi ad Senatus officium & æquitatem pertinere videbatur prouidere vt dos in tuto collocaretur, non ſolùm ignorante muliere, ſed ea quoque inuita, [11] propter coniunctum ius reipublicæ publicæque vtilitatis cum mulieris dote. [12] Non quidem iniunctâ marito ſatiſdandi neceſſitate, cum fideiuſſores dotium dari non poſſint, [13] ſed depoſita dote pecuniaria penes virum probum, per cuius manus vir legitimas vſuras accipiat ad onera matrimonij ferenda. [14] Quod temperamentum, licet tum Senatus noſter ſecutus non ſit, poſtea tamen probauit. *Ita Senatus* Prid.Cal.Febr.1593.pro Clandio Brun, contra Petrum Chappelle. Iunge Defin.4.& 19.ẞ.

1 *Ex l.vbi adhuc,29.C.hoc tit.l.ſi conſtante 24.D.ſolut.matrim.* Intellige tamen ſi mulier ignorauit maritum fuiſſe inopem iam ipſo tempore nuptiarum, alioqui iuxta Cyni ſententiam à Senatu noſtro probatam, licet à Bart.improbatem *in d.l.ſi conſtante.*

2 Quo caſu intereſt ſane illius qui dotare iterum teneretur, vt dos ſit in tuto, *leg.pater filiæ 71.D.de euict. Auth.ſed quamuis,C.de rei vxor. act.*

3 Quorum ſcilicet officium eſt filiam neptémque dotare. Nemque ſi ſint aſcendentes ex linea paterna, *l.vlt.C.de dot.promiſſ.l.cap.1.D.de rit.nupt.* Nam nec mater, nec aſcendentes materni tenentur niſi in ſubſidiũ, *l.neque mater 14.C.de iur.dot.l.pen.D.de agnoſc.& alend.li.*

4 Præterquam conſanguineo, ſi ſoror conſanguinea honeſtè aliter nubere non poſſit, *l.cum plures 13.§.pen.D.de admin.tut.*

5 Poſſet namque imputare ei qui poſt denunciationem ſoluiſſet, *arg.l.3.C.de nouat.l.4.Cod.quæ res pign.oblig.poſſ.* nimirum ſi non multo poſt imploret mulier auxilium iuris ad dotem in tuto collocandam, [7] alioqui denunciatio illa & prohibitio mulieris eſſet inanis, vt ſcripſi *Defin.9.ẞ.*

6 Dixi latius *Defin.4.ẞ.*

7 *l.quod autem 6.§.apud Labeonem.D.quæ in fraud.cred.*

8 *L.ait prætor 7.§.1.verſ.quid tamen,D.de minor.*

9 *L.1.D.de appell.recip.*

10 quo non facto poſtea non niſi de ſeipſa conqueri mulier poſſit & debeat, *arg.l.nam ſi actor,26.D.de rei vind.*

11 Cum huius ſexus conſilium laboret plerumque contra propria incommoda, *l.ſi pater 4.in fin.C.de ſponſal.*

12 *L.1.D.ſolut.matrim.l.intereſt.18.D.de reb.auct.iud.poſſid.*

13 *Tot.tit.C.ne fideiuſſ.dot.dent.*

14 *Ex cap.per veſtras. Extr.de don.int.vir.& vxor.*

DEFINITIO XXXI.

Maritus etiam ſolus poteſt dotem exigere, etiam quæ ipſi & vxori ſimul ſit promiſſa.

NOn eo minus dotem conſtante matrimonio petere maritus ſolus poteſt, quod ipſi & vxori eius coniunctim promiſſa & conſtituta ſit. [1] Nam etſi ſoli mulieri promiſſa eſſet, vel ipſa dotis appellatio faceret, vt eius exigendæ actio conſtante matrimonio ſoli marito competere deberet. [2] Ibi enim dos eſſe debet vbi ſunt onera matrimonij. [3] Idque multo magis admittendum eſt, ſi ponas tabulis dotalibus obligatum maritum, quod paſſim fit, vt dotem reſtituat. Priuſquam enim reddere teneatur, antecedens eſt vt habere & exigere eam poſſit. [4] Obtinuit tamen vt frequentius tam vxori quã viro dos promittatur, nempe, quoniam vtriuſque intereſt. Nam quamuis dos ſit in bonis mariti, eſt tamen mulieris. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ratio dubitandi, *ex l.reos 11.§.cum tabulis.ff.de duob.reis.*

2 *l.doce 9.C.de rei vind.*

3 *l. ſi is qui 56.§.ibi dos.D.hoc tit.l.pro oneribus,20.C.eod.*

4 qui enim vult conſequens, vult etiam neceſſariò antecedens, *vulg.l.ad rem mobilem 56.& l.ad legatum 62.D.de procur.*

5 *l.quamuis 75.l.Titia 62.D.hoc tit l.in rebus 30. C.eod.* Ergo hoc caſu maritus neque mandatum vxoris proferre cogetur, neque de rato cauere.

DEFINITIO XXXII.

Mulier quæ ex bonis mariti pro dote poſſidet, ad largam æſtimationem, non eſt inquietanda ab aliis creditoribus, quamdiu alia ſunt mariti bona, ex quibus ſatisfieri eis poſſit.

SI marito ad inopiam vergente cautum ſit mulieri, datis ei pignoris nomine bonis immobilibus æſtimatis largiore, vt fit, æſtimatione ad concurrentem vſque dotis & donationis ante nuptialis quantitatem, non eſt audiendus alius mariti creditor ſi mulierem inquietare velit eo prætexto, quod longe pluris ſint bona, quæ ipſa poſſidet, quam ei debeatur. Niſi prius probet non alia marito ſupereſſe, ex quibus poſſit ſibi ſatisfieri. [1] Hoc enim caſu cum maritus pignorum dominus maneat, [2] ſufficiátque indemnem ſeruari mulierem, [4] non erit prohibendus creditor, quominus hyperocham [5] pignorum pro ſuo iure perſequatur. [6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 10.Cal.Mart.1595.

1 Secundum ea quæ diximus *Def.1.ẞ.hoc tit.*

2 quamdiu enim alia bona ſuperſunt, ex quibus poſſit ſatisfieri poſteriori creditori, nihil eius intereſſe poteſt, *arg.l.decem 126,de verbor.oblig.*

3 Adeo vt nec mulieri liceat quicquam ex iis alienare conſtante matrimonio, *l.vbi adhuc 29.C.hoc tit.*

4 Idem enim duntaxat lex agit vt dos ſit in tuto.

5 Vulgo pluris valentiam vocant, de qua *in l.& quæ nondum 15. in fin.D.de pign.l.quærebatur,20.D.qui potior,in pign.hab.*

6 ita enim fiet vt nemo fraudetur, *l.ex his 8 in fin,D.quæ in fraude cred.* Nec enim beneficium quod mulieri conceditur debet aliis eſſe captioſum, *l.Paulus 8.de prætor.ſtipul.*

DEFINITIO XXXVI.

MVlier, quæ ſocietate bonorum & quæſtuum marito in tabulis dotalibus contracta [1] cœpit ob eam cauſam obligata eſſe ad exſolutionem æris alieni pro rata portione ex conſuetudine regionis, in qua matrimonium initum eſt, non idcirco prohibetur totam dotem ſoluto matrimonio exigere. [2] Abſurdum enim eſſet adóque iniquum huiuſmodi confuſione perire mulieri partem dotis [3] cuius fauore ſocietas illa conſuetudinaria introducta ſit. [4] Poſſunt ſane coniuges in vltima volũtate liberationem ſibi inuicem, ſi velint relinquere ab ea debitorum communione. [5] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Illuſtris Dom. Barbaræ d'Amboiſe, viduæ illuſtris D.Ioannis Comitis de la Chambre, 5.Id.April.1593.

1 De hoc ſocietatis genere vide *cap.ſignificauit,de donat.int.vir.& Vxor.& in l.ſi reum,C.de rei ind.*Boët.*q.*22.*n.*27. Vnde *l.alimenta* 6. §. *vlt.de alim. legat.*

2 Contra Boër.*d. q.* 12.*n.* 29. non poſſe mulierem eſſe communem in bonis & habere dotem præcipuam,ſed cogendam eſſe vt pro parte procedat actionem heredibus viri aduerſus promiſſorem dotis vel heredes eius. Planè conſtat non eo minus ſocietati huic locum fore,quod nulla dos marito ſoluta nec promiſſa ſit.Imputare nāque ſibi maritus debet cur vxorem acceperit ſine dote. Boër. *ibid.n.*31.

3 Intellige ita tamen,niſi mulier abſtineat à petitione patris bonorum mariti,& malit contenta eſſe ſua dote. Nam & totam dotem & ſimul partem in boni mariti habere non poteſt. Et ita fortaſſe intelligi Boërius debet.

4 Poteſt enim per conſuetudinem ſicut per actum fieri melior conditio dotis,ſed deterior non poteſt,*l. Atilicinus* 1 *ff.de pact.dotal.*

5 Vt valeat ea remiſſio iure donationis & legati *arg.l.* 5.*§.Iulianus, alias §.quidam decedens, de admin.tut.* Intellige tamen vt valeat ea liberatio inter coniuges,non etiam in præiudicium creditorum , ſi aliquod ius iis quæſitum ſit ex conſuetudine contra mulierem propter eiuſmodi ſocietatem,*arg.l.filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *in fin. de leg.* 1. *iunct.l.cum hereditate* 53 *de acquir.hered.*

DEFINITIO XXXIV.

Cum dotis debitor aliquid in ſolutum dedit marito ſtipulanti cum notario pro ſe & vxore,qua postea heres extiterit cum beneficio inuentarij, quænam & contra quem actio mulieri competat

MAritus à dotis debitoribus in ſolutum acceperat , conſtitutionem annui cuiuſdam reditus, tam ſuo , quam vxoris abſentis nomine , ea tamen lege, vt ſi ſua die reditus ille non ſolueretur,priſtina dotis petitio ſupereſſet , ceſſantibus in ſolutione debitoribus , non prius ipſo iure reſolutus contractus videbitur , quàm voluntatem ſuam coniuges declarauerint,vtrum contractus legem , quæ pro ipſis appoſita eſt,exercere velint.[1] Tam vxori autem,quàm marito pro virilibus ille annuus reditus acquiſitus intelligetur , ſi modo mulier ratam habeat mariti ac notarij ſtipulationem. [2] Porrò ratam habuiſſe videtur,non ſolùm ſi ex contractu egerit, ſed etiam ſi de illo reditu quaſi ſuo teſtata ſit. [3] Quid ſi marito heres ipſa extiterit cum beneficio legis & inuentarij ? Poterit vti beneficio contractu ius totum , ſi velit , hoc eſt, vel totam dotem habere pro ſoluta , ſibique reddita (quo caſu non tantùm dotis debitoribus plena continget liberatio, ſed ipſi quoque hereditati mariti [4]) vel à datione in ſolutum prorſus diſcedere , & dotem petere,non à mariti hereditate (ponimus enim ratam eam habuiſſe, quod à marito geſtum eſſet) ſed à debitorib.quaſi nondum liberatis.[5] Poteſt etiam, ſi velit,ratam haberi mariti ſtipulationem pro ſua dumtaxat parte:pro parte vero mariti aduerſus curatorem hereditati datum agere,quaſi pro ea parte ſoluta marito dote, nec ipſi mulieri reddita. [6] Nec illi obiici poterit à curatore aut creditoribus hereditariis , quod dotis debitores in annui reditus ſolutione ceſſauerint. Sufficit enim , maritum habuiſſe fidem de dote.[7] Salua curatori hereditatis actione aduerſus eos, qui reditum annuum dederunt in ſolutum : itemque electione reſiliendi à datione in ſolutum,ſi malint illi legem contractus exercere. [8] Quod ſi mulier prius deceſſerit, quā contractum ratum habuerit,certum eſt,integram heredibus eius actionem ſupereſſe aduerſus maritum,aut mariti hereditatem pro totius dotis reſtitutione,[11] aduerſūs debitores autem dotis nullam,[12] niſi quatenus malint heredes mulieris ratum habere contractum, & legem in eo appoſitam exequi, poſtquam placuit contractum,qui abſentis nomine geſtus eſt, ab ipſius quoque herede ratum haberi poſſe.[13] Nam etſi viua mulier ratum habuiſſet,nec tamen voluntatem ſuam declaraſſet , perinde liberum exercendæ conuentionis arbitrium,quod illa habuerat,in eius heredes tranſlatum intelligeretur,[14] pro ea ſcilicet parte,quæ mulieri ex ſtipulatione notarij quæſita fuiſſet.[15] *Ita Senatus* in cauſa DD.de Monton,& Ioannis Blanchard & Claudij Geneuois. 6.Id.April. 1593.

1 Nam legem,quam ipſi pro ſe dixerunt exercere non coguntur, ſi nolint,*arg.l.* 3.*de leg.commiſſ.*

2 *Ex l.reos* 11.*§.cum tabulis ,D.de duob.reis.*

3 *Argum.l.ſi auia.*6.*de iur.delib.*nemo enim præſumitur de alienis rebus velle teſtari,quia nec poteſt,*l.conficiuntur*,8. §. *ſi poſt factum, D, de iur.codicill.*iunct.*l.verbis legis*, 110. *de verb.ſignif.*

4 quæ hereditas alioquin duplici præſtatione dotis oneraretur, *l.vlt.D.hoc tit l.vlt.D.de pact.dotal.*

5 *d.l.vlt.de pact.dot.*in illis verbis,*quoniam voluntate mulieris.*

6 Propter legem dationi in ſolutum dictam quam diximus poſſe mulierem exercere,ſi velit,*d.l.* 3.*de leg.commiſſ*

7 Poſtquam placuit hereditati,quæ agnita ſit,cum beneficio legis inuentarij dandum eſſe curatorem, tanquam iacenti,de quo ſcripſi in priore parte *Hemichil.de error.pragm* 11.

8 Non enim poteſt inuitæ mulieri aliud pro alio ſolui , vt nec aliis creditoribus,*d.l.vlt.D.de pact.dot.l.*2.*§.mutui,D.de reb.cred.*

9 Cum paria ſint, ſolutionem accipere & fidem habere de ſolutione,*l.quod vendidi*, 19.*D.de contr.empt.l.ſatisfactio*, 52.*D.de ſolut.*

10 Quidni enim habeant electionem , quam defunctus habuit mortis tempore? Siquidem electio , quæ aut ex contractu competit, aut ex iuris beneficio,vt hæc tranſmittitur ad heredem , ſicut cætera iura omnia defuncti,*vulg.iurib.*

11 quia non potuit dotis conditio ignorante muliere per maritum immutari,*d.l. vlt.D.de pact.dot.l.ſi extraneus*,33.*D,hoc tit.*

12 quia actio,quæ contra eos cœpit competere marito , non poteſt redire ad vxorem aut eius heredes,ſine ceſſione.

13 Anton.Teſſaur.*dec.*70.

14 Tanquam in ſucceſſores vniuerſi iuris , quod habuit defunctus,*l.hereditas*,62 *de reg.iur.*

15 Nam pro alia parte mariti actio eſt,*dict.§.cum tabulis,l.reos*,11. *D.de duob.reis.*

DEFINITIO XXXV.

Mulier,quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collacanda,non poteſt reliquorum bonorum poſſeſſores tertios inquietare,ſoluto matrimonio.

QVæ marito ad inopiam vergente,vt ſibi pro dote cautum eſſet,egerat,& partem bonorum mariti à tertiis poſſeſſoribus ex ea cauſa vindicauerat,[1] mortuo inter iudicij moras viro ad dotis reſtitutionem agere cœperat [2] aduerſus alium tertium poſſeſſorem, qui priore quoque iudicio cum cæteris conuentus, necdum tamen condemnatus fuerat. Cū ille obiiceret, ſatis ſupérq; mulieris ſatisfactum eſſe iis bonis quæ iam illa ab aliis vindicauerat,quod in eorum æſtimatiōne longe plus eſſet, quam in dote? [3] illa vero diceret , pignorum ſuorum ius indiuiduum eſſe, [4] nec proinde aliter à poſſeſſore inhiberi poſſe , quàm ſi is totum debitum offerret ; [5] Placuit ex æquitate ſic rem temperari,vt quæ illa iam poſſidebat, publicæ actioni ſubiicerentur, ex quorum pretio ipſi ſatisfieret non tantùm dotis nomine,ſed etiam vſurarū quincuncium [6] à die finiti luctus, expenſarumque litis omnium. [7] Si ſufficere pretium non poſſet,tum demum is fundus, quē tertius hic poſſeſſor tenebat,venderetur. Quod Senatuſconſultum,licet ſi iuris rationem inſpicias, quæ pignoris ius indiuiduum eſſe vult ſaluo poſſeſſori cuilibet iure offerendi [8] duriuſculum videatur,æquiſſimum tamen eſt, propterea quo & mulieris & tertij poſſeſſoris ius tueatur. [9] Quid enim mulieris intereſt , ſi ex iis pignoribus , quæ poſſidet, conſequi ſuum poſſit? [10] Aut cur ægrè ferat diſtractionem pignorum, quorum poſſeſſionem ſi diutius retineret, futurum eſſet , vt quos perciperet fructus in diminutionem ſortis & vſurarum imputare cogeretur?[11] Maximè vero,poſtquam cœptum eſt, vt etiam poſterior creditor agens aduerſus anteriorem eundémque poſſeſſorem petere poſſit diſtractionem pignorum nec debitum offerre compellatur.[12] Neque enim melior conditio eſſe poteſt creditoris agentis quam poſſidentis.[13] Siquidem imputari ei poteſt,cur agat,ſi ea pignora,quæ iam poſſidet,exſoluendo debito ſufficiant. Non etiam cur ampliſſima pignora poſſideat,quæ vt ſibi magis caueret,ex debitoris voluntate aut magiſtratus imperio acceperit.[14] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Claud.Thoronbert.5. Cal. Sept. 1593.

1 Competit enim hoc remedium etiam contra tertios poſſeſſores, *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*

2 Mutata, quod plerumque fit, qualitate iudicij & actionis, id eſt, mutata aſſecuratione in reſtitutionem.

3 Nam cum agitur de dote in tuto collocanda non datur mulieri ex bonis mariti, niſi quantum ſatis eſt, ad largam tamen æſtimationem, vt dixi *Defin.* 2. 3̄.

4 *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.*

5 *l. quamuis* 6. *C. de diſtr. pign. l.* 2. *C. debit. vend. pignor. imped. non poſſ.*

6 Quamuis lex hoc caſu non videatur infligere vſuras grauiores trientibus, ſcilicet ad tertiam vſque partem centeſimæ, *l. vnic.* §. *exactio, verſ. ſin autem ſuperſederit, Cod. de rei vxor. act.* ſed hoc ideo, quia vſuræ quincunces apud nos frequentantur tanquam minimæ, nec æquum eſt minores vſuras præſtari pro dote, quam pro cæteris debitis.

7 Nam & hæ habent eundem ordinem hypothecæ, tanquam acceſſiones neceſſariæ, per quas dotem minui non oportet, *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.*

8 *l.* 1. *l.* 3. *C. qui potior. in pign. hab.*

9 Semper enim ea ratio ſequenda eſt quantum fieri poteſt, per quam nemo fraudetur, *l. ex his* 8. *D. quæ in fraud. cred.*

10 *Arg. l.* 2. *C. de pign.*

11 *l.* 1. 2. 3. *& paſſ. C. de pignor. act.*

12 Vt diximus *ad tit. pignor.* 7̄.

13 *Tit. C. etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poſſ. l.* 1. *D. de pign.*

14 *d. l.* 2. *C. de pignor.*

DEFINITIO XXXVI.

Mulieris pignora poſſidentis conditio non fit deterior ob beneficium legis, & inuentarij à mariti herede imploratum.

MVlier habens clauſulam conſtituti, aliam, vel per quam nacta ſit poſſeſſionem bonorum mariti pro dote lucriſque nuptialibus obligatorum, habet ius retentionis etiam aduerſus heredem cum beneficio legis & inuentarij, perinde ac contra heredem purum, quia ex beneficio legis ius mulieri aliiſve creditoribus quæſitum adimi nec poteſt nec debet. [1] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio in cauſa viduæ N. de Miege & N. Thorombert. 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *Iuxta l. quod meo* 18. *de acquir. poſſ.*

2 Natta *conſ.* 453. *lib.* 2. Dec. *conſ.* 32. Alex. *conſil.* 181. *li.* 6. Grammat. *dec.* 58. *&* 92.

3 *l. vlt. D. de pact. l. Paulus notat.* 8. *D. de præt. ſtipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Vidua ſecundo nubens præſumitur eandem dotem ſecundo viro dediſſe.

QVod quæri ſolet an mulier, quæ nubendo nullam dotem conſtituit, cenſeatur bona omnia in dotem conſtituiſſe, ad eam mulierem non pertinet, quæ ſecundo nupſit. Certum enim eſt eandem dotem ab hac conſtitutam videri ſecundo viro, quam conſtituerat priori, [2] coniectura voluntatis ex præcedentibus, vt aliàs plerumque fit, in ſequentes actus capienda. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Febr. 1594.

1 De quo vide ampliſſimum tractatum apud Bart. *in quæſt. incip. mulier habens amplum patrimonium.*

2 Bart. *ibid.* Tractant noſtri *ad l.* 1. *D. ſolut. matrim.*

3 *l. dotem* 30. *D. hoc tit.* Iunge *Def.* 18. 3̄. *eo*

DEFINTIO XXXVIII.

Creditores mariti an & quando poſſint agere ſuper fructibus bonorum dotalium.

FRuctus bonorum dotalium ita demum ad maritum pertinent pleno iure dominij, ſi ab eo ſint percepti aut à ſolo ſeparati. [1] Quamdiu enim ſunt pendentes creduntur eſſe pars fundi, eiuſque dominium & conditionem ſequuntur. [2] Itaque tamdiu dotales ſunt, & conſequenter eodem iure ad mulierem ſpectant, quo dos ipſa. [3] Inde fit vt quamuis dotis, vt loquuntur, aſſecuratio in bonis immobilibus fieri debeat, non in mobilibus aut fructibus, quippe quorum ratione vix mulieri ſatis cautum eſſe poſſet: [4] ſi tamen alius mariti creditor fructus pendentes in fundis dotalibus iure pignoris perſequatur, audienda ſit mulier ſi pignoris inhibeat vel capionem, vel perſecutionem, [5] vergente ſcilicet ad inopiam marito, [6] ſiue ſententia ſuper dotis aſſecuratione iam reddita ſit, ſiue nõ poſtquam placuit mariti inopiam per mulierem etiam exceptionis iure & nulla præcedente declaratoria contra agentes creditores obiici poſſe. [7] Nam etſi fructus iam percepti eſſent à marito necdum conſumpti, quo caſu haud dubiè mariti creditoribus in eos actio competeret, [8] ius tamen eſſet mulieri intercedendi ne à creditoribus caperentur. Quia licet ad maritũ pertineant, ea tamen lege pertinent, vt ex iis, ſi aliunde non poſſit, & mulierem & communes liberos alat, non vt creditores ſuos dimittat, vxore liberiſque fame pereuntibus, [9] Hoc tantum intereſt, an percepti ſint, an pendentes, quod in perceptis nihil prorſus iuris habet mulier, ſiue agere, ſiue excipere velit, quamdiu ex aliis bonis ſiue mobilibus, ſiue immobilibus ei cautum eſſe poteſt. [10] In pendentibus vero tantumdem iuris habet, quantum in bonis ipſis immobilibus, [11] præterquam eius portionis ratione, quæ ob impenſas in ipſos fructus factas ad maritum quaſi colonum partiarium pertinet. [12] In qua ſane non plus iuris habere mulier poteſt, quam ſi alterius coloni diligentia ſumptibúſque dotalis fundus excultus eſſet. Ideoque in eam fructuum partem ſalua certaque ſemper eſt mariti creditoribus actio, ſiue pendentes ſint, ſiue iam percepti, dum ne conſumpti. [13] *Ita Senatus* in cauſa N. Morel Preſbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Vt ſaltem tantumdem iuris habeat, quantum cæteri bonæ fidei poſſeſſores, *l. ſi fructuarius meſſem* 1. *D. quib. mod. vſufr. amitt.*

2 *leg. fructus pendentes* 44. *D. de rei vindic. l. vltim.* §. *fructus, D. quæ in fraud. credit.*

3 Eſt enim dos mulieris, *l. in rebus* 30. *C. hoc tit.* quamuis ſit etiam in bonis mariti, *l. quamuis* 75. *D. eod. l. dote.* 9. *C. de rei vindic.*

4 *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.* Iunge quæ dixi *Def.* 2. *n.* 6. 3̄.

5 Tanquam eius rei, quæ ſit ſua nec vnquam fuerit mariti.

6 Alioquin nihil iuris habet mulier in dotis fructibus conſtante matrimonio, *l. pro oneribus*, 20. *C. hoc tit.*

7 Dixi *Defin.* 10. 3̄.

8 Tanquam in bona debitoris ſibi obligata.

9 *d. l. pro oneribus l. vbi adhuc* 29. *eod. leg. ſi is qui* 56 §. *mortem, D. eod.* [Itaque ob hanc cauſam iudicatum aliquando eſt fructus bonorum dotalium inter maritum, vxorem, & communes liberos ita diuidi debere, vt tertiam partem maritus habeat, aliam vxor, aliam liberi. *Ita Senatus* in cauſa Caual. *Sine die.*

10 Pertinent enim ad maritum pleno iure & dominij, & poſſeſſionis.

11 Vt dixi *num.* 3. 3̄.

12 Quæ pars apud nos dimidia eſſe ſolet. Nam nec vlli fructus eſſe intelliguntur, niſi qui deductis ſumptibus ſuperſunt. *l. ſi à domino,* 36. §. *vlt. D. de hered. pet.*

13 Conſumptione ſiquidem & dominium & pignus extinguitur, cum entis nullæ poſſint eſſe qualitates, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIX.

Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum conſeruandi ſunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, ſed vt in communes vſus conſumantur.

SAnè quod dicimus, poſſe mulierem intercedere ne bonorum dotalium fructus pendentes à mariti creditoribus diſtrahantur, tametſi ex aliis mariti bonis cautum ſatis eſſe poſſit, [1] ita accipiendum eſt, vt non ideo tamen dotis cautio in ipſis fructibus conſtituatur (alioqui eueniret vt conſumptis fructibus tantundem de dote diminutum intelligeretur [2]) ſed in communes vſus matrimonij fructus illi conſumantur. [3] Nam & ob eam cauſam comparatum eſt vt in bonis immobilibus dotis nomine caueatur, non ſolùm quod minus facile perire poſſint, [4] ſed etiam quod ex ipſis percipiantur fructus, per quos matrimonij oneribus ſuccurratur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Niſi ex aliorum etiam bonorum fructibus mulieri conſultum eſſe poſſit vt habeat vnde ſe alat.

2 Id autem agendum eſt vt dos in tuto collocetur non vt periclitetur, *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*

3 *d.l.vbi adhuc.*
4 *l.lex quæ tutores 22.in fin.C de admin.tutor.*
5 Non tam enim valor rerum inſpiciendus, quam fructuum, quoties alicui ſuccurrendum eſt ne egeat, *l.qui bonis 6.* vbi Batt. *D.de ceſ.bonor.* Boër. *q.19.n.7.* Vnde illud eſt, quod ſi cui relicta ſint alimenta, ſunt ei præſtanda ſecundum patrimonij reditum, non ſecundum proprietatem fundorum. Boër. *ibid.n.8.& 9.* vbi citat *l.fundi Trebatiani de vſufr.leg.l.2.C.de præd.nauicul.lib.11.*

DEFINITIO XL.

Mulier habens ſpecialem hypothecam quando impedire poſſit cæterorum creditorum ſuper ea ſpeciali hypotheca perſecutionem.

AD inopiam vergente marito, qui vxoriæ dotis nomine bona quædam ſpecialiter mulieri obligauerat, cum agéte vxore bona alia haberet, quæ ſine controuerſia poterant poſſideri, dubitatum eſt an ius eſſet mulieri prohibendi, ne in ſpecialem hypothecam agerent cæteri creditores, quibus aliunde conſultum eſſe poſſet? An potius repelli mulier deberet, quæ eo tempore quo nondum de dotis reſtitutione tractari poterat, creditores mariti prohibere volebat ne pignora vindicarent, cum aliunde ſalua fieri poſſet dotis cauſa: quaſi nihil eius intereſſe videretur? [1] Mouebat pro muliere, quod imo vero ipſius intereſſe poſſit ea potius habere pignora, de quibus ab initio ſpeciali conuentione ſibi proſpexerit. [2] Contráque nihil interſit creditoris vtrùm hæc an illa pignora perſequatur ac diſtrahat, [3] præſertim ſi ſit tempore poſterior, vt mulieri prius conſuli æquum ſit. [4] Mihi diſtinctio illa ex tempore probabatur, an mulier de dote in tuto collocanda certaret agendo an excipiendo, vt ſi agendo non audiretur aduerſus creditorem, ſine cuius diſpendio poſſet ex aliis bonis conſequi indemnitatem. [5] Sin excipiendo, melior eſſet ipſius cauſa quam creditoris: [6] Ita tamen ſi tempore anterior mulier proponeretur. Nam cum poſterior eſt, licet bona mariti dimittendis creditoribus omnibus ſufficiant, dici non poteſt cur faueri mulieri debeat, potius quam creditori. [7] Cum ſi bona exſoluendo æri alieno non ſufficerent, mulieris periculum damnúmque eſſe oporteret non creditoris. [8] *Senatus* tamen, cum in publico auditorio cauſa perorata eſſet, dignam rem putauit, de qua amplius deliberaretur. In cauſa D. de Roſſillon, & Hyppolitæ Conſtantin, 6. Cal. Sept. 1594.

1 Siquidem nunquam auditur is, cuius nihil intereſt, ſiue agat, ſiue conueniatur, *l.3.§.1.D.de verb.oblig.l.ille à quo 13.§.ſi de teſtamento,* vbi Alex. *D.ad SC.Treb.*
2 Solet enim ſpecialis hypotheca conſtitui in iis bonis quæ commodiora videantur, & ideo quæ ſpecialiter ſunt obligata prius diſcuti debent, *l.2.C.de pignor.*
3 Dummodo ſint idonea, *d.l.2.*
4 Nam mulier, quæ prior eſt tempore potior eſt iure. Imo etiamſi ſit poſterior, ſi ſequimur quod voluit Iuſtinianus, *in l.aſſiduis 12.C.qui potior.in pignor.hab.*
5 Quia hoc caſu verum eſſet dicere nihil mulieris intereſſe.
6 Eſt enim ſemper fauorabilior conditio excipientis, quam agentis, *l.1.D.de pignor.*
7 Sic enim vulgo à noſtris accipitur Iuſtiniani conſtitutio in *dict.l.aſſiduis,* vt non faueat mulieri contra creditores anteriores expreſſam hypothecam habentes.
8 Cum iure communi quiſquis prior eſt tempore ſit etiam potior iure, *l.1.& C.qui potior.in pign.hab.*

DEFINITIO XLI.

Mulier poteſt detrudi in carceres non pro ciuili debito, ſed tamen pro ſumptibus ex cauſa delicti deſcendentibus.

MVlier, quæ ſit vilis perſona, in carceres detrudi poteſt pro ſumptibus ex cauſa delicti deſcendentibus, [1] nec prohibendi ius habet maritus, cui ipſa in dotem omnia bona ſua dederit. Cum in eius poteſtate ſit vxorem habere, adeoque ex ipſa dote ſoluere, quam hoc caſu vt & aliis pleriſque etiam conſtante matrimonio minui poſſe conſtat. [2] Neque ad rem pertinet quod vulgo iactari ſolet. Pro ciuili debito mulierem incarcerari non debere. [3] Quamquam enim alia ſolet eſſe ratio multæ, quæ pro crimine irrogatur, alia ſumptuum in criminalem cauſam factorum, [4] vt ex eo conſtat quod bonorum ceſſio admittitur pro ſumptibus, quæ pro mulcta pecuniaria non admitteretur: [5] non ideo tamen conſequens eſt vt prorſus ciuile debitum dici debeat, quod deſcendit ex delicto & criminali condemnatione. [6] Sanè in muliere honeſta, ſi non atrocitas delicti valde vrgeat, vix eſt vt hæc ſententia admittenda videatur. [7] *Ita Senatus* in cauſa N. Aiterier Neciensis 11. Cal. Sept. 1594.

1 Aliter enim cum tenuioribus perſonis, agitur aliter cum honeſtioribus ex cauſa delicti, *leg.capitulum 28.§.non omnes, D.de pœn.cum ſimil.*
2 Ne alioqui prætextus dotis adferat mulieri impunitatem, ſitque impunitus eius dolus, quod eſſet iniquum, *l.4.§.cum dominus, D.de noxal.act.*
3 At ne quidem in cauſa criminali. Sic enim Iuſtin. conſtituit *Nou.134.vt null.iudic.c.9.§ neceſſarium,* quæ tamen conſtitutio in cauſa quidem ciuili obſeruatur, ſed in criminali non item.
4 quia ſumptus iſti non pro delicto irrogantur, ſed in pœnam temere litigantis, *tot.tit.Inſt.de pœn.temer.litig. l. eum qui temere 79.D.de iud.*
5 Dicam *ad tit.qui bon.ceder.poſſ.*
6 qualis enim actio eſt, talis & condemnatio expenſarum, quæ ſunt acceſſoriæ.
7 Ex ratione quam ſuprà dixi. *num.1.*

DEFINITIO XLII.

Vſuræ dotis non debentur marito, ſi neque mora neque conuentio vlla præceſſerit.

VSuræ dotis, quæ nulla die ſolutioni dicta non prius ſoluenda fuit, quam per maritum peteretur, non ob id magis debentur, quam per multos annos maritus vxorem exhibuerit, cæteráque matrimonij onera ſuſtulerit, ſed ab eodemmet tempore, quo mora contracta erit, id eſt, quo petita nec ſoluta dos fuerit. [1] Neque enim tam fauorabilis eſt cauſa dotis præſertim pro marito, vt vſurarum additamétum recipiat, ſi neque mora, neque conuentio in eam rem vlla præcedat. [2] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio in cauſa Pantaleonis Guilli & Auguſtani, 5. Non. Dec. 1594.

1 Nam & dotem ipſam potuit maritus remittere. Roman. *ſing. 601.* quem refert Boër. *q.22.n.24.poſt gloſſ.* Cyn. Bald. Salyc. *in l. ſi conſtante,* in verb. *forma.C.de don. ant.nupt.* Iunge *l.vir.vſuras 54.D.de don. int.vir.& vxor.*
2 *d.l.vir vſuras.* Vſuræ enim aut ex mora, aut ex conuentione neceſſario debentur, niſi mora interdum re ipſa quoque fieri intelligitur, vt in *l.Titia 87.§.vſuras de leg.2.l.curabit 5.C.de act.empt.*

DEFINITIO XLIII.

In feudum etiam æſtimatum habet mulier regreſſum, ſi maritus non ſit ſoluendo.

SI mulier in dotem dederit fundum æſtimatum, fundi quidem dominium ad maritum pertinet, ſoláque æſtimatio in dote eſſe intelligitur. [1] Sed ſi maritus fiat non ſoluendo, damus mulieri regreſſum in fundum ipſum vtilémque vindicationem, ac ſi fundus non fuiſſet alienatus. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 1. T. de remiſſ. pignor.

1 quoniam æſtimatio facit emptionem, *l.plerumque 10.§.ſi ante,& ſeq l.quoties 16.D.hoc tit.l.vnic.§.cumque ex ſtipulatu, verſ. æſtimatarum, C.de rei vxor.act.*
2 *Arg.l.uxor marito 55.in fin, D.de don.int.vir.& vxor.* Ne alioqui mulier damnum dotis incurrat.

DEFINITIO XLIV.

Expenſæ factæ à marito pro dote æſtimata non ſunt ei reſtituendæ, niſi cum res ipſa æſtimata mulieri reſtituuntur.

MAritus vxorem ducturus, quæ vniuerſorum bonorum controuerſiam patiebatur, cum vniuerſa mulieris bona

in dotem accipere vellet,cauerat acceptos à ſe mille aureos reſtituendos ſoluto quandocunque matrimonio. Iiſdem dotalibus tabulis mulier procuratorem eum conſtituerat in rem ſuam ad litem de bonis omnibus tractandam & peragendā. Cum maritus viciſſet,ac bona multo maioris pretij obtinuiſſet,tum ſoluto matrimonio dos ab ipſius heredibus reſtituēda eſſet. Placuit nulla impenſarum facta deductione reſtituēdam integram pecuniam, quam maritus ſibi ſolutam profeſſus erat,quaſi dotem ille tanti vltro æſtimaſſet.[1] Nam & cōſtat procuratorem in rem ſuam conſtitutum expenſas, quas eo nomine fecerit,repetere non poſſe.[2] Plane ſi mulier fundos habere mallet,& maritus conſentiret (neque enim inuito marito poſſet mulier æſtimatas res dotales repetere,niſi in ſubſidium,[3] aut eo caſu quo conueniſſet,vt nil obſtante æſtimatione eædem ſpecies redderentur[4]) vtique impenſas dotis cauſa factas marito reddi oportet.[5] *Ita tractatum eſt* in cauſa,de qua in Defin.8.& 19.ī.de teſtam.

1 Quia poterat dos in effectu vel pluris eſſe,vel minoris,*arg.l. imperat 70.§.ſi centum,de legat.2.* Potiùſque dubitari poſſet,an quod plus in bonis eſſet,reſtituere maritus deberet,quia non ſimplex venditio facta eſſet,ſed dotis cauſa,*l.quoties 16.in fin.D.hoc tit.*

2 quia licet ex alterius perſona agat,tamen ad ſuum commodum agit,non ad alienum, *l.qui ſtipendia 9.C.de procur.*

3 Vt in ſpecie *Def.praeced.*

4 *Vt in l.æſtimatis 50.D.ſolut.matrim.l.ſi inter 21.C.hoc tit.*

5 Tanquam quæ minuant dotem vel ipſo iure,ſi ſint neceſſariæ, vel ſaltem per deductionem & retentionem,ſi ſint vtiles.*l.5.D.de impenſis in rebus dot.fact.l.ſi is qui 56.quod dictum D.hoc tit.*

DEFINITIO XLV.

Mulieri,quæ perperam & temere litigauit,præſertim contra liberos non ſunt reſtituendi ſumptus litis, quamuis futurum ſit vt dos minuatur.

QVod diximus,dotem non debere minui per expenſas litis nec per tributum illud, quod pro iudicato pendi ſolet,[1] vulgo emolumentum vocant,non eſt perpetuum. Quid enim ſi rite oblatam dotem mulier accipere recuſauerit,[2] itémque de ea re inſtituere perperam, aut inſtitutam male proſequi maluerit?Præſertim aduerſus proprios liberos, quibus parcere potius debuiſſet?Proximitatis ratio fortaſſe faciet vt matri parcendum ſit hactenus ſaltem, vt expenſarum cōpenſatio inducatur,[3] ſed non vt liberi, quibus nihil imputari poteſt,condemnandi ſint ad ſumptus,quibus ſola matris culpa cauſam dederit.[4] At neque vt emolumentum integrum à liberis præſtetur,aut ſportulæ quæ iudici ob ſententiam ex ſcripto latam debentur.[5] Quid ergo? Sumptus omnes erunt compenſandi,& conſequenter ab vtraque parte pro virili ſua exſoluendi.[6] *Ita Senatus* pro N.de Creſcherel de Nicolle, contra vxorem N.Petri Ludouici de Leſcheraine,11.Calend. Maij 1593.

1 Ratio eſt,quia mulieri integram dotem ſaluam conſeruari non tantùm mulieris,ſed etiam reipubl.intereſt,*l. 1. D.ſolut.matrim. leg. intereſt.18.D.de reb.auct.iud.poſſid.*

2 Atque ita fuerit mulier ipſa in mora,*l.qui decem 72.in princ.§. 1.D.de ſolut.*

3 Matrem enim condemnari liberis ſuis ad ſumptus litis, aut liberos matri,durum ſanè eſt propter affectionem perſonarum, quæ facit pleru̅que,vt iuris regulę negligātur *l.Caius 44.in fin.D.ſolut.mat.*

4 Suam enim cuique culpam nocere oportet,non alteri,nec ſumptus litis præſtantur ob debitum,ſed ob litem temere ſuſceptam, *l. eum quem temere 79.D.de iudic.l.properandum 5.C.eod.*

5 *Tot.tit.C.de ſportul.l.1.& tot.tit.C.de fructib.& lit.expenſ.*

6 Vt ita leuius fiat incommodum,quod inter litigatores ex æquo diuiditur.

DEFINITIO XLVI.

Non poteſt mulier,quæ tutrix fuit,agere de dote ante redditas tutelæ rationes,ſed ſi poſſideat non eo minus habet ius retentionis aduerſus alios poſteriores creditores.

MVlier,quæ impuberis filij tutrix fuit,licet exceptione non redditæ rationis repelli poſſit,ſi dotem exigat,nō ſolum ſi aduerſus filium agat,ſed & ſi aduerſus eum, qui à filio ius habeat,dotiſque pignora poſſideat.[1] Tamen,ſi cum filiis bona iure pignoris poſſidens conueniatur ab aliis creditoribus per hypothecariam & dotis retentionem obiiciat, non eſt danda creditori replicatio ad elidendam exceptionē ob non redditas rationes. Eſt enim fauorabilior & maiore priuilegio digna mulier, quæ poſſeſſionem ſuam tuetur, quam quæ agit.[2] *Ita Senatus* pro Angela Moriſet, contra Ioannem Roſſet,8.Id.Maij 1595.

1 quia dos ipſa filio eſt obligata pro tutelæ rationibus reddendis.*l.pro officio 20.C.de admin.tut.* ideoque retineri poteſt,*l.vnic.C.etiam ob chirograph.pecun.pign.retin.poſſ.* Bart.Socin.*conſ.180.lib.2.* Sed intellige fauore liberorum non autem fauore alterius cuiuſlibet tertij, quia nec aliis quàm liberis dos ipſa eſt obligata pro rationibus tutelæ. Niſi ponā tertiū illū habere ius à filio, & pignora poſſidere vt in Defin.

2 *l.1.D.de pignor.& d.l.vnic.C.etiam & chirogr.pecun.*

DEFINITIO XLVII.

Mulier petens aſſecurationem dotis non habet fundatam intentionem,qua tamen probata,poteſt retinere non tantum bona immobilia mariti, ſed etiam fructus ex iis iam perceptos.

VErgente quidem viro ad inopiam, ſuccurrendum eſt mulieri aduerſus creditores poſteriores hypothecariam exercentes,etiamſi declaratoria nulla præceſſerit.[1] Sed tamen pendente lite,ac quouſque paupertatem probauerit,non habet fundatam intentionem,potiùſque pro creditore iudicandum eſt,[2] quoniam in dubio præſumptio eſt contra mulierem,quæ regulariter nihil iuris in dote habet conſtante matrimonio.[3] Sane probato caſu aſſecurationis habet mulier ius retinendorum,non modo bonorum immobilium mariti, ſed etiam fructuum ex iis iam perceptorum,vt ſe ſuóſque liberos alat,[4] licet dotis cautio non in fructibus, etiamſi maxime mulier velit,ſed in bonis immobilibus ei omnimodo præſtāda ſit.[5] *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio,4.Id.Iun.1595.

1 Vt dixi *Def.10.ī.*

2 Debet enim quiſque probare id,quod eſt fundamentum ſuæ intentionis,ſiue agendo, ſiue excipiendo, *l.2.l.in exceptionibus 19.& paſſ.D.de probat.l.4.& vlt.C.de edend.*

3 *l.ſi conſtante 24.& tot.tit.D.ſolut.matr.*

4 *l.vbi adhuc 29.C.hoc tit.*

5 Dixi *Defin.33.ī eod.*

DEFINITIO XLVIII.

Mulieri acquiſita bona inter primum & ſecundum matrimonium non cenſentur in ſecundum conſtituta.

BOna,quæ mulieri obuenerunt inter primum & ſecundum matrimonium, non cenſentur conſtituta in ſecundam dotem.[1] Nec ſi in priore matrimonio bona omnia mulieris doti data proponantur.[2] Niſi expreſſim data ſint etiam futura.[3] *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio,Cal.Iul.1595.

1 Nam ea ipſa dos,quæ priori viro conſtituta fuerat, ſecundo quoque data intelligitur,vt dixi *Defin.37.ī.*

2 quoniam ea conſtitutio reſtringi debet ad bona præſentia.*d. eſſet 7.D.de aur.& argent.leg.*

3 In ſolo namque pignore ita eſt conſtitutum, vt qui bona ſua omnia generaliter & ſimpliciter obligauit, cenſeatur etiam futura obligaſſe,*l.vlt.C.quæ res pignor.obligar.poſſunt.*

DEFINITIO XLIX.

Non eſt retinenda mulier in poſſeſſione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda,niſi ad concurrentem vſque dotis ſolutæ quantitatem, licet non poſſint ea bona ſufficere ad onera matrimonij.

COnſtante matrimonio agens mulier ad dotis, vt vocant, aſſecurationem,mario vergente ad inopiam, licet omnium mariti bonorum eo nomine expreſſim obligato rum

poſſeſſionem ſibi quæſiuerit per clauſulam conſtituti,[1] non tamen poteſt hoc prætextu bona mariti omnia retinere, ſi alij ſint vel creditores vel emptores, aliterve poſſeſſores, à quibus velit illa propriam poſſeſſionem condictione ex lege Iuſtiniani auocare:[2] ſed eatenus dumtaxat, quatenus ſolutæ dotis quantitas exigit,[3] licet ita futurum ſit, vt non habeat illa ſufficienter vnde ſe ſuóſque alat, ſi fortè tam exigua ſit dos, vt matrimonij oneribus ferendis impar ſit. Nam quod dici ſolet pignoris cauſam eſſe indiuiduam, quantulumcunquè illud ſit, quod debetur,[4] ad hunc caſum non pertinet, in quo non licet aliis mariti creditoribus aut pignorum poſſeſſoribus ſibi conſulere per ius offerendi.[5] Quos tamen interea & quamdiu durat matrimonium in damno morari non oportet: ſed tantum magis conſulendum iis eſt, quod ſibi ipſi conſulere non poſſunt.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Molar & Mauritij Veyrat. Prid. Non. Iul. 1595.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*
2 *Ex l. vlt. Cod. eod. tit. de acquir. poſſeſſ.* Cuius beneficium neceſſario implorandum eſt, quoties auocatur, poſſeſſio à tertio poſſeſſore,
3 Quia remedium hoc introductum eſt non vt dos augeatur, ſed nequid ex ea pereat, *l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matr. l. vbi adhuc 29. C. hoc titul.*
4 *l. rem hereditariam 6. C. de euict. l. quamdiu 6. C. de diſtract. pignor. l. 2. C. de* [illegible] *vend. pign. imped. non poſſ.*
5 Dixi *Defin. 2.* ī.
6 *l. Diuus Marcus 14. D. de offic. præſid. l. in minorem 3. C. de in integr. reſtit. minor.*

DEFINITIO L.

Cum agitur de aſſecuranda dote, quæ tota non ſit ſoluta, eadem adhibenda eſt diſtinctio, quæ ſi ageretur de dote reſtituenda.

SI non integram dotem maritus à ſocero aut ab ipſa muliere exegerit, ſed dotis partem dumtaxat, tum vergere cœperit ad inopiam, non poteſt mulier petere dotis totius aſſecurationem, ſed pro ea dumtaxat parte, quæ ſoluta reperitur, cum nihil ſit, quod imputari poſſit marito,[1] qui aut ſocerum aut mulierem ipſam non præcipitauit ad ſolutionem.[2] Diuerſũ eſt ſi extraneus, id eſt alius, quam qui ex officio dotẽ dare debuit, dotẽ promiſerit ex neceſſitate, id eſt, non animo donandi. Nihil enim hac parte refert, an conſtante matrimonio agatur ad dotem in tuto collocandam, an ſoluto matrimonio ad reſtitutionem.[3] Sanè vtroque caſu integri augmenti rationem habere placuit.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Boër. q. 22. n. 18. contra Bart. & alios multos ibi citatos.
2 *L. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.* Obſerua tamen non poſſe mulierem expelli de domo mariti ob non ſolutam dotem, quæ promiſſa fuerit ab extraneo aut à patre mulieris. Boër. *q. 22. n. 40.* poſt Socin. *reg. 2 5 8. fallent. 2.* Sed ita demum, ſi ab ipſa muliere dos promiſſa fuit. Idem Boër. *n. 1. 2. 3. & 6. ad SC. Velleian.* Bald. *ad Auth. res quæ. C. commun. de legat.*
3 Quamuis alias ſoleat multum intereſſe, vt ex iis apparet, quæ diximus *Def. 2.* ī.
4 Dixi *Defin. 25.* ī.

DEFINITIO. LI.

Non liberatur debitor dotis ſoluens dotem conſtante matrimonio, ſi ſoluat contra formam à iudice præſcriptam.

MVlieris debitor conſtante matrimonio à muliere conuentus vt ſolueret, ſi ob allegatam mariti inopiam iuſſus ſit pecuniam idoneo mercatori collocare,[1] aut, ſi de mercatore conueniri non poſſet, apud actuarium obſignare,[2] non aliter liberari poteſt, quam ſi pareat iudicato.[3] Itaque ſi marito ſoluerit, qui iam tum fuerit non ſoluendo, perinde remanet in obligatione, licet pecunia dotalis proponatur.[4] Nec [illegible]em pertinet, quod marito quantumuis inopi, dos rectè [illegible]itur, cum imputare ſibi potius mulier debeat, cur vergen[te m]arito ad inopiam non petierit dotem in tuto collocari.[5] Nam in propoſita ſpecie ea ratio locum non habet, cum aſſecurationis, vt loquuntur, vice ſit cautio, quam iudex inducit, vt pecunia vel mercatori vel actuario, non etiam marito ſolueretur. Quid ſi non marito, ſed ipſi mulieri ſoluta ſit? Ne hoc quidem ſufficiet,[7] quoniam magna præſumptio eſt, mulierem marito nomen accommodaſſe,[8] & pecunia, præſertim quæ dotalis fuerit, ad maritum potius quam, ad mulierẽ perueniſſe.[9] Itaque mulieri facile aduerſus debitorem ſuccurremus, ſi pergat illam pecuniam petere tanquam non ſibi ſolutam, maximè ſi contra propriam confeſſionem imploret in integrum reſtitutionem.[10] Nam ſicuti non liberatur is, qui dotem mulieri reddit aut ſoluit conſtante matrimonio, licet mulier conſentiat, quia omnimodo dos in tuto collocanda eſt:[11] Ita nec is, qui aliter ſoluit, quam quomodo ſolui iudex iuſſit, qui doti & mulieris indemnitati prudenter conſulere voluit. Ergo ſi vel idem iudex vel alius ſuperior ex appellatione cognoſcens, iuſſerit pecuniam mulieri ſolui, nihil erit, quod imputetur debitori, qui ex præſcripto iudicis & metu fortaſſe carceris mulieri ſoluerit.[12] Proinde nec erit audienda mulier, ſi eam pecuniam ab eodem debitore quaſi non liberato velit petere & probare perditam illam & à marito profligatam. *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Bernardæ Fauier, & Claudij du Cheſne, 5. Id. Sept. 1595.

1 *Ex c. per veſtras. Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
2 *L. acceptam 19. C. de vſur.*
3 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. ſeruus 65. § cum prætor, D. ad SC. Treb. l. ſi fundus 16. § ſi pluris, D. de pign.*
4 Alij enim ſoluit, quam cui debuit ſoluere. Præceptum enim iudicis ſequendum eſt, *l. aut prætor 7. § 1. verſ. quid tamen, D. de minor.*
5 Dixi *Defin. 30.* ī.
6 Iuxta *d. c. per veſtras.*
7 Nam neque mulieri dos ſolui poteſt conſtante matrimonio, niſi in caſibus, de quibus *in l. quamuis 20. D. ſolut. matrim. l. vnic. Cod. ſi conſt. matr. dos ſolut. fuer.*
8 *L. cum proponas 5. & ſeq. C. ſi quis alter. vel ſib.*
9 *L. ſi cum dotem 22. § tranſgrediamur. D. ſolut. matr.*
10 Quia, qua facilitate decipitur, eadem confitetur.
11 Dixi *Defin. 2.* ī.
12 *d. l. 7. § 1. verſ. quid tamen, de minor. l. 6. § apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO LII.

Qui nomina accepit in dotem, pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote reſtituere, ſed deductis expenſis.

CVm nomina in dotem data vir exegit, condemnandus quidem eſt, vt pecuniam ex iis redactam reſtituat,[1] ſed ita tamen, vt ſumptuum ad exactionem factorum ratio habeatur, quatenus neceſſarij fuerunt.[2] Conſtat enim per impenſas neceſſarias minui dotem ipſo iure,[3] adeoque ipſa in re, cum dos conſiſtit in pecunia numerata.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 9. ī. ſolut. matrim.

1 quæ enim dat in dotem nomina, cenſentur dare pecuniam ex ipſis nominibus redigendam, *arg. l. ſi conuenerit 18. D. de pign. act.*
2 Obſerua tamen quod tractat Boër. *q. 22. n. 23.* heredes mariti non poſſe deducere expenſas per virum in exactione dotis factas, ex Specul. *tit. de donat. inter vir. & vxor. § fin. verſ. illud etiam quæritur,* & ibi Ioan. Andr. & Maſuer. *tit. de dot. verſ. item ſi mulier.* Sed hoc videtur accipiendum de expenſis factis contra promiſſorem aut debitorem dotis, non de iis, quas fieri oportuit contra tertium, vt ſciretur, quid eſſet in dote, quam ipſa mulier conſtituiſſet.
3 *l. 5. de impenſ. in rebus dot. fact.*
4 Scripſi *lib. 1. Coniect. c. 2.* Iunge *Def. 44.* ī. Ferrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dotem, gloſſ. 6. n. 7.* Campeſ. *de dot. part. 2. q. 44. & ibid. in addit.* Bald. *ad l. per diuerſas, n. 10. C. mandat.* Cæſar Viſilla ad Afflict. *dec. 319.*

DEFINITIO LIII.

Cum reſtitutio dotis euadit in aſſecurationem, non poteſt offerri mulieri.

ALiquando euenit, vt reſtitutio dotis euadat in aſſecurationem, iiſdemque vtatur priuilegiis,[1] vtputa ſi mulier quæ matris ſuæ heres extitit, debuerit in dotẽ bona ſua omnia, præſentia,

præſentia & futura.[1] Non enim dos matris offerri poterit à poſteriore creditore, quaſi cuius reſtituendæ dies iam venerit. Incipit enim eſſe dos filiæ, quæ fuit antea dos matris.[3] *Ita Senatus*, 30. Ianuar. 1596. ex tempore.

1 Inter quæ illud eſt, vt non poſſit offerri mulieri, vt dixi *Def.* 1. *ſ.*
2 quæ enim prius fuit dos matris, ſi ea defuncta matrimonium filiæ, & conſequenter conuertitur in dotem, *l. nulla, C. de iur. dot.*
3 Dos autem filiæ ei offerri non poteſt, ſicut non potuit offerri matri, *l. vbi adhuc* 29. *vbi not. C. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem ſpecialis hypothecæ non excuſſæ, quam actio dotis reſtituendæ pateretur.

MVlier petens aſſecurationem dotis poteſt incumbere hypothecæ generali æquè ac ſpeciali, licet ſpecialis idonea proponatur,[1] ſiue ipſa, ſiue maritus poſſideat.[2] Itaque tam ex iis bonis, quæ generaliter obligata ſunt, quam ex iis, quæ ſpecialiter, dandum ei eſt, ex quo ſe alat ſuóſque,[3] arbitrio boni viri, & prout æquius melius videbitur.[4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto Auditorio, 5. April. 1596.

1 quod non ſimiliter obtinet, cum agitur de reſtitutione dotis, quia tunc facienda eſt excuſſio ſpecialis hypothecæ, priuſquam ad generalem deueniatur.
2 Alia ſcilicet bona, quam quæ ſunt hypothecæ ſpecialis. Alioqui ſi vel maritus vel mulier poſſideat hypothecam ſpecialem, quæ ſit idonea, non eſt ei permittendum, vt agat contra tertios pignorum generalium poſſeſſores, cum nihil eius interſit, *arg. l.* 2. Iunge *Defin.* 25. *ſ. de iur. dot.*
3 Iuxta *l. vbi adhuc* 22. *C. hoc tit. l. ſi conſtante* 24. *D. ſolut. matrim.*
4 Ad largam ſcilicet æſtimationẽ, vt habent verba Statuti noſtri.

DEFINITIO LV.

Dotis vſuræ à marito quamdiu vixit non petitæ, ab herede ipſius exigi non poſſunt tanquam donatæ.

DOtis vſuras, quę marito ſolui debuerunt, ſi earum petitio nulla facta ſit, nec aliquo voluntatis indicio retenta, mariti heres quaſi tacite remiſſas donatá quę petere nullo modo poteſt.[1] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Ludouicæ de la Chambre viduæ D. Comitis de Monreal, & D. Marchionis de la Chambre, menſe Febr. 1597.

1 *leg. vir vſuras* 54. *D. de donat. inter vir. & Vxor. l. cum quidam* 17. *§. Diuus Pius, D. de vſur.*

DEFINITIO LVI.

Maritus de moribus vxoris conqueſtus, apud iudicem Eccleſiaſticum, non poteſt interim agere tanquam maritus ex dotali conſtitutione, ſiue contra dotis debitores ſiue contra poſſeſſores bonorum dotalium.

MAritus de moribus vxoris conqueſtus quod dotem ſibi adiudicari poſtulabat, & ſeparationem thori petebat apud iudicem Eccleſiaſticum, Placuit non poſſe illum interim agere tanquam maritum ex dotali conſtitutione, ſiue contra dotis debitores, ſiue contra poſſeſſores bonorum dotaliũ. Eſt enim quæſtio illa de moribus & adulterio præiudicialis vt ſciri poſſit ad quem ius dotis pertineat, & an ſuo nomine agat, an coniunctorio: vtraque enim ſimul agere ſiue præciſè ſiue alternatiuè non poteſt, cum certus eſſe actor debeat de iure ſuo & ex qua perſona agat. *Ita Senatus* pro fratribus Cheurier, 10. Febr. 1610.

DEFINITIO LVII.

Conſtituta dote dimidiæ portionis bonorũ patris, additis verbis, Ad formam diuiſionum, & iuxta tenorem teſtamenti paterni, *quomodo facienda diuiſio.*

CVm pater duas ex ſemiſſibus heredes filias inſtituiſſet & poſt eius mortem facta bonorum paternorum diuiſio fuiſſet, poſteriori nuptæ dos conſtituta fuerat dimidiæ portionis bonorum patris, ſed his verbis additis, *Ad formam diuiſionum*, ſed ſtatim poſt *, Iuxta tenorem teſtamenti paterni.* Maritus de diuiſione facta conquerebatur, & vt noua fieret vrgebat. Contradicebatur ei quaſi non aliud in dotem accepiſſet, quàm quod diuiſionis inſtrumento comprehenſum eſſet. Viſum eſt dimidiam partem bonorum omnium quæ patris fuiſſent in dotem videri conſtitutam, illa autem verba *ad formam diuiſionum*, demonſtratiuè potius quàm reſtrictiuè intelligi debere, *leg. quidam* 96. *de legat.* 1. *l. Lucius* 12. *de alim. legat. Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

TIT. VIII.

DE REI VXOR. ACT.

DEFINITIO I.

Caſus in quo debentur vſuræ dotis pecuniariæ etiam ante annum, & ex die ſoluti matrimonij.

MAritus ab vxore cohæres ex ſemiſſe inſtitutus, ſi familiæ erciſcund æiudicio cõueniatur à cohærede pro parte dotis in pecunia numerata conſtitutæ, condemnandus ad vſuras, nõ à die tantũ finiti anni, poſt quẽ ex Iuſtiniani conſtitutione reddi dos debuit,[1] ſed ab ipſo mortis tempore.[2] Nam in iudicio vniuerſali, quale eſt familiæ erciſcundæ,[3] conſtat venire fructus & vſuras à tẽpore mortis.[4] Tametſi enim pro ea cohæredis parte maritus nõ quaſi heres conueniatur, ſed tanquam maritus & debitor:[5] tamen aperta eſt voluntas teſtatricis, quæ duos ex æquis partibus heredes inſtituit, ne quicquam ex dote, vt ne ex reliqua hereditate maritus amplius, quam cohæres conſequeretur,[6] quod eueniret, ſi interuſurium medij temporis in lucro haberet.[7] Proinde vſuræ huiuſmodi debebuntur tanquam acceſſiones pecuniæ non dotalis, ſed hereditariæ.[8] Aliud igitur erit, ſi maritus non familiæ erciſcundæ iudicio ſed rei vxoriæ actione ad dotis reſtitutionem conueniatur. Nam ſicuti ante annum peti dos non poteſt, quæ conſiſtit in pecunia numerata:[9] ita totius eius temporis moram inculpatam eſſe conuenit.[10] Quamuis nec defuerint, qui putarent, eo quoque caſu maritum medij temporis interuſurium lucrari nõ debere.[11] Quorum ſententia merito exploſa eſt, vel hac vna ratione, quod alioqui futurũ ſit, vt iuris beneficiũ marito eiúſve heredi pene inutile & illuſorium reddatur.[12] Vt taceam, quod ſoluto per mariti mortem matrimonio mulierem toto eo anno exhibere heredes debent in vicem legitimarum vſurarum.[13] *Ita Senatus*, nonnullis licet diſſentientibus, pro Reuerendiſſ. D. Martello Epiſcopo Nicienſi deſignato, contra N. de Lambert, 17. April. 1589.

1 *Ex l. vnic. §. exactio, C. hoc tit.*
2 Ex ſententia Cyn. *in d. §. exactio.*
3 Non quod admixtam habeat petitionem hereditatis, cum non detur hoc iudicium, niſi inter veros coheredes, *l. cum putarem*, 36 *D. famil. erciſc.* ſed quia in hoc iudicium venit quicquid eſt hereditatis, ſi commodàm recipiat diuiſionem. Denique per hoc iudicium diuiditur hereditas, *l.* 2. *& paſſ. D. famil. erciſc.*
4 Cum fructus augeant hereditatem, *l. ſed etſi l.* 25. *§. vlt. cum legib. ſeqq. D. de her. pet. l. non eſt ambiguum* 9. *& l. coheredib.* 17. *C. famil. erciſc.*
5 Non enim poteſt conueniri tanquam heres, niſi pro qua parte heres eſt, cum hereditas eum obliget, *l. ſiue à certis* 17. *D. de duob. reis, l.* 1. *C. ſi cert. pet. l.* 2. *C. de her. act.*
6 Non enim eſſent heredes ex æquis partibus, ſi plus ad vnum quam ad alium ex cauſa hereditatis perueniret, aut etiam occaſione hereditatis, vt Paulus loquitur *in l. debitor* 59. *§. vlt. D. ad SC. Treb.*
7 Nihil ſiquidem eſſet, quod in vicem eius interuſurij coheres viciſſim perciperet. De interuſurio vide *l. debitor* 82. *de legat.* 2.
8 Cenſetur enim hæc pecunia duplici iure tanquam dotalis, & tanquam hereditaria.
9 *d. l.* 9. *§. exactio, C. hoc tit.*
10 Cum vſuræ non propter lucrum petentium, ſed propter moram ſoluentium infligantur, *l. cum quidam* 17. *§. ſi pupillo, D. de vſur.*
11 Vide Zazium *ad l. vnic. C. hoc tit.*
12 Non enim magnum beneficium eſt, ſi quis habeat dilationem annalem

-nalem ad ſoluendum, & pro eo tamen tempore ſoluat vſuras, *l. …de exec. rei iud.* niſi cum præceſſit, priuſque nata fuit obligatio vſurarum, *vt in l. 4. D. de vſufr. d. §. exactio, verſ. ſin autem ſuperſederis.*

13 Notat *ad d. §. exactio.* Alioqui fame periret mulier, quæ nec dotem, nec alimenta haberet, nec rurſus honeſte poſſit nubere intra annum luctus, *l. 1. C. de ſecund. nupt.*

DEFINITIO II.

Exceptio non factæ excuſſionis nocet mulieri agenti hypothecaria, ſicut & cæteris creditoribus.

Rei vxoriæ actio priuilegium non habet aduerſus tertios poſſeſſores, quo minus poſſint illi dotem per hypothecariam repetenti mulieri ſicut & alij cuilibet creditori exceptionem obiicere non factæ excuſſionis.[1] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis du Mont, 5. Non. Iul. 1691. Iunge Defin. 1. & 2. *T. de priuil. dot.*

1 Eſt enim generalis determinatio conſtitutionis Iuſtinianeæ *in Nouell. 4. de fideiuſſ.* vnde ſumpta eſt *auth. ſi hoc debitor. C. de pign.* iunct. *l. in fraudem 15. §. vlt. D. de teſt. milit.* Nec repetitur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis.

DEFINITIO III.

Specialis hypotheca hominis non tollit generalem legis, niſi id expreſſè dictum ſit.

Mulier, quæ mariti teſtamentum agnouit, in quo maritus ſpecialem illi hypothecam pro dote conſtituit, non idcirco prohibetur generalis ſiue expreſſæ ſiue tacitæ legaliſque hypothecæ beneficium implorare, ſi id ſibi commodius eſſe videatur. Neque enim aliam mariti voluntatem fuiſſe credendum eſt, ſi non ſpecialiter expreſſerit.[1] Sed nec ſufficiet expreſſiſſe, niſi præter dotem quid amplius vxori legauerit, propter quod valere legatum poſſit.[2] Quo demum caſu ſanè voluntas defuncti ſeruanda erit, etiamſi dotis exactio in longiorem diem dilata ſit, ſi legatum mulieris acceperit.[3] *Ita* in publico auditorio *tractatum eſt*, 10. Cal. Mart. 1593. in cauſa Aduocati Depradel, & Procuratoris Martinel.

1 Quis enim credat maritum cogitaſſe de adimenda generali hypotheca ei, cui dedit præterea ſpecialem? *arg. l. legata inutiliter 14. D. de admin. legat. l. 3. §. ſi emancipatus, de bon. poſſ. contr. tab.*

2 Non enim valet legatum factum creditori, ſi nullam ſecum adferat vtilitatem, *l. ſin autem 29.* iunct. *l. præced. de leg. 1. l. debitor 82. de leg. 2.*

3 Sibi enim debet imputare, quod legatum agnouerit, tantique æſtimauerit commodum legati, *l. imperator 80. §. ſi centum, leg. cum pater 77. §. qui dotale, de leg. 2.* Nec enim veriſimile eſt, maritum voluiſſe heredem ſuum grauare duplici præſtatione dotis, *l. Titia 34. §. qui inuita, eod. l. ſi cum dote 22. §. ſi pater filiæ, D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO IV.

Actioni de dote poteſt obiici retentio ob rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas.

Non eſt perpetuum, quod vulgo iactatur, actioni de dote nullam obiici poſſe retentionem.[1] Eas namque retentiones dumtaxat ſublatas eſſe Iuſtinianus voluit, quæ olim fiebant ob liberos, ob res amotas, ob mores, aut ob expenſas vtiles in dotem factas.[2] Cæterum, ſi mater filij impuberis aut minoris bona adminiſtrauerit, ſiue tutrix fuit, ſiue pro tutrice ſe geſſit, cum bona eius omnia pro reddendis rationibus ſint tacitè obligata, & conſequenter ipſa quoque dos eadem pignoris iure teneatur.[3] Placet poſſe dotem à filio eiúſve herede retineri in id vſque tempus, quo tutelæ aut curæ ratio ſit reddita.[4] Nec ſolum ſi mulieris heres agat, ſed etiamſi mulier ipſa, ſiue iam ſecundo nupta, ſiue iterum nuptura (cuius ideo cauſa plerumque fauorabilior,[6] eſt,) de dote experiatur.[7] *Ita Senatus* ſæpius, vt relatum eſt in cauſa diſcuſſionis bonorum illuſtris D. Barbaræ d'Amboiſe, 4. Id. April. 1593.

1 *L. vnic. §. taceat, C. hoc tit.*

2 Vt apparet *ex d. l. vnic.* quæ de his tantum retentionibus ſpecialiter loquitur.

3 *l. pro officio 20.* iunct. *gloſſ. C. de admin. tut. l. vnic. §. 1. C. hoc tit.*

4 Nam in vniuerſitate bonorum mulieris venit etiam dos, cum ſit mulieris & proprium ipſius patrimonium, *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. in rebus 30. C. eod. l. 3. §. ſed verum, D. de minor.*

5 Socin. *conſ.* 180. *vol.* 1.

6 *L. intereſt 18. D. de reb. auct. iud. poſſid. Auth. ſed quamuis, C. de rei vxor. act.*

7 Facilius enim eſt, vt poſſidenti detur retentio, quam vt non poſſidenti perſecutio pignoris, *l. 1. D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Vſuras dotis debet maritus, qui moram contrahit in ea reſtituenda.

Vſuras dotis in pecunia numerata conſiſtentis, quæ poſt annum à die ſoluti matrimonij reddit, non ſit, aut mulieri, ſi vir prædeceſſerit, aut ſi ſuperuixerit, heredibus mulieris præſtandas eſſe ad tertiam vſque partem centeſimæ, placuit Iuſtiniano:[1] nec tantum ſi in pecunia numerata dos conſiſtat, ſed & ſi in bonis mobilibus aut ſe mouentibus, quorum idcirco facienda æſtimatio eſt.[2] Eóque iure vtimur, quamuis contraria ſententia frequentiore interpretum calculo recepta videatur, vt vſuræ iſtæ non debeantur, nec ſi expreſſa conuentione promiſſæ ſint propter iuris canonici prohibitionem.[3] Non enim æquum eſt impunitam eſſe moram viri eiúſve heredis, dotem ſua die non reſtituentis,[4] aut meliorem eſſe conditionem mariti in dote reſtituenda, quam ſit mulieris in exſoluenda.[5] Nam ſi etiam iure Pontificio permittitur marito exactio vſurarum dotis tardius ſolutæ, eo prætextu, quod matrimonij onera ferre illum neceſſe ſit;[6] quod ni mortuo viro mulier vſuras dotis conſequatur quamdiu caret dote, cum eadem onera ad mulierem recurrant. & illud præcipuè, quod ſeipſam alere cogitur?[7] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Def. 4. & 5. *T. ſolut. matrim.*

1 *In l. vnic. §. exactio, C. hoc tit.*

2 Vſura enim pecuniæ eſt, non rei mobilis aut immobilis.

3 Alex. *conſ.* 100. *vol.* 6. & Crauet. *conſ.* 89. & quamplurimi alij ab Ant. Teſſaur. relati *dec. Ped.* 41. inter quos eſt Bald. *conſ.* 166. *vol.* 1.

4 *L. 4. in princ. l. cum quidam 17. §. ſi pupilla, D. de vſur.*

5 *l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.*

6 *Cap. ſalubriter, Extr. de vſur.*

7 Finitur ſiquidem ius & onus mariti finito matrimonio, *l. in rebus 30. C. de iur. dot.* [Si tamen mulier aut heres mulieris perceperit aliquo tempore fructus bonorum pro dote obligatorum, nullæ pro toto eo tempore vſuræ debebuntur, licet ea bona poſtmodum euicta ſint, puta iure fideicommiſſi. Nec enim fructus & vſuras eodem tempore habere debet, *l. Iulianus 13. §. veniunt, D. de act. empt. Ita Senatus* in cauſa D. de Boniuard. contra D. de Gombefort. 17. Maij. 1614.

DEFINITIO VI.

Pro anno luctus nullæ vſuræ dotis reſtituendæ mulieri debentur, ſed interim alimenta ei præſtanda ſunt.

Planè quamdiu peti dos non poteſt, id eſt, intra annum luctus, vſuras præſtari non oportet, quippe quæ non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſoluentium infliguntur:[2] mora autem eſſe non poteſt vbi nulla petitio eſt.[3] Sed ideo nimirum conſtitutum fuit, vt toto eo anno viduam alere mariti heredes debeant, eique veſtes lugubres, aliáque id genus ad victum & veſtitum neceſſaria præbere.[4] Quamuis ſi alimenta illa intra annum non petierit, poſt annum petens audienda non ſit, niſi in eam cauſam æs alienum contraxerit.[5] Porro, quæ de dote dotiſque vſuris dicimus, eadem de dotis incremento & incrementi vſuris dicta intelligi debent.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim ius exactionis incipit niſi poſt annum, *l. vnic. §. exactio, C. hoc tit.*

2 *l. cum quidam 17. §. pupillo, D. de vſur.*

3 *l. nulla 88. de reg. iur. l. ſi pupillus 27. D. de verb. oblig.* Non tamen

deinde

deſunt qui defendant, nec medij temporis interuſurium mariti lucro cedere ex Zaſio ad d.§.exactio.

4 Bart.ad l.fructus 7 §. Papinianus, alias l. diuortio, D.ſolut.matrim. Ant.Teſlaur.dec.Ped.43.

5 Idem Teſlaur.dec.44.

6 Idem Teſlaur.dec.45.

DEFINITIO VII.

Dos pecuniaria conuerſa in corpora ſtatim reſtituenda eſt. Itemque cum pignus, quod mulier habuit, marito in dotem datum eſt.

Dotem quæ in pecunia numerata data eſt, ſi conſtante matrimonio conuerſa ſit & permutata in corpora, quod vtique fieri poteſt quoties mulieri expedit,[1] non poſt annum à die ſoluti matrimonij, ſed ſtatim reſtituendam eſſe conſtat, vt reſtitutionis potius quam conſtitutionis tempus ſpectemus, cum quærimus, an in pecunia an in corporibus dos conſiſtere videatur.[2] Sed ſi mulier, cui pecunia debebatur ſub pignore, pignus ipſum in dotem dederit, dubitatio maior eſſe poteſt, obligata pignoris nomine re immobili, an corporum an potius pecuniæ dos cenſeri debeat, vt vel ſtatim vel non niſi poſt annum reſtituatur?[3] Mouet ex vna parte quod ius pignoris ſolui poteſt oblato quandocumque debito,[4] vt proinde cui pignus datum eſt, ei ſolutionis quoque accipiendæ facultas data intelligatur.[5] Quod ſi ita eſt, pecuniam, quæ debetur, in dotem datam fuiſſe magis dicendum eſt.[6] Ex altera vero, quod quamdiu ſolutum non eſt debitū, negari non poſſit quin hypotheca ſubſiſtat, & quidem in re immobili,[7] ac conſequenter, quod ad maritum attinet, in dotem ei datam videri rem immobilem, ideoque præſenti reſtitutioni locum eſſe.[8] Nam etſi ius aliquod in dotem datum fuerit, cuius parata ſit reſtitutio, non dubitatur, quin ſoluto matrimonio perinde ac res immobilis reſtitui ſtatim debeat. Eique ſententia probabilior ſanè videbatur,[9] maximè in ea ſpecie, quæ ex facto tractabatur, cum tabulis dotalibus conueniſſe proponeretur, vt ſi pignus luere vellent prioris mariti heredes, ſecundus maritus non aliter accipere poſſet, quam ſi in prædiorum emptionem continuo eam collocaret.[10] Ex eo namque apparebat, non pecuniæ, ſed tantum pignorati fundi nomine mulierem mariti fidem ſecutam fuiſſe, cuius nimirum facultates ſuſpectas habuiſſet.[11] *Ita in Senatu tractatum eſt* in cauſa illuſtris D. Chriſtophori d'Vrfe, Dom. de Buſſy. & Dominorum fratrum de la Chambre, in publico Auditorio perorata, Prid.Cal.Aug.1593.

1 *l.ſi ita conſtante 26.cum l.ſeq.ff.de iur.dot.*

2 *l.cum in fundo.78.§.ſi fundus,* vbi eſt text.elegans, *eod.tit.*

3 Siquidem dos pecuniaria ſtatim reſtituenda eſt, quæ vero conſiſtit in bonis immobilibus non niſi poſt annum, *l.vnic.§ exactio, C.hoc titul.* [illegible]

4 *§.omnis & 9.vlt.l.ſi rem 9.ff.de pign.act.l.Paulus 12.§.1.ff. quib. mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

5 Nam & vtilem actionem ſuo nomine poſſet exercere poſt reſcriptum Diui Pij, *l.nomen 4.C.quæ res pignori obligar.poſſ.*

6 *Arg.l.ſi conuenerit 18.ff.de pignor.act.*

7 Adeoque etiam poſt extinctam tēpore vel confuſione perſonalem obligationem, *l.2.C.de luit.pign.l.debitor 59.ff.ad Treb.leg.;cn.§.1.ff.de except.rei iud.l.cum notiſſimi 7.§.1.C.de præſcr.30.vel 40.annor.*

8 *d.§ exactio.*

9 Differtur enim exactio dotis, non vt noceatur mulieri, ſed vt conſulatur marito, propter difficultatem explicandæ tam cito pecuniæ, *l.cum militi 16.§.2.ff.de compenſat.*

10 Pecunia namque deſtinata in prædiorum emptionem cenſetur quid immobile, *arg.l.3.C.Arbitr.tut.*

11 Facilius ſiquidem perit pecunia quàm prædium, *l.lex quæ tutores, 22.ad fin.C.de admin.tut.l.ſi chorus 79.§.1.de leg.1.*

DEFINITIO. VIII.

De actione aſſecurandæ, vt loquuntur, dotis mutata in actionem, quæ pro dote reſtituenda exercentur, & de differentia fructuum & vſurarum.

Alia quidem actio eſt, quæ mulieri competit conſtante matrimonio ad dotem in tuto collocandam, cum maritus vergit ad inopiam,[1] alia, quæ ſoluto matrimonio competit ad dotis reſtitutionem.[2] Sed ſi, cum prior in iudicium deducta eſſet, maritus ante ſententiam ſuper ea latam deceſſerit, ac proinde actione illa extincta alteri locus eſſe cœperit, non idcirco, quod mutata actio ſit, in prioris litis expenſas mulier condemnabitur,[3] quod ea mutatio neceſſaria ſit, hoc eſt, quæ ex iuris ratione & caſus neceſſitate potius, quā ex mulieris voluntate aut temeritate cauſam habeat.[4] Cæterum non quemadmodum fructus bonorum mariti, in quorum poſſeſſionem mulier dotis nomine mitti debuerat, ei reſtitui debuiſſent à die litis conteſtatæ:[5] ita vſuræ dotis in pecunia conſiſtentis ex poſteriore iudicio ab eodem tempore debebuntur. Alia enim fructuum, alia vſurarum condemnatio eſt.[6] Fructus acceſſiones ſunt bonorum per hypothecariam actionem vindicatorum,[7] vſuræ vero acceſſiones ipſius dotis pecuniariæ, quam ſoluto demum matrimonio reddi oportet.[8] Itaque nec vſuræ deberi poſſunt pro eo tempore, quo non dos, ſed bonorum poſſeſſio petebatur: nec ſimiliter fructus in eam actionem venire, per quam non bona mariti, ſed ſola dos petatur.[9] Sed neque fieri poteſt, vt extincta cum marito priſtina actione, quæ ad dotem in tuto collocandam competebat, ſuperſit ratio aliqua condemnandi poſſeſſoris ad reſtitutionem fructuum, qui non obligationis iure, ſed tantum officio iudicis debebantur.[10] Illud igitur reſtat, vt vſuras duntaxat à die finiti anni luctus petere mulier poſſit, aut à die ipſo mortis mariti, ſuper totum annum luctus neque ab heredibus neque ex bonis viri cibaria & veſtiaria perceperit.[11] Ita ſit, vt tertio poſſeſſori proſit ad lucrandos fructus, quod improbus fuerit litigator.[12] Sed hoc ita, ſi quo tempore agitur ad dotis reſtitutionem ſuperſint bona marito, quantum ad mulieris indemnitatem ſatis eſt,[13] nec mulieri quicquam obſit ob præteriti temporis alimenta, quæ ex mariti bonis præſtari debuerunt.[14] Alioqui mulierem in damno morari non oportet, potiúſque admittendum eſt, vt fructus quos tertius poſſeſſor poſt litem conteſtatam perceperit, tanquam indebitè & à malæ fidei poſſeſſore percepti, ab eo reſtituantur.[15] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Def.35.ſup.de iur.dot.

1 *Ex l.ſi conſtante 24.D.ſolut.matr.& l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*

2 De qua *in tit.ſolut.matr.D.& C.*

3 Quomodo condemnari ſolet, quiſquis poſt litem conteſtatam mutat actionem, *l.edita 3.vbi not.C.de edend.*

4 Semper enim habenda eſt ratio neceſſitatis, *l.alienationes 13.ff. fam.ercisc.l.2.in fin.D.de diſtr.pign.l.ſi fideiuſſor 7.§.ſi neceſſaria, qui potiſſ.&c.*

5 Quia exinde poſſeſſores omnes ſunt pares, id eſt, malæ fidei poſſeſſores, *l.ſed etſi 25.§.ſi ante, D.de pet.her.*

6 quamuis dici ſoleat, vſuras vicem fructuum obtinere, *leg.vſura 34.D.de vſur.*

7 *l.ſi fundus 16.§.interdum, D.de pignor.*

8 Et quidem non niſi poſt annum luctus præteritum, *l. vnic. §. exactio, C.hoc tit.*

9 Etſi enim tam fructus quam vſuræ ſunt acceſſiones, in eo tamen differunt, quod fructus acceſſiones ſunt bonorum immobilium, vſura vero eſt acceſſio pecuniæ. Fructus ſunt acceſſiones naturales, vſura vero iure magis & negotiatione quam natura percipitur, *l.ſi nauis 12.D.de rei vind.l.indebiti 15.D.de cond.indeb.*

10 Sublata enim actione, nullum poteſt officium iudicis ſupereſſe, *l.qui per colluſionem 49.§.1.D.de act.empt.l.quæro 34.D.locat.*

11 Secundum ea quæ dixi *Def.6.ſ.*

12 Cum ſi bonam fidem agnouiſſet, ſtatimque lite ceſſiſſet, vtique eos fructus non percepiſſet. Atque ita notandus valde eſt hic caſus tanquam ſingularis.

13 *Arg.l.ſubemus 21.C.ad SC.Velleian.*

14 Quid enim ſi ob eam cauſam contraxerit æs alienum? vt dixi *Defin.6.ſ.*

15 Siue extent, ſiue nō extent, ſi modo res non ſufficit, *arg.l.ſi fundus 16.§.interdū, D.de pign.* vbi quod requiritur vt fructus extent, ad eos fructus pertinet, qui neque debitoris vnquam fuerunt, neque vnquā debiti creditori, de quibus & *in l.1.§.cum prædium, in fin.eod.* Hi vero fuerunt aliquando debiti ſaltē officio iudicis, & etiamnum eſſent adiuuandi, ſi prima actio de dote in tuto collocanda ſupereſſet.

DEFINITIO IX.

Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad cauſam veſtium nuptialium ab initio æſtimatarum.

Veſtibus nuptialibus ab initio æſtimatis, augmentum illud, quod ex ſubſecuta monetæ deterioratione inducitur,

citur,[1] eo quoque nomine debetur, & eadem rei vxoriæ actione, qua dos ipſa peti poteſt.[2] Etſi enim veſtes neque vtendo neque non vtendo meliores factæ fuiſſent, ſed potius deteriores,[3] pretium tamen earum æſtimandarum gratia conuentum, quodque certam ab initio legem accepit, non idcirco minui oportet:[4] quomodo ſanè minueretur, ſi imminutæ bonitatis intrinſecæ monetæ ratio nulla haberetur.[5] Idémque de iocalibus & de dotis augmento vel donatione propter nuptias iuris eſt:[6] quia quoties quæritur, quantum ſit in obligatione, ſemper contractus tempus inſpiciendum eſt, non ſolutionis. *Ita Senatus* pro N. Catharina de Lallee vidua D. de Beauſuiour, contra D. de la Fontaine magiſtrum Computorum, 6. Id. Mart. 1594.

1 De quo noſtri poſt Bart. *ad l. Paulus* 99 *aliàs l. debitorem, de ſolut.* & latiſſimè in tractatu quem edidimus de variis nummariorum debitorum ſolutionibus.

2 Eſt enim veluti portio quædam & pars debiti principalis, *l. cum quid* 3. *D. de reb. cred.*

3 Sunt enim ex earum rerum genere, quæ nec vtendo nec ſeruando ſeruari poſſunt, *l. lex quæ tutores* 22. *C. de admin. tut.*

4 Cum non aliam ob cauſam earum æſtimatio facta videri poſſit, *l. ſi inter* 21. *in fin. C. de iur. dot.* niſi interceſſerit pactum de quo *in l. æſtimatis* 10. *D. ſolut. matr.* iunge *l. plerumque* 16. *de iur. dot.*

5 Minus enim ſoluitur, quod in deteriore moneta ſoluitur. *d. l.* 99. *de ſolut.*

6 Eadem enim ſolet ratio eſſe augmenti dotalis, quæ dotis, *l. inter ſocerum* 26. *§. cum inter, D. de pact. dot. l. etiamſi* 8 *in fin, C. de iur. dot.*

DEFINITIO X.

Mulier non poteſt propria auctoritate occupare poſſeſſionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum. Et quid ſi maritus fuit talliabilis?

MVlier quidem, quæ nec habet clauſulam conſtituti, nec eſt in corporali poſſeſſione bonorum mariti pro dotis reſtitutione, ſiue expreſsè, ſiue tacitè, ſiue generaliter, ſiue ſpecialiter obligatorum poſſeſſionem propria auctoritate & ſine heredum licentia ingredi & occupare non poteſt,[1] quia nec poſſet bonorum dotalium, in quibus tamen plus iuris habet. Sed ſi maritus ſine herede deceſſerit, aut herede relicto eo, qui propter abſentiam aliámve cauſam non facilè conueniri poſſit, non eſt ferendum, vt reſtitutioni dotis mora fiat, interea careat mulier pignorum poſſeſſione.[5] Sed & ſi mulier in poſſeſſione reperiatur, ſine vitio habere debet ius retentionis. Quid autem, ſi maritus dedititiæ, & vt loquuntur talliabilis conditionis fuiſſe proponatur? An domini directi conſenſus erit mulieri neceſſarius, tanquam eius qui ſit heredis loco? Siquidem occupat bona omnia, licet iure peculij potius quam hereditatis,[7] ob idque æris alieni ſolutionem & detractionem pati cogitur.[8] Atque verum eſt, non eſſe illum heredem cum ex contrario impediat, ne defunctus heredem habere poſſit.[9] Quod ſi heres non eſt, neque poſſeſſor dici poteſt ex edicto illo, quo apud nos obtinet, vt mortuus viuum faciat poſſeſſorem.[10] Eius namque edicti beneficium ad ſolos heredes pertinet, aut teſtamentarios, aut legitimos, non etiam ad anomalos ſucceſſores,[11] qualis eſſe dicitur dominus directus. Multo minus poſſit ille poſſeſſorem ſe dicere iure directi dominij. Conſtat enim, eóque iure vtimur, directum dominum nullam prorſus habere poſſeſſionem, quovſque illam apprehenderit,[12] ideóque nec interdicto retinendæ,[13] aut recuperandæ poſſeſſionis,[14] agere poſſe, ſed tantum adipiſcendæ. Quod adeo verum eſt, vt idem quoque obtineat, ſi iudice auctore miſſus ſit in poſſeſſionem, nec ea miſſio denunciata ſit aduerſario, qui ſi ſciuiſſet intercedere potuiſſet.[15] Igitur cum dominus directus ſuo iure poſſeſſor non ſit, nihil cauſæ eſt, cur eius conſenſum exquirere mulier debeat ad occupandam hypothecarum dotalium poſſeſſionem. *Ita Senatus* in cauſa R. D. Alphonſi d'Elbene Epiſcopi Albienſis & Abbatis Altacombaſi, & Claudij Gaillard, & Cl. Thorombert, 10. Cal. Maij. 1594.

1 Ita vt ſi occupet, vim facere dicetur, quia ſibi ius dicere non debuit, *arg. l. extat* 13. *D. quod met. cauſ. l.* 1. *ff. quod legat.* 3. *C. de pign.* vbi Bart. & alij.

2 *L. dotis actione* 9. *C. ſolut. matrim.*

3 Eſt enim longe dignius & potentius ius dominij quam pignoris. Vnde fit, vt pignus extinguatur per acquiſitionem dominij non contra, *l. pen. §.* 1. *ad fin. D. de except. rei iud.* iunct. *l. neque pignus* 45. *de regul. iuris.*

4 Parum enim refert an heres nullus ſit, an vero abſit, ita vt conueniri non poſſit, *arg. l. vlt. §. vbi autem, C. de bon. quæ liber.*

5 Ideoque mulieri ſuccurrendum eſt, cuius interim certum ius eſt, vt ſcilicet in poſſeſſionem mittatur, ſi nemo ſit qui hereditatem vel heredem velit defendere, *tot. tit. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Bald. in *l. penult. C. de non num pecun. & in l.* 1. *C. de ſeru. pign. dat. man.*

6 *Arg. l.* 1. *D. de pign. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſt l. filiam fratribus* 56. vbi Bart. *D. ad SC. Treb.* Dec. *conſ.* 232. *&* 671.

7 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l.* 2. *D. de caſtr. pecul.*

8 Non vt à creditoribus poſſit ipſe conueniri aliqua perſonali actione, ſed quia bona dici non poſſunt, niſi quæ deducto ære alieno ſuperſunt, *l. non poſſunt* 11. *D. de iur. fiſc. l. mulier bona* 72. *de iur. dot.*

9 Nullum ſiquidem heredem habere is poteſt, qui bona nulla in ciuitate reliquit, neque relinquere potuit, *l. lex Cornelia* 18. *ad fin. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

10 Edictum enim loquitur de ſucceſſore vniuerſali, qui in omne ius defuncti ſucceſſerit, ac proinde titulo hereditario.

11 Sic Baldus noſter ſæpè vocat eos, qui iure communi nec heredes ſunt, nec in omnibus heredis loco.

12 Transfertur ſiquidem poſſeſſio cum dominio vtili in emphyteutam, *l.* 1. *& vlt. C. de iur. emphyt.*

13 Quod non datur niſi ei qui poſſidet, *l.* 1. *& tot. tit. D. uti poſſid.*

14 Quia licet alias poſſederit, tamen facto ſuo cecidit poſſeſſione, nec proinde poteſt dicere ſe ſpoliatum, *Not. in can. redintegranda* 3. *quæſt.* 1.

15 Videtur enim hoc clam factum eſſe, *l. clam poſſidere, D. de acq. poſſ. l.* 3. *§. vlt. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XI.

Dotis ſuæ die reſtitutæ debentur vſuræ mulieri viduæ, ſiue diuiti, ſiue inopi.

MAxima quidem inter noſtros dubitatio eſt, an reſtituendæ dotis vſuræ mulieri eiúſve heredibus debeantur. Et magis communiter placuit non deberi propter iuris canonici prohibitionem, etiamſi cum iuramento ſint promiſſæ, adeo, vt nec ſtatuto, nec conſuetudine contrarium induci poſſe putent. Sed tamen Senatus noſter contrario iure vtitur, & cum tractatur de dote reſtituenda, perinde ac cum de ſoluenda, vſuras omnimodo deberi pronunciat,[1] ſiue diuiti, ſiue inopi mulieri dos reſtituenda proponatur.[2] *Ita Senatus* in cauſa DD. de la Perriere & de la Barre, Prid. Cal. Iul. 1594.

1 Dixi *Defin.* 5. *ſ.* vbi vide.

2 quamquam maior ratio eſt, vt inopi ſuccurratur, *arg. l. in fundo* 38. *D. de rei vind.*

DEFINITIO XII.

Mulier, quæ tutelæ rationes non reddidit, petitionem dotis interim non habet, ſed retentionem habet.

MVlieri dotem repetenti, ſiue per actionem rei vxoriæ ſiue per hypothecariam, obſtat quidem exceptio non redditarum rationum ſi filij tutrix fuit, aut pro tutrice geſſit. Sed ſi ipſa poſſideat & agenti creditori hypothecario obijciat ius retentionis, non eſt ex ea cauſa creditori danda replicatio ad elidendam exceptionem, quia fauorabilior eſt mulier quæ poſſidet, quam quæ agit.[1] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 46. ſ. de iur.

1 Dixi *Def.* 46. *ſ. de iur. dot.* vbi vide & Socin. *conſ.* 180. *lib.* 2.

DEFINITIO XIII.

SEd nec mulieris creditoribus nocet, quod mulier, quæ tutrix aut curatrix fuit, aut pro tali ſe geſſit,[1] rationes non reddiderit, ſiue in perſonam filij,[2] aut in bona eius pro dote obligata,[3] experiri velint, licet ſint tempore poſteriores, quia neque onus reddendarum rationum ad eos pertinet, tametſi agant ex iure & perſona eius quæ reddere deberet.[4]

Imputet

Imputet enim ſibi filius cur rationes non exegerit, cum fieri poſſit, vt iis redditis debitor is ipſe reperiatur.[5] Quod & in dubio præſumendum eſt aduerſus eum, qui in illis exigendis præbet ſe negligentem.[6] Planè ſi proteſtari velit, vt ſaluum ſibi ſit ius pignoris, ſi quandò ex rationum redditione aliquid debitum apparebit, non eſt id ei denegandum.[7] *Ita Senatus* pro N. Andrea de Poypon D. du Chaney, contra N. Iacobum Dalliex D. du Roiſyes. Id. Iun. 1595.

1 Nam protulæ actio habet priuilegium tacitæ hypothecæ, *Gloſſ. in l. pro officio 20. C. de tut.*

2 Mandatis ſcilicet in eum à muliere actionibus, alioqui non poſſent agere in perſonam cum qua nunquam contraxiſſent.

3 Cum etiam pignus pignori dari poſſit ex æquitate, *L. vnic. Cod. ſi pignus pign. dat. ſit.*

4 Non enim adeo repræſentant perſonam mulieris debitricis, vt eius factum in omnibus præſtare debeant.

5 Quid enim vetat creditorem eſſe eum qui rationes debeat reddere, *l. 5. in princ. D. de contr. tutel. actio. tutel.*

6 *L. 1. §. vlt. eod. tit.*

7 Talis enim proteſtatio nemini nocet, ſed tantum ius proteſtantis conſeruat, *l. debitor, 14. §. 2. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO XIV.

Pro rationibus tutelæ retineri dos mulieris poteſt, quamdiu rationes ritè redditæ non ſunt, ſecus ſi redditæ ſint ritè, quamuis non rectè, dummodo abſit dolus.

VErum quidem eſt quod diximus,[1] matris dotem à filio retineri poſſe, aut à filij heredibus pro adminiſtratione, quam mater habuit, ſiue tutrix illa fuit, ſiue protutrix, quouſque adminiſtrationis ſuæ rationem illa reddiderit. Nam ſicut aliorum tutorum, ita & matris bona omnia tacitè ſunt obligata,[2] & conſequenter dos ipſa.[3] Ex quo pignoris iure naſcitur proculdubio ius retentionis etiā ob chirographariam pecuniam,[4] ſed quid ſi mater aut alius contutor matris nomine rationes quidem reddiderit, aut minus ritè, vt puta in folle, aut nullo præſtito iureiurando, quod fides rationibus conſtet?[5] Non videbuntur redditæ.[6] Paria enim ſunt factum quid non eſſe, aut minus ritè factum eſſe.[7] Quid ſi ritè quidem redditæ ſint ſed non rectè, puta auditis vel omiſſis quæ vel addi vel omitti non debuerunt? Iterum quidem erunt reddendæ rationes, ſed ſi nihil dolo malo factum ſit, non erit interea locus retentionis. Semel enim ſatisfecit mulier quæ rationes ritè reddidit, & reliqua ſi qua fuerunt, perſoluit, vt dici non poſſit debitricem adhuc eam eſſe rationum reddendarum, quas iam reddiderit.[9] Fieri ſanè poteſt, vt futura ſit debitrix maioris quantitatis cum fuerunt iterum redditæ. Sed eo pendente, & incerto dotem ipſius retineri aut quid aliud etiam extra dotem inciuile eſſet, cum fieri ex contrario poſſit, vt iterum redditis rationibus ipſi debeatur.[11] *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 *Def. 12. 5. hoc tit.*

2 Pro adminiſtratione tutelæ, *leg. pro officio, 18. Codic. de adminiſtr. tutor.*

3 Cum ſit matrimonium mulieris, *leg. 3. §. ſed vtrum. ff. de minor.* præſertim ſoluto matrimonio, *l. in rebus 30. C. hoc tit.*

4 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

5 Contra quam fieri oporteat, *l. cum ſeruus 82. ff. de condict. & demonſtr.*

6 Eſt enim hoc iuramentum purgationis, quod hodie in qualibet rationum redditione pro ſolemnitate adhibetur, quamuis non ſit neceſſarium iure ciuili.

7 *dict. leg. cum ſeruus. leg. non ſolum 8. § is qui reddere. D. de liber. legat.*

8 *L. quoties 6. ff. ſatiſd. cog. ff. de auctor. tutor.*

9 Sunt enim iſta differentia, quia prius reſpicit formam & ſolemnitatem actus. Poſterius vero, rem ipſam & materiam negotij, *leg. non putauit 8 §. non quæritur. ff. de bon. poſſ. contr. tab.*

10 *dicta lege cum ſeruus, & dict. leg. non ſolum, §. 1 qui, de liber leg.*

11 Quod enim pendet non pro eo eſt quaſi ſit, *l. in ſtatuliberum 169. §. 1. de reg. iur.*

DEFINITIO XV.

Clauſula conſtituti appoſita in contractu dotali in caſum dotis reſtituendæ non impedit retentionem bonorum à legatorum contra matrem, quæ dotem repetat non redditis rationibus.

AT quid ſi mater pro dotis reſtitutione non ſolum obligata habuit mariti bona omnia, ſed etiam plerumque ſit, cum clauſula conſtituti?[1] Dubitatio ex eo naſcitur, quod filio non aliam ob cauſam damus retentionem, quam quia poſſidet. Nam qui non poſſidet, is nec retinere poteſt.[2] In propoſito autem poſſeſſio bonorum mariti per clauſulam conſtituti in mulierem ipſam tranſlata intelligitur,[3] exiſtente quandocumque conditione dotis reſtituendæ.[4] Sed cum bona omnia matris obligata ſint, vt diximus, & ipſa quoque poſſeſſio, quæ per clauſulam conſtituti quæſita fuit, in bonis ipſius ſit,[5] magis eſt, vt hoc quoque caſu perinde filio competat ius retentionis. Sufficit enim vt habeat aſininam poſſeſſionem, id eſt, detentionem.[6] Quæ cum ſit meri facti,[7] proculdubio non transfertur per eam clauſulam,[8] tametſi & vera & naturalis poſſeſſio transferatur.[9] Eamque ſententiam magis probauit *Senatus* noſter in ſupradicta cauſa.

1 Per quam poſſeſſio pignoris transferatur, *leg. quod meo 18. de acq. poſſ. iunct. l. cum & ſortis 34. in fin. D. de pign. act.*

2 *L. 1. D. de ſignor.*

3 *d. l. quod meo.*

4 Nam & poſſeſſio transferri poteſt ſub conditione, *leg. qui abſenti 38. § 1. D. de acq. poſſ.*

5 *L. rem in bonis 52. D. de acq. rer. dom. § commodum, Inſt. de interd.*

6 Siquidem retentio non eſt dominij, ſed poſſeſſionis.

7 *L. ſi quis mutuo 10. D. de acquir. poſſ. l. ſtipulatio iſta 38. §. hæc quoque ſtipulatio & ſeq. D. de verb. oblig.*

8 quia fictio iuris non poteſt ad ea pertingere, quæ ſunt facti, *l. denique 16. D. ex quib. cauſ. maior.*

9 *Afflict. deciſ. 139. ante fin.* Notant omnes *ad d. l. quod meo.*

DEFINITIO XVI.

Etiam contra mulierem, cui rationum redditio remiſſa eſt à marito, competit retentio dotis, ob nullas redditas rationes.

QVid rurſum ſi mariti remiſſa ſit per patrem redditio rationum? Non impediet ea res dotis retentionem, quouſque redditæ ſint rationes,[1] quia nec prodeſt mariti ea remiſſio, niſi quod attinet ad ſcrupuloſam nimiſque exactam redditionem.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex iis quæ diximus in præcedentibus.

2 *L. 5. §. Iulianus, alias l. quidem, vbi not. D. de admin. tut. l. ſi ſeruus vetitus 19. de leg. 1.*

DEFINITIO XVII.

An & quamdiu permittendum ſit filiaſamilias, vt agat de dote ſiue profectitia, ſiue aduentitia ſine conſenſu patris.

ETſi ratio iuris non patitur, vt filiaſamilias, ſiue vidua ſit, ſiue ſecundo nupta, de prioris matrimonij dote agat ſine patris conſenſu,[1] præterquam vno illo caſu, quem Nouella Iuſtiniani conſtitutio induxit, ſi maior ſit dos quam futura ſperetur portio, quæ in bonis patris filiæ deberi quandoque poteſt, vt in damno moratura eſſet, etiamſi nudæ actionis collatione liberaretur:[2] Præualuit tamen in foro error vulgaris Interpretum noſtrorum exiſtimantium etiam filiæfamilias non minus quam emancipatæ permittendum, vt agat de dote ſiue profectitia, ſiue aduentitia, etiam inuito patre, adeoque contra patrē. De aduentitia quidem omnimodo; de

 profectitia

profectitia vero ſaltem eo caſu, quo pater paſſus ſit filiam ſibi dotem profectitiam ſtipulari, aut etiam quo ipſe pro filia ſtipulatus ſit nominatim, aut ſimpliciter, qua in ſpecie placet filiæ potius quam ſuo nomine ſtipulatum eum videri. [4] Item cum dos magna eſt, qualem eſſe interpretantur eam, quæ 100. librarum auri ſummam excedat, abutentes in hanc rem Iuſtiniani conſtitutione.[5] Quæ ſicut longe alium ſenſum habet: ita nec vno illo caſu, quo permittit filiæ, vt agat inuito patre, permiſſum tamen ei vult vt poſſit agere ignorante patre, & non prius requiſito eius conſenſu, quod Interpretes permittunt.[6] *Sine die.*

1 *L.2.§.1.* in illis verbis *quandoque ſui iuris filia fuerit facta, D.ſolut.matr.* Facit *leg.ſi pater 4.* in illis verbis, *& mortuo patre filia cum priore viro ageret.eod.tit.*

2 *Nouell.97.de æqual.dot.* Vnde ſumpta eſt, *Auth.quod locum, C. de collat.*

3 Bart. vulgo approbatus in *d.l.2.§.quod ſi in patris, & in l.poſt dotem 40.n.25.D.ſolut.matrim.* poſt Accurſ. *in d. Auth.quod locum, & l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

4 Ex not. per Bart. & alios *ad d.l.poſt dotem.*

5 Quæ extat *in dict. Nouell.97.de æqual. & dict. Auth.quod locum.*

6 De quo vide quæ ſcripſi pluribus, *lib.15.Coniectur.c.6.& 7.*

DEFINITIO XVIII.

De profectitia dotis ſolutione facta patri habenti penes ſe inſtrumentum dotis, ſiue dos illa fuerit communis patri, & filiæ, ſiue propria filiæ ex eius ſtipulatione.

Dotis quidem actio communis eſt patris & filiæ,[1] ita vt quamuis patri ſoli exercitium actionis competat, non aliter tamẽ aut agere, aut ſolutionẽ accipere pater poſſit, quã ſi filia ſciẽs nõ cõtradicat.[2] Nec causã cõtradicẽdi vllã habeat, quo caſu cõſentire vtiq; intelligitur hoc ipſo quod non diſſentit.[3] Sed ſi pater filiam ſibi ſtipulari paſſus eſt, ſiue ab initio, ſiue poſt ſolutum matrimonium, non ſufficiet filiam non diſſentire, ſi Interpretibus noſtris credimus, niſi etiam conſentiat,[4] quod hoc caſu dos proprium filiæ patrimonium eſſe intelligatur,[5] in qua proinde minus iuris habere patrem æquum ſit, quam eſſet in dote communi habiturus,[6] poterit tamen etiam tacitus conſenſus ſufficere, qui forte ex chirographi & inſtrumenti obligatorij traditione inducatur, ex qua ſcilicet non leuis mandati præſumptio capi ſolet.[7] Præſertim ſi illud etiam concurrat, quod alioqui per ſe non ſufficeret, vt filia ſciens dotem à patre exigi tacuerit, nec contradixerit, quia nec iuſtam contradicendi cauſam vllam habuerit,[8] & ita pronunciatum eſt: Mihi vero de iuris ratione aſſerenda magis quam de interpretum erroribus tuendis laboranti probabilius videbatur liberari filiæ debitorem, ſi patri ſoluerit: non ſolum ſi tanquam procuratori & inſtrumentum ipſum pro mandato habenti,[9] ſed & ſi tanquam legitimo adminiſtratori filiæ,[10] dummodo eius vitæ ſit, & honeſtatis, vt de legitima eius poteſtate non debuerit dubitare is, qui bona fide ſoluebat.[11] Nam & quo caſu filia ipſa ſiue conſentiente patre, ſiue ignorante, aut etiam inuito dotem exegiſſet, emolumentum tamen & proprietatem ſolutæ pecuniæ patri etiam ignoranti acquiſiuiſſet, ſi dos non aduentitia, ſed profectitia proponeretur.[12] Nec enim quicquam in profectitiis innouauit Iuſtinianus,[13] ſed in aduentitiis tantum, quorum capaces fecit filiosfamilias, qui antea non aliter capaces erant, quàm ſi pater ſibi per filium acquiri nollet. *Ita tractatum eſt* Cal. Iul. 1594.

1 *L.2.§.1.& l.3.D. ſolut.matr.*

2 *d.l.2.§. vlt.*

3 *L.ſi cum dotem 22.§.nec non illud, l.dotem 37.D eod.tit.ſolut.matr.*

4 *L.poſt dotem 40.* vbi Bart. & alij, *D.eod.tit.*

5 *L.3.§.ſed vtrum, D.de minor. l.vlt. D.de dot.collat.*

6 quod enim commune eſt, vtriuſque quodammodo eſt, non etiam quod omnino alterius eſt, *l.illud 46.D.de rit. nupt. l. Sabinus 28.D.commun.diuid. l.5.§.vlt.de leg.1.*

7 *Vulg.l.1.C de donat.*

8 quo nimirum caſu habenda etiam eſt pro conſentiente *dict.* *l.2.§.vlt.& d.l.dotem 37.D.ſolut.matrim.* Vide Bart. ad *d.l. ſi cum dotem, §.eo autem tempore.*

9 Solutio enim vero procuratori facta liberat debitorem, *l.vero procuratori 12.D.ſolut.matr.*

10 *Ex l.cum oportet 6.& l.3 & C.de bon.quæ liber.*

11 Si enim talis vitæ ſit pater, vt merito debeat ei ſuis quoque bonis interdici, auferenda ei eſt bonorum filij adminiſtratio, quo facto ſi ei ſoluatur, quod filio debebatur, non poteſt contingere liberatio, *l.Imperator 50.cum ibi not.D.ad SC. Treb.*

12 Quia quicquid per liberos, quos in poteſtate habemus nobis acquiritur, vt ne momento quidem temporis acquiſitio conſiſtat in eorum perſona, *l.placet 79.D.de acquir.hered.l.1.in princ.D.ſi à parent. quis manum.ſit.*

13 *In l.cum oportet.6.& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

14 *L.1.C.qui admit.ad bon.poſſeſſ.poſſ.l.4.§.ſed & ſi infamilias D. de edend.l.is qui heres 13.§.vlt.l.cum heres 52.D.de acquir.hered.l.in ſuis 11. D.de liber.& poſthum.l.cogi 16.§ ſi pater, d.l.Imperator, D.ad SC.Treb.*

DEFINITIO XIX.

An filia poſſit viuo patre dotẽ repetere ab herede prioris mariti, qui eam ſoluit patri ſine filiæ cõſenſu, cũ filia eã dotẽ ſibi ſtipulata eſſet patre conſentiente? Et quid ſi eam dotem pater ſecundo viro dederit?

Illud ſanè nec interpretes noſtri diffitentur, eo caſu, quo patri & filiæ communis dos ſit, ſi pater ſolus & ſine filiæ voluntate de dote egerit, vel exegerit, filiæ nocere patris factum, quamdiu pater viuit, filiamque retinet in poteſtate ſua, vt interim iteratam ſolutionem ab eo qui patri ſoluit vrgere non poſſit.[1] Non nocere poſtquam morte, vel emancipatione, vel quo alio modo filia facta fuerit ſui iuris.[2] Viſum tamen eſt, ſiue dos communis fuerit patris & filiæ, ſiue propria ſolius filiæ, ſemper eum caſum excipiendum eſſe, quo pater eidem filiæ poſtea nubenti nouam dotem conſtituerit, ſiue maiorem priore, ſiue parem, qui caſus nullam penitus recipiunt dubitationem,[3] ſiue denique etiam minorem quam pro omni iure, quod illa in bonis patris prætendere potuiſſet, cum hoc etiam caſu indemnitatem à patre conſecuta ſit filia, nimirum ad eam vſque quantitatem, quæ in cauſam poſterioris dotis data fuerit:[4] Cum nihil poſſit filiæ abeſſe videri pro ea quantitate, cuius nouum debitorem habet maritum poſteriorem,[5] licet non eo magis liberetur pater, quo minus tantam dotem filiæ in ſecundo matrimonio conſtituere debeat, quantam conſtituerat in primo, ſi non fortuita clade facultatibus ſuis lapſus probetur, quas prioris matrimonij tempore habuerat.[6] In eo igitur quod poſterioris eiuſdẽmque minoris dotis quantitatem excedit, ſalua erit filiæ actio aduerſus veterem debitorem, tanquam qui ex ſolutione patri perperam facta non fuerit liberatus.[7] Nam nec ſuperiore caſu tam eum liberat ſolutio facta patri, quam quæ à patre, qui nouam dotem conſtituendo filiæ, tantumdem videtur ei reddere, & ſoluere ex priore,[8] cuius indebita perceptione fecerat ſe filiæ ſuæ debitorem,[9] ne alioqui contra patris voluntatem filia duplicem à patre dotem habuiſſe videatur, quam ei pater non niſi vnicam dare voluit.[10] Quare nec aliud erit etiamſi patri nihil fuerit ſolutum ex ea dote, quam filia ſibi fuerat ſtipulata ab herede prioris viri. Neque enim ei permittendum erit, vt contra promiſſorem agat pro ea quantitate, quam ei pater in ſecundæ dotis cauſam dederit.[11] Sed è contrario licebit patri tantumdem à debitore repetere, ſaltem officio iudicis implorato, etiam nullis à filia ceſſis actionibus.[12] Cur enim patri inuideamus ius poteſtatis,[13] in ea præſertim re, in qua filiæ captio nec vlla ſit, nec eſſe poſſit.[14] Quamquam ſi eas actiones præſtari ſibi per filiam pater velit, non erit ei denegandum, cum nihil filiæ interſit,[15] & ne alioqui filia ex patris iactura locupletetur.[16] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Leg.2.§.1.D.ſolut.matr.* in illis verbis: *Cæterum ſi pater ſolus iuſſit dotis actio filiæ non erit adempta, quandocumque ſui iuris filia fuerit facta.* Bartolus in terminis *ad dictum paragraphum 1. numer.* 6. vbi ait, interim quamdiu filia non eſt ſui iuris factum patris eis nocere. Adde tamen eundem Bartolum *ad leg. ſi conſtante, numer.47.& ſeqq.eodem.*

Quia

2 Quia non potuit pater in dote cuius actio communis fuit deteriorem facere filiæ conditionem, *d.l. 2.§.1.& vlt.& l. 3. eod. tit. ſolut. matrim.*

3 *L. dotem 57. in fin. D. eod. tit.*

4 Nam vſque ad eam quantitatem verum eſt eandem dotem quæ data fuerat priori marito, poſteriori quoque datam eſſe, vt eadem ſit ratio partis, quod ad partem, quæ totius, quod ad totum, *vulg. l. quæ de tota 76. D. de rei vindic.*

5 Eſt enim tanto locupletior quæ habet dotem, & quæ ad eam repetendam habitura eſt actionem, ſoluto quandocunque matrimonio. *Ex reg. l. qui actionem. 15. de reg. iur.*

6 *Auth. ſed quamuis, C. hoc tit. & in corpor. vnd. ſumit*

7 *d.l. 2.§.1.& l. 3. D. ſolut. matrim. l. qui hominem 34.§. ſi gener. D. de ſolut.*

8 Textus eſt expreſſus, *in l. ſi pater 4. eod. tit.* quæ licet loquatur de dote communi patris & filiæ, quia nullo caſu admiſiſſent veteres prudentes, dotem profecticiam poſſe filiæ propriam eſſe, habet tamen rationem generalem, ne filia, quam pater vnica dote contentam eſſe voluit & velle potuit, duplicem dotem in onus & diſpendium patris habere videatur, quod eſſet iniquum. *l. Titia cum teſtamento, 34.§. qui inuita, de legat. 2.* vt ſequitur in fin. Idem eſt ſiue filia patris hæres extiterit, ſiue ab ipſo tantum acceperit legati nomine quantum in dote fuit, *leg. ſi cum dotem 22.§. ſi pater, D. ſolut. matr.* De cuius tamen ſententia & emendatione vide quæ ſcripſi *li. 4. Coniect. iur. ciuil. cap. 9.*

9 Etſi non tam contra patrem, aut eius heredem filia hoc caſu actionem habeat, quam contra prioris mariti heredem tanquam non liberatum. *d.l. 4. d.l. ſi cum dotem, §. ſi pater, D. ſolut. matrim.*

10 Pater enim cogitur quidem dotare filiam *l. vlt. C. de dot. promiſſ.* ſed non iterum dotare, niſi cum ſine culpa filiæ dos amiſſa eſt, vt ibid. notat & *in l. capite quinto, 19. D. de rit. nupt.*

11 *d.l. 4.& d.l. 22 §. ſi pater. D. ſolut. matrim.*

12 Nimirũ ex æquitate, *arg. l. ſi res obligata 57. in fin. D. de legat. 1.*

13 Ex quo fit, vt omnia iura filiæ ipſo iure acquirantur patri, *l. placet 79. de acq. heredit. l. 1. in princ. C. ſi à parente quis manum. ſit*

14 *Arg. l. 2 it. D. de iur. dot.*

15 *Arg. l. in creditore 3 . in fin. D. de edict.*

16 Contra *l. iure natura 206. de reg. iur.*

DEFINITIO XX.

Dote quam priori viro pater dederat ſoluta patri ſine conſenſu filiæ, & poſtmodum ſecundo eiuſdem filiæ viro ab eodem patre data, quomodo conſulendum ſit mulieri, ſi pater aut maritus incipiat labi facultatibus.

QVid ergo ſi poſterioris dotis reſtituendæ tempore nec ſecundus maritus ſoluendo ſit, nec pater; An æquum erit filiam facere damnum dotis, quam prioris mariti heres idémque debitor idoneus ſoluerit patri ipſa ignorante, cum filiæ non patri dos deberetur?[1] Nec enim actionem vllam habere credenda eſt filia, quæ ob inopiam debitoris nihil ex ea actione poſſit conſequi:[2] nam hoc rurſum imputari poteſt heredi prioris mariti, eidémque debitori, cur alij ſoluerit quam cui debebat, nec explorata prius creditricis ſuæ voluntate.[3] Sic igitur temperanda res erit, vt non aliter prioris dotis debitor eiuſmodi ſolutione liberationem nactus videri debeat, quam ſi ſub omnium bonorum ſuorum obligatione caueat mulieri de indemnitate in eum caſum, quo dotis reſtituendæ plena exactio, neque ex patris, neque ex mariti poſterioris facultatibus fieri poſſit.[4] Sed ex eo tempore facultates æſtimandæ erunt, quo poſterior dos data fuit, cum ſi exinde duntaxat fuerit diminutum patrimoniũ poſſit imputari mulieri, ſi implorato remedio conſtitutionis Iuſtinianeæ non egerit etiam conſtante matrimonio, vt dos in tuto collocaretur,[5] nempe ſi minores fuerint eo tempore poſterioris dotis conſtitutæ, quam tempore dotis reſtituendæ. Nam ſi ex poſtfacto creuerint, non debet ei nocere, qui patri citra vel contra filiæ voluntatem ſoluit, quod antea fuerit non ſoluendo ij, qui in ipſo ſolutionis momento idonei reperiuntur. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Poteſt enim fieri, vt eo tempore quo agitur incipiat vterque labi facultatibus. Alioquin durum eſſet expectare aduerſam aut patris, aut mariti fortunã, *leg. inter ſtipulantem 83.§. ſacram, de verb. oblig.*

2 Hoc vero apertè iniquũ eſſet, *l. 2 §. 1.& vlt. l. 3. D ſolut. matrim.*

3 *L. nam is 6. D. de dolo, l. ſi quis iniuriam, 35. D. de iniur.*

4 Solutio enim non eſt naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, niſi cum fit vero creditori aut eius procuratori, aut alitem ex ipſius voluntate, *l. vero procuratori 12. in princ. D. de ſolut. & paſſ. ill. tit. l. quamuis 40.§ vlt. & legibus ſeqq. D ad SC. Treb.* Textus eſt *in l. qui hominem 34 §. ſi gener. D. de ſolut.*

5 Inſpiciendum enim eſt tempus reſtituendæ dotis, quoties quæritur an maritus, aut alius, qui dotem reddere debet ſit ſoluendo. Afflict. *dec. Neapol.*

6 *Ex l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matr.*

7 Nihil enim mulieris intereſt, cum tempore dotis reſtituendæ illi qui dotem debent ſunt ſoluendo. quid enim prodeſt aut nocet, fuiſſe antea ditiorem vel pauperiorem? *l. quæſitum eſt 30. D. de peculio. leg. quod ſi diem 16. D. de iur. pat. l. ſin autem 27.§. 1. D. de rei vind.*

DEFINITIO XXI.

Filiæ præſentia non eſt neceſſaria, vt ei dos acquiratur ex conſtitutione facta marito, ſed eſt neceſſaria, vt futuræ ſucceſſioni renuntietur.

NEc diſtinguemus, an poſterioris conſtitutionis tempore filia præſens fuerit necne; Non enim ipſius præſentia neceſſaria eſt, vt ei dos conſtituatur, quam ex ratione iuris non filiæ, ſed genero nomine filiæ conſtitui oportet,[1] cum inter patrem & filiamfamilias obligationes contrahi non poſſint, ſalua patria poteſtate,[2] nec eo minus verum eſt dotatam à patre filiam, quod abſente filia dos genero promiſſa vel dotata probetur.[3] Planè ſi non tantum dotare filiam pater velit, ſed etiam, quod plerumque fit, renuntiationem futuræ ſucceſſionis ab ea extorquere,[4] aut paciſci de non petendo quicquam amplius, ſiue dotis congruæ nomine, ſiue pro legitima, filiæ præſentia omnimodo neceſſaria eſt,[5] quam & iurare oportet, non quidem ſi amplioris tantum dotis petitioni renuntiet,[6] ſed ſi futuræ ſucceſſioni, cui nec cum iureiurando Prudentes noſtri, nec ſine iureiurando Sacroſancti Pontifices renunciari poſſe voluerunt.[7] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. Pomponius Philadelphus 35. D. famil. erciſc.* de cuius ſententia & interpretatione vide quæ ſcripſi *lib. 7. Coniect. c. 12 leg. cum dos 7. de pact. dot.*

2 *L. Imperator 50. D. ad SC. Treb. l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3 *d. l. cum dos.*

4 Ita demum enim ratæ ſunt huiuſmodi renunciationes, ſi fiant accepta dote, *cap. quamuis pactum 2.* & ibi Didac. Couarr. *de pact. in 6.* Vide Crauet. *conſ. 81. num. 4.*

5 Secundum ea quæ ſcripſi *Def. 25. T. de pact.*

6 Valet enim huiuſmodi renunciatio etiam ſimplex & non iurata, quia circa renunciationem non poteſt filia dotem vllam petere, ſi iam ſit congrue dotata. *Not. ad l. vlt. C. de dot. promiſſ. l. quæro 60. & ſeq. l. cum poſt 98.§. gener. D de iur. dot.*

7 *L. vlt. D. de ſuis & legit. l. 3. C. de collat. iunct. l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. iuris gentium, 7.§. & generaliter, D. de pact. l. ſi quis inquilinos 112.§. vlt. de legat. 1.*

8 *d. cap. quamuis pactum de pact. in 6.* quæ conſtitutio nititur ſola poteſtate iuriſiurandi, quod omnimodo ſeruandum eſt quoties ſeruari poteſt circa diſpendium ſalutis æternæ, *c. debitores. & cap. cum contingat. & paſſ. Extr. de iureiur.*

DEFINITIO XXII.

Dos etiam promiſſa filiæ in ſtipulatione dotali poteſt ſolui patri, qui habuit penes ſe inſtrumentum dotale. Et quid ſi poſtea tota dos ex eo inſtrumento petatur per filiam, aut alium, cui pater poſt eas ſolutiones acceptas inſtrumentum tradiderit.

PAter, qui accepto à filia vidua inſtrumento, quod Titius cauerat, ſe filiæ magnam ex cauſa prioris dotis debere pecuniæ quantitatem, varias à Titio ſolutiones acceperat. Cum minima debiti portio ſoluenda ſupereſſet, quam idem pater, dum filiæ nomine dotem conſtitueret, genero promitti curauerat per Titium in eam cauſam delegatum, poſtea non ſatisfaciente Titio inſtrumentum eidem genero tradiderat, vt ex eo, ſi poſſet, ſolutionem extorqueret, genero vero quaſi tota ſumma deberetur, quæ inſtrumento cauta erat, excepto eo quod per apochas ad inſtrumenti marginem adſcriptas ſolutum probabatur, quia tamen totum ipſe petere non poterat, perſuaſerat vxorem agere, & impetratis

præciſis, vt vocant, literis ex ea cauſa miſerum debitorem in carceres, quaſi totius ſummæ debitorem, detrudere, qui ſolutiones a ſe patri factas, indemnitatémque filiæ iam à patre præſtitam allegabat, ſecunda dote per patrem eiuſdem filiæ nomine pro iuribus omnibus genero conſtituta.[1] At filia negabat ſolutiones ritè factas, quaſi non patri, cui nihil debebatur, ſed ipſi filiæ, quam patre præſente & conſentiente ſoli ſibi ſtipulatam conſtabat, ſolutio fieri debuiſſet.[2] Placuit non eo minus iniuriosam fuiſſe executionem,[3] cum neque in eam rem, aut pro tanta quantitate exigenda, ſed pro eo tantum quod ſoluendum ſupererat, non filiæ, ſed genero pater inſtrumentum tradidiſſet,[5] qui ſi penes ſe id retinere maluiſſet, vtique conuentus eo nomine ſiue à filia, ſiue à genero compenſationem quantitatis in poſteriorem dotem conuerſæ, cum eo quod ex priore, quantumuis indebita perceperat obiicere, atque ita & Titio ſecuritatem, & ſibi liberationem acquirere potuiſſet.[6] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Def. 19. & ex l. ſi pater 4. l. dotem 57. D. ſolut. matr.*

2 Soli enim filiæ actio competit quoties pater paſſus eſt ſolam filiam ſibi ſuiſque heredibus ſtipulari. ſecundum doctrinam Bart. communiter approbatam *in l. poſt dotem 40. §. 4. n. 27. D. ſolut. matr.* Adeò, vt non deſint qui dicant, etiam à patre profectam dotem cenſeri debere aduentitiam filiæ, ſi pro ea dote pater filiam adegerit ad renunciandum ſucceſſioni paternæ, quod plerumque fit, quaſi hoc caſu videatur filia renunciationem dotis ſibi comparaſſe. Crauet. *conſ 84. num. 4.*

3 *L. qui hominem 34. §. ſi gener. D. de ſolut. l. 2. §. 1. & vlt. & l. 3. D. ſolut matrim.*

4 Scilicet taquam factam pro indebito, *arg. l. iniuriam 13. §. ſi quis per iniuriam, l. ſi creditor 19. D. de iur.*

5 Omne ſiquidem mandatum ſiue expreſſum, ſiue tacitum habet tacitam conditionem, ne quid fiat, niſi ex bona fide, *l. creditor 60. § . vlt. D. mandat.*

6 *L. ſi pater 4. leg. ſi cum dotem 22. §. eo autem tempore, D. ſolut. matrimon.*

DEFINITIO XXIII.

Conuentio expreſſa ſpecialis hypotheca pro dote non tollit priuilegium tacitæ, quam dos habet à lege.

MVlier quæ pro dote certa mariti bona pignori accepit, non eo minus cætera omnia generaliter obligata Iuſtiniani conſtitutione[1] habere credenda eſt iure tacitæ hypothecæ: ne alioqui ſpecialis conuentio pignoris fecerit deteriorem dotis conditionem,[2] quam debuit facere meliorem.[3] Nam & contrahentium voluntas vtique illa fuit, vt doti melius cautum eſſet per ſpecialem hypothecam,[4] non vt magis dos periclitaretur, cui ſemel acquiſitum ius & priuilegium tacitæ hypothecæ poſtmodum nulla conuentione, nec ſi expreſſa voluntas adfuiſſet, lædi potuit.[5] Alia ratio eſt tacitæ hypothecæ, quam idem Iuſtinianus datam voluit mulieribus in bonis mariti pro bonorum paraphernalium adminiſtratione.[6] Non enim dedit niſi ſub ea veluti exceptione, ſi non expreſſim mulier ſibi de pignore cauiſſet.[7] Quod in tacita hypotheca pro dotibus inducenda non ſimiliter obſeruauit.[8] Quare nec ad hunc caſum protrahi debebit, quod ex alia Iuſtiniani lege interpretes ſolent inferre, hominis prouiſionem facere, vt ceſſet prouiſio legis:[9] Nempe intereſt Reipublicæ dotes mulieribus ſaluas eſſe,[10] quod de bonis paraphernalibus nuſquam ſcriptum inuenitur. *Sine die.*

1 *In l. vnic. C. hoc tit.*

2 Nec enim conuentione vlla poteſt fieri deterior conditio dotis, *vulg. l. Attilicinus, 17. D. de pact. dot.* Boër. *dec. 312.*

3 Nec enim quod in fauorem alicuius perſonæ factum eſt, debet in eius odium retorqueri. *l. nulla 25. D. de legib. leg. quod fauore 6. C. eod. l. pen. D ad SC. Treb.*

4 Ex vulgari errore imperitorum, cum tamen generalis hypotheca ſit ſecurior, vel ob hoc ipſum, ne creditori poſſit obiici exceptio non excuſſæ ſpecialis hypothecæ, quæ excutienda neceſſario eſt, *ex l. 2 Cod. de pignor.* niſi cũ adiecta eſt vulgaris clauſula, vt generalitati non deroget ſpecialitas nec contra, quomodo notarij loquuntur. Commodum enim ſpecialis hypothecæ nullum eſt, niſi cum antichreſis contrahitur, quia eſſet abſurdum & iniquum vniuerſa debitoris bona per antichreſim à creditore poſſideri, non minus quam ſi ea dominij iure omnia poſſidere vellet, *l. 1. C. de iur. domin. impetrand.*

5 *d. l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.*

6 *In l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

7 Ita enim expreſsè habent verba conſtitutionis.

8 Dedit enim dotibus priuilegium tacitæ hypothecæ, adeoque tacitæ ſtipulationis purè ac ſimpliciter & ſine vlla conditione, *in d. l. vnic. C. hoc tit.*

9 Sic enim noſtri ex *d. l. vlt. C. de pact. conuent. & l. maritus 21. C. de procurat.*

10 Leg. 1. *D. ſolut. matrim. leg. intereſt 18. D. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

DEFINITIO XXIV.

Vidua cenſetur eandem dotem dare poſteriori marito tacita conſtitutione, ſed non æquè dotis augmentum, quod à priore viro habuit.

QVod ſæpius quæri ſolet an mulier, quæ nullam dotem conſtituit, hoc ipſo cenſeatur bona ſua omnia in dotem conſtituiſſe,[1] ad viduam ſecundo nubentem non pertinet, quæ ſcilicet eam ipſam dotem poſteriori marito dediſſe intelligitur, quam priori dediſſe probatur.[2] Sed an dotis augmentum, quod à priore marito viciſſim habuit, poſteriori quoque ſimul cum priore dote in dotem dediſſe videatur, quæſtionis eſt; Non enim ſolet in cæteris alia cauſa eſſe incrementi, & additamenti dotalis, quam ipſius dotis, ſiue de priuilegio tractetur, ſiue de pactis dotalibus circa dotem:[3] in propoſito tamen probabilius viſum eſt, non ampliorem dotem poſteriori marito, quam priori datam videri, cum hoc etiam admiſſo melior conditio futura ſit poſterioris, quam fuerit prioris in eo, quod augmentum dotis nullum præſtare cogitur, quod prior maritus præſtare habuit neceſſe.[4] *Sine die.*

1 De quo latè Bart. *in quæſt. incip. mulier habens amplum patrimonium*, vbi vide.

2 *L. dotem 30. de iure dot.* [quam tamen ſoleo intelligere de muliere quæ ſecundum matrimonium contraxit cum eodem marito à quo prius diuerterat, quod olim frequentiſſimum erat, non de ea quæ cum altero, licet noſtri vulgo aliter interpretentur.]

3 *L. inter ſocerum, 26. §. 2. de pact. dot. l. de his C. de iur. dot.*

4 Moribus enim noſtris augmentum dotis virgini tantum debetur, non viduæ, tanquam quod ex conſuetudine quidem, ſed tamen non niſi propter deflorationem debeatur, vt ſcripſi *Defin. 1. ſuprà de iur. dot.*

DEFINITIO XXV.

Patris bona ſunt tacitè obligata pro dote, quam pater ſimul cum filio accepit, aut ſtipulatus eſt, adeoque ſi modo filio ſe obliganti pater conſenſerit.

VErgente ad inopiam marito, qui acceptæ aut promiſſæ dotis tempore in patris erat poteſtate, non tantùm filij bona capi poſſunt pro dote in tuto collocanda,[1] ſed etiam bona patris, ſiue à patre ipſo fuerint expreſsè obligata,[2] ſiue à lege,[3] quod fit patre dotem ſimul cum filio aut accipiente, aut ſtipulante.[4] Itaque ſi defuncti patris heredes poſtea velint agere contra mulierem directa rei vindicatione, tanquam domini,[5] non ſunt audiendi,[6] ſed retinenda in poſſeſſione mulier veluti pignoris & cuſtodiæ loco.[7] Hoc ita tamen, vt non eo minus ſuos fructus faciat, nec eos in ſortem imputare cogatur,[8] ſed tantum in mariti & communium liberorum alimenta expendere, cæteráque matrimonij onera perferre.[9] *Sine die.*

1 *L. ſi*

1 *L. ſi conſtante 24. ſol. matr. l. vbi adhuc 29 C. hoc tit.*
2 Vt in caſu de quo Afflict. *dec.* 6.
3 *Ex l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*
4 *L. ſi cum dotem 22. §. tranſgrediamur, D. ſolut. matr.* & ibi Bart. *n.* 7.
5 Non enim dominium acquiritur mulieri ex cauſa aſſecurationis. Bart. *in d. l. ſi conſtante, verſic. ſecundo quæro.* Afflict. *d. dec.* 9. *n.* 2.
6 Quamuis ſoleat vincere in vindicatione quiſquis eſt dominus, *l. in rem 23. D. de rei vind.*
7 *d. l. vbi adhuc.*
8 *Not. in c. ſalubriter, de vſur.*
9 *d. l. vbi adhuc.*

DEFINITIO XXVI.

Alimenta vxori à marito debentur, itémque ſumptus litis ſi vxor cum viro litiget, ſúntque in eam rem mariti bona mulieri obligata.

NOn tenetur quidem maritus alimenta præſtare vxori quæ ſeorſim habitat, nec vllas ei operas præſtat.[1] ſi vel promiſſam dotem non ſoluerit,[2] vel ſolutam receperit.[3] Sed ſi de hoc ipſo dubitetur, an dos vel marito ſoluta ſit, vel mulieri reſtituta, æquiſſimum eſt pendente facti quæſtione condemnari maritum ad alimenta vxori præſtanda,[4] adeóque quod magis eſt, etiamſi aliunde mulier habeat, vnde poſſit viuere,[5] quaſi non tantùm officio iudicis, ſed etiam iure actionis alimenta huiuſmodi debeantur,[6] pro quibus etiam bona mariti tacitè obligata eſſe placuit.[7] Nec tantùm alimenta, ſed etiam ſumptus litis vxori eſſe præſtandos viſum eſt, ſicut fieri ſolet litigante monacho cum Abbate,[8] aut cum de vniuerſitate bonorum agit is, qui nihil poſſidet,[9] ſiue prima ſiue appellationis inſtantia proponatur.[10] Nam extra has cauſas ſumptus litis ab aduerſario petere inciuile eſt.[11] *Sine die.*

1 Niſi per culpam mariti factum ſit, vt mulier diſceſſerit à viro, Iac. de Aret. Cyn. & Bald. *ad l. quod in vxorem, C. de neg. geſt.* Afflict. *dec.* 10. *n.* 1. [Sanè vxori ægrotæ non tantùm alimenta vir debet, ſed etiam expenſas omnes ad curationem neceſſarias, ſi modicæ ſint non etiam magnas ſi dotem illa habeat. *Ita Senatus* in cauſa Antonij Toniole, 17. Maij 1614. *Ex not. in d. l. quod in vxorem.*]
2 Quo caſu poteſt etiam expelli a viro Guid. Pap. *quæſt.*...
3 Obligatio enim præſtandorum mulieri alimentorum à dote proficiſcitur. Dos enim datur marito vt vxorem & liberos alat. *l. ſi is qui 56 §. ibi dos, D. de iur. dot. l. pro oneribus 20. C. eod.* Ergo ſi mulier ipſa dotem receperit, non eſt alenda à viro, ſed virũ ipſum potius, communéſque liberos alere debet ſi vir laboret inopia, *leg. vbi adhuc 20 eod.*] Sed & poſt mortẽ mariti certũ eſt mulieri alimenta deberi pro anno luctus, etiam iacẽte hereditate, aut herede deliberãte. Imbert. *in Enchirid. in v.* [illegible] post Reb. *aff. ibi cit. Et ita Senatus noſter* pro vidua D. de S. [illegible] Mart. 1612. Reb. *in tract. de ſent. promiſſ. art. 3 gloſſ. 1. n. 14. & ſeq. vſq; ad 18* vbi addit idẽ dicẽdũ eſſe in muliere quæ ſeorſim habitat a viro, non cum ſua, ſed viri. Vide *leg. fin. vt in poſſ. leg. D. Et ita Senatus* pronunciauit ... Non. Mart. 1612. Ex Afflict. *deciſ.* 1. *cum addit.* vbi ait etiamſi nondũ conſtet de viri ſæuitia, interim tamen alendam eſſe viri ſumptibus mulierem. Nec aliud eſſe probandum in ſumptibus ei ad litem ſubminiſtrandis.]
4 Afflict. *d. dec.* 10.
5 Bald. *in l. de alimentis, C. de tranſact.*
6 Aliud enim eſſet ſi officio tantũ iudicis deberentur, cuiuſmodi ſunt alimenta, quæ filio debentur à patre, & patri a filio, de quibus nulla cõpetit actio pro tẽpore præterito. Bart. *in l. 1. C. de mendicant. valid. lib. 10. & in l. ſi quis à liberis, §. ſed ſi filius, D. de liber. agnoſc.* Niſi filius aut pater feciſſet ſe debitorem pro alimentis præteritis, quia tunc teneretur debitum ſoluere is, qui alimenta debuiſſet. *Not. in l. liberis quos §. 1. D. de alim. legat.* Afflict. *d. dec.* 10. *n.* 4.
7 Bart. *in l. ſi cum dotem 22. §. ſin autem in ſæuiſſimo, D. ſolut. matrim.* Spec. *in tit. de don. int. vir. & vxor. §. fin. verſic. ſed nunquid bona.* Afflict. *ibid. num.* 3.
8 *Not. in c. ex parte, de accuſat.*
9 *L. ſi inſtituta, §. de inofficioſo, D. de inoff. teſt. l. ſi. vbi gloſſa, C. de ord. cognit. Not. in c. ſi forte, de elect. lib.* 6.
10 Eadem enim eſt ratio æquitatis vtroque caſu. Afflict. *dec.* 11.
11 *L. Imperatores 17. D. de tutel. & rat. diſtrah.*

DEFINITIO XXVII.

De impenſis in res dotales, & in litem de iis ſuſceptam factis.

CIrca impenſas in rem dotalem factas, cum quæritur an ſoluto matrimonio eas exigere maritus aut mariti heres poſſit, placet Senatui noſtro ea diſtinctio quæ interpretibus receptior eſt,[1] vt modicæ à magnis ſeparari debeant. Et modicas quidem omnimodo maritus præſtare cogatur & compenſare cum fructibus,[2] non ſolùm ſi quærendorum & colligendorum fructuum gratia factæ ſint, quas reperi nunquam poſſe certum eſt,[3] ſed etiam ſi ad rem conſeruandam.[4] Magnas vero extra cauſam fructuum factas poſſit ex dote reſtituenda deducere, ex eáque cauſa dotem retinere, ſiue neceſſariæ ſint, ſiue vtiles tantum, ſed ex voluntate mulieris factæ. Non etiam ſi voluntariæ, quarum ſcilicet neque exactio, neque deductio vlla competit, nec ſi ex voluntate mulieris factæ ſint, ſed earum duntaxat tollendarum poteſtas, ſi abſque rei detrimento fieri poſſit.[5] Videntur autem factæ ad rem conſeruandam, ſi tales ſint, quæ per decennium durare poſſint, dum ne totum illud decennium durante matrimonio præterierit.[6] Hæc ſi ita dos non æſtimata proponatur. Si enim æſtimata ſit, nullis diſtinctionibus locus eſt, nulliſque expenſarum repetitioni, quòd eo caſu maritus pro emptore habeatur, ad eúmque tanquam ad dominum totius dotis periculum & incommodum ſpectet.[8] Quid ergo ſi nomen in dotem datum ſit?[9] An quia videtur dos hoc caſu in pecunia numerata conſiſtere,[10] pro æſtimata habebitur?[11] Minimè. Id enim potius doti datum intelligitur, quod ex nomine exigi poterit.[12] Detracta igitur impenſa quæ ad exactionem neceſſaria eſt.[13] Quid ſi hereditas forte litigioſa? vt plerumque fit. Eadem diſtinctio adhibenda eſt an æſtimata ſit necne, vt ſi æſtimata ſit, nulla impenſarum deductio fiat. Sed ſi non æſtimata omnes impenſas in litem factas reſtitui oporteat.[14] Nec ſolum ſi mandante muliere factæ ſint, ſiue à marito ipſo ſiue ab alio, quem ipſa procuratorem conſtituerit, puta filio mariti.[15] Sed etiamſi ignorante adeóque inuita muliere,[16] quaſi non aliud in dotem datum ſit, quam quod impenſis deductis ſupererit. Sunt enim huiuſmodi impenſæ neceſſariæ, quæ proinde omni caſu minuunt dotem.[17] diſtinguemus an bonum euentum lis habuerit,[18] dum ne imputari quicquam marito poſſit, quem conſtat in omni contractu dotali non ſolùm bonam fidem præſtare debere, ſed etiam diligentiam exactiſſimam & ſolicitudinem.[19] Patris alia ratio eſt, qui ex fructibus bonorum filij, omnes impenſas etiam magnas, & in litem præſtare debet,[20] ob eámque cauſam ſi fructus non ſufficiant etiam bona filij vendere poteſt: quia nimirum habet vſumfructum ex cauſa lucratiua, & iure patriæ poteſtatis,[21] non vt maritus ad ferenda onera matrimonij, quibus dotem deſeruire neceſſe eſt,[22] non autem negotiis mulieris gerendis.[23] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Aduocatorum Vectier, die 14 Maij 1612.

1 Poſt gloſſ. & Bart. *ad l. 1. de impenſ. in reb. dot. fact.*
2 *L. pen. l. 3. § 1. l. vlt. eod.*
3 Quia fructus non intelliguntur, niſi deductis expenſis, *l. ſi à domino 36. §. vlt. de pet. her.*
4 *d. l. pen.*
5 *L. 5. & pen. de imp. in reb. dot. l. vtilium 8. eod.*
6 *L. in voluptariis 11. eod. l. vnic. §. ſed & ex ob impenſas, C. hoc tit.*
7 Campel. *de dot. part. 2. q. 44.* poſt Gloſſ. & Bart. *ad dict. l. 5. de imp. in reb. dot. fact.*
8 Campel. *in d. tract. part. 2. q. 48.* poſt Bart. *vbi* & Bald. *ad l. per diuerſas, n. 10. C. mandat. & ad l. 2. C. de oblig. & act. iunct. l. plerunque 10. D. de iur. dot.*
9 Vt *in d. l. 2. C. de oblig. & act.*
10 *L. qui chirographum 59. de leg. 3. l. ſi pater 44. §. 1. l. nuptura 57. D. de iur. dot.*
11 Pecunia enim illa eſt, quæ res omnes æſtimat, *l. ſi ita 42. D. de fideiuſſ.*
12 *d. l. nuptura, l. Manio 41. §. 1. in fin. de leg.* 2.
13 *Ibid.* Dixi *Def. 44. & 52. ſ. de iur. dot.*
14 *d. Def. 44.* Campel. *vbi ſ. q.* 28.
15 Nihil enim refert quis ab ea procurator conſtitutus ſit, *l. 3. §. vlt. de min. l. quamuis 40. §. vlt. ad Treb.*
16 Non enim poteſt mulier prohibere ne maritus dotales actiones perſequatur, *l. illam 33. C. de donat.*
17 *d. l. 5. de imp. in reb. dot. l. 5. D. de dot. releg.*
18 *L. 4. C. mand.*
19 *L. in rebus 17. D. de iur. dot. l. etiam. 18. §. 1. ſolut. matr.* Campeſ. *d. q. 48. in fin.*
20 *L. 1. §. vlt. Cod. de bon. mat. d. l. vlt. in §. vbi autem, Cod. de bon. quæ liber.*

21 *d.l.vlt.§.non autem licentia.*

22 *d.l.vlt. & l.cùm oporτet 6.cod.*

23 *l.pro oneribus 20.C.de iur.dot.*

24 Non enim debent fructus in duplicem cauſam computari, *L. quod Labeo 13.de compenſ.* Campeſ.*d.q.48.* vbi omnino vide. Et Bart. *ad l.1.de imp. in res dot.fact.* quem ſequitur Salycet. *ad l.ſi extraneus 33.de iur.dot.* Cæſar Vrſillus ad afflict. *dec.359.* Ferrar. *in form. libell. quo vxor.agit.ad dot.gloſſ.6.n.7.* quamuis contra ſentiat Bald. *ad d.l. per diuerſas,n.10. & ad dict.l.1.C.de oblig.& act.* Cum quo tamen videtur ſentire Boër.*q.221.n.23.* poſt Specul.*in §.fin.de don.int.vir.& vxor. verſ.illud etiam quæritur:* & Maſuer. quos retuli ad *Defin.52.ſ. de iur.dot.* Sed Senatus noſter ſequitur ſententiam Bart. quam & magis communem teſtatur ex Iaſone Vrſillus vbi ſ. Apoſtillator tamen ad Campeſ.*dict.qu.44.* tenet pro Bald.]

TIT. IX.

DE PACT. CONVENT. tam ſup. dot.

DEFINITIO I.

Augmentum dotis debetur etiam dote non ſoluta, adeoque licet ſolutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta, ſed ſeruanda eſt conſuetudo.

SOLVTO matrimonio non tantum dos mulieri reſtituenda eſt, quæ [1] ſoluta fuit, aut tam bene cauta, vt exceptioni non numeratæ dotis locus eſſe non poſſit, [2] ſed etiam ea pecunia, quæ augendæ dotis gratia debetur, [3] ſiue dos ipſa ſoluta fuerit, ſiue non. Reiecta etiam diſtinctione illa, an ſoluendæ dotis dies iam venerit, necne. Adeóque licet ſpeciali conuentione actum proponatur, vt non niſi pro portione dotis ſolutæ augmentum illud præſtetur. Nam cum ſit portio quædam dotis, bonique publici fauorem admixtum habeat, [6] eodem quoque iure cenſeri par eſt, iiſdémque prorſus priuilegiis gaudere: [7] Et conſequenter non magis valere pacta, quæ deteriorem faciunt augmenti conditionem, quam quæ dotis. [8] Deteriorem vero augmenti conditionem facere illa videntur, quæ iuri conſuetudinario, quod in quaque prouincia aliud & aliud eſt, derogant in mulieris diſpendium & detrimentum. [9] Ergo loci cuiuſque conſuetudo diſtrictè hac parte ſeruanda eſt. [10] *Ita Senatus* pro Philippa De Chauanes, contra heredes Alexandri Mugnier, 7. Calendas Februarij 1589.

1 *L.1.& tot.tit.ſolut.matrim.D.& C.*

2 Nam intra certa tempora locus eſt exceptioni dotis non numeratæ, *de qua in Authent.quod locum, & tot. titul. Codic. de dot. caut. non numer.*

3 Nam & augmentum dotis non alio iudicio petitur, quam de dote, *l.ſi marito 31.§.vlt.D.ſolut.matr.*

4 Vide Guid.Pap.*q.274.430.& 565.* Boër.*q.22.* licet contra teneat Afflict.*dec.142.*

5 *L.inter ſocerum 26.§.cum inter. D. de pact.dotal.l.etiamſi 8. C.de iur. dot.*

6 *Leg. 1. D.ſolut. matrim.leg.intereſt, 18.D. de rebus auctor. indic. poſſid.*

7 Vt eadem ſit ratio partis quæ totius, *vulg.l.quæ de tota 76.D.de rei vind.l.ſi duo 51.in fin.D.de admin.tut.*

8 *L.Attilicinus 17.D.de pact.dot.*

9 Cum conſuetudo ſit ius non ſcriptum, nec minorem auctoritatem habeat, quam lex ſcripta, *l.de quibus 32.* iunct.*l.ſed & ea 33.& ſeq.D.de leg.*

10 *dict.leg.de quibus, leg.venditor 13.§.ſi conſtat, D.commun.prad.leg. Imperatores 13.in fin. D.de pollicit.* [Proinde ſi contractum ſit matrimonium, licet à Sabaudo ſecundum conſuetudinem Burgundiæ, valebit pactum, nec vllum augmentum debebitur, ſed tantum illud, quod vocant doharium. *Ita Senatus* contra liberos N. Antonij des Portes, pro Maria de Ruſinans, 6.Cal.Dec.1610.]

DEFINITIO II.

Poteſt maritus facere deteriorem dotis conditionem quantum ad fructus & vſuras pertinet, & pro tempore conſtantis matrimonij, ſed non quantum ad dotem ipſam.

SI maritus, qui ex ſoceri voluntate dotem in numerato accipere debuerat, conuenerit, vt certis diebus diuiſiſque penſionibus dos ſoluatur, non poteſt vxor viuo marito licet conſentiente, petere, vt ſibi dos ſoluatur purè hoc ſolo prætextu quod dotis conditionem deteriorem facere maritus non potuerit. [1] Non enim quod tempore minus ſoluitur, [2] propter ſolutionis diem prorogatum, ad dotem pertinet, eiúſque diminutionem, ſed ad dotis fructus, de quibus poteſt vtique maritus liberè, & pro arbitrio diſponere, quoniam ad eum ſpectant non ad mulierem.[4] Itaque ſi conuentioni vxor conſenſerit, licet minor annis vigintiquinque, multo minus audienda erit, ſi petat in integrum reſtitutionem. [5] Planè ſi antequam ſolutionum tempora venerint, maritus deceſſerit, omnimodo mulieris ius competet repetendæ dotis ac ſi pactum nullum interueniſſet, [6] quia verum eſt non potuiſſe vllo pacto deteriorem fieri dotis conditionem. [7] *Ita Senatus* in publico auditorio. Prid. Non. Februar. 1589. Et rurſum pro liberis D. Iſaaci Chanal, contra Annam Chanal, cognatam meam, 8.Id.Iun.1590.

1 Siquidem deterior eſt conditio debiti quod ſoluitur per partes, quia eiuſmodi ſolutio habet magna incommoda, *l.3.ff.famil. erciſc.*

2 *§.ſi minus, iunct.§. plus autem, Inſt. de act.leg.1.§.editiones. ff. de edend.*

3 Id eſt vſuras, *l.vir.vſuras 54.ff. de don. int. vir. & vxor.* vſura namque vicem fructuum obtinet, *l.vſura, 34.ff.de vſur.*

4 *d.l.vir vſuras, l.pro oneribus 20.C.de iur.dot.l.ſi fructus 8.Cod. de don.int.vir.& vxor.*

5 Non enim poteſt reſtitui minor circa læſionem, *l.non omnia 44. & Paſſ.ff.de minor, l.nam poſteaquam 9.§ ſi minor.ff.de iureiur.*

6 Cum ex die finiti matrimonij dos pleno iure pertineat ad mulierem. *l.in rebus 30.C.de iur.dot.*

7 *d.l. Attilicinus 17.ff.hoc tit.de pact.dot.* [Quid ergo ſi conuenerit vt dos etiam pecuniaria poſt annum reddatur? Sunt qui putent valere pactum ſi dos reſtituenda ſit, non ipſi mulieri, ſed eius heredibus extraneis. Petr.Greg.*in ſyntagm.lib.45.* Ego contra *ex l. Attilicinus, 17.ff.hoc tit.* iunct.*l.vnic.§.exactio.C. de rei vxor. act.* vbi non diſtinguitur an mariti an mulieris morte ſolutum ſit matrimonium, daturque priuilegium hoc non perſonæ mulieris, ſed doti, quaſi debitæ ex ſtipulatione, quæ proculdubio tranſiret ad heredes extraneos, vt & tacita hypotheca *d.§.exactio.*

DEFINITIO III.

Dotis conſtitutio non inducitur ex eo ſolo quod mulier paſſa ſit maritum agere de re ſua.

MVlier, quæ nupta ſine dote poſtea conſtante matrimonio paſſa eſt, vt de re vxoria maritus paciſceretur, non idcirco dotem ei conſtituiſſe intelligitur. Dotis enim conſtitutionem, cum meri facti ſit, non iuris, expreſſim factam eſſe neceſſe eſt, vt pro facta habeatur.[1] Nam & ſi fœneratitias cautiones mulier marito tradiderit, non ideo cautiones fiunt dotales. Imo vero penes vxorem remanent actiones, nec quicquam præter agendi ſine mandato licentiam in virum tranſlatam intelligitur.[2] *Ita Senatus* in eodem auditorio.

1 Niſi in caſu *l.dotem 30.& ſeq.D.de iur.dot.*

2 *L.vlt.C.hoc tit.l.1.C.de don.* Vide Guid.Pap.*q.499.n.2.*

DEFINITIO IV.

Non poteſt dos augeri ſupra modum, vt immodico augmento maritus oneretur.

CVm pater minus congruam dotem daret genero filiæ nomine, promiſerat extra dotales tabulas aucturum ſe ad eam vſque quantitatem, quæ congrua & competens videtur,

retur, nec tamen de eo dotis incremento, quod ex parte mariti ad mulierem ex inueterata conſuetudine peruenire debebat, quicquam conuenerat. Placuit aucta poſtea quandocunque dote ſiue per patrem, ſiue eo reluctante, arbitrio boni viri,[1] condemnandum quoque maritum, vt pro rata additæ portionis dotem ipſe augeat, ſiue pater ab initio certam quantitatem, ſiue nullam demonſtraſſet:[2] dum ne quid ex immoderata patris liberalitate diſpendij genero accideret.[3] Nam cum id tantum gener egerit, vt congruam dotem haberet, eoque intuitu ſe quaſi ex tacito pacto ad conſuetudinarij augmenti præſtationem obligauerit, non debet onerari, ſi forte in eius fraudem ſocer dotem ampliorem velit filiæ conſtituere, quam neceſſe ſit, vt congrua videatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Petri Quimier Aduocati, & Ioannis Bouier, 10. Cal. Dec. 1590. De qua ſcripſimus in Defin. 2.3.4. & 5. De dot. promiſſ.

1 Secundum ea quæ ſcripſi *Def. 4. 5. de dot. promiſſ. ex l. cum poſt 69. §. gener. D. de iur. dot.*

2 Sufficit enim quod poſſit fieri certa quantitas augmenti ex comparatione certæ dotis, *d. §. gener. l. certum 6 D. de reb. cred.*

3 Iuuari quippe maritum beneficio auctæ dotis, non decipi oportet, *l. in commodato 16. §. ſicut. D. commod.* Nemo enim creditur velle immodicè obligari, *l. ſi libertus ita 30. D. de oper. libert.*

4 Haſtenus enim conſentire gener cogitur, vt tamen nulla eius captio ſit, *l. vlt. D. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Filia, quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre, non ob id poſtea renunciare cogitur, quod eam dotem pater auxerit, & congruam fecerit.

IN eadem facti ſpecie quæſitum eſt an filia, quæ tabulis dotalibus, cum dotem à patre minus congruam acciperet paternæ ſucceſſioni non renunciauerat, ſi poſtmodum aucta dote congruam & competentem portionem habeat, cogi poſſit, vt renunciet?[1] Et viſum eſt non poſſe, non illa ſolum ratione, quia pater ex propria promiſſione conuentus non idcirco quod ſatisfacit deteriorem facere debeat conditionẽ filiæ,[2] ſed etiam quia huiuſmodi renunciationes adeo ſunt odioſæ, iuriſque ciuilis rationi contrariæ,[3] vt non aliter valeant, quam ſi iureiurando confirmentur.[4] Quis autem admittat, vt ad iuſiurandum, quod ex mera liberâque iurantis voluntate vires accipit adigi filia poſſit, ſi iurare nolit?[5] Neque vero damnum in ea magnum eſt aut patris, aut aliorum liberorum, cum moriente quandocumque patre futurũ ſit, vt ea portio doti addita perinde ac dos ipſa, quæ primũ data eſt, in legitimam imputetur.[6] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 Ratio dubitandi illa erat, quod ſolent filiæ accepta dote congrua renunciare legitimæ parentum ſucceſſioni, *ex c. quamuis pactum. de pact. in 6.*

2 Nemo enim ſe liberando alium obligat.

3 *L. vlt. D. de ſuis & legit. l. 3. C. de collat.*

4 *d. c. quamuis pactum de pact. in 6.*

5 *C. adigere 6. D. de iur. patron.*

6 *L. quoniam nouella 29. C. de inoffic. teſt.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum præſertim iuratum quo datur hereditas in contractu matrimonij, idque ex conſuetudine.

HEreditas quidem pacto dari non poteſt,[1] nec ſi in dotalibus, tabulis pactum conſcriptum ſit,[2] ſolis militibus exceptis, de bonis ſuis in expeditione aut in procinctu ad expeditionem inuicem diſponentibus.[3] Contraria tamen conſuetudine ferè vbique gentium receptum eſt, vt huiuſmodi conuentiones valeant in contractu matrimonij,[4] nec ſolùm inter nobiles, in quorum perſonis facilius id admitti potuit,[5] ſed etiam inter alios quoſcunque, nullum licet iuſiurandum interuenerit, multo magis ſi interuenit:[6] Præſertim vero ſi eiuſmodi pactiones ſint, vt per eas legitima ſucceſſio conſeruetur.[7] Neque vero videri poſſunt abhorrere à bonis morib. naturalib.[8] (quod ſi eſſet ne iureiurando quidem confirmarentur,)[9] quamuis negari non poſſit quin auferant liberam teſtandi facultatem.[10] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Pugeat, & Claudij Brunet, 5. Id. Febr. 1593.

1 *C. hereditas 5. C. hoc tit.*

2 *L. pactum quod dotali 15. C. de pact.*

3 *L. licet 19. eod. tit.* Adeo, vt nec iuramento confirmetur pactum huiuſmodi, ſecundum Bart. Paul. Alexand. & Iaſ. *in d. l. pactum.* Tiraquel. latè *de iur. primogen. q. 6. n. 17. & 18.*

4 Bald. *in §. filij nati, c. 1. ſi de feud. fuer. contr.* Rip. *reſp. 1. de pact.* Maſuer. *in praxi tit. de ſociet. verſ. item licet inſtitutio teſtamentaria,* Guill. Bened. in verb. *duas habens filias, n. 2. 3. & ſeq.* Moder. Pariſ. *conſ. 36. n. 5. 6. 7.* Ioan. Pap. *lib. 20 ſyntagm. tit. 1. §. 1.* Hotom. *conſ. 1.*

5 Propter dignitatem & amplificationem familiarum. Papon. Hotom. *ſupradictis locis.*

6 Oldrad. *conſ. 132. n. 2.* Alex. *conſ. 128. incip. ponderati, vol. 3.* Bald. *in d. c. licet, & in l. fin. C. de pact.* Dec. *conſ. 515. n. 5. & 6. & in d. l. pactum. n. 4.* Aufrer. *ad dec. cap. Tholoſ. 452. in 2. addit.*

7 Bart. *in l. ſtipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig. & in d. l. fin. C. de pact.* Alex. *conſ. 59. incip. ſuper primo, col. 1. lib. 1.* Guid. Pap. *conſ. 23. n. 4.* Chaſſan. *conſ. 19. n. 14.* Marc. Anton. Nat. *conſ. 474. n. 8. vol. 2.*

8 Didac. Couarr. *in repet. d. c. quamuis pactum init. 3 part. n. 2.*

9 *Ex reg. non eſt obligatorium. Extr. de reg. iur.*

10 *d. l. pactum quod dotali.* Vnde & dicuntur eſſe contra bonos mores, ſcilicet ciuiles, *d. l. ſtipulatio hoc modo concepta, & l. ex eo 4. C. de inutil. ſtip.* Adde Fachin. *lib. 5. c. 84. cum quatuor ſeqq.*

DEFINITIO VII.

Pactum, quo datur hereditas in contractu matrimonij, non poteſt reuocari per pœnitentiam.

SAnè cum in contractu matrimonij adiicitur talis pactio, non tam vltimæ voluntatis iure cenſeri debet, quam pacti & donationis ob cauſam, videlicet vt ſequatur matrimonium, quod fortaſſis & veriſimiliter alioqui non ſequeretur.[1] Ideoque nec ſeptem teſtium numerum requirit, nec alias teſtamentorum ſolemnitates, nec proinde reuocari ex pœnitentia poteſt.[2] Dotis enim aut donationis propter nuptias ſemel conſtitutæ nequit pater ex poſt facto deteriorem facere conditionem.[3] Idque adeo verum eſt, vt vel ſola promiſſio à patre facta intuitu futuri matrimonij de filio ex æqua portione inſtituendo patrem obliget, déque filio actionem aduerſus fratrem ex aſſe inſtitutum, ſi matrimonium poſtea ſecutũ ſit, licet eiuſmodi promiſſio nec ſcripta fuerit nec iurata.[4] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa, relatúmque alias ita, pronunciatum fuiſſe pro N. D. Dauſſans Aduocato Necienſi. *Sine die.*

1 Hæc enim ratio eſt, quæ hoc ius primum induxit fauore matrimoniorum, ad quæ multi inuitantur huiuſmodi pactionibus.

2 Rip. *reſp. 1. de pact. n. 4. & 5. arg. l. ſi extraneus 6. ff. de cond. cauſ. dat.* Iunge *l. ſi donatarius 9. §. 1. eod. l. 5. §. pen. ff. de dol. mal. except.*

3 *L. cum à ſocero 7. C. de iur. dot. l. cum dos 7. ff. hoc tit. de pact. dot.*

4 *Ex Nouell. Leonis 19. de pact. patern. ex æquo hered. futur. fil.*

DEFINITIO VIII.

Donatio ſiue vniuerſitatis, ſiue quota bonorum facta, in contractu matrimonij valet. Et quid ſi facta ſit per verba importantia inſtitutionem?

IDem dotium & matrimonij fauor efficit, vt quamuis donatio bonorum omnium præſentium & futurorum, nec per ſe valeat, nec iuramento confirmetur,[1] valere tamen debeat ſi facta ſit ex cauſa dotis.[2] Quod ſi donatio ſiue promiſſio quotæ bonorum in contractu matrimonij à patre facta fuerit, dubitari non poteſt quin valeat, nec trahetur ad quotam hereditatis, vt minor ſit quæſtioni locus.[3] Sed & ſi ponas, in contractu matrimonij inſtitutam à patre filiam in quota bonorum, atque ita factam ei donationem verbis importantibus inſtitutionem,[4] vt noſtri loquuntur, & redolentibus vltimam voluntatem, nihilominus valebit etiam & irreuocabilis

ronocabilis erit conuentio.[7] Nam & illud receptum eſt, conuentionem vel promiſſionem ex cauſa honeſta factam poſſe induci per verba inſtitutionem importantia, nec ideo videri factam vltimam voluntatem, ſed contractam ab initio vtilem obligationem, dilata tantum exactione in tempus mortis patris. Cui conſequens eſt, vt à tempore talis donationis celebratæ, nec alienare quicquam in præiudicium donatarij filij pater poſſit. Nec nouum æs alienum contrahere, quo minus integram quotam filius poſt patris mortem conſequatur[8] ex iis ſaltem bonis, quæ patri tum ſupererunt, conficiendam. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.) Id. Febr. 1593.

1 Notant noſtri *ad l. vlt. C. de pact. & ad l. ſtipulatio hoc modo concepta 61. D. de verb. oblig.*

2 Latè poſt alios Petr. Duen. *reg.* 219. incip. *donatio omnium bonorum, col. 7. verſ. limita prima.*

3 Modern. Pariſ. *conſ.* 36. *n.* 6. & 7. Chaſſan. *conſ.* 39. *n.* 13.

4 Vnde eſt quod eum heredem contractualem Galli vocant.

5 Secundum id quod diximus *Defin.* 6. *ſ.*

6 Olorad. *conſ.* 159. incip. *ad habendam*, quam refert & ſequitur Chaſſan. *d. conſ.* 39. *n.* 17. & Pariſ. *d. conſ.* 36. *n.* 5. & 6. & 14.

7 Siquidem perfecta donatio pœnitentiam non admittit, *l.* 3. 4. 5. & 6. *C. de reuoc. donat.* multo minus ea, quæ facta ſit in contractu matrimonij, vt dixi *Defin.* 7. *ſ.*

8 Nam nec æris alieni etiam anterioris onus ſolet ſequi donatarium, *l. æris alieni* 15. *C. de donat.*

9 Neque enim is qui partem bonorum ſuorum donauit prohibetur aliquas res etiam in ſolidum alienare, dummodo ſuperſit, quantum ſatis eſt ad implendam donationem. Guid. Pap. *quæſt.*

DEFINITIO IX.

Valde intereſt, an filia ſit inſtituta in quota hereditatis, an in quota bonorum.

AN igitur idem erit, ſi dotalibus tabulis pater filium aut filiam cum cæteris liberis ex æqua portione heredem inſtituerit? Minimè. Eſt enim hoc caſu filia inſtituta non in quota bonorum, ſed in quota hereditatis,[1] ac proinde in ea re, quæ viuo patre nulla eſt, cum viuentis non ſit hereditas:[2] & conſequenter liberum eſſe debet patri quamdiu viuet, vt de ſuo patrimonio, dummodo inter viuos & citra fraudandi conſilium pro arbitrio diſponat,[3] nec dotium aut matrimonij fauor efficere poteſt, vt qui filium aut filiam in quota hereditatis inſtituit, eidem quotam bonorum donaſſe videatur, id prohibente ſcilicet verbo non *inſtitutionis*,[4] ſed *hereditatis*.[5] Nam non quemadmodum fauore nuptiarum nihil intereſt, quibus verbis pater aliquid dederit, ita etiam dici poteſt nihil referre quid dederit. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Aliud enim eſt dicere quotam bonorũ, aliud vero quotã hereditatis *l. Papinianus* 8. *l. ſi quarta autẽ, D. de inoffic. teſt. l. eũ quæritur*, vbi Iaſ. & alij, & ad Auth. *vnde & ſi parẽs, C. eod. l.* 8. *§. vlt. & ſeq. de leg.* 2.

2 *L.* 1. *D. de her. vel act. vend. l.* 1. *D. pro hered.*

3 *L.* 1. *D. ſi à parent. quis manum. ſit* iunct. *leg. viuus libertus* 9. *D. ſi quid in fraud. patr.* Scripſi *Def.* 27. & 28. *ſ. de inoffic. teſt.*

4 Ex iis quæ dixi *Def. prox. n.* 4. *ſ.*

5 Hereditas enim eſt nomen iuris, *l. hereditas* 50. *de pet. her.* nec incipit niſi ex inſtanti mortis. Bonorum autem appellatio vt plurimum naturalis eſt, *l. proprie* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verb. ſignif.*

DEFINITIO X.

Generalis renunciatio futurarum ſucceſſionum in tabulis dotalibus facta non valet, multo minus extenditur ad maternam ſucceſſionem, etiamſi mater præſens fuerit.

REnunciatio futurarum ſucceſſionum ſimpliciter & indiſtinctè facta per filiam, cui nubenti dos à patre data vel promiſſa fuerat, extendenda non eſt ad matris hereditatem, licet matre præſente & conſentiente ſcriptum ſit, tam ex maternis, quam ex paternis rebus promiſſam eſſe dotem, ſi modo ea interpretatio capi poſſit, vt de ſolis patris facultatibus dos data vel promiſſa videatur.[1] Quoties enim ſiue per renunciationem, ſiue per ſtatutum filia excluditur, non niſi à dotantis hereditate excluſa videri debet.[2] Sed etſi à matre partem dotis filia accepiſſet, magis eſt, vt generalis illa futurarum ſucceſſionum renunciatio non valeat, ſed ſpeciali opus ſit,[3] quoniam odioſa, & contra iuris communes regulas eſt huiuſmodi pactio,[4] nec niſi iuriſiurandi religione defenditur.[5] Quid ſi expreſſa quidem maternæ ſucceſſionis renunciatio facta ſit, ſed poſtea mater aduerſus eam dotis conſtitutionem, cuius intuitu renunciatio facta eſt, reſtitui in integrum voluerit, & ſuccubuerit? nam ſi obtinuerit, conſtat ex vtraque parte reſcindi contractum iuxta naturam reſtitutionis.[6] Placet renunciationis vim diſſolui hoc ipſo, quod mater, de cuius hereditate pacto facta fuerat, in eadem voluntate non perſeuerauit:[7] Nec ſemel extinctam reſuſcitari ob hoc ſolum quod fauore dotis & propter filiæ contradictionem denegata ſit matri reſtitutio, ſi noua eiuſdem voluntatis declaratio non interuenerit, & voluntas quæ defecerat, iudicio recenti non redierit.[8] Cum enim & iudicium & ſententia reddatur in inuitum,[9] nemo dixerit condemnatione ſecuta rediiſſe voluntatem ipſo iure, quæ non iuris, ſed facti eſt.[10] Quod eo certius erit ſi proponas, matrem non proprio, ſed fideiuſſorio nomine condemnatam, quia nec renunciationis iuſta cauſa vlla eſt, in fauorem eius perſonæ quæ nihil de ſuo dederit.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 7. & 8. de dot. promiſſ.

1 Quod in dubio præſumendum eſt *l. vlt. C. de dot. promiſſ.*

2 Latè Ant. Teſſaur. *dec. Ped.* 61. poſt Bald. *in l.* 1. *C. de leg. hered.*

3 Vt renunciationem, quæ alioqui futura ſit captioſa interpretatio prudentum frangat, *Arg. l. cum Aquiliana* 5. *D. de tranſact.*

4 *L.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

5 Ex conſtitutione Bonifacij in *c. quamuis pactum, de pact. in* 6. Dec. *conſ.* 551. *num.* 2.

6 *L. quod ſi minor* 24. *§. reſtitutio, D. de minor. l. Titia* 62. *D. de iur. dot.*

7 Requiritur enim perſeuerantia continua, *l. vlt. C. de pact.*

8 Vt loquitur Papinianus *in leg. qui ex liberis* 11. *§. teſtamento, D. de bon. poſſ. ſecund.*

9 *L. inter ſtipulantem* 81. *§.* 1. *D. de verb. oblig.*

10 *L. voluntatis* 7. *C. de fideic.* iunct. *l. ordine* 15. *D. ad municip.*

11 *d. c.* 2. ibi, *accepta dote. Extr. de pact.* Iunge *Def.* 7. *ſ. de pact.*

DEFINITIO XI.

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuenta per ſcripturam in fraudem patris mariti, ſed ad ratam dotis reuera conſtitutæ, ſi modo filia ſciuit.

PAter cum nupturæ filiæ dotem conſtituere vellet ſeptingentorum duntaxat aureorum, futuri vero generi pater non aliter nuptiis conſentiret, quam ſi mille darentur, conuenerat cum genero & filia pridie quam nuptiæ fierent, vt ſeptingentorum tantum dos eſſet, & conſequenter, vt quamuis patri ſponſi mille numerarentur, ſponſus tamen trecentos reddere teneretur, atque interea ſemiſſes vſuras præſtare. Poſtero die contracto matrimonio dos mille aureorum patri ſponſi numerata fuerat, qui conuentionum ignarus totidem ſe ſoluto matrimonio reſtituturum promiſerat, ac quod erat conſentaneum quingentos præterea aureos pro augmento conſuetudinario, centum denique pro iocalibus & mundo muliebri. Mortuo ſubinde poſt ſocerum ſponſo patre ſuperſtite mulier integram ſummam à ſocero ſuo repoſcebat. Cúmque plures aliæ fierent mutuæ petitiones, conuenerat per arbitros, vt compenſatis omnibus mille & ſexcenti aurei pro omni iure mulieri redderentur. Ab eo tempore ſocer factus certior de iis, quæ ante nuptias inter mulieris patrem ſponſúmque tractata fuerant, quæ & cum matrimonium fieret, & cum tranſigeret ignorauerat, negabat ſe teneri ad præſtandum dotis augmentum mundúmque muliebrem, niſi ad ratam ſeptingentorum aureorum, quæ quantitas erat reuera conſtitutæ dotis. Quærebatur in publico auditorio, quid iuris eſſe deberet? Dicebam ſi priores conuentiones inſcia filia factæ fuiſſent, non debere nocere filiæ ſuſceptiſque ex eo matrimonio liberis, quod gener cum ſocero de minore dote tranſegiſſet,[1] cum generi pater mille aureos dotis nomine reuera accepiſſet.[2] Neque recuſare eum poſſe quo minus

minus dotis quoque augmentũ,& iocalia integra præſtaret, [8] ſalua ei in bona filij, ſi quæ reliquiſſet, aut aduerſus heredes dotantis à quibus deceptus fuiſſet, indemnitatis actione.[9] Sed cum filia non tantum præſens, ſed & conſentiens fuiſſe proponeretur, plus valere debere, quod reuera geſtũ, quam quod ſimulatè conceptum eſſet.[7] Nam quod inter patrem & filiamfamilias vtiliter ex hac cauſa contrahi potuiſſet: ſed quoniam in conſtituenda dotis quantitate ſolius patris non etiã filiæ voluntas exquireretur, [9] ſatiſque eſſet eam patris voluntatem filiæ innotuiſſe, [10] vt mala fide facere videretur, ſi à genero maiorem dotem exigeret, quam reuera minorem conſtitutam eſſe ſciret, [11] Nec habere quod conquereretur dummodo congrua dos eſſet.[12] Neque vero hic locum habere poterat, quod dici ſolet dotis conditionem deteriorem fieri non poſſe, nec ſi filia conſentiat.[13] Non enim dos vlla eſt priuſquam ſit conſtituta, [14] priuſque eſt, vt certa ſit, & vera dotis quantitas, quam vt quæratur an pacto diminui dos poſſit.[15] Denique dos conſtituta in nullius arbitrio eſt, ne quidem filiæ, cui omnimodo ſalua & integra manere debet.[16] Conſtituenda vero in ſolius patris arbitrio eſt, niſi hactenus quod congruam dare cogitur.[17] Cæterum nec ſimulatæ dotis fauor vllus eſt, [18] ſed eius tantum, quæ vere non ſimulate ſit conſtituta. [19] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Philibertæ Bauandier, & N. Amedei Ogier, 4. & 5. Cal. Iul. 1595.

1 Eſt enim generale, vt ignorantis conditio deterior fieri nunquam poſſit, *l. ignorantis 49. D. de procur. l. non debet alteri 74. de reg. iur.* maxime in dote, *l. cum dos 7. D. de pact. dot.*

2 Dotem enim numeratio facit, maxime vero ſi ſcriptura numerationi conſentiat, *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

3 Eadem enim ſemper eſt ratio augmenti dotalis, & dotis, *leg. inter ſocerum 26. §. cum inter, verſic. nec ſeparabitur. D. hoc tit. de pact. dot. l. etiamſi 7. C. de iur. dot.*

4 Poſtquam placuit Iuſtiniano, vt hodie etiã filiusfamilias poſſit habere heredem ab inteſtato. *Nov. 118. de her. ab inteſt. venientibus.*

5 Nunquam enim ferendum eſt, vt quis ex dolo ſuo lucretur, *l. ne ex dolo, 12. D. de dol. mal.* [Et ob eam cauſam vix eſt, vt huiuſmodi pactiones dotales, quæ etiam fiunt inſciis propinquis, valere vnquã debeant contra id, quod in tabulis matrimonij conuentum & ſcriptum reperitur. Sunt enim contractus iſti contractus familiarum, non tantum perſonarum contrahentiũ, vt pluribus tractat Ann. Robert. *lib. 1. rer. iudic. c. 1.* Itaque cum quidam ſororis ſuæ filio vxorem ducenti beſſem bonorum ſuorum donaſſet cum fructibus, contemplatione matrimonij, quod alioqui contractum non fuiſſet, vt ipſa inſtrumenti verba ferebant, poſtea vero diceret cõuenisſe inter ſe & maritum, vt quamdiu donator ipſe viueret ſaluum haberet rerum donatarũ vſumfructum, proteſtatus nõ aliter ſe donaturum, deque ea re iuſiurandum inficianti marito deferret. Dicebam non eſſe audiendum donatorem, qui propriam quodãmodo turpitudinem allegaret, fraudémq; detegeret, quam ignoranti puellæ, liberiſque ex eo matrimonio ſuſcipiendis facere voluiſſet. Quid enim ſi nolente marito iurare donator iuberet, ac poſtridie maritus moreretur relictis ex vxore pluribus liberis & ſuperſtite donatore, qui per multos annos vſumfructũ retinuiſſet? An non eſſet indignum decipi mulierẽ, & cum liberis egeſtate laborare, quæ diuiti marito nuptam ſe arbitrabatur? Cùm tamẽ liti, quæ inter maritum & donatorem mouebatur vxor non deeſſet, atque ab ea fructuũ donatione maritus poſteriore contractu receſſiſſet, cuius ideo receſſione ex cauſa immodicæ læſionis poſtulabat. Receſſum eſt ab hoc tractatu, & pronunciatum, debere maritum, aut iurare, aut iuſiurandum referre, cum non poſſet conqueri cur in cauſa ſua iudex cõſtitueretur. Non enim aduerſus inſtrumẽti tenorem ea cõuentio proponebatur, ſed vt aliud in inſtrumento ſcriptum, aliud inter contrahentes actum appareret. *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Gruffet, & Ludouici Velat, 1. Cal. Mart. 1612.

6 *Vt in d. l. cum dos 7. de pact. dot.*

7 *L. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quam quod ſimul. concip.*

8 Hoc enim fieri poteſt ſalua patria poteſtate, *l. Imperator 50. D. ad SC. Treb. l. 1. C. de inoffic. donat. l. ſiue emancipatis 17. C. de donat.*

9 *d. l. cum dot.* Paternum enim officium eſt dotare filiam, *leg. capite 19. D. de rit. nupt. l. vlt. C. de dot. promiſſ.* & bonum conſilium capere pro filia. *l. curat. furioſ.*

10 Nam qui ſcit, certiorari non debet, *l. 1. §. vlt. D. de act. empt.* cũ non ab alio decipiatur, ſed à ſeipſo, *l. nam ſi ſcit 26. D. de rei vind.*

11 Cùm dotem ſola numeratio faciat non ſcriptura, *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

12 Congrua vero dos eſſe intelligitur ita demum, ſi reſpondeat legitimæ portioni, quamuis non putent pleriquc hoc locum habere in ea dote, quæ ſit per patrem conſtituta. Not. *in l. quoniam nouella 29. C. de inoff. teſt.*

13 *L. Ateilicinus 17. D. hoc tit.*

14 *d. l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

15 quia non entis nullæ ſunt qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. cred.*

16 Propter admixtum Publicæ vtilitatis fauorem, *dict. l. Aetilicinus l. 1. D. ſolut. matrim. l. intereſt 18. D. de reb. auct. iud. poſſid.*

17 Habita ſcilicet ratione dignitatis & facultatum patris & mariti, *l. ſiue generalis 60. l. cum poſt 60. §. ſi gener, D. de iur. dot.* Vide quæ ſcripſi *in Error. 2. Decad. 12. de error. pragm.*

18 *d. l. 1. & 2. C. de dot. caut. non numer.*

19 Simulata enim pro infectis haberi ſemper debent. *l. ſi ex pretio 3. C. ſi cert. pet.* Aliud eſt in dote, quam noſtri putatiuam vocant. Illa enim licet vera dos non ſit, tamen nec ſimulata eſt, ideoque veræ dotis priuilegia plerumque habet, *l. quæſitum 17. §. vlt. D. de reb. auct. iud. poſſid.* Notant noſtri *ad l. 1. D. ſol. matr.* Vide Ant. Robert. *lib. 1. rer. iud. cap. 1.*

DEFINITIO XII.

Renunciatio facta in fauorem maſculorum, extinctis maſculis euaneſcit.

RENunciatio per filiam cum nuptui collocaretur facta patri, maſculum & alias filias habenti, ſolius maſculi fauore facta intelligitur, præſertim inter nobiles, quibus magis familiare eſt ad conſeruandam, augendã ique familiæ dignitatem, maſculos ex aſſe heredes ſcribere; filias vero pro certa quantitate ſiue dotis, ſiue legati titulo excludere. [1] Idque apparet euidentius ſi ponas hunc ipſum patrem, cum ſuprema ordinaret, ſolum maſculum heredem ſcripſiſſe, filiam vero, quæ necdum nupta erat, nec renunciauerat non ex ampliore ſumma, quam quanta cæteris filiabus cum nuberent data eſſet.[2] Cui conſequens eſt, vt defuncto poſtea ſine liberis maſculo inteſtato, perinde ad ſucceſſionem admitti debeat filia, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit. Quaſi extincta vi, & poteſtate renunciationis hoc ipſo, quod è medio ſublata eſt perſona, cuius fauore facta fuerat renunciatio.[3] Idque indubitatum eſt, ſi filia quæ renunciauit non niſi paternis bonis renunciauerit. Ex quo enim filius inſtitutus heres extitit patri, facta ſunt fraterna bona, quæ fuerant paterna.[4] Ideoque licet profecta ſint à patre, tamen nõ continentur renunciatione, quæ ſtricti iuris eſt, ſtrictéque interpretanda,[6] vtpote quæ ſit odioſa, propterea quod impediat ius legitimæ ſucceſſionis.[7] Sed etſi fraternis bonis quoque renunciatum ſit, ſiue præſente, ſiue abſente fratre, idem eſt, non quod renunciatio non valeat,[8] ſed quia pro non facta habeatur quando non ſupereſt perſona, cuius intuitu facta dici poſſit renunciatio.[9] Non eſt autem veriſimile curaſſe patrem, vt filia quæ nubebat, renunciaret bonis fraternis in fauorem alterius ſororis, quæ ſi non renunciauit factum id videri debet potius, quod nondum nupſerit, quam quod eam renunciare pater noluerit, quam haud dubiè aliarum exemplo ad renunciandum adegiſſet, ſi viuus eam marito collocaſſet.[10] An igitur inutilis erit renunciatio facta de fraterna ſucceſſione? Vtique ſi nullus fratri frater ſuperſtes fuit, cum verum ſit quod diximus non niſi maſculorum fauore factam videri renunciationem tam fraternorum, quam paternorum bonorum. Ponimus enim patrem ſibi ſuiſque non filio ſtipulatum renunciationem fraternorum.[11] Itaque maſculo vno tantum ſuperſtite & herede exiſtente, exerit vires ſuas renunciatio. Eo vero poſtea ſine maſculis deſcendentibus, aut conſanguineis defuncto, non ſupereſt perſona, cui renunciatio prodeſſe queat.[12] *Ita Senatus* in cauſa filiarum D. de Bellegarde de S. Ciergue, 29. Dec. 1595.

1 Secundum ea quæ ſcripſi *Def. 7. T. de pact. n. 10.*

2 quo caſu euidens patris voluntas eſt, vt par & æqualis conditio ſit omnium filiarum perinde ac ſi filiam iſtam ad renunciandum adegiſſet, ſecundum ea quæ ſcripſi ad *Defin. 12. T. de pact. arg. l. Paula Callinico 27. §. Pomponius. de legat. 3.*

3 De quo vide quæ ſcripſi pluribus, *Decad. 27. & 28. de err. pragm.* contra Bart. & alios *ad l. 2. §. vlt. D. ad SC. Tertyll.*

4 Cum ex mutatione perſonæ mutetur qualitas & conditio bonorum, *l. per curatorem, 90. §. 1. D. de acq. her. l. vlt. de inoff. teſt.* Not. *ad l. 1. §. veteres, D. de acq. poſſeſſ.*

5 Et ita origine ſint paterna, quæ origo inſpicienda eſt aliquando vt in *Auth. ex teſtamento, C. de ſecund. nupt.*

6 Vt omnes ſtipulationes, *vulg. leg. quidquid adſtringendæ 99. D. de verb. oblig.*

7 *L. vlt. D. de ſuis & legit. l. pactum dotale 3. C. de collat.*

8 Valet enim cum facta eſt ſtipulante patre, vt ſcripſi *Def. 7. T. de pact.*

9 Eſt

9 Eſt enim generale & perpetuum, vt ceſſante cauſa finali cuiuſcunque diſpoſitionis ceſſet diſpoſitio *l. vlt. vbi not. D. de hered.* Tiraq. *in tract. ceſſante cauſa paſſ.*

10 Nec enim in dubio credendus eſt pater vnam ex filiabus magis quam cæteras, & æqua cum maſculis affectione dilexiſſe.

11 Nam ſi filio ſtipulatus eſſet non ſibi, res haberet minorē dubitationem, vt mortuo filio nulla renunciationis poteſtas ſupereſſet.

12 Ac proinde deficiente cauſa finali, deficit etiam diſpoſitio, vt dixi *num. 9*.

DEFINITIO XIII.

Mulieris bona nō dotalia, ſi nulla dos conſtituta fuit non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

Bona propria mulieris nuptæ, quæ nullam dotem viro conſtituit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ, quod habent ex Iuſtiniani conſtitutione bona paraphernalia,[1] quia nec videri paraphernalia poſſunt, id eſt, extra dotem, cum dos nulla conſtituta eſt.[2] Itaque ſi in ea bona quidam agant ex mariti creditoribus, non poteſt mulier hypothecariam inhibere, ſed tantum iuuari exceptione non factæ diſcuſſionis, ſi iuſtè poſſideat.[3] *Sic tractatum eſt* in eodem auditorio.

1 *L. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

2 Qui enim dicit aliqua bona extra dotem eſſe neceſſaria, præſupponit dotem. Nam & conſtitutio Iuſtiniani, requirit, vt bona paraphernalia tradita ſint marito in dotali inſtrumento, quamuis Accurſ. ad eum locum notet ſufficere, vt traditione conſtet etiam aliunde quam ex tabulis dotalibus.

3 Exemplo ſcilicet alterius cuiuſlibet poſſeſſoris iuſti, *Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

TIT. X.

DE DOT. CAVT. NON NVMER.

DEFINITIO I.

Mariti confeſſio de dote recepta ſi cauſam habeat non præſumitur ſimulata, niſi talis à creditoribus probetur.

Etsi verum eſt, mariti confeſſionem de dote recepta conſtante matrimonio factam, ſi neque numeratio interuenerit, neque dotis conſtitutio præceſſerit, ſuſpectiſſimam eſſe, nec creditoribus etiam poſterioribus nocere,[1] non tamen eſt id perpetuum. Nam ſi confeſſio probabiem cauſam habeat, aſſerente marito redactam pecuniam ex venditione rei ad vxorem pertinentis, rémque ipſam & venditionis diem, adeòque notarij qui inſtrumentum conſcripſerit perſonam deſignante, vix vlla fraudis ſuſpicio ſubeſſe poteſt,[2] cum ex notarij protocollis explorari poſſit, an vera cauſa fuerit an ſimulata; ſumptibus tamen & opera eius, qui confeſſionem impugnare volet.[3] Tum enim fraudis præſumptio mulieri docet, cum eius probandæ facultas creditoribus, aliiſque quorū intereſt nulla relinquitur.[4] Quod ſi protocollum forte deperditum ſit, quærendum erit an iam tum eſſet depeditum cum facta fuit confeſſio, necne. De priore caſu nulla confeſſioni fides adhibeatur;[5] poſteriore contra, vel eo magis, quod in propoſita ſpecie non niſi cum poſterioribus viri creditoribus mulieri res eſſe poteſt.[6] *Ita Senatus* 4. Id. Aug. 1588.

1 Bart. & cæteri DD. vulgo *ad Auth. ſed iam neceſſe. C. de donat. ant. nupt.* quia inter perſonas ſuſpectas prohibitas facilè præſumitur ſimulatio & conſilium fraudis, *l. qui teſtamentum 27. de probat. l. cum quis decedens 37. §. penult. de legat. 3.* Vide Caſtr. *conſ. 573.* incip. *circa primum lib. 1.* Bald. *in rubr. quæ in fraud. cred.* Rub. *conſ. 319.* Socin. poſt alios *ad l. 1. D. ſolut. matrim.*

2 Crauet. *conſ. 40. & conſ. 44.* Alexand. *conſ. 142. lib. 5. & conſ. 45. lib. 1.*

3 In dubio enim ſtandum eſt inſtrumento, Not. *in l. vlt. Cod. de fid. inſtrum.*

4 Scilicet quia fraudis & ſimulationis probatio perdifficilis eſt, cum in animo conſiſtat: iniquum autem eſſet onerari creditores tam difficili adeóque penè impoſſibili probatione, *arg. l. actor 23. C. de probat. l. adſeueratio 10. C. de non num. pecun.*

5 quaſi exquiſitio in fraudem colore iam deperditi protocolli, ne per eius exhibitionem fides veri conſtare vlla poſſet.

6 Nam cum neque numeratio, neque dotis conſtitutio vlla præceſſit, non poteſt mulier ius vllum habere niſi ex die confeſſionis, quod diuerſum eſt, ſi vel numeratio vel conſtitutio aliqua præceſſerit, *l. 1. D. qui potior in pign. hab.* Cæterum facilius eſt, vt mariti confeſſio non noceat poſterioribus creditoribus, quam vt anterioribus. Not. *in d. Auth. ſed iam neceſſe.*

DEFINITIO II.

Exceptio non ſolutæ dotis non poteſt obiici à creditoribus mariti poſt elapſa tempora, intra quæ opponi à marito potuit.

Lapſus temporis, intra quod ex Iuſtiniani conſtitutione[1] maritus exceptionem non numeratæ dotis obiicere potuit, non tantum marito nocet, ſed etiam mariti creditoribus,[2] quippe qui licet propriam rem perſequantur, tamen non niſi ex perſona mariti, qui dotem ſibi ſolutam cauit, eā exceptionem habere poſſunt.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Nouell. 100. de tempor. non ſolut. pecun. ſ. dot.* vnde ſumpta eſt *Auth. quod locum. C. hoc tit.*

2 Crauet. *conſ. 40. n. 8.*

3 Ne alioqui plus iuris habeant ex perſona mariti, quam maritus ipſe, *contra l. vlt. §. 1. D. ad SC. Vellejan. l. ſi rem legatam 6. D. de except.*

DEFINITIO III.

Exceptio non numeratæ dotis locum non habet aduerſus confeſſionem factam ex cauſa præcedentis conſtitutionis.

Si maritus, cui nuptias ineunti dos promiſſa fuerat, poſt contractum matrimonium confeſſus ſit ſolutam ſibi dotem, & exceptioni non numeratæ dotis renunciauerit, nihil cauſæ eſt cur ſuſpecta videri debeat ea confeſſio & renunciatio, cum multo veriſimilius ſit interueniſſe numerationē ex conſequentia præcedentis promiſſionis.[1] Ideoque nec marito nec mariti creditoribus poſterioribus competet exceptio dotis non numeratæ, quæ proculdubio competeret, nihil obſtante renunciatione facta conſtante matrimonio, ſi dotis numerandæ obligatio nulla præceſſiſſet;[2] dummodo tempora obiiciendæ exceptioni præſtituta largirentur,[3] ſi non contrariis & vrgentiſſimis coniecturis illa iuris præſumptio eliderettur.[4] Donandi enim animo videretur facta confeſſio.[5] Donatio autem quæ fit inter coniuges, cum non ſtatim valeat, ſed morte tantum confirmetur,[6] reuocari quādocunque ab ipſo donante poteſt,[7] & morte confirmata quoniā exinde tantum valet,[8] fieri nequit, vt creditorum ius lædat, qui cum viuo donatore contraxerunt. At ſi ante contractum matrimonium, aut in ipſo contractu, quo tempore permiſſæ ſunt inter virum & vxorem donationes,[9] ea confeſſio ſolutæ dotis & exceptionis renunciatio facta ſit, valebit vtique donationis iure, & conſequenter futuris creditoribus nocebit ſiue hypothecariis, ſiue chirographariis, ſed & antiquioribus, ſi non hypothecarij fuerunt.[10] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua SC. 15. ſ. de iur. dot.

1 *Arg. l. 1. D. qui potior in pign. hab. Auth. ſed iam neceſſe,* vbi Bart. & alij. *C. de don. ant. nupt.*

2 Vt dixi *Defin. 1. ſ. hoc tit.*

3 De quibus *in Auth. quod locum. C. hoc tit.* & in corpore vnde ſumitur.

4 Semper enim præſumptio cedit probationi, ſuſpicio veritati, *l. ſi chirographum 24. & ſeq. l. inſ. 25. in fin. D. de probat.*

5 Donandi enim animus in fraudem legum facilè præſumitur inter ſuſpectas perſonas & prohibitas, *l. qui teſtamentum 27. D. de prob. l. vir vſuras 54. de don. int. vir. & vxor.*

6 *l. cum hic ſtatus 32. & paſſ. eod. tit.*

7 *d. l. cum hic ſtatus. § pœnitentiam.*

8 Quoniā quod placuit Iuſtiniano vt retrotraheretur, *l. donationes*

quas

quæ parentes 25. *C. de donat. int. vir. & vxor.* vetum eſt in præiudicium donantis, at non in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæſitum, *argum. l. potior* 11. *D. qui potior. in pignor. hab. l. pen. D. rat rem haber.*

9 *l. 1. C. de don. ant. nupt.*

10 Nam inter hypothecarios, qui prior eſt tempore potior eſt iure *l. 1. l. potior* 5. *& paſſ. C. qui potior.* Intellige tamen niſi fraudati ſint creditores tempore donationis inſpecto, ex *l. quod autem* 6. *§. ſimili modo dicimus. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO IX.

Aduerſus apocham acceptæ dotis factam ſpe futuræ numerationis admittitur probatio intra annum 30. Interea tamen ſtandum eſt apochæ.

EXceptioni non numeratæ dotis noluit Iuſtinianus locum eſſe, ſi præter inſtrumentum dotale maritus apocham quoque conſcripſerit, ſibique ſolutam dotem profeſſus ſit.[1] Sed non facit ea res, quominus in mariti poteſtate ſit probare quandocunque (dummodo intra trigeſimum annum[2]) conſcriptam apocham ſpe futuræ numerationis aut dolo malo extortam, eoque probato condicere liberationẽ: ſicut etſi ob eam cauſam exceptio denegaretur, quod eius obiiciendæ tempora effluxiſſent.[3] Lapſus enim temporis, intra quod exceptio non numeratæ dotis opponi potuit & debuit, hactenus tantum prodeſt creditori, vt non ſit onerandus probatione, qua oneraretur ſi exceptioni locus eſſet.[4] Cæterum veritati præiudicium ex eo fieri non poteſt, ſi debitor in ſe transferat onus probandi. Interea tamen ſtandum erit apochæ, cui vtique non ſtaretur, ſi locum exceptio habere poſſet.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 3. *ſ.* de non numer. pecun.

1 *l. in contractibus* 14. *§ 1. verſ. illis etiam ſecuritatibus, C. de non numer. pecun.* Cuiac. *ad Nouell.* 100. *in fin.*

2 Quo ſaltem tempore actiones omnes finiuntur. *l. 3. C de praeſcr. 30. vel 40. annor.*

3 Paul. Caſtr. *ad l. ſi ex cautione* 1. *n.* 6. *& ad l. ſi quaſi* 7. *in fin. & ad l. aſſeueratio* 10. *C. de non numer. pecun.*

4 *l. 1. d. l. ſi ex cautione* 3. *eod. tit.*

5 *d. l. ... & tot. d. tit.*

DEFINITIO V.

Mariti confeſſio de dote recepta per verba enunciatiua in contractu donationis appoſita, non probat ad liberandum debitorem dotis abſentem.

QVi ſoluendo non erat, ferèque omnium bonorum ſuorum venditionem publicam vrgentibus creditoribus tam paſſus fuerat, cum in fraudem creditorum vxori donare, quod reliquum habebat, vellet, ne fraudandi conſilium habuiſſe videretur, eam ſe donandi cauſam habere donando dixerat, quòd ſe innumeris beneficiis vxor perſecuta eſſet, ſibique dotem ampliſſimam dediſſet, quam à mulieris debitoribus numeratam ſibi ſolutamque profitebatur; vxore quidem præſente & ſtipulante, ſed iis tamen abſentibus, qui dotis debitores erant. Quæſitum eſt an ea confeſſio debitoribus prodeſſe deberet, vt liberati viderentur, ne ſoluto poſtea matrimonio à muliere conueniri poſſent; Et placuit prodeſſe non debere. Etſi enim ita ius comparatum eſt, vt ſolutæ dotis cautio licet conſtante matrimonio facta, ſi conſtitutio præceſſerit, neque ſimulationis, neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patiatur,[1] maximè ſi maritus vxori per aliquot annos alimenta præſtiterit, nec de dote non ſoluta vnquam conqueſtus ſit:[2] Id tamen eo pertinet, vt ex eiuſmodi confeſſione parata eſſe poſſit mulieri actio aduerſus virum, aut viri heredes, ad dotem repetendam.[3] Non etiã vt debitores, qui non ſoluerunt, liberati intelligãtur,[4] ſi propter mariti inopiam inanis aduerſus eum futura ſit de dote actio.[5] Nam præter id, quod verba enunciatiua prolata incidenter, vt noſtri loquuntur, & ad alios fines non ſolent inducere diſpoſitionem aut probationem, ne ad liberandum quidem,[6] præſertim fauore abſentis,[7] & cum prolata ſunt inter perſonas ſuſpectas,[8] illud etiam conſtat, confeſſionẽ appoſitam in contractu fraudulento & ſimulato ſimulatam quoque intelligi,[9] atque ideo non nocere cuiquam debere niſi confitenti, qui ſi turpitudinem propriam allegare vellet non audiretur.[10] Mulieri vero multo minus nocere illam æquum eſſet, quando ita fieret, vt indotata cõſtitueretur,[11] cuius nimirum actionem inopia mariti ex vna parte, ex altera vero ſimulationis exceptio eluderet,[12] ſi fortè aduerſus pignorũ dotalium poſſeſſores agere vellet. Neque vero quod mulier fraudem participaſſe cum marito videbatur, vſque adeo ei nocere conueniens erat, vt dotis iacturam pati deberet[13] cõmodo debitorum, in quorum fraudem nihil geſtum proponebatur.[14] Nam nec potuerat donanti atque ita pro arbitrio loquenti marito non conſentire.[15] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra D. de Malin viduam illuſtris Ludouici de Gorreuod, 12 Cal. Aug. 1592.

1 Socin. poſt alios *ad l. 2. D. ſolut. matr. l. in contractib.* 14. *§. 1. Cod. de non numer. pecun.*

2 Bald. *in l. 1. C de priuil. dot.* Socin. *conſ.* 28. Crauet. *conſ.* 40. Afflict. *dec.* 402. quia donationis præſumptio nulla eſt, quoties alia coniectura capi poteſt, *l. ſi eã aurũ* 50. *D. de ſolut. l. Apanus* 47. *D. de oper. libert.*

3 Dixi *Defin.* 1. *ſ.*

4 Non enim confeſſio inter alios facta poteſt parere debitori liberationem.

5 *Ex l. nam et* 6. *D. de dolo.*

6 Bart. *in l. hac ſcriptura, n.* 16. *D. de donat.*

7 *L. iubemus* 41. *D. de liber. cauſ.* Bart. *conſ.* 14. *& in l. certũ* 6. *ſi quis abſente, D. de confeſſ.* Gloſſ. & Bald. *in l. 1. C. eod.* Idem Bart. *in l. non ſolum* 8. *§. ſi liberationis, D. de liber. leg. & in l. cum quis* 37. *§ codicillis, de leg. 1.*

8 Bald. *in l. optimam, C. de contr. & commit. ſtipul.* Bart. *in l. ſi fortè, de caſtr. pecul.* Alex. *in l. ſi donatione* 15. *C. de collat.* Idem Bart. *in §. Titia, l. cum quis* 37. *de leg. 1.*

9 Aufrer. *in dec. Cap. Tholoſ.* 320. Crauet *conſ.* 40.

10 *L. mercalem* 6. *C. de cond. ob turp. cauſ. l. rem alienam* 42. *in fin. D. de pignor. act.*

11 quod eſſe non debet, *l. 1. vbi not. D. ſolut. matrim.*

12 *L. nihil intereſt* 112. *de reg. iur.*

13 Non enim vſque adeo ſoleſtatus nocere, quamuis nunquam debeat prodeſſe.

14 Ne alioqui latius pateat effectus quam cauſa contra, *l. reſcriptum* 6. *D. de his quæ vt indign. l. Paulus* 24. *alias l. Falcidia, D. ad l. falcid.*

15 Non poteſt autem quis demum pati ex eo quod conſenſerit, cum non potuit contradicere *l. Caius* 39. *D. de pign. act.* Donator enim poteſt quam vult legem ſuæ liberalitati dicere, *l. perfecta* 4. *vbi not. C. de donat. quæ ſub mod.*

DEFINITIO VI.

Mariti confeſſio ſimulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiùſque heredibus, ſed nihilo magis dotis debitoribus prodeſt.

QVid ergo ſi maritus ſoluendo fuiſſet? Noceret vtique ea confeſſio quantumuis ſimulata mariti heredibus hactenus ſaltem, vt & iure donationis defenderetur, & morte confirmata videretur.[1] Sed non idcirco fieret conſequens, vt contra dotis debitores agere mulier ſi mallet, minus poſſet, ſiquidem per confeſſionem, quam maritus animo donãdi vxori feciſſet, non eſſent illi liberati.[2] Fateor probationem induci poſſe ex confeſſione facta in contractu etiam inutili,[3] & ex contractu inter alios inito poſſe ius quæri abſenti, ſi actus talis ſit, qui ab vnius voluntate pendeat.[4] Sed id ita accipi debet, vt ſoli confitenti, eive, qui contraxit, ea res noceat non etiam aliis, quorum poteſt intereſſe.[5] Quemadmodum & ſi quis dicat, verba enunciatiua facere plenam probationẽ, in cauſa dotis etiam pro abſente,[6] in promptu reſponſio eſt, id fauore dotium introductum eſſe, vt alia pleraque iure quodam ſingulari. Non debere igitur in odium mulieris retorqueri, vt indotata conſtituatur.[7] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 *L. 2 C. hoc tit, l. antepen. C. de don cauſ. mort.* Bart. *in l. cum quis* 37. *§. Titia, de leg. 3.* Bald. *in l. 1. C. de don. ant. nupt.* Alex. *conſ.* 26. *vol.* 2.

2 Vt dixi *Def. prox, n.* 4. *ſ.*

3 *L. ſi ita ſtipulatus* 126. *§. Chryſoſt. de verb. oblig.* & ibi Bart. *n.* 5. *& in l. 1. C. de praeſcr.* 30. *annor.* Iaſ. & Rom. *in l. certi conductio* 9. *§ nummos D. de reb. cred.*

4 Cyn. *in l. ſi in fraudem, C ſi quid in fraud. patr.* Bart. *in d. §. Titia, & in l. Pomponius, de neg. geſt. & in l. qui enim* 11. *§. rem habere, D. rem rat. hab.* Alex. *conſ* 126. *in fin. vol.* 5. Crauet. *de antiq. temp. part. 1. num.* 23. *in verb. abſens.*

5 *L. vlt. D. de in iur. fac. tot. tit. inter alios act.*

6 Bart. *conſ.* 123. *poſt gloſſ. in l. 2, C. de dot. promiſſ.*

7 *L. quod fauore* 6, *C. de legib. l. nulla* 25, *D. eod.*

DEFINITIO

DEFINITIO VII.

Quod mulier conſecuta eſt ex inſtrumento, quo continetur ſimulata dotis receptæ confeſſio, non exonerat debitores.

AT quid ſi mulier ex ea donatione in fraudem creditorum facta lucrum aliquod, ſiue viuo, ſiue mortuo marito, perceperit? An non ad eam ſaltem vſque quantitatem liberati debitores videbuntur,[1] vt confeſſio in donationis inſtrumento adſcripta catenus mulieri noceat, quatenus ei donatio profuit? Minimè. Quid enim commune habet emolumentum donationis cum dote mulieris?[2] Aut cur id, quod mulier exegit à mariti heredibus, ex iure ſibi per donationem quæſito, proderit debitoribus dotis ad liberationem, cum neque ex eorum pecunia, neque ipſorum nomine neque ab ipſis ſolutum ſit?[3] Illud ſanè potius admittendum eſt, conquerentibus mariti creditoribus, in quorum fraudem facta fuit donatio, imputare mulierem ſibi in ſolutum debere, quicquid ex eiuſmodi donation conſecuta eſt, ſi quid ei forte extra cauſam dotis anteriore quam cæteris creditoribus iure à marito debebatur. Nam ſi poſterior creditrix fuit vtique ceſſabit quidem conditio, ſed reuocatoria actione tenebitur, ſi fraudem participarit.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ratio dubitandi eſt, quoniam hoc caſu nihil videtur mulieris intereſſe.

2 Hoc enim eſt quod dici ſolet, ex diuerſis non inferri, ſicque argumentatur Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus 10. D. de minor.*

3 Quod enim quis ſuo nomine ſoluit, & propter factum ſuum vel ſui actoris, nunquam liberat debitorem, *l. ſi quid poſſeſſor 31. D. de de petit. hered. l. Papinianus 28. D. mandat.*

4 *Ex l. 1. & tot. tit. quæ in fraud. credit.* Quod ſi mulier non fuit ex alia cauſa creditrix mariti, omnimodo tenebitur reuocatoria, etiamſi fraudem non participauerit, *l. quod autem 6. §. ſimili modo diſtinctis, ibid. tit.*

DEFINITIO VIII.

Creditorum mariti ius idem eſt quod ipſius mariti in exceptione dotis non ſolutæ. Et quando ea exceptio competat?

NOn magis creditor mariti excipere poteſt de dote non ſoluta, quam maritus heréſve eius, ſi conſtet maritum fidem habuiſſe de dote, nec fraudandorum creditorum conſilium interueniſſe.[1] Perinde enim actionem de dote habet mulier, adeoque de dotis augmento, itémque heres quilibet mulieris, at ſi verè dos ſoluta eſſet,[2] ſalua marito aut eius heredibus vel creditoribus actione in eum, qui dotem ſoluere debuit.[3] Hoc ita ſi lapſa ſint tempora opponendæ exceptionis de dote non numerata: alioqui ſi factus ille fuerit non ſoluendo, & talis perſona proponatur, quam ad ſolutionem vrgere maritus non debuerit, puta mulieris pater aut donator, qui ex propria liberalitate conueniendus fuit, aliud probandum erit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Mart. 1593. & in cauſa diſcuſſionis bonorum illuſtris D. Barbaræ d'Amboiſe, 4. Id. April. 1593.

1 Cum hac parte nullum ius poſſint habere mariti creditores, niſi ex perſona ipſius mariti, vt dixi *Def. 2. eod.*

2 Dixi *Def. 15. & 16. eod. de iur. dot.*

3 Nec enim idcirco liberatur ille qui ſoluere debuit, neque ſoluit *arg. l. ſi quid poſſeſſor 31. D. de pet. her. d. l. Papinianus 28. D. mandat.*

4 Cum hoc caſu non poſſit mulier imputare marito, per ſocerū aut donatorem non magis quā cur mulierē ipſam non præcipitauerit ad ſolutionem, *l. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.* Obſerua tamen, non minus hoc caſu teneri maritū eiúſve heredes ad totū dotis augmētum, quāuis ad ipſius dotis reſtitutionē non teneatur, vt dixi *Defin. 15. in fin. eod. de iur. dot.* Sanè ſi fides habita ſit de dote, quā maritus cōfeſſus ſit accepiſſe ab alio, quā ab ipſa muliere aut ab eius parte, id eſt à tertio, certū eſt non eſſe diſtinguendum, an elapſa ſint tēpora opponēdæ exceptionis de dote cauta, & nō numerata, quia nec opponi vlla hoc caſu poteſt, Iaſ. *ad §. fuerat, col. 15. Inſt. de act.* Salycet. *ad Auth. ſed iā neceſſe, C. de don. ant. nupt.* Ergo in tota hac quæſtione duplex diſtinctio adhibenda eſt. Prior illa, an fides habita ſit de dote, an nō? Si habita non ſit, ſubdiſtinguendū eſt, an mulier ipſa vel pater eius, vel donator aliquis dotem promiſerit, an verò aliquis extraneus debitor, non donator. Priore caſu rurſus ſubdiſtinguendum eſt, an is, qui dotem promiſit, ſoluendo ſit necne. Si ſoluendo ſit, non habet maritus quod conqueratur, etiamſi vrgeatur ad totius dotis reſtitutionem, cum ſit habiturus vtilem regreſſum. Nec enim hoc caſu procedit *leg. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.* Planè ſi mulier ipſa ſit, quæ dotem promiſit fruſtra & inuerecundè poſtulatura ſit reſtitutionem dotis, quam ipſa non ſoluerit, & ad cuius ſolutionem adhuc teneatur, poſſitque efficaciter conueniri. Eique proculdubio obſtabit regula *l. dolo facit 8 D. de dol. mal. except.* Si vero is qui dotem promiſit, ſoluendo non ſit, & pater ſit aut donator, periculum dotis ad mulierem non ad maritum pertinet, ac multo magis ſi mulier ipſa promiſerit, *d. l. ſi extraneus.* Neque in caſu vllo huius ſubdiſtinctionis quærendum eſt de exceptione dotis cautæ non numeratæ, quia nō competit. Quod ſi extraneus debitor dotem promiſerit, omnimodò tenetur maritus. Neque hoc caſu locū habet exceptio, quæ ſumi ſolet ex *d. l. ſi extraneus*, vt neq; exceptio dotis non numeratæ, vt diximus ex Iaſ. & Salycet. At ſi fides habita ſit de dote æquè ſed aliter ſubdiſtinguendū eſt, nimirum an lapſa ſint tēpora opponendæ exceptionis, quæ hoc caſu cōpetit, an non. Priore caſu maritus aut mariti heres omnimodo tenetur mulieri aut eius heredibus, ſiue pater mulieris aut mulier ipſa, ſiue etiā donator dotē promiſerit, *l. vlt. iunct. Auth. quod locū, C. de dot. caut.* Dixi *Def. 15. eod. de iur. dot.* nec diſtinguitur hoc caſu, an is, qui dotē promiſit, ſoluendo ſit necne. Poſteriore vero caſu adhibenda eſt diſtinctio, quæ ponitur *in d. l. ſi extraneus*, vt ſcripta eſt in hac Definitione. Nimirum cum is qui dotem promiſit factus eſt non ſoluendo. Si enim ſoluendo ſit, aliud eſt, nec vlla fit iniuria marito, vt in alio membro diſtinctionis ſuprà dictum eſt.

DEFINITIO IX.

Promiſſio dotis, quæ dicitur præceſſiſſe ſolutionem, probanda eſt aliter, quam per partium confeſſionem.

ET ſi ius hypothecæ dotalis non ex die numeratæ dotis incipit, ſed ex quo promiſſa eſt:[1] Si tamen præcedens illa promiſſio non niſi per coniugum confeſſionem probetur, non nocet ea res creditoribus, qui medio tempore interuenerunt, ſed tantum poſterioribus propter maximam inter perſonas ſuſpectas fraudis ſuſpicionem.[2] Quæ ex eo etiam non parum augebitur, ſi poſt elapſum decennium ea confeſſio facta proponatur.[3] Itaque per teſtes promiſſio illa probanda erit, & quidem per eos, qui ſunt omni exceptione maiores,[4] ne alioqui in tanta præſertim quanta nunc eſt & temporum & hominum licentia facilè ſit legitimi creditoris, qui medio tempore bona fide contraxerit, ius interuertere.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij de S. Real, & Claudæ Chambert, ant. Calend. Ianuar. 1594.

1 *L. 1. D. qui potior in pign. hab.*

2 Alioqui erit inuenta via fraudandorū creditorū, cum tam facilè ſit fateri promiſſionē præcedentē, quam fraudare velle, *arg. l. 3. §. ſi pupillus, D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſcire 21. §. 1. de legit. tutor.* iunge *l. cum quis decedens 37. §. pen. de leg. 3. l. qui teſtamentum 27. D. de probat.*

3 Cum vix credibile ſit, tantum temporis interuallum inter promiſſionem & ſolutionem interceſſiſſe. Eſt enim longum hoc tempus decennij, *leg. 1. & tot. tit. C. de præſcr. long. temp. leg. ſi cum fideicommiſſo 16. §. Ariſto. D. qui & à quib. manum.*

4 Quoniam quanto ſuſpectior res eſt, tanto certiores exiguntur probationes.

5 *Arg. l. teſtium facilitatem 18. C. de teſtib. l. Diuus 24. verſic. alioqui non difficulter, D. de teſtam. milit.*

DEFINITIO X.

Maritus qui confeſſus eſt dotem habuiſſe à dotantis debitore ex ea cauſa liberato, non habet exceptionem dotis non numeratæ.

NOn habet exceptionem dotis cauſa non numeratæ is, qui nulla intercedente numeratione confeſſus eſt ſe dotem accepiſſe, ex eaque cauſa dotalem liberauit per acceptilationem ſi confeſſus ſit ſolutam ſibi dotem non à donante ipſo, ſed à tertio, puta ab aliquo dotantis debitore, qui ex ea cauſa viciſſim liberationem conſecutus ſit per acceptilationem à dotante, ſiue delegatus à ſuo creditore,[1] ſiue etiam citra delegationem.[2] Non enim ſine cauſa poteſt videri facta eiuſmodi confeſſio quantum ad donantis perſonam attinet quamuis

quamuis acceptilatio poſterior facta ſit fortaſſis ſine cauſa, cùm is, qui dotauit æquè omni caſu debitorem ſuum amiſerit, quem liberauit, [1] non liberaturus ſi non prior ipſe liberatus fuiſſet. [2] Quare nec reſtitutio in integrum aduerſus huiuſmodi liberationem quaſi ſine cauſa factam [3] impetrari poterit, nec ſi minor proponatur is, qui dotantem liberauit, [4] ſi nulla cauſa ſit, propter quam reſtituenda pariter actio ſit, liberato contra veterem ſuum creditorem æquè liberatum, [5] ne in damno moretur is, qui nulla ſua culpa nullóque lucro imitatus debitorem ſuum liberauit ob eam tantum cauſam, quod eſſet ipſe liberatus. [8] Denique qui dotem acceptam cauit ſpe futuræ numerationis à tertio qui verus fuit debitor, huiuſmodi exceptionem dotis cautæ non numeratæ obiicere nunquam poteſt: [9] ſibi enim debet imputare, qui fidem tertij ſecutus eſt: [10] Sicuti nec ille hanc exceptionem habere poteſt, qui à tertio ſe dotem habuiſſe confeſſus eſt. [11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matthæam & Philibertam Poncet ſorores, 17. April. 1614. de qua Defin. 12. I. de nouat.

1 qui caſus nullam habet dubitationem, cum delegatio quælibet includat nouationem & liberationem, *l. delegare 11. & paſſ. D. de nouat.* quaſi ſolutionis poteſtate, cum is, qui delegat ſoluere cenſeatur, *l. quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Velleian.*

2 *Vt in l. pupilli 97. §. ſoror, D. de ſolut.*

3 Nam ſicuti fit locupletior qui liberat ſe obligatione & amittit creditorem, *l. ſi pupilli 66. in fin. eod. tit.* Ita pauperior qui amittit debitorem, *l. patri 27. §. ſi minor, & ſeq. D. de minor.*

4 Ita enim fit vt deceptus videatur qui non aliter fuit contracturus, *l. 1. §. vlt. D. de donat. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l. 5. §. pen. D. de dol. mal. except. l. ob eam cauſam 9. D. de praeſcr. verb.*

5 Quod etiam ſine cauſa fit vel nullam parit obligationem, *l. iuriſgentium 7. §. ſed cum nulla. D. de pact.* vel eam parit quæ elidenda ſit per doli exceptionem, *l. circa, §. de dol. except.*

6 Nunquam enim reſtituitur minor, quia minor niſi ſit etiam læſus, *l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor, D. de iureiur. l. non omnia 44. D. de minor.* Non autem læditur minor ex eo quod ſe vni obligat vt alio liberetur, licet non idcirco fiat locupletior, niſi duriorem creditorem elegerit. *d. l. patri, § minor.*

7 *Vt in l. quamuis 8. §. notes, & ſeq. D. ad SC. Velleian.* vbi hæc actio quæ in veterem debitorem reſtituitur reſtitutoria appellatur: deberet igitur hoc caſu minor impetrare reſtitutionem contra vtrumque, *in l. cauſa 13. in princ. D. de minor.*

8 *d. l. ob eam cauſam & aliis ſ. citatis n. 4.*

9 *L. promittendo 41. §. ſi à debitore, & l. ſi pater 44. §. qua debitorem, D. de iur. dot.*

10 *d. §. ſi à debitore, l. 1. §. illud ſciendum eſt, D. de ſeparat.*

11 Nam qui dotem ſe habuiſſe confeſſus eſt, quam non habuit, videtur donaſſe, *l. 1. C. hoc tit. l. donari 29. D. de donat. l. donari 8. de reg. iur.* donaſſe autem non vxori ſuæ ſed extraneo in quem conferre liberalitatem potuit. Nemo enim donare extraneo prohibetur. Nam etſi a muliere ipſa confeſſus dotem accepiſſe, dummodo non in ipſo dotali inſtrumento, ſed poſt dotalis inſtrumenti confeſſionem, exceptio hæc locum non haberet, *l. in contractib. 14. §. 1. Cod. de non numer. pecun.* Sufficit enim vt omnibus his caſibus confeſſio aliquam cautam habeat antiquiorem & extrinſecam.

TIT. XI.

DE DONAT. INTER *virum & vxor.*

DEFINITIO I.

Donatio per virum facta vxori etiam abſenti, patre ſtipulante cum notario, confirmatur iuramento irreuocabiliter, etiam vxore prædefuncta.

VIr vxori abſenti, liberíſque ex communi matrimonio naſcituris, bona quædã cõſtante iam matrimonio donauerat, ſtipulante vxoris patre [1] ac notario. [2] Cum iuſiurandum donatoris interueniſſet, addito etiam pacto de fructuum retentione [3] clauſuláque conſtituti ad transferendam donatarum rerum poſſeſſionem? [4] Pronunciauit *Senatus* non eo minus vtilem fuiſſe donationem, quod & à coniuge facta eſſet, & vxor ante virum deceſſiſſet. [6] Valuerat namque ſtatim ab initio, [7] nec inutiliter pro filia nepotibúſque naſcituris pater fuerat ſtipulatus. [8] Non. Febr. 1588.

1 Nec enim nouum eſt, vt pater filiæ ſtipuletur, ex eáque ſtipulatione actio filiæ acquiratur, ſaltem vtilis, ex communi noſtrorum opinione, propter affectionem perſonarum *l. Caius 45. ſolut. matr. leg. ſi ita conuenit 9. D. de pact. dotal. l. quandocunque 45. §. ſi quis ita. D. verb. oblig. l. pater 7. C. de pact. conuent.* Vide tamen quæ contra ſcripſi *lib. Conteſt. c. 4.* & fuſius *lib. 19. cap. 17. & ſeq.*

2 Poſtquam placuit generali ferè omnium locorum conſuetudine, notarium quaſi ſeruum publicum cuilibet quamtumuis abſenti poſſe ſtipulari, *ex l. non alter 18. D. de adopt. l. 2. D. rem pupill. ſalu. for.* Teſſaur. *dec. 70.*

3 quo iureiurando ſolent confirmari donationes etiam illæ, quæ alioqui non valerent, Guid. Pap. q. 146.

4 Per quam fructuum retentionem ſolet transferri poſſeſſio & cum poſſeſſione dominium, *l. quiſquis 28. de donat.*

5 *Ex vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

6 quamuis non valeant donationes inter virum & vxorem, niſi donatore in eadem voluntate prædefuncto, *l. cum hic ſtatus 32. & paſſ. D. hoc tit.*

7 Propter iuſiurandum quod confirmat eam irreuocabiliter, quamuis donatarius prædecedat. Crauet. *conſ. 102.* quem refert & ſequitur Anton. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. titul. de donat. concl. 3.* contra Decium *conſ. 40. & 536.*

8 Ex legib. citatis *num. 1.*

DEFINITIO II.

Donationes inter coniuges iuramento confirmantur, etiamſi donatarius prædecedat.

DOnationes inter virum & vxorem, licet moribus improbatæ ſint, [1] non tamen bonis moribus repugnant? [2] ob idque iureiurando vtiliter confirmantur. [3] Nec quod eam perſonam, cui donatum fuerat, ante donantem decedere poſtea contigerit, facere poteſt, vt inutilis fiat donatio, quæ ab initio conſtitit. [4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Scilicet ciuilibus & conſtituentibus ius ciuile non ſcriptum, ob rationes poſitas *in l. 1. & 2. D. hoc tit.*

2 Intellige naturalibus, de quibus accipiendum eſt quicquid ſcribitur de bonis moribus.

3 Quo tamen confirmari non poteſt, quicquid eſt contra bonos mores naturales, *c. non obligatorium, de reg. iur. in 6.*

4 *Ex not. Defin. praeced. num. 7.* Iunge *l. verbis 5. in fin. D. ad l. Falcid.*

[Cùm tamen aliquando accidiſſet vt mulier donataria eademque à marito prædefuncto heres ex aſſe inſtituta, cum onere fideicommiſſi teſtamentum agnouiſſet, ac legata pleraque ſoluiſſet, adeoque hæreditatem ante mortem ſuam fideicommiſſario reſtituiſſet, viſum eſt nullam eius heredibus ex donatione actionem competere poſſe tanquam à qua vterque coniugum reſiliiſſet, nec donationis obliuionem aut inſtrumenti amiſſionem obtendi poſſe, *Ita Senatus* pro Hoſpitali Camber. Febr. 1612.]

DEFINITIO III.

Donationes inter coniuges etiam iurata ſunt inſinuanda, niſi confirmentur morte.

SEd hoc ita ſi ea donatio fuerit inſinuata. [1] Iuſiurandum enim iuris quidem impedimentum tollit, ſed non ſupplet defectum ſolemnitatis, quam lex municipalis requirit in donationibus omnibus, & conſequenter etiam in iuratis. [2] Cæterum neque iuriſiurandi, neque inſinuationis ea vis eſſe poterit, vt excludat beneficium reſtitutionis in integrum, ſi mulier forte, quæ donauit, poſtmodum reuocare donationem velit, ſiue viuo ſiue mortuo marito, [3] tanquam metu extortam maritali, &, vt interpretes loquuntur, reuerentiali. [4] Quod ſi ante maritum deceſſerit, non aliter tranſmittet in heredem ius petendæ reſtitutionis, quam ſi eam præparauerit, declarata voluntate, quod donationem voluerit reuocatam. [5] Alioqui morte confirmatur donatio, quoniam etſi neque iuſiurãdũ, neque inſinuatio interueniſſet, morte confirmaretur: [6] nec deterioris cõditionis eſſe debet donatio, quæ ab initio valuit, licet per reſtitutionẽ in integrum ex capite doli vel metus reſcindi potuerit, quam ſi nunquã valuiſſet. [7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Cal. Iul. 1591.

1 Cuiuſcunque ſit quantitatis, quia ius noſtrum municipale non diſtinguit, quãuis lex ciuilis diſtinguat. *in l. non donationes quas parentes, 15, C. hoc tit.* Ita Contra Dec, diſputat Crauet. *conſ.* 102.

2 Sic Rebuff. *in ordin reg. de inſin. donat.*

3 Nihil enim aliud facit iuſiurandum nec inſinuatio, niſi vt valeat donatio; non etiam vt non poſſit reſcindi.

4 *Ex l. 1. §. quæ oneranda.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.*

5 *Arg. l. vit. C. de reuoc. donat.*

6 Intellige tamen ſecundam diſtinctionem *d. l. donationes quas parentes.*

7 *L. verbis 5. in fin. D. ad l. Falcid.*

DEFINITIO IV.

Vſuræ dotis etiam in ſtipulatum deductæ facilè cenſentur à viro donatæ, ſi eas viuus non petierit, aliis præſertim coniecturis concurrentibus.

VSuræ dotis etiam in ſtipulatum deductæ cenſentur donationis titulo remiſſæ, ſi vir per totum matrimonij tempus vxorem exhibuerit, nec tamen vſuras vnquam petierit.[1] Nec aliud erit ſi dos pro parte ſoluta proponatur: tanto enim maior præſumptio eſt remiſſarum vſurarum, ſi nulla de iis proteſtatio facta ſit, præſertim vero ſi longum tempus interceſſerit. Ex cuius ſolo lapſu vel inter extraneas perſonas præſumitur creditor vſuras emittere voluiſſe, vt gratior eſſet debitori,[2] ſiue de iis vſuris agatur, quæ odioſæ ſunt, id eſt, pecuniæ creditæ, ſiue de iis, quæ cauſam fauorabiliorem habent, vt puta dotis & alimentorum.[3] Multo autem magis hoc admittendum eſt, ſi ad taciturnitatem longi temporis accedat conſanguinitas proxima cum actu aliquo tacitæ remiſſionis. His enim concurrentibus etiam fideicommiſſum quantumlibet magnæ quantitatis, remiſſum intelligeretur.[4] Atqui maritus, licet non ſit conſanguineus, ne liberis quidem primi thori,[6] comparatur tamen conſanguineo non malè, quia caput & principium eſt affinitatis.[5] Actus porro tacitæ remiſſionis in propoſita ſpecie multi concurrebant. Et ille primum, quod cum vitricus tanquam tutoris procurator res priuignorum per multos annos adminiſtraſſet, nullam tamen, cùm rationes redderet,[7] vſurarum mentionem fecerat, quas vtique ſibi ſoluere potuiſſet, ac pro ſolutis computare, ſi voluiſſet.[8] Item quod ſolutam à priuignis pecuniam non in debitum vſurarum, aut dotis & vſurarum ſimul, ſed in dotis dumtaxat diminutionem imputauerat.[10] Denique vſurarum tacita remiſſio eo facilius præſumenda videbatur, quod cum inter virum, & vxorem cæteræ donationes prohibitæ ſint, fructus tamen & vſuræ licitam habent donationem.[11] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bulliet, 4. Id. Aug. 1592.

1 *L. vir vſuras 54. D. hoc tit.* Franciſc. Cremenſ. *ſing.* 5. Boër. *deciſ.* 196. *num.* 4.

2 quamuis ſola debiti ſolutio non ſufficeret ad tollendum debitum vſurarum, quæ in ſtipulatu deductæ eſſent. Secus tamen eſſet, ſi tantum iudicis officio deberentur, *lege centum Capua 8. & l. vltima, de eo quod cert. loc. lege qui per colluſionem 49. paragrapho primo, de act. empt.*

3 *L. cum quidam decima-ſeptima, paragrapho Diuus Pius. D. de vſur.*

4 Ita poſt Bald. quem citat Petr. de Rauen. *ſing.* 201. quamuis contra ſentiat Angel. qui in hac opinione ſolus eſt, *ad §. fuerat, verſ. vnum tamen tene menti, Inſti. de action.*

5 *L. Procula 26. D. de probat.*

6 quia nec vxori conſanguineus eſt, *l. vlt. C. quor. bonor.*

7 *L. maritus 21. C. de procur.* vbi Caſtr.

8 Qui caſus eſt *d. l. Procula 26. de probat.*

9 *L. quoties 9. §. ſicut autem, D. de admin. tut. l. 3. §. vſuras, verſ. ſi tamen de contr. tutel. & vtil. action.*

10 *L. 5. § Imperator. D. de ſolut. l. 1. C. eod.*

11 *Leg. de fructibus 17. D. de donat. inter vir. & vxor.* Vide Oſaſch. *deciſ.* 132.

TIT. XII.

DE REPVD. ET IVDIC. *De morib. ſublat.*

DEFINITIO I.

Mulieri à marito expulſæ miniſtrandi ſunt ſumptus ad litem & alimenta, ſed ex dote ipſa, ſi quam habeat, priuſquam de bonis mariti.

MVLIEREM à marito propter ſuſpicionem adulterij domo expulſam, inuicémque mariti mores accuſantem,[1] mariti ſumptibus interim exhibendam eſſe placuit,[2] adeóque cogendum maritum, ſi nullam illa dotem haberet, expenſas illi in litem de ſuo ſubminiſtrare:[3] ne alioqui facilè eſſet viro improbo per calumniam inſimulare, & domo eiicere eam, quæ indiuidua diuini humanique iuris ſocietate gaudere debeat. Quod ſi dotem mulier habeat, æquum ſanè eſt, ſumptus illos omnes ex dote deduci eâque deductione dotem imminui,[5] ſi modo ex litis euentu appareat iuſtam querelæ cauſam maritum habuiſſe.[6] Sin minus, iniquiſſimũ certè fuerit, ex culpa & calumnĩa mariti dotis fieri diminutionem.[7] Quid vero ſi alia bona ſint de quorum dominio dubitetur, an ad maritum, an ad vxorem pertineant? Finge reperiri penes mulierem nomina debitorum, quæ in ſuã ipſa vtilitatem contraxerit, maritum vero contendere, contracta fuiſſe ex pecunia ſua per vxorem ſubrepta.[8] In dubio præſumemus pro marito ad euitandam turpis quæſtus ſuſpicionem, in ea præſertim, quæ ſe negat adulteram.[9] Ideoque de dote potius quam de huiuſmodi bonis deducendum erit, quod interea mulieri præſtabitur. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis du Cheſne, & N. du Clouz, 12. Cal. Mart. 1595.

1 L. *vire 39. l. cum mulier 47. D. ſolut. matr.*

2 Eſt enim hoc præcipuum onus matrimonij, *l. ſi quis 56. § poſt mortem, D. de iur. dot.*

3 *Arg. l. ſi inſtituta 27. §. de inofficioſo penult. D. de inoff. teſt. l. vlt. C. de ordin. cogn.*

4 *L. 1. D. de rit. nupt.*

5 *d. l. ſi is qui, §. quod dicitur, D. de iur. dot. l. 5. D. de impenſ. in reb. dotal. fact.*

6 Vt damno expenſarum litis coërceatur ea perſona, quæ temere litigauit, *l. quem temere 79. D. de iudic. l. qui ſolidũ 78. de legat. 2.*

7 Ne delictum vnius ſit pœna alterius, cum debeat pœna ſequi ſuos auctores *l. ſancimus 22. C. de pœn.*

8 Quo caſu licet nomina ipſa non ſint furtiua, nullum tamen damnum ex furto mulieris pati maritus debet.

9 *Ex l. Quintus 51. D. de don. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO II.

Matrimonium non diſſoluitur per lepram, nec ideo dos reſtituenda eſt, ſed tantum leproſæ mulieri ſubueniendum ex fructibus, & ſi non ſufficiant ex dote ipſa.

LEgitimè contractum matrimonium ſicuti per adulterium non diſſoluitur, ita nec per lepram, ſiue iam tum inerat, ſiue iam ex poſtfacto ſuperuenit, tantum inducitur ſeparatio thori.[1] Nec dotis reſtitutio facienda eſt,[2] niſi in quantum neceſſe eſt, vt leproſæ mulieri ex dote dotiſve fructibus potius, quam vt ex publico ſubueniatur.[3] Multo minus ferendum eſt vt dos adiudicetur Syndicis municipij eo prætextu, quod alendæ mulieris onus ad eos pertineat.[4] Sufficit enim dotis fructus ſequeſtrari, & obligatos manere in illam cauſam & ad eam vſque quantitatem, quæ alimentis exhibendis neceſſaria videbitur,[5] nimirum, ſi poſſunt fructus illi ſufficere, alioqui ex dote ipſa capiendum erit, vt quod deerit ſuppleatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Lombard de Tremeſſin, ant. Cal. Dec. 1595.

1 Sacramenti enim vis durat & perpetua eſt, vt contra miſeros ſeculi noſtri nouatores ſacroſancta Synodus Tridentina ſanxit.

2 Cap

2 *Cap.1.& 2.Extr.de coniug.lepros.* Aliud eſt,ſi ſponſalia tantum fuerint contracta,&lepra ſuperuenerit ante matrimonium,*c.vlt.eod.*

3 Cuius ſcilicet reſtitutioni locus nullus eſt, niſi ſoluto demum matrimonio,*tot.tit.ſolut.matr.quemadm.dot. pet.* præterquam in caſibus,de quibus *in l.quamuis 20.eod.l.vnic.C.ſi conſt.matr.dos fuer.ſolut.*

4 *L.ſi cum dotem 22.§.ſi maritus,D.ſolut.matr.*

5 Dos autem ibi eſſe debet vbi ſunt onera matrimonij *leg. ſi ego 56.§.ibi dos,D.de iur.dot.*

6 Nam ad onera matrimonij ferenda fructus dotis deſtinati ſunt,non dos ipſa, *l.pro onerib.20.C.de iur.dot.*

7 *d.§.ſi maritus.*

DEFINITIO III.

Si ſponſa monaſterium ingrediatur, ſalua remanent viro iura & pacta dotalia.

MVlierem, quæ poſt contracta ſponſalia monaſterium ingredi, quam viri amplexus experiri maluerat, pie quidem & licite feciſſe conſtabat, [1] ſed tamen non debere eam rem viro nocere, quod ad dotalia pacta pertineret, [2] ſi nulla ipſius culpa,ſed mulieris tantum voluntas interueniſſet. [3] *Sine die.*

1 *L.Deo nobis,C.de epiſc.& cler.c.commiſſum, de ſponſal.c.ex parte, de conuerſ.coniug.*

2 Bald.*conſ.276.vol.1.*Boër.*q.22.n.39.*

3 Nam ſi per virum aut per eius culpam ſteterit aliud eſt, inquit Boër.*d.n.39.arg.l.quæro,§.inter locatorem,D.locat.*

TIT. XIII.

SOLVT. MATRIM. QVEMADmod. dos petat.

DEFINITIO I.

Mulier vſufructuaria omnium bonorum mariti poteſt nihilominus petere dotem, ſoluendam tamen ex rebus hereditariis.

SÆPIVS pronunciatum eſt,mulierem,cui maritus bonorum ſuorum omnium aut hereditatis vſumfructū legauerit, [1] non poſſe dotem petere cum legato, [2] ſed deliberare debere, dotémne an vſumfructum habere malitne alioqui nimis oneretur heres,ſi de ſuo dotem ſoluere compellatur integri vſuſfructus mulieri conſeruandi gratia, quod ſanè iniquum eſſet, [3] tametſi legis & inuentarij beneficium ab herede non imploratum proponeretur. [4] Sed id tum demum obtinet,cum & integrum vſumfructum mulier retinere vult,& nihilominus dotem exigere. Nam ſi ex rerum hereditariarum diſtractione dotem ſibi ſolui, ſuúmque vſumfructum eatenus diminui conſentiat; quidni audiatur? [5] Aut cur pro vſufructu legato dotis iacturam facere,vel pro conſequenda dote legatum amittere cogatur? Siquidem habere vtrumque commode & citra heredis iniuriam eo caſu poteſt. [6] *Ita tractatum* eſt in ea cauſa, de qua ſupra SC.1.De vſufr.

1 Multum tamen intereſt inter legatum vſumfructum bonorum & hereditatis,*l ſi quis ſeruum 8.§.vlt.& l.ſeq.de legat.2.l.vlt.D.de vſufruct.legat.*

2 quamuis hodie ſublatum ſit edictum de alterutro per Iuſtinianum *in l.vnic.C.de rei vxor.act.*

3 Cum debita hereditaria non alia ex re ſolui melius aut commodius poſſint,quam ex bonis,quæ fuerunt defuncti,*l.in ratione 11.§.quod vulg.D.ad l.falcid.l.1.& tot.tit.D.de ſeparat.*

4 Nam cum hoc beneficium imploratum eſt, minorem dubitationem res habet,cum non poſſit hoc caſu heres teneri vltra vires hereditarias,*l.vlt.C.de iur.delib.*

5 *dict.l.vlt.de vſufruct.leg.l.vſufructus 69.ad l.falcid.*Caſtr.*in l.fin.§.ſin autem,C.de bon.quæ liber.conſ.294.& 460. lib.2.* Alex.*in d.l.vſufructu.& in l.ſi filio.§.ſi vir.col.3.D.hoc tit.*Dec.*conſ.585.586.n.13.& 590.*Crauet.*conſ.187.* Gualdenſ.*de art.teſt.tit.de legat.cautel.62.*Vide Didac.Couar.*lib.2.var.reſ.c.2.concl.2.& 4.n.3.4.5.& 6.*

6 Siquidem ſublatum hodie eſt edictum de alterutro vt dixi n.2.

DEFINITIO II.

Qui per errorem facti promiſit dotis reſtitutionem, poteſt in integrum reſtitui,non qui promiſit marito, niſi minor.

SI quis à muliere perſuaſus ſoluto iam matrimonio dotis reſtitutionem promiſerit, non animo donandi, ſed tanquam debitor dotis reſtituendæ,cum tamen re vera debitor non eſſet; [1] Placet poſſe eum reſtitui in integrum, adeóque impetrata abſolutione, citra reſtitutionis auxilium condicere vt indebitam promiſſionem: [2] quamquam Principis beneficium in eam rem implorari tutius eſt, [3] nimirum, quia dotis fauor hic nullus eſt, vt in vtilitatem mulieris æquum ſit decipi eum, qui falſo putauit ſe debitorem: [4] quando nec quicquam ex ea cauſa perit mulieri, cui aduerſus verum debitorem ſalua actio eſt. [5] Diuerſum ſane erit,ſi quis iuſſu mulieris, licet per errorem marito dotem promiſerit. Multo minus enim æquum ſit decipi maritum, & vxorem habere indotatam. [6] Conſtante ſiquidem matrimonio duplex fauor concurrit, dotis ſcilicet & mariti. [7] Quæ res facit vt fauorabilior videri debeat cauſa dotis marito ſoluendæ, quam mulieri reſtituendæ, [8] cum nec imputari marito quicquam poſſit, cur non fuerit curioſior ad inquirendum, an mulieris debitor eſſet, necne, qui marito dotem promittebat. [9] Etſi nec nouum illud eſt,vt aduerſus dotem quoque marito promiſſam detur in integrum reſtitutio, ſi forte & minor & læſus fuerit, qui promiſit, quoniam imputari marito poteſt non minus quam cæteris,quod cum minore contraxerit. [10] Quidni veroſecum & mulieri ipſi, quæ dotem circumuenta conſtituit, & eius heredibus contra maritum ipſum reſtitutio concedatur? [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Non.Iunij 1590.

1 Ac proinde per errorem,*l.cuius per errorem 53.de reg.iur.*

2 *Ex tot.tit.de cond.indeb.D.&* C. Aliud eſt ſi ſoluerit, & poſtea velit condicere,*l.cum is 32.§.mulier,D.eod.*

3 Vt quod de facto proceſſit,ſaltem de facto reſcindatur vt loquuntur Pragmatici.

4 Error ſiquidem in facto ſemper tolerabilis eſt, & facilè parit condictionem,*l.error.7.& l.cum quis 10.C.de iur.& fact.ignor.*

5 Verus enim debitor ſemper manet obligatus quovſque ſublata ſit obligatio aliquo ex legitimis modis,de quibus *in l pen.D.de ſolut.*

6 *L.ſi donaturus 9.§.de cond.cauſ. dat. leg.purè 5.§.pen.de dol. mal. except.*

7 quia dos quamuis ſit mulieris, tamen eſt in bonis mariti,*leg. quamuis 75.D.de iur.dot.l.Titia 62.eod.*

8 Quia in dote reſtituenda ſolius mulieris fauor verſatur *l. in reb.30.C.de iur.dot.*

9 *Arg.l.doli 19.§.diuerſum,D.de nouat.*

10 *L.aut prætor 7.in princ.D.de minor.*

11 *L.vnic.C.ſi aduerſ.dot.*

DEFINITIO III.

veſtes dotales cuius periculo deteriores fiant?

VEſtes quas vxori curare vir promiſit, cui in eam rem certæ pecuniæ quantitas data eſt, debentur mulieri in æſtimatione conuenta, ſoluto quandocunque matrimonio, ſi eas vir non præſtiterit. [1] Si præſtitit,diſtinguendum eſt, an illas mulier in matrimonio attriuerit necne. Si attriuerit dum marito ſubleruit,non eo minus æſtimationem earum reddere mariti heredes debebunt: [2] tametſi alias veſtes quotidianas maritus ipſi vtendas dederit. Has enim [3] mulieris lucro cedere æquum eſt, ſecus ſi pretioſas, quod hæ in conſumptarum locum ſubſtitutæ videri debeant potius,quam donatæ. [4] Si non conſumpſerit, veſtes retinere mulier, non æſtimationem petere debebit. [5] Quid ſi ad alium virum tranſierit,& ea poſt multùm temporis defuncta quæratur de veſtibus,nec conſtet, [6] apud quem ex viris conſumptæ ſint? Placet, nec prioris nec poſterioris viri heredibus, præſertim ſi fratres vterini ſint, mutuam eo nomine petitionem vllam ſupereſſe,quaſi coniectura capienda,quod æque apud vtrumque virum conſumptæ ſint: [7] In dubio autem vix audiendi erunt poſterioris mariti heredes, ſi poſt longiſſimum

tempus præſtitarum veſtium probationem à prioris viri liberis aut heredibus exigant, cum neque probabile ſit, contractas ſine nuptialibus veſtibus nuptias, neque obſeruari, ſoleat, vt de huiuſmodi rebus apocha conſcribatur.[8] *Ita Senatus* pro fratrib. Ballin, cõtra fratres Bollier, 4. Id. Aug. 1592.

1 *Arg. l. æſtimatur 50. D. hoc tit. l. ſi inter 21. C. de iur. dot.*

2 Quaſi attritæ ſint in rem & ob vtilitatẽ mariti. Cui ſicut operas vxor debet, & maritus vxori victum & veſtitũ, vt ſit melioris conditionis vxor libera quã liberta, de qua in *l. ſuo victu 18. D. de oper. liber.*

3 Scilicet veſtes nuptiales. Neque enim ideo dantur mulieri, vt eius periculo atterantur conſtante matrimonio, ſed vt eo ſoluto ſimul cum dote reddantur, quaſi faciant partem dotis.

4 Nemo enim præſumitur liberalis in neceſſitatibus, *l. rem legatam 18. de adim. legat.* Eſt autem in neceſſitate ſoluendi quiſquis eſt obligatus, *inſt. de oblig. in princ.* Vide Bart. *in l. Titia 34. §. qui inuita, de leg. 2.*

5 Quaſi iam fuerit ei ſatisfactum in ſpeciebus ipſis, quæ debebantur. *d. l. ſi inter.*

6 Nam ſi conſtaret de veritate, nullus præſumptioni locus relinqueretur. *l. ſi chirographum 24. & ſeq. D. de probat.*

7 Nihil enim eſt, quod in propoſito melius dici poſſit.

8 In omnibus autem, præſertim bonæ fidei iudiciis, ea maximè obſeruanda ſunt, quæ moris ſunt & conſuetudinis. *leg. quod ſi nolit 31. §. quia aſſidua. D. de ædil. edict.* Facit melius *l. vlt. C. de fideiuſſor.*

DEFINITIO IV.

Poſſeſſionem bonorum dotalium propria auctoritate apprehendere etiam ſoluto matrimonio nec mulier poteſt, nec eius heres, niſi poſſeſſio fuerit quæſita per clauſulam conſtituti.

QVod moribus noſtris & generali ferè omnium gentiũ conſuetudine receptum eſt, vt defuncti poſſeſſio non ſecus ac rerum hereditariarum dominium in heredis perſona continuetur,[1] facere non poteſt, vt, ſoluto per mulieris mortem matrimonio, heredes eius rerum dotalium poſſeſſionem propria auctoritate & ſine mariti conſenſu ingredi poſſint.[2] Nam nec ipſi mulieri id permitteretur, ſi morte mariti ſoluto matrimonio heredibus non conſentientibus rerum dotalium poſſeſſionem ſuo iure repetere vellet.[3] Sed hoc ita, ſi non in tabulis dotalibus & in ipſa reſtituendæ dotis obligatione interuenerit ex parte viri clauſula conſtituti, per quam poſſeſſio bonorum dotalium non minus, quã cæterorum, pro dote obligatorum tranſlata in mulierem eiúſve heredes intelligatur.[4] Tum enim conſenſus mariti eiúſve heredum non erit neceſſarius ad retinendam poſſeſſionem, quæ iam quæſita ſit. Quod ſi maritus heréſve illius contradicat, de poſſeſſione contendendum erit apud iudicem.[6] In qua contentione potiores vtique erunt partes mulieris heredúmve eius, quam mariti,[7] nimirum quod ad bona immobilia pertinet, quod cum ex Iuſtiniani lege ſtatim ſint reſtituenda,[8] nulla in eo fit iniuria marito, ſi pro reſtitutis habeantur, videtùrque circuitus, qui non tantum mulieri, ſed etiam ipſi marito eorúmve heredibus incommodus eſſet ac diſpendioſus.[9] Cæterum ſi vel clauſula conſtituti nulla interuenerit, vel quæ interuenit ſic concepta ſit, vt ad bona dotalia referri nequeat, ſed ad ea tantum, vt fieri ſolet, quæ maritus pro ipſa dotalium reſtitutione obligata eſſe voluit,[10] non aliter, quam per mariti eiúſve heredum manus poſſeſſionem nanciſci mulier aut ipſius heres poterit,[11] quia cum poſſeſſio ſit facti,[12] fieri nunquam poteſt, vt habeatur pro reſtituta ex ſola iuris fictione.[13] *Ita Senatus* in cauſa illuſtris D. Chriſtophori Durfé, D. de Buſſi, & D. D. Marchionis, Comitis & Vicecomitis de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Contra ſcripti iuris rationem *l. cum heredes 23. C. de acq. poſſeſſ.*

2 Hereditas enim non poteſt transferri in heredem, niſi quod fuit defuncti. Poſſeſſio autem dotis non fuit penes mulierem, ſed penes maritum *l. quamuis 75. de iur. dot.*

3 *L. dotis actione 9. C. hoc tit.*

4 *Ex vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poſſeſſ.*

5 Facilior enim ſemper eſt & fauorabilior retentio, quam acquiſitio *l. 1. de pignor.* præſertim poſſeſſionis, *l. peregre 44. & l. quamuis 46. C. de acquir. poſſeſſ.*

6 Non enim ferendum eſt vt ſibi quiſquam ius dicat, præſertim in cauſa poſſeſſionis, ne occaſio rixarum & tumultus detur, *l. non eſt ſingulis 176. de reg. iur.*

7 Propter clauſulam conſtituti, quæ ſicut poſſeſſionem, ita & victoriæ ius transfert in conſtitutarium. *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid.*

8 *L. vnic. §. exactio. C. de rei vxor. act.*

9 *Arg. l. dominus 53. de cond. indeb. l. 3. §. pen. de don. int. vir. & vxor.*

10 Eſt enim longe diuerſa ratio bonorum dotalium, & eorum quæ pro dote tantum ſunt obligata, *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

11 *d. l. dotis actione 9. C. hoc tit. iuncto l. 1. D. quod legat.*

12 *L. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior. l. 1. §. ſi vir vxori, D. de acquir. poſſeſſ.*

13 Quoniam ad ea vſque quæ ſunt facti, fictio iuris non poteſt pertingere. *d. l. denique, l. in bello 12. §. facti. D. de capt. & poſtlimin.*

DEFINITIO V.

Bona dotalia mobilia vel ſe mouentia, etiã ſi extent, non ſtatim reſtituenda ſunt ſoluto matrimonio, ſed poſt annum.

DE mobilibus bonis dotalibus aut ſe mouentibus, quæ extant ſtatimque reſtitui poſſunt, dubitatio maior eſt, quod excẽplo dotalis pecuniæ nõ niſi poſt annum ea reſtitui Iuſtinianus voluerit.[1] Non enim deſunt, qui putent id à Iuſtiniano conſtitutum ob eam dumtaxat cauſam, ne tam cito vrgeatur maritus ad reſtitutionem earum rerum, quas in promptu non habeat,[2] cum vix ſit vt huiuſmodi rebus vtatur maritus conſtante matrimonio, quin vſu ipſo conſumantur.[3] Aliud ergo admittendum eſſe, ſi in promptu reſtitui poſſint,[4] puta ſi tam breui tempore matrimonium conſtiterit, vt eadem mobilia bona aut ſe mouentia extent, quæ in dotem data fuerant, eiuſdémque bonitatis & æſtimationis:[5] aut ſi ponas maritum eſſe ditiſſimum fœneratorem, cui ad explicandam dotis pecuniariæ quantitatem ne horæ quidem ſpatio indulgeri ſit neceſſe. Nam & tempus, quod iudicatis ad ſoluendum datur, non eſſe dandum ei, qui tam diues ſit, vt ſtatim poſſit ſoluere, pleriſque viſum eſt.[7] Nec male pro hac ſententia facere videtur, quod ſi bona hæc poſt annum non reſtituantur, ex eo tempore anni præteriti, etiam vſuras æſtimationis omnium rerum, quæ extra immobiles ſint, vſque ad tertiam partem centeſimæ præſtari Iuſtinianus voluit;[8] ita innuens, vt videatur anni ſpatium ad reſtitutionem eo demum caſu dari, quo de æſtimatione præſtanda tractari oporteat, quod porro non euenit, cum bona ipſa extant & reſtitui poſſunt.[9] Aliud tamen Senatus noſtri iudicium eſt, nec aliam quærendam eſſe rationem propter quam Iuſtinianus bonorũ mobilium reſtitutionem in annum differri voluit, quam quia ſic voluit.[10] Nec proinde priuandum eſſe maritum heredémve eius beneficio legis,[11] vt ſtatim reſtituere compellatur, ob hoc ſolum, quod reſtituendi habeat facultatem. Et ſanè mariti poteſt intereſſe, vt non tam cito reſtituat, & eorum vſum fructúmque, qualem ex iis redigere poſſit, conſequatur.[14] Quid enim ſi pecuniam mutuam conquirat, nec ſine pignore inueniat, poſt paucos fortaſſe dies habiturus vnde poſſit acceptam reddere? Fructus mobilium erit, interea pignori dare licere.[15] Quid ſi iis mobilibus redditis futurum ſit, vt domum vacuã, nullàque ſupellectile inſtructam habeat, quam commode ac minore ſumptu ſit inſtructurus, ſi interea & per annum integrum bona vxoris mobilia liceat ſibi retinere?[16] Quod vero Iuſtinianus de mobilium æſtimatione loquitur, eam rationem habet, quia de vſuris bonorum mobilium poſt mariti moram præſtandis non aliter agi poſſit, quam ſi mobilium, quamuis extantium, æſtimatio fiat,[15] non vt ſoluatur, ſed ex eius comparatione ſciatur, quanta vſurarum nomine pecunia vel mulieri vel heredibus ipſius debeatur.[16] Ex quo inferri potius poteſt, Iuſtiniani mentem illam fuiſſe, vt nullo caſu mobilia intra annum reſtituantur, ne tum quidem cum extant.[17] *Ita Senatus* in eadem cauſa, 5. Non. Iul. 1593. Hoc tamen addito temperamento, vt, quia ſuperſtes maritus nulla bona habebat in prouincia defunctæ vxoris mobilia in tuto loco & penes virum probum deponerentur ad ſaluum ius habentis,[18] tanto

magis,

magis, quod alioqui verendum erat, ne ad rixas & arma litigatores decurrerent,[10] quo caſu inter cæteros ſequeſtratio permiſſa eſt.[11] Item, quod cum in dotali inſtrumento conueniſſet, vt bona mobilia, quæ mulier in dotem dabat, æſtimarentur ac deſcriberentur,[12] necdum appareret, an id factum fuiſſet necne,[13] in dubio adhuc poſitum eſſe videbatur, an eſſent dotalia, quaſi necdum tradita.[13] Huc enim pertinet, quod dici ſolet, nihil actum videri quamdiu agendum aliquid ſupereſt,[14] niſi per mulierem ſtetiſſet, quo minus æſtimatio & deſcriptio facta eſſet.[15]

1 *In l.vnic.§.exactio,C.de rei vxor.act.*
2 Non enim pecuniæ numeratio ſemper eſt in expedito, *l.ſi dubitet 10.C.de fideiuſſ.*
3 *L.1.& tot.tit.D.de vſufr.ear.rer.quæ vſu conſum.*
4 Cum id ſine incommodo heredum mariti futurum ſit, *arg. leg. in creditore 38.D.de euict.*
5 Non enim ſunt deteriora per ſe, ſed tantum vel per vſum, vel per moram longiorem; facit *l.ſi inter 21.C.de iur.dot.*
6 Non enim indulgendum eſt malitiæ illius, quem conſtat poſſe in promptu ſoluere ſi velit, *argum.l.ſi reus 73.D.de procurat.* ibi, *quid prius facultatem pecuniæ non habuit.*
7 quia non niſi humanitatis gratia tempus hoc ſolutionis indulgetur, *leg.cum militi 16.§.1.D.de compenſat.*, ne condemnatus ſtatim præcipitetur ad ſolutionem, *l.ſi debitori 21.D.de iudic.* non etiam vt ex ea dilatione lucrum ſentiat, *l.3.in princ.D.de vſur.*
8 *In d.§.exactio.*
9 Siquidem hoc caſu debentur res ipſæ, non earum æſtimatio. *diliſ. inter.*
10 Lex enim ſcripta ſeruanda eſt omnimodo, quantumuis dura, *l.proſpexit 12.D.qui & à quib.manum.l.in fraudem 15.§.1.D.de teſtam. milit.l.de pretio 7.D.de publican.*
11 quod cum beneficium à lege quis habet, non facilè auferendum ei eſt *l.5.de interd.& releg.*
12 Minus enim ſoluit, qui tardius, ſicut & plus qui ante diem, *l.cum qui 15.alias 1.Iauolenus de ann. legat.§ plus autem, Inſt de act.* Dies namque non minus quam ſumma pars eſt obligationis *l.1.§.editiones.D. de edend.*
13 *L.vlt.D.de vſur.*
14 *Arg.l.in fundo 38.D.de rei vind.*
15 Vſura enim pecuniæ eſt, non corporum, vt copioſe ac ſubtiliter diſputat Ariſtot. *lib.1.Polit.*
16 Debetur ſiquidem vſura ad ratam æſtimationis: cum ſit acceſſio non corporis, ſed pecuniæ.
17 quid enim vetabat Iuſtinianum hoc exprimere, ſi ſic ſentiebat, vt ille ipſe argumentatur *in l.vnic.§.vbi autem, verſ.ſin autem ad deficientis, C.de caduc.tollend.*
18 Id enim ſemper agendum eſt, quantum fieri poteſt, vt res in tuto collocetur, *l.quoties 2.D.de reb.dub.* ne poſt vulneratam cauſam neceſſe ſit remediũ quærere, *l.vlt.C.in quib.cauſ. nõ eſt neceſſ.in integr. reſt.*
19 Quod etiam cauere bonus magiſtratus debet quantum facere poteſt, *l.ſi cuius 13.§.ſed ſi alias. l.æquiſſimum. D.de vſufruct.*
20 quod alioqui regulariter prohibetur, *l. vnic.vbi nat.C.de prohib.ſequeſtr.pecun.l.5.§.1.in fin.D.vt legat.ſeu fideicomm.cauſ. caueat.*
21 *Vt in l.ſi inter, iunct.l.æſtimatis 50. D.hoc tit.*
22 Non extantium autem, & non apparentium idem iudicium eſſe ſolet, *§.ſi aduerſus, inſt.de nupt.l.duo ſunt Titij 30.de teſt.tutel.*
23 quia dotem traditio facit, & quidem ea quæ ſit pura, *l.1.C. de dot.caut.non numer.*
24 *L.pen.Cod.de his quæ vt indign.* iunct. *l.quod ſæpè 15.§. in his.D. de contrah.empt.*
25 *L.4.& 5.l.neceſſario 8.& l.lectos 12.& paſſ.D.de peric.& commod.rei vend.*

DEFINITIO VI.

Exactio dotis, etiam quæ marito promiſſa ſit, competit ſoli mulieri ſoluto matrimonio, niſi malit agere contra maritum aut mariti heredes.

DOs ſiue marito ſoli vxoris nomine, ſiue, vt plerumque fit, marito & vxori ſimul promiſſa, nec conſtante matrimonio ſoluta, poſt ſolutum matrimonium exigi poteſt per mulierem aut eius heredes ab eo, qui promiſit, vel ab ipſius heredibus ex tacita ſtipulatione, quam fauore dotium Iuſtinianus induxit,[1] tameſi nullam maritus maritíve heres ceſſerit actionem.[2] Nam quod reſcriptum eſt, Si pater ſtipulanti marito promiſerit dotem, non mulieri, ſed marito aduerſus heredes ſoceri competere actionem,[3] tum obtinet, cum viuo marito & conſtante matrimonio dotem petere vult, non item ſi matrimonio iam ſoluto.[4] Probabilius quis fortaſſe moueretur in contrarium ex iuris veteris ratione, ſi non hac parte immutata eſſet per fictionem illam à Iuſtiniano inductam tacitæ ſtipulationis.[5] Nec diſtinguimus, an ſoli marito dos promiſſa ſit, an marito & vxori ſimul. Nam vtroque caſu ſoli marito competit exactio conſtante matrimonio, mulieris autem perſona idcirco adiecta videtur, vt appareat mulieris nomine, & ad eius commodum promiſſam dotem, vt & conſtante matrimonio dotem habeat penes maritum,[6] & eo ſoluto actionem ad dotem exigendam ſibíque habendam.[7] Idque ex eo apparet euidenter, quod in iis quoque inſtrumentis, quibus dos vtrique promiſſa proponitur, maritus ſemper ad totius dotis reſtitutionem ſe ſuaque bona obligat, quod minimè æquum eſſet, ſi non ei totius quoque dotis exactio competeret.[8] Siquidem reſtitutio præſupponit exactionem præcedentem.[9] Neque rurſum intereſt quicquam vtrum maritus de dote fidem habuerit, necne? Cum enim fidem habuit, perinde quidem tenetur ad reſtitutionẽ, ac ſi exegiſſet, ſi modo imputari ei poſſit, cur non exegerit, ab alio puta quam à patre vel donatore, ſecundum diſtinctionem ab ipſis quoque prudentibus introductam.[10] Sed non adimit ea res actionem mulieri, ſi malit aduerſus dotis promiſſorem recta agere, aut aduerſus heredes promiſſoris.[11] Habet igitur electionem. *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Chatrin, & Dominæ de la Cuille, Prid.Non.Iul. 1595.

1 *In l.vnic.§.1. C.de rei vxor.act.*
2 Cum mulier ſuo iure habeat hypothecam etiam in bona omnia mariti, *d.l.vnic.*iunct.*l.ſi rei 59.in fin,*D.*de euict.*
3 *L.ſi pater 5.alias l.ſi pro te pater,*C.*de dot. promiſſ.*
4 Ita ex cõmuni noſtrorũ ſententia concludit Guid.Pap.q.375.
5 *In l.ſi ſocer 44.§.Lucius,* D.*hoc tit.*
6 *In d.l.vnic.§.videamus,& §.accedit.*
7 Mulieris namque intereſt, vt dotem habeat etiam conſtante matrimonio, *l.ſeruo legato 69.§.ſi teſtator,de leg.1.*
8 *L.in rebus 30.C.de iur dot.*
9 Nam & dotis actio ſolius mariti eſt, quamdiu conſtat matrimonium, *l.dote 9.C.de rei vind.l.quamuis 75.D.de iur. dot.*
10 *L.cum ei 42.de legat.*
11 *In l.ſi extraneus 13.D.de iur.dot.* Guid.Pap.q.565.
12 Ne noceat ei, quod ipſius fauore inductum fuit, *vulg.l.nulla 25.D.de legib l.quod fauore 26.C.eod.*

DEFINITIO VII.

Dos etiam ſoli filio ſoluta, dummodo ſciente, & conſentiente patre, ab ipſo patre reſtituenda eſt, ad quem creditur perueniſſe.

SIue dos filio familias dicta patri numerata ſit, ſiue ipſi filio ſoluta, aut iuſſu patris, aut præſente eo & conſentiente, atque auctoritatem præſtante, dotis actio poſt diſſolutum matrimonium aduerſus patrem recta competit,[1] licet filius bona vacantia, aut heredes liberos reliquerit,[2] quia non videtur tanquam fideiuſſor conueniri is, ad quem dotis pecunia peruenit, aut, quod in dubio idem eſt, præſumptione iuris perueniſſe intelligitur.[3] Adeo, vt nec aduerſus maritum ipſum, aut eius heredes, niſi is patri heres extiterit, actio de dote exerceri poſſit: Proinde ridiculus fuerit ſocer, ſi non factæ excuſſionis bonorum filij exceptionem obiiciat.[5] Certè non niſi in quantum facere poteſt, ob priuilegium condemnandus eſt.[6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pro vidua Ioannis Montagny, contra Antonium Montagny, 4.Non.Aug.1593.

1 *L.ſi cum dotem 22.§.transgrediamur,D.hoc tit.*
2 Poſtquam placuit Iuſtiniano *in Nouell.118. de hered. ab inteſt. venient.* vt filiusfamilias non tantùm bona aliqua relinquere hodie poſſit, ſed etiam hereditatem & heredem.
3 In dubio enim præſumitur pecunia perueniſſe ad potentiorem ac proinde ad patrem, tum quoque cum dos filio data eſt non iuſſu patris, *d.§.transgrediamur.*
4 *d.§.transgrediamur, in fin.*
5 Quæ exceptio competit hodie cuilibet fideiuſſori. *Ex Nouell.4 de fideiuſſ.* vnde ſumpta eſt, *Auth.præſente,C.eod.*
6 *L.ſicut autem 22.D.de re iud.*

DEFINITIO VIII.

Non poteſt mulier ex ſtipulatione mariti citra ceſſionem agere, licet ſtipulatio facta ſit ex pecunia dotali, niſi maritus aliam ſtipulationi legem dixerit. Tenetur ergo maritus, ciúſque periculum eſt.

OBligationis ex pecunia dotali conſtante matrimonio contractæ exactio, ſi aliud nihil dictum ſit, ad maritum maritive heredes ſoluto matrimonio pertinet à quibus nimirum dos reſtituenda eſt, [1] ita vt ante eam reſtitutionem nihil iuris in re dotali mulier, eiuſve heres habere videatur. [2] Sed ſi maritus conſenſerit, vt debitor ſe obligaret ad eam pecuniam mulieri ipſiúſve heredi ſoluendam, non alij, quam mulieri heredive eius actio ad exactionem competet, [3] quaſi iam, quod ad hanc rem attinet, reſtituta dote, aut habenda pro reſtituta. Quod ſi præterea tota dos repetatur, eæ iudicis partes eſſe debebunt, vt quod mulier eiúſve heres ab hoc debitore conſequi poterit, ex iudicio de dote detrahatur. [4] Erit igitur in mulieris electione, vtrum aduerſus debitorem agere velit, an contra maritum, aut mariti heredes. At quid, ſi conſtante matrimonio debitor factus ſit non ſoluendo? Mariti periculum erit, qui pati non debuit, vt dotalis pecunia malè collocaretur. [5] Nam nec in eius poteſtate fuit dotem conſtante matrimonio reſtituere ſine cauſa. [6] Ita ex tempore tractatum eſt contra Hyppolitum Fillion, 12. Cal. Maij 1595.

1 Nec enim obligatio contracta ex re mera eſt mera, ſed eius qui ſibi fuit ſtipulatus, niſi in caſu, *leg. 2. D. quand. ex fact. tut.* & aliis ſi qui ſunt ſimiles.

2 quamuis dici ſoleat res ex dotali pecunia comparatas dotales videri, *l. res quæ 54. D. de iur. dot.*

3 Nam & quod vni debetur, alteri poteſt reſtitui ex veri creditoris voluntate, *l. vero 12. D. de ſolut. l. mulier 41. & ſeq. ad SC. Treb.*

4 Ne alioqui contra bonam fidem bis idem exigatur, *l. ſi quis dolo 51. in fin. D. de re iud. l. bona fides 57. D. de reg. iur.*

5 Boër. *q.* 12. *n.* 18. ex Bart. & aliis. *in l. nupta. §. 1. & l. ſi marito, §. 1 hoc tit.* vbi tamen, quod magis mirum eſt, loquitur de dote per patrem promiſſa, in eoque caſu diſſentit à Bart. nec male meo iudicio.

6 *L. quamuis 20. D. hoc tit. l. vnic. C. ſi conſtant. matr. dos. ſolut. fuer.*

DEFINITIO IX.

De dote data prodigo, cui bonis fuerat interdictum & ab eo conſumpta, ſi curatoris auctoritas non interuenerit.

SI is, cui quaſi minus ſanis moribus præditus eſſet curator datus fuerat, [1] inſcio curatore nuptias contraxerit, non eo minus matrimonium valet, quod curatoris auctoritas non interuenerit, [2] & conſequenter ſi dotem acceperit, obligabitur ad eam reſtituendam, [3] Quod ſi etiam bona ſua expreſſim obligauerit, valebit obligatio, tanquam facta ex cauſa & honeſta & neceſſaria, [4] cum etiamſi de pignore nihil conueniſſet, ſola tamen legis poteſtate inducta fuiſſet hypotheca. [5] Sed tamen ſi mulier marito dederit in dotem nomina, quæ ob non factam exactionem conſtante matrimonio facta ſint minus idonea, imputabitur potius mulieri, cur cum tali viro ſine ipſius curatore contraxerit, quam marito, cur non exegerit. [6] Planè nomina ipſa & inſtrumenta reddere maritus compelletur. [7] Quid ſi exegerit, ſed pecuniam male perdiderit, puta quam acceperit & conſumpſerit ſine curatore? [8] Non erit cogendus, vt reſtituat quod non habeat. [9] An ergo dotis iacturam mulier patietur? [10] an potius imputabitur debitoribus, cur ei facto in rem ſuam procuratori ſine curatore ſoluerint? [11] Quid vero ſi nuptialibus ſolemnibus curator adfuit, atque ita nuptias & ſciuit; & tacito ſaltem conſenſu adprobauit? [12] Sed non eo minus imputandum erit debitoribus, cur huic ſoluerint ſine curatoris auctoritate. Nimirum ſi generali & publico programmate interdictum fuerit, ne quis cum eo contraheret, aut ei ſolueret. [13] Alioqui non nocebit ignorantibus, aut probabilem ignorantiam prætexentibus, quod hic maritus reuera curatorem habuerit, quodque ei ſpecialiter inhibitum fuerit, ne ſine curatore contraheret. [14] Aliter enim poſito iure deceptio illa dicenda eſſet potius, quam cautio aduerſus deceptiones futuras. [15] In eoque melior conditio eſt illorum, qui cum huiuſmodi perſonis curatores habentibus contrahunt, quam eorum, qui cum minoribus, quia interdictionem à iudice factam, quamdiu publicata non eſt, ignorare probabiliter quiuis poteſt. [16] Non item eam quæ fit à iure. [17] Quamquam nec omnimodo interdictum eſt cum minoribus commercium, ſed hactenus duntaxat, ſi vel diſtrahant res alienari prohibitas, vel lædantur. [18] Porro interdictio illa, quæ fit à iudice, non per teſtes probanda eſt, ſed omnimodo per ſcripturam, [19] niſi ſcriptura deperdita probetur. [20] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 2. ſup. De repud. & iudic de moribus ſublat.

1 *Ex tit. de curat. furioſ. & aliis ext. minor. hered.*

2 Quamuis dici ſoleat prodigum nihil poſſe agere ſine curatore, *l. 3. C. de in integr. reſt. minor. l. 1. de curat. furioſ.*

3 Dotis enim reſtituendæ obligatio naſcitur ex reipſa, adeoque habet priuilegium, tum quoque cum ipſo iure matrimonium non valet, *l. quæſitum 17. §. vlt. de reb. auct. iudic. poſſid. alias l. 2. de priuil. cred.*

4 Nam nec alienatio ipſa vnquam prohibita intelligitur, cum habet cauſam neceſſariam, *l. alienationes 13. D. fam. erciſc. leg. 1. D. de fund. dotal.*

5 *L. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.* Cur ergo credatur malè contraxiſſe is, qui iure communi vſus eſt, *l. vlt. C. de in integr. reſtit. minor.*

6 Hoc enim ad bonorum adminiſtrationem pertinet, non etiam, vt matrimonium contrahatur & dos accipiatur. In iis autem, quæ ad bonorum adminiſtrationem ſpectant, neceſſaria eſt auctoritas curatoris, *d. l. 3. C. de in integr. reſt. minor. l. ſeruus 13. D. de manumiſſ. vindict. leg. vlt. D. de cur. fur.*

7 Nempe ſi probentur eſſe adhuc penes maritum prodigum, ſine cuius diſpendio futurum eſt, vt id ſaltem reddat, quod haberet, *arg. leg. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

8 Id enim demum eſt verè prodigum eſſe, neque modum neque finem expenſarum habere, nec minus aliena quam ſua dilacerando & diſſipando profundere, *d. l. . D de cur. furioſ.*

9 Imputari enim magis poteſt mulieri, cur cum eo ſine curatoris auctoritate, quam prodigo, cur cum muliere contraxerit, vt proximè dictum eſt in Definitione.

10 Hoc vero ſane durum eſt, nec vnquam ferendum, ſi quo remedio dos ſalua eſſe poſſit, *l. 1. D. hoc tit. l. aſſiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.*

11 Videntur enim iſti ſoluiſſe perdituro, quod ſi abſque curatore, nõ tamen abſque iudice facere debuerunt, *arg. l. ait prætor 7. §. 1. verſ. quid tamen. l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio. l. minor 32. D. de minor.*

12 Solet enim ratum quid haberi, non minus factis quam verbis & tacito conſenſu nonminus, quam expreſſo, *leg. non tantum 5. D. rat. rem hab. l. 2. & 3. D. de pact.* Et ſolet dici eum, qui vult antecedens velle etiam conſequens, *vulg. iurib.*

13 Nemo enim poteſt publici programmatis ignorationẽ iuſtam obtendere, qui modo præſens fuerit, *l. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pign.*

14 Eſt enim ſemper probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. de iur. ſuo.* Nec facilè imputandum quicquam eſt ei, qui vero ſucceſſori ſoluit, *l. vlt. D. de iur. dot. d. l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, D. de minor.*

15 Nemini enim beneficium prætoris aut legis debet eſſe captioſum, *l. Paulus 8. D. de prætor. ſtipulat.*

16 Hoc enim eſt quod vulgo dici ſolet, vocem præconis paucis innoteſcere.

17 Iuris enim ignorantia neminem excuſat, exceptis certis perſonis, *l. regula 9. & paſſ. D. de iur. & fact. ignor.*

18 *d. l. quod ſi minor, §. non ſemper. l. non omnia 44. D. de minor.*

19 Vt & acta omnia iudicialia, de quibus Guid. Pap. *quæſt.*

20 *L. teſtium facilitatem 7. in fin.* & ibi Bald. & cæteri, *C. de teſtib.*

DEFINITIO V.

Mulier an & quando poſſit propria auctoritate ingredi poſſeſſionem bonorum & pignorum dotalium, & an ſufficiat conſenſus liberorum, qui ſe paternis bonis abſtineant, ſiue ante, ſiue poſtea?

ILlud quidem conſtat, mulierem, quæ ſoluto matrimonio dotem repetit, dotis actione ſucceſſores mariti conuenire debere, nec ingrediendi poſſeſſionem rerum dotalium heredibus mariti non conſentientibus, ſine auctoritate iudicis vllam habere facultatem. [1] Idémque multo magis obſeruandum, ſi de pignorum dotalium poſſeſſione quæratur, [2] Nec poſſe

poſſe mulierem poſtulare, vt ex dotali inſtrumento retineatur in poſſeſſione, quam cum vitio acquiſiuerit, [3] niſi per clauſulam conſtituti in tabulis dotalibus appoſitam ſibi plenam acquiſiuerit à marito in caſum reſtitutionis poſſeſſionem. [4] Cur enim cogatur exquirere voluntatem heredum mariti ad ingrediendum poſſeſſionem mulier, quæ ipſius mariti conſenſum iam habuit, [5] & ex eo conſenſu poſſeſſionem iam acquiſiuit? [6] Quid ergo, ſi neque adſit clauſula conſtituti, nec vlli ſint mariti heredes? Vtique liberum erit mulieri poſſeſſionem capere propria auctoritate, quaſi vacantem, cum nemini faciat iniuriam, ſi nemo poſſideat. [7] Si quis enim creditoribus aut alius poſſideret, nihil eo inaudito facere mulier deberet. [8] Neceſt quod quis obiiciat, iacenti hereditati curatorem ex inueterato pragmaticorum errore dari ſolere, qui hereditatis & heredis vicem ſuſtineat, [9] & cuius proinde non minus, quam heredum voluntatem exquiri oporteat: nam & admiſſo eo errore nihilo magis tamen voluntas curatoris exploranda eſſet in acquirenda poſſeſſione, quippe qui non heredis, ſed hereditatis vices gerat, [10] quæ ipſa poſſeſſionem nec habet vllam, nec habere poteſt. [11] At quid rurſum, ſi maritus ſuos heredes reliquerit, qui matri bona ſiue dotalia, ſiue pro dote obligata occupanti conſenſerint, & tamen patris hereditate poſtea ſe abſtinuerint? Sufficiet liberorum conſenſus, vt nihil à muliere vitioſè factum videatur, [12] cum ſint illi ipſo iure heredes, [13] & conſequenter ex generali huius prouinciæ conſuetudine ac locorum ferè omnium etiam poſſeſſores, quamdoquidem ex edicto, quod dicimus, *le mort ſaiſit le vif*, poſſeſſio rerum hereditariarum cum dominio & proprietate hereditatis hodie cuilibet heredi acquiritur. [14] Nec quod ſe abſtinere poſſunt quidquam facit: [15] Satis enim eſt occupatam à muliere ſine vitio poſſeſſionem. [16] Neque ſuperueniens abſtentio vitioſam facere poteſt apprehenſionem poſſeſſionis: [17] quam ſubinde de ſuo iure, iuſtóque titulo tueri mulier poteſt. [18] Sed & cum non ſit ſine herede, qui ſuum heredem habet, quamuis ſe abſtinentem, [19] parum refert, an apprehenſionem poſſeſſionis abſtentio ſecuta ſit, an præceſſerit? quando nec beneficium abſtentionis alium effectum habet, quam vti ne filius, qui ſe abſtinuit, conueniri à creditoribus poſſit, aut ne alio vllo incommodo propter hereditatem adficiatur, [20] non etiam, vt in cæteris omnibus, quæ vel ad commodum, vel ſaltem non incommodum ipſius ſpectant, pro non herede etiam quod ad Prætorem habeatur. [21] *Sine die.*

1 *L. dotis actione 9. C. hoc tit.*

2 Minus enim iuris habet mulier in pignoribus dotis, quam in rebus ipſis dotalibus, quarum ſcilicet proprietas ad eam pertinet, *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

3 Nunquam enim vitioſa poſſeſſio prodeſſe poteſt aduerſus eum, qui non ſit omnino extraneus, id eſt, qui aliquod ius in re aut ad rem habeat, *l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ. l. filiam fratribus* 56. & ibi Bart. *D. ad SC. Trebell.*

4 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. poſſeſſ.* Nàm & ſub conditione poteſt transferri poſſeſſio, *l. qui abſenti* 38. *eod. tit.*

5 Nec enim poſſunt heredes venire contra factum defuncti, non magis quam contra proprium, *vulg. l. cum à matre* 14. *C. de rei vind. l. ex qua perſona* 149. *de reg. iur.*

7 quid enim obſtat, quo minus poſſit eam poſſeſſionem propria auctoritate capere, ſi nemo ſit, qui prohibeat, aut prohibere poſſit, Nec enim hoc caſu verendum eſt, ne qua tumultus detur occaſio, quæ ſola ratio facit, ne cui licere debeat ſibi ius dicere, *l. non eſt ſingulis* 176. *de reg. iur. l. extat. l.* 13. *D. quod met. cauſ.*

8 *d. l. non eſt ſingulis, d. l. extat, l.* 13. *D. quod legat.*

9 De quo vide quæ ſcripſi *in Error. 3. Decad.* 3. *l. de error. pragm.*

10 quamuis & heres & hereditas eandem perſonam, ſcilicet defuncti, repræſentent, *l. heres & hereditas* 22. *D. de vſucap.*

11 Cum poſſeſſio ſit facti, hereditas autem ſit nomen iuris, *l.* 1. *§. Scæuola. D. ſi qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

12 *d. l. dotis actione* 9. ibi, *heredibus mariti non conſentientibus*, *Cod. hoc tit.*

13 *L. in ſuis* 14. *D. de ſuis & legit. l. neceſſariis* 57. *D. de acquir. hered. l.* 1. *§. qui ſunt poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt. leg. cum quaſi* 30. *§. ſed etſi ſuus, D. de fideic. libert.*

14 quod ex iuris ratione ſecus eſt, *leg. cum heredes* 23. *D. de acquir. poſſeſſ.*

15 *d. l.* 1. *§. qui ſunt in poteſtate. l. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.*

16 *d. l. filiam fratribus* 56. vbi Bart. *ad S. Treb. d. l. dotis actione.*

17 Vt nec quicquam cæterorum corrumpere, quæ per liberos bona fide geſta ſunt ante abſtentionem, *l. quoties* 44. *D. de acquir. her.*

18 Facilius enim eſt, vt detur poſſidenti retentio, *l.* 1. *D. de pignor. leg. vnic. C. etiam ab chirogr. pec. retin. poſſ.*

19 *L. cum quaſi* 30. *§. ſed etſi ſeruus, D. de fideic. libert. l. neceſſariis* 57. *de acquir. her. l. ita tamen* 27. *§. ſi pater filium, D. ad SC. Treb.*

20 *d. l. neceſſariis*, quia prætor hunc qui abſtinuit non habet heredis loco, *l. ſi filius* 12. *D. de interrog. in iur. fac.*

21 *d. l. ita tamen* 27. *§. ſi pater filium D. ad SC. Treb. l. paterfamilias* 28 *D. de reb. auct. iud. poſſid. aliàs leg.* 12. *de priuil. cred.* Scripſi in *Error.* 1. *Decad.* 31. *de error. pragmat.*

DEFINITIO XI.

Dos quidem reſtitui mulieri conſtante matrimonio, niſi certis ex cauſis non poteſt: Sed ſi mulier ex ea reſtitutione locupletior inueniatur ſoluto matrimonio reſtitutio conualeſcit.

NOn poteſt maritus dotem reſtituere conſtante matrimonio, nec ſi mulier velit & conſentiat, ne dos periclitetur, quam veriſimile ſit recaſuram in poteſtatem mariti, [1] atque ita damno mulieris ceſſurum, atque ita indotata conſtituatur, ſi ex eiuſmodi reſtitutione maritus liberetur. [2] Neque vero maritus in diem tantum debitor eſt dotis, ſed etiam ſub conditione, ſi matrimonium ſoluatur. Itaque priuſquam conditio euenerit, [4] nullo modo debitor eſſe intelligitur, [5] nec proinde poteſt ab eo facta ſolutio parere liberationem. Prius enim eſt, vt quis debitor ſit, quam vt liberetur, [6] potiuſque donationis iure cenſenda eſt præmatura illa dotis reſtitutio, [7] quæ donatio licet ab initio non valeat, inter coniuges, poteſt tamen confirmari morte, [8] Porrò donationis iure cenſeri non poſſet, ſi ex ea conſtitutione marito acquireretur liberatio: [9] Si tamen probetur ex ea reſtitutione, quæ conſtante matrimonio facta eſt, mulierem effectam eſſe locupletiorem, & quidem ita, vt ſoluti matrimonij tempore duret locupletior, verius & æquius eſt liberationem conualeſcere. [10] Sed probandi onus incumbet marito, eiúſve heredibus, aut aliis, qui pro marito dotem reſtituerint, [11] nec ſufficiet ab initio meliorem factam fuiſſe dotis conditionem, aut æquè totam & bonam, niſi talis duret: [12] quia liberatio, quæ in ipſo inſtanti ſolutionis fieri non poteſt, pendet neceſſario ex futuro euentus. [13] Diuerſum eſt, ſi reſtitutio doris fiat conſtante matrimonio, ex cauſa neceſſaria, [14] tunc enim liberatur maritus, ſi caſu fortuito dos penes mulierem perierit, quamuis non item ſi maritus reſtituerit perditurę. [15] *Ita tractatum & concluſum eſt*, licet non pronunciatum in cauſa Ludonici Geneuois, & Antonij Perret, 12. Cal. April. 1596.

1 Niſi ex certis cauſis, de quibus *in l. quamuis* 20. *D. ſolut. matrim.*

2 Ex præſumptione *l. ſi cum dotem* 21. *§. transgrediamur, eod. tit.*

3 *L. vnic. C. hoc tit.*

4 Licet contra crediderit Aret. *ad l. quod certa die* 70. *de ſolut.*

5 *L. cedere diem* 213. *de verb. ſign.*

6 *L. ſtipulatio iſta* 38. *§. inter, de verb. obl.*

7 *Ex reg. l. donari* 82. *de reg. iur. l. donari* 29. *de donat.*

8 *L. cum hic ſtatus* 32. *in princ. & §. ſive autem, & paſſ. D. de don. int. vir. & vxor.*

9 Cum donare ſit perdere, *L. ſi filiusfamilias* 7. *D. de don.* liberari vero ſit acquirere, *l. ſi pupilli* 66. *in fin. D. de ſolut. l. ſi species* 11. *D. de acceptilat.*

10 Ex traditis per Bart. & alios poſt *gloſſ. ad l.* 2. *D. ſolut. matrim. l. Titio* 48. *C. de ſolut.*

11 Cum ſit hoc fundamentum exceptionis mariti, aut heredum ipſius, *arg. l. prædiorum* 10. *cum ibi not. C. de præd. minor.*

12 quia nec videtur factum, quod non durat factum, vulg. *leg. ſi pro parte* 10. *§. verſum, D. de in rem verſ.*

13 *L. qui res* 98. *§. rem autem, & § Aream D. de ſolut.*

14 Vt in caſibus, de quibus *in d. l. quamuis.*

15 Ioan. Campeg. *in tract. de dote. q.* 13. *per tot.* poſt gloſſ. & Bart. *in d. l. ſi cum dotem* 22. *§.* 1. *ſolut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dotis ſolutio facta conſtante matrimonio, mulieri, quæ vidua vulgo credebatur, liberat ſoluentem.

QVid tamen, ſi mulier tanquam vidua dotem repetat à proximis agnatis mariti, quaſi heredibus, aut à mariti debitoribus,

debitoribus, penes quos dotalis pecunia fuit, & ad quos dotis pro marito reſtituendæ onus pertinuit. Rectè facta ſolutio, dotiſque reſtitutio videbitur, [1] nec ſi ex poſtfacto appareat, eo adhuc tempore maritum in humanis fuiſſe, reſtituetur obligatio, quæ ſemel fuit extincta: [2] ſufficit enim nihil poſſe imputari ei, qui ſoluit, [3] ſiue dolo malo, ſiue per facti errorem probabilem, [4] mulier dotem petens mariti mortem mentita proponatur. Quamquam dolo interueniente apetitus eſt mulieri ſuccurri non oportere. [5] Præſertim cum abſente marito, qui mortuus putabatur, exacta dos non poſſit videri recidiſſe in poteſtatem mariti, qua potiſſimum ratione placuit, non poſſe dotem conſtante matrimonio reſtitui mulieri, quæ ita facilè fieret indotata. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt hoc caſu tantum proſit bona fides, quantum veritas ipſa, quia lex non eſt impedimento, *arg. l. bona fides* 136. *de reg. iur.* iunct. *leg.* 3. §. 1. *ad SC. Macedon.*

2 Semel enim extincta in totum obligatio nunquam reuiuiſcit.

3 Et quem prætor ipſe eodem errore deceptus potuit cogere ad ſolutionem, *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem*, D. *quæ in fraud. cred.* iunct. *l.* 7. §. 1. *D. de minor.*

4 *Vt in l. cum mater* 28. D. *de inoff. teſt. l. vlt.* D. *de her. inſt.*

5 Cum deceptis mulieribus ſuccurri oporteat, non autem decipientibus, *l.* 2. § *ſed ita demum, l. decipiendi* 30. *ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Dotis debitor, qui mulieri dotem ſoluit conſtante matrimonio iubente iudice ſecurus eſt, licet mulier dotem perdiderit, nec maritus ſit ſoluēdo.

IVdex à nupta muliere aditus, vt dos ſibi conſtante matrimonio per debitorem ſolueretur, [1] pro muliere pronunciauerat, quamuis debitor dotis mariti iam tum ſuſpecti paupertatem allegaret. Mulier acceptam dotem malè conſumpſerat, & ita cœperat eſſe indotata. Si poſtea ſoluto matrimonio velit in integrum reſtitui ad appellandum, non eſt audienda, cum de alio, quam de ſe conqueri non poſſit, [2] nec cauſa vlla eſt, propter quam imputare debeamus ei, qui dotem coactus & bona fide ſoluit, [3] cur non aduerſus imperitiam aut iniuriam iudicis ſibi proſpexerit per appellationem, cum ſolus auctore iudice liberationem ſibi acquirere potuerit, qui parere habuit neceſſe. [4] In eoque melior illius conditio eſt, quam eius, qui conſtante matrimonio emerit pignus dotale. Ille enim non habuit neceſſe emere, huic vero neceſſe fuit ſoluere iudice ſic iubente. [5] Quid tamen ſi probet mulier adactā ſe verberibus aut minis mariti, vt dotem peteret conſtante matrimonio, & maritus non ſit ſoluendo? Adhuc dicendum eſt, non debere id nocere tertio probabiliter ignoranti ea, quæ inter virum & vxorem domi gerebantur. [6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nullo enim colore peteretur & dotis reſtitutio contra maritum conſtante matrimonio, *l. vbi adhuc* 29. C. *de iur. dot.*

2 Non enim per omnia ſimilis eſt mulier minori, *l. vlt. in princ.* D. *ad SC. Velleian.* Nam minori ſufficit, vt læſus ſit a ſeipſo & ſua facilitate, *l. præfecti* 17. *& paſſ.* D. *de minori.*

3 *L. quod autem* 6. § *apud Labeonem*, D. *quæ in fraud. cred.*

4 *L. non videntur* 167. §. *qui iuſſu, de reg. iur.* Text eſt elegans *in l. ait prætor* 6 § *permittitur*, D. *de minor. l. ſi ſtipulatus* 81. §. *de ſolut.*

5 *L. quod ſi minor* 24. §. *reſtitutio, eod. tit.*

6 *L. quod ſi ego* 4. *l. bona fide* 27, D. *ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIV.

Si ſoluto matrimonio mulier reliquam dotem petat, videtur adprobare alias ſolutiones conſtante matrimonio male factas, nec poteſt in integrum reſtitui, multo minus heres eius.

MVlier, cui pars dotis male ſoluta fuerat conſtante matrimonio, [1] ſi reliquam dotem petat matrimonio iam ſoluto, videtur adprobare præcedentes ſolutiones, [2] nec amplius petere poteſt eam dotis partem, quaſi malè ſolutam. [3] Adeo, vt nec audienda ſit, ſi tanquam læſa in integrum reſtitui velit: [4] liberum enim illi fuit dotis ſuæ conditionem ſoluto matrimonio facere deteriorem. [5] Igitur heredi eius multo minus competeret reſtitutio, quia licet heredis & defuncti eadem ratio conſtitui ſoleat, [6] hac tamen parte longe fauorabilior eſt perſona mulieris, propter quam tot priuilegia doti conceſſa ſunt, [7] ne mulier maneat indotata, quæ res publicam offenderet vtilitatem, [8] quàm heredis, in cuius perſona nec dos vlla eſſe intelligitur. [9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim poteſt regulariter dos ſolui & reſtitui conſtante matrimonio, *l. vnic.* C. *hoc tit.*

2 Nam qui petit aut accipit aliquid pro reſta, vt locupletior, intelligitur generaliter debitum redimere integrum, & paciſci de non petendo, Caſtr. *ad l. ſi ex pluribus*, vbi *gloſſ.* D. *ſolut.*

3 Quia ſolutio etiam male facta conualeſcit per ratihabitionem, *l. ſolutam* 49. *verſ. ratam*, D. *eod.*

4 Vt dixi *Defin. præced. num.* 2.

5 Non tamen antea, *l. Attilicinus* 17. D. *de pact. dot.* iunct. *l. ſi quando* 25. §. *generaliter*, C. *de inoff. teſt.*

6 Maximè verò in iure petendæ reſtitutionis in integrum, *l. nec ſolum* 6. D. *de in integr. reſt. l. Pannonius* 86. D. *de acquir. her.*

7 *Notat in l.* 1. C. *de priuileg. dot. l. aſſiduis* 12. C. *qui potior. in pign. hab.*

8 *L.* 1. *vbi not.* D. *ſolut. matrim l. intereſt* 18. D. *de reb. auct. iud. poſſid. l.* 2. D. *de iur. dot.*

9 quia non poteſt dos eſſe ſine matrimonio, *l.* 3. D. *de iur. dot.*

TIT. XIV.

NE FIDEIVSS. DOT. dentur.

DEFINITIO I.

Datio fideiuſſoris pro dote non valet, neque confirmatur iuramento.

FIDEIVSSOREM pro dote, ſiue conſeruanda, ſiue reſtituenda vxori à marito, patréve eius dari optima ratione prohibitum eſt, ne cui credendam ſe mulier exiſtimauit, eius fidem dotis nomine ſuſpectam habere videatur, [1] neve facilius perfidiæ occaſio inter coniuges generetur, quorum concordia dotis potius vinculo retineri debeat. [2] Ergo ſi fideiuſſor ex hac cauſa datus ſit iuriſiurandi quidem, quod citra diſpendium ſalutis æternæ ſeruari poteſt, impetranda erit venia, [3] ſed in integrum reſtitutio, quaſi firmato per iuſiurandum contractu [4] non erit neceſſaria, cum aduerſus iuſtam legis prohibitionem non niſi perperam contrahi potuerit, [5] ne alioqui eueniat, vt priuatorum pactionibus iuri publico derogetur. [6] Non enim huiuſmodi fideiuſſiones ideo prohibitæ ſunt, quod antea præſtari eas neceſſe eſſet, [7] ſed, vt quæ olim à volentibus præſtabantur, hodie nec ab eo, qui velit, præſtari poſſint. [8] *Sic dic.*

1 *L.* 1. *&* 2. C. *hoc tit.* [quas tamen nonnulli ſic accipiunt, vt non cogatur maritus fideiuſſorem dotis dare ſi nolit, ſed non vt prohibeatur dare ſi velit, ſed male.]

2 quæ concordia maximè inter coniuges ſeruanda eſt, adeo vt etiam potior eius ratio haberi debeat, quam patriæ poteſtatis, *leg.* 1. §. *vlt. de liber. exhib.* Aliud eſt in dote ſoluenda. Guid Pap. *ſing.* 41.

3 Alioqui inuiolabiliter ſeruari debet, ne periurium incurratur, *cap. cum contingat & c. debitores, Extr. de iureiur. Auth. ſacramenta puberum*, C. *ſi aduerſ. vend.*

4 Aliquando enim iuſiurandum prodeſt ad firmandum contractum, qui alioquin non valeret, & eo caſu neceſſaria eſt reſtitutio, quando autem prodeſt, duntaxat ad inducendam exceptionem periurij, & tunc ſufficiet impetrare abſolutionem *Not. in cap. quamuis pactum, de pact in* 6. *& ad d. Auth. ſacramenta*, Bart. *in leg. ſi quis pro eo, de fideiuſſ.* Guid. Pap. *q.* 350.

5 *L. non dubium* 5. *in fin.* C. *de legib. l. ſi quis inquilinos* 112. §. *vlt. de legat.* 1. *l.* 7. §. *& generaliter*, D. *de pact.*

6 quod fieri nunquam poteſt, *l. ius publicum* 38. *eod. tit. de pact. leg. tit.*

vlt.D. de ſuis & legit. Bart. *ad d.l. 1. & 2.C.hoc tit.* quamuis contra ſentiat Didac.*in dict.cap.quamuis pactum, in ſecund.part. relect.§.2. n. 9.*vbi dicit communem[Adde Ioſephum Ludouicum *Deciſ.Peruſ.57.* vbi tenet affirmatiuam contra Bart.*ad l.ſi quis pro eo, 7.De fideiuſſ.*]

7 Nulla enim iuris parte ita cautum reperitur, vt fideiuſſores dotium dari olim deberent, quod nec fieri potuiſſet, quia libertas matrimoniorum valde conſtringeretur, quia multis facilius eſſet vxorem nolle ducere, quam aut ducere ſine dote, aut dotis fideiuſſorem inuenire, *l.2.§.ſed ſi dubitetur, D.de iudic.* [Solent tamen huius tituli leges limitari ſi matrimonium contractum ſit cum viro ab initio inope, quòd hoc caſu non poſſit peti aſſecuratio dotis. Andrea.*lib. 2. Obſeruat.c.48.* Item ſi quis principaliter ſe obligauerit cum marito tanquam correus debendi. Gayll.*ibid.n.23.* Specul.*in tit. de donat.int. vir. & vxor §.1.verb. illud quoque*, ſcilicet omnes communi periculo dotem recipiãt atque ita fient correi debendi, vt ait ibi Specul. Iunge *Petr.de Rauenn. ſing.606.* Bart.*in l.3.C.de dot.caut.non numer. & in §.eſt quoque.Nouell.22.de nupt. & ad l.quamuis 45.D.de ſolut. & ad l.24.D.de re iud.* Vide *l.vnic.C.Theod.hoc tit.* Sanè ſi ante ſponſalia vel in ſponſalibus ipſis conuenerit, vt dotis fideiuſſor detur à futuro marito, cui alioquin nec dos nec mulier traderetur: nihil cauſæ eſt cur non debeat valere fideiuſſio. Ne alioqui decipiatur, qui non aliter fuit contracturus, *arg.l.vlt C.de pact.int.empt. & vend.l. 5.§.pen. D. de dol, mal.except.* Idque demonſtrat ratio ipſa poſita *in l.2. C.hoc tit.* Iunge *l.7.in prin.:D.de except.* ibi, *Mariti fideiuſſor poſt ſolutum matrimonium datus*, licet poſtrema hæc verba mihi valde ſint ſuſpecta ne ſint interpretis.]

8 Et ideo conceptus eſt titulus negatiuè & prohibitiuè, vt appareat legis prohibitionem hoc caſu reſiſtere contractui, quo caſu contractus non poteſt firmari iuramento, [Bart.*ad hunc tit.* communiter approbatur. Alio tamen iure vtimur, vt dicam *Deſin.4.§.n.3*]

DEFINITIO II.

Maritus poteſt & debet dare fideiuſſorem pro pecunia non dotali, ſi eam exigat, etiam muliere conſentiente.

Filiusfamilias conſentientis vxoris nomine conueniebat debitores eius pecuniæ, quæ mulieri conſtante matrimonio extra dotis cauſam obuenerat. Cum illi ſolutionem recuſarent, niſi maritus ſatiſdaret rem mulieri ſaluam fore, Maritus autem diceret nihil eorum intereſſe, eum ſoluẽtes mulieri creditrici, aut cui ipſe vellet liberationẽ, omnimodo eſſent conſecuturi. [1] Senatus æquiſſimè putauit faciendum, vt mulieri cautum eſſet eius pecuniæ nomine, nec prius ad ſolutionem vrgeri debitores poſſent, quam ipſa oſtenderet, qua ratione in rem ſuam vtiliter impendi pecunia poſſet, vel mariti pater aut alius idoneus fideiuſſor ſe in eam rem pro marito obligaſſet: id ſi fieri non poſſet deponendam pecuniam penes ſequeſtrem virum probum, per cuius manus eius pecuniæ vſuras mulier perciperet, ſicut & in dote fieri ſolet, cum priuſquam ſoluatur inopia mariti ſuperuenit. [2] Nec quod fideiuſſores dotium dari prohibitum eſt, ad rem pertinet. Eſt enim hac parte diuerſa cauſa dotis & rerum, quæ dotales non ſunt, quippe in quibus nihil omnino iuris maritus habeat, [4] & quas mulieri ſaluas conſeruari potiſſimum publicè interſit, adeoque debitorum, qui malè perdita pecunia ſoluto quandocunque matrimonio iterum à muliere conueniri poſſent, ſi mulieris conſenſum occulto mariti dolo, metúve extortum appareret. [5] Plus enim iuris habet maritus ad exigendam pecuniam dotalem, etiam inuita muliere, quæ dotem dando ſemel conſenſit, [6] quam ad accipiendam ſolutionem pecuniæ paraphernalis, muliere licet conſentiente: quia conſenſus qui ex parte mulieris interuenit cum dat dotem, non æquè ſuſpectus eſt atque is, qui conſtante matrimonio præſtatur. [7] Mihi tamen videbatur Senatuſconſultum hoc magis æquitati, quam iuris rationi conuenire, niſi perſona mariti ſuſpecta eſſe proponatur, [8] *Ita Senatus* in cauſa Filliard & Franciſci Pellin Procuratoris, contra D.Trollier, 13. Cal.Ian.1594.

1 *L.vlt.D.de iur.dot.l.vero procuratori, 12.D.de ſolut.*

2 Nam & ad mariti patrem, qui filium in poteſtate habeat præſumitur pecunia perueniſſe *l.ſi cum dotem.22.§.transgrediamur, D.ſolut. matrim.* Ideoque cogitur pater ſe ſuaque obligare pro dote filij, Bart. *l.ex nulla.de iud.* at non æquè tamen pro pecunia paraphernali aut aduentitia.

3 *Cap.per veſtras, Extr. de don.int.vir.& vxor.*

4 Nempe ſuo iure. Nam conſentiente muliere habet, *l. hac lege, 9.C.de pact.conuent.*

5 *Ex not.in l.1.§.quæ onerandæ, D.quar.rer.act.non dat.*

6 *L.dote, 9.C.de rei vindic.*

7 *d.§.quæ onerandæ, l.pen.de furt.*

8 Et hoc iure paſſim vtuntur in Gallia, vt mulier, quæ conſtante matrimonio conſenſit, nunquam reſtituatur.

DEFINITIO III.

Non tenetur maritus cauere debitori dotis, cui poteſt imputari cur dotem ſine cautione marito ſuſpecto promiſerit.

Mulieris debitor, qui eius nubentis nomine dotem promiſit viro, iam tum facultatibus ſuſpecto petere non poteſt, vt dotis gratia melius caueatur ſiue datis in eam rem fideiuſſoribus, ſiue pignoribus melioribus. [1] Nam præter id quod fideiuſſorem ex hac cauſa dari nominatim lege prohibitum eſt, [2] quamuis non etiam pignora: [3] Illud tamen in propoſito dandis quoque pignoribus obſtat, quod non dotis aut mulieris, ſed ipſius debitoris periculo futurum ſit, ſi maritus minus idoneus reperiatur. [4] Imputare namque ſibi debet, quod tali viro promiſerit, nec ſibi melius cauerit, ſi non ipſa mulier ſibi virum elegit, [5] quo ſanè caſu ſecurus eſt debitor, qui non, niſi mandante muliere, & ex neceſſitate dotem promiſit. [6] Solâque illa ſupereſſe poteſt quæſtio, an mulier agere poſſit ad dotem in tuto collocandam, cum ei nupſit, qui iam inde ab ipſo cõtracti matrimonij tempore fuit non ſoluendo; *Ita Senatus* ex tempore, contra procuratorem Ioannem Treyuet, 3. Cal.Maij, 1595.

1 Qui duo ſunt modi idoneè cauendi, *l.ſi mandat. 9. §. vlt. D, mand.l.5.§.addict.D.de fideic.libert.*

2 *L.1.& 2.C.hoc tit.*

3 Minus tamen dare pignora, quam fideiuſſorem, ideoque dicitur ſatiſdare, qui dat fideiuſſorem, non etiam is qui dat pignus, *l.1.* vbi ſcripſi in Rationalibus, *D.qui ſatiſd.cog.*

4 Niſi proponas promiſſam fuiſſe marito dotem per delegationem: nam qui delegatur, is omnimodo à priore creditore liberatur, *l. 1.dolis in paſſ. D.de donat.& deleg.*

5 *Arg.l.3.§.illud ſciendum, & ſeq.D.de ſeparat.*

6 Cum etiam inuitus debitor cedi, & in dotem dari poſſit. *l.1.C. de nouat.l.ſi debitor.80.& 83.D.de iur.dot.*

7 De qua quæſtione vide Bart.ad *l.ſi conſtante, 24.D.ſolut.matrim.* [vbi concludit non eſſe hoc caſu locum aſſecurationi. Ideoque nimirum placet interpretibus fideiuſſorem dotis dari poſſe in hac ſpecie. Sed mulieri non debitori, & tum demum cùm dos periculo mulieris eſt, non debitoris, vt dixi *Deſin.1.num 7.§.* ex Andr.Gayll.*li.2.cap.84.*]

DEFINITIO IV.

Licet dotium fideiuſſores dari non poſſint, dos tamen quantum fieri poteſt in tuto collocanda eſt.

Dotium fideiuſſores dari lege prohibitum eſt, ne perfidiæ ſuſpicionis inter coniuges naſcatur occaſio, [1] adeo vt nec deſint, qui putent, fideiuſſorem dotis nomine acceptũ ne ex iureiurando quidem ſuo obligari, quaſi præſtito contra leges: [2] ſed tamen receptius, vt iurata fideiuſſio obliget fideiuſſorem. [3] Neque tamen ideo conſequens eſt, vt dotis fideiuſſor à muliere peti poſſit, ſi non vltro offeratur, inſpecta ſcilicet iuris ciuilis ratione: [4] ſed tamen cum vſu quotidiano compertum ſit, dotes pleraſque ex maritorum, ſiue præſenti ſiue ſuperueniente inopia periclitari. [5] Senatus noſter putauit ad publicam vtilitatem, iudicúmque omnium officium maxime pertinere, vt quoties de dote agitur, quantum fieri poteſt in tuto res collocetur, [6] eóque nomine idonea cautio præſtetur, [7] nimirum ſi cautionem petat is, qui ex neceſſitate dotem ſoluere debeat, vt puta pater, patríſve heres, aut debitor, quiſquis ille ſit: [8] Ipſa enim mulier ſanè cautionem petere non poteſt, quæ ſe ipſam viro credidit, licet [9] quam maximè ipſius interſit dotem ſaluam eſſe. [10] Itaque plus iuris habet hoc caſu alius ex perſona mulieris, quam ipſa mulier. [11] An quia futurum ſit, vt dotem ſemel ſolutam iterum ſoluere cogatur is, qui ſemel bene ſoluit, licet inopi marito; Minimè. [12] Nec enim ſemel quæſita liberatio ex poſtfacto tolli poteſt: [13] Neque eſt, quod quicquam imputetur ei, qui ſol-

uit

uit marito ius habenti dotis exigendæ, [14] niſi proponas patrem ad cuius ſanè officium pertinet, vt ſicut dotare filiam cogitur, [15] & ita locupletem, idoneúmque maritum ei quærere teneatur. [16] Cæterum patris heres aut debitor, ſiue frater mulieris ille ſit, ſiue extraneus tutus eſt, ſi marito ſoluerit, quamuis iam egeno, cum nec adminiſtrator ſit mulieris, [17] nec eius procurator, [18] vt cogatur petere aſſecurationem, quam mulier ipſa petere, marito vergente ad inopiam, & poteſt, & debet, [19] ſed quia, vt dixi, publicè intereſt dotes mulieribus ſaluas eſſe. [20] Honeſtius tamen, ſicut & tutius videtur pignoribus quam fideiuſſoribus in eam rem caueri, [21] cum dici ſoleat plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonã. [22] Cui conſequens eſt, vt neque fideiuſſorem dare teneatur maritus, qui eo tempere, quo dotem accipit, idoneas habet facultates, ex quibus mulieri ſatis cautum eſſe poſſit, [23] licet fieri queat, vt fiat pauperior. [24] Non idem eſt, ſi maritus contracti matrimonij tempore diues fuiſſe proponatur, ex poſtfacto autem lapſus facultatibus ante acceptam dotem. Etſi enim ſecuta quandocunque dotis numeratione ius pignoris mulieri quæſitum intelligi debeat à die promiſſionis: [25] tamen vbi euidens, iámque emergens amittendæ dotis periculum eſt, ex præſenti egeſtate mariti, æquius eſt mulieri conſuli per dotis retentionem, [26] quam pati, vt dotis retentio cum hypothecaria actione commutetur, [27] maximè cum mariti commodo aliter conſuli poſſit: [28] Sequeſtrata ſcilicet dote penes probum mercatorem, qui dotis vſuras marito præſtet ad ferenda matrimonij onera. [29] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Brondel Chirurgi, & Io. Paui, 4. Cal. April. 1597.

1 Verba ſunt *l. 2. C. hoc tit.*

2 Bart. *ad l. ſi quis pro eo. 6. D. de fideiuſſ. ex l. non dubium, 5. C. de legib. l. ſi quis inquilinos, 132. §. vlt. de legat. 1.*

3 Seraphinus de Seraph. ex communi noſtrorum ſententia *priu. 69. de priuil. iuram.* [Ioſeph. Ludouic. *Dec. Peruſ.* Didac. Couar. *in c. quamuis pactum, in 2. part. ſelect. §. 2. n. 9. vbi dicit communem.*]

4 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

5 Fiunt enim quotidie lites de dote in tuto collocanda, & vt loquuntur aſſecuranda, *ex l. ſi constante, 24. D. ſolut. matr. l. vbi adhuc, 29 C. de iur. dot.*

6 *Ex not. in l. 1. D. ſolut. mat. l. intereſt, 18. de reb. auct. iud. poſſid.*

7 Melius enim eſt intacta dotis iura ab initio ſeruare, quam poſt vulneratam dotis cauſam remedium quærere, *arg. l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſt.*

8 Iſti enim neceſſitate dotem ſoluere debent, *leg. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.*

9 *Ratio eſt d. l. 2. C. hoc tit.*

10 Vt facilius & commodius poſſit nubere, *Auth. ſed quamuis, vbi not. C. de rei vxor. act.*

11 Quod ſanè mirum eſt, quamuis non ſit nouum, vt ex alterius perſona quis conſequatur, quod ex ſua nõ poſſet, *l. 3. in fin. D. quæ res pign. l. ſi is qui duos, 29. de libertat. leg. cum hereditate 55. D. de acq. hered.*

12 Liberatur enim quiſquis ſoluit vero creditori, *l. ſolutam, 49. D. de ſolut.* Maritus autẽ eſt verus creditor dotis, *l. dote 9. C. de rei vind.*

13 *l. qui res 98. §. aream, de ſolut.*

14 Habet enim plus quam mandatum ad dotem exigendam, cum ſit dominus dotis, *d. l. dote,* eámque habeat in bonis, *l. quamuis, 65. D. de iur. dot. iunct. l. rem in bonis, D. de acq. rer. dom.*

15 *L. capite 18. de rit. nupt. l. vlt. D. de dot. promiſſ.*

16 Alioqui tenebitur filiam iterum dotare, vt notatur ſupradictis locis, *& in Auth. quod locum, C. de collat.*

17 Vt ei proſpicere debeat, quemodo deberet ſi eſſet mulieris curator, *vt in l. ſiue generalis, 61. D. de iur dot. l. cum poſt mortem, 43. §. 1. D. de admin. tut.*

18 Similis ratio eſt *in poſtulante. 44. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

19 *Ex l. vbi adhuc, 29. C. de iur. dot.*

20 *d. l. 1. ſolut. matr. d. l. intereſt 18. de reb. auct. iud. poſſid.*

21 Vtroque enim modo rectè ac vtiliter cauetur, *l. ſi mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addict. 8. D. de fideic. libert.*

22 *L. plus cautionis 25. de reg. iur.* de cuius tamen ſententia vide quæ alio loco ſcripſi.

23 *Arg. l. ſciendum. 15. D. qui ſatiſd. cog.*

24 Eſſet enim mali ominis expectare caſu & aduerſam fortunam mariti, *l. inter ſtipulantem, 83. §. ſacram. D. de verb. oblig. l. cum tale, 72. de cond. & demonſtr.*

25 *Ex l. 1. vbi notat. D. qui potior. in pign. hab.*

26 *Arg. l. ſi poſt perfectam, 24. C. de euict. l. 1. D. de pign.*

27 Eſt enim longè melius & commodius retinere, quam petere, *l. qui destinauit, 24. D. de rei vind. l. 3. D. de compenſ. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

28 Ad quem ſcilicet fructus dotis pertinere debent pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus, 20. C. de iur. dot. l. ſi ir qui, 56. § ibi dot. D. eod.*

29 *Iuxta cap. per veſtras, de don. int. vir. & vxor.*

TIT XV.

DE FVND. DOTAL.

DEFINITIO I.

De alienatione iurata bonorum dotalium facta per mulierem, an & quando reſcindi poſſit per reſtitutionem conſtante matrimonio.

BONORVM dotalium alienatio, licet iure ciuili prohibita ſit, [1] iuramento tamen confirmatur: [2] ſed facilis in integrum reſtitutio eſt impetrata abſolutione, [3] ſi cum maritali reuerentia, quæ metus præſumptionem inducit, qualiſcumque læſio concurrat, etiam intra dimidiam iuſti pretij. [4] Neque enim hoc ſolo læſa mulier videtur, ſi minore pretio vendiderit, [5] ſed & ſi in rem eius non ſit verſum pretium, puta ſi pro mariti debito venditio facta ſit. [6] Nam licet hoc caſu non ſit locus Velleiano, quia Senatuſconſultum ſuccurrit tantum mulieri, quæ pro alio ſe obligat, non item ei, quæ pro alieno debito res ſuas diſtrahit, [7] apertè tamen læditur, quæ pro re ad ſe nihil pertinente ſit pauperior. [8] Nec aliud erit, ſi venditio permittente iudice facta fuerit, [9] præſertim ſi marito poſtulante, aut poſtulationi vxoris ſubſcribente ea promiſſio impetrata ſit. [10] niſi cauſæ cognitio ſaltem ſummaria interuenerit, [11] in qua hoc potiſſimum verſabitur, an neceſſaria aliqua cauſa ſit, quæ fundi dotalis ſuadeat diſtractionem. Nam ex neceſſaria cauſa talis alienatio & olim valuit, & hodie valet? [12] vt puta ſi nec maritus nec mulier quicquam aliud habeant, vnde ſe ſuóſque alant. [13] Cæterum bonis dotalibus male diſtractis non eo minus poterit mulier ius ſuum perſequi, ſiue iure communi, [14] ſiue petita in integrum reſtitutione, quod matrimonium duret. Ipſius enim intereſt dotem habere, [15] licet fundi vendicatio non mulieri, [16] ſed marito competat. [17] Vtique enim maritus ipſe, qui vendidit, adeoque de euictione ſe obligauit agere non poteſt, [18] nec reſtitutionem ex alia cauſa implorare, quam ſi læſio immodica & vltra dimidiam iuſti pretij interueniſſe probetur. [19] Mulieri autem facilius reſtitutio conceditur, & quia prohibitione legis nititur, [20] & quod maritali reuerentia vendere coacta videatur. [21] Si tamen maritus ſit locuples, qui aliunde onera matrimonij ferre commodè poſſit, [22] difficilius eſt, vt conſtante matrimonio fundus emptori auferatur, magiſque eſt, vt tamdiu penes eum remanere debeat, quamdiu penes maritum fuiſſet, ſi ipſe non vendidiſſet, [23] quamuis interim cauſa reſtitutionis exerceri non male poſſit. [24] Non idem eſt ſi maritus laboret inopia, ſiue à tempore contracti matrimonij ea inopia ſuperuenerit, ſiue ab initio iam ille inops fuerit. Datur enim vtroque caſu mulieri vindicatio, etiam durante matrimonio, ſi ipſa non vendiderit. [25] Eadem igitur ratione & reſtitutio in integrum ſi male ipſa vendiderit, vt habeat ex quo ſe & ſuos alat. [26] Nam & hoc caſu reſtitui poſſet, ſi marito res proprias & pro dote obligatas vendenti conſenſiſſet. [27] Ideoque & ex hac cauſa condemnari debet emptor, vt fructus, quos poſt litem conteſtatam percepit ex re dotali, ipſi etiam mulieri reſtituat, conſtante licet matrimonio. [28] *Ita Senatus* pro Ioanna Ioly vxore Iani Mignon, contra heredes Petri Gleyron, 1[illegible] Cal. Mart. 1593.

1 *L. vnic. §. cum lex Iulia, C. de rei vxor. act. l. 1. & paſſ. D. & C. hoc tit.*

2 *Cap. cum contingat extr. de iureiur.*

3 Quæ ſanè omnimodo neceſſaria eſt, cum poſſit iuſiurandum ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, *d. c. cum contingat. & paſſ. eod. tit. de iureiur.* Datur autem apud nos hæc reſtitutio, quia mulier eadem facilitate iurare intelligitur, qua & contrahit. Vnde, quod iure ciuili tale iuramentum nullius eſſet momenti hoc caſu, *l. 5. in fin. C. de legib. l. ſi quis inquilinos 132. §. vlt. de leg. 1.*

4 *Arg. l. 1. §. quæ onerandæ,* vbi DD. *quar. rer. act. non dat. d. pen. id ſunt.*

5 *L. ſi*

5 *L. ſi res 12.§.1.C.de iur.dot.*

6 *Tot.tit.C.de vxor.pro marit.*

7 *L.nec intereſt 5.iunct.l.prœc.C.ad SC.Velleian.l.4.in fin.C.eod.*

8 *Arg.l.vir vxori 17.§.vlt.eod.tit.*

9 Nam nec iudici liberum eſt permittere diſtractionem bonorum dotalium ſine cauſa, vt nec bonorum minoris, *l.5.§.ſi as alienum D.de reb.eor qui ſub tutel.*

10 Quaſi voluntate mulieris per maritum in fraudem ipſius mulieris conquiſita, *vt in l.2. C.de reb.alien.non alienand.*

11 Ita vt non poſſit dici obreptum aut ſubreptum Iudici, alioqui non valet quod actum eſt, *d.l.5.§.ceu.de reb.eor.*

12 L.1.D.*hoc tit.l.alienatione 13. D.famil.erciſc.*

13 *L.ſi cum dotem 22.§.ſi maritus,ad fin.D.ſolut.matr.l.quamuis 20. eod.tit.*

14 Si iuſiurandum mulieris non interuenerit, quo caſu venditio fundi dotalis ipſo iure non valet, vt dixi *n.1.*

15 *L.ſeruo legato 69.§.ſtellator de leg.1.l.pater filiæ 71.D.de euict.*

16 Niſi ſoluto demum matrimonio, *l.in rebus 30.C.de iur.dot.*

17 *L.dote 9.D. de rei vind.*

18 quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, *vulg.leg.vindicantem 17.D.de euict.l.venditrici 31. Cod. de reb. alien.non alienand.*

19 Condictione *ex l.2.C.de reſcind.vend.*

20 *d.§.& cum lex Iulia.iunct. l.vlt.Cod.de reb.alien.non alien.l.1.& ubiq. tit.D.& C.*

21 *d.l.§.quæ onerandæ, D.quar.rer.act.non dat.*

22 Quo caſu non eſt locus remedio, *l.vbi adhuc 30 .C.de iur. dot.*

23 *Arg.d.l.in rebus,& l.peto 69.§. prædium,de leg.2.*

24 Dilat. tantum executione iudicati in tempus ſoluti matrimonij, *arg.l.in lege Aquil.40.in fin.D.ad l.Aquil.*

25 *d.l.vbi adhuc C.de iur.dot.*

26 Nec enim nouum eſt, vt mulieri etiam pro re dotali detur reſtitutio in integrum, conſtante quoque matrimonio, dum id ſine mariti iniuria fiat, *l.Titia D.de iur.dot.*

27 Si modo non ſupereſſet in bonis mariti, vnde ſatisfieri pro dote poſſet *l.iubemus 21.C.ad SC.Velleian.c.peruenit.Ex.r.de empt.& vend.*

28 quia fructus dotis hoc caſu non ad maritum pertinent, ſed ad mulierem, ad ſe ſuámque familiam alendam, *d.l.vbi adhuc.*

DEFINITIO II.

De alienatione bonorum paraphernalium, in quo læſio interuenit.

QVod ſi bonorum paraphernalium aut aduentitiorum facta venditio ſit, eſt quidem illa validior, quia & citra iuſiurandum valet,[1] cum nulla lege prohibita ſit,[2] ſed tamen ſi læſio interueniat enormis, vt vocant, & immodica,[3] perinde mulier in integrum reſtituetur ad venditionem omnimodo reſcindendam, ita vt nec ſupplendi iuſti pretij electio emptori detur,[4] propter concurrentem metum reuerentialem, qui hactenus ſaltem prodeſſe mulieri debet,[5] quamuis nec mariti minas probet nec verbera.[6] Nam ſi quid horum præterea interuenerit, locus eſt reſtitutioni ex edicto, De eo quod vi metúve cauſa:[7] licet nec læſio vlla adſit in pretio, nec dolum, qui ex vi facta metúve illato colligitur, emptor vllo modo participauerit. Imo nec emptori prodeſt, ſi probet ſolicitatum ſe à muliere etiam abſente marito, vt ab ea emeret,[8] ſi modo probet illa ſe vapulaſſe, vt emptorem ſolicitaret: quoniam quidquid per vim aut metum geſtum eſt, totum id irritum haberi debet.[9] Denique ſufficit in eo læſam eſſe mulierem, quod inuita vendidit,[10] licet nec in pretio decepta ſit, nec malè conſumpta, aut in inopis mariti rem verſa fuerit pecunia.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Habet enim mulier liberam iſtiuſmodi bonorum adminiſtrationem, at non etiam maritus, niſi muliere conſentiente, *l.hac lege 8. C.de pact.conuent.tam ſup.dot.l.maritus 21.C.de proc.*

2 Lex enim Iulia, itémque Iuſtiniani *in l.vnic.C.de rei vxor.act.* de ſolo dotali fundo locuta eſt.

3 Id eſt, vltra dimidiam iuſti pretij, *vt in l.2.l.ſi voluntate 8.C.de reſcind.vend.*

4 quæ alioqui danda eſſet, *ex d.l.2.& d.l.ſi voluntate.*

5 *Arg.l.1.§.quæ onerandæ,* vbi notat *D.quar.rer.act.non dat.l.pen.D. de furt.* Imo ſi præterea illud concurrat, vt venditio facta ſit contra Velleianum, puta pro marito aut alio quolibet, cuius creditoribus ſatisfieri ex pretio debeat, non erit neceſſaria mulieri reſtitutio, ſed poterit rectè rem vendicare, & aduerſus exceptionem rei venditæ & traditæ obiicere replicationem Velleiani, *l. vlt.§.item ſi mulier.D.ad Velleian.* ſcilicet quia hoc caſu non tranſit dominium in emptorem. Caſtr. *ad Auth.ſi qua mulier. C.eod.* Nec intereſt an agat mulier contra emptorem, an contra alium qui ab ipſo emptore poſteà bona fide emerit, *d.l.vlt.§.1. Ita Senatus* in cauſa, de qua *Defin.27. ad SC.Velleian.*

6 quæ tamen probari oportet, ſi enormis & immodica læſio interuenerit. Nunquam enim ſolus reuerentialis metus ſufficit, nec ſi læſio modica concurrat, *l.ad inuidiam 6.*vbi Bart. *C.de his quæ vi metuſve cauſ.*

7 quia quod vi metúve cauſa geſtum eſt, nunquam ratum habet prætor. *l.ſi mulier 21.§.1.& paſſ.D.ill. tit.*

8 Verba namque edicti concepta ſunt in rem, non in perſonam, *leg.metum 9.§.animaduertendum,l item ſi cum 14.§.in hac actione,eod.tit.*

9 Quamuis dici ſoleat, deceptis, non decipientibus mulieribus ſubueniri oportere, *l.2.§.ſed ita demum, l. bona fide 27.l.ſi decipiendi 30.D.ad SC.Velleian.*

10 *d.l.ſi mulier 21.§.1.*

11 Nemo enim rem ſuam inuitus vendere cogendus eſt. *leg. fundus 30. D.famil.erciſc.l.non enim 9.D.rer.amot.* vt nec emere alienam, *leg.nec emere 16. C.de iur.delib.* Iunge *l.ſi res 12.§.1. D.de iur.dot. l.& eleganter 7.in princ.de dolo.*

12 quibus tamen caſibus maior ſubeſſet æquitas reſtitutionis, vt dixi *Def.præc.n.5.6.7.8.*

DEFINITIO III.

Mulier non poteſt reſtitui aduerſus venditionem fundi dotalis, factam auctoritate Iudicis, pro alimentis præſtitis, marito in carceres ea poſtulante detruſo.

MVlier, quæ ad improbos ſupra modum ſæuientis mariti mores coërcendos à Iudice impetrauit, vt detruderetur ille in carceres,[1] ex eaque cauſa, cum ſoluendo ipſe non eſſet, alimentorum ſumptus ab eo factos de ſuo ſoluere condemnata eſt, ſi fundi dotalis venditionem ob id pati coacta ſit, fruſtra poſtea, ſiue conſtante, ſiue ſoluto matrimonio, petet in integrum reſtitutionem?[2] eo ſolo prætextu, quod ita fiat indotata,[3] nec in eius rem verſum videatur quod prauo rixoſóque marito exhibendo ſit male impenſum:[4] ſibi enim imputet ſuámve aut ſtultitiam aut infelicitatem accuſet, quod ei nupſerit.[5] Nam ipſi emptori, qui bona fide acceſſit ad publicam venditionem auctoritate Iudicis permiſſam, quid obſecro imputari poteſt, vt ob illorum coniugum rixas moréſque pauperior fieri debeat?[6] At cur mulieri permittamus factam venditionem reſcindere, quam ne fieret, non potuit impedire?[7] Idem multo magis admittendum eſt, ſi mariti bona, quæ pro mulieris dote obligata erant, diſtracta proponantur: facilius enim eſt, vt dotalem hypothecam perdat mulier, quam proprietatem ipſam bonorum dotalium:[8] idque procedit indubitatius, ſi proponas, mulierem ipſam, cum bona obligata non inuenirent emptorem, ac ne viliore pretio diſtraherentur, ſibi amicoque, vt fit, eligendo comparaſſe,[9] poſteaque extraneum in ſuum locum eodem pretio ſubſtituiſſe. Nam licet dici ſoleat, emptoris, & eius, quem emptor intra tempus conſtitutum in amicum elegerit, perſonam eamdem intelligi, eodemque iure cenſeri electum, ac ſi primum & ſolus emiſſet:[10] negari tamen non poteſt, quin, & quo inſtanti mulier emit, ſibique dotaliũ pignorum dominium acquiſiit, pignoris ius amiſerit, quia rem factam ſuam retinere ſibi obligatam non potuit.[11] Nec quod poſtea dominium illud à ſe abdicauit, facere poteſt, vt ſemel extincta pignoris obligatio reuiuiſcat, cum ea alienatio non anteriorem & neceſſariam cauſam habeat,[12] ſed planè liberam & voluntariam.[13] Ideo autem agimus de re dotis nomine obligata, quia rem ipſam dotalem, quæ reuera eſt mulieris, licet in mariti bonis eſſe dicatur,[14] mulier ipſa emere non poteſt,[15] niſi vno illo caſu, quo ſuam habere deſierit, vtpota ſi cum res illa viliſſimo prius pretio diſtracta eſſet, mulier à Iudice impetrauit ex iuſta aliqua cauſa, vt iterum diſtraheretur.[16] Dominium enim quod per primam venditionem à muliere abſceſſerat, nihil prohibet ad eam recurrere ex noua emptione.[17] Quo caſu tanto minus actio mulieri supereſſe debet in eum, quem ſubinde in locum ſuum ſubſtituerit:[18] cum de ſeipſa conqueri potius debeat, nec poſſit dicere factam à ſe venditionem bonorum dotalium, quando ſublata per priorem venditionem dotis cauſa deſierint eſſe dotalia,[19] tametſi tum adhuc matrimonium conſtaret:[20] *Ita Senatus* pro Claudio Goteland contra Gabrielam Sermier, 7.Id.Dec.1593.

1 Non enim ferendum eſt, vt ſupra modum maritus in vxorem ſæuiat, cui nec in ſeruos dotales ſæuire licet, *l. ſi conſtante 24. §. ſi maritus, D.ſolut.matrim.*

2 Non enim læditur qui iure communi vtitur, *l.vlt.C.de in integr.reſt.minor.* nec alienationis prohibitio includit neceſſariam alienationem, quæ fiat ex iudicati auctoritate, *l.alienationes 13. D.famil.erciſc.l.3.§.1.& ſeq.D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

3 Nam nec nouum eſt dotem minui ipſo iure per impenſas neceſſarias, *l.5.D.de impenſ.in res dot. fact.*

4 Hæc tamen allegatio falſa eſt, cum teneatur mulier alere maritum aliunde non habentem, *l.vbi adhuc 29.Cod.de iur.dot.* iunct. *l.3.§.proinde, D.de in rem verſ.*

5 Hoc enim maluiſſe videtur, & ſe in hanc neceſſitatem coniiciſſe, *arg. l.ſi à patre 22.de rit.nupt. l.7.§.1.qui ſatiſd.cog.*

6 *L.aut prætor 7.alias l.etſi ſine,§.quæſitum,*D.de minor.

7 *d.l.1.§.1.de rebus eor.qui ſub tutel.& d.§.quæſitum.*

8 *L.iubemus 21.C.ad Velleian.*iunct.*l.in reb.30.C.de iur.dot.*

9 Poteſt enim etiam creditor & debet emere pignora, quæ diſtrahuntur in executione iudicati, ſi non inueniant emptorem, *l.1.& 2.C.ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*

10 De quo vide quæ ſcripſimus, *ad tit.ſi quis alter.vel ſib.?.*

11 *L.pen.§.1. de except.rei iudic.l.neque pignus 45.de reg.iur.*

12 *Vt in d.§.pen.& l.debitor 59.ad* SC. *Treb.*

13 Obligatio enim ſemel extincta non poteſt reuiuiſcere, *leg. qui res 98.§. aream de ſolut.*

14 *L.quamuis 75.*D.*de iur.dot.d.l.in rebus* 30. *C.eod.*

15 *L.ſuæ rei 16.* D. *de contr.empt.*

16 Vt in caſu *l.ſi quos per.C.de reſcind.vend.*

17 *L.2,l.ſi à te 7.C.de pact.int.empt.& vend.*

18 Contra quem non magis poteſt agere, quam contra ſe ipſum, *l.ne cum filiofamilias 17.* D. *de furt.*

19 Quod enim deſiit eſſe in bonis mariti & in dominio mulieris, non poteſt eſſe dotale, *l.dotale, D.hoc tit.*

20 Non enim matrimonium ſolum poteſt facere bona dotalia, ſicut nec facit dotem, cum poſſit matrimonium eſſe ſine dote, quamuis non dos ſine matrimonio, *l.3.D.de iur.dot.*

DEFINITIO IV.

Mulier reſtituta in integrum aduerſus venditionem fundi dotalis non cogitur reddere, quod non ipſa ſed maritus accepit vice fructuum, dummodo nec ipſa fructus petat, at nec maritus tenetur.

QVæ conſtante matrimonio fundum tibi vendiderat, conſentiente aut potius cogente marito,[1] ea lege, vt annuam frumenti & vini quantitatem præſtares, quoad vſque pretium ſolutum eſſet, ſi poſtea integrum reſtituatur, fundum ſine fructibus recipere parata ſit,[2] non eſt cogenda annuas illas penſationes reddere, præſertim quas non ipſa ſed eius maritus perceperit.[3] Nec mutabit, quod eæ penſitationes longè pluris ſint, quam fructus ex fundo percepti, quos tu reſtituere ſis paratus. Nam quemadmodum eo iure vtimur, vt impetrata per venditorem etiam minorem annis reſtitutio non auferat emptori fructus, quos ex contractu bona fide inito, & ante litem conteſtatam perceperit: ita nec in poteſtate emptoris eſſe debet, vt fructuum oblatione auferat venditori ea, quæ ex eodem contractu in vicem fructuum aut vſurarum pretij præſtiterit, quaſi vtriſque præſtationibus hinc inde legitime debitis, quamdiu mutuus contractus ſubſiſtit,[6] præſertim cum in propoſito videaris tu eam legem tibi dixiſſe, tanti ſcilicet æſtimans tua intereſſe, ne ad pretij ſolutionem ſtatim conuenireris,[7] ſiue quod ad manum pecuniam non haberes,[8] ſiue quod ſuſpectas haberes mariti facultates, cui non ſatis tuto poſſe te ſoluere crederes, nec proinde vxori eius conſtante matrimonio.[9] De illo fortaſſe probabilius dubitari poſſit, an eas penſitationes reddere maritus ipſe cogi poſſit, contentúſque eſſe legitimis vſuris pretij, ſi fundus fuerat dotalis? Sed magis eſt ne debeat, cùm illas iure ſuo perceperit.[10] Planè quæ poſt litem de reſtitutione conteſtatam ſolutæ probabuntur, ſiue viro, ſiue vxori reſtituendæ erunt per mulierem,[11] nec cum fructibus à te perceptis compenſari poterunt te inuito, tametſi id mulier maximè velit,[12] quia non debet eſſe in poteſtate petentis reſtitutionem, pro qua contractus aut bonorum parte reſcindi contractum aut reſtitui in integrum velit.[13] Et quemadmodum inuitus emptor venditori condemnandus eſt ad reſtitutionem fructuum poſt litem conteſtatam perceptorum:[14] ita viciſſim condemnandus eſt venditor, vt emptori reſtituat, quidquid ab eo poſt litem conteſtatam perceperit,[15] maximè cum id tale eſt, quod excedat iuſtam fructuum æſtimationem.[16] nec reſtitutio claudicet, quæ mutuas & æquales vtrinque habere debet præſtationes.[17] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio in cauſa Gulielmæ Dupelier, 4.Id.Mart. 1594.

1 Compertum enim eſt huiuſmodi conſenſum à mulieribus præſtitum ab inuitis plerumque extorqueri per maritos abutentes facilitate & infirmitate ſexus.

2 Alioqui fructus venirent in reſtitutionem ſaltem, qui eſſent percepti à die litis conteſtatæ, tanquam ex eo die conſtituto poſſeſſore in mala fide, *l.ſed etſi lege 25.§.ſi ante,D.de pet.her. l. vnic.C. de repet. quæ fiunt in iudic.in integr.*

3 Ad maritum enim pertinent, ad quem fructus pertinerent, quorum loco ſunt, *l.pro oneribus 20.C.de iur.dot.*

4 Inuita tamen iuris ratione, ex qua ſane fructus omnes etiam ante litem conteſtatam percepti veniūt in iudiciū reſtitutionis, *d.l. vnic.C.de repet.quæ fiunt,l.patri 27.§.ſi pecuniā,*iunct.*leg quod ſi minor 24.§.reſtitutio,*D.*de minor.*Scripſi *in error.6.& 7.decad.7.error.pragm.*

5 Nihil enim prodeſt oblatio ad reſcindendum contractum, *leg.non eſt probabilis 6.C.de reſcind.vend.*iunct.*l.ſicut 5.de oblig.& act.*

6 Tamdiu vero ſubſiſtit, quamdiu non eſt reſciſſus per in integrum reſtitutionem, quia non poſſet reſcindi contractus qui non tenet *l.pen.C.ſi aduerſ.rem iud.l.5.C.ſi aduerſ.libert.*

7 Potuiſſet enim conueniri ſtatim actione ex vendito, *l.ex empt. 11.D.de act.empt.*

8 Nec enim debiti ſolutio ſemper eſt in expedito. *leg. ſi dubitet 10. D. fideiuſſ.*

9 Solet enim poſtea dubitari, an debitor mulieris, qui ſoluit inopi marito, ſit liberatus.

10 Vice fructuum fundi dotalis, vt dixi *n. 3.* longe *l.Pomponius 29. D.quib.mod.vſufr.amitt.l.Titia 62. de iur. dot.*

11 Tanquam perceptæ mala fide, quæ inducitur ex conteſtatione, vt dixi *num.2.*

12 *d.l.quod ſi minor.24.§.reſtitutio,l.patri 27. §. ſi pecuniam,* D.*de minor.* Interdum tamen fit compenſatio vſurarum & fructuum, vt *in l.minor 40.in fin. eod.* ſicut fructuum & ſumptuum in rem factorum, *in leg.ſumptus 48.*D.*de rei vind.*

13 *L.tutor 47.§.1.D.de minor.l. cum quæritur 16. de adminiſtr. tut. l.nam abſurdum 7.de bon.libert.l.ſi ita 39.in fin.de oper.liber.*

14 *d.l.ſed ſi lege 25. §.ſi ante,D.de pet. her.*

15 Vt eadem ſit ratio diſtrahendi negotij, quæ contrahendi, *l.ſ. §.is quoque,*D.*de oblig.& act.l.ab emptione 58.de pact.*

16 Compenſatio enim tum quoque, cum fit, non poteſt fieri niſi ad concurrentem vſque quantitatem, *l. cum alter 11.& ſeq. D. de compenſ.* nec rurſus poteſt fieri compenſatio quantitatis ad ſpeciem, *l.ſi conſtat.4. & l. vbi not.C.eod.*

17 *d.l.quod ſi minor 24.§.reſtitutio,* D.*de minor.d.l.vnic.* C. *de repet. quæ fiunt in iudic. in integr. reſt.*

DEFINITIO V.

Mulieri petenti reſtitutionem aduerſus venditionem fundi dotalis non nocet, quod pretium exegerit ſoluto matrimonio.

SI mulier quæ vrgente metu & reuerētia maritali fundum dotalem vendidit, in integrum poſtea reſtitui velit aduerſus venditionem,[1] non eo minus audienda eſt, quod poſt mariti mortem pretium exegerit aut vſuras pretij, aut quid aliud annuum, quod in vicem vſurarum eſſet.[2] Id enim in conſequentiam male geſti negotij factum videri poteſt, potius, quam vt negotium ratum haberetur, initio ſcilicet inſpecto.[3] Nam & poſt petitam reſtitutionem poſſet adhuc ex contractu pretium aut pretij vſuras petere is, qui reſtitutionem poſtulaſſet, neque idcirco reſtitutionis auxilium abieciſſe videretur; nimirum quia quamdiu contractus reſciſſus non eſt plane tenere eum neceſſe eſt, & in eo ſtare manere omnia, ac ſi petita reſtitutio non eſſet.[4] Nec ſimile eſt quod dicimus, eum qui vltro ſoluit, non eſſe audiendum, ſi dicat coactum ſe per vim vt promitteret, ni in ſoluendo quoque ſibi vim factam probet.[5] Plus enim ſibi præiudicat, qui vltro ſoluit, quam qui ſolutionem accipit,[6] licet multo tutius fuerit, vt ſolutionem accipiens proteſtetur, nolle ſe beneficio reſtitutionis ſibi competenti damnum adferre.[7] Sed & longe facilius eſt, vt ſpontanea ſolutio tollat allegationem metus præcedentis, quam cæteras reſtitutionis cauſas ex immodica læſione, aut minoris ætatis lubrico, aut legis prohibi-

tione

tione deſcendentes, quia facillimè purgatur metus.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum ea quæ diximus *Def.* 1. *&* 2. *ſ. eod. ex l.* 1 *§ quæ oneranda*, vbi Bart. & alij *D. quar. rer. act non det.*

2 Quamuis hoc caſu poſſit videri purgatus metus reuerentialis per ratihabitionem ſecutam tempore non ſuſpecto, *arg. l.* 2. *C. de eo quod met cauſ.*

3. *Vt in l.* 3 *§. ſcio, D. de minor.*

4. Eo namque iure vtimur, vt pendente iudicio reſtitutionis contractus teneat propter iuſiurandum, nec habeat, reſtitutio vim ſuſpenſiuam, quomodo habet ſanè ex iuris ratione, *tot. tit. C. reſtit in integr. poſtul. ne quid noui fiat. l ſi cauſa cognita* 32 *C. de tranſact.*

5 *d. l.* 2. *C. de eo quod met. cauſ.*

6 Quoniam qui ſolutionem accipit fit locupletior, qui vero ſoluit alienat, quamuis & hic locupletior fieri dicatur, qua enus ſe liberat ab obligatione, *l. ſi pupilli* 66. *in fin de ſolut l. ſpecies* 11. *D. de acceptil.*

7 Proteſtatio enim conſeruat ius proteſtantis & prodeſt ad tollendam omnem dubitationem, *leg. pro herede* 20. *D. de acq. her. l. etſi quis* 14. *§ plerique D. de relig. & ſumpt funer.*

8 Tanquam qui conſiſtat in animo patientis metum magis, quam in re ipſa, licet non ſufficiat, quantum ad cauſam edicti, vt metum quis ſibi inferat. *l. ſi mulier* 21. *in princ & paſſ. D. quod met cauſ.*

DEFINITIO VI.

Caſus, in quo maritus poteſt tranſigere de fundo dotali, non ſolùm retinendo, ſed etiam alienando.

MAritus poteſt tranſigere de re dotali retinendo, non alienando exemplo tutoris, curatoris, & aliorum huiuſmodi adminiſtratorum,[1] dummodo nihil per ſordes neque per gratiam factum ſit.[2] Quid ergo ſi pecunia ad retinendum ſit promiſſa, adiecta hac conuentione, vt in caſum non ſolutionis fundus alienetur? Valet conuentio,[3] valebit etiam in ſuo caſu alienatio tanquam facta in neceſſariam conſequentiam.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, contra D. de Cardé, 11. Dec. 1596.

1 *L. ſi pro fundo* 33. *vbi not. C. de tranſact.*

2 Neque enim ſordes aut gratiam vnius alteri nocere oportet, *l. ſi per imprudentiam* 51. *D de euict. l.* 2. *C ſi vend pignor agat.*

3 Quia imputare ſibi debet, qui ſolutionem intra certum tempus promiſit, cur non ſatisfecerit.

4 *L magis puto* 5. *§ ſed ſi pater, & ſeq. D. de reb. eor. qui ſub tut.*

TIT. XVI.

DE NATVRAL. LIBER. & Spur.

DEFINITIO I.

Baſtardis ſine teſtamento & ſine prole decedentibus, etiam ſi ſuſcepti ſint à patre talliabili, Princeps ſuccedit, niſi priuilegium alicuius obſtet aut inueterata conſuetudo.

EO iure vtimur ex inueterata longóque vſu recepta conſuetudine potius, quam ex ſcripti iuris ratione,[1] vt ſpuriis omnibus, quos vulgò Baſtardos vocant, ſi & inteſtati[2] & ſine prole deceſſerint,[3] Princeps ſuccedat, ex quocunque patre ſint illi ſuſcepti, cum antea obtineret, vt non niſi liberis Presbyterorum ſuccedere Princeps poſſet.[4] Sed hoc ita, ſi non id ius occupauerit dominus territorij, ſiue ex priuilegio,[5] ſiue ex ea conſuetudine, cuius initij memoria non extet;[6] qualis conſuetudo illa eſt, quæ apud Sebuſianos meos, vt audio, huiuſmodi ſucceſſionis iura Comitibus omnibus tribuit.[7] Cæterum ſi baſtardus, aut prolem naturalem & legitimam reliquerit, aut teſtamentum fecerit, de Principis iure quærendum nihil erit.[8] Quid vero ſi ex homine talliabili, vt loquuntur & dedititiæ conditionis baſtardus ſuſceptus ſit, qui & inteſtatus & ſine liberis deceſſerit? An feudi dominus in ea ſucceſſione Principi præfertur? Minimè, quia baſtardorum ea ratio eſt, vt matris conditionem ſequantur, non patris.[9] Vnde fit vt nec baſtardi filius ſuccedat inteſtato auo paterno, tametſi ab eo inſtitui poſſit.[10] Ita ſæpius in Senatu tractatum & relatum eſt, maxime in cauſa Guillielmi le Marquis Caſtellani de Miribel, menſ. Dec. 1593

1 Nihil enim vſpiam tale ſcriptum reperimus. Vide Chaſſ. *rubr.* 8. *Des ſucceſſ. de baſtards* §. 1. *&* 5. *n* 5.

2 Nec enim dubitatur, quin hodie teſtamentum facere poſſint, quamuis lex duodecim tabularum de iis locuta non ſit, cum teſtamenti factionem & actiuam & paſſiuam introduxit, quia non ſunt iſti ciues Romani, ſed alienigeni & peregrini, ideoque manſerunt incogniti vſque ad tempus Conſtantini vt refert Iuſtin. *Nou.* 89. *quib. mod. natur. effic ſui in princ.* Etſi locus ille de naturalibus loquitur, nos vero de baſtardis ex quocunque patre ſuſceptis.

3 Nam nec olim fiſcus ſuccedebat in præiudicium liberorum, *l. vnic C de caduc. tollend* Baſtardi tamen filius non ſucceſſit auo inteſtato vt ſequitur in Definitione.

4 Horum enim cauſa ſemper viſa eſt odioſior, tanquam ex damnatiſſimo & ſacrilego coitu ſuſceptorum, *tot. tit extr. de filiis presbyter.* Et ideo quamuis & ab extraneo capere poſſint, & extraneum inſtituere, ſecundum noſtros, *ad l vlt. Cod. hoc tit* non poſſunt tamen a patre inſtitui, nec patrem inſtituere, *Auth. licet in fin eod. Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt.*

5 Quod ſcillicet habeat à Principe.

6 Hæc enim habet vim tituli, *l.* 1. *§. vlt. & l fin. de aqu. & aqu. pluu. arcend. l.* 3 *§. ductus aqua D. de aqua quotid & æſtiu.*

7 Vt hoc ipſo quod quis probauit ſe Comitem, intelligatur etiam probaſſe habere ſe ius ſuccedendi Baſtardis.

8 Quia non poſſunt videri hoc caſu bona vacantia, quæ dominum habent & legitimum ſucceſſorem.

9 Cuius enim alterius quam matris conditionem ſequerentur, cum patrem nullum habere intelligantur, vt ratiocinatur Vlp. *in l* 1 *§. vltim D. ad municip l. lex natura* 26 *de ſtat. homin.* Nam & ideo *amatores* appellantur *in § ſi aduer. us. Inſt. de nupt.*

10 Andr. Gail *lib.* 2 *pract. obſer. c* 115 Modern. ad Alex. *conſ.* 74. *vol.* 2. Boër. *dec.* 107. *n.* 16. Bald. *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Def. ſeq.*

DEFINITIO II.

Fratres naturales non ſuſcepti ex damnato coitu ſibi inuicem ſuccedunt etiam ab inteſtato, ſicut & parentibus item ſuis: at non item ſuſcepti ex coitu damnato.

FRatres naturales ſuccedunt ſibi inuicem ab inteſtato, ſicut & parentibus ſuis,[1] niſi ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu concepti proponantur.[2] Iſtæ enim ex contrario ſicuti Parentibus, ita & inuicem ſibi ſuccedere tam ex teſtamento, quam ab inteſtato prohibentur, ne præcipuo hoc naturæ & legis beneficio fruantur,[3] quos neque lex agnoſcit, nec ipſa quoque natura.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 4. ſ. de legit hered.

1 *Leg.* 2. 4. 5. vbi Bald. *D. vnd. cognat.* Et ipſis viciſſim parentes Bartol. *in leg fin. numer.* 4. *D. de his quibus vt in dign.* [Quod intellige de parentibus maternis quorum ſcil. eadem ratio eſt quæ matris de qua loquitur Bartol. *dict numer* 4. Niſi mater ſit illuſtris, *ibidem.* Illuſtris autem & non quælibet nobilis, nec ſi ſit ab antiqua protapia, ſed quæ illuſtri aliqua dignitate præfulgeat, puta Marchionatus aut Comitatus, aut ſaltem Baronatus. *Ita Senatus* pro interpretatione, *leg ſiqua illuſtris. Codic. ad Orfic.* in cauſa liberorum Ioannis Franciſci du Vergier, contra Claudium Pacnſet, 3. Iulij 1612. Cæterum neque patri, neque parentibus paternis poſſunt illegitimi liberi ſuccedere, niſi in duabus vnciis nulla legitima ſobole nec vxore ſubſiſtente, neque illis parentes *Authentic. licet & leg. vltim. Codic. hoc titul.* inter ſe tamen poſſunt illegitimi ſuccedere etiam ab inteſtato, non tanquam agnati (ſunt enim degeneres non de genere, vt facete Bald. *ad d. leg. vlt.*) ſed quaſi cognati, & iure cognationis, ſi quis hoc ſaltem vocabulum ad eos velit extendere, vt loquitur Iuſtinianus *in dict leg. vltim.* Niſi quis probabilius putet ex *dict. leg. vltim*, quæ loquitur de iis tantùm qui à patre & auo paterno coniuncti ſunt, vt quod ait hæc Definitio, fratres naturales ſuccedere ſibi inuicem ab inteſtato de vterinis ſolis debeat intelligi, non de conſanguineis tantùm. Nam & de vterinis loquitur, *leg.* 4. *&* 5. *D. vnd. cognat.* non de aliis. Et ita ſanè eſt, vt conſtat ex Matthæo de Afflictis. *deciſione* 96. vbi addit, quod magis eſt, hos fratres vterinos naturales ſibi inuicem ſuccedere ab inteſtato, etiamſi ſint omnes ſuſcepti ex damnato coitu, & ita iudicatum fuiſſe in Curia Neapolitana

Quaſi quod ad tranſuerſales pertinet ius vetus non ſit abrogatum, ſed dumtaxat quantum ad aſcendentes & deſcendentes. licet ipſe contrariã ſen tentiam magis probare videatur, vt ſupradictæ leges 4. & 5. *D. vnd cognat.* loquantur tantum de vulgo conceptis, non de natis ex damnato coitu. Sententiam tamen Curiæ Neapolitanæ ſequutus eſt Senatus noſter in cauſa ſororum Vulliod d'Yenne. *Sine die.* Erant enim ſorores etiam vterinæ non conſanguineæ tantum, contra Bartolum *in d. leg. fin. de his quibus vt indign.* & Alex. *conſ.* 74. incip. ſuper eo de quo quæritur. *vol.* 5.)

2 Gloſſ. *in l. vlt C. hoc tit. Auth. ex complexu, Cod. de inceſt. & inutil.* [Excipe fratres vterinos etiam ex damnato coitu ſuſceptos, iuxta dictam Afflicti *dec.* 95. quam Senatus noſter probat.]

3 Cum ius ſuccedendi ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ſit ex legibus, *l. verbis* 120 *l. lege obuenire* 130. *de verb. ſignif.* Vnde & iuris publici eſſe dicitur, *in l.* 3. *D. qui teſt. facer. poſſ.*

4 Niſi hactenus vt alimenta iis debeantur ex æquitate canonica *cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.* Nam quod ad cauſam ſucceſſionis attinet, nihil hac parte iure pontificio innouatum eſt.

DEFINITIO III.

Filius naturalis non legitimatus non poteſt impugnare teſtamentum patris, nequidem eo caſu, quo poſſet ipſi ab inteſtato ſuccedere in aliqua portione.

Filius naturalis tantum, non etiam legitimus, ſicut non habet bonorum poſſeſſionem contra tabulas, aut ius dicendi teſtamentum nullum, cum eſt præteritus, ita nec querelam inofficioſi teſtamenti, ſi ſit exheredatus, nec quæ in eius locum ſubſtituta eſt actionem ad ſupplementum, [1] ſi quod ei relictum eſt non æquet portionem aut trientem portionis quã ab inteſtato eſſet habiturus: [2] nec ſi liberi legitimi nulli ſuperſint, nec vxor.[3] Quia cum non ſit legitimus, æqui bonique conſulere debet, quod non niſi ab inteſtato nulliſque legitimis ſuperſtitibus legi ſit cognitus. Itaque paterno iudicio, qualecunque tandem illud ſit, omnimodo contentus eſſe debet. [4] Hoc ita ſi non ſit legitimatus. [5] Hic enim parum abeſt, quin legitimi iure in omnibus cenſeatur, [6] *Ita Senatus* noſter in cauſa Franciſcæ Fabri, & Claudij de S. Real, 15. Cal. Aug 1592. & iam antea in cauſa diſcuſſionis bonorum D. de Chaſteaufort, Cal. Dec. 1586.

1 *Ex l. omnimodo* 30. *C. de inoff. teſt.*

2 *Ex Auth. licet C. hoc tit.*

3 Nam cum liberi legitimi ſuperſunt vel vxor, nihil habere debet filius naturalis ab inteſtato, nec ex teſtamento *d. Auth. licet, & l. vltim. C. eod.*

4 Sic Alex. poſt Gloſſ. & Bart *ad l.* 1. *D. de bonor. poſſ. cont. tab.* Idem Alex. *conſ.* 74. incip. *viſo proceſſu in fin. vol.* 2. Simile quiddam eſt de filio adoptato ab extraneo, *in l. pen. §. ſed ne articulum. C. de adopt.*

5 Roman. *conſ.* 34.

6 *Nouell.* 89. *quib. mod. nat. effic. ſui, & Nouell. quib. mod. nat. effic. legit.* [Vnde eſt quod nec in legitimato locum habet, *l. vlt. C. hoc tit.* Crauet. *conſ.* 138 *n* 4. Dec. *conſ.* 462. *n.* 11. & 12. *Ita Senatus* in cauſa, de qua *Defin.* 13.].

DEFINITIO IV.

Filius naturalis non magis cogitur ſatiſdare quam legitimus, pro ea quantitate, quæ ipſi prorogetur in cauſam ſumptuum litis vel alimentorum,

IN eo tamen idem fauor eſt liberum naturalium, qui legitimorum, quod ſi quid pendente lite petant in cauſam ſumptuum litis & alimentorum,[1] non magis illi, quam hi ſatiſdare coguntur:[2] quamquam tanto minor quantitas filio naturali adiudicanda eſt, quanto minor eſt ea portio, quæ filio naturali ab inteſtato quam quæ naturali & legitimo pro legitima debetur. [3] *Ita Senatus.* in ea cauſa, de qua Defin. 7. ſup. De ſatiſdand.

1 Quo nomine certum eſt debere aliquid filio prorogari lite pendente, *l. ſi inſtituta* 27. *§. pen. D. de inoff. teſt. l. pen. vt in poſſ. legat. l. vlt. C. de ord. cogn. l. filius* 9. *de iur. delib.*

2 Dixi *Def.* 3. *ſ. de ſatiſd.*

3 Legitima enim, quæ filio naturali & legitimo debetur, eſt triens, vel ſemis pro numero liberorum, *l. cum quæritur* 6. iunct. *Auth. nouiſſima, C. de inoffic. teſt.* legitima vero filii naturalis nulla eſt, ab inteſtato autem ſextans duntaxat ei deberi poteſt, *Auth. licet, hic tit.*

DEFINITIO V.

Natus ex damnato coitu non poteſt legitimari nec per ſubſequens matrimonium, nec per reſcriptum Principis, maxime vero in fraudem eorum, quorum intereſt, ſi non & ipſi conſentiant.

SPurium adulterinum aut ex alio damnato coitu ſuſceptum legitimari ex reſcripto Principis mali profecto exempli eſt, & contra bonos mores, [1] cum neque ex iis ſit, qui per ſubſequens matrimonium, cuius præcipua eſt ad legitimandum auctoritas, [2] legitimari poſſint. [3] Itaque ſi tale reſcriptum a Principe pater impetrauerit, non debet Senatus, ad cuius potius quam ad Rationalium cognitionem ea res pertinet, voluntatem ſequi Principis, [4] niſi tot iuſſionibus & comminationibus vrgeatur, vt vel inuitus parere habeat neceſſe. [5] Sed & ſi quando huiuſmodi legitimationes fiant, & à ſupremis curiis admittantur, conſenſus exquirendus eſt eorum omnium, quorum præcipuè ac principaliter intereſt, puta eius, qui patri alioquin ſucceſſurus erat, ſiue ex ſubſtitutione, ſiue alio fortaſſe directi dominij iure, ſiue in bonis omnibus, ſiue in bonorum parte, ſi is ſine liberis naturalibus & legitimis moreretur; [6] alioqui valebit quidem legitimatio auctoritate eius facta, qui legitimandi ius habuit, ſed ita tamen vt ſaluum ſit ius eorum, quorum intereſſe poteſt, inauditis & conſentientibus iis facta ſit. [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa Franciſci le Maiſtre, & Dominorum Comitum de Monmayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Sic enim fieret, vt multi ſpe obtinendæ aliquando talis legitimationis inuitarentur interim ad delinquendum, *arg. l.* 1. *C. hoc tit.* Adeo vt nec Papa poſſit de hoc diſpenſare, quantum ad ſucceſſiones, ſed tantum quoad beneficia & ordines. Caſſan. *in conſ. Burg. tit. des ſucceſſions des baſtards, circa princ.*

2 *Cap. tanta, extr. qui filij ſint legit.*

3 Quia non alij legitimari poſſunt per ſubſequens matrimonium, quam qui fingi poſſunt in matrimonio ſuſcepti, quod de natis ex damnato coitu dici non poteſt, cum matrimonij coitus è contrario ſit licitus, *d. c. tanta.* vbi Canoniſt.

4 *d. l.* 1. *C. hoc tit.* Præſumitur enim extortum à Principe per obreptionem aut importunitatem, quidquid eſt contra ius, *leg. vlt. & tot. tit. Cod. ſi contr. ius vel vtil. publ.* multo magis quicquid eſt contra bonos mores.

5 Si enim velit Princeps violare ius & leges poteſtate, vt vocant, abſoluta, poteſt id facere, cum ſit ſupra leges *leg. princeps* 31. *D. de legib.* Vide Areſtum Pariſienſe hac de re a Ioanne Paponio relatum *tit. de baſtardis, n.* 8. 10. & 11. Guid. Pap. *q.* 280. *n.* 3. [Bart. *in l. fin. de his quæ vt in dign.* Alex. *conſ.* 74. *lib.* 2. Dec. *conſ.* 815. Lat. 126. *vol.* 4. Bald. *conſ.* 15. *vol.* 2.]

6 Ne huiuſmodi legitimationis commento fraus aliis fiat, *l. ſi ita quis* 51 *§.* 1. *de legat.* 2. *l. fideicommiſſum* 76. *D. de cond. & demonſtr.*

7 *Arg. l.* 2. 4. & 5. *D de natal. reſtit. l. in concedendo* 8. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. nam ita* 39. *D. de adopt.* [Ergo ſi quis literas legitimationis petierit & impetrauerit à Principe pro filio, vel nepote aut pronepote illegitimo, quem velit habere ſucceſſorem teſtamentarium, & eo poſtea herede ſcripto deceſſerit ante verificatam, vt loquuntur, legitimationem, & lite ſuper eo pendente, vtique ſufficeret ea impetratio, vt poſſit illegitimus quaſi iam quod ad hunc teſtatorem legitimatus, perinde ſuccedere, ac ſi verificatio facta eſſet, dummodo in eo res ſit, vt iuſtæ ſint, & verificari debeant literæ legitimationis. Quomodo poſſunt etiam poſt obitum patris, multo magis poſt mortem teſtatoris, cuius alioquin voluntas circumueniretur, cum alioqui non fuerit ita teſtatus. Nam & in tempus capiendæ hereditatis inſtitui heredem poſſe placuit, *l. in tempus* 72. *D. de her. inſt. Ita Senatus* pro liberis Ioann. Franciſci du Vergier, contra Claudium Puenier, 3. Iul. 1611. Obſerua tamen, quod Princeps legitimat inceſtuoſum, aut alium natum ex damnato coitu, non confirmat coitum, neque matrimonium, ex quo inceſtuoſi ſuſcepti ſunt, ſed confirmat filiationem tantum, Bald. *d. conſ.* 15. *vol.* 2. *verſ. præmittendum. & d. l. quæ in prouincia* 57 *de rit. nupt.* Maximè quod ad ius ſuccedendi & honores, & cætera tẽporalia, quæ Princeps conferre poteſt, adeo vt legitimatus à Principe dicatur legitimus, non natura, ſed gratia non generatione, ſed regeneratione, non felicitate naſcendi, ſed dono Principis, *Auth. item ſi quis, C. hoc tit. & Auth. quib. mod. nat. effic. legit. § ſi vero ſolummodo.* Bald. *d. conſ.* 16. *vol.* 2. Dec. *conſ.* 103 vbi vocat huiuſmodi legitimationem diſpenſationem ad ius ſucceſſionum & honorum recipiendorum. Et dicitur legitimatio actus voluntariæ iuriſdictionis quo filij illegitimi antiquis natalibus reſtituuntur, Luc. de Surd. *in tr. de nat. lib. & ſucc. eor. & Auth. quib. mod. nat. effic. ſui, §* 1. *& ſi quis.* Ab initio autẽ nulli erãt illegitimi cùm nulli eſſẽt legitimi. Itaque abſtergit Princeps reſcripto ſuo legitimationis omne vitiũ & maculam, & efficit eos capaces ſucceſſionis, ac ſi ab initio legitimi nati fuiſſent.

fuiſſent.conſ.16.Prapoſ.in c. per venerabilē, qui filij ſint legit. adeo vt quod ad ſucceſſionē pertinet, nihil à legitimis differāt *d.Nou.quib.mod. nat.effic ſui §.quoniā verò ibi nihil diſſimiles à legitimis.& in §.reliqui,ibi,illas ſucceſſiones, & in §.illud* ibi *nihil à legitimis , & in §. adoptionis ibid.* Alex *cōſ.2.& 78.n.4.vol.6.& cōſ.*▮▮*.n.4.vol.7.*Socin. *conſ.65.n.10.vol.3.*Inde fit vt legitimatio trahatur ad tēpus natiuitatis, & vt Princeps legitimādo tollat ius ſuccedēdi. quod alij legitimatione nō facta ſperabāt Bart.& alij *ad l.Gallus,§.& quid ſi tantum,de liber & poſth.*Ius enim ſuccedēdi ſiue ex teſtamēto,ſiue ab inteſtato eſt iuris poſitiui cui pro arbitrio derogare Princeps poteſt.*Tex.diſt.8.* Archar. *conſ.225.& d.Nouell.quib.mod.nat.effic.ſui* ibi *damus ſucceſſiones.* Bald.*d.conſ.15.vol.2.*Iul.Clar.*in§.teſtamentum,q.31.n.8.*Et quamuis Dec. *conſ.393.n.2* dicat non poſſe iſtis legitimatis maiorem relinqui portionem exiſtentibus legitimis quam vni ex legitimis,cui minus relictum eſt. Verior tamen & æquior creditur contraria opinio Caſtrenſis *ad d. §. & quid ſi tantùm n.16.*vt legitimatis pater relinquere poſſit quantum velit,modo legitimam filiorum legitimorū non minuat. Nam & extraneos heredes inſtituere poſſe Bert.*conſ.112.n.29.vol 2.part.1.* Iaſ.*in d.§.& quid ſi tantùm,n.96.*vbi etiam Bart.& Caſtr.*n.vlt.*dicunt ſufficere,vt in reſcripto legitimationis fiat mentio legitimorū,nec eſſe citandos liberos legitimos,neque agnatos, cùm ſucceſſio ex patris voluntate pendeat.Pap.*Areſt.12.des ſucceſſ. des baſtards*. Sanè in preiudicium ſubſtitutorum *ſi ſine liberis naturalib. & legitim.* non poteſt hæc legitimatio fieri niſi conſentiant:latè Pariſ. *d. conſ.1.vol.2.*Sed & ſequenda eſt præciſè forma reſcripti, & ejus fines diligenter ſeruandi. Bald.*d.conſ.16 vol.2.*& Dec.*d.conſ.293.*Illud planè omnino neceſſariū eſt,vt Princeps in legitimatione illegitimorum maximè verò inceſtuoſorum & natorum ex damnato coitu,vtatur plenitudine ſuæ poteſtatis, ſecundum quam eſt ſupra leges.Gloſſ.*in Auth.ex complexu,*in verb.*Indigni, C de inceſt.nupt.* Guid.Pap.*d.q.280.*Caſtr.*d.n.vlt.* Adde Gloſſ. *in §.fin.in* verb.*participium, d.Nouell.89.quib.mod.nat.effic.ſui.* Item requiritur,vt fiat mentio qualitatis coitus prohibiti,& exiſtentiæ legitimorum Alioqui non valet legitimatio. Ioan Pap.*in ſyntagm. tit. des ſucceſſions des baſtards,areſt.9.Et lib.3.*Notat.*lib.6.tit.de legitimation de baſtards,pag.426.& ſeq.vbi citat.ſuprad.conſ.*Iaſ.*126.vol.4.*Adde Card.Paleot.*in tract.de nothis ſpuriiſque filiis,c.55.n.6.*& Ant. Teſſaur. *dec.Ped.126.n.7.*Et quæ ſcripſi *ad Def.18.n.20.*] *.de cond.inſert. quo in prouincia 57.§.Diuus.de rit.nupt.*Pariſ.*conſ.1.vol.2.*]

DEFINITIO VI.

Nati ex matrimonio contracto cum ea, quæ prius polluta fuerat per adulterium, an & quibus caſibus ſuccedere parentibus poſſint?

NEque nomine,neque iure naturalium liberorum cenſentur ij , qui ſuſcepti ſunt ex matrimonio,quod quis contraxerit cum ea,quam prius polluerat per adulterium,ſi machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris,aut data ei fides ſit de ipſa poſt mortem prioris ducenda. Eſt. enim id matrimonium nō ſolùm iuris pontificij auctoritate prohibitum,[1] ſed etiam ratione non minus naturali, quam ciuili,propter præcedens votum alienæ mortis captandæ omnino iure improbatum.[2] Itaque eaſdem pœnas pati debet, quas inceſtis & prohibitis nuptiis ciuiles conſtitutiones, inflixerunt ;[3] quod ad hoc præſertim, vt ſi quid ſibi inuicem tales coniuges fauore matrimonij donauerint, ratum id haberi non debeat, ne quidem in vtilitatem liberorum ex eo coitu ſuſceptorum, ſed omnimodo applicandum ſit fiſco.[4] Cui conſequenter dicendum eſt, non poſſe huiuſmodi liberos parentibus ſuccedere,ſiue de teſtamentaria,ſiue de inteſtati ſucceſſione agatur ; ſecundum receptiorem noſtrorum ſententiam,quæ habet , ſuſceptos ex damnato coitu ita demum ſucceſſionis incapaces eſſe,ſi coitus ille, vt loquuntur, accuſabilis ſit & punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua in Def.8.9.10. & 11] .De inceſt.& inutil.nupt.

1 *Can.illud 31.q.1 .cap.1.& cap. ſuper hoc extr.de eo qui dux.in matr.quam poll.per adulter.*

2 *L.vlt.C.de pact.l.donari 29. alias l.quidam §. donationem,D.d. donat.*vbi dicitur feſtinare contra ius gentium,quiſquis ſolicitus eſt de viuentis hereditate,*leg.4.C.de inutil.ſtipul.l.ex.§.interdum.D.de vulg. & pup.ſubſt.*

3 De quibus *in l.4.l.ſi quis inceſt.6.C.de inceſt. & inutil. nupt.*

4 Dignum enim crimen eſt . quod in liberorum quoque perſona vindicetur, qui nec liberorum nomen merentur, *§.ſi aduerſus,Inſt. de nupt.& d.l.ſi quis.* Sic & *in l.quiſquis,C.ad l.Iul.maieſt.*

5 Ita vulgo noſtri poſt gloſſ *in Auht.ex complexu,Cod.de inceſt.& inutil.nupt.*Socin.latè *conſ.48.lib.1.*Guid Pap.*dec.280.*Afflict.*dec.96* Chaſſan.*in conſuet. Burg.rubr. 8. des ſucceſſ.des baſtardis,§.3.n.10.* poſt Guill Bened.in verb.*& vxorem nomine Adelaſiam, à num. 676. vſque ad num.726.*maximè *num,691.*

DEFINITIO VII.

Spurio etiam ex damnato & punibili coitu ſuſcepto debentur alimenta ex æquitate canonica, ſi aliunde non habeat, vnde ſe honeſte alat.

SPurio, ſiue ex licito,ſiue ex damnato coitu ſuſceptus ſit, alimenta ex æquitate canonica deberi conſtat:[1] ſed hoc tamen ita accipiendum eſt,ſi aliunde non habeat ille, vnde ſe alat. Nam habenti etiam legitimo nihil pater debet.[2] Enimuero ſi proponas filium naturalem viri nobilis , quem non deceat mechanicas artes exercere,nihil cauſæ eſt , cur ei alimenta denegari oporteat.[3] Debentur enim & pro modo patrimonij,& pro qualitate perſonarum,patriſque dignitate.[4] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa Noë de Mouxi,& filiæ D.Comitis de Monreal, 15. Calend. Sept.1595.

1 *Cap.cum haberet,extr. de eo qui dux.in matrim, quam poll.per adulter.*

2 Bart.*in l.ſi quis à liberis 5. D.de agnoſc & alend liber.*

3 Nec enim creditur quiſquam poſſe facere, niſi quod honeſtè facere poteſt , *l. filius 15. D. de cond.inſt.l.nec non 28.§.1.D.ex quibus cauſ.maior.*

4 *d.l.ſi quis à liberis,*vbi not.*de agnoſc.& alend.liber.*[Bart.*ad l. fin.n 7.D.de his quæ vt indign* Paleot.Cardin.*in tract.de noth ſpuriiſque filiis c.50.n.1 & 2.*Dec.*conſ.611.n.7 & 8.*vbi dicunt penſandas eſſe patris facultates ac numerum liberorum , cùm indecorum eſſe poſſit filiæ ex clariſſimo & locupletiſſimo patre genitæ illud dotis nomine dici,quod alioquin ſi cœlebs manſiſſet ad quotidianum victum ſatis eſſe poſſet Ant.Peregr.*in tract.de iur.fiſc.tit.18.de natur.liber.n.56. & 78.*

DEFINITIO VIII.

Legatum valet factum pro alimentis ſpurio ſuſcepto etiam ex damnato coitu, dummodo non punibili,ſecundum leges ciuiles.

LEgatum à patre factum filio , licet ſpurio & ſuſcepto ex damnato coitu, dummodo non punibili, ſecundum leges ciuiles,[1] qualis ille eſt, qui naſcitur ex vxorato & ſoluta,[2] valet , etiam ſi ſuperſint filij legitimi , præſertim cum pro alimentis factum eſt.[3] Nec ad rem pertinet , quod ab inteſtato nulla ei portio deberetur.[4] Aliud enim eſt,de portione bonorum , aliud de alimentis quærere ;[5] ſicut & aliud de cauſa teſtati,aliud de cauſa inteſtati.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.13.& ſeqq.] .De condit.inſert.

1 Nam ſi coitus eſſet punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales,aliud probari oporteret,ſecundum ea,quæ diximus *Defin.2.& 6. ſupra.*

2 Namque adulterium quidem hoc quoque caſu committitur,ſed non accuſabile,nec punibile,ſecundum leges ciuiles & temporales,quia thorus viri eſt,non vxoris,quamuis iure diuino & canonico non minorem pœnam mereatur. Vnde verbum illud Diui Hieronymi , Aliud Chriſtus, aliud Papinianus.

3 Quæ ſcilicet omnimodo & omni caſu debentur ex æquitate canonica.vt dixi.*Def.prox.*] *. ex c.cum haberet , extr.de eo qui dux.in matr.*non etiam ex iure ciuili,*d. Auth ex complexu,C.de inceſt.& inutil.nupt.*Chaſſan.*in conſ. Burg.rubr.8.§.3.n.11.verſ.ampliat 2.*

4 Dici autem ſolet , alimenta ſuccedere loco portionis legitimæ, & viciſſim legitimam loco alimentorum. Vnde eſt quod creditur,legitimam deberi iure naturali.Not.*in l.vlt.D.de bon.damnat.*

5 Siquidem facilius eſt vt alimenta debeantur,quam vt portio legitima:nec valet argumentum ab alimentis ad legitimam affirmatiuè, ſed tantum negatiuè , & è contrario à legitima ad alimenta valet affirmatiuè tantum,non etiam negatiuè, quia ſe habent tanquam excedens & exceſſum.

6 Eſt enim ſemper fauorabilior cauſa teſtati,*l.1.C.de ſacroſ. Eccleſ. l.vel negare 6. D. teſtament quemadm. aper.* vtroque tamen caſu , id eſt,ſiue teſtatus,ſiue inteſtatus deceſſerit iſ, qui ſpurium ex damnato, nec tamen punibili coitu ſuſceptum reliquit.diſtinguendum eſt,an legitimam aliquam ſobolem reliquerit , necne ? Nam legitima prole ſubſiſtente, nihil niſi vnciam etiam teſtamento ſpuriis dare poteſt,*l.2 Cod.hoc tit.*ſi modo ſufficiat ea vncia ad alimenta:ab inteſtato autem nihil penitus hoc caſu ſpuriis debetur,*d. Auth,licet,verſ.ab inteſtato. eod.*

DEFINITIO IX.

Filiæ ſpuriæ etiam ex damnato coitu ſuſceptæ debet pater alimenta dare vel dotem, ſed præſtita cautione iuratoria, De dote poſtea ſoluto matrimonio reſtituenda.

QVemadmodum Filiæ ſpuriæ pater alimenta præſtare cogitur ex æquitate canonica, licet ex damnato coitu ſuſcepta ſit,[1] ita & nubenti ei dotem dare congruam, quæ loco alimentorum eſſe poſſit.[2] Cæterum ſicuti non tranſmittit illa commodum alimentorum in heredem, ne quidem præteritorum,[3] ita nec in dote, quantumuis exigua ſit data, ſuccedent heredes ipſius, nec ſi liberos habuerit, quia dos illa eodem alimentorum iure cenſeri debet.[4] Proinde dotem petens cogenda erit cauere ſaltem iuratorie, ſi aliter non poſſit,[5] de dote ſoluto matrimonio patri aut patris heredibus reſtituenda.[6] Atque ita pridem à Senatu noſtro iudicatum eſſe pro fratre D. du Coudray aliquando relatum memini. *Sine die,*

1 *Cap cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

2 Eſt enim dos loco alimentorum, cum filiam congrue dotatam alere pater non teneatur, *l. vlt. C. de dot. promiſſ.* vbi notat & *in l. capite, 19. D. de rit. nupt.* Vide Bart. *ad Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt.* Roman. *conſ. 44. dub. 2.* Chaſſan. *in conſuet. Burgund. rubr. 8. De ſucceſſ. de baſtards, §. 3. n. 11. verſ. ampliat ſecundo, & n. 12. verſ. & aduerte.*

3 Quamuis etiam prætenta alimenta poſſint peti, ſi modo actionis iure non officio tantum Iudicis debeantur.

4 Vt ſubrogatum ſapiat naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *vulg. l. ſi quis 10. §. qui iniuriarum, D. ſi quis caution.*

5 Eſt enim difficile, vt fideiuſſorem inueniat is, qui bona nulla habet, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

6 Vide longam & elegantem addit. ad Matth. Matth. Matheſil. *ſing. 146.* Chaſſan. *d. rubr. 8. §. 3. n. 13. verſ. ſed iuxta* poſt Bart. *conſ. 119. & ad l. fin. §. ſi à ſocero, D. de his quæ in fraud. cred*

DEFINITIO X

Filius ſpurius, de cuius patre dubitatur, an & quando interim alimenta habere debeat, aut pecuniam ad ſumptus litis?

FIlium ſe dicens naturalem, licet ex illegitimo adeoque damnato coitu ſuſceptum, necdum tamen probans, ſi quas pro ſe habeat præſumptiones; ſiue ex oris aſpectu,[1] ſiue ex parentis,[2] aut agnatorum confeſſione, interim & pendente lite alendus eſt:[3] in eámque rem & ad ferendos litis ſumptus certa quantitas pro modo patrimonij defuncti, & quantitate perſonarum citra onus ſatiſdationis fauorabiliter ei adiudicanda eſt.[4] Quod ſi ex euentu litis filius probetur, annuum quid ei præſtare oportebit;[5] ſed in pecunia, non in corporibus bonorum,[6] niſi ab heredibus patris conditio deferatur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Noë de Mouxi, contra filiam D. Comitis de Monreal, Non. Dec. 1595.

1 Iuxta illud Virgilianum: *Si quis mihi paruulus aula Luderet Æneas, qui te tantum ore referret.*

2 Grande enim præiudicium adfert pro filio confeſſio patris, *l. 1. §. Iulianus, in fin. de agnoſc. & alend. liber.*

3 Tantundem enim iuris habet filius illegitimus, quantum legitimus, quod pertinet ad alimenta: non quidem ex iure ciuili, *Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inut. nupt.* ſed ex æquitate canonica, *c. cum haberet, extr de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

4 *Arg. l. ſi inſtituta 27. §. de ineff. D. de inoff. teſt. l. vlt. Cod. de ordin. cognit.*

5 In cauſa ſcilicet alimentorum.

6 Ne quid ex corpore patrimonij propter ſpurium diminuatur, in eoque minus iuris habet ſpurius, quam filius legitimus, cui debetur pecunia in corporibus bonorum, *leg. ſcimus 36. §. repletionem, cum ibi not. Cod. de inoff. teſt.*

7 Nam ſi malint pro alimentis dare fundum hereditarium ſpurio conſentienti, vtique non ſunt prohibendi.

DEFINITIO XI.

Nobilium baſtardi, & quando nobilitatem generis retineant?

BAſtardi & naturales, non etiam legitimi liberi, dum ne ex adulterio damnatóque coitu ſuſcepti,[1] licet ex iuris ratione nobilitatem generis non retineant,[2] de conſuetudine tamen pro nobilibus habentur, dummodo viuant nobiliter, & ab eo agniti ſint, qui totius familiæ caput eſt.[3] Hoc enim ſtatuto noſtro requiritur.[4] Et ſecundum eam conſuetudinem pronunciauit *Senatus* pro Claudio Puenſet, contra Syndicos de Lilly, 12, Cal. April. 1597.

1 Hoc enim æquum eſt deterioris eſſe conditionis in hoc, vt nihil prorſus ex generis nobilitate retineant, *Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt* Neque vero ad hoc quoque poteſt extendi æquitas illa canonica, quæ ſpurios illos cæteris illegitimis æquat, quod pertinet ad alimenta, ne ſcilicet fame pereant, *c. cum haberet, extr. de eo, qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*

2 Quia nec patrem, nec proinde paternum genus vllum habere intelliguntur, *§. ſi aduerſus, Inſt. de nupt.* [Non enim ſunt de genere, ſed degeneres, inquit Bald. *ad l. vlt. C. de natur. liber.*]

3 Guid. Pap. *q. 580.* Boër. *q. 127.* qui de ſupradicta conſuetudine atteſtantur.

4 *Lib. 3. ſtatut. cap. 3.*

DEFINITIO XII.

Vitricus, ſi modo non ſit pater poteſt tanquam extraneus quilibet legare ſpurio quantum velit vltra modum alimentorum.

SPurio, quem mulier binuba conſtante priore matrimonio ex illicito damnatóque coitu ſuſceperat, ſecundus vir, ſi non & idem pater ſit, legare etiam ſupra modum alimentorum tanquam extraneus quilibet poteſt:[1] alioqui non poteſt niſi ad alimenta vſque, & ex æquitate iuris Pontificij,[2] potius quam ciuili vlla ratione.[3] *Ita Senatus* 3. Calend. Mart. 1597.

1 Sic enim vulgo creditur, ſoli patri prohibitum eſſe, ne filio ſpurio quantum velit relinquat: cæteris vero præſertim extraneis prohibitum non eſſe, *ex l. vlt. C. de natur. liber.* Iacob. Cuiac, *ad Nouell. 22. de nupt. & Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. ſui.* Ego vero longe aliter, vt ex iis apparebit, quæ ſcripturi ſumus *ad l. vlt. C. de natur. liber.* in noſtra Iuriſprudentiæ ſcientia, ſi quando eam in publicum exire patiemur quod fortaſſe breui fiet, ſi Deus volet. * Ideo nec auo nec proauo licet quicquam relinquere illegitimo nepoti, niſi legitima ſobole nulla ſubſiſtente, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Sed aliud eſt in auia & proauia etiam paterna, ſecundum Caſtrenſem *ad l. Gallus 29. §. quid ſi is, ad fin. de liber. & poſth.* Ripenſis *conſ. 119.* vbi dicit cōmunem, licet contra ſentiat Aretin. *ad d. §. quid ſi is,* quem ſequitur Ruinus *conſ. 39. vol. 3.* & Franciſc. Mantica *dec. 312. part. 1.* ſed de hoc planè ſcripſi Defin. ſeq. longe *Defin. ſeq.*

2 *In c. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

3 Cum iure ciuili nulla hic ſpuriorum generi alimenta debeantur, *Auth. ex complexu. C. de inceſt. & inutil. nupt.*

DEFINITIO XIII.

Poteſt auia & proauia etiam paterna inſtituere nepotes & pronepotes illegitimos, quamuis legitima ſobole ſubſiſtente.

QVæſitum eſt, an lex Iuſtiniani, quæ prohibet non ſolum patri, ſed etiam auo & proauo, ne quid poſſint per ſpeciem vltimæ voluntatis etiam teſtamentariæ relinquere nepotibus & pronepotibus illegitimis ſobole aliqua legitima interueniente,[1] locum habeat in auia & proauia paterna. Nam in materna res non habet dubitationem,[2] quando nec mater ipſa prohibetur heredem habere filium ſuum illegitimum non ſolùm ex teſtamento,[3] ſi velit, ſed etiam ab inteſtato.[4] Nec deerant qui putarent conſtitutionem generalem, quæ de auo & proauo paterno loquitur, etiam in auia & proauia paterna locum habere intelligendam,[5] Non tantùm ex vlgari illo brocardico, quod maſculinum, vt aiunt, concipiat fœmininum.[6] Sed etiam quod in omnibus eadem videatur ratio vrgere, idémque fauor legitimæ ſobolis præferendæ.[7] Sed magis tamen placuit contraria

ſententia

ſententia.[8] ſiue quod noua illa lex odioſa exiſtimetur tanquam iuris veteris correctoria,[9] & quidem odio, vt videtur irrationabili cùm deteriorem faciat conditionem illegitimorum, quam ſi eſſent omnino extranei,[10] maximè quod ad auum & proauum,quibus vitium nullum exprobrari poteſt.[11] Siue quòd abſurdum exiſtimari poſſit,non licere auiæ aut proauiæ paternæ relinquere quicquid velint nepotibus aut pronepotibus illegitimis, etiam legitima ſobole ſubſiſtente.[12] dum ne aliqua fraus legitimis in portione legitima fiat.[13] Cum ſit iis liberum totam ſuam ſubſtantiam ſalua legitimorum portiuncula propriis quoque ſuis liberis naturalibus & illegitimis largiri, ſi non ex damnato coitu ſuſcepti ſint.[14] Nam ab inteſtato eoſdem,vt dixi in ſolidum heredes habere poſſent.[15] *Ita Senatus* pro liberis Ioannis Franciſci du Vergier, contra N. Claudium Puencet, 4. Iul. 1612.

1 *L. vlt. C. hoc tit.* quam fatentur omnes etiam hodie manere incorrectam. *ad Nouell 89. § vlt. quib. mod. natur. offic. legit.*

2 Quia ſcilicet poſſint pro arbitrio inſtituere nepotes,aut pronepotes illegitimos. Idemque eſt de omnibus linea materna venientibus. Andr. Tiraq *ad l ſi vnquam* in verb. *ſuſceperit liberos.*

3 Adeo vt poſſint etiam de inofficioſo matris teſtamento dicere, *l ſi ſuſpecta 29. §. 1. D. de inoffic. teſt.* In quo plus iuris habent,quã filij adoptiui,licet legitimi,qui hodie non poſſunt impugnare teſtamentum,niſi adoptati ſint ab auo materno, *l. pen. C. d adopt.* Iunge *Definit. 3. ſuprà.*

4 Quæ tamen ſucceſſionis ſpecies difficilior eſſe ſolet *d. l. vlt. Cod hoc tit. l. 2. fil. ſpurius 4. D. vnd. cognat.* Nempe quia mater ſemper certa eſt, *l. quia ſemper 5. D. de in ius voc.*

5 Aret. *ad l. Gallus 29 § quid ſi is, D. de lib. & poſthum.* Ruin. *conſ. 39. n. 9. vol. 5.* Franciſc. Matt. *q 312. part. 1.*

6 Etiam in odioſis, cùm odium eſt rationabile, Bart. *ad l ſi quis in tantam n 3. C. vnde vi. & ad l. 1. de verb. ſignif. & ad l. 1. D. de pecul.*

7 Quæ tota ratio eſt illius reſtrictionis rei repetitæ *in d. l. vlt. Cod hoc tit Nulla legitima ſobole exiſtente.*

8 Quæ fuit Caſtrenſis *ad d. § quid ſi is*, quem locum perorportunè indicauit mihi diſertiſſimus cauſarum in Senatu noſtro patronus,idemque conſtantis & veteris amicitiæ vinculo mihi coniunctiſſimus Franciſcus de Tardy. Eandemque ſententiam poſtea ſecutus eſt Franciſc. Rip. qui communem eſſe atteſtatur *conſ. 191.* vbi citat Odofr. Cyn. Aug. & Albert. *in dict. l fin. hoc tit.* Alex. *conſ. 139.* eleganter fuit conſuitum *lib. 1.*

9 Putant enim vulgo interpretes ante legem illam fuiſſe permiſſum auo & proauo inſtituere nepotem & pronepotem etiam legitima ſobole ſubſiſtente & ſoli patri cuius vitium reſtiæandum fuit prohibitum fuiſſe ne quid illegitimis daret, legitima ſobole ſubſiſtente, *leg. 2. l. humanitatis 8. C hoc tit.* Sicque ratiocinatur Caſtr *ſuprad. loc.* Quod tamen non reſutauimus in tractatu illo noſtro *de natur. lib. ad Princ. 1. illat. 2. De nuptiis*, in Iuriſprudẽtia noſtra Papinianea iam ab aliquot ãnis in publicum, edita quam ſuperiore Definitione pollicebamur.

10 Idem Carol. Ruin. *conſ. 65. n. 5. vol. 3.* vbi ob hanc rationem videtur concludere cum Caſtrenſi.

11 Quomodo exprobrari poteſt patri, *d. l. vlt hoc. tit.*

12 Ratio eſt optima Franciſc. Rip. *d. conſ. ſeu reſp. 191.* vbi vocat eam, vt eſt, *inconuincibilem.*

13 Semper enim legitima liberorum legitimorum ſalua eſſe debet, *l. ſi totas 5. l. ſi liqueat 8. C. de inoffic. donat. l. parentib. 8. C. de inoff. teſt.*

14 Iſtis enim nihil omnino relinqui poteſt iure ciuili, iure autem canonico alimenta, *vt dixi Def. prac. n 2 & 3.*

15 *d. l. 2 & 4 D. vnd. cogn. l. 1 § ſed & vulgo D. ad. SC. tertyll.* Eãque perlegans ſane ac manifeſta differentiæ ratio eſt inter maſculos & fœminas circa diſpoſitionem *d. l. vlt. C. hoc tit.* Nam quæ eſt auia paterna reſpectu nepotis, tamen mater eſt reſpectu filij, & quæ proauia paterna ratione pronepotis, ex nepote ex filia ea eſt auia materna ipſius nepotis poſſetque haud dubiè illum heredem inſtituere etiam legitima prole ſubſiſtente.]

TIT. XVII.

DE LEGIT. TVTEL.

DEFINITIO I.

Nepoti ex filio prædefuncto an mater tutrix dari poſſit ſuperſtite auo paterno, ita vt in adminiſtratione auo præferatur?

TAMETSI nepos ex filio prædefuncto in aui paterni ſit poteſtate,[1] obtinuit tamen eorum ſententia,qui in tutela matrem auo paterno præferendam eſſe cenſuerunt,[2] ratione illa, quod & in ſucceſſione præferretur: eadem vero cauſa eſſe ſoleat tutelæ, quæ ſucceſſionis;[4] mihi tamen neque ſententia, neque ratio illa probari vnquam potuit. Toties enim de legitima tutela quærendum eſt,quoties perſona eſt, quæ tutorem habere poſſit:[5] at tutorem habere nec poteſt, nec debet, qui in aliena eſt poteſtate,[6] quique auum habet legitimum adminiſtratorem.[7] *Ita tractatum eſt* in Senatu, 12. Calend. Decembr. 1589. Iunge tamen Defin. infr. de patr. poteſt.

1 *L. 2. verſ. nepotibus, D. de vulg. & pupill ſubſtit. l. pen. D. de agnoſc. & alend. liber.*

2 Bart. *contra gloſſ. in Auth. matri & auia, C. quand. mul. tutel. offic. fung. poſſ.* Vide Dec. *conſ 245.*

3 Propter gradus prærogatiuam, quia mater eſt in primo aſcendentium gradu, auus vero, ſiue paternus, ſiue maternus in ſecundo, *Nouell. 118. de hered. ab inteſt. ven. cap. 1*

4 *Inſt. de legit. patron. tutel. & l. quo tutela 73. de reg. iur.*

5 Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, vt loquuntur, *l. adigere 6. § quamuis, D. de iur. patron. cum ſimilib.*

6 Quia non poteſt fieri, vt quis ſit in duorum ſimul poteſtate, patria ſcilicet ac tutoria, cum poteſtas tutoria ſit imago quædam patriæ poteſtatis, *l. 1. in princ. de tutel. l. vlt. verſ. quibus ſi damnato. Cod. de ſent. paſſ. & reſtit.* ne alioquin imagine veritas naturæ adumbretur, vt eleganter Papinianus noſter *in l filio 23. D de liber. & poſthum.* Vide quæ contra ſupradictam Bartoli opinionem ſcripſi *in Error. 7. Decad. 6 de error. pragmat.* Poterit ſane Bartoli opinio procedere in nepote ex prædefuncto filio emancipato, quia poteſt ille habere tutorem cum poſt mortem patris in nullius poteſtate reperiatur. Cum Bartolo tamen ſentit. Afflict. *dec. 281. n. 3.* Capyc. *dec. 56 n. 5.*

7 Nam quem quis habet in ſua poteſtate, eius ſemper legitimus adminiſtrator eſt, *l. cum oportet 6. & l vlt.* vbi Bart. Bald. & alij *Cod. de bon. qua liber.* [Ita concludit Ferrar. *in form. libell. ad redd. ration. gloſſ. 1. n. 14.* Et ita quoque Senatus noſter ſæpius tandem pronunciauit.]

TIT. XVIII.

QVI PETANT TVTOR.

DEFINITIO I.

Qui cogitur petere tutorem, non prius officio ſuo ſatisfeciſſe intelligitur quam eum tutorem dari curauerit, qui tutelam agere & velit, & poſſit.

IS, cuius cura & expenſis tutor dari debuit,[1] ſi curauerit, vt ex conſanguineorum, & affinium votis abſens quiſpiam tutor eligeretur,[2] nondum ſatisfeciſſe videbitur, cum nouus is tutor ſaluas habeat excuſationis cauſas,[3] quas ſi tales adferat, vt admittendæ videantur, alius tutor perinde dandus erit, ac ſi nullus dum datus eſſet.[4] Non idem erit ſi præſens & conſentiens quis electus ſit, quamuis nec dum ſatiſdederit aut iurauerit, quia cum reſilire illi non liceat,[5] cogi poteſt vt iuret, ſatiſdet, ac omnia cætera faciat, quæ tutoris officio incumbunt.[6] Planè ſi talis ſit,qui nec ſatiſdare poſſit propter egeſtatem aut ſuſpectas ex alia cauſa facultates,[7] nec ſine ſatiſdatione admitti debeat,[8] ferè eſt vt quaſi ſub impoſſibili conditione datus pro non dato habeatur,[9] nec proinde videatur adhuc liberatio contigiſſe illi, cuius cura & expenſis tutor dari debuit.[10] *Ita Senatus* in ĩis cauſis, de quibus in Definitione prima ſupra. Si minor ſe maior, dixer.

1 Sunt enim quædam perſonæ, ad quarum curam hoc pertinet, de quibus *in tit. qui per tut. vel curat.* D & C.

2 Poteſt ſiquidem etiam abſens eligi & inuitus, dummodo fuerit citatus ad excuſationis cauſas, ſi quas habuit proferendas, *l. aliud ſemper 5. de tutor. & cur. dat.* Aliud eſt in curatore, de quo *in l. 3. § ſi pupillus*, D. *de tutel.*

3 *Tot. tit. de excuſ. tutor.* D. & C.

4 Itaque hoc caſu id obtinet, quod vulgo dici ſolet, nihil actum videri, quandiu aliquid reſtat agendum *leg. pen. in fin. Cod. de his quib. vt indign.*

5 Quod enim ſemel placuit, diſplicere poſtea non poteſt, *cap. quod ſemel de reg. iur. in 6.*

6 *L. 1. C. de tutor. vel curat. qui ſatis non ded.* Alioqui remouendus eſt à tutela, interdum etiam cum infamia, ſecundum diſtinctionem, *l. 2. eod.*

7 Non enim ſemper facilè eſt inuenire fideiuſſorem, *l. 2. § pen. D. de iudic.*

8 Soli enim tutores teſtamentarij aut ex inquiſitione dati admittuntur ſine ſatiſdatione, *Inſt. de ſatiſd. tutor.*

9 Etſi verba iſta in dando tutore vſurpata, *ſi ſatiſdederit*, non tam conditionem in ſe habere dicuntur, (qua ſcilicet actus legitimus, qualis eſt tutoris datio non admitteret, *l. actus legitimus 77. de reg. iur.* quam admonitionem, per quam tutor intelligat non aliter ei tutelam committi quam ſi ſatiſdederit, *l. inuito 6. § 1. D. de tutel.*

10 *Arg. d. l. pen. in fin. C. de his quibus vt indign.*

DEFINITIO II.

Mater conuenta vt tutrix, ſi ſe negat tutricem, non prius tamen abſoluenda eſt, quam tutorem aliquem dari curauerit intra tempus & à Iudice in hanc rem praſtituendum.

MAter filij pupilli nomine conuenta ab hereditario creditore ſi neget ſe tutricem,[1] condemnanda eſt, vt intra breue tempus arbitrio Iudicis ſtatuendum petat ipſa pupillo tutorem.[2] Quoniam & ſi nulla lis eſſet, incumberet ea res matris officio & pietati, cum alioqui non petito tutore futurum eſſet, vt interea pupillus decederet, ipſius hereditate mater in negligentiæ ſuæ pœnam priuaretur.[3] *Ita Senatus* contra illuſtrem D. Ludouicam de la Chambre pro Noë de Mouxi in ſecreto auditorio, 15. Cal. Sept.

1 Nec enim mater tutrix eſt ipſo iure, aut legitima adminiſtratrix, vt pater, ſed ita demum ſi tutrix facta ſit: fieri autem non poteſt, niſi velit & conſentiat, vt nec auia, in quo differunt ab aliis tutoribus, *Auth. matri & auiæ, C. quand. mul. tutel. offic. fungi poteſt.*

2 Neceſſitas enim petendi tutores filiis pupillis impoſita eſt matribus, non tamen petendi curatores minoribus propter rationem diuerſitatis poſitam *in l. matris patris pietas 6 Cod. hoc tit. l. 2. § ſi mater, D. ad SC. Tertyll.*

3 *d. § ſi mater, & ſequentib. l. matris 3. l. omnem. 6. C. eod. ill. tit.*

TIT. XIX.

VBI PETANT. TVTOR. vel Curat.

DEFINITIO I.

Tutorem dare poteſt Iudex domicilij pupillaris, multo magis Iudex originis: poteſt etiam Iudex loci, in quo poſita ſunt bona.

TVTOR cum perſonæ pupilli principaliter, non etiam bonis, niſi per conſequentias detur,[1] ab eo Iudice dandus eſt, qui ordinariam exercet iuriſdictionem in eo territorio, in quo habet pupillus domicilium habitationis.[2] Nec eò minùs tamen ius dandi tutoris habebit is, qui Iudex eſt domicilij originis, ita fiet, vt in vtriuſque pari iure potior cauſa ſit eius, qui præuenerit.[4] Nec tamen ea res faciet, quin ſi pupilli bona vel vniuerſa, vel maiore ex parte in alia ſint prouincia, poſſit etiam Iudex illius prouinciæ tutorem alium pro ſuo iure conſtituere, ad quem eorum ſaltem bonorum, quæ in illa prouincia ſunt, cura & tuitio pertineat,[5] ſi modo id commodius pupillo fore videatur. Quæcumque enim de pupilli ſiue perſona, ſiue patrimonio conſtitui neceſſe eſt, ea omnia ex pupilli commodis & vtilitatibus æſtimari debent.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. j. tit. prox.

1 *L. Quia perſona 14. cum præced. D. de teſt. tutel.*

2 Cynus omnino videndus *in l. 1 C. hoc tit.* Bart. *in l. pupillo 17. D. de tutor. & curat. dat. ex l. magis puto 5 § illud D. de reb. cor.*

3 *d. l. 1. C. hoc tit.* Et hoc in dubio præferendus eſt *d. l. 1. & arg. l. libertus 17. § præſcriptio, in fin. D. ad municip.*

4 Papienſ. *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in verſ. eidem Iacobo, num. 3. & 4.*

5 *d. l. vnic. C. hoc tit. l. propter litem 21. § licet. de excuſ. tut.* Poteſt etiam vtriuſque Iudicis auctoritate idem Iudex in diuerſis locis conſtitui, ſic tamen vt non niſi vna ſit tutela, *l. Iuriſperitos 30. § 1. eod.*

6 *L. pen. de confirm. tutor.* Requiritur tamen, vt etiam is, qui tutor datur, ſit etiam de iuriſdictione dantis, vt tractat Papienſ. ſupradict. loc. *ex l. 1. in fin. & l. ius dandi 6. D. de tutor. & curat. dat. & per gloſ. in leg. etiam, D. de tutel.*

TIT. XX.

QVI TVTOR. AVT CVRAT. dare dariue poſſ.

DEFINITIO I.

Minoris debitor teſtamento tutor dari poteſt à teſtatore, qui debitorem eſſe non ignorauit.

QVOD Iuſtiniani conſtitutio introduxit,[1] vt minoris debitor neque tutor, neque curator dari poſſit, ad tutorem aut curatorem teſtamentarium non pertinet, quem defunctus ſciuit debitorem.[2] Sed ſi ignorauerit, non eo minus erit locus conſtitutioni, quod perſonæ fidem teſtator ſecutus videatur,[3] quam fortaſſis ſuſpectam habuiſſet, ſi ſciuiſſet debere.[4] *Sine die.*

1 *In Auth. minoris debitor. C. hoc tit.* & in corpore vnde ſumitur.

2 Guid. Pap. q. 144. & ibi Apoſtill.

3 Quæ ratio ſolet facere, vt multa priuilegia habeant tutores teſtamentarij, quæ tutores cæteri non habent, quale illud eſt inter cætera quod non coguntur ſatiſdare, quippe quorum fides à teſtatore electa fuerit ei ſatis explorata, *tot. tit. Inſt. de ſatiſd. tutor. l. teſtamento 17. D. de teſt. tutel.*

4 Nimirum ob eas ipſas rationes, quæ Iuſtiniani nouellæ conſtitutioni cauſam dederunt, quod veriſimile ſit debitorem aut creditorem pupilli vtilitates ſuas pupillaribus prænoſiturum. [Et ideo placuit eandem pœnam Iuſtinianeæ conſtitutionis locum habere, etiam contra eum qui pro tutore aut pro curatore negotia geſſerit. Huic enim multo magis imputari poteſt, præſertim ſi nullo facto inuentario ad adminiſtrationem bonorum pupilli aut minoris acceſſerit, vt ipſius inſtrumenta pro arbitrio tractare & ſubtrahere potuerit. Idque adeo verum eſt, vt etiam incerto eo an inuentarium aliquod factum ſit ab eo, qui cum eſſet creditor, negotia pupilli geſſit, nulla ei debeat fieri prouincialis adiudicatiö. *Ita Senatus* in firmata prioris iudicis ſententia. Ex tempore pro ſororibus Ametinet, multis tamen opinantibus ſummouendum eum à petitione debiti nulla inuentarij exhibitione expectata, cum quibus & ego ſentiebam, 9. Aug. 1612. Iunge *Def. 1. num. 4. j. de eo qui pro tut. vel cur. negot. geſt.*]

DEFINITIO II.

Minor, qui ſe iurauit maiorem, non eo magis poteſt eſſe tutor, ſed eius cura & ſumptibus alius dari debet.

MInor qui apud Iudicem ſe maiorem dixit, & iurauit, ſiue dolo malo, ſiue per imprudentiam, non eo magis tutor eſſe poteſt, probata poſtmodum minori ætate,[2] quæ ipſa curatoris conſilio regi adhuc debeat.[3] Sed etſi à Iudice circumuento per obreptionem tutor datus ſit, non poteſt valere datio,[4] aliúſque tutor dandus eſt, ſed tamen eius ſumptibus & diligentia, vt hactenus ſaltem dolus culpáve eius coërceatur.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſ. ſub tit. Si minor ſe maior. dixer. Defin. 1.

1 Quamuis dici ſoleat, in hoc caſu minorem habendum eſſe pro maiore, non ſolùm propter mendacium, ſed etiam & maximè propter iuſiurandi, *l. 2. in fin. & tot. tit. & ſi min. ſe maior. dixer.* Quaſi iuſiurandum

dum repræſentet eum maiorem, *arg. Auth. ſacramenta puberum. vbi not. C. ſi aduerſ. vend.*

2 Plus enim hoc caſu in rei veritate eſt, quam in opinione & ſemper verum eſt eius ætatis, quæ reuera minor ſit, non ſatis firmum eſſe conſilium, nec ob id prudentiorem quem eſſe, quod iurauerit, cum quo quis prudentior eſt, eo minus facilis ſit ad iurandum, *l. illud aut illud 25. §. 2. D. de pecun. conſtit. l. quæ ſub conditione 8. D. de cond. inſt.*

3 Fœda enim & nominum & rerum confuſio iſta eſt, ſi tutor vel curator fiat is, qui tutore ipſe indiget vel curatore, *leg. vlt. Cod. de legit. tutel.*

4 Vt nec aliud quicquam factum per obreptionem, *l. magis puto 5. §. manet acti, D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſi quis obrepſerit 29. D. ad l. Cornel. de falſ.*

5 Ne alioqui impunè prætori obrepſiſſe ac illuſiſſe videatur. Si enim de ſolius eius commodo ageretur, poſſet haberi pro maiore *d. l. 2. in fin. C. ſi min. ſe maior. dixer.* At hic vertitur incommodum & periculum pupilli, cuius intereſt, vt minorem & fortaſſis etiam periurum non habeat tutorem, *arg. l. ad Rempublicam 8. in fin. ad municip.*

DEFINITIO III.

Qui tutorem dare debeat, an Iudex loci originis, an domicilij, an prouincia, vbi ſita ſunt bona?

IVdex prouinciæ, in qua ſita ſunt pupilli bona, tutorem dare non poteſt pupillo, qui neque ex ea prouincia originem trahat, neque in ea domicilium habeat: curatorem vero bonis ipſius multo minus, niſi prius conſtet, Iudicem loci originis aut habitationis tutorem dare vel nolle, vel non poſſe, aut tutorem ab eo datum nolle aut non poſſe adminiſtrare bona, quæ ſint extra prouinciam. His enim demum caſibus poteſt Iudex loci, in quo bona ſunt, tutorem dare vel curatorem.[1] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Beaumont & de Coindié, contra liberos D. de la Croix, de la Rauoire, de Charanſoney, 4. Non. Iunij. Iunge Definit. 3. J. De in lit. dand tutor.

1 Cynus omnino videndus. *in l. 1. C. vbi per tutor.* cuius ſententiam Ferrarienſis quoque probat *in libell. ad redd. rat. tutel. verſic. eidem Iacobo num. 3. & 4.* vbi etiam Manſuet. *in addit.*

DEFINITIO IV.

Curator quando & quis poßit dari & inuitus & inuito?

CVrator ſicut minori petenti dumtaxat & volenti,[1] ita non niſi volens datur,[2] præterquam cum ex agnatis, cognatis & affinibus omnibus aliquis neceſſario eligendus eſt, qui eas partes exerceat.[3] Tunc enim, ſi non is nominatim à minore petatur, qui conſentiat, eadem prorſus ſeruanda ſunt in curatore, quæ in tutore eligendo aut excuſando. Sane ad litem datur inuito,[5] ſed non inuitus, niſi qui publico Procuratoris officio fungatur.[6] Parum enim aut nihil diſtat inter Procuratorem & curatorem ad lites.[7] Nec alia vlla ratio excuſare Procuratorem poteſt, quo minus curationem ſuſcipere cogatur, quam quæ excuſaret, ne Procuratoris officium pro eodem ſuſcipere compelleretur, forte quod iam alterius collitigatoris in eadem cauſa Procurator eſſet: ſi tamen alius ille litigator aduerſarius fuit;[8] alioqui nihil prohibet, quin eadem in cauſa idem ſit plurium Procurator; qui communem parémve cauſam habeant.[9] Planè ſi abſentis bonis curator dandus ſit,[10] nulla ratio eſt, vt id muneris inuito Procuratori mandetur, quod & præſtandæ ſatiſdationis & reddendæ rationis neceſſitatem ſecum adferat.[11] Itaque ſolet ea cura illis deferri, qui ad ſuccedendum ſunt proximiores, & quibus abſentis mortui ſucceſſio deferretur, vt tanto diligentiùs bona adminiſtrent, tanquam quæ ſint & iam ſua, & adhuc aliena[12] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio ex tempore in cauſa N. Polixenæ Veillet, vxoris Domini de la Vulpilliere, & Procuratoris Grilliet, 6. Non. Mart. 1594.

1 *§. item inuiti. Inſt. de curator. l. 3. §. ſi pupillus, D. de tutel.*
2 Intellige, cum curator datur ad aliquem actum ſpecialiter.
3 Quod euenit, cum generalis datur curator, qui omnium bonorum minoris legitimam adminiſtrationem habeat, de quo *in tit. de tut. & curat. dat. & in tit. de adminiſtr. tut. & curat. & in l. ſine generali 61. D. de iur. dot.*

4 Parum enim diſtat huiuſmodi curator à tutore, cum vterque & generalem, & legitimam habeat adminiſtrationem, niſi quod curator bonis tantum, tutor vero etiam perſonæ datur, *l. quia perſona 14. D. de teſt. tutel. l. cum in vna 17. §. 1. D. de appellat.*

5 *d. §. inuiti, Inſt. de curat. l. 1 & vlt. C. de in lit. dand. tutor. vel curat.*

6 Procuratorem enim ad lites tractandas publicè conſtitutum officium hodie publicum eſt neceſſarium, non voluntarium

7 Intellige de Procuratore ad lites dato. Nam & huius Procuratoris eſt litem curare & curatoris procurare.

8 Quo caſu non poſſet quis eſſe plurium Aduocatus aut Procurator citra præuaricationem, *l. 3 §. quod ſi Aduocato, D. de præuaric. l. vlt. vbi not. D. de poſtul.*

9 Imo coguntur interdum plures vnum eundémque Procuratorem conſtituere, *l. 5 § pen. D. de iudic. ſolu.*

10 *Ex tit. de curat. bon. dand. l. 6. in fin. D. de tutel.*

11 Omnes enim, qui bonorum adminiſtrationem habent, coguntur rationem reddere, in eámque rem ſatiſdare, niſi cum ſatiſdatio eis remittitur. *l. teſtamento 17. D. de teſt. tutel. l. ſi impuberi 13. in fin. de tutor. & curat. dat.*

12 Quaſi hæc curatio nihil aliud ſit, quam præoccupatio quædam futuræ ſucceſſionis. Facit *l. quo tutela 73. vbi not. de regul. iur.* Ideoque etiam infantes & fœminæ, ſi ſunt ad ſuccedendum proximiores, ad hoc curationis genus admittuntur, eóque paſſim iure vtimur, [quamuis inuita iuriſprudentia, quoniam curatoris cuiuſlibet officium virile eſt Dec. *ad l. fœmina. de reg. iur.* Itaque melius eſſet cuſtodiam dumtaxat bonorum ei dare & ad exercendas actiones, quæ tempore perituræ eſſent permittere illi nominationem curatoris, qui ſatiſdet de rationibus abſenti quandoque reuerſo reddendis, niſi malit illa ſatiſdare pro curatore. *Ita Senatus* 5. Maij 1611. me Præſide.]

TIT. XXI.

QVAND. MVL. TVTEL. offic. fung. pot.

DEFINITIO I.

Mater tutelam liberorum nec ſuſcipere cogitur, nec retinere: vtrumque tamen facere poteſt, ſi velit.

MAter, quæ filij impuberis tutelam ſiue à marito, ſiue à Iudice delatam agnouit[1] liberam abiiciendæ eius poteſtatem habet, nec aut cauſam aliquam probare cogitur, aut ne allegare quidem,[2] aut in integrum reſtitutionis auxilium implorare, ſi forte ſuſceptæ tutelæ tempore minor fuerit annis viginti quinque.[3] Nam quemadmodum inuita tutrix fieri non potuit,[4] ita nec tutelam retinere cogenda eſt.[5] Neque hoc caſu locum habet, quod dici ſolet. Ea, quæ ab initio ſunt voluntatis, ex poſt facto eſſe neceſſitatis.[6] Quod enim matri defertur tutela filij, non tam iure fit, quam intuitu pietatis, cum alioqui tutela virile ſit officium, cuius incapax perinde mater eſt atque alia mulier quælibet.[7] Idem in auia iuris eſt.[8] Proinde nec eſt diſtinctioni locus, an minor annis mulier eſſet, cum tutelam ſuſciperet, an maior, cum ſola eius voluntas hac parte ius faciat.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Cal. Ianuar. 1596.

1 Poſtquam placuit Iuſtiniano, vt mater & auia tutrix eſſe poſſit, ſi velit, *Auth. mater & auia, Cod. hoc tit.* nec egeat in eam rem reſcripto Principis, quo antea indigebat. *l. vlt. D. de tutel.*

2 Eſt enim cauſæ allegatio neceſſaria iis demum caſibus, qui non pendent à voluntate nuda facientis, & quibus cauſam aliquam ſubeſſe neceſſe eſt, denique circa eas res, quæ in cauſæ cognitione verſantur, *vt in l. poſt litem 17 §. vol. l. mutus 43. §. vlt. & ſeqq. D. de procur. l. g. pater 4. verſ. niſi ſi cauſa D. de teſt. tutel.*

3 Fruſtra enim reſtitutionem implorat is, qui ipſo iure munitus eſt *l. in cauſa 16. in princ. D. de minor. l. 3. C. ſi aduerſ. libert. l. 2. C. de præd. min.*

4 Permiſit enim tantum Iuſtinianus, vt poſſit mater eſſe tutrix, ſi velit, non autem conſtituit, vt cogatur eſſe, tametſi nolit, *d. Auth. mater & auia, &* in corpore vnde ſumitur [Simile quiddam eſt in ſacerdote, qui tutor eſſe non cogitur quidem, ſed poteſt, ſi velit. *Ita Senatus* 5. Cal. Mart. 1613.]

5 Alioqui ex [illegible] matrimonium matris impediretur, cum non

liceat matri quæ alium virum quæſiit, tutelam liberorum ex priore viro ſuſceptorum retinere. d. *Auth matri & auia*, iunct. *Auth. ſacramentum eod.*

6 *Vt in l. ſicut 5. C. de oblig. & act. l. in commodato 17. § ſicut D. commod.*

7 Ideoque nimirum egebat olim reſcripto Principis, *l. vlt. D. de tutel.*

8 Hoc enim nouum ius induxit Iuſtin. in matre & auia ſimul, vt ſcilicet poſt matrem auia tutrix poſſit, *dict. Auth. matri & auia & Nouell. 118. de hered. abinteſt. venient. cap. 5. §. ex his autem.*

9 Etſi in aliis quibuſdam melior eſt conditio matris, quæ minor annis ſit, quam eius, quæ maior, vt in ſpecie *l. 2. C. ſi aduerſ. delict.*

DEFINITIO II.

Mater quæ conuolauit ad ſecunda vota, neque fieri, neque remanere tutrix poteſt, etiamſi agnati conſentiant.

QVæ ad ſecundas tranſiit nuptias, non poteſt tutrix eſſe liberorum prioris matrimonij, tametſi maxime velit, & agnati cognatique omnes conſentiant.[1] Quare nec ſi iudex eam tutricem dederit ex inquiſitione, datio tenebit. quamuis nemo ſit, qui ab ea datione prouocauerit,[2] legibus nimirum repugnantibus, quæ non patiuntur, vt mulier maternæ pietatis oblita, & in alienam familiam tranſlata liberos in poteſtate ſua retineat.[3] Quamquam enim nupta mulier non eſt in mariti poteſtate, ſi ius Romanorum inſpicias, quo nos vtimur:[4] Nemo tamen eſt qui neſciat, non ſupereſſe ei liberum de ſuis rebus, nedum de alienis, diſponendi arbitriũ quæ voluntates ſuas ad mariti nutũ accommodare cogatur.[5] Satiſque iam indultum matri viduæ Iuſtinianus voluit, vt quamuis mulier ſit, virili tamen officio fungi poſſit.[6] Nec cauſa vlla eſt, cur matri binubæ idem priuilegium concedatur. Nam & ipſa Iuſtiniani conſtitutione cautum erat, vt ad tutelam accedens mater ſecundis nuptiis adhibito etiam iureiurando renunciaret.[7] Quod quamuis moribus noſtris improbatum ſit,[8] quia libera debent eſſe matrimonia,[9] illud tamen retentum eſt, vt nec manere, nec fieri tutrix poſſit mater, quæ ad ſecunda vota conuolauit.[10] Alium ergo tutorem dari pupillo oportebit, in eámque rem pupilli agnatos & cognatos vocari, & quidem ſumptibus & diligentia matris, tum quod tutelam ipſa ſuſcipere perperam & contra leges non debuerit,[11] tum quia ad ipſius officium & pietatem ſpectet, vt liberis ſuis impuberibus tutorem petat;[12] quamuis ſi prior ratio non concurreret, ſola poſterior non faceret, vt matris ſumptibus dari tutor deberet.[13] *Ita Senatus* in cauſa N. de Sion, vxoris N. Bachellard de S Germano d'Amberieu, ex tempore, 8. Id. Mart. 1594.

1 *Auth. ſacramentum, C. hoc tit.* Non enim poteſt mater tutrix eſſe, niſi quo caſu permiſſum ei eſt à Iuſtiniano. Atqui hoc caſu non modo permiſſum ei non eſt, ſed etiam nominatim conſtitutum vt hoc caſu omnimodo expellenda ſit mater à tutela *d. Auth. ſacramentum.*

2 Eſſet enim hæc ſententia ex numero earum, quæ ſine appellatione reſcinduntur, de quib. *in tit. D. quæ ſent. ſin. appell. reſcind. l. ſi expreſſim 19. D. de appellat.* Denique auctoritas iuris non eſt in arbitrio iudicantis, *l. 5. ad municip.*

3 Eſt tamen hæc ratio indignitatis potius quam incapacitatis, quam attulimus n. 1. fortior eſt, quia ſemper ſupponendi ſunt termini habiles, *vulg. l. adigere 6. § quamuis. de iur. patron.*

4 *L. 1. §. vlt.* vbi eſt text. elegans. *C. de liber. exhib.*

5 Metu ſcilicet reuerentiali, de quo noſtri *ad leg. 1. §. quæ onerando, D. quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt.*

6 *Dict. Auth. matri & auia.*

7 *Ibid* & & in corpore vnde ſumitur, *l. 2. eod.*

8 Et à Iuſtiniano ipſo *in d. Auth. ſacramentum.*

9 *L. ſi patre cogente 22. D. de rit nupt.*

10 Quia non fuit hoc caſu permiſſum.* In genere autem permiſſorum quod non eſt permiſſum cenſetur prohibitum, & contra *l. mutus, 45. §. 1. D. de procurat.*

11 Hoc enim eſt illudere legibus. * Obſerua tamen non deeſſe qui putent matrem quæ fuerit tutrix, præſertim teſtamentaria, poſſe poſt ſecundas quoque nuptias reaſſumere tutelam, ſaltem in ſubſidium, ſi alij nulli ſint nec poſſint eſſe tutores. Quam diſtinctionem probat & ſequitur Boër. q. 266. n. 4. & *ante finem*. Ego tamen omni caſu putarem requirendam eſſe principis auctoritatem & voluntatem, ex *l. vlt. D. de tutel.* Planè ſi poſt mortẽ ſecundi mariti mater velit tutelam reaſſumere aliquando *pronunciauit Senatus* poſſe illam tutricem eſſe & tutelam recuperare, ſi modo nullos ex ſecundo matrimonio liberos habeat, in ca. D. de Cuberto contra Dominos de Menton. *Sine die.* Mallem tamen hoc etiam caſu interuenire principis authoritatem, ne tanta vis ſit legibus ſupra quas ſolus eſt princeps, *l. digna vox C. de legib. & l. princeps 30. D. eod.*

12 Dixi *Defin. 1. & 2. ſ. qui pet. tutor.*

13 Aliud enim eſt ſumptus debere, aliud diligentiam, *l. 1. §. illud tenendum, de muner. & honor.*

DEFINITIO III.

Mater minor annis 25. non debet admitti ad tutelam liberorum ſuorum, niſi teſtamentariam, idque cum ſatiſdatione.

POteſt mater etiam minor annis vigintiquinque liberorum ſuorum tutrix eſſe, non tamen legitima, ſed teſtamentaria,[1] adeo vt nec vlla ſatiſdatione ſit oneranda, quod imputare ſuæ facilitati, aut potius fatuitati debeat pater, qui eam tutricem dedit.[2] Nec eo minus tamen recte fecerit Iudex, ſi non aliter eam confirmare velit, quam ſi ſatiſdet,[3] licet tutoribus teſtamentariis ſatiſdandi neceſſitas ſoleat remitti.[4] Multo magis id admittendum ſit, ſi filiafamilias proponatur.[5] Niſi pater idoneus confirmationi expreſſim conſentiat:[6] qui conſenſus cum patrem obliget, ſatiſdationis loco eſt.[7] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua in Defin. 20. & 21. ĵ. De impub. & aliis ſubſtit.

1 *L. 2. verſ. his illud, C. hoc tit.*

2 Ita Nicolaus Boer. q. 141.

3 *Arg. l. Lucius 46. § pen. D. de admin. tut*

4 *L. teſtamento 17. D. de teſtam. tutel.*

5 Nec enim fieri tam facilè poteſt, vt filiafamilias ſit ſoluendo

6 *l. ſi filius familias 7. D. de tutel.*

7 *L. 1. C. de filiis fam. & quand. proils par. teneat. lib. 10. tit. 60.*

TIT. XXII.

IN QVIBVS CASIBVS tutor habent.

DEFINITIO I.

Curator datus minori quamuis petenti non tamen remouendus eſt ad nutum & libitum minoris, ſed tantum cauſa cognita.

CVRATOR quidem non datur minori niſi petenti præterquam ad lites:[1] ſed ſi datus ſit petenti, non eſt ad nutum minoris, nec niſi cauſa cognita remouendus, adeoque nec alius curator, niſi cauſa ſimiliter cognita, ei adiungendus.[2] Onerat enim ea res exiſtimationem curatoris. Et ideo etiamſi cauſa aliqua ſit propterquam alius curator dari debeat, quæ non infamet, id ipſũ decreto Iudicis comprehendi oportet, ne dubitare quis poſſit, factum id eſſe ſalua curatoris fama & exiſtimatione.[3] Id ni factum ita ſit, iuſtã appellandi cauſam curator habet,[4] cum ſuſpecti cauſa, quæ publicæ accuſationis fauorem meruit,[5] non minus curatores afficiat, quam tutores.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Caroli Franciſci Ruffini, D. de Vens, Aduocati clariſſimi, & Referendarij Sereniſſim. Duciſſæ, & N. Claudij de Buttet in ſecreto auditorio, Nonis Maij 1597.

1 *§. inuiti, Inſt. de curator.*

2 Ita enim accipi debet, quod ſcriptum eſt *in l. ventri 20. §. curatorem. D. de tut. & curat. dat.* vbi Accurſ.

3 *L. 3. §. vlt & l. 4. §. 1. D. de ſuſpect. tutor.*

4 Tanquam ab iniuria Iudicis, qui exiſtimationem eius læſit apud bonos & graues viros, quod ferre nemo debet, *l. 4. § aduerſus. D. de dol. mal. except. l. licet famoſa, verſ. nec exceptiones, & ſeq.* D. *de obſeq. parent. & patron. præſt.*

5 *L. 1. §. ſuſpecti, vbi not. D. ad SC. Turpill. l. 1. § conſequens eſt, D. de ſuſpect. tut.*

6. L. 3.

6 *L.3.§. non tantum & §.vlt. leg impuberibus 7.D.eod. tit. de ſuſpect.tutor.& curator. l.2. Cod.eod.*

TIT. XXIII.

DE ADMIN. TVTOR.

DEFINITIO I.

Condemnatio irrogata pupillo ex dolo tutoris, vel negligentia ipſius tutoris, non pupilli, damno cedere debet.

PVPILLO condemnato, ſi tutor pupilli nomine prouocauerit, nec appellationem intra ſtatuta tempora proſecutus ſit,[1] quam idcirco ſuperior Iudex deſertam pronunciauerit, non tantum in expenſas litis, ſed in eam quoque mulctam, quæ appellantibus ob deſertam appellationem iure noſtro infligitur, proprio nomine quaſi ex delicto ſuo[2] condemnandus eſt, ſiue iuſta, ſiue iniuſta fuit appellatio, ne alienæ negligentiæ pœnas pupillus luat.[3] Idemque eſt, ſi per craſſam iuris ignorantiam ob non conſultos peritiores.[4] aut dolo malo & per calumniam fruſtrandi iudicati gratia[5] tutor prouocauerit, & quod conſequens eſt, ſuccubuerit. Neque enim eſt quod quæratur, ita fieri, vt damnoſum ſibi ſit officium ſuum,[6] cum non tam officij neceſſitas, quam mala adminiſtratio cauſam det condemnationi:[7] multóque eſſet iniquius ex dolo culpáue tutoris pupillo damnum inferri, cui nihil imputari poteſt.[8] *Ita Senatus* ex tempore 9. April. 1588. & rurſum in cauſa R.Patr. Greſſij Franciſcani, menſe Aug 88.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *releuer & intimer l'appellation.*

2 Deſertio namque appellationis delicti quædam ſpecies eſt quaſi ex deſertione appareat, non fuiſſe interpoſitam appellationem niſi fruſtrandi gratia, vt tam ſuperiori quam inferiori Iudici illuderetur, *arg. l. tutor 41. in princ.D. de vſur.*

3 *L.non eſt ignotum 6. C.hoc tit.*

4 Stultus enim dicitur, qui errat in iure, cum potuit conſulere peritiores. *l.regula 9.§.vlt.D.iur.& fact.ignor.*

5 *Vt in d.l.tutor 41.D.de vſur.* quibus opponitur tutor, qui bona fide appellauit, id eſt, vt ius quod pupillo ſuo competere putabat, tueretur, de quo *in l.negotiorum 24.D. de appellat.*

6 Quod nunquam ferendum eſt, *l.videlicet* 29. D. *ex quib.cauſ. maior. l ſed ſi quis ex ſignatoribus* 7. D.*de teſt.quemadm.aper.*

7 Nec enim tutori parcendum eſt, quoties non ſolum male, ſed quod grauius eſt mala fide adminiſtrat, *d.l.non eſt ignotum, l.qui fundum* 7. §. *ſi tutor,* D.*pro empter.*

8 Ex generali regula, *l non debet alteri 74.de reg.iur.iur.D.quod vi aut clam.* Nec enim adminiſtrantur tutelæ ad hoc, vt mergantur pupilli, ſed vt iis proſpiciatur, *l.3.in princ.de contr. tutel.& vtil.act. ad d.§ ſi tutor.*

DEFINITIO II.

Poteſt tutor ex bona fide plus impendere in pupillum, quam ſit in eius reditu: vrgere tamen minorem debet curator, vt quæſtum aliquem faciat, ſi poſſit.

NOn poteſt tutor in pupillum plus impendere quam ſit in facultatibus, niſi forte pupillo expediat. Non enim in hoc adminiſtrantur tutelæ, vt pupilli mergantur.[1] Neque tamen prohibebitur tutor in pupilli alimenta plus impendere, quam ſit in reditu facultatum, ſi reditus ille honeſtis & congruentibus alimentis non ſufficiat.[2] Sicut enim cogendus non eſt tutor, vt de ſuo pupillum alat,[3] ita nec vt eum in medicandi neceſſitatem coniiciat.[4] Idem in minoris curatore tractari poteſt.[5] Sane à quo tempore quæſtum ex induſtria ſua facere minor potuit, imputandum eſt curatori, quanto pluris ob id expenſum eſt, quod per eius negligentiam minor quæſtum nullum fecerit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 7.Id Febr. 1589. & rurſus in cauſa Raymundi Petard, & Claudiæ Petard, 8.Id.Iul. 1591.

1 *L.3.in princ.D.de contrar.tutel.& vtil.act.*

2 Scilicet pro facultate patrimonij, & pro dignitate natalium pupilli, vt loquitur Paulus *in l.cum plures* 21.§.*cum tutor,* D.*hoc tit.*

3 *L.1. §.vlt.D.de contr.tutel.& vtil act.* dummodo nihil impenderit tutor niſi ex bona fide, *d.l.3,§ pen.eod.* Textus eſt elegans *in l.2. Cod.de alim.pupill.præſt.*

4 *d.l.3.in princ.* iunct. *l.in fundo 38* D.*de rei vind.l.ſi ſeruus* 25.D. *de pign. act.*

5 Non enim plus iuris habet curator in bona minoris, quam tutor in bona pupilli: imo tanto minus, quod non perſonæ quoque datur vt tutor, ſed bonis tantum, *l.*14.D.*de teſt.tutel.* iunct. *leg cum in vna* 17. *fin. de appel.*

6 Debet enim minor à curatore admoneri, vt quæſtum faceret, ſuámque in re aliqua honeſta induſtriam exerceret: hoc vero nec in pupillum, nec in tutorem cadere facile poteſt.

DEFINITIO III.

Tutor non cogitur pati vt in pupillari inuentario deſcribantur res, quas intendit ſuas eſſe, licet mater aut agnati pupilli contendant eſſe pupillares.

SI tutor inuentarium bonorum pupillarium conficiens vrgeatur à matre aliiſve conſanguineis pupilli, vt ea bona deſcribi patiatur, quæ proprio ſibi nomine quæſiit ex pecunia, quæ inter eum & patrem impuberi communis fuiſſe dicitur,[1] non eſt cogendus,[2] nec proinde dolo malo quicquam feciſſe dicendus, ſi nemine vrgente non curauerit ipſe vt deſcriberentur.[3] Quoniam etſi fauor pupilli ius illud elicuit, vt res à tutore empta ex pecunia pupilli ſit pupilli,[4] & conſequenter vt res empta ex pecunia, quæ tutori cum pupillo communis fuit, ſit pupillo communis,[5] prius tamen eſt vt probetur, pecuniam eſſe communem,[6] alioqui præſumitur tutoris fuiſſe, qui comparauit,[7] neque tam ſupinus debet eſſe tutor, vt res ſuas in repertorio bonorum pupillarium deſcribi patiatur.[8] Nec eſt, quod quis obiiciat, potuiſſe tutorem pro iure ſuo conſeruando proteſtari, & interea pati, vt ea deſcriptio fieret,[9] ne alioqui nulla pupillo ſupereſſet ratio probandi quandocumque ius, quod in iis bonis aut in ea pecunia habuiſſet.[10] Neque enim tutor magis quam alius quilibet ſe ipſum prodere cogitur, vt de eius domo ſuas probationes pupillus extrahat,[11] cui nimirum ſatis eſſe debet, quod quandoque probans, fuiſſe ſibi pecuniam illam cum tutore communem, habebit electionem, an ad pecuniam, an potius vtili vindicatione in rem ipſam agere malit.[12] Interea igitur ne pupilli ius, ſi quod eſt, intercidat, ad matrem aliósve pupilli rem agentes pertinebit, vt de pupilli iure proteſtentur, eáque proteſtatio inuentario inſeratur. *Ita Senatus* in cauſa Petri Marmier, & N. Porterat, 4.Cal.Iul. 1591. de qua SC.3. & ſeqq. ſup. pro Socio.

1 Quo caſu licet pecunia fuerit communis, bona tamen, quæ ex ea dicuntur acquiſita, non ſunt communia, ſed eius, qui ſibi acquiſiuit. & cui ſui nomine traditio facta eſt, *l.ſi patruus* 4. *C.commun.vtr. iud. leg.2.C pro ſocio, l.qui aliena* 8. *& paſſ.C.ſi quis alter vel ſib.*

2 *Arg.l. vlt. C.arbitr. tutel.*

3 Dolo ſiquidem facere non dicitur, qui iure ſuo vtitur, *l. nullus videtur* 55. *de reg.iur.*

4 Scilicet ſi pupillus id eligat, *l.3. C.arbit. tutel.l.2.* [illegible]*.quan. ex fact.tutor.l.ſi vt proponis* 8. *C de rei vind.*

5 Eadem enim ratio & poteſtas eſſe debet pecuniæ communis ad faciendam rem propriam. Vide tamen quæ ſcripſi *lib.5.Coniect.c.9.*

6 Quoniam ex facto ius oritur, *vulg.ſi ex plagis* 52.§.*in diuo,*D. *ad l. Aquil.*

7 Semper enim pecunia præſumitur eſſe ſoluentis, *leg ſi defunctus* 10.C.*arbit.tutel.* præterquam in filiofamilias, *l.cum oportet* 6.*vbi gloſſ. C de bon.quæ liber.* in vxore, *l.Quintus* 51.D.*de don.int.vir.& vxor.* & in Prælato, *Auth.licentia.C.de Epiſc & Cleric.* Vide Bart. *in l.Titium & Maniam, §.altero,* D.*de admin tutor.*

8 *d. l. vlt.C.arbitr. tutel.*

9 Proteſtatio ſiquidem ſolet illæſum conſeruare ius proteſtantis, *l etſi quis* 14.§ *pleriq; de relig.l.pro hærede* 20.D.*de acquir.hered.*

10 Præcipua namque probatio pro pupillo illa eſt, quæ ex inuentario pupillari ſumitur, *d.l.vlt.l.tutor.*7.*l.chirographis* 57 D.*hoc tit.*

11 *L.minus graue* 7. *C.de teſtib l.vlt. C.de edend.*

12. dict.

12 *dict. leg. 3. Cod. arbitr. tutel.* Vide Bart. ad leg. 2. *Codic. quand. ex fact. tut.*

DEFINITIO IV.

Tutor non niſi probato errore poteſt reſtitui aduerſus factam à ſe confeſſionem debiti pupillaris regulariter.

ETſi tutor nec indebitum ſoluere poteſt,[1] nec debitum vltro remittere,[2] attamen bonam fidem agnoſcere non prohibetur.[3] Itaque ſi poſt agnitam bonam fidem in profitenda quantitate, quam ſciuit à defuncto debitam Titio fuiſſe, velit reſtitui aduerſus propriam confeſſionem, quaſi nihil Titio deberetur, non magis audiendus eſt, quam ſi ſolutum vellet condicere,[4] niſi talis perſona proponatur, cui liceat à propria confeſſione, etiam nullo errore probato, reſilire.[5] Finge mulierem eſſe, aut militem, aut agricultorem. Hoc ſanè caſu probationem à Titio exigemus, vt doceat ſibi debitum fuiſſe, quod ſolutum eſt,[6] non ſolùm ſi pupillus ipſe pubes factus agat, ſed etiam ſi tutor idem ipſius nomine. Nihil enim hac parte refert, an Titio res ſit cum perſona pupilli, an cum tutore.[7] Proinde quod tutor, vt bonam fidem agnoſceret pro pupillo ſoluit, in reddendis rationibus etiam reputare poterit, licet aliunde non probetur debitum fuiſſe.[8] Etſi enim periculoſum videtur debiti pupillaris probationem ſolius tutoris arbitrio committere: ſi tamen tam ſpectatæ certæque fidei ſit, vt ſuſpicari non liceat, quod cum pupillari creditore in pupilli necem voluerit colludere, nulla ratio eſt cur proprij patrimonij periculo bonam fidem pupilli nomine agnoſcere compellatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Claudiæ Tauan & Amedei du Sollier, 7. Cal. Sept. 1593.

1 Quia indebitum vltro ſoluere donare eſt *l. cuius per errorem* 53 *de reg. iur.* donare vero eſt perdere, *l. filius familias* 7. *D. de don.* Atqui tutor non ideo datur, vt perdat vel diminuat res pupillares, ſed vt adminiſtret, *l. qui fundum* 7. § *ſi tutor. D. pro empt. l. Lucius* 46. §. *vlt. D. hoc tit.* quomodo diligens paterfamilias ſolet, *leg. à tutoribus*, 33. *eod.* non eſt autem diligentis patrisfamilias ſoluere indebitum, *leg. cum de indebito* 25. *D. de prob.* Vide *l. cum indebitum* 57. *D. de cond. indeb.*

2 *L. pactum curatoris* 22. *C. de pact. d. l. Lucius* 46. §. *vlt. D. hoc tit.*

3 L. *quoties* 9 §. *nec vtique eod.*

4 Niſi paratus ſit probare errorem, id eſt, nihil Titio deberi.

5 Nec enim hoc omnibus licet, *l. generaliter* 13. *C. de non num. pecun. d. l. cum de indebito.*

6 *d. l. cum de indebito, verſic ſin autem is.*

7 *L. 2. §. ſufficit. & ſeq. hoc tit.*

8 *d. l. quoties* 9. § *nec vtique eod. tit.*

9 Ne alioqui ſuum ei officium ſit damnoſum, quod eſſe numquam debet, *vulg. l. videlicet* 29 *ex quib. cauſ. maior. l. tutore* 22. *de his quæ vt indign. l. cum quadam* 26. *in fin. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Tutor qui ſe non niſi tutorio nomine obligauit non cogitur pati executionem, nec in propria perſona, nec in bonis ſuis.

TItius & Sempronius quaſi duo correi debendi, ſed hic proprio nomine, ille tanquam tutor Mæuij, centum tibi promiſerat, adiecta clauſula, *quilibet in ſolidum*, ſubiectáque non tantùm bonorum, ſed etiam perſonarum obligatione, his verbis: *Obligeant pour ce leurs perſonnes & biens auec la clauſe de conſtitut.* Cum ad diem non ſolueretur, petieras per Iudicem, vt Titius tutorio nomine ſoluere iuberetur, eo ceſſante curaueras, vt ex perſonali obligatione in carceres detruderetur,[1] eiúſque propria bona tanquam pignori obligata caperentur. Placuit perperam videri factam executionem, quod cum is non niſi tanquam tutor obligatus eſſet; in bona pupilli, non in ipſius tutoris perſonam aut patrimonium fieri executio debuiſſet,[2] ſiue iam finita eſſet tutela, ſiue non.[3] Neque enim hic Titius pupillari obligationi ſubſcripſerat tanquam fideiuſſor,[4] ſed tanquam tutor. Cui conſequens videbatur, vt ſubiecta bonorum & perſonarum obligatio ad Sempronij perſonam, & tam ad Sempronij, quam ad pupilli bona referri potius deberet.[5] Nec omnino abhorrere à proprietate verborum.[6] Nam & bonorum pupillarium quodammodo dominus tutor eſt,[7] ſaltem quamdiu bene & ex pupilli vtilitate adminiſtrat.[8] illud ſanè omninò pro tutore faciebat, quod cum ipſius perſona nulla contracta eſſet obligatio, neque proprio nomine, neque fideiuſſorio, non poterat ille bona ſua perſonámve vtiliter obligare,[9] quin ſaltem illud expreſſiſſet, pro alieno & pupillari debito id ſe proprio nomine facere, quæ res conſtitueret eum fideiuſſorem.[10] Atqui de fideiuſſione nihil expreſſum fuerat, ſed ex contrario bis repetitum cautúmque, vt non niſi tutorio nomine obligaretur.[11] Nam ſicut nulla præcedente obligatione perſonali pignus dari non poteſt,[12] quamuis pro alieno debito pignus dare poſſit is quoque, qui non eſt obligatus,[13] ita in dubio ſubiecta pignoris obligatio interpretationem accipere debet ex principali obligatione;[14] præſertim cum appareret, per imperitiam Notarij male conceptam pignoris conuentionem.[15] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa Ioann. & Claudij de Plantes, 13. Cal. Iun. 1595.

1 Poſtquam placuit inuita iuris ratione, vt homo, qui non eſt dominus membrorum ſuorum, ſuum tamen corpus pignori dare poſſit, *l. liber homo* 13. *D. ad l. Aquil.* De quo ſcripſi alibi.

2 Nam nec tutor iudicati executionem pati cogitur proprio nomine, *l.* 4. §. 1. *D. de re iud. l. 2. D. hoc tit.* niſi cum calumnioſe litigauit, *l. ignoti eſt ignotum.* 6. *C. eod.* ne alioqui ex officio ſuo pericliteretur, *l. cum quadam* 26. *C. hoc tit.*

3 Quamuis poſt finitam tutelam res ſit apertior, quia tunc actiones omnes, quæ antea competebant in tutorem, transferuntur in pupillum. *d. l. cum quadam*

4 Quo caſu ſine dubio teneretur proprio nomine, *l. ſi non ſubſcripſiſti* 15. *a contr. ſenſ. C. hoc tit.*

5 Clauſulæ ſiquidem acceſſoriæ & executiuæ interpretationem recipere debent à principali, nec ampliant diſpoſitionem, *l. vlt.* § *pen. D. de cond. indeb.*

6 Sufficit enim vt non omnino verba repugnent, *arg. l. tamen* 31. *in fin. D. de her. inſt.*

7 *L. interdum* 56. § *qui tutelam*, [illegible] *de furt. leg. tutor qui tutelam* 27. *D. hoc tit. l. is qui in puteum* 11. §. *an ignoſcitur*, *D. quod vi aut clam*,

8 *L. qui fundum* 7. §. *ſi tutor* [illegible] *pro emptor. d. l. tutor* 27. [illegible] *hoc tit.*

9 Eſt enim pignoris obligatio acceſſoria, quæ proinde ſine principali non poteſt contrahi, quamuis contracta poſſit durare interdum. *l. 2. C. de luit. pignor. l. cum notiſſimi*, *C. de praſcr.* 30. *vel* 40. *annor. l. pen.* § 1 *de except. rei iud.* iunct. *vulg. l. cum principalis* 168. *de reg. iur.*

10 Itaque poterat imputari creditori, cur non curaſſet, contractus legem conſcribi apertius, *ex reg. l. veteribus* 39. *D. de pact. l. Labeo* 21. *D. de contr. empt.*

11 Ad quid enim ita ſcriptum bis fuiſſet, niſi vt appareret, nolle tutorem proprio nomine obligari? quod & in dubio ſanè præſumendum eſt, *l. vlt.* vbi Bart. & alij. *D. quand. ex fact. tutor.*

12 Vt neque fideiuſſor, quoniam vtraque obligatio eſt acceſſoria *l. 1. 2. & 5. D. de fideiuſſ. l. 5. in princ. & §. vlt. D. de pign. l. Paulus* 12 §. 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

13 *d. l. 5. §. vlt.* D. *de pignor.*

14 Quoniam in acceſſoriis omnibus hoc generale eſt, vt ſequi debeant naturam ſui principalis, *d. l. cum principalis*, *l. id rem* 23. §. *item quæcunque*, D. *de rei vind. cum ſimilib.*

15 Nec enim Notarij error præualere debet voluntati contrahentium, *l. ſi in nomine* 4. & *l. errore* 7. *vbi not. C. de teſt. l. illicitas* 6. §. *veritas*, *D. de offic. præſid.*

TIT. XXVI.

DE PERIC. TVTOR. & Curat.

DEFINITIO I.

Tutor qui tanquam tutor vendidit, poteſt proprio nomine conueniri, nec de euictione, nec de pretio, niſi quatenus in rem pupilli pecunia verſa non eſt.

TVTOR, qui pupilli nomine rem vendidit, nec niſi ipſius pupilli bona obligauit, non poteſt proprio nomine de euictione conueniri;[1] ſed neque pro pretio, ſi probet, pecuniam ad pupillum perueniſſe, & in rem eius

eius verſam fuiſſe.[2] In rem verſa autem videtur, ſi pupilli rationibus accepto lata fuit.[3] Nam etſi pupilli rem mala fide contra leges vendidiſſet tutor, quamuis alienatio non valeret,[4] eatenus tamen pupillus maior factus videretur approbare venditionem, quatenus precium tutori ſuo imputaret.[5] Pro reſiduo ſane pretij fieri nequit, vt alius conueniatur, quam tutor ipſe, qui accepit.[6] Quod ſi forte ſoluendo non ſit, bona tamen fide negotium geſſerit, ſiue pupillarem, ſiue alienam rem vendiderit, vtilis in ipſum pupillum de euictione actio danda eſt, quia non male contrahitur cum tutoribus.[7] *Ita in Senatu tractatum eſt* ex tempore in publico auditorio, 10. Cal Febr. 1593.

1 Notant noſtri *ad l. 2. C. ne vxor. pro marit.* licet aliter videatur ſentire gloſſa, quam vide in *l. mutus 43. §. is qui, in verb. ſatiſdare* vbi etiam Bald. *D. de procur.*

2 *L. tutor vrgentibus, 47. in fin. D. de minor. l. illud quæritur, 4. §. vlt. de euict.*

3 *d. §. vlt. l. 1. de euict.*

4 *L. cum plures 12. §. 1. D. hoc tit. de admin. & peric. tut. l. 1. & tot. tit. de reb. eor. qui ſub tutel. l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tut.*

5 Felin. Sandeus; *conſ. 16. n. 3.*

6 *L. his ſolis, 49. D. de cond indeb.*

7 *d. l. 4. § vlt. de euict. d. l. cum plures, 12. §. 1. D. de admin. tut. l. 4. § illa etiam quæſtio, D. de dol. except.*

DEFINITIO II.

Ratihabitio litis improba, quam tutor exercuit, an & quando liberet tutorem, ne ad expenſas litis proprio nomine conueniri poſsit.

NOn eſt condemnandus tutor in expenſas litis improbæ quam pupilli nomine, & quaſi tutor exercuit,[1] ſi pupillus pubes factus ab eo geſta rata habuerit,[2] ſiue cum curatoris auctoritate,[3] ſiue interpoſito iureiurando, quod curatoris auctoritatem, vt & cæteras ſolemnitates ſupplere ſolet.[4] Sibi enim imputet, qui ratum habuit, quod male geſtum fuerat.[5] Idemque erit, tametſi pubes hic non ſoluendo eſſe proponatur.[6] Sufficit namque, per huiuſmodi ratihabitionem ſublatam eſſe rationem illam, quæ faciebat, vt tutoris culpa pupillo nocere aut imputari non deberet.[7] Niſi dolo malo tutoris extortam ab inope minore ratihabitionem conſtet, vt expenſarum condemnationem, quam ſibi impendere videbat, effugeret, eamque ſubſtitui inopis aduerſarij egeſtate eluderet.[8] Plane ſi poſtea minor aduerſus eam ratihabitionem ætatis fauore reſtituatur, priſtinam victori aduerſus eum qui tutor fuit, expenſarum ratione actionem quoque reſtitui oportebit.[10] *Ita Senatus.* in cauſa Marci de la Mouſſiere, & Petri Gacon, 6. Non. Aug. 1593.

1 Ad quas alioqui condemnandus eſſet, *l. non eſt ignotum. 6. Cod. de admin. tut.* Nempe, quia non cenſetur habere mandatum, ſiue à pupillo, ſiue à magiſtratu, vt quicquam faciat mala fide, aut vt litem improbam vel inſtituat vel ſuſcipiat, *l. quoties, 9. §. nec vtique, D. de admin. tut. l. à tutoribus 23. eod.* quia & omne mandatum bonæ fidei clauſulam habere intelligitur, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

2 Ratihabitio enim æquiparatur mandato etiam in delictis, *leg. 1. § ſed etſi quod alius, D. vi de vi. l. 3. §. cum procurator. eod. leg vlt. C. ad SC. Maced.*

3 Scilicet ſi minor curatorem habet, *l. 3 C. de integr. reſt minor.* alioqui recte obligatur minor ſolus, imò etiam ſine curatore ſuo, vt pluribus locis docui contra interpretes, *ex l. puberes 101. de verb. oblig.* vbi Cuiac.

4 Notant noſtri *ad Auth. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend.*

5 Quia non poteſt reprobare quod ſemel probauit, *l. Pomponius, 9. D. de neg. geſt.*

6 Quamuis dici ſoleat inanem eſſe actionem, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is. 6 ff. de dolo.*

7 *d. l. non eſt ignotum. l. 3. & 4. ff quand. ex fact. tutor.*

8 *Arg. l. 3 §. 1. verſ ſed totum hoc ſtudium, ff. de minor. l. quod ſi cum ſcires, 8. ff. de dolo.*

9 Tanquam læſus, quod tutoris in lite improba perſeuerantiam ratam habuerit, quam improbare potius debuerat, *l. deſtitiſſe, 10. ff. de minor.*

10 Quæ per ratihabitionem intercidiſſe videbatur, *arg. l. ſi mulier, 24. iunct. l. ſed ſi, 9. ff. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO III.

Tutor tenetur ad expenſas litis mala fide inſtituta aut ſuſcepta, licet aduerſarius non vincat, niſi per iuſiurandum ſuppletiuum.

COndemnandus eſt tutor proprio nomine in expenſas litis, quam pro pupillo inſtituit ad conſequendum debitum, quod ipſe ſciebat eſſe ſolutum, licet neque ſolutionẽ ipſe acceperit; neque debitor apocham vllam exhibeat.[2] Neque enim bonam fidem agnoſcere tutor prohibetur.[3] Nec aliud erit, tametſi ſolutionis probatio ſemiplena tantũ fuerit, & conſequenter debitoris iureiurando, vt vocant, ſuppletorio implenda impletáque.[4] Quandoquidem quod plenior, aut minus plena ſit probatio ſolutionis, non facit, vt ſolutionem factam eſſe plus minúſve tutor ſciuerit.[5] Sanè non ex eo ſolo, quod probatur tutor confeſſus ſcire ſe ſolutionem, præiudicium fieri pupillo debet, cui Verius eſt non nocere tutoris confeſſionem, præſertim quæ extra iudicium & ſine cauſa facta ſit.[6] Quod ſi non nocet ea confeſſio pupillo, nec igitur facere poterit, quo minus ille ipſe tutor pupilli nomine actionem inſtituere poſſit,[7] neque propriæ ſcientiæ exceptione alienum agens negotium repelli debebit. *Ita*[8] *Senatus* in cauſa Gaſpardi Bichon, & Ioannis Pichod, 4. Id. Nouembr. 1594.

1 Quo caſu eſſet qui ſem in tutore, vt in cæteris probabilis ignorantia facti alieni. *l. vlt. D. pro ſuo.* Sed nullus eſt hic præſumptioni aut excuſationi locus, cum ponamus tutorem ſciuiſſe factam ſolutionem.

2 Apocha enim non eſt modus tollendæ obligationis, ſed probandi ſublatam, cum ſit ſolutæ pecuniæ profeſſio. *l. pecuniæ, 14. C. de ſolut.*

3 *L. quoties, 9 §. nec vtique, D. de admin. tut.*

4 Iuxta eam noſtrorum ſententiam, quæ obtinet, *ex leg. admonendi. 31. D. de iureiur. l. in bona fidei, 3. C. de reb. cred. & iureiurand.*

5 Nam & euenit quotidie, vt quis ſciat quod alius probare non poſſit, quia probationis facilitas nihil habet commune cum rei veritate, *l. duo ſunt Titij. 30. de teſt. tutel.*

6 *L. certum, 6. § ſed an & ipſos, iunct. §. præced. de confeſſ.*

7 Quicquid enim pupillus facere poſſet, id & tutor pupilli nomine poteſt facere. quamuis ex propria non poſſet, *l. tutorem. 22. D. de his quib. vt indign. l. aduerſus, 30. §. 1. D. de inoff. teſt.*

8 Quia non agit tanquam Titius, ſed tanquam alius tutor quilibet, *l. ſi paterfamilias, 15. de adopt. l. item eorum 6. in princ. D. quod cuiuſque vniuerſ.* Interdum tamen etiã tutoris ſcientia nocet pupillo, *l. 3. § pen. & vlt. D. de tribut. act.* Sic dicimus, poſſe quem agere, non modo contra propriam ſcientiam, ſed etiam contra proprium factum, ſi modo agat ad alterius commodum, Caſtr. *ad l. ſi non ſortem, 26. §. libertus. D. de cond. indeb.* Text. eſt elegans *in l. vlt. D. de poſtul.*

DEFINITIO IV.

Tutor condemnatus in principali negotio tanquam tutor, non intelligitur condemnatus ad expenſas, niſi tutorio nomine, nec ſi potuerit & debuerit ex iuſta cauſa proprio nomine condemnari.

TItius cum Sempronij impuberis tutor eſſet, litique male inſtitutæ non adfuiſſet,[1] condemnatus fuerat tutorio nomine ad præſtandam rem, de qua agebatur, ad expenſas vero litis ſimpliciter, non expreſſo eo, an proprio nomine, an tutorio? Quærebatur, an quaſi tutor videretur condemnatus dubitationem faciebat, quod licet dici ſoleat condemnationis principalis qualitatem in acceſſoriis repetitam intelligi:[2] in propoſito tamen diſſimilis in eo erat ratio, quod principaliter condemnari tutor non poterat ad rem præſtandam, niſi quatenus tutor, cum nec aliter rem præſtare poſſet[3] ad expenſas vero condemnari debuit proprio nomine propter contumaciam, quæ ipſius propria fuit non pupilli.[4] Contumacia enim quaſi delictum eſt.[5] Ex delicto autem tutoris nemo dixerit condemnari impuberem debere.[6] Sed tamen placuit nunquam videri condemnatum tutorem, aliúmve adminiſtratorem proprio nomine, niſi cum idipſum diſerte expreſſum eſt,[7] licet condemnandi ipſius cauſa iuſtiſſima fuerit; nimirum quia poſt ſententiam non tam quærendum eſt, quid iudicari debuerit, quam quid iudicatum ſit.

ſit.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 29. 30. 31. ꝭ. de luit. pign.

1 Nimirum per contumaciam, vt ſequentia oſtendunt. Nam ſi ideo non adfuiſſet, quod in lite improba perſeuerare noluiſſet, laudari potius eo nomine, quam puniri deberet, *l. deſtitiſſe, 10. ff. de iud. l. 4 §. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

2 Quoniam quæ in præfationibus continentur, plerumque in ſequentibus repetita intelliguntur, niſi cum ea repetitio actum vitiaret, *l. Titia, 134. § 1. de verb oblig. l vlt. ff. de fideic. libert.*

3 Is enim tantum condemnari poteſt ad rem reſtituendam, qui eius reſtituendæ facultatem habet, *l. officium, 9. ff. de rei vind* niſi dolo deſierit habere, *l. qui reſtituere, 68. eod.*

4 Dixi *Def. 1 §. tit. prob. ex. l. non eſt ignotum, 6. C. de admin. tut.*

5. Siquidem quiſquis contumax eſt, contemnit iuriſdictionem eius, cui obtemperare deberet, *l. 5. D. de iud. l. contumacia, 53. de rei iud. l. vnic ſi quis ius dicenti non obtemp.*

6 Quia generalis regula eſt, dolum tutoris pupillo non magis nocere debere, quam prodeſſe, *l. 3. & 4. ff. quand. ex fact. tut. l. is qui 11. § ſi tutoris, ff. quod vi aut clam.*

7 Nempe ſi negotium ſpectet ad ſolum pupillum. Nam & ſi commune fuerit tutori & pupillo, non tenetur tutor pro parte pupilli, niſi nomine tutorio, *l. vlt.* iunct. *leg. poſt mortem, 5. in princ. & § 1. ff. quand. ex fact. tut.*

8 Quia per iudicatum fit nouatio, *l. vlt. § ſi enim, C. de vſur. rei iud.* & exinde incipit deberi, *l ſi fundus, 16. §. pluris, ff. de pignor.*

DEFINITIO V.

Curator etiam ad actum datus debet actus ſui rationē reddere & probare pecuniam verſam eſſe in rem minoris, ſi datus fuerit curator ad vendendū.

CVrator ad actum datus, licet bonorum minoris adminiſtrationem nullam habeat,[1] eius tamen actus ad quē datus eſt rationem reddere cogitur, ne alioqui fruſtra & ſine cauſa datus videatur.[2] Itaque ſi quis minori ad vendendum pretiúmque accipiendum auctoritatem præſtiterit, curare debet, vt non aliter id faciat, quam ſi videat minori expedire, vt vendat.[3] Itémque, quod eſt conſequens, vt ea pecunia in rem & vtilitatem minoris impendatur.[4] Alioqui ſe obligat minori, electionem quandocumque habituro, pecunia deperdita, an contra ipſum agere velit, an contra emptorem?[5] Sed ita tamen, vt melior emptoris, quam curatoris conditio futura ſit. Nam aduerſus emptorem agens non aliter audiendus eſt, quam ſi probet deperditam pecuniam, cum præſumptio ſit pro emptore qui ſoluit minori auctore curatore.[6] At contra curatorem agens nihil aliud probare cohitur,[7] niſi quod is ad actum illum curator datus fuerit, & auctoritatem præſtiterit. Hoc ipſo enim transfert in curatorem onus probandi, quam ob cauſam præſtiterit auctoritatem, & quam in cauſam pretium rei conuerſum ſit.[8] Illud ſanè conſtat nullum minori ex electione præiudicium generari,[9] id eſt, ſiue aduerſus curatorem primum egerit, ſiue aduerſus emptorem, non prohiberi eum aduerſus alium agere, nulla etiam reſtitutione impetrata.[10] Proinde ſi emptorem elegerit, & ob id ſuccubuerit, quod probare non potuit deperditam pecuniam, tum aduerſus curatorem agens, aſſecutus ſit, vt ſiue ex curatoris confeſſione, ſiue qua alia ratione apparuerit perditam pecuniam, nec verſam in vtilitatem minoris,[11] rurſus contra emptorem regredi poterit, ſi rem ſuam habere malit, quam pretium conſequi à curatore,[12] Sed an curator emptori eo nomine obligatus erit, vt ſaltem pretium reſtituat? Minimè, neque enim vllo id iuris loco proditum eſt:[13] Debétque ſibi emptor imputare, cur non fuerit curioſior & diligentior, cum minori ſolueret, præſente licet, ac auctoritatem præſtante curatore,[14] vt sciret, quam in rem pecunia verteretur.[15] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Def. 13. ꝭ. De in integr. reſtit. minor.

1 Opponitur enim curator ad actum datus ei, qui ſit datus in omnem rem, de quo in *l. omnem rem, 15 ff. de tutor. & curat. dat.*

2 Ideo enim datur curator ad actum, vt rationem reddat eius actus, *arg. l. cum actum, 17. D. de neg. geſt.*

3 Interdum enim expedit, vt in ſpecie *l 5. §. 1. & l. 6 D. de iur. delib. l. Diuus, 5. ff. de pet. her. l. verum, 11. § ſi locupleti, D. de minor.*

4 *L. 5 § ne tamen, D. de reb. eor.*

5 *L. vlt. C. ſi tut. vel cur. interuen.*

6 *L. ait prætor. 7. §. 1. D. de minor.* iunct. *l. quod ſi minor, 24. §. reſtitutio. l. patri, 27. §. 1. verſ. prædium eod.* Valde tamen obſtat *leg. ſine herede, 22. §. interpoſit. D. de admin. tut. & l. prædium, 10. C. de præd. minor.* Scripſi in Rationalib. *ad d. §. reſtitutio.*

7 Adde aliam differentiam, quod contra emptorem non poteſt agere ſine reſtitutione, contra curatorem vero poteſt agere iure communi, nec vlla opus eſt reſtitutione.

8 Hæc enim omnia ad curatoris officium pertinent, cuius debet ille rationem reddere.

9 *d. l. vlt. & l. etiam 3. C. ſi tut. vel curat interuen.*

10 Intellige, niſi emptor paratus ſit probare, pecuniam in rem minoris verſam fuiſſe. Nam ſe onerans probatione audiendus eſſet, etiam contra confeſſionem à curatore factam, aut aduerſus probationes ſe non vocato contra curatorem factas, *tot. tit. C. res int. alios act.*

11 Plerumque enim minoris intereſt, vt rem ſuam habeat potius, quam eius æſtimationem *l. in cauſa, 13. § Interdum, l. ſi is emptionem, 35. D. de minor l. lex quæ tutores, 21. C de admin tut.*

12 Cum non curator, ſed minor ipſe vendiderit, Curator vero nihil niſi auctoritatem præſtiterit. Hoc enim eſt, quod dicere noſtri ſolent qui alium authoriſat non ſe obligat. Aliud eſt in tutore, qui ipſe pupilli nomine non vendidit, *l. 4. §. vlt. D. de euict.*

13 Debet enim curioſus eſſe quiſquis contrahit cum perſonis ſuſpectis, *l. vir vxori, 17. § mulier & Titius, in fin. D. ad SC. Velleian. l. vlt. D. de exercit. act* Secus eſt in aliis, *l. doli, 19. in fin. D. de nouat.*

14 Non quaſi male ſoluatur curatori, aut etiam ipſi minori curatore auctore, *d. l. 7. §. 1. D. de minor.* ſed quia aliud eſt quærere an is, qui ſic ſoluit liberatus ſit, an vero ius habeat repetendæ contra minorem pecuniæ, cum minor aduerſus totum contractum impetrauit reſtitutionem, vt ſcripſi in Rationalib. *ad d. l quod ſi minor, 24. §. reſtitutio, ff. tit. de min.* vbi vide.

15 Prouidere enim potuit & debuit periculum & incertum reſtitutionis, vt loquitur Papinianus *in l. ſi Titius, 49. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO VI.

Minor poteſt tutorem vel curatorem quondam ſuum liberare ſine vllis ſolemnitatibus annum maior factus.

STatutum de liberationibus tutorum vel curatorum, quo tam multæ ſolemnitates introductæ ſunt ad hoc, vt valeat liberatio, quam tutori quondam ſuo adultus etiam iteratus conceſſerit, ad eos tantum pertinet, qui liberationis tempore minores reperiuntur, non etiam ad illos qui annum ætatis 25. iam excedunt[1] quibus vtique liberum eſt de re ſua pro arbitrio diſponere, nullo etiam iudice aut cognato, nulla rationum redditione interueniente.[2] *Sine die.*

1 Ant. Sola in comment. *ad ſtatut. incipiens Quittationem* vbi vide.

2 *Vulg. l. in re mandata, 21. C. de mandat. l. 2. D ſi à parent. quis manumiſſ. ſit.*

TIT. XXV.

DE TVTOR. VEL CVRAT. qui ſat. non ded.

DEFINITIO I.

Tutor cogitur ſatiſdare, niſi in caſibus certis, itemque inuentarium conficere, nec prius quicquam gerere poteſt regulariter.

CERTI iuris eſt, debere tutorem ſatiſdare, niſi vel teſtamentarius ſit,[1] vel confirmatus, vel ex inquiſitione datus,[4] ſicut & inuentarium facere cogitur, adeo, vt nec prius, quā fecerit, attingere debeat adminiſtrationē,[5] Præterquā in iis, quæ dilationē non recipiunt,[6] aut quæ fieri neceſſe eſt, priuſquam inuentarium cōſcribatur,[7] aut propter quæ nullū pupillo damnum maneat.[8] An igitur iudicium conſiſtet, quod tutor ante præſtitam ſatiſdationem aut ſuſceperit, aut agendo exercuerit? ſunt qui putent conſiſtere, ſed ex eo tutorem tanquam ſuſpectum remoueri poſſe.[9] Et certe fatendum eſt, tutorem & eſſe & manere

manere, priuſquam vel ſatiſdet, vel inuentarium conficiat,[10] ideoque remouendum eſſe.[11] Sed tamen magis eſt, vt nec adminiſtrare interim poſſit, nec pupilli nomine experiri,[12] niſi forte proponas eum litis ſtatum eſſe, vt nec pupilli nec aduerſarij quicquam interſit. Puta ſi ad hoc tantum tutor agat, vt litis, quæ cum viuo pupilli patre ad coronidem perducta fuerat, inſtrumenta omnia iudici ad ferendam ſententiam exhibeantur.[13] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 14. Cal. Sept. 1588.

1 *Tot. tit. Inſt. de ſatiſd. tut.*
2 *l. teſtamento, 17. D. de teſt. tutel.*
3 Quia non alius confirmari poteſt, quam qui habet etiam pro ſe defuncti voluntatem, *l. 1. & tot. tit. de confirm. tut. D. & C.* Vide *l. penult. C. hoc tit.*
4 Quia fides inquiſitionis pro vinculo cedit cautionis, *l. ſi. impuberi 13. in fin. D. de tutor. & curat. dat.*
5 *L. tutor qui repertorium 7. D. de admin. tut.* Vbi obſerua non ſic loqui Vlpianum, vt dicat, nihil poſſe interim tutorem gerere ante factum inuentarium, ſed nihil eum gerere oportere. Vide tamen *l. 1. & vlt. C. hoc tit. & Def. 1. 3. qui legit. perſon.* Afflict. *dec.* 285 *n.* 22 Capic. *dec.* 50. vbi tradit nouem requiſita, antequam tutor poſſit attingere tutelam Sed intellige antequàm tutor poſſit attingere impune.
6 Quæ enim ſunt huiuſmodi fere ſemper habent priuilegium, vt interea fieri poſſint, *d. l. tutor, in fin princ. l. vlt. C. hoc tit. l. Ariſto 5. §. 1. l. ait prætor, 7. §. vlt. D. de iur. deliber. l. Diuus 5. D. de her. pet. leg. vlt. D. de appell. recip.*
7 Puta tum deliberat tutor, an pupillo expediat adire delatam ſibi hereditatem, *arg. l. Ariſto, 28. D. de acq. her.*
8 Gloſſ. *in l. fin. C. hoc tit.* Bart. *in dict. l. tutor, 7. D. de admin. tut.* Cin. *in l. vlt. C. eod.*
9 Bart. *in d. l. tutor, ex l. 2. C. hoc tit.*
10 Nec enim alius vel ſatiſdare debet, vel inuentarium facere, quam qui iam ſit tutor.
11 *d. l. 2. C. hoc tit.* Quomodo autem poſſet remoueri à tutela is, qui tutor nondum eſſet, *arg. leg. Titio vſusfructus, 96. D. de cond. & demonſtr. l. non poteſt videri, 208. de reg. iur.*
12 *L. 3. 4. & vlt. C. hoc tit.* iunct. *l. 1. eod.*
13 Capel. Tholoſ. *dec.* 288. & ibi Aufrer.

DEFINITIO II.

Tutor, qui nec ſatiſdedit, nec ſatiſdare iuſſus eſt non eo minus & agere & adminiſtrare tanquam tutor poteſt.

QVi ad tutelam admiſſus eſt à iudice nulla præſtandæ ſatiſdationis neceſſitate obſtrictus,[1] ſi tanquam tutor agat, non poteſt ea exceptione repelli, quod non ſatiſdederit, quaſi ob eam cauſam nec tutor ſit. Perinde namque legitimus tutor eſt, ac ſi ſatiſdediſſet,[2] ſiue vltro, ſiue per imperitiam iudex neceſſitatem ſatiſdandi ei remiſerit: præſertim cum iudex ipſe eo nomine in ſubſidium obligetur, & quaſi pro fideiuſſore habendus ſit.[3] Habétque ea res minus dubitationis, ſiue tutorem proponas, cui non fuerit neceſſe ſatiſdare, cuiuſmodi eſt teſtamentarius, vel ex inquiſitione datus.[4] Cæterum ſi tutori, cum tutor daretur aut confirmaretur, ſatiſdationis onus, vt ſæpe fit, iniunctum fuerit, nec ſatiſdederit, adminiſtrationem nullam habebit, at ne tutor quidem eſſe intelligetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Febr. 1590. Vide tit. De eo qui pro tutor. negot. geſt. Def. 1.

1 Qua tamen obſtringi omnimodo debuit extra eos caſus de quibus in *Defin. prox.*
2 Non enim ſatiſdatio facit tutorem, ſed ei, qui iam tutor ſit ſatiſdandi neceſſitas iniungitur. vt dixi *Defin prox. n.* 10.
3 *L. 1. & tot. tit. de magiſt. conuen. D. & C.*
4 *L. pen. C. hoc tit.*
5 Nimirum quantum ad cauſam adminiſtrationis, *l. 1. 2. & 3. & Cod.* Non quaſi tutor hoc caſu ſub conditione datus intelligatur, quod fieri nullo modo poteſt, cum tutelæ datio ſit actus legitimus, *l. Actus legitimi, 77. de reg. iur.* ſed tanquam à iudice admonitus, non aliter ei tutelam committi, quam ſi ſatiſdederit, *l. muto, 6. §. 1 D. de tutel.* [Quid ſi è contrario iudex, quod plerumque accidere ſolet, ſatiſdationem iniunxerit tutori teſtamentario aut dato ex inquiſitione, nec is appellauerit, ſed quia vel nolit, vel non poſſit, ceſſet ſatiſdare. Interim vero vrgeatur à creditore pupillari, vt pupillum defendat in lite, quæ coram Senatu pendeat? Poteſt Senatus ex officio etiam citra appellationem ſatiſdandi neceſſitatem tutori remittere, & eum ad pupilli defenſionem etiam pœnarum comminationibus vrgere, adeoque ſi tutor aut curator ex inquiſitione datus ſit, pronunciare inauditis quoque nominatoribus eos pro fideiuſſoribus habẽdos cùm ratio iuris ita ferat, *l. 4. §. vlt. D. de fideiuſſ. & nomin. tut.* Sed hoc tamẽ addito, vt Areſtum iis ſignificari iubeatur, ne poſſint quandoque ignorantiam obtendere, & vt ſi tutorem vel curatorem, quem nominauerunt, malè verſari videant, poſſint ſuſpectum facere, ſibique conſulere aduerſus periculum malæ nominationis. *Ita Senatus* in perſona Franciſci Rey, pro ſororibus Maſſon, 18. Apr. 1614. Adde Ferr. *in form. libell ad redd. ration. gloſſ* 2. *n.* 16. vbi ait ſi à iudice ſatiſdare iuſſus ſit tutor, qui alioquin ſatiſdare non tenebatur, ſtandum eſſe ſententiæ. Eámque practicam maximè in tutoribus ex inquiſitione datis probari per *gloſſ in l. 1. C. hoc tit ex §. nos autem Inſt. de Atil. tutor* quia, inquit: plerumque hæc inquiſitio fit negligenter à magiſtratibus, qui tutorem idcirco ſatiſdare onerant ſatiſdatione, vt hoc veluti remedio ſuppleant quod deeſt eorum diligentiæ.

TIT. XXVI.

DE SVSPECT. TVTOR. VEL CVRAT.

Paciſcentes de hereditate pupilli per occaſionem tutelæ, indigni ſunt & tutela & hereditate. Quid ſi de fructibus diuidendis bonorum pupilli?

SI proximiores agnati de tutelæ aut curationis munere aſſequendo collitigantes pacti ſint de pupilli aut minoris hereditate inter ſe diuidenda, quandocumque mori eum contingeret,[1] hoc ipſo ſuſpecti ſunt & indigni, qui ad munus hoc publicum admittantur: quod ita paciſcendo perfidè & perniciosè agere videantur,[2] adeoque inſidiosè in re pupilli vel minoris, de cuius morte contra ius gentium feſtinantes, tam cito cogitent.[3] Non idem eſt, ſi proponas ex Auguſtanæ vallis prouincia plures inuicem tranſegiſſe de fructib. bonorum pupillarium diuidendis, poſtquam placuit iure conſuetudinario totius prouinciæ induci, vt non cogantur tutores rationem reddere, niſi adminiſtratæ proprietatis, fructus autem ſuos omnes faciant, quicunque deductis pupillarib. impenſis ſuperſunt.[4] Quanquam nec eo minus ſuſpecta, malique exempli conuentio illa eſſe mihi videbatur, cum tutelæ ambitum præ ſe ferat, qui ad remouendum à tutela, quantumuis proximum agnatum, ſufficere deberet.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Mart. 1589.

1 Nimirum eo fortaſſis prætextu, quod ad quos tutela redit, ad eos peruenire hereditas debeat, *vulg. l. quo tutela 73. de reg. iur.*
2 Eſt enim huiuſmodi pactio plena triſtis & periculoſi euentus *l. vlt. C. de pact* adeoque improbus eſt, qui, ſollicitus eſt de viuentis, præſertim, impuberis hereditate, *l. 2. §. interdum ff. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. 2. § vlt. D. de his quæ vt indign.*
3 *L. donari, 29. alias l. quidam, §. donationem. ff. de donat. l. 1. §. ſi impubere. D. de collat. bon.* Hoc vero maximè obtinet cum tractatur de pupillo, cuius vita inſidiis agnatorum aut ſubſtitutorum maximè expoſita eſſe creditur, propter quod fuit neceſſe induci non tantum ſubſtitutione pupillarem, ſed etiam vt pupillares tabulæ, quandiu pupillus viueret, clauſulæ remanerent, *§ ſin autem quis. Inſt. de pupill. ſubſt.* iunct. *l. Iulianus, 42. alias l ſi pupillus ff. de acq. her.* vide *l. 3. §. nunc videamus ff. hoc tit*
4 Ita enim fere conſuetudo vallis Auguſtanæ, mirabilis ſane, & à iure noſtro pupillorùmque vtilitate valde aliena, ſed quam tamen abrogari nunquam fuit poſſibile.
5 *L. ſcire oportet, 21. §. vlt. ff. de tut. & cur dat. l. ex ſententia. 29. ff. de teſt. tutel. l. quæ omnia 25. verſ nec ferendus eſt ff. de procur.*

DEFINITIO II.

Pendente ſuſpecti cognitione, an & quando remouendus ſit tutor aut curator ab adminiſtratione.

PEndente cognitione ſuſpecti, conſtat quidem remouendum eſſe tutorem aut curatorem ab adminiſtratione:[1] Sed hec ita accipiendum eſt, ſi contra tutorem ſuſpicionis indicia aliqua proponantur:[2] alioqui ſola accuſatoris allegatio non ſufficit, ne calumniæ occaſio detur.[3] Itaque litem ſuper allegatis ſuſpicionis cauſis conteſtatam eſſe neceſſe eſt priuſquam remoueatur.[4] Porro quemadmodum ſuſpectus ille eſt, qui in re pupilli aut minoris male verſatur.[5] ita male verſari credendus eſt, quiſquis SC. quod ad Diui Seueri orationem factum eſt, rem immobilem ſine decreto alienat.[6] Nemo enim dubitat quin male fiat, quicquid fit contra leges.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Iun 1590. Et rurſum in relationibus libellorum, pro tutore liberorum N. Neyton, 18. Cal. Dec. 1590.

1. *L.cum quem, 7.C.hoc tit.*

2 Imo non eſſe tutorem remouendum propter ſolam ſuſpicionem ante litem conteſtatam, tenet Affli*ct*. *dec.157.n.5.& 6.* poſt Angel. *in l.quod ſi forte, 14.ſunt quidam. D. de ſolut.*

3 Nam vt ille Imperatori obiiciebat, quis innocens erit, ſi ſufficiat accuſare? Quanquam nec inſulſe Imperator, quis vero nocens, ſufficit negare?

4 Ex ſententia Affli*ct*i & Angeli, quam retulimus *n.2.* quæ magna ſanè limitatio eſt. *ad l.cum quem.*

5 *L. 3.§.nunc videamus, & paſſ. D.hoc tit.*

6 Idem eſt, ſi tutor alienet ſine decreto aliquam rem ex iis, quarum alienatio hodie prohibita eſt, poſt *l.lex qua tutores 22. C. de admin. tut.* quamuis ad diui Seueri orationem ea res antea non pertineret.

7 *L.non dubium 5. C. de legib.* Indignus enim eſt legum auxilio quiſquis in eas committit. *l. auxilium 37.in fin. D. de min.* Si tamen nil aliud contra tutorem hunc allegaretur putarem æquius vt ſalua exiſtimatione prohiberetur quicquam amplius gerere, quam vt quaſi ſuſpectus remoueretur, *arg.l.3.§.vlt.& l.ſeq.D.hoc tit.* quia ſolus infamiæ pœnam meretur, *l.vlt. C.eod.*

TIT. XXVII.

DE IN LIT. DAND. TVTOR.

DEFINITIO I.

Pœna minoris contumacis citati ad petendum curatorem in litem non alia eſt, quam vt ei licet abſenti, curator detur.

AD Iudicem venire iuſſus minor, vt ſibi curatorem in litem peteret, cum quo agere creditor poſſet, [1] non paruit. Contumaciæ pœnam non illa erit irroganda, vt pro maiore habeatur, quem minorem eſſe conſtat, [2] quippe tanquam minor conuenitur. Ne contra, quam vulgo iactari ſolet, plus operetur fictio in caſu ficto, quam veritas in caſu vero; [3] Sed vt ex Iudicis officio abſenti curator detur, qui alioquin, etſi inuito, non tamen, niſi præſenti, & qui ab ipſo minore nominatus eſſet, dari debuiſſet. [4] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ Bonauenturæ Beiſſe, & N. Antonij Fraret de Combauciron, 17. Cal. Aug. 1593.

1 Siquidem ex hoc cauſa etiam inuito curator dari poteſt & debet, qui alias non datur niſi petenti, *§.item inuiti, Inſt.de cur.l.1.C.hoc tit.*

2 Etſi non vno caſu placet noſtris minorem haberi pro maiore, puta, inquiunt, ſi cum iuramento contraxerit, *Auth. ſacramenta, C.ſi aduerſ.vend.* aut ſi maiorem ſe dixerit, *ex tit.C.ſi min.ſe maior. dixer.* de quo ſcripſimus ad eos titulos.

3 Contra *l.adoptio 16.iunct.§.vlt. l.praced. ff.de adopt.l.filio 23. D.de liber.& poſthum.*

4 *L.3.§.ſi pupillus, D.de tut.* Contumacia enim fictam præſentiam inducit, cum pro præſentia habeatur, *Auth.qua in prouincia, verſ.ſed ſi nec ipſe C.vbi de crim agi oport.* & in corpore vnde ſumitur.

DEFINITIO II.

Curator ad litem aut actum quis inuitus dari poſſit.

CVrator ad litem aut ad alium actum, in quo curatoris auctoritas neceſſaria ſit, inuito quidem datur, [1] ſed non inuitus: [2] Niſi proponas procuratorem publico munere fungentem, qui ex ea cauſa cogi poſſit, vt pro alio procurationem ſuſcipiat. [3] Itaque quoties non reperitur ex agnatis, aut cognatis, aut adfinibus, qui curator eſſe velit ad litem, ſiue minori, ſiue iacenti hereditati, [4] dandus ſit, Senatus iubere ſolet, vt ex procuratoribus aliquis nominetur, cui eius muneris executio mandari poſſit, ſolario iuſto interueniente, & ita, vt nec de ſuo quicquam præſtare compellatur, [5] nec vllis rationibus reddendis aut litis periculo fiat obnoxius, ſed tantum inſtituendæ liti officium boni viri & diligentis procuratoris exhibeat. Vnde illud quoque fit, vt ita datus curator alium procuratorem conſtituere non debeat, quoniam idem ipſe & curator & procurator eſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Polixenæ Veillet, contra N. Bay. 8. Calend. Septemb. 1593.

1 *§.item inuiti, Inſt.de curat.*

2 Poteſt enim recuſare, multo magis ſe excuſare, *l.3. § ſi pupillus eo,* ibi Bald. *D.de tutel.l.2.§.quæritur, de curat.bon.dand.*

3 Parum enim diſtat inter procuratorem & curatorem ad lites. Dixi *Def.4.n.6.& 7.t.qui tut.aut cur.dare darive poſſ.*

4 Nam eo iure vtimur, vt tam iacenti hereditati curator detur, contra quem errorem vide quæ ſcripſi *Decad.3. de error. pragmat. Error.3.*

5 Nemo enim cogendus eſt, vt pro alio quicquam inuitus ſoluat, nec debet vlli officium ſuum eſſe damnoſum, *l cum quædam 26. Cod. de admin.tut.* damnum autem aliquod eſt, ſi quis de ſuo pecuniam pro alio explicare & prorogare compellatur, *l.3.§.vlt.vbi pup.educ.deb.*

6 Ne fruſtra fiat plures, quod æquè commodè, imo commodius per vnum expediri poteſt.

DEFINITIO III.

Prius eſt vt pupillus tutorem habeat, quam vt de curatore ad litem, aliúmve actum ei dando tractari poſſit, & vbi petuntur tutores.

PVpillo nondum habenti tutorem curator ad litem aliúmve actum dari non poteſt, nec ſi aduerſarius petat, qui litem cum defuncto impuberis patre inchoatam aduerſus pupillum perſequi & exercere velit, [1] ſed omnimodo tutor dandus eſt, qui pupillum defendat, & ad lites procuratorem conſtituat. [2] Alioqui enim, quid obſecro, præſtare, aut quas defenſiones adferre curator poteſt, qui de pupilli rebus & negotiis non ſit inſtructus, quippe inſtrumentorum pupillarium copiam habere nequeat, nullo dum confecto eorum inuentario? [3] Nam nec prius confici inuentarium poteſt, quam tutor aliquis datus ſit, ad cuius quippe curam ea res pertinet. [4] Nec aliud erit, etiam ſi iam in cauſa concluſum ſit, iiſque ad coronidem perducta videatur. [5] Pleraque enim poſſunt interuenire, propter quæ iudicatum, iudiciúmve deferri debeat: [6] Impetrata fortaſſis reſtitutione in integrum, ſi qua defenſio aut allegatio ſit omiſſa, quæ pupilli ius tueri poſſit. [7] Quorum tamen ratio excogitari non poteſt, niſi per eos, qui pupillarium negotiorum plenam notitiam habeant, ex pupillaribus inſtrumentis & facultatibus perſpectam. [8] Nec obſtitit, quod cum ea facti ſpecies proponeretur, vt agnati proximi, ex quibus eligi tutor poterat, Pedemontani eſſent, & in Pedemontium prouincia degerent, difficile erat Sabaudo homini procuratore, vt ex iis decerneretur. [9] Facilius enim id illi oneris irrogandum eſſe viſum eſt, quam permittendum, vt indefenſi pupilli cauſa læderetur. [10] Quanquam & illud dici poterat, non eſſe cogendum illum ire ad Pedemontanos, vt peteret tutorem, cum haud dubiè pro bonis & negotiis Sabaudicis tutorem dari Senatus noſter iubere poterat. [11] Nimirum ex proximioribus agnatis, cognatiſve aut vicinis, quos defunctus in Sabaudia reliquiſſet, etiam non vocatis iis, qui eſſent apud Pedemontanos: licet maior pars hereditatis in eadem Pedemontanorum prouincia eſſe proponeretur, quandoquidem æquè ſuo iure Senatus Pedemontanus pro ea bonorum parte alium tutorem dare poterat, [13] vt expeditior eſſet, minúſve pupillo diſpendioſa ratio tutelæ gerendæ, bonorúmque in tam diſſitis locis adminiſtrandorum. [14] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Def.3.t.qui tutor dare darive poſſ. 7. Id. Dec. 1593.

1 Nunquam enim curator in litem aut ad actum aliquem ſpecialem dandus eſt, cum in omnem rem adminiſtrator aliquis, ſiue tutor, ſiue curator ille ſit, dari poteſt, *l.in omnem rem, 15. D.de tutor.& cur. dat.* nimirum, vt ſiue pupillo, ſiue minori, quam pleniſſimè fieri poteſt, prouideatur.* Maximè autem hoc locum habet in infante, *l.3.§.ſi pupillus, D.de tutel.*

2 Omnia enim facere tutor poteſt, quippe qui ſicut perſonæ, ita & vniuerſo patrimonio datus intelligitur, *l. certarum, 12. & ſeqq. D. de teſt. tutel.* * Vide tamen Alex.*conſ.122.vol...*

3 Parum autem eſt, quod pupillus habeat curatorem, niſi talem habeat, per quem defendi poſſit. Ideo namque dantur pupillis & minoribus tutores & curatores, ne ſint indefenſi.

4 *L. tutor qui repertorium, 7. D. de admin. tutor. l. vltim. Cod. arbitr. tutel.*

5 Quamuis

5 Quamuis ſoleant Pragmatici dicere proceſſum hoc caſu haberi pro iam iudicato.

6 Similis ratio eſt in *§. illud. inſt. de rer. diuiſ. ex l. 5. §. 1. de acq. rer. domin.*

7 Siquidem ex hac cauſa pupillum & minorem in integrum reſtitui poſſe conſtat *l. minor, 36. D. de admin. tut.*

8 Alioqui vnde poſſent diuinare, aut probationes ſumere? *arg. d. tutor, l. chirographis, 57. D. de admin. tut.*

9 Cauere enim bonus iudex debet, quantum poteſt, ne quis officij ſui gratia per longum iter, nec ſine magna captione à rebus ſuis auocetur, & extra prouinciam ſuam ire cogatur, quia id eſt minus onerosum, *l. ſed ſi quis, 7. D. de teſt. quemadm. aper. l. 3. §. vlt. D. de teſtib.*

10 Quia quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt, eligendum eſt, quod minimum habeat iniquitatis, *l. quoties 200 de reg. iur.*

11 *L. unic. C. vbi per tutor. vel curat. l. pupillo, 27. D. de tut. & cur. dat.* vbi Bart. *l. propter litem 21. §. licet. & §. vlt. D. de excuſ. tutor.*

12 *L. 3 C. de tutor & cur. dat.*

13 Ex iis ipſis legibus, quas citauimus *n. 11.* Iunge *l. 5. §. illud quaro, 11. de reb. eor. qui ſub tutel.*

14 Eſſet enim *n. 4* ratio tutelæ in tam diſſitis prouinciis gerendæ per vnum eundemque tutorem valde diſpendioſa pupillo, qui viatica & ſumptus omnes pro tutela factos tutori ſuo debet reddere, *leg. 2. D. vbi pupill. educ. deb. l. 1. §. præterea, l. 3. §. contrarium, D. de contr. tutel. & vtil. action.* Vide omnino Papienſem *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in verſic. eidem Iacobo n. 3. & 4* ibi Maſuer. *in addit.* poſt Crauet. *cõſ. 30.* Roman. *conſ. 250 & conſ. 39 col. 2.* Alex. *conſ. 44. col. 4. circ. med. lib. 5.* Iaſ. *in l. cunctos populos, in 2. lectur. in fin. C. de ſumm. Trinit. & fid. Catholic.* Caſtr. *in l. 1. C. de contr. empt.*

TIT. XXVIII.

DE EO QVI PRO TVTOR. negot. geſt.

DEFINITIO I.

Procurator poteſt ſtipulari pro pupillo, ſed non poteſt exigere ſolutionem, ſi tutor negetur. Alia ratio eſt veri tutoris qui non ſatiſdedit.

QVi ſtipulanti promiſit quaſi tutori, cum tamen reuera tutor non eſſet, ſi ab eo tanquam tutore conueniatur, vt ſoluat, obiicere poteſt tutorem eum non eſſe.[1] Nec ei nocebit, quod tanquam tutori promiſerit.[2] Parum enim ipſius tum interfuit, an tutor eſſe, qui pupilli nomine ſtipulabatur pecuniam, quam etiamnum pupillo ſe debere fateatur.[3] At nunc eiuſdem intereſt, ne alteri ſoluat, quam qui reuera tutor ſit, vt liberationem à pupillo conſequi poſſit; quam vtique non conſequeretur, ſi ei ſolueret, quem tutorem non eſſe ſciret.[4] Si tamen nihil aliud habeat, quod tutori obiiciat, quam quod pro tutela non ſatiſdederit, cum à iudice citra onus ſatiſdationis ad tutelam admiſſus fuiſſet, audiri non debebit.[5] Neque enim minus legitime tutor eſt, qui non ſatiſdedit, ſi ei iudex ſiue vltro, ſiue per imperitiam, ſatiſdandi neceſſitatem remiſerit: præſertim cum iudex ipſe eo nomine in ſubſidium obligetur, & fideiuſſoris fere loco habeatur,[6] Quod multo magis obtinet, ſi talem tutorem proponas, qui ſatiſdare non debuerit, qualis eſt teſtamentarius, vel ex inquiſitione datus.[7] Diuerſum ſanè eſt, ſi tutori, quod plerumque fit, ſatiſdationis onus iniunctum fuerit, cum tutor daretur aut confirmaretur. Hic enim tutor quidem eſſe intelligitur, ſed adminiſtrationem nullam habet, priuſquam ſatiſdederit.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Febr. 1590.

1 Regula enim generalis eſt. Quiſquis tanquam talis, eum debere probare ſe eſſe talem. *l. ſi filius, 8. l. circa, 14. D. de probat. l. duo ſunt Titij 30. D. de teſt. tutel.*

2 Quamuis dici ſoleat eum, qui cum alio contrahit, non debere ignarum eſſe conditionis eius, cum quo contrahit, *leg. qui cum alio 19. D. de reg. iur.*

3 Nam etſi ſtipulatio interceſſiſſet, perinde tamen pecunia pupillo deberetur ex ea cauſa, quæ materiam dediſſet ſtipulationi, cum ſtipulationes omnes pendeant ex negotio contracto, *l. 5. §. conuentionales, D. de verb. oblig. l. ſi ita, 6. §. vlt. & l. ſeq. D. de nouat.*

4 Aliud eſſet ſi ſoluiſſet bona fide, id eſt, ei, quem tutorem eſſe putabat. Nam quamuis debitor pupillaris ſoluendo ei, qui pro tutore negotia gerit, non aliter liberetur, quam ſi pecunia in rem pupilli peruenerit, *l. debitores 28. D. de ſolut.* id tamen non habet locum in eo debito, quod in fauorem pupilli contractum ſit per illum ipſum, qui quaſi tutor negotia geſſit, *l. filia 88.* vbi eſt text. elegans *eod. tit.* [Obſerua tamen eum qui pro tutore, cum tutor non eſſet pupilli negotia geſſit, non debere, quod ad ipſius incommoda pertinet, melioris eſſe conditionis, quam ſi vere tutor eſſet, cum poſſit ei magis imputari cur ad adminiſtrationem tutelæ ad ſe non pertinentis ſiue bona ſiue mala fide acceſſerit. Vt plus ſit hoc caſu in opinione quàm in veritate. Qui enim ſe tutorem eſſe, licet falſo putat, quidni omnia faciat, quæ verus tutor facere deberet? Itaque etiam inuentarium facere cogitur, aut pati iuramentum in litem eo nomine, vt tutor *l. tutor 7. D. de admin tut.* Item bona eius perinde ſunt tacitè obligata pupillo pro adminiſtratione *gloſſ. in l. pro officio 20. C. eod. ill. tit. Ita Senatus* ex tempore, 9. Aug. 1612. Adeo vt nec aliud probandum ſit in iis qui tutores eſſe non poſſunt. Nec enim eo minus protutelæ tenentur, *l. 1. iunct gloſſ. C. hoc tit.* vt autem quis probetur geſſiſſe pro tutore ſufficit, vt in aliquo inſtrumento aut quolibet alio actu ſe tutorem nominauerit. Maximè vero ſi talis ſit ad quem aut teſtamentaria, aut legitima hereditas pertinere potuerit. Hoc enim ſufficeret ex ratione iuris, vt pro vero tutore habendus eſſet, quamuis numquam à iudice confirmatus fuiſſet, niſi moribus noſtris obtineret, vt omnimodo tutorem quemlibet à magiſtratu confirmari oporteat nec prius pro tutore habeatur, quam & confirmatus ſit & iurauerit. *Ita Senatus* eodem Areſto, contra Claudium Antermet. Vide quæ contra hunc pragmaticorum errorem ſcripſi in *Err. vlt. Decad. 1 de error. pragmat.*]

5 Dixi *Def. 2. 3. de tut. vel cur. qui ſat. non ded.*

6 *Tot tit. de magiſtr. conuen. D & C.*

7 *L. teſtamento, 7. D. de teſt. tutel. C. pen Cod. de tutor. vel cur. qui ſat. non ded.*

8 *L. 1. & vlt. eod. l. mutuo. 6. §. 1. D. de tutel.*

DEFINITIO II.

Quantum interſit an ſolutum ſit vero tutori an ei qui pro tutore negotia gerebat.

INter verum tutorem & eum qui pro tutore negotia gerit differentia magna eſt, non ſolùm ſi de rerum pupillarium alienatione tractetur, quæ non ſicut tutori nonnullis caſibus,[1] ita ei qui pro tutore gerit, vnquam permiſſa eſt,[2] ſed etiam cum de ſolutione per debitorem pupillarem facta quæritur.[3] Qui enim vero tutori ſoluit omnimodo liberatur, & ipſo iure.[4] Qui vero gerenti negotia pro tutore, non aliter quam ſi pecuniam in rem pupilli verſam eſſe probet.[5] Sane ſi pupillius heres ſit protutoris, repellendus eſt exceptione doli ſi factum eius improbet, cui ſucceſſit.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Laboret, contra fratres Valentin, 3. Calendas Septembris 1612.

1 *vt in l. lex quæ tutores 24. C. de admin. tut.* aut ſi decretum prætoris interuenerit *tot. tit. C de præd min. & D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 *L. 2. D. hoc tit.* vbi ratio redditur, quia non eadem eſt huius, quæ tutoris adminiſtratio rerum pupillarium.

4 *L. Lucius 46. § tutela. D. de admin. tut. § nunc admonendi, Inſtit. quib. alien. lic.* vel non: vel quod dicitur neceſſariam eſſe iudicis auctoritatem ad hoc vt debitor pupillaris liberetur, non ad eum caſum pertinet, quo facta ſit ſolutio vero tutori, ſed ad eum, quo facta ipſi pupillo nondum habenti tutorem vt conſtat ex *l ſancimus 25. C. de admin. tut.* in illis verbis, *Creatione tutorem vel curatorum cum omni procedente cautela*, quorum non alius ſenſus eſt, quam hic dum proceditur ad dationem tutoris vel curatoris cum omni diligentia & præcautione, vt ſcripſi pluribus in *Error. Decad. de error. pragmat.* Et quod additur, *in d. §.* at ex contrário *debitorem pupillarem ſoluere*, ſic accipiendum eſt, vt ſoluere dictum ſit pro liberare.

5 *L. debitores 28. D. de ſolut.* Excipe caſum *l. filia 88. eod. tit.* id eſt, cum ille ipſe, qui pro tutore negotia gerebat pro pupillo ſtipulatus eſt. Tunc enim ſolutio ei facta perinde liberat debitorem à pupillo, atque ſi tutor vere fuiſſet.

6 Nam ex qua perſona quis lucrum ſentit eius factum præſtare debet *l ex qua perſona 149. de reg. iur. vulg. l. cùm à matre 14. Cod. de rei vindicat. leg. vindicantem 17. l. Seia 73. D. de euict. leg. venditori 3. C. de act. empt.*

TIT. XXIX.

VT CAVS. POST PVBERT. adſit tutor.

DEFINITIO I.

Tutor pupilli ſuccedentis in hereditate prætoris tutoris litem à priore tutore cœptam peragere cogitur, ſi nondum ſit reddita ratio prioris tutelæ.

TVTOR pupilli nomine inſtituta lite nec dum peracta ea deceſſerat, filio impubere hærede relicto. Datus huic impuberi tutor, licet prioris pupilli tutor non ſit,[1] nec tutelæ, quam defunctus geſſerat, ſucceſſor, ſucceſſoriſve tutor,[2] eandem tamen litem, ſi alius tutor nullus ſit, perſequi poterit,[3] quippe quod ea res ad onus prioris tutelæ pertineat, vt cœptam litem peragat is, qui defuncti nomine cogitur reddere rationes.[4] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Brunier, & Enemundi de la Chinal, 3. Non. Mart. 1594.

1 Nulla enim tutela hereditario iure tranſit ad alium, *l. tutela* 16 §. 1. D. *de tutel.*

2 Eſt tamen tutor eius, qui ſucceſſit in onus rationum reddendarum prioris tutelæ nomine.

3 Quemadmodum tutor ipſe poſſet, ſi adhuc viueret, tutelâque per pubertatem finita eſſet, aut alio quouis modo, *l. vnic. C. hoc tit.*

4 Nam etiam poſt finitam tutelam officium tamen tutelæ durat quantum ad ea quæ ſunt connexa priori tutelæ, *l. g. 5 §. ſi tutor*, D. *de admin. & peric. tut. l. tutor poſt puberem* 11 C *arbitr. tutel. l. ſi tutor poſt pubertatem* 13. D. *de tutel. & ration. diſtr.*

DEFINITIO II.

Tutela quædam finitur pubertate, ſed officium tutelæ non finitur, niſi redditis rationibus vel accepto ſaltem curatore.

CVm tutor qui nondum adminiſtrationem ad curatorem tranſtulit, defenſioni cauſæ pupillaris adeſſe debeat,[1] multo minus audiri is debebit, qui nullo adhuc dato curatore ob eam ſolam cauſam liti adeſſe recuſat, quod pupillus annos pupillares exceſſerit, atque ita finita tutela ſit. Nam finita tutela, poteſt tamen fieri, vt adminiſtratio duret; nempe quandiu non ſunt redditæ rationes.[2] Sanè ſi & curator puberi datus ſit, & in eum traſlata adminiſtratio, tutorem pro cauſa pupillari litis incommoda ſubire cogi non oportet.[3] *Ita Senatus* in cauſa Marci de la Mouſſiere, & Dom. de Montiernoz, 6. Non. Aug. 1595.

1 L. 1. C. *hoc tit.*

2 Aut ſaltem, quandiu curator nullus datus eſt, *l. à tutoribus*, 33. §. 1. D. *de admin. tut.* Iunge *l. 5. § poſt completum, eod.*

3 Nam omnia negotia, quæ per tutorem inita ſunt, ad fidem curatorum exinde pertinent, *d. §. 1.* Nimirum ſi etiam inſtrumenta iis reddita ſint, ſine quibus lis inſtrui & peragi non poteſt, *d. §. poſt completum.* vide Andr. Gayl *lib. 2 practic. obſer. c. 96.* vbi ait ex generali totius Germaniæ conſuetudine receptum eſſe, vt tutela non finiatur pubertate, quam diu non ſunt redditæ rationes tutelæ. Eademque conſuetudo etiam apud Gallos, vt à grauiſſimis pleriſque viris audiui, iam inualuit.

DEFINITIO III.

Valent quæ tutor poſt finitum officium gerit ex neceſſitate vel vtilitate officij præcedentis, quandiu alius tutor nullus eſt.

QVæ à tutore, vel à Syndico, aliòve adminiſtratore poſt finitum officium geſta ſunt; non eo minus, rata haberi debent, ſi modo ex neceſſitate aut vtilitate præcedentis officij ab iis facta ſunt, nec dum alius eo tempore tutor, aut Syndicus, aut adminiſtrator fuit.[1] Tamdiu enim is manet qui antea fuit:[2] Ne alioqui ſummo incommodo afficiatur pupillus aut vniuerſitas, nemine adminiſtrationem habente,[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis ordinis Nobilium Maurianæ, 4. Id. Febr. 1596.

1 *Arg. leg. ita autem. § ſi tutor, l. à tutorib.* 33. §. *officium*, D. *de admin. tutor.*

2 Saltem ex generali illa conſuetudine, de qua diximus *Def. præc.* ex Andr. Gayl. *lib. 2. pract. obſeru. c. 96.* quamuis ratio iuris repugnare videatur cum tutela finiatur pubertate, *l. 1. & 2. C. quand. tutor. & cur. eſſ. de ſin.*

3 Melius enim eſt rem pupilli vel vniuerſitatis bene geri per eum, qui tutor vel Syndicus antea fuit, licet eſſe deſierit, quàm per neminem Idque non abhorret à iuris ratione, cum ea quæ poſt officium geſta ſunt connexa ſunt iis, quæ durante officio geſta fuerunt, aut geri debuerant, *leg. 1. C. hoc tit.*

TIT. XXX.

VBI PVPILL. EDVCAR. debeat.

DEFINITIO I.

Vitricus poteſt quidem eſſe tutor priuigni ſui, ſed non facile, difficilius verò educatur.

ETsi non facilè vitricus tutor dandus eſt, nec apud eum educandus pupillus,[1] facilius tamen eſt, vt tutor detur, quam vt apud ipſum pupillus educetur,[2] ne ſalus eius periclitetur, cui mortuo mater ſucceſſura, tum vitrico, aut liberis ex vitrico, ſuſceptis vel ſuſcipiendis commodum ſucceſſionis paratura.[3] Sed tamen ſi agnatis, cognatiſque ita videatur, nec quicquam cauſæ ſit, cur eorum voluntatem iudex ſequi non debeat, poterit iudex & vitricum tutorem dare & decernere,[4] vt apud eum pupillus educetur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa, de qua S C. 1. ſ Quand. mul. tutel. offic. fung. poteſt.

1 Propter periculum quod ſubeſt, ne vitricus vitæ pupilli inſidietur, adeo, vt nec matri, quæ vitricum induxit, educatio pupilli permittenda ſit, *l. 1. hoc tit.*

2 Periculum enim educationis imminet vitæ pupilli, periculum vero tutelæ non niſi facultatibus. Et quæ ratio vocat ad tutelam, nempe ſpes futuræ ſucceſſionis, *l. quo tutela* 73. *de reg. iur. & tit. de legit. patron. tut. Inſtit.* eadem arcet ab educatione, ita vt nec apud ſubſtitutum pupillarem ali pupillus facile debeat, *l. 1. D. hoc tit.*

3 Creditur enim mater, quæ tranſit ad ſecunda vota, minus diligere liberos prioris matrimonii, *l. fœmina* 3. *l. generaliter*, 6. *C. de ſecund. nupt. & paſſ.*

4 *L. vlt. C. de contr. iud. tutel l. nonnunquam*, 32. §. 1. *D. de adopt.*

5 Hæc enim cauſa cognita audiliſque agnatis aut cognatis decerni poteſt, *d. l. 1. C. hoc tit. l. 1. D. eod.*

TIT. XXXI.

ARBITR. TVTEL.

DEFINITIO I.

Rationes tutelæ ritè pupillo aut alij cui oportuit reddita non poſſunt retractari poſtulante tertio niſi eius ſumptibus.

RATIONIBVS pupillaribus cum eo ipſo qui pupillus fuit alióve[1] ſolemniter redditis,[2] ſi tertius forte poſſeſſor pignorum pro reliquis obligatorum redditionem improbare velit, nouamque poſtulare,[3] audiendus quidem eſt, cum ius interſit,[4] ſed ita tamé vt ipſius ſumtibus iterata illa redditio fiat.[5] Nam quod dici ſolet arbitrium tutelæ tale eſſe debere vt rationes expenſis pupilli reddantur

reddantur (quod & in cæterorum omnium perſonis obſeruatur, quibus rationes reddendæ ſunt,[6]) ad eum caſum pertinet, quo reddantur poſtulante eo cui reddi debeant, & nūc primum.[7] Nam poſtulante alio & ad proprium ſui ipſius commodum, non eſt æquum iis ſumptibus onerari pupillum aut eum qui ratione iam ſemel & bona fide reddiderit.[8] Neque enim illi imputari poteſt, cur tertium hunc poſſeſſorem non interpellauerit, vt ſi ſua intereſſe putaret adeſſet tum cū rationes primum redderentur. Cum neque huic obligatus eſſet neque ſciret futurū vt eius quicquam intereſſet.[9] Præſertim vero quod neque principaliter quicquam eius intereſſet, ſed tantum per quaſdam conſequentias. Cuius intereſſe, vt ita dicam, conſequens ratio vt plurimum haberi nulla ſolet.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Gaſpardo Tauel, contra Mammertum Cuſini, 7. Calend. Febr. 1593.

1 Puta curatore aut ipſius pupilli herede.

2 Id eſt obſeruatis ſolemnitatibus, quas & iuris ratio & ſtatutum Sabaudiæ introduxit, *in c quittationes liber 2. ſtat.*

3 Vt probet indebitam eſſe pecuniam, quæ petitur quaſi debita per tutorem.

4 Ne alioqui factum aut dolus aliorum alij noceat contrà *leg. 2. D. quod vi aut clam l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

5 Qui enim allegat malè quid & perperam factum eſſe, idipſum ſuis ſumptibus probare debet, *l. ab ea parte 5. §. 1. de probat.* maximè vero ſi alleget etiam dolum quippe cuius præſumptio ſemper odioſa & improbabilis eſt, *l. quoties 18. § qui dolo eod. tit. l. dolum 6 C. de dolo* [Quod ſi pupillus petat retractari rationes etiam quas ſolemniter redditas dixerit, nemo dubitat quin ſit audiendus dummodo eius ſumptibus id fiat *Ita Senatus* in ea cauſa de qua *n. 9.*]

6 *L. 1. § officio, D. hoc tit. de tutel. & ration. diſtr.*

7 Ne alioqui officium tutoris aut alterius cuiuſlibet adminiſtratoris ſit ei damnoſum, ſi ſuo ſumptu rationes reddere aut in eam rē ſumptum prorogare compellatur. Intereſt enim noſtra non Soluere potius quam ſolutum repetere, *l. 3. D. de compenſ. l. nemo ideo 171. de reg. iur.*

8 Nam neque lex aut prætor actum agi vnquam patitur, niſi ex magna cauſa, *l. ſi quis ex argentariis 6. § vlt. & l ſeq. D. de edēd. l. oratione 7 D. de feriis.* [Sanè ſi ratio male ac nulliter reddita ſi iterum reddēda eſt, nec ſtatur cōfeſſioni, quod bene ſi reddita. Socin. *cōſ. 190. vol. 1.*]

9 Vnde enim potuiſſet diuinare? *arg. l. ſi putat. 31. in fin. D. ad l. Aq. l. ſi fideiuſſor 29. §. ſi cum debitor* D. *mandat. l. 4. §. illa etiam quæſtio. vt dot. mal. except* [Aliud ergo eſt in fideiuſſore tutoris & in heredibus fideiuſſoris, quos præuidere pupillus potuit obiecturos colluſionem ſi quandoque conuenirentur ad reliquorum ſolutionem: ideoque imputare ſibi debet cur non petierit, vt ad rationum redditionē fideiuſſor eiúſve heres vocaretur. Cui proinde liberum eſſe debet, vt rationum quamuis alioqui ſolemniter redditarum ſubſtantiam impugnet nulla petita rationum retractatione nūllíſque in eam rem refuſis ſumptibus. *Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contra Fratres Giuet, die 29. April. 1614. Iunge *Def. 2. n. 4.* *de fideiuſſ. tutor. & Def. 5.* *hoc tit.*]

DEFINITIO II.

Ob rationes reddendas quando conueniendum ſit de arbitris rationalibus, quos auditores appellamus, & quomodo facienda ſit editio.

CVm de reddendis rationibus agitur, prius eſt vt rationes edantur,[1] itémque inſtrumenta omnia ad rationes pertinentia,[2] quam vt de arbitris, & vt vocant, auditoribus conuenire oporteat, apud quos rationum fide diſceptetur.[3] Fieri ſi quidem poteſt vt tam bene ac fideliter rationes reddi appareat, vt controuerſia nulla futura ſit propter quā ad arbitros recurri ſit neceſſe. Eam vero editionem non apud acta fieri oportet,[4] ſed breui manu vt citius & minore ſumptu inſtrui poſſit is, cui rationes reddūtur, quid admittere debeat, aut de qua re contendere.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Antonio de Leſcheranie Iuridico maiore de Gex, contra N. Gaſpardam de Liuron, 8 Cal. Febr. 1594.

1 Rationum enim redditio incipit ab earum editione finitur autem reliquorum ſolutione, *l. non ſolum 8. §. is qui D. de liber legat. l. cum ſeruus 82. D. de cond. & demonſtr.*

2 Quas pragmatici noſtri vocant chartas iuſtificatiuas. Non enim videtur facta editio ſi non edita ſint omnia, quæ ſunt neceſſaria ad inſtruendum eum, cui ſit editio, *l. 1. §. editiones, & ſeq. D. de edend. l. 3. eod.*

3 Fruſtra enim ad arbitros aut iudices recurrit quandiu res in eo eſt vt ſine lis experiri poſſit.

4 Quomodo ſit pendente iam lite, quam pragmatici noſtri communicationem iudicialem vocant.

5 Quæ fuit iam olim ratio inducendæ illius editioni quam ante vocationem in ius fieri neceſſe erat, vt ſciret reus an contendere deberet, an cedere, *d. l. 1 in princ. D. de edend.*

DEFINITIO III.

Non ſufficit rationes reddidiſſe ne quidem iudicialiter ſi non etiam reddita ſint inſtrumenta omnia ad rationes pertinentia. In dubio tamen reddita præſumuntur.

QVamquam redditis rationibus alioque tutore aut curatore dato non facilè permittendum eſt, vt qui rationes reddidit inquietetur,[1] præſertim ſi generalis ei liberatio facta ſit præſente & auctoritatem præſtante iudice:[2] niſi tamen probet rationum inſtrumenta per ſe reddita, cogendus eſt vt petenti quandocunque pupillo exhibeat, cuius ſcilicet intereſt ea habere,[3] vel ob hoc ipſum vt ſciatur an bona fide rationes redditæ ſint necne.[4] Sed ita tamen vt ipſius pupilli ſumptibus vocetur prius in ius tutor nouus dicturus apud iudicem, an ea rationum inſtrumenta à priore tutore acceperit, alioqui pro tutore qui liberatus eſt præſumendum videtur, vt qui rationes reddidit, omnia quoque ad eam rem pertinentia & exhibuiſſe & reddidiſſe exiſtimetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore Non. Febr. 1594.

1 Secundum ea quæ diximus *Def. 1.*

2 Nulla enim aut tutior aut vtilior liberatio eſſe poteſt quam quæ & generalis eſt, & iudicialis *l. ait prætor 7 § 1. D. de minor. l. ſancimus, 25. C. de admin tut.* Idque etiam cauetur vetere noſtro ſtatuto Sabaudiæ incip. *Quittationes lib. 2.* de quo dixi *Defin. 1 n. 2.*

3 Ad exhibendum enim agere poſſunt omnes quorum intereſt. *l. 3. §. ſciendum & paſſ. D. ad exhib.*

4 Nec enim explorari aliter poteſt quam ex inſtrumentorum lectione, *d. l. cum ſeruus 82. ad fin. D. de cond. & demonſtr.* Iunge *leg. inſtrumenta 14 C. de fidei.*

5 Præſumendum enim eſt factum eſſe quod regulariter & communiter fieri ſolet. Communiter autem obſeruatur, vt cui rationes redduntur etiam inſtrumenta reddantur, quia nec alioquin viderentur redditæ rationes, *l. 5. § poſt completum, D. de adm. tut. l. vnic. C. vt cauſ. poſt pubert. ad tut.* Adde quod in dubio proniores eſſe debemus ad liberationem quam ad obligationem, *vulg. l. Arrianus 4 D. de oblig. & act.*

DEFINITIO IV.

Poteſt mater etiam quæ tutrix fuit, nec dum rationes reddidit, agere contra poſteriorem tutorem nomine pupilli vt rationes pupillo reddat, ſed ipſa quoque tamen ſimul condemnanda eſt.

MAter quæ prior tutrix fuerat, cum pupilli nomine poſteriorem tutorem vrgeret,[1] vt rationes redderet, patiebatur exceptionem, quaſi non prius in id agere poſſet, quàm ipſa ſequenti tutori adminiſtrationis ſuæ rationes reddidiſſet.[2] Viſum eſt, cogendam quidem eam rationem reddere: Sed non eo minus aut tardius condemnādum poſteriorē, vt ipſe redderet, quando ei poſſet imputari, cur non in exigendis à matre rationibus diligentior fuiſſet.[3] Neque verò æquum erat nocere pupillo, aut matri impuberis nomine agenti, ſi quid ipſa ſequenti tutori proprio nomine propter adminiſtratam tutelam debuiſſet. Agenti enim alieno nomine, & ad alienum commodum, nihil vnquam obiici poteſt ex propria perſona.[4] Sic tamen temperari rem placuit, vt vterque condemnaretur ad reddendas rationes, ſed ſecundus tutor pupillo, mater verò, quæ & ipſa tutrix fuerat, ſequenti tutori.[5] *Ita Senatus* in cauſa Annæ Ludouicæ de Cruci, contra Ioannem Iuge, Cal. Dec. 1595.

1 Scilicet tanquam mater & coniuncta perſona, *l. Sed & hæ 35. ff de procur.*

2 Cum is qui prior ex parte ſua facere debuit non poſſit alteri imputare, cur non fecerit, *vulg l. Iulianus 13. §. offerri ff. de act. empt.*

3 Pertinet enim ad poſterioris tutoris curam vt à priore rationes exigat, *l. tutores 39. §. adoleſcens, l. qui nominibus 44. ff. de admin. & peric. tut.*

4 Cum placeat poſſe quem etiam contra proprium factum venire ſi

modo veniat ad alienum commodum, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi filius ff. cond. indeb.* Blad. *ad l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

5 Vt ita per vtramque condemnationem & litigatoris vtriuſque deſiderio ſatisfieret, & vtilitatibus pupilli, cuius potiſſimum rationem habere oportebat.

DEFINITIO V.

Caſus in quo poteſt locus eſſe prouiſionali condemnationi contra tutorem, etiamſi nihil dum ab eo deberi conſtet, nec quicquam poſſit ei imputari.

NOn ſolet quidem locus vllus eſſe prouinciali condemnationi aduerſus tutorem paratum rationes reddere, quandiu ignoratur an ex rationum redditione debitor creditórve pupilli futurus ſit;[1] Sed tamen ſi pupilli bona omnia teneat, quæ nec volens ei tam facilè reſtituere poſſit,[2] vt, puta ſi frater, aut patruus ſit, qui bona ſua cum pupillo communia habeat, quorum diuiſio non tam cito expediri queat,[3] non eſt æquum interea pupillum laborare inopia. Sed pro modo patrimonij, & qualitate perſonarum certa ſumma pupillo adiudicanda eſt,[4] imputanda poſtea in eam ſummam. quam tutor debebit, ſi reperietur debitor, ſin minus in eam bonorum partem, quæ ex diuiſione ad pupillum peruentura ſit.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum poſſit fieri vt ſit ipſe creditor non debitor, *leg. 1. §. vlt. D. de contrar. tutel. & vtili actione l. 3. C. eod. l. Imperatores 17. D. de tutel. & rat. diſtr.* [Idémque eſt in quolibet alio adminiſtratore qui rationes reddere debeat. Excipitur interdum fauor paupertatis, vt apud Papon. *Tit. de prouiſions Arreſt.* 10. Multo minus poteſt prouiſionalis vlla fieri adiudicatio contra fideiuſſorem tutoris etiam poſt ſolemniter redditas tutelæ rationes à tutore, ſi eiuſmodi redditioni fideiuſſor non interfuerit, nec vt intereſſet euocatus ſit. Cum euocari debuerit vel ob hoc ipſum ne poſtea conqueri quandoque poſſet aut colluſum fuiſſe inter pupillum, tutorem, aut non ex bona fide & veritate redditas rationes, *vulg. l. nam ita 39. D. de adſti. l. de vnoquoque 47. D. de re iud. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contra fratres Ginet, 3. Cal. Maij 1614. Quod autem dicimus de fideiuſſore tutoris idem obtinet in quolibet adminiſtratore aut eius fideiuſſore. Sed neque tutori aut alij adminiſtratori prouiſionalis adiudicatio vlla fieri poteſt ante redditas rationes. Ne quidem ſalarij, ſi quod fortè promiſſum ſit adminiſtratori, vt inter mercatores fieri ſolet quoties adminiſtrator ſocietatis in nullam lucri partem admittitur. Sed hoc ita niſi ſtet per eum cui reddendæ ſunt rationes quominus reddantur. Semper enim contra moſum poteſt & debet fieri prouiſionalis adiudicatio. *Ita Senatus* in cauſa Petri Volliod & Ioannæ Romanæ Berguete, Prid. Id. Maij 1614.

2 Multo magis idem dicendum eſt ſi reſtituere nolit cum poſſit, nec tamen habeat iuſtam cauſam denegandæ reſtitutionis. Nec enim ſemper tam cito condemnari poteſt, cum iudicia omnia ſuas habeant moras, *leg. etiam de præſenti 15. in princ. D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*

3 Nec enim bonorum diuiſio ſemper facilis eſt & in expedito, ideoque interdum etiam ad licitationem veniendum eſt, *l. 3. C. commun. diuid.*

4 Ad cauſam alimentorum & ſumptuum litis, *arg. leg. inſtituta 27. §. de inofficioſo, D. de inoff. teſt. l. vlt. C. de ordin. cognit.* Quod tamen regulariter non ita eſt, *d. l. Imperatores 7 D. hoc tit. de tutel. & rat. diſtr.*

5 Vt eam pecuniæ quantitatem pupillus quodammodo reddat minus ex communi capiendo, quomodo interdum fit etiam collatio *l. 1. §. ſed etſi tantum, D. de collat. bonor.*

DEFINITIO IV.

Pro rationibus prioris tutelæ poteſt pupillus agere & contra priorem tutorem & contra poſteriorem.

POteſt quidem tutor ſecundus conueniri pro primi adminiſtratione, cuius vtique ex officio ſuo rationem exigere debuit, quam poſtea pupilla redderet.[1] Sed tamen non liberat ea res tutorem à pupillo, ſi malit pupillus contra eum agere quam contra ſecundum tutorem.[2] *Ita Senatus* pro D. de Chieſcherel de Nicole, 11. Cal. Mart. 1595.

1 *L. 1. C. de admin. tut. l. tutores 39. §. adoleſcens, l. qui nominibus 44.* D. *eod.* Dixi *Def. 4. & 7. eod.*

2 Textus eſt perelegans in *d. §. adoleſcens*, vbi ratio redditur, quia non videtur iudicio tutelæ conſumptum, quod alterius quoque officij querelam habuit.

DEFINITIO VII.

An & quomodo poſſint creditores agere contra tutorem, qui adminiſtrauit bona patris, quibus poſtea pupillus ſe abſtinuit.

FIlius, qui paterna hereditate ſe abſtinuit, licet paternæ hereditatis creditor ſit tanquam heres matris,[1] aut quod in aliorum creditorum iura ſucceſſerit,[2] non idcirco tamen agere poteſt aduerſus eum, qui defuncti patris bona quaſi tutor adminiſtrauit.[3] Actio enim tutelæ non alij competere poteſt quam ei, cuius bona ſunt, quæ fuerunt adminiſtrata, aut eius heredi.[4] Atqui bona paterna numquam fuiſſe videntur filij, qui abſtinuit patris hereditate.[5] Nec quod ipſius intereſt, quidquam facit: Nam non ſolum ſi creditor ſit, ſed & ſi pignoratitius,[6] non poteſt tamen ea res dare illi actionem contra tutorem, tutoriſve heredem de reddendis rationibus; ſed hactenus tantum ei prodeſſe, vt poſſit petere curatorem dari bonis paternis, aduerſus quem poſtmodum de iure ſuo experiri poſſit,[8] & eo condemnato impetrare in executione iudicati,[9] vt cedatur ſibi actio, quæ curatori competit aduerſus tutorem, eiúſve heredem ad reddendas rationes.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Margarita Fratenat, Non. Maij 1597. in publico auditorio.

1 Poteſt enim filius heres eſſe matris, & tamen abſtinere bonis paternis, *l. eum qui bonis 87. D. de acq. her.*

2 *Ex tit. C. de his qui in prior credit. loc. ſucced.*

3 Quamuis debeant haberi rata quæcunque tutor bona fide geſſit in bonis patris ante immiſtionem, *l. quoties 44. D. de acq. her.*

4 *L. 1. & tot. tit. D. de tutel. & ration. diſtr.*

5 Quia quamuis iure ciuili remaneat heres, *l. cum quaſi 90. §. ſed etſi ſuus*, D. *de fideic. libert.* non tamen habetur heredis loco à prætore poſt abſtentionem, *l. neceſſariis 57. D. de acq. her. l. ſi filius 12. D. de interrog. in iur. fac.*

6 Quo caſu plus vtique iuris habet, quam ſi eſſet tantum chirographarius, *l. eos qui 9. C. qui potior in pign. hab.*

7 Cum enim actio vlla ſit perſonalis non poteſt tranſire in creditores hereditarios ſine ceſſione, *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. C. ſi certum pet.* Quod ſecus eſt in actionibus realibus, *l. ſi tertius 6. §. ſi quis prius, D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* & ibi Bart. Vide tamen elegantem textum Papiniani *in l. cum tutor 18. D. hoc tit. de tutel. & ration. diſtr.* vbi dicitur actio inter pupillum & creditores patris ſine vlla ceſſione, aut curatoris datione.

8 Nam curator bonis datus & agere & conueniri poteſt, *leg. 2. §. 1. D. de curat. bon. dand.*

9 Nam in iudicati executione etiam iura pignori capi poſſunt, *l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, & §. ſic quoque iudices, D. de re iudic.*

10 Curatori enim haud dubiè competit illa actio, quia perſonam defuncti repræſentare creditur, ſecundum ea quæ ſcripſi *in Error. 3. Decad. 4. de error. pragmat.* Opinionem vero noſtram confirmat mirificè reſponſum Illud Papiniani *in d. l. cum tutor.* Eſſet enim hoc caſu ſi quo vllo vnquam alio neceſſarius interuentus curatoris dandi paternæ hereditatis, quem tamen Papinianus nullo modo requirit.

DEFINITIO VIII.

An & quando & quatenus pupillo datus tutor, qui ſolemne inuentarium fecit, tenentur poſt redditam rationem pupillo iterum reddere creditoribus.

TVtor pupillo datus hereditatem paternam non niſi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, maternam autem purè: Ideoque pro pupillari inuentario quod ex officio tutores omnes conficere debent, inuentarium ſolemne fecerat vocatis in eam rem, vt fieri oportuerat[2] paternis omnibus creditoribus, & ea bona per multos annos adminiſtrauerat, mobilia omnia etiam inconſultis creditoribus hereditariis vendiderat,[3] & ex immobilibus quoque nonnulla. Deinde pupillo facto puberi rationes tutelæ reddiderat, dato in eam rem minori curatore.[4] qui tamen negligentius in ea re verſatus nihil ad impugnandas rationes ex ſcripto protulerat, ſed tantum definitioni rationum præſente iudice ſubſcripſerat. Cùm poſtea conueniretur à creditoribus

nibus ad rationes iteratò reddendas quaſi malè redditis prioribus, [5] Negabat ſe teneri propterea quod pupillo ſuo, qui nec hodie conquerebatur rationes reddidiſſet, quas nec alij reddere debuiſſet. [6] Illi contrà dicebant ſibi reddendas rationes non bonorum omnium pupillarium, cum nihil in maternis pupilli bonis prætenderent, ſed eorum omnium quæ paterna fuerant; & in ſolemne inuentarium coniecta; præſertim cùm in calce inuentarij tutor ſubſcripſiſſet ac promiſiſſet ſe omnium, quæ in eo inuentario deſcripta fuerant rationes redditurum, quibus oporteret, ac quorum intereſſet. [8] Accedebat quod paterna bona non omnia pupillo, eiúſve curatori fuerant reddita, ſed pleraque in eiuſdem tutoris poteſtate manſerant; de quibus non alius conueniri poterat, quàm ipſe, aut ipſius heres. [9] Viſum eſt ita temperari rem debere, vt noua quidem rationum redditio nulla deberetur, cum de pupillaribus rationibus tractaretur, quæ non alij quam ipſi pupillo aut eius heredi vnquam reddendæ ſunt, [10] Sed tamen permittendum eſſe creditoribus, vt quæ vellent rationum redditarum capita impugnarent, & quibus vellent mediis dum ea eſſent capita, quæ ad bonorum paternorum, non etiam ad cæterorum adminiſtrationem pertinerent. [11] Quippe de quibus nihil inauditis iis tutor decernere, aut puberis curator in eorum præiudicium potuiſſet. [12] Illud ſanè conſtabat, neque tutorem, neque curatorem puberi datum recuſare poſſe, quominùs bona omnia, ſiue mobilia, ſiue immobilia nondum vendita redderent creditoribus, vt per auctionem publicam redacta ex eorum venditione pecunia ipſis ſatisfieret, iuxta eum ordinem quem iudex in ſententia diſcuſſionis inter creditores omnes lata præſcripſerat. [13] Præterquam ſi quædam authore Senatu vel alio iudice cui iubendi ius fuiſſet alienata proponerentur. [14] De mobilibus planè dubitari minus poterat, quin ſi à tutore & curatore fuiſſent vendita inauditis creditoribus, qui probent pluris diſtrahi potuiſſe, non debere eam rem fraudi eſſe creditoribus, quominùs amplius pretium, aut à tutore ipſo ipſiúſve herede poſſint exigere ſi tutor fuit qui vendidit, aut à pubere, ſi pubes ipſe, aut eius curator. [15] Enimverò, quin rerum venditarum pretia, pretiorúmque vſuras creditoribus reddi oporteret, non dubitabatur. [16] Detracto nimirum eo, quod pupillo ipſi tanquam hereditario creditori ex anteriore cauſa debebatur. [17] *Ita Senatus* in cauſa Cæſaris Corſi, & creditorum Chriſtophori Cors, 19. Iunij 1614.

1 *L. tutor qui repertorium 7. in princ. D. de admin. tut.*

2 *L. vlt. C. de iur. delib.* ſemper enim citandi ſunt omnes, quorum intereſt, *leg. nam ita 59. D. de adopt. leg. de vnoquoque 47 D. de re ind.* Et quidem nominatim citandi ſunt creditores, qui ſunt certi, alij verò generali programmate, vt poſt Bart. omnes notant *ad l. vlt. Cod. de iur. delib.*

3 Lex enim quæ permittit heredi venditionem rerum hereditariarum, vt ſatisfaciat creditoribus non exigit, vt ea venditio publicè fiat vocatis omnibus creditoribus, *dict. leg. vltim. §. & ſi præfatam.* Sed tamen eo iure vtimur, vt omnes creditores ad huiuſmodi venditionem vocari oporteat, ne poſſint creditores heredi imputare, quod per gratiam aut ſordes viliore pretio vendiderit, cum æſtimatio quæ in inuentario fieri ſolet, quamuis non neceſſariò, non obliget creditores, vt ei ſtare cogantur, niſi conditionem deferant, vt in propoſita ſpecie contigerat. Solent enim mobilia, vt plurimum venire pluris, quàm ſint æſtimata, quia minoris æſtimari ſolent.

4 *L. 5. §. ſi tutor, l. à tutoribus 33. §. 1. & paſſ. D. de admin. tut.*

5 Rationes enim malè redditæ ex integro reddendæ ſunt, Socin. *conſ. 190. vol. 2. n. 3.* Rol. à Vall. *conſ. 49. vol. 1.*

6 Soli enim pupillo non alij obligatur tutor ad rationes reddendas, *l. 1. & tot. tit. de tutel. & rat. diſtr.*

7 Beneficium namque inuentarij neceſſariò inducit ſeparationem bonorum paternorum à cæteris, *d. l. vlt. C. de iur. delib.* ne confundantur creditores paterni cum creditoribus pupilli, vt *in leg. 1. §. 1. D. de ſeparat.*

8 Quo nomine etiam creditores hereditarij continebantur, cùm eorum maxime intereſſet bona ſic adminiſtrari, vt eſſent ſoluendo iuxta ea quæ ſcripſi, *Definit. præced. ex leg. cùm tutor 18. D. de tutel. & rat. diſtr.*

9 Nam & cum tutor rationes bene reddidit aut aliter pleniſſimam ab iis reddendis liberationem conſecutus eſt, ea tamen quæ ex pupilli bonis penes ſe habet reſtituere cogendus eſt, *l. Aurelius 20. in fin. D. de liber. legat.*

10 *Toto hoc tit. D. & C.*

11 *d. l. cùm tutor 18. D. hoc tit.*

12 *Ex reg. d. l. nam ita 59. de adopt. dict. l. de vnoquoque 47. de re ind. l. 2 D. quod vi aut clam, l. non debet 75. de reg. iur.*

13 Vendenda enim ſunt bona, vt ex eorum venditione ſatisfieri creditoribus ex ordine poſſit. *Tot. tit. de reb. auth. iudic. poſſid. ſeu venund.*

14 Non enim decipi quiſquam debet ſub fide haſtæ publicæ aut qui Prætore authore comparauit, *l. quoties 44. D. de acq. her. l. ſi hypothecas 8. C de remiſſ. pign.*

15 Nec enim poteſt quicquam iis imputari qui neſciuerunt ſed tutori potiùs qui certiorare illos debuit, quorum ſciebat intereſſe, *l. etiam 25. in fin. D. de minor. d. l. cùm tutor.*

16 *Sic in litem veniunt 20. §. præter hæc, D. de her. pet.*

17 Cùm beneficium inuentarij ſaluas ei actiones ſuas reliquerit, *dict. leg. vltim. § in computatione Cod. de iur. delib.* ideoque poſſit ille ſibi ſoluere quomodo & aliis poſſet, *l. quoties 9. § ſicut autem, D. de adminiſtr. tutor. dict. leg. vlt. verſ. & ſi præfatam, l. fiſtulas 78. § 1. D. de contrah. empt.*

TIT. XXXII.

DE IN LIT. IVRAND.

DEFINITIO I.

Poteſt & debet iudex taxare quantitatem ad quam vſque iuretur in litem, ſecundum id quod ex actis & inſtrumentis litis veriſimilius eſſe putat.

POSTVLATO in litem iureiurando aduerſus eum, qui dolo malo [1] ex hereditate réve ad alium pertinente ſubtraxiſſe quid probatur, [2] bonus iudex certam quantitatem taxare debet ad quam vſque iuretur, [3] ne in arbitrio ſit eius qui iurare debet, vt affectioni ſuæ in infinitum indulgeat. [4] Sed in ea quantitate taxanda obſeruare iudicem oportet, vt eum ſeruet modum, qui ex litis inſtrumentis allatiſque probationibus veriſimiliter colligatur. [5] *Ita Senatus* 16. Calend. Decembr. 1588.

1 Non enim defertur hoc iuſiurandum, niſi aduerſus eum, qui probatur eſſe in dolo, non etiam ſi in culpa, *l. in actionibus §. 5. ſed in his omnibus: D. hoc tit. & §. vlt. l. præced. eod.*

2 Ex quia cauſa furti certum eſt poſſe iurari in litem, *l. cum furti 9. eod.* Introductum enim eſt hoc iuſiurandum, ne quis rem ſuam iuſto pretio cogatur alioqui vendere iniuſto poſſeſſori, *l. non enim 9. [illegible] rei amet. nec quaſi 70. D. de rei vind.*

3 *L. 4 § iurare, D. hoc tit.*

4 Interdum tamen permittitur in litem iurare ſine vlla taxatione *l. qui reſtituere 68. D. de rei vend.* Vide quæ ſcripſi *in Error 9. Decad. 18. de error pragmat.*

5 Quis poſtquam iuratum eſt, non facile de periurio quæri ſolet, *l. vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Ratione auri vel argenti, ſiue facti, ſiue infecti nunquam iuratur in litem.

CONdemnatus reſtituere vas argenteum certi ponderis, quod à me pignori habueras, non paruiſti; eo prætextu quod ſine dolo habere deſiiſſes & mora per me in ſoluendo facta vendidiſſes. Cum vrgente me iterum condemnatus eſſes, vt vel illud ipſum vas argenteum redderes, vel aliud quod eſſet eiuſdem materiæ & formæ, nec tamen arbitrio boni viri æſtimari poſſet, alio non amplius extante, [1] dixiſti paratum te ſoluere quanti reuera illud eſſet, quod petebatur. [2] Ego vero poſtulabam, vt liceret mihi iurare in litem, quod aliter non poſſet vllo modo æſtimari res, quæ non extaret, [4] præſertim

cum dici ſoleat iurari in litem aduerſus non exhibentem dolo malo,[5] ſiue exhibendæ rei poteſtatem habeat, ſiue dolo fecerit ne habere poſſet.[6] De dolo autem tuo ex litis inſtrumentis apertiſſimè conſtabat. Accedebat, quod vas illud tibi datum pignori habebam quoque pignoris nomine ab alio debitore meo, qui non aliter mihi condemnari poterat, at nequidem à me conueniri, quam ſi paratus eſſem pignus ei reddere,[7] tametſi longe plus eſſet in debito quam in pignoris æſtimatione.[8] Quid enim ſi debitor meus dicat, vas illud hereditarium ſibi fuiſſe, & inſculptis maiorum imaginibus inſigne, nec velle ſe auita ſupellectile carere, quantumcunque pretium offeratur? Iuſta vtique affectio eſt, & cuius rationem aliquam haberi oportet:[9] nemini enim res ſua inuito auferenda eſt,[10] ſicut nec quiſquam iuſto pretio res ſuas vendere cogitur:[11] Idque nimirum eſt, quod iuſiurandi in litem præſtandi neceſſitatem inducit.[12] Itaque tanti mea intereſſe videbatur, quanti eius intereſſet, quem à me indemnem præſtare oporteret.[13] Contra tamen Senatui viſum eſt, neque liberandum te oblata vera æſtimatione, cum non ad æſtimationem, ſed ad rem ipſam, aliámve eiuſdem materiæ & formæ reſtituendam condemnatus fueris;[14] neque permittendum mihi iurare in litem, cum res debita talis ſit, quæ recipiat functionem in ſuo genere, quæque certam & perpetuam habeat æſtimationem.[15] Nam & ob eam cauſam rectiſſimè conſtitutum eſt, nunquam ratione nummorum iurari in litem, niſi adiectio loci aut temporis faciat, vt interſit creditoris.[16] Quid verò refert an agatur de auro vel argento facto, an de infecto? Vtrique ſiquidem commune illud eſt, vt in ſuo genere admittat functionem.[17] Quid ergo; Condemnandus es, vt vas argentum reddas,[18] quod conſtet ex eodem pondere, & ex materia optima[19] (cum argento bono melius inueniatur,[20]) quodque eam formam habeat, quam ego reſtituendo vaſi inditam fuiſſe iurauero,[21] vocato etiam in eam rem debitore meo, vt eiuſdem formæ præſtatione vtrique ſatisfiat.[22] Ita enim eueniet, vt neque mea neque debitoris mei quicquam intereſſe poſſit, nec tamen iuriſiurandi periculo res committatur.[23] Quod ſi pondus quoque incertum ſit, de eo æquè iurare me oportebit.[24] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 5. Calend. Iulij 1592.

1 Nam & comparatione & proportione eius, quod non eſt, nihil ſtatui poteſt, cum non entis nullæ ſint qualitates, *vulg. iurib.*

2 Quibus verbis vera æſtimatio continetur, non prætereà quanti intereſt actoris, *l. inter hæc verba 179. l. hæc verba 193. de verb. ſign.*

3 Quomodo iurari ſolet in bonæ fidei iudiciis, *leg. in actionib. 5. D hoc tit.*

4 Propter quam cauſam neceſſitas facit, vt etiam in actionibus ſtrictis interdum contra iuris regulas in litem iuretur, *d. l. in actionib. §. vlt. & l. ſeq. eod.*

5 *L. penult. D. eod. tit. l. 3. §. præterea. D. ad exhib. & d. l. in actionib. in princ.*

6 Paria enim ſunt poſſe reſtituere & feciſſe dolo malo ne poſſis reſtituere, *l. qui reſtituere 68. D. de rei vind.* quia dolus pro poſſeſſione eſt, *l qui dolo 131. de reg. iur.*

7 *Leg. debitor 40. §. vlt. D. de pign. act. l. item liberatur. 6. de quib. mod pign. vel hypoth. ſoluit.*

8 Alioqui debitor, qui non niſi pecuniam debet, aliud pro alio ſóluere compelleretur, ſi eo inuito pignus cederet creditori in ſolutum, *l. eum à quo 16. & ſeq. C. de ſolut.*

9 *L. ſi in emptionem 34. D. de minor l. in fundo 38. D. de rei vind. l. ſi ſeruos 25. D. de pign. act. l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tut.*

10 *Vulg. l. id quod noſtrum 11. de reg. iur.*

11 *L. non enim 9. D. de rer amot. l. nec quaſi 70. D. de rei vind.*

12 Vt apparet ex *d l. non enim* iunct. *l. præc. 1. l. tutor 8. D. hoc tit.*

13 *L creditoris 15 in princ. l. creditori 85. D. de furt.*

14 Eſt enim ſatisfaciendum præcisè iudicato, cum exinde incipiat deberi, *l. ſi fundus 16 § ſi pluris*, D. *de pign.* Vnde eſt quod noſtri iactitant, actionem ex iudicato, &, vt loquuntur, ſententiam ipſam eſſe ſtricti iuris.

15 In quo rerum genere fieri nunquam poteſt, vt non poſſit ſatisfieri actori citra iuſiurandum, quia non idem ei præſtandum eſt, ſed tantundem, *l. 2. § mutui l. 3. D. de reb. cred.*

16 *L 3 D. hoc tit.*

17 Siuè in numero conſiſtat vt pecunia numerata, ſiue in pondere, vt argentum infectum, *d. §. mutui.*

18 *Arg. l. vlt. C. de fideicomm. libert.* Aliud enim res eſt, aliud æſtimatio, *l. ſi alij 42. §. 1. D. de vſuf.*

19 Id enim addendum neceſſario eſt, vt condemnatio ſit certa, *l. ſi quid venditor 18 § 1. D de adil. edict.*

20 *L vbi autem 75. § vſque adeo*, D. *de verb. oblig.*

21 Adfirmationi enim meæ iuratæ hoc caſu neceſſario ſtandum eſt, ſi modo talis ſim, cuius fidei credi oporteat, *arg. l. non omne 5. § à barbaris*, D. *de re milit.* iunct. *d. l. in actionib. 5. §. vlt.* D. *hoc tit.*

22 Cum idem ſit vas quod ab vtroque creditore pignori datum fuit.

23 Magnum enim periculum eſt periurij in iureiurando, tantóque maius, quanto difficilius eſt, vt poſteaquam iuratum fuit de periurio quæratur, *l. vlt.* D. *hoc tit.* Iunge *l. quæ ſub conditione 8.* D. *de condit. inſt. l. illud aut illud 25. §. 1* D. *de pecun. conſt.*

24 Alioqui certum pondus ſtatui impoſſibile eſt, quo porro non ſtatuto, liberaretur doloſus creditor reſtituendo vas cuiuſcunque vel modici ponderis, *d. l. ſi quid venditor 18. §. pen. & vlt.* D. *de ædilit. edict.*

DEFINITIO III.

Quantitatis de qua iuratum eſt in litem vſuræ nunquam debentur, ſed maior quantitas taxanda eſt intra quam iuretur.

DElato vſque ad certam pecuniæ quantitatem iuriſiurando in litem ad æſtimandum id quod intereſt actoris,[1] nihil cauſæ ſupereſt cur in eius quantitatis vſuras debitor condemnetur, quando nec victoris quicquam eo nomine interſit,[2] nec vſurarum condemnatio vnquam ex mero iudicis officio fieri debeat,[3] niſi cum in vicem eius quod intereſt ſuccedunt,[4] vt in omnibus bonæ fidei iudiciis.[5] Quid ergo? Tanto maior quantitas taxanda eſt, ad quam vſque iuretur, quod tanto plus interſit creditoris, qui tamdiu caruerit re ſua.[6] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Treynon Procuratoris Tononenſis, & Petri Meſtral, Prid. Id. Februar. 1594.

1 Poſtquam placuit Triboniano inuita Iuriſprudentia vt à iudice taxari oporteat quantitatem ad quam vſque iuretur, *l. 4. §. iur.* D. *hoc tit. l. 7. § præter*, D. *ad exhib.* Dixi Def 1. 5.

2 Quamuis dici ſoleat vſuras non propter lucrum petentium infligi, ſed propter moram non ſoluentium, *l. cum quidam 17. § ſi pupillo*. D. *de vſur.*

3 Aliud enim eſt in vſuris debitis ex ſtipulatione, quia tunc nihil aliud quærendum eſt, niſi quænam lex & conditio fuerit ſtipulationis, *l. qui Romæ 122. in princ.* iunct. *leg. ſi ſtipulatio iſta 38. § alteri*, D. *de verbor. oblig.*

4 *Vt in l. curabit 5. C de act. empt.*

5 *L. qui per colluſionem 49. §.* D. *de act. empt. l. quæro 54.* D. *locat. leg 4. C depoſ.*

6 Itaque quicquid poteſt venire in taxationem & condemnationem eius quod intereſt, venit etiam in hoc iuſiurandum, cuius ea vis præcipua eſt, vt releuet ab onere probandi, vt & aliud iuſiurandum quodlibet, *l eam qui 30.* D. *de iureiur.*

TIT. XXXVIII.

DE FIDEIVSS. TVTOR. vel curat.

DEFINITIO I.

Matri aliiſve pupilli agnatis, aut cognatis dilationem petentibus ad inquirendum de fide, & facultatibus fideiuſſorum tutelæ dilatio danda eſt.

TVTORVM fideiuſſores idoneos dari non tantum pupilli,[1] ſed etiam publicè intereſt,[2] præcipuè vero matris,[3] ſi tum ſuperſit & eorum omnium qui agnationis aut cognationis ratione in eo ſunt, vt pupillo ſuccedere quandoque poſſint.[4] Itaque ſi matri petenti dilationem, intra quam de eorum fide & facultatibus inquireret, iudex denegauerit, eo prætextu quod idoneos eſſet ſciret, & tanquam idoneos procurator fiſci, ad quem etiam tuitio pupillorū maximè pertinet, approbaſſet iuſtam

iuſtam appellandi cauſam mater habebit,[5] quaſi nimis præcipiti feſtinatione admiſſis fideiuſſoribus.[6] Nec ad rem facit, quod ſi non eſſent idonei, iudex qui eos vt idoneos admiſiſſet ad indemnitatem pupillo præſtandam eo nomine teneretur,[7] Non enim niſi in ſubſidium ea actio contra magiſtratum datur.[8] Pupilli autem intereſt, vt tutoris ſui fideiuſſorem talem habeat, quem & vtiliter conuenire poſſit, & facilius quam magiſtratum.[9] Præſertim cum eueniat plerumque vt nec magiſtratus ipſe ſatis idoneus poſtea reperiatur. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 Cui expedit ſaltem habere tabulas cautionis. Rem ſaluam fore, *l. ſuſpectus 5. D. de ſuſpect. tut. l. 1. & tot. tit. D. rem pupill. ſalu. for.*

2 Propter iunctum fauorem pupilli cum fauore & vtilitate reipublicæ, *arg. l. dabimus 16. §. 1. iunct. l. præt. de reb. auct. iud. poſſid. alias l. 4. de priui. cred.*

3 Tanquam quæ primum gradum teneat in cauſa ſuccedendi, *Nou. 118. de her. ab inteſt venient. Auth. defuncto, & paſſ. C. ad SC. Tertyll.*

4 Etſi parum probabilis imo præmatura videtur hæc ſpes de futura hereditate hominis viuentis, *l. denari 29. alias l quidam, l. donationem D. de donat. l 1. §. ſi impubere*, D. *de collat bonor.*

5 *L. vnic. vbi not. C. quand. imper. int. pupill & vid. cognoſc.*

6 Quodnam enim damnum eſſe poterat in mora modici temporis? *l. ſi debitori 21. D. de iud. l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis cautíon.* E contrario dicimus & veriſſimum eſt præcipitationem eſſe nouercam iuſtitiæ. Vnde eſt, quod nec niſi ſedens pronunciare iudex debet.

7 Ex *tit. de magiſt. conuen. D. & C.* [Nam pro fideiuſſoribus, aut ſaltem collaudatoribus habendi ſunt, qui aliquem idoneum adfirmarunt etiam tanquã teſtes. *Ita Senatus* in cauſa ſoror Pom. Id. Sept. 1612.

8 *L. 1. in princ. & 2. D. ead. l Lucius 46. §. Sempron*y, D. *de adm. tut.*

9 Idoneus autem & locupies quis exiſtimatur maxime ex conueniendi facilitate, *l. 1. in princ. qui ſatiſd. cog.* Magiſtratus autem fere omnes difficilis ſunt conuentionis, *arg. l. 2. de in ius voc.* præſertim perpetui quales hodie ſunt omnes apud nos. Denique nemo ideo obligatur ad quid faciendum, vel patiendum, quod ab alio poſtea id repertum ſit, *l. nemo ideo 71. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Fideiuſſor tutelæ non poteſt conueniri vt rationes reddat, ſed tantum vt reliqua ſoluat poſt redditas à tutore rationes, etiamſi exceptioni ordinis renunciauerit.

FIdeiuſſor datus tutelæ aut curationis nomine, licet exceptioni ordinis fideiuſſorum more expreſſim renunciauerit,[1] ſi tamen tutelam curámve geſſiſſe non probetur, ad rationes reddendas conueniri primo loco non poteſt.[2] Quid ergo eſt? Tutor aut curator qui geſſit eiuſqué heres primus conueniendus erit,[3] fideiuſſor vero iubendus, vt ſi velit ſuáque intereſſe exiſtimet, adſit redditioni, ne inter tutorem aut curatorem & pupillum minorémve fortaſſe in necem ſuam colluſum poſtea conqueratur.[4] Prius enim ſciendum eſt quid & quantum ex tutelæ cauſa debeatur, cum fieri poſſit, vt tutori vel curatori, quòd plus impenderit pupillus ipſe debeat.[5] Et ſanè iniquiſſimum facit exigi rationum redditionem ab eo, qui neque ipſe adminiſtrauit, neque adminiſtrare debuit,[6] ſatiſque conſultum eſt, ſiue impuberi, ſiue minori, quod poſteaquam tutorem aut curatorem conſtituerit debitorem, obligatum habebit fideiuſſorem indemnatis nomine, id eſt, ad hoc, vt præſtet reliqua, & quidem primo loco, ſi renunciauerit ordinis exceptioni.[7] At quid ſi defuncti tutoris vel curatoris heres nullus ſit? Ne tum quidem parata erit aduerſus fideiuſſorem actio, vt rationem reddere cogatur alienæ adminiſtrationis, ſed iacenti hereditati curator dandus erit,[8] qui defuncti perſonam repræſentet, eiuſque nomine ex hereditariis inſtrumentis rationes reddat. Plane rationibus redditis, ſi de reliquorum duntaxat præſtatione agatur, non male fideiuſſor, vt prior ſoluat, vrgebitur.[9] *Ita Senatus* contra N. Antonium de Prouence, pro N. Bertrando d'Abondance ex tempore, 9. Cal. April. 1590. Et iterum ex tempore in publico auditorio pro N. Claudio Collat. contra N. Abellum Beſſonnet, 7. Cal. Iul. 1594.

1 Vt poſſit primus conueniri, alioquin haberet exceptionem ordinis, vt & alius fideiuſſor quilibet ex *Nou. 4. de fideiuſſ. Auth. præſente C. eod.*

2 Quomodo enim poſſet rationes reddere is, qui nihil adminiſtrauit? Nam & inde eſt, quod ex pluribus tutorib. quamuis in ſolidum obligatis primus ille conueniendus eſt, qui geſſit, *l. tres tutores 55 D. de admin. tut. l. vlt. D. diuid. tutel. l. vlt. C. ſi tut. non geſſer.*

3 *dict. legib. proximè citatis.*

4 *Arg. l. ſi ſuſpecta 19. D. de inoff. teſt. l. perluſ. 14. D. de appell.* [Ideoquè ſi non ſit vocatus fideiuſſor, poteſt quandocunque poſtea conuentus rationes impugnare, nec tantum colluſionem obiicere, ſed etiam de arbitrorum iniquitate conqueri. Nec in eam rem cogitur petere, vt ex integro rationes tractentur & expungantur, nec ſi benè alioquin quantum ad formam extrinſecam, & ſolemniter redditæ ſint. Nec locus eſt hoc caſu ei quod ſcripſimus *Def. 1. tit. arb. tut. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin. contra fratres Ginet. 19. April. 1614.]

5 *l. 1 § vlt. D. de contr. tutel. & vtil act.*

6 Non enim fideiuſſor tutelæ ideo accipitur, vt adminiſtret, aut vt rationes reddat, ſed vt reliqua ſoluat.

7 *Nou. 4. de fideiuſſ.*

8 Ex errore illo pragmaticorum, quem nos refutauimus *in Error. 3. Decad. 3. D. de error. pragmat.*

9 Vide tamen in hanc rem textum elegantem *in l. qui Romæ 122. §. Agerius, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO III.

Fideiuſſor tutelæ non tenetur ad damna, quæ pupillo ob inimicitias cum tutore geſtas contigerunt.

QVi actionis tutelæ fideiuſſor eſt, non cogitur præſtare damnum, quod pupillo accidit ob inimicitias cum tutore geſtas,[1] licet ex ea cauſa tutor ipſe non male & quidem tutelæ iudicio conueniatur.[2] Quoniam de eo debito, quod non tam ex adminiſtratione, quam ex perſona debitoris proficiſceretur, fideiuſſor cum ſe obligauit cogitaſſe non intelligitur.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa N. Claudij Collat, contra D. Abellum Beſſonet.

1 Intellige quamuis in omnem tutelæ cauſam fideiuſſerit, quomodo ſolet fideiuberi, vt *in l. quaro 54. D. locat.*

2 Quia is damnum dare videtur, qui damni occaſionem præſtat, *l. videamus 11. §. vlt. l ſi merces 25 §. conductor. D. locat. l ſi is cum quo 20. D. comm. diuid. l. vlt. in princ. D. ſolut. matrim.*

3 Nunquam enim obligatio & promiſſio quantumlibet generalis extenditur ad incógitata, *l 5 l. qui cum tutorib. 9. §. vltim. D. de tranſact* Ne alioqui facile fiat vt in immenſum & immodice quis obligetur quod nunquam ferendum eſt, nec ſi promiſſio ſit iurata. *l. ſi libertus ita iurauerit 30. D de oper. lib.*

DEFINITIO IV.

Tutoris fideiuſſor tenetur ob ea, quæ tutor geſſit poſt pubertatem, ſi in connexa tutelæ adminiſtratione perſeuerauerit aut perſeuerare debuit, non aliter.

TVtoris fideiuſſores non tenentur ob adminiſtrationem à tutore factam poſt pubertatem ex voluntate magis, quam ex neceſſitate,[1] quia neque ex ea cauſa tutor ipſe tenetur actione tutelæ, ſed potius negotiorum geſtorum.[2] Quæ cum alia planéque diuerſa actio ſit ab actione tutelæ,[3] pro qua fideiuſſor interuenit, vtique fieri non poteſt, vt fideiuſſor in vnam cauſam datus in aliam datus videatur.[4] Eſt enim fideiuſſio ſtricti iuris, cum fiat per ſtipulationem.[5] Si tamen is qui tutor fuit pupillum iam factum & puberem nõ monuerit, vt ſibi peteret curatorem, (neque enim petere ipſe cogitur) tenetur eo nomine iudicio tutelæ, quia id connexũ eſt officio tutelæ, cum ſacris conſtitutionibus iubeatur tutor monere puberem, vt ſibi petat curatorem.[6] Ideoque fideiuſſorem quoque ex ea cauſa teneri dicendum eſt,[7] nec ſolum de adminiſtratis, ſed etiam de neglectis,[8] quia in id vſque tempus habuit tutor adminiſtrandi neceſſitatẽ.[9] *Ita Senatus* pro N. Iohanna de la Croix, & D. de la Barre, 10. Dec. 1595.

1 *L. Lucius 46. §. Paulus reſpondit D. de admin. & peric. tut.*

2 *L ſi tutor 13. & ſeq. D. de tutel. & ration. diſtr.*

3 *L. 4 §. vlt. eod tit. & d l. ſi tutor.*

4 *L quoties 9. §. 1. verſic. nec quiſquam D. de admin. & peric. tut. l. 4. § ſed enim. D. rem pupill. ſalu for.*

5 *L. blanditus 12. C. de fideiuſſ. iunct. l. quicquid adſtringendæ. D. de verb. oblig.*

6. L. in

6 *Lita autem 5 § ſi tutor. D. de admin. & peric. tut.*
7 *d l. quoties. §. 1. verſ. nec quiſquam.*
8 *L. prooſſi 20. C. eod. l. 1. & 2. C. ſi tut. vel cur. non geſſer. leg. tutores 39. §. qui ſe negotiis, D. de admin. tut.*
9 Cum perſeueraucrit in connexa adminiſtratione tutelæ, *leg. tutor poſt puber. 11. C. arbitr. tutel.* Aliud ergo eſt ſi tutor poſt pubertatem aliquo tempore, licet breuiſſimo intermiſerit adminiſtrationem, *leg. ſi poſt pubertatem 14. D. eod. de tutel. & Rat. diſtr.*

DEFINITIO V.

Fideiuſſor tutelæ non eſt cogendus rationes reddere, ſed tantum reliqua ſoluere poſtquam tutor aut eius hæres rationes reddiderit, niſi aliud conuenerit.

QVi pro tutore ſimpliciter fideiuſſit, non tam de rationibus reddendis, quam de reliquis præſtandis fideiuſſiſſe intelligitur,[1] quia durum eſt & pene abſurdum rationes adminiſtrationis reddere eum qui non adminiſtrauit, ſufficitque indemnem pupillum ſeruari.[2] Quare nec aliud eſt, tametſi fideiuſſor exceptioni ordinis renunciauerit.[3] Quin & mortuo ante redditas rationes tutore conueniendus erit tutoris hæres primo loco, quia ea obligatio tranſit in heredem.[4] Sed quid ſi promiſerit fideiuſſor tutoris ſe rationes redditurum? Valebit promiſſio:[5] Sed proderit ei exceptio ordinis,[6] ſi non ei expreſſim renuntiauerit.[7] Illud difficilius eſt, ſi ante renunciationem obligauerit ſe ad rationes reddendas, hac tamen ſubiecta clauſula *à faute d'eſtre le compte rendu par le dict tuteur*, an primo loco conueniri poſſit. Videtur enim clauſula illa pugnare cum renunciatione exceptionis.[8] Sed verius eſt eam capiendam interpretationem, vt quod ad rationes reddendas attinet non niſi poſt tutorem conueniatur. Ad reliqua verò præſtanda etiam ante tutorem, dummodo poſt redditas à tutore rationes,[9] vt inſolita pactio ad ſolitam redducatur.[10] At finge in ea ſpecie tutorem ante redditas rationes deceſſiſſe. An extitiſſe conditio videbitur, vt recta conueniri poſſit fideiuſſor ad reddendas rationes; Ita videtur, quia verum non eſt fuiſſe per tutorem redditas rationes, neque reddi amplius poſſe,[11] præſertim ſi tutor poſt pubertatem deceſſerit, vt proinde imputari quodammodo poſſit fideiuſſori cur non curauerit, vt à viuo tutore rationes redderentur. Sunt enim huiuſmodi conditiones perſonales, & implendæ, vt loquuntur, in forma ſpecifica:[12] Poteſt enim intereſſe pupilli rationes reddi per tutorem potius quam per eius heredem,[13] Nec quod ab heredibus tutorum ſolent etiã repoſci rationes tutelæ[14] ad rem facit: id enim fit, quia mortuo tutore nihil eſt, quod melius dici poſſit.[15] Quod non ſimiliter euenit cum non ſolùm adhibitus eſt fideiuſſor, ſed etiam promiſſum eſt nominatim à fideiuſſore, vt pro tutore rationes redderet.[16] Sicut nec ad rem faciet, quod in ſtipulationibus de heredibus quoque actum intelligatur, licet heredum mentio facta non ſit.[17] Nam id obtinet quod ad obligationes, quæ ex ſtipulationibus naſcuntur, quia non tantùm nobis, ſed etiam heredibus noſtris prouidere velle intelligimur.[18] At non item quod ad conditiones ſtipulationum.[19] Et vero finge tutorem ſine herede deceſſiſſe, licet non ſine hereditate, an adigemus pupillum, vt agat de rationibus reddendis aduerſus hereditatem, in eámque rem petat dari curatorem iacenti hereditati?[20] Nemo vtique hoc dixerit, cum hoc ſaltem caſu eius interſit agere potius contra fideiuſſorem, aduerſus quem paratiorem habeat actionem.[21] Sed quamquam hæc ita ſunt, ſi tamen tutoris heres, aut hereditati iacenti datus curator[22] offerat in promptu rationes reddere, nihil cauſæ eſt, cur non audiri debeat fideiuſſor petens, vt ea redditio admittatur, quia nec pupilli quidquam intereſt,[23] cum hoc tamen temperamento, vt redditioni adſit fideiuſſor, qui rationibus pro arbitrio addat, vel detrahat quæ velit, perinde ac ſi ipſe non tutoris heres, aut hereditas rationes redderet,[24] ne poſt redditas ab herede, aut hereditatis curatore rationes agendum quicquam ſuperſit cum fideiuſſore;[25] ſed parata ſit in eum actio, pro reliquorum exactione ſi quæ reliqua fuerint.[26] Igitur & rationum auditores perinde à fideiuſſore atque à tutoris herede nominaerunt.[27] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam & hic præcipuus eſt effectus redditionis rationum, vt reliqua ſoluantur, *l. non ſolum. 8. §. is qui redd. ra. D. de liber. legat.* Incipit enim res quidem à facto, ſed deſinit in pecuniam *l. cum ſeruus 82. D. de cond. & demonſtr.*
2 Quæ ſola cauſa eſt dandi fideiuſſoris, *l. 1. D. qui ſatiſd. cog.*
3 Quomodo paſſim hodie renunciari ſolet ne creditori obſtet, *Auth. præſente. C. de fideiuſſ.*
4 *l. 1. § hanc actionem, l. conuento 23. D. hoc tit. l. 2. 3. & 4. C. de hered. tut. vel curat.*
5 Cum ſibi debeat imputare qui ad id ſe obligauerit. Nec enim talis obligatio prohibita eſt.
6 Vt qui tutor fuit & adminiſtrauit, aut adminiſtrare debuit prior conueniatur, *Auth. præſente, C. de fideiuſſ.* Nam & inter plures tutores is qui geſſit prior conuenitur, *l. tres tutores 55. D. de admin. tut. l. fin. C. de diuid. tutel. 1. § nunc tractemus de tutel. & rat. diſtr.*
7 Poſſe enim renunciari non ambigitur, *Nouell. 4. de fideiuſſ.* Vnde ſumpta eſt *d. Aut. præſente* vbi DD.
8 *Arg. l. decem ſtipulatus 116. D. de verb. oblig.*
9 Ita enim fit, vt vtraque clauſula vim ſuam habeat, & aliquid operetur, quod vt fiat ſemper curandum eſt, quantum fieri poteſt, *l. ſi quando 109. de legat. 1. l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus, de verb. oblig.*
10 *Arg. l. vlt. C. de fideiuſſ. & mandator.*
11 *Arg. l. Gallus 29. §. videndum de liber. & poſthum.*
12 *Arg. l. qui Romæ 122. §. Agerius. de verb. oblig. l. qui heredi, l. Manius 55 D. de cond. & demonſtr.*
13 Cum heres tutoris, vt plurimum futurus ſit minus inſtructus, & ita vix poſſit euenire, vt non maioris quantitatis debitor repertus, quam cuius fortaſſe debitor fuiſſet tutor, ſi rationes reddidiſſet.
14 *d. l. 1. § hanc actionẽ. & d. l. conuento. 23. D. de tutel. & rat. diſtr.*
15 Ne alioqui morte tutoris actio tutelæ intercidat, quod eſſet iniquum, *l. 4. l. ſed non dantur 18. D. de tutel. & rat. diſtr.*
16 Nihil enim vetat vnum pro alio exigi, ſi ad id obligauit, *l. 1. & 2. C. ſi tut. vel curat. non geſſer. l. vlt. C. de diuid. tutel.*
17 *l. ſi pactum 9. D. de probat.*
18 Ratio eſt, quam IC. adfert *in d. l. ſi pactum.* Facit *l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact. l. pater 23. D. de pact. dot.*
19 Quia conditiones omnes cum ſint facti, ſunt mere perſonales, nec tranſeunt ad heredem, *d. l. qui heredi, l. à teſtatore 109. de cond. & demonſtr. d. l qui Romæ 122. §. Agerius de verb. oblig.*
20 Ex eo pragmaticorum errore, qui inualuit, & quem nos refutauimus *in Error. 3. Decad. 3. de error pragmat.*
21 Cum ſit obligatus ex proprio contractu.
22 Qui perſonam defuncti non minus quam heres ipſe repræſentare creditur, eo iure, quo vtimur, & de quo ſcripſi *in error. 3. Decad. 3. De error pragmat.*
23 Dummodo ei rationes ex fide reddantur. Quis vero æquus non patet hoc ſaltem fideiuſſori indulgeri, quod ſine pupilli diſpendio ſit futurum, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*
24 Cum in effectu videatur ille demum rationes reddere, qui reliqua ſoluere cogetur, *d. leg. non ſolum 8. §. is qui reddere D. de liberat. legat. l. cum ſeruus 82. de cond. & demonſtr.*
25 Qui alioqui poſſet dicere colluſum fuiſſe cum curatore. *Arg. l. ſi ſuſpecta 19. D. de inoff. teſt. l. ſi perluſ. 14. D. de appell.*
26 Et quidem ſine vllo nouo proceſſu, vt pragmatici loquuntur.
27 Cum fideiuſſoris præcipuè interſit, *arg. l. de vnaquaque 42. D. de re iud. l. nam ita 39. D. de adopt. cum ſimilib.*

TIT. XXXIV.

DE CONTRAR. IVDIC. tutel.

DEFINITIO I.

Tutor neque hypothecam habet, neque ius retentionis in bona pupilli pro eo, quod ſibi debetur contrario iudicio tutelæ.

NOn poteſt quidem tutor prætextu eius quantitatis, quæ ſibi ex cauſa adminiſtratæ tutelæ debetur, pupillares res retinere,[1] quia nec hypothecæ ius vllum habet in bonis pupilli.[2] Cum ex contrario pupillus iure tacitæ hypothecæ, quam ei lex in tutoris bonis indulſit, bona tutoris ſui tanquam obligata retinere poſſit,[3] adeóque dotem matris, quæ tutrix fuit,[4] ſi aut in rationibus reddendis, aut quod ad rationes reddendas maximè pertinet,[5] in reliquis

reliquis præſtandis moram fecerit. Sed ſi quid pupillo legatum ſit tutori, nihil vetat tutorem qui non in mora reddendarum rationum ſibi conſulere per retentionem ad concurrentem vſque legati quantitatem, quoniam eatenus hypothecam habet, tamquam legatarius.[6] Neque enim ob id minus iuris habere debet pro legato, quod ſit etiam tutor.[7] Sed & tutori cuilibet permiſſum eſt vt ſibi ſoluat,[8] Nec eſt contrarium quod non poteſt ſibi ſoluere de re immobili, imo nec de pecunia depoſita aut recondita ad prædiorum comparationem.[9] Nam præter id quod vix eſt, vt admittendum illud ſit, cum agitur de modica quantitate & re immobili, quæ ſit modici præiudicij[10] debet hoc ita intelligi, vt rem immobilem ſibi dare in ſolutum tutor non poſſit ad eam iure dominij perpetuo retinendam.[11] Cæterum, vt eam pignoris nomine retineat, cum eſt obligata, non prohibetur;[12] dummodo, vt dictum eſt, non ſit ille in mora, ſterque potius per pupillum quo minus rationes reddantur,[13] *Ita Senatus* in cauſa R. Bonauenturæ Mattin Franciſcani, & Matthæi Martin. 8. Id. Fabr. 1593.

1 Eſſet enim id alienum à bona fide, quam in omnibus negotiis ad tutelam pertinentibus præſtare tutor debet, maxime vero in reſtituendis pupillo rebus pupillaribus. Nam & qui ob rationes ritè rectéque redditas pleniſſimam liberationem cóſecutus eſt, non eo minus tamen debet reddere res, quas penes ſe habet ex adminiſtratione, *leg. Aurelio* 0. *§. vlt. D de lib. leg.*

2 Non enim contrahitur ius tacitæ hypothecæ, niſi in quibuſdam cauſis, vt conſtat ex *tit.* D. *&* C. *in quib cauſ. pignor. vel hyp. tacit. contr.* inter quas cauſas hæc non eſt. Non tamen videtur bona conſequentio, vt qui non habet ius tacitæ hypothecæ nec ius retentionis habere debeat cum latius pateat ius retentionis, & competat pleriſque caſibus etiam quibus hypotheca nec expreſſa nec tacita vlla eſt, *vt in l. ſi in area* 33. *l. ex quib* 31. D. *de cond. in deb. l. heres* 21. D. *ad* SC. *Treb.*

3 *l pro officio* 20. *C. de admin. tut.* nec ſolum tutoris ſed & procuratoris bona pupillo tacite ſunt obligata, vt ibid. gloſſ. notat. Iunge *l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

4 Socin. latè *conſ.* 80. *vol.* 1.

5 Rationes enim reddere non hoc tantum eſt eas edere, ſed etiam & maxime reliqua ſoluere. *l. non ſolum* 8. *§. is qui* D. *de liberat. leg.* 1. *cum ſeruus* 82. *de cond & demonſtr.*

6 *L. 1. C. commun. de legat.*

7 *Arg. l* 1. *§. vlt.* D. *ſi quis à parent. manum.* Imo tanto fauorabilior tutoris cauſa videri debet, ne alioqui officium ſuum ſit ei damnoſum, contra *l. cum quadam* 26. *C. de admin. tut.* indeque fit vt à tutelis ſuſcipiendis plerique reuocentur, quos prouocare maluit prætor propoſita illa contraria tutelæ actione *l.* 1. D. *hoc tit.*

8 *l. quoties* 9. *§. ſicut autem* D *de admin. tut.*

9 *L.* 3. *§. quid ergo.* D. *hoc tit.* Roman. *ſingul.* 104. Iunge *l.* 3. *C. arbitr. tutel.*

10 Notatur in apoſtil. ad Roman. *d. ſing.* 104. id enim eſt quod dici ſolet prætorem de minimis non curare, *l. ſcio* 4. D. *de in integr. reſt.*

11 Quia datio in ſolutum venditionis inſtar obtinet ad dominium in perpetuum transferendum, *l. ſi non ſortem* 26. *§. ſi centum* D. *de cond. indeb. l. ſi quis aliam* 46. D. *de ſolut.*

12 Nam & retentionis ius habere interdum poteſt, tum quoque, cum datio in ſolutum non valuit, vt in ſpecie *dict. § ſi centum in fin.* quamuis nulla ibi eſſet hypotheca neque expreſſa, neque tacita.

13 *Vt in l.* 1. *§. vlt.* D. *hoc tit.*

TIT. XXXV.

DE AVCTOR. PRÆSTAND.

DEFINITIO I.

Curator minori datus ad diuidendum, poteſt etiam auctor eſſe ad vendendum, ſi aliter expediri commode diuiſio non poſſit.

CVRATOR à iudice minori datus in cauſam diuidendæ hereditatis,[1] cum bona hereditaria commode diuidi non poſſent, conſenſerant vendentioni percoheredes factæ,[2] in eamque rem minori & vendenti, & pretij ſolutionem accipienti auctoritatem præſtiterat,[3] Quærebatur an auctoritas valeret? In aliam enim cauſam datus videbatur, id eſt, ad diuidendum, non ad vendendum,[4] Sed placuit valere, quoniam datus ad diuidendum, ad ea quoque omnia datus exiſtimandus eſt, ſine quibus commode peragi diuiſio non poteſt.[5] Itaque rebus ipſis commodam diuiſionem non admittentibus, neceſſe eſt pecuniæ & pretij fieri diuiſionem,[6] & conſequenter accedi ad venditioné, per quã fiat, vt ex bonis pecunia redigatur.[7] Niſi forte quis dicat debuiſſe curatorem hunc curare, vt bona publicè, vel per licitationem potius venderentur.[8] Sed tamen quid ſi vidit ille minori ſuo vtiliorem, vt plerumque fit, priuatam venditionem?[9] Præſertim aliis quoque coheredibus in idem conſpirantibus.[10] Denique ſi qua in eo culpa curatoris fuit, non tamen conſequens eſt, vt non potuerit priuatæ venditioni auctoritatem præſtare, qui publicæ licitationis potuit conſentire.[11] *Ita Senatus* in cauſa Claudij VVillierme & Dominorum de la Bibuerne, Idib. Sept. 1595.

1 Quia cum diuiſio ſit alienatio quamuis neceſſaria, non poteſt fieri ſine decreto nec ſine curatore, niſi maiore aliquo prouocante *leg.* 1. *verſ. ſi cõmunis, l. ſi pupillorum* 7. *in princ* D. *de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 Vt ſolent communi coheredum conſenſu vendi res communes, quæ non recipiunt commodam diuiſionem, niſi alios modos eligant, de quibus *in l.* 3. *C. commun. diuid*

3 Vt valida eſſe venditio & ſolutio pretij, quia minor curatorem habens, & pupillo, & prodigo æquiparatur, *l* 3. *C de in integr. reſtit. minor.* & ſemper periculoſa eſt ſolutio, quæ fit minori ſine curatoris auctoritate, niſi cum iudicis iuſſus & auctoritas interuenit, *l. ait prætor* 7. *§.* 1. D. *de minor. l. ſancimus* 25. *C. de admin. tut.*

4 Siquidem aliud eſt vendere aliud diuidere, quia diuiſio emptionis potius quam venditionis vicem obtinet. *L.* 1. *C. commun. vtr. iudic.* Et quamuis contineat alienationem, ea tamen alienatio neceſſaria eſt, ob idque nec laudimia vlla ex ea debentur, vt ſcripſimus *ad tit. De iur. emphyt.* Porro certum eſt curatorem in vnam rem datum non poſſe officium ſuum egredi, & cum egreditur, ipſo iure nullum & irritum eſſe, quod fit eo auctore, *l. cum poſt mortem* 43. *§.* 1. *verſ. curator. D. de admin. tut. l. ſiue generalis* 61. D. *de iur. dot.* Iunge *l.* 2. D. *hoc tit.*

5 *Arg. l.* 2. *de iuriſdict. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. D. *de procur.*

6 Niſi cum res expediri poteſt commodius per mutuas adiudicationes, *d. l.* 3. *C. commun. diuid. l. communi.* 7. *in princ.* D *eod.*

7 Nam ſine venditione non poſſet ex re pecunia redigi, cum precium non ex re, ſed ex negociatione percipiatur, *l. venditor.* 21. *D. de her vel act. vend.*

8 Solent enim vtiliores eſſe minuſque ſuſpectæ publicæ venditiones quàm priuatæ, *d. l.* 3. *C. commun. diuid. l. ſi eo tempore* 6. *l. ſi hypotheca* 8. *C. de remiſſ. pign. l. ſi quos* 16. *C. de reſcind. vend.*

9 Ea enim ratio ſemper ſequenda eſt, quæ minori vtilior futura ſit, ne quod in eius fauorem inductum eſt, in eius odium alioqui retorqueatur, *l pen. in princ.* C. *ad Treb.* Vnde eſt quod noſtri volunt, etiam ſine decreto iudicis valere factam diuiſionem ex Bart. *in l. iubemus* 14. *C. de ſacroſ. Eccleſ.*

10 Nam & aliàs ſæpè accidit, vt quod quis ex ſua perſona non poteſt, propter alium poſſit, *l.* 3. *in fin.* D. *quæ res pign l. cum hereditate* 55. *de acquir. hered. l. ſi is qui duos* 29. D. *de lib. leg* Vide *l. fundus* 30. *famil. erciſc.*

11 Vtraque enim venditio eſt, parumque refert, an per publicam an per priuatam venditionem ad id, quod minori vtilius eſt, perueniatur, dum ne quid factum ſit dolo malo, *arg. d. l. pen.* C. *ad.* SC. *Treb.*

DEFINITIO II.

Tutor poteſt emere rem pupilli non ab ipſo pupillo, ſed à contutore aut à iudice per publicam actionem. Interdum etiam ſine contutore, & ſine iudice.

QVod dicimus, tutorem non poſſe emere rem pupilli,[1] ſic accipiendum eſt, vt ab ipſo pupillo emere non poſſit, quia nec pupillo in rem ſuam auctor eſſe poteſt.[2] Cæterum ſi contutorem habeat, qui auctoritatem præſtare queat & velit, nec aliud impediat emptionem, poterit emere,[3] ſicut & palam publicéque facta rei pupillaris auctione.[4] Etſi enim publica venditio, quæ fit iuſſu iudicis, pro eo habetur ac ſi pupillo ipſo facta eſſet:[5] tamen auctoritas magiſtratus interueniens facit ne tutoris auctoritas neceſſaria videri poſſit.[6] Sed & fieri poteſt vt pupilli rem bene tutor emat, licet neque contutoris vllius, neque iudicis accedat

cedat auctoritas. Finge plures vnius hominis coheredes rem aliquam hereditariam vendidiſſe cum pacto de retrouendendo & ſaluo redimendi iure. Tum ex iis aliquem deceſſiſſe impubere filio relicto, cuius tutor alius coheres. Poterit tutor ſuo nomine ſibique ſoli fundum redimere,[7] nec ideo deteriorem pupilli ſui conditionem feciſſe videbitur, cum ſi non redemiſſet, ac redimenti tempora labi paſſus eſſet, pupillo æquè ac aliis coheredibus res periiſſet.[8] Sanè rem ita redemptam cogetur tutor & pupillo & alis coheredibus, ſi quos habeat, communicare, non tutelæ, ſed familiæ erciſcundæ iudicio, dum ei pretium, quod ſoluit, reſtituatur.[9] *Ita Senatus* pro dominis de la Tornette, contra Philibertam Gay, 7. Cal. Febr. 1595.

1 *L. ſi in emptione 34 §. vlt. l. non licet 46. D. de contr. empt.*

2 *L. 1. l. quod dicitur 7. D. hoc tit. de auct. tut.*

3 *L. ſi pupillus 5. in princ. eod.*

4 *dict. leg. pupillus. §. item tutor ipſe.** Vide Bart. Adde Bart. Socin. *conſ. 160. l. cum ipſe, 5. C. de contr. empt.*

5 Quia factum iudicis cenſetur factum partis, *leg. ſi ob cauſam 13. C. de euict. l. 1. C. in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

6 *Arg. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*

7 Quia ius redimendi indiuiduum eſt competitque ſingulis heredibus in ſolidum, cum non poſſit cogi emptor partem reuendere, qui non fuerat partem empturus, *l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut. l. tutor. 47. D. de minor.* alioqui incideret inuitus in conuentionem, contra *l. ſi non ſortem 16. §. ſi centum, de con l ndeb.*

8 Quia præſcriptio conuentionalis cœpta cum maiore currit etiam contra minorem ſine ſpe reſtitutionis, *l. Æmilius 48. D. de minor.* Iniquum enim eſſet eum qui cum pupillo non contraxerit expectare pupilli pubertatẽ *l. apud Iulianum 3. verſic. Marcellus. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* aut ignorantiam pupilli, quæ per ætatem contingit captioſam eſſe emptori, cui nihil imputari poteſt, *leg. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo, D. quæ in fraud. cred.*

9 *L. heredes 45. §. an aſtipulatio, & ſeqq. & §. ſi vnus ex coheredibus verſ. & omnino, D. famil. erciſc.*

TIT. XXXVI.

DE EXCVSAT. TVTOR.

DEFINITIO I.

Tutori qui alioquin iuſtam haberet excuſationem, poteſt ſalarium conſtitui à iudice, ſed non ab agnatis qui tutorem nominauerunt.

TVTOR nominatus, ſi res pupillares non ſine rei ſuæ familiaris detrimento adminiſtrare poſſit, iuſtam habet excuſationem,[1] nec aliter tutelam ſuſcipere cogendus eſt, quam ſi quid eo nomine accipiat, non tam in præmium laboris, qui gratuitus eſſe debet,[2] quam vt indemnis ſeruetur.[3] Sed tamen iudicis auctoritatem in eam rem interuenire neceſſe eſt, nec ſufficeret conſenſus agnatorum, qui tutorem nominauerũt, ne alioqui facile eueniret, vt exonerandi ſui gratia pupillum onerarent, nihil non vltro & liberaliter concedentes tutori, vt ad ſuſcipiendam tutelam ſe faciliorem præberet.[4] *Ita Senatus* contra Franciſcum Grilet procuratorem, pro domino Comite de la Foreſt, 6. Id. Maij 1596.

1 Puta ſi habeat domicilium in vna prouincia, & tutor in alia, *leg. idem Vlpianus 12. §. 1. leg. illud 19. leg. propter litem 21. §. licet, D. hoc tit.*

2 Et ideo nihil niſi ſumptus litis pupillaris & viatica pupillo reputare tutor poteſt, *l. 1. §. item ſumptus litis, D. de tutel. & rat. diſt.*

3 Qua ratione poteſt iudex tutori ſalarium ex certa cauſa conſtituere, *l. à tutorib. 33. §. vlt. D. de adm. tut.* Iunge *l. idemque 10. § idem Labeo ait, D. mandat.*

4 Sunt enim iſta omnia æſtimanda ex vtilitate pupilli, non ex arbitrio agnatorum.

TIT. XXXVII.

DE PRÆD. MINOR ET aliis reb. ſin. decret.

DEFINITIO I.

Tutor poteſt bona fide tranſigere de re pupillari, ſed ita vt neque dominium eius alienet, neque poſſeſſionem.

ETSI de lite pupillari bona fide tranſigere non eſt tutori prohibitum,[1] tamẽ alienare rem pupilli non magis per tranſactionem quã alio modo poteſt,[2] at nequidem poſſeſſionẽ eius rei, quam pupilli nomine tenebat tempore tranſactionis,[3] licet is, qui cum tutore contraxit paratus ſit docere, ius rei dominium ad pupillum non pertinuiſſe.[4] Semper enim pupillo conſulẽdum eſt, vt indemnis ſeruetur aduerſus alienationem à tutore factam.[5] Ideoque reſtitui ei debet commodum poſſeſſionis, vt hoc ipſum, an dominus ſit necne, cum eo poſſeſſore facto diſputetur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Platiere, contra liberos & heredes N. Ioannis de Geneuois, 7. Cal. Iun. 1594.

1 *L. ſi pignore 54. §. vlt. l. interdum. 56. § qui tutelam, D. de furt.* & ſicut nouare tutor poteſt, nimirum ad ipſius pupilli vtilitatem, *l. tam ad vtilitatem 22. D. de admin. tut.*

2 Quia tranſigere diminui cauſa non poteſt, *l. Lucius 46. § vlt. D. eod. lib. tit. l. non ſolum 4 C. hoc tit.* Diminui autem quiſquis alienat *l. 1. Cod. de fund. dot. leg. alienationis 28. de verb. ſign. l. quod autem 6. D. quæ in fraud. cred.* Iunge *l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

3 Quamuis verum ſit non alienare illum, qui duntaxat omittit poſſeſſionem, *l. 4. § 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* Vide *l. ſi pro fundo 33. in fin. C. de tranſact.*

4 Quo tamen caſu non poterit videri facta alienatio, cum alienatio ſit ille demum actus, per quem dominium transfertur, *d. l. 1. C. de fund. dotal.*

5 Non enim tutor domini loco habetur, cum pupillum ſpoliat, ſed tantum cum bene & ex bona fide adminiſtrat, *l. qui fundum 7. § ſi tutor D. pro emptor. l. cũ plures 2. § 1. D. de adm. tut. d. l. pactum 22. C. de pact.*

6 Eſt enim magnum commodum poſſeſſionis, ſiue agat quis, ſiue conueniatur, *§. commodum, Inſt. de her.* Quod etiamſi poſſeſſor tab. iteris habeat, vincit tamen hoc ipſo quod poſſeſſor eſt, niſi actor ſuam intentionem plene probet, *l. vlt. D. de acq. poſſeſſ. l. vlt. C. de rei vind. l. 1. D. vti poſſid.*

DEFINITIO II.

Qui emit rem pupillarem prætextu æris alieni probare debet æs alienum fuiſſe, quod ex venditionis pretio fuerit ſolutum.

SI obtentu æris alieni vendita ſit res pupilli aut minoris,[1] non ſufficit ad ſecuritatem emptoris, aduerſus quem imploratur in integrum reſtitutio, quaſi facta venditione ſine cauſa,[2] vt probet ſolutum fuiſſe ei qui dicebat ſe creditorem, quique tanquam creditor venditionem publicam & ſub haſta fieri curauerat; ſed omnimodo probandum eſt, debitum fuiſſe,[3] aut per teſtes, aut per inſtrumenta, ne alioqui facile ſit colludenti tutori vel curatori iniuriam pupillo facere vel minori.[4] *Ita Senatus* in cauſa Clandij VVillerme, & DD. de la Biguerne. Idib Sept. 1595.

1 Quia nec alio obtentu vendi poſſunt res pupillorum aut minorum, nec ſi interueniat iudicis decretum, *l. magis puto 5. § non paſſ. & § ſi æs alienum, D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 Eo ſiquidem iure hodie vtimur, vt minor impetret reſtitutionem in integrum aduerſus venditionem rei ſuæ quoquomodo factam *l. vlt. C. ſi aduerſ. vend.* etiam eo caſu, quo non erat olim neceſſaria reſtitutio, id eſt, quamuis contractus talis proponatur qui nullus ſit ipſo iure, *l. 2. C. hoc tit. l. 4 C. ſi aduerſ. rem iud. l. 3. C. ſi aduerſ. liber.*

3 Alioqui non poteſt videri pecunia verſa in rem minoris, ſi non probetur verus creditor fuiſſe is, cui ſoluta fuit tanquam vero creditori, *l. ſi fundus 13. § 1. D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. cum de indebito 25. § ſin autem is qui, D. de probat.* Denique quotieſcunque ſolutio fit rei perſonæ ſuſpectæ, vel pro perſona ſuſpecta, curioſus debet eſſe, [illegible] & diligens in quam rem pecunia impendatur, *l. vir vxori 17. § [illegible] in fin. D. ad SC. Velleian. l. 1. C. ſi aduerſ. cred. l. 3 §. ſed ſi ſe accipit. D. de in rem verſ. d. l. vlt. D. de exercit. action.*

4 Si

4 Si tamen decretum iudicis interuenit, parcendum eſt emptori qui credidit decreto, *l. minor. 32. in fin. D. de min* & ipſi minori hoc caſu incumbet onus probandi, qui dicit obreptum fuiſſe prætori. *d. l. magis puto 5. §. pen. D. hoc tit. de reb. eor. qui ſub tutel.* Hoc vero probato, poterit minor non tantum rem ſuam vindicare, *dict. § penult.* ſed etiam agere condictitione ex *can. redintegrand.* tanquam ſpoliatus, ſiue ab emptore, ſiue à tutore, vel curatore, ſiue à iudice, vt dixi *Defin. 22. & 24. infr. vnde vi.*

TIT. XXXVIII.

SI QVIS IGNOR. REM. MINOR. eſſe ſin. decret. compar.

DEFINITIO I.

Qui cum prodigo alterius prouinciæ contrahit poſt interdictionem, quam ignorauit, tuto contrahit, niſi is, qui prodigus eſt idem ſit etiam minor.

SI iis, qui in alia prouincia habitabat, cum eo contraxerit, cui bonis interdictum erat à iudice, non ideo ſola interdictionis poteſtate contractus nullus videbitur.[1] Eſt enim veriſimilis hæc ignorantia prohibitionis, & interdictionis.[2] Itaque ſi quid fortè prodigus vendiderit vel emere debuerit, non ſolum contractus ipſe iure ſubſiſtet,[3] ſed etiam reſtitutionis auxilium ei denegabitur: non ſecus ac ſi nulla interdictio præceſſiſſet.[4] Contractū enim cum prodigo bona fide & ex ipſius vtilitate geſtum nihil eſt quod poſſit reſcindere præterquam auctoritas interdictionis, niſi proponas cum prodigalitatis vitio concurrere minorem ætatem.[5] Nam qui tanquam prodigus iuuari non poſſet, tanquam minor iuuabitur.[6] Eritque tanto fauorabilior non ſolum ad impetrandam facilius reſtitutionem,[7] ſed etiam, vt ſi quæratur an ex vtilitate ſua negotium geſſerit, necne probandi onus in aduerſarium transferatur.[8] Sane læſionem interueniſſe oportebit,[9] de qua tamen nihil quærendum eſſet, ſi cum eo contractum proponeretur, qui interdictionem ſciuiſſet, aut ſcire debuiſſet.[10] Omnia enim nulla & irrita ſunt quæcunque ſine curatoris auctoritate cum prodigo geruntur poſt interdictionem.[11] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non Febr. 1589.

1 Quamuis regulare ſit vt ipſo iure non valeant quæcunque geruntur cum prodigo, cui bonis interdictum eſt, ſi curatoris auctoritas non interuenerit, *l. is cui bonis 6.* vbi Bart. & alij *D. de verb. oblig.*

2 Non ſolum quod ſit ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro ſuo,* ſed etiam difficile ſit cuilibet ſcire ea quæ extra ſuam prouinciam geruntur. Præter id quod dici ſolet ac verum eſt, vocem præconis paucis innoteſcere.

3 Ponimus enim maiorem eum eſſe annis 25. vt nihil ſit quod venditionem impedire poſſit præter interdictionem, vt ſequitur in Definitione.

4 Nunquam enim datur reſtitutio niſi læſo, *l. 1. D. de in integr. reſt.* læſus autem videri non poteſt qui negotium ſuum geſſit vtiliter, ſed faciendo quod alius quilibet diligens paterfamilias feciſſet, *l. verum 11. §. item non reſtituetur & ſeq. l. minor. 48. §. 1. D. de minor.*

5 Et quidem eius quæ non tam à lege facta ſit, de qua *in l. D. de curat. furioſ. & aliis text. minor. dand.* quam à prætore & magiſtratu, de qua *in l. Iulianus 10. eod.* Iunge *l. pignus 11. l. vlt. in fi. eod. tit.* vbi nihil inſpicitur niſi vtilitas prodigi.

6 Siquidem cum quis & minor & prodigus aut furioſus reperitur, vitium ætatis potius quam animi eſſe intelligitur, *l. 3. in princ. & §. 1. D. de tutel.*

7 Quo plures enim concurrunt cauſæ reſtitutionis in integrum, eo fauorabilior reſtitutio eſt.

8 Non enim paruum commodum eſt in eo, vt quis non oneretur probatione, nec fungatur partibus, *l. ſi priuſquam in fi. de oper. noui nunciat.* Regulariter autem qui dicit, negotium ex vtilitate minoris geſtum eſſe, probare idipſum debet, *l. 1. C. ſi aduerſ. credit. l. prædiorum 10. C. de præd. minor.*

9 Nunquam etiam minor reſtituitur ob id ſolum quod minor ſit, niſi etiam probet ſe læſum, *d. l. verum 11. §. ſciendum, l. quod ſi minor. 24. §. non ſemper l. non omnia 44. D. de minor l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor. D. de iureiur.*

10 Alioqui ſi quis neſcit interdictionem nihil ei nocet, quod ſciat vendi torem ſtatim pecuniam conſumpturum, *l. ſi quis cum ſciret 8. D. pro emptor.* niſi cum emit à minore, *d. l. quod ſi minor. §. reſtitutio. D. de minor.*

11 *d. l. is cui bonis 6. D. de verb. oblig. l. Iul. 10. D. de curat. furioſ.*

TIT. XXXIX.

SI MAIOR. FACT. ALIEN. fact. ſin. decr. rat. hab.

DEFINITIO I.

Quod fit in maiori ætate in conſequentiam negotij perfecti in minore non tollit auxilium reſtitutionis.

VENDITIONEM rei immobilis à minore ſine decreto factam non idcirco per ratihabitionem[1] confirmatam eſſe dici poteſt, quod is maior factus precij ſolutionem petierit.[2] Fit enim id in conſequētiam & executionem prioris contractus potius quam ad eius cōfirmationem.[3] Sed & cum minor, qui competente aduerſus eiuſmodi venditionem reſtitutione alteri ceſſerat,[4] litem pro ceſſionario cōtra priorem emptorem victor peregiſſet,[5] mox aduerſus ceſſionarium quoque in integrum reſtitui vellet ex cauſa læſionis,[6] Placuit audiri eum debere, nec illi nocere quod ab eo in executionem prioris contractus factum eſſet. Quia quod ex præcedentis obligationis neceſſitate fieri oportuerat, neque nouam obligationem parere, nec proinde reſtitutionis beneficium excludere potuerat.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Calend. Mart. 1589.

1 Quæ quoties interuenit ſolet impedire in integrum reſtitutionem, *l. 1. & tot. hoc tit. C. l. 1. & tot. tit. Cod. ſi maior. fact. rat. hab.*

2 Quamuis dici ſoleat eum qui petit precium hoc ipſo videri approbare venditionem, *l. qui dim. 12. D. de evict.*

3 Itaque locus eſt reſtitutioni initio inſpecto, *l. 3. §. ſcio. D. minor.* Nempe cum negotium ab initio perfectum fuit. Alioqui finis negotij non initium conſpici debet, vt ſcripſi *ad d. §. ſcio in Rationalibus.*

4 Nam & beneficium reſtitutionis cedi poteſt, *l. vnic. Cod. etiam per procur. cauſ. in integr. reſt. agi poſſ. l. illud. nullam 25. §. 1. & l ſeq. D. de minor. l ſi minoris 25. D. de admin. tutor.*

5 Vt ſcilicet actionum directarum, quæ remanent ſemper penes cedentem. Not. *in l. 3. & 4. Cod de nouat. l ſi res 70. ad SC. Trebell.*

6 Poteſt enim minor aduerſus vtrumque contractum reſtitui, ſi etiam in ſecundo læſio interuenit, *l. doli 19. §. diuerſum D. de nouat.*

7 *d. l. 3. §. ſcio* D. *de minor.* Iunge *l. qui agnitis 11. D. de except.* Sic dicimus cum ſolutio ſit in conſequentiam præcedentis obligationis incipere hypothecam à die obligationis, non à die ſolutionis, *l. 1. D. qui potior in pignor. hab.*

DEFINITIO II.

Alienatio iuſta bonorum minoris per tutorem aut curatorem facta confirmatur lapſu quinquennij tranſcurſi poſt maiorem ætatem, ex quo tamen minor ſciuit, ſed reſtitui minor poteſt.

QVod conſtitutum eſt, vt alienatio prædiorum minoris ſine decreto contra Senatuſconſultum facta ſolo ſilentio confirmetur, ſi minor maior factus per quinquennium tacuerit,[1] non ad eam duntaxat alienationem pertinet, quæ à minore facta ſit, ſed & ad eam, quæ ab ipſo tutore aut curatore,[2] dummodo eam minor iam tum ſciuerit cum maior factus eſt; alioqui non niſi à die ſcientiæ quinquennium illud computabitur.[3] Neque enim æquum eſt, vt currat ignoranti, licet voluerit Iuſtinianus currere etiam abſenti.[4] Hactenus vero alienationem huiuſmodi ſilentio confirmatam eſſe proderit, vt auctoritas.[5] Senatuſconſulti obſtare non poſſit ne valeat alienatio. Sed non excludet ea res beneficium reſtitutionis, ſi minor in alienatione læſus proponatur. Nam & eo caſu, quo iuris auctoritas non reſiſtit alienationi, æque tamen minori, ſi læſus ſit, per in integrum reſtitutionem ſuccurritur.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dn. Aduocati Bollieti, 3. Non. Decembr. 1589.

1 *In l vlt. C. hoc tit.*

2 *l. 2.* vbi Dionyſ. Gotofr. in *verb. ſtatuti temporis, add.* Iacob Menoch. *in remed. 15. recup. poſſ. quæſt. 25.*

3 Quia nec tacitè conſentire videri poteſt qui ignorat, quando neque videtur habere experiendi facultatem, *l. cum lex 55. D. de ædil. edict.*

4 Abſens enim non tantum proteſtari poteſt, ſed etiam agere per procuratorem, *l. 1. & paſſ. D. de procur.*

5 Propter defectum decreti ex oratione Seueri, de qua *in l. 1. D. de reb. eor. qui ſub tutel.* & lege Conſtantini, de qua *in l. lex quæ tutores C. de admin. tutor.*

6 Tametſi & decretum iudicis, & auctoritas curatoris interuenerit, *l. ſi quidem 11. Cod. de præd. min. l. vltim. & tot. tit. C. ſi tut. vel curat. interuen. l. vlt. C. ſi aduerſ. rem iud. c.* Iunge *l. vlt. C. hoc tit.* & pondera verba illa *minimè poſſe tractari eam occaſione prætermiſſionis decreti, ſed ſic tenere, &c.*

DEFINITIO III.

Expreſſa approbatio eſt quoties maior factus aliquid facit vltro, quod priorem contractum valere præſupponat, niſi faciat ex neceſſitate prioris contractus.

ALienatio rei immobilis ad minorem ſpectantis in minori ætate facta ſine decreto, ſi à minore maiore facto expreſſim nec tantum ſilentio[1] confirmata ſit, reſtitutionis beneficio reſcindi poſtea non poteſt.[2] Proinde cum minor quidam vendidiſſet ſub pacto. De retrouendendo intra certum tempus, ea lege addita vt ſi intra id tempus redimere non poſſet, in triennium vſque redimendi facultas ſibi per emptorem prorogaretur; poſtea vero iam maior factus quàuis nondum effluxo priore tempore ad redimendum dato, eam prorogationem ab emptore petiiſſet, interpellatione etiam de ea re teſtato facta,[3] non dubitauit Senatus quin venditionem expreſſim comprobaſſe & ratam habuiſſe videretur. Nouus enim ille contractus erat,[4] quique licet ex vi & poteſtate prioris fieri deberet, non tamen in prioris conſequentiam, vel implementum.[5] Prior enim venditio omnimodo impleta fuerat, cum ex vna parte res tradita, ex altera pretium ſolutum eſſet.[6] Nec ad rem pertinuit, quod nouus ille prorogationis contractus ſecutus non fuerat. Sola namque interpellatio ſufficiebat in eam rem, quæ ex ſola interpellantis voluntate pendebat, id eſt, ad confirmandam venditionem.[7] *Ita Senatus* pro Nicolao Deſpatrons, contra Petrum Cochet, Idib. Apr. 1595. Iunge Def. 4. ſupr. Si adu. vend.

1 Nam ſi ſolo ſilentio confirmata ſit reſtitutio poteſt locum habere, vt dixi *definit. præced. num. 6.*

2 *Tot. tit. C. ſi maior fact. rat. habuer.*

3 Vt dubitari non poſſet de animo deliberato petendæ ac obtinendæ prorogationis, vt in *l. qui Romæ 122. in princ. & §. coheredes D. de verb. oblig.*

4 Quamuis dici ſoleat, prorogationem non facere nouum contractū, ſed eum proferre in tēpus longius, *l. ſed ſi manente 5. D. de precar.*

5 Alioqui non amitteretur ex hac cauſa beneficium reſtitutionis, ſecundum ea, quæ diximus *Defin. 1. ſupr.*

6 Quæ duo ſunt, quibus empti & venditi actiones continentur, *l. ex empto 11. D. de act. empt.*

7 In iis enim quæ à ſola vtilitate pendent ſufficit nuda teſtatio voluntatis, etiam cum mutatur voluntas. *l. ſi filiusfamilias 16. C. de SC. Macedon.* Multo magis ſi in eadem voluntate perſeueretur. Denique etiam ex actu nullo declaratur voluntas. *l. vlt. de rebus eor. l. licet transferam 20. D. de admin. legat. l. auias 77. §. vlt. de cond. & demonſtr. l. qui ex liberis 11. §. vlt. de bonorum poſſeſſ. ſecundum tabulas.*

TIT. XL.

DE CVRAT. FVRIOS. prodig. abſent.

DEFINITIO I.

Curator bonis datur proximior ad ſuccedendum, cuiuſcumque ſit iudicij, ſexus, & ætatis: Datum tamen eſſe neceſſe eſt.

CVm de curatore abſentis bonis dando agitur,[1] parum refert, quod is, qui curator datur, infirmi iudicij eſſe dicatur, dummodo ſit proximior agnatus cognatúſve; & ab inteſtato ſucceſſurus. Ea enim cura nihil niſi cuſtodia eſt,[2] & quaſi ſucceſſionis inteſtati præmatura,[3] quamuis licita,[4] occupatio. Quare ad eam mulieres quoque & infantes admittimus, quandoquidem per eaſdem perſonas regi poſſunt bona, quorum iſti curam ſuſcipiunt, per quas propria ipſorum bona regantur. Nihil enim vetat ei qui bonis curator datus ſit alium curatorem, tutorémve dari.[6] Nec tamen conſequens eſt, vt ſi plures ſint agnati in eodem ſuccedendi gradu poſiti, & ex æquis partibus ab inteſtato ſi caſus contingeret ſucceſſuri, omnes pro curatoribus haberi debeant.[7] Curator enim ſolus ille erit, qui à iudice datus fuerit, quamquam dari omnes debent ſi petant, & aliud nihil impediat.[8] Cæterum ſi ex iis quidam abſint, abſurdum ſanè fuerit, aut dari eos curatores,[9] aut idcirco pro datis haberi, quod ſint proximiores, quia nec ab inteſtato hæredes videri poſſent, quandiu voluntatem ſuam non declaraſſent.[10] Proinde ſi curator abſentis bonis datus eo nomine agat, vtique competentes abſenti actiones in ſolidum exercere poterit, nec pro partibus ad alios ab inteſtato ſucceſſuros deuoluendis exceptione deficientis iuris repelletur.[11] *Ita Senatus* in cauſa Guidonis Thomaſſet, & Ioannis Bochut, contra Guidonem de Petit-Pierre Auguſtanum, prid. Non. Iunij 1593.

1 *De quo in l. idem priuilegium 22. §. 1. D. de reb. auct. iud. poſſid. alias l. 7. de priuil. cred. l. ſi diu 8. l. in poſſeſſionem 6. in fin. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. ab hoſtib. 15. D. ex quibus cauſ. maior. l. mutus 6. §. vlt. D. de tutel.*

2 Quamuis enim adminiſtrationem bonorum curator hic habeat, & actiones poſſit exercere, quæ ſunt tempore perituræ, *l. creditores 14. D. de reb. auct. iud. poſſ.* Facit *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

3 Viuentis enim nec hereditas nec ſucceſſio eſt, *l. 1. D. de hered. vel act. vend. l. 1. D. pro hered. l. ſi quis impubere. D. de collat. bonor. l. donari 29. alias l. quidam. §. donationem. D. de don.* [Et ideo ſi inter abſentis agnatos aut cognatos, prætextu curationis bonorum, fiat tranſactio de ipſius ſucceſſione, bonaque omnia inter eos diuidantur, ita tamen vt vni ex iis cura deferatur aliis conſentientibus, datio quidem curatoris valebit, adeò vt nec appellari ab ea poſſit. Sed tamen tranſactio ipſa non valebit, ita vt nec vlla opus ſit in integrum reſtitutione ad eam reſcindendam, ſi quando poſtea mortuo eo, qui abſens fuit, de ipſius hereditate tractari oporteat.]

4 Quia auctorem magiſtratum habet, & coniunctum fauorem abſentis, *l. qui auctore 137. de reg. iur.* Nam abſentium bona conſeruari publicè intereſt, *l. ſeruum 33. §. publicè D. de procur.*

5 Sicut & admittuntur ad ſucceſſionem. Quaſi non ſit hæc cura virile officium, vt eſt tutela *l. vlt. D. de tutel.* contra tamen ſcribit Dec. *ad l. 2. de reg. iur.* Et melius ſi inſpicias iuris rationem.

6 Quomodo eueniebat olim cum legitima vnius pupilli tutela alteri pupillo tanquam proximo agnato deferebatur, quod ius manſit vſque ad *l. vlt. C. de legit. tutel.*

7 Sola enim ſpes ſucceſſionis non facit curatorem, vt nec ſola coniunctio perſonarum facit coniunctum procuratorem, *l. 3. §. ſed et ſi forte. D. iudicat. ſolui.*

8 Nam cum deferatur hæc cura ex ſola ratione ſucceſſionis ad eam admitti debent quotquot ſperantur ſucceſſuri, *arg. l. quo tutela 37. de reg. iur.* [Si tamen vnum ex iis dari conſentiant cæteri & profeſſi, quamuis remotiorem, valebit datio, nec ab ea poterit appellari, nec aduerſus eiuſmodi conſenſum dari reſtitutio in integrum. Nulla enim læſio eſt, quia nec talis conuentio præiudicat futuræ ſucceſſioni, de qua nec pactum valeret, *l. 29. §. vlt. & l. ſeq. de donat. Ita tractatum eſt* in Senatu Idib. Maij 1614.]

9 Curator enim, neque abſens neque inuitus bonis datur, *l. 2. §. quæritur. D. de cur. bon. dand. l. 3. §. ſi pupillus D. de tutel.*

10 Nemo enim aut inuitus aut ignorans fit heres extra cauſam neceſſariorum heredum, *l. quī in aliena 6. D. de acq. her. l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

11 Nam etſi plures conſtituti eſſent curatores in ſolidum, tamen & agere ſinguli & conueniri poſſent, niſi per regiones conſtituti eſſent, *d. l. 2. §. ſi plures de curat. bon. dand.*

DEFINITIO II.

Abſentis talliabilis bonis & quando curator dari poßit dominus feudi, quem directum vocant.

SVperioribus conſequens eſt, vt ſi is qui abſens eſt deditiæ, & vt loquuntur, talliabilis conditionis eſſe, nec liberos vllos habere probetur, poſſit dominus petere curatorem, ſed abſentis bonis dari.[1] Non idem erit ſi talis homo ſit, cui dominus non in vniuerſum ſucceſſurus ſit, ſed tantum in bonis mobilibus,[2] vel in certa bonorum portione. Tunc enim curatio agnato proximó deferenda eſt.[3] Hoc namque caſu non impedit dominus cauſam ſucceſſionis inteſtati,[4] quæ priore cauſa nulla eſſe poteſt[5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Villette, & Ioannæ Brunier, 15. Calen. Decembr. 1593.

1 Quia

2 quia defuncti talliabilis] bona ad eum pertinerent non tanquam ad heredem, ſed ex ſtipulatione, & tanquam ad anomalum ſucceſſorem, vt loqui ſolet Baldus.

2 Quales ſunt homines ligij apud Centrones noſtros, quos nunc Tarentaſienſes appellamus.

3 Secundum ea quæ diximus *Defin. prox. ſup.*

4 Cum poſſit hoc caſu talliabilis relinquere hereditatem qui relinquit bona.

5 Non quaſi duo in ſolidum heredes eſſe non poſſint, nec enim dominus heres eſt, vt dixi) ſed quia dominus præoccupando bona vniuerſa ex ſtipulatione, cuius conditio exiſtit, eo ipſo inſtanti, quo talliabilis moritur, impedit ne qua poſſit eſſe hereditas illius, quia nulla bona reliquit, *l. lex Cornelia 28. ad fin. de vulg. & pup. ſubſt. l. 2. De caſtr pecul.*

DEFINITIO III.

Etiam poſt tempus, quod lege municipali præfinitum eſt, vt abſens pro mortuo habeatur, poſſunt cognati petere curam, ſi malint eſſe curatores quam heredes.

ET ſi ſcriptis Auguſtanorum moribus cautum eſt, vt qui per quindecim annos abfuit, ita vt vbi ſit & an viuat ignoretur, pro mortuo haberi debeat,[1] perindéque bona eius inter proximiores agnatos diuidi poſſint ac ſi mortuum eum conſtaret: ſi tamen agnatus proximus abſentis bonis curator datus, ſiue ante, ſiue poſt impletum decimum quintum annum, tanquam curator agat, poſt annum quintum decimum non poterit repelli exceptione illa, quaſi male curator datus ſit & bonis mortui,[2] aut ab initio rectè datus poſtea abſentis morte curator eſſe deſierit.[3] Quod enim agnatorum fauore conſtitutum eſt, vt poſt id tempus abſens pro mortuo habeatur, non poteſt agnatis nocere ſi eum pro viuo habere & curatores malint eſſe quam heredes. Quid enim ſi viuum eſſe ſciant, nec tamen vitæ probationes vllas habeant? Denique non coguntur vti eo iure; quod pro ipſis introductum eſt;[6] niſi fortè proponas alios eſſe agnatos æque proximos, qui non ſint curatores. Neque enim iuri ſuo renunciare quis poteſt in alterius fraudem & iniuriam. Sed hoc ita ſi agnati illi adſint, & prouincialis legis beneficium implorent. Alioquì non debet extraneis poſſeſſoribus à curatore conuentis prodeſſe, quod alij agnati ſint quorum interſit haberi abſentem pro mortuo.[8] Nec ſi proponas poſſeſſores ab iis agnatis emiſſe, & quos, ſi tanquam abſentis heredes vellent ex nouo iure bona à ſe vendita vendicare, poſſent repellere vulgari illa exceptione, *Ni vos ipſi de euictione teneamini.*[9] Eſt enim exceptio hæc de iure tertij, & excluſiua quidem iuris agentis, ſed non aliter ei tertio competens, quam ſi is velit.[10] In quo exceptionum genere regula eſt non eſſe illas admittendas.[11] Fieri namque poteſt, vt agnatus ille proximus heres eſſe nolit. Et vt maximè velit, eam voluntatem declarari neceſſe eſt, priuſquam hereditas ipſi quæſita intelligatur.[12] Solis enim ſuis heredibus conceſſum eſt, vt ſtatim heredes ſint,[13] Nos vero de agnatis loquimur.[14] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra Defin.

1 Contra præſumptionem *l. ſi vſusfructus 8. de vſufr. leg. l. computationi 68. ad leg Falcid.*

2 Nam ſicut viuens non poteſt habere heredem, *l. 1. pro hered.* ita nec mortuus curatorem.

3 Etſi enim cura hæc bonorum eſt, finitur tamen morte perſonæ, & vt omnes cæteræ.

4 Ne alioqui eueniret, vt quod in agnatorum fauorem conſtitutum eſt in eorum odium retorqueretur, contra *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

5 Poteſt enim facile fieri, vt non veritas deficiat, ſed prolatio, *l. duo ſunt Titij 30. de teſt. tutel.*

6 *l pen. C. de pact. l. ſi index circumuento 41. D. minor. l. pactum 46. in fin. D. de pact.*

7 Niſi cum aliter ille ius nullum habet, niſi per conſequentiam, *vulg. id quod noſtrum 11. l. non debet alteri 7. de regulis iuris.*

8 Eſſet enim exceptio illa de iure tertij, nec excluſiua iuris agentis, niſi ſub illa conditione, ſi tertius vellet, quod genus exceptionum admitti non debere certum eſt, Bart. *in l. 2. de except. rei iudic. l. loci 4. § competit. D. ſi ſeruit. vindic.* Idque ſequitur in Definitione.

9 *Ex l. vindicantem 17. l. Seia 73. D. euict. l. venditrici 3. C. de reb. alien. non alien.*

10 Cum inuitus heres nemo ſit, *l. nec emere 16. Cod. de iur. delib.*

11 Dixi, *num. 8.*

12 Eſt enim acquiſitio hereditatis & facti & animi, *l. pro herede 20. l. geris 88. D. de acquir. hered.*

13 *L. in ſuis 14. D. ſuis & legit. l. in ſuis 11. de liber. & poſth.*

14 Qui nunquam ſunt ſui heredes, neque neceſſarij.

DEFINITIO IV.

Cura bonorum abſentis non finitur, niſi ex quo abſens annum ætatis ſuæ centeſimum cõpleuiſſe creditur.

SVnt qui putent curationem bonis abſentis datam finiri anno trigeſimo ſexto;[1] Alij abſentem pro mortuo habendum poſt annum ſeptuageſimum.[2] Receptior ſententia eſt expectandum centeſimum.[3] Cæterum vtcunque ſit non à tempore abſentiæ, ſed tantum à peracto tempore, ex quo mors præſumitur, pro mortuo habendus erit.[4] Neque enim hic locum habet fictio legis Corneliæ, nec ſi proponas, ideo abſentem fuiſſe quod ab hoſtibus captus eſſet, quia non habet locum ea fictio, niſi poſt mortem naturalem.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Pro qua ſententia dicitur Alexander conſuluiſſe.

2 *Arg. l. computatione 68. D. ad leg. falcid.* ſecundum quem tamen debuerat potius conſtitui annus ſexageſimus quintus, vt conſtat *ex verſ. ab annis ſexaginta.*

3 Quibus finis eſſe creditur vitæ longæui hominis, *l. an vſusfructus 56. D. de vſufr. l. vſusfructus 8. D. de vſufr. legat.* ex quo ſolent noſtri inferre vnumquemque præſumi viuere centum annos, quod tamen ridiculum eſt dicere, & contra *d. l. computationi, alias l. hereditatem 9 ad leg. falcid.*

4 Quia non fuit ſicut is, qui ſemel fuit viuus poteſt haberi pro mortuo, ita & is qui ſemel habitus fuiſſet pro mortuo poſſet haberi poſtea pro viuo.

5 Quia quando captiuus viuit naturaliter apud hoſtes, poteſt fictio poſtliminij locum habere, quæ ideo interim omnia retinet in ſuſpenſo. *l. pen. de ſuis & legit. l. poſtliminium 19. & tit. de cap. & poſtl. l. illa inſtitutio 32. §. 1. de her. inſtit.*

DEFINITIO V.

Quæ excluſa eſt à ſpe ſucceſſionis inteſtati, hoc ipſo excluditur etiam à cura & cuſtodia bonorum abſentis. Nec aliud eſt etiamſi petierit reſtitutionem, niſi etiam obtinuerit.

EA quæ dote à patre accepta bonis paternis fraternisque renunciauerat ſicut a fratrum ſucceſſione legitima per renunciationem iureiurando firmatam excluſa eſt;[1] ita nec ad vnius ex fratribus bonorum cuſtodiam & curationem admitti debet, cum nihil eius interſit.[2] Nec mutabit; quod aduerſus eam renunciationem implorauerit auxilium reſtitutionis propter immodicam læſionem.[3] Quandiu enim de reſtitutionis iure & æquitate pronunciatum non eſt, perinde ſtari debet renunciationi, ac ſi impetratum reſcriptum nullum eſſet.[4] Itaque, ſicut interea nullus ſorori ad fraternam ſucceſſionem aditus patet, ita neque ad eiuſmodi curationem obtinendam. Sequitur enim illa ius legitimæ ſucceſſionis. Plane ſi paternis tantum bonis filia renunciauerit, aliud erit. Quia licet non alia bona abſens habeat, quàm quæ à patre profecta ſint,[6] tamen ex quo frater patri hæres extitit cœperunt eſſe fraterna, quæ ante paterna fuerãt,[7] ob idque quaſi alia ſint, propter mutatam qualitatem & conditionem,[8] renunciatio paternorum, quæ tanquam odioſa ſtrictè interpretanda eſt,[9] ad ea non extendetur.[10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 9. ſupr. de pact.

1 Propter auctoritatem iuriſiurandi & Pontificiæ conſtitutionis, *in cap. quamuis pactum, de pact. in 6.* vbi Canoniſtæ.

2 Intereſt enim illorũ duntaxat qui poſſunt ſuccedere ab inteſtato.

3 Poteſt enim ex hac cauſa concedi reſtitutio, prius tamen impetrata abſolutione iuramenti. Not. *in d. cap. quamuis.*

4 Quia interim & in dubio præſumendum eſt pro contractu, *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falſ. l. monetar. 4. C. ſi ſeru. export. ven.* & pro patre quod bonum conſilium pro filia acceperit, *l. ult. C. hoc tit.*

5 Dixi *Defin. 1. & ſeq.*

6 Quæ proinde inſpecta origine ſunt paterna, *Auth. ex teſtamento, C. de ſecund. nupt.*

7 Nam mutata conditione perſonarum mutatur etiam conditio bonorum, *l. per curatorem 90. §. 1. D de acquir. her. l. vlt. C. de inoffic. teſt.* Notant noſtri latè *ad l. 1. §. veteres, D. de acqu. poſſeſſ.*

8 Alia enim qualitas & conditio aliam rem facit, quamuis eadem ſubſtantia maneat, *l. ſeruus 27. in fin. D. de adim. legat. l. qui res 98. §. aream, de ſolut.*

9 Abhorret enim à regulis iuris ciuilis, *l. 3. Cod. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

10 Siquidem odioſa omnia ſunt reſtringenda non amplianda per interpretationem *vulg. l. cum quidam 19. D. de liber. & poſth. l. hoc modo 64. in fin. de condit. & demonſtr.*

DEFINITIO VI.

Inuitus curator nemo datur bonis abſentis, ne quidem is qui inuitus poſſet dari procurator ad litem.

QVi publico in tribunalibus officio procuratoris fungitur, etiam inuitus dari curator minori ad litem poteſt,[1] bonis abſentis non poteſt, ſi neque ex agnatis, aut cognatis ſit, neque ex affinibus aut vicinis, quia curatio hæc non item illa neceſſitatem affert præſtandæ ſatiſdationis,[2] rationumque reddendarum.[3] *Ita Snatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 4. ſup. qui tutor, aut curat. dare darive poſſ.

1 Quia publico & neceſſario munere fungitur, vt ſcripſi *Defin. 2. C. de in lit. dand. tutor.*

2 Quia tamen onerari quem inuitum pro alio inciuile eſt, *l. hac ſtipulatio 14. in fin. D. vt legat. nom. caueat.* Nam nec ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem. *l. 2. §. penult. D. de iud.*

3 Cum habet adminiſtrationem aliquam annexam, licèt potiſſimum detur pro cuſtodia, vt dixi *Defin. num. 2.* ſupr. *ex l. inter bonorum 45. ff. de admin. tutor.*

DEFINITIO VII.

Interdictio bonorum facta prodigo ſine cauſæ cognitione non valet, nec nocet, niſi notoria ſit prodigalitas.

NOn valet interdictio bonorum facta prodigo ſine cauſæ cognitione.[1] Nec ſi generali publicoque, vt fit, programmate vt prohibitum ſit voce præconis & iubente iudice, ne cum eo contraheretur, nocebit ea res illis, qui bona fide poſtea cum illo contraxerunt;[2] niſi probetur, ille notoriè prodigus, id eſt, qui neque modum neque finem vllum habeat expenſarum.[3] Quo caſu etiam nulla præcedente interdictione, nedum cauſæ cognitione,[4] æquiſſimum eſt nocere dolum ſuum ei, qui contraxit cum perdituro.[5] Sed & cum ei qui reuera prodigus eſt bonis interdicitur cauſa cognita, id eſt ipſo citato, itemque agnatis, cognatis, affinibus & vicinis,[6] curator ei dandus eſt, & quidem tanquam prodigo, ne alioqui magno damno afficiatur, ſi cum eo contrahi non poſſit. Sed tamen ſi curator datus non ſit, non eo minus irritum erit, quod cum illo contractum fuerit.[8] Neque prætextu ignorantiæ excuſabitur qui conditionem illius, cum quo contraxit, non debuit ignorare.[9] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guers, Claudij Voutier, 6. non Decembr. 1594.

1 Bart. & alij *ad l. is cui bonis 6. D. de verb. oblig.* Dec. & Cagnol. *ad l. furioſi, de reg. iur.*

2 Id eſt, ignorantes prodigalitatem & interdictionem. Nihil enim refert an interdictio nulla præceſſerit, an perperam & ſine cauſæ cognitione, *arg. l. 1. D. auctor. tutor.* iunct. *l. 1. D. hoc tit.* in illis verbis, *ſi talem hominem inuenerint, l. obſeruare 6. eod.*

3 Quæ prodigi definitio eſt, *d. l. hoc tit.*

4 Nam quæ notoriè vera ſunt, nec cauſæ cognitione indigent nec probatione, neque rurſum vllam ignorantiæ, excuſationem admittunt, *l. cum ſex 55. de adilit. edict. l. regula 9. §. ſed facti, D. de iur. & fact. ignor. l. ſed ſi pupillus 11. § proſcribere,* D *de inſtitor. act.*

5 Quamuis non eo minus ſit bonæ fidei emptor, qui ſcil. emit à vero domino, *l. ſi quis cum ſciret 8. D. pro emptor.* Aufrer. *ad Capell. Tholoſ. quæſt. 361.*

6 In iis enim, quæ cauſæ cognitionem requirunt, ſemper ſunt citandi omnes quorum intereſt, *l. d. vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. §. vlt. de minor.* Aliud tamen eſt furioſo, nec enim citandus eſt. Cagnol. *ibid. in fin.* poſt Decium. Vluius *in commun. opin.* in verb. *prodigus.* licet contraſentire videatur Tiraquell. *in tract. res int. alios act. ad fin.* Obſerua tamen ſufficere, vt ex relatione agnatorum & vicinorum appareat de furore, vel prodigalitate, etiamſi nullam dicti ſui rationem reddant. Quod diuerſum eſt, ſi teſtes ſuper eo audiantur. Dec. *ad l. furioſi.*

7 *Arg. l. quod ſi minor 24. §. non ſemper eod.* Nam cum prodigi curatore contrahi poteſt, dummodo ad ipſius prodigi vtilitatem, *l. ſi ignor 21. & ſeq. l. vlt* D *hoc tit.*

8 *L. Iulianus 10. in princ. eod.*

9 *L. qui cum alio 19. de reg. iur.* Bart. & alij *ad l. is cui 6. de verb. oblig.* Excipe tamen caſum, de quo *ſi quis ignor. rem minor eſſe.*

DEFINITIO VIII.

Minori prodigo curator datur etiam inuito, ſed tamen quaſi minori, non quaſi prodigo. Et quid inter vtriuſque curatorem interſit?

MInori, qui idem ſit prodigus, curator dandus eſt, etiam non petenti adeoque inuito,[1] ſed tamen vt minori, non vt prodigo, quoniam quovſque quintum & viceſimum annum impleuerit, ætatis vitium eſſe intelligitur non animi, ob idque ætati tantiſper conſulendum eſt.[2] Nec aliud erit, tametſi pater mores filij ſuſpectos habuerit, eumque teſtamento exhæredauerit, aut in legitima tantum inſtituerit, nepotibus ex eo heredibus in reliquum aſſem ſcriptis.[3] Proinde finita minori ætate curatio quoque finita videbitur, quamuis prodigus duret.[4] Idemque obſeruabitur etiamſi curator conſtante officio dederit operam, vt huic minori non ſecus ac prodigo bonis interdiceretur.[5] Non enim mutat ea res curationis cauſam, cum, vt dixi, nec tanquam prodigo dari debuerit aut potuerit, quandiu minor fuit.[6] Cui conſequens eſt, vt ſi agente creditore, qui poſt interdictionem contraxerat, curator ex officij ſui ratione velit intercedere,[7] non ſit audiendus, quia minoris curator nec excipere, nec experiri poteſt minoris nomine, ſed minor ipſe auctore curatore.[8] In quo curator minoris differt à curatore prodigi.[9] Huic enim prodigi nomine, non etiam ipſi prodigo, & agendi ius competit & excipiendi, quia non ſicut minoris, ita prodigi voluntas vlla eſſe intelligitur.[10] Vnde illud quoque fit, vt aduerſus contractum à prodigo perperam celebratum nulla ſit opus reſtitutione in integrum,[11] adeoque nec iuſiurandi abſolutione, quia prodigus ex iuramento non obligatur.[12] In minore contra reſtitutio neceſſaria eſt, niſi contraxerit ſine auctoritate curatoris, quem iam tum habebat.[13] Quo caſu, cum ex noſtrorum traditione pro pupillo habeatur,[14] non magis obligari ex iureiurando potuit quam ſi pubes fuiſſet.[15] Sed non faciet ea res, vt eo magis liceat curatori ius creditoris prohibere, vtpote cum nihil ipſius interſit,[16] maximè verò, ſi minor id, quod geſſit, ratum habere malit.[17] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod in aliis minoribus non ita eſt. Nec enim datur iis curator, niſi petentibus, *§. item inuiti, Inſtit. de curat. l. 3. §. ſi pupillus, D. de tutel.*

2 *d. l. 3. in princ. de tutel.*

3 Vt in ſpecie *l. penult. §. potuit,* D. *hoc tit.*

4 Itaque ex tempore curator dandus erit, ſiue idem, ſiue alius, ſed tanquam prodigo, quouſque ſanos mores receperit, *l. 1. D. hoc tit.*

5 Nam & minor curatorem habens ſolet æquiparari prodigo, hactenus nimirum, vt nihil per ſe adminiſtrare aut alienare poſſit, *l. 3. C. de in integr. reſtit. minor.*

6 *d. l. 3. in princ. D. de tutel.*

7 Tanquam ſi eſſet curator datus prodigo, quo caſu intercedere ipſe & poſſet & deberet, *arg. l. cuius bonis,* D. *hoc tit.*

9 Nam quod minor curatorem habet, non facit, vt iudicio careat aut conſilio, ideoque etiam ſine curatore ſuo vtiliter obligari poteſt, *l. plures 301. de verb. oblig.*

10 Quomodo de furioſo & furioſi curatore ſcriptum eſt *in l. in negotiis 5. de reg. iur.* Solent enim furioſus & prodigus, ac ipſorum curatores eoſdem iure cenſeri, *l. 1. paſſ. D. hoc tit.* quia prodigi bonorum furioſorum exitum faciunt, *l. his qui 12. in fin. D. tutor. & curat. dat.*

11 Quoniam contractus ipſo iure non tenet, *l. Iulianus 10. D. hoc tit. dict. l. is cui 6. de verb. oblig. dict. l. 3. C. de in integr. reſtit. minor.*

12 Bart. & alij *ad l. is cui, & ad l. ſi quis pro eo 56. D. de fideiuſſ.* Omne namque iuſiurandum tres comites habere debet, iudicium, veritatem & æquitatem, *6. quanto, & paſſ. Extr. de iureiur.* Prodigi autem iudicium nullum eſt. Iunge *cap. non eſt obligatorium, de reg. iur. in 6.*

13 Intel

13 Intellige ſi contraxerit, non ſimpliciter ſe obligando, ſed adminiſtrando & alienando, ne obſtes, *d. l. puberes* 101. vbi Cuiac. *de verb. oblig.*

14 In iis ſcilicet quæ pertinent ad adminiſtrationem, *d. l.* 3. *C. de in integr. reſtit. minor.*

15 Sacramenta enim puberum duntaxat cuſtodienda ſunt, *Auth. ſacramenta C. ſi aduerſ. vendit.*

16 Quippe, qui nec minoris nec prodigi curator ſit.

17 Rati enim habitio facta poſt maiorem ætatem excludit beneficium reſtitutionis, *l.* 1. *& tot. tit. C. ſi maior fact. rat. hab.*

DEFINITIO IX.

Bonis abſentis, qui procuratorem in prouincia reliquit, curator dari non poteſt.

EIus bonis, qui priuſquam abeſſet à prouincia, procuratorem conſtituerat, qui res ſuas omnes gereret curator propter abſentiam dandus non eſt, cum nec abeſſe videatur, qui procuratorem habet in prouincia, [1] quandiu procurator rem ex bona fide adminiſtrat. Curatoris enim dandi neceſſitas nulla eſt, alio rem curante, cuius fides ab ipſo electa ſit, de cuius bonis agitur. [2] Cæterum non faciet ea res, vt per abſentiam mandantis licere debeat procuratori in re abſentis impune graſſari. [3] Sed ſi malè adminiſtret, curator bonis dandus erit. [4] Is nimirum, qui proximior ſit ad ſuccedendum, & cuius intereſt rem abſentis ſaluam eſſe, adeoque male geſtæ adminiſtrationis rationem ſtatim reddere eum, qui procurator fuit. [5] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio, 1. Calend. Mart. 1595. pro Maximino Dunant Tarentaſienſi.

1 *L. Papinianus* 20. D. *de procur.* adeo vt non poſſit hic reſtitui tanquam abſens, ſi procuratorem reliquerit, *l. is qui reipubl.* 39. D. *ex quibus cauſ. maior.* imo & ſi relinquere potuit, *l. ſed & ſi* 26. §. 1. *eod.*

2 Nunquam enim curator bonis datur, niſi ex neceſſitate, vt conſtat ex legibus citatis *Deſin.* 1. *n.* 1. *ſupr.* quæ porro neceſſitas nulla ſubeſt, cum adeſt procurator, quippe cuius plenior eſt poteſtas. Ille enim actiones omnes exercere poteſt etiam non tempore perituras, §. 1. § *pen. & paſſ. de procurator* curator vero bonis datus non item, *l. creditore* 14. *de reb. auct. iud. poſſid.* Eadem ratio facit vt ſi plures ſint fratres, quorum quidam ſint præſentes & minores, qui curatorem habeant, alij verò abſentes, ſiue minores ſint, ſiue maiores, nullus ſit dandus curator bonis abſentium ad litem communem tractandam, ſed curatori præſentium iniungendum eſt, vt abſentium quoque cauſam & iura defendat, quam & fratres ipſi maiores poſſent defendere tanquam perſona coniunctæ ſaltem præſtita cautione de rato *l. ſed & hæ perſonæ* 22. D. *de procur.* quæ tamen cautio curatori aliorum non iniungitur pro bonis abſentium defendendis in cauſa communi quæ pro parte defendi non poterit, *vt in l. ex parte* 39. *in princ. D. famil. erciſc.* Aliud enim probandum eſſet, ſi communis cauſa fratrum omnium per actionem tractaretur, id eſt, præſentium curator, qui abſentium bona vellet defendere de rato cauere pro præſentibus deberet. *Ita Senatus* in perſona Franciſci Rey, pro ſororibus Maſſon, 18. Apr. 1614.]

3 Quia mandato ſemper ineſt clauſula bonæ fidei, *l. creator* 60. §. *vlt.* D. *mandat. l. ſi pater* 12. *D. quæ in fraudem credit.* Nec quod futurum ſit vt à procuratore poſſit ſeruari indemnitas actione mandati, ad rem facit *l. quid ſatiſdatio* 6. *de ſuſp. tutor.*

4 *Arg. l. ſed ſi vnius* 17. §. *procuratorem*, D. *de iniur.*

5 Secundum ea, quæ dixi *Deſin.* 1. *ſupr.*

6 Cum hodie omnes actiones pereant ſpatio ſaltem 30. aut 40. annorum, *l. ſicut* 3. *& l. omnes C. de præſcr.* 30. *vel* 40. *ann.*

DEFINITIO X.

Curator bonis datus ſatiſdare debet.

CVratori, qui bonis datur, non facilè iniungendam eſſe neceſſitatem plerique putant præſtandæ ſatiſdationis, [1] quia non alij ea cura dari ſolet, quam qui in iis bonis iam quodammodo aliquod ius habeat, aut aliquando ſit habiturus, [2] id eſt, proximiori ſucceſſuro ab inteſtato. Propter quam cauſam & fœminas & infantes ad huiuſmodi curationem ſuſcipiendam admittimus. Quaſi, quod dici ſolet, curatoris officium eſſe virile, ad hoc curatorum genus nullo modo pertineat. [3] Tutius tamen eſt, vt hic quoque curator ſatiſdare debeat. Eoque iure paſſim vtimur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Puta ſi ſit euidenter idoneus, nec aut moribus aut facultatibus ſuſpectus.

2 Ac proinde qui pene ad propria bona venſat, quomodo loquitur Vlpian. *in l.* 1. §. *lang... tt. de ſucceſſ. edict.* licet ibi loquatur de liberis non de agnatis. Adde meliorem rationem, quia hic curator cuſtodiam tantum habet potius, quam liberam adminiſtrationem, *l. inter bonorum* 48. D. *de admin. tut.*

3 Dixi *Deſin.* 1. *num.* 5. *ſup.*

4 Nam & remoueri poteſt tanquam ſuſpectus, *l.* 35. *ſed & ſi qui curam*, D. *de ſuſpect. tutor. &* §. *ſi curator. ibid.* Vide Iacob. Menoch *de arb. iud.*

DEFINITIO XI.

Plus iuris habet curator datus iacenti hereditati, quàm datus bonis abſentis, & in quo.

CVrator hæreditati iacenti datus in hoc plus ius habet, [1] quàm curator bonis datus eſt, quod actiones omnes hereditarias exercere poteſt, etiam eas, quæ tempore perituræ non ſunt, [2] adeoque reſtitutionē in integrum, quam defunctus, ſi viueret, poſſet exercere: [3] quoniam agit nomine hereditatis, quæ ipſa defuncti perſonam in omnibus repræſentat. [4] Curator autem bonis datus non item, [5] quia non in id datur, vt abſentis perſonam repræſentet, eiuſve patrimonium augeat, ſed in id tantum vt caueat curétque ne patrimonium diminuatur. [6] Ideoque cum non plus iuris habeat, quam ſi eſſet ab ipſo abſente procurator generalis conſtitutus, [7] (nam & procuratoris conſtitutio ſi qua eſſet, faceret ceſſare curatoris dationem, [8]) non poteſt petere reſtitutionem in integrum, aut tranſigere aut quid aliud facere ex iis, quæ ſpeciale mandatum requirunt. [9] Illud ſane conſtat, ſi actio, quæ per curatorem exercetur, talis ſit, quam defunctus exercere quidem potuerit, ſed noluerit, non eſſe illum audiendum, vt puta ſi ex cauſa immodicæ læſionis potuerit agere ad reſcindendam venditionem & de eo rogatus ab amicis aut aliis, qui beneficium illud ſibi cedi vellent, maluerit ratam manere venditionem. [10] Nam & ea res noceret hæredi, ſi quis eſſet, qui vtique non minus iuris habere poteſt, quam curator hæreditatis datus. [12] Diuerſum eſſet, ſi proponeretur ideo noluiſſe defunctum petere reſtitutionem, quod alio iure commodius ſibi conſulere poſſet, vt puta quod redimendæ rei ex pacto de retrouendendo ius haberet. [13] Non enim ideo prohibebitur hæres aut curator hereditati datus implorare auxilium reſtitutionis, ſiue ante, ſiue poſt elapſa tempora redimendi, quia is, qui cum plures actiones haberet, maluit apud ſe decernere, vt vna vteretur, non idcirco alias obieciſſe videri poteſt. [14] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Truchet, 3. Calend. Decembr. 1595. Iunge Definit. 16. infr. De repud. vel abſt. hered.

1 Poſtquam inualuit, vt hæreditati quoque iacenti curator detur, contra, quem Pragmaticorum errorem vide quæ ſcripſi *in Error.* 3. *Decad.* 3. *de error. Pragmat.*

2 Omnes enim enim æque ſunt hereditariæ, nec minus perpetuæ, quam temporales, *tot. tit. C. de hered. action.*

3 Siquidem ius petendæ reſtitutionis tranſit ad hæredes, *l. non ſolum* 6. *D. de in integr. reſtit.* Tantundem vero iuris habet hereditas, quantum hæres, quia nihil iuris tranſit à defuncto in hæredem, niſi per mediam hereditatem, *l.* 1. §. *Scæuola*, D. *ſi is qui teſt. lib. eſſ. iuſſ.*

4 *L. non minus* 31. *in fin. de her. inſt. l. hæreditas enim* 34. D. *de acquir. rer. domin. l. heres* 22. *D. de vſucap.*

5 *L. creditor* 14. *De rebus auctor. indic. poſſid.* Hodie igitur etiam curator bonis datus exercere poterit omnes actiones, quia ſunt omnes tempore perituræ; poſt *l.* 3. *&* 4. *Cod. de præſcript.* 30. *vel.* 40. *ann.* vt dixi *Definition.* 9. *num.* 6. *ſuprà*

6 *L. inter bonorum* 48. *de admin. tutor.*

7 Imo minus, quia non habet abſentis voluntatem expreſſam, quam habet procurator.

8 Vt diximus *Deſin.* 9. *ſupr.*

9 Cuiuſmodi ſunt iſta, reſtitutionem petere & tranſigere, *l. mandato* 60 *D. de procur. l. illud* 25. *D. de minor. l. vnic. vbi not. Cod. etiam per procur. in integ. reſt. agi poſſ.* Nec obſtat ſi quis obiiciat, curatorem bonis abſentis datum poſſe exercere actiones omnes tempore perituras, *l. creditore* 14 *D. rebus auct. ind. poſſid.* Id enim debet intelligi de actionibus, quæ abſenti competunt ipſo iure: Reſtitutiones autem nunquam competunt ipſo iure, ſed tantum dantur à prætore cauſa cognita, *l.* 3. *D. de integr. reſt.* ac proinde ita demum ſi petantur, *l.* 4. §. *nec autem additam*, D. *de damn. infect.* quid enim ſi abſens malit contractum tenere? quod vtique in dubio præſumendum eſt.

10 Nemo enim iure ſibi competente vti cogitur; *l. pactum 46. D. de pact. l. pen. C. eod. l. index 41. D. de minor.*

11 *arg. l. vir. vſuras 54. de donat. inter vir. & vxor.*

12 Cum in eom transfundatur per additionem quicquid fuit hereditatis, *dict. l. 1 §. Scaeuola, D. ſi quis teſtament. lib. eſſ. iuſſ.*

13 Quia fauorabilior eſſe ſolet qui agit ex iure communi & ordinario, quam qui ex ſpeciali & extraordinario, *l. in cauſa 16. D. de minor.*

14 *Argum. l. mater decedens, 19. D. de in offic. teſtament. l. legitimam 8. D. hered. petit.* Aliud tamen olim fuit, ſi quis plures habens de eadem re actiones vnam elegiſſet, eaque vſus fuiſſet. Cæteras enim hoc ipſo amittebat, *l. cum filium 76. §. variis de leg. 2.* Sed aliud ſemper fuit vti vna actione quam elegeris, aliud vero decernere vti, necdum tamen vti.

TIT. XLI.

DE MAGISTR. CONVEN.

DEFINITIO I.

Iudex, qui tutorem dedit ſine ſatiſdatione, non poteſt eam poſtea ex interuallo iniungere.

IVDEX, qui per iuris aut facti ignorantiam tutorem dedit non iniuncta ſatiſdandi neceſſitate, quam ex officij ſui ratione iniungere debuerat, quo magis pupillo conſultum eſſet,[1] non niſi ex noua cauſa iniungere ex interuallo eam poteſt.[2] Non enim permittendum illi eſt, vt tutorem oneret ob id ſolum, vt ſeipſum exoneret,[3] poſtea quam ſemel fideiuſſoris loco eſſe cœpit.[4] Nam etſi non ſit idoneus, ad pupillum ipſum eiuſve agnatos pertinet, non ad magiſtratum, vt alius fideiuſſor, qui idoneus ſit, adiiciatur.[5] *Ita tractatum eſt* ex tempore in publico Auditorio, 6. Cal. Febr. 1560.

1 Scilicet cum tutor neque teſtamentarius eſſet, neque confirmatus, neque ex inquiſitione datus. Hi enim tres caſus ſunt, in quibus non tenetur tutor ſatiſdare, *l. penult. C. de tutor. vel curat. qui ſatis. non ded.* Iunge *l. 3. §. 1. & ſeq D. de curat. furioſ.*

2 Quaſi qui officio ſuo ſemel iam functus ſit, ſiue bene, ſiue male, poſteaquam tutorem dedit ſine onere ſatiſdationis, *arg. l. iudex poſteaquam 55 D. de re iudic.*

3 Niſi deferatur ei conditio ab iis, erga quos eſt ille obstrictus, *arg. l. cum hereditate 55. D. de acq. her.* Nec enim poteſt quiſquam mutare conſilium in alterius iniuriam, *l. nemo poteſt 75. de reg. iur.*

4 Qui enim ſemel fuit obligatus, nunquam poteſt facto ſuo tollere obligationem, niſi aliquo ex legitimis modis. *l. ſi ſtipulatus 91. §. nunc videamus, D. de verb. oblig.* Iunge *l. quod heredem 6. D. hoc tit.*

5 Quia pupillo expedit habere ſaltem tabulas cautionis, rem ſaluam fore, *l. ſuſpectus 5. D. de ſuſpect. tutor.*

CODICIS FABRIANI

DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

TRACTATVS SEXTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE IVRE PATRONATVS.

DEFINITIO I.

Eccleſia habens dignitatem, aut prælaturam, præſumitur eſſe de iure patronatus Principis.

PRINCEPS in dubio cenſetur patronus Eccleſiæ habentis dignitatem aut prælaturam, ad quemque proinde ius præſentandi pertinet. Multo magis fatendum eſt, aſſenſum ipſius requiri, quotieſcumque prælatus aut præfectus monaſterio eligendus confirmanduſque eſt; adeo, vt ſi aſſenſus ille non interuenerit, nulla eiuſmodi electionis ratio habenda ſit. Nam & generale eſt, vt quæcunque ſpreto patrono facta collatio aut electio eſt, aut nullius omnino ſit momenti, ad irritum ſaltem deduci debeat.[3] *Ita Senatus* in cauſa illuſtriſſimi D. Vincentij Laurei Cardinalis Du Montdeuis, & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci contendentium, 7. Cal. Mart. 1589.

1 *Can. Reatina cum ſeq. & cum lectis.* vbi Archid. *63. diſtinct. can. imperium, diſt. 20.*

2 Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron.* in verb. *Iu Eccleſia, num. 2. & 7.* Bald. *in cap. quanto, de iudi.* Rubeus *in tract. de iuribus regal. in 22 priuileg. num. 6. ex cap. ſacroſancta de elect. cap. nobis Extr. hoc tit.*

3 *Can. decernimus 16. q. 7.* & aliis proximè citatis. [Intellige niſi impetrator ſubrogatus ſit in locum alterius cui fuerat prouiſum cum derogatione iuris patronatus, quia ſufficit patronum etiam hic ſemel conſenſiſſe *Rebuff. in praxi benef. in 3 part. ſignat. num. 10.* vbi addit idem eſſe in prouiſione *ſi neutrum Ita Senatus* in cauſa Ioannis Carret & Iacob Arnaud, menſ. Iunij 1616.

DEFINITIO II.

Collatio patronati beneficij facta ſpreto patrono non valet, ſi ſit voluntaria ſecus, ſi ſit neceſſaria.

QVod proximè diximus, collationem patronati, vt vocant, beneficij ſpreto patrono factam nullius eſſe momenti, aut ſaltem ad irritum deduci debere,[1] diſtinctionem recipit, vt in voluntaria duntaxat collatione id locum habeat, non in neceſſaria: qualem plerique eſſe putant eam, quæ fit ex cauſa permutationis.[2] Quibus ita demum aſſentiendum eſt, ſi neceſſariam & eccleſiæ vtilem cauſam habuit permutatio, non ſi, vt ferè fit, ſolo perſonarum fauore & intuitu facta ſit:[3] ne alioqui eueniat, vt ſit in permutantis poteſtate patroni ius lædere.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioan-

nis de Seruete & N.Ludouici de la Pallud, 17. Cal. Iunij 1591.

1 *Ex d.can.decernimus 16.q.7.* Guid.Pap.*quæſt.7.*

2 Guid Pap.*quæſt.374.*

3 Hæc enim magis voluntaria quam neceſſaria dici debet, initio ſcilicet inſpecto.

4 Contra *l.2.in fin.l.pen.& vlt.D.de natal reſtit.l.2. D.quod vi aut clam l.non debet alteri 74.de reg.iur* [Cæterùm, tanta eſt poteſtas & authoritas patroni in præſentando, ipſius voluntate poſſit etiam epiſcopus nedum Papa conferre non presbytero beneficium presbyterale. *Rebuff.in praxi benefic.in 3.part ſignat num.46.*]

DEFINITIO III.

Negligentia patroni deuoluit ius ipſius ad Prælatum, Prælati vero negligentia deuoluit ius non patroni, ſed Prælati ad ſummum Pontificem. Et quando currat tempus?

PAtroni ius ita demum ſaluum & illæſum eſſe oportet, ſi non fuerit ille negligens in præſentando vt noſtri loquuntur hoc eſt, ſi præſentauerit idoneum clericum intra tempus, quod in eam rem iure Pontificio præfinitum eſt, nempe quatuor menſium, ſi patronatus fuit laicus, ſex menſium, ſi fuit clericus.[1] Sola namque negligentia locum facit deuolutioni.[2] nimirum vt propter negligentiam priuetur patronus iure præſentandi pro ea vice liberaque beneficij collatio, perinde ac ſi beneficium liberum non patronatum eſſet, ſpectet ad collatorem.[3] Quod ſi ipſe quoque collator ordinarius negligens fuerit, nec beneficium intra ſemeſtre contulerit, nulla interueniente iuſta impedimenti cauſa.[4] ex quo nimirum tempore ſciuit aut ſcire debuit beneficium vacare.[5] non nocet ea res patrono cui nihil imputari poteſt, ſed nocet ordinario, vt ad ſummum Pontificem totum ius prouidendi & conferendi pro ea vice deuoluatur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap.vbi not.de iur.patron in 6.*

2 Rebuff.*in praxi beneficiorum, tit. De deuolut num.1.& 2.& ſequens.*

3 Panormit *in cap.cum vos.Extr. de offic.ordin* Text.*in cap.vnic. §.verum.de iur.patron in 6.*Canon.*in cap.cum dilectus.Extr.hoc tit.*

4 Nam iuſtum fuerit impedimentum, puta propter peſtem; ceſſat ius deuolui. Rebuff.*in dict tract.de deuol.num.13.*Alex.*conſ.58.vol 5.* Rip.*in tract de peſte tit de priuileg.& indic.cauſa peſtis.*

5 Non enim potuit prouidere, niſi à die ſcientiæ vacationis, *cap. quia diuerſitatem, in fin.*& ibi Canon, *de conceſſ.præben.* Gloſſ. *in cap. licet, per illum text.* in verb. *à notitia, de ſuppl neglig. prælat.* Gloſſ. *in cap.2.*in verb. *infra ſex menſes, de conceſſ.præben.*Federic.de Sen.*conſ 129.*Panormit.*in cap.cum propter poſt princip de iur.patron.*Rebuff.*vbi ſupr.n.*10.Roch de Curt.*in tract.de iur patron.* in verb. *honorificum quæſt.*Gloſſ.*in cap.ſtatutum, 3.de præb. in 6.*

6 *dict.cap.2.de conceſſ præb.*

DEFINITIO IV.

Beneficia, quæ nec dignitatem nec prælaturam habent regulariter præſumuntur libera.

BEneficia omnia, quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, nec patronata, vt ita dicam, probantur, libera præſumuntur,[1] vt & cæteræ res omnes.[2] Libertatem enim rebus omnibus natura indidit, ſeruitutem cæca hominum auiditas induxit[3] *Ita tractatum eſt*, in eadem cauſa.

1 Mandoſ *in reg.19.quæſt.15.num 13* poſt Caſſad.*deciſ. 1. in fin. ſub ſit.de dilat.*

2 *L.altius 8.Cod.de ſeruit.& aqua, l.cum eo 3 D.vrban.prædior.*

3 *L.4.D.de inſtit.& iur.* Vide quæ ſcripſi *in Rationalibus ad eum locum & ad l.5.eod.tit.*

DEFINITIO V.

Sufficit præſentatum eſſe ab eo, qui ſit in quaſi poſſeſſione præſentandi, aut de cuius iure conſtet per verba enunciatiua Papæ.

VT beneficij collatio valeat, nec ſpreto patrono facta videatur, ſufficit factam ab eo præſentationem, qui in vltimo actu pro patrono ſe geſſerit, ſi modo præſentatio ab ipſo facta effectum habuit, ſecuta collatione.[1] Nec quod allegetur & probetur ius patronatus ad alium pertinere irritam faciet collationem ſecutam ad præſentationem eius, qui in quaſi poſſeſſione eſt præſentandi.[2] Nam cum in beneficialibus cauſis omnibus, tum maximè cum de iure patronatus agitur, nouiſſimus ſtatus attenditur, cuius probatio inducitur per nouiſſimos actus,[3] præſertim verò coram iudice laico, apud quem non de proprietate, ſed de ſola poſſeſſione beneficij diſceptari poteſt.[4] Sed & cum quis ſpreto patrono quaſi iure deuoluto beneficium impetraſſet, his verbis impetrationi inſertis, *ob negligentiam Titij, ad quem præſentatio beneficij pro tempore vacantis aſſeritur pertinere*, viſum eſt, ea verba ſufficere ad probandum, quod Titius in præſentandi quaſi poſſeſſione ſit, nec ampliores in poſſeſſorio requiri probationes ſi alius nullus ſit, qui de iure illo patronatus moueat Titio controuerſiam. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. querelam, de elect.cap. cum olim. de cauſa poſſeſſ. & propr. conſultationibus,* vbi gloſſ.*de iur.patron.*Oldr.*conſ.312.*Feder.de Sen. *conſ.234.*

2 Eſt enim probabilis & tolerabilis error illius, qui id facit, quod videt fieri ſolitū eſſe, *l.Imperatores 13. D.de pollicit.* Hoc vero maximè obtinet, cū de beneficio agitur nō in petitorio, ſed in poſſeſſorio.

3 Ne alioquin euenire neceſſe ſit, vt dum altercatio ſit de iure patronatus, beneficium interim vacare neceſſe ſit. Similis ratio eſt *in §.vlt.inſt.de except.*

4 Guid.Pap.q.1.

5 Sic enim aſſertiones omnes iuris patronatus concipi moris eſt, niſi adſit dictio aliqua, quæ dubitationem faciat, puta ſi ſcriptum ſit, *fortaſſis pertinere* verbum illud, *aſſeritur*, non tam impetrantis aſſertionem ſignificare videtur, quam concedentis, licet dubitantis, vt tenet Biſignet, *in deciſ. Rot.6 de præben.in antiq.n.2.incip.* Papa *confort. per text.in Auth.ſi quando, C.de conſt.pecun.*Caſſador.*deciſ 4. incip. hactenus obſeruatum fuit, de probat.*Rot.*deciſ.60.de reſcript. in antiq.*

DEFINITIO VI.

Papa in generali reſeruatione beneficiorum non cenſetur ea comprehendere, quæ ſunt de iure patronatus laïcorum, cui numquam derogat, niſi cum eſt litigioſum.

ET ſi in beneficiis omnibus conferendis pleniſſimam ſummus Pontifex habet poteſtatem,[1] non facile tamen confert beneficia patronata ſpretis patronis, ſiue laici ij ſint, ſiue clerici, ſed ſi laici, multò parcius, ne alioqui eueniat, vt laici à fundendis dotandiſque Eccleſiis reuocentur.[2] Inde fit, vt conſtitutio Pontificia de reſeruatione menſium, licet generaliſſimis verbis concepta, non comprehendat beneficia, quæ ſunt de iure patronatus laicorum, ſiue ex fundatione, ſiue ex dotatione.[3] Cui conſequens eſt, vt nec liget manus ordinarij, quominus poſſit ille de beneficio eiuſmodi ad patroni laici præſentationem quocumque menſe prouidere.[4] Non idem eſt, ſi de iure patronatus clericorum agatur.[5] Facilius enim ſummi Pontificis conſtitutiones clericos afficiunt, quam laicos.[6] Quæ res facit, vt quoniam iuri patronatus clericorum pro arbitrio derogare in totum poteſt, derogaſſe quoque videatur, etiamſi non expreſſerit. Iuri autem patronatus laicorum non item, quia nec expreſſim ſolet vnquam ei derogare in totum, niſi cum litigioſum exiſtit, ne interim beneficium diutius iaceat.[7] Plane ad dimidiam vſque partem derogare & poteſt & ſolet, ſed expreſſis in eam rem verbis opus eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Tanquam, qui ſit ordinarius ordinariorum, *c. licet Eccleſiarum, de præb.in 6.*

2 Gloſſ. *in dict.c.licet* in verb. *collatio*, & ibi Apoſtil. poſt Gemin. *ibid.*Felin, *in tractat.quand. apoſt.præiud.patron.in prin. & colum 7. limitat, 2.*Lap, *alleg.99.*Mart.à Paco *in tract.de mand. apoſt. part. 5.* Ioan. Nicol. *in tract.de iur. patron. libr.2.in fin. verb ſic.vlt.*

3 Vide Roch.de Curt. *in tract.de iur.patron.in verſic.competens, num. 56.*

4 Nam & odioſa eſſe creditur iſta generalis reſeruatio beneficiorum, quatenus per eam Papa derogat ordinariæ poteſtati & iuriſdictioni ordinariorum, quæ fauorabilis eſt, ideoque recipit interpretationem ſaltem paſſiuam à iure communi, vt illud quam minimum fieri poteſt lædat. *vn.g.turib.*

5 Eadem gloſſ. *in d. c.licet*, in verb. *collatio*. quicquid ibi dicat Apoſtil. Vide Beumton. *in deſ. Rota Bononienſ*.23.

6 Quia clerici ad Pontificium forum pertinent, non laici, *c. ſi diligenti & paſſ. de for. compet*.

7 Publicæ enim intereſt, non iacere diu beneficia, quomodo & de bonis profanis ſcriptum eſt, *in l.1. De de ſucceſſ. edict*.

8 Roch. de Curt. *in d. tract. de iur. patron. dict. verſ. competens. numer*.56.

DEFINITIO VII.

Cum Papa derogat iuri patronatus laicorum pro medietate, quid faciendum ſit?

ID vero cum euenit, iuri patronatus laicorum ſummus Pontifex deroget pro medietate, vt in literis Apoſtolicis ſcribi moris eſt, cogitur impetrans alterius partis patronum adire, ipſiuſque conſenſum & voluntatem exquirere: alioqui perinde nulla aut annullanda erit collatio aut inſtitutio tanquam ſpreto patrono contra mentem ſummi Pontificis facta, ac ſi nulla ex parte ſummus Pontifex iuri patronatus derogaſſet.[1] Sane ſi impetrans patronum adierit, is vero requiſitus abnuerit, nihil erit quod impetranti poſſit is obiici, quod minus voluntati ſummi Pontificis ſatisfeciſſe videatur. Itaque non minus beneficium obtinebit, quam ſi à patrono admiſſus eſſet, quia non poteſt ſpretum ſe cóqueri patronus, qui & aditus fuit & rogatus:[2] non quod in cæteris rogatum ſufficiat patronum, vt eo inuito beneficium obtineatur, ſi modo alium cúmque idoneum intra ſtatutum tempus præſentauerit,[3] ſed quoniam in propoſita ſpecie, cum derogatio ex dimidia parte facta per ſummum Pontificem iuri patronatus laicorum tantumdem iuris impetrāti tribuat, quantum ei denegat pertinacia patroni recuſantis, æquiſſimum & rationi conſentaneum eſt in pari iure præualere ſummi Pontificis voluntatem,[4] quando aliud nihil ſit, quod melius & æquius conſtitui poſſit.[5] Nam & cum vnus tantum patronus iſque laicus eſt, poteſt ſummus Pontifex ſi velit, derogare iuripatronatus pro illa vice in totū.[6] Quamquam, vt in ſuperioribus dictum eſt, numquam credendus eſt in totum voluiſſe derogaſſe, ſi non diſertis verbis idipſum expreſſerit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Can. decernimus 16 quæſt.7.* Abb. *in c. illud. circ. princ. & circ. fi. de iur. patron. & in c. ex inſinuatione not ab.2. eod. tit.* Idem Abb. & Felin. *in c. cum Bertoldus, col. 3. de re iud.* Roch. Curt. *de iur patron.* in verb. *honorific um, num.*2.

2 *Arg. l. ſi quis ex aliena* 5. D. *de iud.*

3 Quia non tantum rogari, ſed etiam conſentire patronum oportet, ſi eius iuri nullo modo fuerit derogatum, *tot. tit de iur. patron.*

4 Simile quiddam eſt *in l.1. §.1. & 2. Cod. de commun. ſeru. manum.* Et de priuilegio fiſci vendentis rem communem in ſolidum ſocio inuito, *l.2. C. de commun. rer. alien l. vnic. C. de vendit. rer. fiſcal.*

5 Nam quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt, eligendum eſt id quod minimum habeat iniquitatis, *l. quoties* 200, *de reg. iur.*

6 Adduntur enim hoc caſu ea verba, *pro illa vice*, vt appareat, nolle ſummum Pontificem quicquam facere, quod trahi poſſit ad conſequentias in futurum tanquam quod faciat ex cauſa aliqua ſingulari & contra iuris rationem, *l. quod contra* 141. *de reg. iur. cum dilectus* 26. vbi Abb *& in c.3. extr. de iur patron.* Ioan Papon. *in 3. Not. lib.2. tit. as deuolut. pag.*170. *in fin &* 108.

7 Dixi *Defin prox praced. num. vlt.*

DEFINITIO VIII.

Vnio beneficÿ, quod ſit de iurepatronatus laicorum, nunquam poteſt fieri per Papam inuito patrono laico.

QVod in ſuperioribus diximus,[1] ſummum Pontificem, poſſe pro medietate derogare iuri patronatus laicorū, pro ea vice, vt Pragmatici loquuntur; locum non habet cum agitur de beneficiorum vnione. Sicut enim vnio ſemel facta ſemper durat;[2] ita, quæ ex eiuſmodi vnione fieret iniuria patrono laico, perpetuo duraret,[3] indeque fieret vt laici à dotandis beneficiis deterrerentur.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Definit.48. & 49. De ſacroſanct. Eccleſ.

1 *Defin. prox. praced. num.*6.

2 Quia non fit, niſi ex magna aliqua & neceſſaria cauſa, & adhibita pleniſſima cauſæ cognitione, vocatis in eam rem omnibus quorum intereſt De quo vide Guid. Pap. *q.* 103

3 Quia beneficium vnitum nunquam poteſt vacare, his vacante eo, cui vnitum fuit. Rebuff. *de vnion. benef.*

4 Quæ ratio ſola fuit conſuetudine beneficia patronata conferri poſſent ſine conſenſu patronorum, præſertim laicorum, *can. decernimus 16. quæſt.7.*

DEFINITIO IX.

Ius patronatus per ſolam famam probatur, itemque per ſolam quaſi poſſeſſionem præſentandi, ſecuta tamen collatione.

IVs patronatus probari poteſt per ſolam famam,[1] eáque probatio ſufficiat ad obtinendum etiam in petitorio; multo igitur magis in poſſeſſorio[2] Sed & probatur bene ex ſola quaſi poſſeſſione iuris præſentandi, quæ etiam ex vnico actu inducitur.[3] Sed non bene probatur ea quaſi poſſeſſio iuris præſentandi ex ſola præſentatione. At illud potiſſimum requiritur, vt probetur præſentationem habuiſſe effectum, id eſt, vt inſtitutio facta ad præſentationem, adeóque inſtitutionis effectus ſecutus ſit,[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Definit.70. ſupra de ſacroſanct. Eccleſ.

1 Dummodo fama illa ſit bene probata, & iis modis, quibus placuit, famam probari poſſe & debere, nec vlla ratio in contrarium afferatur. Vide Bart. *ad l. admonendi*. D. *de iureiur.*

2 In quo ſcilicet leuiores probationes requiruntur, tanquam quod ſit minoris momenti. Nec enim afficit beneficium, nec facit litigioſum. Ioan. Andr. & Abb. *in cap. Eccleſia ſancta Maria, & in cap. fi. Extr. vt lit. pend.*

3 *Text. in c. cum de beneficio, de prab. in* 6. *l. Mela §. ſed ſi alimenta, de alim. & cibar. legat. Dec. in l. ſi emancipati, C. de collat. & conſ.* 117. *col.*2. Alex. *conſ.* 74. *n.*16. *vol.*4. Rom. *conſ.*311.

4 Dec. *conſ.*129. & 149. Panorm. *in c. 2. de reſti. ſpoliat. in fin.* Adde Corn. *conſ.*47. *lib.*3. Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron. verſ. competens, n.* 34. Oldr. *conſ.*213 Feder. de Sen. *conſ.*224. Bald. *conſ.*23. *de prab. & conſ. vlt. de iur. patron & conſ.*10. & 15. *eo tit.* Abb *conſ.*14. *incip. videtur, lib.*2. Not. *in c. cum Eccleſia Sutrina, de cauſ. poſſ. & propr.*

DEFINITIO X.

Quantum interſit inter ius præſentandi & conferendi.

INter ius præſentandi & conferendi beneficij hoc intereſt, quod ſi collator rite & ab eo, cui conferre potuit, requiſitus conferre noluerit, hoc ipſo facit, vt conferendi pro illa vice ius ad ſuperiorem deuoluatur.[1] Patronus vero ſi requiſitus præſentare noluerit quantumcunque capacem, non ob id admittit ius præſentandi, dummodo intra ſtatuta pro perſonarum varietate tempora,[2] ſed facit tantum, vt ſi alium legitime non præſentauerit, valeat collatio huic facta, qui patroni beneficium implorauit, quæ alioqui non valeret, certè annullanda eſſet tanquam ſpreto patrono facta, ſi requiſitus ille non fuiſſet.[3] Aliter namque poſito iure eueniret, vt vel inuitus patronus obuium quemlibet præſentare,[4] vel à iure ſuo pro illa vice cadere cogeretur, quod vtrumque abſurdum eſſet. *Ita Senatus* in cauſa Guillelmi Sondas, 13. Cal. Maij 1595.

1 Non enim conferendi ius datum eſt ordinario aut eius vicario vt

vt liberum habeat arbitrium recuſandi collationem, ſed vt cogatur conferre primo petenti, dummodo digno & capaci, *c. ad decorem. Extr. de inſtitut.* adeo, vt eum quoque qui prior præſentatus eſt à patrono dummodo Eccleſiaſtico, cogatur Epiſcopus inſtituere, *cap. cùm autem, Extr. de iur. patr.* Quod ſi laicus patronus duos ſucceſſiuè præſentet, valet quidem inſtitutio de ſecundo, ſed Epiſcopus, qui malitioſè, aut cauſa primum repulit eidem in competenti beneficio cogitur prouidere, tanquam qui in hoc ipſo deliquerit, *c. paſtoralis 29. in fin. eod.*

2 Alia enim ſunt tempora, quæ ad præſentandum dantur laicis, alia quæ clericis. Habent ſiquidem clerici ſex menſes, laici vero quatuor duntaxat, *cap. quoniam, & c. cum propter. Extr. de iur. patron.* Not. *in cap. cum te, eod.*

3 Non enim poteſt dici ſpretus, qui fuit rogatus, vt dixi *Definit. 7. n. 2. ſuper eod.* Iunge *cap. illud. 8. in fin Extr. de iur. patr.*

4 Atqui poteſt patronus laicus etiam, qui aliquem & quidem idoneum iam præſentauit, alium poſtea præſentare, dummodo æquè idoneum, & eo caſu Epiſcopo datur gratificatio, *d. c. cum autem 24. eod. tit de iur. patron.*

5 Nam nec à iure ſuo cadit patronus, qui Eccleſiam ipſe contulit: ſed ſi pœnitentia ductus alium præſentare velit, poteſt id facere, & talis præſentati inſtitutio ſtare debet, *c. cùm laicus 10. Extr eod. de iur patr.*

DEFINITIO XI.

De patrono variante.

PAtronus eccleſiaſticus variare non poteſt, laicus poteſt, ſed ſemel tantum. Neque id derogatiuè, vt loquuntur, ſed cumulatiuè, & ita demum, ſi prior præſentatio nondum ſortita ſit effectum per ſubſecutam inſtitutionem.[1] Prioris ergo præſentationis mentionem in poſteriori fieri oportebit, vt Epiſcopo detur facultas gratificandi, cui velit ex præſentatis.[2] Nec quod prior præſentatio facta ſit à pupillo, dummodo non infante, aut à minore, ſine tutoris, vel curatoris authoritate, ad rem faciet, cum in præſentando patrimonij adminiſtratio non verſetur. Prior tamen præſentatio illa accipienda eſt, de qua conſtet per ſcripturam, aut publicam, aut aliter, nullius fraudis ſuſpectam, non per priuatam, quæ prælato die fieri potuerit, & per antidatam, vt pragmatici loquuntur.[4] *Sine die.*

1 *Cap. quod autem 5.* vbi Panorm. *c. cum autem, & cap. paſtoralis extr. de iur patr. clement. plures eod.* Crauet. *conſ. 63. n. 3* Ioan Papon. 3. *notar. titul. de du deuolut. & ſi le patron peut varier, pag. 109.*

2 In pari enim cauſa, & iure poteſt locus eſſe gratificationi, *l. ſi quis ingrauis 3. §. ſi cum omnes, in fin. ff. de SC. Syllan.* Non poteſt autem gratificationi locus eſſe, niſi eo caſu, quo plures ſint contendentes, & plures eſſe ſciatis, qui vni ex eis gratificari vult, & indulgere.

3 Rot. *decis. 6. de iur. patron. in antiq. & decis. 5. de conſuet. in antiquior. num. 2.*

4 *L. 1. §. 1. ff. de edend. l. ſcripturas 14. C. qui potior. in pignor habeant.*

TIT. II.

DE FVRT.

DEFINITIO I.

Varia indicia, ex quibus furti reus torqueri & poteſt & debet.

CVm Titio pecunia ſubtracta eſſet, & probaretur Sempronium inopem pecunias quaſdam habuiſſe, quas vnde habuiſſet, indicare non potuerat,[1] & viſo Titio furem conquirente aufugiſſe,[2] adeoque illum, qui ſubreptas pecunias perſequenti indicauerat, occidere voluiſſe.[3] Viſum eſt, concurrente præſertim mala fama,[4] poſſe ea indicia ſufficere, vt Sempronio quæſtio haberetur,[5] & conſequenter, vt ſi fateretur crimen, condemnaretur, ſi modo prius conſtaret de ſubtractis nummorum corporibus.[6] Itaque iudicem inferiorem qui reum hunc carceribus eximendum, nullaque de eo hábita quæſtione, amplius de crimine inquirendum pronunciauerat, perperam iudicaſſe placuit.[7] *Ita Senatus* pro Antonio Leſpine, 6. Id. Iun. 1590.

1 Ex quo mala criminis præſumptio ſumebatur, *l. 1. & l. ciuile 5. C. hoc tit.* Niſi proponas emiſſe quem bona fide in taberna publica, vel in foro, vbi eiuſmodi res vendi ſolent, quales ſubtractæ dicuntur. Notat Gothofr. *ad d. l. 2.* Sed hoc in pecuniam non cadit, quæ venditur, ſed ad emendas res omnes ſubſeruit, *l. 1. ff. de contrah. empt. l. 1. de rer. permut. l. ſi ita 42. ff. de fideiuſſ.*

2 Eſt enim fuga indicium criminis, Not. *in l. de minore, § tormenta ff. de quæſtion.* Bald. *ad l. 1. C. de ſeru fugit l. 2. C. de requirend. reis.*

3 Hinc quoque alia præſumptio. Quid enim intereſt eius, qui furtum non fecit, quod res ſubrepta indicetur ab alio? *arg. l. eſt etiam prohibiti. Inſt. de oblig. quæ ex delict. naſc. l. 1. §. hoc autem ff. de fugit.*

4 Quæ & ipſa magnum iudicium eſt ad torturam, ſi aliud vel minimum concurrat. *Not. ad d. §. tormenta.* Dicam *ad tit. de quæſt. infr.*

5 Sufficiunt namque iudicia ad torturam, quamuis non quælibet, ſed grauia tantum, aut leuiora quidem, ſed plura ſimul iuncta Not. *in d. §. tormenta.*

6 Semper enim prius eſt vt conſtare debeat de corpore. *l 4. & vlt. ff. de confeſſ.* Alioqui enim confeſſiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet. *l. 1. §. Diuus Seuerus, ff. de quæſtion.*

7 Magnum enim momentum in quæſtione poſitum eſt ad eruendam veritatem, quam ſemper inueſtigare, & quibus modis facere poteſt, iudex debet, *d. l. 1. in princip. & paſſ. ff. de quæſtion.*

DEFINITIO II.

Prius debet conſtare de corpore ſubrepto, quam vt quis poſſit ex confeſſione ſua furti condemnari.

QVi confeſſus eſt ſubreptam à ſe rem Titij, non poteſt ex ea ſola confeſſione condemnari,[1] ſi non aliunde conſtet de corpore ſubrepto.[2] De quo rurſum non ex eo ſolo conſtare videbitur, quod ipſe Titius, qui crimen detulit, fateatur ſibi rem redditam.[3] Prius enim & aliunde probandum eſt ſubreptam eſſe, vt redditam credi poſſit: alioqui abſoluendus eſt reus, nec audiendus ſi perire velit[4] *Ita Senatus* pro Stephano Gay, contra Ioannem de Conſtance, 9. Cal. Decembr. 1590.

1 Quia confeſſiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, vt dixi *Defin. præced. num. 8. ex l. 1. §. Diuus Seuerus, ff. de quæſt.*

2 *L. 4. & vlt. ff. de confeſſ.*

3 Iniquum enim eſſet, probationem criminis ſumi ex confeſſione accuſatoris, vt neque ſumi debet ex domo rei, *l. de minore 10 §. tormenta. ff. de quæſt.*

4 Nemo enim auditur perire volens, *l. non tantum 6. in fin ff. de appellat.*

DEFINITIO III.

Quæ ſit pœna latronis famoſi, & quæ famoſi furis?

INter famoſum latronem & famoſum furem, ſicut in criminis qualitate multum intereſt, ita & in pœna.[1] Latrones graſſatoribus proximos, ſi ſint famoſi, furca ſuſpendendos eſſe conſtat,[2] atque fures quamtumuis famoſos, furtiſque, dummodo citra latrociniũ, factis inſignes, fuſtibus cædi, & ad perpetuas triremes damnari placuit,[3] ſi non aliud ferat loci conſuetudo,[4] aut criminis atrocitas ex aliqua facti circumſtantia augeatur. Quid enim ſi ad furtum accedat, quod nocturni quoque fuerint effractores[5] *Ita Senatus* in cauſa Alexandri le Vieux, 5. Cal. Febr. 1591

1 Contra quam ſenſerit Accurſius, qui famoſos latrones pro famoſis furibus accepit, *in l. capitalium 28. §. famoſos. ff. de pœn.*

2 *d. §. famoſos*. Et hi ſunt quos Gallicè dicimus *voleurs.*

3 Iulius Clar. *in §. furtum. n. 7. & 8.* Et hi ſunt, quos Gallice vocamus *larrones.* Vide Guid. Pap. *quæſt. 589.*

4 Hæc enim ſeruandi eſt, vt Clarus concludit ſupradicto loco.

5 Hos enim capite puniendos eſſe placuit coniunctis coniunctorum criminum pœnis, vt atrocitati delicti etiam atrocitas pœnæ reſpondeat, *l. vlt. ff. de effractor. l. ſi adulterium 38. 1.* vbi, *quia hic duplex admiſſum eſt, D. ad legem Iul. de adult. l. aut facta 16. ff. de pœn.*

DEFINITIO IV.

Non probatur quis fur ex eo ſolo, quod rem furtiuam habeat in domo ſua.

NOn probatur quis fur ex eo ſolo, quod res furtiua in eius domo reperta ſit, ſi neque ſubripiendi, neque cen-

ſendi

ſandi animus probetur,[1] qui nec præſumendus eſt,[2] in eo præſertim, qui rei ſubtractæ facilem paratamque offerat reſtitutionem. Quid enim facilius, quam vt per aliquem ex domeſticis aut etiam fortaſſe per calliditatem aduerſarij calumniatoris res, quæ furto ſubtracta dicitur, in ignorantis & innoxij viri domum inferatur? Aliis igitur probationibus opus eſt. *Ita Senatus* 6. Id Decembr. 1592.

1 Nec enim furtum fit ſine animo furandi, *§. placuit, Inſt. de oblig. quæ ex de lict. naſ.*

2 Vt nec aliud quodlibet delictum, *l. merito* 51. *ff. pro ſocio.*

3 *Arg. l. 2. C. ad l. hoc tit.*

4 Quia in criminalib. probationes debent eſſe luce meridiana clariores, nec quiſquam ex præſumptione ſola condemnatur, neque ex indiciis, niſi & plura ſint & indubitata, *l. vlt. C de probat.* Sed & in ciuilibus non probat hoc eſſe, quod ob hoc contingit abeſſe, *l. neque natales* 10. *& paſſ. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Furtum poteſt probari in genere, quamuis non ſit probatum in ſpecie, & quomodo puniri eo caſu debeat?

ET ſi furtum huic aut illi à Sempronio factum eſſe probari non poteſt per teſtes ſingulares,[1] ſi tamen ex plurium teſtationibus appareat de diuerſis furtis ab eo admiſſis, non eo minus probatum erit furtum in genere, & concludi poſſit Sempronium furem eſſe.[2] Cuius rei effectus ille erit, vt Sempronius tanquam fur condemnari debeat ad pœnam non tamen, quod mirum eſt, ad rerum, quæ furto ſubtractæ dicuntur, reſtitutionem. *Ita tractatum eſt* 6. Non Aug. 1595.

1 Nec enim teſtes ſingulares probant regulariter, niſi in certis caſibus *l. iuriſiurandi* 9. *vbi not. C. de teſtib.*

2 Nihil enim vetat probari furtum in genere, quamuis in ſpecie probari non poſſit, nimirum cum teſtes ſingulares tendunt ad eundem finem, & loquuntur de actu reiterabili, *Notat. ad d. l iuriſiurandi.*

3 Qualiter enim probatum crimen eſt taliter puniri debet, vt probationibus pœna & condemnatio reſpondeat, Facilius autem eſt, vt probetur quid in genere, quam vt probetur in ſpecie. Cæterum de triplici teſtium ſingularitate obſtatiua, cumulatiua ſeu adminiculatiua, & diuerſificatiua, & an, & quando tales teſtes poſſunt coniungi, vt fidem faciant, vide elegantem tractatum Aymon. Crauet. De *antiq. temp. part. 4. cap. ſed enim, per tot.*

TIT. III.

QVAND. NON PETENT. part. petent. accreſc.

DEFINITIO I.

De iure adcreſcendi inter heredem vniuerſalem, aut particularem & inſtitutum ex re certa.

HABENTI partem hereditatis non petentium partes etiam inuito accreſcunt,[1] quoniam vna tantum hæreditas eſt, quæ ſemel acquiſita repudiari poſtea non poteſt.[2] Sed ei, qui partem poſtea non habet, fieri certè nequit, vt aliorum partes accreſcant tametſi maximè velit,[3] quia ius accreſcendi ſimile eſt alluuioni, hactenus nempe, vt deficiens portio non perſonæ accreſcat, ſed portioni. Inde fit, vt inter heredem & legatarium non poſſit locus eſſe iuri accreſcendi, quoniam diuerſo iure ſuccedunt, ille in hereditate, hic in legato.[4] Nec aliud erit, ſi cui pars hereditatis legata proponatur.[7] Non tam enim hæreditas, quam hæreditarij iuris ratio inducit ius accreſcendi.[8] Proinde ſi ex contrario vnus ex aſſe, aut ex aſſis parte qualibet inſtitutus, alius ex fundo Corneliano hæres ſcriptus ſit, non habebit hic ius accreſcendi, vt repudiante hærede poſſit hæres fieri ex aſſe, cum legatarij loco habeatur. Quid ergo? Inſtitutio illa ex re certa [illegible], ſicut & legata omnia eo teſtamento relicta, non adita ex teſtamento hæreditate.[10] Aliud iuris eſt ſi nullo alio ſcripto hærede teſtator Titium inſtituerit ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano. Nam quemadmodum, qui ſolus ex fundo ſcriptus eſt, in toto aſſe inſtitutus intelligitur detracta fundi mentione;[11] ita in propoſito videntur Titius & Sempronius ſine partibus inſtituti, & conſequenter hæredes ex ſemiſſibus, acſi nec fundi Corneliani nec Liboniani teſtator meminiſſet.[12] Niſi quod ad officium arbitrorum familiæ erciſcundæ pertinet, vt in diuidenda hæreditate perinde ſequantur voluntatem teſtatoris, acſi hæreditas in ſemiſſes non diuideretur, id eſt, Titio fundum Cornelianum adiudicent, Sempronio Libonianum, licet Corneliani æſtimatio dodrantem hereditatis efficiat, Liboniani vero non niſi quadrantem.[13] Nam, & ſi propones inſtitutum Titium ex parte tertia fundi Corneliani, Sempronium ex beſſe eiuſdem fundi, nullo alio hærede aut cohærede addito, qui aut ex parte hæreditatis, aut ex aſſe, aut ſine parte ſcriptus ſit habebuntur pro hæredibus ex ſemiſſe acſi ſine partibus ſcripti eſſent, niſi contraria probetur voluntas teſtatoris.[14] Etſi enim ex quibus fundi partibus ſcripti fuerunt, ex iiſdem videri poſſunt in hereditate inſtituti,[15] negant tamen prudentes eam in dubio capiendam interpretationem, ſed potius credendum teſtatorem ſingulos inſtituiſſe ex aſſe,[16] ac proinde ex ſemiſſe, reuocato ad aſſem dupondio.[17] Atque hæc quidem rectiſſime ex iuris ratione diſputantur. At inualuit ex interpretum errore, vt inſtitutus ex re certa alio quoque herede aſſe ſcripto habeat ius accreſcendi, poſſitque repudiante vniuerſali herede totam hereditatem ſibi acquirere:[18] Sicut & illud magis obtinuit, vt inter coheredes teſtator ius accreſcendi prohibere poſſit, ſi velit,[19] quod nos refutauimus Defin. 2. inſr. de hered. inſtit.[20] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua ibid.

1 L. *qui ex duobus* 53. §. 1 *ff. de acquir. hered. l. vnic. C. hoc tit.*

2 Eaque indiuidua, *l. Pomponius* 8. *in fin. ff de rei vindic.* Quia perſonam defuncti quæ indiuidua eſt repræſentat, *l. hereditas enim* 34. *ff. de acquir. rer dom.*

3 *L. ſicut* 4. *C. de repud. vel abſtin. hered.* Qui enim ſemel heres fuit, ſemper heres manet, *l. Ait prætor.* 7. *§. ſed quod Papinianus, de min. l. ei qui ſoluendo* 88. *de hered. inſtit.*

4 *L. ſi notam* 83. *ff. de acqir. hered.*

5 *L. ſi Titio fructus* 33. §. 1 *ff. de vſuſr.*

6 *L. ſed cum patrono* 6. *& ibi not. ff. de bonor. poſſeſſ. l. ſi ſub conditione* 16. *ff quib. mod. vſufr. legat.*

7 Nam & partem hereditatis legari poſſe conſtat, *l. ſi quis ſeruum* 8 *§. vlt de leg.* 2 *l. vlt. de vſufr. legat.*

8 Nam legatarius hereditatis non magis eſt ſucceſſor iuris quam legatarius rei ſingularis, vt ſcripſi *ad d. l.* 8. *§. vlt. de legat.* 2. *lib.* 18. *Coniect.*

9 L. *quoties* 13. *C. de hered. inſt.* & ibi Bald. *arg. §. poſteriore. Inſt. quib. mod. teſtam. infirm.* Reprehenſus tamen ad Caſtr. qui contra tenet, inſtitutum ex re certa habere ius adcreſcendi, fierique heredem ex aſſe, ſi vniuerſalis aut particularis heres repudiet, quod & Bart. defendit *ad d. l. quoties & ad l. ex facto* 35 *ff. eod.* Idem Bald ſibi contrarius *in auth. nouiſſima. C. de inoffic. teſtam.* Vide Iulium Clar. *in §. teſtamentum, quæſt.* 53 & quæ ſcripſi *in Err.* 5. *Decad.* 15. *de error. pragmat.* Adde Rom. *conſ.* 81.

10 *L ſi nemo* 9. *ff. de teſtam. tutel. l. ea quam* 16. *C. de fideic.*

11 *L.* 1. *§ ſi ex fundo, ff. de hered. inſtit.*

12 *L. ſi alterius* 10. *eod. tit.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſi *lib.* 17. *Coniect. cap.* 16.

13 *d. l. ex facto* 35 *eod. tit.*

14 L. *quoties* 9. *§. ſi eod tit.*

15 Vt eadem porportio ſeruetur in diſtribuenda hereditate quam ſeruauit teſtator in diſtribuendo fundo.

16 *d. § ſi duo de §. ſi ex fundo & d. l. ſi ex alterius.*

17 Quod neceſſario faciendum eſt, *l. idem quod Sabinus.* 17. *§ ſed & ſi aſſe expleto & ſeq. eod. tit.*

18 Ex Bartolo & aliis ſupra citatis, n. 9.

19 Ex eodem Bart *in d. §. ſi duo.*

20 Et ruſſus *in dict. Err.* 5. *Decad.* 15 *de error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Inter fidei commiſſarios, ſiue vniuerſales, ſiue ſingulares, an & quando locus ſit iuri accreſcendi?

FIdei commiſſarios vniuerſales heredum loco eſſe nemo ambigit. Sed non ideo tamen in omnibus beneficiis

bus comparantur, maximè vero quod ad ius accreſcendi. [1] Nam cum heredi etiam inuito deficiens coheredis portio accreſcat, [2] inter fideicommiſſarios tamen, vniuerſales non aliter iuri accreſcendi locus eſt, quam ſi & re & verbis, aut ſaltem re coniuncti ſint, [4] vt euenit in fideiuſcommiſſariis ſingularibus, & legatariis. [5] Eiúſque diſſimilitudinis ratio aperta illa eſt, quod deficiens fideicommiſſi portio nunquam vacat, ſed aut ad ſequentem fideicommiſſarium, ſi quis ſit, deuoluitur, aut remanet penes heredem: [6] à quo nimirum aditam fuiſſe hereditatem neceſſario ponendum eſt, vt fideicommiſſum valere poſſit. [7] Niſi ad nouellam Iuſtiniani conſtitutionem reſpicias, qua inductum fuit contra iuris veteris rationem, vt, recuſante ſcripto herede adire hereditatem, liceat fideicommiſſariis vniuerſalibus idipſum facere, atque ita ſibi hereditatem acquirere: [8] Sed cum id fit, heredes ipſi fiunt, & conſequenter fideicommiſſarij eſſe deſinunt. [9] Vt proinde nec mirum ſit inter eos vel inuitos locum eo caſu habere ius accreſcendi [10] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Franciſcæ Loſe, 8. Id. Matt. 1591

1 *§. reſtituta, Inſtit. de fideicomm. hered. l. 1. & paſſ. ff. ad SC. Treb.*

2 Nam cum is qui hereditatem reſtituit nihilominus heres maneat *d. §. reſtituta*, nec poſſint vni homini duo eſſe heredes in ſolidum, *l. quod contra 14 §. 1. de regul. iur.* non poteſt fidei commiſſarius heres eſſe, nec proinde abſolutè cenſeri iure heredis in omnibus.

3 *L. qui ex duobus 55. §. 1 ff. de acquir. hered. l. ſi ex pluribus 9. ff. de ſuis & legit.*

4 *L. Lucius 78. § qua habebat.* vbi Bart. *ff. ad S.C. Treb.*

5 Quia niſi re & verbis coniuncti ſint ſemper habent partes, id eſt, etiam ab initio, ideoque non poſſunt habere ius adcreſcendi, *l. planè 34. §. ſi coniunctum, de leg. 1. l. re coniuncti 89. de lega 3.* Bart. *conſ. 53. incip. Flemredus*, Rip. *ad. l. 1. §. ſed & quoties, ff ad SC Treb ex l. vnic. §. ſin autem ſub conditione* iunct. *§. penult. C. de caduc. toll. & l filius fam 114 § Diui de leg.* Diſtinguere tamen oportet inſpecto iure vetere, an legatum ſit per vindicationem an per damnationem. Videndaque ſunt omnino ad totum hunc tractatum intelligendum, quæ ſcripſi *Decad. 49. & 50 de error pragmat.*

6 *L. vnic. §. vbi. autem legatarij, C. de caduc. tollend. l. Iulianus 60. de leg. 2.*

7 *d. l. ea quam 16 de fideicommiſſ. l. ſi nemo 9. ff. teſtam tutel.*

8 *Nouell. 1. de hered. & falcid.*

9 Nec enim poteſt idem heres eſſe & fideicommiſſarius, *l. 1. 2. & paſſ. ff. ad. SC. Treb. d. §. reſtituta. Inſtit. de fideic. hered.*

10 Quippe quod locum ſemper habeat inter heredes etiam inuitos: vt dixi *num. 3. ſupr.* Vide in hanc Definitionem, quod tractat Ferrarienſ *in form. libell.* quo agis *ex ſub §. fin* vbi defendit inter fideicommiſſarios non eſſe locum iuri adcreſcendi, *ex l. aſſe 28. §. penul. l. cogi 6. §. ſi quis heres 4. & §. idem Macianus 9.* iunct. *d. § ſed & quoties, l. 1. Senatusſc. Treb.* Quæ ſententia in fideicommiſſariis diſiunctis vera ſanè eſt, & indubitata, *d. §. qua habebat l. Lucius 78. eod.* Sed in coniunctis falſa eſt.

TIT. IV.

DE COLLATIONIB.

DEFINITIO I.

Collatio quidem non habet locum in ſucceſſione collateralium, ſed officium arbitri familiæ erciſcundæ aliquando inducendum eſt vice collationis.

IN collateralium quidem ſucceſſione ceſſat ius collationis, [1] quia quod frater à fratre, aut agnatus ab agnato inter viuos habuit, non poteſt videri datum animo diminuendæ portionis hereditariæ poſtmodum obtingentis, quæ tum nec debebatur, [2] nec in eo erat, vt vel ex voto, vel miſerationis intuitu [4] deberi vnquam poſſet: Quod in aſcendentium ſucceſſione ſecus eſt. [5] Sed ſi tamen æquitas rei poteſtatem collationis inducere debeat, [6] deficiente iuris remedio ſuccedet officium arbitri familiæ erciſcundæ, vti ne quiſquam ex coheredibus præcipuum id habeat, quod citra cæterorũ iniuriam retenere non poſſit. [7] Exemplum eſto in ea ſpecie, quam tractauimus ſub tit. De pact. Defin. 2. in qua hoc ipſum à Senatu noſtro tractatum & deciſum eſt.

1 Quod à prætoribus primum fuit introductum contra emancipatos, vt ſua conferrent qui appeterent aliena, *l. 1. & paſſ ff. hoc tit:* Emancipatur autem nemo niſi qui ſit in poteſtate nec in poteſtate quiſquam eſt niſi aſcendentium. Denique collatio non fit niſi inter liberos, *l. vt liberis 17 & paſſ. C. hoc tit.*

2 Qua viuentis neque hereditas neque heres eſſe poteſt, *l. 1. de hered. vend. l. 1. ff. pro hered.*

3 Quomodo aſcendentium hereditates dicuntur debitæ deſcendentibus, *l. nam et ſi is in princ. ff. de inoffic. teſtam.* Vnde eſt quod liberi parentibus ſuccedentes dicuntur venire pene ad propria bona, *l. 1. §. largius, ff. de ſucceſſ. edict. l. in ſuis. ff. de liber. & poſth.*

4 Quomodo deſcendentium hereditates aſcendentibus deferuntur *l. ſcripto 7 §. vltim ff. vend. liber. l. iure ſuccurſum. 6. de iur. dot.*

5 *d. l. nam etſi. & d. l ſcripto, §. vlt.*

6 Eſt enim totum ius. De collationibus inductum ex ſumma æquitate contra rigorem iuris à prætore *d. l. 1 ff. de collat. bonor.* poſtea vero auctum ab Imperatoribus maxime ad æqualitatem inter liberos ſeruandam, *d. l. vt liberis, l. illam 19. & l. illud. 10 C. hoc tit.*

7 Officium enim arbitri adminiculum eſt, & auxilium ſubſidiarium, cui plerumque locus eſt ex æquitate, cum ratio iuris deficit, *vt in l. 2. C. de inoffic donat. l. filii 16. l. vltim. & paſſ. C. fam. erciſc.* Iunge *l. quia tantumdem 7 ff. de negot. geſt.*

DEFINITIO II.

Datum vltra portionem hereditariam non eſt conferendum.

DOtem pater filiæ ſuæ nomine dederat aureorum ducentorum his verbis additis, *Idque vltra eam portionem, quam in bonis paternis defuncto patre habitura eſt.* Defuncto patre inteſtato, quærebatur an ea dos conferri deberet ſororib. cum filia dotata ſuccedentibus? Placebat, quod ad maritum primum pertineret, licet vxoris nomine ac voluntate tertiam hereditatis partem teneret, inique tamen aduerſus eum collationem poſtulari, qui dotem ſuo iure haberet. Cum ſola igitur muliere de collationis iure quærendum eſſet, vt ſi collationi locus eſſet, tanto minus ferret illa ex reliqua patris hereditate: [1] in propoſito autem nec mulier ipſa collationi obſtricta videbatur, quia præter & vltra portionem hereditariam ea dos filiæ fuerat conſtituta. Quibus verbis expreſſa videbatur voluntas patris collationẽ prohibentis, [3] cum alioqui nõn haberet filia dotem præcipuam, ſi eam conferre cogeretur. [4] Nemo autem dubitat quin ceſſet collatio ex voluntate parentis, non ſolum ſi voluntas illa expreſſa ſit, ſed etiam ſi tacita [5] *Ita Senatus* in cauſa vxorum Amedei Pugeat, & Claudij Brunet. 5. Febr. 1593.

1 *L. Titia 62 ff. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. §. 1 ff. de condict. cauſ. dat.*

2 *L. dotis quidem portio 5. C. hoc tit.* Sic enim plerumque collatio fit, non vt aliquid detur, ſed vt minus accipiatur, *l. 1. § ſed etſi tantum ff hoc tit.*

3 Ioann. Papon. *in ſyntagm Areſtorum tit.* De rapports.

4 Sunt enim iſta contraria, venire quid in collationem, & retineri præcipuum ad vltra portionem hereditariam, *l. filia cuius 18. C. famil. erciſc. l. ſi donatione, 13. C. hoc tit.*

5 Bald. *conſ. 210. incip. ſciendum eſt, col. 1. lib. 4.* Socin. *conſ. 127. col. 8. lib. 3.* Crauet. *conſ. 85. n. 18.*

DEFINITIO III.

Caſus in quo maritus teneri poteſt ad dotis collationem.

QVid autem ſi collationi locus eſſet, ac marito dotem pecuniariam petenti obiiceretur, poſſideri ab eo vxoris nomine tertiam partem hereditatis: an repelli poſſet exceptione, quaſi qui pecuniam dotis ea portione vxoris ſuæ conficere ſibi deberet, [1] aut ſaltem vxoris nomine collationis onus & iudicium ſubire? [2] Et ſiquidem pars quoque hereditaria in dotem data eſſet, vtique cogendus eſſet maritus etiam conſtante matrimonio dotem conferre, [3] aduerſus receptas iuris regulas; [4] eſſetque caſus is ſingula-

tis rationem illam habens, quod nec aliud videtur ſub nomine portionis hereditariæ in dotem datum, quam quod facta collatione in portione hereditaria inueniretur. Prius namque eſſet ordine intellectus & naturæ, vt vxori competeret portio hereditaria, quam vt in ea quicquam iuris maritus dotis nomine habere poſſet. Neque vero mariti intereſſet, an ducenta illa, quæ viuus pater debuiſſet, conferrentur, an tanto minus vxor ex paterna hereditate perciperet, quando vtroque caſu & dotis diminutionem pati propter neceſſitatem collationis cogeretur, & quod facta collatione ſupereſſet, perinde in dote haberet.[8] Quod non ſimiliter contingit ſolis ducentis in dotem datis[9] illo ſiquidem caſu mariti ius in dote diminui æquum non eſt, cum ſalua dote ſatisfieri poſſit æquitati collationis; ita nimirum vt ex cæteris bonis non dotalibus tanto minus vxor percipiat. [10] At in propoſita ſpecie non poterat dici, portionem hereditariam, quæ ad mulierem defuncto patre inteſtato peruenisset, in dotem datam videri, cum ſola ducenta data proponerentur.[11] Proinde collationi locus fuiſſet, ſi non fuiſſent ducenta illa in dotem data vltra portionem hæriditariam,[12] ſed ſimpliciter, non eſſet repellendus maritus exceptione doli, tametſi collationem recuſaret,[13] nec cogendus ſuſcipere iudicium pro vxore.[14] ſed omnimodo aduerſus vxorem ipſam agi oporteret, vt ſororibus iiſdemque cohæredibus iudicio familiæ erciſcundæ collationis emolumentum præſtaretur.[15] Ideo autem non videbatur in dotem data portio futura hereditaria, non quod bona futura in dotem dari minime poſſent,[16] (quidni poſſint, ſicut & pignori dari?[17]) ſed quia poſt pecuniariam dotem conſtitutam ita ſcriptum fuerit in alia & ſeparata clauſula, *Et ce outre ſa part & portion hereditaire*, vt facile appareret, non addita ea verba augendæ dotis animo,[18] ſed potius fauore filiæ, ne quandoque mortuo patre pecuniam illam quæ dotis nomine data fuerat conferre aut imputare cogeretur.[19] Idque apparebat euidentius ex eo, quod cum in ea regione, in qua contractus initus fuerat, vigeret conſuetudo, vt ad proportionem dotis augmentum, quod vocant, à marito conſtitui oporteret dimidia tantum parte minus dote, nihil tamen maritus promiſerat ſupra dimidiam dotis pecuniariæ.[20] *Ita Senatus* in eadem cauſa. An igitur aliud Senatus exiſtimaſſet, ſi in eadem clauſula pater filiæ nomine dotem pecuniariam conſtituiſſet vltra portionem hereditariam, quæ ab inteſtato eſſet obuentura. Dixi Defin. 29. ſupr. De iur dot.

1 Pecunia ſiquidem ex quacumque re confici poteſt. *l. cum pater 77 in princip. de legat. 2. l. deducta 58. §. acceptis ff ad SC. Treb.*

2 Nec enim ferendum eſt, vt prætextu mariti vxor faciat iniuriam coheredibus, ſufficitque maritum indemnem ſeruari. *l. Titia 62. ff. de iur dot.*

3 Quaſi collatio ſit onus non tam perſonæ quam portionis hereditariæ, quæ niſi certa lege obtineri non poteſt.

4 Non enim alius tenetur conferre quam qui ſuccedit, *l. 1. & paſſ. hoc tit.* D. & C. Non autem ſuccedit maritus ſed vxor, quamuis dos ſit in bonis mariti conſtante matrimonio, *l. Lucius 21. §. idem reſpondit conſtante. ff. ad municip.*

5 *Argum. l. mulier bona 72.* vbi tale quid extat, *ff. de iur. dot.* Hereditatis enim partes ſunt homogeneæ. At hereditas ipſa conſiſtit in iure *l. hereditas 55 ff. de petit. hered*, ideoque recipit & incrementum & diminutionem, *l. item veniunt 20. §. item non ſolum, eod. tit.* Ergo & portio hereditaria. Iunge quæ dicam *num.* 11.

6 Prius enim de re aut de perſona, quam de iure quærendum eſt *l. quidam referunt 14. D. de iur. codic.*

7 Vt nec alterius cuiuſlibet intereſt, an collatio fiat dando, an minus percipiendo, *l. 1. §. ſed & ſi tantum ff. hoc tit. d. l. dotis quidem portio 5. C eod.*

8 Quomodo dici etiam ſolet de dotis diminutione, quæ fit per impenſas neceſſarias de qua in *l. 5. D. de impenſ. in rebus dotal. l. ſi is qui 16. §. vltim D. de iur. dot. l. Mania 41 §. 1. de leg 2.*

9 Quomodo & ſalua dote ſatisfit æquitati reſtitutionis in integrum in ſpecie *d. l. Titia 62. ff. de iur. dot.*

10 *d. l. dotis quidem 5. C. hoc tit.*

11 Nec enim hereditas aut portio hereditaria in re aliqua certa vel in quantitate conſiſtere intelligitur, cum è contrario conſiſtat in iure, *l. quamuis 14. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam §. ſi quis vna Inſt. de ſideic her. l. regi. 16. §. inde quæritur, D. ad SC. Trebel. iunct. l. hereditas 50. D. de her. petit.*

12 Venit enim hodie in collationem quicquid non eſt prohibitum ne veniat. *Auth ex teſtamento. l. vt liberis 17. & l. illud 19. C. hoc tit* ad ſeruandam ſcilicet inter liberos æqualitatem.

13 *Arg. d. l. Titia 62 de iur. dot.*

14 *d. l. dotis quidem 5. C. hoc tit.*

15 *Ead. l. dotis & d. l. 1. § ſed & ſi tantum* D *eod.*

16 Nulla enim lege prohibitum eſt bona vniuerſa etiam futura in dotem dare, *l. nulla 4.* vbi Bald. *C. de iur. dot.*

17 *L. 1. De pignor. l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

18 Quamuis dici ſoleat huiuſmodi dictiones *vltra, præter, hoc amplius*, & alias, ſi quæ ſint ſimiles, habere vim, vt noſtri loquuntur, repetitiuam, idque cum ſuis omnibus qualitatibus, *l. qui ita 13.* vbi Bart. *de dot. relig. Seio 10. §. vxori de ann. legat. l. ſi pure 54.* vbi etiam late Bart. *de legat. 3.*

19 Acſi ſcriptum eſſet, *extra partem & portionem hereditariam*, quaſi ea verba non tam diſpoſitiue, quam per modum exceptionis addita videantur. Alioqui hæc verba addita fauore filiæ in odium eius retorquerentur, quippe cuius interſit bona aliqua habere extra dotem, nec omnia in dotem dediſſe videri, *L. vnic. C. ſi aduerſ. dot. l. hac lege 1. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

20 Correlatiuorum enim eadem ratio eſſe ſolet & debet *l. 2. Cod de cupreſſ. lib. 11. cap. vlt.* ita vt ex vno ipſorum aliud declaretur. Text. elegans *in l. vtrum 7. §. vlt.* vbi Cumanus, *D. de reb. dub.* Sunt autem illa correlatiua Dos, & augmentum dotale, ſaltem ex parte augmenti dotalis, quod ipſum nomen habet, diciturque additamentum, *in l. iure ſuccurum 26 l. cum inter D. de pact. dotal l. etiamſi 8. Cod. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

Donatio ſimplex inter viuos non imputatur, neque confertur, niſi expreßim dictum ſit, Extra caſum l. illud. 20. §. 1. C. hoc tit. Donatio cauſa mortis multo minus.

QVæri ſolet vtrum donatio inter viuos conferenda ſit,[1] ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ſuccedatur & ſiue de paterna, ſiue de materna ſucceſſione tractetur.[2] Nec deſunt qui aliter atque aliter ſentiant,[3] propter nouas Iuſtiniani conſtitutiones, quæ totum ius antiquum de collationibus perturbarunt.[4] Nam cùm olim collationi locus nullus eſſet, niſi ab inteſtato,[5] placuit Iuſtiniano vt etiam ex teſtamento conferri oporteat omni caſu quo collationem ab inteſtato fieri neceſſe erat, niſi expreſſim prohibita collatio ſit.[6] Ruſus cum olim ſoli emancipati conferrent non quidem emancipatis,[7] ſed ſuis tantùm, & ſui tam emancipatis quam ſuis.[8] Et conſequenter eo tantùm caſu, quo de paterna ſucceſſione tractabatur, (nec enim fœminæ habent ſuos heredes, & proinde emancipatos,[9]) placuit Leoni primùm,[10] vt tam dos, quàm donatio propter nuptias, ſiue à matre, ſiue à patre aut alio ex aſcendentibus data conferatur. Deinde Iuſtiniano, et ad æqualitatem inter liberos inducendam, etiam donatio ſimplex conferenda ſit, ſi ab altera parte donatio aliqua ob cauſam conferatur.[11] Verius itaque eſt, quod & magis communiter placet interpretibus,[12] donationem ſimplicem & inter viuos, ſicuti nunquam imputatur in quartam, niſi cum expreſſe dictum eſt,[13] ita neque conferri, niſi aut expreſſe lex illa donationi dicta ſit, aut neceſſitas æqualitatis inducendæ faciat locum Iuſtinianeæ conſtitutioni:[14] Extra quam vtimur iure vetere,[15] nec immerito. Quid enim tam alienum ab imputationis & collationis inducendæ voluntate, quam donare ſimpliciter; ac inter viuos?[16] Sane quin emancipati etiam ſimplicem donationem conferre fratribus ſuis debeant dubitari non oportet.[17] Olim quidem ab inteſtato tantùm, hodie verò etiam ex teſtamento,[18] & illo quoque caſu, quo nihil de inducenda æqualitate tractari oporteat. In eo namque duriorem emancipatorum conditionem eſſe æquum eſt, contra quos primum induci neceſſe fuit æquitatem collationis,[19] niſi cùm emancipati ſoli ſuccedunt.[20] porro quibus caſibus donationem etiam ſimplicem inter fratres conferendam diximus, aliud tamen probandum eſt ſi donatio propter benemerita facta ſit,[21] etiam de quibus non conſtet niſi per aſſertionem donatoris, ſi modo eius perſona non ſit ſuſpecta.[22] Quia eo caſu videtur donationem meruiſſe filius non vt filius, ſed vt extraneus quilibet:[23] quem nemo dixerit collationis munere fungi oportere.[24] Cæterùm cùm diximus etiam ſimplicem

plicem donationem conferendam eſſe, vt æqualitas inter liberos inducatur,[15] non ſic accipiendum eſt, quaſi vnus ex liberis non plus habere debeat ex bonis patris aut matris, quam alius (alioqui ſemper & omni caſu conferenda eſſet etiam ſimplex donatio) ſed vt non debeat donationem huiuſmodi ſimplicem habere præcipuam is, cui frater aut ſoror aliquid confert:[16] Proinde non inquiremus cuius æſtimationis ſit id quod ex alia parte confertur, ſed tantùm an aliquid ſit quod conferat.[17] Quod ſi ex vna parte & dos ſit & ſimplex donatio, ex altera verò parte ſimplex donatio tantùm, ex neutra parte conferetur donatio, dos tamen iure communi conferetur,[18] quia donationum licet inæqualium compenſatio facienda omnem inæqualitatis rationem excludit. Illud plane in confeſſo eſt ea quæ per ſpeciem vltimæ voluntatis relicta ſunt, ne quidem hodie collationi ſubiacere ſiue ab inteſtato ſiue ex teſtamento ſuccedatur,[29] quoniam extero iure capi omnia intelliguntur.[30] Ergo nec donationes cauſa mortis, quia ſpeciem vltimæ voluntatis conſtituunt vnquam ſi non expreſſe dictum ſit, conferentur.[31] *Ita tractatum eſt.*

1 De quo noſtri diſputant *ad Auth. ex teſtamento C. hoc tit.*
2 De quo *in l. illud* 20. *§. 1. eod.*
3 Vt conſtat *ex not. per gloſſ.* Bart. & alios *ad Auth. ex teſtamento.*
4 *In d. l. illud & Nouell.* 17. *de trient. & ſemiſſ. cap. 6.* vnde ſumpta eſt *d. Auth. ex teſtamento.*
5 *L.* 12. 4. *& paſſ. eod.*
6 *d. Auth. ex teſtamento* vbi Caſtr. & alij.
7 *L. ſi emancipati. eod.*
8 Ex ratione poſita *in l. 1. D. eod.*
9 *L. 4. §. teſtamento de bonor. poſſ. contr. tabul.* Dixi *Defin. 1. ſupr.*
10 *In l. vt liberis* 17. *C. hoc tit.*
11 *In d. l. illud.* 20 *§. 1. C. hoc tit.*
12 *ad d. Auth. ex teſtamento & ad d. l. illud §. 1.* vbi præſertim Caſtrenſ. *& ad l. ſi emancipati in fin. eod.*
13 *L. ſi non mortis D. de inoff. teſt. l. ſi quando* 35. *§. & generaliter C. eod.*
14 *d. l. illud in fin.* vbi textus eſt expreſſus.
15 Id eſt quoties nulla ſubeſt æquitas inæqualitatis euitandæ, qui caſus eſt *in d. l. illud. §. 1.*
16 Ceſſat autem collatio etiam ex tacita voluntate, *l. filij* 18. *C. famil. erciſc. l. ex parte* 39. 1 *D. eod.*
17 *L. vt liberis* 17. *in fin. C. hoc tit.*
18 *L.* 1. iunct. *Auth. ex teſtamento eod.*
19 Vt dixi *Defin. 1 num. ſup.*
20 *d. l. ſi emancipati in princip.*
21 . Caſtr. *ad d. Auth. ex teſtamento.*
22 Iuxta ea quæ dicemus, *Definit. 3 num. 6. infr. de renoc. donat.*
23 Caſtr. *ad d. Auth. ex teſtamento*, quæ certè non de donatis intelligenda eſt, ſed de datis in dotem vel quo alio ſimili modo, vt loquitur textus *d. Nouell. 18. cap. 6.* id eſt. ob cauſam aliquam non ſimpliciter, vt bene ibi *gloſ. arg. l. vlt. §. 1. de tritic. vin. & oleo leg.*
24 Caſtr. vbi ſupr. *poſt. gloſſ. ad d. l. ſi emancipati.*
25 *Ex d. l. illud §. 1.* quæ ſpecialem ſane caſum continet ac ſupponit regulam iuris eſſe in contrarium.
26 Id enim verba textus probant, & ita Caſtrenſ. *ibid.* addens eo quoque caſu, quo ſimplex donatio conferenda eſt ab eo cui frater viciſſim aliquid confert, non eſſe donatarium cogendum conferre ſi modo nolit ſibi conferri ex *l. vlt. D. hoc tit.*
27 Æqualitas, enim æſtimanda eſt non ex valore, ſed ex iuribus conferendis, & eorum qualitate.
28 *dict. l. illud §. 1.* ibi, *non etiam ſimplicem donationem accepit.*
29 *d. l. 1. l. filiam* 16. *C. eod.*
30 *L. à patre* 10. *eod.* id eſt, extraneorum iure. Iunge *l. vltim. eod.*
31 *L. Marcellus* 15. *l. illud* 37. *D. de donat. cauſ. mort. l. vlt. Cod. eod.* Ex quo inferri poteſt, ſi quis donauerit filio inter viuos, & mortis cauſa non eſſe conferendam donationem etiamſi valere poſſit tanquam inter viuos, quia nec conferetur, ſi valeret cauſa mortis. Varietas enim iuris non debet inducere diuiſionem voluntatis, *l. eum qui* 18. *in fin. de his quæ vt indign.* Tacita autem voluntas ſufficit ad impediendam collationem, *d. l. 18. Cod. famil. erciſc. d. l. 39. §. 1. D. eod.* Et qui variis ſpeciebus iuris vtitur non tam donat ſæpius quam loquitur ſæpius *l. Mauius* 66. *§. cum qui, de leg. 2.* Sed & cum poſt teſtamentum donatio facta eſt conferri nũquam debet, ſi liberi omnes ex æquis partibus fuerant inſtituti. Alioquin donatio nullum effectum haberet, *argum. d. l. 19. §. 1. D. fam. erciſc. & d. l. 18. C. eod.* iunct. *l. generali* 32. *§. 3.* ibi *eo magis quod æquis partibus heredes ſcripti erant, D. de vſufr. legat. l. cùm hic ſtatus* 32. *§. ſi maritus & §. qui quaſdam, de donat. inter vir. & vxor. l. 18. l. a 2. l. 24. §. 1. de adim. legat.*

DEFINITIO V.

Pendente quæſtione de iure ſucceſſionis, nihil certi de collatione inter fratres facienda conſtitui poteſt.

CVm pater inteſtatus deceſſiſſet ſuperſtitibus pleriſque filiis & filiabus, quarum aliæ paternæ ſucceſſioni cum iureiurando accepta dote renunciauerant,[1] aliæ non renunciauerant, diuiſa fuerant paterna bona inter omnes liberos ex æquis partibus quaſi nulla facta renunciatione,[2] quo ijdem filiorum impuberum tutores eſſent, & filiarum, quæ renunciauerant, coniuges, quorum dolo celatæ renunciationes eiuſmodi diuiſioni cauſam dederant.[3] In diuiſione autem conuenerat, vt ex iuris communis forma dotes acceptæ conferrentur, vtque ob eam cauſam fratres interim certis prædiis fruerentur. Si filiæ, quæ dotem acceperant, & futuræ patris ſucceſſioni renunciauerant, conueniantur à fratribus per reſtitutionem in integrum, aduerſus diuiſionem poſt compertas renunciationes,[4] & viciſſim ſorores contra renunciationes,[5] vtraque cauſa reſtitutionis ſimul tractanda erit, vt ex euentu demum appareat an collationi locus eſſe debeat necne.[6] Interim igitur & pendente cauſa reſtitutionis nihil noui conſtituendum erit.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, poſt Idus Aprl. 1614.

1 Vt hodie paſſim fieri adſolet *ex c. quamuis pactum de pact. in 6.*
2 Ex regulis ſucceſſionis inteſtati *l. 4. C. de legit. her. Nouell. 11. de her. ab inteſt. venient.*
3 Cum tamen ab inteſtato ſuccedere non debuiſſent filiæ quæ renunciauerant *d. cap. quamuis pactum.* Caſtr. & alij *ad l. qui ſuperſtitis* 94. *D. de acquir. her.*
4 Quaſi dolo malo factas & ex falſa cauſa.
5 Quaſi facta metu ex reuerentia maritali & paterna & immodica læſione interueniente. Ex qua cauſa placet poſſe dari reſtitutionem ex *not. d. cap. quamuis pactum.*
6 Non enim poteſt locus eſſe collationi, niſi inter ſuccedentes, ſiue, ex teſtamento, ſiue ab inteſtato *l. 1. & paſſ. hoc tit. D. & C*
7 Quia pendente lite ſtandum eſt vtrique contractui *cap. ſuſcitata. Extr. de in integr. reſtit.*

TIT. V.

DE TESTAMENT.

DEFINITIO I.

Scriptura, quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum, non cominus valeret iure teſtamenti, ſi habeat omnes ſolemnitates teſtamentorum. Et de clauſula codicillari: Et an ei qui egit quaſi ex codicillis liceat variare?

RVSTICVS, cum teſtamento per nuncupationem condito præmortui filium inſtituiſſet, poſteriore ſcriptura, quam paſſim codicillorum nomine donauerat, prius teſtamentum reuocauerat,[1] heredi ſcripto tanquam ingrato hereditatem ademerat,[2] vxorem ſuam ex aſſe heredem ſcripſerat, ab eaque legata omnia priore teſtamento relicta ſolui præceperat.[4] In ea ſcriptura ſeptem teſtes adfuerunt maſculi, puberes, cogniti, & rogati:[5] omnia denique teſtamenti ſolemnia interuenerant, vt nihil niſi nomen ipſum deeſſe videretur.[6] Cum de ſcripturæ viribus dubitaretur, an teſtamenti codicillorum iure cenſenda eſſet,[7] placuit eam accipiendam interpretationem, quæ rectam ſani hominis voluntatem tueretur: ideoque cum codicillis hereditas non magis adimi poſſit quam dari,[9] pro teſtamento habendã:[10] Non quod hac parte ruſticitati quicquam indulgendum eſſet,[11] ſed quia in nomine potius quam in

ipſa actus ſubſtantia,[12] & quidem per notarij inſcitiam,[13] quam & alia multa prodebant, errorem iuris interueniſſe appareret.[14] Item quæſitum eſt, cum poſteriore ſcripturæ parte cautum eſſet, vt codicillorum iure non valeret, iure quo melius valere poſſet, an ſi teſtamenti iure valere donationis cauſa mortis defenderetur, omnique alio iure non potuiſſet, quaſi ex fideicommiſſo hereditas muliere ab herede inſtituto deberetur;[15] Placuit fideicommiſſi petitionem competituram, quod ea clauſula omnem voluntatis dum ne ſolemnioris[16] ſpeciem complecteretur.[17] Rurſus dubitatum eſt, ſi mulier hereditatem primum ex teſtamento petiiſſet, poſtea teſtamenti diffidens viribus ex fideicommiſſo agere inſtituiſſet, an ei liceret variare. Viſum eſt permittendum,[18] propter incerti iuris periculum,[19] cum dubitari probabiliter poſſet an ea ſcriptura, quam teſtator codicillorum nomine paſſim donauerat, teſtamenti iure ſubſtineret. *Ita Senatus* eo tempore in publico auditorio 29. Martij 88.

1 Cum tamen per codicillos neque reuocari, neque confirmari teſtamentum poſſit, *l. quod per manus* 10. D. *de iur. cod.*

2 Quod tamen per codicillos fieri non poterat, *l. pen* §. 1. *D. de cond. inſt.*

3 Cum neque dari per codicillos hereditas poſſit, *l. 2. §. vlt. d. l. quod per manus* 10. *l. Diui* 6. D. *de iur. cod. l. 2. C. cod. l. hereditas* 5. C. *de pact. conuent. tam. ſup. dot.*

4 Hoc quoque in codicillis fieri non poterat niſi qui ex teſtamento valere poſſent, *l. illud* 13. §. *tractari, l vlt. D. de iur. codicil.*

5 Quæ ſolemnitas in teſt intentis quidem neceſſaria eſt, *tit. de teſt ordin. Inſt ſed non in codicillis. l. vlt. in fin C. de codic.* quamuis nihil vetet in codicillis quoque eam interuenire, quoniam quæ abundant non ſolent vitiare, *vulg. iurib.*

6 Aliud enim eſt nomen teſtamenti, aliud codicillorum, ſicut & eorum diuerſa ſunt iura. *l. ſi idem* 7. *C. eod. tit. de iur. cod.*

7 *Vt & in d. l. illud, §. tractari, & d. l. vlt. D. de iur. cod. l non codicillum* 14. *C. hoc tit.*

8 Magna enim eſt interpretatio per quam fit, vt actus pereat potius, quam vt valeat, *l. ſi ita ſtipulatus* 126. §. *Chryſogonus, de verb. obl. l. quoties* 12. *D. de reb. dub.*

9 *d. l. pen. §. 1. D. de condit. inſtit.*

10 *d. l. non codicillum d. §. tractari, d. l. vltim* Iaſ. *in d. l. non codicillum* Bald. *in fin. col. vlt vel extra quare, C. de codicil. & in l. quærebatur, D. de teſt. milic.* Marc. de Mant. *ſing.* 548. vbi citat gloſſ. & Bald. *in l. quoties col. 2. C. famil. erciſc.* Bart. *in l. inſtitutio, in princ. de hered. inſt* D. *vt in l. cogi,* 16. 6. *& generaliter, D. ad SC. Trebell.*

11 Quamuis enim ſoleat indulgeri quantum ad ſolemnitates teſtamentorum, *l. vlt. C. hoc tit.*

12 Qui error in nomine non debet nocere, quoties conſtat de voluntate, niſi cum erratum etiam eſt in corpore, *l. quoties* 9. *in princ. D. de her. inſt.* iunct. *l. ſi quis in fund.* 4. *de leg.* 1.

13 Quam teſtatori nocere non oportet, *l. errore* 7. *C. hoc tit. l. ſi librarius* 92. *de reg. iur.* præſertim cum error eſſet tantum in nomine, *l. teſtamentum* 179. *hoc tit.*

14 Qui error voluntatem non habet, *l. ſi per errorem* 15. D *de iuriſd.* voluntas autem ſemper potior eſt voce dicentis nedum ſcriptura ſcribentis *l. Labeo* 7. *ad fin. de ſupell. legat.* Et præterea error iuris excuſabilis eſt in ruſtico *d. l. vlt. C hoc tit* l. *regula* 9. D. *de iur. & fact. ignor.* Valde tamen obſtat, quod dici ſolet, ſi non vales quod ago vt ago, nec valere poteſt, cum ſit tranſitus à ſpecie in ſpeciem, Bat. *in l. de iur. codicil.* Iaſ. poſt alios *in l. 1. § ſi quis ita, de verb. obl.*

15 Vt dici ſolet quoties clauſula codicillaris adhibetur in teſtamento nullo, *l. quærebatur* 19. §. 1. D. *de teſt. milit. l. Lucius* 88. §. *vlt. de leg.* 2 *generaliter* 24 §. *ex teſtamento* [illegible] *de fideic. libert. l. 1. C. eod.*

16 Non enim poſſet ea clauſula comprehendere teſtamentum ipſum tanquam quod ſit perfectius & ſolemnius, Bart. *in d. l. 1. num.* 22. D. *de iur. codicil.*

17 *L. cum pater* 77. §. *filius matrem, de leg.* 2. & aliis citatis, *n.* 15. *quibus adde l. vltim. Cod. de codicil.* 2. *vbi gloſſ. in* verb. *verbis tamen, eod. l. Scæuola* 76. vbi Bart. & alij ad Trebell. *per l ex facto* 17. *in princip. eod. l. filius familias* 114 §. *at quis heredem, de leg.* 1.

18 Contra quam regulariter obtineat, *dict. l. vlt. Cod. de codicil.*

19 Nam nec locus eſt, *d. l. vltim.* cum ſucceſſor eſt incertus Bart. *ad l. controuerſia, num.* 6. *D. de tranſact.*

DEFINITIO II.

Teſtamentum factum adhibito minore quam quinque teſt.ū numero, etiam ab eo qui vel parochum, vel notarium pluréſve teſtes adhibere voluit nec potuit, nullius eſt momenti.

DEtruſus in carceres iniquiores ob falſam accuſationem, cum grauiſſimo morbo laboraret, & ad confitenda peccata parochum, ad ſuprema verò ordinanda notarium teſteſque conuocari flagitaret, vtriuſque petitionis repulſam inhumaniter paſſus à Commentarienſi,[1] quod is nonnullorum magiſtratuum imperio prohiberi ſe diceret; ne quemquam omnino niſi impetrata prius venia accedere pateretur, palam heredem nuncupauerat[2] vxorem ſuam clariſſimam, Commentarienſe ipſo præſente cum vxore fratréque. Scriptura de ea re Commentarienſis mandante teſtatore confecerat, quam ſubinde teſtator propria ſubſcriptione firmauerat.[3] Quærebatur an valeret teſtamentum, cum de teſtatoris voluntate tam per ſcripturam quàm per tres illos teſtes conſtaret, nec difficile tantum, ſed etiam prorſus *impoſſibile* fuiſſet, vt aliorum pluriumve teſtium copia haberetur.[4] Cum non enim hoc ſaltem caſu locus ſit conſtitutioni Leonis,[5] quæ iubet, vt ſi in itineribus vel agris aliiſque inhabitatis locis teſtamentum fiat, trium teſtium confirmatio ſuſcipiatur. Sic iis qui in expeditione bellica aut graſſante peſte teſtantur, vulgares teſtamentorum ſolemnitates remittimus,[6] fauore vltimæ voluntatis conſeruandæ.[7] Nec quicquam videtur æquius, quam vt ſi de præciſa, vt ita dicam, impoſſibilitate habendorum teſtium appareat, ſatis ſit eas adhibitas ſolemnitates quas ius gentium requirit.[8] Duos ſcilicet teſtes adfuiſſe,[9] aut quæ in Pontificio ſufficerent, nihil niſi parochi duorumque præterea teſtium præſentiam requirente. Atqui parochum habere hic teſtator voluerat nec potuerat.[11] Sed & cum pro parocho duos teſtes adhiberi poſſe placeat,[12] quidni teſtatoris ſubſcriptio vnius ſaltem teſtis fidem suppleret?[13] *Senatus* tamen pronunciauit nullius momenti eſſe teſtamentum, quod minore quam quinque teſtium numero probaretur.[14] Nam nec peſtis quantumcumque ſæuientis tempore,[15] nec ſi in Tyranni caſtello ad quod liber non pateret acceſſus,[16] teſtamentum factum proponeretur, pauciores tamen quam quinque teſtes, vnquam ſufficiunt. [17] Neque vero aut nouum, aut iniquum eſt, vt inteſtatus moriatur etiam is, qui teſtari maxime voluit, ſi teſtium copiam habere non potuerit.[18] Ob idque nimirum ſolent prudentes viri, ne in periculum incurrant, eo tempore teſtari, quo nec teſtium numerus, nec aliud quicquam deſit ex ſolemnibus.[19] Digna tamen res viſa eſt, cuius aſperitatem Princeps ab herede,[20] non vt legibus vim faceret ablata legitimis ſucceſſoribus hereditate,[21] ſed vt ſaluo eorum iure mulieris indemnitati ex ærario aliquatenus proſpiceret, ne defuncti innocentis voluntas vi maiore quam obtentus maieſtatis licet inſcio pientiſſimo Principe pepererat, prorſus intercidiſſe videretur.[22] *Ita Senatus* 4. Id. Iulij 1588.

1 Sic enim appellamus eum, qui carceris cuſtodiam habet, quod in commentarium cuſtodias referat, *l. 4. C. d. de cuſtod. reor.*

2 Quaſi facturus teſtamentum ſaltem nuncupatiuum, quod multo pauciores ac leuiores exigit ſolemnitates, *in teſtamentis* 21. *C. hoc tit.*

3 Atque ita adhibuerat teſtator omnes ſolemnitates, quas in tanta anguſtia poſſibile fuerat adhiberi. vt nihil prorſus ei poſſet imputari.

4 Nemo enim arctandus ad impoſſibile, *vulg. l. impoſſibilium* 185. vbi not. *de reg. iur. l. filius* 15. *D. de condic. inſt.* multum autem refert in difficile quid ſit, an prorſus impoſſibile: quia impoſſibile habet impedimentum naturale, *l. continuus* 137. §. *illud de verb. oblig.*

5 Nouel. 41. cui titulus eſt, *Vt in ciuitat. quinque*, in itineribus vero & in agris tres teſtes ad teſtamentorum fidem ſufficiant.

6 *L. caſus*, 8. *C. hoc tit. l. ſed & ſi quis §. quæſitum, D. ſi quis caution.* Pariſ. *conſ.* 46. *num.* 24. *vol* 3 Decius *conſ.* 284. *num.* [illegible] *in l. vlt. C. hoc tit.* Facit, *l.* 1. vbi Bart. *de bon. poſſ. & teſt. mil. l. ſi* [illegible] 40. *& l. vlt. D. de teſt. milit.*

7 Quam ſcilicet publice expedit exitum habere vel *negari* [illegible] D. *teſt. quem aper. l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ.*

8 Fernand. Vaſq. *de ſucceſſ. creat. progr. & reſolut. par.* [illegible] *num.* 18. *&* 11. *num.* 53.

9 Iuxta illud Euangelij: In ore duorum, vel trium ſtet omne verbum. Vide tamen quæ ſcripſi *in Error.* 1. *Decad.* 36. *de error. pragmat.* vbi probaui nullas eſſe teſtamentorum ſolemnitates quæ poſſint dici iuris gentium.

10. Cap.

10 *Cap. cum eſſet*, vbi Abb. Sicul. & Barbat. *Extr. de teſtam.* Boer *deciſ.228. num.* 11. *circa fin.* Gail. *pract. obſeruat. lib* 2. *c.* 118. *num.* 18. Mining. *cent.* 1. *obſeruat.* 96. Guid. Pap *q.* 543 *in fin.*

11 Itaque cum per eum non ſteriſſet videbatur parochus habendus pro adhibito, *argum leg. in omnibus cauſis* 39. *de reg. iur.*

12 Specul. *in tit. de inſtr. edit. §. compendioſe num.* 12.

13 *Arg. Auth. ſi modo C. famil. erciſc.*

14 *Per text. in l. vlt. verſ. fin. autẽ in illo loco loco, Cod. hoc tit. l. vl. C. de codic. cõſciuntur* 8. *§. codicilli, verſ. quid enim, D. de iur. codicil.*

15 Rip. *in tractatu de priuileg. vltimarum volunt. cauſ. peſt n.* 11.

16 Bald. & Salic. *in d. vlt. D. hoc tit.* & alij quos citat Guill. Bened. *in repet. c. Raynutius in verb. teſtamentũ* 1 *n.* 13. Sequitur Rip. *vbi n.* 10. & reprehendit eundẽ Baldum conſentientem *conſ.* 285. *incip ſi quis iuris ciuilis l.* 3. Vnde Socin. *conſ.* 85. *vol.* 4 *incip. circa articulũ per tot.*

17 Cum in qualibet vltima voluntate quinque teſtes ad minus requirantur, *d. l. vlt. C. de codic. l. vlt. ff. de mort. cauſ. donat.*

18 *L. D. ſi quis aliq. teſtar. prohib. vel coeger.*

19 Itaque in propoſita ſpecie hoc ipſum poterat imputari teſtatori cum id vſque tempus diſtuliſſet teſtamentum quod multo ante tempore facere potuerat ſi voluiſſet. Sic enim ſeipſum arctauerat, idcóque indignus auxilio videbatur, 2. *§. ſi qui tamen* D. *ſi quis cantion.*

20 *Arg. l.* 1. *C. de legibus*, iunct. *l. vlt. §. penult. & vlt. D. quod met. cauſ.*

21 Nunquam enim debet princeps lædere ius tertio iam quæſitum, *l.* 2. *§. marito & §. ſi quis à principe, D ne quid. in loc. public. l.* 4. *Cod. de emancip liber.* nec beneficia Principis debent cuiquam eſſe capioſa, *l. Paulus notat.* 8. *D. de prat. ſtipulat.*

22 Ad inuidiam enim Principis maxime id pertinere videbatur, quod vidua conquereretur inde naſci occaſionem iniuriæ, vnde iura naſcuntur. *l. meminerint* 6. *C. vnde vi.* Facit. *l. Imperatorem* 91. & quod ibi notat. Bald. *D. de her. inſt. l. ex imperfecto* 23. *D. de legat.* 3.

DEFINITIO III.

Clauſula codicillaris adhibita in teſtamento, in quo pauciores quam quinque teſtes adfuerunt, nihil operatur

QVoties teſtamentum idcirco nullius momenti eſt, quod in eo pauciores quam quinque teſtes adfuerint, non poteſt codicillaris clauſula adſcripta facere, vt codicillorum aut alterius cuiuſlibet vltimæ voluntatis iure ſuprema defuncti iudicia defendantur. Eſt enim perpetua iuris noſtri regula, neque codicillos, neque aliam vllam voluntatis vltimæ ſpeciem aliter valere poſſe, quam ſi quinque teſtes interuenerint.[2] Cui non eo minus locus eſt, quod caſum talem proponas, in quo ex iuſta cauſa teſtamento quoque faciendo quinque teſtes ſufficere potuerint.[3] An igitur nihil eo caſu intererit verum teſtamentum teſtator fecerit an codicillos.[3] Imo verò maximè intererit propter alias differentias, quæ inter teſtamentum & codicillos ſunt quam plures.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis alias ſoleat hæc clauſula operari ab inteſtato quoties teſtamentum ipſo iure nullum eſt, ſecundum ea quæ dixi ad *Defin.* 1. *num.* 15. *hoc tit.*

2 Dixi proxima *Defin. ex l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de codicill. l. vlt. C. de mort. cauſ. donat.*

3 Bart. *in l.* 2. *in fin. de leg.* 1. quem refert & ſequitur Socin. *conſ.* 85. *incip. circa articulum vol.* 4. Didac. Couar. *in rubr. de teſt. part.* 3. *num.* 21. *in fin.*

4 Teſtamenta enim quam plurimas alias ſolemnitates requirunt, codicilli vero nullas prorſus *d. l. vl. in fin. C. de cod.* Maxime autem in eo differunt, quod teſtamentarios teſtes ſemper rogatos eſſe oportet, nec ea ſolemnitas vnquam remittitur, ſi Ripæ credimus *in tract.* D. *de priuil. vlt. volunt. cauſ. peſt. n.* 24. In codicillis autem etiam fortuiti teſtes ſufficiunt, *d. §. vl. & Inſt. eod in fin.* Denique nunquam confundi debent iura teſtamentorum, & codicillorum, *l. ſi idem* 7. *C. de codicil. non codicillum,* 14. *C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Teſtamentum factum per nuncupationem, herede non nuncupato, non poteſt valere iure teſtamenti in ſcriptis licet habeat ſolemnitates requiſitas: Nec ſi adſit clauſula, Omni meliori modo.

TEſtamento propria manu ſcripto, ſubſcriptoque, à teſtibus etiam ſubſinato teſtator declarauerat, velle ſe eam ſcripturam valere iure teſtamenti nuncupatiui, quod voluntatem ſuam non niſi ad futuram hominum reique memoriam ſcripto mandaſſet,[1] neque tamen heredem palam nuncupauerat. Placuit neque iure teſtamenti in ſcriptis valere poſſe, cum id noluiſſet,[2] neque iure nuncupatiui, quod hæres palam nuncupatus non eſſet.[3] Nec obſtabat, quod eadem ſcriptura teſtator præceperat, vt ſi eo iure teſtamentum non valeret, omni alio meliori iure, quo valere poſſet, defenderetur: Quandoquidem ea clauſula nec ſupra quam teſtator voluerit operari poteſt,[4] nec eam interpretationem admittere, vt ad ſolemnem voluntatis ſpeciem referatur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa, de qua Definit. 6. d. infr. D. codicill.

1 Nam huius rei gratia ſolent plerumque confici ſcripturæ tam de vltimis voluntatibus, quam de contractibus, *l.* 4. D. *de pign. l.* 4. D. *de fid. inſtrument. l iubemus* 29. *verſ. ſed ne aliqua, C. hoc tit.*

2 Neque enim actus agentium operantur vnquam vltra eorum intentionem, *vulg. l. non omnis* 19. *D. de reb. cred. l. quoties* D. *de her. inſt. l multum intereſt.* 6. *C ſi qui alter. vel ſib. l. ſine emancipatis,* 17. *C. de notat.*

3 *L. heredes palam* 21. *D. qui teſt. fac poſſ.*

4 Clauſula enim codicillaris nunquam ſupplet defectum voluntatis, ſed tantum ſolemnitatis Dec. *conſ.* 205. *in fin.*

5 Ita Bart. *ad l.* 1. *num.* 22. *D. de iur. codicill. Dixi ad Defin.* 1. *num.* 26. *ſupr.* Illa fortior obiectio eſt ſi quis dicat, neminem videri id teſtandi genus eligere, per quod ſua iudicia impugnentur, *l.* 3. *D. de teſtam. milit.* Sed id in dubio obtinet. In propoſito autem aperta erat voluntas teſtatoris qui non niſi per nuncupationem teſtari voluerat, aut ab inteſtato facere codicillos, nunquam vero cogitauerat de faciendo ſolemni teſtamento in ſcriptis.

DEFINITIO V.

Teſtamentum tempore peſtis non pauciores quam quinque teſtes requirit, niſi factum ſit à Syndico aut alio publicum officium gerente, Teſtes tamen ſemper rogatos eſſe oportet,

TEſtamentum tempore peſtis conditum non eo minus requirit ſolemnem numerum ſeptem teſtium,[1] niſi probetur tam grauem ſæuamque fuiſſe peſtem, vt copia teſtium haberi non potuerit, quo caſu humanius viſum eſt quinque teſtes ſufficere, certè non pauciores.[2] Præterquam ſi agatur de teſtamento Syndici, aut magiſtratus alteriuſve cuiuſliber publicum officium gerentis. Hos enim, ſi dum pro republica laborant morbo correpti ſint, viſum eſt dignos eſſe, qui militum priuilegio gaudeant.[3] Vt quomodo teſtari poſſint & velint, rata ſit eorum voluntas, nec iuris communis ſolemnitates requirat.[4] Neque tamen hinc conſequens erit, vt valeant eorum teſtamenta, ſi teſtes qui adfuerunt minime rogati proponantur. Nam neque militibus hæc ſolemnitas vnquam remittitur,[5] quia nec neceſſe eſt, cum quiſquis loqui poteſt, æque facile teſtes etiam rogare poſſit.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Perrot, & Dominorum Senatorum Daniſe, & de Beauſuiour, Calen. Iul. 1589. & rurſum in cauſa Petri & Humberti Roux, contra Claudiam Violat, P. Id, Mart. 1591.

1 *L. caſus* 8. *C. hoc tit.* & ibi DD.

2 Boer late *q.* 228. Rip. *in tract. de priuileg. vlt. volunt. cauſ. peſt. num.* 11. Vide Pariſ. *conſ.* 46. *num.* 14. *volum* 3. Dec. *conſil.* 284. DD. *in l. vlt. C. hoc tit. l.* 1. vbi Bart. *de bonor. poſſ. ex teſt. milit.* [*arg. l. vlt. C. hoc tit.* vbi dicitur in teſtamento iuri facto quinque teſtes ſufficere, etiamſi teſtamentum ſolemniter & in ſcriptis factum proponatur, hoc quoque addito, vt ſi literatorum teſtium copia non poſſit haberi, ſufficiat literatus ſubſcribere pro illiteratis. Quod ius licet ruſticorum fauore primùm conſtitutum ſit, bene tamen tractum eſt ad teſtamenta etiam ciuium in rure teſtantium, Gothofr. & alij *ad dict. vlt.* Sumpto præſertim argumento ex Leonis *Nouel.* 41. quæ ſolemnitatem numeri teſtium remittit teſtamentis omnibus, non modo ruſticorum, ſed etiam ruri à quocunque factis. Sanè teſtamentum ad pias cauſas contentum eſt duobus teſtibus etiam non rogatis *nec maſculis e. cùm eſſes, & c. relatum, Extr. de teſtam.* quod ius Pontificium ſeruandum eſt etiam in foro Cæſaris. Iul. Clar. *in teſtamentum, q.* 6. Eoque caſu valent legata etiam laicis relicta, Clar. *ibid. ex communi opinione,*

num 9. Quod intellige ſi teſtamentum valeat tanquam teſtamentum, non item ſi defendatur ſola poteſtate clauſulæ codicillaris in eo ſubintellectæ, quia clauſula codicillaris, quæ ſubintelligitur fauere piæ cauſæ, non poteſt locum habere in legatis non piis.

3 Iſtorum enim periculum non leuius eſt quam militum, & bellum eo tempore videtur eſſe inter Deum & homines, inquit Bart. *l. naturaliter* 5 *colum. penult. de vſucap.* Dec. *de conſil.* 284. Rip. *vbi ſupr. ex not.* per Bartol. *in dict. l.* 1. *de bon. poſt. milit.*

4 *d. l.* 1. *in princ. l. Lucius* 40. *l. vltium Diuus* 24. *& paſ. D. de teſtam. milit.*

5 *d. l. Diuus* ibi *conuocatis ad hoc hominibus.*

6 Rip. *vbi ſup. num.* 42.

DEFINITIO VI.

In teſtamento facto tempore peſtis debent teſtes eſſe puberes & maſculi, non feminæ ſi maſculi inueniri poßint, & in eo quoque debet relinqui legitima titulo inſtitutionis.

SEd & puberes eſſe oportet eos teſtes, qui teſtamento peſtis tempore condito adhibentur.[1] An & maſculos? Vtique, ſi haberi potuerunt. Nam ſi probetur maſculos eo tempore reperiri non potuiſſe, fœminæ in ſubſidium admittuntur.[2] Ex cæteris teſtamentorum ſolemnitatibus nulla eſt, quam remitti oporteat.[3] Finge præteritam à teſtatore matrem, cui legitima relinqui debuerat, aut relictam ei legitimam titulo legati cum iure inſtitutionis relinqui debuiſſet.[4] Non valebit teſtamentum, præſertim matre conquerente,[5] nec ſi hæredes inſtituti legitimam offerant. In hæredis namque poteſtate nunquam eſt facere, vt teſtamentum quod ab initio non valuit conualeſcat.[6] *Ita Senatus* in cauſa ſupradicta fratrum Roux, & Claudiæ Violat.

1 Pupillus enim ea etiam quæ videt ignorat, *l. C. de falſ. monet.* & abſentis loco eſſe intelligitur, ſicut & furioſus, *l. Fulcinius* 7. *§. plane interdum, D. ex quibus cauſ. in poſſ. eat.* iunct. *l. vbi non voce* 124. *§.* 1. *de reg. iur.*

2 Iaſ. *in l. fin. n.* 19. *C. de teſtam.* Alex. *conſ.* 24. *num.* 11. *vol.* 2. Steph. Bart. *conſ.* 212. *num.* 6. *lib.* 1. *in ſecunda edit.*

3 Niſi quod teſtes huiuſmodi morbo oppreſſos eo tempore iungi atque ſociari remiſſum eſt, *caſus* 8 *C. hoc tit.* Vide Iaſ. *in d. l. vlt. n.* 7. Alexand. *in l. ſeriniarios. C. hoc tit.* Bart. *in d. l. naturaliter* 5. *de vſucap.* Alex. *conſ.* 30. incip. *ponderatis, col.* 2. *lib.* 5. Panorm. *conſ.* 3. *q.* 38. *lib.* 2. Rip. *in tract. de peſt. in prælud. num.* 9.

4 Secundum communem noſtrorum ſententiam *ad Nouel.* 115. *vt cum de appellat. cognoſc. §. aliud quoque capitulum*, quicquid dicat Bart. *in Auth. nouiſſima, Cod. de inof. teſt. n.* 4. *& in l. ſiue libertus. §. excluditur, de iur. patronat.* Gloſſ. *in §. ſine igitur omnes,* in verb. *nullam, d. Nouel.* 15. *vt cum de appel. cognoſc.*

5 Si enim approbaret iudicia filij, aliud eſſet ex æquitate, de qua *in l. filio* 17. *D. de iniuſt. rupt.* de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *in Coniecturis & in Decadibus, de error. pragmat.*

6 Debet enim teſtamentum propriis viribus ſubſiſtere, non ab alterius voluntate pendere, *l. illa inſtitutio* 32. *de hered. inſt.* multo minus à voluntate heredis, *l. Senatus* 43. *§. pen. de leg.* 1. *l. fideicommiſſa* 11. *§. quamquam, de leg.* 3. priuſque eſt, vt teſtamentum valeat, quam vt hæres quiſquam ex eo eſſe poſſit, *l. ſi filius* 7. *de lib. & ſi filius* 18. *& poſth.*

DEFINITIO VII.

Nec clauſula codicillaris, neque illa, Omni meliori modo, *ſubintelligitur teſtamento facto tempore peſtis, vt neque in teſtamento militari ſed tantum in teſtamento inter liberos, & ad pias cauſas.*

AT neque verum eſt quod quibuſdam placuit in eo teſtamento, quod peſtis tempore conditum ſit, ſubintelligi clauſulam codicillarem, aut eam quæ paris eſt poteſtatis, qua iubetur teſtamentum valere omni meliori modo, nimirum, vt non valente propter omiſſas ſolemnitates teſtamento inſtitutio flectatur in fideicommiſſum, & quæcunque eo teſtamento legari vel fideicommiſſi iure relicta ſunt, ab inteſtato repetita intelligantur.[1] Numquam enim credendus eſt codicillos feciſſe, qui teſtari voluit, ſi non diſerte dixerit,[2] [3] præterquam ſi inter liberos aut ad pias cauſas teſtatus quis proponatur. Quo caſu ſingulari quodam iure receptum illud eſt fauore & priuilegio liberorum, & piæ cauſæ, ex interpretum traditionibus potius quam ex iuris ratione.[4] Quod vero addunt, *Exemplo teſtamenti militaris*, prorſus alienum eſt. Nam præter id, quod minus recta eſt comparatio militis & hominis peſte laborantis, niſi Syndicus ſit aut alia perſona publica, conſtat teſtamentum militis, cum iure militari factum eſt, iure directo valere ac tanquam teſtamentum, non autem iure codicillorum ab inteſtato.[5] Illud ſane verum eſt, teſtamentum à milite iure communi factum non eo minus valere iure militari, ſi communi defendi non ponit, quia non eſt credendus miles id genus teſtamenti elegiſſe, per quod iudicia ſua impugnaret.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *De qua l. cum pater* 77. *§. filius matrem, de leg.* 2.

2 *Arg. l. penult. §. vltimo. eod. l. generaliter* 24. *§. ex teſtamento, de fid. libert.*

3 *L.* 1. *D. de iur. codicil. l. vlt. C. eod. d. l. penult. §. vlt. de leg.* 2. *l.* 3. *D. de teſt. milit. coheredi* 41. *§. cum filia, de vulg. & pupil. ſubſt.*

4 Iul. Clar. *in §. teſtamentum, q.* 8. *n.* 7. poſt Iaſon. *ad d. §. cum filia in fin.* vbi dicit communem Boer. *q.* 40. vide tamen quæ contra hanc opinionem ſcripſi *in Error.* 1. *Didac.* 36. *de error. pragm.*

5 Vt dixit *Defin.* 5. *ſupr.* quia cæteri hoc morbo oppreſſi non laborant pro republica.

6 Niſi cum miles expreſſim cauit, vt teſtamentum ſuum valeat per fideicommiſſum, vt *in l. quærebatur* 19. *de teſtam. milit.*

7 L. 3. vbi eſt textus elegans *eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Qui allegat teſtamentum nuncupatiuum non ſcriptum debet exprimere annum, menſem, diem, & locum, ſed non teſtes.

AGnatus proximus ab eo conuentus, qui ſe teſtamento nuncupatiuo; nec in ſcripturam redacto dicit inſtitutum, non prius vrgendus eſt, vt defenſiones vllas proferat, quam actor non annum dumtaxat & menſem, ſed etiam diem ediderit, & locum in quo teſtamentum conditum dicitur.[1] Propterea quod non aliter ſciri poſſit, an teſtamentum illud valeat, hoc eſt, an poſteriora alia vlla voluntas contraria ſequuta ſit,[2] aut an falſi teſtes ſint qui adſerant interfuiſſe teſtamento, aut an alibi teſtator fuerit eo ipſo die.[3] Denique quoties ad validitatem actus quo de agitur præciſa diei adiectio neceſſaria eſt, puta ſi de iure pignoris diſputetur,[4] diei edictionem ab actore fieri neceſſe eſt, vt ſciri reus poſſit, an contendere debeat, an cedere.[5] An teſtium qui nuncupationi interfuiſſe dicuntur nomina edi oportebit? Minime propter metum corruptionis, & vt loquuntur, ſubordinationis.[6] *Ita Senatus*, in cauſa Dominorum de Damas, & de Lentylli, 16. Cal. Iulij 1593.

1 Prius enim eſt, vt actor fundet ſuam intentionem quam vt de iure & exceptionibus rei quæri oporteat, cum actore nõ probãte reus abſoluendus ſit, etiamſi nihil ipſe præſtiterit, *l. qui accuſare* 4. *C. de edend.*

2 Quia poſteriore teſtamento prius vtique rumperetur, *§. poſteriore, Inſtit. quibus mod. teſtam. infirm.*

3 Nihil enim celandum eſt ex iis, quæ reo iuſtam defenſionis materiam præbere poſſunt, *argum. l.* 3. *D. de accuſ. l. pen. C. eod.* Iul. Clar. *lib.* 5. *ſentent. §. vlt. q.* 12. Ferrar. *in titul. de form. inquiſ.* in verb. *qui cobaret. n.* 18. *&* 19 & in verb. *anno præſenti, num.* 17.

4 Quoniam qui prior eſt tempore is regulariter potior eſt iure, *l.* 2. 4. *& paſſ. C. qui potior in pign. hab.*

5 *L.* 1. *§. editiones,* vbi Caſtr. *num.* 4. *D. de edend.*

6 Nunquam enim edendum eſt reo id quod materiam falſa comminiſcendi ei præbere poſſit, *d. §. editiones.*

DEFINITIO IX.

Clauſula derogatoria impedit validitatem poſterioris teſtamenti, niſi ſpecialiter eius clauſulæ mentio facta ſit in poſteriori.

COnſtat prius teſtamentum, quod habet clauſulam derogatoriam, non aliter reuocari poſſe per poſte-

tius, quam ſi ſpecialis mentio fiat eius clauſulæ,[1] nec generalem ſufficere reuocationem, non ſolum ſi plura teſtamenta & ſi vnum duntaxat.[2] Porro ſpecialis reuocatio prioris teſtamenti non ex eo ſolo facta videtur, quod teſtator in ſecundo teſtamento dixerit, *non obſtante alio teſtamento per me condito, in quo inſtituo Sempronium, vel de quo fuit rogatus Mæuius notarius.* Sed requiritur omnino, vt facta ſit mentio clauſulæ derogatoriæ priori teſtamento inſertæ,[4] ſecundum receptiorem noſtrorum ſententiam. Quæ licet dura ſit, vixque admittenda ſi clauſula derogatoria primo teſtamento in ſerta ſimpliciter concepta erat, puta, *ſi fecero aliud teſtamentum nolo illud valere:*[5] Tamen recipienda eſt, ſi clauſula derogatoria habebat inſertam aliquam ſpecialem formam. Sed neque derogatoriæ clauſulæ mentionem in genere factam eſſe ſufficit, ſed in ſpecie fieri neceſſe eſt, quamuis non etiam in indiuiduo.[7] Maxime vero ſi tam breue temporis interuallum, puta ſeptem aut ad ſummum decem dierum inter vtrumque teſtamentum interceſſerit, vt non ſit credibile tam exiguo temporis ſpatio fuiſſe teſtatorem oblitum verborum, quibus clauſulam derogatoriam conceperat; præſertim ſi neque implicata, neque inſolita fuerunt, quo ſolo caſu admittenda eſt præſumptio obliuionis in facto proprio de recenti.[8] *Ita Senatus* in cauſa quadam graui, 14. Calend. Aug. 1593.

1 Quaſi alioquin ſecundum teſtamentum non habeat teſtatoris ſui voluntatem *ex l. ſi quis in princ.* 22. *de leg.* 3. vbi DD. Vide tamen quæ contra hanc ſententiam ſcripſi *in Err.* 7. *Decad.* 37. *& ſeq. de errore pragmat.*

2 Quia minor eſt hoc caſu difficultas, cum poſſet generalis reuocatio referri ad alia teſtamenta, quæ ſpecialem clauſulam derogatoriam non haberent.

3 Iulius Clarus ex communi & poſt multos, quos refert *in §. teſtamentum, q.* 99. *num.* 3.

4 Bart. *d. l. ſi quis in princ. n.* 8. cuius opinionem communem eſſe ſcribit Socin, *conſ.* 163. poſt *n.* 7. *verſ. ſecundo præmitto*, & poſt *nu.* 14. *lib.* 2. aliique multi, quos refert Clarus *dict.* q. 99. n. 5.

5 Vt per Clarum loco proxime citato. Aliud eſt ſi teſtator in concipienda clauſula cauſam adiecerit propter quam nolit poſterius teſtamentum valere, tanquam quod factum videri velit, per vim aut per inductionem. Eſt enim hæc vera cauſa & ratio adſcribendæ clauſulæ derogatoriæ. Vide Mantic. *lib.* 11. *de coniect. vlt. volunt. tit.* 8. *per totum*

6 Quomodo vt plurimum habere ſolet.

7 Idem Iul. Clar. vbi ſupra *n.* 7. poſt alios ibi relatos, & dicit communem.

8 Ex not. per Bart. *in l. ſi ras, de legat.* 1. quem refert Guid. Pap. *q.* 127. *num.* 4.

DEFINITIO X.

Qvid ſi teſtator poſteriore teſtamento adfirmauerit non recordari ſe verborum clauſulæ derogatoriæ, in eamque rem iuriſiurandi quoque religionem adhibuerit? Placet credendum eſſe teſtatori, etiam non iurato,[1] multo igitur magis ſi iurauerit. Sed id tum obtinet, cum teſtamentum ab eo factum eſt, qui tum in extremis erat conſtitutus:[3] Aut cum clauſulæ derogatoriæ verba ſunt implicita & intricata:[4] Aut denique cum ex medij temporis interuallo iuſta obliuionis præſumptio induci poteſt, quod euenit non ſolum ſi decennium interceſſerit,[5] ſed & ſi multo breuius temporis ſpatium pro perſonarum, & temporum, & clauſularum varietate æſtimandum.[6] Sane quoties à notatio ſcriptum eſt iuraſſe teſtatorem omnimodo credendum eſt ſcripturæ, niſi paratus ſit, qui negat de crimine falſi inſtituere accuſationem.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex doctrina Saliceti *in l. ſancimus, C. hoc tit.*

2 *L. cum qui de edenci* 37. *§. codicillis*, ibi, *Scilicet cum iuſiurandum ſuper hoc dediſſe teſtator adfirmauit, de legat.* 3 *l. non omnes* 5. *§. à barbaris, C. de re milit.*

3 Et ita videtur ſenſiſſe Salic. *in d. l. ſancimus*, vbi allegat *text. l. hac conſultiſſima, §. at cum humana fragilitas, C. qui teſt. fac. poſſ.* Debet enim Doctor quilibet intelligi ſecundum leges quas allegat.

4 Nam ex decennio placet induci præſumptionem obliuionis *d. l. ſancimus*, vbi not. *C. hoc tit.* Bart. *in l. ſi id quod, & in l. ſi de eo, §. forte, n* 4. *D. de acq. poſ.*

6 Nam ex quanti temporis curſu præſumenda ſit obliuio eſt in arbitrio iudicis. Idem Bartol. *ad l. furtum* 37. *§ fundi, de vſu cap.*

7 Credendum enim omnimodo eſt notario in iis, quæ atteſtatur coram ſe geſta eſſe, Bart. *ad Auth. ſi quis, n.* 8. *C. de edend ex §. nos autem, Nouel. de tabel.*

DEFINITIO XI.

De teſtamento, vt vocant, iurato: Et quid ſi etiam poſterius ſit iuratum.

Sed & ſi prius teſtamentum iuratum proponatur, id eſt ille quod teſtator iurauerit velle ſe ſupremum eſſe, receptum eſt eam eſſe vim iuriſiurandi, vt impediat ne per ſubſequens teſtamentum tollatur primum, ſi non in ſecundo ſpecialis reuocatio facta ſit iuramenti, quippe quod vim habeat clauſulæ derogatoriæ.[2] Sicut ex contrario ſi in primo teſtamento adiecta eſſet clauſula derogatoria ſine iuramento, poſterius autem iuratum eſſet, præualeret poſterius, etiam in quo nulla mentio facta eſſet clauſulæ,[3] quia iuramentum habet vim ſpecialis expreſſionis.[4] Quid ergo ſi vtrumque fuerit iuratum? Præualebit prius. Iuramentum namque in poſteriori oppoſitum prodiſſe tantum poteſt ad ſupplicem defectum non expreſſæ clauſulæ derogatoriæ, ſed non adhoc, vt iuramentum illud in priore teſtamento adhibitum habeatur pro expreſſo & reuocato in poſteriore,[5] alioqui prorſus inanis & nullius momenti aut effectus eſſet iuriſiurandi prioris interpoſitio.[6] Apparet autem ex ſuperioribus multum intereſſe an poſteriore teſtamento in id adhibitum ſit iuſiurandum, vt teſtator affirmet illam eſſe vltimam ſuam voluntatem,[7] an vero, vt perſuadeat oblitum ſe clauſulæ derogatoriæ, quam priore teſtamento adſcripſerat.[8] Non enim conſequens eſt, vt hoc poſteriore caſu oblitus etiam videri debeat prioris iuriſiurandi.[9] Quia ſicut aliud eſt iuſiurandum, clauſula derogatoria,[10] licet iuſiurandum quoque habeat vim clauſulæ derogatoriæ, ſic aliud eſt non meminiſſe iuramenti, aliud non meminiſſe clauſulæ,[11] & longe facilior præſumptio obliuionis huius, quam illius, quoniam formula certis & præſcriptis verbis concepta eſt, quorum memoria faciliime excidere poteſt.[12] Iuramentum vero non item,[13] vt proinde videatur omiſſio illa prioris iuriſiurandi facta defectu non tam memoriæ, quam voluntatis.[14] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Iul. Clar *quæſt.* 99. *n.* 7. *in fin. & quæſt.* 94. *num.* 3. poſt Bart. *l. ſi quis* 27. *n.* 19. *de leg.* 3.

2 Clar. & Bart. ibid.

3 Idem Clar. *d. q.* 99. *num.* 10. poſt Bald. *in l. ſancimus poſt num.* 7. *C. hoc tit.*

4 Gloſſ. *in l. cum pater* 77. *§. filius matrem per ill. text. de leg.* 2. Bald. *in l. prima col pen. C. commod.* Bert. *quæſt.* 3. *cum.* 4. *&* 6. vbi notat hoc locum non habere, ſi ſit defectus ſubſtantiæ & conſenſus, ſed tantum ſi defectus ſit ſolemnitatis omiſſæ, ex Bart. *in l. ſi quis pro eo de fideiuſſ.*

5 Ne alioqui eueniat, vt plura ſingularia concurrant circa idem contra vulgare noſtrorum brocardicum *ex l.* 1. *C de dot. promiſſ. l. eum qui* 30. *D. de iureiur.*

6 Quod eſſet abſurdum, cum duo vincula ſint fortiora vno, *vulg. l pen. C. de adopt.*

7 Quomodo fit in omnib. teſtamentis, quæ adeo pragmatici vulgo iurata appellant.

8 Vt in ſpecie *Defin. præced.*

9 Probatio enim debet eſſe concludens, nec probat hoc eſſe quod ab hoc contingit abeſſe, *vulg. l. neque natales, C. de probat. l non hoc C. vnde legit.*

10 Neque enim conuertuntur, quia iuſiurandum quidem habet vim clauſulæ derogatoriæ, ſed non æque clauſula derogatoria vim iuriſiurandi.

11 Vulgatum porro eſt ex diuerſis non inferri, *vulg. l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

12 Eſt namque difficilior memoria verborum, quam rerum, quomodo & rerum mobilium difficilior eſt, quam immobilium, *L. peregrè* 44. *l. ſi rem mobilem* 47. *D. de acq. poſſ.*

13 Quia cum is qui facit contra proprium iuſiurandum ſit periurus, tam difficile videtur, vt quis ſit immemor proprij iuriſiurandi, quam vt ſit immemor ſuæ ſalutis, quod tamen non facile de quoquam præſumitur, *l. fin. C. ad leg. Iul. repet.*

14 Niſi teſtator adfirmauerit non recordari ſe an iurauerit, quo caſu ei credendum eſſet etiam non iurato, vt dixi *in prin. Defin. praeced.* Cæterum de his omnibus vide quæ ſcripſi *in Err. 23. & 24. Decad. 59. de Error. pragmat.*

DEFINITIO XII.

Teſtator, qui contra quam iurauerat facit aliud teſtamentum, periurus eſt, ſi non impetret abſolutionem.

OBſeruandum tamen eſt, quoties prius teſtamentum iuratum proponitur, teſtatorem ſi aliud ſubinde teſtamentum faciat, licet iuſiurandum à ſe prius præſtitum exprimat, & reuocet, periurum tamen eſſe, ideoque neceſſariam eſſe abſolutionem.[1] Ergo vt periurij crimen euitetur, præſertim in teſtatore moribundo, nec vt credibile eſt immemore ſalutis æternæ,[2] quique abſolutionem numquam petierit,[3] præſumendum eſt defectu voluntatis potius quam per obliuionem omiſſam eſſe in poſteriore teſtamento expreſſionem indiuiduam clauſulæ derogatoriæ & iuramenti. Alioqui non ex eo ſolo euitaretur crimen periurij, quod teſtator oblitus eſſet præſtiti à ſe iuramenti,[4] multominus ex eo ſolo quod oblitum ſe diceret,[5] præſertim ſi eo tempore teſtaretur, quo prorſus improbabilis eſſet obliuionis præſumptio, vt puta ſex aut ad ſummum decem tantum diebus à præſtito iureiurando elapſis.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem.

1 Vt contra Bartolum magis communiter receptum eſſe ait Iulius Clarus *in § teſtamentum, q. 94. n. 4.* poſt Alex. *conſ. 18. n. 2. lib. 2.*

2 *L. vlt. C. ad leg. Iul. repet.*

3 Quæ petenda certe eſt quoties iuſiurandum ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ, *cap. debitores, c. cum contingat & paſſ. Extr. de iureiur.*

4 In re ſiquidem tanti momenti vix eſt, vt infirmitas memoriæ poſſit excuſare: & omnino periurium incurritur quoties iuſiurandum violatur, ſiue ante, ſiue poſt obliuionem iuriſiurandi id contingat.

5 Alioqui erit in poteſtate iurantis, vt non peieret, tametſi ſciens & prudens faciat contra id quod iurauit, quod ſane abſurdum eſſet, *arg. l. inter 83. §. 1. D. de verb. oblig.*

6 Non enim veriſimilis eſt obliuio facti proprij tam recentis, *l. quamquam 9. D. ad SC. Velleiam.*

DEFINITIO XIII.

Teſtamentum poſterius factum in fauorem eius, cuius odio fuerat in priore inſerta clauſula derogatoria, non poteſt valere, maxime factum in domo ipſius inſtituti.

CVm in priore teſtamento appoſita eſſet clauſula derogatoria, non tantum vt prius teſtamentum omnimodo valeret, ſed in eam quoque nominatim cauſam, vt ſibi teſtator proſpiceret aduerſus periculum, quod videbat imminens, futuræ abductionis in domum Sempronij, præuidens fore, vt in domum Sempronij, tranſlatus aliud teſtamentum in fauorem Sempronij facere cogeretur,[1] ſecuta vero poſt tres aut quatuor dies abductione aliud teſtamentum condidiſſet, quo Sempronius ipſe inſtitutus erat,[2] Non dubitatur quin teſtamentum illud poſterius non aliter defendi poſſet, quam ſi apertiſſimæ extarent probationes mutatæ tam cito & ſine cauſa prioris in priorem inſtitutum voluntatis.[3] Minus enim fauorabilem eſſe decet cauſam huius, quem teſtator heredem habere noluerat, & cuius ſolius odio clauſulam derogatoriam in priore teſtamento adiecerat,[4] quam alterius cuiuſcunque de quo tum non cogitaſſet.[5] Nam ſi quoties clauſula derogatoria qualibet in priore teſtamento adiecta eſt, præſumptio iuris naſcitur, quod ſecundum teſtamentum, in quo non ſit illi clauſulæ ſufficienter derogatum, ad ſuggeſtionem importunam alterius confectum fuerit potius, quam ex voluntate teſtatoris.[6] Quanto magis capienda erit illa præſumptio in odium Sempronij, quem teſtator paulo ante ſolemniter dixerit, nolle ſibi vnquam heredem eſſe?[7] Præſertim habita etiam, vt plerumque habenda eſt,[8] ratione loci in quo teſtamentum conditum proponebatur, nam quemadmodum, ſi teſtator poſterius teſtamentum fecerit apud acta, dicimus potiorem eius cauſam eſſe quam primi licet habentis clauſulam derogatoriam, idque propter vim & auctoritatem actorum, quod credendum non ſit voluiſſe teſtatorem coram perſonis publicis actum, vt aiunt eluſorium facere.[9] Ita ex contrario non poteſt non ſuſpectiſſimum eſſe teſtamentum poſterius factum in domo inſtituti,[10] quum heredem habere paulo ante teſtator noluerat & à quo futuram coactionem verebatur.[11] Finge illud etiam accedere, quod poſterius teſtamentum iis præſentibus & adhibitis teſtibus factum ſit, qui abductionem interminari fuerant, & quos idem teſtator cum prius teſtamentum conderet, & moleſtos ſibi atque importunos iam fuiſſe dixerat.[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Hæc vero prima & vera cauſa fuit, quæ induxit vſum iſtius clauſulæ derogatoriæ.

2 In cuius nominatim odium clauſula derogatoria fuerat adiecta in priore teſtamento.

3 Probatio enim mutatæ voluntatis ſemper incumbit ei qui dicit mutatam, *l. cum qui voluntatem 22.* iunct. *l. 3. D. de probat. l. non ab ea 89.* vbi Doctores *D. de cond. & demonſt.*

4 Vt & in ſpecie *l. ſi mihi & tibi 12. §. vlt. de leg. 1.*

5 Hoc enim caſu poteſt locum habere iuris regula; Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent. Si quidem nemo credendus eſt eos vocare aut excludere voluiſſe, de quibus non cogitauit, cum generales clauſulæ nunquam extendantur ad incogita, *vulg. l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. vlt. D. de tranſact.* Et non poteſt negari, quin is qui priore teſtamento derogat poſteriori per clauſulam derogato iam hoc ipſo cogitet ſaltem in genere de iis omnibus quos inſtituturus eſt in poſteriore. Sed tamen illud ſemper verum eſt, cogitationem illam generalem minus efficacem eſſe, quam ſpecialem, quia ſpecialia magis afficiunt quam generalia.

6 Vt loquitur Iul. Clar. *q. 99. n. 4. in fin.*

7 Nam quo quis ſuſpectior teſtatori fuit, eo & odioſior iudici eſſe debet.

8 Multum ſiquidem intereſt quid, quo tempore, & quo loco fiat, in eoque potiſſimum æſtimando boni iudicis officium & prudentia verſatur.

9 Ita Clar. *diſt. quaeſt. 99. num. 11.* poſt Baldum *in l. ſancimus n. 6. C. hoc tit.*

10 *Arg.* eorum quæ notantur per Alex. *conſ. 156. vol. 2.*

11 Nam & timor ipſe coactionis pene coactio eſt, *l. nouiſſime 7. §.* vbi Bald. *D. quod falſ. tutor auctor.*

12 Hæc vero facti circumſtantia magnam coniecturam præbebat ſecutæ coactionis & violentiæ. Qui enim minatus fuiſſe probatur quidni minas quoque executus eſſe facile præſumatur.

DEFINITIO XIV.

Clauſula derogatoria inutilis eſt, ſi probetur ſecuta mutatio voluntatis.

NVllius momenti eſt clauſula derogatoria, ſi probetur teſtator in poſteriore teſtamento mutaſſe voluntatem,[1] ac multo magis ſi eius mutandæ cauſa ſuperuenerit, ſiue ex verbis in ſecundo teſtamento appoſitis, ſiue per teſtes, aut ex qua alia ſcriptura probetur mutatio voluntatis.[2] Pone teſtatorem cum poſterius teſtamentum dictaret palam declaraſſe, quod pœniteret ſe prioris teſtamenti, eamque pœnitentiæ ſuæ rationem expreſſiſſe, quod in eo ſcriptus hæres ab illo tempore minus ſe obſeruantem & officioſum erga teſtatorem præbuiſſet.[4] Sine dubio poſteriore teſtamento ſcriptus præferretur. Sed ſi quis in vtramque partem probationem conflictus eſſet, ex quo ambiguitas aliqua emergeret, non tantum iuris, ſed etiam voluntatis defuncti, vtique præferri deberet, qui priore ſcriptus eſſet.[5] Nam quæcumque noſtri tractant de poſteriore teſtamento defendendo, quod ſit reuocatorium primi habentis clauſulam derogatoriam, haud dubie tum obtinent cum nulla ſuggeſtionis aut coactionis ſuſpicio probabilis ſubeſt, cuius probatio aut coniectura aliunde capi poſſit, quam ex clauſula derogatoria, Suſpicionem enim

enim quantulamcumque à poſteriore teſtamento prorſus abeſſe neceſſe eſt, [7] ea maximè facti circumſtantia concurrente, de qua diximus, vt poſterioribus tabulis inſtitutus non reperiatur; cuius odio, ne inſtitui poſtea vtiliter poſſet, adiecerat teſtator clauſulam derogatoriam in prioribus. [8] *Ita tractatum* in eadem cauſa.

1 Ita ex communi noſtrorum ſententia concludit Iulius Clarus *dict. §. teſtamentum, quæſtio 99. numer.* 8. poſt multos quos ibi citat.

2 Poteſt enim quocumque probationis genere probari mutatio voluntatis etiam per coniecturas & indicia, *l. 3. §. vlt. D. de adim. legat. l. qui ex liberis 11. teſtamento, D. de bonor. poſſ. ſecund. tabul.*

3 *Arg. l. ſi quis in princ. 22. D. de legat. 3.*

4 Quidni enim poſſit reuocari teſtamentum ex cauſa ingratitudinis, ex qua etiam donatio viuos perfecta reuocari poſſet, *l. vlt. C. de reuoc. donat.*

5 Vt non tantum poſterior ſcriptura, ſed etiam poſterior voluntas præualeat, *d. l. ſi quis in princ.* Voluntas enim illa eſt, quæ totum facit, *d. l. ſi mihi 12. §. vlt. de legat. 1.*

6 Tanquam ſi ſupremam haberet pro ſe voluntatem, *d. §. vlt. & dict. l. ſi quis.*

7 Ex notat. *in d. l. ſi quis in princip.* & per Clar. *dict. quæſtio 99. per tot.*

8 Ex iis quæ dixi *Defin. præced. numer.* 2. 3. & 4. Difficile enim eſt, vt ad hereditatem ex teſtamento is admitti debeat, de quo nominatim excludendo teſtator cogitauit, *l. 2. §. ſi conſulto l. ſi ita 8. §. is autem, l. qui ex liberis 11. §. vltim. D. de bonor. poſſ. ſecund. tabul.*

DEFINITIO XV.

Clauſula derogatoria, quæ reſpicit & facultatem teſtandi & voluntatem, inutilis eſt quantum ad facultatem, valet tamen quatenus reſpicit voluntatem.

IN eadem facti ſpecie quærebatur, an valeret clauſula derogatoria adiecta in priore teſtamento, quo teſtator dixerat velle ſe prius teſtamentum adeo valere, vt quamuis teſtamentum aliud poſtea faceret, in quo expreſſa eſſent verba illa: *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur* (quibus verbis clauſulam derogatoriam eodem teſtamento conceperat.) [1] Imo etſi voluntatem quoque mutaret, nihilominus prius teſtamentum ratum eſſet. [2] Non deerant qui putarent ob eam clauſulam, qua teſtator omnem ſibi facultatem mutandi teſtamenti præripuiſſet, totam clauſulam derogatoriam, [3] & iuſiurandum in eandem cauſam adhibitum reiici debere nullamque prorſus habendam eius rationem [4] Ideoque omnimodo ſuccedere iuris regulam, quæ vult prius teſtamentum rumpi per poſterius ipſo iure. [5] Idemque ex clauſula illa inſolita & reprobata inferebant prius teſtamentum ex hæredis in eo ſcripti potius, quam ex teſtatoris arbitrio conſcriptum fuiſſe, cum teſtator adoleſcens penituſque iuris ignarus tot clauſulas inſolitas veriſimiliter de ſuo ingenioſe exquiſiturus non fuiſſet. [6] Contra reſpondebatur, vel ex ea maxime clauſula, quæ à iure improbata eſſet, coniici poſſe non ex conſilio iuriſperiti alicuius, ſed ſuo marte teſtatum fuiſſe teſtatorem. [7] Nec ex iuriſiurandi interpoſitione contrarium ſuaderi, [8] quia nemo ſit tam rudis & imperitus, qui neſciat magnam vim eſſe iuriſiurandi ad confirmandum teſtamentum. [9] Quinimo inueteratus vulgi & imperitorum error eſt, teſtamentum iuratum nullo modo reuocari poſſe, quæ etiam multorum interpretum ſententia fuit, frequentiore licet aliorum calculo improbata. [10] Sed clauſula illa quæ in poſteriore teſtamento appoſita fuerat, qua teſtator declarauerat non recordari ſe, quibus verbis derogatoriam concepiſſet, adhibito quoque in eam rem iureiurando, ea vero inſolita erat, & quæ à iure conſulto potius, quam à teſtatore dictata videbatur. [11] *Placuit* clauſulam derogatoriam quæ duobus modis concipi poſſet: vno, ita vt reſpiciat voluntatem, altero, vt reſpiciat potentiam teſtandi, ſi vtroque modo concepta ſit, nihil quidem operari & pro non adpoſita haberi, quod ad teſtandi potentiam pertinet, [12] ſed valere tamen, quatenus reſpicit tantum voluntatem. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim teſtator in priore teſtamento ſcripſiſſe atque expreſſim cauiſſe proponebatur.

2 Certum enim eſt, neminem poſſe ſibi eam legem dicere, vt non poſſit recedere à priore voluntate, *l. ſi quis in princ. 22. de leg. 3.* non magis quam vti ne leges in ſuo teſtamento locum habeant, *nemo poteſt 55. d. legat. 1.* Nam neque per contractum poſſet quis præcipere ſibi facultatem teſtandi, *l. pactum quod dotali 15. Cod. de pact. l. ex eo 4. C. de inutil. ſtipulat. 6. cum duobus 52. alias l. ſi fratres §. idem reſpondit ſocietatem. D. pro ſocio.*

3 Non eſt enim obligatorium contra bonos mores præſtitum iuſiurandum, *c. non eſt obligatorium, de reg. iur. in 6.* eſt autem contra bonos mores huiuſmodi iuſiurandum, per quod aufertur libera teſtandi facultas, *d. l. 4. C. de inutil. ſtipul. l. ſtipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig.* In eoque ſunt odioſiores pactiones de ſuccedendo, quam de non ſuccedendo, quæ confirmantur iuramento, *cap. 2. de pact. in 6.*

4 *L. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. ſi quis inquilino 112. §. vlt. de legat. 2.*

5 *§. poſteriore, Inſtit. quib. mod. teſtam. infirm. l. ſancimus 27. C hoc tit. l. ſi quis in priore 29 D. ad. SC. Trebel.*

6 Qui enim faciunt teſtamentum ſine iuriſperito, non ſolent tam inſolitas & exquiſitas clauſulas congerere, ex quibus etiam dolus & ſimulatio ſolet præſumi.

7 Exiſtimantem fortaſſe idem quod Lucius ille Titius, de quo *in l. penult. §. vlt. de leg. 2.* pro iure legitimo haberi debere quamlibet ſani hominis voluntatem, quod tamen non ita eſt. Quamquam nec valde ſanus videri poteſt, qui ex legibus contra leges teſtatur, *argum. l. auxilium 37. D. de minor* Videtur enim ludibrio habere leges, vt loquitur Iuſtin. *in l. vlt. §. vlt. C. de bon. quæ liber.*

8 Vt & ad confirmanda cætera etiam quæ ipſo iure non valent *Auth ſacramenta*, vbi not. *C. ſi aduerſ. vendit. cap. 2. Extr. de pact. in 6.*

9 Nempe Alberici & Canoniſtarum, vt refert Iul. Clar. *in d. §. teſtamentum q. 94. n. 3.*

10 Vt refert & atteſtatur. Clar. *ibid.*

11 Cum ſit in illa magna & præcipua cautio ad impediendam clauſulæ derogatoriæ vim & poteſtatem, vt diximus *Defin.* 10 & 11.

12 *d l. ſi quis in princ. de leg. 3.* & aliis ſupra citatis.

13 Vt vtile per inutile non vitietur, quando alterum ab altero ſeparari poteſt, *vulg. l. placuit 19. D. de vſur. iunct. l. vſuras 20. eod. tit.* Adde tradita per Iul. Clarum *d. quæſt. 99 num. 2.*

DEFINITIO XVI.

Valet reuocatio prioris teſtamenti, in quo plures fuerant heredes inſtituti, etiamſi in poſteriore nonniſi vnius heredis mentio facta ſit.

ALia fuit quæſtio cum in priore teſtamento plures inſtituti eſſent, & in clauſula, quam teſtator in poſteriore adiecerat prioris reuocandi cauſa, vnius dumtaxat ex inſtitutis mentio facta eſſet, an ſufficiens reuocatio videretur? [1] Erant enim qui negarent, propterea quod ſicut inſtitutio nominatim facta fuerat, ita reuocationem nominatim quoque fieri oporteret, vt diſſolueretur vis teſtamenti eo prorſus modo, quo fuerat colligata. [2] Item quod vnius tantum inſtitutione reuocata, ſi valeret reuocatio, conſequens eſſet teſtatorem aut cum duobus teſtamentis deceſſiſſe, [3] aut pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum. [4] Sed tamen verius viſum eſt valere reuocationem, ſi modo conſtet, de quo teſtamento reuocando teſtator ſenſerit, quod ipſum conſtat ſatis, quoties vnum dumtaxat teſtamentum præceſſit, [5] & quæ in eo appoſita fuerat clauſa derogatoria, in poſteriore expreſſa eſt, aut quid aliud quod facere poſſit, vt haberi debeat pro expreſſa. Reuocato namque teſtamento, cuius vis naturaque indiuidua eſt, fieri ſane nequeat, vt illius ex hæredibus in eo ſcriptis inſtitutio defendatur. Nam & ex contrario valeret reuocatio prioris teſtamenti, in quo Mæuius ſolus ſcriptus eſſet, quamuis teſtator in poſterioribus talibus ſcripſiſſet reuocare ſe teſtamentum, in quo Mæuium & Caium heredes ſcripſerat, dum ne aliud teſtamentum extaret in quo ambo ſcripti eſſent. Potius enim ex eo teſtatoris errore præſumenda eſſet obliuio eorum, quæ in priore teſtamento continerentur. [7] In propoſita autem ſpecie tanto minorem res habeat dubitationem, quod teſtamento

comprehenſam reuocauerat.[8] Neque vero exhæredationi, quam nominatim fieri debere conſtat ſimilis eſt reuocatio inſtitutionis collatæ in extraneum, quia reuocato teſtamento tota defuncti voluntas, quæ in eo ſcripta fuerat, irrita conſtituitur.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quaſi reuocatio quantum ad vnum ex inſtitutis includeret confirmationem quantum ad cæteros. *Arg. l. cum prætor 13. D. de iudic. l. ex eo 18. D. de teſtib.*

2 *Arg. Auth. è contra, D. de repud. l. nihil tam naturale 34. de reg. iur. l. prout 80 de ſolut.*

3 Quod ſolis militibus conceſſum eſt ex priuilegio, *l. quærebatur 19. de teſt. milit.*

4 Quod ſimiliter paganis omnibus interdictum eſt, *l. in noſtrum 7. de reg. iur. & d. l. quærebatur, l. miles 41. eod. tit.*

5 Cum non poſſit dubitari hoc caſu, de quo teſtamento teſtator ſenſerit.

6 Nec enim poteſt pro parte valere, & pro parte non valere teſtamentum, *l. 1. §. prius autem, D. de vulg. & pupill. ſubſtit.* imo neque vnquam induci debet diuiſio voluntatis, *l. eum qui 18. in fin. D. de his, quæ vt indign.* Aliud iuris eſt cum teſtator vnius ex heredib. nomen induxit. Nam ſi illum tantum fraudare voluit quod in dubio præſumendum eſt, ea inductio cæteris coheredibus non nocet, neque infirmatur totum teſtamentum, *l. 2. in fin. D. de his, quæ in teſtam. delent.*

7 Sic enim diſputat Guid Pap, *d. quæſt. 127. ſin n.* Facit textus elegans *in l. Seia 20. in princip.* in illis verbis, *quos ſane poſt obliuionem teſtamentariæ ſcripturæ feciſſet. D. de inſtruct. & inſtr. legat.*

8 Ex quo apparebat voluiſſe illum haud dubie totum teſtamentum infirmare, *d. l. 1. D. de his quæ in teſtam. delent.*

9 *L. 1. 2. 3. & paſſ. D. de liber. & poſthum.*

10 *§. poſteriore, Inſt. quib. mod. teſtam. inf. l. ſi quis priore, 29. D. ad SC. Trebell.* Sic è contrario dicimus, ſemel adita hereditate omnem defuncti voluntatem ratam conſtitui, *l. ſi patroni 55. §. fideicommiſſam D. ad SC. Treb.* Denique quamuis dici ſoleat etiam ex actu nullo colligi voluntatem, *l. vlt. D. de reb. eor. qui ſub tutel.* non tamen perinde poſſis dicere colligi voluntatem teſtatoris ex teſtamento reuocat vt ſcripſi in *Decadib. de error. pragmat.* [Alia eſt quæſtio de reuocatione teſtamenti ſolemnis per aliam voluntatem minus ſolemnem. De qua vide Guid. Pap. *deciſ. 200.* ſecundum quam Senatus noſter, vt audio aliâ iudicauit. Vide *Deſin. 29. infr.*]

DEFINITIO XVII.

Confeſſio fideicommiſſi facta in priore teſtamento, habente clauſulam derogatoriam, fit inutilis per reuocationem prioris teſtamenti poſtea rite ſubſecutam

Titius, cum priore teſtamento Mæuium hæredem ſcriberet, eam ſe ipſius inſtituendi cauſam præter cæteras habere dixerat, quod à matre ita facere rogatus, boniſque in omnibus, quæ ſibi mater moriens relinqueret, Mæuium inſtituere iuſſus eſſet. Eo teſtamento poſtea reuocato per poſterius, in quo Titius erat inſtitutus: quærebatur an peti adhuc poſſent ex cauſa fideicommiſſi, vel donationis bona illa materna, aut potius an fideicommiſſum ex prioribus tabulis probatum,[1] & pro reſtituto habendum eſſet,[2] tametſi per poſteriores reuocatæ proponerentur: Præſertim cum medio tempore clauium traditio interueniſſet, per quam & dominij & poſſeſſionis tranſlatio facta videretur?[3] Quidam putabant poſſe defendi eam voluntatem iure donationis remuneratoriæ & irreuocabilis, cum pleraque ab hærede in teſtatorem matremque eius beneficia profecta eſſe conſtaret,[4] adeo vt debitum exſoluiſſe, aut quaſi permutaſſe potius, quam donaſſe teſtator credendus eſſet.[5] Sed quia inſinuationis ſtatutariæ ſolemnitas deficiebat, quam conſtabat in remuneratoriis quoque perinde ac in cæteris donationibus neceſſariam eſſe,[6] magis probabant, vt fideicommiſſi ſaltem iure defenderetur, quaſi ſufficiente in eam rem ſola filij confeſſione de matris voluntate,[8] maxime quod ea confeſſio fraudis careret. 9 Quænam enim ſuſpicio fraudis ſubeſſe poteſt, cum is, qui confitetur iniunctum ſibi à matre aut ab alio fideicommiſſi onus, liberum de iis bonis diſponendi ius & arbitrium habet?[10] Nam & illud regulare eſt, vt confeſſio teſtatoris in tabulis ſupremæ voluntatis probet, ſi nihil probetur in contrarium:[11] Adeo, vt & irreuocabilis cenſeatur, ſi ſit acceptata,[12] & acceptatio etiam tacita ſufficiat, quæ vel ex ſola ſcientia coniici poſſit,[13] vel ex ſubſecutis & geſtis per eum in cuius fauorem facta fuit confeſſio.[14] Eaque ſententia[15] mihi non improbabilis videbatur. Etſi enim, vt heredem quis ſibi hunc vel illum inſtituat iuberi nemo poteſt, Senatuſconſulto tamen iam olim inductum fuit, vt ea verba pro fideicommiſſo accipi debeant acſi qui ita locutus eſt de reſtituenda ſua hereditate rogaſſet heredem.[16] Cumque ius fideicommiſſi à matre imperati nihil commune haberet cum filij teſtamento, (ſiquidem à legitimis æque ac à teſtamentariis filij heredib præſtandum eſſet[17]) conſequens videbatur, vt non eo minus ex eiuſmodi confeſſione actio fideicommiſſi competeret, quod prius teſtamentum reuocatum eſſet.[18] Neque vero nouum videri poterat, vt ex teſtamento etiam nullo voluntas declaretur,[19] Etſi autem longe facilius eſt, quod pauci aduertunt, vt ex teſtamento nullo, quam vt ex reuocato voluntas declaretur, quia quod reuocatur ex ipſa teſtatoris voluntate ſit irritum, non ſicut quod nullum eſt, ex ſola iuris poteſtate;[20] Ea tamen reuocatio non poteſt afficere, niſi ea quæ ex reuocantis voluntate pendebant:[21] in quorum numero vtique non eſt fideicomiſſum, quod filio eidemque teſtatori a matre iniunctum ſit. Onus enim eſt ab inuito quoque præſtandum,[22] tametſi relicti fideicommiſſi quod ignorabatur confeſſionem & probationem ab inuito extorquere fideicommiſſarius non potuiſſet.[23] Itaque nihil cauſæ erat cur pœniteretur ei, qui vltro & fidei ac conſcientiæ exonerandæ gratia profeſſus eſſet fideicommiſſum ſe debere, vt à tali confeſſione vltro etiam, & ſine cauſa reſiliret.[24] Maxime vero ſecuta ipſa quoque fideicommiſſi reſtitutione,[25] vt in propoſito per clauium traditionem,[26] cum & ſolo verbo reſtitui poſſit hereditas[27] *Senatus* tamen contra putauit, & vniuerſam hæreditatem ſine vlla fideicommiſſi detractione ad illum qui poſterioribus tabulis ſcriptus erat pertinere pronunciauit, hac maxime ratione motus, quod reuocato per poſterius priore teſtamento teſtator à tota voluntate receſſiſſet, cuius etiam dixerat ſe pœnitere.[29] Sane quod pro Mæuio afferebatur variis hæredibus ſcripti in diuerſis tabulis potiorem eſſe debere cauſam eius, cui teſtator res ſuas tradidiſſet exemplo eius quod de pluribus emptoribus cautum eſt, 29 omnino abſurdum & alienum erat. Nam cum teſtamentum ideo fiat, vt hæredi ſcripto hæreditas deferatur, apparet non poſſe tradi hæreditatem ab ipſo teſtatore,[30] cuius nec vlla eſſe intelligitur quamdiu ille viuit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. cum quis decedens 37 §. codicillis, de legat. 3. l. Publia 24. §. vlt. D. depoſit.*

2 Saltem ex æquitate illa canonica, de qua Baldus *in proœmio*, *Extr. de probat.*

3 *Arg. l. clauibus 74. D. de contr. empt. l. 1. C. de crimin. expil. hered. l. cum pater 77. §. pater pluribus de leg. 2.* Oldrad. *conſ. 208.* Innoc. *in c. 2. de fid. inſtrum.*

4 *Argum. l. Aquilius Regulus 27. D. de donat. & l. ſi pater 34. §. 1. eod.*

5 *L. ſed etſi lege 25. §. conſuluit, D. de petit. hered.* Ita vt neque ex cauſa ingratitudinis reuocari poſſit huiuſmodi remuneratoria donatio, *l. ſi pater 34. §. 1.* vbi not. *D. de donat.* Alex. *conſ. 41. lib. 4. & eiuſ. 55. vol. 1.*

6 Quia lex municipalis generaliter loquitur de donationibus omnibus inſinuandis, & conſequenter etiam de remuneratoriis, ac de iuratis Quamuis ex iuris ratione aliud ſit, *d. l. Aquilius*, vbi not. Andr. Tiraq. late *ad l. ſi vnquam*, in verb. *donatione largitus, C. de reuoc. donat.*

7 *Arg. l. Aurelius 28. §. vlt. in fin. D. de liber. legat.*

8 *Arg. d. l. cum quis decedens 37. §. codicillis, de legat. 3. & d. l. Publia 28. §. vlt. D. depoſ.*

9 Aliud enim eſſet ſi confeſſio facta fuiſſet à perſona ſuſpecta & prohibita, *vt in l. qui teſtamentum 27. D. de probat. Auth. ſed iam neceſſe*, vbi not. *C. de donat. ant. nup.* Facit. *l. 3. §. tacite, & ibi gloſ.* Bart. & additio ad Bart. *D. de iur. fiſc.*

10 Notat Bartol. *in l. Lucius 88. §. quiſquis, de leg. 2.* Alex. *conſil. 132. videtur prius, col. fin lib. 2.* Dec. *conſ. 184.* & pro tenui *ſub num. 11. in 2. caſu, & in l. ſenium, num 41. Cod qui teſt. fac. poſſ.*

11 Bald *in. l. 1. col. pen. verſ. quare teſtator dixit*, C. *de falſ. cauſ. adiect. legat.*

12 Anchar. iunior *qui 38. cum. 2. part.*

13. Bart.

13 Bart.in l.quo enim, D.rat.rem haber.Dec.conſ.18.Cranet.conſ.661 num.5.

14 Felin.in cap.olim,n.8. Extr.de reſcript.Curt.iun.conſ.10.n.9.

15 Vt nimirum ex priore illo teſtamento, etiam reuocato induceretur probatio fideicommiſſi vniuerſalis per confeſſionem heredis grauati.

16 L.filiusfamilias 114.§.vt quis heredem,de leg.1.in l.ex facto 17.in princ.D.ad SC.Treb.

17 Tanquam quod fuiſſet quodammodo æs alienum defuncti aut ſaltem æris alieni loco, l.irritum 8.C.ad leg.Falcid. l.cum pater 77.antep.de leg.2.

18 Non enim pendebat huiuſmodi fideicommiſſum à voluntate teſtatoris,vt legata & fideicommiſſa cætera in eo teſtamento relicta ſed à voluntate matris quæ hunc teſtatorem eundemque filium grauare voluerit in ſuis bonis.

19 L.vlt.D.rebus eor.qui ſub tutel.vel cur.ſunt, licet transferam 37.D.de adim.leg.

20 Dixi Defin.præced.num.vlt.

21 In iis enim quæ à reuocantis libera voluntate non pendent renunciatio nihil operatur,l.35 & paſſ. C.de reuoc.donat.

22 Poſtquam placuit vt fideicommiſſa quoque vinculum iuris haberent,vt ſcribit Iuſtin.initio tit.de codicill. Inſtit.

23 Vt nec in ſpecie d l.cum quis decedens 37.§.codicillis,de leg.3. d.l.Publia 26.§.vlt D depoſ.l.3.tacita de iur.fiſc.

24 L.fideicommiſſum 62. condict. indeb.l.1. C de fideic.l.ſi ſponſus 5 §.pen.de D.de donat. int.vir. & vxor.l 1.l.error.9.C.ad leg. Falc. Sublata enim cauſa teſtamenti ſupereſt cauſa pietatis & fideicommiſſi quæ omnem impedit reuocationem, arg. l. cum is 32.§. mulier D. de cond.indeb.Nam etſi indebitum ſciens fideicommiſſum ſoluiſſet,nullã tamen repetitionem haberet,l.eum qui 21.§.1.D.de inoffic teſtam.

25 Vt in d.l.fideicommiſſum, d.l.eum qui, §.1.

26 Ex notatis num. 3.

27 L.reſtituta 37. D.ad SC. Trebell.

28 Vt in l.ſi quis in princ.22.de legat.3.Quaſi confeſſio illa fideicommiſſi magis donandi animo,& ad cautelam impediendi poſterioris teſtamenti in fraudem legum,quam gratia explenda fidei facta videretur. Sunt enim ſemper ſuſpectæ huiuſmodi confeſſiones, quoties fiunt ad cautionem ſiue fiant in actu ſuſpecto,ſiue ad impediendum aliquem actum ſuſpectum,d.l.qui teſtamentum 27. D. de probat. d. Auth.ſed iam neceſſ.,Cod.de don.ant.nupt.Not.in d §.codicillis.

29 In l quoties 15.C.de rei vindicat.

30 Eſſe enim hereditatem aliquam oportet priuſquam reſtitui poſſit,niſi in caſu ſingulari & eleganti,l.filiusfamil. 18.D.ad leg.Falcid.

31 L.D.de hered.vel act.vend.l.1.De pro herede.

DEFINITIO XVIII.

Coniugibus ſimul teſtantibus, & ſuperſtite ſuum teſtamentum reuocante, an prædefuncti teſtamentum reuocetur, & quomodo liberis qui in priore fuerant inſtituti prouideatur?

PRoponebatur coniuges vnis eiſdemque tabulis ita teſtatos vt ex liberis communibus quidam in bonis paternis omnibus ſoli eſſent inſtituti, alij non niſi in maternis, Maritus prior deceſſerat, poſtmodum vxor ad ſecunda vota conuolauerat, & priore teſtamento reuocato aliud fecerat, in quo tamen nepotes ex filio iam tum præmortuo prætererat, ſed codicillarem clauſulam adſcripſerat, vt ſi iure teſtamenti poſterius illud teſtamentum non valeret, ſaltem codicillorum iure defenderetur. Quærebatur de viribus teſtamentorum, ac quod ad mariti teſtamentum attinebat, quidam putabant, nec inſubtiliter, non eo minus valere, quod vxor ſuum reuocaſſet,[1] quaſi duo eſſent teſtamenta, ſicque interpretanda, vt illi etiam ex liberis, qui non niſi in bonis maternis ſcripti fuerant, ab ipſo quoque patre inſtituti viderentur, bonaque illa materna ex parte profectitia cenſerentur[2] quod a matre data eſſent contemplatione patris,[3] qui viciſſim eo intuitu bona ſua omnia iis reliquerat, quibus nihil datum erat à matre, vt quod ex ſolis patris facultatibus haberent, à matre quoque habere exiſtimarentur.[4] Proinde reuocato per matrem teſtamento (nam ſi reuocatio nulla fuiſſet, nec dubitationi locus vllus ſupereſſet)[5] dicebant, ita ſuccurrendum eſſe liberis, qui nihil ex paternis bonis accepiſſent, vt quantum illi ex materno teſtamento erant accepturi, tantundem à fratribus conſequerentur, ad quos bona patris, omnia peruenerant, ſicque inter eos omnia agerentur, ac ſi eſſent inſtituti in fundo Corneliano, qui poſtmodum euictus fuiſſet.[7] Non ita tamen, vt maternorum bonorum fieret æſtimatio. Quid enim ſi pluris eſſent bona materna, quam paterna? Quis æquum putaret nihil ex paternis bonis remanere penes alios, quibus paterna omnia fuerãt relicta?[8] Sed ita, vt cõparatione facta paternorum & maternorum ac ſi vna eſſet hereditas ſimilis diſtributio fieret paterni patrimonij inter communes liberos, quæ & paterni & materni facta fuiſſet, ſi nulla reuocatiõ ſecuta eſſet: Vt ſi paterna bona beſſem efficerent, materna trientem, ex paternis bes inſtitutis à patre, triens inſtitutis à matre deberetur.[9] Alijs placebat nihil ex bonis paternis auferendum iis, quibus pater omnia ſua reliquerat, niſi quantum ad aliorum legitimam neceſſe eſſet.[10] Quæ ſententia aperte iniqua erat, cum fieri poſſet, vt pater eos magis dilexiſſet, qui ex maternis tantum bonis ſcripti eſſent. Quid enim, ſi nihil iis reliquerat, ob hoc ſolum, quod ſciret materna bona, longe pluris eſſe quam ſua? Plus vtique iis relicturus, quam aliis ſi ſolus teſtatus fuiſſet?[11] Dicebam non vnum quidem teſtamentum videri debere, & duarum hereditatum.[12] Sed tamen negari non poſſe quin alterum alterius contemplatione factum fuiſſet, & vt noſtri loquuntur, quin eſſent correſpectiua, Siquidem apertum eſt neutrum ex coniugibus ita teſtaturum fuiſſe, ſi de bonis ſuis ſolus teſtatus fuiſſet, vt quibuſdam ex liberis totum patrimonium, aliis vero quos non exheredabat nihil relinqueret.[13] Cui conſequens eſſe dicebam, vt reuocato per alterutrum ex coniugibus teſtamento aliud quoque omnimodo reuocatum videri deberet, vt contingit in actibus omnibus correſpectiuis, deſtructo vno alterum quoque deſtrui.[14] An ergo fatendum erit licere ſuperſtiti coniugi voluntatem præmortui coniugis circumuenire reuocato teſtamento eo tempore quo ſuum reuocare nequeatis, qui iam eſt defunctus? Vtique. Id enim tolerabilius eſt,[15] quem vt adimatur ſuperſtiti libera teſtandi facultas,[16] quam ſibi adimere nemo poteſt.[17] An potius imputandum eſt præmortuo, cur id teſtamenti genus elegerit, quod tam facile & in neceſſariam alienæ voluntatis conſequentiam euerti poſſet;[18] Quam ob cauſam ſi ſubtilius intueare, vix eſt vt huiuſmodi teſtamenta valere debeant quippe quorum validitas non ſolum ex alieno arbitrio pendeat,[19] ſed etiam ex morte alterius quam teſtantis. Cum enim ceterorum teſtamentorum commune ius illud ſit vt teſtatoris morte confirmentur,[20] hæc contra non niſi vtriuſque coniugum morte confirmari poſſunt. Confirmatum enim teſtamentum dicitur, quod rumpi vel irritum per ſe fieri amplius non poteſt,[21] Indeque fit fortaſſe, vt in libris noſtris nullum extet aut exemplum, aut veſtigium huiuſmodi teſtamentorum, quæ ſane alia etiam ratione videntur nullius eſſe momenti quod ſint captatoria.[22] Solent enim vt plurimum fieri; id agente vno ex coniugibus, vt alterius coniugis captet voluntatem, multorumque error ille eſt, quod exiſtimant hac ratione fieri poſſe, vt ſuperſtitis coniugis teſtamentum ſit prorſus irreuocabile altero coniuge prædefuncto cum ex contrario fiat, vt præmortui coniugis teſtamentum hoc ipſo reuocetur, quod ſuperſtes coniux ſuum reuocat. *Ita tractatum eſt* ant.Cal. Febr.1595.

1 Quod enim reuocatum non fuit cur ſtare prohibeatur arg. ſancimus 17.C.de teſtam.

2 Sicut & duæ ſunt hereditates.Nec enim duarum perſonarum aut vna hereditas eſſe poteſt, aut vnum teſtamentum, niſi cum tractatur de ſubſtitutione pupillari l.2. prius autem. D. de vulg. & pupill.ſubſtit. l.paterfamilias 28.D.de reb. auctor.iudic. poſſid. Etſi nec videtur ſatis inter veteres conſtitiſſe, vt apparet ex l.1 D.ſi cui plus quam per leg. falcid.& §.igitur, Inſtit.de pupill.ſubſtit.

3 Argum.l.ſed ſi plures 10.§. in arrogato. vbi not. D.de vulg. & pupill.ſubſtit.l.5.§. quod ſi quis patri, & §.ſed ſi pater. infin.D.de iur.dot. Iunge l.filiusfamil 41 de condit.& demonſtr.l.dotem 6.collat.bonor.

4 Quaſi compenſatione inuicem facta, vt in l.cum pater 77.§. Titio antep.de leg.3.l.ſi debitor 12.D.ad leg.falcid.

5 Quia vtrumque teſtamentum ſine dubio valeret, ſi aliud nihil obſtaret.

6 Iul

6 Ita enim videbantur omnia ſuæ æquitati reſtitui ſeruata inter communes liberos eadem proportione, quam teſtator ſeruari præceperat. Cum enim voluntas teſtatoris præciſè ſeruari non poteſt, ſeruanda ſaltem eſt per proportionem quantum fieri poteſt, vt à voluntate quam minimum recedatur, *l. quoties 9. § ſi duo, & l ſeq. D. de her. inſt.*

7 Quo caſu euictionem præſtare deberent coheredes ſaltem per officium arbitri familiæ erciſcendæ, *l. cum pater 77. §. euictis*, vbi not. *de legat. 2 l. heres 71. ad SC. Trebell.*

8 *Arg. l. ventre 84.* in illis verbis, *nonne iniquum erit de acquir. hered.* Facit *l. verbis 7. in fin. de vulgar.*

9 *Arg. d. l. 9. ſi duo. & l ſi alterius 10. D. de hered. inſtit.* Melior textus eſt *in l. ſcriptum 13. D. de liber & poſthum.*

10 Vt dici ſolet cum agitur de reuocanda inofficioſa donatione collata in aliquem ex lib. tis ſecundum interpretum noſtrorum diſtinctionem *ad l ſi totas 5. & l. ſi liqueat 8. C. de inoff. donat. l. Titia Seio 87. §. Imperator de leg. 2.*

11 An non ſit iniquum decipi patrem, qui melius de matre præſumpſerat. *arg. l. vnum ex familia 67. §. vlt. eod. l. Pamphilo 39. in princ. de leg. 3.*

12 Secundum ea quæ dixi *num. 2.*

13 Cum parentibus ita liberum ſit arbitrium diuidendæ inter liberos hereditatis, vt tamen non minus legitima portione habere debeat quiſquis ſibi conſcius eſt pietatis, *l. parentibus 8. C. de inoffic. teſtam.*

14 Text. eſt elegans *in l. cum te 6. C. de pact. inter empt. & vend.* Sic è contrario correlatiuorum poſito vno, alìud quoque ponitur, *l. 14. C. de expreſſ. lib. 11.* & vnum ex alio interpretationem capit, *l. vtrum 7. §. vlt. de reb. dub.*

15 Quamuis negari non poſſit quin ſit durum, *arg. dict. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2. l. Pamphilio 39. in princ de leg. 3. l. ſi cui 92. verſ neque enim de condit. & demonſt.*

16 Nimirum *ex reg. l. quoties nihil ſine captione 100. de reg. iuris.*

17 *L ſi quis in principio 23. de leg. 3. l. pactum quod dotali 15. C. de pact. cum ſimilibus.*

18 Potuit enim & debuit proſpicere poſſe hoc euenire, *vt in l. ſi quis domum 9. §. 1. D. locat.*

19 Contra *l. illa inſtitutio 32. de hered. inſtit.*

20 L. 1. *lege Cornelia 12. D. qui teſtam. facer. poſſ. l. lex Cornelia 28. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

21 Sed tantum deſtitui ob non aditam ex eo hereditatem, *l. 1. D. de iniuſt. rupt.*

22 *dict. l. illa inſtitutio, l. captatorias 70. & ſeq. D. de heredib. inſtit.*

23 Cum vnum ſine alio ſubſiſtere non poſſit. [Vide tamen Boerium *quaſt. 153. num. 5.* vbi plures citat contra hanc definitionem.]

DEFINITIO XIX.

Ex duobus teſtamentis correſpectiuis ſi non valeat reuocatorium poſterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur, Et quid ſi in poſteriore ſit clauſula codicillaris?

QVemadmodum autem dicimus, facto ſimul coniugum teſtamento, ſi nulla reuocatio ſecuta ſit vtrunque teſtamentum valere. [1] Ita in propoſita ſpecie, ſi ſuperſtes coniux teſtamentum ſuum reuocauerit, conſequens eſt vt non aliter reuocatum intelligi debeat teſtamentum præmortui, quam ſi reuocatorium valuerit. [2] Itaque ſi quis ex liberis in eo præteritus ſit, aut quid aliud deſit ex ſolemnibus, fieri non poteſt, vt prius teſtamentum ſolemne per poſterius minus ſolemne reuocatum videatur [3] Quid ergo, ſi in teſtamento poſteriore & reuocatorio adiecta ſit clauſula codicillaris? Facit clauſula, ſi ius commune inſpicias, vt inſtitutio priore teſtamento ſcripta conuertatur in fideicommiſſum. [4] Sed in propoſito non idem dici poſſe, quia licet in poteſtate ſit ſuperſtitis coniugis teſtamentum reuocare, vt proxime diximus, [5] atque ita efficere, vt prædefuncti quoque coniugis teſtamentum reuocetur. [6] Tamen codicillos facere, per quos priori teſtamento aliquid addatur vel detrahatur, non poteſt: quoniam ſubſiſtente priore teſtamento vtriuſque coniugis voluntas diſtricte ſeruanda eſt, nec ab alterutro ſine alterius conſenſu codicillos fieri poſſe æquum eſt. [7] Proinde facilius conceditur ſuperſtiti coniugi, vt aliud teſtamentum, quam vt codicillos faciat, [8] licet ordinarij iuris ſit, vt qui teſtamentum facere poteſt, multo magis poſſit & codicillos. [9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sic enim diximus *Defin. præced num 5.* Neque hoc caſu alia dubitandi ratio occurrit, niſi quod huiuſmodi genus teſtamentorum videtur captatorium, vt ſcriptum eſt ad finem ſuperioris definitionis. Sed tamen hoc iure vtimur, vt valeant huiuſmodi teſtamenta ſi non reuocata.

2 Cum non reuocetur teſtamentum præmortui, niſi in conſequentiam reuocationis factæ per ſuperſtitem teſtatorem. Denique teſtamentum quod non valet ad reuocandum prius, multo minus poteſt effectum habere alieni teſtamenti reuocandi, *arg. l ſi filius 7. D. de lib. & poſth. l. 2. de iniuſt. rupt.*

3 *d. l filius l. ſi quis eum 16. in fin. de vulg. & pupill. ſubſt. & tit. de exhered liber. Inſtit.*

4 *L. 3, l quærebatur 19. de teſt. milit.* D. *de iur. codicill. l. vlt. C. eod. l. pen. §. vlt. de leg. 2. cum ſimilibus.*

5 Quia mutandæ ſupremæ voluntatis facultatem ſibi præripere nemo poteſt, *l ſi quis in princip. 22. de leg. 3.*

6 In conſequentiam ſcil. correſpectiuitatis actus, vt ita dicam.

7 Ne alioqui voluntas prædefuncti circumueniatur. Poteſt enim imputari ſuperſtiti, cur non faciat aliud teſtamentum cum poſſit, cuique coniugis prædefuncti teſtamentum valere patiatur, quam in totum reuocari minus iniurioſum eſt, quam ei manenti aliqua ex parte derogari.

8 Quamuis qui poteſt à priore voluntate in totum recedere, multo magis poſſit ex parte, *argum. l. 7. §. adeo, verſ. ſi igitur, de pact.*

9 *L. Diui 6 §. pen. de iur. codicill.*

DEFINITIO XX.

Scriptura per teſtatorem ſcripta, & iure teſtamenti valere iuſſa, non eo magis valet ſi neque manu teſtatoris heres ſcriptus ſit, neque eius lingua nuncupatus, vt nec iure codicillorum, ſi clauſula codicillaris deſit.

SCriptura quæ aliena manu ſcripta tanquam teſtamentum, propria etiam teſtatoris manu ſubſcripta, hoc addito, quod vellet eam vt teſtamentum valere, non poteſt defendi vt valeat iure teſtamenti, ſiue in ſcriptis, [1] quia in eo teſtamenti genere nomen heredis ab ipſo teſtatore, qui literas ſcit, ſcribi oportet; [2] ſiue nuncupatiui, quia heredem hoc caſu ab ipſo quoque teſtatore viua voce & palam nuncupari oportet. [3] Itaque conſequens eſt, vt nullius omnino momenti ſit teſtamentum, [4] nec valeat in vim codicillorum, ſi non adiecta ſit clauſula codicillaris, quantuſcunque teſtium numerus adfuerit, [5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 2. ſupr. 11. Cal. Iul 1595.

1 Diuerſum eſt, ſi teſtamentum manu ſua ſcriptum, licet nec à ſe, nec à teſtibus ſubſcriptum teſtator tabellioni tradiderit ad publicandum. Ea namque traditio habet vim duorum teſtium & publicationis, ideoque valebit tale teſtamentum inter liberos inter quos duo teſtes ſufficiunt. Vt ex Baldo tractat Boër. *quaſt. 14. num. 11.*

2 *L. hac conſultiſſima, C. hoc tit.*

3 *L. heredes palam 21. qui teſt. fac. poſſ.*

4 Sane ſi nomen heredis fuiſſet ſcriptum manu teſtatoris, valuiſſet teſtamentum, licet non lectum, ſi modo in præſentia teſtium declaraſſet teſtator ſuum id eſſe teſtamentum. Idque ex generali conſuetudine de qua Boer. *dict. quaſt. 16. & 20.* vbi vide ſolemnitates hodie neceſſarias in teſtamento in ſcriptis.

5 *L. 1. D. de iur. codic. cum ſimilib.* Iunge. *Defin. 4. eod.*

DEFINITIO XXI.

Teſtamentum factum à reo læſæ maieſtatis, qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet.

IN reatu læſæ maieſtatis conſtitutus ita demum teſtamentum facere eo tempore prohibitus intelligitur, ſi poſtea condemnatio ſequatur, ſiue viuo illo, ſiue mortuo iis nimirum caſibus, quibus etiam contra mortuum ferri ſententia poteſt, quod tum demum contingit, cum perduellionis reus fuit, id eſt, hoſtili animo aduerſus Principem aut Rempublicam animatus. [1] Cæterum ſi aut nulla, aut abſolutoria feratur ſententia, nihil eſt quod teſtamenti factionem impedire debeat, cum de ſua conditione dubitare videri non poſſit, qui nullius ſibi criminis conſcius innocentiam ſuam non ignorat. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l. vlt. D. ad leg. Iul. maieſt.*

2. L.

2 *L. ſi quis poſt accuſationem 9. l. qui à latronibus 13. §. vlt. D. qui teſtam. facer. poſſ.* Nec obſtat *l. ſi nuptias 31. §. vlt. D de donat.* Ibi enim tractat Papinianus caſum illum, quo crimen perduellionis reatus contractum eſt, & conſequenter quo ſecuta tandem fuit de eo ſententia, alioquin nec vere ſciri aut dici poſſet contractum fuiſſe. Nos enim caſum tractamus, quo non appareat contractum fuiſſe, id eſt, quo nulla vnquam ſententia ſecuta ſit.

DEFINITIO XXII.

Princeps poteſt praſcribere minus ſolemnem formam teſtandi, ſed non facere vt teſtamentum ab initio nullum conualeſcat poſt mortem teſtatoris in odium agnati, cui iam fuit quæſitum ius ſucceſſionis ab inteſtato.

QVi à Principe facultatem impetrauit teſtandi coram minus ſolemni numero teſtium ſi poſtea ad eam formam teſtatus ſit, quæ à Principe præſcripta fuit, vtiliter teſtatus intelligitur.[1] Etiam in præiudicium eius, qui alioquin ſiue ex anteriore teſtamento, ſiue ab inteſtato erat ſucceſſurus.[2] Quoniam licet nemo facere poſſit, quin leges in ſuo teſtamento locum habeant,[3] Princeps tamen poteſt quod ad ſolemnitates attinet quippe quæ ſint iuris poſitiui.[4] Sed ſi teſtamentum minus ſolemniter conditum ſit, puta deficiente ſolemni numero teſtium, non poteſt Princeps facere, vt poſt mortem teſtatoris conualeſcat, nec ſi maxima æquitas id ſuadere videatur,[5] vt puta, ſi per ipſius Principis aut magiſtratus prohibitionem factum ſit, ne plures teſtes haberi potuerint. Ius enim agnato proximo ſemel quæſitum ei inuito auferri non poteſt.[6] *Ita Senatus in eadem cauſa.*

1 Poteſt enim Princeps quam vult teſtandi formam & ſolemnitatem præſcribere, *l. omnium 19 C. de teſt.* cum ius teſtandi ex legibus, *l. verbis legis 130 l. lege obuenire 130. D. de verb ſignif.* Princeps vero ſit ſupra leges, *vulg. l. Princeps 31. de legib.* quamuis non facile credendus ſit Princeps tot legibus derogare voluiſſe, *l. ſi quando 35. C. de inoff. teſtam.*

2 Scilicet ante eius quæſitum alteri, cui nec acquiri poteſt, niſi poſt mortem teſtatoris, cum viuentis neque heres vllus ſit, neque hereditas, *l. 1. D de hered. vend l. 1. D. pro herede.*

3 *L. nemo poteſt 55 de leg. 1.*

4 Not. *in l. vlt. C. ſi contrarius vel vtilit. public.* Nam & illi ipſi, qui vulgo putant teſtamenta eſſe iuris gentium quod ad originem, fatentur tamen eſſe iuris ciuilis quod ad ſolemnitatem,

5 Quamuis dici ſoleat, inter ius & æquitatem poſitam interpretationem, ſoli Principi licere inſpicere, *l. 1. Cod. de legibus.*

6 *Vulg. l. id quod noſtrum 11. de reg. iur l. 2. §. merito, & §. ſi quis à Principe ne quid in loc. publ. l. 4. C. de emancip. liber.*

DEFINITIO XXIII.

Teſtamentum factum apud acta coram duobus teſtibus valet, ſed non quod factum eſt coram Commentarienſi in carcere.

TEſtamentum quidem quod apud acta factum eſt duobus teſtibus contentum eſſe creditur.[1] Sed non bene ei comparatur teſtamentum factum in carcere coram Commentarienſi aut caſtri, vt vocant, Capitaneo. Ideoque nec valebit, ſi debitis ſolemnitatibus fuerit deſtitutum.[2] *Ita Senatus in eadem cauſa.*

1 *L. omnium 19. C. hoc tit. iunct. l. data 27. C. de donat.*

2 Quia nulla lege conſtitutum eſt, vt huiuſmodi teſtamentum valeat.

DEFINITIO XXIV.

De priuilegio teſtamenti paterni inter liberos.

A Patre inter liberos factum teſtamentum valet, licet non habeat patris ſuſcriptionem, ſi modo teſtator id à ſe manu ſua ſcriptum dixerit, duoſque teſtes adhibuerit, poſtquam placuit non plures quam duos teſtes in hoc teſtamentorum genere adhiberi oportet.[1] Quid ſi teſtator non dixerit ſua manu ſcriptum eſſe teſtamentum, & de eo dubitetur? Sufficiet id probari per duos teſtes. Quid rurſum, ſi duo teſtes adhibiti non fuerint, ſed tamen pater teſtamentum ſua manu ſcriptum tabellioni tradiderit ad publicandum? Poteſt ea traditio æqui pollere ſolemnitati adhibendorum duorum teſtium.[3] Ideoque & valebit inter liberos teſtamentum.[4] *Sine die.*

1 *L. cum antiquitas in fin.* vbi Bald. Salic & Caſtr. *C de teſt. in l. fin. cum ſua Auth.* vbi iaſ. *C. famil. erciſc.*

2 Boer. *qu. 14. num. 2.*

3 Boer. *ibi. num. 14* poſt gloſ. in *Auth quod ſine de teſtam.*

4 Bald Fulgoſ. & alij *in dict. Authent. quod ſine* Boer. *ib. num 15.*

5 Bald. *conſ. 396. incip. quod ſchedula, vol. 4. per text. & gloſ. § fin. Auth de teſt. imperf.*

6 Boer, *d. q. 14. num. 11. & 12.* Iunge *Defin. 27 infr.* [Intellige tamen de patre teſtante inter liberos legitimos. Secus ſi inter illegitimos Aliud in matre cuius liberi ſemper ſunt certi. Iul. Clar. *in §. teſtamentum, quæſt. 12.*

DEFINITIO XXV.

Inſtitutus in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, quæ non fuerit reuocata in poſteriore præferendus eſt ei, qui in poſteriore ſcriptus fuit.

SI duo teſtamenta proferantur, quorum prius ſit derogatorium poſterioris, nec in poſteriore clauſula illa ſit, quæ priori deroget,[1] pro eo dicendæ ſunt vindiciæ, qui in priore ſcriptus eſt, licet dici ſoleat, potiorem eſſe cauſam hæredis poſteriore teſtamento inſtituti,[2] quoniam clauſula derogatoria, quæ in priore continetur, efficit vt in poſteriore voluntas teſtatoris defecisſe videatur.[3] *Ita Senatus* contra N. Franciſcum Poyſat Procuratorem fiſcalem Bugienſis prouinciæ, 30. Maij 1597.

1 Secundum quæ tractant noſtri *ad l. ſi quis in princ. 22. de leg. 3.*

2 *L. poſteriore, Inſt. quibus mod teſtam. infirm. l. ſi quis priore 29. C. ad SC. Trebel.*

3 *d. l. ſi quis in princ. l. ſi mihi 12 §. vlt. de leg. 1.* Vide tamen quæ contra hanc communem Doctorem traditionem de clauſula derogatoria ſcripſi in Hemichiliade *de error pragmat.*

DEFINITIO XXVI.

Teſtamentum non valet factum ruri coram quinque teſtibus, nec in vrbe coram ſeptem, qui ſuſcripſerint, etiam quorum vnus ſit notarius, niſi vel notarius ſtipulatus ſit, vel auditi fuerint teſtes.

TEſtamentum ruri factum, quinque duntaxat teſtibus adhibitis, non valere certum eſt, ſi neque à ruſticano, neque peſtis tempore factum proponatur.[1] Nec tamen ruri factum dici poteſt, quod in ſuburbiis conditum fuit,[2] licet in pleriſque ratio eadem conſtitui ſoleat prædiorum ſuburbanorum & ruſticorum.[3] Sed neque valet teſtamentum, quod à ſeptem teſtibus ſubſcriptum reperitur, ſi notarius inter eos aliquis fuerit, niſi vel ſtipulatus ſit tanquam notarius,[4] vel per iudicem auditus fuerit tanquam teſtis, ac ſimiliter cum eo teſtes cæteri, qui dicuntur adfuiſſe & ſubſcripſiſſe.[5] *Sine die.*

1 Bartol. in *l. conficiuntur 8. de iur. codicil.* Ang. & Paul. de Caſtr. *in l. fin. C. hoc tit.* licet contra ſentiat Bald. *ibid.* Alex. *conſ. 70. colum. 4. conſ. 176. vol. 2* Vnde eſt quod ait Bart. *in l. 1. de bon poſſeſ ex teſt. milit.* caſum hunc egere deciſione Cæſarea, Afflict *deciſ 15. n. 2. & 3.*

2 Afflict. *ibid. num. 3.*

3 Gloſſ *in l. prædium C. de præd. minor & in l. vrbana prædia de verb. ſignif* Bart. *in l. conficiuntur, D de iur. codicil.*

4 Afflict. *d deciſ. 15 n. 4.* Alex. *conſ 176, col. 3. vol. 2.*

5 Afflict. *d. num. 4.* poſt Ioan. de Imol. & communiter Doctores *in l. hæredes palam, §. 1. D. de teſtam.*

DEFI

DEFINITIO XXVII.

Teſtamentum patris imperfectum ratione voluntatis non ſuſtinetur inter liberos: ſuſtinetur tamen quantum ad legata relicta ad piam cauſam ex voto, vel in exorationem conſcientiæ.

PAter, qui filium vnicum, filias vero plures habebat, teſtamentum ſuum propria manu ſcripſerat, ſed quaſi adhibito & interueniente notario, quamuis nullo in ea ſcriptura nominato, annus quoque & dies conditi teſtamenti eiuſdem ſcripturæ nullus ſcriptus & expreſſus fuerat. Sed neque vlli teſtes vlla teſtamenti parte nominati proponebantur. In ea ſcriptura filium heredem ex aſſe pater inſtituerat, ſed quaſi proprio ipſius teſtatoris ore nuncupatum, cui etiam curatores in annum vſque viceſimum nouum conſtituerat, ſed innominatos tamen, & quibus nominandis ſcribendiſque ſpatium in charta reliquerat, filiabus vero legata dederat. Nonnulla etiam in piam cauſam legauerat, partim ex voto, quod à ſe in defuncti patris memoriam factum eſſe ferebatur maritandis ſex virginibus pauperculis in vicem ſumptuum funeris, partim vt à ſe datam prædefunctæ vxori fidem impleret, in certis bonis, quæ à paupere vidua vterque coniugum ante multos annos ex donatione acceperat, idem viduæ reſtituendis. Cum de iure teſtamenti inter liberos magnis contentionibus certaretur, quaſi valere deberet & inter liberos, & ad piam cauſam, cum de patris voluntate dubitari non poſſet, cuius manu totam eam ſcripturam exaratam fuiſſe conſtabat. [1] Poſtquam placuit in huiuſmodi teſtamentis parentum inter liberos nullas requiri ſolemnitates, ſi modo conſtet de voluntate. [2] cui parere pios liberos omnino neceſſe ſit, [3] hactenus ſaltem vt iure fideicommiſſi ea voluntas defendatur propter clauſulam codicillarem, [4] quæ in huiuſmodi parentum inter liberos teſtamentis tacite interueniſſe creditur. [5] *Senatus* tandem pronunciauit, nullo iure teſtamentum valere, neque tanquam in ſcriptis, quod à teſtatore ſcriptum eſſet ea mente, vt fieret nuncupatiuum; [6] neque tanquam nuncupatiuum, quod nuncupationem nullam nulloſque teſtes habere proponebatur. [7] At neque iure inteſtati voluntatem illam defendi poſſe, [8] quod non tantum ſcripturam, ſed etiam voluntatem ipſam imperfectam eſſe conſtaret, ac voluntatis deſtinationem quandam potius, quam voluntatem abſolutam dici debere ſcripturam, quæ ad teſtamentum dictandum potiùs quam ſcribendum putabatur [9] vt proinde, ſi expreſſim adiecta fuiſſet clauſula codicillaris, operari tamen quicquam potuiſſet, [10] cuius ſcilicet ea vis & poteſtas eſt, vt ſolemnitatem tantum ſuppleat, non etiam voluntatem, [11] præſertim cum non ſubito & improuiſo aliquo caſu, ſed longiore morbo ipſaque ſenectute oppreſſus pater deceſſiſſet vt perficiendæ complendæque ſcripturæ otium & facultatem fuiſſe negari non poſſet, ſi voluntas non defuiſſet. [12] Itaque viſum eſt, paternam hereditatem inter liberos omnes ab inteſtato ex æquis partibus diuidi oportere. [13] Nec eo minus tamen ſalua eſſe legata, quæ non modo in piam cauſam, ſed etiam ex voto & in exonerationem conſcientiæ facta fuiſſent: quod non eſſet credendus vir pius ab ea voluntate vnquam receſſiſſe aut receſſurus fuiſſe, à qua ſine manifeſto animæ periculo recedere non potuiſſet [14] *Ita Senatus* mẽſe Decemb. 1583. Extra Senatuſconſultum apud nos percelebre, & clariſſimorum aduocatorum, qui litem portarunt, luculentæ actiones conſcriptæ à clariſſimo viro & I.C. celeberrimo, Dn. Guillielmo Onciaco tum Aduocato, nunc Præſide meritiſſimo & integerrimo.

1 *Ex l. vlt iunct. Auth. ſi modo C. famil. erciſc. l hoc conſultiſſima §. ex imperfecto, C hoc tit.*

2 Ex not. per DD. in locis ſupradictis.

3 *L. in teſtamento 41. D. de fideic. libert.*

4 *Argum. l. Scæuola 36. ad SC. Trebel. l. quærebatur, D. de teſtam. milit.*

5 Batt. & alij *ad l. 1. D. de iur. codicill.* De quo tamen vide quę ſcripſi *in Hemichil. ad. de error. pragm.*

6 Sunt enim hæc genera teſtandi in ſcriptis & per nuncupationem & per incomparabilia, *l. heredes palam 21. cum not. D. hoc tit. in teſtamentis 26. & l. iubemus, eod.*

7 *d. l. heredes palam, & d. l. in teſtamentis* Batt. & alij *in d. §. ex imperfecto.* [Nec deſunt qui putent etiam in teſtamento in ſcriptis & inter liberos requiri teſtes, vt Cuiac *conſult.* 1. Sed malè. Non enim requiruntur vlli, niſi quod ad legata data extraneis vel vxori, vt loquitur *Nouel.* 107. Quod nomine vxoris continetur ſanè etiam illa quæ mater eſt, quamuis contra putet Boer. *quæſt.* 241. *n.* 3. ſine textu tamen & ſine authore. Non quaſi ſit extranea, ſed quia vxor eſt.]

8 Quomodo haud dubiè defenditur in ſpecie *d. l. vlt. Cod. famil. erciſc. & dicta l hac conſultiſſima. ſupr vlt. C. hoc tit.*

9 *L. ſi quis 25. l ex ſcriptura 29. D. hoc tit. l. fideicommiſſa 11. § 1. de leg. 3.* Iul. Clar. *in §. teſtamentum, qu. 7. 9. & 14.* Boer. *qu. 240. num 4. & 5.*

10 Vt probatur ex iiſdem ipſis ſupradictis locis. Nec obſtat *l. vlt. §. 1. C. de codicil.* Debet enim intelligi de teſtamento, quod non fuerit adimpletum in ſolemnitate, non de eo, quod non fuerit adimpletum in voluntate, alioqui ille pugnaret cum alijs ſupradictis.

11 Decius eleganter *conſ* 103. *in fin.*

12 Nec enim velle quiſquam creditur id facere, quod poteſt facere nec facit, *l. tractabatur 14. D. de teſtam. milit.* iunct. *l. 3. C. de inoff. teſtam.*

13 *L. maximum vitium 4. C. de liber. prater. Nouel.* 118. *de hered. ab inteſt. venient.*

14 Vnde eſt, quod irreuocabilia ſunt huiuſmodi relicta pro reſtitutione male ablatorum, ſi modo relicta ſint certis & nominatis perſonis, Guillim. Bened. *in repetit. c. Raynutius.* Alioqui certum eſt, non poſſe fauorabiliorem eſſe cauſam piæ cauſæ quàm liberorum, adeóque nec tam fauorabilem, vt ex iis conſtat quæ tractat Iu. Clar. *d. q. 7. & 9. in §. teſtamentum,* iunge *De fin.* 4 [Cæterum obiter diſpoſitionem, *§. ex imperfecto & Auth. quod ſine,* non habet locum in patre teſtante inter liberos illegitimos. Sed habere tamen locum in matre, quia quod ad eam perinde ſunt certi, atque ſi eſſent legitimi. Clar. *in d. §. teſtamentum, q.* 12. Quod tamen vix poſſum probare cum ſint illegitimi, etiam quod ad matrem, quæ non magis fauore aliquo digna eſt quam pater.]

DEFINITIO XXVIII.

De teſtamento cæci habente clauſulam codicillarem.

TEſtamentum quod à cæco factum ſit, non aliter valere conſtat, quàm ſi præcisè & ad vnguem, vt aiunt, tota illa ſolemnitas ſeruata ſit, quæ a Iuſtino præſcripta fuit ad falſitates omnes euitandas, quæ hoc caſu faciliùs, quàm alio ferè vllo admitti poſſent, [1] adeò vt nec deſint qui putent nullum eſſe teſtamentum ſi priùs data ſint legata, quàm fuerit heres inſtitutus, [2] quòd contra legem hoc futurum ſit, per quam ita conſtitutum eſt non tam pro ſolemnitate, quæ vtique ſi leuior eſſet, negligi poſſet, [3] quam pro forma, ex qua cùm ſemper indiuidua ſit detrahi nihil poteſt aut immutari, quin tota corrumpatur; [4] Quamuis contraria ſententia obtinuerit tanquam humanior. [5] Cæterùm non aliter conſtitutioni locus eſt, quàm ſi præciſa & abſoluta cæcitas probetur, [6] & quidem in ipſo præcisè quoque tempore teſtamenti: [7] Alioqui ſi qua vel minima dubitatio ex probationibus & teſtium dictis incurret, vincet in dubio [8] cauſa teſtamenti, [9] præſertim quæ annexum habet fauorem iuris communis. [10] Nam nec cæcus quiſquam præſumitur niſi probetur. [11] At probata cæcitate, nihil proderit adiecta in eo teſtamento clauſula codicillaris, [12] aut quæ creditur æquipollere *omni meliore modo,* [13] quia teſtamento infirmato nihil quod eo conſtitutum ſit valere contra legem poteſt, [14] neque iure codicillorum. [15] Neque per ſpeciem donationis cauſa mortis. [16] Quamuis ſi per ſe ac ſeparatim codicillos facere aut mortis cauſa donare cæcus velit, dum ne coram paucioribus quàm quinque teſtibus, [17] licet ei, non ſeruata tota ſolemnitate quam Iuſtini conſtitutio, teſtamentis duntaxat non etiam codicillis, [18] multo minùs mortis cauſa donationibus [19] præſcripſit. Nec enim debuit conſtitutio noua & odioſa hoc ipſo quod aliena eſt à iure

com

communi ad alias protrahi ſpecies non vltimæ voluntatis ad maiorem & odioſiorem iuris communis correctionem. [20] *Ita Senatus* in cauſa liberorum Iohannis Franciſci du vergier, & Claudium Puencet, 7, Calend. Iulij 1612.

1 *L. in hac conſultiſſima 8. C. qui teſt. fac. poſſ.*

2 Contra quam hodie obtineat & iure communi, de quo *in §. ante heredis, Inſt. de legat.*

3 Vt de omiſſione ſigni ſanctiſſimæ crucis in ſolemni inuentario tractat. Bart & alij *ad l. vlt. C. de iur delib.*

4 Ita Bart. quem alij nonnulli ſequuntur *in d. l. hac conſultiſſima.* Præſertim Decius *ibid. n. 8. & ſeq.*

5 Et Bald. Caſtr. & alij *ibid.*

6 Lex enim ait. *carentes oculis.*

7 Vt qualitas iuncta verbo intelligatur ſecundum tempus verbis *ex l. 4. §. ſi extraneum, D. de noxal. act.*

8 Probatio enim dubia nunquam releuat *vulg. l. neque natales & poſſ. C. de probat. l. vlt. C. vnd. legit.*

9 *Vt in l ſi pars. 10 D. de inoff. teſt.*

10 Semper enim ius commune eſt fauorabilius *l. 3.* vbi not. *D. de teſtam milit.*

11 Cùm ſit qualitas accidentalis non naturalis. Quomodo autem probetur cæcitas, tractat. Bart. *ad l. 2. de bon. poſſeſſ. furioſ infr.* & Dec. *vbi ſup num. vlt*

12 Quia lex etiam de codicillis loquitur.

13 Bart. & DD. *ad l. 1. D. de iur. codic. l. pen. §. vlt. de leg. 1.*

14 *L. ſi quis inquilinos 112. §. pen. de leg. 1.*

15 Nam de codicillis etiam loquitur conſtitutio Iuſtini Addit. Ad Iul. Clar. *in §. teſtamentum, q. 17.* ex Iaſ. *conſ.*

16 Nam ſi non valet, quod ago, vt ago, non valet, vt valere poteſt, quando agitur de totali diſpoſitione. Not. *ad licet 19. C. de pact. & ad l. 1. de iur. codicil.*

17 Hic enim numerus ſemper requiritur in codicillis, & in qualibet vltima voluntate, *l. vlt. in fin. C. de codic.* Itemque in donatione cauſa mortis, *l. vlt. C. de donat. cauſ. mort.*

18 Intellige quod ad numerum teſtium duntaxat. Nam in cæteris omnibus lex Iuſtini obtinet etiam in codicillis ex ipſis verbis legis. Ita contra Baldum Dec. & alij communiter *ad d. l. hac conſultiſſima* mihi tamen opinio Baldi probabilior ſemper viſa eſt.

19 Quæ licet proximè accedat ad vltimas voluntates, ſapiunt tamen naturam contractus, & ideo non veniunt ſimpliciter appellatione vltimarum voluntatum Bald. *ad addict. l. conſultiſſima, num. 7.* Addit. vlt. ad Clar. *dict. quæſt. 17.* Ioann. Richard. *in comm. opin.* in verb. *cæcus.*

20 Sunt enim odioſa, & conſequenter reſtringenda omnia quæ à iure communi exorbitant *cap. odia.* vbi Canoniſt. *de reg. iur. in 6. l. præcipimus 32. C. de appellat.* Iure autem communi poteſt etiam cæcus donare cauſa mortis Sola enim factio teſtamenti ei interdicta eſt. *§. cæcus, Inſt. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt.* Et conſequenter tamen factio codicillorum. *Ex regul. l. Diui 6. §. pen. D. de iur. codicil.*

DEFINITIO XXIX.

De reuocatione teſtamenti, & piorum legatorum.

CErtum eſt non reuocari ſolemne teſtamentum ex eo ſolo, quod quis dixerit nolle ſe teſtamentum ſuum valere, niſi ſolemniter id dixerit coram ſeptem teſtibus ad hoc nominatim conuocatis & rogatis. Quo tamen caſu ſunt qui putent illud etiam requiri, vt teſtator facti ſui rationem illam attulerit, quòd velit decedere inteſtatus. Sed alio iure vtimur.[1] Cæterùm valent legata pia etiam in eiuſmodi teſtamento reuocato data, [3] fauore ſcilicet piæ cauſæ, pro qua ſunt tam multa paſſim contra ius commune conſtituta.[4] Adeò vt nec aliud probandum ſit, etiamſi magna præſumptio vrgeat, quod reuocatum ſit teſtamentum propter immodicitatem legatorum piorum, vt liberis hæredibus inſtitutis parceretur,[5] Niſi conſtet euidenter de voluntate adimendi talia legata pia, quorum quippe fauor nullus eſſe poteſt contra teſtatoris apertam voluntatem.[6] Nam nec debentur ſi à teſtatore deleta ſint, nullumque eorum hac parte priuilegium eſt, niſi quod cùm deleta ſunt, præſumuntur inconſultò deleta, vt adhuc debeantur Quod in cæteris non piis diuerſum eſt [7] Quo exemplo perinde dicendum eſt non videri in dubio reuocatum teſtamentum propter legata pia, multoque magis deberi ea ſi reuocandi teſtamenti voluntas, quæ in teſtatore fuit, etiam ad hoc, vt pia quoque legata reuocarentur, inutilis fuerit, & ſine effectu, ne teſtamentum alioqui iuſtum & validum, non niſi quod ad legata pia reuocatum eſſe videatur. [8] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcanorum de Clauſes, & D. de Charbonieres, licet nullum pronunciatum fuerit Arreſtum propter tranſactionem à litigatoribus interpoſitam, menſe Ianuarij 1613.

1 *§ ex eo Inſtit. quibus mod. teſt. infirm.*

2 Secundum ſententiam Guid. Pap. magis communiter probatam, *quæſt.* 200.

3 Guid. Pap. *ibid. ex d. l. 3. de his quæ in teſtam. delent.*

4 Quæ omnia diligenter collecta vide apud Andr. Tiraq. *in tract. de priuil. piæ cauſ.*

5 Quamuis dici ſoleat maiorem eſſe fauorem liberorum, quam piæ cauſæ iuxta illud Auguſtini, Qui exheredat liberos, vt inſtituat Chriſtum, alium quærat quàm Auguſtinum.

6 Voluntas enim illa eſt quæ totum facit. *l. ſi mihi 12. in fin. de leg. 1.* Imò ſufficit tacita voluntas ad legata reuocanda, vt non debeantur ſaltem ope exceptionis *l. 3. §. vltim. & l. 4. D. de leg.*

7 Tiraq. *priuil* 36.

8 Similis ſed contraria ratio eſt in *l. filium 20. de legat. præſt. verſ. ne teſtamentum.*

DEFINITIO XXX.

Teſtamentum nuncupatiuum non reuocauit per cancellationem ſcripturæ, licet teſtator habuerit animum reuocandi.

CVm multæ ſint differentiæ inter teſtamentum in ſcriptis, & nuncupatiuum.[1] Tum illa maxime, quòd teſtamentum in ſcriptis ſi deletum, vel inductum, vel cancellatum ſit, hoc ipſo reuocatum intelligitur, [2] ſi non ipſo iure ſaltem hactenus, vt hæredibus, qui voluntatem non retinuerunt, hæreditas tanquam indignis auferatur. Si verò teſtamentum fuit nuncupatiuum, non eò minùs ſubſiſtit quòd ſcriptura quæ de eo ad perpetuam rei memoriam facta fuerat, deleta fuerit, & cancellata. Nec enim ſcriptura ad huiuſmodi teſtamentorum ſubſtantiam pertinet, ſed tantùm ad rei geſtæ probationem.[3] Itaque cùm teſtatrix quædam euocato notario, qui teſtamentum nuncupatiuum exceperat, & iuſſo adferre ſecum originalem ſcripturam teſtamenti & exemplar ipſum, quaſi deletura illud & cancellatura, accepto exemplo quod putabat originale, protinus chartam diſcidiſſet ea mente, vt fieret inteſtata. Viſum eſt nihilomagis reuocatum aut infirmatum eſſe teſtamentum, cuius plena probatio per originalem ſcripturam à notario retentam ſuperat: quæ etiamſi extincta & cancellata pariter fuiſſet, ſufficere tamen poterat, vt per teſtamentarios teſtes probaretur.[4] Tanto magis quod ab eodem teſtatore admonita teſtatrix non fuiſſe ſcripturam illam originalem, nec legitimum eſſe illum modum reuocandi teſtamenti, ſi non aliud teſtamentum, & quidem ſolemne, aut ſaltem ſolemnis reuocatio prioris ſequeretur. ſiluerat teſtatrix, nec ad alium actum vlteriorem aut verbi aut facti proceſſerat.[5] Sanè tum quoque cùm in ſcriptis teſtamentum factum eſt, accidit aliquando, vt quamuis fuerit cancellatum, non ideo tamen hæreditas ſcriptis hæredibus auferatur, vt indignis, puta ſi conſtet factum id eſſe odio legatariorum potiùs quàm hæredum inſtitutorum. Quod in dubio præſumendum eſt, ſi liberi ſint qui fuerunt inſtituti: tum quoque cùm legata ſunt pia ſi nimis grauia liberis, & immodica proponatur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De quibus vide *l. in teſtamentis 26.* & ibi DD. *C. hoc tit.*

2 *Tit. tit. D. de his quæ in teſtam delent.*

3 *L. vlt. eod. tit. l. cum quidam 12 & paſſ. D. de his quæ vt indign.* 4. *vt in l. 4. D. de fid. inſtr. 4. D. de pignor.*

4 *dict. l. in teſtam. l. hæredes palam 21 D qui teſtam. facer. poſ.*

5 Sic enim noſtri ſolent diſtinguere an teſtator proceſſerit ad actum verbis an ad actum facti, qui potentior eſſe ſolet. Ad. *dict. tit de his quæ in teſt. delent.*

6 Maior enim fauor eſt liberorum, quàm piæ cauſæ, dixi *Definit præced.* Vide tamen *l. in teſtamento 38. D. de fideic. liber.*

accreſcendi non eo minus locum habet etiam inter inuitos, *d.l.ſi ex pluribus.*

14 Nam perſona ipſa indiuidua eſt, ideoque nec poteſt diuerſo iure cenſeri, *l.vlt.C.de ſent.paſſ.*

15 Nam & heres & hereditas eandem perſonam repræſentant, *l.heres* 22.D.*de vſcap.*

16 *d.l.quoties* 13.C.*hoc tit.*

17 Non enim poteſt ius accreſcendi habere locum inter eos, qui ex diuerſo iure ſuccedunt, *l.ſed cum patrono* 6.D.*de bonor.poſſ. l.ſi ſub. conditione* 16.*quibus mod. vſuſfr.amit.*

18 *d.l.§ ſi ex fundo.*D.*hoc tit.l.quoties* 13 C.*eod.*

19 Non autem ex quota hereditatis. Nam neque hereditas neque quota vlla hereditatis in certa re & ſingulari poteſt conſiſtere, *l. quamuis* 14. D.*ſi quis omiſ.cauſ.teſtam.§.ſi quis vna re.Inſtit.de fideic. hered.*

20 Pro non ſcripto enim eſt quicquid relinquitur perſonæ nunquam natæ, *l.pen.de his quæ pro non ſcrips.l.2.l.Diui* 6.*§.vlt.l. quidam* 14.D.*de iur.codicil.l.ſi duobus.*16.*de leg.*2..*l.is cui* 18.*in fi.*D. *quand dies leg.ced.*

21 Legata namque intercidunt non adita ex teſtamento hereditate, *l.ſi nemo* 9.D.*de teſt.tutel.l.ea quam* 14.C.*de fideic.* Excipe caſũ *auth.ex cauſa.C.de lib.prater.*

22 Quia nihil habenti poteſt accreſcere, *l.ſi totam* 83. D.*acquir. hered.*

23 *L.quoniam indignum* 35.C *hoc tit.*

24 Vſusfructus enim licet in iure conſiſtat, non in corpore, *l. Manius* 66. *§. fundo leg.* 2. Non magis tamen poteſt conſtituere partem hereditatis, quam fundus aut aliud corpus quodlibet, quamuis poſſit dari in vicem portionis hereditariæ, vt in ſpecie, *l.generali* 32.*§.* 1.*de vſufr.legat.*

25 *Ex l.cum oportet* 6.*& l vlt.C.de bon.quæ liber.*

26 Quomodo poterat adimere ſi voluiſſet, *Nouell.* 117. *vt lib. matr.& auia cap.* 1. vnde ſumpta eſt *Auth. excipitur.C.de bon quæ liber.*

27 Prius enim alioqui eſt, vt quis patrem vocet, quam vt eius liberos nondum natos, *l.Lucius* 85.D.*hoc tit.l. dotem* 6.D.*de collat.bonor.* adeo, vt nec poſſet olim relinqui quicquam incertæ perſonæ, quaſi in quam iudicium certum conferri non poſſet, *§.incerta.inſt. de legat.*

29 Qui teſtatori ſuſpectus erat, *arg.l.penult.§.*1.D.*de curat.furios l.quidam cum filium familias* 46.C.*hoc tit.l.filio familias* 42.*de cond. & demonſtr.*

30 Quamuis aliud eſſet, ſi mortem filij vſusfructus intercidiſſet, *l. vlt.C.de vſufr.*

31 *d.l.ſi nemo* 9.D.*de teſtam.tutel.*

32 Dictio ſiquidem taxatiua excludit omnes alios caſus, præterquam ſi qui ſint perſimiles, *l.*1.*§. hac actio.vbi.not.*D.*ſi menſ. falſ. mod. dixer.*

33 Alexan.*conſil.*162.*num.*9.*lib.*2.poſt Angel. & Ioannem de Imol.quos citat.

34 *L.cum pater* 77.*§.filius matrem* vbi Bald.& Imol.*de leg.*2.

35 *L.cum filio familias* 11.*in fin de leg.*1.

36 Quia neque ab inteſtato poteſt quicquam relinqui ei, qui nullus eſt, nec eius patri, *dict.leg.quidam referunt* 14.*de iur.codicillor.*

37 Ex ſupra citatis *num.*10.

38 *d.l.quidam referunt.*

39 *L.vnic.§.in primo.C.de caduc.tol.l.*1.*& paſſ.*D.*de his pro non ſcript.*

DEFINITIO II.

De ſpurio herede inſtituto cum legitimabitur.

HEreditas quidem ex die aut conditione à pagano dari non poteſt.[1] Sed tamen in diem incertum, & quod idem eſt,[2] ſub conditione dari poteſt, vt puta ſi ſpurius heres inſtitutus ſit, cum legitimabitur.[3] Quo caſu etſi heres eſſe non poteſt ante legitimationem,[4] interea tamen valet inſtitutio, boniſque dandus curator eſt, vt legitimationis tempus expectetur.[6] Idem iuris eſt, quis vxori vſumfructum legauerit, & poſt vxoris mortem Titium inſtituerit, Etſi enim, quandiu vxor viuit, Titius heres eſſe non poteſt, non eo minus tamen legatum vſus fructus valebit, dato interea bonis curatore,[8] qui heredis loco ſit. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L.hereditas* 34.D.*hoc tit.*

2 Quia dies incertus pro conditione habetur, maxime in teſtamentis, *l.dies incertus* 75.D.*de cond.& demonſt.*

3 Nam in tempus capiendæ hæreditatis inſtitui quem poſſe placuit, licet ex beneuolentia potius, quam ex iuris ratione, *l.in tempus* 62.D.*hoc tit.*

4 Quia conditionem ante omnia impleri neceſſe eſt, *L.qui* 13. *& paſſ.*D.*de condit.inſtit.l.facta* 63.*§.ſub conditione.ff. ad SC. Trebell.*

5 Nam & prius eſt, vt valet inſtitutio conditionalis, quam vt ex ea poſt impletam conditionem heres vllus eſſe poſſit, *l.commodiſſime* 10.*de lib.& poſth.*

6 Alexand.poſt.Bald.*ad l.Gallus §.inſtituens.eod.titul de liber.& poſthum* Angel.*ad l.libertas teſtamento ff.de manum.teſt.* Idem Bald, & Imol.*in l.ſi quis inſtituatur heres in diem.ff.hoc tit.*

7 Nec proinde poteſt cedere dies vſusfructus legati, qui ſcilicet non cedit, niſi ab adita hereditate, *l.vnic.§ in in nouiſſime. C.de caduc. tollend.l.*1.3.*ff.quand.dies.vſufr.leg.ced.* Hic autem nec Titius heres eſſe poteſt ante mortem vxoris, qui poteſt interim ipſe mori atque ita deficere conditio inſtitutionis, *l.Statius* 48.*§.Cornelio.ff de iur. fiſc.*

8 *L.*1.*ff.de curat. bon.dand.* Notant DD. *ad l.hereditas ex die* 34.*ff.hoc tit.*

9 Quantum ſcilicet ad curanda adeoque diſtrahenda ea, quæ alioqui perirent aut fierent deteriora, *l.inter bonorum* 48. *ff de admi-niſtr.tutor.* Et ad exercendas actiones tempore perituras, *l.ſi diu.* 8. *ff. quib.ex cauſ.in poſſeſſ.eat.l.creditore* 14.*ff.de rebus auctor ind. poſſid.*

DEFINITIO III.

De inſtitutione maſculi, qui primus ex Titio naſcetur.

HErede inſtituto maſculo, qui primus ex Titio naſcetur, quamdiu Titius liberos ſuſcipere poteſt, non defertur alteri ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato hereditas. Itaque ſicut interim in ſuſpenſo eſt cauſa teſtati.[3] ita & validitas legatorum ab inſtituto relictorum,[4] quandiu heres teſtamentarius ſperatur. At ex quo tempore certum eſſe incipit, Titium nullos poſſe liberos ſuſcipere inteſtati,[6] & conſequenter pro non ſcriptis habentur legata omnia quæcunque eo teſtamento relicta ſunt.[7] Nec eſt quod curator bonis detur, cum nullus heres expectatur.[8] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quamdiu enim primus gradus admitti poteſt, ſequentes non admittuntur, *l ſi poſthumus* 14 *ff.de lib.& poſth.l.*3.*de acq.heredit.*

2 Quamdiu enim ſuccedi ex teſtamento poteſt, non defertur ab inteſtato hereditas, *l.quamdiu poteſt* 39.*eod.tit.* Niſi in ſingulari caſu, *l.ſi quis ita* 82 *ff.hoc.tit.*

3 Propter conditionem adiectam inſtitutioni, cum verba illa, *qui primus ex Titio naſcetur*; faciant conditionem, *ſi naſcetur*, ex natura relatiui iuncti verbo futuri temporis, *l.Stichum* 6.*de leg.*1.*l.nuper* 85 *de leg.*3.

4 Legata enim pendent ab inſtitutione, *§. ante heredes Inſt.de legat. l.ſi nemo* 9. *ff.de teſtam.tutel.*

5 Fruſtra enim expectaretur conditio, cuius euentus nihil operaretur, *l.ſi quis ita* 33.*ff.hoc tit.*

6 *L.ſi filius* 16. *verſic. tunc quia eo tempore ff.de lib. & poſth.l. vlt. D.de condit.inſtit.*

7 Tanquam dependentia ab inſtitutione, quæ & ipſa habetur pro non ſcripta, *dict.l ſi nemo* 9. *de teſt. tut. l.quidam referunt* 14. *ff.de iur.codic.l.ea quam* 14 *de fideic.*

8 Tunc enim curator dari ſolet, cum bona iacent propter ſpem futuri heredis, ſiue teſtamentarii, ſiue legitimi, non cum hereditas iam delata eſt ei, qui poſſit & velit ſibi eam acquirere, *l.*1. *ff.de curat,bon. dand l.ſi diu* 8 *ff.quib.ex cauſ.in poſſeſſ.eat.l.creditore* 14.*l idem priuilegium* 22.*de reb.auctor.ind.poſſid.l.mutuo* 6 *in fin.ff.de tutel.*

DEFINITIO IV.

Inſtitutus ex re certa, an & quando habeatur loco heredis aut loco legatarij.

INſtitutus ex re certa non tam heredis, quam legatarij loco habetur, alio herede ex aſſe ſcripto.[1] Ideoque nec accreſcendi ius habere debet, ſi prudentibus noſtris & iuris rationi[2] pluſquam interpretum auctoritati[3] tribuatur, vt à nobis alibi traditum & probatum eſt,[4] Nec diſtinctio illa probabilis eſt, quæ quibuſdam placuit,[5] vt inſtitutio ex re certa, quod ad rem quidem ipſam pertinet, legati naturam ſapiat; ratione vero iuris, quod heredi competit, ob inſtitutionem heres ex re certa habeatur pro herede, cum huiuſmodi, rebus perſonæ ius ex qualitate rei æſtimetur. Heredem enim hereditas facit, legatum legatarium.[6] Itaque inſtitutus ex

re certa tranſmittit ad heredem commodum inſtitutionis etiam non agnitæ; ſicut & tranſmitteret legatum non agnitum.[7] Patiatur falcidiam, quam & cæteri legatarij patiuntur: [8] non tenetur creditoribus, ſicut nec alij legatarij tenentur. [9] Non gaudet beneficio poſſeſſionis illius conſuetudinariæ, quæ à defuncto in hæredem recta continuatur, [10] quia heredum ſingulare ius & priuilegium illud eſt. Reputo ex cauſa præteritionis vel exheredationis, aut irrito facto teſtamento, inſtitutiones ex re certa non corruunt, quoniam & legata conſeruantur. [11] In eo tantum plus iuris habet, qui ex re certa inſtitutus eſt, quam cæteri legatarij quod rei, ex qua inſtitutus eſt, poſſeſſionem propria auctoritate ingredi & occupare poteſt, non expectat heredis voluntate, ſi modo iam adita ſit hereditas, adeoque vt noſtris magis communiter placet etiam ante aditam hereditatem. [12] Sed non idcirco heres dici poteſt, quia & is, cui per vindicationem legatum eſt, aut per ſinendi modum, idem ius habet nanciſcendæ propria auctoritate poſſeſſionis legati. [13] Illud ſano vere dicitur, licet pleriq; diſſentiant,[14] inſtitutum ex re certa non poſſe implorare Beneficium legis Iuſtinianeæ, quæ de edicto Diui Hadriani tollendo facta eſt,[15] quia non legatariis, ſed heredibus tantum fauere Iuſtinianus & voluit & debuit.[16] *Ita tractatum eſt*, 12. Calend. Iul. 1591.

1 *L. quoties* 12. *C. hoc tit.*

2 Quia inter ſuccedentes ex diuerſo iure nunquam locus eſt iuri adereſcendi, vt Dixi *Defin.* 1. *n.* 17. *ſupr.*

3 Habet enim hic legatarius ius adereſcendi, ſecundum Bart. & alios, ſolo reſtagante Baldo. *ad l. quoties.*

4 Vide *Defin.* 1 *ſupr. quand. non pet. part.*

5 Bart. *ad l. ex facto* 35. *n.* 3. *C. hoc tit.*

6 *L.* 1. *&* 2. *ff de caſtrenſ. pecul. l. ſi quis* 8 *ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

7 Dummodo ceſſerit dies ante mortem, *l.* 4. *&* 5. *ff. quand. dies legat.* Bart. *d. num.* 3.

8 Bart. *ibid.*

9 Quia eſt ſingularis ſucceſſor, qui non tenetur ad æs alienum *l. vlt. C. de hered. action.*

10 Ex edicto, quod aiunt, *le mort ſaiſit le vif*, de quo ſcripſimus ſuo loco.

11 *Per Auth. ex cauſa C. de liber. præter* ſcilicet, quod ad res ipſas pertinet, non tamen quod ad ius adereſcendi. Iul. Clar. *in* §. *teſtamentum quæſt.* 57.

12 Bart. *ad d. l.* 35. *num.* 3. *D. hoc tit.*

13 Teſte Caio *in inſt. hoc tit.* Vide quæ ſcripſi *lib.* 6. *Coniect. ciuil. cap.* 1. *ſeq.*

14 Inter quos Bart. quamuis dubitans *ad d. l. ex facto* 35. *D. hoc tit.* contra gloſſ. quam ibi refert.

15 *gloſſ. in d. l. ex facto.* Vide Guid. Pap. *q.* 362. *circ. med.*

16 *In l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollen.* Eſt enim fauorabilior cauſa heredis, qui vniuerſalis ſucceſſor eſt, quam legatarij, *l. Titia cum teſtamento* 34. §. *qui inita*, *l. Sempronius* 47. *de leg.* 2 quamuis legatarius in re legata ſit quodammodo heres, *l. id tempus* 14. §. 1. *ff. de vſucap.* Nempe, quia non ſicut bona hereditaria iacent, ita & bona legata poſſunt iacere, quamuis legatum iaceat, cum interim maneant penes heredem, *l. & poſt litem* 12. §. *res quæ ff. famil. erciſc. cum ſimilib.*

DEFINITIO V.

De muliere, quæ teſtando in fauorem mariti exceperat partem bonorum, de qua poſtmodum teſtari pro arbitrio poſſet.

VXor teſtamento heredem maritum ex aſſe ſcripſerat, exceptis tamen ab vniuerſali inſtitutione ſexcentis aureis,[1] de quibus poſſet illa pro arbitrio diſponere ſiue inter viuos, ſiue in vltima voluntate,[2] ſed hoc addito, vt ſi de ſexcentis illis aureis non aliter diſponeret, ad eundem heredem pertinerent.[3] Quærebatur an valeret inſtitutio? Et magis placet non valere, quaſi ſibi repugnans eſſet & implicans contradictionem. Non enim ſuprema ordinaſſe videri poterat, quæ aliud teſtamentum facere iam tum deſtinauerat, quæque de bonorum ſuorum parte diſponendi facultatem ſibi exceperat, quorum neutrum conuenit teſtamento. Nam quemadmodum ambulatoria eſt hominis voluntas ad ſupremum vſque vitæ exitum,[4] ita non poteſt iure teſtamenti cenſeri ea voluntas, quam teſtatrix ſupremam eſſe noluerat[5] ob idque captatoria potius videbatur, & à marito extorta in fraudem legis, vt qui ab vxore donationem exprimere non potuerat,[6] ſub prætextu & nomine teſtamenti mulierculam deciperet, idemque commodum & emolumentum ſibi compararet.[7] Solet enim ſupradicta exceptio inſeri donationibus inter viuos factis, vt valeant, quæ ſi vniuerſorum bonorum omnium eſſet, præſentium & futurorum, nullo modo valerent.[10] Quæ ratio faciebat, vt quamuis inter alias perſonas dici poſſet inutilem potius eſſe adiectionem,[11] quandoquidem teſtatrix nec pro parte teſtari poterat,[12] nec facere quominus leges in ſuo teſtamento locum haberent,[13] in propoſito tamen propter ſuſpicionem fraudis exquiſitæ ad donationem inter perſonas prohibitas concipiendam aliud dicendum videretur.[14] *Ita Senatus* tractabat in ea cauſa, de qua Defin. 3. ſupr. de naturalib. liber. Nihil dum tamen de eo pronunciatum eſt.

1 Cuiuſmodi exceptio in teſtamentis nullius eſt momenti, *l. ſi ita quis heres* 74 *ff. hoc tit.*

2 Quaſi vero teſtamentum alioquin ablaturum ei fuiſſet facultatem vel donandi inter viuos, vel aliter teſtandi.

3 Hæc quoque additio & cautio erat ſuperuacua. Ad quem enim filium, quàm ad heredem potuiſſet pertinere id, de quo teſtatrix non diſpoſuiſſet? Eſt enim vniuerſum heredis, niſi quod ex hereditate decebatur, *l. legatum* 116. *de leg.* 1.

4 *L. ſi Titius* 16. *ff. de cond. inſtit. l. vbi pugnantia* 187. *de regul. iur.*

5 Suprema enim voluntas illa demum eſt, quam nulla alia ſequitur, *l. ex duobus* 14. *de vulg. ſubſtit. l. qui duos* 9 *ff. de reb. dub.* & omne teſtamentum fieri debet eo animo & voto quaſi futurum poſtremum.

6 *L.* 4 *ff. de admin. leg. l. cum hic ſtatus* 32. §. *pœnitentiam ff. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *Arg. l.* 1. *& paſſ. ff qui teſtam. facer. poſſ.*

8 Quia donationes inter viuos & coniuges factæ non valent. *l.* 1. *& tot. tit. de donat. int. vir. & vxor.* D. & C.

9 Plus autem valere debet quod agitur, quam quod ſimulate concipitur, *l.* 1. *& tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. qui teſtamentum* 27. *de probat*, & ſimulata pro infectis haberi debent, *l. ſi ex pretio* 6. *C. ſi cert. petat.*

10 Tanquam quæ aufferrent liberam teſtandi facultatem. *Ex not. in l. vlt. C. de pact. & in l. ſtipulatio hoc modo concepta* 61. *de verb. oblig.*

11 Quam vt vtile per inutile vitiaretur, contra *l. placuit* 29. *de vſur.*

12 *d. l. ſi ita quis heres* 74. *ff. hoc tit. l. ius noſtrum* 7. *de reg. iur.*

13 *L. nemo poteſt* 55. *de legat.* 1.

14 Facilis enim eſt ſuſpicio fraudis inter perſonas prohibitas, *d. l. qui teſtamentum* 27. *de probat. Auth. ſed iam neceſſe.* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt. l. omnes* 17. §. *Lucius ff. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

De inſtitutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hereditarias, & quantum interſit, an fideicommiſſum factum ſit in hereditate, an in rebus ſingulis.

NIhil intereſt an teſtator inſtituerit Titium ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano ſimpliciter, & nullo alio adiecto, an vero adiecerit, vt in reliqua hereditate ſint heredes ex æquis partibus. Niſi quod priore caſu inſtituti ſunt ſine partibus[1]: Poſteriore vero ea partibus & quidem æqualibus.[2] Cæterum vtroque caſu cenſentur inſtituti ex ſemiſſibus, ac ſi nulla fundorum mentio facta eſſet, licet multo pluris ſit fundus Cornelianus quam Libonianus,[3] quamuis in diuidenda hereditate tale arbitri familiæ erciſcundæ iudicium eſſe debeat, vt Titio Cornelianum adiudicet, Sempronio Libonianum.[4] Inde fit, vt quamuis eiuſmodi prælegatis totam hereditatem teſtator diuiſerit, nihilque reliquum fuerit, in quo videatur poſſe locum habere inſtitutio, quæ ex æquis partibus in reliquis bonis facta eſt, non eo minus tamen reuocentur prælegata ad ſemiſſes.[5] Quoniam nec alioqui valere poſſet inſtitutio,[6] cum hereditas in iure, non in corporibus conſiſtat

ſiſtat.[7] Et conſequenter ſicut hereditas eſt etiam vbi nulla ſunt corpora[1], ita & vbi non alia ſunt, quam quæ, teſtator prælegando diuiſit.[8] Proinde ſi Titius & Sempronius rogati ſunt de reſtituenda inuicem hereditate, ſi ſine liberis alteruter moreretur, non tam in prælegatis grauati videri debent, quam in ſua quiſque portione hereditaria,[9] ita tamen, vt in ea portione grauata computentur ea præcipue bona, quæ fuerunt prælegata,[10] Cui conſentaneum eſt, vt ſi nouæ diuiſioni coheredes conſenſerint, id eſt, vt fundus Cornelianus, eiuſve pars ad Sempronium, Libonianus contra ad Titium pertineret,[11] ſaluo in reliquis teſtamenti iure,[12] mortuo deinde ſine liberis alterutro, æque tota illius portio ad ſuperſtites ex fideicommiſſo peruenire debeat, ac ſi nullo modo receſſum eſſet à voluntate teſtatoris.[13] Quoniam in quota hereditatis portione, non in hoc aut illo fundo fideicommiſſum factum intelligitur, eadem vero quota portio hereditaria etiam poſt nouam diuiſionem manſit.[14] Nam & in dubio credendus eſt heres de portione ſua hereditaria reſtituenda rogatus potius, quam de rebus ſingulis[15] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 41. infr. de fideicomm.

1 *L. heres ſine partibus 63. ff. hoc tit.*

2 Quæ tamen poſſent eſſe inæquales, ſi teſtator voluiſſet, *l. ſi quis 14. & l. ſeq. §. 1. & poſt eod. tit.*

3 *L. ex facto 35. eod. l. quoties 9. §. ſi alterius 10. eod.*

4 *d. l. ex facto. l. qui non militabat 78. eod. tit.*

5 Vt conſtat ex his ipſis legibus.

6 *d. l. 1. § ſi ex fundo, eod.*

7 *L. hereditas 59 ff. de petit. hered.*

8 *d. l. ex facto, & d. l. qui non militabat.*

9 Quia fideicommiſſum non in prælegatis factum eſt, ſed in hereditate.

10 Quamuis enim prælegata non contineantur appellatione hereditatis. *l. ſi Titius 96. in fin. de leg. 3.* reperiuntur tamen in portione hereditaria illius, cui data ſunt, *l. 3 § quidam, ff. ad. SC. Trebell.*

11 Non enim prohibentur coheredes recedere à iudicio teſtatoris, dum id faciant mutuo conſenſu, *l. quædam mulier 41. ff. famil. erciſ.*

12 Ex quibus verbis apparet, nolle coheredes in totum recedere à teſtamento, ſed ſaluum manere fideicommiſſum, de quo alioqui poſſet dubitari, an ei renunciatum fuiſſet, *Ex not. in l. qui Romæ 22. §. duo fratres ff. de verb. oblig.*

13 *Arg. d. §. duo fratres*, in cuius ſpecie male pronunciatum fuiſſe vulgo creditur.

14 Quia diuiſio nihil noui induxit, quantum ad quotam hereditatis, ſed duntaxat quantum ad corpora bonorum.

15 Nempe, quoties futurum ex eo eſt, ne intercidat fideicommiſſum, *l. regi. 16. in princ. verſ. in ambiguo tamen, ff. ad Senatuſc. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Diuiſio facta inter heredes inſtitutos ex certis rebus & grauatos fideicommiſſo, non mutat cauſam fideicommiſſi in præiudicium ſubſtitutorum.

AT pone, retenta eadem facti ſpecie, ſi vterque heredum ſine liberis moreretur, ſubſtitutum Titio nominatim in fundo Corneliano Caium, Sempronio Mæuium in Liboniano, tum facta ea diuiſione noua, quam proxime diximus, vtrumque ſine liberis deceſſiſſe. Quæro, an quemadmodum bona, quæ ex conuentionali illa diuiſione ad coheredes peruenerunt, eodem fideicommiſſi onere inter eos obſtricta manere diximus,[1] ita & in ſubſtitutorum perſonis ſeruetur, vt Mæuius fundum Cornelianum habere debeat, Caius Libonianum? Minime non illa ſolum ratione, quod fideicommiſſum hoc poſterius in rebus ſingulis, non in portionibus hereditariis factum proponatur,[2] ſed etiam, quia noua diuiſio inter coheredes facta, per quam ſibi nocuit is, qui ex pretioſiore fundo fuerat inſtitutus non debet nocere ſubſtituto,[3] qui ex proprio iure & capite ad fideicommiſſi petitionem admittitur,[4] Quare, etſi ſingulis ſeparatim ſubſtitutus datus eſſet, ſeparata etiam in ſingulorum perſonis conditione,[5] dubitandum non eſſet, quin is, qui prior ex ſubſtitutis ad fideicommiſſum inuitaretur, cum fundum ex ſubſtitutione petere poſſet, in quo eſſet ſubſtitutus, licet ad eum ex coheredibus perueniſſet, qui adhuc viueret,[6] niſi mallet ſubſtitutus eo fundo contentus eſſe qui in locum onerati per diuiſionem inter coheredes factam ſubrogatus fuiſſet.[7] Neque enim inuitus fideicommiſſarius vnquam cogitur admittere ſubrogationem vnius rei in locum alterius, quandiu ea ipſa res extat, quæ nominatim per fideicommiſſum relicta eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin. prox. præced.*

2 Ac proinde ceſſat caſu ratio illa, quam attulimus in ſpecie Definitionis præcedentis.

3 *Ex regula l. id quod noſtrum 11. & l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. 2. 3 ff quod vi aut clam.*

4 *Arg. l. Balius 30. verſ. ſed in ſpecie ff. de pact. dotal.*

5 Nam & vni homini in ſingulas cauſas alium & alium heredem ſubſtituere poſſumus, etiam directo & pupillariter. *l. cum ex filio 39. §. 2. ff de vulgar. & pupill. ſubſtit* multo magis pluribus ſubſtituere poſſumus per fideicommiſſum ſingulis in cauſas ſingulas.

6 Conditio enim ad certam perſonam a teſtatore relata nunquam ad aliam perſonam referenda eſt, *l. cum pater 77. §. ab inſtituto de legat. 2*

7 Quo vtique caſu fundus permutatus veniet in reſtitutionem, *arg. l. ſed quod inde 71. de leg. 1.* Hoc enim eſt quod dicit ſolet. ſubrogatum ſapere & retinere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *vulg. l. ſi quis eum 10 § qui iniuriam, ff ſi quis cautio 6. l. Titia 62. ff. de iur. dot.*

8 Ne alioqui ſit in poteſtate heredis grauati, vt inuertat fideicommiſſum contra voluntatem teſtatoris, quod abſurdum eſſet, *l. vxorem 41. §. Seium maritum de legat 3.* Hoc vero die maxime obtinet, poſtquam Iuſtiniano placuit, vt pro omnibus fideicommiſſis etiam hypothecaria competat, *l. 1. C. commun. de legat. l. vlt. § vlt. eod.*

DEFINITIO VIII.

de parte compenſante quod ſibi à filio debetur cum legitima filij portione.

PAter cuius contemplatione filius Sempronio inſtitutus fuerat,[1] cum inter liberos ſuprema ordinaret, hunc ipſum filium heredem ſcripſerat ex nummo pro iuribus omnibus, quæ in paterna hereditate pro legitima aut legitimæ ſupplemento, aliàve qualibet cauſa poſſet obtendere, ſuæque voluntatis rationem illam addiderat, quod ad eam Sempronij hereditatem filio conciliandam, acquirendam & conſeruandam, pluſquam quingentos aureos expendiſſet. Placebat, filium, ſi paternam voluntatem repudiaret, non eo minus poſſe legitimam integram petere,[2] ſalua imputatione earum duntaxat rerum & pecuniarum, quas aliunde quam ex patris teſtatione appareret fuiſſe à patre impenſas, vt ea Sempronij hereditas filio obtingeret.[3] Neque enim filio patris teſtamentum non agnoſcenti nocere teſtatio patris poteſt.[4] Sed ſi filius patris iudicio ſtare velit, nec amplius quicquam in patris hereditate petere, vt compenſationem approbet, quam pater induxit, quæri poteſt an ſi quid ex hereditate Sempronij male ac ſine cauſa diſtractum ſit à patre tanquam legitimo filij adminiſtratore, vllam actionem filius eo nomine habeat in heredes patris.[5] Videtur enim id quoque ius compenſaſſe pater cum expenſis ad acquirendam hereditatem factis:[6] Sed tamen magis eſt, vt ſalua ſint filio iura omnia, quæ is in bona paterna habere potuit, tanquam heres Sempronij,[7] nec alia cum expenſis à patre factis compenſata videri, quam quæ is quaſi filius erat habiturus,[8] quantumcunque generalis clauſula ſit excluſionis.[9] Nam cum ea excludendi filij ratio patri fuerit, quod facto & impenſa patris ſaluam Sempronij hereditatem haberet, ex eo apparet tanto magis,[10] filium integram Sempronij hereditatē habere debere & illibatam, ne duplici iactura afficiatur, ſi minus ex hereditate Semproniana, & nihil ex paterna conſequatur.[11] Itaque quod ex bonis Sempronij pater ſine cauſa, & cōtra legis prohibitionem diſtraxerit, cogēdus erit ſarcire ex propriis.[13] in eāque rem actio competet filio, non quid enim viuum patrem, quippe qui adminiſtrationis ſuæ rationem filio reddere non cogitur,[14] ſed patre defuncto in heredem ipſius, at perſonalis

tantum non etiam hypothecaria, cum ius tacitæ hypothecæ ex hac cauſa in bonis patris nullum ſit per Iuſtiniani conſtitutionem introductum. [14] Non tantum autem alienationis pretium in eam actionem veniet, ſed etiam pretium vſuræ. Quandoquidem ea hereditas loco legitimæ eſt, quam alioqui filius in bonis patris cum fructibus erat habiturus. [15] Cui conſequens fit, vt vſuræ illæ quaſi loco fructuum debeantur filio, [16] non à die alienationis (nam cum pater ſit legitimus adminiſtrator, nec rationes, cogatur reddere, nullas ſane vſuras debet, quamdiu viuit, [17]) ſed à die mortis patris. [18] Plane nec ab eo die vſuræ deberentur, ſed tantum à die litis conteſtatæ, ſi aliunde portionem hereditariam, aut ſaltem legitimam haberet filius in patris hereditate. [19] *Ita Senatus* in eadem cauſa Ioannis Paquier, & Henrici Capitan. 12. Cal. Septembr. 1595.

1 Sic enim plerumque fit. vt *in l. ſi filio familias 42. de condict. & demonſtr.* vbi dicitur videri hoc caſu relictum patri, quod filio relictum eſt propter patrem. Iunge *l. ſed ſi plures 10. §. in adrogato ff. de vulg. & pup. ſubſtit.* Aliquando tamen filius propter ſeipſum inſtituitur, idque hodie præſumendum eſt, cum filius ſit capax acquiſitionis etiam inuito patre. *l. cum oportet* & *6. l. vlt. C. de bon. quæ liber.* Olim aliud erat, ſi non eſſet relictum filio in eum caſum quo foret ſui iuris, vt *in l. mulier 21 ff. ad Senatuſc. Trebell. l. quidam cum filium familias 46 ff. de hered. inſt.*

2 Quam ſcilicet nullo conſilio ei auferre pater potuit, niſi per exheredationem, eamque iuſta ex cauſa factam, *l. parentibus 8. & paſſ. C. de inoff. teſtam.*

3 *Arg. l. omnimodo 30. § imputari. eod. tit. l. 1. §. nec caſtrenſi. ff. de collat.*

4 Tanquam ſuſpecta & quæ in fraudem legitimæ facta videatur *arg. l. qui teſtamentum 27. D. de prob. l. quidam 29. §. vlt D. ad SC. Velleiam.* Nemini enim creditur aliquid aſſerenti, vt ſe exoneret, tanquam teſti in re propria, contra *l. omnibus 10. C. de teſtib.*

5 *Vt in l. cum pater 77. §. Titio fratri, antepen. de legat. 2. l. ſi compenſandi 6. C. de hered. inſtit.*

6 Quo caſu ſtandum eſſet compenſationi factæ per patrem, etiamſi filius ex ea compenſatione damnum paſſurus eſſet, quia ſibi deberet imputare, qui patris iudicium approbaſſet, quod poterat improbare, *d. §. Titio.*

7 *Arg. l. Bobius 30. in fin ff. de pact. dot.*

8 Cum nec ſit excluſus nec fuerit excludendus, niſi tanquam filius, non tanquam extraneus *l. quidam cum filius 132. de verb. oblig.*

9 Non ſolum quod generalis clauſula nunquam referatur ad incogitata *l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. ff. de tranſact.* ſed etiam, quia huiuſmodi excluſiones & compenſationes ſunt odioſæ, ideoque reſtringendæ *l. quæ pater 50. famil. erciſc. l. creditorem 85. de legat. 2.* iunct. *l. cum quidam 19. D de lib. & poſth.*

10 Nam ex cauſa, quam ſui iudicij pater reddidit, coniectura voluntatis capienda eſt, *l. penult. §. vlt. de curat. furioſ. l. ſi poſthumus 14. §. vlt. de liber. & poſthum.*

11 *Arg. l. iure ſuccurſum 6. ff. de iur. dot. l. dotem. 6. D. de coll. bonor.*

12 Eſt enim hic pater parum dignus, cui faueatur, *arg. l. Imperator 50. l. penult. ad SC. Trebell.*

13 *d. l. cum oportet 6. §. non autem. C. de bon. quæ liber.*

14 Imo interdictum ne hypothecam vllam ſperare audeat in res patris, ſiue viuentis adhuc, ſiue iam mortui, *d. § non autem.* Habet autem filius hoc caſu perſonalem actionem contra heredem patris, non ob malam adminiſtrationem, ſed tanquam idipſum habens à patre inuicem hereditariæ, & paternæ portionis aut ſaltem legitimæ, fructus ſiquidem augent legitimam ſicut & hereditatem, *l. Papinianus 8. § vnde ſi quis, D d inoff. teſtam.*

16 Vſuræ enim vicem fructuum obtinent, *l. vſura 34. D. vſur.*

17 Quæ ſcilicet non debentur, niſi vel ex mora, vel ex conuentione, *l. quidam 17. §. ſi pupillo, eod. l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig.*

18 A quo nimirum die legitima debetur, *l. cum quæritur 6. C de inoff. teſt.*

19 Quia tunc ceſſaret ratio ſupradicta.

DEFINITIO IX.

Quamdiu expectatur perſona heredis inſtituti, poteſt curator bonis dari, & interim admittitur fructuarius cauendo heredi ſiue teſtamentario, ſi quis ſperetur, ſiue legitimo.

QVidam inſtituerat filium ex Sempronia naſciturum, manente Sempronia ipſa vſufructuaria, & ſi nullus naſceretur, ſubſtituerat Mæuium, & Mæuij liberos, adiectis etiam aliis nondum natis ſubſtitutis. [1] Nullo nato filio dicebam valere teſtamentum, [2] ſed interea curatorem bonis dandum, [3] & vſum fructum ad Semproniam pertinere proprietatem vero ad ſubſtitutos, qui ſi tum nulli reperiantur, fortaſſis defuncto interim ſine liberis Mæuio, non valiturum teſtamentum, ex quo ſcilicet nullus heres erit, nec adita hereditas. [4] Interea igitur & curator bonis dandus erit, qui hereditatis actiones, & exerceat & ſuſcipiat, [5] & cauere vſufructuaria debebit, [6] in vtilitatem futuri heredis, ſiue teſtamentarius, ſiue legitimus heres futurus ille ſit. At quo poſtulante? Subſtituto, [7] ſi quis ſperetur, ſin minus, legitimo, vt arbitror, herede. [8] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Garde, 12. Decembr. 1596. Senatus nihil dum pronunciauit.

1 Placet enim poſſe per fideicommiſſum ſubſtitui perſonas nondum natas, ſi modo reperiantur in rerum natura tempore conditionis exiſtentis, *l. ſi in perſonam 11. C. de fideic.*

2 Quia poterat incipere à ſubſtitutis, cum ſi plures heredum gradus facti ſint deficiente primo gradu, teſtamentum incipiat à ſecundo, *l. 1. & tot. tit. de vulg. & pup. ſubſt.*

3 *L. 1. D. de curat. bon. dand. l. ſi diu. 8. D. ex quibus. cauſ. in poſſ. eat.*

4 *L. ſi nemo 9. D. de teſtam. tut*

5 *L. 2. §. 1. de curat. bon dand.*

6 *Ex l. 1. C. de vſufruct. & tot. tit. ff. de vſufr. quem cauea.*

7 Prior enim cauſa & ſubſtituti, *l. inter omnes 11. ff. qui ſatiſd. cogunt. l. Paulus notat. 8. de prætor. ſtipul*

8 Ad quem ſcilicet hereditas peruentura ſperatur.

DEFINITIO X

Fructuarius nunquam eſt legitimus contradictor, nec poteſt tranſigere de re hereditaria, nequidem iacente hereditate.

NVllo exiſtente proprietario, quia nondum ſit natus heres inſtitutus, [1] ſi interea fructuarius aliquis ſit, [2] non idcirco legitimus contradictor eſt, [3] aut de lite hereditaria tranſigere poteſt. [4] In eadem cauſa.

1 Neque enim alius poteſt eſſe dominus & proprietarius hereditatis, quam qui heres eſt, cum heredis appellatio nihil niſi dominum ſignificet, *§ vlt. Inſtit. de hered. qualit. & differ. l. his verbis 48. D. hoc tit.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. præced. & Defin. 1 eod.* Etſi videtur hoc alienum à iuris regula, quæ non patitur, vt legatis vſus fructus dies cedat niſi ab adita hereditate, *l. vnic. ff. quand. dies vſufr. legat. ced. l. 2. & 3. ff. quand. dies legat. ced.*

3 Cum nihil iuris in hereditate habeat. Diuerſum eſt in eo cui data eſſet proprietas cum onere fideicommiſſi, etiam additis his verbis, *quarum rerum vſusfructus dum viues tibi ſufficiet, vt in l. ſpecies 15. ff. de aur. & arg. legat.*

4 Is enim ſolus tranſigere poteſt, qui vel rei dominus abſolutè eſt, vel ſpeciale à domino mandatum in eam rem habet, *l. mandato generali 60. ff. de procur. l. Lucius 46. §. vlt. ff. de admin. tutor. l. non ſolum 4. C. de præd. minor.*

DEFINITIO XI.

Captatoriæ voluntates quænam ſint, & quando & qua ratione improbatæ?

DE captatoriis voluntatibus longe aliter ſentiunt interpretes, quam ſenſerint olim prudentes. Captatoriam enim voluntatem eſſe volunt non eam tantum, cuius conditio collata ſit in ſecretum alienæ voluntatis quomodo captatoriam inſtitutionem Papinianus olim diffiniuit, [1] ſed omnem omnino, quam ex alieno abitrio pendere teſtator voluerit. [2] Ex quo inferunt, non ſolum in inſtitutionibus & legatis eiuſmodi voluntates improbatas eſſe, de quibus tamen ſolis prudentes veteres locuti ſunt, [3] ſed etiam in fideicommiſſis, [4] quæ certum eſt ex alieno arbitrio non magis pendere poſſe, quam legata, vel inſtitutiones, ſiue in heredis, ſiue in alterius tertij arbitrium diſpoſitio conferatur. [5] At prudentes longe aliter, captatorias volunta

voluntates non eas eſſe, quæ alieno arbitrio permiſſæ ſunt, quas ſola iuris ratio pro vitioſis ideo habet, quod teſtamentorum iura ipſa per ſe firma eſſe, non ex alieno arbitrio pendere oporteat, [6] ſed illas demum, quarum non tam diſpoſitio quam conditio conferatur in ſecretum alieni teſtamenti, [7] vt videre eſt in eo exmplo, quod adferre prudentes noſtri paſſim ſolent: *Qua ex parte Titius me heredem inſtituet, ex ea parte heres eſto.* [8] In qua ſpecie nemo dixerit, inſtitutionem Titij ex eius arbitrio pendere; cum à teſtatore fuerit inſtitutus. Sed tamen illud quoque verum eſt, neſciri poſſe ex qua parte inſtitutus ſit Titius, antequam ex eius teſtamento appareat, quanta ex parte viciſſim voluerit ille teſtatorem a ſe inſtitutum. Nec aliud erit, ſi teſtator ita ſcripſerit: *Quanta ex parte Titius me heredem inſtituet, tanta ex parte Mæuius heres eſto.* [9] Nam & hæc voluntas captatoria eſt ſic dicta, non quaſi ſit deceptoria, vt vulgo creditur, [10] ſed quia per eam captatur perſona, à qua hereditas vel legatum ſperatur. Non tam enim hereditas aut legatum captatur, quam perſona propter hereditatem aut legatum, vt conſtat ex eleganti illo Petronij Arbitri loco, [11] *aut captant, aut captantur.* Ergo quotquot ſunt captatoriæ voluntates, eas conditionales eſſe neceſſe eſt, [12] At non ſtatim conſequens eſt, vt conditionales omnes voluntates etiam collatæ in ſecretum alienæ voluntatis ad captandam perſonam ſint inutiles & improbatæ. [13] Quid enim ſi teſtatoriam ſcripſerit? *Titius ſi me heredem inſtituet, heres eſto.* Erit quidem inſtitutio & conditionalis & captatoria: Sed cum habeat conditionem diſtinctam à diſpoſitione, expreſſamque verbis, *ſi me heredem inſtituet*, dubitandum non eſt, quin conditio reiicienda ſit, habendaque pro impoſſibili, tanquam quæ ſit à Senatu improbata. [14] Quis enim neget Senatum, qui captatoriam inſtitutionem non niſi conditionis ſuæ odio improbauerit, multo magis conditionem ipſam improbaſſe; [15] Porro conditiones omnes à Senatu improbatas, impoſſibilium iure cenſendas eſſe nemo ambigit. [16] Proinde ſublata conditione illa, *ſi me heredem inſtituet*, quod ex ſupradicta formula ſuper eſt. *Titius heres eſto*, qui(?)ni validam facit inſtitutionem. [17] Eas igitur ſolas inſtitutiones. Senatus improbauit, quæ non modo conditionem habent captatoriam, ſed ita implicitam, vt ab ipſa inſtitutione ſeparari nullo modo poſſit Qualis illa ta eſt, cuius exemplum ex prudentibus noſtris, iam attulimus: *quanta ex parte Titius me heredem inſtituet, ex tanta heres eſto.* Nam ſublato ex hac inſtitutione eo, quod captatorium eſt, id quod ſupereſt facere nequit, vt appareat in qua hereditatis parte Titius fuerit inſtitutus. [18] Ideoque nec poteſt inſtitutionis fauor efficere, vt non nota ipſa inſtitutio improbatur, non quidem ex mera iuris ratione. ſed [19] ex Senatuſconſulto quod in eam rem nominatim factum eſt, quod que licet de inſtitutionibus ſolis locutum fuerit, [20] tamen per interpretationem prudentum ad legata quoque protractum eſt, [21] quorum ſcilicet eadem vis & poteſtas eſt, quæ inſtitutionis ex verbis legis duodecim tabularum. [22] An ergo æque ad fideicommiſſa protrahi poterit? Minime vero, Cum fideicommiſſa ex fide heredum pendeant, [23] heredis autem futuri perſona, quæ ſemper incerta eſt, [24] captari non poſſit; Neque ſane quid captare ſit, intelligeret, qui ſic ſcriberet: *Titius heres eſto. Rogo te Titi, vt qua ex parte Mæuius heredem me inſtituet, aut quantam hereditatis ſuæ partem mihi legauerit, tantam hereditatis meæ partem ei reſtituas.* Pleniore ſiquidem & honore & iure relinquuntur hereditates, itemque legata, quam fideicommiſſa. [25] Qui vero captat, id agere debet, vt ſpecie amplioris liberalitatis parem aut minorem, non etiam vt maiorem extorqueat. [26] Quid autem ſi teſtator in alterius & tertii perſonam captationem direxerit? Æque diſtinguendum erit, an captationis vitium tolli poſſit ſalua inſtitutione, nec ne? Vt priore caſu improbata conditione ſuperſit inſtitutio, Poſteriore vero vtraque corruat. [27] Illud ſane conſtat, non eſſe captatoriam inſtitutionem, cuius conditio in præteritum tempus conferatur, [28] quia nec conditio eſt, [29] quamuis non eo minus inanis fiat inſtitutio ex defectu conditionis, ſi nulla inſtitutio in præteritum tempus facta inueniatur. [30] Ita tractabam cum quæſtio aliquãdo ex facto incidiſſet. *Sine die.*

1 *In l captatorias 70 ff. hoc tit.*
2 Cuiuſmodi illa eſt, de qua *in l. illa eſt inſtitutio 32. eod.*
3 *In l. captatorias. & l. captatoria 64. de leg. 1.*
4 Sic enim omnes adeoque Cuiac. *ad cap. captatorias ad Papinianum.*
5 *L. verum 7. §. 1. D. de reb. dub.* præterquam fauore libertatis ex *l. fideicommiſſa 46. D. de fideic. libert.*
6 Et tractat. *l.* IC. *in d. l. illa inſtitutio.*
7 Hoc enim ſignificant verba illa Papiniani, *in ſecretum alienæ voluntatis d l. captatorias.*
8 *L. 1. in fin. D. de his quæ pro non ſcripto. hab. l. illa autem 71. in princ l hoc articulo 19. l. Clemens Patronus 83. §. 1. ff. hoc tit.*
9 Aut ſi ita. *Quanta ex parte Titius Mæuium heredem inſtituet. tanta ex parte Titius heres eſto,* quo caſu captatio confertur in perſonam tertij, *d. l. ille autem 71. §. 1.*
10 Sic enim DD. *ad d. l. captatorias.*
11 Nec enim hereditas eſſe poteſt quæ captat, ſed perſona, Ergo & perſona eſt quæ captatur, non hereditas aut legatum.
12 *d l. captatorias*, in illis verbis, *quarum conditio.*
13 Et hoc etiam eſt, in quo noſtri omnes Interpretes falluntur.
14 *L. filius 15. ff. de condit. inſtit.*
15 Ex axiomate Philoſophorum, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis*
16 *d. l. filius.*
17 Impoſſibilis enim conditio non vitiat in vltimis voluntatibus, ſed vitiatur, *l. 1. eod. l. 3. ff. de cond. & demonſtr.*
18 Quia conditio non abſolute expreſſa eſt, nec per figuram conditionis, ſed per relationem ad alienum teſtamentum.
19 Nam ante Senatuſconſultum permiſſæ erant huiuſmodi inſtitutiones, non etiam illæ, de quibus *in d. l. illa inſtitutio 32. ff. hoc tit.*
20 *d. l. captatorias, l. captatorias 11. C. de teſt. milit.*
21 *d. l. captatorias 64* vbi Caſtr. *de leg. 1.*
22 *L verbis legis 120 de verbo ſignific.* iunct. *l legatum 80. de legat. 2.*
23 Nec legibus ſunt cognita, *Inſtit. de codic. in princ.* iunct. *l 3. ff. ſi vſufr. pet.* vt proinde non niſi abſurde potuerit Senatus de iis improbandis cogitare.
24 *L. ſciendum 70. de verb. ſignific.*
25 *L. 5. §. ſed et ſi portio, de leg. præſt. d l. 3. ff. ſi vſufr. pet.*
26 Non enim ſolent homines minoribus beneficiis inuitari ad maiora conferenda.
27 Eadem enim vtriuſque caſus ratio eſt. *d. l. illa autem, §. 1.* vbi quod ponitur exemplum in contrarium, non dubito quin ſit imperiti interpretis, aut etiam Triboniani, non ſatis bene hanc materiam intelligentis, nam & exempli illius verba ſonant in tempus præteritum, non in futurum imo totus ille §. mihi ſuſpectus eſt, vt ſcribam *in 3. part. Chiliad. de error. pragmat.*
28 *d. l. illa autem in princ. &* d. *l hoc articulo.*
29 *L. cum ad præſens 37. & duab. ſeqq. ff. de reb. credit.*
30 *d. l. Clemens 83. in fin.* Ex quo loco apparet, quoties quærimus de captatoria voluntate an valeat, ponendum eſſe, quod heres inſtitutus ſuum inſtituerit teſtatorem, alioqui nulla eſſet inſtitutio propter conditionis defectum, etiam vitio captationis ſublato. [Huic tractatui ſimilis ille eſt de teſtamento facto ad interrogationem alterius, quod regulariter non valet ſi non aliunde conſtet de eadem voluntate. De quo vide Crauet *conſ. 117. & conſ. 10. n. 13.*]

TIT. VII.

DE INSTITVT

DEFINITIO I.

Extenſio in vltimis voluntatibus fit aliquando à caſu ad caſum, ſed nunquam à perſona ad perſonam, præſertim ſi in diſpoſitione facta ſit expreſſio nominis proprij.

PATER, cum inter liberos teſtaretur, filium ſuum primogenitum ex aſſe heredem ſcripſerat, Claudium ſecundo genitum ſub Vicecomitis appellatione in certis bonis pro legitima portione inſtituerat. Petrum tertio genitum

nitum in penſione annua quingentorum florenorum. Si ſecundus quandocunque ſine liberis moreretur primogenitum ſubſtituerat. Viuo patre Claudius deceſſerat, poſtmodum pater eodem teſtamento relicto, Petrus contendebat pertinere ad ſe bona, in quibus Claudius frater fuerat inſtitutus, eo colore, quod in ſecundi ante patrem defuncti locum viuo patre ſubintraſſet,[1] adeoque poſt eius mortem ſæpius à patre eodem illo Vicecomitis nomine nuncupatus fuiſſet.[2] Quaſi locus hic eſſet noſtrorum traditioni, quæ habet, extenſionem de perſona ad perſonam fieri poſſe, quoties perſona ad quam fit extenſio comprehendi aliquomodo poteſt ſub verbis & mente, vt aiunt, diſponentis, propter qualitatem aliquam ei inhærentem,[3] licet de perſona illa in indiuiduo facta mentio non ſit. Placuit extenſionem de caſu quidem ad caſum aliquando admitti poſſe,[4] licet non niſi parciſſime & vrgente maxima voluntatis coniectura:[5] Sed de perſona ad perſonam nunquam, ne quidem ex rationis, vt noſtri loquuntur, identitate, nec rurſus etiamſi de veriſimili teſtantis voluntate appareat:[6] multo minus ſi extenſionem quis inducere velit, vt in propoſita ſpecie,[7] de perſona magis dilecta ad minus dilectam, & in detrimentum alterius magis dilectæ.[8] Accedebat, quod non ſub nomine illo appellatiuo duntaxat, *Vicecomitis*, Cladio data fuerant bona, de quibus agebatur, ſed adiecto etiam nomine *Claudij*, quæ ſpecialis expreſſio proprij nominis non magis pati poterat, vt extenſio fieret de perſona Claudij ad perſonam Petri, quam vt qui primum erat Petrus, factus ſubinde Claudius videretur.[9] Denique quod Claudio relictum fuerat, cum is ante patrem defunctus eſſet, in cauſam caduci deuenerat, ob idque penes vniuerſalem heredem remanere debuerat,[10] tametſi ſubſtitutio nulla facta proponeretur in eius commodum: quæ tamen verborum compendio ſic concepta erat, vt vulgatem caſum, qui euenerat, proculdubio contineret,[11] atque ita extenſionis admittendæ rationem omnem excluderet,[12] Itaque Senatus pro herede vniuerſali, contram Petrum pronunciauit, 8. Cal. Sep. 1588.

1 *Vt in ſpecie l. Gallus. in princ. & paſſ. de liber. & poſthum.*

2 Ex quo poterat ſumi coniectura voluntatis, quod Petrum vellet ſubſtitutum in locum Claudij, vt qui voluit conuenire eandem qualitatem, voluerit etiam conuenire eandem diſpoſitionem.

3 Ex ſingulari doctrina Aretini *in d. l. Gallus, §. & q. l. ſi tantum, col. 3. in fin. verſ. ſecundo fallit.* dicēs ita loqui textum *in l. tale pactum 40. §. vlt. de pact.* Cur Iun. *conſ. 12. n. 4.* quod & in fideicommiſſis locum habere ait Gozadin. *conſ. 39. n. 22.* iunct. *num.* 4. Sequitur Socin. iun. *conſ. 229 num 35. vol. 3.* quem refert Franciſc. Mantic. *lib. 3. de coniectur. vltim volunt tit. 19. num. 8. ad fin.* Maxime ex identitate rationis, *argum. l. illud 32. ad leg. Aquil.*

4 *Fatetur in d. §. & quid ſi tantum, l. mulier 22. ad Senatuſc. Trebell.*

5 *L. commodiſſime 10. ff. de liber. & poſtum ſimilib.*

6 *L. ſi quis ita 16. §. penult. ff. de teſtamen. tutel.* Idque pluribus probat idem Mantic. *dict. num. 8. in princ.* vbi oſtendit longe aliam eſſe ſpeciem, *dict. l. tale pactum, §. vltim.* vbi agitur de conuentione facta inter viuos, & ad expreſſam vtilitatem heredis, cui ſemper paciſci præſumimus, *vulg. ſi pactum, ff de probat.*

7 Qui enim priores geniti ſunt, prædilecti præſumuntur, tanquam priores & cogniti & dilecti. Sunt & qui priores nominati fuerunt, *l. omnia 32. alias l. cum ita § in fideicommiſſ. de legat. 2. l. heredes mei 57. §. vlt ff. ad SC. Trebell.*

8 Quod non ita eſt in ſpecie *d. l. tale pactum, §. vlt.* vbi extenſio fit è perſona fratris ad perſonam filij, ac proinde ad perſonam magis dilectam, idque vt noceatur genero, cuius perſona longe minus dilecta eſt.

9 Itaque perſona, ad quam fiebat hoc caſu extenſio, non poterat comprehendi ſub verbis & mente diſponentis. Atque ita ceſſabat hic doctrina illa Aret. quam retulimus *numero. 3.* Sic & alias multum refert, an teſtator quid depoſuerit expreſſis nominibus propriis, an appellatiuis, *l. ſi heredes 124. de legat. 2. l. nonnunquam 24. ad SC. Trebell.*

10 *L. vnic. § pro ſecundo, C. de caduc. tollend.*

11 Huiuſmodi enim ſubſtitutio eſt compendioſa, quæ proinde vulgarem continet, ſi is cui facta eſt heres non ſit, Caill. Bened. *in repet. c. Raynutius, in verb. ſi abſq; liberis 2. in tract. de compend. ſubſt. n. 5.* poſt Bart. *ad l. Centurio, col. 4. de vulg. & pupill. ſubſt.*

12 Semper enim potior eſt cauſa ſubſtituti, tanquam qui veniat ex voluntate expreſſa teſtatoris, *dict. §. pro ſecundo, & paſſ. l. vnic. C. de caduc. tollend.*

DEFINITIO II.

Teſtes qui deponunt de inſtitutione facta per nuncupationem, debent eſſe conteſtes, etiam in figura & cortice verborum.

CVm de nuncupatiua inſtitutione per teſtes probanda agitur, quod euenit, quoties nuncupatiuum teſtamentum ſine ſcriptura factum proponitur,[1] ij ſoli teſtes fidem faciunt, qui de verbis inſtitutionis ſic teſtantur, vt non tantum in ſubſtantia voluntatis, ſed etiam in verborum figura & cortice conſentiant:[2] Alioqui non poſſunt videri conteſtes, & de vna tantum inſtitutione ſenſiſſe,[3] quandoquidem ſi ſcriptum teſtamentum fuiſſet, vna tantum inſtitutionis formula reperiretur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Petri & Humberti Roux, contra Claudiam Violat, 8. Id. Mart. 1591. Et in alia cauſa, de qua Defin. 15. infra fideic.

1 Fiunt enim plerunque teſtamenta etiam nuncupatiua per ſcripturam, ad futuram rei memoriam, *l. 4. ff. de pignor. l. 4. ff. de fid. inſtrum. l. iubemus 19. C de fid. teſtium.*

2 Quamuis non figura litterarum, ſed oratio quam exprimunt litteræ illa ſit, quæ totum facit, *l. non figura 38. de oblig. & act.* Vide *l. quoniam indignum 15, C. de teſtam.*

3 *Arg. l. Diuus 24. ff. de teſtam milit.*

4 Quæ etſi poſſit hodie concipi quibuſcunque verbis, poſt *d. l. quoniam indignum 15. C. de teſtam* certis tamen & præciſis verbis concipi eam neceſſe eſt, vt ſciri poſſit, quid teſtator dixerit & ſenſerit, per ſcripturam teſtatus ſit, ſiue per nuncupationem.

DEFINITIO III.

Clauſula conditio appoſita in inſtitutione, an & quando cenſeatur repetita in ſubſtitutione?

ET clauſula, & conditio, quæ in inſtitutione appoſita eſt, plerumque in ſubſtitutione repetita intelligitur,[1] Sed hoc ita ſi eadem aut par ſit vtrobique ratio.[2] Nam quod quidam putant, illud etiam requiri, vt iidem ſint inſtituti & ſubſtituti, nimis fortaſſe durum eſt.[3] Itaque ſi ponas inſtitutos fuiſſe poſthumos filios teſtatoris, inuicemque primo gradu ſubſtitutos, in ſecundo autem gradu ſubſtitutum extraneum, aut cognatum, qui hac parte non eſt fauorabilior extraneo, non ſemper eadem ſubſtitutionis, quæ inſtitutionis ratio conſtituetur.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Remigij & Claudij de Evllien, & Martini Sigrand. Prid. Id. Iunij. 1593.

1 *Argum. l. 1. C. de impub & aliis ſubſtit. l. qui filiabus 14. de leg. 1. cum ſimilib. l. ſi plures 14. de vulgar. & pupilli. ſubſtit.* Intellige, niſi conditio talis ſit, quæ repetita vitiaret, vt *in l. ſervo alieno 133. §. ſi ab impubere. de legat. 1.* Vide Crauett. *conſ. 112. n. 16.*

2 Paul Caſtr. *ad l. 1. C. de liber præter.* Poſt Bald. *ad licet, l. Imperator 74 de leg. 1. ex l. quiſquis 95 de leg. 3.*

3 Fulgol. *ad. d. l. 1. C. de liber. præter.*

4 Quia pro perſonarum diuerſitate aliter atque aliter teſtator ſenſiſſe ac diſpoſuiſſe credendus eſt, nec valet vnquam argumentum à perſona magis dilecta ad minus dilectam, vt videatur teſtator id voluiſſe, quod non dixit, *arg. l. vnic. §. vbi autem, verſ. ſin autem ab deficientis, C. de caduc. tollend.*

TIT. VIII.

DE IMPVB. ET ALIIS ſubſtit.

DEFINITIO I.

Tacita pupillaris regulariter contra matrem non admittitur.

QVANQVAM pupillaris ſubſtitutionis fauor ille eſt, vt pupilli matrem excludat, etiam à petitione legitimæ, nec inofficioſi teſtamenti querelam pertimeſcat, quia licet pupilli teſtamentum ſit, à patre tamen factum eſt, vt eleganter Papinianus

Papinianus dicebat, communi tamen & inueterato noſtrorum interpretum errore iam pridem receptum eſt, vt ſi ex pupillari, vt vocant, tacita ſuccedatur, id eſt, ex ea quæ in vulgari expreſſa per Diui Marci conſtitutionem intelligitur, mater non ſolum à legitima non excludatur, [1] ſed nec ab ipſa quidem ſucceſſione:[2] Quaſi nec patris voluntas illa faule credenda ſit, vt vllo modo excluderetur mater ab eo, quem non expreſſim pupillariter ſubſtituerit.[4] Nec iniqua ſane eſt ſententia, ſi hac parte neceſſariam iuris rationem ab æquitate ſecernere liceret. [5] Sed cum non eo minus verum ſit ex pupillari ſubſtitutione ſuccedi, quod vulgari tantum caſus expreſſus fuerit, [6] dici vix poteſt, quo iure ſucceſſionem aut legitimam habere mater debeat, quæ nec teſtamento nominata eſt, nec ad inofficioſi teſtamenti querelam admittenda.[7] Placet tamen Senatui noſtro, quod interpretibus fere omnibus, vt matri hoc caſu ſalua ſit inteſtati ſucceſſio, niſi contraria patris voluntas ex coniecturis non obſcuris, nec improbabilibus colligatur. [8] Id enim eſt quod vulgo noſtri iactitant, tacitam pupillarem non admitti contra matrem.[9] *Ita Senatus* noſter ſæpius, & maxime in cauſa quadam tractata in publico auditorio, 8. Cal. Septemb. 1588.

1 Quem Vlpianus refert & probat *in l. Papinianus* 8. §. *ſed nec impuberis, ff. de inoffic. teſtam.* Qui enim agit de inofficioſo teſtamento, is duo impugnat, teſtamentum & iudicium eius, quem ait inſanum fuiſſe teſtatumque contra officium pietatis: [Idque adeo verum eſt, vt ſi expreſſa pupillaris ſcripta ſit in teſtamento imperfecto, quod tantum inter liberos defendatur, perinde excludatur mater cùm non eo minus, valeat pupillaris ſubſtitutio *Iulio Clar. in §. teſtamentum, qu.* 10. vbi dicit communem ſcilicet ſi ſubſtituti ſint alij liberi quamuis non valeat tutoris dato, vt ibid. 1. de ait, quia licet reſpiciat fauorem liberorum, alienum tamen onus continet. Nec aliud probandum puto, tametſi in eo teſtamento relicta ſint legata matri. Quamuis enim mater ab eorum petitione excludatur, quia non valent, vt ſcripſi *Deſin. vltim. num.* 7. §. *de teſtam.* non eo minus tamen valet pupillaris inter liberos, quamuis eſſet difficilius, vt eo caſu tacita vlla contra matrem admitteretur ne quidem ex coniecturis, nec ſi eſſet compendioſa ne alioqui tam multa ſingularia contra matrem admitterentur contra *l. 1. C. de dot. prom. ff.*]

2 *L. iam hoc iure 4 ff. de vulgar. & pupill. ſubſtit. l. quamuis 4. C. hoc tit.*

3 Vt ſcilicet filio mater ſuccedat ab inteſtato, *ex SC. Tertyll.* ac ſi nulla ſubſtitutio pupillo facta eſſet, *vt in l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit.*

4 Poterat enim pater expreſſim filio impuberi ſubſtituere pupillariter, ſi voluiſſet, *arg. l. vnic. §. vbi autem ad fin. C. de caduc. tollend.*

5 Eſt enim ſemper fauorabilis cauſa matris venientis ad luctuoſam filii hereditatem. *d. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit. l. precibus 8. C. hoc tit. L. iure ſuccurſum 6. ff. de iur. dot l. ſcripto 7. §. vlt. vend. liber.* Vide text. elegantem *in Nouell 162. ſacra form. tranſmiſſ.* Domin. *cap. vlt. in fin.*

6 Nimirum quoties poteſt locus eſſe conſtitutioni Diui Marci de qua *num. 2.* ſuprà nec enim ſemper ei locus eſt, *d. l. 4. l. Lucius 45. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

7 Non enim poteſt deferri ab inteſtato hereditas, quamdiu ex teſtamento heres aliquis eſſe poteſt, *l. quamdiu 39. de acqui. hered.* pupillaris autem ſubſtitutio, ſiue expreſſa ſiue tacita teſtamentum filii eſt, *l. 2. & paſſ ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Sed & intereſt pupilli teſtamentarium heredem habere potius, quam legitimum, *l. Iulianus 42. alias l. ſi pupillus, de acquir hered.* Nec rurſus poteſt, fieri ſaluo teſtamento, vt legitimam poſſit petere citra querelam inofficioſi, cui nihil penitus relictum fuit, *l. omnimodo 30. C. de inoffic. teſtam.*

8 Sunt enim variæ coniecturæ, quæ facere poſſint pro matre multæ, quæ contra matrem, de quibus tractant *ad d. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit. & ad l. precibus 8. in fin. C. hoc tit.* Dicam *Deſin. 1. infrà.*

9 Contra quam ſententiam vide quæ ſcripſi *in libris Coniecturarum, & in Hemichiliade, de error pragmat.*

DEFINITIO II.

Subſtitutio pupillaris, quæ continetur in compendioſa, excludit matrem ab inteſtati ſucceſſione, non à legitima.

SVperiori noſtrorum interpretum errori alius quoque conſequens eſt. Nam ſi pater, cum impuberi filio ſubſtitueret, eam formulam vſurpauerit, quæ verborum compendio omnes ſubſtitutionum ſpecies pro caſuum varietate complectitur, (quam noſtris quaſi ſit ipſa quoque diſtincta ſpecies ſubſtitutionis, compendioſam ſubſtitutionem appellant, [1]) quæ ſolet, an matre in medio exiſtente pupillaris ſubſtitutio credenda ſit, an fideicommiſſaria? Quæſtioni cauſam illud dat, quod pupillaris quæ in compendioſa continetur, ſpecialiter expreſſa non ſit[2]. Quæſtionis autem effectus ille eſt, quod ſi pupillaris dici debeat matrem omnino excludet,[3] quia non poteſt vere tacita dici, quæ ſub verborum compendio continetur: [4] Sin vero etiam intra pupillares annos fideicommiſſaria dicatur, non impediet, quominus ab inteſtato ſuccedat mater, [5] cum onere reſtituendi fideicommiſſi ſalua legitimæ & Trebellianicæ, id eſt, integri ſemiſſis detractione, [6] Non deſunt, qui defuncto impubere filio pupillarem cenſendam putent. [7] Alij malunt eſſe omni tempore fideicommiſſariam, vt in dubio ea ſumatur interpretatio, quæ faueat matri luctuoſam filij hereditatem vindicanti. [8] Senatus noſter mediam quandam ſententiam probat, vt intra pupillares annos pupillaris quidem ſubſtitutio ſit, ideoque Trebellianicæ detractionem non admittat, [9] ſed tamen non eo magis excludat matrem à legitima,[10] quia non ſit expreſſa, niſi verbis generalibus, quorum plerumque non tanta vis eſſe ſolet, quanta ſi eſſent ſpecialia.[11] Plane quin poſt pupillares annos ſit fideicommiſſaria; nemo dubitat: [12] Æquiſſimum ſane temperamentum, ſed à vera rectaque iuris ratione alienum. Quoties enim ſubſtitutio pupillaris eſt, teſtamentum filij eſt, [13] facto autem, ſaluoque teſtamento fieri non poteſt, vt legitima, quæ relicta non fuit, vlla debeatur. [14] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 8. Calend. Septemb. 1588. poſtea vero deciſum, 17. Calend. Iul, 1599.

1 De quo tractant noſtri *ad l. precibus 8. C. hoc tit. & ad l. centurio 15 ff. eod. tit. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

2 Specialiter enim expreſſa illa dicitur, quæ facta eſt his verbis: *ſi filius meus heres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, Sempronius heres eſto, l. 1. ff. eod.* & apud Iuſtin. *Inſtit. tit. de pupill. ſubſtit.*

3 *L. Papinianus 8. §. ſed nec impuberis. ff. de inoffic. teſtam.*

4 Imo potius debet dici expreſſa ſaltem verbis generalibus, quia ſemper ſpecialia generalibus inſunt, *l. ſemper 147. de reg. iur.*

5 Quia non ſicut pupillaris ſubſtitutio teſtamentum eſt filii, ſic & fideicommiſſaria ſubſtitutio poteſt dici teſtamentum grauari, vt impediat legitimam eius ſucceſſionem, *l. Scæuola 76. ff. ad SC. Trebell.*

6 Poſtquam placuit duplicis quartæ detractionem permittendam eſſe, *ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus, Extr. de teſtam.* Nam inſpecto iure ciuili ſolius falcidiæ deducto fit per eum, qui reſtituit fideicommiſſum ab inteſtato, *l. 2. §. vlt. ff de iur. codicill.*

7 Et hæc verior ſententia eſt quam nos pluribus probauimus in libris coniecturarum, *ad l. precibus 8 C. hoc tit.* vbi vide. Adde Guil. Bened. *in tract. de compend ſubſt. numero* 45. Crauett. *conſ.* 198, *num.* 10.

8 *Arg. l. vltim. C de inſtit. l. precibus* 8. vbi Bart. & poſt eum vulgo cæteri, *C. hoc tit. d. l. Scæuola 76. ff. ad SC. Treb.* Adde exceptionem, niſi ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris, Crauett *conſ.* 141. *num* 6. & 7. poſt gloſſ. magnam, Bart. & alios, *ad l. precibus*, Afflict. *deciſ.* 367. vbi dicit communem.

9 Non enim Trebellianica deducitur ex pupillari ſubſtitutione, ſed ex fideicommiſſo, quoties qui rogatus eſt de reſtituenda hereditate, & quidem tanquam heres, *l. mulier 22. §. vlt. ff. ad SC. Treb.*

10 Quæ fuit primum ſententia Decij *ad d. l. precibus, n. 26. C. hoc tit.* [Philiberto Fabro patre meo, qui primus, vt ex eo ipſo ita adfirmante audire memini. Sic apud nos pronunciauit, poſtea etiam à noſtro Senatu comprobata.]

11 Generalia enim facile poſſunt recipere interpretationem reſtrictiuam, quam ſpecialia vix patiuntur, *l adigere 6. §. quamuis, de iur. patron. l. proſpexit 12. ff. qui & à quib. manum.*

12 Non enim poteſt eſſe pupillaris poſt pubertatem, *l. in pupillari 14. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

13 Siue pupillaris ſubſtitutio ſit expreſſa, ſiue tacita, *l. 4. C. hoc tit.*

14 Quamuis poſſit ex teſtamento agi ad ſupplementum legitimæ cum aliquid etiam minus legitima in eo teſtamento relictum eſt, *l. omnimodo 30. C. de inoffic. teſt.* Vide Philipp. Corneum *conſ.* 28. *l.* 4.

DEFINITIO III.

In pupillari mere tacita, & in ea quæ continetur in compendioſa, eadem ratio eſt, auiæ, quæ matris.

QVi matris fauor eſt ex recepta interpretum noſtrorum traditione, vt neque per pupillarem omnino tacitam

tacitam excludatur à legitima impuberis filij ſucceſſione,[1] neque per eam quæ in compendioſa verbis generalibus expreſſa eſt à legitimæ petitione;[2] idem auiæ, ſiue maternæ debetur, ſi mater ante filium impuberem deceſſerit[3], quoniam prædefuncta matre, inteſtati nepotis ſucceſſio, ex qua legitimæ portionis debitum proficiſcitur,[4] ad auiam deuolueretur:[5] cui non minus conſuli æquum eſt, ne præter iacturam amiſſi nepotis totius quoque patrimonij, quod in luctuoſa hereditate eſt, damnum ſentiat.[6] *Ita Senatus* eodem placito. Quid ſi vtraque auia eo tempore ſuperſtes fuit? Inter eas triens ille legitimarius pro viribus diuidetur,[7] quia & ad inteſtati nepotis ſucceſſionem ſimul admitterentur.8.

1 Quia non patiuntur interpretes tacitam pupillarem admitti contra matrem, vt dixi *Defin.1.n.9.ſupr.*

2 Vt dixi *Defin.prox.præced.*

3 Crauett.*conſ.141.numer.6.* Bart.*ad l.2.de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 Cum legitima nihil aliud ſit, quam portio portionis ab inteſtato contingentis *l.quæ nuper 31.C.de Inoffic.teſt.*

5 *Nou 118.de hered.ab inteſt.venient.* Vide tamen initium *tit. ad Tertyll. Inſt.*

6 *Arg. d.l.vlt.de inſtit. & ſubſt. l. iure ſuccurſum 6.D. de iur. dot. l ſcripto 7.§.vlt. vnd.liber.*

7 *L.Papinianus 8.§.quoniam autem quarta, D.de inoffic.teſtam.*

8 Vt dicam *Defin.2.infr.de legit.hered.*

DEFINITIO IV.

Cum apparet de teſtatoris voluntate, mater & auia excluditur etiam à legitima per tacitam pupillarem.

QVod diximus in ſuperioribus, neque matrem neque auiam excludi à petitione ſucceſſionis per ſubſtitutionem pupillarem, ſi tacita illa ſit, & à lege ſubintellecta,[1] neque à petitione legitimæ portionis, ſi generalibus tantum verbis ſit expreſſa,[2] tunc verum eſt, cum de contraria patris voluntate, aut ex teſtamenti verbis, aut ex probabilibus coniecturis non apparet.[3] Nam ſi quid forte matri legatum a filio ſit, eo adiecto, vt legato contenta eſſe cogeretur, nec quicquam amplius ex bonis teſtatoris petere poſſet, non leuis præſumptio eſt, voluiſſe teſtatorem, vt à legitima quoque excluderetur.[4] Alioqui nihil alia enixæ voluntatis verba operarentur,[4] cum neque in mariti ſucceſſione ius vllum vxor habeat,[7] neque in hereditate filij, cui pupillaris ſubſtitutus datus eſt: idemque multo magis obtinet, ſi non à filio, ſed à pupillari ſubſtituto legatum matri fuerit.[8] Sed etſi ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris, ſiue ex vno tantum latere, ſiue ex vtroque coniunctus fratri impuberis, nemo crediderit plus fauere teſtatorem vxori, quam filio voluiſſe.[9] Itaque his caſibus legitimæ petitionem mater non habebit, quam haberet vtique, ſi teſtatoris frater ſubſtitutus proponeretur.[10] Quid ſi teſtator digreſſus ſit ad plures gradus ſubſtitutionum? Sunt qui putent, hanc quoque vnam eſſe ex iis coniecturis, propter quas etiam à legitima excludi mater debeat. Sed non placet Senatui noſtro hæc ſententia, ſi alia voluntatis coniectura nulla ſit.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſus, 17. Cal. Iul. 1590. & rurſum, Ibid. Iun.1591.

1 Quomodo Antonius Goueanus *ad l.2. & alibi paſſ.de vulg. & pupil. ſubſtit.* eam vocare ſolet, quam noſtri vulgo male tacitam appellant.

2 Dixi *Defin.1.& 2.ſupr.*

3 Semper enim exceptio iſta adhibenda eſt in quæſtionibus vltimarum voluntatum, *l.4.D.de vulg.& pupill.ſubſtit.l.non aliter 69.de leg.3.*

4 *Arg.l.quæſitum 78 §.1.de leg.3.*

5 Quod tamen abſurdum eſſet, *l.cum pater 77.§. filius matrem, de leg.2.*

6 *L. vlt.C.quor. bonor.* Exiſtentibus ſcilicet agnatis; alioqui ſecus eſt, *l.vnic.C.vnde vir.& vxor.*

7 *L. Papinianus 8.§.ſed nec impuberis.ff.de inof.teſtam.*

8 Ita vulgo noſtri *ex l.Paula Callinico 27.§. Pompeius, de leg.3.* Vide Pariſ. *conſ.73.vol.2.*

9 Gloſſa magna & communiter approbata *in l. precibus 8.C.hoc tit.* Crauett.*conſ.141.n.6.& 7.*

10 Gloſſ.ibid. Eſt enim minus fauorabilis cauſa fratris, quam teſtatoris.

11 Plures enim ſubſtitutiones compendioſæ eandem interpretationem recipere & poſſunt & debent, quam vna reciperet, nec multiplicatio ſubſtitutionum rationem iuris immutare poteſt. Vide Corneum *conſ.28.lib.4.*

DEFINITIO V.

Compendioſa reſtricta ad bona teſtatoris ſemper eſt fideicommiſſaria.

COmpendioſa, vt vocant, ſubſtitutionis formula, licet pupillarem quoque ſubſtitutionem contineat, ſi impuberem contingat in pupillari ætate decedere,[1] cum tamen ad bona teſtatoris reſtricta eſt, fideicommiſſariam duntaxat inducit,[2] quia per pupillarem non patri, ſed pupillo ſucceditur.[3] Quanquam ſi pupillaris caſus expreſſus ſit, non eo minus pupillaris erit ſubſtitutio, quod pater adiecerit, *Titius mihi heres eſto.*[4] Nam & patri heres eſt, qui filio patris heredi ex pupillari ſubſtitutione fit heres.[5] *Ita Senatus* eodem placito, Poſtea tamen contra pronunciatum fuit, menſe Decembri 1601. in cauſa procurat. Tardy Necienſis, vt audio.

1 *L.precibus, 8.C.hoc tit. l. centurio 55.* vbi Bart. & cæteri D.*eod. tit.de vulg.& pupill.ſubſt.*

2 Crauett.*conſ.98.num.*10. vbi alios multos citat Rip. *ad d l.centurio, num.*100. ſecus eſt ſi ſit reſtricta ad certa bona impuberis, in quibus tamen totum ipſius patrimonium conſiſtat. Hoc enim caſu perinde eſt, ac ſi ſubſtitutio facta eſſet in tota hereditate, cum pars vna bonorum ad ſe trahat alteram iure adſcreſcendi, præſertim nemine in reliquis bonis, ſi qua ſint, inſtituto, *l.1.§.ſi ex fundo D.hered.inſtit.* Et in hanc rem textus eſt expreſſus *in c. ſi pater, de teſtam.* 6. cuius ratio oſtendit, nihil referre, an ſubſtitutio facta ſit per verbum commune, an per directum ciuile, aut non ciuile? Nec rurſus an ſit ſubſtituta piis cauſa an alius?

3 *L.ſed ſi plures 10.§.ad ſubſtitutos, de vulg.& pup.ſubſt.*

4 *L. ſi ita ſcriptum 8.§ 1.D.de bon.poſſ.ſecund.tabul.*

5 L.*paterfamilias 88.de rebus auctor.iud. poſſid.alias l.13.de priuil.credit.l.ſed ſi plures 10.§ filio impuberi, de vulg.& pupill.ſubſt.*

DEFINITIO VI.

Subſtitutio breuiloqua ſui natura eſt vulgaris, ſed continet etiam fideicommiſſariam, ſi fiat per verba habentia tractum temporis.

TEſtator ita ſcripſerat, *Inſtituo Claudium & Ioannem Patri fratres meos, & eorum deſcendentes per rectam lineam legitimè, ſingulos in virilem, eos ſubſtituendo de vno ad alium.* Mortuo altero poſt aditam hereditatem, quærebatur, an ſuperſtes per fideicommiſſum ſubſtitutus videretur? Mouebat, quod verbum, *ſubſtituo*, ſi proprie & ex Iureconſultorum loquendi more accipiatur, ad vulgarem duntaxat & pupillarem ſubſtitutionem commune eſt,[1] non item ad fideicommiſſariam, quæ nec vnquam ſubſtitutio ſimpliciter appellatur[2] Sin autem ex communi Interpretum noſtrorum adeoque teſtatorum vſu intelligatur, licet non minus ac fideicommiſſum, quam ad veras ſubſtitutionum ſpecies accommodetur,[3] prius tamen directæ quam fideicommiſſariæ ſubſtitutionis interpretationem admittit. Id enim eſt quod dici ſolet, In ambigua teſtatoris voluntate directam potius interpretandam ſubſtitutionem, quam fideicommiſſariam.[4] His verbis; *Eos ſubſtituendo de vno ad alium*, cum breuiloqua & quæ eadem eſt reciproca ſubſtitutio contineretur, vulgarem ſubſtitutionem factam eſſe conſtabat.[5] Sed tamen cum præcedentia illa, *& eorum deſcendentes per rectam lineam legitime*, tractum temporis haberent, vt noſtri loquuntur, placuit fideicommiſſi caſu eueniente cenſendam ſubſtitutionem fideicommiſſariam. Nam & breuiloqua fideicommiſſaria eſt, quoties tractum temporis habet, vt & cum præcedentibus vel

ſequenti

ſequentibus apparet de fideicommiſſo cogitaſſe teſtatorem.[6] Propter quam cauſam ſi teſtator ſubſtituerit, *de herede in heredem*, nemo negauerit, fideicommiſſariam ſubſtitutionem eſſe,[7] quoniam cum viuentis heres nullus ſit, [8] dubitari non poteſt: quin futurum mortis tempus his verbis demonſtratum videatur, [9] aliter atque ſi ſolo *deſcendentium* vocabulo teſtator in ſubſtituendo vſus ſit. Neque enim id ad fideicommiſſum inducendum ſufficeret. [10] In propoſito autem tractus temporis ex iis potiſſimum verbis *per rectam lineam* colligebatur, quæ cum eſſent appoſita ad excluſionem deſcendentium collateralium,[11] vires ſuas exercere non poterant in fratris liberis primi gradus, ſed tantum in nepotibus, vt patruum, qui ex deſcendentibus quidem eſſet teſtatoris, ſed non in recta defuncti linea, excluderent.[12] Nec ad rem pertinebat, quod ea verba in inſtitutione. Nam & in ſubſtitutione compendio verborum repetita videri poterant, cum generaliter ſcriptum eſſet, *eos ſubſtituendo de vno ad alium*.[13] Neque nouum erat, vt verba inſtitutionis tractum temporis habentia ad ſubſtitutionem etiam fideicommiſſariam ex voluntatis coniectura traherentur.[14] Sed & Gallica illa locutio in ſubſtitutione vſurpata *de l'vn à l'autre*, non tam breuiloquæ ſubſtitutioni [15] quam fideicommiſſariæ conuenire videbatur, ac ſi Latine diceres, *ab vno ad alium*,[15] quibus apparet, ſignificari tractum & ſucceſſionem temporis [17] potius quam ſi ſimpliciter inuicem, [18] aut quod idem eſſet, alius alij foret ſubſtitutus. Itaque pronunciatum eſt, conuocatis claſſibus fideicommiſſariam eſſe ſubſtitutioně, non directam, tametſi vulgaris ſubſtitutionis caſu contingente directa quoque eſſe potuiſſet.[19] *Ita Senatus*, 15. Cal. Decembr. 1588.

1 Et ita appellatur *in l. iam hoc iure 4. de vlg. & pup. ſubſt.* Eſt enim verbum mere directum, adeoq; e magis quam verbum, *inſtituo*. vt ſcripſi *in Hemichiliade, de error. pragmat.*

2 Vide textum elegantem *in l. tutores 39. § heres inſtitutus, de admin. tutor* vbi dicitur nullum habere ſubſtitutum, qui habet fideicommiſſarium. Fac. t. *l. uxorem 41. § Seium maritum, de legat 3.*

3 Placet namque Interpretibus, verba quædam eſſe communia, id eſt, quæ & directa ſint, & precaria, inter quæ ponunt verbum, *ſubſtituo*. poſt Bart *ad l Centurio*. Contra quem errorem ſcripſimus & in libris Coniecturarum & *in Hemichiliade, de error. pragmat.*

4 *Cap. ſi pater. de teſtam. in 6.*

5 Omnis enim ſubſtitutio breuiloqua ſui natura eſt directa & vulgaris. *d. l. iam hoc iure.* Not. *ad l. Lucius eod.*

6 Sic Franciſcus Ripa, qui hanc communem dicit, *ad l. Lucius n. 43. & ſeqq. eod. tit. de vulg. & pupill. ſubſt.* Bened. Capr. *conſ. 7 col. fin* Iaſ. *conſ. 134. vol. 1.*

7 Pariſ. *conſ. 41. vol. 1*, poſt Decium *conſ. 38.* Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib 8. tit 18. num. 6. & praced. in fin.* Vide Bart. Iaſ & alios *ad l. centurio.* Socin. *conſ. 290. incip. quoniam præſens. & conſ. 113. ſupraſcripto.* Dec. *conſ. 205.*

8 *L. 1 ff de hered. vel act. vendit. l. 1. ff. pro herede.*

9 *L. filius familias 114. §. vt quis heredem, de leg. 1 l. ex facto 17. in princ ff. ad SC. Trebell.*

10 Cum poſſit ea dictio verificari in deſcendentibus, qui nati fuerint viuo teſtatore, & accipi demoſtratiue potius, quam ad exprimendum futuri temporis tractum. De verbi habentibus tractum temporis & extenſiuis vide *l. 1. §. ſi quis adita & l. filij 6. §. 1. ff ad SC. Tertyll.*

11 Incluſio enim vnius eſt excluſio alterius, *vulg. l. cum prater 12. in princ. ff iudic. l. ex eo 18. de teſtib.*

12 Solent enim deſcendentes, quamuis remotiores, prædilecti eſſe in portione patris aut alterius aſcendentis, *l. cum auus 102. de condit & demonſtr.*

13 Ea namque dictio. *eos*, omnes de quibus antea dictum fuerat, complectitur, *l vlt. D. ad SC. Trebell.* Nihil enim refert, an quis ſuo nomine, an certa demonſtratione exprimatur, *l. certum 6. D. de reb. credit.*

14 Et notat. *in d. l precibus, & in d. l. centurio* Voluntas enim illa eſt, quæ in diſpoſitionibus teſtamentariis totum facit *l. ſi mihi 12. in fin. de leg. 1.* maxime in fideicommiſſis, *l. ante penult. eod. cum ſimilib.*

15 Per quam ſcilicet non de vno ad alium, ſed vnus alij ſubſtituitur, *l. 4. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

16 Caſtr. *ad l. omnia 31. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, de legat. 2. & conſ 271 paſſ. 2. vol 2. vol. 2.* Gloſſ. *in l. ex teſtamento, C de teſt. milit.* Iaſ. *conſ. 32. n lib. 2* Gloſſ. *in l. ſi is qui 66 § vlt. de furt.*

15 Cōtra tamen ſentit Steph Bertr. *222. vel. vol. 2. part. 2. part. 1* vbi vult, ſola hæc verba, *de vno ad alium*, non habere tractum temporis, ſi non adſint alia, nec ideo minus ſubſtitutionem breuiloquam conſeri.

18 quod ideo commune verbum appellatur *in dict. l. 4. de vulg. & pupill ſubſtit.*

19 Ex natura ſcilicet compendioſæ ſubſtitutionis, quæ ſui natura & vulgarem, & fideicommiſſariam, & cæteras omnes pro caſuum perſonarum & temporum varietate continet. Not. *ad l. centurio, & ad d. l precibus.*

DEFINITIO VII.

Liberi cum parentibus vocati per copulam an & quando ſuccedant ſimul, vel ordine ſucceſſiuo?

CVm de collateralium, & vt vocant, tranſuerſalium ſucceſſione agitur, verius, eſt liberos cum parentibus ſub nomine collectiuo, copulatiue tamen vocatos, non ordine ſucceſſiuo, vt quidam putant, ſed ſimul eodemque tempore propter vim copulæ vocatos intelligi, & quidem ex æquis partibus tamquam ſimul inſtitutos:[1] nimirum vt virilem vnam pater habeat, liberi vero aliam, cuiuſcumque ſit numeri.[3] Nec diſtinguemus, an teſtator inſtituerit fratrem & eius liberos, an, vt fieri ſolet, *fratrem & ſuos*. Nam *ſuorum* appellatione per prius liberi intelliguntur.[4] Neque rurſus probabilis eſt quorundam illa diſtinctio, an collateralium perſonæ tales ſint, inter quas cadat ordo quidam charitatis & affectionis, necne? Quaſi priore caſu, vt puta inſtituto fratre eiuſque liberis, non niſi poſt patrem & ordine ſucceſſiuo liberis vocati videantur.[5] Indiſtincte enim ſimul vocatos videri placet, [6] ſi non voluntas teſtatoris refragetur.[7] Sane inſtitutis aut ſubſtitutis deſcendentibus non immerito aliud probatum eſt,[8] propterea quod ex pietatis potiſſimum ratione voluntates aſcendentium æſtimandæ ſint;[9] pietatis autem ordo poſtulet, vt liberis primum, deinde poſt liberos nepotibus hereditas relinquatur, [10] præſertim cum aui officium erga nepotes & parentis in liberos officio proficiſcatur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Crauet. *conſ.* 22. poſt Decium *conſ.* 205. *paulo poſt princ. & conſ.* 662. [Cuius tamen opinio indubitate procedit, ſi verba illa, & ſuos, poſita ſint in medio clauſulæ inſtitutionis, puta ſi quis poſt tres fratres inſtitutos & ſuos adiecerit ſingulos ex triennibus, quota enim oſtendit euidenter quot fuerint vocati: eſſent namque inſtitui ex minore quota ſi liberi cum patrib. concurrerent.

2 Quæ fuit ſententia eiuſdem Decij *conſ.* 253. Vide text. *in l. ſi ego 26. D. de acquir. hered.* Iul Clar qui dicit eſſe communem, & plurimos citat *in §. teſtamentum, qu.* 80. *n.* 2.

3 Tanquam qui omnes vocati ſint ſub vno eodemque nomine collectiuo, *vt in l. omnia 31. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, vbi not de leg* 2. Aliud eſt *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Idem Dec *dict. conſ.* 253 quod nec Crauetta negat *de conſ.* 22.

5 Quæ Bartoli opinio eſt & multorum *ad l. Galius 29. §. quidam recte, de de liber. & poſtum.*

6 Decius *dict. conſ.* 253.

7 Vt in caſu de quod idem Decius reſpondit *conſ.* 291.

8 In eoque conuenit Decio & cæteris omnibus cum Bart. *ad d. §. quidam recte.* Iunge quæ dicam Defin. 2. & 12. *infr.*

9 *L. cum auus 102. vbi not. D. de condit & demonſtrat. cum acutiſſimi 30. C. de fideicom.*

10 *Nouell. 18. de hered. ab inteſt. venient.* Qui enim proximior eſt in gradu, dilectior quoque fuiſſe præſumitur, *d. §. in fideicommiſſo l. hered. mei 57. §. vlt. ad SC. Trebell.* l. *vltim. vbi not. C. de verb. ſignif*

11 *L. autem 6. D. de collat. bonor. l. generaliter. 6. §. 1. C. de inſt. & ſubſtit.* Vide tamen Franciſc. Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib. 4. tit. 9. n. & ſeq.* vbi licet contra Bart. ſententiæ, tamen adfert limitationes multas & valde probabiles, quæ videntur cum hac Definitione pugnare. Maximè ſi patri ſint coniuncti filii nondum nati & incogniti teſtatori. Item quando filii non liberi aut ſub alio nomine collectiuo.

DEFINITIO VIII.

Vocati poſt parentes liberi ordine ſucceſſiuo cenſentur in dubio vocati tantum in caſum vulgarem, non in fideicommiſſarium, niſi ex coniecturis.

AT quibus caſibus liberi poſt patrem ordine ſucceſſiuo vocati intelliguntur, dubitari ſolet, an in vulgarem

rem duntaxat caſum, vocentur, ſi pater heres aut legatarius, aut fideicommiſſarius eſſe vel nolet, vel non poterit, [1] an etiam in caſum fideicommiſſi, vt à parente acceptam liberalitatem filius liberis ſuis reſtituere compellatur; [2] Sũt enim qui putent, adiuuandum interpretatione fauorem voluntatis, vt in eum caſum, qui euenit, quiſquis ille ſit, quando verba patiuntur, effectum ſortiri poſſit.[3] Probabilius tamen creditur, in vulgarem duntaxat caſum vocandos liberos: [4] ideoque fortaſſe, quod nimis dura videri poſſit ea interpretatio, per quam vllo erga proprios liberos fideicommiſſo pater obſtringatur.[5] Nam præter id, quod fideicommiſſa fere omnia creduntur odioſa, quia ſunt oneroſa, [6] verendum etiam eſt, ne quid de ea decedat obſeruantia, quam filius patri debet, ſi ex fideicommiſſi cauſa relinquendæ ſucceſſionis neceſſitatem patri irrogatam eſſe filius intelligat, [7] cum plerique liberi ſolo exheredationis metu potius, quam debitæ pietatis ratione in officio retineantur.[8] Sed hoc ita eſt accipiendum, ſi nihil ſit, ex quo contraria teſtatoris voluntas elici poſſit. Quid enim ſi ſubſtitutio talis ſit, quæ iure directo valere non poſſit; [9] Quid item ſi iis verbis concepta, quæ tractum temporis habeant? [10] Vtique dummodo non ad primi tantum ſubſtituti perſonam, ſed ad ſequentes quoque directa ſint. [11] Quid denique ſi alij remotiores, & quod eſt conſequens, minus dilecti etiam per fideicommiſſum ſubſtituti ſint? His certe caſibus & aliis, ſi qui ſunt ſimiles: fideicommiſſi quoque caſum ſubſtitutione contineri fatendum eſt,[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sunt enim iſti duo caſus, qui ad vulgarem ſubſtitutionem pertinent. Voluntatis ſcilicet ac impotentiæ, *l. cum ex filio 39. §. vltim.* iunct. *l. quidam 50. & paſſ. D. de vulgar & pupill. ſubſtit.*

2 Nec enim fideicommiſſaria expirat per agnitionem, vt vulgaris, *l. poſt aditam 5. C. hoc tit.* ſed confirmatur, quæ alioqui interciderer, *l. ille à quo 10. §. 1. l. ſi patroni 55. § qui fideicommiſſum, & paſſ. D. ad S C. Trebell.*

3 Paul Caſtrenſ. *ad l. Gallus 29. §. quidam recte, de liberis & poſthum. ex l. ſi quis operas. 5. ff. de oper. liber.* quæ planè ad rem non pertinet; loquitur enim in ſtipulatione, non inſtitutione aut ſubſtitutione.

4 Quod pluribus defendit Decius *conſil. 205. 248 253. 291.*

5 Vt à nobis fuſius diſputatum eſt in quæſtione illa, De liberis in conditione poſitis. *Dec. ad 26. de error. pragmat.*

6 *L. ſi adrogator 22. §. 1. vbi notat. D. de adopt.*

7 Textus eſt elegans *in l. nec ei 17. §. præterea, eod. tit.*

8 *Nouell. 1. §. 5. vt cum de appellat cognoſ. § aliud quoque capitulum & l. 3. §. ſi emancipatus. ff. de bonor poſſeſſ. contr. tabul.*

9 Nam ſi iure directo valere numquam potuit omnimodo ſi interpretanda eſt benigna interpretatione, vt iure fideicommiſſi conſeruetur, *arg. l. Scæuola 76. vbi not. ff. ad SC. Treb.* Decius *d. conſ. 253.*

10 Nam & hoc caſu continetur ſubſtitutio fideicommiſſaria, vt ex communi Doctorum ſententia refert Crauet *conſ. 22. numer 7. & conſ 31.*

11 Alioqui ſi ad primum ſubſtitutum directa ſint, licet habeant tractum temporis, non ideo tamen ad alias perſonas extenduntur, Idem Crauet. *d. conſ. 131. n. 3. & 4.*

12 Ne alioqui melioris conditionis ſit perſona, quæ minus dilecta fuit, quam quæ magis dilecta, quod in fideicommiſſis & ſubſtitutionibus nunquam ferendum eſt, *l. Publius 36. §. 1. ff. de condit & demonſtr* [Vide omnino Franciſc. Mantic. *lib. 4. de coniect. vlt. volunt. tit 9 num. vlt.* poſt Didac Couarr. *ad cap. Raynutius §. 2. num 7.* vbi aiunt ſubſtitutionem haud, ſi ſemel potuit valere tanquam vulgaris, ſemper talem eſſe.]

DEFINITIO IX.

Liberi etiam cum parentibus vocati aliquando cenſentur vocati tantum ordine ſucceſsiuo, & in caſum tantum fideicommiſſi.

EX contrario, quod ſuper diximus, collaterales cum liberis ſuis copulatiuè vocatos propter vim copulæ ſimul vocatos intelligi, eam neceſſario admittit interpretationem ſi perſonarum conditio patiatur. [1] Nam ſi ponas, fratrem inſtitutum, aut cui legatum vel fideicommiſſum relictum ſit, nullos dum eo tempore liberos habuiſſe neceſſe eſt, vt ordine ſucceſſiuo vocati videri debeant, quod ſimul vocati non potuerunt.[3] Adeoque, quod magis nitum eſt, in caſum fideicommiſſi, non in vulgarem, quia caſus vulgaris etiam cum expreſſus eſt pro non ſcripto haberi debet, ſi vulgariter ſubſtitutus nondum in rerum natura ſit tempore delatæ hereditatis.[4] Cæterum nec ſi in id vſque tempus dilata ſit agnitio aut repudiatio, quo liberis extare cœperint, perinde tamen erit, ac ſi iam ipſo teſtamenti tempore in rebus humanis fuiſſent.[5] Itaque non niſi in fideicommiſſarium caſum vocati videbuntur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin. ſupr.* [Vbi vide quæ addidi ex Franciſc. Mantic. *lib. 4. de coniect. vlt. volunt. tit. 9. n. 17. & ſeqq.*]

2 Eſt enim ſemper iuſta illa interpretatio, per quam habetur ratio perſonarum, *l. adigere 6. §. quamuis, de iur patron.*

3 Vt in eum caſum valeat diſpoſitio, quo valere poteſt, & quo ſaltem ex verbis concipi poſſit, *arg. l. Gallus 9. §. quidam recte, de lib. & poſthum. l. talem 5. in fin ff. de hered. inſtit.*

4 Quia non poteſt ſubſtitutio vulgaris fieri, quia teſtator ſermonem ſuum conferat ad ſubſtitutum: quoties autem is, ad quem teſtator ſermonem ſuum confert, in rerum natura non eſt, nullius momenti eſt diſpoſitio, *l. quidam referunt 14. verſ. quia heres. ff. de cur. ſtibi l. 4. ff de his quæ pro non ſcript. hab.* Idem eſt in legitima hereditate, *l. Titius 6. & ſeq. ff de ſuis & legit.* [Vide tamen Franciſc. Mantic. *lib. 4 de coniect. vlt. volunt. tit. 9. n. 30* vbi dicit hanc ſubſtitutionem ſucceſſoriam conſeri ſemper directam & vulgarem, numquam fideicommiſſariam: ſcilicet cùm ſemel potuit valere iure directo.

5 Inſtitutio enim, quæ ab initio pro non ſcripta habetur tractu temporis conualeſcere non poteſt, *l. penultim. de regulis iuris.*

6 Quia fideicommiſſum poteſt relinqui perſonæ etiam quæ nondum ſit in rerum natura ſi modo extet tempore conditionis exiſtentis, *l. ſi in perſonam 21. C. de fideicom.* Vide Dec. *conſ. 253. in fin* Bald. *conſ. 305. incip. non eſt dubium. vol. 3.* iunge *Defin. 12. infr.*

DEFINITIO X.

Vulgaris ſubſtitutio expreſſa nunquam trahitur ad fideicommiſſariam breuiloqua non niſi interdum, compendioſa fere ſemper.

VVlgaris ſubſtitutio, ſi ſuo caſu expreſſo certa ſit & expreſſa, nunquam trahi poteſt ad fideicommiſſariam,[1] à qua ſcilicet non ſpecie tantum differat, ſed toto etiam fere genere.[2] At ſi vulgaris caſus expreſſus non ſit, vt contingit breuiloqua facta ſubſtitutione,[3] minus difficile eſt, vt ex coniecturis probabilibus trahatur, aut potius flectatur directa ſubſtitutio ad fideicommiſſum.[4] Illa vero coniectura ſufficere creditur, quæ ex clauſulæ codicillaris adiectione colligatur, ſi modo clauſula illa concepta ſit per verba futurum tempus demonſtrantia.[5] quod eo caſu dubitari non poſſit, quin ipſius quoque ſubſtitutionis verba temporis tractum habere videantur:[6] quod cum etiam ſupra diximus,[7] in breuiloqua ſubſtitutione fideicommiſſariam quoque contineri. Quanquam ſi rationem iuris ſpectes, penitus improbabilis eſt hæc ſententia, quandoquidem conſtat, clauſulam codicillarem, quibuſcumque tandem verbis concepta ſit,[8] ſolemnitatis duntaxat defectum ſupplere, non etiam voluntatis.[9] Sane in compendioſa ſubſtitutione facilius hoc admittere quis poſſit, quoniam id ſubſtitutionis genus ſui natura aptum eſt, comprehendere omnes ſubſtitutionum ſpecies,[10] niſi verba repugnent;[11] tum demùm autem repugnare videntur, cum ſunt mere directa[12] non cum, vt noſtri vocant, communia,[13] Porro clauſula codicillaris facit, vt, quæ in teſtamento directis verbis relicta ſunt, valeant in vim fideicommiſſi, ſi valere directo non poſſint.[14] Atque ita vulgo noſtri ratiocinantur.[15] Sed tamen non videtur ea ratio bene accommodari ad eam ſubſtitutionem, quæ verbis directis concepta, aut quæ directa ſui natura iure vulgaris valere potuit, ſi caſus non aditæ heridiratis, aut non agniti legati vel fideicommiſſi contigiſſet.[16] Quid enim neceſſe eſt, vt quæ iure directo valere potuit in ſuo caſu, ob id ſolum flectatur in fideicommiſſariam vi codicillaris clauſulæ, quod fideicommiſſi caſus euenerit?[17] Illud certe aliquando æquum eſt obliquari directam

ſubſtitutio

ſubſtitutionem in codicillis factam, quia nullo caſu fieri queat, vt tanquam directa valeat, quæ in codicillis facta eſt, quibus non magis hereditas dari poteſt, quam adimi.[18] Sed id non niſi perraro & ſumma ſuadente vtilitate, ſi iuris auctoribus credimus, admittendum eſt: vno nimirum illo caſu, ac fortaſſis præterea nullo, quo impuberi filio ſubſtitutus pupillaris codicillis datus proponatur.[19] *Senatus* tamen noſter iuxta communem interpretum ſententiam pronunciauit in cauſa ſupraſcripta.

1 Expreſſio enim ſpecialis omnem impedit extenſionem, *l. commodiſſime 10 ff de liber. & poſthum. l. ſi cum dotem 22. in princ. ff ſolut. matrim. l. 4. de vulg. & pub ſubſt.*

2 Vulgaris ſiquidem ſubſtitutio vere ac proprie ſubſtitutio eſt, non etiam fideicommiſſaria, *l. tutores 39. §. heres ff. de admin. tutor.*

3 Quamuis etiam breuiloqua ſui natura ſit vulgaris, vt dixi *Defin. 6. num. 5 ſupr.*

4 Vt puta ſi breuiloqua facta ſit per verba importantia tractum temporis, Guil. Bened in verb. *ſi abſque liberis, in tract. de ſubſt. breuiloq n. 17 & ſeqq* Crauet. *conſ 22. & 21. c. num. 4. & conſ. 305.*

5 Franciſc Rip. *ad l. Lucius 45. num. 44. & ſeq.* contra Decium *conſ 205. a fin. & conſ 291. & ad precibus, C. hoc tit.* Adde cum Ripa Crauet locis ſupradictis, & Franciſc. Mantic. *lib. 7, tit. 4 de coniect. vlt. volunt.* vbi dicit, communem eſſe, contra Decium. Iunge Bald. *conſ. 92. lib. 2*, Sociu. *conſ. 6. vol. 2. & 3* Curt. *conſ. 139. num. 27.* Grat. *conſ. 8. vol. 2.* Dec. *conſ. 431. col 2.* Zanch. *ad l. heredes mei 57. § cum ita, ff. ad SC. Trebell. n. 19.* vbi contrariam Alciati opinionem refert ac refellit Raph. Fulgoſ. Paul. Caſtr. Corn. *in l ſi frater, C. de fideic.* Capr. *conſ 7.* Andr. Gail. *lib. 2. pract obſer. c. 114. n 4.*

6 Habent enim tractum temporis ea verba, quæ concipiuntur in futurum, *l. 1. §. ſi quis adita, l. filij 6. §. 1. ff. ad SC. Tertyll.*

7 *Defin. 6. ſup eod.* vbi vide.

8 Diſtinctionem enim aliam verum per verba preſentis temporis concepta ſit, an per verba futuri, refutauimus in prima parte Chiliadis noſtræ *de Error. pragmat.*

9 Quæ vera & elegans ratio eſt Decij *d. conſ. 205. ad fin.* & aliis locis ſupradictis.

10 Not. *ad l. centurio, de vulg. & pup. ſubſt. & ad d. l. precib. C. hoc tit.*

11 Nihil enim ſtatuendum vnquam ex verbis repugnantibus, *l. talem 51. in fin. ff. de hered. inſtit.*

12 *L. verbis ciuilibus 7. vbi not. ff de vulg. & pupill. ſubſt.*

13 De quibus tractant noſtri poſt Bart. *ad centurio.*

14 *L. 1. l. 3. in princ, de iur. codic. l generaliter 24. §. ex teſtamento, ff. de fideic. libert. l. 1. C. eod l. pen. §. vlt. de leg. 2.*

15 *Ad l. Scæuola 76 per illa text. ff. ad SC. Trebell.*

16 Ita noſtri notant *ad l. Scæuola.*

17 Siquidem ſatis eſt, vt aliquem caſum vtilem habuerit *arg. l. Stichus 39. in fin. ff. de manum. teſtam. l. heres 21. §. pen. ff de fideiuſſ.*

18 Quis caſus eſt *d. l. Scæuola.*

19 Vt ſcripſi pluribus *ad d. l. Scæuola, lib. 15. Coniect.*

DEFINITIO XI.

Etiam inſtitutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommiſſum.

CVm Titius Sempronium heredem inſtituiſſet, eiuſque liberos & heredes, his verbis, *& ſes hoirs*, & dubitabatur, an vulgaris ſubſtitutio facta eſſet, an fideicommiſſum potius Sempronio iniunctum, vt Titianam hereditatem liberis ſuis iiſdemque heredibus reſtitueret? Nam ſi ea in dubio accipienda eſt interpretatio, quæ directam potius, quam quæ fideicommiſſariam faciat ſubſtitutionem,[1] nihil vetabat ſic inſtitutionem intelligi, vt ſi Sempronius hereditatem Titij adire aut nollet, aut non poſſet, poſt eius demum mortem ipſius liberi, iidemque heredes per vulgarem admitterentur.[2] Eaque interpretatio verbis quoque conuenientior videbatur, cum *inſtituendi*, non *ſubſtituendi* verbo teſtator vſus eſſet[3] Vulgaris enim, non item fideicommiſſaria ſubſtitutio, inſtitutio eſt.[4] Et vero quomodo fieri, obſecro, poteſt, vt quis heredi ſuo tanquam heredi quid reſtituere rogetur?[5] Cum non magis heredi ſuo obſtringi quis poſſit, quam ſibi ipſi,[6] quandoquidem eadem defuncti & heredis perſona eſſe intelligitur:[7] pronunciatum tamen eſt, fideicommiſſum à Sempronio relictum videri propter verba illa, *& ſes hoirs*, quæ tractum temporis habebant, in eum ſcilicet vſque diem, quo Sempronius deceſſiſſet,[8] cuius viuentis ſicuti nulla hereditas, ita nec heres quiſquam eſſe poterat.[9] Nec credibile erat, teſtatorem, qui opulentam hereditatem relinqueret,[10] de Sempronij liberis in eum duntaxat caſum cogitaſſe, quo hereditas à Sempronio repudiata fuiſſet,[11] tamque longo tempore vacaſſet:[12] præſertim ſi teſtamenti tempore nullos dum liberos Sempronius habuiſſe proponeretur. Qui enim nondum nati ſunt aut concepti, non magis vulgariter ſubſtitui quam inſtitui poſſunt.[13] Fideicommiſſi vero vtilitas in eo erit, vt ſi patris Sempronij hereditatem liberi, iidemque teſtamentarij aut legitimi heredes agnouerint cum beneficio legis & inuentarij,[14] Titianæ hereditatis fideicommiſſum tanquam æs alienum poſſint deducere aduerſus quoſcunque Semproníanæ hereditatis creditores & legatores;[15] quamuis aditione hereditatis hactenus confuſa ſit fideicommiſſi actio, vti ne fideicommiſſum peti poſſit;[16] nimirum quoniam ad huiuſmodi fideicommiſſum non heredes quilibet ſed ſoli liberi, ita tamen ſi iidem quoque heredes eſſent, inuitati viderentur.[17] Nam ſi dictio illa Gallica, *hoirs*, nihil niſi heredes, ac non etiam per prius, vt aiunt, liberos ſignificaret, vix ſane eſſet, vt fideicommiſſum etiam, quod diſertis verbis expreſſum fuiſſet, valere poſſet, quo quis ergo proprium heredem ſuum oneraretur.[18] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Berguera. *Sine die.*

1 *Cap ſi pater, ad teſtam in, 6.*

2 Atque ita in terminis reſpondit Crauet. *conſ 131. num. 5. & 6.*

3 Inſtitutionis enim verbum ſpeciale eſt, ſubſtitutionis vero generale.

4 Cum nihil aliud ſit vulgaris ſubſtitutio, quam ſecunda aut heredis ſecundi inſtitutio, vt Caius definit in Inſtit.

5 Quomodo Crauet. diſputat, *d. conſ 13 n. 6*

6 *L. heres à debitore 2. §. quod ſi ſtipulator. ff de fideiuſſ. l. debitor 30. eod. l. Stichum aut Pamphilum 95. § aditio de ſolu.*

7 *l. heres & hereditas 22 ff. de vſuc. d. §. quod ſi ſtipulator.*

8 Non enim poſſunt verificari, vt noſtri loquuntur, niſi poſt mortem Sempronij Bart. *ad l. Gallus, §. quidam recte, ff. de liber. & poſth. n. 7.* Valde tamen obſtat *l. vlt. C. de hered. inſt.*

9 *l. qui ſuperſtitis 94. de acq. her. l. 1. de hered. vel act. vendit. l. 1. ff. pro herede.*

10 Etſi nihil vetat, opulentam quoque hereditatem repudiari, nec heres cogendus eſt rationem adferre, cur repudiet, *l. 4. ad SC Treb. l. ſi teſtamento 22. in fin. ff ſi quis om. ff cauſ. teſtam*

11 Eſt enim caſus ille abominabilis, per quem ſcilicet fit, vt teſtator eum heredem non habeat, quem deſtinauit, *l. Lucius 85. & l. vlt. ff. de hered inſtit;*

12 Intereſt enim teſtatoris & Reipub. non tandiu vacare & iacere hereditatem, *l. 1. ff. de ſucceſſ. edict.* Vnde & ſolebant olim teſtatores heredem inſtituere ſub ea conditione, ſi intra centum dies hereditatem adiret, cerneretque, vt ſcribit Vlp. *tit. 22. qui hered. inſt. poſſ* quod & prætor ſolet ſeruare in præſtituendo tempore ad deliberandum, *l. 1 ff. de iur. delib.*

13 Vt ſcripſi *Defin. 9. ſup. eod.*

14 *Ex l. vlt. C de iur. delib.*

15 *l. in imponenda 6. l irritum 8. C ad leg. Falcid.*

16 Additio enim confundit obligationem ad impediendam petitionem, non etiam ad impediendam retentionem, *d. l. irritum l. debito 59 ff. ad SC. Trebell. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. additio de ſol.*

17 *Arg. l. ex facto 17 §. vlt. ff. ad SC. Trebell.*

18 Ex notat. n. 6. & 7 ſupr

DEFINITIO XII.

Subſtitutio facta in fauorem perſonarum nondum conceptarum facile creditur fideicommiſſaria.

NOn eſt diſſimile quod pronunciatum memini: Cum quidam fratrem ſuum filio ſubſtituiſſet, fratriſque liberos nondum tum conceptos, cum teſtator decederet,[1] vocatos videri fratris filios poſt patrem, & ordine, vt aiunt, ſucceſſiuo,[2] in caſum vero non vulgarem, ſed fideicommiſſarium. Caſus enim vulgaris nõ aliter locum habere poteſt, quam ſi purificabilis ſit, quomodo noſtri loquuntur, eo tempore, quo defertur hereditas.[3] Deferri autem hereditas non poteſt ei, qui moriente teſtatore nondum conce-

ptus ſit.[4] At ſi fideicommiſſi longe alia ratio eſt, quippe quod in tempus multo longius quam vulgaris ſubſtitutio extendatur.[5] Poſſunt enim per conditionale fideicommiſſum vocari etiam qui poſt centum annos naſcentur, ſi modo iam ſint concepti euenientis conditionis tempore, taliſque conditio ſit, quæ in id vſque tempus differri queat.[6] *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1588 Iunge Defin. 9. ſupr.

1 Nam ſi iam cum concepti fuiſſent, cenſerentur vocati coniunctim cum patre, vt dixi *Defin 7. ſupr. ex* Decio *conſ.* 205. *&* 253. Atet. Alex. & cæt. *ad l. Gallus, §. quidam recte*, vbi contrariam Bartoli ſententiam reprobant. *De liber. & poſth.* Idque propter vim & naturam copulæ, *l. vnic. §. his ita, Cod. de caduc. tolle reos* 11. *§. cum tabulis, de duobus reis, l. ſi duobus* 16. *de leg.* 1. Textus eſt *in l. pen. §. inſtituto, de leg.* 3. *l. Titia cum teſtamento* 34. *§. vlt. l. vlt. §. Lucius* 78. *in princ. ad SC. Trebell. cap. Raynutius. & c. Raynardus, extr. de teſtam.*

2 Decius *dict. conſ.* 253. *in ſi.* Bald. *conſ.* 305. incip. *non eſt dubium, vol.* 3.

3 Alioqui habetur ſubſtitutio pro non ſcripta, vt dixi *Defin. 9. ſupr.*

4 Siue teſtamentaria hereditas ſit, ſiue legitima, niſi aliquid ſit quod ſuſpendat delationem hereditatis. vt in ſpecie. *l.* 1. *§. ſciendum l.* 2. *§. pen. de ſuis & legit. l. ſcripto* 7. *in princ. vnd. liber. l. ſi quis filio* 6. *de iniuſt. rupt.*

5 Vt notabiliter docet Decius loco ſupra citato.

6 *L. ſi in perſona* 21. *C. de fideic.*

DEFINITIO XIII.

Graduum interruptio neque vulgarem, neque fideicommiſſariam ſubſtitutionem perimit.

Sola graduum interruptio ſicut vulgarem ſubſtitutionem non perimit,[1] ita neque fideicommiſſariam:[2] ſiue quia fideicommiſſum, quod eſt in cauſa caduci, remanere debeat penes grauatum cum ſuo onere;[3] ſiue quod ita poſtulet voluntas teſtatoris, quæ facile ac fere ſemper euaneſceret, ſi graduum interruptio ſubſtitutionem fideicommiſſariam vitiaret.[4] Quis enim tam ſtupidus ſit, vt plures fideicommiſſarios ex ordine in infinitum fortaſſe, vt plerumque fit vocatos ſperet morituros, eo ipſo ordine quem præſcribit?[5] *Ita Senatus* in cauſa D. Iacobi de Myolans, D. de Cheurieres contra D. Henricum à Salluciis, D. de Carde, 9. Cal. April. 1589.

1 *L. de hered.* 41. *in princ ff. de vulg. & pupil. ſubſtit.* quia vtrique ſubſtitutus videtur ſecundus, qui priori ſubſtituto fuit ſubſtitutus, *l. ſi Titius* 27. *ead.*

2 Guid. Pap. *quæſt.* 550. incip. *Teſtator.* poſt Bart. *ad quamdiu* 3. *ff. de acq. hered.* Facit *l. ſi eius* 34 *l. ſi patrono* 55. *§. qui fideicommiſſum ff. ad SC. Treb.*

3 *L. vnic. §. pro ſecundo, C. de caduc. toll. l. ſi ab eo* 9 *D. de vſufr. leg.* Idem eſt de his, quæ ſunt pro non, ſcriptis, *d. l. vnic. §. in primo, l. vlt ff. de his quæ pro non ſcrip.*

4 *L. heredes mei* 57. *§. vlt. D. ad SC. Treb.*

5 Cum ipſe etiam ordo mortalitatis, quem natura præſcripſit, plerumque turbetur, ipſis quoque liberis morientibus ante parentes, *l. nam etſi* 15. *D. de inoffi. teſtam. l. ſcripto* 7. *§. vlt, D. vnd. liber.* Subſtitutionis pupillaris alia ratio eſt. Ea namque per graduum interruptionem vitiatur, *l. qui habebat* 47. *de vulg. & pupill ſubſtit.* de cuius ſententia & lectione alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XIV.

Varij caſus, in quibus & vulgaris, & fideicōmiſſaria ſubſtitutio ex graduum interruptione vitiatur.

Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi ſubſtitutio aut vulgaris vtraque fuit, aut vtraque fideicommiſſaria, & quidem concepta ſub eadem conditione.[1] Nam ſi primo hæredi vulgariter ſubſtitutus eſſet Titius, tum Titio per fideicommiſſum Sempronius, ſi Titius ſine liberis moreretur, mortuo ante hæredem vulgari ſubſtituto non fieret locus fideicommiſſariæ ſubſtitioni, quamuis Titius ſine liberis deceſſiſſet, Fieret enim contra teſtantis voluntatem, ſi fideicommiſſo grauaretur is, cui non niſi vulgaris ſubſtitutus datus eſt cum vulgaris & fideicommiſſaria toto genere differant, prorſuſque diſparatas habeant conditiones:[2] ex quo illud fit, vt vulgaris ſubſtitutio expiret per aditionem;[4] per quam fideicommiſſaria confirmatur. Quid vero ſi plurium ſubſtitutionum fideicommiſſariarum diuerſæ ſint conditiones? Finge, rogatum Titium, vt, ſi ſine liberis moreretur, hæreditatem reſtitueret Sempronio, Sempronium quoque, ſi nauis ex Aſia veniret, Mæuio. Propriam cuiuſque fideicommiſſi conditionem in propria cuiuſq; perſona impleri omnimodo neceſſe eſt, alioqui, ſi alterutrius ſubſtitutionis conditio defecerit, nihil proderit vltimo fideicommiſſario alterius cōditionem extitiſſe.[6] Id enim eſt quod dici ſolet, deficiente prima ſubſtitutione omnes etiam ſubſequentes deficere, quæ ab ea pendebant.[7] At ſi vtriuſque ſubſtitutionis conditio impleta ſit, non eo minus admittetur Mæuius, quod Sempronius ante Titium deceſſerit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ſpecie *d. l. coheredi* 41. *& d. l. ſi Titius* 27. *de vulg. & pupil. ſubſt. d. l. ſi eius* 34 *l. ſi patroni* 55 *§ qui fideicommiſſam, ad SC. Trebel,*

2 Sicut è contrario qui per fideicommiſſum ſubſtitutus eſt, nunquam poteſt euadere in vulgarem ſubſtitutum, *l. ille à quo* 13. *§.* 1. *ead. tit. ad SC. Trebell.*

3 Vulgaris enim fit in caſum hæreditatis non aditæ, *l. poſt aditam* 5. *C. hoc tit.* fideicommiſſaria vero non niſi in caſum hereditatis aditæ, *d. l. ille à quo, §.* 1. *& d. §. qui fideicommiſſam, & poſſ. ad SC. Trebell.*

4 *D. l. poſt aditam.*

5 D. *§. qui fideicommiſſam.*

6 Conditiones enim adſcriptæ perſonis, cum ſint perſonales, non facile extēduntur ad alias perſonas, *l. qui heredē* 44 *l. Meuius* 55 *de cond. & demonſt. l. Stichum* 95 *§. vſum fructum, l. ſeruus decem,* 68. *de ſolut.*

7 *Arg. l. cum pater* 77 *§ ab inſtituto, de legat.* 2. *l. qui habebat* 47. *de vulg. & pup. ſubſt.* [Oldr. *conſ.* 177. incip. *teſtator,* vbi defendit inſtituto poſthumo qui primus naſceretur, eique ſi decederet in pupillari ætate, vel poſtea quandocunque ſine liberis, ſubſtituto ſecundo poſthumo. Et rurſum ſi is ſecundus in pupillari ætate decederet aut poſtea ſine liberis ſubſtituto fratre teſtatoris, nato primo poſthumo, & ſubinde mortuo in pupillari ætate. Nullo autem nato ſecundo, fratrem excludi, quòd ſecunda ſubſtitutio fuerit inutilis, eique adiecta conditio defecerit *ex dict. l. qui habebat*. A qua ſentētia non valde recedit Alex. *conſ.* 1. *lib.* 1. Sed diſſentit Dec. *conſ.* 227. 238. 318. 417. Socin. *conſ.* Mantic. *de Coniect. vlt. volunt. lib.* 11. *c.* 6. Peregr. *de fideic. art.* 15. *n.* 22. *vſque ad* 29. quia caſus non natiuitatis æquipollet caſui mortis ſine liberis ex veriſimili voluntate teſtantis. Et conſequenter debet haberi conditio poſterioris ſubſtitutionis pro impleta potiùs quàm pro defecta. Et ſecundùm hanc ſententiam in compendioſa ſubſtitutione facta verbis communibus tractum temporis habentibus, & ita fideicommiſſariam quoque comprehendentibus pronunciauit *Senatus* pro Dn. de Rochefort, contra Dn. de Romagnieu de caſtro de Montagny, 7 Id. Mart. 1612. Me tamen ratio illa magis mouebat, quod ſubſtitutio prima facta in fauorem perſonæ naſcituræ, ſed nunquam natæ habenda erat pro non ſcripta, ſicut ea, quæ facta eſſet in fauorem perſonæ iam tum defunctæ. *l.* 4. *de his quæ pro non ſcrip. l. ſi ſeruo* 101. *inf. de leg.* 1. Et conſequenter debet manere penes heredem, ſed cum ſuo onere, *l. vnic. §. in primo Cod. de caduc. toll.* vt ſcripſi *Defin. præced.* 23. In eoque erant vulgo Interpretes, qui hanc ſubſtitutionem factam in fauorem perſonæ nunquam notæ habent pro quaſi caduca, citantque in hanc rem *§. pro ſecundis, d. l. vnic.* Decepti ex eo quod §. in primo loquitur de legato relicto perſonæ iam defunctæ. Nec animaduertentes id fieri, quia olim extra ſuos poſthumos nihil poterat relinqui perſonæ naſcituræ tanquam incertæ. Vnde nec alienus poſthumus inſtitui poterat iure ciuili. *Inſt. de bon. poſſ. in princ.* Quod cum hodie immutatum ſit, merito & pro non ſcriptis hodie habenda ſunt, quæ huiuſmodi perſonis quaſi naſcituris nec vnquam natis relinquuntur, vt generalior hodie ſit ſententia *d. §. in primo, & §. & cum triplici eiuſ. leg.*]

8 *L. heredibus* 77. *in princ. ff. ad SC. Trebell. d. l. qui habebat* 47. *de vulg. & pup. ſubſt.* Oldrad. *conſ.* 21. incip. *Thema tale eſt.*

9 Nam & hoc caſu verum eſt, in ſingulorum perſonis ſingulas conditiones extitiſſe, quod ſufficit. Nec enim refert, vtra extiterit prior. *dict. l. coheredi* 41. *de vulg. & pup. ſubſtit. dict. l. ſi eius* 54. *ad SC. Trebel.* iunct *l. heredes mei* 57. *§. cum ita ead.* Guid. Pap. q. 150. Bart. *ad l. quamdiu* 35. *de acquir. hered.*

DEFINITIO XV.

Etiam tertius poſſeſſor poteſt excipere de iure tertij contra ſubſtitutum venientem ex compendioſa ſubſtitutione.

Adeo verum creditur, quod iam ſupra diximus,[1] et Interpretum magis, quam ex prudentum ſententia pupilla

pillarem ſubſtitutionem, quæ verbis generalibus in compendioſa continetur, non omnino matrem excludere,[2] vt ſi tertius poſſeſſor à ſubſtituto pupillari conuentus idipſum obiiciat etiamſi mater non conqueratur, audiri tamen debeat,[3] hactenus nimirum, vt in ius vocanda ſit mater ante omnia, ne quicquam inaudita ea decernatur,[4] néue ſubſtitutus, quaſi nullum fideicommiſſum ſit, in hæreditatis poſſeſſione citra reſtitutionem eſſe poſſit.[5] Nec ad rem pertinere viſum eſt, quod cum hoc caſu nihil niſi legitimam Interpretes matri dent, non facit ea res, quominus ſubſtitutio pupillaris directaque exiſtemetur.[6] Nam imo vere fieri poteſt ex coniecturis voluntatis, vt omni tempore fideicommiſſaria videri debeat fauore matris,[7] quemadmodum ex contrario interdum euenit, vt in ſubſtitutionis genere mater etiam à legitima per coniecturas excludatur.[8] Proinde vt ſciri poſſit & conſtitui, quid iuris ſit, matrem audiri neceſſe eſt, & conſequenter tertium, qui de matris iure excipit. Eſt enim exceptio hæc de iure quidem tertij, ſed ex earum numero, quæ ius agentis omnimodo excludunt,[9] id eſt, etiamſi tertius ille ſuo iure vti nolit,[10] ideoque omnimodo admittenda eſt. Nã quo caſu teſtator voluit fauore matris ſubſtitutionẽ omni tempore eſſe fideicommiſſariam, non poteſt matris voluntas efficere, vt intra pupillares annos conualeſcat in pupillarem,[11] cum delata matri ſucceſſio inteſtati, ſi ab ea repudietur, ad agnatum proximum ipſo iure deuoluatur.[12] *Ita Senatus* ex tempore in publico 11. Calend. Febr. 1591.

1 *Defin.2.ſup.hoc tit.*

2 Quia matri relinquitur legitima ex opinione Decij *ad l.precibus, num.16.C.hoc tit.*

3 Quia eius intereſt, cum ſit tertius & iuſtus poſſeſſor. Si enim eſſet nudus detentor, non idem probaretur. Ex not. *ad Auth. hoc ſi debitor C.de pignor.*

4 Nam & regulare eſt, vt audiendi ſemper ſint omnes, quorum intereſt, *l de vnoquoque, 47.de re iudic. l.nam ita 39. de adopt.*

5 Quoties enim ſubſtitutio fideicommiſſaria eſt, non poteſt fideicommiſſarius ingredi poſſeſſionem rerum hereditariarum citra reſtitutionem, *l facta 63.ad Trebell.* niſi in caſibus *l.pen.C.eod. & Nouell. 1.de hered. & Falcid.*

6 Alioqui danda eſſet matri non tantum legitima, ſed etiam Trebellianica, *ex c.Raynutius, & c.Raynaldus, extr. de teſtam l.2.§.vlt.ff. de iur.codicill.*

7 Afflict. *deciſ.367.* Dixi Defin.1.*ſupr.*

8 Puta ſi ſubſtitutus ſit aliquis ex liberis teſtatoris, vt dixi *d. Defin. 2. num.8.*

9 Cuiuſmodi exceptiones admittendas eſſe certum eſt, *l. loci 4.§. competit.* vbi Bart. *D ſi ſeruit. vend. l.vlt. C.de rei vend. l. vlt. ff.de acquir. poſſ.*

10 Alioqui non eſſet admittenda, ſi non excluderet ius tertij, niſi ſi tertius ille vellet. Bartol. late *ad l.2. de except. rei iudic.*

11 Nec enim teſtamentorum iura pendent ex voluntate viuentium, ſed ex voluntate mortuorum, *l. illa inſtitutio 30.de hered inſtit.*

12 *L.1.2.& tot.tit.ff.Ad SC.Tertyll.§.placebat, Inſt.de legit.agnat. ſucceſſ.*

DEFINITIO XVI.

[1] Coniecturæ, ex quibus poteſt tacita pupillaris admitti etiam contra matrem.

INter cæteras coniecturas, , quæ facere poſſunt, vt per ſubſtitutionem tacitam pupillarem mater ab inteſtati filij ſucceſſione omnimodo excludatur, vna illa eſt, ſi quid matri relictum ſit, quod non à pupillo eiúſve tutore, ſed à pupillari ſubſtituto præſtari pater voluerit.[1] Tum enim apertiſſimum eſt, eam fuiſſe teſtatoris voluntatem, vt matri ſubſtitutus præferretur.[2] Sed non faciet ea res, vt mater à legitima petitione excludatur, quandó nihil vetet admitti ſubſtitutum ex ſubſtitutione, nec tamen minus ſaluam matri legitimam, etiam cum ſubſtitutio eſt compendioſa, quæ pupillarem quoque expreſſam continet, quamuis non niſi verbis generalibus.[3] *Ita tractatum eſt* in cauſa Remigij & Claudij de VVilien, & Martini Sigrand, Prid. Id. Iunij 1593.

1 Pariſ. *conſ.73.vol.2.ex l.Paulo Callinico 27.§.Pompeius, de legat.3.* Mich.Craſ.*in §.teſtamentum, q 28.*

2 Cum non poterit grauari ſubſtitutus & onerari, niſi primum honoratus, *vel l.ab re 9.C.de fideic. l.ſed etſi 6.in fin.de leg.3.*

3 Secundum eam Interpretum ſententiam, quam receptiorem eſſe diximus *Defin.2.* Ergo omni caſu legitimam habebit mater, niſi cum pupillaris fuerit expreſſa. Producit tamen ſubſtituto ſuperior coniectura h. [illegible]cous, ne ſubſtitutio poſſit fauore matris dici fideicommiſſaria. Iunge *Defin.ſeq.*

DEFINITIO XVII.

Si primus ſubſtitutus ſit ex liberis, prodeſt ſecundo ſubſtituto, quamuis extraneo, ad matrem in totum excludendam.

FOrtior illa coniectura eſt, de qua in ſuperioribus diximus,[1] Si ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris. Hoc enim caſu ſiue tacita pupillaris fuit ſubſtitutio, ſiue compendioſa, id eſt, talis, quæ pupillarem verbis generalibus expreſſam contineat, mater in totum excludetur, id eſt, etiam à legitima.[2] Proinde ſi poſt filium primo gradu ſubſtitutum extraneus quiſpiam ſecundo gradu ſit ſubſtitutus, licet non per pupillarem ſpecialiter expreſſam, ſed per compendioſam, vel per tacitam, perinde manebit mater excluſa, quæ ſemel excluſa fuit.[3] Quam enim teſtator ſemel & in primo ſubſtitutionis gradu excluſam voluit, credibile non eſt, vocatam denuo voluiſſe in præiudicium vltimi ſubſtituti, quantumuis extranei.[4] Itaque quod Interpretibus placet, non excludi matrem à legitima, quando per compendioſam ſubſtitutus eſt extraneus,[5] ita intelligendum eſt, ſi non prius ſubſtitutus ſit vnus ex liberis, tametſi ob eum præmortuum vel non natum hæreditas ad ſequentem ſubſtitutum extraneum deuoluta proponatur. Media namque filij perſona tranſmittit ad ſubſtitutum huiuſmodi coniecturam voluntatis.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin.2.n.8.ſupr.*

2 Secundum gloſſ. magnam Barto. & alios *ad l.precibus 8.C. hoc tit.* & alios citatos *d.n.8.* Creditur enim teſtator filium eundemque expreſſe ſubſtitutum magis dilexiſſe, quam vxorem, præſertim ſi eam neque inſtituerit, neque ſubſtituerit, *arg. à contrario ſenſu, l.vlt.C.de inſt. & ſubſt.*

3 Id enim eſt, quod noſtri ſolent dicere, perſonam ſemel excluſam manere in perpetuum excluſam. Not. *ad l. vlt.§.quando autem in pendenti ff.ad SC.Tertyll.*

4 Nec enim quiſquã credendus eſt tam facile ſe corrigere ac ſententiã mutare voluiſſe, *l non ad ea 89.* vbi not. *de condit & demonſtr.*

5 Iuxta opinionem Decij *ad l.precibus, n.26.C.hoc tit.*

6 Nec enim nouum eſt, vt per alterius perſonam quis habeat, in quod ex ſua perſona habere non poſſet, *l.5.in fin.qua res pignor. l. cum hereditate 55 de acquir. hered. l ſi his qui duos 29.de lib.legat.*

DEFINITIO XVIII.

Verba illa, vulgariter pupillariter, & per fideicommiſſum, appoſita in inſtitutione an proſint ſubſtituto ad excludendam matrem?

QVidam, cum haberẽt vxorem prægnantem, inſtituerat ex aſſe poſthumum, ſi vnus naſceretur, poſthumos vero ſi plures, omnes in viriles, eorumque liberos in recta linea vulgaliter, pupillariter, & per fideicommiſſum. Deinde ſi quis ex poſthumis ſine liberis decederet, ſubſtituerat ſuperſtites, ſin omnes, ſubſtituerat cognatum. Nato poſthumo tum in pupillari ætate defuncto, matre ſuperſtite, videbatur, verba illa, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum*, quæ per imperitiam Notarij fuerant in inſtitutione appoſita,[1] ad ſubſtitutiones potius, earumque gradus omnes referri debere.[2] Etſi enim iis verbis inſtitutionis, *eorumque liberos in recta linea*, ſubſtitutionem quoque cõtineri conſtabat, vt poſt parẽtes poſthumos eorum quoque liberi ſuccederent,[3] quandoquidem habent tractum temporis ex quibus fideicommiſſaria ſubſtitutio induci ſolet:[4] fieri ta-

men non poterat, vt parentibus liberi pupillariter ſubſtituti eſſent, non magis, quam vt ex pupillis liberi naſcerentur.[5] Ergo pupillarem illam ſubſtitutionem, quam diſertis verbis teſtator expreſſerat, ad eum ſubſtitutionis gradum referri neceſſe erat, quo valere poſſet.[6] Gradus autem primus ille erat, quo fratres fratribus erant ſubſtituti.[7] Quo admiſſo, vt ex patris voluntate frater fratri eſſe debuerit heres teſtamentarius, illud etiam conſequens erat, vno tantum poſthumo nato, eoque in pupillari ætate mortuo, ſubſtitutum ſecundo gradu, quamuis extraneum, perinde ex pupillari expreſſa ſucceſſurum, atque ſi ei ſoli, qui natus eſſet, non etiam aliis, qui nati non eſſent, fuiſſet ſubſtitutus.[8] Quamquam vulgo creditum eſt, pupillarem ſubſtitutionem vitiari ex graduum interruptione,[9] in eoque differre à vulgari & fideicommiſſaria:[10] id tamen tum obtinet, cum ſubſtitutus nominatim huic aut illi impuberi datus eſt,[11] non cum illi, qui nouiſſimus morietur.[12] Nam & nouiſſimus moritur, qui ſolus natus eſt, & poſt quem alius non moritur,[13] quia nec poſſunt hoc caſu videri duo duorum pupillorum teſtamenta.[14] Eſt igitur ſuperioribus conſequens, vt extraneo quoque ſuccedente ex pupillari ſubſtitutione, quam expreſſam dicimus, perinde mater pupilli excludatur in totum, id eſt, etiam à legitima petitione,[15] ac ſi ſubſtitutus hic eſſet de liberis teſtatoris,[16] tametſi nullæ aliæ voluntatis coniecturæ aduerſus matrem pro ſubſtituto concurrerent.[17] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sunt enim iſtæ qualitates ſubſtitutionis, non inſtitutionis, *tot. tit. de vul. & pup. ſubſt. & C. hoc tit.*

2 Vt magis valeat quod actum, quam quod ſcriptum eſt, ne alioqui noceat error Notarij, quod eſſe non debet, *l. errore, 7. l. teſtamentum 17. C. de teſtam.*

3 Idque in triplicem illum caſum, vulgarem, pupillarem, & fideicommiſſarium.

4 Notant noſtri ad *l. centurio 15. D. hoc tit. & ad l. precibus, C. eod.*

5 Nec enim alij poteſt fieri ſubſtitutio pupillaris, quam pupillo, & quidem in poteſtate conſtituto, *l. 2. d. vulg. & pupill. ſubſt.*

6 Vt in eum caſum ſubſtitutio valeat, qui ex verbis concipi poſſit, *arg. l. Gallus, § 1. de liber. & poſth.*

7 Poteſt enim frater fratri heres fieri per pupillarem ſubſtitutionem, & quidem neceſſarius, *l. ſed ſi plures 10. § l. ſi filius 12. de vulg. & pupill. l. Iulianus 42. alias l. ſi pupillus. de acqui. hered.*

8 Non enim poteſt quis eo minus videri vni ſubſtitutus, quod fuerit ſubſtitutus omnibus.

9 *Ex l. qui habebat 47 ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

10 Dixi *Defin. 13. & ſeq. ſupr.*

11 Vt in ſpecie *d. l. qui habebat.*

12 *Vt in l. ex duobus 34. in princip. eod. tit. l. qui duos 9. ff. de rebus dub.*

13 *d. l. ex duobus, & d. l. qui duos.*

14 Cum vnus tantum fuerit pupillus.

15 *Ex l. Papinianus 8. § ſed nec impuberis. ff. de inoffic. teſtament.*

16 Quo caſu res nullam haberet dubitationem, vt dixi *Defin. prox. præced.*

17 Nam & hæc coniectura omnium fortiſſima, vt dixi *dict. Defin. præced.*

DEFINITIO XIX.

Legatum, quod datur matri pro omni iure legitimæ, excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius, qui compendioſè ſubſtitutus fuit.

IN eadem facti ſpecie mouit etiam Senatum, vt matri omnimodo præferret ſubſtitutum,[1] quo matri teſtator fundum legauerat pro omni legitimæ iure,[2] facta etiam futuri temporis, quo legitima deberi quandoque poſſet, demonſtratione.[3] Quænam enim matri legitima deberi poterat, niſi eo caſu, quo filius decederet?[4] Nam in bonis mariti vtique certum eſt nullam vxori deberi. Nec ad rem pertinuit, quod teſtator, cum legitimæ mentionem faceret, non pupilli, ſed ſua bona deſignauerat.[5] Licet enim per pupillarem, ſiue expreſſam, ſiue tacitam ſubſtitutionem ſuccedatur pupillo, tamen, cum pupillus inſtitutus eſt, fit neceſſario, vt per mediam pupilli perſonam patri quoque ſuccedatur;[6] patriſque hæreditas non malè dicitur, etiamſi iuncta eſſe cœperit cum pupilli hæreditate.[7] Quod ſi obiicias, non fuiſſe, cur teſtator de legitima loqueretur, ſi id agebat, vt filio poſthumo pupillarem ſubſtitutum daret, cum eo caſu certum ſit nullam matri in bonis filij legitimam deberi.[9] Reſpondebitur fuiſſe illam adiectionem neceſſariam, quia non ſolum pupillariter expreſſe, & compendioſè fuerat ſubſtitutum, ſed etiam per fideicommiſſum, cuius conditione eueniente proculdubio de legitima detrahenda tractandum fuiſſet.[10]

1 Quamuis ſoleat paſſim Senatus noſter in dubio pro matris legitima iudicare.

2 Quibus verbis videbatur omne ius matris comprehenſum, *arg. l. Paula Callinico 27. § 1. de legat. 3.*

3 Coniectura enim voluntatis magna ſumi ſolet ex eo, quod verba teſtamenti vel ad præſens, vel ad futurum tempus relata fuerint, *l. ſi ita 7. l. ſcribit 34. § 1. de aur. & argent. leg. cum ſimilibus.*

4 Cum non debeatur legitima niſi ex bonis, quæ quis mortis tempore reliquerit, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. teſtam. l. 1. § impubere de collat. bonor.*

5 *L. Papinianus 8. § ſed nec impuberis,* D. *de inoff. teſtam. vlt. C. quor. bonor.*

6 Quibus verbis videbatur teſtator omnem interpretationem pupillaris ſubſtitutionis excluſiſſe, cum per pupillarem non patri, ſed pupillo ſuccedatur, *l. ſed ſi plures 10. § ad ſubſtitutos, de vulg. & pup. ſubſt.*

7 *L. paterfamilias 28. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

8 *d. l. ſed ſi plures. § filio, l. qui patri 59. de acq. her.*

9 *d. § ſed nec impuberi.*

10 *L. 2. § vlt. ff. de iur. codic.* adeoque Trebellianica eo caſu detrahi potuiſſet, *ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus extr. de teſtam.*

DEFINITIO XX.

Subſtitutio compendioſa etiam facta ſub conditione illa, ſi ſine liberis, *eſt pupillaris intra pubertatem, ſi modo mater non ſit in medio.*

SVbſtitutio compendioſa facta impuberi filio verbis communibus ſub conditione, *ſi ſine liberis,*[1] pupillo poſtea intra pupillares annos defuncto, pupillaris cenſenda eſt, non fideicommiſſaria, matre in medio non exiſtente.[3] Nec id ſolum fauore primi ſubſtituti, ſed etiam fauore ſecundi, qui poſt primum vocatus ſit ordine ſucceſſiuo per verba tractum temporis habentia, & apta comprehendere fideicommiſſum,[4] vt puta ſi teſtator fratrem ſuum ſubſtituerit filio, & poſt fratris mortem eius liberos. Neque enim eo minus fratris filius directo ſubſtitutus dicendus eſt, quod poſt patris ſui mortem vocatus ſit, ſi modo viuo pupillo primus ſubſtitutus deceſſerit.[5] Illa namque verba *& poſt fratris mortem*, caſum quoque vulgarem continent, cum primus ſubſtitutus pendente adhuc ſubſtitutionis conditione deceſſit:[6] quemadmodum caſum continerent fideicommiſſarium, ſi teſtatoris frater idemque prior impuberi ſubſtitutus ſuperuixiſſet, eiuſque hæreditatem adiiſſet,[7] vt nimirum qui directo ſucceſſiſſet impuberi ex pupillari ſubſtitutione, idem poſt mortem ſuam filio ſuo eamdem hæreditatem reſtituere rogatus intelligeretur.[8] Itaque non diſtinguemus, an ſubſtitutio facta ſit impuberi per verba directa, an per communia: Semper enim ea in dubio accipienda eſt interpretatio, quæ directam ſubſtitutionem faciat, non obliquam,[9] maxime fauore pupillari ſubſtitutionis, quæ ſcilicet pupillo, & vtilis, & honorifica eſſe creditur.[10] Neque hanc interpretationem excludit conditio illa, *ſi ſine liberis,*[11] cum is quoque ſine liberis moriatur, quem impoſſibile eſt liberos habere, vt verba illa abnegatiue ſumantur, non priuatiue, quomodo noſtri loquuntur.[12] Quamquam nec per rerum naturam impoſſibile eſt, vt quis ante decimum quartum annum liberos generet. Propter quam cauſam Proculiani ex corporis habitu, non ex certo vllo annorum numero pubertatem æſtimabant.[13] *Ita Senatus* in cauſa Michaelis du Cuin, 6. Id. Iun. 1594.

1 Quæ vulgaris conditio & formula eſt compendioſæ ſubſtitutionis.

2. In

2 In dubio enim capienda eſt interpretatio, vt cenſeatur ſubſtitutio directa potius quam obliqua, *cap. ſi pater, de teſtam. in 6.*

3 Fauor enim matris contrarium interpretationem ſuadet, ſecundum Interpretes. vt dixi *Defin. 2. 3. & 4.*

4 Qui caſus maiorem videtur habere dubitationem.

5 Quo caſu ſecundus ſubſtitutus ſubintrat locum primi, ſi modo vulgaris ſubſtitutio facta ſit, *l. cum ex filio 39. §. vlt. de vulg. l. coheredi 41. in princ. eod.*

6 Bartol. & alij *ad l. Gallus 29. §. quidam recte, de lib. & poſthum.*

7 Subſtitutio enim compendioſa apta eſt ſui natura comprehendere omnes ſpecies ſubſtitutionis. Bart. & alij *ad l. centurio. de vulgar.*

8 Nam & huiuſmodi fideicommiſſum valet, *l. ita tamen 27. §. à patre, ad SC. Treb.*

9 Etiam cum facta eſt per verba communia, *l. c. ſi pater, de teſtam. in 6.*

10 *L. Iulius 42. alias l. ſi pupillus, de acquir. hered.*

11 Quæ videtur præſupponere non alij factam ſubſtitutionem, quam ei, qui poſſit habere liberos, cum priuatio præſupponat habitum, *vulg. l. 4. de inſtit. & iur.* Pupillus autem liberos ſuſcipere, non poteſt, vt nequè nuptias contrahere, *vulg. iuribus.*

12 Sic enim Boerius non inſubtiliter *q. vlt.* Facit *l. Gallus 29. §. videndum in fin. de liber. & poſt. l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

13 *Tit. quibus mod. tutel. Inſt.* Non ideo tamen fiet conſequens, vt pupillus poſſit vnquam liberos iuſtos habere, cum non poſſit iuſtas nuptias contrahere, ſine quibus iuſti liberi non fiunt niſi per adoptionem, *l. 1. de adopt.* Vide in hanc Defin. Ripam, *ad l. Centurio, n. 114. 116. & ſeq.* Caccialup. *ad l. precibus, n. 43.* Bald. *ibid. n. 35.* Cagnol. 211.

DEFINITIO XXI.

Subſtitutio compendioſa an contineat pupillarem, cum mixta eſt reciproca inter liberos diſparis ætatis?

PAter inſtitutis ex æquo ſex liberis, quorum alij, puberes erant, alij impuberes, ei qui ex ipſis quandocumque ſine liberis moreretur, ſubſtituerat, ſuperuiuentes eorumque liberos æquis portionibus, de vno ad alterum, ita vt ad nouiſſimum, qui ſupereſſet, hæreditas perueniret, & ſi omnes ſine liberis decederent, ſubſtituerat præmortui fratris ſui liberos vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum. Defuncto paucis poſt patrem menſibus vno ex impuberibus, matre ſuperſtite, fratres totam ipſius portionem petebant tanquam pupillariter ſubſtituti non ſolum quod in compendioſa ſubſtitutione pupillaris contineretur,[1] & quidem expreſſa ſaltem verbis generalibus,[2] quæ proinde matrem omnino excludere deberet, ſubſtitutis ipſius teſtatoris liberis,[3] ſed etiam quia clauſula illa, *Vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum*, in poſteriore ſubſtitutione appoſita ad priorem quoque referri deberet, cum vtraque ſubſtitutio continuata orationis ſerie ſcripta eſſet.[4] Mater contra dicebat, in propoſita ſpecie compendioſam ſubſtitutionem non poſſe continere pupillarem, propter miſtam reciprocam inter filios diſparis ætatis, adeoque inter liberorum etiam liberos factam:[5] clauſulam vero illam, quæ in vltima ſubſtitutione fuerat appoſita, referri ad priorem non poſſe, non illa tantum ratione, quod alius caſus eſſet,[6] verum etiam quia caſuum diuerſorum longe diuerſa eſſet ratio.[7] Nam in poſteriore ſubſtitutione, quæ ſimplex erat, non reciproca, nihil impediebat, quominus vltimo ex liberis teſtatoris decedenti patrueles pupillariter ſubſtituerentur:[8] at in priore, quæ, vt diximus, erat reciproca diſparitas ætatis obſtabat, ne eadem interpretatio capi poſſet.[9] Non quod ſi ea clauſula, *Vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum*, in compendioſa ſubſtitutione eſſet adita, prodeſſe non deberet ad inducendam pupillarem defuncto vno ex impuberibus, (neque enim videtur hoc caſu obſcura voluntas teſtatoris, cum verba omnia debeant aliquid operari[10]) ſed quia cum non poſſit videri in compendioſa illa ſubſtitutione mentio facta pupillaris ætatis aut ſubſtitutionis, niſi per interpretationem & extenſionem clauſulæ in poſteriori ſubſtitutione appoſitæ, ſuccedit ratio illa, quod incongruum ſit facere per interpretationem, vt in perſona quorundam ex reciproce ſubſtitutis ſubſtitutio eſſet pupillaris, at in aliorum perſona non poſſet:[11] quæ ratio faciebat, vt nec inter ipſos, impuberes ſubſtitutio reciproca ſubſiſtere poſſet, maxime cum ſingulis omnes ſuperuenientes ſubſtituti proponerentur.[12] Itaque magis placebat, ſubſtitutionem illam reciprocam & compendioſam nullo modo cenſeri poſſe iure pupillaris ſubſtitutionis, ſiue expreſſæ, ſiue tacitæ, ſed ſolam continere fideicommiſſariam,[13] quæ proinde matrem ſuperſtitem à luctuoſa filij hæreditate excludere non poſſet,[14] vt licet fideicommiſſi onere grauata, legitimam tamen detraheret, ac Trebellianicam:[15] eaque res fauorabiliorem faciebat hanc ſententiam, quod mater eſſet in medio:[16] quodque eodem teſtamento legatum ei maritus reliquiſſet,[17] non adita clauſula illa vulgari, vt nihil præterea ex teſtatoris bonis conſequi poſſet.[18] Matri tamen obſtabat valde illa potiſſimum voluntatis coniectura, quod ſi filius hic impubes nouiſſimus & poſt fratres omnes deceſſiſſet, haud dubie fratris filij vltimo loco ſubſtituti tam hereditatem haberent ex pupillari expreſſa ſubſtitutione, mater autem in totum excluderetur.[19] Cur non ergo dicamus, voluiſſe teſtatorem excludere prorſus matrem fauore ſuperſtitum liberorum, quos vtique magis dilexerat, & tanquam liberos & tanquam inſtitutos,[20] quam fratris filios non niſi ſubſtitutos?[21] Sed reſpondebatur pro matre, non poſſe ex ſola voluntatis coniectura induci pupillarem ſubſtitutionem,[22] quomodo non numquam inducitur fideicommiſſaria;[23] ſed expreſſa diſpoſitione apertiſque verbis opus eſſe, ſiue per ſcripturam probentur, ſiue per teſtes.[24] Cum tamen dubitationis plena quæſtio videretur, & ad arbitros recurrere litigatores, quam Senatus iudicium tentare maluiſſent, placuit ex æquitate potius, quam ex mera iuris ratione ita rem temperandam, vt mater legitimam detraheret. Trebellianicam non item.[25] Quod temperamentum Senatus noſter tum ſequi ſolet, cum filio impuberi facta eſt compendioſa ſubſtitutio matre in medio exiſtente, & ſubſtituto extraneo, id eſt, qui non ſit ex liberis teſtatoris, ſi alia voluntatis coniectura nulla proponatur, quæ matrem in totum excludere debeat.[26] *Ita tractatum eſt* inter liberos Claudij Quimier, 10. Calend. Ianuar. 1594.

1 Quia compendioſa ſubſtitutio ſui natura apta eſt comprehendere pupillarem ſubſtitutionem, & cæteras omnes ſubſtitutionis ſpecies, ſi aliud nihil repugnet. Not. *ad l. centurio 15 & ad l. verbis 7. de vulg. & pup. ſubſt.* ſcribentes *ad l. precibus 8 C. eo tit.*

2 Ita Decius communiter approbatus *ad dict. l. precibus, num. 26.*

3 Vt Dixi *Defin 17* vbi vide.

4 *Ex l. fin.* vbi Bart. *de rebus dub.* Theſſaur. *dec. Pedem.* 200.

5 *Ex l. 4. ff. de vulg. & pupil. ſubſt. l. in teſtamento 6. C. de teſtam milit.*

6 Vt in ſimili reſpodit Roman. *conſ.* 503. *n.* 2.

7 Ex qua rationis diuerſitate ſequitur neceſſario etiam diuerſitas iuris, *l. illud 32. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de inoff. rupt.*

8 *L. vel ſingulis 37. de vulg. qui duos 9. de rebus dub.*

9 *D. l. 4. de vulg. & dict. l. in teſtamento.* Sicut & diſparitas conditionis *in l. Lucius 45. eod. tit. de vulg. & pup. ſubſt.*

10 Saltem ſingula ſingulis referendo, vt tractat Guid. Pape *decif.* 533. licet Ripa diſſentiat *ad d. l. Lucius, num.* 18. nec proinde hoc caſu locus eſt rationi, qua mouetur Modeſtinus *in d. l. 4. de vulg.*

11 Ratio eſt Modeſtini *in d. l. 4. de vulg.*

12 Per dictionem collectiuam, *omnes*, quo caſu neceſſe eſt, vt in omnium perſona locum habere poſſit diſpoſitio, vt fiat omnium determinabilium par & æqualis determinatio, *ex d. l.* vbi not.

13 Ex not. communiter *ad dict. l. centurio, & ad d. l. precibus, arg. l. Scæuola 76. ad SC. Treb.*

14 *L. vlt. C. de inſtit. & ſubſt.*

15 *L. 1. §. vlt. ff. de iur. codic. iunct. c. Raynutius & Raynaldus, extr. de teſtam.*

16 Ex not. *in d. l. precibus, & ad d. l. vlt. & d. l. Scæuola.*

17 *Arg. d. l. vlt.* vbi tamen mater erat heres inſtituta ex parte hereditatis non legataria.

18 Quæ clauſula ſolet facere, vt per interpretationem reſtringatur voluntas teſtatoris erga vxorem, *arg. l. Paula Callinico* 27. *§. Pompeius, de leg.* 2.

19 Id eſt, etiam à legitima, *l. Papinianus* 8. *§. ſed nec impuberis. D. de inoffic. teſtam.*

20 Præſumitur enim quiſque prolem ſuam magis dilexiſſe, *l. cum acutiſſimi* 30. *C. de fideic. l. cum annus* 102. *de cond. & demonſtr. l. heredes mei* 57. *§. vlt. ad SC. Trebell.*

21 Semper enim præſumitur minus dilectus, qui poſterior vocatus fuit, *l. Publius* 36. *§.* 1. *de condit. & demonſtr.* vt è contrario poſterior vocatus is, qui minus dilectus fuit, *l. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. vlt. de leg.* 2. *l. vlt.* vbi not. *Cod. de verb. ſignif.*

22 Vt nec aliam vllam directam, *l. iubemus* 29. *C. de teſtam.*

23 *L. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2. *l. antep. de leg.* 1.

24 *D. l. iubemus.*

25 Iuxta opinionem Decij in *d. l. precibus, n.* 26.

26 Vt dixi *Defin.* 2. 3. *& ſequ. ſupr.* vbi vide. Itemque *Defin.* 16 *&* 17.

DEFINITIO XXII.

Cum adeſt frater vtrimque coniunctus, quota debeat eſſe legitima matris?

AT cum impubes ille, de cuius hæreditate contendebatur, ſuperſtitem reliquiſſet non tantum matrem, ſed etiam fratrem vtrimque coniunctum, [1] viſum eſt eam legitimam ſoli matri quærendam, tertiamque partem eſſe debere bonorum omnium, quæ filius habuerat. [2] Quia licet frater vtrimque coniunctus concurrat cum matre in fratris inteſtati ſucceſſione, [3] non tamen concurrit nec facit partem in legitima, [4] qui non ſicut matri in bonis filij, [5] ſic etiam fratri in bonis fratris legitima vlla debetur. [6] Tertiam verò bonorum partem habere mater debet, non eorum dumtaxat, quæ ad inteſtati hæredem perueniſſent, ſi filius hic de fideicommiſſo grauatus fuiſſet, [7] ſed omnium, quæ à patre acceperat, [8] ne prodeſſet ſubſtitutis, qui ſummo iure etiam Trebellianicæ detractionem pati debebant, quaſi ex fideicommiſſo tantum vocati, [9] quod ex æquitate & pro bono pacis ſubſtitutio quaſi pupillaris iure cenſeretur. [10] Sane ſuperſtiti fratri vtrimque coniuncto fuiſſet vtilius fideicommiſſariam cenſeri ſubſtitutionem, vt quod pro legitima & Trebellianica deductum eſſet, [11] inter ſe & matrem diuideretur iure ſucceſſionis inteſtati: [12] ſed cæteris fratribus tanto durius id foret. [13] Itaque eorum fauore ſoli matri fauendum eſſe melius viſum eſt, [14] quamuis ita fieret, vt melior eſſet conditio matris, quam ſi ſubſtitutio prorſus fideicommiſſaria fuiſſet. [15] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Qui proinde ex ratione iuris poterat ſimul cum matre ſuccedere fratri ab inteſtato, *ex Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt. venient. Auth. defuncto. C. ad SC. Tertyll.*

2 Cum hodie aucta ſit legitima etiam parentum, vt ſit triens portionis ab inteſtato contingentis, *Nouell.* 38. *de trient. & ſemiſſ.*] Caſtr. *ad l. planè* 34. *§. ſi duobus de leg.* 3. vbi dicit Doctores omnes concordare in hoc contra Bart. qui putauit legitimam matris non eſſe, niſi trientem portionis ab inteſtato contingentis. Cuius ſententiam & nos probauimus, licèt aliis & melioribus, quàm ipſe rationibus *in. Error.* 4. *Decad.* 15. *de error. pragmat.*]

3 Propter quam cauſam videbatur legitima portio matris minor eſſe debere, quam ſi frater nullus adfuiſſet.

4 Quia non poteſt facere partem, qui nec admittitur nec admitti ſperatur ad partem. Ex not. per Bart. & alios *in l. planè* 34. *§. ſi coniunctim, & §. ſi duobus. per ill. text. de leg.* 1. Idem Bart. *ad l. pater filium* 14. *ff. de inoff. teſtam.*

5 L. *nam etſi* 15 *in princ. de inoff. teſtam.* iuncta *l. ſcripto* 7. *§. vlt. ff. vnd. liber.*

6 *L. fratris* 21. *l. fratres* 27. *C. de inoff. teſt.*

7 Quod tamen regulariter ita ſeruatur, cum legitima nihil aliud ſit, quam portio portionis ab inteſtato contingentis. *l. cum quæritur* 6. *l. quæ nuper* 31. *C. eod. tit. de inoff. teſtam.*

8 Id eſt, quæ fideicommiſſo contineretur, ſi fideicommiſſaria ſubſtitutio fuiſſet.

9 *L.* 2. *§. vlt. infr. de iur. codicill.*

10 *Arg. l. eum qui* 30. *de iureiur. l.* 1. *§. merito, ff. quand. act. de pecul. annal. eſt.*

11 Illo enim caſu duplex detractio locum habuiſſet *c. Raynutius & c. Raynaldus, extr. de teſt.* Vide omnino de hac quæſtione Anton. Theſſaur. *Deciſ. Pedemont.* 172. vbi *n.* 6. diſtinguit multos caſus, in quib. tamen omnibus magis probat, vt legitima matris ſit tertia totius contra Bart. ex *§.* 1. *Nouel.* 18. *de trient. & ſemiſſ.* Iuncto *verſic. hoc obſeruando*, niſi cùm fratres omnes ſunt inſtituti, vel ſingulis tantũ ait plus legatum, quàm accepturi fuiſſent ab inteſtato. Quo caſu ait legitimam matris eſſe tertiam portionis ab inteſtato contingentis. Nec ſanè hunc caſum tractat Caſtr. *in d. l. planè* 34. *§. ſi duobus n. vlt. de legat.* 1. vbi ait Doctores omnes concordare contra Bartolum. Cuius tamen ſententiam mihi veriorem videri ſcripſi & probaui *in error. Decad. de error. pragmag.* Abſurdum enim eſt plus conſequi aliquem ex teſtaméto contra voluntatem teſtatoris, quàm fuiſſet conſequutus præter voluntatem aut ab inteſtato vt argumentatur Hieron. Gabriell. *conſ.* 44. *n.* 6. *lib.* 1. poſt Baldum *in Auth. nouiſſima, C. de inoff. teſt.*

12 *Auth. defuncto, C. ad SC. Tertyll.*

13 Qui ſcilicet nullam ab inteſtato partem fuerant habituri.

14 Nam & plerumque euenit, vt quis per alterius perſonam habeat, quod per ſuam habere non poſſet *l.* 3. *in fin. D. quæ res pignor. l. cum hereditate* 55. *de acq. hered. §. præferuntur, Inſt. de SC. Tertyll.*

15 Quo caſu non habuiſſet illa trientem hereditatis, ſed tantum quadrantem.

DEFINITIO XXIII.

Tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem, quæ non eſt cohæres filio data, præſertim ſi conuolet ad ſecunda vota, & in eum caſum ſit ademptum legatum, quod fuerat ei datum.

PAter poſthumum, ſi maſculus naſceretur, [1] hæredem inſtituerat, ſi non naſceretur, fratres ſuos inſtituerat & ſubſtituerat, excluſis ab hereditate filiabus dato eis legato. Vxori prægnanti certam pecuniæ quantitatem legauerat, hoc adiecto, vt ne ad ſecunda vota conuolaret: ſi ſecus faceret, legatum ei ademerat. Nato poſthumo mater ſecundo nupſerat, poſthumus deinde impubes deceſſerat ſuperſtite matre cum ſororibus & patruis ſubſtitutis. Poſtmodum mater ante factam de filij hereditate controuerſiam diem ſuum obierat, relictis filiabus iiſdemque legitimis heredibus. Quæ cum ſubinde fratris ſui hæreditatem tam ex proprio, quam ex defunctæ matris capite peterent, ſubſtituti pupillares, iique iam pacti poſſeſſores, contradicebant, ſuamque eſſe hereditatem contendebant ex pupillari ſubſtitutione. Prior Iudex pronunciauerat pro ſororibus. Appellatione ad Senatum facta diſceptatum eſt in publico auditorio, an bene iudicatum eſſet? Quidam ita putabant, propterea quod caſus ille, in quem facta erat pupillaris ſubſtitutio, ſi poſthumus non naſceretur, nato poſthumo defeciſſet. [1] Caſum enim omiſſum pro omiſſo haberi debere: [2] neque hoc caſu locum eſſe conſtitutioni Diui Marci, qua inductum eſt, vt expreſſus caſus vulgaris trahatur ad pupillarem non expreſſum, [3] & contra. [4] Obſtat enim lex Iuſtiniani, quæ non patitur locum eſſe conſtitutioni, matre in medio exiſtente. [5] Neque rurſum neceſſariam eſſe diſtinctionem illam, vtrum mater data eſſet filio cohæres, [6] necne, cum vtroque caſu nimis durum & inhumanum ſit auferri matri luctuoſam filij hereditatem. [7] Dicebam, Iuſtiniani lege caſum ſpecialem & omnino ſingularem contineri. [8] Nam repugnabat procul dubio Papiniani ſententiæ conſtitutio Diui Marci, qua ſola, vt credibile eſt, mouebatur Vlpianus, [9] niſi pro Papiniano feciſſet illa voluntatis coniectura, quod non erat veriſimile teſtatorem, qui vxorem ex parte heredem ſcripſerat, ei luctuoſam filij impuberis hereditatem ademptam voluiſſe. Cumque conſtitutio Diui Marci ſola voluntatis coniectura niteretur, [10] (alioqui enim obſtabat ſane iuris ratio, quæ non patitur, vt caſus expreſſus ad omiſſum trahatur, [11]) non abs re Papinianus exiſtimabat, ſuadente contraria & fortiore coniectura, tuto poſſe recedi à iure nouæ conſtitutionis. [12] Cui conſequens erat, cum in propoſita ſpecie mater pupillo cohæres data non eſſet, ſubſtitutos pupillares excludere nullo modo poſſet, [13] nil obſtante celebri illa Diocletiani & Maximiani lege, ex qua in contrariam ſententiam vulgo Interpretes noſtri mouentur. [14] In cuius nimirum ſpecie nec poterat locus eſſe conſtitutioni Diui Marci, quoniam in ea quærebatur

de

de teſtamento militis, [15] cuius ſingulare ius eſt, vt caſus à milite expreſſus nunquam trahatur ad omiſſum, [16] propterea quod in militis teſtamento non iuſta, vt in paganorum, [17] ſed nuda ſimplexque voluntas ſpectatur Accedebat, quod in propoſito non ſolum ex nulla parte ſcripta mater fuerat, [18] ſed etiam legatum ei datum maritus ademerat, ſi ad ſecundas nuptias tranſiret, quæ conditio ſecutis ſecundis nuptiis extiterat. [19] Itaque è contrario ſenſu coniecturæ Papinianeæ non erat veriſimile, teſtatorem, qui legatum vxori factum ademiſſet, ſaluam ei voluiſſe in illum ipſum caſum ſucceſſionem filij tanquam inteſtati, cui pupillarem dederat ſubſtitutum. [20] Quandoquidem ex ſupradicta Marci conſtitutione vulgariter pupillo ſubſtitutus habetur pro pupillari ſubſtituto eueniente caſu pupillaris ſubſtitutionis. [21] Pupillaris autem ſubſtitutus, cum ſit hæres teſtamentarius, [22] ex vulgati iuris regula excludit inteſtati ſucceſſorem. [23] Sed me illud omnium maxime mouebat, quod tametſi mater in ſpecie cohæres filio data fingeretur, [24] nullus tamen hodie Iuſtinianeæ conſtitutioni in huiuſmodi facti exemplo relictus locus videbatur. Propterea quod nouo iure non ſola mater ſuccedit filio inteſtato, ſiue Puberi, ſiue impuberi, ſed cum fratribus & ſororibus ex vtroque parente coniunctis. [25] Nec fieri vllo caſu poteſt, vt ſuperſtite aliquo ex fratribus aut ſororibus, vtroque ex latere, ſola mater ſuccedat, quoniam ab inteſtato vnus tantum caſus eſt. [26] Atqui in ea ſpecie, quæ proponebatur filiæ teſtatoris, eædemque ſorores defuncti impuberis nominatim fuerant exheredatæ, aut ſaltem ſucceſſione excluſæ accepto legato, licet inſtitutionis iure, vt vulgo fit, relicto. [27] Proinde nulla ratio erat, cur credendus eſſet teſtator voluiſſe, vt potior eſſet filiarum excluſarum, quam ſubſtitutorum pupillarium cauſa. [28] Ego nec matris, quippe quæ, vt diximus, non aliter ab inteſtato admitti poterat, quam ſi ſorores quoque admitterentur. [29] Denique illud etiam obſeruandum videbatur, quod teſtator auorum exempla ſecutus toto teſtamento maſculos prætulerat, & fœminas excluſerat, vt bona in familia conſeruarentur. [30] Quo caſu probabilius eſt, nec Papiniani, nec Iuſtiniani ſententiam locum habere poſſe, cum tota quæſtio illa ſit voluntatis, vt & Papinianus & Vlpianus fatebantur. [31] *Ita tractatum eſt* eo tempore, ſed nihil adhuc pronunciatum inter filias & fratres N. de Montagnola, 8. Id. Iun 1595.

1 *L.vlt.C.de inſtit.& ſubſtit.*
2 *L.commodiſſime* 1 . . *de liber & poſthum.*
3 *L.iam hoc iure 4.D.de vulg.& pup.ſubſt.l.4.C.hoc tit.*
4 Sic enim noſtri putant eſſe etiam aliquam tacitam vulgarem, contra quos vide quæ ſcripſi in Hemichiliade *error.pragmat.*
5 *d.l.vlt.C.de inſtit & ſubſtit.*
6 *Vt in d.l.vlt.*
7 *Arg.l.iure ſuccurſum 6.D.de iur.dot.l.ſcripto 7.§.vlt. D.vnd. liber l.nam etſi 15.D.de inoff.teſtam.*
8 Quod probant verba illa conſtitutionis, *in huiuſmodi caſu.*
9 Quia conſtitutio Diui Marci indiſtinctè fuerat locuta, *arg.l.in fraudem 15.vlt. D. de teſtam. milit. l. de pretio 8.D. de publican. in rem act.*
10 *d.l.iam hoc iure.*
11 *d.l.commodiſſime, l.ſi cum dotem 22. in princ.D.ſolut.matrim.*
12 Nec fieret contra voluntatem, quod ex voluntate proficiſcebatur, *d.l 4.de vulg.& pup.ſubſt.*
13 In ea enim, quæ mater & hæres eſt, duplex fauor concurrit: vnus autem tantum in ea, quæ mater duntaxat eſt. Iunge *l.Titia 34. qui inuita, illis verbis, filium eundem heredem, de leg. 2.* Dici namque ſolet, duo vincula eſſe vno fortiora *vulg. l.pen.C.de adopt.*
14 *In l.precibus, 8.C.hoc tit.*
15 Vt probant verba illa, *maritus tuus miles defunctus.* Item ſequentia, *in patris militis poteſtate.*
16 *L.in teſtamento 6.C.de teſtam.milit.*
17 *L.1.D.qui teſt.facer.poſſ.*
18 *L.1.Diuus 24 l.eius militis 34.& ſeq.D.de teſt.milit.*
19 Vt proinde non poſſet cauſa matris eſſe fauorabilis hoc caſu.
20 Ne videretur dediſſe plus matri, cui ademerat, quod erat minus *arg.l.cui pacto 5.D.de ſeru.export.*
21 *d.l.4.de vulg.d.l.4.C.hoc tit d.l.6.C.de teſtam.milit.*
22 L.*Iulianus 42.alias l.ſi pupillus, de acqu.hered.l.paterfamilias 28.de rebus auctor.iudic.poſſid.*
23 *L.quamdiu 39.de acq.hered.*
24 Vt iuuari poſſet beneficio *dict.L.vltim. Cod de inſtit. & ſubſtit.*
25 *Ex Nouell.118.de hered. ab inteſt venient.* vnde ſumpta eſt
26 *L.ab inteſtato 16.D.de iur.codicill.*
27 Quæ inſtitutio ex re certa habetur pro legato, non pro inſtitutione, cum adeſt alius hæres ex aſſe, *l. quoties 13. Cod. de hered. Inſtit.*
28 Præſumitur enim prædilexiſſe eos, quos ſubſtituit, non filias quas excludit, *arg.l.omnia 32.alias l.cum ita.§ in fideicommiſſo, de leg. 2.l. Publius 36.§.1.de condit.demonſt.*
29 *d.Auth. defuncto C.ad SC.Tertyl.*
30 In qua non poſſunt conſeruari per fœminas, quia mulier ſuæ familiæ caput & finis eſt, *l.pronunciatio 195.§.vlt.de verbor.ſignif.*
31 Sic enim Iuſtin.refert.*in d.l.vlt.C.de inſtit.& ſubſt.*

DEFINITIO XXIV.

Subſtitutio facta poſthumo in eum caſum, ſi non naſcetur, nunquam poteſt habere vim pupillaris expreſſæ poſthumo nato, nec poteſt continere compendioſam.

SVbſtitutio facta poſthumo in eum caſum, Si non naſcetur, licet ad eum quoque trahatur ex Diui Marci conſtitutione, [1] Si poſthumus natus fuerit, & impubes deceſſerit, [2] non tamen eodem modo pupillaris dici poteſt, quod eſſet, ſi pupillaris caſus expreſſus fuiſſet. [3] Illa enim pupillaris expreſſa eſſet, [4] hæc vero non niſi tacita eſt, quoniam expreſſus ille caſus, ſi poſthumus non naſcetur, caſus eſt vulgaris ſubſtitutionis, [5] non pupillaris. [6] Inde fit, ſi noſtris credimus, [7] vt ſubſtitutus pupillaris ad ſubſtitutionem admiſſus, quamuis matre in medio exiſtente, ſi quid forte ſit, quod eam repellat, [8] vt puta ſi non fuerit cohæres impuberi filio data, [9] aut ſi eam omnino excluſam maritus voluerit, [10] non tamen eam excludat à petitione legitimæ, [11] quomodo excluderet haud dubiè, ſi pupillariter expreſſim ſubſtitutus eſſet. [12] Porro non eo minus tacita videri debet pupillaris ſubſtitutio, quod teſtator directo inſtituendi aut ſubſtituendi verbo vſus ſit. Pertinet enim ea verborum obſeruatio ad hoc, vt ſuſtitutio directa cenſeatur potius, quam obliqua, [13] non vt expreſſa ſit potius, quam tacita. [14] Expreſſam ſiquidem pupillarem facit expreſſio ſola caſus pupillaris. [15] Nec rurſum ea diſtinctio locum habet, niſi cum tractatur de compendioſa ſubſtitutione, vt directam interpretemur, obliqua potius dicenda eſſet. [16] Sed in propoſita ſpecie tractari de compendioſa ſubſtitutione nihil poteſt, quia nec multa tempora ſub verborum compendio poteſt complecti ſubſtitutio, quæ facta eſt ſub conditione illa negatiua, Si poſthumus non naſcetur. [17] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 De qua *in l 4.D.de vulg.& pup.ſubſt.l.4.C.hoc tit.l.in teſtamento 6.C.de teſtam.milit.*
2 Extra cauſam.*l.vlt.C.de inſtit.& ſubſtit.*
3 Etſi namque dici ſolet, parem eſſe vim taciti & expreſſi, *l.3. de reb.credit.* Plerumque tamen plus poteſt expreſſum quam tacitum, ſiue ad iuuandum, ſiue ad nocendum, *d.l.4. de vulg. l. expreſſa, de reg. iur.*
4 *L.cum ex filio 39.§.1.de vulg.& pup.ſubſt.*
5 Quæ ſcilicet duplicem caſum continet, voluntatis & impotentiæ. *d.l.cum ex filio 39.§.vlt. & paſſ.eod. tit. de vulg. & pup. ſubſtit.*
6 Quia ſubſtitutio pupillaris fit in cauſam acquiſitæ hereditatis niſi cum fit exheredato. *l.1.& 2.& paſſ.eod.tit.*
7 Præſertim Decio *in l.precibus 8.C.hoc tit.* cuius opinionem Senatus noſter paſſ. ſequitur, vt dixi *Definit.2.& ſeqq.ſupr.*
8 Hoc ideo, quoniam aliqui ſecundum noſtros tacita pupillaris non admittitur contra matrem, *ex d.l.precibus, & l.vlt.C.de inſtit. & ſubſt.l.Scæuola 76.ad SC.Treb.*
9 Quomodo data erat in ſpecie *dict.l.vltim.C.de inſt.& ſubſt.*
10 Vt in ſpecie de qua diximus *Defin præced.*
11 Quia non ſit expreſſa niſi verbis generalibus, tacita vero verbis ſpecialibus, & quæ Decij ratio eſt *ad dict.l.precibus, n.26.*
12 *L.Papinianus 8.§.ſed nec impuberis, D.de inoff.teſtam.*

13 *Cap.ſi pater, de teſtam.in 6.* Not. *ad l.Centurio, & ad l. verbis ciuilibus de vulg.& pup.ſubſt.*

14 Tam enim expreſſa quam tacita pupillaris fit & fieri debet per verba directa, aut ſaltem, vt vocant, communia, non per obliqua, *d.l.4.de vulg.& pup.ſubſt.*

15 *L.1.d.l.4 d.l.cum ex filio 39.§.1.de vulg.& pup.ſubſt.*

16 *Vt in d.c ſi pater, de teſtam.in 6.*

17 Eſt enim hic caſus ſpecialis & negatiuus, qui alium nullum affirmatiuum poteſt comprehendere. Subſtitutio autem compendioſa ea dicitur, quæ verborum compendio plures continet ſubſtitutiones, vt not. Bart.& poſt eum cæteri *ad d.l.Centurio.*

DEFINITIO XXV.

An fideicommiſſum conditionale tranſmittatur ad liberos maſculorum, ſubſtitutis expreſſe liberis fœminarum vocatarum poſt maſculos?

PAter teſtamento heredes inſtituerat liberos maſculos, Titium, Caium & Sempronium, & ſi quis eorum ſine liberis decederet, ſubſtituerat ſuperuiuentes, ſin omnes, ſubſtituerat filias, adiecta hac clauſula, *Et les leurs.* Titius & Caius deceſſerant ſuperſtitibus liberis, ſurperſtite item Sempronio, qui poſtmodum ſine liberis deceſſerat: quærebatur, an ex prædefunctis filiis nepotes ad fideicommiſſum admitti deberent? Videbantur enim vocati ex generalibus illis verbis; *Et les leurs*, quæ poſita in fine clauſulæ ad totam clauſulam referenda dicebantur,[1] ac proinde ad vtramque ſubſtitutionem, tam quæ in fauorem filiorum, quam quæ in fauorem filiarum facta eſſet, cum vtraque ſubſtitutio eadem in eadem clauſula, aut ſaltem in duabus continuato ſermone prolatis contineretur.[2] Sed etſi ex propria perſona vocati non eſſent, videbatur tamen poſſe defendi, ad eos pertinere iure tranſmiſſionis fideicommiſſum, ad quod parentes eorum fuerant inuitati. Conſtat namque inter iuris Interpretes, fideicommiſſum conditionale, licet regulariter non tranſmittatur,[3] tranſmitti tamen interdum ex præſumpta & coniecturata, vt aiunt, mente teſtatoris.[4] Inter coniecturas vero ac potiſſimum afferri ſolet, ſi alioqui futurum eſſet, vt minus dilecti præferrentur magis dilecto,[5] quod ſane in propoſito contingeret, quia nepotes iſti magis dilecti fuerunt, quam ſorores ſubſtitutæ, cum fuerint poſiti in conditione ad eas excludendas.[6] Item coniectura ex eo ſumi poteſt, quod liberi filiarum ſunt expreſſim ſubſtituti, qui tamen fuerunt minus dilecti.[7] Contra reſpondebatur, ea verba, *Et les leurs*, non niſi ad filiarum liberos pertinere. Nam ſi Latine conditum eſſe teſtamentum, ita proculdubio teſtator ſcripſiſſet, *Et earum liberos*, non eorum, quibus verbis nemo diceret maſculorum liberos contineri,[8] tranſmiſſionem vero ex eo impediri, quod teſtator non tantum liberos ſubſtituerat, ſed etiam cum illa adiectione, *Superuiuentes.*[9] *Senatus* nihil dum ex tempore decidit: inclinabat tamen maior pars in eam partem, vt fideicommiſſum non deberetur.[10] In cauſa liberorum Laurentij Gay, 11. Mart. 1597.

1 Secundum id, quod interpretibus noſtris placet, clauſulam poſitam in fine diſpoſitionis referendam eſſe ad totam diſpoſitionem, *l. vlt.* vbi Bart. C. *de reb. dub.*

2 Nam in iis, quæ continuato ſermone & coniuncta oratione proferuntur, nihil videtur poſſe dici prius aut poſterius, *l.quidam teſtamento 14.D.de pecul.legat.*

3 Ne quidem ad deſcendentes, vt noſtri tractant *ad l.vnic. C. de his qui ant.aper.tab.* reprobata gloſ. quæ contrarium ſenſit *in l. is cui 42.D.de oblig.& action* Vide *l. heredes mei 57.§.cum ita, D.ad SC. Trebell.*

4 Zanch & alij communiter poſt Bart. *ad d.§.cum ita.*

5 Quam noſtri dicunt eſſe omnium fortiſſimam coniecturam, quia ſemper abſurdum eſt, & contra teſtatoris voluntatem, vt melior ſit conditio eius perſonæ, quæ minus dilecta fuit, *l.Publius 36.§.1.D.de cond. & demonſtr.l.omnia 32.alias l.cum ita §.in fideicommiſſo*, vbi etiam *DD.de leg.2.& in l.pero 69.§.fratre eod.*

6 Sic enim noſtri paſſim argumentantur, *ex l.Lucius 85.vbi gloſſ. in verb.prætulit.D.de hered.inſtit.* Contra quos tamen videnda ſunt quæ late diſputauimus *Decad.26.& 27.de error.pragmat.*

7 Sic argumentatur [illegible] *in conſil.ſuis.*

8 Nec enim fœminarium vnquam concipit maſculinum, quomodo contra maſculinum regulariter concipat fœmininum.

9 Quæ dictio ſolet excludere ius tranſmiſſionis, vt ex Crauet, Ruino & aliis concludit Mantic. *de coniect.vltim.volunt.lib.11.*

10 Nam & in dubio pronunciandum eſt contra fideicommiſſum, tanquam quod ſit odioſum, niſi cum proponitur relictum familiæ ad conſeruanda bona in agnatione & familia; de quo vide Mantic. *lib.8.de coniect.vlt.tit.1.*

TIT. IX.

DE LIBER. PRÆTERIT.

DEFINITIO I.

Auth.ex cauſa, locum habet etiam in præteritione paterna, ſecundum DD. ſi modo filius ſit præteritus ſcienter, non ſi ignoranter, abſit clauſula codicillaris per verba futuri temporis.

EXcauſa exhæredationis vel præteritionis, quæ pro exhæredatione haberi debeat, qualis illa, quæ à matre fit,[1] rupto vel irrito facto teſtamento, ſolam inſtitutionem corruere Iuſtinianus voluit, cætera vero omnia firma remanere, ita vt ex ipſo etiam teſtamento, ac ſi nec ruptum nec irritum factum eſſet, debeantur.[2] Quid ergo ſi præterito à patre filio, quam habebat in poteſtate, teſtamentum ruptum aut irritum fuerit, ſed ipſo iure nullum & iniuſtum?[3] Ad hunc caſum non pertinent verba conſtitutionis, ſed tantum ad cauſam rupti vel irriti facti teſtamenti.[5] Cuius hac parte in eo diſſimilis ratio eſt, quod fauorabilius videri debeat teſtamentum ex poſtfactum, quoniam aliquando valuit,[6] quam quod ab initio nullum & iniuſtum fuit.[7] Ergo de paterna præteritione intelligi conſtitutio non poteſt, ſed de materna tantum, quæ, vt dixi, pro exhæredatione eſt.[8] Quod cum ita ſit, illud quoque conſequens eſt, vt non alio iure cenſeri debeat teſtamentum, in quo poſthumus, quam in quo filius iam natus præteritus eſt. Etſi enim præteritus poſthumus teſtamentum, cum naſcitur, non facit nullum aut iniuſtum, ſed rumpit:[9] tamen rumpit ipſo iure ſolaque legis poteſtate,[10] & poſteaquam natus eſt, eodem plane loco eſſe incipit, quo eſſet, ſi iam ipſo teſtamenti tempore ſuperſtes fuiſſet.[11] Verum quamquam ex iuris ratione id veriſſimè dicitur, inualuit tamen inueterato noſtrorum Interpretum errore paſſimque in tribunalibus recepta, vt non minus de paterna, quam de materna præteritione Iuſtinianus ſenſerit,[12] & conſequenter vt poſthumo quoque præterito legata & fideicommiſſa conſeruentur:[13] cum hac tamen diſtinctione, ſi ſcienter præteritus ſit. Nam ignoranter, id eſt, ab eo, qui nec teſtamenti nec mortis tempore de poſthumo cogitarat, rectiſſime probatum eſt, conſtitutioni locum nullum eſſe,[14] quamuis adiecta codicillari clauſula, præſertim ſi per expreſſa verba futuri temporis concepta ſit, faciat, vt hoc etiam caſu legata & fideicommiſſa omnia ab inteſtato conſeruentur.[15] *Ita bis Senatus* in ea cauſa; de qua Defin.6, infr. de codicill.

1 *§ vlt.Inſt.de exhered.liber.l.l.filium præteritum 19.Cod.de inoff. teſtam.* [Et tamen ius ſingulare Auguſtanorum, noſtrorum, vt apud eos mater filium impunè præterire poſſit, nec habeatur ea præteritio pro exhæredatione, adeo vt nec vlla querela inofficioſi teſtamenti filio contra teſtamentum patris competat. Ideo quia ex eadem Auguſtanorum conſuetudine mater filio inteſtato non ſuccedit, ſed per eius agnatos excluditur, quamuis non ſimiliter filius ab inteſtatæ matris ſucceſſione excludatur In quo melior adhuc eſt conditio filij, quam matris in cauſa inteſtati ſed in cauſa inteſtati par omnium ius eſt, quia nec matri nec filiis querela competit, quandoquidem, nec vlla apud Auguſtanos legitima debetur.]

2 *Nouell.* 115. *vt. cum de app.cognoſ.§.aliud quoque capitulum,* vnde ſumpta eſt *Auth.ex cauſa,C.hoc tit.*

3 Sic enim habent Nouellæ verba,Simile quiddam eſt *in l.vlt.ff. de hered.inſtit.*

4 *L.1. de iniuſt. rupt.l.ſi filius 7.l.inter cætera 30.de lib.& poſthum.*

5 Vt probant priora ipſa verba *d.Auth.ex cauſa.*

6 *Arg.l.poſtumum 12.de iniuſt.rupt.*

7 *d.l.ſi filius 7.l.ſeq.eod.*

8 *d.§.vlt.Inſtit.de exher.liber.*

9 *d.l.1.l 3.& 5 d.l.poſthumus 12.de iniuſt.rupt.*

10 *L.ventre præterito 84 ff de acqu.hered.*

11 *L.ſi primo 8 in fin.ff.hoc tit.de liber.& poſth.*

12 Ex not.per Bart.& alios *ad d. Auth.ex cauſa.*

13 Guil.Bened.*in eodem teſtamento 1.n.241.*

14 Bart & alij *ad l.1.ff.de iur.codicill.& ad dict. Auth. ex cauſa.*

15 Oſaſch.Cacher. *conſ.* 11.*& conſ.*70 Anton.Teſſaur.*dec.Pedem.* 241.vbi alios pleroſque citant. qui ſic tenent contra Bart *ad d l. iur. cill.*& Aret.*conſ.vlt.*Dicam in *Defin.3.4.& ſeqq.infr.de codicill.*

DEFINITIO II.

Etiam fideicommiſſa vniuerſalia conſeruantur per Auth.ex cauſa.

CONſeruantur vero ea Iuſtiniani conſtitutione non ſolum legata, & quæ legatis per omnia ſunt exæquata[1] fideicommiſſa ſingularia, ſed etiam fideicommiſſa vniuerſalia, ſi forte hæres eo teſtamento inſtitutus de reſtituenda vniuerſa hæreditate, ſiue pure, ſiue in diem, aut ſub conditione rogatus proponatur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.de legat.1.l.1.C commun.de legat.*

2 Iul Clar.*in §.teſtamentum quæſt.*34.Andr.Gail.*pract.obſeruat. lib.2.c.*113.

DEFINITIO III.

Ius eligendi conſeruatur inſtituto per Auth.ex cauſa, etiam rupta inſtitutione.

SEd & cum hæres eo teſtamento inſtitutus iuſſus eſſet vnum ex familia eligere, eique hæreditatem poſt mortem ſuam reſtituere,[1] viſum eſt, non eo minus ſaluam eſſe debere inſtituto eligendi facultatem, quam nec deportatione amitteret ſublata per deportationem inſtitutione,[2] *Ita Senatus* in eadam cauſa.

1 *Vt in l.vnum ex familia 67.de leg.2.*

2 *L.cum pater 77.§.hereditatem ſitius,de leg.2.l.ex facto 17.§.ſi quis rogatus 2.ad SC.Treb.*

DEFINITIO IV.

Inſtitutiones ex re certa conſeruantur per Auth.ex cauſa,quatenus cenſentur iure legatorum,non inſtitutionum.

COnſeruantur quoque eadem Iuſtiniani conſtitutione inſtitutiones ex re certa factæ,[1] propterea quod legatorum loco habeantur,eodemque iure cenſeantur.[2] Vnde fit,vt qua ex parte à legatis diſcrepant, vt puta quod ad ius accreſcendi pertinet ſecundum eorum ſententiam, qui putant, inſtitutum ex certa ius accreſcendi habere ſi heres ex aſſe ſcriptus adire vel nolit, vel non poſſit,[3] non conſeruentur huiuſmodi inſtitutiones, ſed cum inſtitutione vniuerſali corruant, id eſt, non impediant, quominus teſtamentum, quod ad inſtitutionem ſpectat,rumpatur, vel irritum fiat.[4] *Ita tractatum eſt* 12. Calend. Iulij 1591.

1 Bart. contra gloſ *ad l.ex facto 35.D.de hered.inſtit.*Iul.clar.*in §. teſtamentum,quæſt.*53.

2 Scilicet cum lia vniuerſalis aut particularis heres adeſt, *l.quoties* 1.*C.de hered.inſt.*

3 Idem Bart. & poſt eum cæteri, ſolo refragante Baldo *ad d. l.quoties.*

4 Quia hoc caſu & hac parte cenſente iure inſtitutionum non legatorum.

DEFINITIO V.

Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum teſtamentum,niſi ſit ille ex liberis.

FIlio poteſtate præterito abſente nec conquerente de patris iudicio, quæri ſolet, an alius quiſpiam ſiue agendo, ſiue excipiendo, nullitatem teſtamenti obiicere poſſit? Nam & hæres ipſe eo teſtamento ſcriptus, ſi ab aliquo tanquam heres conuentatur, vtique exceptionem habet, ſi non in ea cauſa ſint tabulæ teſtamenti, vt contra eas dari bonorum poſſeſſio poſſit.[1] Verius tamen eſt,quamdiu filius præteritus non conqueritur, non eſſe alij permittendum, vt diſputet de viribus teſtamenti ſecundum eam noſtrorum ſententiam, qua vtimur, exiſtimantium filij præteriti ſilentium facere poſſe, vt teſtamentum alioqui nullum & iniuſtum conualeſcat hactenus ſaltem, vt iure prætorio defendatur.[2] Itaque eſſet ea exceptio de iure tertij nec excluſiua iuris agentis,[3] cuiuſmodi quæ ſunt proculdubio admitti non debent.[4] Hoc ita ſit is, qui obiicit interſit beneficio fratris præteriti patris iudicium euerti, licet ſit ipſe inſtitutus aut exhæredatus.[5] Hic enim ius, quod ex perſona fratris præteriti habere cœpit ſuccedendi ab inteſtato, non idcirco admittere poteſt; quod frater,cui facta eſt iniuria,nolit conqueri.[6] *Ita tractatum eſt in Senatu* in cauſa liberorum Ludouici Machet Necienſis, 13. Cal.Decemb.1591.

1 L.1,D.*de except. rei iudic.l.qui cum hered.*15. D.*de oblig. & action.*

2 *Ex l.filio preterito* 17. D. *de iniuſt. rupt.* de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *lib.2.Coniect.& in Decadibus de error. pragmat.*

3 Niſi ſub illa veluti conditione, ſi tertius, id eſt, ſi filius velit.

4 Bart.late *ad d.l.1.D.de except rei iudic.*

5 *Vt in l.is qui 15.& ſeq.*D.*de legat.præſt.*

6 *d.l.is qui,l.ſi poſt mortem 10.§. vltimo.*vbi Bart.*de bonor poſſ. contr tabul.*

DEFINITIO VI.

Filium conſentientem poteſt pater & exheredare ſine cauſa,& præterire, ſi liber conſenſus fuit, ſed ita, vt hoc quoque caſu ſalua ſit filio legitima.

ET ſi non magis filius quam pater ipſe facere poteſt, ne leges in patris teſtamento locum habeant, magis tamen obtinuit, vt conſentientem filium poſſit pater non ſolum exhæredare, ſed etiam præterire, nulla præteritionis aut exhæredationis inſerta cauſa.[1] Quod ego quantum ad exhæredationem attineret,non inuitus probarem.[2] Sed quantum ad paternam præteritionem non item,[3] quia ſi ue cauſam aliquam inſertam habeat ſiue nullam, nunquam illa pro exhærdatione habetur,[5] perpetuaque & inuiolabilis teſtamentorum ſolemnitas illa eſt, vt filium in poteſtate ſuum hæredem, vel inſtitui, vel exheredari neceſſe ſit,[6] adeo, vt nec ſi poſt mortem patris filius præteritus iudicia patris approbet, facere tamen poſſit vtile iuſtumque teſtamentum, quod ab initio iniuſtum & nullius momenti fuit.[7] Sicut nec conualuiſſe teſtamentum videri poſſet,tametſi filius præteritus viuo patre deceſſiſſet.[8] Illud ſane conſtat filij conſenſum non aliter ei nocere debere,ſiue præteritus, ſiue nulla cauſa inſerta exhæredatus propo-

natur, quam ſi libere, nulloque metu præſtitus probetur, [9] quod tamen vix eſt, vt eſſe poſſit, ſi eo teſtamento pater de boni quoque filij, aut quæ alioquin omnimodo ad filium peruentura erãt, teſtatus ſit. [10] Cæterum ſi eo quoque caſu filius teſtanti patri vtiliter conſenſerit, non vſque adeo conſenſus ille iniqua & odioſa interpretatione adiuuandus eſt, vt à debito quoque bonorum ſubſidio filius ſine cauſa excludi voluiſſe exiſtimetur, [11] quando nec pacto expreſſo id ipſum facere potuiſſet. [12] *Sine die.*

1 *nemo poteſt* 55. *de leg.* 1.

2 Bald. *in l. fin. col.* 6. *Cod. vnd. legit.* Salic. *in l. ſi quando, §* & *generaliter, C. de inoffic. teſtam.* & alij multi, quos congerit & ſequitur Boer. *quæſt.* 4. *numer.* 8. 1 & 10. contra Bartol. diſtinguentem, an inſerta ſit cauſa præteritionis aut exhæredationis, necne?

3 *Argum l. non putauit* 8. *§. ſi quis manu ſua, de bonor. poſſ. contr. tabul.*

4 *Arg. l. Paulus* 47. *§. patroni filius, de bon. libert.*

5 Eſt enim proprium ius præteritionis maternæ non paternæ, vt pro exheredatione habeatur, *§. vltim. Inſtit. de exhered. liber.*

6 *L. filio præterito* 17. *de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam.* De cuius ſententia contra omnes omnium Interpretum opiniones ſcripſimus, *lib.* 9. *Coniect.* Neque vero ad paternam præteritionem pertinet conſtitutio Iuſtiniani, de qua *in Auth. ex cauſa, C. hoc tit.* vt ſcripſi *ſupr. Defin.* 1.

7 *L. ſi filius* 7. *ff. qui teſtam. facer. poſſ.*

9 Non enim poteſt valere conſenſus metu præſtitus. Boer. *d. quæſt.* 14. *n.* 10. poſt Cyn. & Doctores *in dict. §. & generaliter.*

10 Vt in ea ſpecie, quam tractat Boer *dict.* 10.

11 Bald *in d. §. & generaliter*, quem ſequitur Iaſ. *in l.* 2. *C. de bon poſſ. contr. tab. ex d. l. ſi quando, § illud.* Boer. *d. qu.* 14. *n.* 8. & 9. *in fin.*

12 *dict. §. illud.* Non valde diſſimile illud eſt quod noſtris placet, filium primi gradus licet non poſſit inſtitui niſi ſub conditione poteſtatiua. *l.* 4. *D. hered. inſtit. l. ſi pater* 4. *C. de inſtit. & ſubſtit. l. Lucius* 84. *de cond. & demonſt.* Si tamen inſtitutus ſit ſub conditione caſuali & velit filius expectare conditionis euentum poſſe id facere, ita vt eueniente conditione, teſtamentum valeat etiam iure ciuili. Ita Caſtrenſ. poſt Baldum, *ad d. l. D. de hered. inſtit. num* 8. Quod tamen durum mihi videtur cùm non debeat eſſe in poteſtate filij vt patrem faciat teſtatum, aut inteſtatum. Iura enim teſtamentorum ipſa per ſe firma eſſe oportet, non ex alieno arbitrio pendere, *l. illa inſtitutio,* 32. *D. de hered. inſtit.* Præſertim cùm fateantur omnes deficiente conditione hoc teſtamentum valere, cùm in defectum conditionis filius non eſt exhæredatus. *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Maximiliani Fauerii aduocati generalis & fratrum eius 7. Februarij 1620.

TIT. X.

DE POSTHVM. HERED. inſtituto.

DEFINITIO I.

Inſtitutio facta poſthumi & poſthuma, ex vxore nunc prægnante, non porrigitur ad poſthumum altero partu editum.

QVI vxorem prægnantem habebat, cum ſuprema ordinaret, inſtituit iam natos liberos maſculos, filiæ iam natæ trecenta inſtitutionis titulo reliquit. De poſtumo autem ita cauit: *Si ex vxore mea, quæ nunc prægnans eſt, naſcetur filia, heredem eam inſtitutio in trecentis, ſin filius naſcetur, iis vna cum fratribus ſuis ex aqua portione heres eſto.* Nam primum fuerat filia, deinde anno ſequenti ex eadem vxore filius, poſtea teſtatore eodem teſtamento deceſſerat. Filia, quæ teſtamenti tempore, vt diximus, iam nata fuerat, dicebat ruptum fuiſſe teſtamentum natiuitate poſthumi præteriti, [1] & ideo virilem hereditatis portionem quaſi ab inteſtato vindicabat. [2] Inſtituti liberi negabant ruptum eſſe, propterea quod non ſolum filia poſthuma, ſi qua naſceretur, ſed etiam maſculus poſthumus fuiſſet inſtitutus. [3] Etſi enim ſeparatim fuerant inſtituti, & in caſus diſtinctos: receptum tamen eſt fauore teſtamentorum, vt prouiſio, quemadmodum noſtri loquuntur, facta in caſibus ſeparatis porrigatur ad caſus coniunctos. [4] Deinde, quia inſtitutio poſthumi non ſolum ad poſthumum, qui iam tum in vtero ſit, aut qui proxime naſcetur referri debeat, ſed ad omnes quandocumque naſcituros, eodem fauore conſeruandi teſtamenti. [5] Poſtremo, quia inſtitutiones ex re certa ſubſtinentur, etiam rupto per præteritionem poſthumi teſtamento, [6] ſaltem quatenus huiuſmodi inſtitutiones habent naturam legatorum, [7] qualis hæc erat inſtitutio quæ facta fuerat trecentis, [8] cum ea lex adiecta eſſet, ne quid amplius ex hereditate filia petere poſſet. [9] At contra pro filia faciebat, quod agnatione poſthumi, ſiue ſcienter ſiue ignoranter præteriti, teſtamentum proculdubio ruptum eſſet, [10] cum non ſimpliciter & generaliter poſthumus inſtitutus reperiretur, ſed iis verbis, quæ proximum duntaxat partum, iamque conceptum poſthumum demonſtrarent, [11] nec eſſe in hac ſpecie locus poterat ei, quod diximus de caſibus coniungendis. Solet enim hac parte multum intereſſe, an eodem partu, an diuerſis plures poſthumi naſcantur. Poſthumo namque ſimpliciter inſtituto omnes quotquot naſcentur ſimul inſtituti intelliguntur. [12] Sed non omnes qui eidem teſtatori ex diuerſis partubus, ſi, cum poſthumum inſtituerit, præſentis tantum temporis rationem habuerit. [13] Nec ad rem pertinent, quod inſtitutiones ex re certa per Iuſtiniani Conſtitutionem conſeruantur. [14] Id enim ita verum eſt, ſi defendi eas velint illi, qui ex re certa inſtituti ſunt, non etiam ſi eorum interſit, vt in propoſita ſpecie, ab inteſtato ſuccedere potius, quam ex teſtamento. [15] Itaque pro filia contra teſtamentum pronunciandum videbatur. Quoniam tamen clauſula codicillaris teſtamento inſerta proponebatur, & de illo quærendum erat, an operari deberet poſthumo ignoranter præterito, (de quo alibi ſcripſimus) [16] nihil ex tempore pronunciatum eſt, cum in publicò auditorio res tractaretur, 3. Cal. April. 1593.

1 *Ex l.* 1. *hoc tit. l.* 1. & *paſſ. D. de iniuſt. rupt.*

2 *L. filio præterito* 17. *eod. tit.* [*l. inter cætera* 30. *D. hoc tit.* Nec tantùm patris præteritio vitiat teſtamentum, ſed etiam matris hodie, nec habetur, vt olim pro exhæredata, *Nouell.* 115. *vt cùm de appell. cognoſc. §. aliud quoque capitulum.*

3 Itaque non debebat præteritionis pati pœnam pater qui neque filium, neque filiam præterierat, vt ait Iuſtin. *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Per textum ſingularem, *in l. ſi ita ſcriptum* 13. *D. de liber. & poſthum.*

5 *L. placet.* 4. vbi gloſſ. Bart & cæteri, *eod tit.*

6 Ex doctrina Bart. *ad. auth. ex cauſa. C. de liber. præt.*

7 Dixi *Defin.* 4. *ſupr. tit. prox.*

8 Nec enim trecenta faciunt partem hereditatis, ſed bonorum *l. quamuis* 14. *D. ſi quis omiſſ. cauſſ. teſt.*

9 Quibus verbis exheredatio potius expreſſa erat, *l. cum quidam* 19 *D. de liber. & poſthum.*

10 *d. l.* 1. *C. hoc tit.* [Eſt tamen fauorabilius teſtamentum quod ruptum eſt agnatione poſthumi, quàm quod ab initio nullum fuit præteritione filij iam nati. quia hoc quod numquam valuit difficilius conualeſcit, & requirit expreſſam approbationem, aut ſaltem tacitam filij præteriti, *l. filio* 17. *De. iniuſt. rupt.* Illud verò quia valuit ab initio, facilius conualeſcit, ſi modo poſthumus viuo parente à quo præteritus fuit moriatur, *l. poſthumus* 12. *eod.* Conualeſcit, inquam, non quidem iure ciuili, quod fieri non poteſt, *l. pen. de reg. iur.* ſed iure prætorio hactenus, vt ex eo poſſit dari bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas, & quidem cum re, non quidem ex generali parte illa edicti *De bonor. poſſ. ſecund. tab.* (nec enim ſola æquitas prætoris ſufficere in hac re potuiſſet) ſed ex ſpeciali *Tit. vt legib. & SC. poſſ. det.* propter Conſtitutionem Hadriani, quæ fuit hoc caſu neceſſaria. Ideoque petenda eſt hæc bonorum poſſeſſio intra centum dies vtiles, ſi extraneus fuerit inſtitutus, aut ſaltem intra annum, ſi parens vel aliquis ex liberis. *l.* 1. *§. ſi intra & ſeq. & § largitus. ff. de ſucceſſ. edict.* alioqui neque teſtamentum valet, neque legata, inquit Bald. *ad d. l. poſthumus.* poſt Bart. *ibid. num.* 5. Eſt enim hic caſus vnus ex iſtis, in quibus etiam hodie neceſſaria eſt bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas. Etiam poſt *l. vlt. C. qui admitt.* quæ ſatis probat non eſſe hodie ſublatum penitus vſum bonorum poſſeſſionis, cùm retinuerit antiquum tempus petendæ bonorum poſſeſſionis. Quid verò ſi plures poſthumi diuerſis partubus editi præteriti ſint, & omnes viuo parente deceſſerint? Videtur quidem minus fauorabile teſtamentum, quod ſæpius ruptum fuiſſet ſi ſæpius rumpi

rumpi potuiſſet. Sed tamen verius eſt, etiam huiuſmodi teſtamentum ad Hadriani Conſtitutionem pertinere, vt Conſtitutio, quæ fauet vltimæ voluntati benigna interpretatione adiuuetur. Quid rurſum, ſi mater inſtituto marito filium, quem in vtero geſtabat, ſubſtituerit poſt mariti mortem, & maritum quandiu viueret obligauerit ad præſtanda poſthumo alimenta, vel quid annuum vice alimentorum? Vix eſt, vt hoc caſu Hadriani Conſtitutio locum habere debeat, cùm hoc caſu poſthumus ſcienter præteritus ſit à matre, quæ contra leges teſtari viuo voluerit. Eſt enim fauorabilius teſtamentum, in quo poſthumus ignoranter præteritus eſt, quàm in quo ſcienter. licèt clauſula codicillaris potentior ſit, cùm poſthumus ſcienter præteritus fuit, quàm cum ignoranter, vt dicemus *ad Defin. 4. infr. D. codicill.* Sed & alia ratio facit ne hoc caſu poſſit eſſe locus Conſtitutioni Hadriani, quia cum poſthumus ſit ſubſtitutus, licet non niſi poſt mortem patris, rupto per eius natiuitatem primo gradu teſtamentum incepit à ſecundo, in quo reperitur poſthumus ipſe inſtitutus, & quidem purè vicio temporis ſublato tam ex iuris diſpoſitione iuxta *l. hereditas 34. de hered. inſtit.* quàm quia mors patris fruſtra expectaretur, cuius inſtitutio rupta eſſet. Cum itaque poſthumus cœperit poſſe ſuccedere, & quidem ex teſtamento, quod incipit, vt dictum eſt, à ſecundo gradu, nulla ratio eſt, vt conualeſcat inſtitutio mariti, licèt poſthumus viuo adhuc patre decedat poſtea: Nec ſanè ad hunc caſum pertinet, *l. poſthumus* ſed ad illum quo poſthumus omnino præteritus ſit. Et ita conſultus ego ex facto reſpondi pro D. de Polliane, contra D. de Botchenu.]

11 Relata enim erant verba illa ad tempus præſens, *qua nunc prægnans eſt*, quod maximè ſpectandum eſt, *l. ſi ita 8. de aur. & argen. leg. l. Titius 25. §. D. hoc tit. l. filius 28. §. ſi quis ex certa eod.*

12 *l. qui filiabus 17. §. 2. de leg. 1.*

13 Sic enim aperte ſentit gloſſ. communiter approbata, *in l. ideoque 5. de liber. & poſth.* Bart. Caſtr. & latius Iaſ. poſt alios, *in d. l. placet 4. eod. tit.* vbi etiam fuſe Apoſtill ad Bart.

14 Vt diximus ex Bart *n. 6.*

15 *l. non putauit 8. § vlt. ſi poſt mortem 10. § vlt. D. de bonor. poſſ. contr. tabul.*

16 *Defin 4. & ſeqq. infr. de codicil.*

TIT. XI.

DE IVR. DELIBER.

DEFINITIO I.

Pendente quæſtione fideicommißi & æris alieni, filius interim legitimam habere debet ex bonis, quæ pater mortis tempore poßidebat.

QVI patris hereditatem cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, cum vniuerſitatem bonorum ſibi ex anteriore auitoque fideicommiſſo deberi contenderet, negabat teneri ſe interea fratribus legitimam portionem præſtare, eamve penſionis annuæ quantitatem, quam communis pater ſingulis pro legitima reliquiſſet, quoniam neque legitimæ,[1] neque legati[2] ratio vlla, niſi deducto prius ære alieno haberi poſſet. æris autem alieni loco fideicommiſſum quoque deducendum conſtaret.[3] *Viſum eſt* non prius quidem diffiniendum, quid & quantum eſſet in legitima, quàm de fideicommiſſo cognitum fuiſſet, an deberetur, vt hoc ipſum ſciretur, quid in bonis defuncti ſupereſſet.[4] Sed tamen ob incerti fideicommiſſi quæſtionem, quæ altiorem requireret indaginem,[5] nec legitimæ, nec legato pro legitima relicto, cuius tam certa & indubitata eſſet obligatio, moram fieri debere,[6] neque ſatiſdatione onerandos liberos,[7] qui ex patris voluntate debitam ſibi iure naturæ pecuniam petentes eorum duntaxat bonorum diſtractionem perſequerentur, quæ communis pater moriens tanquam ſua poſſediſſet:[8] ne legis beneficium fauorabili ratione heredibus conceſſum iniqua interpretatione ad liberorum iniuriam traheretur,[9] ſi de inuentarij, & hæredis, & cæterorum creditorum iure pendente controuerſia, quæ longiores litium anfractus pati ſolet, haberent illi interea nihil.[10] Pro C. Marchione Aquenſi, contra Dn. Marchionem à Camera, 9. April. 1588. Iunge Defin 6. D. inoff. teſtam.

1 *L. Papinianus 8. §. quarta autem. D. de de inoff. teſtam.*

2 *L. cum ab vno 53. §. vlt. de legat. 2. l. in legem 8. l. in ratione 11 §. quod vulgo, & paſſ. ad l. Falcid.*

3 *L. cum pater 77. §. Titio, antepen. de legat. 2. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad l. Falcid.*

4 *L. cum quæritur 6. Cod. de inoffic. teſtam.* Eſt enim legitima nihil aliud quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. quæ nuper 31. Cod. eod. dict. Papinianus §. quis mortis ff. eod.*

5 *Vt in l. ille à quo 13. § ſi de teſtamento. ad SC. Trebell. l. 31. v. in poſſ. legat.*

6 *L. quoniam in prioribus 32. l. ſcimus 36. § cum autem. C. de inoffic. teſtam.*

7 Ne alioqui difficultas ſatiſdationis actionem remoretur, *l. 2. §. ſed ſi dubitetur, de iudic.*

8 Ne ex præſenti poſſeſſione præſumitur dominium, *l. cum res 12. l. ſiue poſſidetis 16. C. de probat.*

9 Beneficium enim, ſiue legis, ſiue Principis, numquam debet habere iniuriam, *l. 4. C. de emancip. liber. d. Paulus nota 8. de prætor. ſtipul. l. ex facto 43. de vulg. & pupill ſubſt.*

10 *L. venero 8. de acqu. hered. l. 7. §. vlt. l. ſi filius 9. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Creditor habens clauſulam conſtituti poteſt retineri in poſſeßione pignoris, etiam non auditis cæteris creditoribus, ſi diſcußionis inſtantia nondum ſit inchoata.

HÆres, qui delatam ſibi hæreditatem non niſi cum beneficio inuentarij agnouit, etſi pendente lite, quam diſcuſſionis inſtantiam pragmatici vocant, inquietandus non eſt a creditoribus hæreditariis,[1] recuſare tamen non poteſt, quo minus creditor pignoratitius, qui clauſulam conſtituti habet, in pignoris poſſeſſione interim retineatur: auditis tamen in eam rem cæteris creditoribus, ne quid inſciis illis fiat.[2] Quid enim ſi quis eorum ſit anterior, qui ſimili modo per clauſulam conſtituti iam poſſeſſor factus fuerat? Non vtique alium poſſeſſorem facere poſtea potuit, qui poſterioris conſtituti tempore non poſſidebat,[3] quamuis ſi nondum ſit inchoata inſtantia non ſint expectandi Nimirum, quoniam ea poſſeſſio, creditori iam inde à contractus tempore quæſita, extra cauſam hereditatis reperitur eo tempore, quo debitor moritur,[4] nec proinde in hæredem ex edicti, aut conſuetudinariæ fictionis poteſtate tranſmiſſa videri poteſt.[5] Neque vero neceſſe eſt, vt hoc caſu imploret creditor beneficium Iuſtinianæ Conſtitutionis.[6] Tunc enim neceſſaria eſt remedij æquitas, cum debitor ignorantis creditoris poſſeſſionem ſuam retinuit, ſane ſola debitoris morte interuerſa dici nequit,[7] quandoquidem & hæreditas, & hæres perſonam debitoris ſuſtinet,[8] qui ſe conſtituerat creditoris nomine poſſidere.[9] Plane de iure crediti, & ordine creditoris, perinde diſceptandum erit auditis cæteris creditoribus, ac ſi poſſeſſio quoque non minus, quam proprietas pignoris[10] in hereditate remanſiſſet[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 15. Calend. Septembr. 1588. Et rurſum 3. Non. Decembr. 1589. Et apertius pro Petro Iuge Dn. de Candie contra Iohannem Iuge in ſecreto auditorio, 11. Cal. Maij 1595.

1 Intellige per viam præciſæ executionis, licet lex non videatur priuilegium hoc heredi indulgere, niſi quandiu eſt intra tempus conficiendi inuentarii, *l. vlt §. donec, C. hoc tit.* Boer. qu. 10. n. 2. *in fin. & 3.* Vide *Defin. 4. infr.*

2 *Arg. l. nam ita 39. de adopt. l. de vnoquoque 47. de re iud.*

3 Clauſula enim conſtituti non prodeſt, niſi is, qui conſtituit, in tempore poſſideat, *l. quod meo 18. de acq. poſſ.*

4 Quam proinde habiturus fuerat, etiam alio hærede exiſtente *l. ſequens qu. 68. de leg. 1.*

5 *L. 1. §. Scæuola, D. ſi his qui teſt. lib. eſſ iuſſ.*

6 *in l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

7 *L. ſi de re 40. §. 1. D. eod.*

8 *L. heres & hereditas 12. D. de vſur. & vſucap.*

9 Nam nec poſſeſſio ipſa, quæ fuit penes defunctum, tranſit in hæredem ſiue apprehenſione, *l. cum heredes 23. de acquirend. poſſeſſ.*

10 *L. cum & ſortis 33. §. vlt D. de pignor. action.*

11 *L. vlt. §. etſi præfatam, & ſeqq. tit.*

DEFIN

DEFINITIO III.

Edictum ſucceſſorium an habeat locum in hæreditatibus.

QVod ſucceſſorio Prætoris edicto conſtitutum eſt, vt filius qui à petenda inteſtati parentis bonorum poſſeſſione ex capite, vnde liberi, tempore excluſus eſt, ſibi ipſi ſuccedat, poſſitque petere ex capite, vnde agnati, poſtremo ex capite quoque, vnde cognati, inueterato interpretum errore ad ciuilis quoque ſucceſſionis iura protractum eſt: Vt filius, qui intra primos triginta annos hæreditatem parentis agnoſcere noluit tanquam filius, poſſit intra ſequentes alios triginta annos adire vt agnatus tum iis quoque elapſis intra totidem alios tanquam cognatus:[1] Siue de paterna, ſiue de materna hæreditate agatur,[2] ſi non in primo gradu, aut qui in primi locum ſuccedit, alia perſonæ ſit, quæ impediat, ne ſemel excluſus ex priore capite admitti poſſit ex ſequenti.[4] quod ſi ita eſt, illud quoque ad mittendum ſit filium teſtamento hæredem ſcriptum, ſi [illegible]ecennium hæreditati ex teſtamento non immiſcue[illegible][5] centum & viginti annos ad acquirendam patris hæ[illegible] habiturum, quod ex vltimo demum prioris illi[illegible] ius habere incipiat agnoſcendi ex capite, [illegible] liberi ab inteſtato hæreditatis.[6] Quæ ſententia certe [illegible] veraque iuris ratione prorſus aliena eſt,[7] non tan[illegible] quod abſtentionis beneficium liberis in poteſtate po[illegible] per Prætorem conceſſum tanto tempore ſaluum eſſe [illegible],[8] ſed etiam quià eo quoque caſu, quo filius abſti[illegible] poteſt, adeoq[illegible] quo iam ſe abſtinuit hæres, nihilo [illegible] ipſo iure intelligatur,[9] aut ex teſtamento, ſi inſtitu[illegible],[10] aut ab inteſtato, ſi inteſtatus pater deceſſerit.[11] I[illegible] qui iam hæres eſt vt filius; quomodo iterum hæres [illegible] poterit tanquam agnatus, aut cognatus?[12] Fateor non [illegible] cum poſt abſtentionem hæredis loco à Prætore.[13] Sed non aliter id verum eſt, quam ſi omnino & ſimpliciter ab[illegible]inuerit[14] Quo tamen caſu fatentur noſtri eandem vim eſſe abſtentionis, quæ eſt repudiationis abſolutæ,[15] vt ad omnes ſuccedendi gradus excludendos vna ſufficiat.[16] Adde quod edicti ſucceſſorij æquitas ex eo potiſſimum proficiſcitur, quod admittendæ bonorum poſſeſſionis tempora ſint breuiſſima,[17] cum ex contrario acquirendæ hæreditatis ſint longiſſima.[18] Vſque adeo tamen recepta eſt noſtrorum illa traditio, vt ſupremarum quoque Curiarum decretis innumeris ſit comprobata. Præterquam ſi vrgentibus creditoribus præſtitutum ſit hæredi tempus ad deliberandum, an hereditatem agnoſcere velit, an derelinquere, quod vno remedio aduerſus commentitij iuris iniquitatem creditoribus & legatariis conſuli poteſt.[19] *Ita Senatus* pro Ioanne Muſiex, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Auguſt. 1588.

1 *L.1.§.ſed videndum, & tot. tit ff. de ſucceſſ. edict l.4.§ quis ord. in bon. poſſ. ſeruet. §. placebat. Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

2 Bald. & cæteri *ad l. licet* 8. *C. hoc tit.*

3 Late Guill. Bened. *in repet cap. Raynutius*, in verb. *mortuo itaque teſtatore* 2. *n.* 155. *& ſeqq extr. de teſt.*

4 Ita Alex. in addit. ad Bald. *in d. l. licet*, poſt Bart. *in l. vnic. C. quand. non potent. part.* Vide Iaſon. *in l. ſi emancipata, in fin. C. de iur. & fact. ignor.*

5 Nam & hoc ius adeundi ex teſtamento finitur hodie tricennio ſicut cætera, *l. ſicut.* 3. *C. de praſc.* 30. *annor.* cum olim eſſet perpetuum *d l. licet, & ſeq. C. hoc tit.*

6 Quamdiu enim ex teſtamento poteſt deferri hereditas, non defertur ab inteſtato, *quandiu* 39. *de acquir. hered.*

7 Vt probaui pluribus *in* 1. *part. Chiliadis. de error. pragmat.*

8 Anno enim concluditur, *d. l.* 1. *largius*, *de ſucceſſ. edict. d. l.* 4. §. 1. *quis ord. in bon. poſſ. ſeruet.*

9 *L. cum quaſi* 30. *§. ſed etſi ſuus, ſideic. libert.*

10 *L.1.§. qui ſunt in poteſtate, ff. ſi quis omiſſ cauſ. teſt.*

11 *L.* 2. *C. vnd. liber. l. in ſuis* 14. *D. de ſuis & legit.*

12 *d. l.* 2 *C. vnd. liber l. ſcripto* 7. *D. eod.*

13 *L. ſi filius* 12. *de interrog. in iur. faciend.*

14 *d. §. qui ſunt in poteſtate, l.* 2 *ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.*

15 *L. pro herede* 20. *§. Papinianus, D. de acq. hered.*

16 *d. l.* 1. *§. qui ſemel noluit. de ſucceſſ. edict l.* 1. *§. plane ſi tempora, D. vnd. liber. l. is qui* 13. *D. de acqu. her.*

18 Ideo enim factum eſt edictum ſucceſſorium, ne bona diutius iaceant, *l.* 1. *de ſucceſſ. edict.*

18 *L hereditatis* 7. *C. de pet. hered.*

19 *L.1. & paſſ. D. hoc tit. l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Pendente diſcuſſionis inſtantia, an & quando ferenda ſit interim pro aliquo ex creditoribus prouiſionalis ſententia?

PEndente inſtantia, quam diſcuſſionis vocant, inter creditores hæreditarios, & hæredem cum beneficio legis & inuentarij, poteſt interdum vnus ex creditoribus interlocutoriam, & vt loquimur, prouiſionalem obtinere adiudicationem nimirum, ſi talis ſit, cuius cauſa, cæteris creditoribus fauorabilior videatur:[1] vtputa ſi dos petatur,[3] aut alimenta,[4] aut quid aliud ſimile, aut ſi creditor valde inops proponatur,[5] hæres contra locuples,[6] quæ omnia iudicantis arbitrio & religione permittuntur.[7] Si tamen appareat per hæredis moram aut cunctationem fieri, ne ad coronidem inſtantia perducatur,[8] ſolet Senatus diem illi dicere, intra quam curet, ferri diffinitiuam ſententiam, quod ſi non faciat, poſtmodum, licet adhuc lite pendente, condemnetur.[9] Contra vero ſi in eo ſit inſtantia, vt cito terminari poſſe videatur, æquius eſt & commodius, vt in id vſque tempus diffinitiuæ ſententiæ omnis adiudicatio differatur,[10] ne occupantibus nunc his nunc illis creditoribus, hæreditatem per varias executiones lacerantibus, deterior conditio fiat aliorum creditorum, ſiue priores illi futuri ſint, poſteriores.[11] Sane legatariis, quia non niſi de lucro certant, viseſt, vt ante diffinitiuam ſententiam vllo caſu ſuccurratur[12] *Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de Caſtillion, & Matthei Brunax, 3. Calend. Decembr, 1588 & in cauſa, N. Vrbani Duppont, & N. de Micol in ſecreto auditorio, ante Id. Maij 1596.

1 Imo vero poſt elapſa conficiendi inuentarij tempora poſſet ſummo iure fieri executio præciſà ex inſtrumento authentico & guarentigiato, Boer. *qu.* 10. *n.* 3.

2 Sunt enim quidam creditores privilegiarij, de quibus *in l. cum bona* 16. *& ſeqq. de rebus auctor. iudic. poſſ. alias l.* 1. *& tot. tit. de privil. cred.*

3 Dotis enim cauſa ſemper & vbique præcipua eſt, *l.* 1. *ſolut. matr.* quia intereſt reipublicæ, *l. intereſt.* 18. *de reb auct. iud. poſſid.* [Idem tamen intellige in dotis augmento conſuetudinario, quod hodie apud nos frequentatur. Cuius ſcilicet non minor ſolet eſſe fauor, quam dotis, vt dixi *Defin.* 5. *Commun. de legat.* Adeoque in dotario quod apud nos conſtitui ſolet viduis nubentibus. De quo *in dict. Defin.* 5. *n.* 1.]

4 Quæ non patiuntur dilationem, *l.* 7. *§. vltim. l.* 9 *C. hoc tit. l. vlt, de ord. cognit. l pecunia* 8. *in fin. D. de alim. & cibar. legat.*

5 *Arg. l. ſult C. de ordin. cogit. l ſi inſtituta* 27. *§. vlt. D. de inoff. teſtam.*

6 *Arg. l* 1. 2 *&* 5. *& paſſ. D. de agnoſc. & alend liber.*

7 Vt cætera quæ pendent ex circunſtantiis facti & perſonarum.

8 In quo elucet inſignis quædam mala fides, & indigna viro bono *l. vlt. D. de procurat.*

9 Simile quiddam eſt, *in l. ſi debitori* 21. *D. de iudic.*

10 *Arg. l. ille à quo* 13. *§.* 1. *ad SC. Treb. l.* 3. *vt in poſſ. legat.*

11 Cum bona ſemel alienata non poſſint reuocari, nec niſi perſonalis actio competat anterioribus creditoribus contra poſteriores, vt reddant pecuniam quam acceperunt *l vltim. §. ſi vero creditores, C. hoc tit.*

12 Prius enim ſatisfaciendum eſt creditoribus, qui certant de damno vitando, *d. l. vlt. l. quod autem* 7. *§. ſimili modo, D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO V.

Fideicommiſſi quæſtio, quod à defuncto debitum fuiſſe dicitur, non eſt differenda prætextu inſtantiæ diſcuſſionis.

FIdeicommiſſi ab eo debiti, cuius hereditas non niſi cum legis & inuentarij beneficio agnita ſit, cognitio & a diuid

adiudicatio differenda non eſt in id vſque tempus, quo de creditorum hæreditariorum, itemque legatariorum iure cognoſcatur & pronuncietur: ſed ſi in promptu conſtet debitum eſſe, vel non eſſe, de illo ſtatim ius reddi & pronunciari oportet.[1] Nihil enim commune habet ea perſecutio cum actionibus hereditariis, cum fideicommiſſum, quo defunctus obſtrictus fuit, extra cauſam ſit non modo bonorum, vt æs alienum,[2] ſed, quod plus eſt, ipſius quoque hæreditatis.[3] Adeo, vt poſt reſtitutam nudo verbo hæreditatem fideicommiſſariam vindicatio ſingularum rerum eo nomine detur: quæ nõ perinde[4] daretur creditoribus, multo minus vero legatariis, niſi poſt dimiſſos omnes creditores[5] nimirum alienam rem & hæreditariã magis quam ſuam perſequentibus.[6] *Ita Senatus* pro Dn. Henricum de Saluces, Dominum de Garde, 9. Calend. Mart. 1589. & iam antea pro Dn Franciſco de Seyſſel Barone d'Aix, *Sine die.*

1 *Arg. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento. ff. ad SC. Treb. l. 3. vt in poſſ. legat.*

2 Cum bona non dicantur, niſi deducto ære alieno, *l. mulier bona 72. de iur. dot. l. non poſſunt, 11. de iur. fiſc. l. ſubſignatum, 39. §. bonorum, de verb. ſignif.*

3 *L. ſequens quæſtio, 68. l. cum pater, 77. Titio fratri, antep. de leg. 2. l. irritum. C. ad leg. falcid.*

4 *L. facta, 63. in princ. D. ad SC. Treb.*

5 *L. vlt. §. etſi præfatam, & ſeq. C. hoc tit.*

6 *L. creditores, 3. C. de pignor. l. legatum eſt delibatio, 116. de legat. 1.*

DEFINITIO VI.

De fideicommiſſo, quod à defuncto debitum fuiſſe dicitur, litigandum eſt cum herede, qui implorauit beneficium legis & inuentarij, non etiam creditoribus & legatariis.

HIs conſequens eſt, vt de fideicommiſſo per eum debito, qui hæredem habet beneficio legis & inuentarij ſubnixum, non cogatur fideicommiſſarius diſputare cum creditoribus aut legatariis defuncti, qui fuit oneratus, ſed cum ſolo ipſius hærede.[1] Neque enim creditores aut legatarij perſonam legitimam habent contradicendi, ſi forte velint contendere fideicommiſſum non deberi. Ego ſi nec auditis nec vocatis iis pronunciatum ſit inter fideicommiſſarium & hæredem, fideicommiſſum deberi non poterunt creditores & legatarij in iudicati executione intercedere tanquam tertij, quorum res aliter ſalua eſſe non poſſit,[3] cum iis nocere æquum ſit ſententiam, quæ cum vero, legitimoque contradictore lata eſt,[4] non vt repellantur exceptione rei inter alios iudicatæ,[5] ſed rem bene riteque iudicatam impugnare nullo modo poſſint.[6] Plane ſi dubitent ne inter hæredem & fideicommiſſarium colludatur non ſint prohibendi, quo minus adſint liti ſi velint:[7] Aut ſi cum inſciis illis iam iudicatum eſſet, colluſionem factam obiiciant hactenus iis ſuccurrimus, vt poſſint à ſententia contra hæredem reddita prouocare.[8] Proinde ſi à ſupremo magiſtratu iudicatum ſit à quo appellare non licet, quantumuis colluſum probetur, neceſſaria erit ciuilis ad Principem ſupplicatio, quæ loco appellationis eſſe ſolet, vt de cauſa ex integro cognoſcatur.[9] Hæc omnia ideo, quod ſolus hæres ille eſt, qui defuncti perſonam repræſentat,[10] nec minus qui cum beneficio legis & inuentarij, quam qui pure hæres eſt.[11] Itaque ſententiam contra hæredem latam non minus vitium & auctoritatis habere neceſſe eſt, vt legatariis & creditoribus noceat, quam ſi contra defunctum lata eſſet.[12] *Ita Senatus* in dicta cauſa D Baronis d'Aix, contra Dn. Henricum Bay magiſtrum Computorum.

1 Tanquam ſolus ſit verus & legitimus contradictor, *l. 1. & paſſ. D. ad SC. Treb.*

2 Quia ſcilicet non repræſentant perſonam defuncti, ſed ſolus hæres, *l. vlt. C. de hered. action. l. heres & hereditas, 22. de vſucap.*

3 Quia iudicari ſoleat ſententiam inter alios latam, aliis non auditis nec vocatis non nocere, *l. etiam 15. D. de minor. l. de vnoquoque 47 de re iudic.*

4 Ex quibus ſcilicet perſonæ ius ſuum quodammodo metiuntur, cum legatarius in re legata ſit quaſi heres, *l. id autem 4. D. de vſucap.*

5 *L. 1. D. except rei iudic. & dict. l. de vnoquoque.*

6 Quoniam res iudicata contra heredem facit ius quod ad omnes, qui ius aliquod habent in hereditatem aut bona defuncti, ſi modo heres contradixerit, nec fuerit per contumaciam, aut per colluſionem condemnatus, *l. qui repudiantis, 17. §. vlt. D. de inoff. teſtam.*

7 *L. ſi ſuſpecta, 14. eod. tit. l. à ſententia, 3. § ſi heres D. de appellat.*

8 *d. §. ſi heres l. ſi perluſorio, 14. eod. tit. d. l. ſi ſuſpecta.*

9 *Auth qua ſupplicatio, C. de precibus Imper. offer.*

10 *d. l. vlt. C. de hered. action. l. heres, 22. de vſucap.*

11 Beneficium enim inuentarij non impedit, ne heres ſit verus, ſed tantum facit ne teneatur ſupra vires hereditarias, *l. vlt. C. hoc tit.*

12 *d. l. qui repudiantis §. vlt. & l. Papinianus, 8. §. pen. eod. 1. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO VII.

Maior non poteſt reſtitui aduerſus omiſſum beneficium inuentarij non magis, quam aduerſus aditionem hæreditatis.

MAior annis vigintiquinque, ſi hæreditatem ſibi delatam pure & ſimpliciter adierit, petere non poteſt, vt liceat ſibi legis & inuentarij beneficium implorare,[1] non magis, quam vt ad hereditatem repudiandam admittatur,[2] ne quidem per in integrum reſtitutionem,[3] quantumuis damnoſa ſit hæreditas,[4] quia ſoluendo eſſe intelligitur hoc ipſo quod inuenit hæredem.[5] Et vero vix eſt, vt citra creditorum & legatariorum iniuriam[6] id fieri poſſet Plane quamdiu nihil hæres attigit hæreditarium, non currit ei tempus conficiendi inuentarij, niſi ab adita hæreditate:[7] aditio autem animi magis eſt quam facti:[8] *Ita Senatus*, contra D. de Roſſilion in relationibus liberorum,[9] Non. Decemb. 1589.

1 Scilicet poſtquam paſſus eſt labi tempora, intra quæ potuit & debuit inuentarium & inchoare & perficere, *l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & falcid.*

2 *L. ſicut 4. C. de repud. vel abſtin. hered.*

3 Nec enim remittentib. actiones ſuas vllus ad eas regreſſus dãdus eſt, *l. item quæritur, 7. ſi venditor, D. de adil. edict. l. is qui hæres 13. in princ. D. de acq. vel amit. hered.*

4 Sibi enim debet imputare, qui damnoſam hereditatem adit, cum non cogeretur, *l. nec emere, 16. C. hoc tit. 4. D. ad SC. Treb. l. ſi hereditatem, 32. D. mandat.*

5 *L. libertus, 36. de bon. libert. l. quæ dotis, 33. D. de ſolut. matr.*

6 Semel enim per aditionem obligatus, heres non poteſt exonerari, niſi conditio ei deferatur, *l. cum hereditate, 55. de acquir. hered.*] Eſt igitur neceſſaria proteſtatio heredis cum adit de implorando poſteà legis beneficio. Ang. *in l. 1. §. hac ſtipulatio. D. ſi cui pluſquam per leg. Falcid.* licet eius ſententiam magis communiter reprobatam eſſe teſtetur Stephan. Bert. *concill. 95. vol 2. part. 1.* Iunge *Defin. 10. infr.*]

7 *L. vlt. §. 1. C. hoc tit.*

8 *L. pro herede, 20. D. de acq. hered. & paſſ. l. tit.*

DEFINITIO VIII.

Allegans inuentarium nec exhibens, interim condemnandus eſt quaſi pure & obſolute heres.

COnuentus hæres à creditoribus hæreditariis, ſi dicat ſe hæredem cum beneficio legis & inuentarij, nec inuentarium exhibeat, poteſt lite pendente quaſi pure & abſolute hæres condemnari,[1] ſaluo inuentarij, ſi quod poſtea exhiberetur. Quoniam cum tam hæres ſit, qui inuentarium fecit, conſequens eſt, vt neglecta qualitate de qua non apparet,[2] ea ſola interim remaneat quæ in confeſſo eſt.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Non, Decemb. 1589. Iunge Defin. 13.

1 Quoniam is, qui ſe dicit heredem cum beneficio inuentarij, vtique fatetur ſe heredem, nec diuiditur hoc caſu confeſſio, quia & qui hæres eſt cum beneficio poteſt tanquam hæres condemnari,

2 Quia non entium & non apparentium idem iudicium eſt, §. ſi aduerſus, inſt. de nupt. duo ſunt Titij, 30. de teſt. tut.

5 *Argum l. vltim. de interrog. in iur. faciend. l. 1. & tot. tit. ſi cui plus, quam per leg. Falcid.* Iunge *Definit. 13 infr.* [Maxime verò ſi dicat hæres ideo ſe nullum adhibere inuentarium, quod defunctus nulla bona reliquerit. Quomodo enim poteſt confici inuentarium ſine bonis, aut eſſe quis hæres cum beneficio inuentarij ſine inuentario? Itaque hoc caſu hæreditatem aut pure agnoſci aut prorſus omitti neceſſe eſt. *Ita Senatus,* 22. Iul. 1612.

DEFINITIO IX.

Tempus inuentarij conficiendi currit ab adita tantum hæreditate, niſi aditio dilata ſit dolo malo hæredis.

TEmpus conficiendo inuentario præſtitutum conſtat non currere, niſi ab adita hæreditate.[1] Sed ſi dolo malo hæredis appareat protractam aditionem, cum is citius adire potuiſſet, pro decurſo habebitur tempus, etiam quod aditionem præceſſit.[2] Multo magis vero, ſi dolo malo hæres aditionem protraxerit in id vſque tempus, quo inuentarium amplius confici ex bona fide non poſſit,[3] vt puta diminutis iam, & ex parte profligatis rebus hæreditatis.[4] Æquum enim eſt, hæredis dolum puniri,[5] hactenus ſaltem, vt hæredem adiiſſe videatur, iam inde ab eo tempore & ex quo adire potuit:[6] hoc eſt, eaſdem inuentarium pœnas patiatur, quas pateretur, ſi iam tum adiiſſet, neque confeciſſet. *Ita Senatus* in cauſa Dominorum Daniſe, & de Beauſiour Senatorum, & N. Perrot, 15. Cal. Ian. 1595.

1 *L. vlt. § ſin autem dubius,* vbi Gloſſ. *C. hoc tit.* Guil. Bened. *in rep. c. Raynutius, in verb. mortuo itaque teſtatore. Ext. de teſt.*

2 *Arg. l. ſcimus 36. § vlt. C. de inoff. teſtam. & l. quis poteſt facere, de reg. iur.*

3 Hic enim dolo malo deſiit poſſe facere inuentarium, & ideo videtur potuiſſe *arg. vulg. l. qui reſtituere, 68. de rei vind. l. qui dolo, de doli mal. except.*

4 *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered.*

5 Numquam enim dolus impunitus manere debet. *l. procurator 11. § 1. D. de doli mal. except. l. 3. § ſcio de minor.*

6 *Ex reg. l qui poteſt de regul. iur.* Vide addit. ad Bart. *in d § ſin autem dubius* vbi gloſſ in verb. *delatam.* Facit text. *in l ſi in diem 46. de cond. & demon. & in l. 3. § ſi heredi, de ſtatulib.* vide Bart. *conſ* 230 & ibi addit. Bald. *in d. l. vlt. § cum igitur, col. 2. notab. 3.* & ibi Bart *n. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Caſus, in quo tempus conficiendi inuentarij currit etiam ei, qui neque ex teſtamento, neque ab inteſtato, aut adire, aut bonorum poſſeſſionem petere potuit.

CVm non minus bonorum poſſeſſori, quam hæredi competat beneficium inuentarij, ne ſupra facultates hæreditarias teneatur,[1] eo præſertim caſu quo hæreditatis adeundæ ius non ſit,[2] conſequens eſt, vt tempus, quod à lege conficiendo inuentario præfixum eſt, ab eo ſaltem tempore currere incipiat, quo bonorum poſſeſſio peti potuit.[3] Nam quemadmodum bonorum poſſeſſio hæreditatis inſtar obtinet, ita & bonorum poſſeſſionis agnitio inſtar aditionis, vt eodem fere in omnibus iure cenſeatur.[4] Finge agnatum proximum, cum hæreditatem iure legitimi hæredis per aliquod tempus tenuiſſet, poſtea conuentum à legatariis ex teſtamento, quod ille valere negabat, vtili tandem pronunciato teſtamento, legis & inuentarij beneficium imploraſſe, ne vltra vires hæreditatis obſtringeretur ad legata,[5] quæ etiam repudiata ex teſtamento hereditate ab inteſtato vtique ex Prætoris edicto debuiſſet.[6] Non audietur, ſed perinde, ac ſi hæreditatem ab initio adiiſſet, aut adire potuiſſet, velut pure & abſolute hæres condemnabitur. Quia licet, antequam de iure teſtamenti cognitum eſſet, non poterat ille, aut ex teſtamento hæres eſſe aut ab inteſtato, cum ignoraretur vtro iure delata foret hæreditas:[7] potuit tamen ex decreto bonorum poſſeſſionem accipere, & quidem cum re futuram & poſtmodum euaſuram in edictalem, aut ſecundum tabulas, ſi tabulæ valerent, aut vnde agnati, ſi non valerent. Quemadmodum in vtrumque euentum erat ille omnimodo rem habiturus, id eſt, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato.[8] Itaque cum hæres eſſe voluerit, & in rerum hæreditariarum poſſeſſione manſerit, licet nullo iure, ob non petitam ex decreto bonorum poſſeſſionem, nihil cauſæ eſt, cur melioris conditionis eſſe debeat, quam ſi petiiſſet,[9] ſibique potius imputare debet cur non petierit.[10] Plane ſi ſtatim atque exhibitam vidit ſcripturam teſtamenti, de cuius iure dubitari cœptum eſt, iam acquiſitam hæreditatis poſſeſſionem omiſerit, nec ab eo tempore quicquam attigerit hæreditarium, nihil eſt, quod ei poſſit imputari,[11] quominus poſt ſententiam de teſtamenti iure redditam optionem habere debeat, non quidem agnoſcendæ aut repudiandæ hæreditatis,[12] ſed vel ex teſtamento, vel ſi mallet ab inteſtato acquirendæ adeoque cum beneficio inuentarij, quantumcumque tandem tempus iam decurſum proponeretur,[13] ſcilicet propter legatarios, qui ex teſtamento emerſerunt,[14] cum veriſimile ſit, aut nullomodo, aut non niſi cum beneficio legis & inuentarij aditurum fuiſſe hunc hæredem, ſi teſtamentum ſciuiſſet eo tempore, quo hæreditatem cœpit attingere.[15] Dixi propter legatarios. Nam quod ad creditores attinet, etiamſi ex eodem teſtamento apparuerint, cum antea ignorarentur, aliud iuris eſt,[16] nec beneficium inuentarij vtiliter implorari poteſt, quando eorum cauſa nihil cum teſtati vel inteſtati ſucceſſione prorſus habeat commune.[17] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 6. & 7. De repud. vel abſtin. hered.

1 Quia bonorum poſſeſſor in omnibus loco heredis eſt, eodemque iure cenſetur, *l. 1. & 2. D. de bon. poſſ.*

2 Id enim aliquando contingit, vt non poſſit adiri hæreditas iure ciuili, & neceſſaria ſit bonorum poſſeſſio, *vt in leg. poſthumus, 12. de iniuſt. rupt. leg. Paulus notat, 8. de prætor. ſtipul.*

3 Eo nimirum caſu, quo curreret heredi ab eo tempore quo adire potuiſſet, vt in ſpecie *Defin præced.* Alioqui ſicut non curreret heredi, niſi ab adita hereditate, vt ibi diximus, ita neque bonorum poſſeſſori, niſi à petita bonorum poſſeſſione. Vide Iaſ. *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

4 *d. l. 1. & 2. de bonor. poſſ. l. hereditatis, de verb ſign.*

5 Nam hodie tenetur heres ob non confectum inuentarium ad ſolida legata, *d. l. vlt. C. hoc tit.* cum olim non teneretur vltra vires patrimonij, *l. in ratione, 11. § quod vulgo* iunct. *l. 2. & paſſ. D. ad leg. Falcid.*

6 *L. 1. & tot. tit D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. D. & C.*

7 Qui enim dubitat de viribus teſtamenti, is hereditatem nec adire nec repudiare poteſt, *l. nec is, 17 in princ. & l. ſeq. ſi is ad quem, 22. verſ. veluti agnatus, l. 23. D. de acq. hered.* Nullitatis tamen quæſtio non impedit aditionem, Bald. *in l. 3. per ill. text. C. eod.* Bart. *in l. gerit, 88. num 10. 31. D. eod & in l. filio præterito, n. 24. de iniuſt. rupt.* vide *l. 2 Cod. de iur. & fact. ignor.*

8 Quæ Papiniani ratio eſt *in l. ventre, 84. de acquir. hered.* & Pauli *in l. 4. § vlt. & l. 5. D. de bonor. poſſ. contr tab.*

9 Ne melioris conditionis ſunt ſtulti quam periti, *D. quod vi aut clam.*

10 Itaque nullum videtur ſentire damnum, cum ex culpa ſua ſentiat. *l. quod quis. 203. de reg. iur.*

11 Eſt enim agnoſcendum ei, ſi non diuinauit teſtamentum poſtea repertum, *arg. l. ſi putator, 31. ad leg. Aquil. l. 4. § illa etiam quæſtio, de doli except.*

12 Qui enim ſemel hereditatem adiit, niſi deferatur ei conditio, *l. cum hereditate. 55. de acquir. hered.*

13 Vt improuiſi oneris ratio habetur, *arg. l. in venditione, D. de action. empt.*

14 Cum ea, quæ de nouo emergunt, nouo indigeant auxilio, *l. de ætate, 11. § ex cauſa, de interrog. in iur. faciend.*

15 Nemo enim damnoſam hæreditatem vltro aditurus fuiſſe creditur, *l. nec emere, 16. C. hoc tit l. filium, 20. de bonor. poſſeſſ. contr. tab.*

16 Debet enim quiſquis hæreditatem adit ſuſpectum habere periculum latentis æris alieni, *l. 4. C. ad SC. Treb.* poteſt ſi quidem æs alienum latere, ſed legata, cum in teſtamento vel codicillis tantum relinquantur, non poſſunt latere, niſi quamdiu teſtamentum & codicilli latent.

17 Quiſquis enim hæres eſt, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, tenetur perinde creditoribus, hereditariis, ideoque prætoris edictum *ſi quis omiſ. cauſ. teſt.* non proſpicit creditoribus, qui nullo indigent auxilio, ſed tantum legatariis & fideicommiſſariis, vt alibi ſcripſimus.

DEFI

DEFINITIO XI.

Inuentarij beneficium repudiatum poteſt repeti ex cauſa ſuperuenientis teſtamenti, in quo multa ſint legata.

SVperioribus conſequens eſt, vt ſi hæres, qui metu æri alieni conſilium ab initio ceperat conficiendi inuentarij, pure heres eſſe maluerit, perinde inuentarij beneficium repetere poſſit ob emergens teſtamentum, quo inſtitutus legatiſque oneratus proponatur, ac ſi nunquam id abieciſſet.[2] Quæ enim de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ad curandos ſumptus, quos plerumque magnos fieri neceſſe eſt, in conficiendo inuentario.

2 Etſi ſolet dici, non eſſe quem admittendum ad beneficium, quod ſemel abiecerit, *l.1.§.qui ſemel noluit.de ſucceſſ.edict.l.item quæritur.27.§.ſi venditor de ædilit.edict.*

3 *L.de ætate.11.§.ex cauſa,D.de interrog.in iur.fac.*

DEFINITIO XII.

Vindiciæ ſecundum legatarios fundi dicendæ ſunt, cum onere nudæ repromiſſionis, & ſine alienandi licentia, ſi hæres doloſé verſatus dicatur.

PEndente de eo quæſtione, an beneficio legis & inuentarij hæres gaudere debeat, ſi doloſe & fraudulenter in hereditate verſatus dicatur,[1] vindicias ſecundum legatarios dici placuit,[2] adeoque nullo ſatiſdandi onere iniuncto, cum legati fundi proponerentur.[3] Sane repromittere iuſſi ſunt, legata ſe reſtituturos, & in hæreditatem relaturos, ſi quando ita fieri debere pronunciaretur. Interea tamen fundorum alienatio directe iis interdicta eſt.[5] In eadem cauſa.

1 Dolus enim heredis eum ab hoc beneficio excludit. Nouell.1.*de hered. & Falcid.* Vide tamen quæ ſcripſi *in 1. part. Chiliad.de error pragmat.*

2 Intellige ſi aliquid imputari poſſit heredi, cur non fecerit inuentarium, vt in ſpecie *Defin.10.ſupr.*

3 Nullum enim hoc caſu periculum eſt, ne damno hæres afficiatur. Sic dicimus poſſeſſores immobilium non cogi ſatiſdare. *l.ſciendum,15.in princ. D.qui ſatiſd.cogant.*

4 Nullum etiam damnum aut incommodum eſt in nuda repromiſſione, *l.2.§.ſi dubitetur,de iud.cum ſimilib.*

5 Tanquam rei litigioſæ, *l.vlt.& tot.tit. C. de litigioſ.* & ne durior fiat conditio heredis per alienationem, *l. alienationes, 15. famil. erciſc.*

DEFINITIO XIII.

Dicens ſe heredem cum beneficio legis, remanet heres pure, ſi non exhibeat inuentarium, & quid ſi negauerit ſe heredem eſſe, niſi cum beneficio inuentarij.

QVi fatetur ſe hæredem quidem eſſe, ſed cum beneficio legis & inuentarij, ſi de inuentario, legitime confecto non doceat, remanet hæres pure.[1] Nec hoc caſu locum habet, quod dici ſolet, in ciuilibus cauſis non ſcindi confeſſionem.[2] Qui enim cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouit, non minus hæres eſt, quam qui pure & ſimpliciter.[3] At quid ſi dixerit, non eſſe ſe hæredem, niſi cum beneficio legis & inuentarij? Quidam putabant non eſſe hunc heredem, quoniam ſublata illa adiectione. De beneficio inuentarij, nihil ſuperſit præter negatiuam illam propoſitionem, *non eſſe heredem.* Mihi contra videbatur, quia negat ſe hæredem eſſe niſi cum beneficio legis & inuentarij hoc ipſo affirmat euidentiſſime, heredem ſe eſſe cum beneficio legis,[5] neque inter hæc niſi verborum ſonus quicquam differt.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Donatæ & Bertrandæ Morens, 6. Id. Iun. 1590. Iunge Definit. 8. ſupr.

1 Dixi *Defin. 8. ſupr.*

2 Debet enim tota confeſſio vel agnoſci vel repudiari, *arg. l. cum quæritur 16. D. de admin. tutor. l. nam abſurdum, 7. de bon. libert. l. cum qui 18. §. vl. de his quæ vt indign.* Secus eſt in criminalibus, vt alibi dicam.

3 *L. vlt. C. hoc tit.*

4 Itaque hoc caſu non habet locum ratio, qua vſi ſumus. *Defin. 8. ſupr.*

5 Negatiua enim facta in vnum caſum includit affirmatiuam in caſum contradictorium.

6 *Vt in l. 5. de pignor.*

DEFINITIO XIV.

De iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios.

SI duo ſint creditores, quorum debitorem quis ſe adſcripſerit propria adnotatione, & in ſuarum codice rationum, tum adita debitoris hereditate cum beneficio legis & inuentarij concurrentibus hereditatis creditoribus de iure prælationis inter eos contendatur, non præfertur, qui neque hypothecam neque priuilegium aliud quam temporis, habet. Nam inter creditores chirographarios priuilegia non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa,[1] vt is demum præferri debeat, qui & potiore & fauorabiliore cauſa nitatur,[2] ſin omnes eiuſdem tituli fuerunt, concurrunt licet temporis diuerſitas interuenerit.[3] Quod enim vulgo iactatur, potiorem eſſe iure qui potior eſt tempore.[4] Ad pignoratitios tantum creditores,[5] non etiam ad chirographarios pertinet, cum propria debitoris adnotatio nullum creditoribus ius tribuat, niſi in perſonam debitoris.[6] Nec diſtinguunt Pragmatici noſtri, an chirographo bona obligata ſint necne, ſed tantum vtrius chirographi ſcriptura prius recognita ſit, quandoquidem in eo errore verſantur, vt exiſtiment, conuentionem de pignore chirographo inſertam nullius eſſe momenti, niſi à quo die recognita eſt ſcriptura: ab eo vero die naſci & hypothecam & hypothecariam licet in chirographo nihil de pignore conuenerit. Quod vtrumque tamen à nobis ſatis ſuperque alibi refutatum eſt.[7] Illud ſane conſtat, inter creditores chirographarios non eſſe quem ob id ſolum præferendum quod maioris quantitatis creditor reperiatur.[8] Tum enim priuilegium habet is, qui maioris quantitatis creditor eſt, cum nullum ex ea re cæteris damnum infertur, vt euenit, cum bona debitoris diſtrahuntur, & par à pluribus creditoribus conditio offertur.[9] Nam in comparatione extranei, & eius, qui creditor cognatuſve, magis tamen creditor quam cognatus, & inter creditores prior habetur is, cui maior pecunia debetur.[10] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Bartholomæi Foſſe, 6. Calend. Iulij 1591.

1 *L. priuilegia 42. de rebus auctor. iudic. poſſid. aliàs l. 27. de priuil. credit.* & ibi late Ripa.

2 Sunt enim cauſæ quædam fauorabiliores, vt puta dotis, alimentorum, depoſiti, & aliæ ſi quæ ſunt ſimiles. Dixi *Defin. 4. ſupr.*

3 Vt ſcriptum eſt *in d. l. priuilegia.*

4 *L. 2. & 5. C. qui potior in pignor. habean. cum ſimilib.*

5 Inter quos etiam tamen fallit interdum ea regula, *l. interdum. 5. D. eod. tit. & ſeqq.*

6 Non enim creditoribus omnibus datum eſt ius tacitæ hypothecæ, ſed in quibuſdam tantum cauſis, de quibus *in tit. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Scripſi *in Err. 1. Decad. 1. de error. Pragmat.*

7 *In dicto error 1. & 3. Decad. 1. de error. Pragmat. & interpretat. iur.*

8 Quid enim commune habet quantitas debiti cum cauſa.

9 Aut cum creditores in aliquam rem conſentire neceſſe eſt, nec tamen conſentire volunt, vt *in l. maiorem, 7. D. de pact.*

10 *L. cum bona 16. D. de rebus auctor. iud. poſſid. aliàs l. 1. de priuil. credit.*

DEFINITIO XV.

Inter legatarios non eſt locus prælationi, præterquam ſi vnius legati fauorabilior cauſa ſit, quam cæterorum.

SImile eſt, quod ſæpius conſtitutum & pronunciatum fuit, Inter legatarios eodem teſtamento honoratos nullum

nullum prælationis ordinem eſſe, ſed omnes concurrere,[1] idemque eſſe, ſi vni teſtamento legatum ſit, alij codicillis ſiue anterioribus, ſiue poſterioribus,[2] niſi legati cauſa diſpar, & vnius fauorabilior, quam alterius proponatur.[3] Neque enim caſus hic ex iis eſt, in quibus ordo ſcripturæ attenditur.[4] Voluntatis enim non ſcripturæ ratio legatum facit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vide Paulum Caſtrenſ. *in l.contractus 17.num.7.Cod.de fid.inſtrument.*

2 Nam cum factum eſt teſtamentum, codicilli ſiue ante, ſiue poſtea facti, quæcumque in ipſa ſunt in codicillis ſic habentur, ac ſi in teſtamento ſcripta eſſent, *l.2.§.codicillorum*, D.*de iur.codicill.*

3 Finge enim legatum fuiſſe in cauſam piam alimentorum. Et ſi hæc quoque pia eſt, *l.2.& 5.de agnoſc.& alend.liber.*

4 *Vt in l.ſi Titio.fructus 33.in princip.D. de vſufruct.* & aliis ibi allegatis.

5 *L.ſi mihi 12.in fin.de legat. primo leg.cum pater 77.§.ſi dei tua 22.de legat. ſecundo.* [Illud ſane conſtat impenſam funeris & infirmitatis habere priuilegium ante omnes alios creditores etiam expreſſam hypothecam habentes tanquam fauorabilem cæteris omnibus ob memoriam humanæ conditionis. Roll.à Valle *conſil.14.ſub num.10.vol.1.* *Aut.Neguſ.in part.5.de pignor.membr.2.* Caualcanus de vtrumque refert & ſequitur, *in tract.de vſufr.mulier.relict.num 218.in fin.*]

DEFINITIO XVI.

Poteſt mandari executioni ſententia contra defunctum etiam pendente inſtantia diſcuſſionis, ſi doli ſuſpicio aliqua ſit contra hæredem.

QVoties ſuſpicio probabilis eſt, in creditorum fraudem captatum eſſe ab herede beneficium legis & inuentarij,[1] forte quod hereditatem locupletiſſimam[2] & ſoluendo eſſe conſtet, aut quod poſt elapſa conficiendi inuentarij tempora nulla confecti aut incepti inuentarij probatio afferatur,[3] aut denique, quod in peragenda hereditatis diſcuſſione negligentiſſime verſatum heredem appareat.[4] Æquiſſimum eſt creditori cuilibet, ſed ei præſertim, qui contra defunctum, dum viueret, ſententiam, obtinuerat, actionem exequendique poteſtatem dari in res ipſas hereditarias,[5] nec tantum pro debito, ſed etiam pro expenſis litis,[6] ne alioqui beneficium iuris optima ratione introductum, calumnioſa, vt paſſim hodie fit, ſubtilitate ad iniuriæ occaſionem protrahatur,[7] cum eo tamen, vt creditor caueat nuda repromiſſione, ſe facturum, vt, ſi quando hereditatis excuſſio diſtractioque fiet, eæ ipſæ res, in quas executio facta erit, in hereditate reponantur, aut earum ſaltem pretia cum omni eo, quod præterea interierit hereditatis.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Vulliod, contra D.de Lucey heredem N. Bonifacij de Richard D.de Banges, 4. Id. Aug. 1592.

1 Quod paſſim hodie fieri quotidiana experientia compertum eſt.

2 Etſi non eſt nouum, vt hereditatem locupletiſſimam ſine dolo quis habere pute nolit, ſi forte alia cauſa ſit, propter quam noluerit negotiis hereditariis implicari, *l.quia autem 6. § ſi patronus, in fin. l. ſi teſtamento 12.in fi.D.ſi quis omiſ.cauſ.teſtam.l.4.D ad SC.Trebell.*

3 Intellige, ſi nullam ſuæ ceſſationis probabilem cauſam heres afferat. Si enim nihil poſſit ei imputari aliud eſt, vt in ſpecie *Defin. 10.ſupr.*

4 Facit enim heres in hoc caſu moram ſolutioni, cum facit moram liti, *arg.l.ſi cui legatum 92. in fin.de cond.& demonſtr.l.ſi ſeruo 84. de leg.2.*

5 Ne fatum & mors debitoris noceat creditori, qui diligens fuerat in agendo, *arg.l.3. D. de ſeparat.l. pupillus 24.in fin.D.quæ in fraud.credit.*

6 Harum enim eadem ratio eſſe ſolet, quæ debiti principalis, & idem fauor, *l.Lucius 19.D.de vsur.l.petitor.30.D.de liber.legat.*

7 Contra *l.Paulus notat.8.de præt.ſtipul.l.4.C.de emancip.liber. l.ex facto 43.de vulg.& pupil.ſubſt.*

8 Vt hoc remedio & victori & hereditati omnibuſque, quorum ratione hæreditatis intereſt, conſulatur, nec quiſquam fraudetur, *l. is qui 8. D. quæ in fraud.credit.*

DEFINITIO XVII.

Inuentarium factum, non vocatis quibuſdam creditoribus, valet quantum ad vocatos & leuiorum ſolemnitatum omiſſione non vitiatur.

INuentarium quod ſolemne vocant, ſi ab hærede beneficium legis implorante factum ſit vocatis quibuſdam creditoribus, aliis vero non vocatis, valere non poteſt, quod ad eos, qui vocati non ſunt,[1] ſed quod ad vocatos attinet, nihilominus valet.[2] Quid ſi ſacroſanctæ crucis ſignum omiſſum ſit, aut bonorum æſtimatores nulli interuenerint? Æque valebit. Sint enim hæ ſolemnitates ex leuioribus, quarum omiſſionem iniquum eſſet ei nocere, cuius dolus nullus arguetur.[3] Quinimo defendi poteſt æſtimationem illam ſingularum rerum hereditariarum, quæ per viros probos fieri ſolet, quoties inuentarium conficitur, non eſſe ex iis ſolemnitatibus, quas Iuſtiniani lex requirit.[4] Quamuis enim eius vſus ſit perutilis, ob hoc ipſum, vt ſi res hereditariæ culpa hæredis peribunt aut deteriores fient, ſciatur facilius, quid ille ob eam cauſam præſtare debeat.[5] Tamen etiam cum æſtimatio rite facta eſt, non idcirco prohibentur creditores maiorem probare æſtimationem, vt ex contrario hæres minorem.[6] Itaque eo tandem recidere rem oportet, vt bona omnia ſub haſta vendantur, tantique eſſe videantur quanti publice vendi poſſunt.[7] Neque enim prior illa æſtimatio fit, vt aliis pleriſque caſibus venditionis cauſa,[8] ſed tantum vt creditoribus, legatariis, & hæredi interea æque conſulatur. *Ita Senatus* in cauſa Philibertæ Martiani & hæredum Andreæ Galley, 4. Non. Decembr. 1592. & iam antea pro N. Franciſco Craſſo, contra D. Aduocatum Gabrielem Damodry, 8. Calend. Septembr. 1591.

1 Ne iis noceat res inter alios acta contra *l. etiam 29.§. l. vlt. de minor.l.vnaquæque 47.de re iud.l.nam ita 39.D.de adopt.*

2 Ne vtile per inutile vitietur. *l.placuit 29 D.de vſur.*

3 Bart.& cæteri *ad l.vltim.C.hoc tit.& ad Nouel.1.de hered.& Falcid,*

4 Nec enim tale ſcriptum eſt *in d.l.vlt & d.Nouell.1.*

5 *Vt & in l.ſi inter 21.Cod.de iur. dot. l.æſtimatis 50.De ſolut. matrim.*

6 Quia æſtimatio illa non probat verum valorem, nec præiudicat veritati.

7 Quia tanti vnaquæque res eſt quanti vendi poteſt ex communi æſtimatione, *l pretia rerum 63.ad leg.Falc.ſi ſeruus 3 ... ad leg.Aquil.*

8 *Vt in l. quoties 16.D.de iur.dot.*

9 *Vt in d.l.ſi inter. & d.l.æſtimat.*

DEFINITIO XVIII.

Non datur reſtitutio maiori ad implorandum beneficium inuentarij per tractatas res hæreditarias, ſed minori datur non doloſo.

EI, qui res hæreditarias prius attigit, quam inuentaria conficeret, ſi poſt lapſa tempora imploret beneficium inuentarij, deneganda omnimodo eſt in integrum reſtitutio.[1] Nam & denegaretur, etiamſi tempora largiretur poſt tractatas pro arbitrio & dilapidatas res hæreditarias.[2] Solus minor excipitur, ſi per inconſultam facilitatem ætatiſve lubricum damnoſam hæreditatem adierit,[3] non etiam ſi dolo & vt ætatis prætextu in hæreditate ſiue opulenta, ſiue damnoſa impune graſſaretur.[4] *Ita Senatus* pro N. Antonio de Brueil D.de la Baſtie, Prid. Id. Nouembr. 1591.

1 Nunquam enim æquum eſt dari reſtitutionem ei, cui poteſt imputari, cur non fecerit, quod facere debuit, *l.1.& tot.tit.de in integr. reſtit. l. Papinianus 20. & paſſ. D. de minor.* [& ob eam cauſam obſerua etiam quod pauci obſeruant, non poſſe implorari beneficium inuentarij, ne quidem per reſtitutionem in integrum à maiore qui petiit tempus ad deliberandum, *L. vltim. §. ſin autem hoc aliquis pon.C.hoc tit* adeoque licet non petierit ſi modo dixerit ſe deliberaturum

deliberare, *gloſſ. ibid. in verb.* obſeruauerint, quia nec neceſſe eſt petere tempus ad deliberandum cum is qui nec adit nec repudiat ſed tacet ſciens delatam ſibi hereditatem hoc ipſo deliberare videatur, *l. cùm antiquioribus 19.* vbi Bald. *& alij C. eod.* licet hoc plerique intelligant ad effectum tranſmiſſionis tantum. Et hoc in pœnam ſpreti beneficij nouæ legis, vt conſtitutio, licet is qui deliberare maluit nihil attigerit hereditarium. Idque ſiue inuentarium ſolemne aliquod confecerit, ſiue nullum. Multo magis ſi non fecerit ſolemniter. Debet enim facere cum omni ſubtilitate, cum quoque cùm deliberat vt lex habet. Itaque nihil ei prodeſt deliberare niſi vt poſſit intra tempus præſtitutum repudiare ſi nihil fecerit propter quod videri poſſit adiiſſe purè ſed repudiatione expreſſa opus eſt. Alioqui tacite intelligitur adiiſſe purè *d. §. ſin autem* vbi gloſſ. & omnes præſertim Bart. & Caſtrenſ. Quid vero ſi quis petierit tempus ad deliberandum. An poterit ſaltem intra illud tempus adhuc implorare beneficium legis & inuentarij? Sic plerique putant propter illa verba. *d. § ſin autem præſtitutum*, quæ ſic accipiunt acſi ſcriptum eſſet *poſt elapſum tempus præſtitutum.* Ex Guil. Bened. in verb. *mortuo itaque teſtatore.* Sed male: ſenſus enim horum verborum ille eſt, acſi ſcriptum eſſet *poſtquam præſtitutum eſt tempus*: aut quod effectu idem eſt *poſt præſtitutionem temporis*, ſola namque electio iuris deliberandi tollit beneficium legis & inuentarij, vt verba Iuſtiniani demonſtrant. Nec aliud ſentit Guil. Bened. ſup. dicto loco ſi bene inſpiciatur. Fortius dicendum eſt ſi in ſolemnitatibus inuentarij tale quid omiſſum vel admiſſum ſit quod probationem doli poſſit inducere ne quidem minori ſuccurrendum eſſe per in integrum reſtitutionem, puta ſi inſtrumenta quæ in hæreditate reperta ſunt in folle tantum referri in repertorium curauerit, nulla eorum facta deſignatione, ne per numerum quidem *Auth. ſi omnes §. ſi min. ſe ab hered. abſtin.* Maximè ſi apochæ aliquæ fuerint, & is poſtea velit ſe dicere creditorem. Finge dicere illum ſe creditorem eius quantitatis quam ex aliis indiciis veriſimile ſit ſolutam fuiſſe. Quidni præſumptio doli capiatur contra eum, qui tam malè ſe geſſerit in conficiendo inuentario? Quid ſi præterea illud concurrat vt creditores certos, quos ex decreto iudicis & ex ratione iuris vocare debuerat ad confectionem inuentarij non vocauerit? Vide Franciſc. Marc. *quæſt. 28. part. 1. aliàs quæſt. 488. part. 2.* Ita tractatum in Senatu 16. Iunij 1612. Adde Oſach. *Deciſ. 87. num. 6. & 7.* vbi ait neque mulieri neque ruſtico, ſuccurrendum per reſtitutionem in integrum ſi quid peccauerint circa formam conficiendi inuentarij, quia nulla lege id cautum eſt. Vide tamen Mich. Graſſ. *lib. 2. ſent. in artic.* Ius deliberandi *quæſt. 3. num. 4.* vbi videtur defendere peti debere. Alioqui nullum tempus currere ſed ius hoc durare vſque ad 30. annos. Adde eundem *quæſt. 4.* Sanè quiſquis conficit inuentarium neceſſe eſt eum facere vel tanquam deliberantem, vel tanquam adeuntem, quod in dubio potiùs præſumendum eſt, ſiue inuentarium ſolemne faciat ſiue non ſolemne, licet contra ſentiat poſt Salic. Mantic. *lib. 12. de coniect. vlt. vol. tit. 9. num. 15.* Idem Graſſ. contra Salic. in art. Acquiſitio hæreditatis *quæſt. 10. num. 3.* Et qui contra putant in non ſolemni inuentario debent intelligi de ſcriptura quæ contineat deſcriptionem omnium bonorum ita vt careat fraudis ſuſpicione.]

2 *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered.*

3 *L. 1 & tot. tit. C. ſi vt ab hered ſe abſtin.*

4 Nec enim vnquam reſtituitur minor, vt nec maior aduerſus proprium dolum, quia dolus ſemper reſtitutionem excludit, *vulg. iurib. Not. ad vlt. Cod. hoc tit. & ad Nouell. 1. § fiat igitur, de hered. falc.*

DEFINITIO XIX.

Priuandus eſt beneficio inuentarij heres, qui illud non conficit intra tempus conſtitutum, quod plerumque trimeſtre eſt.

QVoties apparet eum, qui hæreditatem ſibi delatam adiit cum beneficio legis & inuentarij, conſilium inire fraudandorum creditorum,[1] vt & longior iis mora fiat diſcuſſionis inſtantiam in longiora tempora protrahere, ſolet Senatus noſter præfigere illi tempus, intra quod curret terminari inſtantiam,[2] quo non facto ſi nullam excuſationis cauſam probabilem afferat,[3] legis beneficio priuetur, quod in alterius iniuriam captauerat.[4] Tempus autem illud plerumque trimeſtre eſt. Interdum tamen longius,[5] vix vnquàm breuius, propterea quod eiuſmodi litium explicatio ob numerum colligatorum, & rerum de quibus agitur multiplicem varietatem, difficilior eſſe ſoleat. *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron, 6. Non. Decemb. 1592.

1 Nam fraus fit creditoribus etiam in tempore, cum tempus non minus quam ſumma ſit pars obligationis, *l. 1. §. editiones, D. de edend. §. plus autem, Inſt. de action.*

2 *Arg. l. ſcimus 36. §. C d. inoff teſtam.*

3 Non enim omnis caſſatio moræ & culpæ annumeratur, ſed ea tantum, quæ excuſationem nullam habet, *l. ſciendũ 21. & ſeqq. D. de vſur.*

4 Abuti enim hoc eſſet non vti legis beneficio, quod nemini captioſum & iniurioſum eſſe vnquam debet, *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus notat. 8 de præſt ſtipul.*

5 Scilicet pro arbitrio iudicis: nulla enim certa lege hoc definitum eſt.

6 Eſt enim vnico iudicio terminanda, cum ſit vna lis tantum *l. ſingulis. 6. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XX.

Beneficium inuentarij implorandum eſt, antequam quid attingatur hereditarium, quamuis tempus non currat niſi ab adita hæreditate.

IS, cui ex teſtamento aut ab inteſtato delata eſt hæreditas, ſi rem hæreditariam vendiderit, nec in ipſo negotio aut ante proteſtatus ſit,[1] nolle ſe hæreditatem agnoſcere, niſi cum beneficio legis & inuentarij, purè adiiſſe intelligitur,[2] nec beneficium hoc, quod ſemel abieciſſe videatur, implorare poſtmodum poteſt.[3] Neque eſt contrarium, quod tempus conficiendi inuentarij non incipit currere, niſi à die aditæ hæreditatis:[4] id enim ita intelligi debet, ſi eodem inſtanti, quo hæreditas adita eſt, legis quoque beneficium agnitum ſit,[5] alioqui aperta eſſet fraudibus via, ſi poſt agnitam purè hæreditatem celataſque fortaſſe aut dilapidatas res hæreditarias hæres ad conficiendum inuentarium admitteretur.[6] Ac quanquam Iuſtiniani conſtitutio,[7] quæ prior beneficium hoc induxit, non priuat beneficio inuentarij hæredem, qui ex hæreditate aliquid celauerit aut ſubripuerit, ſed tantum condemnat in duplum, alio tamen iure vtimur ex Nouella eiuſdem Iuſtiniani conſtitutione,[8] quæ optima profecto ratione indignum legit beneficio facit hæredem, qui in eo implorando malè doloſéque verſatur,[9] Itaque hoc vno caſu, non etiam ſi quid in ſolemnitatibus cæteris per incuriam fortaſſe aut imperitiam tabularij, quem Commiſſarium vocant, peccatum ſit citra hæredis dolum, ſolet Senatus hæredi adimere beneficium legis.[10] Cui conſequens eſt, vt ſi hæres qui rem hæreditariam vendidit, ante imploratum id beneficium, iuſtam hàbuerit cauſam exiſtimandi rem illam ad ſe pertinere ex alio iure quam hæreditario, mereatur excuſationem,[11] licet non in facto tantum, ſed etiam in iure errauit. Iuris enim ignorantia ſtultitiæ potius quam dolo comparatur.[12] *Ita Senatus* in cauſa Philibertæ Martiani & hæredum Andreæ Galley, 4. Non. Decembr. 1592.

1 Proteſtatio enim faceret, vt rem hanc aliquando, non tamen videretur hereditatem purè agnoſcere, *l. pro herede 20. D. de acq hered. l. 14. §. plerique de religioſ. & ſumpt. funer.* Vide tamen *Deſin. 7. num. 6. ſupr.*

2 Nemo enim hæres eſt cum beneficio legis & inuentarij, niſi qui beneficium illud diſerte ac expreſſe implorauit, *l. vlt. C. hoc tit.* [quæ ſic intelligi debet. Et hoc diſerte conſtitutum eſt edicto Sereniſſimi Ducis noſtri, quod factum eſt de heredibus cum beneficio legis & inuentarij. Quo additum etiam eſt ad ius commune, vt nec ſi imploret heres beneficium legis & inuentarij, poſſit tamen quicquam attingere ex hereditate ante confectum perfectumque inuentarium. Sed interim debeat dari curator bonis qui ea regat & conſeruet. Multo magis ſi quid ſubripiat aut aliter faciat dolo malo, cùm antea non teneretur eo nomine, niſi in duplum, ex Iuſtiniani conſtitutione, *in dict. l. vlt. §. ſcientia* Scrop. 8. in Decad. 11. *de error. pragmat. Err. 5. & 6.*]

3 Ne videantur ei eſſe ludibrio leges, *l. vlt. §. vltim. C. de bon. quæ liber. l. 17. §. ſi venditor, de ædil. edict.*

4 Vt Dixi *Deſin. 9. ſupr.*

5 Eſt enim quid vnicum & indiuiduum nec duas habens partes heredem eſſe cum beneficio legis & inuentarij. Itaque talem ab initio fieri neceſſe eſt vel nunquam.

6 *Arg. l. vlt. C. de repub. vel abſtin. hered.*

7 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 *Nouel. 1. de hered. & falcid.*

9 Committit enim contra legem, cuius auxilium inuocat, *l. auxilium 77, in fin. D. de minor.*

10 Ne factum alteius noceat heredi, contra *l. factum cuique ſuum & l. non debet alteri 74. de regul. iur.* præſertim, cum non poſſit imputari heredi, qui commiſſarium non elegit. Solet enim ille dari à iudice, licet vt plurimum in detur quem heres nominat.

11 *L. cum in bonis 86. de acq. hered.*

12 *L. ſed etſi 25. §. ſcire, de petit. hered. l. regula 9. §. vltim. de iur. & fact. ignor.*

DEFINI

DEFINITIO XXI.

Subrogari poteſt notarius in locum defuncti commiſſarij ad redigendum inuentarium in formam publicam.

TAbulario, & vt vocant, commiſſario, qui ad ſolemne inuentarium conficiendum datus fuerat, prius defuncto, quam impleti numeri ſcipturam in mundum redegiſſet nihil prohibet, quin imo prorſus neceſſe eſt,[1] ne rei geſtæ veritas aut veritatis probatio intercidat,[2] alium nominari, qui defuncti notas in congruam & ampliorem formam extendat,[3] ita tamen, vt nihil ex iis, quæ ad actus ſubſtantiam pertinent immutetur,[4] & à ſtylo prioris notarij quam minimum fieri poterit recedatur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, cum de inuentario bonorum D. Marchionis d'Aix tractaretur defuncto Nicolao Vicaire, 17. Cal. Iul. 1593.

1 Hic enim caſus ex iis eſt, in quibus neceſſaria eſt ſcriptura, cum non ſufficiat factum eſſe inuentarium, niſi etiam conſtet rite factum eſſe. De quo tamen conſtare non poteſt, quin forma inuentarij exhibeatur ex ſcripto, *dict. l. vltim. Cod. hoc tit.*

2 Fiunt enim & ſunt neceſſaria ob hanc potiſſimum cauſam ſcripturæ, *l. 4. de fid. inſtrum. l. 4. de pignor.*

3 Vt fit etiam de cæteris omnibus, quæ per notarij manum & ſtipulationem expediuntu.

4 Idem enim tenor actorum perſeuerare debet, *l. Paulus reſpondit 42. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXII.

Spoliatus reſtituendus eſt antequam conficiendi inuentarij tempus ei currat.

TEmpus conficiendi inuentarij non currit hæredi ſpoliato, niſi à quo die in rerum omnium hæreditariarum poſſeſſionem reſtitutus ſit,[1] præſertim ſi cum eo res ſit, qui dicitur ſpoliaſſe,[2] niſi ponas iam lapſa fuiſſe conficiendi inuentarij tempora ante ſpoliationem.[3] *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio in cauſa N. Martij de Turretin, & N. Iacobinæ de Ionty Dominæ de Sainċte Croix 12. Cal. Mart. 1595.

1 Quomodo enim poſſet hæres curare vt conſcriberetur inuentarium earum rerum, quas non poſſideret?

2 *Arg. l. §. vlt. D. vti poſſid.*

3 Superueniens enim ſpoliatio non poteſt reſtituere beneficium inuentarij quod iam lapſu temporis amiſſum fuerat. Nihil ſiquidem poteſt aut debet ſpoliator reddere, niſi quod ſpoliatio abſtulit.

DEFINITIO XXIII.

Filius, qui inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam, nec eo minus tamen tenetur ſatisfacere creditoribus ex legitima & Trebellianica.

FIlius, qui paternæ aut maternæ hæreditatis inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam ex receptione noſtrorum ſententia, quam Senatus noſter vt veriorem & humaniorem pleriſque placitis comprobauit.[2] Ergo neque legatariis, neque fideicommiſſario vniuerſali quicquam de ſuo præſtare filius cogetur.[3] Id enim omnino conſequens eſt, cum ex legatis ipſis & ex fideicommiſſo vniuerſali quartam ipſe ſit detracturus.[4] Sed tamen non faciet ea res, quominus cæteris creditoribus, qui non de lucro captando, ſed de damno vitando certant, teneri debeat, vt iis etiam ex Trebellianica ſatisfaciat: ſunt enim illi fauorabiliores,[5] quib. nimirum etiam de legitima ſatisfaciendum eſt, cum non niſi deducto ære alieno debeatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. coniugum de Bienuenu, & fratrum de Bellegarde, 14. Cal. April. 1595.

1 Ex notat *in l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Fal.*

2 Scilicet in liberis primi gradus, quorum & aliud priuilegium eſt *in l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

3 Quod ius olim omnium heredum commune fuit. Nemo enim ex teſtamento ſupra vires patrimonij quicquam præſtare cogebatur, *l. in ratione 11. §. quod vulgo, D. ad legem Falc.*

4 Quam placet etiam non poſſe prohiberi liberis primi gradus, *not. ad l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

5 *L. quod autem 6. §. ſimili modo, D. quæ in fraud. credit. l. 4. §. cum legitima, & ſeq. D. de doli mal. except.*

6 *L. Papinianus 8. § quarta autem, D. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO XXIV.

Fideicommiſſarius ſiue vniuerſalis ſiue particularis, debet conficere inuentarium, ne teneatur ſupra vires fideicommiſſi. Nec ei prodeſt inuentarium factum ab hærede.

FIdeicommiſſarius vniuerſalis aut particularis, id eſt, cui pars hæreditatis reſtituenda eſt,[1] cum hæredis loco ſit,[2] perinde ac heres ipſe inuentarium conficere & poteſt & debet, alioqui tam legatariis & fideicommiſſariis ſingularibus, quam creditoribus ſatisfacere in ſolidum compellitur. Sed in inuentarium iam ab hærede fortaſſis confectum prodeſſe fideicommiſſario poterit, vt ſupra vires hæreditatis non teneatur?[3] Et verius eſt non prodeſſe,[4] ſi non hoc quoque ius & beneficium inuentarij nominatim ceſſum in eumque tranſlatum ſit,[5] quod vtique per hæredem fieri, ſi velit, poteſt.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam is cui certa res præſtatur, non particularis, ſed ſingularis fideicommiſſarius dici debet, vt docuimus *in Chiliad. de error. pragmat.*

2 *L. 1. & paſſ. D. ad Senatuſconſ. Trebell. §. reſtituta, Inſtit. de fideic. hered.*

3 Ita noſtri communiter *ad d. l. vlt. C. hoc tit. & ad Nouel. 1. de hered. & falcid.*

4 Cum poſſit fieri, vt nolit fideicommiſſarius vti beneficio legis, quo ſcilicet vti nemo cogitur.

5 Non enim hoc ius fuit in hereditate, ideoque ſpeciali ceſſione indiget, *l. ſi heres D. ad Trebell.*

6 Non eſt enim beneficium hoc perſonale, cum tranſmittatur ad hæredem hæredis ſicut cætera iura hereditaria. Quod autem tranſmiſſibile eſt, regulariter etiam eſt ceſſibile, *l. ex pluribus 41. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO XXV.

Inuentarium debet continere deſcriptionem ſpecificam rerum omnium, aut genericam, quæ pondere, numero, & menſura ſit diſtincta.

INuentarium, præſertim ſolemne, cuius beneficio velit heres priuilegium habere, ne teneatur vltra vires hereditatis,[1] non aliter valere poteſt, quam ſi bonorum omnium mobilium & immobilium, quæ in hæreditate ſunt, deſcriptionem contineat,[2] eamque clare & diſtincte definitam per pondus, numerum, & menſuram qualitatem & quantitatem rerum hereditariarum,[3] ne fraus vlla fieri poſſit. *Ita Senatus* eadem cauſa.

1 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nam & inter cæteras ſolemnitates hæc vna eſt, quod heres cogitur iurare nihil à ſe dolo malo ſubtractum ceſſumve fuiſſe.

3 Non enim aliter poſſunt bene deſcribi ea, quæ conſiſtunt in pondere, numero, & menſura, *l. quod ſæpe 35. §. in his. de contrah. empt.*

DEFINITIO XXVI.

Quando valeat inuentarium etiam in præiudicium eorum qui non ſunt nominatim vocati?

QVod vulgo iactatur, ad inuentarij ſolemnis confectionem vocari debere omnes quorumcunque intereſt,[1] non ita accipi debet, vt ſingulos nominatim vocari neceſſe ſit: ſufficit enim vocatos eſſe generaliter omnes voce præconis, certamque iis in hanc rem diem & horam dici,[2] idque indubitare verum eſt, quod ad eos creditores attinet, qui non ſunt certi.[3] Sed etſi proponantur plures, inter quos idem crediti ius ſit commune, ſufficiet vocari quoſdam ex ipſis. Ratio enim connexitatis facit interdum, vt res etiam inter alios acta aliis proſit & noceat.[4] Illud quoque obſeruandum eſt, non eſſe citandum eum, qui, ſi adeſſet, contradicere non poſſet,[5] & hoc caſu non procedere, quod dici ſolet, ad vnumquemque actum citati debere omnem, quiſquis ex eo actu lædi poteſt.[6] Nunquam enim audiendus eſt, qui nihil aliud allegat, niſi quod non fuerit citatus, ſi nihil aliud adferat ad rem pertinens, quod dixiſſet, ſi fuiſſet citatus.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex reg l. nam ita 39 de adopt. l. etiam 29. §. vlt. de minor. l. vnoquoque 47 D. de re iudic.*

2 Ne alioqui ea ſolemnitas inducatur, cui ſatisfieri ſit impoſſibile, *l. ſi programmate 7. C. de remiſſ. pignor.*

3 Qui enim certi ſunt, ij nominatim vocari debent, ex legibus citatis *num.* 1. Ita noſtri vulgo *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Defin.* 37. *infr.*

4 *L. vnic. C. de confert. lit. l. 2. & 3. D. de duob. reis.*

5 *Ex reg. l. qui poteſt 126. de reg. iur.*

6 *d. l. nam ita 39. de adopt. & aliis ſupra citatis.*

7 Tanquam cuius nihil interſit. Nemo enim, ſiue agendo, ſiue excipiendo, audiendus eſt ſine intereſſe, *l. ille à quo 13. §. ſi teſtamento*, & ibi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Caſus, in quo poteſt quis in integrum reſtitui ad implorandum beneficium inuentarij etiam poſt puram aditionem hereditatis.

QVemadmodum ex cauſa fieri poteſt, vt qui hereditatem iam agnouit admitti debeat ad eam repudiandam, etiam citra beneficium reſtitutionis, vtputa ſi coheredem habuit, qui aut ſuo iure, aut ex reſcripto Principis ab hereditate poſtmodum abſtinuerit:[1] ita interdum euenit, vt aduerſus puram hereditatis aditionem reſtitui quis poſſit ex iuſta cauſa ad beneficium legis & inuentarij implorandum.[2] Minus enim eſt beneficium legis implorare, quam hereditatem omnino repudiare, cum is, qui ex legis & inuentarij beneficio heres eſt, perinde reuera heres ſit & maneat, ac ſi plures heredes eſſent.[3] Iuſta vero cauſa illa eſſe creditur, ſi forte filius, qui ſe putabat patris heredem ab inteſtato pro quarta duntaxat parte, quod tres haberet fratres, poſtea reperto teſtamento ſe ſolum inſtitutum repererit.[4] Facilius enim quis moueatur ad agnoſcendam periculo ſuo portionem minimam hereditatis, quam vt ex ſolo aſſe heres fieri & oneribus hereditariis implicari velit.[5] Aliud eſt, ſi is, qui qui ſe putabat heredem ex aſſe ab inteſtato, quaſi nullo facto teſtamento, poſtea inſtitutus reperiatur ſiue ex aſſe ſiue ex parte. Hic enim non in animo acquirendæ dereditatis, ſed tantum in iure delationis errauit, nec cauſam vllam iuſtam habet petendæ reſtitutionis tanquam læſus,[6] cum, quod pertinet ad onera hereditaria, nihil interſit, an quis heres ſit ex teſtamento, an ab inteſtato,[7] niſi ponas legatis onera tam hereditatem, quæ, ſi teſtamentum factum non eſſet, nulla deberentur: *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. cum hereditate 55. l. ſi minor. 61. D. de acquir. hered.*

2 Cum enim liceat quod plus eſt, non debet vtique quod minus eſt non licere, *l. non debet cui 21. de reg. iur.*

3 Qui vero ſe abſtinet poſt aditionem, ſiue per reſtitutionem in integrum, ſiue alio iure. (qui enim ſemel hæres fuit nunquam repudiare dicitur, ſed ſe abſtinere, *l. 1. §. ſi quis adita, D. ad SC. Tertull.*) is heres quidem ſummo iure manet, ſed hæredis loco à prætore non habetur, *d. l. ſi minor, d. §. ſi quis adita, l. filius 6. §. 1. de bon. libert.*

4 Non enim poteſt videri adiiſſe ex teſtamento, quod ignorauit, *l. mater decedens 19. D. de inoff. teſtam.*

5 Quia magis damnoſa eſt tota hereditas, quam poſſit eſſe pars hereditatis.

6 Omnimodo enim voluit heres eſſe in ſolidum.

7 Onera namque hereditaria ſequuntur hereditatem ſiue teſtamentariam, ſiue legitimam, non quatenus teſtamentaria aut legitima, ſed quatenus hereditas eſt.

8 Dixi *Defin. 10. in fin. & 11. ſup. eod.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola inuentarij apertio non priuat heredem beneficio inuentarij, ſi nihil fecit dolo malo.

OB id ſolum, quod inuentarium ſolemne ab herede inſpectum lectúmque ſit prius quam iuſſu iudicis apertum eſſet, non heres priuandus beneficio legis & inuentarij,[1] præterquam ſi dolo malo id factum probetur.[2] Quid enim creditorum intereſſe poteſt aut legatariorum, exploratas eſſe heredi vires hereditarias, poſteaquam inuentarium iam conſcriptum eſt? Si modo inuentarium non corrumpat:[4] tunc enim dolo, & quidem apertiſſimo facere videretur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam in pœnalibus non debet fieri extenſio, vt nec in cæteris odioſis, *vulg. l. cum quidam 59. de liber & poſth.* Nulla autem talis pœna in heredem hoc caſu conſtituta eſt.

2 Dolo enim heredis interuenien te aliud eſt, *Nouel. 1.* & ibi not. *de hered. & Falcid.*

3 Atqui nemo auditur ſine agendo, ſiue excipiendo, ſine intereſſe, *l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Treb. l. 3. §. 1. de verb. oblig.*

4 Scilicet dolo malo.

5 *L. ſi quis id quod 9. D. de iuriſd.* Imo etiam de falſo teneretur heres hoc caſu. Falſum enim eſt quælibet veritatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam, vt dicemus, *ad tit. de falſ.*

DEFINITIO XXIX.

De curatore dando hereditati, quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarij.

NOn eſt dandus curator hæreditati, quæ habet hæredem, licet non niſi cum beneficio legis & inuentarij,[1] præterquam ſi hæres ipſe aliquas in hæreditatem ipſam habeat actiones, quas vtique cum aduerſus creditores non magis quam contra ſeipſum exercere poſſit, quia defuncti perſonam non repræſentant,[3] conſequens eſt, vt in hanc cauſam curator hæreditati dari debeat, qui hæreditatem defendat.[4] Cæterum ad creditorum actiones excipiendas hæres qui beneficium legis implorauit idoneus contradictor eſt, cum perinde verus hæres ſit, atque is, qui pure agnouit hæreditatem.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Id. Mart. 1595. & iterum in cauſa M. Petri Iuge, contra Claudium Iuge, & in alia contra N. Chappelle, 11. Calend. Maij 1595. in ſecreto Auditorio.

1 Cum non poſſit dici iacens huiuſmodi hæreditas, quæ habet hæredem cum beneficio legis & inuentarij, *l. vltim. Cod. hoc tit.*

2 *L. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3 *L. vlt. C. de hered. action.*

4 Ne alioqui videatur hoc caſu iudicium ſine reo conſiſtere, *c. forus, de verb. ſign.* Vide tamen quæ contra hanc ſententiam ſcripſi *in 2. parte Chiliad. de errorib. Pragmat.*

5 Dixi *Defin. 13. n. 3. & Defin. 27. num. 3. ſupr. eod.*

DEFINITIO XXX.

Hærede cum beneficio legis male verſante in hereditate, curator bonis dandus eſt, niſi heres offerat ſatiſdationem.

SI tamen appareat, hæredem hunc, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, male verſari in poſſeſſione aut adminiſtatione rerum hereditariarum, æquum erit dari curatorem non hæreditati, quæ vt proxime diximus non iacet,[1] aut hæredi,[2] licet minori, qui ſcilicet inuitus curatorem habere non cogitur, ſed bonis hæreditariis, & quidem aut ſubſtitutum,[4] aut vnum ex creditoribus, in quem nimitum maior pars creditorum & legatariorum conſentiat,[5] quaſi creditoribus & legatariis omnibus hoc caſu in rerum hæreditariarum poſſeſſionem miſſis cuſtodiæ cauſa,[6] niſi malit hæres cauere ſatiſdato legatorum fideicommiſſorum, totiuſque æris alieni nomine, hoc enim remedio ſatis ſuperque indemnitati omnium conſulitur,[7] præterquam, quod non eo minus præmittendum eſt creditoribus & legatariis ſingulis, vt adſint diſtractioni bonorum hæreditariorum,[8] non ſolum vt videant, ne quid per fraudem fiat aut per ſordes, aut per gratiam, ſed etiam vt ſciant, quid & quantum ex venditione redigatur, ne alioqui parum eis proſit, quod cautum habeant, ſi ignorent quantitatem. cuius nomine cautum videri debeat.[10] *Ita Senatus* in alia cauſa N. Petri Iuge, & Franciſci Iuge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Etſi curatorem hæreditati etiam non iacenti dandum eſſe ſcripſit Iuſtin. valde improprie *in l. vlt. §. 2. C. de bon quæ liber.* hereditatem ſumens pro bonis & ſubſtantia.

2 *§. item inuiti Inſtit. de curat.*

3 *Ex tit. de curat. bon. dand.*

4 Cuius maxime intereſt, *l. Paulus notat. 8. de prat. ſtipul. l. inter omne, 12. D. qui ſatiſd. cogant.*

5 *L. 2. de curat. bon. dand. l. vnius ex creditoribus, D. de rebus auct. iud. poſſid.*

6 *Vt in l. cum legatorum 12. quibus ex cauſ in poſſeſſ. eat. l. ſicut in poſſ. legat*

7 *L. 1. D. qui ſatiſd. cog. l. in omnibus 41. D. de iudic.*

8 Cur non enim hoc quoque iis concedatur, quod ſine incommodo & diſpendio hæredis futurum ſit, *l. in creditoribus 38. D. de auct.*

9 *Arg. l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoffic. teſtam. l. Paulus reſpondit 69. D. de procurat.*

10 Deficeret enim illo caſu non ius ſed probatio, *vt in l. duo ſunt Titij 30. de teſtam. tutel.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti à talliabilis herede, cum beneficio legis & inuentarij, an & quando ſarciendi ſint à domino poſtea ſucceſſionem obtinente.

HEres inſtitutus ab eo, qui poſt mortem ſuam dedititiæ, & vt loquuntur, talliabilis conditionis fuiſſe dicitur, ſi pendente ſtatus quæſtione hæreditatem non niſi cum legis & inuentarij beneficio velit agnoſcere, poteſt quidem etiam inuito eo, qui ſe directum dominum dicit, inuentarij confectionem poſtulare,[1] ſed ea tamen conditione, vt domino, qui inuentarium confici noluit, eos ſumptus imputare nequeat, ſi poſtea quandocunque dominum vincere contingat,[2] nempe ſi dominus directus ipſo contradictionis tempore inſtrumenta ediderit, per quæ intentionem ſuam abunde probauerit, Nam ex eo tempore vix eſt, vt in bona fide heres eſſe videatur, quo exinde ſcire potuit aliena eſſe bona quæ putabat hæreditaria,[3] alioqui ſola ſtatus controuerſia ab eo facta, qui nullas in promptu probationes habeat, ſicuti non conſtituit heredem in mala fide,[4] ita nec impedire debet, quominus impenſas, quas ille bona fide conſcribendo inuentario fecerit, vt non tantum ſibi, ſed etiam creditoribus & legatariis omnibus conſuleret, etiam victus repetere poſſit.[5] Atqui dicat aliquis, ſi quis ex creditoribus confectionem inuentarij prohibere vellet, eo prætextu, quod hæreditas, vel tam locuples eſſet, vt abſolutæ aditionis periculum timeri non oporteret, aut tam onerata, vt nouis ſumptibus grauari eam non expediret, non eſſet audiendus.[6] Fateor nimirum, quia ſiue ſoluendo eſſet hereditas, nihil intereſſet volentis prohibere[7] ſiue ſoluendo non eſſet, hoc ipſo neceſſitas induceret, vt inuentarium confici oporteret, ne heres aut vltra vires hæreditarias teneretur,[8] aut quod a defuncti exiſtimatione eſſet alienius, ab adeunda hæreditate deterreretur.[9] Sed domini directi alia meliorque quam cuiuſlibet creditoris conditio eſt, quippe qui ſit plus quam creditor.[10] Efficit enim, vt defunctus neque heredem neque hereditatem relinquere potuerit,[11] cum bona omnia tanquam peculij iure occupet, aut ſaltem ex contractu inter viuos.[12] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 15. Cal. Maij 1595. pro D. Duce Namurci, contra viduam Ioannis de la Pallu.

1 Quia in dubio præſumitur pro libertate & ingenuitate ac pro iure communi, *l. 4. de iuſtit. & iur.*

2 Fecit enim domino inuito. Ergo ſuo periculo, non domini cuius intereſt non diminui bona ex ſumptuum deductione.

3 Scientia enim rei alienæ malam fidem inducit, *l. ſed & ſi lege. § ſcire. D de petit. hered.*

4 Quia non entium & non apparentium idem iudicium eſt, *§. ſi aduerſus. Inſtit de nupt. l. duo ſunt Titij 30. de teſtam. tutel.*

5 Sola enim denunciatio & conteſtatio domini nolentis inuentarium fieri non debet ei nocere, *C. de tranſact. l. tutor. 47. §. 1. D. de minor.*

6 Nemo enim poteſt heredi auferre beneficium, quod non ab homine habet ſed à lege, *l. 3. de interd. & releg. l. ſi adrogator 21. D. de adopt.*

7 Nemo autem auditur ſine intereſſe, *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ab à quo 13. §. 1. ad SC. Trebell.*

8 *L. vlt. C. hoc tit. l. quæ dotis 33. D. ſolut. matrim.*

9 Quo caſu neceſſe eſſet vendi bona ſub nomine ſolo defuncti. *l paterfamilias 29. de rebus auctor. iudic. poſſit & Inſtit. quibus manumit. non licet in princip.*

10 Quia non poteſt hæreditatem aut hæredem habere is, qui nulla bona poſt mortem ſuam poteſt relinquere, *l. lex Cornelia 28. verſ. quia non efficitur, D. de vulg. & pupill. ſubſt.*

11 *Vt in l. 1. & 2. D. de caſtr. pecul.*

12 Scilicet ex ſtipulatione ſiue tacita ſiue expreſſa, quæ hac de re interponi ſolet.

DEFINITIO XXXII.

Agens tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, non eſt audiendus, niſi exhibito prius inuentario.

ALiquando quæritur, an, qui agit tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, repellendus ſit, ſi inuentarium non exhibeat? Dubitationem facit quod dici ſolet, eum, qui agit tanquam talis, ante omnia debere talem ſe probare[1] adeo vt nec aliter admittendus ſit, etiamſi aduerſarius non obiiciat.[2] Sed dici poteſt tum demum locum habere, cum ea qualitas eſt, qua ceſſante nihil prorſus iuris ad agendum ſit actor habiturus, vt puta ſi quis agat tanquam tutor aut curator, aut procurator, aut tanquam hæres.[3] At qui hæredem ſe dicit cum beneficio legis & inuentarij, licet talis non ſit, aut ſe talem eſſe non doceat, inuentario non exhibito, aut nec fortaſſis confecto, remanet tamen hæres pure & abſolute,[4] & conſequenter tanto magis habet ius agendi, cum quæ actiones hæredi beneficium legis imploranti competunt, eædem ſimplici & abſoluto hæredi multo magis competunt.[5] Verum in promptu contradictio eſt poſſe rei intereſſe, vt qui agit quaſi hæres cum beneficio inuentarij repellatur omnimodo, niſi ſe talem probet. Quid enim ſi inuentarium nullum confectum ſit, & metu onerum hæreditariorum malit hæres inſtitutam actionem omittere, quam hæredem ſe purum & ſimplicem profiteri?[6] Nec ad rem

perti

pertinet, quod neceſſe eſt, vt vel inuitus hæres pure maneat, qui ſe hæredem ſemel dicix cum beneficio legis & inuentarij, ſi inuentarium nullum aut minus ritè confectum ſit.[7] Nam fieri poteſt vt rei interſit, ne actor heredem ſe audeat dicere, quamuis reuera hæres ſit,[8] nec tamen eius interſit, vt purè & abſolutè heres pronuncietur, vt puta ſi nullam ille actionem habeat ex cauſa hereditaria,[9] velit autem tanquam reus abſolui ab actione contra ſe inſtituta.[10] *Sic tractatum eſt* in cauſa fratrum Pic, & N. Iacobi Teſte, 6. Id. Maij 1595.

1 *L. 1. licet 25. C. de procur. cum ſimilib.*

2 Quia hoc pertinet ab fundandam intentionem actoris, quæ ante omnia ſemper fundanda eſt, *l. 4. l. vlt. C. de edend.*

3 Nemo enim poteſt agere ſine actione, *l. ſi pupilli 6. §. vltim. de negot geſt. l. quoties 9. §. & generaliter D. de adminiſtr. tutor.*

4 Qualitas enim illa & adiectio *cum beneficio legis & inuentarij*, non tollit ius & ſubſtantiam hæredis veri, quomodo is, qui diceret hominem pictum aut mortuum, tollere huiuſmodi adiectione ſubſtantiam hominis, quia verum eſt, hæredem cum beneficio inuentarij vere heredem eſſe, *l. vlt. C. hoc tit.* & boc caſu bona eſt conſecutio ab hærede ſecundum quid ad heredem ſimpliciter hoc modo. Hæres eſt cum beneficio legis & inuentarij: Ergo hæres.

5 *L. 1. & tot. tit. D. de hered. action.*

6 Hoc enim poteſt contingere ex variis cauſis, tum quoque cum opulenta eſt hereditas, *l. 4. D. ad SC. Trebell. l. ſi teſtamento 22. in fin. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

7 *L. vlt. per tot. C. hoc tit.*

8 Quia vt poſſit quis agere tanquam heres, non ſufficit vt vere ſit heres, niſi etiam illud concurrat, vt ſe dicat heredem, ſicut non ſufficeret, vt ſe talem diceret, ſi non etiam probaret, vt dixi *num. 2. & ſupr.*

9 Illorum enim duntaxat intereſt, vt heres pure & abſolutè heres ſit, qui actionem aliquam hereditariam poſſunt exercere, vt nimirum heres in ſolidum teneatur, *d. l. vlt.*

10 Sufficit reo vt abſoluatur, niſi propter condemnationem ſumptuum, ad quos tamen æque tenetur, qui heres eſt cum beneficio legis & inuentarij, atque is, qui purè, quia propter temerariam litem irrogantur, *l. cum quem 79. de iudic.*

DEFINITIO XXXIII.

Heres cum beneficio inuentarij non liberatur ſoluendo creditoribus anterioribus, ſi prius conuentus fuerit à poſterioribus.

ET ſi is, qui cum beneficio legis & inuentarij hæres eſt, creditoribus hæreditariis etiam poſterioribus, dummodo diligentioribus, bona fide ſoluere poteſt, ſalua anterioribus condictione aduerſus poſteriores, qui ſolutionem acceperunt:[1] ſi tamen quidam occupauerint, non proderit heredi, quod aliis licet anterioribus ſoluerit, quoniam huic potius, à quo prius fuerat conuentus, ſoluere debuerat.[2] Sibi enim imputet cur illi ſoluere maluerit.[3] Multo minus liberatus videri debet, ſi bona quædam mobilia hereditaria exhibere iuſſus poſtulante vno ex poſterioribus creditoribus, id agente, vt ſibi ex pretio ſatisfieret, eadem aliis forte anterioribus dederit in ſolutum.[4] Nam & huic multo magis imputari poteſt, cur non paruerit iudicato[5] cum ea ratione liberationem ab anterioribus quoque conſequi potuiſſet.[6] Itaque ſi bona hereditaria non ſufficiant de ſuo præſtare tamen cogetur, licet non eo minus maneat heres cum beneficio legis & inuentarij.[8] Cujus effectus is eſſet, ne ſuprà vires hereditatis quicquam præſtare teneatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Ducis de Nemours, contra Dn. de Carde heredem Dominæ de Miolans, 4. Calend. Maij 1595. de qua Defin. 36. infr. de execut.

1 *L. vlt. verſ. & ſi præfatam. & ſeq. C. hoc tit.*

2 Diligentioribus enim ſemper magis fauere legiſlator ſolet, *l. non enim 16. D. ex quibus cauſ. maior. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

3 Cum nihil eius intereſſet, quando æque liberatur in perpetuum fuiſſet ſoluendo poſteriori, *d. §. etſi præfatam.*

4 A quibus proinde non poteſt poſtea creditor poſterior rem auocare. Potior enim cauſa eſt anterioris ſicut in agendo, ita & multo magis in retinendo, *l. 1. D. de pignor. l. 1. 2. & paſſ. Cod. qui potior in pign. hab. l. 2. C. ſi antiq. credit. pign. vend.*

5 E contrario nihil poteſt imputari ei, qui paruit iudici, *l. non videntur. 167. de reg. iur.*

6 Non tantum ex Iuſtiniani conſtitutione *in d. §. etſi præfatam*, ſed etiam ob rei iudicatæ auctoritatem, *l. ait prætor. 7. §. 1. verſ. permittitur, D. de minor. l. ſancimus 25. C. de adminiſtr. tutor.*

7 Quia non videtur damnum ſentire quod ex culpa ſua ſentit. *l. quod quis 203. de reg. iur.*

8 Quia nemo priuatur hoc beneficio ob id ſolum, quod alij ſoluerit, quam cui ſoluere debuit.

9 *d. l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

DEFINITIO XXXIV.

Debita hereditaria ſoluenda ſunt heredi cum beneficio legis & inuentarij, etiamſi datus ſit curator hereditati.

HEres cum beneficio legis & inuentarij non eo minus debitum hereditarium exigere poteſt, quòd purè heres non ſit,[1] aut quòd ad excipiendas actiones, quæ heredi ipſi aduerſus hereditatem competunt curator hereditati datus ſit.[2] Non enim hoc caſu curator datur hereditati tanquam iacenti, vt ſæpius monuimus, cum iacens dici non poſſit, quæ heredem habet, licet non pure, ſed cum beneficio inuentarij.[3] Igitur heredi ipſi, non etiam curatori debitores hereditarios ſoluere oportebit,[4] nec iuſtam habebunt moræ excuſationem, ſi prætendant neſcire ſe, an heredi, an curatori, aut cuinam alij pendente diſcuſſionis inſtantia ſoluere debuerint.[5] *Ita Senatus* in cauſa Michaelis Sachet, Idib. Iul. 1595.

1 Quia non eo minus vere heres eſt, ſed priuilegiatus, *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 29. ſup.*

3 Sicut nec iacent bona, quæ habent poſſeſſorem, *l. 1. D. de ſucceſſ. edict.*

4 Ei namque ſoluendum eſt, qui defuncti perſonam repræſentat. Is autem heres eſt, *l. heres 22. de vſucap.* Curator enim non repræſentat, heredem ipſum.

5 Certum enim ius eſt ſolui heredi poſſe & debere quod defuncti fuit debitum, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXV.

Intra tempora conficiendi inuentarij poteſt pignus lui ab hereditario debitore.

QVod Iuſtiniani lege cautum eſt, vt quandiu currit adhuc tempus conficiendi inuentarij nulla creditoribus & legatariis actio aduerſus heredem detur, ad pignoratitios debitores non pertinet pignus luere volentes.[1] Neque enim iſti agunt, vt hereditas imminuatur, ſed potius vt pecuniæ debitæ ſolutione augeatur,[3] niſi proponas de ipſius quoque pignoris iure diſputari, id eſt, reuocari in dubium, an res, quæ obligata dicitur, ſit hereditaria, an propria debitoris.[4] Ea namque quæſtio in tempus confecti inuentarij neceſſario differenda eſt, cum nec certo ſcire heres ante poſſit, quid ſit hereditarium, vel non.[5] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, in cauſa Antonij Iuy, & Franciſci Truffon, Id. Iul. 1595.

1 Ita enim conſtitutum eſt *in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Cum debitori libera ſit & eſſe debeat pignoris luitio quandocunque, *l. ſi rem 9. §. omnis, D. de pignor. act. l. 1. & tot. tit. C. de luit. pign. l. Paulus 12. §. 1. & paſ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

3 Melius enim eſt ſolutionem habere quam obligationem, *l. 6. §. 1. eod. d. l. ſi rem, §. vlt. & l. ſeq. de pign. act. l. minor. 41. D. de minor.*

4 Nec enim potuiſſet dari pignori à debitore ſi fuiſſet defuncti, *l. neque pignus 45. de reg. iur. l. 1. & tot. tit. C. ſi alien. res pignori dat. ſit.*

5 Id enim ex inuentario rerum hereditariarum explorandum eſt.

DEFINITIO XXXVI.

Potior eſt cauſa creditoris conſtitutarij, quam heredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis auitum fideicommiſſum, de quo in promptu non appareat.

OBtentu fideicommiſſi ex auitis teſtamentis debiti non poteſt filius idemque heres patris, licet cum beneficio legis & inuentarij impedire, ne pignoris poſſeſſione retineatur creditor, cuius nomine pater debitor conſtituerat ſe, poſſideret.[1] Nec alios creditores expectari, aut in ius vocari neceſſe eſt, vt iis auditis momentaneum iudicium poſſeſſionis expediatur, ſi nulla dum pendeat de diſcuſſione bonorum inſtantia.[2] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Arbareſte, contra D. de la Serra. 7. Cal. Aug. 1595. in ſecreto Auditorio.

1 Hoc enim reperitur poſſeſſio defuncti extra cauſam hereditatis, ideoque non poteſt tranſmitti ad heredem, ne quidem beneficio edicti, quo mortuus, vt loquuntur, ſaiſit viuum, *l. 1. §. Scæuola*, D. *l. 1. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

2 Cum non ſit illis obſtatura res inter alios acta, ſi quod ius habeant ad euocandam à conſtitutario poſſeſſionem. *l. 2. de except. rei iudic. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudicialis non nocer.* Aliud eſt ſi iam inchoata ſit diſcuſſionis inſtantia, vt alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XXXVII.

Non ſufficit vocatos eſſe creditores omnes generali programmate, ſi creditor fuit certus: etiam tutori pupilli, ſalua tamen pupillo reſtitutione in ſubſidium, ſi damnum alioqui paſſurus ſit ex ſcientia tutoris.

CReditori, qui cum certus eſſet non eſt vocatus ad confectionem ſolemnis inuentarij, non poteſt nocere beneficium legis ab herede imploratum, quia nominatim vocari hic debuit,[1] nec ſatis eſt, quod creditores omnes vocati ſunt generali programmate.[2] At quid ſi pupillus heres proponatur, & tutori certus fuerit creditor? Nocebit tutoris ſcientia pupillo,[3] ſi non aduerſus eam tutoris negligentiam, & culpam reſtituatur. Nec tamen aliter reſtitui poterit, quam ſi ſe læſum probet,[4] id eſt, damnum ſe paſſurum ſi non aduerſus hunc quoque creditorem legis & inuentarij beneficium ſaluum habeat, puta quod ære alieno exhauſta ſit hereditas,[5] nec tutor ſit nec tutor ſit ſoluendo.[6] Quid enim ſi ex contrario conſtet locupletiſſimam eſſe hereditatem, nec niſi malo more captatum beneficium inuentarij?[7] Cæterum non proderit ea res aliis creditoribus, qui eo, quo oportuit, modo ad inuentarij confectionem euocati ſunt.[8] *Ita Senatus* in cauſa illuſtris Dn. Marchionis d'Aix, 9. Cal. Decembr. 1595.

1 Vt dixi *Defin. 26. ſup.* vbi vide.

2 Quia remedium publici programmatis ſubſidiarium eſt & inductum contra creditores, quia non ſunt certi. *l. ſi programmate 7. C. de diſtract. pign.* Vox enim præconis paucis innoteſcit.

3 Quia quod tutor ſit pupillus quoque ſcire præſumitur, cum tutor pro domino habeatur.

4 *Lege verum 11. §. ſecundum, l quod ſi minor 24 §. non ſemper. & paſ. D de minor l. non poſteaquam §. ſi minor. D. de inreiur.*

5 Nam aduerſus damnoſam aditionem reſtitui minor poteſt, *l. 1. & tot. tit. C. ſi vt min ab hered. ſe abſtin.*

6 Si enim tutor ſit ſoluendo, poteſt conſuli indemnitati minoris, licet non eo minus ſoleat minor reſtitui quod tutor vel curator interuenerit. *l. vltim. & tot. tit. C. ſi tut. vel curat. interuen.*

7 Vt ſolet hodie paſſim hoc beneficium implorari in fraudem creditorum, vt dixi *Defin. 19. ſup.*

8 Non enim nouum eſt, vt quod factum fuit inter alios iis noceat inter quos factum fuit, non etiam aliis. *l de vnoquoque 47. de re iudic.* Nec enim vtile per inutile vitiari debet, *l. placuit 29. D. de vſur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Beneficium inuentarij non impedit, quominus heres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur.

HEres cum beneficio inuentarij non eo minus proſequi tenetur litem cœptam cum defuncto,[1] etiamſi nondum præterierit tempus, quod datur ad conficiendum inuentarium,[2] quia beneficium, quod habet à lege, ne interea inquietari poſſit,[3] ad nouas lites pertinet non ad inchoatas.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dn. du Freney, contra filiam Georgij Exerchei, 20. Decembr. 1593.

1 Cum habeat legitimam perſonam, & ſit legitimus contradictor non minus, quam ſi beneficium legis non imploraſſet. Verus enim heres eſt, *l. vlt.* vbi not. *C hoc tit.*

2 *De quo in d l. vlt. §. ſin autem dubius.*

3 *d. l. vlt. §. donec tamen.*

4 Nullum enim priuilegium poteſt habere heres in lite contra defunctum inchoata, *l ſi is qui Romæ 34 D. de iudic.* Boer. *quæſt. 53. nu. 7.* vbi ait ita limitandum eſſe §. donec. Quod & ſentit Papon. *in tit. de hered cum beneſ. inuentar. art 7.* Sicut neque locum habet diſpoſitio *dict. §. donec contra eum qui agit vindicatione.* Bald. *ibid.* Multo minus contra ſpoliatum agentem interdicto, aut ex Can. *Reintegrandæ* aduerſus ſpoliatoris heredem, quia & hæc actio in rem eſſe, & fauorabilior quàm vindicatio, ob odium ſpoliationis, ſed omnibus his caſibus, æquum eſt, dari longiorem dilationem heredi, vt inſtrumenta hereditaria conquirat quibus cauſam ſuam tueri poſſit. *Ita Senatus* in cauſa D Marchionis à Camera, & ſpectab. Gabrielis Damodey Aduocati 8. Martij 1618. Sanè etiam in cauſa executionis iudicari locus eſt diſpoſitioni dicti §. *donec.* Caſtrenſ.

DEFINITIO XXXIX.

An curator bonis abſentis datus poßit abſentem immiſcere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores?

DVbitatum aliquando vidi, an curator datus bonis abſentis, qui patri ſuo ſuus heres extiterit, & ante declaratam ſiue immiſcendi ſe, ſiue abſtinendi voluntatem abeſſe cœperat, poſſit abſentis nomine conuenire debitores hereditarios,[1] quos vtique abſens ipſe, ſi adeſſet, conuenire iure poſſet?[2] Quidam putabant non eſſe hoc curatori denegandum, ne alioqui magno incommodo abſens afficiatur, ſi bonæ iuſtæque actioni iacturam poſt annos forte triginta reuerſus incurriſſe ſe reperiat,[3] cum vel ad hoc maximè curatores abſentium bonis dari ſoleant, vt eas ſaltem exerceant actiones, quæ ſunt tempore perituræ. Nec ad rem pertinere quod dici ſolet, non poſſe per curatorem acquiri hereditatem, at neque per tutorem, ſi non ipſius quoque pupilli voluntas propria factumque interueniat.[4] Id enim ad hereditates ſpectat, quæ ſiue minori, ſiue impuberi, ſiue abſenti delatæ tantum ſint, non etiam acquiſitæ.[7] Paterna autem hæreditas ſuo hæredi non tantum delata, ſed etiam ab ipſo dilationis tempore acquiſita intelligitur[8] citra aditionem, ſolaque iuris poteſtate.[9] Nec quod ſe poſſit abſtinere quicquam facit.[10] Adeo, vt creditores fundatam habeant intentionem aduerſus filium tanquam heredem patris,[11] ſiue contra ipſum præſentem agere velint, ſiue contra curatorem ipſius abſentis bonis datum, ſi abſtentio non probetur.[12] Quidni ergo liceat curatori abſentis nomine agere, cuius etiam nomine poteſt conueniri?[14] At Alij cõtra dicebant non eſſe permittendum curatori non niſi bonis abſentis dato, vt abſentem immiſceat conueniendo paternos debitores, ne per eiuſmodi immixtionem auferat ei beneficium abſtentionis, quod certum eſt filio, qui ſemel ſe immiſcuerit, nullum ſupereſſe ſi non fauor ætatis patrocinetur.[15] Non enim minus iniquum eſſet ignorantem filium immiſceri bonis

paternis

bonis paternis per curatorem, quam alienæ hæreditati obſtringi per aditionem, ſi aditio per curatorem fieri poſſet, cum vtroque caſu idem accidat, vt ignorans per alium æri alieno cum effectu obſtringatur.[16] Quid enim refert ſi effectum rei inſpicias, an filius citra immixtionem nullo modo ſit obligatus paternis creditoribus, an verò iis obligatus quidem ſit ipſo iure, ſed ita tamen, vt per abſtinendi beneficium quamdiu ſaluum ei eſt tantumdem conſequatur, quantum ſi nullo modo eſſet obligatus?[17] Ex quo apparet quantum hac parte interſit vtrum abſentis nomine curator agat contra debitores hæreditarios, an vero à creditoribus hereditatis conueniatur. Neque enim creditorum actiones auferunt abſenti beneficium abſtinendi,[18] quod ei curator, eius nomine adimeret: Quando non poteſt imputari curatori, cur ſe abſentis nomine conueniri patiatur,[19] quem nec ſi maxime vellet abſtinere tamen poſſet,[20] cum in eo minus iuris habeat quam tutor qui pupillum ſuum vltro ſoluſque abſtinere poteſt etiam poſt mixtionem, ſiue pupillus ipſe tutore anctore ſe immiſcuerit, ſiue tutor pupillum,[21] nempe quia æque poteſt tutor pupillum ſuum quem prius abſtinuit, aut cui, vt ſe abſtineret, autor fuit, iterum immiſcere, nullo etiam reſtitutionis auxilio in eam rem implorato.[22] Mihi temperamentum placebat, vt ſi paterna hereditas opulenta, nulloque modo ſuſpecta proponeretur, licere deberet curatori competentes abſenti actiones hæreditarias exercere,[23] quod ſicuti nulla immixtione ſuus hæres indiget non magis quam aditione, vt aduerſus debitores hæreditarios agendi facultatem ſibi acquirat,[24] ita verendum non ſit ne abſtentionis beneficium ei eripiatur, cui abſtinendi conſilium, neque neceſſarium, neque vtile videri poſſit.[25] Si vero ære alieno ſi non exhauſta ſaltem grauata, aut quouis alio modo ſuſpecta patris hereditas probaretur,[26] (nec enim facile in dubio talis præſumptio in damnum abſentis filij capi debet[27]) tum demum curator abſentis bonis datus prohiberetur vllas mouere actiones, per quas immixtio filij induci atque ita abſtinendi beneficium ei auferri poſſet,[28] niſi mallet legis atque inuentarij beneficium implorare:[29] quo remedio aduerſus æris alieni latentis periculum ſatis ſuperque abſenti poſſe conſuli videbatur:[30] Saluo tamen abſenti quandocumque poſtea reuerſo iure immiſcendi ſe pure paternis bonis, legiſque beneficium ſe inſcio poſtulatum abiiciendi, ſi opulentam hæreditatem putaret, quam curator, aut damnoſam, aut ſaltem ſuſpectam crediidiſſet.[31] Quo vtique caſu non poſſet curator ſumptus à ſe in inuentarium factos abſenti imputare, ſed ſuæ potius, vel facilitati, vel timiditati,[32] ſi non probaret iuſtiſſimis de cauſis ſe ad legis beneficium pro abſente implorandum confugiſſe, idemque ab alio quolibet diligente patrefamilias fieri debuiſſe.[33] *Ita Senatus* noſter nihil dum, quod viderim, decidit. *Sine die.*

1 Poteſt enim talis curator, & agere & conueniri, *l.2. §. 1 de curat.bon.dand.*

2 *L.neceſſariis 58.de hered.*

3 Cum hodie actiones omnes 30.annis præſcribantur *ex l. 3. C.de preſcr. 30.annor.*& quidem ſine ſpe reſtitutionis ex edicto Sereniſ.Ducis noſtri, quod factum eſt anno 1598.

4 *L.creditore 14.D.de rebus auctor.iudic.poſſid.*

5 *L.per curatorem 90.D .de acq hered.l. cum in vna 17.§. tutor. D.de appellat.*

6 *L.potuit 5.Cod.hoc tit.*

7 Quoniam aditio cum ſit actus legitimus non poteſt fieri per alium *l.actus legitimi 77.*iunct.*l.nemo alieno 123.de reg.iur.*

8 *L.in ſuis 12.D.de lib.de poſth.*

9 *L. in ſuis 14.*D.*de ſuis & legit.*

10 *L.1.§.qui ſunt in poteſtate,*D.*ſi quis omiſſ. cauſ.teſtam.*

11 Vt à nobis probatum eſt pluribus in *Decadibus de error.pragm.* contra Bart.*a d l.1.C.ſi vt min.ſe ab hered.abſtin.*

12 Secuta enim abſtentione non habet prætor filium pro herede, *d.l.neceſſariis ,ſi filius 12.de interog in iur.faciend.*

13 Non enim alterius eſt agere aut conueniri, quam eius qui ſit heres aut heredis loco *l.vlt. C. de hered. action. l. 1. D. ad SC. Treb.*

14 Cum non poſſit id fieri citra ius & nomen veri heredis, *l. ſi quid poſſeſſor.31. § pen.D. de pet.hered. l.pro herede 20.§. Papinianus,* D. *de acq.hered.*iunct *l.cum bonis 87.eod.*

15 *d.l.neceſſariis, & l.ei qui 12.eod.d.l.1.C. ſi vt min.ſe ab hered. abſtin.*

16 Quod iniquum eſt, *l.qui in aliena 6.in princ. l. ſi quis mihi 25. §.miſſum D.de acq.hered.*

17 *d.l.neceſſariis,l.ſi filius 12.de vulg.& pupil.ſubſt.l paterfamilias 28.de rebus auctor.iudic.poſſid*

18 Quod ſcilicet filius habet à prætore non à creditoribus, niſi in caſu,*l.cum hereditate 55.de acq.hered.*

19 Cum creditores habeant fundatam intentionem, vt dixi *n.* 10.

20 *Ex l. ei poteſt 18.de acquir.hered.* iunct. *dict. l. per curatorem, eod.*

21 *L. penult. D.de auctor. tutor. l.ex contractu , 44. D. de re iudic.*

22 *d.l neceſſariis*, in quo alia ratio eſt puberum alia impuberum *d.l. neceſſariis, & l.impuberibus 11.eod tit.*

23 Nec enim poteſt negari quin actiones illæ competant abſenti filio,& ſint in eius bonis, cum ſit vere hæres ipſo iure etiam poſt abſtentionem,*l cum quaſi 30.§.ſed et ſi ſunt,de fideic.libert.l.cogi. 16.§. ſi pater,*D.*ad SC.Treb.*

24 *d.§.ſi pater,*vbi eſt textus elegans.

25 *d.l.ſi filius 12.D.de vulg.& pupil ſubſt.*

26 Poteſt enim varijs ex cauſis contingere, vt ſit ſuſpecta, *l. 4. D.ad SC. Trebell. l.ſi in teſtamento 12. §. vltim. D.ſi quis omiſ. cauſ. teſtam.*

27 Ne quod fauore ſui heredis conſtitutum eſt conuertatur in eius odium *d.l.ſi filius,l.pen. D ad Treb.*

28 Vt melior conditio abſentis fieri per curatorem poſſit, deterior non poſſit, *l melior 133.de reg.iur.l ſoluendo 39.de nego.geſt.l.tutor. 8.D.bonor poſ.*

29 *Ex l.Vlt.Cod.hoc tit.*

30 Cum non poſſit hoc caſu teneri heres vltra vires hereditatis, *d l vlt,& Nouell.1.de hered.& Falcid.*

31 Nec enim vlli facit iniuriam qui abiicit beneficium inuentarij, vt ſit hæres pure. Imo prodeſt id creditoribus, *d. l. vltim.& Nouel.1.*

32 Cum non debuerit hæreditatem opulentam minuere per ſumptus inuentarij.

33 Inculpatus enim eſt quiſquis id fecit, quod diligens paterfamilias facere debuit, *l.à tutoribus 33.de admin.tut.*

DEFINITIO XL.

Pendente diſcuſſionis inſtantia non eſt audiendus creditor agens conditione ex l. vlt. C. de acquir. poſſ. niſi auditis cæteris creditoribus.

ACriter diſceptatum eſt, an pendente diſcuſſionis inſtantia prouiſionalis ſententia fieri poſſit pro creditore, clauſulam præſertim conſtituti habente? Conſtabat enim à Senatu noſtro aliter atque aliter iudicatum fuiſſe. Pro creditore facit, quod cum certet de damno vitando æquius ſit ei conſuli, quam heredi non ſolum certanti de lucro captando,[1] ſed etiam plerumque abutenti beneficio legis & inuentarij, & id agenti, vt creditores fraudentur, vel ſaltem, vt iis mora fiat.[2] Sed & conſtat ex huiuſmodi adiudicatione nullum fieri præiudicium cæteris creditoribus, licet inauditis, qui ſi ſunt poſteriores non debent ægre ferre, quod anterioribus ſolutum ſit, ſin anteriores, ſatis iis cautum eſt, hoc ipſo quod aduerſus poſteriores quibus ſolutum eſt habent condictionem.[3] [4] Et vero ſi liberum eſt hæredi ſoluere creditoribus etiam poſterioribus, dummodo diligentioribus,[5] quidni liceat iudici condemnare hæredem, vt faciat quod hæres ipſe ſi vellet ſine iudice facere poſſet?[6] Aut cur neceſſe ſit vocari alios creditores, qui nihil adhuc petant, & quorum nihil interſit?[7] Quod ſi creditor hypothecarius habet pro ſe clauſulam conſtituti, & neque perſonali agat, neque hypothecaria aduerſus hæredem, ſed conditione poſſeſſionis,[8] quænam obſecro dubitandi ratio eſſe poteſt, cum poſſeſſio viuo debitore tranſlata in creditorem iam inde ab eo tempore cenſeatur eſſe extra cauſam hæreditatis,[9] inhibita tamen interea venditione?[10] Sed tamen in contrarium vtroque caſu, id eſt, ſiue condictione poſſeſſionis, ſiue perſonali aut hypothecaria agatur, facit pro hærede, quod ſi permittatur creditoribus ſingulis in hæredem aut res hæreditarias agere, antequam de omnium creditorum iure & ordine cognoſci poſſit, faci-

le

ſic eueniet vi laceretur hæreditas, creſcatque materia litium [11] creditoribus non tantum aduerſus hæredem, ſed etiam inuicem agentibus, eo qui primum obtinuerat mox condemnando, ſi alius emergat creditor anterior.[12] Quid enim ſi ille anterior habeat pro ſe clauſulam conſtituti, ex qua poſterior obſtinuerit? An non apparebit ex poſt facto trãſferri non potuiſſe poſſeſſionem in poſteriorem ab eo, qui conſtituti tempore non amplius poſſideat?[13] Quomodo igitur ſciri poteſt, an eius clauſulæ effectus aliquis eſſe debeat, niſi auditis prius & vocatis creditoribus omnibus?[14] Nec verò quod creditor offerat ſatiſdationem ſufficere videtur, vt actionem facilius habere debeat.[15] Nam non faciet ſatiſdatio, quin quo plures agitabantur lites inter creditores, eo pluribus expenſis oneretur hereditas, quippe ſingulis creditoribus, etiam qui perperam litigauerint, idem temporis & hypothecæ priuilegium pro ſumptibus ſeruandi pignoris cauſa factis in hæreditatem poſtea ſibi vindicaturis.[16] Itaque probabilius videbatur, vt differri prouiſionalem adiudicationem oporteret in id vſque tempus, quo creditores omnes vocati eſſent, aut in vocandis iis mora per hæredem facta fuiſſet. *Ita tractatum eſt* prid. Calend. Auguſt. 1595.

1 *L.vlt.§.ſin vero creditores, C.hoc tit.l.quod autem 6.§.ſimili modo dicimus,* D.*quæ in fraud.credit.*

2 Quotidianis enim rerum experimentis compertum eſt implorari vt plurimum hodie beneficium inuentarij, vel fraus vel mora fiat creditoribus, tum quoque cum opulentiſſima eſt hereditas. Quæ res dedit cauſam nouo edicto, quo conſtitutum eſt, vt non poſſit is qui hoc beneficium implorat quicquam attingere hereditarium aut confectum inuentarium ſed œconomus & ſequeſter conſtituatur. Inuentario autem confecto & apprehenſa per hæredem poſſeſſione rerum hereditariarum cogatur intra annum, aut ad ſummum ex magna cauſa, intra biennium curare, vt diſcuſſionis inſtantia terminetur, alioqui heres pro puro & ſimplici herede habeatur.

3 Qui enim poſteriores ſunt tempore eos quoque poſtponi in pignore æquum eſt, *l* 2 *& 4 Cod.qui potior.in pignor.hab.*

4 *d.l vlt.§.ſin vero creditores, C.hoc tit.*

5 Hoc enim expreſſe Iuſtinianus conſtituit *in d.l.vlt.§.& ſi præfatam.*

6 Quod enim poteſt quis per ſe facere propria auctoritate, multo magis poteſt facere auctore iudice, *l.ait prætor.7.§.1.verſ. permittitur, D.de minor.l.ſancimus 25.Cod.de adminiſt.tutor.*

7 *Arg.l paterfamilias 28.de rebus auct.iudic.poſſid.alias l.13.de priuileg cred.*

8 Ex Iuſtiniani *l.vlt.C.de acquir.poſſ.*

9 Nec enim poteſt hereditas transferre in heredem niſi quod fuit hereditatis, cuiuſmodi non eſt poſſeſſio, *l.1.§.Scæuola, D ſi is qui teſtam.lib.eſſ iuſſ.*

10 Cum alienatio dicatur actus per quem dominium transfertur, *l.1.Cod.de fund.dotal.* Non enim alienat qui omittit aut transfert dumtaxat poſſeſſionem, *vulg.l.non alienat.de reg.iur.*

11 Quod ne eueniat cauendum eſt, quantum fieri poteſt, *l. ſingulis 6.D.de except.rei iudic.*

12 Cum tandem neceſſe ſit eum vincere, qui anterior reperietur in tempore, ſi pignoratitius fuit creditor, *dict l.vlt.§.ſin.vero creditores, C hoc tit.* aut in cauſa ſi fuit chirographarius, *ex l priuilegia 42.de rebus auctor.iud poſſ.*

13 Nec enim is qui non poſſidet transferre poteſt poſſeſſionem, ſiue per clauſulam conſtituti, ſiue quo alio modo, *l. quod meo 16.* vbi not. *D.de acquir.poſſ.*

14 *Ex reg.l.de vno quoque 47.D.de re iudic.l.etiam 29.§.vlt.D.de minor.*

15 *Arg.l.teſtamento 17.§.non omnimodo,* D. *de teſt. tutel. quia ſatiſdatio 6.D.de ſuſpect.tutor.*

16 Ex *l.Lucius 18.DD.qui potior in pignor.hab.*

17 Quo caſu in pœnam moroſi heredis audiendus eſſet creditor & retinendus in ſua poſſeſſione cum illa tamen clauſula, ne quod præiudicium ex eo fieret cæteris creditoribus non auditis. [Si tamen agatur de reſtitutione dotis vel de doario, quod nobili fœminæ debeatur, quæ nihil aliud habeat vnde ali poſſit, & quam tamen fame periclitari inhumanum ſit, æquiſſimum eſt ei ſubueniri per adiudicationem prouiſionalem pendente diſcuſſionis inſtantia etiam non auditis cæteris creditoribus. Et quamuis parem fauorem pro dote materna obtendãt heredes cum beneficio legis & inuentarij. Maximè verò ſi ſint illi in poſſeſſione bonorum omnium paternorum, ſed cum hoc tamen temperamento, vt non quantitatis totius pro dote vel doario debitæ prouiſionalis fiat adiudicatio, ſed dimidiatæ duntaxat, & ad eam vſque quantitatem, quæ interim alendæ mulieri ſufficere poſſe videatur. *Ita Senatus* contra D fratres de Clermont, ante. Id Sept. 1613. Iunge D.fin.4.*ſup.*& Defin.18.& 20.*infr.de reb.author.iudic.poſſid.*]

DEFINITIO XLI.

Non amittit rei legatæ dominium legatarius, qui patitur rem legatam deſcribi in ſolemni inuentario bonorum hæreditariorum.

LEgatarius, qui agnito legato paſſus eſt rem legatam deſcribi in ſolemni inuentario & æſtimari, non adeo ſibi præiudicat, vt legati quod iam acquiſiuit iacturam faciat, nec ſi nullam adhibeat proteſtationem,[1] multo magis ſi de iure ſuo ſit proteſtatus.[2] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygie 24. Iulij 1595.

1 Id enim ſpecialiter conſtitutum eſt. in tutore, qui patitur rem ſuam deſcribi in inuentario pupilli *l.vlt.C arbitr.tutel.* Non enim hic eſt vnus ex modis acquirendi aut amittendi dominij. Præſumptio ſane eſt contra ipſum: Et ideo tenetur ille probare ſuum dominium.

2 Proteſtatio enim tum maxime neceſſaria eſt cùm agitur de ea re quæ nuda voluntate amitti poteſt, quale eſt ius pignoris, *l.item liberatur 6.l. ſicut 8.§. non videtur, l. voluntate 10 D. quibus mod. pign.vel hypoth.ſoluit.* Alia dominij ratio eſt, *l.differentia 17.§.1.D.de acquir.poſſ.*

3 Proteſtatio enim conſeruat ius proteſtantis. *l. 4.§. 1. D.quibus mod pign.vel hypoth.ſoluit l.item ſi 14. plerisque de relig. & ſumpt. funer.l.pro herede 29.de acquir.domin.*

DEFINITIO XLII.

Mulier ſubſtituta poſthumo inſtituto non poteſt hæreditatem acquirere, neque ſuo, neque poſthumi ſui nomine, quouſque ſciatur, an ſit prægnans, nec proinde beneficium inuentarij implorare.

CVm quis poſthumum hæredem ſcripſiſſet, ſi vxorem grauidam eſſe contingeret, ſin prægnans non eſſet vxorem ipſam inſtituiſſet, petebat mulier, vt ſibi liceret ſolemne inuentarium conficere tanquam hæredi, aut ex propria perſona ſi prægnans non eſſet, aut nomine poſthumi ſi prægnans reperiretur, placuit non poſſe eam ſub huiuſmodi alternatione adire hæreditatem,[1] nec proinde inuentarij beneficium, quod non niſi hæredibus competit,[2] implorare; ſed ante omnia declarare eam debere vtrum prægnans ſit, nec ne.[3] Nam ſi nec is, qui hæres ſcriptus & proximus agnatus eſt non prius adire poteſt hereditatem, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, quam de iure ſuo certus ſit,[4] quanto minus poterit quis aut ſuo, aut pupilli nomine hereditatem prius acquirere, quam ſcierit an ſibi, an pupillo delata ſit hæreditas?[5] Nam etſi reuera mulier prægnans ſit, dandus eſt curator ventri,[6] præſertim petente eo, qui ſe dicit fideicommiſſarium, ne ſubiiciatur partus.[7] Itaque, vt hoc ipſum ſciatur an prægnans ſit necne, ſi dicat ſe dubitare, inſpiciendus venter eſt, eaque res obſtetricibus committenda,[8] nimirum ſi triginta dies præterierint, qui edicto prætoris in eam rem præſtituti ſunt.[9] Quid igitur ſi nondum illi triginta dies præterierint, an cogenda erit vidua dicere an prægnans ſit necne, an dubitet? Minime.[10] An interim igitur poterit vrgere confectionem inuentarij? Multo minus.[11] Sed expectandum omnimodo erit, vt ſciatur an prægnans ſit necne.[12] In eo namque differt inuentarium ſolemne ab eo, quod plerumque fieri ſolet ad ſaluum ius habentis. Solemne enim non fit ad ſaluum ius habentis, ſed hæredis quo poſtulante fit,[13] aditamque hæreditatem eſſe neceſſe eſt, priuſquam confici poſſit. Itaque hoc ipſo, quo quis admittitur ad confectionem eiuſmodi ſolemnis inuentarij habetur pro hærede.[14] *Ita Senatus* 24. Febr. 1596.

1 Nam cum hereditatis aditio ſit actus legitimus non recipit conditionem, *l.actus legitimi 77.de reg iur.*

2 *L.vlt.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.*

3 *L. 1. cum ibi not. D. de ventr. in poſſeſſ. mittend.*

4 *L. nec is 13. §. 1. l. ſi is ad quem 22. l. hered. inſtitutus, l. illud 77. D. de acq. hered.*

5 Debet enim quiſquis adit certus eſſe de iure ſuo, *l. is qui putat. 15. cum duabus ſeqq. l. cum falſum 46. & paſſ. D. eod. tit.*

6 *L. 1. §. quoties autem venter. D. de ventr. in poſſ. mitt.*

7 *L. vlt. D. de ventr. inſpic.*

8 *L. 1. & tot. ill. eod. tit.*

9 *D. l. 1. §. meminiſſe.*

10 Nec enim auferendum ei eſt priuilegium temporis quod habet ex edicto prætoris.

11 Cum non poſſit fieri inuentarium ex beneficio, *l. vlt. C. hoc tit.* niſi poſt aquiſitam demum hereditatem, cum nec tempus conficiendi inuentarij currere incipiat niſi ab adita demum hereditate, Gloſſ. Bartol. & alij *ad dict. l. vlt. per ill. text.*

12 Quaſi ſit hoc neceſſarium antecedens.

13 Licet fiat etiam in vtilitatem omnium creditorum & legatariorum, & cæterorum, & ſi qui ſint qui prætendant ius & intereſſe in hereditate.

14 Cum id beneficium non competat niſi heredi, vt diximus.

DEFINITIO XLIII.

Confectionem inuentarij prohibere quis poteſt tutori, ſed non heredi, niſi inſtituendo eum ſub illa conditione, ſi inuentarium non confecerit, aut ſubſtituendo ei per fideicommiſſum ſub illa conditione, ſi inuentarium confecerit.

TEſtator etſi poteſt prohibere confeſſionem inuentarij pupillaris, [1] beneficium tamen, quod Iuſtinianus dedit heredibus, vt ex inuentario hereditatem adire poſſint, non magis prohibere poteſt, [2] quam facere ne leges locum habeant in ſuo teſtamento.[3] Hæreditatem ſubſtitutum dare non vulgarem, [4] ſed fideicommiſſarium poteſt ſub ea conditione, ſi inuentarium conficere volet, perinde ac ſub illa, ſi nauis ex Aſia veniet: An & hæredi & ſuo eam conditionem adſcribere, ſi inuentarium non fecerit? Quidni vero? perinde ac illam, ſi in capitolium non aſcenderit. [5] Igitur Muciana cautio vtilis erit, [6] ſtipulatione ab eo interponendo, cui in defectum conditionis acquiri hereditas poſſit, ſiue ex eodem teſtamento, ſiue ab inteſtato. [6] *Ita tractatum eſt* in ſecreto auditorio in cauſa Spect. Dominorum D. de Coudray & D. de Bauo tunc aduocati generalis, nunc in ſenatu noſtro Præſidis clariſſimi, 31. Februar. 1596. * Cùm tamen ex poſt facto quæſtio poſtea incidiſſet herede inſtituto ſub hac conditione non faciendi inuentarij & pluribus ſubſtitutis etiam eadem conditione præſcripta vt *in l. Seius 27. ad leg. Falcid.* Senatus conuocatis claſſibus, pronunciauit valere prohibitionem, non tam quaſi verior ex iuris ratione eſſet hæc ſententia, quàm quia temporibus noſtris conuenientior, in quibus paſſim videmus captari hoc beneficium inuentarij in fraudem legis & creditorum, nec cum minore ferè ignominia defuncti, quàm ſi nullo herede exiſtente bona ipſius ſub haſta venderentur. *Ita Senatus* pro D. Iaquelina de Salins vidua D. Antonij Gaſpardi de Riddes, D. de Bleys contra N. Gaſpardum de Vergy. Cal. Febr. 1621.

1 *L. vltim. C. arbitr. tutel.* Bart. *in l. nemo poteſt, num. 12. de leg. 1.* Iul. Clar. *in §. teſtamentum. quæſt. 66. num. 4.* vbi rationem adfert, quod præſumendum ſit patrem ita feciſſe in fauorem pupilli, cuius poteſt intereſſe non pandi ſecreta patrimonij, addens *num. 5. & 6.* idem eſſe etiam teſtator ſimpliciter remiſerit tutori confectionem inuentarij, ſed tamen poſſe nihilominus iudicem cogere tutorem inuentarium conficere, nempe ſi iudex videat id expedire pupillo. Ex Bart. *in d. l. nemo poteſt. n. 12.*

2 Intellige quo minus poſſit heres etiam inuito teſtatore beneficium legis & inuentarij implorare. Nam beneficium legis nemini eſt auferendum, *l. 3. de interd. & releg.* Alia quæſtio eſt, an inuentarij confectio poſſit remitti heredi? Quam tractat Clar. *dict. quæſt. 66.* vbi concludit poſſe remitti in præiudicium legatariorum, & fideicommiſſariorum, ſed non creditorum. Sane vſufructuario remitti neceſſitas conficiendi inuentarij non poteſt, non magis quam cautio de bene vtendo fruendo, Iul. Clar. *ibid. num.* poſt Soc. iun. *conſ. 159. n. 38. lib. 1.* Vide Ferret. ad Guid. Pap. *deciſ. 312.* vbi refert duo arreſta curiæ Tholoſanæ contra Crauet. *conſ. 174.* adde Guid. Pap. *conſ. 63.* Addit Clar. interpretes habere hæc pro ſynominis remitti confectionem inuentarij nihil aliud eſt quàm facere illi poteſtatem non deſcribendi inuentarij ſi nolit. Prohibere autem eſt impedire ne poſſit ille facere etiamſi maxime velit. Itaque prohibere heredi confectionem inuentarij nihil aliud eſt, quàm eum onerare vt inuitus cogatur ſatisfacere inſolidum creditoribus omnibus & legatariis. Quod à teſtatore iuberi poſſe plerique putant, & conſequenter inuentarium prohiberi eodem prorſus iure quo poteſt teſtator legare etiam heredis. Sic enim illi argumentantur, vt videre eſt apud Mich. Graſſ. *in art. inuentarium quæſt. 2. in fin.* Franc. Marc. *quæſt. 845. num. 8.* Et fuſius Crauet. *conſ. 147. à num. 3. vſque ad fin*, vbi multis rationibus nullum tamen allegans authorem, nititur hoc probare contra Guid. Pap. *conſ. 63.* qui tamen & ipſe nullum citat ſententiæ ſuæ authorem, niſi Angel. pro Bald. *in l. vltim. C. arbitr. tutel.* vbi ſic Baldus ſentit ſibi tamen idem ille contrarius *in l. cum tale 72. § 1. de cond. & demonſt.* Audio tamen Guidonis Papij ſententiam, vt veriorem pleriſque Gratianopolitanæ Curiæ decretis ſæpius ac ſæpius comprobatam. Improbatis etiam omnibus illis diſpoſitionibus, quibus admittitur hereditas in pœnam confecti inuentarij, ſiue imponatur ſimpliciter pœna priuationis, ſiue fiat per modum conditionis aut vulgaris ſubſtitutionis. Cui ſententiæ facilè ego quoque ſubſcriberem. Conuenit enim magis cum iuris ratione, quia nec valent [illegible] pœnæ nomine contra leges conſtituuntur, *l. vnic. C. de his quæ pœn. nomin. l. Seius 27. vbi DD. ad leg. Falcid.*

3 *L. nemo poteſt 55. de leg. 1.*

4 Quia vulgaris ſubſtitutio expirat adita hereditate *l. poſt aditam 5. C. de impub. & aliis ſubſt.* non poteſt autem inuentarium confici niſi ab eo, qui iam agnouerit hæreditatem, vt dixi *Definit. præced.* qui autem ſemel heres fuit non poteſt poſtea deſinere, *l. ei qui ſoluendo 88. de hered. inſtit. Clar. dict. q. 66.*

5 Poteſt enim teſtator quam velit conditionem inſtitutionis adſcribere dum ne ſit conditio illa legibus aut bonis moribus improbata, *l. filius 15. & paſſ. D. de condic. inſtit. & tit. C. de condic. inſert.*

6 Cuius ſolet vſus eſſe neceſſarius in omnibus conditionibus non faciendi *l. Muciana 7. vbi not. D. de cond. & demonſt.* Solet quidem addi, *& quæ alterius morte impleri non poſſunt*, *l. cum tale 72. in princ. & §. 1. eod.* Hæc autem poteſt impleri viuo herede ſcilicet ſi intra tempus præſtitutum non fecerit inuentarium. Sed tamen quia non poteſt impleri ante aditam hereditatem, nec hæreditas adiri ante impletam conditionem, neceſſe omnino eſt alterutrum dicere, vel cautioni Mucianæ locum eſſe, vel ſub impoſſibili conditione inſtitutum heredem videri, vt *in l. 4. §. vltim. D. condic. inſtit.* ac proinde inſtitutionem pro pura habendam, *ex l. 1. eod. tit. l. 3. de cond. & demonſt.* Idque ego ſane magis probabam per *text. in d. l. 4. §. vlt.* Eo nimirum caſu quo quis ſub ea conditione inſtitutus eſſet ex aſſe non etiam ſi haberet coheredem. Adde *d. l. Muciana 7. §. 1. de cond. & demonſtr.*

7 *Ex reg. l. is cui ſub conditione 18. eod. tit. de condit. & demonſtr.* Vide Phanucium de Phanuciis *in tractat. de inuentario heredis parte 2. num. 69.* vbi multos citat pro ſententia Guidonis & Ferrerij *loco ſupradicto.*

DEFINITIO XLIV.

Heres pure non eo minus poteſt deducere res ſibi donatas, ſiue inter viuos, ſiue mortis cauſa.

DOnatarius, idemque à donatore heres inſtitutus, & de reſtituenda hereditate rogatus, licet hereditatem pure agnouerit non implorato beneficio legis, & inuentarij, non ideo tamen cadit à iure ſibi per donationem quæſito, [1] quia confuſio, quæ fit per aditionem, non impedit quominus heres ſibi conſulere poſſit per deductionem, & retentionem, [2] niſi proponas ipſas quoque res donatas nominatim per fideicommiſſum relictas. [3] Poſtquam placuit res quoque hæredis legari poſſe & fideicommitti. [4] Nec diſtinguendum eſt an donatio inter viuos facta fuerit, an mortis cauſa, [5] nec proinde an inter viuos pure facta ſit, an ſub conditione. [6] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Lorme & Syndicorum de Montmilian, 6. April. 1596.

1 Per quod beneficium ſi id implorasſet poterat impedire ne actiones con funderentur, *l. vlt. §. in computatione, C. hoc tit.* Quod olim diuerſum erat, licèt non confunderentur etiam ad agendum actiones, ad finem retinendi, quoties per aditionem hereditas re quidem acquirebatur, ſed non permanenter, *numer. prox.* nam cum permanenter acquirebatur, permanentes quoque & in perpetuum actiones, & perſonales, & hypothecarias confundi neceſſe erat, &c.

2 *L. in impenenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid. l. Stichum 95. §. additio, de ſolut.* Afflict. *deciſ.* 237.

3 *L. ſequens q. 68. in fin. de legat.* 2. Alioqui non videtur teſtator heredem grauaſſe, vt res ſibi donatas reſtitueret, cum ſint extra cauſam bonorum defuncti, *d. l. ſequens quæſtio, & l. coheredi 4. §. cum filio, de vulg. & pup. ſubſt.*

4 *§. non ſolum, Inſt. de legat. l. vnum ex familia 67. §. ſi rem, de leg.* 2.

5 Quia nec donatio mortis cauſa venit in fideicommiſſum, præſertim ſi facta ſit extra teſtamentum, quia licet in pleriſque habeat naturam vltimæ voluntatis, tamen in quibuſdam accedit ad contractus, §. 1. *vbi not. Inſt. de donat. l. vlt. C. de mort. cauſ. donat.*

6 Nam inter viuos poteſt fieri donatio etiam ſub conditione, *l. 1. C. de donat. quæ ſub. mod. vel condit.* adeoque ita vt non incipiat obligatio niſi poſt mortem donatoris. Not. *in l. vnic. C. vt act. ab hered. & contr. hered. incip.*

DEFINITIO XLV.

Heres, qui adit damnoſam hereditatem, nec falcidiam deducere poteſt, nec recuſare quominus res ſuas alij legatas præſtet. In eoque deterioris conditionis eſt, quam extraneus, qui rem ſuam legari paſſus eſt.

QVi ex hereditate reſtituenda fideicommiſſum antiquius æris alieni loco deducere potuit, ſi eam hæreditatem pure adierit non implorato beneficio legis & inuentarij, perinde quidem habet ius deductionis,[1] ſed tamen ſi ab eo legata relicta ſint, neque falcidiam deducere poteſt,[2] neque recuſare quominus de ſuo præſtare debeat legata, etiamſi hæreditas non ſit ſoluendo, idque noua Iuſtiniani conſtitutione factum eſt,[3] abrogato hac parte iure vetere.[4] Quid vero ſi teſtator hæredis proprias res nominatim legauerit? (Dico nominatim, quia in dubio credendus non eſt heredem ſuum in rebus propriis oneraſſe[5]) heres adeundo hereditatem pure videtur vtique conſentire legato, & obligatur omnimodo, vt legatum præſtet.[6] Non idem eſt ſi alius quam heres conſenſerit, vt res ſua ab altero alteri legaretur. Is enim conſenſus nocet tantum conſentienti, vt poſſeſſionem, quam legatarius iam nactus ſit, ab eo auocare non poſſit;[7] Sed non dabit ea res actionem legatorio aduerſus dominum, qui legato conſenſit,[8] quoniam qui conſentit legato non contrahit,[9] ſed tantum patitur.[10] Quid ergo ſi proponas legatam rem eius, qui heres quidem inſtitutus ſit, ſed ex certa re?[11] Idem iuris conſtituendum videtur, quod conſtitueretur, ſi non heres ſed legatarius proponeretur: Heres enim ex certa re ſcriptus alio herede inſtituto non niſi legatarij loco habetur.[12] *Ita tractatum eſt* Pridie Calend. Aug. 1596.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. prox. præced. ex l. in impenenda 6. & l. irritum 8. C. ad leg. Falcid.*

2 Cuius ſcilicet deducendæ ius hodie ſoli ei competit, qui beneficium legis & inuentarij implorauit, *l. vlt. §. pen. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. Falcid.*

3 *D. l. vlt. ante fin. C. hoc tit. & dict. Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

4 Nec enim poterat quis grauari legatis & fideicommiſſis ſupra eam quantitatem, quæ eſſet in patrimonio, *l. in ratione §. quod vulg. D. ad leg. Falcid.*

5 *L. ſequens q. 68. de legat.* 2. licet cum quis legauit rem ſui heredis non ſit diſtinguendum quomodo alias diſtingui ſolet an ſciuerit heredis ſui eſſe an ignorauerit, *l. vnū ex familia 67. § ſi rem eod. tit.*

6 Intellige ſi adeat ex teſtamento. Secus enim eſt ſi adeat ab inteſtato quoties id facere poteſt impune excludendam fraudem, quam alicui pateretur, *l. cum pater 77. §. Titio fratri ante pen. eod. tit. de legat.* 2.

7 Quoniam qui conſenſit ſi agat & rem ſuam vindicet poteſt repelli per doli mali exceptionem, *l. apud Celſum 4. §. quæſitum eſt ſi cum, D. de doli mal. excep.*

8 Neque enim ſola voluntate quiſquam amittit dominium rei ſuæ, *l. differentia 17. § 1. D. acquir poſſ. l. traditionibus 20. C. de pact.*

9 Vnde etiam eſt quod diximus, aliud eſſe vendere, aliud vendenti conſentire, *l. aliud eſt vendere 160. de reg. iur.* Eſtque longe difficilius, vt non poſſidenti detur actio, quam vt poſſidenti detur retentio, *l. 1. D. de pignor.*

10 Patientia vero ſola numquam cōtractus eſt, niſi in iis contractibus, qui ſola voluntate perficiuntur, *vt in l. qui patitur 18. D. mandat.*

11 Quem conſtat haberi loco legatarij quoties aliquis aliud aut ex aſſe inſtitutus eſt, aut ex parte aliqua hereditatis, *l. quoties 13. C. de hered. inſtit.* vt ſequitur *in Definit.*

12 D. *l. quoties,* quamuis etiam heredis loco in pleriſque habendum eum eſſe tradat Bart. *ad l. quoties, & ad l. ex facto 35. D. de hered. inſt.*

[DEFINITIO XLVI.

TEmpus quod datur heredibus ad deliberandum non currit quidem niſi ex quo petitum & conceſſum fuit, licet multo ante tempore ſciuerit heres ſibi delatam hereditatem.[1] Tamdiu enim tacere illi permittitur quamdiu liberum ei eſt adire hereditatem, id eſt, vſque ad 30. annos.[2] Si non interim vrgeatur à creditoribus aut legatariis, vt cogatur ipſe tempus certum petere,[3] aut arctetur poſtulantibus illis, vt intra certum tempus deliberare iubeatur.[4] Sed tamen ſi conſtet aliquot menſes iam præteriiſſe,[5] vt toto illo medio tempore potuerit deliberare, boni iudicis eſt petenti poſteà tempus ad deliberandum tanto breuius concedere,[6] habita ſcilicet ratione eius quod fluxit à die non delatæ hereditatis ſed ſcientiæ.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro illuſtri D. Ludouico de Seiſſel, Barone d'Aix & Deſaires, 16. Iun. 1612.

1 Mich. Graſſ. *lib. 2. Sent. artic. ius deliberandi q. 3. n. 4.* Bart. Bald. Alex. Iaſ. & alij ad *l. ſi ſeruus D. de iur. delib.*

2 *L. ſi curatorem 9. l. licet 8. C. hoc tit.*

3 *Vt in l. & quia de inter. in iur fac.*

4 *L. 1. & paſſ. D. hoc tit.*

5 A die ſcilicet ſcientiæ. Non enim poteſt ignorans deliberare, non magis quam aut adire aut repudiare, *l. quoniam 7. C. eod. l. qui hereditatem 19. D. acq. vel omitt. hered.*

6 Eſt enim hoc in poteſtate & arbitrio ius dicentis, 1, *in fin. & ſeqq. De eod. l. vlt. §. & hæc quidem C. eod.* Et pro arbitrio iudicis poteſt vel prolongari vel breuiari. Graſſ. *dict. q. 3. n. 6. & 7.*

7 Quia toto illo tempore potuit deliberare, ita vt ſi eo tempore deceſſiſſet, vtique tranſmiſiſſet tanquam deliberans ius deliberandi etiam non petitum ad ſuum heredem, *l. cum antiquioribus 9. C. hoc tit.* Gloſſ. *in d. vlt. §. ſin autem ad fin. in verb. obſeruauerint. C. eod.*]

TIT. XII.

DE REPVD. VEL ABSTIN. HÆRED.

DEFINITIO I.

Qui bona hereditaria poſſidet, ſi ſit habilis ad ſuccedendum præſumitur in dubio ea iure hereditario poſſidere.

BONORVM poſſeſſor hereditariorum, ſi alium poſſeſſionis ſuæ titulum non proferat,[1] iure hereditario poſſidere credendus eſt,[2] ſi aut inſtitutus heres ſit, aut legitimus. Præſumitur enim quilibet eo titulo poſſidere quo poteſt, & de quo conſtat.[3] Itaque aditæ hereditatis probatio non male ex eo inducetur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Roletæ de Gorreuodo contra Vicecomitiſſam de Salins, 12. Calend. Auguſt. 1592.

1 Nam ſi conſtet de vero titulo, nullus præſumptioni locus relinquitur, & ex illo titulo, qui probatur, poſſeſſio æſtimanda eſt. Vide *l. 1. C. hoc tit.*

2 Ponimus enim talem eſſe poſſeſſorem cui delata ſit hereditas, & qui nulla re prohibeatur quo minus hæres eſſe poſſit, *l. delata 151. de verb. ſignif. d. l. 1. C. hoc tit.* Gloſſ. *in l. pro herede 20. §. 1. D eod.*

3 *L. quædam mulier 77. D. de rei vendic. l. merito 51. D. pro ſocio.*

4 *L. gerit. 88.* iunct. *l. præced. & l. pro herede 20. D. de acq. hered.* longe *l. ſi quis extraneus eod. l. 1. &* 2. vbi Caſtr. & Corn. *C. eod. tit. de repud. vel abſt. her. 3. v. & quod de ſubeūda C. de nat. lib. §. ſi inſt. de her. qua l. & diff.* Bald. *conſ. 52. vol. 1.* Socin. *conſ 8. n. 1.* [Nec aliud eſt etiāſi habuerit ius poſſidendi & retinendi bona paterna pro dote matris. Præſumitur enim potius ea poſſediſſe iure hereditario, & tanquam ſua, quam Iure creditoris, & quaſi ſibi obligata. Niſi expreſſim fecis

tis proteſtans ea ſe retinere velle iure pignoris: Adeò vt nec ſufficiat quod inter amicos ſæpius in familiari colloquio dixerit nolle ſe paternam hereditatem agnoſcere. Teſtatio enim illa & proteſtatio ſolemniter fieri debet, & in iure apud Prætorem, vt olim *repudiatio l. 4. Cod. hoc tit.* & abſtentio *l. pen. de Auth. tutor.* Aut ſaltem poſt ſublatas omnes iſtas verborum ſolemnitates conuocatis in eam rem teſtibus, & vt fieri frequentius ſolet coram notario, vt de eo conſtare poſſit ex ſcripto, & per probationem cuius fides ſuſpecta eſſe non poſſit ne quid prælato die factum dici queat, *arg. d. l. pro hærede l. & ſi quis 4. §. pleriſque D. de relig. & ſumpt. fun. l. §. editiones, D. de edend.* Alioqui facile erit etiam poſt longam immixtionem reperire duos aut tres qui dicant ſe audiſſe filium dicentem nolle ſe paternam heredicatem agnoſcere *arg. l. Diuus 14. D. de teſtam. milit.* Sunt autem iſta certiora, ſi ponas filium ex bonis paternis quæ paterna eſſe ſciuerit aliquid vendidiſſe priuata venditione. Credendus enim eſt vendidiſſe tanquam rem ſuam potiùs, quàm quaſi alienam. Scilicet ſi vendiderit ſimpliciter, & vt vulgo notarij ſcribunt, omni meliori modo quo fieri venditio poteſt. Nec enim poteſt creditor pignus vendere ius creditoris, niſi publico programmate propoſito & admonito debitore, & ſub haſta *l. 1. 3. & paſſ. C. ſi vend. pign. agat. l. ſi eo. 6. l. 8. C. de remiſſ. pign. l. & qui 10. C. de diſtr. pign.* Præſertim verò ſi de euictione ſe obligauerit, ad quam ſcilicet creditor non tenetur, *C. hoc tit. credit. euict. pignor. non debet.* Illud planè requiritur vt filius ſciuerit eſſe paterna bona quæ vendidit. Aliud enim eſt ſi putauerit eſſe materna, *l. cum bonis 87. C. hoc tit. iunct. l. ſi is qui bonis 93. eod.* *Ita Senatus* pro Gonina Pellarin, contra Claudium Gay, Idib. Maij 1614.

DEFINITIO II.

Poſſunt liberi quos nondum conſtet abſtinuiſſe, conueniri tanquam heredes, nec ſi dicant ſe abſtinere prius ſunt abſoluend: quam curator datus ſit hereditati, ſecus in extraneis.

Litem aduerſus eum inſtitutam qui deceſſit ſuperſtitibus liberis proſequi actor poteſt contra liberos tanquam hæredes,[1] in eamque rem petere, vt ad iudicem euocentur: nec periculum expenſarum vereri debet,[2] ſi fortè abſtinuiſſe paterna hæreditate poſtea probentur. Iuſta enim præſumptio eſt, Patris hæredem eſſe eum qui ſit filius, licet poſſit abſtinere,[3] niſi à quo tempore certum eſſe incipit abſtinuiſſe.[4] Quid igitur ſi pendente lite dicat filius ſe abſtinere, nec probari poſſit immixtio? Nullam eo nomine expenſarum condemnationem pati actor debet.[6] At neque abſoluendus eſt filius ab obſeruatione iudicij priuſquam hæreditati iacenti curator datus ſit.[7] Quid enim ſi curator datus docere velit præceſſiſſe immixtionem,[8] aut, quod in filio idem eſt, amotas ab eo ante abſtentionem res hæreditarias?[9] Condemnandus adhuc erit filius tanquam hæres.[10] Nam & ad eius, qui hæreditati curator datur, officium pertinet, vt ſi fieri poſſit agnitam probet hæreditatem, cum ea ratione futurum ſit, vt idonea & ſoluendo fiat hæreditas, quæ alioqui ſoluendo non eſſet,[11] Siquidem verum eſt, quod vulgo dici ſolet ſoluendo eſſe hæreditatem, quæ habet hæredem nullo legis & inuentarij aut in integrum reſtitutionis beneficio adiuuandum.[12] In extraneo hærede ſecus eſt. Neque enim tanquam hæres conueniri poteſt, quin hæres probetur,[13] & deficientibus actori probationibus aditæ hæreditatis, expenſarum condemnatio actori qui male egit remitti non poteſt,[14] ſi non probab[ilis] fuerit cauſa litigandi.[15] *Ita Senatus* ex tempore 5 Ca[lend. Octo]br. 1589.

1 Quiſquis enim filius eſt hoc ipſo probatur ſuus heres, *l. in ſuis 11. D. de liber. & poſth. l. in ſuis 14. D. de ſuis & legit.*

2 Quod vtique incurreret ſi in ius vocaret aliquem tanquam heredem, qui tamen hæres non inueniretur.

3 *L. 1. §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Imo & filius poſtquam ſe abſtinuit adhuc hæres eſt, *l. cum quaſi 30. §. ſed et ſi ſuus, D. de fideic. libert.*

4 Non quaſi per abſtentionem deſinat heres eſſe, *dict. §. ſed et ſi ſuus*, ſed quia poſt abſtentionem non habetur heredis loco *l. ſi alius 12. de interrog. in iur. faciend. l. neceſſariis 57. D. de acquir. her.*

5 Quæ tamen cum ſit facti probari debet, *l. 1. C. ſi min. ab her. ſe abſtin.*

6 Quia non requiritur immixtio, vt filius ſit heres, ſed vt non poſſit ſe abſtinere, *d. l. neceſſariis.*

7 Eo ſiquidem iure vtimur, vt hæreditati etiam quæ habet ſuum heredem tanquam iacenti curator detur, vt ſcripſi *in 1. part. Chiliad. de error. pragmat.*

8 Intereſt namque hereditatis, vt habeat ſuum heredem non tantum nomine, ſed etiam effectu, vt videatur ſoluendo, *l. 1. §. adoptiui ad SC. Tertyll. l. libertus 36. de bon. libert.*

9 Si enim poſt abſtentionem amouerit eas res, non inducit immixtionem *l. ſi quis ſeruum. §. vlt. D. de acq. hered.*

10 Non tantum ciuili iure, quod non ſufficeret, ſed etiam prætorio quia actiones à prætore dantur, *d. l. neceſſariis.*

11 *L. quæ dotis 33. D. ſolut. matrim.*

12 *D. l. libertus 36. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. Falcid.*

13 Quia in extraneis nemo heres eſſe præſumitur, *l. quia difficiles D. de inter. in iur. fac. l. 2. C. de iur. delib. l. pro herede 20. de acq. her.*

14 *Ex reg. l. eum quem temere 79. de iudic.*

15 *L. qui ſolidum 78. §. etiam, de leg. 2.*

DEFINITIO III.

Sui heredes præſumuntur ſe immiſcuiſſe, niſi cum hereditas damnoſa eſt aut oneroſa.

Liberi, qui in poteſtate defuncti ſunt mortis tempore, ſtatim & ipſo iure hæredes ſunt, ſiue ex teſtamento ſi inſtituti proponantur, ſiue ab inteſtato ſi inteſtatus pater deceſſerit.[1] Nec quod ſe poſſunt abſtinere quicquam facit.[2] Si tamen dubitetur an ſe immiſcuerint, an abſtinuerint, ea præſumptio capienda eſt, quæ fauorabilior videatur, vt ſe immiſcuiſſe credantur, ſi lucroſa & compendioſa ſit hæreditas, abſtinuiſſe vero ſi aut damnoſa ſit aut oneroſa,[3] *Ita Senatus* in cauſa Goninæ Iarrin & Claudij Petit ſeu. Idib. Iulij 1592.

1 *L. in ſuis 14. D. de lib. & poſthum. l. neceſſariis, 57. D. hoc tit.*

2 *L. 1. §. qui ſunt in poteſtate D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

3 L. 1. vbi Bart. & cæteri, *C. ſi vt min. ſe ab hered. abſtin.* [Intellige tamen, niſi liberi attigerint bona paterna ſine proteſtatione. Tunc enim credendi ſunt ſe immiſcuiſſe, nec poſtea cauſari poſſunt, quod ea bona poſſiderint tanquam obligata pro dote matris, aut quo alio iure. vt ſcripſi *Defin. 1.* præſertim *num. vlt. & Defin. 8.* *Ita Senatus* ex tempore 17. Iul. 1614. Iunge *Defin. 9. infr.*]

DEFINITIO IV.

Aduerſus omiſſum inuentarij beneficium reſtitui maior non poteſt.

Maior annis viginti quinque ſi delatam ſibi hæreditatem pure & ſimpliciter adierit petere poſtea non poteſt, vt liceat ſibi legis & inuentarij beneficium implorare non magis, quam vt ad hæreditatem repudiandam admittatur.[1]

1 Dixi *Defin. 7. de iur. deliber.* vbi vide.

DEFINITIO V.

Caſus quo is, qui hæreditatem poſſedit tanquam ab inteſtato poteſt admitti ad ſucceſſionem teſtati adeoque cum beneficio inuentarij etiam circa reſtitutionem.

Qui tanquam agnatus proximus hæreditatem ab inteſtato poſſidebat ignorans teſtamentum, quod vtiliter factum poſtea apparuit, ſi eo teſtamento idem ipſe ſcriptus reperiatur, heres quidem manet,[1] cum ſuperueniens teſtamenti cauſa faciat quo magis non quo minus hæres eſſe debeat, qui ſemel eſſe voluit,[2] ſed tamen optio ei relinquitur, an ex teſtamento, an ab inteſtato hæres eſſe malit,[3] quamuis vtroque caſu perinde creditoribus ex ratione iuris & legatariis ex edicto teneatur.[4] Quæ res facit, vt legis & inuentarij beneficium quod ab initio non implorauit ſaluum quidem ei eſſe,[5] ſed tamen propter legatorios tantum, de quibus ante exhibitum teſtamentum nihil ſuſpicari poterat,[6] non etiam propter hereditarios creditores, quippe quorum ius ex teſtamento non pendeat,[7] tametſi proponas teſtamento declaratos creditores pleroſque, qui antea ignorabantur. Cum in eam nimirum rem comparatum ſit beneficium inuentarij, vt aduerſus latens in-

certumque alieni æris periculum ſibi proſpicere heres poſſit.[8] Itaque, quod nouum magis quam mirum eſt alio iure hic hæres quod ad legatorios, alio quod ad creditores cenſebitur.[9] Nam & ſi beneficium inuentarij non induxiſſet, deferri, ei conditionem oporteret num hæreditatem mallet omittere, ne alioqui teſtamentariis oneribus inuitus obligaretur, qui ſe ab inteſtato hæredem putabat.[10] Neque ſtricta iuris ratio refragari videretur, quæ hæreditatem ſemel quæſitam repudiari poſſe non patitur.[11] Nec enim quæri potuit hæreditas ab inteſtato priuſquam ex teſtamento repudiata eſſet.[12] Neque rurſus ex teſtamento repudiari ab illo qui ſibi eo iure delatam ignoraret.[13] *Ita Senatus* pro Perrotto, contra Dominos Senatores Dauiſe & de Beauliour, 15. Calend. Iunij 1590.

1 Nam ex communi ratione iuris qui ſemel heres fuit, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, ſemper heres perſeuerat, *l. ait pretor. 7. alias l. etſi ſine, §. ſed quod Papinianus, de minor. l. ei qui ſoluendo 38. de hered. inſtit.*

2 Tanquam cui delata fuerit hæreditas duplici iure, ex teſtamento ſcilicet & ab inteſtato, 1. D. *de hered. petit. l. 2. fam. erciſc.*

3 Quia neque potuit adire ab inteſtato niſi repudiata prius ſucceſſione teſtamentaria, nec rurſus repudiare teſtamentariam priuſquam ſciret ſibi delatam, vt ſcriptum eſt in fine huius Definitionis.

4 *L. 1. & tot. tit. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. D & C.*

5 Tandiu enim competit quamdiu ab eo excluſus non eſt hæres aut repudiatione, aut tempore, quorum neutrum hic dici poteſt *l. vlt. C. de iur. delib.*

6 Vt ſcilicet improuiſi oneris ratio habeatur. Nam quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio, *l. de ætate 11. §. ex cauſa, D. de interr. in iur. faciend.*

7 Forum enim nihil intereſt, an adeatur necne hereditas, cum æque [illegible] ſuum conſequi ex diſtractione bonorum hereditariorum, *l. paterfamilias 28. de rebus auctor. iud. poſſid. alias l. 13. de priuil. credit.*

8 L. *vlt. C. de iur. delib. l. 4 D ad SC. Treb.*

9 Nam & olim creditoribus tenebatur hæres in ſolidum etiamſi ſoluendo non eſſet hæreditas, *l. qua dotis 33. ſolut. matrim.* legatariis vero non item, *l. in ratione 11. §. quod vulgo, ad leg. Falcid.*

10 Nec enim ab inteſtato legata vlla deberi poſſunt adeoque ne relinqui, ſi inſpicias iuris veteris rationem, *l. illud 13. §. 1. l. vlt. ff. de iur codicill.*

11 *L. ſicut 4. C. hoc titulum ſimilib.*

12 *L. illud 77. D. hoc tit.*

13 Ignorantia enim & acquiſitionem impedit & repudiationem, *l. nec is 17. §. 1. & ſeqq. hoc tit.* Vide tamen Crauet. *conſ. 324 n. 1.* Vbi defendit heredem ſtatim atque adit hæreditatem ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato debere inuentarium conficere, cum certum ſit, eum omnimodo futurum hæredem, maxime ſi nemo inuentarij confectionem impediat.

DEFINITIO VI.

Qui diſputat de viribus teſtamenti, hoc ipſo fit hæres ab inteſtato, ſi hæres eſſe velit, & teſtamentum tandem probatur non valere.

ALia cauſa eſt eius, qui teſtamentum, in quo alius heres ſcriptus erat, impugnauit, vt ſe ab inteſtato hæredem faceret, ſi nullum, ſiue falſum teſtamentum dixerit. Hic enim etſi ob litem in dubio conſtitutus videtur, vt hæreditatem adire nequeat, vt pote de teſtamenti viribus dubitans,[1] hoc ipſo tamen, quod impugnat teſtamentum, cum ſit capax hæreditatis ab inteſtato acquirendæ, fit hæres ab inteſtato ſi teſtamentum non valeat. Quæſtio enim de iure teſtamenti facit dumtaxat ne ex teſtamento quiſquam interea hæres eſſe poſſit, licet teſtamentum valeat, non autem ne ab inteſtato hæres ſit, qui proximior eſt, ſi teſtamentum non ſubſiſtat. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. nec 17. in princ.* iunct. *l. ſeq. l. ſi is ad quem 22. verſ. veluti agnatus proximus l. 23. l. cum falſum 46. l. cum qui 51. l. in pluriam 70. l. pater 93. l. Cledius 97. verſ. dicebam. ff hoc tit.* Guill. Bened. in verb. *mortuo itaque teſtatore 1. num. 356.* Iunge textum elegantem *in l. ſcriptus 12. de Carbon. edict.*

2 Vt enim qui hæres ſit ab inteſtato ſufficit, vt nihil ſit quod impediat delationem ſucceſſionis ab inteſtato, quam vtique nihil impedit, cum certum eſt teſtamentum non valere, itaque facilius eſt, vt impediatur acquiſitio hæreditatis teſtamentariæ. Nullitatis quæſtionem non impedire aditionem ex teſtamento ait Bald. *in l. 3. per ill text. C. hoc tit. in 3. notab* vide Bart. *in l. gerit n. 19. & 31. ff. eod. & in l. filio præterito, n. 24. de iniuſt. rupt.* Vide *l. 1. C. de iur. & fact. ignor.* Certo ignorantiam hæredis non impedire, ſucceſſionem inteſtati apparet ex *l. ſi ſciens 16. de lib. poſthum. l. vlt. C. de condit. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Ex ſola aduerſarij confeſſione hæres nemo fit, & probatur erronea confeſſio hoc ipſo, quod qui ſe talem dicit non probat.

NEmo ex ſola aduerſarij confeſſione fit hæres, tametſi ex teſtamento, aut ab inteſtato delata ei ſit hereditas. Heredem enim non delatio facit, ſed acquiſitio hereditatis,[1] quæ non niſi per aditionem fit in extraneis hæredibus.[2] Ergo multo minus proderit aduerſario confeſſio ei, qui probare non poſſit delatam ſibi hæreditatem,[3] ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato.[1] Hoc ipſo enim probatur confeſſio erronea, quod qui hæredem ſe dicit, ſe talem non probat.[4] Itaque ſi conuentus ego à te tanquam hærede Titij procuratorem in iure conſtitutum, & in ipſo actu conſtitutionis Titij hæredem te nominauerim, nocere mihi nominatio non debebit, quæ minus vtique quam confeſſio eſt.[5] Nam etſi partem debiti tibi vt hæredi ſoluiſſem, non idcirco reliquam partem ſoluere cogendus eſſem. Quinimo ſolutam indebitam repetere poſſem te nihil probante.[6] Denique quamdiu non apparet, an hæres ſit necne, nulla ratio eſt, vt condemnari debeam, ſiue per diffinitiuam, ſiue per interlocutoriam iudicis ſententiam, quia de perſonis ante omnia quærendum & cognoſcendum eſt,[7] nec ſi ſatiſdationem offeras, vt inter locutoriam feras condemnationem, prodeſſe tibi ea res debebit,[8] vt legitimam ad agendum perſonam habere videaris, quam reuera non habet.[9] *Ita Senatus* ex tempore Non. Iunii 1590.

1 *L. delata 151. de verb. ſign. l. nec emere 16. Cod. de iur. delib.*

2 Aut gerendo pro herede, *l. pro herede 20. l. gerit 88. & paſſ. D. hoc tit. l. in ſuis 14. de ſuis & legit.*

3 Prius enim eſt vt delata ſit hæreditas, quam vt hæres quis eſſe poſſit *l. nec is 17. § 1. l. ſi is ad quem 22. l. illud 77. ff. hoc tit. l. 1. 2. & 3. ff. de petit. hered.*

4 Quamuis difficilis ſit probatio aditæ hæreditatis, *l. 9. de interrog. in iur. fac.*

5 Verba enim enunciatiua non probant adeo plene, quin admittatur probatio in contrarium *Not. in l. optimam, Cod. de contr. ſtipul.*

6 *Tot. tit. de condict. indeb.*

7 Vt non prius iuris ratio quam perſona quæratur, *l. quidam referunt 14. ff. de iur. codicill.*

8 *Arg. l. 2. ff. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat, & arg. l. teſtamento 178. non omnimodo, ff de teſt. tutel.*

9 Satiſdatio enim non prodeſt ad agendum, niſi vt caueatur de rato, ſi dubitetur de mandato, *l. 1. C. de procurat.*

DEFINITIO VIII.

Filio qui paterna bona malo more attigit non ſupereſt beneficium abſtentionis.

SVum hæredem, qui per ſuppoſitam matris perſonam, prætextu dotis paternas res diu poſſederat, omniaque geſſerat, quæ poſt immixtionem gerere potuiſſet, abſtinendi beneficium amiſiſſe conſtabat,[1] quamuis in extraneo hærede non idem fortaſſe reſponderetur. Etſi enim veriſſimum eſt quod prudentibus placuit, bonis ſe patris miſcere videri eum, qui remoto familiæ vinculo pro hærede gerere videtur,[2] facilius tamen filius quam extraneus hæreditati obligatur,[3] quippe qui iam ipſo iure ſit obligatus[4] adeo vt dici poſſit non eſſe ſine hærede eum quis ſuum hæredem habet, quamuis ſe abſtinentem,[5] licet non habeatur à Prætore heredis loco.[6] Indeque nimirum euenit, vt ſuus hæres qui celādi & ſubripiendi animo paternas res amouit, prætoris beneficium fruſtra poſtmodum imploret.[7] neque tamen ſimiliter extraneus pro hærede geſſiſſe dicatur, ob id ſolum

quod

quod rem hæreditariam ſubripuerit aut celauerit. Nam imo vero admiſſum hoc contrariam protſus voluntatem declarat. Cur enim ex pilaret aut celaret ſi hæres eſſe vellet?[8] Nec filio prodeſſe potuit, quod cum patri iuſta faceret, proteſtatus fuerat non immiſcendi ſe animo id facere, ſed ſolo intuitu pietatis.[9] Ea ſiquidem proteſtatio hactenus ei prodeſſe debuit ne ex eo actu obligaretur,[10] at non, vt hac indemnitatis fiducia graſſandi liberis in paterna hæreditate facultatem nanciſceretur.[11] Alioqui facile eſſet eo remedio fraudem comminiſci, prætoriſque beneficium ad iniuriam paſſim traheretur, quod vtique non eſt permittendum.[12] Vnde illud etiam eſt, quod ſi quis ſuus dicat hæreditatem ſe retinere nolle, aliquid autem ex hæreditate amouerit, abſtinendi beneficium non habet.[13] Sane ſi ante immixtionem abſtinere ſe dixiſſet, facilius admitteretur, vt ob res poſt abſtentionem amotas furti actione creditoribus teneretur, quam vt qui ſemel abſtinuiſſet ex poſt delicto obligaretur.[14] *Ita Senatus* pro Barandier, contra viduam Ioannis Perier, menſe Iul. 1592. Iunge Defin. 1. & 3. ſup.

1 *L. ſi in qui bonis 9. D. hoc tit.*
2 *L. cum bonis 84. eod.*
3 *Arg. l. 2. C. de iur. delib.*
4 *L. in ſuis 14. de ſuis & legit. l. neceſſariis 57. ff. hoc tit. l. 1. §. qui ſunt in poteſtate ff ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*
5 *L. cum quaſi 10. §. ſed etſi ſuus de fideic. libert.*
6 *L. ſi ſeruum 71. §. prætor ait. ff. hoc tit.*
7 *L. ſi quis extraneus 21. eod.*
8 *L. ſi quis extraneus 21. eod.*
9 Ex conſilio Vlpian. *in l. pro herede 20. §. 1. eod. tit. & in l. etſi quis 14. § plerique, de religioſ. & ſumpt. funer.*
10 *D. §. plerique.*
11 *Arg. l. quia ſatiſdatio 6. de ſuſpect. tut. l. duo fratres 78. ff. hoc tit.*
12 *L. Paulus not. 8. de præt. ſtipulat. l. ſi emancipatio 17. ff. de legat. præſt.*
13 *D. l. ſi ſeruum 71. §. ſi quis ſuus ff hoc tit.*
14 *Ead. l. ſi ſeruum, §. vlt.*

DEFINITIO IX.

Filius, qui poſſedit bona paterna pro dote matris iam viuo adhuc patre, non videtur ſe immiſcuiſſe,

NOn idem erit ſi filius poſt mortem patris retinuerit ſine proteſtatione poſſeſſionem bonorum paternorum, quam viuo adhuc patre occupauerat,[1] pro dote matris ante patrem defunctæ.[2] Id enim vtique ſuo iure facere potuit, & citra ius ac nomen hæredis,[3] cum idem ius retentionis habeat pro dote materna in bonis paternis, quod haberet mater ipſa ſi viueret.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13. Calend. Auguſt. 1595.

1 Scilicet tanquam heres matris *ex l. 1. C. de bon. matern.*
2 Pro qua dote certum eſt habuiſſe filium obligata omnia bona patris, *ex l. vnic. C. de rei vxor. action.*
3 *L. pro herede 20. §* Papinianus. *ff. hoc tit.*
4 *L. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.* Nam cui damus actionem de pignore, multo facilius damus retentionem pignoris, *l. 1. ff. de pignor.*

DEFINITIO X.

Filius qui ſemel ſe immiſcuit non poteſt exonerare, neque negando ſe heredem, neque abſtinendo,

FIlio, qui paternis bonis ſe abſtinere vult, prodeſſe non poteſt, quod poſt immixtionem ab vno ex creditoribus hæreditariis in iure interrogatus an hæres eſſe palam negauerat.[1] Etenim præter id quod eo iure vtimur, vt huiuſmodi reſponſiones ad interrogationem vnius ex creditoribus factæ aliis, qui non interrogauerunt, nec proſint, nec noceant,[2] illud etiam conſtat eum qui ſemel ſe immiſcuerit abſtinere poſtea non poſſe niſi minor ætas inducat beneficium & auxilium reſtitutionis.[3] Adde quod nemo conditionem ſuam meliorem facere reſpondendo poteſt, deteriorem poteſt.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra SC. 9.

1 Alioqui expediet ei negare etiam per mendacium, *l. illud 7. §. pend. de tribut. act.*
2 *Ex l. vlt. de interrog. in iur. fac.*
3 *L. neceſſariis 57. ff. hoc tit.* vbi tamen excipitur pupillus.
4 *L. & quia 6. § de interrog. in iur. faciend.*

DEFINITIO XI.

Neque tutor, neque curator aut adire, aut repudiare hæreditatem poteſt, adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare ſine filio

CVrator hereditatem minori delatam repudiare minoris nomine non poteſt, quia nec adire poſſet,[1] adeoque nec auctoritatem minori ad adeundum præſtare.[2] Tutor autem etſi hoc plus iuris habet quam curator, quod ad adeundam vel repudiandam hæreditatem accommodare pupillo auctoritatem poteſt,[3] quia perſonæ magis quam rebus datur,[4] ideoque ſupplet facilius ex ſuo, quod iudicio pupilli deeſt,[5] ipſe tamen nec adire poteſt, nec repudiare.[6] Quin etſi bonorum poſſeſſionem petere poteſt pupilli nomine,[7] quoniam in petenda poſſeſſione minus iuris animique verſatur, quam in adeunda hereditate,[8] repudiare tamen eam nequit, quia repudiatio illa eſſet alienatio, quæ tutori interdicta eſt.[9] At nec pater ſine filio repudiare poteſt delatam filio hæreditatem.[10] Quia licet per filium adeuntem poſſit acquiri hæreditas patri volenti & adire iubenti,[11] per eum tamen repudiatio facienda eſt, qui ipſe adire poteſt,[12] nec tam cui acquiri poſſit commodum hæreditatis, quam quis hæres inſtitutus ſit, inſpiciendum eſt.[13] Præſertim cum nolente patre hæreditatem ſibi per filium acquiri, futurum ſit vt filius ſibi acquirere ſi velit poſſit:[14] quippe qui eo caſu capax ſit acquiſitionis, 15. *Ita in Senatu tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Defin. 22. infr. pe except.

1 L. *per curatorem 90. D. hoc tit.* etſi vulgo ibi legitur, *per procuratorem* & male, vt alibi ſcripſi.
2 L. *cum in vna. 7. §. tutor. D. de appell.*
3 L. *More 8. & ſeq.* D. *hoc tit.*
4 L. *Quia perſona 14.* D. *de teſtam. tutel.*
5 L. *in negotiis 5. de reg. iur.*
6 Quia eius eſt adire vel repudiare, cui lex detulit hereditatem, *l. nec eis 17. §. 1. & l. ſeq. D. hoc tit.* lex autem defert hereditatem pupillo, non tutori, *d. l. pupillus 9 ff. hoc tit. l. 5. C. de iur. delib.*
7 L. *tut. 8. ff de bonor. poſſ. l. . §. 1. & §. tut. impuberis, de ſucceſſ. edict.*
8 Vnde eſt quod etiam ſeruus poteſt bonorum poſſeſſionem pro alio admittere, *l. ſeruus 7. in princ. de bonor poſſ.*
9 *D. l. tutor. 8. eod. & d. l. 1. §. tutor. impuberis, de ſucceſſ. dict.*
10 L. *qui in aliena 6. l. ſi quis mihi 25. §. iuſſum, eod. tit. l. 1.* vbi not. *C. qui admitt. ad bonor. poſſ.*
11 L. *is poteſt 18.* D. *hoc tit.*
12 Inſtitutum enim eſſe facti eſt non iuris. Quæ autem facti ſunt non tranſeunt ad patrem, vt nec ad dominum, *l. qui hered. 44. de condit. & demonſt.*
13 Quæ ratio & ſententia eſt, *d. l. qui heres 13. §. vlt. ff. hoc tit.*
14 L. *cogi 16. § ſi pater l. Imperator 50. ff ad SC. Treb. d. l. 1. qui admitt. 4. § ſed & filius familias ff. de edend.*

DEFINITIO XII.

Is, cui delata eſt hæreditas, ſi interrogante vno ex creditoribus reſpondeat ſe hæredem, conueniri poteſt tanquam hæres à cæteris omnibus creditoribus.

QVi apud iudicem interrogatus, an filij hæres eſſet in bonis aduentitiis, reſponderat ſe hæredem eſſe,[1] cum in ea lite tanquam hæres egiſſet, aut excepiſſet, ac ſuccubuiſſet, implorabat auxilium reſtitutionis in integrum, vt filij hæreditatem repudiare poſſet,[2] in præiudicium aliorum creditorum, à quibus tanquam hæres vrgebatur. Quidam putabant audiendum eſſe, ſi aliud nihil feciſſet, per quod pro hærede geſſiſſe diceretur,[3] moti ex eo, quod à prudentibus reſponſum eſt, confeſſionem & reſponſionem eius, qui alio interrogante dixerit ſe hæredem, non niſi ei qui interrogauit prodeſſe debere.[4] Dicebam eum, cui delata eſt, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato hæreditas, ſi dicat ſe hæredem eſſe velle, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium id profiteatur, hoc ipſo

gerere pro hærede.[5] Quis enim obſecro, apertior aut certior animus amplectendæ hæreditatis? Adeo, vt etiam filius, qui patris hæreditate ſe abſtinuit, ſi poſt abſtentionem reſponderit ſe heredem, perinde obligetur hereditati ac ſi non abſtinuiſſet.[6] Nimirum quoniam, qui ſe abſtinuit quamuis, à Prætore hæredis loco non habeatur,[7] re vera tamen ſuus heres manet,[8] ideoque nil obſtante abſtentione pro herede gerere quandocunque poteſt.[9] Atqui conſtat eum qui ſemel heres factus ſit ſemper heredem manere:[10] neque fieri poſſe, vt pro parte quis heres ſit reuera, quin ſit in ſolidum, quia non poteſt hereditas pro parte deferri vel acquiri.[11] Longeque aliam ſententiam habet reſponſum illud, quo noſtri in contrarium abutuntur.[12] Eſt enim non de illo, qui cum heres eſſe poſſet dixerat, ſe heredem eſſe, ſed de filio, qui neque heres erat, neque bonorum poſſeſſionem acceperat, id eſt, qui heres eſſe tametſi maxime vellet non poterat.[13] Nam quiſquis filius eſt, is, ſi neque exheredatus ſit, neque emancipatus, haud dubie heres patri eſt, & quidem neceſſarius,[14] ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato,[15] nec quod poteſt ſe abſtinere quicquam facit.[16] Exheredatus autem nec ſi velit heres tamen eſſe poteſt iure ciuili,[17] aut bonorum poſſeſſor iure prætorio, niſi prius reſciſſo per inofficioſi querelam teſtamento.[18] Emancipatus quoque, cum ſit iuri ciuili incognitus, ac pro extraneo habendus,[19] non poteſt heres eſſe, niſi cum eſt inſtitutus, ſicut nec extraneus quilibet,[20] ſed tantum fieri bonorum poſſeſſor iure prætorio ex capite, Vnde liberi.[21] Porro nemo dixerit ſic agnoſci poſſe bonorum poſſeſſionem, vt quis in iure reſpondeat ſe heredem eſſe:[22] cum neque agnita bonorum poſſeſſione heres fiat is, qui agnouit, ſed bonorum poſſeſſor.[23] Itaque mirum non eſt filium, qui neque patris heres ſit, neque eſſe poſſit, ex eo ſolo, quod ſe heredem eſſe falſo reſponderit, non obligari hereditati.[24] Nempe quia prius eſt, vt heres aliquis eſſe poſſit, quam vt ei ex confeſſione ſua acquiratur hereditas.[25] Et tamen non eo minus æquum eſt, perinde conueniri eum poſſe ex confeſſione & reſponſione ſua, ac ſi reuera heres eſſet.[26] Non quod eum confeſſio ſola heredem facere potuerit, ſed vt ipſi contra ſe credatur, & propter mendacium.[27] At quoniam id ius non niſi ex interrogatione oritur,[28] illud etiam æquum eſt ei ſoli prodeſſe reſponſionem qui interrogauit, non item cæteris creditoribus,[29] ne alioqui ex alterius facto alteri quæratur actio contra iuris regulam.[30] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ludouici Coſterg. in relationibus libellorum, 5. Calend. Febr. 1594.

1 Habet enim filius familias hodie in aduentitiis heredem *Nouell. 118. de hered. ab inſt. venient.*

2 Tanquam nondum à ſe aditam & acquiſitam, *ex l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

3 Geritio enim pro herede & facti eſt, & animi, *l. pro herede 26. in princ. & §. Papinianus, l. gerit. 88. ff. hoc tit.*

4 *L. vlt. ff. de interrog. iur. fac.*

5 *§. vlt. Inſt. de hered. qualit. & differ.*

6 *L. ſi filius 11. de interrog. in iur. faciend.*

7 Quod ad hoc ſcilicet, vt paternis creditoribus teneatur, *l. neceſſariis 57. ff. hoc tit.*

8 *C. cum quaſi 30. §. ſed etſi ſuus, de fideic. libert.*

9 Quamuis non ſimiliter poſſit è contrario ſe abſtinere, vbi ſemel ſe immiſcuit, niſi pupillus ſit aut minor, *d. l. neceſſariis.*

10 *L. ait prætor. 7. alias l. etſi ſine, §. ſed quod Papinianus, ff. de minor. l. ſi qui ſoluendo 88 de hered. inſt.*

11 *L. 1. & 2. ff. hoc tit. ſi ex pluribus 9. ff. de ſuis & legit.*

12 *In dict. l. vlt. ff. de interrog. in iur. faciend.*

13 Non enim poteſt nuda voluntas heredem facere, niſi ex prius detulerit hereditatem, *l. nec is 17. §. 1. l. ſi is ad quem 22. l. illud 77. & paſſ. ff. hoc tit.*

14 *D. l. neceſſariis, l. in ſuis 11. de liber. & poſthum. l. in ſuis 14. de ſuis & legit.*

15 *L. apud hoſtes 9. C. eod. tit. de ſuis & legit.*

16 *L. 1. §. qui ſunt in poteſtate, ff. ſi quis omiſſ. cauſſ. teſtam.*

17 *D. l. in ſuis 11. in fin. & tot. tit. de liber. & poſth.*

18 *L. non putauit 8. de bonor. poſſ. contr. tabul.*

19 *L. quin etiam 55. in fid. de rit. nupt.*

20 *L. hereditas 5. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

21 Nullo ſcilicet facto teſtamento. Alioqui debet venire per contra tabulas, *l. 2. ff. ſi tab. teſtam. null. ex tab.*

22 Quamuis qui petit bonorum poſſeſſionem, cum ei delata eſſet iure ciuili hereditas, hoc ipſo fiat heres quaſi per geritionem pro herede, *l. puberem 12. C. de iur. delib.*

23 Nec enim potuit prætor facere heredem, *§. quos autem, Inſt. de bonor. poſſeſſ.*

24 Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

25 Confeſſiones enim falſæ ita ratæ ſunt, ſi id, quod in confeſſionem venit, & ius & naturam recipere poſſit, *l. confeſſionibus 13. in princ. & l ſeq. §. vlt. de interrog. in iur. faciend.*

26 Non tanquam heres, ſed actione interrogatoria ex edicto prætoris, *d. l. vlt eod. tit.*

27 *L. & quia 6 §. 1. de ætate 11. §. 1. & § qui interrogatus, & paſſ. eod. tit.*

28 Vnde & interrogatoriæ cautiones dicuntur, de quibus *in eod. illo tit.*

29 Quæ ſententia & ratio eſt, *d. l. vlt.*

30 *L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig. l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir. l. cum vnus 12. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

DEFINITIO XIII.

Aduerſus aditam ab herede hereditatem reſtitui heres heredis non poteſt.

Heres Titij non eſt audiendus ſi in integrum reſtitui velit, aduerſus aditionem a Titio factam hereditatis Sempronianæ,[1] ſi quid à Titio factum ſit, quod neſciatur an adeundi animo fecerit ne ne.[2] Defuncti namque animus per heredem explicari nequit.[3] Et in dubio credẽdus eſt defunctus feciſſe animo adeundæ hereditatis, quod alio iure facere non potuit, *Ita Senatus* prid. Id. Mart. 1595. in relationibus libellorum, contra Dn. de Marcoſey.

1 Quiſquis enim voluntarius heres eſt heredis, neceſſario eſt illius heres, cui heres ipſe ſucceſſerat, *l. ſi quis filium familias, 7. §. 1. hoc tit. l. vlt. C. de hered. inſtit.*

2 Aditio ſi quidem non tamen facti eſt, ſed etiam animi, *l. pro herede 20. l. gerit. 88. & paſſ. ff. hoc tit.*

3 *L. ſi ita legatum 65. §. 1. de legat. 1.*

4 *D. l. pro herede 20. §. Papinianus ff. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Querela de expilatione hæreditatis in teſtamento facta non probat aditam fuiſſe à defuncto hereditatem.

Qvi teſtamento conqueſtus eſt expilatam à fratre aut alio hereditatem, quæ ſibi fuerat delata, non ſatis voluntatem ſuam declaraſſe videtur an heres eſſe vellet.[1] Fieri namque poteſt, vt adeo expilatam ſciuerit hereditatem, vt ne vnquam fuerit illam aditurus, vtpote factam ex ea expilatione minus idoneam.[2] Ideoque nec hereditatem quaſi aditam ad heredem ſuum tranſmittet.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Maij, 1595.

1 Aliud eſſet ſi de illa hereditate tanquam ſua in teſtamento ſuo diſpoſuiſſet, *l. ſi auia 6. C. de iur. delib.*

2 Nec enim facile quiſquam credendus eſt aditurus fuiſſe damnoſam aut ſuſpectam hereditatem, *l. 4. ff. ad SC. Treb. l. filium 20. de bon. poſſ. contr. tab. l. nec emere 6. C. de iur. delib.*

3 *L. vnic. §. in nouiſſimo, C. de caduc. tollend.*

DEFINITIO XV.

Extantibus ſuis heredibus, quamuis ſe abſtinentibus hereditas neque iacet, neque vacat & ideo non hereditati dandus eſt curator ſed bonis, niſi agnatus vel cognatus aliquis velit ſuccedere.

Si patri defuncto ſuperſtites ſint liberi, qui in morientis fuerint poteſtate, quantumuis à paterna hæreditate

…oteſt curator hæreditati tanquam … nim vlla vnquam eſt in ſuis hæredibus iacens hæreditas,[2] imo ne vlla hæreditas quidem, cum ipſo iure ſint hæredes,[3] eaque continuatio quædam dominij potius, quam hæreditas cenſeatur.[4] Ideoque dicimus non eſſe ſine hærede eum, qui ſuum hæredem habet, quamuis ſe abſtinentem.[5] Quid ergo? Curator dandus eſt bonis tanquam vacantibus ſi id creditores petant,[6] vt habeant cum quo de ſuis iuribus experiri poſſint nimirum ſi nec agnati aut cognati proximiores velint ſuccedere.[7] Nam cum filius qui ſe abſtinuit non habeatur à Prætore hæredis loco,[9] apparet non poſſe perſonam eius impedire, quominus admittatur agnatus proximus non ad adeundam iure ciuili hæreditatem,[10] (cum iuris ciuilis ratio non patiatur plures eodem tempore præſertim ſuis hæredibus exiſtentibus in ſolidum hæredes eſſe,[11]) ſed ad petendam bonorum poſſeſſionem,[12] quæ ſane hoc caſu ſi quo alio, etiam hodie neceſſaria eſt poſt abrogata tot Iuſtiniani conſtitutionibus vetera fere omnia De bonorum poſſeſſionibus iura.[13] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC Sup. De curat, furioſ. & aliis extra minor. dand.

1 Tunc enim curator dandus eſt cum bona iacent, & quidem per longum tempus, puta ſi heres ſub conditione ſcriptus ſit, aut ſi deliberet de adeunda hereditate, *l. 1. de cur. bon. dand. l. ſi diu* 8. D. *quibus ex cauſ in poſſ. eat.*

2 Iacens enim dicitur hereditas quæ nondum habet, ſed habere ſperat: vacans vero quæ nec habet, nec habere ſperat, *l. de ſucceſſ. edict. l. nec vllam* 13. §. *item ſi quis, l. petit. hered.*

3 Id eſt, citra vllam aditionem, *l. in ſuis* 14. *de ſuis & legit.*

4 *L. in ſuis* 11. *de liber & poſth.*

5 *L. cum quaſi* 30. §. *ſed etſi ſuus, de fideic. libert.*

6 *d. l. 1. & tot. tit. de curat. bon. dand.*

7 Cum filius qui ſe abſtinuit, non cogatur excipere actiones, *l. neceſſariis* 57. *ff. hoc. tit.* non poſſit autem iudicium eſſe ſine reo, non magis quam ſine actore *cap. forus, de verbor. ſignific.*

8 *d. l. 1. & tot. tit. de ſuccedict.*

9 *L. ſi filius* 11. *de interrog. in iur faciend.*

10 L. 2. C. *pro hered.*

11 *L. quod contra* 141. §. *vni duo. de reg. iur.*

12 *L. defunctus* 6 C. *de legit. hered.* §. *placebat, Inſt de legit. agnat. ſucceſſ*

13 Præſertim poſt *Nouell. Inſtit.* 118. *de hered. ab inteſt. vend.* quæ ſuſtulit veteres illas differentias ſuitatis, & emancipationis, itemque agnationis & cognationis quantum ad ius ſuccedendi. Iunge *l. vltim. Cod. qui admit. ad bonor. poſſeſſ.* Sunt tamen etiam hodie pleriſque caſibus neceſſariæ bonorum poſſeſſiones, de quibus vide gloſſ. Bartol. Baldum, Caſtrenſ, & alios *ad l. certum. C. vnde legit. ad l. vltim C. qui admit. ad l. poſthumus* 12. *de iniuſt. rupt.* Adde eundem Bald. *ad rub. C. qui admitt.*

DEFINITIO XVI.

Aliud eſt negare ſe heredem, aliud repudiare.

Qui in iure interrogatus, an hæres eſſet illius, à quo fuerat inſtitutus, aut cuius erat agnatus cognatúſve proximus, negauit ſe hæredem, non idcirco repudiaſſe intelligitur,[1] quia quamdiu non adiit hæreditatem verum eſt hæredem eum non eſſe, licet nec repudiauerit.[2] Itaque ſaluum illi erit ius adeundi quandocumque,[3] dum modo intra annum trigeſimum. Et ob id nimirum arctandus eſt, vt diſertis verbis declaret, an repudiet, nec ne, vt ſi repudiare ſe dicat numquam poſſit admitti ad eam adeundam.[4] Interim igitur dari non poterit curator hæreditatis tanquam iacenti, multo minus bonis tanquam vacantibus,[6] niſi ſit hæres inſtitutus, aut cui ab inteſtato delata eſt hæreditas, petierit tempus ad deliberandum, atque interea curatorem bonis dari creditores velint.[7] Quid tamen ſi per imperitiam iudicis curator hæreditati iacenti datus ſit ante repudiationem, tum vero ſecuta ſit repudiatio?[8] Non conualeſcet curatoris datio, quæ ab initio inutilis fuit, ac multo minus ſi ex iis quibus coniunctim erat delata hæreditas, quidam dumtaxat repudiauerint. Aliis enim qui nec deceſſiſſe, nec repudiaſſe probabuntur, accreſcent repudiantium portiones,[10] nec proinde vlla pars hæreditatis aut iacere, aut vacare videbitur. Sed obtinent quidem hæc quæ diximus in extraneis hæredibus, at non in ſuis. Nam ſi ſuus hæres interrogatus in iure negauerit ſe heredem, hoc ipſo abſtinuiſſe credendus eſt,[11] cum alioqui, ſi reſponſionem referas ad iuris ciuilis rationem, fieri nequeat, vt hæres non ſit, qui ſuus & neceſſarius eſt.[13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Erat enim repudiatio actus ſolemnis & legitimus ſicut, aditio, fiebatque in iure, *l. 4. C. de repud. vel abſtin. hered.* iunct. *l. actus legitimi* 77. *de reg. iur.*

2 Eſt enim hoc medium inter hæredem eſſe, & hæreditatem repudiaſſe, heredem ſcil. non eſſe, *l. ſi curatoris* 9. C. *de iur. de liber.*

3 Ius enim adeundi præſcribitur hodie ſpatio triginta annorum, vt & cætera iura perpetua, *l. 3. C. de praeſcr. 30. vel 40. annorum l. hereditatis* 7. C. *de hered. petit.*

4 *L. ſicut* 4. C. *hoc tit.*

5 Vt dixi *Definit. praeced. num. 1.*

6 Non enim vacant bona quamdiu hæres ſperatur, aut bonorum poſſeſſor, *l. vlt. de ſucceſſ. edict.*

7 *L. 1. d. cur. bon. dand. l. ſi diu* 8. *quibus ex cauſſ. in poſſ. eat.*

8 Ratio dubitandi eſt, quia res hac in ſpecie peruenit ad eum caſum è quo incipere potuit.

9 *Ex reg. l. quod ab initio* 29. *de reg. iur.*

10 *L. vnic. Cod. quand non petent. l. qui ex duabus,* 53. §. 1. *ff. C. hoc tit.*

11 Quia is cui adcreſcit portio coheredis iam ab initio eam adiiſſe intelligitur, *l. ſi qui heres* 35. *l. ſi duo* 38 *& paſſ. eod. tit.*

12 Quoniam is qui abſtinet, quamuis reuera ſit heres non tamen habetur pro herede, *l. ſi filius* 12. *de interrog. in iur. fac l. neceſſariis* 5 *hoc tit.*

13 *dict. l. neceſſariis, l. cum quaſi* 30. § *ſed etſi ſuus, de fideicomm. liber.*

DEFINITIO XVII.

Curator hæreditati iacenti dandus non eſt, niſi auditis prius iis omnibus, qui quoquo iure poſſunt ſuccedere.

Etiamſi per contractum aut extra iudicium hæredes inſtituti, aut legitimi repudiauerint hæreditatem ſibi delatam,[1] non ideo tamen ſtatim hæreditati, tanquam iacenti curator dandus eſt, iis inauditis, licet hæreditarij creditores id poſtulent.[2] Quid enim ſi in ea forte ſint ætate, vt per reſtitutionem in integrum iis ſuccurri oporteat, vt adire poſſint? Quid ſi mutua voluntate dicant nunc velle hæredes eſſe, nec creditores cauſam habeant?[4] Quid ſi eam repudiationem, qua creditores nituntur, per vim aut dolum, aut metum extortam eſſe dicant? Dicetur curatorem hæreditati quaſi iacenti, quam in iudicio dixerint omnes, qui hæredes eſſe poſſunt, nolle ſe hæredes eſſe, aut tempus petierint ad liberandum.[6] Intellige ſi alij ſint agnati, cognati ve, qui primis hæredibus excluſis poſſit adire.[7] Nam ſi nulli ſuperſint præter fiſcum, deſinit eſſe hæreditas, incipitque nomen habere bonorum vacantium;[8] quorum alia ratio eſt quam hereditatis, vel in eo maxime quod non inducunt ſucceſſionem in vniuerſum ius.[9] Ideoque nec tenetur vltra vires bonorum vacantium, qui ſuccedit in bonis vacantibus,[10] quomodo tenetur vltra vires hæreditatis, qui ſuccedit in hæreditate.[11] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Vellar, & Bartholomæi Truchet, 3. Calend. Decembr. 1595.

1 Nec enim repudiatio hereditatis eſt hodie actus ſolemnis, vt olim, ſed poteſt fieri quocumque loco, & quacumque teſtatione voluntatis, §. *vlt. Inſt. de hered. qualit. & differ.* iunct. *l. 4. C. hoc tit.*

2 Quamuis ad eorum poſtulationem ſoleat curator dari bonis, *l. 2. D. de curat. bon. dand. l. Ariſto.* 5. D. *de iur. delib.*

3 *Ex l.1.& tot.tit.D.ſi vt omiſſ.hered.*

4 Intereſt enim creditorum, vt ſit aliquis heres potius quam vt nullus, & vt bona dominum habeant potius, quam vt iaceant, *l.1.D. de ſucceſſ.edict.*

5 Nec enim quod factum eſt per vim vel dolum, ratum à prætore haberi debet, *l.ſi mulier 21.§.1.D.quod met.cauſ.*

6 Quo etiam caſu curator bonis dandus eſt, *l.idem priuilegium 22.§.1.de rebus auctor.iud.poſſ.* non autem hereditati, vt pragmatici loquuntur iacenti.

7 Placuit enim Iuſtiniano, vt hodie in agnatis quoque ſit ſucceſſio, *§.placebat.Inſt.de legit.agnat.ſucceſſ.*

8 Fiunt enim vacantia hoc ipſo quod nullus amplius ſucceſſor ſperatur *l.vltim ff.de ſucceſſ.edict.*

9 Alia enim ratio eſt bonorum, alia hereditatis, cum bona non dicantur niſi deducto ære alieno, quod in hæreditatate diuerſum eſt, *l.ſubſignatum,39.§.bona,l hereditatis 119.de verb.ſignif.*

10 Id eſt, fiſcus, *l.1 an bona,ff.de iur.fiſc.d.l.habere licere.*

11 *L. qua dotis 33. ff. ſolut. matrim.* quia ſoluendo eſt hereditas quæ inuenit hæredem. *l.libertus 36.ff.de bon libert.* Niſi adita ſit hereditas cum beneficio legis & inuentarij, *l.vlt.C.de iur.delib. & Nouell.1.de hered.Falcid.*

DEFINITIO XVIII.

Abſtentio non fit nec inducitur niſi ex verbis diſertis & expreſſis.

Filius à paterno creditore conuentus, vt hæres patris dixerat, paratum ſe pati, vt executio fieret in bonis paternis ſaluis tamen iuribus maternis,[1] non ideo ſatis declaraſſe videtur, an paterna hereditate abſtinuerit.[2] Itaque non eo minus condemnandus eſt tanquam hæres patris, niſi expreſſim abſtineat,[3] quia ipſo iure hæres eſt,[4] nec prius habetur non hæredis loco, quam diſertis verbis abſtinere ſe dixerit.[5] *Ita Senatus* contra Vincentium Petel Maurianenſem, 10.Maij 1596.in ſecreto auditorio.

1 Quomodo ſolent pleriqne & poſſunt ſalua pignoris ſui cauſa etiam alienationi conſentire, *l.4.§.1.ff. quibus mod.pign. vel hypoth ſoluit.*

2 Aliud enim eſt ſe abſtinere, aliud vero neque immiſcere ſe neque abſtinere, *l.ſi filius 12.ff. de interrog.in iur.fac.*

3 Eum ſiquidem ſolum qui ſe abſtinuit prætor non habet heredis loco *l.ſi filius 12.ff.de interrog.in iur fac.*

4 Nec quod ſe poteſt abſtinere quicquam facit, *l.1.§.qui ſunt in poteſtate, ff.ſiquis omiſſ.cauſ. teſta.* Adeo, vt non ſit ſine herede qui ſuum heredem habet, quamuis ſe abſtinentem, *l.leg,cum quaſi 10.§ ſed etſi ſuus,ff.de fideic libert.*

5 Abſtentio enim facti eſt, fuitque olim actus ſolemnis, quem neceſſe erat fieri in iure exemplo repudiationis, *l.pen.ff de auctor. tutor.l.ſicut 4.C.hoc tit.*

DEFINITIO XIX.

Hæres inſtitutus in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam non eo minus prohibetur ſuccedere ab inteſtato, quod hæreditatem ex priore teſtamento repudiauerit, quamuis alius ſit inſtitutus in poſteriore.

Qvod dici ſolet, agnatum proximum, ſi idem teſtamento hæres ſcriptus ſit, & legitimam hæreditatem petierit hoc ipſo teſtamentariam repudiaſſe videri,[1] ſemper obtinet. At finge duobus conditis teſtamentis poſteriori derogatum eſſe per clauſulam appoſitam in priore,[2] agnatum vero, qui in legitimam hæreditatem, an ideo excludetur ab inteſtati ſucceſſione, quia deſtituto priore teſtamento ſuperſit poſterius, quod impediat ne ab inteſtato ſuccedi poſſit? Videtur id conſequens iuris regulæ, quæ legitimæ ſucceſſioni locum nullum dat, quamdiu ex teſtamento ſuccedi poteſt.[4] Sed non ita eſt, quia licet deſtitutu prius teſtamentum, ex quo repudiatur hæreditas,[5] non ideo nomen conualeſcit poſterius, quod numquam voluntatem teſtatoris habuiſſe intelligitur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Poyſat procuratoris fiſcalis Bugienſis prouinciæ 30.Maij 1597.

1 Scilicet in neceſſarium antecedens, quia nec prius competit legitima hereditas quam teſtamentaria ſit repudiata. *l.illud dubitari 77.D.hoc tit.*

2 Nimirum ex regula quæ habet, eum, qui vult conſequens, etiam velle hoc ipſo neceſſario antecedens, *l.2.ff.de iuriſdict. l. ad rem mobilem 56.l.ad legatum 62.ff.de procurat.*

3 Quam vocant clauſulam derogatoriam, de qua tam multa ſcripſimus, *Defin 9.& ſeqq.de teſtam.*& in poſteriore parte *Hemichiliad. de error.pragmat.*

4 *L.quamdiu 39.D.hoc tit.l.quamdiu 89.de reg.iur.* niſi in cauſa valde ſingulari, *l.ſi quis ita 82.ff.de hered.inſtit.*

5 *L ſi nemo 9.ff.de iniuſt.rupt.*

6 Teſtamentum enim ſine teſtatoris voluntate nullum eſſe poteſt, *l.1.ff.qui teſtam facer.poſſ.l.ſi mihi 12.§.1.de leg.1.l.ſi quis in princ.22. de legat.3.* Quid ergo ſi cùm duo facta eſſent teſtamenta fauore vnius eius demque heredis quorum prius quidem valebat, poſterius vero non valebat, hæres adierit ex poſteriore teſtamento quod inutile poſtea repertum eſt, an ex priore adire poterit? non poterit, quia repudiaſſe videtur ex priore adeundo ex poſteriore, cum non potuerit eligere eſt adiri hæreditas non poteſt, & ita ſecundum Papiniani ſententiam licet à Paulo improbatam pronunciauit Senatus iuxta Imperatoris decretum quod Paulus refert *in l Clodius Clodianus 97. de acquir. hered. Ita Senatus* in cauſa D. Maximiliani Fauerij aduocati generalis & fratrum eius, 7.Februar.1620.

DEFINITIO XX.

Qui hereditatem aut portionem hereditariam alteri ceſſit certo pretio, vel certo pacto, quod ſit loco pretij, poteſt à creditoribus hereditariis tanquam heres conueniri.

Longe alia ratio eſt prætermittentis hæreditatem etiam accepto pretio, vt ſubſtituto vel ſequentis gradus agnato locum faciat, alia vero eius, qui portionem hæreditariam ſibi competentem cohæredibus ceſſam voluit ea lege, vt ab ea quoque æris alieni portione, quæ ipſum contingebat, immunis eſſet.[2] Quod enim dici ſolet nolle hæredem eſſe illum, qui ad alium transferre voluit hæreditatem,[3] ad hunc non pertinet qui hoc ipſo quod ceſſit ius omne quod illa hæreditate habuit hæredem ſe præſtare cogitur, ſi modo aliqua hæreditas ſit, quæ ad eum pertinere potuerit.[4] Idque multo magis dicendum eſt, ſi hæreditariam portionem ad ſe tanquam ad vnum ex proximis agnatis pertinentem in alium transtulerit: pertinere namque ad nos dicitur ea hæreditas, quæ non ſolum nobis delata eſt ſed etiam acquiſita, nec id iuris tantum poteſtate, ſed etiam effectu per ſubſecutam voluntariam immixtionenem.[5] *Sine die.*

1 De quo *in l 1.§. vltim l.2.3.4.& paſſim ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* [Alia quæſtio eſt de eo qui delatam ſibi hereditatatem repudiat retenta legitima: In qua quæſtione placuit non vale eiuſmodi repudiationem, ſed manere nihilominus filium heredem. Ex Bart. Alex & aliis *in leg.quia poterat 4 ff.ad SC. Trebell. & in l.1.de acquir.hered.& l.1.de vulg.& pup. ſubſt.* Niſi filius hebeat ſubſtitutum aut cohæredem, & grauatus ſit legatis, vel fideicommiſſis. Hoc enim caſu & vtroque concurrente valet repudiatio hæreditatis & retinetur legitima. Boer. *deciſ.204.numer.43.& 44.* poſt multos ibi citatos. *Ex l.ſi libertus patrono 41.ff de bon.liber.l. ſolus 80.de acquir.hered.*]

2 Ex hac enim conuentione apparet animus adeundæ hæreditatis, cum non alius quam qui hæres eſt teneatur ad æs alienum *l. vltim.Cod.de hered.act.* nec proinde indigeat, vt exoneretur. Exoneratio ſi quidem præſupponit onus, ſicut priuatio quælibet habitum, *l.4.de iuſt.& iur.l decem 110.de verb.oblig.*

3 *L non vult.6.de reg.iur.*

4 Adeo vt teneantur de dolo, ſi ſic contraxerit ſciens nullam ad ſe hæreditatem pertinere *l.quod ſi ſit 13.iunct. l. præced. D.de hered. vel act.vend.*

5 Textus eſt elegans *in l.2.§.ſed ſi ſine ſui.* iunct. *l. 1. §.ſi vnis edita. D.ad SC.Tertyll.* [Crauet. *conſ. 220. num.1* Verius tamen eſt hunc de quo tractat hæc Defin. qui accepto precio prætermiſit hereditatem, non videri quidem pro herede gerere, cùm ideo accipiat ne hæres ſit, ſed tamen in edictum incidere, vt perinde ac ſi heres eſſet legatariis teneatur, vt concludit Vlp. *in l. ſuis quæſtionis 24. D. hoc tit.*

DEFIN

DEFINITIO XXI.

Curator abſentis bonis datus an poſſit abſentem immiſcere bonis patris, aut extranei, agendo ipſius nomine contra tertios bonorum poſſeſſores.

CVm pater liberis quatuor hæredibus inſtitutis, & ſuperſtitibus relictis deceſſiſſet, moxque vnus ex iis non declarata voluntate, an ſe immiſcere vellet, an abſtinere, in longinquam prouinciam abiiſſet, ac poſt aliquot annos, defunctis cæteris, quorum vnus relicto filio, alij filius fratris tanquam proximior in gradu ſuccedendi, petebat ille abſentis nomine redintegrari ſe in poſſeſſionem quartæ partis bonorum quæ à patre relicta ab vno ex fratribus alienata reperiebatur. Poſſeſſor contradicebat, ſuæque poſſeſſionis titulum proferebat, vt non ſpoliatorem, ſed bonæ fidei iuſtumque poſſeſſorem ſe probaret. Ac præterea negabat poſſe, abſentis nomine poſſeſſoriam vllam actionem exerceri, quod nihil vnquam ex bonis paternis abſentem poſſediſſe, numquam cum paternis bonis ſe immiſcuiſſe appareret. Reſpondebat curator paternam hæreditatem acquiri ſuo hæredi iure ipſo, [1] & conſequenter etiam poſſeſſionem ex beneficio edicti, quo, vt barbare noſtri loquuntur, *Mortuus ſaiſit viuum.* [2] Neque in eam rem vlla eſſe opus aut aditione, aut immixtione, vt filius hæres inueniatur, [3] non tantum nudo nomine, ſed etiam in effectu, præſertim quantum ad ea, quæ ad ipſius vtilitatem pertinerent. [4] In quo numero etiam illud eſt, vt eius nomine poſſit condictio ex Canone Pontificio [5] inſtitui ad auocandam poſſeſſionem, cuius quam multa ſint commoda nemo neſcit. [6] Neque minus in ea re iuris habere videbatur curator abſentis bonis datus, quam habiturus eſſet abſens ipſe ſi adeſſet cum actio iſta eſſet tempore peritura, quippe quam trigeſimo anno concludi certum eſt, [8] cæteras fere omnes perſonales actiones. [9] Placuit male agere curatorem, non quia bonæ fidei poſſeſſor eſſet is, qui conueniebatur, poſteaquam placuit etiam bonæ fidei poſſeſſorem huiuſmodi condictione teneri: [10] ſed quoniam non ſicut ſuus hæres ipſo iure adeoque inuitus & neceſſarius hæres eſt, ita etiam poſſeſſor neceſſarius dici poteſt, [11] cum non magis in ſuos, quam in extraneos hæredes aliter poſſeſſio transferatur, quam declarauerint velle ſe hæredes eſſe, [12] ne alioquin eueniat, vt non tantum poſſeſſio, quæ nunquam ſine animo acquiritur, [13] ſed etiam hæreditas & ignoranti & inuito acquiratur, eumque obliget æri alieno, [14] atque ita & ſuo hæredi beneficium abſtinendi auferat, & extraneo facultatem repudiandi. [15] Nec enim is, qui aliquid ex hæreditate poſſidere cœpit, abſtinere amplius poteſt, aut repudiare, tanquam qui non tantum iuris poteſtate, ſed ſua etiam voluntate voluerit hæreditatem ſibi acquiſitam. [16] Proinde non poterat curator dicere ſpoliatum abſentem, qui numquam poſſediſſe probatur, [17] nec rurſus eum ignorantem immiſcere, vt faceret poſſeſſorem non magis, quam eius nomine hæreditatem adire, [18] cum ea ratione fieret, vt reuerſus quandoque filius abſtinere ſe non poſſet à bonis patris, quibus ſe ſui curatoris facto immixtum reperiret. [19] Soli enim pupillo conceſſum illud eſt, vt etiam poſt immixtionem abſtinere ſe poſſit. [20] Idque adeo verum eſt, vt nec curatori furioſi, qui multo plus iuris habet, quia perſonæ datur, [21] permiſſum voluerit Iuſtinianus, vt delatam furioſo hæreditatem adire poſſit, ſed tantum, vt eius nomine decretalem bonorum poſſeſſionem agnoſcere, [22] Ne forte reſipiſcenti quandoque furioſo repudiandæ hæreditatis auferret poteſtatem. [23] Plane ſi defuncti patris hæreditas furioſo delata ſit, & ipſo iure acquiſita non eſt dubitandum, quin curatori liceat actiones omnes hæreditarias furioſi nomine exercere, atque ita furioſum immiſcere, nempe quia ſic à Iuſtiniano diſerte cautum eſt, vt reſipiſcente furioſo perinde habeatur, ac ſi nec delata vnquam hæreditas fuiſſet. At in curatore dato bonis abſentis nihil tale cautum eſt. [24] Nec datur ille bonis, vt abſentem faciat locupletiorem, ſed tantum, vt eius bona tueatur. [25] Si tamen proponeres euidenter opulentam eſſe patris hæreditatem, facile recederem ab hoc tractatu; [26] ne nimis magno damno afficeretur abſens, ſi pro abſtento vel deliberante haberetur potius, quam pro immixto in ea hæreditate, à quam etiam ſi præſens eſſet, non niſi malo conſilio abſtinere deberet. [27] Sed tamen in dubio probationem opulentæ hæreditatis exigerem à curatore, [28] tanto magis quod ipſo rerum vſu compertum eſt curationes iſtas bonorum abſentis affectari paſſim, non vt abſentibus conſulatur, ſed vt eo colore noua litium materia quæratur contra tertios bonæ fidei vt plurimum poſſeſſores. [29] Plane ſi de extranei hæreditate abſenti delata needum ab eo agnita tractaretur, numquam probarem, vt abſentis nomine vllam de hæreditate, aut de ſingulis rebus hæreditariis controuerſiam mouere liceret curatori, cui nec vllo caſu licere debeat hæreditatem abſenti delatam adire. [30] *Ita tractatum eſt*, needum tamen, quod ſciam, definitum 4. Calend. Aug. 1596.

1 *L. in ſuis 11. de lib. & poſth. l. 1. qui ſunt in poteſtate. ſi qui omiſ. cauſ. teſt.*
2 In quo derogatum eſt, *l. cum heredes 23. de acq. poſſeſ.*
3 *L. in ſuis 14 de ſuis & legit.*
4 Ita bart. *ad l 2. C. ſi min. ſe ab hered. abſt.*
5 *In Can. redintegranda, quaſt. 2.*
6 *§. commodum, Inſt. de interd.*
7 *L. creditore 14. de bon auct. iudic. poſſid.*
8 *Not in dict. Can. redintegranda 3. quaſt.*
9 *L. 3. & 4. C. de praſcript. 30. vel 40. annor.*
10 *Not. ad dict. Can. redintegranda.* De quo tamen vide Menoch *in remed. 15. recup. poſſeſſ. quaſt. 13.*
11 *L. ait prator. 7. § ſed quod Papinianus. ff. de minor.*
12 Tiraquell. *in ſo tract. le mort ſaiſit le vif, part. 7. decl. 2. num. 2.*
13 *L. quemadmodum* 8. D. *de acq. poſſ.*
14 Quod eſſet abſurdum, *l. ſi filius 42. de vulg. & pup. ſubſt. l. qui, in aliena. 6 de acq. hered.*
15 *Contra l potuit* 5. *C. de iur. deliber.*
16 *L. neceſſariis* 17. *eod. l. 4. C. eod. l. paterfamilias* 28. *verſ. at cum ſubſtitutus,* D. *de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 2. 3. de priuileg. credit.*
17 Spoliatio namque in neceſſariam antecedens præſupponit poſſeſſionem, *Not. ad d. can redintegranda 3 q. 1.*
18 Quod nec curatori nec procuratori liceret, *l. per curatorem 90. D. eod. l. cum in vna* 17. *§. tutor. de appell.*
19 Acquiri enim poſſeſſio rei hereditariæ numquam poteſt citra immixtionem.
20 *d. l. neceſſariis lex contractus 44. de re indic. l. penult. de auctore tut. l. impuberibus,* D. *hoc tit.*
21 *L. quia perſona* 14. D. *de teſtam. tutel.*
22 *In l. vlt. de C. curat. furioſ.*
23 Eadem ratio facit, vt nec filius furioſi poſſit delatam ſibi hereditatem ſic adire vt eam patri acquirat, ſed tantum, vt ſibi, *l. cum heres* 51. iunct. *l. qui in aliena* 6. D. *hoc tit.*
24 Bald. *ad l. fin. § ſin autem ex alia, C. de cur. furioſ.*
25 *L. creditore 14. l. idem priuilegium 22. §. 1. de rebus auctor. iudic. poſſid. l. 1 & 2. de curat. curat. bon. dand.* Nam cum perſona curatoris ſit libera non, poteſt per eam acquiri quicquam abſenti, *§. ſi quis alij. Inſt. de inutil. ſtipul.* Nec obſtat quod excipi ſolet cauſa poſſeſſionis, *l. 1.* C. *per quas perſ. nob. acquir.* quam placet acquiri poſſe per procuratorem, tutorem & curatorem, *d. l. 1. & l. ſolutum 11. § per liberam de pign. act. l. 1. §. per procuratorem,* D. *de acquir. poſſ.* Id enim ad eos curatores pertinet, in quorum cura ſunt perſonæ, puta furioſi, prodigi adeoque minores. Nam & furioſo & prodigo, & minori dantur curatores, qui plus iuris habent quam procuratores, At abſenti non datur curator, ſed bonis tantum ideoque minus iuris habet quam procurator, vt ex vno conſtat, quod non datur curator bonis abſentis, qui procuratorem in prouincia reliquit, *l. Papinianus* 20. D. *de minor.*
26 Ne nimia ſubtilitate in pernicıem abſentis obuteremur, vt *in l. pen. C. ad SC. Treb.* Grauet. *conſ. 33. n. 2.*
27 Nemo enim facile credendus eſt velle opulentam hæreditatem derelinquere, etſi aliæ pleræque cauſæ iuſtæ poſſunt eſſe, propter quas hereditas etiam opulenta debeat recuſari, *l. 4.* D. *ad SC. Treb. l. ſi in teſtamento 22. in fin. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*
28 Hæreditas enim, ſuſpecta eſt in dubio, cum habeat commoda & incommoda, *l. 3. de bon poſſ. l. hereditatis 119. de verb. ſignif.*

29 Sunt

29 Sunt enim illi vt plurimum honeſti litium ſine pretio redemptores.

30 *L.per curatorem 90.d. acquir. heredit.* Nam nec tutor poteſt adire nomine pupilli, *l.potuit.5.C.delib.*

TIT. XIII.

QVEMADM. TESTAMENT. APER.

DEFINITIO I.

CVM teſtamentum ſolemne & in ſcriptis conditum non niſi authoritate iudicis compentis aperiri debeat, [1] nec niſi ſignis & ſubſcriptionibus teſtium recognitis apertura illa fieri poſſit, [2] obſeruare iudex debet vt neque aperiat niſi poſt abſolutam omnem recognitionis ſolemnitatem.[3] ſi non magna aliqua cauſa vrgeat teſtibus, aut omnibus aut ex maiori parte abſentibus.[4] Neque tamẽ cogat teſtes, ſi longius abſint venire, quod ſine ſuo incommodo facere non poſſint.[5] Itaque iudicem in cuius prouincia teſtes ſunt, requirere debebit, vt recognitionem illam faciat, ſed ita vt poſt eam factam remittat rem ad cognitionem iudicis requirentis, qui ſolus in eam rem competens eſt.[6] Idemque eſt, ſi teſtes aliqui ſint in prouincia iudicis requirentis, quorum etiam ſigna & ſubſcriptiones recognoſci oporteat. Nam & ob eam recognitionem debet remiſſio fieri ad iudicem requirentem.[7] Nec ad hunc caſum pertinet, quod dici ſolet poſſe quorumdam teſtium ſigna & ſubſcriptiones etiam per alios recognoſci.[8] Id enim tunc obtinet, cùm ea ſigna & ſubſcriptiones non aliter recognoſci per ſuos authores poſſunt, vtputa ſi defuncti ſint, vel ita abſentes, vt neque ad eos mitti, neque eorum reditus expectari poſſit.[9] *Ita Senatus* pro D. du Cheney, contra D. de Roſſillion, 6. Non, Maij 1612.

1 *L.1.C hoc tit.*

2 *L.cum ab initio 4.& ſeqq D.eod.*

3 *L.1.D.hoc tit.*

4 *L ſed ſi quis 7.D.eod.*

5 Iniquum enim eſt damnoſum cuiquam eſſe officium ſuum *d.l.ſed ſi quis l.3.§.vlt.D.de teſtib.*

6 Bart *ad d l.cum ab initio n.1.*

7 *d l.ſed ſi quis in fin.*

8 Viglius ad.§.*Inſt.de teſtam.*.

9 Vt ex ſupradictis legib. colligi poteſt. Adeo vt non deſint qui putent intercidere teſtamentum, ſi vel vnus ex teſtibus deceſſerit ante factam recognitionem ſigilli ſui, vt Viglius ſupradicto loco refert, quod tamen ſanè nimis durum eſt. Alioqui pleraque ſolemnia teſtamenta & ſolemniter facta ſubuerterentur. Iunge *Defin.1.in alleg. num.vltim.infr.de execut.rei iudic.*

TIT. XIV.

DE EDICT. DIVI HADR. tollend.

DEFINITIO I.

Cum ius pupillaris ſubſtituti ſubobſcurum eſt interim mitti debet in poſſeſſionem hæres legitimus, etiam non obſtante appellatione, & ſalua quæſtione de propri etate.

NOTA de pupilli hæreditate controuerſia inter auiam & eum, qui ſe pupillariter ſubſtitutum contendebat,[1] cum implicita eſſet facti quæſtio, propterea, quod reciproca ſubſtitutio proponebatur inter eos facta, quorum alius pubes, alius impubes dicebatur.[2] Iudex pro auia vindicias dixerat, eamque interea tantiſper, dum facti veritas in obſcuro eſſet, in momentaneam hæreditas poſſeſſionem mitti præceperat. Subſtitutus appellauerat, quaſi auiæ ab inteſtato venienti locus nullus eſſe deberet, quamdiu in eo res eſſet, vt ex teſtamento pupillarique ſubſtitutione adiri poſſet hæreditas.[3] *Senatui* non male interlocutum videbatur, quia pendente lite de hæreditate, certus poſſeſſor conſtitui debuiſſet,[4] qui porro alius eſſe non potuit, quam cuius ab inteſtato certum ius erat, & exploratum, quoadusque de iuribus ſubſtitutioni cognitum fuiſſet,[5] ſalua ſcilicet proprietatis quæſtione.[6] Quis enim legitimus contradictor videri debeat ad impediendum, ne actor in poſſeſſionem ex teſtamento mittatur, quam qui ceſſante cauſa teſtari rem ab inteſtato ſit habiturus?[7] At, quia nil obſtante appellatione auia, iubente vt æquum fuit iudice, poſſeſſionem hæreditatis iam acceperat;[8] viſum eſt differendam de appellationis iure pronunciationem in id vſque tempus, quo conſtitiſſet, an filij inuicem à patre ſubſtituti ambo impuberes fuiſſent,[9] vt poſtea eodem iudicio tota de poſſeſſione & proprietate quæſtio cum appellationis cauſa finiretur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 3 Clen. Aug. 1588.

1 Auia ſcilicet contendente, ſe legitimam hæredem, ſubſtituto autem pupillari dicente ſe hæredem pupilli ex teſtamanto.

2 Quo caſu ſubſtitutio non cenſetur facta, niſi in eum, qui conueniat perſonis omnibus, inter quos facta eſt ſubſtitutio, *l 4.l.Lucius 45.de vulg.& pupill.ſubſt.l.in teſtamento L.C.de teſtam.milit.*

3 *L.quamdiu 39.de acquir. heredit.* Subſtitutio enim pupillaris teſtamentum pupilli eſt, *l. 2. ex pupillari 44. de vulg. & pupill. ſubſt.*

4 Vt euenit in qualibet actione in rem quæ ſcilicet non poteſt exercer, niſi contra poſſeſſorem, *l.is qui deſtinauit 24. l. is qui petitorio 36.l.vlt.& paſſ.de rei vindicat.*

5 Eſt enim ius legitimi heredis apertius quàm teſtamentarij, quia in dubio creditur quilibet inteſtatus potius quàm teſtatus deceſſiſſe, cum aliquo facto ſit opus, vt moriatur quis teſtatus, nullo autem vt moriatur inteſtatus.

6 Ita enim faciendum eſt, quoties alia quæſtio ſupereſt, de qua iudicandum ſit, & de qua nondum liquet. *l.ille à quo, 13. §.1.ad SC. Treb.l.Fabius, 30.in fin.D.de pact.dotal.*

7 *L.vlt.*vbi omnes notant C *hoc tit.*

8 Siquidem ſententia lata ſuper poſſeſſorio in huiuſmodi caſu non poteſt ſuſpendi per appellationem, *l. 1. C. ſi de moment.poſſeſſ.fuer. appell.l.vlt.D.de appell.recip. vel non.*

9 Quo caſu certum eſſet, ſubſtitutionem fore pupillarem in perſona vtriuſque ex ligibus ſupra citatis, *n.1.*.

10 *Arg.l.nulli, 10, C.de iudic.*

DEFINITIO II.

Fideicommiſſarius non eſt legitimus contradictor in caſu l. vlt.C.hoc titul.ſi non reperiatur in poſſeſſione ſine vitio.

IS, cui ex cauſa fideicommiſſi reſtituenda eſt hæreditas, licet rerum hæreditariarum poſſeſſionem auctoritate propria & ante reſtitutionem ab hærede factam nanciſci non poſſit,[1] ſi tamen in poſſeſſione ſine vitio reperiatur, ac de iure ſuo impromptus docere paratus ſit,[2] non eſt poſſeſſionnm ſua priuandus, vt eam poſtmodum per manus hæredis recipiat.[3] Quinimo pro legitimo contradictore hoc caſu haberi debet, ſi contra eum hæres in poſſeſſionem rerum fideicommiſſarum mitti velit, ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato.[4] Non idem eſt, ſi fideicommiſſi quæſtio obſcurior ſit: & altiorem requirat indaginem.[5] Potior enim hæredis quàm fideicommiſſarij cauſa eſſe debet.[6] Nec iuris canonici æquitate illa vtimur, ex qua nonnullis placet, fideicommiſſum reſtituendum haberi pro reſtituto,[7] ſi non ſaltem verbo facta ſit reſtitutio, aut[8] niſi heres vel expreſſe vel tacite conſentiat,

vt pro reſtituto habeatur.[9] *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1588. & iterum in ea cauſa, de qua infra prox. Defin.

1 *L. facta 63. D. ad SC. Treb.*
2 Bart. *in l. filiam fratribus 56. eod.* iunct. *l. 3. vt in poſſeſſ. legat.*
3 Dolo enim facit qui petit, quod ſtatim eſt reſtiturus, *l. dolo facit* 8. D. *de doli mal. excep.*
4 Bart. *in d. l. filiam*, Not. *in l. vlt. C. hoc tit.*
5 *Vt in l. ille à quo 3. § ſi de teſtamento*, D. *ad* SC. *Treb.*
6 *d. l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. D. de appell. recip.*
7 Bald. *in c. In præſentia, per ill. text. Extr. de probat.*
8 Nam & verbo reſtitui poteſt hereditas, *l. reſtituta 37. D. ad* SC. *Treb.*
9 Intereſt enim heredis ſaltem ob detractiones, quas ex fideicommiſſo facere poteſt, *leg. 3. §. res quæ, l. vbi purè 19. §. vltim. eod.* Excipe caſus, in quibus fideicommiſſum habetur ipſo iure pro reſtituto, *in l. penult. Cod. eod.* [Cæterum nullo caſu poteſt hæres impediri ne mittatur in poſſeſſionem tum quoque cum fideicommiſſarius reperitur in poſſeſſionem ſine vitio, cùm agitur de detractionibus faciendis Boer. poſt alios *Deciſ.* 156. Sed aliud eſt ſi agatur contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem. Hic enim ſemper legitimus contradictor eſt. *Ita Senatus* in cauſa D. de Rochette & Caroli Vulliet, 13. Iunij 1612.]

DEFINITIO IV.

Fiduciaria hæreditatis poſſeſſio danda eſt hæredi ſcripto potius quam legitimo, ſi modo ſcriptus tabulas proferat nec raſas cancellatas.

CVm cauſa teſtati excludat cauſam inteſtati,[1] non abs re pronunciatum eſt male & perperam iudicatum ab eo, qui ſorori tanquam hæredi legitimæ fiduciariam bonorum fratris ab inteſtato poſſeſſionem conceſſerat, vxoremque defuncti, quæ teſtamentum exhibeat, ab eo beneficio repulerat.[2] Nec ad rem pertinebat, quod ſoror negaret vxorem fratris fuiſſe eam, quæ teſtamenti tabulis nitebatur. Neque enim perſonarum diuerſitas aut pluralitas facile præſumenda eſt,[3] ad onerandam probatione eam, quæ tabulas exhibet, ac penes quam iudicij accepti tempore tabulæ reperiuntur.[4] Quas proinde ſatis erat exhiberi nec raſas nec cancellatas, vt in bonorum & totius hæreditatis poſſeſſionem hæres inſtituta mitteretur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Dec. 1588.

1 *L. quamdiu 39. de acq. hered. l. quamdiu 89. de regul. iur.* Excipe caſum *l. ſi quis ita 81. de hered. inſtit.*
2 Debet enim ſcriptus heres in dubio mitti in poſſeſſionem, *ex l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. D. de appell. recip.*
3 Crauet. *conſ. 269. num.* 3 poſt Bart. *in l. ſi quis ſeruum § ſi quis duos, de leg. 2.* Iaſ. *conſ. 114 col. 5. cir. med. vol. 1. ex l. ita fidei 40. D. de iur. fiſc.*
4 Semper enim magna præſumptio eſt pro eo, qui habet penes ſe inſtrumentum, *l. 1. C. de donat. l. cum pater 77. §. donationis, de leg. 2.*
5 *L. 2. l. vlt. & paſſ. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Si teſtamentum nuncupatiuum probandum ſit per teſtes, necdum aperta ſint teſtationes mittendi ſunt interim legitimi hæredes in poſſeſſionem.

DEfuncto eo, qui teſtamentum nuncupatiuum ſine ſcriptura feciſſe dicitur, ſi de hæreditate controuerſia ſit inter agnatum proximum eundemque poſſeſſorem & eum, qui ſe inſtitutum contendit; certum eſt, nullam hæredis teſtamentarij rationem habendam eſſe, priuſquam teſtium, qui teſtamento interfuerint, teſtationes proferantur, quæ porro fieri non poſſunt, niſi legitimo hærede vocato.[1] Sed ſi teſtationes prolatæ ſint, de qua ſum tamen fide nondum cognitum ſit, & quarum impugnandarum ius agnato proximo ſuperſit, tam quod ad intrinſecam formam: vt noſtri loquuntur, quam quod ad extrinſecam,[3] dubitatio eſt non inelegans, vtrius cauſa interim potior eſſe debeat in poſſeſſione hæreditatis.[4] Finge agnatum illum proximum nulla bona habere in ea prouincia, in qua ſitæ ſint res omnes hæreditariæ, an non ſit æquiſſimum, cogi eum cauere, adeoque ſatiſdare fructuum nomine, aut ſi ſatiſdare nequeat, hæreditatis poſſeſſionem ſequeſtrari, vt ſi poſtea quandoque pro teſtamento pronuncietur, ſalua ſit victori fructuum reſtitutio? Minime. Nam iniquum eſt, onerari quem ſatiſdatione ob hoc ſolum, quod ex aliena ſit prouincia, tametſi agendo velit ius ſuum perſequi.[6] Multo igitur magis, ſi ſuam poſſeſſionem dumtaxat tueatur.[7] Sed me in propoſita ſpecie illud magis mouebat, quod inteſtati ſucceſſor nihil prorſus iuris in hæreditate habeat, quamdiu dubitatur, an teſtamentariæ ſucceſſioni, locus eſſe poſſit.[8] Etſi enim de teſtamenti viribus nondum cognitum erat, ſufficiebat tamen, quod certum non eſſet, teſtamentum nullum eſſe aut non valere ad hoc, vt interim adiri hereditas ab inteſtato non poſſet.[9] Proinde nec iuuari poterat agnatus proximo beneficio edicti,[10] *le mort ſaiſit le vif*, quia non poteſt ex illo edicto transferri poſſeſſio in eum, qui nec dum hæres ſit, nec ſi velit, hæres eſſe poſſit.[11] An igitur teſtamentarius hæres in poſſeſſionem hæreditatis interea mittendus erit?[12] Conſtat enim beneficium legis Iuſtinianeæ prodeſſe etiam hæredi, qui in teſtamento nuncupatiuo ſine ſcriptura condito inſtitutus ſit, dummodo de voluntate defuncti per teſtationes poſtea ſcriptas & publicatas appareat;[4] in eoque meliorem eſſe conditionem hæredis cuiuſcumque teſtamentarij, quam legitimi, cui nullo caſu beneficium illius legis competere placuit.[15] Atqui nec publicatæ fuerant teſtationes, nec publicari poterant, priuſquam ſuas in contrarium probationes agnatus proximus protuliſſet, ne alioqui poſt didiſcita teſtificata omnis ei probationum via præcluſa reperiretur.[16] Nulla igitur teſtationum ratio haberi poterat, niſi hactenus vt propter litem incertumque iudicij euentum hæres legitimus in dubio conſtitueretur, atque adire ipſe impediretur.[17] Putabam poſſe Senatum ex officio ſecreta teſtationum inſpicere, nulla, quod ad collitigantes attineret, earum publicatione facta; & ſi probatam videret defuncti voluntatem, vindicias dicere pro hærede teſtamentario, ſi eas ipſe peteret, ſaluis hæredi legitimo in proprietatis cauſa defenſionibus.[18] Nam ad impetrandum beneficium miſſionis ſufficit compertam eſſe iudici voluntatem defuncti, nec in promptu eſſe contradictoris probationes.[19] Nec rurſum deerant qui exiſtimarent pendente lite adeoque etiam ante publicatas teſtationes ſequeſtrandam eſſe hæreditatis poſſeſſionem,[20] quaſi nec fundatam intentionem habere poſſet agnatus proximus, nec vllam iuris præſumptionem pro ſe, quamdiu de teſtamento dubitaretur.[21] Sed tamen placuit potiorem agnati proximi cauſam in poſſeſſionis controuerſia eſſe debere, propterea quod hæreditatem adiiſſet, priuſquam de teſtamento quicquam proponeretur.[22] Quod enim poſt aditionem dubius hæres eſſe incipit, an aut quo iure ſibi delata ſit hæreditas, non facit irritam aditionem, licet faciendam impediret.[23] Ne alioqui eueniat facile, vt ex ſola teſtamenti allegatione ſequeſtranda ſit hæreditas, priuanduſque hæres legitimus ſua poſſeſſione: quod ſane abſurdum eſſet,[24] præſertim cum eam poſſeſſionem ſine vitio nactus eſt.[25] Nec putauit Senatus aperiendas teſtationes, quod nulla iis apertis fides adhiberi iuſte poſſet,[26] antequam ad impugnandas eas legitimi hæredes admiſſi eſſent,[27] maxime cum & is, qui teſtes audierat, ſuſpectus, & teſtes ipſi pretio redempti dicerentur.[28] Tum demum igitur ſequeſtrationi locus eſſe potuit, ſi ante aditam ab agnato proximo hæreditatem is, qui ſe dicebat inſtitutum, teſtamenti ſcrupulum iniecisset.[29] Quid ergo ſi poſtea rite factum

teſta-

teſtamentum appareat? Euincetur hæreditas petitione hæreditatis [30] in quam & fructus omnes venient, [31] atque ita poteſtas euictionis tollet intellectum aditionis [32] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Lentigny & de la Roche, & Dominorum de Damas, , Prid Calend. April 1595.

1 Teſtamentum enim, cum ſit facti, ſemper probandum eſt, numquam vero præſumendum etiam in milite, *l. Diuus Traianus* 24. *ff. de teſtam.*

2 Vt poſt gloſſ. tractactat Bart. *in d. l. vlt. C. hoc tit. n.* 17. vbi etiam Bald. & Caſtreſ.

3 Duplex enim forma eſt cuiuſque rei, vna intrinſeca, altera extrinſeca, Not. *in l. ſciendum, de verb. oblig. & in l. 1. de bon. poſſ. ſecund. tab.*

4 An teſtamentarij, ex iis quæ diximus *Defin. prox. ſupr.* an legitimi, ſecundum id, quod diximus *Defin.* 1.

5 *Arg. l. poſtquam* 51. §. 1. *in fin. D. vt legat. ſeu fideic. nom. caueat.*

6 Ne alioqui facile accidat, vt, à rei ſuæ perſecutione prohibeatur, cum ſit plerumque difficile fideiuſſorem inuenire, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

7 Inhumanum enim eſt, admitti quem poſſe ad poſſeſſionis ſuæ defenſionem ſine ſatiſdatione. Atque ita innumeris Senatus noſtri decretis conſtitutum eſt.

8 *L. quamdiu* 59. *de acq. her. l. quamdiu* 89. *de acq. her.*

ſi ſuius 16. *de liber. & poſth. l. fin. ff. de condit. inſt. l. is poteſt*

9 v Bart. & Caſtrenſ. *l. ſi is d. l. quem* 22. *de acq. hered. leg. ſcriptus* 12. *de Carbon. edict. l. 3. vnd. liber.*

10 Aut potius conſuetudinis. Eſt enim hoc receptum ex conſuetudine fere generali gentium omnium, quæ à Mediolanenſibus originem traxit. De qua vide Andr. Tiraquell. tractatum copioſiſſimum.

11 Conſuetudo enim iſta non facit hæredem, ſed eum, qui hæres eſſe vult & poteſt, facit poſſeſſorem, etiam ſine vlla poſſeſſionis apprehenſione, contra *l. cum heredes* 23. *de acq. poſſ.*

12 Prius enim eſt, vt quis hæres ſit, quam hæres ſit poſſeſſor quaſi hæres.

13 Ex beneficio conſtitionis Iuſtinianeæ *in l. vltim. C. hoc tit.*

14 Bart. Bald. Caſtr. & alii poſt. gloſ. *ibid.*

15 Sic enim vulgo noſtri poſt Cæn. *ad d. l. vlt.*

16 Quia ſcilicet poſt dididſcita teſtificata non ſolent admitti noui teſtes propter metum ſubornationis, *c. fraternitatis, & c. ſeries, vbi not. Extr. de teſtib.*

17 Nam qui dubitat de iure ſuo, interim adire non poteſt, *l. qui hæreditatem* 19. *l. ſi is ad quem* 25. *l. ſed ſi de ſua* 34. *ff. de acq. hered. l. ſcriptus* 12. *de Carb. edict.*

18 Et hæc videtur fuiſſe Caſtrenſis ſententia *ad l. vltim. C. hoc tit.*

19 Per text. *in dict. l. vltim.* iunct. *l. ille à quo* 13. §. *ad SC. Treb.*

20 *Arg. d. l. poſtquam* §. 1. *vt legat. ſeu fideic. non caueat.*

21 *Arg. l. iure noſtro* 26. §. *vlt. & l. ſeq. de teſta. tutel.* Atque ita ſæpius à Senatu Pariſienſi iudicatum teſtatur Andr. Tiraq. *in tract. le mort ſaiſit le vif part. 6. declar. 9.*

22 Ita vt aditionis tempore nihil impediret, quominus hereditas

23 Bart. *in d. l. is poteſt* 18. *n.* 20. vbi Apoſtil. *& in l. cum falſum* 46. *ff. de acqu. hæred.* Huc pertinet quod vulgo iactari ſolet Multa facta tenere, quæ fieri prohibentur, *vulg. l. patre furioſo* 8. *de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*

24 Alioqui expediret allegare teſtamentum etiam falſo & per mendacium, *l. illud* 7. §. *pen. de tribut. action.*

25 Nam in qua poſſeſſione ſine vitio qui reperitur, in ea facile tuendus eſt, *l. filiam fratribus* 56. vbi Bart. ad SC. Trebell. *l. 1. §. vlt. & l. 2. ff. vti poſſid.*

26 Nunquam enim faciendum eſt id, quod factum non releuaret, vt loquuntur Pragmatici.

27 Prius enim eſt vt impugnentur, quam vt ſciri poſſit, vtrum fidem facere debeant necne. Ita demum enim fidem faciunt, ſi nulla obiectione debilitentur.

28 *Arg. l. Æmilius* 38. *verſ. monit etiam. ff. de minor.*

29 Quia eo caſu non potuiſſet adiri hæreditas ex teſtamento, *d. l. cum falſum* 46. *de acquir. heredit.* & aliis ſupra citatis, *num.* 17.

30 *L. regulariter* 9. *& paſſ. ff. de hæred. petit.*

31 *L. item veniunt* 20. §. *item non ſolum. verſ. fructus eod.*

32 *Arg. l. ſi patroni* 55. §. *vlt. ad SC. Treb.*

DEFINITIO V.

Cum adeſt clauſula derogatoria in priore teſtamento, vtrius heredis cauſa potior eſſe debeat in miſſione in poſſeſſionem, an eius qui in priore, an eius, qui in poſteriore teſtamento ſcriptus eſt?

SI duo teſtamenta diuerſis temporibus condita proferantur, quorum prius habeat clauſulam derogatoriam [1] iuriſiurandi quoque vinculo corroboratam, [2] poſterius autem expreſſam eius clauſulæ reuocationem, non quidem in indiuiduo (qui caſus nullam haberet dubitationem, [3]) ſed in ſpecie, quæ tamen per vim & ſuggeſtionem extorta dicatur, necdum probetur, quæri eleganter poteſt, vtrius hæredis potior cauſa eſſe debeat, vt mittatur in poſſeſſionem bonorum defuncti? [4] Dubitationem facit, quod quamuis ex iuris regula poſterius teſtamentum præualeat, & pro eo præſumendum in dubio ac iudicandum ſit, [5] cum tamen in priore adiecta eſt clauſula derogatoria & proteſtatio teſtatoris præmonentis fore, vt ſi aliter teſtetur, inuitus & per impreſſionem id faciat, præſumptio eſt confectum fuiſſe poſterius ad importunam ſuggeſtionem alterius potius, quam ex voluntate teſtatoris. [6] Maxime ſi in poſteriore teſtamento non inſtituti ſint proximiores ab inteſtato ſucceſſuri, quorum fauor hac parte maior eſſe ſolet. [7] Nam, vt vulgare fert noſtrorum brocardicum, proteſtatio ante actum in eare quæ pendeat ex mera voluntate proteſtantis, demonſtrat abeſſe voluntatem ab eo actu quandocumque ſecuto. [8] Quod tum maxime obtinet cum fuit iuſta cauſa proteſtandi, [9] puta metus ex minis præcedentibus de abducendo teſtatore vel inuito, ſecuta poſtmodum abductione. [10] Itaque ad eam ſuggeſtionis aut coactionis ſuſpicionem purgandam apertiſſimas & nullatenus ſuſpectas mutatæ voluntatis probationes afferre debet is, qui poſteriore teſtamento ſcriptus eſt. [11] Interea igitur, & quamdiu id factum non eſt, pro priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, etiamſi iuratum non ſit ac multo magis ſi iuratum ſit, præſumi & pronunciari debet, [12] nimirum ſi prius omni careat ſuſpicione. [13] Finge illud etiam accedere vt poſterius paucisſimis poſt primum diebus factum ſit. Cur credamus prudentem teſtatorem tam cito & ſine cauſa voluntatem mutaſſe, [14] aut tam facile oblitum clauſulæ derogatoriæ apertis verbis nec implicitis conceptæ? [15] Finge factum poſterius teſtamentum in ædibus & inter domeſticos heredis in eo ſcripti, licet tum abſentis. [16] Itemque clauſulas habere inſolitas, & quarum conceptio difficilior ſit, quam vt à teſtatore litterarum rudi & imperito excogitata videri poſſit. [17] His ſanè omnibus in propoſita facti ſpecie concurrentibus vindicias pro eo, qui in prioribus tabulis ſcriptus fuerat, dicendas eſſe videbatur, nil obſtante eo, quod in poſterioribus ſcriptum erat reuocatas priores ex mera & ſpontanea teſtatoris voluntate. Nam quæ coniecturæ faciebant, vt ſuſpectum videri deberet poſterius teſtamentum, faciebant etiam vt perinde ſuſpectæ eſſent clauſulæ omnes in eodem adſcriptæ teſtamento. [18] Denique ad prioris teſtamenti validitatem ſaltem præſumendam ac lite pendente defendendam ſufficere videbatur, vt poſterius aliqua ratione ſuſpectum eſſet. 1. Plane ſi contra ſecundum teſtamentum nulla alia præſumptio vrgeret, niſi quæ ex clauſula derogatoria in priore teſtamento contenta colligeretur, eaque clauſula derogatoria per contrariam derogatoriam in ſecundo teſtamento adiectam ſufficienter reuocata eſſet, non dubitaremus, quin pro poſterioribus tabulis pronunciandum

& pronunciari oporteret. Cæteris enim paribus eas præualere rationis eſt.[20] In propoſita tamen ſpecie, quoniam nec ſuſpicione priores carebant, nec dum quicquam ab eo, qui in poſterioribus ſcriptis fuerat, per vim dolúmve factum probatur, *Senatus* noſter ſecundum eum vindicias dixit, 3. Calend. Febr. 1588. in ea cauſa, de qua Defin. 9. ſupr. De teſtament.

1 De qua *in l. ſi quis in principio 21. de leg. 3.*

2 Nec enim parua vis eſt iuſiurandi etiam in vltimis voluntatibus, *l. cum pater 77. §. filius matrem, de leg. 2.*

3 Secundum ea, quæ tradunt noſtri poſt Bart. *ad d. l. ſi quis in principio.*

4 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

5 *§. poſteriore, inſt. quib. mod. teſt. infirm l. 1. & 2. de iniuſt. rupt. l. ſi quis priore 29. ff. ad SC. Treb.*

6 Ita Iulius Clar. ex communi opinione *in §. teſtamentum, q. 99. n. 3. in fin.* poſt Socin. *ad l. ſi mihi 12. in legatis, n. 6. de legat. 1.*

7 *d. l. 2. de iniuſt. rupt. l. hac conſultiſſima 21. §. vlt.* vbi DD. C. *de teſtam.*

8 *L. qui in aliena 6. §. Celſus* vbi Bart. & alij poſt gloſſ. in verb *fallunt, de acq. hered. & in l. Neſennius, de negot. geſt.* Bald. *in l. vt debitum, opp. C. de hered. act. & in l. dari, D. de fideicom.* Adde text. *in l. 1. §. fin.* vbi *gloſſ. de auctor. tutor.*

9 *Cap. Cumana*, & ibi Innoc. & Panorm. *de elect. & in c. cum M. de conſtit. & cap per latum, quod met. cauſ.* Corn. *conſ. 161. incip. ſubtilis, in lit. P. vol. 4.*

10 Bald. *in tit de pac. iuram. firmand. § item ſacramenta.*

11 *L. eum qui mutuatam 22. ff de probat.*

12 Voluntas enim illa eſt in teſtamentis, quæ totum facit, *d. l. ſi mihi 12. in fin. de leg. 2.*

13 Nam ex actu ſuſpecto non poteſt ſumi probatio concludens, *l. qui teſtamentum 27 ff de probat.*

14 *Arg. l. non ad ea 89. de condit & demonſtr.*

15 Nam cum verba ſunt implicata & intricata aliud eſt, vt apud Guid. Pap. *q. 127. num. vlt.*

16 Quo caſu præſumptio maior eſt violentiæ aut metus illati teſtatori. ex not. per Alex. *conſ 156 part. 2.*

17 Nam ex clauſulis inſolitis arguitur potius dolus, Gloſſ. Bald. Arg. & alij *in l. ſi quis ſub conditione, de condit. Inſtit.* Cepoll. *de ſimul contr num. 48.*

18 *Arg. notaterum* per Bart. *in l. fin §. idem quæſiit de condict. indeb. l. doli 19. §. diverſum, de nouat. l. fin. C. ad Velleiam.*

19 *Arg. l qui teſtamentum 17 de probat.*

20 Iul. Clar. *ex communi, in §. teſtamentum, q. 99 n. 8.*

DEFINITIO VI.

Subſtitutus pupillaris fit ex conſuetudine poſſeſſor ipſo iure bonorũ pupillarium, ac multo magis eorum poſſeſſionem occupare propria auctoritate poteſt.

PVpillaris ſubſtitutus non ſecus atque alius heres quilibet primo loco inſtitutus, habet beneficium poſſeſſionis illius conſuetudinariæ,[1] quæ à defuncto in heredem continuatur ipſo iure, aut potius ipſo facto.[2] Neque enim ſecundus heres eſt, ſed primus & proximus, quod pertinet ad hereditatem pupilli,[3] cum pupillaris ſubſtitutio non patris, ſed ipſius filij impuberis teſtamentum ſit.[4] Nec diſtinguemus, an ſubſtitutus pupillaris facto ipſo poſſideat, necne? Et ſi enim difficilius eſt, vt ſubſtituto pupillari auferatur pupillaris hereditatis poſſeſſio, quam ſine vitio nactus ſit:[6] Idem tamen ius habet nanciſcendæ eius propria auctoritate,[7] vt in hoc ſaltem melioris conditionis ſit, quam fideicommiſſarius, quem ſupra diximus,[8] licet per manus heredis poſſeſſionem nanciſci debeat, non eſſe tamen priuandum ſua poſſeſſionem, quam citra voluntatem heredis ſine vitio acquiſiuerit.[9] *Ita Senatus* in cauſa Michaelis du Cuin, 6. Id. Iun. 1594.

1 De quo diximus *Defin. 4. 5 eod.*

2 Iuris enim communis ratio repugnat, vt apparet *ex l. cum heredes 23. de acquir. poſſ.* Nam hereditas non poteſt transferre in heredem poſſeſſionem, quã ipſa non habet, *l. §. Scæuola. ſi is qui teſt. lib. eſſ iuſſ.*

3 Et quidem tanquam à pupillo pure inſtitutus, ſi alia conditio nulla ſit adſcripta, *l. qui liberis, §. de vulg. & pupill ſubſtit.*

4 *L. 2. l. ſed ſi plures* 10 *§ filio. & §. ad ſubſtitutos, eod. tit.*

5 Tantum enim poteſt hoc caſu ficta poſſeſſio, quãtum vera etiam quod ad interdicta, quia per huiuſmodi conſuetudinem realis quoque & actualis poſſeſſio tranſlata intelligitur, etiam in ignorantem.

6 Facile enim retinetur quis in poſſeſſione, quam ſine vitio nactus eſt, *l 1. §. vlt. l. 2. vti poſſid. l. 1. quod legat.* Bart. *in l. filiã fratribus 56. ad SC. Treb.*

7 Tanquam ſuccedens directo, non per obliquum, *l. verbis 7. de vulg. & pup. ſubſt.*

8 *Defin. 1. 3. eod.*

9 Ex Bart. *in l. filiam fratribus 56. ad Senatuſconſult. Trebellian.* Vide Andr. Tiraquell. qui in huius Definitionis quæſtione deceptus videtur, in tract. *Le mort ſaiſit le vif, part. 2. declal. 9.* vbi multis in vtrãque partem fuſiſſime diſputatis, in eam tãdem magis inclinare videtur ſententiam, vt non eadem ſit conditio ſubſtituti pupillaris, quæ primi heredis, quaſi non ſit ille primus heres. Supradicta vero diſtinctio, quam refutamus, an ſubſtitutus pupillaris facto ipſo poſſideat necne fuit Chaſſanei, quem ſupradicto loco Tiraq. refert.

DEFINITIO VII.

Filius tutoris, ſi pupillariter ſubſtitutus ſit, poteſt remanere in poſſeſſione bonorum pupillarium.

TVtoris filius, idquemve impuberi pupillariter ſubſtitutus, poſſeſſionem, quam pater viuus tutelæ iure tenuit ſi tanquam pupillaris ſubſtitutus retinere velit, nec iniuſte facere videtur, nec mutare ſibi cauſam poſſeſſionis.[1] Quia licet tutela non tranſmittatur in heredem tutoris, ſiue filius ille ſit ſiue extraneus:[2] quandiu tamen non eſt reddita ratio, nihil imputari tutoris filio poteſt, cur poſſeſſionem non reſtituerit,[3] præſertim cum nemo fuerit, qui eam ſibi reſtitui petierit: aut iure petere potuerit poſt impuberis mortem, cuius non alius heres ſit, quam ipſe ſubſtitutus,[4] nec videri poteſt mutaſſe ſibi cauſam poſſeſſionis, qui à iure ipſo non tantum dominij, ſed etiam poſſeſſionis nouam cauſam vel ignorans habuit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. l. non ſolum, 31. § quod vulgo, ff. de vſucap.*

2 Nulla enim tutela hereditario iure ad alium tranſit, *l. tutela, 16. § 1. ff de tutel.*

3 Tunc enim reſtituere poſſeſſionem bonorum pupillarium tutor aut eius heres debet, cum rationes tutelæ reddit, *l. 1. & tot. tit. ff. D. de tutel & ration. diſtr.*

4 Nam cum ſubſtitutus pupillaris ſit heres pupilli teſtamentarius, nemo alius ſuccedere interim pupillo poteſt, *l. quandiu, 39. de acq. hered. l quandiu, 89 de reg. iur.*

5 *dict. §. quod vulgo, l. non ſolum, 31. de vſuc. l. 2. in fin. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Agenti ex beneficio l. vlt. Cod. hoc tit. non reſtituuntur fructus, niſi à die litis conteſtatæ, ſecus in petitione hereditatis.

MIſſio in poſſeſſionem, quæ fit ex beneficio conſtitutionis Iuſtinianæ, de edicto Diui Hadriani tollendo, in hoc diſtat à petitione hereditatis, quod ſi de teſtamenti iure quærendum ſit, interea non impeditur miſſio,[2] cum tamen petenti hereditatem ex teſtamento incũbat onus probandi teſtamentum valere,[3] quia hereditatis petitio dominium vindicat, non poſſeſſionem.[4] Item in eo, quod in petitione hereditatis veniũt fructus, quoniã augent hereditatem, & quidem omnes quotquot percepti ſunt.[5] Nulla hac parte adhibenda diſtinctione inter bonæ fidei poſſeſſorem & prædonem, niſi quod ad eos fructus attinet, qui percipi potuerunt, aut qui ſic cõſumpti ſunt, vt poſſeſſor non ſit factus locupletior.[6] At petita miſſione in poſſeſſionem ſi poſſeſſor contradixerit, non aliorum fructuum condemnatio fieri debet, quàm qui percepti ſint, percipique potuerint à tempore litis conteſtatæ.[7] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ d'Ambliſe & D. Comitis de S. Amour. Cal. Febr. 1595.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*

2 *Dict. l. vlt. D. appell. recip.* Intereſt enim publice, ab aliquo poſſideri hereditatẽ, qui & res hereditarias curet & negotia hereditaria gerat, ne diutius iaceat hereditas, *l. 1. ff. de ſucceſſ. edict.*

3 Nec enim teſtamento inualido poteſt hereditas ad quemquam pertinere. *l. 1. 2. & 3. D. de petit. hered. l. 1. & tot. tit. de iniuſt. rupt.*

4 Id eſt, qui agit de petitione hereditatis, dicit ſe dominum, non poſſeſſorem. Eſt enim actio in rem, *l. ſed et ſi 25. §. pen. de hered. petit. l. hereditatis, 7. C. eod.*

5 *L. item veniunt 20. § item non ſolum, verſ fructus, & paſſ. ff. eod. tit. l. 1. & 2. C. eod.*

6 *D. l. 1. & d. l. ſed et ſi, 25. §. conſuluit. & paſſ. D. eod.*

7 Vt in ſpeciali actione in rẽ quãlibet, *l. certum, 22. C. de rei vindic.*

TIT. XIV.

SI QVIS. ALIQ. TESTAR. *prohib. vel coëger.*

DEFINITIO I.

Clauſula derogatoria appoſita in priore teſtamento facit, vt potior debeat eſſe cauſa heredis in eo ſcripti, quàm fiſci, cum poſterius teſtamentum per vim factum eſt.

SI duobus factis teſtamentis, quorum prius clauſulam habuit derogatoriam, probetur extortum poſterius per vim aut metum, hereditas non fiſco applicanda, ſed ei, qui in priore inſtitutus reperitur, adiuuanda eſt. Quamquam enim quoties alium quis teſtari prohibuit vel coëgit, [illegible] eius hereditatem malis artibus ſibi quæſiit, here[illegible] tanquam ab indigno auferri, & fiſco applicari debet,[2] [illegible] tamen nequit, vt ex poſteriore teſtamento, quod nul[illegible]m eſt, prius rumpatur,[3] proinde nec vllus ſit locus fiſco, quandiu alius ex priore & iuſto teſtamento heres eſſe poteſt.[4] Quid vero, ſi poſterius teſtamentum valeret quidem, ſed irritandum tamen eſſet ex iuſta aliqua cauſa?[5] Adhuc poſſit quis dicere, non idcirco admittendum fiſcum, quia irrito facto teſtamento poſteriore ſuperſit prius, exemplo eius, quod dici ſolet, excluſo inſtituto non ob id fiſcum admitti, ſi alius adſit proximior agnatus aut in eodem gradu, qui ab inteſtato ſuccedere poſſit.[6] Sed non item eſt: nam ſi ponas poſterius teſtamentum valere, fateri neceſſe eſt, prius ruptum eſſe ipſo iure.[7] Quo admiſſo, ſane non poteſt conualeſcere ex eo ſolo, quod poſterius quoque irritum poſtea factum ſit.[8] Ea igitur ſola ratione fiſci excluſio inducenda eſt, quod poſterius teſtamentum per vim, aut metum, aut ſuggeſtionem extortum nullius ſit momenti, quando in præcedente adeſt clauſula derogatoria, quæ faciat, vt in ſecundo deeſſe voluntas teſtatoris videatur.[9] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua ſupra SC. 9. ſupr. de teſtam.

1 De qua ſcripſimus *Defin. 5. ſupr. tit. prox.*

2 *L. 1. l. 2. §. vlt. l. 3. D. hoc tit.*

3 *L. 2. de iniuſt. rup. l. ſi filius 7. ff. de liber. & poſth.*

4 Nullum enim ius eſt fiſci, niſi bona ſint vel vacantia, cuiuſmodi non ſunt illa, quæ habent hæredem, *l. nec vllam 13. §. item ſi quis, de hered. pet.* vel irrevocabiliter acquiſita ei, qui poſtmodum indignus reperiatur, *tot. tit. de his quæ vt indig. ff. & C. l. ex facto 43. §. vlt. de vulg. & pup. ſubſt.*

5 Puta de inofficioſo, *vt in authent. ex cauſa, Cod. de libert. præter.*

6 Vt ex communi Doctorum opinione tradit Iulius Clarus *lib. 5. ſent. § fin. q. 79. n. 9.* Iaſ. *ad hunc tit. num. 2.*

7 *L. 1. & 2. de iniuſt. rupt. §. poſteriore Inſt. quibus mod. teſt. infirm. l. ſi quis priore 29. ff ad SC. Treb.*

8 Vt Caius ſcribit *lib. 2. Inſt. tit. 3. §. poſteriore, l. militis 36. §. vlt. de milit. teſtam.*

9 *L. ſi quis in principio 22. de legat. 3. l. ſi mihi 12. §. in legatis, de legat. 1.*

DEFINITIO II.

Metus illatus à domeſticis nocet domino, qui quod in domo ſua factum eſt veriſimiliter non ignorauit.

CVm à Sempronij præpotentis viri famulis Titio vis facta diceretur, vt in Sempronij domum tranſlatus heredem eum ſcriberet, quærebatur an nocere id Sempronio deberet, vt ab eo tanquam indigno hereditas auferretur? Iniquum enim videbatur ex familiæ facto duriorem fieri conditionem domini fortaſſe ignorantis.[1] Sed tamen contra viſum eſt, præſumi factũ ſciente & conſentiente domino, quod in ipſius domo præſertim à domeſticis factum eſſet,[2] adeo vt nec ſi iureiurando probare ignorantiam ſuam vellet, audiri tamen deberet, quia non eſſet veriſimilis.[3] Finge peſtis tempore factum eſſe teſtamentum. Sicuti diligentior tum requiritur inquiſitio eorum, quæ domi geruntur, ita minus credibile eſt ignoraſſe Sempronium, quæ ibi tum gerebantur.[4] Sed traditum eſt, præſumi factum ſciente domino, quod à familiaribus & domeſticis factũ eſt, quãdo ex eorum facto res ad dominũ immediate peruenit.[5] Et vero quidni noceat illi factum familiariũ, quãdo & metus per alium quemcumque illatus ei noceret?[6] Quid ſi litteræ domini extent, quæ teſtatorẽ compellarent, vt ſe ad ipſius ædes traduci pateretur? Etſi enim vltimã alterius erga ſe voluntatem blando ſermone prouocare non eſt prohibitum,[7] parum tamen intereſt inter blanditias præpotentis viri & minas.[8] Minis autẽ probatis eius, qui nocere poſſet,[9] nemo negaret probatum cauſatumque videri metum, nam & iuſtus metus dicitur, vbi adeſt iuſta ſuſpicio.[10] Nec quod abſente eo, cui reuerentia debebatur, teſtamentum factum ſit, ſtatim conſequens eſt, metu extortum non fuiſſe.[11] *Ita Senatus* 14. Cal. Aug. 1593.

1 *Ex l. regula, l. non debet alteri 74. l. melior 133. de reg. iur. l. ſi vendo 39. de negot. geſt.*

2 Bard. *in l. quicunque col. 1. C. de ſeru. fugit.* Gloſ. *in l. ſi tutor. d. peric. tutor. & curat. & in c. 4. de præſũpt.* Socin. *reg. 176. & ſeq.* ſaltẽ ad transferẽdum in eum onus probãdi, Card. *clem. 1. q. 4. de for. compet.*

3 *Cap. vt circa & ibi not. & in c. nulli, de elect. in 6.* Gloſſ. & Bart. *in l. atqui, §. cum abſente, de negot. geſt.*

4 Bard *in l. 1. C. ad Maced.* Gloſſ. *in c. innotuit, de elect. in 6.*

5 Anchar. *in c. cum ad ſedem, col. vlt. verſ. quinto oppono, de reſtit. ſpoliat.*

6 Iaſ. *ad hunc tit. num. 3.*

7 *L. vlt. ff. hoc tit.*

8 Gloſ. *in l. vnic. in verb. pignora, Cod. ſi rect. prouinc. & in can. ſi ſincere 45. diſtinct.* DD *in l. 1. C. hoc tit. vbi addit. ad Caſtrenſ. l. 1. §. quod autem,* D. *de ſeru. corrupt.*

9 Bart. *in l. famoſi §. 1. ff ad leg. Iul maieſt.* Gloſſ. *in l. interpoſitas, C. de tranſact.* Obſerua autem hoc caſu plus credi vni teſti deponenti affirmatiuè de illatis minis, & verberibus, quàm mille negantibus. Boer. poſt Balb. & Angel. *deciſ. 100. num. 3. & 4.* aut quàm teſtibus deponentibus de ſpontanea voluntate, Boer. *ibid.* poſt Iaſon. *per l. interpoſitas, C. de tranſact.*

10 Bald. *in l. vlt. C. de iur. deliber. per l. nouiſſime 7. §. 1. quod falſ. tutor. auct.* Bart. *in l. de pupillo, §. ſi quis ipſi, de oper. noui nunciat. & in l. 1. §. quæ onerandæ,* D *quar. rer. act. non dat.* Idem Bald. *in §. ſacramenta de pac. iuram. firmand.* Corn. *conſ. 11. part. 2.* Innocent. *in c. prolatum, quod met. cauſ.* Alex. *conſ. 44. & 45. vol. 4.* Simon de Prætis *de interp. vlt. volunt. lib. 4. dub. 2. per totum. maxime n. 49 & ſeqq.*

11 Alex. *in l. ſi cum dotem 22. § in eo autem tempore, ff. ſol. matrim.*

TIT. XV.

DE IIS QVIB. VT. INDIGN. *auf. hær. & ad SC. Sillan.*

DEFINITIO I.

Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittere tutor non poteſt, pater poteſt.

VINDICTAM necis defuncti remittere quidem tutor pupilli nomine poteſt,[1] eo caſu quo pupillus ipſe poſſet; ſed gratis & nullo accepto non poteſt, ne præter iacturã amiſſi patris mulctæ quoque pecuniariæ, quã iudex adiudicaturus erat, damnum filius ſentiat.[2] Nam & iniuriam remittere donationis inſtar obtinet,[3] quæ tutori nullo caſu permiſſa eſt.[4] Plus iuris habet pater in perſonam filij. Nam filio factam iniuriam, & mulctam, quam ex futura condemnatione ſperare filius potuit, pater vltro & gratis etiam inuito filio remittere poteſt,[5] niſi proponas patris perſonam adeo vilem & abiectam, vt ei de honore filij nullo modo conſiciendum eſſe videatur.[6] *Ita Senatus* in Claudij de Crues, 4. Non. Mart. 1595.

1 Ita ex communi opinione tractat Franciſcus Viuius *lib. 2. comm. opin. 203.* poſt noſtros *ad l. pactum curatoris, Cod. de tranſact.*

2 *Arg.* eius quod ſcriptum eſt, *in l. ſiue ſuccurſum 6. §. de inr.* *l. vlt. C. de inſtit. & ſubſt.*

3 *L. donari videtur 29. de donat. l. donari 8. de reg. iur.*

4 *D. l. pactum curatoris, l. Lucius 46. §. vlt. D. de admin. tut. in c. l. cùm plures 12. § penult. eod. l. 3. C. de lit. tut.*

5 Gloſſ.

5 Gloſſ. in l. perſona 35. in princ. D. de pact.
6 Not. ibid. per text. in l. ſed ſi vnus 27. §. interdum tamen ff. de iniur.

DEFINITIO II.

Legatum à milite relictum adulteræ valet, ſed aufertur ei à fiſco tanquam indignæ, niſi donatum ſit in piam cauſam & in remunerationem.

QVod adulter legauit adulteræ, debetur, præterquam ſi teſtator miles proponatur ſiue cœleſtis, ſiue terreſtris, vt loquuntur, militiæ.[1] Nam ſi fuerit miles aut clericus, aut aduocatus, quod adulteræ relictum eſt, aufertur tanquam indignæ & fiſco applicatur.[2] An igitur mulieri tale legatum petenti militis heres obiicere poterit de iure fiſci? Minime, quia exceptio illa eſt de iure tertij, nec excluſiua iuris agẽtis,[3] quia, quod ab indigno aufert fiſcus, id hæredẽ prius ipſi indigno præſtare neceſſe eſt, alioquin ab eo auferri nõ poſſet, quod is nunquam habuiſſet.[4] Adde, quod nec hæredi licere debet allegare defuncti turpitudinem, cuius ipſe perſonã repræſentat, & à quo lucratiuã cauſam habet.[5] Neque vero ſatis iuſtam cauſam habere hæres vllã poteſt, quominus præſtet omnia, quæcunque teſtamento relicta ſunt.[6] Quid enim; ſi ius ſuum fiſcus perſequi nolit? Cur dicamus penes hæredem remanere, quod à legatario tanquam ab indigno auferre fiſcus potuiſſet?[7] Denique vno tantum caſu pœnes hæredem remanere poteſt, quod illicite relictum eſt, nempe cum idipſum ex cauſa aliqua vindicare fiſcus non poteſt.[8] Ergo quoties fiſco locus eſſe poteſt, non debet quod illicite relictum eſt, pœnes hæredem remanere Nec niſi inter eam perſonam, cui illicite relictum fuit, & fiſcum ſupereſſe quæſtio poteſt, an quaſi indigno auferendum ſit. Plane quod adulteræ donatum eſt etiam à milite in piam cauſam aut in remunerationem meritorum, de quibus aliter quam ex ſola militis confeſſione appareat, haud dubie debeb tur, nec tanquam ab indignã auferetur.[9] Finge nobilem virginem à milite malis, vt fit, artibus corruptã neque doratam eſſe, ac per multos annos domeſticis obſequiis præſtandis continuam ei operam dediſſe, pro quibus etiam ſalarium meruiſſet. Cur non permittatur militi vel conſcientiæ ſaltem exonerandæ gratia legatum ei relinquere, ex quo ſibi aut alimenta aut maritum parare poſſit?[10] Id ergo arbitrio iudicis relinquendum erit, & ex perſonarum rerumque qualitate ac legati modo æſtimandum. *Ita Senatus* pro Romana Pequellier tractatum eſt 17. Cal. April. 1594.

1 Capel. Tholoſ. q. 141. & ibi Aufrer. poſt Bart. *ad l. miles 41. §. mulier ff. de teſtam. milit. per ill. text.* iunct. *l. 2. C. de donat. inter vir. & vxor. l. mulierem 14.* vbi idem Bart. *de his quæ vt indign. adfectionis 5. ff. de donat.*
2 *D. l. mulierem, in fin.*
3 Et conſequenter non admittenda *l. loci, 4. §. competit.* vbi Bartol. *D. ſi ſeruit. vindic.* Idem Bart *ad l. 2. de except. rei iudic.*
4 *L. 1. & tot. hoc tit. D. & C. l. aufertur 48. & paſſ. de iur. fiſc. l. ex facto 43. §. vlt. ff. de vulg. & pup. ſubſt. l. non videtur rem amittere 83. l. non poteſt videri 208. de reg. iur.*
5 Cenſetur enim hæres eadem perſona cum defuncto, *Nouell. de hæredib. ab inteſt. venient. præf.* §. 1. nemo autem propriam turpitudinem allegare poteſt, *l. mercalem 5. C. de condict. ob turp. cauſ.* Bart. *ad l. iuſiurandum quod ex conuentione 17. § procurator.* per text. illum, iunct. *l. ſeq. ff. de iureiur.*
6 *Auth. hoc amplius, C. de fideic.*
7 Nemo enim agere aut iure ſuo vti cogitur, *l. vnic. Cod. vt nem. inuit. agere cogat. l. pactum 46. ff. de pact. l. penult. Cod. eod.*
8 *L. in fraudem 10. §. 1. l. fin. ff. hoc tit.*
9 Guil. Benedict. in verb. *& vxorem, decif. 5. num. 261. in nouis,* poſt Anchar. *in conſiliis.*
10 *Argum. l. Aquilius 27. ff. de don. l. ſed etſi 25. §. conſuluit. de pet. hered.*

DEFINITIO III.

De milite, qui adulteræ aut focariæ ſuæ legauit, defuncto poſt annum militiæ.

ILlud etiam quæri poteſt, ſi is, qui teſtamenti tempore miles erat, deceſſerit ſolutus ſacramento, an legatum, quod ab initio valuit, conualeſcat? Et ſiquidem intra miſſionis annum deceſſerit, Papinianus ſcripſit[1] perinde indignam eſſe mulierem, ac ſi teſtator in militiã deceſſiſſet. Ergo ſi poſt annum, ſecura erit mulier;[2] ideo fortaſſe, quod poſt annum miſſionis non poſſit iure militari valere teſtamentum, licet à milite in militia factum.[3] Quod ſi ita eſt, non male quis ex eo inferat, quo aliis locis proditum eſt,[4] nihil ex teſtamento militis capere poſſe mulierem, in quam cadere turpis ſuſpicio poteſt, ita accipiendum eſſe, ſi militiæ iure miles teſtatus ſit, non item ſi iure communi.[5] Et ratio diuerſitatis eſſe poteſt, quod neque priuilegium vllum mereatur mulier, in quã turpis ſuſpicio cadit, vt quicquam conſequatur ex teſtamento, quod iure communi non valet,[6] neque ex contrario deterioris conditionis eſſe debeat miles, qui iure communi teſtatur, quam paganus quilibet, quo minus etiam meretrici & adulteræ legare poſſit, cui paganus legare non prohiberetur.[7] Nec obſtat, quod neque donare focariæ ſuæ miles poteſt.[8] Id enim idcirco conſtitutum videtur, ne eiuſmodi donationibus fictiſque adulationibus, vt lex ait, milites ſpolientur,[9] indeque fiat, ne tam ſtrenuam poſtea operam reipublicæ nauare poſſint[10] Quod in cauſa teſtamenti ſecus eſt, cum per liberalitatem teſtamento factam non fiat teſtator pauperior, collatio ſcilicet effectu liberalitatis in id tempus quo teſtator erit mortuus.[1] Itaque alia teſtamenti, alia donationis hac parte ratio conſtituenda eſt, quod tamen neſcio an ab vllo ex interpretibus ſit animaduerſum Proinde ſi iure communi factum ſit teſtamentum, nihil cauſæ eſt cur ſeparemus milierem à pagano, etiamſi in militia deceſſerit.[12] Multo minus, ſi militiæ ſacramento ſit ſolutus.[13] Neque rurſum refert, an intra an poſt annum miſſionis diem ſuum teſtator obierit; quia diſtinctioni huic locus non eſt, cum teſtamentum iure communi factum fuit.[14] Quid ſi miles iure militari teſtatus focariæ ſuæ & concubinæ aliquid reliquerit? Puto valiturum legatum, quia non cuilibet mulieri legare miles prohibetur, ſed ei dumtaxat, in quam turpis ſuſpicio cadere poſſit,[15] quod non euenit in concubina: Honeſta enim adfectio eſt erga concubinam,[16] ſi ex ciuilibus legibus potius[17] quam ex Chriſtianis moribus æſtimes[18] adfectionem. Atque, inquies, donatio focariæ facta non valeret.[19] Ergo inquam, vel ex eo magis intelligimus differre hac in re donationem à teſtamento.[20] Quid rurſus, ſi miles iure militiæ teſtatus aliquid reliquerit ei mulieri, quæ teſtamenti quidem tempore adultera fuit, at mortis tempore non fuit, ſoluto quippe iam matrimonio, tum miles hic aut in militia, aut intra miſſionis annum deceſſerit? Et magis eſt vt legatum, quod ab initio fuit illicitum, ex poſt facto non confirmetur. *Ita tractabam* in eadem cauſa; *Senatus* nihildum decidit.

1 *In l. mulierem, ff. hoc tit.* [*& ibi* Bart. Adde Ant. de Gamma *deciſ. Luſit. 226. n. 5.*]
2 Per argumentum à contrario ſenſu, quo tanquam fortiſſimo vti Papinianus ſolet, *l. 1. § huius rei ff. de offic. eius cui mandat. eſt iuriſd.*
3 *L. quod conſtitutum 21. & paſſ. ff. de teſtament. milit.* Nec etiam Papin. *in d. l. mulierem, l. quod dicitur 38.* de alio teſtamento ſequitur, quam quod iure militiæ factum ſit, vt conſtat lex illis verbis, *non admitti ad teſtamentum iure militiæ factum.*
4 *In l. miles 41. §. mulier, ff. de teſtam. milit.*
5 Nam & totus ille titulus eſt de teſtamento militari, niſi cum exprimitur factum eſſe teſtamentum iure communi.
6 *L. cum tabulis, 16. §. 1. D. hoc tit.* iunct. *l. 4. §. ſed quod meretrici D. de cond. ob turp. vel iniuſt. cauſ.*
7 Non enim aufertur ius commune ei, cui etiam priuilegium datur, *l. 3. D. de teſtam. milit.*
8 *L. 2. C. de donat. int. vir. & vxor.*
9 *Arg. l. 2. D. eod.*
10 Magnum enim eſt impedimentum paupertas ei, qui ad magna velit contendere.
11 *L. 1. d. qui teſt. facer. poſſ. l. 4. D. de adimin. legat.*
12 Cum nihil prohibeat etiam militem iure paganorum teſtari *d. l. & paſſ. D. de teſtam. milit.*
13 Quo tempore non niſi iure communi teſtari amplius poteſt.
14 *d. l. quod conſtitutum, 21. l. quod dicitur, 38. & paſſ. eod. tit.*
15 *d. l. miles, 41. § mulier, eod.*
16 *L. adfectionis, 5. de donat. l. qui concubinam 29. de leg. 3.*

17 Concubinatus enim cum per leges nomen aſſumpſerit, extra legis pœnam eſt, *l.3.§.vlt.& tot.tit.D.de concub.*

18 Secundum quos omnis concubitus & coitus & extra matrimonium illicitus eſt.

19 *D.l.1.de donat.int.vir.& vxor.*

20 Neque ex diuerſis bene inferri quicquam poteſt, *vulg.l. Papinianus exuli 20.D.de minor.*

21 *Arg.d.l.in fraudem,10.§.1.& l.vlt.D.hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Titulus, de his quæ vt indignis, non eſt apud nos abrogatus

APud nos vſu ſunt leges omnes, quæ quod indigno auferunt applicant fiſco,[1] licet apud Gallos ſint abrogatæ, vt ij teſtantur qui de legibus & moribus Gallicis ſcripſerunt.[2] *Ita tractatum eſt* in relationibus libellorum, 6.Id.Iun. 1591.

1 *Et tit.de his quæ vt indign.D.& C.*

2 Bugnonius *in tract.de legib.abrog.*

DEFINITIO V.

Non aufertur hereditas tanquam indigno, qui teſtamentum defuncti impugnauit quaſi nullum, quod factum eſſet à reo læſæ maieſtatis.

LEgitimus inteſtati heres cum hereditatis controuerſiam ab eo pateretur, quem reus læſæ maieſtatis heredem ſcripſerat, pendente accuſatione obiecerat inter cætera fieri non poſſe, vt valeret teſtamentum, quod factum eſſet a reo maieſtatis.[1] Placuit ſi qua alia ratione teſtamentum nullius eſſet momenti, forte quod neceſſariis ſolemnitatibus deſtitutum proponeretur,[2] non eo minus legitimum heredem ſuo iure ab inteſtato ſucceſſurũ, nec auferendam ei tanquam indigno hereditatem, quaſi defuncti famã improbe oneraſſet.[3] Credendus enim eſt per iuris imperitiam id feciſſe hoc eſt, quod exiſtimaret factionem teſtamenti non habere illum, qui reus maieſtatis, licet falſo & per calumniam factus eſſet potius,[4] quam vt agnati cognatiue amiciſſimi pudorẽ læderet.[5] Nec ei bene comparabatur, qui defuncti memoriam detuliſſet,[6] vt ex eo apparet, quod hereditatem quaſi ab inteſtato ſibi delatam hic vindicat, quam fiſco applicandam eſſe fateretur ſi a defuncto crimen læſæ maieſtatis admiſſum eſſe contenderet.[7] Idque in propoſita ſpecie tanto magis obtinebit, quod legitimus hic hæres eodem tempore eiuſdem criminis reus fuerat, cuius & defunctus agnatus, tandemque innocentes ambos fuiſſe ex iudicij euentu apparuerat. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.21.ſup De teſtam.

1 Et in hoc nimirum errauerat in iure, quia reus maieſtatis non prohibetur facere teſtamentum, ſi memoria eius tandem innocens pronuncietur. *l.ſi quis poſt accuſationem,9.* vbi Bart. contra Gloſſ. *l. qui à latronibus,13.§.vltim.D.qui teſtam.facer.poſſ.*

2 *L.1.de iniuſt.rupt.& irrit.fact.teſtam.*

3 De iure enim non de iudicio defuncti diſputauit, *l.poſt legatum,5.§.1.l.ſi teſtamentum,24.hoc tit.*

4 Quod tamen non niſi periniquè poſſet ita conſtitui. Quis enim eſſet innocens, ſi ſufficeret accuſare?

5 Nemo enim credendus eſt cognati ſui pudorem & exiſtimationem vltro lædere voluiſſe.

6 Hinc enim tanquam indigno hereditatem auferendam eſſe certum eſt, *l.ſi inimicitia,9.§.penultim.& vltim.D.hoc tit.* iunct. *l.1.in fin.de bon.libert §.item ii qui ſtatus.Inſtit.de excuſ.tutor.*

7 *L.quiſquis.5.C.ad leg.Iul.Maieſt.*

8 Accuſatio enim huius criminis non finitur morte, & poſt mortem quoque peragi poteſt, *l.ex iudicium,20.D.de accuſat.*

DEFINITIO VI.

EVm qui vindictam necis defuncti prudens & ſciens inſuper habuit,[1] licèt interim hereditatem adire non prohibeatur, hoc ipſo tamen indignum eſſe conſtat, ideoque ei quaſi indigno aditam hereditatem auferendam & fiſco applicandam.[2] Quid ergo ſi fiſcus bona occupare nolit, quaſi ſuſpecta, vel etiam indignus ipſe ſit ob id quod neque procurator fiſci vel Cæſaris vindictam illam ſit proſecutus?[3] Viſum eſt piis locis adiudicanda, & addicenda eſſe bona, potius quam permittendũ, vt ab herede indigno retineantur. Idemque multo magis admittendum eſt, ſi teſtatorem heres ipſe occiderit.[4] Sed quid de legatis fiet? Solent enim bona ad fiſcum deuolui cum onere legatorũ.[5] Aut ſi fiſcus bona nolit agnoſcere, redundare ad heredẽ.[6] Placuit tamen hoc poſteriore caſu, quo teſtator ab herede occiſus ſit ſola ea legata deberi, quæ in vſus pios relicta eſſent. Ideo fortaſſe, quòd legatariis quoq; imputari poſſe videretur, quòd contra heredem non fuiſſent proſecuti vindictam necis defuncti. Quo facto potuiſſent etiam ipſi adire hereditatem excluſo quoq; fiſco poſt Nouellam Iuſtiniani legem, quæ hoc induxit.[7] *Ita Senatus*, contra Noë Cochet, 14. Calend. Mart. 1601.

1 Vt in *l.heredem.7.D.hoc tit.l.5.§.non alias D.de SC.Silan.& paſſ.ill.tit.*

2 D. §. *non alias l.cùm fiſco 9.eod. d.l.heredem & ſeq.§ bonis l.ei qui 10.& ſeq.D.hoc tit.*

3 Scilicet intra quinquennium *l.in cognitione 13.D.de SC.Silan.*

4 Quo caſu maior ſanè heredis indignitas eſt & ingratitudo.

5 *D.l.cum fiſco.*

6 *L.ſi ſeruus 50.§ ſi quis ante, de leg.1.*

7 *Nouell.1 de hered.& fal.id.* Poſtquam Nouella videtur abrogari *l.ſi ſequens 15.in princ.D.de SC.Silan.* cũ hodie & adire legatarius poſſit, cùm adire heres non poteſt, & fiſco præferatur: Scilicet cum hereditas à primi gradus herede adita non fuit. Cogita tamen, quia Senatuſconſulto non adfui, ne videtim ita pronunciatum. Et mihi probabilior illa Arreſti ratio fuiſſe videtur, quod maritus ab vxore ſcriptus heres ipſam occidendo indignum ſe fecerat non tantum qui hereditatem retineret, ſed etiam, qui auferret, ac cui lex hereditatem, deferret. Et tamen, quia teſtamento iurè facto fuerat inſtitutus, nullum legitimi heredis ius eſſe videbatur. Nec rurſum fiſci, cùm nemo eſſet cui tanquam indigno poſſet auferri hereditas, quæ nulli adhuc vnquam fuiſſet acquiſita. Itaque ſupererat vt piis locis potiùs adiudicaretur.

TIT. XVII.

DE CODICILL.

DEFINITIO I.

Clauſula codicillaris appoſita in teſtamento inutili tantum poteſt ad conſeruanda legata & fideicommiſſa ab inteſtato, atque codicilli ab inteſtato facti.

NIHIL intereſt, quod ad legata & fideicommiſſa pertinet, an quis codicillos ab inteſtato fecerit,[1] an inutili teſtamento vulgarem clauſulam codicillarem adſcripſerit.[2] Vtroque enim caſu, ſicuti ab inteſtato ſucceditur, ita eadem codicillorum vis & poteſtas eſt, vt quemlibet inteſtati ſucceſſorem obligent,[3] & conſequenter poſthumum quoque,[4] licet ignoranter præteritum, ſiue ſimpliciter aut per verba præſentis tantum temporis clauſula illa concepta ſit, ſiue per ea, quæ futurum quoque tempus demonſtrent.[5] Nam ab inteſtato factis codicillis, vnus tantum caſus eſt,[6] nec proinde diſtinctioni locus relinquitur, à quo, aut qualia, quantaque legata vel fideicommiſſa defunctus dederit, præterquam ſi ad certam perſonam codicilli ſcripti proponantur, quam defunctus eo tempore ſibi ſolam ſucceſſuram ſperabat.[7] Tum enim dici non poteſt, eam fuiſſe ſcribentis voluntatem, vt poſthumum filium, de quo præſertim non cogitabat, quemque nullo modo ſperabat, eiſdem legatis & fideicommiſſis oneraret.

1 Nam & ab inteſtato codicilli fieri poſſunt, *l. ab inteſtato 16 §. hoc tit.*

2 *Vt in l.1.eod.l.1.ff.de fideic.libert.l.generaliter,24.§.ex teſtamento, eod.l.penult.§.vlt.de legat.2.l.ſi iure,11.C.de teſtam.manum.*

3 *D.l.ab inteſtato l.ſi cum,3.l.conficiuntur,8.§.ſi poſt factum, l.qui grauis,12.l.pen.ff.de iur.codicill.*

4 *De l.generaliter, 24.§.ex teſtamento.ff.de fideic.libert.l.ex teſtamento,29.C.de fideic.l.poſthumus,12.§.1.de iniuſt.rupt.* Iunge *l.quærebatur,19.ff.de teſtam.milit.* * Vide Oſaſch. Cachetan.

tan. latè hæc tractantem *conſ.* 11. & 70. *per tot.* Anton. Theſaur. *deciſ.* 171. *num.* 15. vbi tractat de conſeruatione legatorum maximè cùm aliqua parte teſtamenti facta eſt mentio filiorum. & Baldo *ad l. ſi lio præterito* 17 *ff. de iniuſt. rupt.* Maximè verò hoc obtinet, non ſolum ſi legata relicta ſunt ad vſus pios aut neceſſarios, puta pro reſtitutione male ablatorum aut pro anima, ſed etiam ſi relicta ſint perſonis tam coniunctis vt veriſſimile ſit teſtamentorum æque fuiſſe relicturum, etiamſi de poſthumo cogitaſſet, puta vxori, ex *l. cum alienum* 20. *C. de legat.* niſi eiuſmodi legata exhaurirent hæreditatem. Ita enim apoſtillator ad Bart. *in Authent. ex cauſa in verbo poſthumo* 2. *in litera l.* Ex Ioan. de Anan. *conſ.* 75. & Bald. *conſ.* 440. *incip. in Christi nomine* 91.

5 Quæ tamen diſtinctio adhiberi à noſtris ſolet *ad l. 1. D. hoc tit. & ad auth. ex cauſa, C. de liber. præter.*

6 *D. l. inteſtato, in fin.*

7 Vt in ſpecie. *l. cum pater,* 77. *§. cum exiſtimaret, de leg. 2. l. pen. ff. hoc tit.*

8 *L. ſicut certi,* 9. *l. ſeq. Cod. de teſtam. milit. l. militis.* 36. *§. miles, ff. eod. ſi quis ita,* 14 *§. ſi quis ignoraret ff. de teſtament. tutel.*

DEFINITIO II.

Clauſula codicillaris non conſeruat dationem hæreditatis in præiudicium poſthumi ignoranter præteriti.

SEd quod ad ipſam hereditatis dationem attinet, non ſimiliter dici poteſt, nihil referre, an quis inteſtatus decedere volens codicillos fecerit, an inutili facto, aut quandocunque rupto teſtamento clauſulam codicillarem inſeruerit. Nam qui inteſtato moriturus codicillos fecit, non ad hunc, aut illum ſcriptos (hic enim caſus ſemper excipiendus eſt)[1] ſed quibus generaliter & indiſtincte rogauerit ſucceſſuros ab inteſtato, vt hereditatem Sempronio reſtituerent,[2] vtique poſthumum quoque, ſiue viuo ſe, ſiue mortuo naſciturum rogaſſe, eodemque fideicommiſſo obſtrinxiſſe intelligitur, tametſi eo tempore, quo dictabat codicillos, nihil minus quam de poſthumo cogitaret.[3] At conditio teſtamento, quod vel ab initio inutile, vel quandocunque poſthumi agnatione ruptum fuerit, dici non poteſt eam ſubiectæ clauſulæ codicillaris vim eſſe debere, vt poſthumus ignoranter præteritus æque rogatus videatur de hereditate ſcriptis heredibus, ſiue ſuis ſiue extraneis reſtituenda, de qua ſcilicet nullo modo, ac ne per ſuſpicionem quidem fuerit cogitatum. Quare nec diſtinguemus, quibus verbis clauſula illa codicillaris concepta ſit, an iis quæ ad præſens tantum, an quæ ad futurum quoque tempus referantur?[5] Nam ſiue præſens tempus expreſſim demonſtratum ſit, ſiue ſimpliciter & indefinite teſtator dixerit: *Velle ſe teſtamentum valere ſaltem iure codicillorum*,[6] futurum quoque tempus demonſtratum intelligitur, hoc ipſo quod de teſtamenti validitate actum eſt, cum non minus mortis & delatæ ſucceſſionis tempus inſpiciendum ſit, quam conditi teſtamenti quoties quæritur, an valeat teſtamentum,[7] quia nec antea effectum habere poteſt.[8] Adde quod vt poſſis euincere, teſtatorem, qui clauſulam codicillarem adſcripſit, de omni caſu cogitaſſe, quo teſtamentum ruptum aut irritum fieri poſſet, & conſequenter de illo etiam poſthumus naſceretur, naſcendo que rumperet, prius neceſſarium eſt, vt probes teſtatorem eo tempore de poſthumis cogitaſſe[9] Atqui nos eam ſpeciem tractamus, in qua poſthumus ignoranter præteritus ſit, id eſt ab eo à quo fuiſſe de poſthumo cogitatum dici non poſſit.[10] Inde namque illud etiam eſt, quod ſi teſtator filiis ſuis tutores dederit, licet tutoris datio fauorabiliſſima ſit, poſthumis tamen dediſſe non videtur,[11] quia nimirum prius eſt, vt de poſthumis cogitauerit, quam vt iis tutorem dediſſe videatur, tametſi filiorum appellatione contineantur.[12] Inde illud denique quod nec militis teſtamentum valet, in quo ignoranter præteritus eſt filius, ſiue iam natus, ſiue poſthumus.[13] An propter omiſſam iuris ſolemnitatem? Minime. Nam in militari teſtamento nudam militis non iuſtam voluntatem intuemur:[14] Sed propter defectum voluntatis, quia quod alias euenit, vt filius in poteſtate à patre milite præteritus pro exheredato habeatur[15] ad hunc non pertinet, de quo pater non cogitauit.[16] Atqui tritum eſt codicillarem clauſulam, licet ab inteſtato ſuppleat defectum ſolemnitatum teſtamenti,[17] nunquam tamen ſupplere defectum voluntatis,[18] cum è contrario potius ex voluntate ipſa recipere debeat interpretationem:[19] Prorſuſque abſurdum fuerit dicere clauſulam codicillarem facere debere, vt voluntas teſtatoris ab inteſtato locum habeat, illo etiam caſu quo ex teſtamento non ſeruaretur, quamuis alioquin teſtamentum valeret.[20] Hæc autem idcirco tam varie quia factis ab inteſtato codicillis, aperta eſt voluntas patrisfamilias ad ſucceſſionem ſuam inuitantis, & quaſi tacita inſtitutione vocantis eos, qui deferendæ per legem hereditatis tempore proximiores reperientur.[21] In quorum numero negari non poteſt, quin poſthumi quoque contineantur, etiam de quibus codicillorum tempore non cogitarat, cum dubitandum non ſit quin ſi de iis pater cogitaſſet, multo magis legitimam iis hereditatem relicturus fuiſſet.[22] Conſequens igitur eſt, vt reſtituendæ hereditatis fideicommiſſum iis codicillis relictum perinde poſthumum hunc, quandocumque natum & ab inteſtato ſuccedentem, obliget, ac cæteros quoſlibet inteſtati ſucceſſores.[23] Palam enim eſt eos ipſos fideicommiſſo vniuerſali grauatos, qui fuerunt ad legitimam hereditatem inuitati.[24] Ergo & filium hunc poſthumum, præterquam ſi, vt initio diximus, ad certam perſonam codicillos pater ſcripſerit. Tunc enim voluntatis ratio non patitur, vt æque poſthumum, de quo nihil ſperabat, oneraſſe credendus ſit, licet perſona onerata, non minus dilecta fuerit.[25] At cum teſtamentum factum eſt in fauorem extranei, in eoque adiecta clauſula codicillaris, manifeſtum eſt, id vnum teſtatorem agere, vt quantum in ſe eſt excludat eos qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri.[26] In qua excluſione inhumanum ſit, & improbabile ſuſpicari eum fuiſſe comprehenſurum perſonam poſthumi, ſi de poſthumo quoque cogitaſſet.[27] Semper enim de parentum voluntate erga liberos, præſertim poſthumos nullius culpæ capaces, pie & humaniter, quoad eius fieri poteſt, ſuſpicandum eſt.[28] Hinc euenit, vt quemadmodum poſthumus hic ignoranter præteritus non ideo excluſus videri poteſt, nec ſi tale teſtamentum ſit, in quo habeatur præteritio pro exheredatione, quale militis teſtamentum eſt,[29] ita neque per clauſulam codicillarem rogatus credi debeat, vt ab inteſtato ſuccedendo reſtituat ſcriptis heredibus hereditatem.[30] Eos namque ſolos fideicommiſſo reſtituẽdæ hereditatis obſtringere clauſula poteſt, quos inſtitutio à teſtati ſucceſſione excluſit.[31] Deniq; vt dicam breuius, nullo facto teſtamento, ſed codicillis tantũ ab inteſtato ſcriptis, non poteſt tractari de poſthumo ignorãter præterito, qui potius pro tacite inſtituto habendus eſt, licet de illo non fuerit cogitatum,[32] ſi verum eſt, vt eſt patremfamilias, qui teſtamentum facere cum poſſet, noluit, hoc ipſo tacita ſuam legitimis futuris heredibus ſucceſſionem relinquere voluiſſe, & conſequenter eos inſtituiſſe videri.[33] Facto autem teſtamento, atque ita ſcriptis aliis heredibus, apparet, poſthumum hunc, qui neque inſtitutus ſit, neque vllo caſu pro exheredato habendus,[34] omnino præteritum eſſe & quidem ab eo qui veriſimiliter non erat præteritus, ſi de eo cogitaſſet. Igitur neque per clauſulam codicillarem rogatus videri debet de reſtituenda ſcriptis heredibus hereditate, quam non ſolum à lege & ſuo iure,[35] ſed etiam ex probabili patris voluntate ſibi habere debeat, vtpote à qua nunquam eum pater fauore inſtitutorum excluſerit.[36]

1 *Vt in l. pen. & l. grani* 21. *D. hoc tit.*

2 *Vt in l. ab inteſtato* 16 *eod. l. ex teſtamento* 29. *C. de fideic. l. generaliter* 24. *§. ex teſtamento. ff. de fideic. libert. l.* 1. *C. eod. l. ex ea ſcriptura* 29. *§.* 1. *qui teſtam. facer. poſſ.*

3 *L. ſi quis cum* 3. *verſ. ſed etſi poſt codicillos, l. conſciuntur* 8. *§. ſi poſt factum, in fin.*

4 *D. l. qui grani, & d. l. penult. hoc tit. l. cum pater* 77. *§. cum exiſtimaret, de leg.* 2.

5 Quomodo tamen Bart. & poſt eum cæteri diſtinguere ſolent *ad l. 1. ff. hoc tit.*

6 Quo tamen caſu verbum infinitiuum trahitur etiam ad futurum tempus, vt tractat Bartol. *ad dict. l. poſt gloſſ in l. ſtipulationum, §. ſtipulatio,* in verb. *daturum, de verb. oblig. at.*

quam ad hoc laudat Alex. *conſ. 31. col. 3 verſ. nec ad hoc, volum. 1.* Salycet, *in l. ſi vt proponis, C. de cond. ob cauſ.* Afflict. *deciſ.* 61. *n.* 1.

7 Quia eo demum tempore quo teſtator moritur teſtamentum confirmatur, *l. ſi alienum 49. §. 1. ff. de hered. inſtit.*

8 *L. 1. ff. qui teſtam. facere poſſ.*

9 Quia de quo naſcituro teſtator nullo modo cogitauit, impoſſibile eſt, vt cogitauerit de eo rupturo, cum non entis nullæ prorſus ſint nec poſſint eſſe qualitates.

10 Alioqui non eſſet ignoranter præteritus, ſi de eo vel tantillum, ac per ſolam ſuſpicionem cogitatum fuiſſet.

11 *L. ſi quis ita 14. §. ſi quis cum ignoraret, D. de teſtam. tutel.*

12 Etiam in legato filiis aut filiabus relicto, ſi modo teſtator de poſthumo cogitauerit, *l. qui filiabus 17. in princ. de leg. 1. l. nomen filiarum 164. de verb. ſignif.*

13 *L. ſicut certi 9. cum l. ſeq. C. de teſt. milit.*

14 *L. 1. l. Diuus 24. l. eius militis 34. §. vlt. & l. ſeq. De eo. l. in teſtamento 6. C. eod. l. precib. 8. C. de impub. & aliis ſubſtit.* In eoque maxime differt teſtamentum militis à teſtamento pagani, quod diffinitur *in l. 1. D. qui teſt. facer. poſſ.*

15 Nam & ſolo ſilentio milites exhæredant filios, *l. ſi patronus 12. in princip. l. Paulus reſpondit 47. §. vlt. D. de bonor. liber.*

16 *D. l. ſicut certi 9. & l. ſeq. C. de teſt. milit.*

17 *L. pen. §. vlt. de legat. 2. l. generaliter 24. §. ex teſtamento, D. de fidei. libert.*

18 Eleganter Decius *conſ. 205. in fin.*

19 Nam in quæſtionibus vltimarum voluntatum voluntas illa eſt, quæ totum facit, *l. ſi mihi 12. in fin. de leg. 1. in conditionibus 19. de cond. & demonſtr.*

20 Alioqui plus poſſet codicillaris clauſula, quam totum ipſum teſtamentum, quamuis validum, quod eſſet abſurdum, *arg. l. quod per manus 10. D. hoc tit.*

21 *L. 3. in princ. d. l. conficiuntur 8. verſ. ſed ideo, D. hoc tit. l. ab exheredati 126. de leg.*

22 *Arg. l. cum auus 102. de cond. & dem. l. cum acutiſſimi 30. C. de fideic.*

23 Ex legib. ſupra citatis, *n.* 3.

24 Quia nec alij onerari poſſunt, quam qui ſunt honerati, *vulg. l. ab eo 9. C. de fideic.* & ex onere plerumque etiam honor declaratur, & contra, *l. alumna 30. §. ab hæredibus de adim. leg. l. verum 7. §. vlt. de reb. dub.*

25 *Vt in d. l. qui graui 11. l. pen. D. hoc tit. l. cum pater 77. §. cum exiſtimaret, de leg. 2.*

26 Semper enim prior & potior eſt cauſa teſtati, quam inteſtati, *l. quamdiu 39. de acquir. her. l. quamdiu 89. de reg. iur. excepto caſu l. ſi quis ita 82. de hered. inſtit.*

27 Quomodo enim poſſet ingratus exiſtimari poſthumus nondum natus? *l. ſi quis ſuo 33. in fin. C. de inoff. teſt.*

28 *L. vltim. Cod. de curat. furioſ.* Nemo enim creditur alienam ſobolem velle ſuæ anteponere, *d. l. cum acutiſſimi 30. C. de fideicomm.*

29 *D. l. ſicut certi 9. & l. ſeq. C. de teſt. milit.*

30 Parum enim refert in effectu, an hereditas alicui auferatur per exheredationem, an bona per iniunctum onus fideicommiſſi, ſicuti è contrario parum refert in effectu, an per inſtitutionem vocetur quis ad bona patris, an per fideicommiſſum, tametſi fuerit exheredatus, quia huiuſmodi exheredatio non niſi bona mente facta videri poteſt, *l. multi 9. de liber. & poſth. l. 3. §. cum Pollidius, de vſur.*

31 Vtrumque enim, id eſt & teſtamentum & clauſula codicillaris in eorum odium fit, qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri.

32 Quia credendus eſt pater illum fuiſſe inſtituturus, ſi de ipſo cogitaſſet, quod de nullo agnato proxime æque dici poteſt.

33 *d. l. 3. ad l. cõficiũtur 8. D. hoc tit. d. l. ab exheredati 126. de leg. 1.*

34 *D. l. ſicut 9. & ſeq. C. de teſtam. milit.*

35 Tanquam ſuus heres, *d. l. 3. §. 1. D. hoc tit. l. in ſuis 11. de liber. & poſth.* licet non proprie poſthumus dici poſſit ſuus heres, quia non fuit in patris morientis poteſtate, *l. vltim. D. de collat. bonor.*

36 Quia neque excludendi eius vllam habuit voluntatem, *argum. l. vlt. D. de hered. inſtit. l. cum mater 28. D. de inoffic. teſt.*

DEFINITIO III.

Codicillaris clauſula inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommiſſorum ab inteſtato, etiam in præiudicium poſthumi ignoranter præteriti.

EX quo apparet, quam rationem habeat, quod in ſuperioribus contra ſcripſimus de vi & poteſtate clauſulæ codicillaris, cum de legatorum duntaxat, vel fideicommiſſorum conſeruatione agitur. Diximus enim, quod ad legata & fideicommiſſa ſpectat, nihil intereſſe, an quis codicillos ab inteſtato fecerit, an teſtamento, quod poſtea par agnationem poſthumi ruptum ſit, clauſulam illam adiecerit. Vtroque videlicet caſu legata conſeruari, deberique à poſthumo, quamuis ignoranter præterito,[1] nimirum quia hac parte dici non poteſt adiectam eam clauſulam ad excluſionem legitimorum heredum. Quinimo ad conſeruationem duntaxat legatorum & fideicommiſſorum,[2] vt non eo minus debeantur à legitimis heredibus, cum ab inſtitutis relicta ſint, quos à teſtatore magis dilectos fuiſſe certum eſt.[4] Quidni ergo debebuntur à poſthumo, licet ignoranter præterito? Nam ſi teſtator de eo cogitaſſet, quid aliud feciſſet, niſi quod eum hæredem inſtituiſſet? Atqui etiam ab inſtitutis legata, & fideicommiſſa reliquit. Ergo & à poſthumo præſtanda ſunt.[5] Dices non eſſe rectam conſecutionem, quia fieri poteſt, vt non fuerit æque pater poſthumum oneraturus, ſi de eo cogitaſſet. Finge inſtitutam perſonam minus dilectam, puta extraneam.[6] Reſpondeo, eam quidem ſolam rationem, quod heres inſtitutus legata & fidecommiſſa teſtamento relicta debuiſſet, non ſufficere, vt eorum præſtationi poſthumus quoque obſtringatur, de quo pater non cogitauit,[7] quique ſuo iure ſuccedit ab inteſtato:[8] ſed eam rationem illam quoque accedere, quod ſubiecta codicillaris clauſula tacitam inducat repetitionem legatorum & fideicommiſſorum ab inteſtato, faciatque, vt perinde debeantur à quocunque inteſtati ſucceſſore, ac ſi nullo condito teſtamento codicilli ab inteſtato facti eſſent.[9] Quo caſu, ſi modo ad certæ perſonæ onus directi non ſint, nemo dubitat, quin ex iis poſthumus etiam de quo non fuit cogitatum æque, ac alius quilibet obligetur.

1 *Defin. 1. ſupr. eod.*

2 *Ex l. 3. §. 1. l. conficiuntur 8. §. ſi poſt factum, in fin. D. hoc tit. l. ex teſtamento, 19. C. de fideic. l. generaliter 24. §. teſtamento, D. de fideic. libert. l. 1. C. eod.*

3 Quæ ſcilicet non poterant iure vetere aliter conſeruari, quam ſi à legitimis hæredibus eſſent repetita, *l. 1. D. hoc tit. l. vlt. C. eod. l. Titia 13. D. de inoff. teſtam.* & aliis ſupra proxime citatis.

4 Magis enim dilecti intelliguntur, qui priores ſunt vocati, *l. Publius 36. §. 1. de cond. & demonſtr. l. omnia 32. alias l. cum ita, § in fideicommiſſo, de legat. 2. l. cum pater 77. §. pen. eod. l. heredes mei 57. §. vlt. D. ad ad SC. Treb.*

5 *Arg. l. vlt. D. de hered. inſtit. l. cum mater 28. D. de inoffic. teſtam.*

6 Faciliores enim ſunt teſtatorum voluntates, ad onerandos extraneos, quam ad onerandos liberos, quia & extranei minus ſunt dilecti, *d. l. cum acutiſſimi 30. & ibi not. C. de fideic. l. Titia 34. § qui inuic. verſ. non eſt enim, de leg. 2.*

7 *d. l. penult. & qui graui, 11. D. hoc tit. d. l. cum pater 77. § cum exiſtimaret, de leg. 2.*

8 *L. is qui in poteſtate 15. verſ. & abſurdum eſt, de præſ. leg.*

9 *d. l. pen. §. vlt. de leg. 2. d. l. Titia 13. D. de inoff. teſtam. l. nec fideicommiſſa 36. de leg.*

10 *Legib.* ſupra citatis, *n.* 2. & 7.

DEFINITIO IV.

De Interpretum diſtinctione circa clauſulam codicillarem, cum poſthumus ignoranter fuit præteritus.

SEd quamquam ſupra dicta omnia ex certiſſima iuris ratione veriſimile diſputantur,[1] inualuit tamen crebriore interpretum calculo illa diſtinctio,[2] quam & Senatus noſter probare ſolet, an clauſula codicillaris concepta ſit per verba tantum præſentis temporis,[3] an per ea, quæ futurum quoque deſignent expreſſim?[4] Vt priore caſu nihil operetur rupto ſubinde teſtamento per agnationem poſthumi, ſiue ſcienter, ſiue ignoranter præteriti, quia verum eſt teſtamentum eo tempore valuiſſe quo factum fuit:[5] Poſteriore vero operetur ad inducendam ab inteſtato reſtitutionẽ hereditatis ex fideicommiſſo, itemque legatorum & fideicommiſſorum tacitam repetitionem, ſi ſcienter poſthumus præteritus ſit, qui poſtea natus eſt,[6] ſecus ſi ignoranter, inſtituto nimirum extraneo,[7] qualis eſſe creditur quiſquis non eſt ex liberis.[8] Niſi ponas, aut poſthumum viuo patre deceſſiſſe, (quo caſu ex æquitate, quam Hadriani conſtitutio[9] admiſit, pro eo habetur, ac ſi natus nunquam fuiſſet) aut teſtatorem poſt ruptum agnatione poſthumi teſtamentum ſuperſtitem per aliquod tempus fuiſſe, & cum teſtamentum mutare poſſet. Non mutaſſe, vel quod in dubio idem eſt, mutare noluiſſe.[10] Cuius ſententiæ ratio illa afferri ſolet, quod non ſit veriſimile pa-

tem

trem fuiſſe inſtitutum perſonam extraneam, ſi de filio cogitaſſet.[11] Quam rationem apertum eſt ceſſare in filio, ſiue iam nato ſiue poſthumo ſcienter præterito, ſiue iam tum inſtitui potuerit, ſiue ex quo natus fuit.[12] Senatus noſter ſupra ſcriptam diſtinctionem, quæ Bartoli primum fuit, ſecutus eſt in cauſa Fraciſcæ de Prouane, & D. Alberti, 10. Calend. Mart. 1591. & iterum in eadem cauſa SC. 14. Calend. Aug 1592.

1 Et à nobis diſputata ſunt pluribus in *Chiliade de error. pragmat. & interpr. iur.* * *Decad* 20. *error.* 7. & 8.

2 De qua vide totam rem fuſiſſime ex Doctorum opinione tractatam, Oſaci. Cacher. *conſ.* 11. & 70. & Anton. Theſſaur. *deciſ. Pedem.* 141. vbi alios innumeros citant.

3 Id eſt, per hæc verba, *ſi hoc meum teſtamentum non valet.*

4 Quod eſt cum ſuperioribus verbis, adduntur illa *nec valebit.*

5 Atque ita conditionem clauſulæ codicillaris defeciſſe. Tritum enim eſt deficiente conditione deficere diſpoſitionem conditionalem, *tot. tit. de condict. inſtit. & tit. de cond. & demoſtrat.* Item poſthumi præteritionem ab initio non facere, quin valeat teſtamentum, ſed tantum vel ſui heredis agnatione rumpatur, *l.* 1. *l. poſthumus* 11. *& paſſ. de iniuſt. rupt. l.* 1. *C. de poſth. hered. inſtit.* [Itaque quoties poteſt ſuccedi ex teſtamento, ſiue iure ciuili, ſiue prætorio, inutilis eſt clauſula codicillaris defectu conditionis *l. in conditionib.* 19. § *ſi patronus, D. de cond. & demonſt.*]

6 Et hic caſus nullam penitus, neque apud interpretes, neque apud nos recipit dubitationem: cum etiam à fratris poſthumo fideicommiſſum dari poſſit *l. pen. de leg.* 1. *d. l. generaliter* 24. § *ex teſtamento ff. de fideic. libert.* [Quid ſi mater vacuo ventre fecerit teſtamentum, & inſtituerit hæredem maritum, nullos tunc habentem liberos, & addiderit verba illa vulgaria, quæ notarij noſtri vix vnquam prætermittunt *& ſuos*: poſteà vero filium peperit ex eodem marito: An videbitur hic filius poſthumus? An verò potius præteritus, & quidem ignoranter? An denique vis vlla erit hoc caſu clauſulæ codicillaris? Sed magis eſt, vt non poſſit dici inſtitutus, quia ſupradictis verbis mater non de ſuis, ſed de mariti liberis cogitauit, & quidem quibuſcumque, id eſt etiam qui ex alia vxore poſt teſtatricis mortem ſuſcepti eſſent, *l. ſi vir* 61. *& ſeq. de condic. & demonſtr.* Sed etſi de communibus liberis ſenſiſſet, ſuos tamen debuit inſtituere non mariti, id eſt, tanquam ſuos ipſius liberos, & ex ea naſcituros, non tamquam liberos mariti. Adeò vt quamuis concepta eſſet clauſula codicillaris per verba futuri temporis, non tamen deberet ex veriſimili voluntate teſtatricis, operari fideicommiſſum purum in præiudicium poſthumi, nec ſcienter quidem præteriti. Quis enim credat voluiſſe matrem grauare filium de reſtituenda patri materna hæreditate? Eſſet id ſanè contra votum, non modò matris, ſed etiam patris, *l. Iulianus* 26. § 1. *D. ſi quis omiſſ. cauſ. l. nam etſi* 15. *de inoffic. teſtam.* Patres enim etiam ſua propria liberis omnia parant, *l. nihil intereſt.* 50. § *ſed nunquid. de bon. libert.* Quare nec ſi poſthumus hic maternus viuo patre moreretur, dicendum tamen eſſet hæredes eius cogendos hæreditatem hanc maternam patri reſtituere, quandoquidem id multo magis à communi parentum voto alienum eſſet. Sunt enim hæc omnia ex veriſimili mente teſtantis ſecundum interpretes diiudicanda. *Ita tractatum eſt* in cauſa quadam Cl. Bouier, & Humberti Petrier. *Sine die.*]

7 Nam cum inſtitutus eſt filius teſtatoris communem opinionem eſſe contra Bart. & contra poſthumum ſcribit Theſſaur. *dict. deciſ.* 141 Iunge *Defin.* 1. & quæ ibi ſcripſi *numer* 4.

8 *Vt in l. quin etiam* 55 *in fin. ff. de rit. nupt.* Alias extraneus dicidicitur extra parentes & liberos, *vt in l.* 1. *l.* 5. *vlt & tot. tit. de legat. præſt.* Aliquando omnes citra patrem, *vt in l. vnic.* § *accedit, verſ. extraneum, C. de rei vxor. action.*

9 De qua *in d. l. poſthumus* 3. *ff. de iniuſt. rupt* Theſſaur. *dict. quaſt.* 141. *n.* 16. [Intellige autem ita vt hoc caſu extraneus poſſit ſuccedere ex hac Conſtitutione Hadriani per bonorum poſſ. ſecund. tab. Vt ex legib. & SC. bonor poſſ. det. vt dixi ad *Defin.* 1. *num.* 10. *ſ. de hered. inſtit.* Non autem vt ſuccedat per fideicommiſſum ex clauſula codicillari, cuius ſcilicet conditio defecit, *vt ſupr. n.* 5. cum hoc teſtamentum teneat iure prætorio, ſi modò extraneus petat bonor. poſſeſſ. intra centum dies. Alioqui neque ſuccedet *ex l. poſthumus*, neque ex clauſula codicillari. Et ita reſpondi in ea cauſa, de qua *ad dict. Defin.* 1. *n.* 10. *in fin.* quod notatu dignum eſt]

10 Teſſaur. *did. dict. quaſt.* 141.

11 *L. cum acutiſſimi* 30. *C. de fideic.*

12 *L. ſicut certi* 9. *& l. ſeq. de teſt. mol.* § Iunge *deciſ. vlt.* Guid Pap. *cum additio n.* Ferret.

DEFINITIO V.

Clauſula codicillaris nocet poſthumo ignoranter præterito, etiam quod ad dationem hæreditatis in tribus caſibus.

Svpradictæ diſtinctioni conſequens eſt vt clauſula codicillaris noceat poſthumo, licet ignoranter præterito, ſi non extraneus ſed filius teſtatoris inſtitutus ſit,[1] aut ſi qua alia ſit coniectura voluntatis ad excluſionem poſthumi, vt non prorſus ignoranter præteritus dici poſſit, qualis illa eſt, quam proxime diximus, ſi teſtator ſuperuixerit, & teſtamentum mutare cum poſſet, noluerit.[2] Idem eſt, ſi poſthumus præteritus viuo adhuc patre deceſſerit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Anton. Theſſaur. *dec.* 141. Ceſſante enim ratione legis, ipſa quoque lex ceſſat, *l. adigere* 6. § *quamuis, de iur. patron.*

2 Idem Theſſaur. ex communi aliorum opinione, *d. dec.* 141. *num.* 16.

3 *Vt in l. poſthumus* 12. *de iniuſt. rupt.* Dixi in *Definit. precedent.*

DEFINITIO VI.

Clauſula codicillaris, quæ non potuit nocere poſthumo ignoranter præterito, nec ipſius heredi nocet, quamuis extraneo.

Clauſula codicillaris, quæ poſthumo ignoranter præterito nocere quamdiu vixit non potuit,[1] eo quandocunque defuncto non oberit hæredibus inſtitutis, vt poſthumi ſucceſſores, ſiue teſtamentarij, ſiue legitimi, de reſtituenda iis hereditate rogati videantur, quam à poſthumo ſine fideicommiſſi onere acceperunt. Etſi enim fauore potiſſimum poſthumi inductum eſt, vt, ſi ignoranter præteritus fuit, de eo grauando pater ſenſiſſe non videatur,[2] in eoque diſpar ſit ratio poſthumi, & hæredum, præſertim extraneorum, quos is moriens reliquerit:[3] ius tamen ſemel ei quæſitæ hæreditatis non magis hæredibus eius adimi poteſt, quam illi ipſi.[4] Neque diſtinguendum eſt, an liberos, an extraneos hæredes reliquerit, poſtquam ſemel habuit actionem.[5] In eoque idem etiam fauor poſthumi manet, cuius proculdubio intereſt locupletiorem habere hæreditatem, vt facilius habere poſſit hæredem.[6] Nec ſimile eſt quod prudentibus placuit, delatam liberis bonorum poſſeſſionem contra tabulas non facere, quin, ſi tempus finitum fuerit vel ante deceſſerint, vel repudiauerint, vel eius petendæ bonorum poſſeſſionis amiſerint, reuertatur tandem bonorum poſſeſſio ad ſcriptos hæredes.[7] Longe namque diuerſa ratio eſt bonorum poſſeſſionis delatæ, alia acquiſitæ.[8] Delatio enim in ſuſpenſo eſſe,[9] recurrere aut reuerti ad eos, à quibus numquam plene abſceſſerit, nihil prohibet.[10] Acquiſitam vero pure & circa onus fideicommiſſi poſtmodum ex fideicommiſſo euinci, nullo iuris loco proditum eſt,[11] obſtatque omnino iuris ratio, quæ facit, vt quo caſu clauſula codicillaris vices habet flectendæ vniuerſalis inſtitutionis in fideicommiſſariam ſubſtitutionem, fideicommiſſum ex ea purum, non in diem, aut ſub conditione inducatur.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.* 4. *ſ.*

2 Propterea quod non ſit credendus pater alienam ſobolem propriæ ante ponere voluiſſe, *l. cum acutiſſimi* 30. *C. de fideic.* vbi not. *& in l. cum auus* 102. *de cond. & demonſt. l.* 6. § *cum autem, C. de inſtit. & ſubſtit.*

3 Quia facilius, præſumitur quiſque velle onerare extraneum hæredem quam filium, vt diximus in præcedentibus, ex *l. Titia cum teſtamento* 34. § *qui inuita, verſ. non eſt enim veriſimile, de leg.* 2.

4 Iuncta enim hæreditas cœpit eſſe, vt in ſimili argumentatur Iureconſ. *in l. ſed ſi plures* 10. § *filio impuberi, de vulg. & pup. ſubſt. l. paterfamilias* 28. *de reb. ind. poſſid. alias l.* 23. *de priuil. cred. l. ſi quis filium familias L.* § 1. *de acq. hered.*

5 *L. qui ſolidum* 78. § *prædium, de legat.* 2. *l.* 2. *C. quand. dies legat. ced. l. apud.* 8. *C de ſuis & legit.*

6 *Argum. l. Iulianus* 42. *alias l. ſi pupillus, ff. de acq. her. l.* 4. *ff. ad SC. Treb.*

7 *Ex l. æquiſſimum* 2. *in princ. D. de bonor. poſſ. ſecund. tab.* quo loco abutitur Theſſaur. *deciſ.* 141. vt contra nos ſentiat.

8 *Vt in l.* 1. § *decretalis ff. de ſucceſſ. edict.*

9 *Vt in l. quin vtero* 27. *D. de ſtat. hom. l. ſi quis filio* 6. *de iniuſt. rupt. l. Scripto* 7. *ff. vnd. liber. l.* 1. § *ſciendum ff. de ſuis & legitim.*

10 Etiam iure ciuili & in hæreditate, vt in *l. ſi quis ita* 81. *ff. de hered. inſtit.*

11 Onus enim fideicommiſſi non poteſt ſequi acquiſitionem, niſi cum bona fuerunt ante affecta, quia acquiruntur fideicommiſſario, vel cum ſuo onere, vel ſine onere, *l.1.§.vlt.de ſuis & legit.l.1. §.pen. de leg.3.*

12 *L.1.§.vltim.D.hoc tit.* Guid.Pap.*quaſt.53.* Iunge *Defin.ſeq.*

DEFINITIO VII.

Cum clauſula codicillaris inſtituit institutionem hæredis in purum fideicommiſſum, vna tantum quarta detrahitur, id eſt, legitima, quæ tamen hodie non quarta eſt, ſed triens.

QVod autem proxime diximus purum eſſe fideicommiſſum quoties per clauſulam codicillarem vis teſtamenti in clauſulam fideicommiſſi & codicillorum conuertitur,[1] efficit, vt eo caſu non duplex, ſed vna tantum detractio fiat.[2] Nam quod contra iuris ciuilis rationem,[3] ex interpretum errore Pontificio iure conſtitutum eſt, vt filius de reſtituenda hæreditate grauatus & legitimam detrahere poſſit, & Trebellianicam,[4] ad fideicommiſſa in diem vel ſub conditione relicta coarctatum eſt ab iiſdem interpretibus, vt ad ea non pertineat, quæ neque diem, neque conditionem habuerunt.[5] Nec quod difficilior quæſtio videtur, inducere debet duplicis detractionis iniquitatem,[6] quam nec vllo caſu vera iuris ratio admittit.[7] Inducet tamen, vt contra ſolitam iuris obſeruationem nulla fructuum condemnatio fiat, ne quidem à die litis conteſtatæ,[8] qui alioquin, cum legitimam augeant à die mortis præſtandi eſſent,[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, & iam pridem in alia Ionanis de Cuyne Domini de Rubaud, 4. Id. Nouembr.

1 *Ex l.2.§.vltim.ff.hoc tit.l.quærebatur 19 ff.de.teſtam.milit.*

2 Guid.Pap *quæſtion 53. in fin* Crauett. *conſ. 295. num. 2. in 3. dub.* Aufrer.*ad Cappell. Tholoſ. deciſ. 455.* Decius *conſ. 310. numero 4. & 5.*

3 Vt probaui pluribus in priore parte Hemichiliadis, *de error. pragmat.*

4 *Cap. Raynutius & c. Raynaldus, Extr. de teſt.*

5 Ratione illa, quod cum fideicommiſſum purum eſt, vna deductio impediat aliam, nec dici poſſit, vtra quarta debeat prior deduci.

6 Contra quam ſenſerit Teſſaur. *deciſ.* 141. poſt Aug. Dec. & alios. Caſtr. *in Auth. ex cauſa, n. 15 C. de liber. præter.*

7 Cum Falcidia ſeu Trebellianica in legitimam imputetur, *l. Papinianus 8.§.quarta autem, D.de inoffic.teſtam.*

8 A quo ſaltem tempore fructus reſtitui ſolent & debent, *l.ſed etſi 25.§ ſi ante.de petit.hered l.videamus 38.§.ſi actionem, de vſur.*

9 *L.item veniunt 20.§.item non ſolum ff.de petit.heret.*

DEFINITIO VIII.

Caſus, in quo clauſula codicillaris, quæ non nocuit poſthumo ignoranter præterito, nocet extraneo eius hæredi.

INterdum tamen euenit, vt ea clauſula codicillaris, quæ viuo poſthumo ignoranter præterito nullas vires habere potuit,[1] incipiat habere cum poſthumus ſine liberis moritur ſola matre ſuperſtite, aut alia perſona, quæ non ſit ex familia teſtatoris.[2] Finge teſtatorem cõſeruandæ agnationis, & familiæ fortaſſe nobiliſſimæ & antiquiſſimæ rationem ante oculos habuiſſe, ob eamque cauſam prohibuiſſe alienationem cauſa addita quod vellet bona ſua omnia in familia remanere;[3] nemo dubitat, quin honeſtum ſit tale teſtantis deſiderium,[4] nec eo minus ei ſatisfaciendum, quod præter ſpem ſucceſſerit poſthumus, de quo pater non cogitarat.[5] Nam & ſi de eo cogitaſſet, cauſæ nihil erat, cur non eodem quoque fideicommiſſo filium obſtricturus fuerit, cuius etiam intererat bona omnia in familia quam diutiſſime conſeruari.[6] Igitur quamuis poſthumus, quamdiu viuit cogendus non ſit, hæreditatem ſcriptis hæredibus reſtitueret quia cum ſit ex familia, nihil in eo fit contra voluntatem teſtatoris, eo tamen ſine liberis defuncto, matre ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato hærede relicta, aut alia qualibet extranea perſona, fieret contra voluntatem ſi poſthumi hæreditas ad matrem aut extraneum ſine fideicommiſſi onere perueniret, aliis agnatis ex teſtatoris familia ſuperſtitibus.[7] Hoc enim caſu fideicommiſſum, reale, vt vocant, conſtitutum intelligitur, cum teſtator ad defectum maſculorum & familiæ reſpexerit:[8] quæ res purum & abſolutum magis quam conditionale fideicommiſſum ſolet inducere, cum faciat, ne quærendum ſit, à quo aut cui relictum ſit, ſed de eo tantum, an de familia ſit is, qui fideicommiſſum petit, licet non niſi poſt mortem eius, qui prior ex familia vocatus fuit, fideicommiſſum debeatur.[9] Neque tamen hoc caſu inſtitutio flectitur in fideicommiſſum, ſed fideicommiſſum vniuerſale familiæ relictum conſeruatur, tanquam ab inteſtato per clauſulam codicillarem repetitum.[10] *Ita Senatus* in iiſdem cauſis.

1 Secundum diſtinctionem à nobis propoſitam, *Definit. 4. ſup.*

2 Id eſt, ex nomine & agnatione Legiſlator enim ciuilis æſtimat familias ex agnatione potius, quam ex ſanguine, *leg pronunciatio.196. familiæ, de verb ſignif.*

3 *Vt in l.filius familias 114. §.* Diui *& ibi not. de leg. 1.l peto 96. §.fratre,* iunct. *l.omnia 32. alias l.cum ita, §.in fideicommiſſo, de leg. 2. l pater 38 § duobus. & ſeqq.de legat.3.*

4 Eſt enim commune hominum omnium votum, vt nominis ſui memoriam quiſque in perpetuum conſeruare ac extendere velit, *l. liberorum 220 §.vlt d.de verb ſign*

5 Improuiſus enim & inopinatus caſus nouo indiget auxilio, *l.3.C.de inoff.teſtam l.de ætate 11.§ ex cauſa.de interrog.in iur.faciend.*

6 Ideoque nimirum cenſentur hæc fideicommiſſa fauorabilia tanquam quæ iis quoque, quibus iniuncta ſunt honori ſint potius quam oneri. Simile quiddam eſt *in l. Diuus 14. D. de ſt.milit. l.auto. 7.C.de reſcind.vend.*

7 Obſtare tamen huic ſententiæ valde videtur, quod Papin. reſpondit, *in l.cum pater 77 § cum inter 28. de legat. 2.* vbi fideicommiſſum relictum familiæ, & acquiſitum filiæ, quæ fuit de nomine & familia non auffertur eius filio, licèt ſit ex aliena familia.

8 Crauet. *conſ. vlt. 2. part. numer. 16.* poſt Alex *conſ.43.col.3.verſ. præterea poſito lib.3. & conſ.101.dub.3 lib.7.* Socin. *in leg. ſolemus. in fin. de cond. & demonſt* Dec *conſ.480.col.3.conſ. 185. & 294 col. 3. & 4. & cond.236.col.2.*

9 Ac ſi fideicommiſſum familiæ eſſet relictum. *l.omnia 32. alias l.cum ita, §.in fideicommiſſo l.peto 69.§.fratre de legat.2.l.vlt.C.de verb.ſignif.*

10 *Vt in l.penult.§.filiam.& §.vlt. de leg.2.l.generaliter.24.§.ex teſtamento, de fideic.l.1.C.eod l.ex teſtamento.29.ff.de fideicomm.*

DEFINITIO IX.

Fideicommiſſa etiam vniuerſalia conſeruantur, tam per clauſulam codicillarem, quam per auth. ex cauſa. C. de liber. præter.

CLauſula enim codicillaris ſicut legata & fideicommiſſa ſingularia conſeruat iure ſucceſſionis inteſtati, tanquam à legitimo quolibet ſucceſſore repetita,[1] ita & fideicommiſſum vniuerſale, ſi quod eſt relictum teſtamento.[2] Quidni vero, cum & ex teſtamento conſeruetur, quamuis inutili aut rupto?[3] Nimirum propter Nouellam Iuſtiniani legem, quæ induxit, vt ex cauſa præteritionis vel exhæredationis rupto, vel irrito facto teſtamento ſola inſtitutio corruat, cætera vero firma maneant vniuerſa.[4] Sane quo caſu conſeruantur ex teſtamento legata & fideicommiſſa, tam ſingularia, quam vniuerſalia per Iuſtiniani conſtitutionem, euenit proculdubio, vt prorſus inutilis ſit clauſula codicillaris, ad inducendam ab inteſtato tacitam repetitionem legatorum, quoniam ceſſat cauſa inteſtati, quandiu cauſæ teſtati locus eſt.[5] An autem ea conſtitutio, conſeruet legata & fideicommiſſa, rupto teſtamento per poſthumum ignoranter præteritum, alia quæſtio eſt.[6] *Ita Senatus* in iiſdem cauſis.

1 *L.ff hoc tit.l.vltim.C.eod.l.ſi iure 11.Cod.de teſtament.manumiſ.*

2 Cum vniuerſalia quoque fideicommiſſa ab inteſtato & relinqui & repeti poſſint, *l 2.§.vlt.ff.hoc tit.l.filius familias.38.ff.ad l.falcid*

3 *Per Auth.ex cauſa. C.de lib. præter.* quæ conſeruat fideicommiſſa etiam vniuerſalia, ſecundum magis communem opinionem, de qua Iul.Clar. *in §.teſtamentum.q.54.* Andr.Gayl. *lib.2.pract.obſeruat.* 25.

4 *Nouell. 115. vt cum appell. cognoſ.§. aliud quoque capitulum* vnde ſumpta eſt *d. Auth. ex cauſa.*

5 *L.quamdiu 39.de acquir hered.l.quamdiu 89.de reg.iur.* Argu. per Iuſtiniani Conſtitutionem conſeruantur legata & fideicom.

DE

miſſi,non tanquam ab inteſtato,ſed tanquam ex teſtamento.

6 De qua ſcripſimus *ſub.tit.de liber.præter.*

DEFINITIO X.

Qui petyt hereditatem ex teſtamento, non poteſt eam poſtea petere ex fideicommiſſo,tanquam conſeruato per clauſulam codicillarem. Secus ſi conſeruetur per auth.ex cauſa.

QVantum vero interſit, an ex teſtamento per Iuſtiniani Conſtitutionem [1] an ab inteſtato duntaxat legata & fideicommiſſa,per clauſulam codicillarem conſeruentur,[2] ex eo apparet,quod qui prius ex teſtamento egit,poſtea variare & ex codicillis quaſi ab inteſtato fideicommiſſum petere non poteſt, niſi ſit ex liberis. Id enim alia Iuſtiniani lege diſerte cautum eſt.[3] At ſi is qui heres inſtitutus fuit eo teſtamento, quod ex cauſa præteritionis vel exhæredationis ruptum eſt, cum hæreditatem ex fideicommiſſo petere poſſet,conuerſa per clauſulam codicillarem inſtitutione in cauſam fideicommiſſi, [4] aduerſus legitimum hæredem tanquam hæredem egerit, non eo minus fideicommiſſum petere poterit. Quia ſicuti clauſula codicillaris, ſiue flectat inſtitutionem in fideicommiſſum, ſiue inducat tacitam repetitionem legatorum & fideicommiſſorum ab inteſtato, non facit, ne ligitimus hæres maneat is, cui deficiente cauſa teſtati, lex ab inteſtato detulit hereditatem: [5] Ita nihil prohibet, quin & hæres ipſe teſtamento inſtitutus, & alius fideicommiſſarius quilibet, fideicommiſſum quandocumque, dummodo intra trigeſimum annum, [6] petat ab eo, quem prius legitimum hæredem agnouerit.[7] *Ita Senatus* in iiſdem cauſis.

1 *In d.Nouell.115 vt cum de appell.cognoſc.§ aliud quoque capitulum.* Vnde ſumpta eſt *Auth ex cauſa,C.de liber.præt.*

2 *L.3.in princ.C.hoc tit.l pen.§.vlt.de leg.2.l.generaliter 24.§.ex teſtamento,de fideic.libert.l.1.C.eod.*

3 *In l.vlt.C.hoc tit.*

4 *Vt in l.quærebatur 19 ff.de teſtament milit.l.Scæuola 67.ff.ad C.Treb.*

5 Imo ſupponit clauſula codicillaris teſtamentum non valere, & hæreditatem ab inteſtato ad legitimos ſucceſſores peruenturam. Licet enim ponatur in teſtamento,fit tamen in caſum inteſtati.

6 Nam trigeſimo anno ius petendi fideicommiſſi excluditur, vt & cætera omnia iura,*l.ſicut 3.C.de præſcript.30.vel.40.annor.*

7 Nulla enim hoc caſu variatio eſt, quæ tamen eſſet, ſi ei qui ex teſtamento prius egit, poſtmodum ab inteſtato agere permitteretur, *d l.vlt C hoc tit.* Iunge *l.cum filius 76.§.variis de leg.2.l.quod in hærede 9.§.eligere ff.de tribut action.*

DEFINITIO XI.

Qui potuit fideicommiſſum petere ab harede, ſi interim contra eum egerit,tanquam creditor hæreditarius,non ideo fideicõmiſſum repudiaſſe intelligitur.

NEc deterior erit conditio vniuerſalis fideicommiſſarij, ob id ſolum, quod pecuniam ſibi à defuncto debitam à legitimo hærede totam exegerit, quam à ſeipſo pro reſtitutæ hereditatis portione exigere debuiſſet, ſi fideicommiſſum agnouiſſet.[1] Nihil enim commune habet ſolutio æris alieni cum iure fideicommiſſi,quandiu reſtituta non eſt hæreditas,[2] ſufficit que haberi eius rationem eo demum tempore, quo reſtitutio fit, vt indemnis ſeruetur hæres qui,ſoluit,[3] quoniam & hæredi ipſi non fideicommiſſario incumbit ante reſtitutionem neceſſitas æris alieni exſoluendi.[4] Itaque quemadmodum ſi fideicõmiſſum a legitimo hærede in diem, aut ſub conditione tibi relictum eſſet, non prohibereris interea exigere, quod tibi defunctus debuiſſet,[5] ſalua hæredi imputatione eo tempore facienda, quo hæreditas reſtitueretur,[6] ita & cum fideicommiſſum purum fuit,ſi vt heredi parceres id tam cito petere nolueris debitumque exigere malueris, non eſt, quod ex eo ſolo ius fideicommiſſi remiſiſſe videaris.[7] Nam ſicut is qui poſt mortem ſuam hæreditatem reſtituere rogatus eſt, repræſentare fideicommiſſum,ſi velit poteſt, [8] dum ne alius quiſquam ex eo lædatur, cuius interſit mortis tempus expectari: [9] ita ex contrario ei, qui fideicommiſſum purum ſtatim petere potuit, fideicommiſſi exactionem in aliud tempus pro arbitrio differre permittitur.[10] *Ita Senatus* in iiſdem cauſis.

1 Quaſi hoc ipſo fideicommiſſum repudiaſſe videretur.

2 Quia interim quandiu hæreditas reſtituta non eſt hæres rogatus & nomine & effectu hæres eſt,*leg.1.2.& paſſ ff.ad SC.Treb.*

3 *L.2.C.eod.l.in imponenda 6.l.irritum 8.C.leg.Falcid.*

4 Adeo vt poſt fideicommiſſi quoque reſtitutionem neceſſaria ſit hæredi exceptio reſtitutæ hæreditatis, *l.ita tamen.27.§.qui ex Trebelliano,ff.ad SC.Treb.* cui tamen exceptioni locus eſſe non poteſt ante reſtitutam hæreditatem.

5 Quia fideicommiſſi reſtitutio peti non poteſt ante diem, vel conditionis euentum,*l.ſed etſi alio 9.§.vlt.& l ſequ.ff.eod.tit.ad,SC.Treb.*

6 *d.l.C.eod.*

7 Quid enim ſi deliberabas, fideicommiſſariam hæreditatem agnoſcere expediret? quæ vtique habet commoda & incommoda, *l.non enim.38.l.1.& paſſ ff.eod.*

8 L.*poſt mortem 12.C.de fideic.quia & qui ſoluit ante diem.plus præſtat quam debeat,l.Iauolenus, alias locum qui 15. de ann.legat.* Quanquam hæc ratio videtur falſa in fideicommiſſo vniuerſali,*diſt.l.9.§.vlt.& l.10.ad SC.Treb.* quippe quod non poteſt reſtitui, niſi ſecundum voluntatem teſtatoris, *l ſi mulier 59.ex aſſe, de iur. dot.* Scripſi *in Error.1.D.ead 13.de error.pramat.*

9 *Vt in l filius familias 114.§.Diui 1 & ſeq.de leg.1.l. cum pater 77.§.hæreditatem filius de leg.2.l.vxorem 41.§.Seium maritum,de leg.3.*

10 Non enim repudiat,qui non ſtatim agit.

DEFINITIO XII.

Nihil intereſt,quantum ad detractiones ex fideicommiſſo faciendas,an hæreditas ex teſtamento, an ab inteſtato reſtituatur?

ETiam cum ab inteſtato filius hæreditatem ſibi quæſitam reſtituere rogatus intelligitur, non quidem conuerſa in fideicommiſſum inſtitutione vniuerſali per clauſulam codicillarem, [1] ſed expreſſim, aut tacite repetitis ab inteſtato legatis & fideicommiſſis teſtamento relictis, [2] duplicis detractionis commodum habet, eius nimirum portionis, quam pro legitima portione conſequi debet,& eius, quam ex fideicommiſſo pro Trebellianica,[3] perinde ac ſi fideicommiſſariam hæreditatem ex teſtamento reſtitueret,[4] dummodo in diem aut ſub conditione fideicommiſſum debitum fuerit,non pure.[5]

1 Nemque quia fideicommiſſum hoc caſu cenſetur purum, & ideo vna tantum quarta detrahitur, vt dixi *Deſin.7.ẽ.ex l.1.§.vlt.ff. hoc tit.*

2 L.*pen.§.vlt.de leg.1.l generaliter 24.§.ex teſtamento,ff.de fideic libert.l.1.C.eod.*

3 *Ex c.Raynutius,& c.Raynaldus,extr.de teſtam.*

4 Cum etiam ab inteſtato fideicommiſſum hæreditatis relinqui poſſit,*d.l.1.§.vlt.D.hoc tit.l.filius familias 18.ad leg.Falcid.*

5 Secundum ea, quæ ſcripſi *d.Deſin.7.*

DEFINITIO XIII.

Extra teſtamenta quæ fiunt inter liberos aut ad pias cauſas nunquam in teſtamento ſubintelligitur clauſula codicillaris.

PLacet noſtris, in teſtamento inter liberos aut ad pias cauſas condito clauſulam codicillarem ſubintelligi cum expreſſa non eſt, vt inſtitutio directa flectatur in fideicommiſſum, & legata, quæ eo teſtamento liberis aut piæ cauſæ relicta ſunt,ab inteſtato repetita videantur fauore nimirum ac ſingulari priuilegio liberorum,& piæ cauſæ,[1] Sed extra hos caſus vix eſt, vt codicillos feciſſe videri debeat, qui teſtari voluit,[2] nec ſi peſtis tempore,aut in caſtris teſtatus quis proponatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra defin.7.De teſtam.

1 Iul.Clar.ex communi *Doctorum ſententia in §.teſtamentum quaſi,*

*quaſt.8.n.7.*poſt Iaſ.qui dicit communem,*ad l.ex hæredit.§.cum filia,in fin.de vulg.& pup.ſubſt.*Boer.*deciſ* 40.

2 Niſi dixerit, velle ſe teſtamentum valere iure codicillorum, *vt in d.§.cum filia,l.1.ff.hoc tit.l.vltim.Cod.eod.cum ſimilibus.*

3 Quia nec in teſtamento militari ſubintelligitur clauſula codicillaris, quamuis putent quidam,ſubintelligi clauſulam, omni meliori modo, *arg.l.3. ff.de teſtam. milit.*cuius tamen longe alia ſententia & ratio eſt, vt alibi ſcripſimus. Vide Decadem. 36.*de error pragm.& interpr.iur.*

TIT. XVIII.

DE LEGAT.

DEFINITIO I.

Veſtimentis à patre legatis filiæ quorum partem iam pater ſoluerat, omnium æſtimatio filiæ debetur.

PATER filiæ ſecundo nuptæ legauerat veſtimenta, quæ prioribus tabulis dotalibus eidem promiſerat, cum iam partem eorum priori marito exſoluiſſet. Placebat quibuſdam, ea tantum videri legata, quæ nondum fuerant ſoluta[1] quod ad legatum vtile faciendum ſufficeret. pleniorem eſſe legati; quam de dote actionem,[2] quodque in dubio parcendum eſſet hæredi, vt quam minimum fieri poſſet oneraretur.[3] *Senatus* tamen pronunciauit, omnium veſtimentorum æſtimationem deberi, ſiue quod fieri poterat, vt per prioris viri incuriam aut egeſtatem veſtimenta, quæ iam pater ſoluerat, conſumpta eſſent,[4] in quorum locum alia ſubſtitui pater vellet, quod in tam aperta teſtatoris voluntate nullus coniecturis, locus in fauorem hæredis relinqueretur.[6] *Ita Senatus* contra Dominam Dauſſans, vxorem Dn. de Comillon, 8.Cal.Feb.1589.

1 Nec enim bona fides pati videbatur, vt bis idem ſolueretur, *vulg.l.bona fides non patitur 57.de reg.iur.*

2 *L.1.de dot.releg ſi creditor 28.& ſeq.de leg.1.l.Aurelius 28. §. vlt.ff.de liber.legat.cum ſimilib.*

3 *L.Titia cum teſtamento 34.§.qui inuita.l.Sempronius 47.de legat.2.*

4 Sunt enim veſtimenta ex earum rerum genere, quæ & vtendo conſumuntur, & ſeruando ſeruari poſſunt, *l. lex quæ tutores 22. in fin. C.de admin.tutor.l.vltim.C quand.decret.opus non eſt.*

5 Ne alioqui filiæ periiſſent, cum is nullam videatur habere actionem, qui habet egenum debitorem, *l.nam is 6.ff.de dolo,l.ſi extraneus 33.de iur.dot.*

6 *L.illa aut ille 25.§.1.de legat.3.l.continuus 137.§.cum ita, de verb.oblig.*

DEFINITIO II.

Enumeratio ſpecierum, ſiue per imperitiam, ſiue interpretandi potius quam reſtringendi animo facta non reſtringit legatum generale factum vxori.

TEſtator hærede inſtituto filio legauerat vxori vſumfructum domus Titianæ, mobilium omnium, quæ ibi eſſent, & quibus ad vſus ſuos indigeret; item bonorum quorundam immobilium, poſtea ſubiecerat in hæc verba: *Et des fruicts & vſufruicts de la moitié tous mes autres biens en quel lieu qu'il ſoyent prés, terres, maiſons, vignes, preſſoir, ou de quelque eſpece quelle qu'elle ſoit.* Quæſitum eſt, an nummi, quos teſtator in arca repoſitos habebat, itemque nomina debitorum, quod ad cauſam vſusfructus, legato continerentur? Quidam putabant non contineri, non ſolum quod regulariter generali legato rerum omnium, quæ alicubi ſunt, non comprehendantur,[1] ſed etiam quod priora illa legati verba generalia per ſubſequentem ſpecierum enumerationem reſtricta viderentur.[2] Id enim eſt quod dici ſolet in toto iure generi per ſpeciem derogari.[3] Illa etiam ratio afferebatur, quod poſtrema legati verba, quæ generalia quoque videbantur, non niſi de ſimilibus ſpeciebus accipi deberent.[4] præſertim vt ea ſumeretur interpretatio, quæ filio eidemque hæredi fauorabilior eſſet.[5] Contra tamen viſum eſt, bonorum vſumfructum chariſſimæ vxori, quam tot legatis maritus honoraſſet, legatum videri,[6] quaſi ſpecies aut per imperitiam,[7] an interpretandi potius quam reſtringendi animo enumeratæ viderentur[8] quod in dubio præſumendum fuit.[9] *Ita Senatus* pro vidua N.Puthodi, contra Ioannem Puthod Aduocatum filium, 14.Cal.Mart.1590.

1 *Ex l.quæſitum 78.§.1.& l.ſeq.§.1.de legat.3.l. Caius Seius 86. de legat.2.*Iunge.*l.ſi ita legatum 86.de legat 3.*

2 *L.legata 9.in princ.de ſupell.legat.in ſecundo reſponſo.*

3 *L.in toto iure 80.de reg iur c.generis,de reg.iur.in 6.*

4 *Arg.l.vlt.§.vlt.de vin.tritic.& & oleo legat.*

5 *L.Sempronius 47.iunct.l.Titia cum teſtamento 34.§ qui inuita verſ.non eſt enim veriſimile,de legat.2.*

6 *L.vxori meæ 37.de vſufr leg.*

7 *Vt in l.legata 9.in princ.de ſupell.*

8 *Vt in l. quæſitum 12. §.penultim.D. de inſtruct. & inſtrum legat.*

9 Bart.*in d.§ penult.*poſt Dynum *in d.cap.generi.*Dec.*in cap.ſedes, ad fin.de reſcript.* Afflict.*deciſ* 106.Steph.Bertr. *conſil. 90. vol. 2.*

DEFINITIO III.

Communicantur fructus inter legatarium vſusfructus & legatarium proprietatis.

QVi vxori bonorum ſuorum omnium vſumfructum legauerat, exceptis rebus quibuſdam Titio legatis, eodem teſtamento legauerat Sempronio fundum, non adiecta clauſula, *detracto vſufructu.*[1] Erant qui putarent, vſufructuarium bonorum omnium fundi Sempronio vſumfructum integrum debere.[2] Alij contra plenam proprietatem nulloque vſufructu imminutam ad Sempronium ſpectare,[3] quaſi hoc caſu, vt & aliis pleriſque generi per ſpeciem derogetur.[4] Media ſententia placuit Senatui, vt vxor fructuaria cum proprietatis legatario in fundi vſusfructu concurrat.[5] Vſusfructus namque etſi in iure, non in portione conſiſtit, tamen rei emolumentum habet, & portionis locum obtinet.[6] Non idem Senatus cenſuit, cum teſtator vxori ſuæ non ſimpliciter bonorum ſuorū omnium fructus, ſed omnes & integros fructus etiam legatarum rerum legaſſet. Aperta enim hoc caſu eſt voluntas teſtatoris nolentis, legatarium cum vxore fructuaria in vſufructu concurrere.[7] Quanquam in propoſita ſpecie illa etiam ratio legatarij concurſum impediebat, quod mulieri dos debebatur, cuius reſtituendæ nomine dotalibus tabulis maritus bona ſua omnia expreſſim obligauerat in antichreſim,[8] adiecta fructuum omnium donatione,[9] vt proinde donec ſoluta dote integra nihil iuris Sempronius in vſufructu ex cauſa legati habere poſſet.[10] *Ita Senatus* pro vidua Procuratoris Alberti, contra Dominos Senatores Dauiſe & de Beaufuiot, 15.Calend.Iunij 1590.

1 Quæ clauſula ſolet & debet adiici, cum id agit teſtator, vt proprietarius non concurrat in vſufructu, *l. ſi alij 19. D.de vſufr. legat.*

2 Ex ſententia Batholom.Socin *conſ.1.col.pen.lib.4.*

3 Bald.*in l.quoties ad fin.C.famil erciſ.*Iaſ.*in l.cum quæſſis,col.2. C.de legat.*Aret.*conſ.74.in fin.*Salicet *in l.quoties.*Ang.Aret.*in §.1.inſtit.de vſufr.* Paulus à Monte Pico *in l. Titia cum teſtamento 34.§. Titia cum nuberet de leg.2. col. 19.* Facit pro hac opinione text.*in l. vxorem 41.§ feliciſſimo, de legat. 3.l alimenta 16.§.Baſilica,de alim. & cibar.legat.*

4 *L.in toto iure 80,de reg.iur.c.generi,eod.tit.in 6.*

5 Ita Did.*ad.*Couarr.*lib.2.variar.reſolut.cap.2. num.7.* Steph. Bertr.*conſ.152.incip.viſo proceſſu,num.2.& 3.parte 2.*Guid.Bened. *in* verb.*cætera bona,num. 24.*Marc.de Mant *ſing.398.ex l.ſi alij fundum 19.l.Sempronius Attalus.26.l.Sempronio 33.in princ.de vſufr.legat.* & ibi Bart. *in l.ſi quis ſeruum 1.§.vltim num.6.de legat. 1.*Roman. *ſing.580.*Iaſ.*in l.re coniuncti,num,70.de legat. 2.* & ibi Ioann. Crot. *quæſt.4 fol.2.ad fin* Bart.*in l.quæſitum 12.§.penult.de inſtruct. & inſtru.leg.*Alexan.*conſ.56.lib.1.*Paul.Caſtrenſ.*conſ.223.lib.2.col.2.iunge l.ſi proprietas 9.de vſufr.adcreſc.*

6 *L.Mænius 66.§.fundo.de legat.2.*Iunct *l.cum filius 76.§.*[illegible] *eod.*

7 Nam cum in verbis ambiguitas nulla eſt, non debet admitti quæſtio

quæſtio voluntatis, *l. illa aut illa 25. §. de legat. 3.*

8 De qua *in l. ſi is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. ſi pecuniam 33. D. de pignor. actiom.*

9 In vicem ſcilicet vſurarum, quæ mulieri ob tardius ſolutam dotem deberentur, *cap. ſaluhriter.* vbi not. *extr. de vſur.* licet aliter ſentiat aff. poſt Alex. *deciſ. Neap.* 285.

10 Non enim veriſimile erat legaſſe teſtatorem plus iuris, quam quod in ea re haberet, *vulg. l. vxor patrui 20. cum ibi not. C. hoc tit. l. ſi domus 71. §. vlt. de leg. 2. qui tabernas. 31. de contrah. emp.*

DEFINITIO IV.

Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuum fundi pro iis obligati, niſi relicta ſint ex fructibus eius fundi.

Tibi alimenta teſtator legauerat, in eamque rem certi fundi reditus fructuſque ſpecialiter obligauerat. Si ex iis reditibus fructibuſque tantum hodie redigi non poſſit, quantum neceſſe eſt ad alimenta, licet teſtamenti mortiſve tempore redigi potuerit, integra nihilominus alimenta tibi debebuntur.[1] quod enim teſtator, vt tibi magis conſuleret, certi fundi reditus in eam rem obligauit, nocere tibi non debet, vt legatum alimentorum reſtrinxiſſe,[2] aut ius hypothecæ generalis, quæ pro legatis ex Iuſtiniani lege[3] concepit, diminuiſſe, aut actionem in perſonam ſuſtuliſſe[4] videri poſſit. Nam nec tuo, ſed heredis lucro cederet, ſi pluris eſſent ij reditus, quam ad alimentorum erogationem neceſſe eſſet,[5] cum non fundus aut fundi reditus tibi legatus ſit, ſed alimenta.[6] Diuerſum eſſet, ſi legatum ita relictum proponeretur, vt ex fundi reditibus alimenta tibi præſtarentur: imminutis enim fructibus, alimenta quoque minui eo caſu neceſſe eſt.[7] Eadem adhibetur diſtinctio, ſi non ex cauſa legati, ſed ex alia qualibet alimenta debeantur.[8] *Ita Senatus* ſæpius.

1 *L. Lucius Titius 12. de alim. & cibar. legat.* Cyn. *in l. ſi quis argentum, C. de donat.* Guid. Pap. *quæſt.*

2 *d. l. Lucius, in fin.* ne adiecta in augmentum operentur diminutionem, *contra l. quod fauore. 6. C. de legib. l. legata inutiliter 19. de leg. l. legata 1. de adimin legat.*

3 *In l. 1. C. commun. de legat.*

4 Poteſt enim legatarius ex pluribus actionibus eligere, quam velit, *d. l. 2. cum filius 76. §. variis, de leg. 2.*

5 Nemo autem debet id petere, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum poſtulaturus, *l. penult. C. de ſolut. l. ſi pater puellæ 12. C. de inoffic. teſtam.*

6 Inſpiciendum ſemper eſt, quid ſit in legato, cum quæritur, & quid quantum debeatur, *l. 2. de pen. leg. 1. § item ſi ita, ad legem falcid. cum ſimilib.*

7 *L. cum certus 5 de tritic. vin. & oleo leg. legatum 17. §. 1. de am. legat. l. ſi debitor 39. §. 1. de contrah. emp.*

8 Eadem enim omnium ratio eſt, & conſequenter idem ius ſtatui debet, *l. illud. 32. ad leg. Aquil.*

DEFINITIO V.

Heres non cogitur ſoluere legatam pecuniam, quam teſtator voluit capi ab hereditario debitore.

Trecenta tibi à Titio legata ſunt his verbis adiectis: *à prendre & leuer ſur le debte de mille eſcus a moy par R. & hypothequez ſur ſa maiſon de Chambery.* Nulla tibi in heredem perſonalis actio competet ad hoc præciſe, vt pecuniam ſoluat, nec ſi domus obligatæ poſſeſſionem teneat, ſed cogendus ex legatum exigere eo ipſo modo, quo relictum eſt.[1] Cui conſequens fit, vt liberandus ſit heres, ſi paratus fit hypothecæ iure & poſſeſſione ad concurrentem vſque quantitatem tibi cedere.[2] Formam enim legato ſoluendo præſcriptam à teſtatore non magis legatarius inuito herede, quam heres inuito legatario immutare poteſt.[3] Quod autem adiicimus, *ad currentem vſque quantitatem,* ſic accipiendum eſt, vt ſi tibi trecenta ſoluta ſint, ſiue ab herede, ſiue à Titij teſtatoris debitore, ſublatum intelligi debeat, quod ad te,[4] vinculum pignoris[5] Cæterum ad eam vſque quantitatem indiuiduo tibi cum herede pignoris iure domum habebis obligatam,[6] vt, tametſi debitor tibi trecenta, aut heredi tantum ſeptingenta ſoluerit, in ſolidum tamen obligata maneat ei, cui non erit ſatisfactum. Nam quod à Iuſtiniano conſtitutum eſt,[8] vt hypotheca, quam pro legatis induxit, in eo differat à cæteris quod diuidua, non indiuidua eſt, ad eam, hypothecam pertinet, quæ pro legato, non ad eam, quæ ex legato competit.[9] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Febr. 1593.

1 Videtur enim legatum hoc caſu relictum per ſinendi modum potius, quam vt ab herede præſtaretur. Sufficit ergo, vt præſtet patientiam & actionem.

2 *Arg. l. ſi quis ſeruum 8. in princ. de legat. 2.* iunct. *l. ſi ſeruus 108. in princ. de legat. 1.* * Aliud eſt in ſpecie *l. quidam 96. d. legat. 2.*

3 *L. cum res 47. per tot. eod. tit. de leg. 1. ſi fideicommiſſum 50. D. de iudic.* Aliud eſt in ſpecie *l. quidam 96. de leg. 1.*

4 Et conſequenter quod ad tibi debitam quantitatem, cum ſolutio tibi facta liberet debitorem ab herede ſaltem ope exceptionis poſt reſcriptum Diui Pij, *l. ſi pecunia 77. de legat. 2. l. cum quis 37. §. pater, in fin. de leg. 3.*

5 Tollitur enim ſoluto debito quandocunque & à quocumque, *l. Paulus 12. §. 1. & tot. tit. quibus mod. pin. vel hypoth. ſoluit.*

6 Ius enim pignoris indiuiduum eſt, *l. rem hereditariam 68. D. de euict. l. quandiu 6. C. de diſtract. pignor.*

7 Quia niſi vniuerſum, quod debetur, oblatum & ſolutum ſit, poteſt creditor pignus vendere iure creditoris, *l. heredes 25. §. idem obſeruantur,* iunct. *§. præced. D. famil. erciſc.*

8 *In l. 1. C. commun. de legat.*

9 In propoſito autem competit ex legato, quoniam qui legat, quod ſibi debetur, etiam hypothecam eo nomine competentem legare intelligitur, *l. ex legato 18. cum ibi not. C. hoc tit. l. 4. C. quæ res pign,* iunct. *l. 2. C. per quas perſon. oblig. acquir.*

DEFINITIO VI.

Heres per delegationem liberatus non poteſt conueniri, nec ſi delegatio reſcindatur per in integrum reſtitutionem, niſi heres conſenſerit reſtitutioni.

At cum in ſupraſcripta ſpecie heres de legato cum legatario tranſegiſſet, ſeque delegari paſſus fuiſſet, vt Sempronio tanquam creditor legatarij trecenta ſolueret, non dubitatur, quia heredi liberatio contigiſſet, cum legatario ſatisfactum eſſet.[1] Nec ſi legatarius contra Sempronium integrum reſtitueretur, quaſi ſine cauſa & pro indebito facta delegatione nocere ea res heredi deberet, qui ſemel fuiſſet liberatus.[2] Quis enim legatarium patiatur nouam petere ſolutionem legati, quod iam pro ſoluto habeatur?[3] Itaque poſt ſolutionem Sempronio ab herede factam nihil eſt, quod ab herede amplius petere poſſit:[4] ſin ante ſolutionem impetrata erit reſtitutio, ea ipſa in perſonam heredis actio competet legatario, quæ Sempronio competeret, ſi delegatio reuocata non fuiſſet.[5] Reſciſſa enim per reſtitutionem delegatione ſupereſt, vt obligatio, quæ delegata fuerat, indebiti iure condicatur.[6] plane ſi reſtitutioni in integrum à legatario aduerſus Sempronium poſtulatæ heres conſenſerit, idem omnino ſeruandum erit, quod ſeruaretur, ſi nulla vnquam delegatio facta fuiſſet, rebus, nimirum omnibus ex voluntate omnium, quorum intereſt, in priſtinum ſtatum reſtitutis.[7] *Ita Senatus* eadem cauſa.

1 Satisfactio enim pro ſolutione eſt, *l. ſatisfactio 52. D. de ſolut. l. ſi rem 9. §. omnis pecunia,* D. *de pignor. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 In perpetuum enim ſublata obligatio numquam reuiuiſcit *l. qui res 68 §. aream, D. de ſolut.*

3 Siquidem ſoluit is, qui delegat debitorem, & delegatio pro ſolutione eſt, *l. quamuis 1. §. interdum,* D. *ad SC. Velleian. inter cauſas 16. §. abeſſe, & ſeq. D. mandat.*

4 Nulla enim ſupereſt actio, nemo autem poteſt agere fictione, *l. ſi pupill. 6. §. vltim. de negot. l. quoties 9. §. & genera.* D. *de adminiſt. tutor.*

5 Nihil enim heredis intereſt, an ſoluat legatario, an Sempronio nomine legatarij.

6 *Arg. l. ſi quis 4. D. de condict. cauſ. dat.*

7 Arg.

7 *Arg. l. voluntate* 10. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolut. ab emptione* 58. *D. de pact.*

DEFINITIO VII.

Mulier, cui vſusfructus tantum legatus eſt, alio poſt eius mortem herede inſtituto, interim vſumfructum habet iure teſtamenti, ſed curator bonis dandus eſt.

SI vſusfructus vxori, vt plerumque fit, legatus ſit aut ſimpliciter relictus, nullo relicti titulo expreſſo, & poſt vxoris mortem inſtitutus Titius, placet noſtris valere relictum, etiam ſi inſtitutionis mentio facta nulla ſit,[1] non ita, vt, vniuerſam hereditatem mulier habeat, cum alius ex aſſe ſcriptus proponatur,[2] ſed vt vſumfructum habeat, quandiu viuit, & quidem vſusfructus iure. Etſi enim dies legati vſusfructus nunquam cedit ante aditam hereditatem,[3] propterea quod perſonam proprietarij ſciri oportet, priuſquam de vſufructuarij iure quæri poſſit?[4] adire autem in propoſita ſpecie ſcriptus heres non poteſt, quandiu vxor viuit,[5] vt tamen valeat legatum, non modo ſi ſuus heres inſtitutus ſit, (quo caſu ſui heredis exiſtentia tantum operatur, quantum aditio,) ſed & ſi extraneus,[7] ratio illa facit, quod interea bonis curator dari poteſt,[8] præſertim cum nihil prohibeat, quominus legatum conſequatur legatarius ante aditam hereditatem, dummodo poſtea quandocunque adeatur.[9] Cui nec diſſimile illud eſt, quod noſtris etiam placet, ſpurio herede inſtituto, cum legitimabitur, poſſe inſtitutionem valere, prius etiam quam legitimetur, nimirum dato bonis interea curatore, vt legitimationis tempus expectari poſſit.[10] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Defin. 1. ſup. De hered. Inſtit.

1 Verbum enim *relinquo*, trahi ad inſtitutionem etiam in filiis quos neceſſe eſt inſtitui voluerunt poſt Hoſtienſ. Card & Panorm. *ad cap. Raynutius per ill. text. extr de teſtam.* Bald. poſt Aret. *l. quoties, C. de hered. inſtit* Socin. iun. *conſ.* 33. *vol.* 1.

2 Aliud enim eſſet, ſi nemo eſſet ex aſſe inſtitutus, DD. communiter *in l. extraneum. C hered. inſtit.* vbi Salic. *in fin* Iaſ. *col. penult. verſ. tertio principaliter.* poſt Bald. & Alex. Aug. in locis ab eo relatis.

3 *L. vnic. D. quand. dies vſufr. leg. eod. l. vnic. §. libertatibus, C. de caduc. tollend.*

4 Cum vſusfructus ſit ſeruitus perſonalis. *d. l. vnic. quand. dies.*

5 Cum poſſit ipſe ante mori *l. Statuis* 48. § 1. *de iur fiſc.*

6 Alex. poſt alios *ad d. l. extraneum.*

7 Iaſ. poſt Bald. & Salic. ibi. Caſtr. *l. ad l. hereditas, de hered. inſtit.* Socin. iun. *conſ.* 85 *nu.* 13. & 14. *vol.* 1.

8 *L. 1. D de curat bon. dand. l. ſi diu* 8 *quib. quib. ex cauſ in poſſ. eat.* DD. *ad l. hereditas ex die* D. *de hered. inſtit.*

9 Late Alex. *in addit. ad* Bart. *l. hereditas*, vbi loquitur in ſpecie, quando heres inſtitutus nondum natus eſt.

10 Idem Alexand. poſt Bald. *ad l. Gallus.* 29 §. *inſtituens, de liber & poſthum.* Ang. *ad l. libertas teſtamento, D. de manumiſſ teſtament.* Bald. & Imol. *in l. ſi quis inſtituatur* 23. *de hered. inſtit.*

DEFINITIO VIII.

Legatum non præſumitur in dubio relictum animo compenſandi.

SI extraneus, qui mihi vxoris meæ nomine dotem pecuniariam promiſerat, eidem teſtamento certam pecuniæ quantitatem legauerit, non expreſſo eo, an in cauſam dotis, necne, vtrumque peti poterit, neque compenſandi animus in dubio præſumetur.[1] *Ita Senatus* pro N. Iarſu, contra heres D de Seteney Prid Id. Maij, 1591.

1 *Ex l. creditorem* 85. *de leg.* 2. iunct. *l. cum ab vno* 53. *eod. l. ſi compenſando* 6 *C de hered. inſtit.*

DEFINITIO IX.

Legata liberatione dolus præteritus aliquando remiſſus intelligitur, futurus nunquam, nec rurſus dominium quod potuit teſtator vindicare.

LIberatione legata ei, qui tutor vel curator fuit, non videtur remiſſa petitio eorum, quæ penes legatarium ex adminiſtratione reliqua ſunt, aut quorum ille ſit debitor ex cauſa doli.[1] Diuerſum eſt ſi minor legauerit tutori vel curatori quicquid iuris in eum habuit ob tutelam vel curam male adminiſtratam. Hoc enim legatum plenius eſt, eaque omnia complectitur, quorum nomine actio aliqua minori competit: in quibus etiam reliqua continentur,[2] & quicquid à tutore vel curatore ex qualibet adminiſtrationis cauſa debetur, licet dolus interuenerit.[3] Nam & dolum præteritum remitti poſſe certum eſt.[3] Sane remiſſum eſſet vix vnquam credibile eſt, niſi cum verba ſunt aut omnino expreſſa, aut adeo generalia, vt nullum dubitationi locum relinquant.[4] Cæterum expreſſam omnimodo fieri mentionem doli non eſt neceſſe.[5] * Plane ſi qua res minoris, & ad eum iure dominij pertinens remanſerit penes tutorem vel curatorem, cuius vindicandæ ius minor habuerit, dicendum erit, legato eam non contineri[6] Eius namque rei nomine, quæ nota eſt, licet eam poſſideas, nulla mihi actio, nullum ius in perſonam tuam, ſed tantum in rem ipſam competit.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Franciſco Claudio Maſſon, 5. Cal. Iunij, 1591.

1 *L. Aurelio* 10 §. *Caius* vbi late Bart. & cæteri, *de liber. leg.*

2 *l. ſi quis rationes* 9. ibi, *vel actionem ei remittere, eod. tit. l. Illa tamen.* 5. §. *Iulianus, alias l. qui iam decedens* in illis verbis, *damnum vero, quod ex tutela qui ſenſerit, & legari & per fideicommiſſum ei relinquit poteſt, D. de admin. tutor.*

3 Quamuis futuris remitti non poſſit, quia ea res inuitaret ad delinquendum *l. iuris gentium.* 7 § *illud nulla, D. de pact.*

4 Ita Bart. & alij ad ſupradictos locos.

5 Vt apparet *ex l ſi quis rationes.*

6 *L. Aurelius* 28. §. *Mania* 1. *de liber. legat.* Franciſc. de Curt. *inter. conſ.* Alex. *conſ.* 26. *vol.* 4.

7 Cum actiones in rem dentur contra eum, qui nullo modo eſt obligatus. § 1. *Inſtit. de action.* Vnde eſt, quod dicimus neminem cogi inuitum ſuſcipere actionem in rem, *l. vlt. D. de rei vindic.*

DEFINITIO X.

Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit, non cogitur communes rationes reddere, niſi ſint omnino connexa.

SI duorum pupillorum vnus tutor fuerit, & alter pubes factus legauerit tutori quicquid iuris in eum habuit, non eſt cogendus tutor communes vtriuſque pupilli rationes reddere.[1] Niſi tale quid adminiſtratum fuerit, cuius ratio adeo ſit indiuidua, vt non aliter reddi poſſit, quam ſi communiter reddatur.[2] Quo tamen caſu legati vtilitas in eo erit, vt communibus rationibus redditis, quod defuncto puberi debitum fuiſſe apparebit, remiſſum intelligatur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum in rationibus reddendis totius adminiſtrationis maior ſumptus nectetur, grauiorque vexatio.

2 Connexitas enim cauſæ & negotij hoc operatur, vt & alia plerumque. *l. ſi tutor* 11. *D. de admin. tutor l. tutor poſt puberē* 11. *C. arbitr. tutel.*

DEFINITIO XI.

Onus ſoluendi legata & partem æris alieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis, ſed heredi.

EX eo, quod alicui legatum aut quid aliud relictum ſit ea lege, vt legatorum & æris alieni partem exſolueret nulla creditoribus aut legatariis in eum actio competit,[1] cum nihil ipſorum interſit, ſed heredi tantum, ad cuius onus ea res pertinet, ac cuius ſolius ob eam cauſam intereſt, vt exoneretur.[2] Quare nec legatario grauato proderit, vt onus ei ademptum videatur, quod teſtator alia parte teſtamenti legata, vt fieri aſſolet ab herede ſolui præceperit. Vna enim pars teſtamenti per aliam interpretanda eſt, cum vtraque recipit commodam interpretationem,[3] maxime quia non tam facile credendus quiſquam eſt à priore voluntate tam & cito & ſine cauſa recedere voluiſſe.[4] Illa igitur interpretatio capienda eſt, vt voluerit teſtator legata ab herede ſolui: heredem vero à legatario indemnem præſtari. *Ita tractatum eſt.* 12. Cal. Iul 1591

1 *L.vlt.C.de hered.actio.*

2 *L.ſeruo legato 69.§.ſi teſtator,de leg.1.*

3 *L.Titia cum teſtamento 34.§.Lucius,*vbi Bart.*de leg.2* [Quid ſi in codicillis quædam legata relicta ſunt ſoluenda ab herede. Tum alia indiſtinctè quorum onus,neque heredi iniunctum ſit,neque legatario? Non videbitur teſtator à voluntate teſtamentaria receſſiſſe, niſi in rebus,quas reformauit, *l.alumnæ 30.§.qui filias, D. de admin. leg.* Itaque ab herede ſolo præſtabuntur ea quæ ſoli heredi iniunxit. Cetera vero tam ab herede, quam à legatario. Vide Boer, *q. 146.* Vbi tractat de clauſula poſita in principio, vel in medio, vel in fine, & quando ad omnia referri debeat.]

4 *L.non ad ea 59. de cond.& demonſtr.*

DEFINITIO XII.

Ei, cui legatum eſt ius redimendi cedenda eſt actio ab herede,& præſtanda pecunia neceſſaria ad redemptionem.

FVndum Cornelianum Titius ſub pacto de retrouendendo vendiderat Mæuio ,& cum ſuprema ordinaret cum mihi legauerat; quærebatur,quid in legatum veniret , an ius ipſum duntaxat redimendi, ſed meis tamen pecuniis, an ipſa quoque pecunia , quam pro fundi redemptione emptori reſtitui neceſſe erat ? Et pleriſque placebat , ſolum ius redimendi legatum videri,non etiam pretium , quod in cauſam redemptionis Mæuio præſtari oporteret. Multum enim referre,an teſtator leget rem ſuam alteri obligatam , an rem alienam, in qua nihil prorſus iuris habeat , an denique rem alienam quidem, ſed in qua tamen ius aliquod aſſerere ſibi poſſit?Prioribus caſibus diſtinguimus, an obligatã aut alienam ſciuerit,necne;vt ſi obligatam vel alienam ſciuerit,heres luere aut emere debeat;ſin ignorauerit, de ſuo legatarius vel luat, vel emat.[1] Poſteriore vero ſiue alienam defunctus, ſciuit, ſiue ignorauit, noſtrorum traditio eſt , nihil aliud in legatum venire, quam ius ipſum , quod in alia re defunctus habuit, tametſi morte ipſa teſtatoris fuerit periturum.[2] Ego vero etiam ſalua noſtrorum diſtinctione contra putabam. Nam in re vendita ſub pacto de retrouendendo nihil prorſus iuris habet , qui vendidit ,[3] ſed tantum ad rem ipſam conſequendam, ſi intra tempus præſtitutum pecuniam offerat , quandoquidem pactum de retrouendendo , ſi aliud nihil concurrat , quod inducat ſimulationem , non impedit dominij translationem , ſolaque venditi actio ſupereſt venditori.[4] Porro hæc ipſa ad rem conſequendam actio, quæ teſtatori competebat , non poteſt eo defuncto alij competere, quam heredi , nec ſi alteri diſertis verbis legata proponeretur.[5] Cum enim ſit perſonalis,non minus ex parte venditoris quam emptoris, eam neceſſe eſt à teſtatore vel inuito tranſire in heredem, in quem cætera quoque iura omnia tranſeunt :[6] ſed tenetur heres legatario cedere, vt teſtatoris voluntati pareatur.[7] Atqui ceſſio illa futura eſt inutilis legatario , ſi non pecunia quoque ipſi præſtetur, quæ ad redemptionem neceſſaria eſt , quia nec prius actio vlla competit ad redimendum , quam pecunia ſoluta ; aut ſaltem oblata & recuſante emptore obſignata ſit.[8] Fatendum igitur eſt in neceſſarium antecedens hæredem ad hoc obligatum intelligi , vt eam quoque pecuniam præſtet : vtique enim ea teſtatoris voluntas fuit ,vt eiuſmodi actionem cum effectu hæres præſtet.[9] Licet non ignorem fuiſſe qui putarent,hactenus parcendum hæredi,vt nulla actionis ceſſione liberetur ,[10] quorum ſententia ſane probabilis videri nullo modo poteſt.[11] *Ita tractatum eſt* ex tempore , licet nihilhum deciſum.8.Id.Febr 1593.

1 *Ex l.ſi res obligata 57.de legat.1.l.cum alienam 10.Cod.hoc tit.*

2 Sic enim noſtri vulgo ſentiunt *ad l.vxor patrui 10. Cod.hoc tit. per ill. text. & ex l.quod in rerum 24.§.1.de legat. 1. l. Sticho 36. in fin de vſufr.legat*

3 Cum per venditionem ſecuta traditione dominium in emptorem transferatur, *l.ex empto 11.§.1.& paſſ de act.empt.l. ab emptione 58. D. de pact l.traditionibus 20 C eod.*

4 *L.2 l.commiſſoria 4 l.ſi à te 7.C.de pact.inter empt. & vendit. l ſi ſterilis 11.§ ſi tibi,D.de action empt.*

5 *L.ex legato 18.cum ibi not.C.hoc tit.*

6 Poteſtate ſcilicet legis duodecim tabularum,*l.1.C.ſi cert. petat. l.1.& 2.C.ſi ex plurib.hered. debit. vel credit.l. vlt.D. de heredit. action.*

7 Not.*ad d.l.ex legato,& ad l.nomen 4.Cod.quæ res pignor.oblig. poſſ*

8 *D.l.2.ad l.ſi à te 7.C.de pact.inter empt. & vendit.*

9 Ita recte ac ſubtiliter bard.& Salicet.diſputant *ad l.cum alienam 10.C.hoc tit.*

10 Caſtrenſ. *ibid.& ad l.id quod apud hoſtes 9.de legat.1.*

11 Verba enim cum effectu ſunt accipienda in omnibus diſpoſitionibus,*l.1.§.vlt.quod quiſque iur.l.pen.§. docere,ne quis eum , qui in ius vocat.vi exim.*& in teſtamentis plenior interpretatio fieri debet, *l.in teſtamentis 12.de reg.iur.*

DEFINITIO XIII.

Teſtator, qui legauit rem,in qua ſolum habet vſumfructum, non tamen ius, quod habet in re , ſed rem ipſam legare intelligitur.

AT neque probare vnquam potuit vulgarem illam noſtrorum traditionem, quæ induxit, vt legata re aliena, in qua teſtator aliquod tantum ius habuit , nihil niſi ius illud legatum videatur , eo etiam caſu , quo ipſius teſtatoris morte fuerit periturum ; vt puta ſi fundum legauerit, cuius habebat vſumfructum.[1] Nam reſcriptum Imperatorũ, quo in hanc rem noſtri vulgo abutuntur,[2] longe aliã habet ſententiam, illam nimirum, vt legatum rei alienæ,in qua ſolum vſumfructũ vxor patrui eademque teſtatrix habuerat,nõ valeat in præiudicium proprietarij,hoc eſt,facere non poſſit,vt ipſi proprietario res adimatur.[3] At non inde ſequitur,quod illi inferunt. Nihil igitur legatario deberi. Nam imo vero perinde illi debetur æſtimatio,ac ſi nihil iuris in ea re viuus teſtator habuiſſet ;[4] quando nihil intersit,quod ad legatum pertinet, an nullum ius in illa re viuus teſtator habuerit , an tale, quod cum ipſa perſona fuerit extinctum ,[5] cum eo demum tempore legatum deberi incipiat, quo teſtator mortuus ſit ?[6] Sane ſi non fundus alienus in quo teſtator vſumfructum habuit, ſed vſusfructus ipſe legatus fuerit, aliud dicendum eſt.[7] Nam cum morte legantis finiatur,[8] abſurdum ſit, quinimo ἄτοπον, poſt ipſius mortem æſtimari rem,quæ amplius non ſit in rerum natura.[9] Etſi namque, quod in rerum natura adhuc non ſit , legari poteſt, ſi modo fore ſperetur ,[10] id tamen , quod in rerum natura amplius non ſit , licet fuerit , legari non poteſt.[11] Certe ſi is, qui ſolum vſumfructum habebat,cum proprietatem plenam habere ſe exiſtimaret, fundum legauerit,fauor heredis facit, vt id potius,quod habere ſe crederet,quam quod onerare heredem vellet,legaſſe videatur,vt proprietatis æſtimatio non debeatur,[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Ita namque communiter noſtri putant *ad l.vxor. patrui 10. per ill.text.C.hoc tit.& ex l.quod in rerum 24.§.1.de leg.1, l. Sticho 30 in fin.de vſufr.legat.*

2 *In d.l.vxor patrui.*

3 Ex vulgari regula *l.id quod noſtrum 11.l.non debet alteri 74.de reg.iur.*

4 Quia non poteſt fructuarius ignorare, rem,cuius habet vſumfructum, ad alium pertinere, *l.de vſufr.*

5 Quomodo vſusfructus finitur & extinguitur morte fructuarij, *l 3.§.vlt.& paſſ.quib.mod.vſufr amit.*

6 *L.1.D.qui teſtam.facer. poſſ.l.legatum 116. de leg. 1. inſtit. de legat.*

7 *D.l quod in rerum 24 § 1.de leg.1.*

8 *L.4.D.quand.dies legat.ced.*

9 *L.in actionibus 5.§.vlt.de in l.iu.iur.*

10 *D.l.quod in rerum. in princ.*

11 Et ita coniungendus eſt *d.§.cum initio legis.*

12 Vt in illa eleganti ſpecie , de qua *d.l.Sticho 36.de vſufr. legat.* iunct.*l.Sempronius 47.de leg.2.& l.vnũ ex familia 67.§.ſi rem eod.*

DEFINITIO XIV.

De legato matri vſufructu reſtringendo ad alimenta fauore liberorum.

MAter , quæ filio à patre hærede inſtituto facta eſt domina & vſufructuaria bonorum omnium, nihil niſi alimenta petere poteſt , ex conſuetudine quadam olim primum Bononiæ inducta in Curia Bulgari

poſtea ſicut ab Interpretibus omnibus ita à Senatu noſtro pleriſque Senatuſconſultis approbata,[1] fauore nimirum liberorum, quibus ea ratione potius conſulere voluiſſe pater credendus eſt, dando matri adminiſtrationem, vt vnà cum liberis moretetur.[2] Inde quæritur, Si mater ad ſecunda vota conuolauerit, vt iam cum liberis morari non poſſit, vt pote in nouam mariti familiam tranſlata, an eum vſumfructum retinere debeat? Et placet non debere, quaſi deficiente tacita conditione, quæ huic legato ineſt.[3] Si tamen filio iam defuncto, cum quo morari debuerat, ad ſecundas venerit nuptias aliud eſt, quia poſt mortem filij deficere amplius conditio non poteſt, cum per rerum naturam non per matrem factum ſit, ne morari cum liberis poſſit.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Franciſci Perrin, 15. Cal. Aug. 1595.

1 Ex æquitate contra metam iuris rationem, vt conſtat ex *l. vxori meæ 37. de vſuf. legat.* [aliud ergo eſt, ſi inſtitutus ſit extraneus. Anton. Gabriel. *lib. 5. commun. opin. concl. 3. de vſufr.* Item ſi onera hereditaria ſunt iniuncta matri, puta vt ſoluat onera hereditaria, aut filios educare, ac benè inſtituere teneatur. Idem Gabriel *concluſ. 2. de vſufr. limit. 6. n. 45.* poſt Steph. Baldus, *conſ. 36. & 57. not. 1.* Alias pleraſque limitationes, vt & ampliationes fere omnes, quæ adduci poſſunt, Vide apud eumdẽ Gabr. *dict. concl. 2 & 3* Sanè tum quoq; cùm matri aut alij relictus eſt vſusfructus totus, nec ad alimenta reſtringendus, legitimam tamen ſaluam & legitimæ fructus, habere liberi debent, vt habeant vnde ſe alant, Nouell. 18 *de trient. & ſemiſſ. c. 3. § probibemus.* iunct. *Papinianus 8 §. vnde ſi quis. in fin D de inoff. teſtam.* *Ita Senatus* in cauſa N. Georgiæ Brunet & N. Petri Betta, 26. April. 1614.

2 Itaque aliud eſſe volunt in nouerca, Cremenſ. *ſing. 8.* poſt Bald. *ad l. vlt. C. de indict viduit. tollend.*

3 Et quidem facto vxoris per quam ſtetit *l. 3. C. de condit. inſert.* Aliud eſt in ſpecie, *l. 1. C. hoc tit.*

4 D. *l. 1. C. hoc tit.* vide tamen *l. 4. C de condit. inſert.* Quod ſi matri datus ſit vſus fructus cum tutela, magis eſt vt cum tutela alimẽta quoque finiri debeãt, vt fiat æqualis determinatio, *arg. l. 4. de vulg. & vulg. & pup ſubſ.* Quid ſi pater habens filios impuberes ex duobus matrimonijs tutelam omnium det vxori cum vſufructu? Inutilis quidem erit datio tutelæ, quod ad liberos prioris matrimonij, ſed non ideo melior erit conditio nouercæ, quod ad vſumfructum, cum eam teſtator non pro nouerca, ſed tanquam pro communi matre habuerit.

DEFINITIO XV.

Legatum vſusfructus reſtrictam ad alimenta fauore pupilli, an ſimiliter reſtringatur fauore ſubſtituti vulgaris aut pupillaris.

AT finge in eadem ſpecie, datum fuiſſe pupillo ſubſtitutum ſiue vulgarem, ſiue pupillarem, an fauore ſubſtituti eadem fiet contra matrem interpretatio, quæ fauore pupilli, vt legatum generalis vſusfructus matri relictum reſtringatur ad alimenta? Minime, quia nemo non videt longe diuerſam eſſe filij & ſubſtituti rationem,[1] ſi ſubſtitutus non ex liberis, ſed extraneus fuit.[2] Idque in ſubſtituto vulgari omnes admittunt, quia cum vulgaris ſubſtitutionis caſus euenit, nulla perſonæ inſtituti ratio habetur; quandoquidem teſtamentum tunc incipit à ſubſtituto euadente in inſtitutum,[3] & legata, quæ ab inſtituto relicta fuerant cenſeantur a ſubſtituto repetita, & quaſi ab eo primum relicta.[4] Sed an ſubſtituto pupillari diſtinctio adhibenda eſt, an legatum vſusfructus ita matri relictum ſit, vt vnum ſit legatum, an ita potius, vt plura legata eſſe videantur, quod euenit, ſi ponas, vxori legatum vſumfructum, his verbis adiectis, *donec caſte vixerit*, aut etiam, *quandiu viuet*. His enim verbis conſtat, plura eſſe legata, tot nimirum, quot ſunt anni & primi quidem anni purum, ſequentium vero conditionalia.[5] Primo caſu legatum, quod ſemel & ab initio certam formam accepit ex interpretatione fauore pupilli contra matrem facta, eandem formã perpetuo retinet. Neque enim ex perſona ſubſtituti pupillaris poteſt legati conditio immutari,[6] cum pupillaris ſubſtitutus legata ab impubere relicta ſemper debeat non tanquam à ſe repetita, ſed ex perſona pupilli & tanquam ipſius heres,[7] nimirum ſi non ſolum ex pupillari ſubſtitutione ſuccedat, ſed etiam in pupillarem caſum, non in vulgarem, id eſt, agnita per filium impuberem patris hereditate:[8] poſteriore vero caſu quo tot legata ſunt quot anni, conſequens eſt, vt eo primum anno, quo filius iam defunctus eſt, plenum vſumfructum habere mater debeat, ac ſi eo primum die legatum illi eſſet, cum ſit nouum legatum *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim nouum eſt, vt in quibuſdam melior ſit conditio pupilli quam pupillaris ſubſtituti, in iis ſcilicet, quæ pupillus habet tanquam filius, *vt in l. paterfamilias filius 28. de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l. 13. de priuileg. credit.*

2 Nam cum ſubſtitutus eſt ex liberis eadem ratio eſt ſubſtituti, quæ inſtituti. Ergo idem ius in vtroque eſſe debet, *arg. l. illud 32. ad leg. Aquil.* [Extranei alia ratio eſt. Anton. Gabriel. *concluſ. 3. de vſufr. lib. 5.* Dixi *Defin. prox. num. 1.*

3 *L. 1. l. cum ex filio 39. §. vlt. l. coheredi 41. in princ. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 *L. licet Imperator 74 de legat. 1.*

5 *L. ſi in ſingulos 4.* D. *de ann. legat.* iunct. *l. cum in annos 11. eod*

6 *Arg. l. 2. §. ex his de verb. oblig.*

7 *L. in ratione 11. §. quod vulgo D. ad leg. falcid.*

8 *Vt in d. §. quod vulgo,* iunct. *l. qui fundum 87. §. qui filiã, eod. tit.*

9 *Arg. d. l cum in annos 11. de ann legat.* Alia ratio annuæ ſtipulationis eſt, quæ pro annis omnibus vna eſt & pura, *l. Stichum 16. § 1. de verb. oblig.*

DEFINITIO XVI.

Is, qui vt miniſter pecuniam accepit credendam ſub fœnore in diem vſque nuptiarum puellæ, ſi crediderit, & ſubinde ante diem nuptiarum pecuniam illam à patre puellæ exigi permiſerit, non liberatur: debitor tamen, qui vero ſuo creditori ſoluit, liberatur.

FRater ſorori vterinæ in poteſtate patris conſtitutæ centum legauerat, eaque Titio ſtatim ſolui iuſſerat, ea lege vt crederẽtur ſub fœnore ad eam vſque ætatem & diem, in qua ſoror nuberet, vt medij temporis interuſurio ſororis dos augeretur. Titius legato ab heredibus accepto pecuniã Sempronio, crediderat ſub vſuris, cumq; poſt aliquod tempus filia quaſi mox nuptura præſente & auctoritatem præſtante patre inſtrumentum nominis ab eo petiiſſet, ille tradiderat, ſibique tam à filia, quàm à patre indemnitatem fuerat ſtipulatus. Nouatione deinde ſecuta idem debitor aucta iam ſorte per vſuras præteriti temporis ad certam diem ſoluturum promiſerat, tum ſoluerat, & filiæ ſimul & patri. Nuptiis tandem contractis, doteque multo ampliore per patrem promiſſa, ita tamen vt in dotem ea quantitas imputaretur, quam ex filiæ legato acceperat filia cum ſibi dos nõ ſolueretur à patre iam tum in ſummam delapſo egeſtatem, petebat, vt Titius ab ea centum, quæ legata fuerãt, cõdemnaretur, quaſi per nominis ceſſionẽ ante diem nuptiarum factã liberatus non fuiſſet. Prior Iudex pro ea pronunciauerat, & reſtitutionem in integrum ab illa ex Principis diplomate impetratã admiſerat. Appellatione per Titium interpoſita querebatur, quid iuris eſſet? Placuit bene iudicatũ, propterea quod teſtator prudens Titij fidem ſecutus videretur, ne lubrico paternæ adminiſtrationis, quam propter patris mores ſuſpectã habebat,[1] ſororis pecuniam committeret.[2] Et vero cum ob eam cauſam lõgiorẽ ſolutioni diem dixiſſet, non vt Titio conſuleret, qui nullum ex legato commodum ſperare poterat,[3] ſed fauore ſororis, vt dotem ampliorẽ quãdoque haberet,[4] imputari poterat Titio, cur nullo iudicis cogente imperio ſolutionem repræſentaſſet,[5] aut, quod idem erat, exigendæ pecuniæ facultatem & patris & filiæ abitrio permiſiſſet, tradito in eam rem nominis inſtrumento.[6] Quid enim debitor ipſe faceret ex proria obligatione conuentus à filia, cui pater auctoritatem accõmodaret?[7] An ei imputabimus, cur creditrici ſuæ ſoluerit ante diem nuptiarum, quod ad aliam certamque diem, nulla nuptiarum mẽtione facta, dare debuit?[8] Aut cur teſtatoris voluntatẽ ſecutus non ſit, qui ad ſoluendum ex proprio contractu, non ex teſtamento fuerat obligatus;[9] Quid vero conditiones teſtamento adſcriptæ ad eum pertinent? Quod autem filia ſolutionis tempore & minor annis, & in patris poteſtate conſtituta proponebatur, vtique facere non poterat, quominus ei rectè ſolutum eſſet, ſiue quis fateatur, patrem

in

in ea pecunia fuiſſe legitimum filiæ adminiſtratorem, [10] (ponimus enim, filiæ ſolutionem accipienti patrem conſenſiſſe,[1]) ſiue dicas, quod probabilius eſt, ideo non fuiſſe legitimum adminiſtratorem quod ipſi pater prohibuerat vſumfructum.[12] Itaque vix dubitationi locus relictus videbitur, quin Sempronius debitor ſoluendo creditrici, patre præſertim ſciente & conſentiente, pleniſſimam liberationem eſſet conſecutus.[13] Soli Titio imputari poterat, cur non ſaltem curaſſet caueri ſibi à pâtre de pecunia filiæ, cum nuberet, reſtituenda.[14] Nec ad rem faciebat, quod nudum ille in ea re officium & miniſterium teſtatoris voluntati præſtitiſſet, ex quo periclitari eum damnumque ſentire inciuile videbatur.[15] Nam cum teſtatoris voluntatem in eo ſemel agnouiſſet, quod pecuniam legatam acceperat, conſequens fuerat, vt ſuſceptum officium non deſereret,[16] nec ad ſe exonerãdum ſolueret ante diem, qui ſolutioni à teſtatore fuiſſet præſtitutus:[17] minus vero mouebat, quod pater nuptui collocans filiam abunde ipſius indemnitati conſuluerat, ampliore dote ob eam cauſam conſtituta;[18] inanis enim erat actio ex illa dotis promiſſione, quam patris inopia excludebat.[19] Illud ſane probabilius videri poterat, imputandum heredibus, non quod cautionem à Titio non exegiſſent, quam teſtator non iniunxerat,[20] ſed quod in legati ſolutione ſtipulationem non interpoſuiſſent, De pecunia mulieri quandocunque nuberet reſtituenda.[21] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Eſcottier & Noellæ de Motz, 4. Cal. Iunij, 1591. & iam antea prouiſionali areſto inter eaſdem partes pronunciato, 4. Non. Iun. 1590.

1 *Vt in l.pen.§ potuit tamen pater*, D *de curat furioſ.*

2 *Arg.l.3.§.cum Pollidius, de vſur.l.Firmio 26.§.quand.dies leg. ced.*

3 Cum voluiſſet teſtator totius interuſurij commodum ad ſororem pertinere, & eſſe in legato, *vt in l.debitor* 81.*de leg.2.*

4 Interdum enim tempus ſolutioni adijcitur fauore creditoris, non debitoris, *l. ſi ita relictum* 43.§. *Pegaſus, de leg.* 2. *l. Iauolenus* 15 *alias l.eum quẽ, de ann.legat.*

5 Nec enim poterat, vt repræſentaret ſolutionem, quia ſolutioni dictus erat à teſtatore dies nuptiarum, nec proinde poterat peti legatum ante feſtiuitatem ipſam nuptiarum *l.ſancimus* 24.*de nupt. l.Stichum* 39.§.1.*de ſtatu lib.* De quo vide Crauet.*conſ.*101.*n.*1.

6 Siquidem, qui tradit inſtrumentum, mãdare videtur, qui dat alij agẽdi facultatem, *l.1.C, de donat.l.vlt.C.de pact.conuent.tam ſup.dot.*

7 Non enim poteſt debitor recuſare, quominus cogatur ſoluere quod debet, ſi à vero creditore conueniatur, *l. quod autem* 6, §. *apud Labeo rem qua in fraud.credit.*

8 Dies enim regulariter in ſtipulationibus adiicitur pro debitore, vtquamuis interim non poſſit conueniri, poſſit tamen interim ſoluere. *l.quod certa* 70.*de ſolut.* Quanquam in ſpecie propoſita hoc amplius erat, quod dies obligationis venerat, licet nuptiarum dies non veniſſet.

9 Inſpicienda enim eſt forma contractæ obligationis, quæ mutari non poteſt, *l.vero* 12.§.*pen.de procurat.*

10 *L.cum oportet* 6.*& l.vlt.C.de bon.qua liber.*

11 *L.2.§.vlt.l.poſt dotem.*40.& vtrobique Bart.D.*ſolut.matrim.*

12 Nam quarum rerum filij pater vſumfructum non habet, earum, nec legitimam adminiſtrationem habet. *Nouell.*117. *vt lic.matr. & aua, c.*1.

13 Quamuis ea pecunia ad patrem perueniſſe præſumeretur, ex not. *in l.ſi cum dotem* 22.§.*transgredientur, D.ſolut.matr.* Vide tamen Crauet.*conſ.*91.

14 *L.Titio centum* 71.*Titio genere, verſ.Sabinus, de condit. & idem* Bald.*in l generaliter, v.modo circa prædicta, C.de Epiſ & Cleric.*

15 *L.ſi quis Titio* 17.*de leg.*2 *l.Lucius* 78.§.1.*ad SC.Trebell.* iũct. *l.ſed ſi quis* 7.*teſtam. quem aper.* cum ex eo legato nullum commodum percipere Titius potuiſſet, quod ſecus eſt in ſpecie, *l.à filio* 15. *de alim.leg.* Adde *l.alimenta* 16.§.*Baſilica eod.*

16 *Arg.l.in commodato* 17.§.*ſicut, verſ.ſuſcepiſſet enim, D. commod.l.ſi mandauero* 2.§.*vlt.D.mandat.*

17 Bonam enim fidem præſtare debet quiſquis mandatum ſuſcipit, maximè à teſtatore, *arg.l.ſi à pluribus* 107.*de leg.*1.

18 *Arg.l.pater* 4.*l.dotem.*38.*de ſolut.matrim.*

19 *Vulg.l.nam is* 6.*D.de dolo.*

20 *d.l.Firmio* 26.§.1.*quand.dies legat.ced.l.liberto* 21.§ *Largius* 4.*de ann.legat.l.Diuus Pius* 6.*D.ſi plus quam per leg.Falcid.*

21 *d.l.Firmio*, §.1.ibi, *fideicommiſſum ab heredibus petendum, qui dari pecunia ſtipulari debuerunt.* Vide Bened.Capr.*in tract. de exec. vel membr.*6.*num.*81.

DEFINITIO XVII.

Iuſſus chirographum ducentorum reddere, vel ducenta dare, ſi chirographum nullum reperiatur, ducenta dare tenetur.

QVidam teſtamento cauerat habere ſe patris chirographum, ex quo obſtrictus ille erat vt Titio ducenta daret, heredique præceperat, vt chirographum Titio ſtatim redderet, vel ei ducenta ſolueret. Cum inter cæteras chartas hereditarias chirographum illud repertum non eſſet, nec eo minus tamen ad eius reſtitutionẽ aut quantitatis ſolutionem condemnatus fuiſſet heres, prouocauerat ad Senatum, quaſi id legatum videretur, quod in rerum natura non eſſet,[1] fruſtraque condemnatio fieret exhibendæ eius, quæ nec antea vllibi viſa, nec vſpiã hodie reperiretur.[2] Pronunciatum eſt, rectam iuſtamque fuiſſe condemnationem, propterea quod certa quantitas expreſſa teſtamento fuerat, quæ ſi peti non poterat ex chirographo, de quo minime conſtabat, tãto magis legati iure debebatur.[3] Neque enim falſa demonſtratio nocere legatum ſolet, ſicut nec falſa demonſtratio nocere legato ſolet, ſicut nec falſa cauſa.[4] Neque ſimile videri poteſt, quod ſi quis ita legauerat, *decem, quæ mihi Titius debet, lego*, cum nihil Titius teſtatori deberet, inutile legatum eſt.[5] Multum namque refert, an legem, quod mihi Titius debet, an quod ego Titio debeo. Hoc enim legatum valet, etiamſi nihil Titio debeam: quod quam rationem habeat, alibi explicauimus.[6] *Ita Senatus* ex tempore, contra Ant. Lambertum Necienſem, 12.Cal.Aug.1592.

1 *Vt in l.quidam* 7.§.2.*D.de tritic.vin.& oleo legat.*iunct. *l.quod in rerum* 24.*in princ.cum ibi not.de leg.*1.

2 *L.officium* 9.*de rei vindic.l.in actionibus* 5.§.*vlt.de in lit.iur.*

3 *C legaui* 15.§.*vlt l. Aurelius* 28.§.*vlt.de liber.legat.*

4 *L.demonſtratio* 7.*l,falſa* 33.*de condit.& demonſtr.l.*1.2.3.*C. de falſ. cauſ.adiect legat.l.Lucius* 88.§.*quiſquis, de leg.*2.

5 *l.ſi ſic legatum* 75 §.1.*de leg.*1.

6 *lib.*6.*Coniect.c.*2.vbi vide.

DEFINITIO XVIII.

Legatum liberationis rationem reddẽdarum remittit duntaxat ſcrupuloſam redditionem, niſi in caſibus, nunquam dolum.

LIberatio, quæ teſtamento plerumque legari ſolet ab omni rationum redditione & à confectione inuentarij, hactenus valet vt ſcrupuloſa tantum redditio & confectio remiſſa videatur.[1] Sed hoc ita, ſi non aut legatum ſit, quicquid ob eam cauſam debebitur,[2] aut pœna aliqua ſit adiecta, ſi aut rationum redditio petatur, aut inuentarium fiat. His enim caſibus omnimodo & præciſe voluntas teſtatoris ſeruanda erit:[4] dum tamen meminerimus, dolum ſemper & vbiq; exceptum intelligi oportere.[5] *Ita Senatus* in cauſa diſcutionis bonorum illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, viduæ illuſtris D. Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 *L.ſi ſeruus vetitus* 119.*de leg.*1.*l.ſi quis rationem* 9.*de liber.leg.*

2 *At in l.ita autem* 5.§.*Iulianus, alias l.quidam decedens D.de admin.tutor.*

3 Enixa enim teſtatoris voluntas probatur ex eiuſmodi pœnæ adiectione.

4 Cum in vltimis voluntatibus voluntas teſtatoris illa ſit, quæ totum facit, *l.ſi mihi* 12.*in fin.de leg.*1.*verbis legis* 20. *de verb. ſignif.*

5 *d.l.ſi quis rationes* 9.*l.Aurelio* 20.*in fin.de liber.leg.de d. l. ſi ſeruus vetitus.*

DEFINITIO XIX.

In neceſſario debitore præſumitur animus compenſandi, at non voluntario, niſi ex coniecturis.

QVamuis dici ſoleat, non cenſeri debitorem creditori ſuo legare animo compenſendi niſi animus ille probetur,[1] non tamen in quolibet creditore id verum eſt, ſed in voluntario duntaxat. Neceſſarius enim præſumitur compenſandi cauſa legaſſe, vt noſtris placet:[2] ſed & in voluntario idem eſſe poteſt, ſi adſint coniecturæ aliquæ

Voluntatis, [3] vt puta ſi prohibitus ſit legatarius idemque creditor, ne quid amplius peteret. *Ita Senatus* in cauſa D. de la Perriere & D. de la Barre, Prid. Cal. Iul. 594.

1 *L. creditorem* 83. *de leg.* 2. *l. ſi compenſandi* 6. *C. de hered. inſtit.*

2 Ita noſtri notāt *in Auth. præterea per ill. text. C. vnde vir & vxor.* Vide Bart. *ad l. Titia cū teſtam.* 4. §. *qui inuita, de leg.* 2. Menoch. *lib.* 4. *de præſūpt. præſumpt.* 110 *n.* 36. & 37. Afflict. *decis.* 44. Grauet. *conſi.* 49.

3 Nam & manifeſte probari dicitur in vltimis voluntatibus quod probatur ex coniecturis, *l. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2.

4 *Arg. l. quæſitum* 78. §. 1. *de legat.* 3. iunct. *l. Paul.* 27. §. *Pompeius eod.* Nam & ipſa prohibitio petendi ſufficit ad inducendum liberationis legatum, *l. ſi quis rationes* 9. *l. Aurelio* 20. §. 1. *de liber. legat.* Iunge *Deſin.* 22. *inf.* * Et Mantic. *lib.* 10. *de coniect. vltim. volunt. lib.* 5. *n.* 20. 21. 22 & 25.

DEFINITIO XX.

Legato nomine habet legatarius vtilem actionem etiam hypothecariam ſine ceſſione, ſed non poſſeſſionem, neque remedia poſſeſſoria.

EX legato nominis transferuntur in legatarium ipſo iure vtiles actiones quæ defuncto aduerſus debitorem cōpetebant nec vlla in eam rem ab heredibus facienda ceſſione opus eſt, cui conſequens ſit, vt iura [1] quoque hypothecarum transferantur. [2] An & earum poſſeſſio? Minime, quia poſſeſſio facti eſt, [3] nec niſi in heredem vniuerſalem continuari poteſt, & quidem recepto moribus noſtris, [4] potius quàm communi Romanorū iure. Nec aliud erit, quamuis teſtator, qui pignus poſſidebat, legatarium in ius & locū ſuum ſubſtituerit. Non enim in teſtatoris arbitrio poſitum eſt, vt ius poſſeſſionis in legatarium transferatur, [6] ſed tantum vt propria ſi volet, auctoritate nanciſci eam legatarius poſſit. [7] Proinde ſi antequam iure ſuo vſus ſit alius quiſpiam poſſeſſionem illam inuaſerit non competent legatario interdicta, ceteraque remedia poſſeſſoria ad recuperandam poſſeſſionem comparata: [8] ſed tātum ei permittendum erit, vt agat aduerſus hæredem ad hoc, vt quas habet aduerſus nouum poſſeſſorem actiones cedat & præſtet. [9] Plane pignorum poſſeſſionem legatarius per heredis manus acceperit, nec dubitandum eſt, quin remediis omnibus poſſeſſoris vti legatarius poſſit. *Ita Senatus* in cauſa illuſtris D. Ioannis Ludouici, Marchionis de la Chambre, & Sp. Caroli Franciſci Ruffin, Aduocati clariſſimi, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 *L. ex legato* 18 *C. hoc tit.* Idemque eſt in omnibus aliis, in quos nomen ex aliqua iuſta cauſa tranſlatum eſt, idque ex reſcripto Diui Pij, *l. ſi cum emptore* 16 *D. de pact. vlt. C. quand. fiſci, vel priuat. debit. ſui debitor conue. poſſ. l.* 2. *Cod. de obligat. & act.*

2 *L. nomen* 4. *C. quæ res pignor.* iunct. *l.* 1. *C. commun. de legat.*

3 *L. denique* 10. *D. ex quib. cauſ. maior l.* 1. §. *ſi vir. vxori. D. de acquir. poſſeſſ. l.* 1. §. *Scæuola, ſi teſtam. lib. eſſ. iuſſ. fuit.*

4 De quibus vide quæ ſcripſi *Deſin.* 4. *ſupr. de edict. Diui Hadr. toll.*

5 Vt conſtat *ex l. cum heredes* 23. *de acquir. poſſ.* iunct. *d.* §. *Scæuola.*

6 Quia poſſeſſio nudà voluntate non transfertur, ſed opus eſt animo & corpore, *l.* 3. §. *in amittenda, l. quemadmodum* 8. *D. eod. tit. de acquir. poſſ.*

7 *L.* 1. *D. quod legat.*

8 Nemo enim poteſt videri amiſiſſe poſſeſſionem, quam nunquam habuit, *l. non videtur, rem amittere* 83. *l. nemo poteſt videri* 208. *de reg. iur.*

9 Cur enim non teneatur heres ſaltem ad hoc præſtandum, quod ſine ipſius diſpendio futurum eſt, *l. in creditore* 38 *in fin. de euict.*

10 Vt & alius quilibet, tanquam qui in re legata ſit loco heredis, *l. id tempus* 14. § 1. *de vſucap. l. Pomponius* 13. §. *ſed & legata, de acquir. poſſ.*

DEFINITIO XXI.

Varÿ caſus in quibus non valet legatum rei alienæ etjam in coniunctam perſonam collatum.

LEgatum rei alienæ, quam teſtator ſuam eſſe putabat, non valet, niſi veriſimiliter fuiſſet legaturus, etiamſi ſcilicet. [1] Quod præſumendum eſt, non ſolum ſi legauit coniunctæ perſonæ, [2] ſed etſi alicui extraneo propter bene merita. [3] Sed id non habet locum, ſi hereditas ſit exhauſta vel grauata ære alieno. [4] Item ſi fuit quidem legaturus, ſed non tantam, quantitatem, vt puta ſi legauit bona, quæ putabat ſibi obueniſſe ex hæreditate Titij, quæ tamen nulla obuenerant. Solent enim teſtatores liberaliores eſſe legandis iis rebus, quas ex cauſa lucratiua fuerint conſecuti. [6] Idem eſt ſi teſtator errauerit in cauſa finali legandi. [7] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Sirei & liberorum D. Senatoris de Coyſias, 20. Decemb. 96.

1 *L. cum alienam* 10. *C. hoc tit.*

2 *Vt in d. l. cum rem alienum.*

3 Intellige benemerita inſignia, Illud enim legatis omnibus commune eſt, vt ob aliquod præcedens benemeritum relinquantur, *l. ne adierit* 9. *D. pro ſocio.*

4 Nemo enim præſumitur futurus liberalis in neceſſitatibus, *l. nemo legatam* 18 *D. de admin. legat.*

5 Nam & ex quantitate poteſt coniici, an fuerit quis tam facile legaturus necne?

6 Dum putant futurum, vt non ex eo heres oneretur, *l. vnum ex famil.* 67 § *ſi rem, de legat.* 2.

7 Ceſſante enim cauſa finali diſpoſitionis ſemper ceſſat diſpoſitio, *vulg. l. fin. D. hered. inſtit. l.* 2. §. *vlt. D. de donat. l. ſi donaturus* 9. §. 1. vbi Iaſ. & alij notant, *de coniect. cauſ. dat.*

DEFINITIO XXII.

TItia heres à fratre inſtituta, & eo teſtamento centum aureos filiæ ſororis ſoluere damnata, cum ex teſtamento ad legati ſolutionem mota in eam rem lite cōueniretur, poſtea decedens eidem ſororis filiæ, ob ipſius benemerita, quingentos aureos ſuprema ſolemnique volūtate legauerat, nulla quidem aut prioris legati, aut litis facta mētione, ſed adiecta tamen clauſula, vt eo legato contenta legataria a teſtatricis bonis omnibus quæcunque tandem illa eſſent excluderetur. Sororis filia legatū quingentorum conſecuta ab herede materteræ, litem nihilominus pro legato priore inſtitutā repetierat, & herede in ius non veniente apud Senatum obtinuerat. Poſtea ciuili ſupplicatione porrecta, Viſum eſt repellendam eſſe legatariam exceptione doli, tanquam quæ bis idem conſequi vellet, cùm ex veriſimili teſtantis voluntate, de qua & notarius, qui teſtamentum exceperat teſtificabitur, prius legatum in poſteriore contineretur. Quaſi facto legato poſteriore compenſandi animo cum debito neceſſario. Ne alioqui nullus ſupereſſet effectus tam enixæ excluſionis, quandoquidem nihil aliud erat, quod legataria in bonis materteræ petere poſſet. Itaque maiore dato legato videbatur teſtatrix de minore tranſegiſſe, id eſt, de lite pro eo legato inſtituta. Quis enim credat voluiſſe teſtatricem ſupereſſe litem inter heredem & legatariam, cui tam amplum legatum dediſſet? Denique cùm pro legato quod auunculus reliquerat, competeret hypothecaria in bona ipſius quæ per aditionem facta erant materteræ, parum intererat, an ab eius legati petitione excluſa eſſet legataria, an à bonis materteræ. *Ita Senatus* pro N. Petroquinlo d'Vltieres, Febr. 1612.

DEFINITIO XXIII.

Hæres de penſione annua impoſita ſuper fundo alij legato diſponere non poteſt, quamuis eam redemerit, ſed tantum de pretio quod dedit.

QVidam vxori ſuæ certa prædia legauerat, quoad viueret, ita vt ex eorum reditu penſio annua præſtaretur [1] Franciſcanis noſtris de Mians, in ſpeciem cuiuſdam vſus eo modo conſtituti. Et poſt mortem vxoris ſuæ, eadem prædia ſub eiuſdem penſionis onere ad pauperes Hoſpitalis Chamberienſis peruenire voluerat. Vidua cum Frāciſcanis de penſione illa tranſegerat, [2] certoque pretio iis dato redemptam rurſum teſtamēto ſuo quaſi ſuam factā [3] aliis legauerat. Cùm poſt eius mortem ad pauperes ea dona perueniſſent, [4] conueniebātur à poſterioribus legatariis, vt eā penſionem præſtarent. [5] Placuit nullā eo nomine actionem competere poſſe, propterea quod per trāſactionem cum Franciſcanis factā ea penſio non tam empta, quàm penitus extincta fuiſſe videretur. [6] Quā nec vendi potuiſſe conſtabat, cùm per modum vſus & habitationis legata primùm fuiſſet, Vſus autem vni con-

ſtitutus

ſtitutus alteri vendi non poſſit,[7] vt neque habitatio,[8] quia ſeruitutes ſunt perſonales,[9] quæ perſonam egredi nunquam poſſunt.[10] Planè nec de illo dubitabatur, quin eam ipſam pecuniæ quantitatem quæ pro extinguenda penſione numerata fuiſſet, poſterioribus legatariis reddere pauperes deberent, quibus extinctio profuiſſet. Vt hoc ſaltem commodum ex mulieris teſtamento legatarij haberent.[11] Quaſi legato iis omni iure, quod propter penſionem illam teſtatrix habuerat.[12] *Ita Senatus* in cauſa Dominicorum & Pauperum Hoſpitalis de Maſchy, Chamberienſis, Febr. & 1512. rurſum 3. Auguſt. eod. anno.

1 *Vt in l. liberto 21. in princ. de ann. legat.*

2 Quæ tamen tranſactio non videbatur valere, cum ſine prætoris authoritate facta eſſet contra *l. cùm hi. 8. §. 1. D. de tranſact.*

3 In eoque nimirum errabat. Non enim poterat ius vllum ſupereſſe huius debiti in perſona ipſius debitoris propter confuſionem, cùm ſibi nemo debere quicquam poſſit, *l. 5. C. de pact. l. 5. D. ſi vſusfr. pet. l. pen §. 1. de except. rei iudic.*

4 Quaſi ex fideicommiſſo, vt in *l. species 15. de aur. & arg. leg. l. vlt. de vſufr. ear. rer. quæ vſu conſum.*

5 Eo colore quod pauperibus legata fuiſſet proprietas eorundem bonorum cum onere eiuſdem penſionis. Nec enim mutatio dominij mutat cauſam legati *l. nihil proponi 120. de leg. 1. l. fundi 38. de vſufr. legat.*

6 Confuſio enim modus eſt amittendi non acquirendi, ſemel autem extincta actio nũquã reuiuiſcit *l. qui res 98. §. aream. D. de ſolut.*

7 *L. inque eo fundo 11. De vſu & habit.*

8 *L. ſi habitatio 10. eod.* licet habitatio hodie propius accedat ad vſumfructum, quam ad vſum poſt, *l. cùm antiquitas 13. C de vſufr.*

9 Non tamen eſſet bona hæc ratio in vſufructu *l. arboribus 12. §. vſufructuarius, l. non vtitur 48. & ſeq. D. de vſufr.*

10 Et ideo morte finiuntur, nec tranſeunt ad heredem *l. 3. §. vlt. quib. vſufr. amittit. l. vſus 21. de vſu & habit. l. pen. D. de ſeruit. leg.* vbi ratio etiã redditur, *ne quod affectu filiæ datũ eſt hoc & ad exteros eius heredes tranſire videatur.* Nam & tum quoque cum vſusfructus venditur ex perſona tamen vendentis æſtimatur. *l. neceſſariò 8. §. fin. de peric. & commod rei vend.* iunge *l. ſi vſusfructus 68. D. de iur. dot.*

11 Ex regula *l. ſecundum naturam 10. de reg. iur.* Nam nec pauperes æquum eſt locupletari ex aliorum etiam diuitum iactura, cum ſit illud contra æquitatem naturalem *l. nam hoc natura 14. D. de cond. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.*

12 Quamuis aliud ſit legatorum penſionis. Aliud legatum pecuniæ pro penſione extinguenda ſolutæ *arg. d. l. liberto 21. de ann. leg.*

13 *L. ſi domus 71. §. penult. & vlt. de leg. 1.* Not. in *l. vxor Patris 10. C. hoc tit.*]

TIT. XIX.

DE VERBOR. SIGNIFIC.

DEFINITIO I.

Nepos ex filia continetur appellatione maſculorum, ſi teſtator habuit rationem ſanguinis, non etiam ſi familiæ & agnationis.

MAGNA contentione certatum eſt inter noſtros, an appellatione maſculorum in ſubſtitutionibus comprehendantur maſculi ex fœminis deſcendentes?[1] Illa diſtinctio Senatui noſtro ſemper probabilior viſa eſt, an teſtator in excludendis fœminis rationem habuerit conſeruandæ familiæ, an non? Vt poſteriore caſu comprehendantur, priore non item,[2] quod eadem excluſionis ratio noceat liberis, quæ matri.[3] Neque enim per maſculos ex fœminis deſcendentes magis conſeruari familia poteſt, quam per ipſas fœminas, quando quidem patris ſui, non matris familiam ſequuntur:[4] idque eſt, quod dici ſolet, fœminam familiæ ſuæ caput & finem eſſe. *Ita Senatus* ſæpius, vt Carolus Vellietus, tum præſes noſter primarius, referebat Prid. Cal. Sept. 1588.

1 De qua quæſtione vide Bart. *in l liberorum* & ibi addit. *de verb. ſignific.* Bard. & Caſtr. *in l. ſed ſi hunc, §. liberos. de in ius voc.* Bald. *in l. maximum vitium col. 2. verſ. & idem dico, ſi ex tali filia, C. de liber. præter.* Socin. *conſ. 5. v. ſecundo probatur, & conſ. 11. col. 2. verſ. tertio probatur vol. 1.* Alex. *53. col. 2. vol. 4.* Bart. *in l. 2. §. videndũ, ad Tertyll.* Angel. *in §. neque, Nouell. de trient. & ſemiſſ.* Qui omnes tenent contra nepotem quia procedit à radice infecta, inquit Marant. *diſp. 10. n. 18.* Adde Franc. Mantic late *de coniect. vltim. volunt. lib. 8. tit. 18. per tot.* Crauet. *conſ. 157. n. 4. & conſ. 184. n. 10.* Dec. *conſ. 75. & 311.* Pariſ. *conſ. 41. vol. 3.* Chaſſ. *conſ. 53.* Steph. Bertr. *conſ. 1. n. 17. vol. 2. part. 1.*

2 Quæ diſtinctio eſt Guid. Pap. *q. 133.* quamuis improbata à Matth. Mattheſilano *ſing. 129.* vbi dicit, communem eſſe contra Guid. Pap. Vide Bald. *in auth. ſi quas ruinas in fin. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Mal. Socin. *conſ. 2. vol. 3.*

3 *Vt in l. ſi viua matre 3. C. de bon. matern.*

4 *L. pen. D. de liber agnoſc.*

5 *L. pronunciatio 195. § vlt. de verb. ſignific.* * Vide *l. vlt. de pollicitat. & l 2. C. de condit. inſert.*

DEFINITIO II.

Non decedit cum maſculis ille, quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit.

QVod proxime diximus, maſculorum appellatione in ſubſtitutionibus venire maſculos ex fœminis, ſi non de bonis in familia conſeruandis teſtator cogitauerit,[1] ita verum eſt, ſi natus iam ſit vel conceptus nepos, viuo eo, qui grauatus fuerat ſub ea conditione. Si ſine liberis maſculis moreretur,[2] alioqui conſtat, pro non ſcripto haberi debere, quod ei relinquitur, qui delationis tempore needum natus ſit, nec pro nato habeatur.[3] *Ita tractatum eſt* in Senatu Calen. Decemb. 1588.

1 Quia non poteſt negari, quin maſculus ex filia ſit ex deſcendentibus adeo, vt non aliud dicendum ſit, etiamſi teſtator ſubſtituerit maſculos ex proprio corpore natos ſi Baldo credimus, quem refert & tamen improbat Guid. Pap. *q. 133. & 153.*

2 Vide *l. 1. C. de condit. in ſert. l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell. non eſt ſine liberis, de verb ſignific.*

3 Quia hic nullo ſanguinis iure contingit defunctum, *l. 1. §. ſi quis proximior, vnd. cognat. l. Titius 6. D. de ſuis & legit.*

DEFINITIO III.

Suorum appellatione ſoli deſcendentes veniunt in vltimis voluntatibus, in contractibus vero etiam extranei heredes.

SVorum appellatione, ſi de fideicommiſſo aliave vltima voluntate tractetur, ſoli deſcendentes veniunt, non etiã extranei heredes, licet agnati ſint aut cognati:[1] heredum appellatione contra omnes veniunt, præterquam ſi de eo agatur, quod ad quoſcunque heredes non ſit tranſmiſſibile:[2] niſi *heredum quorumcunque* expoſitio facta ſit,[3] vt ea verborum interpretatio ſumatur, quæ ſubiectæ materiæ magis conueniat.[4] In contractibus aliud eſt, in quibus non heredum ſolum, ſed etiam ſuorum appellatio heredes quoſcunque comprehendit:[5] ideo fortaſſe, quod contrahentium omnium mens illa ſit, vt perpetuo heredibus ſuis quibuſcunque perinde ac ſibi conſulant,[6] ſi nihil in contrarium ſpecialiter dictum actumve proponatur. *Ita Senatus* ſæpius.

1 Alex. & cæteri *in l. Gallus, §. etiam, de liber. & poſth.* Caſtr. *conſ. 374. incip. viſis, verſ. item dicet aliquis, & conſ. 404. vol. 1.* Dec. *conſ. 217. 228. & 254* maxime in materia fideicommiſſi, Bart. *conſ. 52.* Guid. Pap. *q. 306. & 457.* Bald. *conſ. 80. incip. deſcendentibus, vol 4.* Alex. *conſ. 52. in fin. vol. 6* * *& conſil. 36. lib. 3.*

2 Bart. *in d. l. Gallus, §. etiamſi de liber. & poſthum.* & ibid. Bard. Alex. Socin. Iaſ. idem Bald. *in l. etiam in fin. ſolut. matr.* Alex. *conſ. 13. vol. 1.* Gabr. *commun. opin. lib. 6. tit. de verb. ſignif. concl. 2. limit. 2. n. 7.* Pariſ *conſ. 71 n. 40. vol. 3.* * Crauet. *conſil. 431.* alex. *conſ. 36. lib. 3.*

3 Idem Gabriel. *vbi ſup. n. 8. & concl. 4.* vide Angel. *cõſ. 305. in fin.* Alex. *conſ. 37. vol. 6.* Socin. *conſ. 240. vol. 2.* Alciat. *in l. heredis appellatione, de verb. ſignif.* * Vide Mantic. *lib. 8. de coniect. vltim. volunt. tit. 14. per totum.*

4 Verba enim ſemper ſunt intelligenda ſecundum ſubiectam materiam, adeoque interdum improprianda *l. ex conducto 15. §. l'opinionem, alias l. ſi vno anno, l in lege 29. D. locat.*

5 Vt conſtat ex ſupra citatis, n. 1. & 2.

6 *L. ſi pactum 9. D. de probat. l. herede 21. D. de pact. l. pater 33. D. de pact. dotal.*

7 Semper enim in ſtipulationibus cæteriſque contractibus ſequitur id, quod actum eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Filiorum appellatione continentur, liberi cuiuſcumque gradus in materia fauorabili, non etiam in odioſa.

LIberorum appellatio etiam in teſtamentis, in quibus pleniſſima fieri ſolet interpretatio, [1] latius patet, quam filiorum. [2] Nam & nepotes & vlteriorum graduum deſcendentes omnes in infinitum complectitur propria ſignificationis ſuæ poteſtate, [3] filiorum vero appellatio non item, ſed eos ſolos, qui primo gradu, [4] ſi non de fauore & commodo eorum agatur, veputa ſi fideicommiſſum pluribus ſub hoc *filiorum* nomine relictum ſit. [5] Quo caſu parum refert, an filiorum, an liberorum nomine vſurpatum proponatur, [6] ſiue de aſcendentis, ſiue de agnati aut omnino extranei [7] teſtamēto tractetur, [8] Ergo fideicommiſſum filiis iniunctum non perinde nepotibus licet minus dilectis iniunctum intelligetur, quia fideicōmiſſum onus eſt, [9] & conſequenter odioſum. [10] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis du Bois, & Franciſci & Antonij du Bois de S. Triuier, 16. Cal. 1584.

1 *L. in teſtamentis 12. de reg. iur. c. inter dilectos, extr. de don.*

2 *L. quid ſi nepotes 6. de teſtam. tutel. l. ſed & milites 8. §. hac autem de filiis*, D. *de excuſ. tut.*

3 *L. liberorum 220. in princ. de verb. ſignif.*

4 *Dict. l. 6. de teſt. tutel. d. l. 8. §. hac autem de filiis, de excuſ. tut.*

* Aut ad ſummum nepotes, Crauet. *conſ.* 155. *n.* 1. ex notat. *in l. Gallus* 29 § *inſtitutus de liber. & poſthum.* [Maximè ſi quis non de ſuis ſed de alienis deſcendentibus loquitur. Nam in eo qui de ſuis deſcendentibus loquitur, aliud eſt *d. l. 220. §. vlt. de verb. ſignif.*

5 Fit autem hoc non ex proprietate dictionis, ſed iuſta interpretatione, *l. iuſta 201. de verb. ſignif.* ob rationem poſitam *in d. l. liberorum, in fin.* Et ita eſt accipienda *l. filij 84. eod.*] Cùm tamen inter Capitulum S. Iacobi de Salanches, cui adnexus erat Prioratus de Chamonix, & Syndicos dicti loci de Chamonix tranſactio quæ iam facta proponeretur, per quam conuenerat vt ſi quis ex hominibus ligiis & cenſitis dicti Prioratus moreretur ſine liberis, aut abſque patre vel matre, patruo vel auunculo, amita vel matertera, fratre vel ſorore aut filio vel filia, fratris, aut ſororis bona defuncti peruenirē in ſolidum ad D. Priorem. Viſum eſt ſuperſtites liberos filiorum fratris non eſſe admittendos ad domini excluſionem, ſed præferendum illis dominum, quaſi non poſitis illis in conditione ad excluſionem domini, quamuis ſucceſſio domini in bonis defuncti hominis taliabilis & legij credatur odioſa, tanquam quæ contraria ſit iuri communi. *Ita Senatus* pro dicto Capitulo de Salāches, contra dictos Syndicos de Chamonix 10. Iunii 1613. In qua tamen facti ſpecie illud etiam concurrebat, quod per aliam eiuſdem tranſactionis clauſulam conuenerat, vt ſuperſtitibus germanis ex fratribus aut ſororibus vel ex fratre aut ſorore natis vno vel pluribus, non exiſtentibus aliis proximioris gradus perſonis, dominus in ſolidum admitteretur. Vt appareret non alios poſſe dominum excludere, quàm qui tertio ſaltem eſſent gradu, iure ciuili, ex quo conſobrini & patrueles ſunt in quarto. Accedebat quod ex veteribus libris rationum conſtabat tale ius fuiſſe Priorum, vt non alii tranſuerſales poſſet dominum excludere poſt fratres & ſorores, quam filii fratrum aut ſororum ex propriis eorum corporibus procreati. In quo numero ſanè non erant nepotes fratrum aut ſororum, quoniam articulus (*ex*) denotat proximam cauſam & immediatam. Sed & placebat ſupradictæ tranſactioni & conuentioni locum eſſe debere non tantum ſi inteſtatus homo ligius & cenſitus, ſed etſi teſtatus deceſſiſſet. Ne alioqui eſſet in poteſtate hominis ligii decedentis ſine liberis aut aliis perſonis excludentibus dominum, excludere illum faciendo teſtamentum, quod non aliter admittendum eſt, quàm ſi conditio illa quoque adiecta ſit *ſi inteſtatus deceſſerit, vt in l generaliter 6. C. de inſtit. & ſubſtit.* Atque ita obſeruatum alias fuiſſe ex iiſdem rationum libris apparebat. Ideoque ſic etiam eodem SC. pronunciatum eſt.]

6 Imola & cæteri *in l Gallus, §. inſtituens, de liber. & poſth* Alex. in addit ad Bart. *in l. Lucius 85. de hered. inſt. & conſ. 9. vol. 1. conſ. 5. & 26. vol. 3. conſ. 37 vol. 6* Rom. *conſ.* 129. Dec. *conſ* 391. Socin. iunct. *conſ.* 114 *num.* 3. *vol.* 1. Iaſ. *conſ.* 52. *vol* 3. Cephal. *conſ.* 207. & 194. & fuſe poſt omnes Hieronym. Zanch. *in repet. l. heredes mei, §. cum ita, in 14. part n 197. ad Senatuſconſ. Trebell.*

7 Idem Zanch. *vbi ſup. num.* 203. poſt Alex. *conſ.* 5. *vol.* 3. Aret. Socin. Dec. & alios ibi per eum relatos.

8 Adeoque tametſi ſuperſit & concurrat patruus. Idem Zanch. *vbi ſup. num.* 164. Id vero apud nos maximè obtinet, ſi teſtator vſus ſit dictione illa, *enfans*, quæ collectiua eſt primi & vlteriorum graduum ex natura Gallici idiomatis.

9 *L. coheredi 4. §. cum filia vbi notant* D. *de vulg. & pup. ſubſtit. l. ſi adrogator 22.* C. *de adopt. l. vnū ex familia 67. §. ſi rem, de legat. 2.*

10 Quicquid enim onerat odioſum eſt, ſicut è contrario quod liberat eſt fauorabile, *l. Arrianus 41 de oblig. & act. Titia 34. §. inuita, verſ. non eſt enim, de leg. 2.*

DEFINITIO V.

Quem ſenſum habeant hæc verba, ſi ſine legitimo herede deceſſerit, *tam in teſtamentis, quam in feudis.*

VErba illa *ſi ſine legitimo herede deceſſerit*, in teſtamento appoſita non de legitima quibuſcunque heredibus intelligi debent, ac nec de aſcendentibus quidem, ſed tantum de deſcendentibus ex veriſimili voluntate teſtantis, communique vſu loquēdi, [1] qui multo apertius in hanc ſonat interpretationem, ſi Gallica lingua inſcriptum proponas, *s'il vient a deceder ſans hoirs legitimes.* [2] At quod magis eſt cum de feudo agitur quod alicui & legitimis eius heredibus conceſſum ſit, legitimos heredes, nec deſcendentes ipſos omnes intelligimus, ſed tantum maſculos, qui ex linea quoque maſculina ſuſcepti fuerint, [3] quoniam recti feudi propria natura & conditio illa eſt, vt neque ad fœminas, neque ad maſculos ex iis deſcendentes peruenire vnquam poſſit. *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij, 1590. Et rurſum in cauſa D. Alfonſi d'Elbene Epiſcopi Albienſis & Abbatis Altacombani, contra Ioannem Dardier 4. Cal. Aug. 1591.

1 Guid. Pap. 175. & 458.

2 Eo namque verbo *hoirs*, liberos ſolos intelligimus, & quidem iis, ſi ſint etiam heredes, Guid. Pap. *ibid.* [Bartol. *ad l. ex facto 17. §. vlt. ad Senatuſconſ. Trebel.* vbi etiam alij plerique. Multi tamen contra ſentiunt, & alij aliter diſtinguunt, vt videre eſt apud Crauet *conſ.* 131. *n.* 7. & *ſeqq.* Senatus noſter magis probat, vt ſubſtituto aliquo & eius heredibus, aut grauato aliquo, ſi ſine heredibus deceſſerit, de ſola qualitate liberorum ſenſiſſe videatur. *dict. l. ex facto, §. vltim.* Secus ſi dixerit teſtator *liberis heredibus.* Tunc enim liberos etiam heredes eſſe oportet. *Ita Senatus* pro N. Ioanne Gaſpardo de la Creſte, 3. Non. Septemb. 1610. Quanquam vix eſt vt ea diſtinctio cadat in liberos qui ſint ſui heredes, licet ſe abſtinuerint, cum non ſit ſine herede qui ſuum heredem habet quamuis ſe abſtinentem, *l. cum quaſi 30. §. ſed etſi ſuus, de fideicom. libert.* Plane fatendum eſt, totum hoc æſtimari debere ex coniectura voluntatis & ex facti circumſtantiis pendere quid teſtator ſenſerit. Cuius rei quædam exempla vide apud Crauet. *d. conſ.* 131.]

3 Idem Guid Pap. *q.* 53. *n.* 3. poſt Bald. *in c. ſi clientulus, de alien. feud.* Idem Guid. Pap. *q.* 153.

4 *Cap 1. qui feud. dar. poſſ §. hoc autem notandum, lib. 1. & c. 12. v. ad filias, de ſucceſſ fratr. vel grad. ſucced. in feud. lib. 2. in vſib. feud.*

DEFINITIO VI.

Cum maiores vocati ſunt, quinam intelligantur, an qui teſtatori proximiores ſunt, an qui heredi?

QVi heredi inſtituto proximiores agnatos ſubſtituit ſiue vulgariter, ſiue per fideicommiſſum, de iis ſenſiſſe credendus eſt, qui ſibi ſint proximiores, [1] non qui heredi; aliud eſt, ſi pupillariter ſubſtituerit, nimirum quia per pupillarem ſucceditur pupillo: [2] per vulgarem vero aut fideicommiſſariam non niſi teſtatori. [3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa, 17. Calend. Iulij 1590.

1 *L. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo*, & ibi DD *de leg. 2. l. vlt. C. hoc tit.* & ibi Caſtr. & cæteri.

2 L. 2. *l. ſed ſi plures 10. §. ad ſubſtitutos, de vulga. & pupil. ſubſtit.* etiam teſtator ſubſtituendo pupillariter dixerit, *heres mihi eſto, l. ſi ita ſcriptum 8. §. qui filio, de bonorum poſſ. ſ. ſecund. tabul.*

3 *L. 1. & l. coheredi 41. in princ. & §. cum filia, & paſſ. de vulg. & pupil. ſubſtit. l. ſequens 67. de leg. 2. l. 1. & tot. tit. ad* SC. *Trebel.* [Vide Anton. Theſſaur. *decis. pedem. 34. per tot. maximè n. 4.*]

DEFINITIO VII.

Iuſſus ſoluere legata, eas quoque pecunias ſoluere debet, ex quibus liberi etiam pro legitima ſunt inſtituti.

PAter vni ex liberis ſuis ampliora legata dederat, ea lege, vt cæterorum legatorum, quæ eodem teſtamento

reliquiſſet, itemque æris alieni & ſumptuum funeris partem tertiam exſolueret. Cum ſingulis filiabus ſuis certam pecuniæ quantitatem iure inſtitutionis & legati, vt Notariorum mos eſt ſcribere,[1] reliquiſſet pro legitima, viſum eſt eius quoque pecuniæ partem tertiam in heredis exonerationem a legatario præſtari debere, nam illa ratione, quam quidam probabant, quod liberi in legitima parentum quodammodo creditores exiſtimentur,[2] (neque enim legitima ſiue viuo, ſiue mortuo patre in ære alieno eſſe poteſt,[3] cum non niſi deducto ære alieno computetur[4]) ſed quia inſtitutio ex re certa pro legato habetur,[5] & ex teſtamenti verbis vtramque dictionem eodem ſenſu à teſtatore vſurpatam conſtabat.[6] Nec admiſſa eſt ſententia exiſtimantium diuerſam hac parte rationem conſtituendam eſſe filij & extranei, quaſi filius ex certa re pro legitima inſtitutus non legatarij loco, vt extraneus, ſed heredis iure cenſeri debeat, vt pote qui in legitima neceſſario fuerit inſtituendus.[8] Nam quod dicimus, filius in legitima, aut in ea re, quæ pro legitima relinquitur, inſtitui oportere, non facit filium vlla ex parte heredem,[9] ſed tantum vt pleniore honore legatum conſequatur. Eſt enim longe honorabilior titulus inſtitutionis.[10] Cæterum vel in vno numero legis ſatisfactum eſſe ſufficit, filiumque inſtitutum, vt reliqua legitima tota legati iure illi relinqui poſſit.[11] Proinde non poteſt inſtitutio facere, quominus pro legatario habeatur,[12] alioqui dicendum eſſet cogi eum reſpondere creditoribus,[13] quo admiſſo in eius odium retorqueretur, quod fauore ipſius eſſet conſtitutum. *Ita tractatum eſt* 12. Cal. Iulij, 1591. Iunge SC. 5. ſup. de hered. inſtit.

1 Qui mos fluxit ex imperitia Notariorum neſcientium quid ſcribant, vt loquitur Bald. *in d. l. quoties* 13. *C. de hered. inſtit.* cum diuerſi ſint tituli & diuerſa iura inſtitutionis & legatorum.

2 Eſt enim ſpeciale in legitima, quæ debetur adrogato in bonis adrogatoris, vt deducatur æs alienum patris *l. Papinianus* 8. *ſi quis impuber. de inoff. teſtam. l. ſi adrogator.* 22 *D. de adept.*

3 *L.* 1. *§ ſi impubere, D. de collat. bonor. l. cum quæritur.* 61, *C. de inoff. teſtam.*

4 *d. l. Papinianus §. quarta autem, D. de inoff. teſtam.*

5 *d. l. quoties* 13. *C. de hered. inſtit.*

6 Vna enim pars teſtamenti per aliam declaratur, *vulg. l. qui filiabus, de leg.* 1. quamuis in dubio facienda ſit reſtrictio, vt cenſeatur quis quam minimum fieri poteſt grauatus, dummodo talis poſſit fieri interpretatio ſalua ratione recti ſermonis, Paul. Caſt. *in l. Titia cum teſtamento,* 34. *§ Lucius Titius, num.* 2. *per ill. tex. & §. quis inutta, de leg.* 1.

7 Rom. *conſ.* 7. *poſt. gloſ. in c. ſi pater teſtam. ine.*

8 *Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognoſc § aliud quoque capitulum,*

9 Vnde quod ſcripſi in priore parte *Hemich. l. de error. pragma.* cuiuſmodi teſtamenta non valere, quæ hodie ſic fiunt, tanquam in quibus præteritus ſit filius, tum quoque cum in legitima fuit inſtitutus

10 *L. filium.* 3 *§. ſed etſi portio de legat. præſt.*

11 Bald. *ad Auth. nouiſſima, in princ. C. de inoffic. teſtam.* & poſt eum Ceteri *ibid.*

12 Hoc enim eſt quod ait Bart. *ad d. l. ex facto* 3. *num.* 3. *D. hered. inſtit.* quod ad rem pertinet, inſtitutionem ex re certa ſemper ſapere naturam legati, at non ſemper ipſum quod ad ius & perſonam filij ex re certa inſtituti.

13 Tanquam heredem *l.* 1. *C. ſi cert. pet. vlt. C. de hered. act. l.* 1. *&* 2 *C. ſi ex plurib. hered. debit.*

14 *Contra l. quod fauore* 6. *Cod. de legib. & L. nulla* 25. *D. eod. l. penult. ad SC. Trebel.*

DEFINITIO VIII.

Qui tenetur ſoluere legitimam in pecunia relictam debet eandem ſoluere in corporibus bonorum.

QVid ergo ſi filiæ ex re certa inſtitutæ patris voluntate neglecta mallent legitimam petere in corporibus bonorum? Id enim eis vtique licet.[1] An legatarius qui legatorum partem tertiam ſoluere iuſſus eſt, legati ſuis quod in fundis accepit, diminutionem pati cogendus erit? Dubitationem facit, quod ita ius comparatum eſt, vt, ſiue quantitas, ſiue corpora petantur pro legitima, prius conueniendus ſit heres quam legatarij,[2] tametſi legitima per legata non minuatur.[3] Sed tamen verius eſt, & voluntati teſtantis conuenientius, vt, qui tertiam partem pecuniæ pro legitima relictæ præſtare debuit, tertiam quoque partem de ſuo legato præſtet corporum, quæ pro legitima relictæ præſtare debuit, tertiam quoq; partem de ſuo legato præſtet corporum, quæ pro legitima debeantur,[4] vt ſubrogatum induat naturam eius, in cuius locum ſubrogatum eſt.[5] Nec ſane poteſt negari, quin is, qui & legatorum, & æris alieni, & ſumptuum funeris partem tertiam inferre iuſſus eſt, omnium onerum hereditariorum partem tertiam præſtare iuſſus videatur,[6] nimirum ad concurrentem vſque legati quantitatem,[7] in quorum numero legitimam liberorum portionem contineri certum eſt, ſiue in pecunia ſoluatur, ſiue in corporibus.[8] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quia debetur legitima in corporibus bonorum, non in pecunia, *l. ſcimus* 10. *verſ. repletionem,* vbi D. *Cod. de inoffic. teſtam*

2 Boer. *quæſt.* 145 *num.* 1. 2. *&* 3. Guid. Pap. *quæſt.* 28. *in fin.*

3 *L. Papinianus* 8. *§. quarta autem.* D. *de inoffic. teſtam.*

4 *Arg. l. cum ab vno* 53. vbi eſt text. elegans *de legat.* 2.

5 *Vulg. l. ſi cum* 10. *§. qui iniuriarum.* D. *ſi quis cautien. cum ſimilib,*

6 Quoniam his tribus vniuerſa onera hereditaria concluduntur. *dict. §. quarta autem, l. hereditariorum* 40 *de oblig. & action.*

7 *d. l. cum ab vno.*

8 Cum ſit portio debita ex bonis defuncti, quamuis eius præſtandæ obligatio incipiat ab herede, ſicut & legatorum, *d. l. hereditariarum,* iunct. *l. hereditariarum* 7. D. *de reb. auctor. indic. poſſid.*

DEFINITIO IX.

Suorum appellatione in teſtamentis an tranſuerſales quoque contineantur, & ad quem vſque gradum?

PAter inſtitutis communibus liberis, ſi ij poſtea ſine liberis morerentur, ſubſtituerat vxorem & *ſuos* pro parte hereditatis, & ex agnatis quoſdam pro alia parte, his ſimiliter verbis additis, *& les leurs.* Mater prædeceſſerat ſuperſtite fratre, itemque fratrum præmortuorum liberis quærebatur, an ex iis verbis, *& ſuos,* fratres fratrumque liberi aut ſimul, aut ex ordine ad fideicommiſſum vocati viderentur? Placebat quibuſdam videri, propterea quod etiam teſtamentis appellatione *ſuorum* tranſuerſales quoque contineantur, ſaltem ad quartum vſque gradum, ſi deſcendentes nulli ſint, inſpect. ſcilicet loquendi conſuetudine potius, quam verborum proprietate.[1] Quæ interpretatio eo probabilior in propoſito videbatur, quod teſtator communibus liberis inſtitutis, qui ſoli erant ex matris ſubſtitutæ deſcendentibus, non poterat videri de iiſdem ſenſiſſe ſubſtituendo matri, quam ipſis ex contrario ſubſtituerat, ſi illi ante matrem morerentur.[2] Contra dicebatur, *ſuorum* appellatione non alios proprie ſignificari, quam qui ſint in poteſtate,[3] nec niſi in matre & auia benigne receptum eſſe, vt quia liberos in poteſtate non habent,[4] liberi & nepotes, cæteriq; earum deſcendentes demonſtrari videantur,[5] præterquam ſi dictio illa, *ſuos,* poſita ſit adiectiue, vt puta ſiquem teſtator inſtituerit aut ſubſtituerit, *& ſuos heredes.* Quo caſu licet non deſint, qui putent adhuc, de ſolis deſcendentibus ea verba intelligi debere, adeoque Idem dicendum eſſe, ſi hæredum duntaxat mentio facta ſit,[6] verius tamen eſt, quoſcumque heredes etiam extraneos intelligi vocatos,[7] non item deſcendentes, niſi ſint præterea heredes,[8] nihilque hac parte differre teſtamentum à contractu, quamuis differat, ſi *ſuorum* nomen ſimpliciter ſcriptum fuerit, vt in ſuperioribus diximus.[9] Accedebat in propoſita facti ſpecie coniectura voluntatis, vt *ſuorum* appellatione de ſolis deſcendentibus ſenſiſſe teſtator videretur, quod in alia teſtamenti parte ſubſtitutis pro bonorum parte agnatis *& ſuis* id ipſum teſtator ſubinde ſic declarauerat, vt quaſi eſſentialia Synonima, pro *ſuis* reponeret *eorum liberis.*[10] Nec mouebat, quod ſuis ipſis deſcendentibus ſubſtituta mater ridebatur. Eius ſiquidem ætatis proponebatur, quod obſeruatione dignum erat, vt ex alio marito liberos habere poſſet,[11] alioqui ſane difficile

eſſet dicere, quis eorum verborum, *& ſuos*, vſus eſſet debe-ret, ſi ad mulieris tranſuerſales non accommodaretur. [12] Nemo autem negauerit eam accipiendam interpretatio-nem, quæ faciat, vt verba aliquid operentur. ſiue de contra-ctu agatur, ſiue de vltima voluntate. [13] Neque obiicere matris fratrumve filij poterant, non eſſe veriſimile, teſta-torem de iis liberis ſenſiſſe, quos vxor ſe mortuo ex alio marito ſuſcepiſſet, [14] cum non minus eſſent illi ipſi extra-nei teſtatori,quam liberi quos viuo eo ex alio viro quæ-ſiiſſet,ſitque ea interpretatio fauorabilior liberi teſtatoris, vt tanto minus liber, grauati videantur [15] ſiquidem facilius e-uenire poterat, quod & euenerat, vt mater ſine liberis ex alio matrimonio ſuſceptis,quam vt ſine agnatis cognatiſ-ve moreretur. [16] Vnde fiebat, vt fideicommiſſario nullo ſuperſtite fideicommiſſi onus intercederet, quod liberis communibus fuerat iniunctum. [17] *Ita ex tempore tractatum*, nihil dum tamen deciſum eſt in cauſa N. Milex & N. Morad. Idib. Mart. 1594.

1 Ita enim plerifque locis reſpondit Iaſ. maxime *conſil.* 197.

2 Nam ſecunda ſubſtitutio præſupponit primam. Non poterunt ergo in ſecunda ſubſtitui illi, quibus ipſis in caſum mortis per primam ſubſtitutum fuit.

3 *L. in ſuis* 11. *de liber. & poſthum. l. ſcripſ* 7. *ff. vnd. libert.* Bart *conſ.* 52. Dec. *conſ.* 217. 248. *&* 253.

4 *L. illud.* 4 *§. ad teſtamenta, de bonor. poſſeſſ. contr. tabul. l. mulie-rem.* 3. *C. de adopt.*

5 Vt pluribus tractat Guip. Pap. *quæſt.* 306 *&* 457.

6 *Arg. l. ex facto* 17. *§. vlt. ad SC. Treb.* ſi eo loco pro *alieno* legat *abſque* quomodo legendum eſſe docuimus *lib.* 7. *Coniect. cap* 5.

7 Ac ſcriptum eſſet, quomodo ex Grammaticæ regulis ſcrib. oporteret, *& ipſius heredes.*

8 Quia licet de deſcendentibus teſtator ſenſerit, non tamen ſenſit de iis tanquam de deſcendentibus, ſed tanquam deheredibu *arg. l. tale pactum.* 40. *§. vlt. D. de pact.*

9 *Defin.* 1. *ſupr.* vbi vide.

10 Vna enim teſtamenti pars per aliam declaratur, *vulg. l. qui filiabus* 17. *de leg.* 1. *l. quæſitum* 12. *§. Papinianus autem ante penult. de inſtruct. & inſtrum. legat. l. verum* 25. *de petit. hered.*

11 Poſt mortem ſcilicet prioris mariti. De quibus liberis nihil vetat maritum cogitaſſe *arg. à contrario ſenſu, l. cum vir. vxori de cond. & demonſt.*

12 Vt diximus *num.* 2. 3.

13 *Vul. l. ſi quando* 109. *de legat.* 1. Et hæc eſt iuris diſpoſitio, quam ſolet Crauetta nobiliſſimam dicere.

14 Ex not. *in d. l. cum vir.*

15 Quæ præſumptio facile capienda eſt in fauorem filiorum eorumque heredum, *l. Titia cum teſtamento* 34. *§. qui initio & §. Lucius de leg.* 2.

16 Quæ ratio eſt *d. l. ex facto* 17. *§. vlt. ad SC. Treb.* iuxta noſtram emendationem ſupra relatam *n.* 6.

17 *L. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici. ff. de iur. fiſc.*

DEFINITIO X.

Vocati ſub nomine collectiuo an habeant ius repræ-ſentationis?

ALia fuit quæſtio, an ſi ex iuris ratione, aliquave vo-luntatis coniectura *ſuorum* appellatio ad tranſuerſales extendi poſſet, fratres ſuperſtites, fratrumque præmortu-orum liberi ſimul vocati intelligerentur, an vero nullus fratrum filiis locus eſſet ſuperſtite fratre tanquam proxi-miore? Iudex enim, à quo fuerat prouocatum, omnes ſi-mul ad fideicommiſſi petitionem admiſerat, neque tamen ſuperſtes frater de iudicati iniquitate conquerebatur. Pu-tabam, cum fideicommiſſum conditionale fuiſſet, neque tranſmiſſioni locum eſſe potuiſſe, [2] neque repræſentatio-ni,[3] ex vulgaribus iuris regulis. Proinde ſolum fratrem, qui ſupereſſet, admitti debuiſſe, excluſis fratrum filiis. Etſi e-nim ſunt, qui putent, repræſentationi locum eſſe etiam in fideicommiſſis, ſi ſub nomine collectiuo relicta ſint, fre-quentior tamen Interpretum ſchola contrariam magis pro-bat opinionem. [4] Sed tamen in propoſito deduxit me in diuerſam ſententiam, quod ius fideicommiſſi vnitum erat cum iure legitimæ ſucceſſionis, deque fideicommiſſo inter eos contendebatur, qui ex nouella Iuſtiniani conſtitutio-ne [5] ſimul erant ab inteſtato mulieri grauatæ ſucceſſuri. Quod caſu magis probatum eſt, nec ſine ratione, vt in fideicommiſſo, quo ſub nomine collectiuo relictum eſt, ius repræſentationis locum habere poſſit. [6] Accedebat, quod frater ipſe ſuperſtes iudicato conſenſerat. Qua ratione tametſi alioquin ſolus admitti debuiſſet, ius tamen nepotum in fratribus confirmaſſe videbatur,[7] cum verbis collectiui, quo teſtator vſus fuerat, ratio pateretur, vt fratrum quoque filij viderentur inuitati. [8] Neque heredum quicquam intereſſe videbatur,[9] cum ſi fratrum filij excludendi eſſent, non eo minus totam hereditatem ex fideicommiſſo petere frater poſſet, quod ab initio non niſi partem petiiſſe & obtinuiſſet. [10] *Ita tractatum*, ſed nihil dum deciſum eſt in eadem cauſa.

1 Quæſtio in eo erat, an in hac ſpecie locus eſſet repræſentationi.

2 Quia fideicommiſſum conditionale nunquam tranſmittitur, ſiue ſit vniuerſale, ſiue ſingulare, niſi dies eius ceſſerit vno fideicommiſſario, *l. ſi in perſonam* 21. *C. de fideicommiſſ. l. vlt. C. quand. dies legat. ced.*

3 Nemo enim ad fideicommiſſum admittitur, niſi qui ipſe fuerit vocatus *l. Lucius* 78. *§. tres heredes.* iunct. *l. heredes mei* 57. *§. cum ita & ibi not. ad SC. Trebell.*

4 *Ex l. omnia* 32. *alias l. cum ita, § in fideicommiſſo de leg.* 2.

5 *Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt. venient* vnde ſumpta eſt *Auth. ceſſante, C. de legit. hered.*

6 Sic enim Caſtrenſ. & poſt eum vulgo cæteri *ad l. vlt. C. hoc tit.*

7 *Arg. l. filio præterito* 17. *de iniuſt. rupt. l. penult. C. de pact.*

8 Tanquam ſub nomine illo collectiuo comprehenderetur, *d. §. in fideicommiſſo, & d. l. vlt.*

9 Nemo autem auditur ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſine intereſſe *l.* 3. *§.* 1. *de verb. oblig. l. ille a quo* 13. *§. ſi teſtamento.* ibi Alex. *ad SC. Trebell.*

10 Non enim condemnatur, qui partem tantum obtinet, quam ſolam petiit. Nec rurſus ſententia, quæ fratrum filios repellit, conſe-quenter adiudicat reo portiones, quas illi petebant *l. ſi inter me* 15. *in fin. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Reditus fundiarij bonorum immobilium appellatione continentur, non etiam ceteri nonfundiarij

REditus fundiarij & cenſus annui, licet per actionem petantur bonorum tamen immobilium potius quam iurium & actionum appellatione continentur, quoniam debentur iure dominij directi, [1] adeo vt ob moram in iis ſoluendis contractam liceat directo domino fundos ipſos vindicare, & dominij vtilis cum directo, vt loquuntur pe-tere conſolidationem.[2] Itaque quamuis in obligatione aut venditione, aut donatione bonorum omnium mobilium & immobilium iura & actiones non comprehendantur, etiamſi adiectum ſit *quorumcumque*.[3] Reditus tamen iſti fun-diarij, quod Galli vocant *rentes foncieres*, continebuntur.[4] Aliud ergo erit in reditibus non fundiariis, vulgo appellant *rentes volantes*. Iura enim ſunt & actiones, [5] licet fundi quoque ipſi eo nomine ſint obligati. Nam & hypothecæ perſecutio tota in iure & actione conſiſtit, [6] tametſi ob-ligata ſint corpora, nec cum dominij cauſa quicquam cõ-mune habet.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Audito-rio in cauſa fratrum Michal. 7. Cal.

1 *L.* 1. *& vlt. cum ibi not. C. de iur.*

2 *d. l. vlt.*

3 Quia ſcilicet iura & actiones conſtituunt tertiam ſpeciem bo-norum à bonis mobilibus & differentem, *l. quam Tuberonis* 7. *§. in peculo & ibi not. de pecul. l. à Diuo Pio* 15 *§. in venditione D. de re iudic.*

4 Nam & interdum iura & actiones cenſentur appellatione bono-rum immobilium hoc ipſo, quod dantur ad rem immobilem. Bar. *ad l. ſi ſic legatum* 73. *§. vlt. de leg.* 1.

5 *L. vlt. §.* 1. *de contrah. emp.*

6 *L. pignoris* 18. *C. de pignor. l. pignoris* 17. *D. eod.*

7 L. 1. *§. cum prædium. D. eod. tit. de pignor.* [Sed hanc poſtremam Definitionis partem intellige de reditibus iſtis non fundiariis ad certum duntaxat tempus conſtitutis, quia ex cauſa temporali numquam tranſ-fertur dominium *l.* 1. D. *de iur. dot.* Cæterùm ſi de reditibus illis tracte-mus, qui certo pretio emuntur & conſtituuntur & redimibiles quidem perpetuo ſunt, ſed tamen in perpetuum empti, ne alioqui valeat vſuraria pactio, Galli vocant *rentes conſtituées à prix d'argent.*

magis

magis eſt vt bonorum immobilium appellatione contineantur. Quamuis enim conſiſtant in pecunia, tamen emuntur non tam vt pecunia, quæ quatenus talis videtur eſſe quodammodo incorporalis, *l.46. de condict. indeb.* quàm quaſi ſolidum quoddam corpus & permanens certoque precio æſtimatum. Clement. *Exiui de paradiſo § cumque annui reditus.* vbi omnes notant *de verbor. ſignific.* Et ita Senatus noſter in cauſa Nicolai Toynet & Ioan. Franciſci Antoinet, 22. Maij 1613. Sanè ſi qua huiuſmodi redditnum reliqua pro tempore præterito debeantur, ea conſtat neque mobilium neque immobilium bonorum, ſed iurium duntaxat appellationem contineri. Pramatici noſtri vocant *arrerages* ipſam vero penſionem annuam in futurum perpetuo ſoluendam *le fonds*, quaſi fundum. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vide Anton. Gabriel *lib.6. commun. opin concl. 8. de verb. ſignif.* Ex *l. iubemus.* vbi Bald. *in princ. C. de ſacroſanct. eccleſ* & in Auth. *de non alien reb. eccleſ. § 1. Tiraq. de retract. gentil § in gloſſ 6. num. 3. & ſeq. l. vlt. §. præterea. C. de iur dot.* Cyn. *ad l. hac edictali. §. his illum. C. de ſecund nupt.* Chaſſan. *in conſuet. Burgund* Guid Pap *ſing. 296.* Auth. *vt hi qui oblig. ſe haber. perhib. § ſi vero haber. reditus.* vbi gloſſ. in verb. *reditus.*]

DEFINITIO XII.

Legatis ſimpliciter nummis aureis, quales & cuius æſtimationis aurei debeantur?

NVmmis quidem ſimpliciter legatis exiguiores legati videntur,[1] vt ea ſumatur interpretatio, quæ fauorabilior eſt heredi,[2] licet dici ſoleat, accipienda plerumque verba in potentiore & digniore ſignificatione.[3] Sed tamen ſi ex aliis teſtamenti clauſulis appareat, de maioribus ſenſiſſe teſtatorem, ea potius accipienda erit interpretatio, quæ voluntati conuenientior videatur.[4] Finge teſtatorem, qui legauit tibi centum aureos, eodem teſtamento alteri legaſſe quingentos florenos. Aurei quidem æſtimatio exiguior illa eſt quinque florenorum. Et apud nos vulgari ſermone[5] aureum nummum qui dicit, quinque florenos monetæ noſtræ intelligit, licet aureus nummus reuera nullus ſit huius æſtimationis. Sed tamen in propoſito aliam interpretationem capiendam eſſe ex eo apparet, quod idem teſtator, cum ſubinde quingentos florenos legare voluit, non aureos centū legauit, ſed florenos quingentos. Non ergo aurei appellatione de quinque florenis ſenſiſſe videri poteſt.[6] Idem multo magis dicendum placuit, cum legatum in hæc verba ſcriptum eſſet: *Legatum Titio centum aureos pro conficiendo vaſe aureo*. Etſi enim æſtimatis quoque in quinos florenos ſingulis aureis, facile fieri poteſt, vt ex ea quantitate quingentorum florenorum redigantur aurei, ex quibus poſtmodum corpus aureum conflegetur:[7] credibilius tamen eſt, teſtatorem de iis aureis ſenſiſſe, ex quibus tale quid aureum conficeretur, quod ipſum eſſet centum aureorum.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Domina d'Hoſtel, contra N. de Marcoſey, 15. Cal. April, 1595.

1 *L. ſi ita 14. in fin. l. cum ſeruus 39. § ſcio, de legat. 2. l. nummis 75. de leg. 3. ſemper in obſcuris 9. de reg. iur.*
2 *Sempronius 47. de leg. 2. vr.*
3 *c. ſi pater, de teſtam. in 6. cum vulgar.*
4 Cum vna pars teſtamenti recipiat ex aliis interpretationem. *l. qui filiabus 17. in in princ. de leg. 1. l. quaſitum 12. §. Papinianus autem de inſtruct. 7. & inſtr. legat.*
5 Secus enim eſt, ſi in ſententia fiat mentio ſcutorum, vt loquimur, multo magis ſi adiectum ſit aureorum, quia nec aurei quinque florenorum appellantur ſimpliciter aurei, ſed cum hac adiectione. *aurei camerales.*
6 Nec enim teſtator diuerſis nominibus eandem rem expreſſiſſet *l. ſi idem 7. C. de codicill.*
7 Nam æſtimatio rerum omnium, quæ mercis numero habentur in pecunia numerata fieri poteſt *l. ſi ita fideiuſſorem 42. ff. de fideiuſſ.*
8 Alioqui vas illud aureum non tam ex centum aureis legatis, quam ex negotiatione conficeretur. *argum. l. venditor 21. de hæred. vel action. vendit. l. quaſitum 78. §. illud fortaſſe de leg. 3.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interſit inter electionem & votum?

LOnge alia electionis, alia voti ſignificatio eſt.[1] Electionem noſtri dicunt certæ perſonæ ad prælationem vel fraternam ſocietatem legitime factam vocationem:[2] votum vero animi deliberationem cum bene placito determinantem ſe ad aliquid, vt loquuntur.[3] Interdum tamen his verbis promiſcue vtimur, ſiue de eccleſiaſticis, ſiue de profanis rebus agatur, etſi prudentibus noſtris familiarius eſt, vt votum pro deſiderio dicant.[4] *Sine die.*

1 *Boet. quæſt. 1. & 2.*
2 Gloſ. *in c. vnic. in verb. vera de poſtul. prælat. in 6.*
3 Bald. *in c quia propter, col. 5. in princ. de elect.*
4 *L. nam etſi 15. ff. de inoff. teſt. l. mulier 22. §. cum proponeretur ad SC. Treb.*

DEFINITIO XIV.

Non facit, qui vult facere.

NOn eligit, qui dicit ſe velle eligere, quia infinitus modus nullam habet determinationem:[1] idemque in cæteris cauſis iuris eſt, vt qui dicit ſe velle vendere, vel donare, vel teſtari, aut quid aliud ſe velle facere, non ob id vendidiſſe aut donaſſe, aut teſtatus fuiſſe videatur.[2] *Sine die.*

1 *Boet. d. quæſt. 1. n. 2.*
2 *L. ſerui electione 6. de leg. 1.*
3 Bart. *in l. vltim. d. cond. cauſ. dat. l. ex ſcriptura 29. qui teſt facer. poſſ.*

DEFINITIO XV.

Voluntas concepta nihil poteſt, ſed prolata poteſt interdum plus quam ſcripta.

CVm voluntatis triplex differentia ſit:[1] quædam enim concepta duntaxat, alia prolata, quam & enixam poſſis dicere,[2] tertia ſcripta; primæ quidem ratio haberi nulla poteſt,[3] ne in iis quidem cauſis, quæ nuda voluntate nudoque conſenſu perficiuntur,[4] ſed tamen ſecundæ cauſa potior eſſe ſolet, quoties nihil impedit, quominus plus dictum minus ſcriptum eſſe videatur.[5] Quamquam non facile credendus quiſquam eſt dixiſſe, quod non ſcripſerit, ſicut nec voluiſſe, quod non dixerit.[6] *Sine die.*

1 Boet. *d. qu. 1. n. 8. poſt* Bart. *in tract. De ſchiſmate, ad lit. ſi quis aliq. teſt prohib.*
2 L. *cum pater, 77 § filius matrem, de leg. 2.*
3 *L. Labeo, 7. de ſupell legat.*
4 Boet. *ibid. num 10. ex l. 1. §. conuentiones de pact l. fideicommiſſa. 11. §. 1. de leg. 3. l. ſi quis cum teſtamentum, 25 qui teſt. fac. poſſ* Not. *in l. 1 C fam erciſc.*
5 *Vt in d. § filius matrem, & l. vnum ex familia, 67. § ſi omiſſa, eod. l cum auus, 102. de cond. & demon tr.*
6 L. *liberis, § pen de ann. leg. l. 1. § loquitur, de magiſtr. conuen.* Bald. *in l. voluntas, de fideic.* Boet. *qu. 1. n. 34.*

DEFINITIO XVI.

A propria verborum ſignificatione interdum receditur vt actus ſuſtineatur.

NOn eſt nouum, vt à propria verborum ſignificatione recedatur ad tuendum actum, qui alioquin non valeret,[1] Nam quod magis mirum eſt ob eam ipſam cauſam ſi aliquando, vt verba quoque ſolemnia dicta ſignantur, quæ reuera nunquam dicta fuerunt.[2]

1 *Lege pater Seuerinum 101. §. conditionem, de condict. & demonſtr.*
2 *L. manumiſſo, 3. de manum. vind.*

DEFINITIO XVII.

Ciuis quis dicatur,

CVm de ſtatuti vel conſuetudinis interpretatione agitur, quæ ſtricta ſemper fieri debet,[1] non alius appellatione

pellatione ciuis comprehenditur, quam qui originarius eſt, id eſt, in eo ipſo loco natus.[2] ciuitate tamen natus intelligi debet is quoque qui in vico aut ſuburbio ciuitatis natus eſt.[3] *Sine die.*

1 *Defin.1.ſup.d legib.*
2 Gloſſ.*ult.in l.fin.de tutor.& curat.dat.ab.his*, quam ſing.Bal. *in auth ſed omnino.C.ne uxor pro marit.*Boet.*qu.13.n.24.*
3 Boet.*ibid.num.6.*

DEFINITIO XVIII.

De alienigenis & albinis.

ALienigenorum, quos & Albinos, quaſi alibi natos, Galli vocant,[1] ea incapacitas eſt, vt nec ab inteſtato ſuccedere poſſint, nec hæredem habere in ea prouincia, quæ huiuſmodi iure vtitur,[2] niſi cum priuilegio ciuitatis à iure communi totius prouinciæ receſſum eſt.[3] Sufficiet tamen paternæ originis ratio, ne quis albinus cenſeri poſſit, ſcilicet alibi natus ipſe proponatur.[4] Nec huic neceſſaria erit impetratio literarum, quas naturalitatis aut ciuilitatis vocant,[5] vt eodem in omnibus iure cenſeatur, quo ſi in prouincia natus eſſet.[6] *Sine die.*

1 Boet.*qu.14.n.17.*
2 Idem Boet.*vbi ſ. num.18.*
3 Variis locis Galliæ, de quibus apud eundem Boet.*vbi ſup.n.19.*
4 *Vide Defin.4.infr de numer.patr.*
5 Idem Boet.*vbi ſupr.n.20.*
6 Hoc enim ius eſt eorum omnium quæ ex priuilegio ciues effecti ſunt, & literas naturalitatis impetrarunt, Bartol, *l. ſi is qui pro emptore, quaſt. 9. in princ de vſucap. & in l ſi maritus §. Iulia. de adult.* Vide *l, ſed ſi accepto.de iur.fiſc.*Boet.*vbi ſupr.n.21.*

DEFINITIO XIX.

Anteceſſores & inferiores qui dicantur?

MAiores aut anteceſſores cum dicimus eos intelligimus, qui ſunt ſupra tritauum, parentes vero inferiores omnes à tritauo & tritauum ipſum.[1] *Sine die.*

1 *L.Iuriſconſultus, §.parentes, de gradibus conſang.& affin.l.quicumque, § parentes, de in ius voc.*Boet.*qu.213.n.289.*

Natus in peregrinatione, itemque expoſitus ad publicum hoſpitale, cuius originis & loci ciuis ſit.

NOn bene à nonnullis peregrinatio captiuitati comparatur, nec is, qui in peregrinatione conceptus & natus fuit, ei, qui in captiuitate, cum is qui peregrinatur habet animum reuertendi, ideoque nec ciuitatem amittat, libertatem vero multo minus, nec proinde indiget poſtliminio,[2] quæ omnia in eo, qui ab hoſtibus captus eſt, diuerſa ſunt.[3] Cui conſequens eſt, vt paternæ originis domicilium & ius ſequatur is, quem in peregrinatione naſci contigit.[4] Longeque alia ratio eſt infantis ad publicum hoſpitale expoſiti, cuius parentes ignorantur. Is enim ciuis eius loci eſt, in quo expoſitus reperitur,[5] quia nihil aliud eſt, quod melius & commodius dici poſſit. *Sine die.*

1 Contra Bald *in cap.2.de conuerſ.infid.*quem refert & probat Boet. *qu.13.n.40.*
2 *L.poſtliminij 5. in fin.ff.de capt.& poſtlim.*
3 *de l.3, l.in bello 12.& paſſ.eod tit.*
4 Boet.*vbi ſupra n 42.*
5 Bart.*in l.1.in fin.ff.ad munip.*Boet.*vbi ſ.n.41.*

DEFINITIO XXI.

De differentia oblatorum monaſterio, & conuerſorũ.

QVi monaſterio oblati dicuntur in eo differunt ab aliis, quos conuerſos appellant, quod oblati illi ſunt qui non mutata veſte ſe & ſua dicant monaſterio,[1] conuerſi vero qui mutata veſte religionem profeſſi ſunt, nec in alio diſtant à monachis, niſi quod clerici non ſunt.[2] *Sine die.*

1 De quibus text.& DD.*tot. capit. conſulti ſumus, de reg & can qui 17.qui 1.*
2 Boet.*quaſt.20.num.5.& 6.*vbi addi aliquando fieri, vt quis offerat bona ſua ſine ſeis, aliquando ſe ſua.

DEFINITIO XXII.

Debitorum omnium, quæ maritus mortis tempore reliquerit, appellatione an dos, quæ mulieri, aut eius hæredibus reſtituenda eſt, contineantur?

QVidam hæredibus ſcripta fratre, & ex ſorore præmortua nepote, huic bona quædam prælegauerat, ſed ea lege ſubiectoque onere, vt legata omnia ſolueret, itemque quicquid à teſtatore mortis ſuæ tempore deberetur. Quærebatur an dos, quæ ſoluto matrimonio mulieri reſtituenda erat, in eo & debitorum numerum numero contineretur, vt ad ſolius nepotis onus ex lege prælegato dicta pertineret? Primus iudex pronunciauerat pertinere, qui ex appellatione cognouerat, contra. Cum ex ſecunda appellatione in auditorio Senatus res tractaretur, quidam putabant ſiue iuris rationem inſpiceres, ſiue vulgarem loquendi rationem, pro nepote pronunciandum eſſe. Nam cum teſtator ea debita expreſſim demonſtraſſet, quæ mortis ſuæ tempore forent, id ſane tempus deſignauerat, quo viueret. & matrimonium adhuc conſtaret. Inſtans enim illud mortis, vitæ non mortis computandum eſſe certum eſt,[1] quia nec mortuus quiſquam moritur, ſed viuus. Nemo autem dixerit, maritum quamdiu viuit, & conſtat matrimonium, debitorem dotis eſſe, ſiquidem eo animo dos marito datur, & eo voto, vt perpetuo ſit penes eum,[2] alioqui nec dominium dotis in maritum transferri poſſet, ſi tranferendæ cauſa temporalis tantum eſſet, non perpetua.[3] Quam ob cauſam ita ius olim comparatum erat, vt ſi mulier prior decederet etiam ſuperſtitibus liberis, dos tamen penes virum remaneret,[4] niſi in dote danda aliud conueniſſet,[5] vnde illud induci etiam neceſſe fuit Iuſtiniani conſtitutione,[6] vt tacita ſtipulatio de dote reſtituenda ſemper interceſſiſſe fingeretur.[7] Poſt quam conſtitutionem, etſi verum eſt, etiam conſtante matrimonio aliquando,[8] & eo ſoluto omnimodo futurum, vt dos reſtituenda ſit,[9] non ideo tamen maritus, quandiu conſtat matrimonium, abſolute dotis debitor dici poteſt, qui ex contrario interea pure & abſolute dominus eſt.[10] Quid enim, ſi mulier præmoriatur, herede, vt plerumque fit, relicto viro! Nullum ſane inſtans vnquam fuerit, quo dici poſſit maritum dotis debitorem fuiſſe.[11] Idemque fere tractari poteſt, ſi mulier ſuperſtitibus liberis ante virum deceſſerit. Et ſi enim liberi hæredes ſunt matris,[12] non tamen iis dotem reſtituere pater cogitur, quippe cuius vſumfructum habeat, vt & bonorum omnium maternorum, quamdiu viuit.[13] Sed & tritum eſt eum, qui non, niſi ſub conditionem, & in diem incertum debitor eſt minus proprie deditorem dici, quandoquidem obligationis ſubſtantia ex dandi potiſſimum neceſſitate æſtimatur, debitorque is proprie dicitur, à quo inuito exigi poteſt.[14] Nec quod plerique iuris locis debitor improprie appellatur,[15] aliam cauſam habet, quam quod facere non poſſit ne debeat exiſtente quandoque conditione.[16] Cæterum nihil vere deberi creditori conditionali ex eo apperet, quod mitti poteſt in poſſeſſionem bonorum debitoris ex edicto Prætoris, qui ſuccurſum eſt creditoribus, quamuis legatarius conditionalis mittatur, quia huic etiam pendente conditione aliquid debetur:[17] Creditori vero ne cautio quidem debetur.[18] Sed neque inſpecta vulgari ratione loquendi debitorem dicere ſolemus maritum, qui ab vxore dotem acceperit, nec dotem in ære alieno compu-

pu

putamus.[19] Proinde ex teſtamenti verbis potiore iure niti nepos videbatur. Quæ verborum proprietas vſque adeo ſpectanda eſt, vt aliquando etiam voluntati præferatur.[20] Eoque magis in propoſito id admittendum videbatur, quod nepotem ex ſorore prædilexiſſe teſtator videbatur, qui ei prælegauerat, tametſi cum onerasſet. Cur enim prælegaſſet, ſi onerare tantum, non etiam ipſi fauere voluiſſet.[21] Denique ſæpius reſponſum eſt interpretibus ſub appellatione creditorum etiam in legato non contineri,[22] quod non niſi in diem debetur, aut ſub conditione,[23] Senatus tamen noſter frequentioribus votis in eam partem inclinabat, vt in propoſita ſpecie ex voluntate teſtatoris dos quoque contineretur.[24] Putauit tandem dignam eſſe rem, de qua amplius deliberaretur in cauſa Iacobi Excoffier & Henrici Villar, 6. Februar. 1596

1 *L. qui duos, 188. §. 1. ff. de teſtam. manumiſ. l. vltim ff. de condict inſtit.*

2 *L. 1. ff. de iur. dot.*

3 Nec enim dominium transfertur ex cauſa temporali, vt ad eum locum Cuiacius notat. Dotis porro dominium in maritum transferri certum eſt, *l. quamuis, 75. ff. eod. tit. de iur. dot. l. doce 9. C. de rei vindic.*

4 Scilicet ſi dos eſſet aduentitia. Nam profectitia ad patrem reuertebatur, quanquam hoc ipſum non tam iuris, quam miſerationis ratione, *l iure ſuccurſum, 6. D. de iur. dot.* De quo ſcripſi variis in locis Coniecturarum.

5 Scilicet de recipienda dote, quæ dos ideo receptitia dicebatur, vt refert Vlp in *fragmentis, Tit. De dotib.*

6 *In l. vnic. C. de rei vxor. act.*

7 Niſi extraneus ſtipuletur ſi ſibi vel ſuis dotem reddi. Hoc enim Iuſtinianus excepit *in l. dict. l. vnic. §. accedit.* Ne ſcillicet extranei a conſtituendis dotibus reuocarentur, *l. vlt. Cod. de iur. dot.*

8 Iis ſcilicet caſibus, de quibus noſtri tractant, *ad l. vnic. Cod. ſi dos conſt. matrim ſolut ſit. & ad l. quamuis, 28. ff. ſolut. matrim.*

9 *Tot tit. ſolut matr C. & D.*

10 *d. l doce 9 C. de rei vindic d. l. quamuis, 75. D de iur. dot. l. 1 ff. in fund. dot. l. quadam, 6 . de acquir. rer. dom. §. 1. Inſt. quib. alien. licet vel non, l. ſi conſtante, 24. ſi maritus. D ſol. matr.* Quanquam non ſunt illa pugnantia, vt quis eiuſdem rei & dominus & debitor ſit. Nam debitores ſemper domini ſunt eorum quæ debent *l. 1. in princ ff. de liberat. legat.*

11 Nec enim potuit mortua vxore fieri debitor ſuiipſius. *l* [illegible] *7. C. de pact. l. a. bitori, 50. ff. de fideiuſſ. l. Stichum, 95 §. adiitio ff. de ſolut.*

12 Quamuis ſint illi in patris poteſtate, *l. ſacratiſſimi. 9. D. ad SC. Tertyll. & Nouell. 118. D. de hared. ab inteſt. venient. cap. 1.*

13 *L ſub conditione, 16. ff. de condict. indeb l. quod in diem, 7 ff a. compenſat. l. ſtipulatio iſta, 38. §. inter, de verb. obligat. l. qui promiſit 48. de condict. indeb.*

14 *Vt in l. is cui, 42. ff de oblig. & action l. creditores, 10. & ſeq. l. conditionales 54. & ſeqq ff. de verb. ſinif.*

15 *L. qui balneum. 9. ff qui potior. in pign. hab.*

16 *L. pen. in ff. quibus ex cauſ. in poſſ. eat* Et ſi pugnare videtur quod ſcriptum eſt *in l. in poſſeſſionem, 6. eod.* De quorum locorum conciliatione videnda ſunt quæ ſcripſimus in libris Coniecturarum.

17 Nimirum cautio ex alia parte edict. *vt legat. ſeu. fideicom. nom. caueat. d. l pen. §. 1. quibus ex cauſ. in poſſ. eat.*

18 Quia imputari poteſt creditori qui contraxit, cur non ſibi melius & diligentius proſpexerit contrahendo, *L. 3. D de ſeparat.*

19 Niſi cum maritus dotem alicui ſtipulanti promiſit, *vt in l. qua doti, 33. D. ſolut. matr. l. vlt. § filia, de legat. 2.*

20 *L. ille aut ille, 25. §. 1. l. non aliter, 69. de leg. 3. ſi alij, 19. ff. de vſufr. legat.*

21 Sic dicimus hæredem etiam à quo legatum eſt, fauorabiliorem eſſe legatario, quamuis ſit oneratus. *l. Sempronius, 47. de leg. 2. l. Titia teſtamento, 14. §. qui inuita, de leg. 2.*

22 Quod tamen largiorem ſolet recipere interpretationem, *l. in teſtamentis, 12. de reg iur.*

23 *L. Paul. Callinico, 27. §. Pompeius* & ibi Bart. & poſt eum cæteri, *de leg. 2.*

24 Nam nec nouum eſt, vt hæreditarium æs alienum exiſtiment, etiam de quo agi non potuit cum defuncto, *l. hereditarium, 7. D. de rebus auctor. iud poſſid l. hereditariam, 40 D de ob. ig. & action.*

DEFINITIO XXIII.

In iudiciis fit interpretatio pro eo, qui ambigua intentione vſus eſt. In contractibus vero contra eum qui potuit apertius loqui.

CVm quis ambigua intentione vſus eſt, ſperanda ſunt iudicia à contractibus. In iudiciis ſequimur mentem eius qui ambiguam orationem protulit.[1] In contractibus contra fit interpretatio in odium illius, qui potuit legem apertius dicere.[2] *Ita Senatus* in cauſa Antonij Chardon & fratrum, contra Petrum Ludouicum de Lallee, 19. Mart. 1596.

1 *L. ſi quis intentione. 66. vbi ſcripſi in Rationalibus, D. de iudic. iunct. l. ſolemus, 61. eod. tit. l. interſtipulantem, 38. §. 1. D. de verb. oblig*

2 *Iuxta l. veteribus, 39. D. de pact. l. Labeo ſcripſit, 21. D. de contrempt.*

DEFINITIO XXIV.

VIr quidam nobilis vxori ſuæ hæredi inſtitutæ ſubſtituerat ſi ea ſine liberis naturalibus & legitimis moreretur, affinis ſui filium maſculum ſecundogenitum & ſecundogeniti liberos maſculos ſecundum ordinem genituræ, ita vt qui primogenitus eſſet præferretur. Quod ſi ſecundogenitum decedere contingeret ſine maſculis, ipſorum etiam maſculos ſine maſculis ſubſtituerat nominatim cognatum ſuum Titium, eiuſque maſculos naturales & legitimos: ſuſceperat affinis ex concubina filium naturalem & illegitimum, nec vnquam poſtea legitimatum. Deinde ex iuſtis nuptiis alium filium, qui iam ipſo teſtamenti tempore natus erat. Alium præterea nullum. Cùm vxor poſtea ſine liberis deceſſiſſet, petebat pater bona omnia ex fideicommiſſo tanquam legitimus adminiſtrator filij ſui naturalis, & legitimi Et quidem eo colore quaſi filius ille primogenitus etiam ſecundogenitus dici poſſet, cum alius ſecundogenitus nullus eſſet. Petitionem quidem illam fideicommiſſi præmaturam eſſe conſtabat, cum eo tempore in eo ſtatu eſſet pater, vt alium filium & legitimum & ſecundogenitum ſperare poſſet.[1] Verum eodem nullis aliis ſuſceptis liberis poſtea defuncto, filium qui eandem litem ſuo nomine perſequebatur, viſum eſt nihilo magis audiendum eſſe, quòd fieri nullo modo poterat, vt qui erat primogenitus, ob id ſolùm quod erat vnicus etiam ſecundogenitus diceretur. Non enim ſicut idem poteſt & primus eſſe & vltimus,[2] ita fieri queat & primus ſit & ſecundus. Secundi enim appellatio dicit ordinem ad primum, non etiam Primi ad Secundum, aut vltimi ad Primum.[3] Neque voluntas teſtatoris refragari videbatur quaſi affinis ſui familiam Titij vltimo loco ſubſtituti familiæ prætuliſſet.[4] Nam ex verbis ipſis teſtamenti apparebat non vniuerſam affinis familiam cognato prælatam, ſed eum ſolum qui in ea ſecundus naſceretur.[5] Quo deficiente non ad primogenitum redierat, ſed Titium cognatum cæteris omnibus prætulerat.[6] Quare ad rem non pertinebat quod obiiciebatur in fideicommiſſis, vtcumque precaria voluntas quæreretur, coniecturam admitti poſſe,[7] cùm in tam aperta teſtatoris voluntate verbis clariſſimis expreſſa nullus coniecturis locus relinqueretur.[8] *Ita Senatus* 7. Id. Mart. 1612. pro D. de Rochefort, contra D. de Romagnieu.

1 *Vt in l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici. D. de iur. fiſc.*

2 *L qui duos 9. de reb. l. 2. § legitima D. de ſuis & legit.*

3 Quia vltimus eſt non quem alius præcedit, ſed quem nemo ſequitur *dict. legi. ns.*

4 *Arg. l. Publius 36 § 1. de condit & demonſtr.*

5 Habita ſcilicet affectione non tam ad perſonam quæ tum erat incerta & incognita, quam ad gradum, vt ſecundi familiam augeret facultatibus, cùm ſciret bona patris omnia ex antiquis familiæ teſtamentis & ſubſtitutionibus ad eum ſolum qui maior natus eſſet, peruentura. Is enim plerumque nobilium ſic teſtantium animus eſt.

6 Vt primus qui per vocationem ſecundo geniti excluſus fuerat ſemper maneret excluſus.

7 *L. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

8 *L. ille 25. §. 1. de leg. 3.*

DEFINITIO XXV.

ILla hæſitatio ſupererat, An actor qui tanquam Primus admitti non poterat, admittendus eſſet ex ipſis etiam verbis tanquam ſecundus, cum ab alio fratre, quamuis naturali

naturali tantùm & illegitimo anteuerteretur. Et ſi enim probabile non erat de illegitimis quoque ſenſiſſe nobilem teſtatorem,[1] qui in cæteris omnibus teſtamenti partibus ſolos legitimos in conditione & diſpoſitione poſuerat,[2] vt is ſolus per fideicommiſſum vocatus videretur, qui & ſecundus & legitimè natus eſſet. Nihil tamen vetabat ideo teſtatorem ſecundum [illegible]caſſe non primum, quòd ſciret illegitimum eum eſſe qui primus erat filius, legitimum verò illum qui ſecundus, Nec enim ſecundum ex legitimis ſubſtituerat, ſed ſecundogenitum ſimpliciter,[3] quem etiamſi ſi legitimum dixiſſet, eadem nihilominus interpretatio retineri poſſet.[4] Verum in contrarium mouebat ratio illa, quod ſecundum hanc ſententiam dicendum eſſet, ſi duo filij legitimi ex [illegible] patre ſuſcepti fuiſſent fore vt qui ex iis ſecundogenitus [illegible]et, admitti tamen nunquam poſſet, quaſi tertio non ſecundo loco genitus, ſi naturalis & illegitimus pro primo computandus eſſet: quod tamen neque teſtamenti verbi[illegible], neque teſtatoris voluntati conueniebat,[5] qui procul dubio ſicuti de ſolo legitimo ſenſerat, ita & de ſolo illo qui ex legitimis ſecundo genitus eſſet.[6] Accedebat, quod cùm teſtamenti tempore iam natus eſſet primus maſculus legitimus, ob idque cognitus teſtatori, nullam tamen eius mentionem teſtator nominatim fecerat, facturus veriſimiliter ſi de illo ipſo vocando cogitaſſet,[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cùm ex qualitate & dignitate patrisfamilias æſtimandum ſit de qualibus liberis ſenſerit, & an etiam de naturalibus *l. ex facto 17 §. ſi quis rogatus vbi.* Gloſſ. Bartol. & alij. *ff. ad S C. Treb.*

2 Nam ex alijs partibus teſtamenti aliæ declarantur, *vulg l. qui filiab. 14 de leg. 1 quæſitũ 21. §. antepen. de inſtruct & inſtrum. legat.*

3 Sub nomine tamen filij quod eſt nomen non tantùm naturale, ſed etiam ciuile, *l. filium. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*

4 Aliud enim eſt, ſecundum filium eſſe legitimum, Aliud verò filium legitimum eſſe ſecundum legitimorum.

5 Ergo admitti nullo modo poterat, *l. ſi ancillas 63. de leg. 1.*

6 Vt coniuncta coniunctim intelligatur non diuiſim, nec fiat diuiſio iuris & voluntatis, vt in *l. cum qui 18. in fin. ff. de his quæ vt indign.*

7 Qui enim cogniti ſunt & prædilecti ſolent nominatim vocari *l. omnia 32 alias l. cum ita §. in fideicommiſſo de leg. 2.*]

TIT. XX.

SI OMISS. SIT CAVS. teſtament.

DEFINITIO I.

Qui poſſedit hæreditatem pure ab inteſtato ignorans teſtamentum, poteſt adire, poſtea ex teſtamento, adeoque cum beneficio inuentarij

QVI hæredem ſe inſtitutum ignorat, ſi tanquam ab inteſtato poſſideat hæreditatem, non prohibetur hæres eſſe ex teſtamento, ſiue pure, (neque enim ſucceſſionem teſtamentariam repudiaſſe videri poteſt, quam ignorauit ſibi competere[1]) ſiue cum beneficio legis & inuentarij, ſi id malit.[2] Nam quid ſi teſtamento legata multa relicta ſint, quæ ab inteſtato nulla hebuiſſet?[3] Non poteſt videri in fraudem edicti prætoris quicquam feciſſe, ideoque nec legis beneficio indignus eſt;[4] ſed ita tamen ſi intra legitima tempora à die quo teſtamenti notitiam habuit computanda inuentarium facere cœperit & perfecerit.[5] At ſi ſciens teſtamentum, hæredem ſe dicat ab inteſtato, nec ſtatim imploret beneficium legis,, vix eſt, vt id quadocumque poſtea implorantī illi debeat indulgeri, quaſi [illegible] animum habuiſſe videatur, qui hæreditarias [illegible] tam longum tempus retinuerit, ac pro arbitrio tractauerit.[6] Cauere namque debet, qui beneficium legis ſibi ſaluum eſſe vult, vti ne quid attingat hæreditarium priùſquam inuentarium confectum ſit.[7] Itaque ſi contra fecerit, ſtatim conueniri ex edicto poteſt à creditoribus & legatariis,[8] licet in eo, qui nihil hæreditarium poſſidet, ſola teſtamenti ſcientia, adeoque ſubſecuta ex teſtamento aditio beneficium inuentarij non excludat, quandiu deſcribendi eius facultatem tempora largiuntur. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum pro vxore procuratoris Puppinel, N. Ioannem de Fardel, 11. Calend. Septemb. 1593.

1 *L. mater decedens, 19. D. de inoffic. teſtam l. nec is, 17 §. 1. l. illud 77. ff. de acquir. hared.*

2 Nemo enim beneficio legis priuandus eſt ſine cauſa, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Probabilis eſt hæc ignorantia & ideo digna, cui ſuccurratur nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l. de ætate. 11. §. ex cauſa, de interrog. in iur faciend. l. ſi quis mihi, 25. §. quid ſi mandauit, ff. de acquir. hered.*

4 Quo alioqui indignus eſſet is, qui contra legem ipſam committeret, *l. auxilium, 37. in fin. ff. de minor.* Ne leges ludibrio eſſe videantur, *l. vlt. ante fin. C. de bon. quæ liber.*

5 Nam ex eo tempore incipit, poſſe ei imputari, ſi beneficium legis non implorauit, cum tempus conficiendi inuentarij incipiat currere ab adita hæreditate.

6 Inducit enim ea res puram aditionem, quæ poſtea non poteſt admittere beneficium legis & inuentarij, niſi creditores & legatarij quibus cœpit eſſe in ſolidum obligatus, deferant conditionem, *l. cum hæreditate. 55. de acquir. hæred.*

7 *L. duo fratres 78. in fin. eod. tit.* Nam & hæres pure fit, etiam nihil attingit hæreditarium, ſi modo qui attingat quaſi hæreditarium, *lege ſi quis extraneus. 23 §. 1 iunct. l. cum bonis 86. eod. tit.*

8 *D l. & tot. tit ſi quis omiſſ. cauſ. teſt. D & C.*

TIT. XXI.

DE HIS QVÆ POEN. NOMIN.

DEFINITIO I.

CONTINGIT aliquando vt hæreditatem vni datam, teſtator pœnæ nomine adimat,[1] ſed aliter atque aliter. Nam ſi ſic adimat vt eam in alium non transferat, nullius momenti ademptio eſt propter iuris regulam quæ hereditatem adimi poſſe negat.[2] Niſi præterea illud concurrat vt hæredem indignum teſtator dixerit, quo caſu vadit hæreditas ad fiſcum tanquam ablata indigno,[3] ſi non appareat in fauorem ſuccedentium ab inteſtato ita dixiſſe teſtatorem;[4] quod in dubio non præſumitur,[5] ſi autem ſic adimatur hæreditas, vt in alium transferatur, valet ademptio, ita demũ ſi valeat etiam tranſlatio.[6] Et quidem iure directo ſi collata ſit ademptio in id tempus quo nondum acquiſita ſit hæreditas.[7] Alioqui neceſſe eſt vt flectatur ad fideicommiſſum, tum quoque cum facta eſt verbis directis, quoniam fieri nequit vt deſinat hæres eſſe qui ſemel fuit,[8] an autem collata ſit ademptio in tempus iam acquiſitæ vel nondum acquiſitæ hæreditatis ex modi & conditionis differentia dignoſcendum eſt. Conditio enim ſemper præcedit acquiſitionem quam & ſuſpendit. Modus autem quia non ſuſpendit ſequi ſolet.[10] niſi appareat de contraria teſtatoris voluntate, quo caſu conditio erit non modus.[11] Ideoque impleri debebit ante omnia,[12] nec ſufficiet hoc caſu ſatiſdatio de modo implendo, quæ aliàs vt neceſſaria, ita ſufficiens eſt.[13] Sed vel implenda erit præcisè conditio, ſi in faciendo conſiſtat. Si vero in non faciendo implorandum erit auxilium cautionis Mucianæ,[14] dum talis conditio ſit quæ non alterius quàm cui iniuncta eſt morte ſine malo omine impleri poſſit.[15] Cautio enim de implendo modo, licèt proximè accedat ad Mucianam; diſſimilis tamen eſt,[16] in eo maximè quod de modo implendo cauendum eſt hæredi, non ei cuius gratia modus adiectus eſt,[17] cui tamen etiam actionem Iuſtinianus tandem dedit.[18] Muciana autem cautio ei præſtanda eſt ad quem iure ciuile deficiente conditione legatum aut hæreditas peruenire ex teſtamento deberet,

[19] adeoque

adeoque, ſi noſtris credimus, legitimis hæredibus ab inteſtato quoque ſucceſſuris. [20] *Ita in Senatu tractatum fuit, menſe Iulij, 1612.*

1 *L.vnic.C.hoc tit.* quæ non ſolum de legatis loquitur, vt *tit. ff.de admin.legat.* ſed etiam de hereditatibus.

2 *L.ſi ita ſcriptum 14.§.regula, De liber. & poſt.* Sane interdum hereditas non tam adempta, quam nec data intelligitur, *lege,1.§.penultim.De his quæ in teſtam.de ſunt.l.ſi ita 14.de leg.1.* Et heres inſtitutos non tam pro exhæredato, quam pro non inſtituto. Caſtr. *in l.Seius 17.D.ad leg.falcid.*

3 *Tot.tit.de his quæ vt indign D.& C.*

4 Bart.Bald.Caſt & alij ad *l.hereditas 4.C.de his quibus vt indgn.*

5 *Argument.l.vltim.vbi not.D.de his quæ in teſtament.delent.*

6 Alioqui videretur hereditas adempta heredi à ſeipſo, quod fieri non poteſt, Bart. *in l paterfamilias,40.D.de hered.inſtit. & in l.vxorem 41.§.heres de leg.3.* Et in eo alia eſt ratio hereditatis, alia legatorum quorum ſcilicet ademptio valet, quamuis tranſlatio non valeat, *l.licet transferam.10.de adim.leg.*

7 Puta ſi quis inſtitutus ſit heres ſub modo implendo poſt aditionem. Nam ſi ſit inſtitutus ſub conditione & defectum conditionis vetius eſt priori inſtituto, non tam aliis ademptam hereditatem quam nec datam vt iam dixi.

8 Ex Bart.Bald.Caſtr.& aliis vbi ſuprà, maximè ad *dict. l. hereditas.* Crauet.*conſ.5.n.6.*

9 *L.1.qui ſoluendo 88.D.de her.inſt.l.ait prætor.§.ſed quod Papinianus,ff.de minor.* Extra caſum *l ex facto 43.§.vltim.de vulg.ſubſt.*

10 Bartol.& alij in *l.quibus diebus 40 §.vlt.de condit.demonſtr.*

11 Frãciſ.Mãtic.*lib.10.de coniect.vlt.vol.tit.5.n.15.* vbi alios citat.

12 Ex natura conditionis *l.Thais 41.§.Stichus ff.de fid.lib.l. facta 63.§.ſi ſub conditione ff.ad SC.Treb.*

13 *d.l.quibus diebus §.vlt.l.ſi tibi 19 de leg.3.l.cum in teſtament.48.de fideic.libert.*

14 *L.Muciana 7.ff de condit.& demonſtr.*

15 *L.cùm tale 72.in princ.& §.leg.ſeq l.pater,101.§.ſocrus l.ſi ita 103.l.hoc genus 106.eod tit.*

16 Bald. *in d.l.hereditas.*

17 *d.l.ſi tit.& d.l cùm in teſtamento.*

18 *In l.2.C.de his quæ ſub mod.*

19 *L.is cui 18.D.de cond.& demonſtr quam ſic intellige ex l 4.§.vltim.D de cond inſtit.* iunct.*l.mulier,20.in princ.§.1.eod.* Iunge *l. heres meus 9 § qui poſt Mucianam de condit.& demonſt.*

20 Ita Bart.*ad d.l.is cui.l x Nouell 22.c.44.in fin.* qui tamen locus continet ius nouum & habet ſpecialem rationem. Iunge *Defin. 2.infr De his quæ ſub modo,* Iul.Clar.*in §.teſtamentum q.69.* vbi ait priuationem hereditatis acquiſitæ non poſſe valere iure directo, ſed tantum iure fideicommiſſi poſt Crauet.*conſ.1.poſt.n.3.* Franciſc.Marc.*q.843.& 845.part.* Adde Bald.& alios *ad l.vnic.C.hoc ſu.C.de fideic.* vbi aiunt leges quæ dicerent ademptam videri hereditatem per fideicommiſſum debere intelligi de eo caſu, quo teſtator non expreſſe prouidiſſet, quid aliud fieri vellet. Nam & legatum relictum ſub conditione ſi mulier non nupſerit valet dummodo relictum ſit alteri, quam mulieri, & conditio deficit muliere nubente *l.1.C.de indict. vid. toll.* De quo tamen plura vide apud Mantic. *lib. 11. de coniect. vltim. vol. tit. 19. num.5.*]

TIT. XXII.

DE FIDEICOMMISSIS.

DEFINITIO I.

Liberi in conditione poſiti non cenſentur vocati, niſi concurrant plures coniecturæ.

LIBEROS in conditione tantum poſitos hoc ipſo neque inſtitutos,[1] neque directo ſubſtitutos[2] videri conſtat, quoniam vt dici ſolet conditio nihil diſponit.[3] An neque per fideicommiſſum inuitatos? Mouet quod Præceptoribus noſtris placet, nudam voluntatis coniecturam, quæ, ſi iuris rationem inſpicias, ad obſcuram duntaxat aperti fideicommiſſi interpretationem prodeſſe deberet,[4] ad inducendum quoque fideicommiſſum[5] proficere.[6] Crebrior tamen, vt & verior noſtrorum ſententia eſt, ne per fideicommiſſum quidem vocatos intelligi, tametſi ſint ex deſcendentibus, adeoque licet teſtator, aut ad plures ſubſtitutionum gradus digreſſus ſit, aut maſculos ſolos in conditione poſuerit, aut bonorum ſuorum alienationem expreſſim prohibuerit. Sed ſi omnes eæ circunſtantiæ, aut ex omnibus plures in eadem facti ſpecie concurrant, magis communiter probatum eſt,[7] inuita iuriſprudentia,[8] vt fideicommiſſum liberis deſcendentium in conditione poſitis ex tacita teſtatoris voluntate relictum videatur: In parentum ſcilicet portionibus, non in patruorum?[9] Quorum ratione ſicut nec liberi ſunt, ita nec in conditione poſiti intelliguntur,[10] niſi cum reale & perpetuum, nec graduale tantum, ſed etiam reciprocum fideicommiſſum factum eſt, vt puta ſi teſtator bona ſua perpetuo in familia conſeruari iuſſerit,[11] aut vltimo deſcendenti in tota hereditate ſubſtituerit.[12] Sed & fortiſſima voluntatis coniectura pro liberis in conditione poſitis illa eſſe creditur, ſi eius, qui in defectum liberorum per fideicommiſſum vocatus eſt, liberi ad idem fideicommiſſum poſt patrem, ſiue in vulgarem ſiue in fideicommiſſi caſum inuitati proponantur: ne alioqui eueniet, vt deterioris conditionis ſint liberi eius, qui prædilectus fuit, & per quos ipſos fideicommiſſarium quoque excludi teſtator voluerit.[13] Quæ tamen ratio mihi ſuſpecta eſt. Nam quod dilectior fuit teſtatori, qui priore loco vel inſtitutus vel ſubſtitutus extitit, eo difficilius admittendum eſt, vt duplici fideicommiſſo,[14] vno præſertim erga proprios liberos, quod multo durius eſt, obſtrictum eum interpretemur. Sane conſeruandæ voluntatis fauor facere interdum poteſt, vt verbis licet deficientibus fideicommiſſum pro liberis in conditione poſitis inducamus,[15] vno nimirum illo caſu quo defuncti volũtas exitum ſortiri aliter non poſſit:[16] quod euenit, quoties qui in conditione poſiti ſunt ſubſtitutos tales excludunt, quibus ab inteſtato tamen præferri nequeant.[17] Cùm enim teſtatoris voluntas haud dubie illa ſit, vt liberi in conditione poſiti ſubſtituto præferantur,[18] prorſus conſequens videtur, vt ſi ab inteſtato præferri non poſſint, ex fideicommiſſo præferendi ſint:[19] *Ita Senatus* in cauſa D.de Chaſtillon & Dominarum de Bouuant, & d'Aiguebelette, Prid. Non Iun.1588.

1 *L.Gallus,29.§.in omnibus D.de liber.& poſth. l. ſi quis eum 6.vlt.ff.de vulg.& pup.ſubſt.*

2 Quia directa ſubſtitutio, ſicut inſtitutio, requirit verba directa & expreſſa *l.iubemus.29.C de teſtam.l verbis ciuilibus,7 cum ibi not. de vulg.& pup.*

3 *L ſi quis ſub conditione.8.D ſi quis omiſſ.cauſ teſta l.1.ff.de pen.legat.l.1.§ item ſi ita,D.ad leg falcid.l.cum ſine,19.l ſi penum.24.ff.quand dies legat.ced.*

4 *L pen de leg.1.l fideicommiſſa,11.§.item ſi quis,de leg.2.l. heredes mei,57.§ cum ita,ad SC.Treb.*

5 Quod tamen nunquam poteſt induci ſine verbis idoneis, aut ſine Imperatorum reſcripto, *l.vnum ex familia,67.§.ſi omiſſa,& §.vlt.de leg.2.l.ex facto,17.in princ.l.qui filium,74.d.SC.Treb.*

6 *Ex l cum proponebatur,64 de leg.2.* de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *in error.3.Decad.26.de error.pragmat.* Adde *l.quidam,46.ff de hered inſtit.*

7 Rip *ad l.Centurio,num. 62.& ſeq.de vulg* Iul. Clar.*in § teſtamentum quæſt.78.& ſeqq* Crauet.*conſ.62.n.8 & 9.* Hieronym. Zanchus,*in repetit.d.§.cum ita,part.7.num.44.& ſeqq.* vſque ad 74. Boet. *deciſ.155.*

8 Nam certe ratio iuris repugnat, vt probaui pluribus, *Decad. 26 fere per tot.ex l.heredes mei,§.cum ita,ad SC.Treb.* vbi erant poſiti in conditione liberi, & teſtator digreſſus erat ad plures gradus ſubſtitutionum. Nec ideo tamen cenſentur vocati. Adde *l.1.C.de pact.l.ex facto 17.§ ſi quis rogatus,ad SC.Treb.l.6.§.cum autem,C. de inſtit. & ſubſtit.l filius familias, 114.§.cum quis erit.de leg.1* Guid.Pap.*q 39 cum annos.* * Vide Alexandr.*conſ.185.lib.2.& conſ.130.n. 3. lib. 6.* Ruinus *conſ.155 lib.2.* Decius *conſ.63.col.2.& conſ.21.lib.1.*

9 Paul.Caſtr.*in d.§.cum quis,* Socin.*in d.§.cum ita,* Curt.Iun. *conſ.96.col.pen.& conſ.135.*[Franciſc.Mantic.*lib.12.de coniect.vlt.vol.tit.3.n.vlt.* vbi multos citat.]

10 Non enim ſunt poſiti in conditione, niſi ſub nomine, liberorum. Ergo non niſi tanquam liberi. Ergo ratione parentum duntaxat non patruorum, quomodo Ruin.& Crauet. argumentantur citati à ſupradictis. Iunge *Defin.13.n.7.infr.*

11 Gloſſ.*in l.pen.§.inſtitutio,* in verb. *filiis fratris,de leg.2.* Late Socin.*conſ.249.lib.2.* Iaſ.*conſ.308 lib.4.* Intellige tamen, vt hoc caſu inducatur fideicommiſſum reciprocum in caſum contrauentionis tantum, niſi verba aliud ſuadeant. Idem Socin.*conſ.237. lib. 1* Dec. *conſ.377.* Rurſum ſic intellige vt hoc caſu liberi poſiti in conditione etiam cum qualitate maſculinitatis non ideo ſint vocati, ſi in caſum contrauentionis, alius ſubſtitutus datus ſit. Maximè verò ſi in illa clauſula fideicommiſſi conditionalis in caſum contrauentionis liberi maſculi non ſint poſiti in conditione. Nam etſi poſtea, & in alia clauſula præſertim quæ ſit poſterior iiſdem liberi poſiti ſint in con-

 dition:

ditione, debent intelligi poſiti in caſum contrarium non contrauentionis, id eſt, non liberi contrauenientium, ſed liberi non contrauenientium, vt vna clauſula recipiat interpretationem ex alia, ne ſecum pugnent. Expreſſa enim prouiſio facit ceſſare tacitam *l.4.§.1.l.cùm ex filio 39.§.1.de vulg. & pupill.ſubſt.cum l.ſeq.§.qui patrem,eod.* Et ſane non eſt veriſimile teſtatorem in caſum contrauentionis & alienationis factæ ab herede ſubſtitutum ei fuiſſe fratres aut alios quoſlibet excluſis filiis alienantis, ſi in eo fideicommiſſo filios patri alienanti ſubſtitutos voluiſſet. Quid enim peccarunt liberi eius qui alienauit? præſertim qui nec patri contradicere potuerunt, *arg.l.1.§. quæ oneranda D. quar.rer.act.non dat. l.pen. de furt.* Qui ergo emerit conſentientibus iis omnibus qui in caſum alienationis fuerunt ſubſtitutus erit nec controuerſiam pati poterit à liberis alienantis, ſi patri ſint ſupeſtites, quamuis in conditione poſiti ſint in aliis partibus teſtamenti, adeoque ſi vole. in appoſitione, quia non in hunc caſum, aut poſiti in conditione aut vocati dici poſſunt, *l.nihil 120.§.1.de leg.1.l. quoties 11. C. de fideic.* Ita tractatum ſæpius. Idem eſt ſi teſtator prohibuerit inter heredes diuiſionem bonorum & adiecerit, vt ſi quis ex heredibus contra faceret, eius portio ad cohæredes in communione manentes perueniret. Nam neque liberi diuidentis hoc caſu ſuccedent ex fideicommiſſo non ſolum viuo patre, ſed nec eo mortuo cùm pater in hunc caſum alios habeat ſuſtitutos, ſcilicet cohæredes ſuos. Idque multo certius obtinet, ſi ponas eoſdem cohæredes mutuo fideicommiſſo inuicem poſt mortem ſubſtitutos, nec in eo fideicommiſſo poſitos fuiſſe præmorientis liberos in conditione. Nec enim conditio illa tacita, *ſi ſine liberis*, in fideicommiſſo quod à tranſuerſali relictum ſit ſubintelligitur. Bart. Soci. & alij ad *l.cum auus 101.de cond.& demõſtr.*]

12 Quo etiam caſu inducitur fideicommiſſum reciprocum *z.l. Titia Seio 87.§.Seia libertis,de leg.2.* Not. *ad dict.§.cum ita.*

13 Cauſa enim proxima magis influit quam remota, & proximior cenſetur dilectior. Not. *in l.Publius, 36.§. 1.de condict. & demonſtr.* Crauet. *conſ.30.*

14 *Arg.leg.Titia cum teſtamento,14.§.qui inuita de leg.ſecund.*

15 Quia minuit obſeruantiam parentibus per liberos dibitam *l. nec ei,17.§.pen.de adopt.l.cum oportet,verſ.etenim,* ibi, *vel ad fratres quos C. de bon.quæ liber.*

16 Voluntas enim teſtatoris ſemper adiuuanda eſt, vt exitum ſortiatur, *l.ſi quando,109.de leg.1.*

17 Puta ſi teſtator alieni ſubſtituerit filias proprias, ſi decedat ſine maſculis. Nam ab inteſtato maſculi filiabus præferri non poſſent, *l.4.C. de liber.præt.*

18 *l.cum pater,77.§.volo,de leg.2.l.ex facto,17.§.ſi quis rogatus 1.ad SC Treb.*

19 Alioqui conditio nihil operaretur. * Planè ſi ponas liberos grauati expreſſim vocatos ſubſtitutos fuiſſe vulgaribus illis verbis *& les ſiens.* Deinde eoſdem liberos in conditione fideicommiſſi poſitos fuiſſe; dicendum eſt, verba illa. *Et les ſiens*, quæ regulariter non continent niſi vulgarem ſubſtitutionem trahi debere ad fideicommiſſariam, dummodo non de aliis liberis poſſit accipi conditio, quam qui poſt aditam hereditatem ſuſcepti ſunt, vt cum teſtator ſenſit de ſolis naſcituris, quod neceſſario euenit, cum inſtitutus heres aut grauatus nullos habet liberos tempore teſtamenti, nec tempore mortis teſtatoris. Ita ſingulariter Mantica qui à Rota Romana ſic deciſum refert *addit.lib. 11.de coniect.vltim.volunt,tit.3.n.17.* Et ratio eſt, quia hoc caſu, nec de vocatione inducenda quæritur, ſed de vocationis interpretatione, facilius autem eſt vt per interpretationem ſumptam ex eo quod liberi in fideicommiſſi conditione poſiti cenſeatur fideicommiſſaria, quàm vt ex conditione vocatio ipſa inducatur. Iunge Anton. Gabriell. *commun.opin.lib.4.concluſ.4.de fideicomm.n.* 33. poſt Clar. & Bertrand. ibi citatos pro confirmando vltimo iſto numero huius definitionis.

DEFINITIO II.

Liberi etiam in duplici conditione poſiti & grauati non cenſentur vocati niſi alia adſint coniectura quamuis ſint ex deſcendentibus.

SI teſtator ita ſcripſerit. *Filius meus eſto, ſi ſine liberis deceſſerit, aut eius liberi ſine liberis, omnem hereditatem meam ad Sempronium peruenire volo:* difficilior quæſtio eſt, an liberis & ex ordine nepotibus in conditione poſitis in fideicommiſſum debeatur? Fere enim eſt, vt rogati & conſequenter in neceſſarium antecedens vocati videantur. [1] Sed & verius & receptius eſt, ſub duplici conditione fideicommiſſum Sempronio datum potius, quam filij inſtituti liberos, nepoteſve rogatos vocatoſque intelligi ſiue ſimpliciter fideicommiſſum relictum ſit. [2] Quin nec aliud erit, tametſi nepotes ipſi nominatim grauati proponantur, [3] licet ſint etiam ex deſcendentibus: quandoquidem & ab inteſtati quoque ſucceſſoribus fideicommiſſum relinqui poteſt: [4] ſicut & ab inſtituti extranei hæredibus quibuſcumque. [5] Si tamen aliquot adſint voluntatis coniecturæ ex iis, quas proximo Senatuſconſulto retulimus, noſtrorum errori conſentaneum eſt, vt multo facilius nepotes, ſaltem qui expreſſim rogati ſunt, tacite vocati intelligantur. [6] *Ita Senatus* in cauſa ſupraſcripta.

1 Et ita Bart. ſenſit *ad l.centurio,verſ.quæro vlterius,quid ſi teſtator,de vulg.& pup ſubſt.ex l.Titia Seio,87.§.Seia libertis,de leg.2.l. denique,§.interdum,de pecul.leg.* Imol. *in l.filius familias,§ cum quis de leg.1.* vbi etiam Cuman. Petr. Anch. *in c.ſi pater,de teſt.in 6.* Com. *in l.ab eo 9.C.de fideicom.* Bert. *con.23.col.2.lib.2.* Lancel. *ad d.l. centurio,n.458.* Rip. *ibid.n.166* Socin. qui communem dicit, *conſ.149. col. 5. lib.2.* Crauet. *conſ.130.n.2.& 4.* & latius *in l. cum filio familias, n.67. d.leg.1.* Guid. Pap. *q.3.9.* Boer. *q.155.part 1.*

2 Ita Iaſ. *in d.l.centurio,n.59.& ſeq.* vbi reſpondet ad duo fundamenta Bartoli, Rip. ibid. *n.66.& ſeqq.* Maxime, inquit, ſi dictio maſculinitatis non ſit repetita in conditione liberorum, Et ita ſepties conſuluiſſe Alex. & contrariam Bartoli opinionem damnatam eſſe in ſcholis, & reiectam à palatiis, Dec. *conſ.287.& conſ. 422. n 422.n.* Pariſ. *conſ.86.n.13.* Bald & cæteri *ad d.l.ab eo.* Iul. Clar. poſt Didac. Couar. *in §.teſtamentum,q.78.* ibi, *Sed quicquid dicant.*

3 Ex Iaſ. & aliis ſupra citatis.

4 *L.conficiũtur 8.v.ſed ideo,* iũct. *l.3.D. de iur.codic.* [Si ergo talis ſit is qui in cõditione poſitus & grauatus eſt, vt nõ potuerit grauari ab inteſtato, aliud dicẽdum erit, quia hic ceſſat ratio Iaſonis & aliorum.]

5 *L.ſi fuerit 5.§.1.& l.ſeq.de leg.3.l.ſi quis in teſtamento 15.in fin. D.de liber.legat.*

6 Et hoc demum caſu procedere poteſt opinio Iul. Clari, *in d.verſ. ſed quicquid dicant.* Vbi diſtinguit, an, cum liberi poſiti ſunt in duplici conditione, fideicommiſſum relictum ſit à primo inſtituto, an à nepotibus, an ſimpliciter, vt primo caſu itemque tertio poſiti in conditione nullo modo ſint in diſpoſitione. Secundo vero ſecus ſi poſiti in conditione ſint ex deſcendentibus, maxime vero, inquit ſi vltra grauamen concurrat alia quoque quamtumlibet leuis coniectura.

DEFINITIO III.

Superexiſtentia liberorum non extinguit fideicommiſſum reale, cum teſtator habuit reſpectum ad defectum maſculorum, & voluit bona ſua conſeruari in familia.

FIdeicommiſſi ſub ea conditione relicti, *ſi heres inſtitutus ſine liberis deceſſerit*, deficit quidem conditio: ſi heredi rogato ſuperfuerint cuiuſcunque gradus & ſexus liberi, [1] etiam ex filia prædefuncta, [2] licet parenti hæredes non extiterint, [3] adeoque poſtmodum ſine liberis deceſſerint, viuo adhuc eo, qui fuerat ſubſtitutus. [4] Sed id non eſt perpetuum. Quid enim ſi ex aliis teſtamenti partibus appareat, eam fuiſſe teſtatoris voluntatem, vti ne bona ſua ad extraneos hæredes vnquam peruenirent? [5] Quidni poſt mortem liberorum omnium admittamus ſubſtitutum, qui ſit ex familia & agnatione? [6] Quid item ſi teſtator liberos in conditione poſuerit, non tam vt iis exiſtentibus ſubſtitutum excluderet, quod in dubio voluiſſe credendus eſt, [7] quam vt iis deficientibus ſubſtitutum inuitaret: Placet videri extitiſſe conditionem fideicommiſſi morientibus quandocunque ſine prole liberis, quos in prima aut ſecunda conditione teſtator poſuerat, quoties habuit ille reſpectum, quomodo noſtri loquuntur, ad defectum liberorum, [8] quaſi reali perpetuoque facto fideicommiſſo in id vſque tempus extendendo, quo liberi amplius nulli ſuperſint. [9] Quod tum maxime obtinet, cum teſtator bona ſua in familia conſeruari iuſſit, ob eamque rem digreſſus eſt ad plures gradus ſubſtitutionum, [10] & quod eſt conſequens, maſculos ſemper quantumuis remotos fœminis etiam proximioribus prætulit. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.cum pater 77.§.volo,de leg.2.l.ex facto 17.§ ſi quis rogatus 1.ad SC.Treb.l.non eſt ſine liberis,148.de verb ſign.*

2 *L.1.de cond inſert.*

3 *l. filius familias 114.§ cum quis erit.de leg.1.*

4 Quia vbi ſemel conditio defecit, non eſt curandum, quid de liberis contingat, Oldrad. *conſ 21.* incip. *Thema tale eſt.*

5 Paul. Caſtr. *conſ.342* incip. *quia ex allegationibus, col. 2. circa med.lib.1.* Curt. ſen. *conſ.11.col.7* Crauet. *conſ.326.n.6.*

6 Quaſi videatur hoc caſu fideicommiſſum familiæ relictum, *arg. l.cum § matre.de leg.2.l.pater 38.§.quindecim,de leg.2.* vide tamen *l. cum pater 77.§.cum inter. de leg.2.*

7 *d.§.volo, d.§.cum quis erit.& ſimilib.*

8 Aler.

8 Alex.*conſ.*45.*col.*5.*v.prateren poſito,lib.*3. *& conſ.*101.2.*dub,lib.* 9.Socin.*in l.ſolemus,in fin.de condit.& demonſtr.*Dec.*conſ.* 480. *col.* 5.*conſ.*185.*&* 294.*col.*3.*&* 4.*conſ.*236.*col.*2.Crauet.*conſ.*326.*n.*6.

9 Poſſunt enim fideicommiſſa extendi ex ratione iuris in infinitum, niſi quæ ex alienationis prohibitione inducuntur, de quibus in Nouell.159 *de reſtit.fideicom.vſque ad quart.grad.conſiſt.*

10 Quo caſu videntur omnes grauati ſucceſſiue, Socin.*conſ.* 12.*col.* *penul.conſ* 43.*&* 57.*vol.*3.Dec.*conſ.*38.Pariſ.*conſ.*1.*n.*25. 28. *& ſeq.* *& n.*43. *& ſeq lib.*3.

11 Adeo vt hoc caſu qualitas maſculinitatis appoſita in vna parte teſtamenti in aliis repetita cenſeatur, Bart.*in Titia* 30.§.*vlt. de leg.*2. Bald.*in l.quemadmodum,§.hac verba,ff.ad legem Aquill.*Idem Bald. *in l.ciuile,de legib.*quia familia non poteſt conſeruari per fœminas,*l.* *pronunciatio* 195.§.*fin.de verb ſignif.*Guid.Pap.*q.*483. *& conſ.* 87. *v.* *& hoc demonſtrant.*Alex.*col.*2.*lib.*2.*& conſ.*162.*col.*1. *&* 275.*col.*2. *& fin.lib* 4.Dec.*conſ.*15.*& conſ.*270. *col.* 2. *verſ. quinto ad idem &* *conſ.*370.*verſ.ſimiliter,& conſ* 480.*& conſ.*495.*&* 574.

DEFINITIO IV.

Ex alienationis prohibitione inducitur fideicommiſſum fauore illorum, qui ſunt de familia, ſed aliquando purum, aliquando conditionale.

PRohibitio alienationis extra familiam, vt bona perpetuo in familia conſeruentur, fideicommiſſum inducere quidem ſolet, ſed non niſi conditionale, ſi alienatio extra familiam facta erit, & vt aiunt, in caſum contrauentionis.[1] Extitiſſe autem conditio videbitur, ſi extraneus heres inſtitutus ſit[2] non item ſi ex cauſa ſucceſſionis inteſtati bona teſtatoris ad cognatum, qui de familia non ſit, peruenerint,[3] propterea quod in inſtitutionibus factum teſtantis, in inteſtati ſucceſſione ſola legis poteſtas verſatur.[4] Cæterum ſi ad certas perſonas certoſve caſus ea prohibitio reſtricta ſit, cauendum erit, ne per largiorem, quam par ſit, interpretationem conditiones ſuas egrediatur prohibitio,[5] non quod odioſa videri debeat, quæ familiæ conſeruandæ fauorem præ ſe fert,[6] maxime ſi nobilem proponas familiam, aut etiam illuſtrem, cuius facultates integras conſeruari publice quoque interſit,[7] ſed quia defunctorum voluntates quantumcumque fauorabiles adiuuandæ ſunt per interpretationem, vt tamen nunquam ſuppleantur,[8] ne teſtatoris rem tractantes ipſo liberaliores videamur.[9] At ſi qui bona ſua perpetuo in familia conſeruari diſertis verbis iuſſerit, aut quod idem eſt extra familiam alienari prohibuerit,[10] addita prohibitionis ratione, conceptaque in hæc verba, *quia volo bona mea perpetuo in familia remanere*, magis eſt, vt inter eos omnes, qui ſunt ex familia, ſeruato proximitatis ordine gradusque prærogatiua, fideicommiſſum reale,[11] & perpetuum nec tantum graduale, ſed etiam reciprocum relictum videatur:[12] cui locus fieri debeat, quoties alioqui euenturum ſit, vt ad extraneum, licet non niſi per viam ſucceſſionis legitimæ[13] bona deuoluantur.[14] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Socin.*conſ.*237.*lib.*2.Dec.*conſ.*377.

2 *L.pater* 38 §.*Iulius Agrippa, & § quindecim,de leg.*3.

3 *L.cum pater* 77 §.*cum inter de leg.*2.Dec.*conſ.* 218.*n.*14. *& ſeq.* *& conſ.*377 *n.*4.Alex.*in l.qui Roma,§. coheredes de verb. oblig.* Bart. *in dict.l.pater §.familiam,DD.in l filius familias,§.Diui,de leg.*1.

4 *L.verbis legis* 120.*l.lege obuenire* 130.*de verb.ſignif.*

5 Decius eleganter *conſ.* 287. Nunquam enim debet fieri extenſio à perſona ad perſonam, à caſu vero ad caſum non niſi pertrato. Not.*in l.Gallus,§.& quid ſi tantum,de lib.& poſth. l.ſi ita ſtipulatus* 126.§. *Chryſogonus.in fin.de l.verb.oblig.*

6 Exiſtimantur enim fauorabilia huiuſmodi fideicommiſſa, licet alia ſint odioſa.Franciſc.Mant.*de coniectur.vltim. volunt.*

7 *L.*1.§.*etſi ſeruus,de inſpic.ventr.cuſtod.part.*

8 Iuriſconſultorum enim eſt interpretari,non ſupplere,*l. commodiſſime* 10.*de liber.& poſth.* Et quoties ſuppletione aliqua opus eſt, neceſſarium eſt reſcriptum Imperatoris vt *in l* 4.*ff.de vulg.& pup.ſubſt.* *L.vlt,C.de poſt.hered.inſtit l.vnum ex familia* 67.§ *vlt.de leg.* 2.

9 *L.debitor* 59.*in fine principij. l. facta* 63.§.*ſi ſub conditione, ad SC.Treb.*

10 Dec.*conſ.*287 *n* 6.poſt Bart *in l.pater filium,l.fundum,de legat.* 3.Ludou.Roman *conſ.*457.

11 *L.omnia,alias l.cum ita,§.in fideicommiſſo,de leg.*2.*l. vlt.* vbi Caſtrenſ. & cæteri.*C.de verb ſignif.*

12 Gloſſ.*in l.penult.§.inſtituto,de leg.*2 Socin.*conſ.*149.*lib.*2.Iaſ. *conſ.*105 *lib.*5.Dec.*conſ.* 377.

13 *d.l.penult.§.matr.de leg.*2.

14 *d.l.pater.§.Iulius Agrippa,& §.quindecim.de leg.*3.

DEFINITIO V.

Vxor inſtituta ex vſufructu, cum proprietas ex die mortis eius aliis legata ſit, intelligitur ſcripta ex aſſe, & rogata de hereditate poſt mortem ſuam reſtituenda.

MAritus vxorem in vſufructu ſolo heredem inſtituerat nullo ei coherede dato: Proprietatem vero bonorum ominum ex eo tempore,quo vxor defuncta eſſet,agnatis proximis legauerat. Viſum eſt vxorem ex toto aſſe inſtitutam intelligi, non ſecus, ac ſi ex fundo tantum fuiſſet heres ſcripta ſine cohærede.[1] Poſteriorem vero ſcripturæ partem,etſi nulla fidecommiſſi verba præſeferret, ſed legati potius,pro fideicommiſſo tamen accipiendam[2] quaſi rogata muliere, vt hereditatem ipſis cum moreretur reſtitueret, cum alia ratio nulla ſit conſeruandæ voluntatis.[3] Quo enim iure fieri queat, vt à fructuario, qui nihil prorſus iuris in proprietate habeat, legetur proprietas?[4] Ex eo præſertim tempore quo vſusfructus fructuarij morte iam ſit finitus?[5] Aut, vt iacente proprietate, nulloque herede; id eſt,domino exiſtente vſusfructus nudus ad mulierem pertineat?[6] Aut denique,vt illa vſumfructum habens iure hereditario, nihil præterea ex hereditate obtineat?[7] Inde vero fieri neceſſe eſt, vt in propoſito mulier non cogatur cauere, de bene vtendo fruendo: quoniam ea cautio non ab hærede grauato præſtari ſolet, ſed tantum à fructuario.[8] Plane cogetur cauere de ſoluendo fideicommiſſo,cum dies & conditio venerit,[9] niſi eam cautionem peti teſtator prohibuerit. Remitti enim non ſolum expreſſa voluntate, ſed etiam quocumque voluntatis indicio poteſt.[10] *Ita Senatus* 7.Calend.Iul.1585.

1 *Arg.l.§. ex fundo,quoties* 9.§.*ſi duo,l.ſi alterius,*10.*D. de hered.inſtit.*

2 *Arg.l.ſpecies* 15.*D.de aur. & arg.legat.*

3 Sunt enim potius improprianda verba, quam admittendum vt nihil operentur, aut vt voluntas deſtruatur,*l ſi quando.*109.*de leg.*1.*l.* *quoties* 12.*de rebus dub l.ex facto* 17.*in princ.ad SC.Treb.l.filius familias,*114.§.*vt quis heredem,de leg.*1.

4 *L.vxor patrui* 10.*C.de legat.*Nemo enim dat, quod non habet, *l ſi vniuerſa* 15.vbi Bart.*eod.tit.*

5 *Arg.l.Titio cum moriatur* 51.*D.de vſufr.l.vſumfructum* 5. *de vſufr.legat.*

6 Nam ſi inſtitutio facta in vſufructu haberetur, hoc caſu pro legato,ſicut haberi ſolet inſtitutio ex re certa,non poſſet eius dies cedere, niſi ab adita hereditate,*l.vnic.D.quando,dies vſusfr.leg.ced.l.*2.*&* 3. *quand.dies vſusfr.leg.ced.*quæ porro adiri nunquam poſſet nullo herede inſtituto Solus enim heres hereditatem adire poteſt.

7 Ita namque fieret,vt teſtator decederet pro parte teſtatus,& pro parte inteſtatus, itemque vt ſcinderetur hereditas, quorum neutrum ex iuris ratione fieri poteſt, *l.ius noſtrum* 7.*de reg.iur.l.*1.*ff de acquir, hered.*

8 *L.ſcire deberis* 7.*C.vt in poſſeſſ.legat.*

9 *L.cum Artemidorum,eod.tit.l.*1. *& tot.tit.D. vt leg.ſeu fidei,non caueat.*

10 *L.licet* 12.*eod.tit.l.auia* 77.§.*vltim.de cond.& demonſtrat.*

DEFINITIO VI.

Fideicommiſſum eſt ante pœnam læſa maieſtatis,ſed non ideo reſtituitur ante mortem naturalem condemnati.

SI hæres de reſtituenda poſt mortem ſuam hæreditate rogatus ob crimen læſæ maieſtatis condẽnatus ſit,irrogata præter pœnã capitis bonorum quoque omniũ publicatione,[1] nullũ ex ea condẽnatione fit præiudicium fideicõmiſſario, cuius vtique potior,quam fiſci cauſa eſſe debet,[2] vt & anteriorum.[3] Si tamen per contumaciam abſit is, qui condemnatus eſt, non prius fideicommiſſi petitio competet, quam naturaliter mortuus probetur, non ſolum propter ſpem reſtitutionis, quæ ante mortem non extinguitur,[4] ſed etiam quod fieri poſſit, vt ante diem fideicommiſſi cedentem moriatur fideicommiſſarius, atq; ita fideicõmiſſum intercedat.[5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Parry,15.Cal.Decemb.1588.

1 *Ex l. quiſquis 5. & paſſ. ad leg. Iul. maieſt.*

2 Quia fideicommiſſarius ante pœnam eſt & ante fiſcum, *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fiſc. l. ex facto 17. §. ſi quis rogatus X. ad SC. Treb.*

3 *L. vnic. C pen. fiſcal. credit. præf.*

4 *L. intercidit 19. de cond. & demonſtr.*

5 *dict. §. Cornelio Felici, l. vxorem 41. §. Seium maritum, de leg. 3.*

DEFINITIO VII.

Subſtituti per fideicommiſſum superuiuentibus & eorum liberis etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur.

QVidam fratres tres inſtituerat ex æquis portionibus, & ſi quis eorum ſine liberis decederet, ſubſtituerat per fideicommiſſum *ſuperuiuentes & eorum liberos.* Vnum ex fratribus ſine liberis deceſſerat poſt agnitam hæreditatem, alio fratre ſuperſtite, itéque filio vno alterius fratris præmortui, & nepote ex alio filio præmortuo eiuſdem fratris prædefuncti. Contendentibus illis de fideicommiſſo, pronunciauit Senatus fratris prædefuncti filiorum, non eo minus ad fideicommiſſi partem admittendum, quod non niſi ſuperuiuentes eorumque liberi ſubſtituti proponerentur.[1] Ex teſtantis nimirum voluntate, cuius fideicommiſſis interpretandis præcipua ſemper ratio haberi debet,[2] vt liberi ſubſtituti videantur, non tam ſuperuiuentium, quam fratrum,[3] ſub ea prius conditione ſubſtitutorũ, ſi ſuperuiuerent,[4] ac ſi ita teſtator ſcripſiſſet, *ſubſtituo fratres meos ſi tum erunt ſuperſtites, ſin minus, aut fideicommiſſum petere nolent, eorum liberos qui tum ſupererunt.*[5] Liberos enim per ſupradicta verba parentibus in vulgarem caſum ſubſtitutos conſtabat,[6] quo ille vnus vel maxime continetur, ſi ante diem fideicommiſſi cedentem parentes deceſſerint.[7] *Ita Senatus* pro Antonio Chardon, contra Humbertum Chardon, 10. Calendas Februar. 1585. Iunge Defin. 24. infr.

1 Illa enim dubitandi ratio erat, quod in propoſita ſpecie qui fideicommiſſum petebant, erant liberi prædefunctorum, cum tamen non niſi ſuperſtitum liberi ex teſtamenti verbis vocati viderentur. Nec enim dictio, *eorum*, ad alios referri poterat quam de quibus dictum fuerat in præcedentibus, *l. vlt. D. ad SC. Treb.* Dictum autem fuerat de ſuperſtitibus non prædefunctis.

2 *Arg. l. heredes mei 57. §. cũ ita, ff. ad SC. Treb.* iunct. *l. pen. de leg. 1. l. fideicõmiſſa 11. §. itẽ ſi quis, de leg. 3. l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

3 Sumpto ſcilicet *ſuperuiuentium* nomine in concreto potius, quã in abſtracto, aut quod idẽ eſt, materialiter, vt loquuntur nõ formaliter.

4 Quæ tamen conditio cum tacite inſit, non facit fideicommiſſum conditionale quantum ad fratres primo loco ſubſtitutos, cum nõ poſſit poſt alterius mortẽ ſubſtitui, niſi qui eo tempore ſuperſtes reperiatur. *l. aliquando, 107. de condict. & demonſtr.* nec proinde eſt quod cenſeatur repetita in perſonis liberorum poſt parentes vocatorum.

5 Ita Philipp. Corneus, *conſ. 47. vol. 1.*

6 Not. *in l. Gallus 29. §. quidam recte, ff. de liber. & poſth. l. vt heredibus 50. de leg. 2.*

7 *L. Titia Seio 87. §. Seia libertis, de leg. 2. l. vxorem 41. §. Seium maritum, de leg. 3. l. Scæuola 76. ad SC. Treb.*

DEFINITIO VIII.

Ius repræſentationis non habet locum poſt fratrum liberos in fideicommiſſis relictis ſub nomine collectiuo, ſicut nec ab inteſtato.

AT quod ad nepotem ex filio præmortuo eiuſdem fratris prædefuncti pertinet, placuit nullum ei ius fideicommiſſi competere, non quod ex ſubſtitutis non eſſet, (liberorum enim nomen non ad nepotes ſolũ, ſed etiam ad pronepotes & vlteriorum graduũ deſcendẽtes omnes extenditur,[1]) ſed quia in patrui magni ſucceſſione, de qua cõtendebatur, nec ab inteſtato partem vllam haberet. Neque enim ius illud repræſentationis, quod fratrum filiis inuita vetere iuriſprudentia[2] Iuſtinianus conceſſit,[3] ad vlterioris gradus perſonas porrigitur.[4] Celebris autem nec improbabilis noſtrorũ traditio eſt, quoties ſub nomine collectiuo, quale eſt *liberorum*, cõplures ad fideicommiſſum vocantur, videri eos non ſimul vocatos, ſed eo ipſo ordine, qui in ſucceſſione inteſtati ſeruaretur:[5] quod ea ſemper quantum fieri poteſt, accipienda ſit interpretatio, quæ faciat, vt à iuris communis forma teſtantis voluntas minime abhorreat. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. liberorum 220. in princ. D. de verb. ſignif.* Dixi *Defin. 4. ẽ. de verb. ſignif.*

2 Nam olim aliud erat, cum eſſet incognitum ius repræſentationis, *l. 2. §. hac hereditas, D. de ſuis & legit. l. 3. C. de legit. hered. l. 9. auunculo 6 C. commun. de ſucceſſ.*

3 *Nouel. 118. de hered. ab inteſtato venient.* vnde ſumpta eſt *Auth. ceſſante C. de legit. hered.*

4 *Auth. poſt fratres, fratrumque filios, eod. tit. & dict. Nou. 118. de hered. ab inteſt. venient.*

5 *L. vlt.* vbi Caſtr & cæteri. *C. de verb ſignif. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, de leg. 2.*

6 Hoc enim eſt quod noſtri ſolent dicere teſtatorem intelligi ſe conformare eam iure communi Not. *in d. l. vltim. C. de verb. ſignif. l. cum pater 77. § pen. de leg. 2. l. heredes mei. 57. §. vltim. ad* SC. *Treb. l. peto 69. §. fratre, de leg. 2.* Iunge *Defin. 1. infr.*

DEFINITIO IX.

Si ſubſtituti ſint ſuperuiuentes, & eorum liberi, non vocantur liberi etiam ita, ſuccesſalium, niſi ordine ſucceſſiuo poſt parentes, & in caſum vulgarem.

QVamuis placeat ſi fratrem eiúſve filium quis inſtituerit aut ſubſtituerit, ſiue vulgariter, ſiue per fideicõmiſſum, vna cum patre filium admitti debere,[1] aliud tamen viſum eſt in ſupraſcripta ſpecie, cum frater ſubſtituiſſet per fideicommiſſum *fratres ſuperuiuentes & eorum liberos.* Nimirum vt liberi non coniunctim cum parentibus, ſed poſt eos ordine, vt aiunt, ſucceſſiuo, & quidem in vulgarem duntaxat caſum ſubſtituti viderentur.[2] Ideo quod adiecta dictio illa *ſuperuiuentes*, faciat vt mentionem liberorum fieri neceſſe fuerit potius ad inuitandos liberos, ſi parens præmoreretur, aut alia ratione à fideicommiſſo excluderetur, quam vt ſuperſtitis parentis ius concurſu liberorum diminueretur,[3] aut vt pater nouo erga proprios liberos fideicommiſſo obſtringeretur.[4] Atqui, inquies, etiam ſi fratres ſimpliciter ſubſtituti fuiſſent, non ſubiecta illa ſuperuiuentium qualitate, non alij tamen ſubſtituti viderentur, quam qui die legati cedente ſupereſſent.[5] Ita eſt. Sed euenit hoc caſu, quod & aliis pleriſque, vt expreſſa noceant, quæ non expreſſa non nocerent.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia hoc caſu nullus eſt ordo neceſſitatis, qui faciat, vt debuerit frater inſtitui ante filium, & vt euenit inſtituto filio & eius liberis, ſecundum ea, quæ noſtri tractant *ad l. Gallus, §.* de *quidam recte, de liber. & poſth.* Scripſi *in error 8. Decad. 53. de error. Pragmat.*

2 Non etiam in caſum fideicõmiſſi *Ex not. in dict. §. quidã recte.* In dubio cenſenda eſt ſubſtitutio directa *c. ſi pater, de teſtament. in 6.*

3 Ne fiat contra voluntatem, ſi frater interim non habeat totum cui pater totum dedit, *l. verbis 7. de vulg. ſubſt.*

4 Sunt enim fideicommiſſa iſta odioſa, quibus parentes erga proprios liberos obſtringuntur. & dixi *Defin. 1. n. 15 ſupr. hoc tit.*

5 *L. cum pater 77. §. hereditatẽ filius,* iunct. *l. cũ quidã 24. de leg. 2.*

6 *l. nonnum quam 52. de cond. & demonſtr. l. expreſſa de reg. iur.* Vide Dec. *conſ. 105.*

DEFINITIO X.

Ad fideicommiſſum relictum ſub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræſentationis illi, qui ab inteſtato non poſſent admitti.

IN fideicommiſſo, quod pluribus ſub nomine collectiuo relictum eſt, puta familiæ aut liberorum, non aliter locus eſt iuri repræſentationis, per quod filius ſubintret locum patris, quam ſi is fideicommiſſum petat, qui eodem repræſentationis iure ab inteſtato ſuccedere poſſet.[1] Itaque cum de patrui magni ſucceſſione fideicommiſſaria tractaretur inter fratris filium & alterius fratris nepotem, ſolus fratris filius ad fideicommiſſi petitionem admiſſus eſt, excluſo fratris nepote tanquam remotiore, cum ad remotiores ſimul vocandos teſtator voluntatem ſuam aperte non extendiſſet,[2] quia nec ab inteſtato repræſentationis ius vltra fratrum filios porrigitur.[3] *Ita Senatus* pro N. Ioanne du Bois de S. Triuier, 16. Cal. Iul. 1584.

1 Ex

1 Ex iis, quæ notat Paul. Caſtrenſ. & poſt eum cæteri *ad leg. vlt. C. de verb. ſignif.* Alioqui vt proximior quiſque eſt teſtatori, ita videtur priore loco inuitatus *l omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, l. peto 66. §. fratre. de leg. 2.*

2 *Vt in d. §. in fideicommiſſo, in fin.*

3 *Authent. poſt fratres fratrumque filios, C. de legis hered.* & in corpore vnde ſumitur *Nou. 118. de hered. ab inteſt. venien.* Iunge *Defin. 8. ſupr.* Vide Dec. *conſ. 2.* & Didac. Couar. *cap. 38. practic. quæſtion.*

DEFINITIO XI.

Non ſucceditur ex fideicommiſſo in ſtirpes, ſed in capita, niſi cum ſucceditur iure repræſentationis.

CVm nepotes ad fideicommiſſum inuitantur ex propria perſona, non iure repræſentationis, placet in capita eos admitti debere non in ſtirpes:[1] qui ſi ex contrario non niſi repræſentationis iure admitterentur, non in capita vocandi eſſent, ſed in ſtirpes.[2] Ius enim repræſentationis illud eſt, quod primum ſucceſſionis in ſtirpes diuidendæ æquitatem induxit, ne plus habeant qui ex alterius capite ſuccedunt, quam habiturus eſſet is ipſe, cuius perſonam repræſentant.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa. Et rurſum in alia inter eoſdem collitigatores, Idib. Decemb. 1589.

1 Sicut euenit, cum ſucceditur ab inteſtato, *l. 2. § hac hereditas ff. de ſuis & legit.*

2 *§. cum filius, Inſt. de hered. qui ab inteſt. deſer.*

3 *d §. cum filius, Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient, l ſi duobus 12. de bonor. poſſeſſ. contr. tab. l. Papinianus 8 §. quoniam autem quarta ff de inoffic. teſtam.*

DEFINITIO XII.

In fideicommiſſo per quod ſubſtituti ſunt, qui ex Titio & Sempronia naſcentur liberi, nepotes non continentur.

INuitatis ad fideicommiſſum liberis, qui ex Titio & Sempronia naſcerentur, ſoli primi gradus liberi, non etiam nepotes inuitari videtur. Quia licet liberorũ appellatione contineantur,[1] adeoque filiorum,[2] cum de fauore & commodo ipſorum agitur,[3] illud tamen non minus verum quã tritum eſt, articulo *ex*, non niſi proximã & immediatã cauſam ſignificari,[4] vt perinde ſit, ac ſi fideicommiſſum iis duntaxat relictum eſſet, qui ex Titij & Semproniæ corporibus naſcerentur: quo caſu apertius eſt vocatos eos videri non poſſe; qui non ex Titio & Sempronia, ſed ex eorum liberis ſuſcepti eſſent.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa, 16, Cal. Iul. 1584.

1 *L liberorum 220.* & ibi Bart *de verb. ſignif.*

2 *L. liberorum, in fin. l filij 84. &* l. *iuſta 101. eod tit.* DD. poſt Imol *in l. Gallus, § inſtituens, de liber. & poſthum.* & alij quos citauimus *Defin. 4 n 6. de verb. ſignif.*

3 Vt cum agitur de iis vocandis. ſecus enim ſi de grauandis, cum grauamen omne ſit odioſum, vt dixi *d. Defin. 4.*

4 *L. eo tempore 50. §. vlt. D. de pecul.*

5 Alia enim ſunt corpora Titij & Semproniæ, alia vero liberorum ex iis ſuſceptorum. Nec enim naturæ veritas poteſt iſtas fictiones admittere, & conditionũ verba naturaliter & vere, nõ ficte ac ciuiliter ſũt intelligenda, *l. fideicõmiſſum 76. l. qui heredi 44. l. Meuius 55. & paſſ. de cond. & demonſt.* Scripſi *in error 9. Dec. ad. 18 de error. pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Fideicommiſſum, quod quis poſt mortem ſuam pluribus præſtare iuſſus eſt, repræſentare poteſt in ſui præiudicium non in aliorum.

FIdeicommiſſum à ſe pluribus ſub nomine collectiuo poſt mortem ſuam relictum, non aliis reſtituere heres poteſt ex teſtatoris voluntate, quã quibus euenientis demum conditionis tempore debeatur, id eſt, qui moriente herede ſuperſtites reperiantur.[1] Itaque ſi patrem quibuſdam repræſentauerit, qui poſtmodum ante ipſum deceſſerint, non erit ea res fraudi cæteris,[2] quibus totum fideicommiſſum reſtituẽdum eſt, non tam iure accreſcendi, cui regulariter inter fideicommiſſarios locus non eſt,[3] quã quod ſoli illi ſint, qui ad fideicõmiſſum admitti poſſint præmortuis iis, qui ſi eſſent ſuperſtites, ſimul admitterentur.[4] An ergo fideicommiſſum, quod ante diem ſolutum fuerit tanquam indebitum condicetur?[5] Minime. Sibi enim imputare debet, qui vltro reſtituit plenius quã debuiſſet obſequium exhibens voluntati teſtatoris:[6] ſed de ſuo indemnes fideicommiſſarios præſtare cogendus erit;[7] ex ea nimirum portione, quam de iiſdem bonis ſiue falcidiæ, ſiue proprij fideicommiſſi iure, ſiue qua alia ratione deducere potuiſſet.[8] Quod ſi facere non poſſit, fideicommiſſi perſecutio aduerſus præmortui heredes, ſi bona fideicommiſſa poſſideant, concedenda erit.[9] Salua iis actione propter euictionem contra heredes illius, qui fideicommiſſum repræſentauerat, ſi non liberaliter & donandi animo,[10] ſed ex cauſa onerosa, puta per tranſactionem, quæ alioqui ſecuta non fuiſſet, fideicommiſſi repræſentatio facta proponatur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige, licet teſtamento adeoque mortis tempore non fuerint concepti, Boer. *q 12 n 4* poſt Fulgoſ. & Corn. *ad l. quoties, C. hoc tit. ex l ſi in perſona, eod.* aliiſque ibi citatis, quos vide *Defin. 15. de pact. inter empt. & vendit.* Dubitandi tamen cauſa erat, quia rogatus poſt mortem ſuam reſtituere, poteſt adhuc viuus repræſentare reſtitutionem, *l. poſt mortem 1 C. hoc tit.* Sed id debet intelligi, vt ea reſtitutio fiat in præiudicium grauati, non aliorum.

2 Text. eſt *in l. vxorem 41. § ſecum maritũ. de leg. 3. l. filius familias 11. §. Diui 1. de leg. 1.* cum ibi not. Bart. *in d. l. poſt mortem.*

3 *L. Lucius 78. § quæ habebat, cum ibi not. D. ad SC. Treb.* Scripſi *in error. 1 & 2. Decad. 50 de error pragmat.*

4 *L. cum pater 77. §. hereditatem filius, de leg. 2.* iunct. *l. cum quidam 24. verſ. planè ſi cæteri, eod.*

5 Quomodo ſolent condici ea, quæ ſub conditione debita ante conditionis euentum ſoluta fuerunt, *l. ſub conditione 16. ff. de condict. indeb.* Dies namque incertus pro conditione eſt, *l dies incertus 75. de cond. & demonſtr l. talis ſcriptura 30. § ſed et ſi l. ſi cui 49. §. hoc autem legatum, de leg. 1.*

6 Ex qua cauſa non ſolet conditio competere, *l fideicommiſſum 62. de condic. in deb. l. eum qui 21. §. 1 ff. de inoffic. teſtam. l. patrem 19. & ſeq. D. quæ in fraud. cred. l. 5. § penult ff. de don. inter vir. & vxor.*

7 Quia nimirum teſtator fideicommiſſum reliquerat de ſuo. vt argumentatur Papin. *in l. ratione 11. § quod vulgo, D. ad legem falcid.*

8 *d. §. quod vulgo,* ibi, *de ſuo nimirum quadrante.*

9 Poſtquam placuit Iuſtiniano, vt etiam fideicommiſſorum nomine competat vindicatio aduerſus quemlibet poſſeſſorem *l. 1. l. vlt. §. pen. C. commun. de legat.* iunct. *Auth. res quæ, eod. tit.* Facit *l. peto 69. §. fratre. verſ. quod ſi cautio, de leg. 2.*

10 Nec enim donator tenetur de euictione, niſi ſit in dolo, *l. 1. C. de iur. dot.* vt plurimum autem donatio facta non videri debet, ſi fideicommiſſum ſit repræſentatum *arg. l. cuius per errorem 53.* iunct. *l. donari 82. de reg. iur.*

11 Non enim ſine cauſa datur, ſed ob rem, quod per tranſactionem datur, niſi per calumniam trãſactio facta ſit, *l. in ſumma 65 § 1.* iunct. *l. eleganter 23. in princ. & §. 1. D de condition. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur, niſi ex coniecturis, puta ſi minus dilectorum liberi aliqua teſtamenti parte ſint vocati.

ETſi fideicommiſſum conditionale ante conditionis euentum tranſmitti non poteſt, ne ad deſcendentes quidem,[1] adeoque ſi iuris rationi plus quam magiſtris noſtris tribuas, nec ex voluntate teſtatoris, quia quod conditionale eſt, priuſquam conditio euenerit nihil eſt,[2] voluntas autem teſtatoris facere non poteſt, vt non entis vllæ ſint qualitates:[3] Plerunque tamen euenit, vt ex tacita mente teſtantis, quæ ex coniecturis colligitur, plus dictum, minus ſcriptum inueniantur,[4] quia commiſſa per errorem ſubſtitutione quam credibile non ſit conſulto fuiſſe prætermiſſum.[5] Quid enim, ſi quis Titio & Sempronio filiis ſuis heredibus ſcriptis eos inuicem ſubſtituerit, non adiecta claulula *& les leurs*, ei autem, qui ex ipſis vltimus ſine liberis maſculis moreretur, ſubſtituerit filias earumque liberos, quis neget eam fuiſſe teſtatoris voluntatem, vt ſuſcepti ex prædefuncto Titio liberi maſculi Sempronio poſtea ſine liberis morienti ſubſtituti intelligerentur?[6] Cum ipſos quoque filiarum liberos multo minus dilectos in ambabus liberorũ portionibus expreſſim ſubſtitutos voluerit, ſi ambo ſine maſculis morerentur? Vtique enim magis dilectos hæredum liberos quod & ex dilectionibus perſonis ſuſcepti, & in conditione poſiti; & maſculis fuerint, nemo dixerit deterioris conditionis eſſe debere, quam qui minus dilecti fuerunt,[7] licet dici ſoleat, verumque ſit, fidei-

LLL 3 commiſ

commiſſum tanquam odioſum de perſona ad perſonam extendi nunquam debere.[8] Ergo hoc caſu perinde erit, ac ſi pater non tantum filios ſuos inuicem, ſed & eorum liberos ſuperſtites vltimo decedenti ſubſtituiſſet.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Not. *in l. vnic. C. de his qui ant. apert. tabul. hered. transm.* reprobata gloſſ. quæ aliter ſenſit *in l. is cui 41 ff. de oblig. & act.*

2 Cum omnis conditio ſuſpendat actum *l. cedere diem 213. de verb ſign. & tot. tit. de condit. & demonſtr.*

3 Quia implicat cõtradictionem, *l. eius qui in prouincia penult. de de reb. credit.* Non poteſt autem teſtator quicquam imperare, quod ſit impoſſibile aut per naturam, aut per leges, *l. 1 l. filius 15. de condit. inſti. l. nemo poteſt 55. de leg. 1.*

4 *Vt in l. vnum & familiæ 67. §. ſi omiſſa, de leg. 2. l. cum auus 102. de condit. & demonſtr.*

5 *Vt in l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

6 Clauſula enim illa, *& les leurs*, poſita in fine ſecundæ ſubſtitutionis videtur referenda eſſe ad omnia præcedentia continuato ſermone prolata, *l. fin.* vbi Batt. *ff. de reb. dub.*

7 *Arg. l. Publius 36. §. 1.* D. *de cond. & demonſtr.* Crauet. late *conſ.* 130. * Ruſtic. *in tract. an liberi in conditione poſiti, lib. 5. c. 2. num.* 2. Menoch. *præſumpt. 76 n 86. lib. 4.*

8 Nam nec in cæteris vltimis voluntatibus etiam fauorabilibus extenſio fit à perſona in perſonam, ne quidem ex identitate rationis, quamuis fiat interdum de caſu ad caſum, *not. ad l. Gallus, §. & quid ſi tantum. ff. de liber. & poſth.*

9 In fideicommiſſis enim generalis ac fere perpetua regula eſt, nunquam debere meliorem eſſe conditionem eius perſonæ, quæ minus dilecta fuit, *d. l. Publius 36. §. 1. de cond. & demonſtr.* Quænam autem coniecturæ ſint, ex quibus fideicommiſſum conditionale tranſmitti poſſe creditur, dixi *in error. 4. Decad. 33 de error. Pragm.* * Vide tamen Nanchum, qui contra hanc definitionem ſentire videtur, *ad §. cùm ita, part. 7 num. 72.* poſt Alexand. Socin. ſenior. & Ruin, ibi relatos.

DEFINITIO XV.

CVm ad probandum fideicommiſſum, quod relictum negabatur, quinque teſtium teſtationes proferrentur,[1] quorum vnus referebat patremfamilias in longinquam regionem profecturum, in hæc verba cum auunculo locutum, *ſi quid mihi humanum contigerit, heredem te facio.* Alius hoc modo, *ſi quid mihi contigerit, tua ſunt omnia.* Reliqui tres aliis vſi ſunt verbis, *dono tibi mea omnia.* Viſum eſt, non ſatis idoneas & ſufficientes eſſe fideicommiſſi probationes, propterea quod, licet fideicommiſſum etiam ſine ſcriptura & ſolo nutu relinqui potuiſſet,[2] probari tamen defuncti voluntatem oporteret per quinque non modo teſtes, ſed etiam conteſtes:[3] quales eſſe non poterant, niſi qui fideicommiſſum iiſdem ipſiſſimis verbis relictum teſtarentur.[4] Minus vero admitti illud poterat vt verba directa, quibus vſum patremfamilias fuiſſe primus teſtis aſſerebat, ad fideicommiſſum traherentur.[5] Nec facilius ex iiſdem teſtationibus donatio cauſa mortis, quam fideicommiſſum induci poſſe videbatur, cum æque illa per quinque conteſtes probanda ſit,[6] nec conteſtes videri queant, vbi nulla ſcriptura eſt, niſi qui verba ipſa, quibus donatio facta eſt, exactiſſima conſenſione referant.[7] Accedebat, quod morientem huic interrogatum, an condere teſtamentum vellet, conſtabat reſpondiſſe, malle ſe inteſtatum decedere, ne aut auunculum hunc, qui fideicommiſſum petebat, offenderet, ſi alios ſcriberet hæredes, aut patruis pauperioribus iniuriam faceret, ſi auunculum iis præferret,[8] quos ſucceſſores ſolos habere mallet ſi teſtaretur.[9] Quibus verbis fideicommiſſum quoque, ſi quod antea relictum fuiſſet, ademptum videbatur,[10] cum quo facilius relinqui poteſt, eo etiam facilius poſſit adimi.[11] *Ita Senatus* pro N. Rolet, contra Guill. Dalfin, menſe Mart. 1590.

1 Non enim minore quam quinque teſtium numero vltima voluntas probari poteſt, *l. vlt. in fin. C. de codicil. vltim. C. de donat. cauſ. mort.*

2 *L. & in epiſtola 22. C. hoc tit. l nutu 21 de leg. 3.*

3 *L. hæredes palam 21. in princ.* D. *qui teſt. fac. poſſ. l. Diuus 24. de teſtam. milit.*

4 Etſi enim poteſt quis loqui ſæpius, etiam cum ſemel tantum legat vel fideicommiſſum relinquit, *l. Maninis 66. §. cum. qui, de leg. 2. l. ſi tibi homo 86. §. 1. de leg. 1.* eadem tamen verba per eoſdem teſtes probanda ſunt, alioquin ſingularitas inducitur, quæ habet admixtam repugnantiam, quia fieri nequit, vt qui præciſe aliquibus verbis vſus eſt aliis vſus fuerit eodem inſtanti.

5 Nunquam enim hoc fit, etſi teſtator nominatim idipſum præceperit, *l. 1. ff. de iur. codicill. l. non codicillum 14. C. de teſtam.* aut niſi ex benigna interpretatione, quam ratio aliqua euincat, *vt in l. Scæuola 76 ff. ad SC. Treb.* Obſtare tamen videtur, quod omnes verborum differentiæ hodie ſublatæ ſunt *l. 2. C. commun. de leg. l. quoniam indignum 15. C. de teſt.* Sed non ideo fit, vt non oporteat probari per conteſtes, quibus præciſe verbis teſtator vſus ſit.

6 *L. vlt. C. de mort. cauſ. donat.*

7 cum hoc caſu non tam de voluntatis, quam de ipſorum verborum probatione agatur.

8 Ab inteſtato enim patrui & auunculi hodie ſimul ſuccedunt, ſi in eodem ſunt gradu, *Nouell. 118. de hered. ab inteſt. ven.*

9 Non ergo ſenſerat teſtator de iis onerandis, quos teſtando præferre potius voluiſſet.

10 quamuis etiam ab inteſtato fideicommiſſa dari poſſint, *l. 3. in princ. l. conficiuntur, 8. ff. de iur. codicill.*

11 *L. 3. §. vlt. & l. 4. ff. de adimen. legat.*

DEFINITIO XVI.

Rupto teſtamento agnatione poſthumi, ſaluum eſt ius eligendi, fideicommiſſum debet reſtitui electo.

TEſtator, qui liberos non habebat ita ſcripſerat, *I'inſtitue mes heritiers vniuerſels N. Iean Albert mon beau frere, & George de Prouane ma ſœur ſa femme, deſquels ie prie de choiſir & eſlire tel de leurs enfans maſles que bon leur ſemblera pour prẽdre & apprehender mon heritage, porter mon nom & mes armes, lequel a ces fins ie ſubſtitue & les ſiens maſles, ſuppliant tres-humblement meſdits heritiers de ſe contenter des fruicts pour toute legitime Trebellianique, & autre detraction, laquelle ie leur prohibe entant que de droit. Meſmes qu'ils s'en peuuent paſſer & que le tout redonde à l'vtilité des leurs. Et ce afin que la proprieté demeure touſiours entiere. Et au deffaut dudit ſubſtitué & des ſiens maſles, ſi par inaduertance auſſi ils oublioyent de le nommer, ie ſubſtitue l'aiſné apres celuy qui tiendra le trone des Alberts, & les ſiens maſles degré par degré. Et en apres d'eux les autres freres degré par degré, &c.* Conſtabat Ioannem & Georgiam priore legato vocatos non in vſufructu dumtaxat, ſed in proprietate & hæreditate ipſa inſtitutos videri, addito onere fideicommiſſi,[1] nec fructuum mentionem alia de cauſa factam, niſi vt prohibendis ex fideicommiſſo detractionibus color iuſtus quæreretur.[2] Sed cum teſtamentum agnatione præteriti poſthumi ruptum eſſet, fideicommiſſa vero aut omnia tam vniuerſalia, quam ſingularia firma remanerent, ſiue ex Nouella Iuſtiniani lege[3] poſthumo ſcienter præterito, ſiue ex clauſula codicillaris poteſtate præterito eo,[5] ignoranter quidem, ſed ita tamen, vt appareret, non eo minus voluiſſe teſtatorem, vt hæreditas ex fideicommiſſo ſubſtitutis reſtitueretur.[6] Dubitabatur non ineleganter, cui hæreditatem reſtituere poſthumus, eiúſve legitimus hæres deberet, an inſtitutis mox electuris vnum ex liberis, an potius ſubſtituto, id eſt, ei, qui ab inſtitutis electus fuiſſet, aut, qui ceſſante electione ſecundum in Albertorum familia & ordine locum obtineret. Dubitationem faciebat, quod non aliter videatur ex voluntate teſtantis fideicommiſſum poſſe reſtitui,[7] quam ſi ad eos hæreditas perueniat, qui ſubſtitutum eligere debuerunt,[8] præſertim, cum non niſi poſt mortem ipſorum hæreditas reſtituenda eſſet.[9] Nam quo iure ſubſtitutum eligerent iis qui nihil iuris in bonis haberent?[10] Aut cur eorum mors expectaretur, qui etiam viuentes ab iis bonis excluſi eſſent?[11] Rurſum quis admittat fideicommiſſum purè à poſthumo eiúſve hærede reſtitui, id eſt, ante mortem inſtitutorum, quod nec teſtamento ſubſiſtente inſtituti ipſi poſt mortem ſuam debuiſſent?[12] Aut cum dies ille mortis incertus conditionem faciat,[13] aliuſque ſit dies mortis poſthumi, alius mortis inſtitutorum, & conſequenter alia conditio, an non abſurdum fuerit & contra teſtatoris voluntatem fideicommiſſum ſub vna conditione datum, quaſi ſub alia relictum præſtari?[14] *Placuit* nihil commune habere ius eligendi cum iure fideicommiſſi.[15]

Ideo

Ideoque rupto etiam teſtamento ſaluam inſtitutis eligendi facultatem eſſe debere, quam nec deportatione amitterent,[16] ſed tamen non alij hæreditatem ex fideicommiſſo reſtitui oportere, quam ei, qui ab ipſis electus eſſet, aut qui ceſſante electione ab ipſo teſtatore ſubſtitutus proponeretur.[17] Expectandum tamẽ tempus mortis heredum inſtitutorum, vt ſub ea ipſa conditione fideicommiſſum redderetur ſub qua datum fuiſſet.[18] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra Defin. 6. de codic.

1 *L. ſpecie 15. ff. de aur. & argent. legat.*

2 Nam & fructus ſolent imputari in Trebellianicam, *l. Papinianus 8. §. quarta autem, ff. de inoff. teſtam. l. in fideicommiſſaria 18. ff ad SC. Treb*, præterquam ſi percepti ſint negligentia fideicommiſſarii non petentis fideicommiſſum, *l. mulier, 22, §. ſi heres, eod.* aut in liberis primi gradus, *l. iubemus 6 C. eod.*

3 *L. 1. Cod. de poſthum. hered. inſtit. l. 1. & paſſ D. de iniuſt rupt.*

4 *Nouell. 115. vt cum de appell. cognoſc. § aliud quoque capitulum* Vnde ſumpta eſt *Auth. ex cauſa, C. de liber. præt.* Scilicet ſecundum communem ſententiam Doctorum, qui volunt eam conſtitutionem procedere etiam in præteritione paterna, vt dixi *Defin. 1. ſupr. de liber præter.*

5 Nam illi ipſi, qui volunt *Auth. ex cauſa* locum habere etiam in præteritione paterna, fatentur tamen non habere locum poſthumo ignoranter præterito, Bart. Caſtr. & alii *in d. l. 1. C. de poſth. hered. inſtit.*

6 Secundum eas diſtinctiones, quas in hac quæſtione attulimus *Defin. 1. 2. & ſeqq.* vſque ad 12. *ſ. de codicill.*

7 Atqui fideicommiſſum hæreditatis neceſſe eſt reſtitui eo modo quo teſtator voluit, alioqui actiones non transferuntur, *l. 1. l. ſed etſi 9. §. vltim. & l. ſeq. l. facta 63. §. ſi ſub conditione ff. ad SC. Treb. l. ſi mulier 59. § ex aſſe ff. de iur dot.*

8 *Vt in l. vnum ex familia 69. in princ. de leg. 2.*

9 *Vt in l. cum pater 77. §. hæreditatem filius, eodem, & l. poſt mortem 2 C. hoc tit.*

10 Nemo quidem poteſt onerari per fideicommiſſum, niſi de eo quod prius ad ipſum peruenerit, *l. ab eo 9. C. hoc tit l ſed etſi 6. in fin de legat. 3*

11 Sic enim dicimus non expectari conditionem, cuius euentus nihil operatur, *l. ſi quis ita ſcripſerit 33. de hered inſtitut.*

12 Ita namque fieret, vt magis eſſent onerati hæredes legitimi quam teſtamentarij, quod abſurdum eſſet: non enim alia fideicommiſſa videri poſſunt à legitimis ſucceſſoribus repetita, quam quæ ab inſtitutis fuerant præſtanda, ſi teſtamentum valuiſſet & ad eum ipſum modum, *l. ex ea ſcriptura 29. §. 1. qui teſtam. fac. poſſ. l pen. §. vlt de leg. 2.*

13 *L talis ſcriptura 30. § ſed etſi, de leg. 1. l. dies incertus 75. de cond. & demonſtr.*

14 Debent enim conditiones impleri in forma ſpecifica, *l. qui hæredi 44 l. Maeuius 5. eod. tit.*

15 *d §. hæreditatem filius l. cum pater 77. de leg 2. l ex facto 17. §. ſi quis rogatus 2. ad SC. Treb.*

16 Vt apparet ex iis ipſis locis proxime citatis.

17 *L. cum quidam 24. de leg. 1. & l. vnum ex familia, §. rogo eod.*

18 *d. §. rogo, in fin. & 4. §. hæreditatem, l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici.*

DEFINITIO XVII.

Poſthumus, qui rumpendo ſucceſſit, non eſt cogendus præſtare fideicommiſſum relictum poſt mortem inſtitutorum, etiamſi omnes inſtituti deceſſerunt, nec eius liberi maſculi, ſi quos reliquerit.

QVid ergo, ſi poſthumo adhuc viuo inſtituti morerentur? An diceremus obligatum poſthumum, vt ante mortem ſuam ex fideicommiſſo hæreditatem electo reſtitueret?[1] Loquitur enim de poſthumo ignoranter præterito, cum ſi ſcienter eſſet præteritus, dubitari non oporteret, quin pure obligatus eſſet ad hæreditatem ſcriptis hæredibus reſtituendam.[2] At quoniam eo ignoranter præterito ac rumpente teſtamentum, inſtitutio tota ſic corruit, vt neque in fideicommiſſi vim valere poſſit, nec ſi ſubiecta ſit clauſula codicillaris,[3] ſolaque fideicommiſſa, aliaque huiuſmodi legata firma remanent,[4] vix eſt vt defendi poſſit, poſthumum filium, qui viuis inſtitutis hæreditatem ſuo iure obtinuerit eam, cogendum poſt eorum mortem reſtituere ex cauſa fideicommiſſi, quod non alia ratione aut contemplatione factum ſit, quam vt bona in teſtatoris familia diutiſſime conſeruarentur,[5] excluſis in eam rem perpetuo fœminis. An non enim multo melius magiſque ex voto patris ſeruantur bona in familia, quamdiu poſthumus viuit, de quo pater teſtamenti tempore, cum fideicommitteret, ne per ſomnium quidem cogitarat? Quo argumento putabam nec fideicommiſſo huiuſmodi locum eſſe poſſe, ſi poſthumus hic quandocumque ſuperſtitibus liberis maſculis deceſſiſſet.[7] Plane mortuo poſthumo ſine maſculis, per quos ſatisfieri poſſit voluntati teſtatoris[8] conſeruatione bonorum in familia, fideicommiſſum vtique electo præſtandum erit, ſed poſt obitum inſtitutorum:[9] quibus nimirum viuis nihil fit contra voluntatem, ſi poſthumi hæres quantumlibet extraneus tamdiu hereditatem retineat, quamdiu inſtituti erant habituri, ſi inſtitutio valuiſſet,[10] aut per clauſulam codicillarem in fideicommiſſi vim conuerti potuiſſet.[11] *Ita tractum eſt* in eadem cauſa.

1 Dubitationem faciebat, quod mortuis inſtitutis fideicommiſſi dies & conditio extitiſſe videbatur, & conſequenter factus eſſet locus petitioni fideicommiſſi

2 *L. 2. § vlt. ff. de iur. codicill.*

3 Secundum ea quæ ſcripſimus, *Defin. 3. 4. & 5 ſupr. de codicill.*

4 *Ex Auth. ex cauſa*, C. *de liber præter.*

5 Ita enim fieret, vt comparata ad vnum effectum contrarium operarentur, *l. legat. inutiliter 14. de adim. legat. l. 3. §. ſi emancipatus, ff de bonor poſſ. contr. tab.*

6 *Argum. l. tale pactum 40 §. vlt ff. de pact. l cum auus 102. de condit. & demonſtr. l. cum acutiſſimi 30. C. de fideic. l. ſi vnquam 8. C. de reuoc. donat.*

7 Scilicet ex præſumpta & veriſimili mente teſtantis, *d. l. cum auus, l. cum mater. 28. ff. de inoffic. teſtam. l. ſicut certi 8. & l. ſequent. C. de teſtam. milit. l. 3. C. de inoff. teſtam. l. vltim de hered. inſt.*

8 Quia neque per fœminas neque per extraneos poſſunt bona in familia conſeruari, *l pronunciatio 195. §. vlt. de verb. ſignif.* Guid. Pap. *quæſt. 488.* Caſtrenſ. *conſ 58. & 123. lib. 1.* Iaſ. *ad l. qui filiabus, num 3. de leg. 1. & conſ. 140. col. 7. verſ. octauo facit. lib. 2.*

9 *Arg. l. cum pater 77. § ab inſtitutis, de leg. 2.*

10 *Argum. l. peto 69. § prædium. eod. tit & d. l. vnum ex familia, §. ſed etſi fundum, eod.*

11 *Vt in l. quærebatur 19. ff de teſtam milit.*

DEFINITIO XVIII.

Qui electus eſt, non ideo fideicommiſſum petere poteſt, quamdiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet.

NAm & cum vni ex familia eligendo fideicommiſſum relinquitur, poteſtas eligenti data eſſe intelligitur, vt quamdiu viuit liberorum habeat mutandæ voluntatis arbitrium:[1] ideoque nec prius fideicommiſſum propter electionem petere poteſt is, qui electus fuit, quam deceſſerit is, qui elegit, vt voluntatem amplius mutare non poſſit.[2] Abſurdum autem fuerit ob hoc ſolum plus iuris habere eum, qui ab hærede inſtituto electus eſt, quod rupto per poſthumi præteritionem teſtamento ipſa inſtitutio corruerit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa,

1 *d l. vnum ex familia, verſ. an quamdiu poteſt mutari voluntas de legat. 2.*

2 Cum poſſit mutare quamdiu viuit etiam poſt deportationem, *d. l cum pater 77. hæreditatem filius, eod. tit. l. ex facto 17. §. ſi quis rogatus 2. ad SC. Treb.*

3 Quod enim ruptum teſtamentum eſt, facit, vt eo minus admitti debeat fideicommiſſarius, *arg l. 3. §. ſi emancipatus, de bonor. poſſ. contr. tab. l. 9. in princ. ff de vſur.*

DEFINITIO XIX.

Mortuo vno ex iis, qui coniunctim eligere debuerunt, ſuperſtes neque eligere neque electionem reuocare poteſt. Fideicommiſſum tamen non ideo debetur, niſi mortuo vtroque.

AN autem vtrique ex coniugibus data eligendi facultas intercidere debeat, alterutro duntaxat defuncto

ćto, ſiue iam electio facta ſit, ſiue non dubitari probabiliter poteſt.[1] Sed verius eſt, adeo intercidere, vt ſi qua electio præceſſerit ea irreuocabiliter confirmetur:[2] quippe quæ alterutri, ſed vtique commiſſa fuerit,[3] propter quam cauſam, nec ſi electio ſemel facta eſſet, noceret electo, quod alteruter mutaret voluntatem, ni alter quoque mutationi conſentiret.[4] Neque tamen huic rei conſequens erit, vt alterutro defuncto ſtatim fideicommiſſum reſtitui debeat, ſiue in ſolidum, ſiue pro parte,[5] cum poſt vtriuſque mortem relictum ſit.[6] Igitur vtriuſque mortem expectari oportebit.[7] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quæſtio in eo eſt, an pluralitas reſoluatur in ſuas ſingularitates. *vt in l. falſa* 33. *§. vlt. de condit. & demonſt. l. Lucius* 78 *§. Caio Seio, D. ad SC. Treb.* an vero vtriuſque voluntas in eligendo ſit neceſſaria.

2 Tanquam quæ reuocari amplius non poſſit, *l. vnum ex familia* 67. *in princ. de legat*, 2.

3 Per dictionem collectiuam, quæ plus in hoc poteſt quam pluralis, *l. heredes mei* 57. *§. cum ita, ad SC. Trebell.*

4 Vt vnumquodque diſſoluatur eo modo, quo colligatum eſt, *l. prout* 89. *D. de ſolutionibus, l. nihil tam naturale* 23. *de regulis iur.*

5 Quia licet non poſſit mutari electio, poteſt tamen electus mori ante grauatum, *l. Statius* 48. *§. Cornelio Felici, de iur. fiſc. l. cum pater* 77. *§. hereditatem filius, de legat.* 2.

6 Ac proinde in diem incertum & ſub conditione quæ non poteſt dici veniſſe ante mortem, licet poſſit reſtitui ante mortem, *l. poſt mortem* 12. *C. hoc tit.*

7 Non vt confirmetur electio, ſed vt fideicommiſſum peti poſſit,

DEFINITIO XX.

DE vſufructu quem parentibus, quamdiu viuerent; ſaluum eſſe teſtator voluerat, quidam etiam dubitabant, an iis à poſthumo, poſthumive legitimo hærede deberetur, cum hac parte meliorem ipſorum prioremque quam electi cauſam eſſe teſtator voluiſſet.[1] Verum quod à nobis in ſuperioribus dictum eſt, non ideo factam à teſtatore in propoſita ſpecie fructuum mentionem, vt vſumfructum parentib. daret,[2] ſed vt iis hæredibus inſtitutis detractionem ex fideicommiſſo quamlibet prohiberet,[3] oſtendit ſatis nihil cauſæ eſſe, cur rupta vel irrita facta inſtitutione fructuum emolumentum habere parentes debeant, quod non niſi ob inſtitutionem perſonamque filij acquirere potuerunt.[4] Neque vero nouum eſt, vt hac parte melior ſit conditio fideicommiſſarij vniuerſalis, quam hæredis inſtitutis. Nam & fieri poteſt, vt quo caſu per codicillarem clauſulam inſtitutio ipſa in fideicommiſſum flecteretur, tamen ſucceſſor legitimus hæreditatem iis reſtituere recta debeat, quibus hæres inſtitutus valido manente teſtamento reſtituere debuiſſet, nimirum ſi fideicommiſſum purum fuit non in diem ſub conditione ab inſtituto relictum. *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nam ſi electo fideicommiſſum conſeruatur, qui minus dilectus fuit, quidni eligentibus conſeruabitur vſusfructus, qui magis dilecti fuerunt?

2 Quo caſu perinde conſeruaretur huiuſmodi relictum vſusfructus, atque conſeruantur cætera legata & fideicommiſſa, ſiue per clauſulam codicillarem, ſiue per Auth. *ex cauſa*, *C. de liber. præter.*

3 Dixi *Defin.* 16. *num.* 2. *ſupr.*

4 Non enim potuit ſentiſſe teſtator de dando iis vſufructu, quos heredes inſtituerat in proprietate, cum nemo poſſit re ſua vti frui, *l.* 5 *D. ſi vſufruct. pet.* neque heredi à ſemetipſo legari, *l. & quidem totum* 18 *l. legatum* 116. *§.* 1. *de leg.* 1.

5 Silicet, quia poteſt fieri, vt fideicommiſſum vniuerſale conſeruetur per clauſulam codicillarem, vel per Auth. *ex cauſa*, non etiam inſtitutio vniuerſalis, ſecundum ea, quæ ſcripſimus *Defin.* 3. 4. *& ſeqq.* 8. *de codicill.*

6 L. 2. *§. vltim D. de iur. codicill.* Dixi *Definit.* 6. *in fin. & ſupr. de codicill.*

DEFINITIO XXI.

Qui repudiat fideicommiſſum ex vno capite, & ita ſequentibus locum facit, poteſt iterum admitti ex alio capite, ſed poſt alios omnes.

AD fideicommiſſum vocatus ex duplici capite, vt puta tanquam Titius, & tanquam vnus de familia, cùm forte teſtator fundum in familia remanere iuſſiſſet, ac extra familiam alienari prohibuiſſet,[1] ſi fideicommiſſo quaſi Titius renunciauerit in gratiam poſterioris agnati,[2] qui poſtmodum contra teſtatoris[3] voluntatem eum fundum extra familiam alienauerit, admittendus eſt ad perſecutionem fideicommiſſi, cuius conditio poſt renunciationem extiterit,[4] & ex nouo iure, tanquam vnus de familia, ſed tamen poſt omnes, id eſt, omnibus aliis ex familia deficientibus.[5] Cui conſequens eſt, vt multo minus ſequentibus perſonis ex graduali ſubſtitutione vocatis præiudicet quiſquis fideicommiſſo ſibi primum delato, ſiue per expreſſam conuentionem, ſiue tacite per contrauentionem renunciat,[6] licet eos ipſos relinquat hæredes, quos teſtator ad fideicommiſſum inuitauerat,[7] dummodo non quaſi hæredes petant, ſed ex propriâ perſona.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Senatuſconſ. 6. & 7. infr. de condit. inſert.

1 Nam & cum fideicommiſſum familiæ relinquitur, priores tamen admittuntur ij, qui nominati ſunt tanquam magis dilecti, *l. omnia* 32. *alias l. cum ita. § in fideicommiſſo de leg.* 2.

2 Vocatur enim gradatim omnes, qui ad huiuſmodi fideicōmiſſum admittuntur, *l. vltim. C. de verb ſignif.* Quamuis enim non eſſet olim ſucceſſio in agnatis quantum ad hereditates, erat tamen fuitque ſemper in fideicommiſſis familiæ relictis, *d. § in fideicommiſſo, l. peto* 69. *§ fratre, eod. tit.* iunct. *§. placebat, Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

3 Atque ita noui fideicommiſſi conditionem impleuerit in fauorem ſequentium, *dict. § fratre, l. cum pater* 77. *§. libertis, eod. tit.*

4 Sunt enim omnia huiuſmodi fideicommiſſa conditionalia in caſum contrauentionis, *l. filius familias* 114. *§.* Diui *& ibi not. de leg.* 1.

5 *Alex. in l. ſtipulatio hoc modo concepta* 61. *n.* 11. *de verbor. obligat. & conſ.* 151. *volum.* 7. Socin. *conſ.* 73. *volum.* 3. Dec *in l. pactū dotali,* 3. *limit.* 6. *C. de collat.* Aliud fortaſſis eſſet, ſi Titius ipſe contra teſtatoris voluntatem alienaſſet, *d. l. cum pater §. liberis, de leg.* 2.

6 Ne alioqui maior ſit vis taciti quam expreſſi, vide Paril. *conſ.* 69. *num.* 14. *vol.* 3.

7 *L. non vult hæres eſſe* 6. *de regul. iur. l.* 2. *§.* 3. *ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.*

8 Nemo enim ob id minus iuris habet, quot duplex ius habeat, *l. ſi paterfamilias* 15 *§.* 1. *de adopt. l.* 1. *§. vltim. D. ſi à parent. quis manumiſſ. l. Clodius* 97. *de acquir. hered. l. Seia* 73. *in fin. de euict.* qui tamen locus oſtendit, in hac ſpecie poſſe illos, qui fideicommiſſum petunt ex propria perſona. per doli exceptionem repelli aut reconueniri de euictione, ſi ſint heredes alienatoris.

DEFINITIO XXII.

Verba illa, vſque ad infinitum, poſita in ſubſtitutione inducunt fideicommiſſum ſed graduale tantum inter deſcendentes, non reciprocum.

SVbſtitutis Titio per fideicommiſſum liberis eius vſque ad infinitum, dubitandum eſt an fideicommiſſum graduale duntaxat ſit inter deſcendentes,[1] an etiam reciprocum quaſi inuicem ſubſtituti videantur?[2] Sed verius eſt, nullam ex iis verbis inter vocatos induci reciprocam ſubſtitutionem,[3] quæ nec vnquam tacite inducitur, niſi cum vltimo deſcendenti ſubſtitutus datus eſt in tota hæreditate:[4] adeo, vt nec ſufficiat poſt mortem omnium factam eſſe ſubſtitutionem, licet in tota re, niſi variæ & probabiles adſint coniecturæ voluntatis:[5] in fideicommiſſis enim vtcunque precaria voluntas quæratur, coniectura poteſt admitti.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam

1 Nam de graduali non poteſt dubitari, cum adſunt verba illa, *vſque ad infinitum, l. 4. §. parentem D. de in ius vocand. l. liberorum 220. de verb. ſignific.*

2 Vt euenit, cum fideicommiſſum reale eſt & habuit teſtator reſpectum ad defectum maſculorum. De quo ſcripſi *Defi. 3. ſupr. eod.*

3 Celſus Hugo *conſ. 120. nu 56.* Vide Bald. *in c. 1. deuat. ſucceſſ. feud.* & Corn. *conſ. 190. incip pluries colum. 3 verſ hoc præſuppoſito, lib. 3. & conſ in hac conſultatione, col. 5. verſic. portio enim matris, lib. 4.* Quanquam *in d. conſ. 190,* tractat eam ſpeciem, cum teſtator iuſſit bona ſua ire de liberis ad liberos, atque ita liberos inuicem ſubſtituit. Quo caſu videtur quidem prætuliſſe deſcendentes in parentum portionibus, ſed iis deficientibus, tranſuerſales ſubſtituiſſe.

4 *L. Titia Seio 87. §. Seia libertis de leg. 2 cum ibi not. & in §. cum ita l. hæredes mei 57 ad SC. Trebell* [Adde tamen alium caſum *in l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*]

5 Crauet. *conſ. 30.* Oſaſch. Cacher. *deciſ. Pedem, 110. num. 5.* poſt alios *in d. §. hæred. mei.*

6 *d. l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

DEFINITIO XXIII.

Liberis liberorum poſitis in conditione, vſque in infinitum inducitur quidē fideicommiſſum graduale, etiamſi vulgaris præceſſerit, ſed non reciprocum, niſi teſtator habuerit reſpectum ad defectum liberorum.

SImile eſt, quod magiſtris noſtris placet, liberis liberorum vſque ad infinitum in conditione poſitis, nullam inter eos induci ex eo ſolo reciprocam ſubſtitutionem, quamuis relictum eſſet fideicommiſſum ab vltimo decedente & in tota hæreditate,[1] niſi proponas factam ſubſtitutionem de liberis in liberos: quo caſu magis eſt, vt liberis liberi ſubſtituti videantur, non tantum de gradu in gradum, ſed etiam de linea in lineam, vt deficientibus iis, qui ex recta linea deſcendunt, admittantur tranſuerſales, quaſi inter ſe inuicem ſubſtituti.[2] Sed & fuerunt, qui dicerent, ſubſtitutionem ita, vt diximus, factam vſque ad infinitum poſſe vulgarem cenſeri, potius, quam fideicommiſſariam, eo nimirum caſu, quo vulgaris alia præceſſerit.[3] Verum magis eſt, vt contraria ſententia obtineat,[4] & ex ſupradictis verbis, *vſque ad infinitum*, quæ procul dubio tractum temporis continent,[5] inducatur fideicommiſſaria ſubſtitutio extenſiua, vt noſtri loquuntur, de deſcendente in deſcendentem in infinitum ordine ſucceſſiuo,[6] in portionibus parentum duntaxat, non etiam patruorum[7] aut patruelium, niſi ex aliis teſtamenti verbis appareat habuiſſe teſtatorem reſpectum ad defectum liberorum, vt fideicommiſſum, quod reale vocant, conſtitueret.[8] Fideicommiſſum enim reale dubitari non oportet quamdiu aliquis eſt ex iis, qui inuitati ſunt, ex quocumque tandem gradu & latere veniant.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Carol. Ruin. *conſ 96. incip. quia de ſubſtitutionibus, vol. 2.* Vide Cort. iun. *conſ 196. colum 2.* Bert. *conſ. 105. vol. 3* Rip. *in l. centurio, nu. 166.* Ruin. *conſ 141. volum. 2.* Pariſ. *conſ 18. numer. 6. 1. vol. 2.* Alex. *conſ. 167. col. pen. volum. 5* Zanch. *in d § cum ita, part 7. num 85. & 86.*

2 Vt conſuluit Corn. *dict. conſil. 190. lib. 3* poſt Bard. quæ ibi citat.

3 Carol. Ruin. *conſ. 102. nu. 11 & 12. vol. 2.*

4 Ex iis, quæ idem Ruin. tradit. *conſ. 100. & conſ. 117. num. 19. eod. vol. 2.* Vide Pariſ. *conſ. 41 numer. 37. volum 1. conſ. 63. num. 13. 18. 28. & 39. & conſ. 1. nu. 29. & ſeq. lib. 3* Eundem Ruin. *conſ. 158. col pen. nu. 15. lib. 1. & conſ. 92. num. 7. lib. 3* Crot. *in l. filiusfamilias §. Diui. nu. 164. de leg. 1.*

5 Cum ea ſit vis dictionis, *vſque*, vt ſtatim atque finita eſt diſpoſitio in vnius perſona, videatur repetita & reuocata in perſona alterius, Bart. *in l ſi mihi & Titio, nu. 6. de verb. oblig. ex l. ſicut. & l. repeti 5. quibus mod. vſusfr amit.*

6 *Ex citatis num. 1.*

7 Nam cum ſint vocati ſub nomine liberorum, non poſſunt videri vocati, niſi quatenus liberi: ergo reſpectu parentum dumtaxat, Ruin. *conſ. 141. & 142. nu. 50. & 143. vol. 3.* Alex. *conſ. 167. col. pen. vol. 5.* Zanch *vbi ſ.* [Franciſc. Mantic. poſt multos quos citat *lib. 1. de Coniect. vlt. volunt. tit. 3. num. vlt.* Vide *Defin. 1 nu. 9. ſupr.*]

8 *Vt diximus Defin 3. ſupr. eod.*

9 *L omnia 32. alias l. cum ita § in fideicommiſſo, l peto 69. § fratre, & ibi not. de legat. 2. l. vltim.* vbi Caſtrenſ. & alij, *Cod. de verbor. ſignificat.*

DEFINITIO XXIV.

Qui ſuccederent ab inteſtato iure repræſentationis, non ideo poſſunt ſuccedere iure fideicommiſſi, niſi ſint vocati.

QVi plures liberos habebat, eos omnes ex æquis partibus inſtituerat, & inuicem ſubſtituerat, *ſi ſine liberis morerentur.* Præmortuis quibuſdam relicta prole, poſtea defuncto vno ſine liberis, placuit ad fideicommiſſum admitti ſolum fratrem, qui eo tempore ſupereſſet, præmortuorum vero liberos penitus excludi.[1] Qui tamen haud dubie admittendi eſſent, ſi teſtator non tantum ſuperſtites, ſed etiam ſuperſtitum quoque liberos ſubſtituiſſet. Tum enim præmortuorum quoque liberis ex fideicommiſſo in vulgarem caſum addmitterentur.[2] Et hoc eſt, quod dici ſolet, ius repræſentationis, quod locum habet, ſi de patrui inteſtati hæreditate inter fratres fratrumque filios contendatur,[3] in cauſa fideicommiſſi locum non habere.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1591.

1 Per text. *in l. hæredes mei 57. §. cum ita,* D. *ad Senatuſconſ. Trebellian.*

2 Quamuis non ſuperſtitum liberi eſſent, ſed præmortuorum, vt ſcripſi. *Defin. 7. & 8.* ex Philipp. Corn *conſ 37. vol. 1.*

3 *Ex Nouell. 118. de hæredit. ab inteſt. venient.* vnde ſumpta eſt *Auth poſt fratres, C. de legit. hæred.*

4 Intellige niſi illi, qui ad inteſtati ſucceſſionem admitti poſſent iure repræſentationis, vocati etiam ſint ad fideicommiſſum ſub nomine collectiuo, vt dixi *Defin 8. & 10 ſupr.*

DEFINITIO XXV.

Fideicommiſſum relictum vt bona in famalia conſeruentur, non admittit monachum neque monaſterium.

FIdeicommiſſo familiæ aut vni ex agnatis cognatiſue maſculis nominatim relicto, ea voluntatis ratione adiecta, & eo animo, vt bona in familia conſeruarentur, iniuncto in eam rem onere defendi nomen & inſignia teſtatoris,[1] nullus cognato locus eſt, qui euenientis conditionis tempore monachus reperitur,[2] ſiue monaſterium ſucceſſionis incapax ſiue incapax proponatur.[3] Nec enim voluntatem teſtantis habere videri poteſt is, per cuius perſonam fieri nequit, vt bona in familia conſeruentur.[4] Quare nec illud admittemus, vt rerum fideicommiſſarum vſumfructum quamdiu viuet habeat, eaſdem res poſt mortem ſuam ei, qui ex familia proximus tum erit, reſtituturus. Fieret enim contra voluntatem, ſi non haberet interea plenam proprietatem is, qui ex teſtamento ad fideicommiſſum admittendus eſt.[5] Neque ad rem pertinet, quod edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri, quo ademptum eſt monachis ius omne legitimæ ſucceſſionis, teſtamentariæ hæreditatis excipiuntur. Id enim ſupremarum voluntatum conſeruandarum gratia conſtitutum eſt.[6] Proinde non excludit iuſtam interpretationem, quæ ex voluntate teſtatoris facienda eſt, ne ab eius iudicio recedatur.[7] Minus vero mouet, ſi quis obiiciat, interpretationem illam eſſe contra bonos mores, vtpote, per quam facile futurum ſit, vt ab electione vitæ contemplatiuæ reuocetur, qui videat ea ratione præcluſum iri ſibi viam petendi quandocumque fideicommiſſi.[8] Id enim non principaliter & directo ſit, vt ſed tantum per conſequens.[9] Honeſtiſſima namque voluntas eſt teſtatoris, id vnum animo agitantis, & quantum facere poteſt curantis, vt bona ſua in familia quam diutiſſime conſeruentur:[10] nec quicqam cauſæ eſt, cur fauore monaſterij ab ea voluntate recedi oporteat.[11] Nam quod vulgo iactatur monaſterium eſſe loco filij, præterquam quod ridiculum eſt,[12] ad propoſitam ſpeciem accommodari non poteſt, in qua non

non de implenda conditione liberorum agimus,[13] ſed de conſeruandis bonis in familia teſtatoris, eiuſque nomine perpetuando, quorum neutrum palam eſt per monaſterium impleri poſſe, ſicut neque per monachum qui neque velle, neque nolle, neque nomen quidem vllum habere creditur.[14] *Ita Senatus* ex tempore, contra Andræam Arpeau monachum Ciſtercienſem, 7. Calend. Iulij. 1591.

1 In memoriam ſcilicet, honorem & conſeruationem nominis teſtatoris. *l. ſed ſciendum 7. in fin.* D. *ad* SC. T*rebell. l. cum filius 76. §. pater cum filia de legat* 2. iunct. *l.* 1. §. *penult. de ventr. inſpic.*

2 Cum ex eo tempore, quo manaſterium ingreſſus eſt neque velle habeat, neque nolle. *c. non dicatis.* 12. *q.* 1.

3 Sunt enim monaſteria quædam capacia acquiſitionis, de quibus *in Auth. ingreſſi. C. de ſacroſanct. eccleſ.* alia vero prorſus incapacia, vt Franciſcanorum, de quibus in *Clem. exiuit, de verbor. ſignific.*

4 Alex. *conſ.* 18. *vol.* 1. Crauet. *conſ.* 152.

5 Quomodo in ſpecie, quamuis diſſimili, argumentatur Papin. *in l. verbis 7. de vulg. & pupill. ſubſt.* Vſusfructus enim etſi in iure conſiſtit non in corpore, tamen emolumentum rei continet ac portionis inſtar obtinet, *l. Manius 66. §. fundo l. cum filius 76. § dominus, de leg.* 2.

6 Vt apparet ex contextu edicti.

7 Neque quo vltimarum voluntatum fauore conſtitutum eſt in earum odium retorqueatur, contra *l. quod fauore 6. C. de legibus, l. nulla* 25. D. *eod.*

8 Bart. *in l. ſi ita quis §. is cui de legat.* 2. *& conſ.* 1. *n.* 1. 2. Alex *conſ.* 121. *vol.* 2. Dec. *conſ.* 259. *incip. viſis his & conſ.* 41. *&* 674. *num.* 3. Rip. *in l. ſi vnquam, num* 54. *C. de reuoc. donat.* Alex. *conſ.* 18. *vol.* 1. Didac. Couar. *lib.* 1. *variar. reſol. c.* 19. *num.* 8. Crauet. *conſ.* 152. Boer. *quæſt.* 354.

9 Ita reſpondet eleganter Decius omnino videndus *dict. conſil.* 259.

10 Ex voto à natura ipſa omnibus hominibus inſito, *l. liberorum* 220 *in fin. de verb. ſignific.* iunct. *d. l.* 1. §. *penult. de inſpic. ventr.*

11 Ne fiat contra voluntatem, quod ex voluntate proficiſcitur, *l. facta 63. § ſi ſub conditione,* D. *ad* SC. *Trebell. l.* 1. *C. de ſacroſanct. eccleſ. l. vel negare* 6. *D. teſt. quem aper.*

12 Vt ſcripſi Deſin. 41. *ſupr. de ſacroſ. eccleſ.*

13 Quo caſu pronunciandum eſſet pro monaſterio ex *l. ſancimus* 53. §. *item illud ſtatuimus* 2. C. *de epiſc. & cleric.* Nouel. 123. *de ſanctiſſ. epiſc. cap.* 37. incip. *ſi quis ſub conditione, alias § ſed & hoc. præſenti.* Vnde ſumpta eſt *Auth. niſi rogati.* vbi DD. præſertim Paul. Caſtr. *ad* SC. *Trebell. cap. in præſentia,* vbi gloſ. & Dec. *de probat.* Alex *conſ.* 121. *vol.* 2. quaſi ſit veriſimile ſi de hoc caſu teſtator cogitaſſet fuiſſe illum ita diſpoſiturum, vt non ideo duriorem faceret conditionem onerati, vel honorati, quod is monaſterium ingrederetur, vt Caſtr. ratiocinatur *ad d. Auth. niſi rogati,* Vide Oſaſch. *deciſ.* 126.

14 *dict. can. non dicatis* 12. *quæſt.* 1.

DEFINITIO XXVI.

Fideicommiſſum relictum nouitio non acquiritur monaſterio, ſed ſi relictum ſit profeſſo, acquiritur vſusfructus iure ad vitam profeſſi.

NEc aliud conſtituendum eſſe placuit, tametſi teſtamenti tempore monachus ille iam in monaſterio & inter nouitios degeret, cum religionis voto nondum ſe obſtrinxiſſet.[1] Potuit enim teſtator ſperare, vt ſi ante votum emiſſum fideicommiſſi dies cederet, monaſterium ille cum fideicommiſſi commodo permutaret.[2] Plane ſi proponeres eum nominatim vocatum ad fideicommiſſum, qui iam ipſo teſtamenti tempore cœlibem vitam perſona monaſterio acquiſitionis capaci petitio fideicommiſſi competeret,[3] non ad retinenda in perpetuum bona, quæ teſtator in familia ſua conſeruari voluit,[4] ſed quaſi vſusfructus iure tandiu duraturi, quamdiu is viueret, ex cuius capite fideicommiſſum peteretur.[5] Nam in centeſimum vſque annum extendi vſumfructum, quomodo ſi ipſi monaſterio relictus eſſet,[6] dici proculdubio non poteſt, ne illis iniuria fiat, qui poſt huius mortem ex eodem teſtamento ad fideicommiſſum inuitati ſunt, ad conſeruationem nominis & bonorum in familia,[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis interdum etiam qui nondum profeſſus eſt, habendus ſit pro profeſſo. Crauet. *conſ.* 151 *num.* 4. Sed reſponderi poteſt, id procedere in iis, quæ geſta ſunt per ipſum monachum, & quæ fauorem ipſius reſpiciunt, ſecundum diſtinctionem Feder. de Senis *conſ.* 32. *in fi.* ibidem citat.

2 Nihil enim actum videtur quamdiu mutari voluntas poteſt. *l. vnum ex familia 67. in princ. de leg.* 2. *l. pen. in fin. C. de his quibus vt indign.*

3 Tanquam domino cui acquiritur per monachum tanquam per ſeruum, *Auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccl.*

4 Cum monaſterium non ſit de familia teſtatoris, nec tamen poſſit vnquam mori.

5 *Arg. l. peto 69. § prædium & d. l. vnum ex familia 67. § rogo in fin. de legat.* 2.

6 Vt dixi *Deſin. præced. nu.* 5. vbi vide. Adde rationem ne plus iuris habeat monaſterium ex perſona monachi, quam habiturus eſſet ipſe monachus ſi per ſe poſſet admitti *dict. § prædium* Vide Oſaſch. *deciſ. Pedem.* 126.

DEFINITIO XXVII.

Caſus in quo proximiores heredis præferuntur proximioribus teſtatoribus.

FRanciſcus de Coſterg. hæredem teſtamento inſtituerat Peronetam ſororem ſuam vxorem Claudij de Prouens, & poſt eius mortem ſubſtituerat per fideicommiſſum Petrum de Prouens eius filium & ſuos. Et ſi contingeret Petrum decedere ſine liberis, ſubſtituerat proximiores his verbis, *ſes plus proches parents, Aſçauoir des Coſtergs.* Contendentibus de fideicommiſſo Petri ſororibus & Michaële de Coſterg, quærebatur, quis ad fideicommiſſum inuitatus videretur? Placebat quibuſdam eos ſolos videri inuitatos qui eſſent ex genere Coſtergiorum,[1] in quorum numero ſorores Petri non erant, cum paternam Prouenorum non maternam Coſtergiorum familiam ſequerentur.[2] Alij contra putabant proximiores Petri prioris fideicommiſſarii non teſtatoris cognatos vocatos eſſe, vt dictio illa reciproca *ſes parens* ad Petrum, de quo proxime teſtator locutus fuerat, non ad ipſum teſtatorem referretur:[3] Vocatos tamen non Petri cognatos quoſlibet, ſed eos dumtaxat qui eſſent ex linea materna, ob idque addita verba illa *Aſçauoir des Coſtergs,*[4] excludendorum ſcilicet agnatorum gratia, qui aliam & familiam & originem habebant:[5] Poteratque non improbabilis coniectura voluntatis capi. ex eo, quod teſtator non ſic ſcripſerat, *Aſçauoir les Coſtergs,* ſed ita *Aſçauoir des Coſterges,* hoc eſt, vt illi interpretabantur, ex latere Coſtergiorum,[6] item ex eo quod non genus ipſum Conſtergiorum teſtator ſubſtituerat, vt bona ſua conſeruaret in familia, quo caſu excluſi proculdubio fuiſſent deſcendentes ex fœminis[7] ſed ſororem ſororiſque filium ex alia ſuſceptum familia, nec maſculos tantum, ſed etiam fœminas.[8] *Senatus* pro ſororibus Petri pronunciauit. Relatum eſt viſumque Senatuſconſultum prid. Calend. Septemb. 1592.

1 Propter illa verba verba *Aſçauoir des Coſtergs,* quæ ſunt reſtrictiua & reſtricta ad proximiores qui eſſent de familia & gente Coſtergiorum, de qua familia erat ipſe teſtator, qui & in dubio de iis ſenſiſſe videri poterat, non de proximioribus hæredis, cum ageretur de fideicommiſſo, ſecundum ea quæ diximus *Deſin.* 6 *ſ. de verb. ſignif.*

2 *L. pen. D. de agnoſc. liber.* fœmina enim familiæ ſuæ caput & finis eſt. *l. pronunciatio* 195. §. *vlt. de verb. ſignif.* Sed intellige niſi cum fœmina nupta eſt in familia, quo caſu & ipſa admittitur tanquam agnata cognati, & ipſi quoque liberi tanquã licèt ſint remotiores in gradu perſona patris inſpecta, dummodo ſint proximiores inſpecta matre. Crauet. *conſ.* 656 *&* 831. *&* 877. vbi citat Angelum. Socin. Alban. & alios. Vide textum perelegantem & in fortioribus terminis *in l. cum pater 77. § inter de leg.* 2. & ita pro D. Senatore Galeano Necioli conſului menſe ſextili 1621.

3 Relatio enim fieri ſolet & debet ad proximius, & ad id quod immediate præcedit.

4 Vt nimirum ea adiectio & reſtrictio aliquid operetur, *l. ſi quando* 109. *de leg.* 1.

5 Agnati enim ſunt qui ſunt ex nomine ac familia teſtatoris, *l.* 2. *de ſuis & legit. l. Iuriſconſultus* 10. §. *cognati.* D. *de gradib. & adfin.*

6 Illi porro erant cognati per fœminam non per maſculos id eſt per matrem non per patrem.

7 Tanquam per quos non magis poſſunt conſeruari bona in familia

ſamiſſa, quam per ipſas fœminas, *l. 1. in fin D. de iur. immun.* * Limita tamen vt in num. 1.

8 Ex quod apparebat nihilominus eum cogitaſſe, quam de bonis ſuis in Coltergiorum familia conſeruandis.

DEFINITIO XXVIII.

Qui dotem conſtituit, non ideo cenſetur renunciare fideicommiſſo conditionali in ea dote conſtituto ſi conditio fideicommiſſi nondum extiterat tempore dotis conſtitutæ.

LEgauerat Titia Mæuiæ, ſorori mariti ſui centum ſoluenda quo die illa nuberet: eo tamen adiecto, vt ſi ſine liberis moreretur ea ſumma ad maritum eundemque hæredem inſtitutum reuerterentur: Adita hæreditate nubenti Mæuiæ frater trecenta in dotem dederat, & marito ſoluere promiſerat, his verbis additis, *comprins en ladite ſomme les cent florins legués à ſadite ſœur eſpouſe, par feu Iane de Crans ſa femme. Ainſi qu'il appert par le teſtament d'icelle de tel an & iour.* Iiſdem tabulis dotalibus ſpoponderat maritus reſtiturum ſe dotem ſoluto matrimonio, non expreſſa perſona cui reſtituere deberet, niſi quod ſubinde cum conueniret de pignore coſtituerat ſe bona ſua omnia in caſum reſtitutionis poſſidere vxoris nomine & ſuorum, ſed & dotis augmentum conſuetudinarium ad dimidiam vſque trecentorum conſtituerat. Defuncta poſtmodum ſine liberis Læuia ſuperſtite fratre, maritoque hærede relicto, petebat maritus centum quaſi ex dotis illa conſtitutione ſibi debita, necdum ſoluta. Frater dicebat ſe liberatum, propterea quod per ſororis obitum ſine liberis caſus euenisſet, in quem ſibi ea centum à marito nunc reſtituenda eſſent, ſi trecenta integra ſoluta fuiſſent, iure nimirum fideicommiſſi, quod Titia teſtatrix reliquerat.[1] Quærebatur ex ſupraſcripta dotis conſtitutione, an ius fideicommiſſi remiſſum videretur? Nam cum ex cauſa dotis transferatur dominium,[2] abſurdum videtur dicere, ei ipſi qui rem ſuam vltro alienauit ius aliquod ſupereſſe ad rem illam vllo caſu reuocandam.[3] Nam & ſi quis alienationi per alium factæ conſentiat, ius ſuum quodcumque in re habet, adeoque fideicommiſſum ſi quod competit, aut competiturum eſt remittere intelligitur.[4] Accedebat quod paſſus erat frater ſororem ſibi ſuiſque ſtipulari dotem in omnem caſum reſtitutionis. Ex quo videbatur omnem prorſus fideicommiſſi ſpem abieciſſe.[5] Præſertim cum *ſuorum* appellatione in contractibus non tantum deſcendentes, ſed & hæredes quilibet extranei comprehendantur.[6] Mouebat etiam quo ad ratam totius dotis maritus augmentum vxori dederat, quaſi tota dos ex vxoris bonis conſtituta fuiſſet,[7] vt proinde videatur deceptus eſſe, ſi quid iuris in ea dote fratri exceptum intelligatur.[8] Sed & cum tota trecenta ſimul & eadem clauſula in dotem data eſſent, conſequens erat, vt eadem & vniformi conditione data viderentur, & conſequenter ſine onere fideicommiſſi,[9] neque obſtabat, quod in dotis conſtitutione verba illa adiecta eſſent, *ainſi qu'il eſt porté par le teſtament, &c.* Nam licet dici ſoleat relatum eſſe in referente cum ſuis omnibus qualitatibus,[10] videbantur tamen ea verba adiecta demonſtratiue potius, vt noſtri loquuntur, quam limitatiue & relatiue, idque dubio erat præſumendum.[21] Sed contraria ſententia Senatui verior viſa eſt, non tam illa ratione quod ſupradictis verbis videretur exceptum fideicommiſſum, quod teſtamento continebatur,[12] quam quia fideicommiſſi conditio nondum eo tempore extitiſſet,[13] neque vero ſine malo omine ſperari poterat futurum, vt vnquam exiſteret, cum non niſi prolis ſuſcipendæ matrimonia contrahantur,[14] & eo voto dos detur, vt ſit perpetuo penes maritum.[15] Quod ſi ratio nulla erat propter quam dici poſſet cogitatum eo tempore fuiſſe de fideicommiſſo,[16] multo minus admitti illud poterat, vt ei renunciatum intelligeretur. Prius enim eſt, vt de aliquo iure cogitetur, quam vt illi renuncietur.[17] Sed & conſtat generalem renunciationem numquam extendi ab fideicommiſſum, cuius dies nondum ceſſerit, & ſpeciali opus eſſe renunciatione,[18] niſi cum fideicommiſſum ſub conditione alienationis relictum eſt, quo caſu ſufficit eos qui ad fideicommiſſum inuitati ſunt alienationi conſentire, quaſi eo caſu non tam ius quam conditionem fideicommiſſi remiſiſſe exiſtimentur.[19] Alioqui non extinguetur fideicommiſſi petitio niſi hactenus, vt ſi fundus erat in fideicommiſſo pretium peti deberet, non fundus ipſe, qui fideicommiſſario venditus fuiſſet.[20] Sane ſi iam tum dies fideicommiſſi ceſſiſſet, aliud proculdubio Senatus cenſuiſſet.[21] *Ita Senatus* pro Ioanna d'Aranton vidua procuratoris Muſlat contra Petrum Volat, 16. Calend. Ianuar. 1592.

1 Hoc enim eſt quod dici ſolet, dolo eum facere qui petit, quod ſtatim eidem redditurus eſt, *l. dolo facit* 8. D. *de dolis except. l. in condemnatione* 173. *de regur. iur. l. ſi ſocer.* 44. §. *Lucius de ſolut. matrim.*

2 Et quidem eo animo & voto, vt dos perpetuo remaneat penes maritum, *l. 1. D. de iur. dot. l. dote* 9 *C. de rei vendic.*

3 *L. etſi is.* D. *de diſtr. pignor l. vendicantem* 17. D. *de euict.* Nemo enim contra factum ſuum venire poteſt, ne quidem ex alterius perſona, ſi veniat ad proprium commodum, *l. ſi non ſortem* 26. §. *ſi centum,* & ibi Bartolus, Caſtr. & cæteri, *D. de condict. indeb.*

4 *L. ſeruus communis* 38. §. 1. *de donat. in l. vir. & vxor. l. apud Celſum* 4. § *quæſitũ, D de dol. exc. l.* 4. § 1. *l. ſicut* 8. *non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. quoties ab omnibus* 11. *& hoc tit. l. cum pater* 77. §. *libertis, de leg.* 2. §. *nihil proponit* 120. §. 1. *de leg.* 2.

5 *Arg. l. cum quis* 37. §. *nuptura. de legat.* 3. *l. cum pater* 77. §. *Mæuio l. vlt* § *filia, de leg.* 2.

6 Vt Dixi *Defin.* 3. *T. de verb. ſignif.* ex Guid Pap. *quæſt.* 306. & 457. & aliis ibi citatis.

7 Conſtituitur enim & debetur augmentum ex comparatione dotis, quæ ita ſit mulieris, vt præter coniuges alius nemo in ea iuris habeat.

8 Atqui decipi maritus non debet *l puro* 5. § *penult. D. de doli mal. except. l. ſi donaturus* 9. §. 1. *de condict. cauſ. dat. l. Titia* 62. D. *de iur. dot.*

9 Vt fiat vniformis & par determinatio, *l.* 4. *de vul. & pup. ſubſt. l.* 4. *C. de impub. & aliis ſubſt.* ne vna & eadem res diuerſo iure cenſeatur, *vulg. l. cum qui ædes* 13. *de vſucap. l. vlt. Cod. de ſent. paſſ. & reſtit.*

10 *Vulg. l. aſſe toto* 77. D. *de hæred. inſtit.*

11 *L. legatas* 25. D. *de liberat. legat.*

12 Conſtabat enim non fuiſſe exceptum.

13 Vt proinde fideicommiſſum eo tempore nec repudiari poſſet nec ſolui *l ſi ita ſit ſcriptum* 45. §. *ſi ſub conditione, de leg.* 2. iunct. *l. ſtipulatio iſta* 48. §. *inter,* D. *de verb. oblig.*

14 *L.* 1. D. *ſolut. matrim.*

15 *d. l.* 1. D. *de iur. dot.*

16 *Arg. l. cum tale* 72. *in princ. de cond. & demonſtr.*

17 Cum renunciatio & conuentio quantumlibet generalis non referatur ad incogitata *l.* 4. & 5. *l. qui cum tutorib.* 9. *de tranſact. l. emptor.* 47. §. 1. D. *de pact.*

18 Bart. & poſt eum cæteri *ad l. qui Romæ* 122. §. *duo fratr. ſact. de verb. oblig.* Fideicommiſſum tamen etiam conditionale ante conditionis euentum remitti poteſt, *l.* 1. *C. de pact. l. de fideicommiſſo* 11. *C. de tranſact.*

19 L. *quoties ab omnibus* 11. *C. hoc tit. d. l nihil proponi* 20. §. *omnibus de leg* 1. *cum pater* 77. §. *libertis, de leg.* 2.

20 *L. ſi fundum per fideicommiſſum* 7 vbi late Iaſ. & cæteri, *de leg.* 1. § *vlt. de leg.* 2. *l. vlt. D. de pact. dotal.*

12 Ex rationibus hac ipſa Definitione in contrarium allegatis.

DEFINITIO XXIX.

Ex eo actu qui fit ex neceßitate non poteſt ſumi coniectura voluntatis. Et donatio non extenditur vltra id quod donatum eſt.

SEd & in propoſita ſpecie illud pro fratre vrgebat, quod is iuſſus erat vxoris ſuæ teſtamento centum illa ſorori in dotem dare. Non enim ſumi poterat coniectura voluntatis ex coactu, qui neceſſario fieri debuerat.[1] Potiuſque credendus erat frater centum illa promiſiſſe, vt obligationi ſatisfaceret, quam vt fideicommiſſi ius, ſi quod vnquam

vnquam ſibi comperiturum eſſet, remittere. Eſt enim generale & perpetuum, vt ceſſet præſumptio donationis quoties alia minus odioſa capi poteſt.[2] Nec erat contrarium quod de ſuo frater ducenta pro dote dederat, cum tamen dotare ſororem non teneretur.[3] Quaſi ex ea liberalitate præſumendum eſſet, multo magis voluiſſe eum remittere ius futuri incertique fideicommiſſi,[4] ex vulgari illo noſtrorum brocardico, vnam donationem facere, vt facile alia præſumatur.[5] Iniqua enim & captioſa videtur ea interpretatio, vt qui ducenta donauit, trecenta quoque ideo donaſſe credendus ſit.[6] Nam etſi donatio quatenus donatum eſt largiſſimum recipit interpretationem contra donatorem,[7] in cuius poteſtate fuit legem apertius dicere.[8] in eo tamen ſtricti iuris eſt, vt non plus donatum intelligatur quam verbis expreſſum ſit.[9] Non obſtabat, quod paſſus eſſet frater ſororem ſibi ſuiſque dotem ſtipulari.[10] Id enim ratione illa factum videri poterat, quod ex eo matrimonio liberi ſperarentur,[11] item quod etiamſi fideicommiſſum nominatim exceptum fuiſſet, per manus tamen hæredum mulieris accipi deberet.[12] Itaque duplici opus erat reſtitutione, vna dotis, altera fideicommiſſi, quod non eſt nouum.[13] Denique ad rem non pertinebat, quod ad ratum totius dotis augmentum à marito conſtitutum fuerat. Nihil enim commune habere poterat augmentum dotis cum fideicommiſſi iure,[14] nec eo minus debebatur, quo ſoluto matrimonio dos reſtituenda eſſet, ſiue ex ſtipulatione ſiue ex fideicommiſſo ea reſtitutio fieri deberet.[15] Quid enim ſi alium quam maritum hæredem reliquiſſet? An non ducenta quoque reſtitui oporteret?[16] Et tamen perinde augmentum deberetur, etiam citra conuentionem ſola conſuetudinis poteſtate.[17] Nihil ergo vetabat deberi, ſubſiſtente licet fideicommiſſo. *In eadem cauſa.*

1 In conſequentiam ſcilicet alterius actus præcedentis, *l.3.§.ſcio. D de minor.* Semper enim attenditur actus præcedens *l.1.D.quipotior. in pign.hab* * Sic neque ex eo quod fit voluntarie inducitur neceſſitas, *l.12.C.de excuſat tutor.*

2 *Vulg l.cùm de indebito 25.l.Procula 29.D.de probat.* quia ſcilicet donare eſt perdere. *l.filius familas 7.D.de donat.*

3 Niſi enim ſoror conſanguinea eſt, & honeſte nubere aliter non poteſt, *l.cum plures 1.§ cum tutor D.ad admin.tut.*

4 Facilius enim eſt, vt quis rem incertam remittat & donet quam vt rem certam & indubitatam *l. C. de pact. l.ſi pater puella 12.C.de inoff.teſt.l.per.diuerſas 34.C.de mandat.*

5 *Ex l. ſi vero non remuneradi 12.inde Papinianus.* D.*eod.tit. mandat.*

6 Cum neque maior ſumma ſit in minore *l.1.§.ſi ſtipulanti, de verbor.obligat.* neque à minore bene inferatur.

7 *Cap.inter dilectos, Extr, de donat.*

8 *Ex regul.l.veteribus 39.D.de pact.l.Lubeol ſcripſit.21.D.de contr. empt.*

9 Cum donatio fiat per ſtipulationem ſi iuris veteris rationem inſpicias, ſtipulatione autem non contineatur, niſi quod verbis expreſſum eſt. *l.quicquid 99.de verbor.oblig.* Fiebat quidem olim etiam per traditionem donatio, *l.Papinianus 20.de donat. int.vir. & vxor. ſed* eo caſu tanto apertius eſt non poſſe dici donatum, niſi quod vere traditum fuit. Hodie vero fit etiam pacto nudo, *l.ſi quis argumentum 35.§ pen.C de donat.* Sed verbis ſemper opus eſt.

10 Quo caſu dos cenſetur fieri propria filiæ etiamſi ſit in poteſtate patris, *l.poſt dotem 40.*vbi Bart.*quaſt.4.ſol.matr.*

11 Quibus nullis ſuperuenientibus non ideo fideicommiſſo tenuociatum videbatur, *arg. l. Paula Callinico 27.§.Pompeius de legat.3.* Iung. *l.ſale 40.§.vlt.de pact.*

12 Fideicommiſſi enim reſtitutio ſemper neceſſaria eſt, *l.reſtituta 37.l.fact.63.& paſſ. D. ad SC.Treb.* niſi in caſibus de quibus *in l. pen.C.eod.*

13 *Vti in l.Babius 30.D.de pact.dotal.* iunct. *l.cum maritus 29.§.fin. eod.tit.l.pen.de dot.releg.*

14 Cum fiat iſta diuerſa, ex diuerſis autem non inferantur *vulg.l. Papinianus 20.D.de minor.*

15 Quia fideicommiſſum non faciebat quin dos & fuiſſe & præceſſiſſe videretur, *l.vlt.§.filia de leg.*

16 Vtique ex ſtipulatione nimirum expreſſa, pro qua tamen poterat etia tacita ſufficere, *ex l.vnic.Cod.de rei vxor.action.*

17 Vt dixi *ad tit.de donat. ante nupt.ſupr.* vbi vide.

DEFINITIO XXX.

De reciproca ſubſtitutione fideicommiſſaria etiam ex coniecturis inducenda.

CVm reciproca ſubſtitutio fideicommiſſaria nulla eſt expreſſa, non facile eo decurrendum eſt, vt tacite inducatur ex coniecturis,[1] maxime inter liberos, inter quos veriſimile eſt patrem ius legitimarum hæreditatum conſeruare potius voluiſſe,[2] quam mutuo fideicommiſſo eos obſtringere.[3] Itaque quamuis ad inducendum fideicommiſſum ſola ſufficiat coniectura voluntatis,[4] vix tamen vnquam reciprocum inducimus, niſi cum ſubſtitutio facta eſt vltimo decedenti,[5] licet in tota hæreditate adeoque poſt omnes facta ſit.[6] Quid tamen ſi liberis aut cognatis proximis pluribus inſtitutis, & extraneis ſubſtitutis teſtator iuſſerit; vt bona ſua, *de vno inſtitutorum & ſubſtitutorum perueniant?* Aperta ſunt verba mutuæ factæ ſubſtitutionis etiam inter fratres. Nam cum inter ſubſtitutos, qui extranei proponuntur, non poſſit videri teſtator conſeruaſſe ius legitimarum ſucceſſionum,[7] nec proinde vlla eſſet vis eorum verborum, niſi admittas ex iis induci reciprocam inter eos ſubſtitutionem,[8] quidni eadem inter inſtitutos quoque, tametſi verba deficerent, fiat interpretatio fauore liberorum ſuperſtitutum, vt pote magis dilectorum tanquam deſcendentium & inſtitutorum?[9] Cum vero teſtator de inſtitutis & ſuſtitutis ſimul locutus eſſet, vtique non poterat videri fideicommiſſum induxiſſe reciprocam inter ſuſtitutos, inter inſtitutos vero legitimarum ſucceſſionum ius conſeruare voluiſſe Cur enim tam varie?[10] Sed neque ex ſolo legitimarum ſucceſſionum ordine videbatur ſatisfieri poſſe voluntati teſtatoris, qui iuſſerat, vt non ſolum ab vno ex inſtitutis ad cæteros, ſed etiam ab inſtitutis ad ſubſtitutos hæreditas ſua deueniret? Quid enim ſi, vt euenerat, præmoriens quidam ex fratribus teſtatus eſſet, ac alios hæredes ſcripſiſſet, quam qui ab inteſtato erant ſucceſſuri? An non ſublato per teſtamentum ordine legitimarum ſucceſſionum ipſa quoque teſtatoris voluntas erit ſublata, niſi inter fratres quoque admittamus reciprocam ſubſtitutionem?[11] Nec ſimile eſt, cum agitur de ſubſtitutione pluribus impuberibus, aut nouiſſimo eorum facta; inter quos nimirum tantum poteſt ordo ſolus legitimæ ſucceſſionis, quantum pupillaris reciproca,[12] niſi ad hoc, vt ſinguli teſtamentarium hæredem habeant, cum teſtamentum facere ipſi non poſſint, quomodo poſſunt qui pupillares annos exceſſerunt. Quamquam illud etiam quod multo facilius inducitur reciproca ſubſtitutio fideicommiſſaria quam pupillaris, quæ quoniam directa eſt coniecturis contracta eſſe non poteſt.[13] *Ita Senatus* in cauſa N. Nicolai Dauiſe Senatoris & liberorum Claudij Dauiſe, & de curtilles, Non.Iul.1593.

1 Quamuis placeat poſſe illam quoque ex coniecturis induci *l.cum proponebatur.64.de leg 2.*

2 *L.vel ſingulis 37.de vulg.& pupill.ſubſtit.*

3 Propter votum captandæ mortis quod mutua huiuſmodi fideicommiſſa inducunt, ex quo etiam fit, vt fraternam concordiam minuant, *l.de fideicommiſſ.11.C.de tranſact.* iunct. *l.vltim.C.de pact.*

4 Si noſtris credimus *ex l penult. de leg.1.l fideicommiſſa,11.§.cum ſi quis,de leg.3.l.hæredes mei 57.§.cum ita.D ad SC.Trebell.*

5 Notant DD.*ad d §.cum ita,& ad l pen.C.de impub.& aliis ſubſt.* *ex l.Titia Seio 87.§.Seia libertis,de leg.2.*

6 Socin.late *conſ.113 vol.1.*Iaſ.poſt alios *in d. l. pen. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

7 Nec enim extranei ius habent ſuccedendi ab inteſtato, ſi neque agnati ſint, neque cognati *l vlt.C.quer.bonor.*

8 Verba enim omnia teſtamenti ſic ſemper accipi debent, vt aliquid operentur *l.ſi quando 109 de leg.1.*

9 *d l.cum probatur 64.*vbi eſt text.elegans nec ab hac ſpecie alienus, *de leg.3.*

10 Non enim facile induci debet diuiſio voluntatis *l. cum quis*

18.

18. *in fin. D. de his quæ vt indig.* ſed potius debet fieri par & vniformis determinatio, *d. 4. de vulg.*

11 *Arg d §. ſed a liberis, & d. §. cum ita.*

12 *d. l. vel ſingulis.*

13 *L. iubemus 29.* & ibi DD. *C. de teſt.* Vide Caſtr. *ad l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommiſſo, de legat. 2.*

DEFINITIO XXXI.

Facile inducitur reproca in fauorem perſonæ magis dilectæ, quæ veriſimiliter debeat excludere ſubſtitutum.

SEd & receptiſſima noſtrorum ſententia eſt ſuſtitutionem factam poſt omnes tota hereditate, licet non vltimo decedenti facta ſit, cenſeri reciprocam fideicommiſſariam ex coniectura voluntatis,[1] quoties ſupereſt perſona magis dilecta, quæ ex eadem voluntate debeat excludere ſubſtitutum.[2] In propoſita vero ſpecie id euenerat, vt ſupereſſet perſona magis dilecta cum ſupereſſent fratres defuncti, iidemq; liberi teſtatoris, & inſtituti.[3] Nec obſtitit quod ageretur de excludendis non ſubſtitutis ipſis, ſed heredibus teſtamentariis.[4] Nam ſi ipſi quoq; ſuſtituti excludantur per magis dilectos vi ſubſtitutionis reciprocæ, quidni multo magis excludūtur ij, de quibus teſtator non cogitauit?[5] Aut quī fieri poſſit, vt reciproca ſubſtitutio ſubeſſe intelligatur ad excludēdos ſubſtitutos, quin ſubſit etiam ad excludendos alios quoſcunque?[6] Alioqui eueniret abſurdiſſime, vt eadem voluntas diuerſo iure cenſeretur.[7] Et ſane non id actum fuiſſet à teſtatore, vt ius legitimarum hereditatum inter liberos cōſeruaret, ex illo apparebat, quod maſculos ſolos heredes ſcripſerat, filias veto non tantum ab inſtitutione excluſerat, ſed etiam à ſubſtitutione iiſque agnatos prætulerat, quod tamen fieri non poterat ſaluo iure legitimæ ſucceſſionis.[8] Mouit etiam Senatū, quod poſt omnes gradus teſtator ita ſcripſerat, *quibus liberis, vt ſupra inſtitutis, & ſucceſſiue ſubſtitutis relinquo omnia bona mea.* Etſi enim poterant cōmode verba illa ſic intelligi, vt inſtitutis primum, deinde ſubſtitutis bona omnia relicta eſſent,[9] poterant tamen ſic etiā accipi, vt iidem liberi, qui erāt inſtituti ſubſtituti intelligerentur.[10] Et hæc interpretatio conuenientior videbatur ad conſeruandā defuncti voluntatem, ipſiuſque in familia ſucceſſionem.[11] *Ita Senatus* in eadē cauſa.

1 Cum etiam reciproca ſubſtitutio dummodo ſit fideicommiſſaria poſſit prolari ex coniectaris, *d. l. cum propon-batur 64. de leg. 2.*

2 Ita ex communi Doctorum noſtrorum ſententia diſputat & concludit Paulus Pariſ. *conſ. 44.* incip. D. *Ambroſius, vol.* 1. Zanchius late *in repet. §. cum ita l heredes mei 57. ad SC. Treb.* Iaſ. & alij *in pen. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

3 Gloſſ. magna *in l. precibus, in princip. Cod. de impub. & aliis ſubſt.*

4 Inſtitutis ſcilicet à filio præmortuo.

5 Vtique enim minus dilecti fuerunt ij, de quibus non fuit cogitatum, & heres heredis inſtituti non venit ex iudicio defuncti, *l. qui liberis 8. in fin. D. de vulg. & pup. ſubſt. l. ſciendum 70. de verb. ſignif.*

6 Nam alij quicumque per ſubſtitutos excluderentur, ſi autem vinco vincentem te, multo magis vinco te, *l. de acceſſionibus 14. de diuerſ. tem. præſcr.*

7 Quod eſſet abſurdum, *l. cum qui 18. §. vlt. de his quæ vt indign.*

8 Cum ab inteſtato ſuccedant omnes liberi ſine vlla ſexus diſtinctione, *l. 4. C. de liber. præt. Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient.*

9 Relatione facta ad diuerſas perſonas inſtitutorum & ſubſtitutorum.

10 Facile enim eſt, vt qui ſimul inſtituti ſunt, iidem ſint inuicem ſubſtituti *l 4. de vulg. & pupill. ſubſt.*

11 Cum ea fuiſſet teſtatoris voluntas, vt bona in familia conſeruarentur, excluſis ob eam nimirum cauſam filiabus, per quas id fieri non poterat, *l. 1. in fin. D. de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXII.

Fideicommiſſum poteſt excedere quartum gradum, ſi modo non inducatur ex alienationis prohibitione.

COnſtitutio Iuſtiniani, quæ fideicommiſſa vltra quartum familiæ gradum extendi prohibet,[1] ad ea fideicommiſſa non pertinet, quæ iis, qui ſunt de familia in infinitum, aut vltra eum quartum gradum, diſertis verbis relinquuntur, id eſt, quæ & realia ſunt, & perpetua.[2] Sicut nec ad alia quæ à liberis aut agnatis quarti gradus, in quorum perſona finiri debuerunt, renouata ſunt, & repetita,[3] ſed ad illa duntaxat, quæ ex ſola alienationis extra familiam prohibitione inducuntur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum fratrum de Chiuron & curatoris hereditatis iacentis Michaëlis de Villette, 10. Calend. Sept. 1595.

1 *Nouell. 159 vt reſtit fideic. vſque ad quart. grad conſiſtit.*

2 *L. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommiſſo, de leg. 2. l. vltim. C. de verborum ſignificat.* Michael Graſſus *in §. teſtamentum*, vt ait huiuſmodi fideicomiſſa porrigi ad decimum vſque gradum.

3 Repetitio enim facit rem nouam & nouum fideicommiſſum, *l. repet 5. D. quibus mod. vſuſfr. amitt. l. licet Imperator 74. de legat. 2.*

4 Pau. Pariſ. poſt alios *conſ. 72. n. 82. & ſeq. vol 4.*

DEFINITIO XXXIII.

Equites Hieroſolymitani & Maltenſes non admittuntur ad fideicommiſſum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vſumfructum.

FIdeicommiſſo perpetuo familiæ relicto ſi excepti ſint excluſique Eccleſiaſtici, quod nobilium teſtamentis fieri plerumque ſolet,[1] placet Equites Hieroſolymitanos, quos nunc Maltenſes vocant, excluſos intelligi propter votū quod emittunt paupertatis, vt & obedientiæ & caſtitatis,[2] ita nec quandiu viuunt ad fideicommiſſum admitti debent,[3] nec ad vſumfructum bonorum fideicommiſſorum. *Sic Senatus* contra D. Abbatem de Vendoſme, vt relatum eſt in ea cauſa, de qua Defin,[5] infr. Commun. de legat & fideic. *Sine die.*

1 Quia ſcilicet per eccleſiaſticos & religioſos qui vxorem ducere ac legitimos liberos ſuſcipere non poſſunt, familia nomenque teſtatoris conſeruari non poteſt, *l. liberorum 220. in fin. D. de verb. ſignific.*

2 Ex quibus votis apparet equites iſtos non tantum Eccleſiaſticos eſſe, ſed etiam religioſos, quamuis non ideo ſint monachi.

3 Tanquam qui non ſint vocati, ſed excluſi.

4 Nam qui non poteſt admitti ad proprietatem, quæ per fideicommiſſum relicta fuit, multo minus poteſt admitti ad vſumfructum qui non eſt in fideicommiſſo.

DEFINITIO XXXIV.

Poteſt quis legare rem fideicommiſſarij, ſi modo aliquid dederit fideicommiſſario compenſandi animo, quod fideicommiſſarius agnouerit.

CVm filio, cui Titianam hereditatem reſtituere rogatus erat pater tam in tabulis dotalibus, quam in teſtamento bona alia pleraque pretioſiora cōpenſandi animo donaſſet, eamq; patris & defuncti voluntatem filius agnouiſſet,[1] placebat valere legatum Titiani fundi, quod in aliū ſiue filium, ſine extraneum pater contuliſſet,[2] quia de re filij, non ſecus de ſua teſtari ei licuiſſet.[3] Certum enim eſt poſſe teſtatorem legare rem heredis vt ſuam, & valere legatum etiā cum teſtator heredis rem fuiſſe ignorauit.[4] Multo igitur magis legādo rem in qua heres ius aliquod habuit, cenſendus eſt legare voluiſſe etiam ius heredis.[5] Sed & conſtat animum compenſandi ex eo probari, quod teſtator aliquid pro omnibus iuribus reliquerit,[6] adeo, vt hoc caſu ſibi etiam præiudicet legatarius, ſi pro ampliore iure exiguum lagatum agnouerit compenſandi animo relictum,[7] licet alioqui dici ſoleat non in plus poſſe quem onerari quam fuerit honoratus.[8] Neque enim qui prohibitus eſt quicquam amplius petere, ſcindere poteſt voluntatem teſtatoris, ſed legatum cum ſuo onere agnoſcere cogitur. *Ita Senatus* in cauſa Dominæ d'Ambliſe, & Comitis de S. Amour. Cal. Febr. 1595.

1 *Vt in l. cum pater 77 §. Titio ante pen. de legat. 2.*

2 *L. vnum ex familia 67. §. ſed ſi vno, eod. tit.*

3 Cum etiam res aliena legari & per fideicommiſſum relinqui poſſit, *l. cum alienum 10. C. de legat.*

4 *d. l. vnum ex familia 67. §. ſi rem tuam, de leg. 2.*

5 Quia minus eſt habere ius in re quam habere rem ipſam, *l. ſi domus 71. §. vlt. de leg. 1.*

6 *L. Paula Callinico 27. §. Pompeius Hermippus, de leg. 3.*

7 *L. cum ab vno 53. & d. l. 77. §. Titio, de leg. 2. l. quæ dotis 15. ſolut. matri.*

8 *L. 1. § ſi is qui quadraginta, ad SC. Trebell. §. verſ. hoc ſolū, Inſt. de ſingul. reb. per fideic. relict.*

9 *L.4.& 5.de legat* Tanti enim legatum æſtimaſſe videtur, *l. Imperator 70.§.ſi communem, eod.tit.*

DEFINITIO XXXV.

In dubio non præſumitur teſtator grauaſſe deſcẽdentes in infinitum & finitur ſubſtitutio ſtatim atque in primo gradu locum habuit.

NOn eſt in dubio credendus teſtator voluiſſe fideicommiſſo perpetuo, & in infinitum grauare deſcendentes ab herede, [1] & ſubſtitutio facta in fauorem familiæ agnationis, aut plurium perſonarum, ſub nomine collectiuo quale eſt liberorum, ſibi locum vindicat in priore gradu, qui eo tempore ſuperſit, quo conditio exiſtit, nec ad vlteriores gradus porrigitur, niſi expreſſim id teſtator voluerit. [2] Itaque ſubſtituris liberis, aut propinquioribus expirat ſubſtitutio ſimulatque in perſonis priore gradu poſitis locum habuit. [3] Hoc enim eſt quod dici ſolet ſubſtitutionem non egredi perſonam ſubſtituti. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quia cum fideicommiſſum ſit onus, non poteſt eſſe odioſa præſumptio perpetui fideicommiſſi *Nouell.159.vt reſtit. fideicom. vſque ad quart grad. conſiſt.* Vide *fideicommiſſa 11.§ ſi quis 18. de leg.3.*

2 Ex hic videtur eſſe ſenſus *l.omnia 32.alias l.cum ita,§.in fidei commiſſo, de legat.2.* ponderando verba illa, *aut poſt omnes eos extinctos,* quibus verbis ſignificatur caſus vulgaris non fideicommiſſi, & ita quoque videtur accipienda *l. vlt. C.de verbor. ſignific* vt omnes qui ſunt de familia gradatim admittantur, & alij poſt alios, ſed in caſum vulgarem, vt conſtat ex verſic. *ita videlicet.* Aliud eſt ſi teſtator fundum in familia relinqui voluerit, aut de familia alienari prohibuerit, *vt in l.peto 69.§.fratre, de leg.2.*

3 *Arg.l.bones 89.§.hoc ſermone,* & ibi Tiraquell. *de verb. ſignific.*

4 *d.§.in fideicommiſſo, in fin.*

DEFINITIO XXXVI.

Inducitur fideicommiſſum reale & conſequenter purum, nec tantum graduale, ſed etiam reciprocum quoties teſtator habuit reſpectum ad defectum liberorum.

INſtitutis liberis maſculis inuicemque per fideicommiſſum ſubſtitutis, itemque liberis eorum & liberorum liberis, poſtea filiabus & earum maſculis cum onere ferendi nomen & arma teſtatoris, vt bona conſeruentur in familia & agnatione, voluntatis coniectura capi poteſt factum à teſtatore fideicommiſſum reale, & conſequenter quod non tantum reciprocum ſit inter collaterales, ſed etiam graduale inter aſcendentes & deſcendentes, vt quandiu ſupererit vnus ex familia, duret fideicommiſſum & omnes omnium portiones tandem ad vltimum morientem deuoluantur. [1] Itaque non habet hic locum quod dici ſolet, grauatis liberis ſub duplici conditione, non ideo vocatos intelligi nepotes. [2] Nam imo vero vocati intelliguntur non ob duplicem illam conditionem adſcriptam, ſed ob factum reale fideicomiſſum, cuius probatio euidens eſt, cum apparet teſtatorem habuiſſe reſpectum, vt loquuntur, ad defectum maſculorum, vt bona omnia in familia conſeruaret. *Ita Senatus* in cauſa D. de Bordeaux & D. Bonæ de Coſte vxoris D. Baronis de la Serra, 25. Calend. Mart. 1595.

1 Dixi *Deſin.3.& 23.in fin.5.*

2 Vt ſcripſi *Deſin.2.n.2.5.*

3 Ex Grauet. *conſ.326.n.16.*& aliis ſupra citatis *Deſin.2.n.8.*

DEFINITIO XXXVII.

Subſtituto per reciprocam ſuperuiuẽte, & eius liberis, etiam ſuperſtites liberi ex præmortuo cenſentur vocati.

PAter inſtitutis duobus liberis ita ſcripſerat: *Et ſi contingat alterum ex ipſis ante alterum decedere vel ſuos ſine liberis, ſubſtituo ſuperuiuentem, & eius liberos & liberorum liberos.* Præmortuo fratre vno ſuperſtitibus, tum alio ſine liberis defuncto, quærebatur an fideicommiſſi conditio extitiſſet? defeciſſe namque videbatur quod ad vtramque ſubſtitutionis partem, cum præmortuus liberos reliquiſſet, qui autem liberos nullos reliquerat fratri ſuperſtes fuiſſet. Nõ enim alius erat ſubſtitutus, quam qui ſupereſſet, [1] ac conſequenter non alij liberorũ liberi, quam qui ex ſuperſtitẽ forent, non qui ex præ mortuo. [2] Placuit tamen in fideicommiſſi interpretatione voluntatẽ teſtantis potius, quam teſtamenti verba inſpici debere: [3] In propoſito autem manifeſtã videri mentem teſtatoris; vt non tantum fratrem fratri fratriſque liberis ſubſtituerat, ſed etiam fratris liberos: [4] fratrem quidẽ primo loco, & ſub illa conditione expreſſa, quæ tacite inerat, [5] ſi ſupereſſet. Neque enim fideicommiſſum vtiliter poſt grauati mortem ei relinqui poteſt, qui ante heredem moritur; [6] ſed ſi frater ſubſtitutus per fideicommiſſum ante grauatum decederet, quod facile contingere poſſe prudens teſtator præuidere & potuerat, & debuerat, idem fideicommiſſum in caſum vulgarẽ, [7] ad præmortui liberos voluerat peruenire, [8] ſi quandocumque alius frater ſine liberis moreretur eiuſve liberis. Nam etſi frater qui liberos haberet, ſuperſtes fuiſſet, atque ita fideicommiſſum percepiſſet, ſuis tamẽ liberis ex nouo perpetuoque fideicommiſſo ad id fideicommiſſum reddendum obligatus eſſet. Subſtitutis nimirũ liberis & liberorum liberis per verba tractũ temporis habenda; ac proinde in caſum nõ tantum vulgarem, ſed etiam fideicommiſſi. [9] Et vero quis credat teſtatorem, qui tot ſubſtitutionum gradus feciſſet cogitaſſe de ea conditione adſcribenda quæ faceret vt omnes illi gradus intercideret, ſi contingeret præmori fratrem, qui liberos ſuſcepiſſet? [10] Imo nec fieri poterat, vt liberi liberorum, quos ſubſtitutos conſtabat, ſuccederẽt primo grauato, ſi non aliter grauatus is erat, quam ſi fratrem ſuperſtitem relinqueret. Potiorem enim fratris cauſam eſſe oporteret tum liberorum priuſquam ad liberorum liberos perueniretur; [11] niſi forte quis diceret vocatos liberorum liberos ad portiones aſcendentium per fideicommiſſum graduale, nõ item ad portiones collateralium per fideicommiſſum reciprocum. [12] Sed non ita erat. Quamquam enim fuerant illi etiam aſcendentibus ſubſtituti per fideicommiſſum graduale, fuerant tamen & prius & apertius inuitati ad fideicommiſſum reciprocum & in caſum vulgarem. [13] Cui porro vix locus eſſe poterat, ſi in neceſſarium antecedens fratrem, ex quo ſuſcepti eſſent, fratri ſuperſtitem fuiſſe neceſſe eſſet [14] Denique tametſi non tot ſubſtitutionum gradus facti eſſent, ſed tantum ſubſtituiſſet pater filio ſine liberis morienti fratrem ſuperſtitem eiuſquè liberos, adhuc tamen dicendum eſſet ſubſtitutum fratrem ſuperſtitem in concreto, vt philoſophi loquuntur, potius quam in abſtracto, id eſt, non quatenus ſuperſtitem, ſed quatenus Antonium aut Ioannem, [15] quamuis ſub ea conditione ſiue tacita, ſiue expreſſa, ſi fratri ſupereſſet, poſt eum vero ſubſtitutos liberos ſimiliter non quatenus libereros ſuperſtitis, ſed quatenus liberos Claudij vel Ioannis in eum potius caſum, ſi Claudius ille vt Ioannes præmoreretur [16] is enim vnus eſt ex caſibus illis vulgaribus, in quibus fideicommiſſum fauore liberorum habere locum poteſt. [17] Et ſi nec negandum eſt ſubſtitutos liberos in eum quoque caſum, quo pater ſupereſſet: [18] Imo vero hoc ex verbis, & voluntate, priore vero ex ſola voluntate, verbis licet quodammodo repugnantibus. [19] Atque *Ita Senatus* in ſupradicta cauſa pronunciauit, vel ob id magis, quod ex aliis teſtamenti partibus apparebat cogitaſſe teſtatorem de inducendo reali fideicommiſſo, vt bona perpetuo in familia conſeruarẽtur, [20] ſubſtitutis in eam rem poſt maſculorum liberos maſculos maſculis quoque filiarum ea lege, vt nomen & arma geſtarent familiæ teſtatoris, [21] quemadmodum ſcripſimus Senatuſconſulto ſuperiore.

1 Textus eſt in hanc rem apertiſſimus *in l.heres meus 57.§.cum ita D.ad SC.Treb.*

2 Ex natura pronominis demonſtratiui, *eius*, quod non ad alium referri poteſt, quam de quo actum eſt in præcedentibus *l. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 *d.§.cum ita l.cum proponebatur 64.de leg.2.l.fideicommiſſa.1.§. item ſi quis,de leg.3.*

4 *Vt & in l Lucius 85.D.de hered.inſtit.*

5 Non enim poteſt alius admitti ex fideicommiſſo quam qui ſuperſit tempore exiſtentis conditionis,*l. cum quidam 24. l. cum pater 77.§.hereditatem filius, de leg.2.*

6 *L.Statius Florus 48.§.Cornelio Felici,D.de iur.fiſc. vnic. §. pro ſecundo,C de caduc tollend.*

7 Quia caſus vulgaris ſubdiſtinguitur in duplicem caſum ſi nolet, aut non poterit fideicommiſſarius admitti.*l. 3.C. de hered.inſtit.*

8 Philipp.Corn.*conſ.57.volum.*1.Scripſi *Defin.7.ſupr. eod. & Defin.14.*

9 Scripſi *Defin.6.& 8.num.10.& Defin.11.ſupr.de impub.& aliis ſubſtit.*

10 Ea nempe in dubio capienda eſt interpretatio, quæ teſtatoris voluntatem diutiſſime conſeruet,cum appatet teſtatoris eam fuiſſe voluntatem, vt ſuam diſpoſitionem ad plures & vlteriores gradus extenderet,*l.omnia 32.alias l.cum ita,§ in fideicommiſſum,in fin.de leg.2.*Obſerua tamen,quoties fideicõmiſſi,vt & inſtitutionis plures gradus ſunt, rupto primo gradu rumpi etiam ſequentes omnes,qui ab eo dependentiam habebant.vt tradit Caſtr.*ad Auth ex cauſa,n.7 ex l.5.§. vltim. de iniuſt.rupt* Videntur enim omnes gradus fideicommiſſi habere eam conditione, ſi primus gradus valebit Alexand.*conſ.1.vol.1.* Aliud ergo eſt ſi ſequens gradus non habeat dependentiam à primo, *vt in dict. §. cum ita l.57,ad SC.Trebell.*

11 Vt inter vocatos ordo ſcripturæ ſeruaretur,*l cum pater 77. §. penultim.de legat.2.dict.l.heredes mei,§.vlt.ad* SC.*Treb.*

12 At in eis ſpeciebus,de quibus *Defin.1.n.10.& Def.25.n.7.ſupr.*

13 Per illa verba,*ſubſtituo ſuperuiuentem,& eius liberos.*

14 Quia eo caſu veriſimiliter ſupeſtes pater ex fideicommiſſo ſucceſſiſſet,quandoquidem ſuccedere potuiſſet. Non enim facile repudiatur fideicommiſſum ſiue ſingulare ſit, quia vix poteſt eſſe damnoſum, vt nec legatum *l.ſi hereditatem,32.D. mandat.* ſiue vniuerſale, quia licet obliget æri alieno fideicommiſſarium,*l. non enim 38. D. ad* SC. *Treb.*poteſt tamen agnoſci cum beneficio inuentarij. *Not. in l. vltim. Cod.de iur.delib.*

15 Vt ſcripſi *Defin.7.& 23.ſup.*ex Philip.Cornelio,*cõſ 37.volum.*1.

16 Ita vt in effectu ſubſtitutis liberis ſuperſtitis, etiam liberi eius, qui præmortuus eſt,ad fideicommiſſum vocentur. Quod ego non grauate admitto, ſi reciprocum fideicommiſſum factum ſit inter nominatos.Sed ſi ſimpliciter præmorienti ſubſtituatur ſuperſtes & eius liberi, nulla ratio pati videtur,vt ſuperſtiti etiam ſine liberis morienti ſubſtitutum videatur, quia euidenter verba repugnant, nec voluntas fauet, *arg.l.ſi ancillas 63.de leg.1.*

17 Quoniam qui præmortuus eſt, ſuccedere ex fideicommiſſo non poteſt *d.l.Statius 48 §.Cornelio.D.de iur.fiſc.*

18 Scilicet ſi is ex fideicõmiſſo ſuccedere vel nollet,vel non poſſet.

19 Sufficit enim,vt non omnino repugnent,*l.talem,51.in fin. D. de hered.inſt.*Potiorque cauſa eſt voluntatis,*dict §.cum ita.*

20 Vt dixi *Defin præced.n.3.*Crauet.*conſ.316.n.19.*

21 Cum aliter non poſſint bona conſeruari in familia per maſculos ex fœminis deſcendentes,*lege 1 in fin.D.de iur.immunit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ne quidem ad liberos,niſi ex coniecturis, quibus tamen locus nullus eſt ſi ſuperſtes ſubſtitutus ſit,nulla liberorum facta mentione.

IVris regula eſt, fideicommiſſum condinationale non eſſe tranſmiſſibile, ſi ante conditionis euentum fideicommiſſarius deceſſerit,[1] ne ad liberos quidem,[2] ſed receptiſſima eſt noſtrorum ſententia fieri poſſe tráſmiſſibile ex voluntate teſtatoris,etiam de qua non niſi per coniecturas appareat.[3] illa verò fortiſſima coniectura eſſe creditur, ſi teſtator vni ex heredibus ſubſtituerit ſuperuiuentem, & eius liberos Etſi enim iis verbis ad fideicõmiſſum inuitari videntur liberi ſuperſtitis,ſi nudam verbum figuram & & corticem inſpicias, voluntas tamen teſtatoris ſuadet potius,vt eam interpretationem accipiamus, per quam in eum potius, caſum vocati liberi videantur, quo pater præmoreretur. [4] Sane ſi ſuperſtes tantum ſubſtitutus eſſet,id eſt,nulla liberorum adiecta mentione,faceret,ea dictio, vt omnimodo traſmiſſio impediretur. [5] Illo enim caſu locum haberet quod dici ſolet,expreſſa nocere, quæ non expreſſa non nocerent,[6] nimirum propter concurrentem iuris rationem, quæ impedit tranſmiſſionem. [7] Illa etiam tranſmittendi fideicommiſſi probabilis coniectura eſſe creditur, ſi ad fideicommiſſum expreſſe inuitati ſint alij minus à teſtatore dilecti quam ij fuerint, qui fideicommiſſum in ſe tranſmiſſum volunt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.4.D.quand.dies leg.ced.l ſi cui legetur,49.§.hoc autem legati de legat.1.l.vnic.§ ſin autem aliquis ſub conditione ,C de cadu.c.tollend.*

2 *L.heredes mei 57 § cum ita,ad SC.Treb.Not. in l. vn. Cod. de his qui ant.apert.tab contra gloſ.in l.is cui,42.de obligat.& action.*

3 Sic enim Zanch.& alij *in d § cum ita.*

4 Vt dixi *Defin.præced.*vbi vide præſertim *n.16.*

5 Per text. expreſſum *in d.§.cum ita.*

6 *Vulg.l.expreſſa 195. de regul.iur.l nonnumquam 5.de condit & demonſt.*

7 Fideicommiſſum enim conditionale ante conditionis euentum nihil eſt, *d.l.is cui*,quod autem nihil eſt, non poteſt eſſe tranſmiſſibile, cum non entis nullæ ſint qualitates,*vulg.iurib.*Scripſi *in error.5. Dec. 51.de error.pragmat.*

8 Zanch & alij *in d.§. cum ita.* Semper enim abſurdum eſt meliorem eſſe conditionem eius,qui minus dilectus fuit,*l. Publius 36.l.1.D. de cond.& demonſt.*

DEFINITIO XXXIX.

Fideicommiſſum ſuo heredi iniunctum confirmatur per ſolum exi... ...m ſui heredis,nec requirit prob...tionem agnitæ hereditatis.

SI fideicommi... ... pater, à filio reliquerit,deinde fideicõmiſſi con litio extiterit,nõ eſt arctandus fideicommiſſarius,vt probet agnitam à filio paternam hereditatem. [1] Etſi enim nec fideicommiſſum nec quicquam aliud teſtamento relictum aliter valere poteſt,q...am ſi agnitam con... et hæreditatem ex eo teſtamento, niſi fideicommiſſa, cæteraque relicta etiam a venientibus ab inteſtato ſint repetita,[2] in iis tamen qui & ſui hæredes ſunt, & neceſſarij non eſt neceſſaria immiſtio ad hoc vt reſtituatur hæreditas & transferantur actiones ex Trebelliano [3] Qui enim ſunt in poteſtate ſtatim ſunt hæredes ex teſtamento, nec quod ſe poſſint abſtinere quicquam facit. [4] In eoque diſpar conditio eſt liberorum, qui ſui ſunt hæredes;& ſeruorum, qui non ſunt niſi neceſſarij. Hi enim coguntur ſe immiſcere,[5] non vt eo ma...is tráſferant actiones, (ſufficit enim quod hæredes ſint ipſo iure) [6] ſed ob hoc ipſum ne vllo caſu data iis videatur facultas abſtinendi. [7] Etſi autem ius hoc erat olim ſingulare filiorum familias, quod eſſent ſui hæredes, [8] idem tamen nunc obtineret in quibuſcumq; liberis,poſtquam placuit,vt in deſcendentes quoſcumque hæreditas aſcendentium quaſi ipſo iure quæſita tranſmittatur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.ea quam 14.C.hoc tit.l.ſi nemo 9.de teſtam.tutel.*

2 *L.generaliter,24.§.ex teſtamento D de fideic libert l.1.C.eod.*

3 Quoniam exiſtentia ſui hæredis confirmat fideicommiſſum *l.ita tamen 27.§.ſi pater,ad SC. Treb.* cum etiam tabulas pupillares confirmet quod multo plus eſt, *l ſi filius 12.de vulg.& pupill.ſubſt.l.Iulianus 42.alias l.ſi pupillus,D.acquir.hered.*

4 *L.1.§.qui ſunt in poteſtate,D.ſi quis omiſſ.cauſ.teſtam.*

5 *L.recuſare 6.§.hoc Senatuſconſultum D.ad SC.Treb.*

6 *L.neceſſariis 57.in fin.de acq hered.*

7 Habere enim dumtaxat beneficium ſeparationis ſi non attigerint bona defuncti *l.1.§.vlt.D.de ſeparat.*

8 *L.in ſuis 11.de liber.& poſt.l.in ſuis 14.D.de ſuis & legit.*

9 *L.vnic.C.de his qui ant.apert.tabul.*

DEFINITIO XL.

Pactio cohæredum reciprocam inter ſe ſubſtitutionem remittentium non nocet fideicommiſſariis ex graduali reciproco fideicommiſſo vocatis.

CVm eſſet fideicommiſſum perpetuum in familia relictum,nec tantum reciprocum inter cohæredes & cohæredum deſcendentes,ſed etiã graduale,vt parentes liberis ſuis reſtituere cogerentur, [1] mutua vero cohæredum voluntate cum hæreditatem diuiderent remiſſum fuiſſet ; [2] Placuit nullum ex ea re præiudicium fieri deſcẽdẽtibus,quo minus ius ſuum exequãtur,cum ex propria perſona ſint vocati. Quare nec intererit, an bonorum diuiſioni, quam teſtator inter cohæredes inuicem ſubſtitutos fecerat, cohæredes ipſi conſenſerint, an aliter bona inter ſe diuiſerint. Nam cum duplex fideicommiſſum ſit, graduale & reciprocum, quod

ex graduali debitum fuiſſet ab aſcendentibus ſi iudicio teſtatoris cohæredes ſtetiſſent, petetur ex reciproco à collateralibus, mutata duntaxat rerum & perſonarum potius, quam fideicommiſſi cauſa. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Calend. Aug. 1595.

1 Quod euenit cum teſtator iuſſit bona perpetuo in familia remanere, *vt in l. peto 69. §. fratre, de legat. 2.* & habuit reſpectum ad defectum liberorum Dixi *Defin. 3. 23. & 36. ſupr.*

2 Remitti enim poteſt conuentione expreſſa, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommiſſo 11. Cod. de tranſact. Not. in qui Romæ 122. §. duo fratres, de verbor. obligat.* [Sed conſenſum expreſſum eſſe oportet, nec tacitus ſufficeret. Gloſ. *in d. niſi* 120. §. 1. *de leg. 1.* Sed neque expreſſus ſi à pupillo vel minore præſtitus eſſet. Caſtr. ad *l. quoties 15. C. hoc tit.* Duobus tamen portiones ſuas ſimul vendentibus, quas inuicem reſtituere rogati erant, cùm fideicommiſſum non ignorarent, placet non videri eos fideicommiſſi petitionem inuicem remiſiſſe, ſed ad precium agere debere quod ex venditione perceptum eſſet, non tamen inquietare emptorem poſſe qui bona fide & fideicommiſſario ſciente cõparauit, *arg. l. vlt. §. de leg. 2. l. quidam 25. §. ſi quis filium, ad SC. Treb.* Nec enim Iuſtiniani conſtitutionem in *l. vlt. Cod. commun. de leg.* ad hunc caſum pertinere credendum eſt, cùm venditio rei fideicommiſſariæ facta fuit ſciente fideicommiſſario. Sanè qui conſentit venditioni faciendæ in futurum, nec rem nec precium petere poteſt, quia fideicommiſſum prorſus remiſiſſe intelligitur, ſicut & qui conſentit venditioni rei fideicommiſſum prorſus remiſiſſe intelligitur, ſicut & qui conſentit venditioni rei fideicommiſſariæ purè relictæ. Sed aliud eſt in venditione rei debitæ per fideicommiſſum conditionale duntaxat, cuius conditio nondum extiterit, quia futurum ius per præſentem renunciationem remitti nõ poteſt. *Socin. conſ. 3. ante fin. vol. 4. Ita Senatus* pro Adrea Grauual, contra N. Ioannem Paquelet 3. Calend. Maij 1611.]

3 Nec conſenſerint remiſſioni fideicommiſſi, *l. nihil proponis 120. §. omnibus, de leg. 2. l. quoties ab omnibus 11. C. hoc tit. l. cum pater 77 §. libertis, de leg. 2.*

4 Poſſunt enim coheredes communi conſenſu recedere ab ea diuiſione, quam teſtator præſcripſerat, ſed non in præiudicium tertij.

DEFINITIO XLI.

Bona coheredi à coherede per tranſactionem data in ſupplementum portionis hereditariæ veniunt in fideicommiſſum eiuſdem portionis, etiamſi nunquam fuerint teſtatoris.

FRatres de reſtituenda inuicem hereditate rogati ſi quis eorum ſine liberis moreretur, cum diuiſioni bonorũ quã pater teſtamento fecerat, ſtare nollent, conquerente vno ex ipſis, quod cum ex ſemiſſe inſtitutus eſſet, tamen longe minorem portionem ex prælegato accepiſſet,[1] trãſactione conuenerant, vt noua bonorum diuiſio fieret, per quã ad æqualitatem reducerentur. In eandẽ rem qui plus ex paterna ſubſtantia conſecutus dicebatur cõſenſerat, vt de bonis propriis, & à ſe poſt patris mortem quæſitis fratri ſarciretur. Defuncto poſtea ſine liberis fratre, qui ea bona in portionem ſuam acceperat, quærebatur an ſuperſtes frater eiuſve liberi ijdemque ſubſtituti ea ipſa bona conſequi ex ſubſtitutione deberent?[2] Et quidem quod ad eas res pertinebat, quas ipſe ex teſtamento & iudicio patris habuerat, minus poterat dubitari, tametſi à teſtamento fratres per nouam diuiſionẽ receſſiſſe viderentur.[3] Sed pro ea bonorum parte, quæ ex diuiſione amplior obtigerat, quam teſtamento data fuiſſet, maioris res erat dubitationis, in eo ſaltem quod excedebat.[4] Nam quod dici ſolet in vniuerſalibus,[5] præſertim in fideicõmiſſis, facile induci ſubrogationem vnius rei in locum alterius, nõ poteſt ad rem facere, niſi quatenus ſubrogatio facta eſt,[7] & conſequenter quanti res fuit, in cuius locum alia ſubrogata eſt. Cæterum in eo quod excedi non poteſt videri res perueniſſe ad grauatum ex teſtamento.[8] At neque ex iudicio teſtatoris, quin potius ex mera voluntate & libertate fratris, qui cum nullo iure cogeretur plus fratri dare quam pater teſtamento dediſſet, maluit tamen erga fratrem agere liberaliter.[9] Itaq; pro eo exceſſu fideicommiſſum inducere abſurdum videtur, & contra voluntatem teſtatoris nunquam fideicommiſſario plus tribuendum eſt, quam ei tribui teſtator voluerit.[10] In propoſita tamen ſpecie contraria ſententia placuit Senatui. Ea potiſſimum ratione quod cum fideicommiſſaria ſubſtitutio non in re certa, ſed in quota hereditatis facta eſſet,[11] id eſt, in amborum ſemiſſibus, neque ea quota per diuiſionem inter fratres factam imminuta eſſet,[12] ſed tantum aucta ex vna parte æſtimatio, vt portiones reducerentur ad æqualitatem,[13] conſequens erat, vt in bonis omnibus, quæ quiſque pro ſua portione hæreditaria, vel conſecutus fuiſſet, vel retinuiſſet, idem ius fideicommiſſi ſubſiſteret,[14] ne alioqui redactis per nouam diuiſionem fratribus ad æqualitatem in honore & commodo portionum hæreditariarum, hoc ipſo impares fierent, & inæquales in onere fideicommiſſi,[15] manente onerata integra portione eius ex fratribus, qui vltro & liberaliter fratris ſui portionem auxiſſet; atque ita ex eo quod factum eſſet ad inducendam æqualitatem induceretur inæqualitas.[16] Ex qua ratione apparebat, nihil intereſſe an de paternis bonis, an de propriis frater fratris portionem auxiſſet, cum ſi de propriis non dediſſet, de hereditariis datunis fuerat, vt fratris portio ſuppleretur.[17] Eo magis quod eiuſmodi diuiſione conuenerat, vt in cæteris omnibus ſaluum eſſet inter fratres ius teſtamenti. Quæ clauſula ſicut non ad aliud ius referri poterat, quam ad ius fideicommiſſi inter fratres mutuo relicti.[18] ita nec ad alia bona, quam quæ vtique fratri ex diuiſione, licet longe aliter quam ex teſtamento obueniſſent.[19] Igitur ea quoque bona, quæ ex iudicio teſtatoris ad fratrem ſuperſtitem peruenerant, aut quæ is aliunde ſibi quæſierat, non eo minus ad ipſum ex fideicommiſſo reuerti debere viſum eſt, quod in fratrem ſine liberis præmortuum ex diuiſione tranſlata eſſet.[20] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 1. ſupr. famil. erciſc. & Defin. 7. & 8. ſupr. De hered. inſtit.

1 Quantum hæc ratio querelæ non erat iuſta, cum poſſit pater etiam æqualibus factis partibus in hereditate, inæqualem tamen facere bonorum diuiſionem, *l. ex facto 36. D. de hered. inſtit.*

2 Cum ſcilicet ſubſtitutionis conditio eueniſſet per mortem fratris ſine liberis.

3 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 11. ſupr. famil. erciſcund.* Vbi vide..

4 Quaſi id, quod excedebat, fideicommiſſo non contineretur.

5 *L. ſi & rem & pretium 21.* vbi Bart. & alij, *D. de hered. petit.*

6 *L. Imperator 70 §. vlt. & l. ſeq. de legat. 2.*

7 Vt ſimitata cauſa limitatum pariat effectum, *l. in agris 6. D. de acquir. rer. domin.*

8 Sed ex pacto, *vt in l. debitor 59 §. vlt. D. ad Senatuſc. Trebell.*

9 *Arg. l. 2. D. ad leg. falcid.*

10 *d. l. debitor in fine princip.* in illis verbis, *& cum teſtator ei alterutrum dederit* & *l. facta 63 § ſi ſub conditione, D. ad SC. Trebell.*

11 Nec enim pars hereditatis in vna re certa cõſiſtere intelligitur, *l. quamuis 14. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

12 Conuenerat enim, vt ſinguli heredes eſſent & manerent ex ſuo quiſque ſemiſſe ex quo ſinguli fuerant inſtituti.

13 Nam cum hereditatis partes ſint omogeneæ, & in iure conſiſtant non in corpore *l. hereditas 50. D. de hered. petit.* facile recipiũt & augmentũ & diminutionẽ *l. item veniunt 20. § item non ſolum, eod. tit.*

14 Quod enim non fuit mutatum cui ſtare probibeatur? *l. ſancimus 27. C. de teſtam.*

15 Cum tamen ex qualitate & quantitate oneris regulanda etiam ſit qualitas & quantitas honoris, & contra, *l. alumna 30. §. ab heredibus, de adim. legag. l. vtrum 7. vlt. de reb. dub.*

16 Quod eſſet abſurdum, *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. legata 19. de leg. 3.*

17 Eiuſdem enim naturæ & conditionis eſt ſupplementum ac incrementum, cuius & ipſum principale cui accedit, *inter ſocerum 16. § cum inter, de pact. dotal. l. etiamſi 8. C. de iur. dot. l. ſcimus 36. §. repletionem, C. de inoffic. teſtam.*

18 Ac ſi conueniſſet, vt derogatio nullo fieret iuri fideicommiſſi, *vt in l. Babius 10. in fin. de pact. dotal.*

19 Obuenerant enim omnia iure hereditario, cum ea frater habuiſſet non alio iure, quam quia fuerat heres ex ſemiſſe inſtitutus.

20 Ne vna eademque portio hereditaria diuerſo iure cenſeretur, contra *l. eum qui 24. de vſucap.* aut diuiſio voluntatis induceretur contra *l. eum qui* [illegible] *in fin. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XLII.

Fideicommiſſum reale omnimodo locum habet quamdiu ſupereſt aliqua perſona ex vocatis, non inſpecto eo, an priorum fideicommiſſorum conditio extiterit, an defecerit.

FIdeicommiſſum reale inducitur non ſolum ſi prohibita ſit alienatio adiecta illa ratione prohibitionis quod

quod teſtator velit bona conſeruari in familia,[1] ſed etiam ſi conſtet habitum ab eo reſpectum ad defectum liberorum,[2] multo magis ſi ad defectum maſculorum.[3] Hoc enim caſu quamdiu ſupereſt vnus ex liberis, aut ex maſculis poteſt ille admitti ad fideicommiſſum. Nec inſpicimus an conditiones extiterint necne, ſub quibus priores fuerant ſubſtituti,[4] ſed illud tantum, an aliquis ſuperſit ex iis, quibus extantibus fideicommiſſum quoque durare teſtator voluerit. Et conſequenter an priores vocati deceſſerint, quocunq; tandem modo & tempore deceſſiſſe proponantur: Reale ſiquidem fideicommiſſum illud intelligimus, quod abſolutum continuum, purum & ſimplex eſt ad differentiam conditionalis, quod ſuas habet eaſque præciſas & ſpecifice implendas conditiones.[5] Itaque caſu is, qui ſolus ſupereſt ex liberis, aut ſi ad maſculorum defectum teſtator reſpexerit, ex maſculis, non huius aut illius cohæredis aut ſubſtituti portionem petit, ſed omnia omnino bona, quæ teſtatoris fuerunt, & ab eo primum oneri fideicommiſſi ſuppoſita non inſpecto eo an ex huius vel ex illius perſona fideicommiſſi conditio euenerit. Sufficit enim quod hodie alius nullus ſuperſit ex iis, qui ante actorem ad fideicommiſſi petitionem admitti potuerunt.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Eſt enim hoc fideicommiſſum efficacius & enixius, quam ſi teſtator ſimpliciter bona ſua extra familiam alienari prohibuiſſet, quo caſu fideicommiſſum non purum induceretur, ſed conditionale in caſum contrauentionis. Notat. *in l. filius familias* 14. §. Diui 2. *de legat.* 1. Dixi *Defin.* 4 *ſupr.*

2 Grauet. *conſ.* 326. *num.* 16. poſt alios ſupra citatos, *Defin.* 3. *n.* 8.

3 Qualitas enim maſculinitatis, multum facere ſolet ad inducendum fideicommiſſum, vt ex iis conſtat quæ tractat Iul. Clar. *in §. teſtamentum, q.* 78.

4 Quod tamen inſpiciendum eſſet, ſi ad certas perſonas certoſve caſus alienationis prohibitio reſtricta eſſet, vt dixi *dict.* Defin. 4.

5 *Notat. in d. l. filius familias* 114. §. *Diui* 2. *de legat.* 2.

6 *L. peto* 69. § *fratre, de legat.* 2. Not. *in l. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, eod. & in l. vlt. C. de verb. ſignific.*

DEFINITIO XLIII.

Ex quibus coniecturis liberi poſiti in conditione cenſeantur vocati?

Liberi quidem poſiti in conditione etiam duplici, ideoque adiecta nota, vt aiunt, maſculinitatis non cenſentur ad fideicommiſſum inuitati.[1] Sed tamen fallit ea traditio pleriſque caſibus ex tacita & coniecturata mente teſtatoris. Inter cæteros autem caſus ille vnus eſt, ſi teſtator habuerit reſpectum ad defectum liberorum, præſertim maſculorum.[3] Item ille, ſi liberi iſti in conditione poſiti expreſſim patruo ſubſtituti proponantur. Multo enim magis credendi ſunt ſubſtituti in portione poſiti etiamſi ſint in conditione.[4] Item ſi vltimo decendenti alius ſit ſubſtitutus in tota hæreditate.[5] Neque enim fieri poteſt, vt vltimus ille decedens totam hæreditatem reſtituat, quam non prius totam perceperit.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcripſi *Defin.* 1. & 2 *ſupr.*

2 Poſtquam placuit ex coniecturis fideicommiſſum induci poſſe, *l. pen. de legat.* 1. *l. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2. *l. fideicõmiſſa* 11. §. *item ſi quis, de legat.* 3. *l. hæredes mei* 57. §. *cum ita. D. ad SC. Treb.*

3 Vt dixi *Defin præced.* ex Grauet. *conſ.* 326. *num.* 16.

4 Quia maior ratio eſt, vt patris portio perueniat ad liberos, quam vt portio patrui ad filium fratris, *l. cum auus* 102. *de cond. & demonſt. l. cum acutiſſimi* 30. *C. hoc tit.*

5 Zaſch. & alij *ad d. §. cum ita, not. ad l. penult. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

6 Quæ ratio perpetua eſt Interpretib. noſtris ad inducendam reciprocam, quoties facta eſt ſubſtitutio vltimo decendenti in tota hæreditate, *l. Titia Seio* 87. §. *Seia liberis, de legat.* 2.

DEFINITIO XLIV.

Caſus in quo legatarius tenetur alteri propter onus inſertum legato, quod tamen ipſe nunquam habuerit.

CVm Sempronius Titij creditor fundum Cornelianum pignoris iure in antichreſim poſſideret, is fundus à teſtatore tibi legatus eſt, ea lege, vt Sempronio debitum ſolueres,[1] eoque fundo Mæuium quandiu viueret frui paterere.[2] Si legatum petieris per iudicem & obtinueris, nec tamen Sempronio debitum ſolueris, teneris in id omne quod intereſt Mæuij, quia fruitus non ſit.[3] Nó tamen à die agniti & petiti legati, cuius controuerſiam ab hærede patiebaris,[4] ſed ab eo tẽpore quo pro te iudicatum eſt, cum per te factum ſit quo minus ex eo die frui Mæuius potuerit.[5] Ita fiet, vt debitum ſoluas, nec tamen legati emolumentũ vllum, viuo Mæuio, percipias. Nempe quoniã legati, quod tibi relictum eſt, conditio fuit,[6] nec ad rem pertinet, quod ſi legatum repudiaſſes, non aliter vſumfructum in eo fundo Mæuius habere potuiſſet.[7] Quo caſu ad concurrentem vſque debiti quantitatem legatum vſusfructus vtique imminutum fuiſſet. Neq; enim fieri poteſt, vt non plus commodi percipiat Mæuius ex legato ſibi vſufructu ob id, quod debitum ſoluere debueris ad legati tui proprietatẽ conſequendam, quam ſi oneri tuo ea res non eſſet.[9] Nã etſi tibi fundus legatus non fuiſſet, at in hereditate manſiſſet, haud dubie ſoluendi debiti onus non ad Mæuium fructuarium, ſed ad hæredẽ pertinuiſſet.[10] *Ita Senatus* in cauſa Iacobinæ Aprin viduæ Procuratoris Alberti, contra filiam hæredemque D. Senatoris de Beauſiour, 5. Cal. Sept. 1595.

1 Hoc eſt ea lege, vt creditor ſuos fructus faceret in vice vſurarum *l. ſi is qui* 11. §. *ſi antichreſis. D. de pign. l. ſi pecuniã* 33. *D. de pign. act.*

2 Ne illa ſupereſſet quæſtio, ad quem luendi neceſſitas pertineret, *l. ſi res obligata* 57. *de leg.* 1.

3 Non enim potuiſti legatum tuum agnoſcere ſine onere, quod fuit admixtum legato, *l.* 4. & 5. *de legat.* 2.

4 Si tamen hæres tibi condemnatus ſit ad aliquid, hoc nomine id quoque te Mæuio præſtare æquum erit aut ſaltem actione iudicati cedere, cum id ſine diſpendio tuo futurum ſit, *arg. l. in creditore* 38. *in fin. de euict.* Nec enim lucrum vllum ex eiuſmodi legato penes te manere debet viuo Mæuio.

5 Quia ex eo die potuiſti pecuniam offerre Sempronio eique pignoris poſſeſſionem auferre.

6 *d. l.* 5. *de legat.* 2.

7 Nec enim hæres grauatus erat, vt lueret pignus in Mæuij commodum & fauorem.

8 Argument. eorum quæ notantur *in l. vlt. D. de vſufruct. legat.*

9 Nec habes quod conquerarís cum legatum agnoueris, quod poteras repudiare. Itaque non poteſt hoc caſu obiici, quod ſcriptum eſt *in l. paterfamilias* 29. *v. eorumque nihil interfuerit, D. de reb. Auctor.*

10 *d. l. ſi res obligata* 57. *de legat.* 1.

DEFINITIO XLV.

Iuſſus luere pignus vſque ad certam ſummam, quod pro maiore fuerat obligatum, nõ cogitur maiorem præſtare, ſed incumbit ea res illi, cuius lucro ceſſura ſit luitio, ſalua contra hæredem repetitione.

QVid ergo ſi teſtator certam ſummam præſcripſerat, quæ à te ſolui deberet, amplior autẽ Sempronio debeatur, ſiue ſortis nomine ſiue vſurarum aliarumve acceſſionum?[1] Quid ſi præterea eidẽ creditori chirographaria pecunia debeatur pro qua etiã pignus retineri poſſit?[2] An cogendus erit totum ſoluere, cum nec aliter fieri poſſit, vt vſumfructum in eo fundo Mæuius habeat? Minime vero, ſufficit enim, vt eam quantitatem præſtes, quam à te præſtari teſtator voluit.[4] Reliquum igitur ab ipſo Mæuio præſtandum erit, ſalua eâ aduerſus hæredes repetitione.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam & vſurarum & aliarum acceſſionum ratione habet creditor idem ius pignoris, & ab eodem tempore, *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.*

2 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

3 Nec enim quicquam prodeſt partem debiti ſoluere ad pignus liberandum, *l. in executione* 85. §. *pen. de verbor. oblig.*

4 Onus enim ad certam ſummam reſtrictum ampliari non debet.

5 Quoniam ea ſolutione liberatur hæres, ad quem pertinet onus æris alieni, *l. vlt. C. de hæred. act.*

DEFINITIO XLVI.

Vulgaris ſubſtitutio interdum flectitur in fideicommiſſariam ſi adſit prohibitio alienationis, dummodo ad omnes ſubſtitutorum gradus pertineat.

QVamquam ſubſtitutio, quæ *Titium & ſuos* ad hæreditatem vocat, vulgaris eſſe creditur, non fideicommiſ-

ſaria;[1] niſi additum ſit verbum aliquod habens tractum temporis,[2] ſi tamen eadem ſcriptura teſtator bonorum ſuorum alienationem prohibuerit, magis placet, vt Titio liberos per fideicommiſſum ſubſtituiſſe exiſtimetur,[3] ne alioqui fruſtra prohibitio facta reperiretur, ſi ad eum duntaxat caſum pertineret, quo vulgaris ſubſtitutio locum ſibi vindicaret.[4] Cum neque alienare quicquam poſſit Titius, niſi prius hæres factus,[5] neque poſteaquam hæres ex inſtitutione factus eſt, poſſit vnquam vulgaris ſubſtitutionis conditio euenire, quæ per aditionem hereditatis expirauit.[6] Enim vero ſi pluribus Titio gradatim ſubſtitutis ſoli Titio interdicta ſit alienatio, coniectura voluntatis ex ea prohibitione capi nulla poterit, vt per fideicommiſſum poſteriores gradus vocare voluerit, ad quos prohibitionem ipſam non extendit.[7] Quæ res faciet, vt nec illi, quos primo gradu Titio ſubſtitutos voluit, poſſint dici per fideicommiſſum vocari, ne vna eademque ſubſtitutio iiſdem plane verbis concepta, pro graduum & perſonarum diuerſitate, diuerſo iure cenſeatur.[8] Ita fiet, vt inutilis futura ſit prohibitio, quæ non aliâ quàm ipſius prohibiti vtilitatem habeat pro cauſa.[9] Sed hæc quidem obtinent ex traditionibus interpretum, qui ſubſtitutiones omnes ſic accipiendas eſſe volunt, vt pro directis potius quàm pro fideicommiſſariis habeantur.[10] Nam ſi teſtantium præſertim ruſticorum voluntates, adeoque Notariorum ſenſum inueſtigemus, vix credibile eſt de dictanda vel conſcribenda vulgari ſubſtitutione illos cogitaſſe, qui nec an vulgaris ſubſtitutio aliqua eſſet, aut quid illa eſſet, ſciuerint.[11] Longeque probabilius eſt de fideicõmiſſo inducendo ſenſiſſe quotquot ſubſtitutionis verbo vſi reperiuntur, cum nemo ſit tam imperitus hodie, qui fideicommiſſorum vſum, & poteſtatem non intelligat.[12] Maxime verò, poſtquam ex vulgari eorumdem Interpretum noſtrorum errore inductum eſt inuita iuriſprudentia, vt verbum *ſubſtituo*, quod ſui natura mere directum eſt commune ſit ad fideicommiſſi quoque cauſam exprimendam.[14] *Sine die.*

1 Ex traditis per *DD. in l. Gallus, §. quidam recte, de liber. & poſthum.*

2 Vt in ſpecie, de qua ſcripſimus *Defin. 11. ſupr. De impub. & aliis ſubſt.*

3 Andr. Tiraq. *lib. 1. de retract. n.* 110.

4 Fruſtra enim fit quod nullum habet caſum vtilem, *l. Stichus 39. D. de manum. teſt. l. hæres 21. §. pen. D. de fideiuſſ.*

5 Nec enim alienare poteſt, qui non eſt dominus, niſi in caſu, de quo in *Inſtit. tit. quibus alien. licet vel non.*

6 *L. poſt aditam 5. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

7 Nec ſcilicet alioqui latius pateat effectus, quam cauſa, *l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de leg. 2.*

8 Debet enim fieri par & æqualis determinatio, *l. iam hoc iure 4. de vulg. & pupill. ſubſt. l. 4. C. de impub. & aliis ſubſt.*

9 *L. filius familiam 114. §. Diui 2. de leg. 1. l. pater 38. §. Iulius Agrippa, de leg. 3.*

10 *Ex cap. ſi pater, de teſtam. in 6.*

11 Nemo enim id loqui credendus eſt, quod non ſenſerit, *l. Labeo 7. §. vlt. de pupill. legat.* nec ſenſiſſe quod neſciuerit, *§. Lucius, l. Titius 25. de liber. & poſth. l. tractabatur 14. de milit. teſta. l. ſicut 9. & ſeq. C. eod. l. pen. D. de iur. codicill.*

12 Nulla enim hodie vulgatior ſubſtitutio eſt, quam fideicommiſſaria.

13 Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum & in poſteriore parte Hemichiliadis *de error. pragm.*

14 Ita enim noſtri ad *l. Centurio 15. D. de vulg. & pupill. ſubſt.* ex *l. iam hoc iure 4. eod.* vbi verbum *ſubſtituo* dicitur commune, ſed longe alio ſenſu, vt ſcripſi locis ſupradictis.

DEFINITIO XLVII.

Qui per fideicommiſſum vocat Titium & liberorum eius liberos, multo magis eiuſdem liberos vocaſſe intelligitur.

Cum quidem teſtamento ſuo Titium & liberorum eius liberos per fideicommiſſum inuitaſſet, Titio autem defuncto, multis relictis creditoribus, liberi eius, de quibus nihil depoſitum fuerat,[1] ex eo fideicommiſſo ſe quoque vocatos dicerent, viſum eſt pro iis pronuntiandum, ex apertiſſima coniectura voluntatis[2] quæ non patiebatur, vt qui Titio, Titijque nepotibus fideicommiſſum tam expreſſis & enixis verbis reliquerat medium gradum liberorum Titij conſulto prætermiſiſſe crederetur.[3] Itaque ſi quo vnquam alio caſu, in hoc ſane plus dictum à teſtatore, minus vero à notario per incuriam aut imperitiam ſcriptum videbatur.[4] *Sine die.*

1 Nam in hac ſpecie nòn erant poſiti in diſpoſitione, at neque in conditione expreſſa Et hæc nimirum erat ratio dubitandi, quia fideicommiſſum ſine verbis inducitur, *l. quidam 46. D. de hered. inſt. l. pater 38. §. mater, de leg. 3. l. Lucius 78. 4. tres heredes, ad SC. Trebell.*

2 Quæ in fideicommiſſis pro lege eſt, *l. antep. de leg. 1. l. fideicommiſſa 11. §. item ſi rem, de leg. 3.* iunct. *l. cum proponebatur 64. de leg. 2. l. heredes mei 57. §. cum ita, D. ad SC. Treb. cum anus 102 de cond. & demonſt.*

3 Qui enim dilectos vocauit, multo magis dilectores vocaſſe credendus eſt, *l. Publius 36. §. 1. eod.* Dilectores autem eſſe creduntur qui ſunt proximiores, *l. peto 69. §. fratre, de legat. 2.* iunct. *l. omnia 32. alias l. cum ita, § in fideicommiſſo eod. d. l. heredes mei § vlt.*

4 *Vt in d. l. cum anus, & l. vnũ ex familia 67. §. ſi omiſſa, de leg. 2.*

[DEFINITIO XLVIII.

Titio inſtituto & in eius defectum ſubſtituto Sempronio, ſubſtitutionem non niſi vulgarem factam videri placuit.[1] Deficere namque is demum videtur qui hæres non eſt, aut is demum gradus qui vocat.[2] Sed hoc ita, niſi facta ſit ſubſtitutio per verba tractum temporis habentia, vt puta ſi teſtator in defectum Titij ſubſtituerit Sempronium & eius hæredes, quo caſu magis eſt vt non tantùm hæredes Sempronij, ſed ipſe quoque Sempronius vt vtrumque caſum & vulgarem & fideicommiſſi Titio ſubſtitutus eſſe videatur. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Gaſpardi de la Creſte, 3, Septembr. 1610.

1 Vide Dec. *conſ.* 148.

2 *L. hæredes mei 57. §. vlt. C. ad SC. Treb.*

3 Iuxta ea quæ ſcripſimus, *defin. 11 ſupr. de impub. & aliis ſubſt.*]

TIT. XXIII.

COMMVN DE LEGAT. & fideicomm.

DEFINITIO I.

Hypotheca tacita legatis diuidua eſt, ſed expreſſa indiuidua, vt nec locum habeat exceptio non diſcuſſi coheredis

Qvod in hypotheca tacita quæ pro legatis aut fideicommiſſis competit ſingulari quodam iure conſtitutum eſt, vt ſit diuidua, adeoque inter plures teſtatoris hæredes ipſo iure diuiſa,[1] non ſimiliter obtinet in hypotheca expreſſa, quam teſtator legati aut fideicommiſſi nomine conſtituerit. Hæc enim communi cæterarum omnium iure prorſus indiuidua eſt,[2] ita vt vnus ex teſtatoris heredibus ſi rem obligatam in ſolidum poſſideat?[3] adeo, vt neque hoc caſu locum habeat exceptio non excuſſi coheredis, ſicut nec quoties vnus ex pluribus debitoris heredibus in ſolidum conuenitur.[4] Quamuis videatur dici poſſe aliam hac parte conſtituendam rationem heredum debitoris, aliam heredem teſtatoris. Nam hypotheca quæ viuo debitore fuit indiuidua, non debet ex perſona heredum immutari.[5] At quæ incipit à perſonis heredum teſtatoris licet à teſtatore conſtituta ſit, iam inde tamen ab initio plures perſonas reſpicit, ob idque facilius diuidi poſſe videtur.[6] Sed reſpondendum eſt, ad conſtituendum ius hypothecæ indiuiduæ nihil referre, an ab initio vnus tantum

tum fuerit debitor an plures, cum rem ipſam obligatam afficiat, non perſonas debitorum.[7] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra Dominam de Malin viduam Illuſtriſſ. Ludouici de Gorreuod Vice comitis de Salins, 12. Calend. Auguſt. 1582.

1 *Ex l. 1. C. hoc tit.* vbi ſpeciale hoc ius inducitur contra naturam actionis hypotecariæ, quæ alias ſemper indiuidua eſt. *l. cum hereditariam 68 ff. de euict. l. in executione 85 § penult. de verbor. obligat.* Vide Neguſ. *in 4. membro, 2. part. num 160. de pignor.*

2 Quia credendus eſt in dubio teſtator ſe voluiſſe conformare cum iure communi, vt noſtri loquuntur, *ad l. vlt. C. de verb. ſignif. l. 3. D. de teſtam. milit.*

3 *L. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

4 Iuxta gloſſ. *in l. mulier 19 ff. qui potior. in pign. hab.*

5 *Arg. l. 2. §. ex his, de verb. oblig.*

6 Cum incipiat ab heredibus vt & principalis ipſa obligatio legati *l. hereditariarum 40 ff. de oblig. & act.*

7 *L. pignoris 17 ff. de pignoris 18. C. eod.*

DEFINITIO II.

Expreſſa antichreſis conſtituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem ſi ſpecialis non ſufficiat: non tamen imputatur in ſortem fructus quanticumque ſint.

SI teſtator legati nomine certam rem ex bonis ſuis pignoris obligauerit, vt eius rei fructibus in vicem vſurarum quaſi in antichreſim legatarius gauderet,[1] non eo manus generalis tacitæque hypothecæ beneficium legatarius habebit, velut in ſubſidium.[2] ſi qua ratione fiat ne ſpecialis ſufficere poſſit.[3] Non enim hoc caſu locum habet, quod dici ſolet, prouiſionem hominis facere, vt ceſſet prouiſio legis,[4] quandoquidem id vnum vtraque prouiſione agitur, vt voluntas teſtatoris effectum ſortiatur,[5] quem credibile non eſt cum expreſſo pignore conſtituto voluit legatario conſulere, id egiſſe, vt generalis tacitæque hypothecæ commodum, ſi quod eſſet, ipſi eriperet.[6] In eo ſane vtilitas eſt pignoris ſpecialiter à teſtatore conſtituti, quod fructus ex eo perceptos legatarius non imputat in ſortem, cum id teſtator vetuit,[7] quos alioqui imputaret, ſi tacitæ duntaxat hypothecæ priuilegio niteretur. Eo nimirum iure, quod in pignoribus communiter obſeruatur,[8] ni antichreſis contracta.[9] Sed & antichreſis à teſtatore conſtituta priuilegium illud habet, vt quærendnm non ſit an fructus excedant legitimum modum vſurarum, necne.[10] Quanticunque enim ſint cedunt lucro legatarij ex iudicio teſtatoris, qui eos voluit eſſe in legato.[11] Quod non ſimiliter euenit facta antichreſi per contractum, propter ſuſpicionem ſimulationis excogitatæ in fraudem vſurarum.[12] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 4. & 5. infr. De vſur. & fructib. legat.

1 Nam teſtamento quoque pignus conſtitui poteſt, *l. non eſt mirum 26. ff. de pignor. action. l. Lucius 12. de alim. vel cibar. legat.*

2 Specialis enim hypothecæ diſcuſſio facienda eſt, *pignor.*

3 Forte quod ſine controuerſia poſſideri non poſſit. Hoc enim ſufficit, *l. quamuis 13 ff de reb. auctor. iudic. poſſid.*

4 *L. vlt C. de pact. conuent. tam ſup. dot. l. maritus 21. C. de procur. l. cum ex filio 30. §. 1. de vulg. & pup. ſubſt.*

5 In id enim præſtantur pignora ſpecialia, vt magis ſit cautum, non vt minus *l. ſi mandatu. 69. §. vlt. D. mãdat l. 4. §. addici, D. de fideic. libert.*

6 Ne inducta ad vnum effectum contrarium operentur, *vulg. l. legata 14. de adim legat. l. legata 19. de leg. 1. l. 3. §. ſi emancipatus, de bon. poſſ. contr. tab.*

7 Voluntas enim teſtatoris omnino ſeruanda eſt, qui antichreſim conſtituere poteſt *d. l. Lucius 12. de alim. legat.*

8 Vt fructus imputari debeant in ſortem, *l. 1. & paſſ. C de pignor. act.*

9 *L. ſi is 11. §. 1. ff. de pigor. l. cum debitor 8. D. in quibus cauſ. pign. vel hyp. tacit. cont.*

10 De quo tamen quæri ſolet cum tacita antichreſis contracta eſt *d. l. cum debitor*, itemque interdum cum expreſſa, *l. ſi ea pactione 14 C. de vſur.*

11 Aliud enim eſt de fructibus legatorum quærere, aliud vero de fructibus legatis, *l. cum vnus 10. §. 1. D. de alim. legat.*

12 Quicquid enim poteſt videri excogitatum in fraudem legitimarum vſurarum pro nullo & irrito habendum eſt. *l. pecunia 6. l. placui 29. D. de vſur. d. l. ſi ea pactione 14. C. eod.*

DEFINITIO III.

Qui egit in ſpecialem hypothecam pro legato vel fideicommiſſo poteſt perſequi generalem, nec ob id tenetur ad vllam ſumptuum refuſionem, quaſi mutato libello.

NOn eo minus permittenda eſt generalis tacitæque hypothecæ perſecutio, quod ab initio litis ſpecialem tantum hypothecam à teſtatore conſtitutam perſecutus ſit legatarius pro totius legati vſurarumque eius ſolutione, ſpecialis illa hypotheca non ſufficiat.[1] Neque ex ea cauſa impenſarum condemnatio vlla fit, quaſi mutato libello.[2] Eſt enim additio illa potius quam mutatio libelli.[3] Et nemo dixerit ex hypothecæ perſecutione fieri nouationem debiti,[4] vt quod plus eſt indebito, quam in æſtimatione pignoris remiſſum cenſeatur.[5] Pignoris ſi quidem datio aut perſecutio non niſi quatenus valet pignus pro ſolutione eſſe poteſt.[6] Nam & ex contrario ſi pluris comdemnatus ſit debitor, quam faciat computatio ſortis & vſurarum, non impediet condemnatio quominus ſoluto eo quod re vera debetur hypotheca liberetur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Diſcutienda enim fuit ſpecialis hypotheca priuſquam ad generalem perueniretur, vt diximus Defin *præced. num. 2. ex l. 2. C. de pignor.*

2 *Ex notat. in l. edita 3. C. de edend.*

3 Aliud vero longe eſt mutare libellum, aliud vero addere libello vt notatur *ad d. l. edita 3 C. de edend.*

4 Nemo enim pignus perſequendo facit conditionem ſuam deteriorem: ſicut è contrario agendo perſonali non amittit pignus, *l. quamuis perſonali 8. C. de pignor.* iunct. *l. aliam 19. D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5 *L. 3. l. ſi reſidui 5. l. qua ſpecialiter. 9. C. de diſtract. pignor.*

6 *L. quæſitum 8. §. Pomponius, D. eod. l. creditor 27. D. de rebus credit. l. ſi pro mutua 8. C ſi cert. petat.*

7 *L. ſi ſumus 16. §. ſi pluris. ff. de pignor.*

DEFINITIO IV.

Bona fideicommiſſo ſubiecta poſſunt hodie obligari & alienari pro dote, & donatione ante nuptias, tam conſtituenda, quàm reſtituenda.

IVſtiniani Nouella conſtitutio, quæ dotis aut dominationis propter nuptias potiorem quam fideicommiſſi cauſam eſſe voluit,[1] ſic ab interpretibus fere omnibus accepta eſt, vt bona fideicommiſſo ſubiecta poſſint ex ea cauſa non ſolum obligari, ſed etiam quod eſt conſequens alienari,[2] adeoque totum fideicommiſſum in dotem dari ſi aliter fieri non poſſit, vt perſona grauata matrimonium æqualibus ineat.[3] Itaque non diſtinguunt noſtri, an de dote vel donatione propter nuptias con[illegible]ituenda agatur, an de reſtituenda. Nam rurſum an ea perſona, cui fideicommiſſum iniunctum eſt, idipſum pro ſe velit diminuere, an pro aliquo ex ſuis liberis, dummodo ſint illi ex deſcendentibus teſtatoris qui fideicommiſſum iniunxit,[4] id eſt ex iis perſonis quibus teſtator ipſe, ſi viueret, dotem vel donationem propter nuptias ex officio conſtituere teneretur.[5] Quæ ſententia, licet æquitatis & humanitatis colorem habere videatur, euidenter tamen iniqua eſt. Quid enim abſurdius quam in fraudem fideicommiſſi, ex alienis bonis ſibi quem aut alteri dotem conſtituere vel donationem propter nuptias ſiue ab aſcendente, ſiue ab extraneo, aut quod hac parte idem eſt à collatarali inductum proponatur?[6] Præſertim cum alio interpretum noſtrorum errore illud quoque iam obtinuerit, vt fideicommiſſum liberis iniunctum per duplicis quartæ & integrorum vtriuſque fructuum detractionem minuatur,[7] ſcilicet in liberis primi gradus.[8] Sed & cum ſequentium graduum liberi ſunt, conſtat legitimam non ſolum iis deberi,[9] ſed ita deberi, vt in ea grauari nullo modo poſſint,[10] quod vtique iure vete[illegible]e diuerſum erat.[11] Proinde [illegible] olim prudentes reſponderant in filia, quæ totam h[illegible]ditatem reſtituere rogata dotem ex fideicom-

miſſo dederat, non videri in euerſionem fideicommiſſi factum, quod & mulieris pudicitiæ & patris voto congruebat.[12] hodie locum habere non poteſt, cum legitima filiæ debeatur, & quidem immunis ab onere fideicommiſſi,[13] ex qua vtique dotem habere poteſt,[14] Nec quod ea legitima parui pretij ſit, ſi forte tenuium facultatum pater fuit,[15] fideicommiſſario nocere debet, ſed filiæ potius, quæ habuit vel inopem, vel minus beneuolum patrem.[16] Neque vero aliam Iuſtiniani mentem fuiſſe, credendum eſt,[17] cuius verba apertiſſima id tantum conſtitui præ ſe ferunt, vt ſi is, qui coniugi donauit propter nuptias poſt factam à ſe donationem grauatus ſit fideicommiſſo à patre, non noceat ea res mulieri, quominus etiam de bonis fideicommiſſo ſubiectis ſolui donatio debeat, itemque dos reſtitui, quam aut maritus ille aut pater eius acceperat. Et viciſſim, vt ſi mulier ipſa, quæ dotem viro dedit, rogata ſit à patre hæreditatem reſtituere, non ſolum non cenſeatur rogata reddere dotem, quæ proprium ipſius patrimonium eſt, ſed etiam ſi expreſſim rogata ſit, fideicommiſſum quod ad hoc attinet non valeat, ſed perinde ac ſi rogata non eſſet poſſit maritus eam dotis partem lucrari, quam in pactum deduxerat, dummodo in pactis nuptialibus honeſtus modus ſeruatus ſit pro perſonarum qualitate & facultatibus.[18] Itaque non de dote poſt iniunctum fideicommiſſum conſtituenda,[19] Iuſtinianus tractat, ſed de ea quæ ante fideicommiſſum inductum conſtituta ſit, quam nec aliter de fideicommiſſo detrahi poſſe vult, quam ſi honeſta ſint pacta & congrua.[20] Ex quo apparet non tam ad id reſpexiſſe Iuſtinianum quo noſtri potiſſimum mouentur, ne propter fideicommiſſum filia maneat indotata, (non enim indotata eſſe poteſt, quæ vel inuito patre legitimam habere debet,[21] ex paternis facultatibus æſtimandam,[22] ſiue pauperiorem, ſiue ditiorem auum habuerit[23]) quam ad id potius, ne ex tali fideicommiſſo decipiatur maritus,[24] qui vel ante fideicommiſſum contraxerat,[25] vel poſt iniunctum quidem fideicommiſſum, ſed eo tempore, quo fideicommiſſum probabiliter ignorabat.[26] Sicut & quod in præiudicium fideicommiſſi marito iniuncti Iuſtinianus conſtituit non ad mariti fauorem reſpicit, ſed ad commodum mulieris, ne aut propria dote, aut ſibi facta per maritum donatione propter nuptias priuetur.[27] Dicat aliquis inutilem fore Iuſtiniani conſtitutionem, ſi ſic intelligatur, vt potior ſit cauſa dotis aut donationis propter nuptias ante fideicommiſſum conſtitutæ, quam ſit ipſius fideicommiſſi. Quis enim dubitet, iura anteriora per ſubſequens fideicommiſſum extingui non poſſe?[28] Sed reſpondendum eſt, iam olim ita ius fuiſſe & hodie eſſe, vt dos vel donatio propter nuptias à parte profecta defunctis filio aut filia ſine liberis ad patrem reuerteretur[29] (licet quadam miſerationis potius quam iuris ratione[30]) ſiue in poteſtate retenti filius aut filia fuiſſent, ſiue emancipati.[31] Ideoque in patris poteſtate fuiſſe filiam in dote grauare,[32] Itemque filium in donatione propter nuptias, non quidem conſtante matrimonio,[33] ſed in eum caſum, quo matrimonium grauari morte ſolueretur.[34] Quod cum eueniebat ſi qua forte pacta nuptialia inſcio parente ſiue conſtante iam matrimonio, ſiue ſponſaliorum tempore filius aut filia præſertim emancipati contraxiſſent, ea fieri irrita neceſſe erat[35] ante Iuſtiniani conſtitutionem, atque ita decipi eum ex coniugibus, non qui grauatus eſſet, ſed qui ex bonis grauari tantam portionem ſperabat, quantam ipſe de bonis propriis in contrarium euentum præſtare grauato debuiſſet.[36] Id vero Iuſtinianus æquiſſime correxit, conſtituens, vt pater ſicut grauare liberos in legitima non poteſt,[37] ita non poſſit in ea portione, quæ præter legitimam neceſſaria eſt ad quantitatem dotis aut donationis propter nutias, vt ea quantitas iuris interpretatione ſubducatur è fideicommiſſo, ſi contraria non appareat voluntas patris,[38] aut ſi aperte parens contra diſpoſuerit, nulla eius voluntatis ratio habeatur, ſed perinde ac ſi nullum fideicommiſſum eſſet, ſeruentur pacta nuptialia[39] ſi modo æqua ſint & conuenientia honeſtati & dignitati perſonarum.[40] Et vero non cogitaſſe Iuſtinianum de ſubducendis ex fideicommiſſo dotibus poſt iniunctum fideicommiſſum conſtitutis, vel ex eo maxime apparet, quod ſuam legem habe e locum prohibet iis caſibus, quibus dotes illæ aut nuptiales donationes augerentur, quæ iam ante factæ eſſent, quaſi augmentum illud in fraudem & euerſionem fideicommiſſi prætextu nouæ conſtitutionis captatum videretur.[41] Quod autem ad dotes reſtituendas pertinet de iis agit in prima conſtitutionis parte, ſed ita vt alteram quandam conſtitutionem de ea re factam referat, quæ in libris noſtris non extat. Cuius tamen illam innuit fuiſſe ſententiam, vt mulieri, quæ ignotans fideicommiſſum maritos iniunctus dotem illi dedit, non noceat, quod fideicommiſſi onere ſit poſterior, ſed perinde dotem illam ſuam recuperet, nec aliter fideicommiſſarius ei præferatur, quam ſi probet ſcientem eam grauato viro dotem dediſſe.[24] Quod ſit ita eſt, nec pro dote repetenda præferetur mulier in præiudicium fideicommiſſi, quod ipſa ſciuerit.[43] Tantum abeſt, vt quæ ſcit fideicommiſſum à ſe relictum poſſit ex eo quicquam detrahere ſupra legitimam & Trebellianicam ad dotem ſibi ipſi conſtituendam.[44] At ſi dotem ſibi ipſi ex fideicommiſſo conſtituere non poteſt, multo minus alij quis conſtituere poterit, etiamſi perſona talis ſit, quam ex officio dotare teneatur. Eſt enim longe fauorabilior dotis reſtitutio quam conſtitutio,[45] & inter dotes conſtituendas ea, quam quis ſibi conſtituat,[46] quam quæ alij datur.[47] *Sed quanquam* hæc ita ſunt, *Senatus* tamen noſter ſequitur communem Interpretum ſententiam, in omnibus iampridem tribunalibus receptiſſimam. Cui cauſam proculdubio dedit error Irnerij,[48] cui plus auctoritatis tribuendum putarunt Interpretes, quam Iuſtinianeæ conſtitutioni,[49] cuius ille mentem non bene perceperat: Quamquam nec Irnerij verba prorſus repugnant quominus eandem admittant interpretationem, quam nos ad Iuſtinianum adhibuimus.[50] *Ita Senatus* pro illuſtri Domina Beatrice de la Chambre Domina de la Gratuſe, contra D. Marchionem de la Chambre, Prid. Calend. Septemb. 1592. Hoc tamen addito temperamento, vt nullum ex dotis adiudicatione præiudicium fieret inſtantiæ diſcuſſionis, ad quam remiſſa eſt cognitio de fideicommiſſis, quæ ſibi ab auis relicta & à patre debita fuiſſe Marchio contendebat.

1 *Nouell. 39. de reſtit. & qua parit vndec. menſ. cap. 1.* vnde ſumpta eſt *Auth. res qua. C. hoc tit.* Aliud tamen eſt, ſi cum prohibitione legis concurrat prohibitio teſtatoris. Tunc enim non poſſe res fideicommiſſo ſubiectas alienari, ne quidem ex cauſa dotis, conſuluit Guid. Pap. *conſ.* 130. *n.* 7 poſt Bald & alios ibi citatos. Si tamen alia bona nulla ſint ex quibus dos ſalua eſſe poſſit, vix eſt, vt hæc ſententia obtinere poſſit Iunge *Defin. de in integr. reſtit. minor.*

2 Inutilis enim eſt obligatio per quam non poſſit ad alienationem perueniri, *l.* 4 *&* 5 D. *de pignor. act. l. mulier.* 18. *C. de diſtract. pign. l. vlt. C. de reb. alien non alien.*

3 Bald. & cæteri *ad d. Auth. res qua, per ill. text.* & ex *l. mulier* 31. *§. cum proponeretur*, D. *ad* SC. *Treb.* Nec tantum pro primo matrimonio hoc obtinet, ſed etiam pro ſecundo. *Ita Senatus* 21. Mart. 1634.

4 Vt conſtat ex notat. per DD. *ad d. Auth. res qua.*

5 Quomodo tenetur pater, *l. vlt.* C *de dot. prom. l. capite* 19. D. *de rit. nupt.* nõ etiam mater, niſi ex cauſa, *l. neque mater* 14. C. *de iur. dot.*

6 *L. ait prætor* 10. *§. ſi cum mulier*, D. *quæ in fraud. credit.* Idque Iuſtin. ipſe fatetur *dict. Nouell.* 39. *§. hæc igitur omnia, verſ. non enim* Iunge *l. id quod noſtrum* 11. *l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

7 *Ex cap. Raynutius, & cap.* Raynaldus *Extr. de teſtam.*

8 Quibus ſcilicet non poteſt prohiberi Trebellianica, nec præcipi, vt imputent fructus in quartam, *l. iubemus* 6. *C. ad* SC. *Treb.*

9 Si modo alius eos non præcedat in cauſa ſuccedendi, *l. ſcripto* 7. D. *vnd. liber. l. ſi quis filio* 6. *de iniuſt. rupt. l. ſi quis filium* 34. *C. de inoff. teſtam.*

10 *L. quoniam in prioribus* 32. *eod. tit.*

11 Poterant enim grauari, ſed habebant eo nomine querelam inofficioſi. *l. Papinian* 8. *§. ſi conditioni, & ſeq.* [illegible]. *eod. tit.*

12 Vt ſcriptum eſt *in d. §. cũ proponeretur, l. mulier* 2. *D. ad SC. Treb*

13 *d. l. quoniam in prioribus.*

14 Nam & dos congrua illa dici ſolet, quæ reſpondet legitimæ, *l. quoniam nouella* 29. *vbi not. C. eod. tit. de teſtam.*

15 Æſtimantur enim, legitima ex comparatione patrimonii

quod

quod moriens paterfamilias reliquit, *dict. l. Papinianus, §. quarta autem, D eod. l. cum quæritur 6. C. eod.*

16 Non enim in eo bebet dos conſtitui in fraudem & euerſionem fideicommiſſi *d. l. ait prætor* 10. *§. ſi cum mulier, D. quæ in fraud. cred.*

17 *In d. Nouell. 39. de reſtit. & ea quæ parit vndec. menſ.*

18 Idque ita eſſe apparet ex verbis ipſis & cõtextu totius Nouellæ.

19 Vel conſtituta nec proinde generaliter de dote reſtituta, niſi quæ conſtituenda fuerit ante iniunctum onus fideicommiſſi, vt ſequitur in Definitione.

20 Non alia vtique ratione, quam ex dotis conſtitutione & reſtitutione, nimirum dam num fideicommiſſarius patiatur.

21 Et conſequenter dotis iam conſtitutæ retentionem vſque ad concurrentem quantitatem legitimæ, cuius loco dos ſuccedit, ſi noſtris credimus, *ex d. l. quoniam nouella C. de inoff. teſtam.*

22 *L. parentibus 8. & paſſ. eod. tit.*

23 Non enim debetur nepti ex filio aut ex filia in bonis aui vlla legitima, niſi cum pater vel mater prædeceſſit, ſicut nec ab inteſtato nepos ſuccederet auo, ſed filius ipſe vel filia, *l. ſi quis filio 6. de iniuſt. rupt. l. ſcripto 7. vnd. liber.*

24 Vt conſtat ex verſ. *rurſus autem alter ſupplex apparuit.*

25 Et cui proinde dos auferenda non eſt, *l. Titia 62 in fin. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. l. 1. de cond. cauſ. dat. l. 5. §. penult. de dol. except.*

26 *Arg. l. vlt. §. vlt. de leg. 1. & l. quidam ita 25. §. ſi quis filium, D. ad SC. Treb.* etſi poteſt dici, nulla eſſe in tota conſtitutione verba, quæ hunc caſum comprehendant.

27 Vt conſtat verſ. *moriente namque viro.*

28 Potior ſi quidem eſt cauſa anteriorum creditorum, quam fideicommiſſarij, qui & ipſe ad æris alieni ſolutionem tenetur, *l. 1. l. non enim 38. D. ad SC. Treb. l. 2. C. eod.*

29 *L. dos à patre 4. C. ſolut. matr.*

30 *L. iure ſuccurſum 6. C. de iur. dot.*

31 *L. 5. §. ſi patre pro fi. ia. eod. l. ſi filia 5. D. de diuort. l. ſi ab hoſtibus 10. l. filia mea 59. D. ſolut. matr. l. 2. C. de bon. quæ liber.*

32 Textus eſt *in l. vlt §. filia de leg. 2.* etſi fideicommiſſo generaliter à filia relicto dos non continebatur, *l. à filia 62 ad SC. Treb.* non quaſi poſſet filia in dote grauari, ſed quia non videbatur ea fuiſſe patris voluntas, cum dos ſit veluti proprium filiæ patrimonium, *l. 3. §. ſcio, D. de minor. l. pater filiam 14. D. ad leg. falcid.*

33 Quo tẽpore dos eſt tota viri, non mulieris, *l. doce 8. C. de iur. dot.*

34 Quia eo caſu dotis actio conſolidabatur in perſona filiæ, *l. 2. & ibi not. D. ſolut. matrim.*

35 Et ideo optimum erat generum pacta conuenta cum vtroque facere. *l. cum de 7. de pact. dotal.*

36 Quod euidenter iniquum erat, cum actuum correſpectiuorum eadem ratio eſſe debeat, *l. cum te 6. C. de pact. inter empt. & vendit.*

37 *L. quoniam in prioribus 32. C. de inoffic. teſtam.*

38 Quaſi ex tacita voluntate patris, quod iam olim obtineat, *d. l. à filia 62 ad SC. Treb.*

39 Et hoc nimirum eſt, in quo vno Iuſtinianus fecit ius nouum.

40 Ergo ſi pacta excedant honeſtatem & dignitatem perſonarum manebit incorrectum ius vetus, & potior erit cauſa fideicommiſſi quam dotis aut ante nuptias donationis.

41 Quæ ſuſpicio & præſumptio non cadit in dotem vel donationem propter nuptias, quæ fuerit conſtituta ante iniunctũ onus fideicõmiſſi.

42 Refert enim Iuſtinianus duas à ſe factas conſtitutiones, quarum prior eſt illa, quæ extat *in l. vlt C. hoc. tit.* altera præſupponitur iis, verbis, *ſed huic quidẽ data eſt negotio forma, quã bene ſe habere putamus.*

43 Vt hoc ſit priuilegium non modo dotis, ſed etiam iuſtæ ignorantiæ, *vt in d. l. vlt. de leg. 2.*

44 Sibi enim debet imputare, quæ ſciens bona mariti ſubiecta fideicõmiſſo, dotem ei dedit, quod non ſimiliter imputari poteſt ignoranti. Vide Theſſaur. *decif. Pedem.* 151.

45 Siquidem longe fauorabilior eſt cauſa dotis bona fide conſtitutæ & reſtituendæ, quam dotis nunc primum in fraudem commiſſi conſtituendæ vt ſequitur in *Defin.*

46 Ne mulier & mariti & dotis ſimul iacturam ſentiat, *argum. d. l. iure ſuccurſum.*

47 De qua *in d. l. mulier. § cum proponeretur. ad SC. Treb.*

48 Minor enim neceſſitas eſt vt quis alij proſit & ſubueniat, quam vt ſibiinſit. [Si tamẽ cùm minùs cõgrua dos conſtituta eſſet filiæ à patre tutor eam auxerit ad concurrentẽ vſque quantitatem legitimæ, Placet eam quoque dotem à tutore conſtitutam eodem gaudere priuilegio, vt pro ea poſſint obligari bona ſubiecta fideicommiſſo. *Lud. Peruſ. quæſt*]

49 In concipiendis verbis *d. Auth. res quæ.*

50 Quod & Caſtr. *ad d. Auth. res quæ* profiteri aperte eſt. [Obſerua autẽ apud Auguſtanos noſtros obtinere ex recepta conſuetudine, vt heres grauatus ſi teſtamentum ab ignobili & plebio homine conditum ſit, perinde poſſit de bonis fideicommiſſo ſubiectis diſponere tam inter viuos quàm in vltima voluntate ac fideicommiſſum nullum eſſet. Sed ita tamen vt in fideicõmiſſo remaneant bona omnia de quibus heres grauatus non diſpoſuit. At hoc ipſum ita, ſi grauatus heres non ſolum ſine teſtamento, ſed etiam ſine liberis decedat. Itaque in effectu perinde eſt, acſi fideicommiſſum factum eſſet de eo tantùm quod in bonis ſupererit, & quidem ſub conditione, ſi ſine liberis. Sed conſuetudo illa recepta excipit fideicommiſſa ante conſuetudinem facta. De quibus nihil diſponit, niſi ſecundum probationem antiquioris, & incertæ conſuetudinis à litigatoribus facienda decidantur. *Senatus* tamen cùm quæſtio ex facto incidiſſet, & in conflictu probationum bis ex officio inquiſi de conſuetudine iuſſiſſet, tandem pronunciauit pro fideicommiſſario; Nihil in eius præiudicium alienari ab herede potuiſſe, tametſi teſtator qui ante ſcriptam conſuetudinem teſtamentum fecerat, non niſi poſt eam ſcriptam deceſſiſſe proponeretur. Verba enim conſuetudinis quæ anteriora fideicommiſſa excipiebant, tempus notabant facti teſtamenti, non mortis. Sanè de nobilium fideicommiſſis nunquam dubitatum eſt, quin valerent omnimodo, ita vt nec legitima vel Trebellianica vlla ex iis deduci, nec quicquam ex bonis alienari poſſit. *Ita Senatus* pro Bartholomæo Poncet, contra Mariam Poncet, 6. Id Febr. 1615.

DEFINITIO V.

Fideicommiſſo ſubiecta bona poſſunt obligari & alienari etiamſi pro augmento dotis, dummodo ſit congruum, quale eſt conſuetudinarium.

POſtquã placuit, pro dote aut donatione propter nuptias vni ex liberis & deſcendentibus conſtituenda obligari poſſe bona, etiam quæ fideicõmiſſo ſubiecta ſint,[1] illud quoque in conſequentiam inductum eſt, vt pro dotis augmento idem ſit iuris.[2] Nam & in cæteris omnibus eadem paſſim ratio eſt augmenti dotalis, quæ dotis ipſius, cuius & ipſum pars ac portio quædam eſt.[3] Sed dubitari eleganter poteſt, an in quolibet augmento id locum habeat, id eſt, an in omni eo, quod ex conuentione dictum fuit, quantumcunque illud ſit, an in eo tantùm, quod ſit conſuetudinarium aut conſuetudinario ſimile, hoc eſt, quod ad dimidiam vſque dotis partem aſcendat? Tale enim eſt, quod moribus noſtris in Sabaudia frequentatur.[4] Facit dubitationẽ, quod admiſſa indiſtincte ſententia illa, vt quantumcunque augmentum ex bonis fideicommiſſariis detrahatur facile fraus fiat fideicommiſſo, quod tamen nec æquum fuerit,[5] nec ex mente Iuſtiniani, cuius nouella conſtitutio[6] male ab interpretibus omnibus, vt proxime oſtendimus, accepta, huic nouo & erroneo iuri cauſam ſola dedit. Non enim cuilibet doti fauere Iuſtinianus voluit, ſed ei duntaxat, quæ ſit congrua.[7] Quo exemplo congruum quoque eſſe augmentũ oportet, vt idem priuilegium mereatur.[8] Quodnam vero magis congruum videri poteſt, quam quod generali conſuetudine pro tali habeatur?[9] Niſi forte proponas, ignobili viro nuptam fœminã nobilem, aut ſemiteneram. Ex his enim cauſis conſtat, non aliter videri pacta congrua, quam ſi luat maritus in ære, quod non habet in corpore.[10] At ex alia parte mouet, quod augmento dotis in quantacunque pecunia conſtituto credendum ſit non aliter nupturam fuiſſe mulierem, quam ſi tale tantumque dictum fuiſſet, vt proinde re amplius non integra decipi eam iniquũ videatur.[11] Aut matrimonium etiam contrahendum eo prætextu damni pecuniarij impediri,[12] cuius potiſſimum fauore tanquam publico mouentur noſtri vt fideicommiſſarij cauſã vt pote priuatam faciant duriorem,[13] niſi quis dicat, hoc ipſũ imputari poſſe mulieri, cur enim virum expetat, cuius bona fideicommiſſo ſint obnoxia,[14] Neque ad publicam vtilitatem pertinere, vt heres fiduciarius hanc vel illam vxorem ducat, ſi commode & æquis pactis ducere nequeat,[15] ſed ſufficere, vt ad habendam vxorem paris conditionis, liceat augmentum dare ex bonis fideicommiſſo ſubiectis quod ſit congruum, cuiuſmodi eſt conſuetudinarium. Idque mihi probabilius videbatur, *Ita tractatum eſt*, ſed nihil tamen deciſum in cauſa viduæ N. de Miege & N. Thorombet, 13. Cal Ianuar. 1593.

1 Secundum ea, quæ ex Interpretum opinione ſcripſimus *in Defin. præced.*

2 *Not. ad Auth. res quæ, C. hoc tit.* [Nec tantũ pro dotis augmento id obtinet, ſed etiam pro ea liberalitate quæ conferri ſolet in viduam nubentem, præſertim nobilem, vulgò *doarium* vocant quoniam vice augmenti eſt, viduæ nullum debetur. Eſt que tanto fauorabilius quod non niſi nobili fœminæ cõſtituitur, nec niſi ad vitam, mulieris ſi eam iterum viduam fieri contingat. *Ita Senatus* pro D. Bachod vidua D. de S. Pierre, contra D. de Mont ſainct. Iean ante Id. Sept. 1631. Nam & Nouella Iuſtin. vnde ſumpta eſt *dict. Auth. res quæ*, non de dotis augmẽto noſtro loquitur, quod iis tẽporibus erat incognitum ſed de donatione propter nuptias, quæ olim frequentabatur, & quæ licet nihil haberet ſimile cum doario, poteſt tamen facilè ad doarium in exemplum trahi, cùm ſit hæc quoque ſpecies donationis & liberalitatis, quidem propter nuptias, quæ alioquin plerumque nõn fieret. In eo tamen minus fauorabile eſt doarium quam dotis augmentum, quod non debetur citra ſpecialem conuentionem, nec niſi quatenus promiſſum eſt. Ibidem pronun-

ciatum

ſiatum eſt etiam pro ſecundi matrimonij dote, *dict. Auth. habere locum.* Iunge *Defin præced. num 3. ſupr.*]

3 *L. inter ſocerum 26. §. cum inter, C. de pact. dotal. l. etſi mniſi 8. C. de iur. dotal.*

4 Vt ſcripſimus *in tit. de donat ante nupt.*

5 Ne fraus & factum vnius alteri damnum afferat, *l. quidam 25. §. ſi quis filium, D. ad SC. Trebell. l. ait prætor. 10. §. ſi cum mulier ff. quæ in fraud. credit.*

6 *Nouell. 39. de reſtit. & ea quæ par. vndec. menſ.* vnde ſumpta eſt *Auth. res quæ.*

7 Vt apparet *ex § quamobrem*, in illis verbis, *honeſte & ſecundum perſonarum qualitatem & merita excipere etiam hoc.* [Adeo autem dotem congruam eſſe oportet, vt ſi pater eam minus congruã filiæ ſuæ teſtamento dederit, liceat tutori augere illam & congruam facere, illudque augmentum idem habeat priuilegium in bonis patris, etiam fideicommiſſo obſtrictis, quod haberet ſi à patre ipſo conſtitutum fuiſſet. Ex Ioſepho Ludouico Deciſ. Peruſ. *Ita Senatus* pro D. d'Aruſſan, contra D. de Clermont de Mont-ſainct-Iean, menſe Iulij 1613.]

8 Eſt enim minus fauorabile dotis augmentum, quam dos ipſa, cum magis ex liberalitate proficiſcatur in eo ſaltem quod excedit eius ex conſuetudine præſtandi neceſſitatem.

9 Nam & cuiuſque loci conſuetudo in his maxime rebus ſeruanda eſt. Sunt enim tolerabilia, quæ vetus conſuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

10 Vt damnum, quod ex vna parte ſentit mulier cum lucro, ex alia parte compenſetur. Tiraquell. late *in tractat. de legib. connub.* Not. in *Auth. æqualitas, C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

11 *Arg. l. ſi donaturus 9 § D. de condict. cauſ. dat. l. Titia 62. in fin. de iur. dot. l. pure 5. § penult. ff. de doli mali except.*

12 *Arg. l. cum pater 77 cum exiſtimaret, de leg. 2.*

13 *dict. Nouell. 36. §. quamobrem. verſic. ea enim quæ communiter*

14 Sibi enim in puter, quæ videtur hoc maluiſſe & tanti habuiſſe huic potius quam alij viro nubere, *arg. l. ſi patre cogente 12 in fin. de rit. nupt. l. Imp. 70. §. centũ, de leg. 2. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

15 *Arg. l. non dubium 14. §. vlt. de legat. 3.*

DEFINITIO VI.

Res vni legata, non eſt pro alterius legato obligata.

HYpotheca illa legalis & tacita, quæ à Iuſtiniano introducta eſt pro legatis & fideicommiſſis, conſtitutaque in rebus omnibus, fuerunt teſtatoris morientis,[1] non habet locum in iis rebus, quæ alij ſunt legatæ. Vnumquemque enim in ea re, quæ ſibi ſpecialiter legata aut per fideicommiſſum relicta ſit, potiorem eſſe oportet.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 9. De reb. alien. non alien.

1 *In l. 1. C. hoc tit.*

2 *L. ſi fideicommiſſorum 11. D. vt in poſſeſſ. legat.*

DEFINITIO VII.

Hypotheca tacita legatorum ſemper diuidua eſt, etiamſi facta ſit diuiſio inter creditores per mutuas adiudicationes.

DIffert vero hypotheca illa tacita, quam Iuſtinianus legatorum nomine induxit,[1] à cæteris hypothecis omnibus, quæ aut ex lege[2] aut ex conuentione conſtitutæ ſunt, quod diuidua eſt, vt non magis hypothecaria quã perſonali actione vnus ex coheredibus conuenire poſſis ſupra portionem hereditariam.[3] Non ſi nondum diuiſa ſit hereditas inter coheredes (quo caſu nec fieri poteſt vt hypotheca diuidatur[4]) ſed ſi iam facta ſit diuiſio, vt aliquis poſſit eſſe effectus conſtitutionis, qui alioquin nullus eſſet. At cum duobus modis fieri diuiſio poſſit, vno ita, vt ſingulæ res hereditariæ ex æquo diuidãtur, quomodo ſolet obſeruari inter ruſticos: altero ita, vt quædam res vni ex heredibus inſolidum, aliæ alteri adiudicentur,[5] quæri poteſt, an vtroque caſu locus ſit conſtitutioni? Sunt enim, qui poſteriore caſu negent, quaſi ius, quod ſemel quæſitum fuit legatario, vt in totam rem vnam hereditariam poſſet agere, quamdiu indiuiſa eſſet, non potuerit ei adimi per factam inter coheredes diuiſionem.[6] Sed contraria ſententia magis placuit, non ea ſolũ ratione, quod ſecundum hanc diſtinctionem conſtitutio Iuſtiniani, quæ generaliter & indiſtincte loquitur, nimis reſtringeretur,[7] præſertim, cum vix ſit, vt inter coheredes ſic fiat diuiſio, vt in ſingulis corporibus hereditariis ſuam ſinguli portionem habeant,[8] ſed etiã, quia quomodocunque diuiſio fiat, nihil intereſt legatarij; pro ea coheredis parte quam habeat obligatam in re, quæ ad alium coheredem tota peruenit, aliam rem integram habiturus ſit, quæ ex diuiſione ad hunc peruenerit, & quam pro ſe aliqua parte legati perſequi in ſolidum poſſit, ſi velit. Id nimirũ ferente natura generalis hypothecæ legalis, quæ cum ab initio eam conditionẽ à lege acceperit,[9] eandẽ perpetuo retinere debet. In eoque aliud ius eſt hypothecæ, nõ quæ ſpecialiter, ſed quæ expreſſim fuerit cõſtituta. Ius enim quod ex conuentione quæſitum eſt, per ſubſecutam diuiſionem tolli non poteſt, ſiue ſpecialis hypotheca fuerit, ſiue generalis.[10] At, quod ſola legis poteſtate in hoc fundo quæſitũ fuerat, facile eiuſdem legis poteſtate ſic transferri poteſt, vt in alio fundo, in eius locum & vicem ſit, conſtitutũ & quæſitum videatur.[11] Cum id tantum lex agat vt legatario cautum ſit, quod æque vno modo fiat atque altero.[12] Igitur omni caſu hypothecam hanc diuidendam eſſe placuit. *Ita Senatus* pro Claudio Brunier, contra Ioannnem Tardy. 13. Cal. Aug. 1595.

1 *In d. l. 1. C. hoc tit.*

2 Cuiuſmodi illa eſt, quæ pro tutela rationibus reddendis competit, vel pro dote, *l. vnic. C. de rei vxor. action.* Item cæteræ, de quibus *in tit. in quibus cauſ. pign. vel hypothec. tacit. contrah.* D. & C.

3 Id enim diſerte ſcriptum & conſtitutum eſt *in d. l. 1.*

4 Quia quamdiu hereditas indiuiſa eſt, nullius ex coheredibus intereſt, quid ex hereditate in ſolidum iure hypothecæ capiatur.

5 Quod potiſſimum euenit, cum aliquæ res hereditariæ vel nullo modo, vel non ſatis commode recipiunt diuiſionem, *l. 3 C. commun. diuid.*

6 *Arg. l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. § penult. D. de fideiuſſ. l. 1. §. vltimo. de rebus cor. qui ſub tutel. l. ſi conſenſit 7. in fin. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7 Diſpoſitio autem quæ generalis eſt, generaliter debet intelligi quantum fieri poteſt, *l. in f. audem 15. in fin. D. de teſt. milit. l. de pretio 8 D. de public. in rem act. l. 1. §. generaliter. de legat. præſt.*

8 Maxime vero ratione bonorum mobilium, quæ ſcilicet numero magis quam corporum diuiſione poſſunt diuidi inter coheredes.

9 Vt ſcilicet in vnamquamque partem hereditatis pro diuiſo competat.

10 *d. l. ſi conſenſit 7. §. vlt. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolu. l. ſi qui putans 6. § ſi fundus communis, D. commun. diuid.*

11 Poteſt enim lex tam facile hanc quam illam rem, & hanc quam illam eiuſdem rei partem obligare, cum ſit domina & regina rerum omnium, quod in homine ſecus eſt, *l. 5. poſt diuiſionem, in fin. ſ. qui potior. in pign. hab.*

12 Parum ſiquidem refert quomodo cautum ſit, dummodo ſit cautum, *l. ſi mandat l. 4. § addit, D. de fideic. libert.*

DEFINITIO VIII.

Hypotheca expreſſa ſpecialis per teſtatorem pro legatis conſtituta eſt indiuidua, itemque generalis. Tacita vero ſemper diuidua eſt, etiamſi coheres ſit non ſoluendo.

SI tamen teſtator non generaliter bona ſua obligaſſet pro legato, ſed fundum quendam ſpecialiter,[1] & is fundus ex diuiſione ad vnum ex coheredibus integer perueniſſet, hypothecã eo caſu diuidi non debere viſum eſt, ne offenderetur voluntas teſtatoris.[2] Quid ergo, ſi generaliter teſtator pro legato bona ſua obligaſſet?[3] Sunt qui putent, idem iuris hoc caſu eſſe debere, atque ſi ſola ſubeſſet legalis hypotheca, quia perinde verum ſit hypothecã non incipere niſi ab herede.[4] Quæ res faciet, vt diuidua cenſeri deberet.[5] Sed tamen contraria ſententia pleriſque probabilior viſa eſt, quoniam res expreſſim obligata, ſi ex diuiſione ad vnum ex coheredibus tota perueniat, non poteſt non in ſolidum manere obligata,[6] ne alioqui ex diuiſione inter alios facta damnum legatario inferatur,[7] tametſi ex aliis rebus, ad heredem peruenturus, ſatis ei cautum ſit.[8] An vero, ſi coheredes fiat non ſoluendo, eo magis hypothecaria in ſolidum competet aduerſus alterum?[9] Minime, quia cum ab initio non niſi pro parte nata ſit, ex poſtfacto aut ex euentu poſtea augeri non poteſt.[10] Itaque ſtulte & ridicule facit reus, ſi in ſolidum conuentus per hypothecariam obiiciat exceptionem non factæ excuſſionis, cum neque exceptioni locus vllus eſſe poſſit, vbi non competit hypothecaria,[11] neque hypothecariæ, vbi nulla eſt hypotheca. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Hoc

1 Hoc enim aliquãdo fit, *vt in l. Lucius 12. D. de alim, vel. cibar. legat.*

2 Cuius conſeruandæ gratia Iuſtinianus hanc tacitam hypothecam induxit *in l. 1. hoc tit.*

3 Tam enim facile eſt teſtatori bona ſua omnia generaliter obligare, quam aliqua ſpecialiter, *l. non eſt mirum 16. C. de pignor act.*

4 A quo etiam legata incipiunt, *l. hereditariarum 4.* D. *de oblig. & act.*

5 Quemadmodum ſi legalis & tacita tantum eſſet, cum ad tacitam nihil adiecerit expreſſa.

6 *L. ſi quis putans 6. §. fundus communis*, D. *comm. diuid. l. ſi conſenſit 7. in fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7 *Arg. l. 1. in princ. de alienat. iudic. mut. cauſ. fact. l. quidam ita 25. § ſi quis filium*, D. *ad SC. Treb.*

8 Quia eius intereſt, vt qui velit pignoribus diſtractis poſſit ad commodum ſuum peruenire *l. creditoris 8.* D. *de diſtract. pignor.*

9 Quomodo ſolet competere contra quemlibet tertium poſſeſſorem rei obligatæ, *Auth. ſi hoc debitor, C. de pignor.*

10 Habet enim hypothecaria iam inde ab initio certas ſuas leges, quæ poſtea immutari non poſſunt, *l. grege 13. §. etiam*, D. *de pignor.* iunct. *l. vero 12. § penult. D. de ſolut.*

11 Exceptio enim diſcuſſionis præſupponit hypothecariã, & hypothecaria hypothecam, *dict. Auth. hoc ſi debitor l. Moſchis 47. D. de iur. fiſc.*

DEFINITIO IX.

Res fideicommiſſo ſubiecta ſi alienata ſit, poteſt vindicari per fideicommiſſarium, niſi duobus caſibus, in quibus cogitur ille contentus eſſe aſtimatione.

REi, quæ legata aut per fideicommiſſum relicta eſt, conſtat prohibitam eſſe alienationem,[1] adeo, vt legatarius vel fideicommiſſarius quandocunque rem vindicans, dummodo intra triginta annos,[2] ex eo die numerandos, quo agere potuit,[3] nulla exceptione repellatur.[4] Interdum tamen euenit, vt non res ipſa in legatum aut fideicommiſſum veniat, ſed ſola rei æſtimatio, nimirum propter iuſtam & probabilem emptoris ignorantiam.[5] Sed non aliter idlocum habet, quam ſi iuſta quoque ſit ignorantia & bona fides venditoris, adeoque cui teſtatoris ipſius factum cauſam dederit, vt puta ſi legatum aut fideicommiſſum quis reliquerit in codicillis, quos viuo herede aperiri vetuerit,[6] alioqui non magis venditoris quam emptoris ignorantiam quantumuis probabilem legatario aut fideicommiſſario nocere æquum erit,[7] niſi proponas manumiſſum ſeruum, qui legatus fuerat aut per fideicommiſsũ relictus.[8] Fauor enim libertatis elicit, vt retractari eã non oporteat, nec niſi ſerui pretium legatario aut fideicommiſſario debeatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Petri Ludouici de Lallee, contra Ant. Chardon. *Sine die.*

1 *L. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ*, C *hoc tit. l. vlt. de leg. 2.*

2 Alioqui hæc actio ſicut & cæteræ omnes perpetuæ triginta annis perimitur, *l. ſicut 3. C. de praſcript. 30. vel 40. annor.* [Obſerua autem hanc præſcriptionẽ 30. annorũ currere illo etiam caſu quo venditio rei fideicommiſſariæ ſit nulla & facta contra prohibitionem legis, id eſt, à perſona prohibita puta ab herede grauato, aut ab herede grauati, quia præſcriptio illa nullum titulum requirit vt ratiocinatur Caſtr. *ad d. l. vlt. §. vlt. C. hoc tit.* Sed ſi venditio facta ſit à perſona non prohibita, id eſt à tertiõ, qui rem fideicommiſſariam etiam mala fide vendiderit vt ſuam, placet currere præſcriptionem, Non quidem ante euentum conditionis, ſed poſt purificatum fideicommiſſum. Præſcriptionem inquam, longi temporis, quod adſit hoc caſu titulus cum bona fide, vt poſt Caſtrenſem, & ex cõmuni ſententia concludit Balb. *in 5. parte 5. partis princip. q. 5.* Ant. Gabr. *lib. 5. cõmun. opin. tit. Iuſ. 13. de præſcrip.* Quid ergo ſi venditio facta ſit à perſona prohibita, ſed tamen per multorum bonæ fidei poſſeſſorum perſona ambulauerit? Non curret præſcriptio. Hier. Grat. *conſ. 21. num. 37. lib. 2.* Niſi tricenaria ex die purificati fideicommiſſi vt ſupradictum eſt. Quid rurſum ſi venditio facta ſit à perſona, non prohibita, & poſt purificatum quidem primum fideicommiſſi. An currit præſcriptio longi temporis, contra ſecundum fideicommiſſarium etiam ante euentum conditionis, quia ad hunc caſum lex Iuſtiniani non pertinet.

3 Quia non valenti agere non currit præſcriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. Auth. niſi tricennale, C. de bon. matern. l. in rebus 30. C. de iur. dot.* [Gabriel. *dict. concl. 15. de præſcr. lib. 5. per tot.* Nota autem competere vindicationem non tantum primo legatario, ſed etiam ſecũdo. Mich. Graff. qui dicit communem *in §. legatum, qu. 69. n. 18.*

4 *Vt in d. l. vlt. § vlt. D. hoc tit.*

5 *Vt in d. l. vlt. de leg. 2.* vbi eſt in hanc rem tex. elegans.

6 Quemadmodum in ſpecie *d. §. vlt.* Bald. & poſt eum cæteri *ad Auth. res quæ.*

7 *L. iniquiſſimum 5.* D. *tut. & ſub. ignor. l. quod autem 6. § ſi quid tam pupillo.* D. *quæ in fraud. credit.*

8 *L. quidam ita 25. §. ſi quis filium, D. ad SC. Treb.* [Adde alium caſum quo venditio rei fideicommiſſariæ valet, ita vt neque ex poſtfacto irritetur etiam ſi facta ſit à perſona prohibita, Nempe ſi vendita ſit pro debito defuncti. Caſtr. ad *d. l. vlt. §. pen. C. hoc tit. per illum text.* iunct. *l. filius familias 114. §. Diui 2. in fin. de leg. 1.*]

DEFINITIO X.

Ex fideicommiſſo tranſuerſali non poteſt dos deduci quomodo deduceretur ex fideicommiſſo relicto à deſcendente.

SÆpius iudicatum eſt, non poſſe dotem deduci ex bonis fideicommiſſi tranſuerſalis, licet relicti ſub ea conditione, ſi grauatus heres ſine liberis deceſſerit. Præſertim contra viduam illuſtris D. Caroli de Seyſſello Baronis d'Aix. Quod tamen mihi ſemper valde durum viſum eſt. Nam qui heredem grauat, ſi ſine liberis deceſſerit,[1] illud vtique velle intelligitur, vt poſſit ille ſibi vxorem quærere,[2] ac proinde, vt pro dote poſſit bona ſua obligare,[3] cum alioqui neq; vxorem neque dotem facile inuenturus ſit,[4] Idemq; pleriſque ex Dominis videbatur. *Relatum eſt* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Garde, 12. Dec. 1599.

1 Sic enim vulgo noſtri *ad Auth. res quæ, C. hoc tit.* quia ſcilicet tranſuerſalibus nulla debetur legitima, cuius loco dos eſſe creditur, *ex l. quoniam nouella 29. C. de inoffic. teſtam.* [Cæterùm quo caſu poſſunt fideicommiſſi bona alienari pro dote ſiue conſtituenda, ſiue reſtituenda, poſſunt etiam obligari pro eorum quæ in dotem data ſunt tuitione, & vt vocant, manutentione, ſi forte illa quæ in dotem data ſunt euincantur, quia nec datum videtur in dotem quod non durat datum quodque euictum eſt, *l. qui res 98. in princ. D. de ſolut.* Aliud probari oporteret, ſi culpa mulieris quæ dotem accepiſſet, dos periiſſet. Nec enim ea culpa nocere deberet fideicommiſſario. Ex *exceptione. 67. C. fideiuſſ. l. quod quis 203. de reg. iur. Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Claye & fratrum ipſius, 12. April. 1614.]

2 In neceſſarium antecedens, cum nuptiæ illæ ſint, per quas iuſti liberi quæruntur, *l. 1. D. ſol. matr. l. hoc modo 64. in fin. de condit. & demõſtr.* Siquidem non alij poſſunt dici liberi, quam qui patrem habent, nec rurſum alius pater, quàm quem nuptiæ demonſtrant, *l. quia ſemper. 5.* D. *de in ius vocand. § ſi aduerſus, Inſtit. de nupt.* Vnde eſt quod Iuſtin. *Nouell. 39. de reſtit.* ita ſcribit, *ſolis nuptiis homines facere valentibus.*

3 Eſt enim tacita hypotheca neceſſarium conſequens dotis, poſt *l. vnic. C. de rei vxor. action.*

4 Qui autem vult neceſſarium antecedens, vult etiam neceſſarium conſequens Et contra *vulg. l. 2. D. de iuriſdict. l. ad rem mobilem 59. l. ad legatum 62. ff de procur.* Facit textus in *l. mulier. 23. §. cum proponeretur, ad SC. Treb* ponderando verba illa, *& patris voti congruebat.* Quorum vtique non ſenſus ille eſt, quem putat. Accurſius, quod paternum officium ſit dotare filiam, ſed ille potius, vt quemadmodum patris votum fuit filiæ naſci liberos, nec eam ſine liberis decedere quod apparebat ex conditione illa, ſub qua fideicommiſſum fuerat relictum, *ſi ea ſine liberis decederet.* Ita dubitari non poteſt, quin ex voluntate teſtatoris potuerit filiæ dotem dare ſine qua nec honeſte nubere, nec rurſum extra nuptias liberos honeſte quærere potuiſſet. Id enim eſt quod ſignificant iuncta præcedentia, *& mulieris pudicitia*, cum in maſculo aliud eſſet, in quo ſcilicet non eſt nouum, vt fideicommiſſum ab eo relictum, *ſi ſine liberis*, deficiat propter ſolos naturales, quos non ex iuſtis nuptiis procreauerit, *l. ex facto 17. §. ſi quis rogatus*, ff. *eod. tit.* Porro hæc ratio, quæ ſumitur ex voto & voluntate teſtatoris, perinde locum habet, ſi à tranſuerſali relictum ſit fideicommiſſum ſub illa conditione, *ſi ſine liberis*, atq; ſi ab aſcendente,

DEFINITIO XI.

Sumptus ad petendum legatum facti nullam habent hypothecam tacitam.

HYpotheca tacita quam lex Iuſtiniani pro legatis & fideicommiſſis induxit,[1] non vſque adeò generaliter accipienda eſt, vt etiam ad legatorum & fideicommiſſorum fructus atque vſuras extendatur.[2] Multo minùs vero ad ſumptus a legatario vel fideicommiſſario factos pro legati aut fideicommiſſi perſecutione. Nam cùm ſumptuum litis condemnatio ſit perſonalis, quippe quæ in pœnam temerè litigantium infligitur,[3] quis æquum putet vt propter moram & culpam heredis qui pro ſoluendo legato litem ſecum conteſtari paſſus ſit, hereditas teſtatoris oneretur? Ea ratio facit vt inquiri non oporteat an heredes qui ad legati ſolutionem

cum

condemnatus eſt aliunde habeat ex quo poſſit ſoluere. Nam in damno morari legatarium propter ſumptus litis æquius eſt [5] quam ex ea cauſa deteriorem fieri conditionem creditorum defuncti anteriorum. [6] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Leblanc, & Antonij Vimercat 27. Iunij 1614.

1 *In l.1.C.hoc tit.*

2 Multum enim refert an de legato ipſo vel fideicommiſſo tractetur, an verò de vſuris legati vel fideicommiſſi, *l. cùm nouus* 10. §. 1. D. *de alim. & cibar. legat.*

3 *L. qui ſolidum* 78 §. *etiam, de leg.* 2. *l. cum quem temere* 77. *in dic. & tot. tit. de pœn. tem. litig.*

4 Sua enim cuique mora nocere debet aut alteri *l. factum* 155. *de reg. l.* 2. *D. quod vi aut clam, cum ſimilib.*

5 Cùm ſuæ ſi non culpæ ſaltem infelicitati imputare is debeat qui cum egeno & pertinaci debitore litigare coactus fuit, *l. nam is nullam* 6. *D. de dolo.*

6 Quibus ſcilicet nihil poteſt imputari *l.* 1. §. 1. D *de ſeparat. l.* 3 *eod.*

TIT. XXIV.

DE HIS QVÆ SVB MODO legat. vel fideic. relinq.

DEFINITIO I.

Qui agnouit legatum cum onere reſtituendus eſt aduerſus agnitionem & oneris, ſi legatum ei euincatur.

QVi teſtamento heredem inſtituerat eccleſiam, tibi legauerat fundum, ea lege adiecta, vt fundi vſumfructum Sempronius haberet quandiu viueret, tuque ipſi eo nomine caueres. Adita per eccleſiæ rectorem hereditate, tu legatum agnoueras, & Sempronio non ſolum caueras de præſtando vſufructu, ſed etiam euictionis nomine ex ea cauſa te obligaueras. Poſtea cum hereditatem ſoluendo non eſſe conſtitiſſet, & conſequenter eccleſia exemplo minoris aduerſus aditionem reſtituta, [1] diſtrahi bona hereditaria neceſſe fuiſſet, vt creditoribus ſatisfieret, [2] euicto tibi ex cauſa fundo, petebas, vt aduerſus agnitionem legati contractamque præſtandi vſusfructus obligationem tibi ſuccurreretur. Placuit iuſtam eſſe petitionem tuam. [3] Euicto enim à te fundo ſine culpa tua, æquiſſimum eſt liberari te ab eo onere, quod fundi legato adſcriptum fuerat. [4] Eſt enim generale, vt onus, quod alicuius emolumenti prætextu iniunctum eſt, non debeatur, quoties emolumentum illud non datur. [5] Eademque ratio facit, vt ſi quando debitum fuit, deberi tamen deſinat, ex quo emolumentum illud adimitur. [6] Nam & cum ex aliqua cauſa legatū remanet penes heredem, dicimus fideicommiſſum, quod à legatario relictum fuerat, non ab ipſo deberi, ſed herede. [7] Nec quod legatum agnoueris damnū te ſentire æquum eſt, cum non tam ex agnitione legati damnum illud ſenſurus ſis, quam ex facto eccleſiæ agnitam à ſe hereditatem omittentis, quod tibi nocere non debet. [8] Neque rurſus augeri obligationem tuam oportet ob id ſolū, quod ſtipulanti Sempronio caueris vſusfructus nomine. Recipit enim ea ſtipulatio eaſdem conditiones, eaſdemque patitur exceptiones quæ actioni ex teſtamento ineſſent, licet actionem ex teſtamento nouet ac perimat, [10] Sed & condici ea promiſſio poteſt tanquam indebita poſtea quam legatum amiſſum eſt, cuius contemplatione cautum fuerat Sempronio. [11] Id enim eſt quod dici ſolet, cauſam cauſæ eſſe cauſam cauſæ & ſublata cauſa effectum quoque tolli. *Ita tractatum eſt* licet nondum pronunciatum, 13. Cal. Iulij. 1591.

1 Poteſt enim eccleſia exemplo minoris reſtitui in integrum aduerſus agnitionem hereditatis, adeoque hoſpitale tanquam quod ſit pars quædam & membrum eccleſiæ. Ludouic Roman. *conſ.* 47. *n.* 2. poſt Ioan Andr. *in c.* 2. *de reſtit. in* 6. *Alex. conſ.* 9. *in princ. lib.* 2.

2 *Vt in l. pater familias* 18. *& tot. tit. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

3 Cum ea quæ de nouo emergunt, nouo indigeant auxilio *l. de ætate* 11. §. *ex cauſa, D. de interrog. in iur. faciend.*

4 *L. fideicommiſſum* 78. *de leg.* 1. *l. Imperator* 80. *in princ. leg. l. ſi legatarius* 8. *in princ. de leg.* 3.

5 L. *Titia cum teſtamento in princ.* vbi Bart *de leg.* 2. 9. § 1. *eod.*

6 *L. Modeſtinus, alias l. ſi adimendo* 19. *D. de adim. legat*

7 *L. ſi ab eo* 9. *de vſufr. legat. l. Titia* 19. *in princ. de ann. legat. l. Stichus* 20. §. *Titia de alim. legat.*

8 *Arg. l. cum hereditate* 53. *l. ſi minor.* 61. *D. de acquir. hered.* Excipe caſum *l. ſi mulier* 31 *de minor.*

6 *L. ſi ſeruus* 56 *de leg.* 1. §. *ſi quis ſub conditione, D. vt legat. nomin. caueat.* Vide Guidon. Pap. *quæſt.* 96 *num.* 3. *verſ & conſequenter.*

10 *L. cum filius* 76. §. *heres meus, de leg.* 2. *l.* 1. *de præt. ſtipul.* Scrip. *lib.* 3. *Comlect. c.* 1.

11 L. 1. *de condict. ſin. cauſ l.* 2. 3. 4. & 5. *D. de condict. indeb.*

12 Andr. Tiraq omnium ſuſiſſime *in tract. ceſſante cauſa.*

DEFINITIO II.

In contractibus multum differt modus à conditione, ſed non in vltimis voluntatibus cum modus eſt cauſa finalis diſpoſitionis.

INter modum & conditionem ea præcipue differentia eſt, [1] quod conditio actum ſuſpendit, modus non ſuſpendit eū, Sed in contractibus potiſſimum ea differentia locum habet. [2] nec in vltimis voluntatibus parum differt modus à conditione, cum modus cauſa finalis eſt diſpoſitionis: [3] quod toties euenire intelligitur, quoties modus fauorem reſpicit teſtatoris aut alterius, quam eius, cui onus iniunctum fuit. [4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 25. & 26. De fideic. ſupr.

1 *Not in rubr. C. de donat. quæ ſub mod. vel condit. fiunt. & in l. cum ab eo* 41 *D. de cō rah. empt.* [Iunge *Defin.* 1. *ſupr. de his quæ pœn. nomin.* vbi [illegible] de modo & conditione. Quibus contra quam interpretes ſentiunt, Non poſſe dari hereditatem ſub modo qui ſit verus modus, id eſt implendus poſt aditionem, ſed tantùm ſub conditione, quia hereditatis acquiſitio reſolui non poſſet non ſecuto implemento, cum is qui ſemel heres fuit nunquam deſinat *l. ei qui.* 88. *de hered. inſtit.* Nulla certe talis inſtitutionis ſub modo fit mentio in libris noſtris, niſi *in l. vlt. ſed illo tit.* ſed longè alio ſenſu. Et titulus hic *in C.* non loquitur niſi de legatis & fideicommiſſis, vt nec tit. *de cond. inſt.* niſi de conditionibus. Ergo ſi quis heres inſtituatur, ita vt aliquid faciat, pro conditione, non pro modo, id habendum eſt, vt ante aditionem impleri debeat ſaltem per cautionem Mucianam, ſi conſiſtat in non faciendo, *l. mulier* 10. *in princ. & §.* 1. *d. cond. inſt.* Sane quamuis modus pro conditione obſeruetur in vltimis voluntatibus, ſecundum quid, cùm tamen eſt cauſa finalis diſpoſitionis nihil diſtat à conditione, vt noſtri tractant *ad l.* 1. *C. hoc tit.* Iunge *Defin.* 2. *n.* 3 *ante fin. inf. de don. quæ ſub mod.*]

2 An ſcilicet onus iniunctum ſit per formam modi, an per formam conditionis, Bart. *in l. quibus diebus* 40. §. *vlt. de condit. & demonſt. arg. d. l. cum ab eo.*

3 Cranet *conſ.* 59. *incip. Petrus Pollardi num.* 4. Vide Bald. *in l. generaliter. col.* 5. *verſ. modo circa prædicta C. de epiſc. & cler.*

4 Idem Cranet. vbi ſupra poſt alios multos quos citat.

DEFINITIO III.

Ex ſola oneris iniuncti ratione non præſumitur quis vocatus niſi antecedentis neceſſitas ita ſuadeat. Et quando ex coniecturis maſculi onerati vocati quoque cenſeantur?

SI inſtituta vel ſubſtituta ſit filia ea lege, vt qui primus ex ea naſcetur maſculus cogatur ferre nomē & arma teſtatoris, [1] nō idcirco primus maſculus poſt matrē ſubſtitutus videtur, ſed matri potius, quæ inſtituta fuit, iniunctum grauamē vt non aliter ipſa eiuſve heres, quiſquis ille ſit, hereditatem teſtatoris retinere poſſit, quam ſi primus maſculus nomen & arma inducat teſtatoris, [2] Non enim ex eo ſolo, quod onus alicui iniunctū eſt, honoratus credi debet, [3] præſertim cū onus tale eſt, quod à bonorum cauſa & acquiſitione ſit ſeparatum nec in neceſſarium antecedens requirat, vt bonorum acquiſitio præceſſerit, [4] quale illud certe eſt, de quo tractamus. Quid enim commune habet nomen familiæ cum bonis teſtatoris? An non vtrumque ſubſiſtere poteſt, vt & mater hereditatem ex teſtamento ſine onere fideicōmiſſi poſſideat, & eius filius nomen ferat teſtatoris? [5] Nec aliud erit, tametſi teſtator, vt defuncto priore maſculo ſubſequens maſculus eodem ferendi

nomi

nominis onere adſtringatur. Ea namque ſubſtitutio in onere potius quam in bonis facta videbitur, [6] ſi aliud nihil ſit, ex quo poſſit colligi, voluntatem teſtatoris illam fuiſſe, vt maſculi ad fideicommiſſum vocarentur. [7] Poteſt autem non improbabilis videri coniectura illa voluntatis vt maſculi, quibus iniunctum eſt onus ferendi nomen & arma teſtatoris, pro vocatis habeantur, ſi in eodem teſtamento poſiti ſint in conditione, maxime vero ſi ſub nomine maſculorum. [8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC, 10. De condit. inſert.

1 Alioqui ferret nomen & arma patris ſui, non aui materni, *l. penult. D. de agnoſc. liber. l. 1. in fin. de iur. immunit.*

2 Nihil enim vetat inſtitui quem vel ſubſtitui ſub ea conditione, quæ non ſit in ipſius poteſtate, & quæ ex alterius voluntate, vel ex caſu pendeat, *l. 4. & 5. ff. de hered. inſt. l. vlt. ff. de cond. inſtit. & paſſ. ib. tit. de condit. & demonſtr.*

3 Alioqui nunquam locum haberet, quod dici ſolet, ei qui non fuit honoratus nullum onus iniungi poſſe, *l. ab eo 9. C. de fideic. l. ſi fuerit 6. §. 1. de leg. 1.* ſi quiſquis oneratus eſſet, hoc ipſo vocatus & honoratus cenſeretur.

4 Aliud enim eſſet, ſi onus in neceſſarium antecedens præſupponeret honorem, *vt l. denique 8. §. interdum, D. de pecul. legat. l. Titia Seio 87. §. ſeia liberis, de leg. 2.*

5 Poteſt ſiquidem talis eſſe teſtator cuius nomen ferre honor ſit potius quã onus, *l. ſed ſciendum 7.* vbi glo. & alij, *D. ad SC.* Denique ex diuerſis nihil inferri poteſt, *vulg. l. Papinianus 10 ff. de minor.*

6 In fauorem ſcilicet matris, quæ fuit inſtituta vel ſubſtituta ſub hac conditione, vt ea per aliquem ex maſculis impleta poſſit mater admitti ad inſtitutionem vel ſubſtitutionem, alioqui cum conditiones implendæ ſint in forma ſpecifica, nihil prodeſſet agnoſci onus a ſecundo maſculo, quod eſſet iniunctum primo, *arg. l. qui heredi 44. l. Manius 55. & paſſ. de cond. & demonſtr.*

7 Cum placeat etiam ex nudis coniecturis fideicommiſſum induci poſſe, *l. penult. de leg. 1. l. cũ proponebatur 64. de leg. 2. l. fideicommiſſa 11. §. ut ſi quis, de leg. 3. l. heredes mei 57 § cum ita, ff. ad SC. Treb.*

8 Secundum ea, quæ ex communi Interpretum noſtrorum opinio ne diſputauimus *Defin. 1. & 3. ſupr. de fideicomm.*

TIT. XXV.

DE CONDIC. INSERT.

DEFINITIO I.

Subſtitutis per fideicommiſſum maſculis ex familia non presbyteris, non aufertur fideicommiſſum ei, qui conditionis euenientis tempore non fuit presbyter, licet poſtea factus ſit.

FRATER herede inſtituta ſorore ſubſtituerat per fideicommiſſum poſt ſororis mortẽ liberos maſculos, qui ex ea naſcerentur, hac tamen adſcripta conditione, vt ſi presbyteri eſſent ſuccedere ex fideicommiſſo non poſſent. Quærebat, an, ſi quis ex iis liberis ad fideicõmiſſum admiſſus poſtea presbyter factus eſſet, fideicõmiſſi commodo priuari deberet? Placuit non debere, propterea, quod teſtamenti verba ad id tẽpus relata viderentur, quo fideicõmiſſi caſus & conditio eueniſſet. [1] Itaque cauſam illã finalem ſemel extitiſſe ſufficiebat, vt in perpetuũ actus ſubſiſteret. [2] Quo pertinet, quod vulgo noſtri ex Grammaticorũ præceptis iactitant, qualitatẽ verbi regulari ſecundum tempus verbi aut participij cui iungitur, [3] alioqui dicendum eſſet eum, qui agniti fideicommiſſi tempore presbyter non eſſet nõ aliter admittendum fore, quam ſi caueret, quod nunquã presbyter fieret, inducta in eam rem Mutiana cautione, quæ in conditionibus negatiuis locum habere ſolet: [4] quod tamen peſſimi ſane eſſet exẽpli & contra bonos mores. [5] Accedebat, quod fideicõmiſſum non ſub ea conditione negatiua relictũ proponebatur, *ſi non erunt presbyteri*, ſed facta demonſtratione præſentis temporis euenientis fideicommiſſi hoc modo, *omnibus qui non ſunt presbyteri*, vt proinde nihil obſtaret quo minus deberetur fideicommiſſum ei, qui tunc presbyter non reperiretur. [6] Poſtmodũ vero adimi propter adeptam ſacerdotij dignitatem, non ſolum iniurioſum eſſet, [7] verum etiam præter mentem teſtatoris. Qui ſicut ſacerdotes ad fideicommiſſum vocatos eſſe noluerat, ita eis acquiſitum fideicommiſſum non ademerat. [8] Aliud enim eſt non dare, aliud adimere. [9] Quare ad rem non pertinebat, quod contra obiiciebatur, conditionis negatiuæ vim illam eſſe, vt immutabiliter impleri debeat. [10] Id enim ad eas conditiones pertinet, quæ futurum tempus reſpiciunt, non ad demonſtrationes in præſens aliquod tempus relatas. [11] Quod autem habet antiqua iuris regula, non valere actum qui ad eum caſum peruenit, a quo incipere non potuit, [12] toties verum non eſt, quoties actus ille iam perfectus ſemel & abſolutus fuit. [13] Denique conditionem alioquin odioſam, & quæ non ſolum libertatis ius quodammodo infringeret, [14] ſed etiam religionis fauorem labefactaret, [15] interpretatione temperandam potius quam adiuuandam eſſe viſum eſt. [16] *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1588.

1 Eſt enim generale, vt in diſpoſitionibus conditionalibus tempus euenientis conditionis ſpectari oporteat, *l. intercedit 59. l. cum qui poſt apertum 104. de condit. & demonſtr.*

2 Bald. *in l. ſi quis heredem 7. D. inſt. & ſubſtit.*

3 Bart. & Caſtr. *in l. ſubſtitutione 33 & l. ex facto 43. de vulg. & pup. ſubſt.* Vide text. elegantem *in l. cum pater 77. §. cum inter. de leg.*

4 *L. Mutiana 7. vbi not. D. de cond. & demonſtr.*

5 Quia retraheret ab electione vitæ contemplatiuæ, Bart. *in l. ſi ita quis, § is cui de leg. 2. & conſ. 1. incip. Parmenſis quidã, n. 2.* Dec. *conſ. 159. incip. viſis his* poſt Alexand. *conſ. 18. vol. 1.* Crauet. *conſ. 152.* Bocr. *q. 154.* Didac. Couar. *lib. 1. var. reſol. c. 19. n. 8.* Itaque videtur hic caſus eſſe ex eorum numero, in quibus cautio Mutiana hodie ſublata eſt, *l. 2.* vbi DD. *C. de indict. viduit. toll.*

6 Sufficit enim qualitatem adfuiſſe eo tempore, quo adeſſe debuit, nec ſemper adeſſe illam neceſſe eſt. De quo vide Bald. *conſ. 57. vol. 2.*

7 Tanquam quod eſſet in pœnam eius, quod pié & honeſte factum eſſet. An enim pœna, an conditio, an tranſlatio ſit, ex defuncti voluntate apparet; *l. 2. ff. de his quæ pœn. cauſ. relinq.*

8 *Arg. d. l. cum pater 77. §. cum inter de leg. 2.*

9 *L. 1 § pen. ff. de his quæ infeſt. delent.* Adde, quod multa facta tenent, quæ fieri prohibentur, *l. pater furioſo 8. de his qui ſui vel alieni iur. ſunt.*

10 *L. quicquid 99. §. 1. de verb. oblig.*

11 Vide addit. ad Bart. *in d. l. 2. C. de in dict. viduit. tollend.*

12 *L. quia in eum caſum 16, D. ad legem Aquil. l. pro parte 11. D. de ſeruit.*

13 *L. penult §. vlt.* vbi late Bart. & poſt eum cæteri, *D. de verb. oblig. l. in ambiguis 25. §. 1, de reg. iur.*

14 Quod ſane odioſum eſt, *l. Titio centum, de cond. & dem.*

15 Summa enim eſt ratio, quæ pro religione facit, *l. ſunt perſonæ 43. de relig. & ſumpt. funer.*

16 *L. cum quidem 19. de liber. & poſth. l. hoc modo 64. in fin. D. de cond. & demonſtr.*

DEFINITIO II.

FIdeicommiſſum alicui iniunctum ſub ea conditione *ſi ſine liberis deceſſerit*, per liberos naturales excluditur, [1] niſi legitimorum mentio adiecta ſit, [2] ſi nõ ex teſtantis dignitate aliiſve coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate. [3] Non idem eſt, ſi legitimos tantum liberos grauatus heres reliquerit, [4] quia de iis ſenſiſſe teſtator non intelligitur: [5] de ſpuriis multo minus, ne alioqui heredem ad delinquendum inuitaſſe videatur. [6] Quod ſi liberi ſub legitimorum demonſtratione in conditione poſiti ſint, nihil cauſæ eſt, cur non pro legitimis haberi debeant, qui rite ſunt legitimati. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. ex facto 17. §. ſi quis rogatus 1. ff. ad SC. Treb. l. cum pater 77, §. volo. l. Lucius 88. §. Dama de leg. 2, l. generaliter 6. §. cum autem* vbi Bart. *C. de inſt. & ſubſtit.*

2 Quæ ideo nimirum ſolet adiici, vt qui naturales tantum erunt, non etiam legitimi excludantur, quia pluribus conditionibus coniunctim adſcriptis omnium concurſus copulatiue requiritur, *l. ſi heredi plures 5. ff. hoc tit. de cond. l. cum pupillus 78. de condit. & demonſtr.*

3 *d. §. ſi quis rogatus 1 & not in d. §. cum autem.* Præſertim vero per Bart. *in d. §. ſi quis rogatus.*

4 *L. ſi ita quis 51. §. is cui in tempus, de leg. 2. l. fideicommiſſum 76. de condict. & demonſtr.*

5 Quia conditionum verba naturaliter & vere, non ciuiliter & fictè ſunt intelligenda, *l. qui heredi 44. Manius 55. eod. tit.* In conditionibus autem voluntas teſtatoris maxime dominatur, *l. conditionibus 19. l. pater Seuerianam in princ. & §. 1. eod.*

6 Siquidem ſpurios eos appellare ſolemus, qui nati ſunt non ex concubina, ſed ex damnato coitu. Dixi *in tit. de nat. liber. ſupr.*

7 Omnes enim legitimati ſunt legitimi, licet non omnes legitimi ſint legitimati: Apoſtill. ad Bartol. *in d. §. cum autem* Guid. Pap. *deciſ. 482.* Adde *l. vlt. ff. de iur. delib.*

DEFINITIO III.

Liberi eius, qui propter ſacerdotium excluſus eſt à fideicommiſſo, non eo minus admittuntur, ſi ante ſuſcepti ſint. Multo magis faciunt deficere conditionem fideicommiſſi.

EXcluſis à fideicommiſſi iure per conditionis verba preſbyteris, non ideo tamen excludi videbuntur liberi ex eo ſuſcepti, qui poſtea presbyter factus ſit. [1] Nam ſi presbyteratus dignitas ſuperueniens quæſitum fideicommiſſi ius non adimit, [2] multo minus nocere debet liberis iam ante ſuſceptis. [3] Neque enim nouũ eſt, vt plus iuris habeat filius quam parens, [4] nimirum, ſi non eadem in vtroque ratio ſit excluſionis. [5] Illud ſane facilius quis admittat, per liberos presbyteri ante ſacerdotium ſuſceptos excludi fideicommiſſarium, qui à patre presbytero facto non excluderetur. [6] Solam fideicommiſſi conditionem deficere ſatis eſt ad excludendum fideicommiſſarium, tametſi aliquid ſit, quod prohibeat, ne is ipſe per quem conditio deficit, admitti poſſit. [7] Plane nulla conditione adſcripta conſtat non tantum per ſacerdotium non extingui ius ſubſtitutionis, at neque per ingreſſum religionis, niſi vno illo caſu, quo appareat teſtatorem de bonis in agnatione & familia conſeruandis cogitaſſe. [8] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim medium eſt inhabile, cum ponamus ſuſceptos iſtos ex eo, qui nondum eo tempore erat presbyter.

2 Vt diximus *Defin. 1. ſupr. arg. l. cum pater 77. §. cũ inter, de leg. 2.*

3 *Arg. l. familiam 9. ff. de ſenator. l. 2. C. de libert. & eor. lib.*

4 Quamuis regulariter aliud ſit, *l. ſi viua matre 3. & ibi not. C. de bon. matern.*

5 Marian. Socin eleganter *conſ. 2. vol. 3.*

6 Scilicet cum presbyteri à fideicommiſſo excluſi ſunt, vt in propoſita ſpecie. Admittuntur enim hoc caſu liberi non ex perſona patris, ſed ex propria, & ab auo non à patre, *l. 3. ff. de interd. & releg.*

7 *d. l. filius familias 114. §. cum quis erit, de leg. 1.*

Franciſc. Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib. 8. tit. 12. n. 15.* poſt Crauet. *conſ. 152. n. 2.*

DEFINITIO IV.

Qualitas maſculinitatis, poſita in priore ſubſtitutione non cenſetur repetita in poſteriore ſi ſit diuerſa qualitas ſubſtitutorum magis & minus diſtinctorum.

QVod priore ſubſtitutionis parte maſculi ſoli in conditione poſiti ſint, facere nõ debet, vt in ſequentia maſculinitatis, vt aiunt, qualitas repetita ſemper intelligatur, ſi non vrgeat probabilis & euidens coniectura voluntatis ad excluſionem fœminarum. Itaque ſi cum primo loco ſubſtituti eſſent quidam de familia, ob eamque cauſam de liberis maſculis concepta cõditio, ne per fœminas deficeret, [1] poſteriore loco ſubſtituti proponantur extranei ſub ea conditione. Si perſona grauata ſine liberis moreretur, apparet ex diuerſa ſubſtitutorũ qualitate non poſſe videri maſculos in cõditione poſitos, quod ſit veriſimile, voluiſſe teſtatorem prohibere, ne filiæ ab inteſtato ſaltem præferrẽtur ſubſtituto extraneo, [3] tametſi fœminas prioribus ex familia ſubſtitutis præferri noluiſſet. [4] Eadẽ fere ratio facit, vt ſi maſculi ſoli ſint ſubſtituti, nõ idcirco tamen conditio adſcripta, *ſi ſine liberis* de ſolis maſculis intelligi debeat, [5] quia fieri poteſt, vt fœminas ad fideicommiſſum inuitare teſtator noluerit, at ſaluum voluerit iis eſſe ius legitimæ ſucceſſionis ab inteſtato ad excluſionem fideicommiſſarij. [6] *Ita Senatus* ibidem.

1 Maxime ſi excluſæ ſint fœminæ nõ tantum per adiectã mẽtionem maſculorum, ſed etiam per dictionem taxatiuam *duntaxat*, poſitam in præcedenti ſubſtitutione, Bart. *in l. Lucius, col. penult. v. ſed quæro circa hoc de pulchra quæſtione*, vbi late Alex. & DD. *de vulg. & pup ſubſt.* Alex *in l. coheredi 41. §. qui diſcretas, eod. & conſ. 66. lib. 2.* Crauet. *conſ. vltim. n. 5. arg. l. qui filiabus 17. de leg. 1.* Idem Bart. *in l. cum ita, de cond. & demonſtr.*

2 Hoc enim caſu fœminæ non excludunt fideicommiſſum Socin. & alij *ad l. cum auus 102. de cond. & demonſtr.*

3 *Arg. l. cum acutiſſimi 30. C. de fideicomm. l. vel ſingulis 37. de vulg. & pup. ſubſt. l. Lucius 85.* vbi gloſ. cõmuniter approbata in verb. *prætulit, D. de hered. inſtit.*

4 Studio ſcilicet conſeruandorum in familia bonorum quãtum fieri poſſet, quia nõ poſſunt cõſeruari per fœminas aut per deſcẽdẽtes ex fœminis, *l. 1. in fin. de iur. immunit. l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. ſiĝ.*

5 Niſi poſterior clauſula iuncta ſit præcedẽti, in qua mẽtio facta fuerat maſculinitatis per copulã &, quæ dicatur repetitiua præcedẽtium omniũ qualitatum, Bart. *in l. ſeia, §. Caio, de inſtruct. & inſtr. legat. l. in repetendis, de l. g. 3.* Aut. niſi ex coniecturis appareat, teſtatorẽ in ipſis ſubſtituiſſe, quos vocauerat, vt relatio facta ſit cũ omnibus ſuis qualitatibus, *vulg. l. aſſe toto 77 D. de hered. inſt.* Alex. *conſil. 9. n. 10. vol. 1.* Dec. *conſ. 191. incip. viſis & diligẽter, n. 6 v. his præmiſſis.* [Simile eſt quod dici ſolet C auſulã poſitã in vno capite inſtrumẽti, ſiue teſtamentũ ſit, ſiue cõtractus influere in ſequẽtia. Imò & trahi ad præcedẽtia, ſi ſit poſita in medio. Ex *l. 3. §. filius, D. de lib. & poſthum.* Alioqui cùm vnaquæque clauſula ex ſe perfecta eſt, & ſuum ſenſum habet difficilius eſt vt conditio aut reſtrictio poſita in vna clauſula ad aliam, ſiue præcedentem, ſiue ſubſequentem extendi debeat, niſi cum eadem, aut maior ratio eſt, Crauet. *conſ. 135.* Præſertim *n. 16.* Socin. *conſ. 10.*]

6 *Arg. d. l. vel ſingulis 37. de vulg. & pup. ſubſtit. Gloſ. in d. l. Lucius 85. in verb prætulit. de hered. inſtit*

DEFINITIO V.

Conditionis nomen quando ſumatur pro modo, & quando modus pro conditione.

SI quid tibi teſtamento datum aut contractu promiſſum ſit ſub ea conditione quomodo notarij plerumque loqui ſolent, vt hoc vel illud facias, non tam cõditio inſerta quam onus iniunctum moduſque adiectus videbitur. [1] Non enim ex figura verborum æſtimanda & diſcernenda conditio eſt, ſed ex eorum vi & poteſtate, [2] quam ſola teſtatoris aut contrahentium voluntas inducit. [3] quãquam, ſi quis ad figuram verborum reſpicere volet, ea placet obſeruatio, quam noſtri tradunt, vt conditio per particulam, *ſi*, modus per *vt*, concipiatur. [4] In teſtamentis tamen & vltimis voluntatibus minùs intereſt quam in contractibus an conditio ſit, an modus. [5] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Bart. *in l. quibus diebus 40. § vlt. n. 5. de condit. & demonſtr. & l. 1. §. vlt. de donat. l. Mania 44. de manum teſt.* Conditionem enim notarij in hac formula ſumunt pro lege & pacto, *vt in l. ea conditione 14. C. de reſcind. vend. & alibi paſſ.*

2 Multum tamen interdum refert, an figura conditionis expreſſa ſit aut non, *vt in l. in ratione 30 §. tametſi, D. ad legem falcidiam.*

3 *L. in conditionibus 19. in princ. & §. 1. & 2. l. pater Seuerinam 101. in princ. & §. 1 de cond. & demonſtr.*

4 Ita enim vulgo noſtri *ad l. cũ ab eo 41. per ill. text. de contrah. empt.*

5 Crauet. *conſ. 19 incip. Petrus Pollardi, n. 4* Dixi *Defin. 2. Supra de his ſub mod. leg. vel fideic. relinq.*

DEFINITIO VI.

Qui controuerſiam alicui mouere prohibitus eſt, nihil ab eo per tranſactionem accipere poteſt eo nomine, in dubio tamen credendus eſt accepiſſe pro aliis iuribus, ſi quæ ſint.

CVi legatum, aut quid aliud teſtamento relictum eſt ſub ea conditione; ſi heredi cõtrouerſiam non fecerit, [1] contra voluntatẽ feciſſe videtur, ſi agnitum quoque legatum ratúmque habitum iudicium defuncti pecuniam ab herede, litem metuente, per ſpeciem tranſactionis acceperit. [2] Quid enim refert, an legatarius pro omni iure, quod aduerſus heredem habere poterat, aliquid conſecutus ſit, an vero iura ſua quæ habere poterat, exegerit? [3] Niſi, quod priore caſu minus accipit, tanti nimirum æſtimãs iura ſua, quæ pluris vtique eſſe potuerunt. [4] Aut quid intereſt, an ius habuerit, nécne, mouendæ aduerſus hæredẽ cõtrouerſiæ? [5] Siquidẽ tritum illud eſt, cõditionis verba naturaliter intelligenda eſſe, nec tã ad ius quam ad factum referenda. [6] Neque dubitandum eſt, quin ea teſtatoris in propoſita ſpecie voluntas fuerit vt heredem ſuum ab omni litis metu & incommodo liberaret. [7] Plane, ſi quid aliud fuit, quod legatarius pro ſuo iure, aut ex eo ipſo teſtamento, aut qua alia ratione, ſaluo teſtatoris iudicio petere potuerit, idipſum tranſactione remiſſum, aut potius accepta quantitate æſtimatum perceptumque intelligetur, vt in dubio ea capiatur interpretatio, quæ fauorabilior eſt. [8]

Non

Non enim facile quiſquam credendus eſt, impugnare velle defuncti iudicium, quod ſemel agnouerit, præſertim ſi ex eo maius damnum paſſurus ſit.[10] Cæterum ſi legatario, per quẽ aliud contra teſtatoris voluntatem factum eſt, hæres vltro perceperit, pœnãq; remiſerit, impunitum erit factum legatarij,[11] ſi non interſit alterius, cui nocere facto ſuo hæres non potuerit.[12] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris cõtra Franciſcam Loſam, 8. Id Mart. 1591.

1 Quemadmodum etiam interdum heres damnatur, ne controuerſiam alij faciat, *vt l. penult. D. de liber. legat.*

2 Tranſactio enim præſupponit controuerſiam, vel moram, vel ſaltem mouendã, *l. 2. C. de tranſact. l. in ſumma 65. §. 1. D. de condict. indeb.*

3 Priore ſiquidem caſu fit quædã veluti compenſatio, quæ pro ſolutione & petitione eſt, *l. ſi debitor 4. ff. qui potior. in pign. hab. l. amplius non peti 13 ff. rat. rem habet.*

4 *Arg. l. 4. §. de alien. iudic. mut. cauſ fact. l. Imperator 70. §. ſi centum, de leg. 2.*

5 *L. nuda 5. C. de contr. & commit. ſtipul. l. pacto conuento 15. ff. de tranſact.* Guid. Pap. q. 577. n. 2.

6 *L. qui heredi 44 l. Manius 55. de condit & demonſtr.*

7 Nam & metus litis hoc caſu tantum poteſt, quantum lis ipſa, *d. l. 2. C. de tranſact.*

8 Ne ſcilicet pœna priuationis incurratur, quæ ſemper odioſa eſt.

9 Quia nec poteſt id iure facere, etiamſi maxime velit, nec inducere diuiſionem voluntatis, *l. 4. 5 & 6. de leg. 2.*

10 Nemo enim creditur velle damnum pati, & iurium ſuorum iacturam incurrere, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probation.*

11 Pœdam ſiquidẽ remittere poteſt is, cuius ſolus intereſt, *l. vltim. de eo quod cert. loc. l. de lege 6. §. vlt. & l. ſeq. D. de leg. commiſſ.*

12 *L. 1. de alien. iud. mut.*

DEFINITIO VII.

Factum deceſſoris nocet ſucceſſoribus etiã ex propria perſona venientibus, ſi ex eo facto defecit conditio, ſub qua ſucceſſores fuerant vocati.

QVi centum tibi legauerat pro iuribus omnibus, quæ aduerſus heredem habere potuiſſes, idem te ſuoſque liberos ſcripto heredi ſubſtituerat, ſi is ſine liberis moreretur; ſed ea lege adiecta & conditione, vt ſi qua per te controuerſia hæredi fieret, irritæ eſſent & pro non ſcriptis ſubſtitutiones, quam in tuam tuorumque vtilitatem feciſſet. Placuit, ſi quid contra voluntatem feceris, nocere id debere non ſolum tibi, ſed etiam tuis ſucceſſoribus,[1] licet ex propria perſona fideicommiſſum perſequentibus.[2] Nec magis abſurdum hoc caſu videri poteſt, vt factum tuum liberis tuis noceat, quam ſi fideicommiſſum iis datum aut ademptum eſſet ſub ea conditione, ſi tu heredi aliquid dediſſes aut non dediſſes.[3] Conditionem enim nihil prohibet in vnius perſona concipi, vt in alterius commodum, aut incommodum, vel impleatur, vel deficiat, ſicut eueniret legatis tibi centum, ſi Titius Capitolium aſcenderet.[4] Diuerſum eſſet ita concepta conditione, ſi neque per te, neque per tuos liberos heredi controuerſia moueretur. Etſi enim vna conditio eſt pluribus perſonis impoſita, prodeſſe tamen eam implenti placuit, nocere non implenti.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ita nimirum faciente voluntate teſtatoris, qui ſubſtitutiones in tuorum fauorem factas voluit eſſe irritas, ſi quid tu faceres contra voluntatem, quia nec eos ſubſtituerat, niſi tui contemplatione, *vt in l. filiusfamilias 42. de condit. & demonſtr.*

2 Quamuis dici ſoleat ſucceſſoribus ex propria perſona fideicommiſſum petentibus non nocere factum deceſſoris, etiam cuj extiterint heredes, neque hoc caſu locum eſſe legi *cum à matre, C. de rei vindic.* Oſaſch. Cacher. *deciſ. Pedem.*

3 Quo caſu eſſet in tua poteſtate facere, vt conditio deficeret, *l. nunquam 52. de condit. & demonſtr.*

4 *L. ſi quis Sempronium 68.* vbi eſt textus elegans, *D. de hered. inſt.*

5 *L. ſi plures 6. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Stipulatio legatorum & fideicommiſſorum nomine interpoſita eaſdem recipit conditiones, quas actio ex teſtamento.

CVm ius legati aut fideicommiſſi ex teſtamento competens in ſtipulationem transfuſum eſt, ſi diem aut conditionem teſtator adſcripſerat, quæ in ſtipulatione omiſſa ſit, eaſdem tamen conditiones ſtipulationi ineſſe credendum eſt, quæ teſtamento inerant.[1] Eſt enim hæc ſtipulatio ex earum numero, quas cautionales vocant, quarum proprium & ſingulare ius illud eſt, vt actionum, quas nouant & perimũt, naturam induant, vicemque repræſentent,[2] propter quam cauſam inſtar actionum habere dicuntur.[3] Proinde ſi qua exceptio agenti ex teſtamento obiici potuiſſet, eadem agenti ex ſtipulatu recte obiicitur.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. 1. § ſi quis ſub conditione 14. D. vt legat. nom. caueat.*

2 *L. 1. §. cautionales, D. de prætor ſtipulat.*

3 *L. actionis verbo 37 ff. de oblig. & act. l. ſed & hæ 35. §. non ſolum ff. de procul* Scripſi *lib. 5. Coniect. cap. 1.*

4 *d. § ſi quis ſub conditione* Ergo & obiici poterit de non implemẽto modi, quia in vltimis voluntatibus modus pro conditione habetur, *l. 1. vbi gloſſ. penult. C. de his quæ ſub mod.* Dixi *Defin. 5. in fin. ſupr.*

DEFINITIO IX.

Legatum pro dote tacitam conditionem nuptiarum habet, ſi factum ſit ab extraneo, ſecus ſi ab aſcendente, & ideo poſteriore caſu tranſmittitur, priore non item.

LEgatum dotis cauſa ab extraneo relictum, tacitam cõditionem, habere intelligitur, ſi nuptiæ ſequantur,[1] cum nec dos eſſe poſſit ante matrimonium,[2] niſi dies nuptiarum non tam legato, quã legati ſolutioni dictus ſit.[4] Nihil enim commune habet tempus ſolutionis cum iure obligationis.[5] Quod ſi non ab extraneo, ſed à patre legatum tale relictum proponatur, diuerſo vtrique iure cenſebitur, vt tacitam cõditionem habere nullã videatur, quia nec expreſſam admitteret,[6] cum legitimæ loco ſit.[7] Proinde filia ante nuptias defuncta tranſmittetur legatum ad quoſcunque filiæ heredes; quod alioqui non trãſmitteretur: quia legitimæ petendæ ius in heredem trãſmittitur,[8] at legatum conditionale nõ item.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 12. ſupr. de legat.

1 *L. Titio 71. §. Titio genere, de cond. & demonſtr.*

2 Itaque non ſufficiet puellam ad nubilem ætatem perueniſſe. *l. ſancimus, 24. C. de nupt.* ſicut nec ſufficeret eſſe illam traductã ad domum ſponſi, ibique defunctam, ſi ad nubiles annos nondum perueniſſet, *l. penult. §. fin.* vbi Bald. *D. quod falſ. tut. auct* Boer. q. 12. n. 37.

3 *L. 3. D. de iur. dot.* Crauet. *conſ.* 101. n. 1.

4 *L. ex his verbis 5. D. quand. dies legat. ced.*

5 *Arg l. 1. D. qui potior in pign. hab.*

6 Quod enim expreſſe fieri nõ poſſet, cur tacite factum credatur.

7 Imputatur enim dos in legitimam, & ſuccedit loco legitimæ ſecundum noſtros qui ita confundunt, *ad l. quoniam nouella 29. C. de inoffic. teſtam.* certum autem eſt legitimam neque diem recipere, neque conditionem, *l. quoniam in prioribus 32. eod. tit.*

8 Dummodo non ſit petenda per querelam inofficioſi non præparatam, *l. ſi quis filium 34. eod.*

9 *L. 4. 5. & paſſ. D. quand. dies leg. ced. l. ſi cui legatur 49. hoc autem legatum de leg. 1.*

DEFINITIO X.

Si ſubſtitutionis verba ſint apta comprehendere filias, non facile capienda eſt interpretatio, quæ illas excludat; licet in aliis partibus teſtamenti facta ſit mentio maſculorum.

COnditio illa, ſi ſine liberis, quæ in fideicõmiſſis plerumque adiicitur, deficit proculdubio, ſi is qui rogatus eſt ſuperſtite filia deceſſerit.[1] Nam & ſufficeret ſupereſſe liberos ex filia etiam prædefuncta.[2] Sed tamen aliquando accidit, vt dubitationi locus eſſe poſſit, an qui liberos ſimpliciter in conditione poſuit, de maſculis tantũ ſenſiſſe videatur, nimirum ſi ex aliis teſtamenti verbis ea capi poſſit cõiectura voluntatis.[3] Quid enim ſi teſtator in inſtitutione proprias filias excluſerit, ſoloſque maſculos hæredes inſtituerit? Cur non filiorum quoque filias, quas haud dubie tanquam remotiores minus dilexit,[4] excludere voluiſſe credatur, in fauorem præſertim filij primi gradus, & maſculi & ſuperſtitis?[5] Siquidem dici ſolet ſumendam ex inſtitutione interpretationem ſubſtitutionis, viderique teſtatorem eos in ſubſtitutione prætuliſſe, quos prætulit in inſtitutione, ac eundem inter ſubſtitutos, quem inter inſtitutos ordinem ſeruaſſe.[6] Sicut

& illud verum eſt, numquam meliorem eſſe debere conditionem perſonæ, quæ fuerit minus dilecta.[7] Quid item ſi appareat, teſtatorem habuiſſe rationem conſeruandi in familia patrimonij?[8] Finge in eum caſum, quo ſcripti maſculi ſine liberis morerentur, ſubſtitutas quidem filias, ſed ea lege, vt qui primus ex ipſis maſculus naſceretur, deinde ſecundus, & ſic deinceps, alius, nomen & arma familiæ deferret?[9] Quid ruſum ſi ſubſtitutus non ſit extraneus, ſed ex liberis & deſcendentibus?[10] Nam extraneo ſubſtituto vtique difficilius eſt credere, vt heredum præſertim filiorum filiabus præferre illum teſtator voluerit.[11] Quod in ſubſtituto vno ex liberis aut nepotibus maxime quem conſtet magis dilectum fuiſſe, quam liberos in conditione poſitos, minus mirandum eſſet.[12] Nec ſane deſunt qui hanc diſtinctionem probent.[13] Quid denique ſi ex contractibus ab eodem teſtatore inter viuos initis appareat, ſic eum exiſtimaſſe, vt ex maiorũ ſuorum teſtamentis ſoli maſculi ad ea bona vocari deberent, quæ ipſe à maioribus accepiſſet?[14] Cur non ei interpretationi, quam teſtator ipſe fecerit, ſtare heredes cogantur? Aut ſaltem pati, vt ex renunciatione illa voluntatis coniectura capiatur?[15] *Senatus* tamen etiam omnibus ſupraſcriptis circunſtantiis cõcurrentibus pronũciauit, defuncto filia ſuperſtite altero ex maſculis hæredibus, nullum fideicommiſſo locum eſſe. Nam cum liberorum appellatio filias æque ac maſculos comprehendat, verba ſane repugnabant, à quorum propria ſignificatione non aliter recedi oportuit, quam ſi contraria euidenter eſſet voluntas teſtatoris.[16] Etſi autem conſtat in fideicommiſſis interpretandis habendam præcipue rationem voluntatis,[17] eam tamen voluntatem ex teſtamenti verbis colligi neceſſe eſt, & quidem ex iis quæ diſponant.[18] Nec facile quiſquam credendus eſt voluiſſe quod non dixerit,[19] ne aliter poſito iure vagentur omnia in incerto, ac cuique liberum ſit pro arbitrio ſuo defuncti hominis voluntatem eiuſmodi commentis in vtram velit partem detorquere.[20] Neque ruſum probabile erat, voluiſſe auum neptem ex filio poſtponi patruo in patris portione, ne ipſi filio in ea portione inſtituto feciſſe videatur iniuriam, ſi ita heredem eum ſcripſerit, vt nõ poſſit filius in iis ipſis bonis, quæ à patre habuit, filiam hæredem relinquere. Hæc enim illa eſt pietatis coniectura, quæ Papinianum mouebat, vt conditionem hanc, *ſi ſine liberis*, etiam tacitam, & ab auo prætermiſſam, ſupplendam putaret.[21] Denique verba illa enunciatiua, quibus teſtator extra teſtamentum & diſponendi voluntatem viſus proponebatur ad alium finem, & vt ſibi ſuiſque heredibus prodeſſet potius, quam vt ſeipſum fideicommiſſo obſtringeret, aut ſibi ſuiſve bonis vel hæredibus legem diceret, non poterant obligare heredes, quos minus nullum in iis bonis fideicommiſſum relictum eſſe poſſent dicere.[22] Præſertim, cum idem ille, qui eiuſmodi verba enunciatiua protulerat, poſtea teſtatus inter liberos ita ſubſtitutionem concepiſſet, vt non minus de filiabus, quam de maſculis ſenſiſſe videri deberet.[23] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Guillielmi Onciaci. Dn. de Cognac, tunc Senatoris integerrimi & eruditiſſimi, nunc Præſidis meritiſſimi, & Dn. de Maillac conſentientibus omnium votis, 4. Calend. Febr. 1594.

1 *L. non eſt ſine liberis* 148. *de verb. ſignif.*

2 *L.* 1. *C. hoc tit.*

3 Cum vna pars teſtamenti per aliam poſſit & debeat declarari *l. qui filiabus* 17. *l. ſi ſeruus plurium* 50. *§. vlt. de leg.* 1. *l. quæſitum* 12. *§. Papinianus antepen. D. de inſtruct. vel inſtrum. legat. l. vtrum* 23. *D. de hæred. petit.*

4 Nam quo quis remotior eſt à teſtatore, eo minus dilectus fuiſſe præſumitur *l. omnia* 32. *alias l. cum ita, § in fideicommiſſo, de leg.* 2. *l. vltim. & ibi not. Cod. de verborum ſignificationib.*

5 Eiuſdemque hæredis inſtituti, cuius cauſa omnium fauorabiliſſima eſſe ſolet, *l. Titia cum teſtamento* 34. *§. qui inuita, de leg.* 2. iunct. *l. Sempronius* 47. *eod.*

6 *L. fin.* vbi Bart. *D. ad Senatuſconſ. Treb. l.* 1. *C. de impub. & aliis ſubſt.* Not. Socin. *in l. ſi is qui ducenta. n.* 4. *de reb. dub.* Alex. *in l. coheredi* 41. *§. qui diſcretas, de vulg. & pup. ſubſt. & conſ.* 63. *lib.* 2. Paul. Caſtr. *in l.* 1. *C. hoc tit. & conſ.* 409. *lib.* 2. Barbat. *inter conſ.* 52. *lib.* 4. Corn. *conſ.* 265. *lib.* 4. Dec. *conſ.* 270.

7 Idem Bar. *in d. l. vlt. ad SC. Treb.* Curt. ſen. *conſ.* 151. *col.* 4. *verſ. probantur prædicta* Corn. *conſ.* 146. *col.* 2. *lib.* 4. Curt. iun. *conſ.* 48. *col.* 8. *verſ. accedit, n.* 6. *text. in l. Publius* 36. *§.* 1. *de cond. & demonſtr.*

8 Hoc enim caſu qualitatem maſculinitatis in vna parte teſtamenti appoſitam in aliis repetitam videri placet. Bartol. *in l. Titia §. vlt. de leg.* 2. Bald. *in l. quemadmodum, §. hæc verba, ad legem Aquil. & in l. inciuile. D. de lib.* Ex *l. qui non militabat, §. de hered. inſt. l.* 1. *§. filius inter medias. de liber. & poſth. l. legatorum* 33. *§. qui plures, de leg.* 2. *l. quæſitum* 78. *§.* 1. *de leg.* 3.

9 Alioqui non poſſet nomen & familia conſeruari per deſcendentes ex fœminis, *l.* 1. *in pr. D. de iur. immun. l. pronunciatio,* 195. *§. vlt. de verb. ſignif.*

10 Nam liberorum cauſa fauorabilior eſſe ſolet, *l. cum auus* 102. vbi *not. de cond. & demonſtr.*

11 *L. cum acutiſſimi* 30. *C. de fideic.*

12 Qui enim ponitur in diſpoſitione, magis diligitur, quam qui tantum in conditione, *l. heredes mei* 57. *§ cum ita, C. ad SC. Treb.*

13 Carol. Ruin. *conſ.* 140. *vol.* 2.

14 Deſideria namque morientium ex arbitrio viuentium colligenda ſunt, *l. quoniam* 4. *C. de natur. liber.*

15 *Arg. l. vlt. ff. de hered. inſt.*

16 *L. non aliter* 63. *de legat.* 3.

17 *L. penul. de leg.* 1. *cum ſimilib.*

18 *L. Gallus, §.* 1. *de liber. & poſth. l. quidam* 46. *de hered. inſt. l. Lucius* 78. *§. tres heredes. in fin. ad SC. Treb. l. pater* 38. *pen. de leg.* 3.

19 *L. Labeo* 7. *de ſupell. leg.*

20 *L. ille aut ille* 25. *§. cum in verbis, de leg.* 3.

21 *L. cum auus* 102. *de condit. & demonſtr.*

22 Verba enim enunciatiua incidenter & ad aliud prolata, & extra teſtamentum non poſſunt probare, *l. ex hac ſcriptura* 16. vbi Bart. *de donat. l. Diuus* 14. *de teſt. milit.*

23 Nam etiam ſi verba enunciatiua inducerent fideicommiſſum, poſterior tamen voluntas præualere deberet, *l.* 3. *§ vlt. l.* 4. *de alim. legat.* Vide Franciſc. Mantic. *lib.* 4. *de coniect. vltim. volunt. tit.* 15. *n.* 10. *& tit.* 13. *n.* 8. Dec. *conſ.* 480. *n.* 4. *verſ. & concluſ.*

DEFINITIO XI.

Conditio concepta per dictionem collectiuam omnes, *debet in omnium perſonis purificari.*

SVbſtitutio facta pluribus in tota hereditate, ſub ea conditione, *ſi omnes ſine liberis decedant*, non vindicat ſibi locum in portione eius, qui ſolus ſine liberis defunctus ſit: Sed in omnium perſonis euenire conditionem neceſſe eſt, quæ omnium perſonas complexa eſt.[1] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Genier. 5. Cal. Maij 1594.

1 Dictio enim *omnes* eſt collectiua, & omnium perſonas complectitur, & ideo verificari debet in omnium perſonis, præterquam in caſu *l. heredes mei* 57. *§. cum ita*, vbi omnes notant *D. ad SC. Treb. & in l. penult.* vbi eſt text. *C. de impub. & aliis ſubſtit.*

DEFINITIO XII.

Fideicommiſſum relictum ſub ſimplici conditione, ſi ſine liberis, *deficit ſuperſtitibus liberis, nec ſub duplici conditione datum vnquam præſumitur.*

FIdeicommiſſo ſub ea conditione relicto, ſi quis ſine liberis decederet, ſufficit ad excludendum fideicõmiſſarium, quod relictis liberis deceſſerit is cui adſcripta fuerat cõditio,[1] quicquid poſtea de liberis cõtingat,[2] id eſt, ſiue liberi illi viuo fideicommiſſario ſine liberis deceſſerint, ſiue non, & ſiue parentis hereditatem agnouerint, ſiue repudiauerint.[3] Semel enim defecta fideicommiſſi cõditio iterum reſtitui, vt quandocunque exiſtat & impleatur, non poteſt.[4] Ac ſane ſi conditio ita cõcepta. *Si Titius ſine liberis deceſſerit*, eã interpretationem admitteret, vt illa quoq; adiectio ſubintelligeretur, *aut liberi eius ſine liberis*, non tam interpretatio illa dicenda eſſet, quam mera extenſio, nec ſolũ de caſu ad caſum, quod in vltimis voluntatibus perraro quidem, ſed tamen aliquãdo admittitur ex idẽtitate, vt loquuntur, aut maioritate rationis,[5] ſed etiã de perſona ad perſonã, quæ extenſio multo difficilius inducitur,[6] Maxime in fideicommiſſis, quæ tam odioſa ſunt, vt ad inducenda illa non ſufficiat teſtatorẽ voluiſſe, niſi etiam dixerit & diſpoſuerit.[7] Nec eſt contrarium quod dici ſolet, in fideicommiſſis præcipue ſpectandam eſſe teſtantis voluntatem.[8] Id enim tunc locum habet, cum de interpretando fideicommiſſo agitur,[9] non etiam cum de inducendo,[10] Nam & illud quoque verum eſt, cõiecturas voluntatis quæ ad fideicommiſſi interpretationem eſſeruntur, tales

eſſe debere, quæ ex ipſis teſtamenti verbis colligi poſſint:[11] Ne aliter poſito iure fiat, vt de hominis defuncti voluntate pro arbitrio quiſque ſtatuat, quicquid velit.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. filius familias* 114. *§. cum quis erit rogatus, de leg.* 1.
2 Oldrad. *conſ.* 21 incip. *Thema tale eſt.*
3 *d. § cum quis erit.*
4 *L. heredibus* 77 *in princ.* D. *ad SC. Treb* Sicut è contrario ſemel impleta conditio nunquã poteſt deficere, *l. ſi quis heredē* 7. *C. de inſtit. & ſubſtit.* Iunge *l. hac conditio* 10. *in fine principij*, ſi cum Cuiacio legas quomodo legendum eſt *non, defectum*, D *cond. & demonſtr.*
5 Notant noſtri *ad l. Gallus. §. quid ſi tantum, de liber. & poſthum.*
6 DD. ibid. Nam nec vnquã perſona extrinſecus ſubintelligitur, *l. ſi ita ſtipulatus* 126. *§. Chryſogonus* vbi etiam not. *D. de verb. oblig.*
7 Vt omnium apertiſſime probatur, ex *l. quidam cum filium familias* 40. vbi Bald. notat. *D. de hered inſtit.* Facit *l. vnic. §. vbi autem, v. ſin autem ad deficientis, in fin. Cod. de caduc. tollend.*
8 *L. penultim. de legat.* 2. *l. fideicommiſſa* 11. *§. item ſi quis, de leg.* 3.
9 *Vt in l. heredes mei*, 57. *§. cum ita ad SC. Treb.*
10 *d. l. quidam l. pater*, 38. *§. pen. de leg.* 3. *l. Lucius*, 78. *§. tres heredes, ad SC. Treb.*
11 *L. cum proponebatur*, 62. *de leg.* 2. *Gallus*, 29. *§.* 1. *de lib. & poſth.*
12 Diuinando potius, quam interpretando, vt loquitur Iuſtin. *in Nouell.* 107. *de teſtam imperf.*

DEFINITIO XIII.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommiſſi, ſi is ſine liberis moreretur, detur filio viuenti, quamuis monacho effecto.

NAturalis pater, qui legitimos quam plures habebat filios ei qui naturalis tantum erat aliméta & veſtiaria legauerat in diem vſq; completi anni quinti & viceſimi,[1] & ab eo tempore centum. Et adiecerat velle ſe, vt ſi in pupillari ætate, vel alia quandocumque filius ille decederet ſine liberis naturalibus, ex vero & legitimo matrimonio procreatis,[2] ea centũ apud hæredes manerent. Legatarius vix completo anno decimo tertio in ſacroſanctam Diui Dominici familiam adſcriptus in eaque per multos annos educatus fuerat. Curantibus id heredibus & eos ſumptus, quos in religionis ingreſſu fieri neceſſe fuerat, præſtantibus. Cum viceſimũ quintum annum exceſſiſſet, petebat centum.[3] Heredes negabant ſe debere, quaſi relicta eſſent ſub conditione quæ defecerat, quod is ante viceſimum quintum annum factus monachus, ex eo tempore liberos legitimos habere poſſe deſiiſſet,[4] adeoque mundo mortuus videretur:[5] Placuit, non eo minus legatum deberi, quia non tam datum quam ademptum eſſet ſub conditione, quæ haud dubie defecerat, cum filius ante viceſimum quintum annum non deceſſiſſet, qui etiam tum viueret.[6] Nam quod dici ſolet, monachos mundo mortuos eſſe, ſicut ad cauſam alimentorum non pertinet, quia & edũt & bibunt: ita nec ad huiuſmodi legatum, quod velut in locum alimentorũ ſubſtitutum eſſet, quæ in annum vſque viceſimũ quintum præſtari teſtator iuſſerat.[8] Atqui, inquies, non debentur alimenta filio ne quidem naturali & legitimo, cum habet aliunde, ex quo ſe alat. Fateor,[9] ſed id locum habet in alimentis ex legis diſpoſitione debitis,[10] non item in his, quæ ex legato:[11] Multo minus in ea pecunia quæ pro alimentis quaſi in perpetuum taxandis legata ſit.[12] Accedebat quod monaſterium minus ſufficientes habebat facultates, ad alimenta monachis ſuppeditanda. Quo vtique caſu non repellitur monachus ab alimentorum petitione, à qua alioquin repelleretur.[13] *Ita Senatus* in cauſa R. fratris Henrici Petrod Dominicani, contra liberos procuratoris patrimonialis Petrod. prid. Non. Septembr. 1595.

1 Cum filiis naturalibus etiam ſuperſtite legitima prole alimenta debeantur, adeoque ſpuriis natis exdamnato coitu, idque ex æquitate canonica, de qua *in cap. cum haberet. Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*
2 Quibus verbis videtur excludi matrimonium, vt non poſſit eſſe loco filij, quia matrimonium, quod monachus contrahere intelligitur cum religione, fictum eſt, non verum.
3 Quaſi legati dies eo demum tempore & ceſſiſſet & veniſſet, *l. ſi cui legetur*, 49. *de legat.* 1.
4 Non enim ſunt legitimi liberi, niſi qui ex iuſtis nuptiis sũt ſuſcepti, quas porro contrahere non poteſt religioſus profeſſus votum caſtitatis.
5 *Can. non dicatis*, 12. *q.* 1.
6 *Arg. l. ex facto* 17. *§ ſi quis rogatus*, 2. D. *ad SC. Treb.* iunct. *l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici*, D. *de iur. fiſc.*
7 In iis enim, quæ ſunt meri facti, nullus fictioni iuris locus relinquitur, *l. denique* 19. D. *ex quibus cauſ. maior. l. in bello* 12. *§. facti*, D *de capt. in poſtlim.*
8 Retinet enim naturam alimentorum, *l. cum hi.* 8. *§. ſi integra quantitas & ſeq. D. de tranſact.* iunct. *l. ſi quis enim*, 10. *§ qui iniuriarum, ſi quis caution.*
9 *L. ſi quis à liberis*, 5. *§. idem iudex, & §. alimenta*, *D. de agnoſc. & alend. liber.*
10 *Per cap. cum haberet*, *Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*
11 Cum nihil vetet legari alimenta etiam ei, qui aliunde habebat vnde ſe alat, *d. l. cum hi*, 8. *§. nihil autem intereſt.*
12 *Vt in d. l. cum hi*, *§. ſi integra quantitas.*
13 Alioquin necari videretur ob religionis ingreſſum is, cui hoc caſu alimenta denegarentur, *l. necare*, 4. *D. de agnoſc. & alend. liber.*

DEFINITIO XIV.

Cautio præſtanda eſt à filio petente legatum, in quo grauatus eſt ſub conditione omnimodo extitura, & quia ſi cauere ac ſatiſdare non poſſit.

AN igitur mortuo quandocumque monacho legatario, centum illa quaſi monacho pure quæſita ad monaſterium pertinebunt?[1] At nõ videtur hoc dici poſſe ſalua teſtatoris voluntate qui vtique eam pecuniam pœnes heredes manere voluit, ſi teſtatoris filius ante quintum & viceſimum annum ſine liberis naturalibus ex legitimo matrimonio procreatis moreretur? Hic autem etſi mortuus, re vera non erat, tamé pro exinde mortuo habebatur, ex quo monachus effectus deſierat liberos habere poſſe,[2] quod ante viceſimum quintum annum euenerat: Itaque viſum eſt, quaſi partim defecta, partim impleta conditione, quæ ſcilicet omnimodo extitura eſſet,[3] medium ſequi temperamentum,[4] vt ad legati quidem petitionem filius admitteretur, ſed ita tamen ſi cauere paratus eſſet de pecunia poſt mortem ſuam hæredibus reſtituenda, dato in eam rem fideiuſſore.[5] Quod ſi facere commodé non poſſet, pecunia illa mercatori traderetur, per cuius manus perciperet ille vſuras legitimas, quandiu viueret?[6] perinde ac ſi legatario iniunctum eſſet onus pecuniæ poſt mortem ſuam hæredibus reſtituendæ. Quo caſu ſolus monaſterij ingreſſus non excluderet fideicommiſſi petitionem, quia fieri poſſet, vt ante diem fideicommiſſi cedentem hæredes morerentur, nec ſupereſſet perſona, cui fideicommiſſum ſua die reſtitui poſſet.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex Auth. ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ.*
2 Cum exinde nulla ſit ſpes in poſterum mutandi ſtatus, *arg. l. intercidit*, 59. *in fin. de cond. & demonſtr.*
3 Nam conditio, quæ omnimodo extitura eſt habetetur exinde pro impleta, *l. quod ſi ea conditione*, 18. *D. de condict. indeb. l ſi pupillus*, 9. *§. qui ſub conditione D. de nouat.*
4 Vt ſolent mediæ ſententiæ eſſe æquiores, *l. vltim. D. de iur. fiſc. l. adeo*, 7. *§ cum quis ex aliena*, D. *de acquirend. rer. domin.*
5 Eſſet enim alioqui obligatio monachi inutilis, cum ſit certum moriturum eum ſine herede, *l. Stichum aut Pamphilum*, 91. *in fin. principij*, *D. de ſolut. l. habere licere*, 57. D. *de euict. l.* 1. *C. de oblig. & action.*
6 *Arg. cap. per veſtras. ext. de donat. int. vir. & vxor. l. poſtquam*, 3. *§.* 1. *in fin.* D. *vt legat. ſeu fideic. ſer.*
7 Boer. *deciſ.* 354. *n* 23. [Vbi tamen refert pronunciatum fuiſſe tranſmitti ſpem fideicommiſſi. De quo vide Defin. 42 *n.* 3. *ſupra de ſacroſ. Eccleſ.*]

DEFINITIO XV.

Defecta conditione fideicommiſſi à legatario relicti non tenetur legatarius cauere pro legato conſequendo, qui alioquin teneretur.

ERgo ſi in propoſita ſpecie filius nõ niſi poſt viceſimum quintum annum monachus effectus fuiſſet, aliud proculdubio Senatus noſter conſtituiſſet id eſt, nulla illum præſtandæ ſatiſdationis neceſſitate oneraſſet, quia eo caſu cõditio, ſub qua legatum ademptum fuerat, *ſi legatarius ante viceſimum quintum annum ſine liberis moreretur*, prorſus defeciſſet,[1] ac pecunia monaſterio quæſita eſſet, *ibidem.*

1 Quoties enim certum eſt legatum aut fideicommiſſum neque deberi, neque vnquam debitum iri, ſatiſdatio locum non habet, *l.1.§. vlt & l.2.D. vt in poſſeſſ. leg.* conditio autẽ, quæ ſemel defecit, poſtea nunquam poteſt exiſtere, *l. filius familias, 114.§. cum quis erit, de legat. 1. l. heredibus, 77. in princ. ad SC. Trebell.*

2 *Auth. ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ.*

DEFINITIO XVI.

Monaſterium in ſucceſſionibus & conditionibus loco filij eſt ſi teſtamenti verba non repugnent.

MOnaſterium loco filij eſſe ſolet, non ſolum ad ſuccedendum,[1] ſed etiam ad excludendum fideicommiſſarium, quaſi defecta fideicommiſſi conditione, cum is, qui monaſterium ingreſſus eſt, rogatus fuit de reſtituenda hereditate, ſi ſine liberis moreretur.[2] Sed id locum non habet, quãdo fideicommiſſum per verba tam enixa, & naturalitatem, vt ita dicam, demonſtrantia conceptum eſt, vt fictioni locus nullus relinquatur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia monaſterium ſuccedit monacho regulariter, ſi aliud nihil impediat, *dict. auth. ingreſſi, C. de ſacroſ. eccl. cum ibi not.* Vide tamen quæ ſcripſi *Defin. 42. Supra de ſacroſ. eccl. & Defin. 25. n. 11. Supra de fideic.*

2 *Nouell. 123. de ſanctiſſ. epiſc. capit. 37. §. ſi quis ſub conditione,* vnde ſumpta eſt *Auth. niſi rogati, C. ad SC. Treb.*

3 Vt plurib. tractat *Alex. conſ. 21. vbi Apoſtill. vol. 2.* [Boer. queſt. 354. iunge *Defin. 14. ſupra in fin.*]

DEFINITIO XVII.

Conditio ſi ſine liberis, *in fideicommiſſo appoſita, an & quando reſumenda vel probanda ſit extitiſſe.*

VVlgaris fideicommiſſorum conditio, ſi grauatus hæres ſine liberis moriatur, non aliter quidem exiſtit, quam ſi grauato heredi ſuperſtites liberi nulli fuiſſe probentur,[2] eaque probatio incumbit fideicommiſſario ſi agat, quoniam actori ſemper incũbit onus probandi, tum quoq; cum ſuam in mera negatione fundat intentionem.[2] Sed ita, ſi is, qui de fideicommiſſo conuenitur, obiiciat, probetque grauatum heredem aliquo tempore liberos habuiſſe, quos & patri ſuperſtites fuiſſe contendat.[3] Nam ſi neque fideicommiſſarius neque grauari heres de liberis quicquam fateatur, habet fideicommiſſarius intentionem fundatã in naturali cuiuſque hominis ſtatu. Nemo enim cum liberis naſcitur.[4] Quod ſi in confeſſo ſit, habuiſſe quidem grauatum liberos, ſed ij ſimul cum patre periiſſe dicantur, ita vt certo ſciri non poſſit, quis prior deceſſerit, dicendum erit in dubio extitiſſe conditionem fideicommiſſi,[5] nec tantum ſi impuberes liberi fuerint,[6] ſed etiam puberes,[7] non quaſi in dubio fauendum ſit fideicommiſſis, quæ haud dubie ſint odioſa, niſi cum ideo relinquuntur, vt bona in familia conſeruentur,[8] ſed ex tacita teſtatoris voluntate, qui ponendo grauari liberos in conditione, de iis certe cogitauit, non quos haberet pater in ipſo inſtanti mortis, ſed qui patri mortuo ſupereſſent,[9] vt ad eos hereditas patris, ſi pater ita vellet, aut ex teſtamento, aut ab inteſtato peruenire poſſet,[10] non etiam vt liberorum hæredes, fortaſſis extraneos & teſtatori ignotos,[11] fideicommiſſario præferret.

1 Quia ſi vel vno inſtanti ſuperuixerint, liberi faciunt deficere fideicommiſſum, *l. filius familias, 114.§. cum quis erit rogatus, de leg. 1. l. ex facto, 27.§. pen. ad SC. Trebell.*

2 *L. hac iure, l. ita ſtipulatus, 125. verſ. quod ſi ab initio, de verbor. oblig.* Bart *in l. in illo, eod. & in l. pen. §. docere, ne quis eum qui in ius vocat. eſt.*

3 Franciſc. Mantic *lib. 11. de coniect. vltim. volun. tit. 4. n. 7. verſ tertius caſus.*

4 Idem Mantic. *ibid. n. 2.* ex traditis per Bart. *in l. ſi prius, n. 17. de oper. noui nunciat, & n. 6. in fin.*

5 *L. ex facto, 17.§. pen.* vbi Rip. & cæteri *ad SC. Treb.*

6 Quo caſu facilius præſumuntur ante patrem defuncti, *l. qui duos 9.§. cum in bello, & §. vlt. D. de reb. dub.*

7 Nec enim diſtinguitur *in d.§. pen. l. 17. ad Treb.*

8 De quo vide eundem Mantic. *lib 7. de coniect. vlt. tit. 1.*

9 Ad quid enim bonum eſſet iis fauere, qui cum patre morientes nũquam poſſent ſuccedere in iis bonis teſtatoris, *arg. l. ſi poſt mortem, 10.§. vlt. D. de bonor. poſſ. contr. tab.*

10 Nec enim admitto vllo caſu, liberos poſitos in cõditione cenſeri poſitos in diſpoſitione, de quo vide quæ ſcripſi, *De cad. 26. de error. pragmag.*

11 Semper enim teſtatori incerta & ignota eſt perſona heredis alieni, *l. ſciendum, 70. de verb ſignif. l. qui liberis, 8.§. 1. de vulg & pupill. ſubſt.* Vide totam hanc quæſtionem eleganter tractatam apud Mantic. *dict. tit. 4.*

DEFINITIO XVIII.

Si filiæ pater amplius reliquerit ſub ea conditione, ſi nupſerit ex patrui voluntate, non ei minus conſequitur legatum, quod nupſerit citra patrui voluntatem, præſertim ſi eius conſenſum requiſiuerit.

PAter filiabus ſingulis reliquerat inſtitutionis titulo ſummam mille florenorum, ſi ex voluntate & conſenſu patrui heredis inſtituti nuberent, ſi ſecus facerẽt, non niſi ſummam quingentorum. Cum ex iis quædã nupſiſſet, requiſito quidem, ſed non expectato conſenſu patrui, & quidem nobilis plebeio, ac cuius nuptiis non ſatis honeſte patruus, idemque vir nobilis conſentire potuiſſe videbatur, petebat tamen ſummam integram mille florenorum; quaſi conditio illa; *ſi eis voluntate & cõſenſu patrui nuberet.* bonis moribus aduerſaretur, liberáque matrimonij libertatem impediret.[1] Plerique contra videbantur, licitam eſſe conditionem, quæ nõ tam impediendi matrimonij cauſa adiecta, eſſet,[2] cum in arbitrio filiæ pater reliquiſſet, an ſine conſenſu patrui nubere vellet, ſi minore legato contenta eſſe mallet,[3] quam vt eam propoſito amplioris legati præmio ad matrimonium honeſtius inuitaret.[4] Adſcripto ſcilicet duplici legato in duplicẽ euentum, vt elegendi facultatem haberet filia, non vt amplius legatum peteret contra voluntatem teſtatoris, qui ſatisfacere noluiſſet,[5] malique exempli fore dicebant, ſi patri ea teſtandi ratio prohiberetur, quæ ad filiam in officio continẽdam, ne tam facile imparem maritum eligeret, prodeſſe poſſet.[6] Præſertim vero cum ex euentu conſtaret filiam ob feſtinatas contra patris, patruique voluntatem nuptias minus digno marito ſe coniunxiſſet, nec denegaret patruus, idemque hæres, ſi minus in legato, quam in legitima eſſe probaretur, quin id quod legitimæ portioni deerat ex bonis hæreditariis ſuppleretur.[7] Vicit tamen voto vno, cum nouẽ eſſemus, contraria ſententia, ſiue quod odioſa videretur voluntas patris, qui propriis filiabus fratrem prætuliſſet,[8] quem conſtabat poſt teſtatoris mortem contraxiſſe matrimoniũ cum concubina, vt liberos naturales, quos ex ea ſuſceperat, faceret legitimos[9] ad excludendum fideicommiſſum,[10] quo erga fratris filias grauatus erat, ſi ſine naturalibus & legitimis liberis mori eum contingeret, ſiue quod legatum illud mille florenorum pro legitima relictum eſſet, in qua grauari per conditionem filia non poterat,[12] ſiue quod omnino patris iudicium neglexiſſe videretur illa, quæ patrui conſenſum requiſiuiſſet, tametſi non expectaſſet.[13] Siue denique quod alteri filiæ ex patrui voluntate & conſenſu nupſerat, alius atque indignus maritus datus eſſet, vt proinde mala & auara potius, quam bona mente conſenſum ſuum expectari debuiſſe patruus cauſari crederetur.[14] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Brondel Chirurgi & N. Ioannis Pauy, 29. Mart. 1597.

1 Debent enim matrimonia eſſe libera, *l. cum tale 72.§. ſi arbitrata iunct. l. filia 28. de condit. & demonſtr. l. turpi 54.§. 1. de legat. 1.* Iunge *l. Titia 100. de condit. & demonſtrat.*

2 Talis enim conditio ipſo iure remitteretur, & non adiecta haberetur, *l. cum ita 63. & ſeq de cond. & demonſt.*

3 Nam & poterat pater ab initio minorem ſummam ei pure relinquere, quo caſu non habuiſſet quod quereretur.

4 Aliud enim eſt ab honeſtis nuptiis prohiberi filiam. Aliud vero ad honeſtiores nuptias certa lege inuitari, *d. l. cum ita, & ſeq.* Vide *l. Titium 47. in pr. de admin. tut.*

5 Nec enim facile ferendum eſt, vt teſtatoris voluntas circumueniatur, *l. ſicut legatum 92. verſ. neque enim delet. eod. tit. de cond. & demonſtra.*

6 Semper enim credendus eſt pater prudens conſilium capere pro liberis, *l. vlt. C. de cur. furioſ. l. vlt. Cod. qui & aduerſ. quos in integr. reſtit. non poſſ.*

7 Ex *l. ſcimus 36.§. verſic repletionem, iunct. l. omnimodo 30. C. de inoff.*

inoff. teſtam. Certum enim erat, non potuiſſe legato, quod pro legitima dabatur, vllam iniici conditionem vſque ad concurrentem legitimæ quantitatem, *l. quoniam in prioribus. 32. C. eod. tit.*

8 Contra illam pietatis coniecturam, qua *in l. cum avus 102. de condit. & demonſt. & in l. cum acutiſſimi. 30 Cod. de fideicomm.*

9 *Ex cap tanta, Extr. qui filij ſint legit.*

10 Quod non excluderetur per ſolos naturales, at ne quidem per adoptiuos, nec per legitimatos ex reſcripto Principis, *ex l fideicommiſſã 76 de condit. & demonſtr. l. ſi ita quis 51. §. 1. de leg. 2.* Plus enim poteſt legitimatio, quæ fit per ſubſequens matrimonium quia non poteſt videri facta in fraudem, vt cæteræ, non ſolum propter adiunctam ſacramẽti religionem & ſanctitatem, ſed etiam quia fit quodammodo ex neceſſitate ad exonerandam conſcientiam. Iunge tamen *Defin. ſeq* [& obſerua diſtinguendos eſſe adoptiuos, de quibus in ſupra dictis legibus & legitimatos ex reſcripto Principis. Iſti enim ſecundum magis communem opinionem excludunt fideicommiſſum relictum ſub illa conditione, ſi deceſſerit ſine filiis naturalibus & legitimis, non item ſi ſub illa ſi ſine filiis naturalibus & legitimè natis aut ex legitimo matrimonio procreatis, vt multis tractat Mantica adiectis etiam ampliationibus & limitationibus pleriſque *lib. 11. de coniect. vltim. volunt. tit. 20. per tot.* Non enim tam facile poſſunt legitimationes fieri in fraudem, cum habeant fundamentum in natura & veritate. Nec tam noua forma introducatur per legitimationem, quàm vetus reddatur ablata macula illegitimitatis. quæ non inducta fuit, niſi ex legibus, ſine quibus omnes liberi eſſent pares, id eſt naturales & veri. Et certè legitimati ſiue ex reſcripto ſiue per ſubſequens matrimonium de quibus in *Defin. ſeq* ſunt verè in omnibus, & per omnia legitimi, quamuis non niſi per fictionem ex legitimo matrimonio procreati vt ſupradicto loco Mãtica diſputat Iunge quæ ſcripſi de illegitimis etiam inceſtuoſis legitimatis per reſcriptum Principis ad *Defin. 5. n. vlt. & ad Defin. 7. ſupra de natur. liber.*]

11 Quamuis liberi ex concubina & ante matrimonium ſuſcepti, non tam legitimi, quam per ſubſequens matrimonium legitimati viderentur. Sed tanta eſt vis matrimonij, vt etiam qui ante matrimonium nati ſunt, non tantum pro legitimatis ſed etiam pro legitimis, ac ſi ex legitimo matrimonio nati eſſent, & quidem quod ad omnia habeantur, *dict. c. tanta, cum ſuam gloſ.*

12 *d. l. quoniam in prioribus 32. D. de inoff. teſtam.* Vide tamen *l. ſcimus 36. § cum autem, eod.*

13 Exemplo eius quod dici ſolet de patrono, cuius conſenſum ſufficit eſſe requiſitum, ne ſpretus videatur, cum Papa derogauit iuri patronatus laicorum pro medietate, quod facere poteſt, ſecundum ea, quæ ſcripſimus *in tit. de iur. patron.* Facit lex cum ibi notat. per *DD. in l qui Romæ 122. §. coheredes, de verb. oblig.*

14 Et in fraudem filiæ, cuius pater melius de fratre præſumpſerat, *arg. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO XIX.

Legitimati per ſubſequens matrimonium non extinguunt conditionem fideicommiſſi relicti, ſi ſine liberis in iuſto matrimonio procreatis.

FIdeicommiſſum relictum à Titio ſub ea conditione, ſi ſine liberis iuſto & legitimo matrimonio procreatis deceſſerit, non excluditur per liberos in concubinatu natos, licet per ſubſequens matrimonium legitimatos.[1] Id enim faciunt conditionis verba ad natiuitatis liberorum tempus relata.[2] Non idem eſſet fideicommiſſi conditione ſic concepta, ſi ſine liberis naturales & legitimi liberi ſunt matrimonio quandocumque ſubſecuto, atq; ſi poſt contractum matrimonium nati eſſent.[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Franciſc. Mantic. Iure conſultorum, quos ætate noſtra habuit Italia clariſſimus & celeberrimus; nunc vero Sacroſãctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis illuſtriſſimus qui hanc communem dicit *lib. 11. de coniect. vlt. tit. volunt. tit. 12.* vbi totam hanc quæſtionem & copioſe pereruditè ſuo more tractat, *a num. 14. vſque ad* 25 vbi docet iſtos qui per ſubſequens matrimonium legitimati ſunt, haberi quidem pro legitimis ſimpliciter & abſolute, quantum ad ea ipſa lege deferuntur, aut cum agitur de ſucceſſione patris, & de bonis ipſius patris, de quibus potuit, ille pro arbitrio diſponere, ſed non etiam cum agitur de bonis alterius teſtatoris, Nec enim alij liberi debent excludere ſubſtitutum, quam ij, de quibus teſtator ille ſenſerit, qui fideicommiſſum reliquit, *l. ex facto 17. §. ſi quis rogatus, D. ad SC. Trebell. l cum pater. 77. §. volo, de legat. 2.* Voluntas etiam teſtatoris non melius colligi poteſt, quam ex verbis, quibus vſus eſt, *l. non aliter 69 d. ille aut ille 25. §. 1. de leg. 3.* Atqui is qui natus eſt concubinatu non poteſt dici natus in iuſto & legitimo matrimonio, ſi verborum proprietatem inſpicimus & rei veritatem, quãuis matrimonium retro trahatur ac initium Id enim fit per fictionem ex natura cuiuslibet legitimatoris, *l. vlt. D. de natur. reſt.* Verba autem teſtatoris debent intelligi ſecundum naturam & veritatem, non ſecundũ fictionem, *l. vlt. de his qui ven. ætat. impetr.* Maxime cũ qualitas iuncta verbo intelligenda ſit ſecundum tempus verbi *vulg. l. 4. §. extraneus, de noxal. action. dict. l. ex facto 17. § pen. ad SC. Trebell.* Et generaliter quãuis legitimatio per ſequens matrimonium trahatur retro, tamen ad ea quæ determinato modo habent voluntatem non fingit retro, vt ea poſſit extendere, inquit Bald *in l. teſtamento, num. 14 in fin. C. de teſtam. milit.* Nec fit vnquam extenſio ad caſum fictum, quando teſtator conſiderauit modum Bart. *ad l Gallus, §. & quid ſi tantum, de liberis & poſthum. n. 3.* Nec rurſus quod ad interpretationem voluntatis refert an teſtator dixerit *in iuſto* an vero *de iuſto* aut *ex iuſto matrimonio procreatis,* quia dictio illa vtraque *de* & *ex*, ſignificat cauſam proximam & immediatam, *l. 1. §. emancipatus, de coniung. cum emanc. liber. eius, l. eo tempore 50. in fin. D. de pecul. l. 1. § ex incendio,* vbi Bart. *de incen. ruin. & naufrag.*

2 Quæ debent accipi naturaliter & proprie, non autem improprie nec fictitiè, vt proximè diximus, *l. quis hæredi 44. leg. Mænius 55. de condit. & demonſt, l. hæredibus 77 §. . D. ad SC. Trebell.*

3 Vt dixi *Defin. præced. num. 10. & 11.*

4 *Cap. tanta* iunct. *gloſſ. Extr. qui filij ſint legit. cap. cum in cunctis, & cap. annotuit. Extr. de elect.*

TIT. XXVI.

DE VSVR. ET FRVCTIBVS legat.

DEFINITIO I.

Vſura & fructibus legatorum debentur à die moræ tantum, niſi cum ſunt in legato, aut niſi legatum, ſit pro legitima.

VSVRAS aut fructus legatorum à die moræ deberi verius eſt,[1] moram vero non prius contractam videri poſſe quam legatum agnouerit legatarius & petierit.[2] Itaque fructus interim percepti ad hæredem pertinebunt, tanquam bona fide percepti,[3] licet non ignorauerit legatum, quod vtique legatario nihil petenti offerre non debuit.[4] Proinde agnito poſtea quandocunque legato non reſtituentur.[5] Sed hoc ita eſt accipiendum, ſi non ipſi quoque fructus in legato ſint,[6] quod plerumque euenit Sed & ſi pro legitima legatum proponatur, fructus quoque a die mortis deberentur, quoniam legatario ſi legitimam peteret deberentur.[7] *Ita Senatus* contra D. Daullans vxorem Dn. de Cornilion, 8. Cal. Febr. 1589. & rurſus in ea cauſa, de qua SC. 3. 9. 10. & rurſus in ea cauſa, de qua SC. 3. 9. 11. infra.

1 Non à die tantum litis conteſtatæ. vt quidam putant *ex tit. C. de vſur. & fructibus legat.* qui debent intelligi, ſi mora non præceſſerit cõteſtationem: neque rurſus à die mortis, vt male vulgo creditum eſt, quãuis dominium legati recta via tranſeat à teſtatore in legatarium. Scripſi latius in libris Coniecturarum, Textus eſt *in. l. ſi quis ſermo 84. l. Titia Seio 87. §. vſuras, de legat. 2. l ſi quis bonorum 23. l. cum res 47. de legat. 1.* [Senatus tamen noſter, interdum eam opinionem ſecutus eſt, vt fructus legatorum non debeantur, niſi ex die litis cõteſtatæ, nempe cùm conteſtatio facta eſt ante prolatas tabulas teſtamenti à legatario qui per earum exhibitionem probare intentionem ſuam debeat *l. 5. §. ſi dies, D. vt in poſſ. legat.* Accedebat quod ab iis in prima inſtãtia exhibendis legatarius excluſus fuerat. *Ita Senatus* pro Claud. Lambert. 12. Cal. Sept. 1612.

2 Nam ſicut petenti legatario non debet hæres moram facere, *l. cum res*, ita neque legatum non petenti vltro offerre. Mora enim eſt. cum quis congruo loco & tempore interpellatus nõ ſoluit. *l. mora. 32. D. de vſur.* nec proinde intelligitur mora vlla fieri. vbi nulla petitio eſt, *l. nulla 88. de reg. iur. l. ſi pupillus 127. de verb. obligat.* niſi cum mora contrahitur reipſa fauore minoris ætatis, vt *in d. l. Titia. §. vſuras, de leg. 2. l. cum quidam 17. §. ſi pupillo D. de vſur. l. 3. C. in quibus cauſ. in integr. reſtit. neceſſ. non eſt.*

3 *L. bona fidei 48. D. de acquir. hær.* non autem tanquam percepti à domino, cum rei legatæ dominium tranſeat recta via à teſtatore in legatarium, *l. legatum 80. de leg. 2. l. à Titio 64. in fin. de furt.*

4 Pugnare tamen valde videtur quod ſcriptum eſt *in leg. quæſitum 40. de acquir. rer. domin.* niſi intelligatur eo modo, quo in coniecturis interpretati ſumus, *lib. 7. c. 3.* Vide *l. ei qui, 13. D. de condit. inſtit.*

5 Quia eos percepit hæres ſuo iure *arg. l. in fideicommiſſaria, 18. verſ. quoties D. ad SC. Trebell.*

6 Aliud enim eſt quærere de fructibus, vel vſuris legatis, aliud vero de fructibus vel vſuris legatorum, *l. cum vnus 20. §. verbis fideicommiſſi, de alim. vel cibar. legat.*

7 Cum legitima ſicut hæreditas augeatur fructibus *l. Papinianus 8. § ſi conditioni, D. de inoff. teſt.* Boer. *deciſ. 3.*

DEFINITIO II.

Legatis fructibus fundi quouſque ſolutum ſit aliquid, quod antea ſit æſtimandum, facienda eſt ante omnia æſtimatio ſumptibus & diligentia legatarij.

AT quid ſi pater veſtimenta filiæ legauerit pro mariti dignitate,& quouſque ſoluta ſint iuſſerit ſibi habere filiam fructus fundi Titiani?[1] Putabant quidam hæredi incumbere, vt veſtimenta æſtimari curet,tum ſoluat æſtimationem.Interea vero fundi Titiani fructus ad filiam pertinere debere,[2] atque ita ſuperioribus annis à Senatu iudicatum[3] referebant Sed contraria ſententia obtinuit,Filiam ipſam curare debere, vt veſtimenta æſtimentur,[4] nec prius Titiani fundi fructus ſuos facere poſſe, quam per hæredem ſteterit, quominus ea æſtimatio fiat, aut facta præſtetur,[5] vt ſcire is poſſit,quonam pretio fundi Titiani luendi ius ſit habiturus.[6] Nam cum fundus ipſe Titianus non ſit legatus,non prius ſcire poteſt,quid ſit in legato, quam ea æſtimatio facta fuerit.Cui vero iuſtius incumbere poteſt,vt doceat, quid ſit in legato, quam illi ipſi cui legatum eſt?[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l.Lucius 12.de alim.vel cibar.legat.*

2 Quia videtur teſtator legaſſe fructus fundi Titiani vt eos filia perciperet,quouſq; veſtimenta ſoluerentur.Quæ verum erat non eſſe ſoluta,quamdiu non fuerunt æſtimata.

3 Pro Melchiona Dufour vxore Dn.Claudij B land Aduocati.

4 Quomodo dicimus eum,qui condemnatus eſt ad refundendas expenſas contumaciales,non quidem poſſe in lite vlterius progredi,quouſque eas refuderit, ſed hoc tamen ita,ſi prius taxatæ fuerint aduerſario ita vrgente Condemnati enim eſt ſoluere non curare, vt contra ſe taxentur.

5 Pro facto enim habetur,quod per alium ſtat ne fiat.*l.in omnibus cauſis 39.l.in iure ciuili 161.de reg.iur.*

6 Nam quemadmodum inutile pignus eſt,quod non poteſt diſtrahi, ita & quod non poteſt lui,*tot.tit.C.de diſtr.pign.& de luit.pignor.*

7 Quia nec aliter bene agere poteſt,quam ſi petat id ipſum, quod eſt in legato,*l.1.de pen leg.1.§.ita.D.ad leg Falc.l ſi penum.14.*iunct *l.cum ſine 19.D.quand dies legat ced.*

DEFINITIO III.

Legatorum ad pias cauſas,puta pro dote relictorum fructus & vſuræ debentur à die mortis.

LEgatorum,quæ ad pias cauſas relicta ſunt, ſingulare ius eſt, vt fructuum vel vſurarum incrementum admittant à die mortis teſtatoris,perinde ac ſi fructus ipſi aut vſuræ eſſent in legato:[1] cum tamen regulare ſit,vt non niſi à die moræ deberi incipiant.[2] Proinde ſi quid mulieri pauperi pro dote legatum ſit, ſiue à viro,ſiue ab extraneo, vſuræ à die mortis debebuntur, quoniam in piam cauſam legatum illud factum creditur:[3] *Ita Senatus* in cauſa Domini de Sarmoyé, contra Dn.de Meſſimieu,7.Cal.Sept.1592.Iunge SC.7,ſupr. de ſacroſ.Eccleſ.

1 Andr.Tiraq.*in tract de priuileg.pia.cauſ.*

2 Vt diximus *Defin.1.num.1.ſupr.*

3 *Arg.l.cum is qui 32.§.mulier,D de condict indeb.*

DEFINITIO IV.

De legato pro legitima dato ſub pignore per antichreſim conſtituto.

TEſtator iuſſerat, vt pro legato pecuniario in legitimæ locum relicto, quod ſtatim à die mortis ſolui præceperat,liceret filio eidemque legatario propria auctoritate poſſeſſionem ingredi rerum ſpecialiter in eam cauſam obligatarum,[2] fructuſque omnes,quos ex iis perciperet,velut in antichreſim ſibi habere citra ſortis diminutionem.[3] Cum neque poſt multos annos ſolutum legatum, neque pignorum poſſeſſionem nactus legatarius fuiſſet,ſiue potentioris aduerſarij metu impeditus, ſiue quod per ludricum minoris ætatis ſibi proſpicere neſciuiſſet, viſum eſt, poſſe enim iure petere, vt in teſtamentarij pignoris poſſeſſionem ſibi eſſe liceter, non tantum pro ſumma,quæ legato continebatur,[4] ſed etiam pro vſuris totius præteriti temporis:[5] quæ ſi ſpecialis hypothecæ valorem excederent,[6] non eſſe illum prohibendum, quominus pro eo, quod deeſſet,cætera bona perſequeretur,[7] tanquam ex legis poteſtate pro legato generaliter obligata.[8] Non enim ſi ſpeciale pignus in rebus certis conſtituere teſtator voluit,continuo dici poteſt ceſſare legis diſpoſitionem, quæ pro legato generalem hypothecam dat in bonis omnibus teſtatoris.[9] licet aliis pleriſque caſibus dici ſoleat,prouiſionē hominis facere, vt ceſſet prouiſio legis.[10] Cæterum hoc ita erit accipiendum,vt non niſi ad concurrentem vſque integri legati æſtimationem generalis hypotheca capi poſſit,[11] quod in ſpeciali ſecus eſt.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quomodo ipſa etiam legitima debetur ex die mortis,nec moram vllam recipere poteſt,*l.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.teſtam.*

2 Quod alioqui facere non poſſet,qui incideret in interdictum Quod legatorum,*l.1.D.*quod *leg.*

3 Illa enim antichreſis eſt,cum creditor percipit fructum pignoris in vicem vſurarum pecuniæ,*l ſi is qui 11.ſi ἀντίχρησις.de pig.l.ſi ſeruiam.33.D.de pign act.*

4 De quo dubitari nullo modo poterat,cum aperta in eam rem eſſet voluntas teſtatoris.*l.ille aut ille 25 §.1.l.non aliter 63.de legat.3.*

5 Quamuis teſtator nihil de vſuris dixiſſet,quia ſunt hoc caſu debitæ non tanquam acceſſiones,ſed vice fructuum quos conſtat fuiſſe in legato,*vt in l.cum vnus 10.§.verbis, & l.Lucius 12.de alim. vel cibar.legat.*Vide *l.2.6.§.1.de fid.lib.*

6 Id eſt,fundorum ſpecialiter obligatorum.Nam & teſtamento pignus conſtitui poteſt,*d.l.Lucius,l.non eſt mirum 26.D.de pignor.act.*

7 *L.quamdiu.6.C.de diſtr.pignor.*Regulariter enim prius diſcutienda eſt ſpecialis hypotheca,*l.2.C.de pignor.l 2.D.qui potior.in pig.hab.*

8 Ex Iuſtiniani conſtitutione *in l.1.C.commun de legat.*

9 Ne,quod fauore legatarij à teſtatore factum eſt,retorqueatur in eius odiū,*cōtra l.nulla 25.D.de legib. l. in ratione 30.§.tametſi,D.ad leg.Falcid.*

10 *Vt in l.maritus 21.D.de procur.l.vlt.Cod.de pact. conuent.tam ſuper.dot.*

11 Quia hypotheca legalis,quæ pro legato competit, non latius patet,quam actio perſonalis,adeo vt ſit diuidua contra naturam actionis hypothecariæ,*d l.1.C. commun.de leg.* iunct *l.rem hæreditariam.65.D.de euict.*

12 Quoniam expreſſa antichreſis, ſiue per teſtamentum conſtituta ſiue per contractum, non ſeruat legitimum modum vſurarum, *l.ſi ex pactione 14. C.de vſur.dict.l.Lucius,de alim.vel cibar.legat.*

DEFINITIO V.

Caſus in quo fructus pignoris non imputantur,ne quidem in vſuras vice fructuum debitas.

DE illo dubitari elegātius potuit,an fructus percepti legatario ex hypotheca generali quatenus ſpecialis ſufficere nequeat,[1] diminuere debeant vſuras præteriti temporis,earumque ſolutioni cedere, vt quanto plures & maiores legatarius perceperit,tanto minus ab hærede hypothecam tenente ſit percepturus.[2] Ideo autem loquimur de fructibus ex generali hypotheca percipiendis,quoniam eos,qui ex ſpeciali perciperentur,conſtabat,in propoſito non debere in ſortem computari propter contrariam patris voluntatem:[3] quiuis ſi pluris eſſet ſpecialis hypotheca, quam quod legatum fuiſſet.fructuum hypothecæ compenſatio facienda eſſet cū vſuris legati ad concurrentem vſque quantitatem.[4] Nam quādiu hypotheca ſpecialis ſufficit,non eſt cur generalis in ſubſidium aduocetur,[5] licet ea pignoris exacta æſtimatio cum maxime fieri debeat,cum agitur de iure dominij impetrando,[6] at non etiam cum de pignore ipſo aut conſtituendo, aut retinendo.[7] Quia dum vero in propoſita ſpecie magis probabile vt qui fructus ex generali hypotheca percepti eſſent cederent in diminutionem vſurarum, quas totius præteriti temporis mora peperiſſet.[8] Et ſi enim ſi ſuo tempore ſolutæ fuiſſent poterant alias vſuras parere,quandiu tamen deberentur,permittendum non erat, vt aliarum acceſſionum acceſſione augeri poſſent.[9] Nec enim quod legato priuilegium teſtator induſſerat,vt ex perceptis fructibus pignoris expreſſi non diminueretur,idem in legati vſuris ſiue ex teſtatoris iudicio,[10] ſiue ex legis auctoritate obtinebat.Itaque ſupererat ſola iuris

com

communis ratio, quæ facit, vt quoties antichreſis contracta non eſt, fructus pignoris in debiti ſolutionem computandi ſint.[11] Neque dici poterat, ita futurum, vt iniuria legatario ſi cogeretur per partes & in annos ſingulos ſolutionem accipere[12] vſurarum, quæ pro toto tempore præterito ſimul & ſemel debebantur.[13] ſiquidem in eius erat poteſtate, ſi mallet, pignus diſtrahere, atque ita ſibi vnica ſolutione ſatisfacere:[14] aliter tamen Senatui viſum eſt, vt neque vſurarum quantitas ex pignoris ſiue expreſſi, ſiue taciti fructibus diminueretur, ratione illa, quod veriſimili volũtatẽ teſtatoris iniuncti fauore filij de legitima cõtendẽtis,[15] eadem vſurarum quæ ſortis principalis cauſa conſtituẽda eſſe videretur:[16] quæ tamen ratio, ne omnibus omnino probari poſſet, illud faciebat, quod ſi recta eſſet, ſequens fieret, vt nulla vſurarum pars contenta eſſet ſpeciali & expreſſo pignore, quantumuis eſſet illud pretioſius legato, cum ſpecialis pignoris fructus quantoſcumque in vicem futurarum vſurarum lucro legatarij cedere oporteat, ex voluntate teſtatoris. Itaque pro toto vſurarũ cumulo quærenda eſſet legalis & generalis hypotheca, quod tamen nemo æquum putabat. Quis enim admitteret, vt filio & fructus pignorum & legati vſuræ deberentur?[17] Sane nec dubitabant illi, quin ſoluto quoque legato retineri poſſet hypotheca ſpecialis pro vſuris præteriti temporis, ſi legatarius ſpecialis hypothecæ fructus non percepiſſet.[18] *Ita Senatus* in eadem cauſa

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin prox.*

2 Quaſi teſtator voluerit, nõ alios fructus immunes eſſe ab imputationis neceſſitate, quã quos ex ſpeciali hypotheca & antichreſi percepiſſet

3 Quæ in teſtamentis ſemper inueſtiganda & ſequenda eſt, *l. ſi mihi 11. in fin. de leg. 1. & vulgarib.*

4 Vt ſcripſimus *in Defin. præced.*

5 *L. 2. C. de pignor.*

6 *L. 1. & vlt. C. de iur. domin. impetr.*

7 *L. quamdiu 6. l. quæ ſpecialiter 9. C. de diſtract. pignor. l. vlt. C. ſi vendit. pign. agat.*

8 Ne contra teſtatoris voluntatem fieret, ſi alios fructus præcipuos haberet legatarius, quam qui ex ſpeciali hypotheca percepti eſſent, cum incluſio vnius ſit excluſio alterius, *vulg. l. cum prætor 12. D. de iudic.*

9 *L. vlt. C. de vſur.*

10 Alia enim ratio eſt legati, alia vſurarum legati, *l. cum vnus 12. §. verbis, de alim. vel cibar. leg.*

11 Nam ex ratione iuris fructus omnes pignoris imputantur in ſortẽ ſi non aliud expreſſe conuenerit, *l. 1. & paſſ. C. de pignor. act.*

12 Dici enim ſolet, & verum eſt, ſolutionem, quæ fit per partes magna habere incommoda, *l. 3 D famil. ercisc.*

13 Quicquid enim ex cauſa iam præteriti temporis debetur, ſtatim peti poteſt. *l. cedere diem 213. de verbor. ſignific. cum ſimilibus.*

14 Quia quamdiu vel modicum ſiue de ſorte, ſiue de vſuris in debito perſeuerat, diſtractio rei obligatæ non poteſt impediri, *l. 2. C. debit. vendit. pign. imp non poſſ. l. creditoris 8. D. de diſtr. pignor.*

15 Quid enim fauorabilius quam legitima filij quæ debitum naturæ appellatur *l. ſcimus 36. §. vlt. D. de inoff. teſtament.* iunct. *l. vlt. D. de bon. damnat.*

16 Nam & plerumque eadem cauſa eſſe ſolet principalis debiti & acceſſorij, *l. cum principalis 178.* vbi not. *de regul. iur.*

17 Ita namque fieret, vt legatarius & re ſimul & pretio frueretur, quod nunquam eſt, *l. ex empto. 11. § qui autem, l. Iulianus. 13. §. veniunt autem l. bonæ fides 50. D de act. empt. l. curabit. 5. C. eod. tit.*

18 Quaſi ſpeciali hypotheca conſtituta non tantum pro ſorte, ſed etiam pro vſuris, in quarum vicem fructus perciperet legatarius, ſi ſors non ſolueretur. Videtur namque in dubio pignus conſtitutum in omnem cauſam, *l. Lucius 18. D qui potior. in pignor hab.*

DEFINITIO VI.

Caſus in quo debentur vſuræ legati, à quo die ſolui legatum debuit etiam citra interpellationem.

ALiquando euenit, vt legatæ pecuniæ vſuras hæres debeat ab eo die, qua die ſoluere legatum debuit, licet, nulla interpellatio præceſſerit, quam tamen præcedere regulariter neceſſe eſt,[1] vt vſuræ debeantur,[2] etiam cum dies ſoluendo legato à teſtatore dicta eſt.[3] Finge legata tibi centum, ſoluenda poſt annum à die mortis teſtatoris computandum, & ni ad eam diem ſoluerentur, datum tibi fundum Cornelianum, qui longe pluris eſſet, cum fructibus ex eo die percipiendis: certum eſt, ſola quidem centum ab initio eſſe in legato, non etiam fundum; ſed ſi in ſoluenda pecunia hæres moram fecerit, transfuſum intelligi legatum pecuniæ in legatum fundi ſi fundum habere malis,[4] eoque caſu fructus fundi ex legati cauſa tibi debitum iri ex eo die, quo ſolui pecunia debuit, non tanquam acceſſiones legati, ſed tanquam & ipſos legatos.[5] Quidni ergo pecuniam petere malis, vſuræ tibi ex eodem tempore debebuntur ex voluntate teſtatoris, vt cedant in vicem fructuum, qui ex legato vberiores deberi potuerunt?[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 13. ſupr. De vſur & mora

1 Ad conſtituendum debitorem in mora, *l. mora 32. D. de vſur. l. nulla 88. de reg. iur. l. ſi pupillus 127. de verb. oblig.*

2 Quando ſcilicet vſuræ debentur ex mora, *l. cum quidam. 17. §. ſi pupillo, D. de vſur.*

3 Quamdiu enim legatarius voluntatem ſuam non declarauit ignorari probabiliter poteſt, an legatũ debeatur, *l. ei qui 13 D. de cõdit. inſtit.*

4 *Arg. l. 1. D. de pen legat. l. 1. § item ſi ita, D. ad leg. Falcid. l. cum ſine præfinitione 19. l. ſi penum 24 D. quand dies leg. ced.*

5 *Vt in l. cum vnus 10. §. verbis, de alim. vel cibar. legat.*

6 Nam cum hoc caſu ſubrogentur vſuræ in locum fructuum, poteſt huc pertinere quod dici ſolet, ſubrogatum ſapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *l. ſi quis cum 10. l. qui iniuriarum, D. ſi quis caution. cum ſimilib.*

DEFINITIO VII.

Caſus, in quo ex contrario non debentur vſuræ legati, nequidem ex die moræ, tam per interpellationem, quàm per dies lapſum contractæ.

EX contrario interdum accidit, vt neque ex die interpellationis extraiudicialis, concurrente etiam lapſu temporis ſoluendo legato præſtituti, vſuræ legati debeantur, ſed tantum à die petitionis iudicialis;[1] nimirum ſi legatum petatur in diſcuſſionis inſtantia, id eſt, non tantum contra hæredem, qui beneficium legis & inuentarij implorauit,[2] ſed etiam contra creditores hæreditarios aliosque legatarios æquo aut potiore iure defuncti bonis auctoritate Iudicis poſſidendis venundandis contendentes?[3] ſiue quod vix fit, vt per eiuſmodi interpellationem cõnſtituatur in mora hæres, qui nec pendente lite cogitur ſoluere,[4] ſiue quod interpellationem hæredi factam æquum non ſit nocere creditoribus & legatariis qui interpellati non fuerunt,[5] & quorum tamen æque ac ipſius hæredis intereſt, vt legatum non tam facile vſurarum acceſſione augeatur, ſi forte, quod in eiuſmodi caſibus plerumq; euenit, hæreditas non ſit ſoluendo.[6] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorũ Dn. Baronis de Chaſteaufort, Calẽd. Decembr. 1586.

1 Non tamen a die tantum litis conteſtatæ, ſi petitio iudicialis, vt fieri ſolet, præceſſerit conteſtationem, *l. 1.* iunct. *gloſ. C. hoc tit.*

2 *Ex l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Nam in ea inſtantia, quam nos vulgo diſcuſſionis appellamus, agitur de iure omnium creditorum, & ius aliquod in hæreditate, prætendentium, *d. l. vlt. §. & ſi præfatam, & ſequ. C. de iur. delib.*

4 Nam qui non poteſt cogi ad ſolutionem, ſiue defectu actionis, ſiue ob aliquam exceptionem, neque in mora conſtitui poteſt, *l. lecta 40. D. de rebus cred. l. ſi pupillus, 127. de verbor. oblig.*

5 Sua enim cuique mora nocere debet, non alteri, *l in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.* iunct. *l. non debet alteri 74. eod.* Excipe caſum *l. mora 88.*

6 Ita enim fieret hoc caſu, vt ex facto & mora hæredis adimeretur creditoribus actio, *contra l. Granius 71. § poſto, de fideiuſſ.* iunct. *l. nam is 6. D. de dolo*

DEFINITIO VIII.

Legati pro dote relicti vſuræ debentur omnimodo ex die nuptiarum, ſi nuptias hæres ſciuit, niſi alia ſolutioni dies dicta ſit.

CVm pecunia pro dote legata eſt, quod factum intelligitur, ſiue id ipſum à teſtatore expreſſum ſit,[1] ſiue teſtator iuſſerit legatum ſolui, quo die mulier nuberet,[2] vſuræ legati ex eo tempore debentur etiam citra interpellationem, ſi modo nuptiarum diem hæres ſciuerit:[3] multo magis vero, ſi nuptiis ipſe adfuerit, & ſummam legatam in dotem dederit, niſi ei ſoluendæ alius dies mulieris maritique, cuius potiſſimum

ſimum intereſt,[4] voluntate dictus ſit. Tunc enim nonniſi ab eo die vſuræ debebantur,[5] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ d'Acanton, viduæ Procuratoris Muffat, & Petri Volar, 16. Calend. Ianuar. 1592.

1 *Vt in l. Titio centum 71. § Titio genero. de condit. & demonſtrat.*

2 Quoniam poteſt dos eſſe ſine matrimonio, quamuis matrimonium poſſit eſſe ſine dote. *l. 3. D. de iur. dot.*

3 Cum ex eo die maritus ferat onera matrimonij. *l. pro oneribus 20. C. eod. tit. de iur. dot.* Quæ ratio tanta eſt, vt etiam iure Canonico vſuræ hoc caſu debeantur *cap. ſalubriter, extr. de vſur.*

4 *dict. l. Titio centum 71. §. Titio genero, de condit. & demonſtrat.*

5 Cum potuerint contrahentes, quibus proſpicere voluerat teſtator recedere ab ipſius voluntate, *l. pactum 46. D. de pact. l. ſi index circumuento 28. de minor.*

DEFINITIO IX.

Interdum moræ purgatio facit vt deſinant deberi etiam quæ antea debita fuerunt.

ET ſi verum eſt, quod ſæpius diximus, legatorum fructus ac vſuras deberi à die moræ per interpellationem ſiue iudicialem ſiue extraiudicialem contractæ,[1] eamque moram ſufficere ſemel interueniſſe, vt perpetuo debeantur:[2] poteſt tamen interdum contingere, vt non ſolum curſus acceſſionum huiuſmodi inhibeatur; ſcilicet purgata ex poſt facto mora,[3] ſed etiam vt deberi deſinãt eæ ipſæ, quæ prius debitæ fuerãt.[4] Finge legatarium poſt factam à ſe interpellationem vixiſſe familiariter in domo hæredis agnati fortaſſe ſui, aut cognati, & ab eo alimenta annua percepiſſe, cum exiguum illi legatũ deberetur, cuius fructus alimentis ſufficere non potuiſſent. An non credibile ſit tacite remiſſas præteriti temporis vſuras, vt legatarius hæredi gratior eſſet, accedente præſertim longi temporis taciturnitate?[5] Nec ad rem pertinebit, quod dicat legatarius, ſe toto tempore obſequia domeſtica hæredi præſtitiſſe, quorum remuneratione alimenta meruerit.[6] Non enim illa ratione legati vſuras ei deneganus, quaſi tacite in alimentorum cauſam imputandæ ſint, ſed quaſi tacite ab eo remiſſas, vt hæredi præſtaret ſe gratiorem, tantoque ampliora ab eo beneficia conſequeretur.[7] Noua igitur mora opus erit, & conſequenter noua interpellatione, vt ad præſtationem vſurarum hæres iterũ obligetur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Breiſſieu, & N. de la Balme, C. de la Molliere, 5. Id. Febr. 1593.

1 Dixi Deſin. 2. ſ. ex *l. ſi quis bonorum 23. l. cum res 47. de leg. 1. l. ſi quis ſeruo 84. leg. 2.*

2 Quomodo Paulus loquitur *in l. Titio Seio 87. §. vſuras, eod. tit. de legat. 2.*

3 Quoties enim purgari mora poteſt, impedit purgatione qua præcedentis moræ ratio haberi poſſit, *l. et ſi poſt tres. 8. D. ſi quis cautión. l. ſi ita quis 135. § Seio in fin. de verb. oblig. l. qui decem 72. in princ. & §. 3. D. de ſolut.*

4 Quod certe magis mirum eſt, quia non niſi certis & legitimis modis deſinit deberi, quod fuit aliquando debitum, *l. obligationum ferè 44. § de oblig. & action.*

5 *L. cum quidam 17. §. Diuus Pius. D. de vſur.* Nam & ſortis remiſſio interdum præſumitur, quamuis, *l. Procula 27.* vbi no. D. *de probat.*

6 *Arg. l. ſed et ſi lege 25. §. conſuluit, D. de petit. hered.* Not. in *l. Aquilius 27. D. de donat.*

7 *Arg. d. §.* Diuus Pius, *& l. vir in vſuras 34. de donat. int. vir. & vxor.*

8 *Arg. d. §. vſuras, l. 87. de legat. 2.*

DEFINITIO X.

Legati in diem relicti vſuræ non debentur ex lapſu diei, ſed tantum ex die agniti & petiti legati.

CVm in certam diem quid legatum eſt, ſolus diei aduentus non faciet, vt ab eo tempore legati fructus aut vſuras heres debeat quaſi in mora conſtitutus. Nam quod legati dies venerit, facit duntaxat, vt exinde legatum pro puro habeatur,[1] non etiam vt mora contrahatur,[2] quandoquidem & legato pure relicto non poteſt videri hæres in mora prius eſſe, quam fuerit interpellatus.[3] Nec poteſt in legatis dies interpellare pro homine,[4] ſicut nec facere, vt legatum citra agnitionem legatario irreuocabiliter acquiſitum videatur.[5] Prius enim eſt, vt legatarius velit legatum agnoſcere,[6] quam vt heres ſit in mora ſoluendi. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sicut dicimus de legato aut alio actu conditionali, cuius conditio extitit, *l. potior 11. in fine principij, D. qui potior. in pignor. hab.*

2 Non enim poteſt fieri, vt eodem inſtanti & naſcatur petitio, & mora contrahatur, *l. promiſſor 21. § 1. D. de pec. conſtit.*

3 Cum neceſſaria ſit interpellatio ad conſtituendum debitorem in mora regulari, vt noſtri loquuntur, *ex l. mora 32. D. de vſur. l. ſi pupillus 127. de verb. oblig. l. nulla 88. de reg. iur.*

4 Id enim tantummodo conſtitutum eſt in cauſis fiſcalibus & pœnalibus. *l. magnam 12. C. de contr. & committ. ſtipul.*

5 Alioqui non poſſet à legatario repudiari, quod falſum eſt. *l. legatarius 38. §. 1. de leg. 1.*

6 *L. ei qui 13. de condit. inſtit.*

7 Quamuis poteſtate iuris legatum etiam ignoranti acquiratur, *l. cum pater 77. §. ſurdo. de leg. 2. l. legatum 80. eod.*

DEFINITIO XI.

Quid ſi teſtator iuſſerit ſolui legata ſine figura iudicij, & bona ſua vendi, ne qua legatariis mora fiat?

NOn aliud erit, etſi teſtator iuſſerit legata ſolui ſine figura iudicij,[1] adeoque bona ſua vendi per executores, ne legatariis mora fieret. Id enim ſic accipi debet, vt legatario petenti moram fieri teſtator noluerit, non etiam vt vltro legatum offerri, & legatarium de eo accipiendo ab herede interpellari voluerit.[2] Nam cum quis in diem legat, id potius cogitat, vt heredi conſulat, ne interea vrgeatur, & vt medij temporis commodum ei acquirat.[3] quam vt grauius illum obliget, eiuſque conditionem faciat deteriorem, quam ſi pure legaſſet:[4] nec rurſus nocebit heredi, quod poſt longũ tempus interpellatus moram fecerit in ſoluendo legato. Nam quod dici ſolet, poſteriorem moram nocere,[5] pertinet ad periculum rei debitæ,[6] aut ad id, vt perinde poſſit legem contractus exercere, qui moram priorem contraxiſſet, ac ſi nullam contraxiſſet:[7] non etiam vt prioris acceſſiones vllæ propter moram poſteriorem deberi incipiant, quæ ante moram non debebantur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 14. ſupr. De vſur. & mor.

1 Quibus verbis certe non tam petendi, quàm litigandi neceſſitas remiſſa videri debet, cum nihil vetet etiam extra iudicium peti, quod debetur, adeoque quod nec in iudicio peti poſſet, *l. nulla 5. C. de ſtat. & commiss. ſtipulat.*

2 Aliud enim eſt poſſe quid ſtatim peti, aliud vero ſtatim ſolui debere, tametſi non petatur.

3 *L. Iauolenus 15. alias l. cum qui, D. de ann. legat.* iunct. *l. quod certe 70. D. de ſolut.*

4 Ex puro enim legato magis tenetur heres, quam ex eo, quod ſit in diem vel ſub conditione, *l. cedere diem 213. de verb. ſignific.* iunct. *l. eius 42. de oblig. & action.*

5 *L. ſi ita quis 135. §. Seio, de verbor. obligat. l. qui decem 72. in princ. & §. 1. de ſolut.*

6 *Vt in dict. l. qui decem §. 1. illud ſciendum 17. de peric. & commod. rei vendit.*

7 *L. ſi & per emptorem 51. verſ. quod ſi fundum, D. de action. empt.*

8 Effectus enim moræ nullus eſſe poteſt, niſi pro eo tempore, quod ſubſecutum eſt moram, quia nunquam mora retrotrahatur ad inducendam obligationem fructuum vel vſurarum in præteritum tempus, *l. Titio Seio 87. §. vſuras, de legat. 2. l. 3. in princ. D. de vſur.*

DEFINITIO XII.

Varij caſus, in quibus legatorum fructus & vſuræ debentur ex die mortis.

EXcipiendi tamen ſunt caſus illi, de quibus iam dictum eſt in ſuperioribus,[1] id eſt, ſi fructus ipſi aut vſuræ legati in legato ſint,[2] aut ſi vni ex aſcendentibus vel deſcendentibus pro legitima,[3] aut etiam piæ cauſæ legatum proponatur.[4] Quibus & ille addendus eſt, ſi minoris annis vigintiquinque, legatum aut fideicõmiſſũ debeatur. Fauore nãque ætatis quæ non ſatis conſilij aut diligentiæ habet ad heredem in-

terpe-

terpellandum, receptum eſt, vt hac ex cauſa re ipſa mora contrahatur, acſi interpellatio præceſſiſſet:[5] ita tamen vt ea mora, quæ ſingulari priuilegio ob perſonam minoris re ipſa cõtrahitur, vltimo viceſimi quinti anni die ipſo iure finiatur, nouaq; interpellatione opus eſſe incipiat ad perpetuamdum curſum fructuum aut vſurarum,[6] quia ex eo tempore incipit vti iure communi, qui ætatis priuilegium habere deſinit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et iam antea in cauſa diſcuſſionis bonorum D. Raoul. *Sine die.*

1 Dixi *Defin.* 1. *num* 6. *& Defin.* 9. *Supra eod.*
2 *Vt in l. cum vnus* 10. *§. verbis, de alim. vel cibar. legat.*
3 Dixi *d. Defin* 1. *nu.* 7. *Supra.*
4 Vt dixi *Defin.* 3. *Supra* ex Tirac. *in tract. de priuil. pia cauſ.*
5 *L. in minorum* 5. *C. in quibus cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit. l. cum quidam* 17. *§. ſi pupillo, de vſur.*
6 Textus eſt elegans *in l. Titia* 87 *§. vſur.*
7 Ne ſcilicet priuilegium certo tempore determinatum, contra legis voluntatẽ vlterius porrigatur, *arg. l. Imperator* 8 *in fin. D. de poſtul*

DEFINITIO XIII.

Mora heredis in ſoluendo legato nocet fideicommiſſario, ſed is poſtea regreſſum habet aduerſus heredem.

SI heres grauatus in mora fuerit ſoluendi legati, tum hereditatem reſtituerit, competit legatario in fideicommiſſarium actio non minus pro fructibus & vſuris legati, quam pro legato ipſo:[1] ſed indemnem ex ea cauſa fideicommiſſarium, ab herede, qui moram fecit, ſeruari æquum eſt. *Ita Senatus* in ea facti ſpecie, de qua SC. 10. ad SC. Trebell.

1 Quia fideicommiſſarius ſuccedit in locum hæredis, *l.* 1 2. *& paſſ. D. ad SC. Trebell.* nec ius ſemel quæſitum legatario propter moram heredis auferri ei poteſt per hereditatis reſtitutionem, quaſi hoc caſu minor hæreditas reſtituatur, cum teſtator voluit legata, & ad hæredis, & ad fideicommiſſarij onus pertinere, *l.* 3. *eod. ad Senatuſcon. Trebell. l.* 2. vbi not. *C. eod.*

DEFINITIO XIV.

Vſuræ legatorum debentur minori citra moram.

QVod diximus vſuras fructuſque legatorum nec à die mortis deberi, nec à die, in quem legatum ſit, nec rurſus à tempore litis conteſtatæ, ſed à die moræ per interpellationem ſiue iudicialem, ſiue extraiudicialem contractæ,[1] non habet locum ſi proponas minori legatum fuiſſe.[2] Fauor námque ætatis facit, vt ipſo iure mora contracta intelligatur, adeoque duret, quamdiu minor ætas durat.[3] Nam poſt ætatem completam perinde neceſſaria eſt interpellatio ad inducendam moram, vt ex eo tempore fructus & vſuræ debeantur, atque ſi mora nulla legis beneficio præceſſiſſe intelligeretur,[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Gaſpardæ d'Hoſtel, & N. Stephani de Marcoſſey, 12. Calend. Iul. 1595.

1 Dixi *Defin.* 1. *num.* 1. *ſupr. eod. tit.*
2 Dixi *Defin.* 12. *ſupr. eod.*
3 *Ex l. cum quidam* 17. *§. ſi pupillo, D. de vſur. l.* 3. *C. in quibus cauſ. non eſt neceſſ. integr. reſtit.*
4 *L. Titia Seio* 87. *§. vſuras, de leg.* 2.

DEFINITIO XV.

Caſus, in quo mora ſit minori etiam poſt annum viceſimum quintum, citra interpellationem.

CVi legata fuerant alimenta in annum vſque viceſimum quintum, & ab eo tempore, ſi legatum alimentorum præſtitum ſit in minori ætate, nec trecenta ſoluantur, poſt impletos perfectæ ætatis annos, moram in eo legato paſſus intelligitur:[1] ideoque & ab vltimo viceſimiquinti anni die vſuræ ei debebuntur, etiamſi nulla interpellatio præceſſerit, quoniam vnicum legatum eſſe intelligitur,[2] quaſi ſubſtituta pecunia in locum alimentorum.[3] Itáque quemadmodum ſi pro alimentis interpellatus hæres fuiſſet, in minori ætate profuiſſet ea interpellatio ad conſtituendum illum in mora, quod ad omnem legati cauſam:[4] ita & ſolutio partis legati facere debet, vt pro alia quoque parte, quæ nondum præſtari cum debuit, nec alia agnitione, nec petitione vlla aut interpellatione opus ſit,[5] ſoluſque dici lapſus ſufficiat ad inducendam moram.[6] Quare non eſt contrarium, quod nos pluribus locis ſupra tradidimus, vſuras legatorum poſt maiorem ætatem non à die ſoluendi legati deberi, ſed tantum à die moræ, quæ ex interpellatione contracta ſit.[7] Id enim tum obtinet, cum interpellatio ad inducendam moram neceſſaria eſt.[8] *Ita Senatus* in cauſa R. Fratris Henrici Perrod Dominicani, contra liberos Procuratoris patrimonialis Perrod, Prid. Non. Septembr. 1595.

1 Quia non potuit hæres ignorare, legatum trecentorum ex eo tempore præſtandum, quo alimenta præſtari deſinerent.
2 Quod ab initio petitum & præſtitum fuiſſe ſufficit, vt numquam poſtea debeat iterum peti.
3 Nullo tempore interiecto, quo voluerit teſtator legatarium carere commodo legati. Simile quiddam eſt in ſpecie, de qua ſcripſimus *Defin.* 13. *ſ. tit. prox.*
4 Etiam poſt maiorem ætatem, quia hæc mora fuiſſet regularis non irregularis, vt not. *in l. Titia Seio* 87. *§. vſuras, per ill. text. de leg.* 2.
5 Plus enim facit ad ſuam voluntatem teſtandam, qui accipit legati ſolutionem pro parte, quam qui legatum petit.
6 Ratione poſterioris partis legati, in quam prior alia eiuſdem legati pars transfunditur, *arg. l.* 1. *de pen. leg. l.* 1. *§. item ſi ita, D. ad leg. Falcid. l. cum ſine* 19 *l. ſi penum* 24. D. *quand dies. leg. ced.*
7 *Ex d. l. Titia Seio* 84. *§. vſuras, de leg.* 2.
8 Quomodo regulariter neceſſaria eſt ad contrahendam moram regularem, *l. mora* 32. *D. de vſur.* ſed non hac ſpecie ob rationem poſitam in Definitione.

DEFINITIO XVI.

Caſus, in quo vſuræ legati pro legitima relicti non debentur à die mortis, ſed tantum à die moræ, etiam ad concurrentem vſque legitimæ quantitatem.

CVm quæreretur, à quo tempore legati pro legitima quantitatis ſub ea conditione, Si filia nuberet arbitrio patrui, vſuras hæres deberet, viſum eſt, non niſi à die moræ litiſque conteſtatæ cæterum legatorum exemplo præſtari debere.[1] Quam in ſententiam videtur iuiſſe Senatus æquitatis potius, quàm iuris motus ratione.[2] Nam ſiue tota pecunia in locum legitimæ relicta diceretur, conſtabat, fructus legitimæ à die mortis deberi,[3] ſiue ſupra legitimam legatum eſſet, ſaltem ad eam vſque quantitatem, quæ portioni legitimæ reſpondebat, fructus aut vſuras, quæ fructuum vice eſſent, à die mortis reſtitui oportebat.[4] Sed mouit Senatum, quod ea diſquiſitio, an legatum legitimam excederet, nec ne, plus diſpendij & ſumptuum, quam commodi filiæ allatura videbatur, cum non de quantitate ipſa, ſed tantum de vſuris quæſtio ſupereſſet,[5] præſertim cum oblatam ab hærede cum fructibus legitimam filia reſpuiſſet.[6] Non idem Senatus pronunciaſſet, ſi qua alia quam nuptiarum conditio iniecta legato fuiſſet.[7] Tunc enim aut totius quantitatis, aut eius ſaltem, quam legitimæ reſpondere ex poſtfacto conſtitiſſet, fructus à die mortis adiudicari filiæ oportuiſſet,[8] voluntatem vero teſtatoris in ea dumtaxat quãtitate, quæ legitimam excederet, obſeruari, hoc eſt, in euentum vſque conditionis ſolutionem dilatam expectari.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſcripſimus Defin. 18. ſupr. De condit. inſert.

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin.* 1. *& paſſ ſupr. hoc tit.*
2 Vt poteſt Senatus, & debet ſoletque ex æquitate magis, quam ex rigore iuris pronunciare, tanquam qui ſupremus ſit magiſtratus, & vicem Principis gerat, *l.* 1. *C. de legibus l. placuit* 8. *C. de iudic.*
3 Cum fructus augeant legitimam, ſicut & hæreditatem, *l. Papinianus* 8. *§. vnde ſi quis, D. de inoffic. teſtam*, Boer. *deciſ.* 3. *in fin.*

4. Cum

4 Cum legitima neque diem recipiat, neque conditionem, *l. quoniam in prioribus. 32. C. de inoff. teſtam.*

5 Quarũ petitio longe facilius quam ſortis poteſt negligi, *argum. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius, D. de vſur.* iunct. *l. Procula 16. D. de Probat. l. vir vſuras 54 de donat. inter virum & vxor.*

6 Vt proinde ſibi deberet imputare, cur legatum petiiſſet, quia ſic maluiſſe videbatur *arg. l. ſi cogente 22. D. de rit. nupt. l. Imperator 70. §. ſi cominum, de legat. 2.*

7 Cum non parua eſſet dubitatio, an eiuſmodi nuptiarum conditio reiici deberet an impleri, vt ex iis conſtat, quæ nos diſputauimus *Defin. 18. Supra de condit. inſert.* Sic & totam legitimam ipſam interdum ſine vlla fructuum reſtitutione adiudicari vidimus, cum magna iuris dubitatio interuenitet, an legitima vlla deberetur, in ſpecie, de qua ſcripſimus *Defin. 7. in fin Supra de codicill.*

8 Cum legitima debeatur inſpecto tempore mortis, quamuis non ſit quota hereditatis, ſed bonorum, *l. cum quæritur 6.* vbi not. *& in Auth. nouiſſima, & in parentibus 8. C. de inoff. teſtament.*

9 *L. ſcimus 36. §. cum autem. eod. tit.*

TIT. XXVII.

AD SC TREBELL.

DEFINITIO I.

Ex fideicommiſſo etiam perpetuo & graduali vna tantum quarta detrahitur, eaque per hæredem aut habentem ius ab herede.

FIDEICOMMISSVM perpetuum graduale, & vt noſtri vocant, reale, licet ſæpius ex eodem teſtamento pro graduum aut perſonarum varietate debeatur:[1] attamen non niſi vnius quartæ detractionem patitur,[2] eius commodo ceſſuram, qui prior rogatus fuerit, ſi iure ſuo vti volet.[3] aut cui ex fideicõmiſſarij donatum ille maluerit,[4] ne alioqui, multiplicatis pro fideicommiſſorum numero detractionibus, tandem eueniat, vt totum ipſum fideicommiſſi ius contra teſtatoris & Senatuſconſulti mentem ad nihilum redigatur.[5] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Adeo vt tot ſint fideicommiſſa, quot ſunt perſonæ gradatim ad fideicommiſſum vocatæ, *l. peto 69. § fratre, l. cum pater 77. §. libertis, de legat. 2.*

2 Semel enim quartam ex vnius hæreditatis fideicommiſſo detrahi Senatus voluit, *l. 4. D. hoc tit.* Vna enim tantum hæreditas eſt, licet plura ſint fideicommiſſa. *l. 1. §. inde Neratius, eod tit.*

3 Neceſſe ſiquidem eſt, vt hæres ſit, is, qui quartam detrahit, *l. mulier. 22. §. vltim. eod.* aut ſaltem ex hæredis perſona quarta detrahatur, quia ſolis hæredibus vtrumq; Senatuſconſultum, & Trebellianum, & Pegaſianum, prouidit, *d. l. 1. in prin. & d §. inde Neratius, & l. quamuis 40. §. 1. eod. tit.*

4 *d § inde Neratius, verſic. niſi liberalitatem.*

5 Nam & vnius quartæ detractio contra teſtatoris mentem permiſſa eſt, *l. Titia 86. in fin. D. ad leg. Falcid.* Guid Pap. *quæſt. 53. num. 2*

DEFINITIO II.

Bona prius alienata imputantur in detractione quæ ante omnia fuit facienda, niſi hæres ſit in mora.

QVæ ex bonis fideicommiſſo ſubiectis per hæredem grauatum primo loco alienata ſunt, ea imputanda ſunt in portionem, quam ex fideicommiſſo detrahere hæres potuit.[1] Sed ſi de illo dubitetur, an primo, an ſequenti loco alienata ſint, quæ ex fideicommiſſo petuntur, vindiciis ſecundum fideicommiſſarium dicendis locus non erit, quouſque intentionem ſuam impleuerit.[2] Prius enim eſt, vt ex fideicommiſſo detrahatur id, quod reſtituendum non eſt, quam vt ad fideicommiſſi reſtitutionem veniatur,[3] ſiquidem in fideicommiſſi reſtitutione nihil aliud eſſe poteſt, niſi quod ſupereſt detractis detrahendis,[4] longeque plenior eſt actio fideicommiſſi, quam reſtitutio,[5] Hoc ita, ſi non hæres grauatus aut eius ſucceſſor ſiue vniuerſalis. ſiue ſingularis moram faciat liquidandis detractionibus. Tum enim odium moræ facit, vt aduerſus moroſum interea conſuli fideicommiſſario æquum ſit,[6] præſtita per eum ſatiſdatione.[7] *Ita Senatus* in cauſa inter Margaretam Cordier & Amedeam Louis, 4. id. Maij. 1590.

1 *L. 3. § res quæ, D hoc tit.*

2 Ex iuris regula, quæ vult, actorem ante omnia debere ſuam probare intentionem, *l. 4. Cod de edend. l. vltim D. de rei vindicat.*

3 Quia noſt. interest, non ſoluere potius, quam ſolutum repetere *l. 3. D. de compenſat. l ſi ſtipulatus 15. in princip D. de fideiuſſ.*

4 *L. in imponenda 6. l. irritum 8. Cod. ad leg. Falcid. l. cum pater 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2.*

5 Quia in actionem fideicommiſſi venit id omne, quod fuit hæreditatis, *in fideicommiſſaria 18. D. hoc tit.* In reſtitutionem vero non venit, niſi quod ſupereſt factis detractionibus. Et ideo non ſolent Iudices loqui detractionibus niſi per ablatiuos abſolutos, aut per gerundium, quæ omnia important conditionem ante omnia purificandam, *l. à teſtatore 109. de cond. & demonſt.* cum ibi not. *& in l. in ratione 30. §. tamet ſi, ad leg. Falcid.*

6 Ne moroſo proſit ſua mora, quæ hoc caſu vix poteſt eſſe ſine dolo, *l. in omnibus 39. l in condemnatione 173. § vnicuique, de reg. iur. l. hominem 37. D. mandat. l. tutor 4 D. de vſur.*

7 Cum detractiones non ſunt liquidæ, *l. ſtatuliber rationem 5. D de ſtatulib.*

DEFINITIO III.

Reſtitutam aut ſaltem adiudicatam fideicommiſſario eſſe hæreditatem neceſſe eſt, priuſquam contra tertios agere poſſit.

FIdeicommiſſarius vniuerſalis, id eſt, qui hæreditas totæ vel particularis, cui pro parte reſtituenda eſt,[1] non prius de fideicommiſſo agere poteſt aduerſus tertios poſſeſſores, quam ei facta ſit reſtitutio aut re, aut verbo per eum qui fideicommiſſo grauatus eſt, eiuſve hæredem.[2] Nec ſequimur eorum ſententiam, qui ex neſcio qua æquitate canonica fideicommiſſum purum aut purificatum habent pro reſtituto.[3] Sane interuenientia, per quam pronunciatum ſit fideicommiſſum deberi, vix eſt vt alia reſtitutio neceſſaria videri poſſit.[4] Hic enim euenit, quod aliis pleriſque caſibus, vt in locum eius facti, quod ab vno ex collitigatoribus alteri præſtari oportuit, ſuccedat auctoritas iubentis.[5] *Ita Senatus* ex tempore, Nonis Iunij, 1590.

1 Hic enim vere particularis fideicommiſſarius eſt, cui pars hæreditati reſtitui debet, quamuis noſtri vulgo particularem dicant eum, qui potius ſingularem dicere deberent, cui res aliqua ſingularis per fideicommiſſum relicta eſt, vt dixi initio *Decad. 50. error. pragmat.*

2 *L 1. § quamquam, l. reſtituta. 37. l. facta 63. in princip. D. hoc tit.*

3 Bald. *in cap in præſentia, extr. de teſtam* Excipe tamen varios caſus in quibus fideicommiſſum etiam non reſtitutum habetur ex æquitate pro reſtituto, de quibus *in l. pen C. hoc tit. & Nouell. de hered. & Falcid.* Item ſi omnia bona ſint alienata, Guid Pap. *deciſ. 601.* Crauet. *conſ. 12. nu. 5.* Bart Salic. Caſtr. *in l. pen. C. commun. de legat.*

4 Quaſi hæc ſententia ſuam ſecum trahat executionem, hoc ipſo quod hæres patitur fideicommiſſarium agere, quem, ne agat, prohibere poſt ſententiam non poteſt.

5 Hoc enim eſt quod dici ſolet, factum Iudicis eſſe factum partis, *l 1. C ſi in cauſ. iudic l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.*

DEFINITIO IV.

Liberi primi gradus non tantum legitimam & Trebellianicam ex fideicommiſſo detrahunt, vt cæteri, ſed etiam præcipuos fructus retinent, qui à cæteris in Trebellianicam imputantur.

LIberos primi gradus hæredes inſtitutos, de reſtituenda hæreditate in diem vel ſub conditione grauatos, duplicis detractionis ius habere nimirum portionis legitimæ & Trebellianicæ, vſque adeo receptum eſt ex inueterato noſtrorum errore[1], qui iure Pontificio iampridem cauſam dedit,[2] vt de eo iam dubitare ridiculum exiſtimetur.[3] Quæ detractio, ſi quatuor tantum pauciores liberi fuerunt, ſemiſſem efficit

portio

tis oneratæ,[4] ſin plures, cum ſemiſſe ſeſcunciam.[5] Nec tantum liberis primi gradus, ſed & ſequentium graduum perſonis idem beneficium duplicis detractionis conceſſum eſt, quoties inſtitutæ ſunt, & tales, quibus legitima quoque portio in defuncti bonis debeatur.[6] Sed liberorum primi gradus priuilegium in eo eſt, quod non ſolum iis prohiberi detractio Trebellianicæ à teſtatore non poteſt, quomodo aliis poteſt,[7] ſed & ſaluos ac præcipuos habeant fructus, quotquot ante cedentem fideicommiſſi diem perceperint, vt nec in Trebellianicam iis imputentur,[8] qui aliis omnibus, etiam tacente teſtatore, haud dubie imputantur,[9] licet veriſimile ſit, Zenonem, qui primus hoc eis priuilegium in fructibus conceſſit,[10] vt in aliquo melioris eſſent conditionis, quam cæteri; non fuiſſe conceſſurum, ſi duplicis detractionis commodum iiſdem inuita iuris ratione ab Interpretib. datum iri præuidere potuiſſet.[11] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Aliud enim eſſe volunt, ſi pure, datum ſit fideicommiſſum, quaſi hoc caſu non poſſit dici, vtra quarta prius detrahi debeat, quod tamen ridiculum eſt, vt contra Interpretes noſtros diſputaui in priore parte *Hemichil. de error. pragmat. & interp. iur.*

2 *In c. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de teſtam.*

4 Computato ſcilicet prius triente legitimario, mox reſidui quadrante.

5 Sola enim legitima hoc caſu facit ſemiſſem. *Nouell. 18. de trient. & ſemiſſ.* Trebellianicæ verò quadrantem reliqui ſemiſſis, qui quadrans facit ſeſcunciam totius hæreditatis. *Et* in hoc errant vulgo plerique exiſtimantes, vtriuſque q[uar]tæ detractionem ſemper aſcendere vſque ad dimidiam partem hæreditatis.

6 Puta ſi hæres grauatus ex aſcendentibus ſit. Nam & aſcendentibus legitima perinde ac liberis debetur, *l. nam etſi* 15 D *de inoff. teſt.* niſi quod ea ſemper eſt triens, numquam ſemis.

7 Auth. *ſed cum teſtator. vbi not. C. ad leg. Falcid.* Andr. Fachin. *l. 5. c. 4. & 5.*

8 *Ex l. iubemus* 6. *C. hoc tit.* vbi omnes notant.

9 L. *in fideicommiſſaria* 18. *verſ. plane, l. mulier* 22. *§ ſi hæres, D. hoc tit. l. Papinianus* 8 *§. vnde ſi quis, D. de inoff. teſtam.*

10 *In d. l. iubemus.*

11 Nec enim tam facile multiplicanda ſunt priuilegia, *vulg. l. 1. C. de dot. promiſſ.* & à communi iure, quam minimum fieri poteſt, recedendum eſt, *l. ius ſingulare* 16. iunct. *l. quod vero* 14. *D. de legibus l. quod contra* 14. *vbi not. de regul. iur.*

DEFINITIO V.

Liberi primi gradus non amittunt Trebellianicam ob non confectum inuentarium.

SEd & aliud liberorum primi gradus priuilegium in eo eſt, quod etiamſi inuentarium non fecerint deducendæ tamen ex fideicommiſſo Trebellianicæ ius retinent, quod alij amittunt.[1] Sic enim ex frequentiore Interpretum ſententia ſæpius quoque *Senatus* noſter cenſuit.[2]

1 *L. vlt. vbi not. C. de iur. delib.* [Auth. *hoc amplius C. de fideic. cum ibi not.* Ergo in hærede extraneo aliud obſeruat Senatus noſter contra Dec. *conſ.* 56. *num.* 5. *& conſ.* 430. *&* 495. vbi defendi in quolibet hærede etiam filio amitti Trebellianicam ob non confectionem inuentarij. Quemadmodum è contrario multi poſt Bart. tenuerunt ne quidem extraneum amittere ex hac cauſa Trebellianicam vt refert Rabot ad Guid. Pap. *dict. q.* 5. De legitima ſané nemo dubitat quin non amittatur per omiſſionem inuentarij. Calcan. *conſ.* 17. Ioan. Durand. *de art. teſt. tit.* 5. *cautel.* 27. Eman. Soarez *in commun. opin.* in verb. *filius pag. mihi* 486. *col.* 1. Vide Auth. Gabr. *lib.* 4. *commun. opin. concl.* 10. *ad* SC. *Trebell. num.* 4. vbi tamen videtur concludere communem opinionem eſſe pro Decio.]

2 Guid. Pap. *quæſt.* 53. *vbi vide.*

DEFINITIO VI.

Fructus ab hærede percepti non per negligentiam fideicommiſſarij, puta ex die porrecti libelli, imputantur in quartam, ſed non reſtituuntur niſi à die litis conteſtata.

CVm fideicommiſſaria hæreditas ex Trebelliano reſtituitur, conſtat, fructus ab hærede grauato perceptos in reſtitutionem non venire, quia non tam hæreditati, quàm rebus hæreditariis accepto feruntur.[1] Sed nec imputantur in quartam, ſi negligentia fideicommiſſarij non petentis potius, quam iudicio teſtatoris percepti ſint.[2] Ergo à quo tempore fideicommiſſum per libelli oblationem petitum eſt, cum nulla fideicommiſſarij negligentia ſit, fructus omnimodo imputabuntur:[3] ſed tamen non idcirco reſtituentur, niſi qui à die litis conteſtatæ percepti fuerunt.[4] Quia non ſicut hæreditatem fructus augent,[5] ita & augent fideicommiſſum,[6] nec malæ fidei poſſeſſor ante litem conteſtatam videri poteſt is, qui citra litem iuſtum poſſidendi titulum haberet,[7] cum neque lis vlla ſit ante conteſtationem,[8] eoque paſſim iure Senatus noſter vtitur. *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Claudij de la Roche, tunc Senatoris, nunc Rationalium ſupremi Præſidis meritiſſimi, & Franciſcæ Loſe, 8. Id. Mart. 1591.

1 *L. in fideicommiſſaria* 18. *verſ. quoties. D. hoc tit.*

2 *L. mulier.* 22. *§. ſi hæres, eod. tit.*

3 Quandoquidem etiam extraiudicialis interpellatio ſufficeret, ne quid fideicommiſſario imputari poſſet, *l. mora, D. de vſur.*

4 Tametſi Bartolus *conſ.* 53. *incip. Picardus, in fin.* dicat, reſtituendos eſſe fructus fideicommiſſario ex die oblationis libelli. Facit *tot. tit. C. de vſur. & fructib. legat.*

5 *L. item veniunt* 20. *§. item non ſolum, D. de hæred. petit.*

6 *d. l. in fideicommiſſaria, verſ. quoties.*

7 Iuſtus enim eſt titulus hæreditarius, & bonæ fidei poſſeſſor hæres, quamdiu fideicommiſſum non petitur, licet relictum eſſe ſciat. [Sed neque ſemper condemnandus eſt hæres ad reſtitutionem fructuum ex die litis conteſtatæ. Quid enim, niſi quis præmaturè fideicommiſſum petierit cuius dies vel conditio nondum venerat, quæ tamen venerit ante rem iudicatam? Eo caſu reſtituendi erunt fructus ex die duntaxat impletæ conditionis *Ita Senatus* pro D. de Rochefort contra D. de Romanieu 7. Id Mart. 1612.

DEFINITIO VII.

Fideicommiſſum vniuerſale an ſicut eſt tranſmiſſibile ita ſit ceſſibile, & quando?

FIdeicommiſſum vniuerſale tametſi in hæredem tranſmittatur etiam non agnitum, dummodo dies eius ceſſerit viuo fideicommiſſario,[1] cedi tamen non poteſt, (nec ſi agnitum ſit & purificatum) priuſquam fuerit reſtitutum:[2] fallitque hoc caſu regula, quæ habet: Quicquid eſt tranſmiſſibile, eſſe etiam ceſſibile.[3] Obſtat enim iuris ratio, quæ non patitur, vt actiones ab hærede tranſeant in fideicommiſſarium, ſi non reſtituatur hæreditas ex teſtamento, vt habent verba Senatuſconſulti Trebelliani,[4] id eſt, eo modo, quo teſtator voluit:[5] quod ipſum non aliter fieri poteſt, quam ſi hæreditas reſtituatur ei ipſi, quem teſtator ad fideicommiſſum inuitauit.[6] Sed hoc ita intelligendum eſt, ſi ceſſionarius agat quaſi in rem ſuam, ſiue ex propria, ſiue ex cedentis perſona.[7] Nam ſi tanquam ſimplex Procurator agere velit, hoc eſt, & ex perſona, & in vtilitatem cedentis, proculdubio audiendus eſt.[8] Sed & valebit ceſſio, vt ceſſionarius etiam in rem ſuam agere poſſit, ſi non de primo fideicommiſſario relictum ſit. Quia cum prior fideicommiſſarius non quaſi hæres reſtituat, ſed quaſi fideicommiſſarius, ceſſat hic ſubtilitas illa iuris, quæ impedit ceſſionem.[9] Idem eſt, ſi poſt declaratum per Iudicis ſententiam fideicommiſſum ceſſionarius agat contra tertios poſſeſſores, in quos hæres ipſe res fideicommiſſo obnoxias alienauerit. Hoc enim caſu cum fideicommiſſum habeatur pro reſtituto non ſolum ex æquitate canonica,[10] ſed etiam ex iuris ciuilis conſtitutione,[11] nihil eſt quod impediat, ne fideicommiſſi ius cedi poſſit.[12] Solus enim hæres ille eſt, cuius intereſt non valere ceſſionem fideicõmiſſi, ne alioqui impedita tranſlatione actionum ob non reſtitutã ex voluntate teſtatoris hæreditatem maneat ille implicitus oneribus hæreditariis, perinde ac ſi reſtituta hæreditas non eſſet.[13] Si tamen proponas, factam fideicommiſſi ceſſionem præſente & ſciente hærede, placet noſtris eam indiſtincte valituram.[14] Quod ego vix probare poſſum, quando non ex hæredis voluntate, ſed ex ratione iuris proficiſcitur, ne hæredis voluntate, ſed ex ratione iuris proficiſcitur, ne fideicommiſſum vniuerſale cedi poſſit.[15] Et vero quid obſecro intereſt, an hæres ceſſioni conſentiat eo tempore, quo ceſſio fit, an tum demum, cum fideicommiſſum reſtituit? Niſi quis dicat, vtroque caſu imputare eum ſibi debere, cur ceſſionem, quam impedire poterat, admiſerit,[16] nec fieri volenti iniuriam.[17] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Vuillermet de Coſterg, & Hugonis Mottet, Prid. Calend. Septembr. 1592.

1 Sic enim vulgo noſtri poſt Bartolum *ad l. cum filio familias* 11. de

de leg. 1. *ex l. vlt. C quand. dies legat. ced. l. ſi in perſonam* 21. *& l.* 3. *Cod. de fideicomm l. Seius Saturninus* 46. *l. quidam ita* 25. *in princ. ad* SC *Trebell. l. à teſtatore* 109. D. *de condit. & demonſtr.* Contra quam tamen ſententiam vide quæ ſcripſi *Decad.* 31. *in error.* 1. *error. pragmat.*

2 *L. ſi mulier* 59. *§. ex aſſe*, D. *de iur. dot.* vbi Bart. quem vide.

3 *Ex l. ex pluribus* 41. D. *de adminiſt. & peric tutor.* * Non enim procedit hæc regula niſi negatiuè & non affirmatiuè, *l ſi ſtipulatus* 76. *in princ. de verb. oblig.* vbi Alex. notat. Refert & ſequitur Carol. Ruin. *conſ.* 72. *n* 4. *vol.* 1.

4 *L.* 1. D. *hoc tit.*

4 *L. ſed etſi* 9. *§. vlt. cum l. ſeq. eod. tit.*

6 Teſtator autem non poteſt videri inuitaſſe hæredis hæredem, qui ſemper incertus eſt, nec venit ex iudicio defuncti, *l. qui liberis* 8. *§ vlt. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. ſciendum* 70. *de verb. ſignif.* Vide Andr. Tiraq. qui omnium fuſiſſime hoc tractat poſt cæteros *de retract. municip. §.* 26, *gloſſ.* 3. *num.* 49.

7 Bart. *in d. §. ex aſſe.*

8 Bald. *in l. cum ſecundum* 3. vbi etiam Caſtr. & Iaſ. *C. de fideicom.* Et ita accipiendum eſt, quod ſcribitur *in l. reſtituta* 37. *l. qui ita* 76. *§.* 1. *iunct. §. vlt. leg. præced.* D. *hoc tit.*

9 Et quam nos explicauimus fuſius *lib.* 5. *Coniect. iur. ciuil. c.* 7.

10 De qua *in c in præſentia ex. de teſtam.* vbi Bald. & poſt eum Guil. Bened. *in repet. c. Raynutius, in verb. mortuo itaque teſtatore, num.* 4. quam tamen ſententiam nos probauimus *Defin.* 3. *n.* 3 *ſupra.*

11 *L. vlt. §. ſin autem ſub conditione, C. commun. de lega.* Ruin. *conſ.* 126. *num.* 13. *&* 15. *lib.* 3 Cagnol. *ad l.* 2. *num.* 42. *& ſeqq.* C. *de pact. inter empt. & vendit.*

12 Ceſſante ſcilicet ratione, qua mouetur SC. *in d. §. ex aſſe.*

13 Et ita ſentiat incommodum, qui non ſentit commodum, *contra l.* 1. *l.* 4. D. *hoc tit. l. ſecundum naturam* 10. *de regul. iur.* Caſtr. *ad d. l.* 3. C. *de fideic.*

14 Purpur. *ad l. fin.* C *de pact.*

15 Tametſi maxime hæres velit, *vt in d. l. ſi mulier* 59. *§. ex aſſe*, D. *de iur. dot.*

16 *Arg. l* 1. *§. item quæritur.* D. *de ſepar.*

17 L. 1. *§. prodeſt autem*, D. *quod legat. l. in diem* 9. *§. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO VIII.

Sumptus facti ab hærede ad conſeruandas aut meliorandas res fideicommiſſo ſubiectas, ſunt ei à fideicommiſſario reſtituendi.

QVas impenſas facit hæres rogatus de reſtituenda hæreditate pro renouandis, vt fieri neceſſe eſt, cenſualibus inſtrumentis, eas poteſt ille, eiuſue hæres à fideicommiſſario poſt reſtitutam hæreditatem repetere. [1] Quia tametſi commodum ex eiuſmodi renouatione hæres ipſe ſenſerit, qui tanto facilius & commodius annuos cenſus exegit: fuit tamen commodum illud temporarium, quod fideicommiſſario futurum eſt perpetuum. Itaque quaſi in conſeruandam rem facti ſumptus imputari hæredi debent, [3] id eſt, ei reſtitui. [4] Non idem fortaſſis in Eccleſiæ Prælato obſeruandum eſt, cum ſucceſſoris æquè ac eius, qui ſumptus fecit, non niſi temporaria ex iis ſumptibus vtilitas futura ſit, [5] & iureiurando obſtrictus ſit, quiſquis Eccleſiæ præeſt, vt eos omnes ſumptus faciat, qui ad res Eccleſiæ conſeruandas neceſſarij videantur, [6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Dardier contra Illuſtrem D. Franciſcum de Seiſſel, Marchionem d'Aix, 5. Non Decembr. 1592.

1 *L. vbi pure* 19. *§. vltim. l. mulier* 22. *§. ſed enim*, D. *hoc tit. l. quantitas* 71. D. *ad leg. falcid. l. domus* 58. *de leg.* 1 *l. Titius* 50 D. *de vſufr. l. generali* 32. *§. Lucius, de vſufr. legat.*

2 Qui ſcilicet ſine cenſualibus inſtrumentis exigi non potuiſſent.

3 Quomodo loquitur IC. *in d. l. vbi pure, §. vlt.*

4 Alioqui fideicommiſſarius ex iactura hæredis locupletaretur, *contra l. iure naturæ* 206. *de reg. iur. l. nam hoc natura* 14. D. *de condict. indeb.*

5 Nec enim beneficia ſicut ſucceſſiones iure hereditario deferuntur.

6 Vt proinde cum eos ſumptus facit, non tam videri poſſit facere, vt alium ſibi obliget, quam vt fidem ſuam liberet. Ex qua cauſa non facile eſt, vt in alium actio detur, *l. in hoc iudicium* 14. *§.* 1. *verſ. diuerſum. l ſi quis cum* 29. D. *comm. diuid l. Papinianus* 28. *in fin.* D. *mandat.* Sunt enim Prælati quodammodo Procuratores Eccleſiarum, non domini, *can. ſi priuatum, vbi gl.* 12. *q.* 1. adeo vt Prælatus etiam acquirere Eccleſiæ ſuæ teneatur, nec acquirendi occaſionem poſſit impune prætermittere, *can. quicunque, vbi gloſſ. in verb. aut neglectum* 12. *q.* 4.

DEFINITIO IX.

Inſtituto per hæredem grauatum fideicommiſſario fideicommiſſum habetur pro reſtituto.

SI quis eum, cui rogatus erat hæreditatem reſtituere, hæredem inſtituerit, iſque hæreditates agnouerit, cum beneficio legis & inuentarij, [1] non eſt commodo poſſeſſionis ſuæ priuandus, ſi forte aliis creditoribus aliquid ex ea hæreditate fideicommiſſaria obligatum dicatur à defuncto cum clauſula conſtituti, quamuis de fideicommiſſo nondum cognitum ſit, ſi modo conſtare de eo facile poſſit. [2] Eſt enim fideicommiſſarius tuendus in ſua poſſeſſione, quam ſine vitio nactus fuit, tametſi nulla dum fideicommiſſi reſtitutio facta ſit: [3] multo igitur magis in propoſita ſpecie, in qua fideicommiſſum haud dubie pro reſtituto habendum eſt, [4] inſtituto per grauatum eo cui reſtitui debuit, vt inſtitutio illa vim & poteſtatem obtineat reſtitutionis. [5] Sane ſi de fideicommiſſo in promptu & facile conſtare non poſſit, iniquum eſt, eo ſolo prætextu creditoribus & legatariis moram fieri, [6] maxime ſi cauere ſint parati. [7] *Ita Senatus* in cauſa Philibertæ Martiani, & hæredem Andreæ Galley, 4. Non. Decemb. 1592.

1 Ne alioqui actio fideicommiſſi cum hæreditate confundatur, *l. cum pater* 77. *§. Titio, de leg* 2. Inuentarij namque beneficium impedit confuſionem, *l. vnic. §. in computatione*, C. *de iur. delib.*

2 Quod Pragmatici dicunt. *Per modo conſtat, modo, agatur, ex l.* 3. *in princ. vt in poſſ. legat. l. ille à quo* 13 *§* 1. D *hoc tit.*

3 *L. filiam fratribus* 56. vbi Bart. D *eod.*

4 Quod ex aliis pleriſque caſibus contingit, de quibus *in l. pen. C. eod.*

5 *L. Lucius* 123. *in princ.* vbi eſt textus perelegans, *de leg.* 1.

6 *Arg. d. l. ille à quo* 13. *§.* 1. *verſ. quid ergo*, D. *hoc tit.*

7 Cum remedio cautionis poſſit ſecurus eſſe hæres, qui ſe etiam fideicommiſſarium dicit, *l* 1. *in princ. qui ſatisd. cog. l.* 2. *& tot. tit. ſi cui plus quam per leg. falcid. l.* 1. *vt legat. ſeu fideicommiſſ. ſeruand. cauſ. cau.*

DEFINITIO X.

Mora hæredis nocet fideicommiſſario, quantum ad vſuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommiſſarij.

LEgata, quæ ſolui debuerunt ab hærede rogato poſt mortem ſuam alteri hæreditatem reſtituere, ſi ſoluta non ſint, debentur à fideicommiſſario, cui reſtituta hæreditas fuit. Tranſit enim onus legatorum in fideicommiſſarium, nec vllam pro legato actionem habet legatarius aduerſus hæredem rogati hæredis, [1] nempe ſi hæres totam hereditatem, non tantum eius partem reſtituerit. [2] Quid vero ſi hæres ipſe ante reſtitutionem interpellatus fuerit, & moram fecerit? Idem admittendum eſt, quia fideicommiſſarij non intereſt, cum, ſi hæres ſoluiſſet, tanto minus fideicommiſſario reſtituiſſet. [3] Sed de vſuris à die moræ debitis maior dubitatio eſt, an eas poſſit legatarius à fideicommiſſario petere, ſiue in rem, ſiue in perſonam agat, an potius cogatur pro iis agere aduerſus hæredem grauatum eiuſve ſucceſſores? Facit dubitationem, quod ſua cuique mora non alteri nocere debet: [4] item quod quæ ex mora infligitur condemnatio ſit perſonalis, nec alterius obligationem augere poſſit, ne quidem fideiuſſoris, [5] quamuis dici ſoleat, moram rei nocere fideiuſſori. [6] Multo minus igitur mora hæredis nocere debet fideicommiſſario. [7] Atqui in contrarium mouet, quod fideicommiſſarius poſt reſtitutam hæreditatem conſtitutus videatur loco hæredis in omnibus, [8] nec ratio iuris patiatur, vt de legato agat legatarius contra fideicommiſſarium, de vſuris vero vel fructibus cogatur agere contra hæredem. [9] Debent enim acceſſoria ſequi naturam principalis ex vulgata iuris regula. Neque nouum eſt, vt hæredis negligentia noceat fideicommiſſario, nimirum in ea re, quæ ſolius hæredis diligentia explicari debuit. [10] Nec ſane fieri poteſt vt cauſa fructuum legati vel vſurarum ſeparetur à legato, cum non minus pro acceſſionibus, quam pro legato competat hypothecaria & in rem actio contra quemlibet poſſeſſorem. [11] Nec obſtat, quod actio illa hypothecaria, quæ pro legato datur,

tur naturam perſonalis actionis imitatur, ideoque nec aduerſus vnum ex cohæredibus competit niſi pro portione hæreditaria. [12] Id enim eo pertinet, vt actio ipſa principalis, quæ pro legato competit, diuidatur, nec aduerſus ſingulos hæredes in ſolidum proponi poſſit, ſiue in perſonam, [13] ſiue in rem [14] agatur, ſed non vt fructuum vel vſurarum cauſa à principali debito ſeiungatur, [15] hoc eſt, vt non eatenus ſaltem vſurarum vel fructuum nomine conueniri poſſit, quiſquis legatum ſoluere debet, quatenus pro legato tenetur. Plane fideicommiſſario, ſi vſuras ſoluat, quas hæredis mora peperit, aduerſus eum eiuſve hæredem pro conſequenda indemnitate regreſſum dari debere conſtabat. [16] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Breiſſieu & N. de la Balme de Mollieres, 5. Id Febr. 1593.

1 *L.2. C. h. t. tit.* Intellige, niſi hæres rogatus ſit hæreditatem reſtituere deductis legatis, *l.2. l.3. §. item Pomponius, D. eod.* iunctis iis, quæ ſcripſi *lib.4. Coniect. c.14.*

2 Id enim eſt, quod ſignificant verba illa *d.l.2. C. hoc tit. pro competenti portione.*

3 Quia præſumptum eſt, voluiſſe teſtatorem cum onere legatorum fideicommiſſum reſtitui, vt ait *d.l.2. D. hoc tit.*

4 *L. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

5 *L. centum Capua 8. de eo quod cert. loc.*

6 *L. mora 32. de verb. oblig.*

7 Sicut nec fructuatio nocet, *l. ſi vſufructus 35. D. de vſufr.* nec libertati fideicommiſſariæ, *l. cum vero 28. per tot. de fideic. libert.*

8 *d.l.2. D. hoc tit. §. reſtituta, Inſt. de fideic. hered.*

9 Ne in eodem legato inducatur diuiſio iuris & voluntatis, *contra l. cum qui 18. §. vlt. D. de his quæ vt indign.* & ne in plures aduerſarios diſtringuatur, qui cum vno quaſi contraxerit, *arg. l. & ancillarum 27. §. vlt. de pecul.*

10 *In l. hæres 70. §. vlt. ad* SC. Trebell.

11 *Ex l.1. C. commun. ſi de legat.* iunct. *l. Lucius 18. qui potior. in pign. hab.*

12 *d.l.1. C. commun. de legat.*

13 Ex natura omnium perſonalium actionum hæreditariorum, *l.1. & tot. tit. C. de hered. action. l.1. C. ſi cert. petat.*

14 Quod valde ſpeciale eſt & contra naturam actionis hypothecariæ, quæ ſui natura eſt indiuidua, *l. rem hereditariam 8. D. de euict. l.1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit.*

15 *d.l. Lucius* [illegible]. *D. qui potior. in pign. hab. l. inter ſocerum 26. §. cum inter, verſ. nec ſeparabitur, D. de pact. dotal.*

Vt dixi *Defin. 13. ſupra tit. prox.*

DEFINITIO XI.

De ſubrogatione mobilium, quæ reperta ſunt in hæredis grauati hæreditate.

QVoties in fideicommiſſaria hæreditate mobilia aliqua fuiſſe conſtat, quę poſtea & pendente fideicommiſſi conditione vel die alienata ſint aut deperdita, ſummæ æquitatis eſt, vt quæ in grauati hæredis hæreditate reperiuntur, mortis tempore perinde veniant in reſtitutionem, quaſi in locum alienatorum aut deperditorum ſubrogata, niſi ex parte alterutrius, id eſt, vel hæredis grauati vel fideicommiſſarij probetur, pluris minoriſve fuiſſe ea, quæ moriens teſtator reliquerat. [2] Immobilium alia ratio eſt, niſi vno illo caſu, quo hæres rogatus ſit reſtituere, quicquid ſuperfuerit ex hæreditate [3] quod cum factum eſt, libera & impunita eſt hæredi bonorum alienatio, dum ne quid mala fide & in fraudem fideicommiſſi faciat, [4] & conſequenter alia ratio non ſupereſt, per quam fideicommiſſario conſulatur, niſi vt quod ex alienatorum pretio comparatum eſt, quaſi nec alienatum nec diminutum vice permutati patrimonij reſtituatur [5] Sed extra illum caſum, id eſt, rogato ſimpliciter hærede, vt hæreditatem aut bona omnia reſtituat, ſicuti nihil ille alienare poteſt niſi ad quantitatem vſque Trebellianicæ: [6] ita ſi qua immobilia alienauerit, vindicari ea vtique quandoque poſſunt; [7] mobilia non item, quod eorum exhibitio certáque demonſtratio difficilior ſit, ac magnam ad multiplicandas pro re minima lites materiam præbeat. [8] Vnde & illud eſt, quod Galli dicere ſolent, *Les meubles n'auoir point de ſuitte.* Id eſt: Extra manus eius, qui Dominus fuit, licet plenum alienandi ius non habuerit, neque fideicommiſſi, neque pignoris, aut alio vllo iure, mobilia vindicari poſſe. [9] Cæterum ſi rem meam mobilem quis ſubripuerit, deinde alteri vendiderit, nemo dubitat, quin & ad exibendum & in rem actio mihi competat contra quemlibet poſſeſſorem, tametſi per plurium perſonas emptio ambulauerit, [10] quia rei meæ dominium à me inuito aut ignorante abſcedere non potuit. [11] Apud nos ius commune obtinet, vt bonorum mobilium æquè ac immobilium perſecutio ſalua ſit aduerſus quemlibet poſſeſſorem, ſiue dominij ſiue pignoris iure à vero domino aut à pignoratitio creditore vindicentur. [12] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Montou & N. Ioannis Blanchard, 6. Id Apr. 1593.

1 *Arg. l. Imperator 70. §. vltim. cum 2. ll. ſeq. de leg.2. l. mulier 22. § ſed enim D. hoc tit.*

2 Semper enim veritati locus ſupereſſe debet, & præſumptio cedere veritati, *l. ſi chirographum. 24. & ſeq. l. Imperatores, 29. §. vlt. D. de probat.* Nec alia bona in fideicommiſſum venire poſſunt, quam quæ fuerunt defuncti, *l. cohæredi 41. §. cum fil. a, de vulg. & pupill. ſubſt. l. ſequens quæſtio 68. de leg. 2.* [licet ſufficiat ad fundandam intentionem fideicommiſſarij quod probet ea bona fuiſſe poſſeſſa à teſtatore mortis tempore, ſcilicet ad transferendum onus probandi in aduerſarium, quo probante ceſſat præſumptio. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua *in Defin. 29. inf. hoc tit.* Vide tamen. *Defin. 3. n.12. ſupr. de probat.* ſed & obſeruandum eſt bona filij in dubio præſumi paterna potiùs & hæreditaria quàm acquiſita. Marzan. *De fideicommiſſ.*]

3 *Vt in l. deducta 58. §. pen. & vlt. D. hoc tit.*

4 *d. §. vlt.* iunct. *l. Titius 54. eod. tit.*

5 *Vt in l. ſed quod inde 71. de leg. 2.*

6 *L.3. §. res quæ, D. hoc tit. l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ, C. commun. de legat. 1.*

7 *d.l. vlt. §. vlt.* niſi in caſu *l. vlt. de leg. 2.*

8 Quod ne eueniat, ſemper cauere bonus Iudex debet quantum poteſt, *l. quidam 21. D. de rebus cred. l. ſingularis 6. D. de except. rei iudic.*

9 Quanquam hoc apud nos non obtinet, quia etiam mobilium vindicatio apud nos ſupereſt creditori aut domino etiam contra tertium poſſeſſorem, vt ſequitur in Definitione.

10 *L. officium 9. D. de rei vindic. l.1. l.3. & paſſ. D. ad exhib.*

11 *L. ſi ego, 9. §.1. D. de iur. dot. l. id quod noſtrum 11. de regul. iur.*

12 Neque enim aut edicto vllo, aut ſtatuto, aut conſuetudine aliqua iuri communi apud nos hac parte derogatum eſt. Quod vero immutatum non fuit, cur ſtare prohibeamus? Inquit *l. ſanc mus, 27. C. de teſtam.*

DEFINITIO XII.

Non eſt audiendus qui aliquid petit tanquam fideicommiſſarius, niſi prius doceat de fideicommiſſo.

QVi ſe fideicommiſſarium dicit, quandiu de fideicommiſſo non docuit, audiendus non eſt, ſi petat confici inuentarium rerum mobilium, quæ in hæredis grauati domo reperiuntur, quaſi fideicommiſſo contineantur Prius enim eſt, vt de illo conſtet, an fideicommiſſum vllum ſit? [2] Ne alioqui eo prætextu aperta ſit via cuilibet calumniatori alienas familias perturbandi, [3] ac cuiuſque patrimonij ſecreta explorandi. [4] Nec eſt contrarium, quod etiam viuo eo, qui rogatus fuit poſt mortem ſuam reſtituere, inuentarij confectio iure peti potuit, [5] tametſi non ante mortem dies fideicommiſſi cedat. [6] Id enim ita accipi etiam debet, ſi de fideicommiſſi iure appareat, [7] Tantoque minus audiendus eſt, qui poſt hæredis fiduciarij obitum petit inuentarium confici, quod cum viuo hærede id ipſum petere potuerit, tamen non fecerit. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro vidua & hærede D. de Tiret contra liberos D. de Verſey, 5. Calen. Iuin. 1593.

1 Aut quaſi ſubrogatæ ſint in locum earum, quæ fideicommiſſo continebatur, ſecundum ea, quæ diximus, *Defin. præced.*

2 *L. ille quo 13. § ſi de teſtamento, D. hoc tit. l. poſtquam 5. §. ſi dies, D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. cau.*

3 *Vt in l.4. D. de vacat. & excuſat. muner.*

4 *Contra l. vlt. C. de aliment. pupil. præſt.*

5 Capell. Tholoſ. *deciſ. 314.*

6 *L. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici,* D. *de iur. fiſc.*

7 *d. §. ſi de teſtamento & d. §. ſi dies.*

8 *Arg. l. qui Romæ 122. §. Agerius,* D. *de verb. oblig.*

DEFINITIO XIII.

De confuſione fideicommiſſi & iure euictionis ob prælegata hæredibus relicta.

GRauatus hæres hæres de hæreditate ſuperſtiti fratri reſtituenda eundem fratrem cum alterius fratris præmortui liberis coniunctim ex ſemiſſe hæredem ſcripſerat, alterius fratris etiam præmortui liberos ex alio ſemiſſe, iſtis res Italicas, illis Gallicas prælegauerat. Superſtes frater cui fideicommiſſum debebatur, fraterna ſucceſſione

repudiata, fideicommiſſi perſecutionem apud Iudicem inſtituerat, tum moriens fratris præmortui liberos, non quibuſcum ad eundem ſemiſſem vocatus erat, ſed ex alio ſemiſſe ſcriptos, ſibi hæredes elegerat: quærebatur, an ex eius perſona fideicommiſſi petitio his competeret, qui patrui hæreditatem agnouerant, mutuaque prælegata ſibi inuicem præſtiterant? Placebat, repudiantis fratris portionem non cohæredibus omnibus, ſed iis ſolis, quos in eodem ſemiſſe coniunctos habuerat, accreuiſſe: [1] ſed fideicommiſſi petitionem eum habuiſſe aduerſus omnes cohæredes. nec pro ſemiſſibus duntaxat exemplo æris alieni, [2] ſed pro iis prælegatorum portionibus, quæ de bonis fideicommiſſo ſubiectis ad ſingulos perueniſſent. Rationem enim poſſeſſionis non iuris modum facere diuiſioni fideicommiſſi, [3] quod à poſſeſſoribus, tametſi hæredes non fuiſſent, præſtandum eſſet, [4] ſaltem poſteaquam verbo reſtituta eſſet hæreditas hæredibus: [5] iiſdem verò hæredibus à fideicommiſſario inſtitutis, quos prius de fideicommiſſo pro parte conuenerat, confuſam fideicommiſſi actionem pro parte hæreditaria conſtabat; [6] propterea quod ad cauſam confuſionis, non quantum iſti poſſiderent, inſpiciendum eſſet, ſed pro qua parte grauari hæredis perſonam repreſentarent. [7] Pro alia igitur parte actio aduerſus cohæredes ſupererat: [8] ſed ita tamen, vt ſi minoris eſſent prælegata quæ ex hæredis grauati hæreditate acceperant, non plus, quam quantum in legatis eſſet, præſtare ij cogerentur, quibus legatum minus fuiſſet. [9] Nec mouebat, quod prælegata ab eo relicta, cuius hæreditatem adierant, rata per eos haberi debere videbantur, tametſi res eorum proprias, [10] aut, quod hac parte idem eſt, iis debitas [11] teſtator ignorans prælegaſſet. [12] Idem in eo demum caſu dici poſſet, quo hæredibus iſtis fideicommiſſum debitum fuiſſet à teſtatore, nec in bonis omnibus, ſed in Gallicis duntaxat aut Italicis conſtitutum. At repudiante illo, cui fideicommiſſum debebatur, perinde erat ac ſi alienæ res cæteris, qui adierant, prælegatæ fuiſſent, [13] quo caſu euictis poſt modum ex cauſa fideicommiſſi Gallicis, nullam ij quibus prælegatæ fuerant, aduerſus cohæredes actionem eo nomine habuiſſent. [14] At ne quidem exceptionem illam, quæ inter cohæredes ex hac cauſa competere ſolet, [15] quippe cuius æquitas tum deficiat, cum idem fideicommiſſum ab Italicarum quoque rerum hæredibus præſtandum eſt: eadem enim ſubſiſtente ex vtraque parte cauſa euictionis, ex neutra euictio præſtatur, iure quodam tacitæ compenſationis, cum quantum alij ab aliis petere velint, tantum ipſis viciſſim præſtare debeant. [16] Neque quod ex Gallicis rebus ſcriptis fideicommiſſario ſucceſſerant, faciebat, vt eorum conditio durior effecta videretur. Cur enim adimatur iis ius fideicommiſſi, quod ex fideicommiſſarij perſona nacti ſint? [17] Aut cur ea exceptione repellantur, qua repelli non potuit is, à quo ius habent? [18] Plane ſi fideicommiſſum non niſi ab Italicarum rerum hæredibus præſtari debuiſſet, ſiue hæredibus ipſis ſiue extraneo fuiſſet debitum magis eſſet vt in hæreditate diuidenda officio arbitri hæredibus ex Italico patrimonio ſcriptis ſuccurri oporteret, vt non aliter prælegatas res Gallicas cohæredibus præſtare cogerentur, quam ſibi cautum eſſet de idenditate: [19] ne alioqui ex hæreditatis ſemiſſe inſtituti ex nulla parte ſcripti viderentur. [20] Quod ſi exceptionis auxilium per errorem omiſerint, vulgo creditum eſt, nullam eos habere actionem, in eoque intereſſe, an teſtator, an Iudex vel arbiter aut cohæredum pactio bona hæreditaria diuiſerit: [21] ſed humanius eſt, vt ſi per facti errorem iuſtamque ignorantiam cautiones omiſſæ ſint, eis ſubueniatur, quibus caueri debuit, ſiue per repetitionem, [22] ſiue officio ipſius Iudicis implorato. [23] *Ita partim* deciſum, partim tractatum eſt in cauſa Dominorum Senatoris & fratrum Dauiſe contra liberos N. Claudij Dauiſe & Dominos de Curtiles. Non. Iul. 1593.

1 *Ex l. cohæred' 41. §. qui diſcretas, D de vulg. & pup. ſubſt.*

2 *L. 1. C. ſi cert. petat. l. ex facto 35. D. de hæred. inſtit.*

3 Quia non in plus grauari quis per fideicommiſſum poteſt, quam ad eum peruenerit, §. 1. *Inſtit. de ſingul. rebus per fideic. relict. l. 1. §. ſi is qui quadringenta, D. hoc. tit.* quod in ære alieno ſecus eſt, *l. qua dotis 33. D. ſolut. matrim.*

4 *L. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.*

5 Hanc enim reſtitutionem præcedere neceſſe eſt, vt dixi *Defin. 3. ſupr.*

6 *L. vt legatum 5. & l. ſeq. C. de hære. l. action.*

7 Cum ius concluſionis ex eo naſcetur, quod non poſſit idem eſſe debitor & creditor, *l. hæres à debitore 21. §. ſeruo tuo & ſeq. & l. debitor. 50. D. de fideiuſſ.*

8 *d. l. debitor, d. l. vt debitum, & l. ſi adulta 6. Cod. de hæred. action.*

9 Ratione illa, quam attulimus, *n. 3.*

10 *L. vnum ex familia 67. § ſi rem. de legat. 2.*

11 Conſtat enim poſſe teſtatorem ſicut rem hæredis ſui, ita & quod hæredi debetur legare, *d. l. vnum ex familia, § ſed ſi vxo,* & ibi Bart.

12 Diſtinctio enim, quæ alias adhiberi ſolet, an teſtator ſciuerit an ignorauerit alienam, locum hoc caſu non habet, *d. §. ſi rem,* vbi ponitur caſus perelegans.

13 Hæredem enim non inſtitutio facit, ſed acquiſitio hæreditatis, *l. 4. D. hoc tit.*

14 *L. cùm pater 77. § euictis de legat. 2.*

15 De qua Papianus *in d. § euictis.*

16 *D. l. vnum ex familia 67. § ſed ſi vxo, & §. ſi duos, in fin. eod. tit.*

17 *Contra l. id quod noſtrum 11. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. Grauius 71. §. pen. D. de fideiuſſ.*

18 Plerumque enim eadem cauſa eſt ſucceſſoris, quæ fuit auctoris, *l. in tus 156. §. plerumque, de reg. iur.* & quod auctoribus non obſtabat, non ſucceſſoribus eorum obſtabit, *l. quod ipſis 143. à contr. ſenſ. de reg. iur.*

19 Secundum elegantem illam Papiniani ſententiam quam noſtri ſingularem dicunt, *in d. §. euictis.* * Iunge *l. debitor 58. in fine princ. D. hoc tit.*

20 Quod eſſet aperte contra voluntatem teſtatoris, *vt in l. verbis ciuilibus 7. D. de vul. & pupil. ſubſt.*

21 *Ex l. ſi fratres, 7. C. commun. vtriuſque iudic.* iunct. *d. § euictis* vtrobique Doctores.

22 *Vt in l. ſi hæres 23. & l. pen. D. hoc tit.*

23 *Vt in l. ſi res obligata 57. in fin. de legat. 1.* iunct. *l. regula 9. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Primum fideicommiſſum confluit in ſecundum.

EA bonorum portio, quæ ex fideicommiſſo reciproco aut graduali ad aliquem peruenit, ſi idem ille alteri reſtituere rogatus ſit, in poſterius quoque fideicommiſſum venit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex Baldo *conſ. 94. lib. 2.* & Crauet. *conſ. 295.* Bartol. & alij communiter *in l. 3. §. quidam liberis, D. hoc tit.* Angel. Imol. Caſtrenſ. & Alex. *in l. Scæuola 76. eod.* quos refert & ſequitur Boer. 280. *num. 3.* * Sed an cum detractione quartæ ex primo fideicommiſſo, quod confluit in ſecundum. Bald. *conſ. 103. lib. 4.* defendit poſſe detrahi etiam cum pupillaris ſubſtitutio confluit in fideicommiſſarium: vide tamen Decium *conſ. 80.* vbi ait, quod acquiſitum eſt ex ſubſtitutione compendioſa venire in fideicommiſſum relictum verbis generalibus. * Vide tamen ne obſtet *l. Titius 94. de legat. 3.* niſi hanc definitionem intelligas cum vtrumque fideicommiſſum eſt vniuerſale & diuerſorum graduum, eiuſdem tamen & totius hæreditatis. Ergo ſi quis rogatus hæreditatem alteri reſtituere, rogato & ipſo vt alteri reſtituat, fideicommiſſarium hæredem inſtituerit, aut expreſſe, aut tacite, relicto eo hærede ab inteſtato, dicendum eſt, totam hæreditatem ſecundum fideicommiſſum venire, ſiue vlla detractione legitimæ, aut Trebellianicæ, quamuis primum rogatus potuerit vtramque detrahere; quia hoc caſu hæreditas venit in primum fideicommiſſum, cum ſit manifeſtum, noluiſſe quicquam detrahere illum, qui fideicommiſſarium ipſum hæredem reliquit. Siquidem illa reſtitutio, ſiue expreſſa, ſiue tacita, pro reſtitutione eſt, *l. Lucius 124.* iuncta *l. 126. de leg. 1.* Videturque hoc caſu prior grauatus pleniſſimum obſequium voluntati defuncti præſtare voluiſſe. *5. §. pen. de don. int. vir. & vxor. l. parte 15. & ſeq. D. quæ in fraud. cred.* Itaque nec prior fideicommiſſarius quicquam ex ſecundo fideicommiſſo detrahet ex perſona prioris grauati, niſi probetur prior voluiſſe ſuam liberalitatem ad ſolum priorem fideicommiſſarium pertinere, *l. 1. § inde Neratius, D. hoc. tit.* Maxime vero, ſi ponas primo grauato æque proximum & hæredem fuiſſe ſecundum commiſſarium, æque primum. Finge tres fratres à patre Inſtitutos, rogatoſque inuicem de hæreditate poſt mortem ſuam reſtituenda ſi ſine liberis morientur. Priorem autem ſine liberis defunctum, inſtitutis, aut legitimis hæredibus relicta duobus fratribus quibus hæreditatem reſtituere debuit, ſubindeque alterum etiam ſine liberis deceſſiſſe, ſuperſtite tertio fratre, eodemque ſecundo fideicommiſſario: Cur ex ſecundo fideicommiſſario detrahi quicquam patiantur, pro ea bonorum parte, quæ ex primo peruenit, cum ex primo nihil detractum ſit. Sane pro ea parte, in qua prior fideicommiſſarius fuit inſtitutus, aliud erit, ſi non fratrem ſuum eundemque fideicommiſſarium, reliquerit hæredem, ſed alium, puta fratris ipſius liberos. Sic tractatum Cal. Septemb. 1604.

DEFINITIO XV.

Fideicommiſſarius, qui pendente conditione res fideicommiſſas emit, an & quando earum pretia petere poſſit?

FRater fratri, ſi ſine liberis decederet, per fideicommiſſum reciprocum ſubſtituto; fundos pleroſque fideicommiſ-

miſſo conditionali obnoxios à fratre emerat, eidémque pretium ſoluerat. Cum poſtea fideicommiſſi conditio euenisſet, petebat reſtitui ſibi ex fideicommiſſo quicquid à ſe pretij nomine ſolutum fuerat, cum vſuris quincuncibus. Dicebam, inſpecto iuris rigore, male eum agere, quoniam in fideicommiſſo eſſe non poſſent pretia, quæ fideicommiſſarius ipſe poſt mortem teſtatoris de ſuo præſtitiſſet. [1] Fideicommiſſo enim non aliæ, quam defuncti, qui fideicommiſerat, facultates contineri poterant. [2] Sed poſteaquam fideicommiſſi conditio extitit, videri nunc actorem iure fideicommiſſi habere prædia, quæ non niſi empti titulo antea tenuerat: [3] nempe quia legatario aut fideicommiſſario legatum aut fideicommiſſum agnoſcente neceſſario fit, adeoque vel inuito eo, vt relicti conditio retrotrahatur, cum nec alioqui relictum vllo iure ſit valiturum. [4] Alia igitur actio emptori ſupereſſe non videbatur, niſi ex empto, ad pretium venditori auferendum, quaſi penes quem inciperet eſſe ſine cauſa. [5] Quomodo enim fieri poſſit, vt quis ex teſtamento petat rem per fideicommiſſum relictam, quam iam habeat, [6] aut rei pretium, quod non ſit in fideicommiſſo? [7] Atqui nec illud dici poterat, dandam ex empto actionem ei, qui prudens & ſciens emiſſet rem, quam aut iam ſuam aliquando futuram præuidere poterat, exiſtente nimirum fideicommiſſi conditione. [8] An igitur ſoluti pretij iacturam fideicommiſſarium ſentire equum erit? Hoc ſane ipſa iuris ratio euincere videtur, [9] ſed tamen in propoſito pro emptore faciebat, vt quamuis fideicommiſſum conditionale ſibi relictum ſciuiſſet emptionis tempore, ſaluam tamen habere actionem ex empto ad pretij reſtitutionem, quod fideicommiſſi conditio talis erat, quam non ſine malo omine ſperare poterat aut ſpectare; in eum ſcilicet caſum concepta, quo frater ſine liberis præmoreretur, cui & vitam & liberos optare potius debuiſſet. [10] Itaque cauſæ nihil eſt, cur non hoc ſaltem caſu admitti debeat, quod interpretes vulgo ad alios quoque caſus male protrahunt, nihil intereſſe, an ſciens conditionale fideicommiſſum, an ignorans frater à fratre comparauerit, quod attinet ad pretij repetitionem. [11] *Atque Ita Senatus* viſum eſt in cauſa Dominorum de Montallieur contra hæredes D. de Beaufort, 7. Calend. Aug. 1592.

1 Quoties enim quis rogatur hæreditatem reſtituere, id tantum videtur rogatus reddere, quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommiſſaria 18. ad* SC. *Trebell.*

2 *L. cohæredi 41 § cum filia, de vulg. & pupill. ſubſt. l. ſequens queſt. 68. de legat.*

3 *Argum. l. fundo 4. D. ad leg. Falcid. l. cui res 29. D. de action. empt.*

4 Secundum ea, quæ ſcripſi *lib. 7. Coniectur. ciuil. c. 3.*

5 *L. huiuſmodi 84. §. qui ſeruum, de legat. 1.*

6 Siquidem quod iam meum eſt, magis meum fieri non poteſt, *§ ſic itaque, Inſti. de action.*

7 Non enim poteſt ex fideicommiſſo peti id, quod relictum non eſt, *l. 1 de penu legat. l. 1. § item ſi ita, D. ad leg. Falcid.*

8 *Argum. l. ſua rei 16 de contr. empt. & d. l. cui res 29. de act. empt.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſimus, *lib. 5. Coniect. cap. 14.*

9 Quaſi nullum damnum ſenſurus videatur emptor, qui ex culpa ſua ſentiet, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

10 *Arg. l. cum tale 72. D. de condit. & demonſtr.* Nemo enim debet liberi hominis caſum & aduerſam fortunam expectare, *l. inter ſtipulantem. 83. §. ſacram. de verb. oblig.*

11 Sic enim illi ad *l. cui res*, & male, vt ſcripſi *dict. c. 14. lib. 5. Coniect.*

DEFINITIO XVI.

Caſus, in quo vſuræ pretij debentur actione ex empto ex die litis de fideicommiſſo conteſtata.

DE vſuris pretij, quod fideicommiſſario actione ex empto reſtituendam eſſe proxime diximus, dubitatio maior erat, an deberentur, ex quo lis de fideicommiſſo conteſtata fuiſſet, exemplo fructuum ex fideicommiſſo ſine ſingulari perceptorum. [1] Nam cum actione dumtaxat ex empto, non etiam ex fideicommiſſo & teſtamento pretium peti poſſit, conſequens erat, non videri moram in ſoluendo pretio factam ab eo, qui non niſi fideicommiſſi nomine ex teſtamento conuentus fuiſſet. [3] Pretij verò vſuras ſi venditor ipſe conſequi nequit actione ex vendito, niſi mora interueniente, [4] quanto minus conſequetur eas emptor pretium repetens à venditore, niſi ab eo ſaltem die, quo venditor in reſtituendo pretio moram fecerit. Eſt enim reſtitutio iſta pretij legitime ſoluti quaſi, vt ita dicam, irregularis, ſicut & actio ex empto, quæ in eam rem accommodatur, [6] cum natura actionis ex empto ſit, vt detur ad rem ipſam habendam ſoluto pretio: actio autem ex vendito venditori contra emptorem ad pretium conſequendum. [7] *Senatus* tamen pronunciauit, vſuras iſtas eſſe loco fructuum fideicommiſſi. [8] Et quemadmodum fructus bonorum venditorum, ſi vendita non fuiſſent, deberentur fideicommiſſario à die litis conteſtatæ, ita & vſuras ab eo tempore deberi, quaſi nec rem, nec rei fructus habere ex teſtamento videatur fideicommiſſarius, idemque emptor, quamdiu & pretio & pretij vſuris caret. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nemo enim dubitat, quin ſaltem ex die litis conteſtatæ fructus debeantur, tanquam à malæ fidei poſſeſſore, *l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante, D. de petit. hered. l. videamus, 38. §. ſi actionem, D. de vſur.* Vide tamen *Definitione 6. n. 7. ſupr.*

2 Vt diximus *Defin. præced.*

3 Mora enim fieri non poteſt, niſi in eo, de quo quis conueniatur.

4 *L. ex empto 13. in princ. l. qui per colluſionem 49. §. 1. D. de action. empt.* iunct. *l. curet. 5. C. de action. empt.*

5 Nam nec venditor tenetur ex die moræ, ſicut neque emptor.

6 *D. l. ex empto, § is qui vina, D. de action. empt.*

7 *D. l. ex empto, in princip.*

8 *l. vſura 34. de vſur.*

9 *D. l. ex empto, §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem bonæ fide. 50. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Pretia rerum ſubiectarum fideicommiſſo retrouendítarum ex pacto veniunt in fideicommiſſum.

HÆres rogatus de reſtituenda, ſi ſine liberis moreretur, hæreditate illius, qui prædia multa emerat ſub pacto de retrouendendo, ſi retrouendiderit, & pretia acceperit, ea reſtituere cogitur ex cauſa fideicommiſſi, [1] perinde ac res ipſas reſtitueret, ſi vel nondum redemptæ eſſent, vel redimendi tempus effluxiſſet. [2] Cum enim vniuerſale fideicommiſſum eſt, facile admittit hanc interpretationem, vt pretium ſuccedat loco rei, ſicut & viciſſim res loco pretij, vt & interdum res loco rei. [3] In fideicommiſſo ſingulari non ita facile idem admittendum eſt. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa,

1 *Vt in l. quidam ita 25 §. ſi quis filium, D. hoc tit.* vbi ratio redditur, ne factum cuiuſquam alteri damnum adferat. Iunge *l. vl. §. vlt. de leg. 2.*

2 Congeruntur enim res ipſas, quæ in fideicommiſſo eſſent, reſtituere, & quidem cum ſua cauſa, *l. de euictione 69. D. hoc tit.*

3 *L. ſi & rem & pretium 22. D. de hered. petit. l. Imperator. 70. §. vlt cum legib. ſeqq. de legat 2.*

4 Niſi enim res ipſa peti ex aliqua cauſa non poteſt, *vt in d. §. ſi quis filium, & d. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO XVIII.

Quinque annorum fructus abſumunt Trebellianicam eo caſu, quo in quartam imputantur.

FRuctus ex fideicommiſſo conditionali perceptos, licet in reſtitutionem hæreditatis non veniant, [1] in eam tamen quartam, quæ ex fideicommiſſo deducitur, quam Trebellianicam vocant imputari debere conſtat. [2] Sed quot annorum fructus in eam rem ſufficere poſſint, vt fructibus abſumpta abſorptaque Trebellianica videatur, dubitatum fuit. Placet quinque annorum ſufficere, quoniam ea fructuum computatio fieri ſoleret, vt ad modum vſurarum quincuncium æſtimari anno demum viceſimo æquent iuſtam bonorum æſtimationem, [3] cuius temporis diuiſi quarta pars, quæ quartæ bonorum parti reſpondeat, quinquennio concluditur. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. in fideicommiſſaria 18. D. hoc tit.* vbi ratio ponitur, quam nos expreſſimus *Defin. 6. ſupra eod.*

2 *Dict. § in fideicommiſſaria, verſ. placet. l. mulier 22. § ſi heres eod. tit.*

3 *Nouell. 7. de non alien. permut. rebus Eccleſ. Afflict. deciſ. 285 in fin.*

4 *Gloſ. fin. in Auth. perpetua* vbi DD *Cod. de ſacroſ. Eccl.** Obſerua tamen non tantum quartam deberi hæredi, ſed etiam quartæ fructus, *l. mulier 22 §. ſi hæres D. hoc tit.* Et ideo quinquennij fructus non poſſe quartam abſumere & quartæ fructus. Eſſeque vnum hunc ex erroribus pragmaticorum à nobis obſeruatum in Chilad.

quinquennij Trebellianicam, nec vllum æs alienum eſſe, de cuius deductione tractari oporteat.

6 Inter chirographarios quidem *ex titul. De rebus auctor. iud. poſſid.* inter hypothecarios vero *in l. vltim. C. de iur. delib.*

7 Nulla enim fit ei iniuria, cum eius damno tandem cedere rem totam ſit neceſſe, *arg. l. ſi quis habens 24 D. qui & à quibus manum. liber. non fiant.*

8 Ne forte in eorum necem colludatur, *l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſtam. l. parluſorio 14. De appellat.*

9 Iuxta formam, *d. l. vltim. C. de iur. delib. & d. tit. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

DEFINITIO XIX.

Subſtitutus per fideicommiſſum poſt mortem hæredis rogati nihil penitus iuris habet viuo hærede, cui liberum eſt de iis bonis fauore alterius fideicommiſſarij diſponere, dum ne in præiudicium huius.

IS, cui pars bonorum defuncti reſtituenda eſt ex fideicommiſſo poſt mortem hæredis inſtituti relicto, ſicut nihil prorſus iuris habet in iis bonis viuo hærede ſcripto, quoniam præmor. poteſt, atque ita fideicommiſſum intercidere, cuius dies nunquam ceſſerit: [1] ita nec prohibere poteſt, quo minus cæteri quibus reliquæ portiones ex eodem fideicommiſſo relictæ fuerant, vniuerſa diuidant inter ſe bona, ſi hæres inſtitutus conſentiat, iiſque ſiue liberaliter, ſiue aliquo accepto, quaſi repræſentato fideicommiſſo vniuerſam hæreditatem, quod facere poteſt, viuus reſtituat: [2] ſed cum eo tamen temperamento, vt ſi quando fideicommiſſi dies vtiliter cedet, nullum tertio fideicommiſſario in portione ſua præiudicium fiat. [3] *Ita ex tempore tractatum eſt* pro Franciſco Pellin Procuratore, & N. Fillard. contra N. Vicaire, Prid. Id. Decembr. 1593.

1 Textus eſt elegans *in l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici D. de iur. fiſc.*

2 *L. poſt mortem 12. C. de fideic.* de cuius ſententia & ratione vide quæ ſcripſi *lib 17. Coniect. iur. ciuil.* Adde *l. patrem 19. D. quæ in fraud. credit.*

3 *L. filiusfamilias 114. §. Diui 1. de leg. 1. l. vxorem 41. §. Seium maritum 12. de leg. 3.*

DEFINITIO XX.

Incerto quantum ex fideicommiſſo detrahi debeat, non eſt interim ſua poſſeſſione priuandus is, cui bona ſunt vendita per hæredem.

ADiudicato fideicommiſſo, ſi, vt plerumque euenit, de tractionibus legitimis locus ſit in fauorem hæredis grauati, [1] non debet is, qui ex bonis fideicommiſſo ſubiectis ab hærede comparauit, dum adhuc fideicommiſſi conditio penderet, priuari poſſeſſione rei emptæ aliove modo acquiſitæ, ne iniuria ei facta videatur, ſi poſt liquidatas, vt aiunt, detractiones iuſtam retinendæ poſſeſſionis cauſam habuiſſe illum appareat, [3] ſiquidem, quæ ab hærede alienata ſunt, imputari illi ſolent in eam partem, quam ex fideicommiſſo pro iure ſuo deducere poteſt. [4] Sed ſi nihil ſit, quod deduci debeat, [5] aut ſi defuncto hærede non ſoluendo diſputandum ſit inter creditores de ordine ac priuilegio temporis, [6] vt dubitari non poſſit, quin emptor hic ſit ex poſterioribus, non inique decernetur auferendam rem emptori, [7] ſolique hæreditatis curatori, præſentibus tamen creditoribus, [8] permittendum, vt de iure detractionum cum fideicommiſſario diſputet, mox creditoribus ex ordine ſatisfacturus, quantum detractionum & totius patrimonij à defuncto relicti modus patietur. [9] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Baptiſtæ Bouand & Ioannis Baptiſtæ Oliuier, 27. Calend. Iun. 1594.

1 Nec enim fideicommiſſi reſtitutio vnquam debetur, niſi detractis detrahendis, *ca. Raynutius, vbi not. extr. de teſtam. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid.*

2 Quamuis videatur ei poſſe imputari, cur emerit, aliter ve acquiſiuerit rem ſubiectam fideicommiſſo & alienari prohibitam, maxime ſi eam emerit ſciens, *l. vlt. §. vlt. iunct. Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

3 Intereſt enim illius vt & alterius, cuiuſlibet poſſeſſionem ſuam non amittere potius quam amiſſam recuperare, *lib. 3. de compenſat. l. ſi ſtipulatus 15. in princ. de fideiuſſ. l. vlt. C. in quibus cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

4 *L. 5. §. res quæ. D. hoc tit.*

5 Finge enim fideicommiſſum eſſe collaterale, abſumptamque fructibus

DEFINITIO XX.

Reſtitui hæreditas fideicommiſſaria poteſt & fructuario & per fructuarium.

EI, cui hæreditatis fideicommiſſariæ vſumfructum teſtator reliquit, hæreditatem reſtitui poſſe placuit, tametſi reſtitutionis commodum, & incommodum, actionumque tranſlatio ad eum pertineat, ad quem proprietas ipſa fideicommiſſi pertinet. Nec quicquam in eo ſit contra teſtatoris mentem, qui fideicommiſſario hæreditatem reſtitui voluit, [2] cum vſufructuarius in ea re, in qua vſumfructum habet, cenſeatur Procurator proprietarij, [3] adeoque quod præcipuum eſt ex voluntate teſtatoris, qui vſumfructum conſtituit. Id enim eſt quod efficit, vt plus iuris habere debeat ad accipiendam reſtitutionem fideicommiſſi, [4] quam ſi ab ipſo fideicommiſſario ſolaque eius voluntate factus eſſet Procurator in rem ſuam. [5] An ergo ſimiliter dicemus, hæreditatis reſtitutionem ab eo fieri poſſe, cui hæres grauatus hæreditatis ſuæ vſumfructum reliquerit? Mouet, quod non aliter poteſt valere reſtitutio hæreditatis, quam ſi transferantur actiones omnes in fideicommiſſarium, [6] nec rurſus actionum tranſlatio fieri per eum, qui actiones non habeat. [7] quas vtique conſtat non reſidere penes vſufructuarium, cum ius proprietatis ſequantur, ex eaque pendeant. [8] Sed tamen cum reſtitutio fieri poſſit ab hærede grauati per Procuratorem, qui non ſuo, ſed ipſius hæredis nomine reſtituat; [9], hic autem vſufructuarius perinde ſit Procurator hæredis, qui reſtituere debet, atque is, de quo proxime diximus, Procurator eſt fideicommiſſarij; [10] Conſequens videtur, vt ab eo fideicommiſſum & peti poſſit & reſtitui, præſertim cum hæreditatem poſſideat ex eius, qui fideicommiſſum reſtituere debuit, voluntate. [11] A quo enim melius reſtitui poſſit hæreditas, quam ab eo, qui ſuo iure illam poſſidet? [12] Aut ſi de fideicommiſſo quærendum eſt, an debeatur, quidni ſit ille legitimus contradictor, hærede ſcilicet litem ſciente, & ad eam vocato, nec contradicente, quo minus litem & iudicium de fideicommiſſo vſufructuarius accipiat? Vulgatum enim eſt, nocere rem etiam inter alios iudicatam, quoties quis paſſus eſt de iure eius agi, qui ab eo ius habeat. [13] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Bordeaux contra N. Bonam de Coſte, vxorem D. de la Serra, 13. Calend. Auguſt. 1595.

1 Reſtitutio enim eſt ei facienda, qui eſt in loco hæredis, *l. 1. D. hoc tit.* hæres autem ſignificat dominum, *§. vlt. Inſt. de hered. qualit. & differ. l. de hæreditate 19 § pater, D. de caſtr. pecul.* nihil autem commune habet cauſa vſusfructus cum iure proprietatis, *l. pen. D. de acquir. poſſeſſ. l. 12. D. de vſuf.*

2 *L. 1. & paſſ. D. hoc tit.*

3 Quomodo diximus de creditore, qui tamen minus iuris habet in re debitoris, quam vſufructuarius in re proprietatij, *l. ſi pignori 29 in fin. D famil. erciſ.* iunct. *l. naturaliter 12. D. de acquir. poſſ. & l. pignori 13. de vſucap.*

4 Siquidem fideicommiſſum reſtituendum eſt eo modo, quo teſtator voluit, *l. ſed ſi alio 9. § vlt. & l. ſeq. D. hoc tit.*

5 Quo caſu non poſſet reſtitui fideicommiſſum Procuratori in rem ſuam facto, *l. ſi mulier. 59 §. ex aſſe, D. de iur. tut.* quamuis poſſit reſtitui ſimplici Procuratori, *l. apud Iulianum 11. §. verum autem, & lege quamuis 4. §. vltim. cum l. ſeq. D hoc tit.*

6 *Dict. §. ex aſſe, & l. 1. l. ita tamen 27. § qui ex Trebellian. D. hoc tit.*

7 Cum nemo plus iuris in alium transferre poſſit, quam ipſe habeat, *vulgat. l. nemo pluris 54. de reg. iur.*

8 Sunt enim in hæreditate, non in vſufructu hæreditatis.

9 Quia qui per Procuratorem facit, per ſe ipſum facere videtur, *l. 5 § 1. D. de admin. tutor. cum ſimilib.*

10 Quia vſufructuarius ſemper cenſetur Procurator eſſe proprietarij, *d. l. ſi pignori 29. in fin. D. famil. erciſc.*

11 Penitus

11 Ponimus enim vſumfructum traditum ab hærede eo ſcilicet modo, quo tradi poteſt, *l. 3 §. 1. de vſufr.*

12 Vſufructuarius autem poſſidet ſuo iure, & fructus ſuos facit, ideoque dicitur poſſidere naturaliter. *d. l. naturaliter 12. D. de acquir. poſſ.*

13 *L. ſæpe 63. vbi not. D. de re iudic.* Alioqui ſane abſurdum eſſet dicere reſtitutionem hæreditatis ſiue à fructuario, ſi id hæreditatis ipſe ignoraret cuius nomine ac periculo ea fieret reſtitutio.

DEFINITIO XXII.

In fideicommiſſum veniunt etiam ea, quæ hæres habuit non quaſi hæres ſi modo habuerit occaſione hæreditatis.

ET ſi rogatum hæredem eſſe oportet tanquam hæredem, vt actiones ex Trebelliano tranſire poſſint, [1] nihil tamen prohibet, ea quoque in vniuerſalis fideicommiſſi reſtitutioné venire, quæ hæres, nec tanquam hæres, nec ex iudicio teſtatoris perceperit, dummodo habuerit occaſione hæreditatis.[2] *Ita Senatus* in ea ſpecie, de qua SC. 11. ſupr. famil. erciſc.

1 *L. mulier. 22. § vlt. D. hoc tit.*

2 *L. debitor. 59 §. vlt. eod. à cont. ſenſ.* Caue tamen ne hanc Definitionem generaliter intelligas, pugnaret enim cum ratione iuris, vt iis conſtat quæ tradit ? illuſtriſſ. Franciſ. Mantic. *lib. 7. de Coniect. vlt. vol. cap. 8.* ſed coarctanda eſt ad ſuam ſpeciem, quæ habet rationem ſpecialem.

DEFINITIO XXIII.

Fideicommiſſarius non poteſt agere contra tertios poſſeſſores ante hæreditatem reſtitutam, niſi certis in caſibus.

NOn poteſt fideicommiſſarius agere contra ſingulos, & tertios rerum fideicommiſſo ſubiectarum poſſeſſores, niſi facta prius vniuerſalis fideicommiſſi reſtitutione, re aut verbo, [1] ſcilicet per hæredem, qui ſolus ad eam reſtitutionem tenetur,[2] ſi hæres nullus ſit, curator hæreditati dari ſolet. [3] Fallit verumque, ſi bona ſint omnia omnino alienata, quia tunc cum hæres abdicauerit, à ſe reſtituendi facultatem habetur fideicommiſſum pro reſtituto. [4] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Ioannis Claudij de la Roche, & Reuerendi fratris Stephani Blanchet Dominicani; 22. April. 1597.

1 *L. facta, 63. l. reſtituta, 17. D. hoc tit. Boër. deſ. 5. 6. per tot.*

2 Vt ſcilicet transferat in fideicommiſſarium actiones omnes, & quas habet, & quibus obſtrictus eſt, *l. 1. & poſſ. D. eod.*

3 Ex eo pragmaticorum errore, quem nos refutauimus *in priorib. De eod. De error. pragmat.*

4 Non quidem ex æquitate illa canonica, quam comminiſcitur Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius.* in verb *ſi abſque liberis*, 2. in quo ille ſane deceptus fuit, & merito reprehenſus à Boër. *d. quæſt. 56. num. 7. & 8.* ſed quoniam & alij plerique caſus ſunt, in quibus fideicommiſſum habetur pro reſtituto, *l. 1. § ſed & quoties*, vbi DD. *D. ad SC. Trebell. & in l. pen. C. eod.* Vide *l. vlt. § fin. autem ſub conditione, Cod. commun. de legat.* Et ibi Bart. & Caſtr. Guid. Pap. *quæſt. 601.*

DEFINITIO XXIV.

Fructus percepti iuri hæreditario, ſiue ab hærede, ſiue ab hæredis patre, imputantur in Trebellianicam.

FRuctus ex hæreditate reſtituenda percepti iure patriæ poteſtatis à patre hæredis, rogati imputantur in Trebellianicam filij, perinde ac ſi à filio ipſo percepti eſſent, ſed non ij ſimiliter, quos idem pater eodem iure poteſtatis perceperit, ex perſona alterius filij per fideicommiſſum priori defuncto ſubſtitui.[2] *Sine die.*

1 Nihil enim refert, an filius ipſe eos perceperit, an pater nomine filij, ne fiat deterior conditio fideicommiſſarij ob perſonam patris, quod eſſet abſurdum. Fructus namque imputandos eſſe in Trebellianicam, certum eſt, ſi modo ſint percepti ex iudicio teſtatoris, *l. in fideicommiſſaria, 18. l. mulier. 22. §. ſi hæres, D. hoc. tit.* Niſi in caſu *l. iubemus, 6. C. eod.* Vide *l. cum filio familias, 11. de legat. 1.*

2 Quia ſcilicet non poſſunt videri percepti ab hærede, qui nec ab ipſo, nec ab alio ipſius nomine percepti ſunt.

DEFINITIO XXV.

Cogitur hæres facere inuentarium poſtulante fideicommiſſario ſed ſumptibus fideicommiſſarij.

HÆres rogatus de hæreditate alteri reſtituenda, licet pure & ſimpliciter hæreditatem agnoſcere velit, [1] cogi tamen poſtulante fideicommiſſario, vt inuentarium conficiat, non quidem ſolemne: vt vocant,[2] ſed tamen tale, ex quo conſtare aliquando poſſit de qualitate rerum hæreditariarum. Idque ſumptibus fideicommiſſarij non ſuis. [4] Eoque iure vti nos ex pract. Ferrar. quoſdem ex Senatoribus noſtris referre, memini *Sine die.*

1 Quod cum euenit non eſt neceſſe vt faciat inuentarium, *l. vlt. C. de iur. de lib.* Nec enim beneficium inuentarij implorare quiſquam cogitur, vt nec vti eo iure, quod pro ipſo ſit introductum: *l. inuitus, 156. §. vlt. de reg. iur.*

2 De quo *in d. l. vlt. C de iur. delib.*

3 Nec ſcilicet poſtea probandum habeat fideicommiſſarius poſt diem fideicommiſſi cedentem quid & quantum fuerit in fideicommiſſum, vel in totum, vel pro parte, *arg. l. vlt. de prætor. ſtipul.* Non enim poteſt videri hæres rogatus aliud reddere, quam quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommiſſaria, 18. hoc tit.* Ita ſane curare ſemper debet magiſtratus, quantum fieri poteſt, vt rerum probatio ſalua ſit, *l. curent. magiſtratus, 22. D. de teſtibus*, ne deficiat probatio iure non deficiente, *vt in vulg. l. duo ſunt Titij, D. de teſtam. tutel.*

4 Quicquid enim fit per iudicem, aut ex iudicis auctoritate ad petitionem alterutrius litigantium fit ſumptibus petentis ac proinde interdum ſumptibus vtriuſque, ſi vterque petat, ne ſit in poteſtate vnius aduerſarium ſuum ſuperuacuo ſumptu onerare. Vide Ferrat. *in form. lib.* quo agitur *ex ſubſtit. in verb. ac fideicommiſſum, num. 8.*

DEFINITIO XXVI.

Hæres grauatus, cui fideicommiſſum à ſuo teſtatore reſtitui debuit, non prohibetur agere contra cohæredes pro eorum portionibus, nec rurſus deducere fideicommiſſum, aduerſus fideicommiſſarium.

PAter rogatus hæreditatem reſtituere liberis ſuis maſculis ex teſtamentis auorum, qui bona ſua omnia in familia, quamdiu vel vnus maſculus ſupereſſet, conſeruari iuſſerant, ea bona omnia inter liberos ſuos longe aliter diuiſerat, quaſi de ſuo tantum patrimonio teſtatus, nulla antiquiorum fideicommiſſorum habita ratione: ſed hoc tamen adiecto fideicommiſſo, vt ad vltimum ſuperſtitem bona omnia peruenirent. Cum defuncti omnes eſſent vno excepto, qui & ipſe rogatus de reſtituenda poſt mortem ſuam hæreditate proponebatur, nouiſſimi huius poſtea mortui hæredes petebant, vt prius ſubdictis antiquioribus fideicommiſſis, poſterioris ratio poneretur. Contra vero fideicommiſſarius vltimus contendebat, nihil de antiquioribus fideicommiſſis amplius quæri poſſe, ſed perinde omnia conſtituenda, ac ſi ſolius vltimi teſtatoris voluntas extaret, [1] propterea quod ratam eam habuerant liberi qui ex auorum teſtamentis fideicommiſſum petere potuiſſent. [2] Placebat, tametſi à prioribus teſtamentis receſſum videretur, quod ad priores ſubſtitutiones fideicommiſſarias attineret,[3] in eo tamen quod ad vltimum ſuperſtitem bona omnia peruenire debuerunt, non poſſe videri abrogata priora teſtamenta, quibus poſtremum conueniret. Nec ad rem pertinere, ſi quis obiiceret vnam eandemque rem non debere diuerſo iure cenſeri. [4] Tot enim hic res ſunt, quot ſubſtitutiones, id eſt, quot gradus ſubſtitutionum.[5] Neque nouum eſt, vt diſpoſitio poſterior, quæ priorem confirmat, ex priore accipiat interpretationem. [6] *Ita tractabatur* in cauſa hæredum N. Vrbani du Pont. D. de Myans. *Sine die.*

1 Et recte, quia fideicommiſſa antiqua ſemper deducenda ſunt, velut æris alieni loco *l. cum pater, 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2. leg. in imponenda, 6. l. intra num, 8. C. ad leg. falcid.* Nec ſane fideicommiſſo hæreditatis, quantumlibet vniuerſali, aliud contineri poteſt, quam quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommiſſariam, 8. D. hoc tit.* non etiam quod hæres grauatus aliunde habuit, *l. cohæredi, 41. § cum filia. de vulg. & pupill. ſubſt.* De quo vide quæ pluribus tractat Illuſtriſſ. D. Mantica, *lib. 7.*

*de coniect. vltim. volunt. cap.*8. per totum, maxime vero & in ſpecie, *numero* 16.

2 *Argum.* eorum quæ tradit Cephal. *conſ.*272. *n.*14 poſt Lauren. C l-can. *conſ.* 56. *num.*18. quod filius grauatus de reſtituenda hæreditate intelligitur grauatus de reſtituenda quoque legitima ſi patris hæreditatem pure adierit, nec de onere vnquam conqueſtus ſit. Sed ſententia illa falſa eſt, & benè confutata ab Illuſtriſſ. D. Mantic. vbi ſupra, niſi eo caſu, quo prælegata aliqua filio relicta ſint ea lege, ne legitimam detraheret, iſque prælegata agnouerit, *ibid num* 21.

3 Quatenus teſtator de bonis fideicommiſſo ſubiectis pro arbitrio diſpoſuerat in fauorem aliorum, quam ad quos debuerant ea bona peruenire. Quamquam non erat recta hæc ratio, quia fideicommiſſarius inſtitutus ab hærede grauato, ſi non inſtitutus ſit animo compenſandi, non prohibetur fideicommiſſum petere à cohæredibus pro eorum portionibus, *l. Lucius Titius* 124. *in princip. de leg.* 1. Illuſtriſſ. Mantic. *lib* 9. *de Coniect. vlt. vol. tit.* 6. *num.* 10. Nunquam enim inſtitutio intelligitur facta animo compenſandi. Idem Mantic. *lib.* 4 *tit.* 3 *num* 33.

4 *Vulg. l. eum qui ades,*23. *D. de vſucap.*

5 Ita vt ſublato vno gradu cæteri non minus ſalui remaneant, *l. cum in teſtament.* 37 *D. de hæred. inſtit. l. ſi poſthumus,* 4. *in princ. & §. quod vulgo, de liber. & poſth.*

6 *Arg. l. non eſt nouum,*26. *cum duab. ſeqq. D. de legib.*

DEFINITIO XXVII.

Fideicommiſſarius, qui in poſſeſſione eſt, ſine vitio legitimus contradictor eſt, non contra hæredem ad impediendam detractionem, ſed contra hæredis creditores.

IN poſſeſſione repertus fideicommiſſarius etiam ſine vitio non eſt legitimus contradictor, aduerſus eum, qui detractiones ex fideicommiſſo facere poteſt, [1] ſed non idem eſt ſi is agat, qui obligatum habet hæredem, cuius eſſet facere detractiones ſiue perſonam tantum hæredis obligatam habeat,[2] ſiue omnia etiam ipſius bona, [3] ſed ceſſione opus eſt, [4] *Ita tractabam* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Carde. *Sine die.*

1 Boerdate *deciſ.*156. vbi vide. Eſſet tamen fideicommiſſarius legitimus contradictor, ſi eſſet in poſſeſſione ſine vitio, nec detractio vlla ex fideicommiſſo facienda eſſet, *l. filiam fratribus* 56. vbi Bart. D *hoc tit.* [Not. Dec. & alij *ad l vltim. C de edict. D. Hadr. toll.* Hoc autem intellige non tantum de fideicommiſſario, qui rerum hæreditariarum poſſeſſionem ſine vllo hæredis facto acceperit, ſed etiam de eo cui hæres ipſe quo quartam retinere poterat, totam hæreditatem ſine vlla retentione per facti errorem reſtituerit Nam & hoc caſu competit hæredi conditio incerti, *l. quod ſi nulla* 60. *de leg.* 1. *l. hæres* 21. *D. ad SC. Trebell.* vbi procul dubio legendum eſt addita negatione *ſimilem non eſſe Ariſto ait*, vt ſcripſi in Chiliade *De error. pragma* Nam qui retentiones quas ſoras habent omittunt, nullo alio modo ſibi conſulere poſſunt, *l.* 14. § 1. *commun. diu. l. ſi in area* 33. *de cond. indeb* Sed & in ſecundo hærede hæc ſententia locum habet, cùm tantumdem iuris habeat hæres ſecundus, quantùm primus in deducenda quarta: Sed hoc ita, ſi primo hæredi competierit ius deducendæ quartæ Quid enim ſi bona ipſius omnia fuerint confiſcata, ita vt ius illud quartæ deducendæ tranſlatum fuerit in fiſcum, vt in *l. Statius* 41. §. 1. *& l. ſeq.* iunct. *l. quod placuit* 37. *D. de iur. fiſc* Non habebit ſecundus hæres ius deducendæ quartæ quod primus hæres ante diem fideicommiſſi cedentem amiſerit, nec proinde retentionem aut actionem vllam eo nomine, ſi non etiam à fiſco ius habeat. *Ita Senatus* in cauſa de qua in *Defin.* 29. *infr.*]

2 Qui caſus minorem habet dubitationem.

3 Quamuis eo nomine iura quoque contineantur, *l. nomen.* 4. *C. quæ res pign. oblig. poſſ.*

4 Quia perſonalia iura non tranſeunt ſine ceſſione, *l. poſſeſſio,*49. §. *vlt D. de acquir. poſſ.*

DEFINITIO XXVIII.

Prælegata an & quando veniant in reſtitutionem fideicommiſſi vniuerſalis.

PErſæpe quæritur, an prælegata vni ex cohæredibus relicta veniant in fideicommiſſum? Et magis communiter probatum eſt non venire, ſiue hæreditatem, ſiue partem hæreditatis, ſiue portionem ſuam hæreditariam reſtituere rogatus quis proponatur: quoniam hæreditatis, aut hæreditariæ portionis appellatione certum eſt, neque legata neque fideicommiſſa contineri, [1] ſed hoc ita, ſi nulla voluntatis coniectura contrariam interpretationem ſuadeat; [2] cum in fideicommiſſis portionem voluntatis, quam verborum rationem habendam eſſe placeat.[3] Coniecturæ autem potiſſimum hæ adferuntur, ſi prælegata ex ordine ſcripturæ prius relicta ſint, quam iniunctum fuerit onus fideicommiſſi, & [4] item ſi data ſint prælegata extraneo, qui partem ſuam hæreditariam filio teſtatoris: eidemque cohæredi ſuo reſtituere iuſſus ſit, [5] aut ſi prælegata, quod plerumque fit, maiorem hæreditatis partem abſorbeant, [6] Aut denique ſi non vniuerſaliter ſubſtitutio facta ſit, ſed in aliis omnibus bonis, de quibus nondum quicquam eſt diſpoſitum à teſtatore. [7] Sed ſi pro vulgari notariorum more verba illa proponantur inſtitutioni, quam ſubſtitutio ſequatur, non idem probandum eſt, cum ſubſtitutio cenſeatur quid diuerſum & ſeparatum ab inſtitutione, [8] tamen ſi ab ea ſoleat recipere interpretationem. [9] De illo plane dubitat nemo, quin prælegata in reſtitutionem venire debeant, ſi teſtator iuſſerit ſuam ſubſtantiam, vel ſuum patrimonium reſtitui ab hærede. Siquidem horum verborum longe latior appellatio eſt, vt quicquid quocumque titulo relictum ſit, comprehendat.[10] Sicut è contrario certiſſimi iuris eſt, non debere reſtitui prælegata, ſiue is, qui reſtituere rogatus eſt, fuerit prohibitus alienare fauore cohæredum, [11] ſiue prælegatum ita fuerit relictum, quaſi tale quid, quod debeatur. [12] Nimirum ſi aliunde appareat, reuera debitum fuiſſe, alioqui cæterorum prælegatorum cauſam & exemplum ſequetur, [13] Quid verò ſi pater, qui plures habeat liberos poſt legata cæteris omnibus data etiam nouiſſimo aliquid prælegauerit, quem poſteà hæredem ex aſſe inſtituat, rogétque de reſtituenda extraneo hæreditate, ſi abſque liberis moriatur? An cum hæreditate prælegatum petet fideicommiſſarius exiſtente quandoque conditione fideicommiſſi? Minime vero. Nec enim dubitari poteſt, quia hoc caſu prælegatum ſit filio ea mente, vt haberet id proprium non in diuiſione hæreditatis, quæ tota & ex aſſe ei relinquebatur, ſed in reſtitutione. [14] Cum alioqui fruſtra ei iure prælegati datum eſſet, quod æquè habiturus fuerat, tanquam hæres, [15] quodque ſufficiebat aliis fratribus datum non fuiſſe, vt in hæreditate inueniretur. [16] Putarat enim prudens pater ita proſpiciendum eſſe huic filio, quem præcipuo amore proſequebatur, [17] vt ſi quando fideicommiſſi conditionem exiſtere contingeret, atque ita totius hæreditatis reſtitutionem fieri oporteret, tamen haberet hic filius id ſaltem ſuo hæredi ſaluum, [18] quod non tam hæreditatis, quam prælegati titulo accepiſſet, [19] ne aliter eueniret, vt quantum ad legata pertineret, minus iuris haberet ille ex filiis, quem pater magis dilexiſſet. [20] Ita ſæpius in Senatu partim pronunciatum partim tractatum eſt.

1 *L.* 3. §. *quidam liberis, l. in fideicommiſſaria,* 18. §. *vlt. D. hoc tit. l. ſi Titius ex parte,* 96. *de leg.* 2.

2 Ruin. *conſ.* 120. *num.* 15. *vol.* 3. quem refert & ſequitur Illuſt. Mantic. *lib.* 7. *de Coniect. vlt. vol. tit.* 7. *num.* 3. *in fin.*

3 *L. hæredes mei,* 57. §. *cum ita, D. hoc tit. l. cum virum,* 16. *C. de fideicommiſ.*

4. Bart. *in d.* §. *quidam liberis*, cuius opinionem magis communem eſſe creditur, licet Socin. iun. & alij plerique diſſentiant. quos refert Mantic. *vbi ſupr. n.* 1. *verſic. ego autem reperio.*

5 Bart. *ad l. liberto,* § *filium, per ill. text. de ann. legat.* Rip. *in dict.* § *cum ita num.* 44. vbi dicit communem Mantic. *vbi ſupr. num.* 4.

6 Bart. *in d.* §. *quidam*, & alij quos refert & ſequitur Mantic. *ibid. numero* 9

7 Idem Bart. *in dict.* §. *quidam, numero* 11. Fulgoſ. *conſil.* 59. *numero* 2.

8 *L.* 3. § *filius,* & ibi Bart. *De liber. & poſth.* Alex. *conſ.* 25. *n.* 11. *vol.* 1. Mantic. *vbi ſupra num.* 8. * Vide Ferier. *in nouis addit. ad Guid. Pap. quæſt.* 303.

9 *L.* 1. *C. de impub. & aliis ſubſtit.*

10 Ruin. *d. conſ.* 20. *num.* 8. 9. *&* 10. quem contra Decium defendit Mantic. *ibid. n.* 3. *ante fin.*

11 *L. Lucius* 78. § *pluribus*, & ibi Bart. *D. hoc tit.*

12 *d. l. Lucius,* §. *maritus, & in l. cum hæres deductis legatis,* § *ad,* Mantic. *vbi ſupr. n.* 12. *&* 13.

13 *L. qui vxori* 18. *in princ. &* §. 1. *de aur. & arg. leg.* Bart. *in d. §. maritus, l. Aurelius,* 28. §. *vlt. de liber. legat.*

14 Cui nihil tam contrarium eſt, quam retentio & prælegatum, vt tradit Goutan. *ad l. Titia,* 86. *D. ad leg. Falcid.*

15 Et ideo dicimus neque legari neque prælegari quicquam poſſe ei, qui ſolus hæres eſt, quia & à ſemetipſo inutiliter legaretur, *l. & quidem tutam.* 18. *cum l. præcedent. l. legatum,* 116. §. 1. *de leg.* 1.

16 Allega

16 d. l. legatum, in princip.

17 Præſumitur enim magis dilectus is, qui ex toto aſſe fuit inſtitutus *l. Sempronius, 47. l. Titia 34. § qui inuita, de legat. 2.*

18 Scilicet ex voluntate teſtatoris. Nam deductio Trebellianicæ fit contra voluntatem, *d. l. Titia in fin.*

19 Ad quid enim deliberandum erat hoc prælegatum ex hæreditate, & relinquendum hæredi vniuerſali, niſi vt deliberaretur ex fideicommiſſo.

20 Hoc vero ſane abſurdum, eſſet vt magis grauatus eſſet ille, qui magis dilectus fuiſſet, *dict. l. Sempronius, d. §. qui inuita.* Eſtque hæc præcipua & fere perpetua coniectura in vltimarum voluntatum interpretatione, *l. Publius 36. §. 1. vbi not. de cond. & demonſtr.* Et quamuis hoc caſu prælegatum ſit nullum, quod hæredi ex aſſe à ſemetipſo relictum eſt, *d. l. & quidem totum. & d. l. legatum, 116. §. 1. de legat. 1.* nihil tamen vetat, etiam ex actu nullo colligi voluntatem, *l. vlt. D. de rebus eor. qui ſub tutel. l. licet transferam 20. D. de adim. legat.*

DEFINITIO XXIX.

De fideicommiſſaria hæreditate, quam fiſcus quaſi ſibi acquiſitam reſtituit, & quartam detraxit, cùm alium & hæreditas & quarta pertineret.

SI hæredis de reſtituenda poſt mortem ſuam hæreditate rogati bona, ſiue ex delicti alicuius grauioris, [1] ſiue ex contumaciæ tantum cauſa [2] ad fiſcum peruenerint, nulla quidem interim quamdiu hæres viuit, perſecutio fideicommiſſi competit, cùm poſſit fideicommiſſarius ante diem cedentem mori, [3] nec proinde niſi præmaturè ac nimia feſtinatione contra ius gentium [4] de vlla quartæ retentione inter fiſcum & fideicommiſſarium tractari poteſt. [5] Sed ſi poſtea viuo fideicommiſſario dies fideicommiſſi ceſſerit, non eo quidem magis erit fiſcus hæres condemnati.[6] Præſertim ſi bona tantum ei adempta fuerint, non etiam deportationis [7] quæ ciuitatem adimat, [8] pœna irrogata (ſola namque deportatio illa eſt quæ ius omne habendi hæredis adimit.[9]) Sed tamen quod ad bona publicata pertinet, erit loco hæredis, idemque ius habebit, ſiue vnius ſiue duplicis quartæ deducendæ, quod haberet grauatus hæres ſi confiſcatio non interueniſſet. [10] Ergo ſi poſt factam bona fide tranſactionem inter fiſcum & fideicommiſſum alius ſuperuenerit, qui & confiſcationem reuocatam [11] & ſe hæredem eſſe probet, nocebit ei tranſactio, cùm nihil Imputari fideicommiſſario poſſit, cur cum fiſco contraxerit, qui eo tempore veri hæredis loco eſſe credebatur. [12] Maxime autem ſi is qui ſe nunc hæredem dicit iam tùm cùm tranſigebatur, idipſum ius habuiſſe proponatur, & ſiue per incuriam, ſiue fraudulenta, & doloſa diſſimulatione tacuiſſe. [13] Cæterum nocebit ei hactenus, vt quod fiſco pro quarta datum fuerat heredi in eandem quartam imputetur. [14] At non etiam, vt quicquam amplius petere hæres prohibeatur, ſi minùs ad fiſcum pro quarta peruenerit, quàm ex iuris ratione deberetur. Satis enim eſt indemnem ſeruari fideicommiſſarium, ne obſit ei quod cum falſo herede tranſegerit, [15] non etiam lucrum ſentire, vt quod fiſco non præſtitit, hoc ſaltem hæredi vero præſtare teneatur. [16] Idem eſt ſi is qui poſteà apparet non ſit hæres rogati, ſed à fiſco ipſo ex propria tranſactione ius quartæ deducendæ habere comperiatur. [17] Tanto magis enim nocere illi debet, quod à fiſco geſtum eſt, à quo ipſe ius habeat poſterius. [18] Aut ſi anterius, eo ſaltem caſu quo poſterior tranſactio inter fiſcum & fideicommiſſarium facta cum priore conſentiat, nec oneroſior ſit ei qui prior in ius fiſci quod ad quartam deducendam ſucceſſerat. [19] *Ita Senatus* in cauſa perilluſtris D. Baronis de Cardé & de Caramagne, & Dominorum de Monmayeur 13. Calend. Octobr. 1612. Senatuſconſulto non obſtantibus feriis pronunciato ex ſpecialibus in eam rem literis & mandato Principis.

1 Sunt enim grauiora delicta quæ deportationis pœnam irrogant *tot. tit. de interd. & releg. l. 2. l. capitalium 28 de pœn.*

2 Putat ſi reus iuſſus ſit venire ſub comminatione pœnæ confiſcationis, & ea comminatio poſtea commutata ſit in rem iudicatam, alioqui non haberet vim rei iudicatæ, *tit. Cod. commin. epiſt. progr. vim rei iud. non haber.*

3 *L. Statius Florus 48. §. 1. D. de iur. fiſc.*

4 Vt loquitur *l. donari 29. §. donationem, D. de donat. l. 2, in fin. D. de his quæ vt indign. l. 1. § ſi impubere, D. de coll. bonor.*

5 *L. vlt. C. de pact.*

6 Non enim fiſcus eſt hæres cùm ſuccedit ex delicto, ſed potius cùm ſuccedit in bonis vacantibus *l. recuſare 6. §. ſi fiſco D. hoc tit.* Itaq. in tract. *le mort ſaiſit le vif.*

7 Poſſunt enim bona adimi etiam citra deportationem *l. vlt. ad leg. Iul. de vi priuat.*

8 Hic enim effectus eſt deportationis *d. l. 2. ſunt quidam 17. D. de pœn.*

9 Quia inter iura ciuitatis, eſt quæ adimitius habendi hæredis *d. l. ſunt quidam, l relegatus 14. & ſeq. de interd. releg. iunct. l. 3. D. qui teſtam. fac. poſſ. l. 1 § hi quibus, de legat. 3.*

10 *L. cùm tacitum 49. D. de iur. fiſc.*

11 Poteſt enim, hoc fieri *tot. tit. de ſent. paſſ. & reſtit. D. & C.*

12 Eſt enim hoc fere perpetuum & generale, vt quæ bona fide geſta ſunt etiam ab eo qui nullum ius habuit rata manere, debeant *l. quoties 44. D. de acquir. hered. l. ſi non expedierit 6. § 1. de reb. auther. iud. poſſ. l. filia 88. de ſolut. l. ſi fideiuſſor. 10. in prin. & §. 1 & 2. D. mandat.*

13 Imputandum enim eſt ei, qui negligentior fuit in iure ſuo perſequendo & ſua diſſimulatione alium decepit *dict. l. ſi fideiuſſor. § ſi cùm debilior, l. 4. §. quæſitum eſt 12. D. de doli except.*

14 Ne alioqui cogatur fideicommiſſarius eandem quartam duobus in ſolidum ſoluere quod eſſet abſurdum, cum non magis duobus deberi in ſolidum poſſit quàm illud fieri vt duo ſint heredes in ſolidum, *l. quod contra 141. § 1 de regul. iur.*

15 Quia ſcilicet tranſegit bona fide, *l. vltim. D. de tranſactionib.*

16 Nec enim liberari potuit ab eo qui nullum ius habuit ſupra id quod ei bona fide ſoluit. Et faciliùs eſt vt qui ſolutionem accipiendo haberet alienum debitorem quam paciſcendo *l. pactum 12. vbi not. C. de pact.*

16 Nam & fiſcus vt alius priuatus quilibet ius ſuum transferre in alium poteſt, *l res qua 22. in pr. & § 1. D. de iur. fiſc.*

18 Nemo enim plus iuris habere poteſt, quamuis à quo cauſam habet *vulg. l. nemo plus iuris 54. l. nemo plus commodi 110. l. aliud eſt 160. §. vlt. l in his 175 §. 1. de reg. iur.*

19 *Arg. l. 3. §. 1. & 2. l. controuerſia 14. D. de tranſact.*]

TIT. XXVIII.

AD LEG. FALCID.

DEFINITIO I.

De differentia donationum cauſa mortis, & donationum inter coniuges, cum de Falcidia diſputatur.

ETSI donationibus ſiue mortis cauſa, ſiue inter virum & vxorem factis commune illud eſt, quod donatoris morte confirmantur, [1] ſeparandæ tamen ſunt, cum de Falcidia ex iis deducenda diſputatur. Nam ex donationibus cauſa mortis omnimodo & indiſtinctè deducitur, [2] non ſolum ſi in teſtamento aut in codicillis factæ ſint, [3] ſed etiamſi extra ſpeciem vltimæ voluntatis. [4] At donationum inter coniuges alia ratio eſt, qui non mortis cauſa fiunt, ſed inter viuos, [5] nec adeo inutiliter, quin ad id tempus retrotrahantur, quod factæ ſunt, ſiue ſilentio, ſiue ſpeciali voluntate confirmentur, dummodo ſint inſinuatæ. [6] Nec obſtat, quod ſimiliter donationes cauſa mortis, vt Papinianus dicebat, ad id etiam tempus reducuntur, quo ſunt interpoſitæ. [7] Retrotrahantur enim, ſed ita vt valeant iure donationum cauſa mortis. [8] Eæ vero, quæ inter coniuges factæ ſunt, ita retrotrahuntur vt valeant iure donationum inter viuos, [9] niſi cum in vltima voluntate factæ ſunt. Itaque quod ante Iuſtiniani conſtitutionem erat generale, vt ex donationibus inter virum & vxorem falcidia deduceretur, [10] cœpit ad eas donationes pertinere, & coarctari debere, quæ in vltima voluntate factæ eſſent. [11] Nemo enim dixerit ex donationibus inter viuos falcidiam deduci poſſe, [12] non magis quam ex iis, quas parentes in liberos contulerint, quarum Iuſtinianus eandem rationem eſſe voluit, quæ eſt donationum inter & vxorem. [13] Quod autem Papinianus de iis mortis cauſa donationibus loquebatur, [14] quæ inter coniuges factæ eſſent, non eo pertinebat, vt in mortis cauſa donationibus inter alios factas aliud ſenſiſſe videretur. [15] ſed quia in iis maior dubitandi ratio ſubeſſet, quando ſi ſimpliciter factæ fuiſſent ex Papiniani temporibus non retrotrahebantur. [16] In eoque nimirum fecit Iuſtinianus ius nouum, [17] vt proinde nihil hodie interſit hac parte, an donatio inter virum & vxorem mortis cauſa facta ſit, dummodo extra teſtamentum vel codicillos, [18] an ſimpliciter. [19] Vtroque enim caſu retrotrahitur, [20] Sed

quod

quod ad falcidiam pertinet multum intereſt, quoniam perpetuò & indiſtinctè verum eſt, falcidiam deduci ex donationibus cauſa mortis, ſiue inter coniuges; ſiue inter alios factæ ſint, & ſiue in vltima voluntate, ſiue extra vltimam voluntatem.[21] Nunquam autem ex donationibus inter viuos.[22] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, viduæ Illuſtris Dn. Ioannis, Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1 *L. non videtur, 32. & paſſ. D. de mort. cauſ. donat. l. cum hic ſtatus, 32. & paſſ. D. de donat. int. vir. & vxor.* quamuis noſtri ſoleant diſtinguere inter donationes rerum & verborum, *ex leg. Papinianus, 23. eod tit.* de cuius ſententia & emendatione vide quæ contra ſcripſi *lib. 2. Coniect. c. 7.*

2 *L. ſi mortis cauſa 5. l. pen. C. hoc tit. l. 2. in fi. C. de mort. cauſ. donat. l. cum pater, 77. §. mater, & §. Manio. de legat. 2.*

3 Poſtquam noſtris placuit, etiam in teſtamento fieri poſſe donationem cauſa mortis, quod nos improbauimus in Hemichiliade, *De err. pragmat.*

4 Leges enim ſupra citatæ loquuntur generaliter, ac proinde ſunt generaliter intelligendæ, *l. de pretio, § de publician. in rem actionem. l. in fraudem, 15. in fin. D. de teſt. milit. l. 1. §. generaliter, D. de legat. 3. praſt.*

5 *L. ſi cum 9. §. vlt. & l. ſeq. D. de donat. int. vir. & vx.*

6 Textus eſt *in l. donat. quas parentes, 24. C. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *In l. ſi mortis cauſ. 40. D. de mort. cauſ. donat.*

8 Nec enim retroactio illa immutat naturam & ſubſtantiam donationis.

9 Et ob id nimirum exigunt inſinuationem, *d. l. donationes*, quæ in vltimis voluntatibus non exigitur, *L. vltim. C. de mort. cauſ. donat.*

10 Tanquam quæ fideicommiſſi partibus fungerentur, vt ſcriptum eſt in *l. donationibus 12. C. hoc tit.* ſcilicet poſt orationem Seueri, de qua *in dict. l. cum hic ſtatus. 32. in princip. & § 1. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quod bonis, 15 §. ex donationibus, D. eod.*

11 Quæ ſolæ inſtar legatorum & fideicommiſſorum hodie obtinent Iuſtiniani conſtitutionem, *in l. donationes, 24. C. de donat. int. vir & vxor.*

12 *Lege vbi ita donatur, 27. l. pen. § vltim. D. de mort. cauſ. donat.*

13 *In d. l. donationes.*

14 *In d. l. ſi mortis, 40. D. de mort. cauſ. donat.*

Quamuis dici ſoleat incluſionem vnius eſſe excluſionem alterius, *l. cum prator, 12. D. de iudic.*

16 Sed valebant ex die tantum mortis, *d. l. cum hic ſtatus, & paſſ. ill. tit.*

17 *In d. l. donationes 24. C. de donat. int. vir. & vxor.*

18 Quia quæ fit teſtamento vel in codicillis nunquam retrotrahitur cum vltimæ voluntates non confirmentur per legem niſi ex die mortis, *l. 4. de adim. legat. d. l. cum hic ſtatus, §. Pœnitentiam.*

19 Id eſt non mortis cauſa.

20 *Poſt d. l. donationes.*

21 Nempe quia donationes cauſa mortis omni caſu cenſentur iure vltimarum voluntatum, & ad exemplum legatorum capiuntur, *d. vltim. C. de mort. cauſ. donat. l. Marcellus, 15. l. etſi debiter, 17. l. illud. 37. D. eod. l. 2. D. de public. in rem act.*

22 *d. l. vbi ita donatur, & dict. l. pen. §. vltim. D. de mort. cauſ. donat.* Nam nec aliam ob cauſam inducta eſt lex falcidia, quam ne vltimæ voluntates deſtituerentur, *Inſtit. de leg. Falcid.*

DEFINITIO II.

QVod à Iuſtiniano conſtitutum eſt, vt eſſet falcidia in legatis quæ ad pias cauſas relicta ſunt, tum quoque locum habet cùm liberi teſtatoris ſunt inſtituti. Eſt enim generalis conſtitutio quæ ſicut diſtinctionem nullam adhibet, ita indiſtinctè eſt intelligenda. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 29. ſup. de teſtam.

1 *Auth. ſimiliter, C. hoc tit.* & in corpore vnde ſumitur.

2 *L. 3. §. & generaliter de legat. praſt. l. de pretio 8. D. de publician in rem act.*

TIT. XXIX.

DE HIS QVI ANT. apert. tabul.

DEFINITIO I.

Deſcendentium hæreditates non agnita non tranſmittuntur ad aſcendentes, ſed contra aſcendentium ad deſcendentes.

NOn quemadmodum in deſcendentibus receptum eſt & conſtitutum, vt aſcendentium hæreditates tranſmittant ad deſcentes, adeoque interdum quoſcunque hæredes quamuis extraneos.[1] Ita ex contrario in aſcendentibus admitti poteſt, vt iis ignorantibus deſcendentium hæreditates acquirantur.[2] An quod tranſmiſſio non agnitæ hæreditatis fiat ſola poteſtate ſuitatis, quæ in aſcendentibus nulla eſt? Ita plerique exiſtimant,[3] ſed male, quoniam & emancipati, qui non ſunt in poteſtate, idem priuilegium habent,[4] & ad maternas non minus, quam ad paternas hæreditates id ius pertinet,[5] cum tamen certum ſit fœminas ſuos hæredes non habere.[6] Illa igitur diuerſitatis ratio probabilior afferri poteſt, quod deſcendentibus hæreditates aſcendentium debeantur iure naturæ, deſcendentium vero aſcendentibus, non tam iure naturæ, quam intuitu pietatis & miſerationis.[7] Ergo nec ſufficiet, quod præmortui filij ſiue teſtati ſiue inteſtati hæreditatem ſibi delatam adire mater voluerit, niſi etiam adierit.[8] Maximè vero ſi quid fuerit propter quod nec volens potuerit adire, puta ſi de iure teſtamenti dubitabat, & an ſibi delata eſſet ex teſtamento, aut ab inteſtato hæreditas, ignorabat.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 16. ſup. De impub. & aliis ſubſtit.

1 *L. vnic. C. hoc tit. l. apud hoſtes, 8. C. de ſuis & legit.* nimirum cùm agitur de paterna hæreditate, quam ſuus hæres tranſmittit ad quoſcunque *d. l. apud hoſtes.*

2 Quamuis dici ſoleat, non minus deberi parentibus hæreditates liberorum turbato ordine mortalitatis, quam parentum liberis, *l. nam etſi, D. de inoff. teſtam.*

3 Alex. *conſ. 20 lib. 1.*

4 Vt conſtat ex verbis, *d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 Quia conſtitutio Theodoſij, *in d. l. vnic.* loquitur de omnium aſcendentium hæreditatibus. Vt ſcilicet tranſmittuntur ad deſcendentes, non ad quoſcunque.

6 *L. mulierem 5. C. de adopt. §. fœminæ, Inſtit. eod. l. illud 4. §. ad teſtamenta, D. de bonor. poſſ. contr. tab.*

7 *L. ſcripto 7. §. vltim. D. ſi tabul. teſt. null. extab. vnd. liber. iunct. d. l. nam etſi, in princip. iunct. ſuccurſum 6. D. de iur. del.*

8 Nemo enim ex ſola adeundi voluntate fit hæres, niſi adierit, quamuis nuda etiam voluntate adire quis poſſit, *§. vlt. Inſt. de hered. qualit. & diff. l. ſi quia 6. C. de iur. delib.* Aliud enim eſt dicere, *volo adire*, quod qui dicit nondum adit, aliud vero dicere, *volo heres eſſe*, quod qui vult hoc ipſo fit hæres, etiamſi nihil attingat hæreditatium.

9 Qui enim dubitat de iure teſtamenti, aut aliter incertus eſt de iure ſuo, non poteſt adire tametſi maxime velit, *l. is qui putat. 15. cum ſeqq. l. in repudianda 23. l. heres Inſtitutus 32. & ſeqq. l. cum falſum 40. D. acquir. hered.*

DEFINITIO II.

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ante euentum conditionis, ne quidem ad deſcendentes.

FIdeicommiſſum conditionale licet a fratre fratri relictum ſit,[1] non tranſmittitur ad hæredes, ne liberos quidem, ſi fideicommiſſarius ante conditionis euentum deceſſerit.[2] Quia nec vllum eſſe intelligitur ante euentum conditionis.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio, Cal. Iul. 1595.

1 Inter quos non habet locum Theodoſij conſtitutio, quæ de ſolis aſcendentibus loquitur, vt diximus Defin. Præced. Sed nec ſi ab aſcendente relictum ſit fideicommiſſum, conditionale tranſmittetur tamen ad deſcendentes, quia eius dies non ceſſit, & in eo locum perinde habet ratio, quæ ſequitur in Definit. quod fideicommiſſum conditionale ante conditionis euentum ſit nullum, *l. 4. & 5. & paſſ. D. quand. dies leg. ced.* Quod autem nullum eſt, non fit tranſmiſſibile, quia non entis nullæ ſunt qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de rebus credit.* Qua ratione ſoleo impugnare, quod vulgo noſtri iactitant, fideicommiſſum conditionale interdum, & ex quibuſdam coniecturis voluntatis poſſe fieri tranſmiſſibile. De quo ſcripſi fuſiſſime *in Error. 3. Decad. 31. de error. pragmat.*

2 Gloſſ. communiter adprobata *in d. l. vnic. C. hoc tit.* licet aliter ſentiat alia gloſſ. communiter reprobata, *in l. is cui 42. D. de oblig. & action.*

3 Cum fideicommiſſarius aut legatarius conditionalis, nullo modo ſit creditor, nequidem conditionalis pendente conditione, in quo differt à promiſſore conditionali, *d. l. is cui.* Scripſi *lib. 15. Coniect. cap. 6. & 7.*

TIT.

TIT. XXX.

QVAND. DIES LEGAT. vel fideic. ced.

DEFINITIO I.

Fideicommiſſum relictum ſub conditione mortis, ſi ſine liberis non debetur ante mortem licet neque liberi vlli ſint neque ſpes vlla liberorum.

MVLIER hæreditatem reſtituere rogata ſi ſine liberis moreretur, non poteſt ante mortem conueniri, vt fideicommiſſum reſtituat,[1] nec ſi in ea ætate iam ſit, vt liberos concipere amplius non poſſit:[2] quoniam non ſub ea tantum conditione ſi liberos non haberet, ſed in tempus quoque mortis, atque ita in diem incertum, qui pro alia conditione eſt,[3] rogata proponitur.[4] Fieri poteſt, vt fideicommiſſario antecedentem fideicommiſſi diem, id eſt, ante ipſam moriente fideicommiſſum intercidat.[5] *Ita Senatus* in cauſa D. Prioris de Lemens & Ioannis Charriere, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quamuis poſſit, ſi velit fideicommiſſum reſtituere ante mortem, *l. poſt mortem 12. C. de fideicomm. l. partem 19. D. quæ in fraud. credit.*

2 Quo caſu videtur conditio exitura omni modo, ideoque exinde habenda pro pura, *l. quod ſi ea conditione 18. D. de condict. indeb. ſi pupillus 9. § qui ſub conditione, D. de nou. 11.*

3 Cum dies incertus pro conditione habeatur, maximè in teſtamentis, *l. dies incertus 75. de condit. & demonſtr.* iunct. *l. 1. § dies autem, eod. tit. l. talis ſcriptura 30. § ſed etſi ſub conditione, l. ſi cui legetur 49. de leg. 1.*

4 Itaque duplex hoc caſu conditio eſt coniunctim adſcripta aut ſaltem vnica quidem conditio, ſed duas habens partes coniunctim adſcriptas, *vt in l. hac ſcriptura 26. de condit. & demonſtr.* quo caſu vtramque conditionem, ſiue vtramque conditionis partem impleri oportet, *l. ſi heredi plures 5. D. de cond. inſtit.* iunct. *l. cum pupillus 78. § 1. de condit. & demonſtr.*

5 *L. Statius Florus 48. § Cornelio Felici, D. de iuriſdic.*

TIT. XXXI.

VT IN POSS. LEGAT. VEL. fidei. ſeru. cauſ.

DEFINITIO I.

Cautio legatorum vel fideicommiſſorum nomine præſtanda remitti poteſt à teſtatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remiſſa intelligatur

QVANQVAM ea cautio, quæ legatorum vel fideicommiſſorum in diem, aut ſub conditione relictorum nomine ab hærede præſtanda eſt, quocunque voluntatis indicio per teſtatorem remitti poteſt,[1] ac multo magis per eum, cuius commodo præſtanda fuit,[2] non tamen ex eo ſolo remiſſa intelligi debet, quod teſtator ab hærede rationem exigi prohibuerit. Aliud enim eſt, non interponendæ cautionis legem adſcribere, aliud vero rationi non exigendæ modum adhibere,[3] cum hoc caſu culpa dumtaxat, non etiam dolus remiſſus videatur.[4] Plus igitur eſt cautionem remittere, quam reddendæ rationis neceſſitatem.[5] Nam ſemel remiſſa hæc cautio, ſiue ex teſtatoris, ſiue ex eius caueri debuit expreſſa tacitaue voluntate, amplius peti numquam poteſt, nec ſi hæres rem hæreditariam, ſuamque male dilapidet.[6] Neque proinde locus eſt Imperatoris reſcripto, quo conſtitutum fuit, eo quo caſu interponi cautio nequeat, damnum conditionis propter fraudem infligitur,[7] Cautio enim, quæ à teſtatore vel legatario, aut fideicommiſſario remiſſa eſt pro interpoſita potius, quam pro interponenda haberi debet.[8] Et conſequenter ratio nulla eſt, vt legatum vel fideicommiſſum, quod non niſi in diem, aut ſub conditione relictum fuit, ab hærede repræſentetur.[9] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588.

1 *L. auia 77. § vlt. D. de cond. & demonſtr. l. 2. & penul. C. hoc tit. l. licet 12. D. vt leg. nom. cau.*

2 Quia licet vnicuique iuri ſuo renunciare, *l. pen. C. de pact.* & iuris ſui perſecutionem deteriorem facere, *l. pactum 46. D. eod. l. ſi index circumuentio 28. D. de minor.*

3 Itaque locum hoc caſu habet, quod dici ſolet, ex diuerſis nihil inferri, *vulg. l. Papinianus, 20. eod. tit. de minor.*

4 Ita eleganter Papinianus *in l. cum tale 72. § quid ergo, D. de condict. & demoſtr.*

5 In eo autem quod minus eſt, non poteſt id quod plus eſt contineri, *Not. in l. non debet cui 21. D. de reg. iur. l. 1. § ſi ſtipulanti D. de verbor. oblig.*

6 *L. vlt.* vbi eſt text. elegans, *D. vt legat. nom. caueat.*

7 *L. Imperator. 5⁰. D. ad* SC. *Trebell.*

8 Vt dici ſolet de conditionibus, quæ per prætorem remittuntur, de quibus *in l. quæ ſub conditione 8. D. de cond. inſtit. l. facta 63. § ſi ſub conditione, D. ad* SC. *Trebell.*

9 Cum ea repræſentatio non ſit per prætores introducta remedio miſſionis in poſſeſſionem, niſi in pœnam & odium nolentis cauere, *l. is cui, 5. in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Poteſt cogi hæres, poſtulante fideicommiſſario, ad faciendum inuentarium rerum hæreditariarum, quamuis non ad rationes reddendas.

HÆres rogatus de hæreditate poſt mortem ſuam reſtituenda, etſi rationes reddere fideicommiſſario non cogitur,[1] compelli tamen poteſt fideicommiſſario poſtulante, vt rerum hæreditariarum inuentarium & deſcriptionem faciat.[2] ne in poteſtate hæredis ſit pro arbitrio dilapidare res hæreditarias,[3] atque fideicommiſſi reſtitutionem eludere.[4] Præſertim cum hæredi nocere id non poſſit[5] Qui ſi putat ſua intereſſe, ne patrimonij ſecreta pandantur, petere poteſt, vt inuentarium illud ſecretum maneat, quomodo noſtri loquuntur, id eſt, obſignatum ſigillo iudicis nec prius aperiatur, quam fideicommiſſi dies aut conditio venerit.[6] Nam & illud conſtat, huiuſmodi inuentarium non, niſi quod ad hæredem & fideicommiſſarium pertinet, fidem facere, non etiam quod ad creditores & legatarios.[7] Sic dicimus patrem legitimum adminiſtratorem bonorum aduentitiorum filij, licet non cogatur adminiſtrationis ſuæ rationes reddere.[8] cogi tamen poſſe, vt inuentarium conficiat.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Petri Iuge, & Franciſci Iuge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Quia ſibi non fideicommiſſario hæreditatem habet, nec fideicommiſſarij procurator eſt, *l. poſtulante 44. § vlt. D. ad* SC. *Trebell.*

2 Vt ſciri quandoque poſſit, quid venire debeat in reſtitutionem.

3 Quod eſſe non debet, *l. Imperator 50. eod. tit. ad* SC. *Treb.* ne tum quidem cum teſtator voluit, id tantum in reſtitutionem venire, quod ex hæreditate ſupererit, vt in *l. Titius 54. eod. tit.*

4 Deficiente ſcilicet non tam iure quam probatione, quæ alioqui ex inuentario ſumi poſſet, *l. chirographis 57. D. de admin. tutor.*

5 Sine cuius diſpendio id futurum eſt, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

6 Guid. Pap. *quæſt. 35.* vbi vide.

7 Quos alioqui in eam rem vocari oporteret, vt fit in inuentario hæredis ex beneficio. *l. vlt. C. de iur. deliber.*

8 *L. cum oportet 6. § non autem hypothecam,* Cod. *de bon. quæ liber.*

9 Vt rerum probatio ſalua ſit, not *ad dict. § non autem, ex l. vlt. C. arbitr. tutel. l. curent. 22. D. de teſtib. l. 1. § vbi autem*, vbi Bald. & alij D. *de vſufr. quem caueat.*

DEFINITIO III.

Cautio legatorum vel fideicommiſſorum nomine ita demum præſtanda eſt ſi petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis, non pro immobilibus.

FIdeicommiſſi quidem ſub conditione vel in diem relicti nomine hæres cauere cogitur, ſi non ab ipſo teſtatore ſatiſdatio

datio remiſſa ſit.[1] Sed eam cautionem peti neceſſe eſt. Alioqui ſolo iudicis officio præſtari non debet,[2] quia non aliter debita eſſe intelligitur, quam ſi petatur.[3] Nec ad rem pertinebit, quod fideicommiſſarius iuris ignorantia lapſus petierit dato hæreditati curatore, aliave qua inepta ratione ſibi conſuleretur, cum hæredis probitati aut induſtriæ diffideret. Sibi enim imputet, cur non petierit eam cautionem præſtari, quam iure petere potuit.[4] Illud tamen obſeruandum eſt, vix eſſe, vt hæres onerari debeat ſatiſdatione pro hæreditariis bonis immobilibus, quippe quorum dilapidatio minus ſuſpecta ſit,[5] cum ſi male alienentur facilis & expedita futura ſit eorum perſecutio, aduerſus quemcunque poſſeſſorem.[6] Sed pro bonis mobilibus itemque iis, quæ in iuribus & actionibus conſiſtunt,[7] omnimodo caueri æquum eſt,[8] nec fideicommiſſario tantum vniuerſali ſed, etiam ſingularibus, ſicut & legatariis omnibus.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. cum Arte mideram 4. & paſſ C. hoc tit.*
2 *Argum. l. 4. §. hoc autem iudicium, & ibi not. D. de damn. infect.*
3 *L. 1. §. non exigit prætor, verſ non tamen hoc tit.*
4 Imputatur enim iis qui in iure errant quaſi ſtultis, cum potuerint conſulere peritiores, *l. regula 9. §. D. de iur. & fact. ignor.*
5 Quomodo dicimus nec bonorum immobilium poſſeſſorem ſatiſdare compellendum eſſe *l. ſciendum 15. D. qui ſatiſd. cognat.* [Repromiſſio tamen neceſſaria eſt tum quoque cùm ſatiſdandi neceſſitas remittitur, *l. ſi quando 6. § 1. D. vt legat. non. cau.*]
6 *Ex l. vlt. §. vlt. C. com. legat.*
7 Quorum ſcilicet facilior vel occultatio, vel dilapidatio eſt.
8 Ex edicto prætoris, de quo *tit. vt legat. ſeu fideicomm. nomin. caueat.*
9 Ad conſeruandum ſcilicet defuncti voluntatem, quæ in omni legatorum & fideicommiſſorum genere æque locum habet, *l. 1. D. eod. tit. vt legat. ſeu fideicomm. ſeruand. cauſ. caueat.* Adeo vt etiam pro præſenti legato locum habeat hæc ſatiſdatio *l. etiam 15. in princ. eod.*

TIT. XXXII.

AD SC. TERTYLL.

DEFINITIO I.

Mater, quæ ob non petitum filio tutorem amittit omnem ipſius ſucceſſionem, non tamen amittit legitimam.

LONGE alia diſſimiliſque ratio eſt legitimæ ſucceſſionis inteſtati, & eius portionis, quam vulgo legitimam, recentiores nonnulli diſtinctius legitimariam vocant,[1] quæ in bonis aſcendentium debetur deſcendentibus, & contra.[2] Nam ſi pater impuberis ad ſecunda vota conuolauerit, non petito impuberi tutore redditiſque rationibus filij poſtmodum in pupillari ætate defuncti ſucceſſionem ei auferendam eſſe conſtat, & quidem omnem, hoc eſt, ſiue ab inteſtato, ſiue ex ſubſtitutione deferatur.[3] Legitimariam nihilominus portionem conſequi eam debere Senatus cenſuit,[4] quippe quæ non tam ſucceſſionis, quam æris alieni loco ſit,[5] cum ſi minus ordine, ſaltem iure naturæ,[6] & pietatis ac miſerationis intuitu etiam aſcendentibus debeatur:[7] ſatiſque matris culpa in eo coërcetur, quod luctuoſam filij impuberis amittit hæreditatem, quam alioqui ratio miſerationis illi detuliſſet.[8] Ex quo apparet, non ſemper verum eſſe, quod noſtri vulgo iactitant, à legitimariæ portionis petitione excludi, quiſquis à legitima inteſtati ſucceſſione excluditur,[9] licet verum ſit, portionem hanc nihil aliud eſſe quam trientem, vel pro numero liberorum ſemiſſem[10] amplioris portionis, quæ ab inteſtato contingeret, ſi ad inteſtati ſucceſſionem vocaretur is, qui hac portiuncula contentus eſſe cogitur.[11] *Ita Senatus* contra N. de S. Real. 1588. Vide tit. De inof. teſt. Defin. 2.

1 Non confundamus portiunculam iſtam quæ nihil aliud eſt, quam portio portionis ab inteſtato contingentis cum portione ipſa per legem ab inteſtato contingente, quæ tamen non tam portio legitima dici ſolet, quam portio legitimæ ſucceſſionis & hæreditatis, *l. lege obuenire 130. de verbor. ſignif.*
2 *L. pater filium 14. l. ſeq. in princ. D. de inof. teſt.*
3 *L. omnem 6. C. hoc tit.*
4 Fauore ſcilicet legitimæ portionis, quæ dicitur debitum bonorum ſubſidium, & parentibus debetur in ſolatium amiſſi filij, *l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit.*
5 Sic enim vulgo noſtri ratiocinantur, quanquam iuris auctores ita loquuntur de ea tantum quarta, quæ adrogato debetur in bonis adrogatoris, *l. Papinianus 8. §. ſi quis impubes, D. de inof. teſtam. iunct. l. ſi adrogator, 22. D. de adopt.*
6 *L. nam etſi 15. D. de inoff. teſtam.*
7 *L. ſcripto 7. § vlt. D. vnd. liber d. l. iure ſuccurſum 6. de iur. dot.*
Et tamen ex ratione iuris non poteſt negari, quin veriſſima ſit ea propoſitio, cum legitima nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. cum quæritur 6. l. quæ nupt. 31. Cod. de inof. teſtament. l. Papinianus, 8. §. ſi quis mortis, D. eod.*
10 Poſt Iuſtiniani *Nou. 18. de trient. & ſemiſſ.*
11 *d. § ſi quis mortu, & d. l. quæ nuper.* Contra hanc tamen Definitionem in tenet Bald. *conſ. 140. vol. 1.* Barbat. *conſ. 67. vol. 3.* Gabriel. *in comm. opin. lib. 6. tit. de tutel.* Guil. Bened. licet in aliis terminis, in verb. *& vxorem nomine Adelaſiam, à num. 145. vſque ad 165.*

DEFINITIO II.

Mater non ſuccedit in bonis filiæ talliabilis, ſed tamen debet ſaluam habere legitimam.

NOn diſſimile eſt quod Senatus noſter non ſemel pronunciauit, ſi homo dedititiæ conditionis, quem talliabilem appellant, ſine liberis deceſſerit, ſuperſtite ſola matre, ob idque vniuerſa eius bona cuiuſdam veluti peculij iure ad patronum feudique dominum ex conſuetudinaria feudi conditione deuoluantur,[1] ſaluam tamen eſſe matri debere legitimam portionem,[2] licet à ſucceſſionis, vniuerſitate in totum excludatur.[3] Quanquam ſi verum amamus nullam ſucceſſionem reliquiſſe defunctus creditur qui non magis ab inteſtato, quam ex teſtamento hæredem habere potuit.[4] Id enim eſt, quod dicere ſolemus huius conditionis homines ita viuere liberos, vt tamen ſerui mori videantur.[5] Neque verò diſtinguimus, an quæ bona defunctus reliquit, ideo ad dominum peruenerint, quod ab initio ea lege & conditione data eſſent, an quia, quantumuis per ſe libera, perſonæ tamen ius & conditionem ſequantur.[6] Nam licet bona ſic affecta, quæ talliabilia appellamus, feudalium naturam retinuiſſe, aut potius induiſſe videri poſſint,[7] in feudalibus vero nunquam ſuccedant aſcendentes:[8] perinde tamen matri ius legitimariæ portionis conſeruabimus, vt hoc ſaltem habeat in ſolatium amiſſi filij.[9] Æquitate nimirum id ſuadente, vel inuita iuris ratione, quæ ſane potius facere deberet, vt quamuis ea portio æris alieni iure cenſeretur,[10] præferendus tamen eſſet dominus, qui & rei ſuæ quam initio voluiſſet legem dixiſſet,[11] & ex ſtipulatione ſiue expreſſa, ſiue conſuetudinis poteſtate ſubintellecta, ius antiquius haberet.[12] Cum in contractibus generale ſit, vt conditiones non poteſtatiuæ, ſed caſuales, vt appellant, vel mixtæ quandocunque exiſtentes ad tempus contractus retrotrahantur, etiam in præiudicium iuris quod alteri medio tempore ex quacunque cauſa quæſitum proponatur.[13] *Ita Senatus* contra Dominam de Varax, Dominam ſancti Petri de Socy. Dominum de Treiſſerue & alias ſæpius. *Sine die.*

1 Sic enim fert generalis totius Sabaudiæ conſuetudo, vt ſi quis huius conditionis homo deceſſerit ſine liberis & condiuiſoribus, bona ipſius omnia ad feudi dominum deferantur.
2 Ratione illa, quam attulimus Defin. præced. quod non tam ſucceſſionis, quam debiti naturalis iure legitima debeantur, *l. ſcimus, 36. §. vltim. C. de inoffic. teſtam. vlt. D. de bonis damnat.*
3 Cum mater neque ſit ex liberis, neque ex condiuiſoribus. Et præterea certum eſt in feudalibus, nunquam ſuccedere aſcendentes, quia feuda non aſcendunt, *cap. 1. de natur. & ſucceſſ. feud. lib. 1. in vſib. feudor.* Bona vero, quæ nos talliabilia appellamus, videntur habere propriam & veram naturam feudalium. Vt ſequitur Defin.
4 Non enim poteſt fieri, vt hæredem habeat is, qui nec habet vlla bona nec habere poteſt, *l. lex. Cornelia 28. verſ. quia per eam efficitur, D. de vulg. & pupil. ſubſt.*
5 Vt de libertis Iunianis ſcriptum eſt, *in l. vnic. verſ. quis enim patiatur, C. de Latin. libert. tolland. §. ſed hæc de iis, Inſt. de ſucceſſ. libert.*
6 Id eſt, non diſtinguimus, an ea talliabilitatis conditio, vt aiunt, fuerit conditione perſonæ, an bonorum.
7 Nam & feudalium ea eſt, vt moriente vaſſallo ſine liberis debeant
redire

redire ad dominum, niſi feudo alia lex ab initio dicta ſit. *Tit. de ſucceſſ. fratr. vel gradibus ſucced. in feud tit. 11. lib. 2. & paſſ. in vſib feudor.*

8 *Tit. 8. de ſucceſſ feud. lib. 1.*

9 *Arg. l. iure ſuccurſum 6. de iur. dot.*

10 Quod tamen ita eſt, niſi cum loquimur de legitima debita adrogato in bonis adrogatoris, vt dixi De *ſin. praced. n. 3. in l. Papin. anus 8. §. ſi impubes C. de inoff. teſtam.*

11 *L. in traditionibus 48. D. de pact. l. venditor 13. D. commun. prad. l. vlt. C. de pact. inr. empt. & vend.*

12 Qui autem antiquius ius habet, is præferri ſolet *l. 1. 2. & paſſ. C. qui potior in pign. hab. l. ſi quis mihi 18. D. de iur. fiſc.*

13 *L. qui balneum 9. l. potior. 11 iunct. l. 1. D. qui potior. in pign. habeant.*

TIT. XXXIII.

De Legit. Hæred.

DEFINITIO I.

Fratrum filij ſi ſoli & nullo concurrente patruo ſuccedant, in capita, ſuccedunt, non in ſtirpes.

QVod in fratrum filiis, de patrui hæreditate cum patruo ſuperſtite certantibus, nouo iure conſtitutum eſt, vt ſuccedant illi ex parentum iure & gradu in ſtirpes, non in capita, adeoque licet aliquis ſuperſit aſcendentium,[1] non ſimiliter in iis obtinet, quod ad patrui ſucceſſionem lex duodecim tabularum ſolos vocat.[2] Ius enim repræſentationis, quod Iuſtinianea conſtitutione præter iuris regulas[3] ſingulari eorum priuilegio induci neceſſe fuit, vt licet vno atque altero etiam gradu remotiores cum proximioribus tamen concurrerent,[4] ſicut ex proprio capite ſuccedentibus neceſſarium non eſt:[5] ita certam ſucceſſionis rationem, quam legitimis hæreditatibus ſola legis præſcribit auctoritas,[6] ceſſantibus[7] præſertim verbis nouæ conſtitutionis fruſtra immutare non debuit.[8] *Ita Senatus* pro liberis Franciſci de Prato, contra Vincentiam Louis viduam Antonij Falquet refer. De Imperatore, 16. Februar. 1588.

1 Sic enim Iuſtinianus conſtituit *Nouell. 118. de hæred. ab inteſtat. venient. c. 3. ſi igitur defunctus.* Vnde ſumpta eſt *Auth. ceſſante, C. hoc tit.* Intellige tamen de fratrum filiis qui ſint ex fratre vtrimque coniuncto, alioqui neque cum patruo, neq; cum aſcendente concurrunt, vt ibidem ſcriptum eſt.

2 Id eſt, ſuccedentes patruo ſine alterius patrui concurſu.

3 Nam ex iuris veteris ratione ius repræſentationis locum non habebat niſi in deſcendentibus, inter quos habebat locum, & habet etiam hodie in infinitum, *§. cum filius, Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt. defer.*

4 Non enim potuit Iuſtinianus facere, vt qui in tertio tantum gradu eſt ſit æquè proximus atque is, qui eſt in ſecundo, nec proinde vt poſſe ſimul ſuccedere ab inteſtato, cum hæreditas ex lege 12. t. ab proximo agnato deferatur, *l. 3. in princip. D. hoc tit.* Niſi inducto in eam rem iure repræſentationis, per quod fit vt qui reuera remotior eſt, ſuccedat tamen ex iure & loco alterius proximioris. *l. 3. C. hoc tit.*

5 Eſt enim ius repræſentationis fictio iuris, quæ nunquam inducitur niſi ex neceſſitate.

6 Quæ fratrum filios ſolos ſuccedantes vocat in capita non in ſtirpes, *d. l. 3. §. hac hæreditas, D. de ſuis & legit.*

7 Non enim dat Iuſtinianus ius repræſentationis fratrum filiis niſi eo caſu, quo concurrant cum patruo, *d. §. ſi igitur defunctus.* Et cum lex ſit noua & correctoria iuris communis non eſt extendenda vltra ſuos limites, *l. ſancimus 17. C. de teſt.*

8 Et hæc eſt communis noſtrorum præſertim recentiorum opinio, contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Diſputatione illa forenſi, quam in publicum edidimus poſt tractatum noſtrum. *De variis nummor. debit. ſol.*

DEFINITIO II.

Ex quo ſuccedunt nepoti auia paterna & auia materna in bonis omnibus tam paternis quam maternis.

INter auias paternam maternamque de nepotis ſucceſſione contendentes hæreditas ex æquo diuidi debet,[1] aut ſi alteram nepos ex aſſe inſtituerit, alteram ex nummo, debebitur huic legitimaria portio[2] in bonis omnibus nepotis, ſiue paterna illa ſint ſiue materna, aut quæ aliunde obuenerint.[3] Nam vulgaris illa diſtinctio, *Paterna paternis, materna maternis*, hodie nouiſſima Iuſtiniani conſtitutione[5] adrogata eſt. Qui enim æquo gradu ſunt æqualiter in eo quod eſt hæreditatis ſuccedunt.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Lancelot, & D. de à Bocadiere, 15. Calend. Decembr. 1581.

1 Quia ſunt in eodem gradu ſuccedendi *Nou. 118. de hæred. ab inteſt. venient. c. 2. ſi igitur defunctus deſcendentes.*

2 Per conditionem ex *l. omnimodo 30. C. de inoff. teſtam. ad legitima ſupplementum.*

3 Cum legitima nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. cum quæritur 6. l. qui nuper 31. C. eod. tit. de inoff. teſtam.*

4 De qua *in Auth. itaque C. commun. de ſucceſſ.*

5 *In dict. Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient.*

6 *Dict. §. ſi igitur, defunctus deſcendentes, verſ. ſi autem eundem gradum.*

DEFINITIO III.

Naturales fratres ſibi inuicem ſuccedunt ab inteſtato, niſi nati ſint ex damnato coitu & punibili ſecundum leges ciuiles.

FRatres naturales ſibi inuicem ab inteſtato ſuccedunt, excluſis agnatis & cognatis cæteris omnibus remotioris gradus,[1] ſi non damnatus & punibilis coitus fuit. Nam qui ex damnata & per leges ciuiles punibili coitu ſcripti ſunt ſicut parentibus, ita & inuicem ſuccedere nullomodo poſſunt.[2] *Ita Senatus* pro Turpina Vuiliod, contra N. Ioannem de Berod, 13. Cal. Decembr. 1586.

1 *L. 2. l. ſi ſpurius 4. D. vnde cognat.*

2 Gloſſ. communiter approbata, *in l. vlt. C. de natur. liber.*

DEFINITIO IV.

Qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure non ideo prohibetur ſuccedere ab inteſtato, niſi donationem agnouerit poſt mortem donatoris.

QVi ex prædefuncto filio nepotem habebat, bona ſua omnia præſentia & futura extraneo donauerat, exceptis centum aureis, de quibus teſtari poſſet. Nepoti vero certam pecuniæ quantitatem inſtitutionis quoque titulo dederat eodem donationis inſtrumento, eamque à reliquis bonis ſuis excluſerat, deinde inteſtatus deceſſerat. Non eo minus nepos legitimus auo hæres extitiſſe videbitur.[1] Neq; enim exhæredari vtiliter potuit, aut ab inteſtati ſucceſſione repelli niſi alio hærede inſtituto,[2] & adita ex teſtamento hæreditate.[3] Donator autem neq; donando teſtatus fuit,[4] neq; teſtandi facultatem ſibi eripuit.[5] Quinimo centum aureos è generali donatione eripuit, de quibus teſtari poſſet.[6] Nec ſimile eſt, quod filia, quæ accepta dote renunciauit paternæ ſucceſſioni cum iureiurando hæreditatem inteſtati parentis vindicare poſtea non poteſt, facitque locum agnatis remotioribus, ſi non legalem, vt loquuntur, eſcheutam ſibi reſeruauerit.[7] Id enim fit propterea, quod ipſius filiæ factum intercedat in renunciatione, & propter auctoritatem iuriſiurandi,[8] quorum omnium interuenit, cum ſola donatoris voluntate liberi excluduntur.[9] Succedendi namque ab inteſtato ius, quod lex ipſa dat, non poteſt pater liberis aliiſve cognatis adimere,[10] niſi facto teſtamento, ex quo poſtea hæreditas adeatur.[11] Idemque erit, licet donatoris viuentis voluntatem ſimpliciter nepos agnouerit, & datam pecuniæ quantitatem acceperit. Nam ſicut donatio non derogat factioni teſtamenti, ita, nec excludit cauſam inteſtati, ſi donator teſtamentum facere poſtea noluerit aut non potuerit.[12] Plane ſi poſt delatam hæreditatem, hoc eſt, mortuo iam donatore nepos donationi conſentiat, & quod vbi datum eſt ea lege, ne quid amplius ex hæreditate ſperaret, agnoſcat, non improbabiliter dici poteſt, videri cum inteſtati ſucceſſionem repudiare.[13] Cum excluſio, quæ donatione continetur, licet præcedat delationem hæreditatis, in id tamen tempus differatur, vireſque ſuas extendat, in quo de hæreditate ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato acquirenda diſputari oportebit.[14] Neque eo tempore aliud quicquam interuenire neceſſe eſt ad excludendum nepotem, niſi vt defuncti aui voluntatem agnoſcat,[15] cum bona nulla ſunt ex quibus repleri poſſit, quod legitimæ portioni deeſt,[16] vt coniungit cum vniuerſorum bonorum donatio facta eſt, perexigua tamen quantitate excepta.[17] Fruſtra enim hoc caſu requiras, vt legitimæ ſupplemento nominatim renunciatum ſit,[18] quæ ſuppleri non poteſt. Proinde quemadmodū inofficioſæ donationis ob eā cauſam adinuentæ vt ſunt, fraus fieret legitimæ, nec eius per querelā inofficio-

ſi aut actionem de ſupplemento petendæ ratio vlla ſupereſſet, nullis ſcilicet in defuncti hæreditate bonis relictis, [19] & inſpecto mortis tempore, [20] ita ad fraudem hanc excludendam aliud remedium liberis non ſupereſt, quam vt repudiato donationis commodo agant querela inofficioſæ donationi, ſi ſpectes ius vetus, [21] aut condictione ex Nouella Iuſtiniani lege ad ſupplementum, [22] poſteaquam Iuſtiniano placuit, vt ſicuti de inofficioſo teſtamento, [23] ita etiam de inofficioſa donatione quæri non poſſit is, cui aliquid quantulumcunque relictum eſt. [24] Quamvis verius ſit meo iudicio, ea conſtitutione ſublatam inofficioſæ donationis querelam aduerſus fratres duntaxat, eorumque fauore, non item aduerſus extraneos, de quibus nullum verbum Iuſtinianus, [25] Vt proinde longe generalior ſit, ni fallor, ea lex, qua ille ſuſtulit querelam inofficioſi teſtamenti, quoties aliquid liberis relictum ſit, licet minus legitima portione; [26] perinde enim fauet extraneis hæredibus inſtitutis, atque ipſis liberis. Nempe, quia fauorabiliores ſunt vltimæ voluntates, quarum conſeruandarum gratia lex illa lata eſt, [27] quam donationes & aliæ inter viuos diſpoſitiones, [28] *ita tractatum eſt* in cauſa N. Paquier, & N. Blanchard. 7. Cal. Mat. 1593.

1 Quinimo ſuus hæres, cum pater eum nunquam preuenerit in cauſa ſuccedendi, *l. ſcripto 7 ff. vnd. liber. l. ſi quis filio 6. de iniuſt. rupt.*

2 *L. 3. & paſſ. de liber. & poſthum.*

3 *L filium 10. verſ. ſed cum exhæredatio, D. de bonor. poſſeſſ. contr. tabul. l. ſi patronus 12. §. ex teſtamento. D. de bon. libert.*

4 Aliud enim eſt donare, aliud vero teſtari, licet vltimarum voluntatum liberalitates ſint etiam donationes, *l. legatum eſt 36. de leg. 2. l. cum hic ſtatus 32. §. 1. in fin. D. de bon. inter. vir. & vxor.*

5 Non enim valeret donatio, per quam libera teſtandi facultas eriperetur. *l. pactum quod dotali. 15. C. de pact.* vbi etiam not. *& in l. vlt. eod. l. ſtipulatio hoc modo concepta 61. de verb. obl. l. 4. C. de inutil. ſtipulat. l. cum duobus 52. alias l. ſi fratres, §. idem reſpondit ſocietatem, D. pro ſocio.*

6 Quantuluſcunque enim illud ſit, quod quis in bonis habeat, de eo teſtari poteſt, cum hæreditas in iure conſiſtat non in corpore, *l. hæreditas 50. de petit. hæred.* Hæreditas porro non niſi teſtamento datur, *l. hæreditas 5. C. de pact. convent. tam ſupr. dot.*

7 *Cap. quamuis pactum.* vbi Canon. *de pact. in* 6. Guid Pap. *q. 192. dot.*

8 Quod ſemper ſeruandum eſt, quoties ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ *cap. cum contingat, & paſſ. Extr. iur. iur.*

9 Nemo autem poteſt ſua voluntate iuri publico derogare, *l. ius publicum 38. D de pact. l. nemo poteſt 55.* vbi *not. de leg. 1.*

10 *L. 3. ff. de interd. & releg.*

11 Alioquin non adita hæreditate teſtamentum corruit, *l. ſi nemo 9. D. de teſtam. tutel.*

12 Quiſquis enim moritur ſiue facta ſiue non facta donatione eum neceſſe eſt aut teſtatum decedere, aut inteſtatum, *l. 1 D. de ſuis & legit.*

13 *L ſi quando 35. §. illud etiam, verſ. ſed hæc ita, C. de in offic. teſtam. l. Paula Callinico 27. verſ. mihi ab omni voluntate, de leg. 3.*

14 Neque enim de bonis viuentis diſputari poteſt, cum nihil ex iis debeatur, *l. 1. D. de hæred. vel act. vendit. l. donari 29. alias l. quidam. §. donationem, D. de donat.*

15 *d. §. illud etiam, verſ. ſed hæc ita.*

16 Repletionem enim illi fieri neceſſe eſt ex ſubſtantia & bonis defuncti, *l. ſcimus 36. §. repletionem, eod. tit.*

17 Not. *in d. l vlt. C. de pact. & in d. l. ſtipulatio in hoc modo concepta. 61. de verb. obligat.*

18 Quod tamen Iuſtinianus nominatim requirit, *in l. ſi quando 35. §. & generaliter 6. de inoffic. teſtam.*

19 *L. 1 l. ſi totus 5. & tot. tit. C. de inoffic. donat.*

20 Quod ſcilicet inſpiciendum eſt quoties agitur de legitima, *l. cum quæritur 6. C. inoffic. teſtam.*

21 Ex quo competebat querela inofficioſæ donationis, ſi non ſupererat in bonis donatoris quantum ad legitimam ſatis eſſet. Per quam querelam donatio tota reſcindebatur, *l. Titia Seio 87. §. Imperator. de leg. 2.*

22 *Ex Nouell. 92. de offic. donat.*

23 *L. omnimodo 30. C. de inoffic. teſtam.*

24 Sic enim Iuſtinianus *dict. Nouell. 92. in fin.*

25 Vt ſcilicet iure veteri correctio non ita facile inducatur, *l. ſancimus 27. C. de teſtament. l. præcipimus 23. in fin. C. de appellat.*

26 *In d. l. omnimodo 30. C. de inoffic. teſtam.*

27 *L. C. de ſacroſ. eccleſ. vel negare 6. D. teſtam. quemadmod. aper.*

28 Quod non ſatis recte à nobis obſeruatum videtur, *lib. 3. de Coniect. cap. 17. in fin.*

DEFINITIO. V.

Filiusfamilias hodie habet hæredem non tantum in aduentitiis, ſed etiam profectitiis ei pleno iure acquiſitis.

Filiusfamilias etſi iure vetere hæredem habere non potuit, [1] aut ex teſtamento, cum nec teſtari poſſet, [2] aut ab inteſtato, ne quidem in bonis caſtrenſibus, [3] tametſi de iis teſtari poſſet ex conſtitutionibus: [4] hodie tamen habet ex lege Iuſtiniani. [5] Nec in aduentitiis duntaxat, de quibus minor dubitatio eſt, [6] ſed & in profectitiis, quoties alia ſunt vt filio familias pleno iure quærantur. [7] Cuiuſmodi ſunt quæ illi pater donauerit in contractu matrimonij & fauore nuptiarum, accedente præſertim iure iurando. Has enim donationes ab initio valere obtinuit, adeo vt nec ſi præcedat filius donatarius, irritæ tamen fiant. [8] In iis igitur habere poterit hæredem. [9] Nec ſolum deſcendentes ſi quos habeat, ſed etiam patrem. [10] Nec patrem duntaxat, ſed etiam fratres, qui cum patre in cæteris bonis concurrerent, [11] ſolis excluſis parentibus & agnatis ex linea materna, in quibus ſpeciale ius eſt ex Iuſtiniani conſtitutione, [12] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Bally, Georgij Girard, & Dionyſij Raymon, 8. Id. Iul. 1593.

1 *L. lex. Cornelia 12. verſ. quia per eã nõ efficitur ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

2 *L qui in poteſtate 6. ff. qui teſt fac. poſſ.*

3 *L. 1. & 2. de caſtrenſ. pecul.*

4 *L. vlt. C. de inoffic. teſt.* nam in peculio caſtrenſi filiusfamilias habetur pro patrefamilias *l. 2. C. de SC. Macedon.*

5 *Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient. cap. 2. §. ſi igitur defuncto deſcendentes.*

6 Poſtquam eorum capaces facti ſunt filijfamilias ex *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

7 Id eſt, ita vt ne quidem vſumfructum in iis habeat pater, Nam & hoc fieri hodie poteſt. *Nouell. 117. vt lic. matr. & auiæ, c. 1.* vnde ſumpta eſt *Auth. excipitur, C. eod. tit. de bon. quæ liber.*

8 Vt pluribus diſputat Crauet. *conſ. 102. per tot.* quem refert & ſequitur Anton. Gabriel, *lib. 3. commun. opin. tit. de donat. concluſ. 3.* contra Decium *conſ. 240. 536. & 659.*

9 Ex Bartoli ſententia communiter approbata, *in l. poſt dotem, n. 17. in fin. ff. ſolut. matrim.*

10 Nam prima cauſa eſt deſcendentium, deinde parentum, *d. Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient. § 1. & l. pater filium 14 ff. de inoff. teſtam.*

11 Intellige de fratribus vtrinque coniunctis. Alij enim neque cum patre concurrunt, neque cum matre, *d. §. 1. Auth. defuncto, C. ad Tertyll.*

12 *In l. quod ſcitis, §. 1. C. de bon. quæ libert.* vt contra Bart. & alios diſputat idem Crauet. *conſ. 176.*

DEFINITIO VI.

Pater qui occupauit peculium caſtrenſe filij poteſt & debitores filij conuenire, & à creditoribus eius conueniri.

Filijſfamilias qui caſtrenſe peculium habuit pater quidem ab inteſtato hæres non eſt, ſed peculij tantum iure bona occupat, [1] quamuis ex teſtamento filiusfamilias in eo peculio hæredem habere poſſit, [2] verum non eo minus permittendum erit patri vt aduerſus inteſtati filij debitores præciſa executione agere poſſit vigere literarum, quas *De debitis* vulgo appellamus, quæ non niſi creditoribus eorumve hæredibus concedi ſolent. Quia licet ille hæres non ſit, hæredis tamen locum obtinet, [3] adeoque perinde acſi hæres eſſet conueniri ex contrario poteſt à filij creditoribus, ſaltem ad peculij finem. [4] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Bonuillaret, & la Griue, 5. Non. Mart. 1594.

1 *L. 1. & 2. D. de caſtrenſ. pecul.*

2 Vt ſcripſi *De fin prox. præced.*

3 Parum autem refert ab hac parte, an quis hæres ſit an loco hæredis *l. 2. D. ad SC. Treb.*

4 *L. pater qui caſtrenſe 17. D. de caſtrenſ. pecul.*

DEFINITIO VII.

Spurij & parentibus & inuicem ſuccedunt, ſi modo non ſint nati ex damnato coitu & punibili ſecundum leges ciuiles.

SPurios vulgo quæſitos conſtat poſſe & matri & cognatis ab inteſtato ſuccedere, [1] ſed eos, qui ex damnato coitu ſuſcepti ſunt, ne ex teſtamento quidem maternæ ſucceſſionis capaces eſſe, ab inteſtato autem multo minus. Nimirum ſi coitus ille damnatus & illicitus accuſabilis ſit, vt noſtri loquuntur, & punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales. [2] Proinde ſi coniugatus aut ſolutus ex coniugata liberos ſuſceperit, non ſuccedent illi matri, quia nec natura

eos

tos agnoſcit nec liberorum nomen merentur.[3] Atque ita iam olim Senatus pronunciauit in cau. a ſororum Baſel. & D. de Tardy, menſe Maio 1585.

1 *L.2.§.ſed & vulgo quæſiti, D.ad SC. Tertyl.l.2.verſ.itaque, l.ſi ſpurium 4.D.vnd.cognat.*

2 Sic enim vulgo noſtri definiunt, poſt *gloſſ.in Authen.ex complexu, C. de inceſt. & inutil.nupt.* Socin. late *conſ.148. lib.1.* Guid.Pap. *quæſt.280.* Afflict.*deciſ.98.*

3 *d.Auth.ex complexu* quamuis ex æquitate canonica debeantur iis alimenta ne fame pereant, *cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.* Extra eam cauſam ſunt prorſus incogniti.

DEFINITIO VIII.

Nati ex patre adultero poſſunt & ipſi patri & inter ſe ſuccedere.

QVid ergo ſi coniugatus ex ſoluta liberos habuerit? Adulterium quidem eſt, ſed non accuſabile nec punibile ſecundum leges temporales,[1] licet iure & pontificio & diuino non minorem pœnam mereatur.[2] Aliud enim hic Chriſtus, aliud Papinianus, vt ex patribus quidam dicebat. Ergo non faciet ea res liberos maternæ ſucceſſionis incapaces, ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato.[4] An autem qui ex damnato & punibili coitu ſuſcepti ſunt poſſint inuicem ſuccedere, aut iis qui ex latere matris cognati ſunt, alia quæſtio eſt. De qua alij aliter ſentiunt.[5] Magis tamen communiter probatum eſt, vt non poſſint.[6] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Brunet, 9. Cal. Aug. 1595.

1 Non enim tenetur maritus lege Iulia de adulteriis, quia thorus viri eſt non mulieris.

2 Tam enim violatur Sacramentum, matrimonij à marito quam ab vxore.

3 Dictum eſt ni fallor Diui Hieronymi, vel Auguſtini.

4 Nempe quia ius ſuccedendi ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato eſt ex legibus ciuilibus, non ex pontificiis, *l.verbis legis 120.l.lege obuenire 130. D.de verb.ſignif.*

5 Didac.Couarr.*in 2.part.relect.ad 4.* Dec.*cap.8 n.19.concl.4.* vbi vide. Dixi *Defin.prox.& 3.ſupr.& Defin.2.ſupr.de natur.lib.*

DEFINITIO IX.

De liberis natis ex matrimonio cum ea contracto, quæ prius polluta fuerat per adulterium.

QVid rurſum ſi quis vxorem duxerit eam, quam prius polluerat per adulterium? An ſuſcepti ex eo matrimonio liberi ſaltem matri ſuccedere poterunt? Et quidem conſtat, iùs illud, quod antiquis canonibus conſtitutum eſt, vt non liceat vxorem ducere eam, quæ prius polluta ſit per adulterium, ſic accipi debere, niſi peracta prius pœnitentia. Poſt pœnitentiam autem poſſe matrimonium tale vtiliter contrahi, præterquam in duobus caſibus. Quorum vnus ille eſt, ſi quid adultera machinata ſit in necem legitimæ vxoris, alter ſi data fides ſit viua prima vxore de adultera poſt mortem prioris vxoris ducenda; idque eſt quod ait pontificia conſtitutio,[2] huiuſmodi prohibitionem his duobus caſibus ſemper ſeruandam eſſe, id eſt, non ſubiecta illa exceptione, *ſi non prius acta ſit pœnitentia*, quæ ſubiici ſolet ad eam regulam, quæ habet: Nemini licere vxorem ducere eam quam pollueric per adulterium.[3] Ergo ſi extra hos duos caſus.[4] Matrimonium cum adultera ſimpliciter contractum ſit, nulla prius acta pœnitentia, ſuccedent matri liberi ex huiuſmodi matrimonio ſuſcepti tam ab inteſtato, quam ex teſtamento. Quia licet coitus ille ſit illicitus iure pontificio, nullam tamen ex ciuilibus legibus pœnam meretur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt apertè ſcriptum eſt *in can.illud 31.quæſt.1.*

2 *In cap.ſuper hoc.Extr.de eo qui dux in matrim.quam poll.per adult.*

3 Qui etiam ſenſus eſt *cap.1. verſ. licet, eod. tit.* vbi ſcriptum eſt prohibitum eſſe eiuſmodi matrimonium, maximè ſi aut machinata ſit adultera in necem prioris vxoris, aut data ei fides ſit à viro de illa poſt prioris mortem ducenda.

4 Hoc ideo, quia in his duobus caſibus magis eſt, vt coitus non tantum illicitus ſit, ſed etiam punibilis ſecundum leges ciuiles & iis pœnis, de quibus in *l.4.C.de inceſt nupt.*

5 Iuxta ea quæ diximus *Defin.prox.præced.*

DEFINITIO X.

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an ſuccedant parentibus, ſaltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fiſco applicentur?

QVod tamen coniuges, qui tale matrimonium contra iuris pontificij prohibitionem contraxerunt, ſibi inuicem fauore matrimonij donauerint, dubitari poteſt, an ratum eſſe debeat in vtilitatem & commodum ſaltem liberorum ex matrimonio ſuſceptorum, an potius applicandum ſit fiſco?[1] Facit dubitationem, quod ea conſtitutio quæ fiſco applicari vult iuris ciuilis eſt, prohibitio autem, quæ matrimonium impedit, iuris Pontificij.[2] Sed tamen cum ea prohibitio rationem habeat non ſolum ciuilem, ſed etiam naturalem,[3] magis eſt vt hoc quoque caſu locus eſſe debeat ciuili conſtitutioni,[4] nimirum iis caſibus, quibus aut machinata ſit adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides ſit de ducenda illa poſt mortem vxoris.[5] Eſt enim votum illud alienæ mortis vtroque caſu captatorium, prorſus improbum & iure quoque ciuili improbum.[6] Sed extra hos caſus, id eſt, ſi nihil aliud matrimonium impediat niſi quod quæ vxor ducta eſt, prius cognita fuerat per adulterium, licet nulla ſecuta ſit pœnitentia.[7] Non habebit locum conſtitutio, quoniam ratione canonica magis quam ciuili ea prohibitio nititur.[8] Denique matrimonij improbiſſimi & more improbiſſimo contracti fauor nullus eſſe poteſt, ne quidem propter liberos ex eo ſuſceptos,[9] ſiue de lucris nuptialibus agatur, ſiue de legitimis ſucceſſionibus, quaſi nec vxorem nec liberos habuerit, qui nefarias & tam bona ratione prohibitas nuptias contraxit.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l.4.l.ſi quis inceſti 6.C.de inceſt.& inutil.nupt.*

2 Vt diximus *Defin.prox.præced.*

3 Et bonis moribus non modo ciuilibus, ſed etiam naturalibus conſentaneam.

4 Non enim odioſa lex eſt quamuis ſit pœnalis, cum lata ſit ad vindictam & coercitionem tanti delicti etiam iure gentium prohibiti, *arg. l.vlt. D.de ritu nupt.*

5 *Vt in can.illud 31.q.5.*

6 *L.vlt.C.de pact.l.2.§.interdum, de vulg.& pup.ſubſt.l.2. §.vlt.D.de his quæ vt indign.l.1.§.ſi impubere, D.de collat. bonor.l.donari 29. alias l.quidam, §.donationem, D.de donat.*

7 Quo caſu prohibetur matrimonium iure pontificio, *d.can. illud 31. quæſt.1.cap.1 verſ.licet, & cap.1 ſuper hoc.Extr.de eo qui dux. in matrim quam pol per adulter.*

8 In pœnam nimirum neglectæ pœnitentiæ, cuius nullam rationem habet ciuilis legiſlator, apud quem nemo ex pœnitentia nocens eſſe deſinit. *l.quia ea mente 65. D.de furt.iunct.l. ſi pignore 54. §. cum furti.iod.l.penult.D.vi bonor.rapt.*

9 Quia nec liberorum nomen merentur, *Auth. ex complexu C. de inceſt.& inutil.nupt.*

10 Vt ſcriptum eſt *in d.l.ſi quis.*

DEFINITIO XI.

Auus maternus præfertur patruo in legitima ſucceſſione nepotis.

IN nepotis ſucceſſione auum maternum præferri patruo in his etiam bonis, quæ à patre nepos habuerit, certiſſimi iuris eſt,[1] cum ſit ille vno gradu proximior, & in tutelæ onere ſuſcipiendo ante patruum cogendus.[3] Nec dubitandi cauſam ex eo ſumere quidam debuerunt, quod in ipſius patrui hæreditate nepos auo præferretur.[4] Nam & patri ſuccedit filius excluſo auo,[5] nec eo minus tamen auo ſuccedit pater:[6] Verumque id nimirum exigente iure ſanguinis & proximitatis, cuius in acquirendis inteſtatorum hæreditatibus potior ſemper cauſa eſt quam reciprocæ ſucceſſionis[7] *Sine die.*

1 Quia ſicut in ſucceſſione inteſtati potior eſt deſcendentium cauſa, quam aſcendentium, ita & aſcendentium quam tranſuerſalium ſolis exceptis fratribus vtrimque coniunctis, qui cum parentibus concurrunt. *Nouell. 118.de hæred.ab inteſt.venien.cap.2.§.ſi igitur defunctus.* Poſt quam Nouellam non habet amplius locum vetus iſta diſtinctio: *Paterna paternis, Materna maternis*, vt dixi *Defin.2.ſuprà.*] Obſerua autem cum fratribus vtrimque coniunctis ſuccedere, non modò patrem, ſed etiam auum, ſed ita ſi auus ſit in primo gradu aſcendentium, nec anteuertatur à patre. Nam ſi pater viuat, qui poſſit & velit ſuccedere, excludit omnino auum ab ea ſucceſſione. Nec ſi poſtea pater amittat ſucceſſionem, puta per tranſitum

ad ſecundas nuptias. ſuperſtitibus aliis fratribus vtrimque coniunctis, potuit eum magis auus ſuccedere, non ſolùm quia ſemel fuit excluſus. Perſona autem ſemel excluſa abſolute remanet perpetuo excluſa, vt notat Bart. & poſt eum cæteri ad *l. vlt. §. 1. D. ad SC. Tertyll.* Sed etiam quia lex quæ patri conuolanti ad ſecundas nuptias auffert proprietatem, addicit eam liberis primi matrimonij *l. fœmina, & l. generaliter 5. de ſecund. nupt. Ita Senatus* pro Ioanne & Michaële l'Heritier, contra Claudium Beſſon. 17. Iunij 1614.

2 Eſt enim auus maternus in ſecundo gradu, patruus vero in tertio, quia non coniungitur quis patruo ſuo niſi per mediam aui paterni perſonam, vt nec fratri niſi per mediam perſonam patris, *l. Iuriſconſultus 10. D. de gradib. & adfin.*

3 Ex iuris regula tutor, de qua in *l. quo tutela 73. de reg. iur. l. 3. ff. de legit.*

4 Iure ſcilicet agnationis, cum auus maternus huic patruo nec agnatus ſit nec cognatus.

5 Quia ſcilicet potior eſt cauſa deſcendentium quam aſcendentium, vt dixi *n. 1.*

6 Tanquam qui ſit filius, & conſequenter vno gradu proximior quam nepos.

7 *d. Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient.* Anton. Theſaur. *deciſ. Pedem. 5.* vbi vide.

TITVL. XXXIV.

De bonis Maternis.

DEFINITIO I.

Renunciatio hæreditatis materna quamuis iurata, non nocet filio, ſi mater obierit viuo patre.

FILIVSFAMILIAS accepta, vt plerumque fit, certa pecuniæ quantitate, hæreditati maternæ cum iureiurando in matris commodum renunciauerat, [1] Defuncta poſtmodum matre, viuo adhuc patre, nullam renunciationis vim eſſe conſtabat, quod neque ante mortem matris effectum ſortiri potuiſſet, [2] neque matre moriente ſupereſſet pater, idemque bonorum maternorum fructuarius, [3] cui filius nocere potuerat ignoranti. [4] Nec verum eſt, quod nonnulli contra obiiciunt, filio, qui renunciauit ſucceſſioni, poſtea non deferri ſucceſſionẽ. [5] Habet enim quælibet hæreditatis renunciatio tacitam conditionem, ſi hæreditas deferatur: [6] alioqui nec neceſſaria nec vtilis eſſe poteſt. [7] Proinde non impedit renunciatio delationem, ſed tantum acquiſitionem, exerente vires ſuas renunciatione tum cum defertur hæreditas. [8] Etſi autem patri vſusfructus duntaxat bonorum maternorum non etiam proprietas quæritur: [9] facit tamen ius patris vt filij quoque vel inuiti ius conſeruetur. [10] Neque enim fieri poſſet vt ſaluus eſſet patri vſusfructus ſolo iure poteſtatis, ſi ad filium proprietas non pertineret. [11]. *Ita in Senatu tractatum eſt* 11. Cal. Decemb. 1588. Vide tit. De bon. quæ liber. SC. 4.

1 Iuxta formam *cap. quamuis pactum, de pact. n. 6.*

2 Quia omnes huiuſmodi renunciationes habent tacitam conditionem. Si hæreditas defertur, vt ſequitur in Definit. ex Caſtr. & aliis in *l. qui ſuperſtitis 94. D. de acquir. hæred.*

4 *Ex l. cum oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*

4 Poteſt enim melior quidem conditio noſtra fieri per eos quos in poteſtate habemus, ſed deterior non poteſt, *l. melior 133. de reg. iur. l. ſoluendo 39. de negot. geſt. l. Gratius 71 § penult. de fideiuſſ. l. 2. C. quod vi aut clam.* Caſtr. in terminis *ad l. fin. in princ. C. hoc tit.*

5 Didac. Couarr. *ad c. quamuis pactum, in tertia part. relect. §. 2. n. 3. v. ſecunda probatio, de pact. n. 6.*

6 Caſtr. *ad d. l. qui ſuperſtitis.*

7 Neque enim poteſt renunciationis effectus præcedere delationem, *d. l. qui ſuperſtitis, l. 1. §. decretalis, D. de ſucceſſ. edict. l. ſi ita ſit ſcriptum 45. § ſi ſub conditione, de leg. 2.* Viuentis autem nulla eſt hæreditas, *l. 1. D. de hæred. vel act. vendit. l. 1. C. pro hæred.*

8 *Vt in l. ſi Stichum 8. §. ſi quis ita ſtipulatus, l. quoties 14. D. de nouat.*

9 *d. l. cum oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*

10 Sicut è contrario interdum ius patris odioſi & indigni nocet filio, niſi pater iuri vſusfructus ſui renunciet, vt in eo caſu quem tractat Boër. *quæſt. 7. n. 17.* poſt Cæpoll. *cautel. 8.* de patre qui vnum ex liberis ſuis materna bona habentem occiderat.

11 Atque ita fit vt propter alium quis habeat quod propter ſuam perſonam habere non poſſet, *vt in l. 3. in fin. D. quæ res pignor. l. cum hæreditate 53. D. de acquir. hæred. l. ſi is qui duos 29 ff. de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofamilias conſentiente vſque adeo nulla eſt, vt nec ſi patris hæres ſit filius ratam habere cogatur.

SI materna ſiue bona ſiue pignora pater diſtraxerit, filiofamilias conſentiente, vſque adeo nulla & contra legis prohibitionem facta venditio intelligitur, [1] vt nec ſi filius hæres patris ſit, ratam tamen eam habere cogatur. [2] Quod enim contra leges factum eſt approbari nec debet. [3] Neque tamen eo minus de euictione tenebitur ex cauſa hæreditaria, [4] niſi iuſta aliqua cauſa ſit propter quam ex perſona quoque patris in integrum reſtitui aduerſus contractum poſſit, vt puta ſi immodica læſio & vltra dimidiam interuenit. [5] *Ita Senatus* in cauſa quadam Auguſtanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 Oſaſch. Cacher. *deciſ. penult.* vbi notat hoc caſu vt & in aliis quibuſdam non eſſe locum, *l. cum à matre. C. de rei vind.*

3 *L. non dubium 5 C. de legibus, l. ſi quis inquilinos 112. §. vlt. de leg. 1.*

4 *L. Seia 73. D. de euict.* in illis verbis: *iure quidem proprio non hæreditario Semproniam, &c.*

5 *Ex l. 2. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.*

DEFINITIO III.

Si mortua muliere creditores paterni agant in bona pro dote obligata, quomodo liberis ſuccurrendum ſit?

LIberi iidemque hæredes matris non habent iuſtam intercedendi cauſam pro materna dote pecuniaria, ſi paterni creditores viuo patre iudicatum exequantur in eas res, quas pro dote obligatas conſtet, etiamſi adſit clauſula conſtituti. [1] Cum bonorum maternorum defuncta vxore, non ſecus ac dotis ipſius quandiu dos fuit vſufructus ad patrem pertineat, [2] ſed hoc ita eſt accipiendum, vt tamen non ſimpliciter & abſolute liberis præcludatur via interceſſionis, ſed addita clauſula, *quant à preſent*, vt mortuo quandocunque patre ſaluum iis ſit ius pignoris & hypothecæ in res pro dote obligatas, nec iis obſit res iudicata. [3] Sed & illud addendum eſt, ita repellendos liberos, ſi alia patri bona ſuperſint, ex quibus doti poſſint ſatisfieri finito vſufructu. [4] Quid enim ſi vniuerſa illa conſumpſerit ac dilapidauerit? Cur non liceat liberis viuo etiam patre incumbere pignori, ac ſibi per retentionem conſulere, [5] quemadmodum ipſi mulieri liceret ſi viueret, [6] vt haberet vnde ſe ſuoſque liberos exhiberet. Nam & cum pater hæreditatem poſt mortem ſuam reſtituere liberis rogatus fideicommiſſi bona dilapidat, repræſentare fideicommiſſum cogitur, vt filio cui caueri non poteſt prohibente poteſtatis iure hoc veluti remedio conſulatur. [7] Ergo audiendi hoc caſu erunt liberi ſi tanquam hæredes matris intercedant, adeoque pro ipſis etiam fructibus, vt pote ex quibus ali debeant à patre. [8] *Ita Senatus* pro R. D. Priore & religioſis manachis Sancti Petri de Lemens contra fratres Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quia res obligata pignori poteſt diſtrahi ſaluo iure pignoris, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien. l. ſi debitor. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 *L. 1. C. hoc tit.*

3 *Vt in l. Bebius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

4 *Arg. l. iubemus 29. C. ad SC. Vellean.*

5 *Arg. l. Imperator 50. D. ad SC. Treb.*

6 *L. vbi adhuc 29. C. de iur. l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matrim.*

7 *d. l. Imperator.* vbi eſt text. elegans *ad SC Treb. l. Titius 54. eod.*

8 Cum ex iis fructibus etiam ſumi debeant ſumptus neceſſarij ad materna bona tuenda, *d. l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Caſus in quo auus maternus repetit dotem etiam viuo patre, qui eius vſumfructum habeat.

POteſt auus maternus defuncta in matrimonio filia ſuperſtitibus liberis dotem quam dederat repoſcere liberorum quodammodo nomine, etiamſi viuat pater, [1] ſi male illa bona

bona ſua diſſipet,[1] nec liberos alat. Quo ſane caſu æquum eſt priuari eum vſufructu, quem alioqui in bonis maternis haberet.[2] Cum non alia lege det ei lex vſumfructum quam vt matrimonij onera, quæ poſt filiæ mortem ſuperſunt, perinde ac conſtante matrimonio perferat,[4] inter quæ præcipuum eſt vt liberos exhibeat.[5] *Ita tractatum eſt* in publico Senatus auditorio Calen. Decembr. 1592. pro N. Andrea de Bienuenu contra N. Galatin.

1 Licet verſimiſit hodie mulierem habere liberos ſuos hæredes etiam in dote profectitia, quamuis ſit illa in patris ſui poteſtate, ſi credimus Bart. & aliis *ad l. poſt dotem 40. D. ſolut. matr.* Ac proinde vſumfructum itiius dotis maternæ ad patrem liberorum pertinere *ex l. 1. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. Imperator 50. D. ad SC. Treb.*

3 *d. l. 1.*

4 *d. lit. iunct. l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. ſi is qui 50. § ibi dos, D. eod. [illegible] l. vbi adhuc 29. C. eod. tit. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Alia cauſa eſt vxoris, alia liberorum, poſt mortem matris vergente marito ad inopiam.

QVod ius mulieri competit, cui dotis nomine cautum eſt traditione bonorum mariti ad inopiam vergentis conſtante matrimonio, vt nulla mariti creditoribus in eas res, earumve fructus actio competat, propterea quod ferendis matrimonij oneribus alendiſque parentibus & liberis eos fructus impendi oporteat,[1] non idem liberis mortua matre datum eſt, licet matris hæredes proponantur.[2] Mutatur enim cauſa poſſeſſionis defuncta in matrimonio muliere, nec fieri poteſt vt ex cauſa dotis bona poſſideantur eo tempore, quo ſicut matrimonium nullum ita dos amplius nulla ſit.[3] Etſi autem dos matris defunctæ cum cæteris bonis maternis ad liberos ſuperſtites hæreditario iure deuoluitur,[4] ex quo tamen locus factus eſt reſtitutioni, pecunia iam deberi incipit,[5] cuius petitio aduerſus patrem ſiue diuitem ſiue inopem competere procuidubio nulla poteſt: Non ſolum quod inter patrem & filium familias iudicium nullum exerceri poſſit,[6] ſed etiam quia bonorum maternorum omnium vſusfructus ad patrem pertineat.[7] Bona vero, quæ meliori conſtante matrimonio tradita fuerant, vt ei pro dote cautum eſſet, ad maritum pleno iure cedeunt, & conſequenter in ea eorumque fructus perſecutio mariti creditoribus non denegatur.[8] *Ita Senatus* pro N. Broche anno 1594. poſt cauſam in publico auditorio peroratam 6. Cal. Iul. 1593.

1 *L. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2 Quamuis dici ſoleat eodem iure cenſeri hæredem, quo perſona defuncta cenſebatur, quaſi ſit eadem perſona, *Nouell. 48. d. iureiur. à morient. praſt. in princ.*

3 Dos enim non poteſt eſſe ſine matrimonio, quamuis poſſit matrimonium eſſe ſine dote, *l. 3. D. de iur. dot.*

4 Eſt enim dos proprium filij patrimonium, *L. 1. § ſed verum, C. de minor. l. pater filiam 14. D. ad leg. falcid. l. vlt. D. de collat. dot.*

5 *L. vnic. C. de rei vxor. act.*

6 *L. lis nulla 4. ff. de iudic. l. Imperator 50. D. ad SC. Treb.*

7 *L. 1. C. hoc tit.*

8 *L. creditoris 8. D. de diſtract. pignor.*

DEFINITIO VI.

Liberis ſuccurrendum eſt etiam aduerſus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, ſi aliunde non poſſint.

AT quid ſi tam inops ſit pater vt non habeat de ſuo vnde ſe ſuoſque poſſit alere? An non ſit inhumanum fame perire liberos,[1] nec bonorum paternorum diſtractionem prohibere poſſe? Et quidem ſi materna hæreditas ex bonis immobilibus conſtaret, dici commodè poſſet, eorum vſumfructum ad patrem quidem ſpectare debere, ſed ea lege vt ſe ſuoſque aleret ex fructibus, nec liberorum perſonas minus quam bona ipſa tueretur.[2] Sed cum pecuniaria dos matris fuit, difficilius eſt vt liberis, qui non niſi hypothecam habent in bonis patris, æque facile ſuccurratur atque cum de rei ſuæ proprietate tuenda fructibuſve retinendis contendunt. Præſertim cum mortuo quandocunq; patre ſalua iis futura ſit actio ad pignora ſua perſequenda, nullius quantumcunque longiſſimi temporis obſtatura præſcriptione.[4] Tum vero, quid ſi liberi ſint, induſtrij, vt omnia ad vitam neceſſaria ſibi quærere facile poſſint?[5] Sed tamen & verius & humanius eſt, vt etiam viuo patre iuſtam habeant intercedendi cauſam, hactenus ſaltem vt ex pignorum perinde an bonorum maternorum fructibus exhibeantur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Necare enim videtur qui denegat alimenta, *l. necare 4. D. de agnoſc. & alend. lib.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 4. § ex l. 1. C. hoc tit.*

3 Plus enim iuris habet proprietarius in re ſua quam creditor in re ſibi obligata.

4 *Auth. niſi tri-ennale, C. hoc tit.* quia filiofamilias non valenti agere non currit præſcriptio, *l. 1. § vlt. C. de annal. except.*

5 Non enim aliter filium alere pater cogitur, quam ſi filius aliunde non habeat ex quo ſe alat, *l. 5. § ſed ſi filius, & § alim. autem, D. de agnoſc. & alend. liber.*

6 Quomodo exhiberentur ſi eorum mater adhuc viueret. Dixi *Defin. 3. ſupra l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

TIT. XXXV.

DE BONIS QVÆ LIBER.

DEFINITIO I.

Contra bonorum filij aduentitiorum alienationem à patre factam, non ſolum filius poteſt venire, quamuis hæres patris, ſed etiam pater nomine filij.

PATER, qui bona filij aduentitia contra legis prohibitionem alienauit,[1] non eo minus reuocandæ alienationis quam ipſe fecerit, ius habet non proprio quidem nomine, ſed officij ſui ratione,[2] & quod idem eſt, ex perſona filij,[3] qui vtique mortuo patre, tametſi eius hæres eſſet, ſi aliud nihil obſtaret, bona ſua vindicare poſſet.[4] Nam quod dici ſolet nemini permittendum eſſe vt contra factum ſuum veniat, ne ex alterius quidem perſona,[5] ita verum eſt, ſi ſui, non item ſi alieni commodi gratia id faciat.[6] Neque patri neceſſarium erit auxilium reſtitutionis in integrum,[7] filio vero cum patris auctoritate agenti[8] multo minus.[9] Etſi enim regulare eſt, vt quandiu viuit is, qui prohibitam à lege alienationem fecit, ſi eandem adminiſtrationem retineat, neceſſaria ſit in integrum reſtitutio,[10] id tamen in propoſito non obtinet propter diſtinctam à perſona patris adminiſtratoris perſonam filij proprietarij, qui non contraxit,[11] eique regulæ tum demum locus eſſe poteſt cum adminiſtrator ſolus ille eſt, qui proprietarij perſonam & vices gerat, vt contingit in prælato rem Eccleſiæ alienante.[12] Neque rurſus ſimile eſt, quod patris factum etiam in re filiæ, puta in dote profectitia, quam pater aut acceperit aut alteri ſolui iuſſerit inſcia filia, nocet filiæ quandiu pater viuit, retinetque adminiſtrationem, id eſt quovſque filia ſui iuris effecta ſit.[13] Nam dos profectitia ita eſt filiæ vt tamen ſit etiam patris, vtrique ſcilicet communis.[14] At bona filij aduentitia ſolius ſunt filij.[15] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Muſiet contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Interdicta enim eſt patri bonorum filij aduentitiorum alienatio, *l. cum oportet 6. § non autem, C. hoc tit.*

2 Bart. & Caſtr. *ad l. cum à matre n. 5. & 6. de rei vindic.* vbi etiam gloſſ. per textum *l. quemadmodum 7. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 47. l. iubemus 14. § ſane ſi hæc, C. de ſacroſ. & Eccleſ.* & ibi Bart. n. 10. Item Bart. *in l. iuſiurandum quod ex conuentione 17. § procurator, n. 6. D. de iureiur.* Adde text. *in l. 1. C. de liber. cauſ.*

3 Multa enim poteſt facere pater ex filij perſona, quæ ex ſua non poſſet, *l. 3. § Pomponius ff. de minor. l. patre 27. eod.*

4 *L. 1. C. de bon. matern. & l. cum oportet 6. § non autem, C. hoc tit.* quia quod contra leges factum eſt pro infecto habendum eſt, vt ait *dict. l. iubemus 14. § ſane ſi hæc, in fin. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Addidi *ſi aliud nihil obſtaret*, quia ſi filius factum patris adprobauerit, aliud eſt, maxime ſi adprobauerit, poſt ipſius patris mortem, *argum. l. ſi quando 35. § 1. verſ. ſed hæc ita D. de inoffic. teſtam.*

5 *Ex l. ſi non ſortem 27. § filiusfamilias, D. de condict. indeb.*

6 Vt bene Caſtrenſis & alij ad eum locum interpretantur.

7 Quam tunc neceſſaria eſt reſtitutio cum reſcindendum eſt factum, quod ipſo iure tenet, non autem cum non tenet, *l. 3. C. ſi aduerſ. libert. l. 1. C. de præd. minor.*

8 Nec ſcilicet videatur iudicium ſine patris auctoritate conſiſtere, *l. vlt. § neceſſitate, C. hoc tit.*

9 Cum filius ipſe non contraxerit.

10 Gloſſ. *in cap. veniens, ad fin.* Extr. *de tranſact. per cap.* 1. Extr. *de in integr. reſtit.*

11 *Tot. tit. Ne filius pro patre.*

12 Nam prælatus Eccleſiæ quæ proprietaria eſt vicem gerit.

13 *L.* 2. *§. quod ſi in patris poteſtate, verſ. cæterum,* vbi Bart. & Iaſ. notant. *ff. ſolut. matrim.*

14 *d. §. quod ſi in patris.* ſaltem eo reſpectu, quod ad patrem ea dos rediſe aliquo caſu poteſt, *l. pater filiæ* 71. *ff. de euict.*

15 Excepto vſufructu qui ad patrem pertinet, *d. l. cum oportet.* ſed qui non poteſt facere quo minus bona ſint ſolius filij, *l. recte dicimus* 25. *ff. de verb. ſignif.*

DEFINITIO II.

SI tamen pater, vt fieri adſolet, cum bona filij alienaret, iurauerit ſe nullomodo nullaque ex cauſa contra vnquam venturum, omnis ſane agendi via ei præcluſa eſſe intelligetur propter iuriſiurandi auctoritatem,[1] adeo vt neq; filio agere volenti conſenſum & auctoritatem accommodare poſſit.[2] Quam ob cauſam non inſubtiliter quidam remedij loco inducendum putauerunt, vt poſtulante filio cogatur per iudicẽ pater agenti filio conſentire, propterea quod iuſiurandum quodlibet eam ſemper interpretationem admittere debeat, vt ſalua exceptaque intelligatur auctoritas ſuperioris,[3] cui parere ſit neceſſe[4] Quid vero ſi eadem bona quaſi perperam & contra legẽ alienata filius viuo adhuc patre qui vendidit alteri velit vendere?[5] An permittendum erit patri vt filio vendenti cõſentiat,[6] aut filio vt vendat etiam inuito vel non conſentiente patre in cuius ſit poteſtate?[7] Neutiquam obſtat enim patri propriũ iuſiurandum,[8] filio vero auctoritas patris & ius poteſtatis.[9] At neq; cogendus erit hoc caſu pater à iudice vt agenti filio vendenti ve conſentiat. Tum enim remedio locum fieri æquum eſt cum id agatur vt male facta alienatio reuocetur, non vt res alienari prohibita rurſum diſtrahatur.[10] Niſi eo demum caſu, quo ex cauſa neceſſaria iudex videat permittendam decernendamq; diſtractionem:[11] Extra hunc caſum qui à ſolo patre prior emit, ſecurus eſt hactenus vt ei præferatur, cui poſtea filius cum patris auctoritate vendiderit.[12] Prius itaque eſt, vt prior alienatio reuocetur, quàm vt ad ſecundam veniri poſſit. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vide tit. De rei vindic. Defin. 1.

1 Eſt enim omnino ſeruandum iuramentum, quod ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ, licet præſtitum ſit contra leges ciuiles *cap. cum contingat, & paſſ.* Extr. *de iure iur. cap. quamuis pactum, de pact. in* 6. licet aliud ſit de iure ciuili, *l. non dubium* 5. *in fin.* C *de legib. l. iuris gentium* 7. *§. generaliter,* D. *de pact. l. ſi quis inquilinos* 112. *§ vlt. de legat.*

2 Quin hoc ipſo periurium incurrat, cum hac parte paria ſint agere & agenti conſentire.

3 Ita ſingulariter Bald. *in l. vlt. § in computatione, col.* 2. *in fin. v. nunc venio ad quaſdam quæſtiones,* C. *de iur. delib.*

4 *L. non videntur* 167. *§. qui iuſſu, de reg. iur. l. vlt.* D. *ad municip.*

5 Scilicet quaſi nunquam alienata.

6 Quemadmodum conſentire poſſet & deberet filio agenti, *d. l. vlt. §. neceſſitate,* C. *hoc tit.*

7 Nam ſi eſſet emancipatus nullus eſſet locus quæſtioni, cum pater non ſi legitimus adminiſtrator filij emancipati, qui ipſe paterfamilias eſt, & quodammodo extraneus patri, *l. quinetiam* 55. *in fin.* D. *de rit. nupt.*

8 Quod omnino ſeruari debet & inuiolabiliter, vt dixi *n.* 1. *Auth. Sacramenta puberum,* C *ſi aduerſ. vendit.*

9 Non enim filio magis quam patri permiſſa eſt huiuſmodi bonorum alienatio, *l. vlt. §. ipſum autem filium, v. non autem,* C. *hoc tit.*

10 Ne ludibrio ſint leges & magiſtratus, ſi contra leges magiſtratus auxilium imploretur, *arg. d. l. vlt. §. vlt. verſ. non autem filio.* iunct. *l. auxilium* 37. D *de minor.*

11 Hoc eſt ad alendos liberos, vel etiam patrem ipſum inopia laborantem, *dict. § ipſum autem filium, verſ. ſed pater quidem.*

12 Quia cæteris paribus præferri debet is, qui prior contraxit, nactuſque eſt poſſeſſionem, *l. quoties* 15. *C. de rei vindic.* cum aduerſus extraneos etiam vitioſa poſſeſſio proſit, *l. vlt.* D. *de acquir. poſſeſſ.*

13 Non enim ferendum eſt vt eadem res duobus in ſolidum vendatur, *l. qui duobus* 21. *ff. ad leg. Cornel. de falſ.*

DEFINITIO III.

Pater poteſt ex cauſa æris alieni vendere bona filij ſine decreto, ſed æris alieni cauſam probari oportet aliter quam ex patris aſſertione.

NOn bene tutori comparatur pater in adminiſtratione bonorum filij, quamuis vterque ſit legitimus adminiſtrator. Tutor enim licet æs alienum vrgeat; tamen pupilli rem ſine decreto diſtrahere non poteſt.[1] Pater poteſt,[2] ſiue quod plus iuris habeat, qui ſolum adminiſtrator eſt, ſed etiam fructuarius,[3] ſiue quod multo minus ſuſpecta patris quam tutoris fides eſſe debeat:[4] cum & ſi quando cauſa cognita iudicem quid ſtatuere oporteat, ſoleat ille, & plurimum teneatur patris ſubſequi voluntatem.[5] Plane patri æris alieni neceſſitatem obtendenti, & ex ea cauſa filij bona diſtrahenti non facile credetur, vt neque tutori ſi alia probatio nulla ſit.[6] In ipſa enim re non in parentis arbitrio eſſe debet iuſta diſtrahendi cauſa,[7] quæ tamen ſi ſubſit ratio nulla eſt, cur ad alienationis vires minorem patris, quam iudicis auctoritatem exiſtimare debeamus.[8] Vnde illud etiam manat quod dici ſolet, in dubio non præſumi filium læſum ex contractu, quem pater filij nomine interij,[9] neque omnem alienationem bonorum filij interdictam patri, ſed eam tantum quæ iuſtam cauſam nullam habeat.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. magis puto* 5. *§. non paſſim & ſequentibus,* D. *de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 *L. vlt. § ſin autem æs alienum.* vbi Bald. C. *hoc tit.*

3 *d. l. vlt. & l. cum oportet.* 6. *eod. tit.*

4 Nullum enim melius conſilium eſt pro filio quam paternum, *l. vlt.* C. *de curat. furioſ. l. vlt.* C. *qui & aduerſ. quos.*

5 *d. l. magis puto, §. ſed ſi pater, & l. vlt. eod. tit. l.* 1. *§. & ſi quidem, l. filio* 6. *l. in confirmando* 8. *& l. pen.* D. *de confirm. tut.*

6 Alioqui facile inuenta erit ratio legis eludendæ contra *d. l. magis puto, § ſi pupillus, & d. §. non paſſim, & § ſi æs alienum, l. ſcire oportet* 21. *§.* 1. *de legit. tutor.*

7 Cum illius arbitria hac parte noluerit lex confidere, *d. §. ſin autem æs alienum, l. vlt.* C. *hoc tit.*

8 Nam nec iudex adhibetur in contractibus pupillorum & minorum, niſi vt patris præſentiam ſupleat.

9 *d. l. vlt.* C *qui & aduerſ. quos in integr. reſt.*

10 *d. §. ſi autem æs alienum*] Inde eſt quod ſi filiusfamilias hæres ſcriptus & hæreditatem ex fideicommiſſo reſtituere iuſſus ſit, poteſt pater filij nomine reſtitutionem facere etiam ſine iudice & actiones transferre, *l. quamuis* 40. *§.* 1. *D ad* SC. *Treb.* In quo plus iuris habet pater quam tutor, *l. reſtituta* 37. *§* 1. *eod.* Quin & poſt factam reſtitutionem, ſiue re, ſiue verbo, ſi velit pater ſibi emere à fideicommiſſario poteſt, nec quicquam ideo in fraudem filij feciſſe intelligitur. Sed & ſi fideicommiſſarius nunquam poſſeſſor factus ſit, dum tamen factus ſit dominus bonitarius per reſtitutionem ex *l. facta* 63. *eod.* poteſt pater ipſe ſibi tradere *l. fiſtulas* 78. *§.* 1. *de contr. empt.* adeoque mutare ſibi cauſam poſſeſſionis ex noua cauſa ſuperueniente, id eſt poſſidere ſuo nomine quod antea poſſidebat nomine filij, *l. non ſolum* 33. *§. quod vulgo, ff. de vſucap.* iunct. *l. quod meo* 18. *à contr. ſenſ. ff. de acquir. poſſeſſ. §. interdum. Inſtit. de rer. diuiſ. l. interdum* 21. *de acquir. poſſeſſ.* Nec verendum eſt vt hoc caſu præſtet filio auctoritatem in rem ſuam: cùm nullo ſit opus facto filij poſt reſtitutionem ab ipſo patre, tanquam à patre factam. *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Toynet, Franciſci Butur Calend. April. 1612.]* Quid ergo ſi nulla vrgente cauſa pater vendiderit bona filij, nec ea tamen filius vindicare poſſit aut velit ſed malit à patre, aut à patris hærede petere æſtimationem, an ſpectanda erit præſens æſtimatio, aut quæ fuit tempore venditionis? Et placet præſentem deberi, quia ſi bona vindicaret haberet in bonis ipſis præſentem, ac verum valorem aut ſi ab emptoribus bona euinceret, cogeretur pater aut eius hæres euictionis nomine præſtare quanti emptorum intereſſet, quo contineretur verum & præſens rei pretium & quanti pluris nunc res eſſet, quam vendita fuiſſet. Id enim eſt quod dici ſolet, *Id quod intereſt egredi plerumque rei pretium,* ſcilicet conuentum. Cum & iuſtum aliquando egrediatur, *l.* 1. *ff. de act. empt. l. ſi in conditione* 60. *ff. de euict.* Sed tamen bonitas æſtimabitur quæ fuit tempore venditionis non quæ nunc eſt l. *bonitatis* 12. *eod. tit.* Quid enim ſi meliorationes aut deteriorationes ſuperuenerint? Non debet ea res meliorem facere, nec deteriorem filij conditionem. Planè ſi alienatio à patre facta valuiſſet, nec de alio filius conquerатur, quam quod leuiore ac minus iuſto pretio facta fuiſſet, inſpici deberet æſtimatio quæ tum fuiſſet, non quæ poſtea aucta eſſet. Denique hoc caſu vero tempore res minoris fuiſſet, ſuperiore autem vero tempore pluris, vt in *l. ſi ſterilis* 11. *§. cùm per venditionem, de act. empt. Ita Senatus* in cauſa D. de Siccard, contra Antoine Pelliſſeri, 17. April. 1617.

DEFINITIO IV.

Alienatio bonorum filij facta per filium ne ipſi quidem nocet, nec poſſunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vſumfructum habeat.

BOna in quibus pater habet vſumfructum, vſque adeo prohibetur filius alienare,[1] vt nec ſi iurauerit, cogi tamen poſſit ad obſeruationem iuriſiurandi etiam mortuo patre,

[2] non

[2] non magis quam ſi à prodigo cui bonis interdictum eſſe iuratum proponeretur. [3] itaque nulla prorſus eſt alienatio non ſolum reſpectu patris, cui conſtat nullum in vſufructu præiudicium fieri per filium potuiſſe, [4] ſed etiam quod ad filium attinet, quippe qui ne ſibi quidem nocere potuerit propter diſtinctam legis prohibitionem: [5] itemque propter connexum ius patris, qui vtique paterno iure & tanquam legitimus filij adminiſtrator non aliorum bonorum vſumfructum habere poteſt, quam quæ ad filium ipſum pertineant. [7] Eadem ratio facit, quod magis mirum videri debeat vt etiam delinquente filio eo delicti genere ex quo bonorum omnium publicatio irroganda ſit, publicari tamen nequeat proprietas bonorum aduentitiorum, in quibus pater habet vſumfructum. [8] *Ita Senatus* 12. Calend. Decemb. 1588. Iunge Defin. De bon. matern.

1 *L. vltim. §. filiis autem familias*, C. *hoc tit.* [Similiter & alienatio huiuſmodi bonorum aduentitiorum per patrem facta, vſque adeo nulla eſt, vt mortuo patre poſſit per filium reuocari propoſita omnium rei vindicatione, quoniam ex alienatione facta contra legis prohibitum transferri dominium non poteſt, *d. l. vlt. & l. fin. C. de reb. alien. non alien.* Sed an per interdictum aut retinendæ aut recuperandæ poſſeſſionis? Finge filiofamilias obueniſſe bona materna iure hæreditario. Certum eſt filio non tantùm acquiri proprietatem, ſed etiam poſſeſſionem, non quidem ex iure communi *L. cum hæredes* 23. *D. de acquir. poſſ.* ſed ex ſtatuto & edicto quo mortuus *ſaiſit* viuum, vt loquuntur pragmatici. Nec ob id minus eam poſſeſſionem ad filium pertinere, quod pater habeat vſumfructum. Cùm fructuarius non ſuo nomine poſſideat, ſed proprietarij, cuius poſſeſſionem proinde intervertere non poteſt, licet naturaliter poſſidere videatur, *l. naturaliter* 12. *eod. tit.* Poteſt igitur filius mortuo patre petere aduerſus eum qui à patre emit, vt ſibi ſua poſſeſſio reſtituatur: quemadmodum ſi alienatio nulla facta eſſet, poſſet petere vt in ſua poſſeſſione retineretur. Poſtquam placuit iure noſtro prouinciali, vt ea poſſeſſio ſtatutaria, quamuis ciuiliſſima eoſdem effectus habeat ad proponenda interdicta omnia quæ haberet vera poſſeſſio corporalis & actualis de qua in *l. officium* 9 *ff. de rei vindic.* Planè aliquo caſu fieri poteſt, vt poſt mortem patris vindicatio bonorum per patrem alienatorum competat, non etiam interdictum. Puta ſi vnus ex pluribus liberis, iiſdemque hæredibus matris deceſſerit viuo patre, & ita hæredem pro parte relinquent patrem, & ex reliquis partibus fratres vtrinque coniunctos, & pater antequam conuolaret ad ſecunda vota fundum maternum alicui vendiderit & tradiderit, deinde conuolauerit & deceſſerit. Eo namque mortuo poſſunt quidem alij liberi alienationem reuocare in totum, id eſt etiam pro parte quæ fuerat patri quæſita, quippe quam amiſerit per tranſitum ac ſecundas nuptias. Et ideo haud dubio competit iis vindicatio, ſed non æquè tamen interdicta, quia non ſicuti dominium quod fuit patris, recurrit ipſo iure ad liberos per ſecundas nuptias, non obſtante alienatione contra legis prohibitionem facta, ita poteſt ad eos redire poſſeſſio partis paternæ, quam nunquam habuerunt, & quæ per venditionem tranſlata fuit in emptorem. Cùm etiam ex contractu nullo transferatur poſſeſſio, *l. 1. § ſi vir vxori, D. de acquirēd. poſſeſſ.* Vnde fit vt pro aliis partibus quæ ex fratris præ defuncti hæreditate ad alios liberos peruenerunt, poſſint quidem illi agere interdicto, recuperandæ poſſeſſionis tanquam ſpoliati, quandoquidem illegitimum factum patris pro facto filij cenſeri non poteſt, ſed non interdicto retinendæ, cum poſſeſſionem illam ſtatutariam amiſerint per alienationem quantumuis nullam & nulliter à patre factam, *d. § ſi vir vxori. Ita Senatus* contra Claudium Beſſon pro Ioanne & Michaële l'Heretier 17. Iunij 1614.]

2 *Cap. non eſt obligatorium, de reg. iur. in 6.*

3 Imb. de Bouenc. *ad Auth. Sacramenta, n* 19.

4 Boër. *quæ* 7. *num.* 18. poſt Bald. *in l. 1 hoc tit.* & Corneum *conſ.* 2 : 8 *in fin. vol.* 3.

5 *L. cum non ſolum, §. filiis, C hoc tit.* Salic. *in l* 3. *C. de bon. damnat.* ex *l. cum ancillis. C de inceſt. nupt.* à *contr. ſenſ.*

6 *L. cum oportet, & dict. l. vlt. C. hoc tit.* Et ex hac ratione reſponderi poteſt ad id, quod quidam obiiciunt, quos refert Boër. *d. quæſt.* 7. *n.* 14. alienationem quæ ex cauſa delicti proficiſcitur eſſe neceſſariam. Ex gloſſ. *in l. etſi condemnatus, ff de noxal. act.* Itaque etiam ſi pater deliquerit tamen placet ſaluum ei eſſe vſumfructum. Boer, ex Bart. *d. quæſt.* 7 *n* 10. licet contra ſentiat idem Bart. *in l ſi poſtulauerit, §. iubet, ad leg. Iul. de adult.* & alij quos refert idem Boër. *ibid n.* 2.

7 Bart. *in l ſi finita §. ſi de vectigalibus, quæſt.* 6. *de damn. infect.* Boër. *q.* 7. *n.* 10. *& ſeqq.* vbi tractat quid in peculio profectitio & Caſtrenſ. Guid. Pap. *q.* 516.

8 Limita niſi pater conſentiat, vtputa ſi filio ille adminiſtratione conceſſerit. Sic enim Boër. ex Bart. & aliis quos refert *d. q.* 7. *num.* 15. licet contra ſentiat Abb. *conſ.* 66. *lib.* 2.

DEFINITIO V.

Pater non eſt legitimus adminiſtrator beneficiorum Eccleſiaſticorum filij familias.

BEneficij Eccleſiaſtici, quod à ſummo Pontifice aut ab Ordinario collatum in filiumfamilias fuit, pater neque legitimam adminiſtrationem habet, neque vſumfructum. [1] Ea ratione, quod nec ad ipſum filiumfamilias, ſed ad Eccleſiam proprietas beneficij ſpectet, [2] nec in huiuſmodi cauſis filiusfamilias ſequatur ius poteſtatis, ſicut nec in cæteris, quæ ad ius publicum pertinent. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 32. ſup. de probat.

1 *Cap. fin.* vbi Canoniſt. *de iudic in* 6.

2 *Cap. cum olim.* vbi Panorm. poſt Innoc. *Extr. de teſt.* Iacob. Pute. *deciſ.* 441. *lib.* 2.

3 *L. nam quod* 14. *D. ad SC. Treb. l. quippe* 78. iunct. *l. præc. d. D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Bonorum, quorum non habet vſumfructum pater, nec legitimus adminiſtrator eſt: perdit vero etiam cæterorum adminiſtrationem, ſi in iis male verſetur dolo malo.

PAter legitimus filij adminiſtrator non eſt in iis bonis, quorum non habet vſumfructum. [1] Sed & ſi in iis bonis, quorum fructuarius eſt dolo malo verſatur probetur, æquiſſimum eſt permitti filio vt etiam ſine patris auctoritate ius ſuum in iudicio perſequatur, vt eam ſaltem fraudis ſuæ pœnam pater ſentiat, [2] præſertim vero ſi iudicium non niſi patris periculo & incommodo exerceri poſſit, iſque adeo lapſus ſit facultatibus, vt eo poſtea defuncto nunquam filius ſit ex ipſius bonis indemnitatem conſecuturus. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſup. SC. 12. de legat.

1 Et ideo placuit Iuſtiniano, vt de iis bonis, in quibus pater non habet vſumfructum, poſſit filius pro arbitrio diſponere *Nouell.* 117. *vt liceat matr. & auiæ, cap.* 1. non tamen teſtari *l. penult.* C. *qui teſtam. facer. poſſ. vel non.*

2 *Arg. l. Imperator* 50. D. *ad SC. Treb. l. ſed ſi vnius* 21. §. *interdum tamen*, D. *de iniur.*

3 Inanis enim eſt actio quam debitoris inopia eludit, *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

DEFINITIO VII.

Ceſſio bonorum non auffert patri legitimam adminiſtrationem bonorum filij nec vſumfructum. Prodigalitas vero auffert adminiſtrationem, ſed non vſumfructum.

PAtrem, qui æris alieni magnitudine oppreſſus bonis ceſſerit, non eo minus legitimum filij adminiſtratorem cenſendum eſſe conſtitit. [1] Ideoque & iudicium corruere quod ſine ipſius auctoritate filius exercuerit. [2] Multo minus permittendum eſt vt filio impuberi tutor detur, aut curator minori, qui in patris eſt poteſtate. [3] Certe ſi paupertas patris à malis moribus cauſam habuerit, quod is prodigus ſit & talis, qui ipſe indigeat curatore, aufferenda ab eo eſt adminiſtratio, curatorque & patri & filio dandus vt vtriuſque indemnitati conſulatur. [4] Sed ita tamen vt patri ſaluus ſit vſusfructus, cuius alioquin cauſa non ſolet ab adminiſtrationis iure ſeparari. [5] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1592.

1 Nam ceſſio bonorum eſt beneficiū iuris & legis Iuliæ, quo proinde iuuari patrem non decipi, nec damnum ſentire oportet, *l.* 4. C *qui bon. ceder. poſſ.* iunct. *l. in commodato* 17. § *ſicut, verſ. adiuuari*, D *commodat.*

2 *L. vlt in fin. princ verſ. neceſſitate*, C *hoc tit.* [vbi Bald. & poſt eum alij notant. Ne quidem in poſſeſſorio poſſe filium de his bonis agere ſine conſenſu patris, niſi pater ſit abſens. Quam ſententiam, licet pleriſque reluctantibus communiorem & veriorem eſſe deffendit Iacob. Men. *in tract. de recup. poſſ. remed.*]

3 Nec enim paupertas legitimus modus eſt tollendæ patriæ poteſtatis *tot. tit. Inſt. quib mod. ius patr. poteſt. ſoluit.*

4 *Arg. l. vlt C. de legit. tutel.* iunct. § *item matr. Inſtit. de excuſ tutor.*

5 *d. l. & l. cum oportet* 6. C *hoc tit & ibi notat* [Si tamen pater ſit prodigus, qui diſſipet non tantùm fructus & reditus, ſed ipſam quoque rerum

quod ad falcidiam pertinet multum intereſt, quoniam perpetuò & indiſtinctè verum eſt, falcidiam deduci ex donationibus cauſa mortis, ſiue inter coniuges; ſiue inter alios factæ ſint, & ſiue in vltima voluntate, ſiue extra vltimam voluntatem.[21] Nunquam autem ex donationibus inter viuos.[22] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, viduæ Illuſtris Dn. Ioannis, Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1 *L. non videtur, 32. & paſſ. D. de mort cauſ donat. l. cum hic ſtatus, 32. & paſſ. D. de donat. int. vir. & vxor.* quamuis noſtri ſoleant diſtinguere inter donationes rerum & verborum, *ex leg. Paſ in antec, 23. eod. tit.* de cuius ſententia & emendatione vide quæ contra ſcripſi, *lib. 2. Coniect. c. 7.*

2 *L. ſi mortis cauſa 5. l. pen C hoc tit. l. 2. in fi. C. de mort. cauſ. donat. l. cum pater, 77. §. mater, & §. Blanio. de legat. 2.*

3 Poſtquam noſtris placuit, etiam in teſtamento fieri poſſe donationem cauſa mortis; quod nos improbauimus in Heimchiliade, De *err. pragmat.*

4 Leges enim ſupra citatæ loquuntur generaliter, ac proinde ſunt generaliter intelligendæ, *l. de pretio, 6. de publician. in rem actionem. l. in fraudem, 13. in fin. D. de teſt milit. l. 1. §. generaliter, D. de legat. praſt.*

5 *L. ſi cum 9. § vlt. & l. ſeq D. de donat. int. vir & vx.*

6 Textus eſt *in l. donat. quas parentes, 24. C. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *In l. ſi mortis cauſ. 40. D. de mort. cauſ. donat.*

8 Nec enim retroactio illa immutat naturam & ſubſtantiam donationis.

9 Et ob id nimirum exigunt inſinuationem. *d l. donationes*, quæ in vltimis voluntatibus non exigitur, *l. vltim. C. de mort. cauſ. donat.*

10 Tanquam quæ fideicommiſſi partibus fungerentur, vt ſcriptum eſt in *l. donationibus 12. C. hoc tit.* ſcilicet poſt orationem Seueri, de qua *in dict. l. cum hic ſtatus. 32. in princip. & §. 1. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quod bonis, 15 §. ex donationibus, D. eod.*

11 Quæ ſolæ inſtar legatorum & fideicommiſſorum hodie obtinent Iuſtiniani conſtitutionem. *in l. donationes, 24. C. de donat. int. vir & vxor.*

12 *Lege vbi ita donatur, 27. l. pen. § vltim. D. de mort. cauſ donat.*

13 *In d. l. donationes.*

14 *In d. l. ſi mortis, 40. D. de mort cauſ. donat.*

Quamuis dici ſoleat incluſionem vnius eſſe excluſionem alterius, *l. cum prator, 12. D. de iudic.*

16 Sed valebant ex die tantum mortis, *d. l. cum hic ſtatus, & paſſ. ill. tit.*

17 *In d. l. donationes 24. C. de donat. int. vir & vxor.*

18 Quia quæ fit teſtamento vel in codicillis nunquam retrotrahitur cum vltimæ voluntates non confirmentur per legem niſi ex die mortis, *l. 4. de adim. legat. d. l. cum hic ſtatus, §. Pœnitentiam.*

19 Id eſt non mortis cauſa.

20 *Poſt d. l. donationes.*

21 Nempe quia donationes cauſa mortis omni caſu cenſentur iure vltimarum voluntatum, & ad exemplum legatorum capiuntur, *d. vltim. C. de mort. cauſ. donat. l. Marcellus, 15. l. etſi debitor, 17. l. illud. 37. D. eod. l. 2. D. de publ. in rem act.*

22 *d. l. vbi ita donatur, & dict. l. pen. §. vltim. D. de mort. cauſ. donat.* Nam nec aliam ob cauſam inducta eſt lex falcidia, quam ne vltimæ voluntates deſtituerentur, *Inſtit. de leg. Falcid.*

DEFINITIO II.

QVod à Iuſtiniano conſtitutum eſt, vt eſſet falcidia in legatis quæ ad pias cauſas relicta ſunt, tum quoque locum habet cùm liberi teſtatoris ſunt inſtituti. Eſt enim generalis conſtitutio quæ ſicut diſtinctionem nullam adhibet, ita indiſtinctè eſt intelligenda. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 29. ſup. de teſtam.

1 *Auth. ſimiliter, C. hoc tit.* & in corpore vnde ſumitur.

2 *L. 3. §. & generaliter de legat. praſt. l. de pretio 8. D. de publician in rem act.*]

TIT. XXIX.
DE HIS QVI ANT. apert. tabul.

DEFINITIO I.

Deſcendentium hæreditates non agnitæ non tranſmittuntur ad aſcendentes, ſed contra aſcendentium ad deſcendentes.

NOn quemadmodum in deſcendentibus receptum eſt & conſtitutum, vt aſcendentium hæreditates tranſmittant ad deſcentes, adeoque interdum quoſcunque hæredes quamuis extraneos.[1] Ita ex contrario in aſcendentibus admitti poteſt, vt iis ignorantibus deſcendentium hæreditates acquitantur.[2] An quod tranſmiſſio non agnitæ hæreditatis fiat ſola poteſtate ſuitatis, quæ in aſcendentibus nulla eſt? Ita plerique exiſtimant,[3] ſed male, quoniam & emancipati, qui non ſunt in poteſtate, idem priuilegium habent,[4] & ad maternas non minus, quam ad paternas hæreditates id ius pertinet,[5] cum tamen certum ſit fœminas ſuos hæredes non habere.[6] Illa igitur diuerſitatis ratio probabilior afferri poteſt, quod deſcendentibus hæreditates aſcendentium debeantur iure naturæ, deſcendentium vero aſcendentibus, non tam iure naturæ, quam intuitu pietatis & miſerationis.[7] Ergo nec ſufficiet, quod præmortui filij ſiue teſtati ſiue inteſtati hæreditatem ſibi delatam adire mater voluerit, niſi etiam adierit.[8] Maximè vero ſi quid fuerit propter quod nec volens potuerit adire, puta ſi de iure teſtamenti dubitabat, & an ſibi delata eſſet ex teſtamento, aut ab inteſtato hæreditas, ignorabat.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 16. ſup. De impub. & aliis ſubſtit.

1 L. *vnic. C. hoc tit. l. apud hoſtes, 8. C. de ſuis & legit.* nimirum cùm agitur de paterna hæreditate, quam ſuus hæres tranſmittit ad quoſcumque *d. l. apud hoſtes.*

2 Quamuis dici ſoleat, non minus deberi parentibus hæreditates liberorum turbato ordine mortalitatis, quam parentum liberis, *l. nam etſi, D. de inoff. teſtam.*

3 Alex. *conſ. 20 lib. 1.*

4 Vt conſtat ex verbis, *d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 Quia conſtitutio Theodoſij, *in d. l. vnic.* loquitur de omnium aſcendentium hæreditatibus. Vt ſcilicet tranſmittuntur ad deſcendentes, non ad quoſcunque.

6 *L. mulierem 5. C. de adopt. §. fœmina, Inſtit. eod. l. illud 4. §. ad teſtamenta, D. de bonor. poſſ. contr. tab.*

7 *L. ſcripto 7. §. vltim. D. ſi tabul. teſt. null. extab. vend. liber.* iunct. *d. l. nam etſi, in princip. iunct. ſuccurſum 6. D. de iur. dot.*

8 Nemo enim ex ſola adeundi voluntate fit hæres, niſi adierit, quamuis nuda etiam voluntate adire quis poſſit, *§. vlt. Inſt. de hæred. qualit. & differ. l. ſi auia 6. C. de iur. delib.* Aliud enim eſt dicere, *volo adire*, quod qui dicit nondum adit, aliud vero dicere, *volo hæres eſſe*, quod qui vult hoc ipſo fit hæres, etiamſi nihil attingat hæreditatium.

9 Qui enim dubitat de iure teſtamenti, aut aliter incertus eſt de iure ſuo, non poteſt adire tametſi maxime velit, *l. is qui putat 15. cum ſeqq. l. in repudianda 23. l. hæres inſtitutus 32. & ſeqq. l. cum falſum 40. D. acquir. hæred.*

DEFINITIO II.

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ante euentum conditionis, ne quidem ad deſcendentes.

FIdeicommiſſum conditionale licet a fratre fratri relictum ſit,[1] non tranſmittitur ad hæredes, ne liberos quidem, ſi fideicommiſſarius ante conditionis euentum deceſſerit.[2] Quia nec vllum eſſe intelligitur ante euentum conditionis.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio, Cal. Iul. 1595.

1 Inter quos non habet locum Theodoſij conſtitutio, quæ de ſolis aſcendentibus loquitur, vt diximus Defin. Præced. Sed nec ſi ab aſcendente relictum ſit fideicommiſſum, conditionale tranſmittetur tamen ad deſcendentes, quia eius dies non ceſſit, & in eo locum perinde habet ratio, quæ ſequitur in Definit quod fideicommiſſum conditionale ante conditionis euentum ſit nullum, *l. 4. & 5. & paſſ. D. quand. dies leg. ced.* Quod autem nullum eſt, non fit tranſmiſſibile, quia non entis nullæ ſunt qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de rebus credit.* Qua ratione ſoleo impugnare, quod vulgo noſtri iactitant, fideicommiſſum conditionale interdum, & ex quibuſdam coniecturis voluntatis poſſe fieri tranſmiſſibile. De quo ſcripſi fuſiſſime *in Error. 3. Decad. 31. de error. pragmat.*

2 Gloſſ. communiter adprobata *in d. l. vnic. C. hoc tit.* licet aliter ſentiat alia gloſſ. communiter reprobata, *in l. is cui 42. D. de oblig. & action.*

3 Cum fideicommiſſarius aut legatarius conditionalis, nullo modo ſit creditor, nequidem conditionalis pendente conditione, in quo differt à promiſſore conditionali, *d. l. is cui.* Scripſi *lib. 15. Coniect. cap. 6. & 7.*

TIT.

TIT. XXX.

QVAND. DIES LEGAT. *vel fideic. ced.*

DEFINITIO I.

Fideicommiſſum relictum ſub conditione mortis, ſi ſine liberis non debetur ante mortem licet neque liberi vlli ſint neque ſpes vlla liberorum.

MVLIER hæreditatem reſtituere rogata ſi ſine liberis moreretur, non poteſt ante mortem conueniri, vt fideicommiſſum reſtituat, [1] nec ſi in ea ætate iam ſit, vt liberos concipere amplius non poſſit: [2] quoniam non ſub ea tantum conditione ſi liberos non haberet, ſed in tempus quoque mortis, atque ita in diem incertum, qui pro alia conditione eſt, [3] rogata proponitur. [4] Fieri poteſt, vt fideicommiſſario antecedentem fideicommiſſi diem, id eſt, ante ipſam moriente fideicommiſſum intercidat. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Prioris de Lemens & Ioannis Charriere, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quamuis poſſit, ſi velit fideicommiſſum reſtituere ante mortem, *l. poſt mortem* 12. *C. de fideicomm. l. partem* 19. *D. quæ in fraud. credit.*

2 Quo caſu videtur conditio exitura omnimodo, ideoque exinde habenda pro pura, *l. quod ſi ea conditione* 18. *D. de condict. indeb. ſi pupillus* 9. *§ qui ſub conditione, D. de nou.* 11.

3 Cum dies incertus pro conditione habeatur, maximè in teſtamentis. *l. dies incertus* 75. *de condit. & demonſtr.* iunct. *l.* 1. *§ dies autem, eod. tit. l. talis ſcriptura* 30. *§ ſed etſi ſub conditione, l. ſi cui legetur* 49. *de leg.* 1.

4 Itaque duplex hoc caſu conditio eſt coniunctim adſcripta aut ſaltem vnica quidem conditio, ſed duas habens partes coniunctim adſcriptas, *vt in l. hac ſcriptura* 26. *de condit & demonſtr.* quo caſu vtramque conditionem, ſiue vtramque conditionis partem impleri oportet, *l. ſi heredi plures* 5. *D. de cond. inſtit.* iunct. *l. cum pupillus* 78. *§.* 1. *de condit & demonſtr.*

5 *L. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici, D. de iuriſdic.*

TIT. XXXI.

VT IN POSS. LEGAT. VEL *fidei. ſeru. cauſ.*

DEFINITIO I.

Cautio legatorum vel fideicommiſſorum nomine præſtandæ remitti poteſt à teſtatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remiſſa intelligatur

QVANQVAM ea cautio, quæ legatorum vel fideicommiſſorum in diem, aut ſub conditione relictorum nomine ab hærede præſtanda eſt, quocunque voluntatis indicio per teſtatorem remitti poteſt, [1] ac multo magis per eum, cuius commodo præſtanda fuit, [2] non tamen ex eo ſolo remiſſa intelligi debet, quod teſtator ab hærede rationem exigi prohibuerit. Aliud enim eſt, non interponendæ cautionis legem adſcribere, aliud vero rationi non exigendæ modum adhibere, [3] cum hoc caſu culpa dumtaxat, non etiam dolus remiſſus videatur. [4] Plus igitur eſt cautionem remittere, quam reddendæ rationis neceſſitatem. [5] Nam ſemel remiſſa hæc cautio, ſiue ex teſtatoris, ſiue ex eius caueri debuit expreſſa tacitaue voluntate, amplius peti numquam poteſt, nec ſi hæres rem hæreditariam, ſuamque male dilapidet. [6] Neque proinde locus eſt Imperatoris reſcripto, quo conſtitutum fuit, eo quo caſu interponi cautio nequeat, damnum conditionis propter fraudem infligitur, [7] Cautio enim, quæ à teſtatore vel legatario, aut fideicommiſſario remiſſa eſt pro interpoſita potius, quam pro interponenda haberi debet. [8] Et conſequenter ratio nulla eſt, vt legatum vel fideicommiſſum, quod non niſi in diem, aut ſub conditione relictum fuit, ab hærede repræſentetur. [9] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588.

1 *L. auia* 77. *§. vlt. D. de cond. & demonſtr. l.* 2. *& penul. C. hoc tit. l. licet* 12. *D. vt leg. nom. cau.*

2 Quia licet vnicuique iuri ſuo renunciare, *l. pen. C. de pact.* & iuris ſui perſecutionem deteriorem facere, *l. pactum* 46. *D. eod. l. ſi index circumuento* 28. *D. de minor.*

3 Itaque locum hoc caſu habet, quod dici ſolet, ex diuerſis nihil inferri, *vulg. l. Papinianus*, 30. *eod. tit. de minor.*

4 Ita eleganter Papinianus *in l. cum tale* 72. *§. quid ergo, D. de condict. & demoſtr.*

5 In eo autem quod minus eſt, non poteſt id quod plus eſt contineri, *Not. in l. non debet cui* 21. *D. de reg. iur. l.* 1. *§ ſi ſtipulanti D. de verbor. oblig.*

6 L. *vlt.* vbi eſt text. elegans, *D. vt legat. nom. cauat.*

7 L. *Imperator.* 50. *D. ad* SC. *Trebell.*

8 Vt dici ſolet de conditionibus, quæ per prætorem remittuntur, de quibus *in l. quæ ſub conditione* 8. *D. de cond. inſtit. l. facta* 63. *§. ſi ſub conditione*, D *ad* SC. *Trebell.*

9 Cum ea repræſentatio non ſit per prætore introducta remedio miſſionis in poſſeſſionem, niſi in pœnam & odium nolentis cauere, *l. is cui*, 5. *in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Poteſt cogi hæres, poſtulante fideicommiſſario, ad faciendum inuentarium rerum hæreditariarum, quamuis non ad rationes reddendas.

HÆres rogatus de hæreditate poſt mortem ſuam reſtituenda, etſi rationes reddere fideicommiſſario non cogitur, [1] compelli tamen poteſt fideicommiſſario poſtulante, vt rerum hæreditariarum inuentarium & deſcriptionem faciat. [2] ne in poteſtate hæredis ſit pro arbitrio dilapidare res hæreditarias, [3] atque fideicommiſſi reſtitutionem eludere. [4] Præſertim cum hæredi nocere id non poſſit. [5] Qui ſi putat ſua intereſſe, ne patrimonij ſecreta pandantur, petere poteſt, vt inuentarium illud ſecretum maneat, quomodo noſtri loquuntur, id eſt, obſignatum ſigillo iudicis nec prius aperiatur, quam fideicommiſſi dies aut conditio venerit. [6] Nam & illud conſtat, huiuſmodi inuentarium non, niſi quod ad hæredem & fideicommiſſarium pertinet, fidem facere, non etiam quod ad creditores & legatarios. [7] Sic dicimus patrem legitimum adminiſtratorem bonorum aduentitiorum filij, licet non cogatur adminiſtrationis ſuæ rationes reddere. [8] cogi tamen poſſe, vt inuentarium conficiat. [9] *Ita Senatus* in cauſa N. Petri Iuge, & Franciſci Iuge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Quia ſibi non fideicommiſſario hæreditatem habet, nec fideicommiſſarij procurator eſt, *l. poſtulante* 44. *§. vlt.* D. *ad* SC. *Trebell.*

2 Vt ſciri quandoque poſſit, quid venire debeat in reſtitutionem.

3 Quod eſſe non debet, *l Imperator* 50. *eod. tit. ad* SC. *Treb.* ne tum quidem cum teſtator voluit, id tantum in reſtitutionem venire, quod ex hæreditate ſupererit, vt in *l. Titius* 54. *eod. tit.*

4 Deficiente ſcilicet non tam iure quam probatione, quæ alioqui ex inuentario ſumi poſſet, *l. chirographis* 57. D. *de admin. tutor.*

5 Sine cuius diſpendio id futurum eſt, *l. in creditore* 38. *in fin.* D. *de oniſſ.*

6 Guid. Pap. *quæſt.* 35. vbi vide.

7 Quos alioqui in eam rem vocari oporteret, vt fit in inuentario hæredis ex beneficio. *l. vlt.* C. *de iur. deliber.*

8 *L. cum oporter* 6. *§. non autem hypothecam,* Cod. *de bon. quæ liber.*

9 Vt rerum probatio ſalua ſit, not *ad dict. §. non autem, ex l. vlt.* C. *arbitr. tutel. l. curent.* 22. D. *de teſtib. l.* 1. *§. recto autem*, vbi Bald. & alij D. *de vſufr. quem caueat.*

DEFINITIO III.

Cautio legatorum vel fideicommiſſorum nomine ita demum præſtanda eſt ſi petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis, non pro immobilibus.

FIdeicommiſſi quidem ſub conditione vel in diem relicti nomine hæres cauere cogitur, ſi non ab ipſo teſtatore ſatiſ-datio

redire ad dominum, niſi feudo alia lex ab initio dicta ſit. *Tit. de ſucceſſ. fratr. vel gradibus ſucced. in feud. tit. 11. lib. 2. & paſſ. in vſib. feudor.*

8 *Tit. 8 de ſucceſſ. feud. lib. 1.*

9 *Arg. l. iure ſuccurſum 6. de iur. dot.*

10 Quod tamen ita eſt, niſi cum loquimur de legitima debita adrogato in bonis adrogatoris, vt dixi *De fin. praced. n. 5. in l. Papin. ann. 8. §. ſi impubes C. de inoff. teſtam.*

11 *L. in traditionibus* 48. D. *de pact. l. venditor* 13. D. *commun. præd. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

12 Qui autem antiquius ius habet, is præferri ſolet *l. 1. 2. & paſſ. C. qui potior in pign. hab. l. ſi quis mihi* 28. *D. de iur. fiſc.*

13 *L. qui balneum 9. l. potior. 11. iunct. l. 1. D. qui potior. in pign. habeant.*

TIT. XXXIII.

De Legit. Hæred.

DEFINITIO I.

Fratrum filij ſi ſoli & nullo concurrente patruo ſuccedant, in capita, ſuccedunt, non in ſtirpes.

QVOD in fratrum filiis, de patrui hæreditate cum patruo ſuperſtite certantibus, nouo iure conſtitutum eſt, vt ſuccedant illi ex parentum iure & gradu in ſtirpes, non in capita, adeoque licet aliquis ſuperſit aſcendentium,[1] non ſimiliter in iis obtinet, quod ad patrui ſucceſſionem lex duodecim tabularum ſolos vocat.[2] Ius enim repræſentationis, quod Iuſtinianea conſtitutione præter iuris regulas[3] ſingulari eorum priuilegio induci neceſſe fuit, vt licet vno atque altero etiam gradu remotiores cum proximioribus tamen concurrerent,[4] ſicut ex proprio capite ſuccedentibus neceſſarium non eſt:[5] ita certam ſucceſſionis rationem, quam legitimis hæreditatibus ſola legis præſcribit auctoritas,[6] ceſſantibus[7] præſertim verbis nouæ conſtitutionis fruſtra immutare non debuit.[8] *Ita Senatus* pro liberis Franciſci de Prato, contra Vincentiam Louis viduam Antonij Falquet refer. De Imperatore, 16. Februar. 158[illegible].

1 Sic enim Iuſtinianus conſtituit *Nouell. 118. de hæred. ab inteſtat. venient. c. 3. §. igitur defunctus.* Vnde ſumpta eſt *Auth. ceſſante, C. hoc tit.* Intellige tamen de fratrum filiis qui ſint ex fratre vtrimque coniuncto, alioqui neque cum patruo, neque cum aſcendente concurrunt, vt ibidem ſcriptum eſt.

2 Id eſt, ſuccedentes patruo ſine alterius patrui concurſu.

3 Nam ex iuris veteris ratione ius repræſentationis locum non habebat niſi in deſcendentibus, inter quos habebat locum, & habet etiam hodie in infinitum, *§. cum filius, Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt. defer.*

4 Non enim potuit Iuſtinianus facere, vt qui in tertio tantum gradu eſt ſit æquè proximus atque is, qui eſt in ſecundo, nec proinde vt poſſet ſimul ſuccedere ab inteſtato, cum hæreditas ex lege 12. t. ab proximo agnato deferatur, *l. 3. in princip. D. hoc tit.* Niſi inducto in eam rem iure repræſentationis, per quod fit vt qui reuera remotior eſt, ſuccedat tamen ex iure & loco alterius proximioris, *l. 3. C. hoc tit.*

5 Eſt enim ius repræſentationis fictio iuris, quæ nunquam inducitur niſi ex neceſſitate.

6 Quæ fratrum filios ſolos ſuccedantes vocat in capita non in ſtirpes, *d. l. 3. § hac hæreditas, D. de ſuis & legit.*

7 Non enim dat Iuſtinianus ius repræſentationis fratrum filiis niſi eo caſu, quo concurrant cum patruo, *d. §. ſi igitur defunctus.* Et cum lex ſit noua & correctoria iuris communis non eſt extendenda vltra ſuos limites, *l. ſancimus 17. C. de teſt.*

8 Et hæc eſt communis noſtrorum præſertim recentiorum opinio, contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Diſputatione illa forenſi, quam in publicum edidimus poſt tractatum noſtrum. *De variis nummor. debit. ſol.*

DEFINITIO II.

Ex quo ſuccedunt nepoti auia paterna & auia materna in bonis omnibus tam paternis quam maternis.

INter auias paternam maternamque de nepotis ſucceſſione contendentes hæreditas ex æquo diuidi debet,[1] aut ſi alteram nepos ex aſſe inſtituerit, alteram ex nummo, debebitur huic legitimaria portio[2] in bonis omnibus nepotis, ſiue paterna illa ſint ſiue materna, aut quæ aliunde obuenerint.[3] Nam vulgaris illa diſtinctio, *Paterna paternis, materna maternis,* hodie nouiſſima Iuſtiniani conſtitutione[5] adrogata eſt. Qui enim æquo gradu ſunt æqualiter in eo quod eſt hæreditatis ſuccedunt.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Lancelot, & D. de à Bocadiere, 15. Calend. Decembr. 158[illegible]

1 Quia ſunt in eodem gradu ſuccedendi *Nou. 118. de hæred. ab inteſt. venient. c. 2. ſi igitur defunctus deſcendentes.*

2 Per conditionem ex *l. omnimodo 30. C. de inoff. teſtam. ad legitima ſupplementum.*

3 Cum legitima nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. cum quæritur 6 l. qui nuper 31. C. eod. tit. de inoff. teſtam.*

4 De qua in *Auth. itaque C. commun. de ſucceſſ.*

5 *In dict. Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient.*

6 *Dict. § ſi igitur, defunctus deſcendentes, verſ. ſi autem eundem gradum.*

DEFINITIO III.

Naturales fratres ſibi inuicem ſuccedunt ab inteſtato, niſi nati ſint ex damnato coitu & punibili ſecundum leges ciuiles.

FRatres naturales ſibi inuicem ab inteſtato ſuccedunt, excluſis agnatis & cognatis cæteris omnibus remotioris gradus,[1] ſi non damnatus & punibilis coitus fuit. Nam qui ex damnata & per leges ciuiles punibili coitu ſcripti ſunt ſicut parentibus, ita & inuicem ſuccedere nullomodo poſſunt.[2] *Ita Senatus* pro Turpina Vuiliod, contra N. Ioannem de Berod, 13. Cal. Decembr. 1586.

1 *L. 2. l. ſi ſpurius 4. D. vnde cognat.*

2 Gloſſ. communiter approbata, *in l. vlt. C. de natur. liber.*

DEFINITIO IV.

Qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure non ideo prohibetur ſuccedere ab inteſtato, niſi donationem agnouerit poſt mortem donatoris.

QVi ex prædefuncto filio nepotem habebat, bona ſua omnia præſentia & futura extraneo donauerat, exceptis centum aureis, de quibus teſtari poſſet. Nepoti vero certam pecuniæ quantitatem inſtitutionis quoque titulo dederat eodem donationis inſtrumento, eamque à reliquis bonis ſuis excluſerat, deinde inteſtatus deceſſerat. Non eo minus nepos legitimus auo hæres extitiſſe videbitur.[1] Neq; enim exhæredari vtiliter potuit, aut ab inteſtati ſucceſſione repelli niſi alio hærede inſtituto,[2] & adita ex teſtamento hæreditate.[3] Donator autem neq; donando teſtatus fuit,[4] neq; teſtandi facultatem ſibi eripuit.[5] Quinimo centum aureos è generali donatione eripuit, de quibus teſtari poſſet.[6] Nec ſimile eſt, quod filia, quæ accepta dote renunciauit paternæ ſucceſſioni cum iureiurando hæreditatem inteſtati parentis vindicare poſtea non poteſt, facitque locum agnatis remotioribus, ſi non legalem, vt loquuntur, eſcheutam ſibi reſeruauerit.[7] Id enim fit propterea, quod ipſius filiæ factum intercedat in renunciatione, & propter auctoritatem iuriſiurandi,[8] quorum omnium interuenit, cum ſola donatoris voluntate liberi excluduntur.[9] Succedendi namque ab inteſtato ius, quod lex ipſa dat, non poteſt pater liberis aliiſve cognatis adimere,[10] niſi facto teſtamento, ex quo poſtea hæreditas adeatur.[11] Idemque erit, licet donatoris viuentis voluntatem ſimpliciter nepos agnouerit, & datam pecuniæ quantitatem acceperit. Nam ſicut donatio non derogat factioni teſtamenti, ita, nec excludit cauſam inteſtati, ſi donator teſtamentum facere poſtea noluerit aut non potuerit.[12] Plane ſi poſt delatam hæreditatem, hoc eſt, mortuo iam donatore nepos donationi conſentiat, & quod vbi datum eſt ea lege, ne quid amplius ex hæreditate ſperaret, agnoſcat, non improbabiliter dici poteſt, videri cum inteſtati ſucceſſionem repudiare.[13] Cum excluſio, quæ donatione continetur, licet præcedat delationem hæreditatis, in id tamen tempus differatur, vireſque ſuas extendat, in quo de hæreditate ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato acquirenda diſputari oportebit.[14] Neque eo tempore aliud quicquam interuenire neceſſe eſt ad excludendum nepotem, niſi vt defuncti aui voluntatem agnoſcat,[15] cum bona nulla ſunt ex quibus repleri poſſit, quod legitimæ portioni deeſt,[16] vt contingit cum vniuerſorum bonorum donatio facta eſt, perexigua tamen quantitate excepta.[17] Fruſtra enim hoc caſu requiras, vt legitimæ ſupplemento nominatim renunciatum ſit,[18] quæ ſuppleri non poteſt Proinde quẽadmodũ inofficioſæ donationis ob eã cauſam adinuentæ vt ſunt, fraus fieret legitimæ, nec eius per querelã inofficio-

ſi aut actionem de ſupplemento petendæ ratio vlla ſupereſſet, nullis ſcilicet in defuncti hæreditate bonis relictis, [19] & inſpecto mortis tempore, [20] ita ad fraudem hanc excludendam aliud remedium liberis non ſupereſt, quam vt repudiato donationis commodo agant querela inofficioſæ donationi, ſi ſpectes ius vetus, [21] aut condictione ex Nouella Iuſtiniani lege ad ſupplementum, [22] poſteaquam Iuſtiniano placuit, vt ſicuti de inofficioſo teſtamento, [23] ita etiam de inofficioſa donatione quæri non poſſit is, cui aliquid quantulumcunque relictum eſt. [24] Quamvis verius ſit meo iudicio, ea conſtitutione ſublatam inofficioſæ donationis querelam aduerſus fratres duntaxat, eorumque fauore, non item aduerſus extraneos, de quibus nullum verbum Iuſtinianus, [25] Vt proinde longe generalior ſit, ni fallor, ea lex, qua ille ſuſtulit querelam inofficioſi teſtamenti, quoties aliquid liberis relictum ſit, licet minus legitima portione; [26] perinde enim fauet extraneis hæredibus inſtitutis, atque ipſis liberis. Nempe, quia fauorabiliores ſunt vltimæ voluntates, quarum conſeruandarum gratia lex illa lata eſt, [27] quam donationes & aliæ inter viuos diſpoſitiones, [28] *ita tractatum eſt* in cauſa N. Paquier, & N. Blanchard. 7. Cal. Mat. 1593.

1 Quinimo ſuus hæres, cum pater eum nunquam preuenerit in cauſa ſuccedendi, *l. ſcripto 7 ff. vnd. liber. l. ſi quis filio 6. de iniuſt. rupt.*

2 *L. 3. & paſſ. de liber. & poſthum.*

3 *L. filium 10. verſ. ſed cum exhæredatio, D. de bonor. poſſeſſ. contr. tabul. l. ſi patronus 12. §. ex teſtamento. D. de bon. libert.*

4 Aliud enim eſt donare, aliud vero teſtari, licet vltimarum voluntatum liberalitates ſint etiam donationes, *l. legatum eſt 36. de leg. 2. l. cum hic ſtatus 32. §. 1. in fin. D. de bon. inter. vir. & vxor.*

5 Non enim valeret donatio, per quam libera teſtandi facultas eriperetur. *l. pactum quod dotali. 15. C. de pact.* vbi etiam not. *& in l. vlt. eod. l. ſtipulatio hoc modo concepta 61. de verb. obl. l. 4. C. de inutil. ſtipulat. l. cum duobus 52. alias l. ſi fratres, §. idem reſpondit ſocietatem, D. pro ſocio.*

6 Quantulumcunque enim illud ſit, quod quis in bonis habeat, de eo teſtari poteſt, cum hæreditas in iure conſiſtat non in corpore, *l. hæreditas 50. de petit. hæred.* Hæreditas porro non niſi teſtamento datur, *l. hæreditas 5. C. de pact. convent. tam ſupr. dot.*

7 *Cap. quamuis pactum.* vbi Canon. *de pact. in* 6. Guid. Pap. *q. 192. dot.*

8 Quod ſemper ſeruandum eſt, quoties ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ *cap. cum contingat, & paſſ. Extr. iur. iur.*

9 Nemo autem poteſt ſua voluntate iuri publico derogare, *l. ius publicum 38. D. de pact. l. nemo poteſt 55.* vbi not. *de leg. 1.*

10 *L. 3. ff. de interd. & releg.*

11 Alioquin non adita hæreditate teſtamentum corruit, *l. ſi nemo 9. D. de teſtam. tutel.*

12 Quiſquis enim moritur ſiue facta ſiue non facta donatione eum neceſſe eſt aut teſtatum decedere, aut inteſtatum, *l. 1. D. de ſuis & legit.*

13 *L. ſi quando 35. §. illud etiam, verſ. ſed hoc ita, C. de inoffic. teſtam. l. Paula Callinico 27. verſ. mihi ab omni voluntate, de leg. 3.*

14 Neque enim de bonis viuentis diſputari poteſt, cum nihil ex iis debeatur, *l. 1. D. de hæred. vel act. vendit. l. donari 29. alias l. quidam. §. donationem, D. de donat.*

15 *d. §. illud etiam, verſ. ſed hoc ita.*

16 Repletionem enim illi fieri neceſſe eſt ex ſubſtantia & bonis defuncti, *l. ſcimus 36. §. repletionem. eod. tit.*

17 Not. *in d. l. vlt. C. de pact. & in d. l. ſtipulatio in hoc modo concepta. 61. de verb. obligat.*

18 Quod tamen Iuſtinianus nominatim requirit, *in l. ſi quando 35. §. & generaliter 6. de inoffic. teſtam.*

19 *L. 1. l. ſi totus 5. & tot. tit. C. de inoffic. donat.*

20 Quod ſcilicet inſpiciendum eſt quoties agitur de legitima, *l. cum quæritur 6. C. inoffic. teſtam.*

21 Ex quo competebat querela inofficioſæ donationis, ſi non ſupererat in bonis donatoris quantum ad legitimam ſatis eſſet. Per quam querelam donatio tota reſcindebatur, *l. Titia Seio 87. §. Imperator. de leg. 2.*

22 *Ex Nouell. 92. de offic. donat.*

23 *L. omnimodo 30. C. de inoffic. teſtam.*

24 Sic enim Iuſtinianus *dict. Nouell. 92. in fin.*

25 Vt ſcilicet iure veteri correctio non ita facile inducatur, *l. ſancimus 27. C. de teſtament. l. præcipimus 23. in fin. C. de appellat.*

26 *In d. l. omnimodo 30. C. de inoffic. teſtam.*

27 *L. C. de ſacroſ. eccleſ. vel negare 6. D. teſtam. quemadmod. aper.*

28 Quod non ſatis recte à nobis obſeruatum videtur, *lib. 3. de Coniect. cap. 17. in fin.*

DEFINITIO. V.

Filiusfamilias hodie habet hæredem non tantum in aduentitiis, ſed etiam profectitiis ei pleno iure acquiſitis.

Filiusfamilias etſi iure vetere hæredem habere non potuit, [1] aut ex teſtamento, cum nec teſtari poſſet, [2] aut ab inteſtato, ne quidem in bonis caſtrenſibus, [3] tametſi de iis teſtari poſſet ex conſtitutionibus: [4] hodie tamen habet ex lege Iuſtiniani. [5] Nec in aduentitiis duntaxat, de quibus minor dubitatio eſt, [6] ſed & in profectitiis, quoties alia ſunt vt filio familias pleno iure quærantur. [7] Cuiuſmodi ſunt quæ illi pater donauerit in contractu matrimonij & fauore nuptiarum, accedente præſertim iure iurando. Has enim donationes ab initio valere obtinuit, adeo vt nec ſi præcedat filius donatarius, irritas tamen fiant. [8] In iis igitur habere poterit hæredem. [9] Nec ſolum deſcendentes ſi quos habeat, ſed etiam patrem. [10] Nec patrem duntaxat, ſed etiam fratres, qui cum patre in cæteris bonis concurrerent, [11] ſolis excluſis parentibus & agnatis ex linea materna, in quibus ſpeciale ius eſt ex Iuſtiniani conſtitutione, [12] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Bally, Georgij Girard, & Dionyſij Raymon, 8. Id. Iul. 1593.

1 *L. lex. Cornelia 28. verſ. quia per eã nõ efficitur ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

2 *L. qui in poteſtate 6. ff. qui teſt. fac. poſſ.*

3 *L. 1. & 2. de caſtrenſ. pecul.*

4 *L. vlt. C. de inoffic. teſt.* nam in peculio caſtrenſi filiusfamilias habetur pro patrefamilias *l. 2. C. de SC. Macedon.*

5 *Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient. cap. 2. §. ſi igitur defunctus deſcendentes.*

6 Poſtquam eorum capaces facti ſunt filijfamilias ex *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

7 Id eſt, ita vt ne quidem vſumfructum in iis habeat pater, Nam & hoc fieri hodie poteſt. *Nouell. 117. vt lic. matr. & auiæ, c. 1.* vnde ſumpta eſt *Auth. excipitur,* C. *eod. tit. de bon. quæ liber.*

8 Vt pluribus diſputat Crauet. *conſ. 102. per tot.* quem refert & ſequitur Anton. Gabriel, *lib. 3. commun. opin. tit. de donat. concluſ. 3.* contra Decium *conſ. 340. 536. & 659.*

9 Ex Bartoli ſententia communiter approbata, *in l. poſt dotem, n. 27. in fin. ff. ſolut. matrim.*

10 Nam prima cauſa eſt deſcendentium, deinde parentum, *d. Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient. § 1. & l. pater filium 14. ff. de inoff. teſtam.*

11 Intellige de fratribus vtrinque coniunctis. Alij enim neque cum patre concurrunt, neque cum matre, *d. §. 2. Auth. defuncto,* C. *ad Tertyll.*

12 *In l. quod ſcitis, §. 1. C. de bon. quæ liber.* vt contra Bart. & alios diſputat idem Crauet. *conſ. 176.*

DEFINITIO VI.

Pater qui occupauit peculium caſtrenſe filij poteſt & debitores filij conuenire, & à creditoribus eius conueniri.

Filijfamilias qui caſtrenſe peculium habuit pater quidem ab inteſtato hæres non eſt, ſed peculij tantum iure bona occupat, [1] quamuis ex teſtamento filiusfamilias in eo peculio hæredem habere poſſit, [2] verum non eo minus permittendum erit patri vt aduerſus inteſtati filij debitores præciſa executione agere poſſit vigere literarum, quas *De debitis* vulgo appellamus, quæ non niſi creditoribus eorumve hæredibus concedi ſolent. Quia licet ille hæres non ſit, hæredis tamen locum obtinet, [3] adeoque perinde acſi hæres eſſet conueniri ex contrario poteſt à filij creditoribus, ſaltem ad peculij finem. [4] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Bonnillaret, & la Griue, 5. Non. Mart. 1594.

1 *L. 1. & 2. D. de caſtrenſ. pecul.*

2 Vt ſcripſi *De fin. prox. præced.*

3 Parum autem refert ab hac parte, an quis hæres ſit an loco hæredis *l. 1. D. ad SC. Treb.*

4 *L. pater qui caſtrenſe 17. D. de caſtrenſ. pecul.*

DEFINITIO VII.

Spurij & parentibus & inuicem ſuccedunt, ſi modo non ſint nati ex damnato coitu & punibili ſecundum leges ciuiles.

Spurios vulgo quæſitos conſtat poſſe & matri & cognatis ab inteſtato ſuccedere, [1] ſed eos, qui ex damnato coitu ſuſcepti ſunt, ne ex teſtamento quidem maternæ ſucceſſionis capaces eſſe, ab inteſtato autem multo minus. Nimirum ſi coitus ille damnatus & illicitus accuſabilis ſit, vt noſtri loquuntur, & punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales. [2] Proinde ſi coniugatus aut ſolutus ex coniugata liberos ſuſceperit, non ſuccedent illi matri, quia nec natura

eos agnoſcit nec liberorum nomen merentur.[3] Atque ita iam olim Senatus pronunciauit in cauſa ſororum Basſel. & D. de Tardy, menſe Maio 1585.

1 *L.2.§.ſed & vulgo quæſiti, D.ad SC. Tertyl.l.2.verſ.itaque, l ſi ſpurius 4.D.vnd.cognat.*

2 Sic enim vulgo noſtri definiunt, poſt *gloſſ.in Authen.ex complexu, C. de inceſt. & inutil.nupt.* Socin. late *conſ.*148. *lib.*1. Guid.Pap. *quæſt.*280. Afflict.*deciſ.*98.

3 *d. Auth.ex complexu* quamuis ex æquitate canonica debeantur iis alimenta ne fame pereant, *cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.* Extra eam cauſam ſunt prorſus incogniti.

DEFINITIO VIII.

Nati ex patre adultero poſſunt & ipſi patri & inter ſe ſuccedere.

QVid ergo ſi coniugatus ex ſoluta liberos habuerit? Adulterium quidem eſt, ſed non accuſabile nec punibile ſecundum leges temporales,[1] licet iure & pontificio & diuino non minorem pœnam mereatur.[2] Aliud enim hic Chriſtus, aliud Papinianus, vt ex patribus quidam dicebat. Ergo non faciet ea res liberos maternæ ſucceſſionis incapaces, ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato.[4] An autem qui ex damnato & punibili coitu ſuſcepti ſunt poſſint inuicem ſuccedere, aut his qui ex latere matris cognati ſunt, alia quæſtio eſt. De qua alij aliter ſentiunt.[5] Magis tamen communiter probatum eſt, vt non poſſint.[6] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Brunet, 9. Cal. Aug. 1595.

1 Non enim tenetur maritus lege Iulia de adulteriis, quia thorus viri eſt non mulieris.

2 Tam enim violatur Sacramentum, matrimonij à marito quam ab vxore.

3 Dictum eſt ni fallor Diui Hieronymi, vel Auguſtini.

4 Nempe quia ius ſuccedendi ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato eſt ex legibus ciuilibus, non ex pontificiis, *l. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *D. de verb.ſignif.*

5 Didac.Couarr. *in* 2. *part. relect. ad* 4. Dec. *cap.*8 *n.*19. *concl.*4. vbi vide. Dixi *Defin.prox.* & 3. *ſupr.* & *Defin.*2. *ſupr. de natur.lib.*

DEFINITIO IX.

De liberis natis ex matrimonio cum ea contracto, quæ prius polluta fuerat per adulterium.

QVid rurſum ſi quis vxorem duxerit eam, quam prius polluerat per adulterium? An ſuſcepti ex eo matrimonio liberi ſaltem matri ſuccedere poterunt? Et quidem conſtat, ius illud, quod antiquis canonibus conſtitutum eſt, vt non liceat vxorem ducere eam, quæ prius polluta ſit per adulterium, ſic accipi debere, niſi peracta prius pœnitentia. Poſt pœnitentiam autem poſſe matrimonium tale vtiliter contrahi, præterquam in duobus caſibus. Quorum vnus ille eſt, ſi quid adultera machinata ſit in necem legitimæ vxoris, alter ſi data fides ſit viua prima vxore de adultera poſt mortem prioris vxoris ducenda; idque eſt quod ait pontificia conſtitutio,[2] huiuſmodi prohibitionem his duobus caſibus ſemper ſeruandam eſſe, id eſt, non ſubiecta illa exceptione, *ſi non prius acta ſit pœnitentia*, quæ ſubiici ſolet ad eam regulam, quæ habet: Nemini licere vxorem ducere eam quam polluerit per adulterium.[3] Ergo ſi extra hos duos caſus.[4] Matrimonium cum adultera ſimpliciter contractum ſit, nulla prius acta pœnitentia, ſuccedent matri liberi ex huiuſmodi matrimonio ſuſcepti tam ab inteſtato, quam ex teſtamento. Quia licet coitus ille ſit illicitus iure pontificio, nullam tamen ex ciuilibus legibus pœnam meretur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt aperte ſcriptum eſt *in can. illud* 31. *quæſt.*1.

2 *In cap. ſuper hoc.* Extr. *de eo qui dux in matrim. quam poll. per adult.*

3 Qui etiam ſenſus eſt *cap.*1. *verſ. licet, eod. tit.* vbi ſcriptum eſt prohibitum eſſe eiuſmodi matrimonium, maxime ſi aut machinata ſit adultera in necem prioris vxoris, aut data ei fides ſit à viro de illa poſt prioris mortem ducenda.

4 Hoc dico, quia in his duobus caſibus magis eſt, vt coitus non tantum illicitus ſit, ſed etiam punibilis ſecundum leges ciuiles & iis pœnis, de quibus in *l.4.C. de inceſt nupt.*

5 Iuxta ea quæ diximus *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO X.

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an ſuccedant parentibus, ſaltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fiſco applicentur?

QVod tamen coniuges, qui tale matrimonium contra iuris pontificij prohibitionem contraxerunt, ſibi inuicem fauore matrimonij donauerint, dubitari poteſt, an ratum eſſe debeat in vtilitatem & commodum ſaltem liberorum ex matrimonio ſuſceptorum, an potius applicandum ſit fiſco?[1] Facit dubitationem, quod ea conſtitutio quæ fiſco applicari vult iuris ciuilis eſt, prohibitio autem, quæ matrimonium impedit, iuris Pontificij.[2] Sed tamen cum ea prohibitio rationem habeat non ſolum ciuilem, ſed etiam naturalem,[3] magis eſt vt hoc quoque caſu locus eſſe debeat ciuili conſtitutioni,[4] nimirum iis caſibus, quibus aut machinata ſit adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides ſit de ducenda illa poſt mortem vxoris.[5] Eſt enim votum illud alienæ mortis vtroque caſu captatorium, prorſus improbum & iure quoque ciuili improbum.[6] Sed extra hos caſus, id eſt, ſi nihil aliud matrimonium impediat niſi quod quæ vxor ducta eſt, prius cognita fuerat per adulterium, licet nulla ſecuta ſit pœnitentia.[7] Non habebit locum conſtitutio, quoniam ratione canonica magis quam ciuili ea prohibitio nititur.[8] Denique matrimonij improbiſſimi & more improbiſſimo contracti fauor nullus eſſe poteſt, ne quidem propter liberos ex eo ſuſceptos,[9] ſiue de lucris nuptialibus agatur, ſiue de legitimis ſucceſſionibus, quaſi nec vxorem nec liberos habuerit, qui nefarias & tam bona ratione prohibitas nuptias contraxit.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l.4. l ſi quis inceſti* 6. *C. de inceſt. & inutil. nupt.*

2 Vt diximus *Defin. prox. præced.*

3 Et bonis moribus non modo ciuilibus, ſed etiam naturalibus conſentaneam.

4 Non enim odioſa lex eſt quamuis ſit pœnalis, cum lata ſit ad vindictam & coercitionem tanti delicti etiam iure gentium prohibiti, *arg. l. vlt. D. de ritu nupt.*

5 *Vt in can. illud* 31. *q.* 5.

6 *L. vlt. C. de pact. l.*2. *§. interdum, de vulg. & pup. ſubſt. l.*2. *§. vlt. D. de his quæ vt indign. l.*1. *§. ſi impubere, D. de collat. bonor. l. donari* 29. *alias l. quidam, §. donationem, D. de donat.*

7 Quo caſu prohibetur matrimonium iure pontificio, *d. can. illud* 31. *quæſt.*1. *cap.*1 *verſ. licet, & cap.*2 *ſuper hoc.* Extr. *de eo qui dux. in matrim quam poll. per adulter.*

8 In pœnam nimirum neglectæ pœnitentiæ, cuius nullam rationem habet ciuilis legiſlator, apud quem nemo ex pœnitentia nocens eſſe definit. *l. quia ea mente* 65. *D. de furt.* iunct. *l. ſi pignore* 54. *§. cum furti eod. l. penult. D. vi bonor. rapt.*

9 Quia nec liberorum nomen merentur, *Auth. ex complexu C. de inceſt. & inutil. nupt.*

10 Vt ſcriptum eſt *in d. l. ſi quis.*

DEFINITIO XI.

Auus maternus præfertur patruo in legitima ſucceſſione nepotis.

IN nepotis ſucceſſione auum maternum præferri patruo in iis etiam bonis, quæ à patre nepos habuerit, certiſſimi iuris eſt,[1] cum ſit ille vno gradu proximior, & in tutelæ onere ſuſcipiendo ante patruum cogendus.[3] Nec dubitandi cauſam ex eo ſumere quidam debuerunt, quod in ipſius patrui hæreditate nepos auo præferretur.[4] Nam & patri ſuccedit filius excluſo auo,[5] nec eo minus tamen auo ſuccedit pater:[6] Vtrumque id nimirum exigente iure ſanguinis & proximitatis, cuius in acquirendis inteſtatorum hæreditatibus potior ſemper cauſa eſt quam reciprocæ ſucceſſionis[7] *Sine die.*

1 Quia ſicut in ſucceſſione inteſtati potior eſt deſcendentium cauſa, quam aſcendentium, ita & aſcendentium quam tranſuerſalium ſolis exceptis fratribus vtrimque coniunctis, qui cum parentibus concurrunt. *Nouell.* 118. *de hæred. ab inteſt. venien. cap.*1 *§. ſi igitur defunctus.* Poſt quam Nouellam non habet amplius locum vetus illa diſtinctio: *Paterna paternis, Materna maternis*, vt dixi *Defin.*2. *ſuprà.*] Obſerua autem cum fratribus vtrimque coniunctis ſuccedere, non modò patrem, ſed etiam auum, ſed ita ſi auus ſit in primo gradu aſcendentium, nec anteuertatur à patre. Nam ſi pater viuat, qui poſſit & velit ſuccedere, excludit omnino auum ab ea ſucceſſione. Nec ſi poſtea pater amittat ſucceſſionem, puta per tranſitum

ad ſecundas nuptias, ſuperſtitibus aliis fratribus vtrimque coniunctis, poterit eo magis auus ſuccedere, non ſolùm quia ſemel fuit excluſus. Perſona autem ſemel excluſa abſolute remanet perpetuo excluſa, vt notat Bart. & poſt eum cæteri ad *l. vlt. §. 1. D. ad SC. Tertyll.* Sed etiam quia lex quæ patri conuolanti ad ſecundas nuptias auffert proprietatem, addicit eam liberis primi matrimonij *l. fœmina, & l. generaliter 5. de ſecund. nupt. Ita Senatus* pro Ioanne & Michaële l'Heritier, contra Claudium Beſſon. 17. Iunij 1614.

2 Eſt enim auus maternus in ſecundo gradu, patruus vero in tertio, quia non coniungitur quis patruo ſuo niſi per mediam aui paterni perſonam, vt nec fratri niſi per mediam perſonam patris, *l. Iuriſconſultus* 10. *D. de gradib. & adfin.*

3 Ex iuris regula tutor, de qua in *l. quo tutela* 73. *de reg. iur. l. 3. ff. de legit.*

4 Iure ſcilicet agnationis, cum auus maternus huic patruo nec agnatus ſit nec cognatus.

5 Quia ſcilicet potior eſt cauſa deſcendentium quam aſcendentium, vt dixi *n. 1.*

6 Tanquam qui ſit filius, & conſequenter vno gradu proximior quam nepos.

7 *dict. Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient.* Anton. Theſaur. *deciſ. Pedem.* 5. vbi vide.

TITVL. XXXIV.

De bonis Maternis.

DEFINITIO I.

Renunciatio hæreditatis maternæ quamuis iurata, non nocet filio, ſi mater obierit viuo patre.

FILIVSFAMILIAS accepta, vt plerumque fit, certa pecuniæ quantitate, hæreditati maternæ cum iureiurando in matris commodum renunciauerat, [1] Defuncta poſtmodum matre, viuo adhuc patre, nullam renunciationis vim eſſe conſtabat, quod neque ante mortem matris effectum ſortiri potuiſſet, [2] neque matre moriente ſupereſſet pater, idemque bonorum maternorum fructuarius, [3] cui filius nocere potuerat ignoranti. [4] Nec verum eſt, quod nonnulli contra obiiciunt, filio, qui renunciauit ſucceſſioni, poſtea non deferri ſucceſſionẽ. [5] Habet enim quælibet hæreditatis renunciatio tacitam conditionem, ſi hæreditas deferatur: [6] alioqui nec neceſſaria nec vtilis eſſe poteſt. [7] Proinde non impedit renunciatio delationem, ſed tantum acquiſitionem, exerente vires ſuas renunciatione tum cum defertur hæreditas. [8] Etſi autem patri vſusfructus duntaxat bonorum maternorum non etiam proprietas quæritur: [9] facit tamen ius patris vt filij quoque vel inuiti ius conſeruetur. [10] Neque enim fieri poſſet vt ſaluus eſſet patri vſusfructus ſolo iure poteſtatis, ſi ad filium proprietas non pertineret. [11]. *Ita in Senatu tractatum eſt* 11. Cal. Decemb. 1588. Vide tit. De bon. quæ liber. SC. 4.

1 Iuxta formam *cap. quamuis pactum, de pact. n. 6.*

2 Quia omnes huiuſmodi renunciationes habent tacitam conditionem. Si hæreditas defertur, vt ſequitur in Definit. ex Caſtr. & aliis in *l. qui ſuperſtitis 94. D. de acquir. hæred.*

4 *Ex l. cum oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*

4 Poteſt enim melior quidem conditio noſtra fieri per eos quos in poteſtate habemus, ſed deterior non poteſt, *l. melior.* 133. *de reg. iur. l. ſoluendo 39. de negot. geſt. l. Granius 71 § penult. de fideiuſſ. l. 2. C. quod vi aut clam.* Caſtr. in terminis *ad l. fin. in princ. C. hoc tit.*

5 Didac. Couarr. *ad c. quamuis pactum, in tertia part. relect. §. 2. n. 3. v. ſecunda probatio, de pact. n. 6.*

6 Caſtr. *ad d. l. qui ſuperſtitis.*

7 Neque enim poteſt renunciationis effectus præcedere delationem, *d. l. qui ſuperſtitis, l. 1. §. decretalis, D. de ſucceſſ. edict. l. ſi ita ſit ſcriptum 45. § ſi ſub conditione, de leg. 2.* Viuentis autem nulla eſt hæreditas, *l. 1. D. de hæred. vel act. vendit. l. 1. C. pro hæred.*

8 *Vt in l. ſi Stichum 8. §. ſi quis ita ſtipulatus, l. quoties 14. D. de nouat.*

9 *d. l. cum oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*

10 Sicut è contrario interdum ius patris odioſi & indigni nocet filio, niſi pater iuri vſusfructus ſui renunciet, vt in eo caſu quem tractat Boër. *quæſt. 7. n. 17.* poſt Cæpoll. *cautel.* 8. de patre qui vnum ex liberis ſuis materna bona habentem occiderat.

11 Atque ita ſit vt propter alium quis habeat quod propter ſuam perſonam habere non poſſet, *vt in l. 3. in fin. D. quæ res pignor. l. cum hæreditate 53. D. de acquir. hæred. l. ſi is qui duos 29 ff. de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofamilias conſentiente vſque adeo nulla eſt, vt nec ſi patris hæres ſit filius ratam habere cogatur.

SI materna ſiue bona ſiue pignora pater diſtraxerit, filiofamilias conſentiente, vſque adeo nulla & contra legis prohibitionem facta venditio intelligitur, [1] vt nec ſi filius hæres patris ſit, ratam tamen eam habere cogatur. [2] Quod enim contra leges factum eſt approbari nec debet. [3] Neque tamen eo minus de euictione tenebitur ex cauſa hæreditaria, [4] niſi iuſta aliqua cauſa ſit propter quam ex perſona quoque patris in integrum reſtitui aduerſus contractum poſſit, vt puta ſi immodica læſio & vltra dimidiam interuenit. [5] *Ita Senatus* in cauſa quadam Auguſtanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 Oſaſch. Cacher. *deciſ. penult.* vbi notat hoc caſu vt & in aliis quibuſdam non eſſe locum, *l. cum à matre. C. de rei vind.*

3 *L. non dubium 5 C. de legibus, l. ſi quis inquilinos 112. §. vlt. de leg. 1.*

4 *L. Seia 73. D. de euict.* in illis verbis: *iure quidem proprio non hæreditario Semproniam, &c.*

5 *Ex l. 2. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.*

DEFINITIO III.

Si mortua muliere creditores paterni agant in bona pro dote obligata, quomodo liberis ſuccurrendum ſit?

LIberi iidemque hæredes matris non habent iuſtam intercedendi cauſam pro materna dote pecuniaria, ſi paterni creditores viuo patre iudicatum exequantur in eas res, quas pro dote obligatas conſtet, etiamſi adſit clauſula conſtituti. [1] Cum bonorum maternorum defuncta vxore, non ſecus ac dotis ipſius quandiu dos fuit vſusfructus ad patrem pertineat, [2] ſed hoc ita eſt accipiendum, vt tamen non ſimpliciter & abſolute liberis præcludatur via interceſſionis, ſed addita clauſula, *quant à preſent*, vt mortuo quandocunque patre ſaluum iis ſit ius pignoris & hypothecæ in res pro dote obligatas, nec iis obſit res iudicata. [3] Sed & illud addendum eſt, ita repellendos liberos, ſi alia patri bona ſuperſint, ex quibus doti poſſint ſatisfieri finito vſufructu. [4] Quid enim ſi vniuerſa illa conſumpſerit ac dilapidauerit? Cur non liceat liberis viuo etiam patre incumbere pignori, ac ſibi per retentionem conſulere, [5] quemadmodum ipſi mulieri liceret ſi viueret, [6] vt haberet vnde ſe ſuoſque liberos exhiberet. Nam & cum pater hæreditatem poſt mortem ſuam reſtituere liberis rogatus fideicommiſſi bona dilapidat, repræſentare fideicommiſſum cogitur, vt filio cui caueri non poteſt prohibente poteſtatis iure hoc veluti remedio conſulatur. [7] Ergo audiendi hoc caſu erunt liberi ſi tanquam hæredes matris intercedant, adeoque pro ipſis etiam fructibus, vt pote ex quibus ali debeant à patre. [8] *Ita Senatus* pro R. D. Priore & religioſis monachis Sancti Petri de Lemens contra fratres Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quia res obligata pignori poteſt diſtrahi ſaluo iure pignoris, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien. l. ſi debitor. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 *L. 1. C. hoc tit.*

3 *Vt in l. Bebius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

4 *Arg. l. iubemus 24. C. ad SC. Velleian.*

5 *Arg. l. Imperator 50. D. ad SC. Treb.*

6 *L. vbi adhuc 29. C. de iur. l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matrim.*

7 *d. l. Imperator.* vbi eſt text. elegans *ad SC. Treb. l. Titius 54. eod.*

8 Cum ex iis fructibus etiam ſumi debeant ſumptus neceſſarij ad materna bona tuenda, *d. l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Caſus in quo auus maternus repetit dotem etiam viuo patre, qui eius vſumfructum habeat.

POteſt auus maternus defuncta in matrimonio filia ſuperſtitibus liberis dotem quam dederat repoſcere liberorum quodammodo nomine, etiamſi viuat pater, [1] ſi male ille bona

bona ſua diſſipet,[2] nec liberos alat. Quo ſane caſu æquum eſt priuari eum vſufructu, quem alioqui in bonis maternis haberet.[3] Cum non alia lege det ei lex vſumfructum quam vt matrimonij onera, quæ poſt filiæ mortem ſuperſunt, perinde ac conſtante matrimonio perferat,[4] inter quæ præcipuum eſt vt liberos exhibeat.[5] *Ita tractatum eſt* in publico Senatus auditorio Calen. Decembr. 1592. pro N. Andrea de Bienuenu contra N. Gilatin.

1 Licet hodie mulierem habere liberos ſuos hæredes etiam in dote profectitia, quamuis ſit illa in patris ſui poteſtate, ſi credimus Bart. & aliis *ad l. poſt dotem 40. D. ſolut. matr.* Ac proinde vſumfructum illius dotis maternæ ad patrem libero uni pertinere *ex l. 1. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. Imperator 50. D. ad SC Treb.*

3 *d. l. 1.*

4 *d. l. 1. iunct. l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. ſi is qui 50. §. ibi dos, D. eod.*

5 *L. vbi adhuc 29. C. eod. tit. de iur. d.*

DEFINITIO V.

Alia cauſa eſt vxoris, alia liberorum, poſt mortem matris vergente marito ad inopiam.

QVod ius mulieri competit, cui dotis nomine cautum eſt traditione bonorum mariti ad inopiam vergentis constante matrimonio, vt nulla mariti creditoribus in eas res, earumve fructus actio competat; propterea quod ferendis matrimonij oneribus alendiſque parentibus & liberis eos fructus impendi oporteat,[1] non idem liberis mortua matre datum eſt, licet matris hæredes proponantur.[2] Mutatur enim cauſa poſſeſſionis defuncta in matrimonio muliere, nec fieri poteſt vt ex cauſa dotis bona poſſideantur eo tempore, quo ſicut matrimonium nullum ita dos amplius nulla ſit.[3] Etſi autem dos matris defunctæ cum cæteris bonis maternis ad liberos ſuperſtites hæreditario iure deuoluitur,[4] ex quo tamen locus factus eſt reſtitutioni, pecunia iam deberi incipit,[5] cuius petitio aduerſus patrem ſiue diuitem ſiue inopem competere proculdubio nulla poteſt: Non ſolum quod inter patrem & filium familias iudicium nullum exerceri poſſit,[6] ſed etiam quia bonorum maternorum omnium vſusfructus ad patrem pertineat.[7] Bona vero, quæ meliori conſtante matrimonio tradita fuerant, vt ei pro dote cautum eſſet, ad maritum pleno iure redeunt, & conſequenter in ea eorumque fructus perſecutio mariti creditoribus non denegatur.[8] *Ita Senatus* pro N. Broche anno 1594. poſt cauſam in publico auditorio peroratam 6. Cal. Iul. 1595.

1 *L. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2 Quamuis dici ſoleat eodem iure cenſeri hæredem, quo perſona defuncta cenſebatur, quaſi ſit eadem perſona, *Nouell 48. d. iureiur. à morient. praſt. in princ.*

3 Dos enim non poteſt eſſe ſine matrimonio, quamuis poſſit matrimonium eſſe ſine dote, *l. 3. D. de iur. dot.*

4 Eſt enim dos proprium filij patrimonium, *l. 1. § ſed verum, C. de minor. l. pater filiam 14. D. ad leg. falcid. l. vlt. D. de collat. dot.*

5 *L. vnic. C. de rei vxor. act.*

6 *L. lis nulla 4. ff. de iudic. l. Imperator 50. D. ad SC. Treb.*

7 *L. 1. C. hoc tit.*

8 *L. creditoris 8. D. de distract. pignor.*

DEFINITIO VI.

Liberis ſuccurrendum eſt etiam aduerſus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, ſi aliunde non poſſint.

AT quid ſi tam inops ſit pater vt non habeat de ſuo vnde ſe ſuoſque poſſit alere? An non ſit inhumanum fame perire liberos,[1] nec bonorum paternorum distractionem prohibere poſſe? Et quidem ſi materna hæreditas ex bonis immobilibus conſtaret, dici commodè poſſet, eorum vſumfructum ad patrem quidem ſpectare debere, ſed ea lege vt ſe ſuoſque aleret ex fructibus, nec liberorum perſonas minus quam bona ipſa tueretur.[2] Sed cum pecuniaria dos matris fuit, difficilius eſt vt liberis, qui non niſi hypothecam habent in bonis patris, æque facile ſuccurratur atque cum de rei ſuæ proprietate tuenda fructibuſve retinendis contendunt. Præſertim cum mortuo quandocunq; patre ſalua iis futura ſit actio ad pignora ſua perſequenda, nullius quantumcunque longiſſimi temporis obſtatura præſcriptione.[4] Tum vero, quid ſi liberi ſint, induſtrij, vt omnia ad vitam neceſſaria ſibi quærere facile poſſint?[5] Sed tamen & verius & humanius eſt, vt etiam viuo patre iuſtam habeant intercedendi cauſam, hactenus ſaltem vt ex pignorum perinde an bonorum maternorum fructibus exhibeantur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Necare enim videtur qui denegat alimenta, *l. necare 4. D. de agnoſc. & alend. lib.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 4. § eod. l. 1. C. hoc tit.*

3 Plus enim iuris habet proprietarius in re ſua quam creditor in re ſibi obligata.

4 *Auth. eiſi tri-ennale, C. hoc tit.* quia filiofamilias non valenti agere non currit præſcriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except.*

5 Non enim aliter filium alere pater cogitur, quam ſi filius aliunde non habeat ex quo ſe alat, *l. 5 §. ſed ſi filius, & §. alim. autem, D. de agnoſc. & alend. liber.*

6 Quomodo exhiberentur ſi eorum mater adhuc viueret. Dixi *Defin. 3. ſupra l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

TIT. XXXV.

DE BONIS QVÆ LIBER.

DEFINITIO I.

Contra bonorum filij aduentitiorum alienationem à patre factam, non ſolum filius poteſt venire, quamuis hæres patris, ſed etiam pater nomine filij.

PATER, qui bona filij aduentitia contra legis prohibitionem alienauit,[1] non eo minus reuocandæ alienationis quam ipſe fecerit, ius habet non proprio quidem nomine, ſed officij ſui ratione,[2] & quod idem eſt, ex perſona filij,[3] qui vtique mortuo patre, tametſi eius hæres eſſet, ſi aliud nihil obſtaret, bona ſua vindicare poſſet.[4] Nam quod dici ſolet nemini permittendum eſſe vt contra factum ſuum veniat, ne ex alterius quidem perſona,[5] ita verum eſt, ſi ſui, non item ſi alieni commodi gratia id faciat.[6] Neque patri neceſſarium erit auxilium reſtitutionis in integrum,[7] filio vero cum patris auctoritate agenti[8] multo minus.[9] Etſi enim regulare eſt, vt quandiu viuit is, qui prohibitam à lege alienationem fecit, ſi eandem adminiſtrationem retineat, neceſſaria ſit in integrum reſtitutio,[10] id tamen in propoſito non obtinet propter diſtinctam à perſona patris adminiſtratoris perſonam filij proprietarij, qui non contraxit,[11] eique regulæ tum demum locus eſſe poteſt cum adminiſtrator ſolus ille eſt, qui proprietarij perſonam & vices gerat, vt contingit in prælato rem Eccleſiæ alienante.[12] Neque ruſus ſimile eſt, quod patris factum etiam in re filiæ, puta in dote profectitia, quam pater aut acceperit aut alteri ſolui iuſſerit inſcia filia, nocet filiæ quandiu pater viuit, retinetque adminiſtrationem, id eſt quouſque filia ſui iuris effecta ſit.[13] Nam dos profectitia ita eſt filiæ vt tamen ſit etiam patris, vtrique ſcilicet communis.[14] At bona filij aduentitia ſolius ſunt filij.[15] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Muſier contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Interdicta enim eſt patri bonorum filij aduentitiorum alienatio, *l. cum oportet 6. §. non autem, C. hoc tit.*

2 Bart & Caſtr. *ad l. cum à matre n. 5. & 6. de rei vindic.* vbi etiam gloſſ per textum *l. quemadmod. m 7. C. de agric. & cenſit lib. 11 tit. 47 l. iubemus 14. §. ſane ſi hac, C. de ſacroſ. & Eccleſ.* & ibi Bart. n. 10. Item Bart. *in l. iuſiurandum quod ex conuentione 17. § procurator, n. 6. D. de iureiur.* Adde text. *in l. 1. C. de liber. cauſ.*

3 Multa enim poteſt facere pater ex filij perſona, quæ ex ſua non poſſet, *l. 3. §. Pomponius ff. de minor. l. patre 27. eod.*

4 *L. 1. C. de bon. matern. & l. cum oportet 6. §. non autem, C. hoc tit.* quia quod contra leges factum eſt pro infecto habendum eſt, vt ait *dict. l. iubemus 14. § ſane ſi hac, in fin. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Addidi *ſi aliud nihil obſtaret*, quia ſi filius factum patris adprobauerit, aliud eſt, maxime ſi adprobauerit, poſt ipſius patris mortem, *argum. l. ſi quando 15 §. 1. verſ ſed hoc ita D. de inoffic. teſtam.*

5 *Ex l. ſi non ſortem 27 § filiusfamilias, D. de condict. indeb.*

6 Vt bene Caſtrenſis & alij ad eum locum interpretantur.

7 Quam tunc neceſſaria eſt reſtitutio cum reſcindendum eſt factum, quod ipſo iure tenet, non autem cum non tenet, *l. 3. C. ſi aduerſ. libert. l. 2. C. de præd. minor.*

8 Nec ſcilicet videatur iudicium ſine patris auctoritate conſiſtere, *l. vlt. § neceſſitate, C. hoc tit.*

9 Cum filius ipſe non contraxerit.

10 Gloſſ. *in cap. veniens, ad fin.* Extr. *de tranſact. per cap.* 1. Extr. *de in integr. reſtit.*

11 *Tot. tit. Ne filius pro patre.*

12 Nam prælatus Eccleſiæ quæ proprietaria eſt vicem gerit.

13 *L.* 2. *§. quod ſi in patris poteſtate, verſ. cæterum,* vbi Bart. & Iaſ. notant. *ff. ſolut. matrim.*

14 *d. §. quod ſi in patris.* ſaltem eo reſpectu, quod ad patrem ea dos redire aliquo caſu poteſt, *l. pater filiæ* 71. *ff. de euict.*

15 Excepto vſufructu qui ad patrem pertinet, *d. l. cum oportet.* ſed qui non poteſt facere quo minus bona ſint ſolius filij, *l. recte dicimus* 25. *ff. de verb. ſignif.*

DEFINITIO II.

SI tamen pater, vt fieri adſolet, cum bona filij alienaret, iurauerit ſe nullomodo nullaque ex cauſa contra vnquam venturum, omnis ſane agendi via ei præcluſa eſſe intelligetur propter iuriſiurandi auctoritatem,[1] adeo vt neq; filio agere volenti conſenſum & auctoritatem accommodare poſſit.[2] Quam ob cauſam non inſubtiliter quidam remedij loco inducendum putauerunt, vt poſtulante filio cogatur per iudicẽ pater agenti filio conſentire, propterea quod iuſiurandum quodlibet eam ſemper interpretationem admittere debeat, vt ſalua exceptaque intelligatur auctoritas ſuperioris,[3] cui parere ſit neceſſe.[4] Quid vero ſi eadem bona quaſi perperam & contra legẽ alienata filius viuo adhuc patre qui vendidit alteri velit vendere?[5] An permittendum erit patri vt filio vendenti cõſentiat,[6] aut filio vt vendat etiam inuito vel non conſentiente patre in cuius ſit poteſtate?[7] Neutiquam obſtat enim patri propriũ iuſiurandum,[8] filio vero auctoritas patris & ius poteſtatis.[9] At neq; cogendus erit hoc caſu pater à iudice vt agenti filio vendenti vt conſentiat. Tum enim remedio locum fieri æquum eſt cum id agatur vt male facta alienatio reuocetur, non vt res alienari prohibita rurſum diſtrahatur.[10] Niſi eo demum caſu, quo ex cauſa neceſſaria iudex videat permittendam decernendamq; diſtractionem:[11] Extra hunc caſum qui à ſolo patre prior emit, ſecurus eſt hactenus vt ei præferatur, cui poſtea filius cum patris auctoritate vendiderit.[12] Prius itaque eſt, vt prior alienatio reuocetur, quàm vt ad ſecundam veniri poſſit. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vide tit. De rei vindic. Defin. 1.

1 Eſt enim omnino ſeruandum iuramentum, quod ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ, licet præſtitum ſit contra leges ciuiles *cap. cum contingat, & paſſ.* Extr. *de iure iur. cap. quamuis pactum, de pact. in* 6. licet aliud ſit de iure ciuili, *l. non dubium* 5. *in fin.* C *de legib. l. iuris gentium* 7. *§. generaliter,* D. *de pact. l. ſi quis inquilinos* 112. *§ vlt. de legat.*

2 Quin hoc ipſo periurium incurrat, cum hac parte paria ſint agere & agenti conſentire.

3 Ita ſingulariter Bald. *in l. vlt. § in computatione, col.* 2. *in fin. v. nunc venio ad quaſdam quæſtiones,* C. *de iur. delib.*

4 *L. non videntur* 167. *§. qui iuſſu, de reg. iur. l. vlt.* D. *ad municip.*

5 Scilicet quaſi nunquam alienata.

6 Quemadmodum conſentire poſſet & deberet filio agenti, *d. l. vlt. §. neceſſitate,* C. *hoc tit.*

7 Nam ſi eſſet emancipatus nullus eſſet locus quæſtioni, cum pater non ſit legitimus adminiſtrator filij emancipati, qui ipſe paterfamilias eſt, & quodammodo extraneus patri, *l. quinetiam* 55. *in fin.* D. *de rit. nupt.*

8 Quod omnino ſeruari debet & inuiolabiliter, vt dixi *n.* 1. *Auth. Sacramenta puberum,* C *ſi aduerſ. vendit.*

9 Non enim filio magis quam patri permiſſa eſt huiuſmodi bonorum alienatio, *l. vlt. §. ipſum autem filium, v. non autem,* C. *hoc tit.*

10 Ne ludibrio ſint leges & magiſtratus, ſi contra leges magiſtratus auxilium imploretur, *arg. d. l. vlt. §. vlt. verſ. non autem filio.* iunct. *l. auxilium* 37. D *de minor.*

11 Hoc eſt ad alendos liberos, vel etiam patrem ipſum inopia laborantem, *d. l. § ipſum autem filium, verſ. ſed pater quidem.*

12 Quia cæteris paribus præferri debet is, qui prior contraxit, nactuſque eſt poſſeſſionem, *l. quoties* 15. *C. de rei vindic.* cum aduerſus extraneos etiam vitioſa poſſeſſio proſit, *l. vlt.* D. *de acquir. poſſeſſ.*

13 Non enim ferendum eſt vt eadem res duobus in ſolidum vendatur, *l. qui duobus* 21. *ff. ad leg. Cornel. de falſ.*

DEFINITIO III.

Pater poteſt ex cauſa æris alieni vendere bona filij ſine decreto, ſed æris alieni cauſam probari oportet aliter quam ex patris aſſertione.

NOn bene tutori comparatur pater in adminiſtratione bonorum filij, quamuis vterque ſit legitimus adminiſtrator. Tutor enim licet æs alienum vrgeat; tamen pupilli rem ſine decreto diſtrahere non poteſt.[1] Pater poteſt,[2] ſiue quod plus iuris habeat, qui ſolum adminiſtrator eſt, ſed etiam fructuarius,[3] ſiue quod multo minus ſuſpecta patris quam tutoris fides eſſe debeat:[4] cum & ſi quando cauſa cognita iudicem quid ſtatuere oportet, ſoleat ille, & plurimum teneatur patris ſubſequi voluntatem.[5] Plane patri æris alieni neceſſitatem obtendenti, & ex ea cauſa filij bona diſtrahenti non facile credetur, vt neque tutori ſi alia probatio nulla ſit.[6] In ipſa enim re non in parentis arbitrio eſſe debet iuſta diſtrahendi cauſa,[7] quæ tamen ſi ſubſit ratio nulla eſt, cur ad alienationis vires minorem patris, quam iudicis auctoritatem exiſtimare debeamus.[8] Vnde illud etiam manat quod dici ſolet, in dubio non præſumi filium læſum ex contractu, quem pater filij nomine interij,[9] neque omnem alienationem bonorum filij interdictam patri, ſed eam tantum quæ iuſtam cauſam nullam habeat.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. magis puto* 5. *§. non paſſim & ſequentibus,* D. *de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 *L. vlt. § ſin autem æs alienum.* vbi Bald. C. *hoc tit.*

3 *d. l. vlt. & l. cum oportet.* 6. *eod tit.*

4 Nullum enim melius conſilium eſt pro filio quam paternum, *l. vlt.* C. *de curat. furioſ. l. vlt.* C. *qui & aduerſ. quos.*

5 *d. l. magis puto, §. ſed ſi pater, & l. vlt. eod. tit. l.* 1. *§. & ſi quidem, l. filio* 6. *l. in confirmando* 8. *& l. pen.* D. *de confirm. tut.*

6 Alioqui facile inuenta erit ratio legis eludendæ contra *d. l. magis puto, § ſi pupillus, & d. §. non paſſim, & § ſi æs alienum, l. ſcire oportet* 21. *§.* 1. *de legit. tutor.*

7 Cum illius arbitria hac parte noluerit lex confidere, *d. §. ſin autem æs alienum, l. vlt.* C. *hoc tit.*

8 Nam nec iudex adhibetur in contractibus pupillorum & minorum, niſi vt patris præſentiam ſupleat.

9 *d. l. vlt.* C *qui & aduerſ. quos in integr. reſt.*

10 *d. §. ſi autem æs alienum.*] Inde eſt quod ſi filiusfamilias hæres ſcriptus & hæreditatem ex fideicommiſſo reſtituere iuſſus ſit, poteſt pater filij nomine reſtitutionem facere etiam ſine iudice & actiones transferre, *L. quamuis* 40. *§.* 1. D. *ad* SC. *Treb.* In quo plus iuris habet pater quam tutor, *l. reſtituta* 37. *§* 1. *eod.* Quin & poſt factam reſtitutionem, ſiue re, ſiue verbo, ſi velit pater ſibi emere à fideicommiſſario poteſt, nec quicquam ideo in fraudem filij feciſſe intelligitur. Sed & ſi fideicommiſſarius nunquam poſſeſſor factus ſit, dum tamen factus ſit dominus bonitarius per reſtitutionem ex *l. facta* 63. *eod.* poteſt pater ipſe ſibi tradere *l. fiſtulas* 78. *§* 1. *de contr. empt.* adeoque mutare ſibi cauſam poſſeſſionis ex noua cauſa ſuperueniente, id eſt poſſidere ſuo nomine quod antea poſſidebat nomine filij, *l. non ſolum* 33. *§. quod vulgo, ff. de vſucap.* iunct. *l. quod meo* 18. *à contr. ſenſ. ff. de acquir. poſſeſſ. § interdum. Inſtit. de rer. diuiſ. l. interdum* 21. *de acquir. poſſeſſ.* Nec verendum eſt vt hoc caſu præſtet filio auctoritatem in rem ſuam: cùm nullo ſit opus facto filij poſt reſtitutionem ab ipſo patre, tanquam à patre factam. *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Toynet, Franciſci Burut Calend. April. 1612.]* Quid ergo ſi nulla vigente cauſa pater vendiderit bona filij, nec ea tamen filius vindicare poſſit aut velit ſed malit à patre, aut à patris hærede petere æſtimationem, an ſpectanda erit præſens æſtimatio, aut quæ fuit tempore venditionis? Et placet præſentem deberi, quia ſi bona vindicaret haberet in bonis ipſis præſentem, ac verum valorem aut ſi ab emptoribus bona euinceret, cogeretur pater aut eius hæres euictionis nomine præſtare quanti emptorum intereſſet, quo contineretur verum & præſens rei pretium & quanti pluris nunc res eſſet, quam vendita fuiſſet. Id enim eſt quod dici ſolet, *Id quod intereſt ceredi plerumque rei pretium,* ſcilicet conuentum. Cum & iuſtum aliquando egrediatur, *l.* 1. *ff. de act. empt. l. ſi in conditione* 60. *ff. de euict.* Sed tamen bonitas æſtimabitur quæ fuit tempore venditionis non quæ nunc eſt l. *bonitatis* 12. *eod. tit.* Quid enim ſi meliorationes aut deteriorationes ſuperuenerint? Non debet ea res meliorem facere, nec deteriorem filij conditionem. Planè ſi alienatio à patre facta valuiſſet, nec de alio filius conqueratur, quam quod leuiore ac minus iuſto pretio facta fuiſſet, inſpici deberet æſtimatio quæ tum fuiſſet, non quæ poſtea aucta eſſet. Denique hoc caſu vero tempore res minoris fuiſſet, ſuperiore autem vero tempore pluris, vt *in* l. *ſi ſterilis* 11. *§. cùm per venditionem, de act. empt. Ita Senatus* in cauſa D. de Siccard, contra Antoine Pelliſſeti, 17. April. 1617.

DEFINITIO IV.

Alienatio bonorum filij facta per filium ne ipſi quidem nocet, nec poſſunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vſumfructum habeat.

BOna in quibus pater habet vſumfructum, vſque adeo prohibetur filius alienare,[1] vt nec ſi iurauerit, cogi tamen poſſit ad obſeruationem iuriſiurandi etiam mortuo patre,

[a] non magis quam ſi à prodigo cui bonis interdictum eſſe iuratum proponeretur. [3] itaque nulla prorſus eſt alienatio non ſolum reſpectu patris, cui conſtat nullum in vſufructu præiudicium fieri per filium potuiſſe, [4] ſed etiam quod ad filium attinet, quippe qui ne ſibi quidem nocere potuerit propter diſtinctam legis prohibitionem: [5] itemque propter connexum ius patris, qui vtique paterno iure & tanquam legitimus filij adminiſtrator non aliorum bonorum vſumfructum habere poteſt, quam quæ ad filium ipſum pertineant. [7] Eadem ratio facit, quod magis mirum videri debeat vt etiam delinquente filio eo delicti genere ex quo bonorum omnium publicatio irroganda ſit, publicari tamen nequeat proprietas bonorum aduentitiorum, in quibus pater habet vſumfructum. [8] *Ita Senatus* 11. Calend. Decemb. 1588. Iunge Defin. De bon. matern.

1 *L. vltim. §. filiis autem familias*, C. *hoc tit.* [Similiter & alienatio huiuſmodi bonorum aduentitiorum per patrem facta, vſque adeo nulla eſt, vt mortuo patre poſſit per filium reuocari propoſita ſ mirum r. i vindicatione, quoniam ex alienatione facta contra legis prohibitum transferri dominium non poteſt. *d. L. vlt. & l. fin. C. de reb. alien. non alien.* Sed an per interdictum aut retinendæ aut recuperandæ poſſeſſionis? Finge filiofamilias obueniſſe bona materna iure hæreditario. Certum eſt filio non tantùm acquiri proprietatem, ſed etiam poſſeſſionem, non quidem ex iure communi *l. cum hæredes 23. D. de acquir. poſſ.* ſed ex ſtatuto & edicto quo mortuus *ſaiſit* viuum, vt loquuntur pragmatici. Nec ob id minùs eam poſſeſſionem ad filium pertinere, quod pater habeat vſumfructum. Cùm fructuarius non ſuo nomine poſſideat, ſed proprietarij, cuius poſſeſſionem proinde interuertere non poteſt, licet naturaliter poſſidere videatur, l. *naturaliter 12. eod. tit.* Poteſt igitur filius mortuo patre petere aduerſus eum qui à patre emit, vt ſibi ſua poſſeſſio reſtituatur: quemadmodum ſi alienatio nulla facta eſſet, poſſet petere vt in ſua poſſeſſione retineretur. Poſtquam placuit iure noſtro prouinciali, vt ea poſſeſſio ſtatutaria, quamuis ciuiliſſima eoſdem effectus habeat ad proponenda interdicta omnia quæ haberet vera poſſeſſio corporalis & actualis de qua in l. *officium 9 ff. de rei vindic.* Planè aliquo caſu fieri poteſt, vt poſt mortem patris vindicatio bonorum per patrem alienatorum competat, non etiam interdictum. Puta ſi vnus ex pluribus liberis, iiſdemque hæredibus matris deceſſerit viuo patre, & ita hæredem pro parte relinquerit patrem, & ex reliquis partibus fratres vtrinque coniunctos, & pater antequam conuolaret ad ſecunda vota fundum maternum alicui vendiderit, & tradiderit, deinde conuolauerit & deceſſerit. Eo namque mortuo poſſint quidem alij liberi alienationem reuocare in totum, id eſt etiam pro parte quæ facta patri quæſita, quippe quam amiſerit per tranſitum ac ſecundas nuptias. Et ideo haud dubio competit iis vindicatio, ſed non æquè tamen interdicta, quia non ſicuti dominium quod fuit patris, recurrit ipſo iure ad liberos per ſecundas nuptias, non obſtante alienatione contra legis prohibitionem facta, ita poteſt ad eos redire poſſeſſio partis paternæ, quam nunquam habuerunt, & quæ per venditionem tranſlata fuit in emptorem. Cùm etiam ex contractu nullo transferatur poſſeſſio, l. 1. § *ſi vir vxori, D. de acquirēd. poſſeſſ.* Vnde fit vt pro aliis partibus quæ ex fratris præ defuncti hæreditate ad alios liberos peruenerunt, poſſint quidem illi agere interdicto, recuperandæ poſſeſſionis tanquam ſpoliati, quandoquidem illegitimum factum patris pro facto filij cenſeri non poteſt. ſed non interdicto retinendæ, cùm poſſeſſionem illam ſtatutariam amiſerint per alienationem quantumuis nullam & nulliter à patre factam, *d. § ſi vir vxori. Ita Senatus* contra Claudium Beſſon pro Ioanne & Michaële l'Heretier 17. Iunij 1614.]

2 *Cap. non eſt obligatorium, de reg. iur. in 6.*

3 Imb. de Bouenc. *ad Auth. Sacramenta, n.* 19.

4 Boër. *quæ 7. num. 18.* poſt Bald. *in l. 1 hoc tit.* & Corneum *conſ.* 208 *in fin. vol.* 3.

5 *L. cum non ſolum, §. filiis*, C *hoc tit.* Salic. *in l* 3. C. *de bon. damnat.* ex *L. cum ancillis*. C *de inceſt. nupt. à contr. ſenſ.*

6 *L. cum oportet, & dict.* l. *vlt.* C. *hoc tit.* Et ex hac ratione reſponderi poteſt ad id, quod quidam obiiciunt, quos refert Boër. *d. quæſt. 7. n.* 14. alienationem quæ ex cauſa delicti proficiſcitur eſſe neceſſariam. Ex gloſſ. *in l. etſi condemnatus, ff de noxal. act.* Itaque etiam ſi pater deliquerit tamen placet ſaluum ei eſſe vſumfructum. Boer, ex Bart. *d. quæſt. 7. n* 10. licet contrarium ſentiat idem Bart. *in l. ſi poſtulauerit, §. iubet, ad leg. Iul. de adult.* & alij quos refert idem Boër. *ibid n.* 2.

7 Bart. *in l ſi finita §. ſi de vectigalibus, quæſt. 6. de damn. infect.* Boër. *q. 7. n. 10. & ſeqq.* vbi tractat quid in peculio profectitio & Caſtrenſ. Guid. Pap. q. 516.

8 Limita niſi pater conſentiat, vtputa ſi filio ille adminiſtratione conceſſerit. Sic enim Boër. ex Bart. & aliis quos refert *d. q. 7. num.* 15. licet contra ſentiat Abb. *conſ. 66. lib.* 2.

DEFINITIO V.

Pater non eſt legitimus adminiſtrator beneficiorum Eccleſiaſticorum filij familias.

Beneficij Eccleſiaſtici, quod à ſummo Pontifice aut ab Ordinario collatum in filiumfamilias fuit, pater neque legitimam adminiſtrationem habet, neque vſumfructum. [1] Ea ratione, quod nec ad ipſum filiumfamilias, ſed ad Eccleſiam proprietas beneficij ſpectet, [2] nec in huiuſmodi cauſis filiusfamilias ſequatur ius poteſtatis, ſicut nec in cæteris, quæ ad ius publicum pertinent. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 32. ſup. de probat.

1 *Cap. fin.* vbi Canoniſt. *de iudic. in 6.*

2 *Cap. cum olim.* vbi Panorm. poſt Innoc. *Extr. de teſt.* Iacob. Pate. *deciſ.* 441. *lib.* 2.

3 *L. nam quod 14. D. ad SC. Treb. l. quippe 78. iunct. l. præc. d. D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Bonorum, quorum non habet vſumfructum pater, nec legitimus adminiſtrator eſt: perdit vero etiam cæterorum adminiſtrationem, ſi in iis male verſetur dolo malo.

Pater legitimus filij adminiſtrator non eſt in iis bonis, quorum non habet vſumfructum. [1] Sed & ſi in iis bonis, quorum fructuarius eſt dolo malo verſatur probetur, æquiſſimum eſt permitti filio vt etiam ſine patris auctoritate ius ſuum in iudicio perſequatur, vt eam ſaltem fraudis ſuæ pœnam pater ſentiat, [2] præſertim vero ſi iudicium non niſi patris periculo & incommodo exerceri poſſit, iſque adeo lapſus ſit facultatibus, vt eo poſtea defuncto nunquam filius ſit ex ipſius bonis indemnitatem conſecuturus. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſup. SC. 12. de legat.

1 Et ideo placuit Iuſtiniano, vt de iis bonis, in quibus pater non habet vſumfructum, poſſit filius pro arbitrio diſponere *Nouell.* 117. *vt liceat matr. & auia, cap.* 1. non tamen teſtari *l. penult.* C. *qui teſtam. facer poſſ. vel non.*

2 *Arg. l. Imperator 50. D. ad SC. Treb. l. ſed ſi vnius 21. §. interdum tamen*, D. *de iniur.*

3 Inanis enim eſt actio quam debitoris inopia eludit, *l. nam & 6. D. de dolo.*

DEFINITIO VII.

Ceſſio bonorum non auffert patri legitimam adminiſtrationem bonorum filij nec vſumfructum. Prodigalitas vero auffert adminiſtrationem, ſed non vſumfructum.

Patrem, qui æris alieni magnitudine oppreſſus bonis ceſſerit, non eo minus legitimum filij adminiſtratorem cenſendum eſſe conſtitit. [1] Ideoque & iudicium corruere quod ſine ipſius auctoritate filius exercuerit. [2] Multo minus permittendum eſt vt filio impuberi tutor detur, aut curator minori, qui in patris eſt poteſtate. [3] Certe ſi paupertas patris à malis moribus cauſam habuerit, quod is prodigus ſit & talis, qui ipſe indigeat curatore, aufferenda ab eo eſt adminiſtratio, curatorque & patri & filio dandus vt vtriuſque indemnitati conſulatur. [4] Sed ita tamen vt patri ſaluus ſit vſusfructus, cuius alioquin cauſa non ſolet ab adminiſtrationis iure ſeparari. [5] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1592.

1 Nam ceſſio bonorum eſt beneficiū iuris & legis Iuliæ, quo proinde iuuari patrem non decipi, nec damnum ſentire oportet, *l.* 4. C *qui bon. cedere poſſ.* iunct. *l. in commodato* 17. §. *ſicut, verſ. adiuuari*, D *commodat.*

2 *L. vlt in fin. princ verſ. neceſſitate.* C *hoc tit.* [vbi Bald. & poſt eum alij notant. Ne quidem in poſſeſſorio poſſe filium de his bonis agere ſine conſenſu patris, niſi pater ſit abſens. Quam ſententiam, licet pleriſque reluctantibus communiorem & veriorem eſſe deffendit Iacob. Men. *in tract. de recup. poſſ. remed.*]

3 Nec enim paupertas legitimus modus eſt tollendæ patriæ poteſtatis *tot. tit. Inſt. quib. mod. ius patr. poteſt. ſoluit.*

4 *Arg. l. vlt* C. *de legit. tutel.* iunct. § *item matr. Inſtit. de excuſ. tutor.*

5 *d. l. & l. cum oportet* 6. C *hoc tit & ibi notat* [Si tamen pater ſit prodigus, qui diſsipet non tantùm fructus & reditus, ſed ipſam quoque rerum

ſubſtantiam, tenetur ſatiſdare de bene vtendo fruendo. Ad quod alioqui non tenetur. Boër. *deciſ. 61 num. 10.* Nec ſi omnes fructus diſſipet, quia fructuum rationem reddere non cogitur, *d. l. vlt.*]

DEFINITIO VIII.

Quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur nec patri, ſed ipſi filio.

QVod filiusfamilias ſibi emit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur,[1] niſi in ſubſidium, id eſt, marito non exiſtente ſoluendo,[2] nec patrifamilias, quia ex re ipſius acquiſiit,[3] poſtquam ex Iuſtiniani conſtitutione[4] inductum eſt vt filiusfamilias ſibi acquirere poſſit ex cauſa qualibet, dummodo non ex re patris.[5] Itaque ſi in eam rem agant paterni creditores iuſtam intercedendi cauſam habet filius, quod attinet ad proprietatem.[6] An & quod ad fructus? Vtique, niſi ponas filium habitare cum patre & vniuerſa matrimonij onera per patrem ſuſtineri,[7] quo caſu dotis fructus ad patrem pertinere æquum eſt,[8] & conſequenter ex eius perſona ad patris creditores,[9] ſi modo aliunde habeat pater ex quo poſſit matrimonij oneribus ſufficere.[10] Sane quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali non ſolum mulieri quæritur, ſed ita etiam vt ſit dotale tanquam in dotalis pecuniæ locum ſubrogatum. Quo pertinet quod à Iureconſultis proditum eſt, res quæ ex pecunia dotali comparatæ ſunt dotales videri.[11] *Ita tractatum eſt* in cauſa Bouier in ſecreto auditorio, Non. Iulij 1593.

1 *L. ex pecunia 12. C. de iur. dot.*

2 *Arg. l. ſi vxor marito 55. D de donat. inter vir. & vxor.*

3 Quia in bonis mariti eſt, *l. quamuis 75. D. de iur. dot.* non in bonis ſoceri *l. ſi filia 20. §. hoc amplius ff. famil. erciſc. l. actione 61. §. vlt. ff. pro ſocio.*

4 *In l. cum oportet 6. C. hoc tit.*

5 Nam in peculio profectitio nihil eſt innouatum à Iuſtiniano, *d. l. cum oportet, verſ. ſi quis itaque.*

6 *L. 1. & tot. tit. C. ne filius pro patre.*

7 Quia etiam filij onera agnoſcere pater debet, *d. §. hoc amplius, l. penult. D. de agnoſc. & alend. liber.*

8 Ibi enim dos eſſe debet vbi ſunt onera matrimonij, *l. ſi ius qui 56. § ibi dos, D. de iur. dot.* iunct. *l. pro oneribus 20. C. eod.*

9 Quia paratam actionem habent creditores præſertim hypothecarij in bona ſui creditoris, *l. creditoris 8. D. de diſtract. pign.*

10 Alioqui conſeruanda dos eſt mulieri & marito & liberis vt ex ea alantur, *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

11 *L. res quæ 54. ff. eod. tit.* Scripſi *lib. 5. Coniectur.*

DEFINITIO IX.

Quod acquiritur per filiumfamilias non ex re nec induſtria ipſius, acquiritur patri; nec eo minus tamen obligatur filio vt cætera bona paterna, puta pro dote matris.

FIliafamilias cum neque peculium vllum aduentitium haberet, neque eius eſſet ætatis vt ſibi ex propria induſtria poſſet aliquid acquirere,[1] fundum abſente patre ſibi emerat à paternis creditoribus, quibus poſtulantibus fundus ille publice venditus fuerat, nulloque exiſtente extraneo emptore iiſdem pro ea ſumma, quæ debebatur, addictus.[2] Placuit patri per filiam fuiſſe quæſitam fundi proprietatem,[3] adeoque poſſeſſionem,[4] quod ex peculio profectitio quæſitus videretur. In quo bonorum genere nihil à Iuſtiniano immutatum eſt de antiquo iure[5] quo obtinebat vt per filiosfamilias parentibus omnia quærerentur.[6] Itaque ſiue viuo patre ſiue poſt eius mortem alij patris creditores, etiam qui poſt emptionem facti ſint, petant mitti ſe in eius fundi poſſeſſionem iure pignoris ſiue conuentionalis, ſiue prætorij aut iudicialis, nullum filiæ prohibendi ius eſt, tametſi non ſit illa hæres patris, quod eo caſu tanto minus iuris, imo nihil prorſus in eius bonis habeat.[7] Plane ſi pro dote materna aliave cauſa anteriori filia patris boni omnia obligata habere probetur,[8] iniquum ſit hoc ſolo duriorem eis in fundo iſto conditione fieri quod ipſa patri, non pater ſibi ipſi eum comparauerit. Ideoque poſterioribus cæteris præfertur.[9] Extra hanc cauſam ſi cæteri creditores propria etiam ſi voles auctoritate fundi huius poſſeſſionem occupauerint, fruſtra ſe filia dicet ſpoliatam, cum ſpoliari non potuerit, quæ nunquam poſſedit,[10] nec vnquam poſſediſſe quæ patriam inde ab initio & primo ipſo acquiſitionis momento cum proprietate poſſeſſionem quoque quæſierit.[11] Si tamen patri hæres extiterit, eo certe caſu poterit ſe dicere ſpoliatam, quo alius quilibet patri hæres idipſum dicere poſſet,[12] ne ſit deterioris conditionis quam extraneus.[13] *Ita Senatus* in ea cauſa Sebaſt. Bernard. & N. de la Chinal, prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Acquirere enim de bonis ſuis cenſetur aut ex ſua induſtria, qui habet vnde ſibi poſſit acquirere, *cap. relatum 2. cap. quia nos, de teſtam.* Boër. *quæſt 10. n. 5.*

2 Sic enim fieri ſolet & debet, *l. cum bona 16. de reb. author. iudic. poſſid. alias l. 1. de priuileg. credit. l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

3 *Ex l. placet 79. D. de acquir. hæred. l. 1. D. ſi à parent. quis manum. ſit.*

4 Quæ ſcilicet facilius per alium acquiritur quam proprietas? *l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir.*

5 *L. cum oportet 7. verſ. ſi quis itaque.* in illis verbis, *non ex eius ſubſtantia cuius in poteſtate ſit, C. hoc tit.*

6 Exceptis ſcilicet iis, quæ nollet pater ſibi per filium acquiri, *l. 4. §. ſed & filiusfamilias ff. de edend. l. is qui hæres 13. §. vlt. de acquir. hæred. l. cogi 16. § ſi pater filio, ff. ad SC Treb. l. 1. C. qui admitt.*

7 *L. in ſuis 11 ff. de liber. & poſthum.*

8 *d. l. cum oportet, §. vltim.* iunct. *l. vnic. C. de rei vxor. act.* [Nam in aliis bonis aduentitiis filius non habet ius vllum hypothecæ in bona patris, *d. l. cum oportet 6. §. non autem hypothecam* Imò nec inuentarium facere pater tenetur de bonis aduentitiis filij, quamuis alius quilibet vſufructuarius extraneus teneatur, *l. vlt. § hoc procul dubio, eod. tit.* in illis verbis, *& ab aliis omnibus.* Bald. *ad Auth. cauſa quæ, C de epiſc. & cleric.* Vide tamen Specul. *in tit. de inſtrum. edit. §. vlt. verſ. quid de patre.* Et ſanè cum inuentarium maximè ſit neceſſarium pro rebus mobilibus, quas tamen poteſt pater impunè ac pro arbitrio vendere, ac de earum pretio, prout vult cum paterna pietate diſponere, vt ſubiicitur in eadem lege, conſequens eſt vt nullius vtilitatis poſſit eſſe tale inuentarium, Niſi ponas patrem eſſe nudum adminiſtratorem legitimum ſine vſufructu. Tunc enim indubitate tenetur facere inuentarium, vt ſupra dicto loco concludit. Specul. in cæteris adminiſtratoribus aliud eſt, *l. vlt. de bon. auth. iud. poſſ. l. §. vlt. de vent. in poſſ. mitt. l. orphanotrophos, C. de epiſc. & cleri.* Vide *apoſtill ad Specul.* Vbi dicit conſuetudinem ita obſeruare, vt non teneatur pater facere inuentarium. De hypotheca obſcurior quæſtio eſt, An poſſit eam habere filius in bonis aduentitiis aliis quàm maternis. Nam in maternis certum ius eſt quod pro iis, & eorum adminiſtratione bona patris ſunt obligata ex Iuſtiniani conſtitutione quæ hoc primum induxit in *l. ſi quis prioris 8. § vltim C. de ſecund. nupt.* & quam refert in *d. l. cum oportet, § vlt.* Sed in aduentitiis quoque noſtri intelligunt diſpoſitionem *d. §. vlt.* ob id quod etiam de adminiſtratione loquatur. Sic enim ad eum locum ratiocinatur Caſtrenſ. nec videt idem adminiſtrationis verbum vſurpatum in *d. l. 8. §. vlt.* Idem putat Bald. ad eum locum Notans filiumfamilias non habere quidem bona patris obligata pro adminiſtratione in permiſſis, ſed habere tamen in permiſsis, ſed habere tamen in prohibitis. Adde Boer. *deciſ 331. n. 1* Sed malè meo iudicio. Repugnat enim euidenter text. *in dict. §, non autem quem probabile non eſt correctum eſſe per § vlt. eiuſd. leg.* qui certè non de aduentitiis quibuſlibet loquitur, ſed tantum de maternis rebus & de lucris nuptialibus, de quibus *in d. l. ſi quis prioris 8. §. penult. & vlt. C. de ſecund. nupt.*

9 Quemadmodum præfertur ſi pater ſibi comparaſſet. Vox filiæ hoc caſu vox eſt patris, & contra, *§. ſi quis alij, Inſtit. de inutil. ſtipulat.*

10 *L. non videtur rem amittere 83. l. non poteſt videri 208. de reg. iur.*

11 Ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio conſiſteret in filiæ perſona. *d. l. placet.*

12 Propter edictum, quo mortuus, vt loquuntur, *ſaiſit* viuum.

13 *Arg. d. l. § vlt. ſi à parent. quis manum. ſit.*

DEFINITIO. X.

Filio ſibi fundum emente, & tamen patiente eum à patre poſſideri, an contractus ſit ſimulatus.

QVid ergo ſi de ſuo habeat filiafamilias vnde fundum emeret, paſſa tamen ſit patrem quandiu vixit in eius fundi poſſeſſione remanere;[1] an ſimilitudinem præſumemus ſubiectumque nomen filiæ in fraudem creditorum patris, etiam poſteriorum, propter coniunctionem perſonarum, & continuatam à patre poſſeſſionem?[2] An potius familiaritatis tantum iure patrem in poſſeſſione fuiſſe

fuiſſe dicemus?[3] Præſertim ſi inops fuit, qui nec alibi æque commode habitare potuerit. Mihi facti quæſtio eſſe videbatur ex perſonarum & rerum qualitate, pretij etiam modicitate aliiſque negotij circumſtantiis æſtimanda. Sed ſi apertum ſit filiam de ſuo ſoluiſſe, non facile admittendum eſt vt patri potius quam ſibi quærere voluiſſe videatur,[4] aut vt pretij reſtitutione contenta eſſe cogatur.[5] Eadem & in filiofamilias tractari poſſunt. *Ita tractatum eſt* in eodem Senatu.

1 *Arg. l. data 27. C. de donat.*
2 *Arg. l. ſicut 8. § ſuperuacuum*, D. *quib. mod. ſoluit.*
3 *L. qui iure 41. D. de acquir. poſſeſſ.*
4 *Arg. l. cum de indebito 25. D. de probat.*
5 *Arg. l. non enim 9. D. rer. amot.*

DEFINITIO XI.

Patre nolente aut non valente bona filij adminiſtrare, non ideo dandus eſt filio tutor. Curator tamen interdum dari poteſt & quando.

QVæſitum eſt, an ſi pater bona filij familias adminiſtrare nollet, dandus eſſet filio impuberi tutor, qui adminiſtraret?[1] Placuit non magis recuſare patrem poſſe vt ſit legitimus adminiſtrator bonorum filij, quam vt ſit pater.[2] Sed tamen ſi aut ætate, aut valetudine, aut minus ſanis moribus impediatur, ne commodæ adminiſtrare poſſit aut velit[3] dandum eſſe filio non tutorem, cum in patris vel inuiti & inuitus maneat poteſtate,[4] ſed curatorem, qui & habentem tutorem dari plerumque poſſet.[5] Idemque obſeruandum eſſe ſi quas pater aduerſus filium exercere velit, vt puta ſi filius paterno debitori hæres extiterit.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 3. infr. De patr. poteſt.

1 Tutor enim vicarius quodammodo eſt patris, & tutoria poteſtas in vicem & locum patriæ poteſtatis cedit, §. 1. *Inſtit. de tut.*

2 Cum nec alia ratione ſit legitimus adminiſtrator bonorum filij, quam quia & pater eſt & habet filium in poteſtate. Porro non poteſt facere pater vt non ſit pater, nec rurſum vt non habeat filium in poteſtate niſi eum emancipando, *l. ius agnatis 34.* D. *de pact.* iunct. *l. eas 8.* D. *de rap. min.*

3 Secundum ea quæ diximus *Defin. 7. ſupr.*

4 Nam patria poteſtas non niſi certis modis tollitur, inter quos non eſt paupertas non dolus patris, *tot. tit. Inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſollit.* iunct. *l. Imperator 50* D. *ad SC. Treb.*

5 *L. 1. & tot. tit. C. in quib. cauſ. tutor habent. tut. vel curat. dari poteſt*

6 Cum non poſſit pater auctor eſſe filio in rem ſuam, vt neque tutor, *L. 1. l. quod dicitur 7.* D. *de auctor. tutor* In eoque erat Bartol qui ad *l. fin §. pupillus, de verb. obligat.* putat in iis quæ ad patrem nihil pertinent dandum eſſe filiofamilias impuberi curatorem, etiamſi pater auctoritatem e præſtet. Quod ſanè falſum eſt, nec longè melior diſtinctio quam tradit Ioan. Papon. *in ſyntagm. lib. 7 tit. 1. des droits & eſtats des perſonnes, arreſt* 8. vbi vide quid hodie dicat ſeruari in Gallia.

DEFINITIO XII.

Poteſt pater data dote profectitia, quas tamen vult leges & conditiones apponere, dum ne in præiudicium mariti. Idem in donatione propter nuptias.

DOs profectitia licet filiæ acquiratur conſtante matrimonio,[1] ita vt per patrem auocari non poſſit aut diminui in præiudicium mariti, cui tradita eſt,[2] retinet tamen naturam peculij profectitij. Ob eamque cauſam ad patrem reuertitur mortua in matrimonio ſine liberis filia,[3] & quidem ſine onere.[4] Ex contrario autem poteſt pater quatenus dos excedit legitimam, quas vult conditiones doti dicere poſteriore qualibet nedum ſuprema voluntate,[5] dummodo nullum marito præiudicium fiat.[6] Nec ad rem pertinet, quod ratione fiat vt lædantur communes liberi ex eo matrimonio ſuſcepti. Neque enim plus iuris habere poſſunt liberi ex perſona matris, quam mater habuerit,[7] niſi proponas venire illos ex propria perſona, vt puta ſi liberis quoque ex eo matrimonio naſcituris pater donauerit, dotiſque commodum poſt matrem ad eos peruenire voluerit.[8] Donationis propter nuptias, quæ à parente in filiumfamilias conferri ſolet, eadem quæ dotis ratio eſt. Etenim donatio propter nuptias dos eſt filij, ſicut dos donatio propter nuptias filiæ.[9] Igitur quod in tabulis dotalibus ſcriptum ſit donaſſe patrem filio inter viuos fauore nuptiarum, & irreuocabiliter, non facit quo minus poſtea pater teſtamento poſſit in iiſdem bonis donantis adiicere onus fideicommiſſi aliudve quolibet, non quidem conſtante matrimonio in præiudicium mulieris, ſed in præiudicium liberorum, ſi non ipſis quoque liberis donatum ſit.[10] Etſi enim valet donatio ex hac cauſa inter patrem & filium, ſi noſtris credimus, accedente præſertim iureiurando,[11] res tamen a patre donata non eo minus eſt profectitia, retinetque naturam peculij profectitij.[12] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ Philibertæ de la Baume Dominæ d'Ambliſe, & domini Comitis de S. Amour, Cal. Fabr. 1595, relatum ſic aliàs à Senatu noſtro pronunciatum in cauſa quadam D. de Cornaton. *Sine dic.*

1 Eſt enim filia quoque familias dotis capax conſtante matrimonio *l. Pomponius 35. ff. famil. erciſc.*

2 *Authent ſed quamuis, C. de rei vxor. act.* iun. *l. Titia 62.* D *de iur. dot.*

3 *L. iure ſuccurſum 6. eod. l. dos à patre 4. C. ſolut. matrim. l. pater filia 71. ff. de euict.*

4 Nec enim pater in dote filiæ videri poteſt ipſius hæres, vt onera agnoſcere teneatur.

5 *L. vltim §. filia de leg. 2.* * Vide tamen *l. 1. & 3. C. hoc tit.* vbi dicitur meliorem eſſe debere conditionem liberorum donatarij quàm patris donatoris.

6 *d. l. Titia 61. in fin. de iur dot.*

7 *L. ſi viua matre 3 C. de bon matern.*

8 Quo caſu non debet iis nocere, quod noceret matri, ex cuius quippe perſona non veniunt, *l. quod ipſis 143. de regulis iur. & ibi not l. Seia 72 de euict. l. Papinianus 8. §. 1. de inoffic. teſtam.*

6 Vt eleganter Cuiac. ad Afric.

10 *Arg. d. l. vlt. § filia, de leg. 2.*

12 Guid. Pap. *quæſt. 146 & ſeq.*

DEFINITIO XIII.

Pater ita demum habere debet vſumfructum bonorum filij, ſi paratus ſit ex eo filium alere.

ET ſi pater vſufructuarius eſt bonorum filij, ſiue materna illa ſint[1] ſiue aliunde aduentitia,[2] ita tamen vti ſuo iure poteſt ſi ex iis fructibus exhibere liberos velit.[3] Alioqui, æquum non eſt ſaluum illi eſſe vſumfructum in bonis liberorum ipſos liberos fame parire.[4] Inde fit vt ſi pater ſit decoctor & dilapidator adeoque egenus, vt non habeat vnde ſe ſuoſque alat, ius intercedendi habeant liberi, ſi à paternis creditoribus in eorum fructuum perceptione, aut poſſeſſione inquietentur.[5] *Ita Senatus* pro Nicolao & Claudio Broche, contra Antonium Baudard, 7. Id April. 1595.

1 *L. 1. & tot. tit. C. de bon. matern.*

2 *L. cum oportet, & l. vlt. C. hoc tit.*

3 Nam & de ſuo liberos alere pater cogeretur, *l. ſi quis à liberis. de liber. agnoſc.*

4 Boër *quæſt. 7. num. 5. in fin.* iunct. *n. 7.* vbi addit, ob hanc cauſam iis etiam caſibus quibus poſſit vſusfructus paternus tranſire in fiſcum aut in creditorem, cogendum fiſcum aut creditorem, vt liberos alat, ne interim proprietas diſſipetur *ex l. 2. in fin. de alim. & cibar. legat.* Licet aliud ſit ſi pater & vitam & patriam poteſtatem amiſerit, puta ob crimen læſæ maieſtatis, *l quiſquis, § filij vero, C. ad legem Iul. maieſt.* Boë. *ibi n. 6.*

5 Nam & ex huiuſmodi vſufructu bonorum aduentitiorum placet cogi poſſe patrem vt filiam dotet, licet habeat ille ſolum vſufructum dummodo ſuper ſit ei vnde ſe alat. Boër *vbi ſupr. n. 9.*

DEFINITIO XIV.

Mater, quæ præfertur, auo paterno in filij ſui ſucceſſione, non tamen auffert auo vſumfructum, quem habuit ille in bonis viui nepotis iure poteſtatis.

DEfuncto talliabili nepote ex filio prædefuncto, in cuius bonis omnibus vſumfructum habebat auus paternus iure

iure poteſtatis,[1] ſuperſtite tamen matre; in cauſa quidem petitionis legitimæ potiorem matris cauſam eſſe viſum eſt, ſicut & in ſucceſſione inteſtati auo præferri eam oporteret,[2] tanquam in gradu proximiorem, vt non alia portionis, quam ſucceſſionis legitimæ ratio conſtituatur: eſt enim legitima portio portionis ab inteſtato contingentis.[3] Poſtquam eo iure vtimur, vt contra iuris, & communis, & feudalis regulas legitima debeatur aſcendentibus in bonis defuncti tallıabilis, (ſic enim ſæpius à Senatu noſtro iudicatum eſt[4]) tametſi ſuccedere ab inteſtato non poſſint. Nec enim feuda (vt dici ſolet) aſcendunt, ſed tamen vſumfructum aui ſaluum eſſe: vſusfructus enim patri per filium quæſitus etiam ipſi filio fuiſſet relictus, morte tamen filij non extingueretur,[5] multo magis ſi patri primum & immediate fuit acquiſitus, nunquam enim morte proprietarij vſusfructus extinguitur.[6] Nam quod Iuſtiniano placuit, plenam ſemper legitimam & ſine vllo onere eſſe debere,[7] ad hunc caſum non pertineret, in quo plus iuris haberet mater defuncto filio, quam filius ipſe viuus habuiſſet,[8] ſi legitimam portionem petere poſſet in plena proprietate ex iis bonis, quorum omnium vſusfructus viuo nepote ipſo ad auum pertinuiſſet. Eſt enim fauorabilior cauſa poſt mortem nepotis, ne afflicto detur afflictio.[9] *Sine die.*

1 *Iuxta l. cum oportet 6. & l. vlt. C de bon. quæ liber.*
2 *Nouell. 118. de hæred. ab inteſt. venient.*
3 *L. cum quæritur 6. C. de inoffic. teſtam.*
4 Vt dixi *Defin. 1. & 2. ſupr. ad SC. Tertyll.*
5 *L. vlt. C. de vſufr.*
6 *L. 3. eod. tit.*
7 *L. quoniam in prioribus 72. C. de inoffic. teſtam.*
8 Quod eſſet abſurdum contra reg. *l. nemo plus commodi 120. de reg. iur.*
9 *L. iure 6. D. de iur. dot.*

DEFINITIO XV.

Quod debetur filio an & quando ſolui poſſit patri. Et quid ſi non tanquam patri & legitimo adminiſtratori ſolutum ſit, ſed tanquam hæredi putatiuo vel habenti ius fiſco.

AN quod debetur filiofamilias, ſolui poſſit patri apud interpretes dubitatur. Et conſtat quidem non poſſe ſolui patri tanquam coniunctæ perſonæ, ne quidem iis caſibus quibus alioqui pater agere pro filio tanquam coniuncta perſona etiam ſine mandato poſſet.[1] Sed tamen ſi patri ſolutum ſit, qui eo tempore legitimus filij adminiſtrator fuerit, verius eſt liberationem ipſo iure contingere.[2] Nam & idem contingeret, in cuiuſlibet alterius perſona habentis ius adminiſtrationis.[3] Parumque refert an vſumfructum quoque in filij bonis pater habeat, cum adminiſtratione coniunctum[4] an verò nudam adminiſtrationem ſine vſufructu.[5] Sufficit enim ius adminiſtrationis, vt ſolutio rite recte quæ facta videri poſſit, & cui ex ratione iuris fieri debuit.[6] Quamuis ſolum ius vſusfructus ſine adminiſtratione non ſufficeret.[7] Cùm vſufructuarius alienare nihil poſſit, nec proinde ſolutionem à debitore accipere.[8] Quandoquidem, is qui ſolutionem accipit, alienat debitorem, quem liberat & amittit.[9] Quid ergo ſi debitor filij ſoluerit, patri quidem eidemque legitimo adminiſtratori. At non tanquam adminiſtratori, ſed tanquam ſi hæres eſſet creditoris. Finge fratrem fuiſſe, qui tanquam proximior ab inteſtato fratri ſucceſſiſſe, vulgo credebatur nullodum producto teſtamento. Ex quo tamen poſtea apparuerit inſtitutos hæredes fratris filios ſolo vſufructu patri relicto cum alienationis cuiuſlibet prohibitione, quod fratris mores ſuſpectos frater habuiſſet. Non eo minùs contiget liberatio, ſi non ipſo iure[10] ſaltem ope exceptionis.[11] Non ob id ſolum, quod ſi quo alio caſu locum habere poteſt, quod vulgo iactari ſolet, ſi non valet, quod ago, vt ago, valere tamen debere, vt valere poteſt,[12] tum maximè locum habere debere, cùm agitur de liberatione[13] quæ omnium fauorabiliſſima eſt.[14] Sed etiam, quod poſſeſſori hæreditatis bona fide ſolutum fuiſſe ſufficiat vt debitor cui nihil imputari poteſt liberetur.[15] Tantundem enim præſtare ſolet bona fides quantum veritas, quoties lex impedimento non eſt.[16] Maximè verò cum de liberando tractatur.[17] Quid præterea ſi cum hæreditatis controuerſiam fiſcus faceret tranſactum ſit de negotio inter Principem & fratrem defuncti, & conuenerit vt hæreditas quæ ad fratris filios ex teſtamento pertinebat fratri relinqueretur data Principi certa pecuniæ quantitate, cuius explicandæ gratia iuſſerit Princeps debitoribus hæreditariis, vt patri ſoluerent, iuſtumque illud Senatus adprobauerit. Deinde debitor nulla alia coactione expectata patri ſoluiſſe proponatur? Quidni liberabitur, qui & Principis imperium & Senatus fidem ſecutus fuit?[18] His ſane tot tantiſque bonæ fidei argumentis concurrentibus, placebat ipſo iure liberatum debitorem[19] tametſi ſolutionis tempore inſtrumentum debitæ pecuniæ, quod tum pater manibus non habebat, ab eo non recepiſſet.[20] Nec ob id magis in obligationem ſemel extinctam recidere debuiſſe,[21] quod idem pater poſt malè adminiſtratas res filij tandem pauper ac non ſoluendo deceſſiſſet.[22] Ita tractabatur in cauſa quadam ardua nondum deciſa 6. Iul. 1614.

1 Bart. in *l. qui hominem 34. per illi tex. ff. de ſolut.* Caſtr. in *l. liberto 32. alias l. qui aliena. §. quanquam. D. de negot. geſt.* Guid. Pap. *quæſt.* 526.
2 *d. §. quanquam.*
3 *L. Lucius 46. §. tutela, D. de admin. tut. l. filia 88. D. de ſol.*
4 *Ex l. cum oportet. 6. & l. vlt. C. hoc tit.*
5 Vt in caſu *Auth excipitur eod.*
6 *d. §. quanquam, d. §. tutela, d. § filia.*
7 *dictis legibus.*
8 & 9. *L. intereſt 6. C. de vſufr. §. nunc admonendi, verſ. idcirco Inſt. quib. alien. lic. vel non.*
10 Si quod putatiuo hæredi ſolutum eſt ac verum hæredem peruenerit, *l. ſed eis 25. §. item ſi, l. ſi quid 31. §. vlt.* vbi Bart. *D. de hæred. petit.*
11 Vt & aliis pleriſque caſibus de quibus *in §. 1. & §. qui hominem, l. cum quis 38. de ſolut. & in gloſſ. magna in d. l. ſi quid, § penult.*
12 Bart. & alij ad *l. 3. D. de iur. codic.*
13 *L. cùm is 32. § mulier. D. de cond. indeb.*
14 *L. Adrianus 41. D. de obl. & act.*
15 *d. l. ſi quid, § vlt. de hæc. pet.*
16 *L. bona fides 136. de reg. iur.*
17 Pro qua inducenda ſufficit bona fides ſoluentis, licet is qui ſolutionem accepit nullum eius accipiendæ ius habuerit *d. l. qui hominem, §. ſi Titium d. l. cùm quis 38. §. 1. & qui hominem, ff. de ſolut. d. l. filia 88. d. l. filius 90. de ſolut.*
18 Vt in *l. Paula Callinico 27. §. vlt.* vbi eſt textus elegans accommodatus *De leg. 3.* Dolo ſiquidem caret qui ſoluit iuſſu iudicis *l. non videntur 167. §. 1. de reg. iur.* multo magis qui iuſſu Principis Senatu præſertim adprobante. Iuſta enim eſſe creditur voluntas quælibet Principis, ſed præſertim quæ à Senatu adprobata fuit.
19 Aut ſaltem ope exceptionis, quod in effectu idem eſt *l. nihil intereſt. 112. de reg. iur. cum ſimilib.*
20 Nam pecuniæ ſolutæ profeſſio maiorem vim habet ad probationem ſolutionis & liberationis quam redditio inſtrumenti *l. pecuniæ 14. C. de ſol.*
21 Semel enim extincta obligatio nunquam poteſt reuiuiſcere *l. qui res 89. §. & aream, D. de ſolut. l. ob eam cauſam 9. ff. de præſcr. verb.*
22 Ea nempe diſtinctio tunc locum habet cùm ſolutio facta eſt ei qui tum non habebat ius adminiſtrationis *d. l. filia 84. in fin. de ſolut. l. 4. §. vlt. ff. de euict.* Adde pro confirmatione eius quod diximus *num. 18. aliam textum in l. liberto 21. §. Lucius, D. de ann. legat.* Bart. *in terminis ad l. creditor 102. ff. de ſolut. & ad l. ſi te bonis 10. C de iur. delib. & ibid.* Bald. *& conſ. 299. n. 2.* Adde Boer. *q. 61. n. 10. & n. 21.* vbi ait patrem cogi interdum ſatiſdare de bene vtendo fruendo ſi diſſipet ipſam rerum ſubſtantiam & diſtinguit an pater habeat vſumfructum à lege an ab homine.]

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENTIVM, ET RERVM IN Sacro Sabaudiæ Senatu Tractatum,

LIBER SEPTIMVS,
TITVLVS PRIMVS,
De Dedit. Libert. Tollend. & Talliabilibus.

DEFINITIO I.

Communio in quibuſdam bonis talliabilibus non impedit ſucceſſionem & ius domini in bonis ſeparatim acquiſitis.

SI duo pluresve fratres deditit iæ, & vt loquimur talliabilis conditionis indiuiſam parentum hæreditatem retinuerint, ſibi tamen quiſque ſeparatim ex propria induſtria quæſierit, [1] altero tandem ſine liberis decedente, ſuccedet dominus in bonis ſeparatim acquiſitis, [2] in communibus non item, vt bonorum communio, quæ ius domini excludere ſolet; [3] non pro aliis bonis proſit, quam quæ ſint communia. [4] *Ita Senatus* 4. Calend. Decembr. 1588.

1 Nec enim communio hæreditatis inducit ſocietatem bonorum omnium per cohæredes acquiſitorum, maxime ſi aliunde acquiſita ſint, quam ex hæreditate, *l. cum duobus* 52 §. *Papinianus* aliàs *l. ſi fratres D. pro ſocio, l. ſi patrem* 4. *C. commun. vtriuſque iudic. l.* 1 *C pro ſocio.*

2 Nempe quia quod ad bona iſta attinet neque liberi vlli ſunt, neque condiuiſores, & ita exiſtit & committitur ſtipulatio, cuius poteſtate dominus feudi ius habet vindicandæ ſibi ſucceſſionis. Habet enim ſtipulatio vnicam illam conditionem, in duas tamen negatiuas partes diuiſam, ſi neque liberos neque condiuiſores vllos reliquerit, de cuius ſucceſſione agitur *cap. pluribus fratribus.* quo in hac materia vtimur.

3 *D. cap. pluribus fratribus.*

4 Vt ſcilicet limitata cauſa limitatum pariat effectum, *vulg. l. in agris* 16. *ff. de acquir. rer. dimin.* Corn. *conſ.* 299. incip. *permittendum eſt, col.* 1. *lib.* 4.

DEFINITIO II.

Redempto fendo talliabili ex pacto de retrouendendo pretium debetur domino, cui fundus aufertur.

FVndum talliabilem quis emerat cum pacto De retrouendendo, tum priuſquam fundus redimeretur, ſine liberis deceſſerat. Redempto poſtea quandocunque fundo pretium non ad defuncti hæredes [1] pertinebit, ſed ad directum fundi dominum, ad quem fundus ipſe pertineret vtique, [2] ſi non redimeretur. Nec quod pretij pecunia non ſit talliabilis, mouere debet. [3] Sufficit enim, quod in fundi ius & locum ſuccedat eo tempore quo fundus iam fuerat domino quæſitus: *Ita tractatum eſt* in Senatu 4 Calend. Decemb. 1588.

1 Quamuis hæredes ſuccedant in vniuerſum ius, quod defunctus habuit, *vulg. l. cum hæres* 11. *de diuerſ. temp. præſ. cum ſimilib.*

2 Iure ſcilicet feudi & ſtipulationis, ex qua petitur poſſeſſio bonorum ſub talliabili conditione alienatorum.

3 Sicut neque pecunia redacta ex re communi, eſt communis, *l. ſi vnus ex ſociis* 67 § *ſi vnis, D. pro ſocio,* nec furtiua pecunia, quæ redacta eſt ex venditione rei furtiuæ, *l. qui vas* 48. §. *vlt. D. de furt.* nec mea pecunia quæ ex venditione rei meæ, vt neque è contrario res erit mea quæ fuit comparata ex mea pecunia, *l. ſi ex ea* 6. *C. de rei vindic.* neque dotalis quæ ex pecunia dotali, *l. ex pecunia* 12. *C. de iur. dot.*

4 Vt qui non poteſt rem habere ſaltem habeat pretium, *arg. l. vlt* §. *vlt. de leg.* 2. *l. quidam ita* 25. *ſi quis filium, D. ad SC. Treb.* Ex regula ſubrogationis *l. ſi quis* 10. §. *qui iniuriarum, ſi quis caution.*

DEFINITIO III.

Recognitio vnius ex condiuiſoribus nocet cæteris, ſi alia recognitio præcedat.

PLuribus fratribus, aut patruelibus, aut alterius gradus agnatis in bonorum communione manentibus, poteſt vnus ex iis non ſuo tantum, ſed etiam aliorum nomine dedititiæ libertatis conditionem profiteri, & vt loquimur, recognoſcere talliabilitatem, ita vt ex eiuſmodi profeſſione inducatur probatio aduerſus cæteros quoque qui profeſſi non fuerint. [1] Nec ſolum ſi profeſſus ille ſit, qui aut natu grandior fuit aut communionis adminiſtrationem habuit; [2] ſed & ſi alius quilibet ex condiuiſoribus, ſi modo alia recognitio præceſſerit, cuius vi & poteſtate poſterior vel ab inuito extorqueri potuerit. [3] Alioquin æquum non eſſet in re tanta momenti, quanti eſt cauſa ſtatus, [4] alteri per alterum iniquam conditionem inferri. [5] Videtur autem ius hoc ex inueterata conſuetudine potius, quam ex iure profectum, [6] ob eam fortaſſe cauſam, quod huius conditionis homines vt plurimum ſui furtum facere ſoleant, & originis ſuæ locum deſerere. [7] Quod cum euenit, iniquum eſt meliore iure cenſeri eum, qui dolo fortaſſe abſit, quam qui præſens eſt, iuſtaque ſtatus ſui profeſſione fidem domino exhibere non recuſat. [8] *Ita Senatus* in cauſa D. de Riddes contra Aynardam Bargin 3. Cal. Decemb. 1590. & aliàs ſæpiſſime.

1 Quod totum eſt ex conſuetudine apud nos recepta in hoc hominum genere. Nam ex ratione iuris profeſſio vnius nihil probat aduerſus alios, *l. tranſact. matris,* 26. *C. de tranſact. l. neque natales* 10. *l. matrem* 17. *C. de prob.*

2 Hoc tamen fit magis communiter, & hic caſus habet maiorem rationem, quia condiuiſor qui rem communem adminiſtrat videri poteſt habere à cæteris mandatum ſaltem tacitum, cum hæc res maxime pertineat ad cauſam adminiſtrationis bonorum, quæ ſcilicet conditionem & qualitatem ſuam accipiunt ex conditione & qualitate perſonæ, *l. per curatorem* 90. §. 1. *D. de acquir. hæred. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

3 Nam quod te inuito poteſt fieri, etiam te ignorante fieri poteſt, *l. qui poteſt inuitis* 26. *de reg. iur.*

4 Quæ ideo non niſi maiores iudices habere poterat, *l. non diſtinguemus* 32. § *de liberali, D. de recept. qui arb. recept. l.* 1. *C. de pedan. iudic.*

5 *L. non debet alteri* 74 *de reg. iur. l.* 3 *D. quod vi aut clam.*

6 Vt conſtat ex legibus citatis n. 1. Vide tamen *l. cum ſcimus* 22. § *illud, C. de agric. & cenſit. lib.* 17.

7 *L.* 1. *vbi not. C. de ſeru. fugit.*

8 *Arg. d. l. cum ſcimus* 22. § *illud, C. de agric. & cenſit. lib.* 11. *tit.* 47.

DEFI

dotem ab abſente accipiendo voluntatem defuncti agnouerit? Non debebit ea res nocere mulieri ignoranti, [1] præſertim ſi proponas minorem illam vigintiquinque annis, [2] cui, ſi inconſulta facilitate legatum agnouiſſet, ex ea cauſa fauore ætatis per in̄ integrum reſtitutionem ſuccurri oporteret, [3] non quod expreſſam filiæ renunciationem interuenire neceſſe ſit, [4] ſed quia ſolius patris factum inter liberos inuitos diuiſionem bonorum inducere non poſſit, [5] mariti multo minus. [6] Plane cum filia iudicium patris agnouit, ſiue in dotem dando eam ipſam quantitatem, quam pater præſtari iuſſit, ſiue qua alia ratione, licet bonis paternis expreſſim non renunciauerit, nemo dubitat, quin hoc ipſo à fratre hærede in ſolidum inſtituto ſeparata videri debeat, [8] vt proinde nec ab eo tempore fratri ſuccedere poſſit, aut impedire, ne morienti illi quandocumque ſine liberis dominus ſuccedat. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne alioqui ſit in poteſtate mariti vxorem ignorantem lædere, eámque à paternorum bonorum ſucceſſione remouere, *arg. l. ſi filius* 12. *D. de vulgar. & pupill. ſubſtit.* iunct. *l.* 2. *quod vi aut clam.*

2 Duplex enim ratio eſt fauendi mulieri minori, & propter ſexum & propter ætatem, *l. vlt. in princ. ad Velleian.*

3 *L.* 3. *§. ſi quid minori & ſeq. l. ait. prætor* 7. *§. ſed etſi hæreditatem*, & *§. Pomponius, alias l. etſi ſine dolo*, *D. de minor.* iunct. *tit. C. ſi vt omiſſ. hæred.*

4 Par enim eſt vis taciti & expreſſi, *vulg. l. cum quid* 3. *D. ſi cert. petat.*

5 Si nolint liberi ſtare diuiſioni per patrem factæ, malintque ſuccedere ab inteſtato. Nec enim tenebantur edicto, *ſi quis omiſſ. cauſ. teſtamen.* quaſi dolo malo id fecerint, cum id fecerint, potius, ne fraudem & damnum ſentirent, *arg. l. cum pater* 77. *§ Titio fratri autepen. de leg.* 2.

6 *Ex reg. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

7 Qui enim de iure ſibi delato diſponit, hoc ipſo ius illud agnoſcere videtur, *l. ſi auia* 6. *C. de iur. delib.*

8 Quin nihil vetat diuiſionem bonorum fieri in teſtamento patris, cum pater officio arbitri fungi voluit, *vt in l. ſi filia* 20. *§. ſi pater*, *D. famil. erciſc.*

9 Quia ſemel ſublata communio redintegrari poſtea inuito domino nunquam poteſt, vt dixi *Defin.* 4 *ſupra.* alioquin facile hoc colore domini fraudarentur.

DEFINITIO VIII.

Filia, quæ patri talliabili non ſucceſſit, ſed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuito dominum in ea dote ſucceſſorem, licet maneat, talliabilis.

SI talliabili defuncto, qui relicta filia deceſſerat, dominus ſucceſſerit, [1] & filiam ad concurrentem vſque legitimæ quantitatem ſiue ex corporibus bonorum, ſiue ex pecunia pro arbitrio dotauerit, [2] non poteſt ille poſtea eidem filiæ quandocumque ſine liberis decedenti ſuccedere: ſufficit enim ſemel commiſſam eſſe ſtipulationem ratione vniuerſitatis bonorum, vt rurſum committi non poſſit. [3] Etſi enim, quod filiæ in dotem datum fuit, factum eſt proprium ipſius patrimonium, nec eo minus manet illa dedititiæ conditionis, quod dotem habuerit.[4] Dici tamen poteſt hanc illi conceſſam portionem in ſolatium amiſſæ paternæ hæreditatis, [5] & à quo tempore commiſſa eſt ſtipulatio in vniuerſa hæreditate, cœpiſſe filiam habere legitimam in patrimonio, non ex voluntate domini, ſed eo inuito, ſolius beneficio legis. [6] Quæ patitur, vt per conſuetudinem aut ſtatutum legitima in totum tollatur, [7] licet placeat legitimæ quo tam minui poſſe.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Scilicet in iis prouinciis, in quibus filiæ ius domini non excludunt. De quo ſcripſi *Defin.* 5. *ſupra.*

2 Hoc enim facere cogitur, vt dixi eadem *Defin.* 4.

3 Ex vna enim ſtipulatione, quæ ſemel commiſſa fuerit, ſæpius agi non poteſt, *l. quod dicitur* 32. *in fin. D. de euiction.* Sicuti enim ſemel commiſſa numquam reſoluitur, *l. euicta* 16. *§. ſi ſeruus l. habere licere* 57. *in fin. eod. tit.* ita ſemel commiſſa iterum non committitur.

4 Qualitas enim ſiue naturalis ſiue accidentalis, quæ ſemel inhæſit, tolli poſtea niſi certis & legitimis modis non poteſt.

5 *Argum. l. iure ſuccurſum* 6. *D. de iur. dot. l. vlt. D. de inſt. & ſuſtit.*

6 Ex eo namque fit, vt hæc portio dicatur legitima, quia debetur ex legibus.

7 Tamquam quæ ſit debita iure naturali, *l. vltim. D. de bon. damnat. l. ſcripto* 7. *in fin. D. vnd. liber.* ideoque dicitur etiam debitum naturale *in l. ſcimus* 36. *§. vlt. C. de inoff. teſt.* Iura enim naturalia non poſſunt corrumpi per ciuilia, *l. eas* 8. *D. de capit. minut. § vlt. Inſt. de legit. agnat. tut.*

8 Quia quota legitimæ eſt iuris ciuilis, & ideo pro legiſlatoris arbitrio immutari non poteſt, *Nouell.* 18 *de trien. & ſemiſſ.*

DEFINITIO IX.

Si mater ſit talliabilis, pater vero liberæ conditionis aut alterius domini, quis ſuccedat in bonis maternis?

IN cauſa deditītiæ libertatis & talliabilitatis conſtat liberos patris conditionem ſequi, non matris.[1] Quid ergo ſi mulier eius conditionis homini libero nupſerit, tum relictis liberis deceſſerit, an dicemus ademptam domino ſpem omnem futuræ ſucceſſionis? [2] Finge ſolum mulieris caput fuiſſe talliabile, non etiam bona, quæ poſſidebat, [3] niſi acceſſoriæ & eo iure, quo bona conditionem perſonæ ſequuntur. [4] Nam illud vtiq; dici non poteſt, prohibendam fœminam talliabilem homini libero nubere citra domini voluntatem, cum libera oporteat eſſe matrimonia. [5] Erant qui putarent, optionem liberis dari debere, vtrum matris hæredes eſſe vellent ea lege, vt eiuſdem ſe conditionis eſſe profiterentur, cuius illa fuiſſet, an vero hæreditatem repudiare dominoque occupandam derelinquere vt liberi manerent? [6] Alij contra putabant, imo vero non eſſe prohibendos liberos matri ſuccedere, ſalua etiam libertate, ſed ſufficere vt bona materna omnia profiteantur ſe tenere tanquam talliabilia, quamvis antea non eſſent, Quæ ſententia & mihi probabilior ſemper viſa eſt, & Senatui tandem placuit. [7] Quid enim ſi fœmina illa talliabilis nupſiſſet viro talliabili quidem, ſed alterius domini? Certe nati ex eo matrimonio liberi talliabiles eſſent, & quidem eius domini, cuius erat & pater: ſequuntur enim hac parte, vt iam diximus, non matris conditionem, ſed patris, in eoque à ſeruis illis antiquis differunt. [8] Atqui vt duorum dominorum in ſolidum talliabiles ſint, non magis fieri poteſt, quam vt ſint duorum ſerui. [9] Nam quod à nonnullis traditum eſt, poſſe quem plurium hominem eſſe in ſolidum diuerſis reſpectibus, [10] ad bona referendum eſt, non ad perſonam, quæ ſicut vna, ita indiuidua eſt, [11] Rurſum finge hos liberos ex vtroque parente talliabili diuerſorum dominorum multis acquiſitis bonis liberis, & vt loquuntur, allodialibus, decedere ſine iuſta prole, nemo dubitat quin deferantur ad dominum, quem vocant manus mortuæ. [12] Sed quæro, an ad patris, an ad matris dominum? Diuidi enim inter vtrumque debere nuſquam traditum eſt.[13] Illud igitur temperamentum neceſſario ſequendum eſt, vt quæ à matre prouenerunt ad eum, qui matris dominus fuit, omnimodo deueniant cætera omnia ad dominum patris. [14] Pari ergo ratione admittendum eſt, ſi fœmina talliabilis homini libero nupſerit, nullam domino iniuriam fieri, ſi quod à matre filius habuit, filio quandocumque ſine liberis defuncto ad matris dominum ipſum deuoluatur, [15] cætera autem bona omnia liberi hominis hæredibus relinquantur.[16] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Pater enim ille eſt, à quo & nomen & familia ſumitur, cum mulier ſit familiæ ſuæ & caput & finis, *l. pronunciatio* 195 *§. vltim. de verb. ſignific.* Nec ſunt talliabiles, niſi qui ſunt ex iuſtis nuptiis. * Nec tamen ea res liberos eximit quominus homagium talliabile etiam cum patre recognoſcere teneantur, imò eos tanto magis obligat vel ob hoc ipſum ne poſſint illi quandoque dicere rem eſſe inter alios actam aut probandum habeat dominus cuius iſti ſint filij. * [Et ideo poſſunt etiam liberi cum patre conueniri vt ſimul homagium talliabile recognoſcere teneantur, vel ob hoc ipſum ne poſſint quandoque dicere rem eſſe inter alios actam. Aut ne probandum aliquando habeat dominus cuius ipſi ſint liberi. *Ita Senatus* in cauſa Magninorum de la Mure 18. Cal. Iul. 1611.] * Quo Senatuſconſulto illud etiam deciſum eſt recognitionem patris, quæ non ſit adminiculis ſuis deſtituta ſufficere ad obligandos liberos poſt recognitionem natos. etiamſi non probentur, cum hoc iure naturæ eſſe videatur, vt qui eſt talliabilis non poſſit gignere filium non talliabilem, aut contra.

2 Nec enim liberis poſtea ſine prole morientibus ſuccedere dominus poterit, cum non ſint ipſi talliabiles.

3 Si enim bona ipſa per ſe talliabilia eſſent, ſuccederet in iis dominus moriente quandocumque ſine liberis poſſeſſore, quantumuis libero.

4 Adeo vt mutata conditione perſonæ, mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem* 90. *§.* 2. *de acquiren. hæred. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

5 *L. ſi patri cognato* 22. D. *de rit. nupt.*

6 Quia non poſſet fieri vt talliabili matri ſuccederent, quin hoc ipſo pati deberent ſibi ſuccedi in iis bonis, quæ à matre habuiſſent, quæ tamen ratio non erat bona, cum hoc caſu talliabilitas non eſſet realis, ſed perſonalis.

7 Bonum enim eſt temperamentum, per quod fit, vt neutra pars lædatur, *l. ex his* 8. *in fin. D. quæ in fraud. cred. l. in creditore* 38. *D. de euict.* [Videtur tamen valde probabiliter defendi poſſe ius quod habuit dominus in caput matris totum fuiſſe extinctum per mortem ipſius matris quæ non ſine liberis deceſſerit, ſed cum liberis libertæ conditionis, licet ij poſtea decedant ſine liberis, cùm ſint ingenui. Neque mirum hoc videri debet, cum fiat ex ordine iuris & naturæ *argum. l. cùm vnus* 12. D. *de reb. author. iudic. poſſid. l. ſi mulier. 5 vrſ. ex aſſe*, ibi *propter iuris ſubtilitatem & caſus neceſſitatem*, D. *de iur. dot. l. filius* 28. *in fin. D. de liber. & poſthum.*]

8 Cuius enim alterius conditionem ſequerentur quam matris, cum non haberent patrem, *l.* 1. *in fin. D. ad municip.* Pater enim ille eſt, quem nuptiæ demonſtrant, *l. quia ſemper* 5. *D. de in ius voc.* § *ſi aduerſus. Inſtit. de nupt.* Guid. Pap. *quæſt.* 31. *n.* 3.

9 Non enim poſſunt eiuſdem rei duo eſſe domini in ſolidum, *l. ſi vt certo* 5 §. ſi *duobus vehiculum*, D. *commod. l. de hæreditate* 19. § *pater*, D. *de Caſtrenſ. pecul.*

10 Guid. Pap *q.* 310. *& ſeqq.*

11 Nec enim poteſt vna eademque perſona diuerſo iure cenſeri, *l. vlt.* C. *de ſent. paſſ. & reſtit. l. ſi pater* 9. *in fin.* D. *de liber. cauſ. l. iudicata* 29. D. *de except. rei iudic.*

12 Ex lege & conditione talliabilitatis & manuſmortuæ.

13 Nec enim ſemper in dubio ea capi debet interpretatio, per quam id, de quo quæritur, diuidatur, *vt in l. Neſennius*, D. *de negot. geſt.*

14 Inſpecta ſcilicet origine bonorum, *vt in Auth. ex teſtamento*, C. *de ſecund. nupt. Auth. itaque.* vbi Bart. *Cod. commun. de ſucceſſ.* iuncta *l. de emancipatis* 13. *C. de legit. hæred.*

15 Et ideo debent liberi profiteri, ea ſe bona tenere tanquam talliabilia, vt ſuccedendi ius domino quandocunque ſuo tempore aperiatur.

16 Ne alioqui non ſit melior conditio eorum, qui patrem liberum habuerunt, quam ſi talliabilem habuiſſent.

DEFINITIO X.

Nullum ius eſt domini in bonis, quæ manſerunt communia, licet alia ſeparatim fuerunt acquiſita.

NOn ex eo ſolo inducitur ſeparatio bonorum & diuiſio inter talliabiles, vt dominus ad ſuccedendum inuitetur, quod ex iis quidam paternis larib. derelictis in aliam prouinciam profecti, lucra ſibi ſeparatim quæſiuerint.[1] Non enim eo minus communia manent bona quæ ante fuerant.[2] Ideoque nec ea res nocet non ſolum cæteris ſociis, qui lucra omnia inter ſe communicauerunt,[3] ſed neque iis, qui propriam rem egerunt, nimirum quod ad bona attinet, quæ manſerunt communia. Nam in ſeparatim quæſitis potiorem domini cauſam eſſe debere non ambigitur,[4] bonorum communio eatenus proſit ſociis noceatque domino, quatenus communio eſt.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamvis quod ſeparatim quæſitum eſt in commune non redigatur, *l. cum duobus* 52. §. *Papinianus*, *ait in l. ſi fratres* 5. *D. pro ſocio.*

2 Nec enim poteſt ſemel contracta communio diſſolui, niſi per ſubſecutam diuiſionem, aut expreſſam, aut tacitam, *l. pen. C. commun. diuid. l. diuiſionis* 45. D. *de pact.*

3 De quibus dubitari minus poteſt, quin voluerint manere in communione, cum hoc modo etiam tacita ſocietas contrahatur, *lege Titium*, 47. §. *altero*, vbi Bartol. D. *de adminiſtr. tutor.*

4 Cum ſola bonorum communio vel ſuperexiſtentia liberorum poſſit dominum excludere, vt dixi *Defin.* 1. *&* 4. *ſupra.*

5 Limitata enim cauſa non niſi limitatum producere poteſt effectum, *l. in agris* 16. *de acquir. rerum domin. l. Imperator.* 8. *in fin D. de poſtul.*

DEFINITIO XI.

Mulier ſecuta domicilium viri non ideo cenſetur à fratre diuiſa, ſi nulla bonorum diuiſio interceſſit.

FOEmina talliabilis, quæ à domicilio paterno in mariti domum deducta ſuas ei operas per quantumcumque tempus exhibuit,[1] non idcirco ſeparata, &, vt loquuntur, diuiſa eſſe intelligitur ſi modo eam portionem quam habet in patris hæreditate vt cohæres, vel bonis, pro legitima portione indiuiſam retinuerit,[2] alioqui facile eueniret, vt metu periculi damnique, quod ex ſeparatione allatum iri conſtaret, minus libera eſſent matrimonia, quod nequaquam admittendum eſt.[3] Itaque ſi fratri paternos lares fouenti hæreditas aut quid aliud ſimile obuenerit, tum his ſine liberis ſuperſtite ſorore deceſſerit, in ea quoque ſoror domino præferetur,[4] non aliter, quam ſi cum fratre perpetuo habitaſſet, ſi non certis finibus diſtincta ſint bona ſublataque communio.[5] Plane quin ratione bonorum communium idipſum certius locum habeat, dubitare nemo poteſt.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Debet enim mulier eſſe in officio mariti, *l. ſicut patronus* 48. *D. de rit. nupt. l. qui ex liberta* 11. *C. eod. l.* 2. *C. de obſeq. patron. præſtand.*

2 *Vt in l. cum duobus*, 52. §. *Papinianus ait in l. ſi fratres C. pro ſocio.*

3 *L. cum ita legatum* 53. *& ſeq. D. de cond. & demonſt.*

4 Quamuis ea hæreditas non ſit communis, *l. ſi fratres.*

5 Quamuis ſtatutum, de quo ſcripſimus *Defin.* 1. *ſupra.* videatur coniunctim requirere communionem bonorum & foci, hoc eſt habitationis.

6 Ex iis quæ ſcripſimus ſuperiore *Defin.*

DEFINITIO XII.

Inſpicienda eſt conſuetudo loci, in quo facta eſt profeſſio talliabilitatis, non vbi talliabilis mortuus eſt, nec vbi ſunt bona.

IN definiendis controuerſiis, quæ de talliabilitatibus quotidie occurrunt, ſicut non alio quam conſuetudinario iure vti poſſumus, ita conſuetudinem illius loci ſpectare ſolemus, in quo facta huiuſmodi conditionis profeſſio eſt, non in quo mortuus eſt is, de cuius hæreditate agitur, aut vbi ſita ſunt bona, de quibus contenditur. Eſt enim fere perpetuum, vt in obligationibus ex contractu deſcendentibus quemadmodum tempus, ſic & locus iniri contractus inſpiciatur.[1] *Ita Senatus* in ea cauſa.

1 *L. ſi filiusfamilias* 78. *de verbor. oblig.*

2 *L.* 2. § *omnes, l. ſi longius* 18. §. 1. *D. de iudi. l.* 6. *D. de euict.* Vide Guid. Pap *quæſt.* 312. *&* 314.

DEFINITIO XIII.

Inter talliabiles ſufficit duraſſe communionem inter aliquos vt poſſint ſuccedere etiam illi, qui diuiſerunt. Non tamen videtur diuiſiſſe, quæ partem ſuam doti dedit.

QVod à nobis ſupra dictum eſt,[1] inter homines deditititiæ conditionis non aliter ius ſucceſſionis ſaluum eſſe, quam ſi maneant in communione bonorum, eo pertinet, vt ſi partem ſuam ex diuiſione ſinguli habuerunt, inuicem ſuccedere non poſſint,[2] ſi quandocunque ſine liberis moriantur.[3] Cæterum ſi ex pluribus condiuiſoribus quidam in commune manſerint, perinde vni ex iis cæteri ſuccedere omnes poterunt, ac ſi nulla diuiſio facta fuiſſet.[4] Diuiſiſſe autem videtur etiam, qui partem ſuam indiuiſam alienauit,[5] ideoque ſimiliter ſucceſſionis per ſe incapax erit.[6] Neque tamen conſequens eſt, mulierem, quæ partem ſuam hæreditariam in dotem dederit, idcirco ſuccedere cohæredibus non poſſe. Quanquam enim ex dotis datione dominium transfertur in maritum,[7] reuera tamen dos eſt mulieris.[8] Nec dici poteſt ſine bonis eſſe mulierem, quæ in bonis dotem habet.[9] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Corſans & Claudij Boiſſon. Cal. Mart. 1593.

1 *Defin.* 1. *&* 4. *& paſſ. ſup.* [Probanda igitur eſt diuiſio, alioqui præſumitur communio, adeóque probatur ſiue recognoſcentes bona ſua feudalia & emphyteuticaria ſimul & in communi recognouerint, ſiue vnus pro omnibus. *Ita Senatus* in cauſa Guichardi Magnin de la Mure 18. Cal. Iul. 1611.]

2 Intellige nec ſi poſtea voluerint redire in communionem inſcio domino, vt dixi *Defin.* 4.

4 Verum enim eſt, eo caſu deceſſiſſe talliabilem ſine liberis & condiuiſoribus.

4 Quia ſufficit per communionem, quæ inter aliquos remanſit, impediri ius domini, vt inter omnes ſeruetur ius commune legitimæ ſucceſſionis. Atque ita incapax fit capax hoc caſu per capacem, *vt in l.* 5. *in fin.* D. *quæ res pignor. obligat. poſſ. l. cum hæreditate* 55. D. *de acquir. hæred. l. ſi is qui duos* 18. D. *de liber. legat.* Vide *Defin.* 16. *in fin.* 1.

5 Quamuis intellectu magis quam corporum diuiſione partem ſuam habeat hoc caſu quiſque ex condiuiſoribus, *L. Mauius* 66. §. *duorum*, *de leg.* 2.

6 Quia per alienationem æque amiſit ſuam partem, *l. cum pater* 77. §. *libertis*, *eod. tit.*

7 *L.* 1. *D. de iur. dot. l. dote* 6. *Cod. de rei vindic.* §. 1, *Inſtit. quibus alien. licet vel non, l. quadam* 62. *D. de acquir. rer. dom. l.* 1. *D. de fund. dotal. l. ſi conſtante* 24. §. *ſi maritus, D. de ſolut. matrim.*

8 *L. quamuis* 75. *D. de iur. l. dot. in rebus* 30. *C. eod.*

9 *L. pater filia* 71. *D. de milit. l. pater filium,* 14. *ad leg. Falc.*

DEFINITIO XIV.

Ex decennali ſeparata perceptione fructuum præſumitur diuiſio non tamen in præiudicium mulieris, ſi maritus dotis fructus perceperit.

SEd & quamuis diuiſio fructuum ſi probetur decennalis inducat præſumptionem diuiſæ proprietatis, [1] in muliere tamen quæ bona ſua in dotem dedit, non idem admittemus, ſi ſupra decennium vel vicennium portionis dotalis fructus ſeparatim maritus perceperit, quia percipiendi ſeparatam cauſam habet propter onera matrimonij, [2] quæ non habet ille cum cæteris conſortibus communibus vxoris communia: [3] eo magis, quod nec inter alios diuiſa fructuum perceptio ſufficit ad mutuæ inter eos ſucceſſionis iura excludenda, niſi ſit decennalis. [4] Ideo autem decennalis excipitur, quoniam, vt dictum eſt, inducit coniecturam diuiſionis præcedentis, [5] hactenus ſaltem vt in aduerſarium onus probandi transferatur, [6] quod non ſimiliter in dote dici poteſt, quando eadem ſubſit fructuum ſeparatim percipiendorum ratio eam poſt decennium, ſi poſt decennium quoque matrimonium duret. [7] Plane ſi penſitationes annuæ pro bonis emphyteuticariis debitæ ſeparatim ſolutæ ſint, facilius diuiſio præſumetur, vixque eſt vt hac parte ſeparanda ſit cauſa dotis à cæteris, cum eos etiam, qui fructus diuidere coguntur, ſimul tamen & communiter proprietatis indiuiſæ onera ſoluere nihil prohibeat. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. penult. vbi notat, C. commun. diuid.*

2 *L. pro oneribus* 20. *Cod. de iur. dot. l. ſi is qui* 56. §. *ibi dos, D. eod.*

3 *L. ſi filia* 20. §. *hoc amplius, D. famil. erciſc.*

4 Vt notant omnes *ad l. pen. C. commun. diuid.*

5 Cum non minus tacito quam expreſſo actu voluntas declararetur, *l. non tantum* 5 *D. rat. rem haber.*

6 Semper enim præſumptio cedit veritati & probationi, *l. ſi chirographum* 24. *& ſequent. l. Imperatores* 29. *in fin. D. de probationibus.*

7 *Arg. l. Pomponius* 35. *D famil. erciſc.*

8 *L. cum poſſeſſor* 15. *D. de cenſib.*

DEFINITIO V.

Nec communio nec ſeparatio foci prodeſt quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, ſed tantum communio vel ſeparatio bonorum.

QVid ſi plures cohæredes bona quidem communia retinuerint, ſed focum & larem ſeparatim habuerint? Sunt qui putent perinde mutua ſucceſſionis iura inter eos ſublata videri debere, ac ſi nec vlla inter eos bonorum communio eſſet, propter verba ſtatuti in eam rem conditi, [1] quæ ad conſeruandum inter talliabiles ius legitimarum hæreditatum ambo hæc coniunctim requirere videntur, vt & bonorum & foci communio duret. [2] Sed humanius eſt, ita potius interpretandum eſſe ſtatutum, vt non aliter vocetur dominus ad ſucceſſionem talliabilis ſine liberis defuncti, quam ſi is & bona & focum ſibi ſeparatim habuerit. [3] Alterutram igitur conditionis partem deficere ſufficiet, [4] ad hoc vti ne bona deuoluantur, nimirum ea, quæ communia manſerunt. Nam in iis, quæ fuerunt diuiſa, euidens vtique ius eſt domini, licet focorum ſeparatio nulla interceſſerit. [5] In eoque maior poteſtas eſt diuiſionis bonorum, quam foci, quia nec id agitur vt in foco, ſed vt in bonis dominus ſuccedat. [6] Neque eſt, quod quis cauſetur ita futurum, vt facile ſit huius conditionis hominibus dominum eludere, retenta quorundam bonorum communione licet ſeparatis laribus. Nam aduerſus hanc fraudem ſatis domino conſultum eſt in eo, quod perinde ſuccedit in omnibus bonis non communibus, ac ſi nulla prorſus communio ſupereſſet: quandoquidem quæ ſupereſt nullum effectum habet, niſi in bonis communibus. [7] An ergo foci & domicilij ſeparatio hactenus domino proderit, vt quamuis omnia fortaſſe veteris patrimonij bona communia manſerint, vindicare tamen poſſit ille quicquid defunctus ſuo nomine quæſierat? Minime. Nam idem contingeret, ſi ſeparatio foci nulla interueniſſet. [8] Haberet enim talliabilis eoſdem hæredes in bonis propriis à ſe quæſitis, quos in diuiſis. [9] Cum vero quæſtio hæc ex facto incidiſſet, ac vtraque pars generalem Sebuſianæ pecuniæ conſuetudinem pro ſe obtenderet, contrariis probationibus certatum erat, ob idque contrariæ fuerant priorum iudicum ſententiæ. [10] Primus iudex pro domino pronunciarat. Secundus pro defunctæ mulieris fratre, qui ſeparatam habuerat habitationem, ſorore ſcilicet extra paternam domum & in mariti domicilio defuncta. Appellatione autem ad Senatum facta, quamvis qui vltimus vicerat ſiue negligentior factus, ſiue qua alia de cauſa, nec teſtationes pro ſe habitas, nec alia vlla litis inſtrumenta exhibuiſſet, dubitauimus tamen, quid pronunciare deberemus non ſolum quod in ambiguo fauorabilior videretur fratris quam domini cauſa, [11] præſertim cum ex ipſius quoque appellantis confeſſione appareret, non defuiſſe victori contrariæ conſuetudinis probationes: [12] ſed etiam, quia in propoſita ſpecie foci ſeparatio, qua potiſſimum dominus nitebatur, facta fuerat ex cauſa neceſſaria & perhoneſta, cum nupta mulier domicilium mariti vel inuita ſequi coacta fuiſſet cogique potuiſſet. [13] Alioqui dicendum erit, hoc ipſo, quod huiuſmodi conditionis mulier nubat, & in mariti domicilium tranſeat, futurum, vt legitimarum omnium ſucceſſionum incapax fiat. Quod ſane & abſurdum & inhumanum fuerit, adeoque Reipublicæ pernicioſum. [14] Quippe cum ex eo euenire poſſit, vt talis incommodi metu ab ineundis nuptiis reuocetur mulier, quæ alioqui aut citius aut commodius nuptura eſſet. [15] Nec ſane permittendum eſt patrono, vt eam liberto conditionem poſſit conſtituere, per quam vitæ inſtitutum aut propoſitum minuatur. [16] Itaque tametſi ea conſuetudo admittenda eſſet, vt ſola foci ſeparatio locum faceret domino etiam in bonis communibus; nihilominus videbatur ea excipienda ſeparatio, quæ ex tam honeſta cauſa fieret, [17] id eſt, propter matrimonium, [18] quaſi quæ magis neceſſaria dici deberet quam voluntaria. [19] Quia tamen nihil ex victoris parte productum erat, non potuit Senatus pro appellante non pronunciare in quæſtione, quæ tota facti erat, non iuris. [20] Hoc tamen inter nos acto ne Senatuſconſultum illud trahi poſſet ad conſequentias. [21] Probationes enim, ſi quæ vnquam in ſimili facti ſpecie contra dominum afferrentur, licet alioquin leuiores viſum eſt potiores tamen haberi debere. [22] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Statutum* eſt, quod incipit, *Pluribus fratribus*, de quo ſcripſi *Defin.* 1. *ſup.* quod tamen non reperitur impreſſum inter ſtatuta Sabaudiæ, ſubiiciemus in fin. huius tit.

2 Sic enim & apud Burgundos obtinet, vt teſtatur Chaſſan. *in conſuet Burgund. d. tit. De mainmortes* §. 14. *in princip. & in verb. ſi non eux demeurans enſemble, & in verb. & eſtans en commun. de biens, arg. l. ſi haredi plures* 5. *D. de condit. inſtit.*

3 Nam & verba ſtatuti hoc ſuadere videntur, quæ coniunctim requirunt vtrumque vt dominus admittatur.

4 *dict. l. ſi hæredi, l. generaliter* 6. *in princ. Cod. de inſtit. & ſubſtit.* ſicuti è contrario ſufficit in disiunctiua conditione alterutram partem extitiſſe, *l. cum pupillus* 78. §. 1. *de condit. & demonſtr.*

5 Semper enim dominus ſuccedit in bonis non communibus.

6 Vix enim eſt, vt communio foci inter eos ſit, qui bona habent diuiſa & ſeparata. At è contrario poſſunt bona eſſe communia, & ſunt plerumque etiam inter eos, qui habent, focum ſeparatum.

7 Nam limitata ſocietas limitatum parit effectum, Corn. *conſ.* 299.

8 Quia communio ſola foci non conſeruat ius talliabilium, nec in bonis diuiſis, nec in propriis, quæ nec communia nec diuiſa vnquam fuerunt.

9 Nam ſiue inteſtatus decederet, ſiue inter ſuos condiuiſores teſtaretur, haberet dominum hæredem in bonis ſeparatim quæſitis.

10 Nam in conſuetudinibus, quæ ſunt facti, probatio totum facit, *l. de quibus* 32. *l. ſed & ea* 35. *& ſeq. de legib.*

11 Quia in dubio contra dominum ſucceſſorem anormalium, vt loquuntur, pronunciandum eſt pro fratre, qui ſuccedit ex iure communi.

12 Probationes enim factæ vocata parte & productæ in actis ſunt communes.

13 *L. cum quadam puella* 19. *de iuriſd.* Debet enim mulier eſſe in officio mariti, *l. ſicut patronum* 48. *D. de oper. libert.*

14 Cuius ſcilicet intereſt mulierem nubere, vt iuſtis liberis ciuitas repleatur, *L.* 1. *D. ſol. matr. l. intereſt enim* 18. *D. de rebus auct. indic. poſſid. alias l.* 3. *de priuil. credit.*

15 *L. cum ita legatum 63. & l. ſeq. de condict. & demonſtr. l. cum tale 2. §. ſi arbi. tam eod.*

16 *L. nec audiendus eſt 17. D. de oper. libert.*

17 Quod enim fit honeſtate ac ſecundum leges, pœnam non meretur, *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

18 Ita vt non poſſit dici factum in fraudem alterius, quod fit in fauorem matrimonij contrahendi, & quod alioqui non contraheretur. Textus eſt elegans *in l. mulier 22. §. cum proponeretur D. ad SC. Trebell.* Adde text. elegantem *in l. 4. §. 1. D. de vſu & habit.*

19 Alienationis autem non voluntariæ ſemper excipiuntur, *l. alienationes 13. D. famil. erciſc. l. 3. §. 1. & ſeq. D. de reb. eor. qui ſub tut.* alioqui videretur huiuſmodi conditionis fœminis veluti perpetua quædam viduitas iniuncta, quod eſſe non debet, *d. l. cum ita legatum D. tot. tit. C. de indict. vidui. tollend.* [Inde eſt quod etiam inter talliabiles permiſſa eſt donatio fauore matrimonij etiam in caſum prædeceſſus, dummodò ſint mutuæ & æquiualentes, vt tractat Ant. Colombet *in tractatu, De mainmortes.* Nempe quia propter parem incertitudinem dubij euentus nihil hoc caſu videri poteſt factum in fraudem domini, *l. ſi pater 12. Cod. de inoff. teſtam. §. 11. C. de tranſact.*]

20 Nec enim poteſt iudex ea ſupplere, quæ ſunt facti, *l. 1. cum ibi not. C. vt quæ deſ. aduoc. part. iudic.* Itaque deficiebat hoc caſu non ius, ſed probatio, vt *in l. duo ſunt Titij 30. D. de teſtam. tutel.*

21 Vt ſolet dici de iis, quæ ſunt recepta vel conſtituta contra iuris rationem *l. quod vero 14. l. quod ratione 39. D. de legibus l. quod contra 141. de reg. iur.*

22 Quomodo regulariter leuiores probationes ſufficiunt pro eo, qui nititur iure communi, adeoque ſola iuris præſumptione, *l. ſi chirographum 24. & ſeq. D. de probat.*

DEFINITIO XVI.

In ſucceſſione talliabilium incapax fit capax per capacem.

NOn eſt nouum, vt ex perſona tua conſequar, quod ex mea conſequi non poſſem.[1] Sed vt priuilegio, quod ex perſona tua habeo, vtar contra te inuitum, id vero magis nouum & mirum eſt. Repugnant enim communes iuris regulæ.[2] Finge hominem dedititiæ conditionis cum plures agnatos eiuſdem conditionis ſed diuerſi gradus haberet, cum proximioribus diuiſiſſe, cum remotioribus vero in communione manſiſſe. Facient remotiores, qui in communione manſerunt, non ſolum vt excludatur dominus, quaſi defectus conditione, cum nihil iuris habere poſſit niſi in bonis eius, qui ſine liberis & ſine condiuiſoribus deceſſit:[3] ſed etiam vt excluſo domino proximiores ſuccedant, & quidem ſoli, hoc eſt, excluſis ipſis quoque remotioribus, quorum beneficio admittuntur, qui alioquin eſſent incapaces: nempe quia domini iure ſummoto, ſupereſt ius commune, ex quo proximiores admittuntur.[4] Ideoque nulla fit iniuria remotioribus, quippe qui nullum proximioribus priuilegium tribuant, ſed tantum domini priuilegium, quod in defuncti bonis alioquin habuiſſet, excludant.[5] Quare, etſi aduerſus proximiores agnatos eoſdemque hæreditatis poſſeſſores dominus egiſſet, repelli potuiſſet exceptione illa: *Si remotiores, qui in communionem manſiſſent, ius domini non prohiberent.* Quæ exceptio licet eſſet de iure tertij, attamen inuito quoque tertio admittenda eſſet, propterea quod ius agentis omnimodo excluderet.[6] Proinde vix eſt, vt remotiores imputare poſſint proximioribus loco beneficij, quod illi vel inuitis remotioribus, licet non ſine ipſis, erant habituri.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Mihi tamen ſemper viſa eſt hæc ſententia minus conuenire verbis ſtatuti noſtri, cuius verba in fine huius tituli tranſcribemus. Ex quibus non ſolum excluditur dominus per condiuiſores, ſed etiam ipſis condiuiſoribus ſucceſſio adiudicatur.

1 *L. cum hereditas 55. D. de acquirend. hared. l. ſi is qui duos, 29. de liber. legat. l. & per iusiurandum 13. §. ſi fideiuſſori, de acceptilat. l. decurio 4. D. de decur. l. Ariſto 3. in fin. D. qua res pignor. oblig. poſſ.*

2 *L. ſi index circumuento 28. vbi Bart. D. de minor.* Idem Bart. *in l. qui Roma 122 §. Flauius, de verb. oblig.*

3 Ex ſtato, quod incip. *Pluribus fratribus.* De quo ſcripſi *Defin. 1. & prox. præced. ſupr.* Iunge *Defin. 31.*

4 *L. 2. in princip. & §. proximum, & paſſ. D. de ſuis & legit.* & ita in Burgundia ſeruari teſtatur Chaſſan.

5 Itaque proſunt quidem remotiores proximioribus, ſed per conſequentiam non principaliter, & occaſione magis quam iure, *vt in l. 1. D. de cinis, l. ex facto 17. § ſi quis rogatus 2. ad SC. Trebell.* nec tam videtur hoc caſu acquiri proximioribus per remotiores, quam aliquid ex iuris ordine fieri, *vt in l. cum vnus 32. D. de rebus auct. iudic. poſſid.* Vide tamen *Defin. 31. infr.*

6 *L. loci corpus 4. §. competit.* vbi Bart. *D. ſi ſeruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2.* vbi idem Bart. *D. de except. rei iudic.*

7 *Arg. l. ſi ſeruo 84. D. de hared. inſtit. l. vnum ex familia 67. §. 1. verſ. non enim, de leg. 2.*

DEFINITIO XVII.

Talliabiles non habent teſtamenti factionem actiuam niſi inter ſe.

NEc tamen his conſequens eſt, vt ſi prætextu agnatorum, qui in communione manſerunt, velit quis hæredem inſtituere alium ex iis, qui diuiſerunt, id illi permittendum ſit. Non enim huius conditionis homines, actiuam, vt vocant, teſtamenti factionem vllam habent niſi inter ſe, quamdiu manent in communione.[1] Itaque hac parte latius patet cauſa inteſtati quam teſtati, quod tamen valde nouum durumque mihi videtur.[2] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Ne alioqui eſſet in eorum poteſtate teſtando excludere ius domini, quod eſſe non debet, *arg. l. nec ei 17. §. 1. D. de adopt. l. fideicommiſſum 76. D. de cond. & demonſtr. l. Granius 71. § penult. D. de fructuſ.*

2 Contra iuris noſtri communes regul. s, *l. verbis legis 120 D. de verbor. ſignific.* Nam in his quæ contra rationem iuris recepta ſunt aut conſtituta, non poſſumus ſequi regulam iuris, *l. in iis 15. D. de legibus* Poſito enim vno inconuenienti, multa ſequi neceſſe eſt. Sic & interdum euenit, vt inteſtati cauſa præcedat cauſam teſtati, *vt in l. ſi quis ita 81. D. de har. inſt.*

DEFINITIO XVIII.

Agnati eiuſdem gradus, etiamſi non ſint in communione cum cæteris, tamen qui in communione ſunt pariter ſuccedunt.

MVlto magis quis admittat, ſi defunctus plures eiuſdem gradus agnatos reliquerit[1], ſed quoſdam diuiſis bonis, quoſdam indiuiſis, debere omnes in ſucceſſione inteſtati concurrere, nec eos, qui communionem retinuerunt, cæteris præferendos eſſe, quando ex iure communi qui pari gradu ſunt pariter vocentur.[1] Nec in ſucceſſionis perpetua ſit illa regula, quæ habet; Si vinco vincentem te, multo magis vinco te:[2] quæ & in aliis pleriſque ſuas patitur exceptiones.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. 2. §. hac hereditas & § legitima, D. de ſuis & legit.*

2 De qua *in l. de acceſſionibus 14. D. de diuerſ. temp. praſcr.*

Vt conſtat ex *§ praferuntur. Inſtit. ad SC. Tertullian.* iunctis iis, quæ ibidem notat Accurſ. *& ad d. l. de acceſſionibus.* Iunge Chaſſan. *in conſuet. Burgund. tit. de mainmortes.* Sed tam videtur mihi hoc pugnare cum ſtatuto *pluribus fratribus*, vt dixi *D. fin. 16. in fin.* Et ita tandem in Senatu noſtro obtinuit, ſæpiúſque contra has tres Definitiones pronunciatum eſt. Ex ſtatuto *Pluribus fratribus.* Vide *Defin. 31.*

DEFINITIO XIX.

An & quando vnica recognitio ſufficiat ad homagij talliabilis probationem.

AD homagij talliabilis probationem duæ recognitiones, id eſt, publicæ profeſſiones requiruntur, & quidem conformes, hoc eſt, quarum poſterior ad priorem referatur, vt poſteriorem certo iudicio nec ſine cauſa factam eſſe appareat,[2] niſi proponas vnicam recognitionem quæ proferatur adnexum habere priuilegium antiqui temporis, & mentionem facere prioris alterius, & antiquioris, deſignato die & Conſule. Ideo quod verba enunciatiua probent inter eaſdem partes[3] earumque ſucceſſores, non ſolum vniuerſales, ſed etiam ſingulares,[4] concurrente temporis antiquitate.[5] Idem erit, ſi vnica quidem ſit recognitio, ſed quæ cauſam aliquam habeat & legitimam, & de qua legitimè conſtet.[6] Quamquam enim dici ſolet ex ſola homagij recognitione præſumi cauſam illam, vt à domino protegatur & defendatur is, qui recognouit:[7] Tamen ad ſimplex homagium id pertinet, non etiam ad id, quod ſit talliabile. Illud enim ſicut odioſius eſt, ita & difficilius inducitur.[8] Quod ſi duplex recognitio facta proponatur, nihil intererit, an prior cauſam aliquam habeat, nec ne, cum ſufficere debeat, quod effectum habuerit. Nam & vnica recognitio ſufficeret, quæ modo effectũ habuiſſet, ſi non facti error interueniſſe probaretur.[10] *Ita Senatus* in

cauſa

cauſa liberorum D. de Nouuelles Necienſis & procuratoris fiſcalis Gabennenſis, 4. Id. April. 1593. Iunge Defin. 10. ſupr. De probat.

1 Intellige de homagio perſonali: nam ſi de rei conditione ageretur, vnica recognitio ſufficeret, Matth. de Afflict. *in conſti. Reg. Sicil. qua incipit, Probationum defectus, lib. 2. notab. 1.* Guil. Bened. *in verb. & vxorem nomine Adelaſiam, à num. 987. vſque ad n. 1022.* Laſ. *in l. crediiori ſuo, C. de ſol.*

2 *Ex l. cum ſcimus, C. de agric. & cenſib. lib. 11. tit. 47.* Vide Guid. Pap. *quaſt. 271.* vbi ait, aliud eſſe in talliabilitate fundi.

3 *L. optimam 14. & ibi notat. Cod. de contrahend. & committen. ſtipulat.* [Quid ergo ſi vnica recognitio talliabilis homagij proferatur relata quidem ad aliam antiquiorem, ſed non deſignato die neque Conſule? Poterit ſufficere ſi modo ſuis adminiculis deſtituta non ſit ſiue adminicula illa probentur per teſtes ſiue per inſtrumenta. Nuſquam enim ſcriptum eſt duas recognitiones præcisè requiri ad probandum homagium perſonale *d. l. cùm ſcimus. Ita Senatus* in cauſa Guichardi de la Mure 18. Cal. Iul. 1611. Et iterum pro D. de la Valdiſere Vicecomite Tarentaſiæ contra ſorores Adomet Cal. Febr. 1613.]

4 Bart. *in l. facta 63. §. ſi hares, D. ad Trebell.* Crauet. *conſil. 29. n. 1.*

5 Nam & contra tertium probarent in antiquis ſi ageretur de re difficilis probationis, vtputa de filiatione, ex Alex. *conſ. 90. colum. 3. vol. 6.* Rebuff. *in tract. nominat. pag. 1. verſ. primo fallit.* Crauet. *de antiq. tempor. part. 1. sect. ampliatur num. 12. & 13.* alioqui non probant, Crauet, *ibid. in cap. propoſitum, num. 15. & ſequentibus.*

6 *Ex d. l. cum ſcimus, vbi notat, C. de agric. & cenſit.*

7 Vt tractat Iacob. de S. Georg. *in tit. de homag.*

8 Quia quæ ſunt odioſiora difficilius & præſumuntur & probantur, *l. merito 51. D. pro ſocio l. vlt. D. quod met. cauſ.*

9 *d. l. cum ſcimus,* Guid. Pap. *vbi ſupr.*

10 Errantis enim nulla voluntas eſt, *l. ſi per errorem, 15. D. de iuriſd.*

DEFINITIO XX.

Recognitio filij an & quando noceat patri? Item fratris an & quando fratri?

QVid ſi poſterior recognitio facta ſit à filiofamilias abſente patre? Non obligabit patrem ſi pater fuit in prouincia, [1] ſed obligabit ipſum filium quandocumque ſui iuris factum, & multo magis filij poſteros, ſecuto maxime longi temporis interuallo, [2] quia veriſimile non ſit, factum quid à filiofamilias inconſulto aut per dolum in ea re, quæ ad proprij capitis cauſam pertineret. [3] Sed ſi pater abfuit à prouincia, moribus noſtris receptum eſt, vt poſſit ea recognitio fieri per filiumfamilias. [4] Quemadmodum & ſi pater ſit quidem in prouincia, ſed ita imbecillis animo vel corpore, vt per eum recognitio expediri non poſſit. [5] Extra has cauſas ita demum recognitio filijfamilias nocebit patri, ſi ratam eam habuerit. [6] Diuerſum erit ſi frater pro fratre, cum quo bona communia habebat, recognouerit: tunc enim non eſt neceſſaria ratihabitio, nec ſi promiſſa ſit, [7] ſi modo is, qui recognouit aut ſolus in domo fuerit eo tempore, aut bonorum communium habuerit adminiſtrationem. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. tranſactione matris 26.* vbi Bald. & Salic. in terminis, *C. de tranſact.* iunct. *l. 3. in fin. D. de iureiur.* idem Bart. *in l. 1. C. de patrib. qui filios, diſ. trax,* Iacob. de S. Georg. *in tract. de feudis, in verb. dictique vaſalli promiſerunt.*

2 *Arg. l. ſi cum fideicommiſſa 16. §. Ariſto, D. qui & à quibus manum.*

3 *Arg. l. 1. C. ad leg. Cornel. de falſ.*

4 Nam & ex ea cauſa filiofamilias agere permitteremus, *l. ſi longius 18. §. ſi filiusfamilias, D. de iudic. l. ſi libertus 12. D. de in ius vocand.*

5 *L. ſed ſi vnius, 17. § filijfamilias, D. de iniur. & famoſ. l. bell.*

6 Quia ratihabitio æquiparatur mandato, *vulg. l. vlt. C. de SC. Macedon.*

7 Non enim promittitur ratihabitio vt minus ſed vt magis actus valeat, & quæ abundant non vitiant, *l. non ſolent 94. de regul. iuris.*

8 Quamquam nec hoc neceſſe eſt ſufficit enim, vt recognitio facta ſit ab aliquo ex fratribus & condiuiſoribus, vt dixi *Defin. 3. ſupr.*

DEFINITIO XXI.

Talliabilis poteſt cogi vt patiatur ſe manumitti, non etiam cogere dominum vt manumittat.

NOn, ſicut edicto Sereniſſimi Emanuelis Philiberti Ducis noſtri ius eſt domino cogendi homines ſuos, quos habet dedititiæ, & vt vocant, talliabilis conditionis, vt vel manumitti patiantur, [1] vel probroſa quædam propriæ conditionis inſignia præ ſe ferant: [2] ita ex contrario permiſſum eſt talliabili, vt ab inuito domino beneficium manumiſſionis extorquere poſſit. Hoc enim fieri non poſſet extra iniuriam domini, qui ſane inuitus patrimonium ſuum diminuere cogendus non eſt. [3] Nemo autem dixerit iniuria affici eum, qui vel inuitus manumittitur, [4] licet dici ſoleat inuito beneficium non dari. [5] Aliud quippe eſt iniuriam facere, aliud beneficium non conferre. [6] Nec tamen inuitus manumittitur, in cuius arbitrio eſt priſtinam conditionem retinere, ſi malit, qualis eſſe & manere vult, talem ſe publice profiteri, ſalua namque ipſi electio relinquitur. [7] Quid ergo ſi velit dominus ius ſuum exequi? An ſtatim & ſine figura iudicij, vt aiunt, id facere poterit, quaſi aduerſus condemnatum? Minime, [8] Sed in ius vocari hominem ob eam cauſam oportebit, vt hoc ipſum ſciatur, an recuſandæ manumiſſionis rationem illam habeat, quod vel numquam talliabilis fuerit, vel hodie non ſit. [9] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Foreſt D. de la Barre, in relationis libellorum, 7. Calend. Februar. 1593.

1 Exemplo eius quod iure noſtro cautum eſt, vt ſeruus etiam inuitus libertate donari poſſit, *l. vltim. §. ſin vero quidam verſic. licet enim, D. de teſtam. manum.* ſicut & liberatio inuito quoque contingit, *l. ſolutione 23. l. ſi debitor 91. D. de ſolut. l. ſoluendo 39. de neg. g. ſt.*

2 Vt nimirum eo infamiæ metu deterriti facilius ſe manumitti patiantur: alioqui enim difficile eſt, huius conditionis homines ab ingenuis dignoſcere, vt & liberos à ſeruis, *l. quia difficile 5. D. de contrah. empt.*

3 Eſt enim quis tanto locupletior, quanto plures ſeruos habet aut homines talliabiles, propter ſpem ſucceſſionis, quæ ad dominum aliquo caſu pertinere poteſt, *tit. Inſt. quibus ex cauſ. manum. non licet* iunct. *l. pater filia 71. verſ. cum vno caſu, D. de cond. l. 1. in fin. l. 4. & vlt. D. de natal. reſtit.*

4 *d. l. vlt. C. de teſtam. manumiſſ.* cum libertatem conſequatur, quæ inæſtimabilis res eſt *l. libertas 106. de reg. iur.*

5 *L. inuito 69. eod. tit. l. hoc iure 19. §. non poteſt, D. de donat.*

6 Cum inter hæc duo medium illud ſit nec beneficium dare, nec iniuriam facere.

7 Ne alioqui fiat ipſi iniuria, ſi inuitus manumittatur, cum non gratis fiat ea manumiſſio, ſed accepta in præmium emancipationis à domino parte bonorum.

8 Numquam enim debet incipi ab executione, *l. 1. Cod. de execut. rei iudic.*

9 Cum nec quiſquam præſumatur talliabilis, quoniam ex prima naturæ inſtitutione omnes & liberi & ingenui naſcuntur, *l. 4. de iuſtit. & iur.* [Debet autem hæc cognitio eſſe non Iudicis ordinarij iuriſdictionis, ne forte colludatur inter Iudicem & Dominum in præiudicium ſubditorum, ſed pertinere debet ad Iudicem Ducalem. Præſertimque cùm interſit quoque Principis propter illam præſtationem quam nos Totquot appellamus, licet non poſſit de ea tractari, niſi poſt probatam extinctamque manumiſſione conditionem. Maxime vero id obtinet ſi iudex ordinarius non habeat iuriſdictionem limitatam certis finibus territorij, ſed tantum, vt pleriſque ſuper hominibus & feudis, & hominibus in diuerſis habitent iuriſdictionibus, alijſque prouinciis quæ diuerſos habeant iudices etiam Ducales. Proinde omni caſu melius eſt, vt eam cognitionem ſibi retineat Senatus ſine præiudicio iuriſdictionis Domino competentis. *Ita Senatus* in cauſa perilluſtris viri N. Amedei de Chiuron Baronis de Villette & de Ciez in relationibus libellorum, 12. Maij 1624.

DEFINITIO XXII.

De ligiorum hominum conditione apud Centrones.

EST apud Centrones noſtros [1] quoddam hominum genus, Ligios vocant, [2] qui eius conditionis ſunt, vt, ſi & inteſtati & ſine liberis moriantur, directus dominus iis ſuccedat in vniuerſis bonis mobilibus & ſe mouentibus, non etiam in immobilibus, aut quæ deſtinata ſint ad immobilium ambitionem, ſin teſtamentum fecerint, nihil domino debeatur præter tertiam bonorum mobilium portionem, ſed hoc ita, ſi eo teſtamento aliquid domino legauerint, alioquin teſtamentum non valeret. Sane ad validitatem teſtamenti non illud requiritur, vt domino relictum ſit in titulo inſtitutionis, [3] ſibi nec vt quod legatum eſt æquet tertiam partem mobilium, quia nec legatum agnoſcere dominus cogitur, ni velit. [4] Cæterum conſuetudo prouincialis facit, vt in bonis defuncti mobilibus nomina quoque debitorum numerentur, niſi quæ contracta ſint ex bonorum immobilium venditione, aut deſtinata ad bonorum immobilium comparationem; quaſi ſubrogatum, vt vulgo aiunt, induere & ſapere debeat naturam eius, in cuius locum ſubrogatum eſt. [5] Quamuis inſpecta iuris ratione, iura

& actiones, quia tertiam bonorum ſpeciem conſtituunt,[6] mobilium appellatione non contineantur. [7] In pecunia numerata facilius admitti poteſt vt contineatur, quamquam ne hoc quidem ſemper, [8] *Ita in Senatus tractatum eſt* in cauſa Franciſci le Maiſtre & Illuſtrium Dominorum Comitum de Mommayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Nunc Tarentaſienſes vocantur. [Magis tamen propriè illi ſunt qui ſupra oppidum habitant quod Saxum vocant.]

2 Alio tamen ſenſu, quā vulgo ligij dicātur. De quibus tractat. Guid. Pap.

3 Quomodo requiritur in legitima danda liberis, ſi noſtris credimus, *ad authent. nouiſſima, Cod. de inoff. teſtam.* De quo tamen vide quæ contra ſcripſi in Chiliad. *De error. pragmat.*

4 Qua poteſt omiſſo legato petere tertiam bonorum mobilium partem quomodo poſſet filius, cui legatum pecuniarium à patre relictum eſſet, repudiato legato petere legitimam in corporibus bonorum, vt ſcripſi *ſub tit. de inoff. teſt.*

5 *Vulg. l. ſi cum 10. qui iniuriarum, D. ſi quis cautiou. l. ſed quod inde 71. de legat. 2.* [Obſerua autem hoc fieri ex conſuetudine, ſunt enim alij loci apud nos in quibus talliabiles decedentes ſine liberis faciunt eſcheutam, vt loquuntur, in bonis omnibus etiam immobilibus ſi pro homagio ligio aliquid vel minimum præſtetur, vt apud Bugienſes. Alij ſunt apud quos non faciunt eſcheutam, niſi bonorum quidem mobilium, ſed inter quæ non computantur inſtrumenta & nomina debitorum, vt apud Montemontanos Maurimenſes. *Ita Senatus* 6. Calend. Decembr. 1509. Et illa conſuetudo conuenit iuris rationi.]

6 *L. quam Tuberonis 7. §. in peculio, D. de pecul. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, D. de re iudic.*

7 Fallit interdum ſi actio detur ad rem mobilem, ex Bart. *in l. ſi ſic legatum 75. §. vlt. de legat. 1.*

8 Sed tunc tantum, cum præſidij cauſa nummi repoſiti ſunt, *vt in l. ſi chorus 79. §. 1. de legat. 3.* Iunge *l. mouentium 93. de verb. ſignif.* [Cæterùm ſi pecunia deſtinata ſit ad emptionem bonorum immobilium connumerabitur in bonis immobilibus vi deſtinationis.

DEFINITIO XXIII.

An & quando, & quomodo dominus ſuccedens ligio vel talliabili teneatur ad æris alieni exſolutionem?

ETſi autem bona dicuntur deducto ære alieno, [1] eum tamen, cui ex conuentione aut conſuetudine pars aliqua bonarum mobilium vel immobilium defuncti debetur, [2] nullam æris alieni partem ſuſcipere cogendum eſſe verius eſt, cum in aliis bonis defunctus hæredem habere poſſit, qui non eo minus ex aſſe hæres erit, [3] quod pars aliqua bonorum ex hæreditate detrahatur. [4] Neque ſimile eſt, quod defuncto homine dedititiæ conditionis dominum ad totius æris alieni exſolutionem teneri conſtat: [5] Hic enim, cum in vniuerſa defuncti iura ſuccedat, licet non tam iure hæreditario, quam iure domini velut peculium occupantis: [6] impedit tamen, ne alius quiſquam aut teſtamentarius, aut legitimus hæres eſſe poſſit, [7] ideoque quod ad hæreditaria onera pertinet, hæredis iure cenſeri eum neceſſe eſt. [8] Plane ſi defuncti hominis ligij hæres nullus ſit, & bona, quæ in hæreditate manſerunt, ex ſoluendo æri alieno non ſufficiant, dubitari non oportet, quin potior creditorum quam domini cauſa eſſe debeat. [9] Nam & idem obtinet, ſi liber homo, qui bona quædam talliabilis conditionis onere affecta ſine hærede, nec ſoluendo deceſſerit. [10] Quo tamen caſu nemo negauerit longe fauorabiliorem eſſe dominum,[11] quippe qui non tam alienas res inuadat, quam ſuas proprias, [12] id eſt, à ſe ſuiſve maioribus certa lege & conditione profectas exiſtente tandem conditione vindicet. [13] Niſi creditorum cauſam illud potiorem faceret, quod tali homine contrahentes, non tantum eius fidem, ſed & vniuerſum ipſius patrimonium ſecuti ſunt,[14] & eo tempore, quo liberam bonorum ſuorum omnium adminiſtrationem is habebat, nec ſolum obligandorum, ſed diſtrahendorum,[15] Quanquam hactenus domino ſubueniri ſolet, vt quandiu alia bona ſunt, ex quib. ſatisfieri creditoribus poteſt, non ex talliabilibus diminuatur.[16] *Ita Senatus* in eadem cauſa. [Alia ratio eſt eius tributi quod apud Maurianenſes noſtros frequens eſt, & Placitum vocatur, cuius præſtatio ad mutationem cuiuſcunq; vel domini vel poſſeſſoris vel vtriuſq; incumbit. Semper enim potior eſt dominus nec vllum æs alienum detrahitur, quia rei ſingularis non ſucceſſionis onus eſt. *Ita Senatus* Februar. 1613. pro venerabili Capitulo Eccleſiæ Maurianenſis contra fratres Verney.]

1 *L. mulier 72. D. de iur. dot. l. non poſſunt 11. D. de iur. fiſc. l. ſubſignatum 39. §. bona, de verb. ſign.*

2 Qualis eſt dominus directus, qui habet hominem ligium apud Centrones, de quo diximus *Defin. praced.*

3 Quia ſingularis ſucceſſor eſt in quem non tranſit onus æris alieni, *l. æris alieni 15. C. de donat. l. vlt. C. de hæred. act.*

4 Quia pars iſta quæ domino defertur non eſt pars hæreditatis, ſed bonorum, vt dicitur de legitima filij *Not. ad Auth. nouiſſima, C. de inoffic. teſt.* Quamuis legitima dicatur deducto ære alieno, *l. Papinianus 8. §. quarta autem, D. eod.*

5 Ita vulgo pragmatici noſtri loquuntur, ſed male. Nam dominus directus non poteſt conueniri actione perſonali, vt ſoluat æs alienum, ſed tantum cogitur pati deductionem æris alieni ex bonis, in quibus ſuccedit, nempe quia non poſſunt vlla bona ad dominum pertinere, niſi quæ ſuperfutura ſunt creditoribus, *d. l. non poſſunt 11. D. de iur. fiſc.*

6 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l. 1. & 2. D. de caſtr. pecul.*

7 Quia non poteſt fieri, vt hæredem habeat is, qui nulla bona hæredi poſſet relinquere, *l. lex Cornelia 28. verſ. quia per eam non efficitur, D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

8 Quomodo noſtri ſolent dicere de donatario vniuerſorum Bonorum. *Adde d. l. æris alieni 15. C. de donat.*

9 Fauorabiliores enim ſunt qui certant de damno vitando, quam qui de lucro captando, *l. non debet 41. de reg. iur. l. quod autem 6. §. Simili modo dicimus D. quæ in fraud. cred.*

10 Nam & hoc caſu creditores domino præferuntur, etiam ſi à domino bona prouenerint, quia bona talliabilia, vt cætera omnia emphyteuticaria, poſſunt à domino vtiliter obligari eo iure quo vtimur. * Vide tamen *Definit. 61. ſupr. de iur. Emphyt.* vbi contraria ſententia magis probatur.

11 Fauorabilior enim eſt, qui repetit rem, quæ aliquando fuit ſua, *l. videamus 38. §. 1. & §. ſi actionem, D. de vſur.* fauorabilis eſt cuiuſque rei reditus ad ſuam naturam, *l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

12 Iure ſcilicet directi dominij, cum quo vtile conſolidatur.

13 *L. 1. & vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus 48. D. de pact.*

14 Hoc enim maxime inſpici ſolet, *l. hinc quæritur, 19. §. 1. D. de pecul.*

15 Poſtquam eo iure vtimur, vt bona feudalia & emphyteuticaria redacta ſint ad inſtar allodialium & patrimoniorum, vt notat. *ad d. l. vlt. C. de iur. emphyt. & ad § adeo. inſtit. de locat.* [Vide tamen *Defin. 61. ſupr. de iur. emphyt.* vbi ſcripſi contrariam ſententiam magis obtinere ex ratione iuris. Et ſanè non poteſt hæc ſententia defendi, niſi vi conſuetudinis, ſi qua talis ſit.]

16 Vt quantum fieri poteſt ius vtriuſque partis conſeruetur, *argum. l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.* [Intellige tamen niſi creditor poſſideat bona talliabilia. Nunquam enim poſſidenti incumbit excuſſio. *Ita Senatus* menſ. Ian. 1611.]

DEFINITIO XXIV.

Ius domini in ſuccedendo talliabilibus conſeruatur, ſi aliquando vſus eo ſit dominus, quamuis non ſemper.

SI probetur feudi dominus in talliabilium ſine liberis, & extra communionem defunctorum ſucceſſionibus occupandis aliquando vſus iure ſuo, aliquando non vſus, magis ei prodeſſe debet, quod vſus ſit, quam nocere, quod non ſit vſus. [1] Non ſolum, quod in huiuſmodi iuribus receptum ſit, vt vel actus vnu ſufficiat ad inducendam quaſi poſſeſſionem, [2] nedum ad iuris iam quæſiti tuitionem, [3] ſed etiam quia facillime & ſæpiſſime eueniat, vt ignorent domini delatas ſibi talliabilium ſucceſſiones, propter fraudes, quas huius conditionis homines paſſim comminiſcuntur,[4] mutato in rem nunc nomine, [5] nunc domicilio, [6] nunc etiam vtroque. [7] *Ita Senatus* pro D. de Buffieres, contra N. Chou de Serrieres, 16. Calend. Mart. 1594.

1 Nemo enim cogitur ſemper vti iure ſuo, *l. penult. C. de pact.* dummodo non omnino non vtatur. Iunge tamen *Defin. 5. 1. de acquir. poſſ.*

2 *Not. ad l. Imperium 3. D. de iuriſdict.* Ludouic. Roman. *conſ. 311. in fin.*

3 Eſt enim facilior iuris iam acquiſiti conſeruatio, quam noui acquiſitio, *l. 1. in princip. D. de pignor. vltim. D. de acquir. poſſeſſ.*

4 Sæpe enim furtum ſui faciunt quantum poſſunt, *l. 1.* vbi Bald. & alij, *C. de ſeru. fugit.*

5 Vt ex diuerſitate nominis præſumatur diuerſitas perſonæ, quomodo è contrario ex identitate nominis identitas quoque rei præſumitur, *l. ſi idem 7. C. de codicill.*

6 *Vt in l. cum ſæpius 22. ad fin. C. de agric. & cenſ. lib. 11.*

7 Et quidem dolo malo contra *l. 1. C. de mutat. nomin.*

DEFINI

DEFINITIO XXV.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à ſucceſſione.

TEſtamento pater filium ex aſſe hæredem ſcripſerat, filiæ vero pro omni legitimæ iure legauerat centum aureos, itemque iugera decem ex fundis hæreditariis nec melioribus nec deterioribus. Tum ſi filius ſine liberis moreretur, eandem filiam ſubſtituerat. Defuncto patre filia legatum agnouerat, pecuniamque acceperat, & nupta in mariti domum traducta fuerat, nec tamen iugera illa decem, quæ præterea ſibi legata fuerant, cum fratre diuiſerat, ſubinde mortuo fratre ſi ſine liberis relicto in hæreditate fundo talliabili cum directus dominus fundum condiceret iure feudi, negabat filia conditionem extitiſſe, propterea quod in communione fundorum omnium hæreditariorum cum fratre perpetuo manſiſſet. [1] Et ſi enim non niſi decem iugera ei legata fuiſſent, quamdiu tamen diuiſa non eſſent, dici non poterat, an hæc an illa habere deberet adeo, vt vel in minima parte glebæ partem ſuam indiuiſam habere illam conſtaret. [2] Porro huiuſmodi feudorum ius tale eſt, licet foci & habitationis ſeparatio facta ſit, in iis tamen bonis, quæ communia manſerunt, nullum domino ius competat, ſed tantum in cæteris, quæ aut diuiſa fuerant, aut ſeparatim acquiſita. [3] Contra dicebat dominus communionem nullam intelligi poſſe inter hæredem vniuerſalem & legatarium, aut legitimarium, [4] ideoque nec inter eos locum eſſe iuri accreſcendi, [5] quia ex diuerſo ſeparatoque iure ſuccederent. [6] Repugnare quoque voluntatem patris, qui filiam ab vniuerſa hæreditate per legatum excluſiſſet. [7] Nec quod decem fundi iugera ei legaſſet indiuiſa, ex eo voluntatis coniecturam capi poſſe, vt eam in bonorum communione voluerit remanere: Quandoquidem fundos diuidi, & ex iis, qui nec meliores nec deteriores eſſent, decem duntaxat filiæ dari præceperat. [8] Rurſus ad rem non facere, quod fratri ſine liberis decedenti ſororem ſubſtituiſſet. Conſtat enim, huiuſmodi ſubſtitutiones, ſiue à perſonis dedititiis, & talliabilibus fiant, ſiue à liberis hominibus bona quædam talliabilia poſſidentibus, nullius eſſe roboris & momenti, quod ad bona talliabilia pertinet, poſtquam ſemel diuiſio facta eſt, [9] quamvis dici ſoleat, etiam talliabiles poſſe de bonis ſuis pro arbitrio inter ſuos diſponere. [10] Id enim ita accipi debet, vt tamdiu valeant & ſubſiſtant diſpoſitiones illæ teſtamentariæ, quamdiu durat communio, [11] ne alioqui talliabili cuique facile ſit huiuſmodi ſubſtitutionem commento fraudem domino facere. [12] Addebat dominus non fuiſſe permittendum filiæ, vt decem illa iugera, quæ ſibi pro legitima relicta eſſent, ex iis bonis acciperet, quæ ad dominum feudi iure reuerti deberent, cum in hæreditate alia pleraque eſſent omnino libera, ex quibus æque conſuli filiæ poterat citra domini iniuriam, [13] ſicuti ſolet dici, cum teſtator de reſtituenda bonorum ſuorum parte rogatus filio relinquit legitimam, aut in corporibus bonorum ſimpliciter aut in iis fundis nominatim, qui fideicommiſſo teneantur. Nemo enim dixerit dandam filio legitimam in bonis fideicommiſſariis quamdiu ex aliis dari integra, vel ſuppleri poteſt. [14] Denique illi etiam conceſſo, vt in propoſita ſpecie potuerit frater ſorori legata ſoluere, in iis etiam fundis qui talliabiles fuiſſent: abſurdum tamen fuiſſe, vt cum id viuus frater non fecerit poſt eius mortem ſibi ipſi velit ſoror fundos illos eo iure, & quaſi in eam cauſam ſibi quæſitos retinere: Quippe quæ fratri homini libero in ſolidum hæres extiterat, atque ita creditrix & legataria eſſe deſierat, ſublata nimirum per aditionem & confuſionem obligatione. [15] Ad ea ſororis patroni reſpondebant, nullam quidem intelligi communionem inter hæredem vniuerſalem & legatarium, aut legitimarium, quod attinet ad hæreditatem, quia neque legatum, neque legitima hæreditatis pars eſt, [16] ſed tamen negari non poſſe quin communio ſit in ipſis bonorum corporibus, quoties in legato, aut legitima aliquid eſt quod ſit indiuiſum, quoniam legitima eſt quota bonorum. [17] Et legatum fundi indiuiſi, quamdiu diuiſio non interceſſit, licet ſit agnitum, non ſolum indiuiſum dici poteſt, ſed etiam in dominio & bonis manere hæredis, propter incertitudinem partis. [18] Inde vero fit, vt ſi pater filio legitimam reliquerit in corporibus bonorum, nec corpora viuo hærede inſtituto diuiſa ſint, ſuccedere poſſit fratri hæredi frater legitimarius nil obſtante talliabilitate. [19] Idque ſæpius iudicatum dicebatur. Quod tamen nullam prorſus rationem haberet, ſi inter vniuerſalem hæredem & legitimarium nulla omnino eſſe communio intelligeretur. Cæterùm quemadmodum dominus, qui iure feudi bona defuncti talliabilis occupat, non in hæreditate ipſius, ſed in bonis ſuccedit, [20] ita ad eum excludendum ſufficit bonorum communionem eſſe aliquam, licet hæreditatis nulla ſit, [21] Nec repugnabat in propoſita facti ſpecie patris voluntas, quæ non illa fuerat, vt omnimodo & ſimpliciter filia ab hæreditate excluderetur, ſed accepto demum legato, ac proinde non niſi poſt tradita decem illa iugera pro legitima iure legata. [22] Quamdiu igitur filiæ omnino ſatisfactum non erat, tametſi legatum agnouiſſet, partiſque ſolutionem accepiſſet, non poterat videri per patrem excluſa, & extra communionem conſtituta, [23] niſi forte proponeres certa diuiſaque corpora legata pro legitima, quod hic non contigerat. Indiuiſa enim iugera decem filiæ relicta fuerant, & quidem ex iis, quæ nec meliora eſſent, nec deteriora, [24] vt proinde nec in fratris, nec in ſororis arbitrio eſſet electio, an hæc an illa iugera deberentur, ſed ad boni viri arbitrium recurrendum erat, ſi non mutuo vtriuſque conſenſu res expediri potuiſſet. [25] Atqui arbitrium boni viri tale eſſe procul dubio poterat, vt fundi iſti talliabiles, de quibus controuertebatur, filiæ præſtarentur. Nam & pater potuerat, ſi voluiſſet, eos fundos nominatim filiæ in legitimam aſſignare. [26] Et mortuo patre perinde potuiſſet frater ſorori in iis fundis ſoluere, ſi aliam contradicendi iuſtam cauſam ſoror non habuiſſet. [27] Apparebat igitur, non diuiſis nec traditis viuo fratre decem illis iugeribus indiuiſis, quæ ſorori legata fuerant, communionem bonorum inter ipſos duraſſe. [28] Nec ſimile videbatur, quod obiiciebatur, de legitima ex bonis fideicommiſſariis quamdiu alia extarent non ſoluenda, [29] Id enim tum procedit cum fideicommiſſum deberi cœptum eſt. At in propoſito numquam ius fuerat domino quæſitum, neque viuo aut moriente patre, qui ſcilicet liberos relinquebat ſuperſtites, [30] neque poſt patris mortem viuo filio eodemq; hærede inſtituto. Nec denique poſt obitum filij à quo ſoror domicilio dumtaxat propter matrimonium [31] non etiam bonis fuerat ſeparata. In eoque potentius eſt ius fideicommiſſarij quam domini directi, Nam fideicommiſſarius etiam prius quam extiterit conditio fideicommiſſi ſpem habet eius aliquando conſequendi: Et exiſtente quandoque conditione retrotrahitur ius illud ad tempus teſtamenti, hactenus, vt quæ medio tempore in fraudem fideicommiſſi quouis titulo etiam inter viuos per grauatum alienata ſunt reuocentur. [32] At dominus directus nullum omnino ius habet in bonis talliabilibus emphyteutæ liberi, at ne quidem in bonis hominis talliabilis quamdiu ille viuit, [33] ſed tum demum ius habere incipit cum talliabilis defunctus eſt ſine liberis & extra communionem. [34] Ideoque permittitur talliabili homini de bonis ſuis pro arbitrio inter viuos diſponere, ita vt irreuocabiles ſint ab eo factæ alienationes. [35] Adeoque in teſtamento, dummodo inter ſuos, & ita ſi poſtea diuiſio non ſequatur. [36] Hoc enim eſt quod dici ſolet huiuſmodi homines viuere liberos & mori ſeruos. [37] Neque dubitandum eſt, quin potuerit pater in propoſita ſpecie in ipſo quoque actu diuiſionis, hoc eſt, in eo teſtamento quo bona ſua inter filium & filiam pro regionibus diuiſiſſet, [38] transferre in filiam fundos iſtos talliabiles, ſaluo domini iure, ſi poſtea filiam ſine liberis decedere contingeret. [39] Non enim per diuiſionem ſtatim acquiritur domino ius occupandi feudi, ſed tum demum cum decedit poſſeſſor ſine liberis. [40] Nec aliam in rem domino prodeſt diuiſio, tum cum fit, quam vti ne inſcio aut inuito eo in communionem poſſint emphyteutæ qui diuiſerunt recidere. [41] Itaque tametſi frater extraneum hæredem inſtituiſſet, perinde tamen feudi

reuertendi conditio defeciſſet ad exeluſionem domini, propterea quod quæ communio inter fratrem & ſororem fuerat viuo fratre, eadem fratre mortuo inter hæredem eius & ſororem ſuperſtitem duraſſet. [42] Cur ergo deterioris conditionis ſoror eſſe debeat ob id ſolum, quod fratri ſuo ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato hæres extiterit? [43] An quia, vt dominus dicebat, confuſione extincta ſit legitimæ petitio vel legati? Atqui non ideo minus verum eſt corpora bonorum hæreditariorum nunquam fuiſſe diuiſa, quod ſufficit ad domini excluſionem. Non enim de filiæ iure quærendum eſt, an aliquid ei debeatur, ſed de iure domini, quod nullum omnino eſt, cum diuiſio nulla interceſſit. [44] Alioqui dicendũ eſſet ęque omni alio caſu, quo ſocius ſocio ex aſſe ſuccederet, domino locum fore, quia communio niſi inter plures nulla eſſe poſſit. [45] Quod tamen abſurdum fuerit, quoniam ad excluſionem domini ſufficit, vt diximus, nullam interueniſſe diuiſionem. Fratreque mortuo nullus illi quæſtioni locus ſupereſt, an ſoror poſſit ſibi ipſi legatum ſoluere ex fundis talliabilibus, cum ad eam tota hæreditas pertineat, [46] ſed de illo ſolum quærendum eſt, an quæ legata iugera cum hæreditariis indiuiſa à fratre viuo non accepit, bonis ſeparata fuiſſe dici poſſit, quod ſani iudicij nemo ſane adſeuerauerit. Nulla enim facta diuiſione quantulumcunque illud ſit quod filiæ relictum eſt, perpetuo verum eſt habere eam, vel in minima gleba partem, [47] multo magis cum, vt in propoſito, non certa pars corporum legata eſt, ſed certus modus iugerum incertorum. [48] Tunc enim nulla gleba eſt in corporibus omnibus hæreditariis, quæ non poſſit tota ſpectare ad filios, ſi in diuiſione facienda ſic arbitris commodius & æquius videatur. *Senatus* pro ſorore contra dominum pronunciauit in cauſa Philibertæ Bordon & Domini de Felliens, 17. Cal. Iul. 1595.

1 Conditio enim duas partes habere videtur, ſi ſorti, & bonorum communium diuiſio facta ſit, vt dixi *Deſin.15. ſupra.*

2 Plures ſiquidem condiuiſores in fundo communi partes ſuas dominij intellectu iuris, non diuiſione corporis obtineat, *l. Mauius 66. §. duorum de leg. 2.*

3 Secundum ea quæ diſputauimus *dict. deſin.15.* Quod tamen nondum ex conſuetudine bene videtur exploratum. Pleriqne enim magis probant, vt ſiue foci duntaxat, ſiue bonorum ſeparatio locum aperiat domino, nec is aliter excludatur, quam & foci, & bonorum communio concurrat. Sed alio iure vtimur.

4 Quia legatum & legitima conſiſtit in parte bonorum non in parte hæreditatis, è contrario autem hæreditas neque in totum, neque in parte, in rebus ſingulis eſſe intelligitur, *l. quamuis 14. D ſi quis omiſſ. cauſ. teſtament.*

5 *L. quoties, 13.* vbi Bart. & cæteri, *C. de hæred. inſtit.*

6 *L. ſi ſub conditione 16. D. quib. mod. vſusfr. amitt. l. ſed cum patrono 6. D. de bonor poſſeſſ*

7 *Vt in l. Paula Callinico 27. §. Pompeius, de legat. 3.*

8 Ne ſcilicet filia quicquam cum fratre haberet commune.

9 Adeo, vt nec poſſit redintegrari communio niſi ex domini voluntate, vt dixi *Deſin. 4. vt ſupra.*

10 Quamdiu enim non aperitur locus domino, quid eius intereſt, an talliabilis deceſſerit teſtatus an inteſtatus?

11 Vt nimirum ceſſante cauſa ceſſet effectus, *cap. cum ceſſante, de appellat* [Iunge *Deſin. 17. ſupr.* Aut. Colomb. *tom. 3. §. 7. & 12.*]

12 Quod tamen permitti non debet, *l. fideicommiſſum 76. D. de condit. & demonſtr. l. ſi ita quis 51. §. et cui in tempus, de legat. 2.* [Ideoque, nec valet donatio inter viuos ſi ſit ſuſpecta fraudis, puta facta ab ægroto, aut omnium bonorum. Alterutrum enim requiritur apud Sebuſianos meos, *argum. l. omnes 17. §. Lucius quæ in fraud. credit. l. viuus 9. D. ſi quid in fraud. patr.* In Sabaudia nullo caſu valent extra contractum matrimonij, vt nec in Burgundia Chaſſan. *in conſ. Burgund. De mainmortes §. 10. numer. 45.*]

13 Vtrique enim parti conſulendum eſt quantum fieri poteſt, vt neuter lædatur, ſicuti ſcripſimus *Deſin. 22. nu. vlt. Supra, et l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

14 *L. mulier 22 § cum proponeretur, D. ad SC. Trebell. & ibi not. & ad Auth. res quæ C. commun de legat.*

15 *L. debitori 7. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiuſſ. l. Stichum aut Pamphilum 95 § aditio, D de ſolut.*

16 *d. l. quamuis 14. D ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

17 *L. cum quæritur 8. vbi not. & ad Auth. nouiſſima, C. de inoffic. teſtament.*

18 Hoc enim caſu non habet locum quod dici ſolet, dominum rei legatæ tranſire recta via à teſtatore in legatarium. *l. à Titio, 64 in fin. D de furt. l. legatum 80. de leg. 2.* vt tractat Bart. *l. ſi quis ſeruum 8. § vlt. & l ſeq. eod. tit.*

19 Scilicet propter bonorum communionem.

20 Vt dixi *Deſin. 23. Supra arg. l. 1. & 2. D. de caſtrenſ. pecul.*

21 Cur enim requiramus communionem hæreditatis, cum in hæreditate non ſuccedatur?

22 *Vt in l. penultim. D. de dot. collat. l. cum ab vno 53. de legat. 2.*

23 Diuiſio enim eſt facti, & ideo numquam fit ipſo iure, ſed actu & facto aliquo eſt opus, ſiue expreſſo, ſiue tacito, *l. pen. C. commun. diuid.*

24 Quomodo etiam obſeruari ſolet, quoties de legitima filio aſſignanda quæritur. Nec enim aut ex melioribus aſſignanda eſt, aut ex deterioribus, vt notat. *ad l. ſcimus 36. § repletionem, C. de inoffic. teſtam. l. legato 37. l. ſi hæres 116. de legat. 1.*

25 *Arg. l. 1. de legat. 2.*

26 Nulla enim lege prohibetur pater quam velit rem pro legitima filio relinquere, dummodo ſit illa ex hæreditariis corporibus bonorum, *d. l. cum ſcimus, § repletionem, & l. omnimodo 30. C. eod.*

27 *d. § repletionem.*

28 Cum nihil interuenit, quod diſcernat communionem, vt loquitur Papin. *in l. cum pater 77 § hæreditatem poſt mortem de legat. 2.*

29 *Ex d. § cum proponeretur, l. mulier 22. D. ad* SC. *Trebell.*

30 Quorum ſuperexiſtentia ſufficit ad excludendum dominum, vt in *l. filiusfamilias 114. § cum quis erit, de leg. 1.*

31 Quæ honeſtiſſima cauſa eſt adeoque neceſſaria, vt dixi *Deſin. 15. n. 17. 18. & 19.*

32 *L. vlt. § ſin autem ſub conditione,* iunct. *Auth. res quæ. C. commun. de legat.*

33 Adeoque nec ſpem vllam ſatis probabilem habet ſuccedendi, cum durum ſit expectari aduerſam fortunam, qualis eſt caſus mortis ſine liberis, *l. inter 83. § ſacrum de verb. oblig.* iunct. *l. cum tale 72. in princ. de cond. & demonſtr.* [Ideoque nec prohibetur talliabilis etiam ægrotus, donare inter viuos, dummodo ſuperuiuat per tres menſes, vt a noſtro Senatu alias iudicatum fuiſſe mihi relatum eſt. Iunge *num. 35. infra.* Intellige tamen, Niſi donauerit vniuerſitatem bonorum, non ignorans conditionem ſuam. Talis enim donatio ſemper præſumitur facta in fraudem, *l. omnes 17. § Lucius D quæ in fraud. credit.* Nec tantùm ſi perſona ipſa ſit talliabilis, ſed etſi fundus tantùm, vt à Senatu noſtro iudicatum eſt pro Reuerend. Petro de Saconey, contra fratres Vincent. 18. Calend. Maij 1612. In qua tamen ſpecie illud propterea concurrebat, quod donator iam ſenex nullos tum liberos habebat. Nam ſi habuiſſet, aliud dicendum fuiſſet. Adde, nec talem donationem à talliabili factam, ob id magis valere poſſe, quod facta ſit in contractu matrimonij. Non enim tam fauorabiles ſunt eiuſmodi donationes, vt permitti debeant etiam in fraudem domini qui pluſquam creditor eſt, *l. ait prætor 10. § ſi cùm mulier, l. vltim. quæ in fraud. cred.* Nec hoc caſu locum habet, *l. viuus 9. D. ſi quid in fraud. patr.* Maximè ſi ponas factam donationem in contractu quidem matrimonij ſed poſt nuptias iam contractas, quæ ſolo conſenſu contrahuntur. Non enim poteſt hoc caſu dicere mulier ſe aliter non fuiſſe contracturam. Quamquam nec rationis huius prætextu fraudem domino fieri oportet. Eadem ratio facit, vt nec permittendum ſit homini talliabili dotale augmentum conſtituere ſupra eam quantitatem, quæ per conſuetudinem regionis præſcripta eſt, quia quicquid excedit, præſumitur factum in fraudem tanquam in ſolitum, & à ſuſpecta perſona, licet inter cæteros non prohibeatur augmentum dotale maius eſſe conſuetudinario. Planè ſi mariti conditio negetur: ſtandum interim erit donationi quæ ſcilicet iure communi valet. Et bonorum adiudicatio facienda eſt prouiſionaliter, ſed præſtita ſatiſdatione, niſi paupertas mulieris ſit impedimento. Quo caſu ſufficiet decerni, vt bona quæ mariti dominus ſibi obueniſſe contendit, maneant inalienabilia, vt vtrique litigatorum ſit cautum & conſultum, vt in *l. ex his 8. D. quæ in fraud. credit. Ita Senatus* pro Ludouica Mugnier, contra nobiliſſ. virum D. de Montrotier, Cantorem Eccleſiæ Cathedralis Sancti Petri Gebennenſis, 5. Id. Auguſt. 1612. Ex tempore.]

34 Quia tum demum exiſtit conditio ſtipulationis, *l. cedere diem 213. de verbor. ſignific.*

35 Quod etiam liberto conceditur, *l. viuus libertus 9. D. ſi quid in fraud. patron.*

36 In quo plus iuris habet hodie talliabilis, quam haberet olim libertus *d. l. viuus.*

37 Quæ olim erat conditio eorum, qui Latinè Iuſtiniani dicebantur, *l. vnic. verſ. quis enim, C. de latin. libert. tollend. § 1. Inſtit. de ſucceſſ. libertor.*

38 Quod cum fecit videtur functus officio arbitri, *l. quæ pater 32. & ſeq. D. famil. erciſc.*

39 Semper enim alienatio fit cum ſua cauſa, *l. alienatio 67. de contrah. empt. l. vnic. Cod. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien.*

40 Quia liberorum potior cauſa eſt quam domini, niſi cum à bonorum communione ſunt excluſi.

41 Vt dixi Deſin. *ſupr. eod.*

42 Non etiam ſicuti ſocietas morte finitur, ita & communio bonorum cui ſcilicet diuiſio ſola finem facit, quoniam poteſt communio eſſe ſine ſocietate, non ſocietas ſine communione, *l. 1. & paſſ. D. commun. diuid. l. vt ſit 38 cum ſeq. D. pro ſocio.*

43 Eadem quippe ſolet eſſe ratio hæredis quæ defuncti, § 1. *Nouell. de iurciur. à mor. præſt.*

44 *Arg. l. Paulus 12. § 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ.*

45 *Mauius 66. § duorum, verſ. nam plures, de leg. 2.*

46 Ac proinde res peruenerit ad eum caſum, à quo incipere non potuit cum hæredi à ſemetipſo legari non poſſit, *l & quidem totum 18. l. legatum 116. § 1. de legat. 1.*

47 Vnde eſt quod poteſt quiſque rem ſuam dicere, quam habeat

cum

cum alio communem, *l. illud 46. de ritu nupt. not. ad l. ſerui electione §. 1. & 2. de legat. 2.*

48 *L. locus certus 16. & ibi not. D. de acquir. poſſeſſ.*

DEFINITIO XXVI.

Caſus duo, in quibus filia, quæ remanſit in communione pro legitima non ideo tamen excludit dominum.

SAne duobus caſibus pro feudi domino pronunciari potuit. Vno ſi fundi hi talliabiles, de quibus agebatur, fuiſſent ex pretioſioribus, aut vilioribus, quia tunc non fuiſſent in legato.[1] Quandoquidem legatus erat certus modius & numerus iugerum ex iis, quæ nec meliora eſſent, nec deteriora: Et conſequenter non induxiſſet legatum illud diuiſionem vllam ratione bonorum, quæ in legati ſpeciem cadere non potuiſſent. [2] Altero ſi filia id capax fuiſſet retinendi feudi talliabilis, vt euenit in iis prouinciis, in quibus nec defertur filiabus ſucceſſio, quod ad bona talliabilia pertinet, nec ipſis ſucceditur. [3] Nam nec hoc caſu videri poſſunt in legato filiæ relicto ea bona contineri, quorum habendorum filia incapax eſt. [4] At in ſpecie controuerſa neuter caſus euenerat. Nam fundi illi de quibus tractabatur inſpecto reditu erant ex melioribus, [5] inſpecta autem conditione illa talliabili erant ex deterioribus. [6] Itaque vtroque inſpecto, & quaſi compenſatione facta erant ex mediocribus. [7] Rurſus apud Sebuſianos meos facti ſpecie emerſerat, apud quos filiæ perinde ac maſculi ſuccedunt in feudis talliabilibus, iiſque viciſſim ſi ſine liberis & extra communionem decedant æque ac maſculis ſucceditur. *Ita Senatus* eodem SC.

1 Nec proinde in communione, quæ hoc caſu non inducitur niſi ob legatum.

2 Nam quod legatum non fuit ex legato, nec deberi nec proinde peti poteſt, *l. 1. §. item, §. ita, D. ad leg. Falcid. l. cum ſine præfinitione 19. l. ſi penum. 24. D. quand. dies legat. ced.*

3 De quibus ſcripſimus *Defin. 5. ſupr. eod.*

4 Cum id quod in capaci relinquitur, pro non ſcripto habeatur, *l. licet transferam 20. D. de adim. legat. l. pen. §. 1. D. de his quæ pro non ſcript. habent.*

5 Vt ſolet valor fundorum ex reditu potiſſimum æſtimari, *l. ſi fundum per fideicommiſſum 92. de leg. 1. l. ſi fundus 13. in princip. D. de rebus eor. qui ſub tutel.*

6 Cum nihil ſit quod fundorum æſtimationem tam immunuat, quam ſi talliabiles eſſe proponantur.

7 Vt ſcripſi *Defin. 5. ſupra eod.*

DEFINITIO XXVII.

Communio nulla eſt inter parentes & liberos prætextu legitimæ.

NVlla intelligitur eſſe communio inter parentes, & liberos ſolius prætextu legitimæ: [1] quia neque legitima debetur viuo eo, poſt cuius mortem petitur, [2] neque eo tempore quo legitima deberi incipit, communio aliqua videri poteſt eſſe inter legitimarium, & eum qui iam ſit mortuus.[3] Ideoque pleriſque Senatuſconſultis pronunciatum eſt, defuncto talliabili filio matre ſuperſtite ſaluum matri ius eſſe perſequendæ legitimæ, [4] nec eo minus tamen reliquam ſucceſſionem ad dominum deferri. Sed ſi in bonis defuncti parentis communis aut ſocij legitima vni debita ab altero fuit, necdum tradita, debita inquam, in corporibus hæreditariis indiuiſis,[5] communio bonorum pro ea quota inter hæredem & legitimarium fuiſſe intelligitur, ac proinde vni defuncto alter ſuccedet excluſo domino. [6] Dixi *in corporibus hæreditariis indiuiſis*, quoniam ſi legitima relicta ſit in certis corporibus per regiones aut fines diuiſis, tollit ea res omnem communionis rationem. [7] Non item ſi pecuniarium fuerit relictum,[8] nempe quia pecuniarium legatum repudiare poteſt is, cui legitima debetur, vt in ipſis corporibus bonorum legitimam conſequatur, quantumcunque ampliſſimum ſit legatum [9] At quod in corporibus relictum eſt repudiari nequit, ſed ſol ad ſupplementum actio competere poteſt ſi minus legitima relictum proponatur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Non magis quam ratione cæterorum bonorum, licet viuo etiam patre filius eorum dominus quodammodo eſſe intelligatur, *l. in ſuis 11. D. de liber. & poſt. l. vlt. D. de bon. damn.*

2 *L. 1. ſi impubere, D. de collat. bonor. l. 2. §. vlt. de his quæ vt indign. l. cum quæritur, 6. C de ineff teſtam.*

3 Cum is qui mortuus eſt ſit nullus, *l. 1. C. de rer. diuiſ. l. 3. in princ. D. de peeul.*

4 Quamuis verum ſit legitimam eſſe portiõnem portionis ab inteſtato contingentis, *d. l. cum quæritur 6. C. de inoffic. teſtam.*

5 Quomodo debetur regulariter, *l. ſcimus 36. §. repletionem, vbi notat. eod.*

6 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 25. ſupra.*

7 *L. recte dicimus 25. § 1. D. de verb ſignif.*

8 Intellige quamdiu non fuit agnatum, ſecundum ea quæ ſcripſi *Defin. 7. ſupra.*

9 Aliud enim pro alio ſolui non poteſt, *l. 2. §. mutui, D. de rebus cred.* iunct. *l. ſcimus 36. § repletionem, C. de ineff. teſt.*

10 *L. omnimodo 30. eod. tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Non eſt in communione filia, quæ legatum ſibi legitimæ relictum agnouit, licet habitet cum fratre, nec ei nocet quod alibi nupta ſit.

FIlia cui pater teſtamento reliquit certa bona pro legitima certamve pecuniæ quantitatem, quam ipſa agnouerit,[1] non eo magis cenſetur eſſe in communione cum fratre eodemque hærede vniuerſali, quod in eadem domo cum eo habitet. Bonorum enim præcipue non foci communio ſpectanda eſt, cum agitur de feudi domino excludendo. [2] Quam ob cauſam tametſi foci ſeparatio interuenerit, puta ſi filia nupſerit, & in mariti domum traducta ſit, [3] non faciet ea res, vt defuncto ſine liberis alterutro poſſit dominus ei ſuccedere, ſi bona manſerunt indiuiſa. [4] Igitur diuiſis per patris teſtamentum bonis, foci communio ad excludendum dominum non ſufficiet. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc ideo, quia poſſet filia ſi vellet repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, vt dixi *Defin. prox. num. 9.*

2 Vt dixi late, *Defin. 15 ſupr. eod.*

3 Cogitur enim ſequi domicilium mariti, in cuius ſcilicet officio eſſe debet, *l. cum quædam puella 19. D. de iuriſdict.* iunct. *l. ſicut patronis 48. D. de oper. libert.*

4 Nihil enim commune habet foci & habitationis communio cum bonorum communione.

5 Sicut nec foci ſeparatio vocat dominum, ſi bonorum communio durauerit.

DEFINITIO XXIX.

Qui partem ſuam licet indiuiſam vendidit, fratribus tamen ſuccedere non poteſt: qui non vendiderunt, poſſunt.

EX pluribus fratribus, qui patris hæreditatem indiuiſam per aliquot annos retinuerunt, vnus cæteris integram portionem ſuam vendiderat. Nemo dubitat, quin ea ratione perinde ac per diuiſionem ſublata ſit communio, quoad hunc qui vendidit pertinet, cum nihil iuris habeat in bonis communibus.[1] Ideoque ſi proponas fuiſſe fratres iſtos dedititiæ & talliabilis conditionis, omneſque defunctos ſine liberis, ſolo ſuperſtite venditore, ſuccedet dominus iure ſuo. Sed ſi ex aliis fratribus quidam ſuperſint, qui partes ſuas indiuiſas retinuerint, ius inter eos mutuæ ſucceſſionis ſaluum erit, [2] præterquam ſi bona quædam ſibi ſeparatim acquiſierint.[3] Tum enim quod ad bona illa attinet dominus ſuccedet, nihilque proderit quod cætera omnia manſerint communia.[4] *Ita Senatus* ex tẽpore pro N. Petrin cõtra fratres Richaume, 13. Cal. Iun. 1595.

1 *L. cum pater 77. § libertis, de legat. 2.*

2 *d. §. libertis, verſic. qui vero non vendidit.*

3 Quia quod ſeparatim quæſitum eſt in commune non redigitur, *l. cum duobus 52. §. Papinianus alias l. ſi fratres, D. pro ſocio.* Nec ſi ſit quæſitum ex pecunia communi, quo caſu ſola in perſonam actio competit ad pecuniæ repetitionem, *l. 2. C. pro ſocio, l. ſi paternus 4. C. commun. vtriuſque iudic.*

4 Quia

4 Quia ſcilicet communio nullum effectum habere poteſt, niſi in bonis communibus. Philip. Corn. *conſ.* 299. incip. *præmittendum eſt*, *col.* 1. *lib.* 4.

DEFINITIO XXX.

Defuncta filia talliabili ſine liberis potior eſt cauſa domini quam patris, etiam in dote profectitia, ſi pater neque expreſſe, neque tacite fuerit ſibi ſtipulatus. Salua patri legitima.

MOrtua in matrimonio ſine liberis filia, dos quidem à patre profecta hodie perinde ac olim ad patrem reuertitur, [1] non miſerationis tantum ratione, vt antea, [2] ſed ex vi tacitæ ſtipulationis, quæ poſt Iuſtiniani conſtitutionem à patre interpoſita intelligitur: [3] ob idque nec dubitandum eſt, quin, ſi mulier deditiæ & talliabilis conditionis fuiſſe proponatur, melior patris quàm domini conditio eſſe debeat in repetitione dotis, [4] quomodo potior creditoris quam ſucceſſoris cuiuſlibet cauſa eſſe ſolet. [5] Sed ſi mulier ſibi ſuiſque dotem reddi ſtipulata ſit patre ipſo præſente, ac, quod conſequens omnino eſt, conſentiente, [6] magis eſt, vt excluſo per eam ſtipulationem iure patris, [7] admittendus ſit ad dotis petitionem dominus, non minus quam ad bona cætera quæ pleno iure in dominio filiæ fuerunt; [8] non tanquam hæres defunctæ, ſed tanquam is, qui hæredis loco eſſe exiſtimetur, [9] quique ſicut alium quemlibet hæredem excludit, ita & multo magis patrem, qui ab hærede ipſo ſi quis eſſet, excluderetur. [10] Nec aliud erit etiamſi non ſibi tantum ſuiſque ſtipulata ſit filia, ſed generaliter, iis omnibus, ad quos futurum eſſet vt ea res quandoque pertineret. Non enim ea ſtipulatio ad patrem potius, quam ad dominum referri poteſt, cum certi iuris ſit, quoties filia dotem ſtipulata eſt, nullum eſſe locum patri in dotis repetitione, ſed eo tantum caſu quo vel expreſſe, vel ſaltem tacite pater fuerit ſtipulatus. [11] Niſi ponas filiam adeo liberæ fuiſſe conditionis, vt poſt eius obitum liceat patri, ſiue peculij, [12] ſiue quod noſtri malunt hæreditario iure dotem ipſius profectitiam occupare, [13] quod euenire nequit in perſona filiæ talliabilis, quæ ſcilicet non magis patrem, quam alium vllum hæredem habere poteſt, [14] vt proinde neceſſe ſit, vel ex proprio iure patrem ſuccedere, [15] vel vinci à domino in omni caſu, quo ab alio quolibet hærede filiæ vinceretur. Plane non vſque adeo inhumaniter cum patre agendum eſt, vt non ſaltem legitimam portionem in dote à ſe profecta debeat habere, quam haberet etiam in bonis cæteris, quæ alio iure, ac vndecumque ad filiam perueniſſent, [16] in ſolatium videlicet amiſſæ non modo filiæ, ſed etiam dotis profectitiæ cuius iactura parentibus grauior eſſe ſolet. [17] At quid ſi malit pater totius dotis vſumfructum habere, in eamque cauſam portionem legitimam repudiare? Nec enim fieri poteſt, vt vtrumque, id eſt, & proprietatis partem & reliquæ partis vſumfructum conſequatur. [18] Non erit audiens, quoniam non ſicut vſusfructus viuis liberis conſtitutus & patri acquiſitus, per eorum mortem patri non perit, [19] ita poſſit quiſquam dicere per obitum filiæ acquiri debere patri vſumfructum, qui viua filia nunquam fuerit conſtitutus. [20] Nec enim poteſt vſufructus dotis conſtante matrimonio ad quemquam pertinere, ne cauſa fructuum, qui ad maritum & dominij iure, [21] & pro matrimonij oneribus [22] pertinent, ab iis oneribus ſeparetur. [23] *Sine die.*

1 *Ex l. dos à patre profecta* 4. *C. ſolut. matrim.*
2 *L. iure ſuccurſum* 6. *D. de iur. dot.*
3 *L. vnic. § accedit, verſ. parenti, C. de rei vxor. act.*
4 Etiam nulla probata ſpeciali conſuetudine, dummodo in contrarium nulla probetur. Eſt enim ius hoc totum conſuetudinarium.
5 *L. vltim. verſ. & ſi præfatam, C. de iur delib. l. vltim. C. de hæred. act.*
6 *Vt in l. poſt dotem* 40. *cum ibi notat.* præſertim per Bart. *quæſt.* 4. *D. ſolut. matrim.*
7 Quia expreſſum, vt aiunt, facit ceſſare tacitum, & plenior eſt prouiſio hominis quam legis, *vulg. l. Mulier* 21. *C. de procur. l. vlt. C. de pact. conuen. tam ſup. dot.*
8 Intellige ex generali conſuetudine, quæ obtinet in Sabaudia, & niſi probaretur ſpecialis conſuetudo in contrarium, eius enim eſſet probare qui eam allegaret, cum generalis conſuetudo ſit pro domino.
9 Sit enim dominus anomalus ſucceſſor, vt vocant, & hæredis loco potius, quam hæres.
10 *Ex reg. Si vinco vincentem te, l. de acceſſionibus* 14. *D. de diuerſ. temp præſcr.*
11 *d. l. poſt dotem* 40. *vbi not.* D. *ſolut. matrim.*
12 *Vt in l.* 3. *&* 2. D. *de caſtrenſ. pecul.*
13 Placet enim noſtris filiamfamilias hodie in profectitia dote poſſe hæredem habere, vel patrem vel liberos, ſi quos habeat, Bart. & alij *in d. l. poſt dotem.* de quo tamen vide quæ contra ſcripſi *lib.* 13. *Coniectur.*
14 Id ſcilicet impediente iure domini, qui ſolus in bonis defuncti talliabilis ſuccedit, & tanquam antiquior omnibus præfertur.
15 Id eſt, ex propria ſtipulatione, ſiue expreſſa, ſiue tacita, vt ſupra diximus.
16 Hoc enim iure vtimur, vt etiam in bonis defunctorum talliabilium legitima tamen parentibus ſalua ſit, vt dixi *Defin.* 5. *ſupr.*
17 *Vulg. d. l. iure ſuccurſum* 6. D. *de iur. dot. l. vlt.* C. *de inſtit. & ſubſtit. l. ſcripto* 7. *§. vlt.* D. *vnd. liber.*
18 *Nouell.* 118 *de hæred. ab inteſt. venient. cap.* 2. *vnde ſumpta eſt. Auth. itam hæred. tur, C. de bon. quæ liber.*
19 *L. vlt.* D. *de vſur.*
20 Neque enim mors eſt modus acquirendi vſusfructus, ſed potius amittendi, *vulg. iurib.*
21 *L. dote* 9. *C. de rei vindic. l. quamuis* 79. *D. de iur. dot. l.* 1. D. *de fund. dotal.*
22 *L. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.*
23 Quod eſſe non debet, *l. ſi is qui* 56. *§. ibi dos,* D. *eod. l. cum pater* 12. D. *de pact.*

DEFINITIO XXXI.

In defuncta talliabilis filiæ ſucceſſione quis debeat præferre excluſo feudi domino, an pater, an agnati iidemque condiuiſores?

INgenui hominis filia, quæ ex materna hæreditate fundos pleroſque talliabiles acceperat, eorumque poſſeſſionem cum materteris ſuis toto vitæ ſuæ tempore communem retinuerat, tandem nullis relictis liberis, ſed patre ſuperſtite defuncta, pater vniuerſam filiæ hæreditatem ſibi vindicabat, non quidem iure aliquo communionis, quam conſtat inter patrem & liberos nullam eſſe, [1] ſed ea tantum ratione, quod cum, per cæteros condiuiſores impediretur dominus feudi ne poſſet ſuccedere, [2] ſola relinquebatur ſuccedendi ratio ex iure communi, quod vtique agnatis cognatiſque omnibus patrem præferebat. [3] Illi vero contradicebant, tanquam quos æquum eſſet ſuccedere hoc ipſo, quod dominum feudi alioquin ſucceſſurum in iis bonis talliabilibus arcerent à ſucceſſione, cuius controuerſiam ei facere nullo modo pater potuiſſet. [4] Addebant ex vetere ſtatuto Sabaudiæ, [5] ita comparatum ius eſſe, vt pluribus fratribus vel patruis, vel aliis cuiuſcunque gradus agnatis in communione bonorum manentibus, [6] ſi quem ex iis ſine liberis decedere contingat, non tantum excludatur dominus per condiuiſores ſuperſtites, ſed etiam ad ipſos condiuiſores tota bonorum talliabilium ſucceſſio deuoluatur. Quaſi ſuccedere illi debeant, non tam legis iuriſq; communis poteſtate quam conſuetudinis & indiuiſionis, ac proinde excluſo patre, cui neque conſuetudo, neque indiuiſio fauet. [7] Atq; ita pleriſque Senatuſconſultis antea indicatum dicebatur, Pater contra, nihil ad hanc facti ſpeciem pertinere Statutum, [8] ſiue quod cum nominatim caſum tractet, quo condiuiſorum perſonæ ſint talliabiles, albergumque talliabile in communi, vt loquuntur, tenentes, [9] ſiue quod nullum in toto ſtatuto verbum ſit, de patre excludendo, nec quod aptari poſſit ad eam ſpeciem qua pater filio ſuperſtes eſſe proponatur. [10] Dicebam, ſi quis admittat ſic intelligi ſtatutum debere, vt mortuo vno ex condiuiſoribus cæteri omnes condiuiſores cuiuſcunque gradus ſint ſimul ei ſuccedere debeant, ita vt proximiores remotioribus non præferantur, [11] vix poſſe defendi, quin eodem iure patrem excludi neceſſe ſit à condiuiſoribus licet remotioribus, qui bonorum communionem retinuerunt, cum nihil iuris habeat pater, niſi quod proximior eſt, quo tamen iure non

poſſet

poſſet vincere, tametſi in ea bonorum communione cum filia fuiſſet. Quanto minus, cum nullam poſſit communionem obtendere? [12] Sed tamen vix mihi perſuadere poteram, ſtatuti mentem eam fuiſſe, ſed illam potius, vt cuiuicunque gradus condiuiſores dominum excludant, non etiam remotiores cum proximioribus æquo iure ſuccedant, [13] quo certe non niſi periniquè conſtitui potuiſſet. [14] Alioqui paulatim eo quoque nos decurſuros, vt ſi quis huius conditionis homo ſuperſtitibus filio, fratre & conſobrino decederet, dicendum eſſet non meliorem filij, quam cæterorum conditionem fore, imo fortaſſis deteriorem, ob id quod nullam pater cum filio, [15] ſed tantummodo cum fratre & conſobrino communionem habuiſſet. [16] Nam cum etiam huic hominum generi non ſit interdicta teſtandi facultas, dum ne inter alios, quam inter ſuos condiuiſores aut liberos teſtentur, [17] quid abſurdi, alios aliis ab inteſtato præferri à lege, qui etiam ex teſtamento præferri potuiſſent? [18] Quod ſi quis obiiciat, ita futurum, vt eadem ſucceſſio quam communio conſeruat, extraneum ſocium inducat, facilis reſponſio eſt, parum intereſſe quis & qualis ſocius ſit, dummodo corporum communio retineatur, [18] nec ad excludendum dominum æqualitatem portionum requiri, ſed ſufficere indiuiſionem, in quam nihil verat eum quoque incidere, quia antea extra communionem fuit, cum nullo etiam tractatu habito ſola ſucceſſionis cauſa poſſit ſufficere ad communionem inducendam, [20] præſertim ex qua nec domini feudalis, nec condiuiſorum ius vllo modo lædatur, [21] quorum ſcilicet portiones non augentur quidem, ſed tamen nec minuuntur. Illa ratio fortior contra patrem vrgere videbatur, quod ferendum non eſſet, vt in communionem incideret extranea perſona, cui neque agnationis iure ſuccedere cæteri condiuiſores poſſent. [22] Nec enim ſola indiuiſio ſufficere poteſt ad inducendum ius ſucceſſionis hæreditariæ, ſi non etiam conſanguinitas interueniat, aut ius aliquod proximitatis. [23] In propoſita vero ſpecie nulla inter defunctæ patrem & condiuiſores ſuperſtites ſucceſſionis ſpes [24] ſupererat, maxime cum non de perſonarum, ſed de rerum duntaxat conditione, ac, vt ita loquar, talliabilitate quæreretur. [25] Nam ſi perſona ipſa defunctæ filiæ huiuſmodi conditionis fuiſſet, patrem quoque ipſius eadem macula notatum eſſe neceſſe eſſet, cum hac parte ſicut in cæteris omnibus patris conditionem liberi ſequantur. [26] Quamquam non eo magis inter defunctæ patrem & materteras ordo ſuccedendi aliquis eſſe poſſet, cum neque agnationis, neque cognationis vinculo per filiam, [27] ſed tantum affinitatis iure per defunctæ matrem coniungantur. [28] Quæ res ius ſucceſſionis inducere non poteſt, ne quidem inter liberas perſonas, [29] quanto minus inter talliabiles & deditítios, ſiue omnes, ſiue ex omnibus aliqui tantum eius conditionis eſſe proponantur? [30] Nam etſi omnes eſſent & talliabiles, & condiuiſores, nihil tamen ea res faceret ad cauſam ſucceſſionis, quando non per cognationem, ſed per quam aliam cauſam ius communionis inter eos tanquam inter extraneos quoſlibet contractum fuiſſe oporteret. Ita fit, vt in propoſita ſpecie pater ad filiæ prædefunctæ hæreditatem tanquam proximior admittatur, nihil reliquis condiuiſoribus profuturum ſit, quod & in perpetua communione manſerint cum filia quamdiu vixit, & in ea cum patre etiamnum perſeuerent: qui ſcilicet non eo magis patri huic, qui alterius familiæ caput eſt, vnquam ſint ſucceſſuri. [31] At rurſus ſi admittamus inutilem futuram condiuiſoribus eam quæ cum patre ſupererit communionem, dici non facile poterit, cur debeat excludi dominus per condiuiſores, qui nec ideo admittantur, nec admitti ad ſucceſſionem vnquam poſſint. Nec enim odio domini ſic comparatum eſt, vt eum condiuiſores excludant, ſed fauore condiuiſorum, ne per dominum excludantur & ſuccedere prohibeantur. [33] Cui conſequens videtur, vt quo caſu impediuntur alia ratione ſuccedere, potior domini cauſa eſſe debeat quam patris, aut alterius cuiuſlibet extranei, qui non magis prætextu communionis ſuccedere poſſit condiuiſoribus filiæ, quam ſucceſſores eos habere. [34] Enimvero illud quoque in propoſito abſurdum, & à ſtatuti non minus verbis quam mente alienum videbatur, excludi per dominum à ſucceſſione defunctæ materteras, quas illa & in communione, conſtantes, & ad ſuccedendum ſemota perſona patris habiles reliquiſſet. [35] Placebat itaque pro materteris potius, quam pro patre pronunciandum eſſe, quantum ad ea bona pertineret, quæ talliabilia probabantur, [36] in reliquis vero bonis ius antiquum patri ſeruandum eſſe. [37] In eoque durius agi cum patre, quam cum aliquo filiæ agnato proximiore, qui non eſſet in condiuiſoribus. [38] Is enim nihilominus in ſucceſſione filiæ præferretur remotioribus, qui in communione perſeuerallent, ſi modo talis eſſet, qui & illis ſuccedere, & illos viciſſim ſucceſſores habere poſſet, ob concurrentem cauſam proximitatis cum iure communioni. Vereque hoc caſu locum haberet, quod pragmatici ſolent in iacture, incapacem ex perſona alterius capacis fieri capacem. [39] Hactenus nimirum, vt qui deſiit eſſe ex condiuiſoribus, atque ita non potuit dominum excludere, excludat tamen defunctæ condiuiſores, qui ipſi dominum excludunt. [40] Sed tamen cum ex vtraque parte allegaretur aliter atque aliter de quæſtione iſta, Senatum alias pronunciaſſe pro diuerſitate probationum, quas de iure conſuetudinis in huiuſmodi cauſis adferre neceſſe eſt, [41] neq; ex actis litis conſtaret, quid ferret conſuetudo in ea nominatim ſpecie, in qua pater ſuperſtes proponeretur, [42] viſum eſt de eo diligentius & ex nobili Senatus officio inquiri ante omnia oportere, adeoque conſuli Principem de iure & interpretatione veteris ſtatuti, [43] ne dubitari in poſterum poſſet, quid in tam dubia controuerſia iuris conſtitui oporteret. [44] *Ita tractatum eſt* in cauſa quadam Ternienſi poſtea lite per tranſactionem, vt audio finita, neque de conſuetudine inquiſitum, neque de iure litis pronunciatum fuit. Prid. Cal. Aug. 1595.

1 Ne quidem ratione legitimæ, quæ ſcilicet nec debetur, nec acquiritur filio niſi mortuo demum patre, *l.1 § ſi impubere, D. de collat. bonor. l. cum quaritur 6. C. de inoffic. teſtam.*

2 Non enim aliter vocatur dominus ad ſucceſſionem, quam ſi contingat talliabilem decedere, & ſine liberis, & ſine condiuiſoribus, vt dixi *Defin. 1. num 2. ſupr.*

3 *Nouell. 118. de hared. ab inteſt. venient. vnde ſumpta eſt Auth. defuncto* C. *ad* SC. *Tertyl.*

4 Ex regula nimirum illa, ſi vinco vincentem te, multo magis vinco te, *d. l. de acceſsionibus 14 ff. de diuerſ. temp. praſcr.*

5 Quod incipit, *Pluribus fratribus*, de quo ſcripſimus *Defin. 1 ſupr.* & cuius verba extant *in fin. huius tit.*

6 Quia ſcilicet poteſtas conſuetudinis facit hoc caſu, vt nulla iuris communis ratio haberi poſſit.

7 Nam pater neque ex liberis eſt, neque ex condiuiſoribus. Et præterea id ſuadet natura feudi recti. Feuda enim recta, quorum retinent naturam hæc talliabilia, de quibus agimus, nunquam aſcendunt, *cap. 1. de natur & de ſucceſſ. feud. lib. 1. in vſib. feudor.*

8 Quod cum ſit odioſum & exorbitans à iure communi, non facile vltra fines & limites ſuos extendi debet, *cap. odium, cum ibi not. de reg. iur. in 6.*

9 Nos autem tractamus eum caſum, quo bona tantum ſint talliabilia non perſonæ.

10 Ac proinde dura videtur ea interpretatio, quæ patri auferat luctuoſam filij hæreditatem, ad quam potius admitti debeat ſaltem ratione miſerationis, *l. ſcripto 7. § vlt. D. vnd. liber. l. nam, etſi 15. de inoff. teſtament.*

11 Quod vtique dicendum eſſet ſi ſtatutum condiuiſoribus vniuerſum albergum talliabile adiudicaret indiſtinctè. Vide tamen, *n. 58. infr.*

12 Plus enim iuris habet, qui & condiuiſor & proximior eſt, quam qui proximior tantum cum duo vincula ſint fortiora vno, *l. 1. §. vlt. D. ſi à parent. quis manumiſit. l. penult. Cod. de adpt.*

13 Factum enim eſt ſtatutum, vt legitima ſucceſſio inter condiuiſores conſeruetur, non vt corrumpatur *d. n. 39. infr.*

14 Et contra leges, ex quibus omne ius ſuccedendi proficiſcitur, *l. lege obuenire 130. de verb. ſignif.* & quæ vocant proximiores, *l. 2 §. hac hæreditas, & §. proximum, & paſſ. D. de ſuis & legit.*

15 Vt dixi *num. 1. ſup.* Nil obſtante eo quod ſcriptum eſt *in l. in ſuis 11. de liber. & poſthum.* Id enim ad iuris Ciuilis fictionem pertinet, non ad rei veritatem, *l. 1. § largius, D. de ſucceſſ. edict.*

16 Ob numquam diuiſas inter eos parentum hæreditates, *vt in l. cum duobus 52. § Papinianus, alias l. ſi fratres, D. pro ſocio.*

17 Vt dixi *Defin. 17. ſupr.*

18 Nam & tacite inſtitui cenſentur proximiores, cum quis deceſſit inteſtatus, *l. 3. l. conficiuntur 8. ff. de iur. codicil. l. ab exharedatis 126. de leg. 1.*

19 Nec enim mutatio perſonæ ſocij tollit aut deſtruit cauſam communionis.

20 *L. vt*

20 *L. vt ſit 31. cum duabus ſequent. ff. pro ſocio.*

21 *L. falſo 3. & tot. tit. C. de commun. rer. alien.*

22 Præcipuus enim finis & effectus communionis inter talliabiles ille eſt, vt conſeruet inter eos ius mutuæ ſucceſſionis.

23 *L. 1. l. ad inteſtati 5. & paſſ. C. de legit. hæred.*

24 Erant enim ex diuerſis familiis.

25 Eſt enim hæc differentia, quod cum de talliabilitate perſonali tractatur, non alij ſunt condiuiſores, quam qui ſunt ex eodem nomine, eademque familia.

26 Vt dixi *Defin. 9. ſupr.*

27 Nulla enim cognatio contrahitur per deſcendentes, ſed tantum per aſcendentes, *l. Iuriſconſultus 10. & paſſ. D. de gradi. & adf.*

28 *L. 4. §. ſed quoniam eod. tit.*

29 *adfinitatis 7. C. commun. de ſucceſſ.*

30 Inter quos ſcilicet iura ſucceſſionis ſiue inteſtati ſunt multo ſtrictiora, vt dixi *Defin 17. & 18. ſupr.*

31 Cum neque ſint agnati, neque cognati, *d. l. adfinitatis, l. ſcripto 7. D. vnd. lib.*

32 Quid enim prodeſt iis fauere qui nihil vnquam ſint habituri? quomodo argumentatur *Vlp. in l. poſt mortem 10. §. liberi, de bonor. poſſ. contr.*

33 Solet autem illud maxime inſpici, quid cuius fauore, vel odio conſtitutum ſit, vt videre eſt in Senatuſconſultis Macedoniano & Velleiano, inter quæ quot ſunt differentiæ omnes fere ex eo pendent, quod macedonianum factum eſt odio creditoris. Velleianum vero fauore mulieris, vt diximus.

34 Soli enim liberi & condiuiſores qui poſſunt ſuccedere dominum excludunt, vt dicemus. *Defin. ſeq.*

35 Cum ex ſtatuto applicetur hæreditas condiuiſoribus, quatenus habiles ſunt ad ſuccedendum.

36 Intellige, ſalua tamen patri legitima, ſi ea ex aliis bonis non talliabilibus ſeruari non poſſit. Ponimus enim fuiſſe in hac ſpecie bona diuerſi generis.

37 Id eſt, ius ciuile, cui non eſt derogatum per conſuetudinem, & ex quo pater tanquam proximior ſuccedit, ad differentiam ſcilicet iuris conſuetudinarij, quod eſt nouum, quomodo ius antiquum ad differentiam conſuetudinarij, dixit Vlp. *in l. 1. §. vltim. ff. ſi à parent. quis manum. ſit, l. quoties duplici 91. de reg. iur.*

38 Nam ſi eſſet ex condiuiſoribus, res non habet dubitationem, quin proximior præferri deberet, ex diſpoſitione iuris communis, nil obſtante ſtatuto noſtro. Quod licet ſucceſſionem adiudicet condiuiſoribus indiſtinctè, tamen recipit interpretationem paſſiuam à iure communi, vt ſcilicet proximioribus præferantur, quia nec beneficio remotiorum ſuccedunt proximiores, ſed iure proprio, cum omnes ſunt in communione.

39 Vt à nobis diſputatum eſt *Defin. 16. ſupr. hoc tit.* vbi tamen monui hanc ſententiam pugnare cum ſtatuto, *Pluribus fratribus.*

40 Nihil obſtante illo noſtrorum brocardico, ſi vinco vincentem te, multo magis vinco te. *Ex l. de acceſſionibus 14. de diuerſ. temp. præſcr.* Dixi *Defin. 8. ſupr.* Et hoc dubio procul in Burgundia obtinet, ſed apud nos obſtat ni fallor ſtatutum.

41 Cum etiam conſuetudo quælibet ſit facti, probanda neceſſario eſt, niſi pro notoria habeatur, quales ſunt duæ illæ, de quibus dicemus *Defin. 35. infr.*

42 Non enim ſufficit probari conſuetudinem in genere ſi non probetur etiam in ſpecie, quoties ſumus in materia exorbitanti & odioſa qualis iſta eſt.

43 Tanquam per quod ſatis eſſet probata conſuetudo ſine alio teſtium adminiculo, ſi modo de ſtatuti ſententia liquido conſtaret. Nec enim poſſet valere conſuetudo contra legem ſcriptam, *l. 2. Cod. quæ ſit long. conſuet.*

44 Eſt enim Principis interpretari, cuius fuit & condere, *l. 1. & vlt. C. de legib.*

DEFINITIO XXXII.

Liberi Talliabilis defuncti non excludunt dominum ſi abſtineant ſe bonis patris.

QVI deditītiam & talliabilem conditionem profeſſus fuerat, ſuperſtitibus liberis deceſſerat. Liberi, quibus ſuſpecta erat patris hæreditas, bonis paternis abſtinuerant,[1] atque ita ſequentis gradus agnatum ad ſucceſſionem inuitauerant,[2] qui cum ſubinde bona defuncti vindicaret, controuerſiam patiebatur à feudi domino, allegante ſibi obueniſſe ſucceſſionem ex lege ſtipulationis, & iure conſuetudinis, non minus quam ſi defunctus homo talliabilis nullos ſuperſtites liberos reliquiſſet.[3] Quid enim referebat an nulli ſupereſſent liberi, an ſupereſſent ij, qui ſuccedere vel nollent, vel non poſſent?[4] Reſpondebatur, in hac ſpecie anormalæ, vt vocant, & conſequenter odioſæ[5] ſucceſſionis, quæ non tam ex legibus, quam ex contractus lege deſcenderet,[6] nihil aliud inſpiciendum eſſe niſi extitiſſet conditio, ſub qua dominus ab initio ad ſucceſſionem vocatus eſſet.[7] Eam vero conditionem quæ illa perpetua & generalis eſt, ſi quandoque deditītium hominem ſine liberis, ac ſine condiuiſoribus mori contingeret, euidenter defeciſſe, cum liberos ſuperfuiſſe conſtaret,[8] nec obſtare quod ij paternam hæreditatem omiſiſſent, quando non eo minus verum eſſet patrem ſine liberis non deceſſiſſe, præſertim cum liberi, qui in morientis poteſtate fuerunt, perinde ſint & maneant hæredes etiam poſt abſtentionem, atque ſi non abſtinuiſſent,[9] quamvis apud prætorem hæredum loco non habeantur.[10] Hic enim ſimile eſt, quod à prudentibus noſtris reſponſum eſt, cum quis rogatus eſt ſub ea conditione, *ſi ſine liberis deceſſerit*, hæreditatem alteri reſtituere, omnimodo excludi fideicommiſſarium, ſi vel vnus liberorum ſuperuixit, etiamſi ſit exhæredatus, aut qua alia de cauſa à ſucceſſione excluſus.[11] Sed hoc mihi longe diſſimile videbatur. Qui enim ſub deficientium liberorum conditione hæredem inſtitutum grauat, non fauore liberorum conditionem adiicit, ſed in odium potius fideicommiſſarij, & vt ipſi hæredi grauato conſulat, ne obſtringatur fideicommiſſo, ſi liberos ſuperſtites relinquat.[12] Proinde vel vno ſuperſtite fideicommiſſarius per defunctum conditionis omnino excluditur,[13] quem porro ſemel excluſum perpetuo excluſum manere neceſſe eſt, quicquid poſtea de liberis contingat.[14] In ea vero ſpecie, quam tractamus, credendum eſt adhibitam ſtipulationi conditionem illam; *Si deditītius homo ſine liberis, & ſine condiuiſoribus decederet*, non odio domini, quem ponimus ipſum ſibi ſtipulatum eſſe,[15] ſed fauore potius liberorum promiſſoris, quos ſibi ipſi prælatos ſtipulator voluit, non tam vt ſibi noceret, quam vt iis prodeſſet, ne paternam hæreditatem iis inuidiſſe videretur, ſi quandoque defuncto patri ſuccedere non recuſarent.[16] Proinde ſi abſtinere malint, nihil cauſæ eſt, cur eorum rationem habeamus, quibus fauere non poſſumus,[17] aut cur agnato proximo faueamus, quem conditionis verba nullo modo complectuntur, cum neque ex liberis ſit, neque ex condiuiſoribus.[18] Itaque viſum eſt in ea ſucceſſione dominum eſſe præferendum, ex mente contrahentium, iuſtaque conditionis interpretatione, tametſi verba repugnare viderentur.[19] Neque adhibendam eſſe diſtinctionem an de perſonali, an vero de reali talliabilitate tractemus. Omni enim caſu ſicut eadem ſucceſſionis domino deferendæ conditio eſt, ita eandem prorſus ex eadem iuris & æquitatis ratione recipere debet interpretationem.[20] Ita tractatum aliquando fuiſſe ſcio, ſed quid definitum poſtea fuerit, compertum non habeo, [Audio tamen poſtea pronunciatum fuiſſe, contra dominum, idque ſolo, vt arbitror odio talliabilitatis] *Sine die.*

1 Ex beneficio edicti perpetui, *l. ei qui 12. & l. neceſſarius 57. de acquir. hæred.*

2 Poſtquam placuit etiam in agnatis ſucceſſionem eſſe, *§. placebat Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ.*

3 Quo caſu de iure domini dubitari non poſſet, ſi modo nec vlli condiuiſores eſſent, vt dixi *Defin. 1. & paſſ. ſupr. eod.*

4 *Arg. l. ſi poſt mortem 10. §. liberi*, iunct. *l. 1. §. pen. D. de bon. poſſ. contr. tab. l. 4. §. ſi deportatus, de bon. libert. l. ſed & ſi §. ſi filius l. quæritur, 38. §. 1. eod. tit.*

5 Quicquid enim à iure communi exorbitat odioſum eſt, & ideo nunquam trahitur ad conſequentias *l. quod contra 141. de reg. iur. l. quod vero 14. ff. de legib.*

6 Id eſt, ex inſtrumento recognitionis iuncta poteſtate conſuetudinis.

7 Exiſtente enim conditione pura fit diſpoſitio, ſicut & deficit ea deficiente, *l. potior, 11. verſ. videamus in fin. D. qui potior. in pign. hab. l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. obligat.*

8 *L. filiusfamilias 114. § cum erit rogatus, de leg. 1. l. ex facto 17. §. penult. D. ad SC. Treb.* [Obſerua tamen conditionem hanc *ſi ſine liberis deceſſerit*, poſitam in recognitione talliabilitatis eſſe realem, & tranſire in ſucceſſorem ſingularem, vſque adeò vt quamuis recognoſcens, nullos liberos reliquerit, neque condiuiſores vllos, non ideo tamen poſſit ſuccedere dominus quamdiu tertius poſſeſſor viuit: Vt è contrario nihil prodeſſet poſſeſſori decedenti ſine liberis, quod recognoſcens adhuc viueret, aut ſuperſtites liberos reliquiſſet. Sic enim Senatus noſter ſæpius, & nouiſſime pro N. Ludouico de Reyder, D. de Maningod anno 1608. Sed ex cõſuetudine ſic probata potius quàm ex vera iuris ratione. Conditiones enim omnes ſui natura ſunt perſonales, *l. à teſtatore 109. de condit. & demonſtr. l. qui Romæ 122. §. Agerius de verb. oblig. l. cum pater 77. §. ab inſtituto 15.* vbi eſt textus elegans *de leg. 2.* Iunge *Defin. ſeq. n. 6. Ita Senatus Bro. R. D. Berto decono,* contra fratres Vincent, circa Cal. Apṙl. 1612.

9 L. enim

19 *L. cum quaſt. 30. §. ſed etſi ſunt. D. de fideic. libert. l. 1. §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

20 *L. ſi filius 12. ff. de interrog. in iur. fac.*

21 *d. l. ſi filiusfamilias 114. §. cum erit rogatus, de leg. 1.*

22 *L. cum pater 77. §. volo, de leg. 2. l. ex facto 17. §. ſi quis rogatus 1. & 2. l. heredibus 77. in princ. D. ad SC. Treb.*

24 *L. non eſt ſine liberis 148. & ſeq. de verb. ſignif. l. 1. Cod. de condit. inſert.*

24 *d. l. heredibus*, Oldrad. *conſ. 21.* incip. *Thema tale eſt.*

25 Ac proinde qui potuit rei ſuæ, quam voluit legem, ab initio dicere, *vulg. l. in traditionibus 44. ff. de pact. l. venditor 13. D commun. præd.*

26 *Arg. l. generaliter. 6. C. de inſtit. & ſubſtit.* in illis verbis, *liberos eius omni pene fructu paterno defraudari.*

27 Textus eſt elegans *in d. l. ſi poſt mortem 10. § liberi, D. de bonor. poſſ. contra tabul.** Vide Bartol *in l. 2. § ſed ſi fuit n. 1.* D. *ad* SC. *Tertyll. & in l. 1. §. ſi pater, de coniung. cum emancip. liber.*

28 Conditiones enim omnes ſunt ſtrictè accipiendæ, ſaltem hactenus, vt perſona numquam extrinſecus ſuppleatur, *l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus, in fin. de verb. oblig.*

29 Siquidem in conditionib. interpretandis voluntas proferentium ſpectanda potiſſimum eſt, *l. in conditionibus 10. § pater Seuerianam 101. de condit. & demonſtr.*

30 Vt vbi eadem iuris vel æquitatis ratio eſt, idem quoque ius conſtituatur *l. illud 32. D. ad legem aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniuſt. rupt.*

DEFINITIO XXXIII.

Conſuetudines, quæ de talliabilium iure & ſucceſſione allegantur, probandæ ſunt præterquam in duobus caſibus poſitis in Definitione

EA quidem, quæ moris ſunt & conſuetudinis, cum facti ſint, probari omnimodo per teſtes debent, niſi quod vulgo placet, etiam Doctoribus de conſuetudine atteſtanti credendum eſſe.[1] Sed ſi tam notoria ſit conſuetudo, vt niſi per euidentem calumniam negari non poſſit, ſufficiet allegari eam, nec probari neceſſe erit,[3] eo nimirum iure, quo cætera omnia quæ notoria ſunt, allegatione tantum indigent non etiam probatione.[4] Ergo ſi quid allegaretur, quod ad talliabilium ſucceſſionum iura pertineat, cum ſit iuris non ſcripti & conſuetudinarij, probandum erit.[5] Excipienda ſunt duo tantum. Vnum eſt, ſi ea conſuetudo allegetur, vt defuncta ſine liberis & ſine condiuiſoribus perſona talliabili dominus feudi ſuccedat.[6] Alterum eſt, ſi dicatur, Recognitionem ab vno ex condiuiſoribus etiam ſine mandato factam in conſequentiam præcedentis alterius recognitionis, cæteris omnibus condiuiſoribus nocere.[7] Sunt enim iſta conſetudinis tam certæ & exploratæ, vt de iis teſtes audiri (quod nihil niſi maiorem ſumptuum materiam adferre poſſet,) Senatus non patiatur.[8] In cæteris omnibus neceſſariæ ſunt probationes, quoadvſque ex Principis vel Senatus auctoritate conſuetudines iſtæ omnes ſcribantur, quod ad publicam vtilitatem fieri debere ſæpius deliberatum vidi, numquam tamen decretum. *Sine die.*

1 Quia ſcilicet pendent & æſtimantur ex facto quamuis conſuetudo ius ſit, non factum, vt ſubtiliter tractat Bart. *ad l de quibus, num. 7. & 17. D. de legib. & in reper eiuſd. leg. n. 21. & ſeqq.* Alex. *conſ. 191. vol. 2.*

2 Idem Bart. *in repetit. d. l. de quibus, n. 20.* vbi vide.

3 Alioqui calumniis & malitiis indulgeretur, quod numquam faciendum eſt, *l. in fundo 38. D. de rei vindic. l. 1. §. 1. ſi. mulier. vener. nomin. per calumn. in poſſ. eſſe dicet. l. in ſumma 65. §. 1. de condict. indeb.*

4 Gloſſ. not. *in clem. appellanti, de appellat.* Guid. Pap. *q. 221. n. 4.*

5 Quæ enim ſunt facti numquam præſumuntur niſi probentur *l. 2. l. ab ea parte 5. & paſſ. D. de probat.* Not. *in l. 2. C. quæ ſit long. conſuet.*

6 De qua conſuetudine ſcripſimus *Defin. 1. ſupr.* [Hanc verò conſuetudinem intellige habere locum non ſolùm ſi perſona, quæ conditionem talliabilem ſiue ſolius rei, ſiue etiam ſuæ perſonæ profeſſus eſt deceſſerit ſine liberis, ſed etſi poſſeſſor qui rem illam à recognoſcente acquiſiuit. Tranſit enim res cum ſua cauſa, *l. alienatio 67. de contr. empt. l. vnic. C. non alien. gerent.* Nec obeſt domino quod recognoſcens ipſe adhuc viuat, aut quod ſuperſtites liberos reliquerit, ſi modo conſtet poſſeſſorem ſine liberis deceſſiſſe. *Ita Senatus* iampridem pro D. de Maningo. Et rurſus pro D. de Montmayeur, menſ. Ianuar. 1611. Dixi *Defin. præc. n. 8. ſupr.*]

7 De quo vide quæ diximus *Defin. 1. ſupr.*

8 Cauet enim Senatus quantum poteſt, quomodo & alius iudex quilibet cauere debet, ne ſuperuacuis ſumptibus quiſquam ex litigatoribus oneretur, *l. minoribus 6. D. de minor. l. 2. D. de inoffic. teſtam. l. hac ſtipulatio 24. in fin. D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. cauea.*

STATVTA DVO VETERA Sabaudica.

De talliabilibus.

I.

PLVRIBVS fratribus, vel filiis ſeu liberis fratrum, aut patruo & filiis fratrum in quibuſcunque gradibus conſanguinitatis attingentibus, tenentibus, habentibus, ſeu poſſidentibus vnum abergium à nobis, vel ab aliquo ex vaſallis noſtris, vel aliis in feudum talliabile, vel cenſitum, aut aliud ad echeutam, ſeu manum mortuam obligatum, ſi & quamdiu ipſum abergium tenebunt ſine diuiſione, ſed in communi, & ſub vno foco, ſeu domicilio contingat alterum vel alteros eorum decedere ſine liberis naturalibus, & legitimis, alio vel aliis in communione ipſius abergij indiuiſi conſortibus ſuperſtitibus ſeu ſuperſtite, non eſſe locum echeutæ, ſeu manui mortuæ portionis, ſeu portionum dictorum ſic decedentium ſeu decedentis, hoc edicto decernimus, ſed potius huiuſmodi portionem, ſeu portiones alij vel aliis ſuperſtitibus indiuiſis pertinere, & ipſos ſuperſtites eo caſu ſic decedenti, ſeu decedentibus, ſuccedere debere, qui ad totum onus & tributum ipſius abergij remanebunt obligati. Si vero dictos indiuiſos homines talliabiles vel cenſitos aut alias ad echeutam ſeu manum mortuam nobis, vel alteri adſtricto, abergium vel res communes & indiuiſas eorum diuidere contingat, vel ſe ab inuicem cum portionibus ſuis ſeparare, & alterum vel alteros decedere ſine liberis naturalibus, & legitimis aliis conſanguineis etiam fratribus ſuperſtitibus, in ipſo caſu locum echeutæ, ſeu manus mortuæ bonorum ſic decedentis, ſeu decedentium hoc eodem edicto cenſemus adeſſe, nullumque ius ſucceſſionis in bonis diuiſorum ſic decedentium aliis, cum quibus prius conſortium ſeu communionem habuerunt, pertinere, ſed ipſa bona ad nos, ſeu dominos eorundem debere deuenire, & in ſolidum ſpectare ex echeuta ſeu manu mortua tunc locum ſibi vendicante.

II.

SI qua mulier fuerit per dominum, cuius pater ipſius mulieris, dum viueret, erat homo talliabilis, cenſitus, vel alius ad echeutam, ſeu manum mortuam adſtrictus, vigore conſuetudinis ipſius echeutæ, vel manus mortuæ excluſa ſeu repulſa à ſucceſſione bonorum paternorum, hoc edicto decernimus ipſam mulierem ſic excluſam eo ipſo fore liberam, & exemptam cum tota prole ſua ab omni homagio, echeuta, ad quos, & quas pater ſuus defunctus tenebatur, ſic quod in ipſo caſu in vita, vel poſt mortem ipſius talis mulieris dominus patris eiuſdem mulieris, vel ipſius domini hæredes nullum ius in perſona, vel in bonis ipſius mulieris, prætextu homagij paterni, ſeu echeutæ vel manus mortuæ petere valeat, vel habere, cæteras autem mulieres, quæ ab hæreditatibus paternis non excluduntur, ad homagia, tributa, & onera hæreditaria adſtrictas eſſe cenſemus.

TIT. II. DE COMMVN. SERVO manumiſſ.

DEFINITIO I.

Talliabilis plurium dominorum poteſt ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti.

SI duorum pluriumve dominorum homo dedititius, quem vulgo talliabilem vocant, ab vno ex iis manu-

 miſſus

miſſus ſit, plenaque libertate donatus, liber ſit, & conſequenter in ſolidum, [1] cum pro parte liber eſſe nemo poſſit. [2] Cogantur enim ſocij fauore libertatis ratam habere manumiſſionem, licet ab eo factam, qui minorem dominij portionem in homine illo habuerat. [3] Plane manumiſſi hominis pretium, &c, ſi quid amplius probabiliter interſit, à ſocio petere non prohibetur. [4] Sic ſæpius à Senatu iudicatum fuiſſe relatum eſt, 5. Non dec. 1588.

1 *L.1. & 2. D.hoc tit.* * Sed intellige ſi modo ſint obſeruatæ ſolemnitates omnes à Iuſtiniano præſcriptæ *in d. l. 1.* Gloriatur enim Iuſtinianus, *in §. vltim. Inſtit. de donat.* ſe inueniſſe viam per quam poſſit & libertas competere & ſocio indemnitas conſeruari. Ergo via ad illa ſequenda eſt, vt ſcilicet ſeruus communis manumittatur, non tamquam proprius, ſed tanquam communis: & ille ex dominis qui vult manumittere interpellet ſocium, vt partem quam habet in ſeruo vendat ſocio, certo pretio inter ipſos conuento; aut ſi ſocius nolit vendere ſtatuendo per prætorem, & ſoluendo ei qui partem habebat ſi ſolutionem accipere velit, & ſi recuſet obſignando. Quibus demum factis omnibus libertas dari poterit & data competet, non ergo erit liber is qui ab vno tantum ex dominis manumiſſus eſt, quouſque pretium ſit ſolutum ſocio, aut ſaltem oblatum vt in terminis tenet gloſ. *ad d. l. 1.* quam ſequitur Bald. *ibidem* & Ioann. Faber ad hunc titulum nemine penitus contradicente. Proinde ante ſolutionem vel obſignationem pretij, quamuis poſt manumiſſionem talliabilis deceſſerit, dominus commiſſum petet perinde ac ſi manumiſſio nulla vnquam facta fuiſſet. Cum tamen ſi adhuc viueret, poſſet oblato quandocunque & ſoluto vel obſignato pretio condominum remittentem adigere aut manumiſſionem à domino factam ratam habere congeretur, quomodo in hac definitione ſcriptum eſt: quæ ita omninò accipi debet, non vt quomodo facta manumiſſio ab vno ex dominis etiam ignorante ſocio proſit ad dandam libertatem ſeruo communi, præſertim ſi proprium eum putabat nō communem, & quaſi proprium manumiſit non quaſi communem. Proinde ſi aliter factum ſit, remanet incorrectum ius vetus, vt pars quam habuit manumiſſor in ſeruo debeat alteri ſocio accreſcere, *dict. §. vltim. Inſtit. de donat. & dict. l. 1. hoc tit.*

2 *L. ſi pariter 9. in fin. C. de liber. cauſ. l. iudicata 29. ff. de except. rei iudic.*

3 Quamuis quod ad alias cauſas pertinet potior ſit in re communi cauſa prohibentis, *l. Sabinus 28. in princ. D. commun. diuid.*

4 *dict. l. 1. & 2. C. hoc tit. l. quidam ita 25. §. ſi quis ſeruum ff. ad SC. Trebell.*

TIT. III.

DE LIBER. CAVS.

DEFINITIO I.

Manumiſſo ab hærede in præiudicium fideicommiſſi conſeruatur ingenuitas, ſed pretium fideicommiſſario præſtari debet, A quo, & Quantum.

CVM hæres fiduciarius [1] hæreditatem poſt mortem ſuam reſtituere rogatus hæreditarium ſeruilis conditionis hominem, quem nos talliabilem appellamus, accepto vili pretio, manumiſiſſet, ac poſtea fideicommiſſo reſtituto hunc ipſum fideicommiſſarius in libertinitatem vindicaret, quaſi in fraudem fideicommiſſi perperam data libertate, [2] quæ non magis dari potuerat, quam aliud quicquam ex hæreditate diſtrahi, [3] *Senatus* ingenuitatis fauore motus, cuius cauſa ſemper præcipua eſſe debet, [4] pro ea pronunciauit, [5] hoc tamen addita temperamento, vt rogatus hæres acceptum pretium ex cauſa fideicommiſſi reddere cogeretur, [6] Itemque vt quanto minori pretio facta manumiſſio probaretur, ex bonis manumittentis hæredisve eius, aut ſi non ſufficerent ex ipſius manumiſſi facultatibus ad eam vſque quantitatem, quæ Edicto De manumiſſionibus præſcripta eſt, fideicommiſſario ſarciretur, [7] inſpecto ſcilicet quantum manumiſſus in bonis haberet iudicati tempore, non quantum habuiſſet tum cum manumittebatur, [8] propterea quod minus iuſto pretio ab initio facta manumiſſio fuiſſet. [9] Alioqui non ex ſolo, quod manumiſſi facultates poſt acceptam libertatem excreuiſſent, augendi quoque pretij neceſſitatem Senatus iniunxiſſet. [10] Sed & quicquid manumiſſus fideicommiſſario ex ea cauſa præſtare damnatus eſſet manumiſſoris hæredem ex ſtipulatione in contractu appoſita adeoquè ex natura contractus quaſi euictionis nomine ipſi reſtituere debere placuit, [11] *Ita Senatus* pro Ioanne Daxderio, contra D. Marchionem Aquenſem anno 1579.

1 Sic enim noſtri vulgo appellant eum, qui de reſtituenda hæreditate rogatus fuit, quamuis non ſatis recte, vt ſcripſi alio loco. Fiduciarius enim hæres proprie ille eſt, qui nudo tantum nomine hæres eſt, nec niſi tanquam nudus miniſter electus ad reſtituendam alteri hæreditatem, *vt in l. Seius Saturninus 46. D. ad SC. Treb.* quomodo & fiduciarium legatarium poſſemus dicere in ſpecie *l. ſi quis Titio 17. de leg. 2.*

2 Vt in ſpecie *l. quidam ita 25. § ſi quis ſeruum, D. ad SC. Treb.*

3 *L. vlt. §. ſin autem ſub conditione,* iunct. *Auth. res quæ, C. commun. de legat. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.* Niſi cum iubetur quis reſtituere quod ſupererit ex hæreditate, *vt in l. deducta 58. §. pen. & vltim. D. ad Treb.* quibus tamen verbis bonam fidem ineſſe conſtat *l. Titius 54. eod.* Iunge *l. Imperator 50. eod. tit.*

4 Cum nihil aliud ſit ingenuitas quam plena libertas, qualem omnibus hominibus natura dedit, *l. 1. & tot. tit ff. de natal. reſtit. l. 3. in princ. l. vlt. in fin. ff. ſi ingen. eſſe dicet.*

5 Solent enim & debent iudices fauere libertatibus, *l. 3 in princip. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. inter pares 38. D. de re iudic.*

6 Vt in ſpecie *d. §. ſi quis ſeruum, l. 25 ff. ad* SC. *Treb.*

7 Ex generali ratione poſita *in d. § ſi quis filium,* ne ſcilicet factum hæredis damnum adferat fideicommiſſario. Cui nec hæredis ignorantia nocere deberet, nec eius qui manumiſſus fuit, quo minus ſaltem fideicommiſſario pretium præſtaretur, *d. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

8 *Arg. l. quaſitum 30. D. de pecul.*

9 Vt quod ab initio perperam factum eſt ad æquitatem ſuam & æqualitatem redigatur. *arg. l. maioribus 3. C. commun. vtriuſque iudic.*

10 Poterat enim æque accidere, vt facultates decreſcerent, nec eſt audiendus qui petit id, cuius contrarium non fuerat poſtulaturus, *l. pen. C. de ſolut. l. ſi pater puellæ 12. C. de inoffic. teſtam. l. de fideicommiſſo 11. C. de tranſact.*

11 *Arg. l. ſi venditione 60. l. Seia 73. & paſſ. D. de euict.*

DEFINITIO II.

Infeudatio facta per Principem quamdiu adprobata non eſt non impedit ne interim poſſit Princeps manumittere talliabiles eius feudi.

PRinceps caſtrum quodam cum iuriſdictione cæterique iuribus omnibus vaſallo in feudum conceſſerat, litteriſque in eam rem iam conſcriptis ſubſcriptiſque, ſed nondum à rationalium ordine adprobatis, & vt loquuntur, homologatis, [1] hominem dedititiæ & talliabilis conditionis in plenam libertatem reſtituerat. Defuncti poſt manumiſſionem hæreditas non ad vaſallum ex infeudatione, tametſi iam tum approbata vireſque ſuas ſortita, ſed ad teſtamentarios aut legitimos hæredes pertinebit. [2] Libertatem, quæ medio tempore vtiliter data eſt, & bona fide, reuocari ex poſtfacto non poſſe conſtitit. [3] Nec ſolum infeudationis litteras ea lege Rationales adprobauerint, ne quid præiudicij fieret præcedentibus manumiſſionibus, [4] ſed etiamſi ſimpliciter litterarum formam ſint ſecuti. [5] Nam cum ante approbationem à Rationalibus factam non valeant eo iure, quo ex Principum noſtrorum edictis vtimur, [6] conſequens eſt, vt medio tempore habuerit Princeps manumittendi facultatem, [7] & ſecuta rationalium adprobatio in præiudicium iuris interea tertio quæſiti ad diem conceſſionis non retrotrahatur, [8] tametſi hoc ipſum litteris expreſſum ſit, vt à die conceſſionis vires accipiant. Illa namque clauſula ad ea dumtaxat referri debebit, quæ in eodem ſtatu manſerit. [9] *Ita Senatus* pro hæredibus Ioannis Pariſot contra D. de Dortans 1592. Tractatumque rurſum & relatum eſt in relationibus libellorum, 14. Cal. Iul. 1593.

1 Quam tamen adprobationem & homologationem ſequi neceſſe eſt, vt ſequitur in Definitione.

2 Iure ſcilicet communi, quo is, qui plenæ libertati & ingenuitati reſtitutus eſt, habet hæredes eos quos habere vult, ſiue teſtamentarios, ſiue legitimos, *l. verbis legis 120. l. lege obuenire 130. de verb. ſignif.*

3 Cum libertas quæ ſemel competiit numquam reuocetur, *§. ſi is cui Inſtit. de eo cui libert. cauſ. bon. addic. l. quidam ita 25. §. ſi quis ſeruum, D. ad SC Treb.*

4 Nec enim beneficia Principis vnquam debent trahi ad alienam iniuriam, *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. merito, & ſi quis à Principe, ff. ne quid in loc. public.*

5 Nam & in dubio ea eſt facienda interpretatio, quæ tertij ius non lædat *d. ſi quis à Principe, l. Paulus notat. 8. D. de prætor ſtipulat.*

6 Qui

6 Quibus expreſſim cautum eſt, vt non prius valeant huiuſmodi conceſſiones & infeudationes, quam fuerint homologatæ.

7 Tanquam qui toto eo medio tempore fuerit interim dominus.

8 Non enim fit retroactio cum medium eſt habile, *l. pen. D. rat. rem. haber. l. potior. 11. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

De talliabilibus ad miſericordiam & de adſcriptitiis, qui bona aliqua acceperunt, vt ſe tales profiterentur, & an relictis bonis poſſint libertatem recuperare?

Liber homo libertatem ſuam certo precio vendere non poteſt, neque donare aliove vllo contractus genere amittere,[1] quia membrorum ſuorum nemo dominus eſt,[2] adeoque nec ſi ſe tanquam ſeruum ab extraneo vendi paſſus ſit. Id enim Leonis nouella conſtitutio induxit.[3] Idem eſt quod ad eam hominum conditionem attinet, quos vulgo talliabiles, latine deditios non male dicere poſſumus. Etſi enim hi minus proprie ſerui dici debeant, quippe qui inter viuos liberum de rebus ſuis diſponendi arbitrium habeant,[4] negari tamen non poteſt, quin ſeruis proxime accedant,[5] illamque naturalem libertatem, quæ hominibus communis eſt,[6] valde imminutam habeant, vt quibus interdicta ſit libera teſtamenti factio, ex qua ius potiſſimum libertatis & ciuitatis æſtimatur.[7] Inde eſt quod ex iis plerique dicuntur talliabiles ad domini miſericordiam & voluntatem, quo quid ſeruilius poteſt eſſe & abiectius?[8] Quare quod olim in veris ſeruis conſtitutum legimus, non abs re ad hoc hominum genus accommodatur,[9] præſertim inter Chriſtianos, apud quos iniquiores ſane videri debent huiuſmodi pactiones, per quas libertatis iura aut amittantur prorſus aut infringantur.[10] Alia eius conditio eſt, qui bonis immobilibus ab alio acceptis adſcriptitium ſe profeſſus eſt, quæ talliabilium noſtri temporis origo fuiſſe videtur. Liberum enim fuit domino, quam voluit legem ab initio rei ſuæ dicere.[11] ſibique debet imputare, qui res alienas ea lege nanciſci maluit,[12] vt ſe ab inopiæ metu liberaret, quam perpetua mendicitate laborare.[13] Nec iniqua conuentio eſt, vt ſi quid ex iis bonis eorúmve fructibus; aut ex induſtria circa ea bona is acquirat, qui nihil antea habeat, totum id ad eum perueniat, ex cuius liberalitate profecta eſt acquirendi occaſio, ſi nulli liberi ſuperſint.[14] Quamquam & hoc quoque caſu humanius eſt, vt ſi adſcriptitij hominis liberi parati ſint non tantum ea bona, quæ à domino parens habuit, ſed etiam quod ex iis aut eorum occaſione quæſitum eſt derelinquere, pleniſſimam libertatem recuperare debeant, quam haberent ſi pater numquam adſcriptitius fuiſſet.[15] Quod & pleriſque locis obtinet, maxime apud Burgundos apud quos extat conſuetudo ſcripta, vt ipſe etiam talliabilis, derelinquendo manſum, vt vocant, recipiat libertatem.[16] Non tamen apud nos idem obtinet, quia conditio hæc, vt dicam, talliabilitatis magis perſonæ inhærere intelligitur, quam rei perſonamque ipſam & afficit & inficit.[17] Ergo, vt ad propoſitum redeamus, ſi quis accepto pretio tallibilem ſe fecerit, non magis valet pactio, quam ſi libertatem ſuam omnino vendidiſſet.[18] Et quamuis ſequatur recognitio, & homagij præſtatio ſi tamen conſtet de initio & de titulo illo vitioſo, ex quo actus illi ſecuti ſint, non debent nocere quæ malum initium habuerunt,[19] Non idem eſſet ſi adſcriptitius factus proponeretur. Illo enim caſu etſi ſola confeſſio aut ſcriptura non ſufficeret, niſi aliis ſuffulta adminiculis,[20] tamen interueniſſe ſtipulationem ſatis eſſet, nec aliud adminiculum requireretur.[21] *Ita Senatus* in cauſa D. de Loy ſin, & fratrum Pertucaz, 6. Cal. Febr. 1595.

1 *L. nec ſi volens 6. liberas 39. C. hoc tit.*

2 *L. liber homo 13. in princ. D. ad leg. Aquil.*

3 *Nouell. 59.* cui titulus eſt, *Abrogat. leg. quæ homin. liber. ſe vender. permit.* Omnino neque aliud iuris fuit. *l. 1. §. 1. D. de ſtat. homin.*

4 Itaque cogniti ſunt iure ciuili, & prætorio, quod de veris ſeruis ſimiliter dici non poteſt, *l. nullo mod. D. ad leg. Corn. de falſ. l. qui teſtamento 21. § ſeruus. D. qui teſt. facer. poſſ. l. quod attinet 32. de reg. iur.*

5 Sic enim viuunt liberi, vt pene ſerui mori videantur, vt ſcripſimus *in tit. de dedit. libert. tollend.*

6 *L. 4. D. de iuſti. & iur.*

7 Quia teſtamenti factio eſt ius ſuccedendi, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato eſt ex legibus, *l. 3. qui teſtam. facer. poſſ. l. verbis legis 120. l. lege obuenire 130. de verb. ſignif.*

8 *L. ſi libertus ita iurauerit. 30 D. de oper. libert. l. ob æs alienum 12. de oblig. & action.*

9 Argumento ducto tanquam à ſimili, quod in iure valeat, *l. ideo quia 27. D. de leg. b.*

10 *Arg. l. Titio centum 71. §. Titio centum, de condit. & demonſtr.* iunct. *l. ſeruus 7. in fin. D. de ſ. ru. exp. rt.*

11 *L. in traditionibus, 48. D. de pact. l. venditor. 13. D. commun. præd.*

12 *L. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

13 Hæc enim maluiſſe videtur, inquit, *l. ſi congenie 22. D. de rit. nupt.*

14 Nam & alij quam domino acquiri poteſt, dummodo ex re eius acquiratur, *l. qui bona fide 21. iunct. l. liber homo 19. D. de acquir. rer. domin.*

15 *Arg. l. euenit. & l. ſeq. §. vlt. ff. de damn. infect. l. ſi cum quo 7.* vbi Bart. *de aqua & aqu. pluu. arc.*

16 Vt videre eſt apud Chaſſan *tit. de mainmortes*

17 Itaque hoc caſu locum habet quod dici ſolet, eum qui ex facto ſuo conuenitur non liberari rei ceſſione, *d. l. ſi cum quo 7.* vbi not. D. *de aqua & aqu. pluu. arcend.*

18 Quod ſupra diximus eſſe prohibitum Nouella Leonis 59. *de quo num. 3.*

19 Cuiuſque enim contractus initium ſpectari debet, *l. 1. §. ſi ſeruus de poſſ. l. ſi procuratorem 8. D. de mandat. l. 3. § ſcio. 14 fi. ff de minor.*

20 *L. cum ſcimus 22. C. de agric. & cenſit. l. 11. tit. 47.*

21 Dummodo non eſſet facta ſtipulatio ſine cauſa. Alioquin doli mali exceptio obſtaret. *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except. l. ſi quis cum aliter 36. ff. de verb. oblig.*

DEFINITIO IV.

Geminata profeſſio talliabilitatis, ſi modo facta ſit ex interuallo, inducit probatque talliabilitatem.

Ex eo quod quis ſe adſcriptitium, aut quod hac parte idem eſt, talliabilem profeſſus fuit, ſi cauſa profeſſionis nulla ſit, non probatur talis, niſi ſecutus ſit aliquis effectus eiuſmodi profeſſionis, aut alia adminicula concurrant.[1] Inter cætera vero adminicula illud vnum non minimum eſt, ſi geminata ſit confeſſio & recognitio,[2] ſed geminata tum demum intelligenda eſt, cum inter vtramque interuallum aliquod intercedit.[3] Nam ſi poſterior in continenti facta ſit, vna eademque cum priore eſſe videbitur. Dici enim ſolet ea quæ incontinenti fiunt ineſſe videri,[4] Sed etſi eodem aut ſequenti die ſecundus contractus celebratus ſit, magis eſt, vt fraudis vel metus præſumptio, quæ impedit ne ſola profeſſio prima ſufficiat, durare videatur,[5] nec ſatis per poſteriorem purgata eſſe, præbetque potius ea geminatio tam paruo diſtincta interuallo maiorem doli ſuſpicionem.[6] Itaque decendium ſaltem intercedere oportebit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in d. l. cum ſcimus 22. C. de agric. & cenſit. lib. 1. tit. 47.* * Vnica tamen recognitio talliabilitatis ſufficit cum ſecuta eſt præſtatio homagij aut quid aliud ſimile & æquipollens per quod appareat recognitionem effectum habuiſſe.

2 Solet enim geminatio multum prodeſſe, vt appareat ſcio quid factum eſſe, non inconſulto & per errorem. *l. ſi mulier 22. D. ad SC. Velleian.*

3 Quomodo neceſſe eſt biennium intercedere in ſpecie, *d. l. ſi mulier.*

4 *L. iuris gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. lecta 40. verſ. dicebam, D. de rebus credit.*

5 Magna enim præſumptio eſt, extortum eſſe per vim aut metum id, quod antea non debebatur, cum nemo ſuum iactare præſumatur *vulg. l. cum de indebito 25 ff de probat.*

6 Cum dolus probetur etiam ex coniecturis, *l. dolum. 6. C. de dolo.*

7 Quod tamen modicum tempus dicitur *in l. promiſſor. 21. D. de conſt. pecun.*

DEFINITIO V.

Neque iuriſdictionabilis neque talliabilis quiſquam fit ex ſola recognitione, niſi vel præcedente iuſta cauſa, vel ſecuta homagij præſtatione.

Qvemadmodum in rerum incorporalium alienatione ſola tranſferendi dominij cauſa & voluntas non ſufficit ad dominium transferendum, ſed traditionem ſequi omnimodo neceſſe eſt,[1] ita cum de iuribus & rebus incorpora-

corporalibus agitur, [1] puta ſi quis iuriſdictionem in alium velit acquirere, non ſufficit de eo iure acquirendo tractatum & contractum eſſe, id eſt, quod alius nouæ iſtius iuriſdictioni ſe ſubdiderit ſubditumque eſſe velle profeſſus ſit, ſed præterea eius patientiam interueniſſe oportet, hoc eſt, vt actum aliquem iuriſdictionalem a domino illiúſve officialibus in ſe exerceri paſſus ſit.[3] Alioqui non prius iuriſdictionabilis, vt vocant, dici debebit.[4] Sic nec talliabilis ob idolum, quod talem ſe recognouerit, etiam præcedente cauſa,[5] niſi ſecuta ſit homagij præſtatio, aut quid aliud ſimile in conſequentiam contractus præcedentis.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. traditionibus 20. C. de pact. l. nunquam nuda 31. iunct. l. traditio 20. ff. de acquir. rer. domin.*

2 Iura enim ſunt res incorporales, *l. 1. §. vltim. D. de rer. diuiſ.*

3 Quoniam in corporalibus patientia pro traditione eſt, *l. 3. in princ. D. de vſufruct. l. ſi quis diuturno, 10. ff. de ſeruit. vindic.*

4 Nemo enim ſola voluntate ſtatum ſuum mutare poteſt.

5 Quam ſemper præcedere neceſſe eſt, ne obſtet exceptio doli, *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except.*

6 *L. cum ſcimus 22. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 47.* * Vide Guid. Pap. q. 315. & 316. Pone exemplum, ſi quis immunitatem habuerit per longum tempus ab onere ſufferta, quæ omnibus liberis hominibus bona talliabilia poſſidentibus indici ſolet & debet.

DEFINITIO VI.

Non poteſt quis duorum in ſolidum eſſe homo ligius aut talliabilis, poteſt tamen eſſe talliabilis homo vnius, & iuriſdictionabilis alterius.

QVi ſe vnius domini hominem ligium & liberum profeſſus eſt, alterius domini ſeruum adſcriptitium ſe profiteri non poteſt aut talliabilem, quoniam id ſine prioris domini detrimento fieri non oportet.[1] Duorum autem homo in ſolidum eſſe nemo poteſt.[2] Aliud erit ſi non domino, ſed tantum iuriſdictioni alterius ſubiectus erat. Diſtincta namque ſunt iura iuriſdictionis & homagij, ſiue ligij, ſiue talliabilis.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. 2. l. pen. & vlt. de natal. reſtit. l. 2. ff. quod vi aut clam. l. 1. ff. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. Granius, 71. § penu. ff. de fideiuſſ.*

2 Guid. Pap. q. 311. & ſeq. ſicut nec alterius vlius rei duo in ſolidum domini eſſe poſſunt, *l. 5. § ſi duobus vehiculum ff. commod. l. de hereditate 19. § pater. ff. de caſtrenſ. pecul.*

3 Cum nihil vetet eſſe quem iuriſdictionalem, vt aiunt, vnius & talliabilem alterius, quod quotidie accidere videmus.

DEFINITIO VII.

Profeſſio talliabilitatis per patrem facta nocet liberis poſtea quæſitis, ſed non iam natis niſi ſint patris hæredes, & de iis ſpecialiter pactus ſit pater.

QVo caſu patri permiſſum eſt, vt libertatis ſuæ cauſam deteriorem faciat, vt puta adſcriptitiæ ſeu talliabilis conditionis aſſumptione, iis nimirum interuenientibus, quæ proximis Senatuſconſultis neceſſaria eſſe diximus,[1] ſibi quidem nocet liberiſque ex ſe poſtea ſuſceptis,[2] ſed iis, qui ante nati fuiſſe proponuntur, nullo modo nocere poteſt,[3] niſi patris hæredes proponuntur. Id enim eſt quod facit, vt eadem cum patre perſona eſſe exiſtimentur,[4] ideoque non quidem patris conditionem ſequi, ſed factum ipſius ratum habere debeant.[5] Nec tam patris factum hoc caſu nocet liberis quam proprium, quod paternam hæreditatem agnoſcendo ſe vltro obligauerint.[6] Quod ipſum tamen ita intelligendum eſt, ſi de iam natorum quoque conditione pater pactus fuerat.[7] Alioqui ſi de ſe tantum ſuiſque liberis egerat, credibile eſt de iis liberis cogitatum, quos naturæ iuriſque ratio patris cogeret ſequi ſtatum, id eſt, qui poſtea naſcerentur.[8] Itaque ante nati ſicut antiquam patris conditionem retinent, quæ fuit cum naſcerentur, non nouam ſequuntur, quæ ex patris voluntate ſuperuenit: Ita neque ex paternæ hæreditatis aditione obligari poſſunt, vt quicquam de ſe præſtent, cum nihil pro ipſis à patre promiſſum ſit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. cum ſcimus 22. C. de agricol. & cenſit. lib. 11. tit. 47.*

2 Cum hac in re, vt in aliis fere omnibus, filius patris conditionem ſequatur, vt dixi *Definit. 9. ſupr. de dedit. libert. tollend.*

3 Cum ius iam quæſitum liberis auferri iis non poſſit per factum & voluntatem patris, *l. emancipatum 7. §. 1. l. filiam 9. ff. de Senator. l. 2. C. de libert. & eor. liber.*

4 *Nouell. 48. de iureiur. à morient. præſt. in princ.*

5 *L. cum à matre 14. C. de rei vindic. l. vindicantem 17. ff. de euict. l. venditrici 3. C. de rebus alien. non alien. l. ex qua perſona 149. de reg. iur.*

6 *L. neceſſariis 57. de acq. hered. l. paterfamilias 28. de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l. 23. de priuileg. credit. l. qua dotis 33. ff. de ſolut. matrim.*

7 Neceſſario ſcilicet & poſtquam de ſe pactus fuit, alioqui non poſſet pater ingenuus manens filios ſuos etiam hæredes facere talliabiles, *argum. l. tranſactione matris 38. Cod. de tranſact.*

8 Verba enim generalia ſunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri poteſt intelligenda, *l. ſi cui ſimplicius 9. ff. de ſeruit. iunct. d. l. 2. C. de libert.*

9 Prius enim eſt, vt aliquid pro iis pater promiſerit, quam vt poſſit quæri, an factum patris præſtare teneantur, aut an ex patris promiſſione conueniri poſſint?

TIT. IV.

DE PRÆSCRIPT. QVÆ pro libert. compet.

DEFINITIO I.

Quantum temporis præſcriptio poſſit ſufficere pro ingenuitate aduerſus talliabilitatem.

QVi deditiam, & vt loquuntur, talliabilem conditionem profeſſus eſt, nullius temporis quantumcunque; longiſſimi ſpatio præſcribere poteſt,[1] nec ſi centum annorum curricula effluxerint.[2] Imo nec hæres eius, ſiue proximus, ſiue remotior,[3] niſi præſcriptionis initium dari poſſit ex interueniente bona fide, vtputa ſi vidente domino & non obſtante eius contradictione geſſerit ſe pro libero,[4] aut ſi iuſtam cauſam habuit gerendi ſe pro tali, etiam inſcio domino.[5] Finge larem eum collocaſſe in ciuitate libera, in eaque moratum eſſe per tantum tempus, quantum ex priuilegio ciuitatis neceſſe ſit ad plenam libertatem conſequendam.[6] Neque enim ſui furtum feciſſe aut in dolo malo eſſe dicendus eſt, qui iure publico & omnibus expoſito vtitur.[7] Idem erit ſi probetur, ob acquiſitionem fundi talliabilis, cuius incapaces ſint homines liberi, exactam ab eo præſtationem, quam *ſuffertam* vocant, quæ nunquam à talliabilibus exigitur,[8] præſertim ſi huiuſmodi præſtationem is exegerit, aut officiales eius, qui libertatem etiamſi non competiiſſet dare potuit,[9] aut ſi cum hic dominus talliabiles ſuos vndique perquireret ad profitendam conditionem, hunc qui præſens erat, & in eadem prouincia ſciens prætererit.[10] His caſibus & aliis, ſi qui ſunt ſimiles, triginta aut ad ſummum quadraginta annorum præſcriptio ſufficiet,[11] ab eo die computando tempore præſcriptionis, quo malæ fidei ſuſpicio purgata ſit,[12] Nam quamdiu mala fides ſubeſt, quæ etiam in hæredes & vniuerſales ſucceſſores tranſit,[13] præſcriptioni locus eſſe non poteſt, ex vulgata pontificij iuris regula.[14] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſcæ Craſſus viduæ N. Dn. de Nouelle, contra procuratorem fiſcalem Gebennenſem, 4. Id April. 1595.

1 Propter malam fidem, cum ſuam conditionem ignorare non poſſit, nec proprij facti ignorationem obtendere, *l. quamquam 7. ad SC. Velleian. l. cum ſcimus 22. C. de agric. & Cenſit. lib. 11. tit. 47. nec rurſus præſcribere cum mala fide, cap. poſſeſſor, cum ibi not. de reg. iur. in 6.* Iunge *l. cum nouiſſimi 19. §. vlt. ibi vel quoſcunque alios annos C. de præſcr. 30. vel 40. annor. l. 1. & 2. C. hoc tit.* * Non enim præſumitur titulos ex ſolo lapſu temporis Balbus *in 3. part. 4. part. princip. q. 10. in ſuo tractat. de præſcript.*

2 Quia nullo tempore præſcribit malæ fidei poſſeſſor, *d. cap. poſſeſſor, de reg. iur. num. 6.* * Ideo non poteſt inchoare præſcriptionem ille ipſo quia eſt in mala fide, Guid. Pap. *quæſt. 315. & 316. ex dict. l. 1. & 2.* vbi ob hanc cauſam concipit quæſtionem de filio tantum recognoſcentis non de ipſo recognoſcente.

3 Quia cum hæres in vniuerſum ius ſuccedat, ignoratione ſua defuncti

viua non excludit, *l. cum hæres* 11.*ff.de diuerſ. tempor.præſcr.l.vitia* 11.C. *de acquir. poſſ.*

4 Not.*in l.*1.*C.de ſeru.fugit.** *ad l.*1.*C.de ſeruit.& acq.* vbi Bart. *n.*1. *&* 2.& Bald. *in* 2.*part.*4.*part.princ.q.*5.*n.*12.Fab. *ad §.aquæ de action.*

5 Alioqui non poteſt compleri præſcriptio,quæ nec initium vnquam habuit, *argum.l.Titio vſusfructus* 96. *de cond. & demonſtr.* * Quotieſcunque autem obiicitur præſcriptio ſemper incumbit ei qui obiicit vt det initium aliquod præſcriptionis, quia non poteſt compleri præſcriptio quæ nunquam fuit inchoata; *l.ſi in diem* 46.*dict.l.Titio vſusfructum de condit. & demonſtr. l.*1.*in fin.* iunct. *Auth. niſi triennale, C.de bon. matern. l.in rebus* 30.§.1. *de iur. dot.*

6 Sunt enim huiuſmodi pleræque apud nos ciuitates, quæ tale priuilegium habent reſtituendæ ſuis ciuibus ingenuitatis.

7 *L.ſi ducrum* 52.*D.de act. empt.l. nullus videtur* 55.*de reg. iur.l. quid ſit* 17.*§.apud Labeonem, de ædilit. edict.*

8 Sed ab iis tantum,qui ſint eius conditionis,vt rem talem & ſic affectam in bonis ſuis habere non poſſint.

9 Eſt enim hæc tacita quædam ratihabitio, cum non minus facto, quam verbo poſſit quis voluntatem ſuam declarare, *l.non tantum* 5. D.*rat. rem haber.*

10 Nec enim quiſquam diligens paterfamilias ſuum iactare præſumitur, *l.cum de indebito* 25. *ff.de probat.*

11 *Arg.l.ſicut* 3.*& ſeq.C.de præſcr.* 30.*vel* 40. *annor.*

12 Vt iuſtum ſit initium præſcriptionis, *d.l.* 2 *C hoc tit.*

13 Ex ratione ſcilicet iuris etiam ciuilis, *d.l.cum hæres* 11. *de diuerſ.temp. præſcr.** quamuis velit hæres præſcriptionem à ſua perſona inchoare Balb.*in* 2.*parte* 3.*princip.q.*11.*n.*13.*vſque ad fin.*vbi concludit ex communi opinione quod hæres neque ciuili iure, neque canonico poteſt præſcribere eo caſu quo defunctus non poterat.

14 *d.c.poſſeſſor.* Tenetur enim hæres conſcientiam defuncti exonerare. Not. *in c.vigilanti, & vlt.Extr. de præſcript.*

DEFINITIO II.

Solutio eius præſtationis quam ſuffertam vocant, prodeſt ad inchoandam ingenuitatis præſcriptionem, non autem ad dandam ingenuitatem & plenam libertatem.

AD rem verò non pertinebit,ſi is qui ſoluit ſuffertam,non dixerit ſe talliabilem:non enim idcirco dolo malo feciſſe videtur. [1] Nam quod dici ſolet dolum argui, non ſolum ex falſa expreſſione, ſed etiam ex taciturnitate, cum quis tacet ea, quæ ſi expreſſa eſſent,alius veriſimiliter non ita fuiſſet contracturus,[2] non habet locum, quando tacitum, id eſt, quod alius contrahens ſcire debuit. [3] Qui enim certus eſt aut eſſe debet, amplius certrandus non eſt, [4] & qui cum alio contrahit ignorare non debet conditionem eius cum quo contrahit. [5] Multo minus autem dominus contrahens cum homine ſuo talliabili. [6] Cæterum ſolutio ſuffertæ non prodeſt ad dandam libertatem, [7] ſed tantum ad inchoandam præſcriptionem. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Non enim ſeipſum vltro prodere cogitur, *vulg. l.minus graue* 7. C.*de teſtib l.vlt.C.de edend.*

2 *L.q nuro* 39.D *de action.empt.c ſuper litteris,de reſcript.*Iunge *l.Iulianus* 13.*§ idem Iulianus* 6.*l.ſi ſterilis* 21.*§.*1.*eod tit.de action. empt.*

3 *L.quæritur* 14. *§.vlt.ff.de ædilit.edict.*iunct.*l.*1.*§.ſi intelligatur, eod.*

4 *Cap.eum qui certus eſt,de reg.iur. in* 6.

5 *L.qui cum alio* 19.*de reg. iur.*

6 Cum habeat penes ſe inſtrumenta profeſſionis,ex quibus poſſit eſſe inſtructus, *arg.l.*2.*ff.de edend.*

7 Nec enim libertas datur nec fit manumiſſio,niſi certis & legitimis modis,inter quos hic non eſt vt conſtat, *ex tit.* D. *qui ſine manumiſſ. ad libert. perueni.*

8 Nimirum, quia inducit bonam fidem.

DEFINITIO III.

AN autem, quibus caſibus præſcriptio locum habere poteſt,ſcientia domini requiretur? [1] Minime, ſi modo decennium effluxerit, quo durante ciuilem hominis ſui poſſeſſionem dominus retinere potuit. [2] Subducendum enim eſt decennium illud,quia nec ante decennium ciuilis poſſeſſio amiſſa intelligitur, [3] nec interim nocere domino debet poſſeſſio, quæ clandeſtina & vitioſa eſt. [4] Sed & quibus caſibus Principis ſcientia neceſſaria eſt, vt contra eum currant tempora præſcriptionis,officialium ſcientiam ſufficit interueniſſe. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim obſeruatur,cum agitur de ſeruitute, *l.*2. *C.de ſeruit. & aquæ l ſi quis diuturno* 10.*ff ſi ſeruit. vindic.*

Crauet.*de antiq.temp.part.*4.*c.abſolutis,n.*28.29 *&* 31.poſt Bald.*ad l.*1. *C.de ſeru.fugit.*

3 Bart.& alij *ad l.ſi id quod* 25.*l.ſi de eo* 41.*& l.fundi* 31.*ff. de acquir. poſſ.*

4 Quia poſſeſſio vitioſa prodeſt aduerſus extraneos quidem, *l.vlt. ff. de acquir.poſſ.*ſed non aduerſus dominum, *l.*1.*§.vlt.l.*2.*ff.vt poſſid.*

5 Boer.*deciſ.*264.*n.*19.poſt Bart.*in l.licitatio,§.fin.de public.& vectigal.*

DEFINITIO IV.

De priuilegio, quod habent pleræque ciuitates, vt ſuos per annum & diem incolas natalibus & ingenuitati reſtituant.

SI tale priuilegium habeat ciuitas, quale apud nos habet Necienſis, [1] vt quiſquis in ea per annum & diem ſteterit, plene liber fiat & remaneat, quamdiu in eadem ciuitate domicilium retinuerit, non aliter tranſmitti libertatem ad liberos,[2] quam ſi ipſe in ciuitate moriatur,tametſi proponantur liberi eo tempore concepti & nati,quo pater eorum in ciuitate morabatur. [3] quia quoties ſucceſſiui temporis tractatum habet conditio,ita demum impleta videtur,ſi duret nec vnquam deficiat.[4] Quid igitur, ſi poſtquam per annum & diem in ciuitate pater ſteterit,& in ea etiamnum manens vrgeatur à domino,vt priſtinam conditionem profiteatur? An recuſare poterit eo colore, quod iam ex priuilegio plenam libertatem ſit conſecutus? Minime, [5] quia temporalis & reuocabilis libertas eſt,[6] cum mutata quandocumque ciuitate receſſurus ſit in ſeruitutem. [7] Ideoque verum eſt interea, & quamdiu hoc ipſum incertum eſt,an in eadem ciuitate perpetuo manſurus ſit hic, qui nunc ſe dicit liberum, intereſſe domini, profeſſionem illam fieri priſtinæ conditionis,vel ob id maxime, vt eueniente ſucceſſionis caſu, [8] ſaluas habeat iuris ſui probationes, [9] quæ ſola vetuſtate plerumque intercidunt, [10] cum ignoratur, an qui vltimi defuncti ſunt,& de quorum bonis agitur, originem ſuam traxerint ab iis, qui ſe talliabiles profeſſi fuerunt.[11] Plane libertatis ex priuilegio iam competentis iura non ob id ſublata videbuntur, quod eadem quæ antea fuit conditio, iterum recognitio facta & domino profutura ſit eo caſu,quo talliabilem hunc extra liberam ciuitatem mori contingat. [12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa. Iunge SC.8.ſup. de diuerſ. reſcript. & iam pridem pro Dom. de Flaſſieu.contra fratres Muguier Burgenſes. *Sine die.*

1 Et aliæ pleræque liberæ ciuitates,quæ ideo liberæ,& vulgo francæ appellantur.Dantur.enim hæc priuilégia, vt non ſolum ciuibus, ſed etiam liberis hominibus repleantur ciuitates, *arg.l.*1.*D ſolut. matrim.*

2 Quamuis ea neceſſitas in certo loco commorandi videatur ius libertatis quodammodo infringere, *l.Titio centum* 71.*§.Titio genero,de condit. & demonſtr.*

3 Quo caſu videtur ius ſemel quæſitum liberis non poſſe iis auferri ex facto patris, *l.vltim.D.de pact l.filiam,*9 *D.de Senat.*

4 *L.*1.*C.de leg.*3.*l. C. de inſert.* Et hoc demum caſu locum habet, quod dici ſolet non videri conditionem impletam,& non durat impleta, *l. ſi quis ita legauerit* 8.*& ibi notat.D.de condit.& demonſtr. l.Seio* 10.*l. Mania* 13.§.1. *de ann. legat.*

5 Non enim poteſt videri omnino impleta conditio, quamdiu poteſt deficere,& ideo tamdiu expectanda eſt, *l.hæc conditio* 10.*ff.de cond. & demonſtr. l.ſi ita fuerit* 13. *D.de manumiſſ. teſtam.*

6 Propter verba priuilegij,quæ ſunt extenſiua, *l.*1.*§ ſi nemo, & §.ſi qui adita,l.filij* 6.*§.*1.*D.ad SC Treb.*

7 Aut potius priuilegij beneficium amiſſurus, ita vt eo libertas nunquam competiiſſe videatur. Eſt enim difficilius, vt libertas impediatur ne poſſit competere,quam vt quæ competiit reuocetur, *§. is qui, Inſt. de eo cui liber. cauſ bon.addic.*

8 *Vt in ſpecie l.in lege* 40 *D.ad leg Aquil.*

9 Debet enim curare magiſtratus, vt rerum probatio ſalua ſit, *l. cum ent.* 22.*D.de teſtib.*

10 L.*ſi arbiter* 28. *ff. de probat. & d l.in lege* 40. *ad leg. Aqu.*

11 Proinde non deficit ius, ſed plerumque probatio, *vt in l. ideo ſunt Titij* 30.*ff.de teſtam.tut.* cum non entium & non apparentium idem ſit iudicium. *§.ſi aduerſus,Inſt.de nupt.*

12 Semper enim inſpiciendum eſt qua mente quid fiat, cum actus non operentur vltra intentionem agentium, *l.non omnis* 19. *ff.de rebus credit.*

DEFINITIO V.

Conditio perpetui domicilij iniuncta patri & ab eo impleta non eſt à liberis iterum implenda.

AT quid ſi iis, qui in liberam ciuitatem domicilium tranſtulerat, vt liber fieret, in eo moratus ſit quam-

 diu

diu vixit, atque ita libertatem in ſuos tranſmiſerit, an temporalis quoque & reuocabilis erit libertas, vt non aliter duret perpetuo, quam ſi & ipſi & eorum poſteri perpetuo maneant in eadem ciuitate? Ita fortaſſe videri poſſit, ne melioris conditionis ſint liberi quam pater. [1] Sed aliud eſt. Quis enim ferat libertatem acquiri ea lege, quæ ipſa perpetuam irroget ſeruitutem? Siquidem ſeruitutis ſpecies eſt, ſi cogatur quis in eodem loco ſic manere, vt ab eo nunquam diſcedat. [2] Deinde verba priuilegij quæ retulimus non alterius, quam eius, qui domicilium in liberam ciuitatem tranſtulit, perſonam demonſtrant. [3] Non igitur in eius poſteros transferri neceſſitas implendæ conditionis debet, quæ in perſona patris iam impleta eſt. [4] Sufficit enim ad implendam prorſus conditionem, vt verum eſſe incipiat, incolam liberæ ciuitatis domicilium mutare amplius non poſſe, quod eo demum moriente contingit. [5] Denique bonorum dominia in incerto ſemper manere non oportet, [6] multo magis ferendum eſt publicè expedire, ne diutius hominum ſtatus in incerto relinquatur, [7] quæ res induxit præſcriptionem longi temporis pro libertate. [8] Atqui, dicat aliquis, remanet in ſuſpenſo libertas noui huius incolæ quam diu viuit, [9] nimirum, ne aliter poſito iure facile eſſet improbo cuique abuti priuilegio, & prætextu tranſlati per annum & diem domicilij eximere ſe nexu dominicæ poteſtatis, quod ne accideret æquiſſimum fuit, [10] ita concipi priuilegium, vt non prius impleta conditio dici poſſet, quam fraus fieri poſſe deſineret, hoc eſt, quam mutari amplius domicilium non poſſet. [11] Cum enim domicilium mutant liberi, non poſſunt videri in fraudem facere, [12] quia fraudis conſilium, licet ex domicilij commutatione præſumatur, ad priorem tamen tranſlationem referri debet, quæ in ciuitatem liberam facta eſt: [13] eam porro non per liberos ſed per patrem factam ponimus. Et ſane cum huiuſmodi priuilegia eam plerumque cauſam habeant, vt ciuitas liberis hominibus repleatur, [14] ſicut abſurdum eſſet, libertate donatos intelligi eos, qui poſt annum & diem incolatum deſeruiſſent: [15] ita iniquum ex liberis iterum ſeruos fieri eos, quorum pater iniunctam libertatis perpetuæ conditionem perpetuo & conſtanti officio impleuiſſet. [16] Priuilegij autem cauſa ſemper inſpicienda eſt, quoties agitur de priuilegio per interpretationem ſiue extendendo, ſiue reſtringendo. [17] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. l. ſi viua matre 3. C. de bon. matern.*

2 *L. Titio centum 71. §. Titio centum ff. de cond. & demonſtr.*

3 Quod vnum præcipue inſpiciendum eſt, *l. pater 10. D. de capt. & poſtlim.*

4 Semel enim impleta conditio non poteſt amplius aut deficere aut impleri, *l. hæc conditio 10. in fin. princ. ff. de condit. & demonſtr. l. ſi ita fuerit 13 ff. de manum. teſtam.*

5 *L. Gallus 29. §. videndum, D. de liber. & poſthum. l. Muciana 7. l. cum tale 72. de condict. & demoſtr.*

6 *L. 1 ff. de vſucap. l. vlt. ff. pro ſuo.*

7 *L. diffamari 5. C. de ingen. manum.*

8 *L. 1 & tot. hoc tit. C. l. ſi cum fideicommiſſa 16. Ariſto. D. qui & à quibus manum.*

9 Eſt enim hæc res ex earum numero, in quibus ex poſt facto apparet, quid antea fuerit, vt in *l. vnam ex familia 67. §. 1. de leg. 2. l. qui res 98. §. item autem ff. de ſolut.*

10 Eſt enim obueniendum fraudibus & malitiis hominum, *l. vnic. §. illa autem nouiſſimus, verſ. ſed ne fraud. C. de Latin. libert. tollend. l. in fundo 38. ff. de rei vindic.*

11 Quod porro mutari quandocumque poteſt durante vita, Id enim eſt quod dicimus in cuiuſque perſona domicilij rationem eſſe temporariam, *l. libertus 17. §. patris domicilium, D. ad municip.*

12 Non enim dolo facit, qui iure communi & publico vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg. iur.* nec hoc caſu poteſt obiici, quod dici ſolet neminem poſſe mutare conſilium in alterius iniuriam, vt eſt regula iuris tam ciuilis quam Pontificij.

13 *Arg. l. quis ſit fugitiuus 17. §. apud Labeonem, & ſeq. D. de ædilit. edict.* Notat. *ad l. 1, C. de ſeru. fugit.*

14 *Arg. l. 1 D. ſolut. matrim.*

15 Eſſet enim hoc contra mentem eius, qui priuilegium conceſſiſſet, & conſequenter in fraudem priuilegij, *l. contra legem 29. & ſeq. D. de legib.*

16 Semel enim quæſita libertas non facile reuocari poteſt, *§. ſi is qui, Inſtit. de eo cui libert. cauſ. bon. addic.*

17 *Arg. l. cum pater 77. §. dulciſſimus, de leg. 2. l. vlt. ff. de hered. inſtit.* Intellectus enim dictorum ſemper ſumitur ex cauſis dicendorum, vt eſt in regula iuris Pontificij.

DEFINITIO VI.

Separata recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit, nec præſumptionem remiſſæ talliabilitatis.

Ex eo, quod homo dedititiæ conditionis admiſſus eſt ad cenſus annui recognitionem ex cauſa emphyteuſeos, ac ſi ſimplex eſſet emphyteuta, [1] non intelligitur remiſſa perſonæ conditio. [2] Quoniam tametſi ſoleant huius ſtatus homines & ſuam & rerum ſuarum conditionem eodem inſtrumento profiteri, [3] nihil tamen prohibet fieri hæc ſeparatim, neque certa forma hac parte vlla præſcripta eſt, quæ liberos homines & ingenuos à dedititiis ſecernat. [4] Proinde non poteſt ea res ſufficere ad inducendam probationem aut præſumptionem, quod qui ſic recognouit, fuerit in quaſi poſſeſſione libertatis, vt iuſta præſcriptione ſe tueri quandoque poſſit. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Loyſin & fratrum Perrucaz, 6. Cal. Febr. 1595.

1 Qui non tenetur niſi ad canonis annui præſtationem in recognitionem directi dominij, *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt.*

2 Eſſet enim iſta remiſſio ſpecies quædam donationis, quæ non facile præſumitur, cum nemo ſuum iactare præſumatur, *l. cum de indebito 25. ff. de probat.*

3 Ne ſcilicet fiat per plura, quod poteſt fieri per pauciora, *vulg. l. dominus 55. ff de condict. indeb. l. ſingularia 15. ff de rebus credit. l. 3. §. penul. de donat. inter. vir. & vxor.*

4 Scilicet in recognitione directi dominij & canonis annui, qui ex cauſa debetur.

5 Quia non probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe, *l. neque natales 10. C. de probat. l. non hoc 4. C. vnde legit.* * Nec admittendum eſt ad probandum quod probatum non releuaret: acceptatio enim recognitionis bonorum ſimpliciter factæ ſine mentione vlla talliabilitatis non poteſt dici actus contradictorius à quo poſſit præſcriptio initium ſumere, adeoque nec inducit prætextum bonæ fidei.

TIT. V.

DE HIS QVI MANVMITT. non poſſ.

DEFINITIO I.

Manumiſſio facta per fructuarium nullius eſt momenti, niſi tacitè per longum proprietarij ſilentium confirmata ſit, interueniente bona fide. Aliud eſt in fideicommiſſario.

Manvmissiones ab eo factas, qui non niſi vſumfructum feudi habuit, conſtat non valere tanquam à non domino factas: [1] nec fauorem libertatis facere poſſe vt valeant, [2] niſi forte ſciente & patiente proprietario ij, qui inutiliter manumiſſi ſunt, ſteterint per longum tempus in poſſeſſione libertatis, [3] & quidem bona fide, hoc eſt, cum exiſtimare probabiliter poſſent, ſe à domino manumiſſos. [4] Fauor enim libertatis in eo elucet, quod quæ ſemel competiit, non facile ex poſtfacto fit irrita, [5] non in eo, vt competere poſſit ex manumiſſione ab illo facta, qui manumittendi ius non habuit. [6] Nec ſimile videri poteſt, quod ſæpius à Senatu pronunciatum fuit, libertates ab eo datas, qui hæreditatem ex fideicommiſſo reſtituere debuit, tenere in præiudicium quoque fideicommiſſarij. [7] Hæres ſiquidem fiduciarius pendente fideicommiſſi conditione dominus eſt, [8] potuitque facile contingere, vt ante conditionalis fideicommiſſi diem cedentem fideicommiſſarius ipſe moreretur: [9] ideoque ſuum hic fauorem libertas habere poteſt. [10] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe viduæ illuſtris Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 Cum vſuſfructus ſit ius vtendi fruendi alienis rebus, ſalua earum ſubſtantia, *l. 1. D. de vſufr.* Non enim conſiſtit in parte, ſed in iure quamuis emolumentum rei contineat *l. Mæuius 66. §. fundo, l. cum filius 76. §. dominus, de leg. 2.* ideoque non poteſt hoc caſu obiici, quod de talliabili ab

vno ex dominis manumiſſo ſupra ſcripſimus *in tit. de commun. ſeru. manumiſſ.* Iung. *l. 6. D. de vſufr.*

2 *L. 1 & tot tit. C. de his qui à non domin. manumiſſ. ſunt.* Aliud eſſet, ſi manumiſſio facta eſſet ab hærede grauato, *vt in l. quidam ita 25. ſi quis filium, D. ad SC. Treb.* quia hæres interim dominus eſt, *l. & poſt litem 22. §. res quæ, ff. fam. ercisc.*

3 *Vt in l. ſi fideicommiſſa 26. §. Ariſto. ff. qui & à quibus manumiſſ.*

4 Alioqui nullus eſt libertatis fauor ſi deſit bona fides, *l. 1. & 2. C. de long. temp. præſcr. quæ pro libert. comp.*

5 Quia libertas quæ ſemel competit nunquam reuocatur, *§. ſi is qui inſt. de eo cui libert. cauſ. bon. adduc. l. 1. 2. & 3. C. ſi aduerſ. libert.* Excipi caſum *l. Papinianus 8. §. vlt. cum l. ſeq. D. de inoffic. teſt.*

6 *d. l. 1. & tot. tit. C. de his qui non domin. manum. ſunt l. ſeruo tuo 9. C. de teſtam. manumiſſ.*

7 *Ex d. l. quidam ita 25. §. ſi quis filium, D. ad SC. Treb.* Scripſi *Defin. 2. ſupr. de liber. cauſ.*

8 *L. & poſt litem 22. §. res quæ, ff. famil. ercisc. l. generaliter 29. §. 1. D. qui & à quibus manum.* Imo & poſt reſtitutionem cum hæres maneat, *§. reſtituta. Inſtit. de fideic. hæred.* hæres autem nihil niſi dominum ſignificet, *§. vlt. Inſtit. de hæred. qual. & differ.*

9 *L. Statius Florus 48. § Cornelio Felici, ff. de iur. fiſc.*

10 Multa enim ſunt fauore libertatis contra rigorem iuris conſtituta *l. generaliter 24. §. ſi quis ſeruo. ff. de fideic. liber. l. pen. in fin ff. de his quæ in teſtam. delent.*

DEFINITIO II.

Ob manumiſſionem à fructuario factam tenetur eius hæres ad id, quod intereſt, in quo etiam continetur æſtimatio hæreditatis, quæ amittitur ex inualiditate manumiſſionis.

QVid ergo, ſi finito vſufructu proprietarius agat contra fructuarij hæredes ad id, quod ſua intereſt ob male factas manumiſſiones? An repelli poterit ea exceptione, quaſi nihil eius interſit, [1] cum æque ſaluum ius ſuum habeat aduerſus manumiſſos, ac ſi manumiſſi non eſſent? [2] Atqui hoc ſaltem nomine eius intereſt, quod in eam rem neceſſarium illi ſit actionem inſtituere, in qua durior eius cauſa futura eſt propter obiectum fauorem libertatis. [3] Verecunda autem cogitatio eius, qui lites execratur, non eſt vituperanda. [4] Igitur competet actio domino aduerſus fructuarij hæredes, qui ſane recuſare non poſſunt, quominus conueniantur ex facto defuncti, ad quem pertinebat alienis rebus ſic vti frui, vt ſalua maneret earum ſubſtantia. [5] Actio autem competet in id, quod intereſt, [6] in quo veniant non pretia manumiſſorum (neque enim vſque adeo ſeruis ſimiles ſunt ij, quos talliabiles appellamus, vt ſeruorum exemplo recipiant æſtimationem [7]) ſed cæteræ vtilitates omnes, quæ abſint, ſi modo circa rem ipſam ſint & ex re ipſa non extrinſecus emergant.[8] Finge eum, qui manumiſſus eſt, deceſſiſſe ſine liberis, ita vt eius bona, ſi manumiſſus non eſſet, ad dominum peruentura fuerint [9] Debebitur hæreditatis æſtimatio. Deficit enim conditio propter manumiſſionem. [10] Neque enim iniquo animo ferre debet fructuarius eiuſve hæres, quod proprietarius velit eius periculo & damno ratam habere manumiſſionem, quam fructuarius ipſe fecerit: [11] cum irritam eam facere vellet, ac hæreditatem ipſam à manumiſſi hæredibus vindicare, eandem hæreditatis æſtimationem iis præſtare fructuarius eiuſve hæres teneretur. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 2. de liberal. cauſ.

1 Nemo enim vnquam auditur ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſi non eius interſit, *l. 3. §. de verb. oblig. l. illo à quo 13. §. ſi de teſtamento,* vbi Alex. & alij *D. ad SC. Treb.*

2 Quod enim contra ius factum eſt, pro non facto haberi oportet, vt eſt in regula iuris Pontificij, *l. non dubium 5. C. de legibus.*

3 *L. 3. in princ. ff. de alien. iudic. mut. cauſ.*

4 *L. 3. §. 1. eod. tit.*

5 *L. autoribus 12. alias l. æquiſſimum §. fructuarius, & ſeq. ff. d. vſufr.*

6 *L. 1. & tot. D. vſufr. quemad. caueat.*

7 Sunt enim reuera libera. Nulla autem liberi hominis æſtimatio eſt, *l. 3. §. ſi id quod, ff. de oblig. & act. l. liber homo 103. de verb. oblig.*

8 *L. ſi ſterilis 2. §. cum per venditorem, de action. empt.*

9 Ex conſuetudine, quæ obtinet in hoc genere hominum talliabilium, vt diximus *in tit. de deditit. libert. tollend.*

10 *L. inde Nera ius 33. in princ. ff. ad legem Aquil. l. ſed etſi 12 in princ. ff. ad exhib. l. ſi quis vxori 12. ſi ſeruus ſubreptus, ff. de furt.*

11 Suum enim cuique factum non alteri nocere oportet, *l. fructum 155. de reg. iur. l. quidam ita 25. §. ſi. quis filium in fin. ff. ad SC. Treb. l. 3. in princ. ff. de alien. mut. cauſ. fact.*

12 Quia ſcilicet tanti eorum intereſſet, cum appellatione eius quod intereſt veniat id, quod abeſt, *d. §. cum per venditorem, & l. ſi fideicommiſſa 13. ff. rat. rem haber.*

DEFINITIO III.

De manumiſſione talliabilium eccleſiaſticorum facta per prælatum, & de ſolemnitatibus hoc caſu requiſitis. Item de præſcriptione, quæ pro libertate.

HAbuit etiam Eccleſia ſuos iam olim ſeruos, [1] habet etiamnum pleriſque in locis, præſertim vero in Sabaudia ſuos talliabiles, [2] qui, ne manumitti à prælato pro arbitrio & ſine iuſta cauſa poſſint, ea ipſa ratio prohibet, quæ cæterarum quoque rerum omnium ad Eccleſiam pertinentium alienationem, valere non patitur, niſi certis interuenientibus ſolennitatibus, [3] maxime vero iis, quas ſacroſancti, ſummique Pontificis Pauli Secundi conſtitutio celeberrima iam pridem præſcripſit. [4] Nam quemadmodum vix pretioſiora vlla Eccleſiæ bona eſſe poſſunt, quam quæ nobilis feudi iure ac communione cenſentur; [5] ita nec vlla feudi Eccleſiaſtici pars dignior eſſe poteſt, quam quæ in huiuſmodi hominibus Eccleſiæ, ſiue ſeruis ſiue talliabilibus conſiſtit, [6] per quos ſcilicet facile fieri queat, vt etiam ignorans Eccleſia locupletetur [7] ſi quando contingat mori eos ſine liberis, & ſine condiuiſoribus. Quæ res ſucceſſioni obuentionique locum aperit, & vt vulgo loquuntur, eſcheutæ. [8] Quid ergo, ſi huius conditionis hominem prælatus Eccleſiæ manumiſerit? Multum intererit, an ſine cauſa, nulliſque ſolemnibus adhibitis, ea manumiſſio facta ſit, an vero iuſta cauſa, & ſolemnitate aliqua interueniente: Priore caſu certum eſt omnino, nullius momenti eſſe manumiſſionem, [9] adeoque nec prodeſſe debere, ad inchoanda tempora præſcriptionis, pro libertate competentis, [10] potiſſimum autem viuo prælato, qui in fraudem ac diſpendium Eccleſiæ manumiſit: [11] niſi ponas pietatis animo, [12] & huius conditionis odio, quam potiſſimum exoſam habere debet Eccleſia Dei, [13] factam eſſe manumiſſionem. Nec enim ſine cauſa poſſet dici facta, quæ pro cauſa pietatem habuiſſet, [14] fauoremque naturalis libertatis, cui omnes reſtitui, ſi ab hominum auaritia impetrari, aut extorqueri poſſet, æquiſſimum ſane eſſet, [15] ac Chriſtianæ religionis ſanctitati & dignitati conuenientiſſimum; neque dubitari oporteret, quin tuenda eſſet libertas, eo ſaltem caſu, quo ſubſecutæ longæ poſſeſſionis, decem, vel viginti annorum fauor, cum bona fide coniunctus, manumiſſo patrocinaretur, [16] hactenus nimirum, vt læſa per manumiſſionem Eccleſia non ad reuocandam libertatem, quæ ſemel competiiſſet, [17] in integrum reſtitui deberet, [18] ſed tantum ad iuſtum manumiſſionis pretium exigendum, [19] vt eo veluti remedio indemnitati Eccleſiæ, aduerſus nimiam prælati liberalitatem, nullo libertatis damno, proſpiceretur, [20] idemque multo magis obtinere debet ſi non tantum ex cauſa pietatis facta manumiſſio proponatur, ſed etiam dicto pretio, vt plerumque fit, viliore tamen, quam vt iuſtum videri poſſit. [20] Tanto enim fauorabilior videri debet is, qui manumiſſus eſt, cum neque prædo ſit, neque fugitiuus, qui libertatis & ingenuitatis ſuæ pretium numerauit, [22] ſatiſque conſultum Eccleſiæ videtur, ſi pretium ei iuſtum præſtetur [23] inſpecto eo nimirum tempore, non quo perperam facta manumiſſio fuit, ſed quo per iudicem manumiſſio confirmatur, ſi forte manumiſſi facultas à die manumiſſionis in id vſque tempus excreuerit. [24] At ſi iuſta manumittendi cauſa fuerit, ſiue ob officia & obſequentia Eccleſiæ præſtita, [25] ſiue quod euidens Eccleſiæ, aut neceſſitas aut vtilitas eam conquirendæ pecuniæ ratione ſuaſiſſe probetur, [26] minorem dubitationem res habet, quin pro huiuſmodi libertate pronunciandum ſit, [27] præſertim, quam longi etiam temporis præſcriptio tueatur. [28] Nec ſi ſolemnitates nullæ interuenerint, ad rem faciet. Sicut enim adhibitis ſolemnitatibus, nullus præſcriptioni locus relinquitur, cum propriis ſuis viribus alienatio

conſiſtat: [29] Ita ſolemnitatem omiſſio nullum aliud damnum adferre poteſt, quam vt incipiat neceſſarium eſſe auxilium præſcriptionis, quod alioqui neceſſarium non eſſet. [30] An vero inter cæteras ſolemnitates. [31] illa etiam computabitur, vt ſummi Pontificis conſenſum, & adprobationem interuenire neceſſe ſit? Minime vero, ſi ius commune Pontificium inſpicias, quod extat in libris Decretalium, & Decretorum; [32] ſed ſi Paulinam conſtitutionem; aliud eſt. [33] Quæ tamen, cum non tam vſu & publicatione aliqua ſolemni, quam voce & fama ad nos peruenerit, vt & aliæ pleræque Bullæ, quas vulgo aiunt non tranſiſſe montes, [34] tanto magis fatendum eſt. præſcriptione tutum eſſe debere illum, qui non tantum à prælato, ſed etiam à Capitulo Eccleſiæ, cuius homo fuit, libertatem & ingenuitatem acceperit, & in eius libertatis poſſeſſione bona fide moratus ſit per longum tempus, [35] præcipue vero, ſi ſuperioris authoritas & adprobatio acceſſerit, ſiue Epiſcopus ille fuerit, ſiue totius Ordinis alicuius monaſtici Præpoſitus generalis. [36] Quid item, ſi manumiſſio facta ſit per tranſactionem, cum is. qui manumiſſus eſt, controuerſiam ſtatus ſui faceret, [37] nec eo minus tamen, redimendæ vexationis gratia, certam pecuniæ quantitatem offerret? [38] Quidni etiam de libertate, ſicut & de cæteris rebus dubiis omnibus tranſigere licebit, [39] vt rei quoque iudicatæ vim habeat ea tranſactio, [40] nimirum ſi vel iam lis mota erat, vel metus futuræ litis iuſtus ſuberat, non dicis cauſa, & per calumniam captatus vt illicito contractu color quæreretur? [41] Quid rurſum, ſi poſt eam manumiſſionem admiſſus ſit is, qui manumiſſus fuit, ad ingenuitatis & libertatis profeſſionem? [42] Quid ſi fundos quoſdam talliabiles emerit, pro quibus poſſidendis eam pendere pœnam coactus ſit, qua ſuffertam appellant, [43] cuius præſtandæ onus non aliis irrogari ſolet [44] quam qui vel cum ſint talliabiles, rem liberam, & non quidem, allodialem, ſed, vt aiunt, francham emunt, vel rem talliabilem, cum ſint ipſi liberti! [45] Proderunt valde hæc omnia ad initium dandum præſcriptioni libertatis, etiamſi cætera deeſſent. [46] Maxime ſi non ab eo ſolo Prælato, qui perperam manumiſiſſe dicitur, ſed ab eius quoque ſucceſſore, aut ſucceſſoris officialibus [47] facta iſta proponantur, nec vt alias fieri ſolet, ſubducendum erit præſcriptioni totum illud tempus, quo vixit Prælatus, qui male alienauit. [48] Nam ad prohibitas fundorum Eccleſiaſticorum alienationes ea traditio pertinet, non ad præſcriptionem longi temporis, quæ competat pro libertate. [49] Multo minus autem ad eam, quæ ſit longiſſimi, nec tantum triginta annorum, ſed etiam quadraginta, quod vt longiſſimum, ita ſufficiens tempus eſſe creditur, ad præſcribendum aduerſus Eccleſiam quamlibet, [50] Romana excepta, quæ centum annos requirit. [51] Erit autem hoc certius, ſi ponas, non ſolius Prælati, ſed totius Capituli, cuius voluntas & conſenſus in manumiſſione interuenerit, [52] hominem fuiſſe hunc, de cuius manumiſſione tractatur. Tanto minus enim permittendum eſt Prælato, vt inuito Capitulo libertatem datam reuocet, quam ipſo etiam inuito, Capitulum ab initio conferre, ſi non conſenſiſſent, potuiſſet. [53] Nec rurſus quicquam eſt hoc caſu, quod de ſubducenda Prælati male alienantis vita tractetur, cum mori Capitulum nunquam poſſit. [54] Ita partium deciſum, partim tractatum eſt in Senatu pro Ioanne Duc, contra Illuſtriſſimum D. Vincentium Laureum, Cardinalem Montis regalis, Abbatem Nantuacenſem. *Sine die.*

1 *Can ſi ques, & can. cum redemptor, 12. q. 2.*

2 Qui licet non ſint ſerui, quoniam viuunt liberi, proxime tamen ad ſerues accedunt, cum ſeruorum, exitum faciant, ſi moriatur ſine liberis & condiuiſoribus, dixi *Defin. 1. & paſſim. ſupr. de dedit. libert. tollend.*

3 *Tot. tit. extr. de rebus Eccleſ. non alien.*

4 Cui paſſim derogari ſolet, & derogatur; quoties per bullam aliquam ſummi Pontificis permittitur etiam ex cauſa alienatio bonorum Eccleſiæ.

5 Adeo vt non deſint qui putent, etiam à feudo nobili poſſeſſorem ignobilem nobilitari poſſe, de quo Tiraq *c. 7. de nobilit.*

6 Longe enim maius quidam eſt, homines ipſos, quam fundos in dominio habere, cum res omnes cæteræ hominum gratia comparatæ ſint, *l. vetus quæſtio 68. De vſufruct. l. in pecudum 28. D. de vſur.*

7 *L. de hæreditate, 19 §. filiumfamilias, D. de caſtr. pecul.*

8 Vt dixi *num. 2. ſupr.*

9 Quod enim fit contra legis prohibitionem, nullius momenti eſſe poteſt, *l. non dubium, 5. C. de legib. l. vlt. C. de rebus alien. non alienand. Addit. ad* Guid. Pap. *q. 159.*

10 Quaſi ex contractu contra leges initio, iudicatur mala fides, cum tamen nulla poſſit eſſe præſcriptio ſine bona fide, ne quidem pro libertate, *l. 1 & 2. C. de long. temp. præſc. quæ pro libert.*

11 *Can. ſi ſacerdos, 16. quæſt. 3.* Guid. Pap. *quæſt.* 150. Bald. *in l. 1. C. de bon. matern.*

12 Cauſa enim libertatis pia eſſe creditur, *ex l in teſtamento, 38. D. de fideicomm. libert.*

13 Eſt enim lex Euangelica lex gratiæ & libertatis.

14 *L. cum is, 26. §. mulier ff. de condict. indeb.*

15 Cum vnaquæque res naturaliter appetat reditum ad ſuam naturam, *l ſi vnus, 27. §. pactus ne peteret. in fin. de pact. l. 4. D. de inſt. & iur.*

16 *Si fideicommiſſa. 16 §. Ariſto. D. qui à quib. manum. can. ſine exceptione,* iunct. *gloſſ. 12. q. 2.*

17 Cum libertas, quæ ſemel competiit, numquam reuocetur, ne quidem beneficio minoris ætatis, *§. antepen in fin. Inſt. de eo, cui libert. cauſ. bon. addic. tot. tit. C. ſi aduerſ. libert.*

18 Reſtituitur enim Eccleſia, quoties læſa eſt exemplo minoris cuiuſlibet, *c. 1. extr. de in integr. reſt. cap. ad noſtram,* iunct. *gloſſ. extr. de rebus eccleſ. non alien.*

19 *Vt in l. quidam ita, 25. §. ſi quis filium, D. ad SC. Treb.*

20 Libertatem enim intercidere damni pecuniarij cauſa nimis durum eſt, *l. cum pater, 77. §. cum exiſtimaret, de leg. 2. l. qui graui, 21. & ſeq. de iure codicill.*

21 Etſi iuſtum hoc caſu interpretandum eſt, non quod ſit adæquatum, cum libertas ſit res omnino inæſtimabilis, ſed quod arbitrio boni viri ſit conſtituendum.

22 Ex iuris regula, de qua *in l. nemo prædo eſt. 126. de reg. iur.*

23 *d. § ſi quis filium, in fin. l. 26. ad* SC *Treb.*

24 *Vt in Defin. 1. ſupr. de liber. cauſ* longe tamen Guid. Pap. *q. 157.*

25 Eſt enim iuſtiſſima & ampliſſima obſequiorum merces libertas.

26 Quatuor enim potiſſimum cauſæ ſunt permittendæ, alienationis rerum Eccleſiaſticarum Neceſſitatis, Pretiatis, Vtilitatis, & incommoditatis, ſiue minoris vtilitatis. *Addit. ad* Guid. Pap. *q. 149.*

27 Nam ſi alienatio alia, quælibet rei Eccleſiaſticæ valet, ſi ſit vtilis Eccleſiæ, quamuis facta ſit ſine ſolemnitate. Guid. Pap. *quæſt. 156. & ibi addit.*

29 *Auth. hoc ius porrectum, vbi omnes notant,* C. *de ſacroſanct. Eccleſ.*

30 Tunc enim de præſcriptione tractandum eſt, cum ipſo iure non tenet alienatio, & alienatio etiam nulliter facta: poteſt tamen dare cauſam & initium præſcribendi, Guid. Pap. *quæſt. 59. n. 2. ex cap. cur. autem extr. de iur. patron.*

31 De quibus *in d. can. ſine exceptione, 12. quæſt. 2. & in cap. dudum de reb. Eccleſ. non alien.* Nam illæ, de quibus *in Auth. hoc ius porrectum, C. de ſacroſ. Eccleſ.* non ſunt hodie in vſu, inquit Guid. Pap. *quæſt. 149. in princ.*

32 Requiritur enim tantum, vt alienatio fiat præcedente tractatu, & de conſenſu Capituli, ex authoritate Epiſcopi, nec requiritur conſenſus Archiepiſcopi, aut Papæ, inquit Guid. Pap. *ibid.* poſt alios ibi citatos.

33 Quia exigit omnino conſenſum & adprobationem ſummi Pontificis.

34 Et quæ non ſunt clauſæ in communi corpore iuris, quas ideo permittitur ignorare.

35 Maxime ſi ex inſtrumento appareat, tractatum præceſſiſſe, & cauſæ cognitionem aliquam, de eo quod Eccleſiæ vtilius futurum eſſet. Vide Guid. Pap. *q. 157. cum addit. ibid.*

36 Quem conſtat exemptum eſſe à iuriſdictione & poteſtate Epiſcopi, niſi in caſum negligentiæ. Decretum autem ſuperioris præſumitur factum in vtilitatem Eccleſiæ, Bald. *in c. 1. qui feud. dar. poſſ.*

37 *Vt in l. circa 14 ff. de probat.*

38 Laudandus enim eſt, qui lites execratur, *l. 14. §. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* & qui dubium litis euentum pertimeſcit, *l. quod debetur, 51. ff. de pecul.*

39 *L. 1. D. de tranſact. l. 2. C. eod.*

40 *Vulg. l. non minorem 20. eod. tit.* Nam ſi pro libertate iudicatum eſſet, ſtandum eſſet ſententiæ, *l ſi is, 4. C. de liber. cauſ.*

41 *L. in ſumma, 65. § 1. D. de condict. indeb.*

42 Eſt enim illa obſeruatio & executio tranſactionis, ideoque nouam vim tribuit manumiſſioni, etiam alioqui inualidæ, *l. 2. C. commun. vtriuſque iudic.*

43 Sic dictam, quod dominus ferat & patiatur rem ſuam, & cuius ille ſit directus dominus poſſideri ab incapace, qui ſit alterius conditionis.

44 Poteſt tamen etiam ex alia cauſa irrogari ſufferta, etiamſi homo meus rem ſuæ conditionis poſſideat, ſed quæ tamen mihi homagium debeat, ratione alterius caſtri, quam propter quod ille hominem ſe meum eſſe recognouerit: quaſi duplex homagium non poſſit præſtare, ne quidem vni domino, indiuerſis territoriis.

45 Homo enim liber non eſt capax homagij talliabilis præſtandi, nec homo talliabilis capax eſt homagij liberi.

46 Id eſt, quamuis nulla manumiſſio præceſſiſſet Plerumque enim difficile eſt in cauſis, dare initium præſcriptioni, vt dicam *Defin. 1. in fin. tit. prox.*

47 Cum factum & ſcientia officialium noceat etiam domino, Bart.

& alij

& alij *in l. licitatio*, *§. fin. D. de public. & vectig.*

48 Ex Guid. Pap. *d. quæſt.*150. *& can ſi Sacerdos* 16.*quaſt.* 3.

94 Hæc enim longe eſt fauorabilior, & de hac non loquitur text. *in d. can. ſi Sacerdos.*

50 *Cap. illud, & paſſim de præſcript.* etiam ſine titulo, cum præſcriptio longiſſimi temporis non requirat titulum, ſed tantum bonam fidem, *l.* 1. 3. *& 4. C. de præſcrip. triginta annor.*

51 *Nouell.* 19. *vt Eccleſ. Roman. cent. annorum gaudeat præſcript.*

52 Eſt enim illa præcipua fere ſolemnitas, *d. can. ſine exceptione* 12. *q.* 2. *& d. cap. dudum. de rebus Eccleſ. non alien.*

54 *L. proponebatur* 76. *D. de iudic.* quia Capitulum perſonam habet fictam non veram.

poſſeſſionem interuenire non poteſt ita nec ſui ipſius, *l. rem quæ nobis* 15. *in fin. D. de acquir.*

9 Exinde namque initium ſumitur præſcriptionis, quoniam ex contradictio interuenit domini poſſeſſionem, *l. ſi id quod* 25. *quod autem, D. de acquir. poſſeſſ.*

10 Semper enim dandum eſt initium aliquod præſcriptionis, & quidem iuſtum, *l.* 2. *C. de long. temp. præſc. quæ pro libert.*

11 Quia ei, qui mala fide in poſſeſſione libertatis moratus eſt, nihil prodeſt præſcriptio, *l.* 1 *eod. tit.* * Præſcriptio enim pro libertate quamtumuis fauorabilis ſit non poteſt currere cum mala fide licet non requirat titulum, *l.* 1. *& 2. vlt. Cod. eod. tit.*

12 Sola enim negatio rem dubiam facit, *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam non licet.*

13 *L.* 1. *& toto hoc tit.* D. & C.

TIT. VI.

NE DE STAT. DEFVNCT. poſt quinq. quær.

DEFINITIO I.

De præſcriptione quinquennali, quæ competit pro defuncti hominis libertate.

PRÆSCRIPTIO illa quinquennalis, quæ competit pro defuncti hominis libertate, [1] iis etiam prodeſt, qui talliabiles & dedititij appellantur, nimirum, vt de illorum ſtatu poſt quinquennium quæri non poſſit. [2] Nempe ſi de ſucceſſione quoque quæratur, vt puta ſi ſine liberis & extra communionem deceſſerint. [3] Alioqui nihil prohiberet etiam poſt viginti, adeoque centum annos ſtatus controuerſiam fieri liberis aut agnatis & condiuiſoribus eius, qui multo ante tempore deceſſerit, [4] licet ea ratione fiat neceſſario, vt defuncti quoque ſtatus in controuerſiam deducatur. [5] Hoc enim caſu non tam de mortui, quam de viuentis ſtatu quæri videtur. [6] Sed tamen, quod dicimus poſt quinquennium de ſtatu defuncti quæri non oportere, de illo accipiendum eſt, qui viuus fuit in quaſi poſſeſſione libertatis, [7] geſſitque ſe pro libero, qualis ille non eſt, qui vt ſui ipſius furtum faceret, mutauit domicilium, [8] ſi nihil fecerit ſciente domino, per quod ſe conſtituerit in quaſi poſſeſſione libertatis, vt puta denegando ea munera domino præſtare, quæ non niſi ab eius conditionis hominibus præſtari ſolent. [9] Proinde eo demum caſu proderit quinquennalis illa præſcriptio poſt mortem, quo prodeſſet quadragenaria ei, qui talliabilis dicitur eiuſve liberis, id eſt, cum aliquid interuenit, quod initium poſſit dare præſcriptioni. [10] Differentia tantum illa eſt, quod hoc poſteriore caſu initium præſcriptionis cum bona fide ſaltem præſumpta coniunctum eſſe neceſſe eſt, vt ſequi poſſit præſcriptio. [11] Priore vero non item, quia ex quo quis pro libero ſe geſſit, ſiue bona ſiue mala fide in eum ſtatum rem deduxit, vt de ipſius conditione omnimodo quæri oporteat, [12] quod ipſum poſt quinquennium fieri prohibitum eſt. [13] Extincta enim per mortem mala fide, illud tamen verum ſupereſt, defunctum, dum viueret, ſe pro libero geſſiſſe. *Ita tractatum eſt* in cauſa. D. de la Foreſt, & Claudij Viffrey, 7. Id. Iun. 1595.

1 De qua *in l.* 1. *& tot. tit. ne de ſtat defunct. poſt quinquenn. quær.* D. & C.

2 Quomodo alia pleraque de ſeruis conſtituta paſſim ad talliabiles protrahuntur.

3 Duo enim concurrere oportet, vt in bonis defuncti talliabilis ſuccedere dominus poſſit.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 1. *Supra, de præſcript. long. temp. quæ pro libert.*

5 Siquidem qualis defunctus fuit mortis ſuæ tempore, tales quoque liberos eius ſuperſtites eſſe neceſſe eſt, niſi ante talliabilitatem concepti proponantur, *l.* 1. *C. de libert. & eorum liber.*

6 Scilicet principaliter. De ſtatu autem defuncti non niſi per conſequentiam.

7 *Arg l. circa eum* 14. *D de probat.* iunct. *l. quoties* 18. *eod.*

8 De quo *in l.* 1. *Cod. de ſeru. fugit.* Hic enim fugitiuus, eſt, *l. quis ſit fugitiuus* 17. *D. de ædilit. edict.* fugitiuus autem ſicuti aliarum rerum

TIT. VII.

DE ACQVIR. VEL OMITT. poſſeſſ.

DEFINITIO I.

Conſtituti clauſula non impedit exceptionem diſcuſſionis niſi imploretur beneficium l. vlt. Cod. hoc tit. per creditorem petentem ſe retineri in ſua poſſeſſione.

CONSTITVTI clauſula in omnibus fere pignorum conuentionibus hodie apponi ſolita, [1] licet fictitius modus ſit transferendæ poſſeſſionis, [2] veram tamen & realem transfert, nec ciuilem tantum, ſed etiam naturalem. [3] At non ideo proderit creditori hypothecariam exercenti contra tertium poſſeſſorem, [4] quo minus exceptione non factæ excuſſionis repelli poſſit, [5] non quia poſſeſſionem, quam ex ſolo conſtituentis animo nulla intercedente traditione quæſierat, facilius eiuſdem facto amittere debuerit, [6] ſed quoniam generale eſt, vt per quos poſſidemus, per eos quoque poſſeſſionem veram & naturalem etiam ignorantes amittamus. [7] Nec enim ſolo animo retineri poteſt poſſeſſio, ne ciuilis quidem, niſi quamdiu libera eſt corporalis etiam poſſeſſionis apprehenſio, nemine ſcilicet alio poſſidente. [8] Quod ſi ad excludendam poſſeſſoris exceptionem creditor agens hypothecaria [9] priſtinam quoque poſſeſſionem condicat, ex beneficio Iuſtinianeæ conſtitutionis, [10] non erit audiendus [11] quia nec poteſt beneficium illud cum quaſi Seruiana concurrere. [12] Illa ſiquidem auocat poſſeſſionem debitoris condictio ex Iuſtiniani lege, eam ipſam, quæ fuit aliquando creditoris, [13] ac ſi amiſſa vnquam fuiſſet. [14] Ergo conſultius faciet creditor, qui exceptionem ordinis pertimeſcat, ſi omiſſa hypothecaria Iuſtiniani beneficio, vtatur, [15] rem ipſam, cuius poſſeſſionem ita nactus fuerit, ſubinde pignoris iure retenturus, aut ſi malet, publicam eius ſub haſta diſtractionem ad ſuum conſequendum poſtulaturus, [16] Nam aduerſus poſſeſſionis conditionem nulla exceptio competit, multo minus ea, quæ non niſi poſſeſſori danda ſit, [17] præterquam ſi facto aut voluntate condicentis amiſſa poſſeſſio probetur. [18] *Ita Senatus* in cauſa Catharinæ Tondu & Claudij Rhoser, 2. Aug. 1586. & alias ſæpius.

1 Cum ſcilicet debitor conſtituit ſe bona ſua obligata poſſidere nomine creditoris in eum caſum, quo pecunia debita ad diem non ſoluatur.

2 Quia verus modus tranferendæ poſſeſſionis eſt, cum animo & corpore ſimul acquiritur poſſeſſio ex vna parte, & ex alia admittitur. *l. quemadmodum* 8. *D. hoc tit.*

3 *L. quod meo* 18. *eod. tit.* Guid. Pap. *q.* 21. 46. 81. 101. 112. & 268. Bart. *in l. ſi is qui pro emptore de vſucap.*

4 Nam cum actio hypothecaria ſit in rem, *l. pignoris* 17. *D. de pignor. l. pignoris, C. eod.* poteſt exerceri contra quemcunque poſſeſſorem. Auocat quippe nudam poſſeſſionem, *l. ſi cum venditor* 66. *D. de euict.*

5 Ex

5 *Ex auth. hoc ſi debitor, C de pignor. & in corpore* Nouell. 112. *de liti gioſ. c. 2.* vnde ſumitur.

Iiſdem enim modis poſſeſſio quæſita per conſtitutum & amittitur, & retinetur, quibus ſi per traditionem quæſita fuiſſet, nec vnius factum alteri nocere debet, *l. 2. l. 3. C. hoc tit. l. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. quidam* 25. *§. ſi quis filium*, D. *ad* SC. *Trebell.*

7 Si modo alius eam poſſeſſionem occupauerit, *l. ſi de eo fundo* 40. §. 1. *l. peregre* 44. *§. vlt. D. hoc tit.*

8 Puta ſi mortui ſint coloni noſtri aut latere cœperint, *d. l. ſi de eo* §. 1. *iunct. l. ſed ſi id quod* 15. §. 1. *eod. tit.* Imo definimus poſſidere ſtatim atque ſuſpicamur poſſe nos repelli ab eo, qui ingreſſus ſit poſſeſſionem, *d. l. ſi id quod, in fin.*

9 Intelligitur autem agere hypothecaria, quotieſcunque petit mitti ſe in poſſeſſionem rei obligatæ, quia proprium eſt hypothecariæ vt auocet alienam poſſeſſionem, *d. l. ſi cum venditor.*

10 Quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.*

11 Tanquam duabus contrariis vtens actionibus, *l. 1. C. de furt.*

12 Adeo vt ſint etiam ex Pragmaticis quidam, qui putent non eſſe audiendum illum, qui ex beneficio conſtitutionis Iuſtiniani *in d. l. vlt. C. hoc tit.* petat ſe retineri in poſſeſſionem obligatæ, ſi addat in libello, *Ad tenendam eam iure pignoris & hypotheca*, quia ea adiectio ſapiat hypothecariam, ſed male. Nihil enim vetat creditorem & poſſeſſorem eſſe pignoris eam poſſeſſionem velle retinere quouſque ſibi ſatisfiat, & quidem iure pignoris & hypothecæ, *l. cum & ſortis* 35. §. 1. *D. de pignor. action.* Poteſt tamen remedium illius legis multo magis competere ad recuperandam poſſeſſionem. Theſſaur. *deciſ.* 38. *n.* 5. & 215. *n.* 3. & 4.

13 Ita Ferrarienſ. *in from. reſp. libell. in act. hypoth. in verb. exceptionem diſcuſſionis, num.* 8. *in fin.* vbi expediens eſſe ait, quod Senatus noſter putat neceſſarium. Theſſ. *d. deciſ.* 215. *num.* 2. *in fin.* Adde tamen *num.* 6. *ibid.*

14 Sic enim noſtri vulgo eam Iuſtiniani legem intelligunt, quaſi potuerit ille tacere & fecerit, qui antea poſſidebat retineat ſuam poſſeſſionem, quæ tamen reuera fuerit in alium tranſlata: cum tamen verba legis cum duntaxat caſum tractent, quo is, qui pro alio poſſidebat, eam poſſeſſionem dereliquerit & prodiderit, vt ab alio occuparetur: non etiam illum, quo poſſeſſionem re ipſa alij tradiderit, non magis quam illum, quo is ab alio vi deiectus ſit. His enim duobus caſibus nulla iuris arte fieri poteſt, vt non intelligatur is poſſidere, qui rem ſibi habet, fructúſque ex ea percepit, cum poſſeſſio magis facti ſit quam iuris, *l. 1. §. ſi vir. ff. de poſſ. l. 1. §. Scæuola, ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.* Nec rurſus vt duo ſimul eandem rem in ſolidum poſſidere poſſint. *l.* 3. *§. ex contrar. D. hoc tit.* Vide quæ in hanc rem ſcripſi pluribus in priore part. Hemichiliadis. *De error. Pragmat.* Menoch. tamen *remed.* 14. *recup. poſſ. num.* 3. defendit, hoc eſſe remedium recuperandæ poſſeſſioni.

15 Petendo ſcilicet vt mittatur non in poſſeſſionem, ſed vt retineatur in ſua quaſi nunquam omiſſa, quomodo ſi proponeret interdictum retinendæ poſſeſſionis, hac ſola differentia, quod interdictum eſſet annuum, hac autem actio eſt perpetua, vt cæteræ omnes conditiones ex lege.

16 *Ex tit. de diſtr. pign.*

17 Bart. *in l. creditores* 2. *quaſt. princ. de pignor.* Bald. *in l. 1. & l. ſi heres. C. de reuoc. his quæ in fraud. cred.*

18 Nunquam enim ſuccurritur ei, qui facto ſuo cecidit à poſſeſſione, *can. redintegranda* 3. *quaſt.* 1.

DEFINITIO II.

Poſt propoſitam hypothecariam poteſt agi condictione ex l. vlt. C. hoc tit. ad retinendam poſſeſſionem & quidem impune ante litem conteſtatam, poſtea vero refuſis ſumptibus.

LIberum eſt creditori, qui hypothecariam ab initio contra tertium poſſeſſorem elegerat, priſtinam poſſeſſionem ex Iuſtiniani lege [1] condicere, vt effugiat incommodum exceptionis, quæ tertiis poſſeſſoribus hypothecaria conuentis nouo iure competit ob non excuſſum debitorem. [2] adeoque poſt eam exceptionem oppoſitam, [3] dummodo ante litem conteſtatam, aut in ipſa conteſtatione, quando in id vſque tempus mutatio actionis libera eſt & impunita. [4] Poſt litem conteſtatam ſera eſt pœnitentia, [5] niſi erroris ſui pœnas illas actor luere paratus ſit, vt litis ſumptus omnes in eum vſque diem factos poſſeſſori reſarciat. [6] Quo remedio æquum ſane eſt vtriuſque indemnitati conſuli, aut libelli mutatio poſſeſſorem damno afficiat, [7] aut aduocati vel procuratoris inſcitia creditori noceat, [8] qui vtique rem ipſam perſequendo non poteſt videri id egiſſe, vt ius condicendæ poſſeſſionis, quam ſolius debitoris facto amiſerat, à ſe abdicaret. [9] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Rey Necienſium & Franciſci Cambertienſis, 7. Calen. Mart. 1593.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.* de cuius ſententia & interpretatione ſcripſimus. *Defin. præced.* Vide Theſſaur. *deciſ.* 215. *n.* 1. & 2.

2 *Ex Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

3 Quamuis poſſit dici ius quæſitum eſſe parti, quæ oppoſuit exceptionem, ex quo die oppoſuit.

4 *Not. in l. edita* 3. *C. de edend.*

5 Quia per litis conteſtationem quaſi contrahitur, *l.* 3. *§. idem ſcribit. D. de pecul.*

6 Sic enim cætera, quæ in litigando peccantur, refuſione ſumptuum emendari ſolent, vt notant noſtri *ad d. l. edita, ex l. 1. C. de plur. petit. §. ſi quis agens* 19. *Inſtit. de action.*

7 Qui non probetur per auaritiam & dolum deliquiſſe *d. l. 1. verſ. nunc vero.*

8 Quod æquum non eſſet, quamuis poſſit imputari ei, qui talem aduocatum vel procuratorem elegit. Sed in mandato generali non continetur, vt quicquam fiat per imperitiam non magis, quam vt ex mala fide, *l. creditor* 69 *§. vlt. im. D. mandat.*

9 Qui enim petit quod plus eſt, vtique multo magis intendit petere quod eſt minus, nec facile quiſquam præſumendus eſt eam agendi viam repudiaſſe, per quam facilius & tutius conſequi ſuum poſſit, *arg. l.* 3. *D. de teſtam. milit. l. ſi mater* 19. *de inoffic. teſtam.* Sunt enim iſta ex apicibus iuris, quorum ignoratio non adeo puniri debet, vt litis iacturam adferat. *arg. l. ſi fideiuſſor.* 29. *§. quædam tamen, D. mandat.*

DEFINITIO III.

De quaſi poſſeſſione iurium incorporalium.

IVrium incorporalium quaſi poſſeſſio in actibus diſcontinuis, & inducitur & probatur per duos actus vniformes, hactenus ſaltem, vt in iudicio De poſſeſſione obtinere actor debeat, [1] ſalua proprietatis quæſtione, quæ vtique ſicuti maioris momenti eſt, ita & maiores & certiores exigit probationes. [2] Quin & vnus actus poteſt in poſſeſſorio ſufficere, ſi toto tempore, quod hominum memoria complectitur, non niſi ſemel caſus euenerit, in quo vti iure ſuo actor potuerit, [3] ſiue à quibus cauſam habet. [3] Nam ſi aliquando iure ſuo vſus probetur, aliquando non vſus, nihil ei proderit, ne quidem ad cauſam poſſeſſorij, quod multoties vſus ſit. magiſque ei oberit, quod ſemel aut iterum vſus non ſit, [4] ni alias habeat iuris ſui probationes. [5] Id verò diſtinctè obſeruandum erit, vt ſi ſola quaſi poſſeſſione nitatur ad diuerſorum iurium acquiſitionem inducendam probandamve, nunquam plus præſcriptum videatur, quam fuerit poſſeſſum, [6] niſi appareat quaſi poſſidendi eius iuris, quo actor vſus probatur, cauſam fuiſſe generalem, quæ alia quoque iura, de quibus nunc quæritur, complecti potuerit. [7] Finge conueniri à domino ſubditos ad præſtationem ſubuentionis illius extraordinariæ, quæ à ſubditis plerunque debetur, ſi dominus aut equeſtrem dignitatem nactus ſit aut iuſto bello captus magna pecunia redimendus proponatur. [8] Non alias autem eius iuris probationes à domino afferri, quam quod ante multos annos, cum auus filiam ſuam nuptam collocaret, ſubſidium in eam rem ſolitum ſubditos præſtitiſſe conſtaret, expreſſa his verbis cauſa, *inſequendo generalem conſuetudinem obſeruatam in quatuor caſibus, ad quod illi tenentur.* [9] Non in eum duntaxat caſum, quo nuptui tradetur filia, ſed in aliis quoque, tribus caſibus, inter quos numerantur ij, quos recenſuimus, conſeruata & continuata quaſi poſſeſſio videbitur, ſi non probet aduerſarius alios quoque caſus eueniſſe, [10] nec eodem iure vſum dominum fuiſſe. Verum generalis illa cauſa præſtandæ vno caſu ſubuentionis, [11] omnimodo ab actore probanda erit aut per teſtes, [12] aut quod melius fuerit per ſcriptura. [13] *Ita Senatus* pro D. le Creſſiaz, contra ſubditos de Cormoran, 5. Cal. Iul. 1588.

1 Bart. *in l.* 1. *§. hoc interdicto, de itin. act. priuat. conſil.* 251. *lib.* 5. Rom. *conſ.* 1.. *Not. in c. cum Eccleſia Sutrina, de cauſ. poſſ. & propr. & in c. cum bona, de poſtul. prælat.*

2 *L. mouetor. C. de ſeru. export. l. circa eum* 14. *D. de probat.*

3 Panormit. & alij *in dict. c. cum Eccleſia*, Bald. *d. conſ.* 251 *incip. ſententia, lib* 5. Rom *d. conſ.* 1.1 Rip. *reſp.* 1. *de vi & reſtit. ſpoliat. n.* 4.

4 Intellige ſi ſciuit natam ſibi occaſionem vtendi iure ſuo, ſecus enim eſt ſi ignorauit, & ita accipe quod ſcripſimus. *Defin.* 25. *Supra de dedi. libert. toll.*

5 Semper enim veritati & probationibus ſupereſſe locus debet, *l. Imperatores 29. in fin. D. de probat. l. curent. 22. D. de teſtibus.*

6 *L. 1. § Iulianus. & ibi not. dedit in act. priuat.* Vnde noſtri intelligunt, quod vulgo iactare ſolent, præſcriptiones eſſe ſtricti iuris.

7 Hoc enim caſu pro parte vſus, videtur vſus in totum.

8 Afflict. *decis. 65. num. 54.* Boer. *deciſ. 126. n. 1. & ſeq. 10. & 14.* Guid.

9 Supradicta enim verba cauſaliter potius quam conditionaliter appoſita intelliguntur, ideoque nec cogitur dominus docere de antiqua illa conſuetudine, Boer. *q. 16. per totum.*

10 Nam ſi caſus nunquam eueniſſet, non ideo ius domini imminutum fuiſſe dici poſſet. Bart. *ad l. cum ſcimus 22. Cod. de agric. & cenſit. lib. 11.* Iaſ. *in l. de quibus col. 8. D. de legib.* Iacob. de S. Georg. *in tract. de homag.* Alexand. *conſ. 136. vol. 2.* Abb *in cap. fin. de reſtitut. ſpoliat.* Chaſſan. *in conſuet. Burgund. tit. de iuſtices & droits d'icelles*, §. 4. in verb. *nouelle Cheuallerie, num. 15. & 16.*

11 Hoc eſt quod generalis illa conſuetudo fuerit.

12 Regulariter enim tantum valet probatio per teſtes, quantum per inſtrumenta, *l. in exercendis 25. C. de fid. inſtr.*

13 Quæ minus ſuſpecta probatio eſt, *l. teſtium 18. C. de teſtibus.*

DEFINITIO IV.

Ciuilis poſſeſſio retenta prodeſt ad retinendam adeoque ad recuperandam naturalem.

QVoties is, cuius corpore poſſidebamus, poſſeſſione deiicitur, vel eam alteri tradit, (aliud eſt ſi fictitio modo alium poſſeſſorem fecerit) confeſtim poſſeſſionem amittimus, [1] nec naturalem tantum, ſed etiam ciuilem.[2] Idcóque neceſſarium fuit auxilium conſtitutionis Iuſtinianæ [3] ad auocandam, quinimo retinendam poſſeſſionem, quæ facto eius, per quem poſſidebamus, interuerſa ſit.[4] Et quamuis aliquando accidat, vt naturalis poſſeſſio perdatur, ciuilis vero retineatur, [5] forte ſi naturalem quis occupauerit inſcio poſſeſſore. [6] Tamen ſtatim atque occupatam ſciuit is, qui antea poſſidebat nec intra triduum naturalem repetiit, ciuilem quoque amiſiſſe intelligitur: [7] quam nec nouum eſt amitti ab ignorante, ſi per longum tempus, id eſt, vt noſtri interpretantur, per decennium integrum naturalem neglexerit. [8] Cæterum qui ciuilem quoque poſſeſſionem amiſit, naturalem repetere propria auctoritate non poteſt, ſed interdicto [9] aut actione illa extraordinaria, quæ hodie interdicti vice competit, [10] ex hærediri debet. Quamdiu vero ciuilem retinet, non poteſt videri vim facere, ſi naturalem proprio iure ingrediatur, ſi non ab occupatore prohibeatur: [11] quo caſu eſt illi etiam neceſſarium interdictum. Sed an quod ad recuperandam, an potius quod ad retinendam poſſeſſionem pertinet? [12] Vtrumque competet. Vti poſſidetis, ad retinendam ciuilem, Quod vi aut clam, ad repetendam naturalem. Neque enim ſunt interdicta iſta repugnantia, niſi cum ad eandem poſſeſſionis ſpeciem referuntur. [13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Muſier contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Qui enim alieno nomine poſſidet, cum non ipſe poſſideat, ſed alius, non poteſt conſtituere ſe alieno nomine poſſidere, *l. quod meo 18. D. hoc tit.* Bart. *in l. ſi culpa, D. de rei vindic.* Tiraq. late ac ſæpius *in tract. de conſtituto.*

2 *L. peregre 44. §. quibus explicitis*, vbi Bart. *D. hoc tit. l. vlt.* vbi idem Bart. *C. eod.*

4 Secundum eam ſententiam, quam nos reiulimus & refutauimus. *Defin. 1. n. 14. Supra.* Adde Menoch. *remed. 14. recuper. n. 3. & ſeqq.*

5 Quia naturalis ex facto ipſo æſtimatur, ciuilis vero ſolo animo retinetur, vt tractant noſtri *ad l. nemo ambigit. 10. 10. C. hoc tit.*

6 In quo tamen adhibenda eſt diſtinctio, quo ponitur in *dict. §. quibus explicitis*, an per nomet ipſos, an per alios poſſideamus.

7 *L. etſi nolit. 7. d. l. quod meo, §. ſi dum in alia, l. quamuis ſaltus 46. D. hoc tit.*

8 Bart. *in l. ſi de eo 41. §. ſi forte, D. hoc tit.* Anchar. *conſ. vlt.* Cranet poſt alios *conſ. 235. in princ.*

9 Bart. *in l. ſi clam. poſſidere, § qui ad nundinas, D. hoc tit.* Cranet. *conſ. 5. n. 9. & 12. l. ſi quæſt. 17. D. hoc tit.*

10 Sunt enim hodie ſublata interdicta, & in eorum locum ſubſtitutus vſus actionum extraordinariarum, vt conſtat *ex tit. de interd. ſiue extraord. act. quæ pro compet.*

11 Nam ſi prohibitus ingrediatur, vim facit. clam vero, ſi non denunciauit ei à quo controuerſiam vel timuit, vel timere debuit, *l. 1. §. qui à ſit vi factum, l. 3. § clam. facere, D. quod vi aut clam.*

12 Alia enim ſunt interdicta retinendæ poſſeſſionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiſcendæ, *l. 1. & 2. D. de interdict.*

13 Bart. late *ad l. 1. D. vti poſſid.*

DEFINITIO V.

Hæres hodie eſt poſſeſſor ipſo iure, ſed ita demum, ſi agnouerit hæreditatem, non etiam ignorans aut inuitus.

QVod moribus primum & generali locorum fere omnium conſuetudine receptum, apud nos vero expreſſa etiam lege confirmatum eſt, vt ipſo iure tranſeat in hæredem poſſeſſio rerum hæreditariarum, [1] quæ ex iuris ratione, cum ſit facti, [2] ne in ſuos quidem hæredes transferretur, [3] non ita accipiendum eſt, vt is, cui lex hæreditatem ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato detulit, hoc ipſo fiat poſſeſſor hæreditatis. [4] Quid enim ſi hæres eſſe nolit? [5] Vtique nemo dixerit factos hodie neceſſarios hæredes eos qui antea erant voluntarij, [6] Sed is ſenſus eſt, vt quandocunque ſecuta aditio ſicut ad diem mortis retrotrahitur, [7] vt nullo temporis momento hæreditas iacuiſſe exiſtimetur, [8] ita faciat, vt cum hæreditatis dominio poſſeſſio quoque rerum hæreditariarum in hæredem tranſlata intelligatur, & ſine vlla interruptione continuata.[9] Cui conſequens eſt, vt interdicta omnia, tam quæ ad retinendam, quam quæ ad recuperandam poſſeſſionem pertinent, hæredi competant poſt aditionem, ac ſi nec hæreditas, nec poſſeſſio vnquam iacuiſſet. [10] *Ita Senatus* ſæpius. Et nouiſſime in cauſa D. de Garde & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1512.

1 Ex edicto nimirum quod dicimus, *le mort ſaiſit le vif.* An autem edictum hoc habeat locum in quolibet hærede etiam in teſtamentario, & an in alio quam in primo, vide *Definitionem ſequentem, num. 2. & 3. in alleg.*

2 *L. 1. §. ſi vxori, D. hoc tit. l. 1. §. Scæuola, D. ſi is qui teſt. lib. eſſ. iuſſ. l. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior.*

3 *L. cum hæredes 23. in princ. D. hoc tit.*

4 Prius enim eſt vt ſit hæres, quam vt poſſeſſor eſſe intelligatur. Prius, in quam ordine non temporis, ſed naturæ & intellectus. [Itaque non habet locum hæc conſuetudo, niſi in vero hærede exiſtente, vt loquitur Tiraq. *in 2. declar. 2. part.* Iunge *declar. 1. & 3. & declar. 2. parte 7.*]

5 Nemo enim hæreditatem agnoſcere cogitur extra cauſam neceſſariorum hæredum, *l. nec emere 16 C. de iur. delib. l. 4. D. ad SC. Trebell.*] Iunge *Defin. 1. j de crim. expil. hæred.*]

6 Cum è contrario ſui & neceſſarij potius facti ſint voluntarij per beneficium abſtinendi, *l ſi filius 12. de vulg. & pupill. ſubſt. l. neceſſariis. 57. D de acquir. hæred.*

7 *L. hæres quandoque 54. eod. l. omnia fere 193. de regulis iuris.*

8 *L. omnis hæreditas 138. eod. tit.* Ne alioqui eueniret, vt bona hæreditaria poſſent fieri primi occupantis, tanquam quæ interim eſſent nullius, *l. 1. D. de rerum diuiſ. l. 3. in princ. D. de pecul.*

9 Quod olim nullo caſu obtinebat, quamuis putent nonnulli fuiſſe in hoc differentiam inter ſuos & extraneos, *ex l. cum miles 30. D. ex quibus. cauſ. maior.* cuius tamen quam longe alia ſententia ſit, docui in Rationalibus ad illum locum.

10 Tiraquel late *in tract. le mort ſaiſit le vif.* Vnde eſt, quod noſter poſſeſſionem hanc non tantum ciuilem, ſed etiam ciuiliſſimam vocaut, quod acquiratur etiam ignoranti & citra animum poſſidenti, cum alioqui neceſſarius ſit animus ad acquirendam poſſeſſionem, *l. 3. § in amittenda, l. quemadmodum 8. D. hoc tit.* [Sed & acquiritur etiam ignoranti delata hæreditas ſcilicet, ſi tamen eam poſtea quandocunque adierit. Sic enim accipi debet quod ſcribit Tiraq. de infante furioſo, & ignorante in *declar. 17. & 18. 2. part.* vt idem tradit *decl. 2. part. 7. vbi omnino vide.*]

DEFINITIO VI.

Etiam ſubſtitutus pupillaris iuuatur edicto, le mort ſaiſit le vif.

FIctio illa, de qua proxime diximus [1] cuius poteſtate fit vt ea ipſa poſſeſſio, quæ penes defunctum fuit, in hæredem ipſo iure tranſlata & continuata eſſe intelligatur, [2] cum non ad legitimos tantum, ſed etiam ad teſtamentarios hære-

des[1] pertineat conſequens eſt, vt pupillaribus quoque ſubſtitutis prodeſſe debeat, [4] qui & vere ſunt hæredes, & directo ſuccedunt. [5] Nam etiam fideicommiſſariis, quos conſtat non tam hæredes eſſe quam hæredum loco habendos, [6] facta demum reſtitutione, nec niſi per manus eius, qui rogatus eſt poſſeſſionem hæreditatis nanciſci poſſe. [7] Neque quod ſubſtitutum pupillarem aliquando ſecundum hæredem dicimus, [8] facere debet vt fideicommiſſario comparetur. Secundus namque hæres ideo dicitur, quod pupillares tabulæ non aliter valere poſſit, quam ſi primum ſibi hæredem pater fecerit. [9] Cæterum, quod ad pupilli hæreditatem pertinet, primus ille hæres eſt, [10] adeoque quod ad ea etiam bona pertinet, quæ patris fuerunt, quippe quæ ad eum deuoluantur non tanquam paterna, ſed tanquam pupilli facta, [11] ſito inſtituto non ſi exhæredes impuberi ſubſtitutus fuit. [12] Quod autem exhæredato quoque ſubſtitui poteſt, tanto magis facit, vt appareat primum hæredem eum dici debere potius quam ſecundum. [13] At fideicommiſſarius nec ſecundus quidem hæres eſt, ſed tantum ſecundi hæredis loco. [14] Quoniam etſi potuit Senatus hæredem facere, [15] non tamen illud etiam conſtituere, vt poſt reſtitutam hæreditatem deſineret hæres eſſe, qui antea fuiſſet, [16] ſicuti nec vt duo eiuſdem hæreditatis hæres, id eſt, domini in ſolidum eſſe poſſent. [17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Calend. Aug. 1595.

1 Quæ inducitur ex edicto, *Le mort ſaiſit le vif*, aut ex conſuetudine à Mediolanenſibus deriuata.

2 De quibus tamen ſolis loquitur. Sunt enim hæc verba edicti, *le mort ſaiſit le vif plus proche & plus habile à ſucceder.* Ex quibus etiam verbis defendit Tiraquel. *in 5. declarat. 2. part.* hoc edictum habere duntaxat locum in primo hærede non autem hærede hæredis, etiam directo, ne plura ſingularia & plures fictiones circa idem concurrant. Quod certe valde notandum eſt. De quo tamen dubitatem, niſi hæc definitio innueret Senatui noſtro ita viſum eſſe; Sicque iudicatum tandem eſt pro D. Claudio de Quo collaterali digniſſimo Conſilij Gebennenſis, contra procuratorem du Creſt. *Sine die.*

3 Ne alioqui deterioris conditionis ſint hæredes teſtamentarij, qui ſunt favorabiliores, *l. lege obuenire 130. de verb. ſignificat.* Licet contra putet Tiraquell. *7. declarat. 2. part. num. 17.*

4 De quo tamen vide latam Tiraquelli diſputationem in ſupradicto tractatu. *In 7. declarat. 3. part. n. 2.* vbi defendit contra definitionem noſtram, edictum hoc non habere locum in ſubſtituto pupillari Et apertius *declarat. 9. 2. part. in princip.*

5 *L. 1. & 2. l. ſed ſi plures 10. §. ad ſubſtitutos, D. de vulg. & pupill. ſubſtit. verbis ciuilibus 7 l. centurio 15. eod.*

6 L. *ſi filiusfamilias* 5. §. 1. D. *quod cum eo qui alien. poteſt §. reſtitutæ. Inſt. de fideic. hæred. l. 2. D ad* SC. *Trebell.*

7 *L. facta. 83. eod. tit.* iunct *l penult. C. eod.*

8 L. *precibus* 8. C. *de impub. & aliis ſubſtit.*

L. 2. §. 1. & §. prius autem, de vulg & pupill. ſubſtit.

10 Adeoque pure non ſub conditione, ſi alia conditio nulla ſit adſcripta, *l. qui liberis 8. in princ.*

11 D. *l. ſed ſi plures, §. ad ſubſtitutos, l. paterfamilias 28. de rebus auctor. iud. poſſid.*

12 Siquidem etiam exhæredato ſubſtitui pupillariter poteſt, *d. l. 2. & poſſ. ill. tit. de vulg. & pupill. ſubſt. l. ita tamen 27. à patre.* C. *ad* SC. *Treb.*

13 Cum non poſſit dici hæres filius, qui eſt exhæredatus, *l. in ſuis 21. D. de liber. & poſthum.*

14 *d. §. reſtituta, & d. l. 2. ad* SC. *Treb.*

15 *§. quos autem, Inſt. de bonor. poſſ.* vt conſtat ex Senatuſconſultis Tertylliano & Orficiano.

16 Siquidem is, qui ſemel hæres fuit, nunquam deſinit hæres eſſe, *d. §. reſtituta, l. ait prætor 7 §. ſed quod Papinianus, D. de minor. l. ei qui ſoluendo 88. de hæred. inſtit.* Niſi in caſibus, de quibus *in l. in ſubſtitutione 31. ex facto 43. §. vlt. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

17 *L. quod contra 141. §. vni duo, de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Traditio calami non prodeſt ad transferendam poſſeſſionem, & quo iure dominium bonorum ſub haſta venditorum transferatur in emptorem.

PEr traditionem calami nulla prorſus transfertur poſſeſſio,[1] quoniam ad eam acquirendam animo & corpore opus eſt. [2] Nec eſt contrarium, quod ſi bona debitoris ſub haſta vendita ſint, ſiue extraneo ſiue creditori vice extranei, ementi, traditio calami loco traditionis bonorum eſſe ſolet ad transferendam poſſeſſionem, & per poſſeſſionem, dominium: adeo, vt ab eo tempore fructus omnes emptori acquirantur, [3] Id enim fit ſola ſtatuti noſtri poteſtate, quandoquidem per legem & Principis conſtitutionem, quæ haud dubiæ legis vim obtinet, non ſecus ac per traditionem dominium iure ciuili transferri poteſt. [4] Quæ autem per apparitorem fit calami traditio ſic accipienda eſt, vt ſignum tranſlati dominij potius, quam modus transferendi. Idque ex eo apparet euidentius, quod emptor iam factus dominus mittitur ſubinde in poſſeſſionem, nec prius quam miſſus ſit petere poteſt, vt retineatur. Quod vtique petere poſſet & deberet, ſi cum dominio quæſiiſſe poſſeſſionem videretur. Hic igitur caſus vnus eſt ex iis, in quibus ipſo iure, & citra traditionem dominium ſine poſſeſſione acquiritur, vt & contingit in agnitione hæreditatis & legati. [6] Aut ſi qua traditio hoc caſu neceſſaria eſt, pro traditione haberi de[bet] auctoritas iudicis rem diſtrahi iubentis.[7] Nam neque fieri poteſt, vt veram poſſeſſionem tradat apparitor, qui reuera nullam habet. *Ita tractatum* in cauſa viduæ Dn. de Genuille, contra Ioannem Baptiſtam Varronem, 13. Calend. Septembr. 88.

1 Hoſtienſ. in ſumma *de cauſ. poſſeſſ. & propriet. verſic. ſed ergo.* Dyn. *in reg. beneficium, verſ. 3. poſſet quæri, de reg. iur. in 6.*

2 *L. licet,* C. *hoc tit. l. quemadmodum 8. D. eod.*

3 Guid. Pap. *q. 22. & q. 81.* incip. *ſi debitor.*

4 Cum lex ſit vnus ex legitimis modis transferendi dominij iure Quiritum, vt ſcribit Vlp. *in fragm. tit. 19. de acquir rer.* Nam & per ſtatutum, & per conſuetudinem fieri poteſt, vt poſſeſſio realis transferatur abſque reali traditione, Goid. Pap. *d. q. 22.* vbi addit, transferri tamen poſſeſſionem per traditionem annuli, aut modicæ terræ, *ex not. per gloſſ. in cap. 1. extr. de conſuet. l. clauibus, de contrah. empt.*

4 Quia non ſufficit ſignum, niſi etiam adſit res ſignata, not. gloſſ. *in cap. per tuas, Extr. de dolo & contum. & in cap. ex litteris*, in verb. *ſignum, de conſuet. & in c. ex ore, de iis quæ ſiunt à maior part. cap.*

8 *L. cum hæres 23. D hoc tit*

7 *Arg. l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt ſit.*

DEFINITIO VIII.

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti, Le mort ſaiſit le vif.

QVi ſe dominum dicit hominis dedititij, & vt vocant talliabilis ſine liberis ac extra communionem defuncti, [1] non poteſt tanquam ipſo iure poſſeſſor factus, exemplo hæredis [2] corporalem rerum hæreditariarum poſſeſſionem propria auctoritate apprehendere, [3] quia nec hæres eſt, [4] nec hæredis loco, [5] ſed annormatus ſucceſſor. [6]

1 Quo caſu ex generali conſuetudine apud nos obſeruata ius habet dominus, non tam ſuccedendi, quam occupandi, velut peculij iure omnia bona, quæ talliabilis moriens reliquerit, vt diximus *ad tit. de audit. libert. tallend.*

2 De quo vide quæ dixi *Defin. 5. & 6. ſupra hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur ſibi ius dicere, *contra l. 1. D. quo l. legat. l. non eſt. ſingulis, 186. de reg. iur.* Si tamen id fecerit non à iure ſuo cadit, quomodo cadere deberet ex rigore, *l. extat. 13. D. quod met. cauſ.* ſed tantum expenſarum fructuum, damnorumque omnium reſtituendorum condemnatione mulctatur. Vide *Defin. 2 j Vnde vi.*

4 Cum ei neque ex teſtamento neque ab inteſtato hæreditas deferatur. Lex enim facit hæreditatem, hæreditas vero hæredem, *l. filiusfamilias 18. D ad legem falcid.* hic autem non ex lege ſuccedit, ſed ex ſtipulatione, *l. hæreditas 5. Cod. de pact. conuent. tam ſup dot.*

5 In quo plerique falluntur contra exiſtimantes, ob id, quod hic dominus omnia defuncti bona teneat, & ideo effectu quodammodo hæres eſſe videatur, vt fideicommiſſario ſcriptum eſt *in 5. §. 1. D. quod cum eo*, & de vniuerſorum bonorum donatario à noſtris traditur *in l. æris alien. Cod. de donationib.*

6 Qualis eſt pater, qui filij multis inteſtati bona caſtrenſia iure peculij occupat, *dict. l. filiusfamilias, l. 1. & 2. D. de caſtr. pecul.*

DEFINITIO IX.

Traditio annuli, vel calami, vel pilei, non transfert poſſeſſionem, ſed tantum poſſeſſionis propria auctoritate adprehendenda poteſtatem.

PEr

PEr annuli traditionem corporalis beneficij poſſeſſio non transfertur, niſi traditio fiat per eum, qui poſſeſſionem aut cuſtodiam beneficij habeat, puta per collatorem ordinarium aut vicarium ipſius. Sed illud præterea requiritur, vt traditio fiat in conſpectu beneficij, pateatque liber ad beneficium acceſſus. [1] dem de pilei vel calami traditione iuris eſt. [3] Sed tamen ei, cui calamus, ac pileus, aut annulus traditus fuerit, hactenus proderit traditio, vt corporalem poſſeſſionem auctoritate propria apprehendere poſſit, nec idcirco vim feciſſe videatur. *Ita Senatus* pro Ioanne Philippo de Chauelard, contra Claudium Poyſat, 13. Cal. Ian. 1589.

1 Dyn. *in cap.* 1. *de reg. iur. in* 6. Abb. *in cap.* 2. *n.* 6. & 20. *de conſuet.* Didac. Couar. *lib.* 3. *var* *r. ſolut. cap* 16 *n.* 10. & *ſeq.* Facit. *l. clauſibus* 74. *D. de contrah. empt.*

2 Ex iis quæ dixi *Defin.* 7. *ſupra eod.*

3 *Cap.* 1. *quid ſit inueſt. cap.* 2. *Ex. v. de conſuet.* Rom. *ſing.* 1. 6. Rebuff. *in tract. de miſſ. in poſſ. n.* 6. *ſeqq* Item *in conſt.* Gall. *de mater. poſſeſſ. in præfat. n.* 8. & 117. Caſſad. *decif.* 2. *de vnion n.* 15. Idem R *m. conſ.* 537. Adde Guid. Pap. *quæſt.* 22. *n.* 2. *in fin.* vbi ait, per traditionem annuli transferri poſſeſſionem & dominium.

DEFINITIO X.

Clauſula conſtituti nihil operatur poſt decennium, ab eo tempore computandum, quo conſtitutarius potuit adprehendere poſſeſſionem, & neglexit.

COnſtituti clauſula licet ſtatim transferat poſſeſſionem, cum in puro contractu adpoſita eſt, [1] ſuum tamen effectum habere deſinit, ſi conſtitutarius corporalem poſſeſſionem intra proximum decennium adprehendere neglexerit. [2] Sed ſi conditionem aliquam, ſiue expreſſam ſiue tacitam, contractus habuit, non niſi à die tranſlatæ poſſeſſionis, id eſt, exiſtentis conditionis decennium illud computabitur. [3] *Ita tractatum eſt* 11. Cal. Decemb. 1588.

1 *L. quod meo* 18. *D. hoc tit.*

2 Quia per tanti temporis decurſum præſumitur obliuio, ex obliuione autem amittitur poſſeſſio, quæ non niſi animo retinetur. Bart. *in l. ſi adeo* 4 1. §. *ſi forte. D. hoc tit* Anchar. *conſ. vlt.* Crauet. *conſ.* 231. *in pri c.* Quamuis alias verum ſit, infinita memoria non adferre damnum poſſeſſionis, quam alius non inuaſit, *l. peregre* 44 *in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. patitur exceptiones, quæ concernunt petitorium: in hypothecaria ſecus eſt.

COndictio illa poſſeſſionis à Iuſtiniano introducta in eorum fauorem, quorum iuſta poſſeſſio per alium interuerſa ſit, [1] cum in multis differt ab hypothecaria, per quam res ipſa pignoris iure vindicatur, [2] tum in eo maxime, quod nullas patitur exceptiones, quæ petitorij cauſam reſpiciant, ſed eas tantum, quæ ad poſſeſſionis quæſtionem pertineant. [3] Hypothecaria vero contra, quia nec ab alio vtiliter conſtitui pignus aut hypotheca poteſt, quam qui ſit dominus: [4] tametſi ſemel bene conſtituto pignore, verum ſit, pignoris cauſam nihil cum quæſtione dominij commune habere. [5] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 3. Non. Decem. 1589.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.*

2 Siquidem hypothecaria vindicatio eſt, *l. ſi fundus* 16. §. *in vindicatione, D. de pignor.*

3 Fruſtra enim exciperet de proprietate is, qui non niſi de poſſeſſione conuenitur, cum nihil commune habeat proprietas cum poſſeſſione, *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune*, D *hoc tit.*

4 *L.* & *quæ nondum* 15. §. *quod dicitur, D. de pignor. l.* 2. & *tot. tit. C. ſi res alien. pign. dat ſit.*

5 *L.* 1 §. *cum prædium, D. de pignor.* Quæ ratio eſt. *l. vſucapio* 7. *C. eod.*

DEFINITIO XII.

Non ſufficit implorari beneficium clauſulæ conſtituti, ſi non imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege.

AD auocandum propriam poſſeſſionem, quæ ex clauſula conſtituti fuerat quæſita creditori, [1] ſi per debitorem interuerſa fuerit, [2] ſufficere plerique putant, beneficium implorari clauſulæ conſtituti. [3] neque eſſe neceſſe, vt Iuſtinianeæ conſtitutionis, quæ beneficium illud induxit, mentio vlla fiat. [4] Sed melior & tutior eſt contraria ſententia, vt expreſſam legis mentionem facere debeat, eiuſque beneficium implorare is, qui proponit conditionem ex lege. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Definit. 13. infr. de exception. [Et iterum ex tempore Prid. Non. Febr. 1612.]

1 *Ex l. quod meo* 18. *D. hoc tit.*

2 Qui forte rem illam alienauerit & alij tradiderit. Nam & hoc caſu volunt pragmatici locum eſſe conſtitutioni Iuſtiniani, *in l. vlt. C. eod.*

3 Propterea quod ex imploratione illius clauſulæ ſatis appareat, actorem velle ſuam tueri poſſeſſionem.

4 Si modo in hoc agat actor, vt in ſua poſſeſſione retineatur, ac manuteneatur.

5 Lex enim Iuſtiniani illa eſt, quæ prodigium hoc operatur, non clauſula conſtituti. Eſſetque longe tolerabilius implorare beneficium legis, nulla mentione facta clauſulæ, quam implorare clauſulam omiſſa lege. Contra tamen videtur ſentire Theſaur. *decif* 11 *L. n.* 7. *in fin.*

DEFINITIO XX III.

Facilius amittitur poſſeſſio, quam ius ipſum pignoris, & quantum interſit, an per conſtitutum quæſita ſit poſſeſſio an per traditionem.

POſſeſſio, quæ ſiue per clauſulam conſtituti, ſiue aliter ex cauſa pignoris quæſita vel quærenda fuit, [1] licet ſoluto pignoris vinculo retineri nequeat, [2] poteſt tamen amitti facto aut voluntate creditoris, etiam prius, quam pignoris vinculum diſſoluatur, [3] vt puta, ſi mulier conſtante matrimonio pignorum dotalium alienationi conſenſerit, cum alia marito bona non ſupereſſent, ex quibus indemnitati dotis conſuli poſſet. [4] Eo namque caſu pignoris remiſſio nulla eſt propter legis prohibitionem, [5] nec eo minus tamen poſſeſſio, aut potius quærendæ ſoluto matrimonio poſſeſſionis ius amittitur, quia poſſeſſionis amiſſio, ſicut & acquiſitio, facti eſt magis quam iuris. [6] Intereſt tamen, an ſolo animo quæſita fuerit, quod fit per clauſulam conſtituti, [7] an etiam corpore per veram traditionem? [8] Priore ſiquidem caſu ſolo animo perditur, [9] nec factum vllum priſtini poſſeſſoris requiritur, vt is poſſidere incipiat, qui antea non niſi corporaliter rem detinebat. [10] Poſteriore vero contra. Amiſſo etiam per remiſſionem pignoris iure poſſidendi, aſinina tamen illa detentatio remanet, quæ per traditionem tranſlata fuerat, cum ſit meri facti, [11] nec quicquam cum iure poſſidendi commune habeat. [12] Ideoque retrotraditione neceſſaria opus eſt, vt rurſus poſſidere incipiat is, qui & corpore & animo ſuam tranſtulerat poſſeſſionem. [13] *Ita Senatus* in eo caſu de quo Defin. 3. infr. de remiſſ. pignor.

1 Nihil enim vetat creditorem eſſe in poſſeſſione pignoris, *l. cum* & *ſortis* 35. §. 1. D. *de pignor. action. l. pignoris* 13. *D. de vſucap.*

2 Quia nihil prorſus iuris poteſt creditor habere in pignore quod fuit ſolutum.

3 Separata enim eſt cauſa pignoris & poſſeſſionis, ſicut & dominij, *l.* 1. §. *cum prædium, D. de pignor. l. penult. D. de acquir. poſſeſſ.*

4 Nam ſi alia bona ſupereſſent aliud probandum eſſet, *l. iubemus* 21. C. *ad SC. Vellean.* Pignoris enim remiſsio, donatio non eſt; *l.* 2. *l. etſi pignus* 18. *D. quæ in fraud. cred. l.* 1. § 1 *D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

5 Legis ſcilicet Iuliæ *de fund. dotal. d. l. iubemus, l. vnic.* 3. & *cum lex Iulia*, C. *de rei vxor. action.*

6 *L. denique* 19. *ex quib. cauſ. maior. l.* 1. §. *Scæuola*, D. *ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.* & ideo etiam ex contractu nullo amittitur poſſeſsio, ſicut & acquiritur, *l.* 1. §. *ſi Vir. vxori*, D. *hoc tit.*

7 Eſt enim plane fictitius & ciuilis ille modus acquirendæ poſſeſsionis. *l. quod meo* 18 *eod.*

8 Qui naturalis modus eſt transferendæ poſſeſsionis, *l. traditionibus* 20. C *de pact. l.* 3. *action. empt.*

9 Quæ ſcilicet ſolo animo retinebatur. Nam & animo ſolo poteſt amitti etiam illa, quæ corpore quoque retinetur, *l.* 3. § *in amittenda, l. peregre* 44. §. *vlt.* D. *hoc tit.*

10 Corporalis enim illa detentio in veram euadit poſſeſsionem, cum is qui antea vere poſsidebat, deſiit poſsidere, *l. id quod* 15. §. *vlt. l. ſi de eo* 40. §. 1. *l. penult.* §. 1. D. *eod.* Simile quiddam eſt *in l. veris.* 28. *de acquir. hæred.*

11 *d. l.* 1 §. *ſi vir vxori*, *D. hoc tit. l.* 1. §. *Scæuola*, D. *ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*] Obſerua tamen poſſeſsionem quæ transfertur per clau-

ſulam conſtituti cum habeat fictionem iuris, plus iuris habere quàm ficti, & ideo non poſſe transferri ex contractu qui ſit ipſo iure nullus, ex quo tamen ſi ſecuta eſſet traditio, vera poſſeſſio transferretur, *d. §. ſi vir uxori* Tiraq. *de iur. conſt. poſſ.*]

12 Vnde eſt, quod plerique etiamſi non poſſideant, nec poſſidendi ius habeant, tamen rem tenent, *l. ſi quis ante* 10. §. 1. *D. hoc tit. l. ſi ſtipulatio ita* 38. §. *hoc quoque, & ſeq.* D. *de verborum oblig.*

13 *Arg. l. ab emptione* 58. *D. de pact. l. prætor* 80. D. *de ſolut. l. nihil tam naturale* 36. *de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Poſſeſſio ſuperueniens conſtituenti non facit conſtitutarium poſſeſſorem, niſi conſtitutum collatum ſit in futurum. Alia dominij ratio eſt.

SI debitor, qui ſe creditoris nomine conſtituit pignus poſſidere, nanciſcatur ex poſtfacto poſſeſſionem, quam conſtituti tempore non habuit, non poteſt ea res prodeſſe creditori, vt poſſeſſor factus videatur.[1] Poſſeſſio enim cum ſit facti magis quam iuris,[2] nullam fictionem recipere poteſt,[3] nec in alium transferri prius quam ſit quæſita.[4] Niſi in id nominatim tempus clauſulæ effectus conferatur, quo poſſeſſio quæſita fuerit,[5] vt euenit, cum quis etiam futura bona ſua cum hac clauſula obligauit.[6] Neque ſimile eſt, quod alienam rem vendidero aut obligauero, quæ poſtea fiat mea, ius emptoris mei conualeſcit.[7] Nam dominium iuris eſt, ideoque facile hanc fictionem admittit, vt ſi ex poſt facto quæratur venditori, perinde ſit, ac ſi iam contractus tempore quæſitum fuiſſet.[8] Poſſeſſio autem, vt dixi, facti eſt, & niſi verum ſit, poſſidere quem eo tempore, quo conſtituit ſe alieno nomine poſſidere, quantumuis poſtea poſſidere incipiat, fieri nequit, vt iam exinde poſſediſſe videatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de Sallenoſue, & Dn. de Sauigny, 12. Calend. Iul. 1594.

1 Poſſeſſorem enim iam tum eſſe oportet eum, qui ſe conſtituit alieno nomine poſſidere, *l. quod meo* 18. D. *hoc tit.*

2 *L. 1 §. vir uxori, eod. l. 1. §. Scæuola,* D *ſi is qui teſtamen. lib. eſſ iuſſ.*

3 *L. denique* 19. *D. ex quib. cauſ. maior. l. in bello* 12. *§ facti,* D. *de captiu. & poſt lim.*

4 *Ex reg. l. nemo plus iuris* L4. *de reg. iur.*

5 Poteſt enim poſſeſſio transferri etiam in caſum & ſub conditione, *l. qui abſenti* 38. §. 1. D. *hoc tit.* Si tamen quis conſtituerit, ſe poſſidere nomine Titij donatarij & poſt Titij mortem nomine Sempronij, ſecundi donatarij, non proderit clauſula conſtituti Sempronio, quia non potuit donator poſſeſſorem facere Sempronium, facto iam poſſeſſore Titio, quod poſt Titij mortem non ſit futurus poſſeſſor, qui donauit. Tiraquell. vbi multos citat *in tract. le mort. ſaiſit le vif, 5. declarat. 2. part. n.* 19.

6 *Arg. l. & quæ nondum* 15. *§. quod dicitur,* D. *de pignor.*

7 *L. ſi quis alienam* 46. *D. de act. empt. l. rem alienam* 41 D. *de pignorat. action.*

8 *L. ſi tibi homo* 86. *§. cum ſeruus, de legat.* 1. *l. hæres quandocunque* 54 *de acquir. hæred.*

9 *L. cum hæredes* 23. D. *hoc tit.* Contra tamen tenet Theſaur. *deciſ.* 215. *n.* 7. conſtitutum trahi ad bona etiam futura, præſertim cum de futuris quoque bonis actum eſt. Ex Tiraq. qui dicit communem *par. 1. de conſtit. ampl.* 32. *n.* 11. & 12.

DEFINITIO XV.

Precarium transferri poſſeſſionem ciuilem tantum, conſtitutum vero etiam naturalem. Vtrumque tamen prodeſt ad implorandum beneficium, l. vlt. C. hoc tit.

QVid ſi debitor conſtituerit, non quidem ſe creditoris nomine poſſidere, ſed precariam ſe à creditore habere poſſeſſionem;[1] An idem erit effectus huius clauſulæ, qui & clauſulæ, conſtituti ad auocandam poſſeſſionem ex lege Iuſtiniani,[2] ſi forte facto debitoris interea ſint interuerſa? Et quidem faciet ea res creditorem poſſeſſorem,[3] ſed ciuiliter tantum, non etiam naturaliter. Qui enim precario rogauit, vtique naturaliter & ipſo corpore poſſidet.[4] In eoque nimirum minor eſt poteſtas precarij quam conſtituti, ex quo naturalem quoque & realem & veram poſſeſſionem transferri nemo ambigit.[5] Proinde non videtur hoc caſu locus eſſe beneficio Iuſtinianeo,[6] quod ex verbis legis non niſi ad naturalem & corporalem poſſeſſionem auocandum comparatum videtur.[7] Et conſequenter non impediet ea clauſula, quominus agenti quomodo creditori poſſit obiici exceptio non factæ excuſſionis.[8] Sed tamen contra Senatus noſter pronunciauit, eandem vtroque caſu hac parte rationem eſſe creditoris, vt æque proſit ei conſtitutio Iuſtiniani ad propropriam poſſeſſionem auocandam.[9] Etſi enim qui precario conceſſit, non niſi ciuiliter poſſidet,[10] quidni tamen tantundem iuris habeat ad repetendam poſſeſſionem ciuilem quantum haberet ad auocandam naturalem, ſi naturalem antea poſſediſſet?[11] Porro auocando poſſeſſionem illam ciuilem acquirit ſibi per conſequens naturalem. Quiſquis enim ciuilem habet, naturalem quoq; propria auctoritate occupare poteſt.[12] *Ita Senatus* in eadē cauſa.

1 Alia enim eſt clauſula conſtituti, alia precarij, vt ſequitur in Definitione licet notarij noſtri temporis per imperitiam eas plerunque confundant, vt dicemus *Defin. ſeq.*

2 *In l. vlt. C. hoc tit.*

3 *L. ſi quis ante conduxit* 10. *in princ. & §. 1. D. eod.*

4 *L. certe* 6. *§. is qui rogauit, & l. habet* 15. *§. cum qui precario, D. de prec.*

5 Vt dixi *Defin.* 1 *ſupra hoc tit. ex l. quod meo* 18. *cum ibi not.* D. *hoc tit.*

6 *In l. d. vlt.* C. *hoc tit.*

7 Vt probant verba illa legis: *corporaliter nactam poſſeſſionem, cuiuſcunque rei deliquerit.*

8 *Ex auth. hoc ſi debitor, Cod. de pignor. & in corpore Nouell.* 112. *de litigioſ.* §. 1. *vnde ſumitur.*

9 Idque ex receptiſſima noſtrorum ſententia, quem refert Anton. Gabriel *lib. 3. commun. opin. 5. de fideiuſſor. n.* 49.

10 Quia non deceſſit animo poſſeſſione, vt loquitur Pomponius, *d. l. & habet, §. cum qui.*

11 Si quidem in vtraque poſſeſſione eadem ratio locum habuit, quæ mouit Iuſtinianum, *in d. l. vlt.* quod vnius deſidia, vel dolus non debeat alteri nocere.

12 *L. ſi id quod* 25. *§. vlt. l. peregre* 44. *§. vlt. D. hoc tit.* Si quis tamen debuit ſe obligare cum clauſula conſtituti, non videbitur ſatisfeciſſe, ſi conſtituat tantum ſe precario poſſidere. Et ita ſæpius pronunciauit Senatus.

DEFINITIO XVI.

Conſtitutum licet ſit incompatibile cum precario, tamen præualet, ſi vtraque clauſula poſita ſit in inſtrumento.

AT quid ſi vtraque clauſula & conſtituti, & precarij eodem inſtrumento contineatur? Id enim plerunque fit, & quidem imperitia notariorum,[1] non animaduertendum, adpoſita clauſula conſtituti, non ſolum ſuperuacuam eſſe rogationē precarij, ſed etiam creditori damnoſam, vtpote quæ, vt diximus, conſtituat debitorem naturaliter poſſeſſorem,[2] qui per clauſulam conſtituti id egerat, vt in creditorem ſuum non minus naturalem poſſeſſionem transferret quam ciuilem.[3] An igitur dicendum erit vtramque clauſulam inutilem fore?[4] An potius clauſulæ conſtituti per ſubſequentem precarij rogationem hactenus derogari, vt ſola ciuilis poſſeſſio creditori acquiratur?[5] Atqui iniquum hoc fuerit, & contra paciſcentium voluntatem. Adiectio enim clauſulæ precarij fit, vt tanto magis, non vt minus transferatur poſſeſſio in creditorem.[6] Humanius igitur eſt, vt notarij error ex iuris ignorantia profectus non noceat contrahentibus,[7] maxime cum dici ſoleat, nec ea quæ abundant vitiare,[8] nec vtile ex inutili corrumpi:[9] Sane ſi, vt interdum quoque euenit, debitor conſtituat ſe precario nomine à creditore poſſidere, magis eſt, vt licet conſtituti nomen interuenit, ſola tamen precarij rogatio facta videatur. Aliud enim eſt ſi quis conſtituat ſe alieno nomine poſſidere.[11] Itaque diligenter obſeruandum erit, quibus verbis conſtituti clauſula concepta ſit, vt ſciatur quos effectus parere debeat.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex qua hodie proficiſcuntur magna ex parte lites, quæ de inſtrumentis fiunt.

2 *L. certe* 6 *§. is qui rogauit, l. & habet,* 15. *§. cum qui, D. de precar.*

3 *L. quod meo* 18. D *hoc tit. cum ibi not.*

4 Vt ſolet dici, cum pugnantes clauſulæ in eodem inſtrumento appoſitæ ſunt, *ex l. vbi pugnantia* 188. *vbi not. de regul. iuris.*

5 Solent enim poſteriora derogare prioribus, *vulg. l. pacta nouiſſima. C. de pact. cum ſimilib.*

6 Adpoſita vero ad vnum finem non debent contrarium effectum operari, *l. legata inutiliter, D. de leg. 1. l. legata* 14. *de adim. legat. l. 3. § ſi mancipatus. de bonor poſſeſſ. contr. tabul. l. in ratione* 30. *§. tametſi, D. ad leg falcid.*

7 *L. errores* 7. *vbi not, C. de teſtament. l. ſi librarius* 92. *de reg. iur.*

8 *L. non ſolent* 94. *eod.*

9 *Ex regula iuris pontificij* iunct. *l. placuit.* 29. *de vſur.*

10 Quo

10 Qunmodo concipi ſolet & debet ea clauſula, quam nos conſtituti appellamus, *d. l. quod meo.*

11 Quibus verbis ſola precarij rogatio ſignificatur.

12 Nam vt in teſtamentis ſic in contractibus non aliter à propria verborum ſignificatione recedi oportet, quam ſi euidens in contrarium ſit voluntas, *l. non aliter 69. de legat. 3.* Nec enim admittenda eſt voluntatis quæſtio, cum nulla eſt ambiguitas in verbis, *l. ille aut ille 25. §. 1. eod.*

DEFINITIO XVII.

Per tutorem aut curatorem non poteſt transferri poſſeſſio beneficio clauſulæ conſtituti, niſi cum id pupillo vel minori vtile eſt.

NOn poteſt tutor vel curator pupilli aut adulti nomine transferre in alium poſſeſſionem per clauſulam conſtituti, licet per traditionem facere id poſſit; quoniam clauſula conſtituti, vt ſæpius diximus, fictus modus eſt transferendæ poſſeſſionis,[1] an ideo fortaſſe, ne, vt eſt in noſtrorum brocardico, ſingularia duo concurrant circa idem?[2] Iam enim ſingulari iure & vtilitatis cauſa receptum eſt, vt pupillus tutore auctore & acquire poſſit & amittere poſſeſſionem, cum tamen non intelligatur habere animum, ſine quo nec acquiritur poſſeſſio, nec amittitur.[3] An potius, quod eum ipſum, qui alieno nomine poſſidere conſtituit, neceſſe ſit ſuo prius nomine poſſediſſe, vt conſtituti clauſula aliquid operetur?[4] Tutor autem non ſuo, ſed pupilli nomine poſſidet, aut potius ipſe pupillus per tutorem.[5] Curator autem nullo modo præterquam furioſi.[6] Placet tamen quod ex æquitate contra ſubtilitatē iuris receptum eſſe quidam prodiderunt,[7] vt ſi in conſequentiam licitæ alienationis poſſeſſionem rei pupillaris transferri neceſſe ſit, ſufficiat in eam rem clauſula conſtituti, cum pupilli quoq; interſit, vt intelligatur tranſlata poſſeſſio, ne exempto fortaſſe teneatur.[8] Idem in prælato iuris eſt, quod in tutore diximus, vt per clauſulam conſtituti trāsferre poſſeſſionem nequeat, niſi capituli quoq; conſenſus accedat, quia non ipſe, ſed Eccleſia poſſidet,[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Baulx, contra N. Paquier, in publico auditorio, 13. & 11. Calend. April. 1593.

1 Sic Bart. communiter ab omnibus adprobatus, *in l. 1. in princ. col. penult. D. de acquir. poſſeſſ.*

2 Negant enim noſtri duo ſingularia poſſe concurrere circa eandem rem & eandem perſonam, *l. 1. C. de tot. promiſſ.* quod tamen falſum eſſe alibi oſtendimus.

3 *L. 1. §. furioſus, l. 3. in amittenda, l. quemadmodum 8. l. quamuis 32. §. infans,* vbi tamen infans ſeparatur à pupillo. *D. hoc tit.*

4 *L. quod meo 18. eod. tit.*

5 *d. §. furioſus, & d. §. infans.*

6 *d. §. furioſus, & l in negotiis 5. de reg. iur.*

7 Andr. Tiraquell. *in tract. de iur. conſtit. poſſeſſ part. 3. limit. 15.*

8 *L. 1. l. 3. l. exempto 11. in princ. D. de act. empt.* iunct. *l. ſi ſeruus 14. §. 1. D. hoc tit.* Ne alioqui quod pupillorum fauore conſtitutum eſt in eorum odium retorqueatur, *l. penult. C. ad SC. Trebell.*

9 Idem Andr. Tiraq. *vbi ſupra limit. 16.*

DEFINITIO XVIII.

Conſtitutarius non poteſt propria auctoritate expellere conſtituentem, qui ſit in corporali poſſeſſione, ſi contradicat, multo minus tertium detentorem.

QVi non, niſi per clauſulam conſtituti poſſeſſor factus eſt, licet naturalem non minus quam ciuilem poſſeſſionem nactus intelligatur,[1] ideoque fundum ingredi propria auctoritate poſſit:[2] Si tamen ab alio corporaliter fundus ille teneatur, non poterit ſine iudice detentorem expellere,[3] imo nec eum ipſum, qui conſtituit ſe eius nomine poſſidere, ſi poſſeſſionis controuerſiam facere velit. Alioquin vim feciſſe dicetur,[4] ſi iuſtam contradicendi cauſam debitor habuit, forte quod debitum offerret.[5] Nam ſi nullam contradicendi cauſam probabilem comminiſci debitor poteſt, vim ipſe potius facere videtur, ac verum poſſeſſorem expellere, adeoque licet precarij tantum clauſula interuenerit, quæ ciuilem tantum poſſeſſionem transfert, non etiam naturalem.[6] In quo obſeruandū eſt, maiorem eſſe vim clauſulæ conſtituti vel precarij, quam ſit illius, qua debitor permittit creditori, vt propria auctoritate poſſeſſionem pignoris ingrediatur. Hæc enim non prodeſt creditori ad occupandam propria authoritate poſſeſſionem, ſi debitor non quidem verbo, ſed facto reſiſtat ingredi volenti. *Ita Senatus* eadem cauſa.

1 *L. quod meo 16. cum ibi not. D. hoc tit.*

2 Quod facere poteſt etiam ille, qui ciuilem tantum poſſeſſionem habet, vt dixi *Defin. 15. n. 12. ſupr.*

3 Expellitur enim ipſe & ſpoliatur ab eo, qui reuertentem non vult admittere in poſſeſſionem, *l. ſi id quod 25. §. vlt. D. hoc tit.* Et ideo non ſibi debet ius dicere, quoniam alioqui etiam prædo & ſpoliator ab eo ante omnia eſſet reſtituendus, *cap. in litteris, extr. de reſtit. ſpoliat.*

4 *L. extat. 13. D. quod met. cauſ. l. non eſt ſingulis 176. de regul. iur. l. ſi ex ſtipulatione 5. D hoc tit.*

5 Cum non ſit quærendum de iure poſſeſſoris ſoluto pignore, *l. 11. §. 1. D quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

6 Secundum Bartoli diſtinctionem, *in l. creditores. 3. n. 19. C. de pignor.*

7 Vt ſupradicto loco Bartolus tractat.

DEFINITIO XIX.

Clauſula conſtituti nihil operatur quantum ad iuramentum.

IN bonorum omnium obligatione aut alienatione interueniens clauſula conſtituti nil prodeſt ad transferendam poſſeſſionem, quod pertinet ad iura & actiones, quia non poſſidentur.[1] Itaque non cominus poſterior creditor agere poterit in nomen ſui debitoris, quod antea creditori alij fuerat obligatum,[2] modo alia bona ſint, ex quibus anteriori creditori ſatiſfieri poſſit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in cauſa N. Morer. prid. Non. Iul. 1593.

1 Cum ſint incorporalia quæ neque tangi neque teneri poſſunt, *l. 1. §. vlt. D. de rer. diuiſ.* & apud Iuſtin. *tit. de rer. corpor. & incorpor.* Atqui per clauſulam conſtituti non aliter poſſeſſio transferri poteſt, quam ſi ea ſit penes conſtituentem ipſo tempore conſtituti, *l quod meo 18. vbi not. D. hoc tit.*

2 Poſteaquam placuit, & nomen & pignus pignori dari poſſe, *l. nomen 4. C quæ res pignor. l. 1. C. ſi pignus pignor. dat. ſit.*

3 Nam ſi alia nulla ſint, non eſt dubitandum, quin is, qui prior eſt tempore, potior ſit iure, *l. 1. & 4. C. qui potior. in pign. hab.* Multo magis autem, ſi is qui prior eſt tempore, prior egerit in nomen obligatum. Nam agendo fit quaſi poſſeſſor, quæ tribueret ei exceptionem non factæ excuſſionis, etiamſi eſſet poſterior tempore, *Auth. hoc ſi debitor, C de pignor.*

DEFINITIO XX.

Clauſula conſtituti operatur etiam quod ad bona futura, ſi de iis ſpecialiter actum ſit.

COnſtituti clauſula adpoſita in obligatione bonorum omnium, præſentium & futurorum, non minus vtilis eſt pro bonis futuris, id eſt, poſt obligationem acquiſitis, quam pro præſentibus,[1] quod ad ipſius debitoris præiudicium attinet, illiuſve qui poſteriorem habeat cauſam ab eodem debitore.[2] Nam quod dici ſolet, nihil prodeſſe clauſulam conſtituti, niſi probetur debitor eo ipſo tempore poſſediſſe, quo conſtituit,[3] propterea quod alioqui non poterit in creditorem ſuū transferre poſſeſſionem, quam non habuit,[4] tunc vere dicitur, cum de poſſeſſione contendit alius, quam ipſe debitor,[5] quive debitoris iure vtatur. Nam in præiudicium tertij, qui medio tempore ius acquiſiuerit ab alio, quam à debitore, non poteſt extendi poteſtas clauſulæ conſtituti,[6] ſicut nec in præiudicium eius, qui ab eodem quidem debitore cauſam habeat, ſed anteriorem.[7] *Ita Senatus* pro Dn. de Lyuron, Domino de Sauigny, contra Dn. Comitem de Saleneuue, 12. Cal. Iul.

1 *Arg. l. & quæ nondū 15. §. quod dicitur, D. de pign.* Theſaur. *deciſ. 215. n. 7.*

2 Plerunq; enim eadem cauſa eſt ſucceſſoris, quæ auctoris, *l. inuitus 156. §. plerunq; de reg. iur.* iunct. *l. nemo plus iuris 54. & lex qua perſona 149. eod.*

3 *L. quod meo 18 vbi not. D. hoc tit.*

4 *Vult. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

5 Semper enim cogitur debitor contractum ſuum adimplere, *l. ſi quis alienam 46. D. de act. empt. l. rem alienam 41. D. de pignor. act. l. et ſi is quis 10. de diſtr. pignor.*

6 *Arg. l. potior. 11. D qui potior, in pign hab.*

7 Non enim debet eſſe in debitoris poteſtate, vt creditoris ſui conditionē faciat deteriorem, ſi creditor fuit hypothecarius. Hoc enim addendum eſt, quia in chirographario creditore aliud eſt, *l. 1. § 1. & l. 3. D. de ſuperat.*

DEFINITIO XXI.

Nemo poteſt improbare poſſeſſionem illius, à quo ipſe poſſidet, Nec ratio iuris poteſt impedire cauſam poſſeſſionis.

EMiſti feudum nobile à debitore meo ignobili, qui ſe bona ſua[1] omnia meo nomine conſtituerat poſſidere. Si condicam à re poſſeſſionem ex lege Iuſtiniani, [1] non es audiendus, obiiciens feudum id nobile à debitore meo poſſideri non potuiſſe,[2] vt per conſequentiam inferas, multo minus potuiſſe illius poſſeſſionem per conſtituti clauſulam in me transferri: [3] cum tu ipſe ab eo cauſam habeas tuæ poſſeſſionis. [4] Et vero cum poſſeſſio magis facti, quam iuris, & conditio illa poſſeſſionis ex Iuſtiniani lege, non tam de iuſta quam de corporali & priſtina poſſeſſione, qualiſcunque illa fuerit auocanda intelligi debeat, [6] abſurdum eſt quærere; an auctor tuus poſſederit iuſtè?[7] Sufficit enim qualitercunque poſſediſſe, dummodo reuera ſiue corporaliter & naturaliter, ſiue ciuiliter poſſederit. [8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa Fratrum Michal, 7. Cal. Iul. 1594.

1 Scilicet conditione, *ex l. vlt.* C. *hoc tit.*

2 Nec enim homo ignobilis capax eſt feudi nobilis, niſi ſuæ incapacitatis pœnam luat, quam vulgo ſuffertam vocant.

3 *Ex l. quod meo* 18. *cum ibi not.* D. *hoc tit.* iunct. *Lucmo plus iuris* 54. *d. reg. iur.* Dixi *Defin. preced n.* 2. *&* 4.

4 Ideoque factum ipſius præſtare debeas, *l. ex qua perſona* 149. *l. iniuſtus* 156. *§ plerunque. de reg. iur.*

5 *L.* 3. *§. ſi vir vxori.* D. *hoc tit. l.* 1. *§. Scæuola,* D. *ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

6 Eſt enim illius legis ſententia & ratio generalis, ne ſcilicet deſidia aut perfidia eius, per quem poſſidebamus, nobis noceat.

7 Cum tam vere poſſideat, qui iniuſte poſſidet, quam qui iuſte, *l.* 3. *§. ex contrario,* D *hoc tit.*

8 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 5. *n.* 9 *ſupra.*

DEFINITIO XXII.

Qui per decennium neglexit poſſeſſionem naturalem, etiam quam ab alio ignorat occupatam, amittit ciuilem.

ETiamſi abſque poſſeſſoris voluntate amiſſa ſit poſſeſſio naturalis:[1] ciuilis tamen perditur ſtatim, atque is qui naturalem perdidit, ſciens perditam neglexit iis vti remediis, quibus recuperare naturalem potuiſſet. [2] Maxime vero ſi decennium elapſum ſit. [3] Nam & qui ignorat naturalem poſſeſſionem occupatam, ſi per decem annos negligens fuerit in ea recuperanda, ciuilem quoque amittit.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de la Velliere, & D. de Rogemont, 10. Cal. Febr. 1595.

1 Puta ſi is, qui naturaliter poſſidebat, deiectus ſit de poſſeſſione naturali, ſiue ſuo iure, ſiue alieno corpore poſſideret: ſecus eſt ſi is cuius corpore poſſidebamus diſceſſit de poſſeſſione eamque alij prodidit. *l ſi de eo* 40 § 1. D. *hoc tit.* Hoc enim caſu locus eſt vſque ad triginta annos conditioni, *ex l. vlt.* C. *eod.* Facit *l.* 1. § *ſiue autem corpore,* D. *vnde vi.*

2 *L. ſi id quod* 25. §. 1. vbi Bart. *& d. l ſi de eo,* §. & ibi Bart. D. *hoc tit.* Tiraquell. *de conſtit. limit.* 21. *n.* 9. Theſaur. *deciſ.* 215. *n.* 6.

3 Quoniam ex decurſu eius temporis præſumitur obliuio, & per obliuionem amittitur poſſeſſio quæ ſolo animo retinebatur, vt dixi *Defin.* 10. *n.* 1. *ſupra.* Intellige niſi intra decennium conſtituens interuerterit poſſeſſionem. Tunc enim agi poteſt condictione, *ex l. vlt.* C. *hoc tit.* vſque ad 30. annos, Theſaur. *deciſ.* 10(*n.* 8. vbi alios, citat, iunge *Defin.* 19. 1.

4 Anchar. *conſult.* Crauet. *conſ.* 235. *in princ.* Eſt autem quod mutuo magis imputetur ei, qui ſciuit naturalem poſſeſſionem ab alio occupatam, quam ei qui ignorauit, cum nemo quamdiu ignorat poſſit agere *l. cum lex* 55. D *de ædilit. edict.* Sed hoc ſemper intellige, niſi poſſeſſio ſit interuerſa, vt dixi *n.* 1. *&* 3.

DEFINITIO XXIII.

Ex poſſeſſione præterita non probatur dominium, ſed potius probatur amiſſa poſſeſſio per actum contrarium ſubſecutum.

POſſeſſio præterita quæ hodie non ſit, ſufficere non poteſt, ad probationem proprietatis vel alterius iuris in re ipſa, [1] Quinimo prima ſeu præterita poſſeſſio, ſi qua fuiſſet, diceretur, & eſſet perdita per actum contrarium ei, per quem fuiſſet acquiſita.[2] Non tamen ſi quæſita fuerat per continuatas multorum annorum præſtationes amiſſa videri debet per ſolam ceſſationem: [ceſſatio enim ſola inducit turbationem non ſpoliationem, [3]] ſed ita demum ſi petenti denegata ſolutio ſit. Is demum enim ſolutioni antea factæ contrarius actus eſt. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. cum res* 12. *l. ſiue poſſidetis* 16. *& vtrobique notat.* C. *de probat.* Nam ex poſſeſſione quidem præterita & præſenti præſumitur media, ſed ex præterita non præſumitur nec probatur, præſens aut contra.

2 *L. Quemadmodum* 8. D. *hoc tit. l. quamuis* 46. *eod. l. prout* 80. *de ſolut. l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur.*

3 Quanquam, vt vulgo iactari ſolet, etiam qui turbat ſpoliat *l. penult.* §. 1. D. *hoc tit. l.* 3. §. *hoc interdictum ſufficiet* D. *vti poſſid. l. vim facit.* 11. D. *vnd. vi.*

4 Scilicet alia iuſta cauſa nulla ſit denegandæ ſolutionis, niſi ad interuertendam poſſeſſionem, *l. ſi quis rem* 20. D. *hoc tit. l. colonus* 12. *vnde vi.*

DEFINITIO XXIV.

Interdicta poſſeſſoria non tranſeunt in ſingularem ſucceſſorem, ſine ſpeciali ceſſione.

QVi erat in quaſi poſſeſſione percipiendi reditus annui certo fundo debiti, [1] eum fundum poſt ceſſatam per aliquot annos ſolutionem Titio vendiderat, nec quicquam de iure quod habere poterat ad retinendam poſſeſſionem contra turbantem,[2] aut recuperandam aduerſus ſpoliatorem,[3] nominatim conuenerat. Placet non poſſe Titium remedio vllo poſſeſſorio experiri, quoniam iura iſta non tranſeunt in ſingularem ſucceſſorem niſi nominatim ceſſa ſint.[4] Et vero poſt amiſſam ab actore naturalem poſſeſſionem ciuilis illa, quam ſolo animo retinebat, & quæ ſufficere ipſi poterat ad auocandam naturalem,[5] non poteſt non amiſſa quoque videri per venditionem. Qui enim vendit, haud dubie deſinit velle poſſidere. [6] Et quamuis inter venditorem & emptorem id agatur, vt poſſeſſio quæ penes venditorem fuit tranſeat in emptorem, [7] id tamen in propoſito ex ſola contrahentium voluntate ſine ſpeciali ceſſione fieri non poteſt, quia nec poteſt emptor poſſeſſionem ſuam incipere à ciuili, ſi cum magiſtris noſtris ciuilem eam intelligas, quæ ſolius eſt animi. [8] Neque enim ſolo animo acquiri vlla poſſeſſio poteſt, [9] quamuis animo & corpore quæſita ſolo animo facile retineatur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. vlt.* §. 1. D. *de contrah. empt.*

2 Per interdictum vti poſſidetis, *l.* 1. *& toto illo titul. vti poſſid.*

3 Ex interdicto, *Vnde vi, aut quod vi aut clam. l. ſi quis vi* 17. *in princ.* D. *hoc tit.* [Non in conditione ex Can. redintegranda: aliud eſt, cùm remedium illud ſit in rem ſcriptum. Menoch. *remed. de recup. poſſ quaſt.*]

4 Et enim ſoli competere poteſt interdictum, qui cum poſſidebat cum deiiceretur, *l.* 1. § *interdictum autem hoc* 23. D. *de vi & vi armat.* Sicuti non poteſt interdictum contra alium competere, quam eum, qui vi deiecit, licet alius hodie poſſideat, *l. cum à te* 7. *eod. tit.*

5 *dict l. ſi quis vi, & dict. l.* 1. § *ſiue autem corpore, de vi & vi armat.*

6 Quanquam non eſſet hæc ratio bona, ſi venditor tempore venditionis naturalem poſſeſſionem habuiſſet. Nemo enim eo animo eſt, vt propter emptorem amittat poſſeſſionem, quam emptor nunquam adipiſcatur, vt eleganter ait Papin. *in l. cum fundum* 18. *eod. tit. de vi & vi armat.*

7 *L. ex empto* 1. D. *de action. empt. l. traditio* 20. *de acquir. rer. domin.*

8 Si enim noſtri ciuilem definiunt, *ad l. licet* 4. *& l. nemo ambigit* 10. C *hoc tit.*

9 *L.* 3 § *in amittendo, l. quemadmodum* 8. D. *hoc tit.*

10 *L. quamuis* 46. iunctis duab● xc.

DEFINITIO XXV.

Etiam poſſeſſio per clauſulam conſtituti poſita cedi poteſt à conſtituario, dummodo fiat ceſſio, ſtatim, aut in continenti.

PRocurator in rem ſuam conſtitutus, ab eo, qui debitum ſiue alienum, ſiue commune ſoluerit creditori, omnia debitoris bona pignori obligata habenti cum clauſula conſtituti, non tantum perſonalem aut hypothecariam exercere poteſt, quæ priſtino creditori competebat, [1] ſed etiam aduerſus quemcumque poſſeſſorem vti beneficio Iuſtinianeæ conſtitutionis, [2] ad auocandam nulla facta exceſſione poſſeſſionem, [3] Dummodo ea ceſſio facta ſit in conti

continenti poſt ſolutionem, aut in ipſo actu ſolutionis, non item ex interuallo. [4] Nec ad rem pertinet, quod poſſeſſio per clauſulam conſtituti quæſita ſolo conſtituentis animo videatur & acquiri, & retineri, [5] proinde facto illius opus eſſe ad eam in alium transferendam, cum ſui duntaxat creditoris nomine poſſidere ſe conſtituerat, non etiam nomine eius, in quem velit creditor trañſferre poſſeſſionem. [6] Nam imo vero ſemel hoc modo quæſita poſſeſſio perinde alienari poteſt per ſimilem clauſulam conſtituti, atque ſi corporaliter quæſita fuiſſet, [7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Claudij Moion, & Moneti Laurent. 5. Calen. Febr. 1595.

1 Tanquam qui in ius & locum ipſius ſucceſſerit, *l.1. & 2. & tot. tit.* C. *de his qui in prior. credit. loc ſucced.*

2 Quæ extat *in l. vlt.* C. *hoc tit.*

3 Siquidem beneficium illius legis, ſi modo imploratum ſit, impedit exceptionem non factæ excuſſionis, vt dixi *Defin. 11. & 2. ſupra eod.*

4 *L. Modeſtinus 70. cum ibi not. D. de ſol. l. vt fideiuſſor. 79.* D. *de fideiuſſ.*

5 *L. quod meo 18. D. hoc tit.*

6 Ne alioqui actus videatur operari vltra intentionem agentis, contra, *l. non omnis 19.* D. *de reb. cred.*

7 Dum clauſula conſtituti transferat omnem poſſeſſionem etiam naturalem & realem in conſtitutarium, vt dixi *Defin. 1. 15. & 16. ſupra eod.* Sed ceſſione opus eſt, vt ea clauſula poſſit alij prodeſſe, quam conſtitutario, iunge *Defin. 31. 1.* Theſaur. *deciſ. 215. num. 8.*

DEFINITIO XXVI.

Qui agit condictione ex l. vlt. Cod. hoc tit. non poteſt reconueniri.

AGens creditor conditione ex lege Iuſtiniani, [1] ad auocandam poſſeſſionem, ſiue à debitore ipſo ad [2] ſiue à tertio poſſeſſore, [3] non poteſt reconueniri actione perſonali, ob id; quod ipſe viciſſim aduerſario debeat. [4] Realis enim & poſſeſſoria eſt illa actio ideoque momentanea, [5] quæ reconuentionis moras non admittit. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *In l. vlt.* C. *hoc tit.*

2 Qui vtique non potuit ſibi ipſi mutare cauſam poſſeſſionis, *l. qui bona 29. §. 1. D. eod. l. non ſolum 52. D. de vſucap.*

3 Per quem non potuit interuerti poſſeſſio creditoris. Sic enim noſtri conſtitutionem Iuſtiniani accipiunt, vt dixi *Defin. 1. n. 14. ſupra* vbi vide.

4 Licet reconuentio in omni actionum genere permiſſa videatur ante litem conteſtatam, vt noſtri tractant *ad Auth. & conſequenter,* C. *de ſentent. & inter loc. omn. iudic. l. qui non cogitur 22.* D. *de iudic.*

5 *L. vnic. & ibi not.* C. *ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

6 Eſt enim hæc res ex earum genere, quæ non recipiunt moram & dilationem, de quibus *in vltim.* D. *de appell. recip. vel non.*

DEFINITIO XXVII.

Conſtituti clauſula, quæ habet conditionem vel expreſſam vel tacitam, non operatur niſi ex die conditionis exiſtentis.

IN dotali inſtrumento appoſita fauore mulieris clauſula conſtituti, non prius vires habere incipit, quam caſus euenerit, quo agi poſſit ad dotem reſtituendam, vel in tuto collocandam. [1] Quare nec mulieri oberit, quod dici ſolet eam clauſulam nullius eſſe effectus poſt decennium, quaſi tanto tempore per obliuionem aut contemptum amiſſa poſſeſſione. [2] Id enim ſic accipiendum eſt, vt decennium illud ab eo tantum die numerandum ſit, quo cœperit agi poſſe. [3] Vt euenit in omnibus contractibus in diem aut ſub conditione conceperis. [4] Itaque ſi forte per quinquaginta annos ſteterit matrimoniũ, effectus clauſulæ in ſubſequens vſque decennium extendetur. Neque enim clauſula conſtituti per mortem conſtituentis extinguitur, ſed tranſit in hæredes. [5] Sed & cum eo iure vtamur ex Iuſtiniani lege, vt dos in pecunia numerata conſiſtens non niſi poſt annum peti poſſit, [6] conſequens eſt, vt is quoque annus perinde ex decennio illi ſubducendus ſit, ac cæteri omnes, qui conſtante matrimonio præterierunt. *Ita Senatus* in ſecreto auditorio. 3. Non. Iul. 1595. pro N. de Mouxi, vidua N. Maſſon Aquenſis.

1 Eſt enim clauſula illa acceſſoria, cum ponatur in pignore, quod accedit ad principalem obligationem. Nec proinde prius quærendum eſt de pignoribus dotis, quam de ipſa dote, *l. vbi adhuc, 29.* C. *de iur. dot. l. intomus 21.* C. *ad Senatuſconſult. Velleian.*

2 Secundum ea quæ dixi *Defin. 1. ſupra eod.*

3 Nihil enim poteſt imputari mulieri, quæ conſtante matrimonio agere non potuit, *d. l. vbi adhuc. l. 1. §. vlt.* C. *de annal. except.*

4 Cum non prius agi poſſit ex contractu in diem vel ſub conditione concepto, quam dies aut conditio venerit, *l. cedere diem 213. de verb. ſignific.*

5 Cum nemo amittat poſſeſſionem ſuam ex ſola morte illius, per quem poſſidebat. Id enim vtilitatis cauſa receptum eſt, *l. ſi de eo 40. §. 1. D. de tit.* Theſaur. *deciſ. 105.*

6. *vnic. §. exactio autem,* C. *de rei vxor. action.*

7 Cum per totum illum annum exactio impediatur, quamuis aliquando multum interſit, an dies actionis nondum venerit, an exactio tantum impediatur, *l. cum militi 16. §. 1.* D. *de compenſat.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola miſſio in poſſeſſionem facit poſſeſſorem, non decretum de mittendo in poſſeſſionem.

DEcretum de mittendo in poſſeſſionem actore non facit eum poſſeſſorem, ſi non miſſio ipſa ſecuta ſit. [1] Itaque nõ ſufficiet ea res ad hoc, vt poſſit dicere ſe ſpoliatum, & agere interdictis recuperandæ poſſeſſionis, aut actioribus in eam rem comparatis. [2] Sed miſſionem verbo factam eſſe ſatis non erit, ſi re vera effectum, non habuit, cùm poſſeſſio non ſolius animi ſit, ſed etiam & præcipuè facti. [4] *Ita Senatus* in cauſa N. D. de Gerbaix, vxoris Spect. Dn. Antonij Charbenei Senatoris meritiſſimi, Compatris mea 5. Cal. Sept. 1595.

1 *L. non eſt mirum 26. §. 1. D. de pignor. action.*

2 Prius enim eſt, vt quis probet, ſe fuiſſe antea poſſeſſorem, quam vt poſſit dicere ſe ſpoliatum.

3 Alioqui ſecus eſt, *l. penult. §. vlt.* D. *hoc tit.*

4 *L. 1. §. ſi vir vxori, cod l. 1. §. Scæuola. D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

DEFINITIO XXIX.

Poſſeſſio quæſita per clauſulam cõſtituti amittitur ſolo animo, puta ex eo, quod conſtitutarius petat ſe mitti in poſſeſſionem: ſecus eſt in poſſeſsione quæſita per traditionem.

CLauſula conſtituti licet habilis ſit ad transferendam poſſeſſionem, non ſolum ciuilem, ſed etiam realem & naturalem, minus tamen iuris tribuit ad tenendam poſſeſſionem, quam traditio. Quia poſſeſſio per traditionem quæſita ſicut & animo & corpore quæſita eſt, ita non niſi animo & corpore amittitur: [3] at illa, quæ per conſtitutum acquiritur, ſolo animo amittitur, quia & ſolo animo comparatur. [4] Inde fit, vt ea clauſula effectum ſuum perdat, quoties is, qui per illam poſſeſſor factus eſt, petit mitti ſe in poſſeſſionem, [5] eum ex contrario petere poſſit & debeat ſe in poſſeſſione retineri. [6] Nam interdicta adipiſcendæ & retinendæ poſſeſſionis ſe inuicem nunquam compatiuntur, [7] quandoquidem fieri non poteſt, vt eam poſſeſſionem adipiſcaris, quæ iam penes te ſit, [8] aut eam retineas, quam nondum ſis adeptus. [9] At quid ſi conſtitutarius petierit ſe manuteneri, Iudex vero per imperitiam iuſſerit eum in poſſeſſionem mitti? Sententia nulla eſt, quia vt Pragmatici loquuntur, non eſt conformis libello. [10] Si tamen tranſierit in rem iudicatam ob non interpoſitam appellationem, quæ moribus noſtris omnino neceſſaria eſt, dicendum erit, æque amiſſam poſſeſſionem, [11] adeoque licet iudicati executio nulla ſecuta ſit. [12] cum res iudicata pro veritate habeatur. [13] Verum autem eſſe non poſſit, mittendum quem in poſſeſſionem quin prius verum ſit, nondum eſſe illum poſſeſſorem. [14] *Ita Senatus* in eadem cauſa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, 3. Non. Sept. 1595.

1 Vt ſæpius diximus *l. quod meo 18.* D. *hoc tit.* & Guid. Pap. *quæſt. 22. 46.* & aliis citatis *Defin. 1. n. 3. ſupra eod.*

2 Quoniam clauſula conſtituti fictitius modus eſt transferendæ poſſeſſionis, traditio autem naturalis, vt notat, *ad d. l. quod meo.*

3 *L. quemadmodum 8. l. quamuis 48.* D. *hoc tit.*

4 *Arg. d. l. quamuis, & l. peregre 44. §. §. vlt. eod. tit. l. nihil tam naturale 35. de reg. iur.*

Qui

5 Qui enim petit mitti ſe in poſſeſſionem, auocat eam poſſeſſionem, quam fatetur eſſe alienam, quod fit maxime per hypothecariam, *l. ſi cum venditor. 66. D. de euict.*

6 Etiamſi venditor, voluerit interuertere poſſeſſionem creditoris, cui tamen eo caſu neceſſe eſt implorare beneficium, *l. vlt. C. hoc tit.* At ſi debitor ipſe poſſideat corporaliter, ſufficit implorare clauſulam conſtituti, & petere vt in ſua poſſeſſione creditor retineatur.

7 Vt tractant noſtri *ad l. naturaliter 12. §. nihil commune, D. hoc tit. & ad l. 1. D. vti poſſid.*

8 Quia licet poſsideri quid poſsit ex variis cauſis, tamen poſſeſsio iam mea non magis mea fieri poteſt, *l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur. §. ſic itaque, Inſt. de act.* Eſt enim etiam poſſeſsionis dominium quoddam, notat Cuiac. *ad l. 1. de bon. poſſeſſ.*

9 *d. l. cum hæredes 23. in princ. & §. 1. D. hoc tit.* iunct. *l. præced.*

10 *L. vlt. C. de fideicomm. liber. l. vt fundus* 18. D. *commun. diuid.*

11 Etiam cum ſententia ipſo iure nulla eſt, quod tamen ex iuris ratione ſecus eſt, *l. ſi expreſſim 19. D. de appellat. l. 1. & tot. tit. C. quando prouoc. non eſt neceſſ.*

12 Non enim pendet ſententia ab executione, ſed executio à ſententia, *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

13 *L. res iudicata 207. de regulis iuris, l. ingenuum 25. de ſtat. hom.*

14 Cum non poſsit mitti in poſſeſsionem is, qui iam poſſeſſor eſt, vt dixi *num. 8.*

DEFINITIO XXX.

Mater, quæ hypothecas ſuas dotales cum cæteris pupilli bonis ſub haſta locauit tanquam tutrix, cenſetur renunciaſſe poſſeſſioni, quæ fuerat ei quæſita per clauſulam conſtituti.

MVlier, quæ bonorum mariti pro dote ſibi obligatorum poſſeſſionem per clauſulam conſtituti quæſierat, ſi tutelam filij adminiſtrauerat, hypothecas quoque dotales, ſi quas ſpeciales acceperat,[1] cum cæteris pupilli bonis ſolemniter & ſub haſta locauerit, nec de iure ſuo proteſtata ſit,[2] licet non idcirco dotem ſuam amittat,[3] ſuæ tamen poſſeſſioni renunciaſſe intelligitur, quia poſſeſſio illa, quæ per clauſulam conſtituti ſolo animo acquiritur, ſolo etiam animo amittitur.[4] Apparet autem ex adminiſtratione animum matris illum fuiſſe, vt defuncto marito pupilli nomine poſſideret,[5] tanto magis, quod nec vnquam antea ſibi poſſederat, quando quidem viuo marito non niſi familiaritatis iure poſſediſſe videri poteſt.[6] Clauſura enim conſtituti appoſita in pignore, de quo in caſum duntaxat ſoluti matrimonij dotiſque reſtituendæ conuenerit, nullas vires habere poteſt, quamdiu maritus viuit, ſicut nec ante annum luctus præteritū, quia nec ante id tempus cedit dies dotis reſtituendæ.[7] Ponimus autem intra id tempus matri onus tutelæ iniunctum, quia & intra annum tutorem filio petere debet.[8] Sed & ſi poſſeſſionem bonorum mariti, quam eo viuo iure tantum familiaritatis habuit, poſt mariti mortem continuauerit, retenta poſſeſſione citra vllam nouæ voluntatis declarationem, credenda eſt eo ipſo animo remanſiſſe in poſſeſſione, quo prius fuerat, id eſt, iure familiaritatis. Etſi enim nihil prohibet mutare eam ſibi cauſam poſſeſſionis ex nouo iure, quod ſuperuenit dotis reſtituendæ:[9] ea tamen animi mutatio non præſumitur, niſi probetur.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim fieri ſolet, vt præter generalem & legalem tacitam hypothecam ſpecialiter obligentur pro dote in antichreſim, vt mulier eorum fructus percipiat ſoluto matrimonio, nec imputet in ſortem.

2 Nam proteſtatio ſolet ius proteſtantis conſeruare, *l. ſi debitor 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. pro hærede 20. D. de acquir. hæred. l. etſi quis 14. §. plerique, D. de relig. & ſum. fun.*

3 Ne officium ſuum ſit ei damnoſum, *l. cum quidam 26. C. de admin. tut.*

4 Dixi *Defin. præced. n. 4.*

5 *L. qui bona fide 19. l. ſi aliquam 28. D. hoc tit.* Potius enim eſt inſpiciendum, quod nouiſsime factum eſt, *l. ſi quis ante 10. eodem.*

6 Ac proinde nullo modo poſſediſſe, *l. qui iure familiaritatis 41. eod. titul.*

7 Dixi *Defin. 27. ſupra.*

8 *L. matre 3. C. ad SC. Tertyll.*

9 *L. qui bona fide 19. §. 2. D. hoc tit. l. non ſolum 51. § 1. D. de vſucap.*

10 *L. cum qui voluntatem 22. D. de probat. l. ſi filiusfamilias 16. D. ad SC. Maced.*

DEFINITIO XXXI.

Poſſeſſionem ſuam amittit mulier, quæ patitur, pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, niſi ex ea cauſa aliquid acceperit pro fructibus pignoris.

NOn aliud eſt, ſi mulier, quæ defuncto marito poſſeſſionem pignorum dotalium ſibi ex clauſula conſtituti quæſitam vindicare potuit,[1] paſſa ſit tutorem filio datum bona pupilli omnia, & conſequenter ipſa quoque pignora pupilli nomine locare.[2] Hoc enim conſequens eſſet, quod in ſuperioribus diximus, huius generis poſſeſſionem ſolo animo amitti:[3] ſed hoc ita, niſi proponas, annuum aliquid mulieri à tutore datum vel promiſſum, quod pro commodo poſſeſſionis & ita vicem fructuum pignoris datum promiſſumve videri poſſit.[4] poſſeſſio enim, quæ ſolo animo amittitur, multo magis ſolo animo retinetur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Alioqui non poſſet mulier ſoluto matrimonio ingredi propria auctoritate poſſeſſionem pignorum dotalium, *l. dotis action. 9. ſol. matr.*

2 Nam etſi ipſa conduceret pignora dotalia, deſineret poſsidere, *l. qui bona fide 19. l. ſi aliquam rem 28. D. hoc tit.* Multo igitur magis, ſi alteri conducenti conſenſerit.

3 Dixi *Defin. 29. & Defin. prox. præced. n. 4.*

4 Poſſeſsionem enim habere videtur mulier, cum aliquid habet in vicem poſſeſsionis & fructuum, *arg. l. non videtur 38. & ſeq.* iunct. *d. ſi vſumfructum 35. § 1. D. de vſufr. l. ſed ſi quis 33. & ſeq. D. de pecul.*

5 *L. peregre 44. § vlt. cum duab. legib. ſeqq. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Quæſita per conſtitutum poſſeſſio non poteſt cedi niſi per aliud conſtitutum, nec proinde per tutorem aut curatorem, aut per Procuratorem.

POſſeſſio quæſita per clauſulam conſtituti, cedi quidem, & transferri in alium poteſt:[1] ſed non niſi per aliam conſtituti clauſulam,[2] nec per ſimplicem iurium ceſſionem.[3] Sed & eum, qui transferre hoc modo poſſeſſionem velit, talem eſſe neceſſe eſt, qui transferre poſſeſſionem poſſit.[4] Quid enim ſi tutor ſit, vel curator, vel Procurator? Hos namque conſtat poſſeſſionem transferre non poſſe, cum ipſi non poſſideant,[5] & iis caſibus, quibus transferre poſſunt, naturalem transferendi modum requiri, nec ſufficere fictitium, qualis ille eſt, per clauſulam conſtituti.[6] Proinde ſi tutor pupilli nomine tradiderit inſtrumentum, ex quo acquiſita ſit poſſeſſio, non idcirco eam transferet, licet inter alias perſonas hic vnus ſit modus transferendæ poſſeſſionis.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Claræ de Villette, viduæ Laurentij Scarron, contra hæredem D. Senatoris de Candie, 20. Decemb. 1595.

1 Ex eo noſtrorum brocardico, quod habet, Quicquid eſt transmiſsibile, eſt etiam credibile, aut, vt alij loquuntur, ceſsibile, *l. ex pluribus 42. D. de adminiſtr. tutor.* Theſaur. *deciſ. 115. in fin.*

2 Id eſt, ſi conſtitutarius conſtituat, ſe eandem rem alterius nomine poſſidere. Hoc enim facere poteſt cum penes ſe habeat vtramque poſſeſsionem & naturalem, & ciuilem *l. quod meo 18. D. hoc tit.* Dec. *in l. contractus, n. 12. de reg. iur.* Theſaur. *deciſ. 105.* [Cæterùm ſi ceſsionarius in quem non eſt translata clauſula conſtituti per aliam ſimilem clauſulam experiatur directis actionibus ex perſona cedentis, & ipſius nomine poterit agere omnibus remediis & retinendæ & recuperandæ poſſeſsionis, quibus & cedens ipſe poſſet. *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Antonij Bay procuratoris generalis, & N. Scipionis de Seyſſel D. de Choyſel, 3. Id. Iul. 1612. Vide aliud quid ſpeciale in clauſula conſtituti apud Caſtr. *in l. 1. n. 5. C. quand. lic. ab empt. diſc.* vbi ait clauſulam conſtituti appoſitam in contractu reſoluto non reſolui, niſi fuerit expreſsim actum vt reſoluatur, aut quod effectu idem eſt, vt res vendita debeat remanere penes venditorem eodem iure & modo quo erat antea.

3 Poſſeſsio enim non transfertur ex ſola voluntate, aut per contractum vel inſtrumentum, ſed traditione opus eſt, vel aliqua re, quæ ſit vice traditionis, *l. prædia 48. & ibi not. D. hoc tit.*

4 Parum enim eſt, ſi quis id velit facere, quod non poſsit, *l. multum intereſt 6. C. ſi quis alter. vel ſibi, l. ſiue emancipatus 17. C. de donat.*

5 *d. l. quod meo, verſ. Procurator, l. quamuis 32. § infans D. hoc tit.*

6 Quia per clauſulam conſtituti eam demum poſſeſsionem transferre in alium poteſt conſtituens, quam ſuo nomine habet. *d. l. quod meo.*

7 Quia

7 Quia ſcilicet traditio inſtrumenti eſt pro traditione rei, quæ inſtrumento continetur, *arg. l. vlt. Cod. de pact. conuent. tam ſup. dot.* Dixi *Defin. 9 Supra mandat.*

DEFINITIO XXXIII.

Clauſula conſtituti appoſita in fauorem negotiorum geſtoris transfert poſſeſſionem eum, cuius negotia geruntur, non in eum qui geſſit.

QVi ſe conſtituit poſſidere nomine illius, qui alterius negotia gerit, non tam in negotiorum geſtorem, quam in eum, cuius negotium geritur, transfert poſſeſſionem.[1] non tamen erit conſequens, vt, ſi maritus ex vxoris pecunia ſibi ſtipulatus ſit, vxoris negotium geſſiſſe videatur, ſi non id dixerit, & inſtrumentum ei tradiderit, [3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Poſtquam placuit, vt etiam per liberam perſonam poſſeſsio nobis acquiratur, *l. traditio 20. §. vlt. D. de acquir. rer. dom. l. 1. C. hoc tit. l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir.*

2 Sibi enim acquirit, non vxori, qui ſibi ſtipulatur, quamuis ex pecunia vxoris, *l. ex pecunia 12. C. de iur. dot.* iunct. *l. ſi patruus 4. C. commun. vtr. iudic. l. 2. C. pro ſocio, l. qui aliena, 8. C. ſi quis alter. vel ſibi.*

3 *L. 4. 5. & 6. C. eod. tit. ſi quis alter. vel ſibi.*

DEFINITIO XXXIV.

An manumittendus ſit creditor in poſſeſſione ſibi quaſita per clauſulam conſtituti ante cœptam vel finitam diſcuſsionis inſtantiam?

IN quæſtione illa. Vtrum ante finitam inſtantiam diſcuſſionis manutenendus ſit creditor condicens poſſeſſionem ex clauſula conſtituti, inauditis cæteris creditoribus, poſt multas altercationes eo tandem Senatum frequentioribus votis decurrere animaduertit, vt non ſit audiendus, ſi iam cœpta ſit diſcuſſionis inſtantia.[1] Sit vero audiendus præſtita ſatiſdatione de fundo illo in hæreditate, vbi opus erit, reponendo, ſi nondum vllum confectum ſit inuentarium, multo magis ſi lapſa ſint eius conficiendi tempora; aut, ſi quid ſit, quod impediat inuentarij confectionem.[2] Cur enim mora interim fiat ei, qui propriam auocat poſſeſſionem, quæ ſit extra cauſam hæreditatis?[3] Placebat tamen aliquando temperamentum, vt ad diſcuſſionis inſtantiam creditor remitteretur. Interea vero per fiduciæ ſpeciem in poſſeſſione ſua retineretur præſtita ſatiſdatione.[4] Sed non poteſt hodie locus eſſe huic temperamento, poſt quam ex edicto, quod factum eſt anno 1598. aufertur hæredi beneficium inuentarij, ſi vel in conficiendo inuentario fuerit negligens, vel intra annum, aut ad ſummum ex magna cauſa intra biennium diſcuſſionis inſtantiam ad finem non perduxerit. *Ita Senatus* pro Claudio du Cheſne Procuratore, contra viduam & hæredem Guilielmi Iaquemod dicti de la Palud, circa Non. Maij 1596.

1 Quoniam in diſcuſſionis inſtantia quærendum eſt de iure omnium creditorum, vt dixi *ſub tit. de bon. auctor. iudic. poſſid. ſeu venund.*

2 Quia nimirum his caſibus non tam videtur intereſſe creditorum quam hæredis, contra quem non minus operatur clauſula conſtituti, quam contra defunctum ipſum. Not. *in l. quod meo 18. D. hoc tit.* Quod intellige, cum conſtitutum habuit effectum ante mortem conſtituentis, alioqui morte conſtituentis finitur conſtitutum, vt tractat Anton. Theſaur. *deciſ. 38. n. 1 in fin. & deciſ 105. in fin.*

3 Nec enim poſſeſſio tranſlata per defunctum poteſt tranſire in hæreditatem, aut eſſe hæreditaria, *l. nemo plus commodi, de reg. iur.*

4 *Arg. l. 5. D. ſi cui plus quam per leg. falcid. l. 5. & 6. D. de petit. hæred.*

DEFINITIO XXXV.

Clauſula, Ex nunc prout ex tunc reducit conſtitutum ad tempus contractus.

CLauſula conſtituti appoſita, *Ex nunc prout ex tunc*, impleta quandocunque conditione, iam inde ab initio contractus effectum habuiſſe intelligitur:[1] ſed tamen ſi corporalis poſſeſſio intra decennium apprehenſa non ſit, non eo magis operabitur clauſula, quia poſt decennium nihil operatur, quaſi neglecta poſſeſſione,[2] numerando ſcilicet decennio ab eo demum tempore, quo extitit conditio ſub qua fuit poſſeſſio tranſlata per conſtitutum.[3] An igitur emptori, aut ei, cui ex nunc prout ex tunc res data fuit in ſolutum agendum erit rei vindicatione, quaſi nulla dum facta traditione, an vero ad rem tradendam, quaſi nulla dum facta traditione? Ego prius magis probabam, quia multum intereſt, an poſſeſſio nunquam quæſita ſit, an amiſſa.[4] Nec amiſſio poſſeſſionis inducit amiſſionem dominij.[5] Proinde fructus debebuntur à die litis conteſtatæ, *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Cardé, 22. Decembr. 1596.

Guid. Pap. *quæſt. 268.* Neguſ. *In tract. de pign. part. 2. memb. 2. num. 4. & 5.* & alij mult. quos cumulat Theſaur. *deciſ. 38. num. 2.* licet videatur ille contra ſentire & concludere, *n. 4.*

2 Cum poſſeſſio amittatur per obliuionem, quæ ex lapſu decennij præſumitur, niſi ipſemet conſtituens interuertiſſet poſſeſſionem, quo caſu daretur conſtitutario remedium, *l. fin. C. hoc tit.* vſque ad 30. annos. Idem Theſaur. *deciſ. 105. num. 8. & deciſ. 215. num. 6.*

3 Dixi *Defin. 10, Supra hoc tit.*

4 Quia ſine poſſeſſione non poteſt regulariter acquiri dominium, *l. 1. & 2.* vbi not. D. *de publician. in rem act.* poteſt tamen retineri.

5 Cum facilius amittatur poſſeſsio quam dominium, *l. ſi quis vi 17. §. differentia,* D. *hoc tit.*

L. certum 22. C. de rei vindic.

DEFINITIO XXXVI.

Etiam in præiudicium tertij retrotrahitur conditio & poteſtas conſtituti, ſi conditio fuit caſualis, vel mixta non poteſtatiua.

CLauſula conſtituti conditionalis operatur; exiſtente quandocunque conditione etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore corporalem eiuſdem fundi poſſeſſionem nactus fuit,[1] ſi modo caſualis aut mixta fuit conditio, non poteſtatiua.[2] Nec ad rem pertinet, quod non videantur extrema habilia conſtituto re tempore conditionis euenientis non amplius poſſidente.[3] Nihil enim vetat, poſſeſſionem quoque ſicut & proprietatem transferri ſub conditione,[4] qua eueniente quandocunque iam inde ab initio tranſlata intelligitur. *Ita Senatus* in cauſa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Poſtquam placuit noſtris beneficium *legis fin. C. hoc tit.* etiam illi competere, qui nactus eſt poſſeſsionem per clauſulam conſtituti. Theſaur. *deciſ. 215. num. 4.*

2 Caſualis enim conditio vel mixta retrotrahitur, non poteſtatiua, *l. 1. l. qui balneum, 9. l. potior 11. D. qui potior in pignor. hab.*

3 Cum non poſsit transferri poſſeſsio per clauſulam conſtituti, niſi conſtituens poſsideat eo tempore quo conſtituit, *l. quod meo 18.* vbi omnes notant. *ff. hoc tit.*

5 Ita vt per clauſulam conſtituti poſsit fieri retroactio etiam à tempore inhabili ad tempus habile. Alex. *conſ. 83. vol. 2.* quem cum aliis multis refert Theſaur. *deciſ. 38. num. 2. & 3.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui excepit hypothecam & poſſeſſionem rei à ſe venditæ, addita clauſula conſtituti, poteſt ſuam poſſeſſionem auocare, nulla facta excuſſione, quamuis non impleret beneficium l. vlt. C. hoc tit.

EQui venditor cauerat, vt pro pretio equus maneret obligatus,[1] addita etiam clauſula conſtituti.[2] Pretio non ſoluto poteſt venditor equum auocare à quocunque poſſeſſore,[3] etiamſi per plurium perſonas emptio ambulauerit.[4] Nec repelletur exceptione non factæ excuſſionis,[5] ſi imploret beneficium clauſulæ conſtituti,[6] licet non implorauerit

erit beneficium legis Iuſtinianeæ.[7] Nec ad hunc caſum pertinet, ſicut nec ad mores noſtros,[8] quod ex Gallorum praxi vulgo iactari ſolet, *les meubles n'auoir point de ſuyte.*[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quæ conuentio vtilis eſt, non ſolum vt venditor habeat equum obligatum, quem alioqui non haberet, *l.* 3. §. *pen.* D. *de tribut. act.* ſed etiam vt in eo equo cæteris omnibus creditoribus præferatur, *l. licet* 7. C. *qui potior in pign. hab.* iunct. *l. quamuis*, 17. C. *de pignor.*

2 Per quam fieret, vt equi à ſe venditi poſſeſsionem in caſum non ſoluti pretij retineret.

3 Per remedium retinendæ poſſeſsionis implorato beneficio clauſulæ conſtituti, vt ſequitur in Definitione.

4 Quia non magis debitor quam colonus poteſt creditoris ſui poſſeſsionem interuertere. Iacob Menoch. *remed.* 14. *n.* 25. quem refert & ſequitur Theſaur. *deciſ.* 105.

5 Quæ ſolet competere tertiis poſſeſſoribus conuentis hypothecaria. *Auth. hoc ſi debitor*, C. *de pignor.*

6 Quaſi non tranſlata hoc caſu per venditorem, ſed retenta potius equi poſſeſsione, velut pignoris iure, *vt in l. Iulianus* 13. §. *offerri*, *ff. de act. empt.*

7 *In l. vlt.* C. *hoc tit.* quam implorari neceſſe eſt, quoties meus creditor agit hypothecaria contra tertium poſſeſſorem. Hic enim plus quam creditor eſt, quia paulo ante dominus fuit, nec niſi hac lege dominium à ſe abdicare voluit, *arg. l.* 1. §. *vlt.* & *l.* 2. D. *de rebus eor. qui ſub tutel.*

8 Nec enim Gallorum moribus hoc parte vtimur, vt alibi ſcripſi.

9 Hic enim venditor non tam rem alienam perſequitur, quam eam, quæ adhuc ſua quodammodo eſſe videatur.

DEFINITIO XXXVIII.

Conſtitutarius vincit hæredem conſtituentis, multo magis eum, qui ius habeat ceſſum ab hærede conſtituentis, quod pertinet ad cauſam poſſeſsionis.

CVm tibi donaſſet Titius fundum Cornelianum tranſlata poſſeſſione per clauſulam conſtituti,[1] poſtea vero aduerſus donationem quaſi per vim extortam in integrum reſtitui vellet,[2] deceſſerat inſtituta lite, & Sempronio hærede ſcripto, Sempronius iuribus ſuis omnibus ceſſerat Mæuio, qui & ipſe in locum Seij antiquioris creditoris hypothecarij non tamen conſtitutarij [3] erat ſubſtitutus. Si Mæuius tamquam poſſeſſor factus ex generali conſuetudine, quæ hæredibus fauet,[4] poſſeſſionis controuerſiam tibi facere velit imploranti clauſulam conſtituti,[5] non audiendus, quia non potuit defunctus transferre in hæredem poſſeſſionem, quam mortis tempore non habuit,[6] iam ſcilicet in te tranſlatam per clauſulam conſtituti.[7] Nec proinde illi proderit, quod ius habeat ab anteriore creditore. Prius enim eſt, vt de poſſeſſione quæratur, certuſque poſſeſſor conſtituatur,[8] quam vt hypothecaria, ſiue per actionis, ſiue per exceptionis viam exerceatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Guiuiſani & Petri de Pogge, 26. Mart. 1597.

1 Quomodo ſolet transferri poſſeſsio rerum donatarum, vt & cæterarum rerum, *l. quod meo* 18. *ff. hoc tit.* itemque per retentionem vſusfructus, *l. quiſquis* 28. C. *de donat.*

2 Eſt enim iuſta cauſa reſtitutionis ad reſcindendam donationem vis vel metus, *tot. tit. Quod met. cauſ.* D. & C.

3 Quamuis poſſit etiam conſtitutarius transferre ſuam poſſeſſionem in alium Tiraq. *in tract. de iur. conſtit. part.* 1. *ampliat.* 22. quem refert & ſequitur Theſaur. *deciſ.* 215. *n.* 8.

4 Per quam, vt Pragmatici noſtri loquuntur, *Mortuus ſaiſit viuum.*

5 Cum beneficio, *l.* 2. *l.* 3. C. *hoc tit.*

6 *L. nemo plus commodi* 120. *de regul. iur. l.* 1. §. *Scæuola*, *ff. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ. eſt.*

7 Cum non poſsint duo eſſe in ſolidum poſſeſſores, *l.* 3. §. *ex contrario*, D. *de acquir. poſſ. l. duo in ſolidum* 19. *ff. de precar.*

8 *L. is qui deſtinauit* 24. *l. qui petitoris* 38. *ff. de rei vindicat. l. ſi de vi* 37. D. *de iudic. l.* 2. C. *de interd. l. ordinarij* 13. C. *de rei vind.* Theſaur. *deciſ.* 15. *num.* 1.

9 Cum hypothecaria non niſi contra poſſeſſorem exerceatur, *l. ſi fundus* 16. §. *in vindicatione ff. de pignor.*

DEFINITIO XXXIX.

Poſſeſsio per conſtitutum quæſita aut per precarium an & quatenus morte conſtituentis vel conſtitutarij, aut precario rogantis vel concedentis amittatur?

MAgna inter noſtros fuit quæſtio, an poteſtas clauſulæ conſtituti per mortem ſiue conſtituentis, ſiue conſtitutarij finiatur? Sunt enim qui indiſtincte putent finiri, & quidem mortem conſtituentis.[1] Quia cum poſſeſſio per clauſulam conſtituti quæſita in ſolo conſtituentis animo reſidere videatur,[2] fieri certe nequeat, vt ea poſſeſſio in longius tempus extendatur, quam conſtituentis animus, qui vtique cum vita finem accipit.[3] Morte vero conſtitutarij, quia is, qui ſe alterius certæ perſonæ nomine conſtituit poſſidere, de ipſius hærede non cogitat,[4] niſi in ipſa conſtituti clauſula hæredis quoque mentio facta proponatur.[5] Alij vero ſunt, qui morte quidem conſtituentis finiri conſtitutum arbitrentur,[6] at non & etiam morte conſtitutarij, quo minus in hæredem illius tranſeat, tam actiue, vt loquuntur, quam paſſiue.[7] Senatus noſter magis probat, vt neque conſtituentis, neque conſtitutarij morte finiatur poſſeſſio, quæ per conſtitutum quæſita fuerat, non magis quam ſi per realem & actualem traditionem acquiſita fuiſſet,[8] adeo vt placeat non minus hæredi conſtitutarij, quam ipſi conſtitutario competere interdictum retinendæ poſſeſſionis, nec minus aduerſus hæredem conſtituentis, quam aduerſus ipſum conſtituentem, ita vt non ſit ei neceſſarium recurrere ad remedia vel adipiſcendæ vel recuperandæ poſſeſſionis, ſiue conſtitutarij hæres iuuari velit beneficio clauſulæ contra conſtituentem, ſiue conſtitutarius contra hæredem conſtituentis, ſiue hæres contra hæredem.[9] Nam & idem ſeruaretur, ſi pro clauſula conſtituti traditio interueniſſet ad transferendam poſſeſſionem,[10] cum placeat per clauſulam iſtam transfer, non modo ciuilem & fictam, ſed etiam naturalem, realem, veram & actualem poſſeſſionem perinde atque per traditionem:[11] præſertim vero poſtquam moribus noſtris receptum eſt, vt defuncti poſſeſſio non ſecus ac dominium rerum hæreditariarum continuetur & transferatur ipſo iure in hæredem, etiam quod ad effectum interdicti proponendi; De retinenda poſſeſſione.[12] Illud ſane diſtricte Senatus noſter obſeruat, vt ſi poſt mortem ſiue conſtituentis, ſiue conſtitutarij negligens fuerit is, qui potuit implorare beneficium clauſulæ, idque per decennium integrum, non ſit poſtmodum audiendus, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſſione contendere poſt decennium velit,[13] quaſi amiſſa poſſeſſione non tam per mortem conſtituentis aut conſtitutarij, quam per obliuionem,[14] niſi ante mortem vel conſtituentis, vel conſtitutarij poſſeſſio interuerſa proponatur quo caſu non ambigitur, quia conditio ex Iuſtiniani lege competat etiam hæredi in annum vſque trigeſimum.[15] Nec aliud in poſſeſſione per precarium quæſita obſeruatur, cum placuerit, ad eam quoque poſſeſſionis ſpeciem Iuſtiniani legem pertinere:[16] qua ceſſante, id eſt ſi poſſeſſio interuerſa non fuerit, conſtat, longe minorem eſſe precarij, quam conſtituti poteſtatem, quia per precarium ciuilis tantum poſſeſſio acquiritur, non etiam naturalis.[17] Vnde fit vt eius morte, qui precario rogauit, precarium haud dubie finiatur, quod non tranſit in eius hæredem.[18] Item vt quæſita per precarium ciuilis poſſeſſio per decennij lapſum amittatur, etiam viuo eo, qui precarium rogauit, ſi is, qui dedit, eiuſve hæres negligens per tantum tempus fuerit in apprehendenda naturali, quæ penes rogantem manſerit,[19] aut quæ ipſo etiam ignorante fuerat ab alio occupata.[20] Nam ſi ſciuit, ſufficiet ad amittendam poſſeſſionem ciuilem quod neglexerit recuperare naturalem nec longi temporis lapſus requiretur.[21] Quæ diſtinctio non ita facile cadit in conſtitutarium, qui licet per longius tempus quam decennij ceſſauerit in corporali poſſeſſione apprehendenda, non ideo tamen videbitur negligere naturalem, quam habet & retinet per conſtitutionem.[22] Certe mortuo conſtitutore decennium exinde computabitur,[23] ſi nō prius fuerat poſſeſſio per eum, vt diximus, interuerſa.[24] Neque tamen erit neceſſarius lapſus decennij, ſi conſtitutarius ſciens occupatam ab alio citra interuerſionem, aut etiam vacantem poſſeſſionem, quæ conſtitutoris corpore & animo retinebatur, eam adipiſci & recuperare neglexerit. Idem enim eſſet, etiamſi per veram & actualem, vt aiunt, traditionem ſibi poſſeſſionem quæſiuiſſet, quam deinde per alium retinere cœpiſſet.[25] *Ita ſæpius* in Senatu noſtro tractatum & definitum eſt.

1 Ant.

1 Ant. Theſaur. qui multos citat *deciſ.* 38. præſertim *Andr.* Tiraq. *part.* 2. *de conſtit. ampliat.* 13 *n.* 1. *&* 2. *& part.* 1. *n.* 65. *& part.* 3. *limit.* 21. *num.* 10. *&* 11.

2 *L. quod meo* 18. vbi omnes notant, *ff. hoc tit. l.* 3. *§. ſaltus hybernos, verſ. cæterum, eod. tit.*

3 Ita ratiocinatur poſt alios Iacob. Menoch. *remed.* 14. *recup. poſſ. n.* 65 *& ſeqq.*

4 *L. cum precario* 12. *in fin. D. de precar.*

5 Nam cum facta eſt mentio hæredis, non dubitatur, quin precarium & conſtitutum tranſeat etiam in hæredem Theſaur. *Deciſ.* 105. *n.* 4. Obſerua tamen, ſi quis ſibi ſuiſque precario rogauerit, non ideo videri actum de hæredibus, ſed tantum de domeſticis. Textus eſt elegans *in l. cum precario* 21. *ff. de precar.* licet propter vſum Notariorum, qui eo nomine vtuntur, vt hæredes ſignificent, alio iure vtamur, ita vt error Ius faciat, quomodo Paulus loquitur *in l.* 3. *§. vlt. de ſupell. legat.*

6 Theſaur *d. deciſ.* 38.

7 Idem Theſaur. *deciſ.* 105. vbi late.

8 Cum per conſtitutum non minus, quam per traditionem etiam vera & realis poſſeſſio transferatur, *d. l. quod meo.* Conſtat autem, poſſeſſionem, quæ tranſlata ſit per veram traditionem, non amitti morte illius, cuius corpore poſſidebamus. Id enim vtilitatis cauſa receptum eſt, *l. ſi de eo* 40. *§.* 1 vbi Bart. & alij, *eod. tit.*

9 Contra id quod ſentit Theſaur. *d. deciſ.* 105. *n.* 3. 4. & poſt à Menoch. *d. remed.* 14. *recup. poſſ. n.* 67.

10 Vt dixi *n.* 8. *ex l. ſi de eo* 40. *§.* 1. D. *hoc tit.*

11 Afflict. *deciſ.* 139. *num.* 9. poſt Alex. *in d. l. quod meo, & in l. inter dum,* D. *hoc tit.* Bald. *conſ.* 494. *vol.* 4. Iaſ. *in l. quotiens. C. de rei vindic.*

12 Omnia enim interdicta & remedia poſſeſſoria, quæ competebant defuncto, competunt hodie etiam hæredi ex conſuetudine & poteſtate edicti, Quo mortuus ſaiſit viuum.

13 *Ex d. l. ſi de eo, §.* 1. vbi Bart. & alij, *ff. hoc tit.* Iunge omnino D. *fin.* 5. *infr. ſi aduerſ. cred. præſc. oppon.*

14 Cum obliuio præſumatur ex lapſu decennij, Bartol. & alij *ibid.* Intellige autem, ſi conſtitutarius ignorauerit, aut vacantem, aut ab alio fuiſſe occupatam poſſeſſionem. Tunc enim ſufficit, neglectam eſſe poſſeſſionem, vt amittatur, ſecundum diſtinctionem Bart, communiter approbatam *in dict. l. ſi de eo, §.* 1.

15 Vt concludit Theſaur. *dict. deciſ.* 105. poſt Menoch. *de remed.* 14. *num. vlt.* Afflict. *dict. deciſ.* 139. vbi tamen fatetur, tolli hoc caſu hypothecam per præſcriptionem longi temporis, quod nota, vt intelligas, hac quoque admiſſa ſententia, quæ ſane dura eſt, male concludere illum qui auocat poſſeſſionem condictione *ex l. vlt. C. hoc tit.* vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ. Nihil enim de hypotheca tractandum eſt, ſi modo poſſeſſor bonæ fidei fui.

16 Afflict. *d. deciſ.* 139.

17 Capyc. *deciſ.* 4. *n.* 7.

18 *dict. l. cum precario* 12. *§.* 1. *ff. de precar.* vbi dicitur, aliud eſſe in hærede concedentis precarium, quia in eum tranſit ius precarij.

19 Etſi enim precarium poteſt quandocumque reuocari, & per reuocationem redit poſſeſſio ad concedentem, id tamen eo pertinet, vt poſſit vti interdicto D. precario ad repetendam poſſeſſionem, non autem vt poſſit agere interdicto. Vti poſſidetis, vt explicat Menoch. *d. remed.* 14. *num.* 1[illegible].

20 Intellige de poſſeſſionis occupatione, quæ facta fuerit citra interuerſionem, alioqui locus eſt condictioni, *ex l. vlt. C. hoc tit.* vt dixi *num.* 15. *&* 16.

21 Vt dixi *n.* 13. *&* 14 *ſupr.* niſi interuerſa fuerit poſſeſſio, vt dixi proxime, quia tunc nec longi temporis lapſus noceret, ſed requireretur tempus longiſſimum, id eſt, 30. annorum cum condictio ex lege ſit perpetua, & conſequenter duret vſque ad 39. annos.

22 Tunc enim amittitur ciuilis, cum eſt ſola nec habet adnexam naturalem Bart. *in d. l. ſi de eo* 40. *§.* 1. *ff. hoc tit.*

23 Theſaur. *d. deciſ.* 105. *n. vlt.* vbi alios citat.

24 Theſaur *ibid.* poſt Menoch. vbi ſupra.

25 *dict. l. ſi de eo §.* 1. vbi tractatur de poſſeſſione, quam quis habuerat, & naturalem, & quam retinuerat per colonum poſtea defunctum Iunge Defin. 22. & illam intellige ſecundum hanc. Adde *Definit.* 1. *infr. ſi aduerſ. credit præſcr. oppon.*

DEFINITIO XL.

An ei, cuius poſſeſſio interuerſa fuit, detur condictio ex l. vltim. C. hoc tit. contra tertium poſſeſſorem, poſt ſublatam longi temporis præſcriptionem hypothecariam?

INteruerſa poſſeſſione per eum, cuius animo & corpore poſſidebatur, ſi tertius poſſeſſor per decennium rem alij obligatam tenuerit, ita vt præſcriptione tanti temporis hypothecariam ſummouere poſſit, [1] elegans quæſtio eſt, an conueniri adhuc nihilominus poſſit condictione ex lege noua Iuſtiniani, [2] quæ quaſi in hanc rem lata eſt contra iuris veteris rationem.[3] Nam ex interpretibus noſtris alij aliter ſentiunt,[4] nec dum quid Senatus noſter in hac quæſtione pro certo habeat, mihi compertum eſt. Videtur tamen diſtinctionibus rem hanc expediri debere, de quibus dicemus Defin. 5. infr. Si aduerſ. credit. præſcript. oppon.

1 *Ex l.* 1. *&* 2. *C. ſi aduerſ. credit. præſcr. oppon.*

2 *L. vlt. C hoc tit.*

3 Eſt enim lex illa iuris veteris correctoria, vt conſtat *ex l. ſi de eo* 40. *§. ſi forte, D. eod.* licet contra ſentiat Iacob Menoch. *remed.* 14. *recup. poſſ. q.* 2. *num.* 11.

4 Vt conſtat ex iis, quæ tractat Afflict. *deciſ.* 139 & Menoch. *vbi ſupr. n.* 68. *& ſeqq* Iunge *Defin. prox. præcen.*

DEFINITIO XLI.

Sola ſubhaſtatio non facit debitorem poſſeſſorem ſi non ſit.

SVbhaſtatio certarum rerum contra debitorem quaſi poſſeſſorem, cùm non poſſideret facta per errorem, non facit poſſeſſorem,[1] cùm poſſeſſio ſit facti,[2] ne rerum veritas erroribus geſtorum vltietur. [3] Et conſequenter ſi eas ipſas res creditor qui ſubhaſtationem vrgebat à poſſeſſore vero comparauerit, non videbitur debitorem ſpoliaſſe, nec quaſi ſpoliator poterit conueniri, vt poſſeſſionem reſtituat.[4] Nec ſi prohibetur in poſſeſſionem ex ſubhaſtationibus fuiſſe miſſus, [5] aut ſolutionem debiti pro quo ſubhaſtationes factæ fuerant, conſecutus.[6] Poſſeſſionem enim veram, & realem præceſſiſſe oportet, vt poſſit quis dicere ſe ſpoliatum. [7] Multum autem refert an verè quis poſſidere exiſtimetur, ſiue in eo ipſo qui poſſidere creditur falſa illa opinio ſit, [8] ſiue in alio. [9] *Ita Senatus* pro Franciſco Burut, contra Nicolaum Toynet, 5. Cal. April. 1612.

1 Poſſeſſio enim non niſi certis modis acquiritur & amittitur, *l.* 1. *§. ſi inſſerim, & paſſ. ff. hoc tit.* inter quos non eſt error qui ſemper habet comitem ignorantiam, *l. ſi quis per errorem* 15. *ff de iuriſd.*

2 *L.* 1. *§ ſi vir vxori, ff. hoc tit l denique* 19. *ex quibus cauſ. maior.*

3 *L. illicitas* 6. *§. veritas, de offic præſid. l cuius* 53. *de reg. iur.*

4 Intellige ſiue is qui ſe dicit poſſediſſe conueniatur interdicto. *Vnde vi*, ſiue *ex cap. ſæpe. Extr. de reſtit. ſpoliat.* ſiue ex Can. *redintegranda* 3. *quæſt.* 1.

5 Quo caſu miſſio in poſſeſſionem transfert in emptorem eam ipſam poſſeſſionem, quam debitor habuit, & eam ipſam reddit creditori quandocumque pignus intra tempora redimenti. Sed ſi debitor non poſſederit non niſi inutilis poteſt eſſe miſſio in poſſeſſionem & conſequenter nullus ex ea effectus ſequi poteſt, *vulgat. iurib.*

6 Quamuis hoc caſu pleniſſimum effectum videantur habuiſſe ſubhaſtationes quæ non aliam ob cauſam fiebant, quàm vt ſuum creditor conſequeretur, *l. creditores* 8. *ff. de diſtr. pignor.*

7 *Defin.* 5. *num. vlt. infr vnd. vi.*

8 *Vt in l. Celſus* 27 *ff de vſucap. l. ſi exiſtimans* 48. *eod. alias l.* 3. *pro ſol.*

9 *L. is qui ſe obtulit* 25. *& ſeqq. D. de rei vindic.* His enim omnibus caſibus in quibus de poſſeſſione quæritur, plus ſemper eſt in veritate, quam in opinione, licèt ſit aliud in vſucapione, *l iuſto errore* 44 *de vſucap. l ſi quis* 8. *l. quod vulgo* 11. D. *pro emptor.* Nempe quia poſſeſſio facti eſt, vſucapio iuris, & longè aliud eſt errare in ipſa poſſeſſione, aliud in titulo poſſeſſionis vt in legibus ſupradictis. Denique pro huius Definitionis confirmatione facit, quod ſubhaſtatio modus eſt poſſeſſionis auferendæ à debitore, non in ipſum transferendæ. Inducta verò ad vnum effectum non debent contrarium operari, *l. legata* 14. *de adim legat.*]

TIT. VIII.

DE LONG. TEMPOR. PRÆSCRIPT.

DEFINITIO I.

Longi temporis poſſeſſio locum habet etiam contra eum cui merces conductionis interim ſoluta eſt, ſi modo ſciuit alienationem à conductore factam, non ſi ignorauit.

QVI bona fide fundum emit ab eo, cui ego locaueram, ſi decennium inter præſentes, aut vicennium inter abſentes poſſederit, non eo minus tanto tempore dominium ſibi quæſiſſe videbitur, [1] quod interea

tereа promiſſam penſionem conductor mihi ſoluerit per ſingulos annos. [2] Et ſi enim neque dominij quæſtionem referre ipſe conductor poſſet, [3] neque vllius temporis præſcriptionem obiicere propter malam fidem, [4] qui tamen ab eo comparauit tanquam à domino, perinde bonam fidem habet, atque ſi ab alio quolibet non domino comparaſſet. Nec quod mihi negligentia imputari non poteſt, qui iure meo aduerſus conductorem vſus ſum, [6] facere debet, vt minus iuris emptor habeat, qui ſuo nomine poſſedit, non meo. [7] Quare nec cauſa vlla eſt, cur mihi reſtitutio in integrum concedi debeat aduerſus emptorem, cum quo nullum à me negotium geſtum eſt. [8] Sed hæc ita accipienda ſunt, ſi ius meum ſciui, & alienationem à conductore meo factam; [9] alioqui mala fides auctoris nocet bonæ fidei poſſeſſori, [10] hactenus ne minore quam 30. annorum ſpatio poſſit præſcribere, [11] nempe cum de dominio agunt. Nam ſi de præſcribendo hypothecæ aut quo alio iure tractaretur, non eſſet ea diſtinctio neceſſaria. [12] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. du Four, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Per longi temporis poſſeſſionem, in quam hodie transformata eſt vſucapio, *l. vnic. C de vſucap. transform.* iunct. *l. 2. pen. & vlt. & paſſ. C. hoc tit.*

2 Quamuis, ſi conductor rem vendiderit, & eam ab emptore conduxerit, poſtea vtrique mercedes præſtiterit, prior locator poſſeſſionem ſuam retineat per conductorem, *l. quamuis pupillus* 32. § 1. *ff. de acquir poſſeſſ.*

3 *L. ſi quis locationis* 25. C. *de locat.*

4 *L. male agitur* 2. C *de præſcr. 30. vel 40. annor.*

5 *L. 1. C hoc tit.* Nam & bona fides ex iuſto titulo præſumitur, niſi mala fides probetur; ſicut è contrario ex iniuſto titulo mala fides & præſumitur, & probatur, *l. quemadmodum 7. in fi. D. de agric. & cenſ. lib. 11. tit. 47. cap qui contra de reg. iur. in 6.*

6 *L. cum ſcimus* 22. *§. illud quoque, verſ. cum non poſſit, C. eod. tit. de agri col. & cenſit.*

7 Ratio eſt, quam adfert Vlpian. ex Pomponio in eleganti illa ſpecie, quam tractat *in l Pomponius* 29. *D. quibus mod. vſusfruct. amitt.*

8 Negotium enim aliquod geſtum eſſe oportet, aut quaſi geſtum vt reſtitutio locum habere poſſit, *l. 1. & tot. tit. D. quod met. cauſ. geſt. erit. l. ait prætor 7. in princ. D. de minor.*

9 Quo caſu poteſt ſane mihi imputari, cur emptoris poſſeſſionem non interpellauerim.

10 *Auth. mala fidei, §. ſi vero is qui putabas,* C *hoc tit.*

11 *d. Auth. mala fidei,* quæ hac parte correxit ius vetus vt conſtat *ex l. 1. eod. tit.* Vide *Nouell. 119. vt ſponſalit. largit. cap. 7. §. rurſus ſancimus.*

12 Remanet namque incorrectus *tit.* C. *ſi aduerſus, credit. præſc. oppon.* vt reſpondit Oldrad. *conſ.* 19.

DEFINITIO II.

Iurium præſcriptio nulla eſt, niſi interueniente ſcientia & patientia eius, qui tale ius potuiſſet conſtituere.

IN iis iuribus, quæ ex ſola quaſi poſſeſſione acquiruntur, neceſſe eſt interuenire patientiam, [1] & conſequenter ſcientiam [2] illius, qui tale ius conſtituere potuiſſet: [3] ſed & neceſſe eſt continuatum eius iuris vſum longo tempore. [4] Nam ſi ante completa præſcriptionis tempora fuiſſet contradictum, vel præſtitum impedimentum, vel non præſtita patientia, præſcriptio interrupta eſſe intelligeretur. *Ita Senatus* in cauſa D. de Rogemot, 10. Calend. Februarij 1195.

1 Cum ſcientia illa & patientia ſit pro titulo, *l. ſi quis diuturno* 10. *ff. ſi ſeruit. vindic. l. 3. in princ. D. de vſufruct. l. vlt D. de ſeruit.*

2 Qui enim ignorat, non poteſt videri pati, *l. 2. vbi not.* Cod. *de ſeruit. & aquis.*

3 Nam qui non poſſet expreſſo conſenſus ius alij concedere, multo minus tacito conſenſu poſſet id facere, ne ſ[a]tor ſit vis taciti quam expreſſi, contra *not. in l. 3. D. de reb. credit.*

4 *d. l. ſi quis diuturno, l. 1. § vlt. D. de aqua & aqu. pluu arcend.*

5 Quia oportet continuam eſſe poſſeſſionem aut quaſi poſſeſſione, vt poſſit vſucapio procedere, aut longi temporis poſſeſſio, *l. ſine poſſeſſione* 25. *ff. de vſucap. d. l. 2. l. nec petentem 5 l. nec bona fide* 10. C. *hoc tit.*

TITVL. IX.

QVIBVS NON OBIICIT. LONG. temp. præſcript.

DEFINITIO I.

Non valenti agere an & quando currat præſcriptio?

VVLGARIS eſt interpretum noſtrorum traditio: Non valenti agere non currere præſcriptionem. [1] Quod ſi ita eſt, vix ſane dici poteſt, cur ignoranti currat tempus ad præſcriptionem inducendam. [2] Neque enim fieri poteſt, vt quis de eo iure, quod ſibi ignorat competere, experiatur. [3] Idem eſt ſi quis Reipublicæ aut alia de iuſta cauſa tanto tempore adfuerit, vt interea dies actionis prætererit. [4] Idcirco enim neceſſarium eſt auxilium reſtitutionis, vt amiſſa tempore actio reſtituatur, quod toto eo tempore agendi poteſtatem non habuerit is, qui non agendo actionis ſibi competentis iacturam paſſus eſt. [5] Sed & aliquando euenit, vt ne quidem ignorantiæ tempus ſubducatur ex eo annorum numero, qui ſufficere queat implendæ præſcriptioni, quæ pleniſſimam tribuat ſecuritatem, qualis illa eſt, quæ quadrageſimo anno perficitur. Receptius enim & verius eſt, aduerſus tam longi temporis præſcriptionem reſtitutioni locum eſſe non poſſe, nec magis ex capite iuſtæ ignorantiæ, quam ex alia qualibet cauſa. [6] Solis filiisfamilias ſingulari quodam iure & priuilegio indultum eſt ab Imperatoribus, primum pro bonis maternis, [7] deinde pro aduentitiis quibuſlibet, [8] vt quamdiu pater viuit, qui & fructuarius & legitimus bonorum filij adminiſtrator eſt, [9] tempus nullum iis currat, quod proculdubio curreret, ſi nihil de eo conſtitutiones cauerent. [10] Moti vero ſunt Imperatores ratione æquitatis apertiſſima, quod per legem ipſam fiat, ne viuo patre, & inuito eo poſſint illi mouere actionem. [11] Quis enim non æquum putet eiuſdem legis poteſtate fieri, vt iis aduerſus lapſum temporis ſubueniatur, non data reſtitutione, ſed quod eſt commodius, prohibito ſublatoque præſcriptionis iure? [12] Quo exemplo idem poſtea conſtitutum eſt à Iuſtiniano fauore mulierum in repetitione dotis. [13] Sed alia ſane cauſa eorum eſt, qui non tam iure quam facto aliquo impediuntur, ne poſſint experiri. His enim haud dubie currit tempus; [14] eſtque omnino neceſſaria reſtitutio, dummodo ipſius indulgendæ iuſta aliqua cauſa ſubſit. [15] *Senatus* tamen receptiſſimam Interpretum traditionem pleriſque, vt audio, placitis comprobauit, & in eo præſertim caſu, de quo Defin. 1. infr. Ne rei domin. vel tempor. in quo cum de præſcriptione centenaria tractaretur, placuit ſubducendum totum tempus, quo Sabaudia fuerat à Gallis occupata, quod toto eo temporis ſpatio Dux Sabaudiæ iura ſua perſequi non potuiſſet, tametſi poſt eam fœliciter Dei opt. Maxim. nutu à Diuo Emanuelle Philiberto recuperatam triginta annorum ſilentium continuum effluxiſſet.

1 *Ex l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 2. §. vlt.* iunct. *Auth. niſi triennale,* C *de bon. matern. leg. in rebus 30. verſ. omnis autem,* Cod. *de iur. deliß.*

2 Et tamen etiam ignoranti currere præſcriptionem conſtat & ignorantiam iuſtam eſſe vnam ex iis cauſis, ex quibus creditur dandam eſſe reſtitutionem in integrum contra præſcriptionem, *l ſicut 3. vbi not.* C. *de præſcr. 30. vel 40. annor.* Not. in *l. 1. ff. ex quibus cauſ. maior. in integr. reſtit. poſſ.* Balb. *in 4. part. 4. partis principalis, quæſt.* 28.

3 *L. cum ſex* 55. D. *de ædilit. edict. l. mater* 19. *D. de inoffic. teſtament.*

4 *L. Senatuſconſulto* 16 *ff. de inoffic. præſid.*

5 *L. 1. &*

5 *L.1.& tot.tit Ex quibus cauſ.maior.*D.& C.

6 Puta minoris ætatis,aut abſentiæ Reipublicæ cauſa,vt ſcriptum eſt, *in l.ſicut 7.Cod.de præſcript.30.vel 40 annor.* Eſſet enim lex impoſita verbis,non rebus, *contra l.2. C.commun.de legat.* ſi ſic intelligeretur, vt etiam contra minorem , vel militem, vel aliter abſentem Reipub. cauſa curreret præſcriptio, ſed contra eam præſcriptionem reſtitutio daretur. Vide tamen Afflict. *deciſ.57.*

7 A Conſtantino *in l.1. C.de bon. matern.* iunct. *Auth.niſi tricennale, eod.tit.*

8 A Iuſtiniano *in d.l.1.§.vlt.De annal.except.*

9 *L.cum oporte 6.& l.vlt,C.de bon.quæ liber.*

10 Alioqui nil fuiſſet neceſſe ab Imperatoribus conſtitui id quod iure communi cautum fuiſſet,*l.imperatores 30.de reb.auctor.iudic.poſſid.alias l.15.de priuil.credit.*

11 Cum non poſſit filiusfamilias ſtare in iudicio ſine auctoritate patris,*d.l.vlt.verſ.neceſſitate,C.de bon.quæ liber.*

12 Siquidem melius eſt intacta cuiuſque iura ſeruare , quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere,*l.vlt.C.in quibus cauſ. non eſt neceſſ.in integr.reſtit.*

13 *d.l.in rebus 30.D.de iur.dot.*

14 Quia quod facti eſt, effectum iure impedire non poteſt,aut tollere *l.ſi vnus 27 §.pactus ne peteret.D.de pact.*

15 *d.tit.Ex quibus cauſ.maior.*D.& C.Vide Balb.hoc late tractantem *in 6.parte princip.de præſcript.quæſt.1. num.17.& ſeqq.* vbi ponit multas diſtinctiones circa impedimentum iuris vel facti.

TIT. X.

Si Aduerſ. Creditor. præſcription. oppon.

DEFINITIO I.

Longi temporis præſumptio contra creditorem neque à nudo detentore poteſt obiici, neque ab hærede debitoris.

PRÆSVMPTIO illa decennij inter præſentes, & vicennij inter abſentes, quæ creditoribus quaſi Seruianam exercentibus obſtare ſolet,[1] non alij prodeſſe poteſt, quam tertio poſſeſſori ,[2] qui titulum poſſeſſionis ſuæ habeat cum bona fide.[3] Igitur non proderit hæredi debitoris,quippe qui tertius non ſit, quandoquidem eadem cum defuncto perſona eſſe exiſtimatur.[4] Vnde illud etiam fit, vt in omnia defuncti vitia ſuccedat ,[5] adeo vt non magis quam ipſe debitor vllius temporis quantumcunque longiſſimi præſcriptione tueri ſe iure pontificio poſſit.[6] Non ſolum ſi reali,ſed etiam,quod magis mirum eſt ſi perſonali actione conueniatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Roletæ de Gorreuod,contra Dominam de Malin, viduam Illuſtriſſ. D. Ludouici de Gorreuod , Vicecomitis de Salins,12.Cal.Aug.1592.

1 *Ex l.1 & 2.C.hoc tit.*

2 Poſſeſſionis enim fauor ille eſt, qui exceptionem non factæ excuſſionis inducit, *Auth. hoc ſi debitor,* C. *de pignor. & in corpore,Nouell.122.de litigioſ c.1.vnde ſumitur.*

3 Nullo enim fauore dignus eſt tertius poſſeſſor, qui neque titulum habet,neque bonam fidem, *l.diutina 4.l.nec bona fide 10. C. de long. temp. præſcr.* Non enim verendum eſt, ne fiant de lite lites,cum poſſeſſor,qui nullum titulum habet , nullum quoque regreſſum habere poſſit. Intelligo tamen de poſſeſſore, qui habeat alium titulum, quam creditoris. Nam creditor poſterior non iuuatur hac præſcriptione contra anteriorem , ſed eget præſcriptione 30.annorum, *l.cum notiſſimi §.ſed cum illud, de præſcript.30. annor.*

4 *Nouell.48.de iureiur.à mort.præſt.in princ.*

5 *L.cum hæres 11. D.de diuerſ.tempor.præſcript.*

6 Quia nimirum tenetur exonerare conſcientiam defuncti, *c.vigilanti, extr de præſcript.*

7 In quo actionis genere minor eſt dubitatio , quoniam vitia poſſeſſionis ſunt realia ideoque tranſeunt non ſolum in hæredem, *d.l.cum hæres,*ſed etiam in ſucceſſorem ſingularem, *l.vitia 11.C.de acquir.poſſ.iunct.c.poſſeſſor,de reg.iur.in 6.*

8 Secus tamen eſt iure ciuili, quod pertinet ad actiones perſonales, quia hæres iuſtam habet cauſam ignorantiæ, an id,quod petitur,debeatur , *l.qui in alterius 19. de reg.iur.* Hodie autem vtimur hac in re iure ciuili ex edicto, quod in eam rem factum eſt à Sereniſſ. Duce noſtro anno 1598.vt litium ingens materia tolleretur.

DEFINITIO II.

Tertius poſſeſſor bona fidei,etiamſi habeat cauſam à debitore vel à malæ fidei poſſeſſore,nihilominus præſcribit contra creditorem.

SIngularis ſucceſſoris qui ab ipſo debitore aliove malæ fidei poſſeſſore bona fide acquiſiuit rem obligatam alia ratio eſt. Huic enim mala fides auctoris nocere non poteſt, quo minus longi temporis præſcriptione adiuuetur.[1] Nam Iuſtiniani conſtitutio quæ in odium eorum , qui cauſam habent à malæ fidei poſſeſſore ſuſtulit longi temporis præſcriptionem ,[2] non creditoribus fauet pignora ſua perſequentibus , ſed dominis duntaxat res ſuas directa aut vtili in rem actione vindicantibus.[3] Difficilius ſi quidem eſt , vt rei ſuæ dominium domino,quam vt creditori ius pignoris eripiatur.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.C.de præſcript.long tempor.*

2 *Nouell.119.Vt ſponſalit. largit.c 7 §. rurſus ſancimus.* vnde ſumpta eſt *Auth.malæ fidei,C.ill.tit.de præſcr.long.temp.*

3 Vt apparet ex verbis conſtitutionis.Et ita Oldrad.reſpondit *conſ.19.*

4 Pignus enim nuda voluntate tollitur , *l. ſoluitur. 5. & paſſ. D.quib. mod pign.vel hypoth.ſoluit.*dominium vero non item , *l.ſi quis vi 17.§ differentia.ff.de acquir.poſſ.*

DEFINITIO III.

Hæres pro parte,qui poſt diuiſionem hæreditatis poſſidet totam rem obligatam non cenſetur iure tertij poſſeſſoris,ne quidem pro parte cohæredis.

QVid vero ſi rem obligatam longo tempore poſſederit in ſolidum is , qui non niſi ex parte debitoris aut malæ fidei poſſeſſoris fuit? An pro ea ſaltem parte,quam habet à cohærede, tertij poſſeſſoris potius quam hæredis iure cenſebitur vt eiuſmodi præſcriptione contra creditorem adiuuetur?[1] Minime,quia non haberet eam partem à cohærede, ſi hæres ipſe non eſſet,cenſeturque totam rem habere iure hæreditario,[2] cum in vicem eius portionis , quæ ad cohæredem pertinere potuit , tantumdem ille de ſua portione cohæredi præſtiterit, vt hæreditas inter cohæredes ex portionibus hæreditariis diuideretur.[3] Neque vero hæreditatis, quæ vna eſt,diuiſio etiam malæ fidei diuiſionem inducere poteſt. Quæ ſicut vnius perſonæ fuit,[4] ſic vna eademque manet & indiuidua in ſingulis perſonis hæredum.[5] Qua ratione illud etiam comparatum eſt, vt excuſſionis non factæ exceptionem, quæ ſimiliter tertiis poſſeſſoribus prodeſſe ſolet,[6] cohæres debitoris totam rem poſſidens non magis pro cohæredis portione quam pro ſua obiicere poſſit.[7]

1 Nam pro ea parte,quam vnus ex hæredibus capit à cohærede , extraneus videtur,cum pro ea parte non poſſit dici hæres, *l.in quartam 91.ff.ad leg.Falc.d.l.miles ad ſororem 95.§.2.de leg.2.*

2 Non enim ponimus , eam rem obligatam vni ex hæredibus legatam fuiſſe,ſed inter cohæredes diuiſam quaſi hæreditariam.

3 *L.1 & tot.tit ff.famil.erciſc.*

4 Scilicet defuncti,cuius perſona per hæredes repræſentatur, *Nouell.48.de iureiur.à mor præſt.in princ.*

5 *Arg.l.2.§.ex his ff.de verb.oblig.*

Auth hoc ſi debitor,C.de pignor.

7 Manet enim hodie incorrectus titulus ille , *ſi vnus ex plurib.hæred debit.*vt dicemus ad eum tit.Defin.1. Ex gloſ. *in l. mulier 19. ff. qui potior. in pign hab.*

DEFINITIO IV.

Creditor,qui conſenſit venditioni rei obligatæ,ſalua pignoris ſui cauſa, nullius temporis præſcriptione ſummoueri poteſt.

ALieni quidem pignoris poſſeſſor ſi in bona fide ſit, non eo minus excludere poteſt hypothecariam præſcriptione

ſcriptione longi temporis, quod à malæ fidei poſſeſſore cauſam habeat, aut, quod hac parte fere idem eſt, ab eo, qui ſciuit rem obligatam. [1] Sed ſi quis conſenſerit, vt tu pignori obligatam rem emeres, aut tanquam creditor in eius poſſeſſionem mittereris, etiam iubente Iudice, ſalua tamen pignoris ſui cauſa, [2] nullus quantumcumque longiſſimi temporis præſcriptione ſummoueri poteſt. [3] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Pic, contra N. Iacobum Teſte Lugdunenſem, 6. Id. Maij 1595.

1 Vt diximus D. *finit.*2.*ſupr.*

2 Sic enim conſentire plerique ſolent, vt conſeruent ius ſuum, *l. ſi debitor* 4.§.1.*ff quibus mod.pign. vel hypoth. ſoluit.* Nec enim poteſt creditor impedire vendit onem rei obligatæ, ſalua tamen pignoris ſui cauſa, *l.vnic. C.rem alien gerent.non interd.rer.ſuar.alienat.*

3 Quoniam ea proteſtatio conſtituit poſſeſſorem in mala fide, quæ impedit præſcriptionem, pro qua ſcilicet non ſufficit titulus, ſi deficiat bona fides, *l.*2.*l.ſi fraude* 6.*C.de præſcr.long.tempor.*

DEFINITIO V.

Tertius bonæ fidei poſſeſſor, qui per decennium præſcripſit aduerſus hypothecariam, vtrum poſſit adhuc conueniri conditione ex l.fin.C.de acquir.poſſ.

QVod vulgo traditum eſt, creditorem hypothecarium, cuius nomine debitor in contrahendo pignore conſtituerat ſe poſſidere, aut à quo debitor precario rogauerat, ſi interuerſa ſit poſſeſſio per debitorem, qui rem obligatam alij vendiderit, aut ex alia cauſa tradiderit, ſaluam habere condictionem ex beneficio nouæ legis Iuſtinianeæ [1] contra tertium poſſeſſorem vſque ad annum trigeſimum, [2] quo demum tempore ſolent concludi omnes condictiones ex lege, vt & aliæ quælibet actiones perſonales; [3] eo quidem caſu haud dubie procedit, quo tertius poſſeſſor aut titulum nullum habeat, aut ſaltem non bonam fidem. [4] Sed ſi bonæ fidei poſſeſſor proponatur, qui & titulum, & bonam fidem probet, durum ſane eſt, vt poſt decennium inter præſentes, aut vicennium inter abſentes, aliqua in eum detur actio creditori, [5] cui nec vlla hypothecaria ſupereſſe poteſt, quæ diuturni temporis ſilentio hoc caſu penitus ſummouetur: [6] cum aliis pleriſque caſibus difficilius ſit, vt hypothecaria, quam vt perſonalis actio perimatur. [7] Et vero abſurdum eſt, clauſulam ſiue conſtituti, ſiue precarij non niſi acceſſorie poſitam ad obligationem pignoris in longius tempus extendi, quam obligatio ipſa pignoris extendatur, vt etiam ſublato pignore duret: [8] ſiquidem veriſimile eſt, id actum eſſe, vt ſiue conſtitutum, ſiue precarium in pignore appoſitum eo vſque duraret, quouſque vinculum pignoris ſubſiſteret; [9] alioqui neceſſe erit euenire, vt non ſolum conſiſtat acceſſorium ſine ſuo principali contra vulgares iuris regulas, [10] ſed etiam deterior futura ſit conditio tertij bona fide poſſeſſoris poſt ſublatam hypothecariam, quam ſi nec hypotheca, nec quæ ex hypotheca naſcitur, hypothecaria ſublata eſſet. [11] Qui enim pro creditore contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem in hac ſpecie reſpondent, non patiuntur, vt agenti creditori poſſeſſor offerre debitum poſſit ad remorandam actionem poſſeſſoriam: [12] quod tamen ad inhibendam hypothecariam ne quidem malæ fidei poſſeſſori conuento denegaretur, [13] niſi quod vnum illum caſum excipiunt, quo nullus poſſeſſori regreſſus contra ſuum auctorem competere poteſt. In qua ſpecie ne omnimodo bonæ fidei poſſeſſor damno afficiatur, abunde conſultum ei putans, ſi ad ius offerendi admittatur. [14] Illud plane in confeſſo eſt, poſt ſublatam longi temporis præſcriptionem hypothecariam, & vt noſtri fatentur, hypothecam ipſam, [15] non eſſe audiendum creditorem, ſi ex Iuſtiniani lege poſſeſſionem ideo auocet, & condicat, vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ: [16] quomodo tamen imperitiores Pragmatici ſolent concludere, ſed ita demum, ſi mere poſſeſſoriam exerceat actionem, propoſita ſcilicet conditione ex noua lege. Quæ licet perſonalis actio ſit, [17] quia condictio eſt, in rem tamen ſcripta dicitur, [18] quia non ad condemnationem vllam aduerſus tertium poſſeſſorem extorquendam datur, ſed ad ſolam poſſeſſionem auocandam, [19] ſiue quaſi iure retentionis, ac ſi nec amiſſa vnquam eſſet, quo iure paſſim & indiſtinctæ Senatus noſter vtitur, [20] ſiue ad eam recuperandam, iis nimirum caſibus, quibus negari certe vix poſſit, quin ſit amiſſa, vt puta ſi is, cuius corpore poſſidebatur, vel tranſtulerit ipſe poſſeſſionem in alium, vel de poſſeſſione vi deiectus ſit, quod & iam olim veteres Gloſſatores ſenſerunt. [21] Quanquam mihi ſemper probabilior viſa eſt noua illa ſententia, [22] vt ad hos duos caſus conſtitutio Iuſtiniani nullo modo pertineat, [23] nec tam ad dandam poſſeſſionis amiſſæ repetitionem, quam ad impediendum, ne ex tali poſſeſſionis amiſſione, quæ ex doloſo & malitioſo detentoris facto contigerit, vllum domino præiudicium generetur, [24] ſiue rem ſuam à nouo poſſeſſore vindicare velit is, qui iam eſt dominus, [25] ſiue cœptam rei alienæ vſucapionem complere is, qui erat in curſu vſucapiendi, [26] quamuis regulare ſit, vt interrupta quantulumcumque poſſeſſione vſucapionem quoque interrumpi ſit neceſſe. [27] Ergo neque ad creditorem ea conſtitutio pertinere poteſt, in cuius ſcilicet perſona, quamdiu creditor manet, nihil eſt, quod de dominio tractari queat. [28] Sed neque illud ferre poſſum, quod interpretibus placet, etiam illum, qui poſſeſſionem ſuam ſciuerit interuerſam ab eo, cuius corpore & animo poſſidebat, ſaluum ius habere in annum vſque 30. auocandæ poſſeſſionis, [29] quam vtique ex ratione iuris intelligendus ſit amiſiſſe, ex quo die vel vacantem ſciuit vel ab alio occupatam, & eam apprehendere ac recuperare neglexit. [30] Nam & ſufficeret lapſum eſſe ignoranti decennium, vt tam longo tempore per obliuionem amiſſa poſſeſſio intelligeretur. [31] Eſtque perabſurdum ſane, vt eius, cuius poſſeſſio interuerſa fuit, melior conditio ſit ob id, quod interuerſa fuerit, quam ſi interuerſa non eſſet, [32] cum nec id egerit Iuſtinianus, vt ei faueret, ſed tantum vti ne ex aliena malitia damno eum affici pateretur. [33] Non eſt autem quod de aliena malitia conqueratur is, qui ex ſua potiſſimum negligentia damnum ſenſit, [34] tametſi alterius malitia eam negligentiam præceſſerit. [35] Atque ita tractabam in cauſa quadam ardua, ad 6. Cal. Iun. 1597. Alio tamen iure vtimur ex Interpretum noſtrorum receptis traditionibus ad eam Iuſtiniani conſtitutionem, quantum ad hoc, vt & creditori beneficium nouæ legis accommodatur, [36] & ei quantumuis interuerſam ſcienti poſſeſſionem, adeoque ipſius hæredi ad annos vſque 30. non denegetur. [37] Odio ſcilicet interuerſionis. [38].

1 *In l.vlt.C.de acquir.poſſeſſ.*

2 Afflict. late poſt alios multos, quos refert & ſequitur *decif.*139. Diſt Definit.39.*ſupr.de acquir poſſ.*Oſaſch.*dec.*45.

3 § *vlt.Inſt.de perpet.& tempor.act.*Bald.*in tract.de præſcr.*4.*parte* 4.*partis principalis, quæſt.*1.iunct.*l.*3.C.*de præſcript.* 30.*vel* 40.*annor.*

4 Quo ſcilicet caſu non procedit hic titulus, C.*ſi aduerſ.credit.*Bald. *vbi ſupr.quæſt.*3.

5 Hæc ſententia fuit & diſtinctio Curtij iunioris, *in rubr.* D. *ſi cert.petat.num.*17. quem refert Iacob.Menoch. videturque tandem probare *remed.*14 *recup.poſſeſſ.n.*69.*& n.vlt.*

6 *L.*1.*&* 2.*C.hoc tit.* Oldrad *conſ.*19.*in princ.*

7 *L. cum notiſſimi* 7. C. *de præſcrip.* 30. *&* 40. *annor. l.* 2. C. *debitor pignor.*

8 *L.cum principalis.cum ibi not.de reg.iur.*

9 *L.ſi debitor* 11.*iuncta l.certe* 6.§ *quæſitum*, D.*de precar.*

10 *d.l. cum principalis, cap. acceſſorium*, vbi Dyn. & alij, *de reg. iur. in* 6.

11 Quod abſurdum eſt, cum debeat ei præſcriptio prodeſſe, non nocere, *l.in libello* 12.§.*ſi quis ſeruum*, D.*de captiu.& poſtlimin.*

12 Ita Menoch. *d.remed.*14.*n..quæſt.*17.*n.*60.poſt Ruin.*conſ.*77.*num.*7 *in fin.lib.*5.

13 *L.Paulus* 12.§.1.*ff.quibus mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

14 Menoch.*ibid.n.*64.

15 Hypothecam enim hoc caſu ſublatam eſſe fatetur ingenue Afflict. *d. decif.* 139. *in fin.* [Sed male ni fallor, quia pignus habet ſuas illas perpetuas conditiones, ſi debitum non ſoluatur, nec aliter eo nomi-

ne

ne ſatisfiat. *leg. grege 17. §. etiam ff. de pignor. leg ſi rem. 9. §. omne de pign act. l. debitor. 59. ad* SC. *Treb l pen §. 1. de except. rei iudic.* Nemo autem dixerit ſolutum eſſe ob id ſolum quod tertius rem obligatam poſſedent per longum tempus bona fide. Quare nec hypothecaria ipſo iure tollitur, ſed tantum efficax conſtituitur, vt ait *leg. 1. Cod. hoc tit.* id eſt per exceptionem eliditur. Cæterum, & pignus durare & pignoris perſecutionem ipſo iure conſtat, ex *d. l. 1.* in illis verbis *Creditoribus pignus perſequentibus*, & rurſum in illis *inefficacem actionem conſtituit*. Vt proinde creditor agens hypothecaria poſt longum tempus non poſſit dici agere nullo iure, & ſine actione, ſed tantum ſummouendus per præſcriptionem quæ ipſa nihil niſi exceptio eſt. Nec tamen ideo erit inutilis hypotheca, cùm poſſit parere retentionem, ſiue agat creditor conditione ex *l. vlt. C. de acquir. poſſ.* & beneficio clauſulæ conſtituti, ſiue quo alio modo nactus ſit poſſeſſionem dum ſine vitio, vt in *l. heres 21. ad* SC. *Trebell.* Semper enim hypotheca parit retentionem, tum quoque cùm actionem nullam producere prodeſt, vt in *leg. 1. in princip. D. de pignor.* Multò magis cùm parere poteſt actionem quamuis inefficacem, propter exceptionem. Non enim ſicut actio, ita & retentio per exceptionem aliquam eludi poteſt, cum actio ſit nomen iuris, retentio potius facti. Sic dicendum eſt, ſi hypothecaria contra debitorem ipſum præſcripta ſit ſpatio 40. annorum iuxta *l. cùm notiſſimi 7. Cod. de præſcript. 30. vel 40. annor.* hypothecam tamen durare, & conſequenter habiturum creditorem ius retentionis, ſi quo modo rei obligatæ poſſeſſionem rectè nactus ſit. *Ita in Senatu* ex tempore tractum eſt, 6. Cal. April. 1612.

16 Neque enim poteſt fieri, vt res teneatur iure pignoris, *l. ſi debitor. 40 ff. de pignor. act.*

17 *Ex l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

18 Theſſaur. *dec. 215. n. 5. in fin.*

19 Licet remedium hoc ſit proditum contra tertium poſſeſſorem directè & principaliter, qui proinde quantum ad hoc debitor quodammodo reputatur, ſi credimus Menochio, qui poſt alios ita ſcribit *in remed. 14. num. 71.*

20 Habet enim Senatus noſter condictionem illam *ex dict. l. vlt.* pro remedio retinendæ dumtaxat poſſeſſionis, quod Pragmatici noſtri dicunt, *de maintenue & retenue*, vt dixi *Defin. 1. & 4. ſupr. de acquir. poſſ.* contra Menoch. *n. 9 & ſeqq.*

21 Accurſ. ex ſententia Ioannis antiqui Gloſſatoris *ad d. l. vlt.* vbi diſtinguit quatuor caſus. Si is, cuius corpore poſſidebamus, poſſeſſionem dereliquerit. Si eam alij prodiderit, Si in alium tranſtulerit, Si denique vi deiectus ſit: nec dubitat, quin his duobus poſterioribus caſibus amittatur poſſeſſio, ſubiiciens tamen poſſe illa recuperari conditione *ex d. l. vltim.* nempe quoniam putat, omnes iſtos quatuor caſus illa lege comprehendi.

22 Quam pluribus comprobauimus in prioribus Decadibus Chiliadis noſtræ *De error. pragmat.*

23 Quia his duobus caſibus non tam amittitur poſſeſſio per dolum & malitiam eius, cuius corpore poſſidebatur, quam per factum illius, qui incipit poſſidere. Nec potuit Iuſtinianus facere, vt duo eſſent eiuſdem rei in ſolidum eodem tempore poſſeſſores, *l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. poſſ. l. duo in ſolidum 19. ff. de precar.*

24 Sic enim diſertè habent verba ipſa conſtitutionis.

25 Nec enim amiſſa poſſeſſione amittitur ſtatim dominium, *l. naturaliter 12. §. nihil commune, ff. de acquir. poſſ.*

26 De quo potiſſimum intelligenda haud dubie eſt lex Iuſtiniani.

27 *L. ſine poſſeſſione 25. ff. de vſucap.*

28 Cum non poſſit pignus perſeuerare poſt dominium creditori acquiſitum, *l. pen. §. 1. ante fin. de except. rei iudic.*

29 Sic enim Theſſaur. *deciſ. 215. n. 6. verſ contrarium, & deciſ. 105. n. 8.* poſt Menoch. & alios ibi citat.

30 *L. ſi de eo 40. §. ſi forte*, vbi Bartol. & poſt eum alij, *ff. de acquir. poſſ.* Menoch. *remed. 4. de recup. poſſ. q. 14. n. 50.* Dixi. *Defin. 22. ſuprà.*

31 Tiraq. *de iur. conſtit. limit. 21. n. 9.* quem refert Teſſaur. *d. deciſ. 215. num. 6.*

32 Exemplo eius, quod de condemnato ſcriptum eſt *in l. in princip. de vſur.*

33 Vt conſtat ex verbis & rationibus à Iuſtiniano poſitis in vtraque parte legis.

34 Cum debeat ſuæ negligentiæ expenſum id ferre, *vt in l. pupillus 24. ff. quæ in fraud. credit.* nec videatur quis damnum ſentire, quod ex culpa & negligentia ſua ſentiat, *l. quod quis 203. de regulis iuris.*

35 Debet enim ſibi imputare, qui parato iuris auxilio Vti noluit, *l. vlt. ff. quod met. cauſ.*

36 Menoch. *de remed. 14. recup. poſſ. n. 42. & 60.*

37 Theſſaur. *d. dec. 215. n. 8.* poſt Menoch. *vbi ſupr. n. 68. & ſeqq.*

38 Ne ſit in poteſtate doloſi & malitioſi hominis alterius conditionem facere deteriorem, *l. 2. ff quod vi aut clam.* Quamquam hæc ratio ad rem noſtram non pertinet. Quod enim tertius poſſeſſor præſcribit aduerſus hypothecariam, habet à lege non à debitore. Proinde non poteſt ei adimi per vllam conuentionem debitoris. *arg. l. 3. ff. de interd. & releg.*

DEFINITIO VI.

An condictio ex l. vlt. C. de acquir. poſſ. danda ſit conſtitutario creditori poſt decennium contra eum, qui ſub haſta & auctore Iudice comparauit?

HIs omnino conſequens eſt, vt aliud dici debeat, ſi poſſeſſio, quam quis alieno corpore & animo retinebat, non per dolum & malitiam eius interuerſa ſit, ſed amiſſa licitè, [1] & ex Iudicis auctoritate, [2] puta ſi contra debitorem, qui conſtituerat ſe creditoris ſui nomine poſſidere, capta ſint in iudicati executione pignora quæ poſtmodum ſub haſta & publice fuerint diſtracta. [3] Nam præter id, quod ad publicas iſtas venditiones Iuſtiniani conſtitutio non pertinet quæ & & mandante Iudice, & in inuitum ex iuris neceſſitate fiunt, [4] ne alioqui, dum vni creditori fauere volumus, alij noceamus, ne conſequi ſuum poſſit, [5] Illud etiam conſtat, poſſe imputari ei, qui eſt publico programmate, vel præconis voce admonitus rem ſibi obligatam vendi paſſus, nec de iure ſuo proteſtatus eſt. Hactenus ſaltem vt ſi non omnino ius ſui pignoris remiſiſſe videatur, [6] quod præconis vox paucis innoteſcat, [7] ius tamen commune creditorum omnium ſequi cogatur, [8] nec poſt lapſum inter præſentes decennium, aut inter abſentes vicennium contra bonæ fidei poſſeſſorem, qui auctore Iudice comparauit, agere volens audiatur. [9] Nec aliud erit probandum, etiamſi ſubhaſtatio facta ſit non contra eum, qui creditoris ſui nomine poſſidere ſe conſtituerat, ſed aduerſus alium, qui emerit, præſertim bona fide, ab ipſo debitore poſſeſſionem creditoris ſui interuertente, cum in cæteris omnibus, maxime vero quoties de temporis præſcriptione agitur, ſoleat melior, non deterior eius conditio eſſe, qui non à debitore malæque fidei poſſeſſore cauſam immediatam habeat, ſed ab alio mediato, vt vocant, auctore. [10] Quamquam non poſſum videre quoniam odio dignus ſit is, qui rem ab alio poſſeſſam beneficio clauſulæ conſtituti, etiam ignorante conſtitutario, vel vendit, vel comparat, cum neque conſtituti vel precarij clauſula, neque ius ipſum pignoris, quod multo potentius eſt, impedire poſſit ne liceat debitori rem obligatam vendere, aut ne alij comparare, ſaluo creditori pignoris ſui iure: [11] ne, ſi aliter obſeruemus, magno incommodo afficiantur debitores, nemine cum iis contrahere volente, [12] eo metu, ne qui habent ius tranferendæ proprietatis, non habeant transferendæ poſſeſſionis [13] propter adhibitam in quo alio præcedente contractu clauſulam conſtituti, [14] quæ in omnibus pene contractibus ex vulgari Notariorum ſtylo adhiberi ſolet, tametſi neque contrahentes, neque Notarij ipſi poteſtatem eius clauſulæ intelligant. Id vero, quod nos dicimus, tum maximè obtinere debet, cum bona debitoris vniuerſa generaliter obligata ſunt, quod paſſim fit, cum clauſula conſtituti alioquin fieret, vt exinde nihil poſſet debitor ex bonis ſuis alienare, quantumuis locuples eſſet ac ſoluendo, quin creditoris ſui poſſeſſionem interuenisſe, in eoque mala fide verſatus fuiſſe diceretur, tametſi ex iuſta ſibique vtili, adeoque prorſus neceſſaria cauſa vendidiſſet. Quo amiſſo prohibendum ſane eſſet, ne quis per iſtas conſtituti & precarij clauſulas poſſeſſionem vniuerſorum debitoris bonorum ſibi poſſet acquirere; ſicut & iam illud ob eandem cauſam iure indictum eſt, ne cui vnquam liceat pro certo debito vniuerſa debitoris ſui bona iure dominij poſſidere, [15] præſertim cum clauſula conſtituti adimat poſſeſſori ius offerendi, quod conuentio anterioris hypothecæ non adimeret. [16] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Ratio enim, qua mouetur Iuſtinian. *in d. l. vlt.* oſtendit, nihil minus eum cogitaſſe, quam vt licitas & iure communi permiſſas rerum alienationes prohiberet, cum tamen alienatio fieri regulariter non poſſit ſine tranſlatione poſſeſſionis.

2 Nec enim poteſt imputari ei, qui adhibet Iudicis auctoritatem, *l. non videntur 167. §. qui iuſſu, vbi not. ff. de reg. iur. l. ait prætor 7. § permittitur. de minor. l. ſancimus 25. C. de adminiſtr. tut.*

3 *L. ex l. à Diuo Pio 15. ff de re iudic. & tot. tit. Cod. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

4 Cum eo quoque caſu, quo alienationes generaliter prohibitæ ſunt, eæ tamen exceptæ intelligantur, quæ ſunt neceſſariæ, *l. alienationes 13. D. de famil. erciſc. l. filiusfamilias 114. §. Diui. 2. de leg. 1. l. 3. §. 1. de reb. eor. qui ſub tutel.*

5 *Contra l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor impedi. non poſſ. l. creditoris 8. ff. de diſtr. pignor.*

6 Quod tamen ſummo iure dicendum videretur, *l. ſi eo tempore 6. l. ſi hypothecas 8. C de remiſſ. pignorib.* ſi nulla interuenerit proteſtatio, *l. 4. §. 1. D quib. mod. pignor. vel. hypoth. ſoluit.*

7 *Auth. qui ſemel. C. quam & quand. index.*

8 Non enim lædi videtur, qui iure communi vtitur, *l. vltim. Cod. de in integr. reſtit. minor. l. inter 26. §. penult. D. de fideiuſſ.*

9 *Ex l. 5. & 2. C. hoc tit. Auth. mala fidei. C de praſcr. long. tempor.* Menoch. *remed. 15. recup. poſſ. n. 71. & ſeqq. & 89.*

11 *L. vnic. C. rem. alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alienat. l. 2. D. ſi quis à . . vent. manum. ſit l. debitorem 15. C. de pignor.*

12 Similis ratio eſt *in leg. quod ſi minor. 24. §. non ſemper, ff. de minor.*

13 Cum tamen alienatio poſſeſſionis ſit multò facilior quia nec alienare intelligitur, qui omittit duntaxat poſſeſſionem, *leg. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. ;alt. leg. non alienat. 119. de reg. iur.*

14 Quis enim vellet cum tali debitore, quamuis locupletiſſimo, contrahere, cum non eſſet habiturus exceptionem non factæ excuſſionis, vt dixi *Defin. 1. & 2. ſup. de acqu. poſſ.* Menoch. *remed. 14. recup. poſſ. quaſt. 7. num. 28.*

15 *L. 2. C. de iur. domin. impetr.*

16 Dixi *Defin. praced. num. 12.*

TIT. XI.

DE QVADRIENNALI præſcript.

DEFINITIO I.

Sereniſſimi Sabaudiæ Duces habent iura Imperij & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoriis.

SÆPIUS à Senatu noſtro pronunciatum eſt Sereniſſimos Duces noſtros habere iura omnia Imperij & ſupremæ poteſtatis, iiſdémque priuilegiis omnibus gaudere, quæ Romanis legibus Imperatoriæ Maieſtati tribuuntur, ſiue quod Imperij ſint Vicarij perpetui, ſiue quod annis iam abhinc pluſquam ſexcentis Sabaudiam vi & armis ſubactam, non niſi Deo Opt. Max. virtutique propriæ acceptam ferre debeant. Itaque cum quæreretur, an Zenonis & Iuſtiniani conſtitutiones, quæ de quadriennij præſcriptione factæ ſunt in eorum fauorem, qui ab Imperatore ius haberent,[1] prodeſſe poſſent ei, qui à Principe noſtro comparaſſet; placuit, nec dubitari poſſe, quin prodeſſe deberent. Item iam pridem Senatus pro D. Comite de Tournon, contra D. Baronem de Chiurnon, menſe Auguſt. 1571. Sed & quibus caſibus Imperator gaudet præſcriptione centenaria,[2] iiſdem prorſus placuit idem priuilegium Principibus noſtris ſuo iure competere. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. infr. tit. prox.

1 Quæ erant *in l. 2. & l bene à Zenone, C. hoc tit.*

2 De quibus *in tit. ſeq. Ne rei domin. vel templor.*] Aliter tamen viſus eſt ſentire Guid. Pap. *quaſt. 33.* Quamuis idem fateatur, *quaſt. 43.* Principem qui recognoſcit ſuperiorem non poſſe habere parlamentum, vt ipſe loquitur: quomodo tamen dux Sabaudiæ habet duo, Vnum in Sabaudia, & in vrbe Camberij olim dicebatur Forum Vocontiorum: Alterum Taurini apud Subalpinos] * Vide Octau. Cacheran. *deciſ. 155.* vbi ex eo infert poſſe duces Sabaudiæ in dominiis & territoriis ſuis ea omnia facere quæ poteſt Imperator in ſuis, ac proinde imponere angarias, & alia quæcumque vectigalia non minùs in mari adiacenti quam in terra ſaltem ad centum vſque milliaria, vide Socin. *conſ. 4. n. 23. vol. 3.* Pariſ. *num. 39. vol 2. conſ. 1.* Iaſ. *conſ. 227. col. 8. lib. 2.* Iacob. à Sancto Georg. *in ſua inueſtitura in verbo Carolus Dux.*

TIT. XII.

NE REI DOMINIC. VEL templor. vind. temp. præſcr. ſum.

DEFINITIO I.

De præſcriptione aduerſus eum competente, qui emit à Principe.

EMPORIS præſcriptionem conſtat obiici poſſe non ſolùm ei, qui à Principe ius habeat, de quo ambigi minùs poteſt,[1] ſed etiam ipſi Principi.[2] Nec tantùm ſi agatur de re, quæ ſpectat ad principem tanquam priuatum,[3] ſed & ſi de ea, quæ fuerit Principis, vt principis aut coronæ.[4] Nec eſt qui de hoc dubitet. De illo tantum dubitari ſolet an centenaria præſcripto requiratur, an quadragenaria ſufficiat? In qua quæſtione licèt alij aliter ſentiant verior tamen eorum ſententia eſt, qui caſus illos quatuor, quos expreſſit lex Iuſtinianea[5] De ſacroſanctis Eccleſiis, ſeparant à cæteris. In quatuor illis caſibus placet, Principem, qui iura Imperij habet,[6] gaudere priuilegio centenariæ præſcriptionis, quia cum ciuitatem ſuarum Princeps ſit, non minùs iuris habere debet in actionibus ſuis exercendis, quàm ciuitates, quæ fiſcalia iura obtinent. In quibus proculdubio manet Iuſtiniani lex incorrecta.[7] Nam nouella conſtitutio, quæ centenariam præſcriptionem redigit ad quadragenariam,[8] non niſi de Eccleſiis loquitur Romanâ inferioribus: de ciuitatibus autem nullo modo.[9] At extra quatuor illos caſus placet quadragenariam præſcriptionem nocere Principi,[10] præterquam ſi de cenſibus aut tributis agatur, quæ quia debentur in ſignum ſubiectionis,[11] nullius temporis præſcriptione amittuntur.[12] Sed quamquam ex iuris ratione hæc omnia veriſſimè diſputantur, eo tamen iure vtimur, vt, quod ad eas res attinet, quæ ſunt de domanio Principis, nec quadragenaria, nec alia vlla præſcriptio Principi obiici poſſit; exemplo nimirum iuris Gallici, quo prohibita eſt non tantùm alienatio, ſed etiam præſcriptio quælibet domanij coronarij, edictis in eam rem conſcriptis.[13] Etſi enim Gallorum legibus non viuimus, edicto tamen Ducis noſtri Ludouici quod ad 9. Calen. Maias 1445. factum eſt, conſtitutum fuit, vt idem ſit hac parte ducalis domanij fauor, qui regij apud Gallos. Accedit quod aliis quàm plurimis aliorum Du cum edictis alienatio domanij coronarij diſtrictè prohibita eſt: alienationis autem verbum ſicut vſucaptionem[14] comprehendit, ita & temporis præſcriptionem.[15] Et verò non tantum Principis intereſt, ſed etiam Reipublicæ, vt huiuſmodi temporum præſcriptiones explodantur. Nam alienatis, vt vbique fit, bonis fere omnibus, quæ domanij erant coronarij, peſſimè ageretur cum Principe, ſi redimendi iura quamcumque temporis præſcriptione tolli poſſent: nec tantum cum Principe, ſed etiam cum ſubditis, quorum incommodo ceſſura eſſent vniuerſa Principis & Reipublicæ onera, ſi nihil ille de ſuo haberet, vnde ſibi ipſi ſuiſque ſubuenire poſſet. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. ſup. De obligat. & actio.

1 Non enim Princeps ſit qui à Principe ius habet, nec iiſdem poteſt gaudere priuilegiis, ſiquidem perſonæ vel dignitati data priuilegia non ſolent in alium tranſire *l. quia tale 14 ff ſolut. matrim. l. priuilegia 196. cum ibi not. de reg. iur.*

2 Quia Principe digna vox eſt quamuis ſit ille ſolutus legibus, ſe tamen legibus alligatum profiteri, *l. digna vox 4. C. de legib. l. ex imperfecto 23. de leg. 3.*

3 In quo rerum genere certum eſt Principem vti iure priuati, niſi cum aliter conſtitutum eſt, *vt in leg. vlt. verſ. ſed ſcimus, Cod. de quadrag. praſcript. leg. fiſcus cum in priuatis 6. D. de iur. fiſc. leg. cum quidam 17. §. fiſcus, de vſur.* Specul. *in tit. de feud. §. quoniam, q. 24.*

4 Duplex enim eſt patrimonium Principis. Vnum, quod ſpectat ad Principem, quatenus Princeps eſt, quod vocatur domanium coronæ cuius proprietas ſpectat ad maieſtatem & coronam, non autem ad perſonam organicam Principis. Aliud eſt, quod ſpectat ad Principem aliunde quam ratione coronæ, quod vocatur priuatum patrimonium Principis, *dict. leg. bene à Zenone. verſ. ſed ſcimus.*

5 *l. fin. C. de ſacroſ. Eccleſ.*

6 Quomodo habet Sereniſſ. Dux Sabaudiæ, cum ſit Imperij vicarius perpetuus, vt dixi *tit. ſuper.*

7 Quod enim correctum & immutatum non eſt, cur ſtare prohibeatur? *l. ſancimus 17. C. de teſtam. l. pracipimus 32. in fin. C. de appell.*

8 *Nouell.*

7 Quod enim correctum & immutatum non eſt, cur ſtare prohibeatur? *l. ſancimus 17. C. de teſtam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appell.*

8 *Nouell. 131. de Eccleſ. tit. c. 6. §. pro temporalibus*, vnde ſumpta eſt, *Auth quas actiones, C. de ſacroſ. Eccleſ.*

9 Et in hoc recentiores obſeruant lapſum Boër. qui contra ſcripſit *deciſ. 164. n. 25.* Vide Didac. Couarr. qui alios refert, *ad reg. poſſeſſor, §. 2. in fin. n. 2. præt. relect.*

10 *L. omnes 4. & l. competit. 6. C. de præſc. 30. vel 40. annor.*

11 Et vniuerſalis dominij, vt loquitur Bart *ad l. competit.* vbi notat, eam legem non eſſe porrigendam ad canonem emphyteuticarium, qui debetur in recognitionem directi dominij.

12 *D. l. competit.* & ibi not. idem Didac. vbi ſupra *n. vlt.* poſt Alex. *conſ. 16. n. 24. lib. 5.* Guid. Pap. *quæſt. 416. in princ.* Cranct. *de antiq. temp. par. 40. cap. abſolutis, n. 40. & ſeq.*

13 Quæ refert & copioſe doctéque more ſuo enarrat Renatus Choppinus *de doman. reg. lib. 3. tit. 9. n. 7.*

14 *L. alienationis 28. de verb. ſignif.*

15 Per quam ſcilicet etiam vtile dominium acquiritur, *leg. ſi duo 13. §. Iulianus, D. de iureiur. leg. ſi quis emptionis 8. Cod. de præſcr. 30. vel 40. annor.* iunct. *leg. vlt. C. de rebus alien. non alienand. & l. 1. C. de fund. dotal.* Afflict. *de c. 254. num. 3.*

DEFINITIO II.

Præſcriptio, quæ potuit obiici Principi poteſt obiici etiam poſſeſſori.

PRæſcriptio temporis, quæ obiici potuit Principi vindicanti rem, ad domanium & patrimonium ſiue priuatum Principis, ſiue coronæ pertinentem, perinde obiici poteſt cuilibet Principis ſucceſſori, non ſolùm ſi hæreditariam cauſam habeat, ſed & ſi ſuccedat iure feudi [2] aut armorum, [3] quia non tam aduerſus hunc vel illum Principem, quam contra fiſcum Principis aut coronæ ius præſcriptionis quæſitum intelligitur; [4] alioqui non fuiſſet edictum in Gallia neceſſarium ad ſummouendam centenariam præſcriptionem, [5] cum Galliæ regnum ſic comparatum ſit, vt Reges Regibus conſanguineis ſuccedant, non tam hæreditatis, quàm feudalis, aut potius ſimplicis ſucceſſionis iure, [6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Ex l. omnes 5. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

2 Feuda enim iure ſucceſſionis & ſanguinis, non hæreditatis deferuntur, *tit. 8. de ſucceſſ. feud. in vſib. feudor. lib. 5.*

3 Occupata ſcilicet prouincia eius Principis, cui poterat obiici præſcriptio.

4 Nemo enim plus iuris habere poteſt ex alterius perſona, quam alter ille habuerit. *vulg. iurib.*

5 Apud Gallos enim obtinet ex edicto, vt patrimonij Principalis æterna ſit auctoritas, ſummota etiam centum annorum præſcriptione, vt refert Choppin. *lib. 3. de doman. reg. tit. 9. de diuerſ. rer. fiſcal. præſcr. n. 7.* Alius ſenſus eſt *tit. C. ne rei domin. vel, templor.*

6 Quomodo ſucceditur in cæteris feudis, *tit. de ſucceſſ. feud. & de natur. feud. in vſib. feudor. lib. 1. & ibi not.*

DEFINITIO III.

Qui emit à Principe rem iam alij venditam non poteſt vincere, niſi pro eo interueniat Procurator Principis.

QVi ius aliquod à Principe nactus eſt, quod longiſſimi temporis præſcriptione, ſi inter priuatos ageretur, excludi poſſet, [1] audiendus non eſt, ſi oppoſitam præſcriptionem ſolo prætextu non alienandi patrimonij Principis remouere velit. [2] Quia enim fronte id faciat, quando is ipſe alienatione in ſe collata experiatur? [3] Maximè vero cum nullum aduerſus Principem regreſſum habiturus ſit, qui non agendo & ex propria negligentia perdidit actionem. [4] Quid ergo? curare debet, vt liti interueniat Principis Procurator, ex eius perſona actionis ſuæ vires aduerſus præſcriptionis vim muniat, & tueatur. [5] Principis namque intereſt ſaluam manere actionem, cuius redimendæ ius perpetuum aduerſus actorem, ipſum, cum vicerit, habiturus eſt. [6] Nec ei nocere debet, quod actionis amiſſæ per actoris negligentiam indemnitatem conſequi Princeps poſſit ab eo, qui agere & potuit & debuit. Nam præter id, quod non fuit cogendus is, qui cum Principe contraxit, vt inuitus ageret, iuſque Principis exerceret, [7] ſi non ad hoc ipſum ſe obligauerat, [8] illud etiam conſtat non eſſe cogendum Principem carere re ſua, ſi eam habere malit, quam vel aliam rem, vel pro re pecuniam; [9] exemplo eius, quod in perſona minoris obſeruatur, vt non eo minus illi indulgendum ſit beneficium reſtitutionis ad rem ſuam recuperandam, quod curatorem ſuum de mala adminiſtratione habeat obligatum. [10] Quamquam non ignoro, minorem in multis fauorabiliorem eſſe Principe etiam minore, in eo præſertim, quod ad in integrum reſtitutionem pertinet, quia Principi numquam aut ſane difficilius ſubuenitur ex cauſa ſiue minoris ætatis, ſiue iuſtæ ignorantiæ, cum res ſuas gerere ſoleat per curatores & magiſtratus, quorum ſcientiam, aut ſupinam doloſamve ignorantiam, dum ne colluſio interuenerit, [11] ipſi nocere æquum eſt. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quomodo poſſunt omnia fere iura poſt Imperatorum conſtitutione quæ extant *in l. 3. & 4. C. hoc tit.*

2 Non enim eſt exceptio illa excluſiua iuris agentis, niſi ſub ea conditione, ſi tertius velit, ideoque non eſt admittenda, cum ſit de iure tertij, Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Nemo ſiquidem poteſt alij obiicere culpam cuius ipſe quoque ſit conſcius, *l. viro 39. ff. ſolut. matrim. l. 3. D. de fid. inſtrument.*

4 *Arg. l. ſi ideo 55. D. de euict. l. ſi fideiuſſor. 29. D. de mandat.*

5 Sic enim ſæpe accidit, vt per alium quis poſſit conſequi, quod per ſe non poſſet, *leg. 3. in fin. ff. quæ res pignor. leg. ſi ii qui duos 29. de liber. legat.*

6 Intereſt enim illius, ad quem aliquo caſu res reditura eſt, *reg. pater filia 71. D. de euict.*

7 *L. vnic & tot. tit. C. vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cogat.*

8 Conuentio enim, ſi qua interueniſſe, ſeruanda eſſet, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant, *leg. contractus 23. de reg. iur.*

9 L. 1. 2 & 3. C *hoc tit.* iunct. *l. quæ omnia 25. ad fin. ff. de procurat. l. in cauſa 13. § interdum, D. de minor.*

10 *L. vlt. & tot. tit. C. ſi tut. vel curat. interuen.* Quod ſpeciale eſt in minore, quia inter cæteras cauſas ex quibus reſtitutio petenti denegari ſolet, vna illa eſt. Si poſſit iure communi conſequi indemnitatem, *l. cum mandata 23.* vbi Bald *D. de minor.* Petr. de Rauen. *ſing. 229.*

11 Semper enim hic caſus excipiendus eſt, cum id, quod per colluſionem factum fuit, ratum haberi numquam debeat, *leg. ſuſpecta 29. D. de inoff. teſtam. leg. præluſorio 14. D. de appellat. & tot tit. ff de colluſ.*

12 Balb. *in 2. part. 5. partis princ. p. quæſt. 3. num. 8. verſ ſed dubitatur* poſt Bart. *in leg. ſi publicanus, §. vlt. in. de pub. & veſtig* cum aliis ibidem citatis, & municipibus ſingulis nocet ſcientia eorum, quibus ſumma Reipublicæ commiſſa eſt, *l. municipes 14. D. ad municip.* Tiraq. *de nobilit. cap. 14. num. 2. & 3.*

TIT. XIII.

DE PRÆSCRIPT. XXX. vel 40. annor. & centenaria.

DEFINITIO I.

De poteſtate præſcriptionis 40. annorum.

TAntæ poteſtatis eſt quadraginta annorum præſcriptio, vt neque ex capite iuſtæ ignorantiæ, neque ex qualibet alia cauſa in integrum reſtitutionem admittat, vbi ſemel completa eſt. [1] Pleniſſimam enim tribuit ſecuritatem. [2] Sed & ſola Romana Eccleſia excepta, quæ centum annorum gaudeat præſcriptione, [3] aduerſus cæteras omnes Eccleſias, etiam quæ à Romana immediate dependeant, ſufficit quadragenaria: certe nec minor; [4] præterquam ſi ponas ſententiam pro poſſeſſore latam, licet iniuſte. [5] Sufficiat enim per triginta annos continuos à die ſententiæ continuatam

tam poſſeſſionem, vt poſſeſſor etiam aduerſus Eccleſiam tutus ſit. [6] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Ioannis Martini Procuratoris & Zachariæ Lanfrey, 10. Cal. Decemb. 1592. Iunge Defin. 1. Si aduerſ. vſucap. vel præſcript. reſtit. pet.

1 Hæc enim verior ſententia eſt à pler ſque probata, quos refert Afflict. *deciſ.* 37. & 329. quamuis ibidem referat, & teſtetur, communem eſſe in contrarium, itemque Balb. *in tract. de præſcript. in* 4. *part.* 4. *princ. q.* 29 *n.* 15. & 7.

2 Vt ſcriptum eſt *in l. omnes* 4. *hoc tit.*

3 *Nouell.* 40. *Vt eccleſ Roman. cent. annor. gaud. præſcript.*

4 Guid. Pap. *quæſt.* 161. poſt DD. *in Auth. quas actiones, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Canoniſt. *in c. de quarta c. ad aures. & c illud de præſcr.*

5 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *lege res iudicata* 207. *de reg. iur.* dummodo rite iudicatum ſit, *leg.* 4. *§. condemnatum, D. de re iudic.*

6 *Can. inter cætera* 16. *quæſt.* 3. *§ item ſi de rebus,* & ibi Archid. *in gl. ſ imo præſcriptio.* * tempus enim antiquum dicitur 30. vel 40. annor vbi lex non requirit ſpecialiter tempus centum annorum aut immemoriale, Ferret. *ad Guid. Papa. quæſt.* 2.

DEFINITIO II.

De præſcriptione centenaria, & de immemoriali.

ETſi præſcriptio centum annorum in pleriſque differt ab ea, quæ eſt tanti temporis, cuius initij non extet memoria: [1] in hoc tamen conuenit, quod neque tituli, neque bonæ fidei probationem vllam requirit. [2] Nam præter id, quod ex ſolo lapſu tam longi temporis & titulus & bona fides facile præſumitur; [3] ipſa etiam temporis antiquitas vtroque caſu iuſti tituli vim obtinet. [4] Cui conſequens eſt, vt ſi tam diuinæ poſſeſſionis titulus aliquis vitioſus proferatur, aut qua alia ratione malam fidem ab initio interueniſſe appareat, centenaria præſcriptio nulla ſit; [5] poſtquam iure Pontificio placuit, vt nec malæ fidei poſſeſſor, [6] nec debitor, [7] nec ipſius hæres vlla temporis præſcriptione defendi poſſit. [8] Quæ tamen exceptio non cadit in præſcriptionem immemorialis temporis, cum immemoriale tempus futurum non ſit, ſi ponas; malæ fidei, quæ ab initio interuenerit, memoriam aliquam conſtare. [9] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Marchione d'Aix, contra D. Baronem de Peyrieu, 16. Calend. April. 1590.

1 Vt videre eſt ex iis, quæ pluribus in hanc rem tractat. Crauet, *de antiq. tempor. part.*

2 Balb. *in* 2. *part.* 2. *part. princ. q.* 6. *n.* 18.

3 Imo vero interdum etiam ex lapſu decennij, vt notat. *ad l. cum de in rem verſo* 6. *ff. de vſur. l. ſi quis diuturno* 10. *ff. ſi ſeruit. vindic.* Saltem ex lapſu triginta annorum, ex quo tempore præſumitur etiam titulus, ſi modo ſit allegatus, licet agatur de magno præiudicio. Bald. qui dicit communem, *in* 2. *part* 3. *par. princ. q.* 10. *n.* 27.

4 *L. vlt. ff. de aqua & aqu. pluu. arcend.* iunct. *l.* 1. *§. vlt. eod. leg.* 3. *§. ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & æſt.* * Vnde eſt quod in inſtrumentis excedentibus metam centum annorum non probatur antiquus rei ſtatus quia medio tempore per centum annos mutari potuit Molin. *in conſued. Pariſienſ.* §. 5. *n* 14.

5 Semper enim dandum eſt initium præſcriptionis, & quidem iuſtum, quale eſſe non poteſt ex titulo, qui ab initio fuerit vitioſus, *l.* 1. & 2. *C. de long. tempor. præſcr quæ pro lib. et. compet.*

6 *C. poſſeſſor. de reg. iur. in* 6.

7 *Cap. vigilanti, & c. vlt. extr. de præſcript.*

8 Quia hæres tenetur exonerare conſcientiam defuncti vt tractant Canoniſtæ *ad d. cap. vigilanti, & d. cap. vlt. de præſcript.* Aliud eſt, inſpecto iure ciuili, ex quo etiam debitor præſcribi non ſolum ſine titulo, ſed etiam cum mala fide ob ſolam negligentiam actoris, *leg. ſicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* multo magis hæres eius præſcribit, qui poteſt ignorare, an defunctus debuerit, *leg. qui in alterius* 19. *de reg. iur.* Hodie ex Principis edicto, quod factum eſt anno 1598. vtimur iure ciuili, quantum ad hæredem, vt poſſit præſcribere, niſi ſit & ipſe in mala fide, non autem quantum ad ipſum debitorem, qui vtique bonam fidem habere non poteſt. Vide tamen Guid. Pap. q. 199.

9 *L. ſi arbiter* 29. *ff. de probat.*

DEFINITIO III.

Pacto de retrouendendo toties quoties præſcribitur triginta annis.

QVi obligatus eſt ad retrouendendum fundum, quem ea lege emerat, vt pretium offerenti quandocumque venditori reſtituere cogeretur, triginta annorum præſcriptione ſe tueri poteſt, licet conuentionis verba ſic concepta ſint, vt toties, quoties venditor volet, retrouenditionem fieri oporteat. [1] Quid enim aliud ea conuentione actum videri poteſt, quam vt perpetuum eſſet ius redimendi, perpetuaque actio? [2] Atqui etiam perpetua iura perpetuæque actiones longiſſimi temporis præſcriptione excluduntur, [3] Nec videtur in mala fide eſſe emptor, qui iure communi vtitur, [4] niſi expreſſim conuenerit, vt ius illud vltra trigeſimum, adeoque quadrageſimum & aliud quantumcumque tempus extendatur. Nam quin id conuentione fieri poſſit nemo dubitat, [5] multoque facilius, quam quod remedij loco quidam inducendum putauerunt, [6] vt ex conuentione redintegretur & reſuſcitetur ius redimendi, quandocunque & quotieſcunque præſcriptioni locum factum eſſe contigerit, [7] Multum tamen refert, an conuentionalis præſcriptionis annorum poteſtate finitum ſit ius redimendi? Priore namque caſu, non etiam poſteriore, quamuis medio tempore pupillaris aut minor hæredum venditoris ætas inciderit, nihilominus proderit emptori præſcriptio, ſi modo tempus cœperat currere cum maiore, & quidem cum effectu ac ſine metu reſtitutionis. [8] Iniquiſſimum enim fuerit, cum, qui cum pupillo non contraxerit, expectare ipſius pubertatem. [9] At ex legali præſcriptione 30. annorum tempus pupillaris ætatis ipſo iure ſubducitur, minoris vero ætatis, ſi noſtris credimus, per reſtitutionem. [10] *Ita Senatus* 14. Cal. Iun. 1590.

1 Boer. *quæſt.* 351. *num.* 6. poſt Ioann. Fabr. *ad l. cum notiſſimi, C. hoc tit* Iaſ. *in l. petens, C. de pact.*

2 Non enim poteſt diuturnior fieri per pactum actio, quam vt fiat perpetua, *tot. tit. Inſt. de perpet. & tempor. action.*

3 *L. ſicut* 3. & *l. omnes* 4. *C. hoc tit.*

4 *L. nullus videtur* 55. *de reg. iur. l. ſi duorum* 52. *D. de action. empt.*

5 Cum iuſtæ ac legitimæ conuentiones dent legem contractibus, *l. iure gentium* 7. *§. ait prætor. ff. de pact. L.* 1. *ſi conuenerit. ff. depoſ. l. contractus* 23. *de reg. iur.*

6 Bald. *ad cap. ſi quis per* 30. *annos, ſi de feud. contr. fuer. in vſib. feudor.*

7 Quaſi repetino iure quomodo ſolemus dicere de vſufructu repetito, *in l. repeti* 5. *D. quib. mod. vſusfr. amitt.*

8 *L. Æmilius* 38. *D. de minor.* Non idem eſt, ſi interrupta fuerit præſcriptio per obſignationem licet factam ad domicilium originis eius, qui alibi quoque domicilium habuit. Boer. *q.* 11. *n.* 3. vbi ait, valere huiuſmodi obſignationem factam coram Iudice loci, licet non valeret ibi citato abſentis ſcilicet ad ius perpetuandum in ſimile vſque tempus.

9 L. 3. *D. ex quibus cauſ. in poſſ. eat.* Neque rurſum ignorantia pupilli, quæ per ætatem contingit, debet cuiquam eſſe capioſa, *l. quod autem* 6. *§ ſi quid pupillo, ff. quæ in fraud. credit.*

10 *Dict. l. ſicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* Balb. *in* 1. *part.* 6. *par. princip. n.* 33. & *ſeq.* Idem Balb. *in* 5. *part.* 4. *part. princ. q.* 3. vbi addit. *num. vlt.* exceptionem, niſi cum pacto de retrouendendo coniuncta eſt læſio enormis, quo caſu negat præſcribi, poſt Barbar. & Chaſſan. quaſi talis contractus ſit fœneratitius, & ſimulatus, ex quo conſtat nunquam præſcribi. Idem ſentit. Tiraquel. *de retract.*

DEFINITIO IV.

Ius retrahendi præſcribitur 30. *annis, etiam adhibito iureiurando.*

NOn aliud eſt, ſi agatur de iure redhibendæ rei non venditæ, ſed permutatæ. Ius enim omne redhibendi, ſeu ve loquuntur retrahendi ſua natura patitur longiſſimi temporis, id eſt triginta annorum præſcriptionem, ſi nihil aliud ſit quod impediat, [1] quia cum ex contractu deſcendat, actionis nomen meretur potius quam facultatis. [2] Nec diſtinguimus, an in

an in contractu adhibitum ſit iuriſiurandum, nec ne. [3] Sicuti nec quicquam hac parte intereſt, an permutata res, vendita proponatur. [4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 3. de oblig. & action. & Definit. 1. Ne rei dominic. vel templor.

1 Eo ſcilicet iure, quo ſimiliter cætera iura omnia longiſſimi temporis præſcriptione tolluntur, *l. 3. & 4. C. hoc tit.*

2 Et ideo præſcribi poteſt, vt & cætera omnia quæ ſunt facultatis, ſi iis coniuncta ſit actio, Crauet. *de antiq. tempor. cap. circa permiſſa, numero 35. 36. 37. & 38.* poſt Alex. *conſ. 30. colum. penult. dub. 5. lib. 5. Laſ. conſil. 210. in fin. lib. 2. & conſ. 25. in fin. lib. 3. & conſ. 102. fin. lib. 4.* Sane quæ ſunt meræ facultatis, nullo tempore præſcribuntur, *l. viam publicam 2. D. de via public.* Bart. *ad l. cum notiſſimi in fine princ. C. hoc tit.*

3 Iuriſiurandum enim non immutat naturam contractus, in quod adhibetur, *leg. vlt. C. de non num pecun.* Vide Guid. Pap. q. 199.

4 Præſertim cum permutatio ſimilis ſit emptioni, *leg. 2. Cod. de rer. permut.*

DEFINITIO V.

Præſcriptio centum annorum numquam cenſetur excluſa, niſi in caſibus.

EXcluſa per ſtatum aut edictum Principis qualibet temporis præſcriptione, nunquam tamen centenario excluſa intelligitur, [1] ſi non expreſſim de ea quoque actum ſit, [2] aut niſi eadem ſit ratio excluſionis, vt contingit, cum agitur de re ad dominium coronæ Regiæ aut principalis pertinente. [3] Edictum tamen in eam rem fieri multo melius eſſet ac vtilius [4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Balb. *in part. 5. de præſcript. quæſt. 9. num. 2 per text. not. cum gloſſ. in Auth. vt cæter. commun. non fiant*, in verb. *præſcriptione*, Bald. *ad leg. 1. C. de annal. except.* * niſi agatur de re quæ ſit per ſe impræſcriptibilis, & quæ per mille etiam annos præſcribi non poteſt.

2 Poteſt enim ſtatuto tolli quælibet præſcriptio, etiam centenaria, Balb. vbi ſupr. *num 3. verſ. & quod poſſit, & ſeq.* * *l. vlt. Cod. de ſacroſ. Eccleſ.*

3 Quia res ipſa eſt affecta tanquam omnino impræſcriptibilis, vt ibidem ait Balb. *num. 4. verſ. & dicit* Bald. vbi adfert exemplum de re ſacra, de homine libero, & de aliis, quæ non ſunt in noſtro commercio, aut quæ ſunt in caſu publico.

4 Vt dixi *ad tit. præced. Defin. 1. & 2.*

DEFINITIO VI.

Exceptiones ſunt perpetuæ, & durant poſt triginta annos etiam de iis rebus, de quibus actiones eſſent temporales.

VEndente marito mulier correa venditionis facta ſe cum marito, & pro eo obligauerat de euictione. Cùm poſt annos triginta emptor controuerſiam pateretur, mulierem ex ea cauſa conueniebat, vt rem defenderet, litémque aſſumeret. [1] Illa vero reſtitutionis auxilium implorabat, quaſi perperam, & ſine cauſa ſe pro marito reluctantibus legibus obligaſſet. [2] Placuit, non poſſe ei obiici præſcriptionem longiſſimi temporis, quandoquidem in eius poteſtate non fuit, quando conueniretur. [3] Et conſequenter locum hic habet, quod dici ſolet, ea quæ ad agendum ſunt temporalia, perpetua eſſe ad excipiendum. [4] Nec enim dubitandum eſt, quin ius reſtitutionis in integrum, quod pragmatici reſcindens vocant, proponi poſſit per viam exceptionis, adeóque replicationis & contradictionis. [5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Domina de la Guille, 14. Calend Decemb. 1592.

1 *Ex l. ſi plus, 74. §. mota ff. de euict.*

2 Hoc eſt contra Velleianum. *& Auth. ſi qua mulier. C. ill. tit.*

3 *L. petenda, 6, C. de temp. in integr. reſtit.*

4 *L. pure, 5. §. vlt. D. de doli mal. except.*

5 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionẽ & explicationem. *l. iniuitum, 156. §. cui damus, de reg. iur.* Sic de querela inofficioſi ſcriptum eſt *in l. Papinianus, 8. § ſi filius, ff. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO VII.

Ius offerendi, quod competit ad inducendam pignoratitiam, nullo tempore præſcribitur. Secus in iure offerendi, quod competit poſteriori creditori contra priorem.

IVs luendi pignoris, quod debitori competit aduerſus pignoratitium creditorem, [1] nullius quantumcumque longiſſimi temporis præſcriptione excluditur, [2] quia creditor non ſibi poſſidet, ſed debitori, [3] & quod debito creditori ſuo offerre poteſt ad luendum pignus in mera facultate magis, quàm in iure verſatur. [4] Non idem eſt, ſi tractetur de iure offerendi, quod ſecundo creditori, pignoratio competit aduerſus priorem ad proprium pignus confirmandum. [5] Hoc enim ſicuti iuris eſt non facultatis, [6] ſic eandem quam cætera iura patitur triginta annorum præſcriptionem. [7] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua pluribus in hanc rem ſcribemus SC. 21. 22. 23. infr. De luit. pignor.

1 Scilicet poſt ſolutum omne id quod debebatur, *leg. ſi rem alienam 9. §. omnis, D. de pign. act.*

2 Bart. & alij, *ad l. cum notiſſimi, §. ſed cum illud, C. hoc tit.* Quamuis contra concludat Balb. *in 4. parte, 5. partis princip. q. 2.*

3 *L. pignor. 13. ff. de vſucap.*

4 Ratio eſt Bartoli *ad dict. l. cum notiſſimi, ex leg. 2. D. de via public.*

5 *L. 2. & 3. l. cum ſecundus, D. de diſtract. pignor. l. 1. prior. 5. & paſſ. C. qui potio. in pign. hab.*

6 Quia competit ex contractu, vt apparet ex ſupradictis.

7 *Ex leg. ſunt, 3. & leg. omnes, 4. C. hoc tit.* Vide Oſach. Cacher. *deciſ. 115.*

DEFINITIO VIII.

Nuptiales veſtes, de quarum ſolutione non apparet, an & quando poſſint peti per mulieris hæredes.

NVptiales veſtes nupturæ puellæ promiſſas, & quæ ipſo nuptiarum die ſolui ex conuentione debuerant, improbe poſt longiſſimum tempus hæres mulieris ſibi ſolui poſtulat, non quod debitorem, quem propria promiſſio in mala fide conſtituit, longiſſimi temporis præſcriptio tueri poſſit, [1] ſed quia credibile ſit conuentioni ſatisfactum eſſe, ſolutáſque veſtes puellæ, quæ quamdiu vixit, nec eas exegerit, nec de mora promiſſoris conqueſta fuerit. [2] Aliud igitur erit, ſi eas veſtes quaſi non ſolutas petat illa ipſa, cui ſolui debuerunt, purgétque ſe de dolo malo, adhibita in eam rem, vt moris eſt, iuriſiurandi religione, [3] licet quadraginta annorum, adeóque longioris temporis ſpatium interceſſerit, [4] niſi aliæ ſolutionis factæ aut remiſſi debiti probationes vel præſumptiones adſint, & coniecturæ. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa, 5. Calend. April. 1593.

1 Sequitur enim hac in re opinionem Canoniſtarum, non autem interpretum iuris ciuilis, quos refert & ſequitur Guid. Pap *q. 139.* vt dixi. *Defin. 1. n. vlt. ſupr. eod* Adde Balb. *in 2. part princ. q. 13.* [Superuenit tamen poſt hæc ſcripta edictum Principis noſtri, quo iubemur ſequi hac in re opinionem Legiſtarum ad lites minuendas Nec tantum in perſonis hæredum debitoris, ſed etiam in ipſo debitore, non obſtante eius mala fide, ſic enim tandem edictum acceptum eſt propter verba ipſius generalia, licet multis reclamantibus cum quibus & ego ſenſi aliquando & quoadvſque, vicit in Senatu contraria ſententia.]

2 Nemo enim ſuum iactare præſumitur, *vulg. l. cum de indebito, 25 ff. de probat.* Vide tamen *l. vir. vſuras, 54 ff. de donat. int. vir. & vxor*, quæ in ſimili ſpecie præſumit donationem.

3 Quod vulgo iuramentum purgationis appellant, cuius ſpeciale ius eſt vt admittat probationem in contrarium, *c. vlt. Extr. de iureiur.* Et de hoc intelligi meo iudicio debet quod ſcriptum eſt *in l. ameuendi, 31. ff. eod.*

4 Nullo enim tempore poteſt debitor præſcribere, cum ſit in mala fide, *c. vigilanti, & c. vlt. Extr. præſcript.*

5 Quales illæ ſunt, de quibus *in l. Procula, 29. ff. de probat* Vſurarum & cæterarum acceſſionum alia ratio eſt Facilius enim remittuntur, *l. cum quidam, 17. § Diuus Pius ff. de vſur.*

DEFINITIO IX.

Non poteſt debitor vllo tempore præſcribere, quantum ad ſortem, ſed poteſt quantum ad vſuras, niſi ſi quæ in vicem fructuum debeantur.

CReditori aut eius hæredi poſt annum quadrageſimum, aut etiamſi voles quinquageſimum, ex obligatione præſertim iurata, [1] agenti nullam temporis præſcriptionem obiici poſſe conſtat, ſiue debitor ipſe ſiue primus, aut ſecundus, aut alius remotior ipſius hæres conueniatur, propter malam fidem, quæ in ſucceſſorem vniuerſalem licet ignorantem tranſmiſſa, impedit iure pontificio [2] præſcriptionem, [3] Sed ſi proponas inſtrumento debiti dictam diem ſolutioni, & nominatim promiſſas vſuras, ſi ad diem pecunia non ſolueretur, longe difficilius eſt, vt admittamus quinquaginta annorum vſuras peti poſſe, [4] cum in cæteris omnibus annuis præſtationibus præſcriptio triginta annorum hactenus recepta ſit, vt non niſi ab anno nono poſt vigeſimum peti poſſint: [5] Eo magis quod vſurarum præſtatio longe eſt odioſior, [6] quam canonis annui, qui pro re emphyteuticaria penditur, [7] aut alterius annuæ cuiuſlibet præſtationis, aut etiam annui legati, ideoque & facilius earum remiſſio præſumitur, vel hac ſola coniectura, quod credibile ſit, ideo non petitas, vt creditor præſtaret ſe gratiorem debitori, [8] niſi proponas fuiſſe debitas ex cauſa venditionis, & in vicem fructuum, quos emptor ex re vendita toto illo quinquaginta annorum ſpatio perceperit, [9] ne abſurdum illud ſequatur vt emptor contra bonam fidem & re & pretio fruitus videatur, [10] quod tanto iniquius fuerit, quanto plures anni interceſſiſſe probabuntur. [11] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio, in cauſa D. Benedicti Cauet Senatoris, & Dominæ de Quiege, 16. Cal. April. 1593.

1 Solet enim potentior eſſe obligatio, quæ eſt in iurata, ne ſcilicet periurium incurratur, *cap. debitores, & cap. cum contingat. Extr. de iureiur.*

2 Nam iure ciuili aliud eſt, *l. ſicut 3. & ſeq. C. hoc tit.*

3 Sequebamur enim hac parte ius pontificium, vt dixi *Defin prox. n. 1. ſupr.* quouſque factum eſt de hac re edictum, de quo *Defin. 1. n. 8. ſupr.* Itaque hæc Definitio in hærede debitoris hodie correcta eſt. [Imo & in debitore ipſo, vt ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum eſt, ac tamen non ſemel reluctante.]

4 Facilius ſi quidem perimitur petitio vſurarum, quam ſortis, vt dixi. *Defin. præced. num. 5.*

5 *Ex l. cum notiſſimi, 7. §. vlt. C. hoc tit.* & ibi noſtri tractant.

6 Quia pecunia res ſterilis eſt, nec pecuniam parit, *l. ſi nauis, 62. ff. de rei vindic. l. 3. C. de vſur.*

7 In recognitionem ſcilicet dominij directi, *l. vlt. C. de iur. emphyt.*

8 *L. cum quidam, 17. §. Diuus Pius, ff. de vſur.*

9 *Vt in l. curabit. 5. C. de act. empt.*

10 *L. Iulianus 13. § veniunt autem, ff. eod.*

11 *L. ex empto, 11. §. vlt. l. bona fides, 50. eod. tit.*

DEFINITIO X.

Etiam fauorabilia priuilegia per non vſum longiſſimi temporis amittunt.

PRiuilegia omnia etiam fauorabilia & libertati aut ingenuitati fauentia per non vſum amittuntur, ſi ſaltem triginta annorum curricula effluxerint, ab eo tempore computanda, quo priuilegij vſus aliquis eſſe potuerit, nec tamen vllus ſubſecutus ſit. [1] Quemadmodum autem qui ſe fundat in vſu, debet illum probare, ita & non vſum qui ſe fundat in non vſu. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 1. & ſeqq. D. de præſcr. quæ pro libert.

1 *L. 1. de nundin.* Alex. *conſ. 33. vol. 5. & conſ. 132. vol. 1. col. 1.* Balb. *in tract. de præſcript. 4. part. 5. partis principalis, queſt. 4. num. 7.* Felin. *in cap. cum acceſſiſſent, col. 9. & 10. de conſtit.* Gloſſ. in verb. *frangere, in fin. c. 1. de treug. & pace,* quam ad hoc allegat. Bald. *in l. fin. §. ſed cum antiquitas, Cod. de cur. furioſ.* Iaſ. *in l. rem non nouam, n. 4. & 5. C. de iudic.* Dec. *conſ. 649. n. 8.* * Adeoque & ipſa erroris etiam calculi allegatio quæ omnium eſt fauorabiliſſima præſcribitur ſpatio triginta annorum. Gloſſ. & alij *in l. calculi. ff. de administr. rer. ad ciuit pertin.*

2 Iuxta not. per Caſtrenſ. *in l. ſi inter 25. de reb. dub.*

3 Eſt enim negatiua quoque probanda, quoties eſt fundamentum intentionis, *l. penult. §. docere.* vbi Bart. *D. ne quis eum qui in ius, vocat. vt exim. & vulgar.*

DEFINITIO XI.

Ius impugnandi contractum ex cauſa enormiſſimæ læſionis triginta annis præſcribitur.

QVoties in venditionis aliove ſimili contractu, non tantum enormis læſio, hoc eſt, vltra dimidiam iuſti pretij, [1] ſed etiam enormiſſima, id eſt, ſupra beſſem interuenerit, [2], eo iure vtimur, vt licet temporaria redimendi facultas conceſſa ſit, perpetuo tamen redimere liceat, id eſt, in annum vſque triceſimum. [3] Nec de eo quiſquam apud nos dubitat. Sed quæſtionis eſt, an à die contractus tricennium illud computandum ſit, an vero à die quo facultas illa redimendi temporalis perempta ſit? Quid enim ſi iam ipſo contractu perpetua redimendi poteſtas data ſit, [4] nec eo minus tamen verum ſit enormiſſimam læſionem interueniſſe? [5] An in annum vſque ſexageſimum redimendi ius extendetur? Ita nonnulli putabant, quod hoc caſu quo concurreret enormiſſima læſio contractus dolo malo initus videtur: [6] dolo inquam, ſi non ex propoſito ſaltem in re ipſa, qui dolo ex propoſito hac parte æquiparatur. [7] Cuius effectus ille eſt, vt neque retrouenditio ſit neceſſaria, ad reddendum venditori dominium, [8] nec fructus illos lucrari emptor poſſit, ſed omnes reſtituere teneatur, illos etiam quos ante imploratum reſtitutionis auxilium perceperit, & à die contractus, perinde ac ſi contractus nullus præceſſiſſet. [9] Habetur enim pro malæ fidei poſſeſſore. [10] Sed tamen ſi id omnimodo & abſolute verum eſſet, conſequens fieret, vt nullius quantumcumque longiſſimi temporis præſcriptione iuuare ſe poſſet ex regula iuris pontificij, [11] quod tamen euidenter falſum eſt. Neque enim prædo dici poteſt, qui pretium numerauit, [12] ſaltem quamdiu venditor non conqueritur. [13] Itaque merito placuit ſiue temporalis ſiue perpetua redimendi facultas conceſſa ſit, & enormiſſima læſio interuenerit, omnium tamen iurium præſcriptionem vnico tricennio impleri quandoquidem, etſi dolus malus ex propoſito interceſſiſſet, non quidem qui cauſam dediſſet contractui (nulla enim illo caſu opus eſſet reſtitutione,) [14] ſed qui in contractum incidiſſet, [15] non in longius tempus reſtitutionis impetrandæ ius extenderetur. [16] Hoc ita, ſi nihil ſit quod alioqui præſcriptionem impediat, hoc eſt, ſi neque pupillaris, [17] aut minor ætas, neque alia vlla reſtitutionis cauſa aduerſus tricennalem hanc præſcriptionem interueniat. [18] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra Claudium Dupra, 4. Cal. Iunij 1593.

1 *Vt in l. 2 & l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*

2 Ex qua læſione enormiſſima ſolent noſtri inducere præſumptionem & probationem doli in re ipſa, quem ſubinde æquiparant dolo ex propoſito, *ad lex. ſi quis cum aliter, 36. de verb. oblig.*

3 Pacto ſcilicet conuerſo in perpetuum ex temporali. Vide Iaſ. & alios *ad l. ſi quis cum aliter.*

4 Quæ tamen concluditur anno trigeſimo, habetque tacitam conditionem, ſi intra id tempus pretium reddetur, vt tractat. Bald. *in tertia parte 5. princ. queſt. 3.*

5 Id eſt etiam computata æſtimatione huius pacti, quod vt plurimum æſtimatur vſque ad tertiam, vel ſaltem ad quartam partem pretij, vt alio loco ſcripſi.

6 Dolus autem malus omnem ſine dubio excludit præſcriptionem, etiam pro libertate, *l. 1 & tot. tit. C. de præſcript. long. temp. quæ pro liber.*

7 Notant DD. *ad d. l. ſi quis cum aliter. de verb oblig.*

8 Cum ex contractu nullo non transferatur dominium, *l. nullo 24. C. de rei vindic. l. quod vxor 16. D. de acquir. poſſ. l. 1. §. 1. D. pro donat.*

9 *L. certum, 22. Cod. de rei vindic. leg. bona fidei. 48. de acquirend. rer. domin.*

10 Exemplo eius qui contra leges mercatus eſt, *l. quemadmodum, 7. in fin.*

fin. Cod. de agric. & cenſit. lib. 11. *tit.* 47. *cap. qui contra iura, de reg. iur. in* 6.

11 *Cap. poſſeſſor. eod. tit. de reg. iur. in* 6.

12 *L. nemo prædo eſt* 116. *D. eod. leg. ſed etſi,* 25. *§. ſcire, D. de petit. hæred.*

13 Non enim fit iniuria volenti, *l. in diem,* 9. *§.* 1. *de aqua & aqua. pluu. arc.*

Cum nulla poſſit actio vltra triginta annos viuere, *legat.* 3. *Cod. hoc titul.*

14 Siquidem contractus bonæ fidei, cui dolus ex propoſito cauſam dedit, ipſo iure nullus eſt, *leg. & eleganter,* 7. *D. de dolo.*

15 Quo caſu neceſſaria eſt reſtitutio ex capite de dolo, *l. ſi dolo,* 5. *C. de reſcind. vend.*

16 *D. l.* 3. *&* 4. *C. hoc tit.*

17 Nam pupillaris ætas ſubducitur ipſo iure ex præſcriptione 30. annorum, quamuis non ſimiliter ex ceteris, Bald. *de præſcript. in* 1. *parte* 6. *part. principalis, num.* 35.

18 Volunt etiam noſtri dari reſtitutionem in integrum aduerſus præſcriptionem tricennalem, Balb. ex communi ſententia, ibid.

DEFINITIO XII.

Etiam condemnatus poteſt longiſſimo tempore præſcribere executionem rei iudicatæ.

NOn impedit ſententia, quo minus is, qui condemnatus eſt, poſſit præſcribere aduerſus executionem, ſi victor per annos triginta, pluresve negligens fuerit in ſententiæ executione poſtulanda, [1] tametſi tranſierit ſententia in rem iudicatam, [2] aut quod hac parte idem eſt, ab eo iudice lata ſit, à quo non licet appellare. [3] Neque præſcriptionem ea ſola ratio impedire poteſt quaſi in mala fide fuerit qui condemnatus eſt, [4] cum nihil prohibeat nouum illi ius acquiri ex patientia victoris, qui iure ſuo vti nolit. [5] Idemque multo magis obtinebit, ſi quid victor fecerit, ex quo appareat voluiſſe illum recedere à iure ſibi quæſito. [6] *Ita Senatus* in cauſa Canonicorum Sanctæ Capellæ Camberienſis & Syndicorum de Meiry, 3. Non. Decembr. 1594.

1 Quia ius petendæ executionis ſententiæ non poteſt vltra triginta annos durare, vt nec iura cetera. *l. ſicut,* 3. *C. hoc tit. Natt. conſ.* 222.

2 Præcipua enim vis iudicati conſiſtit in executione ſententiæ, *l. à Diuo Pio,* 15. *D. de re iud. l. penult. C. de execut. rei iudic.*

3 Puta à Senatu, aliove quolibet ſupremo magiſtratu, qui ius dicat vice Principis, *l.* 1. *& tot. tit. C. de ſentent. præf. prætor.*

4 Siquidem mala fides impedit præſcriptionem actionis, etiam perſonalis iure Canonico. *Ex not. in cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præſc.*

5 Nec enim quiſquam cogitur exequi ſententiam pro ſe latam, *l. ſi iudex circumuentio,* 41. *D. de minor.* Neque rurſum ius vllum poteſt dici quæſitum ex ſententiæ executione, antequam facta ſit executio, cum per ſententiam non acquiratur victori ius pignoris, ſed tantum per executionem, *d. l. à Diuo Pio,* 15. *de re iudic. l. non eſt mirum,* 26 *§.* 1. *D. de pignor. act.* Et ideo poteſt quis eam ſciens tale ius præſcribere citra malam fidem, vt eleganter tractat. Balb. poſt Petr. de Auchar. *in* 3. *part.* 5. *partis princ. quæſt.* 3. *num.* 2. 1. *&* 4.

6 Poteſt enim quilibet iure ſibi quæſito renunciare, *l. pen. C. de pact.* & iuris ſui conditionem deteriorem conſtituere, *l. pactum,* 46. *D. eod.*

DEFINITIO XIII.

Neque tranſactio cum quibuſdam ex vniuerſitate facta neque poſſeſſio ſecuta in executione tranſactionis nocet cæteris ex vniuerſitate, ne quidem in poſſeſſorio.

SI quis per tranſactionem cum pluribus ex vniuerſitate factam ius aliquod ſibi quæſierit, quo poſtea per longum tempus probetur vſus, etiam contra alios, quam qui ſuo nomine tranſegiſſent, non ideo ius aliquod ſibi quæſiſſe videbitur aduerſus eos, qui neque tranſegerunt, neque tranſactionem aut verbo aut facto ratam habuerunt, tametſi ſint ex vniuerſitate, [1] nec niſi poſſeſſorio iudicio contendatur. [2] Quia ſicuti tranſactio non vniuerſitatis nomine à maiori parte, [3] ſed à pluribus proprio nomine, & tanquam ſingulis inita cæteros afficere non poteſt, [4] ita nec poſſeſſio, quæ non niſi in tranſactionis executionem ſecuta intelligi debet, [5] vereque hoc caſu locus eſt ei, quod dici ſolet tantum videri præſcriptum quantum poſſeſſum. [6] Idem eſt, ſi non longo ſolum, ſed etiam longiſſimo tempore continuata poſſeſſio probetur. Niſi tantum tempus præterierit, quod excedat hominum memoriam, vt tituli vice poſſeſſio eſſe queat, [7] ſi modò non appareat, quo iure is, qui cum quibuſdam tranſegit, vti ſolitus eſſet aduerſus omnes ante tranſactionem. [8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 11. ſupr. De ſeruit. & aqua.

1 Quia non cum vniuerſitate tranſactum proponitur, ſed cum pluribus ex vniuerſitate tanquam cum ſingulis, qui proinde non repræſentant vniuerſitatem, quippe quæ non niſi per Syndicos repræſentari poteſt, aut per maiorem partem, cum omnes legitime ſunt conuocati, *l.* 23. *& ſeqq. D. quod cuiuſque vniuerſ. nomin.* Aliud enim eſt, ſi quid fiat ab vniuerſitate, aliud ſi à ſingulis, *l. ſi ſicut,* 7. *§.* 1. *eod.*

2 Quod quia minoris præiudicij eſſe ſolet multa admittit, quæ petitorium non admitteret, vt not. *ad l. naturaliter,* 12. *§. nihil commune, D. de acquir. poſſ. & ad l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

3 Quod neceſſe eſſet, *l. nulli,* 3. *D. quod cuiuſque vniuerſ. nomen, leg. quod maior.* 19. *D. ad municip.*

4 Ex ea iuris regula quæ vult, rem inter alios actam aliis non nocere, *ot. tit. C. res int. alios act.*

5 Præſumitur enim quiſque poſſediſſe ex titulo præcedente. *vulg. l. quædam mulier,* 77. *D. de rei vindic.*

6 *L. quod meo,* 18. *§. fin. D. de acq. poſſ. l.* 1. *§. ſi quis hoc interdicto, verſ. Iulianus,* vbi Bart. & Ang. *de itin. act. priuat.* Bart. *in l. ſi publicanus, §. fin. de public. & vectig. & in l. cum de in rem verſo, col. fin. de vſur.* Vide Balb. de extenſione præſcriptionis, *in tract. De præſcript. in* 1. *parte,* 2 *part. princ. quæſt.* 2. *n.* 11. *& ſeqq. per totum.*

7 *Ex l.* 1. *§. vlt. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l.* 3. *§. ductus aquæ, de aqua quotid. & æſtiu.*

8 Poſſeſſio enim antiquior facit præſumi iuniorem vitioſam, *cap. licet cauſam cum ibi not. de probat.* Bartol. *in leg. ſi duo in princ. col. vlt, vti poſſid.*

DEFINITIO XIV.

Quota decimæ poteſt præſcribi, tam ratione petitorij quam poſſeſſorij.

QVotam illam portionem, quæ pro decima in ſignum recognitionis, vt noſtri loquuntur, vniuerſalis dominij Deo Opt. Max. debetur per temporis præſcriptionem minui poſſe, nemo ambigit, [1] ſed quanti temporis præſcriptio neceſſaria ſit, plerumque dubitatur, maxime ſi coram laico iudice agatur poſſeſſorio non petitorio. Nam ſi petitorio, vix ſane eſt, qui dubitet, quin neceſſaria ſit præſcriptio immemorabilis temporis, propterea quod iuris communis ratio inducit hac parte præſumptionem, quæ reſiſtit præſcribenti, [2] nec proinde poteſt elidi, niſi per titulum, aut per eam præſcriptionem, quæ ſit loco tituli, qualis illa eſt, quæ tempus præ ſe fert immemoriale. [3] Sed cum poſſeſſorio agitur, quod ſicut minoris eſt præiudicij, ita lenioribus probationibus contentum eſt, [4] plerique putant ſolam facti quæſtionem in eo verſari, cum poſſeſſio ſit facti, [5] nec aliud quærendum, quam quæ quota ſolui ſit ſolita. Quidam dicebant, poſſeſſionem hanc ſoluendæ minoris quotæ vitioſam eſſe, ac proinde talem, cuius ratio haberi nulla poſſit, nec in poſſeſſorio quidem, propter reſiſtentem iuris præſumptionem. [6] Ideoque tametſi per annos quadraginta vniformiter, vt aiunt, continuata probaretur, non poſſe tamen ſufficere ad obtinendum. Parum igitur referre hac parte, an petitorio an poſſeſſorio ageretur. Et hanc ſententiam à Senatu noſtro non ita dudum probatam fuiſſe referebant. Senatus tamen cum eadem quæſtio rurſum ex facto incidiſſet, contrariam opinionem ſecutus eſt, [8] pro vniuerſitate Sancti Ioannis des Aduentures, contra Capitulum Eccleſiæ Sancti Vincentij Matiſconenſis. Quamuis nec vniformis poſſeſſio per omnes teſtes probata eſſet, ſed tantum per plures. [9] Nec deeſſent ex ipſa vniuerſitate, qui maiorem quotam à ſe debitam eſſe faterentur. [10] Pronunciatum eſt Senatuſconſultum 6. Id. Maij, 1595. Iunge Defin. 3. infr. quæ ſit long. conſuetud.

1 Quamuis non poſſit decima in totum tolli, vide Bald. *in 1. part. 5. part. princ. q. 7. & in 2. part. quaſt. particulari.*

2 *Ex not. in c. 1. verb. ſign.*

3 *L. vlt. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l. 3. §. ductus aqua, D. de aqua quotid. & aſt.*

4 *Not. in l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

5 *L. 1. §. furioſus, de acq. poſſ.*

6 Ita Felin. *in c. cauſam qua, circa princ. Extr. de praſcript.* poſt Anchar. *conſ. 192. magnifice & illuſtris Princeps, col. 1.* Hoſtienſ. *in ſumma. De decima. §. & virum praſcribi poſſit, verſ. 7. quaro cum multis ſeq.*

7 Niſi probetur talis conſuetudo per Papam adprobatam, *c. in aliquibus,* iunct. *gloſ. Extr. de decim.*

8 Scilicet, vt valeat conſuetudo præſcribendæ decimæ ſuper quota, non ſuper tota. Quæ fuit opinio D. Thomæ & multorum aliorum, quos refert ac ſequitur Baldus, *in d. 1. part. 5. partis princ. q. 7. n. 5. & 6.*

9 Inſpiciendum enim eſt, quod probatur per maiorem numerum teſtium, *l. 3. D. de teſtib.*

10 Nam ratione poſſeſſorij potuerunt leuiores probationes admitti. Aliud fortaſſe pronunciandum fuiſſet in petitorio.

DEFINITIO XV.

Præſcriptio quinquennalis fit perpetua per ſententiam, adeóque per litis conteſtationem.

EDictum Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti, De reliquis annuarum penſionum aut canonum emphyteuticorum, non niſi pro quinquennio præſtandis, [1] dixi non habere locum in debitis, iam per ſententiam declaratis, propterea quod ſingulis momentis à die condemnationis moram facere intelligatur is, qui condemnatus fuit, [2] quem ad impediendam edicti poteſtatem ſemel extra iudicium, dum tamen teſtato, & in ſcriptis interpellatum eſſe ſufficeret. [3] Sed tamen non faciet ea res, vt longioris temporis, quam nouem & viginti, annorum reliqua petantur. Singulis enim annis noua præſcriptio incipit, quæ trigeſimo demum anno completur. [4] In cauſa Franciſci Gerlier, & Franciſci Garini, *Sine die.*

1 Quod factum eſt me referente ante Cal. Iul. 1587.

2 Nam ſi litis conteſtatio perpetuat actionem etiam annualem, vſque ad quadraginta annos, ſecundùm communem opinionem, de qua atteſtatur Bald. *in vlt. parte 6. part. princ. p. num. 8. Poſt gloſſ. ante in l. fin. C. de temp. pet. in integr. reſtit. & gloſſ. in l. fin. C. de dolo.* [Nemo dixerit debere meliorem eſſe conditionem debitoris, ob id ſolum quod fuerit condemnatus, *l. 3. D. de vſur.*

3 Sic enim habent verba edicti.

4 *L. eum notiſſimi, 7. §. vlt.* & ibi gloſſ. & DD. *hoc tit.* Guid. Pap. q. 406. incip. *pone quod debes* [Obſerua tamen non eſſe locum huic edicto in reditibus annuis venditis certo pretio. Vulgo vocant *Ventes conſtituées. Ita Senatus* pro fratribus Ratton, contra D. Hieron. de Veygie Præpoſitum Eccleſiæ Ayguebellenſis, 15. Cal. April. 1614.

DEFINITO XVI.

Præſcriptio triginta annorum, quæ non poſſet incipere ab ipſo debitore propter malam fidem incipit tamen ab ipſius hærede, qui ſit in bona fide, excipienda tamen ſunt debita iam iudicata.

CVm inter iuris noſtri Interpretes magna contentione diſceptetur an vniuerſalis hæres debitoris poſſit ſe tueri præſcriptione longiſſimi temporis, qua debitor ipſe propter malam fidem iuuari non potuiſſet, [1] ſi modo ignoraſſe debitum proponatur, [2] (ne alioqui perinde ratio malæ fidei locum habeat in ſucceſſore, atque habuit in deceſſore, [3] Placuit Sereniſſimo Principi noſtro ſententia Legiſtarum exiſtimantium hæredis bonam fidem dignam eſſe, cui faueatur, vt melior eius cauſa ſit, quam defuncti. Non quod hæres conſcientiam defuncti exonerare non teneatur, (quæ potiſſima Canoniſtarum ratio eſt, [4]) ſed quod contraria ſententia magnam litium multiplicandarum materiam præbeat, quam diminui potius, & reſtringi quoad fieri poteſt, oporteat, vt publicæ vtilitati conſulatur. Itaque edictum in eam rem factum, & conſtitutum, vt nec tracto eo toto tempore, quo debitor vixit, præſcriptio triginta annorum poſſit incipere non tantùm ab hærede, à quo inceperit etiam bona fides. [5] Nec alia debita edicti verbis excepta ſunt, quam quæ intra duos menſes, à quo die publicatum eſſet edictum, exigi cœpiſſent, ex ea ſcilicet Canoniſtarum opinione, quæ in id vſque tempus apud nos inualuerat. [7] Sed tamen viſum eſt, ea quoque debita excipienda eſſe, quæ ſic iudicata eſſent, vt ex debitoris confeſſione ſententia lata proponeretur. [8] Nempe propter rerum iudicatarum auctoritatem quam effectu non carere intereſt, non tantùm conſcientiæ debitoris, quam exonerare hæres debet, [9] ſed etiam reipublicæ: cuius ſolo fauore potuit contraria ſententia, vt diximus, adiuuari, præſertim cum nullus litis metus ſubeſſet in eo debito, quod peteretur ex re iudicata, quæ liti finem attuliſſet. [10] Sed etiam à debitore ipſo.

1 Scilicet iure Pontificio *ex not. in cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præſcript.* Nam iure ciuili aliud eſt, cùm præſcriptio longiſſimi temporis, de qua *in l. 3. & 4. C. hoc tit.* non requirat bonam fidem, Guid. Pap. *quaſt. 199.*

2 Quod Præſumitur *l. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

3 * Quia mala fides defuncti tranſiret in ſucceſſorem vniuerſalem, ita vt neque iure ciuili, neque iure canonico poſſet hæres præſcribere quod defunctus non potuit, nec ſi vellet præſcriptionem à ſe inchoare. Bald. laté *in tractatu de praſcript.* maximè verò ſi ageretur de re ardua: quia in arduis facilius eſt vt mala defuncti fides tranſeat in hæredem. Idque indubitaté procedit ſi hæres probetur ſciuiſſe factum defuncti ex quo cauſabatur mala fides eiuſdem defuncti. Sola enim ignorantia facti defuncti poſſet conſtituere hæredem in bonam fidem Guid. Pap. quæſt. 316.* Nam quod dicitur hæredem etiam ignorantem ſuccedere in vitia defuncti, *l. cum hæres, 13. de diuerſ. temp. praſcr.* intelligendum eſt de vitiis poſſeſſionis, quæ ſequuntur neceſſario poſſeſſionem, *l. vitia, 11. C. de acquir. poſſ.* non autem de mala fide, quæ nunquam poteſt cadere in ignorantem.

4 Vt tractant Canoniſt. *ad dict. cap. vigilanti, & cap. vltim. de praſcript.*

5 L. *quidam, 21. D. de reb. cred. leg. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

6 Quæ veluti media ſententia eſſet inter ius pontificium & ciuile. Nam ius ciuile vult præſcriptionem poſſe incipere etiam ab ipſo debitore, ius vero Canonicum ne quidem ab hærede, vt ex iis conſtat quæ tractat Guid. Pap. *dict. quaſt. 199.* [Edictum probat ſententiam legiſtarum etiam in debitore.]

7 Vt negligentibus locus relinqueretur purgandæ negligentiæ, cum hoc edictum etiam ad præterita traheretur, *l. iubemus, 29. verſ. quid enim antiquitas peccauit,* C. *de teſt.*

8 Cum confeſſus ſua quodammodo ſententia damnetur, *l. 1. D. de confeſſ.* nec vllæ ſint partes iudicis in confeſſum aut conſentientem, niſi in condemnando, *l. ſi conuenerit, 26. D. de re iud.*

9 Vt diximus ex opinione Canoniſtarum, *in d. cap. vigilanti, & c. vlt. de præſcr.*

10 *L. 1. D. de re iudic. l. ſeruo, 63. cum prator. D. ad SD. Treb.*

DEFINITIO XVII.

Qui bona fide emit à ſpoliatore præſcribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, niſi ex die litis conteſtatæ, ſed habens malam fidem præſumptam præſcribit longiſſimo.

SPoliator nullo tempore præſcribit aduerſus remedium pontificiis canonibus introductum, [1] propter euidentem malam fidem. [2] Sed ſi mala fides fuit tantum præſumpta, [3] placet purgari eam præſumptionem tricennali præſcriptione. Ideóque agenti nocere tanti temporis præſcriptionem. [4] Quod ſi etiam titulum & bonam fidem poſſeſſor habuit, æquum eſt hactenus meliorem eſſe illius conditionem, vt decennio inter præſentes, aut vicennio inter abſentes poſſeſſionem cum proprietate ſibi firmiter acquirat, [5] præterquam ſi emerit à malæ fidei poſſeſſore, cum vetus dominus ius ſuum ignoraret. [6] Eadem diſtinctio in fructibus adhibenda eſt. Etſi enim remedium iuris Pontificij competens ſpoliatis [7] adeo plenum eſt, vt detur etiam contra titulos & bona fide poſſidentem, [8] non poteſt tamen hoc caſu fructuum condemnationem inducere, quos bonæ fidei poſſeſſor ſola perceptione propter bonam fidem ſuos fecerit, [9] nimirum ante

litem

litem conteſtatam. Nam ex eo tempore cum malæ fidei poſſeſſor fiat,[10] omnes vtique fructus reſtituere debet.[11] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ de Tollens, & hæredum Antonij Chappuis 13. Febr. 1596.

1 *In C. in redintegranda, 3. quæſt. 1.*

2 Quæ iure canonico impedit omnem omnino præſcriptionem, etiam quæ ſit longiſſimi temporis, vt dixi ex opinione Canoniſtarum, *Defin. præced. n. 4. & 9.*

3 Quæ ſolet minùs nocere, quàm mala fides vera & formalis.

4 Ex generalibus verbis, *l. 1. & 4. C. hoc tit.*

5 Eſt enim fauorabilior illa præſcriptio, quæ & titulum habet & bonam fidem. *Not. in dict. l. 3. hoc tit.* Guid. Pap. q. 426.

6 *Ex Auth. malæ fidei, C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Menoch. *in remed. poſſ. 15. n. 415. vſque ad n. 426.*

7 *Ex dict. can. redintegranda.*

8 Intellige de bonæ fidei poſſeſſore, qui cauſam habuerit à violento detentore, alioqui non eſt dandum hoc remedium contra bonæ fidei poſſeſſorem qui titulum habeat Menoch. *in dict. remed. 15. recup. poſſ. n. 89. & ſeq.* poſt Bart. *in leg. rem quæ nobis, 15. n. 2.* vbi etiam Ang. *de acquir. poſſ.* Balb. *in l. 2. C. de furt.* Alex. late *conſ. 117. & 118. lib. 2.*

9 *L. bonæ fidei, 48. D. de acquir. rer. domin. l. qui ſcit 25. §. 1. de vſur.*

10 Quia poſt litem conteſtatam omnes bonæ fidei poſſeſſores ſunt pares id eſt, prædones, *l. ſed etſi lege 25. § ſi ante, D. de petit. hæred. l. certum, 22. C. de rei vindic.*

11 *d. l. certum, & d. §. ſi ante, cum ſimilib.*

DEFINITIO XVIII.

Redimendi ius præſcribitur 30. annis, ſi emptor velit vti iure ſuo, nam ſi nolit vti, & malit retrouendere, nullam eo nomine habet actionem, aliud eſt in tutore.

IVs redimendi toties quoties venditori placuerit, triginta annis præſcribitur, eóque iure vtimur,[1] quia iura omnia, quantumcumque perpetua, tanti temporis ſpatio amittuntur.[2] Sed tamen ſi poſt trigeſimum annum emptor retro vendiderit, aut retrouendere obtulerit, non idcirco conditionem habebit, aut reſtitutionem, quaſi quid indebite fecerit.[3] Licet condictio iis dari ſoleat, qui exceptionem perpetuam, qua tuti erant, omiſerunt.[4] Nihil enim vetat conuentionis poteſtatem vltra trigeſimum annum porrigi conſentiente illo, qui præſcriptionis auxilium prætermiſit,[5] Non tamen huic conſequens erit, vt tutor poſſit vltro pupilli rem retrouendere, cuius redimendæ ius nullum amplius venditori ſupererat.[6] Ex quo enim cœpit pupillus tutus eſſe longiſſimi temporis præſcriptione, cœpit etiam res facta eſſe inalienabilis æque, ac cætera pupilli bona,[7] quæ ſinu decreto[8] alienari non poſſunt, Nec quod tutor bonam fidem agnoſcere non prohibetur,[9] ad rem pertinet. Neque enim mala fides eſt, ſi quis exceptione iuſta vtatur, & iure communi,[10] licet dici ſoleat præſcriptionem iniquiſſimum eſſe præſidium.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcripſi *Defin. 1 ſupra* [*Ita Senatus* noſter pronunciauit ex tempore 9. Aug. 1612. contra Naudin. Auguſtanum ſecutus Boer. *deciſ.* Nec aliud contra huiuſmodi præſcriptionem remedium eſt, niſi quod Baldi. introduxit vt adhibeatur pactum Quoties redimendi ius erit præſcriptum redintegretur quaſi ex noua conceſſione & quaſi repetitum *arg. l. repeti 5. D. quibus mod. vſumfr. amitt.*] * Quid tamen ſi quis ſibi adiectio nihil operari cum tacitè inſit, *l. aliquando 107. de cond. & demonſtr.* nec enim quiſquam redimit, niſi qui velit & poſſit, id eſt volens & valens redimere: ſed tamen magis eſt vt hæc adiectio aliquid operari debeat, & vt hic caſus ſit ex numero eorum in quibus expreſſa nocent, non expreſſa non nocent, *l. nonnunquam 52. eod. l. 195. de reg. iur.* Accipienda ergo ſunt pro conditione *ſi potuero & voluero*, vt *in l. ſi ita legatum 65. §. 1. de legat. 1.* Ergo probandum erit ab eo qui præſcriptione nititur me aliquando voluiſſe & potuiſſe, vt detur initium præſcriptionis, *l. nepos Proculo 124. de verb. ſignific.* nam in actibus conditionalibus non poteſt incipere præſcriptio ante natam actionem, *l. ſi partem, 10. quemad ſeruit. amitt.* nec proinde ante impletam conditionem, *l. cedere diem 213. de verbor. ſignific.* Cæterum vbi probatum erit me aliquando voluiſſe & potuiſſe, aut ſaltem potuiſſe, proculdubio perinde curret præſcriptio, ſed initium aliquod præſcriptioni ſemper dandum eſt. Quid rurſum ſi contractus ſit pignoratitius, putà ſi cum pacto de retrouendendo ſit coniuncta læſio immodica; non præſcribetur; quia contractus hic creditur fœnerarius & ſimulatus, vt dixi *Defin. 1. num. vlt. ſupra* ex Balbo *in tractat. de præſcrip. in 5. parte 4. part. princip. quæſt. 3. in fin.* ſcilicet ſecundum eorum ſententiam qui putant duo illa ſufficere: aliud eſt ſecundum aliorum opinionem qui requirunt præterea conſuetudinem fœnerandi, aut quam aliam facti circumſtantiam, iuxta id quod dixi *Defin. 7. ſupra* plus valere quod agitur. Inter alias autem facti circumſtantias hæc poteſt eſſe, ſi is qui emit ſub pacto de retrouendendo conuenerit, vt rem emptam liceat meliorare, nec enim hoc pacto indiget emptor, qui factus eſt dominus, ſed tantum creditor feratitius, *l. ſi ſeruos 25. D. de pign. r.* [*Ita Senatus* pro ſororibus Petel. contra fratres Batti Geneuenſes 1. Septembr. 1617.

2 *L. ſicut, 3. C. hoc tit.* Niſi ſi qua ſint, quæ ad quadrageſimum vſque annum extendantur, *l. omnes, 4. eod.*

3 Cedendus enim potius eſt iure ſuo vti noluiſſe: dicitur enim præſcriptio iniquiſſimum præſidium, cum non habet adiunctum titulum cum bona fide, *Nouell. 9. v. Eccleſ. Rom. cent. annor. gaud. præſcript.*

4 *L. qui exceptionem, 40. D. de cond. indeb.*

5 Præſcriptio enim requirit factum præſcribentis, & ideo ſi non opponatur, non poteſt ſupeleri per iudicem. Guid. Pap. *q. 221.*

6 Quamuis dici ſoleat, quod & verum eſt, non prohiberi tutorem agnoſcere bonam fidem, *l. quoties, 9 § ſicut, D. de adminiſt. tut.* vt loquitur in Defin.

7 Cum nullam videatur actionem habere is, qui eam habet, quam exceptio aliqua poſſit elidere, *l. nihil intereſt, 112 de reg. iur. l. magis puto, 5. ſi pupillus alienum, & ſeq. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt, ſin. decret. non alien.*

8 Aliud eſt ſi pupillus ex contractu paterno fuit ad reuendendum obligatus, needum præterierint tempora petendæ retrouenditionis, *d. l. magis puto 5. §. ſed ſi pater, & l. 1. C. quand. decret. opus non eſt.*

9 *L. quoties, 9. §. ſicut de admin. tut.*

10 Iuris enim communis executio non habet iniuriam, *l. Iniuriarum, 13. § 1. D. de iniur. l. ſi duarum, 51. de act. empt. l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

11 *Nouell. 9. vt Eccleſ. Rom. cent. annor.*

DEFINITIO XIX.

Annua penſio præſcribitur ſpatio centum annorum annuus vero canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei poſſeſſorem.

PEtitionem annuæ penſionis, quam multo ante centum annum conſtitutam & venditam, nec vnquam tamen ſolutam fuiſſe conſtabat, viſum eſt tanti temporis præſcriptione ſummoueri debere.[1] Nec ſolum ſi aduerſus tertios pignorum bona fide poſſeſſores actio hypothecaria,[2] ſed etiam ſi perſonalis contra ipſius venditoris euſdémque debitoris hæredes exerceretur, non ob id tantum, quod eo iure, quo nunc vtimur, & Sereniſſimi Ducis noſtri edicto,[3] mala fides defuncti non tranſeat in ſucceſſores, quantumlibet vniuerſales,[4] qui probabiliter ignorare potuerunt, an quod non petebatur deberetur,[5] quamuis ex pontificij iuris ratione, quæ ingentem litium materiam huculque præbuit, defuncti conſcientiam exonerare teneatur,[6] verum etiam quod credendum ſit tam longi temporis decurſu intercidiſſe multas probationes earum rerum, quæ medio tempore obligationem adeo vetuſtam, vel ſolutione vel pacto contrario, vel quo alio legitimo modo diſſoluere potuerunt.[7] Quis enim litium erit finis, ſi poſt tot annos turbare omnia liceat, veteréſque actiones ſiue remiſſas ſiue omiſſas repetere aduerſus eum,[8] qui longe iuſtius poſſit alieni facti probabilem ignorantiam obtendere?[9] Nec eſt contrarium, quod annui canonis emphyteuticarij præſtandi obligatio, quamdiu fundus emphyteuticus, vel ab ipſo emphyteuta, vel ab hæredibus eius poſſidetur, nullius omnino temporis, ne quidem centum annorum curriculo extinguitur.[10] Id enim facit cauſa poſſeſſionis quæ non tam penes emphyteutam, ipſiúſque ſucceſſores, quam penes dominium, quem vulgo directum vocant, perpetuo manere intelligitur. quoúſque interuertatur.[11] Nec proinde initium præſcriptionis hoc caſu dari vllum poteſt, niſi ex die interuerſionis & contradictionis,[12] à quo demum tempore triginta annos ſufficere poſſe placuit, quomodo ſufficerent vtique tertio poſſeſſori, qui nulla indiget poſſeſſionis interuerſione, vt incipiat præſcribere, ſi modo directus dominus poſſeſſionem ſuam ciuilem amiſerit, quæ per decennium haud dubie amittitur, quaſi per obliuionem, tum

quo

quoque cum alienationem ſe inconſulto ab emphyteuta factam ignorauit.[13] At perſonalium actionum alia ratio eſt. Quæ ſicut neque poſſidenti neque contra poſſidentem dantur, ſed creditori contra debitorem, ita nullo poſſeſſionis vel fauore adiuuantur, vel vitio læduntur, [14] vt poſt longiſſimum, nedum, immemoriale tempus poſſint viuere,[15] niſi cum ex debitoris mala fide poteſtas & æquitas præſcriptionis impeditur. [16] Tributorum fiſcalium alia ratio eſt, quæ placuit nullo temporis ſpatio præſcribi, [17] Siue fauore Principis & fiſci, ſiue quod non quemadmodum vnaquæque res libera, & vt loquuntur, allodialis præſumitur [18] ita & à publicis functionibus quæ ſemel impoſitæ fuerunt immunis credi poſſit, [19] quamquam nec deſunt, qui eam Iuſtiniani conſtitutionem, quæ hoc ius nominatim induxit, non putent ad poſſeſſores pertinere, qui publicatum functionum onus ignorantes, fundum tributarium ſine onere per quadraginta annos poſſederunt. [20] *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæſt.* 406. incip. *pone quod debes.* Vide Bald. *in l.* 1. *Cod. de annal. except.* Alexand. *conſil.* 60. *volum.* 1. Iunge Defin ſequ. [Balb. *in* 5. *parte* 5. *partis princip. quæſt.* 9. vbi ait ex Baldo *in dict. l.* 1. omne quod ſub mundi machina gubernatur renouari in centum annis, quod eſt tempus longiſſimum vitæ hominum, ideoque præſcriptionem centenariam numquam cenſeri excluſam Saluo, inquit, vbi lex vel ſtatutum afficiens rem de cuius præſcriptione tractatur prohibet eam præſcribi tanquam nullomodo præſcriptibilem neque aptam poſſideri. Sanè ius ipſum feudi ab vno dicente ſe dominum directum contra alium per 30. annos ſi bona fides adſit, multo magis ſi etiam titulus accedat præſcribi poſſe certum eſt. *Ita tractatum* in cauſa D. de la Barre & D. Comitis de Fauerges, Idib. Setembr. 1613.

2 Quæ hypothecaria contra tertios poſſeſſores præſcribitur decennio præſentes, & vicennio inter abſentes, *l.* 1. *&* 2. *C. ſi aduerſ. cred. præſcript. oppon.*

3 Quod factum eſt anno 1598. de quo *Defin.* 16. *ſupra.*

4 Quamuis dici ſoleat hæredem etiam ignorantem ſuccedere in vitia defuncti, *l. cum hæres,* 11. *D. de diuerſ. tempor. præſcript.*

5 Cum habeant iuſtam ignorantiæ cauſam etiam cum petitur id, quod debetur, *l. qui in alterius,* 42. *de reg. iur.*

6 Vt notant Canon. *in cap. poſſeſſor, de reg. iur. in* 6. *& in cap. vigilanti, Extr. de præſcr.* [quos ſequitur Bald. *in* 4. *part.* 4. *partis princip. quæſt.* 6. *num.* 2. vbi ob hanc cauſam conſtituit eandem rationem emphyteutæ & hæredum ipſius vt non magis hi quam ille poſſint præſcribere vllo tempore.]

7 Vnde eſt quod in antiquis ſola vetuſtas habet vim, non ſolùm probationis, ſed etiam tituli, *l.* 1. *§. vlt. D. de aqu. & aqu. pluu. arc. l.* 3. *§. ductus aquæ D. de aqua quotid. & æſtiu.*

8 Cum iura vigilantibus ſubuenire debeant non negligentibus *leg. non enim,* 16. *D. ex quibus cauſ. maior. l. pupillus,* 24. *in fin. D. qui in fraud. cred.*

9 *L. vlt. D. pro ſuo,* iunct. *l. quamquam* 8. D. *ad SC. Velleian.*

10 *L. cum notiſſimi,* 8. *§. vltim. Cod. hoc titul.* ibi,] *quoſcunque annos.*

11 *L. male agitur eod. tit. l. ſi quis conductionis, C. de locat. not. in l.* 1. *C. de iur. emphyt. & l.* 1. *C. de ſeru. fugit.*

12. Crauet. *De antiqu. tempor. part.* 4. *cap. circa promiſſa n.* [illegible]

13 Idem Crauet. *d. part.* 4. *cap. abſoluti,* *q.* 8 *num.* 29. poſt Balb. *de præſc.* 4. *part.* 4. *partis princip. quæſt.* 8. *num.* 1. [Vbi concludit non requiri triginta annos, ſed ſufficere decem inter præſentes ad præſcribendum] dominium directum ſaltem in effectu & reſpectu priuati ſi res emphyteutica ad extraneum peruenerit & ab eo tanquam allodialis poſſeſſa ſit. Sicut præſcriberetur plenum dominium cum titulo & bona fide & habita diſtinctione an poſſeſſor cauſam habeat ab authore bonæ vel malæ fidei. Sed ſine titulo requiri triginta annos ad præſcribendum cum bona fide, Ex. *l. ſi quis emptionis §.* 1. *C. hoc tit.* Itaque nullam poſſeſſionis non modo interuerſionem ſed nec amiſſionem per obliuionem aut alio modo requirit Balbus ad præſcriptionem à tertio bona fide inchoandum ſiue cum titulo ſiue abſque titulo. Plus dico. Idem iuris fore tametſi penſio annua interim ab emphytheuta quotannis ſoluta probaretur, dummodo ignorante tertio bonæ fidei poſſeſſore. Per textum elegantem *in l. Pomponius* 29. *D. quibus mod. vſuſfruct. amitt.*]

14 Vitia enim poſſeſſionis tranſeunt in ſucceſſorem, ſcilicet vniuerſalem, *d. leg. cum hæres,* 11. *de diuerſ. temp. præſcr. l. vnica,* 11. *Cod. de acqu. poſſeſſ.*

15 *L. ſicut,* 3. *& l. omnes* 4. *C. hoc tit.*

16 Vtimur enim hoc caſu iure non ciuili, ſed canonico propter conſcientiam.

17 *L. competit* 6. *C. hoc tit.* vbi Bart.

18 Propter naturalem rerum omnium libertatem, *l.* 4. *D. de iuſtit. & iur. l. altius,* 8. *C. de ſeruit. & aqua.*

19 Quia tributum hoc penditur in recognitionem vniuerſalis dominij, vt tractat Bart. *ad d. l. competit.*

20 Cuiac. *in tract. de præſcript. cap.* 31. *poſt.* Accurſ. *ex l. vlt. C. de fund. vel priuat.* Gothofr. *ad d. l. competit.*

DEFINITIO XX.

Legatum penſionis annuæ, etiam pio loco relictum, finitur ſpatio centum annorum, niſi onus ſit perpetuum, etiam vltra centum annos.

QVod dici ſolet legatum penſionis annuæ, etiam pio loco relictum, finiri ſpatio centum annorum, [1] ad ea legata non pertinet, quæ habent cauſam perpetuam, & quæ etiam poſt centum annos durant, [2] vt puta ſi tale quid legatum ſit Franciſcanis, aut alteri Eccleſiæ ea lege, vt pro legantis anima quotidie ſacroſanctum tremendumque Miſſæ ſacrificium offeratur. Quamdiu enim ſatisfit voluntati & conditioni legatum debetur. [3] Idémque multò magis obtinet, ſi debitum contractum ſit ex contractu vltrò, citróque obligatorio, cui ex parte vna iam ſatisfactum ſit. Nam fieri non poteſt, vt contractus, qui iam ex vna parte impletus eſt, ex altera præſcribatur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcanorum Camber. & Dominæ Ducis de Mayne, & hæredum Dn. Ioannis Perraton aduocati generalis, 27. Nouembr. 1597.

1 Alexand. *conſil.* 60 *Omiſſo multiloquio, volum.* 1. Dec. *conſ.* 178. *viſo motiuo, ante fin.* Tiraq. *priuil.* 90. *de priuileg. piæ cauſæ.*

2 Nam ex proportione oneris ſumenda eſt qualitas & quantitas diſpoſitionis, *l. vtrum ita* 7. *§. vlt. de reb. dub. l. alumnæ* 30. *§. ab hæredibus, de adim. legat.*

3 *L.* 1. *C. de legat. l.* 3. *C. de cond. inſert.* Aliud ergo erit, ſi quod aliquando ex facto accidiſſe vidi, legauerit quis Eccleſiæ annuam penſionem in perpetuum ſub onere offerendi pro eius anima ſacrificij in annum vſque ad centeſimum.

4 Ne quis ex alterius iactura locupletetur contra *l. nam hoc natura,* 14. *D. de cond. indeb. l. iure natura,* 206. *de reg. iur. l. liberalitatis,* 16. *§.* 1. *de vſur. l. ex empto,* 11. *§. vlt. & l. bona fides,* 50. *D. de act. empt. l. cum te,* 6. *C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO XXI.

Nec tertius poſſeſſor, nec hæres vniuerſalis, poteſt præſcribere poſt qualemqualem debiti agnitionem.

SVfficit agnitam ſemel fuiſſe obligationem etiam à tertio poſſeſſore, licèt numquam ſecuta ſolutio ſit, ad hoc [1] vt præſcriptio impediatur. Quoniam agnitio illa obligationis non ſolum inducit malam fidem ex ſcientia debiti,[2] ſed etiam facit, vt appareat noluiſſe præſcribere illum, qui obligationem agnouit. [3] Itaque nocet agnitio illa, non tantum ei ipſi, qui ſolui debitum voluit, ſed etiam ipſius ſucceſſori vniuerſali, [4] licet alio etiam iure rem obligatam tenenti, *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Non enim habet locum præſcriptio decennij contra creditorem, niſi in fauorem tertij poſſeſſoris, qui titulum habeat & bonam fidem Bald. *in tract. de præſcript.* 4. *part.* 4. *partis principalis q.* 3. quem refert & ſequitur Menoch. *remed.* 14. *de recup. poſſ. n. vlt. in fin.*

2 Numquam enim actus operantur vltra intentionem agentium *vulg. l. non omnis,* 19. *D. de reb. cred.*

3 In quem ſcilicet etiam ignorantem tranſit mala fides defuncti, *l. cum hæres* 11. *D. de diuerſ. tempor. præſcript.*

4 Nec enim poteſt quis venire contra factum ſuum aut contra factum defuncti, ne quidem ex alio & nouo iure. *l. etſi* 10. *D. de diſtract. pignor. l. cum à matre* 4. *vbi not. C. de rei vindicat.* Iunge *Defin.* 24. *infr.*

DEFINITIO XXII.

Tempus redimendi ex contractu non currit, quamdiu probabiliter dubitari poteſt de viribus & validitate contractus.

COnuenerat vt ad certam diem pecunia ſolueretur, & ni ſoluta eſſet, *vt ex nunc prout ex tunc,* [1] fundus Cornelianus in ſolutum datus haberetur adiecta etiam clauſula

conſtituti, ſub hoc tamen pacto, vt debitori intra triginta annos redimendi ius ſaluum ſupereſſet. Poſſeſſio per conſtitutum tranſlata quidem fuerat, [2] ſed corporalis poſſeſſio non fuerat petita ante viceſimum annum. [3] Ab eo temporalis cœpta, & in quadrageſimum vſque annum protracta fuerat reluctante debitore & eius hærede. Quo tamen condemnato, quærebatur an ſaluum haberet ius redimendi? Plerique putabant habere, propterea quod quamdiu dubitare probabiliter potuiſſet an contractus valeret, non debuerat cogi redimere, [4] niſi per euidentem calumniam & contumaciam litis occaſio captata eſſet. [5] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde & D. de Carde, 12. Decemb. 1596. Senatus tamen nihil dum pronunciauit.

1 De cuius clauſulæ vi & poteſtate vide *Defin. 33. ſupr. de acquir. poſſ.*
2 Et quidem non tantum naturalis, ſed etiam ciuilis, *l. quod meo 18.* vbi Alex. & alij, D. *de acquir. poſſ.*
3 Nec enim corporalis poſſeſſionis apprehenſione indiget is, qui per conſtitutum habet iam & ciuilem poſſeſſionem & naturalem, vt dixi. *Defin. 39. n. 22. ſupra de acquir. poſſ.*
4 Prius enim debet conſtare de viribus contractus, quam tractari de illius executione & implemento.
5 Numquam enim debet prodeſſe lis per calumniam & tergiuerſationem inſtituta, *l. in ſumma 63. §. 1. D. de cond. indeb. l. tutor 41. de vſur. l. vlt. de re iud.* Contra vero nihil poteſt imputari ei, qui probabilem habuit litigandi cauſam, tametſi tandem ſuccubuerit, *l. qui ſolidum 58. §. 1. de leg. 2.*

DEFINITIO XXIII.

Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo hærede etiam in præiudicium fideicommiſſarij.

NEgligentia hæredis, qui rem à defuncto venditam ſub pacto de retrouendendo redimere potuit, nec redemit, nocet fideicommiſſario etiam ignoranti, [1] & currunt aduerſus vtrumque tempora præſcriptionis cœptæ contra defunctum. *Ita Senatus* in cauſa N. Chabert, contra hæredes Franciſci Grilliet procuratoris.

1 *L. ſi heres 70. §. ſi temporalis, D. ad SC. Treb.*
2 Iniquum eſſet eum, qui cum fideicommiſſario non contraxerit, expectare fideicommiſſi reſtitutionem, *argumen. l. 3. D. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. e.* & ignorantiam fideicommiſſarij captioſam eſſe ei, qui diligenter ſibi proſpexerat, *argum. l. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo, D. quæ in fraud. cred. l. 3. D. de ſeparat.*

DEFINITIO XXIV.

Solutio quamuis probata per ſolam creditoris priuatam ſcripturam interrumpit præſcriptionem.

NOn poteſt quis opponere præſcriptionem longiſſimi temporis aduerſus creditorem agentem ex chirographo, ſi medio tempore interrupta probetur præſcriptio [1] per ſolutiones à debitore factas ſiue ſortis ſiue vſurarum, [2] licèt non probentur ſolutiones, niſi per ſcripturam creditoris, [3] ſi modò non proponantur falſæ aut per fraudem creditoris ſcriptæ ad ſummouendam præſcriptionem. [4] Quod ipſum ex qualitate & antiquitate ſcripturæ per ocularem inſpectionem aut ſi quid dubij eſt per proborum relationem diiudicandum eſt. [5] *Ita Senatus* pro Claudio Rybet procuratore. Ex tempore 3. Iulii 1612.

1 Qualiſcumque enim ſufficit interruptio tanquam fauorabilis, quoniam præſcriptio hæc odioſa eſt, quod, nec titulum requirat, nec bonam fidem, *l. 3. Cod. hoc tit.* Guid. Pap.
2 Per has enim ſolutiones agnoſcitur debitum quod ſufficit ad interrumpendam præſcriptionem *Def. 21. ſupra hoc tit.*
3 Quamuis regulare ſit vt priuata cuiuſque ſcriptura pro eo fidem facere non debeat, *l. 5. l. exemplo 7. C. de probat.* Hæc enim ſcriptura de qua agimus primò & per ſe ac directò fidem facit contra ſcribentem ad probandam ſolutionem. Pro ſcribente autem non niſi per conſequentias ad probandam interruptionem præſcriptionis, quæ iuris magis quàm facti eſt. Multa autem per conſequentias permittuntur quæ directò & per ſe non permitterentur, *l. 1. D. de author. tutor.*
4 Nemini enim dolus ſuus prodeſſe vnquam debet, at neque alteri *l. ne ex dolo 12. & paſſ. D. de dolo, l. procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*
6 An ſcilicet recens ſcriptura proponatur, quam credibile ſit, non ita dudum effictam, an verò careat omni fraudis ſuſpicione: quæ minor certe erit, ſi creditor, qui ſcripſiſſe dicitur, iam defunctus proponatur. Maxime verò ſi debitum ex chirographo tantum petatur, non ex publico inſtrumento. Quo caſu imputari, magis poſſet, debitori, cur ſoluendo non etiam publicam fidem notarij imploraſſet, vt diſſoluatur obligatio eo modo, quo eſt colligata, *arg. l. etſi non. 7. C. de teſtib.* Quamuis nec hoc caſu id neceſſe ſit. Plane ſi ex eodem chirographo vel alio inſtrumento, cui præſcriptio obiicitur aliquid exigendum ſuperſit quod nondum præſcriptum fuiſſe conſtet, vix audiendus eſt debitor qui pro cæteris obiiciat præſcriptionem. Sufficiat enim ſubeſſe vel in minima re actionem vt ius ex eo contractu aliquando natum conſeruetur. Potuit enim poſterioris debiti cauſa creditorem remorari ne tam citò pro priore ius ſuum exequi vellet ſciens vtique ius ſuum durare *arg. l. ſicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pignor. vel hyp. ſoluit. l. Stichum 95. §. quod vulgo D. de ſolut.* Et ita in propoſita facti huius ſpecie deciſum fuit à Senatu. Vide Bart. *ad l. Celſus D. de vſucap.* Excipe annua debita in quibus vnoquoque anno incipit noua præſcriptio in annum vſque trigeſimum *l. cùm notiſſimi 8. §. vlt. C. hoc tit.* Guid. Pap. q. 406. per ne quod debes.

DEFINITIO XXV.

Interrumpitur præſcriptio contra fideicommiſſarium ſiue actum ſiue tranſactum ſit cum hærede, aut ſi quis agere prohibitus ſit.

TRanſactionem factam cum hærede, qui rogatus erat de reſtituenda poſt mortem ſuam hæreditate, placuit ſufficere ad interrumpendam præſcriptionem etiam aduerſus fideicommiſſarium quamuis inauditum nec vocatum, [2] cùm nihil poſſit imputari creditori hæreditario qui cum eo tranſegit vel egit quem ſolum tum habuit legitimum contradictorem. [3] Item multo magis probandum eſt ſi ea perſona cui ſiue dotis, ſiue alterius debiti actio competebat prohibita fuit petere vſque ad certum tempus. [3] Nec enim dubitandum eſt quin ſolum illud tempus præſcriptioni ſubtrahendum ſit quo agi non potuit. *Ita Senatus* in cauſa D. d'Aruffan contra D. de Monſaint Iean menſe Iul. 1513.

1 Nam & ſola hæredis negligentia in agendo noceret fideicommiſſario *l. ſi heres 70. §. vlt. D. ad SC. Treb.*
2 *L. vltim. in fin.* vbi eſt text. in fortioribus terminis *D. de tranſact.*
3 Additur enim pleruMque tempus fauore hæredis eiuſdémque debitoris vt tardius conueniatur, quamuis etiam interdum fauore creditoris, vt in *l. cum qui 16. de ann. legat. l. 3. §. cum Palladius. De vſur. l. ſi ita relictum 45. §. Pegaſus de leg. 2.*
4 Maximè ſecundum vulgare noſtrorum brocardicum ex quo non valenti agere non currit præſcriptio *l. 1. §. vlt. Cod. de annal. except. l. in rebus 30. §. 1. C. de iur. dot. l. cùm ſex 36. D. de ædilit. edict.*]

TIT. XIV.

DE SENTENT. PRÆFECT. prætor.

DEFINITIO I.

Ciuilis ſupplicatio neceſſaria eſt ad impugnandum arreſtum etiam nullum, niſi facti error allegetur.

ADVERSVS auctoritatem Senatuſconſulti non poteſt condemnatus obiicere errorem iuris, niſi error quoque facti interuenerit. [1] Neque enim credendus eſt ſupremus ordo, qui iura omnia habet in ſcrinio pectoris, [2] erraſſe in iure. [3] Itaque ſolum illud remedium

dium condemnato ſupereſt, vt vel ciuilem, quam vocant,[1] ſupplicationem porrigat,[4] vel in facto erratum dicat probétque.[5] Quod ſi minus rite peracta ſint prioris iudicij ſolemnia, vt nullitatis vitio iudicatum laborare videatur,[6] non tamen ea res ſufficiet reſcindendo iudicato, quia liberum eſt Senatui, qui ipſe ius facere poteſt,[7] à ſolito iudiciorum ritu, quoties cauſam aliquam ſubeſſe videt, recedere: neque à litigatoribus cur ita faciat, interrogari poteſt, quippe cum nec aliter Princeps ipſe iudicaturus fuiſſe exiſtimetur.[8] At neque ſi alia ratione iudicatum nullitatis arguatur, audiendus erit condemnatus ni probet bonam ſe in principali negotio fouere cauſam.[9] Nam & hoc pertinet ad rerum iudicatarum auctoritatem, vt non magis ſine effectu quam ſine cauſa reſcindantur.[10] *Ita Senatus* pro D. de Breſſieu contra D. de Chaſtillion, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Interueniente namque errore facti aliud eſt, cum facti interpretatio etiam prudentiſſimos poſſit fallere, *l.2. D.de iur. & fact. ignor.*

2 Exemplo eius, quod de Principe ſcriptum eſt *in l omnium 19 C.de teſtam.* Sunt enim Senatores pars corporis Principis, *l. quiſquis 5. C.ad l.Iul. maieſt.*

3 *L.præfect. 17. D.de minor.*

4 *L. vnic. C. hoc tit.*

5 Quam pragmatici noſtri erroris propoſitionem appellant.

6 Quod poteſt fieri ex variis cauſis, ex quibus ſententiæ poſſunt dici nullæ. De quibus vide Ferrar. *in form. execut. ſent. diffin. in verb. ſapiens, & eo regius, n.8.*

7 *L. non ambigitur 9. D.de legib.*

8 Cognoſcit enim Senatus vice Principis, vt olim præfecti prætorio, *l.1. § his cunabulis D.de offic. præf. prat.*

9 Cui enim bono eſſet reuocari ſententiam prætextu nullitatis, ſi idem ipſum poſtea pronunciari oporteret? Vide Ferrar. *in form. appellat. à ſentent. diffin. in verb. fuiſſe & eſſe nullam, n.8.*

10 *L. ſeruo 65. §. cum prætor D.ad SC. Treb. & tot. tit. C. ſent. reſcind. non poſſ.* Vide Rebuff. *in tract. de ciuil. ſupplic. per tot.*

DEFINITIO II.

Etiamſi redditum ſit arreſtum cum falſo procuratore neceſſaria tamen eſt ciuilis ſupplicatio.

ETiamſi Senatuſconſultum latum ſit aduerſus indefenſum, id eſt, qui verum procuratorem non habuit,[1] ſemper tamen neceſſarium eſt ad eius vim labefactandam remedium ciuilis ſupplicationis.[2] Ideoque interea mandandum erit executioni, non ſecus ac ſi contra verum procuratorem redditum, ſed ex alia cauſa reſcindendum eſſet. Id enim poſtulat auctoritas rerum iudicatarum,[3] abſurdumque videretur de Senatuſconſulti viribus citra ſupplicationem diſputari, cum de nullitate ſententiæ à qua poſſit appellari,[4] non niſi per appellationem interpoſitam hodie tractari oporteat.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Laboret contra Bartholomeum Magnecium, 10. Calend. Maij 1594.

1 Nec enim falſus procurator verus defenſor dici poteſt, *l. licet, vbi not. Cod. de procurat.* Et indefenſus eſt, qui neque per ſe, neque per alium legitime defenditur, *l. contra 54. D.de re iudic.*

2 Rebuff. *in d. tract. de ciuil. ſupplicat.*

3 *L. ſeruo 65. §. cum prætor* D.ad SC, Treb. *cum ſimilib.*

4 Quod enim præſtat appellatio cum agitur de ſententiis, à quibus poteſt appellari, id præſtat ſupplicatio, cum de aliis tractatur, à quibus non poteſt appellari, *l. vnic. D. hoc tit. l. præfecti 17. D.de minor.* [Obſerua tamen non ſemper faciendam Senatuſconſulti executionem pendente ſupplicatione ciuili. Quid enim ſi executio futura ſit irreparabilis, puta ſi agatur de pœna corporali aut exiſtimationis, vt apud Paponium *in ſyntagm. lib. 19. tit. 8. De la force des iugemens num.* 8. Aut de pecunia quidem ſed ſoluenda egeno, qui ſi tandem in cauſa ciuilis ſupplicationis ſuccumberet, non poſſet reddere quod accepiſſet? Interim igitur inhibenda erit executio, Niſi paratus ſit victor in hoc poſteriore caſu ſatiſdare de pecunia reſtituenda, cùm hoc remedio vtrique conſultum eſſe facile poſſit, *Ita Senatus* in cauſa procuratoris fiſcalis Epiſcopi Maurian. & Ollier. 3. Id Sept. 1612.]

5 Sublata enim hodie eſt via proponendæ nullitatis, niſi per viam appellationis.

DEFINITIO III.

Multum intereſt, an arreſtum latum ſit contra eum, qui nullum habuit procuratorem quaſi habuerit, an ſimpliciter aliqua ipſius mentione facta?

NOn idem eſt, ſi is, qui procuratorem nullum habuit, Senatuſconſulti tamen verbis nominatus ſit inter cæteros, dum ne aduerſus eum nominatum Senatuſconſultum redditum ſit, quaſi aduerſus eum qui procuratorem habuerit in eam ipſam litem conſtitutum.[1] Neque enim, quod ſolum nominatus ſit, facere debet, quominus videri debeat res inter alios acta & iudicata,[2] cum ipſe neque per ſe, neque per procuratorem iudicio adfuerit.[3] *Ita Senatus* in cauſa R.D. Epiſcopi & Capituli Bellicenſis, 9. Calend. Decembr. 1594.

1 Quo caſu videtur pronunciatum ſaltem tacite, in ea cauſa fuiſſe conſtitutum procuratorem eum, qui comparuit tanquam procurator, & ideo neceſſaria eſt ciuilis ſupplicatio, vt diximus *Defin. præced.*

2 Quæ proinde aliis nec vocatis, nec auditis obeſſe non debet, *tot. tit. C res inter alios act. l. de vnoquoque 47. D.de re iudic.*

3 *L. penult. C. ſi aduerſ. rem iudic.*

DEFINITO IV.

CVm Senatuſconſultum, aduerſus quod ex diplomate porrigitur ciuilis ſupplicatio, prius mandari debeat executioni, quam admittatur ciuilis ſupplicatio propter auctoritatem rerum iudicatarum,[1] nec minus pro expenſis litis, ſi victori adiudicatæ ſint, quam pro debito principali,[2] quæſitum eſt, ſi à taxatione expenſarum appellatum ſit per condemnatum, qui tamen fiduciariam, & vt loquuntur prouiſionalem ſolutionem offerat ſub onere ſatiſdationis pendente appellatione,[3] an ſatis facta iudicati executio videatur, vt ſupplicationi via patere poſſit? Dubitationem facit, quod alioqui futurum ſit, vt condemnato præcludatur via appellandi à taxatione expenſarum, quod nequaquam admittendum eſt.[4] Quod ſi dicas, condemnato eidemque ſupplicanti permiſſum eſſe, vt ſaluo iure appellationis & repetitionis, ſi male taxatum pronunciabitur, ſoluat ſtatim quicquid taxatum eſt, remiſſo victori onere ſatiſdationis,[5] in promptu contradictio eſt. Quid enim ſi victor ſit non ſoluendo, & impar reſtituendis ſumptibus, quos male & ex immodica taxatione perceperit?[6] Placuit tamen non prius videri mandatum executioni Senatuſconſultum, quàm de expenſarum taxatione & appellatione de ea re interpoſita cognitum & pronunciatum, quia nihil actum videtur, quamdiu aliquid reſtat agendum.[7] Proinde nec interea audiendum eum, qui per ciuilem ſupplicationem impugnet indicatum. Nec ſi paratus ſit ſatiſdationis onus victori remittere, niſi ab appellatione quoque diſcedat,[8] non quod appellationis viam ei præcludi æquum ſit, ſi appellationem proſequi malit,[9] ſed vt intelligat, non eſſe interea ſibi apertum aditum ad ſupplicationem ciuilem proponendam, cum ea appellatio plenam iudicati executionem remoretur.[10] *Ita Senatus* in cauſa Laurentij Bruni fiſcalis apud Auguſtanos procuratoris, contra Andream Tillier Præpoſitum de Monioux, 14. Calend. Auguſt. 1595.

1 Quæ auctoritas rerum iudicatarum in earum executione non in pronunciatione conſiſtit, *l. ſeruo 65 §. cum prætor, D.ad SC. Treb.*

2 Ita, vt quamdiu vel obolus vnus deeſt, non poſſint aperiri tabulæ ciuilis ſupplicationis.

3 Exemplo eius, quod ſcriptum eſt *in l.1. & tot. tit. D. ſi cui plus quam per leg. falcid.*

4 Cum per appellationem iniquitas iudicati plerunque corrigatur, *l. 1. D.de appellat. praſt. l. præfecti. 7. D. de minor.* Nec enim publice prodeſt legum adminicula ſingulis denegari, *l. vnic. C. hoc tit.* Ponimus autem fa-

ctam

etiam taxationem expenſarum non à Senatu, à quo non poſſet appellari ſed à Recuperatore, & vt vocant, Commiſſario in eam rem dato, à quo appellatur ad Senatum.

5 Quaſi debeat ei ſufficere quod habiturus ſit repetitionem.

6 Nulla ſiquidem videtur eſſe actio quam debitoris excludit inopia [*l. 6. D. de dolo. Sic in l. ſupra 11. §. apud Ferocem, de aqua & aqua pluu. arc.*]

7 *Vulg. l. pen. in fin. C. de his quæ vt indign.*

8 Cum appellatio executionem impediat, adeoque extinguat iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*

9 *d. l. 1. D. de appell.*

10 Itaque non de alio conqueri debet, quam de ſeipſo, qui hoc maluiſſe videtur.

DEFINITIO V.

Caſus in quo poteſt reuocari arreſtum citra viam ciuilis ſupplicationis.

ADuerſus Senatuſconſultum inter procuratorem Principis & Imperatorem dignitatis aut officij cuiuſpiam redditum, non eſt neceſſaria ciuilis ſupplicatio,[1] ſed ſufficit iuberi Senatum à Principe, vt nil obſtante eo Senatuſconſulto contra ſtatuat.[2] Maxime vero ſi procurator generalis conſentiat.[3] Nam ciuilis ſupplicationis vſus eo duntaxat caſu neceſſarius eſt, quo inter priuatos collitigatores fuerit pronunciatum.[4] *Ita Senatus* pro illuſtri D. Hieronymo de Lambert Equite Senatorio, 16. Cal. Decemb. 1595.

1 Etiamſi id agatur maxime, vt Senatuſconſulti auctoritas infringatur, quod certe valde ſingulare eſt.

2 Quod hoc caſu ad ſolum Principem res pertineat, quia vtique liberum de ſuis rebus diſponendi arbitrium habet, quod etiam priuatus quilibet haberet, *l. in re mandata 21. Cod. mandati.*

3 Nec enim conſentienti vlla fit iniuria, *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aqua pluu. & arcend.*

4 De re ſcilicet ad priuatorum negotium & vtilitatem pertinente, quo demum caſu locum habent edicta, quæ apud nos facta ſunt de arreſtis poſt porrectam ciuilem ſupplicationem interim exequentis.

DEFINITIO VI.

Solutio non poteſt allegari poſt arreſtum, quo fuit pronunciatum de non ſolutione, ſiue expreſſim de eo pronunciatum ſit ſiue per relationem ad ſententiam.

APud Senatum conuentus quis vt ſolueret, allegauerat ſolutionem, nec probare potuerat,[1] ob deperdita fortaſſis eo tempore inſtrumenta, & ideo fuerat condemnatus:[2] ſi poſtea nanciſcatur probationes, eget remedio ſupplicationis ciuilis, cuius tum maxime vtilis vſus eſt, cum ex nouis inſtrumentis iudicatum reſcindi debet.[3] Nec ad rem pertinet, quod dici ſolet exceptionem ſolutionis, quia non impugnat iudicatum, opponi quandocumque poſſe in executione iudicati.[4] Id enim tum verum eſt, cum ante ſententiam non fuit allegata, nec ſuper ea pronunciatum.[5] Quid ergo, ſi Senatus nihil de eo nominatim pronunciauerit, ſed tantum ſententiam prioris iudicis, quia id ipſum continebatur, confirmauerit, ex cauſa fortaſſis deſertæ appellationis,[6] an ſufficiet refundi expenſas deſertæ litis appellatoriæ, vt integrum ſit probari ſolutionem? Minime, quia tantæ auctoritatis, eiuſdemque poteſtatis eſt eiuſmodi Senatuſconſultum, quantæ eſſet, ſi ea ipſa omnia expreſſim contineret, quæ inferioris iudicis ſententia expreſſerat.[7] Id enim eſt, quod noſtri iactitant, relatum ineſſe in referente cum omnibus ſuis qualitatibus.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 17. Cal. Decemb. 1596.

1 Cum tamen probanda ſit ſolutio ab eo, qui allegat, quoniam eſt facti, *l. 1. C. de probat.*

2 Reus enim ſuam exceptionem probare debet, cum in ea ſit actor, *l. in exceptionibus 19. D. eod.*

3 Alioqui proponendum eſt remedium, quod vocant reuiſionis, aut proponendus error facti. Cæterum citra viam ciuilis ſupplicationis non magis poteſt reſcindi iudicatum prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum, quam tranſactio, *leg. ſub prætextu 17 & ibi not. C. de tranſact.*

4 Sicut & cæteras, quæ iudicatum non impugnant, *l. ſunt qui 16. & ſequentib. D. de re iud. l. cum militi 16. §. 1. & ſeq. D. de compenſat.*

5 *L. quod in diem 7. §. 1. eod. tit. §. 2. de neg. geſt.*

6 Appellatio ſiquidem deſerta pro non interpoſita habetur, & ideo poſtquam pronunciatum eſt deſertam fuiſſe appellationem, nihil aliud faciendum ſupereſt, niſi vt confirmetur iudicatum, quaſi quod tranſierit in rem iudicatam.

7 Nihil enim refert, an quid certis verbis exprimatur, an per demonſtrationem & relationem ad aliam rem certam, *vulg. l. certum 6. D. de rebus cred.*

8 *Vulg. l. aſſe toto 77. de her. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Poteſt Senatus iudicare ſecundum conſcientiam, & non ſemper ſecundum allegata & probata.

SEnatus, quia ſupremus magiſtratus eſt,[1] tenetur iudicare ſecundum conſcientiam potius, quam ex mera nimiaque iuris ſubtilitate.[2] Itaque cum mulier, quæ contra Senatuſconſultum interceſſiſſe dicebatur, conueniretur ex interceſſione, & aduocati obiicerent exceptionem Senatuſcõſulti Velleiani, illa vero Senatores priuatim adeundo fateretur ſe debere paratamque ſoluere, ſi competens dilatio daretur ad pecuniam explicandam, viſum eſt, ſi aliud nihil obſtaret, poſſe illam & debere condemnari.[3] An & idem erit, ſi talis mulier proponatur, quam notorium ſit ſolitam mariti res & bona omnia pro arbitrio gerere? Vtique ſi hoc allegatum fuerit, licet non probatum.[4] Sed hoc parcius, & ita demum, ſi ſciant omnes Senatores.[5] Alioqui non facile à iuris præſumptione recedendum eſt.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 20. ſupr. ad Velleian.

1 Quippe qui ius reddat vice Principis quomodo olim præfecti prætorio, *l. 1. §. his cunabulis, D. de off. præfect. præt. l. aduerſ. 3. C. ſi aduerſ. rem iudic.*

2 Anton. Theſaur. *in præf. deciſ. Ped. m, num.* 31 poſt Oſaſc. Cacher. *deciſ.* Guid. Pap. *q.* 29.

3 Quamuis ex actis litis nihil tale probaretur.

4 Notorietas enim releuat quidem ab onere probandi, ſed non allegandi, *Gloſſ. notab. in cap. appellanti de appellat.* Guido Papæ *q.* 121 *n.* 4.* de hac materia notorietatis eſt gloſſa celebris, *in c. veſtra duxit 7. extra de cohabit. cleric. & mul.* vbi ait triplex eſſe notorium facti, iuris, & præſumptionis.

5 Qui enim ignorant, non coguntur nec debent pro vero habere, quod alij dicunt ſe ſcire.

6 Quæ illa eſt, vt pecunia numerata mulieri credatur perueniſſe ad maritum tanquam ad potentiorem, ſi maritus præſens fuit, *Ex not. ad l. ſi cum dotem 22. §. tranſgrediamur, D. ſol. matrim.*

DEFINITIO VIII.

Interdum neceſſaria eſt contra arreſtum ciuilis ſupplicatio etiam ei, qui nec auditus fuit nec vocatus.

SI Senatus audito procuratore generali, permiſerit publicationem litterarum, quas monitorias appellant,[1] non eſt audiendus aduerſarius contra quem impetratæ ſunt, ſi ab ea publicatione tanquam ab abuſu prouocare poſtea velit, licet abuſus reuera interuenerit, nec in ea publicatione permittenda vel deneganda auditus ille ſit.[2] Obſtat enim auctoritas Senatuſconſulti,[3] & conſequenter neceſſaria illi eſt ad appellandum ciuilis aduerſus arreſtum ſupplicatio.[4] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Frete, contra fratres Dinat, 5. Calend. Decemb. 1595.

1 Quarum vſus maxime ſolet eſſe neceſſarius ad habendas facti probationes.

2 Quamuis ſoleat dici, res iudicatas non aliis nocere, quam qui fuerint auditi vel ſaltem euocati, *l. de vnoquoque 47. D. de re iud. l. 1. & tot. tit. C. inter alios act. & iudic. aliis non nocet.*

3 Quæ non patitur vt per abuſum poſſit dici factum id, quod factum eſt Senatu expreſſim permittente, *l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de adult. l. quod auctore 37. de reg. iur.*

4 Propter auctoritatem arreſtorum & rerum à ſupremo magiſtratu iudicatarum, vt dixi *Defin. 4. ſupr.*

DEFINITIO IX.

De ciuilibus litteris impetratis aduerſus Senatuſconſultum, quo qui condemnatus fuerat tanquam ſpoliator ad reſtitutionem poſſeſſionis & fructuum.

LIteras ſupplicationis, & vt vocant reuiſionis, quibus Senatuſconſulti auctoritas impugnatur per allegationem

erroris,[1] qui non in iure, ſed in facto interuenerit,[2] certum eſt eo caſu locum non habere, quo non niſi de poſſeſſorij iure pronunciatum fuiſſe proponatur.[3] Id enim Principum noſtrorum edictis diſerte cautum eſt, vt & apud Gallos conſtitutionibus Regiis,[4] non obſcura nec mala ratione. Nam cum ſit plane odioſum remedium, quod erroris exprobrationem continet,[5] ſufficere debet condemnato, quod habeat ſalua petitorij iura, quorum poteſtate conſequi poſſit, vt quod Senatus in poſſeſſorio pronunciauerit per contrariam pronunciationem in cauſa petitorij ſecutam reuocetur, addita etiam fructuum omnium reſtitutione ex die litis in poſſeſſorio conteſtatæ.[6] Sed an idem dicendum ſit, ſi contra Senatuſconſultum ciuilis ſupplicatio porrecta fuerit, dubitari non ineleganter poteſt, cum ſit remedium hoc minus odioſum, tanquam quod non erroris, ſed nouorum inſtrumentorum allegatione nitatur,[7] quæ ſi priore iudicio viſa fuiſſent, credibile ſit, eoſdem ipſos iudices aliter fuiſſe iudicatos. Vnde & ciuilis ſupplicatio vocatur, ne quis inciuilem forte ac odioſam eſſe putet.[8] Ex eoque nimirum differentiæ variæ proficiſcuntur inter ciuilem ſupplicationem & erroris propoſitionem.[9] Quarum vna illa eſt, quod per ciuilem ſupplicationem nulla lis pendere intelligitur, quæ per propoſitionem erroris haud dubie induceretur.[10] Item quod aduerſus Senatuſconſultum interlocutorium ciuilis ſupplicatio porrigi poteſt,[11] at erroris propoſitio non poteſt.[12] Verum nec illud negari poteſt, ciuilis quoque ſupplicationis auxilium extraordinarium eſſe,[13] cui proinde locus nullus relinquitur, cum ordinarium competit.[14] Ordinarium porro illud eſt, quod poſt rem de poſſeſſione iudicatam proprietatis quæſtio per nouam litem ſic exercetur, vt poſſeſſorium per petitorium abſorbeatur.[15] Magis tamen eſt, vt ciuilis ſupplicatio in hoc quoque caſu admittenda ſit.[16] Propterea quod nouorum inſtrumentorum allegatio faciat, vt non noualis, ſed ex ipſa, quæ ante fuerat, durare adhuc exiſtimetur.[17] Id vero tum maxime obtinet, cum vel dolus malus victoris in priore iudicio interueniſſe probatur.[18] Vel ea prioris iudicati ratio fuit, vt nec ſi victus in poſſeſſorio tandem obtineat, in petitorio pleniſſimam indemnitatem ſit conſecuturus.[19] Finge actum eſſe contra te condictione ex Canone Pontificio, quo ſpoliatis ſuccurritur aduerſus ſpoliatorem, teque condemnatum fuiſſe ad fructuum omnium reſtitutionem, quotquot à die obiectæ ſpoliationis percepiſſes:[20] nemo dixerit, vincentem poſtea te in petitorio poſſe ideo conſequi, vt fructus omnes, quos ex prioris iudicati auctoritate perſolueris, tibi reſtituantur.[21] Niſi forte quis putet eo prætextu reſtituendos quaſi ab aduerſario tuo poſt litem in poſſeſſorio conteſtatam perceptos,[22] ſed cum non tan iure poſſeſſionis, quam odio ſpoliationis, & ex iudicato percepti ſint, fieri certe nequit, vt ſalua iudicati auctoritate reſtituantur.[23] Infringendum igitur eſt Senatuſconſultum, idque vel remedio ſupplicationis ciuilis, ſi qua inſtrumenta noua proferantur, vel propoſitione erroris, ſi quis error interueniſſe probari poſſit. Quo caſu nec litteris ciuilibus poſſe locum eſſe placet.[24] Cæterum ſi fructus victori adiudicati reſtitutique ſint tanquam ſpoliato, quem tamen numquam ſpoliatum fuiſſe poſtmodum apparent, an non plane iniquum ſit nullam eorum repetitionem eſſe?[25] Erit vero id multò certius & indubitatius, ſi ponas etiam dolo victoris extortam fuiſſe condemnationem, qui dolus arguatur ex nouis inſtrumentis, quæ prius fuerint ſiue à Senatu, ſiue ab ipſo quoque victore ignorata. Numquam enim dolus impunitus eſſe debet,[26] tantum abeſt, vt ex eo lucrum ſentire doloſus debeat.[27] An ergo ita pronunciandum erit hoc caſu, vt victor condemnetur ad fructus omnes, quos ex iudicato perceperat, victo reſtituendos?[28] aut vt res ipſa, de cuius poſſeſſione ac proprietate controuerſum eſt, ei, qui ſpoliator dicebatur, adiudicetur cum fructuum omnium reſtitutione?[29] Minime vero, ſed ita erunt concipienda Senatuſconſulti verba, vt prius iudicatum non minus quod ad ipſam ſpoliationis cauſam, quam quod ad fructus, quorum adiudicationi ſpoliatio colorem dederat, ſubuertatur.[30] Id autem vt fiat, pronunciandum eſt eo prorſus modo, quo ſi nullum Senatuſconſultum præceſſiſſet, ita nimirum, vt nulla prioris iudicati habita ratione, quod Pragmatici noſtri dicunt, *ſans s'arreſter à l'arreſt*,[31] is, quem ſpoliatum fuiſſe pronunciatum erat, à propoſita ex canone Pontificio ad recuperandam poſſeſſionem actione ſummoueatur,[32] & in conſequentiam neceſſariam, ad fructuum omnium, quos quaſi ſpoliatus perceperat, reſtitutionem condemnetur.[33] Incipiunt enim penes illum eſſe ſine cauſa, & ideo reſtitui debere, quod ille non tam hodie victus, quam victor numquam fuiſſe videatur.[34] Neque tamen ſuperioribus conſequens erit, vt eos quoque fructus, quos ex die prioris iudicati perceperit, reſtituere debeat, niſi qui etiam poſt litem conteſtatam percepti probabuntur. Nec enim poſterioris Senatuſconſulti poteſtas tanta eſſe poteſt ad prioris memoriam delendam, vt poſſit negari bona fide iuſtoque titulo perceptos eſſe fructus, qui Senatu auctore percepti fuerunt,[35] quamuis iudicati prioris titulus poſt rem ex ciuili ſupplicatione in contrarium iudicatam ad non titulum reductus videri poſſit.[36] Nam & ſublato titulo ſufficit bonam fidem ſupereſſe, vt ſaluum ius ſit fructuum retinendorum.[37] Itaque, quod mirum ſane eſt, plus iuris habet, qui poſteriore loco ſuccubuit, quantum ad eos fructus attinet, qui nunquam adiudicati fuerunt, quam quod ad eos ipſos, quos ex adiudicatione percepit, retinendos.[38] Adeo fortior eſt & in hanc rem potentior auctoritas iudicati quam adiudicationis, nempe quoniam adiudicatorum retentionem ſolæ rei iudicatæ auctoritas tuetur,[39] quæ per maiorem poſterioris Senatuſconſulti auctoritatem labefactatur & corruit,[40] eorum vero, qui ex iudicati die percepti ſunt, etiam bona fides poſſidentis,[41] quæ tantum prodeſſe ſolet, quantum ipſa rei veritas ad fructuum acquiſitionem.[42] Planè qui poſt litem ex ciuilibus literis conteſtatam fructus percepti ſunt, dubitari non oportet, quin veniant in reſtitutionem, tanquam mala fide percepti,[43] quia quod dici ſolet, nullam ex propoſita ciuili ſupplicatione induci litis pendentiam,[44] ad fructuum cauſam non pertinet, quorum acquiſitio per ſolam controuerſiam, ſi qua mora ſit, impeditur, tanquam exinde facto malæ fidei poſſeſſore,[45] Per ciuiles porro litteras ſi non litem, certe controuerſiam ſaltem induci certum eſt.[46] *Ita Senatus* in cauſa viri Clariſſimi & in Senatu noſtro Aduocati generalis meritiſſimi contra D. Pignerium Aduocatum, Prid. Cal. Iulij 1605.

1 De quibus vide tractatum elegantem Petri Rebuff. *de ſupplicat. ſeu error propoſit. tom. 1.*

2 Quia ad errorem iuris proponendum nemo admittitur contra Senatuſconſultum, Rebuff. *in præfat. d. tract. quæſt. 9. n. 70. ex l. præfecti 27. D. de minor.* At facti interpretatio etiam prudentiſſimos fallit, *l. 2. D. de iur. & fact. ignor.*

3 Rebuff. *ibid. art. 5. gloſſ. vnic. & in tract. de ſupplic. quæſt. 9. in præfat. num. 65.*

4 Conſtitutionis verba vide apud Rebuff. *de art. 3.* Obſerua tamen ſententiam latam, ſuper poſſeſſorio, definitiuam eſſe, non interlocutoriam, Guid. Pap. *quæſt. 37.* ex Bart. *in l. poſt ſententiam, C. hoc tit.*

5 Rebuff. *in tract. de liter. ciuil. art. vnic gloſſ. 2. n. 45. & 47.*

6 Idem Rebuff. *in tract. de ſupplic. art. 3. gloſſ. vnic. in fin.*

7 Rebuff. *in tract. de ciuil. liter. art. vnic gloſſ. 2. quæſt. 7. n. 43.*

8 Sic enim Rebuff. *vbi ſupra.* Poſt Curt. *in l. admonendi, num. 8. D. de iureiur.*

9 Quas vide apud Rebuff. *dict. quæſt. 7.* & apud Ioann. Papon. *in ſyntagm. Arreſtor. lib. 19. tit. 8. De la force des iugemens, §. 4.*

10 Rebuff. *dict. art. vnic. gloſſ. 2. n. 53.* poſt Bald. *in Auth. quæ ſupplicatio, l. 1. & in fin. C. vt lit. pend.*

11 Rebuff. *de liter. ciuil. art. vnic gloſſ. 2. n. 22.*

12 Idem Rebuff. *in tract. de ſupplic. quæſt. 9. in præfat. n. 66.*

13 Rebuff. *de liter ciuil. art. vnic. gloſſ. 2. n. 31.*

14 *L. in cauſa 16. D. de minor.*

15 *L. naturaliter 12. §. nihil commune.* vbi Bart. alij *D. de acquir. poſſeſſ.*

16 Quamuis non ſoleat admitti contra arreſta prouiſionalia. Rebuff. *in d. art. vnic. de liter. ciuilib. gloſſ. 16. n. vlt.* Ioann. Papon. *d. lib. 19. ſyntagm. tit. 8. §. 7.* [Vt neque pro ſolis expenſis litis. *Ita Senatus* Prid. Non. Iunij 1612.

17 Vt dixi *n. 10. ſupra.*

18 Nam & Aduocati dolum interueniſſe ſufficeret, Rebuff. *de liter. ciuilib. art. vnic. gloſſ. 2. n. 40 ex l. 1. C. de aduoc. diuerſ. iudic.*

19 Semper enim ſuccurrendum eſt & quidem pleniſſime ei, qui male fuit condemnatus, Rebuff. *in tract. de ſupplic. quæſt. 3. n. 14.*

20 *Ex can. redintegranda 3. quæſt.*

21 Acquiruntur enim ſtipulatori ſine ſpe reſtitutionis , etiamſi ſpoliator poſtea in petitorio obtineat,vt dixi *Defin.* 8. *de ordin.iudic.n.*4.

22 Secundum quæ dixi *n.*6 *ſupra.*

23 *L.ſeruo* 65.§.*cum prætor*,D.*ad* SC.*Trebell.*

24 Rebuff. *de liter.ciuil. art.vnic. gloſſ.*2.*quæſt.*7.*n.*43. *verſ.nec admittitur.*

25 Eſſet enim acquiſitio iniuſta , vt tractat Rebuff. *de ſupplic. quæſt.*3 *num.*14.

26 *L.procurator* 11.§.*in perpetuum*,D.*de doli mali except.l. Diui* 33. D. *de re iudic.*

27 *L ne ex dolo* 12.*& paſſ.*D.*de dolo.*

28 Quæ pronunciandi formula eſſet contra ius,quia fructus omnes ſunt ſpoliato reſtituendi, *dict can.redintegranda* 3.*quæſt.*1. & ideo ante omnia pronunciatum eſt, actorem ſpoliatum non eſſe.

29 Quæ formula pronunciandi conuenit petitorio , *l.ex diuerſa* 35.§.1 D.*de rei vindic.* Nos autem hic ponimus inſtantiam quoque ciuilis ſupplicationis eſſe de poſſeſſorio.

30 Sapit enim hoc remedium naturam in integrum reſtitutionis in effectu,etſi in quibuſdam differunt,vt tractat Rebuff. *de lit.ciuil.art. vnic.gl.* 3 *n.*4.*& ſeqq.*

31 *Arg.l.Diuus* 31.*D.de re iudic.*

32 Quod pragmatici noſtri dicunt *le debouter de la reintegrande.*

33 Cauſa enim fructuum neceſſaria habet conſequentiam ad cauſam principalem.*d.l.ex diuerſo* 35.§.1.D.*de rei vind.*

34 Quia poteſtas poſterioris condemnationis tollit intellectum prioris adiudicationis,*argum.l.ſi patroni* 55.§.*vltim.D.ad* SC.*Treb.*

35 *L.iuſte poſſidet* 11.D.*de acquir.poſſeſſ.l.qui auctore* 166.*de regul.iur.*

36 Cum vnumquodque diſſoluatur eodem modo quo colligatum eſt, *vulg.l.nihil tam naturale* 35.*de regul.iur. l.prout* 80. D.*de ſolut.* [*Ita Senatus* pro Peroneta Moion, 8.Id.Februar.1612.]

37 *L.bona fidei* 48.D.*de acquir.rer.domin.l.qui ſcit.*25.§.3.D.*de reg.iur. l.fructus* 45.*eod.*

38 Nec enim hæc ſpecies ſimilis eſt illi , quam in contrarium,vt videtur tractat Papin.*in l.ead tit de vſur.*

39 Quia poſtquam iudicatum eſt,de alio non quæritur, quam quid iudicatum ſit,*d.*§.*cum prætor,l.*65.*ad Trebell.*

40 *d.l.Diuus* 33.*de re iudic.*

41 Quæ nulla eſſe potuit ante arreſtum , quo primum fuit reſtituta poſſeſſio.

42 *dict.l.bona fidei* 48.*de acquir.rer.domin.l.bona fidei* 136.*de reg.iur.*

43 *L.*2.C.*de fructib.& lit.expenſ.*

44 *Vt dixi n.*20.*ſupra.*

45 *L.ſed etſi lege* 25.§.*ſi ante*,D.*de petit.hæred.*

46 Facilius enim eſt vt controuerſia quam vt lis inducatur.

DEFINITIO X.

Acta & iudicata in petitorio ad fines poſſeſſorij tantum non nocent agenti poſtea in petitorio.

QVid rurſum , ſi prius iudicium ſuper poſſeſſorio , quantumuis ſummario , inſtitutum mixtam habuerit cauſam petitorij ? [1] Finge, curatorem abſentis bonis datum , qui abſentem à poſſeſſore ſpoliatum contendebat , cum ex aduerſo contractus obiiceretur venditionis per abſentem factæ,replicaſſe de contractus nullitate, [2] ex eaque cauſa, vt fieri moris eſt,reſtitutionem in integrum impetraſſe. [3] quod abſenti tanquam prodigo & mente capto bonis interdictum per iudicem, eàque interdictio publico programmate aliquot ante venditionem annis facta probaretur : [4] deque eo Senatum ſimul pronunciaſſe,reſciſſo etiam quatenus opus eſſet contractu,viciſſimque condemnato curatore,vt redderet,quicquid ex pretio in abſentis vtilitatem verſum eſſe appareret, [5] Hoc ſane caſu facilius admittendum quis putet,vt victus audiri debeat, ſi contra huiuſmodi Senatuſconſultum porrigat ciuilem ſupplicationem,etiam quæ alioqui contra rem in mero poſſeſſorio iudicatam non eſſet admittenda,[6] ne alioqui nulla ſuperſit ratio impugnandi Senatuſconſulti,ne quidem ex nouis inſtrumentis probatove errore aut etiam victoris dolo , [7] cum fieri non poſſe videatur , vt ſalua iudicati auctoritate noua in petitorio lis inſtituatur,poſteaquam de petitorio iam cognitum & pronunciatum fuit. [8] Sed non ita eſt, nec enim quod incidenter tantum & non niſi ad fines poſſeſſorij de petitorio tractatum & cognitum fuit,parere poteſt exceptionem rei iudicatæ, ſi poſtmodum lis petitoria incohetur, vt de proprietariis tantum iure plenius ac principaliter cognoſcatur,[9] Itaque non eſſet iuſta hæc cauſa , ſiue ciuilis ſupplicationis , ſiue reuiſionis per prouiſionem erroris admittendæ contra Senatuſconſultum in poſſeſſorio redditum , ſi alia melior nulla proferretur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim nouum eſt , vt in cauſa poſſeſſorij tractetur etiam de petitorio ad confortandum poſſeſſionem,vt dixi *defin.*9.*ſupr.de ordin iudic.*

2 Poteſt enim nullitatis cauſa cumulari cum remedio *can. redintegranda* 3. *quæſt.*1.

3 Vt quod de facto proceſſit,de facto reſcindatur, quomodo loquuntur Pragmatici.

4 Nullus enim eſt contractus quiſquis factus eſt per prodigum poſt interdictionem,*l.is cui bonis* 6.vbi Bart.& alij *de verb.oblig.*

5 Quæ res proculdubio ſapit petitorium,quoties iudicatur de iure & validitate aut nullitate contractus,vt notant Bart.& alij ad *l. naturaliter* 12.§. *nihil commune*, D.*de acquir poſſeſſ.*

6 De quo,an ſcilicet ſit admittenda necne,ſcripſi *Defin.præced.*

7 Quod tamen eſſet iniquum,*l.vnic.*C.*hoc tit.*Rebuff.*in d.tract.de lucr. ciuil.& in tract.de ſupplicat.per totum.*

8 Obſtat enim exceptio rei iudicatæ,quoties eadem res in iudicium deducitur , de qua iam fuit cognitum & iudicatum , *l. cum quæritur* 12. *& ſeqq.& paſſ.*D.*de except.rei iudic.*

9 Bart.*in repet.l.*2. D.*ſi quis in ius vocat. non ier. n.*21.*&* 22. Felin. & alij Canoniſt.*c.*2.*de cauſ.poſſeſſ.& propriet.*

10 Sunt autem meliores illæ,de quibus diximus *Defin.præced.*

DEFINITIO XI.

Emptorem qui ex pacto retreuendere debuit , eoque nomine conuentus , etiam à Senatu condemnatus fuit, ſaluo iure agendi contra quem & quomodo agendum videretur.

PLacuit ſaluam habere hypothecariam in eam ipſam rem, quam in executione iudicati retrouendiſſet, ſi modo eam ſibi à Domino iure obligatam probare poſſet. Neque ob id egere ciuili vlla ſupplicatione:tametſi in priori iudicio de iure quoq; pignoris ad impediendam retrouẽditionem,emptor excepiſſet,quaſi ex ea cauſa retentionis ius ei conſeruandũ eſſet. Non enim exceptioni rei iudicatæ obſtare poterat agenti hypothecaria, cum is ipſe quidem condemnatus anteà fuiſſet:at in alio iudicio in quo de actione perſonali principaliter actum fuerat,deque iure redimendi potius quàm de pignoris cauſa.Et quanquam facilius eſſe ſolet,vt poſſidenti detur retẽtio, quàm non poſſidenti perſecutio pignoris,Nihil tamẽ vetat ei quoq; cui retentio ex aliqua cauſa adempta ſit ſaluam ſupereſſe perſecutionem , cùm hypothecaria perpetuas ſuas habeat conditiones, ſi debitum ſolutum non ſit, aut aliter eo nomine ſatisfactum , Ideóque nec confuſione tollatur, nec præſcriptione debiti principalis , nec quo alio modo niſi ſolutione aut ſatisfactione.In propoſito autem illud accedebat,quod eo ipſo.Senatuſconſulto,quo emptor nitebatur.ius ipſum pignoris exceptum videbatur iis verbis *ſauf ſon recours contre qui & comme il verra à faire.* Qua generali formula non minùs victor ipſe quàm alius quilibet continebatur. Alioqui debuiſſet adiici, *autre toutesfois que ledit demandeur*,quibus non additis generalem exceptionem eſſe conſtabat. Tantóque iuſtior erat hæc interpretatio, quod alioquin dicendum eſſet, eo Senatuſconſulto ablatam iuſto creditori ſine cauſa pignoris perſecutionem, quod ab æquitate Senatus alienum prorſus foret, maximè cùm ex temporis contumacia Senatuſconſultum redditum proponeretur.Nec enim ſi contumaciam ea pœna coërceri viſum erat vt emptori eidemq; pignoratitio creditori retentio adimeretur , conſequens ſtatim erat vt perſecutionem quoque ipſi adimi oporteret , cum ſatis puniatur qui pro retentione actionem exercere cogitur,nec ſit cõparandus hic creditor iis qui retentiones quas ſolas habent omittunt,quandoquidẽ eodẽ pignoris iure ab initio non minus actionẽ habuit quã retẽtionem. *Ita Senatus* pro Ioanne Antonio Roſaire Auguſtano,3. Cal.Febr.1612.Vide l.pen.§.1.de except.rei iud.l.debitor 19. ad Treb.l.hæres 21.C.l.ſi in area 36.De cond.indeb.

DEFINITIO XII.

Ita pronunciare Senatus ſolet, vt non auferat condemnato facultatem appellandi ab iniuſta ſententia per quam idem fuerit condemnatus.

CVm Senatus contra aliquem pronunciat motus authoritate alicuius ſententiæ inter eoſdem litigatores latæ, à qua potuerit quidem iuſtè appellari , ſed tamen appellatum non ſit, ita vt in rem tranſierit iudicatam,

obſeruare ſolet vt pronunciet addita vulgari clauſula illa, *alio non facto nec apparente*, [2] vt condemnato ſaluam relinquat appellandi poteſtatem, nec ei neceſſitatem irroget impetrandæ ſupplicationis ciuilis, [3] quæ alioqui perinde neceſſaria eſſet ac ſi Senatus appellatione ſententiam inferioris iudicis confirmaſſet. [4] Nihil enim hac parte intereſt, an ſententiam illam Senatus habuerit pro iuſta & ritè reddita, an verò pro te indicata, [5] quod ad hoc, vt ab ea appellari amplius non poſſit, [6] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa de qua in Defin. 15. infr. quor. appell. non recipi.

1 Non enim minus ſtandum eſt rebus malè iudicatis per errorem & imperitiam iudicis, quàm ſi bene iudicatæ eſſent propter rerum iudicatarum authoritatem, *l. ſeruo* 65. §. *cùm prætor*, *D. ad SC. Trebell. l. & ex diuerſo* 35. §. 1. *D. de rei vind.*

2 De qua in *Defin.* 1. 1. *de rer. ind.*

3 Cuius ſcilicet magna pro impetrante ſunt incommoda in eo præſertim quod condemnatus executionem iudicati interim pati cogitur, vt dixi *Defin.* 4 *ſupr. t.*

4 Quo caſu conſtat eſſe neceſſariam ciuilem ſupplicationem aduerſus arreſtum etiam nullum, aut cum falſo procuratore redditum. *dict. Defin.* 1. & 2. *ſupr.*

5 Quia res iudicata quælibet pro veritate habetur, *l. res indicata* 207. *de reg. iur. l. ingenuum* 25. *D. de ſtat. hom.*

6 Accipit enim à ſenatuſconſulto vires ea ſententia, quæ per ſenatuſconſultum quoquomodo etiam tacitè confirmata eſt, & hoc caſu locus eſt vulgari brocardico, Parem eſſe virtutem taciti & expreſſi *vulg. l.* 3. *D. de reb. cred.* Ergo non magis appellari ab ea poteſt, quam à Senatuſconſulto.]

TIT. XV.

De Sentent. & interloc. omn. iudic.

DEFINITIO I.

De poteſtate litterarum, quas vocant,* de main garnic, *& earum, quas de debitis & de inſtrumentis guarentigiatis.

IVDICVM omnium, tam qui Principis, quam qui inferiorem vaſallorum iuriſdictionem, [1] exercent, commune ius illud eſt, vt creditoribus ſolutionem perſequentibus ex inſtrumento authentico, & vt loquuntur, guarentigiato præciſas litteras, quas *manus munita* [2] vocant, concedere poſſint, quarum poteſtate cogatur debitor creditori ſatiſdanti ſtatim ſoluere nulla ſiue interceſſione ſiue appellatione obſtante. Non quod intercedenti aut appellandi ius debitori auferendum ſit, [3] ſed quia nec æquum videatur eiuſmodi commento moram fieri vllam ſolutioni. [4] Cuius iuris ratio illa redditur, quod licet ab actione non ab executione incipi oporteat, [5] tamen Statuti noſtri auctoritate factum eſt, [6] vt inſtrumento publico authentico & guarentigiato teſtata debitoris confeſſio vim habeat ſententiæ & condemnationis. [7] Siquidem guarentigiatum illud appellamus, quod nullas admittit exceptiones, præterquam falſitatis, ſimulationis & ſolutionis, [8] Authenticum vero, quod ex Notarij Ducalis ſubſcriptione publicam fidem habeat, vt nec in dubium reuocari poſſit. [9] Vnde illud quoque receptum eſt, vt etiam inconſulto iudice ex diplomate Principis aduerſus debitores ſuos præciſe exequendi ius habeat quiſquis eiuſmodi inſtrumento nititur guarentigiato. [10] Literas de debitis Pragmatici vocant, quæ non in eo ſolum maioris ſunt poteſtatis, quam quæ à iudicibus conceduntur, quod pro debitis omnibus eiuſdem generis, & priuilegij contra quoſcunque vnæ ſufficiunt, [11] cum iudices non niſi in ſingulos caſus ſingulaſque perſonas concedere ſuas poſſint, [12] ſed in hoc etiam creditori fauorabiliores, quod præſtandæ ſatiſdationis neceſſitatem nullam habent: [13] quæ tamen iudicis decreto remitti numquam poteſt. [14] *Senatus* tamen, ſi quando rogetur per ſupplicem libellum, vt præciſas iſtas executiones ex inſtrumento, quantumuis guarentigiato, fieri iubeat, iubet potius, vt ex diplomate creditor, ſi volet exequatur, [15] aut vt debitor vocetur in ius, quaſi non ſit ex Senatus dignitate, in debitorem inauditum quicquam ſtatuere. [16] Adeo, vt numquam ab executione incipi patiatur, ne eo quidem caſu, quo ſaluum ſit debitori ius intercedendi, atque ita faciendi, vt executio non niſi ſimplicis citationis iure cenſeatur. [18] Propter quã cauſam plerumque commodius eſt creditori inferiorem iudicem adire, quam Senatum. [19] Sane ſi eiuſmodi præciſas literas inferiori iudex conceſſerit, rogatus Senatus exequendi facultatem permittit inaudito etiam debitore. [20] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Habent enim apud nos vaſalli fere omnes iuriſdictionem propriam à iuriſdictione Principis ex fundationibus aut antiquis aut nouis penitus diſtinctam, licet à Principe, tanquam à fonte ſuo profectam.

2 Gallice dicimus *lettres de main garnie.* Quas obtinere apud nos ſolent non tantum creditores, ſed etiam hæredes creditoris, non tamen contra hæredem debitoris: nec neceſſarius eſt libellus, quamuis mutatæ ſint perſonæ, contra quam ſentiat Guid. Pap. *q.* 1.

3 Publice namque intereſt ſingulis non denegari legum adminicula, vt ſcriptum eſt *in l. vnic. C. de ſent. præfect. prætor.* Qualia ſunt iſta duo interceſſionis & appellationis, *l.* 3. §. *falſus D. rat. rem. hab. leg.* 1. *D. de appell.*

4 Plerumque enim appellationes interponuntur fruſtrandi tantum gratia & animo protrahendæ litis ac differendæ ſolutionis, *l. eucor.* 41. *D. de vſur. l. vlt. D. de re iud. l. negotiorum* 24. *D. de appell.*

5 *L. Cod. de execut. rei iud.* Not. *in l. de pupillo* 5. §. *meminiſſe*, D. *de oper. noui nuncias.*

6 Quod & in tota fere Italia paſſim ex ſtatutis obtinet. Vide Guid. Pap. *quæſt.* 66. & 117.

7 Nam ex iuris ratione aliud eſſet, cum is demum habeatur pro condemnato ex propria ſua ſententia, qui confeſſus eſt in iure, id eſt, apud prætorem, *l.* 13. & *paſſ. D. de confeſſ.* non qui coram notario & teſtibus extra iudicium.

8 Quæ exceptiones cum ſint fundatæ in mera æquitate naturali, numquam ſunt excluſæ & poſſunt quandocumque opponi etiam contra inſtrumentum, quod ſit in forma Cameræ, vt loquuntur, quod omnium potentiſſimum eſt, vt Itali paſſim referunt & teſtantur. Ideo autem inſtrumentum guarentigiatum dicitur probatio probata, quia nullas alias admittit exceptiones, & habet paratiſſimam executionem. Vide omnino Anton. Theſaur. *dec.* 26. *per tot.*

9 Pract. Papienſ. *inform. product. inſtrum.* in verb. *exhibens & producens, n.* 4 & 12. *c.* 1. *extr. de fid. inſtrum.*

10 Intellige tamen ſi inſtrumentum illud authenticum & guarentigiatum etiam liquidum ſit, alioqui non poteſt mandari executioni, niſi facta liquidatione, aut ſaltem niſi in continenti poſſit fieri liquidatio Theſaur. vbi ſupr. *n.* 5. & Oſaſc. *dec* 129.

11 Principis enim eſt & eius, qui legem condere poſſit, Iura generaliter conſtituere, *arg. l. iura* 8. *D. de legib.*

12 Quia nihil faciunt niſi ex officio, quod porro non ſolent nec debent impertiri, niſi petenti, *l.* 4. §. *hoc autem iudicium, cum ibi not.* D. *de dam. infect.*

13 Ideo fortaſſis, quia per executionem, quæ fit vigore dictarum litterarum, munitur manus non creditoris, ſed iuſtitiæ, vt loquuntur.

14 Sed pro hoc incommodo habet creditor id commodum, quod poſt oblatam ſatiſdationem conſequitur exactionem debiti, & ipſius creditoris non iuſtitiæ manus munitur. Sic enim habent litteræ *ladite main-garnie deliurable au requerant à caution.*

15 Ne alioqui ſuperuacuus aut potius inutilis reddatur vſus litterarum huiuſmodi generalium, quæ res nec publice vtilis eſſet, nec ærario Principis.

16 *L. de vnoquoque*, 47. *D. de re iudic. c.* 2. *de cauſ poſſ. & propriet.*

17 *Ex l.* 1. *C. de exe. rei iudic.*

18 Secundum ea quæ notat Bart. *ad l. de pupillo* 5. §. *meminiſſe*, *D. de oper. noui nunciat.*

19 Sic enim fit, vt nullam litem habiturus ſit creditor, ſi volet debitor intercedere, quod diuerſum eſt, quoties incipitur à citatione.

20 Ex notat. *in d. §. meminiſſe*,

DEFINITIO II.

Prouiſionalis ſententia, itemque diffinitiua, an & quando poſſit mandari executioni, non obſtante & ſaluo nihilominus appellatione?

INterlocutoria condemnatio, quam Pragmatici prouiſionalem vocant, quantamcumque ſummam contineat, executioni mandari poteſt, præſtita per victorem ſatiſdatione, & ſaluo appellationis iure, ſi is Iudex fuerit, qui Principis iuriſdictionem exercet ſiue ordinariam, ſiue delegatam. [1] Sin iudex inferior fuit, [2] executionem impediet appellatio, [3] alioqui attentaſſe iudex dicetur [4] niſi debitum, de quo agitur, tale ſit, cuius fauor ſuadeat, vt etiamſi diffinitiua eſſet ſententia, potior executionis quam appellationis cauſa eſſe deberet, vtputa, ſi de alimentis & ſalariis, quadraginta florenorum quantitatem non excedentibus, item ſi de dote, confectione inuentarij & pon-

tium,

tium,itemque itinerum refectione controuertatur. [5] Eſt enim congruum, Iuridicos maiores pro Principis dignitate hac in re, & in aliis pleriſque dignioris eſſe conditionis. [6] Si tamen condemnationi illi interlocutoriæ cauſam dederit confeſſio ipſa debitoris,de qua ex inſtrumento publico & guarintigiato appareat, [7] aut quæ in iudicio facta ſit, [8] non eſt æquum minus iuris habere actorem ob hoc ſolum,quod apud inferiorem iudicem litigare cogatur, quam ſi apud maiorem de iure ſuo experiretur; [9] præſertim,cum prius etiam quam debitor in ius vocaretur,iudex inferior æque ac ſuperior potuerit iubere fieri ex eiuſmodi inſtrumento præciſam executionem. [10] Quis enim ferat melioris conditionis eſſe debitorem poſt interlocutoriam condemnationem, quam ſi nec in ius vocatus eſſet? [11] Id ſiquidem eſt quod dici ſolet,neque litem conteſtando facere quemquam ſuam conditionem deteriorem,[12] neque actoris victoriam condemnato prodeſſe debere.[13] *Ita Senatus* 14.Cal. Iulij 88.& 8.Id. Maij 90.& rurſum pro hæredib. Petri Gleyron.contra Archiep.Tarentaſ.17.Cal.Febr.1593.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri expreſſim cautum eſt.

2 Excipe tamen conſilium Gebennenſe, quod gaudet omnibus priuilegiis, quibus gaudent Iuridici Ducales, & hoc amplius habet alia pleraque, quæ cæteri Iuridici Ducales non habent,

3 Idque iure ordinario, quoniam appellatio habet vim non tantum deuolutiuam,ſed etiam ſuſpenſiuam, *l.ſi cauſa cognita* 32.C.*de tranſact.*

4 *Tot.tit.* D.*nihil innou.appell penden.*

5 Nam & ita cautum eſt ſtylo Senatus noſtri,*tit.de ſent.execut.*

6 Ideo namque dicuntur Iuridici maiores, quod vice Principis funguntur & maiorem in ea prouincia poteſtatem & iuriſdictionem habeant poſt Principem, exemplo eius, quod de Præſidibus prouinciæ in ſcriptum legimus,& Proconſulib. *in l.& ideo* 8. *D de offic.procunſ.* Sane extra cauſas in hac Defin. enumeratas non poſſunt iuridici maiores iubere mandari executioni ſententiam diffinitiuam, non obſtante appellatione, nec ſi ſatiſdatio offeratur & conſentiat actor, vt nullum ex eo præiudicium appellationi fiat. Solum conſilium Gebennenſe priuilegium habet, quoties condemnatio non excedit ſummam centum librarum Gebennenſium.

7 Quod ſcilicet habet vim rei iudicatæ, vt dixi *Defin.præced.* ex Guid. Pap.*q.*66.*&* 117.

8 Iudicialis enim confeſſio multum poteſt, cum habeatur pro condemnatione, *l.*1.*&* 3.D.*de confeſſ.* & in iudiciis quaſi contrahatur, *l.*3. §. *idem ſcribit*,D.*de peccul.*

9 Hoc enim caſu ius litigatoris non ex ius dicentis iuriſdictione proficiſcitur,ſed ex contractu & vigore inſtrumenti, qui in quocumque tribunali eiuſdem eſt poteſtatis.

10 Quoniam apud quemcunque iudicem inſtrumentum guarentigiatum habet vim ſententiæ & rei iudicatæ vt dixi *num.* 7.

11 *Arg.l.*3.vbi eſt text.elegans D.*de vſur.*

12 *L.aliam* 19 D.*de nouat.l.non ſolet.*86.*cum ſeq.de reg.iur.*

13 *d.l.de vſur.l.eu.denter* 16.D.*de except.rei iudic.*

DEFINITIO III.

Ex inſtrumento recepto per notarium Regium, etiam adhibito ſigillo,præciſa executio fieri non poteſt.

AVthenticum apud nos inſtrumentum eſſe creditur, non ſolum quod notario Ducali ſtipulante confectum eſt, [1] ſed etiam quod notarij Regij ſubſcriptionem habet,quam ſigilli quoque Regij firmet auctoritas. [2] Sed non ideo tamen permittere iudex debebit, vt ex eiuſmodi inſtrmento præciſa fiat executio aduerſus inauditum debitorem.[3]Multoque minus ex diplomate principali, quod de debitis vocant, eo nomine exequi licebit,quia non niſi ad ea inſtrumenta,quæ per noſtros notarios confecta ſunt diplomatis priuilegium pertinet,[4] quaſi quorum fides nobis certior ſit magiſque explorata. [5] Si ſecus factum ſit iuſta eſt appellatio,licet debitor non neget ſe debere, quoniam in ea re non tantum debitoris vtilitas, ſed etiam iuris publici forma verſatur. [6] Sed ſi appellatum non ſit & apud iudicem qui de cauſa cognoſcet liquido conſtet debito, non quidem confirmabitur executio,quæ rite facta non fuerit, [7] verumtamen perinde debitor ad ſolutionem litiſque expenſas condemnabitur, ac ſi executio non minus rite quam recte facta fuiſſet. [8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Idib.Iuliis 1591.

1 De quo ſane dubitari non poteſt quin ſit authenticum, ex iis quæ tradit Papienſ.*in form.product.inſtrum. in verb. exhibens & producens*, *n.*4.*&* 12.

2 Pragmatici noſtri vulgo legalitatem & legaliſationem appellant, atteſtationem ſcilicet à iudice loci factam de legali qualitate & conditione illius,qui tanquam notarius confecit inſtrumentum,& in publicam formam redegit.Papon.*libr.*9.*tit.*8.§ 2.

3 Repugnante ſcil.ratione iuris communis, quæ non patitur incipi ab executione,niſi vbi adeſt priuilegium in contrarium, *l.*1. *C. de execut. rei iudic.*

4 Idque literis ipſis,quas De debitis vocant,diſerte cauetur.

5 Nam nec ſigillo creditur niſi ſit recognitum, aut tam notoriæ verum & cognitum,vt pro recognito habeatur à iudice,

6 Quam condemnari aut peruerti non oportet,Theſaur.*deciſ.*16.*n.*6.

7 Quod enim contra leges factum eſt, & contra ſolitum ordinem iudiciorum,nunquam à iudice ratum haberi debet, *d.l.*1. C.*de execut.rei iudic. cap.quod ab initio,cum ibi not.Extr.de reg iur.*

8 Semper enim facti veritas attendi debet potius quam forma procedendi, nec potuit vnquam is qui ſcit ſe debere, iuſtam habere cauſam litig ndi, nec proinde effugere ſumptuum condemnationem, *ex reg.l cum quem temere* 79.D.*de.iudic.l.qui ſolidum* 77.§.1.vbi Bart. *de leg.*2 Si enim debitor ſoluiſſet vtique creditor in exequendo non peccaſſet, quia nec exequendi neceſſitatem vllam habuiſſet. Ideoque ſolemus dicere ſubhaſtationem & executionem quamlibet etiam nulliter factam tenere,dummodo facta ſit pro debito, niſi debitum offeratur, & recuſante creditore obſignetur, vt ſtylo Senatus noſtri cautum eſt.

DEFINITIO IV.

Pendente quæſtione, De rationibus reddendis non eſt locus prouiſionali condemnationi inter ſocios,niſi contra moroſos, idque condemnatione in rem ipſam magis, quàm in perſonam concepta.

CVm de rationibus reddendis agitur, non ſolet pendente lite locus eſſe prouiſionali, vt vocant adiudicationi, [1] quia priuſquam redditæ ſint conſtare nequeat vter debitor ſit aut creditor [2] multoque minus quantum debeatur.[3] Si tamen ex pluribus ſociis ad rationes reddendas inuicem obligatis quidam parati ſint reddere, & librum offerant ex quo appareat rite confectas & compoſitas rationes, [4] alij vero moram contrahant, nec iudici reddendarum rationum formam præſcribenti obtemperent,æquum eſt propter moram interim eos condemnari. [5] Quo tamen caſu condemnationem ſic concipi oportebit, vt non tam ſocij debitoris perſonam demonſtret, quam res ipſas, quæ lucri & quæſtus iure ex ſocietate prouenerunt.[6] Itaque ſi forte nomina quædam contracta ſint minus idonea,ſolui ex iis poterit,[7] ſi non ipſius ſocij culpa contracta proponantur. Tum enim imputari ſocio poſſet cur mala nomina feciſſet. [8] *Ita Senatus* in cauſa hæredum Henrici Bay, contra hæredes Nicolai Grand,8. Cal.Septembr.1586.

1 Ne quidem ad ſumptum litis,*l.Imperatores* 17.*D.de tutel.& rat.diſtr.*

2 Cum fieri poſſit & fiat plerumque, vt qui rationes reddere debet ſit creditor, adeo vt ob eam cauſam exactio rationum plerumque differatur *l.*1.§.*vlt.D.de contr.iutel.& vtil.act.l.*3 *in fin.C.eod.*

3 Semper autem debet eſſe liquidum id quod deducitur in condemnationem prouiſionalem aut ſaltem liquidabile in promptu & incontinenti. Alioqui non poſſet deduci in condemnationem, vt neque in compenſationem,*l.vlt.C.de compenſat.*

4 Ad eum ſcilicet modum quem præſcribit Iureconſultus *in l.cum ſeruus* 82.D.*de cond.& demonſtr.*

5 *Arg.cap.ſuſcitata Extr.de integr.* Suam enim cuique moram non ſolum non prodeſſe,*l.hominem* 37.*C.mand.*ſed etiam nocere oportet,*l.in condemnatione* 173.§.*vnicuique,de reg iur.l ſocium* 60.D.*pro ſocio.*

6 Satis enim faciendum eſt ſocio ex rebus & lucris ſocietatis ante omnia quantum fieri poteſt, *l.ſi vnus ex ſociis* 67.*in princ.* & §.1.*l.cum duobus* 52.§.*cum duo,&* 9 *ſeq.alias l.ſi fratres & paſſ.D.pro ſocio.*

7 Nam ad ſociorum omnium onus pertinet quod ab aliquibus ſeruari non poteſt, cum per ſocietatem non minus damni, quàm lucri communio ineatur,*d.l.ſi vnus in fine princip ij.*

8 Tenetur enim ſocius ex culpa adeoque ex ſola negligentia, adeo vt nec ſi in aliis pleriſque ſocietatem auxerit compendium tamen cum negligentia compenſetur,*l.non ob eam* 25.*& ſeq.D.pro ſocio d l.cum duobus* 52 §.*vtrum ergo,l.ſocius* 72.*eod.tit.*

DEFINITIO V.

Poteſt locus eſſe prouiſionali condemnationi pendente lite appellationis interpoſita à facta & finita computatione.

SEd & rationibus redditis, ſi à computatione facta finitaque prouocatum ſit, poteſt appellatione pendente locus

locus eſſe prouiſionali adiudicationi aduerſus condemnatum, [1] ſi modo ab iis computatio facta ſit, quibus rationes succedendi computandíque poteſtas data erat, [2] interueniente, vt fieri ſolet, pacto De ratum habendo quicquid ab iis geſtum eſſet & conſtitutum. [3] *Ita Senatus* pro domina De Chartin, contra procuratorem Turrellum, *Sine die.*

1 Quinimo interdum etiam ante condemnationem ſi appareat rationum redditionem differri dolo malo & tergiuerſatione illius, qui rationes debet reddere, Ioannes Papon. *liber. 18. ſyntagm tit. 3. §. 4.*

2 Qui arbitri rationum dicuntur & inſtar iudicum obtinent, à quibus ideo appellari poteſt & debet, vt & ab illis de quibus *in l. arbitrio 9. & ſeq. D. qui ſatiſd. cogant.*

3 Habet enim hæc clauſula illam vim, vt impediat ne poſſit contrauenire, neque de iure, neque de facto, vt tractat Guid. Pap. *quæſt. 367. num. 2. poſt gloſſ. ſing. ad l. id quod pauperibus*, C. *de epiſc. & cleric.* Bart. *in l. metum 9. §. volenti, col. 2. verſ. item verbum ratum refertur, D. quod met. cauſ*

DEFINITIO VI.

Valet interlocutio & iuſta eſt de conficiendo inuentario non obſtante, vt aiunt, oppoſitione & appellatione, vt res collocetur in tuto.

PLacuit recte interlocutum iudicem, qui actori dicenti ſe dominum petentique iure commiſſi bona defuncti hominis tanquam dedititij permiſerat inuentarium conficere, non obſtante interceſſione aut appellatione, [1] licet tum de iure actoris nullo modo conſtaret, [2] adeóque iam ab eodem iudice condemnatus is eſſet in eiuſdem iuris (pro aliis tamen bonis) perſecutione. Nimirum quoniam alioqui facile futurum ſit, vt ſuorum iurium de quibus conſtare poſtea poterit fructu & emolumento dominus priuetur, niſi iam inde ab initio deſcribatur quid quantumque in hæreditate ſit. [4] Maxime quod ab ea ſententia dominus procurauerat, qua fuerat condemnatus. [5] Hoc tamen adiecto temperamento, vt bonorum mobilium deſcriptio fieret, non etiam immobilium, [6] aut inſtrumentorum. [7] Nam ex inſtrumentis ponderentur ſecreta patrimonij [8] quod facto bonorum mobilium inuentario non contingit. [9] plane æquum viſum eſt inſtrumenta in certo loco ſic deponi, vt in tuto collocentur. [10] & ſignetur arca, in qua recondantur, ne fraus vlla fieri poſſit maxime ſi poſſeſſoris perſona ſit ſuſpecta. [11] Sed & quod diximus bonorum mobilium faciendam eſſe deſcriptionem, ſic accipiendum eſt, vti ne tamen poſſeſſio ei qui poſſidet auferatur: [12] quod pragmatici noſtri dicunt *Sans deplacer. Ita Senatus* 6. Id. Decemb. 1588.

1 Intellige hoc tamen addito, vt neque interceſſioni, neque appellationi præiudicium vllum fieret, ſi quam interponi contingeret. Nunquam enim aut interceſſionis, aut appellationis auxilium denegandum eſt, *l. 1. D. de appell.* iunct. *l. vnic.* C. *de ſen. præf. prætor*

2 Nam quod dici ſolet actoris eſſe, vt primum & ante omnia ſuam intentionem probet *l. 4.* C. *de edend. l. actor. 23.* C. *de probat.* pertinet ad obtinendam ſententiam definitiuam, non autem ad rem in tuto collocandam.

3 Vt proinde videretur eadem cauſa vincendi in vtraque lite & eadem quæſtio in vtramque litem deduci, quæ res ſolet parere exceptionem rei iudicatæ, *l. ſi quis cum totum 7. §. & generaliter*, D. *de except. rei iudic.*

4 *L. 1. §. recte autem*, D. *vſufruct. quem caueat.* iunct. *l. cum ibi not.* C. *de vſufruct. l. cum plures 15. D. de auct. iudic. poſſid.*

5 Atque ita vim condemnationis non tantum ſuſpenderat, ſed etiam extinxerat, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. ſi cauſa cognita 32* C *de tranſact.*

6 Immobilium enim deſcribendorum non tanta eſt neceſſitas, cum non tam facile aut perire poſſint, celari autem nullo modo.

7 *Arg. d. l. cum plures*, ibi, *non vt deſcribant corpora ipſa inſtrumentorum*, D. *de reb. auctor. iudic. poſſid.*

8 Quod ne fiat cauendum eſt, quia valde intereſt cuiuſque, *l. vlt.* C. *de alien. pupill. præſt. l. 2. verſ. quid enim tam durum, C. quand. & quib. quart. pars, lib. 10. tit. 34.*

9 Secreta enim non in mobilibus ſunt, ſed in inſtrumentis.

10 Semper enim curandum eſt quantum fieri poteſt, vt res ſit in tuto, *l. quoties 80. de verb. oblig. l. poſtquam 5. §. 1. D vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat. l. Impera ores 21. §. vlt. D. de appellat. l. ille à quo 13. §. 1. verſ. quid ergo in ſtu. D. ad SC. Trebell. l. in lege 40. D. ad leg. Aquil. l. curent. 22. D. de teſtib.*

11 Quomodo plerumque ſuſpecta eſt vel fide, vel facultatibus, vel qua [illegible] de cauſa. Omnes enim ſibi malunt bene eſſe quam alteri.

12 Eſt enim magnum commodum poſſeſſionis, *§. commodum. Inſt. de interd.* ideóque nemo facile priuandus commodo ſuæ poſſeſſionis & ſine cauſa, *d. l. 5. §. 1. vt leg. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat. d. l. 21. §. vlt. de appellat.*

DEFINITIO VII.

Petenti diffinitiuam adiudicationem poteſt fieri prouiſionalis.

ACtori diffinitiuam ſententiam vrgenti interlocutoria, & vt loquuntur prouiſionalis ſeu fiduciaria adiudicatio fieri poteſt, [1] nec videbitur iudex vltra petita iudicaſſe, [2] cum qui plus petit, vtique petat & quod eſt minus. [3] Neque ad rem pertinet, quod is cui fiduciaria adiudicatio fit ſatiſdare cogitur de re reſtituenda, [4] quod plerumque difficile eſt, cùm non tam facile fideiuſſor inueniatur. [5] Nam neque ſententia pro ſe reddita vti cogitur ſi nolit. [6] Atqui, inquies, onerabitur ea ratione actor emolumento iudicati. Fateor, ſed ſibi imputet, qui non eſt proteſtatus nolle ſe interlocutoriam vllam conſequi adiudicationem, rémque petiit abſolutè. *Ita Senatus* pro D. de Iacot, contra Ioannem Ranaſſot Prid. Calend. Ianuar. 1590.

1 Scilicet cum iudici nondum bene liquet, vt poſſit ferre diffinitiuam ſententiam. Alioqui nunquam locus eſt prouiſionali de comuatione, ſi poſſit ad definitiuam perueniri *l. 3. in princ. D. vt in poſſ. legat.*

2 Quod facere nunquam debet, *l. vlt.* C. *de fidei. libert. l. vt fundus 19. D. commun. diuid.*

3 *Arg. l. 1. §. ſi ſtipulanti, de verb. oblig. l. non debet cui 21. de reg. iur.*

4 Papon. *lib. 18. tit. 1. De prouiſione, §. 36.*

5 *l. 2. § ten.* D. *de iudic. cum ſimilib.* [Et ob hanc cauſam ſolet aliquando Senatus prouiſionalem adiudicationem facere nullo iniuncto onere cautionis, Puta propter inopem agentis fortè viduæ pauperis dotem repetentis. Maximè ſi habet bona immobilia, quib. cautum ſatis eſſe poſſit, *l. 1. §. in princ. l. filio 7. D. vt leg. ſer. cauſ l. ſciendum 15. D. qui ſatiſd. cog. Ita Senatus* pro Antonia Bertrand, 12. Cal. Iunij 1612.]

6 *l. ſi iudex circumuento 41. D. de minor.*

7 Ac proinde omni meliori modo, nec minus prouiſionaliter quam diffinitiue.

DEFINITIO VIII.

Non audiendus eſt appellans, qui ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit.

CVm tu à me fundum emiſſes, & ego dolo malo tuo facto emptionem dicerem, ob idque peterem à iudice prohiberi te ne in fundi poſſeſſione me turbares, quouſque tu iudici venditionis inſtrumentum exhibuiſſes, ex cuius inſpectione de dolo tuo conſtitutum eſſet, iudex petitionem meam admiſerat, téque inaudito ita fieri iuſſerat. Si ab eo iuſſu appellaueris priuſquam inſtrumentum iudici exhibueris, non es audiendus. Etſi enim parum iuſte feciſſe videtur iudex, qui te abſente iuri tuo quodammodo derogauerit, [1] illa tamen ratio iuſtam facit interlocutionem, quod & exhibendi inſtrumenti poteſtas tibi relicta eſt, [2] & iudici ſaluum manſit ius tollendæ ac reuocandæ interlocutionis, ſi exhibito quandocunque inſtrumento ita fieri debere cognoſceret. [3] Denique ita ſe res habet, vt quotieſcumque ille ipſe iudex qui aliquid iuſſit vetuítve contrario imperio tollere idipſum poteſt non ſit admittenda appellatio. [4] Sunt enim huiuſmodi interlocutiones (vulgo *decreta* malé vocant, cum fiant ſine cauſæ cognitione [5]) omnino mométaneæ. Propter quam cauſam nec ab iis vllo caſu permiſſa eſt iure ciuili appellatio. [6] Atqui, inquies, nemo cogitur poſſeſſionis ſuæ titulum exhibere. [7] ita eſt. Sed hoc ipſum apud iudicem dicere debuiſti, qui ſi te nihilominus ad exhibendum cogere voluiſſet, tum vere iuſtam appellandi cauſam habuiſſes [6] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Iul. 1590.

1 Quia nullum iudicium eſt tam ſummarium, in quo non ſit pars citanda, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 19. D. de adopt.*

2 Cogitur autem ſemper actor exhibere titulum ex quo agit, non item poſſeſſor titulum ex quo poſſidet, *l. nullo 23. C. de rei vindic. l. cogi 11. C. de hæred. petit.*

3 Quoniam quod per interlocutionem iuſſit vetuítve iudex contrario imperio tollere poteſt, *l. quod iuſſit 14. de re iudic.*

4 Sunt enim appellationes aliquo modo odioſæ, quia continent expo-

poſtulationem

ſolutionem de iniquitate iudicis, qui ſententiam tulit, *præfoſti 17. de minor. l. appellat.*

5 Decretum ſiquidem eſt quod conſtituitur cauſa cognita, *l. nec quicquam 9. §. vbi decretum, D. de offic. proconſ.*

6 *Not. ad d. l. quod iuſſit,* ſcilicet cùm interlocutio poteſt reparari per diffinitiuam, *l. ante ſententiam 7. cum ibi not. C. quor. appell. non recip.* Excipe varios caſus, quos refert Guid Pap *quæſt. 75. & q. 12.*

7 *L. cogi 11. C. de petit. hered.*

8 Itaque videris hoc caſu appellaſſe à futuro grauamine, quod iure canonico non licet, quamuis iure ciuili aliud eſſe ſcribat Guid. Pap. *quæſt. 436. num. 33.*

DEFINITIO IX.

Deferendum eſt appellationis ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ.

Siue iudex ſe competentem iudicem, [1] ſiue deſertam appellationem eſſe pronunciet, interlocutoria tantum ſententia eſt, [2] ſed tamen vtraque talis quæ habeat vim diffinitiuæ. [3] Ideóque ſi appellatum ſit appellationi deferre quilibet iudex debet, ne in appellationis præiudicium contra ſuperioris magiſtratus auctoritatem attentaſſe videri poſſit. [4] Eóque iure *Senatus* noſter paſſim vtitur.

1 *Gloſſ. in Auth. habita in gloſſ. fin. in fin. C. ne filius patre.* Guid. Pap. *quæſt. 10.* vbi ait, interlocutoriam eſſe ſententiam, ſiue pronunciatum ſit de competentia iudicis, ſiue ſuper aliqua exceptione, vel dilatoria, vel peremptoria, ſiue ſuper interpoſitione ſecundi decreti, & ideo ab his interlocutionibus appellandum eſſe in ſcriptis, & cauſa appellationis inſerta, *ex cap. cordi, de appellat. in 6.* Idem eſt in pronunciationibus, quæ fiunt in executione ſententiæ diffinitiuæ Idem Guid. Pap. *quæſt. 11.* Sententia autem interlocutoria, quæ vim habet diffinitiuæ, illa eſt, quæ parit præiudicium in cauſa principali Guid. Pap. *quæſt. 12.* vbi addit tria eſſe genera ſententiarum? Alias eſſe interlocutorias, alias diffinitiuas, alias mixtas.

2 Intellige ſi appellatum fuerat ab interlocutoria duntaxat, non item à diffinitiua ſecundum diſtinctionem Guid. Pap. *quæſt. 210. & q. 11.*

3 Idem Guid. Pap. *quæſt. 12. num. 4.* Poſt Bart. *ad l. 2. C. de epiſc. audient. quæſt. 24. & in l. cum Titia, D. de accuſat.*

4 *L. vnic. D. nihil innou. appellat. pendent.*

DEFINITIO X.

Qui paratus eſt probare ſolutionem reddendo rationes, quæ non intricata ſint, ſed expedita: non eſt interim prouiſionaliter condemnandus, maxime ſi habeat præſumptionem.

Iudicem, qui inaudita parte inhibuerat executionem inſtrumenti authentici, & vt pragmatici vocant, guarentigiati, perperam interlocutum fuiſſe conſtabat, aut locutum potius quam interlocutum, qui non inter collitigatores, ſed vni tantum ius dixiſſet. [1] Sed cum in appellationis cauſa appareret debitorem non dolo aut fruſtrationis gratia ſolutionem denegare, aut quia paratum ſe diceret in promptu docere ſolutum à ſe quicquid vnquam debuiſſet, [2] nec niſi per creditorem ſtare quominus rationes confeſtim ponerentur, [3] æquum Senatui viſum eſt differri condemnationem in id vſque tempus, quo rationes vtrimque redditæ ſubductæque eſſent, [4] nec interea interlocutoriæ adiudicationi locum eſſe debere, [5] cum & de egregia quantitate ageretur, [6] & inter mercatores, quorum famam & apud cæteros mercatores, exiſtimationem lubrico iniurioſę executionis committi periculoſum videretur. [7] Mouit Senatum quod neque ſuſpecta erat perſona debitoris, [8] & præſumptio aliqua erat contra debitorem. Nam cum inſtrumento maior quantitas contineretur, petebat ille minorem, & fatebatur ſolutam ſibi partem debiti, nec tamen curauerat, vt ſolutionis profeſſio aliqua inſtrumento inſereretur. [9] Sed illud præcipue, quod nec implicitæ, nec multiplices erant rationes, quas inuicem poni debitor poſtulabat, vt facile ſtatimque ſciri poſſet, quid, & quantum deberetur. Nam ſi altiorem ea res indaginem requireret, [10] haud dubie interea pro creditore renunciatum eſſet, oblata præſtitáque per eum, vt fit, ſatiſdatione, de reſtituenda omni pecunia, quam indebitam fuiſſe ex litis euentu tandem conſtitutum eſſet. [11] *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Pio, contra N. Caſtagner, Prid. Id. Maij 1591.

1 Cum bonus iudex nihil vnquam decernere debeat, niſi audita vtraque parte *cap. 1. de cauſ. poſſ. & propr. leg. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

2 Quod pragmatici dicunt per modo conſtat, modo agatur, *l. 3. D. vt in poſſ. legat.*

3 Vt proinde æquum eſſet creditori moram ſuam nocere, *ex reg. leg. in condemnatione 173. §. vniuſque, & in leg. in omnib. cauſis 39. de reg. iur.*

4 Ne alioqui ſua creditori fruſtratio prodeſſet, *l. hominem 37 D. mandati* item quia profecto habetur, quod incontinenti, fieri poteſt, *d. l. 3, vt in poſſ. legat. ille à quo 13. § 1. D. ad Senatuſc. Treb.*

5 Intereſt enim ſoluere cuiuſque non potius, quam ſolutum repetere, *l. 3. D. de compenſat. l. ſi ſtipulatus 5. D. de fideiuſſ.*

6 Cuius numeratio non ita facile poterat eſſe in expedito, *l. ſi dubitet 10. D. de fideiuſſ.*

7 Minuit enim ea res æſtimationem apud bonos & graues viros, quod ſufficit. *l. 5 §. aduerſus, D. de doli except.* Non poteſt autem fieri talis executio, quin debitoris ſuſpecta fiat fides, aut ſuſpectæ facultates, *argum. l. ſi vero 5. §. 1. D. qui ſatiſd. cogant.*

8 Quo caſu minor ratio eſt, vt creditori conſulatur, *l. ſi fideiuſſor. 2. §. vlt. eod.*

9 Quaſi ex inſtrumento, per quod non poteſt probari totum debitum in ipſo contentum, nec pars debiti probari poſſit, & quaſi ex probata ſolutione partis præſumenda ſit ſolutio totius debiti, cum creditor partem accipere non cogeretur ex ratione iuris, de qua *l. quidam 21. D. de reb. cred.*

10 *Vt in l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Treb.*

11 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. ſi cui pluſquam per leg. falcid.*

DEFINITIO XI.

Etiam poſt recognitionem chirographi, & latam interlocutoriam ſuper iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris, admittuntur exceptiones peremptoriæ.

Cum ob contumaciam debitoris non parentis pronunciatum eſt pro chirographo, ex quo agitur, vt & pro agnito habeatur & inſtrumenti authentici iure cenſeatur, adeóque ex eo tempore ſecundum ius, quo vtimur, pignoratitium faciat creditorem, qui fuerat tantum chirographarius, [1] non idcirco ſtatim condemnandus eſt debitor, ſed iterum citandus, vt cauſam dicat propter quam non debeat ſequi condemnatio. [2] Itaque ſi tum, ad iudicem veniat, & obiiciat exceptionem non numeratæ pecuniæ intra legitima tempora aut Senatuſconſulti Macedoniani, aut Velleiani, vel ſimulationis falſitatis, aliave aut ſimilem, quæ ad rem faciat, [3] perinde audiendus erit, ac ſi ab initio contumacia nulla interueniſſet. [4] Neque hypothecæ ius creditori acquiſitum eſt, faciet vt debiti quoque iure quaſi in neceſſarium antecedens pronunciatum videatur, eo contextu quod pignoris obligatio acceſſoria ſit ad principalem, nec ſine principali poſſit ſubſiſtere. [5] Sic enim intelligenda eſt iudicialis illa pignoris conſtitutio, ſi iuſtum debitum eſſe appareat ſecura quandocumque condemnatione. [6] Proinde cum tacitam illam conditionem habeat, [7] quæ deficit oppoſita iuſta exceptione, [8] non erit neceſſarium debitori aduerſus eam interlocutionem reſcriptum Principis, ſiue ad appellandum, ſi is iudex ſit à quo appellari poſſit, [9] ſiue ad Senatuſconſultum per viam ſupplicationis impugnandum, ſi Senatus ipſe pronunciauerit. [10] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij de la Balme, & Dominæ d'Antremons Calend. Febr. 1593.

1 Hoc enim iure vtimur ex eo pragmaticorum errore quem nos retexuimus & refutauimus in *Error. 1. Decad. 1. de error. pragm.*

2 Quod pragmatici noſtri dicunt *pour deffendre à la condemnation* [Et quamuis hoc Ius maximè locum habeat in actionibus perſonalibus, in quibus tantum de condemnatione tractari proprie poteſt: obſeruatur tamen perinde in realibus, quia parum diſtat à condemnato poſſeſſore eius interceſſio ſummoueatur. *Ita in Senatu iudicatum eſt ex tempore 5. Id. Decemb. 1612.*]

3 Intellige, de exceptione quæ ſit peremptoria quales ſunt omnes hic enumeratæ. Nam dilatoriæ non poſſunt opponi poſt litem conteſtatam. *l. exceptionem* 19. *C. de probat. l. penult. C. de exception.* nec proinde poſt contumaciam, quæ pro conteſtatione eſt.

4 Non eſt enim abſoluta iſta contumacia, propter quam reus coercendus ſit damno litis, vt *in l. contumacia* 53. *D de iudic.*

5 *Ex reg. l. cum principalis* 178. *de reg. iur. iunct. l. debitor* 59. *ad SC. Trebell.*

6 Supponendo ſcilicet terminos habiles, qui ſemper ſunt ſupponendi, *vulg. iurib.*

7 Expreſſam enim conditionem habere ſententia non poteſt, *in ſententiis* 59. *§ qui ſortis, de re iudic.*

8 *L. lecta* 40. *D. de reb. cred. l. nihil intereſt* 112. *de reg. iur.*

9 Quomodo ſolet maioribus dari reſtitutio, vt ſcilicet poſſint appellare, *l. vlt. D. de in integr. reſtit.*

10 Secundum ea quæ diximus *in tit. de ſent. pæſ prat. ſupra.*

DEFINITIO XII.

Reſtitutio fructuum non venit in prouiſionalem condemnationem.

CVm pendente lite prouiſionalis & fiduciaria ſit adiudicatio, cauere iudex debet ne quid in præteritum tempus ſtatuat, ſed tantum in futurum. [1] Pertinet enim ad ſententiam diffinitiuam, vt de fructuum præceptorum reſtitutione pronuncietur, eo demum tempore, quo negotium principale terminatur. [2] Itaque improbauit Senatus noſter factum inferioris iudicis, qui iuſſerat exactas per Syndicos pecunias lite pendente reſtitui ei, cui non niſi momentaneam immunitatem concedebat. *In cauſa* Iſabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny Non. Febr. 1592.

1 Nam & ideò prouiſiones à pragmaticis appellantur, quod huiuſmodi adiudicationes fiant, vt prouideatur actori in tempus futurum. Nam pro tempore iam præterito remediis non prouiſione opus eſt.

2 Quia nec aliis ſunt reſtituendi fructus quam ei, qui oſtenderit ſe in principali negotio iuſtam habere cauſam, *leg.* 2. *&* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ.*

3 Quæ proinde poterat per definitiuam reuocari, *l. moneor* 4. *C. de ſeru. export.*

DEFINITIO XIII.

Nec vſuræ veniunt in prouiſionalem condemnationem, nec id quod intereſt, ſecus in augmento monetæ.

IDem iuris eſt de vſuris, & eo quod intereſt, vt condemnatio, ſi qua eo nomine facienda ſit, in finem vſque litis & iudicij differatur. [1] Secus quod ad augmentum monetæ pertinet, quia cum ſit pars debiti venit etiam in prouiſionalem ſummæ debitæ adiudicationem. [2] *Ita Senatus* pro illuſtri D. Ioanna de la Chambre Domina de Charin, contra Dom. de la Cuille, Prid. Non. Iulij 1593. Et rurſum pro Pomard. contra Caprori, 10. Iulij 1614.

1 Intellige ſi id quod intereſt & vſuræ debeantur propter moram duntaxat, & officio iudicis, vt in *l. qui per colluſionem* 40. *§. 1. de act. empt. l. quero* 54. *D. locat.* Aliud enim eſt ſi in obligatione ſint, & petantur iure actionis, *l. vſura* 121. *de verb. ſign.*

2 Nihil enim aliud eſt augmentum monetæ, quam debitum ipſum pecuniarium non imminutum per deteriorationem monetarum, vt not. *ad leg. cum quid* 3. *D. de reb. cred. l. Paulus* 99. *alias hæreditarem, D. de ſol.*

DEFINITIO XIV.

Prouiſionalis ſententia tollitur per diffinitiuam. Sed reuiuiſcit ſi à diffinitiua ſit appellatum.

CVm poſt interlocutoriam & prouiſionalem ſententiam, quæ non obſtante appellatione mandari executioni potuit, [1] ſecuta eſt definitiua condemnatio, conſtat abſorberi prouiſionalem tanquam minorem per definitiuam pleniorem, [2] exemplo eius quod dici ſolet, pluribus obligationibus diuerſæ poteſtatis in eadem perſona concurrentibus, minorem perimi per maiorem. [3] Itaque non erit in arbitrio victoris, vt ex prouiſionali agere poſſit ſi id malit, [4] ſed vt ex ſola definitiua agat neceſſe eſt. [5] Quid ergo ſi à definitiua prouocatum ſit? Reſuſcitabitur actio, quæ primum ex prouiſionali competierat, [6] quoniam cum appellatio extinguat iudicatum, [7] res ad eum ſtatum reducitur in quo erat prius quam iudicatum eſſet. [8] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro R. D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay Senatore clariſſ. contra Canonicos de Meximieu, 3. Id. Auguſt. 1593.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.* 2. *ſupra.*

2 Quia nec prouiſionalis condemnatio fit niſi ad tempus & quouſque feratur definitiua ſententia, *l. moneor* 4. *C. de ſeru. export.*

3 *L. ſi reus* 13. *D. de duobus reis, l. debitori* 50. *D. de fideiuſſ. l. ſi quis* 93. *D. de ſolut.*

4 Nemo enim agere poteſt ex ſententia, quæ per aliam extincta ſit & ſublata neque ex litigatorum arbitrio poſſunt pendere iſta quæ ſunt iuris publici, Theſaur. *deciſ.* 26. *num.* 6. poſt Iaſ. *ad l. vnq. de legato, n.* 7. *&* 8. *de legat.* 1. Sunt tamen qui putent poſſe ſimul & ſemel ferri interlocutoriam ſententiam & definitiuam. De quo vide Guid. Pap. *quæſt.* 476. *n.* 75.

6 Quæ ſi interim non tam fuerit extincta quam ceſſauerit, quandiu non fuit appellatum, *argum. l. qui res* 98 *§. ar. am, D. de ſolut.*

7 *L.* 1 *§. vlt D. ad SC. Turpill. leg. furti* 6. *§.* 1. *D. de his qui not. infam.*

8 Quo tempore certum eſt prouiſionalem ſententiam potuiſſe mandari executioni non obſtante appellatione & abſque eius præiudicio, vt diximus *Defin.* 2. *ſupra.*

DEFINITIO XV.

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ ſit paris aut minoris æſtimationis, quouſque æſtimatio ſecuta ſit.

QVod priuilegium iuridicis maioribus datum eſt, vt ſententias etiam diffinitiuas à ſe redditas, quæ ſummam quinque & viginti florenorum non excedunt, iubere poſſint mandari executioni non obſtante appellatione, ſub onere tamen præſtandæ ſatiſdationis, [1] ad eas cauſas non pertinet, in quibus agitur de re mobili quantumuis vili & modicæ æſtimationis quoadvſque facta ſit æſtimatio, [2] vt hoc ipſum ſciatur an excedat conſtitutam quantitatem quinque & viginti florenorum. *Ita Senatus* in cauſa N. Amedei de Villet, & Ioannæ Brunier, 14. Cal. Decembr. 1593.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt.

2 Tanti quippe vnaquæque res eſſe creditur quanti æſtimatur ex communi hominum opinione, quod ipſum ante factam æſtimationem ſemper incertum eſt, *l. pretia rerum* 63. *D. ad leg. falcid. l. ſi ſeruus* 33. *D. ad leg. Aquil.*

3 Quid enim ſi quis vellet pluris emere rem, quæ tamen minoris eſſet, vt *in l. libertus* 36. *D. de bon. libert. l.* 1. *§ & alias videamus, D. ſi quis in fraud. patron.*

DEFINITIO XVI.

Sumptus litis tametſi excedant quantitatem priuilegio definitum, gaudent tamen priuilegio debiti principalis.

EX contrario ſi agatur de ſumptibus litis, quæ pro tam modica ſumma quinque & viginti florenorum inſtituta ſit, mandatur executioni ſententia etiam pro impenſis, ad quantumcumque aſcendant vſque quantitatem, propter vulgarem iuris regulam, quæ facit, vt acceſſorium omne ſequi debeat naturale ſui principalis. [1] *Ita Senatus* ſæpius.

1 *Ex reg. acceſſorium, de reg. iur. in* 6. *cum concord.*

DEFINITIO XVII.

Regulariter non cogitur iudex ſibi ſumere adſeſſorem, etiamſi alteruter litigatorum petat id fieri ſuis ſumptibus.

IVdex ab vno ex collitigiatoribus requiſitus, vt ad ferendam ſententiam eligat ſibi adſeſſorem, petentis deſiderio ſatisfacere

ſatisfacere non cogitur.[1] Nec ſi quanto maiores ob eam cauſam ſumptus futuri ſint, litigator offerat.[2] Eſt enim id poſitum in iudicis arbitrio & poteſtate,[3] quemadmodum & illud, an litis quæ agitatur deciſionem dubiam maioriſque conſultationis eſſe putet necne?[4] Quod ſi proponas ſuſpectum, fugere eum, & reiicere ſolito iudiciorum more litigator debet.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa, de qua SC.7. ſupr. Ne quis in ſua cauſ.iudic.vel ius dicat.

1 Excipe tamen quoſdam, caſus, in quibus neceſſe eſt adhiberi non vnum, ſed duos adſeſſores, vt puta ſi pronunciandum ſit ſuper poſſeſſorio in materia beneficiali: ſic enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt.

2 Fit enim ſumptus maior accepto adſeſſore, cui ſc. honorarium ex ea cauſa debetur non de publico, vt olim iis adſeſſoribus, de quibus *in l. diem functo 4. & tot.tit. D.de offic.* ſed ex ære litigatorum.

3 Sicut nec adſeſſor eſſe quiſquam cogitur, cum præmiorum ſpe ad conſilium vocandus ſit, non metu cogendus, vt ſcriptum eſt *in l.1. Cod. de adſeſſ.*

4 Tum enim maxime ſumi ſolent adſeſſores, cum quæſtio ſiue facti, ſiue iuris valde dubia eſſe creditur.

5 Neque enim cogitur quiſquam coram ſuſpecto iudice litigare, *l.apertiſſimi 16.C.de iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Contumacia omni modo purganda eſt refuſione ſumptuum, licet contumax condemnatus ſit alia non apparente.

PRæcedente contumacia condemnatus his verbis additis, *alio non apparente*, non prius audiendus eſt, quam purgauerit contumaciam refuſis in eam rem ſumptibus.[1] Nec enim plus hac parte iuris habere poteſt propter verba illa addita, quam ſi addita non fuiſſent.[2] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Brunet, & Nicolaæ Blanc, 5.Cal.Sept.1595.

1 Nec enim contumax poteſt audiri quandiu contumax eſt, *l.1. quor. appell.non recep.* Contumacia autem non purgatur niſi ſumptuum refuſione, *l.properandum 13.l.ſancimus 15.C de iud.*

2 Cum his verbis contumacia notetur potius quam purgetur.

DEFINITIO XIX.

Litem ab inferiore iudice euocare non poteſt quiſquis maior eſt, ſed is tantum qui ſuperior.

EVocatio litis ab inferiore iudice fieri non poteſt, niſi per ſuperiorem magiſtratum, qui appellari poſſit.[1] Itaque ſi lis coram Sabaudiæ iuridico maiore pendeat, non poterit Curia Rationalium eam euocare.[2] Nec ſi de ea re agatur, quæ ad eius Curiæ cognitionem pertineat, quia nunquam Rationales à iuridico maiore Sabaudiæ, aut alio inferiore iudice appellantur.[3] In conſeruatore tributi commutatorij aliud eſt, in iis nimirum cauſis, in quibus ab eo ad Rationales appellatur.[4] Neque enim appellatur in omnibus, ſed in iis tantum in quibus non inter priuatos agitur,[5] ſed de ſolius Principis iure.[6] *Ita Senatus* in cauſa D.Sappin magiſtri Computorum & Emanuelis Diau Theſaurarij generalis, 8.Maij 1596.

1 Not. *in leg. vbi acceptum 30. D. de iudic.* Dixi *Defin. 1. ſupra illo eod. tit.*

2 Quamuis ea curia ſupremam hodie habeat poteſtatem, in iis nimirum quæ ad ipſius iuriſdictionem pertinent.

3 Sed Senatus noſter ille eſt, qui ab omnibus magiſtratibus inferioribus appellatur, tanquam ſuperior & ſolus habens iuriſdictionem ſuperioritatis contentioſam. Itaque ſupremæ Curiæ Rationalium iuriſdictio maior eſt, quam ſit illa iuridici maioris Sabaudiæ, ſed non ſuperior.

4 Nam quod ad cauſas iſtas pertinet non poteſt dubitari, quia conſeruator tributi commutatorij non tantum minor ſit ſuprema Rationalium Curia, ſed etiam inferior.

5 Quia inter priuatos nulla eſt cognitio Rationalium, nec olim fuit procuratoris Cæſaris, *leg.1.C.de pedan iudicib.leg.1. C.de iuriſd.omn.iudic.l.2. C ſi aduerſ.fiſc.*

6 *d.l.2. C ſi aduerſ fiſc.l ſi vt proponis, 5. C. de bon. proſcript. l.fruſtra 8.C de ſentent.& poſſ.aſſis.*

DEFINITIO XX.

Interlocutiones reparabiles poſſunt mandari executioni non obſtante appellatione.

INterlocutiones, quæ pertinent ad ordinationem litis & iudicij, ſi per diffinitiuam ſententiam ſint reparabiles,[1] mandari poſſunt executioni non obſtante appellatione,[2] etiamſi inferior nec ducalis iudex proponatur is, qui talem edidit interlocutionem.[3] *Ita Senatus* in cauſa Antonij Chardon, & fratrum, contra Petrum Ludouicum de Lallée, 19. Martij 1596.

1 Nec enim omnes interlocutoriæ ſunt reparabiles. Quænam autem illæ ſint, vide apud Petr.Rebuff. *in tract.de ſentent.execut.*

2 Ne ſcilicet alioqui mora fiat iudicio & iudicato. Quam ob cauſam nec permiſſa eſt iure ciuili appellatio ab interlocutoria, *l. ante ſententiæ tempus 7.* vbi omnes notant. *C.quor.appell.non recip.*

3 Nam in Ducalibus iudicibus qui ſunt maiores minus mirum hoc eſſet, ex iis quæ dixi *Defin.2.num.6.ſupra eod.*

DEFINITIO XXI.

Prætextu rationum reddendarum nulla poteſt fieri prouiſionalis adiudicatio quouſque reddita ſint & finita.

INter eos, qui de rationibus reddendis contendunt, nullus adiudicationi prouiſionali pendente lite locus eſt, niſi redditis prius poſitiſque & finitis rationibus.[1] Neque enim prius liquet iudici, cui omnimodo liquere debet priuſquam ad vllam etiam fiduciariam perueniat condemnationem.[2] Si tamen inter fratres alioſve cohæredes iudicium familiæ erciſcundæ acceptum proponatur, non eo magis mora diuiſioni fieri debebit, quod alter alteri ex mutuæ adminiſtrationis cauſa de reddendis rationibus ſit obligatus. *Ita tractatum eſt* in publico auditorio inter fratres de Curtille, 4.Mart.1597.

1 Ioan.Papon *lib.15 ſyntagm.tit.8* §.Adden § 2.etiam poſt finitas ſubſcriptaſque rationes non poſſe tamen procedi via executiua, ſed incipiendum eſſe ab actione, quod eiuſmodi ſcriptura ſit priuata non publica. Nec tamen dubitat, quin eo caſu poſſit & debeat locus eſſe prouiſionali adiudicationi.

2 *Argum.l.hac autem 3.§.1.D.quibus ex cauſ.in poſſ.eat.l.non ignorat.9 C.qui ac. uſ.non poſſ.*

3 Eſt tamen hic caſus vnus ex illis, in quibus ad eundem iudicem eundum eſt, *l.1. & 2. D.de quibus reb.ad eund.iudic.eat.* Facit *l. quidam exiſtimauerunt 21.D. de reb. cred.* Vide tamen *l.1.§.vlt. D.quæ ſent.ſine appell. reſcind.*

TITVL. XVI.

De ſentent. quæ pro eo quod inter.

DEFINITIO I.

Poſſeſſor pignorum condemnatus ad id, quod intereſt creditoris, non tenetur ad reſtitutionem fructuum ſupra vſurarum modum.

EGERAT creditor hypothecaria aduerſus tertium poſſeſſorem & obtinuerat, condemnato poſſeſſore in id omne quod creditoris intereſſet.[1] Cum creditor tanti ſua intereſſe diceret, quanti eſſent fructus quos lite pendente poſſeſſor perceperat.[2] Senatus audiendum putauit poſſeſſorem, qui creditori offerret quantum in ſingulos annos vſurarum nomine

nomine pendere debitor ex conuentione debuiſſet, nempe quod licet pluris eſſent fructus, [3] non tamen pluris intereſſe videretur creditoris, [4] qui fructum ſuperfluum in ſortem computare, ſi haberet, cogeretur. [5] *Ita Senatus* 21. Martij 88.

1 Nam in actione hypothecaria fit condemnatio quanti intereſt creditoris, ſi res obligata non reſtituatur, *l. ſi fundus*, 16. §. *in vindicatione*, *l. ſi inter* 21. §. *vlt. D. de pignor.*

2 Nimirum quia eos fructus percepiſſet ipſe ſi moram paſſus non fuiſſet, *l. Iulian.* 17. §. 1. D. *de rei vindic.* iunct. *l. praterea* 2. *eod. l. illud qu. quo* 40. *de petit. hared.* quia quale quod eſt cum petitur tale dari debet, *l.* 2. D. *de vſur.*

3 Quam ſcilicet faceret computatio legitimarum vſurarum ex conuentione debitarum.

4 *Arg. d. l. ſi inter* 21. §. *vlt.* D. *de pignor.*

5 Certum enim eſt fructus pignoris in ſortem imputari, præterquam ſi ſit contracta antichreſis, *l.* 1. 2. 3. *& paſſ.* C. *de pignor. act.* Videtur tamen hæc ratio tum bona eſſe, cum agitur contra debitorem ipſum, non etiam ſi agatur contra poſſeſſorem, vt conſtat ex *d. l. ſi inter*, §. *vltim.* D. *de pignor.*

DEFINITIO II.

Condemnatio ad id quod intereſt ob litis vexationem ſolet taxari moderata quantitate. Aliud eſt in eo quod intereſt actoris rem petitam ſuo tempore habuiſſe.

ETſi nemo ignorat quanti cuiuſque interſit, vt nec ſumptibus nec incommodis litis male vexetur, ſiue actor ille ſit ſiue reus, [1] eo tamen iure vtimur, vt ex hac cauſa vix vlla vnquam fiat condemnatio, [2] præterquam ſi euidens calumnia doluſque condemnati detegatur. [3] Quo etiam caſu, ne noua litis ex re iudicata naſcatur occaſio, [4] ſolet Senatus eodem iudicio, ac veluti breui manu pro arbitrio taxare quantitatem eo nomine debitam, eamque moderatiſſimam, [5] quia quatenus cuiuſque interſit in facto non in iure conſiſtit, [6] indeque ſæpius euenit, vt probationum inopia id quod intereſt ad exiguam ſummam deducatur. [7] Aliud eſt cum de eo quæritur, quod actoris intereſt petitam rem ſuo tempore habuiſſe. [8] Nam ſi iure obligationis, ſiue ex natura iudicij bonæ fidei, quod acceſſionum præſtationes admittit, [9] debeatur id quod intereſt, omnimodo deducendum eſt in condemnationem, & ex probationum fide æſtimandum. [10] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Calen. Decembr. 1590.

1 *L. minoribus* 6. *D. de minor. l. penult. D. de liber. legat. l.* 2. *C. de adminiſtrator.*

2 Id eſt, in id quod intereſt victoris.

3 Nec enim debet vnquam impunita manere calumnia ſi quando detegatur, vt neque dolus, *l. procurator* 11. *in fin. D. de doli mali exception. l.* 1. §. 1. D. *ſi mulier ventr. nom. calumn. cauſ. in poſſ. eſſ. dicet.*

4 Id enim ſemper agit Senatus quantum poteſt ne fiant de lite lites. Sicut ob hanc cauſam noluit prætor obligationes ex obligationibus fieri, *leg.* 4. §. *ait prator*, D. *de re iud. leg. minor* 40. *in princip.* D. *de minorum.*

5 Quomodo in obſcuris ſemper ſequimur quod minimum eſt, vt habet iuris regula, *l. ſemper in obſcuris* 9. *de reg. iur.*

6 *L. quatenus* 24. *eod. tit.*

7 *L. vlt. D. de prator ſtipulat.*

8 Quo caſu id quod intereſt præſtatur tanquam cauſa, *l. illud quoque* 40 C. *de petit. hared. praterea* 20. *D. de re iud.*

9 *L. vſura* 34. *leg. videamus* 38. §. *penult. D. de vſur. l. ſocium* 60. D. *pro ſocio.*

10 Dummodo ſit intereſſe intrinſecum, vt loquuntur, *l. ſi ſterilis* 21. §. *cum per venditorem*, 1. D. *de act. empt.* nec excedat duplum in caſibus certis, *c. vnic. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

In eo quod intereſt non continetur æſtimatio actionis adhuc competentis.

OB non tradita per te inſtrumenta cenſualia & emphyteuticaria, ex quibus potuiſſem laudimia & annuas penſitationes exigere, condemnatus es quanti mea interfuit. [1] Non quanti laudimia ſunt veniet in condemnationem tametſi paratus ſim actionibus meis aduerſus emphyteutas & poſſeſſores tibi cedere, ſed quanti duntaxat mea intereſt, quod citius laudimia exigere non potuerim, ſi modo adhuc ſalua ſit necdum per longiſſimi temporis præſcriptionem excluſa eorum iurium perſecutio. [2] Fere ſi quidem eſt, vt laudimia ipſa habere videar, qui actionem habeo ad ea perſequenda [3] Cui ſimile illud etiam eſt quod dici ſolet, nunquam permittendum mihi, vt contra te agere poſſim de pretio eius rei quam ipſam ab alio habere poſſim. [4] Sed neque in taxationem eius quod intereſt veniet, ſi quid extra rem impenderim, aut ſi quid damni paſſus ſim extra rem, licet neque paſſurus fuerim, neque impenſurus ſi confeſtim inſtrumenta tradidiſſes. Ea namque duntaxat vtilitas æſtimanda eſt, quæ circa rem ipſam conſiſtit. *Ita Senatus* pro Ioanne Depra, contra R. D. Ioannem Baptiſtam Cauet, 3. Cal. April. 1593.

1 Quomodo condemnari ſolet ac debet quiſquis non exhibet inſtrumenta, *l.* 3. §. *propterea*, *l. pen.* D. *ad exhib. l. pen.* D *de iniur.*

2 Sic diximus ob amiſſa litis acta non ſtatim condemnandum eum, qui amiſit id quod actoris intereſt, ſi alia acta noua fieri poſſint Boër. *quaſt.* 15. *num.* Facit textus elegans *in l. qui tabulas* 17. §. *inde poteſt quaeri*, *D. de fur.*

3 *Vulg. l. is qui actionem* 15. *de reg. iur. L. rem in bonis* 52. D. *de acquir. rer. domin.*

4 Bart. *in l. ſi eum ſeruum*, n. 3. D. *de reb. cred.*

5 *L. ſterilis* 21. §. *cum per venditorem*, D. *de act. empt. l. inter cauſas* 26. § *non omnia*, *D. mandat.*

DEFINITIO IV.

Id quod intereſt poteſt nonnunquam excedere legitimum modum vſurarum.

EMens rem, cuius fruitionem difficilem & litium plenam fore proſpiciat, ſi conuenerit vt in eum caſum, quo habere ſibi non liceat præſtentur ſibi in ſingulos centenos aureos quatuordecim aurei, non tam in fraudem vſurarum legitimarum & centeſimæ quam ad taxationem eius quod intereſſe poterat, [1] eam quantitatem ſtipulatus videtur, ideóque pœnæ conuentæ petitionem habet, [2] ſi modo res empta talis ſit, cuius reditus in alea & incerto poſitus tantam vtilitatem afferre poſſit: [3] non item ſi rei venditæ redditus certam ſibique perpetuo conſtantem habeat æſtimationem. [4] Finge enim domum eſſe venditam, cuius fructus non poſſit vſurarum quincuncium modum excedere. [5] Aliud ſane dicendum erit, quantumuis eius quod intereſſe poſſet color quæſitus ſit. *Ita Senatus* in cauſa N. Gilet, contra Thomam Palluat D. de Iallamonde Non. Iulij 1593.

1 Scilicet ex conſilio Iureconſulti *in leg vltim. D. de prator ſtipulat.*

2 Quia non tam pro pœna hoc habendum eſt, quam pro taxatione iuſti & legitimi intereſſe, vt loquuntur, *arg. l. vlt. l. obligationum fere* 44. § *vlt. de obl. & act* iunct. *l. pecunia* 9. §. 1 D. *de vſur.*

3 Incertitudo enim quantitatis & æſtimationis fructuum hanc interpretationem & conuentionem facilè admittit, *arg. l. oleo* 23. C. *de vſur. l. ſi ea pactione* 14. *eod.*

4 Qualem ſemper habet pecunia in republica bene conſtituta, *l.* 3. *de in lit. iur.*

5 Sic enim ſolent æſtimari fructus bonorum immobilium ad ratam vſuræ quincuncis, ita vt viceſimo demum anno æquent ſortem.

6 *Arg d. l. ſi ea pactione* 14. C. *de vſur.*

DEFINITIO V.

Quid veniat in condemnationem & taxationem eius quod intereſt emptoris conuenti per hypothecariam.

VEnditor eius rei, quæ creditoribus obligata fuerat, ſi ab emptore conueniatur ex ſtipulatione ad id quod intereſt, [1] condemnandus eſt in omne id, quod emptor ad inhibendam hypothecariam creditori ſoluere tam ſortis, quam

vſurarum

vſurarum cæterarumque acceſſionem nomine coactus fuit, quantacumque ſumma illa ſit cum tanti re vera interſit emptoris tantumque ei abſit. [2] Neque audiendus erit venditor ſi obiiciat ex Iuſtiniani conſtitutione id quod intereſt excedere duplum non poſſe. [3] Duplum enim intelligendum eſt, quod ad ſortem attinet, ac pecuniam quem emptor numerauit. [4] Præſertim cum in venditoris poteſtate ſit facere ne ſtipulatio committatur, neque teneatur in id quod intereſt ex ea cauſa, nimirum ſi quicquid debetur creditori hypothecariam exercenti præſtare paratus ſit. [5] Semper enim emptori habere licet rem obligatam, quæ non niſi pignoris iure vindicatur, cum acceſſionibus. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquir, contra N. Miege, 9. Cal. Iun. 1594.

1 Siquidem ex natura actionis ex empto tenetur venditor ad id omne; quod intereſt emptoris, cui rem habere non licet, *leg. exempto 11. D. de act. empt. l. ſi in vendicationem 60. D. de euict. leg. ſi mancipium 34. §. vltim. eod.*

2 Nec enim poteſt inhiberi hypothecaria, niſi offeratur & ſoluatur creditori totum quod ei debetur, & principalis debiti nomine & acceſſionum, ita vt nec ſoluendo partem debiti poſſit pignus pro parte liberari, *l. in executione 85. § pen. D. de verb. obl. l. quamdiu 6. C. de diſtr pign.*

3 *Ex l. vnic. C. hoc tit.*

4 Non autem de duplo pretij venditionis.

5 *L. euictus 35. D. de euict.*

6 Quia non eſt quærendum de iure poſſeſſoris ſoluto pignore, *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. leg. 1. C ſi antiq. cred. pign. vendit.*

DEFINITIO VI.

Qui condemnatus fuit ad id quod intereſt aduerſarij poteſt in executione iudicati probari nihil intereſſe.

SEnatuſconſulto condemnatus in id omne, quod aduerſarij intereſſet, non prohibetur in executione iudicati probare nihil intereſuiſſe aduerſarij. [1] Necquicquam ideo aduerſus Senatuſconſulti auctoritatem moliri videbitur, [2] quia condemnatio illa tacitam vtique conditionem ſemper habere intelligitur, Si modo interſit, quæ conditio facti eſt non iuris, [3] cum quatenus cuiuſque interſit in facto conſiſtat non in iure. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Empio, contra Ioannem Brunier, 15. Cal. Iul. 1595.

1 Quia ſcilicet non fuit pronunciatum quicquam intereſſe cum de eo probando nondum quæreretur, & ideo exceptio iſta non pugnet iudicatum, vt ſequitur in Defin.

2 Quod vtique non eſſet permittendum propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. ſeruo inuito 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

3 Et ideo probari debet, vnde fit vt probationum inopia ſicut ad exiguam plerumque ſummam, ita & ad nullam quandoque res deducatur, *l. vlt. D. de prætor. ſtipulat.*

4 *L. quatenus 24. de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Iudex appellationis poteſt pronunciare de eo, quod cœpit intereſſe pendente appellatione, niſi appellatio fuerit deſerta.

ETiam in cauſa appellationis poteſt peti quod actoris intereſt, ſi pendente appellatione emerſerit, licet in prima inſtantia non fuerit petitum, [1] quia nec peti potuit. [2] Sed hoc ita ſi appellatio ſubſiſtat quæ cauſæ cognitionem ad iudicem appellationum deuoluerit. [3] Nam ſi appellatio deſerta dicatur, cogitur iudex ſuperior totam rem ad inferiorem remittere. [4] Inferior autem de hoc ipſo cognoſcet in executione iudicati, damnorum quæ de nouo emerſerunt rationem haberi oporteat. [5] *Ita Senatus* in cauſa procuratoris Sappin ex tempore in publico auditorio, Id. 5. Iul. 1595.

1 *L. vlt. D. de re iud. leg. negotiorum 24. D. de appell. l. cum. 41. D. de vſur.*

2 Prius enim eſt, vt quid debeatur, quam vt fieri poſſit, *l. cedere diem 213. de verb. ſign. l. ſi pupillus 127. de verb. oblig.*

3 Appellatio enim aliqua eſſe debet, vt habeat vim ſuſpenſiuam & deuolutiuam, cum non entis nullæ ſint qualitatem, *vulg. iurib.*

4 Cum appellatio deſerta habeatur pro nunquam interpoſita & per deſertionem deſinat iudex appellationis vllam habere iuriſdictionem. Guid. Pap. *quæſt.* 436. *num.* 17. poſt Baldum ibi citatum.

5 Nam licet de eo nihil pronunciatum ſit, tamen quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *vulg. leg. de ætate 11. §. ex cauſa, D. de interrog. in iur. fac.* Regulariter tamen aliud eſt Pap. *in form. ſent. diff. gloſſ. 1. numero 19.*

DEFINITIO VIII.

Etiam verus creditor ſi iniurioſam executionem fecerit poteſt condemnari ad id, quod eſt veri debitoris. Sed eo caſu moderatior taxatio facienda eſt.

VErus creditor, cum ſententiam à Lugdunenſi magiſtratu aduerſus debitorem ſuum obtinuiſſet, quam non niſi conſulto & permittente Senatu executioni mandari oportuerat. [1] Præcipiti feſtinatione curauerat, vt executio fieret conſulto quidem Senatu, ſed tamen nondum ab eo data exequendi facultate. [2] Eamque ob cauſam pronunciauerat Senatus nullam & irritam executionem, condemnato præterea creditore in id omne quod intereſſet debitoris. [3] Placuit in taxando eo quod intereſſet magnam adhibendam cautionem & moderationem, quia vix eſſet, vt quicquam intereſſe videretur eius, qui reuera debitor fuiſſet. [4] Longeque aliud fore, ſi executionem illud nullam feciſſet, quod pro indebito facta proponeretur. [5] Tum enim ei, qui iniurioſam executionem paſſus eſſet omni modo ſuccurri oporteret, eiuſque indemnitati conſuli aduerſus falſum creditorem. [6] At dum ſpreta eſt Senatus auctoritas, ſolius fere Principis intereſt & Reipublicæ, [7] non aduerſarij. Itaque hoc caſu deducenda eſt in condemnationem quantitas non ſolum certa, ſed etiam moderata. [8] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Claudij de la Couz Abbatis Ambroniacenſis, & N. Ioannis Dioniſij Cauet, Id. Septemb. 1595.

1 Eo namque iure vtimur, vt extraneorum magiſtratuum ſententiæ non poſſint apud nos mandari executioni, niſi ex permiſſione Senatus, quem & ſuper hoc ſpecialiter requiſitum eſſe oportet. Iuxta not. *in leg. à Diuo Pio 15. §. 1. D. de re iudic. & in leg. ſi prætor. 75. D. de iudic.*

2 In quo magis videbatur ſpreta auctoritas Senatus. Quid enim fuerat adiiſſe Senatum, & tamen eius placitum non expectaſſe: *arg. leg. ſi quis filio 6. §. eius cui deportatur, & §. quid tamen*, D. *de iniuſt. rupt.*

3 Quoties enim nulla & inualida eſt executio, condemnandus eſt actor in omne id, quod intereſt eius, contra quem fit executio, quia executio quæ non iure fit habet iniuriam, *leg. iniuriarum 13. §. 1. de contr. ſenſ.* D. *de iniur. l. 1. ſi vt proponis 6. & leg. pen.* C. *de elect. rei iud.*

4 Cum mora debitoris non ſoluentis dederit cauſam executioni, quam fieri neceſſe non fuiſſet ſi debitor ſoluiſſet, vt dixi ad Defin. 5. *num. 8. ſupra de ſentent. & interloc omn. iud.*

5 Nulla enim maior eſt nullitas executionis, quam ſi reperiatur executio facta pro indebito.

6 Cum etiam ſoluiſſet indebitum, tamen repetere hodie poſſet per condictionem, *l. 1. l. vlt. & tot. tit. D. de condict. indeb.*

7 *L. non eſt ſingulis 186. cum not. de reg. iur. not. in l. vnic. Cod. quand. lic. vnicuique ſine iudic. ſe vendic.*

8 Quia & id, quod intereſt, vt plurimum per inopiam probationum ad exiguam ſummam deducitur, *leg. vltim. D. de prætor. ſtipulation.*

TITVL.

TITVL. XVII.

SI A NON COMPET. IVDIC.

DEFINITIO I.

Quantum interſit, an iudex incompetens dicatur, an vt ſuſpectus recuſetur.

INCOMPETENTIA iudicis oppoſita maiores vires habet ad impediendam cognitionem, [1] quam ſi iudex tantum ſuſpectus dicatur. [2] Ideoque & in cauſa appellationis poteſt obiici, [3] cum tamen eo tempore iudex recuſari non poſſit, ac ne in prima quidem inſtantia poſt litem conteſtatam.[4] niſi exinde ſuſpicionis cauſa noua emerſerit. [5] Et ratio diſſimilitudinis eſt, quia ipſum iuriſdictionis fundamentum obiectio incompetentiæ ſubuertit, [6] diciturque non immerito nullitas illa nullitatum, ſi à non competente iudice iuriſdictio exerceatur. [7] Recuſatio vero iuriſdictionis vinculum præſupponit. [8] Cum is qui nullam in alium iuriſdictionem habet recuſari non poſſit, nec debeat, ſed exercendæ dumtaxat iuriſdictionis facultatem impedit, [9] Vnde illud etiam eſt, quod ſi plures rei eodem libello eademque actione conuenti ſint, licet tanquam vniuerſi non tanquam ſinguli, poſſit vel vnus ex iis incompetentem dicere iudicem etiam in quem cæteri omnes conſentiant, [10] quod in recuſando iudice non ſimiliter obſeruaretur. [11] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. ſup. Ne quis in ſua cauſa iudic. vel ius dic.

1 *L.1.& vlt.& tot.tit.C.ſi à non compet. iud. iudicat. eſſe dicat.*

2 Quamuis non magis cogendus quis ſit coram ſuſpecto iudice litigare quam coram incompetente *l aperiiſſimi 16.C.de iudic.*

3 Felin. & alij *in cap. inter monaſterium num. 7. & 10. Extr. de re iudic.* Intellige tamen niſi ſcienter omiſſa ſit exceptio incompetentiæ, quo caſu videtur iuriſdictio adprobata & prorogata. ſecundum diſtinctionem Papienſ. in *form. declin. iuriſd. in* verb. *nec fuiſſe iudicem competentem, n. 4.* Nimirum ſi ea iuriſdictio ſit prorogabilis, vt diſtinguit Apoſtill. *ad papienſ. vbi ſupra* ad verb. *poſt ſententiam.*

4 Cum exceptiones omnes dilatoriæ, quales ſunt declinatoriæ, debeant opponi ante litem conteſtatam, *l. exceptionem 19. C. de probat. l. fin. C. de except.* Imo declinatoria debet opponi ante alias omnes dilatorias, ne alio qui videatur reus conſenſiſſe in iudicē Maſuer. ad Pap. *in for. declin. iuriſd. in verſ coram vobis* ad verb. *Exceptiones d. la oria.* Idem Pap. *ibid. in verſ. iudicem ſuſpectum, n. 7. ex d. l aperiiſſimi, & cap ſuſpicionis. Extr. de offic. deleg c. cum ſpecial., & c. ſecundo requirit. § fin. Extr. de appell.*

5 Quæ enim de nouo emergunt nouo indigent auxilio, *vulg. l. de aetate 11. §. ex cauſa, de interrog in iur. fac.*

6 Et ideo reddit iudicium retro nullum & funditur eradicat iuriſdictionem ipſius iudicis, vt loquitur Maſuer. *ad dict. verba exceptiones declinatoria.*

7 *d. l 1. & tot. tit C ſi à non compet. iudic.*

8 Not. *in d. l. aperiiſſim & d. c. ſuſpicionis.*

9 Siquidem recuſatio non minus ſuſpendit iuriſdictionem iudicis quam appellatio, vt notat Maſuer. *ad d. verſ coram vobis*, in verb. *exceptionem ſuſpicionis*, poſt Burſat. *conſil. 12. poſt n. 11. lib. 2.* ſed illa ſemper manet differentia, quod incompetentia naſcitur ex defectu iuriſdictionis, ſuſpicio autem ex defectu amoris, vt ait Papienſ. *in d. verſ. coram vobis.* Incompetentia impugnat iuriſdictionem. Recuſatio autem ſolam perſonam iudicis.

10 Quia iuriſdictio ante omnia eſt fundanda, *l. 3. C. de iuriſd. l. ſi idem 11. l. penult. & vlt. D. eod.*

11 Nec ſcilicet continentia cauſæ divideretur, *arg l. nulli 10. Cod. de iud.* Aliud eſſet ſi plures conuenti eſſent non tanquam vniuerſi, ſed tanquam ſinguli. Tunc enim obtineret quod dici ſolet, id quod omnes tangit ab omnibus adprobari debere, *l. per fundum 11. D. ruſtic. præd. cum ſimilib. l. vlt. C. de diuid. tutel.*

TITVL. XVIII.

DE FRVCTIB. ET LIT. EXPENS.

DEFINITIO I.

Condemnatio expenſarum etiam in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis.

ETIAM cum ex delicto proficiſcitur condemnatio, [1] licet eadem plurium condemnandorum cauſa ſit, quod contingit quoties vnius delicti plures correi proponuntur, [2] ſic tamen fieri condemnationem oportet, quod ad litis ſumptus pertinet, vt pro ſua quiſque parte ſinguli mulctentur nec vnus pro alio condemnetur.[3]

1 Quo caſu fit odioſior cauſa reorum propter odium criminis, *l. Papinian. 10. ff. de minor. l. 1. D. vbi Senat. vel clariſſ.*

2 Vt in ſpecie *l. ita vulneratus 51. § vlt. D ad l. aquil.*

3 Quia expenſarum condemnatio fit, non ob crimen ſed ob litem quæ ſine ſumptibus exerceri non poteſt. *l. eum quem temere 79. D. de iud. l qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 2.* Ideoque dicimus expenſarum condemnationem ſemper eſſe perſonalem: id eſt, numquam egredi debere perſonam condemnati Not. *in l. 1. C. ſi plur. vna ſent. fuer. condemn. l. Paulus reſpondit eos 43. D. de re iud.* Vide *Defin. 1. ill. tit. ſi plur. vna ſent. c. condemn fuer.*

DEFINITIO II.

Quonam caſu obligatio facta in iudicio poſſit purgare moram extraiudicialem, ad impediendam condemnationem expenſarum, ſiue in obligationem deductæ ſint, ſiue non.

SI is à quo extra iudicium, & ante motam litem petitum eſt, quod ex contractu aliove obligationis iure dare debuerat, ſolutionem ſine cauſa diſtulerit, [1] tum ad iudicem vocatus ſtatim obtulerit, nullam expenſarum condemnationem pati debet. [2] Quoniam iudicialis oblatio congruo tempore facta purgat ſatis moram extraiudicialem, [3] quod ad litis expenſas pertinet, licet non quod ad vſuras cæteraſque acceſſiones, ſi quæ fortaſſis ex mora debeantur, [4] aut ſi qua alia ratione iam cœperat creditoris intereſſe.[5] Perpetuo namque verum eſt indemnem præſtari debere quiſquis moram paſſus fuit. [6] At ſi non niſi poſt litem conteſtatam, [7] vel oppoſitas exceptiones declinatorias aut dilatorias, [8] debitor obtulerit, condemnandus erit in expenſas ante factas, illo etiam caſu, quo fructus aliæve acceſſiones à tempore duntaxat litis conteſtatæ debeantur. [9] Litis enim expenſæ non propter actionem, ſed propter temerariam litem infliguntur. [10] Niſi forte proponas iure actionis deberi quod in obligationem, vt plerumque fit, ſint deductæ,[11] Tunc enim omnimodo veniunt in condemnationem, tametſi mora nulla aut in iudicio, aut extra iudicium facta ſit, ſibique imputare debitor debet, cur non vltro ſoluerit priuſquam à creditore conueniretur. [12] Cum vero ſolo iudicis officio expenſæ petuntur, ſolam eam moram inſpicimus, quæ in iudicio facta eſt. Quoniam ſicut futuri temporis tractatus ad iudicis officium nil pertinet, [13] ita nec eius, quod litem præceſſit.[14] *Ita Senatus* 3. Non. Nouemb. 1588.

1 Quo caſu proculdubio mora per eum contracta intelligitur, *l. mora 32. D. de vſur.* iunct. *l. ſciendum 21. & ſeq. eod.*

2 Quaſi præcedentem moram extraiudicialem iudiciali oblatione purgauerit, & purgando conſtituerit creditorem ipſum in mora. Poſterior enim mora ſemper nocet, *l. qui decem 72 in princ. & § 1. D. de ſolut.*

3 *Arg. l. ſi rem alienam 9. §. vlt. D. de pignor. act.*

4 *L. ſi per te 9. & l. acceptam 19. C. de vſur.*

5 Nec enim purgatio moræ admittitur poſtquam cœpit intereſſe, *l. etſi poſt tres 8. D ſi quis caution. l. ſi ita quis 135. §. Seia, D. de verb. obl.*

6 Quoniam ſua cuique mora nocere debet non alteri, *in condemnatione 173. § vnicuique, de reg. iur. niſi* quod mora debitoris nocet etiam fideiuſſori, *l. mora 88. de verb. obl.*

7 Quæ per malam fidem inducit, *l. ſed etſi lege 25. § ſi ante, D. de petit. her.*

8 Paria enim ſunt conteſtari & fugere conteſtationem.

9 Quod plerumque euenit, maxime in iudiciis ſtrictis, *l. 2. l. videamus 38. § ſi actionem, D. de vſur.*

10 *L. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. 1 de leg. 2.*

11 Exemplo eius quod de vſuris ſcriptum eſt *in l. vſura 121. de verb ſignif. & in l. qui per colluſionem 49. § 1. D. de action. empt.*

12 Not. *ad l terminato 3. C. hoc tit.*

13 *L. 1. §. verſ. Paulus notat. D. de vſur. l. non poteſt 13 D. de iudic.*

14 Intellige cum de expenſis litis agitur. Nam quod ad vſuras & alias acceſſiones pertinet etiam præteriti temporis rationem habere iudex & poteſt & debet, *d. l. qui per colluſionem, §. 1. l. quæro 54. D. locat.* Iunge *Defin. 21. & 67. 1.*

DEFINI

DEFINITIO III.

Finita lite ſiue per ſententiam, ſiue per tranſactionem poſſunt adhuc peti expenſa litis, ſi ſint in obligatione, ſecus ſi tantum officio iudicis debebantur.

LItis expenſæ per ſententiam adiudicatæ creditori ſi ex conuentione debebantur, & ius & ordinem pignoris accipiunt ab eo die quo principalis debiti obligatio contracta eſt. [1] Sin vero cum in obligatione non eſſent officio tantum iudicis præſtandæ ſunt, licet acceſſorij iure cenſeantur, non tamen principalis debiti ius ſequuntur in cauſa pignoris, ſed ab eo duntaxat tempore, quo iudicati executio fit, [2] per capionem ſecutam pignus pro iis conſtitutum intelligitur.[3] Proinde ſi alius creditor medio tempore & ante iudicati executionem interuenerit, qui de pignore ſibi cauerit, fruſtra verebi tur ne pignoris controuerſiam ab anteriore creditore impenſarum nomine patiatur.[4] Eadem diſtinctio neceſſaria eſt, cum quæritur, an poſt tranſactionem de principali negotio interpoſitam aut ſolutam ſortem quæ petebatur ſuperſit petitio impenſarum. Nam ſi in obligatione fuerunt earum petitio ſupereſt, non item ſi officio tantum iudicis præſtari debuerunt.[5] Sed & illud obſeruandum eſt iuſtam litigandi cauſam, quæ ab expenſarum condemnatione ſolet excuſare, [6] non tamen efficere poſſe quominus ad omnes litis expenſas condemnandus ſit debitor, cum in ſtipulationem deductæ fuerunt,[7] non magis quam vt ex principali ſumma, quæ in obligatione eſt quicquam minuatur.[8] Porro in ſtipulationem deductæ tum demum videntur, cum de iis expreſſim actum eſt. [9] Nam ſi damnorum duntaxat facta ſit, & eius, quod creditoris intereſſet, nulla pro expenſis litis obligatio pignoris inducetur. [10] *Ita Senatus* 7.Id. Nouembr.1588. in cauſa Ioannis Guiburg, & Claudij Caſtellani, 4.Cal.Iul.1591.

1 *L.Lucius* 18.*D.qui potior.in pign.hab.* Acceſſorium enim ſequitur ſuum principale, vt eſt in regula iuris pontificij.*cap.acceſſorium, de reg.iur.in* 6.

2 Nempe quia non ex contractu debentur, ſed ex iudicato, quod nullam habet hypothecam ex ſe, ſed tantum actionem perſonalem, *l.actori* 8.*C.de reb.cred.*

3 *L.à Diuo Pio* 5.§.*in venditione*, 6. *ſi pignora, & paſſ. D.de re iudic.* Pignus enim iudiciale per capionem conſtituitur, *l.*1 *& tot. C.ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit* prætorium vero ex quo ventum eſt in poſſeſſionem, *l. non eſt mirum* 26 §.1.D.*de pignor.act.*

4 Vide Bald.*D.ad l terminato* 3.C.*hoc titul.*Franciſc.Marc. *deciſ.* 3[illegible]

5 Papienſ.*in form libell.act.real.in verſ. & expenſis præſentis cauſa.n.*6. Neguſ.*in tract.de pignor.* Apoſtil.ad Guid.Pap.*quæſt.* 55.vbi dicitur aliquando expenſas non eſſe in obligatione neque officio iudicis deberi, ſed tamen iure actionis peti poſſe, quales eæ ſunt quæ tenentur ex contumacia, quas placet peti poſſe actione in factum *ex l.*1. *D.ſi quis ius dicent.non obtemp.* Quo exemplo ſunt qui idem putent de expenſis, quibus punitur temeritas & negligentia appellantis, quaſi poſſint peti condictione *ex cap. reprehenſibilis, de appell.* & ſic iure actionis, vt notat Maſuer. ad Papienſ. *vbi ſupra ad dict.n.*9.in verb *poſſunt peti.* Illud ſane conſtat, expenſas quæ iure actionis debentur poſſe peti etiam poſt ſententiam, vt ſentit dict.Apoſtill. *in l.* 3.§.*ſi rem, de leg.* 3 Maſuer.vbi ſupr.ex Roll.à Vall.*conſ.*62.*n.*16.*vol.*4.

6 *L.qui ſolidum* 78.§.1.vbi Bart.& alij, *de legat* 2.

7 Iaſ.*ad l.properandum* § *fin.C. de iud.* Idem *ad l.*1.*col.*5.D. *de edend.* Dec.*ad l.edita, in fin.n.*97. C.*eod.* Rom.*ſing.*342.Abb. *in cap. in noſtra de iniur.*

8 Nemo enim ob id minus debet quod ſoluere ſit paratus, *l.ſi debitori* 21.D.*de iud.*

9 Ea enim eſt natura ſtipulationum omnium, quia ſunt ſtricti iuris.

10 Aliud enim eſt de damnis loqui, aliud vero de expenſis, vt tractant Iaſ.Dec.Rom.& Abbas in locis ſupra citatis. Vide tamen, *l.ſancimus* 15. C *de iudic.*

DEFINITIO IV.

Victus non debet ad expenſas condemnari victori, cui aliquid imputari poteſt.

IMputandum eſt ei, qui tanquam debitoris debitor conuentus à creditore creditoris ſui [1] diu ſeruum litigari paſſus eſt priuſquam proferret inſtrumentum ſolutionis.[2] Itaque ſi ſtatim poſt factam inſtrumenti editionem creditor à lite diſcedat, æquum eſt ita ferri pro reo ſententiam, vt tamen litis expenſas non conſequatur.[3] Imo vero ſi manifeſtior debitoris dolus appareat, in expenſas omnes condemnandus eſt. [4] Neque hoc caſu obiici poteſt creditori, cur non diligentior fuerit in inquirendo an debitor adhuc ille eſſet quem conueniebat, Sufficit enim vt debitorem aliquando fuiſſe conſtet. [5] Solutionem namque poſtea ſubſecutam diuinare nec potuit nec debuit [6] *Ita Senatus* ex tempore 16.Cal.Ian.1589.

1 *Ex tit.D.quand.cred.debitorem ſui debitoris conuen. poſſ l nomen* 4.C. *quæ res pign.*

2 Cum ei incumbat onus probandi qui allegat ſolutionem, *l.*1. C. *de probat.* Eſt enim facti, *l.conſilio* 9.§. *vlt.de curat.furioſ.* alieni autem facti ignorantia ſemper probabilis eſt, *l.vlt.D.pro ſuo.*

3 Non enim ratione victoriæ debentur expenſæ litis victori, ſed ob temeritatem victi ex regula iuris pontificij, de qua *in c.victus victori, cum ibi not.de reg.iur.in* 6. Hic autem nulla eſt temeritas aut culpa actoris, qui ſtatim deſtitit nec velit in lite improba perſeuerare, *l.deſtitiſſet* 10. & ibi Bart.D.*de iud.*

4 Puta ſi dolo malo diſtulit editionem inſtrumenti, quod citius edere potuiſſet, *cap.exceptionem*, vbi Dec.*D.de except.*Imbert.*inſtit.forenſ.*

5 Siquidem ſemel fuit debitor, ſemper præſumitur debitor, niſi probetur liberatus, cum obligatio legitime contracta non niſi certis & legitimis modis diſſoluatur, *l.obligationum fere* 44.§.*obl g.& act.*

6 Quæ, vt diximus facti eſt, *d.l.conſilio* 9.§.*vlt.D.de curat.furioſ d c el.* 1.*C.de prob.* iunct.*l.*4.§.*illa etiam quæſtio*, D. *de doli mali except.l.ſi putatur* 31.*in fin.ad leg.Aquil.l.ſi fideiuſſoris* 9.§ *ſi cum debitor*, *D.mandat.*

DEFINITIO V.

Pro expenſis conſentiente procuratore taxatis permittenda eſt executio pendente appellatione, idque per modum prouiſionis, oblata ſatiſdatione.

SI litis expenſæ præſentibus & conſentientibus procuratoribus taxatæ ſint, & à taxatione poſtea appelletur [1] placet non poſſe appellationem facere, quominus pro articulis quorum ratione appellatum non eſt, præciſa fiat executio, ac ſi appellatum non eſſet.[2] Pro aliis vero, prouiſionalis:[3] præſtita tamen per victorem ſatiſdatione. [4] *Ita Senatus* generali Senatuſconſulto, & alio extemporaneo, quod pronunciatum eſt 16.Cal.Ian.1588.

1 Appellari enim poſſe conſtat, *l.ab executore* vbi Bart. D. *de appell. c. ſuper eo.* vbi innocent.*Extr.quod met.cauſ.* P.p.col. *in form.libell.act.real. in verſ.& expenſis præſentis cauſa num.*8.

2 Tot enim videntur eſſe ſententiæ, quot ſunt capita, cum aliud ab alio non pendeat, nec vna ſpecies cæteris cohæreat, vt loquitur Modeſtinus *in l.etiamſi* 29.§.1.D.*de minor.l ſcire debemus* 29.*de verb.oblig. l.quod dicitur* 32.D.*de euict.*

3 Propter conſenſum præſtitum à procuratore, cuius factum interim præſtari æquum eſt, etiamſi impetratum ſit reſcriptum ad irritandum conſenſum procuratoris, quas nos litteras *de deſaduen* appellamus. In Gallia, vt audio huiuſmodi appellationes non admittuntur.

4 Secundum ea, quæ dixi *Defin* 2.*ſupr.de ſent.& interloc.omn.iud.*

DEFINITIO VI.

Contumaciam aduerſarij non poteſt accuſare is, qui ad diem non venit, nec ratum habere factum falſi procuratoris.

SI falſus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero adfuerim non poteſt ferri pro te ſententia,[1] nec ſi tu procuratoris factum poſtea ratum habueris, ſiue ante ſiue poſt ſententiam. [2] Si non à tempore ſecutæ ratihabitionis fiam ex integro contumax, quia non poſſum videri contumax fuiſſe, cum tu rite à debito tempore ad iudicium ipſe non veneris. [3] Proinde nec expenſas vllas tibi refundere cogendus ero.[4] At potius cum ambo contumaces fuerimus, mutua compenſatione vtramque contumaciam tolli æquum eſt. [5] *Ita Senatus* ex tempore Prid.Id.Ian.1589.Iunge Defin.8.de iudic.

1 Quia nec tu potes videri præſens, qui iudicio non ades, neque per teipſum, neque per procuratorem. Quod enim dicitur poſſe etiam abſentem vincere, ſi bonam cauſam habeat, tunc verum eſt, cum altera pars adeſt, non cum vterque abſens eſt. *l* 1.C.*quomodo & quand. iud.l.properandum* 13 *cum autem eremodicium*, C.*de iudic & poſt* 73 *D.eod*

2 Ne ſit in poteſtate tua facere, vt pro te valeat ſententia, quæ-

non poſſet te inuito valere contra te, Not. *ad l. licet 24. C. de procur.* Nam vtique ſi velles ratum habere factum falſi procuratoris, in tui præiudicium poſſes, *l. 3. §. falſus procurator, D. rat. rem hab.*

3 Nemo enim poteſt alteri obiicere crimen, quod illi ipſi poſſit obiici, nec culpam, in cuius ipſe incurrerit repræhenſionem, *d. l. & poſt 75. §. quod ſi qui, D. de iud. l. ſi plures 18. §. vlt. D. de admin tut.*

4 Quarum ſcilicet refuſio non niſi propter contumaciam deberi poteſt, *d. l. properandum, §. huiuſmodi autem, & ſeq. C. de iudic.* iunct. *l. ſancimus 15. eod.*

5 Quomodo & alias plerumque accidit, vt paria delicta mutua compenſatione tollantur, *l. viro 39. §. cum mulier 47. D. ſolut. matr. l. vlt. §. pen. D. de eo per quem fact. erit.*

DEFINITIO VII.

Hæres cum beneficio legis condemnandus eſt proprio nomine ad expenſas litis, quam temere vel inſtituit vel ſuſcepit.

HÆres, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, ſi litem aliquam temere vel inſtituerit, vel ſuſceperit, vel malè prouocauerit, condemnandus eſt in expenſas proprio nomine,[1] nec audiri debet. ſi patet, aut conſentiat vt victori ex rebus hæreditariis ſatisfiat,[2] ne ex hæredis facto & culpa deterior fiat conditio creditorum & legatariorum,[3] quorum intereſt hæreditatem, quæ hæredi ipſi iam ſuſpecta eſt, nullo modo imminui.[4] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Ian. 1589.

1 Sic enim debet imputare, qui male ac temerè litigauerit *vulg. l. eum quem temere 79. D. de iud.* cum bonam fidem agnoſcere non prohiberetur, *l. quoties 9. §. ſicut, D. de adminiſtr. tutor.* iunct. *l. vlt. § etſi præfatam, C. de iur. delib.*

2 Eo ſcilicet prætextu, quod non ſuo nomine, ſed quaſi hæres cum beneficio legis & inuentarij litigauerit, & ita pro ipſa quodammodo hæreditate.

3 Omnibus enim modis agere debemus, quantumuis poſſumus, ne vnius conditio per alium deterior fiat, *l. 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ fact. l. non debet alteri 74. de regul. iur.*

4 Non enim ſoluendo eſt hæreditas, quæ inuenit quidem hæredem, ſed cum beneficio inuentarij, cum is non teneatur ſupra vires hæreditarias, *d. l. vlt. D. de iur. delib.* iunct. *l. qua dotis 33. D. ſolut. matrim. l. libertas 30. D. de bon. libert.*

DEFINITIO VIII.

Condemnatus etiam ex cauſa criminis an & quando poſſit pro expenſis litis in carcere retineri?

OB crimen condemnandus ad pœnam pecuniariam, & quod eſt conſequens ad expenſas litis,[1] ſi pœnam ſoluerit, eximi carceribus debet, nec pro ſolis expenſis retineri poteſt, ſiue inferior iudex fuerit, qui ſententiam tulerit, à qua proinde liceat appellare:[2] ſiue Senatuſconſulto lis deciſa ſit factaque à relatore expenſarum taxatio. An quod minus fauorabilis ſit impenſarum litis, quam ipſius pœnæ perſecutio? Minime. Sed quia ſumptum condemnatio etiam cum de crimine actum eſt, non tam propter crimen, quàm propter litem infligitur.[4] Vnde illud quoque receptum eſt, vt bonis cedere condemnatus, poſſit ad eludendam ſumptuum condemnationem,[5] qui pro indicta pœnâ pecuniaria ad id beneficium admitti non poſſet.[6] Denique quod ad litis ſumptus attinet, nihil intereſt, an ciuiliter actum ſit an criminaliter.[7] Atqui, inquies, etiam cum ciuiliter actum eſt, nemo dubitat, quin ex iudicato pro expenſis quoque litis naſcatur ciuilis actio, cuius poteſtate fit, vt, qui ſuccubuit, ſi expenſas non ſoluat, detrudi poſſit in carceres. Cur non ergo multo magis in carceribus retineri?[8] Verum non tam facile pro litis ſumptibus carceres pati quis cogitur, ſed ita demum, ſi ſine cauſa in ſoluendis iis moram faciat, ob idque iudex idipſum permittat, vt iudicato pareatur. Nam ſi ſpeciale iudicis iuſſum non interueniat, non ſufficit ex ſeſe iudicati actio ad hoc, vt condemnatus in carceres detrudatur.[10] Iuſta vero cauſa eſſe poteſt non ſoluendarum expenſarum, ſi à taxatione appellatum ſit.[11] Igitur condemnato, iudicati tempore in carceribus ob crimen reperitur, prodeſſe ea ratio debebit, etiamſi non appellauerit, quia ſufficiet quod appellare poſſit,[12] ne alioqui metu longioris carceris appellare prohibeatur, & à communis remedij auxilio ſummoueatur.[13] Proinde ſi proponas nondum factam expenſarum taxationem multo magis admittendum erit condemnatum eximi carceribus debere.[14] Sed ea tamen lege, vt ante omnia ſatiſdet ſe quicquid eo nomine taxatum & debitum fuerit ſoluturum poſt menſem aliudve tempus iudicis arbitrio ſtatuendum & à die factæ taxationis numerandum.[15] Quæ res beneficium appellationis non excludet. Habet enim ea ſatiſdatio tacitam conditionem ſi à taxatione non erit appellatum,[16] quandoquidem nec taxatum videri poteſt, quod adhuc propter appellationem incertum eſt, an debeatur.[17] Ita fit, vt condemnatus deterioris ſit conditionis ante factam taxationem, quam ſi iam facta eſſet, cum ſi facta eſſet, nulla ſatiſdatione oneraretur. Nimirum, quia poſt factam taxationem nihil agendum ſupereſt, niſi vt vel ſoluatur, vel appelletur,[18] cum iam inde ab eo tempore nata ſit appellandi cauſa, ſi appellare quis velit. Itaque qui tum ſatiſdaret ſe ſoluturum, taxationi proculdubio acquieſceret, ſicque ſibi ipſe eriperet beneficium appellationis,[19] quod non ſimiliter euenit, cum ante taxationem factam ſatiſdatio præſtatur,[20] & cuius præſtandæ ratio illa ſubeſt, ne qui carceris tædio diligentior futurus eſſet ad ſoluendum,[21] eo tantum conſilio videatur liberi velle, vt poſtmodum per contumaciam iudicatum eludat.[22] *Ita Senatus* in relationibus libellorum. Prid. Cal. Febr. 1589.

1 Nunquam enim condemnationem expenſarum poteſt effugere is, qui etiam pecuniariam pœnam meretur, ne minore pœna careat, qui maiore dignus eſt, *arg. leg. cui pacto 5. D. de ſeru. export.* Iunge *Defin. 48. & 16.*

2 Nam ab inferiore iudice ad ſuperiorem appellatur, *l. 1. & tot. tit. D. quis & à quo appell.*

3 Actio enim quæ ad ſumptus repetendos competit rei perſecutoria eſt, pœna vero nihil niſi vindicta eſt, *l. ſeruus 7.* iunct. *§. vlt. l. præced. D. de ſeru. export.*

4 Adeo, vt plerumque ad expenſas condemnetur etiam is, cui nulla pœnâ infligatur. Nempe ſi iuſta fuerit cauſa inquirendi de crimine.

5 Ioan. Papon. *lib. 10. ſyntagm. tit. 10. Des ceſſion. & biens. §. 7.* quamuis videatur pugnare quod idem ſcribit *in §. 11 eod. tit.*

6 Cum is qui non habet in ære debeat luere in corpore, *l. v. t. D. de in ius voc. l. 1. §. generaliter, D. de pœn.* ſcilicet niſi pœnas fuerit modica Papon. *in ſyntagm. lib. 24 tit. 10. & ſeq. & d. lib. 10. tit. 10 §. 2.*

7 Bart. *in l. ſcient, de alim. leg.* quem refert & ſequitur Papon. *lib. 8. ſyntagm. tit. 8.*

8 *Arg. l. ſi neceſſarias 8. in princ.* D. *de pignor. act.* Guid. Pap. qui ita de conſuetudine ſeruari teſtatur, *q. 448.*

9 Inanis enim eſſet condemnatio, quæ non mandaretur executioni, *l. pen. C. de exec. rei iudic.*

10 Parit enim res iudicata perſonalem tantum actionem, *l. actori 8. C. de reb. cred.*

11 Quia appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. ad SC. Tur. pill.*

12 *Sic in l. ex poſt rem 7. D. de tranſact.*

13 *Arg. l. 2. §. penult. D. de iudic. l. 1. §. quæ onerande, D. de quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt.* iunct. *l. 3. §. falſus procurator, D. rat. rem haber.*

14 Si quidem quandiu taxatio facta non eſt, neſciri poteſt quid & quantum debeatur. Iniquum autem ſit permitti incarcerationem pro debito non liquido, ne non ſis in poteſtate incarcerati, vt ſe ſoluendo liberet.

15 Sic enim præſtari ſolet ſatiſdatio pro non liquidis *& ſtatuliber cautionem 5. D. de ſtatulib. l. 1 & tot. tit. D. ſi cui pluſquam per l. Falcid.*

16 Quaſi promiſſa ſolutione eius, quod debitum eſſe conſtiterit, *vt in l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig.*

17 *Arg. l. Mæuio 41. §. 1. de legat. 2.* vbi taxat, quantitas opponitur incertæ quantitati.

18 Adde, vel peſatur ad ſoluendum tempus quod iudicatis dare ſolet, *l. vlt. C. de vſur. rei iudic. l. ſi debitori 21. C. de iud. l. cum multi 16. §. 1. D. de compenſ.*

19 Sicut & qui petit dilationem ad ſoluendum, *l. ad ſolutionem 4. C. de re iudic.* Niſi ſatiſdatio referretur ad taxationem ab appellationis iudice faciendam, *Defin. 52. 1.*

20 Quo ſcilicet tempore nulla dum poteſt vna eſſe cauſa appellandi.

21 *Arg. l. is cui 5. in princ. D. vt in poſſeſſ. legat.*

22 Fiducia ſuæ inopiæ, vt *in l. ſi quis iniuriam 35. D. de iniur. l. 2. §. generaliter, D. de pœn. l. nam is nullam 5. D. de dolo.* Iunge *Defin. 48. & 52. 1.*

DEFINITIO IX.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur ſi actor pro parte obtinuerit, & pro parte ſuccubuerit.

CVm mille tanquam tibi debita peteres, pronunciauit iudex quadraginta duntaxat deberi, & à reſidui petitione te ſummouit. Placet, non totius ſummæ, quæ petita fuerat, emolumentum, vt vocant, te debere, ſed vel eius tantum quantitatis, quæ tibi adiudicata eſt, vel eius à cuius petitione cecidiſti,

cecidiſti; [2] prout is elegerit, cui tributum illud, quod pro iudicato penditur, ſoluendum eſt.[3] *Ita Senatus* pro D. Margareta de la Chambre, 6. Id. Febr. 1589.

1 Tributum illud eſt quod pro iudicato penditur vel Principi, vel ei qui hac parte ius habet à Principe, vt ſequitur in Definitione. Doctores noſtri vocant aliquando gabellam iudicati.

2 Non enim poteſt vno eodemque iure cenſeri quantitas, quæ per ſententiam diuiſa fuit.

3 Etſi enim ſolet in alternatiuis electio eſſe debitoris, vt eſt in regula iuris pontificij, *& in l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot.* hoc tamen caſu aliud eſt quia tributum iſtud debetur pro iudicato, quod pronunciatur in inuitum, ſiue actor ille ſit, ſiue reus. [Eligere ergo debet an adiudicationis emolumentum velit an repulſionis. Vtrumque enim non poteſt. Idemque eſt ſi condemnatus ſit quis tertius, qui maiorem quantitatem ſibi debitam contendebat contra creditorem minoris quantitatis, quia in illa inſtantia iam vicerat. Debetur enim emolumentum alterutrius quantitatis, aut eius quæ ab actore aut quæ à condemnato petita fuerat. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in *Defin. 14. n. 2. 1.*]

DEFINITIO X.

Nullum debetur emolumentum pro pecunia, quam reſtituere iuſſus eſt is, qui egit pignoratitia.

PEcuniæ quam debitor agens pignoratitia creditori reſtituere iuſſus eſt emolumentum tributumve pro iudicato nullum debetur,[1] quia non poteſt videri iudex eam adiudicare quantitatem, quam debitor offert offerreque cogitur ex natura inſtitutæ actionis.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim debetur niſi propter adiudicationem, aut petitionis repulſionem, vt conſtat ex vetere ſtatuto Sabaudiæ.

2 Nec enim pignoratitia competit, niſi ſoluto prius per debitorem omni eo quod debebatur, *l. ſi rem 9. §. omnis pecunia, & paſſ. D. de pign. act.*

DEFINITIO XI.

Non poteſt conuerti appellatio in interceſſionem etiam ex reſcripto Principis citra refuſionem expenſarum.

SÆpius dubitatum eſt, an, ſi ex reſcripto Principis appellatio perperam interiecta conuertatur in interceſſionem, condemnandus ſit impetrans, vt & aduerſario expenſas litis ſarciat, & temerariæ appellationis pœnam fiſco pendat?[1] Nimirum ſi eo tempore reſcriptum impetretur, quo non liceat impune ab appellatione diſcedere, id eſt, poſt decem dies ex quo fuit interpoſita.[2] Nec defuerunt qui dicerent beneficium Principis neque ipſi Principi, neque collitigatori fraudi eſſe debere.[3] Aliis contra placebat non magis condemnari debere ad pœnam aut impenſas litis impetrantem hunc, quam qui reſcriptum impetrare ad appellationem proſequendam, quæ non ſuo tempore introducta eſſet.[4] Placet media ſententia, vt pœna quæ temere appellantibus infligitur beneficio Principis remiſſa intelligatur; expenſarum autem condemnatio ita demum facienda ſit, ſi quid impenſum ſit propter appellationem quod ad nouam interceſſionis agitandæ cauſam nihil faciat.

1 Nam & mulcta irroganda eſt & condemnatio expenſarum in pœnam temerariæ litis *cap. reprehenſibilis. Extr. de appellat.*

2 Nam intra decennium licet reſilire ab appellatione, poſtea non licet, niſi literis à Principe impetratis, quas vocant *d'anemantiſſement.*

3 *Arg. l. Paulus notat 8. de præt. ſtipul. l. 4. C. de emancip. liber.*

4 Quo caſu certum eſt, nullam mulctam nec expenſarum condemnationem irrogari ei, qui impetrauit litteras, quas vocant *de illico.*

DEFINITIO XII.

An & quando diſtinguendæ ſint expenſæ litis motæ ſuper deſertione appellationis ab expenſis litis appellatoriæ?

SI ſuper deſertione nihil pronunciatum ſit, ſed, vt plerumque fit,[1] ad pœnam deſertionis remittendam de cauſa appellationis cognitum hac præfatione *ſans s'arreſter à la deſertion*, condemnato appellatore in expenſas litis appellatoriæ;[2] Placet omnes omnino litis expenſas in condemnationem deductas videri etiam eas quæ propter cauſam deſertionis factæ fuerunt. Nam & hæ ad cauſam appellationis pertinent, cum nec ſine appellatione vnquam quæſitum fuiſſet.[3] Aliud erit ſi proponas ſuper ipſa deſertione pronunciatum, nimirum deſertam appellationem non fuiſſe.[4] Diſtinguendæ ſiquidem erunt hoc caſu expenſæ deſertionis ab expenſis litis appellatoriæ, vt qui in has tantum condemnatus eſt, illas non debeat.[5] *Ita Senatus* 5. Cal. Decembr. 1589.

1 Scilicet à Senatu. Vix enim eſt, vt iudex inferior ita pronunciare poſſit. Sed quemadmodum cogitur pronunciare an primus iudex bene vel male pronunciauerit, ita & an appellatio deſerta ſit necne.

2 Ad quas vtique debet condemnari ſi nullam habuit iuſtam grauaminis cauſam, *cap. reprehenſibilis. Extr. de appellat.* Vnica enim cauſa grauaminis ſufficeret, *l. appellanti 13. §. 1. D. eod.*

3 Prius enim eſt, vt ſit aliqua appellatio, quam vt poſſit diſputari, an ſit deſerta. Nec poteſt negari quin appellatio interpoſita cauſam dederit ſumptibus ob quæſtionem de deſertione factis.

4 Repellendo ſcilicet à ſua petitione actorem, qui impetrauit litteras, quas deſertionis vocant, ad hoc vt appellatio deſerta pronunciaretur.

5 Ob hoc enim dicimus ſententiam quamlibet eſſe ſtricti iuris, maxime vero eam quæ ſit condemnatoria, quia poſtquam iudicatum eſt nihil aliud inquiritur niſi quid & quantum deductum ſit in condemnationem, *l. ſi fundus 16. §. ſi plures, D. de pignor.*

DEFINITIO XIII.

Impetratio reſcripti aduerſus peremptionem inſtantiæ nulla ſumptuum refuſione onerat impetrantem.

QVi reſcriptum Principis impetrauit aduerſus peremptionem inſtantiæ[1] litis expenſas refundere non cogitur, quas vtique ſarcire cogeretur, ſi ad nouam inſtantiam veniendum eſſet vetere perempta.[2] Facit enim reſcripti auctoritas, vt peremptionis, quæ ex ſolo temporis lapſu inducebatur, nulla ſit habenda ratio, vtque acta totius inſtantiæ proſint, & conſequenter, vt ratione expenſarum nihil prorſus interſit litigatorum. *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decembr. 1589.

1 Ad hoc ſcilicet, vt inſtantia quæ reuera fuit perempta perinde habeatur acſi perempta non eſſet.

2 Quia eo caſu prioris inſtantiæ acta nihil prodeſſent, & actum agere oporteret. Et ita eſſent inanes ſumptus ante facti.

3 Quibus neceſſe omnino fuit, vt eas impenſas faceret, ſine quibus litigari non poteſt. *l. in minoribus 6. D. de minor. l. 3. §. ſi rem de leg. 3. l. pen. D. de liberat. legat.*

DEFINITIO XIV.

Qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos ſolos ſumptus condemnari debet, qui facti ſunt poſt nouas teſtationes publicatas.

CVm, vt plerumque fit, æquis in contrarium probationibus certatum eſt,[1] ſi iudex quod facere cogitur, ex officio veritatis habendæ gratia de facto inquirat,[2] tum ex nouis probationibus ſententiam ferat, non ad alios ſumptus condemnari debet is, qui vincitur, quam qui facti ſint poſt nouas teſtationes publicatas.[3] Etſi enim dici ſolet, poſteriorem moram dolumque nocere,[4] nihil tamen imputari poteſt ei, qui ſuis confidens probationibus expectauit ſententiam iudicis, in cuius ſolius arbitrio fuit videre, quanta nouis teſtibus ex officio auditis fides adhiberi deberet. Quandoquidem vt vulgo iactari ſolet, non teſtimoniis credendum eſt, ſed teſtibus.[5] *Ita Senatus* pro Benedicto Boſſon, contra Claudium Morel, 12. Cal. Iulij 1590.

1 Quo caſu dicitur lis dubia *in l. admonendi 31. D. de iureiur. l. in bonæ fidei 3. C. eod. cap. vlt. Extr. eod. tit.*

2 Audiendo ex officio nouos teſtes, quod quando fieri poſſit, vide apud Papienſ. *in form. libell. act. real. in verſ. quatenus ex officio veſtro n. 8. verſ. ſed quia dixi.*

3 Quia non tam commune, quam ſpeciali iure vincitur, & ideo dignior eſt cui ſuccurratur, vt dici ſolet de eo, qui vincitur ex aduerſarij iureiurando, de quo ſcripſi *in tit. De reb. cred. & iur.*

4 *L. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de ſolut. l. deſtitiſſe.* & ibi Bart. *D. de iudic.*

5 *L. 3. § ideoque & § idem Diuus Hadrianus, D. de teſtib.*

DEFINITIO XV.

Quomodo accipiendum ſit priuilegium, quod habent Senatores, de tributo iudicati non pendendo.

SEnatores itemque Rationales, & alij ſi qui ſunt, qui ex priuilegio ius habent, [1] nequicquam ex iudicati nomine pendere cogantur, ſi expenſarum in litem factarum adiudicationem obtinuerint, non poſſunt eo prætextu ab aduerſario tributum iudicati repetere, quod ipſi non ſoluerint. Ob eam namque cauſam habent priuilegium, ne damnum ſentiat. [2] Non vt obtentu priuilegij ex aliena iactura lucrum conſequantur. *Ita Senatus* contra Claudium de la Couy Senatorem Abbatem d'Ambournay, 10. Cal. Iunij 1590. & iam antea contra D. de la Fontaine magiſtrum computorum.

1 Aut potius ex conuentione cum huiuſmodi tributorum conductoribus inita. Nam citra conuentionem neque Senatores neque Rationales tale vllum priuilegium habent, at neque Marchiones, neque ipſi etiam Torquati Equites. Poteſt tamen hoc priuilegium dici, cum per huiuſmodi conuentionem fiat, vt tanto minor conductionis merces ærario inferatur. Quæ res cum ſit Principi damnoſa, non eſſet ferenda, niſi fieret Principe conſentiente & Senatoribus ſuis ac Rationalibus plus quam cæteris fauente, vt hoc illi habeant in partem honoris & honorarij.

2 Id eſt, vt tanto minus grauentur, ſiue vincant, ſiue vincantur. Nam neque expenſarum adiudicatio ſit victori, niſi alioquin eueniat, vt moretur in damno, *l. properandum* 13. §. *ſiue autem alterutra*, C. *de iudic.*

3 Quod eſt contra *l. nam hoc natura* 14. D. *de condict. indeb. l. iure naturæ* 206. *de reg. iur.* Eſt enim longe aliud certare de damno vitando, aliud vero, ſollicitum eſſe de præda, vt loquitur Vlp. *in l. ſi minoris* 25. D. *de admin. tut.*

DEFINITIO XVI.

Pro ſumptibus litis, etiam criminalis, non poteſt condemnatus retineri in carceribus, ſed in carceres detrudi poteſt ſi iuſſus ſoluere non pareat.

EX delicti cauſa condemnatus, ſi ſoluendo non ſit, non poteſt ob ſolas litis expenſas in carceribus retineri, ſed omnimodo eximendus eſt, præſertim ſi nondum expenſæ taxatæ ſint, ſalua Commentarienſi in accuſatorem pro iis [2] expenſis actione. [3] Si tamen poſt taxatas impenſas ſolutionem recuſet aut differat, poteſt rurſus ex ea cauſa detrudi in carceres, iudice propter contumaciam id expreſſim permittente. [4] Sed bonorum ceſſionis beneficium ei ſaluum eſſe debebit, ſi bonis cedere mallet, quam ſoluere. [5] *Ita Senatus* in cauſa quadam Antonij Leſpine, contra procuratorem iuriſdictionis Comitatus de Chatillion, 5. Id. Iun. 1590.

1 *Dixi Defin. 8. ſupr.*

2 Id eſt, ei, qui carceri Præpoſitus eſt is enim commentarienſis appellatur, quod in commentarium cuſtodias referat, *l. ad commentarienſem* 4. vbi Gothofr. C. *de cuſtod. reor.*

3 Habet enim illum obligatum ex contractu, quod Pragmatici noſtri dicunt, *en vertu de la charge de l'ecroz.*

4 Guid. Pap, *quæſt.* 448.

5 Nihil enim eſt quod hoc caſu debeat impedire, ne poſſit admitti ad beneficium ceſſionis, vt dixi *Defin. 8. n. 3. ſupra eod.*

DEFINITIO XVII.

Vtriuſque litigatoris dolo interueniente compenſandæ ſunt expenſæ, ſi vero alteruter tantum in dolo ſit, omnium impenſarum condemnatione mulctare debet.

SI dolo culpaue vtriuſque ex collitigatoribus religio Senatus circumuenta ſit, [1] deinde ad euertendam iudicati auctoritatem condemnatus ſupplicationem, quam ciuilem vocant Principi porrexerit, [2] tum obtinuerit, eæ Senatus partes æquiſſimæ ſunt, vt mutuam impenſarum compenſationem inducat, per quam impenſis communibus dolus culpave communis purgetur. [3] Quod ſi ſolus victoris primi dolus interuenerat, condemnandus ille erit, vt eos quoque ſumptus reſtituat, quos iam ex iudicato exegerit, [4] vt ita vindicato dolo, qui auctori ſuo prodeſſe numquam debet, [5] omnia ad ſuam æquitatem reuocentur. [6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis de la Chinal, 5. Id. Iun. 1590.

1 *Vt in l. Diuus Adrianus* 37 *ff. de re iudic.*

2 Quæ ſcilicet hoc etiam caſu neceſſaria eſt propter auctoritatem rerum iudicatarum, vt diximus *in tit. de ſentent. præfect. præt. ſupr. ex l. ſeruo* 65. §. *cum prætor.* D. *ad SC. Treb.*

3 Paria enim delicta mutua compenſatione tolluntur, *vulg. l. viro* 39. *l. cum mulier* 47 *ff. ſolut. matrim.*

4 Ne alioqui honeſta interpretatio non honeſti quæſtus lucrum adferat, *vt in l. poſſeſſor* 52. D. *de petit. hæred.*

5 *L. ne ex dolo* 12. D. *de dolo l. procurator*, 11. §. 1. D. *de doli except.*

6 *Vt in l. maioribus* 3. C. *commun. vtriuſque iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Pro expenſis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum haberi oporteat?

TAxatis ſumptibus litis, necdum tamen ſolutis, ſi monetæ deterioratio ſuperueniat, eius rationem haberi, cum ſolutio fiet, æquum erit, [1] licet ſi nunc primum taxandæ impenſæ eſſent, nulla prorſus haberetur, nimirum, quia multiplicarentur difficultates litiſque protrahendæ occaſiones ſi in ſingulas erogatorum ſumptuum cauſas tam accuratam deteriorationis aut meliorationis monetarum æſtimationem fieri oporteret: [2] quod non ſimiliter verendum eſt, cum facta iam taxatione ex multis minutiis vna quantitas conflata eſt, quæ ab eo tempore certi & explorati debiti formam acceperit. Minus enim tum ſolui videretur, ſi deteriorationis ratio nulla haberetur, cum ea deteriorationis æſtimatio debiti principalis iure cenſeatur. [3] *Ita Senatus* 7. Nou, 1590. Et rurſus 16. Cal. Iul. 1595. in cauſa D. de Cornillion & Claudij de S. Real.

1 *Ex not. in l. cum quid* 3. *ff. de reb. cred.* & *in l. Paulus, alias Lucius Titius, creditorem* 99. *de ſolut.*

2 Debet autem bonus iudex litium materiam minuere potius quam augere, *l. quidam* 21. *D. de reb. cred.*

3 Not. *in d. l.* 3. *de reb. cred. in l.* 98. *de ſolut.*

DEFINITIO XIX.

Fructus omnes poſt litem conteſtatam percepti debentur etiam ab eo, qui ſua diligentia & induſtria meliorem fundum fecit.

QVi fundum emerat incultum quidem, ſed tam paruo pretio, vt vltra dimidiam iuſti pretij venditor læſus eſſet, [1] ſi per aliquot annos poſſeſſum ſic excoluerit, vt meliorem fecerit & reditus vberioris, [2] poſtea conditione ex noua Diocletiani & Maximiani legi conuentus, fundum cum fructibus poſt litem conteſtatam perceptis reſtituere condemnatus ſit, [3] quæſitum eſt, an eos quoque fructus reddere deberet, quos propter culturam maiores & vberiores percepiſſet? Quibuſdam placebat debere propterea, quod ab eo ſaltem tempore litis conteſtatæ malæ fidei poſſeſſor effectus eſt. [4] Aliis contra, quaſi ex induſtria & re ſua potius, quam ex re ipſa, eos percepiſſe videretur, [5] & quod iniquum foret, reddere cum petitori fructus, quos petitor non haberet, ſi talis ei fundus redderetur, qualis venditus fuiſſet. [6] Dicebam talem debere fundum reſtitui, qualis fuerat non contractæ venditionis tempore, ſed litis conteſtatæ, [7] emptoremque non eo minùs factum die malæ fidei poſſeſſorem, quod fundus ille emptionis tempore minus excultus extitiſſet. [8] At quoniam, ſi in ipſa litis conteſtatione fundum emptor reddidiſſet, condemnandus fuiſſet venditor ad refundendas expenſas in meliorationem factas, [9] nunc quoque perinde habendam earum expenſarum rationem, vt ex vtraque parte idem obſeruetur ac ſi ipſo conteſtationis die fundus eſſet reſtitutus. [10] Quod ſi non plus in fundi meliorationem impenſum eſſet, quam quanti eſſent fructus mala fide, id eſt, poſt litem conteſtatam percepti, inducendam ex æquitate compenſationem. [11] Atque *ita Senatus* noſter pronunciauit, 17. Cal. Dec. 1590.

1 Ex qua cauſa competit reſtitutio in integrum eo iure, quo vtimur, aut ſaltem conductio *ex l. 2. C. de reſcind. vend. l. ſi voluntate* 8. *eod. tit.*

2 Creſcit ſiquidem æſtimatio & valor rei pro modo fructuum, *l. ſi fundus* 13. *in princ. D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſi fundum per fideicommiſſum* 91. *de leg.*

3 Habet enim conductio illa fructuum reſtitutionem, vt & alia

condictiones, *l. videamus 38. §. ſi actionem, de vſur. l. 2. eod. tit.* ſed à die tantum litis conteſtatæ, quia vſque ad conteſtationem bonæ fidei poſſeſſor eſt, qui ad titulum habet, & pretium numerauit, *l. ſed etſi 25. §. ſi ante. ff. de petit. hæred.*

4 Cum poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores ſint pares, *d. §. ſi ante.*

5 Quomodo ſolemus dicere, rei venditæ pretium magis ex negotiatione percipi, quam ex re ipſa. *l. venditor 21. D. de hæred. vel act. vendit.*

6 *Arg. l. ſi iudex 4. in fin. D. de minor.*

Quia quale quis eſt cum petitur, tale dari debet, *l. 2. D. de vſur.*

8 Quid enim commune habet qualitas fundi cum bona vel mala fide poſſeſſoris? vt in diſſimili ſpecie argumentatur Vlp. *in l. Papinianus 20. D. de minor.*

9 Tanquam factas à bonæ fidei poſſeſſore, ſcilicet ſi fructuum ante litem conteſtatam perceptorum ſummam excedant. Nam vſque ad concurrentem quantitatem fit compenſatio, *l. ſumptus 48. l. emptor 65. ff. de rei vindicat.* Ne alioqui petitor ex aliena iactura locupletaretur, *l. plane 38. D. de pet. hæred.*

10 *d. l. 2. d. l. videamus 38. §. ſi actionem, D. de vſur.*

11 Cum etiam fructus ante litem conteſtatam percepti ſint compenſandi *d. l. ſumptus 48. & dict. l. emptor 65. D. de rei vind.* quamuis non deſint, qui putent *in d. l. ſumptus*, legendum eſſe *à lite conteſtata*, pro eo, quod vulgo legitur *ante litem conteſtatam*. De quo ſcribemus in Rationalibus.

DEFINITIO XX.

Fructuum æſtimatio ſummaria interdum fieri poteſt ex proportione vſurarum quincuncium.

SI fructuum ex iudicato reſtituendorum quantitas minus ſufficienter probata ſit per teſtes in eam rem hinc inde productos, certa tamen ſit bonorum, de quibus controuerſum fuit, æſtimatio, [1] æquiſſimum eſt tale arbitrium eſſe Senatus & alterius cuiuſcumque iudicis, vt æſtimentur fructus ex proportione vſurarum quincuncium totius pretij, [2] præſertim vero ſi à condemnato tantidem locata bona fuiſſe appareat. [4] Eſt enim id multo conuenientius ad litem terminandam, [4] quam ſi proborum virorum iudicio negotium committatur, quæ res vt plurimum dare ſolet materiam litis in longius tempus protrahendæ. Nec habent litigatores, quod de huiuſmodi arbitrio conquerantur, cum imputare potius ſibi debeant, cur probationes non attulerint pleniores. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quæ ſicut ſolet vt plurimum colligi ex fructibus, *l. ſi fundum per fideicommiſſum 92. de leg. 2. l. ſi fundus 13. de rebus eor. qui ſub tutel.* ita ex æſtimatione poteſt & debet colligi quantitas fructuum.

2 Vt quemadmodum vſuræ quincunces ita & fructus viceſimo anno æquent ſortem, *ex Nouell. 7. de non alien. §. emphyteuſin. verſ. ſi vero alienius.*

3 Quænam enim ſit iniuria ei, qui tantumdem reddere cogitur quantum accepit?

4 Quæ boni cuiuſque iudicis præcipua cura eſſe debet, *l. quidam 21. ff. de rebus credit. l. 1. C. de admin. tutor.*

5 Nec enim nouum eſt, vt probationum inopia quantitas alioqui magna ad exiguam ſummam deducatur, *l. vltim. D. de prætor. ſtipul.*

DEFINITIO XXI.

Caſus, in quo heres, etiam qui moram non contraxit, tenetur ad expenſas litis, nempe cum debentur illa ex conuentione.

AD certam diem ſoluere obligatus ſub pœna expenſarum ni ſolueret, moram fecerat, & ante ſolutionem factam deceſſerat. Hæres eius non ſolum ad debiti ſolutionem tenebitur, ſed etiam ad impenſas omnes in litis cauſam prorogatas [1] licet ſtatim poſt exhibitum chirographum pecuniam obtulerit, vt proinde nulla ei culpa aut mora imputari poſſit. [2] Neque enim huiuſmodi impenſæ ex mora & officio iudicis debentur, ſed ex conuentione & iure actionis. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Decemb. 1590.

1 Cum eodem iure cenſeri debeat, quo defunctus ipſe ſi viueret cenſeretur, tanquam qui ſit eadem veluti perſona, *Nouell. 48. de iureiur. à moriente præſt. in princ.*

2 Scilicet propria, Nam vtique mora defuncti imputari poteſt hæredi, cui imputatur etiam mora per hæreditatem ipſam facta, *l. vlt. D. de non. eis. forn. l. ad diem 77. de verb. obl.*

3 Secundum diſtinctionem à nobis poſitam, *Definit. 2. & 3. ſupr.*

DEFINITIO XXII.

Petitio ſortis & vſurarum eodem libello concludi poteſt, eodemque iudicio terminari debet.

ET ſortem & vſuras eodem libello peti poſſe, & cum ita factum eſt, vtramque petitionem eadem ſententia terminandam eſſe conſtitit, [1] idemque de fundo & fundi petiti fructibus iuris eſſe. *Ita Senatus* in cauſa N. Guillelmi de Riddes, 5. Non. Decembr. 1590.

1 Quia cum vſuræ ſint acceſſio ſortis & debiti principalis, eodem iure cenſeri debent, *ex reg. acceſſorium, de reg. iur. in 6.*

2 Ne alioqui terminata lite de fundo, nulla ſuperſit ratio litis perſequendæ de fructibus, ſi non & ipſi ſint in obligatione, *l. terminato 3. cum ibi not. Cod. hoc tit.* Dixi *Definit. 2. & 3. ſupr. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Caſus, in quo fructuum reſtituendorum condemnatio fit, etiam pendente lite.

LIcet fructuum condemnatio in tempus diffinitiuæ ſententiæ differri ſoleat, [1] non tamen perpetuo id fit. Nam ſi pendente lite pronuncietur pro ſubhaſtationibus poſtulante creditore factis, eadem interlocutione pronunciandum erit de fructibus à debitore mala fide perceptis, vt omnes à die expeditionis reſtituat. [2] Præſtita tamen per creditorem ſatiſdatione de iis fructibus bonisque ſub haſta venditis reſtituendis, ſi iuſtum id iudici æquumque videbitur. [3] Idem eſt ſi pendente lite adiudicatio hæreditatis fiduciaria facta ſit: neq; enim hæreditas ipſa adiudicata videretur, ni fructus quoq; qui hæreditatem augent, [4] reſtituerentur. [5] Idem denique, ſi pendente iudicio in integrum reſtitutionis aduerſus contractum actor quaſi iure ſuo vtens occupauerit poſſeſſionem litigioſi fundi, fructuſque ex eo perceperit. Nam ſicut pendente reſtitutione contractui ſtandum eſt, ita & fructus ei reſtitui oportet, ad quem ex contractu pertinere debuerunt. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. Henrici Bay & Dominicæ March de la Chambre, Prid. Id. Decemb. 1590. Et rurſum pro D. Amedeo Michal magiſtro Computorum, contra viduam N. Chabot 7. Id. Iul. 1591.

1 Vt dixi *Defin. 12. ſupra de ſentent. & interloc. omn. iudic.*

2 Quia ex ſubhaſtationibus ipſis fructus omnes acquiſiti intelliguntur à die expeditionis vigore ſtatuti Sabaudiæ, quod in eam rem factum eſt.

3 Quicquid enim pendente lite per interlocutionem pronunciatur, poteſt reuocari per definitiuam ſententiam, *l. quod iuſſit 14. de re iudic.* & ideo neceſſaria ſatiſdatio eſt, vt dixi *Defin. 2. ſupr. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

4 *L. item veniunt 20. §. item non ſolum ff. de petit. hæred.*

5 Quamuis fructus non ſoleant venire in reſtitutionem hæreditatis fideicommiſſariæ, quia non tam hæreditati, quam rebus ipſis accepto feruntur, *l. in fideicommiſſaria, 18. D. ad SC. Treb.*

6 *Not. ad vnic. C. in integr. reſtit. poſtul. ne quid noui fiat.* Fructus enim ſequuntur cauſam dominij, cum acquirantur iure ſoli, *l. qui ſcit, 25. §. 1. ff. de vſur.*

DEFINITIO XXIV.

Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis quoties implicita eſt quæſtio dominij vel pignoris.

QVoties poſſeſſionis quæſtio implicitam habet dominij aut pignoris controuerſiam, quod vt plurimum euenit, cum interdicto retinendæ poſſeſſionis aut conditione ex lege Iuſtiniani, [1] ad poſſeſſionem agitur, perinde tributum illud & vt vocant, emolumentum, quod pro iudicato penditur, debetur ac ſi de dominij aut pignoris iure petitorio iudicio moralis fuiſſet, cum de contractus viribus pronunciari neceſſe ſit, priuſquam ſciri poſſit ad quem poſſeſſio pertineat? [2] Aliud eſt ſi de recuperanda poſſeſſione actum ſit, ſiue interdicto, ſiue remedio illo pleniore, quod ius Pontificium introduxit. [3] *Ita Senatus* Calend. Mart. 1591.

1 *In l. vlt. C. de acquir. poſſ.* De qua ſcripſimus *Defin. 1. ill. tit. de acquir. poſſeſſ. ſupr.*

2 Vix enim eſt vt qui poſſeſſionem ad ſe pertinere dicat niſi ex contractu aliquo præcedente, tametſi de contractu diſputare nolit, *arg. leg. quidam 73. D. de rei vindic.* Exemplum eſto, ſi inter

duos contendatur de hæreditate, & vterque petat ſe manu teneri in poſſeſſione ex edicto, *Le mort ſaiſit le vif.* Nec enim alius poteſt in huiuſmodi Poſſeſſorio vincere, quam cui in neceſſarium antecedens facta ſit adiudicatio hæreditatis, ſiue diffinitiua, ſiue prouiſionalis. Ita pronunciauit Senatus. pro Graphanis Nicole & Demoth, contra N.Lo et P.id. Non.April.1606 [Inde eſt quod ſi creditore exequente pro ſumma debita pro qua debitor condemnatus emolumentum iam ſoluerit, tertius aliquis intercedat, quaſi creditor anterior & maioris quantitatis & ſuccumbat, debetur nouum emolumentum ad ratam quantitatis non quæ petita primùm fuit, ſed quam tertius ille debitam ſibi contendebat, aut ſaltem ad ratam bonorum, quorum poſſeſſionem ſibi retinere volueras, ſi minoris ſint bona, quàm quod tertio debetur. Quoniam reus excipiendo etiam petit. *Ita Senatus* in cauſa Samuelis Petrin.Id.Sept.1612.Iunge *Defin.9.n.vlt.ſupr.* Fuit pronunciatum Arreſtum 17.Nouemb.1612.]

3 *Ex can.redintegranda 3.q.1.*

DEFINITIO XXV.

Fructus etiam nullo iure percepti ante litem conteſtatam non ſunt reſtituendi ſi percepti ſint bona fide.

CVm cuidam legatus eſſet vſusfructus, ita tamen, vt dubitari probabiliter poſſet, an proprietas legata videretur [1] & mortuo fructuario, hæredes eius proprietatem, quam putabant ſuam, vendidiſſent Titio bona fide ementi, ignorante proprietario in minori ætate tum conſtituto, placuit vindicante fundum proprietario, non idcirco condemnari debere Titium ad fructuum reſtitutionem, quod vſufructu finito eos perceperit.[2] Non enim videri poteſt eos percepiſſe abſque titulo & mala fide, cum bonę fidei emptor fuerit:[3] accedente præſertim venditoris quoq; bona fide, qui probabili errore ductus non modo vſumfructum, ſed ipſam etiam proprietatem ſibi legatam exiſtimabat.[4] Itaque non alios fructus reſtituere Titius condemnatus eſt, quam quos à die litis conteſtatæ percepiſſet.[5] Non idem Senatus pronunciaſſet, ſi fructus illi non à bonæ fidei emptore, ſed ab hæredibus fructuarij percepti fuiſſent, cum apertiſſimo iure vſusfructus morte fructuarij extinguitur,[6] niſi iuris quæſtio & difficultas contrariam, vt aliquando fit, æquitatis rationem induxiſſet. Neque enim prædo eſt, qui in iure errat, ſi neque dolus neque craſſa iuris ignorantia interueniat.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani de Pra Aduocati, & liberorum Petri Bonaud Procuratoris, 9.Cal.Aug.1591.

1 Vt in eleganti illo caſu, de quo *in l ſpecies 15.ff. de aur. & argen.legat.* [*l.vltim de vſufr.ear.rer.quæ vſu conſum.l Proculus 19.de vſufr.*]

2 Quaſi fructus percepti ex re fructuaria poſt finitum vſumfructum non niſi mala fide percepti eſſe poſſint.

3 *Arg.l.bona fidei 48.de acquir.rer.dom.l.emptor 65.ff.de rei vindic.*

4 Nec enim iuris error prædonem facit, *l ſed etſi 25.§ ſcire, de pet.hæred.*

5 *Ex d.l.ſed etſi §.ſi ante.l certum 22.C.de rei vindic.*

6 *L.3.§.vlt.& paſſ ff.quibus mod.vſufr.amit.*

7 *L.ſed & ſi 25.§ ſcire ff.de petit.hæred.*

DEFINITIO XXVI.

Nullum iudicati tributum debetur pro ſumptibus funerum & inuentarij, adiudicatis in inſtantia diſcuſſionis.

ETſi hæreditate defuncti agnita cum beneficio legis & inuentarij, lataque inter hæredem, creditores & legatarios ſententia, tributum iudicati, quod emolumentum vocant, pro mutuis eorum adiudicationibus deberi conſtat,[1] tamen nec pro ſumptibus funerum, nec pro inuentarij expenſis vllum debetur, ideo nimirum, quod de iis iudex non tanquam de re dubia pronunciat, ſed potius quaſi de re certa,[2] cum neque ex creditoribus, neque ex legatarij quiſquam eſſe poſſit, qui controuerſiam faciat, quin hæredi adeoque primo loco expenſæ illæ debeantur.[3] *Ita Senatus* 3.Cal.Maij 1591.

1 Quia quod ad mutuas omnium creditorum actiones pertinet, omnes ſunt inuicem & actores & rei, ideoque eſt res hæc ex genere in quibus ad eumdem iudicem iri oportet, *l 2.& tot.tit.ff.de quib.reb.ad eund.indic.eat.* ne continentia cauſæ diuidatur, *arg.l.nulli 10.de iudic.*

2 Lis enim eſſe non poteſt, niſi de re dubia, *l.1.ff.de tranſact.l.2.C.eod.* *l.in ſumma 65.§.1.de condict.indeb.*

3 Expenſæ quidem inuentarij, quia ad omnium creditorum promiſcuam vtilitatem pertinet, ideoque cenſetur eſſe inſtrumentum commune omnium creditorum, *Nos.ad ait 3.l.vlt.C.de iur.delib.* Sumptus funerum, quia ad humanæ conditionis memoriam maxime ſpectat, vt quis etiam de alieno ſepeliatur, ſi non poſſit ſepeliri de ſuo, *l. quidam 27. in princ. D. de condit. inſtit.l.in eum 16 cum ſeqq de relig.& ſumpt.funer.*

DEFINITIO XXVII.

Cum lis vna habet plura capita poſſunt expenſa compenſari pro vno capite pro alio autem adiudicari.

SI duplex compenſatio obiiciatur, vna debiti iam contracti, ſed nondum liquidi,[1] altera debiti equidem liquidi, ſed quod tamen nondum poſſit exigi,[2] forte propter non præſtitam ſatiſdationem,[3] & neutrius compenſationis ratio habeatur, non facile condemnandus eſt reus in omnes expenſas litis,[4] ſed ſi aliud nihil vrgeat, in eas tantum, quæ propter priorem compenſationis ſpeciem nullo colore oppoſitam factæ ſunt,[5] non etiam quæ propter poſteriorem, cuius opponendæ probabilior quædam ratio ſubeſſe videbatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa D.Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & N.Ioannis Bay, 6.Id.Maij 1591.

1 Cuiuſmodi debitum, id eſt, non liquidum, conſtat non venire in compenſationem, *l.vltim.cum ibi not.C.de compenſat.*

2 Quæ res etiam impedit compenſationem, adeoque, licet certum ſit aliquando debitum iri, *l.quod in diem 7.ff.eod.*

3 Quia quod ſub onere ſatiſdationis debetur ante præſtitam ſatiſdationem nullo modo debetur, *l.1.§ ſed ſi dubitetur,ff de iudic.l.1.& tot.tit.ff.ſi cui plus quam per leg.Falcid.l.ſtatu liber rationem 3.ff.de ſtatu liber.*

4 Quamuis dici ſoleat, victum victori in expenſas condemnandum eſſe ex regula iuris Pontificij.

5 Tunc demum enim debentur expenſæ litis, cum nulla fuit iuſta cauſa litigandi, *l.eum quem temere 79 ff.de iudic.*

6 Quia è contrario probabilis cauſa litigandi excuſat ab expenſis *l. qui ſolidum 28.§.1.* vbi Bart.

DEFNIITIO XXVIII.

Caſus, in quo non tenetur victus ad alias expenſas, quàm quæ facta ſint poſt publicatas teſtationes.

QVod dicitur, in iudiciis ſicut & in contractuum executionibus poſteriorem moram nocere,[1] non eſt perpetuum. Sæpenumero ſiquidem euenit, vt in alias litis expenſas condemnandus non ſit qui ſuccumbit, quàm quæ factæ ſint poſt apertas teſtationes; nimirum ſi in id vſque tempus iuſtam facti ignorandi cauſam habuit,[2] nec ab eo tempore dolo malo, & per calumniam litigauit.[3] Finge aliquomodo ſuſpectas aut mancas fuiſſe teſtationes, vt iuſiurandum ſuppletiuum, quod vocant, deferri ad ſupplendam probationem[4] neceſſe fuerit. Quidni eius ſaltem temporis, quod teſtationum aperturam præceſſit, mora erit impunita? Plane ſi poſt pleniſſime probatam actoris intentionem reus nullo iuris aut æquitatis colore litem mordicus defenderit, nullam meretur excuſationem, cum facile ex eo appareat non minus temere fuiſſe illum litigaturum, tametſi de iure aduerſarij ab initio certus fuiſſet.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Cheurier, contra D. fratres de Beaumont ante Id.Maij 1591.& rurſus pro Ioanne Dardier, contra D.Marchionem d'Aix, 6.Non.Dec.1592.

1 *L.qui decem 72.in princ.& §.1.ff.de ſol.l. deſtitiſſe* 10. vbi Bart. *D.de iudic.*

2 Puta ſi fuit factum alienum, cuius regulariter probabilis & tolerabilis ignorantia eſt, *l.vlt.ff pro ſuo.*

3 Alioqui ſecus eſt, Bart.*in d.l.deſtitiſſe.*

4 Ex eo Interpretum noſtrorum errore, qui inualuit poſt Bart.& alios *ad l.admonendi 31.ff.de iureiur.l.3.C.eod.* De quo ſcripſimus in propria parte Hemichij, *de error.Pragmat.*

5 Bart.& poſt eum cæteri *ad d.l.deſtitiſſe.* Plane non eſt nouum, vt etiam qui ex iureiurando ſuppletiuo vincitur, in expenſas condemnetur, nempe ſi de proprio ipſius facto agebatur, vt ſcripſimus *ad tit.de reb.& cred.iureiur.*

DEFINITIO XXIX.

Sumptus contumaciales, qui ante omnia refundendi ſunt ſufficit refundi per compenſationem.

EXpenſas litis ob contumaciam debitas ante omnia, & vt Pragmatici noſtri loquuntur, *par vn preallable* ſarciendas

eſſe non dubitatur,[2] ſed non faciet ea res, quominus cum eo, quod victor viciſſim victo debeat, compenſari poſſint, ſi modo liquidum id ſit & ſtatim ſoluendum. Compenſatio enim vicem ſolutionis obtinet,[1] ideoque ſi nihil ſit quod in principali negotio condemnationem remorari poſſit, non male decernet iudex, ſi quantum ob expenſas contumaciæ actor reo debuit, tantum de rei condemnatione detrahat.[3] Ita enim fit, vt non eo minus videatur actor ante omnia ſoluiſſe, quod ſibi imputat in ſolutum, quodque ſi reus iam accepiſſet, nunc actori reſtituere deberet.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Iunij 1591.

1 Quia nec ante audiri poteſt appellans, quam purgauerit contumaciam refuſis ſumptibus, *l. ſancimus* 15. *C. de iudic.* Et hoc eſt quod Pragmatici noſtri iactitant hos ſumptus eſſe præiudiciales.

2 *L. ſi conſtat* 4. *& tot. tit. C. de compenſat.*

3 Cum poſſit compenſatio opponi etiam in executione iudicati, *l. cum militi* 16. §. 4. *ff. eod. tit. de compenſat.*

4 Vnde poteſt videri dolo facere, qui petit, quod eidem reſtituturus eſt, *l. dolo facit* 8. *ff. de dol. mal. except. l. ſi ſocer* 44. §. *Lucius ſol. matrim.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interſit, quod ad cauſam expenſarum pertinet, an actio male inſtituta ſit, an male facta executio?

PEriculoſior & ob id durior cauſa eſt creditoris exequentis, quam actione inſtituentis. Nam ſi, cum quinquaginta dumtaxat deberes, centum à te petiero, tuque nihil obtuleris, non eo minus condemnandus es in quinquaginta,[1] adeoque in expenſas litis propter moram.[2] Eſt enim quod tibi imputes, cur non obtuleris quinquaginta. Sed ſi cum in quinquaginta tantum condemnatus eſſes, iudicati executio pro centum facta ſit, quamuis nihil obtuleris, non videris moram contraxiſſe, vt ex ea cauſa in expenſas litis executoriæ condemnari debeas, at expenſarum compenſationi locus eſt quaſi propter mutuam victoriam,[4] cum non ſolum tibi imputandum ſit cur nihil obtuleris, ſed etiam mihi, cur pro maiori quantitate quam quæ debebatur, iudicatum ſim executus. Verum cur non æque in ſuperiori ſpecie, quod egerim pro maiori quantitate? Nimirum, quoniam actionis ius commode recipit diuiſionem ex natura & qualitate rei in iudicium deductæ.[5] At executionis actus vnius tantum eſt, iſque indiuiduus,[6] ac proinde omnino neceſſe eſt, vt iudex pronunciet, vel bene vel malè factam executionem,[7] quam porro bene factam eſſe pronunciare non poteſt, cum pro maiori quam debita fuerit quantitate facta.[8] Nec rurſus vlla iuris aut æquitatis ratio patitur, vt perperam factæ executionis ſumptus debeat is, cui in exequendo facta iniuria eſt, licet aliquid debeat.[9] Quod ſi quis huius quoque diſſimilitudinis rationem quærat, illa afferri poteſt, quod in actione ius,[10] in executione factum verſatur, & quidem tale, quod omnimodo indiuiduum eſt,[11] ſiue ponas capta pignora,[12] ſiue detruſum in carceres debitorem.[13] Vnde illud etiam fit, quod ad ſumptuum rationem aliter atque aliter diſtinguendam maxime pertinet, vt cum ſuper actione iudex pronunciat, in perſonam rei concipiat condemnationem. Pronunciat enim non actionem rite inſtitutam eſſe, ſed reum debere. Cum autem ſuper executione, in perſonam actoris non rei ſcilicet bene vel malè factam executionem, quod non niſi ad actorem, qui ipſe exequitur, referri poteſt, itaque in omnes executionis litiſque ex ea cauſa ſecutæ impenſas actor condemnandus eſſet,[14] ſi non ea potiſſimum ratio compenſationem induceret, quod nihilominus in dolo ſit condemnatus, qui ne id quidem offert, quod debet.[15] *Ita Senatus* in cauſa D. de Quiege & N. de Mouxi, 8. Id. Iun. 1591.

1 Cum verum ſit quinquaginta deberi, & minorem ſummam ineſſe in maiori, *l.* 1. §. *ſi ſtipulanti, ff. de verb. obl.* vt proinde non poſſet dici hoc caſu iudicari vltra petita, contra *l. vlt. C. de fideic. liber.*

2 Eſt enim hæc pœna temere litigantium, *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l.* 4. *C. hoc tit.* §. 1. *in fin. Inſt. de pœn. temer. litig.*

3 Vt tradit Rebuff *in proœm. conſ. Regiar. n.* 53.

4 Nam quæ ratio facit, vt victus victori condemnandus ſit ad litis expenſas ex regula iuris Pontificij: eadem ratio facit, vt cum mutuæ victoria eſt, expenſarum compenſationem fieri oporteat, ad compenſandam parem vtriuſque litigatoris temeritatem, *arg. l. viro* 39. *l. cum mulier* 47. *ff. ſolut. matrim.*

5 Actio enim diuidua cenſetur, cum res, quæ in actionem & iudicium deducitur, diuidua eſt, *l. ſtipulationes non diuiduntur* 72. *cum ibi not. ff. de verb. oblig.* iunct. *l. in executione* 85. *eod.*

6 In quo genere indiuiduorum vtile per inutile vitiatur, Not. *ad l. placuit* 29. *ff. de vſur.*

7 Quoniam indiuidua non poſſunt diuerſo iure cenſeri, *d. l. ſtipulationes, & d. l. in executione, l. in hoc iudicio* 27. *ff. famil. erciſcund.*

8 *L.* 1. *C. de plur. petit.* §. *ſi quis agens, Inſt. de action.*

9 Pœnam enim non lucrum aut præmium iniuria meretur: & omnis executio, quæ non iure fit, habet iniuriam, *l.* 11. §. 1. *ff. de iniur.*

10 Vt conſtat ex actionis definitione poſita *in l. nihil aliud* 51. *de oblig. & action.* iunct. *l. ſi vnus* 27. §. *pactus ne peteret ff. de pact.*

11 *d. l. ſtipulationes non diuiduntur* 72. *de verb. oblig.*

12 Quia ius pignoris indiuiduum eſt, *dict. l. in executione*, §. *pen. l. rem hæreditariam* 65. *ff. de euict.*

13 Nec enim poteſt quis pro parte in carcerem detrudi.

14 Scilicet ob male factam totam executionem.

15 Quodque etiam non interpellatus deberet vltro offerre ſi bonam fidem agnoſcere vellet, *l. quoties* 9. §. *ſicut*, D. *de admin. tutor l. cum amplius* 84. *is natura debet, de reg. iur.* Non enim comparatæ ſunt actiones iure ciuili niſi in perfidos homines, vt Theophil. ſcribit initio *titul. de action.* Vide Guid. Pap. q. 27.

DEFINITIO XXXI.

Si ab eodem capite ſententia vtrinque male appellatum ſit, compenſanda ſunt expenſa litis appellatoria.

CVm vterque collitigantium à compenſatione expenſarum litis appellauit, ſi neuter iuſtam appellandi cauſam habuit litis quoque appellatoriæ ſumptus compenſandi ſunt, quaſi ex mutua victoria.[1] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Iul. 1591.

1 Cum enim vterque appellauit, vterque & vincit & vincitur, ſi tota ſententia confirmetur. Iunge quæ ſcripſi *Defin. præced. n.* 5.

DEFINITIO XXXII.

Refuſio expenſarum, quæ factæ ſunt in prioribus duabus inſtantiis, quando fieri debeat in tertia inſtantia, ſi noua inſtrumenta producantur.

IVre illo vtimur, vt poſteaquam lis ad Senatum per ſecundam appellationem deuoluta eſt, non liceat noua inſtrumenta, aut nouos teſtes, nouaſve allegationes proferre, niſi ea lege, vt priorum inſtantiarum expenſæ ante omnia refundantur, adeoque præſtito prius iuramento;[1] quod nunc primum ea inſtrumenta, aut teſtes, aut allegationes innotuerint proferenti,[2] nimirum, vt huius veluti pœnæ metu diligentiores fiant collitigantes ad inſtruendas lites,[3] citiuſque ſolemnis iudiciorum curſus expediatur.[3] At finge, in tertia inſtantia productum à te nouum inſtrumentum, me vero cum poſſem prohibere, ne ad productionem admitteretis, non prohibuiſſe, ſed vt eliderem probationem, quam tu ex eo depromebas, alia quoque inſtrumenta in contrarium exhibuiſſe, an prohibere poteris ne admittat ad productionem, hoc ſolo prætextu, quod in tertia inſtantia produci niſi refuſis expenſis non poſſint? Minime. Eſt enim, quod tibi potius imputes, qui facto tuo & negligentia huic nouæ productioni cauſam dederis:[4] nihilque eſt æquius, quam vt quod quiſque iuris ſibi conſtituit, eodem erga alium vtatur,[5] ſicut & id vnum maxime præ oculis habere iudex debet, vt in iudiciis ſeruetur æqualitas, nec vni liceat quod alteri denegatur, aut contra vni denegetur quod alteri licuit.[6] *Ita Senatus* 4. Id. Iul. 1591.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri diſerte cautum eſt *ſub tit. de appell.*

2 Arg. eius quod ſcribit Iuſtin. initio *tit. Inſt. de pœn. temer. litigan.*

3 Quod fieri intereſt publice, adeoque vtriuſque litigatoris, *l.* 1. *C. de admin. tutor.*

4 Qui cum faciendi cauſam dat, facere videtur, nec æquum cuiuſquam factum & negligentiam aliis nocere, *leg. in condemnatione* 73. § *vnicuique.* iunct. *l. factum* 155. *de reg. iur.*

5 *L.* 1. *& tot. tit. D. quod quiſque ius in alien. ſtatuer.*

6 *L. non debet actori* 41. *cum ibi not. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Procurator officij & iuriſdictionis non condemnatur ad expenſas litis ſi nihil fecerit per calumniam.

EX cauſa criminis condemnatus in mulctam pecuniariam, paratus erat ſoluere & ſatisfacere iudicato, ſed victor ab ea ſententia prouocauerat tanquam à minima & leniore, quam par fuiſſet, condemnatione, [1] itemque procurator iuriſdictionis, quem vulgo officij vocant, cum bene iudicatum & ſine cauſa prouocatum conſtaret, viſum eſt actorem in omnes expenſas litis appellatoriæ condemnandum, nec in vllam condemnationis partem vocandum eum, qui accuſatoris publici officium exequebatur.[2] Cuius Senatuſconſulti primum caput rationem illam habet, quod non quemadmodum crimen cauſam dedit primæ liti, ſic & appellatoriæ dediſſe videatur, ſed potius temeritas appellantis quando primus iudex bene pronunciauerat. [3] Poſterius vero ea nititur ratione, quod quoties priuatæ iniuriæ vindex adeſt, nulla pœna affici debeat, qui vindictam publicam coniunctim perſequitur, [4] niſi forte euidens eſſet ipſius calumnia, [5] & priuatus accuſator refundendis ſumptibus litis non ſufficeret. [6] Sane ſi procurator iuriſdictionis ſolus litiget, ac euidenter malam cauſam foueat, licet dolo & calumnia careat, in expenſas quoque condemnabitur. [7] Procuratorum enim ſolius Principis ſingulare eius & priuilegium illud eſt, vt ni quid per calumniam & male vexandi animo fecerint, [8] numquam in expenſas condemnentur. *Ita Senatus* in cauſa N. de Molens & Chapelan d'Aſpremont, 15. Cal. Auguſt. 1592. & rurſum pro Ioanne Griffo Aduocato Maurianenſi, contra procuratorem fiſcalem Epiſcopatus Maurianenſis, Idib. Iul. 1592.

1 Pragmatici noſtri vulgo ſic efferunt abſolutè, vt dicant, *l. appellationem à minima.*

2 Qualis ille eſt, quem nos procuratorem officij ſeu iuriſdictionis appellamus.

3 Quæ temeritas appellantis ſemper coërcenda eſt & mulcta pecuniaria & condemnatione ſumptuum, *cap reprehenſibilis. Extr. de appellat.*

4 *L. poſt legatum 9. § aduocatum fiſci ff. de his quæ vt indign.*

5 Nunquam enim debet bonus iudex impunitam calumniam relinquere *l. 1. §. 1. ff. ſi mulier ventr. nomin. in poſſeſſ. calumn. cauſ. eſſ. dicet.*

6 Semper enim excutiendus eſſet tanquam fauorabilis ille, qui priuato nomine egit antequam ad eum perueniri poſſit, qui egit iure publico.

7 Vt & alius quilibet temerarius litigator, *§. 1. in fin. Inſt. de pœn. temer. litig. l. cum quem temere 79. ff. de iudic.*

8 Quo caſu pertinet ad maieſtatem Principis, vt ne quis ſub ipſius nomine poſſit iure conqueri, ſed ab aliquo iniuriam & vexationem paſſum fuiſſe. Nec calumniæ facultatem ex principali maieſtate capi oportet, *l. penult. de hæred. inſtit. l. ex imperfecto 23 de leg. 3.*

DEFINITIO XXXIV.

Tardius probata qualitas actoris non præbet iuſtam litigandi cauſam vero debitori nihil offerenti.

SI quis alieno nomine agat tanquam tutor vel procurator, vel conductor, vel ceſſionarius,[1] nec reus iuſtam aliam vllam exceptionem aut litigandi rationem habeat, niſi quod talem eſſe actorem ignoret, qualem ſe ipſe diceret, [2] non eo minus in omnes expenſas litis condemnandus eſt, quamuis probabilem ignorantiæ cauſam habuerit, ſi modo poſtea talem ſe actor probet.[3] Illa enim ignorantia, licet ſit probabilis, vt pote facti alieni, [4] non tamen talis eſt, quæ cogat debitorem aut poſſeſſorem iudicium ſuſcipere, cum ab initio potuerit cedere [5] & offerre, ea lege, vt tamen ante omnia de actoris perſona & iure conſtaret. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Cal. Aug. 1591.

1 Quo caſu is, qui agit tanquam talis, debet ante omnia ſe talem probare, *l. poſt quam 5. § ſi dicis, D. vt legat. ſeu fideic. ſeruan. cauſ. caueat. cum ſimilib.*

2 In quo probabilem habet ignorandi cauſam, niſi cum eo tanquam tali contraxerit, quoniam alieni facti ignorantia tolerabilis eſt, *l. vlt. ff. pro ſuo.* Et ſemper præſumitur, niſi ſcientia probetur, vt eſt in regula iuris Pontificij.

3 Illa enim probatio quandocumque facta retrotrahitur, & reddit iudicium retrouàlidum, *l. licet 24. cum ibi not. C. de procuratorib.*

4 *d. l. vlt. ff. pro ſuo, l. quanquam 7. ad SC. Velleian.*

5 Si bonam fidem agnoſcere voluiſſet, vt vel.e debuit, *l. quoties 9. § ſicut autem, ff. de admin. tut. r.*

6 Aliud enim eſt litigare, aliud vero ſoluere aut accipere ſolutionem, *l. hoc iure 86. ff. de ſolut.*

DEFINITIO XXXV.

Onus expenſarum iudicialium litis appellatoriæ interdum pertinet ad accuſatorem non etiam condemnatum.

ABſoluto reo criminis, aut, quod non omnino idem eſt, ab obſeruatione iudicij liberato, his verbis, *mis hors de Cour & de procés ſans amande & ſans deſpans*, non tantum ab iis expenſis, quæ ad accuſatorem ſpectant, liberatio ei data intelligitur, ſed ab iis etiam, quas ſcripturarum & actorum cauſa fieri, iudicique & actuario in laboris præmium perſolui neceſſe eſt. [2] Has igitur, quoniam nec à reo exigi, nec iudici vel actuario facile ſubripi poſſunt, ſupereſt vt accuſator ipſe perſoluere debeat, quamuis nulla ei per ſententiam condemnatio expenſarum irrogata ſit. [3] Hoc ita ſi non ſit concepta ſententia per hæc verba, *ſans deſpans entre les parties.* Tunc enim, quæ non parti, ſed iudici vel actuario pecuniæ debentur, nihilominus ad abſoluti onus pertinent. [4] *Ita Senatus* Prid. Cal. Aug. 1592.

1 Nam prior formula afficit ius ipſum actionis & accuſationis, poſterior vero ſolam inſtantiam.

2 Quas magis ſpeciali nomine Pragmatici noſtri dicunt *frais de iuſtice.*

3 Cum ſcilicet accuſator ille ſit, qui omnibus iſtis ſumptibus faciendis cauſam edit.

4 Quaſi excluſio vnius ſit incluſio alterius, vt contra plerumque incluſio vnius eſt excluſio alterius, *vulg. l. cum prætor 12. ff. de iudic. l. ex eo [illegible] ff. de teſtib.*

DEFINITIO XXXVI.

Expenſarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla eſt.

QVod ſi priuatus accuſator nullus fuit, nec de rei innocentia iudex dubitandum habeat,[1] nihil aliud dici poteſt, niſi quod nulla omnino expenſarum litis condemnatio irroganda eſt, ſi nihil ſit, quod accuſatori publico poſſit imputari.[2] Æquius enim eſt iudici & actuario lucrum, quod ex operis ſuis ſperarant, ſubtrahi,[3] quam vel eum, qui ex officio ſuo accuſationem inſtituere debuit,[4] vel innocentem reum in minimum quadrantem condemnari.[5] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Alioqui ſi quantulacumque ſuſpicione reus vrgeatur non aliter abſoluendus eſt, quam vt expenſam ſoluat concepta ſententia liberationis in hunc modum *en payant les deſpans & frais de iuſtice*, quam in rem ſufficit iuſtam fuiſſe cauſam inquirendi de crimine contra reum. Dicam *Defin. 10. infr.*

2 Nam ſi quid aut per calumniam, aut nullo probabili colore fecerit, condemnari ipſe in expenſas debet, vt diximus, *Defin. 31. ſupr.*

3 Aliud enim eſt lucrum eripi, aliud vero damnum infligi, *l. quod autem 6. §. ſimili modo dicturus ff. quæ in fraud. cred.*

4 Cui vel ob hoc ipſum parcendum eſt, *l. 3. §. aduocatum fiſci, ff. de his quæ vt indulgn.*

5 Cum melius ſit vel nocentem abſolui, quam innocentem damnari, *l. abſentem 5 ff. de pœn.*

DEFNIITIO XXXVII.

Reſcriptum Principis ad ſanandum vitium appellationis non illico interpoſitæ obnoxium eſt refuſioni expenſarum, ſi impetretur in alia inſtantia.

CVm ob non interpoſitam appellationem confirmata eſſet per priorem appellationis iudicem ſententia, [1] appellatione autem rurſus interiecta ad Senatum impetratum eſſet reſcriptum Principis ad validandam priorem appellationem, ac ſi illico interiecta fuiſſet, [2] prioris vitium poſteriorem afficeret, non aliter audiri impetrantem debere viſum eſt, quam ſi totius primæ litis appellatoriæ itemque

ſecundæ ad diem vſque impetrati & inſinuati reſcripti expenſas ſarcire paratus eſſet. [3] Serum enim eſt beneficium Principis poſt redditam ſententiam, [4] cum tamen, ſi impetratum eſſet, nulla impenſarum refuſio incumberet, quinimo expenſas totius litis impetrans obtineret, ſi iniuſtam litem perſequi non deſiſteret is, contra quem appellatum fuiſſet. Imputari ſiquidem ei poſſet, cur non ſaltem poſt impetratum ab appellante reſcriptum deſtitiſſet. [5] An non ſimiliter imputari ei poteſt, contra quem non niſi poſt ſententiam reſcriptum impetratum eſt, cur ſententiam expectauerit, quam pro ſe retulit. [6] *Ita Senatus* pro N. Botier du Pontdeuanx, 12. Cal. Sept. 1592. Et iterum pro D. de Ruar. Idib. Mart, 1612.

1 Quia illico appellandum eſt aut ſaltem intra decennium, vt illico appellatum videatur, *c. 1 Nouell. 23. de appell.*

2 Quod Pragmatici noſtri dicunt *relief d'illico.*

3 Ne alioqui beneficium Principis eſſet alteri captioſum, contra, *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus 8. de prætor. ſtipul.*

4 Quam ſcilicet neceſſe fuit reddi ſecundum allegata & probata, [Idem eſt ſi quis tale reſcriptum impetrauerit ad appellandum poſt ſententiam ab alia ſententia etiam contra alium lata, qua tanquam titulo aduerſarius nitebatur. *Ita Senatus*, contra Iacob. Bigot, pro Peroneta Carrier, 5. Calend. Sextil. 1612.]

5 *L. deſtitiſſe* 10. vbi Bart. *D. de iudic.*

6 Abſurdum enim eſt, ei nocere ſententiam, pro quo iudicatum fuit, & contra prodeſſe illam condemnato, *l. euidenter 16. de except. rei iudic. l. 3. ff. de vſur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quantum interſit, an poſt productas teſtationes noui articuli dentur in eadem inſtantia, an in tertia, & an ante, an poſt colluſionem in cauſa?

QVi poſt teſtationes à parte productas, necdum tamen apertas, nouis allegationibus vti vult, ſiue iis de quarum veritate iam actum eſt, contrariæ ſint, ſiue non, eas quidem expenſas refundere cogitur, quæ poſt præcluſam quicquam aliud allegandi facultatem factæ ſunt, [1] in pœnam nimirum negligentiæ, [2] ſed non vſque adeo plectendus eſt, ſi inde nouarum quoque allegationum occaſionem ſumat aduerſarius, huius ſumptibus id fieri debeat. Tum enim hoc obtinet, cum aut tertia agitur inſtantia, aut poſteaquam in cauſa concluſum eſt, noua litis & probationum materia quæritur, [3] quamuis id ſemper diſtricte obſeruandum ſit, ne poſt diſcita teſtificata contrariæ probationes admittantur propter metum corruptionis. [4] Nec ad rem facit, quod in propoſita ſpecie maioribus expenſis oneratur is, qui præter iam relatas teſtationes, nunc alias rurſus perquirere cogitur, cum ſi minus negligentem aduerſarium habuiſſet, iiſdem fortaſſe teſtibus erat vſurus ad totam facti quæſtionem explicandam probandamque. [5] Eſt enim id in incerto poſitum, eoſdem an alios teſtes fuerit adhibiturus. Aliis autem quæſitis, vix eſt vt impendiorum nomine quicquam interſit, vtrum eodem an diuerſo tempore teſtationes omnes conſcribantur. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Sept. 1592.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt *apres la forcluſion.*

2 Quæ etiam contumacia eſt, cum alter ex litigatoribus allegare iuſſus, ſi quid præterea allegandum haberet, nihil deinde allegauit.

3 Ita enim Senatus ſtylo cautum eſt *ſub titul. Des adiournemens, & ſub tit. des appellations.*

4 *Cap. fraternitatis & c. ſeries, & paſſ. Extr. de teſtib. clem. fin. eod.* Excipe tamen quoſdam caſus, de quibus dixi *ſub titul. de teſtib. ſupr.*

5 Propter quam cauſam videbantur hi ſumptus quanto maiores ad eum ſpectare debere, qui cauſam iis dediſſet.

6 Neque ex iure hoc pendet, ſed ex euentu.

DEFINITIO XXXIX.

Si is, qui egerat ex can. redintegranda, poſtea impetret reſtitutionem aduerſus contractum ab alio factum, nullam eo nomine ſumptuum condemnationem pati debet.

MInor annis viginti quinque egerat interdicto recuperandæ poſſeſſionis, [1] aut ex canone Pontificio, [2] quaſi ſpoliatus fuiſſet, ad eam rem, quam à parentibus, quorum hæreditatem agnouerat, alienatam fuiſſe, poſtea ex venditionis inſtrumento, apparuit, [3] cum ſubinde reſtitutionem in integrum hæreditario iure ex cauſa enormis læſionis imploraſſet, [4] ideoque tanquam ob mutatam actionem præteritæ litis expenſas reus peteret, [5] viſum eſt ab ea petitione abſolui actorem debere, nec aliud pronunciandum tametſi ætas is auxilium non ſuffragaretur, [6] propterea quod probabilis ignorantia eſt eius, qui in alterius locum & iura ſucceſſit. [7] Maxime vero ſi non enormis tantum, [8] ſed etiam, vt noſtri loquuntur, enormiſſima læſio [9] interueniſſe proponatur, quæ quoniam reducit titulum ad non titulum, [10] poteſt aut dubie cumulari cum remedio, quod ex Canone pontificio datur. [11] Sed etſi dolo malo poſſeſſoris dilata inſtrumenti exhibitio fuiſſet, condemnandus is eſſet in expenſas omnes, quas culpa ſua & fruſtratione inutiliter factas conſtaret. [12] *Ita Senatus* ex tempore pro vxore procuratoris De Lale, 5. Cal. Septembr. 1592.

1 Hoc eſt, Vnde vi, aut Quod vi aut clam. Vtrumque enim interdictum iure prætorio comparatum eſt ad recuperandam poſſeſſionem.

2 *Ex can. redintegranda, 3. q. 1.*

3 Cui alienationi ſtare ideo tanquam hæres tenebatur, *l. venditrici, 5. C de reb. non alienand. l. cum à matre, 14. C de rei vindic. l. vindicantem, 17 ff. de euict.*

4 Siquidem ius petendæ reſtitutionis tranſit etiam ad hæredes, *l. non ſolum, 6. ff. de integr. reſtit.*

5 *Ex not. in l. ad itaa.. C. de edend.*

6 Quamuis in pleriſque minores ſint fauorabiliores, quam maiores, *l. 1. & tot. tit. ff. de minor.*

7 *L. qui in alterius. 42. de reg. iur.*

8 Id eſt, vltra dimidiam iuſti pretij de qua *in l. 2. & l. ſi voluntate C. de reſcind. vend.*

9 Id eſt, vltra beſſem, de qua noſtri tractant *ad d. l. 2. & ad l. ſi quis cum aliter, 16. quis* D. *de verb. oblig.*

10 Vt vulgo noſtri ſentiunt, poſt Iaſ. & alios, *ad d. l. ſi cum alter.*

11 Cum remedium illud detur, etiam contra titulo poſſidentem, vt ſæpius ſcripſimus.

12 Imbert. in inſtit. forenſ. poſt Felin. *ad c. exceptionem, extr. de except.* Non enim malitiis indulgendum eſt, *l. in fundo, 38 ff. de rei vendic.*

DEFINITIO XL.

In cauſis criminalibus, an & quando ad expenſas litis condemnari poſſit reus non condemnatus de crimine.

QVoties iuſta de crimine inquirendi cauſa eſt, nec tamen ad condemnationem probationes ſufficiunt, pronunciari oportet per hæc verba: *Sera plus amplement informé*: ſemperque hoc caſu in expenſas litis condemnandus eſt reus, qui nec à iudicij omnino obſeruatione abſoluitur. [1] Aliter obſeruatur, ſi per euidentiſſimas innocentiæ probationes adeo eliſa ſint criminis indicia & argumenta omnia vt pleniſſima abſolutione dignus reus videatur, aut ſaltem à iudicij obſeruatione omnino abſoluendus his verbis, *l'accuſé eſt mis hors de Cour & de procés.* Tunc enim vix, niſi iniuſtè fieri poteſt, vt ei ſumptuum litis condemnatio vlla irrogetur, qui ſumptuum victoriam potius referre deberet, [2] ſi alium quam procuratorem Principis haberet aduerſarium. [3] *Ita Senatus* in cauſa N. Coturier aurificis Soyſſellenſis, Prid. Non. Nouembr. 1590.

1 Dixi *Definit. 36. n. 1. ſupr. & 25.*

2 *Ex reg. victus victori, de reg. iur. in 6.*

3 Qui ſcilicet numquam ad expenſas condemnatur, Dixi *Defin. 35 in fin. ſupr.*

DEFINITIO XLI.

Duplex victoria excuſat ab expenſis ſecundæ appellationis, ſed non ab expenſis priorum inſtantiarum.

IN ſecunda appellatione ſuccumbens, ſi duas pro ſe tulerat ſententias, [1] ab expenſis vltimæ appellationis vt plurimum excuſari ſolet, [2] ſi iuris aut facti error, non etiam dolus eius, [3] præbuerit aduerſario cauſam victoriæ. Sumptus tamen priorum inſtantiarum non eo minus victori adiudicandos eſſe placuit. [4] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel, Id. Decem. 1592.

1 Pro quibus ſane præſumendum fuiſſe, nemo negauerit. Nam & dici ſolet in dubio præſumendum eſſe pro ſententia, etiam à qua fuit adpellatum.

2 Cum probabilis cauſa litigandi ſemper excuſet ab expenſis, *l. qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 1.* [Non tamen eſt hoc perpetuum. Quid enim ſi prima ſententia per ſecundum confirmata, expreſſum errorem contineat? Quid ſi lis agitata ſit inter Pragmaticum locupletiorem & ruſticum inopem, qui plus in litem impenderit, quàm quanti ſit æſtimatio litis? His caſibus & aliis, ſi qui ſunt ſimiles, non patitur æquitas, vt ab expenſarum condemnatione liberetur is, qui in lite improba tamdiu perſeuerauit. *Ita Senatus* pro Iacobo Verchey, contra Ant. Baud 9. April. 1614.]

3 Dolus enim numquam impunitus relinquendus eſt, *l. procurator 11. §. 1. ff. de doli mali excep.*

4 Ex regula vtriuſque iuris. Victus victor, *de reg. iuris in 6. l. & properandum 13. §. ſine autem alterutra, C. de iud.*

DEFINITIO XLII.

Non ſemper contumacia litis damno coercetur, ſed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur.

QVi ad diem iudicio ſiſtere iuſſus non paruit, etſi contumax eſt, [1] non ideo tamen condemnari ſtatim debet, [2] ſed ſi veritas facti, ex quo ius actoris oritur, [3] per inſtrumenta non probetur, [4] pro veris haberi debebunt omnia, quæ actoris libello continentur, in odium contumaciæ, & quaſi ex tacita confeſſione. [5] Quo pronunciato iterum citatur reus, vt ſi quas remorandæ condemnationis cauſas habeat, eas proferat: [6] ſi nullas habere poſſit, niſi prius impetrata aduerſus fictam illam confeſſionem reſtitutione, non aliter audiri debet, quam ſi præiudiciales, vt vocant, & contumaciales expenſas reſarciat. [7] Si vero ea, quæ in pœnam contumaciæ pro veris habenda eſſe pronunciatum eſt, tam parum ad rem faciant, vt ex iis ſequi condemnatio non poſſit, [8] quæſitum eſt, an contumaciæ expenſas omnimodo refundere reus debeat? Quibuſdam id æquum exiſtimantibus, vt hanc ſaltem contumaciæ ſuę pœnam luat, qui quantumlibet iuſtis defenſionibus fultus iudici parere debuit. [9] Sed diſplicuit ſententia, propterea quod non debeat actor ex rei contumacia duplex lucrum ſentire ſatiſque plectatur reus in eo, quod in odium contumaciæ pro veris habentur ea, quæ fortaſſe falſa ſint, [10] licet expenſarum condemnatio non accedat. Nam & purgata per expenſarũ ſolutionem contumacia, nihil præterea conſequi actor poſſet. [11] Purgari porro contumaciam per eum, qui culpæ ſuæ pœnam legitimam ſubire paratus ſit, nil neceſſe eſt. *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Tiſſot, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Contumax enim eſt, quiſquis ius dicenti aliquid iubenti non obtemperat, *l. 1. cum ibi not. ff. ſi quis ius dicenti non obtemp. l. & poſt edictum 73. §. vlt. ff. de iudic. l. contumacia 53. ff. de re iudic.*

2 Quamuis dici ſoleat, contumaciam eorum, qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coërceri, *d. l. contumacia*. Id enim de perfecta & abſoluta contumacia intelligi debet, quæ aliam pœnam habere nullam poteſt, vt aliquis ſit litium finis.

3 Prius enim de facto cognoſcendum eſt, cum ex facto ius oriatur, *l. ſi ex plagis 52. §. in cliuo, ff. ad leg. Aquil.*

4 Nec enim omnia poſſunt probari per inſtrumenta, puta poſſeſſio, *l. ſtadio 48. cum ibi not. ff. de acquir. poſſ.*

5 *L. de ætate 11. §. qui tacuit ff. de interrog. in iur. faciend.*

6 Quod Pragmatici noſtri dicunt *pour venir deffendre à la condemnation.*

7 Contumax enim non auditur niſi purgata contumacia, quæ porro non purgatur, niſi per refuſionem expenſarum, *lege ſancimus, 13. C. de iud.*

8 Finge eſſe media impertinentia, & vt Pragmatici loquuntur, irrelevatoria.

9 Non eius auctoritatem contemnere *l. ſi quis ex aliena, 5. ff. de iud.*

10 Tantum enim prodeſt & operatur fictio in caſu ficto, quantum veritas in caſu vero, *l. ſi is qui pro emptore, 13. vbi not. ff. de vſucap. l. confeſſionibus, 13. ff. de interrog. in iur. faciend.*

11 Cum purgata contumacia, pro non contumacia habeatur, *d. l. ſancimus.*

12 Sua enim huic contumaciæ pœna conſtituta eſt, quæ molliri potius, quam exaſperari debet, *l. pen. ff. de pœn.*

DEFINITIO XLIII.

Sumptus facti à creditoribus in diſcuſſionis inſtantia imputantur aliquando iis, qui bonam cauſam non habuerunt, aliquando hæreditati.

SVmptus à vero creditore aduerſus alios creditores iacente hæreditate, vt ſuum conſequeretur, factos placuit non hæreditati, ſed iis qui iuſtam contra dicendi cauſam non habuerunt expenſos ferri debere, [1] ſi nihil ſit quod curatori hæreditatis imputetur. [2] Quod ſi iuſta fuit creditorum omnium cauſa, nec eos inuicem condemnari æquum eſt, nec litis ſumptibus ipſam debiti quantitatem imminui. [3] Conſequens igitur eſt, vt hæreditatem eo nomine condemnari oporteat, quamuis nec curator hæreditatis fuerit in mora ſoluendi. [4] Non tam quod æquum videatur, ſumptus infligi ei, cui nihil imputari poſſit, [5] quam quia nihil ſit, quod æquius aut melius queas conſtituere. Longe ſiquidem eſſet iniquius hos ſumptus cedere damno creditorum, qui iuſtam agendi cauſam habuiſſent. [6] *Ita Senatus* in cauſa viduæ Ioannis Thomæ Foſſe, & Gallier & Carrier, mercatorum Lugdunenſium, 9. Cal. April. 1593.

1 Vt temerarij litigatoris culpa non alij noceat, quam ipſi: ſemper enim expenſarum condemnatio eſt perſonalis, vt dixi *Defin. 1. ſupr.*

2 Quo caſu curator ipſe proprio ſuo nomine condemnandus eſſet, *l. non eſt ignotum, 6. C. de admin. tutor.*

3 *L. properandum, 13. §. ſine autem alterutra, C. de iudic. l. pen. ff. de liber. lege.*

4 Quamuis regulariter expenſarum condemnatio non niſi propter moram non ſoluentium infligatur, exemplo eius quod de vſuris ſcriptum eſt, *in l. cum quidam, 17. §. ſi pupillo, D. de vſur.*

5 Cum ſit illa pœna temere litigantis, *§. 1. in fin. Inſtit. de pœn. tem. litig.*

6 Itaque hoc caſu locum habet quod ſcriptum eſt *in lege quoties 200. de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Si appellatum ſit à diuerſis articulis taxatarum expenſarum & diuerſo iure, quid de ſumptibus appellationis conſtitui debeat.

INterpoſita appellatione à diuerſis capitibus taxatarum expenſarum, tot appellationes cenſendæ ſunt, quot ſunt capita. [1] Ideo Senatus noſtri ſtylo cautum eſt, vt ſi perperam appellatum ſit ab omnibus aut pluribus capitibus, in ſingula capita pendi debeat pœna temerariæ appellationis. [2] Inde fit, vt nihil prohibeat condemnari alterutrum ex collitigatoribus in expenſas litis appellatoriæ ratione quorundam capitum, ratione vero aliorum fieri compenſationem, [3] quod non ſimiliter poſſet contingere in vna eademque appellatione. Etſi enim plures appellationis cauſæ allegarentur, quarum aliæ iuſtæ eſſent, aliæ iniuſtæ vnica tamen cauſa grauaminis ſufficeret ad obtinendam victoriam omnium expenſarum. [4] Compenſatio autem expenſarum, quoties à taxatione appellatum fuit, induci poteſt, cum alter litigantium maiorem alter minorem taxationem fieri vult, quam ex ratione fieri debeat. [5] Plane ſi pro diuerſis capitibus vterque vicerit, non ſunt expenſæ compenſandæ, vt alias fieri ſolet ratione mutuæ victoriæ, quoties ab vna ſententia, quæ multa capita continet appellatur, [6] ſed pro capite quiſque vicit, expenſas quoque debet conſequi, [7] tunc expenſarum hinc inde adiudicatarum compenſatio fieri, ſi quantitates concurrant, [8] aut ad æqualitatem proxime accedant. [9] *Ita Senatus* in cauſa Michaelis du Mont, contra Dn. de Chuyt. Prid. Id. Maij, 1593.

1 Quoniam caput vnum expenſarum, quantum ad taxatam quantitatem pertinet, aliis non cohæret, *l. etiam 29. §. 1. ff. de minor. l. ſtipulationes non diuidun. 29. ff. de verb. oblig.*

2 Eſt enim conſtituta mulcta pecuniaria in temerarios appellantes, præter condemnationem expenſarum, *ex cap. reprehenſibilis, Extr. de appell.*

3 Puta ſi pro vno capite alteruter litigatorum ſuccubuerit, pro alio alter, tem vterque, cum fortaſſis ab eodem capite, vt plerumque fit, vterque appellaſſet. *l. per hanc, 5. C. de temp. & repar. appellat.*

4 Non enim ſolet improbari appellatio eorum, qui vel vnam appellandi cauſam probabilem habuerunt, *l. appellanti, 13. §. 1. ff. de appell.*

5 Quoniam eo caſu vtrumque & vinci & vincere neceſſe eſt, vt dixi *n. 3.* Quæ res ſicut mutuam victoriam inducit, ita & compenſationem expenſarum ratione mutuæ victoriæ, dixi *Defin. 39. n. 4. & Defin. 3. ſupr.*

6 Vt dixi ſupradictis locis.

7 Quia tot ſunt ſententiæ quot ſunt capita.

8 Non enim ſolet compenſatio fieri, niſi ad concurrentem vſque quantitatem, *l. cum alter, 11. ff. de compenſat.*

9 Quo caſu arbitrio iudicis præſertim ſupremi poteſt fieri taxatio expenſarum omnium id eſt, etiam ſupra concurrentem reuera quantitatem, quaſi breui manu facta taxatione ad parem vtrimque quantitatem

tarem plerumque enim celeritate coniungendarum actionum vna occultatur, *l. 3. §. pen ff. de donat. int. vir. & vxor.* eſt autem hoc tolerabile, quamuis poſſit interdum habere aliquid iniquitatis, vt citius lis expediatur, nec longioris litis materia detur, *l. quidam, 21. ff. de reb. cred. l. 2. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XLV.

De modo taxandarum expenſarum litis pro varia victoris conditione.

IN taxandis ſumptibus litis non ſolum perſonæ conditio inſpici debet, ſed etiam modus facultatum, ſi forte homo ruſticus, & vilis alioqui conditionis, ſed diues æquitaſſe probetur, vt ad eum locum accederet, in quo lis inſtruebatur.[1] Idemque eſt ſi ſalutis ſuæ tuendæ gratia famulum aut alium viæ comitem ſibi adiunxerit in ſumma itinerum difficultate.[2] Quid ergo ſi vir nobiliſſimus, ſed exigui patrimonij fuerit? Non minus in hoc nobilitatis & generis, quam in ſuperiore facultatum ratio habebitur.[3] Denique alterutrum adeſſe ſufficit, aut conditionem perſonæ, aut facultates, vt maior expenſarum taxatio fiat. Quid ſi vtrumque concurrat? Sola perſonæ conditio inſpicienda erit, vt ampliores aut exiguiores taxentur.[4] Nobilibus qui alia dignitate non fulgeant, licet habeant iuriſdictionem duorum equitum cum vno pedite, aut ſummum trium equitum, impenſa computatur. Baronibus trium equitum, & vnius, ſi velint, peditis, itemque Senatoribus, Præſidibus vero quatuor. Marchionibus & Equitibus, ſiue Sabaudici ſiue Gallici ordinis, non niſi quinque. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim dolo malo quicquam feciſſe videri poteſt, qui iure ſuo vtitur, *l. nullus videtur, 55. de reg. iur.*

2 Nec enim pro lite mortem aut mortis periculum obire cogitur, *l. 2. § ſi quis iudicio, D. ſi quis cantion. l. ſi pater, 34. §. 1. ff. de donat.*

3 Nec enim de nobilitate generis quicquam detrahit imminutio facultatum, quæ modo non ex mala & improbata cauſa proficiſcatur, *arg. l. ſuſpectum, 8 ff. de ſuſpect. tutor.*

4 Cum perſona ſemper ſit dignior, ideoque conditio perſonæ trahat ad ſe conditionem bonorum, *lege per curatorem, 90 § 1. ff. de acqu. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.* [Sane Epiſcopo propter dignitatis excellentiam ſex famulorum & totidem equorum impenſa adiudicatur pro iis diebus, quibus fuerit in itinere. In vrbe item quamdiu commoratur ſex famulorum & duorum duntaxat equorum. *Ita Senatus* iampridem pro Reuerendiſſ. D. Philiberto Millieto Epiſcopo Maurianenſi digniſſimo *Sine die.* Sed relatum eſt & repetitum in relationibus libellorum 8. Aug. 1612.

DEFINITIO XLVI.

Expenſæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres ſuperioris, cui debeant imputari?

QVi ſumptus fiunt, vt reus criminis ab inferiore iudice condemnatus & appellans transferatur in ſuperioris iuriſdictionis carceres, non appellatoriæ liti,[1] ſed expenſis iudiciariis (vulgo *frais de iuſtice* vocant) imputari debent.[2] Ideoque ad huiuſmodi expenſas iudiciarias condemnatus, tametſi à ſumptibus litis abſolutus,[3] has quoque præſtare compelletur. Nec quod ab aduerſario fuerunt prorogatæ, faciet, vt eo minus reſtituere illas debeat, quas ſcilicet aduerſarius non tam ſuo, quam ipſius rei nomine, an in eius commodum prorogauerit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, pro Ioanne Baptiſta Regnaud Caſtellano de Gordans, contra Bartholomeum du Port, 16. Cal. Auguſt. 1595.

1 Quamuis verum ſit, quod non fierent, ſi appellatio interpoſita non eſſet. Simile quiddam eſt *in l. inter cauſas, 26. §. non omnia, D. mand.*

2 Fiunt enim ex neceſſitate iudicij criminalis, quod niſi præſente, & ex ore reſpondente reo exerceri non poteſt.

3 Id enim plerumque fit, vt quis à litis ſumptibus immunis abeat & tamen ad expenſas iudiciarias condemnetur, Prior ſpecies impenſarum accuſatorem reſpicit. Poſterior vero iudicem grapharium, & alias huiuſmodi perſonas, quarum operam in criminali iudicio interuenire neceſſe eſt, vt dixi *Defin. 35. ſup.*

DEFINITIO XLVII.

Expenſarum condemnatio per Senatuſconſultum ex tempore pronunciatum irrogata emendari poſtea non poteſt.

PRonunciato ex tempore Senatuſconſulto, quod expenſarum condemnationem alterutri litigantium inflixerat, nullus amplius earum cõpenſationi locus ſupereſſe poteſt,[1] quamuis nondum correctum, vt aiunt, & in mundum transcriptum ſit Senatuſconſultum.[2] Pertinet enim ad Senatus auctoritatem, vt de eo, quod à Senatu ſemel definitum, publiceque pronunciatum eſt, nihil prorſus immutetur.[3] Nec vero alia emendandorum Senatuſconſultorum cauſa eſt, niſi vt ne quid ab amanuenſi Senatus plus minuſve ſcriptum ſit, quàm à Præſide pronunciatum aut à Senatu definitum.[4] Igitur quantumcumque iuſta ratio allegetur, quæ adiudicatarum expenſarum compenſationem ſuadeat, ſupplicationis auxilium neceſſarium. *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Romans, & Dominæ de Belloufe de Grand Champ, 3. Cal. Septembr. 1593. & pro Peroneta Quintal, Non. & 7. Id. Dec. 1593.

1 Senatus enim exemplo alterius iudicis cuiuſlibet poſteaquam ſemel pronunciauit, officio ſuo functus eſt, *leg. iudex poſteaquam, 55. ff. de re iudic.*

2 Quod fieri ſolet ſequenti poſt pronunciationem die.

3 Ne quid leuiter aut minus iuſte à tanto magiſtratu factum videri poſſit, cum iuſtitia ſit conſtans, & perpetua voluntas. Quæ vulgaris noſtrorum in hanc rem ratio eſt, non tamen iudicio meo ſatis bona, quia poteſt eſſe conſtans, & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi, in illo etiam, qui tamen mutare ſententiam velit in melius. Sic Papinianum quoque variaſſe legitimus *in l. ſi venditor 6. §. 1. & l. ſeq. ff. de ſeru. export.* & alios quoque Iureconſultos, vt Cuiac. tractat. *lib. 2. Obſeru. cap. 37.*

4 Itaque acta emandantur, aut vitium pronunciationis non ſubſtantia Senatuſconſulti, *l. actis 45. & l. ſeq ff. de re iudic.*

5 *d. l. actis, l. Paulus reſpondit 4. eod. tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Quis expenſas litis, pro quibus in carcere retinebatur, ſoluere non poteſt, quo remedio ei ſuccurrendum ſit.

REo criminis ſola expenſarum condemnatione mulctató, quodque eas non ſolueret per multos menſes carceris moleſtiam perpeſſo,[1] cum neque fideiuſſorem, neque bonorum ſuorum, quæ idonea habeat emptorem inueniret,[2] quamdiu carceribus detineretur, iiſque eximi ſe peteret, facilius explicandæ pecuniæ gratia, Senatus æquitate & miſerationis potius, quam iuris ratione motus,[3] ne is alioqui perpetuos carceres pateretur,[4] aut ad ceſſionis auxilium miſerabile implorandum adigeretur, quem inſontem fuiſſe pene conſtiterat,[5] hactenus indulgendum putauit, vt carceribus eximeretur, ſi ipſe vxorque[6] ipſius tanquam duo correi debendi ſe obligarent ſolemniter & in forma, vt aiunt, inſtrumenti guarentigiati de taxata quantitate intra trimeſtre ſoluenda, aut ſi non ſoluerent, carceribus iterum ſe reus mancipaʀet, nunquam inde eximendus, niſi ſolutione prius facta, aut bonorum ceſſione, quæ loco ſolutionis futura eſſet.[7] Sed & quo magis victori cautum eſſet, neve durior ipſius conditio fieret, eodem Senatuſconſulto præhendendi rei poteſtas facta eſt, ſi is intra conſtitutum tempus non ſatisfeciſſet. *Ita Senatus* pro Barthol. du Port, contra Baptiſtam Regnaud, ex tempore, Prid. Calen. Sept 1593.

1 Poteſt enim condemnatus retineri in carcere ob huiuſmodi expenſas, ſcilicet ſi dictum ſit, vt *ſupra Defin. 8. & 52. 3.*

2 Non enim ſemper facile eſt, aut fideiuſſorem aut emptorem inuenire, *l. 1. §. penult ff. de indic. auth. hoc niſi debitor, cum ibi not. C. de ſolut.*

3 Iuris enim ratio repugnabat, vt dixi *d. Defin. 8 ſupra eod.*

4 Cum carcer non in pœnam detur, ſed in cuſtodiam, ideoque pœna perpetui carceris nulla ſit, *l. aut damnum 8. § ſolent ff. de pœn.*

5 Nam ſi omnino innocens repertus fuiſſet, vtique ad ſumptus litis condemnari debuiſſet, vt dixi *Defin 40. ſupr.*

6 Eſt enim hic vnus ex caſibus, in quibus poteſt mulier obligari velitet pro marito citra metum Velleiani præſertim ſi magiſtratus auctoritas interueniat, & quidem ſupremi, à qua appellari non poſſit, *arg. l. quamuis 120 ff. ſolut. matrim.*

7 Quantum ad hoc, vt carceribus eximeretur. Alioqui certum eſt ceſſione bonorum non contingere liberationem, *l. 1 C. qui bon. ced. poſſ.*

Digitized by Goo

DEFINITIO XLIX.

Ceſſionarius litis tenetur ad refuſionem ſumptuum, quos cedens debebat ob ſuam contumaciam.

QVi reſtitutionem in integrum ex reſcripto Principis pendente lite aduerſus propriam contumaciam impetrauerat, vt male affectam litem ſanaret, ex ea cauſa fuerat condemnatus ad expenſas contumaciæ ante omnia, vt fieri ſolet ſarciendas,[1] tum prius quam ſatisfaceret, actione ſua iuribuſque omnibus ad eam pertinentibus fratri ceſſaret.[2] Poſtmodum alio hærede relicto deceſſerat. Non recte ceſſionarius, aut etiam ſi voles donatarius (nihil enim hac parte refert) huiuſmodi impenſas ſoluere recuſabit illo prætextu, quod earum nomine perſonalis tantum actio competat, qui in hæredem vniuerſalem dari debeat,[3] non i n ſingularem ſucceſſorem.[4] Cum is, cui pendente lite ceſſio aut donatio facta eſt non poſſit in ipſius litis vitia non ſuccedere,[5] proinde obſtrictus eſſe ad eos ſumptus refundendos, quibus non ſolutis futurum erat, vt cedens à cauſa caderet.[6] Sic enim pronunciatum erat, ſi expenſas illas non ſolueret intra diem certum præſtitum, fore vt excluderetur à reſtitutionis beneficio, quod tamen illi prorſus neceſſarium erat ad litem proſequendam. Tentari quidem poterat, nec debere meliorem eſſe conditionem ceſſionarij, quam cedentis, præſertim qui & lite pendente, & ex cauſa lucratiua ſucceſſiſſet.[7] Sed id eo pertinet, vt quæ exceptiones obſtitiſſent cedenti eædem obſtent ceſſionario,[8] non etiam, vt ſi qua perſonalis actio contra cedentem competebat, eadem dari debeat contra ceſſionarium, qui haud dubiè, cum non niſi ſingularis ſucceſſor ſit, defuncti perſonam non repræſentat,[9] alio præſertim hærede relicto.[10] Itaque ſi ponas ex cauſa aliqua incidenti condemnatum cedentem ad expenſas, quarum prorogatio nihil commune habeat cum perſequendæ litis facultate, magis eſt, vt ad earum ſolutionem non ceſſionarius, ſed cedens, qui condemnatus eſt, eiuſve hæres teneatur.[11] *Ita tractatum eſt* in ſecreto auditorio, in cauſa N. de Cheurier, & Dominorum de Beaumont, 13. Cal. Decembr. 1593. & 4. Non. Apr. 1594.

1 Iuxta *l. ſancimus* 15. *C. de iudic.*

2 Nec enim ceſſio actionis perſonalis, etiam in iudicium deductæ, prohibita eſt, quaſi rem afficiat vitio litigioſi, ſi aliud nihil impediat ceſſionem puta ſi facta ſit ex cauſis exceptis, *in l ſi per diuerſas*, 22. C. *mandat.* nec in potentiorem, neque iudicij mutandi cauſa. Guid. Pap. q. 479. vbi tamen ait actionem ipſam fieri litigioſam per conteſtationem & ideo cedi non poſſe, vt dicam *Defin.* 3. *&* 4. *infr. de litigioſ.*

3 *L. vlt. C. de hared. action. l.* 1. *C. ſi cert. pet.*

4 *L. vlt. in* §. 1. *D. de contr. empt. l.* 1 §. *ſi hares, D. ad SC. Trebell.*

5 *Arg. l. vitia*, 11. C. *de acqu. poſſ.* adeoque in vitium litigioſi, quantum ad actionem ipſam, quæ ceſſa eſt, vt dixi *n.* 1. Guid. Pap. q. 479.

6 Alioqui videretur facta ceſſio iudicij mutandi cauſa, contra edictum prætoris, de quo *in l.* 1. *ff. tot. tit. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

7 *Ex not.* per Dyn. *in cap. is qui in ius alterius. de reg. iur.* in 6. & per Bartol. & alios, *l. apud celſum*, 4. §. *de auctoris*, *&* § *ſi cum legitima*, D. *de doli mal except.*

8 *Ex regula, l. quod ipſis*, 143. *de reg. iur.* Scripſi late *libr.* 11. *Coniect. iur. ciuil.*

9 *d. l.* 1. §. *ſi hares*, D. *ad SC. Treb. d. l. vlt.* §. 1. *D. de contrah. empt. l. aris alieni*, 15. *C. de donat.*

10 Nam ſi nullus donatoris hæres inueniretur, aut donator ipſe viueret, nec ſoluendo eſſet, vtique teneretur donatarius perſonali actione, ſi credimus Guid. Pap. q. 105.

11 Nec enim iudicati actio tranſit in ſingularem condemnati ſucceſſorem, cum ſit perſonalis, *l. alteri* 8. *Cod. de r[illegible] ud.* iunct. *d. l.* 1. § *ſi hares, ad SC. Treb.* cum aliis ſupra citatis.

DEFINITIO L.

In expenſas lit[illegible] minalis appellatoriæ numquam debet condemnari is, qui obtinuit in prima inſtantia, niſi probetur calumniator.

COndemnatio expenſarum litis appellatoriæ criminaliter agitatæ nunquam irroganda eſt ei, qui in priore vicit inſtantia, niſi appareat fuiſſe ill[illegible] calumniatorem,[1] Quia cum nitatur iudicati auctoritate, eaque præſumptione, quæ ex iudicato naſcitur, nihil ei imputandum eſt, quod iniquam ſententiam pertinaciter defenderit, cum nec potuerit ex ipſis inſtrumentis litis diſcere, an iuſta, nec ne eſſet ſententia, à qua fuerat appellatum, vt ſciret, vtrum contendere deberet, an cedere: quoniam huiuſmodi litium criminalium acta litigatoribus non eduntur,[3] quod in cauſis ciuilibus diuerſum eſt. *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Treynon, procuratoris Tononenſis, & Petri Meſtrel. Prid. Id. Febr. 1594.

1 Quo caſu curare debet iudex appellationis, ne calumnia maneat impunita, *l.* 1. §. 1. *ff. ſi mulier ventr. nom. in poſſ. calumn. cauſ. eſſ. dicet l.* 1. *& tot. tit. de calumniat.*

2 Cum in dubio præſumendum ſit pro iudicato.

3 Ideo enim dicuntur ſecreta, nec proinde imputari quicquam poteſt litigatori, qui non potuit diuinare, *l. ſi putator* 31. *l. ad leg. Aquil. l. ſi fideiuſſor* 29. §. *ſi cum debitor, ff. mandat.*

4 In quibus omnium actorum facienda vtrimque editio eſt, vt vterque litigatorum ſcire poſſit, an contendere debeat an cedere l. 1. D. *de edend.*

DEFINITIO LI.

Caſus, in quo is, qui non eſt condemnatus ad fructuum reſtitutionem, tenetur tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati.

CVm de legitima præcipuo iure habenda filius primi matrimonij aduerſus vitricum, cui plus quam per legem liceret à coniunge datum fuerat, contendiſſet ac obtinuiſſet,[1] nulla tamen facta fructuum condemnatione,[2] propter quæſtionis controuerſæ maximam inter iuris magiſtros difficultatem,[3] vitricus condemnatus impetrauerat reſcriptum à Principe, quo iubebatur Senatus de cauſa ex integro cognoſcere,[4] diuque tamen ſecundam illam cognitionem fruſtratus litem per multos annos traxerat, & ita iudicati executionem impedierat.[5] Cum poſtea nullam ſatis iuſtam aut probabilem reſcindendi iudicati cauſam ab eo propoſitam eſſe conſtitiſſet, placuit condemnandum eum in fructus omnes, quos à die prioris Senatuſconſulti percepiſſet, aut percipere potuiſſet,[6] in diem vſque peractæ executionis, non ſubducto quadrimeſtri illo, quod iudicatis ad ſatisfaciendum indulgetur.[7] Et ſi enim facti ſpecies talis erat, in qua conſtabat peruentum fuiſſe ad ſententiam ſine mora, propterea quod probabilem, licet non iuſtam litigandi cauſam habuiſſe vitricus videbatur,[8] non tamen poterat hic caſus pertinere ad Antonini conſtitutionem, qua cautum eſt, vt totum illud tempus, quod iudicatis datur, immune ſit à fructibus dependendi:[9] Nimirum quia non petita dilatio erat ad ſatisfaciendum iudicato, ſed potius quæſitus improbe color ad remorandam fruſtrandamque iudicati executionem.[10] Proinde quaſi mala fide, tum primum contracta ſaltem ab eo tempore fructuum omnium perceptorum, percipiendorumque condemnationem fieri æquiſſimum fuit.[11] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Breſſieu & de Chaſtillion, 14. Cal. Mart. 1594.

1 *Ex l. hac edictali* 6. *C. de ſecund. nupt.*

2 Contra communem iuris regulam, quæ vult, poſſeſſorem quemlibet, etiam qui bonæ fidei poſſeſſor ab initio fuerit, condemnari ad reſtitutionem fructuum, poſt litem conteſtatam perceptorum, quod exinde factus ſit malæ fidei poſſeſſor, *l. ſed etſi* 25. §. *ſi ante*, D. *de petit. hared. l.* 2. C *hoc tit.*

3 De qua vide quæ ſcripſi ſub *tit. de ſecund. nupt. & in libris* Coniecturarum.

4 Per viam ſcilicet ciuilis ſupplicationis ſecundum ea quæ ſcripſimus *in tit. De ſent. præfect. prætor.*

5 Vt paſſim fit à condemnatis, *l. tutor.* 41. *ff. de vſur. vlt ff. de re iudic. l. negotiorum* 24. *ff. de appellat.*

6 Tanquam qui ex eo ſaltem die factus eſſet malæ fidei poſſeſſor. Plus enim poteſt condemnatio, quam conteſtatio, quæ tamen effectum hunc haberet, *l. ſed etſi* 25. §. *ſi ante ff. de petit. hared.*

7 *Ex l. vlt. C. de vſur. rei iudic. l. cum militi* 16. §. 1. D. *de compenſ. l. ſi debitores* 21. *ff. de iudic.*

8 *Vt in l.* 3. *in princ.* D *de vſur.* vbi tamen dicitur vix eſſe, vt ad iudicem vnquam perueniatur citra moram.

9 Quam conſtitutionem Papinianus noſter refert & interpretatur, *in d. l.* 3. *de vſur.* de cuius ſententia & interpretatione ſcripſimus in libris Coniecturarum.

10 *Vt in l tutor.* 41. *eod. tit.* & aliis ſupra citatis, *n.* 5.

11 Propter malam fidem, non propter moram. Nec enim ſemper debentur fructus à die moræ, ſed tantum in bonæ fidei iudiciis, *leg. videamus*

deamus 38. §. ſi actionem, & §. pen. D. de vſur. Iunge *l. certum 22. D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LII.

Non poteſt reus in carceribus retineri pro expenſis litis criminalis, etiamſi ita dictum ſit, ſi à taxatione appellauerit, & ſatiſdare ſit paratus.

QVi cum eſſet in carceres ob crimen detruſus, impetrata à Principe criminis venia liberationem à carceribus meruerat, ea tamen lege adiecta, vt expenſas litis ante omnia ſolueret,[1] non prius liberandus eſt, quam expenſarum taxatio ſolutioque facta ſit, ſi taxationi ſtetur.[2] Sed ſi à taxatione fuerit prouocatum, iniquum ſane ſit ob ſolas expenſas in carceribus eum retineri, ne ita eueniat, vt metu longiorum carcerum ab appellationis beneficio excludatur.[3] An igitur licebit ei fruſtrationis forte gratia prouocare,[4] atque interim carceribus eximetur? Tempus illi præſtituendum eſt, intra quod curet appellatoriam litem terminari: Interim liberandus erit, præſtita tamen prius ſatiſdatione de ſoluendis expenſis, quas litis appellatoriæ deciſio debitas eſſe [illegible]onſtrabit.[5] *Ita Senatus* in cauſa Martini Nicol. Prid. Ka[illegible] Mart. 1594.

1 Quæ adiectio, ſi non prorſus nec[illegible]aria ſaltem vtilis eſt ad tollendam dubitationem illam, quæ fieri ſolet Vtrum pro expenſis litis poſſit reus in carceribus retineri. De qua ſcripſi. *Defin. 8. & 48. ſupr.*

2 Cum eo caſu conſtet liquido quid & quantum debeatur. Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis reliquum eſt, *l. Manio 41. §. de leg. 2. l. ſi traditio 4. C. de action. empt.*

3 Cum beneficij commodum nemini debeat denegari, cum ſit auxilium iuris communis, *l. 3. §. falſus procurator ff. rat. rem haber.*

4 Plerique enim appellant fruſtrandi tantum gratia, vt Dixi *Defin. praced. n. 5. & 10.*

5 Nam in debitis non liquidis ſatiſdatio pro ſolutione eſſe ſolet, *l. ſtatuliber rationem 5. ff. de ſtatu lib. 1. & tot. tit. ff. ſi cui plus quam per. l. Falc.*

DEFINITIO LIII.

Etiam qui auctore Senatu nactus eſt poſſeſſionem beneficij poteſt condemnari ad reſtitutionem fructuum omnium exinde perceptorum.

QVi auctoritate Senatuſconſulti retinendæ beneficij poſſeſſionis ius nactus eſt, ſolo Principis procuratore audito, quo poſtulante, vt minoris eſt beneficium antea fuerat ſequeſtratum,[1] ſi de eadem poſſeſſione ab alio controuerſiam patiatur, & ſuccumbat, non eo minus ad omnium fructuum reſtitutionem tenetur, quod eos bona fide & Senatu ipſo auctore perceperit.[2] Semper enim exceptum intelligitur ius tertij inauditi, cui non magis in fructibus beneficij, quam in beneficio ipſo iniuria fieri debeat,[3] imo cum in profanis rebus non niſi à die litis conteſtatæ, vt plurimum, ſoleat iniuſtus poſſeſſor condemnari ad fructuum reſtitutionem,[4] in beneficialibus contra ſtatuatur vt omnes omnino fructus (deductis nimirum [illegible] altari deſeruiendo colligendiſque fructibus neceſſariis[5]) reſtituantur.[6] Ideo fortaſſe, quod non tam beneficiarius, quam Eccleſia ipſa in ſui rectoris veri vtilitatem poſſidere intelligatur.[7] Plane interdum tam iuſta litigandi hinc inde cauſa eſſe poteſt, vt perceptos fructus eius qui percepit lucro manere æquum ſit, eo nimirum caſu quo nullo præcedente arreſto idipſum conſtituendum eſſet.[8] *Ita Senatus* in cauſa R. Dn. Ludouici Marin, & Caroli Emanuelis Pomei, 11. Cal. April. 1596.

1 Sequeſtratio enim fit requirente procuratore generali antequam conſtet, cui prouiſum ſit de beneficio, vt interim œconomus conſtituatur, qui Eccleſiam curet ac faciat, vt diuinus cultus non negligatur.

2 Quamuis non poſſit negari, quin bonæ fidei & iuſtus poſſeſſor ſit is, qui auctore prætore poſſidet, *l. qui auctore 137. de reg. iur. l. iuſte poſſidet 11. ff. de acquir. poſſ.*

3 *L. de vnoquoque 47. ff. de re iudic. l. 1. & ult. Cod. res int. alios act. leg. Paulus notat. 8. ff. de prætor ſtipulat. l. 4. C. de emancip. liber.*

4 Scilicet in iudiciis ſtrictis & arbitrariis, *l. 2. l. 3. §. in iis quoque, l. videamus 38. § ſi actionem ff. de vſur.* Nam in iudiciis bonæ fidei ſecus eſt, *d. l. videamus, §. vlt.*

5 Quia nec in fructu quicquam eſſe intelligitur, niſi quod iſtis deductis ſupereſt, *l. [illegible] C. hoc tit.*

6 Ne alioqui videatur datus vitioſus ingreſſus, contra *c. 1. de reg. iur. in 6.*

7 *L. iubemus, in fin. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. raptores, verſ. ſin autem diaconiſſa, C. de Epiſc. & Cleric.* Nec enim Eccleſia vnquam moritur, 16. *q.* 2. *cum liberti* Guid. Pap. 9. 355.

8 Id eſt eo demum caſu quo poſſit citra moram & manu fidem peruenire ad iudicem, vt *in l. 3. in princ. ff. de vſur.* & quoties res valde dubia eſt, vti in ſpecie, de qua ſcripſi *Defin. 51.*

DEFINITIO LVI.

Qui dedit cauſam liti condemnandus eſt breui manu ad omnes expenſas, etiam ab eo factas, cui non fuit ille obligatus.

COnuentus male Titius à Sempronio te auctorem laudauerat, quaſi de euictione ipſi tenereris in omne id, quod eius intereſſet, cum tamen ei tu aut nullo modo aut ad pretij duntaxat reſtitutionem obligatus eſſes.[1] Titium quidem tibi in expenſas litis condemnandum eſſe conſtat, ob male inſtitutam actionem.[2] Sed tamen cum Sempronij culpa malæ liti de euictione cauſam dederit, æquum eſt Sempronium non ſolum Titio, ſed etiam tibi recta via, & ſine circuitu in omnes expenſas condemnari:[3] cum ſi quas tibi expenſas Titius præſtaret, eas Titio Sempronius refundere cogeretur. Semper enim ſumptuum damno coercendus eſt, qui liti in quam ſumptus facti ſunt, male cauſam dedit.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 15. ſupr. De hær. vel act. vend.

1 Valet enim pactio, vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod intereſt, ſed tantum ad pretij reſtitutionem. *l. ex empto 11. §. qui autem, ff. de action. empt.*

2 *L. eum quem temere 79. ff. de iudic. l. properandum, § ſiue autem alterutra, C. eod. §. 1. in fin. Inſt. de pæn. temer. litig.*

3 Scilicet breui manu & ad euitandum circuitum, *argum. l. dominus 53. ff. de condict. indeb. l. 5. §. penult. de donat. int. vir & uxor.*

4 Quoniam, qui dat cauſam liti, dat cauſam ſumptibus in litem faciendis, Bart. *in l. deſtitiſſe 10. ff. de iudic.* cum aliis ſupra citatis, *n. 2.*

DEFINITIO LV.

Sumptus fruſtra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præſtandi ſunt, qui conſtituit procuratorem.

ACtoris procurator aduerſus reum tanquam contumacem, eum tamen ad diem paruiſſet, edictum impetrauerat,[1] atque ita, vt iterum ad iudicem veniret, inaneſque in eam rem ſumptus faceret, coëgerat. Placuit, licèt imputari vix unquam poſſit ei, qui procuratoris ſui errorem bona fide ſecutus eſt,[2] eas tamen impenſas ab illo ſarciri debere, quod hoc ipſum ſaltem illi imputandum ſit, cur diligentiorem procuratorem non elegerit.[3] Quæ ratio facit, vt idem quoque dici debeat ſi non procurator ipſe, aut procuratoris ſubſtitutus,[4] ſed alius quid peccauerit ſub procuratoris nomine, ſi modo is fuit, cuius opera in eam rem vti procurator ſoleret, quoniam & procuratoris in eo quoque culpa aliqua eſt, quod minus diligentem hominem commendata ſibi negotia tractare paſſus ſit:[5] ideoque per conſequentias imputari etiam litigatori poteſt, cur talem elegerit procuratorem,[6] neque tamen faciet ea res, quominus ſaluam habeat mandati actionem contra procuratorem,[7] aut aliam[8] aduerſus eum, qui ſub procuratoris nomine ſine mandato perperam rem geſſit. *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie, & N. Ratelier, prid. Id. Maij 1594.

1 Scilicet per obreptionem aut ſubreptionem, cum non poſſit tale edictum impetrari, niſi contra abſentem & contumacem, *l. & poſt edictum 75. cum præced. ff. de iudic.*

2 Ita vt neque improbus, neque temerarius litigator dici poſſit, ex qua tamen duntaxat cauſa ſolet irrogari condemnatio expenſarum, *§. 1. Inſtit. de pæn. temer. litig.*

3 *Arg. §. præterea, Inſt. quib. mod. re contr. obl. l. 1. §. item quæris. D. de ſepar.*

4 De cuius facto vtique procurator tenetur, *l. ex facto 30. ff. de neg. geſt.*

5 Eſt enim hæc ſpecies negligentiæ, cum quis rem ſibi ſpecialiter mandatam alij dat exequendam, *l. cum hi, §. ſi prætor aditus, D. de tranſact.*

6 Ex legibus citatis, *n. 3.* & aliis ſimilibus.

7 In quo alia ratio eſt procuratoris, alia depoſitarij, quia depoſitarius nihil niſi dolum præſtare debet, procurator vero etiam culpam, *d. §. præterea. l. contractus 23. de reg. iur.*

8 Quia mandati actio eſſe non poteſt contra eum, cui nihil fuit mandatum, præſertim directa, *l. quidam cum filiusfamilias 46. ff. de her. inſtit. l. ex mandato 20. §. 1. ff. mandat.*

DEFINITIO LVI.

Semper condemnandus eſt, & ad expenſas, & ad iacturam litis appellans, qui appellationem deſeruit ſiue ab initio ſiue ex poſt facto.

QVi appellationem à ſe interiectam non proſequitur, ſiue ab initio eam deſerit, quod fit cum iudicis ſuperioris auxilium prorſus negligit, [1] ſiue ex poſtfacto, quod euenit cum acceptis ab eo literis citatoriis & inhibitoriis, dictaque aduerſario die iudicium fruſtratur, nec in ius venit, [2] ſemper condemnandus eſt, [3] nec tantum ad expenſas [4] contumaciæ, [5] ſed etiam vt litis iacturam ſentiat, quoniam appellatione deſerta neceſſario relinquitur, vt ſententia à qua fuerat appellatum tranſeat in rem iudicatam, perinde, ac ſi nulla appellatio interpoſita fuiſſet.[6] Et conſequenter rei iudicatæ auctoritas facit, vt condemnari hic debeat, tanquam nullo iure fultus contra rem iudicatam.[7] Adde, quod & qui appellat actor eſt.[8] Fieri autem nequit, vt actor qui ad iudicem non venit, obtineat, quantumuis bonam cauſam habeat quia prius eſt, vt actoris perſonam præſentem iudex habeat, quam vt de rei iure quærat.[9] In eoque diuerſa & melior conditio eſt eius, qui ad iudicem quidem venit, ſed iudicium tergiuerſando detrectat. Hic enim ſi bonam cauſam foueat, vincere debet,[10] quamuis contumax & in ſolas contumaciæ expenſas condemnandus, [11] Eſt quia nihil prohibet, quominus hæc partis abſentia per Dei præſentiam ſuppleatur.[12] Sed actore in ius non veniente, fieri non poteſt, vt eius præſentia vnquam ſuppleatur, deficiente nimirum perſona, ex qua ius ipſum actionis æſtimandum eſt. [13] Non enim quemadmodum exceptio reo competens, plerumque ex perſona & non iure actoris æſtimatur, ita ex contrario actoris itnentio & petitio ex rei perſona æſtimari vnquam poteſt. [15] Siquidem per non ius actoris vincere reus debet, [16] per non ius rei numquam actor vincit. [17] *Ita Senatus* in cauſa N. du Freney, & Humberti Fay, 13. Calend. Iun. 1594.

1 Quo caſu dicitur appellatio deſerta, niſi paupertas, aut quæ alia iuſta cauſa excuſet appellantem, Guid. Pap q. 135. & q. 436. n. 22. poſt innocent. *in c. ex ratione, Extr. de appell.*

2 Quod pragmatici noſtri dicunt, *faire defaut.*

3 Tanquam quem appareat, non niſi fruſtrandi & tergiuerſandi animo appellaſſe, & vt communi iuris auxilio in aduerſarij ſui necem abuteretur, vt *in l. tutor. 41. D. de vſur. l. vlt. ff. de re indic. l. negotium 24. ff. de appellat.*

4 *Ex cap. reprehenſibilis, Extr. eod. tit. de appellat.*

5 Quæ ſemper expenſarum ſaltem damno coercenda eſt, *l. ſancimus 15. C. de iudic.*

6 Appellatio enim deſerta habetur pro non interpoſita, niſi quod hoc amplius deſertio appellationis ſpecies quædam delicti eſt, & ideo grauiore mulcta punitur, quam ea quæ temere litigantibus infligi ſolet.

7 Siquidem ſublata appellatione, iterumque appellandi poteſtate ſententia, à quo fuerat appellatum, tranſit neceſſario in rem iudicatam, *l. & poſt rem 7. l. poſt rem 11. ff. de tranſact.*

8 *L. qui appellat. 29. ff. de iudic.*

9 Cum prius quærendum ſit de iure actoris, quam de iure rei, *l. 4. C. de edend. l. Paulus 12. § 1 ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

10 L. 1. C. *quomodo & quand. index, l. & poſt edictum 75. in princ ff. de iudic.*

11 Neque enim condemnationem hanc effugere contumax vnquam poteſt, *d. l. ſancimus 15. C. eod.*

12 *d. l properandum, §. cum autem tremodicium, eod. tit.*

13 Cum non poſſit iudex ſupplere intentionem actoris quæ eſt facti, *tot. tit. C. vt quæ deſ. aduoc. part. Iud ſuppl. cum ibi not.*

14 *Vt in l. militis 36. §. veteranus, ff. de teſt. milit.*

15 *d. l. Paulus 12 §. 1. ff quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

16 *d. l. 4. C. de edend l vlt. C. de rei vindic. l. vlt. ff. de acquir. poſſ.*

17 Vt ex iiſdem ſupradictis legibus probatur iunct. *l. 1. D. vti poſſid. l. fauorabiliores 125. de reg. iur. §. commodum, Inſt. de interdict.*

DEFINITIO LVII.

Qui facit moram cognitioni condemnandus eſt in omnes ſumptus aduerſario factos, quos ea mora reddit fruſtratorios.

SI in ipſo ferendæ ſententiæ calculo, cum Senatus in eo eſſet vt litis acta extra ordinem,[1] inſpecturus eſſet, vnus ex colligatoribus diploma principale impetrauerit, ex quo mora cognitioni facta ſit,[2] æquiſſimum eſt, ſi reſcripti ratio aliqua ex æquitate neceſſario habenda ſit, hactenus tamen coerceri fruſtrationem & negligentiam impetrantis, [3] vt eos quoque ſumptus quos prò Senatu extra ordinem habendo prorogari neceſſe fuit, ſarcire condemnetur, ne ex aduerſarij negligentia damnum ſentiat is, qui fuit diligentior & cui nihil imputari poteſt.[4] *Ita Senatus* pro Sp. Carolo Franciſco Raffino, Auguſtæ noſtræ Referendario contra Illuſtrem Dn. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, 12. Cal. Ian. 1594.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *par entrée extraordinaire & par conſignation.*

2 Quoniam vt plurimum talia diplomata nouæ litis & contentionis materiam præbent.

3 Qui debuit eſſe diligentior in reſcripto impetrando, non autem vltimam iudicij horam expectare, *l. ab hoſtibus 15. §. vlt. & l. ſeq. ff. ex quib. cauſ. maior.*

4 Sua enim cuique negligentia, non alij damnoſa eſſe debet, *lege factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

DEFINITIO LVIII.

Cum ante ſententiam diffinitiuam reus eximitur carceribus ex iuſta cauſa, non ideo ſumptuum condemnationem vllam pati debet.

SI reo in carceres detruſo aliquid ſit quod impediat, ne tam cito lis terminari poſſit, vtputa quod alium prehendi, & ante omnia audiri oporteat: æquum tamen ſit è carceribus hunc interea eximi, ſumptuum condemnationem nullam fieri oportet, quantumuis iuſta fuerit cauſa inquirendi, ſed in finem litis differri ſumptuum adiudicationem neceſſe eſt [1] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Bochet, 16. Calend. Ianuar. 1594.

1 Pendet enim ex euentu litis condemnatio expenſarum, *c. victus victori, de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO LIX.

Poteſt fieri taxatio ſumptuum & liquidatio fructuum, non citato eo, qui propter ſuam contumaciam fuit condemnatus.

PEr contumaciam condemnatus in id omne, quod actoris intereſſet, aut ad fructus iterum citandus non eſt, vt adſit taxationi, & vt loquimur, liquidationi eius, quod intereſt aut fructuum, [1] non magis quam ſi de litis ſumptibus ageretur. Eſt enim illa acceſſio præcedentis condemnationis,[2] Ideoque hac etiam parte ſuam æquum eſt condemnato nocere contumaciam, [3] tametſi noua quædam petitio eſſe videatur, cum noua certaque quantitas pro eo, quod intereſt, deducitur in petitionem. *Ita Senatus* in cauſa D. de la Tornelle & de la Rochette, 13. Calend. Ianuar. 1594.

2 Quamuis dici ſoleat, citari ad omnem actum debere illum, qui ex eo actu lædi poteſt, *l. de vnoquoque 47. de re iud l. nam ita 39. D. de adoet.*

L. 2. & 3. & paſſ. C. *hoc tit* [Et ideo taxatio ſumptuum litis pertinet ad eum ipſum iudicem qui condemnauit, adeò vt nec Locum tenens localis eam ſibi poteſtatem adrogare poſſit. *Ita Senatus* contra Ioannem Cugnat, 9. Febr. 1613. ex tempore.

3 Debuit enim proſpicere, hoc euenturum eſſe, ſi eſſet contumax, *Arg l. ſi quis domum 9 §. 1. D. locat.*

4 *Arg. l. vlt. de preter ſtipul. l. obligationem 44. §. vlt. de oblig. & act.*

DEFINITIO LX.

Iuſiurandum, quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduerſarium à condemnatione expenſarum.

QVamquam is, cui proprium iuſiurandum totam litis victoriam peperit, expenſas obtinere non debet:[1] ſi tamen, cum pluribus exceptionibus reus niteretur, [2] ſuper vna iuratum ſit, [3] nec eo minus ſuper aliis poſtea iudicandum fuerit, propter eius, contra quem iuratum eſt pertinaciam,[4] æquè locus erit condemnationi expenſarum, ac ſi iuratum nihil fuiſſet.[5] Quia verum eſt, eum qui iurauit, non ob id ſolum viciſſe, quod iurauerit, ſed ob id potius, quod bonam cauſam habueris.[6] Toties igitur expenſarum condemnatio remittitur, quoties poſt iuſiurandum præſtitum nihil ſupereſt, de quo cognoſci oporteat, nec de alio quæritur, quam verum & quomodo iuratum ſit.[7] *Ita Senatus* pro N Andrea de Bienuenu, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1595.

1 Sic ipſi *ad tit. de reb. credit. & iureiur. Defin. contra* gloſ. *in l. per. verſ. ab altera parte, C. eod. tit.*

2 Nemo

2 Nemo enim pluribus exceptionibus etiam contrariis vti prohibetur.

3 Etiam aduerſario deferente. Nam de hoc iureiurando hic loquimur, quod à parte parti defertur, quod litis deciſiuum appellamus, & per quod in ſua cauſa Iudex conſtituitur is, qui iurat. *l. 1. D. quar. rer. actio. non det.*

4 Poteſt enim fieri, vt iuſiurandum, quod eſſet litis deciſorium ex parte rei ſi actor iurare nollet, malletque iuſiurandum referre: non ſit tamen deciſorium actore pro ſe iurante, quia poſſunt eſſe multæ exceptiones peremtoriæ, quarum vna per actoris iuſiurandum remota ſuperſunt aliæ.

5 *Ex reg. victus victori, de reg. iur. in 6.*

6 Quæ res victoriam expenſarum parere debet, *l. properandum 13. §. ſiue autem alterutra, C. de iudic. §. 1. in fin. Inſt. de pæn. temer. litig.*

7 Quod vtique euenit regulariter, cum præſtitutum eſt iuſiurandum deciſorium, *l. nam poſtquam 9. in princ. D. de iureiur.* iunct. *l. non erit 5. §. dato iureiurando, eod. tit.*

DEFINITIO LXI.

Obtuliſſe ab initio nihil prodeſt ei, qui ab oblatione poſtea reſiliat ſine cauſa.

QVi obtulit in iudicio, quidquid ex ratione offerre debuit, ne in mora conſtitueretur, [1] & impenſarum litis condemnationem incurreret, quæ temere litigantibus infligitur, [2] ſi poſtea ab ea oblatione reſiliat, aut, quod effectu idem eſt, eam ſic interpretetur, vt iniquam faciat, quæ antea æqua videbatur, [3] perinde haberi debet, ac ſi nihil vnquam obtuliſſet, [4] adeo vt quamuis non niſi in cauſa appellationis receſſerit ab oblatione, non poſſit tamen impugnare iudicatum eo ſolo prætextu, quod Iudex nullam rationem habuerit oblationis, in qua nunc appellans ipſe non perſeueret. [5] Itaque in omnes vtriuſque inſtantiæ expenſas condemnandus eſt ex iuris regula, quæ moram vltimam ſemper vult nocere. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Oblatio enim iudicialis magnam vim habet non ſolum ad impediendam moram, ſed etiam ad eam purgandam, quæ iam contracta ſit, *l. ſi rem 9. § vlt.* vbi not. *D. de pign. act.*

2 *§. 1. in fin. Inſt. de pæn. temer. litig. l. cum quem temere 79. D. de iud. l. qui ſolidum 78. §. 1. de legat. 2. l. properandum 13. §. ſiue autem alterutra C. de iudic.*

3 Qui enim ambigua intentione vel oratione vſus eſt, poteſt eam ad ſuam vtilitatem interpretari, *l. ſi quis intentione 60.* vbi not. *D. de iud.*

4 Non enim videtur oblatum, niſi quod durat oblatum, ſicuti nec conſignatum, quod non durat conſignatum, nec verſum in rem, niſi quod durat verſum, *l. ſi pro patre 10 §. verſum, D. de in rem verſ. l. item eorum 6. §. pen. D. quod cuiuſque vniverſ. l. nam etſi 15. §. 1. de inoff. teſt.*

5 Perſeuerantia enim illa eſt, quæ bonam vel malam fidem inducit, *l. deſtitiſſe 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*

6 *L. qui decem 72. in princ. & 5. 1. D. de ſolut.*

DEFINITIO LXII.

Quas expenſas refundere debeat is, qui iam bis condemnatus in tertia demum inſtantia petit reſtitutionem in integrum.

DVabus ſententiis victus ad Senatum prouocauerat, & conſultus quod male antea egiſſet, mutata actione in integrum reſtitutionis auxilium implorabat, Non idcirco condemnandus erit in eos ſumptus, quos aduerſarius ad excludendam reſtitutionem ſuamque intentionem probandam factus ſit. Id enim tum obtinet, cum tertia tractatur inſtantia. [2] Hæc autem non tertia eſt, ſed prima quandoquidem nunc primum reſtitutionis beneficium implorabatur, de quo prioribus inſtantiis nihil dictum fuerat. [3] Sed & cum priores inſtantiæ per contumaciam magis quam per accuratam diſceptationem expeditæ ſunt, ſi in tertia impetretur reſtitutio ad hoc, vt nouæ vel allegationes, vel probationes admittantur, nil obſtante contumaciæ magis eſſe videbatur, vt ad ſumptus aduerſario prorogandos condemnari impetrans non deberet, quaſi nulla iam ratione habenda contumaciæ, quæ per ſumptuum refuſionem purgata eſſet. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro Franc. Iambax, 10. Calen. Iun. 1695. Iunge Defin. 35. ſup. De reb. credit. & iureiur.

1 Quæ non poterat impune mulctari niſi ante conteſtationem, *l. edita 3. cum ibi not. C. de eden.*

2 Vt conſtat ex ſtylo Senatus. [Obſerua tamen id quod conſtitutum eſt, vt neque poſt concluſionem in cauſa prima inſtantia neque in ſecundæ appellationis lite concedatur quicquam noui deducere citra omnium expenſarum refuſionem nec niſi ea lege vt poſſit aduerſarius idem facere expenſis deducendis, non habere locum. quoties per contumaciam in integrum reſtitutione & refuſis contumaciæ expenſis nihil tale obſeruandum eſt, ſintque omnia integra condemnato. *Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de Rauerges, & D. de Chalant & de Chaſtillion, 2. Sept. 1613.]

3 Nihil enim vetat etiam in cauſa appellationis implorari reſtitutionem in integrum, ſi appellatum ſit à ſententia diffinitiua, cum huiuſmodi appellatio non omnino ſit iudicanda ex iiſdem actis, poſſintque non deducta deduci in cauſa appellationis, & non probari *vulg. l. per hanc, C. de tempor. & repar. appellat.*

4 *Arg. l. ſancimus 15. C. de iud.*

DEFINITIO LXIII.

Veneratione conſanguitatis & affinitatis impenſarum condemnatio plerumque victo remittitur.

QVoties inter fratres aut alios conſanguineos proximos lis tractatur, non eſt regulariter locus ei iuris regulæ, quæ habet, Victum victori in expenſas litis condemnari debere. [1] Vt plurimum enim veneratione conſanguinitatis, adeoq; interdum affinitatis, [2] impenſarum pœna, quæ temere litigatoribus infligi ſolet, [3] remittitur, niſi manifeſta calumnia doluſue malus eius, qui ſuccumbit, arguatur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Miege, & Thomæ Bertrand, 16. Cal. 1595.

1 *Cap. victus victori, de reg. iur. in 6. l. properandum 13. §. ſiue autem alterutra, C. de indic.*

2 *Vt in l. pen D. de iur. dot. l ſed hoc ita 22. D de re iudic.* Plerumque enim odia exercebantur ex huiuſmodi expenſarum condemnatione.

3 Et in pœnam temeritatiæ litis, *§. 1. in fin. Inſt. de pæn. temer. litig.*

4 Numquam enim aut dolus, aut calumnia debet manere impunita, *l. 1 §. 1 ſi mulier, venir. non in poſſ. calum. cauſ. eſſ. dicet, l. Procurator 12. §. 1. D de doli mal. except.*

DEFINITIO LXIV.

De differentia bonæ fidei poſſeſſoris & prædonis, quantum ad reſtitutionem fructuum in petitione hæreditatis. Item quantum interſit, an hæreditas petatur, an fideicommiſſum hæreditatis.

CVm petitio hæreditatis non tantum detur contra eum, qui pro poſſeſſore poſſidet, id eſt, qui interrogatur, cur poſſideat, nihil aliud reſpondere poteſt, quam quia poſſidet, [1] ſed etiam contra eum qui poſſidet pro hærede, [2] puta ex teſtamento, quod valere putet, cum reuera non valeat, aut tanquã agnatus proximus, quem alius præcedebat, [3] apparet, non eſſe diſtinctioni locum, an poſſeſſor bonam fidem habuerit necne, quandoquidem etiam bonæ fidei poſſeſſores hoc iudicio teneri certum eſt. [4] Sed tamen differentia in illo eſt, quod prædo totam hæreditatem in ſolidum reſtituere tenetur, tametſi non ſit factus locupletior: poſſeſſor vero bonæ fidei non niſi quatenus locupletior factus eſt. [6] Inde fit, vt tam hic, quam ille ad fructuum omnium reſtitutionem teneatur, [7] adeoque ad vſuras fructuum ante litem conteſtatam perceptorum, [8] quia fructus augent hæreditatem, [9] ac proinde non tam acceſſio, quam pars quædam hæreditatis dicendi ſunt. [10] Sed illud tamen obſeruabimus, vt bonæ fidei poſſeſſor non aliter fructus fructuumque vſuras reddere debeat, quam ſi factus ſit locupletior: prædo autem omnes omnimodo. [11] Idque eſt, quod dicitur, in iudicio vniuerſali venire fructus, [12] qui non veniunt in ſingulari, [13] nimirum quia in iudicio ſingulari fundus tantum petitur: [14] fieri autem non poteſt, vt fructus à fundo iam ſeparati perceptique pars fundi eſſe videantur. [15] At iudicio petitionis hæreditatis, hæreditas quidem petitur, ſed fructus, licèt à ſolo ſeparati non eo magis ab hæreditate, ſeparati videri poſſunt. Remanent enim in hæreditate, ipſamque augent, vt diximus, [16] quamuis non tam hæreditati, quam rebus hæreditariis ſingulis accepto ferantur. [17] Huiuſque diſſimilitudinis illa rurſus ratio eſt, quod hæreditas in iure conſiſtit, non in corpore, [18] & eſt quid vniuerſale, [19] ob idque & incrementum recipit & diminutionem, eadem manente hæreditate, [20] non etiam res ſingulares. Nec ſimile eſt, quod in fideicommiſſariæ hæreditatis petitione, quæ & ipſa vniuerſale iudicium eſt, [21] contra obſeruamus, vt non alij fructus reſtitui

fideicommiſſario debeant, quam qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt.[22] Id enim fit, quia quoties quis rogatus eſt hæreditatem reſtituere, id tantum reddere videtur rogatus, quod fuit hæreditatis,[23] eo tempore, quo cœpit eſſe hæreditas, id eſt, quo defunctus teſtator fuit, non quod ſit hæreditatis, eo tempore, quo fit reſtitutio.[24] Fructus autem, licet hæreditatem augeant, non tamen hæreditati, ſed rebus ſingulis, quæ per additionem eſſe hæreditatis deſierunt, accepta quæruntur.[25] Neque enim fideicommiſſi petitio datur niſi contra verum hæredem,[26] qui proinde hæreditatem defuncti in proprium patrimonium transfuderit,[27] & conſequenter fructus ſuo iure & ex dominij cauſa perceperit, ſuoſque fecerit.[28] At hæreditatis petitio abſoluta datur contra eum, qui nullo iure poſſidet,[29] tametſi fieri queat, vt ſit in bona fide.[30] Itaque, quod ad fructuum reſtitutionem attinet, nihil prodeſſe debet poſſeſſori, quod iuſtam habuerit cauſam litigandi, puta quod non improbabili ratione teſtamentum valere videretur, quia bona fides & iuſta litigandi cauſa excuſare poteſt à ſumptibus litis,[31] & à præſtatione acceſſionum, quæ non niſi propter moram debeantur,[32] ſed non à præſtanda hæreditate, quæ ipſa petitur per huiuſmodi actionem.[33] *Ita Senatus* in cauſa, de qua Defin. 20. ſup. De teſtam. & iam antea inter fratres Armengiar, 14. Cal. Febr. 1591. Fructibus etiam, cum vindiciæ duntaxat dicerentur, petitori adiudicatis. Iunge Defin. 9. ſup. De petit. hæred.

1 *L. qui interrogatus* 12. D. *de petit. hæred.*
2 *L. regulariter* 9. *cum ſeq. eod.*
3 *Vt in l. ſed etſi l.* 25. *§. ſcire, eod. tit.*
4 *L. item veniunt* 20. *§ præter hæc, & § ait Senatus, d. l. ſed etſi, §. conſuluit, & paſſ. eod. tit. de petit. hæred.*
5 *d. l. item veniunt, §. vlt. & legibus ſeqq. d. l. etſi, §. quod ait Senatus & ſeqq.*
6 *d. §. conſuluit, & l. verum* 23. *& paſſ. eod. tit.*
7 Sed prædo ad reſtitutionem fructuum etiam quos non percepit, ſi modo percipere potuit aut debuit, *d. l. ſed etſi, §. ſed & fructus*, quod in bonæ fidei poſſeſſore ſecus eſt, niſi ex die litis conteſtatæ, l. 1. C. *eod.*
8 Quomodo & fructus fructuum in illa actione præſtantur, *l. illud quoque* 48. *§. prædo, iunct. l. quod ſi oues* 26. *& ſeq. D. eodem.*
9 *d. l. item veniunt* 20. *§ item non ſolum, verſ. fructus, d. l. ſed etſi* 25. *§. vlt. eod.*
10 Alioqui acceſſio acceſſionis non permittitur, *vlt. C. de vſur. l. neque eorum* 15. D. *eod. l. hæres furioſi*, 51. *§. fructuum*, D. *de petit. her.* vbi eſt textus eleganter quo apparet, duriorem eſſe hac parte conditionem petitoris pro fructibus perceptis poſt litem conteſtatam, quam pro iis, qui inter perceptis poſt litem conteſtatam, quam pro iis, qui ante percepti ſunt, nempe quia ij, qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt, veniunt tanquam acceſſiones, non etiam cæteri.
11 *d. §. prædo, l.* 25. *eod. tit. d. l.* 1. C. *eod.* Nam poſt Senatuſconſultum omne lucrum auferendum eſt tam bonæ fidei poſſeſſori, quam prædoni, *l. poſt Senatuſconſultum* 28. D. *eod.*
12 *d. l. iterum veniunt, §. item non ſolum.*
13 *L. certum eſt* 22. C. *de rei vindic.* iunct. *l. bona fidei* 48. *D. acquir. rer. domin.*
14 Ideo enim dicitur ſingulare iudicium, quia ſingularis res petitur, *l.* 1. *in fin.* C. *de petit. hær.*
15 Eſt enim id proprium fructuum pendentium, *l. fructus pendentes* 44. D. *de rei vindic. l. vlt. §. non ſolum, & §. fructus, D quæ in fraud. cred.*
16 *Ex dict. §. item non ſolum, verſ. fructus, l.* 20. *D. de petit. hær.*
17 *L. in fideicommiſſaria* 18. *verſ. quoties, C ad SC. Treb.*
18 *L. hæreditas* 50. *D. de hæred. petit.*
19 *L. nihil eſt aliud* 24. *de verb. ſignif.*
20 *d. § item non ſolum.*
21 *L.* 1. *& tot. tit. D. de fideic. hæred. petit.*
22 Sic enim Senatus noſter paſſim pronunciat, reiecta opinione Bartoli, qui voluit fructus deberi ex die oblati per fideicommiſſarium libelli, *conſil.* 33. *incip. Picuredus, in fin.*
23 *d. l. fideicommiſſaria, verſ. quoties.*
24 Nec enim eo tempore vlla eſt hæreditas, cum ſit iam conuerſa in patrimonium hæredis, *l.* 1. *D. de ſeparat.*
25 *d. § quoties, l. in fideicommiſſaria* 18. *ad SC. Treb.*
26 *L.* 1. *& tot. eod. tit.*
27 Siquidem per aditionem iunguntur patrimonia, *l. ſed ſi plures* 10. *§. filio l. filius* 12. *D. de vulg. & pup. ſubſt.*
28 Fructus enim iure ſoli percipiuntur, *l. qui ſcit* 25. *§.* 1. *de vſur.*
29 *L. regulariter* 9 *de petit. hær.*
30 *Vt in d. l. ſed etſi lege* 25. *§. ſcire, eod. tit. de petit. hær.*
31 *L. qui ſolidum* 78. *§.* 1. *de leg.* 2.
32 *L. Titio Seio* 87 *§. vſuras de leg.* 2. *l. in minorum* 5. *C. in quibus cauſ. in integr. reſtit. neceſſ. non eſt.*
33 Multum enim refert an hæreditas ipſa petatur, an hæreditatis acceſſiones, *d. l. hæres furioſi* 51. *§. fructuum, D. de petit. hæred.* iunct. *l. cum vnus* 20 *§. verbis, de alim. & cibar. leg.*

DEFINITIO LXV.

Appellatione interpoſita pluribus articulis taxationis expenſarum, & pro parte tantum adiudicatis expenſis litis appellatoriæ, quomodo earum taxatio facienda ſit?

SI à taxatione expenſarum, quæ multa capita continebat, appellatum ſit[1] & pronunciatum, ex parte iuſtam, & ex parte iniuſtam fuiſſe appellationem,[2] nouis quoque expenſis litis appellatoriæ pro parte compenſatis, pro parte victori adiudicatis,[3] facienda erit adiudicatorum taxatio pro numero articulorum, à quibus appellatum fuerat,[4] non autem habita ratione quantitatis in ſingulos articulos deductæ.[5] Ita ex tempore tractatum eſt in cauſa Dominæ de Romans, & Ant. Leſpine. 4. Cal. Aug. 1595.

1 Quo caſu tot videntur eſſe ſententiæ & appellationes, quot ſunt capita & articuli, à quibus fuit appellatum, vt dixi *Defin.* 44. *ſupr.*
2 Nihil enim vetat ita fieri, cum vna ſpecies aliis non cohæret, *leg. etiam* 29. *§.* 1. *D. de minor.*
3 Nam & hoc fieri poſſe diximus *in d. Defin.* 44. *ſupr.*
4 Quia ſinguli articuli ſingulas lites conſtituere videntur.
5 Non enim pro modo quantitatis in iudicium deductæ, ſed pro numero articulorum, à quibus appellatum fuit, maiores minoreſve in litem expenſæ fiunt: interdum tamen è contrario ex quantitate debiti cauſa æſtimatur, *vt in l. vlt. C qui bon. ceder. poſſ. l. maiorem* 8. *D. de pact.* [illegible]

DEFINITIO LXVI.

In nullas expenſas condemnandus eſt reus, contra quem nulla fuit ſatis iuſta cauſa inquirendi.

NOn ſolum ſi reus abſoluatur à crimine, ſed & ſi à ſola obſeruatione iudicij, quod fit per hæc verba, *mis hors de Cour & de procez*, cum ſatis iuſta cauſa non fuit de crimine inquirendi, nulla prorſus ratio eſt, cur in expenſas condemnari reus debeat, non ſolum quod ad accuſatorem attinet, ſed nec quod ad ſcripturas & acta litis, etiamſi priuatus accuſator nullus ſit:[3] æquius enim eſt, in eo damno verſari Iudicem aut litis actuarium, id eſt, vt laboris præmium nullum habeant, quàm vt ſine cauſa condemnatur is, qui ex carcere aliiſque litis incommodis iam ſatis ſuperque damnum paſſus eſt.[4] Non idem eſt, ſi amplius inquiri iudex iuſſerit. Tunc enim expenſarum condemnatio remitti non poteſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis & Claudij Coſtergiant. Non. Sept. 1595.

1 Quæ formula minus plenam abſolutionem continet, quàm ſi reus ab accuſatione abſolutus eſſet.
2 Sunt enim iſta diuerſa, & aliter atque aliter exprimenda, *deſpens & frais de iuſtice.*
3 Nam cum adeſt priuatus accuſator, ad ipſius onus hi ſumptus pertinent, vt dixi *Defin.* 35. *n.* 3. 5.
4 Dixi *Defin.* 4. *ſupr.*
5 Vt dixi in eadem *Defin.* 40. *& aliis ibid. citat. n.* 1.

DEFINITIO LXVII.

Quando poſſint adiudicari fructus etiam non petiti, & quando peti poßint poſt ſententiam, qui non ſunt adiudicati?

FRuctus etiam iuſte petitos, ſi Iudex per ſententiam nihil de iis pronunciauerit,[1] poſtea peti ex eadem cauſa non poſſe[2] placuit, extincto ſcilicet finitoque officio Iudicis, quo debebantur.[3] Nam ſi proponas in obligatione fuiſſe,[4] & principaliter non acceſſoriè debitos, peti vtique poſſunt, quamdiu nihil de iis pronunciatum eſt, vt euenit in actione Fauiana,[5] & interdicto, vti poſſidetis.[6] Sed etſi non ſint petiti, tamen debentur, in eoque multum refert, an officio duntaxat Iudicis adiudicandi ſint, an ex natura actionis. Nam officium iudicis ad eos fructus porrigi non poteſt, qui non ſunt petiti,[7] ſicut nec ad illos, qui ante litem conteſtatam percepti ſunt,[8] non magis quam ad eos, qui poſt rem iudicatam.[9] Cum autem veniunt, iure actionis, deduci poſſunt in condemnationem, etiã non petiti,[10] vt in actione, Quod metus cauſa[11] in interdicto, Vnde vi,[12] in petitione hæreditatis,[13] & aliis huiuſmodi *Sine die.*

1 *L. Paulus* 42. *de re iudic. l. terminato*, & vtrobique DD. C. *hoc tit.* Guid. Pap. q. 405. & 574. *ex l. quos in dicto, §.* 1. *de petit. hæred.*

2 Boet. qu. 18. n. 1. poſt gloſ. & alios ibi citatos.

3 *L. 4. C. depoſ. l. fin. §. Lucium Titius, de condict. indeb. l. qui per colluſionem 49. §. 1. de act. empt.*

4 Boet. *vbi ſupr. n. 2.*

5 *L. videamus 38. §. in Faniana, de vſur.*

6 *L. 1. §. ex die quo D. de vi & vi armat.*

7 Boet. *ibid. n. 3. &* 5. Capell. Tholoſ. q. 194.

8 *L. ſciendum, §. ædiles, de ædilit. edict. c. ſignificante, de appellat.*

9 Nam ad Iudicis officium nil pertinet futuri poſt condemnationem temporis tractus, *l. 1. §. 1. de vſuri*

10 *dict. § in Faniana, l. in condemnatione, §. cum verbum, de verbor. ſign.*

11 *d. §. in Faniana.*

12 *L. ſi quis in tantum. C. vnde vi.* [Guid. Pap. *d. q.* 405, vbi addit *in fine.* Etiam ſumptuum litis condemnationem irrogari poſſe & ſolere, quoties æquum id videtur, ſiue petiti ſint ſiue non. Et eo iure vtimur. *Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Neyron, & Chautan, Iulij 1614.

13 *L. item veniunt 20. §. fructus, de petit. hæred.*

DEFINITIO LXVIII.

In poſſeſſorio iudicio retinendæ vel recuperandæ poſſeſſionis veniunt fructus etiam non petiti.

IN iudicio poſſeſſorio ſiue retinendæ, ſiue recuperandæ poſſeſſionis veniunt fructus [1] etiam non petiti, [2] præſertim qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. [3] Nam & expenſæ ab eo tempore factæ venirent [4] Si tamen Iudex de iis nihil pronunciauerit, neque ex hoc capite appellatio vlla interpoſita ſit, non poteſt, qui de appellatione cognoſcit, de iis fructibus & expenſis quicquam pronunciare. Sed an confirmata priore ſententia & in executione iudicati poterunt peti? [5] Difficilius ſane illud eſt, cum Iudex, qui ſemel pronunciauit, toto officio ſuo functus videatur. [6] Quamquam non deerant, qui putarent, poſſe eos fructus in iudicati executione adiudicari, quaſi de quibus numquam Iudex cognouerit, cum numquam antea fuerint petiti ſed quod ad hoc poſtremum caput attinet, non fuit res deciſa. In cauſa Boni Chex, & Henrici Rolaz Auguſtanorum 9. Februar. 1596.

1 *L. 1. §. ex die quo quis, D. de vi & vi armat. l. videamus 38. § in interdictis,* D. *de vſur.*

2 Quia veniunt ex natura propoſitæ actionis, vt dixi *Defin. prox. præced.*

3 Nam & officio Iudicis hi fructus venirent, etiamſi ex natura actionis venire non poſſent, *l. 2. d. l. videamus 38. § ſi actionem de vſur.*

4 Bart. & Salicet. & alij *ad l. properandum 38. § ſiue autem alterutra,* C. *de iud.* vbi etiam Iaſ. *n.* 31. Felin. *in c. ſignificauerunt de except.*

5 Quia iudex appellationis neque poteſtatem, neque iuriſdictionem vllam habet, niſi ſuper deductis in principali cauſa, & quatenus appellatum Papienſ. *in form. ſent. diffin. in verſ. nos Bernardinus n. 19 ex Nouell. 115. vt cum de appell. cognoſc. poſt princip.*

6 *L. iudex poſteaquam 55. D. de re iudic. iunct. l. ut terminato 3. cum ibi not. C. hoc tit.*

7 Et hæc ſententia indubitate procedit ſi fructus propriæ obligationis & actionis iure debeantur, non etiamſi officio Iudicis, ſecundum ea, quæ ſcripſimus. *Defin. 2. & 3.*

DEFINITIO LXIX.

Curator datus ſiue iacenti hæreditati, ſiue bonis, condemnandus eſt proprio nomine in expenſas litis temere ab eo ſuſceptæ vel inſtitutæ.

QVi tanquam curator ſiue hæreditati iacenti, [1] ſiue bonis [2] datus actionem aliquam inſtituit, quam inſtituere non potuit, aut non debuit, [3] condemnandus eſt in expenſas litis proprio nomine ne alioquin ipſius temeritas aut imperitia damnum afferat hæreditati vel creditoribus, quibus nihil imputari poteſt, [4] niſi ex eorundem creditorum aut aliorum quibus poſtulantibus datus eſt, conſenſu & voluntate actionem illam inſtituerit: [5] quo remedio ac veluti præcautione ſibi proſpicere prudens curator debet, ne ſumptum condemnationem proprio nomine incurrat. *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Velat & Bartholomæi Truchet.

1 Poſtquam Pragmaticis noſtris placuit, etiam hæreditati curatorem dari poſſe.

2 *Ex tit. D. de curat. bon. dand.*

3 Non etiam alias actiones poteſt inſtituere quam tempore perituras, *l. vendit ere 14. D. de rebus auctor. Iudic. poſſid.*

4 *Arg. l. non eſt ignotum 6. C. de admin. tutor.*

5 Quod enim ſemel iis placuit, poſtea diſplicere non poteſt, vt in regula iuris Pontificij.

DEFINITIO LXX.

Fructus, quos poſſeſſor abſolute ac incommutabiliter ſuos fecit, non poſſunt cum ſumptibus in rem meliorandam factis compenſari.

DIci quidem ſolet, fructus à poſſeſſore perceptos compenſandos cum expenſis in rem meliorandam factis; [1] ſed id ad eos fructus non pertinet, qui ſic acquiſiti ſunt poſſeſſori, vt non ſint reſtituendi. [2] Placet enim, fructus, qui reſtituendi non ſunt, neceſſe compenſandos, quandoquidem effectu ipſo parum intereſt, an compenſentur, an reſtituantur, cum compenſatio ſolutionis vim locumque obtineat. [3] Multo magis dicendum eſt, non eſſe compenſandos fructus quos poſſeſſor iure dominij ſuos abſolute fecerit, licet fundi dominium fuerit commutabile. [4] Igitur expenſæ omni modo ſunt reſtituendæ, cum factæ ſunt bona fide, & ab eo, qui rem ſuam eſſe putabat. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani du Pradel Autherin, contra Procuratorem Bonaud, 24. Febr. 1596.

1 *L. ſumptus 48. l. emptor. 65. D. de rei vindicat.*

2 Puta, ſi quo tempore factæ ſunt expenſæ, iam conſumpti erant aut vſucapti, quo caſu nullo modo erant reſtituendi, *l. 4. §. lana. D. de vdic.* ac proinde ſunt compenſandi. Et ita intelligenda eſt *d. l. ſumptum.*

3 *L. ſi conſtat. 4 & tot. tit. C. de compenſat.*

4 Puta ob pactum de retrouendendo: aliud eſt, ſi contractus fuerit ipſo iure reſolubilis, *vt in l. item quod 6. & l. Imperator 16. D. de in diem addict. l. 4. in princ & §. 1. de l. commiſſ.*

5 Intellige tamen iuxta diſtinctionem *l. in fundo 38. D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali ſumptus, qui non præſtantur niſi officio Iudicis, peti non poſſunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo, qui poſtea ſine proteſtatione ſolutionem accepit eorum omnium, quæ ex iudicato debebantur nulla penitus actione peti poſſunt, cum non obligationis & actionis iure, ſed tantum officio Iudicis in pœnam temeritatis litis præſtentur. [1] Plane ſi à ſententia vel executione appellatum proponatur, ad officium pertinebit Iudicis, qui de appellatione cognoſcet, vt de his quoque ſumptibus pronunciet, [2] ſi nullo iuris colore vel appellatione interpoſitam, vel iudicati executionem impeditam fuiſſe animaduertat. [3] *Sine die.*

1 *Arg. l. qui per colluſionem 49. §. 1. D. de action. empt. l. 1. C. depoſ.*

2 Cum hoc caſu ſuperſit actio, cui officium Iudicis inſeruiat poſito quoniam appellatio extinguit iudicatum, *leg. 1. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

3 Alioqui iuſta cauſa litigandi excuſaret ab expenſis, *l. qui ſolidum 78. §. 2. de leg. 2. l. eum quem temere 79. D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impenſarum æſtimatio facienda eſt ex tempore præſenti.

CVm agitur de expenſis factis in rem meliorandam æſtimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore, quo factæ ſunt, ſed ex præſenti, id eſt, quo fit reſtitutio, [1] ne oneretur is, qui rem accipit, ſi plus impenſarum nomine præſtet, quam ex impenſis commodi & vtilitatis percepturus ſit. [2] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani du Pradel Autherin, & Procuratoris Bonaud, 24. Febr. 1596.

1 Boet. *q. 44. n. 12.* vbi plura alia vide De fructibus & impenſis.

2 Quod abſurdum eſſet, *l. in fundo 38. de rei vindic. l. ſi quis fornos 25. D. de pignorat. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit, ad fructuum tamen reſtitutionem condemnandus eſt, niſi quos à lite conteſtata perceperit, ſi modo probabilem cauſam habuit neſciendi alienum, puta tanquam hæres.

TItio fundus legatus fuerat, ita vt poſt Titij mortem ad teſtatoris hæredem reuerteretur. Defuncti Titij hæredes per multos annos in eius fundi poſſeſſione manſerant, [1] fructuſque

que perceperant. [1] Cum hæres de ſuis iuribus factus inſtructior eum fundum quaſi ſuum vindicaret, fructuſque omnes tanquam à malæ fidei poſſeſſoribus repoſceret? Placuit, non alios ab iis reſtitui debere, quam quos ex tempore litis conteſtatæ percepiſſent, [4] quod iuſtam haberent cauſam ignorantiæ,[5] & conſequenter non improbabilem bonam fidem, qui poſſeſſionem in defuncti hæreditate repertam continuaſſent, [6] ignorantes fortaſſe teſtamentum, [7] quod defunctus ipſe ignorare non poterat; [8] accedente præſertim tam longi temporis ſilentio & taciturnitate hæredis. [9] *Ita Senatus* in cauſa. N. Iuliani de Pradel & N. Athenoris de Veygié, 24. Iulij, 1590.

1 Intellige, bona fide, cum onus fideicommiſſi Titio iniuncti ignorarent, *l. ſpecies 15. de aur. & arg. legat.*

2 Proinde etiam bona fide, quæ, quod ad fructus pertinet, tantum poteſt, quantum veritas, quia lex impedimento non eſt, *l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides 136. de reg. iur.*

3 Certum enim eſt, malæ fidei poſſeſſorem debere vniuerſos fructus reſtituere, etiam quos non perceperit, ſi modo percipere potuerit. *l. certum 22. C. de rei vindicat. l. ſed etſi 25. § ſed et fructus*, D. *de petit. hered. l. 1. D. eod.*

4 A quo demum tempore etiam bonæ fidei poſſeſſor tenetur fructus, omnes reſtituere tanquam exinde malæ fidei poſſeſſor factus *d. l. certum, d. l. ſed etſi, §. ſi ante, D. de petit. hered.*

5 *L. qui in alterius 42. de reg. iur.* iunct. *l. vlt. D pro ſuo.*

6 *Ex l. cum heredes 23. D. de acquir. poſſ. l. cum miles 30. D. ex quib. cauſ. maior.*

7 Ignorantia enim præſumitur, niſi ſcientia probetur, vt in regula iuris Pontificij.

8 Quæ tamen ſcientia non inducebat malam fidem in perſona defuncti.

9 *Arg. l. eum quidam 17. §. Diuus Pius*, D. *de vſur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compenſatis haberi debent, cum non poſſunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arreſto nihil Senatus pronunciaſſet de impenſis, quas in rem meliorandam toto ipſo intermedio tempore hæredes legatarij fecerant, tametſi in inſtantia fuiſſent petitæ, viſum eſt, nullam earum rationem in iudicati executione habendam eſſe. [1] Non quod peti nequeant, etiam cum non ſunt adiudicatæ, (Peti namque poſſunt, adeoque earum nomine fundus retineri oppoſita doli exceptione, ſi neceſſarium aut vtilem dummodo permanentem cauſam habeant, & cuius commodum aliquod ſenſurus ſit proprietarius, nimirum pro rata temporis, [2]) ſed quia compenſari deberent cum fructibus in re aliena, ſine vllo titulo perceptis, nempe ad concurrentem vſque quantitatem fructuum, qui in propoſita ſpecie longe pluris erant, quam in rem meliorandam, aut conſeruandam impenſum fuiſſet. [4] Nam ſi minoris fuiſſent fructus percepti, vtique quod plus fuiſſet in impenſa, & peti potuiſſet, & ſolui debuiſſet, dum ne iam tum abſorpta impenſarum vtilitas fuiſſet.[5] Nec eſt ſuperioribus contrarium, quod alio loco ſcripſimus,[6] fructus, qui non ſunt reſtituendi, non eſſe compenſandos: in propoſito autem non alios fructus ex verbis arreſti reſtituendos eſſe, quam qui percepti eſſent à die litis conteſtatæ. Id enim tum obtineret, ſi meliorationum impenſas poſſeſſoribus petentibus reſtitui Senatus præcepiſſet.[7] Sed cum nihil de iis pronunciatum eſſet, videbatur Senatus tacitam compenſationem induxiſſe. [8] Sunt enim arreſta ſtricti iuris, [9] & omiſſum pro omiſſo habendum eſt. [10] Nec ſine cauſa. Sic à Senatu conſtitutum videbatur, [11] cum fructus illos non ſolum in re aliena, ſed ſine titulo perceptos conſtaret, ſola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præſumptionem bonæ fidei præbente. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa 24. Februar. 1596.

1 Eſt enim regulare, vt iudicati executio non debeat patere latius, quam iudicatum ipſum *l. pen. & paſſ. C. de exec. rei iudic.*

2 Boer. q. 44. n. 12. *& paſſ.* vbi vide. Adde Roland. Valle *conſ. 28. vol. 1.*

3 *L. ſumptus 48. l. emptor. 65.* D. *de rei vindic.*

4 Id enim ex facto conſtabat.

5 Secundum id quod diximus *Defin. 72. ſupr.*

6 *Defin. 70. ſupra hoc tit.*

7 Quia eo caſu etiam quod ad impenſas arreſto ſatisfaciendum fuiſſet.

8 Minus ſcilicet adiudicando quia Iudex, qui rem petitam non adiudicat videtur eam denegare, vt noſtri notant *ad l non ignorat. 3. C. hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minus percipiendo, *l. 1. §. ſed etſi tantum, D. de collat.*

9 *L. 1. vbi not. C. ſi plur. vna ſentent. condemn. fuer.*

10 Notat. in *l. quicquid adſtringendæ 98. de verb. oblig. l. commodiſſime, D. de liber. & poſthum. l. ſi cum dotem 22 in princip. D. de ſolut. matr.*

11 Sic enim ſemper de Senatu præſumendum eſt, *arg. l. vnic. §. his cunabulis, D. de offic. præf. prætor.*

12 Quæ facit, vt potuerit hæres fructus iſtos percipere tanquam ſuos, & vſucapere illos titulo Pro ſuo, *l. 1 & tot. tit. D. pro ſuo.*

DEFINITIO LXXV.

Vſura expenſarum taxatarum debentur à die interpellationis, ſi appellatum non ſit, ſin appellatum ſit ex die confirmationis.

EXpenſarum à Iudice taxatarum vſuræ debentur, à quo die is, qui condemnatus fuit, iuſſus eſt ſoluere. [1] Sed quid ſi à taxatione appellatum ſit, ex poſtfacto autem appareat, iniuſtam fuiſſe appellationem? Vix ſane eſt, vt appellanti prodeſſe vlla in re debeat temeraria appellatio,[2] quæ & multa extraordina coërceri ſolet.[3] Sed tamen, cum appellatio extinguat iudicatum,[4] magis eſt, vt non niſi à die deciſæ appellationis & confirmatæ taxationis vſuræ deberi incipiant.[5] Atque ita Senatus noſter prænunciauit in cauſa D. Senatoris Cauet & Petri Pelliet, 10. Maij, 1596.

1 Cum ab eo demum tempore incipiat condemnatus ſcire quid & quantum debeat, ac proinde eſſe in mora, *vulg. l. mora 32. D. de vſur.*

2 *L. tutor. 41. eod. tit. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum, 24. D. appellat. l. ſi longis 7. C. de exec. rei iudic.*

3 Ad reprimendam appellantium temeritatem.

4 *L. furti 7. §. 1. D. de his, qui not. infam. l. 3. § vlt. D. ad SC. Turpill.*

5 Intellige, Niſi calumnioſa fuerit appellatio, ex iis quæ dixi *Defin. 1 § n 5. ſupra de præſc. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduerſarij non eo minus condemnandus eſt in expenſas, ſi actor non de ſua intentione iurauerit, ſed de exceptione rei.

QVod dici ſolet, lite deciſa ex iureiurando, quod deciſorium vulgo appellant, non eſſe locum condemnationi expenſarum, [1] tunc obtinet, cum non alia victoriæ cauſa eſt, quam quia iuratum ſit, vt euenit, quoties iuratur ſuper intentione actoris,[2] non ſuper exceptione rei. Nam ſi qua alia cauſa ſit, propter quam condemnari debeat is, qui iuſiurandum detulit, vtputa quod aduerſarij intentio aliunde fundata abundeque probata eſſet, [3] abſurdum ſit & iniquum, litigatorem temerarium ob hoc ſolum euadere condemnationem expenſarum, quod iuſiurandum detulerit. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. Andreæ Mugnier, Magiſtri computorum, & Sappin, 18. Decembr. 1596.

1 Dixi *Defin. 1. ſupr. de rebus cred. & iureiur.* Iunge *Defin. 78. infr.*

2 Quia eo caſu omni modo actor obtinere debet, ſi iurauerit, nec aliud quæritur, niſi an iuratum ſit, *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*

3 Hoc enim ante omnia requiritur, vt actor poſſit vincere: alioqui ſuccumbere debet, etiamſi nihil reus præſtiterit, *l. 4 C. de edend.*

4 Cum temeritas litigantium hac pœna puniri debeat, *eum quem temere 79. D. de iudic. & tot. inſtit. tit. de pœn. temere litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis conteſtatio poſſeſſorem obligat ad fructuum exinde perceptorum reſtitutionem, etiamſi poſtea diu intermiſſa ſit litis perſecutio.

NOn excuſatur à fructuum reſtitutione is, qui litem conteſtatus eſt, [1] iniuſtè ob id ſolum, quod non actoris negligentiam diu intermiſſa ſit litis perſecutio, quia poſſeſſori,

qui

qui ſemel ex conteſtatione indebita malam fidem contraxit,[1] imputari exinde poteſt, cur non eam moram & malam fidem vltro purgauerit.[2] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde & D. de Cardé, 12. Decembr. 1596.

1 A quo die ſolet irrogari condemnatio fructuum propter malam fidem, quam conteſtatio inducit, *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. certum 22. C. de rei vindic. l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante. D. de petit. hæred.*

2 In quo differt mora, quæ contrahitur per conteſtationem ab ea, quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam conſtat nihil operari, ſi omiſſa ſit debiti repetendi inſtantia, *l. mora, 32. D. de vſur.*

3 Conteſtationis enim effectus eſt perpetuus etiam ad perpetuandam actionem, *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales 26. l. constitutionibus 33. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor, qui iurauit ſuper exceptione ſolutionis à reo oppoſita, non eo minus debet obtinere expenſas, ſi aliunde ſuam intentionem probauerit.

QVod dicitur, lite per iuſiurandum iudiciale deciſa, nullam expenſarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet, cum is, qui vincit, nulla alia de cauſa vincit, quam quia iurauit.[1] Nam ſi fundatam aliunde habuerit ſuam intentionem, ſiue agendo, ſiue excipiendo, non ob id minus expenſas obtinere debet, quod aduerſario iuſiurandum deferente ſuper aliqua exceptione aut replicatione iurauerit.[2] Finge, agete me ex chirographo aut ex inſtrumento authentico obiici ſolutionem, ciuſque probandæ gratia deferri mihi iuſiurandum à reo,[3] perinde expenſas obtinere debeo, ac ſi nulla iuriſiurandi delatione facta viciſſem. *Ita Senatus ſine die.*

1 Vt ſolet poſtquam iuratum eſt, non de alio quæri, quam verum iuratum ſit, *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*

2 Dixi *Deffin. 76. ſupr.*

3 Eius enim eſt ſolutionem probare, qui eam allegat, *l. 1. Cod. de probat.* cum ſolutio ſit facti, *l. conſil. 7. §. vlt. de dicat furioſ.*

4 Quia vinco meo iure, non propter iuſiurandum meum, ac ſi reus nullam exceptionem oppoſuiſſet.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cum bonam cauſam habet is, qui appellationem deſeruit, expenſas tamen litis appellatoriæ obtinere numquam debet.

CVm reſtitutionis aduerſus deſertam appellationem indulgendæ cauſa alia nulla eſt, quam quod in principali negotio bonam foueat cauſam is, qui appellauit; audiendus quidem eſt in Senatu & in integrum reſtituendus, ne bonæ litis iactu tam ex modici temporis negligentia ſentiat:[1] ſed tamen eo nomine condemnandus eſt, vt litis ad deſertionem pertinentis expenſas refundat.[2] Sed etſi in appellationis cauſa obtineat, æquum tamen eſt, litis appellatoriæ expenſas ob hoc ipſum compenſari, vt hanc quoque ſuæ negligentiæ pœnam, luat.[3] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Poterlat & D. de Sceney, 6. Mart. 1597.

1 *Arg. l. ſi debitori 21. D. de iudic. l. etſi poſt tres. D. ſi quis cantion.* Senatus enim cum ſit ſupra leges vice Principis, non tenetur ſequi rigorem iuris ſiue communis, ſiue prouincialis, ſed poteſt exemplo Principis & ſolet iudicare ex æquitate.

2 Vt in quo deliquit per negligentiam, in eo puniatur, *arg. l. reſcriptum 6. D. de his quæ vt indign. cum ſimilib.*

3 Præſertim cum deſertio appellationis habeat delictum admixtum propter ſpretum vtriuſque Iudicis, & à quo & ad quem, vt alibi ſcripſimus.

DEFINITIO LXXX.

Tutor, qui appellationem pro pupillo à ſe interpoſitam deſeruit ſemper quidem condemnandus eſt ad pœnam deſertionis; ſed non ſemper ad expenſas litis.

SI contra pupillum vel minorem ex appellatione deſerta pronunciatum ſit, ſolet quidem ſemperque debet tutor in deſertionis pœnam proprio nomine condemnari.[1] Sed an ſemper in expenſas litis? Mihi quidem ſic videbatur, quia multo facilius eſt, vt expenſarum litis, quam vt mulctæ condemnatio aliqui irrogetur.[2] Sed tamen contra pronunciatum eſt, cum appellationis, licet poſt tempora tractatæ cauſas quales quales curator reddidiſſet,[3] nec ob id tantum minor victus fuiſſet, quod appellationem proſecutus non eſſet, ſed ob id etiam, quod ſatis iuſtam appellandi cauſam nullam habuiſſet.[4] Igitur tum demum tutor aut curator ad deſertæ appellationis ſumptus condemnandus erit, cum de appellationis duntaxat deſertione, non etiam iure aut iniuria pronunciabitur.[5] *Latum eſt arreſtum.* Cal. Mart. 1597.

1 *Ex l. non eſt ignotum 6. C. de admin. tutor.*

2 Cum irrogetur pœna expenſarum ob ſolam temeritatem litigantis mulcta vero non niſi vbi aliquod delictum eſt.

3 Vt ex eo appareret, nullam tutoris calumniam interueniſſe.

4 Non enim ſolet improbari appellatio eorum, qui vel vnam probabilem appellandi cauſam habuerunt, *l. appellanti 13. § 1. D. de appellat.*

5 Poterit tamen tutor etiam ad litis appellatoriæ expenſas condemnari, ſi vel calumnioſa, vel nullo colore interpoſita ſit per eum appellatio, *d. l. non eſt ignotum, 6. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO LXXXI.

Condemnandus eſt appellans in expenſas deſertionis, ſi quid impediat, ne eodem tempore poſſit lis appellatoria terminari.

QVi aduerſus deſertam appellationem reſtitutus eſt in integrum, ſiue ex reſcripto Principis, ſiue, quod plerumque fit, ex ſuprema Senatus auctoritate,[1] ſi eo tempore, quo de reſtitutionis æquitate cognoſcitur, appellatio decidi non poſſit, condemnandus eſt in expenſas litis, quæ ob deſertionem facta eſt,[2] & quidem ſtatim, non expectato litis appellatoriæ euentu, cum non prius audiri poſſit tanquam appellans, quem aduerſus deſertionem ſit reſtitutus,[3] nec rurſus reſtitui niſi refuſis expenſis,[4] quod ſecus eſſet, ſi eadem ſententia de deſertione appellationis cauſa pronunciaretur.[5] Itaque hoc caſu pronunciandum eſt, vt appellans admittatur ad proſequendam appellationem, non obſtante deſertione: in cauſa vero appellationis hoc vel illud facere iubeatur, Cum, ſi appellatio deſerta non eſſet, aut ſi eodem iudicio vtraque quæſtio terminaretur, ſic ferri ſententia deberet, *ſans s'arreſter à la deſertion.* Ideoque nullus expenſarum condemnationi locus relinqueretur. *Ita Senatus* Cal. Mart. 1597.

1 Quod Senatus noſter ſolet exprimere his verbis *par mainſouueraine.*

2 Alia enim lis eſt, quæ de deſertione mouetur, alia quæ de appellatione.

3 Quamuis non ſoleat Senatus huiuſmodi reſtitutionem concedere niſi auditis partibus in cauſa appellationis: ſic enim ad ſupplices libellos hac de re ſolet reſcribere, *En plaidant la cauſe ſera pourueu.*

4 Cum deſertio ſit contumacia & delictum: generale autem eſt, vt contumax numquam ſit audiendus, niſi refuſis expenſis, *l. ſancimus 13. C. de iudic.*

5 Poſſet enim eo caſu fieri compenſatio expenſarum, ſi is, qui appellationem deſeruiſſet, bonam tamen cauſam in appellatoria lite habuiſſet, vt dixi *Deſin. ſupr.* Item poſſet & deberet iudicari de appellatione, & non de deſertione, vt ſequitur in Definitione.

DEFINITIO LXXXII.

Poſt tranſactionem de principali negotio non poſſunt peti expenſæ, quæ non niſi officio Iudicis debita fuerunt.

VIctor poſt impenſas multas in iudicati executione per condemnati tergiuerſationem factas[1] cum eo tranſegerat, pecuniamque ſibi adiudicatam nulla ſumptuum mentione facta acceperat. Placuit, expenſas illas peti non poſſe, non quaſi amiſſas, ſed quaſi nec amplius debitas, quippe quæ non niſi officio Iudicis debebantur, cui porro locus nullus ſupereſt, ſublato iudicio principali.[2] Ex tempore in publico auditorio pro hæredibus Clar. de S. Real, contra Aduocatum de Pradel, 1592.

1 *Vt in l. ſi longius 7. D. de execut. rei iudic.*

2 *L. terminatio 3. vbi not. C. hoc tit. Ex l. qui per colluſionem 49. § 2. D. de action. empt.*

DEFINITIO LXXXIII.

Qui in negotio principali fouet euidenter malam & iniquam cauſam, non eo minus condemnandus eſt in expenſas litis appellatoriæ, quod in quibuſdam capitibus obtinuerit.

ALiquando euenit, vt qui à ſententia, quæ multa capita habet, appellauit, [1] licet iuſtam appellandi cauſam pro quibuſdam capitibus habuerit, atque ita in cauſa appellationis, quantum ad ea capita, obtinuerit, nihilominus in omnes litis appellatoriæ expenſas condemnandus ſit, ac ſi in tota lite ſuccubuiſſet, nimirum ſi in principali negotio tam euidenter malam iniquamque foueat cauſam, vt indignus ſit cui faueatur. [2] *Ita Senatus* me vno contradicente in cauſa D. du Iour & Iacobinæ Bettu, 29. Mart. 97. Ego vero dicebam, ſufficere appellanti ad inducendam ſaltem compenſationem expenſarum, vt iuſtam aliquam vel minimam appellandi cauſam habuiſſet, mutuam enim hoc caſu eſſe victoriam. [3]

1 Quo caſu tot videntur ſententiæ, quot ſunt capita, ſi non ſint connexa, *l. etiam 29. §. vlt. vbi not. D. de minor.*

2 Simili pene ratione vtebatur Papinianus, quam tamen improbat Vlp. *l. Papinianus 20. D. eod. tit. de minor.*

3 *L. appellant. 13 §. 1. D. de appellat.*

4 Solet enim fieri compenſatio expenſarum ob mutuam victoriam, *l. ſi ambo 10. D. de compenſ. l. viro 39. cum mulier 47. D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO LXXXIV.

Caſus in quo beneficij poſſeſſor victus non condemnatur ad reſtitutionem fructuum, niſi à die litis conteſtatæ.

INterdum euenit, vt in quæſtione, De poſſeſſione beneficij [1] qui ſuccumbit, condemnetur ad reſtitutionem fructuum à die tantum litis conteſtatæ, vt puta ſi iuſtam litigandi cauſam poſſeſſor habuit, [2] vel ob id ſaltem, quod nullo iure niti actor videbatur. [3] *Ita Senatus* in cauſa N. Galley, contra N. Guillot, 23. Mart. 1596.

1 De qua Iudex laicus cognoſcit, vt ſcripſimus *in tit. D. de iudic. & de iuriſd. omn. iudic.* ex Guid. Pap. q. 1.

2 *Arg. l. qui ſolidum 78. §. 1. D. de iudic.*

3 Nam & in beneficialibus poteſt & debet reus vincere per non ius actoris, vt diximus *in tit. de ſacroſ. eccleſ.*

DEFINITIO LXXXV.

Non repetuntur expenſæ ſolutæ ex auctoritate arreſti poteſtate reuocati per ſupplicationem ciuilem.

EXpenſæ adiudicatæ per arreſtum & ſolutæ non repetuntur, [1] licèt iudicatum poſtea reſcindatur per viam ſupplicationis, vt vocant, ciuilis, niſi ſupplicationis æquitatem inducat dolus eius, pro quo fuit prius iudicatum. [2] Quo etiam caſu referebat vnus ex Dominis, aliquando iudicatum fuiſſe referente ſe, poſſe iudicari auctoritatem reſcindi etiam citra ſupplicationem: [3] quod tamen vereor ne paulo alienius ſit à rerum iudicatarum auctoritate. [4] Itaque non niſi parciſſime & euidentiſſime probato dolo id faciendum eſt; numquam certe præſente me factum memini. [5] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Durand & Ioannis Berguera, 22. April. 97.

1 Quia infliguntur in pœnam temere litigantis, *tit. Inſt. de pœn. temer. litig. l. cum quem temere 79. D. de iud.* pœnæ autem depenſæ repeti non ſolent, *l. pœna 42. D. de condict. indebit. l. id quod pœnæ 74. D. de ſolut. l. quod à quoque 46. de reg. iur.*

2 *Vt in l. Diuus 33. D. de re iudic.*

3 Ne ſcilicet cuiquam dolus ſuus patrocinetur, *l. ne ex dolo 12. & poſſ. D. de dolo, d. l. Diuus.* Potius enim puniendus dolus eſt qui nunquam debet remanere impunitus, *l. Procurator 11. §. in perpetuum, D. de doli mali except.*

4 Præſertim iudicatarum à ſupremo Senatu, *arg. l. ſermo §. cum prætor, D. ad SC. Treb.*

5 Sed ſemper obſeruatum vt neceſſaria ſit ciuilis ſupplicatio: de quo ſcripſimus *in tit. de ſentent. præſ. præt.*

DEFINITIO LXXXVI.

De taxatione expenſarum adiudicatarum ei, qui non habuit domicilium alibi quàm vbi litigauit.

NObilis quædam vidua per plures menſes Camberij commorata, ad litigandum aduerſus mariti ſui hæredes pro dote & donatione propter nuptias, ac proteſtata [1] non priùs ſe inde diſceſſuram quàm iudicatum eſſet, tandem obtinuerat cum victoria, vt par erat, [2] expenſarum litis omnium. Sed cùm de taxandis expenſis tractaretur, obiiciebatur mulieri nullas deberi, propterea quod non appareat quo alio loco domicilium habuiſſet. [3] Viſum eſt non eo minus taxandas impenſas, quia non eſſet arctanda mulier, vt in quo loco neceſſe habuit litigare, in eodem domicilium quoque eligere cogeretur, [4] aut alibi priùs domicilium eligere, quàm Camberij litigare. [5] Sed tamen adhibendam moderationem, vt mitius cum victis agatur, quàm ſi domicilium eo tempore alibi conſtitutum habuiſſe mulier proponeretur. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Bochod viduæ D. S. Petri de Soucy; Idib. Sept. 1612.

1 Quæ proteſtatio plerumque vtilis & neceſſaria eſt, vt tanto durior fiat conditio aduerſarij, qui ſpreta eiuſmodi proteſtatione maluit litigare quam cedere. Fuit enim tanto magis temerarius litigator, *vulg. l. cum quem temere 79. D. de iudic. & tit. de pœn. temer. litig. inſt.*

2 Non enim debuit minus dos per impenſas factas culpa aduerſarij & improbi litigatoris, cùm interſit rei publicæ dotes integras & illibatas conſeruari, *l. 1. D. ſolut. matrim. l. intereſt 18. de reb. author. iudic. poſſid.*

3 Qui enim litigat in loco domicilij ſui nullas pro viaticis impenſas obtinere poteſt, quia nec viatica propter litem facere vlla cogitur.

4 Electio namque domicilij pendet ex voluntate eligentis, non item electio loci in quo litigandum eſt.

5 Præſertim cùm de alimentis quoque litigandum haberet, quæ moram non patiuntur.

6 Iuſtis enim decretis ſemper temperanda res eſt, ne quid iniqui emergat, *l. in ambiguis 85. §. vlt. & l. quoties 200. de reg. iur.*

DEFINITIO LXXXVII.

De fructibus pro parte adiudicandis ei, qui totius debiti ſoluendi moram contraxit.

QVi in in moram fuit ſoluendæ partis pecuniæ, quam reſtituere totam debuit, vt fundum aliquem reciperet, non ideo fructuum iacturam omnium quos lucrari alioquin potuiſſet, facere debet, ſed proportione tantum quæ ſoluta non eſt, debet fundi poſſeſſor fructus omnes retinere, cæteros actori reſtituere, [1] Ne alioqui & fundum & pecuniam eodem tempore habuiſſe videatur. [2] Aliud eſt in eo qui partem debitæ quantitatis ſolùm obtulit, adeoque recuſante creditore obſignauit. Solutio enim etiam partis liberat debitorem pro ea parte propter interuenientem conſenſum & voluntatem creditoris. [3] At oblatio vel obſignatio facta partis debiti, ne pro ea quidem parte ſolutionis loco eſſe poteſt. [4] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis & Petri Williod, & Violon, 11. Calend. Iunij 1613.

1 Textus eſt in *l. vlt. §. 1. D. de fund. dot.*

2 Quod abſurdum ſane & iniquum eſſet, *l. 11. §. qui autem l. bona fide 50. de act. empt. l. curabit 5. C. eod.*

3 *L. ſtipulatus ſum. 9 §. 1. D. de ſolut. l. quidam 21. D. de rebus cred.*

4 Totum enim id quod debetur offerri & obſignari debet, *l. 9. §. omnis pecunia D. de pign. act. l. 9. C de ſolut. l. 1. C. debit. vend. pign. impedi non poſſe l. quamdiu C. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO LXXXVIII.

De fructibus poſt ſententiam perceptis ab eo qui non fuit ad reſtitutionem vllam fructuum condemnatus.

CVm Iudex qui ex cauſa ſiue læſionis, ſiue alia qualibet contractum per in integrum reſtitutionem reſcindi iuſſit, de fructibus tamen poſt litem conteſtatam perceptis nihil pronunciauit, ſiue iure ſiue iniuria, & per errorem id fecerit, [1] Non ideo debet poſſeſſor lucrari fructus quos à tempore iudicati perceperit. [2] Quando neque dominij iure, [3] neque bonæ fidei ratione [4] ab eo tempore illos percepiſſe videri poteſt. Qui duo ferè modi ſunt fructuum acquirendorum. [5] Nec detrahetur tempus quod iudicatis ad ſatisfaciendum datur, vt exinde tantùm reſtituendi obligatio inchoetur. [6] Quod ſi poſſeſſori data ſit electio ſupplendi iuſti precij ex forma nouæ conſtitutionis, [7] & is neglecta ſupplendi facultate fundum reſtituere maluerit perinde integros fructus, quos interim perceperit, reddere debebit, ne ſit in ipſius poteſtate repudiando electionem tardiùs fructuum mala fide perceptorum ſibi lucrum comparare, [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Debet

1 Debet enim poſſeſſor quilibet etiam bonæ fidei fructus omnes, quos poſt litem conteſtatam percepit reſtituere, tanquam exinde malæ fidei poſſeſſor factus *l. 20. & paſſ. D. de rei vindic. l. 23. C. eod. l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante D. de petit. hered. l. 1. Cod. eod.*

3 Fit enim titulus irritus per *in integr. reſt. l. 11. C. de præd. minor. & paſſ. in tit. de reſtit. in integr.*

4 Quia non poteſt bona fides durare poſt ſententiam, licet interdum duret etiam poſt litem conteſtatam *l. 3. in in pr. D. de vſur.* vbi eſt textus in hanc rem expreſſus.

5 *L. qui ſcit, 25. §. 1. ead. l. bonæ fidei 48. de acq. rer. dom.*

6 *d. l. 3. de vſur.*

7 Vt fit quoties reſcinditur venditio ex remedio *l. 2. C de reſ. vend.*

8 Nemini enim mora ſua prodeſſe debet, nec nocere alteri *l. 173. de reg. iur.* & de futuris fructibus, & poſt ſententiam percipiendis, nihil pronunciare iudex poſſit *d. l. 3. §. 1.*

DEFINITIO LXXXIX.

Cuius temporis & loci expenſæ veniant in taxationem, & de domicilij mutatione.

Expenſæ totius temporis, quo quis aſſidue ac ſine interruptione ſtetit in ciuitate ad litigandum non veniunt in taxationem, ſed pro rata tantum temporis vtilis, id eſt quo appareat aliquid ad eam litem pertinens agere illum potuiſſe,[1] niſi probetur in ea ciuitate domicilium habitationis contraxiſſe, quod non fit niſi per voluntatis declarationem ſpecialem, aut per habitationem decennij.[2] Hoc enim caſu certum eſt nullas pro toto eo tempore expenſas præſtandas eſſe. Non tamen videbitur bene probatum domicilium, nec ſi per decennium integrum manſerit in ciuitate, ſi per totum id tempus lites varias nunc hanc nunc illam in eo loco tractandas habuit.[3] *Ita Senatus* pro N. de Monſalcon Domina de Vars, contra Iacobum Leblanc, 19. Nouemb. 1613.

1 Debet enim ſibi imputare qui tempus inutiliter conſumpſit non ad arbitrio, nec niſi vtiles dies ſpectandi ſunt. *l. 3. de diuerſ. temp. præſcript.*

2 *L. 2. l. 4. l. ciues 7. C. de incol. lib. 10 tit. 19.*

3 Quia conſtat hoc caſu habitaſſe illum in ciuitate alio animo quam contrahendi domicilij vt in *d. l. 2. C de incol.*]

TIT. XIX.

DE RE IVDICAT.

DEFINITIO I.

Clauſula, alio non apparente, *facit arreſtum interlocutorium, ſed non impedit, quominus ante omnia mandari debeat executioni.*

Senatvsconsvltvm, quod vulgatem habet illam clauſulam, *alio non apparente*, interlocutorium potius eſſe creditur, quam diffinitiuum.[2] Nam qui condemnatus eſt, poteſt ex noua cauſa nouiſque inſtrumentis, aliiſque probationibus, adeoque in eadem inſtantia de iure ſuo experiri, & obtinere.[3] Sed an interim executioni mandandum erit? Vtique. Id enim poſtulat rei iudicatæ auctoritas,[4] ſibique imputare condemnatus debet, cur in probationibus iuribuſque ſuis conquirendis aut edendis non fuerit diligentior,[5] ob eamque cauſam, ſi ad litis expenſas condemnatus ſit, nemo dubitat, quin eas ſoluere omnimodo debeat.[6] Neque audiendus erit, ſi petat dilationem, intra quam paratum ſe dicat de iure ſuo docere, vt interea rei iudicatæ executio inhibeatur. Prius enim eſt, vt iudicati executio fiat, quam vt quicquam permittatur, quod iudicati vim & auctoritatem poſſit reſtringere.[7] Hactenuſque prodeſt condemnato ea clauſula,[8] quod neque nouam inchoare cogitur inſtantiam, neque ſupplicationem Principi aduerſus Senatuſconſultum porrigere.[9] Proinde ſi ex abundanti ea ſupplicatio porrecta ſit ex diplomate, nihil prohibet aperiri literas, nulla dum etiam facta Senatuſconſulti executione:[10] quod non contingeret, ſi ſupplicationis, vt vocant, ciuilis vſus hac in re neceſſarius eſſet. *Ita Senatus* in cauſa D. de Poypon & D. de Roley, 16. Cal. Ianuar. 1588. & rurſum pro D. de Codree, contra D. de Serſiere, 4. Cal. Iul 1592. & nouiſſime pro D. d'Amblise contra D. Comitem de S. Amour, 10. Cal. Mart. 159.

1 Cuius clauſulæ vſus præcipuus eſt, quoties Iudex videt litem minus plene inſtructam, ſiue ex parte actoris, ſiue ex parte rei, ob alterutrius ſiue negligentiam, ſiue contumaciam.

2 Sententiam enim diffinitiua illa eſt, quæ finem liti imponit, *l. 1. D. hoc tit. l. ſingulari 6. D de except. rei iudic.* Interlocutoria vero dicitur omnis actus, qui fit pendente lite, vt tractat Papienſ. *in form ſent. interloc. ſup. incompet. Iudic. in verſ. nos Bernardinus Vicarius, n. 12. ex l. quod iuſſit 14. D. hoc tit. l. fin. Cod. de requir. reis, l. ſiue pars, C. de dilat.*

3 Nam verba Senatuſconſulti faciunt, cum is, qui alio non apparente fuit condemnatus poſſit ergo alio apparente vincere. Sunt enim ſententiæ omnes ſtricti iuris, nec ab earum verbis recedi poteſt, *l. Imperator, 8. D. de poſtul. cum ſimilibus.*

4 Interlocutoria enim ſententia etiam ab inferiore Iudice inique lata ius tamen facit. Papienſ. *in form. reſpon. rei. in gloſ. Simonianus, n. 4. ex vlt. D. de iuſtit. & iur.* Gloſ. *in l. 1. in princ. ad SC. Turp. l. & in l. 1. §. in hoc interdicto, D. de lib. exhib.*

5 Nec enim negligentibus iura ſubueniunt aut dormientibus, ſed vigilantibus, *l. non enim 16. D. ex quibus cauſ. maior. l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

6 Cum expenſarum condemnatio faciat partem iudicati, & quidem pene neceſſariam, *l. properandum 13 § ſiue autem alterutra, C. de iudic. l. pen D. de liber. legat.*

Nec alioquin rei iudicatæ auctoritas labefacteretur, *l. ſeruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Treb.* [Iunge caſum elegantem. *Defin. 21. j. hoc tit.*]

8 Quomodo ſi abſolutus eſſet reus ab obſeruatione iudicij, *vt in l. & poſt edictum 75. §. circumducto, D de iudic.*

9 Quæ tamen eſſet neceſſaria, ſi arreſtum eſſet definitiuum, vt dixi. *Defin. 1. & paſſ. ſupr. de ſentent. præſ. prætor.*

10 Non enim ſolent nocere, aut ius commune lædere illa, quæ fiunt ex abundanti & dubitationis tollendæ cauſa, *l. quæ dubitationis 81. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Qui condemnatus eſt cum clauſula, alio non apparente, *non tantum nouis allegationibus vti poteſt, ſed etiam nouas afferre iam conteſtatorum articulorum probationes.*

Ex nouis probationibus euerti poteſt Senatuſconſultum, quod illam habet clauſulam, de qua proxime diximus, *alio non apparente*, licet ex probationes ad illa ipſa litis capita pertineant, quæ priore iudicio iam fuerunt conteſtata.[1] Non enim allegationum dumtaxat, ſed etiam probationum omnium cauſa ſupraſcriptis verbis ſalua relinquitur, ſi quando nouæ proferri poſſint.[2] *Ita Senatus* inter N. Thibaudum de Liurnon & Claudium Baur, Calend. Febr. 1589.

1 Intellige tamen, ſi tales ſint probationes, quæ in eadem inſtantia admitti poſſint. Quid enim ſi quis vellet poſt diuulgata teſtificata nouos teſtes producere? *c. contra c. fraternitatis, extr. de teſtib.*

2 Verba enim cum ſint generalia ſunt generaliter intelligenda, non ad nouas allegationes coarctanda in excluſionem nouarum probationum, *arg. l. 1. §. generaliter, de leg. præſt.* præſertim cum probationes omnes ſint fauorabiles, & ideo curare omnes magiſtratus debeant præſertim ſupremi, vt veterum probatio ſalua ſit, *l. cum enim 2. D. de teſtib.*

DEFINITIO III.

Sententia prouiſionalis nonniſi per diffinitiuam reuocari poteſt, reuocata autem nullius effectus eſt, quamuis à definitiua fuerit prouocatum.

Qvi lite pendente fiduciariam, & vt loquuntur, prouiſionalem tulit adiudicationem, non niſi per diffinitiuam ſententiam condemnari poteſt, vt id, quod accepit, reſtituat.[1] Plane ſi à diffinitiua condemnatione appellauerit, non eo minus interim iudicato ſatisfacere ſalua appellatione cogendus erit,[2] incipit enim nullo iure & ſine cauſa rem habere, quam habebat ex interlocutione iudicis, quæ per eundem iudicem poſtmodum reuocata eſt.[3] Eoque nimirum pertinet, quod dici ſolet, contrario iudicis imperio tolli poſſe, quod antea idem iudex vel iuſſerit vel vetuerit.[4] Cæterum nihil prohibet, eum ipſum, pro quo prouiſionalis primum lata fuerat ſententia, itidem aduerſario prouiſionaliter, vt loquuntur condemnari, prius etiam quàm definiatur negotium, ſed ita demum, ſi noua quantitas in iudicium deducatur, nouaque debendi cauſa, de qua nihil dum fuerit pronunciatum. Nam & fieri ab initio potuerat, vt eadem ſententia alter pendente lite in diuerſam quantitatem per mutuam victoriam condemnaretur.[5] *Ita Senatus* pro Ioanne Turrello procuratore, contra Dominam de Charrin, 3. Idus Februar. 1589.

1 L.

1 *L. quod iuſſit. 14. vbi not. D. hoc tit.* Et hoc eſt, quod Pragmatici dicunt, *Cas ſur cas n'ha point de lieu.*

2 Hoc eſt reſtituere, quod ex prouiſionali adiudicatione acceperat.

3 Actus enim reuocatus reducitur ad non actum, & perinde habetur, ac ſi nunquam præceſſiſſe, *l. licet transferam. 10. l. legatum 24 §. 1. & paſſ. D. de adim. legat.*

4 *d. l. quod iuſſit 14. D. hoc tit.* Iunge *l. cum ex cauſa 11. D. de appellat.*

5 Nimirum quoniam hoc caſu alia lis, & alia res eſt, *l. ſingulis 6. l. cum quæritur 12 & ſeqq. D. de except. rei iudic.*

6 Puta ſi mutuis petitionibus actum fuiſſet, vt in *l. 1. §. vlt. D. quæ ſent. ſin. appellat. reſcind. c. 1. & tot. tit. extr. de mut. petit. l. ſi inter, 15. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO IV.

Sententia etiam inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ, quoties eadem eſt cauſa vincendi, & idem ſtatus cauſæ apud eundem iudicem ſi qui nunc agit priori liti adfuit, ſecus ſi non adfuit.

CVm inter Sempronium Caij hæredem & Titium contenderetur de fideicommiſſo, quod Lucius inſtituto Caio proximioribus [1] reliquerat, liti interuenerat Mæuius, qui ſe proximiorem dicebat, ſolumque inuitatum ad fideicommiſſum, Senatus pro Titio pronunciauerat; iniuncto tamen ei onere præſtandæ ſatiſdationis de Sempronio aduerſus Mæuium defendendo. [2] Cum poſt multos annos idem Mæuius eiuſve hæres idem fideicommiſſum ex iiſdem teſtamenti verbis peteret, quæſitum eſt, an excipere de re iudicata Titius poſſet? [3] Et videbatur non poſſe, quia licet eo ipſo quod pronunciatum erat, fideicommiſſum ad Titium pertinere, pronunciatum quoque intelligeretur ad alios nullos pertinere, [4] inter alios tamen ea ſententia reddita fuerat, [5] id eſt, contra Sempronium potius, quam contra Mæuium. [6] Nec tam de non iure Mæuij Senatum pronunciaſſe credibile erat, quàm de iure Sempronij, [7] dilata in aliud tempus nouæ actionis cognitione, ne parata rei iudicandæ materia noui aduerſarij interuentu retardaretur [8] Ob idque nimirum iniunctum videri onus præſtandæ ſatiſdationis, quod proculdubio non erat iniungendum ſi de Mæuio prorſus excludendo Senatus ſenſiſſet. [9] Placuit tamen exceptioni locum eſſe. Et quia præſente litemque agente Mæuio Senatus pronunciauerat, vt proinde dici non poſſet omnino inter alios iudicatum fuiſſe: [10] Et quia fieri nullo modo queat, vt vnum idemque fideicommiſſum ex iiſdem verbis debitum per Titium & Mæuium debeatur Titio, quin continuo ſit conſequens; Non ergo deberi Mæuio: [11] quando fideicommiſſum tale erat, ad quod Titius & Mæuius ſimul & ſemel inuitati eſſe non poterant, cum relictum eſſet proximioribus; illi autem neque in eodem gradu eſſent, neque ex eadem familia, Titio quippe ex familia teſtatoris, Mæuio ex familia hæredis exiſtente. [12] Nam ſi poſſent plures concurrere, nihil ſane impediret, quo minus idem fideicommiſſum quibuſdam adiudicatum aliis quoque poſtea in viriles partes adiudicaretur, [13] At ex iis, qui concurrere non poſſunt, planéque diuerſo iure nituntur, ex iiſdem tamen teſtamenti verbis, alterum alteri impedimento eſſe neceſſe eſt, eumque neceſſario & perpetuo vincere, qui prior obtinuit. [14] Quamquam enim nouum non eſt, vt quod meum eſſe pronunciatum fuit te inaudito, poſtea tum pronuncietur ex noua cauſa nouiſque inſtrumentis: [15] tamen, vt ex eadem cauſa iiſdemque teſtamenti verbis id fiat, ſalua prioris iudicati actoritate, euenire numquam poteſt. [16] In propoſito igitur ſi Titius tanquam vocatus & proximior ad fideicommiſſum admitti debuit, non poteſt nunc vinci à Mæuio, qui & diſpari gradu eſt, & ex alia familia [17] Sin Mæuij præcipua ratio nunc habenda ſit, quod de eius tantum familia inuitanda teſtator ſenſerit. Non debuerat igitur pronunciari pro Titio, qui non erat vocatus, præſertim interueniente liti ante ſententiam Mæuio. [18] Nam etſi non interueniſſet, ea tamen non ſatis ſufficiens cauſa erat, propter quam Titius nullo iure vincere deberet, quod alius nemo fideicommiſſum peteret: vincere enim potius debuiſſet Sempronius, aduerſus quem agebatur. [19] Atqui pronunciatum erat pro Titio, nec poterat res præſertim à Senatu iudicata pro veritate non haberi, [20] ſolumque ſupererat remedium ciuilis, vt vocant, ſupplicationis. [21] Ergo nocere exceptionem rei iudicatæ prorſus conſequens erat. Neque ad rem pertinebat, quod iudicati tempore nondum conſtitueret. Mæuium ex ea eſſe familia, ex qua ſe eſſe diceret. Nam tametſi non fuiſſet ex ea familia, non erat tamen ratio illa ſufficiens ad fideicommiſſum Titio adiudicandum, ſi nec erat ille vocatus. [22] Proinde nihil iuris adferre Mæuio potuit ſecuta probatio familiæ. [23] Minus mouebat, quod eo Senatuſconſulto iniunctum Titio fuerat onus præſtandæ ſatiſdationis. Non enim caueri Mæuio Senatus iuſſerat, quod non niſi inepte fieri potuiſſet, ſed victo poſſeſſori, ſi forte is nouam à Mæuio moleſtiam pateretur. [24] Quod conſtituit ſane æquiſſimum fuerat, tametſi de non iure Mæuij iam tum Senatui conſtitiſſet, [25] alioqui Mæuio ipſi caueri iuſſiſſet: aut ſi poſſeſſori conſultum voluiſſet, eo ſolo prætextu, quod de Mæuij iure, & ex qua eſſet familia nondum ſatis liqueret, vix interea pro Titio pronunciaſſet, certe diffinitiua adiudicatione nullo modo, ſed fiduciaria tantum & prouiſionali. [26] Quod ſi priori liti Mæuius non interueniſſet, difficilius ſane erat, vt noceret ei exceptio rei inter alios iudicatæ. [27] Sed tamen non eo minus Titio nunc prodeſſe Senatuſconſultum deberet, ad probandum, eam fuiſſe teſtatoris voluntatem vt qui ex eo genere, ex quo Mæuius, ad fideicommiſſi petitionem admitterentur. Quæ enim certior voluntatis probatio verborumque interpretatio eſſe poterat, quam quæ Senatui placuiſſet? [28] Itaque vi ipſa & effectu eodem res recidebat, vt condemnari Mæuium oporteret, ne in eadem prorſus facti ſpecie adeoque in eodem indiuiduo verborum contraria ſenſiſſe Senatus videretur. [29] *Ita Senatus pro* Hugone Morret, contra Michaëlem Vuillermez de Coſterg. Prid. Cal. Sept. 1592.

1 Non expreſſo eo, an de proximioribus ſuis ſentiret, an de iis, qui hæredi ſuo eſſent proximiores. Quæ res dubitationi & liti cauſam dabat ex ex iis, quæ noſtri diſputant *ad l. omnia 32. alias l. cum ita §. in fideicommiſſo, de leg. 2.*

2 *Vt in l. pen. D. de hered. petit.*

3 Quem ponimus priore iudicio contra Sempronium obtinuiſſe.

4 *Vt in l ſi inter me & te 15. D. de except. rei iudic.*

5 Et ideo non videbatur poſſe nocere, *ex l. 1. & tot. tit. C. res int. alios act. aliis non nocer.*

6 Inſpicitur enim maxime, cum quæritur de exceptione rei iudicatæ non tantum an ſint eædem perſonæ, ſed etiam vtrum eadem ſit conditio perſonarum cum eædem ſunt perſonæ, *l. & an eadem 14. de except. rei iud. d. l. cum de hoc 27. eod.*

7 Quæ duo ſunt longe diuerſa, vt conſtat *ex d. l. ſi inter.*

8 Interuentio enim ſemper fit in ſtatu, vt Pragmatici loquuntur, id eſt, ita, ne ſtatus litis immutetur, Not. *in l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſt.*

9 Nam poſt rem à Senatu iudicatam non de alio fuiſſet inquirendum, quam quid iudicatum eſſet cum à Senatu non poſſit appellari.

10 Qui enim adfuit liti etiam inter alios, motæ, non poteſt dici adfuiſſe, *l. Paulus reſpondit 69. D. de procurat. d. l. ſuſpecta, l. ſi perluſorio 14. D. de appell.*

11 Vt & in ſpecie *d. l. ſi inter me & te 15. D. de except. rei indicat.*

12 *d. l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, de leg. l. cum in teſtamento 37. D. de hered. inſt.*

13 *L. cum pater 77. §. hereditatem filius, l. vnum ex familia 67. §. ſi duo de leg. 2.*

14 *d. l. ſi inter me, & d. l. cum in teſtamento, cum ſimilib.*

15 *L. 1. & tot. tit. de except. rei iud. l. 1. & 2. C. quib. res iud. non nocet.*

16 Quia implicat contradictionem, vt eadem verba in eodem teſtamento ab eodem teſtatore prolata ex eiuſdem voluntate diuerſam habeant interpretationem.

17 *d. §. in fideicommiſſo.* Iunge *l. vlt. C. de verb. ſignif.*

18 Eo ſcilicet tempore, quo adhuc liberum erat pronunciare pro. Mæuio, perinde ac pro Titio.

19 Quippe poſſeſſor reperiebatur. Nam aduerſus extraneos, id eſt, actores nihil iuris habentes etiam vitioſa poſſeſſio prodeſt, *l. vlt. D. de acquir. poſſ. l. vlt. D. de rei vindic. l. 2 D. vti poſſid.*

20 *L. res iudicata 206. de reg. iur. l. ingenuum 25. D. de ſtat. homin. l. ſermo 63 cum prætor, D. ad SC. Treb.*

21 Vt ſcripſimus *Defin. 1. & paſſ ſupra de ſent. præfect. prætor.*

22 Cum poſſet fieri, vt neutri fideicommiſſum deberetur.

23 Quia vt eſt in noſtrorum brocardico, non probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe, *vulg. l. non hoc, C. vnde legit. l. neque natales 10. C. de probat.*

24 *Vt in d. l. penult. D de petit hered. l. is à quo 57. in fin. D. de rei vind.*

25 Vt Titius etiam aduerſus facti moleſtiam eſſet ſecurus, *l. ſiue in libertatem 12. vbi not. C. de euict.*

26 Vt

26 Vt ſupereſſet poteſtas reuocandæ ſententiæ interlocutoriæ per diffinitiuam, *ex l. quod iuſſit 14. D. hoc tit.*

27 *d. l. 1. & 1. C. quib. res iudic. non nocet. & tot. tit. res int. a'ios act. aliis non nocer.*

28 Senatus enim eam ipſam interpretationem feciſſe creditur, quam facturus fuiſſet Princeps, ſi eadem teſtamenti verba interpretanda habuiſſet. *l. vnic. §. h's cunabuli*, *D. de offic. præfect. prætor.* Porro interpretationi Principis ſtare oporteret, *l. 1. C. de legat. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2. l. filiusfamilias 114. §. vt quis hæredem, de leg. 1. l. ex facto 17. l. qui filium 74. ad SC. Treb.*

29 Quod ſane à dignitate Senatus alienum eſſet. Quanquam & variant interdum ipſi etiam Imperatores, *l. diui 17. D. de iur. patron.* quamuis dici ſoleat, non iudicari exemplis, *l. vlt. C. quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO V.

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocunque condemnato fundum ipſum vindicanti.

TItius, cum patri tuo fundum Cornelium inter viuos donaſſet, poſtea hærede te inſtituto deceſſerat. Tu quaſi fundus ille hæreditarius fuiſſet, nec donatio valuiſſet, fructus petieras viuo patre, in eamque rem aduerſus patris colonum actionem inſtituetas. Pater pro colono aſſumpta lite donationem valere, ex eaque cauſa fundi fructus ad ſe pertinere contendebat. Iudex contra te pronunciauerat his verbis, *attenta dicta donatione filium eundemque actorem condemnamus ratione fructuum*, eaque ſententia per appellationis Iudicem confirmata tandem tranſierat in rem iudicatam. Defuncto patre tuo, cum ab eius hæredibus eundem fundum peteres tanquam hæreditarium,[1] & eas rationes afferres, quæ in priore iudicio agitatæ fuerant, vt donatio vel non valuiſſe, vel reuocata fuiſſe videretur, quærebatur, an obſtare tibi deberet exceptio rei iudicatæ: Videbatur enim non obſtare, quod & alia eſſet conditio perſonarum, & de alia re nunc agi videretur. [2] Nam qui contra patrem egeras, cuius cauſa contra te non niſi fauorabilis eſſe poterat, [3] nunc agebas aduerſus fratres conſanguineos ex nouerca ſuſceptos,[4] & qui priore lite non niſi fructus fundi Corneliani petieras, nunc fundum ipſum petebas: [5] iudex autem nominatim de fructibus pronunciauerat. [6] Dicebam, ſupradictis ſententiæ verbis aperte pro donatione iudicatum, [7] nec ſalua rei iudicatæ auctoritate neceſſe nunc pronunciari, non valere donationem, quam Iudex tum pro valida habuiſſet,[8] præſertim cum de iiſdem rationibus, quæ nunc in vtramque partem afferebantur, iam tum accuratiſſime diſputatum proponeretur.[9] Accedebat, quod tu ab ea ſententia prouocans dixeras, in eo tibi factam iniuriam, quod nec fundus ipſe tibi adiudicatus fuiſſet, in quo fructus erant percepti. [10] Iudex autē ex appellatione cognoſcens ſententiam confirmauerat. [11] Denique non poterat alia cauſa eſſe proprietatis, alia fructuū iure proprietatis & dominij perceptorum. [12] Et quemadmodum ſi fundum tanquam meum petiero, deinde vſumfructum eius petam, qui ex illa cauſa meus ſit, ex qua fundus meus erat, nocet mihi exceptio rei iudicatæ, [13] ita ex contrario prorſus conſequens eſt, vt ſi vſumfructum, ac multo magis ſi fructus petiero,[14] ex eadem cauſa, ex qua fundus meus ſit, quod in propoſito euenerat, poſtea eundem fundum petam, eadem mihi exceptio nocere debeat. Id enim generale eſt, quoties proprietatis iudicium exercetur, vt omnes cauſæ vna petitione comprehendantur, [15] maxime vero ſi eadem dominij cauſa, puta ex donatione, proponatur. Sicut & illud perpetuum eſt, vt, qui partem petiit, & ſubmotus eſt, ſi totum poſtea petat, vel contra, repellatur, exceptione rei iudicatæ. [16] Quod autem alia perſonarum ratio eſſe videbatur, dicebam ad rem non pertinere, cum aperte Iudex declaraſſet, non ea ſe motum ratione, quod contra patrem tuum ageres, ſed valeret donatio. Qua in re, id eſt, quod ad donationis validitatem pertinebat, quis diceret, aliam patris tui, aliam fratrum conſanguineorum rationem eſſe debere? [17] Igitur placebat obſtare tibi executionem rei iudicatæ. *Ita tractatum eſt* in cauſa liberorum Ludouici Machet Neceienſis, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 Hoc eſt, tanquam ad te pertinentem ex hæreditate Titij, qui hæredem te inſtituerat.

2 Certum enim eſt, cum quæritur, an obſtet exceptio rei iudicatæ, illud præcipue eſſe inſpiciendum, an eadem res ſit, idem ius, eadem cauſa petendi, eædem perſonæ, eadem conditio perſonarum, *l. cum quæritur, 12. & ſequentibus l. cum de hoc 17. & paſſ. C. de exception. rei iudicat.*

3 Non enim facile credendus eſt pater velle iniuriam facere filio, *l. vlt. C. qui & aduerſ. quos in integr. reſtit. non poſſ. l. vlt. C. de impub. & aliis ſubſtit.* Neque vero poteſt lis eſſe inter patrem & filium, ſi iuris ratio magis, quam Doctorum opinio inſpiciatur, *l. 4. D. de iudic.*

4 Quos pater tuus hæredes reliquerat.

5 Longe enim alia res eſt fundus ipſe, alia vero fructus fundi, *lege ſi quis cum totum 7. §. de fructibus, Digeſt. de except. rei iudic.*

6 Vt apparet ex verbis illis ſupra relatis, *condemnatus ratione fructuum.*

7 Quod probabant verba illa ſententiæ, *attenta dicta donatione.*

8 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata 206. de reg. iur.*

9 Vt proinde eadem quæſtio reuocaretur, quæ antea fuerat, licet alio genere iudicij, quod ſufficit ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, *d. l. ſi quis, §. generaliter*, niſi aliæ ſint perſonæ, *vt l. ſi cum vno 22. eod. tit.* Non eſt autem alia perſona hæredis, alia defuncti, qui fuit condemnatus, *Nou. 48. de iureiur. à mor. præſt.*

10 Atque ita ipſum quoque fundum petieras ſaltem in cauſa appellationis.

11 Et ita te non minus à fundi, quam fructuum petitione ſummouerat.

12 Quia fructus non iure ſeminis, ſed iure ſoli percipiuntur, *l. qui ſcit 25. §. 1. Herennius 42. D. de vſur.*

13 *L. ſi cum argentum 21. § ſi fundum, D. de except. rei iudic.*

14 Aliud enim eſt loqui de vſufructu, aliud vero de fructibus, *l. ſi vſumfructum 66. D. de iur. dot.*

15 *L. & in eadem 14. §. penult. D. de except. rei iudic.* quia non poteſt meum eſſe ex variis cauſis, *l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur. § ſic itaque, Inſt. de action.*

16 *d. l. ſi quis cum totum 7. de except. rei iudic.*

17 Non enim ex perſonis hæredum mutatur qualitas & conditio contractus, *l. 2. §. ex his, de verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Conuentio Procuratorum à Senatu homologata vim arreſti obtinet, niſi quod non trahitur ad ſimiles caſus.

NIhil ſane intereſt, quod pertinet ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, vtrum quid Senatus viſis diſcuſſiſque actis & rationibus litis pronunciauerat, [1] an vero quod iudicati Aduocatis & Procuratoribus collitigatorum placuit ſua auctoritate comprobauerit, & vt Pragmatici ex Græco loquuntur, homologauerit. Vtroque enim caſu res iudicata pro veritate habetur, etſi aduerſus eam homologationem ſupplicatio Principi porrigatur, perinde mandatum eſt executioni Senatuſconſultum, atque ſi ex Senatorum votis & ſuffragiis pronunciatum fuiſſet.[2] Hactenus tamen intererit, quod inter eaſdem tantum partes ius faciat res, quæ ſic iudicata eſt, neque trahi poterit ad conſequentias, vt in ſimilibus cauſis in poſterum ſimiliter pronunciare, idemque ius conſtituere Senatus teneatur, ne alioqui eueniat, vt iudicandi legem ab Aduocatis & Procuratoribus videatur accipere. [3] Quod vtique ſecus eſt, cum Senatorum vota & ſuffragia interuenerunt. Quid enim abſurdius & ab ampliſſimi ordinis dignitate alienius, quam vt in ſimilibus cauſis ex eadem iuris ratione definiendis diuerſa planeque repugnantia iura conſtituiſſe exiſtimetur?[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ingenuum 25. D. de ſtat. hom l. res iudicata 206. de reg. iur.* Nam cum inter litigantes conuenit, quid agendum & iudicandum ſit, Iudex id ipſum ſequi & iudicare cogitur, *l. ſi conuenerit 26. D. hoc tit.* Nec ſententia vim accipit à viſione & diſcuſſione actorum, ſed à pronunciatione, ſiue bene pronunciatum ſit, ſiue male, *l. Iudex poſteaquam 55. D. hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ ſcripſimus *Defin. 1. & aliis ſupr. de ſent. præfect. prætor.*

3 Quod eſſet alienum à dignitate Senatus, *l. qualem 19. §. dicere, D. de recept. qui arbitr. recept.*

4 Nam ea demum non ſunt ad conſequentias producenda, nec in ſimilibus obtinent, quæ contra iuris rationem recepta ſunt, & non ratione, ſed errore, *l. quod vero 14. l. quod non ratione, 39. D. de legib.*

DEFINITIO VII.

Sententia de nobilitate lata ab vno magiſtratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magiſtratu, & contra tertium?

CVm de iure immunitatas ex nobilitate competentis quæreretur apud Senatum, & qui nobilem ſe dicebat, vt

vt ſe à plebeiis oneribus liberaret, [1] proferret arreſtum à Rationalibus redditum, quo nobilis & è nobili ſtirpe genitus dicebatur, inauditis tamen Syndicis Vniuerſitatis, qui eorum plebeiorum onerum contributionem vocabant, obiiciebant illius tertij ſemper exceptum intelligi, quod res inter alios iudicata aliis nocere non deberet. [2] Ex diuerſo autem replicabatur, ſententiam, quæ in cauſa ſtatus lata eſſet, ius facere quod ad omnes; [3] placuit ita rem temperandam, vt ſi quas aduerſus nobilitatem illam probationes Vniuerſitas haberet, eæ ſaluæ eſſent. [4] interea tamen pro eo vindiciæ dicerentur, qui iam nobilis eſſet pronunciatus, & quidem nullo ei iniuncto ſatiſdationis onere, [5] quia non Conſeruatoris aut alterius inferioris Iudicis, ſed ſupremæ Curiæ iudicato niteretur, [6] præſertim cum priore inſtantia ſic Vniuerſitas egiſſet, quaſi cum nobili, [7] nec pro paternis bonis, ſed pro acquiſitis dumtaxat, quorum tamen eandem quam paternorum rationem eſſe conſtabat, quod perſonæ ius & conditionem ſequerentur. [8] Ex quo apparet, ſententiam latam in cauſa ſtatus ius quidem facere, quod ad omnes, ſed non in omnibus tribunalibus, hoc eſt, ſi in alio nec inferiore tribunali eadem ſtatus quæſtio tractetur, non aliter poſſe rem iudicatam nocere, quam ſi inter eaſdem partes agatur: [9] ſin apud eundem Iudicem, rei iudicatæ locum fore, etiam quod ad eos, qui priori iudicio non interfuerunt. [10] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum d'Ingé & D. Deleaual, 4. Idus Maij, 1593.

1 A quibus ſcilicet immunes ſunt omnes nobiles, præſertim ex nobili & antiqua proſapia nati tam ex ratione iuris, quam ex edictis Sereniſſimorum Ducum Sabaudiæ, quibus ſemper curæ potiſſimum fuit nobilium familiarium priuilegia conſeruare & augere, tanquam à quibus magna ex parte pendeat dignitas Reipublicæ, *l. 1. §. ſed etſi ſeruus, D. de inſp. vent.*

2 *L. 1. & tot. tit. C. res in alios act. vel iudic. aliis non nocer, l. 1. & 2. C. quibus res iudic. non noc. l. 1. D. de except. rei iudic.*

3 *L. ex ea cauſa* vbi Bart. *D. de poſtul. l. de ætate 43. D de min.*

4 Nam & publice intereſt ſciri quis nobilis ſit, quis ignobilis. Itemque vt veritatis probatio ſemper ſalua ſit, *l. eurens. 22. D. de teſtibus d. l. 1. §. ſed etſi ſeruus, D. de inſpic. ventr.*

5 Quod alias iniungi ſolet ei, pro quo pendente lite vindiciæ dicuntur. Quamquam non eſt id perpetuum, *l. mouetur. 4. C. de ſeruis export.*

6 Cum ſemper præſumendum ſit pro eo, quod fuit iudicatum, præſertim à ſupremo magiſtratu, *l. vnic. §. D. de offic. præf. prætor.*

7 Quamuis non poſſit ſola confeſſio partis dare nobilitatem, quod ſolius eſt Principis, vt late Tiraq. *in tract. de nobilit.*

8 Perſona enim cum ſit dignior, trahit ad ſe & mutat conditionem bonorum, *l. per curatorem 90 §. 1. D. de acquir. hær. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

9 *L. cum quæritur, 12. & ſeqq. l. cum de hoc 27. D. de excep. rei iud.*

10 Quia non poteſt eadem perſona apud eundem magiſtratum pro parte nobilis cenſeri, & pro parte ignobilis, cum ſit illa qualitas perſonæ, & conſequenter indiuidua, *l. ſi pariter 9. de ſent. paſſ. & reſtit.*

DEFINITIO VIII.

Sequeſtratio à Senatu fieri iuſſa non poteſt impediri oblata ſatiſdatione vel ſatiſdandi facultate.

Contendentibus defunctæ mulieris hæredibus cum marito de bonorum dotalium mobilium poſſeſſione, Senatus veritus ne collitigatores ad arma decurrerent, cum de iure tam cito conſtare non poſſet, præceperat, vt ea bona penes ſequeſtrem & probum virum deponerentur. [1] Poſt paucos dies maritus dicebat, paratum ſe ſatiſdare, ſi bonorum poſſeſſio ſibi daretur; aut ſi ſatiſdare hæredes vellent, non recuſare ſe, quo minus ipſis eadem poſſeſſio traderetur. [2] Hæredibus ſatiſdare, nec aduerſarij ſatiſdationem admittere volentibus, placuit non poſſe eos cogi, vt delatam conditionem acciperent, propter auctoritatem rei iudicatæ, ad quam ſane ſpectabat maxime, vt ab ea cautionis forma, quam Senatus præſcripſerat, non recederetur, [3] præſertim cum hæredum intereſſet, ne aut ſatiſdationis onere premerentur. [4] aut ob eam non præſtitam paterentur vt maritus, qui ſatiſdediſſet, poſſeſſor efficeretur bonorum mobilium ſororis fortaſſe vel matris, in quibus nullum ei ius compere ſcirent. [5] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtrium Dominorũ fratrum de la Chambre & D. de Buſſy, 16. Cal. Sept. 1593.

1 Nam ex hac maxime cauſa ſolet permitti ſequeſtratio quæ alias eſt prohibita, *l. vnic. & ibi not. C. de prohib. ſequeſtr. cum pet. text. in l. arbitribus 12. §. ſed ſi duos alios, l. æquiſſimum D. de vſufr. l. poſtquam 5. §. 1. inf. D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. caueat.*

2 Solet enim ſatiſdatio impedire ſequeſtrationem, *d. l. 5. §. 1. vt legat.* cum reddat ſecurum cum cui ſatiſdatur, *l. 1. D. qui ſatiſd. cog.*

3 Iudicato enim ſemper ſatisfaciendum eſt in for***cifica, cum fieri poteſt, *l. qui reſtituere 68. D. de rei vendic.*

4 Non enim ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem, *l. 1. §. fin. D. de iudic.*

5 Non enim ſemper obligatio ſatiſdationis pro iure, *teſtamento 17. §. non omnimodo, D. de teſtam. tutel. l. quia ſatiſdatio 6. D. de ſupr. tutor.*

DEFINITIO IX.

Emendatio arreſtorum ex tempore pronunciatum quomodo facienda ſit?

Senatuſconſulta ex pronunciatione vires accipiunt nec quod eorum, quæ à Præſide in auditorio pronunciantur, emendatio ſequenti die fieri ſolet, pœnitentia locum admittit, ſed eo tantum pertinet, vt ſi quid ab amanuenſi plus minuſve ſcriptum ſit, quam à Præſide pronunciatum, aut à Senatu definitum, id demum corrigatur. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 47. De fructib. & lit. expenſ.

1 *L. 1. & tot. tit. C. de ſentent. ex breuic. recit.* [Idque adeo verum eſt vt poſt mortem iudicis ſententia ab eo lata & ſubſcripta pronunciari amplius non poſſit, quia quamdiu pronunciata non fuit ſententia, dici non poteſt, nec mortuus ſententiam ferre. Idem eſt ſi iudex viuat quidem adhuc, ſed iudex tamen eſſe deſierit, aut propter ſuperuenientem aliam maiorem dignitatem, aut quo alio modo *l. iudicium 58. D. de iudic. Ita Senatus 3. Aug. 16.12.*]

2 Quamuis ex ratione iuris non prius videatur adempta mutandæ & corrigendæ ſententiæ facultas, quam ea in libellum collata ſit, & ex libello partibus lecta, vt ſcriptum eſt *in d. l. 2. eod. ill. tit.* Sententiam enim, quæ ſcripta non ſit, ne quidem ſententiæ nomen habere volunt Imperatores *in l. 3. eod. tit.* Sed id à Iuſtiniano correctum eſt, quantum ad breues lites, de quibus ſolis hodie ex tempore pronunciatur, quas vulgo dicunt, *vuidables ſur le champ. Authen. niſi breues, eod. tit.*

3 Scripſi *Defin. 47. ſupr. de fructib. & lit. expenſ. ex l. actorum verba 46* D. *hoc tit.*

DEFINITIO X.

Poſt condemnationem in beneficij poſſeſſorio factam non poteſt condemnatus petere literas ſubrogationis coram iudice laico.

Subrogationis literæ, quas in parua Cancellaria impetrare ſolet collitigator, vt in prædefuncti locum quod ad poſſeſſionem ſubſtituatur, [1] non poſſunt ei prodeſſe, qui in poſſeſſorio condemnatus fuit. [2] Quia licet ſuperſit lis ratione petitorij, [3] tamen ſicut Iudex laicus non poteſt ſuper petitorio cognoſcere, [4] ita neque ex eo prætextu ſubrogationis literas admittere; verumque eſt, quod ad eum attinet, litem nullam ſupereſſe, [5] ſiue executioni, mandata ſit res iudicata, ſiue non. [6] Nec ſi per obreptionem eiuſmodi literas impetrauerit, quaſi nondum eſſet condemnatus, qui iam erat & rurſus beneficij quaſi vacantis poſſeſſionem nactus ſit, iuſtus poſſeſſor videbitur, [7] quo minus ei obiicere poſſit exceptionem rei iudicatæ is, cui per obitum victoris aut ceſſante commenda de beneficio ſit prouiſum. Prodeſt enim res iudicata ſucceſſori in beneficio ad excluſionem eius qui iam condemnatus nihil noui proferat propter quod aliter debeat iudicari. [8] *Ita Senatus* pro Tiberio de Mutz, contra R. D. Abbatem de Filly, 12. Cal. Ianuier, 1594.

1 Quomodo enim ratione petitorij ſubrogatio fit ex regula Cancellariæ Romanæ, *De ſub rog. collitigant.*

2 Nec enim collitigator quiſquam eſt in poſſeſſorio poſt ſententiam ſuper poſſeſſorio latam, cum ſententia finiat litem, *l. 1. D. hoc tit.*

3 Quia nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione, *l. naturaliter 12 §. nihil commune, C. de acquir. poſſ.*

4 Quia petitorium beneficij eſt mere ſpirituale, nec iudex laicus habet vllam poteſtatem in rebus ſpiritualibus, ſi excipias tres caſus poſitos *in gloſſ. caſua 1. extr. de decim.* Guid. Pap. *q. 1. 2. 3. & 4.*

5 Quoniam ſententia lata ſuper poſſeſſorio retinendæ dicitur diffinitiua, *clem. 3. de ſeq. poſſ. & fruct. c. fin. extr. de iud. c. 2. extr. vt lit. non conteſt. gloſſ.* & DD. *in d. clem. 1 & in l. 1. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.* Papienſ. *in form. lib. in cauſ. ſpolias. poſſ. in verſ per veſtram diffinitiuam, ſententiam, n. 2.*

6 Ne c

6 Nec enim executio ſententiæ, ſed ipſa ſententia finem liti imponit, *l. 1. C. hoc tit.*

7 Imo iniuſtus & doloſus impetrator eſt, qui obrepit vel ſubrepit, vt aliquid impetret, *l. 5. §. pen. D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſi quis obrepſerit 19. D. de falſ.*

8 *Arg. l. ſi à te 9. §. vlt. D. de except. rei iud.* Nam quamuis ſucceſſor in beneficio non à ſuo deceſſore, qui vicit, ius habeat, ſed ab eo, qui beneficium contulit, & conferre potuit: verum tamen eſt, eum ſuccedere in ius & locum victoris, quod ſufficit, vt habeat exceptionem rei iudicatæ, *arg. l. iudicatum 27. §. vlt. D. de except. rei iud.*

DEFINITIO XI.

Aſſecuratio dotis contra quoſdam creditores impetrata omnes afficit, ſed non æſtimatio bonorum, niſi facta ſit omnibus vocatis,

SEntentia ſuper dotis, vt loquimur, aſſecuratione reddita (Galli *bonorũ ſeparationem* vocant) in ea prouincia, in qua coniuges domicilium habeant, ius facit etiam quod ad creditores non auditos, & in alia prouincia degentes, ne in dubium reuocare poſſint, quin locus ſit doti ſeparandæ & in tuto collocandæ.[1] Hactenus, igitur ſibi conſulere alterius territorij creditores poterunt, vt ſe vocatis & auditis fiat æſtimatio bonorum mariti vbicunque exiſtentium, ne plus auferat mulier prætextu dotis, quam ſit neceſſe ad concurrentem vſque dotis quantitatem,[3] dum ne exacta ſtrictaque ſit ea bonorum æſtimatio, quam ex contrario fauore mulieris largam eſſe oportet.[4] *Ita Senatus* in cauſa R. N. Morel presbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Quia per eam ſeparantur bona mariti à bonis mulieris.

2 Pendet id ex enim ſtatu perſonæ, quæ indiuidua eſt & eiuſdem vbique conditionis *l. vlt. C. de ſent. paſſ. l. ex ea cauſa 9.* vbi Bart. *D. de poſtul.* Dixi *Defin. 7. n. 3. ſupra.*

3 Iuxta *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

4 Ex vetere ſtatuto Sabaudiæ, vt facilius habeat mulier, vnde ſe ſuoſque alat, ex fructibus bonorum mariti.

DEFINITIO XII.

De ſententia contra curatorem hæreditatis data.

QVod inter creditorem & curatorem hæreditati iacenti datum iudicatum eſt, nocet creditoribus aliiſve omnibus ex hæreditatis iure ſuum metientibus, non ſecus ac ſi cum defuncto iudicatum eſſet, quia ſicut hæreditas,[1] ita hæreditatis curator defuncti perſonam ſuſtinet ac repreſentat.[2] Ideoque legitimus eſt contradictor, niſi probetur cum creditore, qui obtinuit, colluſiſſe.[3] Id vnum igitur aliis creditoribus remedium ſupererit, vt vel à curatore colluſum probent,[4] vel ſi defenſiones aliquas habeant, quas curator fortaſſe per iuris aut facti ignorantiam omiſerit, eas allegent per ciuilem aduerſus arreſtum ſupplicationem, aut propoſito facti errore. Nam & illi ipſi, qui condemnatus eſt, remedia huiuſmodi non denegarentur.[5] Sane ſolutionis exceptionem aliaſque ſimiles, quæ in executione iudicati etiam ab ipſo condemnato poſſunt obiici, nemo dubitat,[6] quin cæteri creditores, qui non ſunt condemnati multo magis poſſint obiicere.[7] Ergo ſi ab inferiore aliquo Iudice pronunciatum ſit, appellare creditores poterunt,[8] quia & curator poſſet.[9] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Mareſt & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1 *L. hæreditas 34. D. de acquir. rer. domin. l. non minus, 31. §. 1. D. de her. inſt*

2 Poſtquam noſtris placuit, hæreditati iacenti curatorem dari poſſe, *ex l. vlt. § ſin. autem in ſecunda, C. de bon. quæ liber.* quod tamen nos refutauimus in priore parte Hemichiliadis noſtræ, *de error. pragm.*

3 Quia quod per colluſionem factum eſt pro non facto haberi debet, ſicut & quod factum eſt cum non iuſto contradictore, *l. 3. & tot. tit. de colluſ. deteg.*

4 Nec enim colluſio præſumitur, niſi probetur, cum ſit delictum, *l. 1. eod. tit. de colluſ. deteg.*

5 Vt ſcripſimus *ad tit. de ſentent. præfect. prætor. ſupra.* Non autem poteſt ex ſententia contra alium lata deterior facta eſſe conditio eius qui non fuit condemnatus, quam ſi ipſe condemnatus eſſet.

6 Quales ſunt omnes, quæ non impugnant iudicatum, vt ſolutionis, compenſationis, & aliæ ſimiles, *l. cum militi 16. § 1. de compenſat. l. ſunt qui 16. & ſeqq. D. hoc tit.*

7 Cum ipſorum quoque interſit. Nemo enim alteri competentem ſiue actionem, ſiue exceptionem, poteſt adimere, *l. Gratius 71. § pen. D. de fideiuſſ. l. vlt. D. de pact.*

8 *Vt in l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſt. l. à ſententia 5. §. ſi hæres, l. ſi procuratorem 4. D. de appellat.*

9 Quem tamen ponimus fuiſſe condemnatum.

DEFINITIO XIII.

Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipſo iure tenet & afficit vniuerſitatem.

VAlet ſententia contra Syndicos lata, vt afficiat vniuerſitatem,[1] licet Syndicorum nomina expreſſa non ſint, nec appareat, vllos ab iis ad litem ordinandam conſtitutos Procuratores. Semper enim ac multo magis, ſi medium tempus longum interceſſerit pro iudicato præſumendum eſt,[2] maximè ſi à ſupremo Senatu iudicatum proponatur.[3] Hactenus ſaltem vt ei, qui iudicatum impugnat, probandi onus irrogetur.[4] Sed etſi probetur, indefenſam vniuerſitatem condemnatam fuiſſe, quod Procurator nullus à Syndicis ad defendendum conſtitutus, aut quod eo tempore Syndicus nullus fuiſſet:[5] facit tamen Senatuſconſulti auctoritas, vt ſupplicatio, quam ciuilem vocant, neceſſaria ſit, atque interea mandetur arreſtum executioni.[6] *Ita Senatus* pro R. D. Canonicis ſanctæ Capellæ Camber. contra Syndicos de Meiry, 3. Non. Decembr. 1594.

1 Quia Syndici repræſentant vniuerſitatem, alioqui nec conueniri nec conuenire vniuerſitas poſſet, *l. 1 §. 2. l. 3. & paſſ. D. quod cuiuſque vniuerſ. nomin.*

2 Vt ſcilicet omnia præſumantur ſolemniter acta, ex notat. in *l. ſtipulatum, D. de verb. obl.*

3 Cum à tanto ordine nihil per errorem aut per imperitiam factum dici poſſit, *arg. l. 1. § his cunabulis, de offic. præf. prætor.*

4 Quomodo irrogari ſolet omnibus, qui habent præſumptionem contra ſe, *l. ſi chirographum 24. & ſeq. D. de probat.*

5 Quo caſu non valeret ſententia, quæ ab inferiore iudice ſic lata eſſet, *l. contra puſillum 54. D. hoc tit. iunct. l. reſpublica 4. C. ex quib. cauſ. mai. in integr. reſtit. poſſ.*

6 *Arg. l. ſeruo 65 §. cum prætor. D. ad SC. Trebell.* & eorum quæ ſcripſimus *Defin. 1. & paſſ ſupra de offic. præfect prætor.*

DEFINITIO XIV.

Standum eſt ſententia etiam iniqua, à qua non fuit appellatum, ſed ita vt poſtea appellandi facultas non præripiatur.

ANnuæ quidem penſionis nomine nullum monetæ augmentum debetur,[1] ſed tamen cum per condemnati contumaciam Senator ad taxandam condemnationis quantitatem recuperator datus[2] huius quoque augmenti rationem habuiſſet, deque eo pars condemnata quæreretur citra appellationem placuit audiri non debere, non quod contumacia facere debuiſſet, vt condemnationis quantitas augeretur,[3] (Semper enim partis abſentia per Dei præſentiam ſuppleri debet,[4]) ſed propter rei iudicatæ auctoritatem, quam ſaluam ſemper & præcipuam eſſe conuenit: attamen nec appellandi facultas ſublata videretur. Placuit his verbis concipi Senatuſconſultum *autre non fait ni apparant.*[6] *Ita Senatus* in cauſa D. de la Fornelle, & de la Rochette, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Vt ſcripſi *in tract. de variis numer. debitor. ſolut.*

2 Vulgo Commiſſarium vocant.

3 Poteſt enim tantum facere contumacia, vt contumax condemnetur, non vt in plus condemnetur, *l. contum 53. D. hoc tit.*

4 *L. properandum 13. §. cum autem eremodicium, C. de iud.*

5 *L. ſeruo 65. § cum prætor, D ad SC Treb.*

6 Publice namque intereſt non adimi appellationis auxilium ei, qui ſe læſum putet, *l. 1. C. de ſentent. præf. prætor.*

DEFINITIO XV.

Qui pronunciatus eſt heres cum beneficio legis & inuentarij talis habendus eſt, quod ad omnes creditores, etiam non vocatos.

SEntentia, per quam pronunciatum eſt, hæredem quem eſſe cum beneficio legis & inuentarij, nocet creditoribus omnibus, etiam non vocatis, quaſi ſtatum afficiat, & conditionem perſonæ.[1] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 1. res int. alios act.

1 Quæ ſcilicet indiuidua eſt, *l. vlt. C. de ſentent. paſſ. reſtit.* Vnde fit generaliter, vt ſententia lata inter alios ſuper ſtatu perſonæ faciat ius quod ad omnes, vt dixi *Defin. 7. n. 1 ſupra.* Nec ſane fieri poteſt vt quis ſimul ſit, & habeatur hæres pure, & cum beneficio legis & inuentarij, quia vtriuſque iura ſunt plane diuerſa, quamuis vterque ſit vere hæres, vt ſcripſi

 in

in priore parte Hemiſchil. *de error. pragmat.* Intellige tamen in eius territorio, qui ius dixit. Nam quod ad alios creditores, qui alterius ſunt territorij, aliud eſt, *l. vlt. D. de iuriſdict.*

DEFINITIO XVI.

Non intelligitur condemnatus proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, ideo nec poteſt appellare.

CONuentus tanquam tutor, ſi ſimpliciter & abſolute condemnetur, licet eo tempore, quo tutela pubertate finita ſit, tutorio nomine condemnatus videri debet. [1] Ideoque nec iuſtam ab ea ſententia prouocandi cauſam habet. [2] Neque ad rem facit, quod cum plures tutores eſſent, quorum vnuſquiſque in ſolidum condemnari potuerit, tanquam tutor, [3] quippe nulla tutelæ aut adminiſtrationis diuiſione facta, [4] iudex tamen alterum duntaxat pro ſua virili condemnauerit. Non enim prohibetur creditor actionem ſuam inter plures debitores diuidere ſi velit, [5] licet nec cogatur ſi nolit. [6] *Ita in Senatu tractatum eſt* ex tempore, pro Dn. de Choiſy contra fratres du Nieure, 11. Cal. May, 1595.

1 Vt ſcilicet ſententia ſit conformis libello, *l vt fundus* 18. D. *commun. diuid. l. vlt. C. de fideicom. lib.* Nam & ſi quid faciat tutor in negotio, quod pro parte ſpectet ad pupillum, pro alia ad tutorem, credendus eſt non niſi pro vna parte facere nomine proprio, pro alia vero nomine tutorio, *l. vlt. D. quand. ex fact. tutor.*

2 Non enim alius iuſtam cauſam appellandi habet, quam cuius intereſt, *l. 1. D. de appell recip.* nihil autem intereſt tutoris condẽnati, quippe in quem iudicati actio dari non poteſt, *l. 4. § tutor. D. hoc tit. l. 2. D. de admin. tutor l. penult. D. quand. ex fact tutor.* [Inde eſt quod qui conuentus fuit inter cæteros tanquam poſſeſſor, licèt negauerit ſe poſſidere, nullam tamen appellandi cauſam habet poſſeſſoribus omnibus generaliter & indefinitè condemnatis, quia non alius quàm qui poſſeſſor eſt condemnatus intelligitur *Ita Senatus* ex tempore, pro D. de Nus Auguſtano, Id. Mart. 1612. Itaque in executione iudicati quæſtio illa diſcutienda ſupereſt, An ſit ille ex poſſeſſoribus.]

3 *L. 4. D. de auct. tut. l. vlt. C. de auct. præſ.*

4 Diuiſione enim facta aliud eſſet, *dict. l. vlt.* Quamquam enim diuiſio tutelæ non tam iuris, quàm iuriſdictionis eſt, *l. inter tutores 36. D. de admin. tutor.* qui tamen prior geſſit, prior conueniri debet *l. vlt. C. de diuid. tutel cum ſimilib.* Iunge *l. 2. eod. tit.*

5 *L. ſi creditores* 18. *C. de pact.*

6 *L. vlt. D. rem pupill. ſalu ford. & ancillarum* 27. *§. vlt. D de pecul.*

DEFINITIO XVII.

Qui paſſus eſt dari curatorem hæreditati tanquam iacenti, non poteſt ſubinde allegare aditionem hæreditatis.

CVm ageres contra me tanquam hæredem Titij, quod diceres pleraque à me in eius hæreditate facta eſſe, quæ citra ius & nomen fieri non potuerant, [1] ego autem negarem, Senatus decreuerat, vt hæreditati iacenti curator daretur, qui actionem tuam exciperet. [2] Ita tamen, vt ego quoque tanquam poſſeſſor earum rerum quarum nomine reſtitutionem in integrum implorraueras, iudicio adeſſem. [3] Si poſtea eandem quæſtionem retractare velis, & probare me hæredem Titij, non es audiendus: obſtat enim tibi res iudicata, cum pronunciatum ſit hæreditatem iacentem eſſe, cui nec aliter curator dari potuiſſet, [4] Atqui iacens non poteſt videri hæreditas, quæ ab hærede adita eſt, [5] ſiue pure & ſimpliciter, ſiue cum beneficio legis & inuentarij. [6] Nec ad rem facit, quod nouum non eſt, vt hæreditati quæ fuit adita cum beneficio inuentarij curator detur. [7] Id enim fit propter perſonam hæredis duntaxat, vt legitimum contradictorem habeat, ſi quas forte actiones intendat ex proprio capite. Quandoquidem beneficium inuentarij facit, vti ne confundantur, [8] cum tamen fieri nequit, vt idem ſit actor & reus, [9] aut vt cæteri creditores hæreditarij pro legitimis contradictoribus habeantur, quippe qui defuncti perſonam non repræſentent, cum non ſint vniuerſales ſucceſſores. [10] Itaque curatorem dari omnimodo neceſſe eſt, & quidem hæreditati, ſed non iacenti, at tantum vt aliquis ſit quocum experiri hæres poſſit. [11] Ergo eadem, aut potius contraria ratione, ſi paſſus ſim dari curatorem hæreditati quaſi vacanti, & poſtea velim hæredem me dicere cum beneficio legis & inuentarij, non ſum audiendus, quia ſemel repudiata hæreditas adiri poſtmodum non poteſt, [12] non magis cum beneficio inuentarij quam pure, niſi conditio à creditoribus deferatur. [13] *Ita Senatus* pro ſororibus Morand contra Ioannem Ioly, 11. Cal. Iul. 1595.

1 Ex quibus demum indici ſolet agnitio hæreditatis, *l. pro hærede* 20. *Papinianus D. de acquir. hær.*

2 Nec enim agi vtiliter poteſt, niſi cum iuſto ac legitimo contradictore, *l. 3. ff. de colluſ. deteg.*

3 Mea namque intererat, ſiue propter reſcindentis & reſciſſorij cumulationem, ſiue quia ſaltem poſt reſciſſam alienationem datur in rem iudicium contra poſſeſſorem, *l. in cauſa* 13 *§. interdum, ff. de minor.*

4 Nec eſt quod excipias cauſam, de quo Iuſtin. *in l. vlt § ſin autem in ſecunda, C. de bon. quæ liber.* Ibi enim dixit ille hæreditatem pro bonis hæreditariis, cum loquatur de hæreditate iam addita, vt alibi ſcripſimus.

5 *L. libertus* 36. *ff. de bon quæ libert.*

6 Ex *l. vlt. C. de iur. delib.* Nam & hæres cum beneficio inuentarij, vere eſt hæres.

7 Hoc enim iure vtimur ex receptiſſimo illo Pragmaticorum errore, quem nos refutauimus in priore parte Hemichiliadis, *de error. pragm.*

8 *d. l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

9 *L. Ne cum filiofamilias* 16 *ff de furt.*

10 L. *vlt. C de her. action.*

11 Quia iudicium nullum eſſe poteſt ſine reo, non magis, quam ſine actore, *cap. forum, de verb. ſignif.*

12 *L. ſicut* 4. *C. de repud. hær.*

13 *L. cum hæreditate* 55. *ff. eod.*

DEFINITIO XVIII.

Non ſufficit reum non negare, vt fateri videatur, nec ad ſententiam procedi poteſt, niſi facta prius conteſtatione.

NOn poteſt procedi ad ſententiam aduerſus reum, ob id ſolum quod non negauerit intentionem actoris, quaſi hoc ipſo confeſſus videatur. Non enim vtique fatetur qui non negat. [1] Quid ergo? Vrgendus eſt poſtulante actore, vt vel fateatur, vel neget, id eſt, vt litem conteſtetur. [2] Alioqui nulla erit ſententia, ad quam ferendam iudex tam propere proſilierit nulla procedente conteſtatione. [3] Quanquam eo iure vtimur, vt ad eam infirmandam neceſſaria ſit appellatio. *Ita Senatus* ex tempore, 4. Non Iul. 1595.

1 Eſt enim aliquod inter hæc duo, fateri & non negare, ſcilicet nec fateri, nec negare.

2 Hæc enim eſt conteſtationis definitio, *l vnic. C de lit. conteſt. l. 2. C. de iureiur. propt. calumn. dand. l. rem nouam* 14. *§. patroni, C. de iudic.*

3 *L. prolatam* 4. *C. de ſent. & inter omn. iudic.* Eſt enim conteſtatio de ſubſtantialibus iudicij Papicoſ. *in form. ſent. diſp. 2. verſ. viſaque litis conteſtatione num. 1.*

DEFINITIO XIX.

Qui condemnatus eſt tanquam hæres non auditur ſi poſtea contrarium probare velit.

SI per errorem paſſus quis ſit condemnari ſe tanquam hæredem teſtamentarium eius, cuius bona ex vniuerſali donatione, non ex teſtamento poſſidebat, [1] rei iudicatæ auctoritas facit, vt non ſit audiendus, ſi poſtea velit probare ſe hæredem non eſſe. [2] Qua ratione nec aduerſario permittitur, vt petat exhibitionem teſtamenti, quam petere antea debuit. [3] Igitur ſupplicationis ciuilis auxilium aduerſus Senatuſconſultum hoc caſu neceſſarium erit, perinde ac ſi pronunciatum eſſet hæredem eum eſſe. [4] Qualitas enim in præfatione ſententiæ cuiuſlibet adpoſita, ſententiæ pars eſt. [5] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Bordeaux, & Dominæ de la Serrà, 13. Cal. Aug. 1595.

1 Cum tamen omnino ſint diſtincta iura teſtamenti & donationis. Hæreditas enim teſtamento tantum datur non etiam donatione, aut alio quolibet contractu, *l. hæreditas 5. de, act. conuent. tam ſup. dot. l. artis aliene* 15. *C. de donat.*

2 Non niſi quaſi conſenſerit, ſcum nullus ſit errantis conſenſus, *l. ſi per errorem* 15. *ff. de iuriſdict. omn. iud.* ſed quia iudicatum eſt, Iudicium enim redditur etiam in inuitum, *l. inter ſtipulantem* 83. *§. 1. ff. de verb. oblig.*

3 Cum ſi quiſquis ſe dicit hæredem teſtamentarium cogatur edere teſtamentum, *l. 1. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul.* Solent enim hæredes habere penes ſe tabulas, *l. 1 ff. de edend.*

4 Licèt

4 Licet de eo nihil actum ſit in verbis diſpoſitiuis arreſti.

5 Et quidem prima ac proinde maxima, *arg. l. Titia 134. §. idem reſpondit plerumque, ff. de verb. obl.* iunct. *l. qui res 98. §. ream, verſ. non eſt ff. de ſo. ne.*

DEFINITIO XX.

Poſtquam iudicatum eſt, ſiue bene, ſiue male, ſiue ab ordinario iudice, ſiue à delegato, neceſſaria eſt appellatio quantumuis nulla eſſe ſententia proponatur.

POſt rem iudicatam, ſiue ab ordinario iudice, ſiue à delegato, licet perperam & contra ſolitum iudiciorum ordinem iudicatum ſit, iterum iudicandi ius nullum ſupereſt. [1] Poſteaquam moribus noſtris obtinuit, non magis de nullitate, quam de iniquitate ſententiæ, niſi per appellationis auxilium quæri poſſe? [2] contra quam iure noſtro receptum & conſtitutum ſit. [3] Nec diſtinguemus, an à Principe, an ab alio delegatus quis ſit, aut an ad vnam duntaxat cauſam, an ad cauſarum vniuerſitatem, vt loquuntur.[4] Idem namque iuris omni caſu apud nos obtinet. *Sine die.*

1 *L. iudex poſteaquam 2. ff. de re iud.* Eaque fuit iam olim ſententia Bald. *in l. ſi vt proponis, C quomodo, & quand. iud.* Non quidem in iudice ordinario, ſed in delegato quolibet. Quam refert licet improbet Boër. *quæſt. 6. n. 5. & 6.*

2 Styl. Senat. noſtri.

3 Nam à ſententia ipſo iure nulla appellari, nec neceſſe eſt nec poteſt, *l. 1. & paſſ. quæ ſent. ſin. app. reſc.*

4 Quæ tamen diſtinctio ab interpretibus adhibetur, inſpecta iuris communis ratione, Boër. *d. quæſt. 6.*

DEFINITIO XXI.

De eo qui ſummotus alio non apparente eandem rem petit per nouam inſtantiam.

CVm quidam res & ſummas plures petiiſſet ab eo cui erat ipſe viciſſim obligatus, obtinuerat apud Senatum pro quibuſdam. Sed ita vt certam pecuniæ quantitatem quam eũ aduerſario debere conſtabat, in ſuas adiudicationes imputare cogeretur, aliarum petitionem repulſam paſſus cum clauſula, *Alio non apparente*, conquiſitis poſtea & repertis probationibus eundem aduerſarium in ius vocauerat nouo libello, nouaque inſtantia. Reus iterum conuentus cùm nullas haberet exceptiones poſtulabat, vt reuocarentur litigatores ad prioſem inſtantiam quaſi nondum finitam Senatuſconſulto, quod hac parte interlocutorium fuerat verius quàm diffinitiuum: Simulque petebat, vt in eam quantitatem quam debere ſe fatebatur imputarentur ea ipſa quæ in priores adiudicationes imputari Senatus iuſſerat. In quo numero hæc quoque quantitas haud dubiè fuiſſet, ſi eam debitam probare iam tum actor potuiſſet. Quid enim abſurdius, quàm exiſtimare meliorem debere actoris conditionem eſſe ob id, quod antea fuerit condemnatus [1] licet cum ea clauſula, Alio non apparente? Aut quis credat non eandem imputandi neceſſitatem iniunctum fuiſſe Senatum, ſi prioris iudicati tempore huius quoque quantitatis adiudicandæ cauſam habuiſſet? [2] Contra tamen viſum eſt de omnibus quidem petitionibus in executione iudicati ſimul & ſemel cognoſcendum eſſe, ne continentia cauſæ diuidatur, [4] quæ ante prius Senatuſconſultum non fuerat diuiſa.[5] Sed non ideo permittendum reo, vt in hanc quantitatem quam debitam eſſe, nunc primùm pronunciaretur imputarat ea quæ priore Senatuſconſulto in alias cauſas licet non minus fauorabiles imputare iuſſus erat. [6] Id enim fieri non poterat ſalua Senatuſconſulti authoritate, [7] quam præcipuam ſemper eſſe oportet.[8] Nec quod eadem imputationis vtrobiq; imperandæ ratio eſſet ad rem facere viſum eſt, cum fieri non poſſet, vt in cauſas diuerſas eadem imputatio cederet. [9] Præſertim cùm etiam in ſummas nondum liquidas imputationem fieri Senatus præcepiſſet. [10] Plane quia poterat accidere, vt poſt liquidationes & imputationes omnes factas reum appareret eſſe creditorem, Placuit non niſi prouiſionalem adiudicationem fieri debere illius quantitatis, quæ imputationem non admittebat, [11] & quæ tamen huiuſmodi imputationem pati deberet, ſi rei iudicatæ authoritas non obſtaret [12] Ita vt melior hoc caſu conditio ſit actoris in ea ſumma, de qua repulſam ab initio paſſus eſt quàm futura erat ſi obtinuiſſet. [13] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Def. 18. ſupr. de compenſat.

1 Vt dixi *Defin. 1. ſupr. hoc tit.*

2 *L. 3. in princ. D. de vſur. l. euidenter 16. de except. rei iud.*

3 Vbi enim ratio diuerſitatis nulla reddi poteſt ius idem conſtitui debet, *l. 3. §. vnde etiam, de inioſt. rupt. l. illud 32. D. ad leg. Aquil.*

4. *L. nulli 10. C. de iud.*

5 Cùm dici ſoleat vnamquamque rem facile redire ad ſuam naturam *vulg. l. ſi vnus 27. § pactus in fin. D. de pact.*

6 Imputatio enim vni ſummæ vel cauſæ deſtinata non poteſt alij ſummæ vel cauſæ obiici, vt neque compenſatio, *l. quod Labeo 13. D. de compenſ.*

7 Cùm Senatuſconſulta omnia ſint ſtricti iuris, *l. Imperator 8. D. de piſtul.*

8 Propter rerum iudicatarum authoritatem, *l. ſeruo 65. § cùm prætor ad SC Trebell.*

9 *d. l. quod Labeo.*

10 In eo namque differt imputatio à compenſatione quæ fieri nequit niſi de liquido ad liquidum, *l. vlt. C. de compenſ.*

11 *L. 1. D. ſi cui pluſquam per leg. falcid.*

12 Vt ita neutra pars lædatur *l. ex his 8. D. quæ in fraud. cred.*

13 Quia ſi obtinuiſſet, imputationem quoque in ea ſumma perinde ac in cæteris paſſus fuiſſet ex identitate rationis, *d. l. 3. §. vnde etiam, de inioſt. rup.*

TIT. XX.

DE EXECVT. REI IVDIC.

DEFINITIO I.

Iudex requiſitus an poſſit cognoſcere de æquitate, aut nullitate ſententiæ?

SENTENTIAM ab alio dictam exequi ſi rogetur,[1] poteſt quiſquis ei præeſt territorio, vbi ſita ſunt bona, in quorum poſſeſſionem ex iudicato mitti victor poſtulat. [2] Nec magis de ſententiæ iure quæri licebit apud nouum iudicem, quam ſi ille ipſe, qui ſententiam dixit; executoris partibus fungeretur: [3] ne alioqui rerum iudicatarum auctoritas, quæ apud iudices omnes præcipua ſemper eſſe debet, captata diſcordiæ materia, mutuaque contentione labefactetur. Sed ſi perperam & à non competenti iudice, aut contra abſentem non peracto edictorum ordine pronunciatum appareat,[5] vel in promptu ſit ſolutum fortaſſe aut remiſſum debitum, quod petebatur, [6] non patietur qui rogatus eſt iniuria adfici eum, cui propriæ iuriſdictionis tuendæ gratia ſuccurrere potius ex officio debeat.[7] Sin altiorem cauſæ cognitionem defenſionis æquitas deſiderare videbitur, ad eum ſane qui ſententiam tulerit, referri res debebit, vt de litigatorum iure, de quo nondum cognouerat, ex ratione pronunciet. Interea tamen exequendæ ſententiæ facultas victori, ſi vrgeat, omnino denegabitur.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Guillielmi de Cadaigne Seneſcalli Lugdunenſis, & Dominæ de la Cuille refert. D. Imperatore, 31. Cal. Febr. 1588.

1 Eſt enim hoc caſu neceſſarius vſus literarum vt vocant rogatoriarum & requiſitoriarum, de quibus *in l. à Diuo Pio 15. § ſententiam, D. de re iud.* quia extra territorium ius dicenti impune non paretur, *l. vlt. ff. de iuriſd.* *cum ibi not.*

2 *L. cum vnus 12. §. penult. ff. de reb. auct. iud. poſſid.*

3 Guid. Pap. *quæſt. 23. 419. & 574. l. ſi prætor 74.* vbi Bart. & alij, *ff. de iudic.* Obſerua tamen, fieri executionem debere iuxta ſtylum curiæ iudicis requiſiti, non requirentis. Idem Guid. Pap. *quæſt 23.* licet ipſe hoc referat ad ſtylum Curiæ Parlamenti Delphinatis potius, quam ad iuris rationem Ex not. *in l 2. C. de emancip. liber.*

4 *L. ſeruo 65. cum prætor, D. ad Senatuſconſ. Trebell. d. §. ſententiam.*

5 Quibus caſibus certum eſt, ſententiam ipſo iure nullam eſſe, *l. 1. & tot. C. ſi à non compet. iudice. l. de qua re 7 L. §. vlt. ff. de iudic.* Sunt tamen qui putent, nec de nullitate ſententiæ poſſe cognoſcere iudicem requiſitum. Ferra. *in form. execut. ſentent. n. 14.* vb. citat *cap. paſtoralis. § quia vero, de offic. deleg. & l. 1. Cod. de indict. viduit. tollend.* DD. *in l. et ſi non cognitio C. ſi cognitio, C. ſi contr. ius vel vtil public.*

6 Quo caſu in dolo eſt & improbus, qui bis idem conſequi velit, *l. ſi quis dolo 51. in fin. D. de re iud. l. bona fides 17. de reg. iur.*

7 Nunquam enim malitiis indulgendum eſt, *l. in fundo 38. D. de*

rei vindic. l. nec doloſo. l. procurator 11. *in fin. D. de doli mali except. l. Diuus Adrianus* 15. *D. de re iud.* qui tamen locus probat, etiam hoc caſu neceſſariam eſſe reſtitutionem. Sed id intelligendum eſt, ſi apud eundem iudicem executio ſententiæ petatur.

8 *Ex not. in d. l. ſi prætor.* [Simile eſt, quod noſtris placet poſt Bart. *ad l. cùm ab initio, in fin. D. teſtam. quem aper.* Si iudex aliquis requiſitus ſit ad recognoſcenda ſigna & ſubſcriptiones teſtium adhibitorum in ſolemni teſtamento, puta quod ex teſtibus quidam habitent in alia prouincia (nec enim cogendi ſunt in aliam prouinciam venire cum ſuo incommodo, *d. l. cum ab initio & ſeqq.*) non poſſe illum aperire teſtamentum, ſed debere eam rem remittere ad requirentem iudicem cauſæ principalis qui aperiat, & cognoſcat de viribus teſtamenti. Maximè ſi ſuperſit, vel vnum ſignaculum recognoſcendum in territorio iudicis requirentis. Quo etiam nomine ad eum remiſſio facienda eſt. Nam quod dicitur poſſe teſtamentum reſignari & recitari, vbi maior pars ſignatorum fuerit inuenta, *l. ſed ſi maior 6. eod.* tunc verum eſt cùm reperitur ea maior pars in prouincia iudicis habentis iuriſdictionem ad aperiendum teſtamentum. *Ita Senatus in relat. libell.* pro D. du Cheney, contra D. de Roſſillon 6. Non. Maij 1612. Iunge *Defin. 1. ſuprà quem ad teſt. aper.*]

DEFINITIO II.

De permittenda ſententiæ extra territorium redditæ executione, & quid antehac in Gaiorum & Sebuſianorum prouinciis obſeruari ſoleret.

EXtra Senatus noſtri territorium redditæ ſententiæ executionem maiores quoque prouinciarum iudices concedere, quamuis rogati,[1] prohibentur: Dignam enim rem Senatus putauit, quam cognitioni ſuæ reſeruare,[2] ne magiſtratus inferioris facilius circumuenta religio iniuriæ ac querelæ materiam daret, ſi aut iniqua conceſſione priuati noſtratis vtilitas adeoque Principis noſtri dignitas læderetur,[3] aut extranei magiſtratus auctoritas cum ſupplicatione coniuncta temere neglecta videretur,[4] ſoli Gaiorum iuridico ex priuilegio conceſſum erat, vt de huiuſmodi ſupplicationis æquitate poſſit ipſe cognoſcere, nec cogatur ad Senatum referre.[5] Quod ad Sebuſianorum quoque iudicem, quo tempore Sereniſſimi Ducis & Senatus noſtri ditioni & iuriſdictioni ſubiecti erant, manifeſta æquitatis ratione porrigendum videbatur, ne ſi Lugdunenſes Matiſconenſes, cæterique viciniores Galliarum magiſtratus, qui Pariſienſenſem Curiam pro ſuprema venerantur, par parti referre vellent,[6] noſtros in ea neceſſitatem coniicerent, vt Lutetiam vſque proficiſcendum haberent ad exequendi licentiam, ab ampliſſimo ordine impetrandam. Illis tamen hactenus duntaxat Senatus noſter indulgebat, vt ſi literas, quas vocant rogatorias à Pariſienſi Curia proferrent, quibus generaliter, vt fieri ſolet, magiſtratus omnes ad quos pertinebit rogati proponerentur,[7] nec aliud quicquam obſtaret, non denegaret audito eo, cuius intereſſet,[8] petitam exequendi facultatem, quam alioqui non, niſi nominatim vt par eſt rogatus permittere ſolet:[9] ſed ita vt executio per apparitores noſtros omnino fieret,[10] nec vllo caſu eum, qui ex noſtris ſit, aut qui pro bonis in prouincia noſtra ſitis conuenitur, ad litem extra prouinciæ fines ſuſcipiendam compelli pateretur.[11] *Sine die.*

1 Neceſſariam enim eſſe hoc caſu rogationem iam diximus *Deſin. præced.*

2 Tanquam qui ſit ſupremus in tota prouincia magiſtratus, *arg. l. à Diuo Pio 15. §. ſententiam, D. de re iud.*

3 Lædi enim videretur ſi non eſſet ſpecialiter rogatus Senatus, qui Principis vice fungitur. Itemque ſi de executione tractaretur eius ſententiæ, quæ fortaſſis læderet Principis dignitatem vel vtilitatem.

4 Quod ne fiat intereſt reipublicæ, vt dixi *Deſin. præced. n. 4.*

5 Idque ex compacto inito cum Geneuatibus & Bernenſibus, quibus finitima & Gaiorum prouincia eſt.

6 Quod vtique pro ſuo iure facere poſſent, nec iniuſte *l. 1. & tot. tit. D. quod quiſque iur.*

7 Nec enim Curia Pariſienſis ſolet magiſtratum quemquam rogare ſpecialiter.

8 Nec enim quicquam inaudito eo conſtituendum eſt, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

9 Quaſi qui negligi videatur, ſi non ſpecialiter rogetur. *arg. l. item apud Labeonem 15. §. hoc edictum, de iniur.* [Excipe tamen caſum in quo ſufficit rogatum eſſe Senatum verbis generalibus, nempe ſi ab extraneo magiſtratu conceſſæ ſint literæ, deprehendo contumace, qui vbi ſit & in quam prouinciam fugerit, neſciatur. Nihil enim hoc caſu imputari poteſt magiſtratui qui ſpecialiter non rogauit. *Ita Senatus.* noſter ſæpius.]

10 Vt ſcilicet appareat ex authoritate ac imperio Senatus rem agi.

11 Quod Pragmatici noſtri dicunt. *ſans diſtraction.* Nec enim niſi cum hac adiectione procurator, generalis conſentire ſolet executioni literarum ab extraneo magiſtratu, quiſquis ille ſit, conceſſarum.

DEFINITIO III.

Error expreſſus in die ſententiæ executioni mandatæ non vitiat executionem, ſi modo conſtet, de qua ſententia actum ſit.

NOn eo minus valet iudicati executio, quod per errorem alius ſententiæ dies expreſſus eſt, quam qui exprimi debuit, ſi modo ex litigatorum perſonis & petitæ rei demonſtratione conſtet, de qua ſententia victor ſenſerit.[1] Veritas enim rerum erroribus geſtorum non vitiatur.[2] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouemb. 1588. in publico auditorio.

1 Sufficit enim vt conſtet de corpore, *l. quoties 9. D. de hæredit. inſtit. l. ſi librarius 92. cum ibi not. de regul. iur. l. errore 7. C. de teſtam.*

2 *L. illicitas 6. §. veritas, D. de offic. præſid.*

DEFINITIO IV.

Vna executio non impedit aliam, quamdiu non eſt ſatisfactum creditori, annotationis tamen poteſtas extinguitur, ſi rei perſona capta ſit.

VNa executio non impedit aliam, ſi ex priore non ſit ſatisfactum creditori,[1] cui nimirum permittendum eſt, vt quibus poteſt modis, dummodo licitis & honeſtis ad ſuum commodum perueniat.[2] Itaque cum debitor quidam, cuius bona ex iudicato pignori capta fuerant, iuſſu iudicis[3] prehenſus eſſet, detruſuſque in carceres, & à poſteriori executione tanquam iniurioſa prouocaſſet, placuit non ſatis iuſtam eum appellandi cauſam habere, ac ni ſolueret, vtriuſq; executionis damnum pati debere.[4] Plane ſi bonorum annotatio aduerſus reum criminis cõtumacem ſolito iudiciorum ordine facta ſit,[5] iiſq; poſtea ſui copiam faciat, paratuſq; ſit ſe defendere, placet annotationis poteſtatẽ extingui, omniaq; bona ei reſtitui, cuius perſona capta ſit,[6] cum ſola ipſius contumacia & abſentia cauſam dediſſet annotationi. *Ita Senatus* in cauſa N. Depinard, contra Claudium Theuenim, 14. Calem. Decembr. 1588.

1 Ita tamen, vt creditor proteſtetur nolle ſe ex omnibus executionibus niſi ſemel ſuum conſequi, *l. 1. §. quia autem, D. quod legat.* Iaſ. *in l. nulli, n. 8. C. de iud.*

2 *L. creditoris 8. D. de diſtract. pign. l. eſt in arbitrio 14. C. de oblig. & act.*

3 Alioqui non poſſet executio fieri in perſonam debitoris, vt dicemus, *ſeq. Deſin.*

4 Sibi enim debet imputare cur non ſoluat quod debet, cum vnica ſolutione poſſit ſe ab vtriuſque executionis incommodo liberare, *l. in numerationibus 44. D. de ſolut. & liber.*

5 *Ex tit. de requir. vel abſent. damnand.*

6 *L. vlt. D. ill. tit.*

7 *L. 1. eod.* Vt ſcilicet ceſſante cauſa ceſſet effectus, *cap. cum ceſſante Extr. de appellat.*

DEFINITIO V.

Bona condemnati non ſunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quouſque in iudicati executione capiantur, iudice ita mandante generalibus verbis. Vt vero etiam perſona capi poſſit, ſpeciali iuſſu opus eſt.

QVæ ex iudicato naſcitur actio in perſonam eſt,[1] nec taciti pignoris habet priuilegium.[2] Itaque non aliter condemnati bona pignori capi poterunt, quam ſi condemnato intra ſtatutum tempus non ſatisfaciente hoc ipſum iudex ſtatuat.[3] Satiuiſſe tamen intelligitur non ſi ſolũ pronunciauerit deberi, quod eſt conſequens debitorem condemnauerit ad ſolutionem,[4] ſed & ſi iuſſerit vt quibuſcunque licitis modis & rationibus debitor ad ſolutionem vrgeretur. Licita enim ſolitaque illa exequendi ratio eſt, vt condemnati bona etiam quæ ante obligata non fuerint pignori capiantur,[5] adeoque non ſeruato illo iuris ordine vt à mobilibus incipi oporteat.[6]

Eſt

Eſt namque in victoris arbitrio, qua in re pignus ſibi velit acquirere,[7] quamuis propria auctoritate nihil ille ſibi vindicare debeat, ſed per apparitorem omnia facere iudicis mandata exequentem.[8] An ergo illud etiam petere ab apparitore poterit, vt condemnati perſona in carceres detrudatur? Minime vero, niſi ex eo contractu ſecuta ſit condemnatio, quo non tantum bona ſua ſed ſeipſum quoque debitor pignori obligauerat,[9] aut niſi iudex iuſta aliqua de cauſa idipſum permiſerit.[10] Alioqui iniurioſa eſt executio, & à qua iuſte prouocari poteſt.[11] *Ita Senatus* pro Iacobo Butauand contra D. de la Serrà, 5. Non. Aug. 1591. Iunge SC. 15. inf. & SC. 9. inf. de pignor.

1 *L. actori* 8. C. *de reb. cred. & iureiur.*

2 Quod non niſi quibuſdam cauſis conceditur, *l. 1. & tot. tit. In quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* D. & C.

3 Aut à iure quod eſt quadrimeſtre, *l. 2. & vlt.* C. *de vſur. rei iudic.* aut à iudice, quod eſt arbitrarium hodie.

4 Quoniam qui vult antecedens vult etiam neceſſarium conſequens, *vulg. iurib. l. à Diuo Pio* 15. D. *de re iud.* [Obſerua autem cùm tempus condemnato datur ad ſoluendum vſuras non eo minùs currere quæ ante ſententiam currebant *l. 1. 3. in princip. D. de vſur.* ſed tamen non debere victore etiam qui ex alia ſit prouincia, ſumptibus victi exhiberi, ne iuris beneficium ei cedat in diſpendium. Planè poteſt comminatio fieri condemnato, vt ni intra præſtitutum tempus ſoluat, liceat victori ex aliena venire prouincia tamdiu ſumptibus victi in vrbe permanſurus, quamdiu non ſatisfecerit iudicato. *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Trauail, 13. Maij 1614.]

5 Cum pignus ipſum iudiciale per captionem conſtituatur, *d. l. à Diuo Pio, l. 1. & tot. tit.* C *ſi in cauſ. iudicat. pign. cap. ſit.*

6 Qui iuris ordo præſcriptus eſt, *in d. l. à Diuo Pio §. in venditione.*

7 *L. creditoris* 8. *de diſtr. pignor.*

8 Ne alioqui ſibi ipſi ius dicere videatur, *l. miles, 6. §. qui iudicati,* D. *de re iud. l. 2. D. quod legat. d. l. à Diuo Pio, l. non eſt ſingulis,* 186. *de reg. iur.*

9 Etſi enim nouatio ſit ex iudicato, *l. vlt.* C. *de vſur. rei iud* nunquam tamen ea nouatio facit deteriorem victoris conditionem, *l. aliam,* 29. D. *de nouat. l. euidenter,* 16. *D. de except. rei iud. l. non ſoleo,* 86. *de reg. iur.*

10 Iuſſus enim iudicis pro iure eſt, *l. non videntur,* 76. §. 1. *eod. tit.* Non deberet autem iudex hoc permittere, niſi in ſubſidium, ſi aliunde & ex bonis ſatisfieri victori non poſſet vt tractant noſtri *ad l. nemo poteſt,* 55. *de legat.* 1. Alio tamen iure vtimur propter calumnias & tergiuerſationes, quibus paſſim vtuntur debitores ad impediendas executiones, quæ fiunt ſuper bonis. Vide Papienſ. *in form. execut. ſentent. diffin. n.* 11. *& ſeqq.*

11 Cum neque poſſit fieri ex iuris ratione, vt quis expreſſa conuentione corpus ſuum pignori obliget, cum nemo ſit dominus membrorum ſuorum, *l. liber homo,* 13. D. *ad leg. Aquil.* nemo autem poſſit pignus conſtituere, niſi qui dominus ſit, rei, quam vult obligare, *l. & quæ nondum,* 15. §. *quod dicitur,* D. *de pignor. l. 1. & tot. tit.* C. *ſi alien. res pign. dat. ſit.* Vide DD *ad l. ob æs.* C. *de oblig. & action.*

DEFINITIO VI.

Quod in executione iudicati per condemnatum ante omnia fieri debuit, ſi per eius tergiuerſationem factum non ſit, an & quatenus pro facto haberi debeat?

QVi iudicati executionem prius petere non poteſt, quam aliquid factum ſit quod aduerſarij ſumptibus & diligentia expediri oporteat, poſt moram in eo faciendo contractam ab aduerſario paratam habet actionem, ac ſi iam factum eſſet, quod per condemnatum ſtat ne factum ſit.[1] Hac enim ratione fruſtrantium tergiuerſationem coërceri merito placuit:[2] Nec quicquam in eo fit contra rei iudicatæ auctoritatem cum euidenter iniquiſſimum ſit prodeſſe rem iudicatam ei, qui ex parte ſua nolit ſatisfacere iudicato,[3] æquumque ſit ex contrario conditionem pro impleta haberi, quæ per fruſtratorem impleri debuit.[4] Sane ſi quod aduerſarius facere debuit verſetur circa rem, cuius debitor ſit is, qui iudicati executionem poſtulat, vt puta ſi liquidandum fuit, quid & quantum eſſet in augmento monetæ per victorem reſtituendæ, aut in detractionibus faciendis ex fideicommiſſo, quod victori adiudicatum ſit, non vſque adeo proderit victori mora condemnati, vt pro debitore non habeatur qui vere debitor manet.[5] Quid ergo? Liberabitur victor ſatiſdando eius rei nomine, quam, ſi mora nulla per aduerſarium facta eſſet, ſoluere ante omnia debuiſſet.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis de la Chambre & Dn. Margaretæ de la Chambre eius amitæ, 9. Calend. Decembr. 1588 Iunge Defin. 12. infr.

1 *Ex reg. l. in omnibus cauſis,* 39. *l. in iure ciuili,* 161. *de reg. iur. l. in iure ciuili,* 24. *de condit. & demonſtr.*

2 Ne alioqui ſit in poteſtate condemnati facere vt nunquam conueniri poſſit, *l. 2. Scæuola, de eo, quod cert. loc. l. ſolemus* 61. *D. de re iud. l. inter ſtipulantem,* 83. §. 1. *de verb. obl.*

3 *L. ſi iudex circumuento,* 43. *D. de minor.* Iunct. *l. Iulianus,* 13. §. *offerri* D. *de action. empt.*

4 *d. l. iure ciuili,* 24. *de condict. & demonſt. l. in iure ciuili,* 161. *de reg. iur. l. in executione* 85. §. *vlt. de verb. obl.*

5 Nemo enim ob ſolam aduerſarij moram deſinit eſſe debitor, quamdiu, non intercidit quod debetur, *l. ſi ex legati.* 23. *D. de ver. obl.* pecunia autem in genere debita non poteſt perire, *l. incendium,* 11. C. *ſi cert. pet.*

6 Vt ita ſatiſdatio ſit quodammodo vice ſolutionis & ſatisfactionis, quod vtique regulariter non ita eſt, *l. quod ſi non ſoluere,* 10. D. *de pignor. act. l. item liberatur,* 6. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Iunge *l. ſtatu liber. rationem,* 5. §. 1 D. *de ſtatulib.*

DEFINITIO VII.

Iudicati executio poteſt fieri etiam contra ſingularem ſucceſſorem, qui ſucceſſerit in ius condemnati, adeoque in eum qui emit lite pendente.

ALienata re, cuius nomine ad certam præſtationem annuam venditor fuerat condemnatus, iudicati executio fieri poteſt etiam contra emptorem aliumve ſingularem quemlibet poſſeſſorem.[1] Quidni vero? Cum & ſi ante rem iudicatam liteque adhuc pendente facta eſſet alienatio,[2] non ideo minus iudicati executionem pati cogeretur is, qui lite pendente emiſſet.[3] Quare non quod quis hic obiiciat perſonalem obligationem qualis illa eſt, quæ ex iudicato naſcitur,[4] in ſingularem ſucceſſorem tranſire non ſolere.[5] Id enim tum obtinet cum in perſonam purè actum eſt, non item cum eius rei nomine quæ iudicati exequendi tempore alienata reperitur:[6] ne alioqui eueniat vt victoris durior conditio fiat per factam ſe inſcio alienationem.[7] *Ita Senatus* pro D. Epiſcopo Matiſconenſi, contra Dn. d'Vrfé, Marchionem de Pauge, in ſecreto auditorio, 9. Cal. Decembr. 1588.

1 *Boër. qu. 182. num. 48. & ſeqq.* Iaſ. *in l. quadam, 9. §. nihil intereſt, verſ. quarto pondera* D *de edend.* Text. ex *in l. ſi à te, 9. §. vlt. l. exceptio,* 28 *cum l. ſeq. §. vlt. D. de except. rei iud.*

2 Siue per litem facta eſſet res litigioſa ſiue non, *vt not. in Auth. litigioſa,* C. *de litigioſ.*

3 *L. 1. & 2. C. eod. tit.* De litigioſ.

4 Vt dixi Defin. 5. *ſupr. ex l. actori,* 8. C *de reg. cred.*

5 *L. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l 1. §. ſi heres,* D. *ad SC. Treb.*

6 Cum non poſſit alienatio fieri, niſi cum ſua cauſa, *l. alienatio,* 67. *de contr. empt.*

7 Quod permitti nunquam debet, *l. 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. non debet alter.* 74. *de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Pro iniurioſa executione non tantum is, qui eam fieri curauit, condemnatus eſt, ſed etiam ipſe executor, ſi ſit in dolo.

SI apparitor ad exequendum datus perperam exequatur, eoque nomine is, qui iudicatum fieri poſtulat, condemnandus ſit in id omne quod intereſt debitoris,[1] non ideo liberatur apparitor, quin mulctam pendere debeat, non tantum fiſco,[2] ſed etiam ei, qui iniurioſam executionem paſſus eſt, ſi modo quod in officio deliquit tale ſit, vt non culpam duntaxat ſed etiam dolum præſeferat.[3] Neque enim delicti pœna commune quicquam habet cum rei perſecutione.[4] *Ita Senatus* contra Clementem Auguſard, 6. Id. Decembr. 1588. Iunge Defin. 4. inf. De iniur.

1 Quia ſcilicet factum executoris eſt factum partis, *l. ſi ob cauſam,* 3. C. *de euict. l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit.*

2 Intereſt enim publici vindicari crimina omnia. Sed ea præſertim quæ ſub prætexta officij publici fiunt, *l. prohibitum, vbi not.* C. *de iur. fiſc. Diuus,* 6. §. *vltim. de cuſtod. & exhib. reor.*

3 Nam nec magiſtratibus ipſis licet aliquid iniurioſe facere, *leg. nec magiſtratibus* 32. D. *de iniur.*

4 *L. Papinianus,* 20. D. *de minor l ſi pro fure.* 7. §. 1. D. *de condict. furt.*

DEFINITIO IX.

Executor merus nullam habet cauſæ agnitionem, in Senatore ſecus eſt, & quid ſi is, qui ex inſtrumento authentico & guarentigiato conuenitur, proferat apocham fide publica ſubnixam, ad probandam ſolutionem.

MErus executor nullas omnino admittere poteſt exceptiones:[1] nec ſi iam factæ ſolutionis inſtrumentum publicum & authenticum proferat is, qui fuit condemnatus:[2] tametſi verum ſit, etiam in executione iudicati ſolutionem obiici poſſe, vt & cæteras exceptiones quæ non impugnant iudicatum.[3] Nam apud iudicem opponi eiuſmodi exceptiones debent, non apud executorem, qui cauſæ cognitionem nullam habet.[4] Ergo ſi iudex ipſe ſententiam ſuam exequatur, aut alius à iudice datus executor, quem mixtum vocant, quales ſunt Senatores, quibus Senatuſconſultorum executio à Senatu mandatur, aliud erit,[5] hactenuſque admittendæ erunt exceptiones iſtæ, de quibus in promptu appareat, non vt ſuper iis ex tempore pronuncietur, ſed vt tantiſper iudicati executio differatur.[7] At ſi præciſa executio facienda ſit ex eo diplomate, quod de debito appellamus, neque executor, neque executio, neque iudex quiſquam remorari eam poteſt prætextu inſtrumenti cuiuſlibet, quantumuis publici & authentici,[8] ſiue ex eo inſtrumento ſolutum debitum, ſiue in longiorem diem prorogatam ſolutionem fuiſſe probetur.[9] Nihil enim inaudita parte conſtituendum eſt,[10] ſatiſque debitori in eo cautum eſt, quod ſi indebitæ quid exactum erit, condemnabitur poſtmodum creditor in id omne, quod intererit debitoris.[11] Atqui inquies, diploma illud inaudita parte conceditur. Fateor, quoniam inſtrumentum publicum & vt vocant, guarentigiatum, habet ex ſe vim ſententiæ & condemnationis.[12] Sed & Principis poteſtas, & auctoritas in eo verſatur, ſibique imputare debitor debet, cur non ipſi inſtrumento debiti inſeri curauerit ſcripturam ſolutionis aut datæ prorogationis.[13] Sane ſi præſcripta illa executio fiat mandante iudice, poteſt enim iudex, cui apocha ſolemni inſtrumento conſcripta exhibetur, iubere vocari ad ſe creditorem, atque interim inhibere executionem, licet creditori ſatiſdationis onus, vt fieri ſolet, iniunctum proponatur, ne debitori fiat iniuria, ſi ab eo interim bis idem exigatur. Plane ſatiſdare ipſe debet de ſoluendo, ſi forte adhuc debere eum tandem apparebit, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 Quia nullam habet cauſæ cognitionem, vt ſequitur in *Defin.* Guid. Pap. q. 70. *l. ſi vt proponis*, 6. *C hoc tit.*

2 Per quod inſtrumentum probatur ſolutio, *l. pecunia ſoluta.* 14. C. *de ſolut.*

3 *L. cum militi*, 16. §. 1. *D. de compenſ. l. ſunt qui*, 16. *& ſeqq. D. de re iud.*

4 Omnes enim exceptiones, cùm dentur ex æquitate, ſunt examinandæ cauſa cognita, *l. militis*, 36. § *veteranus*, *D. de teſtam. milit. l. qui liberis*, 11. §. *vlt. de bonor. poſſ. ſecund. tab.*

5 Guid. Pap. *d. q.* 70.

6 Nam ſi altiorem requirant indaginem, aliud eſt, *l. illo à quo*, 19. §. 1. *ad SC. Trebell. l.* 3. *in princ. vt in poſſ. leg.*

7 Melius enim eſt intacta cuiuſque iura ſeruari, quam poſt vulneratam cauſam remedium quæri, *l. vlt.* C *in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

8 Nec enim beneficij principalis auctoritas hoc patitur.

9 Quo poſteriore caſu perinde inhibenda eſt executio, ac ſi ſolutio facta eſſet, *l.* 4. § *vltim. l. qui in futurum*, 57. D. *de pact.*

10 *L. de vnoquoque*, 47. *de re iudic.*

11 Hæc tamen ratio ſola non ſufficeret, *l.* 3. D. *de compenſ. nemo ideo* 171. *de reg. iur.*

12 Eo ſcilicet iure, quo vtimur, non ex ratione iuris communis, *l.* 1. *vbi pet.* C *hoc tit.*

13 Quo caſu eadem charta probatet & contractum debitum & ſolutum.

DEFINITIO X.

Non poteſt fieri executio ſententiæ, quamdiu non conſtat, quid veniat in condemnationem.

SEntentiæ, quæ tranſit in rem iudicatam, nulla fieri poteſt executio, quouſque pronunciatum ſit, quid & quantum veniat in condemnationem, ſi forte per ſententiam priorem id perfici nondum potuit, aut cum poſſet, expreſſum tamen non fuit.[1] Fieri enim poteſt, vt hæreditatem Titij tuam eſſe appareat, necdum tamen conſtet quidnam ſit in hæreditate. Quo caſu nemo dixerit ob id ſolum, quod pronunciatum ſit, hæreditatem tuam eſſe permitti debere tibi, vt ex cauſa iudicati, vel hanc rem vel illam vindices, priuſquam compertum ſit eſſe hæreditariam.[2] Idem eſt, ſi quid aliud ſit quod impediat, ne certa vlla executio fieri adhuc poſſit.[3] Itaque ſi eiuſmodi ſententiæ exequendæ facultatem præmaturæ petitam iudex victori denegarit, placet nullam ab ea denegatione appellandi cauſam habere eum, qui repulſam paſſus eſt:[4] multo minus vero audiendum, ſi tanquam à denegata iuſtitia velit appellare.[5] Aliud erit ſi in pignoris poſſeſſionem mitti quis iuſſus ſit pro debito, de cuius tota quantitate non appareat. Sufficiet enim conſtare aliquid, vel minimum deberi, cum pignoris ius indiuiduum eſſe non ambigatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Febr. 1589.

1 Poteſt enim ſententia quidem ipſa eſſe incerta, ſed non executio ſententiæ, *l.* 1. 2. *&* 3. *cum ibi not. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profert.*

2 Nihil ſiquidem vetat vtrumque verum eſſe, ſcilicet hæreditatem ad te pertinere & tamen rem illam, de qua quæritur, non eſſe hæreditariam. Nec probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe, *vulg. l. neque naturales*, *C. de probat. l. non hoc* 4. *C. vnde legit. l. inquiſitio* 18. *C. de ſolut.*

3 Executionis enim actus ſemper vnicus & indiuiduus eſt, ideoque nec poſſet pro parte valere executio, & pro parte non valere, quod in ſententia non ſemper idem eſt, *l. etiam* 26. §. 1. *D. de minor.* licet videatur obſtare, *l. in hoc iudicio* 27. *D famil. erciſc.* Vide quæ ſcripſi in Rationalibus, *ad d. leg. etiam.*

4 Eſſet enim hoc incipere ab executione, quod ferendum non eſt, *l.* 1. *C. hoc tit.*

5 Non enim iuſtitiam denegare videri poteſt, qui petitam rem iniuſtam iuſte denegat.

6 *L. rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. in executione* 85. §. *pen. D. de verb. obl. l. quamdiu* 6. *C. de diſtr. pignor. l.* 2. *C. debit. vend. pign. imped. non poteſt.*

DEFINITIO XI.

Non facile danda eſt actio victori contra executionem iudicati, quamuis emptores, qui præſenti pecunia emere debuerant, facti ſint non ſoluendo.

SI in executione iudicati iudex bona hæreditaria diſtrahi iuſſerit, vt ex pretio ſatisfieret ex ordine creditoribus, in eamque rem pretia, quæ ex venditionibus redigerentur, deponi præceperit, vt moris eſt; penes magiſtratum municipalem,[1] per quem poſtmodum diſtributio, ſolutioque fieret, iuxta eam formam, quæ per ſententiam præſcripta eſſet, Magiſtratus vero poſtulante hærede, qui beneficium legis & inuentarij implorauerat, eodemque creditore, curauerit, vt bona ſub haſta venderentur, nec tamen, vt fieri oportuit præſenti pecunia:[2] Placuit nullam aduerſus ipſum actionem eo nomine competere,[3] licet emptores facti ſint, aut iam tum fuerint non ſoluendo, propterea quod multo æquius ſit imputari hæredi cur venditionibus non interfuerit, impediturus ne quiſquam ad emptionem admitteretur, niſi qui vel ſoluendo eſſet, vel præſentem pecuniam numeraret, quam executori damnoſum eſſe officium ſuum,[4] præſertim cum neque actionem vllam de pretio contra emptores habere potuerit, quam hæres ipſe paratam ſemper habuit.[5] Neque enim qui ſolutionem accipere iuſſus eſt, exigere quoque iuſſus videtur.[6] Plane ſi ex poſterioribus creditoribus quidam emerint, & pretium, quod ex præcepto iudicis executori ſoluendum erat, vt poſtea creditoribus ex ordine diſtribueretur, ſoluerint aliis creditoribus, licet hærede ipſo anterioribus, verius eſt, non eſſe illos liberatos, quominus poſtulante hærede, aliove quolibet creditore, cuius interſit, cogantur iterum executori ſoluere,[7] quoniam ſententia, vt dici ſolet, ſtricti iuris eſt, cui proinde omnimodo & in forma, quod aiunt, ſpecifica ſatisfieri oportet:[8] Maxime cum & hæredis & alterius cuiuſlibet creditoris permultum interſit, ne pro conſequendo debito in varias litigatorum perſonas diſtinguatur.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Annemondo de Coſta, contra Ioannam Gentil, Menſe Ianuar. 1589. & pro dicta Ioanna, contra Baltazardum Gentil, 8. Id. Mart. 1589.

1 Caſtellanum & Curialem hodie vulgo vocant.

2 Debet

2 Debet enim pignorum venditio, quæ fit in executionem iudicati, fieri præſenti pecunia, *l. à Diuo Pio 15 §. ſed ſi emptor, D. de iud.*

3 *d. §. ſi emptor, verſ. maxime cum nec habeat*, licet eum locum aliter intelligat Bartolus, & male, vt ſcripſi in libris coniectutarum.

4 *L. videlicet 29. D. ex quib. cauſ. maior. l. ſed ſi quis ex ſignatoribus 7. D. de teſtam. quem aper.*

5 Non enim poteſt imputari ei, qui agere non potuit, cur non egerit, quamuis debitor interim factus ſit non ſoluendo, *leg. ſi quid poſſeſſor. 31. §. fin. D. de petit. hær.*

6 Cum multo ſit facilius habere ius accipiendæ ſolutionis, quam exigendæ, *l. cui recte 30. l. ſi debitorem 21. l. non ideo 25. D. de nouat. l. quod ſtipulatus 19. D. de ſolut.*

7 Sibi enim debet imputare, qui male ſoluit, & contra formam à iudice præſcriptam.

8 *L. 1 C. ſi plur. vna ſent. condemn. ſint.*

9 *L. & ancillarum 25 §. vlt. D. de pecul.*

DEFINITIO XII.

Impenſarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati, quamuis nihil de eo in ſententia dictum ſit.

BOnæ fidei poſſeſſore, qui multas in fundum alienum impenſas vtiles fecerat ad fundi reſtitutionem condemnato, ſi de impenſarum iure nihil pronunciatum fuit,[1] habenda erit earum ratio in executione iudicati, vt eo nomine poſſeſſor habeat retentionem;[2] ſi non ſtet per eum, quominus ſtatim æſtimentur & ſoluantur. Nam ſi quid ab eo fiat fruſtrandæ executionis gratia, victorem interea in fundi poſſeſſionem mitti oportebat;[3] prius tamen præſtita ſatiſdatione de ſoluendo, quanti eas impenſas eſſe ex poſtfacto apparebit.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani de Pradel aduocati, & hæredum Petri Bonaud procuratoris, 9. Calen. Aug 1591. Iunge Defin. 6. ſupr.

1 Aliud enim erit, ſi de iis, ſiue iuſte ſiue iniuſte pronunciatum ſit, quia tunc omnimodo ſtandum eſt rei iudicatæ, *l. ſi autem 8. § ſi quocunque modo, D. de neg. l. quod in diem 7. §. 1 D. de compenſ.*

2 *L. ſumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindic.* Ne ſcilicet petitor ex aliena iactura locupletetur, *l. plane 38. D. de petit. hær. l. hæres 21. D. ad SC. Trebell.*

3 Ne alioqui ſit in poteſtate condemnati, vt impediat executionem rei iudicatæ per ſuam fruſtrationem, *arg. l. ſolemus 61. D. de iud.* Nemine enim debet fruſtratio ſua prodeſſe, *l. hominem 37. D. mandat.*

4 Remedium enim ſatiſdationis præſentiſſimum & optimum eſt pro debitis non liquidis, *l. ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib.*

DEFNIITIO XIII.

Executio, à qua prouocatum eſt, non priuat poſſeſſorem ſua poſſeſſione.

IS aduerſus quem in executione iudicati capta ſunt pignora,[1] ſi ab executore appellauerat, poteſt pendente cauſa appellationis pignorum poſſeſſionem retinere, eaque ſibi habere, nec idcirco quicquam facere videbitur in præiudicium executionis.[2] Appellatio enim ſicut extinguit iudicatum, ita executionis vim & poteſtatem:[3] Satiſque victori eſſe debet, quod appellatione iniuſta quandocunque pronunciata, cogetur appellans in eum ipſum ſtatum rem reſtituere, in quo erat tempore interpoſitæ appellationis, vt executio peragi poſſit.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Senatoris de la Roche, nunc in ſuprema Rationalium Curia Primarij Præſidis meritiſſimi, & N. Ioannis Bay, 6. Id. Maij, 1591.

1 Qui ſolemnis mos eſt exequendi iudicati, *l. 2. l. vltim. & paſſ. Cod. hoc tit.*

2 Quamuis enim ab executore non poſſit appellari, niſi cum exceſſit fines mandati, *l. 5. C. quor. appell. non recept. l. 4. D. de appell.* non tamen executoris ea cognitio eſt, ſed ſuperioris, ex cuius auctoritate fit executio, *l. 1. D. quis & à quo appell.*

3 *L. furti 6. §. 1. D de his qui not. infam. l. 1. § vltim. D. ad SC. Turpill.*

4 Nec enim appellatio iniuria damnum vllum aduerſario afferre debet, *l. tutor 41. D de vſur. l. negotiorum 14. D. de appellat. l. vlt. D. de re iudic. l. ſi longis 7. C. hoc tit.* [Diuerſum eſt, ſi condemnatus interceſſerit ad executionem impediendam. Nec enim eius interceſſio admittenda eſt. Ideoque ſi non obſtante executione manſerit in poſſeſſione, videbitur attentaſſe, & redintegranda erit victori ſua poſſeſſio cum fructuum omnium reſtitutione. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Comite Pontiſuallium, contra N. Claudium Riuoire, anno 1604. Iunge *Defin. 35 infr.*

DEFINITIO XIV.

Excommunicationis ſententia ſecum trahit executionem, ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta.

SEntentia excommunicationis trahit ſecum ſuam executionem, etiamſi ab ea prouocatum ſit,[1] adeo vt nec alia opus ſit executione.[2] Indeque eſt, quod dici ſolet, excommunicationis ſententiam cauendam eſſe & formidandam, ſiue iuſta ſit ſiue iniuſta. *Ita tractatum eſt* 4. Cal. Iulij 1591.

1 *Cap. paſtoralis, §. vlt. Extr. de appellat.*

2 Cum executio ſemel facta magis fieri non poſſit. Et ſicut factum pro infecto haberi non poteſt, ita nec actum agere vnquam oportet.

DEFINITIO XV.

Violenta & iniurioſa executio quænam ſit, & an executori iniurioſo poſſit de facto reſiſti?

VIolenta & iniurioſa executio eſt, ſi non patente eo, aduerſus quem exequendum fuit, executor fores effregerit aut muros conſcenderit, vt in arcam deſcenderet, fores poſtmodum aperturus.[1] Expectandum enim eſt vt propter contumaciam parere nolentis iudex, cuius auctoritas læſa eſt, præcipiat, is quoque inſolitis modis fieri executionem.[2] Iniurioſa quoque executio eſt, quæ fit aduerſus non debentem,[3] licet pro pecunia quam alius debeat; vtputa pro debito vniuerſitatis aduerſus vnum ex vniuerſitate, qui nec Syndicus ſit, nec vllam habeat adminiſtrationem, ſiue virilem is portionem ſuã iam ſoluerit, ſiue non.[4] Prius enim agendum eſt contra Syndicum,[5] ad cuius officium pertinet curare vt pro exoluendo debito contributio inter omnes fiat.[6] Porro quoties eiuſmodi violenta & iniurioſa executio facta eſt, non ſolum id omne debet reſtitui, quod male captum & ablatum fuit,[7] ſed etiam habenda ratio eſt eius quod intereſt,[8] ita tamen vt pro eo taxando ne noua inde lis oriatur certæ ſummæ fiat condemnatio.[9] Sed & illud conſtat, executori de facto, vt aiunt, id eſt citra mandatum iudicis, aut quod pene idem eſt, contra mandatum exequenti, de facto quoque impune reſiſti poſſe:[10] quanquam & ciuilius & tutius fuerit de executoris iniuria cõqueri apud iudicem, ne qua tumultus detur occaſio,[11] indeque fiat vt defenſio, quæ primum honeſta & licita fuit facile declinet in iniuriam, *ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 4. De iniur.

1 Cum domus ſit & eſſe debeat tutiſſimum cuique refugium, *leg. pleriq; 19. D. de in ius vocand.*

2 Permittere enim iudex debet etiam inſolitos exequendi modos, ſi per condemnati dolum & contumaciam ſoliti non ſufficiunt, *l. ordo 3. C. hoc tit.* Ergo iudicis partes ſibi vindicat executor, qui ſine iudicis mandato facit propria auctoritate quod iudex præcipere deberet, *l. ſi vt proponis 6. eod. l. ſi iniuria 20. D. de iniur.*

3 *L. iniuriarum 15. § ſi quis per iniuriam, C de iniur.* Idem eſt ſi debitor quidem verus ſit, ſed tamen paratus ſoluere, *l. ſi creditor 19. eod. l. ſi vero 5. §. 1. D. qui ſatiſd. cog.*

4 Nec enim ſinguli de vniuerſitate intelliguntur debere quod ipſa vniuerſitas debet, *l. ſicut 7. §. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom. l. vnic. C. vt null. ex vican. lib. 11. tit. 56.*

5 *L. 2. & ſeq. eod. tit.*

6 Guid. Pap. *qu 87. n. 4.*

7 Nec enim quod per vim & iniuriam factum eſt ratum haberi vnquam debet, *l. ſi mulier 21 § 1. D. quod met. cauſ.* ne iniuriarum occaſio inde naſcatur vnde iura proficiſcuntur, *l. meminerint, C. vnde vi.*

8 Condemnatio ſcilicet facienda arbitrio & æſtimatione iudicis, *l. conſtitutionibus 37 §. 1. D de iniur.*

9 Ex conſilio Iureconſulti, *in l. vlt. D. de prætor ſtipul.* quia quatenus cuiuſque interſit in facto non in iure conſiſtit. *l. quatenus 24. de reg. iur.*

10 *L. contra noſtra 5. C. de exact. & exact. lib. 12. tit. 61.* iunct. *l. prohibitum 5. C. de iur. fiſc. lib. 10.*

11 *L. non eſt ſingulis 186. de reg. iur. l. 4. C de pignor.*

12 Quia omnis licita defenſio requirit moderationem inculpatæ tutelæ *l. 1. C vnde vi.*

DEFINITIO XVI.

Syndicus pro debito vniuerſitatis poteſt ex iudicato detrudi in carceres poſt neglectum præceptum iudicis.

SYndicus ad certam pecuniæ quantitatem vniuerſitatis nomine condemnatus, ſi intra dilationes, quas ei duas aut

ad ſummum tres arbitrio iudicis in eam rem ante omnia dari oportet,[1] non ſatisfecerit, perinde extrudi poteſt in carceres, ita iubente iudice, de cuius iudicato exequendo agitur,[2] atque ſi proprio nomine condemnatus fuiſſet. [3] *Ita Senatus* in eadem.

1 Vt ſcilicet interim curet fieri diſtributionem & contributionem debiti inter municipes ſecundum id, quod diximus *Defin præced. num.* 6. ex Guid. Pap. *qu.* 87. *n.* 4.

2 Nec enim ſine iuſſu iudicis poteſt in iudicati executione detrudi quiſquam in carceres, vt dixi *Defin.* 5. *ſupra.*

3 Quia licet pro alieno debito id fiat, propria tamen Syndici culpa & negligentia punitur, qui totam diligentiam in ea re præſtare debet. Ita tamen vt aduerſus vniuerſitatem habiturus ſit regreſſum, quia vniuerſitatis non Syndici proprium debitum eſt. Iunge *Defin.* 1. *quib. res iud. non nocet.*

DEFINITIO XVII.

Pignora capta in executione iudicati prouiſionalis reuocantur poſt reuocatam prouiſionalem ſententiam, ſi poſſideantur ab aduerſario non etiam empta ſint ab extraneo.

VErum eſt quod dici ſolet, prouincialem ſententiam numquam tranſire in rem iudicatam,[1] cum ab eodem iudice quandocumque per diffinitiuam reuocari poſſit,[2] ob idque vix eſt vt ſententiæ nomen mereatur,[3] licet quandiu reuocata non eſt teneat,[4] nec niſi per diffinitiuam ſententiam reuocari queat. [5] Inde fit, vt ſi qua pignora in eiuſdem ſententiæ executione capta ſint, quæ cum ſub haſta venderentur, nec alium emptorem inuenirent, victori ipſi addicta fuerint,[6] fruſtra ſubhaſtationibus quaſi rite & ſolemniter factis decretum iudicis adhibeatur, cuius alioqui interpoſitio, ſi diffinitiua ſententia fuiſſet, maximæ foret vtilitatis. [7] Reuocata enim prouiſionali ſententia, pignora quoque, licet diſtracta perinde à victore victo reddi neceſſe eſt, acſi nulla ſententia præceſſiſſet. [8] Non idem erit ſi extraneus pignora emiſſe proponatur. Valet enim venditio irreuocabiliter, licet ex poſtfacto contingat fiduciariam illam adiudicationem reuocari,[9] ſalua ſupremo victori actione in id omne, quod ſua inter erit aduerſus condemnatum. Meliorem enim hac parte conditionem extranei eſſe æquum eſt, quam aduerſarij: cum extraneus non acceſſurus fuerit ad emptionem, ſi iudicati auctoritatem minus ratam fore crediſſet.[10] Quid enim eius intereſt an prouiſionalis, an diffinitiua ſententia præceſſerit, dummodo iubente iudice publica pignoris diſtractio fiat?[11] At vero cum idem ille, qui tenetur in id, quod victoris intereſt, pignora poſſidet, cur non ea ſaltem reſtituat, quæ reſtituere poteſt? Vtique enim vel tanti ſaltem intereſt victoris.[12] Neque ob id ſolum extranei iure cenſendus eſt, quod in vicem & locum extranei emptoris ad emptionem acceſſerit.[13] Nocere namque ei debet, quod tanquam creditor eam diſtractionem iniuſtè fieri curauerit.[14] Nam & cum ſecundus creditor vel fideiuſſor ſoluta priori creditori pecunia pignora ſuſceperunt, dicimus ſaluum eſſe debitori aduerſus eos ius offerendi, quod aduerſus extraneum emptorem ſaluum non eſſet, tametſi emptionis titulo ea tenuerint.[15] Nimirum deterior ſecundi creditoris & fideiuſſoris, quam extranei emptoris conditio eſt hoc ipſo, quo vel creditor aliquando vel fideiuſſor fuit.[16] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Sept. 1592.

1 Quia ſi tranſiret in rem iuditatam reuocari nunquam poſſet, cum res iudicata pro veritate habeatur, *leg. ingenuum* 25. D. *de ſtat. hom. l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*

2 *L. quod iuſſit* 14. D. *de re iud.*

3 Sed potius interlocutionis, *d. l. quod iuſſit, & tot. tit. C. de ſentent. & interloc. omn. iud.*

4 Quod enim reuocatum non eſt cur ſtare prohibeatur? *l. ſancimus* 27. C. *de teſtam.*

5 Hoc enim eſt quod Pragmatici dicunt, *cas sur cas n'a point de lieu.*

6 *Ex l.* 1. *&* 2. *C. ſi in cauſ. iud. pign. c. ſit l. cum bona* 16. D. *de reb. auct. iudic. poſſid. alias l.* 1. *de priuil. credit.*

7 Impedit enim ne poſſit exinde dubitari de iuribus ſubhaſtationum, ac proinde ne illo prætextu dominium emptori poſſit auferri per ius offerendi.

8 *Vt in l. ſi cum nulla* 58. *D. de re iud.*

9 Alioqui nemo volet accedere ad emptionem rerum, quæ diſtrahuntur in executione iudicati, nec ſi bona fide diſtrahantur, *l. ait prætor.* 7. *alias l. etſi ſine, §. quæſitum, D. de minor.*

10 Nec debet decipi qui ſecutus eſt fidem haſtæ publicæ, *l. ſi hyperhecam* 8. *Cod. de remiſ. pignor. l. quæcunque* 5. C. *de fid. & iur. haſt. fiſc. lib.* 10. [Quid ergo ſi creditor qui vice extranei emit, poſtea eandem rem alij vendiderit, deinde inaudito & non admonito emptore victus ſit? Non ideo tamen poterit res auferri emptori, ſed actio perſonalis danda erit victori aduerſus condemnatum, aut iudicati executio facienda in bona condemnati, *l.* 3. *in princ. ff. de pignor. l. iudicata* 29. §. 1. *ff. de except. rei iudic.* Hoc verò tum maximè obtinere debet, cùm emptoris ius confirmatum eſt per aliquam ſententiam, quæ tranſierit in rem iudicatam. Aut ſi victus ſit creditor apud eum iudicem qui de re pignori capta & vendita cognoſcere non potuerit, fortaſſis ſita extra territorium, *l. vltim. ff. de iuriſd.* Hoc enim caſu quemadmodum interuenire oportuit authoritatem iudicis in cuius territorio res ſita eſt, *l. cùm vnus* 12. §. 1. *de reb. author. iudic. poſſid.* Ita nec aliter poteſt reuocari venditio, quàm ſi reuocetur permiſſio quæ data fuit exequendæ rei ab alio & extraneo magiſtratu iudicatæ, vt vnumquodque modo diſſoluatur quo colligatum eſt *vulg. l. nihil.* 35. *de reg. iur. l. in Diuo Pio* 15. §. 2. D. *de rei iudic.*

11 Nec enim venditio pignorum fit ad tempus, ſed in perpetuum. Alioqui dominium non transferretur ex contractu temporali, *l.* 1. vbi Cuiac. *D. de iur. dot.*

12 *L.* 1. *D. de aqu. ampt. l. interdicto* 6. *D. vnde vi.*

13 *L.* 2 *C. ſi in cauſ. iudic.*

14 Ac ſi pro debito miſſus duntaxat eſſet in poſſeſſionem, vt *in l.* 3. *C. hoc tit.*

15 *L.* 2. *l. cum ſecundus* 5. §. 1 *D. de diſtract. pign.*

16 *L. mandata* 59. §. 1. *D. mandat.* Nam ſicut venditio illa quæ fit fideiuſſori vel ſecundo creditori neceſſitate iuris fieri ſolet, vt ſcriptum eſt *in d. l.* 2. ita & hæc, quæ fit ipſi creditori nullo alio emptore exiſtente, fit ex neceſſitate, *d. l.* 2. *C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſi de l.* 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Allegatio ſubreptionis & obreptionis non poteſt remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum, ſed poſt factam iudicati executionem reuocandum eſt arreſtum per viam ſupplicationis, & mulctandus ille qui obrepſit Senatui.

SEnatuſconſulta non eo minus mandari debent executioni, quod Senatui obreptum fuiſſe ex poſtfacto appareat.[1] Id namque rerum iudicatarum auctoritas poſtulat,[2] quam inconcuſſam firmamque ſeruari ad publicam quoque vtilitatem pertinet.[3] Sed hoc ita tamen, vt in ſolius condemnati perniciem & incommodum id fiat. Intercedere ſiquidem executioni poteſt quiſquis non eſt condemnatus, ſiue procurator Principis ille ſit, ſiue priuatus quilibet.[4] Sane ſi circumuenta Senatus religio probetur, curandum erit vt poſt factam executionem iudicati ad ſuam æquitatem res reuocetur,[5] propoſita in eam rem ciuili ſupplicatione,[6] adeoque mulctato eo, qui obreptitij aut ſubreptitij Senatuſconſulti auctoritate in alterius diſpendium abuti auſus eſt.[7] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu, contra D. du Chaſtelard, 12, Calen. Sept. 1592.

1 Quamuis dici ſoleat, id, quod per obreptionem factum eſt, pro infecto haberi debere, *l. magis puto* 5. § *pen.* D. *de rebus eor. qui ſub tutel. ſi quis obrepſerit* 29. *D. de leg. Cornel. de falſ.*

2 *Arg. l. Diuus* 33. *D. de re iud.*

3 *L. ſeruo* 65. § *cum prætor, D. ad Senatuſc. Treb. cum ſimilib.*

4 *Ex tit. C. res int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iud.*

5 *Arg. l. maioribus* 3. *C. communi vtriuſque iud. dict. l.* Diuus.

6 Cuius auxilium moribus noſtris neceſſarium eſt aduerſus Senatuſconſultum, vt dixi Defin. 1. *& paſſ. ſupra de ſent. præf. prætor.*

7 Id enim eſt quod ſibi vult Calliſtratus, *in d. l. Diuus*, in iis verbis *& rem ſeuera vind. cat.*

DEFINITIO XIX.

Pro expenſis taxatis non poteſt quis detrudi in carceres niſi ſpecialiter idipſum à iudice mandatum ſit.

INferiorum iudicum mos eſt, vt taxatione facta expenſarum litis, in quas alteruter collitigantium condemnatus eſt, litteras; quas iniunctionales vocant, prius emittant, quibus iubeatur tantum condemnatus non etiam vrgeatur, vt intra breue tempus triduum forte[1] aut decendium expenſas ſoluat. Quibus ſi non pareat aliæ literæ dentur, præciſas appe

appellant, quarum poteſtate & pignora capi poſſint, & condemnatus detrudi in carceres. [2] Quid ergo ſi priorem auctoritate cum primo iuſſui iudicis condemnatus non paruiſſet in carceres detruſus ſit? Viſum eſt habere illum iuſtam appellandi cauſam, quaſi fines mandati executor exceſſerit.[3] Etſi enim iubentis iudicis ea eſt auctoritas, vt parere illi ſit neceſſe, [4] ſpeciali tamen mandato aut ſaltem generali opus eſt ad capienda pignora,[5] imo prorſus ſpeciali, vt perſona ipſa pignori capi poſſit. [6] Nec ſi iudex hoc tantum præcepit, impenſas ſolui, debet executor continuo ad præciſam executionem decurrere.[7] Neque ad rem facit, quod qui condemnatus eſt tanto plus impenſarum nomine debiturus ſit, ſi alias literas victor impetrare cogatur. Nam tanto æquius ferre victor debet, qui ſuperuacuam impenſam à condemnato ſit repetiturus.[8] Quod ſi forte inutilis ei futurus ſit regreſſus præ inopia debitoris, [9] humanius tamen & iuſtius eſt tam leuis impenſæ iacturam eum pati, quam eo prætextu induci vt à ſolito iudiciorum ritu vel tantillum diſcedatur.[10] Neque rurſus mouere poteſt, quod cum de SC. in executione agitur, eo iure vtimur, vt binis executorialibus, quas dicunt, opus non ſit. Id enim ad Senatus auctoritatem pertinet, vt ei citius, quam inferioribus iudicibus pareatur. [11] Quam ob cauſam illud etiam obſeruatur vt mandatum Senatus inſertam habeat eam clauſulam, *Meſmes par empriſonnement de la perſonne du condamné ſi meſtier eſt*, ita vt non poſſit dici executionem fines mandati excedere, qui ex eiuſmodi mandato detrudit condemnatum in carceres. *Atque ita Senatus* pro iudiciarij motis obſeruatione pronunciauit in publico auditorio, 8. Cal. Decembr. 1592.

1 Nec enim breuius tempus triduo præſtitui poteſt. Alioqui iuſta cauſa eſt appellandi tanquam à facta Per præcipitationem executione. Iunge *Defin.* 27.

2 Ita ſcilicet mandante expreſſim iudice, alioqui non poſſet condemnatus coniici in carceres. vt dixi *Defin.* 5. *ſupra*.

3 Appellari enim poteſt etiam ab executore mandati fines excedente, *l. ab executione* 5. C. *quor. appell. non recip. l.* 4. D. *de appell.*

4 *L. non violentur* 167. §. *de reg. iur.*

5 *L.* 11. *& vlt. C. hoc tit.*

6 Quia iuris ratio repugnat, vt dixi Defin. 6. n. 11. *ſupra*.

7 Non enim leuis iniuria eſt ſi in ius ducatur is, qui velit, ſoluere, *l. ſi creditor meus* 19. D. *de iniur. l.* 3. §. 1. D. *qui ſatiſd. cogant.*

8 Vt proinde nihil ei hoc nomine obeſſe videatur, *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.*

9 *L. nemo is* 6. D. *de dolo.*

10 *L.* 1. *& vlt.* C. *hoc tit.* Nihil enim facile mutandum eſt, ex ſolemnibus. *l. etſi nihil.* 185 *de reg. iur.*

11 Tanto maior enim parendi neceſſitas ſubeſt, quanto maior eſt magiſtratus, qui imperat, præſertim cum ab eo appellari non poteſt.

DEFINITIO XX.

Executor admittens exceptionem, quam admittere non debuit, & ita delinquens in officio, condemnari eo nomine debet.

IS, qui mandatum iudicis non ſicuti iuſſus eſt præciſe exequitur, ſed rei exceptionem admittit, quæ citra cauſæ cognitionem admitti non potuit, peccat in officio, [1] cum nullam cauſæ cognitionem ne minimam quidem adrogare ſibi poſſit, qui merus executor eſt.[2] Ideoque & condemnari poteſt in id omne, quod intereſt actoris,[3] maxime vero ſi per dolum, id eſt per ſordes aut gratiam quid feciſſe probetur. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Grobon, 14. Cal. Mart. 1593. comprobata Auguſtanorum lege, quæ apparitori ſi poſt triduum executionem accepti mandati rite factam & ſcripto teſtatam non referat, mulctam eo nomine infligit.

1 Facit enim rem ad ſe non pertinentem, cum iudicis partes ſibi adrogat, *l. ſi vt proponis* 6. C. *hoc tit.*

2 Vt dixi *Defin.* 9. *ſupr.* ex Guid. Pap. *q.* 70.

3 Ab eo ſcilicet iudice, cuius notio eſt, iuxta diſtinctionem Boër. *quaeſt. num.* 15. In eamque rem vnica citatio ſufficit, *l. ſi apparitor*, C. *de cohort. lib.* 12. Nam & ſunt qui putent poſſe apparitorem ex hac cauſa etiam non vocatum condemnari, ex ..*ne diu*, C. *de poen.* quo tamen iure non vtimur, teſte Boër. *ibid. n.* 10. Iunge *Defin.* 49.

4 *L. Diuus* 33. D. *de re iudic.*

DEFINITIO XXI.

Qui tantum creditor eſt condemnati, non poteſt remorari executionem iudicati. Secus ſi ſit dominus, niſi contra illum habuerit poſſeſſor ius retentionis, aut niſi ſit hæres illius, à quo ius habeat condemnatus.

POſſeſſore condemnato, ſi rei iudicatæ intercedere quis velit eo prætextu, quod eundem poſſeſſorem, eiuſque bona obligata habeat, licet ex cauſa anteriore: audiendus eſt, cum non ipſe, ſed condemnatus poſſideat. Satiſque illi eſſe debet, quod quam aduerſus condemnatum ſiue in rem, ſiue in perſonam actionem habiturus erat, eadem ipſi contra victorem etiam poſt executionem ſalua futura ſit.[2] Itaque mandanda erit executioni ſententia, nil obſtante eiuſmodi interceſſione, ſaluis tamen iuribus interceſſoris. [3] Et ſi prouiſionalis ſententia fuit, prouiſionalis quoque executio permittenda erit ſub iiſdem fideiuſſoribus, qui litis periculum erga condemnatum ſuſceperunt, ſi ſint idonei. [4] Quid ſi is, qui intercedit rem, in quam executio facta eſt, ſuam eſſe aſſerat? Vtique audiendus erit, [5] niſi ponas retinendæ rei ius habuiſſe illum, qui condemnatus eſt quoaduſque pecunia ſibi ſolueretur.[6] Puta ſi intercedentis quidem nomine; ſed de pecunia condemnati empta res fuiſſet. [7] Hoc enim caſu quemadmodum non poſſet dominus auferre rem condemnato, niſi ſoluto prius pretio, [8] ita nec prohibere quominus in eam rem executio fiat, vt eodem iure vtatur victor, quo condemnatus vteretur. [9] Sed & alio caſu non audietur dominus intercedens, nempe ſi hæres ſit in ſolidum aut pro parte illius, qui eam rem condemnato legauerit, aut inſtitutionis titulo conceſſerit. Certum enim eſt poſſe teſtatorem hæredis res legare perinde ac ſuas, tametſi per errorem ſuas eſſe putauerit. [10] Nec quod pro parte tantum hæres ſit teſtatoris, faciet vt eo minus ſolidæ rei legatum ratum habere compellatur. Tunc enim quotam hæreditatis partem quis habeat, inſpicimus, cum de iis actionibus diſputamus, quibus vel agere potuit defunctus vel conueniri.[11] Hic vero de illo duntaxat agimus, vt quam hæres particularis rei ſuæ iacturam facit, eam quantaecumque ſit cum portionis ſuæ emolumento compenſare videatur, [12] quippe qui hæreditariam portionem agnoſcens ſciuerit aut ſcire debuerit non alia lege poſſe hæredem fieri ſe, quam vt rem ſuam à teſtatore legatam aut cohæredi prælegatam legatarij vel cohæredis fieri pateretur. [13] Vt proinde imputare ſibi debeat, cur portionem ſibi delatam tanti æſtimauerit. [14] *Ita Senatus* ex tempore, pro D. de S. Mauris, contra D. de la Croix, Prid. Id. Iun. 1593.

1 Aliud ergo erit ſi is, qui intercedit ipſe poſſideat, puta ex clauſula conſtituti.

2 Quiſquis enim ſuccedit in ius condemnati, eodem iure vtitur, *l. iudicata* 29. §. *vlt.* D. *de except. rei iudic.* fit enim alienatio cum ſua cauſa, *l. alienatio* 67. D. *de contrah. empt. l. vltim.* C. *rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alienat.* Nemo enim facto ſuo actionem alienam poteſt adimere *l. Gratius* 71. § *penult.* D. *de fideiuſſ.*

3 Quæ clauſula conſeruat ius ſi quod competit interceſſori, *l.* 4. §. 2. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. Bebius* 30. *in fin.* D. *de pact. dot.*

4 Nec enim noui fideiuſſores ſine cauſa quærendi ſunt, *l.* 3. §. *vlt. & ſeq.* D. *vt in poſſ. legat.*

5 Ne alioqui noceat domino res inter alios iudicata contra, *l.* 1. C. *inter alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. in quod noſtrum* 11. *de reg. iur.*

6 *Vt in l. ſi area* 33. *de condict. indeb. leg. hæres* 21. D. *ad Senatuſconſult. Trebell*

7 Quo caſu res non eſt illius, cuius fuit pecunia, ſed illius cuius nomine empta & tradita, *l. qui aliena* 8. *& paſſ.* C *ſi quis alter. vel ſibi.*

8 *L. ſi patruus* 4 C. *commun. vtr. iud. l.* 2. C. *pro ſuo.*

9 *d. l. iudicata* 29 § *vlt.* iunct. *l. ſi is te P.* D. *de except. rei iud.*

10 *L. vnum ex familia* 69. §. *ſi rem d. l.* 1. *vbi elegans ratio redditur.*

11 *L.* 2. *l. penult. & vlt.* C. *de hæred. action.*

12 *Arg. l. qua dotis* 33. *ſolut. matr. l. cum pater* 77 § *Titio fratri ante pen. de leg.* 2.

13 *d. l. vnum ex familia* 67. § *ſi rem de l.* 2.

14 *d. l. qua dotis, & d. §. Titio fratri* iunct. *l. Imperator* 70. §. *ſi tantum de legat.* 2.

DEFINI

DEFINITIO XXII.

Executio facta die dominico etiamſi facta ſit pro debito reuocanda omnino eſt, ſed poſtulante procuratore fiſcali potius quam ipſo debitore.

SOlent qui debitores ſuos latitantes facilè comprehendere non poſſunt, die aliquo dominico aliove feſto repertos iubere prehendi, detrudique in carceres [1] Quod quia contra leges à ſe factum ſciunt, [2] poſtmodum profitentur ſe ab ea executione diſcedere, paratoſq; eſſe debitori præſtare quanti ob eam cauſam ipſius intereſt[3] nec eo minus tamen in carceribus debitorem retinent, hoc prætextu quod quamuis nulla perperamque facta ſit executio, ſufficiat tamen pro vero debito factam eſſe ad hoc vt teneat, nec obtentu nullitatis reuocari poſſit niſi debitor in promptu offerat quod debet. [4] Placuit non eſſe id permittendum, & ad publicum exemplum pertinere, vt qui ex eiuſmodi cauſa contra leges in carcerem detruſus eſt, inde eximatur, & in plenam libertatem vindicetur; [5] id omne præterea conſequatur, quod ſua intereſt, ſaluo creditori iure nouæ executionis inſtituendæ.[6] Neque enim quærendum eſt, an debeatur cum agitur de læſa pietate, quam exemplo & ex templo vindicari publice intereſt. [7] Neque id à iuris etiam communis ratione alienum eſt, vt qui male fuit incarceratus ante omnia liberetur, ne ex improbo creditoris facto fiat deterior incarcerati conditio, ſi non ſtatim omnia in priſtinum ſtatum reſtituantur.[8] Sed procuratoris fiſcalis aut qui in eius locum ſubſtitutus ſit auxilium implorandum eſt, vt ex eius perſona conſequatur debitor quod ex propria obtinere non poſſet. [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 14. Cal. Decemb. 1591.

1 Exemplo fortaſſis eius quod ſolémus dicere fugientem debitorem poſſe capi à creditore propria auctoritate creditoris, adeoque auferri ei pecuniam ſi quam ſecum ferebat, *l. ait prætor* 10. §. *ſi debitorem meum* 16. *D. quæ in fraud. cred.*

2 Interdicta enim eſt die dominico & aliis huiuſmodi diebus omnis figura, omniſque ſtrepitus iudiciorum, & omnis executio, *l. 2. l. vlt* §. 1. C. *de feriis.*

3 Omnis ſiquidem executio iniurioſa condemnationem habet eius quod intereſt, vt dixi *Defin.* 15. *n.* 8 *ſupra.*

4 Ita enim ex ratione iuris etiam ſtylo noſtro cautum eſt, *in tit.* De *criés & ſubhaſtations.* Intellige ſiue agatur de miſſione in poſſeſſionem ſiue de decreto.

5 Quicquid enim contra leges factum eſt pro infecto haberi oportet, *l. non dubium* 5. C. *de legib.*

6 Nemo enim iuris ſui iacturam hodie patitur ob id ſolum quod male executus ſit, aut non ſatis rite egerit, *l. 1. vbi not. C. de plur. petit. l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. ſublat.*

7 Summa enim ſemper ratio eſt quæ pro religione facit, *l. ſunt perſonæ* 43. *de relig. & ſumpt. funer.*

8 Non enim leuis iniuria eſt ſi quis detrudatur in carceres eo tempore, quo nec in ius vocari poſſet, *l. ſi creditor* 29. D. *de iniur. l.* 5. §. 1. *D. qui ſatiſd. cogunt.*

9 Id enim non eſt nouum, vt quis ex alterius perſona id conſequatur quod ex ſua non poſſet, *l.* 3. D. *quæ res pignor. l. cum hæreditate* 55. *de acq. hær. l. ſi is qui duos* 29. D. *de lib. legat.*

DEFNIITIO XXIII.

Non poteſt creditor debitorem ſuum etiam fugientem detrudere in carceres, nec ſi ſtatim probet debitum & offerat ſatiſdationem, adeoque paratus ſit eoſdem ipſe pati carceres.

DEbitorem quidem fugientem creditor propria auctoritate prehẽdere poteſt hactenus, vt ei pecuniam, ſi quam habet, auferat, ex qua ſibi ſoluat, [1] maxime ſi debitor ſit iam condematus aut pro condemnato habendus [2] qualis ille eſt, qui ſe inſtrumento publico & guarentigiato obſtrictum voluit.[2] Sed in carceres detrudere non poteſt, ne quidem per apparitorem ſi iudicis auctoritas nulla interueniat. [3] Neque ad rem pertinebit, quod in promptu conſtet de debito, [4] paratuſque ſit creditor eoſdem pati carceres, quouſque apud iudicem ſatiſdederit de indemnitate debitori præſtanda in eum caſum, quo executionem pro indebito factam eſſe poſtea appareat. Eſt enim mali exempli vt cuiquam permittatur ſibi ipſi ius dicere,[5] nec quod ſeipſum creditor in carceres coniicit aut ſatiſdationem offert, delere poteſt iniuriam quæ fit debitori, cum is inuitus & inauditus in carceres coniicitur.[6] Quanquã inter mercatores Lugdunenſes ita receptum audio iure quodam ſpeciali & mercatorum proprio inter quos ſcrupuloſum iudiciorum ritum & ordinem obſeruati minus neceſſe eſt. [7] Igitur qui perperam ſic incarceratus fuit, relaxari debebit, ſecundum ea quæ ſuperiore SC. ſcripſimus. Hæc tamen differẽtia, quod hoc caſu ſi debitor de facta ſibi iniuria conquerens apud iudicem non neget ſe debere, & euidenter non ſoluendo ſit, non aliter liberandus eſt, quã ſi ſatiſdet de iudicato ſoluendo.[8] Semper enim creditori iuſto conſulendum eſt vt quantum fieri poteſt debiti cauſa in tuto ſit, [9] cum iniuria quæ debitori facta eſt priuata magis videri debet, quã publica.[10] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 15. Cal. April. 1594.

1 *L. ait prætor* 10. § *ſi debitorem meum, D. quæ in fraud. cred.*

2 Quoniam huiuſmodi inſtrumenta guarentigiata habent vim ſententiæ & condemnationis.

3 Vt dixi *Defin.* 5. *n* 10 *&* 11. *ſupra hoc tit.*

4 *Arg. l.* 3. *in princ. vt in poſſ. leg.*

5 *L.* 1. *D. quod legat. l. extat.* 13. *D. quod met. cauſ. l. non eſt ſingulis* 176. *de reg. iur. l.* 3. *C. de pign.*

6 *L. iniuriarum* 13. §. § *quis per iniuriam, l. ſi creditor* 10. *D. de iniur.*

7 Sed præcipue bonam fidem, quæ apices iſtos iuris non curat, *leg. ſi fideiuſſor* 29. §. *quædam, D. mandat.* Nempe propter vtilitatem promiſcui vſus, vt *in l. ſi quis mancipiis* 17. §. *ſi impubes, D. de inſt. act.*

8 *Arg. in l. omnibus* 41. *D. de iudic.*

9 *L. pro ſocio,* 38. *D. ſocio. l.* 5. §. 2. *D. vt legat. ſeu fideicom. ſeruand. cauſ. caueat.*

10 Si enim publica ſit iniuria præferenda eſt vtilitas publica priuatæ, *l. ita vulneratum* 51. § *vlt. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ, C. comm. de leg.*

DEFINITIO XXIV.

Ex inſtrumento quamuis authentico ſi extra prouinciam factum ſit, non poteſt vllo caſu fieri præciſa executio ſine ſatiſdatione, nec ſi creditor ſit mercator.

PRæciſa executio ex inſtrumento authentico quidem, ſed extra prouinciam confecto fieri non poteſt, [1] nec ſi creditorem proponas mercatorem.[2] niſi præſtita ſatiſdatione, quia neque ex inſtrumento per notarium noſtratem conſcripto talis executio fieri poſſet;[3] ſiquidem præſtandæ ſatiſdationis neceſſitas, quoties incipitur à reali executione, non aliter redimenda eſt, quam ſi agatur ex diplomate illo, quod De debitis vocant. [4] Id enim propter nomen & auctoritatem Principis hoc priuilegio dignum viſum eſt.[5] Porro conſtat huius diplomatis vſum nullum eſſe quod ad ea inſtrumenta pertinet, quæ extra prouinciam conſcripta ſunt, [6] licet alioqui publicam fidem habeant, omneſque ſolemnitates, ex quibus inſtrumentum authenticum & guarentigiatum æſtimari ſolet. [7] *Ita Senatus* in cauſa Andreæ Callier, & Ioannis Verdon, 6. Cal. Iun. 1594.

1 Regulariter namque incipiendum eſt ab actione non ab executione, niſi cum iure municipali aut prouinciali aliter cautum eſt *L.* 1. *C. hoc tit.*

2 Nullum enim tale priuilegium apud nos habent mercatores.

3 Id eſt ſine ſatiſdatione, quam ſemper præcedere eſt.

4 Quo caſu ſicuti ſatiſdationis neceſſitas creditori remittitur, ita hoc minus creditor conſequitur, quod pecuniæ debitæ & obſignatæ traditionem, vt ſibi fiat, vrgere non poteſt.

5 Facit *l. à iudice* 5. *C. de iud.*

6 Sic enim ferunt expreſſim verba huiuſmodi reſcriptorum, & reſtricta ſunt ad inſtrumenta recepta per notarios Ducales.

7 Adhibito nimirum ſigillo magiſtratus extranei, & ſolemni teſtatione de qualitate fide & probitate notarij, quam vulgo legiſlationem vocant.

DEFINITIO XXV.

Non debet iudex requiſitus permittere executionem ſententiæ, quæ contra ipſius requiſiti auctoritatem ſit reddita.

IAm diximus, requiſitum iudicem non poſſe cognoſcere de viribus & iniquitate ſententiæ iudicis requirentis, ſed tantum de nullitate, hactenus vt ſi euidenter nullam & contra iudiciorum ordinem latam eſſe videat, non patiatur mandari

ti eam executioni, [1] Etſi enim eo iure vtimur vt à ſententia quantumuis perinde appellandum ſit,acſi teneret, eamque per appellationem reſcindi neceſſe ſit: [2] Id tamen ad eas ſententias pertinet quæ ab inferioribus noſtris iudibusi, non ad eas quæ ab extraneis proferuntur. [3] Ac finge requiſitam executionem ſententiæ, quam iudex requirens tulerit contra auctoritatem iudicis requiſiti,puta de re quæ ad ſolius iudicis requiſiti cognitionem ſpectabat, non quidem cognitione ordinaria,(alioqui non male nullam diceres ſententiam,quæ ab incompetenti iudice lata eſſet, [4]) ſed quia eam cognitionem iudex requiſitus ſibi iam ante per ſententiam vindicauerat, aut retinuerat. Finge Senatum noſtrum, cum inter debitorem & creditorem cognoſceret, condemnaſſe debitorem vt ſolueret non tantum ſortem,ſed etiam vſuras ſumptuſque litis,[5] retenta ſibi, vt fit & ſumptuum & vſurarum taxatione. [6] Poſtea vero necdum facta eiuſmodi taxatione creditorem hunc reperto Lugduni debitore impetraſſe à magiſtratu Lugdunenſi, vt is debitor in ius vocaretur. Deinde cauſa ex integro cognita, nouam priorique ſimilem ſecutam condemnationem, & in eius executionem taxatas vſuras litiſque expenſas. Non debebit Senatus noſter pati executionem ſententiæ Lugdunenſis, tametſi maxime requiratur [7] quod ad eam nimirum taxationem attinet, quæ non niſi Senatus noſtri auctoritate fieri debuit. [8] Nec diſtinguemus an conſentiente debitore, an per contumaciam abſente ea taxatio facta ſit, [9] quia perinde vtroque caſu læſa Senatus auctoritas vindicanda eſt,ſiue eam magiſtratûs Lugdunenſis, ſiue litigatores ipſi ſpreuerint. [10] Quare nec ad rem pertinebit, ſi creditor obiiciat, facto & culpa debitoris coactum ſe ex integro Lugduni cauſam agere de qua iam Senatus noſter pronunciauerat. Id enim facere non poteſt quominus iudicati noſtri auctoritas ſalua eſſe debeat.[11] Sane ſumptuum nomine, quos Lugduni ad litem retractandam debitoris culpa fieri oportuit, ſi ſecuta ſit condemnatio, iudicati Lugdunenſis executio permittetur. [12] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Dionyſij Cauet,& R.D.Abbatis Ambroniacenſis, 3. Non. Iun. 1594.

Defin. 1. ſupr. hoc tit. vbi vide.

2 Abrogato in hanc rem *tit. quand. prouoc. non eſt neceſſ. & titul. Quæ ſent. ſin. appell. reſcind. l. ſi expreſſim, 19. D. de appell.*

3 Cum nemo poſſit obligari ex ſententia à non ſuo iudice lata, *l. 1. C. ſi à non compet. iud.*

4 *d. l. 1. & tot. tit. C. ſi à compet. ind.*

5 De quibus ſcilicet eodem iudicio eademque ſententia pronunciare bonus iudex debet. *l. 3. & 4. C. de fructibus & lit. expenſ.*

6 Quamuis videatur hæc forma ſententiæ, *Cum vſuris competentibus*, improbata eſſe propter incertitudinem, *l. 3. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profer. l. in ſententiis 59. § qui ſortis, de re iud.*

7 Ne dum alienam iuriſdictionem curaret Senatus noſter propriam negligere videretur, *l. vlt. vbi not. D. de iuriſdict.*

8 In conſequentiam ſcilicet rei per Senatum iudicatæ. Eius enim eſt taxare impenſas litis, qui de principali negotio pronunciauit. Pap. *in for. li-*

7 Quamuis ſoleat contumacis cauſa eſſe dirior, quia, contra contumaces omnia iura clamant.

10 Fruſtra enim Senatus noſtri auxilium inuocat, qui contra eius auctoritatem commiſit, *l. auxilium 37. in fin. D. de minor.*

11 Res enim iudicata etiam in alia prouincia facit ius vbique inter eaſdem partes, ſi aliud nihil obſtet.

12 Quia quod ad illos ſumptus attinet non poteſt læſa auctoritas Senatus noſtri.

DEFINITIO XXVI.

Non omnis executio facta pro debito tenet, ſi facta ſit nulliter, ſed ea demum quæ ideo nulla eſt, quod ſit facta contra formam ſtatuti.

QVod vulgo iactatur, exceptionem quæ nulla ſit nihilominus tenere,ſi ſit facta pro debito, [1] ad eas proprie executiones pertinet, quæ ideo nullæ ſunt, quod in iis peccatum ſit contra formam ſtatuti. [2] Cæterum ſi ideo nullæ ſunt, quod aut die feſto,[3] aut per vim & iniuriam factæ fuerint,[4] aut ſpreta iudicis auctoritate, quæ interuenire debuit, [5] aut denique pro debito quidem, ſed nondum liquido [6] reuocandæ ſunt,& condemnandus creditor in omne id, quod reuera intereſt debitoris, adeoque licet facta ſit executio pro debito, quod ex parte liquidum ſit, ex parte non liquidum; tametſi nihil debitor offerat, [7] quoniam in actibus indiuiduis, cuiuſmodi eſt executio quælibet facta pro vna eademque ſumma, præſertim ſi ponas in carceres coniectum debitorem, [8] generale eſt vt vtile vitietur. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa [Cùm tamen executio quædam per hypothecariam facta eſſet in totum fundum qui non niſi pro parte obligatus erat, [10] & creditor ab ea executione in ipſo litis primordio pro parte receſſiſſet. [11] nec eo minùs tamen tertius poſſeſſor totius fundi in ſua interceſſione perſtitiſſet, nulla penitus oblatione facta debiti, Viſum eſt non eo minùs condemnari eum debere ad omnes ſumptus litis,[12] confirmata executione pro parte dimidia, maximè cùm identitatem fundi per calumniam debitor negaſſet,qui tamen eum fundum ſub iiſdem confinibus emiſſe proponebatur. [13] Amplius placuit, cùm per imperitiam iudicis ita pronunciatum fuiſſet, vt inchoatam executionem actori peragere liceret,quæ pro toto fundo fuerat inchoata, [14] perinde tamen victum poſſeſſorem qui ab ea ſententia prouocauerat in omnes litis appellatoriæ expenſas condemnari debere, Tum quia ſententiam benignius interpretari ſic opporteret, vt non plus quàm petebatur in eam deduxiſſe iudex videretur. [15] Tum etiam quod in priore calumnia poſſeſſor identitatem negando per totam appellationis inſtantiam perſtitiſſet. *Ita Senatus* ex tempore pro D. de la Croix, contra Martin, 7. Id Febr. 1612.]

1 Dixi *Defin. 22. n. 4. ſupr.*

2 Quæ ſcilicet ad vnguem ſeruanda eſt, alioqui minimæ ſolemnitatis & formæ ſtatutariæ omiſſio totum actum vitiat, *l. 4. in princ. & § fin. D. de cenſib.* Ergo non poteſt debitor impedire miſſionem in poſſeſſionem ex ſubhaſtationibus factis contra formam ſtatuti, ſicut nec decreti interpoſitionem, quæ multo maioris momenti eſt.

3 Vt in ſpecie de qua ſcripſi *Defin. 22. ſupr.*

4 Dixi *Defin. 15 n. 7. ſupr.*

5 *L. non eſt ſingulis 186. de reg. iur.*

6 Non enim poteſt imputari debitori, qui non obtulit ſolutionem quantitatis debitæ quidem,ſed nondum liquidæ.

7 Quamuis poſſit dici hoc caſu imputandum eſſe debitori,cur non obtulerit debitum liquidum,& pro non liquido ſatiſdationem, *l. ſtatu. liber. rationem 5. D. de ſtatu lib.* Sed id obtinet cum debitor aliquid petere vult,non cum conuenitur.

8 Nec enim poteſt quis pro parte tantum detrudi in carceres aut in vincula coniici, non magis quam ſeruus fieri, *l. ſi pariter 9. §. vlt. D. de liber. cauſ.*

9 *L. placuit, 29 cum ibi not. ff de vſur.*

10 Et ita male ex *l. 3. §. poſt diuiſionem ff. qui potior. in pign. hab.*

11 Alioqui omnium expenſarum litis in id vſque tempus factarum, aut condemnationem aut compenſationem pati debuiſſet ob nullitatem executionis,vt habet prior pars Definitionis.

12 Correcto enim per creditorem vitio executionis debuit interceſſor quoque à ſua interceſſione,quæ iniuſta eſſe cœpit,diſcedere.

13 Quo caſu probatur confines ex ſola lectura & collatione inſtrumentorum, longe *Defin. 44. infr. & Defin. 69 n. 2. ſupr. de probat.*

14 Debuerat enim iudex addere *iuxta declarationem & reſtitutionem à creditore factam*, non autem referre ſe ad initium executionis, quod fuerat vitioſum.

15 Eſt enim fatuus iudex qui iudicat vltra petita *l. vlt. C. de fideic. libert.* Itaque non tam emendatione, quàm iuſta interpretatione hæc ſententia egere videbatur.

16 Semper autem calumnia damno litis & expenſarum omnium coercenda eſt,quia grauior eſt quàm ſola temeritas litigatoris, quæ tamen condemnationi expenſarum omnium facere locum ſolet, *tot. tit. de pœn. temer. litig. l. properandum 14. C. de iud. l. qui ſolidum 78. §. 1. de l. 2.*]

DEFINITIO XXVII.

Præceps executio facta in perſonam ipſam debitoris iniurioſa eſt, & ab ea poteſt appellari, ſecus eſt ſi capta ſint bona.

EXecutio nulla eſt & iniurioſa, per quam debitor etiam condemnatus iubetur ſtatim ſoluere, [1] ac ni in promptu ſoluat in carceres detruditur, [2] ideoque reuocanda eſt,tametſi facta ſit pro debito, creditórque condemnandus in omne id, quod reuera intereſt debitoris. [3] Itaque iuſſum de ſoluendo præcedere oportet, in eamque rem dari competentem dilationem pro cauſarum ac perſonarum qualitate, & pecuniæ

niæ debitæ quantitate. [4] Secus tamen erit ſi executio facta ſit in bona, non in perſonam debitoris.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ſi debitori, 21. ff. de iudic. l. quod dicimus 105. ff. de ſolut.* Præceptum autem hoc de ſoluendo, ſi factum eſſet à iudice, eſſet ſententia interlocutoria, Guid. Pap. q. 12. vbi addit, habere tamen vim diffinitiuæ, *ex l. creditor, § ſi inſtru. ff. de appell.* nec valere huiuſmodi præceptum, ſi fiat contra non confeſſum, vel non conuictum. Ex Spec. *in tit. de ſent. §. iuxta, verſ. in ſumma nota.*

2 *Arg. l. ſi creditor meus 19. de iniur.*

3 Sicut enim delicatus debitor audiendus non eſt, ita neque oneroſus creditor, *l. ſi ſeruus, 25. in fin. ff. de pignorib. action.*

4 *d. l. ſi debitori* iunct. *l. debitoribus, 31. ff. de re iudic.*

5 Quia ius luendorum pignorum ſaluum eſt debitori, non ſolum quamdiu diſtracta pignora non ſunt, ſed etiam poſt diſtractionem ſcilicet intra tempus ſtatuto præſtitutum. [Hoc tamen intellige de executione quæ fiat permiſſionem in poſſeſſionem bonorum, ſecus ſi bona capiantur, vt diſtrahantur. Tunc enim præcedere oportet iuſſum de ſoluendo. Alioqui nulla eſt captio, & nulla ſubhaſtatio Si tamen iuſſum de ſoluendo præceſſerit, deinde ſubhaſtatio interrupta ſit ex aliqua cauſa. Poſtea verò iubente iudice ſit continuanda & peragenda, non erit iuſſum repetendum, ſed id dumtaxat quod ſubhaſtationibus deeſt peragendum. *Ita Senatus* menſe Iunio 1611.]

DEFINITIO XXVIII.

Solum decretum iudicis, adeoque Senatus non habet vim mandati & literarum, niſi idipſum decreto expreſſum ſit.

NOn valet executio facta vigore decreti ſolius, quodà iudice, adeoque à Senatu dictatum proponatur, ſed literas ſuper decreto, vt fieri adſolet, impetrari neceſſe eſt, quibus mandetur apparitori vt idipſum quod decretum eſt exequatur. Alioqui dici poteſt factam executionem propria auctoritate apparitoris, qui nullum à iudice mandatum habuit. [1] Certiſſimum autem eſt, apparitorem & executorem quemlibet ex mandato agere omnia debere, adeoque cauere ſummopere ne mandati fines vlla in re excedat.[2] Adde quod aliter poſito iure, Senatus religionem circumuenire facile eſſet per imperitiam aut improbitatem ſcribæ, decreti verba excipientis & pro arbitrio componentis. Cuius periculi metu & ne ſub Senatus nomine & auctoritate peccetur, ſanctiſſime conſtitutum eſt, vt legi & ſigillari oporteat literas omnes, quæ decretorum exequendorum gratia conſcribuntur. [3] Legi inquam & approbari à Senatus noſtri Præſide, quippe qui hac parte Cancellarij vices gerit, [4] cuiuſque potiſſimum officium in eo verſatur vt videat ne qua in re Senatus religio circumueniatur. Addenda exceptio eſt, niſi Senatus ipſe aliúſve iudex inferior executionem ex ſolo decreto fieri permiſerit, aut potius ex ſola decreti ſignificatione ſine litteris. [5] Id enim euenit interdum ſcilicet cum tantam celeritatem res deſiderat vt ſpatium non detur literas conſcribendi & ſigillandi, [6] aut cum executio cautè, & quaſi ex inſidiis facienda eſt, vereturque Senatus ne literarum exſcriptor aut alius quilibet rem patefaciat, indeque fiat vt Senatui illudatur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et ideo poſſet ei hoc caſu etiam de facto, vt aiunt, impune reſiſti vt dixi *Defin. 15. n. 10. ſupr.*

2 Cum appellari ab eo poſſit, ſi mandati fines exceſſerit, *l. ab executione 5. quor. appell. non recip.*

3 Hæc enim actorum emendatio eſt, de qua *in l. actorum 46. & leg. praced. ff. de re iud.*

4 Eſt enim hoc ſingulare ius Præſidis Senatus noſtri, nec tantum eius qui ſit Præſes primarius, ſed etiam Senatoris cuiuſlibet, qui abſentibus Præſidibus Senatui præeſt, quod ius non habet Senatus Pedemontani præſes, ne quidem primarius.

5 Quo caſu non facit iniuriam qui formam decreti ſequitur.

6 *Arg. l. 1. ff. de damn. infect. leg. ſi quis filio 6. §. quid tamen, in fin. ff. de iniuſt. rupt.*

7 *d. §. quid tamen, in fin.*

DEFINITIO XXIX.

Non poteſt iudex requiſitus cognoſcere de nullitate ſententiæ, ſi nullitas non à iure communi pendeat, ſed ab alia cauſa, de qua iudex requiſitus cognoſcere non poſſit.

DElphinas quidam cum apud Senatum noſtrum certa bona ex fideicommiſſo peteret ab eo, qui cum eius patre de fideicommiſſo tranſegerat, ne tranſactionis poteſtate & exceptione repelleretur, [1] dicebat ſe patris hæreditatem non niſi cum legis & inuentarij beneficio agnoſcere. [2] In eamque rem, quoniam de inuentarij iure litem aduerſus creditores hæreditarios iam inſtituerat coram domicilij ſui iudice, intermiſſa fideicommiſſi perſecutione curauerat, vt hic quoque reus ad Delphinatem iudicem euocaretur, cauſam dicturus cur non inuentarij beneficio locus eſſe deberet. [3] Reus paruerat, & poſt allegatas defenſiones tam apud primum iudicem, quam ex appellatione apud Curiam Gratianopolitanam ſuccubuerat. Tum ſupplicatione Gallorum Regi porrecta obtinuerat vt de arreſti viribus & iniquitate, adeoque circuitus vitandi gratia de toto negotio deque ipſa fideicommiſſi perſecutione Senatus Pariſienſis cognoſceret. Senatus ille poſt varios litium anfractus, quod in eo inuentario conſcribendo multa male facta fictaque probarentur, tandem pronunciauerat actorem hæredem purum, indignumque beneficio legis & inuentarij; [4] hoc etiam addito, vt ab inſtituta fideicommiſſi perſecutione ceſſare, patriſque, cuius hæres eſſet, tranſactionem ratam habere cogeretur, [5] ſumptuum quoque litis ſubiecta condemnatione. [6] Cum ſubinde reus qui vicerat ad Senatum noſtrum rediiſſet, poſtulans vt liceret ſibi ſumptuum adiudicatorum taxatorumque nomine aduerſus condemnatum experiri, ille autem ex iudiciorum more vocatus [7] contenderet, non eſſe permittendam executionem Senatuſconſulti Pariſienſis, quaſi perperam & ab incompetente Senatu redditi, [8] primum quod iam tum Henricus tertius Gallorum Rex iudicandi poteſtate & auctoritate ipſi interdixiſſet, deinde quod de cauſa fideicommiſſi, quæ in Senatu noſtro inchoata & agitata fuerat ob bona in territorio noſtro ſita cognoſcere nullo modo potuiſſet; [9] *Senatus* noſter pronunciauit permittendam executionem. Quia licet de nullitate poſſit iudex requiſitus cognoſcere, [10] de illius tamen iuriſdictionis vi & poteſtate, id eſt de totius belli Gallici iure vel iniuria, cognoſcere Senatus noſter non poterat, multo minus vero pronunciare. Quod vero ipſius auctoritas à Pariſienſi Senatu violata dicebatur, quaſi de fideicommiſſo nihil pronunciare debuiſſet, cuius cognitio ad nos pertinebat, contra viſum eſt prudentiſſimè factum ab ampliſſimo illo ordine, qui nec quicquam de fideicommiſſo pronunciaſſet, ſed tantum in perſonam Galli hominis, Senatuſconſulti verba non in rem ipſam concepiſſet, prohibito ſcilicet actore ne fideicommiſſum perſequeretur aduerſus tranſactionem factam à patre, cuius ipſe hæres eſſet. Cæterum non aliud eo Senatuſconſulto præiudicium factum perſecutioni fideicommiſſi, quã quod ipſa iuris ratio ſola induceret, ob id tantum quod actor patris ſui, qui pro ſe ſuiſque hæredibus de fideicommiſſo trãſegerat, pure hæres probaretur. [11] Id enim perinde erat ac ſi nihil Senatus Pariſienſis niſi de inuentarij iure pronunciaſſet, [12] *Ita Senatus* pro illuſtri Domina Claudia de Semurauia Comitis Pontiſuallium, contra D. Claud. de Riuoria, 11. Cal. Decemb. 1594.

1 Quia ex cuius perſona quis lucrum ſentit, eius factum præſtare debet, *l. ex qua perſona 149. de reg. iur.* & quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, *vulg. l. vindicantem 17. ff de euict. l. 3. C. de rebus alien. non alienand. l. cum à matre 14. C. de rei vindic.*

2 Vt eo beneficio inuentarij confuſionem actionum impediret, *l. vlt. § in computatione, C. de iur. delib.*

3 Erat enim illa cognitio præiudicialis, & ideo prius examinanda, *l. fundum 16. fundi 18. ff. de except rei iudic.*

4 Quomodo pronunciandum neceſſario erat, cùm inuentarij ſolemnis forma non eſſet obſeruata, *dict. l. vlt. C. de iur. delib.*

5 *d. l. cum à matre, d. l. vindicantem 17. & l. Seia 73. ff. de euict. cum ſimilib.*

6 *Ex reg. Victus victori de reg. iur. in 6. cum quem temere 79. ff. de iud. l. properandum 13 § ſin autem alterutra, C. eod.*

7 Quia non permittitur executio in alia prouincia iudicati niſi audito prius eo qui fuit condemnatus, vt dixi *Defin. 1. ſupr.*

8 Ex qua incompetentia inducebatur nullitas iudicati, quæ nullitas ſolet impedire permiſſionem petitam executionis, vt dixi *dict. Defin. 1.*

9 Quia

9 Quoniam vbi cœptum iudicium eſt ibi finem accipere debet, *l. vbi acceptum 30. ff. de iudic.*

10 Secundum ea quæ ſcripſimus, *dict. Defin. 1. ſupr.*

11 Quomodo e contrario debuiſſent verba concipi in rem non in perſonam, ſi bona fuiſſent ſita in territorio Senatus Pariſienſis, perſonæ vero ex noſtra iuriſdict. fuiſſent. *l. vltim. D. de iuriſd.* Bart. & alij *in h. con. 5. pop. l. cunctos populos C. de ſumm. Trinit. & fid. Cathol.*

12 *d. l. cum à matre d. l. 3. C. de rebus alien. non alienand. l. ex qua perſona 149 de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Sententia contra patrem lata poteſt mandari executioni contra filium tanquam hæredem. Sed in bonis patris, non in bonis filij.

CONdemnato debitore, ac ſubinde ante ſolutionem defuncto, nihil prohibet fieri executionem iudicati contra filium quaſi contra hæredem,[1] ſed hactenus tamen vt ſoluere tantum iubeatur, ac ni ſoluat, perficiatur executio in bonis defuncti dumtaxat, non etiam vt in bonis hæredis.[2] Nec ab eiuſmodi executione appellatio iuſta eſt, ſed tantum interceſſioni locus relinquitur, ſi quam filius habeat impediendæ executionis rationem.[3] Ideoque ſi ex Principis reſcripto, vt fieri ſolet, commutatio facta ſit appellationis in interceſſionem expenſas propter appellationem factas non ſecus ac iniuſta appellatione pronunciata ſarciri oportet.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz, 10. Cal. Dec. 1594.

1 Cum quiſquis filius eſt idem neceſſario ſit hæres ab ipſo iure, *l. 1. §. qui ſunt in poteſtate. ff. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam. l. cum quaſi 30. §. ſed etſi ſeru. ff. de fide. libert.*

2 Quid enim ſi poſtea conſtaret filium ſe abſtinuiſſe, non vtique teneretur ille hoc caſu ad ſolutionem æris alieni paterni, *l. neceſſariis 57. iunct. l. ei qui 12. ff. de acqui. hæred. l. ſi filius 12. ff. de vulg. & pup. ſubſt. l. pater familias, 28. ff. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 13. de ſ reudeg. vulis.*

3 Puta ſi ſe abſtinuerit & probet factam executionem in bonis ſuis non in bonis defuncti.

4 Scilicet à filio quem ponimus appellaſſe ab executione iudic.

DEFINITIO XXXI.

Quando & quomodo ſuccurrendum ſit ei, qui oblitus eſt ex inſtrumento authentico & guarentigiato, ſi probet in promptu ſolutionem?

DEbitor ſi ex inſtrumento guarentigiato ad ſolutionem vrgeatur, & quaſi iam ſoluerit, petat à iudice ne ſoluere compellatur, in eamque rem proferat apochas, per quas ſolutionem probare velit, ita demum audiendus eſt,[1] ſi ex eiuſmodi apochis liquido probetur ſolutio,[2] & tam apertè vt ſuſpicari iudex non poſſit, quid contra eas obijci queat. Finge à notario conſcriptas aut à quinque teſtibus fide dignis ſubſcriptas.[3] Alioqui ſi priuata ſcriptura ſit, quæ exhibetur aut quæ computationis neceſſitatem implicitam habeat, nihil inaudita parte ſtatuendum eſt, niſi hactenus fortaſſe,[4] vt ſi magna ſuſpicio ſit factam eſſe ſolutionem, quæ allegatur non aliter patiatur iudex mandari executioni inſtrumentum guarentigiatum, quam ſi creditor caueat, ſe ſi quid plus debito exegerit reſtituturum, ac præterea quidquid intererit debitoris.[5] Si ſecus facit iuſte ab eo appellari poteſt,[6] itemque ſi creditori onus irroget præſtandæ cautionis, niſi magna ex cauſa.[7] Nec aliud erit, ſi ad conſignandum admiſerit debitorem quod non obſignare obligatus eſt, ſed ſoluere.[8] Neque enim conſignatio vim ſolutionis habet, niſi cum aut nemo eſt, cui ſolui poſſit,[9] aut creditor in mora eſt accipiendæ ſolutionis.[10] Apparitoris, qui inſtrumenti guarentigiati poteſtate præciſe exequi iuſſus fuit, alia ratio eſt. Quantumuis enim aliud inſtrumentum guarentigiatum proferatur, & vt aiunt, ſine plica, quod probet ſolutionem, tamen non eo minus exequi & poteſt & debet quia nec vllam habet cauſæ cognitionem, vt alio loco ſcripſimus.[11] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannæ Martinet & Blaſij Pontarly in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1 Nec enim bona fides patitur vt bis idem exigatur, *vulg. l. bona fides 34. de reg. iur. ipſi quis dolo, 51. in fin. ff. de re iudic.*

2 *L. pecuniæ 4. C. de ſolut.*

3 *Vt in l. teſtium facultatem 17. C. de teſtib. l. ſcripturas 11. C. qui potior in pignor. hab.*

4 Ne abſenti & inaudito damnum aliquod infligatur, *l. nam ita 32. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. ff. de re iudic.*

5 Cuius ſcilicet valde intereſt non ſoluere potius quam ſolutum repetere, *l. 2. ff de compenſat. l. ſi ſtipul. 15. ff de fideiuſſ.*

6 Quia debet bonus iudex ab initio prouidere vt intacta litigatorum iura ſeruentur, potius quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *l. vltim. Cod. in quibus cauſ. non eſt neceſſe in integ. reſt.* (Cæterum cùm quidam debitor conuentus ex diplomate de debitis petiiſſet à iudice vt interceſſio ſua admitteretur, & interim creditori inhiberetur, ne exequi pergeret, iudex autem interceſſionem dumtaxat admiſiſſet, nullis inhibitionibus conceſſis, nec eo minus tamen literæ iudicis cum inhibitionibus à Graphario conceſſæ fuiſſent, quorum vigore debitor interceſſionem ſolam citra vllas inhibitiones creditori intimauerat, Placuit iuſtam appellandi cauſam habere creditorem, non tam quòd interceſſionem iudex admiſiſſet, quæ admitti ſemper poteſt, & debet, quàm quod ſaluam exequendi licentiam creditori non reliquiſſet, cui mora fieri per interceſſionem citra obſignationem nulla debuerat. Præſertim cùm creditor non ſolùm à decreto, ſed etiam à cæteris omnibus quæ ſubſecuta eſſent appellaſſet, & conſequenter à conceſſione literarum, quæ inhibendæ executionis mandatum continebant, & quibus vti non debuerat debitor, ſed alias, impetrare etiam ad intimandam interceſſionem, ſi id agebat vt executio interim non impediretur. *Ita Senatus* in publico auditorio pro Amedeo Chaſtel, contra Bitdod. 9. Calend. Februar. 1615.)

7 Nemo enim debet ſuperuacua cautione onerari, *l. hæc ſtipulatio 14. §. 1 ff. vt leges ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*

8 *l. ſi rem. 9 §. cautis pecunia & l. ſeq. ff. de pignor. act. l. item liberatur, 6. §. 1 ff. quibus mod. pign. vel hypoth. ſolu.*

9 *Vt in l. vlt. ff. de leg. commiſſ.*

10 *Vt in l. ſi per te non ſtat. 9. l. acceptam 19 C. de vſur. & ita accipiendum eſt, quid ſcribitur in l. obligatione, 9 C. de ſolut.*

11 *Defin. 9. ſupr.* vbi vide.

DEFINITIO XXXII.

Non eſt audiendus qui per tergiuerſationem impedit executionem iudicati.

VIndiciis pro actore dictis, ſi reus ſubiiciat interceſſores fruſtrandi iudicati gratia,[1] non prius audiendus eſt principalem litem proſequens, quam executio iudicati facta perfectaque ſit, Non enim dignus eſt quem propitiis auribus iudex audire debeat is, qui id agit, quantum poteſt vt inanis & illuſoria ſit iudicis auctoritas.[3] Quod ſi de hoc ipſo dubitetur, an dolo malo condemnati vt illuſoria ſit iudicis auctoritas ſubiectus ſit ementitius interceſſor necne, actore id affirmante, reo vero negante, non male interloquetur iudex, ſi de facti huius veritate ante omnia inquiri præcipiat, negotijque principalis cognitionem interea differat. Vt ſi ita eſſe compererit, iubeat mandari iudicatum executioni, non ſolum ante omnia, ſed etiam ſumptibus tergiuerſatoris.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de S. Mauris, contra N. Benedict. de la Croix 9. Cal. Febr. 1595.

1 Hoc eſt condemnato reo, eodemque poſſeſſore per modum prouiſionis, vt loquuntur.

2 Quod plerumque fit, *l. ſi longiùs 7. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. ſancimus 15 de iudic.*

4 Cui ſcilicet non debeat ſua fruſtratio & tergiuerſatio prodeſſe, *d. l. ſi long. 7. C. hoc tit. lib. 2 de fruct. & lit. expenſ. l. hominem 37. D. mand. l. tutor. 41. ff. de vſur. l. vlt. D de re iud. l. neg. 24 D. appell.*

DEFINITIO XXXIII.

Contra pupillum vel minorem poteſt fieri executio ſententiæ lata contra tutorem vel curatorem, ſed in bona non in perſonam, idque ita ſi colluſio non interuenit.

SEntentia contra tutorem & curatorem, aliúmve legitimum adminiſtratorem reddita mandari poteſt & debet executioni contra pupillum aut minorem,[1] ſi colluſio nulla interceſſit, aliúdve quid tale, quod remorari debeat executionem,[2] ſed non ita tamen vt pupilli aut minoris perſona capi pignori, & in carceres detrudi poſſit:[3] neque enim pupillus magis quam mulier pro ciuili debito incarcerari potest:[3] minor verò poteſt quidem ſi corpus ſuum vel curatore, auctore vel ſi curatorem non habeat cum iciurando obligauerit,[4] ſed non ex facto curatoris.[5] Quid ergo? Fiat executio in bona quæ poſſidet;[6] nec tantum pro debito principali, ſed etiam pro expenſis, ſi nihil imputari poſſit tutori,

aut curatori. [7] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro N. Petel Maurianenſi, 16. Cal. April. 1595.

1 *L. 2. D. de admin. tutor. l. tutori, 7. D. quand. ex fact. tutor. l. 4. §. tutor quoque. D. de rer. iudic.*

2 Non enim facile permittenda eſt executio rei per colluſionem iudicatæ, *l. a ſententia, §. ſi heres l. ſi perluſorie 14. D. de appellat. l. 1. & tot. tit. de colluſ. deteg.*

3 *L. 1. C. de falſ. non cap. mulieres, de iudic. in 6.* Guid Pap. *qu.* 256. Iul. Clar. *in pract. crimin. qu.* 28. *num.* 3.

4 *Auth. ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vendit.*

5 Quia neque curator corpus minoris ſui obligare poteſt, neque quiſquam corpus alterius, cum nec iuris ratio patiatur vt quis corpus proprium obliget, quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum, *l. liber homo 13 D. ad leg. Aquil* Dixi *Defin. 5 num. 10. & 11. ſupr.*

6 Ac ſi minor ipſe eſſet condemnatus, *d. §. tutor quoque.*

7 Quia ſit quid poſſit imputari tutori aut curatori condemnandus ille eſt in eas expenſas ſuo nomine, *l. non eſt ignotum, 6. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XXXIV.

Diffinitiua ſententia pro eo lata, qui iam obtinuit prouiſionalem, non poteſt mandari executioni, ſi ab ea ſit appellatum, ne quidem prouiſionaliter. Ipſa tamen prouiſionalis ſententia mandari poteſt executioni.

CVm diffinitiua lata eſt ſententia pro eo, qui iam obtinuerat prouiſionalem, ſi à diffinitiua ſit appellatum, non prohibetur prouiſionalem exequi, non obſtante appellatione, ſi talis fuit, aut ab eo iudice lata, quæ ante diffinitiuam executioni mandari non obſtante quacumque appellatione potuiſſet. [1] Non enim minus iuris habere credendus eſt poſt diffinitiuam ſententiam is qui vicit, quam antea habuiſſet. [2] Quod autem dicitur extingui prouiſionalem ſententiam per diffinitiuam, [3] tum demum verum eſt, cum à diffinitiua non fuit appellatum. Alioqui conſtat per appellationem extingui poteſtatem iudicati. [4] Quid ergo ſi victor petat executionem ſententiæ non prouiſionalis, ſed diffinitiuæ poſt interpoſitam quidem appellationem, ſed tamen per modum, vt loquuntur, prouiſionis duntaxat? Fere eſt, vt verbis magis quam re ipſa differre hæc videantur. [5] Sed tamen verius eſt nullo modo permitti poſſe executionem ſententiæ diffinitiuæ, quæ per appellationem prorſus extincta ſit. [6] Nec ſi poſt appellationem à diffinitiua interpoſitam aliud nihil petatur, quam quod prouiſionali condemnatione continebatur; [7] multo minus ſi ponas per diffinitiuam ſententiã condemnatũ reum in expenſas litis aut ad fructuum reſtitutionem. Fieri enim non poteſt eiuſmodi ſententiæ executio, quia in præiudicium ſpretumque appellationis attentari videatur. [8] Niſi forte de ea re actum proponatur, cuius fauore permittatur executio ſententiæ etiam diffinitiuæ, non obſtante appellatione; vt puta de alimentis, aut de ſumma non excedente florenos noſtræ monetæ vigintiquinque. [9] Quo caſu nec querimus ad quam vſque quantitatem aſcendat taxatio expenſarum. [10] Neque enim eo minus permittitur exequendi ius tam pro impenſis quam pro debito principali, nil obſtante appellatione. Aliud ſane eſt, ſi is qui pendente lite prouiſionalem ſententiam tulerat diffinitiue condemnatus ſit. Hic enim tametſi à diffinitiua ſententia prouocauerit, prouiſionalis tamen ſententia, quæ per diffinitiuam reuocata eſt, executionem petere non poteſt, [11] quid quod per interlocutionem iuſſit iudex vetuitve quin contrario imperio prorſus tollere poſſit non ambigitur, [12] *Ita Senatus* in cauſa Antonij Baudard, & Nicolai Broche, 7. Id. April. 1595.

1 Non enim omnibus iudicibus hoc priuilegium datum eſt, ſed tantum maioribus & Ducalibus, vt iubere poſſint mandari executioni ſententiam prouiſionalem, non obſtante appellatione, vt dixi *Defin. 2. ſupr. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

2 Alioqui plus iuris è contrario haberet condemnatus ob id ſolum, quod victus fuiſſet, quod abſurdum. *l. 3. D. de vſur. l. euidenter 16. de excep. rei iudic.*

3 *L. quod iuſſit 14. 14. D. de re iudic.*

4 *L. furti 6. §. 1. de his qui not. infam. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

5 Leges autem non verbis ſed rebus imponuntur, *l. 2. Cod. com. de legat. l. vlt. C. de vſur.*

6 *L. 1. & tot. tit. D. nihil innou. appellat. pendent.*

7 Non enim facit ea res quo minus verum ſit extinctum eſſe iudicatum per appellationem.

8 *dict. tit. D. Nihil innou. pendent. appell.*

9 Dixi *Defin. 15. ſupr. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

10 Quia impenſarum condemnatio eſt acceſſoria, quæ ſequitur naturam ſui principalis, *vulg. cap. acceſſorium, de regul. iur. in 6.*

11 Dixi *Defin. 3. ſupr. de re iudicata.*

12 *L. quod iuſſit 14. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXV.

Etiam condemnatus poteſt impedire executionem ex cauſa, quæ de nouo ſuperuenerit.

POſſeſſor condemnatus ſi ante iudicati executionẽ nouum ius retinendæ rei nanciſcatur, intercedere poteſt ex ea cauſa tanquam alius, nec illi obſtat exceptio iudicati, [1] non adhibenda illa diſtinctione, an ius ſuperuenerit ex cauſa de prætorio, vt loquuntur, an ex cauſa de futuro. [2] Solet enim huiuſmodi diſtinctioni tum locus eſſe, cum quæritur, an poſt inſtitutam actionem ſuperueniente nouo iure poſſit ferri pro actore ſententia. Placet namque ita demum ſequi poſſe condemnationem, ſi actori ius ſuperuenerit ex cauſa de præterito, [3] quia nimirum vincendi cauſam aliquam ſubeſſe neceſſe eſt iam eo tempore, quo ſit litis conteſtatio, vt iure facta videri poſſit. [4] Cæterum in excipiendo tanto plus iuris habet condemnatus ad eludendam vim rei iudicatæ, quando recentior cauſa eſt ex qua nouum ſibi ius quæſiit. [5] Neque enim in iudicium deductum videri poteſt ius, quod neque litis conteſtatæ neque iudicati tempore fuerat quæſitum. [6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio in cauſa Ludouici Duret, & N. du Cheſne, 10. Cal. Maij 1595.

1 *L. ſi mater 11. §. eandem cauſam, ff. de except. rei iudic.*

2 Quomodo diſtingui ſolet in quæſtione, quam tractant noſtri de renunciatione fidei commiſſi, *ad l. qui Romana 121. §. duo fratres* vbi præſertim Bart. *de verb. oblig.*

3 *L. 4. l. item videndum 18. §. penult. l. ſi qua tempore 42. ff. d. petit. hæred.*

4 *Arg. l. non poteſt videri 23. D. de iudic. l. 2. D. de vſur. l. litis conteſtata 37. D de neg. geſt.*

5 *l. ſi mater, 11. §. eandem, verſ. at ſi alia, D. de except. rei iud.*

6 *d. l. non poteſt videre 23. D. de iudic.* (Iunge *l. filius 41. in princ. verſ. Paulus notat. D. de bon. libert. & Defin. 11. num. vlt. ſupr.* Ergo ſi quis condemnatus ſit ad reſtitutionem fundorum quos non alia quam mariti iure poſſidebat, non erit audiendus ſi velit remorari & impedire executionem iudicati prætextu iurium vxoris ſuæ, quæ ipſa nondum audita ſit nec condemnata. Sed ſi tale quid fecerit condemnandus eſt ad mulctam indictam quaſi contumax qui non paruerit iudicato: & præterea ad reſtitutionem fructuum, ſi quos ille ex iis bonis perceperit, ſaluo ſcilicet iure vxoris, vt & alterius cuiuſlibet tertij. Maximè verò hoc obtinet ſi maritus non ſimpliciter & ſuo nomine ſed quaſi maritus conuentus & condemnatus fuerit. *Ita Senatus* pro Claudio Dijod. & Bartholomæa Nouel. 18. April. 1664. de qua vide *Defin. 14. ſupr. de in eius vxr.*)

DEFINITIO XXXVI.

Caſus, in quo ſententia lata contra tutorem, qui non ſatisfecit poteſt mandari executioni contra pupillum, adeoque in propria ipſius bona, etiam pro debito illius, cũ pupillus hæres ſit cum beneficio legis & inuentarij.

TVtor qui pupilli nomine hæreditatem ei delatam non niſi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, [1] cum à creditore hæreditario conuentus eſſet, condemnatus fuerat vt intra menſem proximum bona quædam hæreditaria exhiberet, ex quorum pretiis ſatisfieri poſſet creditori. [2] Id ni faceret, iuſſus erat eam æſtimationem ſoluere, quæ per arbitros, cum inuentarium conſcriberetur, facta eſſet. [3] Si tutor iudicato non ſatisfeciſſet, placebat pupillum ipſum vrgeri, vt petitam pecuniam exſolueret, in eamque rem non tantum hæreditaria, ſed & ipſius pupilli bona pignori capi poſſe. [4] Et ſi enim fieri poterat, vt tutoris culpa in eo interueniſſet, quod bona mobilia non exhibuerat, ſi poterat exhibere, tutoris tamen factum perinde habendum erat acſi pupilli fuiſſet. [5] Vt & alias euenit ſemper quod ad eum pertinet, qui cum pupillo litigat, quandoquidem non pupilli

pupilli ſed tutoris ipſius perſonam ſequi vel inuitus cogitur, [6] ſalua contra tutorem indemnitatis actione, ſi quid ab eo per dolum culpámve factum aut neglectum appareat. [7] Neque dici potuit ideo ereptum pupillo beneficium legis & inuentarij; non enim ad aliud ei prodeſſe beneficium legis debebat, quam vt ne teneretur vltra vires hæreditarias, [8] ſed vt bona hæreditaria exhibere, aut ſi non exhiberet, de ſuo tantumdem præſtare non cogeretur, facere non poterat. [9] *Ita Senatus* pro illuſtriſſimo Dom. Duce de Nemours, contra Dn. de Carde hæredem Dominæ de Miollans, 4. Calen. Maij 1595.

1 Hoc enim iure vtimur vt hæreditatem pupillo delatam poſſit tutor agnoſcere, cum tamen ex ratione iuris poſſit tantum præſtare auctoritatem pupillo adeunti, *l. pupillus 9. iunct. d. ſeq. ff. de acq. hered. l. cum in vna 17. §. tutor ff. de appell.*

2 Perinde namque ſatisfacere creditoribus debet is, qui non niſi cum beneficio, legis inuentarij hæres eſt, atque ſi pure hæres eſſet ſcilicet ad concurrentes vſque hæreditatis facultates, *l. vlt. §. & ſi præfatam. C. de iur. delib.*

3 Quæ tamen æſtimatio vtplurimum minor eſt.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin. 33. ſuper.*

5 Quia tutor loco domini eſt, *l. interdum 56. §. qui tutelam ff. de furt.*

6 *L. properandum 13. vlt. C. de iudic.* iunct. *l. vlt ff. rem pupill. ſalu. fo.*

7 *d. l. properandum §. vlt.*

8 *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

9 Nec enim beneficium legis & inuentarij ideo comparatum eſt vt ſit captioſum creditoribus, quamuis hæredes paſſim eo abutantur, *arg. l. Paulus notat. 8. ff. de prætor. ſtipul.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui executori mandauit, ipſius factum præſtare tenetur, ſi quid ei poſſit imputari, adeo vt etiam primo loco ſit conueniendus, niſi executor ipſe paratus ſit de ſuo ſatisfacere.

SI quid per executoris ſiue dolum ſiue imperitiam male admiſſum ſit, æquum eſt teneri eo nomine illum ipſum, qui executorem elegit, [1] tametſi dolo culpave carere videatur. Fieri non poteſt, vt non in culpa ſit vel hoc ſolo, quod talem elegerit, cum petitionem eligere debuiſſet aut meliorem. [2] Idque eſt quod dici ſolet factum executoris eſſe factum patris. [3] Sed ſi executor facti ſui pœnas luere, & de ſuo ſatisfacere paratus ſit, [4] nulla in eum qui executionem fieri mandauit ſupereſſe actio poteſt, quippe qui ex alieno potius quàm ex ſuo facto teneatur; [5] quamuis recta via conueniri poſſit neceſſe prius agi aduerſus executorem. [6] Si tamen cum executori dediſſem exequendum iudicis mandatum aduerſus Titium executus ille ſit aduerſus Sempronium, non tenebor, ſiue per dolum ſiue per imperitiam id fecerit, quia nihil ea culpa cum mandato commune habet, extra cuius cauſam omnino eſt. [7] Adeo vt nec diſtingui oporteat; an executor ſoluendo ſit necne. Nullo enim caſu tenebor. [8] *Ita Senatus* pro Petro Milliex, contra Syndicos vniuerſitatis de S. Iean d'Arue Mautian. 3. Cal. Maij 1595.

1 *L. ſi vt propono 6. & l. penult.* vbi not. *C. hoc tit.*

2 *L. lex facto 30. ff. de negot. geſt. l. 1. §. illud ſciendum, ff. de ſeparat. §. præterea. Inſtit. quibus mod. re contr. oblig. l. tutul. artifices, ff. de ſolut.*

3 Sicut & factum iudicis, *l. ſi ob cauſam 13. de euict. l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

4 Quoniam pœna debet ſequi ſuos auctores. *l. ſancimus 22. C. de pœn.*

5 Nec enim videtur quiſquam alteri mandaſſe, vt delinqueret, *l. ſi tractor. 60 § vlt. ff. mandat.*

6 Nullo ſiquidem iuris loco hic ordo excuſſionis in huiuſmodi ſpecie præſcriptus eſt.

7 Quia cum mandatum certam formam habuit, eamque inſtam nihil prorſus eſt, quod imputari poſſit mandanti, eamque forma omnino ſeruanda fuerit. *l. maritus 21. C. de procurat l. diligenter 5. ff mandat.* Idque *l. inter cauſas 26 §. non omnia, eod l. Papinianus 20 ff. de minor.*

8 Nemo enim id ſolum obligatur, quod alius ſoluendo non ſit.

DEFINITIO XXXVIII.

Superior magiſtratus nunquam rogare debet eum, quem habet pro inferiore.

SI quando Senatus noſter aliquid decernit, quod apud Geneuates executioni demandari oporteat, non ſolet rogare nominatim magiſtratus & iudices ciuitatis, quomodo rogat Senatum Gratianopolitanum aut Pariſienſem aliosve ſimiles, ne forte videatur Geneuates quaſi pares agnoſcere, quos pro inferioribus habet. Sed tamen rogat verbis generalibus omnes magiſtratus ad quos res pertinebit, [1] ne ſi preces nullæ adderentur denegaret magiſtratus ille petitam exequendi licentiam. *Ita Senatus* 4. Cal. Iun. 1593.

1 Guid. Pap. *quæſt. 546.* Boer. *quæſt. 8. n. 6. ex Auth. vt nul. iudic. § ſi vero quis, in verb. iubemus, & in Auth. ſi vero communis*, vbi Salicet. *ff. ad aduit.*

DEFINITIO XXXIX.

Interceſſio tertij qui non reperitur in poſſeſſione, non poteſt impedire executionem ſententia contra poſſeſſorem reddita, interceſſio tamen eius recipienda eſt.

IS, ſecundum quem de poſſeſſione beneficij vindiciæ dictæ ſunt, [1] ſi in iudicati executione habeat contradictorem qui intercedat, non eo minus petere poteſt vt fiat executio, [2] Si non in promptu appareat eum qui intercedit iam miſſum eſſe in poſſeſſionem; [3] tametſi doceat de titulo & iure iam competente ad beneficij poſſeſſionem. [4] Neque enim alius quam qui iam in poſſeſſionem miſſus eſt prohibere poteſt quo minus victor in ſua poſſeſſione ineatur. [5] Sicut nec fieri queat, vt qui non poſſidebat hoc ſolo fiat poſſeſſor quod intercedit. [6] Multo minus ergo victori nocebit in obtinenda iudicati executione interceſſio eius, qui nec de titulo doceat in promptu nec de poſſeſſione. [7] Plane interceſſionis ius ſaluum ſemper eſſe neceſſe eſt, quoties qui intercedit tertius eſt, necdum condemnatus, [8] ſed ita tamen vt adiudicato exequendo mora eo nulla fiat. [9] *Ita Senatus* pro N. Carrier parocho Eccleſiæ de Greiſy, 11. Cal. Iul. 1595.

1 Hoc eſt qui obtinuit beneficij recredentiam, vt vulgo loquuntur.

2 Publicè namque intereſt confeſtim mandari ſententiam executioni propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. ſeruo 65. §. cum prætor. ff. ad SC. Treb.* præſertim vero in beneficialibus, ne diutius beneficium iaceat ſine rectore & poſſeſſore.

3 Quo caſu nemo dixerit inauditum illum priuandum eſſe ſua poſſeſſione, *l. 1. ff. vti poſſid. §. commodum, Inſt. de interd.*

4 Aliud enim eſt habere ius ad rem, aliud vero habere ius in re, *cap. ſi tibi abſenti, de præb. in 6.*

5 Cum ſemper conſtituendus ſit certus poſſeſſor, vel ob hoc ipſum vt ſciatur quis partibus petitoris fungi debeat, *l. is qui deſtinauit 24 ff. de rei vindic. l. ſi priuſquam 15. ff de oper noui nunciat.*

6 Interceſſio enim conſeruat tantum ius præcedentis, ſi quod ei competit, non nouum tribuit, præſertim poſſeſſionis, cum non poſſint duo ſimul & in ſolidum poſſidere, *lege 3. §. ex contrario, ff. de acquir. poſſ.*

7 Præſumendus enim hic potius eſt ſubiectus fuiſſe à condemnato ad impediendam iudicati executionem, *l à Diuo Pio 15. §. ſi rerum. cum ibi not. ff. de re iudic.* Maximè verò ſi conduxerit rem à condemnato. Quod ſi dicat ſe tanquam conductorem intercedere aut tanquam aliter cauſam habentem à condemnato non eſt audiendus, non magis quàm ipſe condemnatus, *l. iudicata 29. §. 1. de except. rei iudic. Ita Senatus* contra D. de la Croix, 16. Nouemb. 1612.)

8 Ne alioqui ſententia inter alios lata aliis noceat contra *tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocet.*

9 *Arg. d. §. cum prætor.* iunct. *l. ille à quo 13. §. ad SC. Treb. 3. in princ. ff. vt in poſſ. leg.* (Idque tandem edicto Sereniſſimi Ducis noſtri, quod publicatum fuit anno 1615. expreſſim cautum eſt, hoc etiam addito, vt nec admittenda ſit appellatio à iudicati executore ad ſuſpendendam executionem, quamuis audiendus ſit appellans ob hoc ipſum, vt ſciatur an executor fines mandati & rei iudicatæ exceſſerit, vt ſcripſi. *Defin. 1. num. 4. ſupr. Quando lit. vnic. fin. iud. de vindic.*)

DEFINITIO XL.

Multum intereſt an executio fiat ex literis De debitis, an ex aliis, & an pro ſorte, an pro expenſis?

OBligatus ex inſtrumento quantumuis authentico & guarentigiato ſi iubeatur in promptu ſoluere aut in carceres ire, iuſtam habet appellandi cauſam, [1] neque enim pecuniam quolibet loco & tempore in manu habere cogitur. [2] Itaque tempus illi dandum eſt in eam rem; & quidem tale, quod pro perſonæ qualitate debitique quantitate congruum videri poſſit. [3] Hoc ita, niſi fiat executio auctoritate diplomatis principalis, quod de debitis vocant. Tunc enim non alia dilatio debitori danda eſt, quam vt demum ire cum executore poſſit; aut ad alium locum in quo ſit pecunia, quæ

in promptu numerari poſſit. [4] Obſeruandum tamen eſt differre hac parte debitum principale à debito expenſarum. Nullo enim caſu cogi poteſt condemnatus vt ſoluat impenſas ſtatim, ſed ad minus trium dierum inducias habere debet, [5] octo autem vtplurimum. Quia neque fieri poteſt vt impenſæ petantur ex literis De debitis, ſi nulla iudicati facta nouatio ſit, ſed tantum per actionem illam, quæ ex iudicato naſcitur, [6] quam humaniorem eſſe æquum eſt. [7] *Ita Senatus* 4.Cal.Iulij 1595.

1 Dixi *Deſin.27.ſupr.*

2 *L. quod dicimus 105.ff. de ſolut.*

3 *Arg.l.ff. debitori 21.de iudic.* Nec enim pecuniæ numeratio ſemper eſt in expedito, *l. ſi dubites 10. ff. de fideiuſſ.*

4 Eſt enim hoc priuilegium executionis quæ fit ex diplomate illo principali.

5 Non enim magnum damnum, eſſe poteſt in mora tam modici temporis, *d.l. ſi debitori, l. & ſi poſt tres, ff. ſi quis caution.*

6 De qua *in l. ſi ctori 8.C. de rebus credit.*

7 Quia omnibus condemnatis indulgetur tempus ad ſoluendum humanitatis gratia, *l.cum militi, 16. §.ff. de compenſat.*

DEFINITIO XLI.

Non poſſunt pro clerici condemnati debito capi fructus beneficij, niſi deducto ne egeat. Nec poteſt clericus exceptioni huic renunciare, nec bonis cedere.

PRo debito clerici condemnati, aut quod hac parte idem eſt per inſtrumentum guarentigiatum, quod condemnationis inſtar obtinet, obligati, pignori capi poſſunt fructus beneficij, licet non deſint alia bona, quæ capi etiam poſſint. Sed ſi non ſuperſit clerico vnde ſe alat, deduci ante omnia oportet quantum neceſſe eſt vt non egeat, ne deterior ſit conditio clerici Deo militantis quam militis Principi ſeruientis, quem conſtat ex iis perſonis eſſe, quæ priuilegium habent, vt non niſi in quantum facere poſſunt conueniantur. [3] Idque adeo verum eſt vt nec eiuſmodi exceptioni renunciare clericus poſſit. [3] Eſt enim in totius clerici opprobrium vt cogatur clericus mendicare. Quam ob cauſam detrudi poſſit in carceres, adeoque ei interdici ſacrorum adminiſtratio, ſi habeat vnde ſoluat, nec velit ſoluere, [4] bonis tamen omnibus credere etiam ſi maxime velit non poteſt. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Bronſin, contra N.Gauend.Cal.Iul.1595.

1 Fructus enim beneficij ad beneficiarium pertinent, ſiue fructuario ſiue vſuario velis eum comparare. De quo tractant Canoniſtæ *ad cap. fin. de offic.ordin. in 6.*

2 *L. miles 6.l. item miles 18. ff.de re iudic.*

3 Vt nec cæteris, quæ ad totius cleri dignitatem pertinent, *cap. ſi diligenti Extr. de for. compet.*

4 Quod paſſim fieri videmus etiam in curia Romana.

5 *Cap Odoardus cum ibi not.Extr. de ſolut.*

DEFINITIO XLII.

Exceptio Deducto ne egeat poteſt opponi etiam in executione iudicati. Et ſi admiſſa non ſit, iuſte ab executore prouocari poteſt.

EXceptio illa, Deducto ne egeat, quoniam non magis impugnat iudicatum quam ſolutionis exceptio aut compenſationis, poteſt obiici etiam in executione iudicati. [1] Et ideo ſi non ſit admiſſa per iudicem, appellari ex eo poteſt. [2] Sed & ab executione prouocatio admittetur, ſi victor in ſolidum exequi iuſſerit iudicatum: tametſi executor qui cauſæ cognitionem nullam habuit, mandati fines non exceſſerit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ſunt qui 16. cum ſeqq. ff.de re iudic l.cum militi 16. §.1. ff. de compenſat. l.ſi min.ris 25. ff.de admin. tutor.*

2 Iniuriam enim facit iudex & grauamen infert ſi non admittit iuſtam exceptionem.

3 Sufficit enim vt executio ſit facta contra formam iuris, vt videatur iniuria, *l. iniuriarum 13.§.1 ff. de iniur.* quamuis regulariter non poſſit appellari ab executore, qui mandati fines non exceſſit, *ab executione 5.C quor.appellat non recip.*

DEFINITIO XLIII.

Duo caſus, in quibus vna executio impedit aliam: Nempe ſi prior ſit perfecta, aut ſi ſuper priore lis pendeat.

QVod vulgo iactatur, per vnam executionem non impediri aliam, [1] ita verum eſt ſi prior executio non fuerit perfecta. Nam ſi perfecta fuit, non habet quod conqueratur creditor, cui ea ratione ſatisfactum eſt, aut ſatisfieri poteſt ſi velit. [2] Rurſum id ita procedit, ſi non ab ipſo debitore prior executio impediatur, [3] aliqui ſiue interceſſerit, ſiue appellauerit, ſententiam ſuper iure interceſſionis, aut appellationis ante omnia ferri neceſſe eſt, ne multiplicatio executionem litium quoque multiplicitatem pariat, [4] niſi ponas debitorem iam condemnatum à ſupremo iudice, vt proinde nec intercedendi nec appellandi ius vllum amplius ſuperſit. [5] *Ita Senatus* in cauſa N.Claudij de Boney, & Andreæ Beuf, ant. Cal. Sept. 1595.

1 *L. eſt in arbitrio 14.C.de oblig.& action.l. creditoris 8. ff. diſtract. pign. l. à Diuo Pio 15. §. ſi rerum, & §. ſed ſi emptor ff. de re iudic.* Dixi *Deſin. 4. ſupr.*

2 *d. l. à Diuo Pio, §. ſi poſt addictum, de re iudic. verſ. & cum ſemel.* iunct. *l. ſi rem 9. §. omnis, de pignor. ad l.item liberatur 6. §. 1.quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Satisfactio enim pro ſolutione eſt; *l. ſatisfactio 52. ff. de ſolut.*

3 Si enim ab alio quam ab ipſo debitore impediatur executio, tanto maior ratio eſt, vt creditori permittatur aliam facere executionem, *d. l. à Diuo Pio §. ſi rerum & §. ſed vtrum ff.de re iudic.*

4 Quod diſtincte quantum fieri poteſt cauendum eſt, *l.4. §. ait prætor eod.tit.l. ſingulis 6. ff.de except. rei iudic.*

5 Nullus enim litium erit finis ſi condemnato liceat iudicati executionem ſuis fruſtrationibus & tergiuerſationibus impedire, *l. 2.de re iudic. l. ſi longius 7.C hoc tit.*

DEFINITIO LXIV.

Qui tanquam poſſeſſor intercedit executionem non poteſt rei identitatem negare. Secus in eo qui tanquam poſſeſſor conuenitur.

QVi victore iudicatum exequente intercedit executioni tanquam poſſeſſor, identitatem, vt vocant, fundi negare non poteſt, nec petere vt in rem præſentem eatur ad fines demonſtrandos. [1] Quo enim iure videri poteſt interceſſiſſe, ſi neſciit ſe poſſidere? Imo ſi neget ſe poſſidere, omnimodo condemnandus eſt, quoniam ſi vera ſit negatio, nihil eius intereſt, [2] Sin falſa, puniri mendacium oportet, hactenus ſaltem poſſeſſio ei auferatur, [3] nec habeatur pro poſſeſſore qui falſo negauit ſe poſſidere. [4] Non idem eſt cum quis directa actione conuenitur quaſi poſſeſſor, & ob id ſolum quia poſſidet, vt contingit cum ager vectigalis vel emphyteuticarius eſſe dicitur. Tunc enim iuſte petere reus poteſt vt ei præſentis demonſtratio fiat, priuſquam cogatur reſpondere an poſſideat, [5] cum ea ſit agentis intentio, quam fundari ante omnia oporteat, [6] tum quæri de iure rei, [7] Si non is reus proponatur qui iam profeſſus ſit ſe poſſidere, [8] Aut heres ſi eius qui profeſſionem emiſit. [9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 7. Cal.Septembr.1595.

1 *Vt in l. ſi irruptione 8.§.1. ff. fin. regund.*

2 Nemo autem audiendus ſiue agendo ſiue excipiendo, ſi non eius interſit, *l.3.§.3. de verb. oblig. l.ille à quo 13. §. ſi de teſtamento.* vbi Alex. & alij *ad SC. Treb.*

3 *L. vlt ff.de rei vindic. l.qui ſeruum 20.§.in iure,de inter.in iur. faciend.*

4 In pœnam ſcilicet mendacij, & vt ipſi contra ipſum credatur, *vt in locis prox citat.* iunct. *Auth. idem poſſeſſor.C.qui potior.in pign.hab.*

5 Scilicet ſi prius affirmet ſe neſcire, an res, quæ petitur, illa ipſa ſit, cuius nomine conuenitur, quia plerumque fines ſunt incerti & obſcuri, cum pro hominum arbitrio plerumque mutentur, *d. l. ſi irruptione 8. §.1.& l. pen. ff.fin.regund.*

6 *L.vlt.C.de edend. l vlt.C. de rei vind. l.vlt.ff.de acq.poſſ.*

7 *L.in exceptionibus 19. ff.de probat.*

8 Nec enim proprij facti ignorationem iuſte poteſt obtendere, *l. quanquam 7 D.ad Velleian l.generaliter 19.C.de non numer.pecun.*

9 Hæres enim vtitur in omnibus iure defuncti, cum cenſeatur eadem perſona. *Nouell.48.de iur.à mor.praſt.*

DEFINITIO XLV.

Qui obtinuit in interdicto retinendæ nulla iudicati executione indiget, quomodo indiget is, qui obtinuit in interdicto adipiſcendæ.

SEntentia, quæ de adipiſcenda poſſeſſione reddita eſt, in hoc differt ab ea, quæ de retinenda, quod qui in poſſeſſionem mitti iuſſus eſt, ſi propria auctoritate poſſeſſionem occupet,

occupet, vim & iniuriam facere videtur, [1] quod noſtri dicunt attentare. At is qui obtinuit, vt in poſſeſſione ſua retineatur, nullo iudicis aut executoris facto indiget, cum ſit ipſe iam in poſſeſſione. [2] Idque eſt quod dici ſolet ſententiam ſuper interdicto retinendæ poſſeſſionis redditam ſuam ſecum trahere executionem. [3] *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Nou. Sept. 1595.

1 *Arg. l. miles 6. §. pen. D. de re iudic. l. 1. D. quod legat.*

2 Cuilibet enim ſuam poſſeſſionem tueri permittitur etiam per vim. *l. 3. §. cum igitur, D. de vi & vi armat.*

3 Quoniam qui iam eſt in poſſeſſione non poteſt magis poſſidere.

DEFINITIO XLVI.

Datus à Senatu executor non poteſt recognoſcere de tertij interceſſione, ſed ad Senatum remittere rem debet.

Executor datus à Senatu ad exequendum Senatuſconſultum, licet propriam & ordinariam alioqui iuriſdictionem habeat, puta ſi ſit iudex prouinciæ, in qua fieri debet executio, [1] non tamen poteſt de interceſſione tertij cognoſcere, ſi non cauſæ quoque cognitio ei demandata ſit, [2] ſed ad Senatum remittere debet, atque ita executione ſuperſedere, quod ad tertium interceſſorem attinet, [3] non quod ad condemnatum. Sane ſi tertius, qui intercedere & potuit, & debuit, maluit appellare, audiendus non eſt. [4] *Ita Senatus* in cauſa Petri Soteley, & claudij Pognen, & Mariæ Guichard Auguſtanorum, Id. Sept. 1595.

1 Hic enim habet iuriſdictionem in territorio totius prouinciæ, *l. vlt. vbi not. ff. de iuriſdict. l. cum vnus 12. §. pen. ff. de reb. auctor. iudic. poſsid.*

2 Quia is, qui executoris tantum partibus fungitur, non habet regulariter, cauſæ cognitionem ne partes iudicis ſibi vindicare videatur, *l. ſi vt proponis 6. C. hoc tit. l. à Diuo Pio 15. §. rerum, & §. ſed verum, ff. de re iudic.*

3 Quoniam non fuit ad hoc datus, vt de tertij iure & interceſſione cognoſcant.

4 Appellationis enim auxilium licet ſit ex iure communi tamen minus ordinarium eſt & aliquatenus odioſum, quia iniquitatis querelam continet, *l. præfecti, ff. de minor.*

DEFINITIO XLVII.

Nec debitor nec debitoris filius poteſt conſtitui depoſitarius eius rei, quæ offertur ad remorandam executionem.

Malè ac perperam facit apparitor ad exequendum datus, ſi patiatur pecuniam aut quam aliam rem, quæ pecuniæ loco ſit, deponi penes filium familias debitoris: Quia cum eadem eſſe perſona filij & patris exiſtimetur, [1] perinde eſt ac ſi pater ipſe idemque debitor in depoſitarium eligeretur, quod vtrique nemo probauerit, [2] ſi non creditor ipſe conſentiat. Neque enim volenti fit iniuria. [3] Quanquam non eo minus tenebitur filius familias ſi ex depoſito conueniatur. [4] Nec quod etiam minor fuiſſe proponatur, faciet locum reſtitutioni, [5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 3. ſup. De filiofam. minor.

1 *L. vlt. C. de impub. & aliis ſubſtit. l. ne cum filio familias 16. ff. de furt.*

2 Nemo enim videtur à ſe abdicaſſe dominium eius rei, cuius retinuerit poſſeſſionem, *l. ſicut 8. §. ſuperuacuum, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

3 *L. in diem 9. §. 1. ff. de aqua & aqu. pluu. arc. l. nemo videtur fraudare 145. de reg. iur.*

4 Quia ex omnibus cauſis recte obligatur præterquam ex mutuo & voto, *l. filius familias 39. ff. de oblig. act. l. tam ex contractibus 75. de iudic.*

5 Nemo enim læditur accipiendo depoſitum, cum poſſit reſtituere ſi ſaluum ſit, ſi vero perierit non teneatur niſi de dolo, *l. contractus 23. de reg. iur.*

DEFINITIO XLVIII.

De forma exequendi iudicati ex moribus Auguſtanorum.

Cum creditor quidam Auguſtanus obtinuiſſet, ac in prouincia rei iudicatæ executionem in bona immobilia peregiſſet, quæ ſubhaſta diſtrahi curauerat; placuit nullius menti eſſe executionem, propterea quod Auguſtanorum moribus expreſſim prohibitum eſſet, ne qua fieri vnquam poſſit bonorum immobilium ſubhaſtatio, ſed in ſolutum bona capi debeant, facta pro arbitrio boni viri æſtimatione. [1] Sed neque ad immobilia prius venire permittitur, quam mobilium diligens perquiſitio facta ſit, [2] adeo vt nec ſufficiat negari per creditorem vlla eſſe bona mobilia. Sed omnimodo neceſſaria eſt inquiſitio. [3] Nec ad rem pertinebat, quod executio facta eſſet auctoritate Senatuſconſulti. Non enim idcirco alia mens Senatus fuiſſe videri poterat, quam vt executio, quæ in Auguſtana prouincia eſſet facienda, fieret moribus Auguſtanorum. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio, 11. Calend. Decembr. 1695.

1 *Arg. Auth. hoc niſi debitor, de ſolut.*

2 Quod conſentit cum iuris ratione, *l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, ff. de re iudic.* Papienſ. *in form. exec. ſentent. diffi. num. 22. & ſeq.*

3 Vt cum facienda eſt excuſſio bonorum debitoris in caſu *Auth. hoc ſi debitor C. de pignor.*

4 Quibus ſcilicet derogare Senatus noſter nec voluerat nec debuerat cum ex Principis edicto habeant vim legis.

DEFINITIO XLIX.

Apparitor regius aut principalis delinquens in territorio inferioris iudicis an ab eo puniri poſſit?

Apparitorum regiorum aut principalium ſingulare ius eſt, vt ſi in officio delinquant, licet inferioris iudicis mandata exequentes, ad ſuum tamen iudicem remitti debeant vt puniantur. [1] In aliis eius iudicis cognitio eſt, in cuius territorio peccatum proponitur. [2] Quod ſi apparitor regius aut principalis extra officij cauſam deliquerit, nihil obſtabit quominus etiam ab inferioris iuriſdictionis iudice, in cuius territorio deliquerit, coërceatur. [3] Nam & minorem iudicem placuit punire poſſe officialem iudicis maioris in territorio ſuo delinquentem, [4] cum hoc ſaltem temperamento vt maiori iudici notum id facere teneatur; [5] ſed & quod magis eſt iudicem à Principe delegatum, cuius maior vtique quam ordinarij dignitas eſt. [6] Si in ordinarij territorio deliquerit, poteſt ordinarius iure ſuo coërcere. [7] Sane apparitores ſuos quilibet iudex punire poteſt, [8] adeoque illos etiam, qui apparitori ſuo in alieno territorio exequenti iniuriam feciſſe probabuntur. [9] *Sine die.*

1 *L. de militibus, ff. de cuſtod. reor.* Boer. *quæſt. 9. num. 9.* poſt Ioan. Febr. *in l. quod promulgatis, C. de offic. præf. vrb.* vide *l. 2. C. de ſportul.*

2 Guid. Pap. *quæſt. 326.* Poſt Cyn. *in Auth. qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi oport.*

3 Boer. *d. qu. 9. num. 16.*

4 Cyn. vbi ſupr. Aufter. *quæſt. 431. ex l. 2.* vbi Luc de Penna. *Cod. de lucr. aduoc. lib. 12. & §. quod ſi delinquentes. Nouell. de mand. Princip.*

5 Bart. *in l. officiales, per ill. text. C. de offic. rect. prouinc.*

6 *Cap. ſane, de offic. deleg.*

7 Boer. *d. quæſt. 9. num. 5.* poſt Cynum & Aufer. *vbi ſupr.*

8 *L. omne* vbi Alber. de Roſ. *C. de offic. rect. prou.* Boer. *ibid. num. 13.*

9 Idem Albert. *in l. ſi quis forte, §. ſi quos comitum, de pœn.* Boer. *ibid. num. 14.*

DEFINITIO L.

Reuocanda eſt executio facta die dominico aut alio feriato in honorem Dei, & quidem cum effectu.

Executio facta die dominico aliove in honorem Dei feriato vſque adeo nulla eſt, [1] vt quamuis ſequenti die debitor carceribus exemptus ſit, mox tamen & priuſquam domum rediret rurſus in carceres detruſus poſterior quoque executio nulla ſit, quaſi facta in fraudem legis, quæ priorem irritam faciebat. [2] Effectum enim habere debet executionis, reuocatio, vt vitium purgetur. [3] *Ita Senatus* contra N. Bernardum Dacquin, 24. Maij 97. licet conſtaret ſæpius antea obſeruatum aliter, & factitatum fuiſſe. [4]

1 *L. vlt. C. de feriis.*

2 Non enim videtur quis exemptus à carceribus, ſi ſtatim rurſus in carceres detrudatur, *arg. l. qui ſic ſoluit. 55. ff. re ſolut.* Quomodo ſolemus dicere non videri verſum quod non ducat verſum, *l. ſi pro patre 10. §. verſum. ff. de in rem verſ.*

Digiti

3 Quod contractum fuerat per executionem prohibito die factam.

4 Non tam enim quid factum ſit inſpici debet, quam quid fieri debuerit, *l. ſed & cet 12. ff. de offi. præſid.*

DEFINITIO LI.

Miſſio in poſſeſſionem fieri poteſt pro debito non liquido ſi modo conſtet deberi.

EXecutio Areſti, quo creditor hypothecarius in poſſeſſionem bonorum debitoris pro ſua indemnitate mitti iuſſus eſt, [1] non poteſt impediri eo prætextu, quod nondum liquidatio facta ſit quantitatis, quæ debetur. Sufficit enim quod conſtaret aliquid deberi, [2] licet quale, quantúque illud ſit adhuc ignoretur. Multò magis vero hoc obtinet ſi vel nummus vnus ſit, quem liquido deberi conſtet, [3] Eſt enim hypothecæ ius indiuiduum, [4] nec quicquam vetat hypothecam contrahi, & poſſideri rem obligatam etiam pro non liquida quantitate. [5] Diuerſum eſſet ſi de pignore deſtrahendo aut in ſolutum poſſidendo tractaretur. Sed an eo caſu faciet creditor omnes fructus ſuos? Minime. Imo verò imputabit in ſortem quatenus excedent modum legitimum vſurarum, [7] licet auctore Prætore ſint percepti, [8] quia auctoritas iudicis non mutat conditionem & cauſam, ex qua miſſio in poſſeſſionem facta eſt. [9] Semperque verum eſt pignus poſſideri iure pignoris, & conſequenter ea lege fructus in ſortem imputentur. [10] Nam & ſi actum eſſet hypothecaria contra debitorem eundemque poſſeſſorem, fructus quidem conſequeretur creditor à die litis conteſtatæ; [11] ſed tamen non eo minus illos imputaret ſibi in ſortem, ſaltem quatenus excederent modum vſurarum. [12] *Ita Senatus* pro D. de Sauigny, contra D. Comitem de Salencuſue, 4. Mart. 1597.

1 *Ex tit. de rebus auctor. iudic. poſſid. & tit. Quibus ex c. uſ. in poſſ. eat.*

2 Vt appareat executionem non fuiſſe factam pro indebito.

3 *L. quandiu 6. C. de diſtr. pignor. L. 2. C. debitor vend. pign. impod. non poſſ.*

4 *L. rem hereditariam 65. ff. de euict. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus hered. debit.*

5 Dummodo id, quod poſſidetur non ſit incertum. Nec enim pars incerta poſſideri poteſt, *l. 3. § incertum. l. locus 26. ff. de acquir. poſſ. l. ſi fur. 23. in fin. ff. de vſucap.*

6 Quia non poteſt fieri venditio pretio incerto, nec datio in ſolutum pro incerta quantitate, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum. ff. de condict. ind. b. l. vlt. vbi not. C. de contr. empt.*

7 Vt ſolet euenire in tacita antichreſi, *l. cum debitor. 8. ff. in quibus cauſ. pi. vel hypot. tacit. contr. l. vlt. cum ibi not. C. de pign. act. l. minor 40. in fin. ff. de minor.*

8 Quamuis dici ſoleat, iuſte poſſidere illum, qui prætore auctore poſſidet, *iuſte 11. de acquir. poſſ. l. qui auctore, de reg. iur.*

9 *L. 5. ff. vt in poſſeſſ. legat. leg. inter tutorum 48. ff. de admin. tutor.*

10 *L. 1. 2. & vlt. C. de pign. act.*

11 Hoc enim iure: vtimur, quamuis contra iuris, vt puto, rationem quia nihil intereſt creditoris, vt conſequatur fructus, quo imputare poſtea cogatur in ſortem, niſi ſi ponas, rem obligatam non aliter poſſe ſufficere vniuerſo debito exſoluendo, *l. ſi fundus 16. §. in vindicatione, verſ. interdum, ff. de pign. iunct. l. ſi inter 11 §. vlt. eod. tit.*

12 *d. l. cum debitor.* Quaſi ſit hæc tacita antichreſis prætoria, quam dubitandum non eſt poſſe conſtitui à prætore non minus quàm à priuato, *arg. l. non eſt mirum 26. §. 1. de pignor. act. & tot. tit. C. de prætor. pign.*

DEFINITIO LII.

Condemnatus tanquam tutor non poteſt cogi, vt iudicati executionem in ſuis bonis patiatur, etiamſi proprio nomine fuerit obligatus.

TVtor, non ſolum tutorio, ſed etiam tutor conuentus & obligatus, [1] ſi tanquam tutor conuentus & condemnatus ſit, tum in iudicati executione bona ipſius propria capta ſint, iúſtam habet appellandi cauſam, quia iudicati executio, contra quam iudicatum ſit fieri nunquam poteſt, [2] debetque potius creditor ſibi imputare, cur ex iudicato agere maluerit, quam ex contractu. [3] Quid ſi tutor ab ea condemnatione prouocauerat, & in appellationis cauſa ſuccubuerat, nulla tutorij nominis facta mentione? [4] Idem erit, quia confirmato ſimpliciter iudicato eædem qualitates & conditiones, quæ in iudicatum deductæ fuerant, durare intelliguntur. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Blanc, contra N. Martin, 2. Mart. 1596.

1 Hoc enim euenit aliquando, *l. ſi non ſubſcripſiſti 15. C. de admin. tut.*

2 Cum non alia ſit poteſtas executionis iudicati, niſi vt rei iudicatæ vigorem ad effectum deducat, *l. penult. C. de rei iudic.*

3 Cum poſſet agere etiam ex contractu. Pateat igitur ei viam quam elegit, *l. ſi mulier 21. §. vlt. ff. quod met. cauſ. l. 3. §. eligere, ff. de trib. act.* Iunge *l. ſi fundus 16. §. ff. ſi plures, ff. de pign.*

4 Vide *l. vlt. cum ibi not. ff. quand. ex fact. tutor.*

5 Quia appellatio transfert litem ad iudicem appellationis cum ſuis omnibus qualitatibus, ſiquidem reducit & reuocat litem ad terminos conteſtationis. (Itaque cùm maritus tanquam maritus litem ſubiiſſet apud inferiorem iudicem, & ab eo victus prouocaſſet ad Senatum, ibique ruſum ſuperatus fuiſſet, placuit non poſſe in propriis eius bonis fieri executionem, quamdiu mulier factum mariti non improbaſſet. Quo tamen ſecuto poſſe victorem redire aduerſus maritum, eiuſque bona pro expenſis temerariæ litis in quas erat condemnatus. *Ita Senatus* pro N. Claudio Pauy, contra N. Batardin, 6. Id. Mart. 1612.

DEFINITIO LIII.

Debitor non poteſt impedire miſſionem in poſſeſſionem ex ſubhaſtationibus etiam nullis, vt neque decreti interpoſitionem, niſi debitum offerat, ſi modo ſubhaſtatio facta ſit pro debito.

SOlet Senatus noſter, ſi quando ſubhaſtationes proferantur, in quarum forma peccatum ſit, [1] non prius decernere, vt emptor mittatur in poſſeſſionem bonorum, in quam vocatus ſit debitor & auditus, licet pro debito factas fuiſſe ſubhaſtationes appareat. [2] Quæ tamen res non facit, vt liberum ſit debitori poſtea in ius venienti eas ſubhaſtationes obiecto nullitatis vitio impugnare, ſi non prius offerat, quicquid debet, cum certiſſimi iuris ſit, executionem quantumuis mulieri factam, ſi tamen pro debito facta fuerit tenere; [3] nec magis poſſe debitorem impedire miſſionem in poſſeſſionem, quam decreti interpoſitionem, quæ longe maioris momenti eſt. [4] Sed prodeſt ea forma debitori, vt tanto largius habeat tempus ad redimendum, quandoquidem in ſemeſtre, quod in eam rem præſtitum eſt, non incipit currere niſi à die miſſionis in poſſeſſionem. Quid ergo ſi tam peruicax ſit debitor, vt in ius vocatus nec debitum offerre velit, nec miſſioni in poſſeſſionem conſentire? Senatus id ſequitur temperamentum, vt breue aliquod tempus, puta vnius aut alterius menſis, præſtituat debitori ad ſoluendum. Quo elapſo ſi ſolutum non probetur, miſſio in poſſeſſionem emptori, quiſquis ille ſit, id eſt, ſiue creditor ipſe, ſiue extraneus, ſaluo luendi pignoris iure concedatur. *Ita Senatus* contra Dn. Claudium de Riuoire, Prid. Cal. Sept. 1605.

1 Forma ſiquidem ſtatuti ad vnguem obſeruanda eſt.

2 Alioqu. ſi ſubhaſtationes nullo viſibili vitio laborent, ſole. Senatus literas miſſionis in poſſeſſionem etiam inaudito debitore concedere.

3 Dixi *Defin. 26. ſuper.*

4 Ne qui non poteſt impedire quod facilius impediri ſolet, admittatur ad impediendum id, quod facilius debeat impediri. *Ex not. in l. non debet cui 21 de reg. iur. l. cui pacto 5. ff. de ſeru. export.* Et ob hanc nimirum cauſam putabant plerique, poſſe Senatum & debere huiuſmodi literas inaudito quoque debitore concedere, cum poſſit fieri ignorante te, quicquid fieri poteſt te inuito, *l. qui poteſt 26. de reg. iur.*

DEFINITIO LIV.

Nemo cogitur exequi ſententiam pro ſe latam, nec conueniri primus ex iudicati etiamſi incidenter & in conſequentiam propoſitam actionis aliquid inuicem aduerſario præſtare condemnatus ſit.

SEntentiam pro ſe latam exequi nemo cogitur. [1] Itaque cùm quidam creditor egiſſet hypothecaria in eum fundum qui viduæ debitoris ex anteriore cauſa dotis erat obligatus, & ad ius ſui pignoris confirmandum obtuliſſet in iudicio quicquid mulieri & ſortis & acceſſionum nomine debitum eſſe conſtaret, [2] eamque oblationem ſecutus iudex iuſſiſſet mitti auctorem in poſſeſſionem fundi, Reſtituto priùs mulieri omni eo quod ei debebatur, [3] Adiecta etiam condemnatione impenſarum litis, ſed ſuper eodem fundo capiendarum. [4] Creditor verò in executione iudicati comperto, quòd longe pluris dos eſſet, quàm fundus obligatus, abſtine-

re mallet ab vrgenda executione iudicati, quàm ſummas dotales reddere. Mulier autem contra dotis pecuniam & acceſſiones habere mallet, quam pignus retinere. Ideoque vltrò aduerſus victorem egiſſet ad ſolutionem adeoque præciſa executione iuſſo eo quaſi debitor mulieris & condemnatus fuiſſet ire in carceres. Placuit appellantem illum ab eiuſmodi executione tanquam iniurioſâ eſſe audiendum, [5] nec mulieri permittendum vt executionem iudicati vrgeret contra inuitum creditorem ſi mallet ipſe pattem ex cauſa iudicati pignoris perſecutionem omittere. [6] Tantum aberat, vt potuiſſet ille aut pro dote aut (quod erat abſurdius & contra formam ſententiæ) pro expenſis litis detrudi in carceres. [7] Planè cum primus ille nec ſatis conſultò litem inſtituiſſet aduerſus mulierem, cuius dotem per eas impenſas minui æquum non erat, [8] Viſum eſt, tametſi ſententia in rem iudicatam tranſiiſſet, [9] condemnari tamen deberè creditorem in omnes primæ litis expenſas, quibus ſolum ipſius factum cauſam dediſſet. *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Bertrand, contra Bellarmin, 4. Calen. Sextil. 1612.

1 *L. ſi iudex 48. ff. de minor. l. pen. C. de pact.*

2 Vt facere ſolent & debent poſteriores creditores ad pignus ſuum confirmandum, *l. 1. l. prior. 5. & tot. tit. C. qui pot. in pign. haber.*

3 Nihil enim aliud poteſt iudex pronunciare, quam id de quo inter litigatores conuenit, *l. ſi conuenerit 26. ff. de re iud.*

4 Sic enim pronunciari ſolet vt neuter lædatur cùm vterque iuſtam litigandi cauſam habuit, *l. ex his 8. ff. quæ in fraud. credit.*

5 Nec enim debitor erat ſed creditor, nec condemnatus, ſed victor, licet cum onere reſtituendæ dotis ſcilicet ſi fundum habere mallet.

6 Vt loquitur *l. minor 40 ff. de minor.*

7 Quæ forma ſemper ſeruanda eſt. Alioqui non poteſt non eſſe nulla iudicatis executio, quæ ſit contra formam iudicati *l. ab executore, ff. de appell. l. ab executione 5. C. quor. app. non recip.*

8 Cùm interſit etiam Reipub. dotes mulieribus ſaluas & integras conſeruari, *l. 1. ff. ſolut. matrim. l. intereſt 18 de rebus auth. iud. poſſ.*

9 Quo tamen caſu non de alio quæri ſolet, quàm quid iudicatum ſit cùm rebus iudicatis ſtandum ſit, *l. 1. C. de re iudic. l. & poſt 7. ff. de tranſact.*

10 Semper enim condemnandus eſt in litis impenſas ille qui dat cauſam impenſis per litem temerariam. *L. eum quem 79. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 2. & Inſt. de pœn. tem. litig.* In hac autem ſpecie actor, quamuis verus creditor, temerarius tamen litigator fuerat, cùm ante motam litem debuiſſet diligentius inquirere de iuribus mulieris, quæ fundum poſſidebat, & de pignoris æſtimatione. Aliud iuris [illegible] ſi quis conuentus actorem reconueniat, & vterque eadem ſententia condemnetur, vt in *l. 1. §. vltim. quæ ſent. ſin. app. reſc. l cùm Papinianus 14. & Auth. conſequenter, C. de ſent. & inter l omn. iudic.* Hoc enim duplex & mutua petitio eſt, & vtraque æquè principalis: & ideò poteſt vterque iudicati executionem vrgere, qua parte actor & victor eſt, etiamſi aduerſarius nolit.

DEFINITIO LV.

Sententia confirmans executionem retrotrahitur ad tempus executionis.

CVm quis interceſſit ad impediendam executionem aliquam, puta miſſionis in poſſeſſionem, ſi poſtea per ſententiam confirmata ſit executio, etiam poſt annos triginta, retrotrahi debebit ſententia ad tempus factæ executionis, vt qui viuit perinde pro poſſeſſore habendus ſit ex die miſſionis acſi miſſio iam inde ab eo tempore effectum habuiſſet: [1] Nec ei nocere debet quod medio tempore is, qui interceſſerat, aut alienauerit fundum, [2] aut alio creditore vrgente condemnari ſe paſſus ſit, ſi totum id pendente lite ac ignotante eo qui prior fuerat in exequendo, factum proponatur, [3] Multo magis admittendum eſt, vt is ipſe qui miſſus fuerat in poſſeſſionem & prohibitus, ſi poſtquam vicit nancíſcatur poſſeſſionem à nouo aliquo poſſeſſore, qui vt eam alteri reſtitueret iam fuerat condemnatus, non ideo poſſeſſionem cum vitio nactus videri poſſit, [4] cùm per ſubſecutam ſententiam fiat iuſta poſſeſſio, qui alioqui foret iuſta. [5] *Itaque Senatus* in cauſa Nicolai Toyuet & Ioannis Franciſci Antoinet, 22. Maij 1613.

1 *L. tutor 41. de vſur. l. vlt. de re iud. l. 24. de appell.* Nam ex ſententia referens ſe ad executionem factum non poteſt intelligi niſi ſecundum tempus executionis *l. 4. § ſi extraneus ff. de noxal. act.*

2 *L. 4. §. 4 ff. de aqua pluu. arc.*

3 *Arg. l. iudicata 29. §. 1. de except. rei iudic.*

4 Non enim poteſt videri quicquam feciſſe in fraudem is qui vigilauit vt ius ſuum tueretur, neque id facto tertij deterius fieri pateretur *l. ſi pupillus 24. quæ in fraud. credit.*

5 Nihil enim vetat validari, & vt loquuntur, iuſtificari poſſeſſionem ex titulo ſuperueniente.

DEFINITIO LVI.

Non poteſt hæres impedire executionem factam in bona defuncti prætextu vllius iuris, quod meus proprium habeat.

LIcet Senatuſconſulti verba ſic concepta ſint vt in bona defuncti executionem fieri oporteat pro ea quantitate in quam hæredes condemnati ſint, ſi tamen in his bonis quæ in executione iudicati capta ſunt aliqua iura hæredes habeant, non poſſunt vtique illo prætextu impedire [1] executionem, nec petere vt ex eiuſmodi executione iura illa detrahantur, cùm ſint ipſi hæredes, [2] atque ita obligati ſoluere etiam de ſuo quod defunctus debuit. [3] Adeo vt eo quoque nomine poſſint coniici in carceres [4] niſi vel qualitas ſexus, vel qua alia iuſta cauſa [5] impediat. Scilicet ſi non ex beneficio legis & inuentarij, ſed purè ac ſimpliciter hæreditatem debitoris agnouiſſe proponantur. [6] Quod ſi etiam executioni conſenſerint, multo magis erit probandum vt ex ea cauſa reſtitutionem in integrum poſtulare poſſint. Nec ſi mulierem etiam minorem proponat quæ inſcio marito tali executioni conſenſerit: cum neque mulieribus neque minoribus ſuccurri vnquam oporteat aduerſarius factum id quod ex iuris ratione ac neceſſitate facere alius quilibet debuiſſet. [7] *Ita Senatus* pro D. Senatore Salteur, contra Peronetam Mojon, Idib. Septemb. 1613.

1 Ratio dubitandi erat, quia forma exequendi Senatuſconſulto præſcripta erat, quæ videbatur ad vnguem obſeruanda *l. cùm hi 8. § ſi Prætor. ff. de tranſact.*

2 Hæres enim repræſentat perſonam defuncti & cogitur etiam de ſuo ſatisfacere creditoribus defuncti ſi non implorauerit beneficium inuentarij, *l. vltim. § in computatione C. de iur. delib.*

3 *L. vlt. & paſſ. C. hered. act.* Scilicet capto pignore iudiciali. Nam ex conditionali certum eſt bona hæredis capi non poſſe. *l. Paulus 27. in princ. ff. de pignor.*

4 Not. *in l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act.*

5 Nec enim mulieres pro debito ciuili apud nos detruduntur in carceres nec pupilli.

6 *d. § in computatione.*

7 Non enim læditur qui iure communi vtitur, *l. vlt. C. de in integr. reſt. minor. 48. § 1. ff de minor.*)

TIT. XXI.

SI PLVR. VNA SENTENT. condemnat. fuer.

DEFINITIO I.

Etiam correi criminis non debent fieri correi debendi per ſententiam, quod ad litis ſumptus attinet. Si tamen facti ſint, tamen ſententia ſi non appelletur.

ETIAM cum ex delicto proficiſcitur condemnatio, licet eadem plurium condemnandorum cauſa ſit, quod contingit, quoties vnius delicti plures correi proponuntur, [1] ſic tamen fieri condemnationem oportet, quantum ad litis ſumptus attinet: vt pro ſua quiſque parte ſinguli mulctentur: [2] quia non tam ob delictum condemnatio ſumptuum irrogatur, quam ob litem, [3] quæ à ſingulis non niſi pro virili ſuſcipitur. [4] Si tamen ex pluribus iudicatis vnus ad totius litis expenſas in ſolidum per iudicis imperitiam condemnatus, cum prouocare poſſet, iudicato acquieuerit, ſententia nihilominus valebit, [5] mandarique vtiliter executioni poterit. [6] Proinde nec quod ex ea cauſa ſolutum fuerit, tanquam indebitum condicetur, [7] niſi forte aut dilata probetur appellatio, aut facta ſolutio ab ea, qui longiores

carceres verebatur, quamque metus iudicis potius, quam odium litis appellare prohibuerit. [8] *Ita Senatus* 11. Calend. Septemb. 1588.

1 Vt puta in ſpecie *l. ita vulneratus* 51. §. *vltim. ff. ad legem Aquil.* quo caſu quantum ad mulctam pecuniariam pertinet, ſolent & debens fieri correi debendi per ſententiam, vt inuicem alios pro alio & condemnari poſſit, & exigi, quod Pragmatici noſtri dicunt *l'vn pour l'autre & chacun d'eux ſeul & pour le tout*, vt quemadmodum fuerunt correi criminis, ſint etiam condemnationis, *argum. l. ſancimus* 22. *C. de pœn.* Nam & per ſententiam poſſe plures debendi correos fieri conſtat, *l.* 1. *C hoc tit.* vbi tamen dicitur videri in dubio plures condemnatos in viriles (quod & probatur *ex l. ſi in mandatis* 59. §. *Paulus* 3. *ff mandat.*)

2 Alioqui iuſta appellandi cauſa eſt, ſi pro ſumptibus litis correi criminis fiant per ſententiam correi debendi. * Intellige niſi criminalis actio inciderit in ciuilem, & ob eam cauſam in iudicium euocatus ſit quis tertius qui delictum puta falſum commiſiſſe dicitur, ex quo aliquis ex litigatoribus lucrum captare velit tum enim probato falſo condemnati debet etiam in expenſas litis criminalis litigator ciuilis qui falſo inſtrumento vti voluit; non tantum quatenus conſors & ſocius litis, ſed etiam pro parte delinquentis, ſed non niſi in ſubſidium, ſi delinquens non ſit ſoluendo. *Ita Senatus* pro Georgio Brunone contra Gilbertum Michaëlis & alios 20. Aprilis 1617. Magis tamen probarem vt in criminalibus cauſis qui ſunt ſocij criminis tenerentur in ſolidum etiam pro ſumptibus litis non minus quàm pro mulcta, ſed cum hac tamen differentia, vt pro mulcta ſit electio actoris agendi contra quem velit, Pro ſumptibus verò litis non niſi in ſubſidium alius pro alio teneatur. Nec deerant ex ſenatoribus qui id æquum putarent, ſed alio tamen iure vtimur.

3 Quia quiſquis facto ſuo dat cauſam liti, condemnandus eſt in ſumptu litis, *l. eum quem temere* 79. *ff. de iudic. l. non ignorarent.* 4. *C. de fructibus & lit. expenſ.*

4 Pro ſe enim quiſque litigat, non pro correo.

5 Nec enim contra iuris rigorem expreſſim lata eſt talis ſententia, cum nulla lege aut conſtitutione prohibitum ſit, ne ita pronuncietur *l. cum prolatis* 32. *ff. de re iudic.* iunct. *l. ſi expreſſim*, 19 *ff. de appellat. l.* 1. §. *item cum contra. ff. qua ſentent. ſin appellat reſcind.*

6 Præſertim hodie, poſtquam placuit etiam cum ſententia nulla eſt, non poſſe tractari de nullitate, niſi per appellationem. Ita enim ſtylo Senatus noſtri diſertè cautum eſt.

7 Neque enim poteſt dici indebitum id, quod debetur ex iudicato, *l ſi fundus* 16. §. *ſi pluris, ff. de pignor. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.* niſi iudicatum ſit ex falſis inſtrumentis, *l. vltim. C. ſi ex falſ. inſtrum.*

8 Etſi videtur hoc caſu neceſſaria proteſtatio, quæ ſit appellationis. *l.* 2. *C. de his qui per met. iudic. non appell.*

DEFINITIO II.

Caſus, in quo fructus reſtituere tenetur condemnatus in iudicio vindicationis, etiamſi nullos perceperit. Et contra in quo necis, qui condemnatus eſt tenetur reſtituere.

PLuribus eiuſdem fundi poſſeſſoribus per vindicationem conuentis, eademque ſententia condemnatis, [1] ſi vnus eorum in executione iudicati velit negare vllos à ſe perceptos fructus, ſed omnes à cohæredibus aut condiuiſoribus, non eſt audiendus, quia obſtat res iudicata. [2] Item, quia non tam inſpiciendum eſt quis fructus perceperit, quam quis percipiendi ius habuerit, cum imputare ſibi debeas, qui non percepit, ſi percipere potuit. [3] Et ſane vix fieri poteſt, vt non ſit condemnandus ad fructuum reſtitutionem is ipſe, qui in iudicio vindicationis condemnatur, vt cauſa fructuum ſequatur rem, cuius ſunt fructus. [4] Neque vlla in re ſit iniuria illi, qui cum fructus nullos perceperit, ad eorum tamen reſtitutionem condemnatur, cum eo nomine habiturus ſit actionem aduerſus eum ex condiuiſoribus, qui fructus percepit, vt indemnis preſtetur, [5] nimirum, quatenus ille perceperit. Nam ſi minus percepit, quam percipere poterit non illi imputabimus eam fructuum quantitatem, quam non percepit, [6] quæ huic condemnato imputatur, niſi inuito ſocio eos fructus perceperit. [7] Si tamen proponas cum vno ex ſociis, qui ad fructuum reſtitutionem condemnati fuerunt, victorem tranſegiſſe, nec pro virili tantum portione, ſed generaliter de tota cauſa fructuum, non erit illi permittendum aduerſus alios condiuiſores ex iudicato agenti, vt bis idem conſequatur: obſtare, namque illi debet exceptio doli mali. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Bedeſquin, 14. Calend. Decemb. 1594. & 15. Cal. Decemb. 1595.

1 Intellige cum condemnatione ad reſtitutionem fructuum, alioquin finita lite per ſententiam, non eſſet quærendum de fructibus, *l.* 2. & 3. *C. de fructibus & lit. expenſ.*

2 Quæ omnino mandanda eſt executioni, cum pro veritate habeatur: Nec enim videtur ſatisfactum victori in iudicio vindicationis ſi non etiam fructus omnes reſtituantur, *l. qui reſtituere* 68. *D. de re iudic. l.* 22. *C. eod.*

3 *L. ſed etſi* 25. §. *ſed & fructus, ff. de petit. hered. l.* 1. *C. eod. & l. certum.*

4 Intellige tamen, ſi fructus ipſe perceperit, alioqui non eſſet re integra condemnandus ad reſtitutionem fructuum in vindicationis iudicio is, qui nullos fructus percepiſſet, *l. ſi eius fundi* 78. *D. de rei vindicat.* Rurſus hoc ita intellige, vt tamen is quoque qui fructus percepit, poſſit eorum nomine conueniri, *arg. l. cum multi* 9. *ff. ſi pars hered. pet.* Nec enim nouum eſt, vt eorundem fructuum nomine plures teneantur, *d. l. ſed etſi* 25. §. *ſed verum*, *ff. de petit. hered.* (Cæterùm adeò verum eſt condemnari debere ad fructus eum, qui in rei vindicatione ſuccubuit, vt ſi iudex per errorem alienam rem adiudicauerit petitori, eodem errore debeat poſſeſſorem de fructibus quoque condemnare, *l. & ex diuerſo* 35. §. 1. *ff. de re vindic.*

5 Qui enim actionem habet, rem ipſam habere videtur, *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.* Et ſi non eſſet bona hæc ratio, ſi non magis res iudicata obſtaret huic condemnato, *l. nemo videtur* 71. *de reg. iur.* cum intereſſet ipſius non ſoluere potius quam ſolutum repetere, *l.* 3. *ff. de compenſ. l. ſi ſtipulatur* 15. *de fideiuſſ.* Optima igitur ratio eſt, quia tibi debet imputare, qui iudicato acquieuit, à quo potuit appellare, *l. ad ſolutionem* 5. *C. de re iudic.*

6 Quia nec maiorem quantitatem percipere debuit.

7 Quo caſu malæ fidei poſſeſſor eſt etiam quod ad ſocium, *l. duo fratres* 78. *ff. de acquir. hær. l. Sabinus* 26. *ff. commun. diuid.*

8 Quia bona fides non patitur vt bis idem exigatur, *l. bona fides* 57. *de reg. iur.* & improbus eſt, qui bis idem conſequi velit, *l. ſi dolo* 51. *in. ff. de re iudic.*

DEFINITIO III.

Ex iudicato non poteſt fieri executio contra plures ſimul, nec in ſolidum condemnatos, niſi in partes viriles, ſi non fiat per viam hypothecaria.

CVm plures eadem ſententia condemnati ſunt ad eam quantitatem, quam ſinguli debebant in ſolidum, non poſſunt ex iudicato, niſi in viriles conueniri, ſi non per ſententiam ſolidi obligatio retenta fuerit, [1] quaſi nouatione per iudicatum facta. [2] Nec enim nouatio ſimilis eſt illi quæ ſit per litis conteſtationem quæ deteriorem actoris conditionem facere nunquam ſolet. [3] Si tamen vnius ex correis bona alteri correo ſint obligata, quod euenit plerumque, cum quis ex cauſa fideiuſſionis ſe correum debendi conſtituit; [4] Et vterque, vt fieri aſſolet, bona ſua omnia creditori obligauerit; [5] Vtique poterit creditor idemque victor hypothecariam conſequi, quod ex iudicato non conſequeretur, vt pro ea parte quæ ad onus alterius correi pertinet, in ea quoque bona poſſit agere, quæ fideiuſſor pro ſua indemnitate, ſiue per priuatam, ſiue per publicam emptionem à debitore eodemque correo acceperit, [6] perinde ac ſi quilibet alius ea pignora poſſideret. [7] Niſi quod hactenus deterioris conditionis eſt, vt non factæ excuſſionis non poſſit exceptionem obiicere, quam alius poſſeſſor tertius poſſet, [8] quaſi nocere adhuc ei debeat, quod aliquando eius pecuniæ debitor in ſolidum fuit. [9] Nec alia ratio erit ſumptuum litis, ſi fuerint condemnati in viriles, Cùm ex contractu ad eos ſumptus in ſolidum ſinguli eſſent obligati, ſi modo pro ſumptibus quoque, vt aliquando, ſeu rarius ſit, bona correorum in ſolidum pignori obligata proponantur. *Ita Senatus* pro D. Franciſca Bonnet, contra Carrel, 24. April. 1614.

1 *L.* 1. & 2. *C. hoc tit. l. Paulus* 43. *vbi gloſ. ff. de re iudic.*

2 Fit enim nouatio per iudicatum, *l. vltim. C. de vſur. rei iudicat.*

3 *L. delegare* 11. §. 1. *l. aliam* 29. *ff. de nouat. l. non ſolet* 86. & *ſeq. de reg. iur.*

4 Hoc enim caſu ſolet debitor ſub obligatione bonorum ſuorum omnium indemnitatem fideiuſſori ſuo promittere. Ne alioqui fideiuſſor nihil niſi perſonalem mandati actionem eſſet habiturus.

5. *L. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur ff. de pignor. l. vlt. C. quæ res pignor.*

6 Nec enim per iudicatum nouatur, aut diuiditur hypothecaria, quæ ſui natura indiuidua eſt, *l. pen.* §. 1. *de excep. rei iudic.* iunct. *l. rem hæreditariam* 66. *ff. de euict.*

7 Datur enim hypothecaria contra quemlibet poſſeſſorem *l. ſi fundus* 16. §. *in vindicatione & l. ſeq. ff. de pignor.*

8 *Auth. hoc ſi debitor C. eod.*

9 Exemplo eius quod dici ſolet vnum ex hæredibus debitoris conuentum hypothecaria in ſolidum non poſſe hanc exceptionem obiicere pro parte cohæredis, vt dicam *infr. Tit. ſi vnus ex pluribus hæred. deb.*)

TIT. XXII.

QVIB. RES IVDICAT. non nocet.

DEFINITIO I.

An & quando Syndicus pro debito vniuerſitatis poſſit proprio nomine ex iudicato conueniri.

SYNDICVS nomine vniuerſitatis condemnatus non prius nomine proprio conueniri ex iudicato poteſt, quam ita iudex decreuerit.[1] Decernere vero ita demum poteſt & debet iudex, ſi appareat negligenter aut dolo malo Syndicum egiſſe, ne intra tempora faciendæ ſolutioni præſtituta vniuerſitatis nomine victori ſatisfieret, [2] quam in rem triplex iuſſum procedere ſolet, quorum vltimum comminationem illam habeat, vt ni ad diem ſatisfiat de ſuo ſoluere Syndicus teneatur. [3] Atqui ſi ſyndicus tam pauper ſit, vt de ſuo non habeat vnde ſoluat? [4] Si quidem is, qui condemnatus eſt, cum eſſet locuples, dolo malo aut per ſuam negligentiam fecit vt ante iudicati executionem inops alius in locum ſuum ſubſtitueretur, poterit contra ipſum executioni mandari ſententia; licet officio functus ſit, adeoque adminiſtrationis ſuæ rationes reddiderit: [5] quoniam imputari ei poteſt, cur durante officio diligentior non fuerit, vt ſatisfaceret iudicato: [6] nec culpa vacat, quamuis ponas vacare dolo. [7] Sed ſi nihil ei poſſit imputari, cogenda eſt vniuerſitas mulctarum comminatione, vt alium ſyndicum idoneum conſtituat, aduerſus quem agi poſſit. [8] Nam vt aduerſus vnum ex vniuerſitate agatur pro totius vniuerſitatis debito, permittendum nunquam eſt, nec ſi fiſcale debitum proponatur, [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 9. Calend. Dec. 1588. & iterum pro D. Barone de Creiſſiaz, contra Syndicos de Cormoranche, 7. Cal. Aug. 1591.

1 Ne ſcilicet officium ei ſuum ſit damnoſum, quod nunquam eſſe debere nec ſi priuatum officium ſit, multo magis ſi publicum, *l. videlicet 29. ff. ex quib. cauſ. maior. l. ſed ſi quis ex ſignatoribus 7. ff. teſtam. quem aper.* Guid. Pap. qu. 87.

2 Ea ſiquidem res & exactio ad Syndici curam & diligentiam pertinet, *l. item eorum 6. §. ſi decuriones, in fin. & paſſ. ff. quod cuiuſque vniuerſ. nom.*

3 Ita vt Syndici contumacia & negligentia non poſſit excuſari, nec proinde dubitari, quin propria ipſius culpa puniatur, cum noluit parere ius dicenti, *l. non poteſt dolo carere 199 de reg. iur.*

4 Inanis ſiquidem actio eſt quam eludit inopia debitoris, *l. nam is 6. ff. de dolo.*

5 *Ar. l. 3. §. ſi quis cum minore, verſ. ſi probaretur, ff. de minor.*

6 *Arg. l. ſi non longis 7. C. de execut. rei iud.*

7 Ideoque nec videtur damnum vllum ſentire, quod ſentit ex culpa ſua, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

8 Quia Syndicus & actor vniuerſitatis ille eſt, qui vniuerſitatem repræſentat, *l. 2 & 3. d. l. 6. §. 1 in fin. & paſſ. ff. quod cuiuſque vniuerſ. nomin.*

9 *L. 3. & 4. C. de annon. & tribut. lib. 10. tit. 16. & l. 2. C. de exact. tribut. tit. 19. eod. lib.* Iunge *Defin. 16 ſup. de execut. rei iud.*

DEFINITIO II.

Condemnatus ob non exhibitum inuentarium poteſt adhuc intercedere tanquam hæres pure, aut tanquam poſſeſſor.

QVi executioni ab alio factæ intercesſerat tanquam hæres cum beneficio legis & inuentarij, ſi ob non exhibitum inuentarium condemnatus fuerit, [1] non eo minus ſaluum habet ius iterum intercedendi, aut tanquam pure hæres, aut, ſi poſſideat, iure nudi poſſeſſoris. Nec ei nocebit res iudicata, quoniam alia cauſa eſſe videtur, quæ nunc in iudicium deducitur. [2] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Cal. Decemb. 1589. Iunge defin. 9. de excep.

1 Nec enim quiſquam audiri poteſt tanquam talis, ſiue agendo, ſiue excipiendo, qui non prius ſe probet talem, *l. licet 14. C. de procur. l. poſtquam 1 §. ſi dies. ff. vt legat. ſeu fideicommiſſ. ſeruand. cauſ. caueat.*

2 *L. & an eadem 14 l. ſi cum vno 22. & paſſ. ff. de except. rei iud.* Alia enim conditio eius, qui pure hæres eſt, alia eius, qui cum beneficio legis & inuentarij: ſicut & alia hæredis, alia nudi poſſeſſoris. Qui enim non poſſet vincere tanquam hæres, quia hæres non eſt, vincere tamen poſſet tanquam nudus poſſeſſor ſi actor nullo iure ageret; *l. vlt. ff. de acquir. poſſ. l. 2. ff. vti poſſid. l. Paulus 12. §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO III.

Contra tutorem lata ſententia non aliter pupillum afficit, quam ſi victor probet fuiſſe verum tutorem.

SEntentia contra falſum pupilli tutorem reddita pupillo quandoque nocere non poteſt, adeo vt nec ab ea prouocare cogendus ſit, [1] non tam ob eam cauſam, quod ipſo iure nulla ſit (nam ſi aliud nihil eſſet, morib. noſtris ab ea appellari oporteret, [2]) quam quia inter alios lata videatur, [3] cum falſus tutor nulla ex parte pupilli perſonam repræſentet. [4] Sed quid ſi de hoc ipſo dubitetur, an falſus tutor fuerit necne? Victori, qui ſententia nititur, incumbet onus probandi verum tutorem fuiſſe, [5] cum nec talis quiſquam præſumatur, [6] nec aliter fieri poſſit, vt ſententia cum eo reddita vim habeat & auctoritatem rei iudicatæ. [7] *Ita tractatum eſt* 17. Cal. Iul. 1590.

1 Non enim poteſt rei iudicatæ vim habere ſententia lata contra pupillum vel minorem indefenſum, *l. 4. C. ſi aduerſ. rem iudic. l. contra 54. D. de re iud.* Indefenſus autem eſt pupillus, qui non habuit verum tutorem, *l. 1. §. ſed Pompon. & §. idem Pomponius. & paſſ. D. quod falſ. tutor. auct.*

2 Vt dixi *Defin. 1, num. 6 ſup. tit. prox.*

3 *Tot. tit. C. int. alios act. vel iud. aliis non nocer.*

4 *d. l. 1 & tot. tit. quod falſ. tutor. auct.*

5 Adeo vt neque tutoris confeſſio ſola in eam rem ſufficiat; *l. vlt. eod. tit. quod falſ. tutor. auct.*

6 Tutorem enim eſſe qualitas eſt non naturalis, ſed accidentalis cuiuſmodi qualitates nunquam præſumuntur, Not. *ad l. 1. C. de dignit. lib. 12.*

7 *d. l. 4. C. ſi aduerſ. rem. iud.*

DEFINITIO IV.

Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ; etiamſi per errorem conſenſerit executioni ſoluto matrimonio.

LAta pro mariti creditore contra vxorem ſententia conſtante matrimonio, [1] non parit exceptionem rei iudicatæ, ſi mulier poſt mortem viri aduerſus eundem creditorem & poſſeſſorem de pignorum dotalium iure experiatur; nec appellandi neceſſitate mulier obſtringitur, [2] quoniam noua petendi cauſa eſt nouumque ius, [3] de quo in priore iudicio neque fuerat quæſitum, neque potuerat quæri. [4] At quid ſi mortuo iam viro ex ipſa ſententia executioni mandata ſit aduerſus mulierem, quæ non contradixerit? Et poteſt videri à iure pignoris receſſiſſe, quæ ſiue expreſſim ſiue tacite conſenſit executioni, cum intercedere & poſſet & deberet. [5] Sed humanior & æquior eſt contraria ſententia, ne iuris error ignorantia damno dotis afficiat mulierem, quæ iam cõdemnata putauit fortaſſe nullam ſibi supereſſe intercedendi poteſtatem. [6] Maxime vero, cum executionis iudicati maior vis. [7] *Ita Senatus* pro Hugonina Iatrin, contra Claudium Periſeu, Id. Iul. 1592. Et rurſum pro Dominica Dalſin, contra Chriſtophorum Poche, 14. Cal. Sept. 1592.

1 Quo tempore nullum ius habet in bona mariti, neque agendo, neque excipiendo, niſi in caſum aſſecutionis. *l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matr. l. vbi adhuc 29. D. de iur. dot.*

2 Appellatio enim neque neceſſaria neque vtilis eſt, niſi ei, cui alioquin ſententia noceret, *l. 1. l. 4. & paſſ. quand. prouoc. non eſt neceſſ.*

3 Exceptio autem rei iudicatæ non habet locum, niſi vbi eadem eſt cauſa petendi, *l. ſi mater 11. §. cum diem, l. cum quæritur 12. & ſeqq. l. ſi cum vno 22. & paſſ. de except. rei iud.* Vide *l. ſi quis 18. cum præced. eod. tit.*

4 Vt dixi *num. 1. ſupr.* Not. *in l. vnic. Cod. ſi dos conſt. matr. ſolut. fuer.*

5 *Arg. l. ſicut* 8 §. *non videtur.* iunct. *l. 4. §. 1. & paſſ. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

6 *L. error facti 9. & ſeqq. D. de iur. & fact. ign.*

7 Ne latius pateat effectus quam cauſa, *l. pen. Cod. de execut. rei iud.*

DEFINITIO V.

Si appellatio à defuncto interpoſita ab herede deſerta ſit, non nocet ea res fructuario, qui non fuit vocatus.

SEntentiam de fundo Corneliano latam contra Titium poſſeſſorem, qui ſubinde moriens eius fundi vſumfructum tibi legauerit, ſi ab ea prouocauerat, placet nocere tibi debere, [1] quamuis defuncti hæres poſtea deſeruerit appellationem, aut paſſus ſit ſe condemnari, ſiue per colluſionem ita fecerit, ſiue per negligentiam. [2] Nos enim cum caſum tractamus, quo iuſta fuerit prouocatio, ne alioquin otioſa quæſtio ſit, cum parum tua interſit, an ideo ſuccumbere debeas, quod obſtet tibi res iudicata, an quia nihil iuris habeas. [3] Atqui dici ſolet poſſe rem quoque inter alios iudicatam aliis obeſſe, nimirum, quoties quis de ea re, cuius actio vel defenſio ſibi competit, ſequentem agere patiatur; veluti ſi creditor paſſus ſit debitorem agere de proprietate pignoris, aut maritus ſocerum vel vxorem de proprietate ſed in dotem acceptæ, aut poſſeſſor venditorem de proprietate rei emptæ. Quidni ergo idem dicemus cum fructuarius ſciuit & paſſus eſt de ea re, in qua vſumfructum habebat, hæredem agere? Sed hæc non ſunt ſimilia. Neque enim fructuario ius eſt prohibendi, ne de proprietate agat proprietarius de qua nec ipſe agere poſſet. Adeo ſunt proprietatis & vſusfructus iura ſeparata, [5] nec quicquam vetat proprietarium, & fructuarium ſimul & pro ſe ipſo quodque ac de ſuo iure agere: [6] nec rurſum tibi obſtare poterat, quod Titius, à quo ius habebas, fuiſſet condemnatus. [7] Appellatio namque ab eo interpoſita extinxerat iudicatum; [8] & ob eam cauſam debuiſti tu quoque ad appellationem proſequendam & defendendam acciri, vt contra te & hæredem ſimul de appellationis, quæ vna fuit, iure cognoſceretur. [9] *Ita Senatus* pro Ioanna Daranton vidua procuratoris Muffat, contra Petrum Volat, 16. Calend. Ianuar. 1592.

1 Cum appellatio illa extinxerit iudicatum, *l. furti 6. § 6. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 Neque enim aut colluſio, aut negligentia hæredis nocere debet legatariis, *l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſt. l. à ſententia 5. §. hæres, l. ſi per luſorio 14. D. de appell.* Maxime vero hoc obtinet, ſi ob deſertam ab hærede appellationem contra eum pronunciatum ſit, *d. l. ſi perluſorio, §. 1.*

3 Non enim poteſt videri quicquam intereſſe illius, qui bonam cauſam non habuit, *l. ſi ideo 55. D. de euict.*

4 *L. ſæpe 65. D. de re iud.*

5 *L. pen. de acquir. poſſ. l. naturaliter 12. §. nihil commune eod. tit.* iunct. *d. l. ſæpe in fin.*

6 *Arg. l. ſi cum argentum 21. §. ſi fundum, D. de except. rei iud.*

7 Quamuis dici ſoleat, exceptionem rei iudicatæ illi nocere, qui ſucceſſit in ius condemnati, *l. ſi à te 9. §. vltim. l. iudicata 28. §. D. eod. tit. de except. rei iud.*

8 *dict. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. d. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*

9 *L. d. vnoquoque 47. D. de re iud.*

DEFINITIO VI.

Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea cauſa contra alium inauditum.

PEr contumaciam condemnatus, per colluſionem potius aut negligentiam, quam defectu iuris condemnatus intelligitur, [1] ideoque nec poteſt ea res præbere illi actionem nec exceptionem aduerſus alium, qui liti non interfuit, ſiue vocari debuerit, ſiue non. [2] *Ita Senatus* in cauſa R. D. N. Rubei Franciſcani & Syndicorum du Pontdeuaux, 8. Non. Auguſt. 1593.

1 *L. ſi duo 55. D. de euict.*

2 Nemo enim ex ſua vel improbitate vel culpa poteſt ſibi actionem acquirere, *d. l. ſi ideo, l. itaque 12. §. D. de furt.*

DEFINITIO VII.

Non nocet fratri ſententia lata contra fratrem, qui tam ſuo quam fratris nomine condemnatus eſt, ſi neque mandatum, neque ratihabitio interceſſit.

FRater executioni & miſſioni, quæ poſtulante paterno creditore fiebat in bona patris ſibi cum aliis fratribus communia, interceſſerat tam ſuo quam fratrum nomine, & Senatuſconſulto fuerat condemnatus. Non eo minus ſaluum erit ius nouæ interceſſionis fratribus, ſi fratris interceſſionem factam ipſorum nomine ratam non habuerunt, [1] quamuis in Senatuſconſulti præfatione [2] nominati proponantur. Neque iis neceſſarium erit remedium ſupplicationis, quomodo eſſet, ſi fuiſſent ipſi condemnati. [3] Verum enim eſt, rem inter alios actam eſſe, quamdiu fratris factum ratum non habuerunt, ideoque nec poſſe contra eos habere iudicati auctoritatem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de Lodes & Cornelij Arbareſte, 10. Cal. Decembr. 1593.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 Quod Pragmatici dicunt *aux qualitez de l'arreſt.*

3 Dixi *Defin. 2. & 3. ſup. de ſenten. praſ. prætor.*

4 *d. l.* vbi eſt text. expreſſ. *C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Sententia lata in cauſa appellationis contra eum, qui cum procuratore iuriſdictionali in prima inſtantia obtinuerat, an noceat procuratori iuriſdictionali?

SEntentia per inferiorem iudicem lata pro primo, qui in cauſa coniunctus erat procurator iuriſdictionis, [1] interpoſita per condemnatum appellatione reſciſſa fuerat, cum appellatoriæ liti priuatus ille, qui obtinuerat, ſolus adfuiſſet, abſente procuratore iuriſdictionis. Quærebatur, an ſi procurator iuriſdictionis exequi iudicatum vellet, aut appellationis deſertionem obijcere, audiendus eſſet. Mouet ex vna parte, quod cum liti appellatoriæ non interfuerit culpa appellantis, qui litem ei non denunciauit, cum tamen ipſius maxime referret, [2] iniquum videatur nocere illi arreſtum quod inter alios redditum fuit. [3] At ex alia parte verendum eſt, ne ſi audiatur, det ea res materiam arreſto contrario in eadem cauſa pronunciando, quod ſane alienum fuerit à Senatus maieſtate. [4] Præſertim cum in prima inſtantia procurator iuriſdictionis non ſeparatim de iure ſuo diſputaſſet, ſed cauſam ſuam cum priuati, qui poſtea condemnatus fuerat, cauſa coniunxiſſet. [5] Dubitationem tamen augebat, quod in ea lite de iuriſdictione potiſſimum agebatur, cuius eſſet, an Ducis Gebennenſis, an inferioris vaſalli. *Ita Senatus* perorata lite in publico Auditorio, perplexam eſſe rem putauit, & quæ maioris eſſet deliberationis, 6. Calend. Maij 1594.

1 Vulgo vocant procuratorem officij.

2 Debuerat enim condemnatus litem denunciare procuratori iuriſdictionali, tanquam cuius maxime intereſſet, *arg. l. emptor. 8. & ſeq. C. de euict.*

3 *L. 1. & paſſ. C. hoc tit. l. 1. & tot. tit. Cod. inter alios act. vel iudic. alij non nocer. l. de vnoquoque, 47. D. de re iud.*

4 *L. ſingulis 6. D. de except. rei iud.*

5 Quaſi eadem pro vtroque eſſet cauſa vincendi.

DEFINITIO IX.

Tertio, qui impedit executionem ſententiæ contra alium latæ, facienda eſt exhibitio non tantum ſententiæ ſed etiam omnium inſtrumentorum litis.

SI executioni ſententiæ inter alios redditæ tertius quiſpiam intercedat, [1] ius habet poſtulandi, vt non tantum ſententia ſibi exhibeatur, ſed etiam acta omnia, ſuper quibus lata ſententia eſt. Etſi enim ſententia eum non afficit, quominus perinde ſaluas habeat ſuas exceptiones ac ſi iudicatum non eſſet, ideoque nec appellare cogatur; intereſt tamen ipſius

vt

vt videat an per colluſionem,aut ſordes, aut gratiam,iuriſve imperitiam male iudicatum ſit. Hoc enim edocto facile illudetur auctoritas iudicati, quæ alioqui hactenus ſaltem nocet, vt cogatur reus tueri ſe exceptionibus & eas probare. [5] Quod vtique facere non cogeretur, ſi nullam actor pro ſe ſententiam haberet. Prius enim eſt, vt de actoris quam de rei iure quæratur & cognoſcatur. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro Franciſco Peſtiii procuratore, contra fratres Perret, 4. Cal. Maij 1595.

1 Quod vtique facere pro ſuo iure poteſt, cum non ſit ipſe condemnatus, *l. 1. & paſſ. C. hoc tit.* De hoc ipſe tamen quærit, Guid. Pap. quaſi re dubia *quæſt. 26. in fin.* Vide ibid. Ranchinum, vbi diſtinguit inter actionem perſonalem, & hypothecariam, vt priore caſu non poſſit fieri executio contra tertium, nec ſi is pendente lite emerit. Gloſſ. *in l. ſi pro te Cod. de condict. ob cauſ.* Iaſ. *in l. ſi vnus §. ante omnia. D. de pact.* Poſteriore ſecus, quia realis actio, non perſonalis ſequitur ſingularem ſucceſſorem Iaſ. *ibid.* Addit Ranchinus, ſententiam latam contra emphyteutam, poſſe mandari executioni contra ſingularem ſucceſſorem, etiam qui longiſſimo tempore poſſederit. Ex Boer. *deciſ. 182. num. 48.* Item ſententiam latam contra colonum non nocere domino. Batt. *in l. 2. num. 2. Cod. vbi in rem act.* Item ſententiam latam contra ciuiliter poſſidentem, non poſſe mandari executioni contra poſſidentem naturaliter. *Ex gloſſ. 10. l. Pomponius, §. ſi u qui, D. de acquir. poſſ.* Iaſ. *in §. omnium, num. 10. de act.* Iunge *Defin. 6. infr. int. alias act. vel iud.*

2 Super qua ſcilicet fundatur intentio actoris exequentis iudicatum.

3 Secundum ea quæ dixi. *Defin. 3. ſup. hoc tit.*

4 Quo caſu fraus & iniuria facta condemnato non poſſet alium contingere, *l. 5. l. ſi per imprudentiam 51. D. de euict. l. exceptione 67. D. de fideiuſſ.*

5 Fundata ſiquidem intentione actoris, nihil aliud ſupereſt, niſi vt de rei exceptionibus quæratur.

6 *L. vlt. C. de rei vindic. l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acq. poſſ. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO X.

Sententia lata legitima contra hæredem, non poteſt mandari executioni contra tertios poſſeſſores, niſi facta prius liquidatione & excuſſione bonorum contra hæredem condemnatum.

QVi de legitima portione controuerſiam mouerat contra hæredem & obtinuerat, ſi poſtea contra tertios poſſeſſores agere velit [1] in executione iudicati, qui ante litem cœptam emerint, non eſt cogendus de legitimæ ſuæ iure iterum diſputare: ſufficit enim, vt cum habuerit contradictorem, quem habere debuerit & vicerit, [2] ſi non per colluſionem viciſſe probetur. [3] Sed tamen, cum legitima non niſi deducto prius ære alieno conſtituatur, [4] nec æquum ſit inquietari tertios bonæ fidei poſſeſſores, quamdiu ex bonis hæreditariis non alienatis commode ſatisfieri poteſt petitori, ſi victus bona fide vendidit, audiendi ſunt tertij poſſeſſores, ſi non prius ex iudicato conueniri ſe patiantur, quam cum eo, qui victus eſt, aut eius hæredibus diſceptatum ſit & iudicatum, quid veniat in detractionem, & eo facto, quid & quantum ſit quod ex bonis ſoluitur victori pro legitima. In qua lite ſi velint quoque ſiſtere, non ſunt prohibendi; [6] ſi nolint non ſunt cogendi. Neque enim eo minus ipſis nocebit quod inter alios factum erit, quam ſi cum ipſis factum eſſet: quippe qui adeſſe liti potuerint ſi voluiſſent. [8] *Itaque Senatus* pro illuſtriſſ. D. Ludouico Millieto Sabaudiæ magno Cancellario & Ioanne Laurentio le Noir, contra D. de Breiſſieu, 5. Id. Iunij 1595.

1 Poteſt enim pro legitima agi etiam contra tertios poſſeſſores non minus quam pro legato per actionem hypothecariam, Not. *in l. cum quæritur 6 & in Auth. nouiſſima. Cod. de inoff. teſtam.*

2 *L. cum iuſſo 3. à contr. ſenſ. D. de colluſ. deteg.*

3 *Arg. l. ſi ſuſpecta 29. de inoff. teſtam. l. à ſententia 5. §. ſi hæres, l. ſi perluſorio 14. D. de appel.*

4 *L. Papinianus 8. § quarta autem, D. de inoff. teſt.*

5 *Arg. l. Moſchis 47. D. iur. fiſc. Auth. hoc ſi debitor, Cod. de pign.*

6 Cum ipſorum interſit, ſi forte ſuſpectam habeant fidem aut diligentiam eius, qui iam fuit condemnatus, *d. l. ſi ſuſpecta & d. l. ſi perluſorio.*

7 Sufficit enim vt ſciuerint litem, *d. l. ſi ſuſpecta.*

DEFINITIO XI.

Contra prælatum lata ſententia nocet ſucceſſori in beneficio niſi lata ſit per colluſionem aut contumaciam deceſſoris.

SEntentia contra prælatum Eccleſiæ lata nocet ſucceſſori, vt aduerſus eum parem vim habeat rei iudicatæ ſiue ad agendum, ſiue ad excipiendum, [1] iiſdemque remediis opus eſt ad reſcindendam iudicati auctoritatem, quibus opus eſſet, ſi is ipſe prælatus viueret, qui condemnatus eſt. [2] Sed hoc ita, ſi non per prælati contumaciam aut colluſionem iudicatum ſit. His enim caſibus ſaluam ſucceſſori defenſionem eſſe conuenit, adeo vt etiamſi Senatu conſulta deciſa res fuerit, non indigeat ſucceſſor ciuili ſupplicatione, [3] nimirum fauore Eccleſiæ, [4] cui nocere improbi prælati contumaciam aut colluſionem non oportet, quo minus ex integro de partium iure cognoſcatur. [5] *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio in cauſa Capitali Eccleſiæ Cathedralis S. Petri Gebennenſium & Curati de Sollongex, 7. Cal. Sept. 1595.

1 Licet enim poſterior prælatus non ſuccedat in ius ſui prædeceſſoris, eandem Eccleſiam repræſentat.

2 Auctoritas enim rerum iudicatarum perpetua eſſe debet, nec magis poteſt extingui per mortem condemnati, quam per mortem ipſius iudicis, qui de cauſa cognouit. *l. vlt. Cod. de re iud.*

3 Quæ tamen neceſſaria eſſet hæredi aliive cuilibet ſucceſſori eius, qui fuiſſet condemnatus, ſecundum ea quæ ſcripſimus *in tit. de ſentent. præfect. præt.*

4 Vt & alia pleraque, de quibus *in tit. C. de ſacroſ. eccl.*

5 Non enim poteſt deterior fieri conditio eccleſiæ per prælatum, non magis quam domini per ſeruum, *l. melior 133. de regul. iur.* Adeo vt neque tempus illud, quo vixit prælatus, qui male alienauit, imputetur præſcriptioni contra eccleſiam. Guid. Pap. *quæſt.*

DEFINITIO XII.

Caſus, in quo remedium can. redintegranda, datur etiam contra eum, qui poſſeſſor factus fuerat ex cauſa iudicati.

SEntentia pro te lata contra pupillum per colluſionem tutoris, facere non poteſt, quin ſi ex ea & in executionem iudicati poſſeſſor factus ſis, redintegranda ſit pupillo ſua poſſeſſio, [1] dummodo reſciſſa ſit ſententia per contrariam ſententiam ex appellatione dictam. [2] Idemque eſt, ſi nulla tutoris colluſione interueniente tutor, cum appellare deberet, non appellauerit per iuris aut facti ignorantiam. [3] Nam nec nouum eſt, vt per iudicem quis ſpolietur, [4] cum factum iudicis ſit factum partis, [5] nec rurſus vt auxilium canonis Pontificij, [6] quo ſuccurritur ſpoliatis, detur contra bonæ fidei poſſeſſorem. [7] Non tamen videbitur ſententia ob id ſolum per tutoris colluſionem reddita, quod tutor exceptioné omiſerit, quæ fuit de apicib. iuris dubij, [8] vtputa ſi paſſus ſit condemnari pupillum ad reſtitutionem dotis maternæ, quam potuerat ob non redditas tutelæ rationes retinere, [9] niſi proponas tutoris perſonam aliunde ſuſpectam. [10] Finge remoto ſine cauſa tutore teſtamentario datum [11] pupillo tutorem vitrici ſui patrem, [12] qui proprio filio ex vxoris perſona dotem repetenti exceptionem illam non redditarum rationum minime obiecerit. Vtique credendus erit per dolum & malitiam potius, quam iuris imperitiam ab obiicienda exceptione abſtinuiſſe. [13] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 14. inf. de appell. & Defin. 14. ſupr. de ordin. cognit.

1 Acſi contra pupillum indefenſum lata eſſet, pro caſu ipſo iure eſſet nulla, *l. 4. ſi aduerſ. rem iud. l. contra 54. D. de re iud.* Tutor enim habetur quidem loco domini, cum pupillum defendit, *l. interdum 56 §. qui tutelam D. de furt. l. ſi ideo 55. §. 1. D. de euict.* ſed non cum pupillum ſpoliat. *l. qui fundum 7. §. ſi tutor. D. pro emptor.*

2 Colluſio enim tam facit nullam ſententiam quam reſcindendam beneficio appellationis, *l. 1. §. ſi hæres. l. ſi perluſorio 14. D. de appellat. l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſt.* nimirum id exigente auctoritate rerum iudicatarum, *l. ſermo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* Excepto caſu, de quo *in Defin. præcedent.* Aliud eſt, ſi ſententia lata ſit contra falſum tutorem, *vt in defin. 3. ſupr. eod.*

3 Cum eo caſu non careat culpâ tutor, qui & ob eam cauſam haud dubie tenetur actione tutelæ.

4 *Not. in l. intereſſe 39. D. de acquir. poſſ.*

5. *L. ſi*

5 *L. ſi ob cauſam 13. Cod de euict. l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

6 *In can. redintegranda 3. q. 1.*

7 Notant Canon. *ad d. l. redintegranda.* vide Monoch. *in remed.* 10 *recup. poſſ. num. 89. & ſeq.* poſt Bart. *in l. rem quæ nob., num. 2. D. de acquir. poſſ.* vbi etiam Angel. Bal. *in l. 2. C. de furt.* Alex. late *conſ. 117. & ſeq. lib. 2.*

8 Non enim prohibetur tutor bonam fidem agnoſcere, *l. quoties 9. § ſicut autem, verſ. nec vtique, D. de adminiſtr. tut.* cui porro non conuenit de apicibus iuris diſputare, *l. ſi fideiuſſ. 29. §. quadam tamen, D. mand.*

9 Tanquam pro rationibus tutelæ tacite obligatam, vt dixi *in tit. de iur. dot. ſup.*

10 Sunt enim ſuſpecta & minus firma omnia, quæ à ſuſpecto tutore ſunt, *l. Æmilius 38. verſ. m. ait, D de minor.*

11 Cuius fidem teſtator habuerat perſpectam.

12 Qui non poterat eſſe non ſuſpectus, *l. 1 Cod. vbi pupill. educ. deb.*

13 Tanquam qui ſuo filio eiuſque vxori magis quam pupillo conſultum voluerit. (Semper enim caſſianum illud obtinet, cui bono?)

DEFINITIO XIII.

Contra tertium inauditum de nouo tractanda ſunt omnia in executione iudicati. Poteſt tamen ſententia inter alios lata prodeſſe ad expenſarum compenſationem.

HAbetur quidem res iudicata pro veritate & tituli loco, [1] ſed non quod ad eum, qui neque iudicio adfuit, neque à condemnato ius poſterius habet. [2] Itaque ſi quis obtinuerit aduerſus debitoris debitorem tanquam creditor creditoris, [3] & alius in iudicati executione intercedat, non tantum de ordine, ſed etiam de iure crediti perinde diſceptandum erit, ac ſi nunquam is obtinuiſſet. [4] Poterit tamen res iudicata prodeſſe victori, etiam quod ad tertios hactenus, vti ne per calumniam aut temere litem agitaſſe videatur. [5] Quæ res expenſarum compenſationi locum facere interdum poteſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa Petri Sorelcy, & Mariæ Guichard Auguſtanorum, Idib. Septembr. 1595.

1 *L. ingenuum 25. D. de ſtat. hom. l. res iudicata 207 de reg. iur.*

2 *L. de vnoquoque 47. D. de re iud. l. 1. & tot. hoc tit. C. l. 1 & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. alii non noc.* (Cæterum qui habet ius à condemnato, non poteſt iudicati executionem impedire, *l. antep. § vlt. D. de excep. rei iud. & l. 3. D. de pignor.* Paul. Caſtr. *conſ. 76. num. 3. part 1.* Imo nec is qui emit pendente lite *l. 4. §. 1. de aqua pluu. arc.* Nec diſtinguemus an habeat ius à condemnato ex cauſa onéroſa, an ex lucratiua *d. l. §. vlt. Ita Senatus* pro Reuerendiſſ. Dn. Philiberto Milliet Epiſcopo Maurianenſi & Principe, contra Nicolaum Matet, 18. Cal. Iul. 1612.)

3 *Ex tit. Cod. quando fiſc. vel priuat. debit. qui debit. r. conuen. poſſ. l. à Diuo Pio 5. §. ſic quoque iudices., D. de re iud.* Ex quibus locis apparet ſententiam illam contra debitorem poſſe mandari executioni in bonis debitoris ſui Guid. Pap. *quaſt. 29. num. 2.* vide diſtinctiones Ranchini ibidem poſitas.

4 *d. l. à Diuo Pio §. ſi rerum.*

5 Cum in dubio præſumendum ſit pro ſententia, præſertim à qua non ſit appellatum, vt alibi ſcripſimus.

6 Sola enim temeritas aut improbitas litigatoris dat cauſam condemnationi expenſarum, *l. eum quem temere 79. ... l. ſitiſſe 10. D de iud. l. properandum 13. § ſiue autem alterutra C. e. d. l. qui ſolidum 78 §. ... legat.*

TIT. XXIII.

COMMINAT. EPIST. PROgramm. auctor. rei iudic.

DEFINITIO I.

Quod Senatus fieri iuſſit ſub certa pœna comminatione, præciſè faciendum eſt, ſed non facile mulcta irroganda, nec niſi ex magna cauſa.

QVAMVIS iubeat Senatus quid fieri ſub certæ pœnæ aut mulctæ comminatione vix tamen eſt, vt aduerſus contumacem, qui parere noluit, ius eo nomine vnquam reddatur mulctæ irrogandæ gratia, [1] ſed præciſe iubendum eſt, mandari executioni quod à Senatu decretum eſt, non ſolum ob auctoritatem Senatus, ad quem ſane pertinet, vt quod fieri iuſſum eſt fiat potius quam vt ob non factum id, quod fieri debuit, mulcta infligatur, [2] ſed etiam bono publico ne lites multiplicentur. [3] Plane ſi inſignis & repetita contumacia proponatur, non eſt incongruum, vt rato manente decreto & iniuncta iterum parendi neceſſitate citetur contumax cauſam dicturus, cur indictas contumaciæ pœnas pendere non debeat, [4] ne cui fruſtra mulctæ irrogandæ comminatio facta videatur. [5] At hoc non niſi perraro & ex magna cauſa admittendum eſt. [6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa Dn. de Combefort & Petri Coyarin, 8. Id. Maij 1593.

1 Nec enim comminatio habet vim legis aut Senatuſconſulti, *l. 1. & paſſ. C. hoc tit.*

2 Nunquam enim debet eſſe in poteſtate condemnati an pareat iudicato, nec ſi paratus ſit præſtare quidquid intereſt victoris, *l. qui reſtituere 66. D de rei vind. l. nec quaſi 70 eod.*

3 *l. ſingulis 6. D. de ex. ept. rei iudic. l. quidnam 21. D. de reb. cred.*

4 Cuilibet enim magiſtratui, ſed præſertim ſupremo, qualis eſt Senatus licet iuriſdictionem ſuam pœnali iudicio defendere, *l. 1. ſi quis ius dicent. non obtemp.*

5 Non enim debent eluſoria eſſe decreta Senatus, *l. ſi prætor 75. D. de iud. l. vlt D. ne quid in loc. public.*

6 Cum huiuſmodi mulctæ irrogatio ſolam vindictam & diuitiam victoris contineat, *arg. l. ſi vendit. r. 6. §. vlt. D. de ſeru. export.*

DEFINITIO II.

Pœna conuentionalis nunquam poteſt peti, quin præceſſerit declaratoria, quod pœna ſit commiſſa.

ILlud multo facilius admittendum eſt, pœnæ quæ in obligationem & conuentionem deducta eſt exactionem fieri non poſſe, ne quidem in fiſci commodum, priuſquam cognitum & pronunciatum ſit, commiſſam eam eſſe, [1] cum poſſint multa interuenire, quæ faciant, vt vel nunquam commiſſa, vel vt, etiamſi maxime commiſſa ſit, remittenda tamen eſſe videatur. [2] *Ita Senatus* noſter ſæpius. *Sine die.*

1 Afflict. *deciſ. 3.* Vide *l. nudo 5. C. de contrah. & committ. ſtipul. l. ſi pacto quo pœnam 14. cum ibi not. C. de pact.*

2 Scilicet ex æquitate, vt puta, ſi nihil omnino interſit ſtipulatoris, *arg. l. ſi ita quis 135 §. Seia, in fin. D. de verb. obl.* Omnes enim actiones ad id comparatæ ſunt vt actor conſequatur, id quod ſua intereſt, licet cum adiecta eſt pœna non ſoleat quæri, an aut quatenus interſit, *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, eod. t.*

TIT. XXIV.

DE CONFESS.

DEFINITIO I.

Poteſt ſcindi confeſſio in criminalibus, ſed non in ciuilibus. Et cur ita.

NEQVE oblationem, neque confeſſionem ab aduerſario in iure factam ſcindere collitigator poteſt, id eſt, pro parte improbare, ſed de ciuili actione lis inſtituta proponitur. [1] Nam in criminali iudicio aliud eſt, ſcinditurque confeſſio. [2] An, quia difficilior eſſe ſoleat probatio criminis, [3] quod tamen ſciri & vindicari non tantum accuſatoris, ſed etiam publicè interſit? [4] An potius quod in cauſis criminalibus de crimine tantum quæratur, an factum ſit, in ciuilibus vero de iure litigatoris, cui non ſit permittendum, vt de domo inuiti aduerſarij probationes extrahat? [5] Plane in hoc fauorabilior eſt confeſſio, quæ in ciuili iudicio facta eſt, quam quæ in criminali, quod ex illa ſequi poteſt condemnatio in confeſſum [6] probationibus debiti aliis deficientibus omnibus, [7] adeo vt etiam minus legitime inſtituto iudicio valeat ſententia in confeſſum lata. [8] Ex hac vero non item, ſi non prius conſtet admiſſum eſſe crimen. [9] Tum igitur nocet reo crimen fatenti confeſſio, cum de eo ſolo dubitatur quis crimen fecerit, id eſt, cum non tam delictum ipſum, quam perſona, quæ delictum admiſerit, ignoratur.

10 *Ita Senatus* 11. Cal. Mart. 1590.

1 *L. cùm quæritur* 16. *D. de admin. tutor. l. ſi ita ſtipulatio* 39. §. 1. *de his quibus vt indign.* Vide gloſſam magiſtralem, & communiter approbatam *in l. ſi quidem* 9. *C. de except.* Adde tamen Boertium, præſertim *n.4. deciſ.* 139. *repetit.* 243. & ſtylum noſtrum *tit.* 1. *art.* 32. qui ſic conceptus eſt, vt videatur velle addere iuri communi.

2 Bart. *in l. Aurelius* 28. §. *idem quæſit. D. de liber. legat.* Iul. Clar. *lib.* 5. *ſent.* §. *fin. in pract. crim. q.* 55. *nu.* 14.

3 Cuius ſcilicet probationes debent eſſe luce meridiana clariores, *l. ſciant cuncti* 25. *C. de probat.*

4 *L. ita vulneratus* 71. §. *vlt. D. ad L. Aquil. l. ſi à reo* 71. §. *vlt. D. de fideiuſſ. l. Stichum* 95. §. 1. *de ſolut.*

5 *L. vlt. C. de edend. l. minus graue* 7. *C. de teſtib.*

6 Quia conf. in iure pro iudicatis haberi placet, *l. vni. C. hoc tit. l.* 1. *D. eod.*

7 Nulla enim melior probatio eſt quam quæ elicitur ex ipſius partis confeſſione, *L. generaliter* 13. *vbi not. C. de non num. pecun. l. cum de indebito* 25. *D. de probat.*

8 Tanquam quod ſumat vim ex ipſa confeſſione, non ex figura iudicij, *d. l.* 1. *hoc tit. L. ſi conuenire* 26. *C. de iudic.*

9 Quia non auditur perire volens, *l. non tantum* 6. *D. de appell.*

10 *Vt in l. is cum quo* 4. *D. hoc tit.* Vide *L.* 1. §. *item illud.* vbi Bartol. & Rom. *ad Syllan. l. inde Neratius* §. *fin. D. ad leg. Aquil.* Iul. Clar. *in* §. *fin. quæſt.* 55. *num.* 11. (Et hoc eſt, quod dicimus debere conſtare de corpore mortuo. Fallit in crimine aſſaſſinatus, quia ſemper committitur per inſidias & in occulto. Itaque ſufficit vt conſtet de corpore mortuo ex confeſſione accuſati, maxime ſi ſint plures accuſati, qui omnes confiteantur, ſiue in tormentis, ſiue extra tormenta. *Ita Senatus* contra Emery & La cuſta 1609.

DEFINITIO II.

Creditur occiſori iuranti ſe aggreſſum ab occiſo, ſi nullis indiciis vrgeatur, alioqui torquendus.

QVid ergo ſi quis fateatur à ſe occiſum hominem, ſed dicat feciſſe ſe ad ſui defenſionem & cum moderamine inculpatæ tutelæ, [1] nec appareat occiſorem fuiſſe aggreſſorem? Stabimus aſſertioni & confeſſioni iuratæ ipſius rei, non vt perinde abſoluatur ac ſi legitimis probationibus conſtaret, occiſum inuaſorem fuiſſe, ſed vt mitius puniatur, [2] Nam & in dubio contra mortuum præſumptio capi ſolet. Cæterum ſi contrariis indiciis reus vrgeatur, torquẽdus erit, & ſi in tormentis fateatur ſe aggreſſorem condemnandus, ſi neget abſoluendus. [4] *Ita Senatus* pro Ludouico Hoſte Tarentaſienſi Prid. Cal. Iunij 1591.

1 Quo caſu non videtur deliquiſſe qui occidit, *l.* 1. *Cod. vnde vi.*

2 Boër. late *qu.* 137. *præſertim in fin.* Vide Matt. Gribald. *in regul. criminis* Com *confeſ.* 107. *vol.* 1.

3 Alciat. *in tract. de præſumpt.* Boër. *vbi ſupr.*

4 Boër. *vbi ſup. & quæſt.* 164. *num.* 15.

DEFINITIO III.

Facta confeſſio defuncti nocet heredi conuento actione depoſiti.

CVm quidem tribus edictis vocatus in ius, vt depoſitum reſtitueret, non paruiſſet, ac in pœnam contumaciæ per iudicis interlocutionem pro confeſſo habitus fuiſſet, tum eo mortuo, hæredes quaſi ad nouam inſtantiam reuocati eſſent, factumque depoſitum negarent, placuit non eo minus debere illos condemnari, quod non ſatis plene probatum depoſitum fuiſſet. [1] Sufficere enim, quod defunctus, cuius fides electa fuerat, & cui veritas perſpecta erat, ſe pro confeſſo haberi paſſus eſſet; [2] quippe quem erat veriſimile ſi depoſitum non accepiſſet, venturum fuiſſe in ius, & depoſiti dationem denegaturum. [3] Nec ad rem pertinuit, quod non tanquam confeſſi debitoris hæredes interpellati fuerant, ſed quaſi ad nouam, vt diximus, inſtantiam inuitati: facta etiam iis poteſtate negandi quod petebatur, adeoque ſumpta vltro per actorem probandæ intentionis ſuæ neceſſitate. [4] Id enim faciebat quidem, vt interlocutionis commodo, quæ contra defunctum reddita fuerat, actor per imperitiam receſſiſſe videretur, qui non actionem nouam proponere debuerat, ſed condemnationem potius vrgere. [5] At non etiam, vt probationem, quæ ex tacita illa contumacis mortui fictaque confeſſione emergebat, adeo peremptam eſſe dici poſſet, vti ne aliis ſaltem probationũ adminiculis ipſa viciſſim adminiculo eſſe deberet. [6] *Ita Senatus*, cõtra N. le Maiſtre, 7. Cal. Iul. 1595.

1 Quamuis ſoleat dici non aliter debere reum condemnari, quam ſi actor plene probet ſuam intentionem, *lege qui accuſare* 4. *C. de edend. l. vltim C. de rei vindic. l. actor*, 23. *C. de probat.*

2 Per ſuam contumaciam, quæ inducit tacitam, quamuis fictam confeſſionem, cum pro ſententia habeatur, *Auth. quia in prouincia*, *verſ. ſed ſi nec ipſe*, *C. vbi de crimin. agi oport.* Vnde eſt quod contumax non magis auditur appellans, quam qui confeſſus eſt, *l.* 1. *C. quor. appell. non recip.*

3 Nemo enim ſuum iactare præſumitur, *vulg. l. cum de indebito* 25. *D. de probat.*

4 Quamuis, qui petunt admitti ſe ad probandum, ſoleant adiicere clauſulam & proteſtationem, quod nolint ſe aſtringere ad ſuperfluas probationes.

5 Sibi namque facit iniuriam, qui rei iudicatæ executionem ad nouæ petitionis initium redigit, *l. minor. annis* 40. *D. de min. l.* 4. §. *ait prætor D. de re iudic.*

6 Poteſt enim depoſiti probatio impleri per conceſſionem, licet depoſitam non niſi re contrahatur, *l. Publica* 26. §. *vltim. D. depoſ.* Papienſ. *in form. capitul. de ætern. rei memor. in verb. habuiſſe confeſſus*, *num.* 2.

DEFINITIO IV.

Confeſſio Syndici in ea re de qua non habet ſpeciale mandatum non nocet vniuerſitati.

EX confeſſione, quam vniuerſitatis nomine Syndicus fecerit citra ſpeciale mandatum, nullum vniuerſitati poteſt inferri detrimentum, [1] præſertim, ſi de re agatur, quæ ſit magni præiudicij, vt puta de antiqua conſuetudine retinenda vel violanda. [2] Itaque ſufficiet vniuerſitati, quod factum Syndici ratum, habere nolit, vt etiam pendente lite in priſtina ſua poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione retineatur. [3] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Valoire & de Valmenier, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Quod de procuratore quolibet etiam generali & cum libera tradit Papienſ. *in form. poſſit actor. in verſ. Simonitus Spella nu.* 1. *in fin. arg. l. filius familias* 7. *D. de donat.*

2 Quia quanto magis quis læditur, tanto minus credendus eſt conſentire, *l. ſi libertus ita iurauerit*, 30. *D. de oper. libert.*

3 Non enim paruum incommodum eſt, ſi quis poſſeſſione ſua priuetur, §. *commodum, Inſtit. de interd.* Non debet autem alteri per alterum iniqua conditio inferri, *vulg. l. non debet* 74. *de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Maior annis 25. non poteſt ſine cauſa iuſta reſtitui aduerſus ſuam confeſſionem factam in iudicio, ſed poteſt aduerſus confeſſionem procuratoris refuſis ſumptibus.

ADuerſus confeſſionem aut oblationem, quam in iudicio maior annis viginti quinque fecerit, (nam in minore aliud eſſet [1]) non datur in integrum reſtitutio, [2] niſi per aduerſarij dolum, quave alia mala arte probetur extorta, aut niſi erronea dicatur probabili errore facti, iſque error ab eo probetur, per quem allegatur. [4] Sane ſi à procuratore facta ſit ſpeciale in eam rem mandatum non habente, licet habuerit generale, iuſtum eſt auxilium reſtitutionis, ne domino noceat factum procuratoris. [5] Dum ne quid ex ea re præiudicij, fiat aduerſario, id eſt, dummodo indemnis ſeruetur eorum ſumptuum nomine, quibus confeſſio & oblatio huiuſmodi cauſam dederit. [6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra N. Martel. 11. Calen. Maij, 1594.

1 Cum reſtituatur minor quoties læſus in eo ipſo, quod geſſit, *l.* 1. *l. ait prætor* 7. *& paſſ. D. de minor l. nam poſteaquam* 9. §. *ſi minor. D. de iureiur.*

2 Regulariter enim confeſſio facta in iudicio, præiudicat confitenti, *l.* 1. *Cod. hoc tit.* adeoque ſi ſit facta extra iudicium, dummodo parte præſente, *l. certum* 6. §. *ſi quis abſente*, *cum ibi not. D. eod.* Papienſ. *in form. libell. act. real. verſ. compellatis reſpondere*, *numer.* 4. & 5. & confeſſio regulariter facit plenam probationem in præiudicium confitentis, niſi ſit ſimulata, *l. generaliter*, 13. *Cod. de non numer. pecun.* Papienſ. *in form. libell. in cauſ. vend. in verb. ceſſit & mandauit*, *num.* 3.

3 Quia neque dolus neque error præſumitur, niſi probetur, *l. dolum* 6. *C. de dolo d. l. quoties* 18. §. *qui dolo, D. de probat.* Papienſ. *in form. libell. act. real verſ. compellatis* 11. 12.

4 Imo nec videtur neceſſaria eſſe reſtitutio, cum in generali mandato non contineatur facultas perdendi, vt dixi *Defin. præced. ex l. filius familias* 7. *in princ. D. de donat.*

5 *Argum. l. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. non debet 74. de reg. iur.*

6 Alioqui beneficium Principis aut prætoris eſſet alij captioſum quod eſſe non debet, *l. Paulus 8. de prætor. ſtipul. l. 1. C. de mancip. liber. l. de ætate 11. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO VI.

Caſus, in quo pendente lite aliud petitur, aliud præſtatur.

CVm dicerem tibi à me commodatum equum, tu venditum certo pretio, deque veritate nondum conſtaret, petebam vt interea & pendente lite condemnareris ad equi reſtitutionem, aut iuſti valoris ſolutionem, quandoquidem non negabas tibi traditum, neque equum erat vtrumque te, rem ſcilicet & pretiũ, retinere.[1] Tu contra dicebas non poſſe me confeſſionem tuam ſcindere,[2] neque tibi nocere debere quod à te acceptum equum confeſſus eſſes, niſi admitterem, quod addebas traditum tibi ex cauſa emptionis.[3] Placuit inquam eſſe petitionem meam;[4] ſed ſi tamen contentus eſſe velim eo pretio, quod tu inter nos conuentum affirmares, non poſſe te recuſare quo minus lite pedente id ſaltem præſtes quod à te deberi agnoſcas ſaluo iure meo, ſi quid amplius ex euentu litis mihi debitum fuiſſe appareat. *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Rey Capitanei iuſtitiæ & Franciſci Tocquet, ex tempore, 9. Calen. Iunij 1594.

1 *L. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt, lege bona fides 50. D. de action. empt.*

2 Bart. *in l. Aurelius 28. §. idem quæſiit, num. 2. de liber legat.*

3 Cum ſint longe ſeparata iura emptionis & commodati Siquidem ex emptione transfertur dominium, quod fuit venditoris non per commodatum, *lege rei commodatæ 8. & ſeq. D. commod.*

4 Quia confeſſio in ciuilibus ſcindi non poteſt, vt dixi *num. 2.*

5 Simile quiddam eſt *in l. ſi ſterilis 21. §. cum per venditorem, D. d. action. empt.*

DEFINITIO VII.

Ex ſola contumacia nunquam reus criminis habetur pro confeſſo, niſi aliæ ſint probationes.

COntra contumacem omnia, vt dici ſolet, iura clamant, nimirum vt aduerſus eum præſumatur,[1] non autem vt ſtatim quaſi confeſſus debeat condemnari:[2] ſupplenda enim eſt partis abſentia per præſentiam Dei;[3] maxime vero cum de crimine agitur.[4] Neque enim ſi iuris rationem inſpicias contumacia ſola ſufficit, vt reus pro confeſſo habeatur. Ideoque in eam rem neceſſaria eſt auctoritas ſtatuti, cuiuſmodi ſtatuta pleraque ſunt in tota fere Italia, & aliis in quam pluri mis locis. Quorum licet ea ſit poteſtas vt contumacem pro confeſſo habeant, non tamen adhuc ea res facit vt reus omnimodo condemnandus ſit, tanquam conuictus, ſed præcedere oportet vt de crimine conſtet ſaltem aliqualiter, & ſemiplene.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Benedicti Berrier Baronis du Villars, 7. Id. April. 1595.

1 Quoniam contumacia eſt delictum, ſiquidem habet adnexum ſpretum & contemptum ius dicentis. *l. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic.*

2 Niſi fuerit contumax in reſpondendo poſitionibus, poſtquam fuit perſonaliter iuſſus & monitus per iudicem, H. enim patitur iſte pœnam ſuæ contumaciæ, Papienſ. *in form. ſi, actor, in verſ. reſponderi ex cap. 2. de confeſſ. in 6.*

3 *L. properandum 13. §. cum autem ex remedicio. C. de iudi.*

4 Quia criminis probationes debent eſſe luce meridiei clariores, *l. vlt. C. de probat.*

5 Hypol. de Marſil. *in pract. in §. poſtquam num. 48.* perli & auctoritates ibi citatas. Quibus adde Iul. Clar. *in pract. ex quæſt. 51. numer. 10.* vbi tamen loquitur de expreſſa confeſſi. non de contumacia, in qua contra ſentit *quæſt. 44. num. 1.*

DEFINITIO VIII.

Iudex an & quando poſſit condemnare reum ex confeſſione, quam extorſerit promiſſa impunitate.

CVm bonis iudex modis omnibus curare debeat, vt facti veritas habeatur,[1] interdum ei permittendum eſt, vt reo ſub ea conditione, ſi ingenue fatebitur, promittat impunitatem.[2] Quo facto atque ita extorta rei confeſſione, non eo minus, ſed mitius tamen ad condemnationem veniendum erit;[4] ſed ita ſi in ea confeſſione reus ex interuallo perſtiterit. Alioqui certum eſt, poſſe illum reſilire & quidem impune, id eſt ita, vt nec propter eiuſmodi variationem, ſi alia indicia nulla ſint, quæſtioni ſubiiciẽdus ſit, non magis quam ſi nunquam confeſſus fuiſſet. Quæ quamquam ita ſint, cauere tamen iudex debet quantum facere poteſt, vt ab hoc conſilio abſtineat, ne per dolum & cuniculos boni viri officium implere videatur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Gros Chandonier, 5. Calend. Maij 1595.

1 *L. curent magiſtratus 22. D. de teſtib.*

2 Iul. Clar. ex communi opinione, *quæſt. 55. num. 8. in pract. crim.*

3 Idem Clar. *dict. quæſt. 55. n. 9.* poſt Cagnol. *ad l. ea eſt natura, nu. 18. de verbor. ſignific.*

4 Decius late cum *apoſt. ad d. l. ea eſt natura.*

5 Conſilium eſt Iulij Clari. *dict. l. num. 8. in fin.*

DEFINITIO IX.

Non poteſt quis probari fur, quin conſtet prius de re furtiua, nec res furtiua eſſe, quæ non fuerit ab alio prius amiſſa.

IS, penes quem multæ res reperiuntur, quas fatetur ille furto à ſe hinc inde ſubſtractas, non poteſt ex ſola confeſſione tanquam fur condemnari, tametſi ex rerum qualitate credibile ſit ex furto profectas potius quam alia vlla ratione acquiſitas.[1] Prius enim eſt in neceſſarium antecedens vt probentur ab aliquo amiſſæ quam vt ſubſtractæ videri poſſint.[2] Nec aliter conſtare poteſt de corpore ſubrepto, quam ſi conſtet de amiſſo. Quod non ſimiliter contingit cum agitur de corpore mortuo. Illic enim duplex quæſtio eſſe poteſt, an corpus mortuum ſit, & quis occiderit?[3] Hic vero de illo tantum quæritur, an furtum factum ſit, quoniam rei alienæ poſſeſſio ſola non probat rem eſſe furtiuam,[4] quamuis aliunde probata res furtiua probet furem. Itaque quæſtio illa, an furtum factum ſit, duas omnimodo partes: Quis rem amiſerit, quæ furto dicitur ſubſtracta, & quis ſubripuerit? Atqui certiſſimum eſt, non audiri eum qui vltro perire velit,[5] Igitur eiuſmodi confeſſio ſola non ſufficiet ad condemnationem.[6] *Ita Senatus*, Non. Iun. 1595.

1 Etſi in dubio non eſt capienda præſumptio furti, vt nec alterius delicti, *l. merito 51. D. pro ſocio.*

2 Cum furtum ſit contrectatio rei alienæ inuito domino, *l. 1. & paſſ. & de furt.*

3 *Vt in l. is cum quo 4. D. de confeſſ.*

4 Nec ſi concurrat ſcientia rei alienæ, quia furtum ſit animo furandi non fit, *l. inter omnes 46. §. recte dictum eſt, & §. in furti 50. §. recte, & paſſ. D. de furt.* nec res ſit furtiua ſine furto.

5 *L. non tantum. 6. D. de appellat.*

6 Ex iis quæ dixi *Defin. 7. num. 5. ſupr. eod.* Vide tamen Maſcard *de probat. concluſ. 82. num. 7.* Iul. Clar. *in §. fin. quæſt. 4. n. 4. verſic. quinimo.* Bald. *in l. 1. de teſtibus in addit. colum. 3. verſic. item notab.* Ruin. *conſ. 80. colum. 4. verſi. nec obſtat. vol. 4.* Hypolit. *in pract. crimin. col. 2. verſ. ſed circa.* Grammat. *conſ. 70.* Ant. Gabriel. *tit. de maleſi. concluſio. 17. num. 13. & 14.* vbi ait, in omnib. iis, quæ ſunt difficilis probationis, ſatis eſſe, vt præſumptiue conſtet de corpore delicti. Adde Clar. *quæſt. 55 num. 11.* vbi tractat. de aſſaſſinio.

TIT. XXV.

INT. ALIOS ACT. VEL iudic. non nocer.

DEFINITIO I.

Nocet creditoribus etiam non vocatis ſententia inter alios lata pro hærede cum beneficio legis.

SENTENTIA, per quam pronunciatum eſt hæredem quem eſſe cum beneficio legis & inuentarij, cum afficiat ſtatum & conditionem perſonæ (facit enim, vt perſona denominetur talis[1]) nocet creditoribus etiam non auditis nec vocatis[2] niſi probetur lata per colluſionem, aut per ſordes

des vel gratiam.[1] Neque enim fieri poteſt, vt pro parte quis hæres ſit pure, pro parte autem cum beneficio legis, non magis quam vt ſi hæres pro parte, & pro parte non ſit. 3 *Ita Senatus* pro D. de Bellegarde. contra Annam de Bellegarde vxorem D. de Brenuenu, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Hoc eſt, vt dicatur quis hæres cum beneficio legis & inuentarij.

2 Quia ſententia, quæ afficit ſtatum perſonæ, facit ius quod ad omnes, *l. ex cauſa* 8. vbi Bart. *D. de paſtul. l. de ætate* 43. *D. de minor.*

3 Quo caſu non eſt ferendum, vt ex vnius facto alius lædatur, *l. 1. D. de alienat. iud. mut. cauſ. fact.*

4 *L. 1. & 2. D. de acquir. hered. l. Pomponius* 18. *in fin. D. de re. vendicat.* Si tamen à iudice vnius territorij quis pronunciatus ſit hæres cum beneficio legis & inuentarij, vix eſt, vt ea ſententia poſſit afficere alterius territorij creditores, vt dixi *ad Defin. 15. ſupr. de re indic.* Vide Andr. Tiraq. *in tract. de nobilit. cap. vlt. num. 1. & ſeqq.*

Caſus, in quo poteſt quis appellare ab ea ſententia per quam alius etiam perſonaliter fuit condemnatus.

CVm aduerſus debitorem meum agerem & perſonali & hypothecaria,[1] non ipſe tantum, ſed & vxor & liberi interceſſerant. Iudex pendente lite, ſolum debitorem, quod debere eum conſtaret, mihi prouiſionaliter, vt aiunt, condemnauerat.[2] Non eo minus iuſtam appellandi cauſam vxor & liberi habebunt, quamuis non fuerint ipſi condemnati, ſi modo iuſtam ab initio intercedēdi cauſam habuerunt.[3] Quoniam aliquo noceret iis ſententia, poſſetque in eorum præiudicium habere executionem, licet contra alios lata. Quandoquidem non poteſt videri inter alios reddita, quæ vocatis iis auditiſque reddita eſt,[4] niſi ius eorum nominatim exceptum ſit per ſententiam. Finge maritum pendente lite appellatoria deceſſiſſe, & quidem adeo inopem, vt ſoluēdis dotibus, quas à pluribus vxoribus acceperat, impar eſſet. An non intereſt liberorum ex priore coniugio ſuſceptorum, itemque poſterioris coniugis, qui anteriores ſunt tempore, ne per eam prouiſionalem adiudicationem quicquam ex bonis diminuatur? Vtique ſane, tametſi ego non in rem, ſed in ſolam debitoris perſonam egiſſem.[5] Quo tamen caſu ſi maritus viueret nullam aut intercedendi, aut appellandi cauſam mater liberique haberent, quouſque in condemnati bona vellem exequi iudicatum.[6] Quo omnino fieri neceſſe eſt mortuo debitore condemnato, quando in mortui perſonam agi amplius non poteſt. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Meſtral, & N. Ranier, contra D. Abbatem Altacombanum, 16. Cal. Iul. 1595.

1 Poſſunt enim duæ iſtæ actiones in eodem iudicio cumulari. Guid. Pap. *quæſt.* 108. ſcilicet cum ex contractu actio venit. Mynſing. *obſeru.* 1. *centur.* 58.

2 Nec enim tertius vnquam poteſt condemnari pendente lite ac per modum prouiſionis, cum non ſit obligatus.

3 Quia eo caſu ipſorum intereſt. Audiendi vero ſunt appellantes omnes quorum intereſt, *l. 1. D. de appell. recip. l. à ſententia* 5. *§. ſi hæres, l. ſi perluſorio* 14. *D. de appellat.*

4 *L. etiam* 29. *§. vltim. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

5 Nempe quia in executione iudicati poſſunt & debent capi pignora *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. Cod. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

6 Hoc ideo, quoniam eo iure quo vtimur poteſt etiam corpus ipſum debitoris hodie capi pignori, adeo vt plerumque ab ea capione incipiatur, vt dixi ſæpius *in tit. de execut. rei iudic. ſup.*

7 Cum enim non poſſit fieri executio iudicati, niſi vel in corpus, vel in bona debitoris, conſequens eſt, vt mortuo debitore ſola ſuperſit ratio faciendæ executionis in bona, *arg. l. Stichum aut Pamphilum* 95. *in princ. D. de ſolut.*

DEFINITIO III.

Poteſt venditor intercedere executione ſententiæ contra emptorem redditæ, ſi non fuerit emptor ipſe vocatus.

COndemnato emptore, qui in inſtantia vēditorem ſuum auctorem non laudauerat, ſi victore iudicati executionem perſequente litem auctori ſui emptor denunciet, non eſt prohibendus venditor quo minus intercedat executioni tanquam tertius, ſi nec condemnatus, nec vocatus,[1] ſi putet ſua intereſſe.[2] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Montou, & N. Nicolin. 4. Id. Aug. 1595.

Cod. Fabr.

1 Non enim nocet venditoris res contra emptorem iudicata ſi neſciuit litem, nec ad eam fuit euocatus, *l. ſæpe* 63. *D. de re iudic.*

2 Intereſt autem plerumque venditoris, ad quem ſcilicet periculum euictionis ſolet debetque pertinere, vt dixi in Rationalibus, *ad l. venditor* 49. *D. iudic. ex l. 1. C. vbi rem. act.*

DEFINITIO IV.

QVod dicimus ſententiam latam contra Prælatum, ſi neque contumacia, neque colluſio interuenerit, mandari poſſe executioni aduerſus eum, cui in beneficio ſucceſſor eſt,[1] ita accipi debet, vt habeat, quod ad rem in iudicium deductum attinet, non etiam quod ad litis expenſas in quas deceſſor condemnatus fuit.[2] Quid ergo ſi condemnato deceſſore quaſi poſſeſſore fundi emphyteuticarij ſucceſſor ex iudicato conueniatur, & petat ille demonſtrari ſibi rem præſentem, vt ſciat an contendere debeat an cedere?[3] An erit audiendus? Dubitationem facit quod neque condemnatus, neque is, cui res iudicata nocet, petere poteſt ſententiam, vt ocularis illa rei demonſtratio fiat.[4] Sed tamen verius eſt non eſſe id ſucceſſori denegandam,[5] vel ob hoc ipſum, vt ſciatur certius an deceſſor cum victore colluſerit necne? Quid enim aptius ad colluſionem denegandam, quam ſi appareat deceſſorem paſſum ſe condemnari tanquam poſſeſſorem, cum poſſeſſor non eſſet?[6] Cæterum non idcirco permittendum erit ſucceſſori, vt exceptiones vllas obiiciat, quæ impugnent iudicatum, niſi appellationis auxilio aliiſve remediis, quæ ipſi condemnato, ſi hodie viueret, competitura eſſent,[7] cum colluſio, vt diximus, nulla interuenit.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 37. ſup. De epiſ. & cleric.

1 Crauet. *conſ.* 10. *num.* 9. poſt Abbat. *conſ.* 62. *col.* 2. *verſ. & hæc maximè procedunt, volum.* 1. *ex not. in cap. edoceri Extr. de reſcrip.* Oldrat. *conſ.* 94.

2 Expenſæ enim ſunt perſonales, cum infligantur in pœnam temere litigantis, vt dixi *Defin. 1. ſup. ſi plur. vna ſentent. fuer. condemn.*

3 Ne alioqui cogendus quis ſit etiam inuitus litigare, *arg. l. 1. D. de edend. l. ſi reus* 73. *D. de procurat.*

4 Nec enim finis vnius litis debet eſſe initium alterius, *l. terminato* 3. *vbi not. C. de fructibus & lit. expenſ.*

5 *Arg. ſi interruptione* 8. *§. vlt. D. fin. regund.*

6 Vix enim eſt, vt poſſit hoc fieri ſine dolo, *l. is qui ſe obtulit* 25. *D. de rei vindic. l. ſi ſe non obtulit* 4. *D. de re iudic.*

7 Hactenus enim ſuccurrendum ei eſt, vt poſſit appellare, *arg. l. vlt. D. de in integr. reſt. l. ſi ſuſpecta* 29. *D. de inoffi. teſt. l. 5. §. ſi hæres, l. ſi perluſorib* 14 *D. de appellat.*

DEFINITIO V.

Caſus, in quo ſententia contra alios lata aliis nocet, etiam minoribus aut abſentibus, & indefenſis.

ALiquando euenit, vt contra iuris regulas etiam inter alios acta res & iudicata aliis noceat. Finge diſputari de conditione dedititia, & vt loquimur, talliabili plurium, quorum alij ſint maiores & præſentes, alij minores aut abſentes, omnes tamen eiuſmodi nominis & familiæ.[1] Non eo minus ſententia contra minores aut abſentes reddita valebit, quod defenſi fuerint,[2] ſi modo qui præſentes, & condemnati fuerunt nihil dolo malo, & per colluſionem feciſſe probētur.[3] Nimirum ſi domicilij & bonorum, aut ſaltem bonorum communio interueniat.[4] Nam cum ex inueterata totius prouinciæ noſtræ conſuetudine, quod ad hoc hominum genus attinet, iampridem receptum ſit, vt vnius ex ſociis facto ſtatuſque profeſſione cæteri quoque obligentur; multo magis illud admittendum eſt, vt ſententia contra præſentes lata etiam abſentes afficiat, cuius ſcilicet propria vis ea eſt, vt vel in inuitum reddatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10. Calend. Mart. 1590.

1 Siquidem iuris regula in contrarium eſt, *l. 1. & paſſ. Cod. hoc tit.*

2 Quomodo tamen regulariter obtinet, *l. contra pupillum* 54. *D. de re indic.*

3 Nec enim quorundam dolum & colluſionem aliis nocere æquum eſſet, *vulgat. iurib.*

4 Hæc enim communio illa eſt, quæ ſocios ex conſuetudine in-

duxit,vt dixi *Defin.3.upr.de dedit.libert.tollend.*

5 *L.inter ſtipulantem 83.§.1.C.de verb.oblig.*

DEFINITIO VI.

Sententia lata contra priorem emphyteutam poteſt mandari executioni etiam contra nouum poſſeſſorem,ſed eo ante omnia citato.

SEd & ſententia aduerſus emphyteutam lata,qui poſtmodum rem emphyteuticam alienauerit, [1] poteſt mandari executioni contra nouum poſſeſſorem non quidem inauditum. [2] ſed prius citandum, vt ſi qua executionis impediendæ rationes habet, eas proferat. Eadem namque in vtriuſque emphyteut. perſona condemnationis ratio eſt quæ ſcilicet ex ſola rei emphiteuticariæ poſſeſſione proficiſcitur. [3] *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 43. ſupr. de iur. emphyt.

1 Poſtquam placuit poſſe hodie non tantum emphyteuſes, ſed etiam feuda irrequiſito domino alienari;tanquam quæ redacta ſint ex generali conſuetudine ad inſtar patrimoniorum allodialium, vt ſcripſi pleriſque locis ſub *tit. de iur. emphyt.ſup.* Vide Boër *deciſ.*182.*num.*48. Ranchin.ad Guid. Pap.*quæſt.*26.vbi addit non ſimiliter ſententiam latam contra colonum, poſſe mandari executioni contra dominum Bartol.*in l.2.num.9. C.vbi in rem.act.*

2 Nemo enim inauditus condemnandus eſt, vel pro condemnato habendus, niſi ſaltem fuerit euocatus, *l.1.D.de requir.reis,l.etiam 29.§.vlt. D.de minor. l. de vnoquoque 47.D.de re iudic.* (Excipitur fideiuſſor datus de iudicato ſoluendo, qui poteſt conueniri abſque nouo proceſſu Guid. Pap.*quæſt.* Sed hoc ita, niſi in fideiuſſione appoſita ſit aliqua conditio. Hanc enim prius impleri oportet puta ſi quis fideiuſſerit ſe ſoluturum quod alium debere conſtabit redditis demum rationibus, vt in *l.qui Romæ 122 §. Agerius,de verbor.oblig.* *Ita Senatus.*in cauſa Petri Vulliod. & Ioannæ Romanæ Berguere 14.Maij 1614.)

3 Intellige, iuncta auctoritate noſtri ſtatui ex quo competit hodie actio perſonalis etiam aduerſus tertium poſſeſſorem rei emphiteuticæ, tametſi nunquam ille contraxerit, vt dixi ſæpius *ad tit. de iur. emphyt. ſupr.*

TIT. XXVI.

DE APPELLAT. ET RELAT.

DEFINITIO I.

Appellationem ab interlocutoria interpoſitam poteſt procurator & proſequi & deſerere, ſiue procurator ipſe appellauerit, ſiue dominus.

POSTQVAM iuris Pontificij quo vtimur auctoritate ventum eſt, vt ab interlocutione iudicis appellare liceat,illud quoque conſtitui rationis fuit, vt eam appellationem interponere ac proſequi procurator ad litem datus poſſit. [2] Nam cum ſit dominus litis, [3] conſequens eſt, vt quandiu lis manet, id eſt, ad diffinitiuam vſque ſententiam, quæ litem finiat, [4] prouocandi ius habeat,eaque omnia faciendi,quæ facere dominus ſi ipſe adeſſet,poſſet. [5] Qua ratione illud etiam conſtitutum eſt,vt appellationem, quam vnus ex litigatoribus ab interlocutione interiecerit,aduerſarij procuratori inſinuatam eſſe ſufficiat, ne deſerta videri queat. [6] Secundum quæ cum ex contrario procurator quidam ab interlocutoria pronunciatione appellaſſet, nec appellationem intra tempora proſecutus eſſet, ob idque aduerſarius collitigatorem in ius vocaſſet,vt appellatio deſerta pronunciaretur, [7] placuit, licet minus ſolemniter facta eſſet vocatio, [8] idcirco tamen confirmandam eſſe, & appellationem deſertam pronunciandam,quod ea vocatio procuratori,qui prouocauerat, fuerat inſinuata Quid enim intererat,an ita factum eſſet, an procurator ſolus in ius vocatus fuiſſet? [9] Nam & inſcio collitigatore cuius procurator appellauerat, appellatio introduci peragique potuerat. Ergo & deſerta pronunciari, [10] Nec aliud *Senatui* viſum eſſet, tametſi non procurator, ſed dominus prouocaſſet. [11] *Ita Senatus* contra D.de Barbarel [12] Cal.Aug. 1588.

1 *Cap.cordi & cap.vt debitus.Extr.de appellat.cum ſimilibus.*Iure autem ciuili aliud eſt, *l.2. D.appellat.recip.l.ante ſententiæ tempus,Cod. quor.appell.non recip. l.apertiſſimi,C.de iudic.* Papienſ. *in form.appellat.ab interloc. verſic.in his ſcriptis,num.2.*

2 Aufret.*in ſtil. Cur. parlam.Pariſ. in tit. De adiornam.Par Franc.fol.7. §.item in cauſa* poſt Bart. & Ioann. Fab.*ad l.nemo,C.de proc.*& Specul.*in tit. de procur. § qualiter.verſic. quia procurator.* Idem Bart. & Alex. *in l.cum procurator.D.de oper.noui nunciat per l.ad rem mobilem 58.& l.ad legatum 62.D.de proc.*Caſtr.*conſ.*26.incip.*ſuper primo dubio.*

3 *L.procuratoribus 22.& ſeqq.C.de procurat.*

4 Sola enim ſententia diffinitiua finem liti imponit, *l.1.D.de re iud. l ſingulis 6.except.rei iud.*

5 *L.1.§.vlt.l.2.in princip.D.quand.appell.ſit & intr. qua tempor.*

6 Quidni enim valeat ſignificatio appellationis ei facta, qui ſit ipſe dominus litis?

7 Quod ſit impetrato principali diplomate, quod *deſertionis* vocatur.

8 Forte ob non obſeruata ſolemnia, quæ ſtylus noſter ſeruari præcipit.

9 Nullam enim ſolemnitatem requirit denunciatio, quæ non ſit niſi ad certiorandum.

10 Vt ſcilicet eadem ſit ratio contrariorum,*arg.l.1.C.de expreſſ.lib.11. tit.vlt.*

11 Non enim eo minus verum eſt manere procuratorem dominum litis, vt dixi *num.*3.

DEFINITIO II.

Appellatio procuratoris generalis principis pro capite pœna non prodeſt reo condemnato, quamuis male,tanquam ex contumacia fuerit condemnatus.

HOmicidij reus ex minus plenis probationibus tribus edictis in ius vocatus, non tamen ſatis rite peracto edictorum ordine, ſui copiam non fecerat, ob idque quaſi vere contumax fuiſſet ab inferiore iudice ad capitis pœnam damnatus, [1] bonorumque omnium publicationem paſſus fuerat. Ab illa ſententia procurator Principis prouocauerat, pro ea dumtaxat parte, quæ bonorum publicationem irrogabat, quod diceret publicationis pœnam ab inferiore iudice irrogari non potuiſſe, [2] præſertim in alterius quam ſupremi Principis vtilitatem. [3] Senatus noſter cum de appellationis iure cognoſceret videretque, nec publicationis irrogandæ, nec condemnandi rei ſatis iuſtam cauſam fuiſſe, propterea quod minus ſolemniter edictorum ritus impletus eſſet, [4] aliæ vero delicti probationes non ſufficerent, [5] dubitabat an quod ad capitis quoque pœnam pertinebat ſententiam improbare debet? Mouebat quod licet procurator Principis ab vno dumtaxat ſententiæ capite appellaſſet, videbatur tamen ea appellatio facere debere, vt de delicto primum & ex integro quereretur. Id enim eſt quod noſtris placet, appellationem ab vno capite ſententiæ, quamquam determinare,vt loquuntur, & limitate interpoſitam, ad alia quoque porrigendam eſſe quæ ſint connexa. [6] Quid vero magis connexum quam pœna cum delicto? [7] Accedebat quod pendente appellatione reus deceſſerat, propter quod tota quoque criminis quæſtio extincta videbatur. [8] Sed tamen placuit, de ſententiæ viribus, pro ea parte tranſiſſet in rem iudicatam, quæri non oportere, [9] neque procuratoris generalis appellationem reo prodeſſe debuiſſe,quando ne cis ipſe ad appellandum admitti poſſet,quamdiu abeſſet. [10] Itaque Senatus de eo duntaxat ſuper quo aditus fuerat pronunciauit, [11] ſententiam quæ hactenus infirmauit, vt bonorum publicatio ab inferiore iudice perperam inflicta in pœnam pecuniariam commutaretur. [12] in ea cauſa Claudij Patry. 15.Calen. Decemb. 1558.

1 Nam cum verus contumax pro præſente habeatur, poteſt vtique condemnari acſi vere præſens eſſet, *de requir. reis*, quia aduerſus contumaces omnia iura clamant, ſi modo ſint vere contumaces *l.1 .Cod. quor. appell. non recip. cum ibi not.* Vide Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 44. *per tot.*

2 Sicut enim non pro omni crimine pœna confiſcationis irrogari poteſt. *Auth.bona damnatorum, C. de bon. proſcript.* ita nec ab omnibus *l.vnic. C. ne ſin. iuſſ. Princip. liceat cert. iudicib.* Iul. Clar, *in §. fin. quæſt.* 78.n.5.

3 Nempe

3 Nempe quia ſolus Princeps in Eccleſiam excipias habet fiſcum, *l. 2. & 3. C. de quadr. præſcript.* Iul. Clar. *d. §. fin. quæſt. 80. num. 5. & dict. quæſt. 78. num. 6.*

4 Propter quod non poterat dici verè contumax, qui non fuerat ritè vocatus.

5 Quæ etiam aduerſus contumacem ſi non plenæ ſaltem ſemiplenæ requiruntur, vt dixi *Defin. 7. num. 5. ſup. de confeſſ.* Contrarium tamen de facto obſeruari teſtatur Iul Clar. *d. quæſt. 44. num. 10.*

6 Ibi Bart. poſt Dyn. *in l. appellanti, D. de appell. ex l. etiam 29. §. 1. D. de minor.* Nam in connexis non poteſt ſententia pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudicio 27. D. famil. erciſc.*

7 Nec enim pœna niſi propter delictum immediate infligitur, *l. ſi pœna 20. D. de pœn. l. ſancimus 22. C. eod.* Contrarium pœnæ eſt venia, eoque alludens Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus 20. de min.* ait nihil commune habere ætatis cum delicto.

8 *L. 3. l. defuncto 6. D. de public. iudic. l. ex iudiciorum 20. D. de accuſat.* Vide tamen Iul. Clar. diſtinguentem *in pract. crimin. q. 94. num. 7.*

9 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenium 25. D. de ſtat. homin. l. res iudicata 207. de reg. iur.*

10 Quis contumax nunquam auditur appellans niſi purgata prius per ſuam præſentiam contumacia, *C. quor. appellat. non recip.* Niſi cum excuſatio abſentiæ per alium pro abſente iuſtis rationibus admittitur, *vt in l. inter accuſatorem 10. & l. penult. §. 1. D. public. iudic.* Vide Clar. *d. quæſt. 44 num 11.*

11 Nam neque iudex appellationis de alio cognoſcere poteſt, quam de quo fuit aditus quoniam appellationis deuoluit cognitionem ad iudicem appellationis, niſi quatenus appellatum eſt.

12 Potuit enim illa pœnæ commutatio fieri & pecuniariter agi de crimine etiam defuncto reo, *d. l. defuncto 6. D. de publ. iudic.* Maxime vero defunctos eſſet poſt litem de crimine conteſtatam, *d. l. ex iudiciorum, in fin.*

DEFINITIO III.

Ab omni interlocutoria, quæ præiudicium faceret in diffinitiua, poteſt ſtatim appellari.

TAmetſi dici ſoleat non facere iniuriam iudicem qui iubet exhiberi ſibi litis inſtrumenta, ex quibus conſtituat quid inter litigatores pronunciandum ſit, [1] adeo, vt nec audiri debeat, qui ab eiuſmodi interlocutione prouocat, tanquam appellans à futuro grauamine: [2] Si tamen eadem interlocutione prohibiti ſint litigatores, vt plerumque ſit, aliud quippiam proponere, edere, reſpondere, placet iuſtam appellandi cauſam habere eum, qui non fuerat contumax in iis exhibendis aut allegandis, quæ ad iuris ſui tuitionem litiſque victoriam facere viderentur. [3] Nempe quod ſi ea interlocutio tranſiret in rem iudicatam, liberum non eſſet iudici aliam dilationem concedere, cuius indulgendæ facultatem ſibi ille præripuiſſet. [4] Eo namque iure vtimur; vt non magis interlocutoriam, quæ diffinitiuæ vim habeat, [5] quam diffinitiuam ſententiam reuocare iudex poſſit, niſi noua cauſa ſuperueniat, & interlocutionis verba patiantur. [6] Vt puta ſi adiecta ſit clauſula, *donec conſtitutum ſit*, quam Pragmatici iuſtificatiuam vocant. *Ita Senatus* in publico auditorio, 10. Cal. Decemb. 1588.

1 Pragmatici dicunt *appointer le procez en droict.*

2 Quia ſi ius ciuile inſpicias non poteſt appellari ab interlocutoria, ſi vero ius canonicum, quo vtimur in hac parte, appellari quidem poteſt, vt dixi *Defin.* *ſupr.* ſed non a futuro grauamine, quia grauamen cum ſit cauſa appellationis, *l. 1. D. hoc tit.* debet præcedere appellationem, ſicut cauſa quælibet ſuum effectum, *l. præfecti 17. D. de minor.* Nihil enim poteſt intereſſe appellantis quandiu nondum eſt grauatus, appellans autem nemo auditur niſi cuius iam intereſt, *l. 1. D. quo appell. recip.*

3 Cum exhibitio inſtrumentorum ſit neceſſaria ad victoriam litis conſequendam, *l. poſtquam 5. §. ſi dies, D. vt legat. ſeu fideicomm. nom. caueat. l. 1. §. edenda, D. de edend. l. procurator. 7. C. eod.*

4 Alioqui eſſet inane & illuſorium decretum iudicis quod eſſe non debet, *l. ſi prætor. 75 D. de iud. l. vit D. de itin. public.*

5 Sunt enim pleræque interlocutoriæ quæ habent vim ſententiæ diffinitiuæ. Papienſ. *in form. interloc. ſupr. incomp. numer. 2.* & ibi Maſuer. in verb. *diffinitiua.* Adde idem eſſe in ſententiis interlocutoriis executioni iam mandatis Papienſ. *ib. num. 9.*

6 *Ex l. quod iuſſit 14. de re iud.*

DEFINITIO IV.

Caſus in quo appellatur à denegata iuſtitia etiamſi trina monitio non præceſſerit.

QVod placet appellari non poſſe, tanquam à denegata iuſtitia, ſi non interpellatio trina præceſſerit, [1] ita intelligendum eſt, ſi appellandi alia cauſa non ſit, quam quod iudex requiſitus nihil decernere voluerit. [2] Cæterum putauit Senatus iuſtam recipiendamque appellationem eius, qui cùm à iudice petiiſſet inhiberi aduerſario, ne quid noui lite pendente faceret, [3] nihil aliud obtinere potuerat, quam vt alia ratione ſibi ad eas inhibitiones obtinendas conſuleret, aperte enim per inſcitiam iudicis hoc modo denegata iuſtitia videbatur, cum inhibitionum eiuſmodi interpretandarum alio expeditior commodiorque ratio nulla ſupereſſet. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. d'Introx Auguſtani, 3. Non Decembr. 1588.

1 De quo vide Mynſig. *centur. 2. obſeru. 24. & centur. 3. obſeru. 57.* Roman. *ſing. 424. & conſ. 427.*

2 Cum non debeat officium ſuum denegare petenti, *l. 4. §. hoc autem iudicium, D. de damn. infect.*

3 *Ex vulg. tit. C. vt lit. pendent. vel poſt prouoc.*

4 Cum magiſtratus & iudex quilibet ſit miniſter legis, & viua vox iuris ciuilis, *l. nam & ipſum 8. D. de iuſtit. & iur.*

DEFINITIO V.

Appellatio ab vno capite ſententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis, ſi non interueniat auctoritas, vel Principis, vel Senatus.

APpellatione interpoſita ab vno capite ſententiæ interlocutoriæ, poteſt ex Principis reſcripto fieri, vt totius cauſæ cognitio ad appellationis iudicem deuoluatur, [1] ſi qua iuſta ſit, quæ ita fieri ſuadeat. [2] Sed eſt in eam rem neceſſaria reſcripti principalis auctoritas, [3] niſi apud Senatum appellatio tractetur, qui ſuprema, vt aiunt, manu, reſcripti vim ſuppleat. [4] Nam appellationis poteſtate fieri non poteſt, vt à iudicis, à quo appellatum eſt, iuriſdictione diſcedatur, niſi quatenus appellandum eſt. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige quamuis nondum cognitum nec pronunciatum ſit ſuper appellatione. Alioqui ſi pronuncietur bene appellatum ab interlocutoria, tota cauſa principalis deuoluitur ad ſuperiorem, ad quem fuit appellatum, *cap. vt debitus honos, in fin. Extr. hoc tit. & cap. cordi, eod. 6.* Papienſ. *in form. appell. ab interloc. in verſ. cauſis & rationibus infra ſcriptis, num. 5.*

2 Non enim temere ac ſine cauſa priuandus quis eſt ſua iuriſdictione, *d. cap. vt debitus honos.*

3 A qua tanquam à capite pendent omnes iuriſdictiones, ſicut & dignitates, *l. 1. & 2. C. vt dignit. ord. ſeruet.*

4 Quia & vicem Principis gerit Senatus, *arg. l. vnic. §. his cunabulis. D. de offic. præf. prætor.*

5 Ne latius alioqui pateat effectus, quam ſua cauſa, quod ratio non admittit.

DEFINITIO VI.

Ab interlocutione, qua iuſſi ſunt litigatores venire in rem præſentem, non poteſt appellari.

NOn eſt iſta appellatio ab interlocutione iudicis, qui pendente apud ſe lite, ſiue de proprietate, ſiue de poſſeſſione fundi iuſſerat venire litigatores in rem præſentem fundique fines demonſtrare, vt ſciri poſſet, quid & quantum poſſideretur. [1] Nullum enim ex ea re præiudicium aut huic, aut illi ex litigatoribus factum videri poteſt. [2] Ac plerumque periculum eſt ne pendente lite fraus fiat, exaratis fortaſſe effoſſiſve finibus, propter quod æquum eſt etiam poſt interpoſitam appellationem iudicem ad locum de quo litigatur accedere, fineſque inueſtigare, [3] non tam præcipiti feſtinatione ferendæ ſententiæ, quam præueniendi periculi cauſa; [4] *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Dec. 1588.

1 Eſt enim hæc probationis ſpecies plerumque neceſſaria ad veritatem facti totius inueſtigandam, *l. ſi irruptione 6 in fin. D. fi. regund.*

2 Nemo autem poteſt audiri appellans, qui non fuerit grauatus, cum alioqui nihil eius interſit, *l. 1. D. de appell. recip.*

3 Semper enim & omnibus modis curare magiſtratus debet, vt veritatis probatio ſalua ſit, *l. curent 21. D. de teſtib. l. in lege 41. D. ad leg. Aquil.*

4 Vt ſcriptum eſt quamuis in alia ſpecie, *in l. ſi quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam.*

DEFINITIO VII.

Quantum interſit an appellans ſit contumax in cauſa appellationis, an appellatus.

SI is, pro quo iudicatum eſt, ad litem appellatoriam defendendam vocatus non venerit, nihilominus pro eo ferri ſententia poteſt, & iudicatum confirmari [1], ita tamen, vt is in contumaciæ expenſas pœnæ nomine condemnetur. [2] Diuerſum eſt in appellante contumace. Hic enim cum appellationem, quam proſequi debebat deſeruerit, [3] facit omnino, vt iudicis, qui de appellatione cognoſcit, aliæ partes eſſe non poſſint, quam vt confirmet iudicatum. Qui enim fieri poteſt, vt in rem iudicatam non tranſeat ſententia, à qua fuit appellatum, ſi appellatio aut ab initio, quandocunque poſtea deſeratur? [4] Atqui publice intereſt res iudicatas effectum habere. [5] Igitur publica vtilitate certante cum appellantis iure, licet ex actis litis appareat iuſtam fuiſſe appellandi cauſam, potior tamen publicæ vtilitatis ratio eſſe debebit, [6] neque hic locutus erit, quod dici ſolet, iudicem, qui abſente alterutra parte pronunciat, obſeruare debere, vt partis abſentia per Dei præſentiam repleatur. [7] Id namque tum obtinet, cum iudicis officio & cognitioni abſentia partis locum relinquit, quod non euenit condemnato iam eo, qui in proſequenda appellatione contumax eſt. [8] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Michal. magiſtri computorum, & Ioannis Guilliermini, menſ. Decembr. 1588.

1 Nempe ſi ex actis litis appareat fuiſſe bene iudicatum. Nam & in dubio præſumendum eſt pro ſententia. Boer. *quæſt. 15 in fin.*

2 Semper enim hæc pœna contumaciæ debetur, vt nunquam audiatur contumax, niſi refuſis expenſis, *l. ſancimus 16. C. de iud.*

3 Deſerere ſiquidem appellationem dicitur appellans, qui eam non proſequitur, & quidem intra tempora in eam rem præſtitota, *l. fin. §. illud. C. de tempor. appell. clem. ſicut de appell.* Vide Oiach. *deciſ. Pe em. 28* & Papienſ *in form. reſp. indic. à quo appell. in verſ. ſtatuit & aſſignauit, num 1 & ſeqq. l 2. § vlt. D. de appell recip.*

4 Siquidem appellatio deſerta ſic habetur ac ſi nunquam interpoſita fuiſſet.

5 *L. ſeruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* ſcilicet, vt ſit aliquis litium finis, *l 1. D. de re iudic. l. ſingulis 6. D. de excep. rei iudic.*

6 Vt ſolet ſemper debetque publica vtilitas præferri priuatæ, *l. ita vulneratus 51. ad fin. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

7 *L. properandum 13. § cum autem ex vtroque ſcio, Cod. de iudic.*

8 Quia cogitur iudex appellationis hoc caſu rem iudicatam habere pro veritate, *l. ingenium 25. D. de ſtat. homin. l. res iudicata 207. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Tutor datus non debet appellare, ſed ſe primum excuſare, poſtea ſi excuſatio non admittatur, tum demum appellare.

AB interlocutoria tutoris datione appellare non poteſt qui tutor datus eſt, [1] licet manifeſtum ſit nullo iure datum eſſe, quia non facile admittit hæc res dilationem ne interea pupillus indefenſus relinquatur. [2] Quid ergo? excuſationis ſuæ cauſas proponere tutor debebit, vt à tutela examinatur, [3] ſi eas iudex non admiſerit, eundemque tutorem manere debere pronunciauerit, tum vero appellare licebit, ſi alius ſit qui tutor dari commodius & iuſtius debuerit. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Febr. 1589.

1 Hoc eſt, cum datus fuit tutor per modum, vt aiunt, prouiſionis, & pendente lite, ne interim pupilli vtilitates deſerantur.

2 *Arg. l vlt. D. de appellat. recip.*

3 *Ex tit. de excuſat. tutor. vel curat. D. & C.*

4 *L. 1. & 2. D. ſi tut. vel curat. vel magiſtr. creat. appell. l. Imperatores 31. §. ſi magiſtratus, D. hoc tit.* iunct. *l. cum in vna 17. §. 1. eod.* Adde *Defin. 1. & 2 in Quor. appell. non recip.*

DEFINITIO IX.

Contra creditorem quo poſtulante tutor datus eſt, appellari non poteſt, ſed contra eos, qui tutores creari debuerunt, aut qui tutorem nominauerunt.

POſtulante creditore tutor pupillo datus eſt Titius, qui ab ea donatione prouocauit. Non aduerſus creditorem proſequi appellationem poterit, [1] ſed contra eos, qui tutelæ onus recuſauerunt, quippe tutores fieri potuerunt, aut tutorem nominare debuerunt, agnatos nimirum & ad fines. [3] Nihil enim creditoris intereſt quis tutor ſit, [4] nec rurſum ei quicquam imputari poteſt, ſi modo tutorem dari ſimpliciter petierit, non etiam id egerit nominatim, vt daretur ille qui datus fuit. [5] *Ita Senatus* eodem Senatuſconſulto.

1 Poteſt enim creditor quoque petere, vt filiis pupillis ſuis debitoris dentur tutores ſi non ſint neceſſarij qui petant, *l. ſi filius 4. C. qui pet. tutor vel curat. l. 2. alias l. Diuus, §. ſi quidem, D. eod. l. vlt. §. perſonis, C. de admin. tutor.*

2 Neque enim creditor in huiuſmodi ſpecie eſt legitimus contradictor, ſed ille inquam onus tutelæ vult detorquere tutor datus, qui appellauit.

3 Nam ex agnatis & affinibus ſumi tutores debent non ex creditoribus. *Auth. minoris debitor, Cod. qui dat. tutor vel curat. poſſ.*

4 Neque enim cogitur creditor edere nomina, ex quibus tutores conſtituantur, quomodo coguntur cæteri qui obſequij deſerti periculum timent, de quibus *in l. 2. Cod. qui per tutor. vel curat.*

5 Neque enim caſu aliud eſſet, quia videretur creditor periculo ſuo tutorem nominaſſe, *vt in d. l. vlt. §. perſonis, in princ. & in verſ. cognatis. C. de admin tutor.*

DEFINITIO X.

A ſententia contra alium lata ſufficit, vt intra decendium ex die notitia appelles is, cuius intereſt.

SI à ſententia contra te lata prouocauero ſuſcipiendæ pro te litis gratia, non obſtabit mihi quod intra decem dies non prouocaueris, [1] ſi modo mea interſit, [2] & ego intra decem dies à quo tempore ſciui te condemnatum, appellauerim. [3] Suam cuique enim non alterius negligentiam nocere oportet. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 13. & 9. Cal. Aug. 1591.

1 Andr. Gayl. *lib 2 pract. obſeru. l. 4. §. alio condemnato, D. hoc tit.*

2 Audiuntur enim appellantes omnes quorum intereſt, *l. 5. §. ſi hæres, l. ſi perluſorio 14. D. hoc tit. l. 1. D. de appell. recip. l. 2. §. 1. quand appell. ſit.*

3 Appellandi enim tempora non currunt ei qui ſententiam probabiliter ignorauit, niſi à die ſententiæ, *l. 1. §. vlt. D. quan. appell. ſit, & intra tempor.*

4 *L. factum 155. l. in condemnatione 73. §. vnicuique, de reg. iur. l. pupillus 14. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO XI.

Caſus, in quo habetur pro puro appellante, qui non appellauerat niſi in caſum.

QVi appellauit ſub conditione, quæ non extitit, aut, vt melius loquar, [1] in caſum qui non euenit, quod plerumque fit, ſi poſtea gerat ſe pro appellante, quamuis reuera talis tum non fuerit, nunc tamen pro tali & habendus & condemnandus eſt. Cùm in ipſis fuerit arbitrio appellationem puram reddere quæ ab initio conditione, aut alio quolibet incerto euentu ſuſpédebatur. [2] Ex tempore, 13. Cal. Mart. 1589.

1 Nec enim poteſt appellari ſub conditione, cum appellatio ſit actus legitimus, qui non recipit conditionem, *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

2 Itaque locum habet hoc caſu regula, quæ vult, eum qui poteſt facere vt poſſit parendo conditioni iam videri poſſe, *l. qui poteſt 174. eod. D. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Sufficit verbum, appello, *vt appellatio recte interpoſita videatur, ad impediendum ne quid innouetur.*

SOlum verbum, *appello*, ſufficit, vt ad iudicem appellationis cognitio cauſæ deuoluatur, [1] & conſequenter ne quicquam in appellationis præiudicium attentari debeat. [2] Sed non ſufficiet, vt ſatis introducta appellatio cenſeatur ne deſerta videri poſſit ni appellans aduerſario diem dixerit intra conſtituta tempora ad appellatoriam litem conſtituendam. [3] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Siquidem verbum hoc habet vim deuolutiuam & ſuſpenſiuam, *l. 3. D. hoc tit.* Guid. Pap. *q. 30.*

2 *L. 1. & tot. tit. D. nihil innouar. appell. interp.*

3 *L. 1. & tot. tit. D quand. appell. ſit & intr. quæ tempor. l. vni. D. de libell. dimiſſ.* Papienſ. *in form. reſp. iud. à quo appell. verſ. ſtatuit & aſſignauit. num. 2 & ſeqq.*

DEFI

DEFINITIO XIII.

A ſententia, quæ vnum dumtaxat caput continet habens duas partes poteſt indiſtinctè appellari.

QVod conſtitutum eſt vt à ſententia quæ plura capita continet non aliter licet appellare, quam ſi condemnatus exprimat à quo capite appellet, vt in cæteris iudicati executio fieri poſſit, [1] ſi non à tota ſententia appellatum ſit, [2] ad eam ſententiam non pertinet, quæ vnum tantum caput habet duas partes continens, vt puta ſi quis hoc aut illud facere, vel præſtare ſub alternatione iuſſus ſit. Nihil enim hoc caſu intereſt, an ſimpliciter, an à tota ſententia appelletur. [3] Sane quod prouinciali noſtra lege cauetur, vt ne beneficio quidem Principis in integrum reſtitui poſſit ad appellandum is, qui intra decennium non expreſſit, à quo capite ſententiæ prouocauerit, moribus noſtris antiquatum eſt, paſſimque reſcripta Principis in eam rem & petuntur, & impetrantur. [4] Optima profecto ratione, ne aut procuratoris, aut ipſius etiam litigatoris imperitia liti damnum afferat, & ita ſummum ius ſumma fiat iniuria. *Ita in Senatu* tractatum inter fratres Pelard, 7. Cal. Iunij 1590.

1 Ita enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt, *art.* 91. Et ratio eſt, quia cum capita ſententiæ non ſunt connexa tot videntur ſententiæ, quot ſunt capita, *l. etiam* 29. *§.* 1. *D. de minor.* ſicut dici ſolet de ſtipulatione, *l. ſcire debemus* 9. *D. de verb. oblig.*

2 Cum enim à tota ſententia appellatur fruſtra eſt, ſi quis dicat etiam exprimenda eſſe capita, à quibus appellatur, *d. l. e iam, §.* 1. iunct. *l. tutor.* 47 *§. curator, D. eod. tit.* Vide *l. appellanti* 13. *D. hoc tit.*

3 *Arg. l. hac ſcriptura* 16. *D. de cond. & demonſtr.* ſecundum eam legis illius emendationem, quam nos attulimus, *libr.* 17. *Coniectur. iur. ciuil.*

4 Inſpiciendum autem non eſt tam quid conſtitutum, quam quid obſeruari ſolitum ſit & quo iure vtamur.

5 Quod ne eueniat introductum eſt à prætore beneficium & auxilium in integrum reſtitutionis, *l.* 3. *& paſſ. D. de in integr. reſtit. l. ſi ſeruum* 9. *§. ſequitur, D. de verb. obl.*

DEFINITIO XIV.

Sera eſt appellatio poſt ſecutam executionem, licet proteſtatio de appellando praceſſerit.

COndemnatus debitor, vt actori fundum vel decem præſtaret, vtrum actor eligeret, petierat in executione iudicati, vt victori tempus certum conſtitueretur ad eligendum, proteſtatus tamen ſe à ſententia appellaturum ſi victor fundum eligeret. Placuit ſecuta electione ſeram eſſe appellationem, poſteaquam conſentiente eo, qui condemnatus fuerat, mandata eſſet executioni ſententia, [1] nec prodeſſe deberc proteſtationem appellandi in id tempus collatam quo appellari amplius non poſſet. [2] Itaque hoc caſu, ſi quo vnquam alio, locum habere, quod vulgo iactatur, proteſtationem quæ ſit actui contraria nullius omnino eſſe momenti. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. ad ſolutionem* 5. *C. de re iud. l.* 1. *D. quand appellan. ſit.*

2 Id eſt, poſt mandatam executioni ſententiam, *arg. l. quod ſponſa* 41. *C. de donat. ant nupt. l. Stichus* 39. *D. de manum. teſt. m.* Nam etſi ſub conditione dicta eſſet ſententia, ſtatim tamen appellari deberet, *l.* 1. *§. biduum. verſ. ſane quidem, D. quand. app. ſit, & intr. qua tempor.*

3 *Cap. cum M. Ferrar* cum *ibi not. Extr. de conſtit. cap. ſollicitudinem in fin. Extr. hoc tit. c. gratum, Extr. de offic. deleg.* & aliis citatis per Papienſ. *in form. declin. iuriſd. verſ. proteſtans,* poſt Bart. *ad l. de pupillo* 5. *§. morte D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XV.

Sufficit ad obtinendum in cauſa appellationis, vt qui appellauit dixerit velle ſe iuuari actis primæ inſtantiæ, ſi modo ex iis appareat male iudicatum fuiſſe.

APpellans non ex eo ſolo ſuccumbere debet, quod appellationis ſuæ cauſas reddere iuſſus nullas reddiderit, [1] ſi modo ex prioris litis inſtrumentis de appellationis iure cognoſci petierit. [2] Neque enim eo minus ex iis, quæ acta ſunt in prima inſtantia, pronuntiandum eſt, an bene vel male iudicatum ſit. [3] Et ob eam nimirum cauſam ſolemus dicere, eas ſcripturas, per quas de appellationis iure vel iniuria inter collitigatores diſceptatur, extra litis acta eſſe, [4] vtpote quæ ad ius magis, quam ad factum referantur. [5] Iuris enim non facti quæſtio eſt, an bene iudicatum ſit, necne. [6] Sed hæc ita ſi de appellatione ex ſcripto cognoſcatur. Nam ſi viua voce res tractetur, & in publico auditorio, non aliæ Senatus partes eſſe poſſunt, quam vt appellantem condemnet, ſi appellationis ſuæ cauſas reddere nullas poſſit. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Iulij 1590.

1 Pragmatici noſtri dicunt, *s'il n'a fourny aucuns griefs.*

2 Appellanti enim permittendum eſt, quibuſcumque modis potuerit appellationem ſuam perſequatur, *l.* 3. *§. vltim. D. hoc tit.* nec maior vlla iniquitas eſſe poteſt, quam quæ ex ſola actorum prioris inſtantiæ inſpectione probatur. Cæterum eo iure vtimur, vt quia approbat, omnino probare debeat, iniuſtam eſſe ſententiam, ſiue actor ille fuerit in prima inſtantia, ſiue reus, & ſiue ſententia ſit diffinitiua, ſiue interlocutoria, contra quam diſtinguit Guid Pap. *quæſt.* 20. Intellige tamen, dummodo is, qui obtinuit, producat actu. Nam appellans non cogitur edere, niſi ſententiam, à qua appellauit.

3 Dummodo concluſum ſit in cauſa appellationis quod primo die, quo lis appellatoria tractatur, fieri apud nos ſolet.

4 Pragmatici noſtri vocant, *les griefs, & reſponſes à griefs.*

5 Quod iidem dicunt, *hors le procez.*

6 Ideoque poteſt iudex appellationis ex officio ſuo videre, an iſta fuerit cauſa ſic iudicandi, an ſecus.

7 Cum non poſſit Senatus diuinare, quid in actis primæ inſtantiæ contineatur, quæ nec videt, nec vnquam vidit, *arg. l. ſi putator.* 31. *ad legem Aquil. l. ſi fide iuſſor* 29. *§. ſi cum . ebitor D. mandat. l.* 4. *§. illa etiam quæſtio, D. de doli mali excep.* Iunge *l.* 3. *§. vlt. l. appellanti* 13. *§.* 1. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

In cauſis criminalibus quocunque tempore introduci poteſt appellatio. Sed appellationi renunciari non poteſt, ſi pœna fuit corporalis.

IN cauſis criminalibus etiam poſt elapſum decendium admittitur appellatio, quoniam iniuria, ſeu, vt Pragmatici loquuntur, grauamen ſemper durat. [1] Qua ex cauſa illud quoque in huiuſmodi cauſis ſingulari iure receptum eſt, vt nec liceat ei qui ſemel appellauit, renunciare appellationi, quinimo de appellatione neceſſario cognoſcendum ſit. [2] E contrario, ſi quæ per inferiorem iudicem illata eſt iniuria talis ſit, quæ reparari amplius nequeat, non eſt appellatio admittenda, vt puta ſi quis iam tormenta paſſus appellare velit ab ea ſententia, per quam pronunciatum fuerat, vt quæſtioni dederetur. [3] Si quas tamen innocentiæ ſuæ rationes: aut probationes nouas proferat, non eo minus erunt recipiendæ, quod alioqui admittendis iis locus eſſe ſoleat ante habitam de reo quæſtionem. *Ita Senatus* menſe Iulij 1592.

1 Nec auditur perire volens, *l. non tantum* 6. *D. hoc tit.* Multo magis audiendus eſt is, qui appellationem ſuam vult proſequi.

2 Quia vbi ſemel per appellationem deuolutum eſt negotium ad iudicem appellationis, neceſſario videndum eſt, an bene ſit iudicatum aut male, cum non minus interſit reipublicæ abſolui innocentem quam nocentem damnari, *l. abſentem* 5. *D. de pœn.* Sed hoc intellige cum pœna criminis per priorem ſententiam irrogata corporalis fuit. Nam ſi pecuniaria tantum ſit, poteſt renunciari appellationi.

3 Nam nec ab interlocutoria poteſt appellari, quæ iam ſit mandata executioni. Papienſ. *in form. interior. ſup. comp. num.* 9.

4 *Arg. l. ante ſententiam* 2 *D. de appell. recip.* Poſſunt enim hæ probationes nouæ prodeſſe ad abſolutionem definitiuam.

DEFINITIO XVII.

Caſus, in quo condemnatus ab inferiore iudice non magis appellare poteſt, quam ſi à Senatu ipſo eſſet condemnatus.

AT quid ſi quis ab inferiore iudice condemnatus ad triremes, necdum appellans, interrogatus à Recuperatore, &c., vt loquuntur, Commiſſario, an ſtare velit ſententiæ, an appellare, reſponderit nolle ſe appellare; poſtea velit admitti ad appellationem, an erit audiendus? Minime, quoniam ab eo tempore videtur ſententia tranſiiſſe in rem iudicatam, ac propemodum in vim & auctoritatem Senatuſconſulti. [1] Sed hoc ita, ſi delictum, non negetur, quod vel ex ipſius rei confeſſione, vel ex probationibus admiſſum fuiſſe

appareat, [2] nec niſi de pœnæ modo reus coqueratur. Nam ſi delicti probatio nulla ſit, nec niſi confeſſionem fortaſſe, quam tormentorum metus, aut inconſulti rei facilitas expreſſerit, vtique æquum eſt ei ſuccurri, qui id agit ne pereat, [3] cum nec is, qui ſine cauſa perire vult, ſit audiendus. [4] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Roſſet pro procuratore iuriſdictionali Comitis de Monreal Baronis de Monfort, die Iulij 1591.

1 *L. ad ſolutionem 5. C. de re iud.* Sicut enim appellationis auxilium nemini denegandum eſt, *l. 1. §. rurſum quand. appell. ſit & inter qua temp. l. 3. §. falſus D. rat. rem haber.* ita nec appellare quiſquam cogi debet.

2 Quo caſu pleriſque placet nec eſſe admittendam appellationem eius, qui propria confeſſione fuit conuictus & præterea teſtibus *l. 2. C. quor. appell. non recip.* Iul. Clar. *in §. fin. qu. 94.* ſicut neque cum crimen eſt notorium Clar. *ibid. num. 2.*

3 Iul. Clar. *quaſt 65. num. 1. & 2.*

4 *L. non tantum 6. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Executio iudicati ſicut & iudicatum ipſum, extinguitur per appellationem.

Appellatio ſicut extinguit iudicatum; [1] ita & vim & poteſtatem executionis, cum ab executore appellatum eſt. [2] Ideoque pignorum quæ executor receperat poſſeſſionem retinere, eaque ſibi interim habere, nulla etiam præſtita ſatiſdatione, appellans poteſt. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 13. ſupr. de execut. rei iudicat.

1 *L. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Non tamen facit, quo minus pro ſententia in dubio præſumi oporteat, præſertim in antiquis. Boër poſt Baldum & alios quos citat. *qu. 15. in fin.*

2 Quamuis non poſſit iure appellari ab executore ſi non exceſſerit fines mandati. *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor appell. non recip.* Sed ſufficit poſſe liberari, verum recipienda ſit appellatio necne, ad hoc, vt interim nihil debeat innouari *l. 1 D. nihil inn. appell. interpoſ.*

3 Quia & haberet ea ſi executio nulla facta eſſet.

DEFINITIO XIX.

Fruſtra appellatur poſtquam res integra eſſe deſiit.

Cum aduerſus te agerem tanquam debitorem mei debitorem, [1] interuenit liti Sempronius, contendens in ea ſe pecunia priorem & potiorem eſſe, & obtinuit. Si propter nullam à me interpoſitam appellationem tu ex iudicato ei ſolueris, poſt elapſa appellandi tempora, [2] cum appellare velim reſtitutione in integrum aduerſus lapſum temporis in eam rem impetrata, & petere vt tu mihi ad eam quantitatem condemneris, non ſolum audiendus, quoniam ſera & inutilis appellatio eſt, poſtquam per negligentiam meam res integra eſſe deſiit, [3] quantumuis male & perperam pro Sempronio iudicatum ſit, quia mihi imputandum eſt, cur non appellauerim, non tibi, cuius nihil interfuit vtri ſolueres: [4] Præſertim cum nec à Sempronio condicere nunc poſſis. Repetitio enim nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, licet alius ſoluerit, quam qui ſoluere debuit. [5] Te vero duobus ſoluere quod vni & ſemel tantum debueris, nemo æquum eſſe dixerit. [6] Sicut nec dubitandum eſt, quin is qui iubente iudice ſoluit pleniſſime liberetur. [7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio pro Claudio Chappelle, & N. Iaccot, contra Ioannam Rippet, 5. Id. Maij 1591.

1 *Ex tit. C. quand. fiſc vel priuat. debit. ſui debit. conuen. poſſ.*

2 Nam ſi ſoluiſſes ante appellandi tempora elapſa, poſſet non imputari cur tam cito ſoluiſſes.

9 *Arg. l. quod ſi minor. 24. §. Sceuola, de minor.*

4 *L. ait prætor. 7. §. 1. eod.* Neceſſe enim habuiſti parere iudici ſolutionem imperanti, *l. non videntur 167 §. qui iuſſu, de reg. iur.*

5 *L. repetitio 44. D. de condict. indeb. l. 5. §. ſi enim, de doli except. l. ſi quis delegauerit. 12. D. de nouat.*

6 *L. 2. l. 3. §. 1. D. de duob reis l. 3. & 4. C. de nouat.*

7 *d. l. ait prætor. 7. §. 5. D. de minor. l. ſancimus 25. C. de admin. tuter.*

DEFINITIO XX.

Appellatio vnius interpoſita ab vno capite ſententiæ non prodeſt aduerſario nolenti appellare à cæteris.

Si quis ab ea ſententia, quæ plura capita continet, generaliter & indiſtincte appellauerit, permittitur aduerſario, vt eiuſdem appellationis auxilium imploret, ſi forte aliquo ſententiæ capite iniuriam ſibi putet illatam, [2] nec appellationem ſuam ſeparatim introducere & proſequi cogitur. [2] Sed ſi appellans in ipſo appellationis actu declarauerit à quo ſententiæ capite appellet, non poteſt aduerſarius pro aliis eiuſdem ſententiæ capitibus eadem niti appellatione, ſed appellare expreſſim debet. [3] Vtrique tamen caſui commune illud eſt, quod etiamſi iniuſta fuerit prior condemnati prouocatio, compenſandæ ſunt expenſæ litis appellatoriæ propter mutuam victoriam, ſi nullam reclamandi cauſam iuſtam aduerſarius habuit. [4] *Ita Senatus* 9. Cal. Iun. 1591.

1 Poteſt enim ſententia quæ plura capita continet pro parte valere, & pro parte non valere, ſi modo non ſint connexa. *l. etiamſi 29. §. 1. D. de minor.* ſicut & tranſactio, *l. penult. C. de tranſact.*

2 *L. per hanc 4. C. de tempor. & repar. appellat.*

3 Gloſſ. *in d. l. per hanc*, quoniam aduerſarij mei appellatio non poteſt mihi prodeſſe niſi quatenus appellatum eſt, cum nec aduerſario ipſi qui appellauit aliter prodeſſe poſſit.

4 Quia vterque fuit temeratus litigator nulloque iure appellauit. Et mutua victoria ſemper debet inducere mutuam condemnationem & conſequenter compenſationem expenſarum, *ex not. ad reg. Victus victori, de reg. iur. in 6 l. ſi ambo 10. D. de compenſ. l. viro 39. D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO XXI.

In cauſis criminalibus illico appellandum eſt, nec decendium expectatur.

Cum de crimine actum & pronunciatum eſt, non vt in cauſis ciuilibus expectatur lapſus decendij ad faciendam iudicati executionem, ſed ſi non ſtatim appelletur, ſtatim fit executio. [1] Eoque paſſim iure vtimur.

1 Guid. Pap. *qu. 47. num. 2.*

DEFINITIO XXII.

Non attentat iudex, qui iubet mandari executioni vnam interlocutionem, cum ab alia tantum fuit appellatum.

Duabus ab eodem iudice de eadem re intelocutionibus diuerſo tempore redditis, ſi à poſteriore tantum appellatum ſit, non etiam à priore poteſt iudex nil obſtante appellatione iubere, vt mandetur executioni prior interlocutio quæ tranſiit in rem iudicatam. [1] Nec ideo videbitur attentaſſe in ſpretum appellationis, quoniam perpetuum illud eſt, vt ſiue interlocutoria, ſiue diffinitiua ſit ſententia, quæ abiit in rem iudicatam, exequenda ſit propter auctoritatem rei iudicatæ. [2] Idque adeo verum eſt, vt poſterior ſententia, ſi priori in omnibus & per omnia conueniat nullius momenti eſſe videatur, nec proinde appellatio, quæ ab ea interponitur. [3] Nam ſuper iudicato, ſicuti non poteſt tranſigi, [4] ita neque rurſum iudicari. [5] Cæterum ſi prior ſententia conditionem aliquam habuit necdum impletam, poſterior vero nullam, ſufficiet appellari à poſteriore, [6] & eo facto ſi iudex pergat exequi, videbitur attentaſſe. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Cal. Iulij 1591.

1 Idem enim facit auctoritas rerum iudicatarum, quas effectum habere expedit, *l. ſeruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Treb.* vt ſequitur in Definitione.

2 Alioqui illuſoria eſſet interlocutio, quod eſſe non debet, *l. ſi prætor. 75. ff. de iudic. l. vlt. ff. de itin public.*

3 Semper enim appellatio præſupponit ſententiam talem eſſe, quæ valitura eſſet ſi ab ea non appellaretur, *l. 1. 2. & 3. ff. quæ ſent. ſin appell. reſcind.*

4. *L. & poſt rem 7. ff. de tranſact. l. eleganter 23. §. ſi poſt rem. ff. de condict. indeb.*

5. Nam poſt rem iudicatam nulla lis ſupereſt, de qua poſſit iudicari, *l. 1. ff. de re iudic. l. ſingulis 6. ff. de except. rei iudic.*

6 Quia prior nulla adhuc eſſe intelligitur quamdiu conditio pendet, cum per ſuam conditionem ſuſpendatur. Alioquin duplex prouocatio neceſſaria eſt, *l. cum in vna 17. ff. hoc tit.*

7 *Contra tit. ff. nihil innouar. appell. interp.*

DEFINITIO XXIII.

Appellatio à taxatione expenſarum per diffinitiuam ſententiam adiudicatarum intimanda eſt parti non procuratori.

procuratori, ſicut & qualibet alia diffinitiua.

TAxatio expenſarum per diffinitiuam ſententiam adiudicatarum diffinitiuæ quoque ſententiæ iure cenſetur, [1] hactenus, vt ſi ab ea prouocatum ſit, non ſufficiat inſinuatam procuratori appellationem, ni domino quoque denunciata ſit ſolemniter, & intra tempus conſtitutum. [2] Etſi enim quæcũque fiunt, ante vel poſt diffinitiuã ſententiam cenſentur interlocutoria, [3] tamen cum expenſarum condemnatio poſita in diffinitiua ſententia æque ſit diffinitiua, [4] conſequens eſt, vt taxatio ipſa perinde diffinitiua exiſtimetur, quæ non tam noua condemnatio ſit, quam veluti quædam præcedentis declaratio. [5] Itaque cum ab eiuſmodi expenſarum taxatione appellatum, appellatio autem non niſi procuratori ad litem dato inſinuata fuiſſet, placuit deſertam videri appellationem [6] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina Antonia de la Chambre, contra N. Claret, 6. Cal. Auguſt. 1591.

1 Quamuis placeat interlocutorias eſſe omnes ſententias, quæ redduntur in executione iudicati. Guid. Pap. *quæſt.* 11. *nu.* 3. poſt Bart. *in l.* 1. *ff. de appell. recip.*

2 In ſolis enim interlocutoriis ita conſtitutum eſt, vt ſufficiat appellationem ab iis interpoſitam intimari procuratori, vt dixi *Defin.* 1. *ſupr. eod.*

3 Guid. Pap. *quæſt.* 11.

4 Quia cum ſit acceſſoria ſequitur naturam ſui principalis, *vulg. cap. acceſſorium, de reg. iur. in* 6.

5 Ita eleganter Bald *ad l. terminato, verſ. modo ego quæro. C. de fructib. & lit. expenſ.* poſt Gloſſ. & Angel. *in l. quod iuſſit ff. de re iudic.* Vide Guid. Pap. *conſ.* 69.

6 Nimirum ſupra ea quæ ſcripſimus *Defin.* 1. *ſupr.*

DEFINITIO XXIV.

Iudex appellationis poteſt pronunciare de acceſſionibus, de quibus nihil dictum fuerat in priore ſententia.

IN ſententia iudicis, à quo condemnatus debitor prouocauerat, nihil dictum fuerat de acceſſionibus, vt puta de vſuris, aut eo quod creditoris intereſſet. Nihil prohibet quo minus iudex, qui de appellatione cognoſcit, de iis pronunciet, ſi ex natura propoſitæ actionis venire debeant in condemnationem. [1] Qui enim ſi tempore latæ prioris ſententiæ non niſi paucorum dierum mora interceſſerat, vt nihil dum actoris intereſſe videretur? [2] poſtea vero ob tractam fruſtrationis cauſa & appellantis culpa executionem ſententiæ cœperit intereſſe? [3] Cur non ſiue actionis iure, ſiue officio iudicis debitor condemnabitur ad vſuras, aut in id omne, quod intererit creditoris? [4] Nam & huc pertinet, quod dici ſolet, Iudici cuilibet ſtatim atque iudex factus eſt officium incumbere rerum omnium, quæcunque in iudicio verſantur. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guibourg, & Claudij Chaſtelain, 3. Non. Iul. 1591.

1 *L. tutor.* 41. *ff. de vſur. l. vltim. ff. de re iudic. l. negotiorum* 24 *ff. l. ee tit*

2 Neque enim magnum damnum eſſe poteſt in mora modici temporis, *l. ſi debitori* 21. *ff de iudic l. etſi poſt tres* 8. *ff. ſi quis caution.*

3 *Vt in l. ſi longis* 7. *C. de execut. rei iudic. l. intra vtile* 19. *ff de minor.*

6 Nec enim poteſt purgari mora poſtea quam cœpit actoris intereſſe, *d. l. etſi poſt tres, l. vtique* 22. *ff. de except. qui arbitr. recept. l. ſi ita quis* 135. *§ Seia de verb. oblig.*

5 *L. ædiles* 25. *§. item ſciendum ff. de ædil. edict.* Vide Guid. Pap. *quæſt.* 405. incip. *Sempronius.*

DEFINITIO XXV.

Qui defendit rem male quidem iudicatam, ſed in conſequentiam præcedentis interlocutionis, à qua non niſi ſero fuerit prouocatum, nullas eo nomine expenſas debet.

SI iudex nimis propere ac contra ſolitum iudiciorum ordinem ſententiam dixerit, [1] coactus tamen auctoritate præcedentis cuiuſdam interlocutionis, quæ licet perperam reddita nihilominus in rem tranſierat iudicatam, [2] appellatione vero interpoſita appellans ne ſuccumberet ab interlocutione quoque prouocauerit, impetrata in eam rem ex reſcripto Principis reſtitutione, [3] ad eius qui de appellatione cognoſcit officium pertinet, vt vtrumque iudicatum reformet in melius [4] ſed ita tamen, vt victori nullas appellatoriæ litis expenſas adiudicet. Eſt enim quod ſibi ille imputet cur à priore interlocutione tardius prouocauerit, atque ita iudicem, à quo poſtmodum appellauit, male iterum iudicandi quadam veluti neceſſitate obſtrinxerit. [5] Neque enim iudici licuerat ex poſtfacto emendare interlocutionem, [6] præſertim quæ diffinitiuæ ſententiæ vim habeat, [7] & à qua non fuerat prouocatum. *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Iulij 1591.

1 *Vt in l.* 1. *C. de execut. rei iudic.*

2 Quo caſu quamuis ſit interlocutoria, non tamen poteſt poſtea reuocari, ſi modo ſemel habuerit ſuam executionem Papienſ. *in form. ſent. interloc. ſup. incompet. verſ. nos Bernardinus, n* 9.

3 Semper enim, & in quacunque parte litis permiſſa eſt impetratio literarum, quas Pragmatici noſtri de illicito vocant, per quas fiat vt qui tardius appellauit perinde audiatur ac ſi illico appellaſſet.

4 Ad hoc enim appellationum vſus introductus eſt, *l.* 1. *ff. hoc tit.* Papienſ. *vbi ſupr. n.* 11.

5 Si enim aliquando euenit, vt iudex cogatur male ac per errorem iudicare in conſequentiam eorum, quæ prius male ac per errorem pronunciauit, *vt in l. & ex diuerſo* 35. *§.* 1. *ff. de rei vindic.*

6 Intellige poſtquam tranſiit in rem iudicatam lapſo decendio, intra quod debuit & potuit iure canonico, qua vtimur, appellari. Alioqui iure ciuili aliud decendium eſſet, *l. quod iuſſit,* 14 *ff. de re iudic.* Papienſ. *in d. verſ. nos Bernardinus, num.* 6. *&* 14.

7 Eadem enim ratio eſt ſententiæ diffinitiuæ & interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ. Papienſ. *vbi ſupra n.* 3. & ibi Maſuer. in verb. *diffinitiua.*

DEFINITIO XXVI.

Caſus in quo appellans non poteſt conſentire, vt cauſa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit.

NOn ſemper audiendus eſt is, contra quem appellatum fuit, ſi petat cauſæ cognitionem apud eum iudicem tractari, qui de appellatione cognoſcit. Etſi enim in ſuperiorem iudicem vtique conſentit is, qui appellat, adeoque ipſum eligere videtur, [1] fieri tamen poteſt, vt iudicis à quo appellatum eſt iuriſdictio, præſertim ſi bene iudicauerit, [2] neceſſario conſeruanda ſit, vt puta ſi agatur de reſtitutione in integrum ex Principis reſcripto, quod ad inferiorem iudicem directum fuerit. In qua ſpecie tametſi contumax eſſet is, qui appellauerat, cauſam tamen ad inferiorem iudicem remitti debere viſum eſt. [3] Aliquando vero appellantis quoque intereſt, vt ita fiat. Quid enim ſi agatur de iudicati executione, quæ fieri debeat ſalua, nec tamen obſtante appellatione, [4] & quidem, vt aliquando fit, expenſis appellantis, quæ longe maiores futuræ eſſent ſi apud iudicem appellationis res tractaretur? [5] *Ita Senatus* inter fratres Colomb. 4. Calen. Decemb. 1592. & antea pro Donato Cochet, contra Sp. Claudium Franciſcum Poncerium aduocatum, 6. Cal. Decemb. eod. anno.

1 *Cap. vt debitus, Extr. de appellat.* quiſquis enim appellat conqueritur de iniquitate prioris iudicis, & alium iudicem habere mauult. *l. præfecti* 17. *ff de minor. l.* 1. *ff. de appellat.*

2 *d. cap. vt debitus.*

3 Nec enim alius ex reſcripto Principis cognoſcere poteſt, quam cui Princeps reſcripſit & mandauit.

4 In iis ſcilicet caſibus, in quibus eo iure vtimur, vt non obſtante appellationis ac citra eius præiudicium ſententia mandetur executioni. De quibus eſt titulus in ſtylo Senatus noſtri.

5 Parcendum enim ſemper eſt ſumptibus quantum fieri poteſt, *l.* 1. *ff. de inoffi. teſt. l. minoribus* 6 *ff. de minor.*

DEFINITIO XXVII.

Appellare poteſt etiam non condemnatus, ſi modo eius interſit.

A Sententia aduerſus eum lata, qui pro me litigauit meoque periculo poſſum ego appellare intra decendium non niſi à die notitiæ numerandum, [1] deque cauſa appellationis cognoſcere poteſt etiam is, qui condemnati affinis aut conſanguineus eſt, dummodo meus non ſit. [2] Neque enim à quo, ſed cui negotium geratur geſtumque ſit, inſpici debet.

debet. [3] *Ita Senatus* in cauſa Sp. Gabrielis Damodiy, contra N. Buiſſon, ex tempore, 4. Cal. Decemb. 1592.

1 *L. 1. §. vlt. l. 2. §. 1. ff. quand. appell. ſit & intra quæ temp.*

2 Quaſi nihil aut parum interſit condemnati, qui regreſſum habiturus eſt aduerſus ſuum auctorem, *l. 1. C. vbi in rem act.*

3 *Vt in l. ſeruo 69. § ſi teſtator. de leg. 2. l. fideicommiſſa 11. §. vlt. de leg. 3.*

DEFINITIO XXVIII.

Appellari poteſt ab executione ſi non ſit admiſſa compenſatio, quæ admitti debuit.

AB apparitore qui non admiſit compenſationem, quam ex euentu litis admitti debuiſſe conſtitit, iuſte appellari poteſt. Etſi enim vtrum admittenda ſit compenſatio nec ne verſatur in cauſæ cognitione, [1] quam ſi adrogare merus executor non poteſt, [2] iniurioſa tamen executio eſt tanquam pro indebito facta, [3] Cum compenſatio vim habeat ſolutionis. [4] Sed ſciendum eſt ita demum admittendam huiuſmodi appellationem, ſi remedio interceſſionis via præcluſa ſit, [5] quod contingit ſi is, nunc compenſare vult iam fuerit ad ſolutionem condemnatus. Neque enim aliud ei remedium ſupereſt, niſi vt appellet, ſi oppoſita compenſatio aliave iuſta exceptio non admittatur. [6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio inter Ioachimum de la Cuaz, & hæredes Benedicti Vernat, 4. Id. Decem. 1592.

1 Non enim ſemper & paſſim admittitur compenſatio, cum multi ſint caſus, in quibus admitti non poteſt. DD. *ad l. vltim. C. de compenſ.*

2 *L. ſit vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*

3 Cum iniuria ſit, cum in ius vocatur is, qui paratus eſt ſoluere, *l. ſi creditor. 19. D. de iniur.* iunct. *l. iniuriarum 13. §. ſi quis per iniuriam, eod. tit. l. ſi vero 5. §. 1. qui ſatiſd. cogant.*

4 *L. ſi ambo 10. l. poſteaquam 21. C. de compenſ. & paſſ. C. eod.*

5 Appellationis enim remedium eſt magis extraordinarium, & odioſius quam interceſſionis, quia iniquitatis iudicis querelam continet, *l. præfecti 19. D. de minor.*

6 Cum non poſſit condemnatus impedire iudicati executionem citra appellationem, *l. 2. 5. & C. de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

De deſertione appellationis ab executore cognoſcit iudex, qui dedit executorem, niſi cum ab eo ipſo iudice appellatum eſt ad ſuperiorem.

APpellans ab executore ſi appellationem non proſequatur intra ſtatuta tempora, poteſt & debet apud iudicem, qui executorem dederat, de appellatione deſerta conueniri. [1] Sed ſi poſtea ab ipſo quoque iudice appelletur, quod fieri fere ſemper neceſſe eſt, cum executor fines mandati non exceſſit, [2] facit ea res, vt de deſertione cognoſcere debeat iudex ſuperior, qui cognoſcit de viribus ipſius ſententiæ, de cuius etiam executione tractatur. [3] *Ita Senatus* ex tempore pro Ludouico Fabri, 17. Calend. Febr. 1593.

1 Ad eum enim pertinet, vt de appellatione deſerta cognoſcat, qui de appellationis iure ſi deſerta non eſſet pronunciare poſſet.

2 Quoniam ab executore, qui non exceſſit fines mandati, appellari regulariter non poteſt, *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appell. non recip.*

3 Vt acceſſorium ſequatur ſuum principale ex regula iuris pontificij.

DEFINITIO XXX.

Caſus in quo appellatur à delegato ad alium quam ad delegantem.

ADelegato quidem ad delegantem regulariter appellandum eſt. [1] Sed ſi mandato non ſolum inferioris alicuius iudicis, verum & Cameræ quoque Rationalium, quæ apud nos ſupremam habet iuriſdictionem, executio facta ſit in præiudicium litis in Senatu pendentis, poteſt ab ea executione tanquam attentatoria prouocari ad Senatum. [2] Eius ſi quidem eſt de iis omnibus, quæ in præiudicium litis fiunt, & de nouo emergunt, cognoſcere, qui de principali negotio cognoſcit. [3] Non idem eſt, ſi lite apud inferiorem iudicem pendente attentatum ſi per executionem aliquam auctoritate circumuenti Senatus factam. [4] De eo namque, quod ſupremi tribunalis cogente imperio factum eſt, nunquam inferior iudex pronunciare debet. [5] Sed ab ea iniuria, hoc eſt vel ab executione, ſi executor mandati fines exceſſerit, [6] vel à decreti Senatus non quidem conceſſione quod nefas eſſet. [7] ſed impetratione [8] appellandum eſt ad Senatum ipſum vt quod aduerſarij dolo extortum verius, quam impetratum eſt, eiuſdem Senatus æquitate corrigatur. [9] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Cal. Aug. 1593.

1 *L. 1. 2. & 3. D quis à quo appell.*

2 Vt non alius læſam Senatus auctoritatem vindicet, quam Senatus ipſe, *Arg. l. unic. D. ſi quis ius dicent. non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius cui mand. & iuriſd.*

3 *L. 1. C. de ordin. iudic. l. Ædiles 25. §. item ſciendum, D. de ædilit. edict.*

4 Etſi enim non ita facile fieri tamen integrum poteſt, vt religio Senatus circumueniatur, ſicut & cuiuſlibet magiſtratus, *l. Diuus D. de re iudic.*

5 Cum imperium nullum ſit inferioris magiſtratus in ſuperiorem, *l. 4. D. de recept. qui arbitr. recept. l. minor autem magiſtratus 12. ff. de minor. l. iudicium ſoluitur 58. ff. de iudic.*

6 Alioqui ab executore appellari non poteſt, *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appell. non recip.* Quid ſi appellatum ſit ab executione literarum. De debitis, & aliarum eiuſmodi, quæ à Senatu ſolo conceduntur? non ad Senatum appellandum eſt, ſed ad iudicem ordinarium, ac ſi litteras ipſe conceſſiſſet. Nunquam enim literæ Principis, vel Senatus ſic accipiendæ ſunt in dubio, vt derogent ordinariæ cognitioni, vt dixi *Defin. 5. & 13. ſupr. de iuriſd. omn. iudic.* Nam & in caſum interceſſionis iubetur executor partes remittere ad iudicem ordinarium, licet nihil de eo exprimi ſoleat in caſum appellationis: cuius tamen eadem ſanè hac parte ratio eſt, ne ſit in poteſtate improbi litigatoris, appellando potius, quam intercedendo inferiorem iuriſdictionem conuellere, *Defin. 5. ſupr. de diuerſ. reſcript.*

7 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *appeller de l'octroy des lettres.* Id enim eſſet ab ipſo Senatu appellare.

8 Quod nomine factum impetrantis notatur, non autem factum concedentis.

9 *Arg. l. in cauſa 16. §. vlt. D. de minor.*

DEFINITIO XXXI.

Qui interceſſit, & ſi non deferretur interceſſioni appellauit, habendus eſt pro appellante ſi executor dixerit ſe deferre appellationi.

EXecutioni, quæ contra te fiebat, interceſſiſti, & ſi interceſſioni tuæ non deferretur, appellaſti, [1] executor deſtitit ab executione his verbis ex ſcripto compoſitis, *attendu lequel appel s'ay ſuperſedé*; cum tamen de admittenda vel reiicienda interceſſione nihil ante dixiſſet. Placuit pro appellante haberi te debere, non pro intercedente. Quia licet appellatio non niſi ſub conditione interpoſita videatur, [2] in poteſtate autem executoris non appellationem conditionalem in puram conuertere, aut eum, qui nondum appellauerit, appellantem facere, [3] nihil tamen vetat appellationis conditionem, quæ in ipſius arbitrium collata ſit, [4] ex eius facto & voluntate committi, vt pura fiat appellatio, quæ ante fuerat conditionalis. [5] Quod in propoſito euenit, cum executor hoc ipſo quo propter appellationem ſubſiſtere ſe dixerit non obſcure ſignificauerit appellationi tantum ſe deferre, non etiam interceſſioni. *Ita Senatus* in cauſa Petri Berthod, & Ioannis Ra, 18. Cal. Sept. 1593.

1 Antequam ſcilicet executor declaraſſet, an tuæ interceſſioni deferre velle necne.

2 Vt proinde non poſſit dici appellatum quamdiu pendet conditio.

3 Quia ex cuiuſque arbitrio & voluntate pendet, an appellare velit, necne.

4 Nam & in arbitrium alienum conferri quælibet conditio poteſt *l. 1. de legat. 2.*

5 Nec enim volenti fit iniuria, *l. in diem 9. §. 1. ff. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXII.

Non poteſt appellari ab eo, quod iudex præcepit fieri ad animi ſui inſtructionem.

AB interlocutione iudicis, qui aliquid fieri iuſſit ad animi ſui inſtructionem, appellari non poteſt, quia neque ſcire litigatores poſſunt, neque iudicem interrogare cur ita faciat. 1 *Ita Senatus* in relationibus libellorum, prid. Cal. Febr. 1594.

1 Proinde

5 Proinde qui appellat hoc caſu videtur appellare à futuro grauamine, quod nunquam licet, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIII.

Si appelletur ab areſti executore, quem conſtet non exceſſiſſe fines mandati, admittenda quidem eſt appellatio, ſed interim iubenda per Senatum executio.

APpellari quidem ab executione etiam areſti poteſt, cum executor exceſſit fines mandati. [1] Sed ſi in promptu appareat factam executionem iuxta formam Senatuſconſulto præſcriptam, non eſt audiendus appellans ab executione, quoniam alioqui eueniret, vt ab ipſo quoque areſto appellatio per indirectum recepta videretur, quod neque iudicati, neque Senatuſconſulti potiſſimum auctoritas patitur. [2] An igitur licebit executori, à quo appellatum erit cauſæ cognitionem ſibi adrogare, & quaſi non exceſſerit ipſe fines mandati appellationem negligere? Minime. [3] Eſt enim appellatio omnimodo recipienda, vt hoc ipſum ſciatur an executor fines mandati exceſſerit. [4] Sed tamen quemadmodum non audiretur condemnatus, ſi executioni iudicati vellet intercedere, [5] ne alioqui illuſorium ſit iudicatum, [6] ita æquum eſt non obſtante, appellatione mandari iudicatum executioni, [7] hac vna differentia inter appellationem & interceſſionem obſeruanda, quod interceſſione nullo modo admittatur, Appellatio vero ita admittitur, vt nulla tamen executioni mora fiat. [8] Et ſane abſurdum fuerit, litteras illas, quas De debitis appellamus, habere præciſam executionem, propterea quod inſtrumentum guarentigiatum, vt vocant, ſit ad inſtar ſententiæ & condemnationis; [9] Literas autem ſuper areſto redditas appellatione ſuſpendi, ne effectum habere poſſint. [10] Adde quod illuſoria erant Senatuſconſulta omnia, ſi ob huiuſmodi appellationes executio differatur, [11] nam & iniuſta pronunciata appellatione, cum rurſus mandabitur arreſtum executioni, iterum appellabit condemnatus à noua executione, & ſic deinceps, atque ita nullus erit litium finis. [12] Nec aliud erit ſi agatur de exequenda ſententia inferioris iudicis, quæ tranſierit in rem iudicatam. Etſi enim ab ea non etiam à Senatuſconſulto prouocari poteſt, tamen quamdiu appellatum non eſt nihil hac parte diſtat ſententia ab areſto. [13] Multo magis dicendum eſt, ſi iudicati executor detulerit appellationi, ac de eo conquerens victor ad iudicem aut Senatum redierit, poſſe iudicem aut Senatum inaudita etiam parte iubere, vt executioni mandetur iudicatum non obſtante appellatione, [14] dummodo ex actis executionis appareat nihil ab executore factum eſſe vltra fines mandati. [15] Sed hoc tamen addito, vt nullum appellationi præiudicium fiat, ne ſi forte aliqua exceptio ſuperſit, cui etiam in iudicati executione locus eſſe debeat, [16] eius commodum indicta cauſa eripiatur condemnato. [17] *Ita Senatus* re ex propoſito & accuratiſſime diſcuſſa in relationibus libellorũ pro R. Ioanne Portier, contra Franciſcum Blanc & N. Breyſe, 7. Calend. April. 1594. In qua tamen facti ſpecie euenerat, quod cum principalis debitor eiuſque fideiuſſor ſinguli in ſolidum eſſent condemnati, & executio contra fideiuſſorem facta fuiſſet, principalis debitor tacente fideiuſſore appellauerat. Sed viſum eſt, non aliud dicendum fore, tametſi ipſe quoque fideiuſſor appellaſſet, quia cum principalis debitoris appellatio proſit fideiuſſori, [18] nihil plane refert vtrum fideiuſſor aduerſus quem executio fit appellauerit, an principalis debitor, cuius periculo & incommodo ceſſurus ſit effectus executionis. 19.

1 *L. ab executione 5. C. quor. appell non recip.*

2 Nec enim vna via fieri prohibitum eſt, permitti oportet, vt alia via fiat, *l. ſcire oportet 31. §. 1. D. de tutor. & curat. dat. ab ſuc.*

3 Ne alioqui iudicis partes ſibi adrogare videatur, quod facere nunquam poteſt, *l. ſi vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*

6 Cum ſufficiat quod poſſit deliberari an appellatio recipienda ſit, *l. 1. D. nih. l innou. app. interpoſ.*

5 Nullus enim eſſet litium finis, ſi iam condemnatus iterum eſſet audiendus, *l. 1. C. de re iudic.*

6 Quod eſſe non debet, *l. ſeruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell. l. ſi prætor. 75. D. de iudic. l. vlt. C. de itin. publ.*

7 Saluo tamen iure appellationis ac citra eius præiudicium, vt ſequitur ad finem Definitionis.

8 Quod æquiſſimum temperamentum eſt, quoties & appellationis, & executionis cauſa ſalua eſſe debet.

9 Ex auctoritate ſcilicet ſtatutorum, quia ſunt pleraque in Italia, vt ſcripſimus variis locis.

10 Siquidem lis incipit à literis De debitis, finem vero accipit ab areſto à quo ne quidem appellari poteſt.

11 Quid enim aliud agunt condemnati, niſi vt longis ac plerumque apertis fruſtrationibus executionem iudicati remorentur? *l. ſi longius 7. C. ne execut. rei iudic.*

12 Sÿ detur multiplicatio & progreſſus in infinitum, *l. 2. C. de re iudic. l. 4. §. act prætor. D. eod. l. ſingulis 6. D. de except. rei iud. l. 3. C. de ſ. uctib. & lit. expenſ.*

13 Qui vtroque caſu ſententia tranſit in rem iudicatam, & habet vim rei iudicatæ, *l. & poſt rem 11. D. de tranſact. l. eleganter 23. §. 1. D. de condict. indeb.*

14 Quia non poteſt inauditus dici, qui iam & auditus fuit & condemnatus, licet regulariter verum ſit etiam in iudicati executione nihil fieri debere inaudita parte, *ex reg. l. ie vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

15 Alioqui iuſta eſſet appellatio, vt dixi *num. 1. & 3. ſup.*

16 Sunt enim exceptiones quædam, quibus poteſt locus eſſe etiam in executione iudicati, quæ ſcilicet non impugnant iudicatam, cuiuſmodi ſunt ſolutionis, compenſationis de eo, quod facere poteſt, & ſimiles. Boër. *deciſ. 19. num. 9.*

17 Dixi *Defin. 28. ſup.*

18 *L. à ſententia 5. D. hoc tit.*

19 Quia per fideiuſſorem ad eum peruenitur, *l. 5. D. de lib. legat. l. cum ex. 49. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO XXXIV.

Appellari poteſt ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, ſed non à conſilio Status, multo minus à Principis vicario, & vt aiunt, Locum tenente generali.

A Gubernatore Sabaudiæ, & conſequenter alterius cuiuſcumque prouinciæ, ad Senatum recte appellatur, ſi quid gubernator conſtituerit, quod pertineat ad cauſam contentioſæ iuriſdictionis. [1] Sed à Conſilio, quod ſtatus vocant, quia Principis vires gerit, non magis quam à Senatu ipſo appellare licet. [2] Nec ad rem pertinebit, quod gubernator Sabaudiæ, qui Conſilio vtplurimum præeſſe ſolet ſolus ſubſcripſerit, ſi modo totius Conſilij nomine, & tanquam Conſilij caput. Ergo nec à generali vicario & locum tenente Principis ad Senatum poterit appellari. [3] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum S. Ioannis Maur. & Syndicorum de Modenne & de Lanebourg, in publico Auditorio, 3. Id. April. 1595.

1 Senatus enim Principis vices gerit in iis omnibus, quæ pertinent ad cauſam contentioſæ Iuriſdictionis, qualem nullam habet gubernator Sabaudiæ. vt nec alij gubernatores & rectores prouinciarum, qui in hoc longe differunt à Præſidibus & Proconſulibus, de quibus in libris noſtris.

2 Nunquam enim niſi ab inferiore ad ſuperiorem appellatur, *l. 1. D. à quib. appell. non licet, l. 1. & paſſ. D. quis à quo appell.*

3 Hic enim omnium maxime & in tota prouincia Principis vices gerit.

DEFINITIO XXXV.

Renunciari[1] poteſt appellationi intra decendium à die ſententiæ impune, tametſi victor iam aliquos ſumptus fecerit pro executione iudicati.

POſt appellationem rite iuſteque interpoſitam liberum eſt ei, pro quo male iudicatum eſt, vt à ſententiæ commodo diſcedat, [1] & quidem impune, dummodo intra decendium id faciat, intra quod appellari à ſententia oportuit, ac proinde ab ipſo ſententiæ die numerandum. [2] Sed hoc die tamen ita accipiendum eſt, ſi appellationem interiectam eſſe intra id tempus reſciuerit, alioqui ſufficiet, vt iuri per ſententiam ſibi quæſito intra decendium renunciet à die notitiæ, id eſt, denunciatæ appellationis. [3] Non valde diſſimile eſt, quod ſæpius tractatum ſcio, ſi condemnatus quis prouocauerit & intra decem dies ab eo, quod lata ſententia eſt, numerandos, ab appellatione reſilierit, nulla eum refuſione ſumptuum onerari debere, tametſi ob eam cauſam aliquos ſumptus victor [4] cur in iis ſumptibus faciendis tam diligens fuerit, cum ſciret

ſciret aut ſcire deberet, totum illud decendium condemnato liberum eſſe, [5] non ſolum ad appellandnm, ſed etiam, vbi appellatum eſt, ad appellationem ex pœnitentia deſerendam. [6] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi Cantamot & Bartholomæi du Bois 3. Cald. Iunij 1595. Ex tempore.

1 Licet enim cuilibet iuri ſuo renuntiare, *vulg. l. penult. C. de pact. l. ſi iudex circumuento 42. D. de minor.*

2 Hoc enim tempus hodie ſubſtitutum eſt in locum bidui aut tridui, quod olim datum erat ad appellandum, *Nouell. 23. de appell. cap.* 1. iunct. *l. 1. §. biduum, D. quand. appell. ſit & intra qua tempor.*

3 Neque enim poteſt ignoranti imputari cur non appellauerit, *l.* 2. §. 2.

4 Et ideo nullum damnum ſentire videtur, cum ex culpa ſua ſentiat. *vulg. l. quod quis 203. de reg. iur.*

5 Poteſt enim fieri quandocunque, quod fit intra tempus, liberum ad faciendum, *l. quod certa die 70. D. de ſolut.*

6 Nam & intereſt reipublicæ, vt audiatur quiſquis vult appellationi enunciare, dummodo id faciat ſuo tempore, vt tanto citius ſententia mandetur executioni.

DEFINITIO XXXVI.

Difficilius eſt vt appellans quam vt appellatus vincat ex vnica aduerſarij contumacia.

SI appellans anticipata citatione conuentus ab aduerſario, adfuerit ad dictam diem, aduerſarius non item, non idcirco ſtatim pro appellante ferenda eſt ſententia, quæ iudicatum infirmet, [1] ſed citandus eſt contumax, poſtea ſi rurſus ſit contumax, ex duplici illa contumacia condemnandus [2] Idque duplici ratione conſtitutum videtur. Priore illa, quod præſumendum ſit pro ſententia etiam à qua eſt prouocatum potius, quam pro appellatione. [3] Altera, quod in cauſa appellationis, qui appellat, tametſi antea reus fuerit, actoris iure cenſeatur. [4] Cuius cauſa in eo eſt odioſior, quam rei, quod ex vnica contumacia vincere non debet, [5] cum tamen reus vincat hactenus, nimirum, vt ſoluatur ab obſeruatione iudicij, [6] non etiam vt actor cauſa cadat. [7] Nec ad rem pertinuit, quod in propoſita ſpecie appellans per anticipationem citatus eſſet, vt proinde rei potius quam actoris vices gerere videretur. Citatio enim illa, cum non alio fini facta ſit, quam ad appellationem proſequendam, non extinguit cauſam appellationis, nec iudicij qualitatem immutat. [8] *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1595.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt *eſtre anticipé & adiourné en vertu de lettres d'anticipation.*

2 Cum vix fieri poſſit vt excuſationem illam mereatur is, qui bis fuit contumax.

3 Boër poſt Bald. & alios quos citat. *quaſt.* 15 *in fin.* Not. *in c. in præſentia. de renunciat.*

4 *L. qui appellat. 29. D. de iudic.*

5 Quia plene probare debet ſuam intentionem, *l. 4. Cod. de edend. l. actor. quod aſſeuerat. 23. C. de probat.*

6 Quæ ſententia tantum interlocutoria eſt, licet habeat vim diffinitiuæ, vt tractat Ægid. Magiſt. *deciſ. vlt.*

7 Aliud enim eſt litem, aliud vero inſtantiam amittere. Hoc longe minus, illud plus eſt.

8 Qui enim anticipatur ad proſequendam appellationem, non eo minus eſt & remanet appellans.

DEFINITIO XXXVII.

Anticipari poteſt dies proſequendæ appellationis criminalis ſolo inſtante procuratore Principis, etiam tacente accuſatore.

COndemnatore reo criminis & appellante, ſi accuſatori ſiue publico, ſiue priuato, longiorem is diem dixerit ad proſequendam appellationem, nec accuſator anticipationis remedio quod in eam rem comparatum eſt, vti velit, poteſt generalis procurator Principis, & debet modis omnibus curare, vt de appellatione quam cito fieri poterit cognoſcatur, [1] ne vindicando crimini longior mora fiat. Publice namque intereſt vindicari ſtatim crimina. [2] Quid enim alioqui erit dicendum, ſi accuſator, ſiue priuatus ſiue publicus, id eſt, procurator inferioris iuriſdictionis velit colludere? [3] *Ita Senatus* in cauſa procuratoris iuriſdictionalis de Monmayeur, & N. Solier, Notarij, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nec enim diem proſequendæ appellationi à condemnato dictam expectare cogitur.

2 *L. ſi pœna 30. D. de pæn.*

3 Non debet procurator generalis id pati, neque colluſionem, ſi quam deprehendat, impunitam relinquere, quæ nihil aliud quam præuaricatio eſt, *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. præuaricatores 212. de verb. ſign.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non eſt audiendus, qui appellat à citatione perſonali, priuſquam de crimine reſponderit.

A Citatione perſonali appellans an audiri debeat priuſquam de crimine interrogatus fuerit, ſi in cauſa appareat, iuſtam citandi cauſam non fuiſſe, [1] aliquando dubitatum vidi, quibuſdam exiſtimantibus, non eſſe illi denegandum commune illud omnibuſque patens appellationis auxilium. Nec aliud iure noſtro prouinciali conſtitutum fuiſſe, niſi vt nonobſtante appellatione adigi cogique poſſit ad reſpondendum, quæ res non adimit ei beneficium appellationis. Aliud enim eſt appellare non poſſe, aliud vero non poſſe appellando ſuſpendere vim decreti aut interlocutionis, vt contingit in omnibus iis ſententiis, quæ nonobſtante quidem appellatione, ſed tamen ſaluo appellationis iure mandari poſſunt executioni. [3] Sed placuit contraria ſententia, propterea, quod eiuſmodi appellatio non poſſit videri certo iudicio interpoſita, cum neſcire probabiliter reus poſſit priuſquam reſponderit, ex qua cauſa citatus, & reſponſurus ſit. [4] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nam ſi non fuit iuſta cauſa citandi, non videtur poſſe fieri, vt non fuerit iuſta cauſa à citatione appellandi, *argum. l. 1. §. vlt. D. ne quis eum qui in ius voc. vi exim.*

2 Sic enim appellatur *in l. 3. §. falſus procurator, D. rat. rem haber.* Facit *l. vnic. C. de ſentent. præf. prætor. l. 1. §. rurſus, D. quand. appell. ſit & intr. qua tempor.*

3 Vt diximus *Defin. 33. ſup. eod.*

4 Quomodo enim poteſt citatus conqueri de iudicis inquitate, priuſquam ſciat, cur citatus fuerit? Non autem permittendum eſt, vt temere nulloque certo iudicio quis appellationem interponat.

DEFINITIO XXXIX.

Reus de crimine ex ore reſpondere ſine cauſa iuſſus habet iuſtam cauſam appellandi, ſed interim tamen reſpondere cogitur.

CVi conſequens eſt, vt iuſſus ad iudicem venire, reſponſurus de crimine, ſi paruerit & reſpondere cœperit, mox ex interrogationibus per iudicem factis comperiat, nihil cauſæ fuiſſe cur citari deberet ad reſpondendum, poſſit, ſi velit, recuſare, ne vltra reſpondeat. [1] Ergo ſi vrgeatur iuſſu & comminatione iudicis, iuſtam appellandi cauſam habebit, [2] nec ei oberit in proſequenda appellatione, quod priori decreto paruit, cui vt proxime diximus, parere habuit neceſſe. [3] Nam vbi ſcire reus cœpit, quam ob cauſam in ius vocatus ſit, ceſſat ratio illa, quæ faciebat, ne appellare ipſi liceret. [4] Saluo tamen appellationis iure cogendus erit, vt interea reſpondeat, ne ius dicentis auctoritatem contemnere videatur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iam enim ceſſat ratio, quæ antea faciebat, ne poſſet aut appellare, aut non venire.

2 Nec enim poteſt fieri, vt iuſta cauſa ſit propter quam debeat reſpondere, ſi nulla fuit propter quam citari deberet.

3 *L. non videntur 167. §. 1. l. non poteſt dolo carere 199. de regul. iuris.*

4 Ideoque ceſſante ratione ceſſat quoque diſpoſitio, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis. D. de iur. patron.*

5 Quia ſemper potiorem eſſe conuenit, *l. ſi quis ex aliena, D. de iudic.*

DEFINITIO XL.

Appellari poteſt ab eo, qui iuſſit incipi ab executione, ſi non adiecerit clauſulam iuſtificatiuam, quæ faciat intercedendi poteſtatem.

A Decreto & interlocutione iudicis qui paſſus eſt incipi ab executione, appellari poteſt, ſi non expreſſim adiecerit,

iecerit, vt ſalua eſſet cauſa interceſſionis, quæ vulgo iuſtificata clauſula dicitur. Iuris enim ratio vult, vt ab actione incipiendum ſit, non ab executione. Nec, quod reus intercedere prohibetur ſi velit, ad rem quicquam facit quo minus appellare poſſit, ſi malit. [2] Clauſulæ iuſtificatiuæ adiectio facit, ne ab eiuſmodi decreto appellatio iuſta ſit, quia per eam fit, vt executio in citationem conuerſa intelligatur 3 *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Regis, contra D. de Cly, 4. d. Auguſt. 1595.

1 *L. 1. C. de execut. rei iud.* Nemo enim inauditus pro condemnato habendus eſt *l. à Diuo Pio 25. §. ſed ſi emptor, D. de re iudic. l. 1. D. de requir. vel abſent. dam.*

2 Prius enim eſt inſpiciendum, quid iudex decreuerit, quam quid aduerſus decreti executionem fieri potuerit.

3 Bart. *in l. de pupillo 5. §. meminiſſe, D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XLI.

Appellatio poſt iudicati executionem interpoſita per pupillum beneficio reſtitutionis non poteſt facere, vt interim reuocanda ſit executio, cui tutor ſine cauſa conſenſerat.

PEr ſententiam contra tutorem redditam poſſeſſor factus, cum iudicato tutor acquieuiſſet, pupillo ab ea ſententia quandoque poſtea prouocante, non idcirco ſtatim priuandus eſt ſua poſſeſſione, [1] ſed ante omnia de appellationis iure cognoſcendum & pronunciandum eſt. [2] Quoniam appellatio, licet extinguat iudicatum. 3 iudicati tamen executionem, quæ facti eſt, non magis extinguere poteſt, quam efficere, vt quod factum eſt pro infecto habeatur. 4 Nec ad rem pertinet, quod ſi tutor appellaſſet, pupillus hodie non aduerſarius poſſideret. Multa enim facta durant, quæ fieri prohibentur. 5 Plane dubitandum non eſt, quin actione tutelæ pupillo tutor teneatur, vt dãnum ei omne ſarciat quod acciderit ob non interpoſitam appellationem, quam ſuo tẽpore interponere tutor debuit, [6] niſi propter ille conſultum ſe à petitionibus ab interponenda appellatione reuocatum fuiſſe. 7 *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 Siquidem iuſte poſſidet, qui ex iudicato, &, vt aiunt, prætore auctore poſſidet, *vulg. l. iuſte poſſidet 11. D. de acquir. poſſeſſ. l. qui auctore 137 de reg. iur.* magnum enim eſt commodum poſſeſſionis, *§. commodum, Inſt. de interd.* quò proinde nemo tam facile ac indicta cauſa priuari debet, præſertim cum propoſita ſpecie præſumendum ſit in dubio pro iudice & pro tutore.

2 Nam & frequentius euenit, vt fruſtrandi & tergiuerſandi gratia, quam vt ex iuſta cauſa interponatur appellatio, *l. tutor 41. D. de vſur. negotiorum 24 D. hoc tit.*

3 *L. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

4 *L. in bello 12. §. facta autem res, D. de captiu. & poſtlim. l. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior.* Vnde fit, vt nec ab interlocutoria, quæ iam mandata eſt executioni, poſſit appellari. Papienſ. *in form. ſent. interloc. ſup. incomp. iudic. num. 9.*

5 *Vulg. l. patre furioſo 8. D. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*

6 *L. in princ. D. de tutel. & ratio diſtr.*

7 Nihil enim poteſt tutori imputari, qui conſuluit peritiores, *l. regula 6. §. penult. D. de iur. & fact. ignor. Not. ad l. non eſt ignotum 6. C. de admin. tut.*

DEFINITIO XLII.

De priuilegio quod habent Auguſtani, vtrum Senatum velint appellare, noſtrumne, an Pedemontanum.

A Iudice in Auguſtanorum prouincia delegato per Senatum Pedemontanum ad faciendam arreſti executionem appellari poteſt ad Senatum Sabaudiæ, ſi id appellans elegerit. Priuilegium enim prouinciæ illud eſt. [1] Ergo & appellatio illa, ſi perperam interpoſita ſit, puta per eum, qui intercedere non appellare debuit, poterit vtique ex reſcripto Principis conuerti in interceſſionem, eaque interceſſio, ſi appellans volet, tractanda erit coram Senatu Sabaudiæ. [2] Nec ad rem pertinet, quod interceſſionis, quæ in iudicati executione fit, cognitio ad eum ipſum iudicem ſpectat, qui iudicauit, aut ad executorem ſi habeat cauſæ cognitionem, 3 nam & à delegato appellandum eſt ad delegantem. 4 Et tamen iam diximus à delegato per Senatum Pedemontanum poſſe ad Senatum noſtrum appellari. Verumque igitur ſit eadem priuilegij ratione contra regulas communes iuris. *Ita Senatus* in cauſa Petri Soreley, & Claudij Pognen, & Mariæ Guichard Auguſtanorum, Id. Sept. 1595.

1 Quæ & alia multa habet priuilegia à iuris communis ratione aliena.

2 Succedit enim hoc caſu inſtantia hæc interceſſionis in locum inſtantiæ appellationis, & tanquam ſubrogata eodem iure cenſeri debet, *vn. g. l. ſi eum 10. §. qui iniuriam. D. ſi quis caution.*

3 *L. à Diuo Pio 15. §. ſed emptor 10. D. de re iudic.*

4 *L. 1. 2. & 3. D. quis à quo appell.*

5 Nam in his, quæ iure ſingulari & contra iuris rationem recepta ſunt, non poſſumus ſequi regulam iuris, *l. in his 15. D. de legib.*

DEFINITIO XLIII.

Appellatio quæ ſemel prodeſſe cœpit aduerſario, non poteſt conuerti poſtea in interceſſione, ne quidem ex reſcripto Principis.

APpellatio perperam interpoſita non poteſt ex reſcripto Principis conuerti in interceſſionem, poſtquam aduerſarius ea vti cœpit ad impugnandum ex parte ſua iudicatum. 1 Neque enim beneficium Principis, cuiquam debet eſſe damnoſum. [2] *Ita tractatum eſt* Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Eo ſcilicet caſu, quo appellatio per vnum ex litigatoribus interpoſita etiam aduerſario prodeſſe poteſt, *l. per hanc 4.* iunct. *gloſſ. C. de tempor. & repar. appell.*

4 *L. 4. C. de emancip. liber. l. ex facto 43. D. de vulgar. & pupill. ſubſtit. l. Paulus notat. 8. de prætor. ſtipul.*

DEFINITIO XLIV.

Ei, qui appellauit à pœna corporali, remittitur mulcta, quæ temerè appellantibus infligi ſolet.

APpellans à ſententia infligente pœnam corporalem, aut quæ oneret exiſtimationem, [1] quantumuis iniuſta nulloque iure ſubnixa ſit appellatio, nunquam condemnatur in eam mulctam, quæ temere appellantibus irrogari ſolet. [2] Honeſta enim iuſtaque eſſe intelligitur ratio quælibet redimendi ſanguinis & honoris, 3 præſertim cum iuris communis auxilium & beneficium imploratur. 4 *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi Baudin & N. de la Val, 2. Dec. 1595.

1 Cuius amittendæ metus maior eſt honeſtis viris, quam metus mortis, *l. iſti quidem 8. §. penult. D. quod met. cauſ.*

2 Quam Pragmatici noſtri dicunt *l'amende du fol appell.*

3 *L. 5 De his qui mort. ſibi conſciuer.*

4 Quale eſt auxilium appellationis, *l. 3. §. falſus procurator, D. rat. rem haber.*

DEFINITIO XLV.

Appellatio pro expenſis tantum interpoſita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis.

IVdex, ad quem appellatum eſt ratione expenſarum duntaxat, nihil poteſt conſtituere in negotio principali, quoniam appellatio non deuoluit cognitionem cauſæ ad iudicem appellationis, [1] niſi quatenus appellatum eſt. [2] Non ſolum autem per modum, vt aiunt, cognitionis, nihil conſtituere iudex appellationis poteſt, 3 ſed nec per modum executionis, 4 ſi non vtraque pars conſentiat. 5 *Ita tractatum eſt* ex tempore in cauſa Claudij du Cheſne procuratoris, & Bernardæ Fauier, 4. Id. Decemb. 1595.

1 Cum prius ſit vt quis habeat iuriſdictionem, quam vt poſſit quicquam conſtituere, *l. 3. l. 4. §. vlt. D. de off. procons. l. 1. & tot. tit. C. ſi à non compet. iudic.*

2 Ne ſcilicet alioqui latius pateat effectus quam ſua cauſa, quod non eſſe debet.

3 Quamuis cognitionis nomen latius pateat quam iuriſdictionis, *l. ait prætor 5. D. de re iudic.*

4 Cum tamen facilius ſit, vt quis executoris, quam vt iudicis partibus fungatur, *l. ſi vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*

5 Quia ſi conuenerit inter litigatores quid pronunciandum ſit idipſum iudex ſequi cogitur, *l. ſi conuenerit 26 D. de re iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Qui appellauit ob commutatam cauſam criminalem in ciuilem, quid obtinere debeat ſi victor fuerit contumax in cauſa appellationis?

APpellans ab interlocutione, quæ cauſæ criminalis commutationem fecit in ciuilem,[1] ſi per victoris contumaciam obtineat in cauſa appellationis, non totius litis plenam victoriam conſequi debet, ſed hoc tantum vt cauſa criminaliter tractetur,[2] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Mathiaz & præceptoris S.Ioannis du Temple Camber. 23.Nouemb. 1596.

1 Quod euenire ſolet, cum iudex videt non eſſe materiam litis dignam, quæ criminaliter tractetur.

2 Quia nec de alio quæri poteſt in cauſa appellationis huiuſmodi quam vtrum lis ciuiliter tractanda ſit, an criminaliter Et cum contumacia nihil niſi tacitam & fictam cõfeſſionem inducat, ſuccedit iuris regula, quæ vult, non plus operari fictionem in caſu ficto, quam veritatem in caſu vero, *l. confeſſionibus 13 & l. ſeq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XLVII.

Aduerſus lapſum tempus ad appellandum poteſt quis reſtitui in integrum, & interim impedire executionem iudicati.

QVod aiunt appellationem extinguere iudicatum,[1] ad eas demum appellationes pertinet, quæ rite ſuoque tempore interpoſitæ impedire poſſunt, ne ſententia, à qua appellatur, tranſeat in iudicatum.[2] Cæterum poſt elapſa appellandi tempora, ſi à ſententia, quæ ſemel tranſiit in rem iudicatam, appellatur, ſicuti appellatio non niſi ex reſcripto Principis admitti poteſt,[3] ita nec iudicati vires prius infringere quam de appellationis iure & æquitate cognitum ſit & pronunciatum. 4 Quod quanquam ita eſt, alio tamen iure vtimur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Puper, & Syndicorum de S.Ioire, 24. Mart. 1597.

1 *L. 1. §. vltim. D. ad Senatuſc. Turpill. l. furti 6. §. D. de his qui not. infam.*

2 Habet enim quælibet appellatio vim non modo deuolutiuam, ſed etiam ſuſpenſiuam, *l. ſi cauſa cognita 32. de tranſactionib.*

3 Ex litteris, quas Pragmatici noſtri vulgo vocant *lettres & relief d'illico.*

4 Cum non debeat quis reſtitui ad appellandum, ne quidem minor, niſi cauſa cognita, & ita demum, ſi probet ſe iuſtam appellãdi cauſam habuiſſe. Guid. Pap. *quæſt. 31. & 141.* Caſtr. *in l. fin. C. in quib. cauſ. reſtit. integr. non eſt neceſſ.* Bart. *in l. nam poſteaquam §. ſi minor, D. de iureiur.*

5 Quia huiuſmodi reſtitutiones conceduntur de plano & cauſa non cognita etiam maioribus, & illis, qui poſtea ſuccumbunt ita cauſa appellationis, & quidem ſine vlla refuſione expenſarum. (Eſt autem conſuetudo optima interpres vt legum ita & ſtatutorum, inquit Guid. Pap. *de ſtylo Curiæ, quæſt. 30.*)

DEFINITIO XLVIII.

A ſententia, cuius executionem Senatus inaudita parte permiſit, poteſt nihilominus appellari etiam tanquam ab abuſu.

AB ea ſententia, cuius executio à Senatu permiſſa eſt parte non vocata, appellare is poteſt, qui vocatus fuit,[1] etiam tanquam ab abuſu.[2] Proinde facere debebit ea appellatio, vt iudicati executio ſuſpendatur:[3] nec ideo videbuntur pugnantia Senatus decreta, cum noua cauſa emergentis appellationis nouo decreto cauſam præbeat.[4] *Ita Senatus* pro D. Tiberio Mutio Priore Nantuaci, contra R. D. de Chanantes Sacriſtam, 15. April. 1597.

1 Cum enim permittit Senatus executionem ſententiæ per inferiorem iudicem redditæ, ſemper additur vel ſubinde intelligitur clauſula, niſi ab ea ſententia ſit appellatum, quia & ad publicam vtilitatem, & ad ipſius quoque ſenatus auctoritatem pertinet, vt nemo ab appellationis beneficio excludatur, *l. vlt. C. de ſentent. præfect. prætor. l. 1. §. 1. D. quand. appell. ſit & int. quæ tempor.*

2 Nec enim abuſus, ſi quis ſit purgatus, videtur per Senatus permiſſionem redditam de plano ſine cauſæ cognitione & partibus non auditis, *vulg. l. de vnoquoque 47. l. 1. D. de re iud.*

3 Cum ea ſit natura cuiuſlibet appellationis, præſertim eius, quæ interponitur, tanquam ab abuſu, vt ſuſpendat iudicatum, *l. ſi cauſa cognita 32. C. de tranſact.*

4 Siquidem quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l. de ætate 51. §. ex cauſa, D. de interrog. in iur. faciend.*

DEFINITIO XLIX.

Non eſt audiendus apud eundem iudicem contumax, cui pronunciata eſt ſententia diffinitiua, maximè ſi appellauerit, quamuis ab appellatione poſtea velit diſcedere.

COntumax ad mortem condemnatus, poſtea coniectus in carceres & ſententiæ diffinitiuæ pronunciationem paſſus, dixerat primùm & petierat vt apud eundem iudicem audiretur, ad purgandam contumaciam probandamque innocentiam.[1] Mox conſilio mutato appellauerat, ruſumque incontinenti ad prius conſilium redierat, ſeque ad defenſiones ſuas coram eodem iudice proponendas admitti poſtulauerat. Quærebatur in Senatu an de appellatione cognoſcere Senatus deberet, an ad priorem iudicem reum remittere. Placuit interpoſita ſemel appellatione non licuiſſe appellanti à pœna mortis mutare conſilium, & appellationis pœnitere. Non magis vt innocentiam ſuam tueretur, quàm vt ſententiæ acquieſceret, ſi perire mallet.[2] Semel enim ad Senatum deuoluta ex appellatione cognitio, in condemnatione capitali, auferri ei nunquam poteſt.[3] Sed etſi appellatio interpoſita nulla fuiſſet, ſecuta tamen pronunciatione ſententiæ, nihil aliud fieri poſſet, niſi vt vel ſententiæ executionem pati, vel ab ea nunc appellare cogeretur Iudex enim qui diffinitiuam tulit ſententiam, iterum iudicare ac pronunciare non poteſt, cùm officio ſuo ſiue bene, ſiue male functus ſit. 4 Planè ſi ante pronunciationem diffinitiuæ ſententiæ contumax ſe vltro carceribus dedat, purgaturus contumaciam, ſuæque innocentiæ cauſas allegaturus apud eundem iudicem dubitari non oportet quin ſit audiendus, & ſuſpendenda ſententiæ pronunciatio. Quam tamen ſi iudex per imperitiam fieri permiſerit, idem ſeruandum erit quod iam diximus vt cogendus ſit, vel appellare reus vel ſententiæ executionem pati.[6] Ob idque nimirum ſi quis ex Senatuſconſulto per contumaciam ad eiuſmodi pœnam capitalem condemnatus ſit, non ſolet Senatus iubere pronunciationem Senatuſconſulti. Sed ante omnia reum audiri. 7 Quanquam ſi per imperitiam & feſtinationem grapharij pronunciatio ſecuta eſſet, non aliud tamen obſeruari oportet, cùm aliud auxilium nullum ſuperſit condemnato qui à Senatuſconſulto appellare non poteſt. 8 *Ita Senatus* in ſecreto auditorio, 20. Nouemb. 1613. pro Cl. l'Heritier.

1 Semper enim audiendus eſt qui ſuam innocentiam paratus eſt defendere. Adeo vt nec vlla expenſarum refuſione ad purgandam contumaciam opus ſit in criminalibus, quæ neceſſaria eſt in ciuilibus, *l. properandum. 13. C. de iudic.*

2 Nemo enim auditur perire volens, *l. non tantùm 6. D. hoc titul.*

3 Id enim debetur reuerentiæ non modò Senatus, ſed etiam cuiuſlibet alterius iudicis ſuperioris, ad quem appellatum eſt, *l. 2. eod. l. 1. D. nihil innou. appell. interp.*

4 *L. iudex poſteaquam 55. D. de re iudic.*

5 Vt ſit integrum condemnato innocentiam ſuam apud eundem iudicem defendere, quod plerumque fit commodius & minore diſpendio apud iudicem inferiorem, quam apud Senatum. Nam & id iudex habere ante oculos debet, *l. 1. C. de admin. tutor.*

6 Eadem enim ratio hic locum habet, quam proxime attulimus ex *d. l. iudex 55. D. de re iudic.*

7 Siue vltro ſe carceribus obtulit, ſiue inuitus comprehenſus, & coniectus in carceres,

8 Nunquam enim probandæ innocentiæ via præcluſa eſt, cùm ſatius ſit nocentem abſolui, quàm innocentem damnari, *l. ſi quis abſentem 5. D. de pœn.* Adeò vt ſtatim atque præſens eſt is, cuius bona omnia per contumaciam, vt fieri ſolet, annotata fuerant, reſtituenda ſit ei bonorum omnium ſuorum poſſeſſio, nullis quoque, vt diximus refuſis ſumptibus ad purgandam contumaciam, ne iis quidem qui annotationem facti ſunt Habere enim reus interim debet liberam bonorum ſuorum adminiſtrationem, *l. reo 41. D. de ſolut.* niſi id caſibus exceptis de quibus in *l. pen. D. de accuſat.*

TIT.

TIT. XXVII.
DE TEMPOR. ET REPARAT. appell.

DEFINITIO I.

Cum prima executio confluit in ſecundam, ſufficit ei, qui ab vtraque appellauit, vt poſteriorem proſequatur.

DEBITOR, qui aduerſus contractum poſtulauerat in integrum reſtitutionem, cum ex diplomate principali, quod De debitis, vocant, interea ſoluere iuſſus eſſet, [1] ab ea executione tanquam attentatoria, vt loquuntur, & in præiudiciū litis facta prouocauerat, [2] appellationem fuerat proſecutus ſed intra tempora proſequendis appellationibus data iterum iuſſus ſoluere, impetratis à iudice in eam rem literis, ab ea quoque executione literarumque impetratione appellauerat, non poteſt videri priorem appellationem deſeruiſſe, ſi poſteriorem rite introduxerit & proſecutus ſit. [3] Quemadmodum enim primæ executionis vis & poteſtas in ſecundam executionem fluxiſſe, ita prior appellatio in poſteriorem deuoluta eſſe intelligitur. [4] *Ita Senatus* pro de Voſery, contra D. de Mandolle, 17. Cal. Aug. 1588.

1 Ea namque vis & poteſtas eſt eius diplomatis, vt nec oppoſitione, nec appellatione obſtante poſſit inſtrumentum mandari executioni, vt ſcripſimus variis locis.

2 Nihil enim debet innouari lite pendente, *tot. tit. C. vt lit. pend.* Litis porro dicitur pendere quinque modis. Per libelli oblationem, *l. 1. & 2. iunct. gloſſ. ill. tit.* per litis conteſtationem, *l. vnic. C. de lit. conteſt. l. amplius 25. D. rat. rem haber. l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante, D. de petit. hæred.* Per conſultationem aut relationem ad Principem, aut per Principis reſcriptum, *l. ex illo tempore, C. de appellat. l. vnic. C. quand. libell. oblat. Princ. fac. lit. conteſt.* Per iudicis recuſationem, *l. apertiſſimi 1. C. de iudic.* Et per in integrum reſtitutionem, *l. vnic. C. integr. reſtit. poſtul. ne quid noui fiat.*

3 Nam & in dubio ea capienda interpretatio, per quam non præſumatur appellatio deſerta, ſiquidem deſertio eſt delictum, cum annexum habeat iudicis contemptum: ideoque ſolet grauior mulcta irrogari ei, qui appellationem deſeruit, quam ei qui male ac temere appellauit.

4 Vnde fit, vt poſteriore introducta prior quoque introducta videatur, ne alioqui deſertionis pœnam patiatur is, qui appellationem non deſeruit, exemplo eius, quod ſcriptum eſt *in l. vlt. C. de poſth. hæred.*

DEFINITIO II.

Allegatio compromiſſi non impedit deſertionem appellationis, niſi de compromiſſo conſtet per ſcripturam vel per aduerſarij confeſſionem.

APpellans, ſi intra ſtatutum tempus appellationem proſecutus non ſit, quam idcirco deſertam aduerſarius obiiciat, non poteſt negligentiæ ſuæ excuſationem illam prætexere, quod pendente tempore proſequendæ appellationis compromiſſum de lite per arbitros finienda factum aſſereret, niſi probet idipſum aut per contractum in ſcriptis habitum, [1] aut per aduerſarij confeſſionem. [2] Igitur compromiſſum, de quo conſtat ex ſcripto, impedit lapſum temporis dati ad proſequendam appellationem, non tamen lapſum temporis dati ad appellandum. [3] *Ita Senatus* publico Senatuſconſulto & generali.

1 Ne in longiorem diem lis protraheretur, ſi per teſtes probari non poſſet quorum etiam habendorum facilitas vt maior eſt, ita periculoſior, *l. teſtium facilitatem 18. C. de teſtib.*

2 Nulla enim vel certior vel promptior probatio eſt, quam quæ fit per partis confeſſionem, *l. generaliter 13. C. de non num. pecun.*

3 Guid. Pap. *quæſt.* 115.

DEFINITIO III.

Peſtis iuſta cauſa eſt petendæ reſtitutionis aduerſus obiectam deſertionem appellationis.

PEſtis tempore non eo minus currit tempus proſequendæ appellationis, ſed tamen ſuccurrendum eſt appellanti per in integrum reſtitutionem, ſi ob eam cauſam intra tempora non ſit proſecutus appellationem. [1] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Paul. Caſtrenſ. *conſ. 21. incip. in cauſa deſertionis.* Idem dic, de bello & de paupertate appellantis.

DEFINITIO IV.

Renunciatio appellationis facta extra tempora & extra acta non impedit deſertionem.

SI appellationi renunciatum ſit extra tempora [1] aut etiam intra tempora, ſed extra acta, non eo minus deſerta pronunciari appellatio, & appellanti pœna deſertionis infligi debet. Renunciandum enim eſt & intra ea ipſa tempora, intra quæ appellari poteſt, [2] & apud acta, ſi à iudice appellatum ſit, [3] aut coram executore, ſi ab executore, alioqui deſertionis pœna committitur. [4] *Ita Senatus* ex tempore contra Claud. Brunetum, 17. Cal. Aug. 1591.

1 Hoc eſt poſt decendium. Nam intra decendium renunciari appellationi impune poteſt: poſt decendium non poteſt, niſi impetrato in eam rem diplomate Principali per quod appellatio annulletur. Pragmatici vocant *lettres d'aneantiſſement.*

2 Id eſt, intra decem dies, & quidem à die ſententiæ, non à die appellationis interpoſitæ numerandos.

3 *L. 2. de appellat.*

4 Quia intereſt etiam illius, à quo appellatum eſt, vt ſciat, an appellatio duret, an vero ei fuerit renunciatum.

DEFINITIO V.

Facilius parcitur ei qui appellationem intra tempus conſtitutum non intimauit, quam ei, qui non introduxit ad iudicem.

ETſi appellationem intra legitima tempora proſecutus non videtur qui iudicem appellationis tantum adiit, [1] ſi non & aduerſario ipſi diem dixerit, [2] facilius tamen ei parcitur, vt deſertæ appellationis pœnam effugiat, quoniam adire iudicem per ſeipſum ſolet, qui appellauit, [3] diem vero dicere non niſi per apparitorem, cuius culpam licet non omnino ei, qui elegit impunitatem, [4] aliqua tamen excuſatione digniorem videri æquum eſt: [5] & eo magis, quod, cum appellationis auxilium ſit fauorabile, [6] deſertionis obiectio non odioſa eſſe non poteſt. 7. *Ita Senatus* in cauſa viri clariſſimi Claudium de la Couz Abbatis Ambroniacenſis & Syndicorum vniuerſitatis de Seiriaz, Prid. Cal. Feb. 1590.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt *releuer ſon appel.*

2 Quod nihil aliud eſt, quam ei appellationem intimare.

3 Nec proinde poteſt ſeipſum fallere, aut ſibi ipſi deeſſe.

4 Quia ſibi debet imputare qui talem elegit, *arg. §. præterea, Inſtit. quib. mod. contr. oblig.*

5 Ne ſcilicet vnus negligentia tam facile alteri noceat, *l. pupillus.*

4 *quæ in fraud. credit.*

6 Quia eſt auxilium commune, *l. 5. § falſus procurator, D. ratam rem haber.*

7 Cum deſertio appellationis ſit quædam ſpecies criminis, vt dixi *Defin. 1. num. 3.*

DEFINITIO VI.

A ſententia, quæ vni ex litigatoribus dat electionem, appellandum eſt ex die ſententiæ, non ex die ſecutæ electionis.

CVm, debitore rem vnam offerente, creditori data eſſet per iudicē electio alterius rei, ſi mallet, exigendæ poſtea vero creditori eam rem elegiſſet, quam debitor præſtare nolebat; viſum eſt ſero interpoſitam appellationem, ſi à tempore latæ ſententiæ decem dies effluxiſſent tametſi intra decendium à die factæ electionis appellatum proponeretur. [1] Etſi enim fieri poterat, vt debitor eam rem eligeret quam præſtare debitor maxime vellet, vt proinde nullam appellandi cauſam eſſet habiturus: verum tamen eſt iam inde à quo tempore creditori data fuit per ſententiam electio, quæ dari non debuerat, [2] appellari à ſententia potuiſſe & debuiſſe, cum electio non niſi ex conceſſa eligendi facultate pendeat, nec poſſit videri iniuriam facere creditor, qui iure ſuo vſus eſt, cum eligendi haberet poteſtatem. [4] Denique non quælibet iniuria materiam appellationis præbet, ſed ea demum,

Digitized by Google

quam iudex, non quam aduerſarius intulerit. [5] Negari autem non poteſt, quin eo tempore iudex iniuriam fecerit, quo ſententiam tulit, & eligendi eius creditori dedit, quamuis incertum adhuc fuerit, quid creditor eſſet electurus. *Ita in Senatu Ita tractatum eſt* inter nobiles Iacobum Franciſcum & Berardum Pelard. fratres, 7. Cal. Iunij 1590.

1 Decendium namque datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ ſententiæ, *Nouell. 23. de appellat. cap. 1.*

2 Conſentiente ſcilicet vtroque litigatore in eandem rem.

3 Magnus enim fauor eſt, ſi quis electionem habeat alterutrius rei præſtandæ, *l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot. cap. in alternatiuis.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.* Excipe caſum *l. Græce 8. §. ſi quis Stichum. D. de fideiuſſ.*

4 Nemo enim videtur iniurioſe aut dolo facere, qui iure ſuo vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

5 Qui enim appellat, de iniquitate iudicis conqueritur, non de dolo & circumuentione aduerſarij, *l. præfect. 6. D. de minor.*

6 *L. 1. §. biduum, verſ. quid ergo, D. quand. appell. ſit. & intr. qua tempor.* Iunge *l. vbi autem 75. §. qui illud, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO VII.

Non deſeruit appellationem, qui eam proſequitur, licet non vltro id faciat, ſed aduerſario inſtante.

TRibus inter ſe contendentibus, & vno condemnato, ſi is appellauerit & cum appellationem vltro proſequi deberet paſſus ſit, vt eius proſequendæ gratia ab vno ex aduerſariis ad appellationis iudicem intra conſtituta tempora euocaretur, [1] non idcirco poteſt videri appellationem deſeruiſſe, licet nullum ſuperiori iudici libellum porrexerit. Quis enim deſertam dicat appellationem, de qua apud appellationis iudicem diſceptetur? [2] De illo potius dubitari poteſt, an quod ab vno ex victoribus factum eſt alteri, qui nihil fecit, nocere debeat, ne deſertam appellationem poſſit dicere? Et magis eſt, vt nocere debeat, ſi ea ſit cauſæ connexitas, vt inter alios duos de appellationis iure cognoſci nequeat, quin hic quoque certius liti interſit. [3] Alioqui obſtat iuris regula, quæ vnius factum alteri nec prodeſſe patitur nec nocere. [4] Plane ſi poſt iam elapſa proſequendæ appellationis tempora vnus ex victoribus condemnatum iudicem appellationis vocauerit, indiſtincte dicendum eſt, non poſſe id cæteris ignorantibus nocere, quia non poteſt ea res præbere appellanti excuſationem, cur non intra tempora proſecutus ſit appellationem. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Siue per literas quas vulgo *anticipationis* vocant, ſiue per ſupplicem libellum, quem Pragmatici noſtri Gebennenſes dicunt: *requeſte en pourſuite d'appel.*

2 Parum enim refert, ab vtroque ex litigatoribus an introducta ſit appellatio, dummodo introducta ſit.

3 Hoc enim facit connexitas cauſæ, vt è contrario ſufficit aliquando vnum ex pluribus appellare, *l. 1. & tot. tit. C. ſi vnus ex plurib. appell.*

4 *L. factum 155. de reg. iur. l. non debet 74. eod. tit.*

5 Itaque pœnam ſuæ negligentiæ hoc caſu luere appellans debet, nec ius aliis quæſitum auferri ipſis per alium potuit, *l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuſſ.* (Quid ſi emptore condemnato, itemque venditore, qui pro emptore litem ſuſceperat ſolus venditor appellauerit, & tamen appellationem deſeruerit? An emptor quoque, qui non prouocauit in ius vocari poterit ſaltem ſimul cum venditore, vt pronuntietur deſerta appellatio? Minime, cum non alius videri poſſit appellationem deſeruiſſe, quam qui ipſe appellauit. Sed in hanc rem vocandus erit venditor vt deſertionis ſuæ pœnas luat. Emptor autem vt ſententiæ executionem pati cogatur, quaſi appellatione nulla interpoſita, quamuis verum ſit appellationem à venditore interpoſitam emptori quoque prodeſſe, *l. 4. §. item ſi emptor, de appell.* Debet enim emptor ſibi imputare quod appellationem à venditore interpoſitam non ſit ipſe proſecutus, quod pro ſuo iure facere poterat enim inuito venditore, *d. §. item ſi aut non curauerit per venditorem ipſum agitari. Ita Senatus* ex tempore in cauſa Melchioris Barallin, 6. Sept. 1612.)

DEFINITIO VIII.

Poteſt impune renunciari appellationi intra decendium à die ſententiæ, ſed non à die appellationis.

APpellationi renuncians etiam intra decendium, quod à die appellationis interpoſitæ numeretur, non eo minus condemnandus eſt in expenſas omnes, quibus fruſtratoria prouocatio cauſam dederit, ideoque nec aliter admittendus ad renunciandum, quam ſi eos ſumptus offerat. [1] Sane intra decendium à die ſententiæ impunita appellatio eſt, & conſequenter licita appellationis renunciatio, cum id tempus datū ſit condemnato, vt ſciat an appellare vel appellationem proſequi, an acquieſcere iudicato debeat. [2] Ergo nullos eo nomine ſumptus pati appellans debet, [3] ſicuti poſt dicendium illud ſera appellationis renunciatio eſt, licet eo ipſo die fiat, quo appellatum fuit. [4] *Ita Senatus* in cauſa N. Velliet in ſecreto auditorio, 6. Cal. Sept. 1593.

1 Intellige ſi appellatio ſit interpoſita non die ipſo ſententiæ, ſed poſtea.

2 Dixi *Defin. 35. tit. prox.* vbi vide.

3 Non enim ſolet ſumptuum condemnatio irrogari, niſi in pœnam temere litigantis aut aliud quid facientis, *l. eum quem temere 79. ff. de iudic. l. qui ſolidum. 78. §. 1. de leg. 2. Inſtit. de pœn. temer. litigan.*

4 Itaque cauere debet, tam qui appellationi renunciat, quam qui appellat, ne nimis ſero aut appellet, aut renunciet, *l. 1. verſ. cæterum, ff. quand. appell. ſit, & intr. qua temp.*

DEFINITIO IX.

Poteſt impetrari reſcriptum Principis ad hoc, vt appellatio pronuncietur deſerta, etiam antequam elapſa ſint tempora, ſed non intimari.

REſcriptum Principis ad hoc impetratum, vt pronuncietur deſerta appellatio, non eo minus effectum ſortitur, quod impetratum fuerit ante elapſum tempus introducendæ appellationi præſtitum, [1] dummodo non niſi poſt id tempus elapſum, id eſt, ſuo tempore ſignificatum, &, vt noſtri loquuntur, intimatum ſit. Accipit enim, vt cætera omnia, vires ſuas in executione & intimatione. *Ita Senatus* in publico auditorio, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Hoc eſt ante menſem, ſi iudex appellationis fuit ex inferioribus, aut ante duos menſes, ſi appellatus fuit Senatus. Sic enim ſtylo noſtro cautum eſt.

2 iquidem executio illa eſt, quæ dat effectum rei, *l. penult. C. de execution. rei iudic.*

DEFINITIO X.

Apparitoris relationi creditur ad excuſandum appellantem qui appellationem deſeruiſſe dicitur.

REllatio apparitoris nulla teſtium fide ſubnixa, licet nihil probet, [1] quod ad hoc attinet, vt aduerſario damnum inferatur, probat tamen quantum ſatis eſt ad excuſandum eum, qui appellatoris opera vſus eſt, ne in pœnam vllam incurrat propter negligentiam, forte ſi appellationem deſeruiſſe dicatur is, qui ex eiuſmodi relatione probet feciſſe ſe, quod potuit ad eam proſequendam. Etſi enim dici poteſt, ei eſſe imputandum, quod talem elegerit, [2] iniquum tamen ſit, deſertionis pœnam pati eum qui non fuerit negligens in proſequenda appellatione; [3] vel ob id maxime, quod appellationis remedium tanquam ordinarium fauorabile eſt & conſequenter deſertæ appellationis obiectio odioſa. [4] Propter quam ſufficere etiam interdum ſolet vt probet appellans impetratas à ſe literas, vt vocant, appellatorias, & apparitori vt intra præſtitutum tempus exequeretur traditas, [5] ne deſerta dici poſſit appellatio, quamuis apparitor debitam in exequendo diligentiam non præſtiterit, alioqui facile accideret, vt ex apparitoris dolo & colluſione damnum ſentiret is, qui non tam electæ perſonæ, quam officij publici fidem ſecutus eſſet. [6] Quamquam tutius eſt, ex his quoque cauſis impetrari aduerſus lapſum temporis in integrum reſtitutionem. [7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de Sallagine, 8. Id. Mart. 1594.

1 Ne quidem in iis, quæ ad officium apparitoris pertinet, quia vox vnius vox eſt nullius, *vulg. l. iuriſiurandi. C. de teſtib. l. vbi numerus ff. eod.*

2 Vt dixi *Defin. 5. ſupr. ex § præterea, Inſt. quib. mod. re contr. oblig. iunct. l. inter artifices 31. ff. de ſolut.*

3 *Arg. l. vlt. C. de poſthum. hered. inſt.*

4 Dixi iam *de Defin. 5. num. 6. & 7. ſupr.*

5 Cum,

5 Cum ſit verum, hoc caſu non ſtetiſſe per actorem, quominus appellatio introduxeretur. *l. in omnibus 19. de reg. iur.*

6 Hoc enim tale eſt, quod non niſi per appatitorem expediri poteſt maiorque ratio eo, ne cuiquam alterius factum vel negligentia noceat in iis, quæ non niſi per alium expedire potuerit.

7 Quæ haud dubie concedenda eſt ſaltem ex illa generali clauſula, ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur, de qua *in l.1. & l. ſed etſi 26. §. vlt. ff. ex quib. cauſ. maior.*

DEFINITIO XI.

Multum intereſt an appellatio prorſus deſerta ſit, an male introducta & extra tempora.

NOn ideo deſerta appellatio dici poteſt, quod male introducta ſit & extra ſtatuta tempora, [1] ſed per viam non recipiendæ appellationis decidenda eſt, quod Practici dicunt *par fin de non receuoir.* [2] Etſi autem vtroque caſu idem fere effectus eſt, vt nimirum appellans non audiatur, perindeque ſit, ac ſi nulla interiecta eſſet appellatio, [3] refert tamen propter mulctam, quæ longe grauior irrogatur aduerſus appellationis deſertores, quam contra eos, qui non deſertam extra tempora proſecuti ſunt. [4] Item propter ſumptus litis ſuper appellationis deſertione factos, quos ſane victori deſertionem obiicienti adiudicari æquum non eſt? cum nulla deſertio fuit. [5] Quanquam nec eo nomine condemnari illum oportet appellanti, qui ipſe in appellatione introducenda peccauit, [6] niſi aduerſus eam negligentiam poſtulata ſit in integrum reſtitutio, bonamque litem appellans foueat. [7] Quid ergo? Compenſandæ erunt expenſæ ad cauſam deſertionis pertinentes, [8] appellatore ad eas ſolas condemnando, quæ appellatoriam litem reſpiciunt. [9] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, Nou. Iun. 1594.

1 Quamuis dici ſoleat nihil intereſſe, an quid nullo modo, an vitioſe & minus rite factum ſit, *l. quoties 6. ff. qui ſatiſd. cog. l. 2. ff. de auctor. tutor.*

2 Sunt enim iſta omnino contraria, deſerere & proſequi appellationem quamuis extra tempora quis eam proſequatur.

3 Quantum ad hoc, vt appellanti nihil proſit appellaſſe.

4 Quia in deferenda appellatione delictum aliquod verſatur, quod in ea minus legitime proſequenda nullum prorſus eſt, Dixi *Defin. 5. num. 7. ſupr.*

5 Nam in hoc ipſo male ac temere victor litigat, quod contendit deſertam eſſe appellationem, quæ non fuit deſerta, ideoque potius condemnari deberet ad ſumptus eius litis, quam eos obtinere. *ex reg. l. eum quem temere 79. ff. de iu. tic.*

6 Vt ſcilicet fiat mutuæ culpæ compenſatio, *l. ſi ambo 10 ff. de compenſat. l. viro. 39. ff. ſolut. matr.*

7 Quo caſu nullas expenſas appellans debet, cum culpa illa non introductæ ſuo tempore appellationis ſine vlla ſumptuum refuſione ex reſcripto Principis emendetur.

8 In conſequentiam mutuæ negligentiæ, quam compenſandam eſſe diximus *num. 6.*

9 Nihil ſiquidem commune habet cauſa appellationis, quæ eſt ſecunda inſtantia cum cauſa deſertionis, quæ eſt prima. Nec bona eſt conſecutio, vt qui appellationem non deſeruit, eo magis videri debeat iuſte appellaſſe, quamuis è contrario, qui appellationem deſeruit, credendus ſit veluti propria confeſſione appellaſſe perperam ac iniuſtè.

DEFINITIO XII.

Si iuſta cauſa ſit danda reſtitutionis aduerſus deſertionem appellationis, quid fieri debeat?

SI petatur in integrum reſtitutio aduerſus appellationis deſertionem, [1] de qualis pendeat, tametſi iuſta ſit cauſa reſtitutionis indulgendæ, [2] ſi tamen apud inferiorem iudicem res agatur, non ſolet Senatus ad iudicis cognitionem remittere, vt pro ſua prudentia æſtimet, an concedi reſtitutio debeat, nec ne, quoniam alienum eſſet à dignitate Cancellarij, aut eius qui Cancellarij vice fungitur, vt ab alio, quàm à Senatu legem acciperet. Nam ſi coram Senatu lis penderet, media via ſequenda eſſet, vt neque iuberetur Viceancellarius diploma approbare, neque à principali beneficio impetrans ſummoueretur, ſed his verbis rem temperari oporteret, *En plaidant la cauſe ſera pourueu.* [3] Quid ergo ſi ad inferiorem iudicem reſcribi oporteat? Melius eſt, vt verbo facto in Senatu iubeatur Viceancellarius reſcriptum admittere, ſi iuſta cauſa ſit, quæ allegatur petendæ reſtitutionis, ne auctore Senatu legibus aut æquitati vis fieri videatur. *Ita Senatus* in cauſa fratrum Bonamour du Pontdeaux in relationibus libellorum. 8. Id. Iun. 1594.

1 Quæ reſtitutio ipſis ſtyli noſtri verbis diſtricte prohibita eſt, ſi eo tempore petatur, quam iam ſit citatus appellans ad cauſam deſertionis defendendam.

2 Puta ſi propter peſtem fuit impeditus appellans, ne ſuam appellationem proſequeretur, vt dixi *Defin. 3. vt ſupr.* Idem eſt ſi bellum vel paupertas impedimentum attulerit.

3 Vt ſi peroratа lite appareret Senatui iuſtam eſſe cauſam reſtitutionis admitteret, concederetque reſtitutionem ſupremam quod aiunt, manu, non aliter.

4 Quod vtrumque abſurdum eſt, cum Senatu ipſe præcipuus cuſtos ſit, & legum & æquitatis, *l. 1. C. de legib.*

DEFINITIO XIII.

Etiam nulla ſententia tranſit hodie in rem iudicatam, ſi ab ea non appelletur.

LIcet ſententia, quæ ipſo iure nulla eſt, nunquam tranſire poſſit in rem iudicatam, nec ſi appellatio deferatur, ſi iuris communis rationem inſpicias, quia nec ab eiuſmodi ſententia, quæ non tenet, prouocari iure poteſt, [1] alio tamen iure vtimur quia lege noſtra municipali expreſſim cautum eſt, vt quantumuis nulla ſit ſententia, ab ea tamen neceſſario ſit prouocandum. [2] Eſt enim conſequens, vt, ſi vel non prouocatum ſit, vel appellatio interiecta deſerta fuerit, valeat ſententia, reique iudicatæ obtineat auctoritatem. [3] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Iaques procuratoris, & N. Calet. 10. Cal. Iun. 1595.

1 *L. ſi expreſſim, 19. ff. de appellat. l. 1. 2. & 3 ff. quæ ſent. ſin. appell. reſcin.* Vnde eſt, quod remota appellatione, ſiue ex ſtatuto, ſiue ex pacto, non tamen cenſetur remota via nullitatis. Guid. Pap. *queſt.* 38. poſt Salycet. *in l. fin. ff. de appellat.* & Angel. *in l. 11. §. 1. ff. à quibus appellat. non licet.*

2 Ne alioqui de hoc ipſo litem nouam inſtitui ſit neceſſe an ſententia nulla ſit, nec ne.

3 Alioqui fruſtra eſſet conſtituiſſe, vt à ſententia quantumuis nullà appellari oporteret.

DEFINITIO XIV.

Appellationis deſertio facit, vt ſententia tranſeat in rem iudicatam, ac ſi ab ea non eſſet appellatum.

SEntentia, à qua fuit appellatum, non eo minus cenſetur tranſiiſſe in rem iudicatam, ſi introducendæ aut introductæ proſequendæ appellationis tempora elapſa ſint, nec introductam, aut proſecutam appareat. [1] Etſi enim imputari quodammodo poteſt ei, qui obtinuit, cur non curauerit pronunciari deſertam appellationem, aut quod effectu idem eſt executoriam pronunciari ſententiam, [2] tamen multo magis imputandum eſt illi ipſi, qui appellauit, cur non ſit appellationem proſecutus. [3] Nam ipſo iure ſoloque lapſu temporis deſerta intelligitur appellatio, talemque pronunciare poſſet iudex, à quo appellatum eſt, [4] ni iudiciorum ritus apud nos induxiſſet, vt ſolius appellationum iudicis ea iuriſdictio eſſet. [5] Sane appellatio ſemel interpoſita, licet non probetur introducta, facit non poſſit executioni mandari ſententia, nec eius peti executio, quin prius executoria pronuncietur, aut appellatio deſerta. [6] Id vero victoris arbitrio & electione peti intra triginta annos [7] quamdocunque poteſt, dummodo poſt elapſa tempora, intra quæ appellatio introduci debuit. [8] *Ita Senatus* in cauſa Collegij Ieſuitarum, & Dn. Claudij Neyton, 5. Id. Sept. 1595.

1 Cum paria ſint, aut ab initio non appellaſſe, aut appellationem interpoſitam non introduxiſſe, aut introductam, perſecutum non fuiſſe, cum his duobus caſibus poſterioribus obſte appellanti præſcriptio. *l. ſi expreſſim. 19. de appell.* Adeo vt non valeat ſententia, ſed ſit nulla, quæ lata ſit in cauſa appellationis poſt deſertam appellationẽ, Guid. Pap *queſt.* 1 1 *nu.* 2 ex Bald *in vſib. feud. in tit. qu. tempor. miles inueſtit. pet. deb. §. fin. in fin.*

2 Nam neque inter hæc quicquam intereſt, niſi quod appellatio deſerta pronunciatur à iudice, ad quem appellatum eſt, pronunciatus vero executoria,

executoria, non obſtante appellatione, per eum ipſum iudicem à quo fuit appellatum.

3 Debuerat enim, aut non appellare, aut proſequi appellationem.

4 Non enim cogeretur iudex à quo appellatum eſſet dare literas dimiſſorias, qui Apoſtoli dicuntur, ſi non petitæ eſſent eæ literæ intra tempus conſtitutum, *leg. 1. §. ſenſus autem D. de libell. dimiſſ.*

5 Poſtquam Apoſtoli moribus noſtris peti, darique deſierunt.

6 Quia quandiu id factum non eſt, verum eſt appellatum fuiſſe, ac per appellationem extinctum iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Nec dubitatur, quin appellatio habeat vim ſuſpenſiuam, *l. 1. D. nihil innou. appel. interpoſ. l. ſi cauſa cognita, 31. C. de tranſact.*

7 Nam ſpatio triginta annorum præſcribitur ius petendæ executionis ſententiæ, vt & alia iura omnia, quæ minori tempore non præſcribuntur, *l. 3. de praſcr. 30. vel 40. annor.* Exceptis iis, in quibus neceſſaria eſt præſcriptio 40. annorum, de quibus *in l. 4. eod. tit.*

8 Cum enim totum illud medium tempus liberum ſit condemnato ad proſequendam appellationem, non poteſt interim peti executio ſententiæ, *arg. l. quod certa die, 70. D. de ſolut.*

DEFINITIO XV.

De temporibus interponendæ & introducendæ appellationis, & an aduerſus deſertionem poſſit dari reſtitutio ex quibus cauſis.

TEmpus apud nos hodie nullum eſt intra quod litem appellatoriam terminari & expediri neceſſe ſit, [1] ſed tãtum intra quod appellationem & interponi & introduci oporteat. Illud decendij, [2] hoc menſis vnius (apud inferiores appellationum iudices, duorum verò menſium cum Senatus appellatur. [3] De illo ſane conſtat, fatalia, vt vocant, nullo caſu locum habere in iis litibus, quæ apud Senatum agitantur. [4] Nec ſi conſtet appellantem ſtare, quod minus lite iam ad coronidem perducta, Senatuſconſultum reddatur. [5] At neque iuſta fere vlla cauſa eſſe creditur, propter quam excuſari appellans debeat, qui appellationem intra conſtituta tempora proſecutus non eſt, nec ſi alleget paupertatem, aut peſtem, aut itinerũ difficultatem, [6] Sed tamen iuſtæ hæ cauſæ ſunt, aliæque huiuſmodi complures, ex quibus appellans dignus videatur, qui beneficio in integrum reſtitutionis iuuetur ad proſequendam appellationem, etiam poſt tempora conſtituta, nulliſque refuſis expenſis, [7] ſi modo iuſta appellatio probetur. [8] Vnus tantum caſus eſt, qui appellantem excuſat, ſi medio tempore compromiſſum factum ſit; ſed ita tamen, ſi de compromiſſo illo ex reſcripto appareat. Id enim diſertè cautum eſt, [9] ne alioqui huiuſmodi pretextu commentum, colorque fraudibus paſſim quæreretur, & appellationũ cauillationibus. [10] Alius caſus eſſe poteſt, ſi appellatum ſit ad ſuperiorem omiſſo medio. Non enim appellationem deſeruiſſe videri poteſt, qui eam introduxit & proſecutus eſt, licet apud alienum iudicem. [11] *Sine die.*

1 Quomodo fuit olim ex legibus Codicis, *l. 2. C. hoc tit.* & iure nouo ex iuſtiniani *Nouell. 49. De hu qui ingred. ad appell. in princ.* vnde ſumpta eſt *Authent. ei qui appellat. cum ſeq. C. hoc tit.*

2 Ex *Nouell. 23. De appellat. in princ.* vnde ſumpta eſt *Authent. hodie. C. de appell.*

3 *Arg. l. 1. C. hoc tit.*

4 Sic enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt.

5 Quod enim ſtylo generaliter & indiſtinctè cautum eſt, generaliter quoque & indiſtinctè intelligi debet, *vulg. l. de pretio, 8. ff. de publican. in rem act. l. in fraudem, 15. §. vlt ff. de teſt milit.*

6 Intellige quo minus tempora ipſo iure currant. Quod tamen ex ratione iuris aliud eſt, nam & inopia & peſtis, & alia huiuſmodi impedimenta, iuſtam præſtant excuſationem aduerſus deſertionem, Guid. Pap. *qu. 436. num. 12.* poſt Innoc *cap ex ratione, Extr de appell. l. ſi procuratorem, 8. §. ſi ignorantes ff. mandat. l. Titius, vbi not. ff. de procurat.*

7 Scilicet ex æquitate Senatus Nam alius iudex inferior non poſſet has cauſas pro iuſtis, niſi principe ita expreſſim mãdante. (Sed nec Senatus reſtitutionem indulgere ſolet contra deſertionem, ſed tantum petentibus reſtitutionem concedere, vt ad tractandam litem appellatoriam admittantur, & in ea poſſint vincere, ſi bonam cauſam habeant. Peta tamen reſtitutionis literas neceſſe eſt, niſi quando ſuprema, quod aiunt, manu, Senatus magna æquitate motus deſertionem velit negligere, quod vix quidem & perraro, ſed tamen aliquando facit. Cæterum nunquam Senatus petitas reſtitutionis contra deſertionem literas ſolet verificare, nec his verbis pronunciare, *en enterinant,* ſed ita ſimpliciter *ayant eſgard aux lettres.* Quod ſi deſertam eſſe appellationem Senatus pronunciauerit, & ſupplicatio ciuilis contra Senatuſconſultum petatur, non debet Viceecancellarius inconſulto Senatu literas concedere. Senatus autem poteſt, ſed ita vt contra deſertionem non concedat, niſi eo modo quo ante arreſtum admiſiſſet, id eſt, hactenus vt audiatur is qui appellationem deſeruit ad eam ex integro tractandam. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Aprilis 1614.)

8 Fruſtra enim vis fieret legibus noſtris in danda contra deſertionem reſtitutione illi, qui poſt modum in appellationis cauſa ſuccumbere deberet, *arg. l. ſi poſt mortem 10. §. pen. ff. de bon. poſſ contra tabul.*

9 Senatuſconſulto publico & generali, quod in eam rem factum eſt.

10 Cum vt plerimum appellationes interponi ſoleant fruſtrandi & cauillandi cauſa, *vt in l. tutor 41 ff. de vſur. l. vlt. ff. de re iudic.*

11 Deſertio enim pœna negligentiæ non imperitiæ eſt. Vtroque tamen caſu appellans condemnatur, ſed aliter atque aliter conceptis ſententiæ verbis.

DEFINITIO XVI.

Appellari non poteſt, ne quidem beneficio Principis, poſt annum trigeſimum, ſicut nec de nullitate ſententiæ opponi, non magis quàm ſi condemnatus expreſsè acquieuerit.

A Sententia, quæ nondum executioni demandata ſit, aut cui aliter nondum acquieuerit is, qui condemnatus eſt, [1] appellari poteſt ad annum vſque triceſimum, [2] ſi aliud nihil ſit quod appellandi adimat poteſtatem. Sane poſt tanti temporis decurſum, quo iura omnia quantumcumque perpetua finiuntur, [3] appellandi quoque ius perimi explorati iuris eſt. Nam & obiiciendæ aduerſus ſententiam nullitatis ius tanto tempore perimeretur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Geneuois & Antonij Perret, 21. Mart. 1506.

1 Nam qui ſemel acquieuit ſententiæ vel ſola petitione dilationis ad ſoluendum, non poteſt deinde appellare, *vulg. l. ad ſolutionem. 5. C. de re iudic.*

2 Impetrato ſcilicet reſcripto Principis & reſtitutionis in integrum ad appellandum poſt decendium, quod in eam præfinitum eſt, vt dixi *Defin. prox. præced.*

3 *L. 3. C. de praſcrip. 30. vel 40. annor.*

4 Quia tanto tempore iura omnia præſcribuntur & extinguuntur, *d. l. 3. C. de praſcrip. 30. vel 40.*

TIT. XXVIII.

DE APPELLAT. TANQVAM ab abuſu.

DEFINITIO I.

Appellari poteſt tanquam ab abuſu, ſi laici quod reſtituere iubeantur, nempe ſi lite pendente impetrata ſit monitio, nemine dempto.

TANQVAM ab abuſu rectè prouocatur, ſi executio facta ſit literarum, vt vocant, monitoriarum, quibus iubebantur laici, vt furta impetranti facta non ſolum indicarent, ſed etiam reſtituerent. [1] Iuſſus enim ille reſtituendi ad laicum iudicem pertinet, non ad eccleſiaſticum. [2] Si tamen pendente lite id factum ſit, nullum aduerſario ius erit appellandi, propterea quod non aliter poſt motam litem eiuſmodi literarum impetratio permitti ſoleat, quam ſi pars cum conſilio excipiatur, proindeque nihil eius intereſt. [3] Alioqui ſi nulla exceptio facta ſit, adeoque ſi inconſulto iudice laico, apud quem lis pendebat, literæ illæ impetratæ probentur, iuſta eſt hoc ipſo tanquam ab abuſu appellatio. [4] Quid ergo ſi aduerſarius ideo, quod exceptus fuerit appellare non poſſit? Ad Principis procuratoré generalem ea res pertinebit, cuius præcipuum officiũ eſt, vt prouideat, ne quod præiudiciũ iuriſdictioni laici per eccleſiaſticá aut contra generetur. Eſtq; hic caſus vnus ex iis in quibus optimum eſt habere procuratorem Principis fauorabilem, vt per eius perſonam conſe-

quatur

quatur litigator, quod ex ſua conſequi non poſſet.[6] *Ita Senatus* 5. Non. Auguſt. 1588. & Idib. Decemb. eodem anno.

1 Eius ſiquidem eſt iubere reſtituere, cuius eſt de negotio & de ipſo rei dominio pronunciare, *lege qui reſtituere*, 68. iunct. *l. & ex diuerſo*, 35. *§. 1. ff. de rei vindic.*

2 Nec enim iudex Eccleſiaſticus vllam habet iuriſdictionem in laicos, niſi cum agitur de Sacramentis aut huiuſmodi alia re, quæ ſit ſpiritualis. Ægid. Magiſt. *in deciſ. Senat. Pariſ. de appellat. tanq. ab abuſ. deciſ. 4. in fin.*

3 Nemo autem poteſt audiri appellans, cuius non intereſt, *l. 1. ff. de appellat. recip.*

4 Quia ſcilicet neque ſe, neque ſuum clientem prodere quiſquam cogitur, *l. nimis* 6. *C. de teſtibus*. De quo tamen vide eundem Ægid. Magiſt. *deciſ. 10.*

5 Quia valde intereſt reipublicæ, vt iuriſdictiones non turbentur neque confundantur, *l. vlt. cum ibi not. ff. de iuriſd. l. cùm vnus*, 12. *§. pen. ff. de reb. auctor. iudic. poſſid.*

6 Vt & aliis pleriſque caſibus euenit, ex alterius perſona me conſequi, quod ex mea non poſſem, *l. 3. in fin. ff. qua res pign. oblig. poſſ. l. cum hereditatem*, 55. *ff. de acquir. hæred. l. ſi is qui duos*, 29. *de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Decretum Senatus licet cauſam habuerit à conſenſu falſi procuratoris impedit appellationem, tanquam ab abuſu, ſi nullus impetrantis dolus interuenit.

PHilibertus de Varax Dominus de Romans impetrauerat à ſummo Pontifice mandatum ad Epiſcopum Gebennenſem, qui inter ſe & Dominam de Varax de cauſa quadam matrimoniali cognoſceret.[1] Cumque ad Senatum bullæ Apoſtolicæ, vt moris & ordinarij iuris eſt, allatæ eſſent, iuſſerat Senatus, vt tam procuratori generali, quam aduerſario exhiberentur.[2] Falſo procuratori primum, mox procuratori Principis editæ fuerant, cuius religio per falſi procuratoris conſenſum circumuenta fecerat, vt citationi, quæ ad bullarum executionem, &, vt loquuntur, fulminationem neceſſaria erat, conſentiret. Senatus vtriuſque voluntatem conſenſumque ſecutus, bullarum publicationem & citatoriarum literarum ab Epiſcopo conceſſarum executionem permiſerat.[3] Poſtea cum ex parte Dominæ de Varax Senatui obreptum fuiſſe allegaretur, & falſi procuratoris factum improbaretur.[4] Epiſcopus tamen delegatus cognitionem acceperat, appellatione tanquam ab abuſu ob eam cauſam interpoſita. Senatus pronunciauit nihil per abuſum factum videri, propterea, quod licet falſus procurator fuiſſet, qui pro Domina de Varax conſenſum accommodauerat: nulla tamen fraus facta erat auctoritati maieſtatique Principis, quando nihil niſi conſulto, & permittente Senatu factum eſſet.[5] Sola namque Principis auctoritas ſi hac in re neglecta ſit abuſum inducit, non etiam priuata collitigatoris vtilitas.[6] *Ita Senatus* prid. Cal. Septemb. 1588.

1 Cauſa enim matrimonialis, cum ſit mere ſpiritualis, ad ſolum iudicem Eccleſiaſticum pertinet, *cap. lator. Extr. de iudi. cap. Lator. Extr. qui filij ſint legit.* Rom. *conſ.* 229.

2 Nihil enim hac in re ſolet facere Senatus, niſi audita parte, vel eius procuratore, itemque procuratore generali.

3 Quid enim aliud poterat facere Senatus inter conſentientes, niſi vt eorum voluntatem ſequeretur, *l. ſi conuenerit*, 20. *ff. de re iudic. l. 1. §. inde quæritur. ff. de oper. noui nunciat.*

4 Vt proinde nec mandatum vllum interueniſſet, nec ratihabitio, quæ mandato æquiparari poſſet, Et conſequenter nullius momenti erant omnia facta cum falſo procuratore, *l. licet*. 24. *cum ibi not. ff. de procurat.*

5 Quod enim fit permittente ac auctoritatem præſtante magiſtratu, pœnam mereri non poteſt, non magis quam quod fit lege permittente. *l. Gracchus*, 4. *C. ad l. Iul. de adult.*

6 Non poteſt autem dici ſpretus Senatus qui fuit requiſitus, & qui permiſit, licet circumuenta fuerit eius religio per falſum procuratorem dum ne quid factum ſit dolo malo eius qui adiit & adire debuit Senatum *argum. l. Diuus*, 31. *ff. de re iudic.*

DEFINITIO III.

Sola reſcripti pontificij iniquitas non poteſt facere, vt ab eius, ſiue impetratione, ſiue conceſſione poſſit appellari, tanquam ab abuſu.

AB impetratione reſcripti Pontificij, quod euidentem iniquitatem continere dicatur, forte ſi iudex in partibus, vt aiunt, delegatus, qui iuſtis de cauſis ſuſpectus dictus fuerat, cognoſcere ac ſententiam ferre iubebatur, remota appellatione tanquam friuola, tametſi friuolam eam eſſe, nec ſummus Pontifex, nec alius delegatus audita pronunciaſſet,[1] non poteſt appellari tanquam ab abuſu. Aliud enim eſt abuſus, aliud iniquitas,[2] nec in impetratione iuris iniqui[3] verſari poteſt abuſus, ſed tantum conceſſione. Porrò à ſummi Pontificis conceſſione, id eſt, à ſummo Pontifice ad Senatum prouocare nefas eſſet.[4] Sanè ab executione breuis Apoſtolici, quantumuis æquiſſimi, ſi inconſulto Senatu facta ſit, appellari tanquam ab abuſu poteſt, ne Principis iuriſdictio impune contempta videatur.[5] Poteſt enim appellari ab impetratione, ſi quod à ſummo Pontifice conceſſum, & ab Oratore impetratum eſt, tale ſit, vt non tantum ab æquitate abhorreat, ſed etiam ſupremi Principis, vel magiſtratus laici, præſertim vero Senatus iuriſdictionem & auctoritatem quoquo modo lædat.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo caſus euidens iniquitas ſane eſt, cum nec ſummus ipſe Pontifex poſſit inaudita parte quicquam conſtituere, *cap. 1. Extr. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.*

2 Alioqui cum quiſquis appellat de iudicis iniquitate conqueratur. *l. præfecti*, 17. *ff. de minor.* dicendum eſſet omnes quotquot appellare poſſunt, poſſe etiam prouocare tanquam ab abuſu, quod eſſet ridiculum, Eſt enim hæc appellationis ſpecies omnium odioſiſſima, tanquam quæ exprobret ei, à quo apellatur, quod abuſus ſit ſua iuriſdictione, ideoque nunquam niſi ex neceſſitate eſt permittenda.

3 De quo *in l. 1. & tot. tit. ff. quod quiſque iur.*

4 Nunquam enim appellatur niſi ad ſuperiorem, *l. 1. ff. à quibus appellat. non licet*, *l. 1. & tot. tit. ff. quis & à quo appellet.* Et cum appellatur tanquam ab abuſu in rebus ad reſcripta Pontificia pertinentibus, non tam à ſummo Pontifice, aut aduerſus eum appellatur, quam aduerſus impetrantis calliditatem, exemplo eius, quod in ſpecie licet diſſimili ſcriptum eſt, *in l. 1. verſ. quid ergo eſt, ff. quand. appell. ſit, & intr. qua tempor.* Pap. enim cum omnes iudicet, à nemine iudicatur, vt ſacris Canonibus cautum eſt.

5 Pertinet enim ad Senatus auctoritatem, vt prouideat, nequid ab extraneo vllo Principe fiat, quod vel Principis dignitatem, vel publicam vtilitatem poſſit lædere. Vide Papon. *lib. 11. ſyntagm. tit. 1. §. 1. 2. 4. & paſſ.*

6 Imbert. *in Enchirid.* in verb. *Abuſus*, vbi vide qua non caſus, in quib. licita & neceſſaria eſt appellatio tanquam ab abuſu Addunt Galli alium caſum, ſi quid decretum ſit contra pragmaticam ſanctionem, de qua vide Guid. Pap. *quæſt.* 17. *& ſeq.* ſed apud nos nulla eſt.

DEFINITIO IV.

Recte appellatur tanquam ab abuſu, ſi reſcriptum ſummi Pontificis mandetur executioni præſertim aduerſus laicos inconſulto Senatu, aut ſi ſit de rebus non occultis.

CVm is, qui Titij hæreditatem ex fideicommiſſo ſibi debitam putabat, quam à Sempronio tanquam hærede poſſideri ſciebat, literas Apoſtolicas impetraſſet, in forma, vt loquuntur, malefactorum, quibus monebantur omnes, qui ſcirent vbinam gentium eſſent, & à quibus poſſiderentur res hæreditariæ. id vt palam facerent, ne hærede quidem excepto, viſum eſt Senatui iuſtam hæredem habuiſſe cauſam appellandi ab eiuſmodi impetratione, & executione tanquam ab abuſu, non illa ſolum ratione, quod inconſulto Senatu reſcriptum ſummi Pontificis aduerſus laicos executioni mandatum eſſet,[1] ſed etiam quod non debuerat ea via hæres inquietari, priuſquam de fideicommiſſo cognitum, & fideicommiſſum ſaltem verbo reſtitutum eſſet.[2] Non enim competit fideicommiſſario vniuerſali aut hypothecaria aut directa rei vindicatio, ſiue aduerſus hæredem, ſiue contra alium poſſeſſorem, priuſquam perſonali egerit ad fideicommiſſi reſtitutionem.[3] Accedebat, quod cum impetrans ſciret, & Sempronium hæredem eſſe, & ab eo poſſideri res hæreditarias, nihil cauſæ erat, cur eiuſmodi litteras monitoriales impetraret, quibus conſtat non niſi pro celatis & occultatis rebus, aliiſque ordinariis remediis deficientibus locum eſſe debere.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Decemb. 1589.

1 Quo facto auctoritas Senatus neglecta videbatur, vt dixi *Defin.* 2. *ſupr.*

2 *L.ille. à quo.* 13. §. 1. *ff. ad SC. Trebell.* iunct. *l. restituta,* 37. *l. facta,* 63. *eod.*

3 Intellige regulariter. Excipiuntur enim quidam caſus, in quibus nulla opus eſt fideicommiſſi reſtitutione, *l. pen. cum ibi not. C. ad SC. Trebell. l. vlt. §. ſin autem ſub conditione, C. comm. de legat.* dixi *in tit. ad SC. Trebell.*

4 Eſt enim remedium valde extraordinarium & periculoſum, ideo que non niſi ſubſidiarie concedendum. (Obſerua autem tum permitti appellare ab impetratione literarum, cum illo modo corrigi iniquitas non poteſt, id eſt, cùm à conceſſione appellari nequit: Alioqui ad ſuperioris authoritatem pertinet, vt à conceſſione potius quàm ab impetratione appelletur, ſiquidem impetratio nulla fieret ſi nulla eſſet conceſſio. *Ita Senatus* 6. Cal. Iun. 1611. in relat. libell.)

DEFINITIO V.

Iudex laicus non poteſt cognoſcere de correctione morum inter Eccleſiaſticos.

SI pro corrigendis laſciuientium monachorum moribus Abbas aut alius prælatus monachos præpendarum interdictione mulctauerit, deque ea re ad iudicem laicum querela per monachos deferatur, non magis iudicis laici ea cognitio eſſe poteſt, quam de ipſa morum correctione: ad quem ſane vel illud maxime pertinet, vt Monachorum luxus & cõtumacia eo veluti remedio coërceatur.[1] Nec ad rem pertinet, quod ſuper poſſeſſorio percipiendæ, aut non percipiendæ præbẽdæ ſolus iudex laicus apud nos cognoſcit.[2] Nihil enim commune habet poſſeſſorij quæſtio cum interdictione,[3] quandoquidem non aliis interdici ſolet præbendæ perceptione, quam qui alioquin eius percipiendæ ius haberent.[4] Neque vero fieri poteſt, vt de ipſa interdictione alius cognoſcat, quam qui de interdictionis cauſa poteſt cognoſcere.[5] Quid ergo ſi auarus fortaſſis Abbas obtentu correctionis præbendas monachis ſubtrahat, vt ſibi habeat.[6] Idque animaduertens aut ſuſpicans iudex laicus contra eum quidpiam decernat? Appellare Abbas poteſt tanquam ab abuſu.[7] & conſequenter pendente ac indeciſa appellatione obtinere, vt interim iudici laico inhibeatur cognitio.[8] Sed cum hoc tamen temperamento, *Quod ad morum correctionem pertinet.* Neque idcirco videbitur liti appellatoriæ factum præiudicium, de qua certum eſt, nihil inaudita parte conſtitui debere.[9] Illa enim facti quæſtio in aperto iure diſcutienda ſupereſt,[10] an pro correctione morum facta ſit præbendæ interdictio, an hic tantum auaritiæ fuerit quæſitus color. Itaque expreſſim decernendum eſt, nullum ex ea inhibitione fieri præiudicium appellationi.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Non. Iul. 1591.

1 Is demum enim de altari viuere debet qui altari ſeruit, non qui mundo & diabolo: ne alioqui Virgilianum illud merito qui obiiciat, *non hos quæſitum munus in vſus.*

2 Ex not. Guid. Pap. *quæſt.* 1.

3 Ex ſeparatis autem nihil poteſt inferri, *l. Papinianus* 20. *D. de minor. l. naturaliter,* 12. *§. nihil commune, & l. pen. ff. de acquir. poſſ.*

4 Id enim eſt quod dici ſolet, Priuatio præſupponit habitum, *vulg. l.* 4. *D. de inſtit. & iur.*

5 Quid enim aliud eſt cognoſcere de interdictione, quam hoc ipſum inſpicere: an iuſta fuerit cauſa interdictionis, necne.

6 Non enim peior aut damnabilior vlla cupiditas & auaritia eſt, quam quæ ſub charitatis & boni zeli ſpecie deliteſcit.

7 Non minus enim iudex laicus abuti dicitur ſua iuriſdictione in præiudicium Eccleſiaſticorum, quam iudex Eccleſiaſticus in præiudicium laicorum.

8 Is enim perpetuus effectus eſt appellationis, quæ tanquam ab abuſu interponitur vt interim omnimodo impediat cognitionem.

9 *L. de vnoquoque,* 47. *ff. de re iudic.*

10 *Vt in l. à teſtatore,* 109. *de cond. & demonſtr.*

11 Nam & aliis quoque omnibus appellationibus commune illud eſt, vt nihil vnquam in earum præiudicium fieri oporteat, *l. 1. D. nihil innou. appell. interp.*

DEFINITIO VI.

De procuratione ab abuſu in iis, quæ ad correctionem morum pertinent, & quid ſi dubitetur, cuius iuriſdictio ſit.

EO iure vtimur, vt clericus à ſuperioris ſui ſententia, vel de procuratione, quæ non niſi ad correctionem morum pertineat, prouocauerit ad Senatum tanquam ab abuſu, non idcirco ſuſpendatur eius, à quo appellatum eſt, cognitio, aut ſententiæ iam per eum redditæ executio.[1] Ita enim poſtulat fauor correctionis, quam prætextu interpoſitæ appellationis differri non ſolum iniquum eſſet, ſed etiam exemplo periculoſum.[2] Si tamen dubitetur, an correctio morum ad eum ſpectet à quo appellatum eſt, alio fortaſſis contendente de iuriſdictione, omnino deferendum eſt appellationi, non modo ſi quaſi ab abuſu prouocatum ſit (quæ prouocationis ſpecies præcipuo quodam fauore & priuilegio digna ſemper habita eſt, tuendarum iuriſdictionum gratia;) ſed & ſi ſimpliciter fuerit prouocatum. Nempe, quod hoc caſu non tam de correctione, quam de iuriſdictione ipſa, ad vtrum ex collitigantibus pertineat, certari videatur, quod cum accidit, ſemper ante omnia de illo inquirendum eſt, cuius ſit iuriſdictio:[4] ne inanibus litis ſumptibus litigatores vexentur,[5] & labefactetur rerum iudicatarum auctoritas, ſi poſt varios iudicij anfractus, latamque fortaſſis ſententiam appareat, de cauſa perperam cognitum fuiſſe ab eo, cuius notio & iuriſdictio non fuit.[6] Hoc ita, ſi non euidens ſit calumnia eius, qui de iudicis incompetentia quæritur,[7] neque enim facile permittendum eſt, vt ad calumniæ occaſionem iuris beneficium trahatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Decani Aquenſis relationibus libellorum, 8. Id. Iulij, 1592. Iunge Definit. 34. ſupr. de Epiſcop. & cleric.

1 Quod ſane valde notandum & ſingulare eſt. Regulariter enim contra ſeruatur, vt dixi. *Defin. præced. n* 8.

2 Quare nec admittenda eſſet hoc caſu appellatio, vt neque in cæteris caſibus qui moram & dilationem non patiuntur, *l. vlt. D. de appell. recip.* Niſi fauor appellationis tanquam ab abuſu contrarium ſuaderet.

3 Vt quæ ſunt Cæſaris reddantur Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo, quomodò ratiocinatur Ægid. Magiſt. *deciſ.* 4. *appellat. tanq. ab abuſ.*

4 Eſt enim iuriſdictio primum ac præcipuum fundamentum iudicij cuiuſlibet, *l.* 1. 2. *l. ſi quis ex aliena,* 5. *ff. de iudic. l.* 3. *C. de iuriſd.*

5 *L. minoribus.* 6. *D. de minor. l.* 1. *ff. de inoff. teſtam.*

6 Nec enim poteſt valere ſententia à non ſuo & incompetenti iudice lata, *cap. cæterum, Extr. de iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. ſi à non compet. iudic.*

7 *Arg. l. in ſumma,* 63. *§.* 1. *D. de cond. indeb.*

8 *L.* 1. *§.* 1. *D ſimul. ventr. nom. per calum. l. penult. D. de hæred. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Appellari poteſt tanquam ab abuſu, cum ante latam aut executioni mandatam poſſeſſorij ſententiam citatur pars ad iudicem Eccleſiaſticum.

IVſta eſt appellatio tanquam ab abuſu, ſi is, qui de beneficij poſſeſſione apud iudicem laicum contendebat, reuocetur ad Eccleſiaſticum, priuſquam poſſeſſionis cauſa pleniſſimè expedita ſit per ſententiam diffinitiuam,[1] cuius tantum pronunciatio, ſed abſoluta quoque executio ſecuta ſit.[2] Prius enim tota poſſeſſorij quæſtio abſolui & terminari debet, quam ad petitorij controuerſiam deueniatur.[3] *Ita Senatus* ſæpiſſime, ex tempore autem pro D. N. Bouier. Curione de Macot, contra N. Dunant vicarium, Prid. Id. Iul. 1595.

1 Nam & ſententia, quæ terminat iudicium poſſeſſorij, dicitur diffinitiua, licet non terminet totum negotium, quia ſupereſt quæſtio petitorij, *Clem.* 1. *de ſequeſtr. poſſ. & fruct. capit. fin. Extr. de iudic. cap.* 2. *Extr. vt lit. non conteſt.* Gloſſ. & DD. *in l.* 1. *C. ſi de moment poſſ. fuer. appellat.* Papienſ *in form. libell. in cauſ. ſpol. poſſ. in verſ. per veſtram diffinitiuam ſententiam. nu.* 2. Guid. Pap. *quæſt.* 57. *n.* 1.

2 Executio enim illa eſt, quæ ſententiæ vigorem ad effectum perducit, *l. nulli,* 10. *C. de iud.*

3 Scilicet cum non idem poteſt iudex eſſe in poſſeſſorio & in petitorio, ne obſtet *l. pen. C. de exec. rei iud.*

DEFINITIO VIII.

Procurator Principis appellare quandocumque poteſt ab vnione beneficiorum perperam facta, tanquam ab abuſu.

AB vnione beneficiorum, non ritè facta ſit, nec vocatis iis quorum interfuit, & qui vocari debuerunt,[1] appellare procrator Principis, & poteſt, & debet tanquam ab abuſu,

abuſu, [2] nec ſera appellatio videri poteſt, quandocumque interponatur etiam poſt centum annos. Quia ſicut vnionis effectus perpetuus eſt, ſic iniuria per eam illata ſemper durat. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.48.& 49.ſupr.De ſacroſ. Eccleſ.

1 Quinam vero illi ſint, qui ad vnionem beneficiorum vocari debent, diximus *Defin.48.& 49.ſupr.de ſacroſ.Eccl.*

2 Ne ex eiuſmodi vnione lædentur ij, qui lædi nec poſſunt nec debent, *l.nam ita,39.de adopt.1.de vnoquoque,47.D de re iudic.*

3 Rebuff. *in tract.de vnion.* poſt Bald. *in l.2.,col. 2.C.de Epiſc. audient.* facit *l.1.§.fin.D.de vſufr.accreſc.*

DEFINITIO IX.

Cum reconuentio ab eodem contractu cauſam trahit, non poteſt appellari tanquam ab abuſu, ſi laicus à iudice Eccleſiaſtico perſonali actione condemnetur.

EX reconuentione, quæ ab eodem negotio & contractu cauſam trahat, poteſt laicus à iudice Eccleſiaſtico perſonali quoque actione condemnari. [1] Nec ſi ex ea tanquam ab abuſu appelletur, admittenda appellatio eſt. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.13.ſup.De iuriſd.omn.iud.& for.comp.

1 Contra regulas iuris communis: Reconuentio enim tolit iudicis competentiam, quoties de eodem negotio tractatur, *vulg. l.cum Papinianus,14.& ibi not.C.de ſent.& interloc.omn.iudic.*

2 Cum ex contractu vltro citroque obligatorio non poſſit ſequi condemnatio, quin ex altera ſequatur, *l. Iulianus, 13. §. offerri.D de action. empt.*

DEFINITIO X.

Quam aliter pronunciet Senatus ſuper appellatione, tanquam ab abuſu, aliter verò in aliis appellationibus.

EA vis eſt appellationis, quæ tanquam ab abuſu interponitur, vt nec ſi iniquiſſima ſit ſententia, à qua prouocatum eſt, prius tamen de iniquitate cognoſci patiatur, quam de abuſu cognitum fuerit & pronunciatum, [1] Itaque ſi abuſus nullus ſit, nihil aliud Senatus pronunciat, quam aut abuſum nullum eſſe, aut prouocationem recipi non debere. Vt vero id, à quo appellatum eſt, mandetur executioni, nunquam. [2] Vnde fit, vt qui in huiuſmodi appellatione ſuccubuit, ſi de iudicati iniquitate conqueri velit, & iterum prouocare ad Senatum, (cum id de quo agitur tale eſt, quod ad Senatus cognitionem pertineat,) perinde audiendus ſit, ac ſi nunquam prouocaſſet. Nam Senatuſconſultum, ſuper appellatione tanquam ab abuſu factum, nunquam patit exceptionem rei iudicatæ in principali negotio. [3] Quod ſi reiecta appellatione, quæ tanquam ab abuſu interiecta fuerat, nihil aliud agendum ſuperſit, niſi vt executioni mandetur ſententia, ſemper ad inferiorem iudicem recurrendum eſt, néc apud Senatum quaſi in arreſti executionem lis vlla inſtitui poteſt [4] *Ita Senatus*, in eadem cauſa, & rurſum in relationibus libellorum, 8. Cal.Ian.1593.

1 Prius enim eſt, vt abuſus, ſi quis ſit, purgetur, quam vt de negotio ipſo cognoſcatur, quia illud ad priuatam vtilitatem pertinet, hoc vero ad publicam, quæ ſemper præferenda eſt. *Authores qua.commun.de legat.*

2 Nam de qua re iudex cognouit, de ea tantum pronunciare debet, *l.de qua re.74.D.de re iud.*

3 Quoniam alia res eſt, *l.quæritur.12.cum ſeqq.D.de excep.rei. iudic.*

4 Quia verum eſt, nihil à Senatu de principali negotio iudicatum fuiſſe, quod in cæteris appellationibus diuerſum eſt.

DEFINITIO XI.

Poteſt appellari tanquam ab abuſu, ſi impetratum ſit breue apoſtolicum ad auferendam poſſeſſionem ei, quam Senatus iam fecerit poſſeſſorem.

QVærebatur an permittere Senatus deberet executionem breuis apoſtolici, quo iubebatur delegatus in manum & poteſtatem ſummi Pontificis redigere fructus beneficij quaſi vacantis, tum eos tradere Titio quaſi mox inſtituendo, nec dum tamen inſtituto: cum Sempronius iam in ea poſſeſſione eſſet, auctore Senatu. Præſertim ſi breue illud apoſtolicum ita ferret, vt quicumque intercadere vellet, ad iudicem Eccleſiaſticum remitteretur. [2] Neque enim videbatur locum hic habere, quod dici ſolet, prius terminandam poſſeſſorij quæſtionem omnem, quam de petitorio cognoſcendum. [3] Siquidem nulla dum lis pendebat ſuper poſſeſſorio, neque de iure petitorij quærebatur, ſed tantum de permittenda breuis apoſtolici executione. Placebat tamen pertinere ad Senatus auctoritatem, ne ea executio permitteretur, adeoque ab eiuſmodi breuis impetratione tanquam ab abuſu prouocari potuiſſe, quod illius effectus non alio tenderet, quam vt poſſeſſionis commodum illi eriperetur, quem Senatus poſſeſſorem conſtituiſſet, [4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Tyberij Mutij, & Abbatis de Filly, 6.Cal.Iun.1593.

1 Ac proinde iuſte poſſideret, *l.iuſte poſſidet,11.ff.de acquir.poſſeſſ.*

2 Sunt enim hæ clauſulæ generales valde odioſæ, Ægid.Magiſt. *deciſ. 4 de appell.tanquam ab abuſ.*

3 Dixi. *Defin.7.ſupr.eod.*

(4 Poſtquam enim cœpit de poſſeſſorio cognoſcere quomodo iudex laicus ratione beneficij, aut alterius rei ſpiritualis, non poteſt iudex Eccleſiaſticus de eo cognoſcere citra abuſum, quia nec deſunt qui putent ſolum iudicem laicum ab initio poſſe cognoſcere de poſſeſſorio beneficij, tanquam, quod ſit mere temporale. Ex Guid.Pap. *quæſt.* 1. quaſi ea cognitio ad iudicem laicum pertineat priuatiuè non cumulatiue. Quod ſane mihi ſemper nimis durum viſum eſt. Nam cum ea cognitio laicis ab initio conceſſa ſit per ſummos Pontifices, vt fatetur Guid. Pap. *ibid.* vbi hoc ius refert ad quandam conſtitutionem Martini quinti; nemo dixerit tantam poteſtatem à Pontificibus conceſſam laicis Principibus fuiſſe, vt non maiorem ſibi reſeruauerint. Itaque videntur hoc ius habere magiſtratus laici cumulatiuè non priuatiuè. Et ita *Dydac.* Senatus tamen noſter, cum ex facto quæſtio incidiſſet, dubiam rem eſſe putauit, & de qua deliberari amplius oporteret. In cauſa quadam Reuerendiſſimi D. Anaſtaſij Germonij Archiepiſcopi Tarentaſienſis, contra Syndicos Moſterij.18.Calend.Maij.1612.)

DEFINITIO XII.

Non poteſt appellari tanquam ab abuſu, ſi Eccleſiaſticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum, ſecus ſi contra laicum.

CLericus in poſſeſſionis cauſa, de qua iudex laicus cognoſcere potuit, [1] prouiſionabiliter condemnatus, ſi nec iudicato parere velit, nec ſecularis iudicis comminationibus terreatur, [2] poteſt cenſuris Eccleſiaſticis vrgeri, vt ſatisfaciat, [3] Nec quod remedio illo victor vſus ſit inſcio iudice ſeculari, coram quo adhuc lis pendeat, puta ſi voles, Senatu ipſo, iuſtam appellandi, tanquam ab abuſu materiam præbebit, ſiue à ſummo Pontifice, ſiue ab inferiore prælato, dummodo poteſtatem habente, puta ab Archiepiſcopo Lugdunenſi, aut eius vicario cenſura manauerit. Non enim videri poteſt in euerſionem iuriſdictionis ſecularis factum, quod non ob aliam cauſam factum eſt, quam vt iudicis ſecularis præcepto pareatur. [4] Plane ſi laicus condemnatus ſit, non idem ſeruabitur, quia ſicut nullam Iudex Eccleſiaſticus in laicum iuriſdictionem habet, [5] ita nec ei permittendum eſt, vt inſcio iudice ſeculari quicquam aduerſus laicum conſtituat. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro R. Dn. Claudio de la Couz, Abbate d'Ambouroay, contra Canonicos de Meximieu, 3. Id. Auguſt.1593.

1 Secundum ea quæ tractat Guid.Pap *quæſt.1.*

2 Ad quem ſcilicet pertinet, vt ſententiam ſuam omnibus quibus fieri poteſt modis exequatur, adhibita etiam manu militari, *l.qui reſtituere,86.D.de rei vindic.*

3 Debent enim iuriſdictiones, Eccleſiaſtica & ſecularis, ſibi inuicem auxilio & ſubſidio eſſe, & mutuis auxiliis ſe iuuare, *Not.in leg. Diuo Pio, 15.§.ſententiam Romæ dictam.D.de re iudic.*

4 *Arg l.mulier,22.§.cum proponeretur,D.ad SC.Trebell. l. 3.§.ſi emancipatur, de bonor poſſ.contr.tab.*

5 Non magis quam iudex laicus in Eccleſiaſticum extra certos caſus, *cap.cæterum,cap.at ſi clerici.Extr.de iudic.cap.nouit.eod.*

6 Alioqui poteſt appellari tanquam ab abuſu Ægid.Magiſt. *in tr. de appella.tanq.ab abuſ.deciſ.* 4. * vbi tamen refert Canoniſtas contra putare ex cap. venit. Sed Senatus noſter Ægidij magiſtri ſententiam ſequitur, vt oppoſitio facta per laicum publicationi monitorij remitti debeat ad iudicem laicum ſiue coram eo pendeat lis aliqua, ſiue nulla & ideo iudex Eccleſiaſticus ſemper in literis monitorialibus debet addere verba illa, *noſtri fori*, non generaliter decernere, Si quis. Alio-

qui

igitized by Google

qui poteſt appellari tanquam ab abuſu. Ita ſæpius, nouiſſimè in cauſa D. Gothofredi de Bauo in Senatu noſtro præſidis meritiſſimi contra D. Comitiſſam de la Foreſt, Dominum Margaritum de la Chambre, Cal. Sept. 1614.

DEFINITIO XIII.

A venationis prohibitione generali, quam alius quilibet à Principe fecerit, appellari tanquam ab abuſu poteſt.

SI nemorum aut venationis magiſter à Principe conſtitutus venandi facultatem generaliter prohibuerit, appellari ab ea prohibitione tanquam ab abuſu poteſt, [1] quod proculdubio poteſtate ſua abutatur, qui neque eas perſonas excipiat, quibus ex dignitatis, aut alio priuilegio venandi ius eſt, [2] neque eas venationum ſpecies, quæ vel infimo cuique permiſſæ ſunt. [3] In quarum numero poni debent, quotquot ſpecialiter aut edictis Principis, aut qua ratione non ſunt prohibitæ. [4] *Ita tractatum eſt* requirente procuratore generali, contra Dn. du Creſt de Mommayeur, Prid. Non. Nouemb. 1594.

1 Odio ſcilicet huius, vt ita dicam, generalitatis, *l. vlt. C. de iur. dom. impetr.* Ægid. Magiſt. *in tit. de appellat tan. quam ab abuſ. decis. 4.*

2 Alio enim iure hac parte cenſentur nobiles, & qui in dignitate conſtituti ſunt, alio autem plebeij.

3 Quales multæ ſunt puta in ludos, vrſos, & alias huiuſmodi beſtias feroces & damnoſas.

4 Cum de iure naturali & gentium omnes omnibus ſint permiſſæ, *l. 1. 2. 3. & paſſ. D. de acquir. rer. domin.* Andr. Pachin. *l. 1. cap. 1.*

DEFINITIO XIV.

Appellari poteſt tanquam ab abuſu, ſi iudex Eccleſiaſticus citationem generalem fieri iuſſerit, quæ laicos quoque comprehendere poſſit.

SI in literis monitoriis, quas extorquendę probationis cauſa impetrari moris eſt, [1] ſcriptum fuerit & impetratum, vt qui intercedere volent, ad Eccleſiaſticum iudicem remittantur, appellari poteſt tanquam ab abuſu, niſi addatur conditio, aut potius qualitas illa, *ſit ſint noſtri fori.* [2] Nam de interceſſione laici non alius iudex cognoſcere poteſt, quam qui laicus ſit & ſecularis, niſi agatur de re ſpirituali, quæ alium quam Eccleſiaſticum iudicem habere non poſſit, [3] Eoque iure vtimur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa Claudiæ Chandan, contra D. de Quiege, 15. Calend. April. 1594. de qua SC. ſupr. de probat.

1 Scilicet in criminibus occultis nam pro aliis huiuſmodi probandi via non conceditur.

2 Ægid. Magiſt. *in tit. de app tanq. ab abuſ. decis. 4.*

3 Puta de Sacramentis, vt loquitur Ægid. Magiſt. *ſuprà dict. loco.*

DEFINITIO XV.

Si iudex Eccleſiaſticus retractet rem à laico iam tractatam, rectè appellatur tanquam ab abuſu.

PEcuniam repertam penes furem à iudice laico ex ea cauſa condemnatum, iudex Eccleſiaſticus inter laicos cognoſcens ſequeſtrari iuſſerat, [1] ignorans eam pecuniam per iudicem laicum accuſatori laico adiudicatam. Iuſtam appellandi tanquam ab abuſu cauſam actor habere viſus eſt, non ſolum quod in præiudicium rei à laico iudicatæ ea ſequeſtratio ab Eccleſiaſtico iudice decreta eſſet, [2] ſed etiam quia non conſtaret, quo iure Eccleſiaſticus iudex pecuniam, quæ penes laicum reperta fuiſſet, ſequeſtrari iuſſiſſet. [3] *Ita Senatus* in cauſa Antonij Sorelley, contra Capitulum Sanctæ Mariæ Auguſtanorum, 7. Calend. Septembr. 1595.

1 Quaſi nondum conſtaret, cuius eſſet ea pecunia.

2 Eſt enim hæc iuſtiſſima cauſa appellandi, tanquam ab abuſu. Ægid. Magiſtr. *de appellat. tanq. ab abuſ.*

3 Cum neque in perſonam, neque in bona hominis laici quicquam iuris habeat iudex Eccleſiaſticus, niſi cum agitur de re ſpirituali, vt diximus *De in prox. præced. cap. ſi clericus laicum Extr. de for. compet.*

DEFINITIO XVI.

Abuſus non animus abutendi facit locum appellationi tanquam ab abuſu.

CVm quæritur de iure appellationis tanquam ab abuſu interpoſitæ, non eſt inueſtigandum, an abutendi animum habuerit is, qui abuſus eſt. Sufficit enim facto ipſo abuſum interueniſſe, qui non, niſi per hoc appellationis remedium corrigi poſſit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo nomine factum non animus & voluntas facientis ſignificatur.

2 Eſt enim hanc in rem comparatus ſpecialiter vſus iſtiuſmodi appellationis, quæ ob id eſſet tanto magis odioſa, ſi non neceſſaria eſſe crederetur.

DEFINITIO XVII.

Qui appellat ſimpliciter, nunquam cenſetur tanquam ab abuſu appellare.

APpellatio ſimpliciter interpoſita nunquam ſic interpoſita eſt, vt tanquam ab abuſu interpoſita videatur, licet nullo alio iure admiſſibilis ſit. [1] Ideoque ſi pendente lite ſuper ſimplici appellatione, quæ recipienda non erat, puta à iudice Eccleſiaſtico ad laicum, [2] impetrauerit appellans ex diplomate principali, vt appellare ſibi liceat tanquam ab abuſu, [3] tum in ea appellatione obtinuerit, expenſæ litis appellatoriæ non niſi eo die quo ſecunda appellatio interiecta eſt & ſignificata debebuntur. Cæteræ prius factæ compenſabuntur. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Digna enim eſt hæc ſpecies appellationis, quæ ſpecialiter & ſuo nomine notetur, cum habeat naturam ab omnibus aliis appellationum ſpeciebus differentem.

2 Neque enim talis appellatio admitti iure communi poteſt, cum non poſſit appellari, niſi ab inferiore ad ſuperiorem, *l. 1. & tot. tit. D. à quibus appellat. non lic. l. 1. & tot. tit. D. quis à quo appell.*

3 Vt ita corrigatur error prioris appellationis.

4 Quaſi ob mutuam victoriam, ſecundum ea quæ ſcripſi Defin. 30. n. 4. & Defin. 31. *ſup. de fructib. & lit. expenſ.*

DEFINITIO XVIII.

Appellans ab abuſu, ſi ſuccumbat, condemnandus eſt ſemper ad mulctam & ad ſumptus, non item is qui appellatur.

QVi tanquam ab abuſu ſine cauſa prouocauit, effugere non poteſt, quin ideo in mulctam ea de cauſa conſtitutam, [1] litiſque appellatoriæ expenſas omnimodo ſit condemnandus. [2] Eſt enim prorſus odioſa & extraordinaria ſpecies appellationis, per quam iuriſdictionum auctoritas in dubium mutuamque contentionem reuocatur. [3] Sed ſi ex contrario pronunciatum ſit abuſum interueniſſe (omnino enim de abuſu pronunciandum eſt, an interuenerit necne) [4] non ſemper is qui appellauit expenſas litis obtinet, ſed ex cauſa fieri poteſt, vt debeant compenſari. [5] Eſt enim fauorabilior hac parte, vt & alias plerumque is, contra quem appellatum eſt, quam qui appellauit. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Definit. 20. infr.

1 Ea vero longe grauior eſt, quam quæ aliis temere appellantibus infligi ſolet.

2 Cum tamen in aliis appellationibus nonnunquam parcatur appellant, ſcilicet ſi habuit probabilem appellandi cauſam. *arg. l. qui ſolidum, 78. §. etiam, de legat. 2.* iunct. *l. appellanti, 13. §. 1. cum ibi not. D. de appellat.*

3 Quæ res plerumque magnas inter vtriuſque iuriſdictionis magiſtratus rixas, interdum etiam tragœdias excitat, non ſine magno totius reipublicæ Chriſtianæ & ſcandalo & detrimento. Quam ob cauſam fuit hæc appellandi ſpecies antiquis omnibus Iureconſultis incognita, ſicut etiamnum Italis, at non æque Gallis & Hiſpanis.

4 Nec poteſt Senatus ipſe diſſimulare, etiamſi maxime vellet.

5 Namque ſi is contra quem appellatum eſt, habuerit aliquam non prorſus incoloratam litigandi cauſam, vt *in d. l. qui ſolidum, 78. §. 1. de legat. 2.*

6 Quoniam qui appellat actor eſſe creditur *l. qui appellat. 29. D. de iudic.* & conſequenter reus is qui appellatur. Fauorabiliores autem ſunt rei, quam actores, *l. fauorabiliores, 125. de appellat.* itemque fauorabilior cauſa iudicati, quam appellationis. Item quia appellatio ipſa tanquam ab abuſu, ſi abuſus nullus ſit proxime ad delictum accedit ob rationem poſitam, *num. 3. ſupr.* ideoque Camera Criminalis quæ durante iuſtitio non niſi de criminalibus cauſis cognoſcit, hanc tamen appellationem admittit non etiam cæteras, Ita Camera Crimin. 6 Id Octobr. 1612.

DEFI

DEFINITIO XIX.

De ſcandalo, quod laicus fecerit in Eccleſia, non in ſpretum religionis ſed poſſeſſionis ſuæ tuendæ gratia Iudex laicus cognoſcere debet.

CVm permittente Epiſcopo, itemque Syndicis municipij extruxiſſes in templo ſcamnum, in quo commodius orare poſſes, Titius, qui eum locum ſuum ſibique à maioribus relictum, contendebat, templum ingreſſus die Dominico, vix dum Sacerdote ab altari, & ſacroſanctæ miſſæ celebratione digreſſo, totoque adhuc adſtante populo, ſcamnum illud effregerat, & extra templum proiecerat. Ex ea cauſa Procurator fiſci Eccleſiaſtici libellum Iudici Eccleſiaſtico porrexerat, & obtinuerat, vt de crimine inquireretur. Factaque inquiſitione cum rem ſi admiſſam fuiſſe conſtaret, Iudex Eccleſiaſticus præceperat citari eum perſonaliter, vt ex ore & vinculis de crimine reſponderet Titius paruerat, nec negauerat rem à ſe geſtam, ſed eam facti excuſationem afferebat, quod quaſi poſſeſſionis ſuæ tuendæ gratia id feciſſet, cum tu ſpoliare illum voluiſſes.[1] Tu liti interueneras, & petieras, vt ad ſcamni reſtitutionem condemnaretur. Ille contra, vt in ciuilem diſceptationem criminale iudicium commutaretur.[2] Iudex Eccleſiaſticus interlocutus fuerat, vt collitigatores hinc inde ad proponendum, deducendum, &, vt noſtri loquuntur, articulandum admitterentur. Ab ea interlocutione tanquam ab abuſu. Titius prouocauerat, eamque appellationem Procurator generalis iuſtam & legitimam eſſe defendebat.[3] Diſputatum eſt maxima contentione, an iure interpoſita videretur: Quidam dicebant, duplicem hic verſari cognitionem. Vnam de poſſeſſione, de qua dubitari non poterat, quin ad Iudicem laicum pertineret; [4] Alteram de crimine propter ſcandalum. Neque enim videbatur negari poſſe, quin ex facti circunſtantiis ſcandalum à Titio factum fuiſſet, eamque nimirum cognitionem de ſcandalo facto in Eccleſia dicebant eſſe mixti fori, & conſequenter ad Iudicem quoque Eccleſiaſticum pertinere, ſi is occupaſſet, [5] neque ab eo quicquam videri factum per abuſum. [6] Etſi enim de delicto, quod à laicis in Eccleſia aliove loco ſacro factum ſit Iudicis laici, non Eccleſiaſtici cognitio eſt, quia, quod locus ſacer eſt, non facit, quo minus ſit in Principis territorio: [7] Si tamen delictum in ſpretum religionis diuinorum officiorum probetur admiſſum, Eccleſiaſtici cognitio eſſe debet, etiamſi extra Eccleſiæ ſepta fuiſſet admiſſum, puta in publicis ſupplicationibus, [8] ſaltem per præuentionem. [9] idque non pauci ex Senatoribus noſtris ſentiebant. Sed vicit numero contraria ſententia, hac vna potiſſimum ratione, quod appareret, non tam in ſpretum religionis, quam propriæ poſſeſſionis tuendæ gratia ſcamnum à Titio effractum eſſe neque aliter de crimine cognoſci poſſet, quam de poſſeſſionis iure cognoſceretur: [10] quoque interlocutionis verba nimis generalia poſſeſſorij cauſam comprehendere viderentur. [11] Nec obſtitit, quod accuſatio non à te ſed à Procuratore fiſci Eccleſiaſtici propter ſcandalum fuerat inſtituta, qui ipſe nullam mouebat de poſſeſſione controuerſiam. Non enim de actoris ſolum iure quærendum erat, ſed præcipue de viribus exceptionis, [12] quam Titius ex propriæ poſſeſſionis fauore mutuabatur. [13] Neque rurſus Titio nocuit, quod in Iudicem conſenſiſſet, [14] quia quoties de abuſu quæritur non eſt in priuatorum poteſtate facere, vt iuri publico derogetur: [15] pertinétque eiuſmodi appellationis proſecutio ad Procuratorem generalem, [16] ex cuius perſona plerumque fit, vt ad proſequendam appellationem admittatur etiam is, qui alioquin non admitteretur, [17] adeò vt quamuis pronuncietur abuſus interueniſſe, appellans tamen condemnandus ſit in expenſas litis quam coram Iudice Eccleſiaſtico tractari fruſtra conſenſerit. [18] *Ita Senatus* 8.Id.Septembr.1595.

1 Nec enim facit vim aut iniuriam, qui iure ſuo vtitur, *l.nullus videtur.55 de reg.iur.* Imo deſipit, qui poſſeſſione ſua ſine cauſa ſe priuari patitur.

2 Quod Pragmatici noſtri dicunt *ciuiliſer le procés*, aut aliter, *appointer les parties en procés ciuil & ordinaire.*

3 Cuius potiſſimum eſt inſpicere, an abuſus interuenerit, nec ne, vt dicam. *Defin.prox.ſeq.*

4 Cum poſſit ille cognoſcere ac pronunciare de qualibet cauſa poſſeſſoria etiam beneficiali. Guid Pap.*quæſt.*1.

5 Nam in criminibus mixti fori locus eſt præuentioni, aut ſaltem poteſt etiam Eccleſiaſticus Iudex contra laicos cognoſcere. Iul. Clar. *in § fin quæſt.36.num.47.& q.34.& q.17. num.11.*

6 Non enim poteſt videri abuſus, qui iuriſdictione ſua vſus eſt.

7 Idem Clar *d.§. fin q. 38.nu.18.* Boer.*q. 8. nu.3. & 4.* Vide *l.deprecatio D.ad leg.Rhod.de iact.*

8 Quia de re extat celebre areſtum apud Paponium *lib. 1.tit.4. Syntagm. Arreſt.*

9 Vide Guid Pap.*q.*562. Adde *cap.mandata,extr.de præſumpt. & 17.q.4.* & Not.*ad l.ſi quis in hoc genus* 10.*C.de Epiſ.& Cleric.*

10 Cum vim non facit, qui ius ſuum & poſſeſſionem ſuam tuetur, vt ſupra diximus *num.*1.

11 Semper enim cauere bonus Iudex debet, quantum poteſt, ſiue Eccleſiaſticus ſit, ſiue ſecularis, ne tam generalibus verbis decretum ſuum concipiat, vt etiam perſonas vel res, quæ fori ſui non ſunt, comprehendat. Ægid. Magiſtr *in tit de appell.tanq.ab abuſ.dec.ſ.*4. Dixi *Defin. 14. ſup.*

12 *Vt.in l.militis 36.§.veteranus, D.de teſtam.milit. l. qui ex liberis 11.§. teſtamento, D.de bon.poſſ.ſec.tab.*

13 Eſt enim facilius vt detur poſſidenti exceptio, *l. 1.in princ.D.de pign.l.1.§.autem.D. de ſuperfic.*

14 *Arg.l.1.& 2. D. de iudic.l.cum Papinianus 14.C.de ſent.& interloc.omn. iudic.* (Conſentit autem etiam is, qui petit dilationem ad ſatisfaciendum iudicato, etiam in quo abuſus interuenerit, *l.ad ſolutionem 4. de re iudic. Ita Senatus* in cauſa & D. Archiepiſc. Tarentaſ. contra Syndicos Moſterij 18.Calen.Maij.1612.)

15 *L. ius publicum 38.D.de pact.*

16 Vt dicam *Defin.ſeq.*

17 *Vt & l.3.in fin.D.quæ res pign.oblig poſſ.l. cum hæreditate 55.D.de acquir hæred.l.ſi is qui duos 29.D.de liber.legat.*

18 Nam de abuſu pronunciatur ob vtilitatem publicam: de ſumptibus vero litis ob vtilitatem litigatoris.

DEFINITIO XX.

Appellationem tanquam ab abuſu etiam deſertam proſequi poteſt & debet Procurator Principis.

SI appellatum ſit tanquam ab abuſu, & is, qui appellauit, non ſit proſecutus appellationem intra tempus conſtitutum, eamque ob cauſam is, qui obtinuit, deſertam dicat & probet appellationem, [1] non eo minus edenda ſunt Procuratori generali acta litis omnia vt ſciat, an abuſus interuenerit, nec ne. [2] Nam ſi conſtet interueniſſe, perinde vindicandus erit, atque ſi appellatio deſerta non fuiſſet. [3] Nec tantum petente Procuratore generali, ſed & eo, qui appellauit. Hic enim vnus caſus eſt ex iis, in quibus bonum eſt parti habere Procuratorem generalem fauorabilem; vt ex eius perſona conſequatur, quod ex ſua conſequi non poſſet. [4] Pertinet enim ad ius publicum, non ad priuatum, vt à ſententia per abuſum reddita nunquam poſſit tranſire in rem iudicatam. [5] Reſtitutio tamen aduerſus lapſa proſequendæ appellationis tempora ex reſcripto Principis impetranda eſt, [6] tum pronunciandum non ſuper deſertione, an deſerta ſit appellatio nec ne, ſed ſimpliciter, ita vt deſertionis ratio nulla habeatur, his verbis *ſans s'arreſter à la deſertion.* [7] *Ita Senatus* in eodem cauſa.

1 Deſerta enim dicitur omnis appellatio, quam appellans non fuit proſecutus intra tempora præſtituta.*l.1.§.biduum ff. quand.appell.ſit,& intr. quæ tempor.* (Si quis tamen appellauerit, tanquam ab abuſu needum literas appellatorias à Senatu impetrauerit, quas nec concedere Senatus ſolet, niſi audito procuratore generali, poteſt Senatus eam appellationem ſpernere, ſi per eam longior mora fieret, negotio principali decidendo, maximè ſi appareat abuſum nullum interueniſſe Itaque ſi pronunciare Senatus debebit, *ſans s'arreſter à l'appellation comme d'abus*, *&c.* Diuerſum eſſet ſi appellatio illa tanquam ab abuſu fuiſſet iam introducta. Tunc enim ſuper ea omnimodo pronunciandum eſſet *Ita Senatus* in cauſa N. Amedei Michal, D. de la Chabaudiere, & N.Claudij de Mondragon, 11 Calend. April.1614.

2 Intereſt enim maxime Reipublicæ, ne quis ſua iuriſdictione abutatur, ideoque ad Procuratoris generalis curam potiſſimum hæc res pertinet, §.1.*Inſtit.de his qui ſui vel alien.iur.ſunt.*

3 Ne appellantis negligentia damnum afferat Reipublicæ.

4 Vt Dixi *Defin.præced.nu.16.ex l.3.in fin.D. quæ res pignor oblig. poſſ. l. cum hæreditate 55 D.de acqui.hæred.l.ſi is qui duos 29.de liber. leg.* (Idem eſt ſi qua alia ratio poſſit ſubmouere appellantem, puta quod iudicato acquieuerit, ſiue expreſſe ſiue tacitè. Nam & hoc caſu auxilium & conſortium procuratoris generalis neceſſarium eſt, quo adiuncto poteſt abuſus vindicari. *Ita Senatus* pro Syndicis Moſterij,18.Cal Maij 1612.)

5 Ne inde naſcatur iniuriæ occaſio, vnde iura proficiſci debent, *l. meminerint 6.C.vnde vi.*

6 Ne

6 Ne alioqui nimis aperta vis fiat legibus, ſi appellationis euidenter diſertæ ratio aliqua habeatur citra Principis reſcriptum.

7 Quæ pronunciandi ratio multum diſtat ab illa, per quam appellatio deſerta pronunciaretur: *arg. l. ſi autem 8. §. ſi quocumque, D. negot. geſt. l. quod in diem 7. §. 1. D. de compenſat.*

DEFINITIO XXI.

Varij caſus, in quibus is, contra quem appellatum eſt tanquam ab abuſu, etiamſi ſuccumbat, non ideò tamen in ſumptus condemnatur.

NOn ſemper is, contra quem appellatum eſt tanquam ab abuſu, condemnandus eſt ad expenſas litis, tametſi abuſus interuenerit, [1] licet abuſus ipſe omnimodo vindicandus ſit, & reſcindendum quicquid factum eſt per abuſum. Quid enim ſi iuſta dubitandi ac proinde litigandi cauſa fuerit, an abuſus interuenerit nec ne? [2] Quid ſi appellans non ſit proſecutus appellationem, & de ea deſerta conuentus apud Iudicem appellationum, ad illam rurſus proſequendam non niſi ex Procuratoris generalis perſona admitti debeat? [3] aut quia fortaſſe in Iudicem incompetentem conſenſerat? [4] Sed his caſibus magis eſt, vt propter mutuam victoriam compenſatæ videantur expenſæ, quam neutri adiudicatæ. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 18. ſupr.

1 Dixi *Defin. 18. ſupr.*

2 Iuſta hæc ratio eſt, ob quam non debeat victus victori in expenſas condemnari, *l. qui ſolidum 78. §. 1. de legat. 2.*

3 Vt in ſpecie *Defin. prox. praced.*

4 Vt in ſpecie *Defin 19. in fin. ſup. eod.*

5 Vt dixi *d. Defin. 17. num 5. ſupr.*

DEFINITIO XXII.

In literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus eſt, qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abuſu.

QVoties monitoriæ literæ impetrantur in forma, vt vocant, malefactorum, iuſta tanquam ab abuſu appellandi cauſa eſt, ſi is nominatus ſit, qui teſtes corrupiſſe dicitur, aut aliter deliquiſſe. Neque enim ea nominatio fieri poteſt citra nominati infamiam. [1] Infamari autem prætextu iuris publici oportet neminem. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 8. ſupr. de ſentent. præfect. prætor.

1 Cum ſaltem apud bonos & graues viros oneretur exiſtimatio illius, qui nominatur.

2 *L. vnic. in fin. C. de famoſ. libell.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam ab eo, quod factum ſit contra ſacros canones, & in ſcandalum laicorum, appellari tanquam ab abuſu poteſt.

CVm parochus quidam rogatus à patre defuncti impuberis, vt veniret ad ſepulturam filij, quam in Franciſcanorum Eccleſia pater elegerat, [1] venire recuſaſſet, contendens ac proteſtatus non potuiſſe inſcio ſe, à patre pro filio eligi ſepulturam, de qua ea re tres pro ſe contra Franciſcanos latas conformes ſententias, poſtremam Romæ in Rota, cuius tamen neque vlla facta executio, neque exequendæ licentia ex more à Senatu petita probabatur, atque ita impuberem ſine parochiali cruce ac ſine parochi præſentia ſepeliri neceſſe fuiſſet; pleriſque videbatur iuſtam appellandi tanquam ab abuſu cauſam habuiſſe patrem, non à proteſtatione illa, quæ nullum grauamen inferre potuerat, [2] ſed ad denegatione per parochum facta veniendi ad ſepulturam, cum ex eo facto, vel potius non facto ſcandalum non leue laicis omnibus illatum eſſet, [3] adeoque prætextu ſententiæ ab extraneo magiſtratu redditæ, quæ nec allegari potuerat, niſi conſulto prius & permittente Senatu. [4] *Ita tractatum eſt* ex tempore, ſed nondum definitum, 18. Iunij 1065.

1 Iuxta *cap. licet. extr. ſepult. in 6. cum ibi not.* Itemque ex moribus patriæ, erant enim Auguſtani.

2 Nec proteſtatio habet vim ſententiæ, vt ab ea appellari poſſit, cum nullum inferat grauamen.

3 Et quidem contra ſacros canones, *d. c. licet.* Qui vnus eſt ex caſibus, in quibus licet tanquã ab abuſu appellare, Imbert. *in Enchir. verb. Abuſus.* Vide quid ſimile apud Rebuff. *tract. de literis. art. vnic. gloſſ. 2. num. 36.*

4 Vt dixi *Defin. 3. num. 5. ſup. hoc tit.*

DEFINITIO XXIV.

AB iis quæ Epiſcopus in ipſa Eccleſiarum viſitatione pro reparandis Eccleſiis decreuit etiam contra laicos appellari tanquam ab abuſu non poteſt: Maximè vero ſi quid decretum ſit quod ad templa ipſa vel altaria reparanda pertineat. Licet dici ſoleat reparationum Eccleſiaſticarum cauſam eſſe merè temporalem, ideoque cognitionem eius ad iudicem laicum non Eccleſiaſticum pertinere. Ne alioqui vana & illuſoria fiat viſitatio ſi per eam imminentibus, collabentium templorum periculis non ſtatim proſpiciatur. Qua de cauſa ſanctiſſimè prouiſum eſt Concilio Tridentino ne ab iſtis ordinationibus, vt vocant, quæ in viſitatione fiunt appellari poſſit. Sed tamen ſi propter huiuſmodi reparationes lis aliqua ſiue inter laicos tantum, ſiue inter laicos & Eccleſiaſticos ſuper poſſeſſorio moueatur, quam laici ad iudicem laicum remitti deſiderent, poteſt quidem Epiſcopus interim quid fieri velit decernere ne quod damnum contingat, ſed tamen cognitionem illam ad iudicem laicũ remittere debet. Alioquin appellari tanquam ab abuſu poteſt. Itemque ſi pœnas laicis indictas & declaratas ob non reſtaurata templa velit Epiſcopus menſæ ſuæ applicare, quas ex ſacroſancti concilij præſcripto in pias cauſas & ad ipſorum maximè templorum refectionem erogare iubetur, *Ita Senatus* 18. Cal. Maij. 1612.

DEFINITIO XXV.

Non facile nec paſſim appellandum tanquam ab abuſu.

NOn eſt iuſta appellatio tanquam ab abuſu ſi iudex Eccleſiaſticus delegatus à ſummo Pontifice cauſas recuſationis contra ſe propoſitas friuolas & illegitimas eſſe pronũciauerit: licet nulla ratione id feciſſe probetur, [1] quia eſſet ea iniquitas dicenda, non abuſus. [2] Sed etſi earum fide & veritate cùm eſſent legitimæ cognouiſſet ipſe ac pronunciaſſet, quod iure Canonico facere prohiberetur, [3] non ideo tamen tanquam ab abuſu appellari rectè poſſet. Non enim alij ab eo arbitri eligi debuiſſent, quàm qui eſſent Eccleſiaſtici, [4] ac proinde pertineret ea appellatio ad vindicandum iuriſdictionem Eccleſiaſticam aduerſus Eccleſiaſticam: quod ab huiuſmodi appellationibus tanquam ab abuſu alienum eſt. [5] Illa iuſtior appellandi cauſa eſſe videtur, ſi iudex delegatus à ſummo Pontifice, poſt impetratam à Senatu exequendi licentiam, adiecta vulgari clauſula *vocatis vocandis* ad executionem proceſſerit non vocato eo quem ſciebat certum & præcipuum fore contradictorem, & qui nominatim citari debuerat, [6] non etiam generali tantùm programmate ad valuas Eccleſiæ, vt fieri ſolet, cùm aut incerti & ignoti ſunt citandi, aut ſi certi ſunt, vbi tamen ſint, incertum eſt, aut tutus ad eos non patet acceſſus. [7] Vix enim eſt vt hoc caſu non videatur ſpretus quodammodo Senatus, non ſeruata ea forma, quæ mandata fuit. [8] Alioqui nulla ſupererit ratio corrigendi erroris aduerſus mandata commiſſi, niſi tanquam ab abuſu appelletur, cùm à iudice Eccleſiaſtico ad Senatum qui ſuperior non eſt appellare non permittatur. [9] Sed tamen placuit ne hic quidem abuſum interueniſſe vllum videri. Nec enim ſi quid malè ac perperam fiat, non ſeruato iuris ordine, ſtatim abuſum interueniſſe credendum eſt, [10] ne alioqui paſſim appellatio iſta inducatur, quam tamen odioſam eſſe conſtat, nec vnquam niſi ex neceſſitate permittendam, & cùm alio remedio conſuli appellanti non poteſt, [11] *Ita Senatus* in cauſa D. Prioris de Talloire & Patrum de Fellians, contra Religioſos dicti Prioratus de Talloire, Idib. Septemb. 1613.

1 Puta quoniam erant cauſæ iuſtæ ac legitimæ.

2 Et ideo corrigenda eſſet hæc iniquitas per appellationem à delegato ad delegantem. Ex *l. 1. quis & à quo appellet.*

3 *Cap. ſuſpicionis extr. de offic. deleg. cap. cùm ſpeciali Extr. de appel.*

4 Vt in eos poſſet iudex delegatus habere iuriſdictionem.

5 Rebuff. *in tract. de appell. tanquam ab abuſ. art. 2. 3. 4. gloſſ. vnic.*

6 Bart. & alij *ad l. vlt. C. de iur. delib. & ad l. de vnoquoque de re iudic. l. nam ita 39. de adopt.*

7 Rebuff. *in tract. de citat.*

8 *L. cùm hi 8. §. ſi Prator & ibi not. D. de tranſact.*

9 *L.2.& tot.tit.quis à quo appell.* iunct. *cap.nouis.& cap.ceterum de iudic.& tot.tit.de for.compet.*

10 Iudicatum enim eſſe oportet contra ſacros Canones aut contra leges non de iure litigatorum ſed de iure ipſo Canonum & conſtitutionum, vt *in l.2.quæ ſent.ſine appel.reſcind.* aut læſam iuriſdictionem laicam ab eccleſiaſtica vel contra. Imbert. *in Enchirid.in verb. Abuſus.*

11 *Deſin.3.ſup.*vbi vide.)

TIT. XXXI.

QVOR APPELL. NON RECIP.

DEFINITIO I.

Qui ſe vult excuſare, non prius poteſt appellare à tutelæ datione, quam eius excuſatio ſit reiecta.

ATVTELÆ quidem datione appellatio regulariter non admittitur, niſi propoſita prius apud Iudicem excuſatione, eaque per Iudicem reiecta.[1] Neque enim appellationis auxilium neceſſarium eſt, nec conſequenter permitendum quamdiu is ipſe Iudex, à quo appellatur, prouidere poteſt, [2]ne qua volenti appellare iniuria fiat. [3] Sed tamen aliud iuris eſt, ſi minor annis viginti quinque tutor datus proponatur, appellatio enim hoc caſu neceſſaria eſt iure noſtro quo conſtitui placuit, vt ſententia quantumuis nulla non niſi appellationis remedio corrigatur. [3] Quia nec excuſationem à tutela proponere poteſt is, qui etiamſi maxime velit, tutor tamen propter ætatem fieri non poſſit. [4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.2.ſupr. qui tutor.dar. poſſ.& rurſus in alia, 17.Cal. Iulij, 1590.

1 *L. 1. §.ſi qui tutor, D.quand. app. ſit,§. quis autem. inſt.de excuſ.tut.* quomodo accipi debet, quod ſcriptum eſt, *in l.1.& tot. tit.D.ſi tut.vel curat. vel magiſtr.creat.appel.cum in vna 17 §.tutor,D.de appell.*

2 *Arg.l.quod iuſſit 14.cum ibi not. D.de re iudic.* iunct.*l.praſelli 17.D.de minor. l.1.D.de appellat.*

3 Dixi *Deſin.13. ſup.de tempor.& repar. appell.*

4 Fœda enim nominum & rerum confuſio eſt, ſi tutor vel curator alterius fias, qui ipſe indigeas tutore vel curatore, *l. vlt. C.de legit tutel.* cæterum excuſatio ſupponit capacitatem tutelæ.

DEFINITIO II.

Qui ad munera & honores vocantur ſtatim debent appellare, & quid interim faciendum ſit, ſi appellauerint?

ALia cauſa eſt Syndici & eorum, qui ad aliquod munus vel honorem vocantur, cum dicant, habere ſe excuſationem. Nam nec aliter allegare poſſunt cauſam immunitatis ſuæ, quam ſi prouocauerint. [1] Quid ergo ſi quis Syndicus à municipio creatus appellauerit? Non eſt interea cogendus, vt iniuncto munere fungatur, quouſque appellationis ſuæ cauſas reddiderit eaſque inanes eſſe Iudex, qui de appellatione cognoſcit, compererit. [2] Sane ſi ex poſtfacto appareat, fruſtratoriam fuiſſe prouocationem, medij quoque temporis periculum ad appellantem pertinebit.[3] Atqui ſi interea quædam occurrant quæ ſtatim per Syndicum vniuerſitatis expediri oporteat, nec moram patiantur? [4] Æquius erit, eam muneris exequendi neceſſitatem iniungi illi, qui proxime Syndicus fuit, [5] quam inauditus vllo modo condemnetur is, qui iuſtam fortaſſis habeat excuſationem præſertim his noſtris miſerrimis temporibus, vix eſt vt alij Syndici creentur, quam quod labi facultatibus & in egeſtatem deduci nominatores velint; niſi & vniuerſitatis & appellantis indemnitati conſultum eſſe poſſit, duobus, quod vt plurimum fit, Syndicis creatis, quorum altero detrectante alter onus ſubire debeat, [8] In tutore aliter obſeruamus. Nam cum plerumque ſolus detur, & quidem à Iudice, [9] ac proinde vel præſens & auditus, vel, ſi per contumaciam abſit pro præſen te habitus, [10] minus mirum eſt imponi ei neceſſitatem ſuſcipiendi muneris, tametſi à datione appellauerit, ne alioqui pupillus interea defenſore deſtituatur. [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Perrad de Perrad de Regnieu le Franc, contra Sindicos de Loyes, 16. Cal. April. 1593.

1 Tantum abeſt, vt eorum appellatio recipienda non ſit, quom. diximus de Tutore, *in Deſin.15.præc.* Tertius eſt *in l.1.in princ.& § 1.D.de vac. & excuſ.muner.iunct.l.1.§.ſi quis tutor,D.quand.app.ſit int. quæ temp.*

2 *L.Imperatores.21 ſi magiſtratus,D. de appell.*

3. *L.1.& 2.D.de tut.vel curat.vel magiſtr. creat. appell.*

4 Cuiuſmodi pleraque poſſunt facile occurrere, *l.vlt. D.de app. recip.*

5 Quaſi officium eius adhuc duret, donec alio Syndico, conſtituto, *arg.l.à tutoribus 33.§.officium,de adminiſt.tutor.*

6 Nemo enim inauditus condemnandus vnquam eſt, *l.1.D.de requir. vel abſent.damn.*

7 Creantur hodie vt plurimum per inimicitias, & vt vexentur, *vt in d.l.1.§.1.de vacat.& excuſ. muner.*

8 Cogitur enim, etiamſi maximè nolit, niſi & ipſe appellet: quo caſu interim alius in eorum locum creandus eſt, *d l.21.§.ſi magiſtratus, de appellat* Ergo, etiam ſi vnus tantum creatus fuerit, iſque appellet, melius erit, alium interim creari in eius locum, quam ei, qui antea Syndicus fuerit, continuandi muneris neceſſitatem iniungi.

9 Præſertim hodie, cum ſoleant Pragmatici noſtri dicere, tutelas omnes hodie datiuas eſſe, quia ſcilicet omnes à magiſtratu confirmantur.

10 Contumacia enim pro præſentia eſt, *Auth. quæ in prouincia, verſ. ſed ſi nec ipſe,C.vbi de crim. agi oport.*

11 Melius tamen eſt, vt in locum tutoris interim curator ei detur, niſi aliquid occurrat, in quo neceſſaria ſit auctoritas tutoris, *l.cum in vna 17.§.1.D.de appellat.*

DEFINITIO III.

Interdum is, qui Syndicus creatus, prouocauit, interim administrare cogendus eſt per modum, vt aiunt, prouiſionis.

SEd & cum Syndicus quis creatus appellauit, ſi Iudex audito eo videat, non ita cito appellationem decidi poſſe, propterea quod res ampliorem cognitionem deſideret, [1] decernere debet, vt intereà cogatur appellans ſubire munus per modum vt aiunt prouiſionis, [2] nulla ſatiſdationis præſtandæ iniuncta aduerſario neceſſitate; [3] maxime vero ſi vel minima ſuſpicio ſit, in fraudem eſſe captatam executionem.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 15.Cal.Iunij, 1595. Et iterum in alia cauſa pro Vrbano Laurent, contra Franciſcum Chardonel, 18.Cal.Iul. 1594.

1 Puta ſi incidat facti quæſtio, quæ non tam cito poſſit examinari, ſic *in l.ille à quo 13.§.ſi de teſtamento,D.ad SC.Treb.*

2 Id eſt lite quidem pendente, ſed ita tamen, vt neque liti, neque immunitati, ſi quam habeat, vllum ex eo præiudicium fiat.

3 Quæ tamen iniungi ſolet, quoties fit aliqua prouiſionalis adiudicatio ad priuatam aduerſarij vtilitatem. Hæc enim ſpectat ad publicam.

4 *Vt in l.1.§.qui in fraudem.ff. de vacat. & excuſ.muner.*

DEFINITIO IV.

Si Princeps poſt euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos Iudices delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non poterit.

CVm lis penderet in Senatu aut apud Iudices delegatos qui ſuſpecti dicebantur, Princeps ſupremi Imperij iure cognitionem totam ad ſe euocauerat ſubinde alios delegauerat, qui ius dicerent, nulla intercedendi aut appellandi relicta poteſtate. Dubitatum eſt, an appellandi ad Senatum ius ſaluum eſſe deberet, quod prius fuerat? Putabant enim plerique ſaluum eſſe debere ſaltem ius ſupremæ appellationis, propterea quod peſſimi exempli videretur ſupremam cognitionē delegari, [1] nec vllum condemnato remedium ordinarium aduerſus iudicantium iniquitatem ſupereſſe, [2] præſertim cum à prioribus delegatis appellandi ius fuiſſet, in quorum locum poſteriores ſubſtituti videbantur. [3] Præualuit tamen contraria ſententia, quia per euocationem à Principe factam omnis Senatui erepta eſſet iuriſdictio, [4] nouique delegati non tam in locum iuriſdictionis ordinariæ, quam in ipſius Principis vicem ſubſtituti dicendi erant, [5] vt proinde non alius quam Princeps appellandus eſſet, ſi quid illi inique decernerent, [6] ex vulgari illo Pragmaticorum verbo, *à delegato ad delegantem.* [7] Quid ſi Princeps appell. cognitionem Senatui exceptam voluerit ratione pœnæ capit. ſi qua forte irrogetur? Tanto minus admitterit, vt à pecuniaria condemnatione, quantacumque illa ſit, Senatus appelletur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Maillet, Prid. Cal. Mart. 1594.

1 Cum non magis poſſit princeps eam ſupremam cognitionem à ſe abdicare, & in alios transferre, quam ſupremam poteſtatem.

2 *L. vnic. C de ſent. præf. prætor. l. 2. verſ. cæterum. D. quand. app. ſit. & intra quæ tempor.*

3 Vt ſcilicet ſubrogatum ſapiat naturam eius, in cuius locum fuit ſubrogatum, *l. ſi quis eum 10. §. qui iniuriarum, D. ſi quis caution. l. Imperator, 70. §. vlt. & l. ſeq. de leg. 2.*

4 Nec enim dubitari poterat, citra ſacrilegium, quin fuiſſet in arbitrio & poteſtate Principis, de iuriſdictione ipſius quoque Senatus pro arbitrio diſponere, cum iuriſdictiones omnes à voluntate & auctoritate Principis dependeant, tanquam à capite & à fonte, *l. ſacrilegij 5. C. de diuerſ. reſcript.* quia cuius eſt territorium, eius quoque eſt iuriſdictio, *l. penult. D. ad leg. Rhod. de iact.*

5 Quos ſcilicet Princeps credidit non aliter iudicaturos eſſe, quam ipſe eſſet iudicaturus, *l. vnic. §. his cunabilis, de offic. prætor.* Nam in delegatis maxime induſtria perſonæ eligitur, *tot. tit. extr. de offic. deleg.*

6 *L. 1. D. à quib. appell. non licet.*

7 *L. 1. & tot. tit. D. quis & à quo appell.*

8 Incluſio enim vnius, vt dici ſolet, excluſio eſt alterius, *l. cum prætor 12. D. de iudic. l. ex eo 18. de teſtib.*

DEFINITIO VI.

Caſus, in quo condemnatus non poteſt appellare, quia nihil eius intereſt.

QVemadmodum aliquando accidit, vt etiam qui condemnatus non eſt appellare poſſit & debeat, nimirum ſi eius interſit, ne ex ſententia quamuis inter alios lata damnum ſentiat, [1] ita ex contrario euenit nonnunquam, licet rarius, vt qui condemnatus eſt appellare non poſſit, tametſi, velit, [2] nempe ſi talis ſit condemnatio, cuius executionem Iudex aduerſus eum fieri prohibuerit, contra alium vero æque condemnatum fieri præceperit. 3 Finge debitoris mei debitorem ab alio creditore conuentum coactum ſoluere fiduciaria ſolutione, &, vt loquuntur per modum prouiſionis, dato per creditorem fideiuſſore 4 Conſtat, non eſſe eum omnino liberatum, quippe qui non ſic ſoluit, ne poſſet vnquam repetere. 5 Igitur potero ego quoque hunc ipſum conuenire tanquam debitoris mei debitorem. 6 Conſequenter ſi vocato debitore conſtet mihi debitum eſſe, quod perſequor nihil vetat condemnari mihi eius debitorem: 7 iuberi autem me iudicatum exequi non aduerſus illum, qui ſcilicet iam ſemel ſoluerit, 8 ſed aduerſus alium creditorem, qui prior egit, illiúſve fideiuſſorem, ſi modo ſim ego tempore anterior & iure potior; 9 nec aliud quicquam ſit in debitoris bonis, ex quo mihi ſatisfieri poſſit. 10 Alio caſu vix eſt, vt appellare non poſſit, qui fuit condemnatus. 11 Nam ſi emptori, qui auctoré ſuum laudauit, res per ſententiam euicta ſit, quamuis habeat ille paratam de euictione actionem contra venditorem, 12 appellare tamen poteſt, quia eius intereſt rem retinere potius, quam pretium repoſcere, etiam cum eo, quod intereſt ſua. 13 Similiter fideiuſſor condemnatus licet aduerſus debitorem regreſſum habiturus ſit, 14 appellare tamen poteſt, ſi malit, 15 quoniam ipſius quoque intereſt non ſoluere potius, quam ſolutum repetere. 16 *Ita Senatus* in cauſa Procuratoris Doche, contra Franciſcum de la Botiere, 9. Cal. Maij 1594.

1 *L. §. alio condemnato, & ſeq. D. de appellat.* iunct. *l. 5 in princ & §. ſi hæres. l. ſi perluſorio 14. eod. tit. l. 2. §. 1. D. quand. app. ſit, & intr. quæ tempor. l. ſæpe 63. D. de re iudic.*

2 Puta ſi nihil eius interſit. Non enim alij appellantes audiuntur, quam quorum intereſt, *l. 1. D. de appell. recip.*

3 Totius ſiquidem vigor & effectus ſententiæ in executione conſiſtit. *l. penult. C. de exec. rei iudic. l. à Diuo Pio 15. cum ibi not. D. de re iudic.*

4 Vix enim ſine ſatiſdatione fit vlla prouiſionalis adiudicatio lite pendente, *arg. l. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus quam per leg. Falcid.*

5 Nam quo caſu poteſt condictio locum habere, non poteſt contingere liberatio, & contra, quo caſu liberatio ex ſolutione competit, impeditur condictio, *cum quis 38. de peculio & ſeq. ff. de ſolut.*

6 *Ex l. 1. C. eod. tit. C. quand. fiſc. vel priu. debitorem ſui debi. conuen. poſſ. d. l. à D. Pio, §. ſic quoque, & ſeq. ff. de re iudic.*

7 Quia verum eſt, adhuc nomen extare, quamdiu debitor non eſt omnino liberatus.

8 Nec enim quiſquam vnum & idem debitoris ſoluere cogendus eſt.

9 *Vt in l. vlt. § ſin vero creditores, & §. ſin vero har C. de iur. delib.*

10 Nam nec ſolent capi nomina pignori executione iudicati, niſi in ſubſidium, ſi alia bona nulla ſint, *l. 2. & pen. Cod. quand. fiſc. vel priuat. d. l. à Diuo Pio, §. in vendicatione, in fin.*

11 Quia & vix eſt, vt non ſemper interſit condemnari. Cæterum ſi talis caſus aliquis reperiatur, idem dicendum erit.

12 Cuius proinde periculo tota res redit: *l. 1. Cod. vbi in rem act.*

13 *Vt in l. ſi ex cauſa 9. l. in cauſa 13. §. interdum ff. de minor.*

14 Aut actione mandati, aut negotiorum geſtorum, *l. ex mandato 10. §. 1 ff. mandat. l. 5. de liber. legat. cum lex 46 ff. de fideiuſſ.*

15 Adeoque pro reo condemnato quamuis ipſe condemnatus non ſit, *l. à ſententia 5 ff. de appell.*

16 *L. 3. ff. de compenſat. l. ſi ſtipulatus 15. in pr. ff. de fideiuſſ.*

DEFINITIO VI.

Non auditur appellatio, quæ in productionis tantum inuentario fuit interpoſita, nec aduerſario ſignificata.

GEnerali Senatuſconſulto Procuratoribus inhibitum eſt, ne in conſcribendis inuentariis, quæ productionis vocant, vllam interponant appellationem, quæ non prius in ipſis actis interpoſita ſit, & aduerſario ſignificata, [1] ne alioqui det ea res materiam calumnioſo Procuratori litis protelandæ & fugiendi à numero Iudicum Senatu, à quo appellauerit. [2] Quod ſi qua eiuſmodi appellatio interiecta ſit, placuit non magis habendam eius rationem, quam ſi nulla interpoſita fuiſſet. 3 *Ita tractatum eſt* in cauſa procuratoris Penſabin, & D. de Cormillion, 5. Calend. Maij, 1594.

1 Appellandum enim eſt in actis, & aduerſario ſi non præſente, ſaltem ſciente ac certiorato, *2. vbi not. ff. de appell.*

2 Nec enim poteſt quis iudicare in cauſa appellationis ab eo ipſo interpoſitæ, cum de ipſius iniquitate tractandum ſit, *l. præfecti 17. ff. de minor. l. illud ſciendum 8. ff. de appell. l. iudici 42. ff. de iniur l. vnic. ff. apud eum à quo appell.*

3 Nihilenim refert, nulla appellatio interpoſita ſit, an eo modo, quo interponi debuit, *arg. l. ff. de auctor. tutor. l. quoties 6. ff. qui ſatiſd. cog.*

DEFINITIO VII.

Non auditur appellans, qui conſenſit executioni ſententiæ, cum per ſecutam executioné res integra eſſe deſiit.

POſtquam res integra eſſe deſiit, nulla cauſa eſt, propter quam audiri debeat appellans ab ea ſententia, cuius executioni conſenſit, [1] tametſi certet de damno vitando, ne iniuria afficiatur is, qui rei iudicatæ auctoritatem ſecutus eſt. 4 *Ita Senatus* in cauſa R. D. Bernardi Combet. Archidiaconi Tarentaſ. & N. Antonij le Beuf. prid. Cal. Sept. 1594.

1 *L. ad ſolutionem 5. C. de re iudic. l. 2. ff. quand. appoſit. & int. quæ temp.*

2 *Arg. l. aut prætor 7. § 1. ff. de minor l. ſi ex cauſa 9. l. quod ſi minor.*

3 *§. Scæuola eod. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.* Papienſ. *in form. ſent. interloc. ſup. ſi comp. iudic. n. 9.*

DEFINITIO VIII.

Appellante ſententiam non exhibente quomodo contra eum pronunciandum ſit, & quid ſi poſtea exhibeatur ſententia?

APpellans edere debet ſententiam, à qua ſe dicit appellantem. Id ſi non faciat, appellatio eius admittenda non eſt: [1] neque tamen appellationis Iudex ideo pronunciare debet quod bene à primo iudice fuerit iudicatum, ſed tantum appellationem reiicere, [2] & appellantem in ſumptus litis condemnare; 3 ne, ſi iudicatum confirmet, pugnantia conſtituere videatur, cum hoc ipſo reiiciat appellationem, quod de iudicato nullo conſtet. 4 Inde fit, vt tametſi à Senatu reiecta ſit appellatio, poſſit tamen, qui condemnatus eſt, iterum proſequi appellationem, exhibita quandocumque ſententia; 5 nec ciuilis ſupplicatio neceſſaria ſit, 6 dummodo ſumptus prioris litis perperam inſtitutæ refundere ſit paratus 7 *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1594.

1 Papienſ. *in form. appellat. à ſent. diffinit. verſ. & in quantum ſit aliqua n. 6. verſ. ſi vero ambo.*

2 Quod Pragmatici noſtri dicunt *declarer l'appellant non receuable appellant.*

3 Non poteſt videri non temere appellaſſe, qui ſententiam, à qua ſe appellaſſe dicit, proferre non poteſt, cum nõ entis nullæ ſint qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. ff. de reb. cred.* Intellige tamen, niſi appellans velit probare ſententiam per poſitiones & aduerſarij confeſſionem quæ enim ſunt probabilia, ſunt punibilia inquit Papienſ. *vbi ſup. n. 7.*

4 Nam neque conformari poteſt, quod nullum eſt, *l. Diui 6. §. vlt. & l. quadam 7. ff. de iur. cod.*

5 Quoniam

5 Quoniam nunc alia res eſſe videtur, quam de qua prius fuerat pronunciatum, nec eadem cauſa eſt vincendi aut ſuccumbendi, *l. ſi quis 18 & ſeq. & paſſ. ff. de except. rei iud.*

6 Quomodo eſſet, ſi pronunciatum fuiſſet, bene iudicatum Nouorum enim inſtrumentorum exhibitio non impedit exceptionem rei iudicatæ, *l. cum de hoc 27. in fin. eod. tit. l. 4. C. de re iud.*

7 Vt hoc modo ſiue culpa, ſiue negligentia ipſius puniatur, *l. ſancimus 26. C. de iudic. l. eum quem temere 79. ff. eod. & Inſtit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO IX.

Qui patitur aduerſarium iurare in ſupplementum probationis ex ſententia Iudicis, non ideo videtur acquieſcere ſententiæ.

NOn videtur iudicato acquieuiſſe condemnatus qui aduerſarium à Iudice admiſſum, vt in probationis ſupplementum iuraret, paſſus eſt iurare, quia nec appellatione interpoſita, nec qua alia vlla ratione impedire potuit, quo minus iuraretur.[1] Itaque etiam poſt iuſiurandum præſtitum appellare non minus poteſt, quam ſi iuratum non eſſet.[2] Neque enim mouendum eſt, ne periurij reus fiat, qui iurauit, ſi quandoque poſtea pro appellatione pronuncietur.[3] Nam qui ab eiuſmodi ſententia prouocat, non dicit, periurum fuiſſe aduerſarium, ſed illud tantum contendit, deferri ei iuſiurandum non debuiſſe. Nec proinde quærendum eſſe, an periurus ſit nec ne, qui neque iurare debuit.[4] *Ita Senatus* in cauſa Gaſpardi Bichen & Ioannis Pichod, 4. Id. Nou. 1594.

1 Cum non obſtante appellatione à ſententia, quæ admiſit iuſiurandum, iurari tamen poſſit, *l. generaliter 12. C. de reb. cred.*

2 Quaſi rebus omnibus adhuc integris. Ideo enim iuratur, ne deſinat res eſſe integra, ſi forte is, qui iurare debet, moreretur pendente appellatione, *d. l. generaliter.* Fauore ſcilicet probationum, ne intercidant. *l. in lege 41. ff. ad leg. Aquil. l. curent 22. ff. de teſtib.*

3 Cum non facile ferendum ſit, vt de periurio eius, qui iurauit, quæratur, *l. vlt. ff. de in lit. iur. l. 1. & 2. C. de reb. credit. & iureiur.*

4 Itaque per hanc appellationem non tam iurantis quam iudicis factum impugnatur.

DEFINITIO X.

Quibus remediis ſuccurratur victori contra appellationem, quam appellans non fuit intra tempora proſecutus.

SI ab inferioris Iudicis ſententia appellatum ſit, appellatio autem intra legitimum tempus introducta non fuerit, in electione eius eſt, qui obtinuit, vt vel deſertam appellationem pronunciari petat ex reſcripto Principis,[1] vel executoriam dici ſententiam, non obſtante appellatione.[2] Sed inter hæc intereſt, quoniam aduerſus deſertionem difficilius datur reſtitutio,[3] quam aduerſus interlocutionem, per quam pronunciatum ſit mandandam executioni ſententiam, Cæterum hoc etiam caſu ſi appellatum ſit, nihilominus fiet executio ſententiæ, ac ſi non eſſet appellatum,[4] ſaluo tamen appellationis iure.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij de Bloney, & Andreæ Beuf, ante Calend. Septemb. 1595.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt *en vertu de lettres de deſertion.*

2 Ita enim ſtylo Senatus noſtri diſertum cautum eſt.

3 Prohibente eodem ipſo Senatus ſtylo, ne qua poſſit dari reſtitutio, vlla ex cauſa aduerſus appellationis deſertionem iam intimatam. Senatus tamen, ſi iuſtam reſtitutionis cauſam ſubeſſe videat, reſtituit, ſed non quam niſi ſuprema, quod aiunt manu.

4 Ne alioqui liberum ſit temere ac ſæpius appellanti executionem ſententiæ diutius remorari, *l. ſi longis 7 & ſeq. C. de exec. rei iudic.*

5 In cuius ſcil. præiudic. nihil fieri vnquã debet, *l. 1. ff nihil inn. appel. int.*

DEFINITIO XI.

Electio, quam appellans habet apud Auguſtanos, vtrum velit Senatum adeundi, transfertur in aduerſarium, ſi appellans aut non elegerit, aut appellationem intra tempora proſecutus non ſit.

AVguſtanorum noſtrorum priuilegium inter cætera vnũ illud eſt, vt electionem habeant, vtrum ad Senatum noſtrum, an ad Pedemontanum malint appellare. Quid ergo ſi appellans non declarauerit, ad quem Senatũ appellaret? Transferetur electio in aduerſarium, vt ad quem volet Senatum euocet appellationem per literas, quas vocant, anticipatorias.[1] Eadem ergo ratione fiet, ſi præterierit bimeſtre, intra quod debuit introduci appellatio, nec ea introducta ſit, vt electio ſit eius, qui obtinuit, ad quem Senatum euocet cauſam deſertæ appellationis.[2] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa perorata poſtmodum ex intimo conſilio deciſa, 5 Cal. Sept. 1591.

1 Debet enim appellans ſibi imputare, cur iure ſuo non ſit vſus. Simile quiddam eſt *in l. 1. ff de ſolut. l. 1. ff. eod. l. ſi vſuras 2. C. de vſur.*

2 Cur enim daremus electionem appellanti, qui nec pro appellante habetur poſtquam deſeruit appellationem?

DEFINITIO XII.

Non poteſt quis appellare, poſtquam acquieuit iudicato. Excipiantur tamen quædam perſonæ & quidam caſus.

QVi ſemel acquieuit iudicato petita dilatione intra quam ſatisfaceret, non eſt audiendus appellans,[1] ſiue ante, ſiue poſt appellauerit, niſi cauſa aliqua ſubſit, propter quam ei ſubueniri oporteat per in integrum reſtitutionem;[2] vtputa ſi minor fuit,[3] aut ſi his vel dolus aduerſarij interuenit.[4] Quid ſi mulier fuit, aut ruſticus? Non ei proderit,[5] ſi non euidentiſſima iniquitas emergat.[6] Sane ſi ſolus Procurator id fecerit, non nocebit domino:[7] ſed tamen neceſſaria erit reſtitutio ex reſcripto & diplomate, quod *de deſaduen* appellant.[8] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Decembr. 1595.

1 *L. ad ſolutionem 5. Cod. de re iudic.* quia ſi ante appellauit, videtur appellationi renunciare, quod poteſt facere in cauſis ciuilibus, non tantum expreſſo conſenſu, ſed etiam tacito, *l. 1. §. vltim. D. de libell. dimiſſ.* ſi verò poſtea appellauerit, videtur eam ſibi viam appellandi præcluſiſſe petitâ dilatione *dict. l. ad ſolutionem.*

2 Omnes enim reſtitutiones in integrum hoc habent commune, quod ex æquit. cont. nimium iuris rigorem conceduntur, *l. 1. de in integr. reſtit.*

3 Minori enim quandocunque aut quomodocumque læſo ſubuenitur, etiam in lucro, *ait prætor 7. in princ. & hodie, & §. item ſi non prouocauit. D. de minor.*

4 Ne alioquin aduerſario dolus proſit, qui è contrario nunquam impunitus eſſe debet, *l. procurator 11. in fin. D. de doli mali except. l. ne ex dolo 12. D. de dolo.*

5 Quamuis enim & ſexui & ruſticitati interdum parci oporteat, *l. ſi quis id quod 7. § de dol: mal. D. de iuriſdict. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.* non tamen bene in omnibus ruſtici & mulieres minoribus comparantur, *l. vlt. in princ. D. ad SC. Velleian.* Sunt enim minores regulariter fauorabiliores.

6 Puta ſi ex eo futurum ſit, vt mulier fiat indotata: Quod ne accidat, non tantum ipſius mulieris intereſt, ſed etiam Reipublicæ, *l. 1. D. ſolut. matrim. l. intereſt 18 D. de rebus auctor. Iudic. poſſid.*

7 Quoniam appellationis auxilium, quod iure communi habet dominus, non poteſt Procurator ei adimere, præſertim cum finita per ſententiam ſuam lite officio ſuo functus ſit, *l. 1. D. de re iudic.* Nam ſicuti per ſententiam lis eſſe deſinit, ita & Procurator deſinit eſſe dominus litis, quamuis in executione iudicati cogatur in officio ſuo perſeuerare ſcilicet ſi dominus non appellet. Quin & abſente domino poteſt Procurator ipſe appellare debetque, ne ad intereſſe teneatur, vt aiunt Pragmatici, *l. 2. in princ. D. quand. appell. ſit & intr. quæ tempor. l. liberto 31. § item,* vbi ſcripſi *in Rational. D. de negot. geſt. l. ſi Procuratorem 8. § ſi ignoranter. & §. ſeq. verſic. igitur, D. mand. l. inuitus 17. C. de proc.*

8 Quod ſcilicet moribus noſtris neceſſarium eſt, quoties improbatur factum Procuratoris, qui non habuit ſpeciale mandatum. Nam ſi ſpeciale interueniſſet, nullus huic beneficio locus ſupereſſet.

DEFINITIO XIII.

Qui neglexit adeſſe liti inter alios motæ non poteſt à ſententia poſtea lata appellare, nec vllam colluſionem obijcere.

AVdiuntur quidem appellantes omnes, quorum ex iuſtâ aliqua cauſa intereſt,[1] tametſi inter alios ſententia lata ſit, nec niſi per quaſdam conſequẽtias appellantis interſit.[2] Si tamen cùm eſſet quis vocatus vt liti inter alios motæ ſiſteret, ſi quid ſuæ iam tùm intereſſe aut quandocunque interfore putaret, reſponderit nihil ad ſe litem illam pertinerè, non erit audiendus, ſi poſtmodum ab ea ſententia prouocare velit. Sibi enim debet imputare quòd nihil ſua intereſſe dixerit.[3] Nec aliud erit etiãſi inter litigatores colluſum fuiſſe dicat. Debuerat enim ipſe interuenire, ne colluderetur.[4] *Ita Senatus* pro Petro Patac, cõtra Petrũ Rigot, ſec. Aug. 1612.

1 *L. 1. de appell. recip.*

2 *L. 4. §. alio cond. & ſeq. D. de appell. l. ſæpe 63. de re iudic.*

3 Cum non alij audiantur appellantes, quorum intereſt *d.l.de appell. recip.* [illegible]

4 *L.ſi per luſorio 14. in princip. & §. 1. in illis verbis Niſi aduerſus eum ſolum qui adeſſe neglexerit, D.de appellat.l.ſi ſuſpecta 29. D.de inoffic.teſtam.*

DEFINITIO XIV.

De appellatione recipienda per ſupremam manum & authoritatem Senatus.

ETſi Senatuſconſulto generali cautum eſt, vt qui intra conſtituta tempora non appellauit, non aliter admittendus ſit ad proſequendam in Senatu appellationem, quàm ſi reſcriptum à Principe impetrauerit ad vitium negligentiæ purgandum, nec audiri debeat, ſi quod antea paſſim fiebat ſupremam Senatus manum & authoritatem in publico auditorio improbet. 1 Quotidie tamen accidit vt ab eo iure recedi oporteat, & ſupplicantibus beneficium illud indulgeri. Nempe cum videt Senatus iuſtam eſſe appellationem nec niſi cum ſumma iniquitate poſſe appellantem condemnari. 2 Sed ſi id accidit ſolet Senatus iubere vt ſigilli principalis ſumptum eum præſtet appellans, quem pro diplomate impetrando præſtari oportebat. 3 Excipiuntur pauperes, ſi tam inopes ſint, vt vero ſumptu onerari eos inhumanum videatur. 4 Sanè ſumptuum litis refuſio ex ea cauſa irrogari nunquam ſolet, niſi aut factum procuratoris improbandum ſit, 5 aut aliud vitium ſanandum, quo cauſa laborare proponatur. 6. *Ita Senatus* ex tempore pro Claud. Lamlert. Mauriaņenſi 12. Calend. Sept. 1612.

1 Idque optima ratione, quia diligentibus & vigilantibus non dormientibus & negligentibus ſubueniendum eſt, *l.non enim 16 ff.ex quibus cauſ.maior.l. pupillus 24. quæ in fraud.cred.* Debet enim ſibi imputari, qui non citius diploma Principis impetrauit.

2 Solet enim Senatus & debet, ſemper iudicare ex bono & æquo, *iuxt. l.placuit 8.C.de iudic.l.1.C.de legibus.l.vnic.ff.de offic.præf.prat.*

3 Ne alioqui iurib. Cancellariæ fraus fiat, & melioris conditionis ſint ſtulti, quam prudentes contra, *l.Seruus 4.ff. quod vi aut clam.*

4 Ne per inopiam cogantur iuris ſui iacturam facere: *arg.l.in fund. 38.verſic finge pauperem ff. de rei vindic.*

5 Per literas quas vulgo vocant *de deſaduen.*

6 Vt in caſu *Defin. 37. ſupr.de fructib.& lit.expenſ.*

DEFINITIO XV.

Is, cuius nil intereſt, appellare non poteſt à ſententia quamuis malè ac præcipitanter lata.

CVm Iudex quidam præcipitanter; ac contra ſolitum morem iudiciorum ad ſententiam diffinitiuam proſiliiſſet nec tamen aliud quicquam conſtituiſſet, niſi vt quod iam antea contra eundem reum ab alio Iudice pronunciatum fuerat, & in rem tranſierat iudicatam, effectum ſuum ſortiretur, Non credidit Senatus audiendum appellantem, quod nihil eius intereſſe videretur, 1 cùm à priore ſententia, per quam fuerat condemnatus, non prouocaſſet. 2 Sumptibus tamen litis quaſi propter mutuam victoriam, ob præcipitationem, 3 quæ nouerca iuſtitiæ dicitur, compenſatis. *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Baptiſta Andé Modanenſi, Cal. Septembr. 1612.

1 Nec enim alij audiuntur appellantes, quam quorum intereſt *l. 1. ff.de appell.recip.Defin.5.ſupr.*

2 Standum enim neceſſario eſt rebus iudicatis, quamuis malè iudicatis, *Seruo inuito 65.§.cùm prætor ff.ad SC.Trebell.*

3 Nunquam enim fauendum ex præcipitationi ob rationem quæ ſequitur in Definit. Nec aliud quicquam magis cauendum eſt in iudiciis, quam ne quid nimis propere fiat, *l.1.C.de exec.rei iudic.*

DEFINITIO XVI.

Non ſufficit impedire quoquo modo executionem ad appellandum, cùm formalis interceſſio neceſſaria eſt.

CVm poſſes intercedere apud eum, qui iuſſus erat, aut reſcripto Principis, aut imperio Magiſtratus interceſſionem cuiuſlibet admittere, & cognitionem de iure vel iniuria interceſſionis ad iudicem ordinarium remittere, non dixiſti te intercedere, ſed petiiſti tamen ſumma contentione, vt ad iudicem ordinarium remitteteris. Et cùm non obtinuiſſes, ab executione prouocaſti, non es audiendus, 1 quia licet hoc ipſo ſatis executionem impedire, atque ita ſi non diſertis verbis ſaltem facto intercedere voluiſſe videaris; 2 Debuiſti tamen formaliter, vt loquuntur, intercedere, 3 vt iuxta mandati formam ad iudicem ordinarium te remittere nudus executor & poſſet & deberet. 4 *Ita Senatus* ex tempore in cauſa quadam Barcellonenſi, 12. Cal. Iun. 1613.

1 Nec enim licet appellare ab executore, qui non excedit fines mandati, *l.5.C.hoc tit. l. 4.ff.de appell.*

2 Dici autem ſolet nihil intereſſe an verbis an factis voluntatem ſuam quis demonſtret, *l.non tantum 5. ff. rat. rem haber.*

3 In iis enim quæ data ſunt pro forma, ad vnguem forma ſeruanda eſt, alioqui nihil agitur, *l.cùm hi 8 §.ſi prætor aditus, ff.de tranſact.*

4 Alioqui ſi te ad iudicem ordinarium remiſiſſet nulla præcedente interceſſione, potuiſſet aduerſarius ab executore iuſtè prouocare ob mandati formam non præcisè ab eo ſeruatam *d.l.5.C.hoc tit.* Licet in mandatis conuentionalibus, quæ nihil niſi conſenſum exigunt, ſufficiat interdum impleri per æquipollens, *l.vlt.§.1. mand.* Sic in *l.in conuentionalibus 52.de verb.oblig.*

DEFINITIO XVII.

De admittenda interdum appellatione omiſſo medio.

NOn auditur quidem appellans omiſſo medio, 1 quòd eiuſmodi appellatio non tantùm aduerſarij, ſed etiam primi Iudicis appellationum dominique iuriſdictionis ius lædat. 2 Ideóque nec facilè ſolet Senatus noſter ſicut reſtitutionem in integrum aduerſus hanc appellantis, ſiue culpam ſiue inſcitiam indulgere. 3 Si tamen iuſta aliqua cauſa ſit & ſumma æquitas quæ hoc fieri poſtulet, ad religionem Senatus pertinet, ne bonam cauſam hoc vitio laboranti periclitari & perire patiatur. 4 Inter cæteras autem cauſas præcipua illa eſt ſi appellans non modò ruſticus ſit. 5 ſed adeo etiam egenus, vt iniquum ſit, eum non modo pluribus inſtantiis vexari, ſed etiam & mulctæ, & ſumptuum litis condemnationem pati; quæ ſemper irroganda eſt iis, quorum appellationes non recipiuntur. *Ita Senatus* ex tempore pro N. contra N. Perret 21. Nouembr. 1623.

1 *L.1.& tot.tit. quis à quo app.l. Æmilius 41.ff. minor.*

2 Nemini autem permittendum eſt, vt alterius ignorantis conditionem deteriorem faciat. *L.2.ff. quod vi aut clam l.nam ita 39. ff. de adopt.*

3 Nec enim debet beneficium Senatus, vt nec Principis aut Prætoris cuiquam eſſe captioſum, *l.Paulus 8.de præt.ſtipul.l.ex facto 43. de vulg. & pup. ſubſt.*

4 Semper enim apud Senatum potior habenda eſt ratio æquitatis quam ſtricti iuris, *l.placuit 8.C.de iudic. cùm Principis vices gerat.leg.vnic. De offic.præfect.præt.iunct.l.1.C. de leg.*

5 Nam & ruſticitati plerumque parcendum eſt, *l.ſi quis 7.§. dolo malo De iuriſd.l.vlt.C.de teſtam.*

TIT. XXX.

SI VNVS EX PLVRIB. appell.

DEFINITIO I.

Appellatio vnius ex litis conſortibus prodeſt etiam cæteris, qui non appellarunt, ſi eadem omnium ratio ſit, non diuerſa.

QVod conſtitutum eſt, vt vno ex pluribus eiuſdem litis conſortibus appellante debeat appellatio prodeſſe iis quoque, qui non appellarunt, ad impediendam interea iudicati executionem, 1 tum obtinet, cùm abſoluta & diffinitiua fuit condẽnatio in vna eademque cauſa quæ factorum ſeparationẽ nullã accipere poſſit. 2 Nam ſi, cum plures eiuſdẽ criminis rei eſsẽt, Iudex interlocutus ſit omnes torquendos eſſe & ab ea interlocutione quidã ex ipſis appellauerint, placet non eo minus torqueri alios debere, qui non appellarint, quandoquidẽ de ſua ſuiſque, non de ſocij ſciẽtia interrogatur, proindeque perſonarũ diuerſitas hac parte factorũ ſeparationem inducit,

inducit,licet de vno eodemque crimine agatur. 4 *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Fenet,Claudij Mignot & Humberti Meniſſier,9.Cal.Iunij 1591.

1 *L.1.& 2.C.hoc tit.l.1.C. de diuerſ.reſcrip.*

2 Sunt enim hæc verba Imperatoris Alexandri in *d. l. 1.C. hoc tit.*

3 Cum eſſet iniquiſſimum de alieno facto cogi quem reſpondere, *l. videamus 4. D.de in lit.iurand. l.Marcellus 11.§.iurare D.rer.amot.l.iuſiurandum & ad pecunias 34.§.Procurator, D.de iureiur.*

4 Et ita ceſſat ratio poſita *in d.l.1.C.hoc tit.* Quamquam in aliis quoque cauſis titulus hic in vſu eſſe deſiit apud Gallos, ſi credimus Rebuffo atteſtanti in proœmio *conſt.gloſſ.5.num. 98.* non alios audiri appellantes in Gallia, quam qui ipſi appellarunt, nec ſufficere, vt quis habeat litis conſortem, qui appellauerit: apud nos tamen, qui iure ſcripto vtimur nihil hac parte immutatum eſt. Plane ſi plures ſeparatim fuerint condemnati, quamuis ex eadem cauſa pluribus eis appellationibus opus eſt: quoniam & iuris communis ratio ita fert, *l.ſi quis ſeparatim 10. D.de appell.* Iunge *§.ſed cum aduerſus,ead.leg.*

TIT. XXXI.

QVI BON. CEDER. POSS.

DEFINITIO I.

Caſus ſingularis, in quo permittitur ceſſio bonorum aduerſus mulctam ex delicto irrogatam.

CONDEMNATVS ad pœnam pecuniariam, quod alteri furtum facienti operam dediſſe diceretur, cum appellandi cauſam iuſtam haberet, propterea quod ex actis litis conſtabat, opem ab eo datam non eſſe, iudicato tamen acquieuerat: accuſator vero quaſi à minima condemnatione appellauerat. Cum Senatus ex appellatione cognoſceret, bene iudicatum dixerat, 1 qui vtique ſententiam fuerat emendaturus, ſi ab ea reus quoque prouocaſſet. 2 Poſtmodum accuſatore ſolutionẽ vrgente, reus cum non haberet vnde ſolueret, beneficium legis Iuliæ implorabat, vt ad bonorum ceſſionem admitteretur. 3 Obſtare edictum Diui Emanuelis Philiberti videbatur, quo cautum eſt, vt aduerſus condẽnationem ex delicto factam bonis cedere non liceat, 4 ne ex impunitate detur delinquendi occaſio. 5 Senatus tamen maniſeſta æquitate motus pronunciauit, iuris beneficio tam fauorabili locum eſſe debere, propterea quod quamuis ſententia in rem iudicatam tranſiſſet, pœna tamen illa pecuniaria non tam ex delicto, quod reuera nullum admiſſus erat, quam ex iudicato deberetur. 6 Neque id impugnare videbatur rei iudicatæ auctoritatem, cum non tam de illo quæri oporteret, an pœna debuerat, 7 quam vtrum hoc vel illo modo, id eſt, numeratione an bonorum ceſſione ſolueretur? *Ita Senatus* pro Petro Carderio 10. Cal.Sept. 1588.

1 Non enim poteſt Iudex ſuperior ſententiam emendare, niſi à qua & quatenus appellatum eſt, etiam ſi male iudicatum ſit non ſolum defectu iuriſdictionis, quia appellatio illa eſt, quæ deuoluit cognitionem ad Iudicem ſuperiorem, *l. 2.D. de appell.* tum etiam propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l.ſermo inuito 65.§.cum prætor,ad SC.Trebell.l.ſi fundus 16.§.ſi pluris,D de pignor.*

2 Appellatio enim vnius aduerſario prodeſſe non poteſt, quæ nec liti conſorti prodeſt, niſi cum vna eademque condemnationis & appellationis cauſa eſt, *l.1. & 2.C.ſi vnus ex plurib.appel.* Rebuff. *in proœmio conſtit. gloſ.5. num.98.* Facit *l. ſi quis 10. §.ſed cum aduerſus, & §. vlt. D.de appell.*

3 *§ fin.Inſt.de action.l.his qui bonis 4.l.vlt. & paſſ.D.de ceſſ. bonor.l.4 l. in omni 6.l.vlt.C.eod.*

4 Quod eſt iure communi conſtitutum eſſe creditur, *ex l. vlt. D.de his qui notand. l.1.§. vlt.D. de pœn.l.ſi quis iniuriam 35. D.de pœn.* Clarus, qui dicit communem *lib 5.ſent.§.vlt quæſt.95.n.23. & 5* poſt Bald.& Salic. *in l.vlt. C.de ſepulc. violat.* Edictum autem, quod factum eſt menſe Febr.1577 non idcirco inutile eſt, ſed ita interpretandum, vt non liceat Iudici mulctam pecuniariam diminuere aut remittere, quod alioqui liceret teſte Claro *ibid.num.8.*

5 *L.ſi longius 18.§.1. D.de iudic.l.ita vulneratus 5.§.vlt.D ad leg. Aquil. l.ſi à reo 70. vlt.D.de fideiuſ.l. Stichum 95.§ 1.D. de ſolut.l.locatio 9 §.quod illicite D de public.vectig.l.ſi pœna 1,D.de pœna.l per omnes 6 .C de defenſ ciuit.*

6 Initio ſcilicet inſpecto, quod regulariter inſpiciendum eſt, *l.3.§ſcio, de minor.* Textus eſt non ineleganſ *in d.l.ſi fundus 16. §.ſi pluris,D.de pignor.* etſi locus ille haud dubie à Triboniano corruptus eſt, vt docui *lib. 16.Coniect.*

7 De illo enim quærendum non eſt, quod iam fuit iudicatum, *l & poſt rem 7.l.poſt rem iudicatam 25. D.de tranſact.l.allegauter 23.§. 1. D. de condict.indeb.* Facit *l. in duobus 28.§.igitur & §.vlt.de iureiur.*

8 Nam & bonorum ceſſio ſpecies quædam eſt ſolutionis non ad inducendam liberationem, niſi quatenus ex bonis ceſſis ad debitorem peruenire poteſt, ſed ac acquirendam cedenti exceptionem, *d.§.vlt.Inſt.de act.l.3.C.de bon.auct.Iud.poſſid.*

DEFINITIO II.

Allegatio ſolutionis non impedit beneficium ceſſionis.

QVi bonis cedere vult, non aliter quidem audiendus eſt, quam ſi bonam fidem agnoſcat, & debitum fateatur: 1 Sed ſi ſolutionem alleget ſiue totius, ſiue partis debiti, non ideo arcendus eſt à beneficio ceſſionis, quoniam, etſi eſſet condemnatus, non prohiberetur allegare ſolutionem. 2 Planeque iniquum ſit arctari eum, vt vel longiores pati cogatur carceres, vel fateri, adhuc ſe debere, quod iam ſoluerit. 3 Cum debiti quantitas, ſiue maior, ſiue minor ſit facere nequeat, vt ceſſionis beneficio magis minuſve debeat locus eſſe. 4 Nam & facta ceſſione liberum eſt creditori cum ſuo debitore agere hactenus, vt aliquando conſtare poſſit, quid ſit in debito, quo paratam habeat in bona debitoris actionem, 5 ſiquidem ceſſio non liberat debitorem ab oblatione, ſed facit tantum, ne in carceres detrudi, aut in carceribus retineri poſſit. 6 Hoc vero multo magis locum habere debet, ſi allegatæ ſolutionis probationem debitor paratus ſit committere ſacramẽto & religioni creditoris. 7 Nam & alioqui pro liquido habendum eſt quod ſtatim per iuſiurandum alterius ex collitigatoribus liquidari poteſt, 8 nec fruſtrationis cauſa & per calumniam allegaſſe ſolutionem videri debet, qui aduerſarium ipſum iudicem conſtituit. 9 *Ita Senatus* in ſecreto auditorio contra Spect. Ioannem Gay, Aduocatum, 17.Cal. April. 1594. & iam antea pro Claudio Geneuois, contra D. Senatorem Craſſum.

1 *L.qui cedit,pen.D.de ceſſ.bonor.*

2 Solutio enim non impugnat iudicatum, imo potius confirmat, niſi proponas ſolutionem factam non eſſe deficiente fortaſſis in probatiobus eo qui allegauit ſolutionem, *arg.l. ſi duo 13.§. ſi quis iurauerit D.de iureiur.*

3 *Arg.l. qui in carcerem 22.D.quod met.cauſ.l.ſi quis dolo. 15.§. 1. de re iudic.*

4 Niſi cum creditores inter ſe diſſentiunt, quibuſdam volentibus admittere ceſſionem, aliis nolentibus, *l. vlt.C.hoc tit.l.maiorem 8.C. de pact.*

5 Atque ita accipiendum eſt, quod ait, *l.4.§.1 D.hoc tit.* non poſſe eum qui ceſſit, inquietari ab aliis quibus debet.

6 Oppoſita nimirum exceptione, *d.§.vlt.Inſt.de action.*

7 Placet etiam, iuſiurandum non tam probationem eſſe, quam releuationem ab onere probandis vt loquitur Bald. *in Auth. ſed nouo iure, Cod ſi cert.pet.* Facit *l. eum qui 30§. D.de iureiur.*

8 Proxime ſiquidem faciendum habetur pro facto, *l. pen.* vbi Bald. *D.de teſtam.milit.* Hinc eſt, quod tanquam liquidem compenſari poteſt debitum, quod per iuſiurandum ſtatim liquidari poſſit.

9 *L. 1. & 2. D. de iureiur. l. 2. eod. (l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non dat.)*

DEFINITIO III.

Ceſſio non poteſt impediri per ſolam oblationem liberandi debitoris à carceribus, niſi quinquennales induciæ vltro indulgeantur, & quidem ſine onere.

AT quid ſi paratum dicat ſe creditori pati, vt carceribus debitor eximatur? Non impediret ea res ceſſionem, niſi quinquennales quoque inducias creditor indulgere velit, 1 ne alioqui in creditoris maneat poteſtate, ſecundo aut tertio poſtea die hunc ipſum debitorem in carceres coniicere. 2 Quid vero ſi quinquennales quoque inducias creditor indulgeat, ſed ea lege, vt qui in carcere ſumptus facti ſunt, ab ipſo debitore ſoluantur? Non poterit ex eo impediri beneficium ceſſionis, 3 quoniam qui paratus eſt bonis cedere, non eſt condemnandus, vt quicquam ſoluat, quantulumcumque illud ſit, 4 ſolaque ſupereſſe creditori debet actio in bona debitoris, inque ipſum debitorem, ſi quandoque ad pinguiorum perueniat fortunam, non prius. 5 *Ita Senatus* in iiſdem cauſis.

Digitized by Google

1 *L.1.C.hoc tit.*

2 *Arg.l. fideicommiſſa 11.§.ſi quis decem 18.de leg.3 l.1.§.ſi cui ita, D.vt legat.* num.cau & elegantius in *l.3.in fin. D.vt in poſſ.legat.l.qui bona fide 13.§.huic ſtipulationi. de dam.infect.*

3 Eſt enim beneficium hoc ceſſionis fauorabile ideoque pleniſſime impetrandum, *l.pen. D.de conſtit.Princip.*

4 Ne aliis quidem, quibus debet, ac quibus ſpecialiter nihil ipſe ceſſit, *l.4.§.1.D.de ceſſ.bon.Facit.l.ſi reus 70. D.de procur.*

5 *§.vlt.Inſtit.de action.d.l.vlt.C.hoc tit.l.3.C.de bon.auct.Iudic.poſſid.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ex delicto non poteſt cedere bonis, nec in præiudicium fiſci, nec in præiudicium partis, cui adiudicatum aliquid eſt pro pœna, non pro intereſſe.

AD mulctam pecuniariam cõdemnatus ex cauſa criminis, ſi velit bonis cedere, non auditur,[1] non ſolum in præiudicium fiſci,[2] ſed nec in præiudicium aduerſarij,[3] quamuis in litis ſumptibus quibuſcunque ex ea cauſa irrogatis aliter receptum ſit.[4] Si tamen pluribus eiuſdem delicti ſociis eadem ſententia ſic condemnatis, vt à quolibet in ſolidum pœna exigi poſſet,[5] locupletior conſentiat, vt pauperior ad ceſſionis beneficium admittatur, nulla aut fiſco, aut accuſatori fiet iniuria, ſi ceſſio recipiatur,[6] quandoquidem ab eo, qui locuples eſt, exigi ſolidum poterit:[7] ei vero, qui ſolidum ſoluit, partis repetitionem mox à correo habiturus,[8] multo minus ſit iniuria, cum ceſſioni conſentiat,[9] cuius beneficium ſibi maxime fraudi forte intelligat, quamque ſolus ipſe prohibere poſſet, ſi vellet.[10] Verum quia fiſci quoque & aduerſarij intereſt, quandiu mulcta ſoluta non eſt, vt plures habeat obligatos, à quibus ſingulis exigere ſolidum poſſint,[11] vel ob id maximè, quod qui hodie locuples eſt poſt modum fieri pauper poſſit;[12] Placuit, non prius indulgendam condẽnato inopi beneficium ceſſionis, quàm locuples, qui conſentit, mulctam, integram ſoluerit, vt in eum ſtatum res reducatur, quo ſolius eius interſit, qui conſentit.[13] *Ita Senatus*, in cauſa D. de la Compoſte, & Iacobi Fabri, 13. Calend. Ianuar. 1594.

1 Tam ex edicto Emanuelis Philip. de menſe Febr. 1577. quam ex iuris communis ratione, vt diximus *Defin.1.num.4.ſup.*

2 Boër. *deciſ.341.* & alij, quos citat Anton Teſſaur *deciſ.Pedem. 182. num.3.& 4. ex c.finem litibus de dolo* (Idque adeo verum eſt, vt nec audiatur condemnatus ſi velit bonis cedere Graphario Senatus pro emolumento mulctæ contra eum iudicatæ non quidem fiſco (nullum enim pro hac mulcta emolumentum debetur,) ſed aduerſario: quia hoc debitum fiſcale eſſe intelligitur & fiſci priuilegio gaudet etiam in perſona conductoris emolumentorum, cùm in locationis lege ita nominatim comprehenſum eſt ad maiorem mercedem captandam. Alioqui ſecus eſſet. *Ita Senatus* Idib. Sept. 1613. pro Graphario Auguſto Paris contra Velat. Mihi tamen durum id videbatur, cùm etiam debitor Principis poſſit bonis cedere, *l.2.& 3.C. hoc tit.* dum ne propter honorem municipalem, vel munus, *l.propter 5.eod.* Vide Guid.Pap.*quæſt.*)

3 Intellige de pœna, quæ adiudicata eſt tanquam pœna, non de ea, quæ tanquam intereſſe, vt concludit Teſſ *ſup.d.loco, num.5.& 7.*

4 Quia condemnatio ſumptuum litis tum etiam, cum delictum liti cauſam dedit, non ob delictum, ſed ob litem infligitur, *l. eum quem temere 97 D.de re iudic.*

5 Hoc enim neceſſe eſt exprimi in ſententia alioqui non tenentur ſinguli niſi in viriles, *l.1.& 2.C.ſi plur. vna ſent. condemn.ſunt.*

6 Quod enim vni prodeſt, & nemini nocet, facile admitti debet, *l.in creditore 38.* vbi Bart. *D.de euict.l.pen C.de precibus Imp. offer.*

7 *d.l.1.& 2.C.ſi plur.vna ſent l.inter fideiuſſores 26.D.de fideiuſſ. l. bona 39.§.1.de iur.fiſc.Paulus 43.D.de re iudic.*

8 *L.2. alias l.1.C.de duob.reis.* vbi Gloſ.& DD.de qua tamen vide quæ ſcripſi *lib.11. Coniect.*

9 *L.nemo videtur 145. de reg.iur. l.quæritur 24.§.ſi venditor D.de ædil.edict l.§.vlt D.quod falſ.tut auct.*

10 Notant noſtri *ad l. Caius 19.D de pignor.act.* ſibi enim imputet qui admiſit rem quam prohibere potuit, *l.qui bona 13.§.ſi iuxta D. de dam. infect.*

11 Noſtra enim intereſt plures habere debitores, *l.2 §.1.l.6.duob. & paſſ. de duob. reis. l.vlt.C.de fideiuſſ.* ſicut & plures actiones, *l. qui ſeruum 31.l.quoties 43.l. nunquam 60. de oblig.& action.* Facit *l. hæres 2.5.pen. de fideiuſſ.*

12 *L.cura 4.§.deficientium. D.de muner.& honor.l.ab his 10.§.auctis de vacat.& excuſ.muner.l ſitu.37.§.1 de neg.geſt.l.chirographis 57. de admin.tutor.l periculum 35.ſi cert.pet.*

13 Intereſt enim victoris quamdiu ſibi ſolutum non fuit aut pleniſſimo ſatisfactum, *d.l.vlt.C.de fideiuſſ.l. licet 42. §. vlt. de procur.*

DEFINITIO V.

Iuſſus ſatiſdare ob delictum non eſt audiendus ſi bonis velit cedere.

QVid vero ſi reus non ad mulctam pecuniariam condemnatus ſit, ſed tantum ad præſtandam ſatiſdationem ex ea cauſa, quæ non poſſit admittere iuratoriam cautionem?[1] Non recipietur bonorum ceſſio, quoniam eiuſmodi ſatisdationis præſtandæ iniuncta neceſſitas pœnæ loco eſt.[2] *Ita Senatus* paulo ante in cauſa N. Romani Dogier.

1 Puta ſatiſdationem de non offendendo, de qua *in l.illicitas 6. §.ne potentiores. D.de offic.præſid.* pro qua non ſolet admitti regulariter iuratoria cautio niſi cum paupertate concurrat bona vox & fama eius, contra quem poſtulatur. Iulius Clar. *lib. 5. §. fin. quæſt.46. num.14.& quæſt.47.num.5.*

2 Vt ex eo apparet, quod in defectum idoneæ cautionis exulare cogendus eſt is, qui ſatiſdare non poteſt, niſi ſit bonæ vocis & famæ. Clarus *d. num. 5.* Condemnationis enim ſpecies eſt, vt quis cauere iubeatur. *l. in omnibus 42. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Aduerſus appellantem à minima non admittitur ceſſio bonorum ante deciſam appellationem.

MVlto magis dicendum eſt, ſi à condemnatione, quæ mulctam pecuniariam irrogauit, tanquam à minima priuatus accuſator, licet ſolus appellauerit, non eſſe locum beneficio ceſſionis pendente appellatione.[1] Quid enim ſi ſuperior Iudex aut maiorem mulctam infliget, aut ex pecuniaria faciet corporalem?[2] Prius ſiquidem eſt vt ſciatur quid & quantum ſit in debito, quam vt ceſſio fieri poſſit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bartholomæo Baudin, contra N. Delaual, Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Quia appellatio extinguit iudicatum, *l.1.§.vlt.ad SC.Turpill.*

2 Vtrumque enim pro ſuo iure facere poteſt, ſi delicti atrocitas id exigere videbitur. Finge pœnam arbitrio iudicis relictam eſſe. Iulius Clar. *lib.5.§.fin.quæſt.83.nu.11. & ſeqq.*

3 *l. pen.D. hoc tit. de ceſſ.bonor.*

DEFINITIO VII.

Contra fiſcale debitum non admittitur Syndicus ad ceſſionem bonorum, licet ſit debitum vniuerſitatis.

SYndicus, qui ab vniuerſitate fiſcale debitum exigere debuerat, nec exegerat, eum ab exactoribus publicis conuẽtus & in carceres coniectus eſſet, neque haberet, vnde ſolueret, petebat à Senatu, vt ad ceſſionis beneficium admitteretur. Nam quod dici ſolet, fiſcalis debiti priuilegium illud eſſe, vt impediat ceſſionem,[1] non videbatur huic nocere debere, quippe qui non tam ſuo, quam alieno nomine, id eſt, pro vniuerſitatis debito conueniretur.[2] Sed tamen viſum eſt periculo ſi id fore exempli, & Principis rationibus & commodis prorſus alienũ,[3] facilius haud dubie in tanta populi egeſtate electuris Syndicis beneficiũ ceſſionis, ſi ad id admitterentur, quam periculum & incommodum exactionis.[4] Itaque ſecutus eſt *Senatus* noſter temperamentum, vt Syndicus ille carceribus eximeretur, & intra certum tempus exigere iuberetur, aut ſaltem in exigendo quantum poſſet diligentiam præſtare id ni faceret, rurſus in carceres detruderetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Meiry. Idib. Septemb. 1595.

1 Socin. *reg 65. in verb cedens bonis.* Guid. Pap. *quæſt.211.n.3.* Boër. *dec. 341.* & alij, quos refert & ſequitur Anton. Teſſaur *deciſ. Pedem.182. nu.* Sunt tamen qui diſtinguant, an debitum fiſcale ſit ex contractu, an ex delicto; vt priore caſu poſſit admitti ceſſio, non etiam poſteriore. Ranchin *ad quæſt.Guid.Pap.211.* Et hanc diſtinctionem ſequutus eſt Senatus noſter contra D. Ducem Gebennenſem 6. Maij 1610. Vide tamen Bart. non diſtinguentem ad *l.1.C.hoc tit.* Eodem areſto pronunciatum eſt, eum cui datum eſt priuilegium vt nummi ei debiti habeantur, pro nummis fiſcalibus, non ſimiliter habere priuilegium ne contra eum poſſit fieri ceſſio bonorum, eſt enim priuilegium ſupremi principis ſolius: & priuilegium illud debet intelligi quantum ad faciẽdam exactionem, non quantum ad impediendam ceſſionem.

2 Neque enim quod vniuerſitas debet, Syndicus ipſe debere intelligitur, vt nec alij ſinguli, *l.2. §.1.& 2.l.2.l.ſicut 6 in prin. & §.ſi quid cum l. ſeq. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom.* Et hæc ipſa ratio oſtendit, non eſſe admittendum Syndicum ad ceſſionem bonorum pro debito vniuerſitatis

ſtatis. Eſſe enim debitor debet, qui vult bonis cedere *l. pen. hoc tit. §. vlt. Inſt. de act.*

3 Non facile autem inducendum ius illud eſt, quod ſi damnoſum fiſco, ne quidem Principis reſcripto, *l. nec damn. 3. C. de precib. Imp. offer.*

4 Cum tamen nullo niſi exactionis incommodo onerare debeat Syndicus. Vnde illud eſt, quod etiam filius familias, qui bona nulla habet, nec habere poteſt, Syndicus tamen & vniuerſalis actor eſſe poteſt, *l. item eorum 6. §. vlt. D. quod cuiuſque vnius.*

5 Vt tædio cæteris extorqueatur ſolutio, ſicut interdum tædio miſſionis in poſſeſſionem extorquetur cautio damni infecti, *l. 4. §. ſi forte, l. prætor ait. 7. & paſſ. D. de damn. infect.* licet carcer inuentus ſit ad cuſtodiam, non ad pœnam, *l. aut damnum 8. §. ſolent. D. de pœn. l. ſi quis filio 6. §. eius qui de iniuſt. rupt. l. 3. D. de cuſtod. & exhib. reor.*

DEFINITIO VIII.

Non poteſt renunciari beneficio ceſſionis bonorum, neque per iuſiurandum, nec in iudicio.

ADeò fauorabile eſt beneficium ceſſionis bonorum, vt ei renunciari nullo modo poſſit, [1] non ſolùm priuata & iurata [2] quoque conuentione, [3] ſed nec in iudicio. [4] Neque aliud erit, tametſi ea renunciatio bis ac ſæpius in iudicio facta proponatur. [5] Ita vt nec vlla reſtitutio in integrum eo nomine neceſſaria ſit, [6] quæ tamen ſi ex abundanti petatur, tanto facilius concedenda eſt. [7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ioanne Antonio Verney, 8. Cal. Sept. 1612.

1 Quia non auditur perire volens *vulg. l. non tantum 6. D. de appell.* Nec quiſquam dominus eſt membrorum ſuorum *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* vt poſſit ſuum corpus in eas anguſtias coniicere, vt marceſcendam habeat in perpetuis carceribus. Quæ potiſſimum ratio induxit beneficium legis Iuliæ de ceſſione bonorum *l. 3. C. hoc tit.* Bart. & Cyn. *ad l. 1. C. hoc tit.*

2 Videretur enim iuſiurandum hoc præſtitum contra leges, & ideo valere non poteſt, *l. non dubium 5. C. de legib. l. iuris gentium 7. 5. & generaliter D. de pact. l. ſi quis inquilinos 1. 2. §. vlt. de leg. 1.*

3 Non enim poſſunt priuatorum cautiones & conuentiones legum authoritate cenſeri, *l. vlt. D. de ſuis & legit. l. 3. C. de collat. l. quod heres 15. §. 1. D. ad leg. falcid.*

4 Maximè namque in iudiciis legum authoritas conſeruanda eſt, cùm iudicia omnia legitima eſſe oporteat, vt ex veterum iudicum iuriſiurandi vetere formula apparet apud Briſſon. *lib. 8. pag. 817.* Adde *l. rem non nouam 14 & Auth. ſeq. C. de iudic.*

5 Quod enim ſæpius factum eſt contra leges, tanto minus ratum haberi debet, quanto magis eo facto legum maieſtas offenditur.

6 Quod enim iure communi conceditur, non facilè extra ordinem eſt indulgendum, *l. in cauſa 16. in princ. D. de minor. l. Imperator. 30. D. de reb. author. iud. poſſ.*

7 Non enim ſolent nocere, quæ ex abundanti imperantur, *l. non ſolent 94. de reg. iur* Adde Ioan. Papon. *lib. 10. Syntagm. tit. 10. De ceſſion de biens 3. §.)*

TIT. XXXII.

DE BON. AVCTOR. IVDIC. poßid. & de ſep. bonor.

DEFINITIO I.

Miſſio in poſſeſſionem non valet, niſi denunciata ſit ipſi aduerſario, aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis.

MIssio in poſſeſſionem bonorum debitoris ſi colono aut inquilino, aliive ex domeſticis ſignificata ſit, vt domino ille renunciaret, nec probetur renunciaſſe, non nocet domino: [1] qui, cum non reperitur, neceſſario denunciandum eſt ad eius domum & ſignificanda denunciatio vni ex domeſticis, aut ſi nulli ſint, affinibus vel vicinis, per quos veriſimile ſit futurum, vt rem geſtam debitor reſciat; [2] alioqui nulla & inefficax eſt miſſio in poſſeſſionem, eumque, qui miſſus eſt, poteſt debitor propria auctoritate impune prohibere [3] *Ita Senatus* in cauſa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptiſtam Varronem, 13. Cal. Septemb. 1588. Iunge Definit. 1. ſup. De ius vocand.

1 Specul. *in tit. de prælec. §. reſt. verſ. quid ſi ea loca, per text. in l. fin. C. ſi per vim vel alio mod. cap. fin. de eo, qui mitt. in poſſ. rei ſeruandæ cauſ.*

2 *l. 4. §. toties, cum ibi notat. D. de dam. infect.*

3 *d. l. fin. C. ſi per vim vel alio mod. l. factum à Iudice 170. de reg. iur. l. prohib. 5. C. de iur. fiſc. l. 10. & cum lo 8. §. ſi prœt. D. de tranſ.* Specul. pluribus *in dict. tit. de prim. decret. §. nunc de effectibus verſ. ſed quid ſi iudex col. 5.*

DEFINITIO II.

Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum penſitationum ſi agat in perſonam, ſecus ſi in rem ipſam emphyteuticam.

REliqua centuum & annuarum penſitationum, quæ debebantur ab eo, qui hæredem non reliquit, niſi cum beneficio legis & inuentarij, peti extra diſcuſſionis inſtantiam non poſſunt, quoniam perſonalis ea actio eſt, per quam intendit actor ſibi dari oportere. [1] Sed ſi dominus directus, quod facere poteſt poſtulet mitti ſe in poſſeſſionem iure directi dominij ob non ſolutas penſitationes, [2] non erit ad inſtantiam diſcuſſionis remittendus, cum eo caſu dominium vtile extra cauſam hæreditatis conſtituatur, propter ius conſolidationis, quod aliud nullum poteſt eſſe antiquius. [3] Quod ſi lis eo nomine agitata ſit, & inter collitigantes conuenerit, vt pro ſumptibus litis idē fundus maneat obligatus, [4] cauere bonus Iudex debet, ne fraudi ea res ſit cæteris creditoribus. [5] Itaque ſententiam ſic concipere debebit, vt adiiciat, *citra præiudicium inſtantiæ diſcuſſionis*; [6] nempe quoniam in aliorum creditorum poteſtate eſt offerendo, quod domino directo defunctus debuit, impedire ius conſolidationis, [7] atque ita efficere, vt ad corpus hæreditatis dominium vtile reuertatur, aut potiùs vt in matrimonij hæreditarij corpore retineatur, quaſi nunquam ſeparatum. [8] *Ita Senatus* ex tempore cauſa quadam Capituli Eccleſiæ Cathedralis Maurianenſis, & N. Dupont Domini de Myans, 15. Cal. Sept. 1592.

1 *§. appellamus, Inſt. de action.*

2 *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt. l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

3 *Arg. l. ex facto 51. verſ. reſpondi, D. de pecul. l. 1 D de tribut. act.* (Melior textus *in l. in liberto 77. D. de ſolut.* Quod verò in cæteris bonis non emphyteuticis Dominus directus in iis non præfertur. *D. f. 7. num. 5. ſup. de iur. emphyt.*)

4 Quo caſu non aliud poteſt Index inter litigatores conſtituere, quā quod inter eos conuenit, *l. ſi conuenerit 26. D. de re iudic.*

5 Ne ſcilicet ex facto & voluntate collitigatorum lædatur ius cæterorum, *l. 3 in princ. D. de tranſact. l. 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. in l. filius familias 114. §. Diui 2. in fin. de leg. 1.*

6 Exemplo eius, quod ſcriptum eſt, *in l. Babius. 9. in fin. D. de pact. dotal.*

7 Cui ſcilicet non aliter locus eſt, quam ſi Domino directo non ſatisfiat quandocunque.

8 Cum non poſſit ſeparari niſi per conſolidationem qui hoc caſu impeditur, oblata quandocumque ante ſententiam ſolutione.

DEFINITIO III.

Inter chirographarios creditores nullum priuilegium eſt temporis, ſed cauſæ.

PLuribus creditoribus chirographariis concurrentibus, neque is, qui tempore prior eſt, [1] neque cui maior pecuniæ quantitas debetur, [2] cæteris præferendus eſt, ſed ſi cætera ſint paria, concurrunt, ſin minus præfertur is, qui fauorabiliorem debiti cauſam habet [3] Non enim ſicut inter hypothecarios, ita & inter chirographarios creditores, qui prior eſt eſt tempore, prior eſt iure, [4] ſed perſonalium actionum priuilegia ex cauſa, non ex tempora æſtimanda ſunt. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſupra Defin. 14. De iur. delib.

1 Vt inter hypothecarios creditores, *l. ſi fundum 4. & ſeq. C. qui potior. in pignor. hab.*

2 *Vt in l. maiorem 8. D. de pact. l. vlt. C. qui bon. ceder poſſ.*

3 *l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

4 Quanquam etiam inter hypothecarios quidam ſunt priuilegiarij *l. interdum 5. & ſeq. D. qui potior in pignor. hab.*

5 *dict. l. priuilegia.*

DEFINITIO IV.

Non ſunt audiendi creditores agentes contra emptorem bonorum, quorum diſtractioni ſemel conſenſerunt, vt iterum vendantur.

POſt diſtracta iudiciali auctoritate bona eius, qui hæredem non habuit niſi cum beneficio legis & inuentarij, ſi ſex menſes præterierint, qui ad redimendum præſtituti ſunt, [1] nullo modo inquietari emptor debet; [2] etiamſi pretium ex venditione redactum dimittendis omnibus creditoribus non

Digitized by Google

ſufficiat.[3] Nec aliud erit, tametſi minoris diſtracta ſint bona hæreditaria, quam fuerunt æſtimata, cum inuentarium conſcriberetur. [4] Etſi enim æſtimatio illa, quæ per viros probos fit, cum inuentarium ſolemne conſcribitur, mediocris eſſe ſolet, non tamen poteſt obligare emptorem, vt ex contractu ſuo conuentus amplius pretium ſoluere teneatur, quam quod obtulerit. [5] Sed nec hæredem ipſum ea æſtimatio aliter obligat, quam ſi creditores & legatarij petant ſibi ſatisfieri ex rebus hæreditariis, hoc eſt, dari eas ſibi in ſolutum, quod vtique pro ſuo iure facere poſſunt: ſicut & ex contrario, ſi ab iis hæres vrgeatur, liberum illi eſt, ex ipſis rebus ſatisfacere, nec omnimodo neceſſaria eſt venditio, niſi cum periculo ſuo fieri eam creditores & legatarij poſtulant. [6] Quomodo accipi debet, quod traditum eſt, hæredem cum beneficio legis & inuentarij in tantum creditoribus hæreditatis teneri, in quantum res ſubſtantiæ hæreditariæ ad eum deuolutæ valeant. [7] Sed ſi poſtulantibus creditoribus & legatariis via venditionis electa ſit, &, vt fieri aſſolet, bona omnia hæreditaria vendi Iudex præceperit, eique decreto ſolemniter & rite ſatisfactum ſit, ſerum & inciuile eſt deſiderium creditorum aut legatariorum poſtulantium eadem bona iterum vendi „vel ex iis dari ſibi in ſolutum, tametſi propter factam viliore pretio venditionem futurum ſit, vt maneant in damno. Sibi enim imputent, qui hanc viam elegerunt, cum poſſent petere, vt ex ipſis bonis hæreditariis ad ratam factæ per viros probos æſtimationis ſibi ſatisfieret. Itaque non tantum emptor aduerſus eos tuendus erit ſed etiam hæres, cui nimirum neceſſe fuit decreto Iudicis parere. [9] *Ita Senatus* pro illuſtri D. Franciſco de la Thouiere de Giolee, contra N. Antonium de Rochette, & Claudium du Cloz, 13. Cal. Ianuar. 1592.

1 Quod totũ ſemeſtre tẽpus liberũ eſt hæredi ad pignora redimenda.

2 Ne quidem prætextu minoris ætatis, alioqui nemo accedet ad emptionem rerum hæreditariarum, nec ſi bona fide diſtrahantur, *l. ait prætor. 7. alias, l. etſi ſine §. quæſitum. D. de minor.* nec ſane fides haſtæ facilè conuelli debet, *l. ſi hypothecas 8. C. de remiſſ. pignor. l. 1. & 2. C. ne fiſc. rem quam vend. euinc. libr. 10. tit. 5.*

3 *L. vlt. §. ſin vero creditores, C. de iur. delib* iunct. *§. ſed nec.*

4 Non enim pluris eſſe res vlla videri poteſt, quanti vendi poteſt publicè, *d. §. quæſitum.* dummodo nihil dolo malo factum ſit, *l. ſi quos 29. C. de reſcind. vendit. l. pen. & vlt. C. ſi vend. pignor. agat.*

5 Siquidem ſubſtantia emptionis conſiſtit ex pretio, quod fuerit conuentum inter contrahentes non quod ab aliis ſit conſtituendum, *l. pacta conuenta 72. verſ. Paulus notat. D. de contr. empt. l. vlt. C. eod. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.*

6 *ad l. vlt. §. & ſi præfatum* vbi Bald. & Caſtr. *C. de iure delib.*

7 *d. §. & ſi præfatum.*

8 Ita poteſt iis obiici vulgatum illud Brocardicum, *Rateat tibi via, quam elegiſti. l. ſi mulier. 21. §. vlt. D. quod metus cauſ.*

9 *L. non videntur 167 qui iuſſu, de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Aduerſus diſtractionem iudicialem pignorum non magis fauetur abſentibus creditoribus, quam præſentibus, dummodo vocati ſint publico programmate. Excipiuntur pupilli, quorum tutoribus non ſit denunciatum.

NEc diſtinguemus, an creditores hi aut legatarij venditioni interfuerint, quamquam minor in his dubitatio eſt, an vero adfuerint. Nam ſi in prouincia fuerunt, generali programmate vocatos eos eſſe ſufficit, vt pro præſentibus habeantur,[1] niſi forte pupillos proponas, qui ſane pro præſentibus haberi non poſſunt, [2] ne tum quidem, cum habent tutorem, ſi non ipſi tutori nominatim denunciatum ſit; [3] ſin abfuerunt, licet Reipublicæ cauſa, aut quod forte in alia longeque remota prouincia habitarent, non eo magis audiendi ſunt. [4] Et quia ſi præſentes fuiſſent ac contradixiſſent, maioris tamen partis creditorum vota ſequi Iudex debuiſſet,[5] (etſi poſſet dicit maiore pretio fuiſſe illos empturos ad conſequendam idemnitatem, ſi venditioni adfuiſſent [6]) & quia eorum indemnitati conſultum eſſe poteſt per hypothecariam aut condictionem ex lege Iuſtiniani aduerſus legatarios & poſteriores creditores.[7] Quod ſint ipſi omniũ poſteriores, id vnum iis ſupereſt, vt vicem ſuam doleant, quod & poſteriores creditores fuerint, & abſentes. [8] Rurſus nec diſtinguemus, an qui præſentes fuerunt proteſtati ſint, ne quid iis præiudicij ex publica venditione fieret, necne. Nihil enim poteſt ea proteſtatio prodeſſe aduerſus publicam venditionem auctoritate Iudicis factam. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pignor.*

2 *L. in poſſeſſionem 6. §. 1. D. quibus ex cauſ. in poſſ. eat.* Papon. *lib. 18 tit. 6. de criées & ſubhaſtations. Arreſt. 1.*

3 *Vt in l. Æmilius 38.* ibi, *denunciat. tutoribus ſæpe datis, D. de mino.* Alioqui hæc ætas creditur ignorare illa etiam, quæ videt, *l. 1. C. de falſ. mon.*

4 Quamuis edicto prætoris non minus excipiantur, qui abſunt Reipublicæ cauſa quam pupilli. *in d. l. in poſſ. 6. §. 1. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

5 *L. iuris gentium 7. §. vlt. cum l. ſeq. D. de pact. l. vlt. C. qui celer. poſſ.* vt proinde videatur hoc caſu locutus eſſe iuris regulæ quæ vult, poſſe fieri te ignorante, quicquid poſſet fieri te inuito, *l. qui poteſt 26. de reg. iur.*

6 Potuiſſent enim & ipſi licitari cum extraneis, adeoque cæteris paribus extraneos vincere iure creditorum, *l. cum bona 16. D. de bon. auctor. iudic. poſſid. alias l. 1. de priuil. cred.* iunct. *l. 2. C. ſi in cauſ. iud. pig. capt. ſit.*

7 *Ex l. vlt. §. ſin vero creditores, C. de iur. delib.*

8 Nec enim poteſt abſentia facere meliorẽ cõditionẽ poſteriorũ creditorũ, quia nõ magis aliis, quã ipſis debet eſſe dãnoſa *l. ab 140. de reg. iur.*

9 *L. tutor vrgentibus 47 in princ.* vbi Bart. *D. de muner.*

DEFINITIO VI.

Caſus duo, in quibus auditur creditor vel legatarius petens iteratam diſtractionem pignorum iam diſtractorum.

DVo tamen caſus ſunt, in quibus audiendus eſt creditor aut legatarius petens, vt bona iam ſemel vendita iterũ diſtrahantur. Vnus eſt, ſi omiſſa haſtarum ſolemnitate venditio facta ſit. Rite ſiquidem & ſeruatis ſolemnibus factam eſſe oportet, vt emptor ſit ſecutus. [1] Aliter, ſi pretij vilitate gratioſam emptionem in fraudem creditorum & legatariorum factam eſſe appareat. [2] Sed quod ad priorem cauſam pertinet obſeruandum eſt, non eo minus rite factas videri ſubhaſtationes, quod forte curator datus hæreditati citatus non ſit, aut quidam ex creditoribus, ſi modo citati ſint illi, qui venditionem impugnare volunt: [3] quod ad poſteriorem vero, non ex ſola pretij vtilitate induci præſumptionem fraudis & gratiæ, [4] nec ſi proponas empta bona per maritum hæredis inſtitutæ. [5] niſi manifeſte appareat colluſum inter coniuges, maritique perſonam ſuppoſitam fuiſſe, vt ſub eius imagine hæres ipſa in poſſeſſione remaneret. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. 1. 2. vlt. & paſſ. C. ſi vendit. pignor. agat.*

2 *L. 1. C. de fid. & iur. haſt. fiſc. l. 10. tit. 3. l. ſi quos 29. C. de reſc. vend. 1.*

3 Neque enim ſi quid contra aliquos peccatum ſit, aliis prodeſſe debet, qui rite ac ſolemniter citati fuerunt, ſiquidem quod alius citatus non eſt, non intereſt mea, *l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. reſcriptum 10. D. de pact. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

4 *L. dolus emptoris 10. C. de reſcind. vendit.*

5 Cum ab ipſa quoque hærede inſtituta emi potuerint. *l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pig. capt. ſit.*

6 *L. & qui ſub imagine 10. C. de diſt. pig.* Facit *l. ſi is qui bonis 91. D. de acq. hæred. l. contract. 54. D. de oblig. & action.* Paul. *lib. 2. ſent. tit. 13. §. 4.*

DEFINITIO VII.

Creditor conſtitutarius poteſt ſuam poſſeſſionem auocare ab eo etiam, qui emit pignus diſtractum ex iudicis auctoritate.

ADdunt quidam, nec male, tertium caſum, [1] quo emptor inquietari poteſt, ſi venditio facta ſit ignorante eo creditore, qui bona debitoris omnia obligata habebat cum clauſula conſtituti. Nam ſi is auocare velit propriam poſſeſſionem condictione ex lege Iuſtiniani etiam ab emptore, cui rem vendi, cum venderetur, ignorauerat, [2] audiendus eſt, quandoquidem poſſeſſio illa eſt extra cauſam hæreditatis. [3] quæ proinde ignoranti ei nullo modo auferri potuit. [4] Et ſi enim non poteſt conſtituti clauſula facere vt impediatur vẽditio pignoris, cum bona debitoris omnia poſtulantibus creditoribus & impetrante Iudice vendenda ſunt, vt ſingulis ex ordine ſatisfiat: [5] facit tamen vt ſi is creditor anterior fuit, non prius adimenda ei ſi poſt venditionem poſſeſſio, quam acceperit ſolutionem.[6] Proinde non proderit emptori, quod aliis creditoribus poſterioribus licet iuſtis ſoluerit, nec cogẽdus

dus erit is, qui fuit in iuſta poſſeſſione, vt agat contra poſteriores creditores, quibus ſolutum eſt, cum auocata propria poſſeſſione ſibi per retentionem proſpicere commodius poſſit. 7 *Ita* in eadem cauſa tractatum eſt, & antea pronunciatum, vt quidam referebant pro Ioanne Ductest mercatore Camberienſi. *ſine die.*

1 *Ex l. vlt. C. de acquir. poſſ.* quam & Interpretes & Pragmatici noſtri ſic accipiunt, quaſi ad hunc quoque caſum pertineat, contra quos tamen vide quæ ſcripſi in priore parte Chiliadis *de error. pragmat.*

2 Cum non poſſit eſſe hæreditatis, niſi quod fuit defuncti mortis tempore, *l. 1 §. Scæuola, D. ſi is qui teſt. l. eſſ. iuſſ.* iunct. *l. ſeq. quaſt. 67. de legat.* 2.

3 *d. l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

4 Quia clauſula cõſtituti nõ facit, quo minus res creditori obligata remaneat in domin. debitoris, nec proinde quin poſſit diſtrahi pro debito.

5 Nam nec niſi per ius offerendi poſſet creditor anterior cogi diſtractionem pati rei ſibi obligatæ.

9 Quomodo prodeſſet ei, ſi à creditore anteriori conueniretur per hypothecariam, *l. vnic. §. nec aduerſus emptores. C. de iur. delib.*

7 Melius enim eſt poſſidere, quam agere, *l. is qui deſtinauit 24. D. de rei vindic. §. commodum, Inſt. de interd.* & plus cautionis eſt in rem, quam in perſonam, *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

In pari cauſa non eſt potior cauſa eorum, qui vel à teſtatore, vel à iudice priores nominati ſunt.

CVm inter creditores de ordine ac priuilegio diſputatur, non ſunt ceteris paribus præferendi illi, qui vel à teſtatore, vel verbis ſententiæ Iudicis priores nominati proponuntur. Sed ſi in eodem omnes gradu conſtituti ſunt & in eadem priuilegij cauſa ſimul admittendi ſunt, cum fieri nequeat, vt etiam ex iis, qui ſimul admitti debent, alij aliis priores non nominentur: 1 Itaque hoc caſu diſtributio pecuniæ, quæ ex bonorum venditione redigitur, ex æqua lance fieri debet, 2 quod Galli dicunt, *à ſold & liure*, per ſolidum & libram. *Ita Senatus* in eadem cauſa D. de Grolee.

1 In coniunctis enim ordo nullus eſt, nec quicquam intereſt, vtrum eorum dicatur prius, aut ſcribatur, *l. quidam, 14. D. de pecul. legat. l. nec enim 6. D. de ſolut.* Excipe tamen caſum *l. generaliter 24. §. quid ergo, D. de fideic. liber. l. quoties, 14. D. de vſufruct.*

2 *Vt in l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Prætextu anteriorum creditorum poſtea ſuperuenientium non poteſt recuſare emptor, quo minus ſoluat anterioribus præſtita per eos ſatiſdatione.

DIſtractis ex iudicis mandato bonis hæreditariis, ſi antequam ex emptoris pecunia dimiſſi eſſent creditores omnes, quibus ex ordine ſatiſfieri Iudex præceperat, alij creditores iique anteriores ſuperueniãt; non idcirco poterit emptor poteſt, vt differatur ſolutio pretij in id vſque tempus, quo de nouorum creditorum iure cognitum ſit: imo 1 nec vt ea cognitione pendente liceat ſibi, quod ex pretio ſoluendum ſupereſt, obſignare. 2 Præciſe enim cogendus eſt ſoluere, ſed per modum fiduciæ dumtaxat, & vt loquuntur, prouiſionaliter, non diffinitiue, & conſequenter præſtita cautione. 3 Prouiſionaliter quidem, quoniam, quamdiu de anteriorum creditorum iure dubitatur, nõ debet cæteris iam indubitatis mora fieri: 4 non tamen diffinitiue, quia æquum eſt, ſaluum manere ius anteriorum creditorum, licet poſteriores veniant. 5 Nam quam quod dici ſolet, nihil intereſſe emptoris, an alij creditores ſuperueniant necne, propterea quod non aduerſus eum ſed contra legatarios & poſteriores creditores condictionem habituri ſint, 6 tum demum verum eſt, cum poſterioribus emptor ſoluit priuſquam ius anteriorum creditorum compertum haberet; 7 alioqui imputari ſane poſſet emptori, cur ſciens poſterioribus ſoluiſſet. 8 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum enim rem ipſam penes ſe iam habeat, non debet interim & rem, & precium retinere, *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

2 Tunc enim ad obſignationem deueniri ſolet, cum nemo eſt cui ſolui poſſit, *c. vlt. D. de leg. commiſſ. l. ſi per te non ſtat 7. l. acceptam. 19. C. de vſur.*

3 Nec enim ſolet prouiſionalis vlla fieri adiudicatio, niſi præſtita ſatiſdatione. Dixi *Defin. 2. & 7. ſupr. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

4 *L. vlt. §. & ſi præfatam, & ſeq. C. de iur. delib.*

5 Vt ſcilicet poſſint conſequi indemnitatem etiam contra creditores poſteriores, qui ſuum receperunt, *dict. l. vlt. §. ſin vero creditores.*

6 *d. §. ſin vero creditores.*

7 Iniquum enim eſt, non impune ſoluere illum, quem prætor poſſit, vt ſoluat cogere, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.*

8 Intellige, niſi hoc ipſo apud prætorem allegato nihilominus cogeretur, vt ſolueret poſterioribus, *l. ait prætor, 7. §. ſed etſi ei, verſ. puto autem, D. de minor.* Bene namque ſoluit, quiſquis ſoluit cogente Iudice, *l. ſancimus 25. Cod. de adminiſtrat. tutor.*

DEFINITIO X.

Curator dandus eſt hæreditati tanquam iacenti, ſi hæres cum beneficio legis & inuentarij aliquas habeat actiones, alioqui non valent, quæ contra hæredem geſta ſunt.

HÆreditate per hæredem adita cum beneficio legis & inuentarij, etſi dici non poteſt, iacere illam, quæ hæredem habet, 1 perinde tamen curator dandus eſt, ſi id ab hærede ipſo, aut à creditoribus petatur, ac ſi iaceret. 2 Quamquam enim creditorum actiones excipere hæres poteſt, non ſecus ac ſi pure hæres eſſet, 3 non tamen poſſunt illi viciſſim excipere actiones hæredis, quæ ex beneficio legis ſaluæ manent, 4 cum defuncti perſonam non repræſentent, quomodo repræſentat hæreditas. 5 Alius enim pro debito conueniri non poteſt quam debitor, aut qui eius perſonam repræſentat, id eſt, hæres vel hæreditas. 6 Sed & creditorum non parum intereſt, eſſe aliquem, qui hæreditatis commoda curet caueatque, ne qua fraus per hæredem aut alios fiat, vt facilius hæreditas ſoluendo reperiatur. 7 Denique quod ad hæredem pertinet, cum creditor maneat, nec poſſit creditoris ſimul & debitoris perſonam ſuſtinere, perinde eſt ac ſi hæreditas iaceret. 8 Itaque ſi quid ante datum curatorem inuito hærede factum ſit in hæreditate, vrgentibus quibuſdam ex creditoribus, ratum id haberi non debet, quaſi indefenſa hæreditate, adeoque indefenſo hærede, qui vtique de iuribus ſuis ſiue agendo, ſiue excipiendo non prius experiri potuit, quam curator hæreditati datus eſſet. 9 *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiepiſc. Tarentaſ. 17. Calend. Februar. 1593.

1 Hæres enim cum beneficio legis & inuentarij perinde hæres vere eſt, atque is, qui hæreditatem pure agnouit, *l. vlt. C. de iur. delib.*

2 Eo namque iure vtimur, vt hoc caſu detur curator hæreditati, & quidem tanquam iacenti, *ex l. vlt. §. ſin autem in ſecunda, verſ. nolente, C. de bon. quæ liber.* Contra quam ſententiam vide quæ ſcripſi in prioribus Decadibus *de error. pragmat.*

3 *d. l. vlt. § etſi præfatam,* iunct. *l. vlt. C. de hæred. act.*

4 *d. l. vlt. § in computatione, C. de iur. deliber.*

5 *L. hæreditas 34. D. de acquir. rer. domin. l. hæres 22. D. de vſucap.*

6 Ne alioqui conueniatur alius pro alio: *l. pen. & vlt.* iunct. *Auth. ſed hodie, C. ne uxor pro marit.*

7 Eſt enim ſemper ſuſpecta perſona hæreditaris, qui hæreditatem agnoſcit cum beneficio legis & inuentarij propter fraudes, quas hoc genus hæredum comminiſci ſolet. Ideoque, nimirum vt his fraudibus via præcluderetur, neceſſe fuit edicto publico apud nos proſpici creditoribus & caueri, vt pendente diſcuſſionis inſtantia hæreditariarum rerum poſſeſſio hæredi auferatur.

8 Quia difficile eſt, vt qui duorum perſonas in vna ſuſtineat, *l. ſi plures 9. D. quæ pall.* nec poteſt quiſquam agere contra ſeipſum, *l. ne cum filio familias 16. D. de furt.*

9 Nemo enim poteſt agere, niſi aliquis ſit legitimus contradictor, qui conueniatur, *l. item ait. 21. §. hoc autem reſtitutio, D. ex quibus cauſ. maior. l. vlt D. de leg. commiſſ.*

DEFINITIO XI.

Creditor conſtitutarius non poteſt poſſeſſionem ſuam retinere, ſed non vrgere venditionem pignoris pendente inſtantia diſcuſſionis.

CReditor, qui per clauſulam conſtituti aliáve qua ratione poſſeſſor pignoris factus eſt viuo debitore, 1 quamuis pendente inter hæredem cum beneficio legis & inuentarij omneſque creditores hæreditarios, inſtantia non ſit prohibendus, quo minus in ſua poſſeſſione maneat; 2 ideoque in cauſa poſſeſſionis vincere debeat, 3 petere tamen non poteſt, vt pignus diſtrahatur, quoniam ius diſtrahendi afficit cauſam

cauſam proprietatis,[4] cum futurum ſit, vt ex eiuſmodi venditione dominium in emptorem transferatur:[5] quæ res iniuriam faceret anterioribus creditoribus, quibus vtique ex ipſo pignore eiuſve pretio prius ſatisfieri neceſſe eſt.[6] Itaque neceſſario differri venditionem pignoris oportet in id vſque tempus, quo de omnium creditorum iure cognitum ſit & pronunciatum.[7] Niſi forte proponas conſentire creditorem, qui poſſidet, vt pignus diſtrahatur ſaluo iure hæredis & creditorum.[8] Finge hæredem debitori implorato beneficio legis & inuentarij prætendere ius fideicommiſſi in re illa obligata, nec dum tamen de illo fideicommiſſi iure conſtare:[9] Poterit creditor conſentire, vt ſaluo fideicommiſſi, ſi quod ſit, iure pignus diſtrahatur.[10] Etſi enim vix vt reperiatur, qui ad emptionem velit hac lege accedere:[11] ea tamen venditionis vtilitas eſſe poterit, quod nemine alio emere volente creditor ipſe empturus eſt,[12] atque ita lucraturus fructus, qui alioquin ei in ſortem imputarentur.[13] Quanquam videri poteſt fieri iniuria debitori, ſi ob iniquam venditionis legem nemine ad emptionem accedente res viliori pretio addicatur creditori.[14] Proinde diſtractionem quamlibet interea impediri melius eſt.[15] *Ita tractatum eſt* in cauſa Illuſtris Dominæ Carolæ à Camera, viduæ Comitis du Pontdeueyle, 5. Non. April. 1593.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

2 Quia poſſeſſio illa, cum ſit extra cauſam hæreditatis, nihil commune habet cum diſcuſſionis inſtantia, in qua non tractatur niſi de hæreditate, Dixi *Defin. 7. ſupr. eod.*

3 In qua ſcilicet non quæritur, niſi quis poſſideat, *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid.* iunct. *l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

4 Quæ nihil commune habet cum poſſeſſione, *l. naturaliter 12. § nihil commune, l. pen. D. de acquir. poſſ.*

5 *Inſt. quibus alien. non licet in princip. l. qui à creditore 18. & paſſ. D. de diſtr.*

6 Non quaſi cauſa dominij aliquid commune habeat cum intentione pignoris, *l. 1. § cum prædium, D. de pign.* ſed quia per ſpublicam pignoris venditionem factam ex Iudicis auctoritate tollitur ius pignoris etiam in præiudicium abſentium, ſi modo per publicum programma vocati fuerunt, vt dixi *Defin. 5. ſupr.*

7 Melius enim eſt intacta omnium iura ſeruari, quam poſt vulneratam cauſam remedium quæri, *arg. l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

8 Ea namque exceptio ius omnium conſeruaret. *l. 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ec. ſoluit. l. Babius, 30. in fin. D. de pact. dotal.*

9 Quo caſu non debet ſola fideicommiſſi allegatio facere moram creditori: *l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Treb.*

10 Ne aut ſibi mora aut fideicommiſſo præiudicium fiat.

11 Nemo enim accedit ad emptionem, niſi vt rem à ſe emptam perpetuo ſibi habeat, *l. aut prætor. 7. §. quæſitum, D. de min.*

12 *Iuxta l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

13 *L. 1. 2. 3. & paſſ. C. de pignor. action.*

14 Siquidem ea lex iniqua eſſet hoc caſu pars pretij *fundi partem 79. D. de contr. empt. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi fundum, C. de action. empt.*

15 Ne ex vnius facto alius lædatur contra vulgares iuris regulas, *l. non debet 74. reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Venditori, qui ſibi pro pretio retinuit ius prælationis & poſſeſſionis, non poteſt diſcuſſionis inſtantia obiici, adeóque offerri ſi dominium ſibi reſeruauerit.

SI quis rem ſuam vendiderit, ſeruato ſibi per expreſſam conuentionem iure non tantum pignoris, ſed etiam prælationis in re vendita, ni pretium ſolueretur,[1] mortuo ante ſolutum pretium emptore, non eſt cogendus de iure ſuo diſputare cum cæteris creditoribus in generalis, vt vocant, diſcuſionis inſtantia, ſiue prior ille ſit, ſiue poſterior, dummodo poſſeſſor.[2] Sane poterunt cæteri creditores ei offerre, ſiue anteriores ſint ſiue poſteriores,[3] ſi pignoris tantum & prioritatis, non etiam dominij[4] ius ſibi exceperat in eum caſum, quo pretium ad diem ſolutum non eſſet.[5] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa N. Franciſci de la Couz, contra Euerardum Dauignon, 13. Cal. April. 1593.

1 Ne fiat locus quæſtioni, de qua *in l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. procuratoris 5. §. ſe. ſi de it. D. de tribut. act.*

2 Poſſeſſionem enim neceſſe eſt extra hæreditatis cauſam eſſe, vt dixi *Defin. 7* ſup. alioqui ſecus eſt.

3 Quia etiam poſteriores creditores habent ius offerendi, *l. 1. l. prior 5. & paſſ. C. qui potior. in pign. habet.*

4 Quia poſt acquiſitum creditori dominium rei obligatæ nullum poſteriori creditori ſupereſt ius offerendi, *l. 2. C. ſi antiq. credit. pign. vendit.*

5 Offertur enim creditori tantum, non domino, niſi in caſu *l. ſi mandatum 59. §. D. mandat. l. 2. l. 5. §. 1.* iunct. *l. 3. in princ. D. de diſtract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Caſus, in quo poſſunt creditores anteriores agere contra emptorem rerum hæreditariarum, qui ſoluit poſterioribus, hactenus ſcilicet vt eadem res iterum diſtrahantur.

TVtor, qui pupillum paternæ hæreditati immiſcuerat, priuſquam legis & inuentarij beneficium imploraret,[1] cum vrgeretur à paternis creditoribus, fundum hereditarium Titio vendiderat ea lege, vt ex pretio his & illis creditoribus ſatisfaceret. Poſt paucos dies pluribus nouiſque emergentibus creditoribus beneficium inuentarij impetrauerat,[2] Titius nouiſſimis creditoribus ſoluerat, non iis, quibus ex emptionis lege ſolui debuerat, ſed tamen tutore ipſo conſentiente, adeoque interueniente Iudice, iis, licet abſentibus & ignorantibus, quibus prætium fuerat deſtinatum. Quærebatur, an ſi priores illi agerent hypothecaria in fundum, qui Titio venditus fuiſſet, audiendi eſſent? Mouebat, quod ex Iuſtiniani conſtitutione ſecurus eſt emptor, qui creditoribus hæreditariis ſoluit, licet poſterioribus, nec inquietari poteſt ab anterioribus, ſalua iis aduerſus poſteriores conditione.[3] Nec obſtare videbatur, quod aliis Titius ſoluerat, quam quibus ex cõtractu ſoluere debuiſſet. Nam cum iis abſentibus & ignorantibus facta venditio fuiſſet, non poterat videri ius vllum iis quæſitum ex tutoris ſtipulatione,[4] niſi quatenus pupilli eiuſdémque hæredis intereſſet:[5] cuius porro nihil intererat, vtri ex hæredibus ſolueretur.[6] Neque vero emptori poterat imputari, cur poſterioribus ſoluiſſet, conſentiente eo, qui ipſe ſtipulatus fuerat, vt prioribus ſolueretur. Cur non enim mutuo conſenſu licuit illis recedere à lege conuentionis?[7] Accedente præſertim Iudicis auctoritate.[8] Sed tamen placuit, audiendos anteriores creditores, qui eundem fundum publice vendi poſtularent. Primum, quia præcedens illa venditio priuata facta erat ante imploratum beneficium legis & inuentarij.[9] Lex enim,[10] quæ huiuſmodi venditiones ratas manere vult, de iis nominatim loquitur, quæ ab hærede factæ ſunt poſt inuentarium legitime confectum, aut pendente inuentarij confectione. Etſi enim, qui pure adita primum hæreditate agnouit poſtea beneficium legis & inuentarij, iam inde ab initio hæres cum eo beneficio fuiſſe intelligitur, propterea quod fieri nequeat, vt pro parte temporis quiſquam hæres pure ſit, pro alia vero parte cum beneficio inuentarij:[11] non tamen ex eo recte inferas, venditionem, quæ ante imploratum legis beneficiũ facta ſit, ſecuto poſtea legis beneficio, perinde habendam, ac ſi poſt confectum inuentarium facta eſſet.[12] Imo vero perinde haberi debet, ac ſi beneficium inuentarij prorſus neglectum fuiſſet.[13] Et conſequenter iuri anteriorum creditorum derogare non potuit,[14] ſaluo emptori ad inhibendam hypothecariam ſolo iure offerendi.[15] Mouit etiam Senatum quod viliſſimo pretio facta venditio proponebatur,[16] quodque anteriores illi creditores priores quoque egerant & diligentiores fuerant ad ſuum conſequendum, vt iis imputari non poſſet, cur ſibi melius non vigilaſſent.[17] Sed de illo dubitari magis poterat, an quod emptor poſterioribus creditoribus mandante tutore, adeoque Iudice ſoluiſſet, ab iis repetere poſſet, cum dici ſoleat, repetitionem nullam eſſe ab eo, qui ſuum recepit, etiamſi ab alio ſolutum ſit, quam qui debebat.[18] Et tamen in damno verſari emptorem iniquum eſt, qui bona fide & emerit, & ſoluerit.[19] Placuit, poſteriorum creditorum damno potius id cedere debere.[20] Dat enim Iuſtinianus conditionẽ creditoribus anterioribus aduerſus poſteriores, qui ſuum receperunt.[21] Et ſane quoties beneficium legis & inuentarij agnitum eſt, id obſeruari conuenit, vt inter creditores ordo ſeruetur, & priuilegium temporis,[22] quaſi Iudice ipſo potius quam hærede ex bonis hæreditariis ſoluente.[23] *Ita Senatus* pro Dn. Iacobina de Monluel Comitiſſa d'Entremons, contra Ioannem Ripet, & Martel, Idib. Iun. 1594.

1 Tutor

1 Tutor enim pupillum ſuum paternæ hæreditati poteſt immiſcere etiam ignorantem, cum ſit pupillus patri ſuo hæres, ſuus ipſo iure, *l. 1. §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam.*

2 Nam & hoc poteſt facere tutor; qui poſſet etiam poſt immixtionem omnino abſtinere pupillum, *l. pen. D. de auct. tutor, l. neceſſarius 57. D. de acq. hared. l. ex contractu 42. D. de re iudic.*

3 *L. vlt. § ſin vero creditores, & ſeq. C. de iur. delib.*

4 Nec enim per liberam perſonam alteri quicquam acquiri poteſt. *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri. de verbor obligat l. & licet 15. D. de conſt. pecun. l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir.*

5 Quo tamen caſu actio deberet eſſe pupilli non creditorũ *d. §. alteri.*

6 *Vt in l. huiuſmodi 84. §. vlt. de legat. 1.*

7 *L. qui Romæ 122. §. Flauius*, cum ibi not. per Bart. & alios *de verb. oblig. not ad l. 3. C. de donat. quæ ſub mod.*

8 *L. ait prætor 7. §. 1. D. de minor l. ſancimus 25. C. de admin. tutor. l. quod autem 6. § apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

9 Et conſequenter ab eo, qui eiuſmodi venditione ſe obſtrinxerat vniuerſo æri alieno.

10 *d. l. vlt. §. etſi præfatam, & ſeq C. de iur. delib.*

11 Non magis, quam vt pro parte temporis hæres quis ſit & pro parte non ſit, *l. hæreditas ex die 34.* cum ibi not *D. de hæred. inſtit.*

12 Omnes enim conuentiones habent tacitam illam conditionẽ ſi res in eodem ſtatu mãſerit, *l. cũ quis 38. in princ. l. ſi cum Cornel. 81. D. de ſolut.*

13 Quo caſu nulla lex eſſet, quæ arceret creditores anteriores, ne poſſent rem obligatam & inſciis ſe venditam ab emptore vindicare, cum pignoris proſecutio ſit in rem, *l. 1. § cum prædium, l. pign. 17. De pignor.*

14 Intellige de hypothecariis. Nam chirographarij non poſſent reuocare venditionem, nec ſi filius poſt immixtionem ſe in totum abſtinuiſſet, *l. quoties 44. D. de acquir hæred.*

15 *L. 1. l. prior 1. & paſſ. C. qui potior. in pign. hab.*

16 Quia tam magna vilitas pretij inducit plerumque magnam ſuſpicionem fraudis, *l. ſi quos 29. C. de reſcind. vend. l. ſi quis cum aliter 36. cum ibi not. D. de verb. oblig.*

17 *d. §. ſed etſi præfatam*, iunct. *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

18 *L. repetitio 33. D. de condict. indeb.*

19 Quique ſoluere habuit neceſſe, *l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio, D. de minor.* Iunctis iis legibus, quas citauimus *nu. 7.*

20 Nam inter creditores hypothecarios regulariter obtinet, vt qui prior eſt tempore, potior ſit iure, *l. 2. l. ſi fund. 4. C. qui potior, in pign. hab.*

21 *Ind. l. vlt. §. ſin vero hæredes, C. de iur. delib.*

22 Quantum ſcilicet ad creditores hypothecarios, non quantum ad chirographarios, *l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

23 Nam factum iudicis hoc caſu eſt factum partis, *l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. l. ſi ob cauſam 11. C. de euict.*

DEFINITIO XIV.

Bona etiam publicè vendita an & quando, & quibus poſtulantibus iterum vendi poſſint?

ET ſi publicas venditiones facile retractari non ſolum eſt iniquum, ſed etiam exemplo pernicioſum, [1] ſi tamen vili pretio factæ dicantur, & ſuperuenientes creditores, ſiue anteriores ſiue poſteriores petant, vt iterum bona vendantur, quo magis aucto pretio ſingulis ex ordine ſatisfieri poſſit, æquiſſimum eſt ipſis ſuccurri, ne in damno morentur: [2] ſed ita tamen, vt non prius emptori poſſeſſio auferatur, quam ei ſit reſtitutum quicquid ex cauſa emptionis perſoluit. [3] Aliud erit, ſi prior venditio iis vocatis facta proponatur, qui iterum vendi bona poſtulant: ſibi namque imputare debent, cur aut ipſi pluris licitati non ſint, aut alios emptores non ſubiecerint, vt iuſto precio bona venderentur. [4] Illud ſanè exploratum eſt, venditionem, quantumuis publicè factam, iis nocere non poſſe, qui cum eſſent certi creditores & cogniti, nominatim tamen citati non fuerunt. [5] Generale namque programma non niſi ad incertos ignotoſque creditores pertinet. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne alioqui eueniat, vt nemo velit accedere ad publicas venditiones, *L. ait prætor. 7. § quæſitam*, iunct. *l. ſi ex cauſa 9 in princ. D. de minor.*

2 Intellige ſi per gratis vel ſordes facta ſit venditio, vt in *Defin. ſup. eod.* Aut ſi nihil poſſit imputari creditoribus, cur ſuo tempore non venerint. Alioqui ſecus eſt, vt dixi *Defin. 4. & 5. ſup.* Et ſequitur ſtatim.

3 *L. à Diuo Pio 15. § quod ſi res pign. D. de re iud. l 1. C. ſi vend. pign. agat.*

4 *L. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap ſit*, dixi *d. Defin 4. & 5.*

5 Qui enim certi ſunt, debent nominatim vocari & citari perſonaliter aut ad domicilium, *l. 4 §. prætor ait, & ſeq. cum ibi not. D. de damn. infect.*

6 *L. ſi eo tempore 6. cum ibi not. C. de remiſſ. pign. l. cum vero 26. §. ſubuentum. D. de fideic. libert.*

DEFINITIO XV.

Hæredis bona non ſunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona ſint obligata hypothecariis creditoribus hæredis, & de ſeparatione.

HÆres quidem adeundo debitoris hæreditatem cenſetur hoc ipſo quaſi contrahere cum creditoribus hæreditariis, ſed non ideo tamen fit, vt ſi defuncti bona creditoribus obligata fuerunt, ſiue expreſſe, ſiue tacite, hæredis quoque facultates eodem pignoris vinculo teneantur. [2] Quanquam in poſſeſſionem bonorum hæredis perinde mitti poſſunt paterni creditores, atque in poſſeſſionem rerum defuncti, [3] tametſi à propriis ipſius hæredis creditoribus prohibeantur. Nam ſi hæres quoque ſuos habeat creditores, nec defuncti hæreditas ſit ſoluendo, impetrare ſeparationem non poſſunt creditores hæredis. At ex contrario paterni creditores poſſunt, ſi hæredis bona dimittendis propriis creditoribus non ſufficiant. [4] *Ita Senatus* in cauſa Sp. Iacobi Daurieux Aduocati Maurianenſis, & Michaëlis Frere, 7. Calend. Iul. 1594.

1 *L. 3. §. vlt. & l. ſed [illegible]. quibus ex cauſ. in poſſ. eat. §. hæres quoque, Inſt. de oblig. quæ ex quaſi contr.*

2 Non enim bona hæredis obligata ſunt pro debito defuncti. *l. 1. C. commun. de legat.* niſi expreſsè.

3 Scilicet ex edicto ſi hæres ſe non defendat, cum factus ille ſi debitor per aditionem, *dict. l. 3. §. vltim. quibus ex cauſ. in poſſ. eat.*

4 *L. 1. §. 1. & 2. D. de ſeparat.* vbi ponitur ratio diuerſitatis elegans & aperta. Intellige autem hoc de hæredis creditoribus chirographariis, de quibus ſolis agitur *in dict. tit. de ſeparat.* Nam ſi ſint hypothecarij, quamuis tempore poſteriores, haud dubie præferuntur creditoribus defuncti quibuſcumque in bonis hæredis, & quidem ſuo iure, ita, vt nullo egeant beneficio ſeparationis, non tanquam potiores, ſed tanquam ſoli in pignore. *l. 2. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO XVI.

Emptor ſub pacto de retrouendendo, licet ſit dominus, cogitur tamen de iure ſuo diſputare in diſcuſſionis inſtantia, & quomodo ei ſuccurrendum ſit?

EMptor rei alicuius ſub pacto de retrouendendo venditæ licet ſit dominus & poſſeſſor, cogitur tamen perinde, ac ſi eſſet creditor nudus aut hypothecarius, de crediti ſui iure inter cæteros creditores aduerſus hæredem vel hæreditatem diſputare, quoties agitur de bonis defuncti auctoritate iudicis poſſidendis vel venundandis (quam generalis diſcuſſionis inſtantiam vocant) adeoque pati diſtractionem rei, non aliter, quam ſi eſſet hæreditaria. Quoniam negari non poteſt, quin ex poteſtate pacti de retrouendendo hypotheca rei, &, vt loquuntur, ipſa pluriſualentia ſit hæreditaria, [2] & conſequenter tota res propter hyperocham, [3] cuius alioqui effectus nullus futurus eſſet, ſi à re ipſa ſepararetur. [4] At quoniam illud quoque verum eſt rem emptam & acceptam in dominio eſſe emptoris. [5] Cuius ob eam cauſam meliorem conditionem eſſe oportet, quam ſi eſſet creditor, [6] ita temperari rem æquum erit, vt ſi aliis creditoribus poſtulantibus diſtractio permiſſa & facta ſit, non prius ei poſſeſſio auferatur, quam ipſi ſatisfactum ſit pretij nomine, cæterarumque omnium acceſſionum. [7] In quibus ij quoque ſumptus continebuntur, quos emptor hic in conſeruandæ aut meliorandæ rei cauſam fecerit. [8] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentaſienſis, & N. Antonij le Bœuf, Prid. Cal. Sep. 1594.

1 Tametſi ſoleat dici quod & verum eſt, in hanc inſtantiam diſcuſſionis bonorum defuncti non poſſe illa venire, quæ ſunt extra cauſam hæreditatis, vt dixi *Defin. 7 ſup. eod.*

2 Fuit enim propter pactum in bonis defuncti, qui eo nomine habuit actionem *l. rem in bonis 52. ff. de acq. rer. dom.*

3 Sic vocatur Græco nomine, quod vulgo noſtri barbare *pluriſualentiam* appellauit, *l. quærebatur 10. ff. qui potior in pignor. hab.*

4 *l. & quæ nondum 15. §. vlt. D. de pign* iunct. *d. l. quærebatur.*

5 Nec enim pactum de retrouendendo impedit dominij tranſlationem, *l. 2. cum ibi not. C. de pact. int. empt. & vend.*

6 Quia creditori anteriori poſterior offerre poteſt, at domino non poteſt, vt dixi *Defin 12. num. 4. & 5. ſup.*

7 *Arg. l. à Diuo Pio 15. § quod ſi res, D. de re iud. l 1. C. ſi vend. pign. agat.*

8 Nempe ſi eorum vtilitas aliqua ſit tempore poſterioris diſtractionis, *l. ſumptus 48. l. emptor. 65 D. de rei vind.*

DEFINITIO XVII.

Allegatio ſolutionis remoratur interpoſitionem decreti, ſed non miſſionem in poſſeſſionem cum reſtitutione fructuum.

Venditis

VEnditis ſub haſta bonis debitoris, & creditori addictis, ſi poſt elapſos ſex menſes creditor decreti interpoſitionem proſequatur, debitor autem dicat factam à ſe medio tempore debiti ſiue totius, ſiue pro parte ſolutionem,[1] audiendus quidem eſt, & ad probationem admittendus,[2] ſed interea non eo minus in poſſeſſionem mittendus eſt creditor, adeoque condemnandus debitor ad reſtitutionem fructuum omnium à die addictionis perceptorum.[3] Præſtita per creditorem ſatiſdatione de reſtituendis omnibus ſi ſolutionem factam eſſe tandem apparebit:[4] dilata tantum decreti interpoſitione aut denegatione, in id vſque tempus quo exploratum ſit an ſolutum fuerit, necne?[5] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro D. de Moyron, contra Petrum de Gleyron, 13. Cal. Ianu 1594.

1 Nimirum quia totum illud ſemeſtre liberum eſt debitori ad redimenda pignora, ex vetere ſtatuto Sabaudiæ, licet non cogatur emptor accipere oblatam partis ſolutionem, *d.l.1.C.ſi vend.pign.agat. l. 2. C.debit.vend.pign.imp.non poſſ.*

2 Quia receſſit à ſubhaſtatione emptor, qui accepit ſolutionem ſiue partis ſiue totius *l.4.§.eleganter, l.penult.D.de leg.commiſſ.*

3 Nam ex die addictionis, id eſt, vt ſtatutum loquitur, expeditionis fructus acquiruntur emptori tanquam domino: ſequuntur enim ius ſoli & dominij *l.qui ſcit 25.§.1.de vſufr.*

4 Vt appareat, non niſi per modum prouiſionis hoc fieri & lite pendente.

5 Quia non poteſt ferri ſententia diffinitiua quandiu pendet quæſtio facti, ſolutio autem facti eſt, *L. conſilio 7. §.vlt.de curat.furioſ. l. 1. C. de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Fiduciaria adiudicatio non ſolet fieri pendente diſcuſſionis inſtantia, niſi vocatis & auditis omnibus creditoribus.

ADita hæreditate cum beneficio legis & inuentarij, ſi vnus ex creditoribus petat pendente inſtantia diſcuſſionis fiducia iam ſibi non fieri adiudicationem, quantumuis iuſta cauſa ſit, non prius tamen obtinere debet, quam cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum intereſt vocati ſint, ne quid iis inauditis decernatur.[1] Aliud eſt, ſi inuentarij confectio & excuſſionis inſtantia allegetur, non probetur.[2] Tunc enim ſolum hæredem auditum eſſe ſufficit, præſtarique ſatiſdationem, vt hæreditatis idemnitati conſulatur.[3] *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde, contra Dominum de Bienuenu, 7. Cal. Iul. 1572. Et rurſum pro hæredibus Nicolai Grand, contra hæredes Gleyron, 15. Cal. April. 1595. Iunge Defin. 20. infr.

1 Semper enim vocandi ſunt omnes, quorum intereſt, & qui ex eo actu lædi poſſent, *l.nam ita 39.D.de adopt.l.etiam 29.§ vlt. D.de minor.l. de vnoquoque 47.D.de re iud.*

2 Si quidem non earum & non apparentium idem iudicium eſt, *vulg. niſi aduerſus, Inſt.de nupt.l.duo ſunt Titij 30.D.de teſtam.tutel.*

3 Ita enim fit, vt creditoribus quoque hæreditariis conſulatur, ſi qui ſint, quamuis adhuc ignorentur.

DEFINITIO XIX.

Miſſio in poſſeſſionem per vnum ex creditoribus non impedit, quo minus cæteri ius ſuum exequi poſſint.

QVi per colluſionem miſſus eſt in poſſeſſionem bonorum debitoris, licet auctore Prætore, non magis impedire poteſt, ne alij creditores in eadem bona ſuas actiones exerceant; quam ſi in poſſeſſionem miſſus non eſſet.[1] Itaque ſi legitimus creditor veniat, tametſi non niſi chirographarius, erit præferendus, qui tamen non præferretur, ſi miſſio in poſſeſſionem quæ præceſſiſſet recte riteque facta fuiſſet. Nam cum chirographarius creditor nullum pignoris ius ſibi acquirat in bonis debitoris, niſi à quo tempore chirographi fides per veram aut factam confeſſionem cœpit eſſe explorata,[3] conſequens eſt, eum, qui peior in poſſeſſionem miſſus ſit cum ab eo ſaltem tempore pignus habere cœperit,[4] potiorem eſſe iure, qui prior eſt tempore.[5] At is qui per colluſionem poſſeſſor factus eſt, ex ſimulata cauſa præcedentis emptionis perinde haberi debet, ac ſi neque poſſeſſor eſſet,[6] ob idque nec iuuandus eſt exceptione ordinis, quæ tertiis poſſeſſoribus competere ſolet,[7] quia non quælibet poſſeſſio materiam huic exceptioni præbet, ſed ea demum quæ iuſta ſit. &, vt noſtri loquuntur, titulata.[8] *Ita Senatus* 13. Cal. Maij 1595.

1 Quia quod per colluſionem & dolo malo factum eſt, ratum habere prætor nunquam poteſt, *l. 1. & tot.tit.D.de dolo malo per colluſionem 49.D.de act.empt.*

2 Nimirum ſi talis ſit qui alioquin præferri deberet. Quid enim ſi nullum priuilegium habeat, ſed poſterior ſit, non tantum tempore, ſed etiam cauſa. Quid ni poſtponetur, aut ſaltem concurret, quomodo ſi miſſio nulla facta eſſet, *l.priuilegia 42.D.hoc tit.*

3 Nimirum poſtquam ex pragmaticorum errore inualuit, vt ex die agniti vel denegati chirographi incipiat legalis & tacita hypotheca. De quo ſcripſimus *in error.1.Decad.1.de error.pragmat.*

4 Scilicet prætorium quod conſtituitur ex quo ventum eſt in poſſeſſionem, *l.non eſt mirum 26.§.1 D.de pign.act.*

5 *L. 2.l.ſi fundum 4.C.qui potior in pign.hab.*

6 Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. ſi ex pretio 6.C.ſi cert.pet.l.4.& tot.tit.C.plus valer.quod agit.*

7 *Ex Auth.hoc ſi debitor C.de pignor.*

8 Cum exceptio iſta ſit ex æquitate quæ doloſo patrocinari nunquam debet, *l.pen.in fin.D.ad SC.Trebel.not.ad dict.Auth.hoc ſi debitor.*

DEFINITIO XIX.

Pendente diſcuſſionis inſtantia, non eſt audiendus creditor petens prouiſionalem adiudicationem, nec ſi ſuam condicat poſſeſſionem, niſi auditis prius cæteris omnibus creditoribus.

PEndente diſcuſſionis inſtantia, id eſt, vocatis iam creditoribus & legatariis, vt aduerſus hæredem qui beneficium legis & inuentarij implorauit, actiones ſuas exerceant, ſi quis ſit ex creditoribus, qui prouiſionalem & fiduciariam petat adiudicationem, non eſt audiendus ſi nó cæteri quoque conſentiant,[1] aut iis omnibus auditis fauorabilior ille vnus iudicetur.[2] Quid ſi propriam condicant poſſeſſionem ex noua Iuſtiniani conſtitutione?[3] Ne hoc quidem illis permittendum eſt, niſi auditis cæteris omnibus.[4] Quid enim ſi appareat alios eſſe creditores, & quidem æquè conſtitutarios anteriores?[5] Ita fiet, vt inutilis ſit clauſula conſtituti in poſteriore contractu appoſita per eum qui tunc temporis non poſſidebat.[6] Igitur alios creditores ante omnia audiri oportebit, ne fiat illis iniuria. Sed tamen ſumptibus & diligentia hæredis.[7] Cui in eam rem dies dicenda, & pro qualitate perſonarum ac temporum, vel longior vel arctior danda eſt.[8] At quid ſi hæres ſit negligens in curando, vt citetur illi & in ius veniant? Non vtique nocere ea res debebit creditoribus, quibus negligentia hæredis imputari non poteſt.[9] Sed tamen puniri hæredis contumaciam æquum erit, hactenus ſaltem, vt ad concurrentem vſque debiti quantitatem arbitrio boni viri poſſeſſio rerum hæreditariarum ei auferatur, & in crediiorem transferatur.[10] Neque tamen huic conſequens erit, vt res illa tanquam pignori obligata diſtrahere poſſit is, qui in poſſeſſionem miſſus erit, niſi prius auditis cæteris creditoribus & legatariis.[11] Ne alioqui eueniat, vt nunc hoc nunc illo creditore ius ſuum exequente laceretur, & in fruſta ſcindatur hæreditas.[12] Quod nequaquam permittendum eſt, nec ſi ſatiſdatio idonea offeratur,[13] cum non poſſit cæteris ignorantibus fieri iniuria, vt vel loco pignoris non niſi perſonalem habeat actionem,[14] vel noua pignora pro veteribus accipere cogantur.[15] Neque enim poteſt dubitari quin aliter poſito iure, vt vni ex creditoribus dimittendi gratia dimittatur diſtractio rerum hæreditariarum, futurum ſit, ne auocari vnquam ea res poſſit ab emptore per alios creditores, licet potiores & fauorabiliores.[16] Nam venditio facta iuſſu & auctoritate iudicis in executionem prouiſionalis adiudicationis ſemper tenet, quod ad ius emptori quæſitum attinet,[17] nec ob id reuocatur, quod ex poſt facto prouiſionalis illa adiudicatio per diffinitiuam, vt plerumque fit ſententiam reuocetur,[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Petri Iuge, D. de Candie & Ioannis Claud. Iuge, Cal. Sept. 1595. [Iunge Defin. 18. ſupr. & Def. 4. & 40. ſupr. de iur. delib.]

1 Quia intereſt creditorum, vt de omnium iure & ordine ſimul cognoſcatur ante rerum hæreditariarum diſtrationem.

2 Puta ſi agatur de dote vel de alimentis, aliiſve huiuſmodi rebus quæ moram non patiuntur, & quibus fauor præcipuus debetur, *lib. 1, D.ſolut..*

D. ſolut. matrim. l. intereſt 18. D. hoc tit. l. pœnæ 28. de alim. & cibar. legat.

3 *In l. C. de acquir. poſſeſſ. l. 2. C. de prætor. pign.*

4 Qui ſcilicet ex eiuſmodi adiudicatione, quamuis non niſi prouiſionali, lædi poſſent, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adop.*

6 Hoc enim caſu certum eſt non poſſe clauſulam conſtituti prodeſſe ab eo appoſitam, qui conſtituti tempore non poſſidebat, *l. quod meo 18. D. de acquir. poſſeſſ.*

6 Cum nemo poſſit transferre poſſeſſionem quam ipſe habeat *l. 1. §. Scæuola. D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

7 Ita tamen vt hæres ille ſumptus reputare poſſit hæreditati & conſequenter creditoribus hæreditariis.

7 Vt ſcilicet curet vocari creditores, & omnes quorum intereſſe poteſt intra diem, quam iudex in eam rem præſtituerit.

9 Nec enim vnius negligentia nocere alij debet, *l. pupillus, 24 D. quæ in fraud. credit.*

10 Vt metu huius incommodi hæredes diligentiores ſint ad inſtantiam diſcuſſionis bonorum peragendam. Quanquam hodie non videtur hoc neceſſarium poſt edictum Principis de quo ſcripſi, *Defi. 10. n. 7. ſupr.*

11 Venditio enim pignoris afficit cauſam proprietatis, vt dixi, *Defin. 11 ſupr.*

12 *Arg. l. cum vnius 12. D. hoc tit.*

13 Quid enim ſi cæteri creditores ſint anteriores, & velint ſibi ſatisfieri ex bonis ipſis, ſecundum ea quæ dixi *Defin. 4 ſupr.*

14 Cum plus cautionis ſit in rem quam in perſonam, *l. plus cautionis eſt. 25. De reg. iur.*

15 Nam & plus cautionis eſt in antiquo pignore, quam in nouo propter priuilegium temporis, *l. 3. in princ. l. creditor. 12. §. Papinianus, alias l. ſi prior D. qui potior in pign. hab.*

16 *L. cum prior 5. D. de diſtr. pignor l. 2. C. ſi antiq. credit. pign. vendit.*

17 Alioqui nemo volet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouiſionalis ſententiæ diſtractorum, *arg. l. aut prætor, 7. §. quaſitum D. de minor.*

18 Nam ob id nimirum oneratur is, cui fit adiudicatio prouiſionalis, vt ſatiſdet de pleniſſima indemnitate aduerſario præſtanda. Nec obſtat, *l. ſi cum nulla 58. D. de re iud.* Aliud enim eſt nullam præceſſiſſe ſententiam, aliud vero præceſſiſſe aliquam, ſed quæ fuerit per aliam reuocata

DEFINITIO XXI.

Concurrentibus duobus creditoribus in prætorio pignore, ſi non appareat, quis præuenerit tempore præfertur, is qui prior erit in credito.

SI duo creditores, ſiue chirographarij ſiue hypothecarij, eodem die miſſi ſint in poſſeſſionem bonorum debitoris, nec appareat quis tempore prior fuerit, non concurrent in pignore prætorio, quod per miſſionem in poſſeſſionem conſtituitur, [1] ſed is præferetur, qui in iure crediti prior fuit tempore, [2] licet nulla facta executione priuilegium inter chirographarios creditores non ex tempore æſtimandum eſſet, ſed ex cauſa. [3] *Ita Senatus* in cauſa Petri Sorëley, & Claudij Pognon, & Mariæ Guichard Auguſtanorum, Id. Sept. 1595.

1 *L. non eſt mirum 26. §. 1. D. de pign. act.*

2 Cum in dubio melius ſit ei fauere, nec credendus ſit fuiſſe negligentior is qui fuit creditor.

3 *L. priuilegia 42. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Quæſtio de hæreditate inter hæredem ſcriptum & dominum directum præiudicialis eſt, & terminari debet antequam de creditorum iure diſceptari poſſit.

COntendente hærede ſcripto de hæreditate cum domino directo, qui defunctum dedititiæ conditionis fuiſſe dicebat, ſi hæreditarij creditores ſolutionem vrgeant, prius omnino eſt, vt hæreditatis controuerſia dirimatur. [1] Neque enim fieri poteſt, vt vel interlocutoria vel diffinitiuâ creditori fiat adiudicatio, quin perſona certa ſit, quæ poſſit & debeat condemnari. [2] Itaque tantiſper conquieſcere creditores neceſſe eſt, [3] nec audiendi ſunt, ſi in bonorum hæreditariorum poſſeſſionem interea mitti velint. Sane ſi vrgeant danda dilatio eſt, intra quam curent qui de hæreditate contendunt vt in ea quæſtio terminetur. [4] Alioqui curator bonis detur, qui creditorum actiones excipiat ſaluo collitigantium iure [5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij du Gheſne contra viduam Guillielmis de la Palud. & D. Ducem de Nemours, 5. Id. Sept.

1 Eſt enim quæſtio præiudicialis, quæ omnis & tractanda & decidenda eſt, *l. ſi teſtamentum 6. & ſeq. D. de petit. hæred.*

2 Non alius autem poteſt condemnari creditoribus & legatariis, quam qui ſit hæres vel hæredis loco, *l. vlt. C. de hær. act.*

3 *L. 1 in princ. D. de ſucceſ. edict. l. pen. D. de iur. delib.*

4 *Arg. l. ſi quis libertate 7. verſ. Plane ſummatim, D. de pet. hæred.*

5 *Arg. l. 2. §. 1. & 2. D. de curat. bon. dand. l. 1. idem priuilegium 22. §. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

De priuilegio pecuniæ creditæ ad rem iudicandam, vt non poſſit petitor remitti ad inſtantiam diſcuſſionis, ſi is, qui conuenitur commodum ex iudicato ſenſerit proprio nomine.

PEcunia credita in cauſam ſumptuum, vt res iudicaretur, erogatorum habet priuilegium, vt ſi debitor ante ſolutionem deceſſerit relicto hærede cum beneficio legis & inuentarij, non ſit creditor remittendus ad inſtantiam diſcuſſionis: nimirum ſi hæres non ſolum tanquam hæres, ſed etiam iure fideicommiſſarij & proprio nomine ſenſerit commodum ex re iudicata. [1] Finge de ea re, quæ fideicommiſſo ſubiecta dicitur, motam fuiſſe litem ab aliquo, qui ſi obtinuiſſet, tantominus nunc in fideicommiſſo reperiretur. [4] Quid ni teneatur fideicommiſſarius eam pecuniam reddere quæ ſaluam fecerit fideicommiſſi cauſam? *Ita Senatus* pro Ioanne Rauaſſol, contra Illuſtrem Dn. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, id. Sept. 1595.

1 Neque enim tanquam hæres poſſit alibi conuenire, quam in diſcuſſionis inſtantia, *l. vlt. C. de iur. delib.*

2 Cum in hæreditatis fideicommiſſo non aliud eſſe poſſit, quam quod fuit in hæreditate, *l. in fideicommiſſaria 18. D. ad SC. Trebell.*

3 *Arg. l. interdum 5. & ſeq. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXVI.

De impetranda ſeparatione bonorum per creditores defuncti ne remittantur ad inſtantiam diſcuſſionis bonorum hæredis.

CVm quis proprio nomine ſed tanquam alterius hæres condemnatus prouocauit, poſtea deceſſit relicto hærede cum beneficio legis & inuentarij, non eſt cogendus victor ire ad diſcuſſionis inſtantiam. Sed tanquam creditor primi defuncti bonorum ſeparationem petere debet, [1] vt qui ſe dicit hæredem cum beneficio legis & inuentarij appellationem illam proſequi cogatur, [2] tanquam in ſolus contradictor legitimus, cum ſolus defuncti vltimi perſonam repræſentet. [3] Quia tamen intereſt creditorum poſterioris teſtatoris, vt pro appellatione pronuncietur. [4] Placuit ante omnia vocandum & audiendum eſſe curatorem hæreditati ipſius datum, [5] qui abſentium creditorum iura teneatur, [6] ne poſſint illi quandoque dicere colluſum in necem ſuam fuiſſe. [7] *Ita Senatus* in publico auditorio, 14. Cal. Iunij 1612.

1 *Ex l. 1. & tot. tit. D. de ſeparat. l. 1. & 2. Co. hoc tit.*

2 *L. penult. C. ſi pend. appell. mors interuen.*

3 *L. hæres 22. D. de vſucap.*

4 Vt ſcilicet habeant hæreditatem tanto locupletiorẽ ſui debitoris.

5 Semper enim vocandi ſunt omnes quorum intereſt & qui ex eo actu lædi poſſent, *l. nam ita 39. D. de adop. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

6 In eô namque potiſſimum conſiſtit officium curatoris qui datur hæreditati, *vt in l. vlt. § ſin autem C. de bon. quæ lib.*

7 *Vt in l. ſi ſuſpecta 29. D. de inof. teſt. l. ſi perluſorio 14. D. de appell. cum ſimilib. Adde l. 3 & tot. tit. D. de colluſ. deteg.*

DEFINITIO XXV.

Caſus in quo pupillaria bona in ſolutum dari poſſunt creditoribus ne diſtrahantur.

CVm aduerſus pupillum quendam inſtarent tam multi creditores vt vniuerſum patrimonium, quod alioqui locupletiſſimum eſſe conſtabat, exinanitum iri crederetur, [1] & quadam veluti commiſeratione nonulli ex creditoribus pupilli conſanguineis deferrent conditionem. Paratos ſe accipere in ſolutum ex bonis pupillaribus, quantum arbitrio boni viri ad largam æſtimationem ſatis eſſet. [2] Senatus noſter eadem commiſerationis æquitate motus, [3] cæteros

creditores etiam reluctantes eandem accipiendæ ſolutionis rationem ſequi voluit. 4 Hoc etiam quod magis eſt addito temperamento, vt ad decennium vſque bona illa omnia redimere pupillo liceret. 5 Quod Senatuſconſultum placuit tamen non facile ad exemplum trahi debere, 6 nec ſi de pupilli patrimonio conſuetudo ageretur. 7 Maximè ſi nemo ex creditoribus 8 aut non niſi pauciores ex iis quibus minor pecuniæ quantitas deberetur, 9 deferretur conditionem, vt bona quæ alioquin iure communi publicè diſtrahi oportet, in ſolutum darentur. 10 *Ita Senatus* pro Baltaſarda Philiberta filia N. Ioannis Purhod, contra N. Michaelem Violon D. de Nouelles, 9. id. Mart. 1603. & Cal. Iun. 1604.

1 Scilicet ſi publicis venditionibus exponerentur. Solent enim vt plurimum viliſſimo precio diſtrahi bona quæ ſub haſta venduntur, aut per ſordes vel ambitionem officialium, vt *in l. ſi quos 19. C. de reſcind. vendit.* aut quod emptores ſoleant captare lucrum ex miſeria debitoris, cuius inuiti nomine venditiones hæ ſemper fiunt.

2 Alioqui ſi creditor non deferat conditionem, non poteſt debitor inuito ei aliud pro alio ſoluere, *vulg. l. 2. §. mutui datio D. de reb. cred. l. manifeſti 17. cum l. præced. C. de ſolut.* Niſi in caſu *Auth. hoc niſi debitor eod. tit.*

3 Vt bonus quiſque iudex pronior eſſe debet ad commiſerationem, quàm ad rigorem, dum ne ius alterius offendatur, *arg. l. iure ſucceſſionis 6. de iur. dot.*

4 Et hoc eſt quod videri potuit & debuit. Nec enim alteri per alterum iniqua conditio inferri debet, *l. non debet alteri 74. de reg. iur.* & quod plures tangit vt ſingulos à ſingulis approbari debet, *l. vlt. ad fin. C. de auctor. præſt.* quamuis non ſit nouum, vt vnius exemplum alius ſequi cogatur, vt in *l. maiorem 8. D. de pact. l. cum in eo 44. eodem tit. l. cùm hæreditas 59. D. de adm. tutor.*

5 Cùm tamen bona publicè vẽdita poſſint redimi poſt ſemeſtre comparandum moribus noſtris ex die miſſionis in poſſeſſionem. Itaque duplex hic erat fauor pupilli & vterque exorbitans à iure communi, quamuis ſolet dici, Eum qui in vno grauatur in alio releuari debere, *l. eum qui 30. D. de iureiur.*

6 Vt neque cætera quæ contra veram iuris rationem ex aliqua æquitate & iure ſingulari recepta ſunt, *l. quod verò 14. D. de legib. l. quod contra 41. D. de reg. iur.*

7 Non enim pupilli ætas aut ignorantia debet alteri eſſe captioſa, *l. Æmilius 41. D. de minor. l. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo D. quæ in fraud. cred.* & apertè iniquum eſt eum qui cum pupillo non contraxerit, expectare pupilli pubertatem, *l. 3. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

8 Omnes namque cogi ad conſentiendum eſſet ſanè inciuile ac inauditum, *l. cum hæreditate 55. de acquir. hær.*

9 *D. l. maiorem 8. de pact.* iniquum enim eſſet voluntatem vnius ex modica fortè portiuncula creditoris præiudicium cæteris facere, *l. autem 30. D. de aqua & aqua pluu. arc.*

10 Hoc enim iure apud nos vtuntur ſoli Auguſtani vt eorum bona in ſolutum dari creditoribus debeant facta per viros probos æſtimatione, nunquam verò publicè diſtrahi Quod certè in ſumma & quanta hodie eſt nummorum penuria apud omnes ſeruari, eſſet fortaſſe vt vtilius ita æquius.

TIT. XXXIII.

DE PRIVILEG. FISC.

DEFINITIO I.

Pro debito vniuerſitatis non poſſunt inquietari ſinguli nec ſi debitum fiſcale proponatur.

NON habet fiſcus priuilegium, vt pro vniuerſitatis debito ſingulorum municipum perſonas, bonave pignori capere poſſit niſi ad conſequẽdum quantum propriæ ſingulorum contributionis ratio patitur. 1 Nec aliud erit, tametſi debitum tale ſit, cuius exactio, ſiue Principis ſiue boni publici fauore, nullam recipere moram poſſit, 2 nimirum, quia non debent ſinguli quod vniuerſitas debet, 3 prorſuſque iniquum, inciuile, & inhumanum eſt pro alterius debito alium vexari. 4 Solus ergo Syndicus pro vniuerſitatis debito conueniendus & vrgendus erit. 5 Qui vtique licet non proprio vniuerſitatis nomine ſit obligatus in dicta tamen cauſa ni ad diem in promptu ſatisfaciat, detrudi poteſt in carceres, eo ſaltem iure quo vtimur, 6 quaſi per eius negligentiam ſtet, quominus ad diem ſolutio facta ſit, cum poterit ille à ſingulis exigere ante diem. 7 Quod ſi is Syndicus electus ſit; qui iam tum cum electus eſt adeo inops fuit, vt nulla in eum vtilis & efficax actio exerceri poſſit, 8 non idcirco pro vniuerſitatis debito aduerſus eos agendum erit, qui Syndicum talem elegerunt, niſi prius cognitum ſit in fraudem publicæ exactionis factam eiuſmodi electionem. 9 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Longet, contra Syndicos de la Roche, 3. Calend. Februar. 1593. Improbato publicorum noſtri temporis exactorum more, qui iam inde ab aliquot annis contra facere conſueuerunt.

1 Nam cum nullo iuris loco tale priuilegium fiſco conceſſorum reperiatur, certum eſt debere fiſcum hac in re vti iure communi, *l. ſi pignus 8. D. qui pot. or. in pign. hab. l. fiſcus 6. D. de iur. fiſc.*

2 Non enim debet ea res præbere materiam commiſcendæ iniuriæ, ne inde naſcatur iniuriarum occaſio, vnde iura proficiſcuntur, *l. meminerint 6. C. unde vi.*

3 *L. fiscus, 7. §. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. nom.*

4 *L. 1. & 2. C. de exact. tribut. libr. 10. l. vnic. C. vt null. vican. pro alien. vican. debit. teneat. lib. 11. tit. 65.*

5 *L. 1. §. penult. l. item eorum, 6. §. 1. D. quod cuiuſque vniuer.*

6 Nam ex iuris ratione non idem probandum eſſet. Habet enim fiſcus priuilegium taciti pignoris duntaxat, non etiam vt poſſit debitores ſuos detrudere in carceres.

7 In omnibus enim cauſis pro facto accipitur id, in quo per alium mora ſit quo minus fiat, *l. in omnibus, 39. de regul. iur.* Itaque creditur & Syndicus exigiſſe, & habere penes ſe pecuniam, quam à ſingulis potuit & debuit ante diem exigere.

8 Ioannis enim eſt actio, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is nullam, 6. D. de dolo. ſi quis iniuriam 35. D. de iniur.*

9 Hodie tamen hoc immutatum eſt generali Arreſto, quo iubentur nominatores Syndicorum minus idoneorum præſtare indemnitatẽ fiſco.

DEFINITIO II.

Procurator fiſcalis priuilegium fori habet, vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniatur.

PRiuilegium fiſci eſt, vt non alium quam Præſidem prouinciæ iudicem habere poſſit, ſiue agat ſiue conueniatur. 1 Eoque iure vtuntur omnes fiſci procuratores, ſiue ex officio agant fiſci nomine, ſiue tanquam procuratores in rem ſuam conſtituti, puta ex cauſa donationis vel emptionis, aut quo alio iure, 2 Sed ex eodem priuilegio poteſt fiſcus donatarium ſuum, aliumve quemlibet ſucceſſorem apud ſuum iudicem, tametſi à clerico lis inferatur. 3 *Sine die.*

1 Quia nec alius quam Princeps, ſi Eccleſiam excipias, fiſcum habere poteſt, Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſt. 80. verſ. in hoc autem.*

2 Afflict. *deciſ. 2.*

3 Idem Afflict. *ibi.*

TIT. XXXIV.

DE PRIVILEG. DOT.

DEFINITIO I.

Non habet mulier priuilegium vllum pro dote, quæ ſalua eſſe poſſit iure communi.

PRIVILEGIVM dotis nullum eſt aduerſus alios creditores, aut pignorum dotalium poſſeſſores niſi cum aliter ſalua mulieri dos eſſe non poteſt, 1 maxime vero ſi quid ipſa contraxerit, & aduerſus contractum prætextu dotis reſtitui velit. *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1590.

1 *D. in l. aſſiduis 12. C. qui pot. in pign. hab. l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.* intereſt enim reipub. mulieres dotatas eſſe, *l. 2. ſolut. matrim. l. intereſt 18. D. de reb. auctor. iudic. poſſid.*

2 Læſam enim mulierem eſſe oportet, vt poſſit reſtitui, *l. 1. & 3. D. de in integr. reſtit.* Tunc demum autem læſa videri poteſt, cum dotem aut totam aut ex parte eſſet amiſſura, ſi in integrum non reſtitueretur. Alioqui magno incommodo afficerentur fœminæ, ſi nemo cum iis vellet cõtrahere, ne tum quidem, cum negotium bona fide gereretur quomodo de minoribus ſcriptum eſt *in l. quod ſi minor. 24. §. non ſemper D. de minor.* Deniq; cum dos poteſt ſalua eſſe iure communi, nullo indiget priuilegio,

l. Imperatores

§ *Imperatores* 30. *D. de reb. auct. iud. poſſid.* Priuilegia enim ſunt odioſa, quia lædunt ius commune, ideóque non ſunt inducenda, niſi in neceſſitate. Not. *ad l. 1. C. de dot. promiſſ. & ad Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

DEFINITIO II.

Mulier agens contra tertium poſſeſſorem patitur exceptionem diſcuſſionis, non minus quam cæteri creditores.

HVic conſequens eſt, vt ſi mulier dotem repetat per quaſi Seruianam aduerſus tertium pignoris poſſeſſorem,[1] poſſit ille tueri ſe exceptione non factæ excuſſionis, [2] quia non niſi excuſſione illa facta perfectáque ſciri poſſit, an mulieri dos aliter ſalua futura ſit nec ne. [3] *Ita Senatus* ſæpius maxime in cauſa Michaelis du Mont. 5. Non. Iul. 1591. de qua SC. 2. ſupr. de rei vxor act.

1 *Vt in l. iubemus, 21. Cod. ad SC. Vellejan. l. in rebus, 30. C. de iur. dot.*

2 *Ex Auth. hoc ſi debitor, Cod. de pignorib.* quæ tertio bonæ fidei poſſeſſori conuento per hypothecariam dat exceptionem non factæ excuſſionis contra quemlibet creditorem ſine vlla exceptione.

3 Vnde eſt, quod exceptio non factæ diſcuſſionis creditur eſſe dilatoria potius, quam peremptoria. Quamuis etiam peremptoria eſſe poſſit vno illo caſu, quo alia bona repeſiantur, ex quibus commodè poſſit ſatisfieri creditori. Tunc enim nunquam rediri poteſt ad tertium pignorum poſſeſſorem prius cõuentum, Not *ad dict. Auth. hoc ſi debitor.* vbi quidam ob hanc cauſam appellant huiuſmodi exceptionem anomalam.

DEFINITIO III.

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expreſſam hypothecam habentes, ſi ipſa poſſideat, poteſt contra eos ſe tueri exceptione diſcuſſionis.

QVod Iuſtiniani conſtitutione contra iuris rationem inductum eſt dotis priuilegium, vt mulier creditoribus omnibus etiam anterioribus in dote præferatur, [1] magiſtri noſtri ſic vulgo accipiendum putant, vt iis tantum præferatur, qui tacitam hypothecam habent, non item iis qui expreſſam. [2] Nimirum, vt iniquam legem, quam prorſus tollere & abrogare nequeunt, hoc veluti temperamento ſane iuſtiſſimo, verbis licet repugnantibus leniant.[4] Eoque iure Senatus noſter vtitur. Planè mulieri ſicut cæteris creditoribus poſterioribus, iiſdemque poſſeſſoribus ſaluam eſſe oportet exceptionem non factæ excuſſionis ſi poſſideat, & ab anteriore creditore expreſſam hypothecam habente per quaſi Seruianam conueniatur. [5] Quod ſi vel excuſſio iam facta eſt vel de ſola pignoris poſſeſſione contenditur,[6] quo caſu nullus obiiciendæ exceptionis locus eſt,[7] haud dubie creditori mulier poſtponetur. Sicut, & qui res dotales obligatas habuit ante contractum matrimonium, præfertur marito etiam conſtante matrimonio.[8] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Auguſt. 1591. In cauſa Autoniæ de la Marche, contra Claudium Brunet.

1 *In l. aſſiduis 12. C. qui potior in pign. hab.*

2 Ita Bart. Bald. & alij ad eum locum magis communiter.

3 Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum iuris ciuilis.

4 Eſſet enim ſane periniquum præferri mulierem creditoribus anterioribus expreſſam hypothecam habentibus, qui ſibi diligenter proſpexerint, & quibus nihil imputari poſſit, *l. 4. D. de ſepar. l. ſi pignus 8. D. qui potior in pign. hab.*

5 Ne alioqui deterior conditio futura ſit mulieris, quam cæterorum quæ tamen potius deberet eſſe melior, *d. l. aſſiduis, Auth. res quæ C. commun. de legat.*

6 Ex beneficio *l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.*

7 Cum ea exceptio non detur, niſi poſſeſſori, *Auth. hoc ſi debitor, C. de pign.* Dixi *Defin. 1. & 2. ſup. de acquir. poſſeſſ.*

8 Vt ſcripſimus *Defin. 6. ſup. de iur. dot.* ex Guid. Pap. *quæſt.* 647. Capyc. *deciſ. Neapol.* 128.

DEFINITIO IV.

Non valet conuentio de ſpeciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ eſt generalis, ſecus eſt, ſi agatur de bonis paraphernalibus.

INter cætera dotis priuilegia hoc vnum eſt, quod ſi mulier omnia mariti bona, ſiue expreſſim ſiue tacite obligata habens ſpecialem hypothecam acceperit, ſiue idoneam, ſiue non, nullius momenti eſt conuentio, [1] quippe quæ nullo caſu mulieri vtili eſſe poſſit. Inutilis autem poſſit eſſe & damnoſa ſi forte agenti mulieri obiiciatur exceptio non diſcuſſæ hypothecæ ſpecialis.[2] Eſt enim generale & perpetuum, vt nulla conuentione deterior fieri poſſit conditio dotis.[3] Non igitur hoc caſu neceſſe eſt, vt in contractu dotali appoſita ſit clauſula, quæ in inſtrumentis aliorum contractuum ad euitandam exceptionem illam neceſſaria eſt, *vt generalitas non deroget ſpecialitati nec contra*, quomodo notarij concipere ſolent. [4] In paraphernalibus aliud eſt, in quibus ſcilicet expreſſa hypotheca, ſiue generalis ſiue ſpecialis facit ceſſare tacitam & legalem, quam Iuſtiniani conſtitutio in eum duntaxat caſum induxit; quo expreſſa nulla eſſet. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Iuliani de Pradel Autherin Aduocati, & Ioannæ Bertier, Cal. Dec. 1595.

1 Nicol. Boër. late *deciſ. 332. per tot.*

2 Nimirum quia debet præcedere excuſſio ſpecialis hypothecæ, priuſquam ad generalem hypothecam perueniri poſſit. *l. 2. C. de pignor. l. 5. D. qui potior in pignor. hab.* ſecundum loci illius condemnationem, quam nos attulimus in prioribus libris Coniecturarum.

3 *Ex l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*

4 Vt hoc nimirum remedio excludant neceſſitatem ſpecialis hypothecæ excutiendæ, *ex d. l. 2. C. de pignor.*

5 *L. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.* Boër. *ibid.*

TIT. XXXV.

DE REVOC. HIS QVÆ IN fraud. credit.

DEFINITIO I.

Creditor, in cuius fraudem facta eſt alienatio, non prius poteſt agere in rem contra poſſeſſorem, quam egerit reuocatoria.

CVm in fraudem creditorum bona debitoris alienata ſunt, etiamſi de fraude maxime appareat, ſiue re & conſilio, ſiue re tantùm facta proponatur, [1] non prius in rem agi aduerſus tertios poſſeſſores poteſt, quam actum ſit reuocatoria, quæ perſonalis eſt. [2] Nec quod hodie actionum ſubtilis illa impetratio ſublata eſt, [3] ad rem facit: cum iuris neceſſitas obſeruationem hanc omnino extorqueat:[4] quandoquidem fieri nequit, vt creditor chirographarius(de illo enim tantum loquitur) [5] quicquam iuris habeat in re, quam debitor alienauit, priuſquam in debitoris dominium res redierit: [6] quod non fit, niſi per reuocatoriam. [7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Nouemb. 1590.

1 Aliquando enim fraus fit re tantum, aliquando conſilio tantum, aliquando vero re & conſilio, *§. in fraudem, Inſtit. quibus ex cauſ. manumitt. non licet.*

2 Vbi Bald. & alij, & paſſ. *C. hoc tit.* Crauett. *late & eleganter, conſ.* 235.

3 *Tit. C. de formul. & impetr. action. ſublat.*

4 Sic in *l. ſi mulier 59. §. ex aſſe*, in illis verbis *propter iuris ſubtilitatem, & caſus neceſſitatem, D. de iur. dot.*

5 Siquidem nulla poteſt fieri alienatio in præiudicium creditoris hypothecarij, cum alienatio non extinguat pignus, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rerum ſuar. alien. l. 1. §. cum prædium, D. de pignor.* Et ideo non poſſunt fraudari creditores hypothecarij.

6 Quo demum tempore poteſt capi pignori in executione iudicati. *l. à Diuo pio 15. D. de re iudic. l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. capt. ſit.*

7 *L. 1. & tot. tit. D. quæ in fraud. credit. dict. l. 1. & paſſ. Cod. eodem.*

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarũm,

LIBER OCTAVVS.

TITVLVS PRIMVS.

QVOR: BONOR.

DEFINITIO I.

Agens interdicto, Quorum bonorum, quid probare debeat? Item an & quatenus dominij exceptionem patiatur?

AGENTI quidem interdicto, Quorum bonorum, ſufficit, vt probet factum eſſe ſolemniter teſtamentum, in quo fuerit ille inſtitutus, & ex eo vel adierit hæreditatem, vel petierit bonorum poſſeſſionem, fuiſſe que ea bona poſſeſſa per deteſtatorem tempore mortis ſuæ[1] Sed ſi conuentus reus obiiciat exceptionem dominij, audiendus eſt, quamuis dici ſoleat, nihil commune eſſe proprietati cum poſſeſſione,[3] quia interdictum hoc adipiſcendæ poſſeſſionis eſt,[4] ideóque minus alienum à cauſa proprietatis, quam ea, quæ ad retinendam poſſeſſionem pertinent, vel à recuperandam.[5] Verum hoc ita accipiendum eſt, ſi dominij probationes in promptu ſint, non etiam ſi altiorem requirant indaginem.[6] ne quæſtioni de poſſeſſione mora fiat. Planè dominium, neque per donationem,[8] neque per venditionem probari certum eſt, non magis quam per locationem ſi alia non ſint adminicula.[9] Ideóque nimirum difficilis eſſe creditur, vt eſt, probationis.[10] *Sine die.*

1 *L. 1. vbi notat. Cod. hoc titul. & in §. adipiſcendæ, Inſtit. de interdict.* Specul. *in tit. de teſtam. §. nunc videndum,* Afflict *deciſ.* 14.

2 Bart. Bald. & Angel. *in l. vlt. Cod. hoc tit.* Gloſſ. *in l. 1. D. eod.*

3 *L. naturaliter 12. §. nihil commune, D. de acquir. poſſ.*

4 D *§. adipiſcenda, Inſtit. de interdict.*

5 Guid. Pap. *quæſt.* 1. Salycet. *ad l. ſi quis ad ſe fundum, C. ad leg. Iul. de vi.*

6 Afflict *dict. deciſ.* 14. *nu.* 4. poſt alios quos citat *num.* 2. *ex l. 3. D. vt in poſſ. legat.*

7 Quæſtio enim poſſeſſionis eſt momentanea, ideóque priuilegiata, Not *in leg. Cod. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

8 Excipe, niſi donatio facta ſit à Principe, Angel. *in l. officium 9.* vbi gloſſ. *D. de rei vind.*

9 Afflict. *d. deciſ.* 14. *num.* 8 poſt multos ibi citatos.)

10 *§. commo. num, Inſt. de interd.*

TIT. II.

QVOR. LEGAT.

DEFINITIO I.

Legatarius etiam per vindicationem poteſt legatum occupare propria auctoritate, inſtitutus ex re certa poteſt, ſed non agere interdicto retinendæ poſſeſſionis ante occupatam poſſeſſionem.

LEGATARIVS, etiam cui per vindicationem legatum eſt, non niſi per manus hæredis legati poſſeſſionem nanciſci poteſt, alioqui tenetur interdicto.[1] Quod legatorum, ſublata hac parte differentia, quam inter legatorum ſpecies ius vetus induxerat.[2] Solus ille caſus excipitur, quo qui in certa re ſit inſtitutus. Hic enim etſi legatio comparatur,[3] in hoc tamen plus iuris habet, quod legatæ rei poſſeſſionem propria auctoritate capere poteſt, tanquam hæres in ea re ſcriptus:[4] cum & ob eam cauſam ius accreſcendi habeat, vt ſi is qui ex eſſe inſtitutus fuit hæres eſſe noluerit, aut non potuerit, ipſe ex aſſe hæres fiat.[5] Vtrique tamen commune illud eſt, vt non prius interdicto retinendæ poſſeſſionis experiri poſſint, quam poſſeſſionem nacti ſint.[6] Non enim ob id ſolum pro poſſeſſore quis habendus eſt, quod poſſeſſor fieri propria auctoritate quandóque poſſit.[7] Prius autem eſt, vt poſſeſſor factus fuerit, quam vt iis interdictis, aut actionibus quæ ſoli vero poſſeſſori competunt, experiendi habeat facultatem.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Vectier, viduæ N. Puthod, contra Ioannem Puthod filium, 14. Cal. Mart. 1590. Iunge Defin. 2. vti poſſit.

1 Ex *l. 1 & tot. tit. quod legat. & C.* quia non eſt cuiquam permittendum vt ſibi ipſi ius dicat, *d. l. 1. D. eod. l. non eſt ſing. 176. de reg. iur.*

2 Nam olim is, cui legatum erat per vindicationem, non cogebatur expectare hæredem, adeóque nec aditionem hæreditatis, nec calumniam metuebat ad hærede, vt Caius loquitur *in Inſtit.* ſcripſi *lib. 6. Coniect. cap.* 1. Ex quo apparet eſſe Triboniani clauſulam illam, quæ extat *in dict. l. 1. §. qui vero ex cauſa, verſ. idemque erit dicendum.* Ille enim titulus, non pertinebat olim niſi ad legata per donationem Et ideo idem Tribon. in definitione legati poſita initio *tit. Inſtit. de legat.* adiecit hæc verba, *ab hærede præſtanda*, quæ non addiderat Modeſtinus, *l. legatum 16. de leg.* 2. Et hoc eſt quod fecit Iuſtinianus vt omnium legatorum eadem ſit natura, *in l. 2. C. commun. de legat.* (Sane qui occupauit poſſeſſionem legati per manus executoris teſtamentarij non tenetur hoc interdicto *Ita Senatus* in cauſa de qua *Defin. 39. num. vlt. ſup. de ſacroſ eccleſ.*)

3 *L. quoties 15. C. de hæred. inſt.* ſcilicet cum alius ex aſſe aut ex aliqua aſſis parte hæres inſtitutus eſt, vt ea lex ait, iunct. *l. 1. §. ſi ex fundo, D. eod.*

4 Bart. Bald. & cæteri vulgo, *ad d. l. quoties.*

5 In quo præcipue volunt noſtri elucere vtilitatem inſtitutionis ex re certa, quam illi male vulgo particularem inſtitutionem vocant.

6 Nec enim poſſeſſio defuncti continuatur ipſo iure in legatarium, quomodo ex conſuetudine continuatur in hæredem, quamuis dici ſoleat legatarium in re legata quaſi hæredem quodammodo videri, *l. id tempus 14. §. 1. D. de vſuc.* Nempe quis hæc conſuetudo, cum à iure communi exorbitet, vt conſtat ex *l. cum hæredis 23. D. de acquir. poſſeſſ.* ſtricte accipienda eſt loquitur autem duntaxat de vero hærede.

7 Aliud enim eſt iam poſſidere, aliud vero poſſe poſſidere *d. l. cum hær.*

8 *L. 1. §. vlt. l. 2. & poſſ. D. vti poſſid.*

DEFINITIO II.

Mulier occupans propria auctoritate rem ſibi legatam & antea pro dote obligatam cum clauſula conſtituti non poteſt expelli neque per interdictum, quod legatorum, neque per ius offerendi.

QVæ dotis nomine vniuerſa mariti bona obligata habebat cum clauſula conſtituti, [1] ſi à marito legatum pro dote & compenſandi animo relictum propria auctoritate occupauerit, non tenetur interdicto. Cum abſurdum ſit, minus iuris habere mulierem in bonis pro dote obligatis, & quorum poſſeſſionem per clauſulam conſtituti nacta ſit, ob id ſolum quod eorundem bonorum proprietas ei pro dote ſit legata. [3] Nam ſublato etiam iure legati, ſupereſt priſtina dotis cauſa, ex qua retinendæ poſſeſſionis ius mulieri ſaluum eſſe debet. [4] Et vero quemadmodum legato in ſtipulationem deducto dicimus eaſdem ſtipulationi cauſas & conditiones ineſſe, quæ actioni ex teſtamento inerant, [5] tametſi per ſtipulationem facta ſit nouatio; [6] ita ex contrario, ſi quod iudicio de dote debebatur in cauſam legati transfuſum ſit, eodem iure cenſeri debet, quaſi adhuc hodie dotis nomine debeatur, veritatis nimirum primordio inſpecto. [7] Maxime vero ſi mariti hæres aduerſus mulierem agens interdicto, dotem in promptu non offerat. Quanquam & magis eſt, vt nec offerendi ius habeat, quippe qui vinculum nouæ obligationis ex legato contractæ non poſſit diſſoluere. [8] Itaque valde ſingularis & elegans hic caſus eſt, in quo nec pignus pro dote conſtitutum oblata pecunia diſſolui poteſt, propter admixtam legati cauſam, nec tamen citra oblationem ius hæredis in auocanda legati occupati poſſeſſione exerceri, ob concurrentem præcedentis debiti rationem. *Ita Senatus* ex tempore. 17. Cal. Iul. 1593.

1 Quæ hodie ſolet adiici in omnibus fere contractibus, ſed maxime in dotalibus.

2 Qui tamen animus hodie non præſumitur poſt ſublatum à Iuſtin. edictum De alterutro, *in l. vnic. §. primum itaque C. de rei vxor. act.* Iunge *legem ab vno 53. de leg. 2.*

3 Sic enim fieret vt inducta ad augmentum operarentur diminutionem, contra *l. legato 9. de leg. 1. l. in ratione 30 § tametſi, D. ad leg. falcid.*

4 *Arg. l. cum ex 32. §. mulier, de cond. indebit. l. quoties duplex 91. de reg. iur.*

5 *L. 1. §. ſi quis ſub conditione, D. vt legat. ſeu fideic. ſeru. cauſ. caueat.*

6 *L. cum filius 76. §. hæres meus, de legat. 2. l. Stichum 8. §. 1. de nouat. l. 1. de præsc. ſtipul.*

7 *Arg. d. §. hæres meus, l. 3. §. ſcio, in fin. D. de minor. l. ſi procuratorem 8. D. mandat.*

8 Cum hodie pro legatis competat hypotheca, *l. 1. C. commun. de legat.* & conſequenter ius retentionis ſi legatarius poſſideat ſine vitio, *l. 1. D. de pignor.*

9 Nunquam enim offerri poteſt ei qui rem tenet iure dominij, ſed ei tantum qui iure creditoris, *l. 2. Cod. ſi antiq. credit. pign. vendit. l. 3. C. de diſtr. pignor.*

TIT. III.

VNDE VI.

DEFINITIO I.

Actio ex can. redintegranda finitur, triginta annis & datur etiam contra bonæ fidei poſſeſſorem & ad fructus, ſed quos reus ipſe percepit aut percipere potuit non quos alius.

ACTIO, quæ competit ad recuperandam poſſeſſionem, ex Pontificio Canone, licet non ſit annua, [1] quales extraordinariæ fere omnes, quæ hodie interdictorũ vice pro poſſeſſione dãtur, [2] non tamen adeo perpetua eſt vt poſt annum quoq; trigeſimũ exerceri poſſit, [3] ſed trigeſimo demũ anno, cæterarum perſonalium actionum exemplo, [4] quamuis in rem ſcripta ſit, concluditur; [5] etiam aduerſus ſpoliatorem, ſalua tamen propter malam fidem iuriſque Canonici auctoritatem in longius quantumcumque tempus dominij quæſtione. [6] In eo quoque plenior eſt cæteris, quod etiam contra eum datur, qui cum titulo & bona fide poſſidet, [7] nec aliud probare actor cogitur, niſi quod & ante poſſederit, & à poſſeſſione ſua nullo facto ſuo ceciderit. [8] Itaque nihil hac parte intereſt, an contra ſpoliatorem agat, an contra eum, qui à ſpoliatore cauſam habeat ſiue mediatam, ſiue immediatam. Plane quod ad condemnationem fructuum attinet, quos in hoc iudicium omnimodo venire nemo ambigit, [9] verius eſt non alios cogi poſſeſſorem reddere, quantocunque malæ fidei odio vrgeatur, quam quos ipſe aut perceperit aut percipere poterit. [10] Proinde ſi per multorum perſonas poſſeſſio ambulauerit, aduerſus ſingulos agi oportebit, vt quos quiſque percepit aut percipere potuit, eorum nomine ſinguli condemnentur. 10. *Ita Senatus* ſæpius.

1 *In can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

2 Quæ ſicuti ſubrogatæ ſunt in locum interdictorum, vt apparet ex *rubr. tit. D. de interd. ſiue extraord. action. quæ pro iis competunt iunct. §. vlt. Inſtit. de interdictis.* Ita eorum naturam retinent *l. ſi cum 10. §. qui iniuriarum, D. ſi quis caution.*

3 Quamuis ita quidam putauerint, quos refert Mynſing. *centur. 3. obſer. 83.*

4 *Ex l. ſicut 3. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.*

5 Quod enim actio in rem ſcripta eſt, non facit quominus ſit perſonalis & perſonalium iure cenſeri debeat. Imo ſi eſſet omnino in rem tanto facilius præſcriberetur, ſcilicet iure ciuili, at nõ etiam iure canonico.

6 Quia iure canonico poſſeſſor malæ fidei nullo tempore præſcribit, *cap. poſſeſſor* vbi Dyn. & alij Canoniſt. *de reg. iur. in 6.*

7 Dummodo poſſidens non habeat titulum ab ipſo actore Mynſing. ibid. poſt Rip. & Iaſ. *in l. rem quæ nobis.* contra Bart. ibid. *D. de acquir. poſſ.* Idem Alex. *conſ. 117. & 199. lib. 2. conſ. 6. 7. & 8 lib. 3.* Socin. *conſ. 89. col. fin. & 276. col. 5.* (At interdictum vnde vi non datur contra titulo poſſidentem, *l. cum à te 7. in hoc tit.* Quod intellige niſi idem ille ſit ſpoliator. Hoc enim caſu nihil ei prodeſſet titulus. *Ita Senatus* Ante Cal. April. 1612.)

8 Sunt enim hæc duo extrema ab eo probanda, qui dicit ſe ſpoliatum. *Not. in dict. can. redintegranda. & paſſ. ad titul. de reſtit. ſpoliat.* Socin. *conſ. 266. col. 6. verſ. primo quia Doctores, vol. 2.* Dec. *conſil. 125. nu. 1.* (cùm tamen qui agit interdicto recuperandæ debeat probare ſpoliationem, *l. 1 § ait prætor 11. & ſeq. D. hoc tit.* Planè ſi quis imploret officium iudicis, vt ſibi ſua poſſeſſio reſtituatur, non cogitur probare niſi ſuam priorem poſſeſſionem. Afflict. *dec. 327. poſt. Innoc. ibid. tit.*)

9 *D. can. redintegranda.* Non videretur plane facta reſtitutio ſi non ipſi etiam fructus reſtituerentur, *l. videamus 18. §. in Faniana. verſ. & ideo, D. de vſur. l. in condemnatione 173. §. 1. de reg. iur. l. hæc verba 73. de verb. ſignific. l. 1. §. ex die 40. D. de vi & vi armat.*

10 Quod in omnibus malæ fidei poſſeſſoribus generaliter obſeruari ſolet, *l. ſed etſi lege 25. §. ſed & fructus, de hæred. petit.*

11 Non autem vt vnus ex poſſeſſoribus pro alio poſſeſſore condemnetur, *argum. l. in cauſa 13. §. interdum, & l. ſeq. D. de minor.*

DEFINITIO II.

Dominus directus non poteſt auctoritate propria occupare poſſeſſionem rei, quam ſibi commiſſam eſſe dicit.

VIm facere videtur dominus, qui propria auctoritate non per iudicẽ occupat bona defuncti hominis ſui dedititij, & vt loquimur talliabilis, inuito aut inſcio agnato proximiore. [1] Neque enim dominus moriente ſine liberis & extra communionem homine dedititio fit hæres, [2] ſed impedit tantum ne alius quiſquam hæres eſſe poſſit. [3] occupando ſcilicet quaſi peculij iure bona omnia, quæ defunctus mortis tempore reliquit. [4] Itaque fictitius ille modus transferendæ & continuandæ poſſeſſionis defuncti in hæredem, ſiue teſtamentarium ſiue legitimum, prodeſſe domino non poteſt vt ipſo iure poſſeſſor fiat, [6] licet hæredis loco hactenus quod & vniuerſam ſucceſſionem occupat, & defuncti creditoribus quantum patrimonij facultates patiuntur reſpondere compellitur. [7] Vnde nec abſurde quidam, cum anomalum ſucceſſorem appellant. Huic vero conſequens eſt, vt ſi poſſeſſionem bonorum defuncti propria auctoritate apprehenderit, agnato proximo tanquam per vim ſpoliato

eam reſtituere ante omnia cogendus ſit. [8] Etſi enim fieri non poteſt, vt agnatus, qui in bonorum communione non fuit, hæres ſit eius hom[illegible]s, qui, vt diximus, hæredem habere nequit, de hoc ipſo tamen prius inquirendum & cognoſcendum eſt, an talis defunctus fuerit qualem fuiſſe contendit qui ſe co[illegible]num dicit. [9] Qua pendente quæſtione, cum poſſeſſor certus conſtituendus ſit, [10] qui & defuncti ſtatum & & bona defendat, alius conſtitui æquius non poteſt, quam qui cum ſit agnatus proximus habet pro ſe iuris præſumptionem. [11] Neque enim præſumitur quiſquam dedititius, ſed omnes à natura non liberi tantum, verum etiam ingenui.[12] Proinde nec de ſtatu nec de bonis defuncti iudicium prius accipere agnatus compelletur, quam in poſſeſſionem ſuam pleniſſime ſit reſtitutus [13] Omnibus vero integris non poteſt dominus directus ex interdicto vti poſſidetis petere, vt in bonorum poſſeſſione retineatur,[14] ſed adipiſcendæ poſſeſſionis remedio vti cogitur vt in poſſeſſionem mittatur, [15] Idem iuris eſt, ſi de re ob non ſolutum laudimium annuumve canonem commiſſa tractetur. Commiſſi enim declarationem præcedere neceſſe eſt, mittique dominum directum in poſſeſſionem auctoritate Iudicis, non propria, adeo vt nec ſufficiat ſententiam interueniſſe. [16] Vel ob id maxime quod in hoc genere moram purgari poſſe placet. 17 *Ita Senatus* ex tempore pro Claudia Billiet, contra D. de Treiſſerue, Prid. Id. Maij 1593. Iunge Defin. 11. ſupr. de iur. dot.

1 Siquidem vim facere dicitur quiſquis ius ſuum non per iudicem repoſcit, *l. extat. 13. D. quod met. cauſ. l. penult. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat. l. non eſt ſingulis 176. de reg. iur. l. 2. D. quod legat.*

2 Cum ei non deferatur hæreditas, neque ex teſtamento neque ab inteſtato, *l. 1. 2. & 3. D. de hæred. petit.*

3 Nec enim poteſt fieri vt hæredem habeat is, qui nulla bona poſt mortem ſuam reliquit, *l. lex Cornelia 28. verſ. quia per eam non afficitur, de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 *Vt in l. 1. & 2. D. de caſtrenſ. pecul. l. filius familias D. ad leg. falcid.*

5 Ex edicto ſcilicet illo, quo Pragmatici dicunt, *le mort ſaiſit le vif.*

6 Quia edictum aut ſi mauis conſuetudo non loquitur niſi de hærede, vt dixi *Defin. 1. num. 6. ſup. tit. prox.* Ceſſante autem edicto illo vel conſuetudine certum eſt, ex ratione iuris non poſſe tráſferri in quemquam, adeóque nec in hæredem, poſſeſſionem, quæ eſt facti, *l. cum heredes 23. D. de acquir. poſſeſſ.*

7 Ita enim vulgo Pragmatici loquuntur, ſed male. Non enim alius poteſt côueniri à creditoribus defuncti, quam qui ſit vel hæres vel hæredis loco, *l. vltim. C de hæred. act. l. 1. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.* Illud certe verum eſt potiorem eſſe cauſam creditorum, quam domini bona occupantis. Nempe quia bona non dicuntur niſi deducto ære alieno, *l. ſubſig. 39. § 1. de verb. ſignific. l. non poſſunt 11. D. de iur. fiſc.*

8 Cum ſpoliatus etiam prædo ante omnia ſit reſtituendus, *cap. in literis. extr. de reſtit. ſpoliat.*

9 Nam nec is quem conſtat eſſe talliabilem prohibetur hæredem habere ſiue teſtamentarium ſiue legitimum, niſi cum præterea apparet ſine liberis eum decedere ac ſine condiuiſoribus, vt diximus *tit. de dedit. libert. tollend.*

10 *L. qui petitorio 26. D. de rei vindic.*

11 Quandoquidem ei, qui proximior eſt in gradu ſuccedendi lex defert hæreditatem, *Nouell. 118. de hær. d. ab inteſt. venient.*

12 *L. 4. D. de inſtit. & iur.* Vnde natalibus reſtitui dicitur qui reſtituatur ingenuitati, *l. 1. & tot. tit. D. de natal. reſtit.*

13 Nemo enim vacuis manibus litigare cogitur, niſi côtra Principem.

14 Cum in poſſeſſione retineri non poſſit, is, qui nunquam poſſedit, *l. 1. & tot. tit. D. vti poſſid.*

15 *L. 2. §. hæc autem interdicta, D. de interdict. l. 1. D. quod legat.*

16 Guid. Pap. *quæſt. 507. vid. l. miles 6. §. qui indic. D. de re iudic.*

17 *Cap. potuit, cum ibi not. Extr. de locat.*

DEFINITIO III.

Spoliatus ante omnia reſtituendus eſt etiam in beneficialibus, niſi in promptu appareat de non iure ſpoliati, quæ diſtinctio in rebus profanis non adhibetur.

NOn minus in beneficialibus quam in profanis cauſis obtinet vt ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus: etiamſi prædo forte ſit. [1] Neque enim ſpoliatori prodeſſe poteſt exceptio intruſionis, aut non canonicæ inſtitutionis; [2] ſicut nec alia vlla ſiue de proprietate beneficij, ſiue de plenaria poſſeſſione contendatur, [3] præterquam ſi in promptu appareat de notorio non iuſte ſpoliari. [4] Illud enim diſtricte ſemper obſeruare iudex etiam laicus debet, ne vitioſus ad beneficium ingreſſus vnquam detur. [5] Itaque neceſſe eſt, vt qui ſe ſpoliatum dici proferat titulum aliquem ſaltem coloratum, aliterve poſſeſſionem ſuam probet coloratam, [6] licet minus iuſtam. [7] Alioqui plenarium, quod vocant, poſſeſſorium, abſorberet cauſam reſtitutionis, quæ eſt ſummaria. [8] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard. & Franciſcum Cabod, Prid. Id. Decembr. quod in rebus profanis nunquam euenit. [9]

1 *Cap. in literis, Extr. de reſtit. ſpoliat.*

2 Qua enim fronte poſſet iſta obiicere ille ipſe qui ſpoliauit, quique ex dolo ſuo conuenitur *l. arg. l. rem alienam 41. in fin. de pign. act. l. ſi plures 38. de admin. tutor.*

3 Qui enim vitioſe poſſidet, nunquam ob id ſolum quod poſſidet vincere poteſt illum, à quo poſſidet, *l. 1. § vlt D. vti poſſid.*

4 *Cap. conſtitutus, & cap. quoniam, de fil. presbyt. cap. in literis* vbi notant Canoniſt. *de reſtit. ſpoliat.* Boët *quæſt. 2. nu. 34* vbi addit hoc maxime procedere, in electiuis dignitatibus, *ex cap. 1. de elect.*

5 Caſſad. *deciſ. 4. num. 7. de reſtit. ſpoliat.* Rot. *deciſ. 2. eod. tit. in nouis num. 4. & deciſ. 2. & 13. & alibi paſſ. in antiq. eod. tit.* Ioan. Monach. *in c. capientes, de elect.* Iacob. Put. *deciſ. 284. lib. 2.* Crauet. *conſil. 302. num. 6.* Guid. Pap. *quæſt. 85.*

6 Capell. Tholoſ. *quæſt. 15.* & ibi Aufret. *& quæſt. 459.* Caſſad. *vbi ſup.* Rot. *deciſ. 20. in antiq.*

7 Abbas *in cap. cum noſtris, num. 6. & de conceſſ. preb.*

8 Si ſpoliato agenti noceret exceptio intruſionis vel non canonicæ inſtitutionis, *d. cap. in literis, & cap. item cum quis, d. reſtit. ſpoliat.* Rot. *deciſ. 439. in nouis.*

9 *L. ſi de vi 37. D. de iudic. l. 5. §. 1. D. ad leg. Iul. de vi public. l. ſi quis ad ſe fundum 7. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Etiam execrabilis ſi ſpoliatus ſit ante omnia reſtituendus eſt, ſi dicat non teneri ſe interim exhibere diſpenſationem.

AVdio tamen alias pronunciatum fuiſſe, etiam execrabilem, qui plura beneficia curam animarum habentia ſine diſpenſatione obtineret, [1] ante omnia reſtituendum.[2] Ideo fortaſſe quod negaret teneri ſe ad diſpenſationis exhibitionem prius quam eſſet reſtitutus, [3] In cauſa D. Epiſcopi d'Oranges, contra D. de Flingey pro prioratu de Contamine. *Sine die.*

1 Hic enim execrabilis eſt niſi vnum ex beneficiis intra annum dimittat, *cap. licet canon. de elect. in 6.*

2 Cum tamen certum ſit & notorium, quod execrabilis nullum ius in beneficio habere poteſt, *d. cap licet canon.*

3 Alioqui ſi quis fateretur ſe execrabilem, vix eſt vt vllo iuris auxilio dignus videri poſſet. Ex notat. *in defin. præced.*

DEFINITIO V.

Spoliatus probare omnino debet ſe ſpoliationis tempore poſſediſſe, & quidem verè non ſimulatè.

QVi ſe dicit ſpoliatum probare omnino debet, ſe ſpoliationis tempore poſſediſſe, [1] Itaque ſi is; quem conſtat eſſe ſpoliatorem, probare velit alium quam qui de ſpoliatione conqueritur poſſediſſe, audiendus eſt. [2] Secundum hæc cum ſpoliator quidam obiiceret peccaſſe ſpoliatum in conſtitutionem Pij V. Pontificis Maximi De confidentia, non ſolum quod in reſignatione ſibi per patruum facta tacita eſſet conſanguinitas quæ ex conſtitutione exprimi debuerat, ne inter conſanguineos hæreditaria quædam beneficiorum ſucceſſio inducta videretur, [3] ſed etiam quod poſt reſignationem quoque patruus in beneficij poſſeſſione remanſerat fructuſque perceperat, [4] contra vero reſignatarius diceret non cogi ſe de confidétia diſputare priuſquam aduerſus ſpoliatorem reſtitutus eſſet: [5] Pronunciauit Senatus, de confidentia ante omnia inquirendum eſſe, quandoquidem ſi de ea conſtaret conſequens fieret, non niſi factam falſamque fuiſſe reſignatarij poſſeſſionem, [6] ideóque nec ſpoliari cum potuiſſe. Veram enim poſſeſſionem præcedere neceſſe eſt vt ſequi poſſit ſpoliatio. 7 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 3. ſupra.

1 *Cap. conſultationibus, de offic. delegat.*

2 Per not. in *cap. cum ad ſedem, de reſtit. ſpoliat.* Rot. *deciſ. 439. incip. ſi argenti poſſeſſorio, col. vlt. in nouis.* Adde Boët. *quæſt. 238.* poſt Bardum, quem citat *in l. 1. C. de appellat.*

3 Quod

3 Quod eſſet impiiſſimum & ridiculum, cum beneficiorum proprietas ad ſolam Eccleſiam ſpectet, non ad prælatos.

4 Quæ res ſolet inducere non modo præſumptionem, ſed etiam probationem ſimulationis, *l. ſicut 8. §. ſuperuacuum cum ibi not. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

5 Quaſi non poſſet eſſe deterior conditio confidentiarij quam prædonis, qui vtique ante omnia eſſet reſtituendus, *cap. in literis Extr. de reſtit. ſpoliat.*

6 Et conſequenter nullam, quia quod fictum eſt in veritate ac rei effectu nihil eſt, cum ſimulata pro infectis haberi debeant, *l. ſi ex pretio 5. C. ſi cert. petat. l. & qui ſub imagine 10. C. de diſtr. pignor. tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

7 Quia priuatio habitum præſupponit, & vera ſpoliatio veram poſſeſſionem, *vulg. l. 4. D. de uſu. & uſu. l. 1. §. deiicitur, D. hoc tit. l. 1. §. eſt igitur. D. uti poſſid.*

DEFINITIO VI.

Reſignatarius per confidentiam non poteſt dici ſpoliatus, ideoque nec reſtituendus.

SI per confidentiam & ſimulationem facta reſignatio ſit, nihil intereſt, à quo ſit ſpoliatus reſignatarius, an à reſignante ipſo, an ab alio. Neutro enim caſu petere poteſt vt contra ſpoliatorem reſtituatur, [1] qui cum tamen ſi confidentia nulla intercederet aduerſus ipſum quoque reſignantem, reſtitueretur. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia ſcilicet non poteſt videri ſpoliatus qui nunquam cœpit poſſidere, vt dixi *Defin. præced.* Iunge *l. Titio vſuſfructus 96. D. de condit. & demonſtr.*

2 Non magis enim reſignanti, quam vlli alij permittitur reſignatarium ſpoliare, imo multo minus, quia venit ille contra factum ſuum, quod nemini vnquam licet, ne quidem ex nouo iure, *l. etſi is 10.* vbi eſt text. elegans. *D. de diſtract. pign.*

DEFINITIO VII.

Pendente hæreditatis quæſtione is, qui exhibet teſtamentum non cancellatum nec ſuſpectum, reſtituendus eſt in poſſeſſionem, quam aduerſarius inuaſerit.

SI is, qui totam hæreditatem ad ſe pertinere dicit ab inteſtato, aut ex poſteriore teſtamento, de quo in promptu non appareat, hæreditarias res inuaſerit pendente quæſtione. De hæreditate, placet hæredem teſtamentarium, qui teſtamentum exhibet non raſum, non cancellatum nec qua alia ratione ſuſpectum, [1] in rerum expilatarum poſſeſſionem ante omnia reſtitui debere, [2] ſaluo aduerſarij iure in iudicio petitæ hæreditatis. [3] Prius enim de vi quærendum eſt, quam de poſſeſſione, ſicut & de poſſeſſione prius, quam de proprietate. [4] *Ita Senatus* in cauſa N. Maret Caſtellani d'Armence, contra N. Villars. Prid. Id. Ianuar. 1590.

1 Hoc primum requiritur, alioqui ex eo teſtamento nec poſſeſſio quidem peti poſſet, *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollen.*

2 Qua licet ex ratione iuris non poſſit hæres aliud petere niſi vt mittatur in poſſeſſionem, quam nondum habuit, tamen ex edicto illo vulgari, *le mort ſaiſit le vif*, de quo ſcripſi *Defin. 2. num. 5. ſup.* Intelligitur factus poſſeſſor ipſo iure, ideoque habet omnia beneficia & retinendæ & adipiſcendæ poſſeſſionis, quæ haberet ſi actualiter, vt aiunt, & corporaliter poſſediſſet.

3 Nihil enim commune habet proprietas cum poſſeſſione *l. naturaliter 12 §. nihil commune, D. de acquirend. poſſeſſ. cum ibi not.*

4 *L. ſi de vi 57. D. de iudic.* vbi vide quæ de hac re ſcripſi in Rationalibus.

DEFINITIO VIII.

An & quando cumulari poſſit iudicium poſſeſſorium ex cauſa redintegranda cum reſtitutione in integrum.

QVæſitum eſt, an actio, quæ aduerſus ſpoliatorem competit ex iure Pontificio, cumulari poſſit cum beneficio in integrum reſtitutionis? Dubitandi cauſa eſt, quod regulariter, cumulatio petitorij & poſſeſſorij non admittatur. [1] Item quod actiones hæ contrariæ & incompatibiles videantur. [2] Nam in integrum reſtitutio tum competit, cum contractus præceſſit qui tenet. [3] Remedium vero Pontificium tametſi omnium pleniſſimum ſit, [4] adeò vt detur etiam contra eum, qui bona fide & cum titulo poſſideat. [5] ſi cauſam habeat à ſpoliatore, [6] nunquam tamen ei datur, qui facto ſuo cecidit à poſſeſſione, [7] quomodo is cecidit qui ipſe contraxit, aut contrahenti ſucceſſit. [8] Dicebam diſtinguendum eſſe, an contractus ipſo iure teneat, quamuis ex iuſta cauſa aliqua reſcindi poſſit, [9] an vero ipſo iure nullus ſit & inualidus? [10] Poſtquam placuit etiam hoc ... neceſſariam eſſe ex reſcripto Principis reſtitutionem, [11] ... ſi iuſiurandum non vi, non dolo aut metu extortum interuenerit. [12] Priore cauſu non poſſe quæri de ſpoliatione, ſiue cum eo qui contraxit, ſiue cum eius aut vniuerſali, aut ſingulari ſucceſſore. [13] Poſteriore vero vtramque quæſtionem cumulari poſſe, quaſi impetrata reſtitutione ex abundanti potius quam ex iuris neceſſitate. [14] Quid enim refert an contractus nullus omnino factus ſit, an vero talis, qui ipſo iure vires nullas habeat? [15] Neque enim eo minus malæ fidei poſſeſſor habetur, qui eo contractu nititur, quam ſi nullo niteretur. [16] Vnde illud eſt, quod fructus omnes reſtituere cogitur, non ſolum quos percepit: ſed etiam quos percipere potuit. [17] Finge læſionem quam vocant enormiſſimam & vltra beſſem interueniſſe. [18] Quidni cumulari poterit reſtitutio in integrum cum remedio recuperandæ poſſeſſionis? Cum vtraque actio ad eundem tendat finem eoſdemque producat effectus? Ergo nec refundendæ erunt expenſæ [19] litis cœptæ ſuper poſſeſſorio, ſi poſtmodum imploretur reſtitutio, ſed in iudicati tempus reſeruandæ, vt ei qui vincet adiudicari omnes poſſint. [20] Placuit Senatui tandem diſtinctio in cauſa Donatæ Morens, contra Bertrandam Morens, 7. Id. Iunij 1590.

1 Ex not. per Bart. & alios *ad l. naturaliter 12. §. nihil commune, D. de acquir. poſſeſſ.*

2 Contrariæ autem & incompatibiles actiones cumulari nunquam poſſunt, *l. 1 vbi not. C. de furt.* Not. *ad l. edita 3. C. de edend.*

3 Alioqui fruſtra petitur reſtitutio aduerſus contractum, qui non teneat, *l. 4. C. ſi aduerſ. libert. l. 2. l. ſi quidem 11. C. de prædiis minor.*

4 Tam in duratione, qui durat triginta annis, cum interdicta poſſeſſoria ſint annua, quam in iure agendi, vt not. *ad dict. can. redintegranda 3 quæſt. 1.* Ideoque ſpecialiter implorandum eſt remedium *dict. can. redintegranda*, nec ſufficit generalis imploratio omnium remediorum iuris, vt ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum fuit, cùm in tam multis differat hoc remedium à cæteris, maxime in eo quod datur contra bonæ fidei poſſeſſorem habentem cauſam immediatam à ſpoliatore, in quo differt tam ab interdicto Vnde vi, quod nunquam datur contra tertium quamuis malæ fidei poſſeſſorem, *l. cum à te 7. D. hoc tit.* quam à remedio *cap. ſæpe. Extr. de reſtit. ſpoliator.* quod non competit niſi contra tertium malæ fidei poſſeſſorem, quia parum intereſt quod ad peccatum an quis rem alienam inuadat, an iniuſte ſciens detineat, vt ibi ſcriptum eſt. Cæterum nō ſemper interdictum. Vnde vi, eſſe annuum, ſed plerunque perpetuum, ſcilicet de eo quod peruenit, adeoque etiam contra hæredem, quia hac parte proſecutionem rei continet: *l. 1. in princ. l. 3. §. 1. D. hoc tit.* Plane quod pertinet ad remedium *dict. cap. ſæpe*, conſtat non eſſe neceſſarium, vt ſpecialiter imploretur, quia eſt remedium ordinarium ſubſidiarium ordinario interdicto Vnde vi, quod non idem eſt in remedio *can. redintegranda*. Vide tamen Menoch. *in diſt. remed. 15. quæſt. 2. & 21.* vbi magis probare videtur vt eadem ſint media concludendi in interdicto Vnde vi, & in remedio *can. redintegranda*. Quod procedere fortaſſis poteſt eo demum caſu quo vtrumque remedium competit, licet vnum ſit pinguius altero. Non etiam eo caſu, quo remedium ordinarium duntaxat non etiam extraordinarium competat. Tunc enim ſemper extraordinarium ſpecialiter implorandum eſt. *Ita tractatum eſt* in cauſa Nicolai Toynet & Franciſci Buſut, 5. Calen. April. 1612. Quid ſi adiecta ſit in concluſione libelli vulgaris illa clauſula, *Omni meliori modo iuſtitiam miniſtrari?* Non ſufficiet, vt ſcripſi *Defin. 3. num. vlt. ſup. de formul. & impetr. act. ſublat.*)

5 Mynſing *centur. 3. obſeru. 85.* vbi vide & *Defin. 16. inf.*

6 *Cap. ſæpe contingit 18. Extr. de reſtit. ſpoliat.*

7 Hic enim ſeipſum ſpoliat, non ab alio ſpoliatur, *d. can. redintegranda.*

8 Nec enim poteſt quiſquam venire contra factum ſuum vel auctoris ſui, *l. etſi is 10. D. de diſtr. pign. l. cum à matre 14. C. de rei vindic. l. ex qua perſona 149. de reg. iur.*

9 Scilicet per in integrum reſtitutionem, *l. 1. & paſſ. D. de in integr. reſtit.*

10 Quid proinde ex iuris ratione reſcindi nec poſſet nec deberet, *l. lib. nam etſi 5. D. de inoff. rupt. cap. non præſtat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

11 Vt quod de facto proceſſit, de facto etiam reſcindatur, inquiunt Pragmatici.

12 Quia hoc caſu poteſt ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, ideoque ſeruandum eſt, *cap. 2. de pact. in 6. cap. debitores, Extr. de iureiur.*

13 Quia non poteſt dici ſpoliatus qui facto ſuo cecidit à poſſeſſione, vt dixi *num. 7. ſup.*

14 Quæ enim ex abundanti fiunt, & dubitationis tantum tollendæ gratia, ius commune non lædunt, *l. qui mutuum 56. D. mandat.*

15 Siquidem quod ipſo iure nullum eſt, effectum iuris habere nullum poteſt,

poteſt, *d. can. non praſtat, l. non dubium 5. C. de legibus.*

16 Cacher. *deciſ. Pedem. 47. 93. & 160. l. quemadmodum 7. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 46.*

17 Cacher. *ibid. l. ſed etſi lege 25. §. ſed & fructus, D. de hared petit.*

18 Ex qua lege nc noſtri vulgo inferunt dolum in re ipſa, qui dolo ex propoſito æquiparatur Not. *in l. ſi quis cum aliter 36 de verb. oblig.*

19 Quæ tamen refundi ſolet quoties mutatur actio poſt litem conteſtatam, *l. ... 3. vbi not. de eviend.*

20 *Ex reg. victus victori in 6.*

DEFINITIO IX.

Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegium reſtitutionis contra ſpoliatorem.

CVm quis ab eo ſpoliatus eſt, cui fundum ex contractu retrouendere cogebatur, placet ante omnia poſſeſſionē ei reſtitui debere, deinde quæri an retrouendere debeat, quia iudicium illud & ſummarium eſt & priuilegium, [1] hoc vero plenioren requirit cauſæ cognitionem. [2] Si tamen aperte & in promptu conſtet de iure petitæ retrouenditionis, ſolet Senatus velut breui manu vtrumque iudicium ſimul terminare, [3] ſed eo tamen ſemper obſeruato vt de ſpoliatione reſtituendaque poſſeſſione prius pronunciet. [4] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 Cum non debuerit is, qui habebat ius petendæ retrouenditionis, ſibi ipſi ius dicere & rem vendicare, pro qua non habebat niſi perſonalem actionem ad petendam retrouenditionem, *l. 2. C. inter empt. & vend.* iunct. *l. 3. ... l. ... 58. de pact.*

2 Perpetua autem regula eſt iudicium ſummarium nunquam eſſe cumulandum cum plenario *l. ſi de vi 27. D. de iudic. l. 1. vbi not. C. ſi de momentanea poſſ. fuer. appell.*

3 Expediendarum, ſcilicet litium & vitandi circuitus cauſa ex *l. quidam 2. D. de reb. cred.* iunct *l. dominus 55 de cond. indeb. l. 3. in princ. vt in poſſ. legat.*

4 Vt appareat Senatum velle vt is qui ſpoliatus eſt ante omnia reſtituatur.

DEFINITIO X.

Prætextu iuris alieni alium ſpoliare nemo poteſt.

POſſidebam fundum mihi venditum à tuo creditore, quem ille pro debito ſub haſta emerat. Titius me de poſſeſſione deiecit, eo prætextu quod fructuum ſequeſtrationem fieri Senatus repetente decreuiſſet. Placuit, ſi tu, qui decretum obtinueras, poſſeſſionem meam interpellaſſes, quia id Prætore, vt aiunt, auctore feciſſes, futurum vt eo nomine de vi non tenereris, [1] quaſi tui iuris tuendi cauſa potius quam ſpoliandi animo id à te factum eſſet. [2] At quoniam Titius feciſſe proponebatur, nec vllo iure de quo in præſentiarum conſtaret, viſum eſt vim factam eſſe, & dignam quæ perſonali citatione coerceretur. Neque enim permittendum eſſe cuilibet prætextu decreti per te impetrati, vt ſine iudice id faciat, quod tu magiſtratus imperio facere potuiſſes; [3] niſi mandante id ipſum à Titio factum eſſe appareret, [4] *Ita Senatus* 18. Cal. Decemb. 1590.

1 Non enim poteſt videri dolo aut vi quicquam facere is, qui facit iudice vel iubente vel permittente, *l. non videntur 167. §. qui iuſſu vbi not. de reg. iur.*

2 Iuris enim executio non habet iniuriam, *l. iniuriarum 13. §. D. de iniur. l. nullo videtur 55. de reg. iur.*

3 *L. non eſt ſingulis 176. eod.*

4 Nihil enim refert an quis per ſe faciat an per alium cui mandauerit, *l. ſi quis 7. §. vlt. D. de iuriſd. l. 3. §. quod ſi quis, D. de admin. tutor.*

DEFINITIO XII.

Prælatus Eccleſiæ qui male alienauit non poteſt agere de poſſeſſione ſed tantum de proprietario.

SI prælatus male alienauerit Eccleſiæ, non magis ex remedio iuris Pontificij, [1] quantumuis pleniore, quam ex interdicto redintegranda ei eſt poſſeſſio, quia facto ſuo deſiit poſſidere. [2] Licet enim tale factum ſit nullum, dicique ſoleat, ex facto quod nullum eſt nullam reo defenſionem quæri poſſe: [3] id tamen eo pertinet, vt non obſtante alienatione poſſit ille ipſe qui alienauit rem vendicare, cum non tam in ſuam, quam in Eccleſiæ vtilitatem id faciat. [4] Poteſt enim quis facile contra factum ſuum venire, quoties alieni non proprij compendij cauſa facere id velit. [5] Sed in cauſa poſſeſſionis non idem admitti poteſt, quod illa magis facti ſit, quam iuris, [6] nec fieri queat vt non tradita videatur poſſeſſio ab eo qui alienando reuera tradidit, quantumuis male alienauerit. [7] Plane ſucceſſor eius redintegrari poterit, quaſi ſpoliata Eccleſia, licet facto ſui adminiſtratoris. [8] Neque enim pro adminiſtratore Eccleſiæ habendus eſt qui male adminiſtrat; ſicut nec tutor pro domino ſi rem pupilli male tractet. [9] Sed hoc ipſum ita, ſi non à tempore traditæ poſſeſſionis triginta anni effluxerint. Nam poſt triginta annos agi ex Canone pontificio, aut alio vllo remedio poſſeſſorio, non poteſt, [10] [11] neque vero ex hoc tricennij curriculo ſubducemus tempus illud quo vixit prælatus, qui peperam alienauit, quod vtique ſubducendum eſſet in rei Eccleſiaſticæ vſucapione aut præſcriptione. [12] Facilius enim amittitur ius recuperandæ poſſeſſionis, quam perſequendæ proprietatis, [13] cum vt diximus in admittenda poſſeſſione factum ſolum, in amittenda proprietate ius quoque vertetur. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. & 7. ſupr. De reb. alien. non alien.

1 *Ex can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

2 Nec proinde poteſt dicere ſe ſpoliatum, vt dixi *Defin. 1. num. 8. ſup. eod.*

3 Bald. *in l. 2. notab. 3. C. ſi aduerſ. rem iudic.* Oſaſch. *deciſ. Pedem.* 180.

4 Quia proprietas beneficij non ad Eccleſiæ rectorem pertinet, ſed ad Eccleſiam ipſam, *cap. ... vbi not. de reb. eccleſ. non alien.*

5 Paul. Caſtr. & alij *ad l. ſi non ſortem, §. filius, D. de condict. indeb.* (*l. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior. l. 1. §. ſi vir, D. de aq. poſſeſſ. l. 1. §. Scauola, ſi is qui teſt. liber.*)

6 *L. denique 19. D. ex quibus cauſ. maior l. 1. §. ſi vir, D. de acquir. poſſeſſ. l. 1 §. ... l. ſi is, qui teſt. lib.*

7 *d. §. ſi vir vxori.*

8 Saluo emptori regreſſu contra prælatum qui alienauit. *Innoc. in c. ſi quis d. reb. eccleſ. non alien,* Guid. Pap. *quæſt. 159. & ibi Apoſtill.*

9 *L. quemadmodum 7. §. ſi tutor,* vbi Bart. *D. pro emptor.*

10 *Ex l. ſicut 3. C. de præſcript. 10. vel 40. annor. Not. ad can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

11 *an ſi ſacerdos 16. quæſt. 3.* Guid. Pap. *quæſt. 150.*

12 *L. ſi quis vi 7. §. differentia, D. de acquir. poſſeſſ.*

13 Quia non niſi certis modis dominia & acquiruntur, & amittuntur. *l. traditionibus 20. C. de pact. l. nunquam nuda 31. D. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Spoliator intelligitur etiam qui miſſus eſt in poſſeſſionem prætore auctore, ſi non denunciauerit iis quibus debuit.

PVpilli creditor cum fundi pupillaris diſtractionem ſub haſta peregiſſet, emptorque factus literas à iudice impetraſſet, vt ex more in poſſeſſionem mitteretur, ab apparitore ad exequendum dato miſſus fuerat, nec eam miſſionem tutori pupilli denunciauerat; [1] perinde luendi pignoris ius pupillo quandocunque competet, ac ſi miſſio nulla facta eſſet, cum ſemeſtre, quod in eam rem præſtitum eſt, non niſi à die miſſionis currere incipiat; [2] miſſio autem illa demum accipienda ſit, quæ ritè facta eſt non quæ perperam. [3] Sed & ſi malit pupillus agere ex Canone pontificio, [4] vt ſibi tanquam ſpoliato ſua poſſeſſio redintegretur, audiendus erit, ſi aliud nihil obſtet, non ſecus ac ſi creditor propria auctoritate non per iudicem inuaſiſſet poſſeſſionem. [5] Idque remedium pupillo longe fauorabilius eſt, vt à creditore fructus repetat fundi venditi, [6] quos alioqui creditori à die addictionis ſaluos & integros manere oportere ſi pignus lueretur. [7] Etſi enim addictio, &c, vt loquuntur, expeditio illa eſt, quæ fructuum lucrum acquirit emptori, [8] non miſſio in poſſeſſionem, miſſionem tamen ſequi & auctoritate iudicis fieri neceſſe eſt, vt præteriti quoque temporis non per vim quæſiti, nec proinde tanquam ſpoliatio reſtitui videatur. Sane in vicem fructuum legitimas debiti vſuras creditori, eidemque emptori aliive quiſquis emptor fuerit præſtandas, aut ad eum vſque finem cum fructibus compenſandas eſſe non dubitatur. [9] Nec pupillo nocebit quod vtilis validaque ſubhaſtatio

tio præceſſerit; non enim tollit ea res vitium ſpoliationis, ſi poſſeſſio male & vi aut clam occupata probetur. 10 Quamuis verum ſit, ex vitio miſſionis in poſſeſſionem non fieri ſubhaſtationem inualidam, quæ alioqui rite facta fuit, & ab initio conſtitit. [11] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Idus Iulij 1593.

1 Quæ denunciatio erat neceſſaria, maxime cum ipſi pupillo non niſi fruſtra denuncietur, *l. Æmilius 38. D. de minor.*

2 Ita enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt, quamuis ex vetere ſtatuto curreret à die expeditionis.

3 *L. quoties 6. D. qui ſatiſ. cog. l. 1. D. de auctor. tutor.* Vide *Defin. 10. inf. de luit. pignor.*

4 *Ex can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

5 *L. extat. 13. D. quod met. cauſ. l. penult. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

6 Veniunt enim fructus in conditionem. *ex d. can. redintegranda.*

7 Nec enim hac parte correctum eſt vetus ſtatutum.

8 Iure ſcilicet dominij, *l. qui ſcit. 25. §. 1. D. vſur.*

9 Non enim fieri poteſt, vt creditor idemque emptor carere debeat & fructibus & vſuris, ne alioqui eueniat vt debitor & re & pretio frui videatur, contra *l. ex empto 11. §. qui autem. l. Iulianus 13. §. veniunt, l. bona fides 10. D de action. empt. l. curabit 5. C. eod.*

10 *L. ſi ex ſtipulatione 5. l. fundi venditor 33. D. de acquir. poſſ. l. 2. l. improba 7. C eod.*

11 Cum ſubhaſtationis actus ſit perfectus citra miſſionem in poſſeſſionem. Quæ autem ſemel perfecta ſunt & ab initio conſtiterunt infirmari poſtea non poſſunt, *l. verbi 5. D. ad leg. falcid.* Bart. *ad l. exiſtimo 98. de verbor. oblig. & ad l. penult. §. vlt. eod.* Adde Dec. *conſ.* 449.

DEFINITIO XIII.

Denunciatio facta falſo tutori non excludit ſpoliationem, quæ adeſſet ſi nulla præceſſiſſet denunciatio.

IDem erit ſi miſſio in poſſeſſionem falſo tutori denunciata ſit, vt puta matri quaſi tutrici, cum tutrix non eſſet, quamuis pro tutrice ſe gereret, Nam perinde pupillus luendi pignoris ius integrum habebit, aut recuperandæ poſſeſſionis tanquam à ſpoliatore, ac ſi denunciatio nulla facta fuiſſet. [1] Curioſior enim eſſe debet ac diligentior quiſquis cum pupillo rem habet, vt non cum alio agat, quam qui verus tutor ſit, [2] ſiquidem falſus tutor, licet ſeipſum & alios quibuſcum contrahit, obliget pupillo, [3] pupillum tamen neque ſibi, neque aliis obligare poteſt. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum nihil interſit an nulla facta ſit denunciatio, an ei ſit facta cui fieri non potuit nec debuit, *l. Æmilius 38. D. de minor.* iunct. *l. 2. D. de auctor. tutor.*

2 Quia ſolus tutor verus habetur loco domini, *l. interdum 56. in. qui tutelam, de furt.* non etiam is qui pro tutore gerit, *l. 2. D. de eo qui pro tuto.*

3 *L. 1. & tot. tit. D. quod falſ. tutor.* iunct. *l. 1. & tot. tit. de eo qui pro tutor.*

4 Quamuis ei quoque qui pro tutore negotia geſſit contrarium iudicium competat, *l. vlt. eod.* Vide *l. Iulianus 13. §. ſi quis à pupillo, D. de action. empt.* (Sed aliud eſt falſum tutorem eſſe. Aliud autem pro tutore gerere *l. 1. & paſſ. D. de eo qui pro tutor.*)

DEFINITIO XIV.

Patientia conductionis pro poſſeſſionis reſtitutione eſt.

SPoliatus qui iudicis auctoritate in poſſeſſionem ſuam reſtitui iuſſus eſt ſatis reſtitutus videtur ſi cum fundum alteri locauerit, patiente ſpoliatore ac multo magis ſi à conductore ſpoliator ipſe poſtea eundem fundum ſubconduxerit. [1] Cum certiſſimi iuris ſit ſecundum conductorem nec ſibi nec primo conductori, ſed primo locatori poſſidere. [2] *Ita Senatus* pro N. Bernard procuratore, contra Peronettam Coruat, 4. Id. Nouembr. 1592.

1 *Arg. l. 1. C. de acquir. poſſeſſ.* Nihil enim refert an mihi tradideris, an voluntate tua nactus ſim poſſeſſionem, *l. ſi ex ſtipulatione 5. l. fundi. 33.* [illegible] *eod.*

2 *L. ſi quis ante conduxit 10. eod. tit. l. ſi colonus 31. eod. l. male agitur 2. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO XV.

Spoliator condemnatus non poteſt referre quæſtionem dominij nec poſſeſſionis, ne quidem ex alio iure.

AT quid ſi poſtea idem ſpoliator, qui condemnatus fuerat, porrigat ſupplicationem aduerſus SC. & interea petat retineri ſe in poſſeſſione eiuſdem fundi ex nouo iure, vt puta quod is pro dote materna fuerit obligatus cum clauſula conſtituti? [1] Non eſt audiendus quin prius tota poſſeſſione cedat, [2] quia nec mutare cauſam poſſeſſionis poteſt nec poſteaquam conductionis titulo poſſidere cœpit, [3] dominij magis quam poſſeſſionis quæſtionem referre. [4] Accedit quod etſi maxime referre dominij quæſtionem poſſet, [5] odio tamen ſpoliationis audiri non deberet, [6] ac propter auctoritatem Senatuſconſulti, cuius executionem remorari nihil poteſt. [7] Nam ſi non ſpoliaſſet agendum ei neceſſario eſſet vel ad ipſam poſſeſſionem retinendam condictione ex lege Iuſtiniani, [8] nec poſſet ius ſuum tueri retentione corporalis poſſeſſionis quam non haberet. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim poteſt videri pronunciatum de eo iure, quod non fuit deductum in iudicium *l. non poteſt. 23. D. de iudic.*

2 Quia non admittitur ſupplicatio contra ſenatuſconſultum, quin prius mandatum illud ſit executioni, vt ſcripſi *Defin. 1. & paſſ. ſup. de ſentent. præſ.* [illegible]

3 *L. non ſolum 33. §. quod vulgo, D. de vſucap. l. 2. §. 1. D. pro her.*

4 *ſi L. quis conductionis 23. C. de locat.*

5 Puta ſi contra eum ageretur non ex contractu, ſed rei vendicatione, vt not. *ad d. l. ſi quis conductionis.*

6 Cum etiam prædo ſit reſtituendus, *cap. in literis. Extr. de reſtit. ſpoliat.* Adeo, vt nec libellum reconuentionalem dare violentus poſſit, non magis, quam excipere de dominio, Guid. Pap. *quæſt. 57. num. 3.* poſt Bart. *in l. ſi quis ad ſe fundum, C. ad legem Iul. de vi public.*

7 Id enim publicè expedit propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. ſeruo 65. §. cum prætor, ad SC. Trebell.* Dixi *ad d. tit. de ſentent. præfect. prat.*

8 *In l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.*

9 Prius enim eſt vt quis poſſideat, quam vt habeat retentionem, quæ ſcilicet non poteſt dari niſi poſſidenti, *l. 1. D. de pignor.*

DEFINITIO XVI.

Sequeſtratio per iudicem facta interdum ſpoliatio eſt, & quibus remediis emendanda ſit.

NOn ſolet ſequeſtratio per iudicem decreta poſſeſſionem eripere poſſeſſori, [1] ſed ſi ex ea ſequeſtratione fiat vt poſſeſſor priuetur fructu & commodo ſuæ poſſeſſionis, ſpoliatus videbitur, [2] & conſequenter iiſdem actionibus & remediis vtetur ad ſuam poſſeſſionem recuperandam, quibus vti poſſet ſi ab aduerſario ipſo ſpoliatus proponeretur. [3] Sed & illo amplius quod ab ea ſequeſtratione appellare poterit. [4] Hodie tamen appellatio prorſus neceſſaria erit, poſtquam eo iure vtimur vt & ab interlocutione qualibet appellari poſſit, [5] nec niſi per appellationem reſcindi poſſit quod à iudice male ac perperam decretum eſt. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. ſupr. de prohib. ſequeſt. pecun.

1 *L. intereſſe 39.* vbi Bart. *de acquir. poſſeſſ.*

2 Quia videtur iudex hoc caſu animum ſpoliandi habuiſſe, Bart. *ibid. num. 4. cap. conquerente, ext. de reſtit. ſpoliat.*

3 Cum factum iudicis hoc caſu ſit factum partis vt & in aliis pleriſque *l. ſi ob cauſam 13. C. de euict. l. ſi in cauſ. indic. pign. cat. ſit.*

4 Cum tamen ab eo, quod aduerſarius feciſſet, appellari non poſſet, *l. præſes 17. D. de minor.*

5 Sequimur enim hac parte ius canonicum non ciuile, ſecundum quod non poteſt ab interlocutoria appellari, vt diximus *in tit. de ſententiis & interloc. omn. iudic. & in tit. de appellationib.*

6 Nullus enim hodie vſus eſt illius *tit. D. quæ ſentent. ſine appell. reſcind.*

DEFINITIO XVII.

De clauſula ad habendum, tenendum & poſſidendum, *quando & quatenus proſit creditori ſpoliatum ſe dicenti?*

ETſi clauſula illa, quæ in pignoris conuentione adiici ſolet, *ad habendum, tenendum & poſſidendum*, non æquipollet clauſulæ conſtituti ad hoc vt poſſeſſio in creditorem tranſlata videatur, [1] ideoque nec impedire ſolet exceptionem non factæ excuſſionis, [2] ſi tamen naturaliter & reuera creditor pignus tenuit, & poſſedit, perinde iuuandus eſt remediis.

mediis omnibus poſſeſſoriis ſiue in poſſeſſione turbatus, ſiue ſpoliatus ſit, [3] ac ſi clauſulam haberet conſtituti, quia fictus modus transferendæ poſſeſſionis non debet maioris eſſe poteſtatis quam verus, nec fictio plus operari quam veritas. [4] Proinde ſi creditor hic poſſeſſione deiectus ſit, agere poterit ad eam recuperandam, [5] ne tantum aduerſus deiecit & ſpoliauit, ſed etiam aduerſus tertium poſſeſſorem, ſi à ſpoliatore quamuis bona fide comparauerit. [6] Nihil enim intereſt an contra ſpoliatorem agatur, an contra hunc bonæ fidei poſſeſſorem: cum ſicut ſpoliator fructus omnes reſtituere ſemper debeat ab ipſo ſpoliationis die, [7] bonæ fidei quoque poſſeſſor non eos duntaxat, quos poſt litem conteſtatam perceperit, [8] ſed omnes reſtituere teneatur. Nimirum ſi nominatim imploratum ſit beneficium canonis Pontificij. [9] Eſt enim id plenius remediis ciuilibus in eo, quod & datur contra titulo poſſidentem, & fructuum reſtitutionem ſemper continet. [10] *Ita Senatus* pro Claudia Hugon, contra Nicolaum Brondel, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Quomodo transfertur per conſtitutum vtraque poſſeſſio & naturalis & ciuilis, *l. quod meo* 18. vbi *DD. de acquir. poſſeſſ.*

2 Quæ competit poſſeſſori contra agentem hypothecaria. *Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

3 Nam & qui negat, poſſeſſionem turbat, & qui turbat ſpoliat, *l. vim facit*, 11. *D. hoc tit.*

4 *L. filio* 23. vbi eſt text. elegans, *D. de liber. & poſthum.*

5 Quiſquis enim cum poſſideret vi deiectus eſt habet hoc interdictum, *l. Fulcinius* 8. *D. hoc tit.*

6 Mynſing *centur.* 5. *obſeru.* poſt alios citatos *Defin.* 1. *nu.* 7. *ſupr.*

7 *L.* 1. *§. ex die* 40. *D. eod.*

8 A quo demum tempore litis conteſtatæ incipit fieri malæ fidei poſſeſſor, *l. ſed etſi* 25. *§. ſi ante, D. de petit. hæred.*

9 Ex *can. reintegranda* 3. *quæſt.* 1. quod beneficium ſemper implorandum eſt quoties agitur contra tertium. poſſeſſorem Alioqui non poſſet interdictum proponi contra alium quam ſpoliatorem, vt conſtat ex primis illis edicti verbis, *vnde tu illum deieciſti*, quæ in perſonam concepta ſunt non in rem, *l.* 1. *D. hoc tit.*

10 *d. can. redintegranda, vbi not.* 3. *quæſt.* 1.

DEFINITIO XVIII.

Sequeſter factus per iudicem ſi ſpoliatus ſit reſtitui poteſt ab eodem iudice contra ſpoliatorem etiam alterius fori.

CONtendentibus duobus de poſſeſſione beneficij quorum alter fructus Titio locauerat, etſi is ipſe petat inhiberi aduerſario ne turbet conductorem, & iudex decernat ſequeſtrari fructus penes Titium, qui poſtmodum turbetur in fructuum perceptione, ius illi eſt agendi eo nomine ad id quod ſua intereſt, [1] tametſi conſentiat is qui turbauit vt eam fructuum portionem Titius retineat, quam pro iure colonico habere debet. [2] Quin & ob violatum iudicis interdictum cōdemnandus erit turbator, etiamſi clericus proponatur, [3] Quia cum de beneficij poſſeſſione diſceptandum ſit apud iudicem laicum, vtique permittendum eſt iudici vt iuriſdictionem ſuam pœnali quoque iudicio tueatur. [5] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi Falc, contra Petrum Trabuchet Canonicum Maurianenſem, 5. Id. Febr. 1593.

1 *L. in interdicto* 6. *D. hoc tit.*

2 Quæ plerumque dimidia eſt cum colonus eſt partiarius.

3 Contra regulas iuris communis, *cap. ſi diligenti, & paſſ. Extr. de foro compet.*

4 Guid. Pap. *quæſt.*

5 *L.* 1. *D. ſi quis ius dicent. non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius.*

DEFINITIO XIX.

De ſententia lata ſuper poſſeſſorio ſimul & petitorio.

POſt ſententiam latam ſuper poſſeſſorio & petitorio ſimul, quæri ſolet ab vtrius executione incipiendum ſit & an ſpoliatus reddere debeat fructus à ſe perceptos, ſi poſtea in petitorio ſuccumbat, & quid ſi actum ſit interdicto retinendæ poſſeſſionis: Diximus Defin. 8. 9. & 10. ſupr. de ordin. cognit.

DEFINITIO XX.

De litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt, vt ſibi poſſeſſionem vel acquirerent vel tuerentur.

SI ad ianuam meam tabulas clam fixeris, & ego quoque eas aut clam, aut vi refixero, nihil quidem eſt quod mihi imputetur ſi à te factum ignoraui. Cur non enim liceat mihi meam tueri poſſeſſionem? [1] At ſi ſciui quod eas tu fixeris, imputabitur mihi ſi non prius tibi denunciauerim, & tenebor tibi interdicto. Quod vi aut clam. [2] Sed tu quoque & quidem prior eodem interdicto teneberis, hactenus vt vel temeritas mihi vt abſoluar, vel non patiaris me abſolui, condemneris quanti mea intereſt, quaſi rem non reſtituas, niſi malim agentem te interdicto repellere hac exceptione, ſi non vi, nec clam, nec precario feceris. Vtrumque enim remedium mihi competit. [3] Itaque inueſtigandum eſt quis prior poſſederit, vt ſciatur quis prior vi aut clā fecerit. [4] ſemperque curare iudex debet, vt certum poſſeſſorem conſtituat, [5] ne alioqui ſi rem ſequeſtrari iubeat iniuriam ei faciat, qui in ſua poſſeſſione retineri debuit, iuſtamque appellandi cauſam illi præbeat, [6] quamuis ſoleat dici ſequeſtrationem, quæ fit decreto iudicis, non auferre poſſeſſionem. [7] Illud certe conſtat, non quem poſſediſſe ob hoc ſolum quod claues habuerit, ſi non ei traditæ probentur, & quidem à poſſidente & animo transferendæ poſſeſſionis. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Baulx, contra N. Paſquier in publico auditorio, 13. Cal. April. 1593.

1 *L.* 1. *§. eſt igitur. D. vti poſſid. nullus videtur* 55. *de reg. iur.* Rot. *deciſ.* 12. *de reſtit. ſpoliat. in nouis.*

2 Vi enim facit qui prohibitus facit, clam vero qui celato aduerſario, *l.* 1. *§. ſi quid vi factum l.* 3. *§. penult. §. vlt. D. quod vi aut clam.*

3 *L.* 7. *§. belliſſime, eod. tit.* vbi tamen vide ne Triboniani ſit tota illa additio, *quod non aliter* vſque ad finem §. *adde l. ſi vitem* 22. *§. ſi ad ianuam, eod. tit.*

4 Priorem enim deiectum illum neceſſe eſt, qui prior poſſederit. *l.* 1. *§. deiicitur, l.* 3. *§. cum igitur, D. hoc tit.*

5 Vt ſit qui poſſeſſoris, item qui petitoris partibus fungatur. *l. in tribus* 13. *vbi not. D. de iudic. l. qui petitorio* 26. *de rei vindic. l. ſi priuſquam* 15. *in fin. D. de operis noui nunciat. l. exitus* 35. *de acquir. poſſeſſ.*

6 Nemo enim ſua poſſeſſione priuandus eſt lite pendente, niſi ex magna cauſa, *l. imperatores* 21. *§. vlt. D. de appellat. l.* 4. *C. ſi ſeru. export. ven.*

7 Bart. *ad l. intereſſe* 39. *num.* 4. *D. de acquir. poſſeſſ.* Vide Bald. *ad vlt. verſ. ſecundo præmitto, colum.* 1. *C. de edict. Diui Hadr. tollend.*

8 *L. cum pater* 77. *§. pater pluribus, de leg.* 2. iunct. *l. clauibus* 74. *D. de contrah. empt.*

DEFINITIO XXI.

Odioſior eſt ſpoliatio per aduerſarium facta quam quæ per iudicem.

ET ſi verum eſt, quod dici ſolet, factum iudicis eſſe factum partis, [1] tamen multum intereſt vtrum ſpoliatus quis ſit ab aduerſario, an à iudice. Nam qui ab aduerſario ſpoliatus eſt duo tantū probare debet vt reſtituatur, ſcilicet anteriorē poſſeſſionem, & ſpoliationem. [2] Qui verò à iudice, tria probanda habet antiquiorem poſſeſſionem, ſpoliationem, & iniuſtitiam ſpoliationis, [3] quod eo pertinet, vt qui ſpoliatum ſe dicit à iudice non ſit reſtituendus ſi ſpoliator de iure ſuo docere paratus ſit, cum alioqui cauſa proprietatis non ſoleat remorari cauſam reſtitutionis. [4] *Ita* ex tempore tractatum eſt in cauſa hæredum Petri Driuet & N. Lebel, 3. Id. Iul. 1593.

1 *L.* 1. *Cod. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit. l. ſi ob cauſam* 13. *C. de euict.*

2 Dixi *Defin.* 1. *num.* 8. *ſup.*

3 Ideoque cogitur ab eo iudicis decreto per quod ſpoliatum ſe dicit appellare, vt dixi *Defin.* 16. *ſup.*

4 *L. ſi de vi* 77. *D. de iudic. in litteris Extr. de reſtit. ſpolia.* Oldr. *conſil.* 224. *col.* 5. Dec. *conſ.* 449. *num.* 30.

DEFINITIO XXII.

Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum, qui ex ſubhaſtationibus nullis poſſidet, niſi aliunde poſſeſſionem ſuam tueatur.

CVm actio, quæ ex Canone Pontificio competit ad reuocandam poſſeſſionem, [1] non ſolum contra ſpoliatorem datur, ſed etiam contra titulatum & bonæ fidei poſſeſſorem, [2] multo magis admittendum eſt eam competere, ſi poſſeſſoris

tis titulus nullus ſit, & inualidus, [3] puta ſi ex ſubhaſtationibus nullis, & contra ſtatuti formam factis res poſſideatur, [4] eritque ſpoliato reſtituenda poſſeſſio, [5] niſi eius retinendæ aliam cauſam poſſeſſor habeat, [6] puta ex iure anterioris hypothecæ, de qua in continenti conſtet. [7] Quod ſi creditor in poſſeſſionem miſſus ex ſubhaſtationibus nullis & inualidis habuit in inſtrumento clauſulam conſtituti, [8] tanto certius admittendum eſt, vt ſi tanquam ſpoliator conueniatur, poſſe ex beneficio eius clauſulæ poſſeſſionem ſuam tueri. Nam licet non proſit ea clauſula ad retinendam poſſeſſionem quæ in alium tranſlata eſt, niſi imploretur beneficiũ Iuſtinianæ conſtitutionis, [9] quod cum actione hypothecaria non poteſt concurrere, [10] nemo tamen dixerit creditorem, qui vt ſibi conſuleret egit hypothecaria, hoc ipſo videri legis beneficium ac propriæ conuentionis commodum abieciſſe. [11] Itaque non eſt cogendus, vt poſſeſſionem, quam ſuo iure & ex conuentione habet, [12] ei reſtituat qui dicit ſe ſpoliatum. *Ita Senatus* in eadem cauſa hæredum Petri Driuet & N. Lebel, 3. Id. Iul. 1593.

1 *Ex can. reintegranda 3. quæſt. 1.*

2 Qui ſcilicet cauſam habeat à ſpoliatore, vt dixi *Defin. 17. num 6. ſupr.*

3 Eſt enim malæ fidei poſſeſſoris, qui contra leges mercatus fuit, *l. quemadmodum 8. C. de agric. & cenſit lib. 11.*

4 Certum enim corruere actum ex defectu formæ ſubſtantialis & ſtatutariæ, *l. cum hi 8. §. ſi prætor, & ibi not. D. de tranſact.* Idem eſt, ſi prædium minoris venditum ſit, etiam permittente iudice ſine decreto, *l. ſi manet, D. de reb. loc.* Nam & tutor ſpoliare pupillum poteſt *l. 7. §. ſi tutor, pro empt.* & iudex *cap. conquerente, extr. de reſtit. ſpoliat.* At quid ſi pecunia verſa ſit in rem ſpoliati? Reddenda erit ante omnia, ne petitor ex aliena iactura locupletetur, *l. ſi fundus 13. §. 1. de reb. cor. l. vter. 14. C. eod.* Exceptio enim doli nunquam cenſetur excluſa, ne quidem in iudicio ſummario, dummodo de ea in promptu conſtet. Vide *Defin. 15. ſupr. de off. præfect. prætor.* Eadem ratio facit, vt ſi poſſeſſor bonæ fidei conuentus *ex can. redintegranda,* impenſas vtiles fecerit in rem meliorandam, debeant ei ante omnia reſtitui: cum non eo minus ſit bonæ fidei poſſeſſor quod à ſpoliatore cauſam habeat, ſiue mediatam, ſiue immediatam; nam & prædoni reſtituendæ eſſent, *l. 7. D. de petit. hæred.* Iunge *Defin. 24. infr.*

5 *d. can. redintegranda.*

6 *Ex tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

7 Hypotheca enim anterior tribuit ius retentionis, quod tribuere non poteſt venditio per ſpoliatorem facta poſt ſpoliationem.

8 Per quam factus ſit poſſeſſor non ſolum ciuiliter, ſed etiam naturaliter & actualiter, *l. quod meo 18. de acquir. poſſeſſ.*

9 Quæ extat *in l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.* De quo ſcripſi *Defin. 1. & paſſ. ſup. ill. tit. de acquir. poſſeſſ.*

10 Siquidem is, qui agit hypothecaria poſſeſſionem auocat alienam, id eſt, debitoris, qui vero agit condictione *ex d. l. vlt.* auocat ſuam propriam. *Not. ad l. 1. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit.*

11 Non enim facile quis credendus eſt voluiſſe iuri ſuo renunciare, vulg. *l. cum de indebito 15. D. de probat.*

12 Ac proinde ſine vitio & ab alio quam ab ipſo ſpoliatore, quæ res facit eum legitimum contradictorem, *arg. l. filiam fratribus 56. D. ad SC. Trebell.* vbi Bart.

DEFINITIO XXIII.

De æſtimatione eius quod intereſt in interdicto Vnde vi, & quod vi aut clam.

QVI interdicto Vnde vi, aut Quod vi aut clam ſuperatus eſt, non ſolum eos fructus omnes, quos percepit reſtituere debet, [1] ſed etiam quos percipere potuit quoſque percepturus erat victor, ſi vim paſſus non fuiſſet. [2] Tanti enim victoris intereſſe videtur. [3] Sed etſi minus honeſtum lucrum aliquod victus perceperit, quod variis modis poteſt contingere, non minus ratio eius habenda eſt, ne honeſta interpretatio non honeſti quæſtus lucrum afferat poſſeſſori. [4] At finge, cum tu mihi vim feciſſes & condemnatus eſſes in id omne, quod mea intereſt, ac inter cætera ad reſtitutionem decem amphorarum vini, quas tu ex fundo meo perceperas, dixiſſe me totidem amphoras vini coactum me emere, in vicem eius quod tu mihi per vim abſtuleras, & quidem eo pretio quod vindemiarum tempore communiter obtinebat, ſi eo anno poſtea longe pluris vinum fuit, an liberaris reſtituendo mihi pretium duntaxat, quod mihi abeſt cum vſuris quincuncibus, an vero cogendus eris vt perinde ſoluas quanti plurimi vinum eo anno fuit, acſi aliud vinum in locum eius non ſubſtituiſſem? [5] Facit pro me quod non ea vina quæ à me empta ſunt reſtituere debes, ſed quæ ſunt à te percepta. [7] Quæ ſi pluris eo anno fuerunt quam quanti à me alia eiuſdem bonitatis vina comparata ſunt, non debet eas res meaque negotiatio tibi prodeſſe, ſed mihi potius, qui ea comparaui vt negotium meum gererem, non vt tuum. [8] Et ſane ita eſt, ſi nihil aliud proponatur niſi quod alia vina comparauerim, quibus perinde vti potuerim ac meis. Sed cum dixi me vina emiſſe, vt ſubſtituerem in locum eorum, quæ tu mihi reſtituere debebas, hoc ipſo videor tanti æſtimaſſe, quod mea intererat, nec ſine ratione. Potuit enim perinde empta vina in domeſticos vſus impendere ſi mea eram impenſurus, aut quanti plurimi vinum poſtrema anni parte fuit vẽdere, ſi mea eram venditurus. [10] Denique æquum non eſt, vt quibus hyeme ſum vſus ad alendam familiam, eorundem pretium quod æſtate fuit repoſcam. Neque enim duplicem illum vſum eadem vina præbere potuiſſent. [11] *Ita Senatus* in cauſa N. Aduocatorum de Coyſiaz & Gaudinon, 3. Id. Auguſt. 1593.

1 *L. 1. §. ex die, D. hoc tit.*

2 *L. ſi de poſſeſſione 4. C. eod.* Exemplo ſcilicet alterius cuiuſlibet malæ fidei poſſeſſoris, *l. ſed & etſi 25. §. ſed & fructus, D. de hæred. petit.*

3 Id autem quod intereſt venit in condemnationem, etiam cum agitur interdicto, *l. in interdicto 6. D. hoc tit.*

4 *Vt in l. ſi poſſeſſor. 52. D. de hæred. petit.*

5 Sunt enim vſuræ illæ apud nos frequentiores, quia reſpondent iuſtæ fructuum æſtimationi, vt anno demum viceſimo æquent ſortem.

6 Si quidem Interpretibus noſtris vulgo placet æſtimationem quanti plurimi etiam ei deberi qui agat ex contractu, nimirum à quo die moram paſſus fuit. Bart. & alij *ad l. 3. §. in hac, & commod. & ad l. vinum 22. D. de reb. cred.*

7 *d. l. 1. §. ex die. D. hoc tit. & l. 4. C. eod.*

8 Nec enim tuus procurator fui aut eſſe debui, vt tuum negotium gererem potius quam vt meum, cum alia illa vina emerim meo periculo, *arg. l. poſtulante 44. §. vlt. D. ad Senatuſc. Trebell.*

9 *Arg. l. imperator 70. §. vlt. & l. ſeq. de legat. 2.*

10 Vinum enim ſicut conſiſtit in menſura, ita eſt ex earum rerum numero, quæ recipiunt functionem in ſuo genere, *l. 2. § mutui datio, D. de reb. cred.*

11 Cum ſint etiam vina ex earum rerum genere, quæ vtendo conſumuntur, *l. ſi vini 7. & tot. tit. D. de vſufr. ear. rer. quæ vſu conſum.*

DEFINITIO XXIV.

Qui paſſus eſt auferri ſibi poſſeſſionem auctoritate iudicis, nullo prætextu dicere poteſt ſe ſpoliatum, nec ſi ſit maior puta ſi paſſus ſit publice diſtrahi rem quam poſſidebat.

AVxilium iuris pontificij, quod ſpoliatis datur ad reuocandam poſſeſſionem, [1] licet detur etiam contra titulo poſſidentem, [2] non tamen aduerſus eum competere poteſt, qui titulum habeat à Prætore, quia nec vi, nec clam, nec precario poſſidet, qui auctore, vt aiunt, Prætore poſſidet, ob idque & iuſte poſſidere dicitur. [3] & quod eſt conſequens, bonæ fidei poſſeſſor eſſe. [4] Et ſane vix eſt, vt non facto ſuo ceciderit à poſſeſſione, qui paſſus eſt publice diſtrahi rem quam poſſidebat; [5] cum in eo factum & auctoritas iudicis non creditoris, ſed debitoris factum exiſtimetur. [6] Eum autem, qui facto ſuo ceciderit à poſſeſſione, conſtat non poſſe dicere ſe ſpoliatum. [7] Nec, ſi ignorantiam velit prætendere ideo, quod præconis vox, vt dici ſolet, paucis innoteſcat, excuſabitur, cum rem ipſam poſſideret quæ diſtracta fuit. 8 Nam & ex ea cauſa pignoris ius, quod longe fortius eſt quam poſſeſſionis tacite remiſſum intelligeretur. 9 Neque rurſum, quod tum minor fuerit qui ſpoliatum ſe dicit, quicquam ei proderit. Etſi enim facilius in minore ignoranti, non tantam iuris, ſed etiam facti præſumitur, 10 attamen tam craſſa ignorantia præſumi non poteſt, vt proprium quoque factum tacitumque conſenſum ignoraſſe videri queat. [11] Sola enim pupillaris ætas illa eſt, quæ quod videt ignorat. [12] Quod ſi aduerſus tacitum illum conſenſum reſtitui minor velit tanquam læſus ob id quod poſſeſſionem ſuam ſine cauſa omiſiſſe videatur, [13] non erit audiendus, quia leue damnum illud intelligitur amiſſæ poſſeſſionis, [14] quam recuperare poſſit quiſquis in ſeipſa aut in rem ius habeat

beat.[15] Sicut dici ſolet non reſtitui minorem ob id ſolum, quod allegationem exceptionis declinatoriæ omiſerit.[16] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard, & N. de la Chenal. Item in cauſa Ludouici Ortolan, & R. Ioannis Bal, Canonici de ſainct Ioire, 6. Id. Nouembr. 1595.

1 *Ex can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

2 Qui modo cauſam habeat a ſpoliatore, vt dixi *Defin. 17. num. 6. ſup.*

3 *L. inſte poſſides 11 D. de acquir. poſſeſſ.* Sed quid ſi prætor iuſſerit aliquid vel ante, vel poſt venditionem fieri, quod factum non ſit? Nihil actum videbitur, poteritque imputari emptori, qui acceſſit ad venditionem fundi pupillaris, aut minoris, cur non fuerit diligentior in exequendo decreto, cuius forma ad vnguem eſt ſeruanda.

4 *L. qui auctore 137. de reg. iur.*

5 Non enim poteſt ſubhaſtatio fieri quin poſſeſſori ſua auferatur poſſeſſio per leuationem, vt vocant, id eſt, per ipſam pignoris capionem, de qua *in l. à Diuo Pio 15. de re iud.* Alioqui non poſſet magiſtratus tradere emptori poſſeſſionem, quam ipſe non haberet. Et tamen cogitur eum inducere in poſſeſſionem, *d. l. à Diuo Pio § ſi poſt addictum.*

6 *L. 1. C. ſi in cauſ. iudic. l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.*

7 Not. *in d. can. reintegranda.*

8 Quæ proinde non potuit ignoranti ei auferri, & ita allegat hic proprij facti ignorationem, quæ nunquam eſt probabilis, *l. quamquam 7. D. ad SC. Vellei. n.*

9 *L. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pignor.*

10 *L. cum de indebito 25. D. de probat. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

11 *d. l. quanquam.* Facti enim alieni tantum probabilis ignorantia eſt, *l. vlt. D. pro ſuo.*

12 *L. 1. C. de fal. monet.*

13 Solet enim reſtitui minor quoties læſus eſt etiam in omittendo, *l. minor autem 18. §. 1. l. minor 35. D. de minor.*

14 Vnde eſt, quod non dicitur alienare qui duntaxat poſſeſſionem omittit, *l. 4. § 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. non alienat 119. de regul. iur.* Adde *l. vnic. Cod. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

15 Ideo ſiquidem comparatæ ſunt actiones, vt vnuſquiſque id quod ſuum vel ſibi debitum eſt conſequatur, *l. nihil aliud. 51. de oblig. & act.*

16 Quia eſt parui præiudicij, ſecus eſt ſi omiſerit exceptionem peremptoriam vel dilatoriam, vt dixi *in Rationibus ad dict. l. 36.*

DEFINITIO XXV.

Remedium ex can. reintegranda an & quando duret poſt annum trigeſimum? Et quid de fructibus?

Fieri poteſt vt auxilium illud iuris pontificij, de quo proxime diximus, detur ſpoliato etiam poſt trigeſimum adeoque quinquageſimum annum,[1] nempe ſi medio tempore agere ſpoliatus non potuit,[2] aut prohibente iure poteſtatis,[3] aut materiali reuerentia impediente.[4] Neque enim ſpoliationis vitium purgari poteſt, niſi ex conſenſu eius qui ſpoliatus fuit ſaltem tacito, qualis ille eſt, qui ex tam diuturni temporis ſilentio inducitur, cum nihil eſt, quod impediat ne inducatur.[5] At impedit non proculdubio verecundia eius, qui contradicere aut agere tametſi maxime velit non audet.[6] Fructus tamen licet in hanc actionem venire ſoleant, non debebuntur niſi à die mortis patris, ſi actoris pater, qui alioquin eos ſuo iure percepturus erat,[8] venditioni conſenſerat.[9] Debebuntur tamen eius temporis quo maritus vixit, ſi is non petierit. Imo etiam maritus adhuc viuat, dummodo non petat: credendus enim eſt ideo non petere vt faueat vxori potius, quam vt iniuſto poſſeſſori.[10] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. ſupr. ſi aduerſ. vſucap.

1 Quamuis regulare ſit vt finiatur anno trigeſimo, ſicut cætera iura omnia, *l. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Vide tamen Caſſad. *deciſ. 6. de reſtit. ſpoliat.*

2 Quia non valenti agere, vt aiunt, non currit præſcriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except.*

3 *Vt in d. § vlt. & Auth. niſi tricennale.* iunct. *l. 2. in fin. C. de bon. matern.*

4 *Vt in l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

5 *L. 1. & 2. C. ſi aduerſ. credit. præſcr. oppon. d. l. 3 C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

6 *L. 1. §. quæ onerandæ, D. quarum rerum act. non dat. l. penult. D. de furt.*

7 Vt dixi *ad d. Defin. 17. ſup.*

8 Iure patriæ poteſtatis, *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

9 *Arg. l. peto 69. § prædium, de leg. 2.*

10 *Arg. l. vir. vſuras 54 D. de donat. int. vir.*

DEFINITIO XXVI.

Bona fides tertij poſſeſſoris excludit ius ſpoliati, ſi nihil ſpoliato imputari poſſit.

An ea iuris pontificij conſtitutio, quam in ſuperioribus tam ſæpe memorauimus, ei opituletur, qui agit contra bonæ fidei & titularem, vt loquuntur, poſſeſſorem, ſæpius dubitatum fuit. Sunt qui putent opitulari debere,[1] ſunt contra qui negent, quorum ſententiam plerique ſummæ auctoritatis viri ſequuntur. Niſi, inquiunt, titulus ille ſit omnino & aperte nullus, aut in fraudem actoris captatus.[2] Qui duo caſus nullam certe habent dubitationem. Nam nec bonæ fidei poſſeſſor videri poteſt, qui huiuſmodi titulo nititur.[3] Senatus tamen noſter magis probat, vt, quod ad hoc remedium attinet, parum referat an ſpoliator ſis, an titulum habeas ſiue mediatum, ſiue immediatum ab eo qui ſpoliator fuit.[4] Ne alioqui eueniat, vt in ſpoliatoris arbitrio & poteſtate poſitum ſit, alienatione rei deteriorem facere ſpoliati conditionem.[5] Hoc enim remedium non in perſonam ſcriptum eſt, ſed in rem nec ad aliud ferè actor cogitur, quam vt probet antiquiorem ſuam poſſeſſionem, cum hoc ipſo probetur ex recentiori alterius poſſeſſione ſpoliatio,[7] ſi nullum ſpoliati factum interuenit, ex quo poſſit induci conſenſus tacitus, vel expreſſus,[8] Nec quod noua poſſeſſio titulata ſit, vt noſtri loquuntur, ad rem facit, niſi vt non poſſit viri ſpoliator qui nunc poſſidet,[9] atqui ſufficit, vt actor ſit ſpoliatus, licet reus non ſit ſpoliator.[10] Illud ſane magis communiter noſtri requirunt, vt eius, qui hac actione conuenitur, aut violentam aut ſaltem clandeſtinam eſſe poſſeſſionem neceſſe ſit.[11] Sed magis eſt, vt probetur, aut ſaltem præſumatur clandeſtina poſſeſſio eius quoque qui titulum habeat hoc ipſo, quod cum eam nactus eſt non denunciauit ei, qui ſe poſtea quæritur ſpoliatum,[12] niſi publice aut præſente vel ſciente, tacenteque illo eam nactus ſit.[13] Alioqui bona fides poſſeſſoris noceret ſpoliato, cui nihil imputari poſſet, quod æquum ſane non eſſet.[14] De illa vtique nemo dubitat, quin ſi vitium in re ſit, puta quod res furtiua ſit vel per vim erepta, teneri actione iſta debeat quiſquis poſſeſſor eſt, tametſi maxime titulum bonamque fidem obtendat.[15] *Ita tractatum eſt* in cauſa Spectab. D. Caroli Franciſci Ruffin. Referendarij Sereniſs. Auguſtæ noſtræ, & Illuſtris D. Marchionis de la Chambre, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quia ſcriptum videtur in rem, non in perſonam, in quo maxime differt ab interdicto Vnde vi, quod ipſis edicti verbis conceptum eſt in perſonam, *l. 1 D. hoc tit.* vide Caſſad. *deciſ. de reſtit. ſpoliat.*

2 Et horum ſententiam probabiliorem putat Apoſtillator ad Alex. *conſil. * lib. 5.*

3 Siue nullus ſit ſiue in alterius fraudem captatus, *l. quemadmodum 7. C. de agric. & cenſit. l. 3. & tot. tit. quæ in fraud. cred. D. & C.*

4 Dummodo non ab ipſo quoque actore cauſam habeas, Mynſing. *centur. 3. obſeru. 8.*

5 Quod non eſt ei permittendum, *l. 1. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. Gratianus 71. § penul. D. de fideiuſſ.*

6 Quæ res facit, vt hoc remedium ſit plenius quam interdictum Vnde vi, vt dixi *ſup. num. 1.*

7 Cum non poſſunt duo ſimul & in ſolidum poſſidere, *l. 3. §. ex contrario, D. de acquirend. poſſ. l. duo in ſolidum 19. D. de precar.*

8 Quia volenti & conſentienti non poteſt fieri iniuria ne ſpoliatio. *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. 2. in prob. 7. C. de acq. poſſ.*

9 Quandoquidem prædo non eſt qui pretium numerauit, *l. nec vllam 13. alias l. etiamſi. §. ſi quis ſciens, D. de hæred. petit. l. nemo prædo eſt 126. de regul. iur.* Et ideo habet ius retentionis, etiam pro impenſis in rem factis. Dixi *Defin. 22. num. 4. ſup.*

10 Quod non videtur obſeruaſſe Alex. *d. conſ. 6. lib. 3.* Vide Afflict. *deciſ. 327.*

11 Quibus caſibus vitioſa eſt poſſeſſio, *l. 1. §. vlt. D. vti poſſid.* Nihil enim vetat vitioſam eſſe poſſeſſionem etiam illius, qui tamen titulum habeat, *l. ſi ex ſtipulatione 5 l. ſeruus 33. D. de acquir. poſſeſſ.*

12 Quid tamen ſi ignorauit cum forte ſpoliatus nondum conquereretur? Non erit clandeſtina poſſeſſio, *l. 3. §. vlt. & l. ſeq. D. quod vi aut clam.* Nec eo minus tamen poterit poſſeſſor conueniri ſecundum ea quæ proxime diximus, niſi adiuuetur ſcientia & taciturnitate ſpoliati, *l. 4. §. quæſitum D. de doli mali except.*

13 Puta ſi eam emerit auctore prætore, vt dixi *Defin. 24. ſup.* vel ſpoliato præſente & ſciente, *arg. d. §. quæſitum.*

14 *Arg. l. non debet alteri 74. l. abſentia 140. de reg. iur.*

15 Vitia enim realia ſequuntur rem quocumque ierit, & afficiunt quemlibet poſſeſſorem, *vitia 12. vbi not. C. de acq. poſſ. l. 4. §. quod autem, & paſſ. D. de vſucap.*

DEFI

DEFINITIO XXVII.

Creditor creditoris, ſi ſpoliatus ſit debet reſtitui aduerſus quemlibet ſpoliatorem rei obligatæ, ſi ius pignoris duret.

NOn tantum creditor, qui pignoris aut hypothecæ poſſeſſionem nactus eſt, ſed etiam creditoris creditor, qui rem debitori ſuo pignori datam pignori accepit,[1] reſtituendus eſt aduerſus ſpoliatorem, ſiue à debitore ipſo, ſiue ab alio quolibet ſpoliatum ſe probet. Creditor enim licet non domini animo rem habeat,[2] tamen reuera ſibi ipſi poſſidet, non debitori, niſi quod ad cauſam vſu capiendi.[4] Si tamen prius debitor, cuius res eſt, creditori ſuo debitum ſoluerit eo tempore, quo nihil prohibebat ne poſſet ſoluere, licet inſcio creditoris ſui creditore, cuius vtique voluntatem exquirere nil neceſſe fuit, conſtat vtriuſque hypothecæ ius perimi, & conſequenter ſublato pignoris vinculo nõ magis recuperandæ quam retinendæ poſſeſſionis ius vllum ſupereſſe,[6] tametſi creditor maneat, qui à primo creditore pignoraticio pignus acceperat. Id enim eſt quod dici ſolet, reſoluto iure datoris reſolui etiam ius acceptoris.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. cum & ſortis* 35. §. 1. *D. de pignor. act.*
2 *Ex tit. C. ſi pignus pignor. dat. ſit.*
3 *L. pignoris* 13. *D. de vſucap.*
4 *L. ſerui nomine* 16. *eod.*
5 Siquidem debitor contraxit cum ſuo creditore, non autem cum creditoris ſui creditore, *d. l.* 1. *&* 2. *C. ſi pignus pig. dat. ſit. l. debitor* 40. *§. vlt. de pignor. act.*
6 *D. §. vltim.*
7 *L. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor. l. ſi debitor* 12. *D. de precar.*

DEFINITIO. XXVIII.

Neque ſexus neque communio dominij eximit violentum inuaſorem à pœna legibus conſtituta.

MVlierem, quæ rei ſuæ, aut ſibi obligatæ penes alium conſtitutæ poſſeſſionem violenter inuaſerat, placuit prætextu ſexus excuſari non debere, quominus in pœnam legis incidiſſe videretur.[1] Itaque ſiue dominij ſiue alterius iuris cuiuſlibet, quod in re haberet, damnum illi infligendum eſſe placuit.[2] Nec diſtinguendum viſum eſt, an lis iam de poſſeſſione penderet necne;[3] Neque rurſum an totius rei dominium ad intradentem mulierem pertineret, an commune cum eo eſſet, qui vim fuerat paſſus?[4] Omni enim caſu violentam inuaſionem puniri intereſt Reipublicæ. Sane ſi rei communis iuſta poſſeſſio non niſi pro parte penes eum fuit, qui ſpoliatus eſt, pro ea tantum parte perſona, quæ vim fecit, dominij iuriſve ſui iactura coercebitur,[6] niſi hactenus vt ſi ante vim factam corporalis detentio totius rei erat penes ſpoliatum, in eundem ſtatum omnia reſtitui oporteat, & ab agendo venire debeatis, qui propriam poſſeſſionem vult vindicare.[7] *Ita Senatus* pro N. Mario de Turretin, Equite Lazariano, contra Dominam de Saincte croix, ante Non. Mart. 1595. & prid. Id. Sept. ſeq. Etiam antea pro Dn. de Moucou, contra D. Baronem de Vity.

1 quæ conſtituta eſt *in l. ſi quis in tantam* 7. iunct. *gloſſ. C. hoc tit.*
2 *Ex d. l. ſi quis*, iunct. *l. extat.* 13. *D. quod met. cauſ. l. penult. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*
3 Etſi ſolent magis odioſa eſſe quæ attentantur in ſpretum litis iam pendentis, *tot. tit. C. vt lit. pendent.*
4 Etſi qui rem communem habet in dubio credendus eſt vſus iure ſuo potius, quam de vi facienda cogitaſſe, *l. merito* 51. *D. pro ſocio, l. duo fratres* 78. *D. de acquir. hæred.*
5 Ne maioris tumultus occaſio detur, *l. nõ eſt ſingulis* 176. *de reg. iur.*
6 Nec enim ſunt ampliandæ pœnæ, ſed molliendæ potius ac reſtringendæ, *l. penult. D. de pœn.*
7 Nec enim debet vnquã ſpoliator ex ſua improbitate ius & commodũ poſſeſſionis ſibi acquirere, *l.* 1. *§. vlt. D. vi poſ. l.* 1. *D. quod legat.*

DEFINITIO XXIX.

Sola ſimulationis aut vſuræ allegatio reſtitutionis remedium non excludit.

EXceptio ſimulationis & vſuræ de qua in promptu non apparet, facere non poteſt quo minus redintegrari debeat is, qui probat veterem ſuam poſſeſſionem, ſecuramque ſpoliationem,[1] quia remedium hoc, vt mere poſſeſſorium, ita omnino ſummarium eſt.[2] Illa autem obiectio magis pertinet ad proprietatis cauſam, quæ ampliorem & altiorem requirit indaginem.[3] *Ita* ex tempore tractatũ eſt pro Nicolao Gaben, contra Dom. de la Porte, prid. Id. Mart. 1595. Item pro Nicalao Toynet, 7. Cal. April. 1612.

1 Non enim contractus in dubio præſumitur ſimulatus aut vſurarius, *l.* 2. *ad leg. Cornel. de falſ.*
2 *Can. redintegranda cum ibi not.* 3. *qu.* 1. *l. ſi de vi* 37. *D. de iud. l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*
3 *D. l.* 2. *C. de falſ. l. ille à quo* 13. *§.* 1. *D. ad SC. Trebell. l.* 3. *in princip. vt in poſſ. legat.*

DEFINITIO XXX.

Actio competens ſpoliato doli perſonalis exceptione ſubmonetur.

INterdictum recuperandæ poſſeſſionis licet ſit omnino ſummarium,[1] ob idque non ſoleat eas exceptiones admittere, quæ ad proprietatis potius quam poſſeſſionis cauſam pertinent,[2] tamen admittit exceptionem doli, quippe quæ nullo vnquam caſu cenſeatur excluſa,[3] nimirum ſi non in rem tantum ſit, ſed in perſonam.[4] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Claudio Du port, chirurgo, 10. Cal. Maij, 1595.

1 Vt dixi *Deſin. præced. num.* 2.
2 *L. ſi de vi* 37. *D. de iudic. l.* 5. *§.* 1. *D. ad leg. Iul. de vi priu.* Nec tamẽ admittit exceptionem illã, dolo facit, qui petit, quod reſtiturus eſt. Guid. Pap. *qu.* 37. poſt Bart. *ad l. ſi quis conductionis. C. de locat.*
3 *L. procurator* 12. *§. in perpetuum. D. de doli mali except.*
4 Doli enim exceptio ex parte quidem eius qui obiicit in rem eſt, ſed ex parte illius, cui obiicitur in perſonam, *l.* 2. *§.* 1. *& ſeq. D. eod. tit.* In quo differt ab exceptione metus, *l.* 4. *§. penult. eod.*

DEFINITIO XXXI.

Spoliatus non reſtituitur contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem, qui in promptu doceat de dominio vel ſui auctoris, vel ſuo.

SI tamen contra eum agatur, qui bona fide emerit à ſpoliatore (poſtquam placuit auxilium canonis pontificij prodeſſe ſpoliato etiam contra bonæ fidei poſſeſſorem,[1]) æquum eſt hactenus ſaltem fauorabiliorẽ eſſe illius cauſam, vt ſi probare in promptu poſſit ſe à domino emiſſe, quem ſpoliatorem ignorabat, non debeat ei nocere quod à ſpoliatore imprudens emerit.[2] Rurſum finge, bonæ fidei poſſeſſorem qui ex canone illo conuenitur obiicere præſcriptionem decennij inter præſentes, aut vicennij inter abſentes, ob idque probare velle iuſtam fuiſſe auctoris ſui poſſeſſionem, ne obſtet illi conſtitutio Iuſtiniani aduerſus eos lata, qui emerunt à malæ fidei poſſeſſore,[3] neque tamen in promptu probare id poſſe, ſed tantum per teſtes aut per inſtrumenta, quæ ad manum non habeat, quidni ſit audiendus? Vtique enim conſtat auxilium illud iuris pontificij, licet neque per bonam fidem poſſeſſoris, neque per decennij aut vicennij præſcriptionem excludatur,[4] excludi tamen, ſi bonæ fidei poſſeſſor per longi temporis præſcriptionem vtile ſaltem dominium ſibi acquiſierit. Cum is, qui præſcriptione tutus eſt, nec ipſe ſpoliauit, paratam habeat probatamque dominij exceptionem.[5] *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour, contra, Iacobinam Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 qui modo cauſam habeat à ſpoliatore ſiue mediatam ſiue immediatam, vt dixi *Deſin.* 16. *ſupr. eod.*
2 Ne alioqui prægrauetur odio, *vt in l. ſi quis ſuo* 33. §. 1. C. *de inoffic. teſtam.* Guid. Pap. *quæſt.* 37. *n.* 4. poſt Cyn. & Bart. *ad l. ſi quis*, C. *de locat.*
3 Vt ſcilicet non minore quam 30. annorum ſpatio poſſint præſcribere, *Auth. malæ fidei, C. de long. temp. præſcr.*
4 Quia cum ſit condictio ex lege pontificia in *can. redintegranda*, 3. *qu.* durat triginta annis, vt & ceteræ actiones perſonales, *l. ſicut* 3. *D. de præſcr.* 30. *vel* 40. *annor.* cum tamen interdictum, *Vnde vi* ſit annuum, ſicut & cætera interdicta.
5 *L. ſi duo* 13. *§. Iulianus*, *D. de iureiur. l. vnic. Cod. de vſucap. transform.*

DEFINITIO XXXIII.

Obligatus ad luitionem pignoris non poteſt dicere ſe ſpoliatum eſſe à creditore, qui ſine vitio nactus ſit poſſeſſionem à debito, quamdiu non offert omne id quod debetur.

DEbitor cum creditore tranſegerat, vt nil à ſe viuo peteretur, ea tamen lege vt in ſingulos annos ſeptunces viuſas pẽderet, ſtatimque à die mortis debitoris creditor corporalem poſſeſſionem apprehendere poſſet certarum rerũ ſpecialiter obligatarum, quas debitor conſtituerat eius nomine poſſidere quouſque debitum ſolueretur. Poſt aliquot menſes idem debitor inſcio creditore bona ſua omnia præſentia & futura Titio donauerat, paucis exceptis, de quibus teſtari poſſet. Poſt donationem creditor aduerſus debitorem egerat, vt ad tranſactionis obſeruationem condemnaretur. Debitor condemnationi Titio ignorante conſenſerat, continuata multis annis per Titium poſſeſſione, quàm ſibi ex donatione quæſiuerat, tum defuncto debitore, creditor & viribus clauſulæ conſtituti & auctoritate iudicati fultus poſſeſſionem bonorum propria auctoritate occupauerat. Donatarius conquerebatur vim factam eſſe & ſpoliationem, petebatque vt ſibi poſſeſſio ſua reſtitueretur. Dicebam, non ea ratione defendi poſſe, vim nullam à creditore illatam eſſe, quod pro eo iudicatum fuiſſet.[1] Nam & vim facit qui propria auctoritate exequitur iudicatum,[2] quod per magiſtratus ipſos aut magiſtratuum apparitores executioni mandari debet. Quod vero ad conſtituti clauſulam attineret, tametſi ex ea transferatur realis & vera poſſeſſio,[4] non tam ex eo fieri, quam facto conſtitutoris rem alienantis & tradentis, quocunque tandem titulo interuertatur ea poſſeſſio & in illum transferatur, qui rem acquirit,[5] quoniam poſſeſſio facti non iuris eſt,[6] ob eamque nimirum cauſam neceſſarium fuit auxilium legis Iuſtinianeæ, vt priſtino poſſeſſori liceret propriam poſſeſſionem, condicere & auocare.[7] Itaque quamuis in propoſita ſpecie remedium illud creditori competere potuiſſet, cum tamen eo vſus non fuiſſet, at propria auctoritate poſſeſſionem re vera in alium tranſlatam occupaſſet, videbatur dubitari non poſſe quin Titium ſpoliaſſet, ac conſequenter ſi non de vi, ſaltem de reſtituenda poſſeſſione ei teneretur.[8] Neque enim Titio nocere poterat res inter alios eo ignorante & poſt ius ipſi quæſitum iudicata,[9] ſicut nec iudicis auctoritas, quæ interueniſſet, faceret, quo minus poſſeſſio deberet reſtitui ſpoliato, qui nõ fuerat condemnatus.[10] Sed tamen magis probatum eſt nullo iure Titium egiſſe, vt ſibi ſua poſſeſſio reſtitueretur? non ſolum quod debitori ſucceſſiſſet ex cauſa lucratiua,[11] (vix enim ſola ratio hæc ſufficeret, præſertim in iudicio de poſſeſſione, quod momentaneum eſt, factique magis, vt diximus, quam iuris cauſam continet,[12]) ſed etiam quod ita ſucceſſiſſet, vt factum debitoris omnimodo ratum habere cogeretur,[13] cum eſſet donatarius vniuerſorum bonorum, qui & ex ea cauſa quaſi hæres, aut ſaltem hæredis loco conueniri poterat ad debiti exſolutionem, ſecundum eam ſententiam, quæ à noſtris magis communiter probata eſt.[14] Nam qui ad hoc ipſum eſt obligatus ſiue perſonali, ſiue reuocatoria actione,[15] vt ſoluat pecuniam pro qua pignus datum eſt, de cuius poſſeſſione contenditur, qua fronte poſſit conqueri ſpoliatum ſe ſua poſſeſſione, eiuſque reſtitutionem vrgere.[16] Nam & in culpa eſt, cur non ſoluerit.[17] Me tamen, ne in hanc ſententiam deſcendere poſſem, illud monebat, quod non facile poteram credere donatarium, quantumuis vniuerſorum bonorum vniuerſalem eſſe ſucceſſorem, aut hæredis loco habendum, cum potius ſingularis ſucceſſoris iure cenſeatur.[18] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 3. ſupr. Qui & aduerſ. quos in integr. reſtit.

1 Quamuis certum ſit rem iudicatam pro veritate haberi, *vulg. l. ingenuum 25. D. de ſtat. homin. l. res iudic. 207. De regul. iuris.*

2 *L. miles 6. § qui iudicati, D. de re iudic.*

3 *L. à Diuo Pio 15. eod. tit.* iunct. *l. non eſt ſingulis 176. de reg. iur. l. extat 13. D. quod met. cauſ. l. penult. & vlt, D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

4 *Vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

5 *L. ſi de eo 40. §. ſi forte,* vbi Bart. & alij *eod. tit.*

6 *L. 1. §. ſi vir vxori. cum praced. eodem tit. l. denique 19. ex quib. cauſ. maior. l. 1. § Scæuola, D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

7 *Ex l. vlt. C. de acq. poſſ. l. miles 6. §. qui iudicati, D. de re iudic.*

8 *Ex can. de redintegranda 3. quæſt. 1.* Sed & iudicati commodo priuandus videbatur qui ſibi ius dixiſſet, *arg. d. l. extat, & l. ſi quis in tantum 7. C. hoc tit.*

9 *L. 1. D. de except. rei iudic. l. 1. & tot. tit. C. res int. alios, act. vel iud. alijs non nocer.*

10 *L. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

11 Solet enim minus fauorabilis eſſe cauſa illius qui ſucceſſit ex titulo lucratiuo, quam eius, qui ex oneroſo, *l. quod autem 6. §. ſimili modo dicimus, D quæ in fraud. credit. l. 4. §. ſi cum legitima & ſeq. D. de doli except. l. vlt. §. ſin vero creditores. C. de iur. deliber. l. ſuper longi 2. de præſcr. long. temp.*

12 Quaſi in eo non tam quæratur an is, qui ſe ſpoliatum dicit reſtituendus ſit, quæ quæſtio iuris eſt, quam verum ſit ſpoliatus, quod eſt facti.

13 *L. ex qua perſona 149. de reg. iur.*

14 Vt ſcilicet donatarius vniuerſalis, hoc eſt vniuerſorum bonorum, teneatur creditoribus donatoris, poſſitque ab iis etiam perſonali actione conueniri, nempe cum donatis reperitur non ſoluendo, & ſine herede. Ita enim Guid. *quæſt.* 105.

15 Iuxta gloſ. quam ſequuntur Ang. Bald. Cyn. Salic. & alij *ad l. æris alieni 14. C. de donat.*

16 Poteſt tamen fieri vt etiam debitor à ſuo creditore ſpolietur, nempe quoties creditor propria auctoritate occupet poſſeſſionem pignoris, niſi cum exerceet legem conuentionis, *vt in l. 3.* vbi Bart. *C. de pignor.*

17 Cum in ſuo tempore ſoluiſſet de ſpoliatione quærendum hodie non eſſet.

18 Vt probaui pluribus in Hemichiliade, *De error. pragmat. ex d. l. æris alieni 5. C. de donat.*

DEFINITIO XXXIIII.

Poſſeſſoriam factus per clauſulam conſtituti neminem ſpoliat, cum propria auctoritate ſuam poſſeſſionem occupat nemine contradicente.

VIm feciſſe non videtur, qui clauſulam conſtituti habens atque ita poſſeſſori iam factus[1] poſſeſſionem occupauit propria auctoritate, cum nemo contradiceret,[2] tametſi poſtea ſuperueniat contradictor ſiue iuſtus ſiue iniuſtus. Non enim facit vim qui iure ſuo vtitur.[3] Fieri tamen poteſt vt ſit ſpoliator, & poſſeſſionem reſtituere debeat, ſi ea forte tranſlata ſit medio tempore in tertium poſſeſſorem.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

2 Nam ſi quis adſit contradictor, per iudicem expedienda res eſt, ne ſibi ipſi creditor ius dicere videatur, contra *l. 1. D. quod legat. l. non eſt ſingulis 176. de reg. iur.*

3 *L. nullus videtur, 55. eod. l. iniuriarum 15. §. 1. D. de iniur.* Non enim ſpoliat qui poſſeſſionem ſuam continuat.

4 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin. prox. præced. num. 6. 7. 8.* & dicam *Defin. ſeq.*

DEFINITIO XXXIV.

Is, cui ex pacto licet poſſeſſionem apprehendere propria auctoritate, non eo minus ſpoliator eſt ſi apprehendat eam poſſeſſionem, quæ ſit penes alium quam paciſcentem eiuſve ſucceſſorem.

PActio, quæ in pignorum conuentionibus plerũque addi ſolet, vt creditori liceat quandocunque propria auctoritate, & irrequiſito debitore aut iudice, corporalem pignoris poſſeſſionem occupare,[1] non poteſt creditori prodeſſe, nec ſi concurrat clauſula conſtituti,[2] niſi quamdiu corporalis illa poſſeſſio manet penes debitorẽ. Nam intercerſa poſſeſſione creditoris, & in alium tranſlata ex iuſto alienationis titulo, dubitandum non eſt, quin licet nullo id iure factum ſit ac mala debitoris fide, ex eo tamen amiſſa poſſeſſio ſit, quæ creditori quæſita fuerat per clauſulam conſtituti.[3] Quippe quæ facti magis quam iuris eſt.[4] Neque aliud creditori remediũ ſupereſſe poteſt ne debitoris factum ei noceat, niſi vt agat reuocatoria, & condictione ea lege Iuſtiniani.[5] Quod ni fecerit, & quaſi iure ſuo vſus propria auctoritate poſſeſſionem occupauerit, pro ſpoliatorẽ habendus

habendus eſt,ac proinde ad poſſeſſionem reſtituendam condemnandus.[6] Alioqui nihil erat neceſſe induci à Iuſtiniano remedium illud,ſi ei,cuius poſſeſſio interuerſa ſicque amiſſa eſſet, liceret propria auctoritate illam repetere iamque factam alienam inuadere. *Ita Senatus* in cauſa Michaelis Sachet,Ibid.Iul.1595.

1 Vt in ſpecie,*l.creditores* 1.*C.de pignor.l.pen. C. de pignorat. act.l.ſi quis ſub hoc pacto* 56.*D.de contr.empt.*

2 Quæ tamen fauorabilior eſt, quia facit eum iam poſſeſſorem, vt dixi,*Defin.præced.num.*1.

3 Cum etiam ſi quæſita fuiſſet per veram traditionem, tamen amitteretur,*l.ſi de eo* 40.*§.ſi forte,D.de acquir.poſſ.*

4 *L. denique* 19.*D.ex quibus cauſ.maior.l.*1.*§.ſi vir.& præced. D. de acquir.poſſ.*

5 Implorato beneficio,*l.vlt.Cod.ill.tit.de acquir.poſſ.*quę ab Interpretibus & Pragmaticis noſtris vulgo ſic accipitur, contra quos tamen vide quæ ſcripſi in prioribus Decadibus de *error.pragmat.*

6 Cum nec ſi pro ſe haberet iudicatum,poſſet tamen propria auctoritate poſſeſſionem illam impune occupare, *l.miles* 6.*§.penult.D. de re iudic.*

7 Non enim ab Imperatore impetrandum eſt,quod iure communi conceditur,*l.imperatores* 30.*D.de rebus auctor.iudic.poſſid.*

DEFINITIO XXXV.

Conſtituti clauſula poſt interuerſam poſſeſſionem non prodeſt,niſi implorato prius beneficio legis vltim. C.de acquir.poſſ.

Conſtituti clauſula,per quam creditor factus ſit poſſeſſor, non obſtat quominus exercere poſſit debitor vulgarem ex canone pontificio actionem,[1] ſi creditor propria auctoritate poſſeſſionem occupauerit,quam alieno facto iam amiſerat. Quid ergo? Prius eſt,vt imploret creditor beneficium clauſulæ conſtituti & Iuſtinianæ conſtitutionis.[3] Quo caſu ſi quis ſiue tertius ipſe intercedat, prius pronunciandum eſt ſuper interceſſione.[4] Non quod ſea interceſſio tantæ ſit poteſtatis, vt auferat poſſeſſionem ei, qui habet, aut faciat poſſeſſorem eum, qui poſſeſſor non eſt(ius enim tantum conſeruat, ſi quod intercedenti competit)[5] ſed quia inducit contra contradictorem.[6] Clauſula vero illa non prodeſt ad acquirendam facultatem occupandæ propria auctoritate poſſeſſionis, cum legitimus adeſt contradictor.[7] *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet,Non.Sept.1595.

1 Hoc eſt coniunctionem *ex Can.redintegranda* 3.*q.*1.

2 Vt dictum eſt *Defin.præced.*

3 *In l.vlt.C.de acqu.poſſ.*vt dixi *d.Defin.præced.n.*5.

4 An ſcilicet iuſta fuerit cauſa intercedendi.

5 Ne ſcilicet alioqui videatur executioni per aliũ factæ cõſentire.

6 Contradictor enim eſt,quiſquis ſe obiicit aduerſarium actoris. *Leuem non iuſto* 3. *D. de colluſ.deteg.l.vlt. cum ibi not. C. de edict. Diui Hadr tollend.*

7 Quiſquis tandem ille ſit,id eſt,ſiue iuſtus ſiue iniuſtus. Poteſt enim & legitimus eſſe contradictor, & tamen iniuſtus, *d. leg.vlt.l. filiam fratribus* 56.vbi not.*D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXXVI.

Reſtitutus in priſtinum ſtatum poteſt de ſtatu illo quandocunque docere.

Is, qui per interdictum, aut qua alia ratione ex ſententia iudicis reſtitutus eſt in eum ſtatum,in quo vel ille ipſe, vel alius, à quo cauſam habeat,fuit, non eſt arctandus, vt ante omnia doceat de illo ſtatu,[1] quoniam ea verba cauſaliter, vt loquuntur, potius quam conditionaliter adiecta intelliguntur.[2] *Sine die.*

1 Boër.*quæſt.*16.*n.*1.

2 Bartol.*in l.eum qui,§. Iulianus de conſtit.pecun. per text. & gloſſ. finan cap.quoniam Abbas, de offic. deleg.* Ex not.*in l.penult.C.de inſt. & ſubſtit.*Boër. qui innumeros citat,*d.qu.*16.*nu.*2.

DEFINITIO XXXVII.

Poteſt quis propoſito interdicto retinendæ poſſeſſionis proponere in ſubſidium interdictum recuperandæ, non contra. At interdictum adipiſcendæ vtrique ſubſidiarium eſt.

Interdictum recuperandæ poſſeſſionis poteſt eſſe ſubſidiarium interdicto retinendæ,cum dubitari plerumque poſſit, an qui ſe turbatum dicit in ſua poſſeſſione non ſolum turbatus ſit,ſed etiam ſpoliatus.Sed non ſimiliter ex contrario interdictum retinendæ poteſt eſſe ſubſidiarium interdicto recuperandæ, quia hoc ipſo, quod quis fatetur ſe ſpoliatum, amittit poſſeſſionem, ſi quam ante habebat. Interdictum adipiſcendæ vtrique ſubſidiarium eſſe poteſt, quia proxime accidit ad cauſam petitorij,[3] cuius quæſtio ei quoque ſalua ſemper eſt,qui nunquam poſſedit. *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ de Tollens,& hæredum Antonij Chappuis, 13. Febr.1596.

1 Vix enim eſt,vt quis in poſſeſſione ſua turbetur, quin hoc ipſo ſpolietur,ſcilicet ſi malit ſe ſpoliatũ dicere,quã poſſeſſorẽ.*l.vim facit* 11.*in hoc tit.* Nam ſi malit ſuam tueri poſſeſſionẽ & ſe dicere adhuc poſſeſſorem,non eſt prohibendus *l.*1.*§.eſt igitur, vti poſſid.*

2 Cum poſſeſſio ſolo animo amittatur ſtatim atque is,qui poſſidebat,deſinit velle poſſidere,*l.ſi quis vi* 17.*§.differentia, D.de acquir. poſſ.cum ſimilib.*

3 *Not.ad l.naturaliter* 12.*§. nihil commune*, *D.eod.ill.tit.de acquir. poſſ.*Guid.Pap.*qu.*1.

4 *Leg.is qui deſtinauit* 24.*leg.qui petitorio* 36,*D.de rei vind.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio dominij non poteſt obiici agenti interdicto recuperandæ, niſi reus dicat ſe cauſam habere ab actore ab eo,cuius actor hæres ſit.

Etſi agenti ex canone Pontificio ad recuperandam poſſeſſionem exceptio domininij obiici non poteſt,ſi tamen reus dicat venditam ſibi rem actore ipſo, aut ab eo, cuius actor ipſe hæres ſit,vtilis exceptio eſt. Quia nunquam poteſt ſpoliatum ſe dicere is, qui facto ſuo cecidit à poſſeſſione.[2] Quid vero intereſt, an facto ſuo, an eius, à quo ius habeat,& cum quo vna eademque perſona eſſe exiſtimetur?[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Rot.*deciſ.*11.*de reſtit.ſpoliat.in nouis.* Vide tamen Specul.*in tit. de petitorio & poſſeſſorio in §.fin* vbi ponit 20.caſus,quibus datur exceptio contra agentem in hoc interdicto.Adde Guid.Pap.*qu.*212.

2 Mynſing.*centur.*3.*obſeru.*85.

3 Id enim eſt, quod dici ſolet plerumque eandem cauſam eſſe ſucceſſoris,quæ fuit auctoris, *l. inuitus* 156.*§.plerumque,l.quod ipſis* 143.*de reg.iur.* Maxime vero cum ſucceſſor eſt vniuerſalis,vt hæres, *l.nihil eſt aliud* 24.*de verb.ſign.* (Illud ſanè conſtans ius tituli ſuperuenientis non purgare vitium ſpoliationis præcedentis, Capell. Tholoſ.*qu.*492,& ibi Aufrer.*ex cap. ſollicitè de reſt.ſpol.*)

DEFINITIO XXXIX.

Articuli pertinentes ad cauſam petitorij admittendi ſunt etiam in cauſa poſſeſſorij,ſaltem cum clauſula,ſaluo iure impertinentium,ſi modo qualequale indicium poſſint facere ad cauſam poſſeſſorij confortandam.

Nihil quidem commune habet proprietas cum poſſeſſione,ideoque certum eſt agenti interdicto ſiue retinendæ, ſiue recuperandæ poſſeſſionis, exceptionem dominij opponi non poſſe.[1] Sed non eo minus tamen admittendi ſunt articuli, ſi quos reus adferat pertinentes ad cauſam dominij & proprietatis.[2] Quicquid enim prodeſſe poteſt non modo ad plenam aut ſemiplenam probationem,ſed etiam ad indicium aliudve quodlibet adminiculum inducendum,admitti per iudicem debet.[3] Negari porro non poteſt, quin ex cauſa dominij aliquid accedat adminiculi ad cauſam poſſeſſionis roborandam, &, vt noſtri loquuntur, confortandam.[4] Adeo vt interdum quoque admittenda ſit exceptio dominij,puta ſi is,qui ſpoliatum ſe dicit,allegetur ſpoliatus prætore auctore, quamuis iniuſte.[5] Ergo admittendi quidem ſunt interim articuli,ſed ad finem litis differendum eſt,an dominij exceptio, quæ ex iis inducitur,admittenda ſit,nec ne. *Ita tractatum eſt* Cal.April.1596.

1 *L.naturaliter* 12.*§.nihil commune.D.de acquir.poſſ.*

2 *L.ſi de vi* 56.*D.de iudic.c.in literis. Extr.de reſtit.ſpol.* Afflict. *deciſ.*7.*num.*1.

3 Bald. *in l. vnic. C.ſi moment. poſſ. fuer. appell.* Præſertim cum clauſula, *Saluo iure impertinentium.* Idem Afflict. *deciſ.* 15.

Digitized by Google

ſaluo iure impertinentium. Idem Afflict. *deciſ.33.* quam clauſulam in dubio addi debere vult ſtatutum noſtrum.

4 *L.indicta,C.de rei vindic.* Bald. *in l.ordinarij,C.eod.* Iacob.de Butr. *in l.incerti.C.de interdict.*

5 Guid.Pap.q.71. *Ex not.in c.licet.Extr.de probat.*

6 Angel. *in l.ſi quis ad ſe fundum,C.ad leg.iul.de vi.* Innoc. *in c. ſuper,col.5.Extr.de renunciat.*

7 Afflict. *d.deciſ.7 in fin.* Obſerua autem aliud eſſe in interdicto adipiſcendæ poſſeſſionis,quia cum ſapiat petitorium, Guid.Papc.q. 2.admittit exceptionem dominij,Bart.& alij *ad §.nihil commune.*

DEFINITIO XL.

Exceptio contrarij ſpolij de rebus mobilibus an & quando detur ſpoliatori conuento remediis recuperandæ poſſeſſionis?

EXceptio contrarij ſpolij de rebus mobilibus quam placuit dari etiam ſpoliatori aduerſus agentem interdicto Vnde vi,ad recuperandam poſſeſſionem, non habet locum ſi agatur de feudo, aut de re aliqua eccleſiaſtica,[1] quoniam & feuda & res Eccleſiaſticæ publici iuris eſſe creduntur,[2] ideoque fauorabiliorem cauſam habere, quam ſunt quæ iuris priuati,[3] vt neque ſolet ob hanc ipſam rationem fieri compenſatio de publico ad priuatum.[4] Nam nec ſi inter priuatos & de re priuata ageretur iudicio vi bonorum raptorum, aut condictione ex lege,[5] vlla tamen exceptio ſiue ſpoliationis, ſiue alia quælibet ſpoliatori accommodanda eſſet.[7] Illud ſane conſtat, iis quoque caſibus, quibus exceptio ſpolij ſpoliato datur,[9] non aliter dandam eam eſſe, quam ſi dicat ſe ſpoliatum ab actore ipſo,non etiam ab alio, niſi agatur de vi criminaliter,& ſpoliatio vel totius patrimonij,vel maioris partis bonorum allegetur. *Sine die.*

1 *Ex cap frequens Extr.de reſt.ſpoliat.*

2 Afflict. *deciſ.19.* poſt Ioan.Andr. & Pet. de Anchar. *in d.§.cap. frequens.*

3 Ioan.Monach.& Anchar. *ibid.*

4 Abb. *in c.2.Extr.de ordin.cognit.*

5 *Vulg. Auth.res qua, C.commun.de legat.cum ſimilib.*

6 *L.1.& 2.C.de compenſat.*

7 *L.ſi quis in tantam.C.vnde vi.*

8 Afflict. *d.deciſ.19 num.5.* poſt Cyn. *in l.ſi maritus, C.de don.inter vir.& vxor.*

9 *Ex d.c.frequens*, cuius diſpoſitio locum habet non ſolum iure canonico,ſed etiam iure ciuili, vt poſt Bart.& Angel. *in l.ſi te bonis, C.de iur.delib.* concludit Afflict. *d.num.5.*

10 Quo caſu procedit diſpoſitio, *d.l.ſi te bonis.* Idem Bald. poſt Specul. *in tit.de reſtit.ſpoliat.§. nunc. dicamus, verſ. porro.* Afflict. *d.deciſ. 39.num.*

11 Afflict. *d.deciſ.* poſt Petrum de Anchar. *in d.cap. frequens, notab. 3.* Guid.Pap. *qu.48.nu.2.* vbi ait ſpoliatum omnibus bonis vel maiori parte bonorum, à nemine poſſe conueniri,antequam ſit reſtitutus, iure ſcilicet canonico, *ex d.cap.frequens & cap.1.de reſt.ſpol.ext.* Aliud enim eſt de iure ciuil.Bart. *in l.ſi te bonis, C.de iure delib.*

DEFINITIO XLI.

HÆres vſufructuarij aut eius cui ad vitam aliquid legatum eſt non poteſt conqueri ſe ſpoliatum, nec conſequenter quaſi ſpoliatus agere interdicto recuperandæ poſſeſſionis, aut ex Canone pontificio,[1] ſi proprietarius poſt vſufructuarij mortem propria authoritate occupauerit poſſeſſionem;[2] Quia licet verum ſit vſufructuarium naturaliter poſſidere,[3] ac multo magis eum, cui ad vitam ſuam aliquid legatum eſt,[4] ea tamen poſſeſſio finitur morte,nec in hæredem tranſire poteſt.[5] Ne quidem beneficio edicti ex quo mortui,vt loquuntur, poſſeſſorem viuum facit. Ea namque demum poſſeſſio per hoc edictum transfertur,quam ex ratione iuris apprehendere ſuo iure hæres poſſet,vt edicti poteſtate factum duntaxat hæredis,quod olim ad occupandam poſſeſſionem neceſſarium erat,[6] non etiam ius ipſius ſuppleatur.[7] *Ita Senatus* in cauſa Dominicanorum & pauperum Hoſpitalis Chamberienſis de Machy.5.Aug.1612.

1 *In can.redintegranda 3.qu.1.*

2 Nec ad hanc cauſam pertinet quod ſcriptum eſt in *L.3. §. pen. D.hoc tit.* etiam hæredibus fructuarij competere hoc interdictum, loquitur enim cùm vſufructuarius fuit ſpoliatus, & dat ei interdictum pro damnis quæ paſſus eſt ipſe fructuarius ante finitum vſumfructum.

3 *L.naturaliter 12.D.de acq.poſſ.l.poſſeſſio 49.eod.*

4 Hic enim habet proprietatẽ cum onere fideicõmiſſi, *l. Species 15.D.de aur.& arg leg.l.vlt.D.de vſufr.ear.rer.quæ vſu conſum.*

5 Quia nec vſusfructus tranſit,ſed finitur morte, *l.3 §.vlt.& paſſ. quib.mod.vſusfr.amit.l.Titio 51.D.de vſufr.*

6 *L.cùm hæredes 23.D.de acquir.poſſ.* Ratio poſita eſt in *l.1. §. Scæuola,D.ſi is qui teſtam.lib.eſſ.iuſſ.*

7 Nec enim nouum eſt, vt factum hominis ſuppleatur poteſtate legis, vt in *l.vlt.C.ſi mancip.ita fuer.alien.*

DEFINITIO XLII.

Caſus quo impẽdẽte iudicio redintegrãdæ poſſeſſionis vindiciæ pro actore dici poſſunt & debent.

COntingit aliquando, vt propoſitum reintegrandæ poſſeſſionis remedium & iudicium longiores moras exigat, & tamen in promptu appareat quodammodo de ſpoliatione. Quo caſu ſolet Senatus pro actore vindicias dicere, vt ei pendente lite poſſeſſio reſtituatur, quamuis dici ſoleat redintegrandæ poſſeſſionis iudicium eſſe ſummarium,& poſſeſſorem quemlibet pendente lite in poſſeſſione ſua retinendum eſſe. Quidni enim pro eo interim iudicetur qui apparentiorem titulum habeat? Tum verò maximè id obtinet cùm remedium recuperandæ poſſeſſionis naturalis proponitur ſimul cum interdicto ciuili retinendæ, quam cumulationem fieri poſſe iam pridem placuit. Nec enim credendus eſt ciuilem amittere velle is, qui id agit quantum poteſt, vt naturalem amiſſam recuperet. *Ita Senatus* pro N.Canonicis Bellicenſibus, contra D. Alexandrum de Beaumont Carra, Prid.Id.Dec.1612.etiam anteà contra N. Philippum d'Aniſe. *Sine die.*)

TIT. IV.

VTI POSSIDETIS.

DEFINITIO I.

In interdicto vti poſſidetis, nec cognoſcitur de dominio,niſi incidẽter, nec quicquã de poſſeſſione decernitur ante diffinitiuam ſententiam,niſi ad cauſam momentaneæ poſſeſſionis aut ſequeſtrationis.

IN interdicto retinendæ poſſeſſionis de illo tantum quæritur,quis hoc anno poſſederit, non vi, non clam, non præcario:[1] nec cumulari poteſt quæſtio proprietatis, ſi alterutra collitigantium diſſentiat.[2] De dominio ſane incidenter agi poteſt, ſed id non tam ad cumulandum petitorium quam ad colorandum & corroborandum poſſeſſorium:[3] quod fieri plerumque neceſſe eſt, ſi forte poſſeſſionis probationes vtrimque pares proponantur.[4] At, quid ſi alter collitigantium fateatur aduerſarium poſſidere, ſed contendat eam poſſeſſionem aut violentam eſſe, aut clandeſtinam, aut precariam?[5] Momentaneæ poſſeſſionis commodum ei adiudicandum erit, quem conſtat poſſidere:[6] quia credendus eſt quilibet iuſte poſſidere potius quam iniuſte,[7] & ſuo nomine potius, quam alieno.[8] Etſi vero non ſolet de poſſeſſione quicquam decerni ante diffinitiuam ſententiam,[9] id tamen fieri aliquando neceſſe eſt, ne ad arma decurratur pendente lite. Quæ res facit, vt ſi æque obſcura ſint litigatorum iura, & tumultus alicuius periculum ſit, poſſeſſionem ſequeſtrari oporteat.[10] *Ita Senatus* 14.Cal. Ianuar.1588.

1 *L.& tot.tit.D.vti poſſid.*

2 Quia fauor poſſeſſionis facit, vt prius cognoſcendum ſit de poſſeſſione quam de proprietate,vt notant noſtri *ad l.naturaliter 12. § nihil commune,D.de acq.poſſeſ.ex l.exitus 35.eodem l.incerti. C. de interd.* Papienſ.late *in form.libell.pro turb. poſſ. in verſic.ad ceſſandum & deſiſtendum.præſertim num.18. & ante fin.* longe *Defin.8.9.& 10.ſup. de ordin.cognit.*

3 Guid.Pap.q.71. *ex not.in c.licet.Extr.de probat.*

4 Cum in hoc interd.vterq; ſit & actor & reus,& par ſit vtriuſq; litigatoris

litigatoris cauſa, *l. 5. §. hoc interdictum, D. hoc tit, l. actionis 37. §. 1. D. de oblig. & action.* Papienſ. *vbi ſup. num. 9.*

5 Ac proinde vitioſam. Is demum enim iuſte poſſidet qui non non clam, non precario poſſidet, *l. 1. §. vlt. D. hoc tit. l. ſi quis diuturno 10. D. ſi ſeruit. vindic.*

6 Cum poſſeſſio facti ſit magis quam iuris, *l. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior. l. 1. ſi vir. vxori. D. de acquir. poſſ.*

7 quomodo & bona fides præſumitur potius quam mala, *l. merito 51. ff. pro ſocio.*

8 *Arg. l. 4. D. de ſolut.*

9 perquam pronuncietur vter ex litigatoribus poſſideat.

10 Prohibendo litigatoribus ne ad poſſeſſionem accedant, idque ſub certa pœna vt loquitur Papienſ. *vbi ſup. num. 4. verſ. Dicit, Iacob. Ex not. in l. 1. C. hoc tit. l. ſi cuius 13. §. ſi inter duos alios, l. æquiſſimum, D. de vſufr.* (Alioqui de attentatis nihil tractari vel decidi in hoc edicto poteſt, pendente lite, cùm vterque dicat ſe poſſidere. Non enim tetineat qui poſſeſſionem ſuam continuat, vt dixi *Defin. 11. ſup. vt lit. pendent.* Ed ideo differenda eſt de attentatis pronunciatio in diffinitiuam vſque ſententiam, quo demùm tempore is attentaſſe dicendus eſt, qui probabiliter aut nullo modo aut minus iuſto poſſediſſe. *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum ſanctæ Fidis & Tignes prid. Cal. Maij. 1614.

DEFINITIO II.

Legatarius non habet interdictum retinendæ poſſeſſionis antequã corporalem poſſeſſionem nactus ſit.

LEgatario non competit interdictum retinendæ poſſeſſionis priuſquam lagati poſſeſſionem per manus hæredis aut per iudicem nactus ſit.[1] At neque ei, qui in certa inſtitutus eſt qui & hac parte vt in cæteris fere omnibus legatario comparatur.[2] Etſi enim plus iuris habet quam legatarius in eo, quod poſſeſſionem propria auctoritate naneiſci poteſt,[3] non tamen conſequens eſt, vt hoc ſolo, quod poſſeſſor fieri poteſt, iam factus videatur.[4] Aliud enim eſt poſſidere, aliud fieri poſſe poſſeſſorem.[5] Cæterùm non niſi ei qui vere iam poſſideat interdictum retinendæ poſſeſſionis competere palam eſt.[6] Sicut & illud indubitatum, edictalem aut potius conſuetudinariam eam poſſeſſionem, quæ à defuncto in hæredem continuat,[7] non ſimiliter continuari in legatarium.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Vectier viduæ N. Puthod, & Ioannis Puthod Aduocati, 14. Calend. Mart. 1590. Iunge SC. 1. quor. legat.

1 quia legatum eſt donatio à defuncto relicta ab hærede præſtanda *l. legatum 36. de legat.*

2 *L. quoties 15. de hered. inſtit.*

4 Quod enim pendet vt eſſe poſſit non pro eo habetur quaſi iam ſit. *l. is dammum dat 160. §. 1. de reg. iur.*

5 *L. 1. D. quod legat. l. 3. C. de pignor.*

6 quomodo enim poſſet retinere poſſeſſionem is qui nondum incepit, *l. Titio vſusfructus 96. de condit. & demonſtr.*

7 Ex edicto quod Pragmatici dicunt, *Le mort ſaiſit le vif.* De quo ſcripſimus *in tit. de acquir. poſſ.*

8 Qui ſcilicet non eſt ſucceſſor iuris vt hæres, *l. quadam 9. d. l. 1. de edend.* Quamuis legatarius in re legata ſit quodammodo hæres, *l. ad tempus 14. §. 1. de vſucap.*

DEFINITIO III.

Etiam in poſſeſſorio poſſunt allegari quæ pertinent ad petitorium nempe ad confortandum poſſeſſorium.

TAm in beneficialibus quam in prophanis controuerſiis poſſunt quæ ad petitorij cauſam pertinent deduci in iudicium, quo de ſola poſſeſſione controuertitur: non vt de petitorio quicquam pronuncietur, ſed tantum corroborandi, & vt noſtri loquuntur, confortandi poſſeſſorij gratia. Qui enim potiora in petitorio iura habetis vtique etiam in poſſeſſorio vincere debet, cæteris paribus.[1] *Ita Senatus* ſæpius. *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæſt. 31. ex cap. licet. Extr. de probat. cap. ad decimas, de reſtit. ſpoliat. in 6.*

DEFINITIO IV.

Poſſeſſio per clauſulam conſtituti aliterve quæſita ſi amiſſa ſit, non recuperatur ipſo iure per reſtitutionem in integrum.

CReditor, qui pignoris poſſeſſionem per clauſulam conſtituti nactus fuerat,[1] ſi ius pignoris & conſequenter poſſeſſionis ex ea cauſa quæſitæ remiſerit[2] per contractum, aduerſus quem poſtea impetret reſtitutionem, licet in priſtina iura omnia reſtitui debeant,[3] poſſeſſionem tamen ſemel amiſſam, cum facti ſit,[4] recuperate ipſe iure non poteſt.[5] Nam & ſimiliter dicimus cauſam poſſeſſionis poſt liminio, non contineri.[6] Proinde obtenta reſtitutione petere actor debet non vt priſtina poſſeſſione retineatur, ſed vt ſibi amiſſa poſſeſſio reſtituatur.[7] Nec ad rem pertinet, quod ea poſſeſſio, quæ per clauſulam conſtituti acquiritur, plurimum iuris habeat & fictionis.[8] Nam & poſtliminij fictitio tota meri iuris eſt,[9] nec tamen reſtituit interceptam poſſeſſionem.[10] Per clauſulã vero conſtituti non ſolum ciuilis poſſeſſio quæritur, ſed etiã realis & naturalis.[11] At neque ciuilis ipſa poſſeſſio cum amiſſa eſt facilius recuperatur, quã naturalis. Perinde enim & corporis & animi miniſterium requiritur, atque ſi nunc primum acquireretur.[12] Denique licet modus poſſeſſionis transferendæ per clauſulam conſtituti ſit fictitius, fieri tamen nequit, vt plus operetur fictio quam veritas.[13] *Ita Senatus* in cauſa Hugoninæ Iarrin, & Claudij Petiſeu. Idib. Iul. 1592.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

2 Facile namque inducitur remiſſio pignoris ex voluntate creditoris, *l. 1. & tot. tit. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. etſi pignus 18. D. quæ in fraud. cred.*

3 Ex natura ſcilicet reſtitutionis in integrum, quæ omnia in ſtatum priſtinum reponit, *l. quod minor. 14. §. reſtitutio. D. de minor. l. vn. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. reſtit.*

4 *L. 1. §. ſi vir vxori, & præced. D. de acquir. poſſ. l. 1. §. Scæuola, L. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

5 *Arg. l. cum heredes 23. D. de acq. poſſ.*

6 *L. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior.*

7 Quod & ipſum reſtitutionis verbum ſatis per ſe ſignificat.

8 *Not. ad d. l. quod meo.* Facit *l. poſt. 48. in princ. & §. 1. de acquir. poſſ.*

9 *L. poſtliminium 19. & paſſ. D. de capt. & poſtlim.*

10 Quia facti cauſæ nulla conſtitutione infectæ fieri poſſunt, *L. in bello 11. §. facti eod.*

11 *Ex not. in d. l quod meo, & in l. quadam mulier 77. D. de rei vind.* (Bart. *in l. ab emptione 58. num. vlt. D. de pact.*)

12 *L. 3. §. in amittenda, l. quemadmodum 8. D. de acquir. poſſ.*

13 Imo debet veritas fortior eſſe fict. *l. filio 23. D. de liber. poſthum.*

DEFINITIO V.

In quaſi poſſeſſorio iurium obtinere is debet, qui quaſi poſſeſſionem probat, licet nec titulum alleget, nec cauſam.

IN præſtationibus annuis, ſi quaſi poſſeſſio per annos aliquot continuata probetur, & poſſeſſorio agatur non petitorio iudicio, vincere debet is, qui in quaſi poſſeſſione eſt, licet nec titulum alleget, nec cauſam,[1] ac multo magis, licet ex qua cauſa præcedentes ſolutiones factæ ſint non appareat, dummodo iuris præſumptio non obſtet poſſidenti.[2] Hoc vnum enim duntaxat requiritur, non etiam cætera, quæ, ſi petitorio ageretur, omnimodo probanda eſſent.[3] Nam in poſſeſſorio leuiores probationes ſufficiunt.[4] Nec de alio quærendum eſt, quam quis hoc anno aut vltimis poſſederit:[5] quæ quæſtio tota facti non iuris eſt.[6] *Ita Senatus* pro D. Priori de Louagny, contra religioſos Celeſtinos de Villarſalet, 6. Cal. Sept. 1592.

1 quæ tamen cauſa allegari deberet, aduoque titulus ſi ageretur petitoris, ſecundum ea, quæ ſcribit Guid. Pap. *qu. 408.* ex not. à Bart. *ad l. cum d. l. cum de in rem verſ. 6. per illum tex. D. de vſur.*

2 quia cum iuris præſumptio obſtat, nunquam ſufficit poſſeſſio, niſi ſit immemorialis vel titulata, *c. 1. de verb. ſignific. in 6.* Bart. *ad l. 2. C. de ſeruit. & aqua.*

3 Et ad hunc nimirum caſum pertinet, quod ex Bartoli & aliorum ſententia tractat Guid. Pap. *d. quæſt. 408.* (Iunge *Defin. 7. infr.*

4 quia & poſſeſſorium leuioris momenti eſt & ſummarie tractandum, *l. 1. C. ſi de moment. poſſ. ſupr. appell.*

5 *L. 1. D. hoc tit. Not. in l. vnic. C. eod.*

6 *Dict. l. 1. §. ſi vir. vxori & l. quod vxor. 16. D. de acq. poſſ.*

DEFINITIO VI.

Donatarius factus poſſeſſor per clauſulam conſtituti, præfertur hæredi in interdicto retinendæ.

IN interdicto retinendæ poſſeſſionis præferendus eſt hæredi donatarius, ſiue inter viuos, ſiue mortis cauſa donatum ſit, qui pro ſe habeat clauſulã conſtituti,[1] quoniã mortis tempore

pore & eo inſtanti, quo ius hæredis naſci incipit,[2] reperitur extra cauſam hæreditatis poſſeſſio, quæ viuo adhuc donatore per eam clauſulam in donatarium tranſlata fuit.[3] *Ita Senatus* in cauſa Bernardi Dacquin procuratoris fiſcalis Sabaudiæ, & N. Callet, Id. Iulij 1593.

1 Per quam ſcilicet certum eſt, tranſlatã in eum fuiſſe omnẽ poſſeſſionem naturalem, & ciuilem, *l. quod meo 18. cum ibi not. D. de acq. poſſ.*

2 Id eſt, poſt mortem, quia viuens non habet hæredem. *l. 1. D. de hæred. vel act. vend. l. 3. D. pro hæred.*

3 Nam quæ à viuo alienata ſunt, in ipſius hæreditate reperiri non poſſunt, *l. ſequens quæſtio 68. de leg. 2.*

DEFINITIO VII.

Præſtatio uniformis maxime decennalis ſufficit ſine titulo ad obtinendũ in poſſeſſorio, at nõ in petitorio.

VNiformis annuæ penſionis præſtatio per decennium continuata, etiam nullo probato titulo, an ne quidem allegato, ſufficit ad obtinendum in poſſeſſorio, quæ in petitorio non aliter ſufficeret, quam ſi ex cauſa allegati ſaltem alicuius tituli ſecuta præſtatio probaretur.[1] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Epiſcopi Bethlcenſis & Eccleſiæ Cathedralis, 9. Calend. Decemb. 1594.

1 Bart. & poſt eum cæteri *ad l. cum de in rem verſo 6. D. de vſur. & ad l. ſi certis annis, C. de pact.* Guid. Pap. *quæſt. 40.* Iunge *Defin. 5. ſup. eod.*

DEFINITIO VIII.

De retinenda poſſeſſione non agitur apud nos, niſi interdicto, vti poſſidetis, probando poſſeſſionem ex parte noſtra, & turbationem ex parte aduerſarij.

EX iis remediis, quæ ad retinendam poſſeſſionem comparata, & apud Gallos vſitata ſunt,[1] vnum illud eſt, quo ſolo vtimur, quod competit ex interdicto vti poſſidetis.[2] Saiſinam illam ſimplicem quam Galli vocant,[3] ex diplomate principali proponendam nullam agnoſcimus, quia non niſi communi ciuilique Romanorum iure hac parte vtimur.[4] Porro, qui agit interdicto iſto retinendæ poſſeſſionis duo probare debet, poſſeſſionem ex parte ſua, & turbationem ex parte aduerſarij.[5] Turbationem inquam, non ſpoliationem,[6] quia ſi ſe diceret ſpoliatum ſibi eſſet contrarius, ob idque repellendus,[7] & interdicto recuperandæ non retinendæ poſſeſſionis agere deberet.[8] Poſſeſſionem vero probare debet duobus temporibus inſpectis, litis conteſtatæ, & factæ turbationis, ac perinde ſe tum adhuc poſſidere, aut eo ſaltem anno poſſediſſe.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. de la Velliere, & D. de Rogemont, 10. Cal. Febr. 1595.

1 De quibus vide Rebuff. *tit. de matern. poſſ. art. 2. tom. 2.*

2 Eſt enim hoc interdictum retinendæ poſſeſſionis, *l. 1. § eſt igitur, D. hoc tit.*

3 Sic enim Rebuff. appellat ſupradicto loco.

4 Vt nec in cæteris, niſi in quibus ſpeciali aliqua lege vel conſuetudine iuri communi derogatum eſt.

5 Qui enim non turbatur, nihil cauſæ eſt, cur debeat turbare aduerſarium, propoſito contra ipſum interdicto.

6 quamuis, vt vulgo iactatur, qui turbat ſpoliat. *arg. l. vim facit 21. D. unde vi.*

7 Nec enim audiendus eſt, qui allegat contraria, *vulg. l. 1. C. de furt.*

8 Cum interdicta iſta ſint incompatibilia, niſi quatenus referuntur ad diuerſa genera poſſeſſionis. Bart. & alij *ad l. 1. D. hoc tit.* Papienſ. *in form. libell. pro turbat. poſſ. verſic. ad ceſſandum, num. 2.*

9 Idem Papienſ. *ibid. in verſic hodie, num. 2. ex § retinendæ, & § commodum. Inſtit. de interd.* Bart. *in d. l. 1. § ait prætor. cir. fin. Ex l. 1. § interdictum autem, & l. 2. D. hoc tit. Can. in cap. licet de probationib.* (Intellige autem quod poſſederit vere, *l. 3. § creditores, D. hoc tit. l. officium 9. D. de rei vindic. & non vi non clam. non precario, l. 1. § vlt. l. 2. D. hoc tit.*)

DEFINITIO IX.

Poteſt locus eſſe interdicto retinendæ, quamdiu retinetur poſſeſſio ciuilis, licet ſit amiſſa naturalis, ſecus ſi ciuilis quoque amiſſa ſit.

SI ceſſatum ſit in ſolutione reditus annui, in cuius percipiendi quaſi poſſeſſione alius ſe dicat eſſe, non inducitur ex ea re ſpoliatio poſſeſſionis, ſed tantum turbatio,[1] Ideóque interdicto retinendæ poſſeſſionis locus eſſe poteſt, etiamſi ſola ciuilis poſſeſſio ſuperſit tẽpore litis conteſtatæ,[2] quia ſufficit retineri poſſeſſionem ciuilem ad auocandam & recuperandam naturalem per interdictum retinendæ.[3] Sed ſi ciuilis quoque amiſſa ſit aut per contradictionem factam in recuperanda naturali,[4] aut propter obliuionem, quæ ex decennij,[5] adeòque in huiuſmodi cauſis, biennij lapſu[6] præſumitur, recurrendum neceſſariò eſt ad ad remedia recuperandæ poſſeſſionis.[7] *Ita Senatus.* in eadem cauſa.

1 Scilicet ſi is, qui turbatur malit ſe dicere turbatum quam ſpoliatum, alioqui etiam qui turbat ſpoliat, *l. vim facit 21. D. unde vi.*

2 quæ ſcilicet ſecundum noſtros Doctores ſolo animo retinetur, quamdiu naturalis non negligitur, *Not. in l. nemo ambigit 10. & in l. licet 4. C. de acquir. poſſ.*

3 Bart. *in l. 1. D. hoc tit.*

4 *L. clam poſſidere 6. § vlt. & l. ſeq. poſ.*

5 *L. ſi id quod 25.* & ibi Bart. *eod.*

6 *dict. l. ſi id quod. § vlt. & l. qui agros, C. de omn. agr. deſert. l. 11.*

7 Vide Guid. Pap. *quæſt. 552.*

DEFINITIO X.

Quando perſonali actione vel interdicto agendum ſit pro præſtatione annua?

PRo præſtatione annua, quæ non tam ratione rei debetur quam ex obligatione perſonali, non competunt interdicta aliave remedia poſſeſſoria, ſed perſonali actione neceſſario agendum eſt.[1] Sin ratione rei & prædij debeatur, competit interdictum & poſſeſſorium.[2] Obſeruandum tamen eſt, in huiuſmodi præſtationibus annuis ratione rei petitis amitti poſſeſſionem ciuilem per lapſum biennij, cum in aliis cauſis non breuiore quam decennij tempore amittatur.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Cyn. & communiter Legiſtæ *in l. ſi certis annis, Cod. de pact.*

2 Ex ſententia Canoniſtarum *in c. querelam de elect.* quamuis non omnes in hoc conſentiant, vt per Bart. *in l. ſolent. de off. Proconſ.*

3 Dixi *defin. præced. num. 5. & 6.*

TIT. V.

DE NOVI OPER. NVNCIAT.

DEFINITIO I.

Etiam in cauſa appellationis poteſt is, cui nunciatum eſt nouum opus, ſatiſdare ad hoc, vt pendente lite poſſit ædificare.

IS cui nouum opus nunciatũ erat, dixerat apud iudicem, non tam nouum opus ſe facere, quam vetus reficere,[1] neque tamen obtulerat ſatiſdationem, vt ædificare liceret.[2] Iudex, quòd nondum conſtabat, an nouum opus fieret, an vetus reficeretur, inhibuerat reo, ne interea ædificaret,[3] oblata ſcilicet in eam rem & præſtita, vt fieri debuerat, per actorem ſatiſdatione.[4] Appellatione interpoſita per reum, cum is melius conſultus ſatiſdationem offerret,[5] putauit Senatus audiri eum debere, & vt ædificaret, permiſit.[6] Nec obſtitit quod appellatum eſſet ab interlocutoria, quæ ex eiſdem actis, vt Pragmatici iactant, decidi debuit.[7] Poteſt enim quandocumque offerri per ædificantem ſatiſdatio ad nunciationis vim ſi non extinguendam, ſaltem ſuſpendendam, ita vt nec ad Prætorem ire neceſſe ſit & deſiderare, vt nunciatio remittatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 4. Non. Decemb. 1590.

1 Quo caſu certum eſt non niſi fruſtra ridiculè nouum opus nunciari poſſe, *l. 1. § ſi quis ædificium, D. hoc tit.*

3 quia tamen offerre debet quiſquis vult noui operis nunciatione neglecta ædificare, niſi à prætore impetret remiſſionem, *l. 1. D. de remiſſ. l. de pupillo 5. § ſi is cui, D. hoc tit.*

3 Non facilis & credulus eſſe debet iudex, vt vni ex litigatoribus credat inaudito altero, *l. nam ita 39. D. de vnoquoque 47. de re iudic.*

4 Vt reo cautum eſſet de indemnitate, ſi eam inhibitionem malè ac ſine cauſa impetraram fuiſſe quando appareret, *l. 5. & 6. D. de petit. hered. cum ſimilib.*

5 Vt niſi liceret non obſtante nunciatione ædificare, quamquam non ſemper ſufficit ſatisdare, vt dicam *Defi. 3. inf.*

6 Cum nihil intereſſet aduerſarij, cui fuerat ſatiſdatum, intereſſet vero reipublicæ nouis ædificiis ornari ciuitatem, *l. prætor ait 20. §. hoc interdictum prohibitorium, D. hoc tit. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*

7 *Clem. appellanti, de appell.* Nat. *conſil. 55 col. 4. in princip.* Lanfranc. *concluſ. 442.* quia appellatio ab interlocutoria eſt odioſa cum derogat ordinariæ iuriſdictioni, vt tractat Iapient. *in form. app. ab interl. in verſ. cauſis & rationibus infra ſcriptis, nu. 1.* & ibi Maſuer. poſt Bald. *in l. eos, §. ſi quid autem, C. de app.* Rom. *ſing. 281. & 404.* Robert. Marant. *De ord. iudic. c. 54. tit. de appell.*

8 *D. l. publico 5. §. ſi is cui 17. l. non ſolum 8. §. ſi cum poſſem & §. ſciendum, D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Non eſt deſtruendum propter nunciationem, niſi illud ipſum, quod conſtat ædificatum fuiſſe poſt nunciationem.

SEd neque putauit Senatus in ſupraſcripta facti ſpecie audiendum actorem, cum diceret appellantem neglecta noui operis nunciatione, neglectóque rurſum iudicis imperio non deſtitiſſe ab ædificatione: ideóque cogendum deſtruere quicquid poſt nunciationem ædificaſſet, ſiue iure, ſiue iniuria facta eſſet nunciatio. Non quod appellatio ſola nunciationis vim extinguere aut remorari potuiſſet,[1] ſed quia non conſtabat, quid & quantum poſt nunciationem ædificatum fuiſſet. Debuerat enim nuncians, ſi quid iam operis factum erat nunciationis tempore, id ipſum in teſtationem referre & modulos ſumere, qui vt ſumerentur conferrentúrque, iudex decernere potuiſſet.[2] Quo non facto fieri non poterat, vt exacte probaretur per teſtes, quid & quantum ædificatum eſſet. Atqui non quicquid ædificatum erat deſtrui debuerat, ſed illud tantum quod poſt factam nunciationem. Cum itaque de operis quantitate non appareret, in dubio fauendum fuit ædificanti potius quam nuncianti,[6] vel ob id maxime, quod publice interſit ædificari ad decus & ornamentum ciuitatis. Denique non deficiebat actori ius ſed probatio, vt & alias plerumque euenit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. 5. §. ſi quis forte, l. prætor ait 20. in princ. & per tot. D. hoc tit. iunct. l. Leo opus 22. eod.*

2 Nec enim fit nunciatio à iudice, ſed ab aduerſario, à quo non poteſt appellari, cum nullam habeat iuriſdictionem.

3 *D. l. non ſolum, §. 1. & §. ſed vt probari,* iunct. *gloſſ. ibid.*

4 Eſt enim hoc ex eorum genere quæ non poſſunt commodè probari per teſtes, quamuis contra videatur ſentire *dict. gloſſ.*

5 *L. §. ſi quis forte.* & aliis ſupr. *citat.*

6 Quaſi non tam deficeret ius quam probatio, *vt in l. duo ſunt Titij 10. D. de teſt. tutel.*

7 *Dicta l. prætor ait 20. §. hoc interdictum prohibitorium, D. hoc tit.*

8 *D. l. duo ſunt Titij.*

DEFINITIO III.

Non ſemper ei, cui nunciatum eſt nouũ opus, permitti debet, vt interim ædificet oblata ſatiſdatione.

NVnciato nouo opere, non ſemper eſt permittendum ei cui nunciatum fuit, vt ædificet oblata ſatiſdatione. Quid enim, ſi ea res graue & intolerabile damnum adferat ei, qui nouum opus nunciauit,[1] quique ſtatim aut ſaltem intra trimeſtre,[2] docere poſſit de iure, quod habeat prohibendi? Finge etiam nondum conteſtata lite auditos teſtes ad futuram rei memoriam, ex quorum teſtationibus, ſi eas iudex animi ſui informandi gratia aperire volet, conſtare aliqualiter poſſit prohibendi ius eſſe. Nihil interea temere conſtituendum eſt.[3] Ita ex tempore tractatum eſt in cauſa liberorum D. de la Bigarne, Aduocati generalis, & vxoris D. N Berliet tum Præſidis Rationalium nunc Archiepiſcopi Tarentaſienſis Reuerendiſſimi. Prid. Id Decemb. 1593.

1 Nec enim facilè ferendũ eſt, vt ex vnius facto alius graui & intolerabili damno afficiatur, *l. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. non debet 74. de reg. iur.* (Nec rurſus vt ædificet quis ad æmulationem alterius, *l. 3. de oper. publ.* Adeóque nec vt ædificium poſſit eſſe cauſa & principium æmulationis. Bald. *conſil. 58.* Sicut nec eſt permittendum vt quis ædificando præbeat materiam ſeditionis: Puta ſi quis vellet caſtellum ædificare in locis limitrophis, niſi quibus caſtellum adſcriptum eſt, *l. 2. C. de fund. limitr. lib. 11. tit. 59.*)

2 Statim namque fieri videtur, quod fit intra modicum tempus, nec magnum damnum eſſe videtur in mora modici temporis, *l. ſi debitori 21. D. de iudic.* Vide *l. vnic. cum gloſſ. Cod. hoc tit.*

3 *Cap. 3. & 4. Extr. hoc tit.* Iunge *l. de pupillo 5. §. ſi quis riuos, D. eod.* Vide Anton. Teſſaur. *deciſ. 103. in fine finem*, vbi concludit, videri hoc poſitum in arbitrio & religione iudicantis. Quod intellige, cum is, qui nõ vult admittere ſatiſdationẽ, dicit ſe paratũ eſſe docere de iure ſuo, vt ſe tueatur per exceptionẽ illam, modo conſtat, modo agatur, vt ex Bartolo tradit Ferrar. *in form libell. in nunciat. noui oper. in verſ. ante aliquam remiſſione, n. 3.* licet Mantuer. ad illum locum videatur contrariũ tenere. Obſerua tamen ſi te ſciente & non cõtradicente opus nouum fecerim, non eſſe poſt a me compellendum deſtruere. Gloſſ. *in l. Meniana 11. C. de ædif. priu.* N. 5. per errorem conſenſeris, *l. Labeo 47. & ſeq. de aqua & aqua pluu. arcend. l. 3. §. 1. de mort. infer.* Sic dicimus ei, qui rem illicitam ſemel admiſit, poſtea de damno infecto non caueri, quia debet ſibi imputare cur admiſerit. Quid ſi quis columbarium velit extruere. Poteſt quidem ſummo iure, idque Paponius teſtatur *in ſyntagm. Arreſt.* ſed tamen alio iure vtimur, vt à fundamentis non poſſit ſine permiſſu Principis, adeóque domini iuriſdictionis ſi velit à fundamentis extruere, & Plebeius ſit, ſecus ſi ſit nobilis, aut velit ſuper columnis extruere quod dicimus, *ſur des pilliers en l'air.* Ita tractatum eſt (xe ius. *Sine die.*)

TIT. VI.
DE PIGNOR.

DEFINITIO I.

Solutione tantum debiti, non etiam confuſione ex acquiſitione dominij extinguitur in totum hypothecaria.

PERSEVERARE quidem pignoris vinculum non poteſt poſt acquiſitum creditori dominium eius rei, quæ antea fuerat obligata,[1] quandoquidem rei propriæ pignus conſiſtere nequeat.[2] Sed ſi quo caſu eueniat, vt rem illam creditori habere non liceat, alio fortaſſis anteriore creditore, aut qui potior eſſe debeat poſſeſſionem euocante,[3] durabit pignoratitia & quaſi Seruiana actio,[4] quæ nec vnquam extincta videri poteſt,[5] cum perpetuam illam conditionem habeat, ſi ſolutũ non ſit debitum, aut aliter eo nomine ſatisfactũ:[6] verum autem ſit nunquam aut ſolutum aut ſatisfactũ eſſe creditori, qui pignoris dominiũ acquiſiuit, neq; enim ſola dominij acquiſitio ſolutionis loco eſt.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Prid. Cal. Sept. 1588.

1 *L. pen. §. Latinus Largus, de except. rei iud.*

2 *L. neque pignus 46. de reg. iur. l. ſi rem alienam 29. D. de pignor. act.*

3 Quo caſu non licet emptori rem habere niſi ſoluto debito, *l. ſi mancipium 34. §. vlt. & l. ſeq. D. de euict.*

4 Textus eſt elegans *in d. §. Latinus Largus.*

5 Nam ſi ſemel extincta eſſet, nunquam reuiuiſceret. *l. qui res 98. §. aream, D. de ſolut.*

6 *L. Grege 13. §. etiam, D. hoc tit. l. ſi rem alienam 9. §. omnis. D. de pignor. act. l. debitor 59. D. ad SC. Trebellian.* Vnde fit, vt quamuis hypothecaria obligatio ſit acceſſoria, nihilominus duret etiam poſt extinctam principalem obligationem, *L. 2. C. de luit. pignor.*

7 Sed confeſſionis. Aliud vero eſt, ſi quis dicat dominij acquiſitionem eſſe loco ſolutionis. Aliud vero, ſi dicat eſſe loco confeſſionis, *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio, D. de ſolut.*

DEFINITIO II.

Condemnatio prouiſionalis, quæ fit contra plures pendente lite ſuper hypothecaria, non propter hypothecam, ſed propter litem diuiſibilis eſt.

SI pendente iudicio, aut in executione iudicati ſuper actione hypothecaria, creditori inopia laboranti certa pecuniæ quantitas adiudicanda ſit in cauſam alimentorum, litiſque proſequendæ,[1] reſque ſit cum pluribus pignorum poſſeſſoribus, non erunt ſinguli ad eam quantitatem in ſolidum

condemnandi, ſed in partes tantum viriles: [3] quoniam ea actio non ſicut hypothecaria realis & indiuiſibilis eſt, [4] ſed in perſonas collitigantium concepta, quam proinde diuiſibilem eſſe neceſſe eſt. [5] *Ita Senatus* inter Ioannam Rage, & Ioannem de Conſtance, 17. Calend. Ianuar. 1589.

1 Hoc enim aliquãdo fieri neceſſe eſt ex æquitate *arg. l. ſi inſtituta 27. §. 1. inofficioſo. D. de inoff. teſtam. l. vlt. C. de ord. iu. cognit.* iunct. *l. 1. §. quare etiã ita, verſi. ſatius eſt enim, D. de ventr. in poſſ. mitt.*

2 quo conſtat poſſe ſingulos actione hypothecaria conueniri, cum ea ſit indiuidua, *lege rem hæreditariam 63. D. de euiction.*

3 Vt fieri ſingulariter ſolet, quoties ad aliquam quantitatem plures ſimul tenentur, *l. reos 11. §. cum tabulis. D. de duobus reis, l. 1. C. ſi plur. vna ſentent. fuer. condem.*

4 *dict. l. rem hæreditariam, l. in executione 85. §. vlt. D. de verb. oblig.*

5 Naſcitur enim ex officio nobili iudicis, vt noſtri loquuntur, non ex conuentione.

6 Scilicet pro numero perſonarum, quæ conueniuntur.

DEFINITIO III.

Bona conſtituentis procuratorem ad dandum pignus, non ideo ſunt obligata, niſi etiam à procuratore ipſo ſint pignorata.

Conſtitueram te procuratorem ad obligandum me bonaque mea Titio, à quo mutuam pecuniam eras meo nomine accepturus. Tu mutuam acceperas, [1] nec tamen creditori bona mea, ſed tua duntaxat obligaueras. [2] Nulla creditori in me aut res meas actio competet, quoniam ſola mandati cauſa facere non poteſt, vt ei obliget cui nihil mandaui. [3] Neque enim ex mandato meo, ſed ex tua promiſſione obligatio nata eſt in eius commodum, cum quo contraxiſti. [4] Quemadmodum neque ex facto tuo obligaret, ſi mandati fines exceſſiſſes. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 Et quidem quaſi tuo nomine. Sic enim hoc accipiendum eſt, nam ſi acciperis tuo & meo nomine, quaſi mandatum à me in eam rem habens, magis eſt vt ſim obligatus creditori tuo, quam etiam meo, quoniam cum mando tibi, vt pecuniam mutuam accipias à Titio, videor etiam mandare Titio vt pecuniam tibi credat, *argum. l. qui hominem 34. §. ſi Titium, l. quodlibet 87. D. de ſolut.*

2 Aliud igitur erit, ſi tu bona mea ei obligaueris, aut ſi ego.

3 Et qui mandatum meum aliþ factum ignorauit, alioqui ſi ſciuit, poteſt videri fidem meam ſecutus, vt *in l. ſi literas 7. C. mandat.* Iunct. *d. § ſi Titium.* Nec rurſum poſſunt bona mea eſſe obligata ei, qui non conuenit de pignore, *l. 3. D. quæ res pign.* Nec eſſem obligatus ex mandato, quia mandati actio in perſonam non in rem eſt.

4 qui proinde fidem dumtaxat tuam non etiam meam ſecutus eſt. Aliud ergo erit, ſi ego, cum mandarem tibi, vt pecuniam mutuam à Titio acciperes, obligauerim ei bona mea quamuis ignoranti. Nam cum nudo conſenſu hypotheca contrahatur poteſt vtique contrahi etiam inter abſentes, *l. 4. l. pen. §. 1. D. hoc tit.* Iunct. *l. 1. §. vlt. D. de contrah. empt.* & ſufficit ſequi voluntatem creditoris, dummodo ſciuerit pignus à debitore conſtitutum. quænam enim conuentio poſſet videri facta ab ignorante? Sed etſi mandauero tibi, vt meo nomine quæras creditorem, & ab eo mutuam pecuniam accipias, & ei, qui tibi crediturus ſit, quiſquis ille futurus eſt, bona mea obligauerim, idem erit dicendum, cum incertitudo perſonæ, quæ poſtea ex euentu certificatur, non impediat poteſtatem mandati, neque conuentionis de pignore, *d. l. 34. §. ſi Titium, & d. l. 87. D. de ſolution.* Nec requiritur hoc caſu ſtipulatio, cum vterque contractus, & mandati, & pignoris poſſit fieri inter abſentes citra ſtipulationem, *l. 23. §. 1. D. hoc tit.*

5 Aliud agendo, quam quod tibi mandaui, vt *in l. 3. §. vlt. l. 5. §. 1. D. mandat.* Nam ſi alias, id eſt, alia vi & ratione feceris id ipſum, quod tibi mandaui, non videris exceſſiſſe, quia nihil refert, quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt. §. vlt.* vbi ob hanc cauſam ſic lego, *& alias egiſſet id quod ei mandatum eſſet.* Finge mandatum à me tibi vt à primo quoque mercatore merces mihi emeres ad centum vtique aureos, te vero non à mercatore, ſed ab alio, cui mercator fidem habuerit, merces accepiſſe vſque ad eam quantitatem. Videberis impleuiſſe, non exceſſiſſe mandatum. quid ſi merces ſupra quantitatem mandatam emeris? Idem erit, nempe vſque ad mandatam quantitatem, *l. 4. eod. tit. mandat.*

DEFINITIO IV.

Tertius poſſeſſor, qui pendente lite alienat, non ideo ſe liberat, quo minus liti ſiſtere teneatur.

Actione quaſi Seruiana conuentus, cum eo tempore rem obligatam poſſideret, lite pendente deſiit poſſidere ex cauſa ſiue voluntariæ, ſiue neceſſariæ alienationis. [1] Cogendus eſt, vt liti ſiſtat, adeóque condemnandus ad reſtitutionem non rei ipſius, cuius reſtituendæ facultatem amplius non habet, [2] ſi non dolo deſierit poſſidere, [3] ſed fructuum à lite conteſtata perceptorum, [4] itemque ad expenſas litis, quam male nulloque iure ſuſceperit. [5] Quamuis ſi ab initio nec poſſediſſet, nec dolo deſiiſſet poſſidere, vtique hypothecaria conueniri non potuiſſet. [6] Neque enim poſſeſſori vnquam permittendum eſt, vt rem alienando pendente lite, ſe liberet: [7] quam ob cauſam ad eius quoque curam & diligentiam pertinet, vt in iudicium nouus poſſeſſor veniat litis periculum ſuſcepturus, ne qua per alienationem iniuria actori facta videatur, [8] vtque perſona ſit, in quam nullo actoris incommodo iudicij tranſlatio fiat. [9] *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Ianuar. 1590.

1 Lis enim ſuper hypothecaria non impedit, ne alienatio fiat lite pendente, cũ non faciat rem litigioſã, *Auth. litigioſa, C. de litigioſ.*

2 *L. officium 9. D. de rei vindic.*

3 Tunc enim dolus pro poſſeſſione eſſet, *l. qui reſtituere 68. eod. tit. l. qui doli 131. de reg. iur.*

4 Tanquã factus ex eo tẽpore malæ fidei poſſeſſor, *l. ſi fundus 16. §. interdum etiam. D. hoc tit.* iunct. *l. ſed etſi 25. §. ſi ante, D. de pet. hæred.*

5 *L. eum quem temere 6. D. de iudic. cum ſimilib.*

6 *D. l. ſi fundus. §. in vindicatione, hoc tit.*

7 Quaſi vix fieri poſſit, vt non dolo malo deſierit hic poſſidere. *l. Iulianus 17. §. quod ſi dolo malo, D. de rei vindic.*

8 *L. 2. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. alienationes 13. D. famil. erciſcund.*

9 *Argum. l. ſi vero 11. & ſeq. D. de rei vindic. l. 1. D. ſi ex noxal. cauſ. agat.*

DEFINITIO V.

Vnus ex hæredibus debitoris poteſt conueniri hypothecaria in ſolidum, nec poteſt obiicere exceptionem non excuſſi cohæredis.

Conductore, qui bona ſua omnia pro conductione obligauerat defuncto, multis relictis hæredibus, quorum alij penſionem offerant pro portione ſua hæreditaria, alij ſoluere recuſent, perinde agi poteſt hypothecaria in ſolidum aduerſus eas res, quæ vnicuique ex hæredibus à defuncto obuenerunt, ac ſi nihil prorſus offerretur. [1] Pignoris enim obligatio prorſus indiuidua eſt, [2] licet perſonalis obligatio inter cohæredes pro modo portionum hæreditariarum ex duodecim tabularum lege diuidatur. [3] Nec audiendus erit cohæres, ſi pro parte cohæredis non ſoluentis obiiciat exceptionem non excuſſi cohæredis. [4] Neque enim pro cohæredis portione hæreditaria tertij poſſeſſoris iure cenſeri poteſt is, qui ipſius debitoris cohæres ex parte eſt. [5] Quare nec aliud erit, licet is, qui hypothecaria conuenitur, partem ſuam debiti non ſolum obtulerit, ſed etiam iam ſoluerit. Non enim partis ſolutione liberatur hypotheca, niſi pro ea parte, quæ ſoluta eſt. [6] *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij 1591.

1 *L. quamdiu 6. C. de diſtr. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poſſ.*

2 *L. rem hæreditariam 63. D. de euict.*

3 *L. 1. ſi cert. pet.*

4 *L. 2. C. ſi vnus plurib. hæred. deb.*

5 Et ideo locum hic habet *tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poſſ.*

6 *L. in executione 185. §. pen. D. verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Duo caſus, in quibus res aliena pignori dari vtiliter poteſt.

Res aliena pignori dari poteſt, non ſolum ſi dominus conſentiat, [1] ſed etiam ſi ſciat & diſſimulet in fraudem ignorantis creditoris. [2] *Ita tractatum eſt* in cauſa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 10. Calend. Septembr. 1591.

1 *L. 1. pen. & vlt. C. ſi alien. res pign. dat. ſit.*

2 *L. 2. eod. tit. l. mulier 12. C. de diſtract. pignor.*

DEFINITIO VII.

An & quando poſſit quis pro debito detrudi in carcerem.

Etſi membrorum ſuorum nemo dominus eſt, [1] inualuit tamen ex inueterata, & apud omnes gentes receptiſſima

pessima conſuetudine, vt corpus ſuum pignori obligare debitor quilibet poſſit,[2] etiam Doctor,[3] niſi qui in Magiſtratu eſt aut in ea dignitate conſtitutus, vt citra infamiam detrudi in carceres non poſſit. Eius namque obligationis effectus ille eſt, vt debitor, qui ſeipſum pignori dedit, perinde ac alia res quælibet obligata capiatur, hac ſola differentia, quod non diſtrahatur,[5] ſed trahitur:[6] qui vtique trahi non poſſet ſi pignoris conuentio nulla præceſſiſſet.[7] Specialem ſanè conuentionem de ea re fieri oportet, alioqui non ex eo ſolo, quod quis ſua omnia obligauerit, ſeipſum quoque obligaſſe credendus eſt,[8] ratione illa quam diximus, quod ſui ipſius nemo dominus exiſtimetur.[9] Euenit tamen interdum, vt nulla quoque præcedente corporis obligatione rapi quis poſſit non tantum in ius,[10] ſed etiam in carceres, nimirum, ſi de fiſcali debito agatur, cuius ſingulare priuilegium illud eſt,[11] aut ſi in executione iudicati propter debitoris contumaciam idipſum iudex ſpecialiter decreuit.[12] Hoc enim caſu, vt & aliis pleriſque in vicem iuſtæ obligationis ſuccedit auctoritas iubentis.[13] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1591.

1 L. *liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.*

2 Contr. iuris rationem, cum non valeat pignus, niſi eius rei, quæ ſit in dominio debitoris, *l. & quæ nouaum* 35. §. *quod dicitur, D. hoc tit.* Vide *l. ob æs alienum, cum ibi not. C. de oblig. & act.* iunct. *l. 1. & 2. D. de hom. lib. exhib.*

3 Cum poſſit quilibet renunciare iuri & priuilegio ſuo, *vulg. l. penult. C. de pact.*

4 *Ex l. iunct. gloſſ. in l. generaliter* 13. *D. de in ius voc.*

5 Etiam nullo ſeruato ordine, quem tamen plerique Doctores volunt ſeruandum eſſe. Atque ita notant *ad d. l. ob æs alienum.*

6 *l. plerique* 19. *D. de in ius vocand.*

7 *D. l. ob æs alienum.* (Obſerua autem tantam vim eſſe huius conuentionis, vt nec ſi debitor octuageſimum annum exceſſerit, impetrat tamen debeat quo minus poſſit detrudi in carceres. *Ita Senatus* contra N. de Faucon, Iunij 1611.)

8 *Argum. l. obligatione generali,* [illegible] *hoc tit.*

9 *D. l. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.*

10 Id eſt, ad prætorem & in eum locum, in quo ius redditur, *l. penult.* [illegible] *ſ. de in ius voc.*

11 Guid. Pap. *quæſt.* 61.

12 Quod hodie paſſim fit, vt præcludatur via tergiuerſationibus, qua communiter debitores ſolent, cum executio fit in eorum bona, *l. ſi longus* 7. *C. de execut. rei iudic.*

13 Vt ſcripſimus *Defin.* 5. *de execut. rei iudic. & l. 1. C. ſi in cauſa iudic. pign. cap. ſit.*

DEFINITIO VIII.

De facienda excuſſione ſpecialis hypothecæ.

QVi bona debitoris ſui omnia generaliter habet obligata, & ex iis ipſis quædam ſpecialiter, non prius hypothecaria perſequi poteſt cætera, quam egerit in ſpeciali re obligata,[1] ſiue conſtituti clauſula interuenerit, ſiue non. Nec enim acquiſita per conſtitutum poſſeſſio quicquam prodeſt ei, qui non de poſſeſſione ſua tuenda certat, ſed de aliena potius auocanda, vt in eo euenit, qui exercet hypothecariam.[2] Hoc ita, ſi non ſit hæc adiecta clauſula, quæ vulgo pactis pignorũ inſeri ſolet, vt neque generali hypothecæ per ſpecialem, neque ſpeciali per generalem derogetur. Facit enim hæc adiectio, vt ſpeciali hypothecæ excuſſionem fieri nil ſit neceſſe.[3] At ſi creditor, qui per clauſulam conſtituti ſibi proſpexit non hypothecariam exerceat, ſed poſſeſſionem Iuſtiniani lege condicat,[4] indiſtincte placet nihil ei nocere ſpecialem pignoris conuentionem, quominus in bonorum generaliter obligatorum poſſeſſione ſit retinendus. Exceptio enim illa nõ factæ excuſſionis, quæ agentibus hypothecaria obſtare ſolet, poſſeſſionem ſuam auocantibus nunquam obſtat.[5] *Ita Senatus* in cauſa Goninæ Iarrin & Ioannis Petiſeu. Ex tempore, 9. Calend. Iul. 1592.

1 *L. 2. C. hoc tit. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.* ſi modo legas in illa lege *certa*, non *cætera*, ſecundum emendationem, quam nos docuimus, *lib. 6. Coniect.*

2 Hic enim auocat poſſeſſionem alienam, *l. ſi cum venditor* 66. *C. de euict.* Nec quiſquam ſuam auocat niſi qui agit conditione ex *l. vlt. C. de acquir. poſſ.* vt ſcripſi *Defin. 1. ill. tit.*

3 Alioqui ſpecialis hypotheca derogaret generali, *l. creditoris* 8. *D. de diſtr. pignor. d. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

4 *Ex d. l. vlt. C. de acq. poſſ.*

5 Cum non ſit inducta niſi fauore tertiorum poſſeſſorũ, *Auth. hoc ſi debitor, cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt.* 432. *num.* 1.

DEFINITIO IX.

Solus creditor non etiam bonæ fidei poſſeſſor quilibet poteſt obiicere excuſſionem ſpecialis hypothecæ.

QVod tamen proxime diximus, ſpecialem pignoris conuentionem facere, vt creditori agenti in bona generaliter obligata obiici poſſit non excuſſæ ſpecialis hypothecæ exceptio,[1] ita verum eſt ſi fundi generaliter obligati poſſeſſor, qui obiicit exceptionem, idem ſit creditor, eundemque fundum ſiue ſpecialiter, ſiue generaliter habeat obligatum. Conſtitutio enim, quæ huiuſmodi ius nouum induxit, ſecundo creditori fauere voluit & debuit, non etiam cuilibet poſſeſſori.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Ibid. Iul. 1592.

1 *Ex d. l. 2. C. hoc tit.*

2 Sic ex communi ſententia concludit Didac. Conar. *lib. 3. var. reſolut. cap.* 18. *num.* 2. *verſ. quinto animaduertendum*, poſt Socin. *conſ.* 47. *lib. 2. & conſil.* 75. *lib.* 4. Negut. *in tract. de pign.* 4. *part. memb.* 2. *nu.* 31. *& part.* 8. *membr.* 1. *num.* 20. licet contra ſentire videatur gloſſ. & poſt eam Bart. Bal. & Salic. *ad d. l.* 2.

DEFINITIO X.

Qui ſub haſta emit non poteſt obiicere diſcuſſionem non factam ſpecialis hypothecæ.

ERgo ſi poſtulante creditore aliquo pignus ſub haſta venditum ſit, emptor beneficio conſtitutionis non adiuuabitur, quia emptio dominij tantum & poſſeſſionis non etiam pignoris ius ei tribuit. Nam in debitoris potius quam in creditoris locũ ſucceſſiſſe intelligitur,[1] neque verò fieri poteſt, vt acquiſitio pignoris cum dominij acquiſitione concurrat,[2] quandoquidem nemini ſua res eſt obligata.[3] Sicuti nec illud dici poteſt, ex cauſa huiuſmodi venditionis obligata eſſe emptori bona debitoris, licet maneat ille de euictione obligatus.[4] Niſi forte quis dicat, creditore anteriore pignus euincente emptori ius pignoris reſuſcitari, quaſi non omnino extinctum, dominio non prorſus irreuocabiliter acquiſito,[6] ob idque poſſeſſorem non tam emptoris, quam creditoris iure cenſendum, vt hoc ſaltem habeat à creditore, quod creditor ipſe habuit.[7] Sed non ita eſt. Id enim tum obtinet, cum idem eſt emptor pignoris, qui antea fuerat creditor.[8] Verum namque eſt, pecuniam ipſi ſolutam non eſſe & idcirco quaſi Seruianam durare:[9] at emptoris, ex cuius pecunia creditor dimiſſus fuit longe alia ratio eſt. Nam neque poſt ſolutionem ſupereſſe amplius poteſt hypothecaria ſublato vinculo pignoris,[10] neque creditoris iure cenſeri poſſeſſor debet, qui non à creditore ſed potius à debitore comparauerit.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nemo enim emendo fit creditor, ſed dominus, ſi res vendita ſit vel à domino vel ex domini voluntate, *l. ex empto* 11. §. *de exempt.* §. 1. *Inſt. quib. alien. licet vel non.*

2 *L. ſi ob cauſam* 13. *C. de euict.*

3 *L. penult.* §. 1. *D. de except. rei iudic.*

4 *L. neque pignus* 45. *de reg. iur.*

5 *D. l. ob cauſam* 13. *C. de euict.* Non enim bona debitoris ſemper ſunt tacite obligata, niſi in caſibus, de quibus *in tit. D. & C. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

6 *Ex d. l. penult.* §. 1. *ad fin.* D. *de except. rei iudic.*

7 Simile quiddam eſt, *in l. dotem* 6. *D. de collat. bonor. l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

8 *Vt in ſpecie d. l. penult.* §. 1.

9 Dixi *Defin. 1. num. 6. ſupr.*

10 *L. Paulus reſp.* 12. §. 1. *& paſſ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

11 *L. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit, d. l. ob cauſam.* Vnde eſt quod etiam creditor ipſe poteſt hoc caſu pignus emere, *d. l. 2. cum bona* 16. *de reb. auctor. iudic. poſſ. alias l. 1. de priuil. credit.* quod facere non poſſet ſi eſſet idem ipſe venditor, *l. 1. D. de rer. permut. l. & qui ſub imagine* 10. *C. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO XI.

Creditor hypothecarius habet iuriſdictionis exercitium ſi poſſideat, poteſtque officiarios pro arbitrio & inſtituere, & immutare.

CReditor, qui pignoris poſſeſſionem ſiue ex clauſula conſtituti, ſiue iudicati auctoritate, ſiue qua alia ratione na-

ctus

ctus eſt,exercitium habes imperij & iuriſdictionis ſicut & cæterorum omnium,quæ ad caſtrum pignoratum pertinent, non ſolum ſi in antichreſim pignus datum ſit ,aut pro ea ſumma quæ rei obligatæ valori iuſto æquipolleat (qui caſus longe minorem aut nullam potius habent dubitationem)ſed &ſimpliciter pignus contractum proponatur,hac ſola differentia , quod cum in antichreſim pignus datum fuit,fructus ex iuriſdictione percepti in ſortem non imputantur , [1] quia alioquin imputarentur. [1] An igitur iudices , procuratores, actuarios alioque huiuſmodi,quos vocant officiales,à debitore eodemque proprietario conſtitutos remouere creditor pro arbitrio poterit,& alios in eorum locum ſubſtituere?Iampridem Senatus noſter pro Domina Carola de la Châbre,vidua D.Comitis du Pontdeueyle ; quaſi non videatur creditor liberam & vacuam habere poſſeſſionem , niſi cui pro arbitrio liceat poſſidere. [4] Sed & illa potiſſimum ratio pro creditore vrget, quod hodie iuriſdictiones omnes patrimonij iure cenſentur. [5] De iure patronatus quoniam nullo pecuniario commodo licite æſtimari,nec conſequenter in patrimonio eſſe videri poteſt, [6] dubitatio maior eſt,in creditorem tranſlatum intelligatur etiam cum antichreſis contracta fuit. Et in eam partem procliuior ſum,vt non putem competere creditori. *Ita Senatus* tamen nihildum quod viderim vel audierim decidit.

1 quia his caſibus videtur actum,vt debitori nullum ex pignore commodum ſupereſſet, *l.ſi res obligata* 57.*verſ.vel poteſt.de leg.* 1.*l.ſi is qui* 11.§. .*D.hoc tit.*

2 Tanquam percepti in vicem vſurarum.

3 *L.*1.2.*& paſſ.C.de pign.act.*

4 Facit,quod dici ſolet,collationem beneficij eſſe in fructu.Notat.*in c.cum olim de maior.& obed.*Boër.*quæſt.*17.*num.*17.eadem enim hac parte beneficij & officij ratio eſſe videtur.Vide Anton. Capyc. *deciſ.Neapol.*185.*n.*2.poſt Rom.*ſingul.*564.Dec.*in l.debitorē.C.de pact.*

5 Nec minus lucri quam honoris cauſa habentur.

6 Eſt enim quid ſactum & ſpirituale,vt tractant Canon.*ad tit. de iur.patron.* Ideoque nec alienari poteſt,niſi cum vniuerſitate bonorum,vt ea,de quibus *in l.quadam* 6.*de acquir.rer domin.*

DEFINITIO XII.

Mariti creditor habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum,ſi non ei pretium offeratur.

CVm ex pecunia ſua maritus vxori comparauit fundum, ſi mariti creditori in eum fundum agat hypothecaria, non idcirco per mulierem recte ſummouebitur, quod fundi dominium ad ipſam,non ad maritum pertineat. [1] Etſi enim qui agit hypothecaria,probare debet eſſe rem in bonis debitoris,cum alienæ rei pignus non valeat, [2] attamen ſicuti vindicare rem mulier non poteſt , niſi prius oblato redditoque pretio, ita neque,perſecutionem inhibere creditoris,qui omnia mariti bona obligata habeat,niſi pecuniam offerat , non quam maritus creditori , ſed quam ipſa marito ex eius emptionis cauſa debeat,quaſi ſit ipſa res marito pignoris nomine obligata, [4] propter ius retentionis,quod per doli exceptionem habere ille potuit. Reuera quidem pignus nullum eſt, cum de pignore nulla conuentio interceſſerit , [6] Sed plus quam pignus eſt cum ipſa quoque dominij vindicatio inhibeatur donec pretium ſit redditum. [7] Porro creditorum mariti ius idem eſſe conuenit , quod ipſius mariti. Poſtquam enim placuit etiam nomen pignori dari poſſe , dubitandum non eſt , quin veniat in generali quoque bonorum obligatione. [9] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua SC. 9. ſi quis alt. vel ſib.Et rurſus pro D.de S.Mauris,contra D.de la Croix,4. Id. Iunij 1593.

1 Abb.*conſ.*46.*vol.*quem refert & ſequitur Boër.*quæſt.*23.*num.*3. Niſi ſocietas conuentionalis aut conſuetudinaria inter coniuges inita ſit Ibid.Boër,*num.*4.

2 *L.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur , D.hoc tit. L.*1.*& tot.tit.C. ſi alien.res pignor.dat.ſit.*

3 *L.multum intereſt* 6. *C.ſi quis alt.vel ſib.lib.*2.*C.pro ſocio.*

4 *Argum l. Iulianus* 13.§.*offerri, de act.empt.L.*4.§.1.*D. qui potior. in pign.l.hab.*

5 *L.ſumptus* 48.*D. de rei vindic.* Ne ſcilicet mulier ex mariti iactura locupletetur,*l.plane* 38.*D.de rei vindicat.*

6 *L.D.quæ res pignor.*Sed enim hic caſus ex iis eſt,in quibus tacita hypotheca contrahitur,de quibus *in tit.D.& C.in quib.cauſ.pign. vel hypoth.tacit.contr.*

7 Nam cui damus actionem multo magis damus exceptionem & retentionem,*l.inuitus* 156.§.*cui damus,de reg.iur l.*3.§.*is autem , D. de ſuperfic.l.heres* 21.*D.ad SC.Trebell.*

8 *L.poſtquam* 7.*C.de hered.vel act.vend.*

9 *L.nomen.*4.*C.quæ res pign.oblig.poſſ.*Guid.Pap.*quæſt* 431.*num.*13.

DEFINITIO XIII.

Hypotheca conſtituta intelligitur ſi conuenerit,vt ſuper aliquo fundo certa pecuniæ quantitas ſoluenda imponatur.

QVi donauit tibi bona ſua omnia , exceptis quibuſdam, de quibus teſtari poſſit, [1] hoc tamen etiam excepto, vt filiarum tuarum dotes ſuper iiſdem bonis donatis ad certam víque quantitatem capi poſſent,hoc ipſo donata bona pro iis dotibus obligaſſe intelligitur, [2] vt earum nomine filiab. cōpetere poſſit aduerſum te hypothecaria, [3] nec hoc fauore vllo dotium,ſed iure communi. Nam cum hypotheca,vel ex ipſa Græci verbi etymologia,nihil aliud ſit quā ſuppoſitio, [4] an non ſatis ſupponuntur bona hoc ſolo, quod ſuper iis capiendæ quantitatis ius conſtituitur ? *Ita Senatus* in cauſa D. de Chartin,& Dominæ de la Guille,Prid.Non.Iul. 1593.

1 Alioqui non valeret donatio ſecundum Doctores , quia aufferret donatori liberam teſtandi facultatem,*Not.ad l.vlt.Cod.de pact. & ad l.ſtipulatio hoc modo concept.* 61.D.*de verb.obligat.*

2 Contrahitur enim hypotheca nuda voluntate debitoris, *l.*4. D.*tit.*adeo vt etiam teſtamento pignus conſtitui poſſit,*l.non eſt mirum* 26.*D.de pign. act.*

3 Quæ non poſſet competere ſi pignus nullum eſſet,niſi in caſu, *Definit.præced.*

4 Valet enim argumentum ab etymologia,*l.*1.*D.de iuſtit.& iur. & tit.de teſtam.inſtit.*

5 Non enim poteſt pecunia capi ſuper fundo,quia fundus ipſe ſupponatur.Vide *l. Lucius* 22. *iunct. l.*2. *D.de alim .& cibar.* Guid. Pap.*quæſt.*441.*nu.*17.

DEFINITIO XIV.

Obligatis bonis mobilibus, & immobilibus omnibus, non ideo iura cenſentur obligata.

IN bonorū mobiliū & immobiliū obligatione iura& actiones non cōprehenduntur,quia tertiā bonorū ſpeciē conſtituunt à duabus aliis differentem. Et quamuis non deſint qui putent bonis mobilibus ad numeranda iura ſi competat ad rem mobilem,aut immobilibus ſi ad immobilem ; [1] *Senatus* tamen noſter ſupradictam ſententiam paſſim ſequitur , ſiue de pignore,ſiue de quo alio contractus genere agatur. [3] Sic iampridem in cauſa quadam procuratoris Turnelli & Ioannis de Conſtance. Et iterum in cauſa M.Moret,tractata ex tempore in publico auditorio, Prid.Non.Iulij 1593.

1 *L.quam Tuberonis* 7.§.*in peculio, D.de pecul.l.à Diuo Pio* 15.§.*in venditione,D.de re iudic.*

2 Ex opinione Bart.*in l.ſi legatum* 75.§.*vlt.de leg.*1.

3 Nomina enim debitorum cum nullibi ſint,neque mobilia, neque immobilia eſſe poſſunt,*l.quæſitum,*78.§.1.*l. ſi chorus* 79. §. 1. *l.ſi ita legatum* 86.*de legat.*3.

DEFINITIO XV.

An & quando tertius poſſeſſor conuentus hypothecaria poſſit condemnari ad fructuum reſtitutionem?

NOn ſemper ab fructuum etiam poſt litē conteſtatā perceptorum reſtitutionem tenetur is, qui hypothecaria conuentus ſuccubuit, ſed eo demum caſu quo interſit petitoris. [1] Finge bona illa quæ per hypothecariam creditor conſequatur ſufficere toti debito exſoluendo , debitiſque vſuris legitimis. Nihil ſanè intereſt creditoris fructuum habere reſtitutionem , [2] Quoniam ſi eos haberet , tantò minus ex reliquis bonis obligatis conſequeretur , tantò ſcilicet minore facto debito, quia fructus pignorū in ſortem imputari oportet. [3] Planè cum à tempore litis conteſtatæ condemnari poſſeſſor debeat in id omne , quod interſit creditoris citiùs ſibi ſatisfactum fuiſſe , [4] non aliter fructuum reſtitutio condemnatione eximenda , quam ſi tot extent bona obligata , vt non minùs pro eo quod intereſt, (nihil enim hac parte

refert

refert [5]) pro debiti vſuris quincuncibus, ſi nihil ſit quod maiores ſuadeat, quam pro ipſo debito indemnis ſeruari creditor poſſit. Alioqui non tantum fructus poſt litem conteſtatam percepti reſtituendi ſunt, ſed etiam qui ante litem conteſtatam percepti fuerunt, ſi extent, ad concurrentem vſque debiti & acceſſionum quantitatem,[7] non ex æquitate iudicij, quæ præteritum tempus afficere nunquam poteſt, [8]ſed tanquam eodem pignoris vinculo tacite obligati,[9] ſola hac manente differentia inter fructus ante & poſt conteſtationem perceptos, quod qui ante percepti ſunt nunquam veniunt in reſtitutionem, cum ſunt conſumpti, nec ſi cætera pignora non ſufficiant, [10] poſtea autem percepti veniunt, etiamſi non extent, ſi minoris ſint alia pignora quam debeatur. [11] Conſumptos autem fructus intelligi oportet eos ex quibus poſſeſſor factus non ſit locupletior. [12] Illud vero notandum eſt, quoties poſſeſſor pignorum executioni fruſtra interſit, damnum vſurarum quod ei infligitur ex ipſis bonis oppigneratis ſarciendum eſſe. [13] Neque enim propoſita in rem actione perſona ipſa poſſeſſoris ad aliud condemnari debet,[14] quam ad litis ſumptus qui ſemper ſunt perſonales. [15] In reliquo ſufficit creditori, quod cœpta per eum executio perfici poſſit remota interceſſione, non minus pro vſuris aliiſque acceſſionibus, quam pro ſorte & debito principali. [16] *Ita Senatus* in cauſa Claudij lay Donzel & Antoniæ Mauris, 4. Id Nouemb. 1593.

1 *L. ſi fundus 16. §. in vindicatione, & ſeq. l. ſi inter 21. §. vlt. D. hoc tit.*
2 *d. l. ſi fundus. §. interdum.*
3 *L. 1. 2. 3. & paſſ. C. de pignor. act.*
4 Quia litis conteſtatio conſtituit reum in mala fide, *l. ſed etſi 25. §. ſi ante. D. de pet hered. l. ſi fundus, §. in vindicatione, l. videamus 38. §. ſi actionem iunct. l. 2. . de vſur.*
5 Cum tamen alioqui multum referat an loquare de eo quod intereſt an de vſuris, quia id quod intereſt fauorabile eſt, vſura autem odioſa. Et ideo noſtri vulgo vſuras vocant, *interests*, vt faciant dulciores & fauorabiliores.
6 Frequentiores enim vſuræ apud nos quincunces, quia meliores, & quia reſpondent iuſto modo fructuum qui ex fundo percipi poſſunt, vt ſcripſi *in tit. de vſur.*
7 *d. l. ſi fundus 16. §. interdum. in fin.*
8 Id eſt, quod præceſſit litis conteſtationem, *d. l. 2. d. l. videamus 38. §. ſi actionem, D. de vſur.*
9 Scilicet cū bona debitoris omnia præſētia & futura sūt obligata. Fructus enim iure ſoli & dominij percipiūtur, *l. qui ſcit 25. §. 1. eod. tit. de vſur. l. 3. C. in quibus cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*
10 Requiritur enim, vt & extent, & res ſufficiat vt ſcriptum eſt *in d. §. interdum in fin. l. . §. cum prædium, eod.*
11 *d. §. interdū.* Alian. differētiam inter fructus perceptos ante vel poſt litem conteſtatam, vide apud Guid. Pap. q. 405. & ibi Rackm.
12 Non enim videtur conſumptum quod in corpore patrimonij retinetur *l. idem 72. de leg. 2. cum duabus præced.*
13 Cum is, qui ſortem ipſam non debet multo minus vſuras debere poſſit, quæ non niſi propter moram non ſoluentium infliguntur *l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, D. de vſur.*
14 Quia in actionibus in rem non perſona, ſed res conuenitur, *l. denique 10. D. de iur. fiſc. §. 1. Inſtit. de act.*
15 In pœnam ſcilicet temeritatis litis, *l. eum quem temere 79. D. de iudic.*
16 Sequuntur enim vſuræ ſortem in tempore hypothecæ. *l. Lucius 18. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Boues aratorij & agricultura inſtrumēta non poſſunt dari pignori nec capi niſi in ſubſidium. Poſſunt tamen dari in ſolutum.

BOues aratorios ſicut & cætera agriculturæ inſtrumenta neque pignoris iure capi poſſe executione iudicati, neque adeo in generali bonorum obligatione comprehendi, [1] conſtat ſatis ſaltem quamdiu alia bona ſunt, ex quibus ſatisfieri creditori poſſit. [2] Eoque iure vtimur, extante præſertim apud nos in eam rem ſtatuto, quod id expreſſim conſtitutum eſt. [3] Sed non facit ea res quo minus liceat debitori, ſi ob non ſolutam pecuniam detrudatur in carceres, nec aliud habeat ex quo malit ſoluere, boues quoque aratoris offerre apparitori exequenti, vt ſint pignoris loco, quod dicimus *faire main garnie.* Ne alioqui ſub prætextu boni publici, quod hic in conſequentias tantum vertitur, prohibeatur debitor quibus poteſt rationibus ad commodum ſuum peruenire, quod eſſet longè iniquius. [4] Nam cum huiuſmodi ius non tantū bono publico introductum ſit, ſed etiam fauore debitorum boues aratoris habentium, quorum præcipue intereſt ne agriculturam deſerere cogantur, tamen ea quoque res ad publicam vtilitatem ſpectet in conſequentias,[5] nihil ſanè cauſæ eſt cur non ipſis licere debeat renunciare fauori ſuo, ſi id fauorabilius ſibi eſſe arbitrentur. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa Hugonis Mottet, & N. Piquet, 5. Id. Dec. 1593.

1 Nunquam enim obligatione generali comprehenduntur ea, quæ quis veriſimiliter non fuit obligaturus, *l. 1. D. hoc tit.* Facit quod in ſimili de fructibus omnibus locatis tractat Boer. *q. 19. num. 6.* poſt Oldrad. *conſ.* 129.
2 Nam qui poſſunt in ſubſidium obligari & capi pignori non ambigitur, *arg. l. 27. quand. fiſc. vel priuat. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, D. de re iudic.*
3 Publicæ ſcilicet vtilitatis gratia, ne cultura impediatur, *l. 8. C. qua res pign. oblig. poſſ.*
4 Eſt enim bona, iuſta, & honeſta quælibet ratio redimendæ vexationis & conſeruandæ libertatis, quæ per carceris duritiam quodammodo reſtringitur, *l. 1. & 2. D. de liber. hom. exhib.* iunct. *l. Titio centum 71. §. Titio centum, de condit. & demonſtrat. l. 1. D. de bon. eorum qui ſibi mort. conſc. l. ob æs 12. C. de oblig. & action.*
5 Minus autem curari ſolent ea quæ non fiunt niſi per conſequentias, *l. 1. l. quod dicitur 7. D. de auctor. tutor.*
6 Ne alioqui quod eorum fauore conſtitutum eſt, in perniciem, & odium ipſorum retorqueatur, *arg. l. penult. C. ad SC. Trebell. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Si ex ſecundi creditoris pecunia emptum aliquid ſit ea mente, vt ſubrogaretur in locum eidem creditori prius obligatæ, an ſit anterioribus in ea re præferendus.

ETſi is, qui obligata habebat bona debitoris omnia præſentia & futura, præfertur haud dubiè ſecundo creditori, ex cuius pecunia debitor aliquid comparauerit,[1] quia nec hypothecam hic habet niſi ſpecialiter & expreſſim de eo conuenerit, [2] ſi tamen quod comparatum eſt ſubſtitutum ſit in locum alterius rei deperditæ, quæ huic ipſi creditori fuerat anteriori iure obligata, & pecunia in eam ipſam cauſam ſit credita, quidam putabant in ea re ſecundum creditorem præferendum. [3] Quamquam enim ex vna parte dubitationem illud afferebat, quod quo inſtanti res illa debitori acquiritur incipit eſſe obligata illi, qui in futuris quoque bonis hypothecam ſibi quæſierat, ac proinde prius etiam quam in alterius locum ſit ſubſtituta, [4] præſertim ſi ea ſubſtitutio & ſubrogatio fiat poteſtate conuentionis potius quam iuris, [5] tamen ex altera parte illud mouebat, quod dici ſolet, ſubrogatum ſapere naturam eius in cuius locum ſubrogatur, [6] ideo, vt etiam nouatione facta, atque ita prorſus extincta priore obligatione, creditor tamen, qui eadem pignora accepit, in ſui ipſius locum ſuccedere intelligatur ad priſtinum inter creditores ordinem retinendum. [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa, pleriſque tamen mecum dubitantibus, neque deciſa res fuit.

1 Etiam in ipſa re empta. *l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.*
2 *L. quamuis 27. hoc tit. l. procuratoris 5. §. plane ſi in eadem. D. de tribut. act.*
3 Qui ſcilicet non aliter fuerat crediturus & acquirendis copiam debitoris facturus.
4 Ita, vt proinde cauſā pignoris prior creditor præueniſſe videatur, *l. vlt. in princ. D. qui potior. in pign. hab. l. ſi is qui mihi 28. D. de iur. fiſc.*
5 Quia ſcilicet ius operatur in inſtanti, conuentio autem hominis non niſi tempore, quæ tota ratio eſt, *d. l. quis mihi*, de cuius ſententia ſcripſimus in libris Coniecturarum.
6 *L. ſi cum 10. §. qui iniuriarum, D. ſi quis caut. l. ſed quod inde 9. iunct. §. vlt. l. præced. de leg. 2.*
7 *d. l. vlt. in princ. & l. 3. in princ. l. creditor 12. Papinianus alias, l. ſi prior creditor, D. qui potior. in pign. hab.* Vide tamen, an obſtet huic Definitioni quod ſcriptum eſt *in l. fideiuſſor. 26. §. vlt. D. hoc tit.* vbi tamen agitur de re ſubrogata loco pignoratæ ab alio, quam à pignorante ipſo.

DEFINITIO XVIII.

Exceptio ſoluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria.

POſſeſſor quilibet cõuentus hypothecaria obiicere poteſt ſolutam creditori pecuniam,[1] nec ſolum tacente debitore, ſed etiam ſi debitor ipſe forte per colluſionem fateatur adhuc ſe debere.[2] Etſi enim exceptio hæc eſt de iure tertij, tamen excludit omnino ius agentis,[3] cùm ſoluto debito tollatur hypothecaria.[4] Intereſtque poſſeſſoris qui conuenitur, non ob id ſolum, ne ab eo res auferatur,[5] ſed etiam quia qualiſcumque ſit poſſeſſor habet ius offerendi ad hypothecariam inhibendam.[6] Abſurdum autem ſit cogi eum ad redimendam vexationem offerre id, quod amplius non debeatur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia ſoluta pecunia quæ debebatur, ſoluitur pignus. *l. item liberatur 6. in princ. & paſſ. D. quibus mod. pign. vel hypothec. ſoluit. lege ſi rem 9. §. omnis, D. de pign. act. l. debitor, 40. §. vlt. sed.*

2 Non enim colluſio debitoris nocere debet tertio poſſeſſori, *l. 5. §. ſi poſſeſſori, l. 5. §. ſi hares, l. ſi perluſorio 14. D. de appellat. tot. tit. D. de colluſ. deteg.*

3 Et ideò poteſt opponi etiamſi tertius nolit, *l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4. competit.* vbi Bart. *ſi ſeruit. vendic.* Idem Bart. *ad l. 2. C. de except. rei iudic.*

4 Nec enim poteſt ſupereſſe hypothecaria ſublato vinculo pignoris, quãuis poſſit interdum ſupereſſe vinculum obligationis, ſublata etiã perſonali obligatione, dum ne ſolutũ ſit debitum, *l. 2. C. de luit. pign. l. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. debitor, ad SC. Trebell.*

5 Quia de cauſa etiam vitioſa poſſeſſio aduerſus extraneos prodeſſe ſolet, *l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ. l. vlt. Cod. de rei vindic.*

6 *L. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſolui.*

7 Nemo enim cogendus eſt offerre indebitũ, vt neque ſoluere, quod ex ipſa actionis definitione cõſtat, *& ex tot. tit. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Bonæ fidei poſſeſſori non pignus poteſt euinci per hypothecariam, quin ſumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur.

CVm poſſeſſori pignus per hypothecariam euincitur, rationem haberi oportet impenſarum omnium, quas poſſeſſor,[1] conſeruandi aut meliorandi pignoris cauſa fecerit,[2] ſiue in rem ipſam factæ ſint, dummodo extent,[3] ſiue in lites aduerſus eos peragendas, qui rem obligatam ex cauſa fideicommiſſi, aliove interiore iure, quaſi debitoris non eſſet, euincere volebant.[4] Interim igitur habebit poſſeſſor ius retentionis,[5] ſaluo creditori iure ſatiſdandi de huiuſmodi impenſis poſtquam taxatæ fuerint ſoluendis, ſi earum taxatio per moram poſſeſſoris tam cito expediri non poſſit.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Stephani Diuonne & R. Epiſcopi Bellicenſis D. Ioannis Gothofredi Ginod optimi Senatoris, 14. Calend. Mart. 1594.

1 Intellige ſi poſſeſſor ſit bonæ fidei, ſecus enim eſt in malæ fidei poſſeſſore ſecundum Dyn. & Bartol. *ad l. cũ poſtulaſſem, 44. §. 1. per ill. text. D. de damn. infect.* Sic enim locũ illum intelligunt, ne pugnet cum *l. Paulus 29. §. domus, D. hoc titul.* quamquam Paulus Caſtr. & Cuiacius aliter putant, non eſſe ſeparandum hac parte bonæ fidei poſſeſſorem à prædone, ſed extructionem vniuerſalem à particulari, quod ſane & verbis vtriuſque legis & iuris ratione magis conuenit.

2 *d. l. Paulus 29. §. domus,* vbi Doctores, *D. hoc tit.*

3 Si enim nullus earum vſus ſit futurus creditori, non eſt onerandus harum impenſarum refuſione. *d. §. domus, in fin.*

4 Eſt enim hæc quoque impenſa neceſſaria, & quæ ſaluam facit totius pignoris cauſam.

5 *L. 1. in princ. D. hoc tit. l. ſi in area 33. D. [illegible] condict. indeb.*

6 Scilicet ne qua eo prætextu mora fiat hypothecariæ actioni, *arg. l. ſi ſtatuliber rationem 3. D. de ſtatulib. l. 1. ſi cui priuſquam per leg. Falcid.*

DEEINITIO XX.

Non quicumque negat rem obligatam fuiſſe in bonis debitori, ſtatim priuandus eſt ſua poſſeſſione, ſed in caſibus certis.

IVſtiniani conſtitutio, quæ poſſeſſionis commodum adimit, creditori aliive cuilibet poſſeſſori neganti rem obligatam in bonis fuiſſe debitoris,[1] non continuo locum habet, ſi poſſeſſor pignoris id ſimpliciter negauerit, ſed ita demum ſi & dolo malo negauerit, & ea negatione actorem adegerit ad probandam ſuam intentionem. Id enim præ ſe ferunt verba ipſa conſtitutionis.[2] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua SC. 13. & 14. infr. qui potior. in pignor. hab.

1 *Nouell 18. de trient. & ſemiſſ. cap. 10. §. illud quoque.* Vnde ſumpta eſt. *Auth. item poſſeſſor, C. qui potior in pign. hab.*

2 *d. Auth. item poſſeſſor,* ibi, *ſi probata ea intentione.* Antonio. Teſſaur. *deciſ. Pedem. 30.*

DEFINITIO XXI.

Bonorum mobilium obligatorum an aliqua ſit apud nos contra tertios poſſeſſores perſecutio?

QVod apud Gallos ex generali fere conſuetudine obtinet, vt bonorum mobilium oppigneratorum, & alienatorum, nullam pignoratitius creditor perſecutionem habeat contra tertium poſſeſſorem,[1] ſicuti à iuris communis ratione abhorret, ita neque apud nos, qui Romanorum legibus vtimur, receptum eſt. Nam cum non minus in bonis mobilibus, quam immobilibus pignus conſtitui poſſit,[2] conſequens eſt, vt in iure pignoris, quod anteriori creditori quæſitum fuit, nullum ei præiudicium facere debitor poſſit.[3] Alioqui quid dicemus ſi totum debitori patrimonium, vt plerumque euenit maxime inter mercatores, conſiſtat in mobilibus, & pecunia numerata? An non abſurdum ſit & iniquum, dolo aut facto debitoris impediri creditorem ne pignora ſua perſequi poſſit? Nec ſane recipit hæc res dubitationem ſi extanti illa ipſa nummorum aut aliorum mobilium corpora, quæ fuerunt obligata:[4] ſed ſi ſint deperdita, aut quod idem eſt ſic alienata, vt reperiri nequeant, fortaſſis etiam conſumpta pecunia aut confuſione & permixtione aliorum nummorum, à quibus ſeparari & ſecerni non poſſit,[6] dubitatio maior eſt. Et quidem vix, vt tertius poſſeſſor, qui ea bona mobilia alienauit aut permutauit hypothecaria, conueniri poſſit, vt vel pretium quod accepit,[7] vel quæ ex permutatione habuit in locum obligatorum ſubſtituat.[8] Verum enim eſt, neque obligata vnquam fuiſſe,[9] neque functionem iſta recipere in genere ſuo,[10] ideoque & perire poſſe,[11] vt proinde imputare ſibi creditor debeat cur ſibi melius & per ſatiſdationem non proſpexerit,[12] cum ſcire debuerit futurum, vt non obſtante vinculo pignoris poſſet debitor ea bona vendere, quæ poſtmodum vendita facile aut occultari aut perire poſſent, aut tam ſæpe alienari, vt poſſeſſoris perſona nuſquam reperiretur.[13] Nam & inde eſt, quod quadam edicti prætorij parte mobilium bonorum, non etiam immobilium poſſeſſores ſatiſdare coguntur.[14] At pecuniæ alia ratio eſſe videtur, quia cum recipiat in ſuo genere functionem, ob idque nec perire vnquam poſſit,[15] non magis intereſſe videtur eius, qui conuenitur, an ea nummorum corpora penes ſe habeat, quæ nunquam fuerint debitoris, quàm ſi ea ipſa haberet, quæ fuerunt obligata.[16] Verum ex alia parte vrget, quod ſi rem ipſam ita vti eſt, inſpicias, dici non poteſt, vllum pignoris ius competere creditori in eam pecuniam, quam probare nequeat fuiſſe vnquam ſui debitoris.[17] Cur ergo permittatur illi agere hypothecaria?[18] Quod ſi æquitatem intueare, qui iniquius, & ad lites multiplicandas aptius, quàm ſi is, qui bona fide nummos à debitore tuo acceperit tibi obligatos, eoſque tanquam ſuos qualibet ratione, tamen bona etiam fide conſumpſit, alios pro iis tibi reſtituere & exhibere teneatur.[19] Quid enim ſi rem ſuam vendiderat, & pro pretio eos nummos acceperat? Et ſane ſi ita ius eſſet, non reperiretur, qui vellet cum eo contrahere, quem creditores habere vel ſciret vel ſuſpicaretur: ex quo minima præſertim mercatoribus clades inferretur, & conſequenter, toti Reipubl. nemine cum iis contrahere volente.[20] Igitur verius eſt nullam creditori actionem de pignore ſupereſſe in pecuniam, quæ amplius non extet.[21] *Ita Senatus* iampridem pro D. Senatore Dauiſe, contra D. de Pluny. *Sine die.* Et nouiſſime tractatum eſt in cauſa procuratoris Doche & Franciſci de Bottiere, ante Calend. April. 1594.

1 Hoc

1 Hoc enim eſt quod Galli dicunt. *les meubles n'ont point de ſuite.*

2 Imo propriè pignus eſt rerum mobilium, cum dictum ſit à pugno, *l.plebs eſt* 238.§.2.*de verb.ſignif.*

3 *L.debitorem* 15.*C.hoc tit.l.*12.*C.de diſtr.pignor.*

4. *L.*1.*&* 2.*C.de debit.vendit.pignor. imped. non poſſ. Leſ in arbitrio* 14.*C.de oblig.& action.*

5 *Vt in l.fideiuſſor* 16. §.*vlt. D. hoc tit.*

6 *Vt in l.*1. §. *præterea ſciendum eſt, D.de ſeparat.* iunct.§. *ſi duorum materia* 27. *verſ. quod ſi frumentum, Inſtit.de rer.diuiſ.*

7 Nec enim pretium ex re obligata redactum ipſum quoque obligatum eſt aut contra, *l.idemque eſt* 7.*in fin. D. qui potior. in pign. hab.l.qui vas* 48.§.*vlt.D.de furt.*

8 Non enim ſufficit quod res ſubrogata ſit loco rei obligatæ, niſi ea ſubrogatio facta ſit ab ipſo pignorante, *dict.l.fideiuſſor.§.vltim. hoc tit.*iunct.*l.ſed quod inde* 71.*&* §.*vltim.l.præced.de leg.*2.

9 *D.l.fideiuſſor.* §.*vlt.*

10 *L.*2. §. *mutui datio, D.rebus credit.*

11 quod non conuenit rebus illis quæ recipiunt in ſuo genere functionem, *l.incendium* 11.*C.ſi cert. petat.*

12 *Arg.l.cum poſtulaſſem* 44.§.1. *in fin. D.de damn. infect.*

13 Imputatur enim ei cur non proſpexerit, quod potuit euenire, *vt in l.ſi quis domum* 9.§.*D.locat.*

14 *L.ſciendum* 15. *in fin.D.qui ſatiſd.cogant.*

15 *D.l.*2.§.1. *D.de rebus cred. & d.l. incendium.*

16 Et ideo non iuratur in litem pro nummis, quia in eos non cadit affectio, *l.*3.*D.de in lit.iur.l.ſi ita* 42.*D.de fideiuſſ.l. debitorem* 99. *D.de ſolut.*

17 Eſt enim hoc præciſe probandum creditori agenti hypothecaria. *l.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur, D.hoc tit.*

18 Non enim poteſt hypothecaria competere ſine pignore, *l.*1. *D.quæ res pign.oblig. poſſ.*

19 Cur cogatur & rem ſuam & pretium amittere, *l. ex empto* 11. §.*vlt.l.bona fides* 50. *D.de act. empt.*

20 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l.quod ſi minor* 24.§.*non omnia.& in l.ait prætor* 7.*alias,l.alias,l.etſi ſine,§.quæſitum,D.de minor.*

21 Matth. de Afflict. *deciſ.*190.

DEFINITIO XXII.

Perſonalis actio poteſt cumulari cum hypothecaria etiam poſt litem conteſtatam ſine vlla expenſarum refuſione.

CVm placeat, perſonalem actionem, quæ creditori pignoratitio competit aduerſus debitorem, cumulari poſſe cum hypothecaria, quoniam vtraque ad eundem finem dirigitur,[1] conſequens eſt, vt qui perſonali primum egerat ſi poſtmodum hypothecariam exercere malit etiam poſt litem conteſtatam nullas eo nomine expenſas debeat,[2] quarum alioqui refuſione plecti ſolet, qui lite iam conteſtata mutat actionem.[3] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Iannar. 1595.

1 Guid. Pap. *quæſt.*108.

2 quia quod fit lege permittente *pœnam* non meretur, *L.* 4. *C. de adult.*

3 In pœnam ſcilicet mutatæ actionis, *l.*3.*vbi not. Cod.de edend.*

DEFINITIO XXIII.

Cogitur creditor agens hypothecaria probare ſui debitoris dominium, etiamſi contra eum agat qui emit ab ipſo debitore.

CReditor agens hypothecaria contra poſſeſſorem, qui emit à debitore, non eo minus tenetur probare debitoris dominium, ſi ab emptore negetur,[1] quia in huiuſmodi actione dominium præciſe per actorem probandum eſt.[2] Nec quod poſſeſſor ab eo emerit, qui dominus dicitur, facere poteſt, ne liceat ei negare dominium.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Benedicto Bertrier, contra ſorores Verrier, 12. Cal. Febr. & 5. Id. Febr. & 5. Maij 1595.

1 Sola enim negatio ſufficit, vt res fiat dubia, *l.vlt. C. quibus ad libert.proclam.non licet.* Debet autem intentio actoris eiuſque probatio eſſe certa & concludens, *l.*4.*C.vnd. legit.l. neque natales* 10. *& paſſ.C.de probat.*

2 *L. & quæ nondum* 15.*quod dicitur, D. hoc tit.* iunct.*l.*3. *in princ. vnd.l.ante omnia* 23.*D.de probat.*

3 Negul. *in tract.de pignor.part.*6. *membr.*2. *n.*35. Nam & res aliena vendi poteſt, *l.rem alienam* 28 *de contr.empt.*& ideo qui ab aliquo emiſ, non ſtatim fatetur eum dominum.

DEFINITIO XXIV.

Non poteſt poſſeſſor conuentus hypothecaria petere ocularem ſibi fieri rei demonſtrationem.

REm, quam ſibi obligatam dicit creditor, qui agit hypothecaria, oculis aduerſarij ſubiicere & exhibere ſuis præſertim ſumptibus non compellitur.[1] Nam ſi aduerſarium habet debitorem ipſum, aut quod hac parte idem eſt, eius hæredem,[2] ſufficit, quod contractum exhibeat, quod pignoris obligatio contineatur.[3] Nec quicquam intereſt debitoris an hæc vel illa res pignoris iure vindicetur, cum imputare ſibi debeat cur oblato debito cum acceſſionibus vinculũ pignoris non diſſoluat.[4] Sin alius poſſeſſor eſt, qui pignoris vindicationi intercedat, an non hoc fatetur ſe poſſeſſorem aut improbum litigatorem? Cur enim intercedit ſi non poſſidet? Sin poſſidere ſe ſcit, cur ocularem rei exhibitionem poſtulat?[5] Idem ex contrario, ſi debitor qui rem pignori dederat debitum offerẽs agat pignoratitia aduerſus eum, qui ius habeat à creditore. Nam cum pignoratitij contractus inſtrumentum profertur, quo nam obſecro colore poteſt creditor eiuſve hæres certiorem præſentis rei demonſtrationem poſtulare; niſi ſaltem rem aliquam offerat, in qua ſola, non etiam in ea quæ petitur, pignoris ius conſtitutum eſſe dicat? Hoc enim caſu cum allegata rei diuerſitas obſcuram facit idẽtitatem,[8] incumbit ſane debitori onus probandi rem illã, quam petit, nõ eam quæ offertur, fuiſſe obligatam.[9] Sed hoc ipſum via ordinaria, poſt litem ſcilicet conteſtatam, per teſtes probari poterit,[10] nec cogendus erit debitor ſi nolit ocularem præbere rei demonſtrationem, quam Pragmatici viſionem loci appellant.[11] Si tamen iudex per imperitiam ita decreuerit, nec à quoquam ex litigatoribus prouocatum ſit, iudicato ſtandum erit.[12] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 8. Cal. Februar. 1595.

1 Quomodo compellitur plerumque is, qui agit rei vendicatione, aut ex contractu emphyteutico, aut finium regundorum, *l.ſi irruptione* 8 § *fin. D.fin.regund.*

2 Nihil enim refert, an quis ſit debitor, an debitoris hæres, *l.vltim. C.de hered.act.l.*1.*&* 2.*C.ſi vnus ex pluribus hered.debit.*

3 Præſertim vero ſi obligatio ſit generalis omnium bonorum præſentium & futurorum, ſiue expreſſa, *vt in l. & quæ nondum.*15.§. *quod dicitur.& in l.obligatione* 6.*D.hoc tit.* ſiue indefinita, *vt in l. vlt. C.quæ res pignor.oblig.poſſ.*

4 Loquimur enim de illo, qui ſciat, nec inficietur ſe debere.

5 Nam cum hypothecaria ſit in rem, *l.pignoris.*17.*D.hoc tit.* liberum eſt cuilibet hanc actionem recuſare negando ſe poſſidere, *l.vltim.D.de rei vindic. Auth.item poſſeſſor.C.qui potior in pign. hab.*

6 Nec enim fit vnquam exhibitio illa, niſi vt inſtruatur reus an poſſideat, & vt inſtruatur iudex, qua de re agatur, *d.l.ſi irruptione* 8. *in fin.D.fin.regund.*

7 Nec enim per actionem pignoratitiam cogi poteſt, vt aliam rem reſtituat, quam quæ fuerit ei vel ipſius auctori obligata *tot.tit. de pign.act.D.& C.*

8 Quæ identitas rerum non ſolet præſumi niſi probetur, quamuis diuerſum ſit in indentitate perſonarum. Vide Bart. *ad l. demonſtratio* 7.*de condict. & demonſtr.*

9 Semper enim eius eſt probare, qui dicit, *l.*2.*d.l.ante omnia* 23.*D. de probat.*

10 quomodo probanda ſunt cætera, quæ pertinent ad fundandã intentionem, ſiue actoris, ſiue rei, *l.exceptionem,*19.*C.de probat.*

11 quæ nec fere vnquam hodie petitur niſi animo tergiuerſandi & fruſtrandi, litiſque in longius tempus protrahendæ.

12 Propter rei iudicatæ auctoritatem, *l.*1.*l.*5.*& paſſ. C.de re iudic.*

DEFINITIO XXV.

Creditori qui conſenſit venditioni rei obligatæ ſalua pignoris ſui cauſa non poteſt obiici exceptio diſcuſſionis.

QVi bona Titij habebat omnia obligata ſine clauſula conſtituti conſenſerat, vt ex iis bonis fundus Cornelianus tibi vẽderetur, ſaluo tamen pignoris ſui iure. Si poſtea in eum fundũ quaſi Seruianã exercere velit, non magis pati poteſt exceptionẽ nõ tacitæ excuſſionis, quam ſi clauſula haberet cõſtituti, eiuſque beneficiũ cũ Iuſtiniani legis auxilio imploraret:[1] quaſi perinde ſit acſi inter ſe & eũ nominatim cõueniſſet, vt eodem iure fundus eſſet penes te, quo erat penes

 Titium

quo erat penes Titium debitorem. [1] Atqui penes Titium ita erat, vt excuſſionis exceptionem ipſe obiicere ſi conueniretur non poſſet. [2] Ergo neque tu obiicere poteris. Nec ad rem facit, quod etiam ignorante inuitoque creditore potuerat Titius fundum tibi vendere, [3] quo caſu ſaluum quidem Titio creditori manſiſſet ius pignoris, ſed ita tamen, vt ſalua quoque tibi foret exceptio. [4] Nam imputare tibi debet cur non inſcio eo emeris, & cum illius conſenſum, cum neceſſarius nō eſſet exquiſiueris.[9] *Ita tractatū eſt* in cauſa D. Comitis de Saleneuſue, & D. Baronis de Viry, 10. Cal. Maij. 1595.

1 Sic enim facere plerique ſolent, & ſalua pignoris ſui cauſa venditioni pignoris conſentire, vt *l. ſi debitor 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. vlt. D. de iur. dot.*

2 quo caſu certum eſt nullum fore locum exceptioni non factæ excuſſionis, ſecundum ea quæ dixi *Defin. ſupr. de neq. poſſ.*

3 Nec vlla in eo futura eſſet captio creditoris, vt loquitur Scæuola, *in d. l. vlt. de iur. dot.*

4 Nunquam enim exceptio illa competit debitori qui ipſe excutiendus eſſet, ſed tantum tertio poſſeſſori, & quidem bonam fidem habenti cum titulo *Auth. hoc ſi debitor, C. hoc tit.*

5 Alioqui venditio per debitorem facta deteriorem feciſſet creditoris conditionem, quod non eſt ferendum, cur non niſi ſalua pignoris ſui cauſa conſenſerit.

6 *L. vlt. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien.*

7 *L. ſi debitor. 11, C. de diſtr. pignor.*

8 *Ex d. Auth. hoc ſi debitor.*

9 Itaque hoc caſu expreſſa non nocerent, vt in *l. ſi ſic legatum 75 §. illi ſi volet. de leg. 1. l. nonnunquam 52. de cond. & demonſt. l. ſi quis Sempronium 68. D. de hared. inſtit.*

DEFINITIO XXVI.

Poteſt ad fines hypothecariæ iuberi ſoluere etiam is, qui per actionem perſonalem, vt ſoluat, conueniri apud eundem iudicem non poteſt.

QVi perſonalem actionem nullam habuit, aut quam habebat exercere efficaciter non potuit, non ob id ſolum male egiſſe videri poteſt, quod fecerit, vt per apparitorem debitor ſoluere iuberetur, ſi modo ſubiecerit id à ſe factum, vt nolente illo ſoluere, bona ſibi obligata iure pignoris perſequi poſſet. [1] Ponimus enim agi poſſe hypothecaria. [2] Finge laico rem eſſe cum clerico, [3] aut creditori cum hærede, qui legis & inuentarij beneficium implorauit. [4] Recte facta executio videtur, quia iuſſum ſoluendi præcedere, & in perſonam ipſam fieri neceſſe eſt, [5] priuſquam bona ipſa pignori capiantur, cum eam conditionem habeat hypothecaria, ſi debitum non ſoluatur. [6] Nec duplex executio illa eſt, ſed vnica, [7] quæ inſpecto fine in rem duntaxat non item in perſonam factam intelligitur. [8] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz, 13. Cal. Iunij 1595.

1 Non tam enim quid fiat, quam qua mente, & quo fine inſpiciendum eſt, quoniam actus non operantur vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. de rebus credit.*

2 quia ſcilicet bona ipſa ſint obligata.

3 Quem proinde non poſſit conuenire actione perſonali, ſed tantum hypothecaria, *cap. ſi diligenti, de for. compet.*

4 quem conſtat non poſſe teneri vlla perſonali actione ſupra res hereditarias, *l. vlt. C. de iur. delib. Nouell. 1 de hæred. & Falcid.*

5 Nec enim bona ipſa poſſunt ſoluere, ſed tantum perſona ipſa ex bonis.

6 *L. ſi rem 9. §. omnis pecunia, D. de pign. act. l. grege 13. §. etiam D. de pignor. act.*

7 Duas tamen partes habens. *arg. l. hac ſcriptura 26. de condit. & demonſt.*

8 quia ab initio fuit ordinata ad eum finem, *l. 3. D. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVII.

Tertius poſſeſſor non poteſt obiicere ex perſona debitoris exceptionem aliquam, licet ipſi debitori competentem.

QVi debitorem habebat Titium, ſed ea tamen lege, vt ei quid viciſſim præſtare, aut aduerſus alium iura cedere teneretur, non eo minus contra pignorum poſſeſſores agere poteſt, quod debitori ſuo nihildum præſtiterit. Sufficit enim, vt ipſi poſſeſſori, qui hac in re debitoris loco eſt, idipſum præſtare paratus ſit. [1] Nimirum ſi talis ſit poſſeſſor qui excuſſionis non factæ exceptionem obiicere, aut noluerit, aut non potuerit, quod variis ex cauſis poteſt contingere. [2] Alioqui nocebit agenti creditor, non quod debitori ſuo non ſatisfecerit, [4] ſed quod debitoris bona non excuſſerit. [6] *Ita Senatus* pro N. fratribus Salteur, contra N. Benoiſt, 10. Calend. Iunij 1595.

1 *Vt in l. ſi res obligata 57. de leg. l. in creditore 38. D. de euict.* iunct. *l. rem hereditariam 65. eod. tit.*

2 Eadem enim debet eſſe cauſa actoris, quæ ſucceſſoris. *l. inuitus 156. §. plerumque. de reg. iur.*

3 De quibus noſtri *ad Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.*

4 Quamuis hoc quoque debuerit prior facere, *l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt. l. cum te 6. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Quia non tam facile voluit Iuſtinianus perueniri poſſe ad tertium bonæ fidei poſſeſſorem, *dict. Auth. hoc ſi debitor. lege plane 14. & ſeq. D. de minor. l. Moſchus 47. de iur. fiſc.*

DEFINITIO XXVIII.

Excuſſio etiam rite facta nihil prodeſt, ſi debitori poſtea ſuperuenerint facultates, aut ſi debitor deceſſerit cum hærede dum tamen idoneo.

SI poſt factam à pignoratitio creditore diſcuſſionem debitoris, id eſt, poſt allatas probationes, quod mortuus debitor neque hæredes, neque bona vlla reliquerit, [1] condemnato iam fortaſſis tertio poſſeſſore, [2] poſtea reperiatur qui in cauſa appellationis dicat, & fateatur ſe debitoris hæredem, nouum ius tertio poſſeſſori quæritur, vt, acſi nunquam excuſſio facta eſſet, interim hypothecaria inhibeatur. [3] Probatio enim illa negotiationis neque loco, neque tempore coarctatæ, quod nullus hæres ſit, admitti probationem in contrarium, nec prodeſt creditori, niſi quamdiu de contrario non apparet. [4] Sed quid ſi creditor obiiciat hæredē hunc debitoris non eſſe ſoluendo, & id hæres ipſe fateatur? Non proderit tertio poſſeſſori. Fruſtra enim & ſine cauſa cogatur creditor eum excutere, qui ſe fateatur ſoluendo non eſſe. [5] Niſi quis dicat adigendum in eas anguſtias creditorem, vt curet detrudi in carceres debitorem non prius eximēdum, quam aut ſoluerit, aut bonis ceſſerit.[6] Quod tamen euidenter iniquum fuerit. [7] Quid enim ſi nolet vnquam bonis cedere? An cogendus erit creditor in perpetuis carceribus eum alere?[8] Nec obſtat, quod dici ſolet excutiendum eſſe debitorem ad peram vſque & ſacculum priuſquam ad tertium poſſeſſorem perueniatur. [9] Id enim ita accipiendum eſt, vt quamdiu ſoluendo ille eſt, non ſit inquietandus poſſeſſor. [10] Non autem, vt ſi non ſit ſoluendo, debeat vigeri inanibus ſumptibus creditoris. [11] Neque rurſus ad rem pertinet ſi quis obiiciat, ſoluendo eſſe hæreditatem, quæ inuenit hæredem.[12] Id enim tum obtinet, cum hæres ipſe qui adiit ſoluendo eſt, quia hoc ipſo quod adit implicat ſe & obligat oneribus hæreditariis. [13] Cæterum ſi nec ipſe ſoluendo ſit, non poteſt adeundo facere, vt hæreditas alioquin minus idonea ſoluendo eſſe intelligatur.[14] Igitur hoc caſu perinde confirmanda erit ſententia, reddendumque iudicium contra tertium poſſeſſorem, ac ſi nullus debitoris hæres appareret, [15] ſalua poſſeſſori in ipſum ipſiuſque bona, ſiue propria, ſiue hæreditaria indemnitatis actione. [16] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Paquier & Henrici Capitan, 12. Calend. Septemb. 1595.

1 Hæc enim eſt forma faciendæ diſcutionis, quam refert & probat Guid. Pap. *quæſt. 432.*

2 quia eo caſo, quo debitor ſoluendo eſt exceptio diſcuſſionis eſt dilatoria, & ideo non poteſt opponi poſt litē conteſtatā. Guid. Pap. *quæſt. 94.*

3 Superuenientibus enim debitori facultatibus excuſſio habetur pro non facta *l. 4. §. definientium, D. de muner. & honor. l. ab his 10. §. auctu, de vacat. & excuſ. muner.*

4 Quia nec per rerum naturam fieri poteſt, vt concludenter probetur, *l. ad ſeueratio, C. de non numer. pecun.*

5 Cum inanis ſit actio quam debitoris excludit inopia, *l. nam is, 6. D. de dolo.*

6 Hoc enim eſt quod dici ſolet, diſcutiendum eſſe debitorem vſque ad peram & ſacculum.

7 Beneficium enim eſt legis Iuliæ, quod implorare nemo inuitus cogitur, *l. 2. & paſſ. C. qui bon. ceder. poſſ.*

8 Ita vero fieret, vt creditor tanto magis oneraretur. [Et ita pronunciauit Senatus in ea cauſa, de qua *nu. 1. Defin. ſeq.*]

9 *Not. ad d. Auth. hoc ſi debitor.*

10 Vt faueatur tertio poſſeſſori quamdiu id ſine vllo diſpendio & incommodo creditoris futurum eſt, *arg. l. plane 14. D. de minor.*

11 *Argum.*

11 *Argum.l.minoribus 6.eod.l. 1. D. de inoffic.teſtam.l. hæc ſtipulatio 24.§.1.D. vt legat.ſeu fideic.non caueat.* Guid. Pap.qu.432.num.5.

12 *L.libertus 36.D.de bon.libert.l.3.D.ad leg. Falcid.*

13 *L.quæ dotis 13.D.ſolut.matr.l.1.§.vlt.& l.ſeq. D. quib.ex cauſ.in poſſ.eat.l.5. hæres quiſque, D.de oblig.& act.l.vlt.C.de iur.delib.l.1.D.de ſeparat.*

14 Propter quam cauſam datur creditoribus defuncti hoc caſu ſeparatio, ſi eam petant, *d.l.1.de ſeparat.*

15 Nihil enim poteſt nudum hæredis nomen prodeſſe, ſi nomen ſit in effectu qui ſatisfacere poſſit creditoribus, *l.2.§.adoptiui, D. ad SC.Tertyll.l. paterfamilias 28.de rebus auctor. indic. poſſid.alias l. 15. de priuileg.credit.*

16 Saltem beneficio ceſſionis, quam ei creditor facere cogitur, ſi modo poſſeſſor bonæ fidei fuit. *l.mulier, 19.D. qui potior.in pign.hab. iunct.l.in creditore 38.in fin.D.de euict.*

DEFINITIO XXIX.

Creditor non cogitur excutere iura obſcura & dubia ſui creditoris.

SI debitoris excutiendi bona omnia ſint in obſcuris actionibus, pro excuſſo habendus eſt.[1] Neque enim cogi debet creditor, vt litis periculum & incommodum ſuſcipiat pro debito conſequendo,[2] quia vix vnquam facilis & expedita eſt nominis perſecutio.[3] Idque eſt quod plerique iactitant, iura non diſcuti.[4] Quod haud dubie illo etiam caſu procedit quo actio dubia fiat per ſolam aduerſarij conteſtationem, quantumuis certo & aperto iure nitatur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quomodo dicimus nihil videri eſſe quod poſſideri queat, cum nihil poſſideri poteſt ſine controuerſia. *l.quamuis 13. D.de rebus auctor.indic.poſſid.* (Similiter & executionem perſonæ debitoris dicimus habendam eſſe pro facta, ſi detruſus ille ſit in carceres, quos per aliquod tempus pati maluerit, quàm ſoluere. Nec enim cogendus eſt creditor debitorem ſuum inopem in perpetuis carcerib. retinere ſuis ſumptibus, aut ad bonorum ceſſionem faciendam adigere, aut à pignorum perſecutione abſtinere. quanto autem tempore debitorem in carceribus fruſtra retentum eſſe ſufficiat in arbitrio iudicis relinquendum eſt quia pendet ex perſonarum, rerum, locorum circumſtantiis. *Ita Senatus* in cauſa Petri Patac, & Petri Rigot, in relationibus libellorum, 12. Cal. Sept, 1612. Aliud ergo erit ſi proponas detruſum fuiſſe in carceres diuitem debitorem ex cuius bonis poſſit etiam carceris impenſa quandoque redigi, cùm hoc caſu non poſſit creditor periclitari, & poſſit tædium cæteris extorquere facilius à diuite, quamuis contumace debitore ſolutionem, aut ſaltem bonorum omnium ceſſionem. Iunge *Defin.præced.num.6.7.& 8.*)

2 Ne alioqui pro pecunia litem accipere cogatur, quod ne eueniat nec illud patitur prætor, vt in executione iudicati obligationes ex obligationibus fiãt, *l.4.§.ait prætor.D.de re iudic.* Et verecũda honeſtaque eſt cogitatio eius qui lites execratur, *l.4.§.1.D.de alien.iudic. mut.cauſ.fact.*

3 Quid enim ſi debitoris debitor neget ſe debere? quid ſi ſe exſoluiſſe contendat? *l.à diuo Pio 15.§.ſed vtrum, D.de re iudic.*

4 Niſi ponas nomen debitoris eſſe confeſſum *d.§.ſed vtrum.*

5 Sola enim negatio rem dubiam facit, *l.vlt.C.quibus ad lib. proclam.non licet,* ac proinde dubium euentum litis, *l.quod debetur 51. D. de pecul.*

DEFINITIO XXX.

Cum vno poſſeſſore facta excuſſio nocet cæteris. Facta per vnum creditorem prodeſt cæteris.

EXcuſſio perſonæ & bonorum debitoris facta cum vno poſſeſſore ſufficit, vt contra alios poſſeſſores nulla alia excuſſione facta agi poſſit,[1] ſicut & quæ per vnum ex creditoribus facta fuit aliis quoque prodeſt, tametſi iudicio non adfuerint.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 21. infr. De rebus auctor.indic.poſſid.

1 facta enim diſcuſſione debet iudex pronũciare, & declarare hypothecariam competere creditori contra tertios poſſeſſores generaliter. Guid. Pap. *quæſt.432.num 1.*

2 *Arg.l.cum vnus 12.D.de rebus auctor.indic.poſſid.* Sunt tamen qui putent alios quoque creditores debere diſcuſſionem facere ex abundanti. Guid. Pap. *dict.quæſt.432.num 9.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contendentes, periculo debitori cedunt, & in ordine hypothecæ ſortem committantur, maxime ſi debitor ante fuit interpellatus.

ETſi creditor pignoratitius recta in rem agere poteſt aduerſus pignoris poſſeſſorem, nulla præcedente interpellatione in perſona debitoris hæredúmve ipſius, poteſt tamen intereſſe an debitorem interpellauerit, necne. Nam ſi interpellauerit eoque non ſoluendo poſtea pignoris controuerſiam, ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam ab alio, ſiue creditore, ſiue nudo poſſeſſore patiatur, æquum eſt eas omnes impenſas damno cedere debitoris, cuius ſolius culpa moraque cauſam iis dederit.[1] Itaque ſi pronuncietur pignus diſtrahendum vt ex pretio ſatisfiat creditoribus ordine, impenſa quoque ex pretio ſolui oportebit, eodemque gaudere temporis priuilegio,[2] licet totalis inaudito debitore tractata ſit. At ſi nihil denunciatum ſit debitori, difficilius eſt, vt idem admittamus, cum ſi litem remiſiſſet, fortaſſis creditori ſoluiſſet, neque tot ſumptibus creditores inuicem diuexari paſſus fuiſſet.[3] Igitur hoc poſteriore caſu æquius eſt, creditorem, qui temerariam litem aut inſtituit, aut ſuſcepit, in expenſas condemnari aduerſario,[4] [5] ſalua ipſi aduerſus debitorem eiúſve hæredem indemnitatis actione. Eo tamen iure magis vtimur, vt indiſtinctè debitoris damno cedere rem oporteat, quoniam licet nulla interpellatio præceſſerit, nihilominus imputari debitori poteſt, cur non ſoluerit,[6] cui nimirum executionem quæ in rem ſit ſignificari ſemper eſt neceſſe.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani Depradel Auterin Aduocati, & Ioannæ Berriet, Calend. Decembr. 1595.

1 Facta tamen diſcuſſione, niſi cum certum eſt debitorem non eſſe ſoluendo, ſecundum ea quæ dixi *Defin.18.& 30.ſup.*

2 Cum ſi ſoluiſſet nullam litem creditor ſuſcepiſſet, *arg.l.1.C.vbi in rem act.*

3 *l.Lucius 8.D.qui potior.in pign.hab.*

4 Præuidens ſcilicet fore alioquin, vt eos ſumptus ipſe de ſuo litigatoribus quandoque ſarcire cogeretur.

5 Ex regula *l.eum quem temere 79.D.de iudic.l.qui ſolidum 78.§.1.de leg.2.*

6 Is enim damnum dat, qui damni dat occaſionem, *l.is damnum dat 169.cum ibi not.de regul.iur.l.52.§.in cliuo, ad leg. Aquil.*

7 Semper enim executio incipienda eſt à iuſſu ſoluendi, vt diximus *Defin.46.ſupr.* Diſcuſſio tamen fieri poteſt etiam pendente iudicio contra tertium poſſeſſorem. Guid. Pap. *qu.432 num.11.*

DEFINITIO XXXII.

Non tantum debitor excutiendus eſt, ſed etiam fideiuſſor eius, & fideiuſſoris collaudator.

CVm exceptio non factæ excuſſionis obiicitur & tertio pignorum poſſeſſori conſtat, non tantum excutiendum debitoré, ſed etiam eius fideiuſſores.[1] An & fideiuſſorũ collaudatores? Vtique ſi id obiiciatur, quia collaudator quoque interceſſor eſt.[2] Nec ſane fieri poteſt, vt non idoneus videatur fideiuſſor quantumcumque inops, qui idoneum habet collaudatorem.[3] Quid ergo ſi iudex nominatim Titium debitorem, & Sempronium eius fideiuſſorem excuti præceperit, nulla collaudatoris facta mentione? An ſatisfeciſſe videbitur creditor, ſi probauerit, neque Titium, neque Sempronium aut hæredes vllos aut bona vlla reliquiſſe? Minime vero, ſi nunc obiiciatur collaudatorem quoque excuti debere Non illa ſolum ratione qua diximus, quod nec aliter excuſſus videri debeat fideiuſſor debitoris,[4] ſed etiam quia de collaudatore excutiendo prius agi aut pronunciari non potuit, quam conſtaret fideiuſſorem idoneum non eſſe.[5] Si tamen poſſeſſor nihil de collaudatore in actis obiecerit parcendum eſt legitimo creditori, quamuis ea exceptio, cum ſit iuris non facti, ſuppleri commode per iudicem poſſit.[6] Idque Senatus noſter obſeruauit in cauſa Dominarum Religioſarum S. Claræ Camber. Pro quibus tamen illud etiam faciebat, quod poſſeſſor ille pendente lite emerat, nec proinde exceptionem diſcuſſionis obiicere poterat.[7] *Sine die.*

1 *Auth.hoc ſi debitor, C.hoc tit.*

2 Interceſſor enim eſt quiſquis ſe obligat pro alio, *l.1.& tot.tit. ad SC.Velleian. D. & C.* Iuſtinianus autem voluit excludi debitoris interceſſorem omnem *d.Auth.hoc ſi debitor, & in corpor.vnd.ſumit.*

3 Cum collaudare nihil aliud ſit, quam fideiubere de eo, quod ab alio ſeruari non poterit, quem idemnitatis fideiuſſorem poſſumus dicere, *vt in l.decem 116.D.de verb.oblig.l.ſi decem 20.D.de ſolut.l.vlt. D.de reb.cred.*

4 Cum nihil interſit, an quis ſoluat, an alius pro eo, *l.ſolutione 17.D.de ſolut.l.ſoluendo 30.D.de neg.geſt.*

5 Nec enim poteſt perueniri ad collaudatorem quãdiu fideiuſſor

eſt idoneus, cum non ſit fideiuſſor niſi ſubſidiarius.

6 *Ex not. in tit. C. vt, quæ deſunt aduoc. part. iud. ſuppl.*

7 Siquidem nihil Poteſt fieri lite pendẽte quod duriorem faciat conditionem litigatoris, quãuis hypothecaria non faciat rẽ litigioſam. Sic de vtroque Guid. Pap *quæſt. 432. num. 7.* Iunge *Defin. 4. ſupr.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui ſciens alij rem obligatam emit non habet beneficium exceptionis non excuſſi debitoris.

QVi emit à debitore ea lege, vt pretij partem ſolueret certo pignoratitio creditori, ſi poſtea conueniatur hypothecaria non habet beneficium excuſſionis. [1] Licet enim ea conuentio tanquam inter alios facta nullum ius creditori ignoranti acquirere potuerit, prodeſt tamen ad conſtituendum emptorem in mala fide, [2] ne exceptionem poſſit obiicere, quæ non tam ſummo iure nititur, quam æquitate. [4] *Ita Senatus* pro D. vidua D. Creſpin magiſtri Computorum, contra N. Chavaſſe, [7]. Mart. 97.

1 Quod ſolet competere tertio poſſeſſori cuilibet habenti titulum & bonam fidem, *Auth. hoc ſi debitor, vbi not. C. de pignor.*

2 *L. ſi vnus 27. §. pacta quæ turpem. ver. ante omnia,* D. *de pact. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

3 Eſt enim emptor in mala fide quantum ad actionem hypothecariam, qui emit rem quam ſcit alteri obligatam.

4 Cuius æquitatis ratio nulla haberi poteſt in perſona eius, qui eſt in male fide, *arg. l. penult. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXXIV.

Poſſeſſor non poteſt habere ius retentionis pro debito ſoluendo ab auctore creditoris agentis hypothecaria, niſi ſtatim conſtet de debito.

TAnquam poſſeſſor conuentus, ſi obiiciat ſe habere ius retentionis, [1] pro debito ab actoris auctore ſoluendo, non aliter audiendus eſt, quam ſi probet ſibi deberi. [2] Et quidem vel ex debitoris confeſſione, [3] vel ex condemnatione contra debitorem lata. [4] Neque enim qui agit hypothecaria cogitur de eo diſputare, an poſſeſſori aliquid debeatur, necne. [5] Interim igitur nullum poſſeſſori competit ius retentionis. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de Saleneufue, & D. Baronis de Viri, 7. Febr. 1597.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſit, *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

2 Alioqui eſſet exceptio de iure tertij, & quidem non excluſiua iuris agentis quæ admitti nunquam debet, *l. loci 4. §. competit*, vbi Bart. & alij, *D. ſi ſeruit. vindic.* Idẽ Bart. *in l. 2, D. de except. rei iudic.*

3 Nulla enim maior probatio eſt, quam ex partis confeſſione, *l. generaliter 13. de non numer. pecun.*

4 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata 207. de reg. iur. l. in ingenuum 25. D. de ſtat. homin.*

5 Quia cum agat ex proprio iure ſibi quæſito per propriam conuentionem non cogitur debitorem ſuum defendere. quamuis non poſſit creditor plus iuris habere in re ſibi obligata quam habuerit debitor, qui obligauit, *l. 3. in fine princ. & §. 1.* D. *hoc tit.*

6 quia non facile impediendus eſt creditor, quo minus ſuum ius exequatur, *l. creditoris 8. D. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO XXXV.

Poteſt obiici creditori hypothecaria exceptio non excuſſi Principis, vt & alterius priuati cuiuſlibet. Et quomodo ſit hoc caſu interloquendum?

EXceptio non excuſſi Principis perinde obiici poteſt à tertio poſſeſſore conuento hypothecaria, atque alterius cuiuſlibet debitoris, [1] niſi proponas Principem tyrannum, qui neque conueniri, neque condemnari ſe patiatur. [2] Quid ergo, inquies hypotheca proderit? Fiſcus enim & Princeps ſemper ſoluendo eſſe intelligũtur. [3] Reſpondeo profuturam, ſi Principe condemnato, iudicati executio, perſecutioque difficilior ſit, forte ob tergiuerſationem theſaurarij & aliorum officialium, per quos Principem ſatisfacere oporteat. [4] Obſeruare tamen iudex debet, ne Principem excuti iubeat (eſſet enim ridicula ea interlocutio) ſed vt aduerſus Principis procuratorem patrimonialem aut generalem recurri præcipiat. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa pro D. Comite.

1 Cum Princeps perinde ac alius quilibet priuatus poſſit & conueniri & condemnari per ſuos officiales.

2 quod enim tuto quis facere non poteſt, & ſine periculo, id nec facere poſſe creditur, *l. 2. §. vis fluminis. D. ſi quis caution. l. continuus 137. §. cum ita, verſ. vt qui Epheſ. D. de verbor. obligat.*

3 *L. 2. in fin. D. de fund. dotal.* Vnde eſt quod fiſcus nunquam ſatiſdat. *l. 1. §. ſi ad fiſcum 18. D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*

4 Locuples enim quis dicitur non ſolum ex facultatibus, ſed etiam ex conueniendi facilitate, *l. 2. in princ. D. qui ſat. cog.*

5 Quia factum officialium pro facto Principis habetur, Bartol. & alij *ad l. Publicanus, 7. §. vltim. D. de public. & vectigal.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio diſcuſſionis non competit poſſeſſori fundi conuento hypothecaria pro penſione ſuper illo fundo ſpecialiter impoſita.

POſſeſſor fundi, ſuper quo impoſita eſt annua penſio perpetua & in perpetuum ſoluenda, non habet exceptionem ordinis, & non factæ excuſſionis, ſed recta conueniri poteſt. [1] *Ita tractatum eſt* in cauſa R. D. PP. Franciſcanorum Camb. & D. Ducis du Mayne, & hæredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis, 5. Cal. Decemb. 1996.

1 Eſt enim hoc onus ſpecialis rei, quod proinde omnino & neceſſario ſequitur ſingularem ſucceſſorem, ita vt ob eam cauſam res ſit longe minoris pretij, *l. in venditione 41. D. de act. empt.*

DEFINITIO. XXXVII.

Acquiſitio noua hypotheca non tollit veterem, etiam quæ cœpit eſſe inutilis, ſi modo quandoque poſtea fiat vtilis.

PEnſio annua impoſita fuerat ſuper certo fundo, ea lege adiecta, vt ſi fundi illius reditum imminui contingeret, ex cæteris debitoris bonis ea pẽſio præſtari deberet. [1] Cum poſtea fundus ille, qui ex ædificiis & artificiis conſtabat, periiſſet, non dubitatur, quin ſtipulationis conditio extitiſſet, vt ex eo tempore cætera debitoris bona ei penſioni ſoluendæ obſtricta viderentur. [2] Sed ſi idem fundus in priſtinum ſtatum reſtitutus poſtea fuiſſet, dicebam non quidem finiri hypothecam, quæ in aliis bonis ſemel vtiliter contracta eſſet, vireſque habere cœpiſſet, [3] ſed tamen priorem quoque hypothecam ſupereſſe, quæ in eo fundo ab initio conſtituta fuiſſet, [4] quia quamdiu ſolum ſupereſt, neque pecunia ſoluta eſt, tamdiu quoque competit, ſaluaque eſt hypotheca. [5] *Sic tractatum eſt* & concluſum, licet non pronunciatum in eadem cauſa.

1 Alioqui non poſſet peti penſio, niſi quatenus ex eius fundi reditu percepi poſſet, *l. ſi debitori 39. §. veriſimile, D. de contr. empt.* Ponimus enim penſionem ab initio ita conſtitutã, ſecus eſſet ſi ab initio ſimpliciter conſtituta proponeretur, tumque pro ea certus fundus obligatus. Tunc enim etiam citra vllam conuentionem ſatisfactum intelligitur, vt non ſufficiente reditu illius fundi, ex aliis bonis ſoluenda ſit penſio, *l. Lucius 12. de alim. legat.*

2 Nullus enim reditus ſupereſſe poteſt eius rei, quæ tota periit. Vnde eſt quod & emphyteutam hoc caſu liberari dicemus ab onere ſoluendi canonis annui, vt ſcripſi *in tit. de iur. emphyt.*

3 Hypotheca enim ſemel nata non niſi certis & legitimis modis finitur, *l. grege 13. §. etiam, D. hoc tit.*

4 *Arg. l. cum ager 23. & ſeq. quibus mod. vſufr. amit.*

5 Textus eſt elegans & expreſſus *in l. Paulus reſpondit 29. domus & l. vltim. D. de pignor.* Adde *d. l. grege 13. §. etiam. eod. tit. l. pen, §. 1. D. de except. rei iudic. l. debitor. 59.* D. *ad SC. Trebell. l. domo 21.* D. *de pignor. act.*

DEFINITIO XXXVIII.

Præſcriptio hypothecaria per tertium poſſeſſorem non incipit currere à die conſtitutæ hypothecæ, ſed à quo ipſe poſſidet, exinde autem currit etiamſi debitor penſionem ſoluat.

QVid tamen ſi per multos annos is ipſe, qui penſionem impoſuit, eum fundum poſſederit & penſionem ſoluerit, ita vt nunquam in rem ipſam obligatam actum ſit? An ſi poſtea fundus ille alienetur, & aduerſus poſſeſſorem agatur, iuuandus erit præſcriptione, quæ aduerſus hypothecariam

pothecariam obiici ſolet ?[1] Minime. Neque enim præſcriptio vlla poteſt currere, quamdiu is ipſe ſoluit, qui poſſidet.[2] Nec proinde poteſt ex eius perſona ſucceſsor præſcriptionis ſuæ tempora complere.[3] Aliud eſt, ſi tertius poſſeſſor bona fide per conſtitutum tempus tenuerit bona fide, id eſt, neſciens rem obligatam. Tunc enim magis eſt, vt proinde ei debeat præſcriptio, licet penſio interim ſoluta ſit à debitore. Quia licet non videatur nata actio hypothecaria, quamdiu penſio ſoluitur,[4] tamẽ non eo minus verum eſt poſſeſſorem ſuo nomine poſſidere.[5] Poteſtque hoc ſaltẽ imputari creditori, cur non denũciauerit poſſeſſori rem ſibi eſſe obligatam, vt conſtitueret eum in mala fide,[6] quæ hoc caſu ex ſola rei alij obligatæ ſcientia æſtimatur.[7] At quid ſi poſt impleta præſcriptionis tempora in vtilitatem tertij poſſeſſoris eadem res in debitoris dominium redierit, ruſumque alteri alienata ſit, qui poſtmodum hypothecaria conueniatur ? An proderit huic nouo poſſeſſori præſcriptio, quæ veteri prodeſſe potuiſſet ? Ego non putabam, quaſi perempta & reſoluta præſcriptionis poteſtate, à quo tempore rediit res in dominium debitoris, qui nulla præſcriptione tueri ſe poteſt.[8] Itaque nouam præſcriptionem inchoandam eſſe in perſona noui poſſeſſoris.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Decennij ſcilicet inter præſentes, aut vicennij inter abſentes, *l. 1. & 2. C. ſi aduerſ. credit. præſcr. oppon.*

2 Siue inſpicias perſonam creditoris, cui nulla poteſt imputari negligẽtia, ſiue perſonam poſſeſſoris, qui eſt in mala fide, cum ſciat rem pro penſione obligatam, ſiue debitor ipſe ſit, ſiue extraneus.

3 Ne plus iuris habeat ſucceſſor quam auctor contra iuris regulam, *l. nemo plus iuris 54 de reg. iur. l. inuitus 156. §. plerumque, eod. l. Pomponius 13. §. vlt. D de acq. poſſ.*

4 Habet enim hypothecaria ſuam perpetuam conditionem, ſi non ſoluatur id quod debetur, *l. grege 13. § etiam, D. hoc tit. l. ſi rem 9. §. omnis, de pignor. act.*

5 Textus eſt elegans in hanc rem *in l. Pomponius 29. D. quibus mod. vſusfr. amitt.*

6 Certum enim eſt præſcriptionem illam, de qua *in tit. C. ſi aduerſ. cred. præſcr. opp.* non alij prodeſſe poſſe, quam ei qui habeat titulum & bonam fidem, vt poſt Baldum *in tract. de præſcr.* concludit. Menoch, *remed. 4. de recup. poſſ. in fin.*

7 *Not. in d. l. 1. & 2. C. ſi aduerſ. credit. præſcr. oppon.*

8 Tanquam poſſeſſor malæ fidei. *Ex reg. cap. poſſeſſor, de reg. iur. in 6.* quamuis ex iure ciuili etiam debitor præſcribat hypothecariã ſpatio 40. annorũ, *l. cum notiſſimi 7. C. de præſcript. 30 vel 40. annor.*

9 Semper enim dandum eſt initium aliquod præſcriptionis, *l. 1.* vbi Bald. & alij notant. *C. de ſeru. fugit.*

DEFINITIO XXXIX.

Miſſus in poſſeſſionem aliquorum pignorum non prohibetur alia in ſolidum vindicare, donec ſit ei plene ſatisfactum, niſi acceperit ea in ſolutum, etiãſi à quibuſdam poſſeſſoribus acceperit litis æſtimationem, ſi modo paratus ſit reddere quod accepit.

CReditor in poſſeſſionem multorum pignorum miſſus, nec minus perſequendis in ſolidum pignoribus aduerſus alios bonorum tertios poſſeſſores intentus, non poteſt ea repelli exceptione, quaſi petat quod iam habet.[1] Non enim poſſeſſio pignorum, ſed diſtractio liberat debitorem,[2] tollitque quaſi Seruianã & quidem ita demum ſi ex venditione redactum pretium diſſoluendo vniuerſo debito par & idoneum inueniatur,[3] niſi poneres alia pignora non tantum ad poſſidendum, ſed etiam in ſolutum fuiſſe data. Quo caſu liberatus eſſet debitor ſaltem ad concurrentem vſque ſoluti quantitatem, quoniam datio in ſolutum non modo pro venditione, ſed etiam pro ſolutione eſt.[4] Quod ſi creditor, vt plerumque fit, cum quibuſquam ex pignorum poſſeſſoribus tranſegerit, partemque debiti acceperit, pro ea quidem parte & quantitate quam accepit agere poſtea non poterit,[5] ſed ſi paratus ſit quicquid acceperit, & quæcumque pignora poſſidet ei reddere, contra quem exercet hypothecariam in ſolidum, erit audiendus, quoniam hypothecaria quamdiu ſupereſt, indiuidua eſt,[6] redactaque ex tranſactione pecunia quam creditor ſi ſolutionem à debitore acciperet ei reſtituere per actionem pignoratitiam teneretur,[7] non tam ſolutionis iure prodeſt debitori ad eum liberandum, quam compenſationis,[8] quia nec eam ſoluit poſſeſſor nomine debitoris, ſed ſuo.[9] Quod autem quis ſuo tantum non alieno nomine ſoluit, nunquam liberat debitorem.[10] Eſſet ſane repellendus creditor per exceptionem doli ſi acceptam pecuniam neque reddere vellet ei, cum quo in ſolidum experiretur, neque compenſare.[11] *Ita tractatum eſt* 3. Cal. Febr. 1597.

1 Quæ exceptio bona eſt, cum ſit improbus is, qui vult bis idem conſequi, *l. ſi quis dolo 51. in. fin. de re iudic. l. 1. C. de re iudic.*

2 *Tot. tit. de diſtract. pign. D. & C. & tit. C. debit. vendit. pign. impedi. non poſſ.*

3 *L. 1. eod. tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ. l. quamdiu 6. C. de diſtr. pignor.*

4 *L. ſi non ſortem 26. §. ſi centum, D. de condict. indeb. l. ſi quis aliam 46. l. qui res 98. in princ. D. de ſolut. iunct. l. ſi rem meam 20. eod.*

5 Ne bis idem conſequatur, *d. l. ſi quis dolo, in fin. l. ſicut 8. §. vlt. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

6 *L. rem hæreditariam 65. D. de euict. l. 1. & 2. Cod. ſi vnus ex plurib. hæred. l. 3. C. diſtr. pignor.*

7 *L. vlt. C. eod. tit. de diſtract. pignor.*

8 Licet compenſatio vim habeat ſolutionis, *l. ſi ambo 10. & paſſ. D. de compenſat.*

9 *d. l. ſicut 8 §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

10 *L. ſi quid poſſeſſor 31. D. de petit. hæred. l. Papinianus 28. D. mandat.*

11 quia bis idem exigeret contra bonam fidem, *dict. l. ſi quis dolo 51. l. bona fides 57. de reg. iur.*

DEFINITIO XL.

Non ſubmouetur hypothecaria inſtituta contra tertium poſſeſſorem, pignorum etiamſi offerat debitum pro rata.

TErtius poſſeſſor bonorum pignori obligatorum conuentus hypothecaria ſi offerat ſolutionem debiti pro rata pignorum, quæ poſſidet, audiendus non eſt, cum ius pignoris proſequendi ſit indiuiduum, nec niſi totius debiti ſolutione ſubmoueatur.[1] Longeque diſſimile eſt, quod pluribus concurrentibus creditoribus pro rata tantum debiti quilibet agere poteſt.[2] Id enim ad chirographarios duntaxat creditores pertinet, non ad hypothecarios.[3] Nec tanta fit iniuria creditori, cui minus ſoluitur, propter concurſum aliorum creditorum, quanta fieret ſi propter multiplicatas pignorum venditiones totum exigere à ſingulis prohiberetur. Poteſt enim quilibet adiiciendo nouos creditores antiquiorem conditionem etiam inuitorum deteriorem facere, ſi chirographarij tantam habuerint,[4] non etiam alienando bona quæ iam ſemel obligauit.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. quamdiu 6. & l. 3. C. de diſtr. pignor. l. 2. C. debit. vendit. pign. imped. non poſſ. l. rem hæreditariam 65. D. de euict. l. in executione 85. §. penult. D. de verb. oblig.*

2 *L. pro debito 6. C. de bon. auctor. iudic. poſſid.*

3 Vt probant verba illa, *d. l pro debito. Quod ſi ſpecialiter vel generaliter nemini probentur obligata.* Scripſi in *Hemichilde error. pragmat.*

4 *L. 1. §. ex contrario, D. de ſeparat.*

5 *L. debitorem 15. C. de pignor. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien. cum ſimilib.*

DEFINITIO LXI.

Caſus in quo creditor qui partem debiti conſecutus eſt à debitore, adhuc tamen totum petere à tertio poſſeſſore per hypothecariam poteſt.

QVod dici ſolet hypothecam eſſe indiuiduam,[1] eò pertinet vt quamuis debitum pro parte ſolutum ſit, attamen hypothecaria duret in ſolidum ad perſecutionem rerum pignoris iure obligatarum,[2] ſed pro ea tantùm ſumma quæ ſoluenda ſupereſt, cùm negari non poſſit quin pro ea parte quæ ſoluta eſt, ſolutũ etiam ſit ius pignoris & hypothecæ.[3] Aliquando tamen contingit vt duret hypothecaria etiam pro ſoluta quantitate, non quidem contra debitorẽ ipſum,[4] ſed contra tertiũ poſſeſſorẽ. Finge Titiũ debuiſſe Sẽpronio quingenta pro pretio fundi ſub haſta venditi qui euictus ſit poſt ſoluta iam fortaſſe centũ, ex cauſa tamẽ poſterioris pignoris,[5] cuius

[5] cuius poſſeſſor nouus actionem hypothecariam prioris creditoris impedire non poſſit. [6] Perinde cogendus erit poſſeſſor totum offerre debitum Sempronio acſi nihil à Titio ſolutum eſſet, quia non poteſt ſolutio per Titium facta prodeſſe poſſeſſori qui aut fundum ipſe euicerit aut ab eo qui euicit, ius habeat. Nec rurſum nocere priori creditori quaſi plus debito petenti, [9] cùm id quod à Titio accepit, cogendus ſit ei reddere, [10] ac præterea quanti eius intereſt obſecutam euictionem. [11] Plane ſi Titius iure ſuo ceſſerit nouo poſſeſſori non habet res dubitationem quin poſſeſſori permittendum ſit ex petita quantitate deducere id quod Titio ſolutum eſt, [12] ex eaque cauſa obiicere pluris petitionem. Quod ſi ceſſio nulla facta ſit, ſuccurrendum erit poſſeſſori totum debitum ſoluenti, non ſolum hactenus vt ei Sempronius ſuis iuribus omnibus cedere cogatur: [13] ſed vt præterea caueat de illo contra Titium defendendo ſi fortè ob ſolutam partem debiti volet Titius in eundem fundum agere quaſi ex ea cauſa ſibi obligatum, [14] ne alioqui duobus eandem ſummam debiti ſoluere poſſeſſor teneatur. [15] Quod ſi Titius indemnitatem à Sempronio conſecutus contra poſſeſſorem agere volet de proprietate fūdi quaſi dominus per publicam emptionem factus, [16] ex eaque cauſa fundum auferre poſſeſſori oblato ei vniuerſo debito quod is Sempronio ſoluere coactus fuiſſet, inter eos ſolos agitanda lis erit, quieſcente Sempronio, cuius ſanè nihil amplius intereſt, [17] cùm nec iuris quicquam in eo fundo habeat poſt acceptam totius debiti ſolutionem, nec amplius quàm debitam ſibi ſummam acceperit. In eáque lite pro Titio iudicandum erit ſi pignus emerit ab anteriore creditore, qui iure creditoris diſtraxerit, [18] dummodo totum ſuæ emptionis pretium cum acceſſionibus offerat. Sed ſi pignus, vt hodie fit, non tam iure creditoris quàm poſtulante creditore ac veluti debitoris nomine venditum ſit, non poteſt emptor recuſare quominus à poſteriore creditore totum pretium offerente conueniatur, [19] & conſequẽter ſi poſterior creditor poſſideat iure creditoris, non aliter audiendus eſt emptor, quam ſi offerat non modò pretium, ſed etiam quicquid poſteriori debetur. [20] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum Senatorum Salteur & Coyſiaz, & Federici Barretin & Ioannis Meutier, 8. Calend. Decembr. 1612.

1 *L. rem hereditariam 65. D. de euict.*

2 *l. quamuis 6. C. de diſtr. pign. cum ſimilib.*

3 *L. ſi rem 9. §. omnis D. de pignor. act. l. grege 13. §. etiamſi. D. hoc tit. l. debitor 59. D. ad Sc. Trebellian. l. penult. §. 1 de execut. rei iudic.*

4 qui proculdubio per ſolutionẽ à ſe factam, ſicut liberatus eſt, ita & pignus pro ea parte liberauit, *d. l. quamdiu, l. 1. & 2. C. debit. vend. pign. imped. non poſſ.*

5 Nam poteſt euictio ſequi ex cauſa vel dominij vel pignoris, *l. ſi mancipium 34. §. vlt. & l. ſeq. D. de euict.*

6 Cùm pignoris perſecutio in rem ſit, *l. pignoris 15. C. hoc tit. l. pignoris 17. & l. 1. D. eod.*

7 Nec enim videtur ſolutum, quod poſtea euictum eſt, *l. ſi rem 20. l. ſi quis aliam 46. l. qui res 98. D. de ſolut.*

8 Nihil enim refert an euiceris, an ab euincente ius habeat, *l. quod ipſis 143. l. aliud eſt 160. §. vlt. de reg. iur.*

9 *Ex tit. C. de plur. petit. §. plus autem. Inſtit. de action.*

10 Alioqui bis idem conſecutus videretur, quod eſſet contra bonam fidem, *l. ſi quis dolo 51. §. 1. de re iudic. l. bona fides 56. de reg. iur.*

11 Scilicet ſi vendiderit iure creditoris, non etiam ſi nomine debitoris, vt infra dicemus, ex *l. ſi ob cauſam, 13. Cod. de euict.* Niſi facto & dolo creditoris euictio ſecuta ſit, *l. 1. C. credit. euict. pign. non deber.* Et niſi creditor ab alio totum debitum ſit conſecutus, quem ideo feceſit iuſtum poſſeſſorem, vt in caſu propoſito.

12 *L. inuitus 156. §. plerumque, de reg. iur. l. ſi res 59. D. de euict.*

13 *Ex l. mulier 19. D. qui potior in pign. hab.*

14 Aut expreſsè aut tacitè, vt in *l. Iulianus 13. §. offerri de act. empt.*

15 Quod eſſet iniquum, *l. pen. D. de petit. hered.*

16 *Ex l. ſi quos 29. C. de reſcind. vendit.*

17 Nemo enim iudicium accipere compellendus eſt, ſi nil eius interſit, *l. ſi reus 73. D. de procur.*

18 *L. qui à creditore 18. C. de diſtr. pign.*

19 *L. 1. Cod. ſi antiqua. cred. pign. vendid.* Iunge *dict. l. ſi ob cauſam, 13. de euict. l. 1. & 2. Cod. ſi in cauſ. iudic. pignor. cap. ſit.*

20 Scilicet ſi velit rem retinere, potius quam poſteriorem creditorẽ ad ius offerendi admittere, iuxta *d. l. 1. C. de antiq. cred. pign. vend.*

TIT. VI.

IN QVIBVS CAVS. PIGN. vel hypoth. tacit. contr.

DEFINITIO I.

Tacita hypotheca, quæ pupillo competit in bona tutoris, incipit ex die ſuſcepti officij.

HYPOTHECA illa tacita, quæ pupillo in bonis tutoris competit, [1] non ab eo tantum die incipit, quo rationes redditæ & reliqua explicata ſunt, [2] nec rurſum à tempore cœptæ adminiſtrationis, [3] ſed ab ipſo ſuſcepti officij die, [4] neque pro ea dumtaxat quantitate, quæ principaliter debetur, ſed etiam pro acceſſionib. omnibus, [5] inter quas ij quoque ſumptus computabuntur, quos in litem, quam eo nomine aduerſus tutorem eiuſve hæredes inſtitui neceſſe fuit, prorogatos apparebit. [6] Itaque tertio poſſeſſori hypothecaria conuento non proderit, quod à tutore, aut ipſius hæredibus emerit, ante motam de rationibus reddendis controuerſiam, [7] cũ neque iuſta poſſeſſio, neque ipſa dominij acquiſitio ſemel bene contractum pignoris vinculum diſſoluat: [8] *Ita Senatus* in publico Auditorio, Idib. Nouemb. 1590.

1 *L. pro officio 20. Cod. de adminiſt. tut. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

2 Quamuis ante id tempus neſciri poſſit, quid & quantum à tutore debeatur, *l. cum ſeruus 82. D. de cond. & demonſt.*

3 Cum tutor non minus teneatur de neglectis, quam de male geſtis, *l. 1. & tot. tit. C. ſi tut. vel curat. non geſſer.* Etſi aliquo caſu cogitur gerere non vt ipſe teneatur, ſed vt fideiuſſores eius teneri poſſint, *l. 4. §. ſed enim, D. rem pupill. ſalu. for.*

4 *L. pro officio 20. C. de admin. tutor.*

5 Sequuntur enim acceſſiones ordinem & priuilegium ſui principalis, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab. cap. acceſſorium de reg. iur. in 6.*

6 *Arg. l. quod priuilegium 8. D. de poſ.*

7 Ac proinde eo tempore quo probaliter ignorari poterit, an tutor pupillo, an potius tutori pupillus deberet contrario iudicio tutelæ. Nec enim ſemper debitor eſt pecuniæ is, qui debitor eſt rationum reddendarum *l. 5. §. vlt. D. de contr. iudic. tutel. l. in rebus 18. §. vlt. D. commod.*

8 *L. 1. §. cum prælium, D. de pignor. l. vſucapio 7. C. eod.*

DEFINITIO II.

Procuratoris bona ſicut & tutoris ſunt tacite obligata pupillo, ex quo die cœpit ſe gerere pro tutore. Non etiam illius qui tanquam prædo inuaſit bona pupilli.

SImile priuilegium tacitæ hypothecæ pupillus habet in illius quoque bonis, qui cum tutor reuera non eſſet, tamen pro tutore negotia geſſit. [1] Neque enim debet hic melioris conditionis eſse quam verus tutor, ob id ſolum quod ſe tutorem mentitus ſit. [2] Non idem eſt in eo, qui cum nec tutor eſset, nec ſe pro tutore gerere vellet, tamen bona pupilli per ſpeciem adminiſtrationis inuaſit. [3] Etſi enim multo minus dignus hic eſt, cũ quo mitius agatur, [4] tamen ſola tutelæ cauſa non etiã pupilli perſona illa eſt, quæ taciti pignoris priuilegium meretur. [5] Alioqui dicendum eſset omnium, qui pupillo ex contractu vel quaſi contractu obligarentur, bona quoque omnia pignoris obligatum iri, [6] quod falſum eſt. [7] Plane an quis reuera tutor fuerit, an ſe pro tutore geſſerit hac parte hoc intereſt, quod bona tutoris non à die ſuſcepti officij obligata videri poſſunt, [8] quando nunquam ille officium ſuſcepit, ſed ab eo tantum die quo ſe tutorem falſo dixit, ſiue iam tum adminiſtrare cœperit, ſiue non. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſum in cauſa N. Bertier, & Amedei Parpillion, ant. Calend. Maij, 1593.

1 Gloſſ. ſingul. & communiter approbata. *l. pro officio 20. C. de admin. tutor.* quamuis *l. vlt. D. de tutel. & rat. diſtr.* & aliæ quas ibi gloſſ. allegat non de hypothecaria loquantur, ſed de actione perſonali, quæ olim habebat priuilegium. *l. 19. §. 1. de rebus auct. iud. poſſ.* [2] Habet

etiam

etiam pupillus priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis eius qui matrem duxit in vxorem poſt ſuſceptam ab ea legitimè tutelam & ante redditas rationes, *l. pen. C. hoc tit.* At non etiam in bonis eius qui procuratricē matrem licet teſtamento tutricem datam vxorem duxit: Decius *conſ.* 598. licet ibi contradicat modern. Pariſ. Decium ſequitur, Mantica. *Ita Senatus* pro Ioan. Paſquier contra Theodorum Rolet, Martij, 1623.

2 Nec ex dolo & mendacio ſuo lucretur, *contra l. rem alienam* 41. *in fin. D. de pign. act. l. vlt. D. de rei vindic.*

3 Animo ſcilicet deprædandi vt *in l. pupilli* 6. *§. ſed etſi quis, D. de negot. geſt.*

4 *d. §. ſed etſi quis.*

5 Datur enim hoc priuilegium cauſæ non perſonæ; & ideo tranſit etiam in hæredem, *d. l. pro officio*, iunct. *l. ex pluribus* 42 *D. de admin. tut. l. vnic. §* 1. *C. de rei vxor. act.*

6 Si ſola pupilli perſona locum faceret priuilegio.

7 Nam in ſolius tutoris bonis habet pupillus tacitam hypothecam, idque iure Codicis, nō Pandectarū, *d. l. vnic.* §. 1. *C de rei vxor. act.*

8 Quomodo tutoris bona ex die ſuſcepti officij obligata eſſe diximus *Defin. praeced.*

9 Itaque melioris in eo conditionis eſt falſus tutor, quam verus, ſed hoc propter meram caſus neceſſitatem, vt loquitur Marcellus *in l. ſi mulier* 59. §. 1. *e: aſſe. D de iur. dot.* Sic melioris conditionis interdum eſt prædo, quam bonæ fidei poſſeſſor, vt in ſpecie *l. ſi quid poſſeſſor*, 1. §. *pen. D. de herad. petit.*

DEFINITIO III.

Etiam pro adminiſtratione bonorum illius, qui per ætatem neque tutorem, neque curatorem habere potuit, tacite obligata ſunt bona illius, qui tanquam tutor vel curator geſſit.

SEd & cum quidam teſtamēto filiis ſuis impuberibus matrem tutricem dediſſet, eandemque puberibus curatricē,[1] tum per multos annos ſuperſtes factis iam omnibus liberis maioribus, eodem teſtamento deceſſiſſet, ac mater bonorum adminiſtrationem tanquam eo teſtamento ſibi quæſitam propria auctoritate vindicaſſet, Senatus pronunciauit, tametſi mater hæc neque tutrix, neque curatrix eſſe potuiſſet,[2] perinde tamē acſi fuiſſet, bona eius pro reliquis ex adminiſtratione debitis obligata intelligi debere,[3] cauſa nimirū inſpecta ſuſceptæ adminiſtrationis,[4] vt perinde eſſet acſi mater vno ante vigeſimum quintum annum impletum die curatrix effecta totius reliqui temporis adminiſtrationem nullo alio iure retinuiſſet.[5] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboiſe. 4. Id. April. 1593.

1 Vtrumque enim hodie fieri poteſt iure nouo *Auth. matri & auia, C. quo : mulier tutel. offic. fung. pot.* Et in corpore vnde ſumitur,

2 Atque cum neque tutorem, neque curatorem habere poſſent, *l.* 1. *D. de min. ...*

3 Adeovt neque ex ſuo mendacio potuiſſet ob hanc cauſam conueniri interrogatoria, *l. vlt. D. quod falſ. tutor.* iunct. *l. confeſſionibus* 11. & *l. ſec* §. ... *de interrog. in iur. faciend.*

4 *Arg. l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* iunct. *gloſſ.* & *l. vnic.* §. 1. *C. de rei vxor. act.*

5 Tutor enim, qui poſt puberem ætatem in adminiſtratione tutelæ perſeuerat, totius temporis rationem tutelæ actione reddere cogitur, *l. tutor.* 11. *C. arbitr. tutel.*

DEFINITIO IV.

Poteſt pupillus vti priuilegio tacitæ hypothecæ pro expenſis litis contra tutorem inſtituta, etiam ante redditas ab eo rationes.

TVtore vel procuratore ad reddendas rationes, & præſtanda reliqua, itemque ad expenſas litis condemnato,[1] ſi expenſæ prius taxatæ ſint quam rationes redditæ,[2] non eo minus poterit pupillus tacitæ hypothecæ priuilegium exercere pro expenſis,[3] quod fieri poſſit vt plus debiturus ſit redditis rationibus, quam quanti impenſæ ſunt.[4] Nam & ex contrario poteſt accidere, vt pupillo debeatur, & in dubio contra eum qui rationes non reddidit præſumptio eſt,[5] quem conſtat hoc ſaltem debere quod rationes reddere debet. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra.

1 Vix enim eſt, vt non debeat ob temerariam litem ad expenſas comdemnari tutor, qui pupillo ſuo rationes reddere recuſat, *l.* 1. & *tot. tit. D. de tutel. & ration. diſtr.* iunct. *l. eum quem temere* 79. *D de iudic. l. qui ſolidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. properandum* 3. §. *ſine autem alterutra C. de iudic.*

2 Nec enim rationum redditio tam facilis & expedita eſt, *l. cum ſeruus* 82. *D. de condit. & demonſtr.*

3 Quod priuilegium tacitæ ſcilicet hypothecæ ei competere diximus. *Defin.* 1. *num.* 6. *ſup.*

4 *L.* 3. §. *vlt. D. de contr. iudic. tutel. l. in rebus* 18. §. *vltim. D. commod.*

5 Præſertim cum ille in mora eſt reddendarum rationum maluitque in lite improba perſeuerare, *arg. l. deſtitiſſe* 10. *D. de iudic.* iunct. *d. l.* 3. *vlt. de contr. iudic. tutel.*

6 Adeo, vt ex hac cauſa etiam dos matris quæ tutrix fuit poſſit à filio taciti huius pignoris iure retineri, vt alibi ſcripſimus.

DEFINITIO V.

Pupillus habet priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis tutoris, etiam pro litis ſumptibus, ſed pro neceſſariis tantum.

CÆterum quod dicimus, expenſas quoque in reddendis rationibus factas priuilegium habere taciti pignoris, ad eas tantum pertinet, quas ex cauſa tutelæ ad extorquendā ab inuito tutore redditionem fieri neceſſe eſt,[1] non etiam ad eas, quæ propter tutoris contumaciam maiores factas eſſe conſtabit.[2] Cur enim tutoris contumacia nocere debeat tertio poſſeſſori, qui bona fide à tutore comparauit non ſolum ante condemnationem, ſed etiam ante contumaciam? Nimirum, vt quanto maiores ob contumaciam factæ fuerunt, eæ nō debeantur Nam quas fieri omnimodo neceſſe fuiſſet, ſi tutor iudicio adfuiſſet, eæ à tertio quoque poſſeſſore per hypothecariam repeti poterunt, ne alioqui tertio poſſeſſori proſit tutoris contumacia, quæ eidem nocere non poteſt.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Videntur enim huiuſmodi ſumptus omnino neceſſarij & conſequenter hoc priuilegio digni, *arg. l. quod priuilegium* 8. *D. depoſit.*

2 Suam enim cuique contumaciam nocere oportet non alteri. *l. factum* 154. *l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique, de reg. iur.*

3 Ex eadem enim ratione iuris & æquitatis proficiſcitur, vt tutoris contumacia aliis nec prodeſſe debeat, nec nocere, *l. abſentia* 140. & *l. non debeat alteri* 74. *eod. tit. de reg. iur, in* 6.

DEFINITIO VI.

Habet venditor retentionem rei venditæ tanquam pro pretio obligatæ, ſed non perſecutionem.

VEnditor quamdiu pretium ſolutum non eſt retinere rem venditam necdum traditam quaſi pignoris iure poteſt, etiamſi de pignore nihil conuenerit.[1] Sed poſt traditionem factam, tametſi pretium ſolutum non ſit, nec auocare poſſeſſionem poteſt, nec in eam rem ipſam exercere quaſi Seruianam, non magis quam in cæteras res emptoris, cum ex hac cauſa tacitum pignus nullum contrahatur.[2] Cui conſequens erit, vt in ea quoque re quæ vendita eſt potior cauſa ſit anteriorum creditorum hypothecariorum, quam venditoris,[3] qui non niſi perſonalem ad pretium actionem habet,[4] quique imputare ſibi debet, cur cum rem traderet ſecutus fidem emptoris fuerit, nec expreſſa pignoris conuentione ſibi melius cauerit.[5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Chappelle & Ioannæ Rippet, 5. Id. Maij, 1591.

1 *L. Iulianus* 13. §. *offerri. D. de action. empt.*

2 Nam ex venditione perſonalis tantum actio naſcitur, nō etiam hypothecaria, ſi nihil de pignore nominatim conuenerit, & facilius eſt, vt poſſidenti detur retentio, quam vt non poſſidenti actio, *l.* 1. *in princ. D. de pignor. l. ſi in area* 33. *D. de condict. indeb.*

3 Iure ſcilicet communi, quo creditores hypothecarij præferuntur chirographariis, *l. aſſiduis* 12. *Cod. qui potior. in pignor. hab.*

4 *L. procuratoris* 5. §. *plane ſi in eadem taberna. D. de tribut. act. l. quamuis* 17. *Cod. de pignor. l. licet* 7. *Defin. qui potior. in pign. hab.*

5 Is demum enim ſibi diligenter proſpexiſſe intelligitur, qui vel fideiuſſorem accepit, vel pignora, *l. ſi mandatu* 59. §. *vltim. D. mandat. l.* 4. §. *addici* 8. *D. de fideic. libert. l. debitor.* 3. *D. de ſeparat.*

DEFINITIO VII.

Pignus conuentionale inducitur aliquando ex tacita mente contrahentium, licet nihil de pignore expreſſim conuenerit.

Aliquando euenit, vt ex conuentione expreſſa pignus tacite inducatur quaſi in neceſſarium antecedens,[1] vt puta ſi conuenerit, vt liceat creditori vendere bona debitoris. Hoc ipſo enim de iis quoque obligandis actum intelligitur,[2] cum alioqui non ſit permittendum, vt aliena bona quis diſtrahat, in quibus nihil iuris habeat,[3] quantumuis verus creditor proponatur. Idem eſt ſi creditori poteſtas facta ſit ingrediendi propria auctoritate bona debitoris.[4] Quo enim iure poſſit ingredi ſi nullo modo ei ſint obligata? Quæri tamen poteſt, an hoc pignoris genus expreſſum dici debeat an tacitum, nec otioſa quæſtio eſt.[6] Etſi enim idem ius eſſe ſolet pignoris taciti & expreſſi,[7] vt qui tacitum dumtaxat habet perinde præferatur poſterioribus licet expreſſum habentibus atque ſi expreſſum ipſe habuiſſet:[8] Interdum tamen maioris effectus & poteſtatis eſt pignus expreſſum, veluti ſi creditori res ſit cum muliere ſiue expreſſam, ſiue tacitam dumtaxat hypothecam habentem, quam noſtri voluit ex priuilegio præferri anterioribus tacitam ſolum non item expreſſam habentibus.[9] Verius autẽ eſt tacitum pignus dici debere, cum expreſſa pignoris conuentio nulla interuenerit. Nec enim nouum eſt tacitum pactum inductũ ex alio quod ſit expreſſum. *Ita Senatus* in eadem cauſa de qua SC. 3. De his qui in prior.cred.loc.ſucced.

1 Quia generale eſt, vt quiſquis vult conſequens, velit etiam neceſſarium antecedens, *vulg.l.2.D.de iuriſdict. l. ad rem mobilem 56. l.ad legatum 62.D.de procurat.*

2 *Lege 3.§.poſt diuiſionem*, vbi Bartol. *D.qui potior in pignor. hab.*

3 *Tot.tit. ..de rebus alien. non alienand.*

4 Nunquam enim aut per ipſum creditorem, aut ipſo poſtulante poteſt vendi quicquam ex bonis debitoris, quin præcedat pignus aliquod ſiue cõuentionale, ſiue prætorium, ſiue iudiciale, *l.à Diuo Pio 15.* D.*de re iudic.l.non eſt mirum,36.D.de pignor.act.*iunct. *tit. de rebus auctor.iudic.poſſid.ſeu vẽnund.*

5 Bald.*ad d.§.poſt diuiſionem.*

6 *L.dotis actione 9.Cod.de ſolut.matrim.l.creditores 3.C.de pign.*

7 Cum dici ſoleat parem eſſe vim taciti & expreſſi, *l. cum quid §.vbi not.D.de rebus credit.*

8 *L.ſi is qui mihi 28.D.de iur.fiſc.l.aſſiduis 12.C.qui potior. in pign. hab.inuito licet Iuſtiniano.*

9 Sic enim vulgo noſtri accipiunt eam Iuſtiniani conſtitutionem quæ extat *in d.l.aſſiduis.*

10 Vt in ſpecie, *l.2.& 4.D.de pact.l.qui in futurum 57.eod.tit.*

DEFINITIO XXVII.

Ex ſola chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie ſecundum Pragmaticos ius tacitæ hypotheca.

INſignis Pragmaticorum fere omnium error eſt, licet in iudiciis receptiſſimus, quod putant, quoties ex chirographo agitur, etiamſi nulla pignoris conuentio & obligatio bonorum chirographi tabulis contineatur, omnia tamen debitoris bona ex ea cauſa obligata intelligi, ex quo die ſuper chirographi veritate lis conteſtata eſt inter præſentes, aut abſente per contumaciam debitore pronunciatum fuit, chirographum verum eſt.[1] Ita namque fit, vt melior ſit cauſa debitoris ex chirographo agentis, quam ſi ex inſtrumento ageret, quod publicam fidem haberet, ac à tabellione teſtibuſque, ſi voles quingentis ſubſcriptum eſſet.[2] Nuſquam enim proditum eſt ius taciti pignoris ex ſola conteſtatione aut contumacia debitoris acquiri creditori, quantumuis publico & authentico inſtrumento nitatur.[3] Quod ſi dicas, maiore priuilegio dignum videri creditorem, qui mitius egerit cum debitore, id eſt, qui cum publicæ ſcripturæ fidem poſſet exigere, priuata contentus fuit, conſequens erit, vt multo magis eodem priuilegio gaudere debeat creditor, qui debitoris fidem adeo ſecutus eſt, vt ne priuatam quidem vllam ſcripturam à debitore exegerit. Vtique enim agit hic multo liberalius;[4] & tamen idem ei dandum eſſe priuilegium, nec Pragmatici quidem auſint dicere.[5] Huic vero tam craſſo & ſupino errori cauſam illud dedit, quod ſcripto Senatus noſtri ſtylo cautum eſt, vt hypothecæ ius vindicari poſſit ex chirographo, ſtatim atque ſuper eius veritate lis conteſtata ſit, aut habita pro conteſtata.[6] Sed id ita accipi debuit, vt non prius poſſit creditor hypothecam ſibi adſerre ex chirographo, quam ſit recognitum, vt Pragmatici loquuntur, aut habitum pro recognito, per veram fictamve conteſtationem. Ideoque ad illum duntaxat caſum id pertinet, quo pignoris conuentio inſerta chirographo proponatur.[7] Nulla enim conuentione præcedente verendum non erat, ne chirographarij creditores fraudem vllam comminiſcerentur, aduerſus hypothecarios,[8] quibus ex contrario facile iniuria fieret, ſi pignoris priuata ſcriptura conſtituti ratio aliqua in eorum præiudicium haberetur, cum huiuſmodi ſcripturæ plerumque fiant prælato die.[9] Itaque æquiſſimum fuit, ita ius conſtitui, vt hypothecæ ius tum demum incipiat competere ex chirographo, cum fraudi comminiſcẽdæ ratio nulla amplius ſupereſt,[10] quod nec prius contigit, quam chirographum in iudicio exhibitum & recognitum ſit, vel pro recognito habitum, niſi trium ſaltem teſtium habeat ſubſcriptionem, quo caſu comparatur publico inſtrumento, eodemque inter creditores hypothecarios temporis priuilegio gaudet.[11] Illud igitur duntaxat concludere Pragmatici debuerunt, pignoris conuentione chirographo inſerta competere creditori ius hypothecæ ex chirographo à die recognitionis aut conteſtationis, ſiue veræ, ſiue fictæ, & quidem contra alios etiam creditores. Nam contra debitorem ipſum qui expreſſim conuenit de pignore, eiuſque heredem, nil cauſæ eſt cur non ſtatim competere debeat. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Belly, Dom. des Echelles, & Claudij Bauſſam, 3. Calend. Mart. 1593. Et rurſum in cauſa Iacobi Combet procuratoris, & Franciſci Truffon, 4. Calen. Febr. eodem anno.

1 Sic enim vulgo Pragmatici noſtri accipiunt, quod ſtylo noſtro cautum eſt, vt chirographa non niſi à die recognitionis vel denegationis ferant hypothecam, vt ſequitur in Definitione.

2 qui enim obligatus eſt etiam ex publico inſtrumento, non ideo tamen creditur bona ſua obligaſſe extra cauſas, in quibus pignus vel hypotheca tacite cõtrahitur, *§.vlt.Nouell.de argent.contract.*

3 Alioqui fruſtra & male conceptus eſſet *tit.in quib. cauſ. pign. vel hypothec. tacit.contrah.* ſi in omnibus cuſis pignus vel hypotheca tacite contraheretur.

4 qui ſcilicet nudam debitoris ſui fidem ſecutus eſt.

5 quippe qui volunt, tacitam iſtam hypothecam non naſci niſi ex chhirographi vel agnitione vel denegatione.

6 A quo demum tempore non poteſt timeri, ne quid à debitore fiat prælato die in fraudem anteriorum creditorum, cum litis conteſtatio ſit actus publicus & iudicialis, in quo non ita facile falſum fieri poteſt, *arg.leg. data 27.C.de donat.*

7 Verum enim eſt quod dici ſolet, ſupponendos eſſe terminos habiles, *vulg.l.adigere 6.§.quamuis.de iur.patron.*

8 Cùm hypothecarij quilibet præferantur chirographariis quantumvis anterioribus, *Not.in l. 1. & tot.tit.C. de reuoc.his quæ in fraud.credit.& in l.2.& tot.tit.D.de ſeparat.*

9 *Argum l.1.§.1.D.de edend.l.ſcripturas 11.Cod.qui prior.in pignor. hab.*

10 Eſt enim ſemper obuiandum fraudibus quantum fieri poteſt.

11 *d.l.ſcripturas 11.C.qui potior.in pign.hab.*

12 Vt dicemus *Defin.8. inf. de contrah. & commit.ſtipulat.* Scripſi latè *in Err.1.Decad.1.de error.Pragmat.*

DEFINITIO IX.

Etiam literæ & epiſtolæ ius habent tacitæ hypothecæ ex die agnitionis vel denegationis, exemplo chirographi.

QVod Pragmaticorum noſtrorum vſu inductũ eſſe proxime diximus, vt ex die recognitionis aut denegationis chirographi naſcatur tacita hypotheca protractum eſt ad eas obligationes, quæ ex literis & epiſtolis inducuntur. Nam & literas propria debitoris manu ſcriptas aut ſubſcriptas chirographi nomine contineri nemo ambigit.[1] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Abbatis Ambroniacenſis & D. Ioannis Baptiſtæ Cauet. Idib. Septemb. 1595.

1 Nimirum ex identitate rationis, *l. illud 32. D.ad leg. Aquil.* Nã ex ipſa nominis etymologia omnis priuata ſcriptura & manu ſcripta chirographũ appellatur, *l.ſi chirographum 24.D.de probat.*

DEFINITIO X.

Non omnis, qui præbuit aut ſaluam fecit pignoris cauſam, idcirco habet priuilegium tacitæ hypothecæ, quamuis habeat priuilegium prælationis, ſi adſit ſpecialis hypotheca.

VVlgo creditum eſt, eum, qui pecunia ſua vel præbuit, vel ſaluam fecit, aliis creditoribus cauſam pignoris, hoc ipſo habere priuilegiũ tacitæ hypothecæ, [1] iſque inueteratus Pragmaticorum noſtrorũ error eſt, quem & plerique Iudices inferiores paſſim ſequi ſolent. Ego contra ſemper putaui, non habere iſtos priuilegium tacitæ hypothecæ, ſed tantum ius prælationis, ſi expreſſam habeant hypothecam. [2] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Andreæ Mugnier Magiſtri Computorum, & Ant. de Botis, 18. Dec. 1596.

1 quod verum quidem eſt in eo, qui credidit ad refectionem & reædificationem inſulæ. Is enim habet tacitæ hypothecæ priuilegium ex Senatuſconſulto, de quo *in l. 1. D. in quibus cauſ. pign. vel hypothec. tacit. contrah. & in l. ſi ventri 24. §. 1 de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 9. de priuil. credit.* Itemque priuilegium prælationis. Sed in cæteris ſecus eſt, puta ſi quis crediderit ad emendam domum præterquam ſi nummi fuerint pupillares, *l. idem que eſt 7. in princ. D. qui potior. in pign. hab. l. 3. in princ. de reb. eor. l. pen. C. de ſeru. pign. dat. manum.*

2 de quo vide quæ ſcripſi pluribus *l. 8. Coniect. c. 11. & 12.* Ius enim prælationis præſupponit quidem ius hypothecæ in neceſſarium antecedens, ſed tacitæ non magis quam expreſſæ, at tantum alterutrius. Vide *Defin. 10. infr. tit. prox.*

DEFINITIO XI.

Bonorum ceſſio nullum taciti pignoris ius tribuit chirographariis creditoribus.

EX bonorum ceſſione facta per debitorem, non naſcitur ius pignoris in fauorem creditorum chirographariorum, [1] ſed quales fuerunt creditores ante ceſſionem, ſiue pignoratitij, ſiue chirograparij, tales remanent & poſt ceſſionem, [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis nemo poſſit ad ceſſionem admitti, quin fateatur debitum. Ex quo apparet, quam ſit erroneum, quod Pragmatici noſtri volunt, ex agnitione ſola cirographi induci priuilegium tacitæ hypothecæ, de quo ſcripſimus *Defin. 8. & 9. ſupr.* quid enim refert, an debitor agnoſcat debitum an chirographum?

2 Vt ſcilicet ex ordine iis ſatisfiat, ſeruato inter eos priuilegio non temporis ſed cauſæ, *l. priuilegia 32. D. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 17. de priuil. credit.* Iunge *l. vltim. D. de ceſſ. bonor.*

DEFINITIO XII.

Obligati ſunt fructus beneficij pro præbendis monachalibus etiam annorum præteritorum.

FRuctus beneficij, ex quibus præbendæ monachales aut aliæ ſolui debuerunt, obligati ſunt non tantum pro præbendis illius anni, quo percepti ſunt, ſed etiam pro reliquis præcedentium annorum, ſi quæ debeantur. [1] *Ita Senatus* ex tempore pro Monachis de Talloyre, contra N. Bernardum Dacquin, 24. Feb. 1596. & iam antea pleriſque Arreſtis pro iiſdem Monachis, contra alios.

1 *Argum. l. libertis 18. §. manumiſſis, D. de alimen. & cibar. legat.* Iunge *l. Lucius 12. in illis verbis, vel ſi alio anno exceſſerint, eod. tit.*

DEFINITIO XIII.

De tacita hypotheca quam filius habet in bonis patris pro rebus maternis lucris nuptialibus & aduentitiis quibuſcunque.

NOn dubitatur quin filius habeat hypothecam tacitam ex lege Iuſtiniani in bonis patris non tantum pro lucris nuptialibus, quæ liberis cõſeruari neceſſe eſt, præſertim patre ad ſecunda vota conuolante. [1] Quod & in matre iuris eſt, [2] ſed etiam pro rebus maternis, vel ex linea materna ad liberos deuolutis. [3] Sed de cæteris aduentitiis quæ filio familias aliunde obuenerint, dubitatio maior eſt, an æque filius familias aliquam tacitam prætendere poſſit hypothecam. Eadem enim Iuſtiniani conſtitutio quæ denegat, [4] concedere videtur, [5] ſicque ab interpretibus noſtris magis communiter accepta eſt, vt ſi quid pater ex eiuſmodi aduentitiis filiis bonis contra legis prohibitionem alienauerit, & generaliter pro malè geſtis & prohibitis habeat filius tacitam hypothecam, & quidem ex die inchoatæ adminiſtrationis non ex die malæ geſtionis, [6] vt omnibus creditoribus patris anterioribus, qui poſt ſuſceptam adminiſtrationem legitimam & ante malam geſtionem contraxerunt, filius præferatur, nec tantum in bonis quæ pater eo tempore habuit, ſed etiam in poſtea quæſitis. [7] Ita vt, quod valde ſingulare eſt, hypotheca hoc caſu contrahatur, priùs etiam quàm perſonalis vlla obligatio contracta ſit. [8] Pro iis vero quæ pater geſſit permittente lege, licet malè geſſerit per negligentiam & culpam, dum ne dolo malo nullam filius hypothecam habeat. [9] Et ſecundum hanc diſtinctionem me licet diſſentiente pronunciauit Senatus noſter pro Carola de Boyuin, contra D. de Siccard, die 30. Iul. 1614. Sane pro rebus vxoris paraphernalibus, quin bona mariti omnia tacitè obligata ſint, nemo neſcit. [10] Sed hæc omnia ita demum ſi nulla adſit expreſſa hypotheca quæ faciat ceſſare tacitam, vt habet Iuſtiniani conſtitutio. [11] Cæterum hypotheca quælibet tacita, ſicut ad futura quoque bona extenditur: [12] ita etiam ad iura, & actiones quæ alioquin ſub expreſſa generali bonorum mobilium & immobilium obligatione non comprehenderentur. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt in l. ſi quis prioris 8. §. *pen. & vltim. C. de ſecund. nupt.*

2 Nam in matre primum fuit ius illud conſtitutum vt apparet ex *d. §. pen.* Quomodo pœnæ ſecundo nubentium prius conſtitutæ ſunt aduerſus matres in *l. fœmina 3. eod. tit. quàm contra patres in l. generaliter 5. eod.*

3 Verba enim legis ſunt in *d. §. vlt. Maternam eis ſubſtantiam vel ex materna linea ad eos deuolutam*, vbi lineam maternam intelligo tam collateralem quàm directam, cùm lex non diſtinguat, *vulg. l. de pretio 8. de public. in rem act. l. 1. §. generaliter. D. de legat. præſt.*

4 *In l. cum oportet, §. non autem. C. de bon. quæ liber.*

5 *In §. vlt. eiuſd. leg.*

6 *Ex d. l. cùm oportet, §. vlt.*

7 Caſtrenſ. *ad d. §. vlt.* Bald. *ibid.*

8 Vt quemadmodum poteſt hypothecaria durare poſt ſummotam & extinctam principalem obligationem, ita & poſſit ante natam eam, *l. 2. C. de luit. pignor. l. cum notiſſimi 8. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Caſtr. poſt. Bald. *vbi ſupr.*

9 Caſtr. poſt Bart. & Bald. *vbi ſupr.*

10 *Ex l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

11 *In d. l. vlt.*

12 *d. l. ſi quis prioris 8. §. pen. in illis verbis, patris quoque bona quæ habet habiturusque eſt. C. de ſecund. nupt.*

13 quippe quę bonorum appellatione continentur. *l. bonorum 49. de verb. ſignific.*

14 quia tertiam ſpeciem conſtituunt à bonis mobilibus & immobilibus diſtinctam.

TIT. VIII.

QVI POTIOR. IN PIGNOR. habeant.

DEFINITIO I.

Clauſula conſtituti appoſita in pignore conditionali, non facit creditorem potiorem eo, cui poſtea ius pignoris in iis bonis quæſitum eſt, ſi conditio fiat poteſtatiua.

QVi Titio quadraginta mutuo acceperat intra triennium ſoluenda, eoque nomine ſe ac bona ſua omnia pignori obligauerat, pactum adiecerat, vt ſi ad diem pecunia ſoluta non eſſet, fundus Cornelianus eo pretio venditus tertio intelligeretur, adiecta etiam clauſula donationis, quanto pluris res eſſet: ſeque emptoris nomine fundum illum poſſidere conſtituerat, quouſque corporalem poſſeſſionẽ emptor nanciſceretur, in eum videlicet caſum, quo facta venditio

erat

erat. Medio tempore acciderat, vt legatarius quidam aduerſus debitorem hunc tanquam eius, qui legauerat, hæredem, ex teſtamento ageret, lataque ſententia in eiuſdem fundi poſſeſſionem ex cauſa iudicati miſſus eſſet. Miſſioni condemnatus hæres interceſſerat, ob idque ruſus fuerat condemnatus. Cum cœptam executionem perſequi legatarius vellet, noua per Titium creditorem interceſſio facta erat, quod is fundus ad ſe iure emptionis pertinere diceret, lapſo iam nimirum triennio, nec ſoluta pecunia, quæ intra triennium ſolui debuerat. Diſputatum eſt in publico auditorio, vtrius cauſa potior videretur? Pleriſque placebat, potiorem [1] Titium eſſe debere, quod non ſolum anterior eſſet creditor, ſed etiam hypothecarius: [2] cum ex contrario legatarius non niſi lucratiuã habens cauſam, nullum in re propria heredis prætendere pignus poſſet. [3] Ruſus, quod in eo contractu clauſula conſtituti interuenerat? quæ Titium fecerat poſſeſſorem, [4] parumque referre videbatur, quod ea clauſula non in conuentione de pignore, ſed in caſum perfectæ venditionis, ſi ad diem pecunia non ſolueretur adiecta fuiſſet. [5] Quandoquidem interceſſionis tempore conditio iam euenerat, cuius ea eſſet natura, vt quandocumque exiſtens ad contractus diẽ retrotrahi deberet. [6] Neque pactum legis commiſſoriæ, quamquam in pignoribus iure communi improbatum, [7] à legatario improbari poterat, cum debitor, qui contraxerat, & cuius præcipue intererat, non improbaret. [8] *Vicit tamen* contraria ſententia, propterea quod in eo fundo acquiſitũ eſſet legatario pignus iudiciale, [9] ex quo tempore miſſus fuerat in poſſeſſionem, [10] cum debitoris interceſſio, quæ miſſionis effectum morabatur, poſtmodum per ſententiam damnata eſſet. [11] Atqui nondum eo tempore Titius poſſidebat, ſiquidem conſtituti clauſula, quæ poſſeſſionis tranſlationem inducere ſola poterat, in eum caſum appoſita fuerat, qui nondum euenerat. [12] Porro licet caſus ille poſtea eueniſſet, non tamen potuerat clauſulæ effectus retrotrahi, vt ex tempore initi contractus poſſeſſor factus Titius crederetur, qui extremum, à quo, vt Philoſophicis noſtrorum verbis vtar, non erat habile [13] cum eo tempore, qui ſe Titij nomine poſſidere conſtituerat amplius non poſſideret. [14] Quod autem obiiciebatur, conditiones in contractibus adiectas quandocũque exiſtentes retrotrahi ad diẽ contractus, etiam in præiudicium iuris, qui alioqui medio tempore alteri quæſitum, [15] non aliter verum eſſe conſtabat, quam ſi conditio caſualis eſſet, aut mixta, nó etiam ſi poteſtatiua, [16] qualis illa erat, ſi intra trienniũ pecunia non ſolueretur. Fuerat namque in debitoris poteſtate vt ante triennium ſolueret. [17] Nec quod plerumque difficilis ſit explicatio pecuniæ facere debet, vt eo minus poteſtatiua conditio dici debeat, cũ præſtationis difficultas nihil vnquã commune habeat cũ qualitate naturaque obligationis. [18] At neque dubitari de eo poterat, quin pactum legis commiſſoriæ improbare tertius poſſet, hactenus ſaltem, vt excipiendo poſſeſſionem ſuam tueretur. [19] Illud magis obſtare videbatur, quod ceſſante quoque emptionis cauſa, Titius & anterior creditor fuiſſet & hypothecarius. [20] Nam ſi pignoris vinculum euanuiſſe quis dicat requiſito creditori per emptionem, quam valere volebat, domino fundi, [21] cum nemini res ſua pignori poſſit eſſe obligata: [22] in promptu contradictio eſt, non eo minus durare pignoratitiam, & hypothecariam actionem, ſi ex emptionis cauſa ſalua creditori res eſſe non poſſit, [23] quia verum eſt, pignus aliquando contractum nec vnquam creditori ſatisfactum eſſe. [24] Sed adhuc creditori obſtabat poſſeſſio non excuſſi debitoris, quem in confeſſo erat locupletem eſſe, abundéque in bonis habere, vnde poſſet creditori ſatisfacere. [25] Nam conſtituti clauſula, quæ nó in pignore, ſed in venditione, [26] vt diximus, adiecta fuerat, exceptionem hanc excludere non poterat, tametſi beneficium Iuſtinianeæ legis [27] imploratum proponeretur. *Ita Senatus* pro legatario ex tempore pronunciauit, Prid. Calend. Septemb. 1588. Iunge Definit. 4. infr. de pact. pignor.

1 Nam inter creditores hypothecarios quiſquis prior eſt tempore, regulariter potior eſt iure *l. 2. & 4. & paſſ. C. hoc tit.*

2 quæ ſemper minus fauorabilis eſt, *l. 4. §. ſi cum legitima, D. de doli mali except. l. quod autem 6. §. ſimili modo dicimus. D. quæ in frau. credit. l. ſuper longi 12. C. de praſcript. long temp.*

3 Nam nec hodie legatarius habet ius vllum taciti pignoris in bonis heredis. ſed tantum in bonis teſtatoris, *l. 1. vbi not. C. commun. de legat. l. fideiuſſor 26. §. vlt. D. de pignor.*

4 *L. Quod meo 18. cum ibi not. D. de acquir. poſſeſſ.*

5 Vt proinde non videtur tranſlata poſſeſſio, niſi ſub conditione quod fieri poteſt, *l. qui abſenti 38. §. 1. D. de acquir. poſſeſſ.*

6 quia in contractibus conditio, quæ non eſt mere poteſtatiua, retrotrahitur etiam in præiudicium iuris, interim tertio quæſiti. *l. 1. l. qui balneum 9. l. potior, 11. D. hoc tit.*

7 *Ex l. vlt. vbi not. C. de pact. pignor.*

8 Ne quis faciat ex perſona alterius, quod alter ille facere non poſſet, contra vulgaris iuris regulas.

9 Sic enim appellatur pignus, quod capitur in cauſa iudicati, *l. 2. & tot. tit. in cauſ. iudic. pign. capt. ſit. l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic.*

10 A quo tempore ſolet incipere etiam prætorium pignus, quo difficilius conſtituitur quam iudiciale, *l. non eſt mirum 26. §. 1. de pignor. act. l. 1. & tot. tit. C. de prator pign.*

11 quod cum euenit, retrotrahitur ſententia confirmans ad diem ſententiæ confirmatæ, *l. tutor 41. D. de vſur. l. negotiorum 24. ff. de appellat. l. vltim. ff. de re iud. l. intra vtile 39 ff. de minor.*

12 Nemo autem dixerit transferri poſſe poſſeſſionem ex contractu conditionali antequam conditio euenerit, *dict. l. qui abſenti, §. 1. de acquir. poſſeſſ. l. cedere diem 213. de verb. ſign.*

13 Debent vero extrema eſſe habilia & ipſum quoque medium vt retroactio fieri poſſit, *l. penul. vbi not. D. rat. rem hab. cum ſimilib.* (Vide Guid. Pap. *deciſ.* 512. Tiraquell. *par. 1. de iure conſtit. poſſ. amp.* 17.)

14 Nam qui ipſe non poſſidet, alium poſſeſſorem minime facere poteſt, *d. l. quod meo, vbi not. D. de acquir. poſſeſſ.* Vide pro hac Definitione conſilium elegans Decij 147. *num.* 3. & 4. poſt Bart. *in l. quoties 14. ff. de nouat.*

15 *d. l. qui balneum 9. & l. potior 11. D. hoc tit.*

16 *d. l. potior.* iunct. *l. 1. eod.* Pariſ. *conſil.* 11. *nu:* 70. *lib* 1.

17 Totum enim medium tempus liberum eſt promiſſori ad ſoluendum, *l. quod certa die 7. ff. de ſolut.*

18 *L. continuum 37. §. illud. ff. de verb. oblig.*

19 Cum etiam vitioſa poſſeſſio proſit aduerſus extraneos, id eſt qui nullũ ius habent ad agendũ. *l. vlt. ff. de acq. poſſ. l. vlt. ff. de rei vindic.*

20 Nec enim ob id minus iuris debet habere creditor, quod ſit etiam emptor *arg. l. 1. §. vlt. D. ſi quis à parent. manum. ſit.*

21 *L. penult. §. 1. in fin. ff. de except. rei indic.*

22 *L. neque pignus 45. de reg. iur. l. debitor 40. ff. de pignor. act.*

23 Nec enim videtur in cuiuſquam bonis id eſſe, quod euinci ab eo poſſit.

24 *d. l. penult. §. 1. de except. rei indic. l. grege 13. §. etiam. ff. de pignor. l. debitor 59. D. ad SC. Trebel.*

25 *Authent. hoc ſi debitor, C. de pignor.* & in corpore vnde ſumitur.

26 Aliud enim fuiſſet, ſi clauſula conſtituti appoſita fuiſſet in pignore, & imploratum proponeretur beneficium *l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.* ſecundum ea quæ ſcriſimus *Defin. 2 ſup. de acq. poſſeſſ.*

27 *In l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.*

28 Nec enim clauſula conſtituti poteſt operari vltra intentionem conſtituentis, nec ad alium finem, quam ad quem adhibita eſt, *vulg. l. non omnis 19. ff. de reb. credit.*

DEFINITIO II.

Inter creditores pignus prætorium habentes ius prælationis æſtimatur ex die executionis, ſi executio tenuit, hactenus vt poſterior exceptionem habeat excuſſionis. Sin nulla eſt executio, ex die contractus.

SI diuerſi temporis creditores, interueniente iudicis auctoritate, rem eandem pignori ceperint, diſtrahíque curauerint, [1] non ſeruatis tamen ſolemnibus, quæ ſtatuti noſtri [2] præſcribit auctoritas, tum de pignoris iure & ordine inter ſe contendant, non inſpiciemus, quis prior fuerit in executione, quæ vtrinque nulla eſt, [3] ſed quis prior in debito, pignoríſque vinculo contrahendo: [4] alioqui ſi rite facta ſit ſubhaſtatio poſtulante creditore poſterioriore, hactenus erit ille potior, vt anteriori tardius exequenti præferatur, quovſque excuſſis cæteris omnibus debitoris bonis, appareat nihil aliud eſſe, ex quo vtrique poſſit ſatisfieri. [5] Denique cuiuſlibet iuſti poſſeſſoris iure habebit exceptionem non factæ excuſſionis, [6] quam non haberet, ſi minus rite facta ſubhaſtatio proponeretur. [7] Ex inutili enim nulláque ſubhaſtatione, nec dominium transfertur, nec poſſeſſio. [8] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1595. Iunge Defin. 4. de diſtr. pignor.

1 *Ex l.à Diuo Pio* 15.*ff.de re iud.l.* 1. D.*tot. tit. C. ſi in cauſ. indic. pign.cap.ſit.*

2 *Incip.ſi in rebus,lib.* 1.*Stat Sabaud.*

3 Quia quod ipſo iure nullum eſt, effectum nullam habere poteſt, *vul.cap.non praſtat.impedimentum,cum ibi not.Extr.de reg.iur.in* 6. Text.eſt *in l.ſi & iure* 10.*D.hoc tit.*

4 Scilicet ex iure communi, quo qui prior eſt tempore, potior eſt iure in cauſa pignoris, *l.* 2.4. *& paſſ.C.hoc tit.*

5 Æquum eſt meliorem eſſe hac parte conditionem diligentioris creditoris, cui licuit vigilare ad ſuum conſequendum, *l.pupillus* 24.*D.,ua in fraud.credit.*

6 *Auth.hoc ſi debitor.C.de pign.& in corpor.vnde ſumit.*

7 Non enim alij poteſt competere hæc exceptio, quam poſſeſſori eique iuſto & titulum habenti, vt notant omnes *ad dict. Auth. hoc ſi debitor.*

8 Quamuis dici ſoleat, etiam ex contractu nullo transferri poſſeſſionem, *l.*1.*§.ſi vir.vxori,ff.de ac,uir poſſeſſ.* Nam cum hoc caſu neque dominium neque poſſeſſio transferetur, niſi ex auctoritate ſtatuti, abſurdum fuerit eam fieri tranſlationem ex ſubhaſtatione, quæ pta ſacta ſit contra formam ſtatuti. Vide *Defin.*4.*inf. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO III.

Mulier fructuaria non poteſt prætextu dotalis hypothecæ impedire, ne vſusfructus per æs alienum minuatur. Itaque legatum repudiare debet.

VXor, cui maritus teſtamento bonorum ſuorum omniũ vſumfructum legauerat, ſi à creditoribus hæreditariis non actione quidem perſonali quæ contra ſolum hæredem competit,[1] ſed quaſi Seruiana conueniatur,[2] creditoris intentionem excludere non poteſt prætextu dotalis hypothecæ quantumlibet anterioris, ſi non vſusfructus legatum repudiet: ſiquidem vt legatum valeat, neceſſe eſt, aliquid in eo ineſſe vtilitatis,[3] quod ipſum æris alieni exſoluendi gratia minui & poteſt, & debet.[4] Quamquam enim æris alieni onus hæredem ſequitur, non vſufructuarium,[5] hactenus tamen tenetur vſufructuarius, vt bonorum hæreditariorum diſtractionem, atque ita vſusfructus ſui diminutionem pati cogatur, vt creditoribus ſatisfiat.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Carolo de Motz, contra viduam procuratoris Alberti, 5. No. Decemb. 1588.

1 *L.vlt.C de Hered.action.l.*1.*C.ſi cert.petat. l.* 3. *&* 2.*C.ſi vnus ex pluribus hered.debit.vel credit.*

2 Quæ ſcilicet cum in rem ſit, poteſt exerceri contra quemlibet poſſeſſorem, *l.pignoris* 17.*ff.de pignori.l.pignoris* 25.*C.eod.l.eſt in arbitrio* 14.*C.de oblig.& act.*

3 *L.ſi creditori* 29.*§.vlt.& l.ſeq.de leg.*1.

4 Semper enim potior eſt cauſa æris alieni, quam legatorum, *l.vlt.§.ſin vero creditores. C. de iur. delib.l.*6.*§. ſimili modo, quæ in fraud. cred.*

5 *d.l.vlt. C.de hered. act.* quia æris alieni onus non ſequitur ſingularem ſucceſſorem, *l.*1.*§.ſi hæres.D.ad SC. Trebell.l.æris alieni* 15. *C. de donat.*

6 *L.vlt.*vbi Bart. & alij notant.*ff.de vſufr.legat.*

DEFINITIO IV.

Pro periculo futuræ euictionis non poteſt quis tanquam creditor anterior impedire, ne poſterior interim ius ſui pignoris exequatur. Et quomodo pronunciandum ſit?

QVi à debitore fundum emit aut in ſolutum accepit, caúitque ſibi de pignore bonorum omnium debitoris in eum caſum, quo euictio ſequeretur, ſicuti ante ſecutam euictionem de euictione agere non poteſt,[1] ita nec intercedere, quo minus cæteri creditores pignoratitij, licet poſteriores pignorum ſuorum iura perſequantur,[2] hoc ſolo prætextu, quod in eo res ſit, vt euinci aliquando poſſit fundus venditus aut in ſolutum datus.[3] Quamdiu enim euictus non eſt, ius pignoris, quod ex cauſa euictionis in aliis debitoris bonis acquiſitum eſt, omnino conquieſcit,[4] quemadmodum & quaſi Seruiana actio, quæ pro pignore datur.[5] Si tamen interceſſio perperam facta ſit,[6] obſeruare iudex debet, vt non ſimpliciter & abſolute interceſſorem condemnet, ſed addito hoc temperamento *quant à preſent.* 7. nimirum, ne alioqui eueniat, vt pignoris perſecutio prius etiam quam nata fuerit, iudicati poteſtate extincta videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Cal. Mart. 1590.

1 Quia non aliter committitur ſtipulatio, quam ſi emptori non liceat habere, *l.habere licere* 57.*& paſſ.ff.de euict.*

2 Scilicet in alias res debitoris, quas ponimus cæteris creditoribus fuiſſe obligatas.

3 Quod enim poteſt euinci, non ideo habetur pro euicto. Et idcirco etiamſi res ab alio vindicetur, non tamen de euictione interim agendum eſt, ſed ad rem defendendam, *l.an eperuit.§.mora.ff.de euict.*

4 Qua ſcilicet nihildum abeſt emptori. Prius enim eſt, vt obligatio principalis, naſcatur, quam vt acceſſoria.

5 Non enim naſcitur hypothecaria actio, quæ non niſi acceſſoria eſt, ante principalem, quauis poſſit durare etiam poſt principalem extinctam, *l.*2.*vbi not. C.de luit.pignor. l. cum notiſſimi. C. de præſcript.* 30.*vel* 40.*annor.*

6 Quod contingit, quoties nihil adhuc intereſt eius, qui intercedit, cum nemo audiatur ſiue agendo, ſiue accipiendo, niſi eius interſit, *l.ille à quo* 13.*§.ſi de teſtamento, D. ad SC.Treb.l.*3.*§.* 1.*de verb.oblig.*

7 Vt ceſſante cauſa ceſſet effectus condemnationis, *arg.l.ab his* 10. *§.auctus,ff.de vocat.& excuſ.muner.*

8 Cum tamen abſurdum ſit dicere, actionem extingui priuſquam nata ſit, *l.ſi ad diem* 46.*l.Titio vſufructus* 96.*ff. de condit. & demonſtr.*

DEFINITIO V.

Reſtitutio in integrum per anteriorem creditorem impetrata, qui per dationem in ſolutum creditor eſſe deſierat, non reſtituit ei pignus in præiudicium creditoris poſterioris, cui medio tempore fuit ius quæſitum.

ANterior creditor, cui bona debitoris omnia erant obligata, fundum, à debitore in ſolutum acceperat, atque ita debitorem ceteráque bona eius vniuerſa ab omni obligatione liberauerat. Cum poſtea in integrum reſtitutus eſſet aduerſus contractum tanquam immodica læſione deceptus, petebat vt priſtinum ius ſui pignoris, & inter alios creditores ordinem recuperaret, quem accepta ſolutione amiſiſſet. Placuit id ei concedendum non eſſe propterea, quod pignus aliis creditoribus medio tempore vtiliter quæſitum, temporiſque priuilegium iis inuitis ex poſt facto adimi nec poſſet, nec deberet.[1] Itaque quamuis dici ſoleat, per in integrum reſtitutionem omnia in priſtinum ſtatum reſtitui,[2] tamen in propoſito id non obtinet, cum intercedens ius creditorum, qui ſubſiſtente adhuc datione in ſolutum cum liberato debitore contraxerunt, impediat, ne libera ſit poteſtas reſtitutionis, ne quid in præiudicium eorum fiat.[3] Probabilius fortaſſe quis moueatur ex eo, quod ſi prior creditor nouatione facta eadem pignora cum aliis acceperit, ſuperioris temporis ordinem retinet, quaſi ſibi ipſi & in ſuum ipſius locum ſuccedens.[4] Sed ſunt iſta diſſimilia. Nouatio enim, licet priorem obligationem perimat,[5] non tamen efficit, quo minus creditor maneat is, cui nihildum ſolutum eſt.[6] At qui fundum accepit in ſolutum, deſiit eſſe creditor.[7] Nec quod reſciſſo contractu rurſum creditor eſſe incipit, facere poteſt, vt eodem iure cenſeri debeat, cum imputare potius ſibi poſſit & cur ita contraxerat vt omnem deleuerit obligationem, & cur ſubinde contractu reſcindi voluerit.[8] Plane imperata per debitorem reſtitutione,[9] locus quæſtioni eſſe non poteſt, quando nec aliter is audiendus eſt quam ſi non modo debitum efferat, ſed ipſum quoq; pretium integrum contractus, ſi fundus in ſolutum datus pluris æſtimatus fuerit quam creditori deberetur.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg.l.vlt.D.de pact.l.non debet alteri* 74.iunct.*l.id quod noſtrum* 11.*de reg.iur.*

2 *L.quod ſi minor,*24.*§.reſtitutio.ff.de minor.l.vnic.Cod.de reput.quæ fiant in iudic.in integr.reſtit.*Adde *l.*1.*C.de ſentent.paſſ.& reſtit.*

3 Quia quod ad alios creditores pertinet, res non eſt integra, qui fortaſſe non contraxiſſent cum debitore adhuc obligato. Reſtitutio autem nihil operatur, cum res integra eſſe deſiit, *d.l.quod ſi minor.§.Scæuola.*

4 *L.*3.*creditor* 12.*§.Papinianus,alias l.ſi prior.*13.*D.qui potior.in pign.hab.l.ſi prior,C.ſi plur,C.de his qui in prior.cred.loc.ſucc.*Boër.*quæſt.* 13. *num.*34.

5 *L.*1.*ff.de nouat.& de legat.*

6 Cum nouatio ſic obligationem perimat, vt eam tamen transfundat in ſequentem, *l.*1.

7 Quia

7 Quia nihil intereſt, an ſoluatur pecunia, an vero fundus aut alia res pro pecunia detur in ſolutum volenti creditori, *l. cum à quo 36. & l. ſi ʒ. C. de ſolut.*

8 Nunquam autem ſuccurrendum ei, cui aliquid imputari poteſt, *l. cum poſtulaſſem 44. §. 1. ff. de damno infect. cum ſimilib.*

9 Forte quod pro minoris quantitatis debito in ſolutum dederit rē longe maioris pretij. Nā & ex ea cauſa maior reſtitueretur perinde ac contra venditionem, cum datio in ſolutum venditionis inſtar obtineat, ſcilicet ſi læſio immodica eſſet ac vltra dimidiam, *ex l. 2. vbi not. C. de reſcind. vendit.*

10 *d. l. 2. C. de reſcind. vendit.*

DEFINITIO VI.

Conſtituti clauſula inutilis eſt aduerſus anteriorem creditorem, qui habet corporalem poſſeſſionem. Et in quo maior ſit poteſtas traditionis, quam conſtituti.

POſterior creditor, qui pignoris poſſeſſionem ſibi per clauſulam conſtituti quærere voluit, non idcirco poſſeſſionem auocare poteſt ab anteriore creditore, qui iam tum in reali & corporali pignoris poſſeſſione fuit niſi oblato prius debito.[1] Nam cum creditor, cui poſſeſſio tradita eſt, ſibi poſſideat, præterquam ad ſolam vſucapionis cauſam,[2] in eoque differat à commodatario, depoſitario, & cæteris huiuſmodi, qui non ſibi, ſed alij poſſident,[3] conſequens eſt, vt nullius momenti ſit conſtitutum ab illo factum, qui eo tempore amplius non poſſideret.[4] Idémque eſſet; tametſi eadem pignoris poſſeſſio realis non corporaliter per traditionem, ſed per ſolam conſtituti clauſulam in anteriorem creditorem tranſlata proponeretur.[5] Id enim ad illius clauſulæ vim & poteſtatem inducendam omnino requiritur, vt eo tempore quis reuera poſſideat, quo ſe conſtituit alieno nomine poſſidere.[6] In quo ſane minor vis eſt clauſulæ, quam traditionis ad transferendam poſſeſſionem. Nam ſi debitor corporalem pignoris poſſeſſionem, quam ſe anterioris creditoris nomine habere conſtituiſſet, in poſteriorem creditorem, quin & in alium quemlibet poſtea per traditionem tranſtuliſſe, vtique interuertiſſet anterioris creditoris poſſeſſionem,[7] cui proinde neceſſe eſſet reuocatoria condictione ex lege Iuſtiniani agere, vt propriam poſſeſſionem auocaret.[8] Quod tamen nihil neceſſe eſt, cum ſola conſtituti clauſula interuenit. An quia per eam clauſulam minus transferatur vera realiſque poſſeſſio quam per traditionem? Minime.[9] Sed quia traditio facti eſt non iuris,[10] ob idque prodeſt ad transferendam poſſeſſionem, quæ facti quoque eſt;[11] & conſequenter ad interuertendam poſſeſſionem anterioris creditoris, cuius nomine conſtituerat debitor ſe poſſidere, quamuis nullo iure ita debitor faciat.[12] Clauſula vero conſtituti, licet transferat etiam realem veráque poſſeſſionem, fictitius tamen eius transferendæ modus eſt, iuris ciuilis fictione introductus, quæ iuris fictio ei fauere non poteſt, qui nullo iure poſſeſſionem in hunc transferre vult, quam in alium iam tranſtulerat. Hic itaque non tam alienam poſſeſſionem interuertere, quam nihil omnino agere exiſtimandus eſt. *Ita Senatus* in cauſa D. Henrici Bay, & Dominæ Marchion. de la Chambre, Prid. Id. Decembr. 1590.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere poſſit: *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

2 *L. pignori 15. ff. de vſucap.* iunct. *l. ſerui 16. eod.*

3 *L. ſi quis ante conduxit 10. §. 1. ff. de acq. poſſeſſ.*

4 *L. quod meo 18. cum ibi notat. eod. tit.*

5 Siquidem clauſula conſtituti, licet ſit fictitius modus transferendæ poſſeſſionis, transfert tamen veram & realem poſſeſſionem, nec minus naturalē quā ciuilem, vt notant omnes *ad d. l. quod meo.*

6 Nec enim poteſt alium poſſeſſorem facere is, qui ipſe non poſſidet, *l. 1. §. Scæuola, ff. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

7 *L. ſi de eo 40. §. 1. ff. de acquir. poſſ.*

8 Ea actione, quam appellant auocatoriam ex conſtituto, *l. vlt. C. eod. ill. tit.*

9 Vt dixi *num. 5.*

10 *L. conſilio 7. §. vlt. D. de curat. furioſ.*

11 *L. 1. §. ſi vir vxori, iunct. §. præced. ff. de acquir. poſſeſſ. l. 1. §. Scæuola,* D. *ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

12 Nam extra cauſam poſſeſſionis eſt quærere, an iuſta ſit an iniuſta, *d. §. ſi vir. vxori, & l. quod vxor. 16. eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet obligatam litis æſtimationem pro ſumptibus in litem factis præfertur omnibus, etiam anterioribus.

IN ea pecunia, quæ debitori ex condemnatione quæſita eſt, præfertur hypothecariis creditoribus is, qui pro litis ſumptibus obligatam habet ſiue expreſſe, ſiue tacite, litis æſtimationem, licet poſterior ſit tempore.[1] Nam ſicuti fructus non dicuntur, niſi qui deductis expenſis ſuperſunt,[2] ita neque aliud ex condemnatione quæſitum videri poteſt, niſi quod ſupereſt detractis ſumptibus iis, quos ad vincēdum protogari neceſſe fuit.[3] Vt taceam, quod iure communi obtinet, vt qui pignoris cauſam ſaluam fecit potior ſit anterioribus in eo pignore.[4] Hic vero plus præſtitit, qui pignoris cauſam non tam ſaluam fecit, quam præbuit:[5] cum ſi ſumptus illi facti non eſſent, neque debitor condemnationem nunc haberet, neque creditor ipſius ius pignoris in ea pecuniæ quantitate, quam condemnatio attulit.[6] *Ita tractatum eſt* menſ. Feb. 1591.

1 Contra vulgarem iuris regulam, quæ vult, in pignoribus eum priorem eſſe iure, qui prior eſt tempore, *l. 2. 4. & paſſ. C. hoc tit.*

2 *§. fructus vlt. l. ſi à domino 36. ff. de petit. hered. l. quod in fructus 46.* D. *de vſur.*

3 Cum ſine ſumptibus litigari non poſſit, *l. minoribus 6. D. de minoribus, l. quod debetur 51. D. de pecul. l. petitor 30. D. de liber. legat.*

4 *L. interdum 5. & ſeq. D. hoc tit.*

5 Plus autem eſt præbere cauſā pignoris, quam ſaluam facere. *arg. l. licet 7. C. hoc tit.* iunct. *l. quamuis 17. C. de pign. §. hic conſequens, Nou. 97. de æqua dot.*

6 Cùm ante condemnationem ne ſciri certo poſſit, an & quid aut quantum debeatur: quia ſola conteſtatio & negatio facit rem dubiam, *l. vlt. C. quib. ad liber. proclam. non licet.*

DEFINITIO VIII.

Poteſt idem creditor & anterior eſſe & poſterior, pro diuerſitate debitorum.

ANterior creditor pignoratitius, ſi à poſteriore idem pignus perſequente, & anterius debitum offerente, per quaſi Seruianam conueniatur, retinendi pignoris ius non habet pro poſteriore debito etiam hypothecario, multo minus pro impenſis ex cauſa poſterioris illius debiti factis, quoniam inter creditores temporis ordinem pro debitorum varietate ſeruari neceſſe eſt, nec quicquam vetat eundem ſeipſo priorem in credendo & poſteriorem videri diuerſis reſpectibus.[1] Nam quod dici ſolet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe,[2] ita verum eſt, ſi creditori pignus poſſidenti res ſit cum debitore, non etiam ſi cum alio creditore, licet poſteriore:[3] niſi ponas chirographariam pecuniam iam tum fuiſſe debitam, cum ſecundus creditor contraxit.[4] In ea namque anteriorem potiorem eſſe debere verius eſt, ne ſemel ei quæſitum ius retinendi pignoris ex contractu cum alio inito damnum patiatur.[5] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Macognin, & N. Vulliod. 4. Calend. Iun. 1591.

1 *L. creditor 12. §. ſi idem his, & l. quærebatur 20. ff. hoc tit.*

2 *L. vnic. C. ill. tit. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

3 Quia inter creditores regulare eſt, vt qui prior eſt tempore ſit etiam potior iure, *l. 2. 4. & paſſ. C. hoc tit.*

4 Quo caſu verum eſt, iam dum fuiſſe acquiſitum priori creditori ius retentionis etiam pro chirographaria pecunia, *d. leg. vnic.*

5 Quod eſſet iniquum, *l. vlt. ff. de pact. l. Granius 71. §. pen. ff. de fideiuſſ.* (Obſerua autem creditorem anteriorem potiorem eſſe non tantum in ſorte, ſed etiam in vſuris aliiſque acceſſionibus ex *l. Lucius 8. D. hoc tit.* Sed hoc ita ſi pro vſuris aliiſque acceſſionibus hypotheca aliqua conſtituta ſit, vt in *d. l. Lucius*, vbi accepta fuerant pignora tam pro vſuris, quàm pro ſorte. Alioqui non poteſt creditor qui pro vſuris, cæteriſque acceſſionib. nullam hypothecam habet, potior eſſe cæteris creditoribus pignoratitiis. Nam vſuræ & litis expenſæ, cæteræque acceſſiones ſiquidem habeant hypothecam habent eundem ordinem hypothecæ, quem ſors ipſa *d. l. Lucius.* Sed non ſemper habent hypothecam quam ſors habet. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua *Defin. 11. ſup. commun. de legat.*)

DEFI

DEFINITIO IX.

Creditor mariti poſterior, qui anteriora dotalium pignorum iura obligata habet, præferendus eſt anterioribus mariti creditoribus, qui ſint poſteriores muliere in hypothecis dotalibus.

VIr & vxor in cauſam communium alimentorum, vt ſe ſuoſque exhiberent, mutua centum à te acceperant, ſeque in ſolidum ſinguli obligauerant, datis etiam pignori generaliter bonis omnibus, & ſpecialiter iis, quæ maritus vxori pro dote cum clauſula conſtituti obligauerat. Si alius mariti creditor te anterior idem pignus ex proprio contractu perſequatur, tuendus eris in poſſeſſione, eique præferendus propter ius mulieris, quod in perſona tua concurrit, [1] cum ſit illa vtroque anterior. [2] Nec de illo quærendum erit, an ius ab ea ceſſum habeas nec ne? Sufficit enim eſſe te in poſſeſſione eius rei, quæ & mulieri à marito priuſquam aduerſario tuo & à muliere tibi obligata ſit: [3] poſteaquam placuit pignus pignori dari poſſe, [4] & ex ea pignoris datione nomen quoque, quo pignus datum eſt, ſaltem ad concurrentem vſque pignoris æſtimationem ceſſum intelligi. [5] Rurſus non diſtinguemus, an dotis reſtituendæ caſus iam euenerit, an non. Quid enim refert, cum marito conſentiẽte pignus conſtituitur, & ex ea cauſa, & qua diminuere dotem etiam conſtante matrimonio liceret? [6] At quidni liceat mulieri conſtante quoque matrimonio ius hypothecæ ſibi competens in alium transferre, à quo viciſſim pecuniam aut quid aliud accipiat, cùm & gratis illud remittere marito poſſet, dum ne aliquod ex ea te damnum doti immineret? [7] Denique nec ad rem faciet, quod mulier, quæ tibi pignus ſuum pignori dedit, alia bona doti æquipollentia peneſſe habere proponatur. Nam cum ex eius perſona tibi ius competat retinendi pignoris, æquius eſt aduerſus eam, quam contra te actionem dari aduerſario tuo, vt imputata pignoris tui æſtimatione in dotis ſolutionem, ſi quid illa ſupra dotem poſſideat, reſtituere compellatur. [8] Neque enim prætextu dotis cæterorum creditorum ita impederi oportet, ſi omnibus ſatisfieri ex ordine poſſit. [9] *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Sept. 1592.

1 Cum ipſe tibi bona ſua omnia obligauerit & conſequenter iura ipſa pignoris, quæ habuit in bonis mariti, *l. nomen* 4. *C. quæ res pign. oblig. poſſ.*

2 Nam qui ab anteriore creditore cauſam habet potior eſt poſterioribus in ea re, quæ anteriori fuit obligata, *l.* 1. *& tot. C. ſi antiq. cred. pig. vendid.* Quod obtinet etiam in chirographariis creditoribus, *l. ſi venter* 24. *§. vlt. D. de reb. auct. iudic. poſſid. alias l.* 9. *de priuil. credit.*

3 quoniam ſcilicet iura re alia tranſeunt etiam ſine ceſſione, *l. ſi tertium* 6. *§. ſi quis prius.* vbi Bart. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

4 *L.* 1. *&* 2. *C. ſi pignus pignor. dat. ſit. l. grege* 13. *§. cum pignori. D. de pignor.*

5 *L. ſi conuenerit* 18. D. *de pignor. act. l nomen* 4. *C. quæ res pign. oblig. poſſ.*

6 *L. quamuis* 29. *ff. ſolut. matrim. Not. ibid. & in l. vnic. Cod. ſi conſt. matr. dot. ſolut. ſit.*

7 *L. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.* Nec enim remiſſio pignoris, donatio eſt, *l.* 1. *§. cum venditor, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. etſi pignus* 18. *D. quæ in fraud. cred.*

8 Ne alioqui dotis ſolutionem bis conſequi velle videatur. Mulieri enim ſolutum videtur, quod ea mandante aut conſentiente creditori ipſius ſolutum eſt, *l. vero procuratori* 12. *ff. de ſolut. l. quamuis* 40. *§. vlt. & ſeqq. ad SC. Trebell.*

9 Hactenus enim fauemus doti ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur, *l. aſſiduis* 12. *C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Qui credidit ad emendam domum, non habet priuilegium tacitæ hypothecæ, multo minus prælationis, niſi ſpecialiter conueneris de pignore. Secus in eo, qui credidit ad refectionem.

CReditor, ex cuius pecunia fundus comparatus eſt ſicut nullam eo nomine tacitam hypothecam habet, quam habet is, qui ad ædificij reſtitutionem credidit, [1] ita nec ſi expreſſam hypothecam habeat generalem, priuilegium ob id vllum habet, vt cæteris creditoribus anterioribus præferatur. [2] Solius enim pupilli ius illud eſt, vt ſi ex eius nummis res empta ſit, non ſolùm tacitæ hypothecæ priuilegium habeat, ſed etiam prælationis. [3] Sanè ſi nominatim & ſpecialiter conuenerit, vt is ipſe fundus obligatus ſit ei, ex cuius pecunia emitur, & eiuſmodi pignoris conuentio facta ſit ſtatim, id eſt, eo ipſo inſtanti, quo pecunia creditur, aut fundus comparatur, aut in continenti locus erit priuilegio, [4] non ratione illa ſola, quod huius creditoris pecunia pignoris cauſam præbuerit, vt in eo dici ſolet, qui ſaluam fecit pignoris cauſam, [5] (minus enim eſt pignus præbere, quam ſaluum facere, alioqui perinde vtroque caſu priuilegio locus eſſet. [6]) Sed quod, cum pignoris cauſam præbeat, permittendum ei ſit, vt quam vult initio legem dicat, qui ſcil. non aliter erat contracturus: [7] nec proinde cæteris anterioribus creditoribus pignoris cauſam præbiturus. [8] Eſtque hic vnus & ſingularis fortaſſe caſus, in quo ſpecialis hypotheca vtilior eſt, quam generalis. [9] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8. Cal. Dec. 1591. Et rurſum pro D. Abbate Ambroniacenſi, contra N. Daniguon, 14. Cal. Febr. 1593.

1 Hic enim non ſolum hypothecam tacitam habet, ſed etiam ius prælationis in re, ad cuius refectionem credidit, *l. interdum* 5. *ff. hoc tit.* iunct. *l.* 1. *ff. in quib. cauſ. pign. vel hypoth.*

2 quia ſcilicet non intereſt reipublicæ, an huius vel illius ſit hic fundus. Diuerſum eſt, ſi quis crediderit ad emendam nauim. Is enim habet priuilegium non tacitæ hypothecæ, ſed prælationis inter creditores chirographarios, *l. quod quis* 34. *ff. de rebus auctor. iud. poſſid. alias, l.* 19. *de priuileg. cred.* quia multum intereſt reipublicæ, vt nauis ſit eius, qui negociationem maritimam exercere velit aut per alium, quomodo vult vtique qui emit, qui vendit. Dixi *lib. coniect. cap.* 11. *&* 12.

3 *l. idémque eſt* 7. *D. hoc tit.* Quidni enim haberet pupillus vtrumque ius & tacitæ hypothecæ & prælationis in re ex ipſius nummis comparata, cum habeat etiam vtilem vindicationem, *l. ex facto* 52. *§. plane, ff. de pecul. l.* 3. *C. arbitr. tutel. not. ad l. ſi vt proponis* 8. *C. de rei vindica.* Vide tamen quæ ſcripſi *Defin.* 10. *ſupr. tit.*

4 *L. quamuis* 17. *C. de pignor. l. licet* 7. *C. hoc tit.*

5 De quo in *l. interdum* 5. *& ſeq. D. eodem.*

6 quod tamen non ita eſt, *d. l. quamuis & d. l. licet.*

7 *L. vlt. C. de pact. inter empt. & vend. l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. venditor* 13. *D. commun. præd.*

8 Et ideo non poſſent creditores, quamuis anteriores conqueri vllam vbi factam eſſe iniuriam ab eo, qui credidit ad emendã rẽ.

9 Nam extra hunc caſum tantum poteſt generalitas in ſuo genere, quantum ſpecialitas in ſua ſpecie, *l. ſemper ſpecialia* 147. *& ibi not. D. de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Nihil iuris poſſeſſori tribuere poteſt pignus antiqui ſui auctoris, quod extinctum ſit confuſione per aditionem quæ habeat etiam vim ſolutionis.

CVm filius tanquam patris hæres, maternæ dotis debitor, matri quoque poſtea hæres extitiſſet, ac poſtea fundum, qui pro dote obligatus fuerat cum clauſula conſtituti, medio tempore proprio creditori obligatum, alteri vendidiſſet, placuit emptorem à poſteriore creditore conuentum, ſiue hypothecaria, [1] ſiue condictione ex Iuſtinianea lege, [2] nullam habere poſſe defenſionem ex ea cauſa, quod idem fundus anteriore iure pignoris pro dote matris obligatus fuiſſet, eumque mulier, quamdiu vixerat, poſt mariti mortem poſſediſſet. Confuſa enim per aditionem & conſolidationem obligatio, [3] ſicut venditori, in cuius perſona confuſio facta fuerat, amplius prodeſſe non poterat, [4] ita neque emptori, quem conſtabat non plus iuris ex emptione nactum fuiſſe, quam venditor habuiſſet. [5] Nec quod poſt venditionem pignoris dominium penes alium quam creditorem eſſe cœperat, facere debebat, vt extincta obligatio reuiuiſceret. [6] Id enim tum obtineret, cum ex antiquiore aliqua cauſa dominium creditori oblatum eſſet, [7] poteſtate ſcilicet euictionis tollente intellectum acqui-

 ſitionis

ſitionis dominij. [8] In propoſito autem non vibebatur euictum creditori dominium, quod voluntaria alienatione tranſlatum eſſet in emptorem iam eo tempore, quo debitum creditumve vllum eſſe deſiiſſet. [9] Neque rurſus ad rem pertinuit, quod non ſolum pignoris nomine retentio, ſed etiam Seruiana actio durat, quamdiu verum eſt, reuera ſolutam non eſſe pecuniam, tametſi per aditionem extincta ſit principalis obligatio. [10] Nam id eo demum caſu procedit, quo confuſionis tantum vim habeat aditio, non etiam ſolutionis. [11] Si quidem fieri non poteſt, vt Seruiana non tollatur, ſoluta quomodocunque pecunia. [12] Atqui hæreditatis aditio, quoties debitor creditori ſuccedit, vel contra ſolutionis quoque vim habet, ſi modo hæreditatis emolumentum, quantulumcumque illud futurum ſit, penes hæredem remaneat, nec ad alium deuoluatur, licet alioqui ſoluendo non ſit, [13] quia ſoluendo eſſe intelligitur hæreditas, quæcunque hæredem inuenire poteſt, [14] & hæres cum debitoris aut creditoris ſui hæreditatem adit, ſibi ipſi ſoluere, ſecúmque compenſare intelligitur. [15] Conſequens ergo erat, vt in ea re, quam emptor hic poſſideret, ſecundus creditor non tam potior quàm ſolus reperiretur. [16] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra parochum de Barby. Idib. Febr. 1593.

1 quæ auocat poſſeſſionem alienam, *l. ſi cum venditor 66. §. 1. D. de euict.*

2 *In l. vlt. C. de acq. poſſ.* quæ auocat propriam ipſius agentis poſſeſſionem, vt dixi *Defin. 1. ſupr. de acq. poſſ.*

3 Confuſio enim contingit, quoties in eadem perſona concurrit ius debiti & crediti, *l. debitori 7. vbi not. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiuſſor. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio. D. de ſolut.*

4 Siquidem confuſio eſt legitimus modus tollendæ obligationis ſicut & ſolutio, *d. §. aditio. l. quæ dotis 33. D. ſolut. matr.*

5 *L. quod ipſis 143. l. inuitus 156. §. plerumque, de reg. iur.*

6 quamuis interdum reuiuiſcat hypothecaria, quæ per confuſionem & conſolationem dominij fuerat extincta, *l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*

7 *Vt in ſpecie, d. l. penult. §. 1.*

8 Exemplo eius quod ſcribit Papinianus. *in l. ſi patrimonij 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

9 Nemo enim poteſt rem ſibi euincere.

10 *Dict. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l. grege 13. §. etiam. D. de pig.*

11 *Dict. l. debitori 50. ff. de fideiuſſ. d. l. Stichum 95. §. aditio. de ſolut.*

12 *L. ſi rem 9. §. omnis pecunia. ff. de pignor. action.*

13 L. *quæ dotis 33. D. de ſolut. matrim.*

14 *L. libertus 56. D. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. falcid.*

15 *D. l. quæ dotis, l. cùm pater 77. §. Titio fratri, antepenult. de legat. 2.*

16 Vt Papinianus loquitur *in l. 2. D. qui potior. in pig. hab.*

DEFINITIO XII.

Poſterior creditor interdum præfertur anteriori, ſcilicet, ſi quantitas anteriori debita non ſit liquida, & quomodo tamẽ anteriori hoc caſu proſpiciendũ ſit?

SI duo, pluresve diuerſi temporis creditores quaſi Seruianam exerceant aduerſus tertium poſſeſſorem, præferri quidem ſolet is, qui tempore anterior eſt, adeoque in totum, ſi poſterior non offerat, cuiuſcunque tandem pretij ſint pignora, id eſt, licet ex eorum venditione vtrique ſatisfieri commode poſſit. [1] Quoniam hypothecæ ius eſt indiuiduum, [2] nec cogitur creditor, cui vel vnus nummus deeſt, contentus eſſe parte pignoris ad concurrentem vſque debiti quantitatem, [3] niſi cum poſterior creditor præ inopia offerre non poteſt, [4] aut cum de addicendis dominij iure, dandiſve in ſolutum pignoribus diſputatur. [5] Sed tamen accidit aliquando, vt eum, qui poſterior eſt, in poſſeſſionem mitti priorem oporteat. Nimirum ſi de anterioris debiti quantitate nódum ſit cognitum, & per ipſius anterioris creditoris morá acciderit, quo minus cognoſci potuerit. [6] Neque enim ea mora & fruſtratio imputari vel nocere debet poſteriori, [7] qui dolo culpaque caret, ſi nó offerat, quamdiu ignorat, quid quantum debeatur. [8] Enim vero ſi anterior ille creditor pignoris poſſeſſionem iam nactus ſit, ſiue per traditionem, ſiue per clauſulam conſtituti, non eſt æquum aut rationi conſentaneum, vt propter ſolam debiti incertitudinem anteriori creditori quæſita poſſeſſio auferatur. [9] Quid ergo? Mittendus quidem erit in poſſeſſionem pignoris poſterior creditor, de cuius iure in promptu conſtat, & cui non poteſt imputari, cur non offerat anteriori; [10] ſed ea tamen lege, vt ante omnia ſatisfiat anteriori, eidemque poſſeſſori. In eámque rem certum aliquod, & quantum fieri poteſt, breue tempus conſtituendum eſt, [11] intra quod iubeatur ipſe docere, quid ſibi quantumque debeatur. Sic enim vtrique commodiſſime, nullaque alterutrius iniuria conſuletur. [12] *Ita Senatus* in in cauſa N. Stephani D inome, & R.D. Epiſcopi Bellicenſis, Ioannis Gothofredi Ginod, Senatoris optimi, 14. Calend. Mart. 1594.

1 *L. 2. l. 4. & paſſ. C. hoc tit.* Nec enim ad hunc caſum pertinet quod ſcriptum eſt *in l. pro debito 7. C. de reb. auct. iud. poſſid.* quæ locum habet in chirographariis tantum creditoribus, vt alibi ſcripſimus.

2 *L. rem hæreditariam 65. D. de euict. in executione 85. §. pen. ff. de verb. oblig.*

3 *L. quamdiu 6. Cod. de diſtr. pignor. l. 2. C. debitor. vend. pign. impedi non poſſ.*

4 quo caſu inhumanum videtur, vt debiti ſui iacturam faciat, & ita in hoc caſu Senatus noſter ex æquitate ſæpius iudicauit, præſertim concurrente fauore dotis & viduitatis.

5 Nec enim poteſt vnquam creditor impetrare ius dominij vniuerſorum bonorum ſui debitoris, *l. 1. Codic. de iur. domin. impetr.*

6 Cum non entium & non apparentium idem ſit iudicium, *vulg. §. ſi aduerſus, inſtit. de nupt. l. duo ſunt Titij 30. D. de tutel.*

7 *L. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

8 *L. non poteſt improbus videri 99 eod. tit.*

9 Facilius enim eſt, vt poſſidenti detur retentio, quam vt non poſſidenti actio, *l. 1. ff. de pignor.*

10 *Arg. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento,* D. *ad SC. Trebell. l. is à quo 3. in princ.* D. *vt in poſſ. legat.*

11 Arbitrio ſcilic. iudicis pro perſonarum & rerum varietate, *vt in l. ſi debitori 21. ff. de iudic.*

12 Quod maximè curare ſemper iudex debet quantum poteſt, vt neutra pars lædatur *l. ex his 8. in fi. D. quæ in fraud. cred. l. in creditore 38. in fin. ff. de euict.* Planè ſi à poſteriore creditore cõuẽtus per hypothecariam poſſeſſor ei ſoluerit, cum ab alio anteriore de iiſdem bonis conueniatur, & vincatur, non ideo habet repetitionem cõtra eum qui ſoluit, ſed contra eum potius pro quo ſoluit, *vt in l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.* cum nihil ei poſſit imputari qui ſuum recepit, *l. 44. de cond. indeb. l. 5. §. 1. de doli mali except.* ſed ei potius qui vltro obtulit cum ferre non cogeretur, idem eſt ſi non ſoluerit, ſed ſe obligauerit. Non enim ideo minus ſoluere cogetur, maximè ſi fortè in cauſa fuerit, vt hic creditor debitorem ſuum liberaret, cõtra quem proinde nullum regreſſum habere poſſit. Nec enim actio ſemel extincta reuiuiſcere poteſt, *l. qui res 98. §. aream, de ſolut.* Niſi cum Prætor dat in eam actionem reſtitutoriam, *vt in* SC. *Vellean. l. quamuis 8. & paſſ. D. ad SC. Vellean. Ita Senatus* 7. Iunij 1613.

DEFINITIO XIII.

Clauſula conſtituti facit creditorem, qui ſit poſterior potiorem anteriore etiam corporalem poſſeſſionem habente, ſi poſterior non de pignore agat, ſed de poſſeſſione.

ANterior creditor, qui generalem hypothecam in debitoris ſui bonis habuit, [1] ſi mandante iudice miſſus ſit in poſſeſſionem fundi, quo medio tempore fuerat alteri obligatus cum clauſula conſtituti, deinde auocare ab eo poſſeſſionem velit poſterior creditor condictione ex lege Iuſtiniani, [2] non idcirco debet vincere, quod & anterior ſit creditor, & in corporali poſſeſſione. [3] Nam ius anterioritatis non prodeſt creditori, niſi cùm agitur hypothecaria. [4] Cum qua ſane nihil commune habet remedium illud, quod competit ad reuocandam poſſeſſionem. [5] Corporalis autem illa poſſeſſio multo minus prodeſſe poteſt aduerſus eum, qui & naturalis & realis poſſeſſor factus per clauſulam conſtituti, [6] poſſeſſionis ſuæ reuocandæ ius habet, quiſquis tandem ille ſit, in quem ſe inſcio fuerit illa tranſlata. [7] Cum enim duo ſimul poſſidere in ſolidum non poſſint, [8] conſequens eſt, vt poſſeſſio, quæ poſteriori creditori prius quæſita fuit per clauſulam conſtituti, non patiatur alium poſſidere, qui corporaliter rem detinet. [9] Neque

Neque enim diſtinguemus, an debitoris ſolius facto corporalis illa, & aſinina poſſeſſio in anteriorem creditorem tranſlata ſit, an vero iuſſu & auctoritate iudicis, qui forte pignus vendi mandauerit, & deinde creditorem, eundémque emptorem mitti in poſſeſſionem. [10] Nihil enim refert, an debitoris, an quod hac parte idem eſt ipſius iudicis facto interuerſa ſit prior poſterioris creditoris poſſeſſio. [11] Et vtroque caſu perinde hic poſterior creditor auocandæ poſſeſſionis ſuæ ius habet. [12] An igitur nihil proderit anteriori creditori, quod ſit anterior, quodque corporalem poſſeſſionem bona fide & Prætore auctore nactus ſit? Reſpondeo, nihil ei prodeſſe debere, quod corporalem poſſeſſionem nactus fuerit auctore iudice, cum in iudicis arbitrio eſſe non potuerit, priorem creditoris poſterioris poſſeſſionem interuertere, inſcio & ignorante eo, qui per communis debitoris perſonam reuera poſſidebat. Factum ſiquidem, aut conſenſum ipſius poſſeſſoris interuenire neceſſe eſt, vt ſuam amittat poſſeſſionem, [13] in iudicio autem retinendæ poſſeſſionis nemo dubitat, quin potior eius cauſa eſſe debeat, qui veram & realem poſſeſſionem habet, quam eius qui non niſi aſininam & reuocabilem. [14] Quod autem ad temporis priuilegium attinet, non magis anteriori creditori prodeſſe debet, quam ſi ageret contra poſteriorem iam poſſeſſorem. [15] Certe nec minus. [16] Ergo poſteriori hactenus proderit clauſula conſtituti, vt poſſeſſoris iure cenſeatur, ac proinde, vt anteriori creditori ius pignoris in eo fundo prætendenti poſſit obiicere exceptionem non excuſſi debitoris, [17] nimirum ante litem de pignore conteſtatam. Alioqui minus opportune obiecta videbitur exceptio, [18] non ſecus, atque ſi prior creditor ille ageret, qui nunc conuenitur: cum haud dubiè auctor ille ſit in ſua exceptione. [19] Interea igitur retinendus erit poſterior creditor in ſua poſſeſſione. [20] Quod ſi aut ex litigantium confeſſione, aut aliunde appareat illa debitoris bona nulla eſſe, quæ poſſint excuti, ſuperuacuum ſane fuerit, adeóque iniquum auferri anteriori creditori poſſeſſionem, quam ſubinde ipſi reſtitui oporteat: [21] ſi non quicquid illi debitum eſt, poſterior creditor offerre velit. [22] *Ita tractatum eſt* ex tempore venerab. collegio Canonicorum ſanctæ Capellæ Camber. contra hæredem N. Chocquet, 14. Cal. April. 1594.

1 Siue expreſſam ex conuentione, ſiue tacitam ex priuilegio iuris. Nihil enim refert, cum eadem ſit vis vtriuſque, niſi in caſu, *l. aſſiduis* 12, *C. hoc tit.* ſi ea lex ſecundum Doctores intelligatur.

2 *Ex l. vlt. C. de acquir.*

3 Quamuis regulariter melior ſit cauſa, & anterioris creditoris & eius qui poſſidet, vt dixi *Defin. præced.*

4 Quia inter creditores hypothecarios, qui prior eſt tempore, is regulariter potior eſt iure. *l. 2. l. 4. & paſſ. C. hoc tit.*

5 In quo ſcilicet iudicio non quæritur, niſi de poſſeſſione eáque retinenda non recuperanda, vt ſcripſi *Defin. 1. ſupr. de acquir. poſſeſſ.*

6 *Ex l. quod meo 18. ff. de acquir. poſſeſſ.*

7 Ne ſit in poteſtate eius, per quem poſſidemus interuertere poſſeſſionem noſtram dolo malo, vt ait *d. l. vlt.*

8 *L. 3. §. ex contrario, D. eod. l. duo in ſolidum 19. D. de precar.*

9 Scilicet cum imploratum eſt beneficium legis Iuſtinianeæ. Alioqui ſola clauſula conſtituti nil prodeſſet, vt dixi *d. Defin. 1. & alibi ſupr. de acquir. poſſeſſ.*

10 quo facto certum eſt emptorem iuſtè poſſidere qui auctore prætore poſſidet. *l. iuſtè poſſidet 11. ff. eod. l. qui auctore 137. de reg. iur.*

11 quia factum iudicis eſt factum partis, *l. 1. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit. l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.* Vide tamen *Defin. 5. & 6. ſup. C. ſi aduerſ. cred. præſcr. oppon.*

12 Cum non debeat ei nocere ſententia à iudice inter alios lata *l. 1. D. de excep. rei iud. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

13 Nimirum ſecundum eam interpretationem quam magiſtri adferunt, *ad d. l. vlt. C. de acq. poſſeſſ.* Contra quam tamen ſcripſimus *in Chiliade, de error. pragmat.*

14 Hic. n. tam poſſidet vere, quam eſt in poſſeſſione, quod longe diuerſum eſt, *l. ſi quis ante 19. D. de acq. poſſ. l. ſtipulatio iſta 38. §. hac quoque ſtipulatio, D. de verb. oblig.* interdictis autem veram poſſeſſionem eſſe oportet, *l. officium 9. D. de rei vindic.*

15 Cum & poſſeſſoris eſſe intelligatur, qui ex beneficio legis Iuſtinianeæ poſſeſſionem ſuam auocare poteſt, *d. l. vlt. C. de acqui. poſſ.*

16 Non. n. plus iuris habere poteſt is, cui competit auxilium legis Iuſtinianeæ, quam ſi etiam corporaliter poſſideret ne plus poſſit fictio in caſu ficto, quam veritas in caſu vero, contra, *l. filio 23. D. de liber. & poſth.*

17 *Ex Auth. hoc ſi debitor, C. de pign. & corpore vnde ſumitur.*

18 Cũ ſit dilatoria, quæ proinde opponi debet ante litem conteſtatam, *l. exceptione 19. C. de probat. Not. ad dict. Auth. hoc ſi debitor.*

19 *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*

20 quia pendente lite nemini eſt auferenda ſua poſſeſſio, *l. minor 4. C. de ſeru. expert.* Niſi in caſu, *l. Imperatores 21. § vlt. D. de appell.*

21 Cum dolo faciat qui petit, quod ſtatim eidem reſtituturus eſt *l. dolo facit 8. D. de doli mali except.*

22 Ius enim offerendi ſemper ſaluum eſt poſteriori creditori, *l. 1. C. ſi antiq. credit. pign. vendit.*

DEINITIO XIV.

Clauſula conſtituti appoſita in pignore, ſtatim operatur in præiudicium illius, cui poſtea idem pignus datum fuit, etiam ſi dies debiti nondum venerit, ſi modo iam ceſſerit.

Titius Sempronio vendiderat annuam penſionem quatuordecim aureorum, pretio ducentorum, ea lege, vt ſi ceſſaret Titius in annua penſione ſoluenda, liberum eſſet Sempronio pretium repetere, ex eáque cauſa Titius vniuerſa bona ſua pignori dederat, cum clauſula conſtituti. [1] Deinde priuſquam ceſſatum eſſet in ſolutione penſionis, fundum quendam creditori anteriori in ſolutum tradiderat, aut quod hac parte idem eſt, publicè vendi pro debito, eidémque creditori addici permiſerat. [2] Poſtea ceſſante eo ſoluere penſionem Sempronius fundi illius poſſeſſionem quaſi ſuam auocabat condictione ex lege Iuſtiniani propter clauſulam conſtituti. [3] Quærebatur an iure ageret; neque enim videbatur ei prodeſſe debere clauſulam, quæ ſub conditione illa eſſet concepta, *ſi ad diem annua penſio non ſolueretur*, cùm ante conditionis euentum creditori anteriori ius in ea poſſeſſione quæſitum fuiſſet. Nam cùm placeant huiuſmodi conditiones omnes, quæ in dando conſiſtunt eſſe poteſtatiuas, [5] ſuccedit regula quæ negat, retrotrahi eas poſſe in præiudicium iuris, quod medio tempore alteri quæſitum fuit. [6] Sed tamen probabilius videbatur in propoſito ſtatim cedere diē obligationis annuarum penſitationum, & ſtatim ab initio naſci obligationem, licet non niſi in ſingulos annos, & certo cuiúſque anni tempore exigi poſſint. [7] Aliud enim eſt ceſſiſſe diem, aliud veniſſe. [8] Cui conſequens erat, vt clauſula conſtituti iam inde ab initio vires ſuas exereret ad poſſeſſionem pignoris transferendam in emptorem, quamdiu penſiones deberentur, licet quod ad ſortis & pretij repetitionem attinebat, non niſi ſub conditione facta promiſſio videretur, & ſimiliter contracta in eum caſum pignoris obligatio, ſi ad diem penſiones non ſoluerentur: & ſub eadem conditione tranſlata poſſeſſio per conſtitutum. [9] Igitur melior erit cauſa Sempronij, in quæſtione De poſſeſſione pignoris, quam creditoris anterioris. Planè ſi agatur hypothecaria, & de iure ipſo pignoris, aliud erit, eáque obſeruari oportebit, quæ ſcripſimus proximo Senatuſconſulto. *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Vt paſſim hodie ſit in venditione annuorum redituum vulgo vocant *rentes conſtituées*, quarum frequens ſatis eſt vſus apud nos, ſed longe frequentior apud Gallos.

2 *L. C. ſi antiq. credit. pign. vendid. l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

3 *Ex l. vlt. C. de acquir poſſeſſ.*

4 Nec enim ius ſemel alicui quæſitum facile poſtea inuito eſt vel pignoranti auferri poteſt. *l. vlt. ff. de pact. l. id quod noſtrum 11. de reg. iur.*

5 Etiamſi maxima ſit dandi difficultas, *l. continuus 137. §. illud, de verb. oblig.*

6 *L. 1. l. qui balneum 9. l. potior 11. D. hoc tit.*

7 *L. ſtipulatio 16. §. 1. ff. de verb. oblig. Not. in l. cum notiſſimi 8. §. 1. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

8 *L. cedere diem 213. de verb. ſignific.*

9 Nam & ſub conditione transferri poteſt poſſeſſio, *l. qui abſenti §. 1. ff de acquir. poſſeſſ.*

DEFINITIO XV.

Dos data & aucta conſtante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis conſtituta, ſi qui ſint alij creditores pignoratitij, qui medio tempore contraxerunt.

Pater filiæ nubenti certam pecuniæ quantitatem, vt fieri aſſolet, dotis nomine promiſerat, & genero ſoluerat pro

omni legiti mæ iure, quod filia in bonis paternis eſſet quandocunque habitura. [1] Defuncto patre, cum filia quæreretur minus legitima ſibi datum, obtinuerat, vt quantum ad iuſtum legitimæ modum neceſſe erat ſibi ſuppleretur, acceptamque à patris hæredibus pecuniam eidem viro rurſus, & nouo contractu in dotem dederat. [2] Non idcirco prioris conſtitutionis dotalis priuilegium habebit poſterior in præiudicium creditorum medij temporis, [3] quod ſupplementum legitimæ, augmentùmque dotis eodem iure cenſeri debeat, quo legitima doſque ipſa. [4] Id enim rectè quidem dicitur, ſi aduerſus maritum ipſum aut patris hæredem agatur. Sed non item, ſi contra creditores qui medio tempore cum viro contraxerunt. [5] Nam id duntaxat dotale fuiſſe videri poteſt, quod in dotem diſerte datum eſt. [7] Et quamuis etiam conſtante matrimonio dotem augeri nihil prohibeat, [8] pignus tamen eo nomine contractum videri non poteſt, antequam dos aucta ſit, [9] niſi proponas ab initio conſtituta in dotem bona etiam futura. [10] Quo caſu haud dubie anterioris temporis priuilegium tota dos haberet. [11] *Ita Senatus* in cauſa Ioānæ Malnyer, & Antonij Bourgeois, 8. Id. Iun. 1594.

1 Poſtquam eo iure vtimur, vt legitima poſſit repræſentari à viuo patre, interueniente præſertim iureiurando *ex cap. 2. de pact. in 6.*

2 Per conditionem ad ſupplementum legitimæ, *ex l. omnimodo 30. C. de inoffi. teſtam.*

3 In augmentum ſcilicet dotis: poteſt enim vtique dos augeri etiam conſtante matrimonio, adeoque tum primum conſtitui, *l. cum multa 20. C. de donat. ante nupt. §. quamobrem, Nou. 39. de reſtit. & ea quæ par. vndec. menſ.*

4 *D. §. quamobrem. in fin.*

5 Tanquam acceſſorium quod ſequitur naturam ſui principalis, *l. inter ſocerum 26. §. cum inter, ff. de pact. dotal. l. etiam ſi 8. C. de iur. dot. l. Lucius 18. ff. de vſur.*

6 Quibus ſemel quæſitum ius auferri poſtea non potuit, vt dixi *Defin. 8. in fin. ſupr.*

7 *L. dotale 13. §. dotale, ff. de fund. dotal.*

8 Vt dixi *num. 3. ex dict. quamobrem, in fin. d. Nouell. 39. de reſtit. & ea quæ par. vndec. menſ.*

9 Quia cum pignoris obligatio ſit acceſſoria, non poteſt incipere ſine principali & ante natam principalem.

10 Poſſunt enim & pignori dari & in dotem etiam bona futura, *l. vlt. C. quæ res pignor. l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, ff. de pignor.*

11 Quoties enim numeratio ſequitur ex neceſſitate præcedentis obligationis, inſpicitur tempus obligationis nō numerationis, *l. 1 D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Mulier an habeat priuilegium prælationis contra creditores anteriorē tacitam hypothecam habentes, non minus pro augmento dotal i, quā pro dote?

MVlier in hypotheca tacita, quam habet pro dote, [1] præfertur omnibus creditoribus, non tantū poſterioribus, licet expreſſam hypothecam habentibus (ex iure ſcilicet communi, quo qui prior eſt tempore, potior eſt iure) [2] ſed etiam anterioribus ex priuilegio, quod doti Iuſtinianus dedit. [3] Quod tamen priuilegium, quoniam apertiſſime iniquum eſt, ſic noſtri æquiſſima interpretatione temperarunt, vt iis tantum noceat, qui tacitam hypothecam habent, non item illis qui expreſſam, [4] licet conſtitutionis verba manifeſtiſſime repugnent. Idque temperamentum Senatus noſter paſſim probat. Sed an idem priuilegium habere mulier debeat in eo augmenti, vt vocant, dotalis genere, quod apud nos frequentatur, quæſtionis eſt? Apertè enim negat Iuſtinianus, [5] fauere ſe velle mulieribus in lucris nuptialibus vtputa, inquit, in donatione ante nuptias, ſed tantum in dote, & hactenus ne damnum ſentiant. [6] In eamque ſententiam ſicuti magis communiter à noſtris probata eſt, ita & Senatus noſter propenſior videbatur. Non deerant tamen qui à Senatu alias contra iudicatum dicerent, aliamque rationem eſſe augmenti illius, quo vtimur, aliam donationis, de qua Iuſtinianus, duplici de cauſa. Quarum vna illa eſt, quod dotis augmentum pars ſit dotis, eodémque paſſim, quo dos ipſa iure cenſeatur. [7] Altera quod non videatur ex mero lucro acquiri mulieri, ſed potius in remunerationem, nimirum propter deflorationem. Illud ſane conſtabat priuilegium prælationis, etiam pro dote in extraneos hæredes nō tranſire. [8] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet. 1594.

1 *Ex l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

2 *L. 2. l. 4. & paſſ. C. hoc tit.*

3 *In l. aſſiduis 12. eod.*

4 Sic enim diſtinguunt illi ad *d. l. aſſiduis*, ſcripſi *lib. 7. coniect. cap. 11. & 12.*

5 *D. l. aſſiduis. §. vlt.*

6 Aliud enim eſt certare de lucro captando, aliud verò de damno vitando, *l. 3. in princ. D. vnde vi.*

7 Vt diximus *ad tit. de donat. ante nupt. ſupra*

8 Quia non tam doti, quam perſonæ mulieris conceditur *d. l. aſſiduis, vbi not. & ad l. 1. C. de priuil.*

DEFINITIO XVII.

Mulier etiam cum eſt anterior, poteſt repelli per exceptionem non factæ excuſſionis, ſiue is, qui conuenitur, poſſideat corporaliter, ſiue poſſit auocare poſſeſſionem condictione, ex l. vlt. C. de acquir. poſſ.

PRiuilegium mulieris, ſiue tacitam, ſiue expreſſam hypothecam habentis, vt omnibus creditoribus præferatur, ſecundum eam diſtinctionem, quam proxime attulimus, [1] non impedit, quo minus creditor alius poſterior, etiam ſi corporaliter non poſſideat, inuari aduerſus mulierem poſſit exceptione non factæ excuſſionis, [2] tametſi poſſeſſio corporalis ſit penes mulierem, [3] dum ita vt eam auocare creditor poſſit per conditionem legis Iuſtinianeæ, aut quo alio genere actionis. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. aſſiduis 12.* vbi D D. *hoc tit.* de cuius ſententia vide quæ ſcripſimus *l. 8. Coniect. cap. 11. & ſeq.*

2 Nam & aduerſus dotem ea exceptio locum habet, per quam ſcilicet non fit, vt dos eo minus ſalua ſit. Neque vero numeratur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis. De quibus latè Campeſ. *in tract. de dote.*

3 Quia nec videtur poſſeſſio eſſe penes mulierem, quamdiu ab ea poteſt iure auocari, *l. non videtur quiſquam 31. de regul. iur.*

4 Alioqui non poſſet alius creditor opponere exceptionem non factæ excuſſionis, quæ non alij competit, quam poſſeſſori, *Auth. hoc ſi debitor, & ibi not. C. de pignor.*

DEFINITIO XVIII.

Caſus, in quo poſterior creditor præfertur anteriori, etiam conſtituti clauſulam habenti, ſiue anterior agat hypothecaria, ſiue condictione ex l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.

COnſtituti clauſula appoſita in obligatione bonorum omnium præſentium & futurorum, licet prodeſſe ſoleat, quod ad bona futura attinet, perinde ac quod ad præſentia, [1] non tamen proderit creditori, vt alij poſteriori præferatur in iis bonis, quæ communis debitor poſtea comparauerit ea lege, vt creditori poſteriori ex eorum pretio ſatisfieret. Ac ni debitor ſatisfecerit potior eſſe debet in iis rebus poſterioris creditoris cauſa, quam anterioris, quia nec aliter videri poteſt acquiſitum debitori dominium, [2] cuius tamen acquiſitionem omnino præcedere neceſſe eſt, vt vtilis aliqua pignoris obligatio contracta intelligatur. [3] Itaque nihil hac parte intererit, an prior creditor agat hypothecaria contra poſteriorem aliúmve tertium poſſeſſorem, qui à poſteriore ius habeat, an condictione ex lege Iuſtiniani [4] ad auocandam vel retinendam propriam poſſeſſionem. [5] Nam propoſitæ conuentionis poteſtas non tantum dominij cauſam afficit, ſed etiam poſſeſſionis. [6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Mauriciæ Richard, & Michaëlis de la Siaz. 17. Cal. Maij, 1595.

1 Nam ſicuti bona futura poſſunt dari pignoris, quaſi ſub ea conditione, ſi peruenient ad dominium debitoris, *l. 1 l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, ff. de pignor.* ita & eorum poſſeſſio transferri poteſt ſub illa conditione, ſi quandoque perueniat ad conſtituentem, *l. qui abſenti 38. §. 1. ff. de acquir. poſſ.* Teſaur. *decis. 105. num. 4.*

2 *L. quamuis 17. C. de pignor. l. licet 7. C. hoc tit. l. 2. ff. de rebus eor. qui ſub. tutel.*

3 *L. & quæ non 15. §. quod dicitur. ff. de pignor.* Nec enim res aliena pignori dari poteſt, *l. 1. & tot. tit. C. ſi alien. res pignor. dat. ſit.*

4 Ex l.vlt.C.de acquir.poſſeſſ.

5 Cum tamen in aliis cauſis ſoleat multum intereſſe, vt dixi, *Deſin.6.ſupr.*

6 Quia clauſula conſtituti appoſita in pignore nihil poteſt operari niſi quatenus præcedit cauſa & ius pignoris, cum poſſit creditor poſſidere pignus, antequam pignus ſit, *arg. l. ſi debitor 11. ff. de precar.*

DEFINITIO XIX.

Poſterior creditor præfertur anteriori in pignore, cum anteriori ius ſublatum eſt, non per nouationem ſimplicem, ſed per delegationem.

CVm tu Sempronio bona tua omnia præſentia & futura obligaſſes conſenſu, vt tibi Mæuius fundum Cornelianum venderet, qui mihi iam pro centum aureis erat obligatus, ſed ea lege, vt tu ex eo pretio mihi ſolueres. Is fundus tibi venditus eſt, nec tamen pretium mihi ſoluiſti, ſed pro ſolutione accepi delegationem, teque pro Mæuio debitorem meum in ea ſumma fieri paſſus ſum. Si poſtea te non ſoluente pignus velim perſequi & concurrat einſdem pignoris perſecutione Sempronius, ille potior erit, licet priſtinum debiti, pignoriſque mei ius fuerit antiquius.[1] Nam cum delegatio ſit nouatio,[2] dubitari non poteſt, quin per nouationem, ſicut prior obligatio tollitur,[3] ita pignora omnia, quæ obligationi acceſſerant, liberentur.[4] Nec eſt contrarium, quod pleriſque locis reſponſum eſt, etiam nouatione facta eundem temporis ordinem retineri.[5] Id enim tum vere dicitur cum idem debitor manet,[6] at per delegationem nouus debitor fit, qui antea non erat:[7] illa potius ratio pro me faceret, quod non ſimpliciter conſenſi venditioni pignoris mei, ſed ea lege, vt ex pretio mihi ſatisfieret, non quod dum præſtitum eſt.[8] At quin imo vero credendum eſt, mihi ſatisfactum eſſe hoc ipſo, quod Mæuium liberaui, nouúmque te accepi debitorem, cuius fidem ſum ſecutus.[9] Itaque nihil imputare debeo, quod, cum delegatio fieret, non fuerim proteſtatus, vt ſaluum mihi eſſet ius prioris ordinis in pignore. Neque enim dubitandum eſt, quin ita proteſtari potuerim, mihique conſulere aduerſus Sempronium,[10] ne mihi præferri quandoque poſſet in ea re, quam prius habui obligatam.[11] Nulla facta proteſtatione non proderit mihi, quod pignoris poſſeſſor factus ſim, etiam iubente iudice, ſi modo inaudito Sempronio,[12] qui ius ſuum exequi tum non potuerit, aut non debuerit.[13] Nam ſi contra me, aut eum, qui à me cauſam habet, agat Sempronius, vincet proculdubio tanquam creditor anterior effectus, qui antea erat poſterior. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et dici ſoleat eum, qui prior ſit tempore, potiorem eſſe in pignoris quoque iure, *l.2.l.4.& paſſ.C.hoc tit.*

2 *L.delegare 11.& paſſ.D.de nouat.& deleg.*

3 Cum nouatio quælibet ſit prioris debiti peremptio, *l.1.eod.tit.*

4 *L.nouatione 18.*

5 *L.3.in princ.l.creditor 12.§.Papinianus, alias l.ſi prior, D.hoc tit.*

6 Vt in legibus & locis ſupradictis.

7 Et idem remanet creditor, qui antea fuerat, licet alterius debitoris.

8 Cum tamen in conuentionibus correſpectiuis debeat impleri ex vtraque parte, *l.cum te 6.Cod.de pact.inter empt.& vendit.*

9 Ob eam ſiquidem cauſam dicitur ſoluere qui delegat debitorem, *l.quamuis 8.§.interdum, D.ad SC.Velleian.* Nam & bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum, *l.qui debitorem 18.ff.de fideiuſſ.l.inter cauſas 26.§.abeſſe, D.mandat.*

10 Multi enim ſolent ſaluo pignoris ſui cauſa conſentire, *vt in l.ſi debitor 4.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſolu.*

11 Proteſtatio enim nullum ius nouum tribuit, ſed vetus quod competit conſeruat, *d.l 4.§.1.l.quicquid 10.D.commun.trad.*

12 Factum enim iudicis inter alios nunquam aliis nocet, *l.1.ff.de except.rei iudic.l.de vnoquoque 47.ff.de re iudic.*

13 Nihil enim poteſt imputari ei, qui agere, etiamſi maxime vellet, non poſſet, *l.1.§.vlt.C.de annal.except.l.2.in fin.C.de bon.matern.*

14 Et ita vincet iure communi, quo is, qui prior eſt tempore potior eſt iure, vt dixi *num.1.ſup.*

DEFINITIO XX.

Quod mulier res mariti amouiſſe dicitur, non facit quo minus præferenda ſit mulier, quæ anterior eſt, licet alia iam teneat bona, ex quibus poſſit ei ſatisfieri.

MVlier, quæ anteriore iure in pignorum dotaliũ poſſeſſione reperitur, licet habeat vnde poſſit abunde ſibi ſatisfacere, non eo minus tamen ius habet intercedendi, ſi quid aliud ex bonis obligatis alius poſterior creditor ſoluto matrimonio perſequi velit. Nam cum ſit anterior, ſiue poſſideat ſiue nonnullam ſane pignoris controuerſiam pati poteſt à poſteriore creditore totum debitum cum acceſſionibus omnibus non offerente,[1] niſi hactenus, (quando ſic tandem contra iuris rationem inualuit,[2]) vt cogatur ex cauſa peti diſtractionem pignorum omnium, ea lege tamen, vt ei primo loco in totum ſatisfiat.[3] Nec aliud erit, tametſi res mariti amouiſſe dicatur. Nam ſi ob res amotas retentio aduerſus dotem agente muliere non competit?[4] multo minus eo prætextu repellenda erit mulier, ne ſibi pro dote conſequenda proſpicere per retentionem poſſit,[5] aut per viam exceptionis[6] & interceſſionis, vt poſterioris creditoris actionem excludat. *Ita Senatus* pro Benedicta Sage, 8. Cal. Decemb. 1595.

1 quia nec ius vllum pignoris intelligitur habere poſterior creditor, quo vſque ius ſuum confirmauerit, offerendo creditori, *l. 1. l. prior 5.& paſſ.C.hoc tit.*

2 Nam ex ratione iuris nullo prorſus caſu poteſt ſecundus creditor ſibi proſpicere contra priorem, niſi per ius offerendi, vt à nobis probatum eſt pluribus *in priore parte Hemiſchiliadii, de error.pragmat.*

3 Quomodo ſeruari ſolet inter creditores chirographarios, de quibus *in l pro debito 7.C.de bon.auctor. iudic.poſſid,* aut cum in cauſa iudicati pignus capitur, *l.à Diuo Pio 15.§.quod ſi res, ff.de re iudic.* Dicam *Deſin, 1.inf.de diſtr.pign.*

4 *L.vnic.§.taceat, verſ.ſed nec retentio, C.de rei vxor.act.*

5 Cum facilius detur poſſidenti retentio, quam non poſſidenti actio *l.1.D.de pign.*

6 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionem, *l.1.§.is autem, D.de ſuperfic.l.inuitus 156.§.de regulis iuris.*

DEFINITIO XXI.

Ex pluribus creditoribus qui diligentior eſt in exequendo præfertur in prætorio pignore, qui vero executionem ab alio factam impedit concurrit.

REfert multum, an poſterior creditor fuerit diligentior in exequendo, an cum exequi inciperet, prohibitus ſit interceſſione anterioris. Priore caſu præfertur in prætorio pignore[1] creditor poſterior,[2] hactenus vt non prius inquietari poſſit, quam is, qui anterior eſt, cætera bona excuſſerit,[3] quaſi hoc ſolo pro poſſeſſore habendus, quod prior executus eſt.[4] Poſteriore vero concurrere videntur in diligentia, ſiquidem executio & interceſſio executioni facta vtilis actus eſt.[5] Et quamuis executio ordine facti & intellectus præcedat interceſſionem, tamen non minus diligens eſt in proſpiciendo ſibi qui intercedit, quam qui exequitur, cum ea ratione non ſolum impediat effectum executionis,[6] ſed etiam ſibi melius conſulat in eo, quod ſibi acquirit partes rei, ac ſi poſſeſſor eſſet,[7] quamuis non idcirco faciat ſe poſſeſſorem. Itaque in pari iure melior erit illius cauſa, tanquam anterioris, vt cætera bona excutere non cogatur.[8] Quanquã ſi eſſet ipſe poſterior, non ob id poſſet excipere de non facta excuſſione, quod anterioris executione interceſſiſſet. Nam ſicut eiuſmodi interceſſio facit, ne is qui prior executus eſt, poſſeſſor factus videatur, ita non poteſt efficere, vt qui interceſſit pro poſſeſſore habeatur,[9] ſed illud tantum, vt vtriuſque ius ſit æque integrum, quaſi vtroque parem diligentiam præſtante. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 quod tum demum intelligitur conſtitutum, cum ventum eſt in poſſeſſionem, *l.non eſt verum 26.§. .D.de pignor action.*

2 quia diligentioribus ſibique vigilantibus iura ſubueniunt, *l. non enim 16.D.ex quib.cauſ.maior. l. pupillus 24.D. quæ in fraud.credit.* Facit, *l.ſi & iure 10.D.hoc tit.*

3 *Ex Auth.hoc ſi debitor, C.de pignor.*

4 quia per executionem non ſit quidem poſſeſſor ſtatim cum executio incipit à capione,& vt loquuntur leuatione pignoris,ſed tamē tantundem iuris nanciſcitur qui exequitur, atque ſi hoc ipſo fieret poſſeſſor.

5 Vt proinde non poſſit dici quis in eo actu ſit dilegentior.

6 *L.à diuo Pio* 15.§.*ſi rerum.& §.ſed vtrum*.D.*de re iud.*

7 §*commodum,inſtit. de interdict. l. is qui deſtinauit* 24. D. *de rei vindic.*

8 L.2.*l.*4.*& paſſ.C.hoc tit.*

9 Nam intercedere executioni per alium factæ non eſt modus acquirendæ poſſeſſionis.

DEFINITIO XXII.

Legatum pro anima relictum fauorabilius eſt legato dotis.

PRiuilegium legati, quod pro anima relictum ſit, tantum eſt, vt etiam doti ſit legatum hoc præferendum, [1] licet ipſa quoque dotis cauſa pia eſſe exiſtimetur. [2] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Lorme, & Syndicorum de Montmillian, 8. Id. April. 1596.

1 Quia prima charitas incipit à ſe ipſo,*l.præſes, D.de ſeruit.* & anima cunctis rebus eſt præferenda,*l.ſancimus, C.de ſacroſ. Eccleſ.* Andr. Tiraq *priuileg.*68.*de priuil.pia cauſa.*

2 *L.cum is* 36. §. *mulier*.*D. de condict.indeb.* Vnde eſt quod in omnibus dos & pia cauſa æquiparantur,& recte de dote ad piam cauſā argumentamur,inquit Tiraquel.*de priuileg.pia cauſa, priuileg.*158.

DEFINITIO XXIII.

Emptor ſub pacto de retrouendendo potior eſt eo,cui fuit vendita hyperocha poſteriore loco,licet poſterior venditio habeat clauſulam conſtituti.

IS cui res vendita fuit ſub pacto de retrouendendo,ſi poſtea emat hyperocham, [1] ſine clauſula conſtituti, præfertur ei, cui poſtea eadem hyperocha vendita eſt,etiam cum clauſula conſtituti,quia cum ſit iam poſſeſſor, non indiget alia tranſlatione poſſeſſionis, [2] quæ nec transferri poteſt per clauſulam conſtituti in fauorem primi poſſeſſoris, cum eo tempore venditor amplius non poſſideret. [3] Hyperocha enim nil aliud eſt, quam res ipſa pluris æſtimata. [4] Ex tempore in cauſa Boni Fou,& Ioannis Genon, 12.Calend.Febr.1597.

1 Vulgò pluriſualentiam vocant,de quo *in l.& quæ nondum* 15.§.*quod dicitur.D.de pignor.& in l.quærebatur* 10.*D.hoc tit.*

2 quia ſicut ille,qui iam eſt dominus,non magis fieri poteſt dominus,§.*ſic itaque,inſtit.de action.* ita qui iam eſt poſſeſſor non magis fieri poſſeſſor poteſt.

3 Quoniam clauſula conſtituti nihil operatur, niſi conſtituens poſſideat eo tempore quo conſtituit, *l.quod meo* 18. vbi omnes notant, *D.de acquir. poſſeſſ.*

4 *D.l.& quæ nondum* 15. §.*quod dicitur*, vbi eſt text. elegans, *D. de pignor.*

DEFINITIO XIXV.

Amittit ius anterioris hypothecæ is,qui admittit delegationem emptoris,niſi eiuſdem fundi hypothecam ſpecialiter exceperit,aut de priſtino pignoris iure proteſtatus ſit.

QVi habebat obligatum Titium debitorem, eiúſque fundum Cornelianum, conſenſerat vt Cornelianus ille fundus Mæuio venderetur ea lege, vt Mæuius ex pretio conſtitueret ſe pro Titio eiuſdem quantitatis debitorem. Mæuius emerat, ſeque de pretio obligauerat, [1] eodemque contractu bona ſua omnia creditori Titij oppignerauerat. [2] Cum de iure & ordine pignoris inter creditorem hunc & anteriores Mæuij creditores, tractaretur, dicebat hic ſe potiorem, quod fundum hunc obligatum habuiſſet multo ante tempore, quam in Mæuij dominium perueniſſet, nec fundum obligatum habere vnquam deſiiſſet, qui ſcilicet ipſo delegationis inſtrumento eundem fundum cum reliquis Mæuij bonis pignori accepiſſet. [4] Nec ad rem pertinere, quod fundi huius hyperochām antea conſtitutam ſpeciali conuentione non excepiſſet. [5] Id enim tum recte dici, cum potiorem ſe contendit, is cuius pecunia fundus comparatus eſt, quem nunquam antea habuit obligatum. [6] Hic vero,de quo agimus,anteriorem habuit hypothecam. [7] Contra tamen viſum eſt poſtponendum hunc tanquam poſteriorem,ſi non ſpecialem in eo fundo hypothecam ſibi exceperit, [8] quia ſublato per delegationem [9] anteriore debito, anteriorem quoque illius debiti hypothecam ſublatam eſſe conſequens eſt, [10] nouamque contractam, quæ proinde anterioris priuilegio gaudere non debet,mutata perſona debitoris. [11] Igitur & ad hunc caſum pertinebit,quod conſtitutum eſt in eo, qui credidit ad rem emendam. [12] Quid enim refert,an ex mea pecunia fundum emeris,ande pretio te mihi obligaueris eius pecuniæ nomine, quæ mihi à venditore tuo debebatur? [13] *Ita Senatus* in cauſa Mauriciæ Richard, & Michaëlis de la Siaz, Idib.Mart.1597.

1 Facta ſcilicet delegatione,ac proinde nouatione,*l.delegare* 11.*& tot.tit.ff.de nouat.& delegat.*

2 Et conſequenter cum ipſum fundum qui factus fuerat Mæuij.

3 Quibus obligata erant Mæuij bona non tantum præſentia,ſed etiam futura.Hoc enim neceſſario ponendum eſt, ſiue expreſſim obligata ſint bona futura,vt *in l.obligatione* 6.*l.& quæ nondum* 15. §.*quod dicitur.ff.de pignor.* ſiue generaliter & indiſtincte bonis obligatis,nulla neque præſentium,neque futurorum facta mentione,*l.vlt. C.quæ res pign.oblig.poſſ.*

4 Ita vt nullum proinde inſtans videretur,quo fundus à Titio pignoratus deſiiſſet eſſe obligatus.

5 In delegatione,quæ exceptio & proteſtatio neceſſaria erat ad primum ius & ordinem pignoris conſeruandum,*arg.l.ſi debitor* 4.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

6 *De quo in l.licet* 7.*C.hoc tit.*

7 Qui videbatur tamdiu durare, quamdiu verum erat pecuniam ſolutam non eſſe,*l.grege* 13.§. *etiam*. *ff. de pignor.l.debitor* 59. *D. ad SC.Trebell.*

8 *Arg.l.licet* 7.*C.hoc tit.*iunct.*l.quamuis* 17.*C.de pign.*

9 quæ ſcilicet non tantum nouationis,ſed etiam ſolutionis inſtar obtinet,*l.quamuis* 8.§. *interdum*,D.*ad Senatuſconſul.Velleian.*

10 Cum nouatione debiti facta pignora liberentur, *l. nouatione* 18.*ff.de nouat.*

11 Aliud enim eſſet,ſi perſona debitoris mutata non fuiſſet, *l.* 1. *in princ.l.ſi creditor* 12.§.*Papinianus,alias l.ſi prior.ff.de pign.* Dixi *Defin.*5.*&* 19.*ſupr.eod.*

12 De quo *in d.l.licet & d.l.quamuis.*

13 Porro dici ſolet Æquipollentium idem eſſe iudicium,*l.vlt,in fin.D.mandat.l.mulier* 22.*verſ.Braſſidias,D.ad SC.Trebell.cum ſimilib.*

DEFINITIO XXV.

Simulatio contractus non facit potiorem eum,qui poſterior contraxit cum vero domino,ſi nō offeras poſſeſſori,quod eius auctor offerre cogeretur.

SI is qui ſub falſo & ſimulato venditionis nomine fundum tibi in antichreſim dedit, [1] eundem poſtea mihi vendiderit, nō ero ideò potior,ſiue in dominij,ſiue in poſſeſſionis cauſa, quod ab illo emero, qui fuit verus dominus. [2] Niſi eam pecuniæ quantitatem reſtituam, quam auctor meus ad pignoris poſſeſſionem auocandam reſtituere cogeretur. [3] Etſi enim venditio non eſt: tamen pignoratitius iuſtúſque contractus eſt. [4] Quod ſi aduerſarius, idémque poſſeſſor neget ſimulationem vllam interueniſſe, de eo prius cognoſcendum & pronunciandum erit, quam vt offerri pecunia poſſit luendi pignoris cauſa. [5] Pendente enim quæſtione falſi, aut ſimulationis, pro inſtrumento potius præſumendum eſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. du Four, & Iacobinæ Berru, 4. Cal.April.1597.

1 Sic enim plerūque fiunt contractus ſimulati, qui reuera ſunt pignoratitij,adeoque vſurarij, licet ſub venditionis titulo fiant,*l.*2. *vbi not.C.de pact.inter empt.& vendit.notat.in l,emptione* 3. *C. plus valer.quod agit. quam quod ſimulat.concip.* Etſi longe alia illius loci ſententia eſt,vt alibi ſcripſimus.

2 quamuis dici ſoleat,ſi duo à duobus emerint,vnus à domino, alius à non domino,præferri eum qui emit à domino,licet alij prius tradita ſit,*l.ſi ea res* 31.*in fin.ff.de act.empt.*

3 Cum poſſit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri,*l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.*

4 Quamuis enim hi contractus ſint vſurarij & facti in fraudem vſurarum legitimarum,apud nos tamen hactenus tantum improbati ſunt,vt redigantur ad legitimum modum.ſcilicet vſurarum quincuncium,condemnando poſſeſſorem ad reſtitutionem fructuum: in eo quincunces vſuras excedunt, admiſſa vſque ad concurrentem quantitatem compenſatione,vt alibi ſcripſimus.

5 Prius enim eſt,vt conſtet pignus eſſe,quam vt de pignoris luitione tractari poſſit,quia vero emptori offerri non poteſt,niſi in caſu,*l.ſi mandatu* 59.§.*Paulus reſpondit,D.mandat.l.* 2. *&* 3.*l.cum ſecundus* 5.*& l.*6.*ff.de diſtract.pign.*

6 *L.*2.

6 *L.2.C.ad legem Cornel.de falſ.l.cum propria 5. C.ſi quis alteri vel ſibi.* Not.in *l.1.Cod.plus valer.quod agit,quam quod ſimul.concip.*

DEFINITIO XXVI.

IVs pignoris & prælationis exceptum in re vendita ad pretium eiuſdem rei, poſtea per emptorem venditæ porrigi non poteſt. *Ita tractatum eſt* 14.Calend.Febr.1598.

1 Nec enim pretium redactum ex re obligata in eo eſt obligatum aut contra, *l.idemque eſt 7.in fin. D.hoc tit.l. qui vas 48.§. ult.* vbi Gothofr. *D.de furt.*

DEFINITIO XXVII.

Mulier habens pro dote certa tantum bona obligata ſpecialiter, præfertur poſteriori,in cæteris tanquam tacite generaliter obligatis, ſi ſpecialiter obligata non ſufficiant,item poſterior creditor non poſſidens non habet exceptionem.

QVod placuit mulierem, quæ certa mariti bona pro dote pignori accepit,non eo minus cætera omnia ex Iuſtiniani conſtitutione[1] habere obligata generaliter, facit, vt ſi de iure pignoris inter mulierem & alium creditorem poſteriorem, qui generaliter quoque cætera bona omnia obligata habuit,controuertatur,potior debeat eſſe cauſa mulieris,[2] niſi certum ſit ex probationibus per poſteriorem creditorem,non per mulierem adferendis, poſſe dotem integrã ſaluam eſſe ex pignorum ſpecialium diſtractione.[3] Idem enim ſeruandum eſſet, ſi mulier bona quædam ſpecialiter, cætera vero omnia generaliter expreſſa conuentione pignori accepiſſet. Sed & quod ab Imperatoribus benigna interpretatione magis,quam ex iuris ratione conſtitutum eſt, iuriſdictionem temperandam eſſe, ne poſterior creditor inquietetur, ob generalem hypothecam, ſi ſpecialis ſufficiat,[4] ad eos demum poſteriores creditores pertinet, qui bonorum generaliter obligatorum poſſeſſores reperiantur. Ei namque qui non poſſideret, faueri contra creditorem anteriorem, qui æquale ius in bonis omnibus haberet, nec minus ea quæ generaliter, quam quæ ſpecialiter ſibi obligata eſſent, teneret, iniquum ſane foret, & ab æquitatis perinde atque à iuris rationibus alienum. Semper enim plus iuris habet qui poſſidet, quam qui non poſſidet, etiam cæteris paribus:[5] quanto magis ſi is, qui poſſidet, potiore præterea iure nitatur?[6] *Ita tractatum eſt* 3. Non.Mart.1598.

1 *In l. vnic.C.de rei vxor.act.* Dixi *Defin.23.illo tit.ſup.*
2 Eo ſcilicet iure communi,quo inter creditores hypothecarios, qui prior eſt tempore, potior eſt, iure *l.2.l.4.C.hoc tit.*
3 *L.2.C.de pignor.l.2. D. hoc tit.*
4 *In d.l.2.C.de pignor.*
5 *L.2. §.vlt.& l. . 11.vti poſſid.l.vlt.D. de acquir.poſſeſſ.*
6 Facilius ſiquidem eſt vt vt poſſidenti detur retentio,quam vt non poſſidenti actio, *l.1.ff. de pignor.*

DEFINITIO XXVIII.

Caſus in quo emptor fructuum præferendus eſt creditori pignus iudiciale habenti in fructibus. Etiã ratione fructuum poſt conſtitutum iudiciale pignus perceptorum.

CVm in iudicati executione creditor poſterior fundum debitoris capi curaſſet, patiebatur controuerſiam à poſſeſſore qui ſe ante aliquot annos eiuſdem fundi fructus emiſſe dicebat, ex eóque contractu ius ſibi eſſe non tantùm retinendorum fructuum, quos ex fundo percepiſſet, ſed etiam percipiendorum eorum qui in finem vſque temporis venditione comprehenſi reſtabant percipiendi. De perceptis quidem conſtabat,non eſſe auferendos emptori, qui eos percipiendo voluntate domini ſuos proculdubio feciſſet,[1] adeóque priuſquam ius vllum pignoris in eo fundo quæſitum fuiſſet ei,qui nondum vicerat,cùm pignus iudicale tum demum conſtituatur cùm capitur.[2] Sed de percipiendis maior erat dubitatio,cùm dominij iure ad emptorem pertinere non poſſent ante perceptionem,[3] ſed ius ſoli omnimodo ſequerentur. Ea namque res facere videbatur,vt pignore iudiciali fructus quoque contineri neceſſe eſſet.[4] Itémque vt ſeparatim tanquam pars alia quælibet fundi pignori capi poſſent.[5] Sed tamen cum pro venditione fructuum bona omnia venditoris eiuſdémque debitoris bona omnia præſentia & futura pignori expreſſim obligata proponerentur, receſſum eſt ab hoc tractatu, viſúmque præferri debere emptorem, non quaſi emptorem, ſed quaſi creditorem pignoratitium anteriorem,[6] cui cùm pignoris etiam perſecutio dari deberet, multo magis danda erit poſſidenti retentio,[7] cùm in numero futurorum bonorum quæ obligata fuerant fructus iſtos contineri non ambigeretur.[8] *Ita Senatus* pro hæredibus Ioannis Violon, contra Auguſtum Paris, 3. Non. Mart. 1613. in ſecreto auditorio.

1 *L. ſi ſeruus 61.§.locaui, D.de furt.*
2 Non rapitur autem niſi in executione iudicati, & conſequenter poſtquam iudicatum eſt, *l.à Diuo Pio, 15.§.in venditione & ſeqq. D. de re iudic.*
3 quia ſequuntur ius dominij & ſoli, *l. qui ſcit 25.§.1. Dig de vſur.*
4 In conſequentiam neceſſariam.
5 Fructus enim pendentes fundi pars eſſe videntur *l. fructus pendentes 45.D. de rei vindic.*
6 Sunt enim ſeparata iura emptoris & creditoris quamuis in eadem perſona, nec quicquam vetat fructus futuros obligari & vendi, Vt ſc. obligati ſint quovſque ſint percepti & ipſa perceptione facti emptoris, quo tempore ſuperueniens dominium tollit, & confundit ius pignoris, *l.pen. in fi ff. de excep.rei iudi.*
7 Vt dixi ad *Defin.praeced.num.6.ex l.1. D.de pignor.*
8 *d.l.1.§. cum prædium, de pignor.*

DEFINITIO XXIX.

Pignus licet poſterius conſtitutum per ſententiam præfertur anteriori quod habuit condemnatus.

HÆres cum beneficio legis inuentarij conuentus, vt proſequeretur appellationem à defuncto interpoſitam de re cuius dominium, & poſſeſſio erat extra cauſam hæreditatis cum Titium aduerſarium remitti ad diſcuſſionis inſtantiam poſtulaſſet, nec obtinere potuiſſet,[1] tandem conſenſerat, vt iudicato ſtaretur, quod iudex ſubhaſtationibus contra debitorem factis decretum interpoſuerat, condemnato præterea debitore in omne id, quod creditoris eiuſdemque emptoris intereſſet.[2] Addita etiam ſumptuum litis condemnatione. Deinde ſubiuncta generali hac clauſula, *à prendre & leuer ſur les biens.*[3] Poſtea idem hæres aduerſus conſenſum illum ſuum Senatuſconſulto confirmatum, &, vt loquuntur, homologatum, ciuilem ſupplicationem porrexerat, quaſi de ea appellatione cognoſci in diſcuſſionis inſtantia debuiſſet, vocatis creditoribus omnibus, & cæteris quorum poterat intereſſe, iterumque ſuccubuerat. Peracta tandem diſcuſſionis inſtantia Senatus bona defuncti vniuerſa publice diſtrahi iuſſerat, & pecuniam, quæ ex venditione redigeretur diuidi ex ordine inter creditores.[4] Idem ille hæres cum nullus ſe offerret emptor extraneus bona omnia emerat,[5] & quia erat ille variis ex cauſis anterior creditor maiorem ſibi partem pretij in ſolutum retinuerat, reliquam penes grapharium,vt à Senatu iuſſus erat,obſignauerat. Cõueniebatur poſtmodũ à Titio, vt vel ſolueret quicquid & ſumptuum litis appellatoriæ nomine & pro eo,quod victoris intereſſet iudicatum taxatumque fuerat, vel defuncti bona diſtrahi,in eámque cauſam victorem in eorum poſſeſſionem mitti pateretur. Negabat hæres ſe teneri quòd non iam vt hæres,ſed ex noua cauſa,& tanquam emptor alius extraneus quilibet,[7] contra quem nulla defuncti creditoribus etiam anterioribus actio competere poterat, ſed tantum aduerſus creditores poſteriores, ſi quid priore loco iis ſolutum fuiſſet.[1] Maxime cùm idem ille hæres creditorem ſe proprio nomine anteriorem ac potiorem diceret & probaret.[8] Neque verò aut æquum, aut iuri conſentaneum videbatur.

batur, vt hæredi cum beneficio legis & inuentarij ex noua cauſa nonòque iure ſe tuenti noceret, ſenatuſconſultum cum eo redditum, quaſi cum hærede ex beneficio legis. [10] Viſum tamen eſt non poſſe hæredem recuſare iudicati executionem in ea bona quæ per Senatuſconſultum eo ipſo ita poſtulante nedum conſentiente obligata fuerant. [11] veluti quodam tacitæ tranſactionis iure, [12] vt à litis appellatoriæ expenſis, in quas ſe alioqui proprio nomine condemnatum iri videbat, ſe liberaret, totumque onus illud in bona defuncti reiiceret. [13] Quæ tametſi ad eum poſtea ex noua emptionis cauſa perueniſſent. Tanto magis vtique cogendus erat, vt executioni conſentiret, poſt eorum dominium ſi non magis tamen certiùs & irreuocabiliter acquiſitum. Habet enim hypotheca ſuas conditiones, ſi neque ſolutum debitum, neque aliter eo nomine ſatisfactum ſit quibus ceſſantibus tenet. [14] Neque poterat mutata cauſa dominij tollere aut immutare ius pignoris in eadem perſona, quod nec mutato ipſo dominio & per multorum perſonas ambulante amittitur vnquam, aut immutatur. [15] Cumque voluntatem hæredis eiuſdémque poſſeſſoris etiam authoritas Senatuſconſulti ſubſecuta eſſet, non poterat prætextum anterioris pignoris obtendere, [16] cur renunciaſſet non obſcurè conſentiendo pignori, [17] quod ab ipſo magis priuſque quàm à Senatu conſtitutum fuiſſet. [18] *Ita Senatus* pro Domina de Cheurieres, contra filias & hæredes Mauritij le Grand, 8. Cal. Iun. 1613.

1 Non enim veniunt in diſcuſſionis inſtantiam, niſi ea quæ ſũt in cauſa hereditatis, vt dixi ſæpius ſub *tit. de bon. auth. iud. poſſid. l. ſi quans 68. de leg. 2. l. 1. D. de ſeparat.*

2 Obſerua tamen non ſolere in ſententia quæ decretum interponit ſuper ſubhaſtationibus tanquã legitime factis pronunciari quicquam de damnis & intereſſe, ſed tantum de fructibus reſtituendi, ſi quos debitor à tempore expeditionis perceperit.

3 quibus verbis conſtitutum erat pignus iudiciale per ſẽtentiam, licet alioqui non ſoleat conſtitui, niſi cum capitur in executione iudicati, *tot. tit. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit.* Nam ſi hypotheca nihil aliud eſt quam ſuppoſitio ex proprietate Græci nominis, conſequens eſt, vt ſuperpoſitio conſtituat hypothecam, nec minus ſi facta ſit per ſententiam quàm ſi per teſtamentum, *l. non eſt mirum 26. ff. de pign. act. l. Lucius 12. de alim. leg.*

4 Secundum formam præſcriptam *in l. vltim. Cod. de iur. deliber.*

5 Hoc enim facere & poterat & debuerat, *l. 1. Cod. ſi in cauſ. iudic.*

6 Quæ natura & formula eſt actionis hypothecariæ, *l. ſi fundus 16. §. in vindicatione,* & ibi Bart. D. *de pignor.*

7 Poteſt enim quis hoc ſenſu varias perſonas ſuſtinere, *l. ſi paterfamilias 15. §. 1. D. de adopt.*

8 *d. l. vlt § & ſi præfatam, cum ſeq. C. de iur. delib. l. debitor. 59. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

9 Impedit enim beneficium inuentarij ne actiones hæredis confundantur *d. l. vnic. §. in computatione.*

10 Videtur enim cum alio redditum, quia ſub alia formalitate, *l. ſi mater. 11. §. eandem, & paſſ. de excep. rei iudic.*

11 Nocebat enim illi factum proprium itémque authoritas rei iudicatæ.

12 Quod iure quicquid fit, licitè fieri intelligitur, *l. quid ergo, §. pen. D. de his qui not. infam.*

13 Eſt enim grauius onus perſonæ quàm bonorum, *l. 8. de alim. leg.*

14 *L. grege 13. §. etiam, D. de pignor.*

15 *L. 1. §. cum prædium, eod. l. 7. l. diſtractis 14. & paſſ. C. eod.*

16 *Ex l. 1. & paſſ. C. hoc tit.*

17 *L. 4. §. 1. l. Paulus 12. in princ. & paſſ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

18 Nam & factum iudicis eſt factum partis, *l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.*

TIT. IX.

DE HIS QVI IN PRIOR. CREDIT. loc. ſucced.

DEFINITIO I.

Is, ex cuius pecunia dimiſſus eſt priuilegiarius creditor, ſuccedit in priuilegium actionis perſonalis, etiam citra conuentionem.

IN perſonalibus actionibus, qui poſtea contraxerunt, ſi pecunia eorum ad priores & priuilegiarios creditores peruenerit, in ipſorum ius & locum ſuccedunt. [1] Neque neceſſe eſt in id, creditam eſſe pecuniam ab eo, qui poſterior contraxit, vt priori creditori ſoluatur. Sufficit enim vt eius pecunia ad priorem peruenerit, ſiue ſtatim & recta via, [2] ſiue per ipſius debitoris perſonam, dum ne ex interuallo: [3] quod idcirco adiectum videtur, ne alioqui paſſim quæſtio incurrat, [4] verum ex ea ipſa pecunia, an ex alia ſolutio facta ſit, cum pecunia ſit ex earum rerum numero, quæ non ſolùm vſu ſed etiam confuſione & immixtione conſumuntur. *Ita in Senatu tractatum eſt* in cauſa Claudij de Port, & N. Pignier. 6. Id. Iulij. 1591.

1 *L. ſi venditori 24. §. vltim. D. de rebus auctor. iudic. poſſid. l. 1. D. de ceſſ. bonor. l. item ſi 7. alias l. ſed Iulianus, §. ante: en. ff. de Senatuſconſ. Macedon. l. 1. §. nunc tractamus, Digeſt. de tutel. & ration. diſtr.*

2 qui caſus minorem dubitationem habet. Gloſſ. tamen in *d. l. 2.* videtur requirere expreſſam conuentionem.

3 Ita enim diſtinguit Vlp. *in d. §. vlt. l. ſi venteri.* Et ratio eſt, quoniam quæ in continenti fiunt videntur ineſſe, *l. lecta 40. verſ. dicebam. D. de reb. cred.*

4 Quæ res magnam litium materiam preberet, quam melius eſt præcidere, *l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudic. l. ſingulis 6. ff. de excep. rei iud. l. quidam 22. ff. de rebus credit.*

5 *L. 1. & tot. tit. ff. de vſufr. ear. rer. quæ vſu conſum. l. ſi alieni 78. ff. de ſolut.*

DEFINITIO II.

Creditor hypothecarius poſterior ſoluens anteriori hypothecario, ſuccedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus: & quid ſi ſolutum ſit ei, qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem?

NOn idem eſt ſi inter hypothecarios creditores contendatur. Non enim omnimodo & indiſtincte ſuccedunt in locum hypothecarij creditoris illi, quorum pecuniæ tranſit ad creditorem. [1] Nam ſi extraneus fuit, non creditor, [2] is, qui priori ſoluit, non aliter in ius & locum ipſius ſuccedere poteſt, vt ſecundo creditori præferatur, quam ſi expreſſim ita conuenerit. [3] At ſi tertius creditor ſoluat primo, in eius vtique locum ſuccedit, quamuis pactum de ea re nullum interuenerit. [4] ideoque ſecundo creditori præfertur, [5] Idem eſt, ſi tertij creditoris pecunia ad eum peruenerit, qui rem illam, quæ priori creditori obligata fuit, poterat velut anterioris pignoris iure retinere. Finge Sempronium eam rem, de cuius pignore agitur, vendidiſſe Titio, qui poſtmodum cum primo creditore contraxerit, eique rem illam obligauerit, priuſquam Sempronio pretium ſolueret. Nemo dubitat, quin Sempronio competat ius retentionis, quæ ſi pignoris vice? in id vſque tempus, quo pretium ſibi ſolutum ſit. Quidni ergo tibi etiam competet, ſi Sempronio ſolueris, adeoque ſi pecunia tua ad Sempronium peruenerit? [6] Quare nec diſtinguendum erit, meo iudicio, an Titius cum primo creditore ante vel poſt emptionem contraxerit. [7] Non enim ob id ſolum, quod ante contraxerit, deterior fieri poteſt conditio Sempronij in re ipſa, quã vendidit, ſiue primi creditoris ius ſciuerit, ſiue ignorauerit, licet non neſciam eſſe qui diſtinguant. Nam vtroque caſu verum eſt, non prius in Titium tranſlatam videri proprietatem rei venditæ, [8] nec ſi tradita res ei eſſet, quam pretium ſolutum, aut de eo fides habita fuiſſet: [9] multo minus alienatum dici poteſt dominium, ſi traditio nulla dum ſecuta ſit. [9] Porro prius eſt, vt rei venditæ dominium ad debitorem peruenerit, quam vt ab eo res empta poterit obligari. [10] Eadem ratio facit, vt non aliud dicendum ſit, ſi ex pecunia mea te mandante fundum emero, quam tu ante ſolutum mihi pretium acceptámque poſſeſſionem Mæuio obligaueris, deinde Sempronio poſt acquiſitam poſſeſſionem, cuius pecunia in pretij ſolutionem ad me poſtea peruenerit: Sempronium namque in pignore præferri æquũ erit cui alioquin Mæuius præferretur. [11] Etſi enim non fuit mihi res illa obligata, cogi tamen

non

non potui, vt eam tarderem, niſi ſoluto mihi prius redditoque pretio. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſum pro Benedicto Geoffroy, contra Antonium Neyret, 9. Calend. Aug. 1592.

1 *L.1.C.hoc tit.*
2 Opponimus enim hac in re extraneum creditori, *l.cum bona 16.D.de de rebus auctor.iudi.poſſid.alias l.1.de priuil. cred. l.2.C. ſi in cauſ.iudic.pign.cap.ſit.*
3 *d.l.* 1. vbi gloſ. Cyn & alij *C.hoc tit.*
4 *L.vlt.C.eod.l.1.C.qui potior.in pign.hab.*
5 *l.Claudius 16.verſ. plane cum tertius, l.cum qui à debitore 17.D.eod.tit.qui potior.in pignor.hab.*
6 *L.vlt § reditu.tum& l.Iulianus 13.§.offerri, de act.empt.*
7 quamuis ita Bartolus diſtinguat ad illum locum.
8 *L.quod vendendi 29.D.de contr.empt.l.Procuratoris 5.§. ſed ſi dedi.D.de tribut.act.*
9 *§.vendita, Inſt.de rer.diuiſ.l.traditionibus 10.C.de pact.*
10 Cùm res aliena obligari non poſſit, *l.1.& tot.tit.C.ſi alien. res pignor.dat.ſit.*
11 *L.5.§.cùm ex cauſa, D.qui potior in pign.hab.*
12 *d.l.Iulianus 13 §.offerri, D.de action.empt.d.l.5.§.ſed ſi dedi, D.de trib.act.*

DEFINITIO III.

Nunquam ſuccedit quis in locum anterioris crediris ob id ſolum quod ex eius pecunia dimiſſus ſit anterior creditor, ſi ſolutio facta ſit à debitore, niſi de eo expreſſim conuenerit.

ILlud vtique conſtat, ſi priori creditori ſolutum ſit ab ipſo debitore, licet ex mea pecunia, nunquam poſſe me in prioris locum & pignus ſuccedere ob id ſolum, quod pecunia mea ad illum peruenerit, ſiue creditor ſim, ſiue extraneus, ſiue in continenti, ſiue ex interuallo debitor ſoluerit. Nam nec ſufficeret, vt inter me & debitorem conueniſſet, vt ex pecunia mea antecedens creditor dimitteretur. Quomodo enim fieri poteſt, vt in ius primi ſuccedere debeam, qui ipſe nihil conueni de pignore; Sed & ſi de pignore conuenerit, non ſine ratione dicitur, ſatis in non eſſe, vt in ius primi ſuccedere debeam, niſi de ea quoque expreſſim conuentum ſit.[1] Alioqui enim poteſt & debet conuentio intelligi de nouo pignore potius, quam de eo, quod penes priorem creditorem fuit: cum tamen ex contrario ſufficiat conueniſſe, vt ſuccedam in ius & locum creditoris, licet nihil conuenerit de pignore. Quid enim aliud eſt in ius & locum creditoris ſuccedere, quam eadem & perſonalis & realis actionis iura retinere? Nam & ex ſola interpoſitione pacti de vendendo dicimus contractum pignus intelligi,[2] ſicut & ex eo, quod creditori detur poteſtas ingrediendi bona debitoris propria auctoritate.[3] Sane illud quoque præterea requiritur, actum eſſe cum effectu, vt ex pecunia tertij ſiue extranei, ſiue creditoris prior creditor dimitteretur.[4] Dixi *cum effectu*, quia conuentio ſola id efficere nequit, ſi non reuera ad primum creditorem pecunia tertij perueniat.[5] *Ita tractatum eſt* in ſupradictis cauſis.

1 *L.1.* vbi gloſſ.Cyn.& alij, *C.hoc tit.*
2 Ita Paulus *in l.Ariſt.3.D.quæ res pignor.oblig.*
3 Gloſſ.Cyn.Bald. & alij *ad d.l.1.* poſt Bart. *ad d.l. Ariſto.ex l.debitor 12.alias l.ſi prior.§ à Titio, l.cum qui à debitore 17. D. qui potior. in pign.hab.* Adde *l.vlt.C.de priuil.fiſc.*
4 Non enim ſuccederet in ius & locum prioris creditoris pigneratitij, qui non ſuccederet in pignus.
5 *dict.l.3.§.poſt diuiſionem,* vbi Bartol. *D.qui potior. in pignor. hab.*
6 Bald.*ad d.§.poſt diuiſionem.*
7 *Vt in d.l. Ariſto.*
8 *L.cum qui à debitore 17.D.qui potior.in pignor.hab.*

DEFINITIO IV.

Qui ex pacto inito cum debitore ſucceſſit in locum anterioris creditoris, nulla indiget ceſſione, niſi extraneus ſit, qui pro debitore ſoluit creditori.

SVperioribus vero omnibus concurrentibus in confeſſo eſt, ſecutum eſſe tertium creditorem aut extraneum, ex cuius pecunia priori creditori à debitore ſoluitur, licet nullam is à creditore interim ceſſionem acceperit aduerſus debitorem. Nam ſicuti cum ſolo debitore contrahit, ita ſatis eſt inter ipſum & debitorem id agi, vt ſuccedat in locum primi etiam ignorantis.[1] Neque vero ceſſio vlla vnquam neceſſaria eſt, niſi cum extraneus pro debitore ſoluit creditori.[2] Quo tamen caſu ſi inter extraneum ſoluentem & creditorem, cui ſoluitur, conueniat de pignore, ſufficiet ea res, vt hoc ipſo ius, quod anterior creditor habuit in pignore ſoluenti extraneo, ceſſum videatur.[3] De quo enim alio pignore actum videri poteſt, quam de eo ipſo, quod fuit penes creditorem? Vtique enim nouum pignus in re aliena conſtituere non potuit,[4] eo præſertim inſtanti, quo proprij pignoris vinculum ſolutione debiti diſſoluebatur.[5] Dicat aliquis, eo cautu, quo ſolutio fit per debitorem, accidere eodem inſtanti, vt & ſolutione liberetur pignus à priore creditore, & ſecundi pignus confirmetur:[6] ſemel autem ſecundo quæſitum ius poſtea debitoris pactionibus tolli non poſſe.[7] At facilis reſponſio eſt, eum, qui pecuniam credit dimittendi prioris creditoris gratia, poſſe quam velit conuentioni iuræ legem dicere,[8] nec vllam idcirco fieri iniuriam ſecundo creditori, cuius eadem conditio manſura ſit, quæ erat, priuſquam præcedens creditor dimittetur. Quid enim ipſius intereſt, an Titio, qui prior creditor fuit, an Sempronio, ex cuius pecunia Titius dimiſſus eſt, poſtponatur? Idque nimirum eſt, quod dici ſolet, nihil omnino aliud iuris habere ſecundum creditorem, niſi vt ſoluat priori, & eius loco ſuccedat.[9] Adeo autem verum eſt, transferri ius prioris creditoris in tertium etiam citra ceſſionem, vt, ſi forte inter eum & debitorem conuenerat, ne poſſet pignus vendere, cuius vendendi facultatem prior creditor ex contractus ſui lege habuerat, permittatur tertio ex primi perſona venditorem facere, ſi velit.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam poſſet id fieri etiam inuito priore creditore, qui ſcilicet inuitus accipere ſolutionem cogitur, *l quidam 11.D de rebus cred. l.ſi debitor 30.ff.de ſolut*, quod autem fieri poteſt aliquo inuito, multo magis fieri poteſt eo ignorante, *l.qui poteſt, 26.de regul.iur.*
2 *L.ſi cum pecuniam 3.& l.vlt.C.de priuil.*
3 quod diuerſum eſt, ſi ea conuentio fiat inter debitorem & creditorem, vt dixi *Defin.praeced.num 3.*
4 *L.1.& tot.tit.C.ſi alien.res pignor.dat.ſit.*
5 *Arg.l.Titio cum moritur 5.ff.de vſur.*
6 *L.ſi debitor 4.l.qui balneum 9.§.Titia.l.potior. 12. §. vlt. D. qui potior, in pignor.hab.l.6.l.prior 5.l.ſi diuerſis 8.C.eod.*
7 *L.vlt.ff.de pact.*
8 *L.in traditionibus 44.ff.de pact.l.vlt.C.de pact.int.& vendit.*
9 *L.ſi creditor 12.alias l.ſi prior.13.§.ſi tertius, D.qui potior.in pignor.hab.* quod tamen ita accipi debet, vt tertius ſoluat pecuniam a priore creditam priore loco, non quam prior poſteriore loco crediderit, *d.l.creditor, §.ſi idem bis, & l.quærebatur 20.eod.tit.*
10 Vt eleganter Paulus tractat *in l.Ariſto 3.D.quæ res pign.oblig.poſſ.*

DEFINITIO X.

Conuentio de ſuccedendo in ius anterioris creditoris facta in continenti poſt numerationem tantum prodeſt, quantum ſi ante facta eſſet.

SEd & ſi ponas, minus cautum creditorem tertium dediſſe mutuam pecuniam debitori, quæ ipſa prima creditori ſoluta ſit, nulla conuentione facta de pignore: poſtea vero debitorem bona fide pepigiſſe, vt in primi creditoris iura tertius ſuccederet, idem admittendum erit, quod diximus, vt in eo pignore tertius ſecundo præferatur, ac ſi ea lege & conditione tertius pecuniam numeraſſet, vt ex ea primus creditor dimitteretur; ſi modo in continenti, non ex interuallo pactio ſecuta ſit.[1] Nam quæ in continenti fiunt, videntur ineſſe.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa Claudij du Port & N. Pignier.

1 *Arg l.ſi vene.24.§.vlt.ff.de rebus auctor.indic.poſſid.l.alias l.9. de priuil.credit.*
2 *L.iuris gentium, 7. §.quinimo, ff.de pact.l.lecta 40.ff.de rebus credit.* Sicut & ea omnia, quæ fiunt correſpectiue, *l. cum fundum 6. C.de pact.int.empt.& vendit.* Crauet.*conſ.245.nu.5.*

DEFINITIO VI.

Ei, ex cuius pecunia creditor anterior dimiſſus fuit, neceſſaria eſt ceſſio actionis: ſed non cogitur creditor cedere, ſi ſolutionem accipiat à debitore.

Quid

QVid igitur ſi nullo modo, aut non niſi ex interuallo conuenerit tertius de pignore, ex cuius tamen pecunia primo creditori debitor ſoluerit; Conſtat nullam ei competere pignoris perſecutionem, ſiue ſecundus creditor, ſiue alius quilibet poſſideat,[1] ideoque neceſſariam ei eſſe ceſſionem iurium creditoris, cui ſoluitur,[2] ſi cedere is velit. Neque enim vt cedat inuitus cogi poteſt, cum per manus debitoris accipit ſolutionem, licet creditor fuerit is, ex cuius pecunia ſoluitur. Nam ſi extraneus fuit, nec ſi ipſe ſolueret, ceſſionem tamen à creditore inuito extorquere poſſet.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.C.hoc tit.*

2 *Arg.l.vſucapio 7.& eorum,quæ ibi not.C.de pign. & in l.1. §.cum prædium.*vbi Bart.*nu.5.& 6.D eod.* Intellige autem ita,vt ceſſio fiat in continenti.*l.Modeſtinus 76.ff.de ſolut.*

3 *L.nulla 5.C.de ſolut.*

DEFINITIO VII.

Ille,ex cuius pecunia dimiſſus eſt creditor anterior citra conuentionem, licet actionem non habeat, habet tamen retentionem, ſi poſſideat,etiamſi ſolo beneficio clauſulæ conſtituti.

SI tamen is poſſideat, cuius pecunia peruenit ad creditorem, ſiue creditor fuit,ſiue extraneus, poterit ſibi per retentionem conſulere,& oppoſita doli exceptione non tantum aduerſus debitorem, ſed etiam contra ſecundum creditorem, ni offeratur ei quicquid ex eius pecunia priori creditori ſolutum eſt.[1] Poſſidere autem videbitur ad hoc, vt habeat ius retentionis, ſi eius nomine conſtituerit debitor ſe poſsidere,[2] dummodo ſecundus creditor eadem conſtituti clauſula non nitatur; alioqui poſſeſſor ille ſolus videbitur.[3] Nec tertio prodeſſe poterit, quod pro eo conſtituerit debitor,ſe poſſidere eam rem,cuius poſſeſsionem iam in alium transtulerat.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.in princ.*vbi Bart.*D.quibus mod.pign.vel hypoth.ſoluit.* Eaque videtur eſſe ſententia *l.cum qui à debitore 17.D.qui potior.in pign.hab.* vbi etiam Bart. Neguſant. late *in tract.de pignor.memb.3.part.5.princ.nu.3.*Corn.*conſ.245.incip. Videretur in præſenti tit. Imol. 2.* reprobata gloſ.*in l.cum prior.3 ff.de diſtract.pignor.* quæ hoc ſibi non placere ait.

2 Implorato ſcilicet beneficio conſtitutionis Iuſtinianeæ, *in l.vlt.C.de acquir.poſſ.*

3 Cum non poſſint duo eandem rem eodem tempore in ſolidum poſſidere.*l.3.§.ex contrario,D.eod.l.duo in ſolidum 19.ff.de precar.*

4 Cum nemo plus in alium transferre poſſit,quam ipſe habeat, *l.nemo plus iuris 54.de regul.iur.* Id enim eſt quod dici ſolet,clauſulam conſtituti nihil operari,& conſtituens ipſe non poſſideat,*l.quod meo 18.cum ibi not.ff.de acquir.poſſ.*

DEFINITIO VIII.

Emptor, qui ſoluit anteriori venditoris ſui creditori, non ideo ſuccedit in locum anterioris, ſi neque pactum interueniat,neque ceſſio,in eoque deterioris conditionis eſt quam creditor,& quare.

QVi emit à debitore, & ſoluit anteriori creditori, non idcirco ſuccedit in ius anterioris,vt præferatur ſecũdo creditori, niſi ceſſas habeat actiones,& quidem in continenti,aut ſi ex interuallo ſaltem præcedente, & inito ſolutionis tempore pacto de cedendis actionibus,[1] in eoque deterioris conditionis eſt, quam creditor. Conſtat enim,tertium creditorem hoc ſolo, quod eius pecunia peruenit ad primum creditorem,in ipſius iura ſuccedere intelligi, vt citra ceſsionem ſecundo præferatur.[2] Sed non bene comparatur emptor creditori, quippe qui pretium ſoluens non id agit, vt alium obliget, ſed vt ſe liberet.[3] Itaque quamuis ex ea ſolutione propter præcedentem cauſam contractus obligetur venditor de euictione,[4] non tamen ideo fit, vt creditoris iure cenſeatur,qui ad contrahendum acceſsit, vt emeret,non vt crederet.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Sp. Ioanne Gay Aduocato, contra Ioannam Rippet, 2. Decembr. 1595.

1 Alioqui non poſſet creditor cui ſolutum eſſet, cedere & præſtare actiones,quas non haberet. & quæ iam extinctæ eſſent per ſolutionem,*l.Modeſtinus 76.D.ſolut.*

2 Nimirum ſi conuenerit de pignore cum creditore, ſecundum ea,quæ ſcripſimus *Defin.4.num.3.ſup.eod.*

3 Quia ſoluere habet neceſſe,*l.quod ſi minor. 24.§.reſtitutio,ff.de minor.*

4 *L.ſi in venditione 60.& paſſ.ff.de euict.*

5 Vniuſcuiuſque enim contractus origo ſpectanda eſt & cauſa *l.ſi Procuratorẽ 8.in princip.D.mãdat.l.1.§.ſi ſeruus depoſuit 30.ff.depoſit*

DEFINITIO IX.

Qui emit ea lege,vt pretium impenderetur ad reficiendam domum venditoris,idem priuilegium ſecuta euictione habet,contra cæteros creditores anteriors, quod haberet, ſi ab initio credidiſſet ad reficiendam domum.

EMens ab eo,quam ſciebat habere multos creditores hypothecarios anteriores,à quibus futuram ſibi controuerſiam metuebat, quo ſibi caueret,conuenerat, vt fundi pretium impenderetur in reficiendam domum eiuſdem debitoris. Euicto poſtea per creditorem anteriorem fundo, qui fuerat venditus, cum creditori nondum eſſet plene ſatisfactum,ex eaque cauſa domus quoque ex fundi pretio refectæ diſtractio peteretur, viſum eſt,emptorem hunc, etſi ab initio emptor fuiſſet,non creditor, nec ad obligandum venditorem pecuniam ei numeraſſet, ſed ad ſe potius liberandum ſoluiſſet,[1] cum tamen ex poſtfacto propter ſecutam euictionem factus eſſet creditor,[2] eodem iure cenſeri debere, quo ſi ab initio pecuniam in refectionem domus credidiſſet,[3] vt ſcilicet, quamuis tempore ſit poſterior,pro eo tamen pecunia,quæ in refectionem impenſa fuit, anteriori præferatur, & in eo pignore vincat illum ipſum creditorẽ, à quo in cæteris omnibus ſuperatur.[4] Nec enim vlla in eo fit iniuria creditori anteriori, cui emptoris huius pecunia ſaluam fecit pignoris ſui cauſam,[5] præſertim cum de pignore nominatim ſibi cauiſſet, adhibita etiam in eam rem clauſula conſtituti. Nam etſi pignoris conuentionem omiſiſſet, placeret tamen dandum illi ius non tantum prælationis, ſed etiam taciti pignoris,[7] cuius vtique non fauorabilior videri poteſt cauſa, quam expreſſi. *Ita Senatus* in cauſa D. de VVateuille,& viduæ D.Senatoris Colombat. Menſ.Iun.1605.

1 quæ ratio eſt, ob quam ſolet hac parte deterior conditio eſſe emptoris, quam creditoris, vt dixi *Defin.præced.*

2 Creditor ſiquidem ille eſt, cui ex quacunque cauſa debetur, *l.creditores 10.cum duabus ſeqq.ff.de verb.ſignific.*

3 Tam enim diligenter ſibi proſpexit hic, qui curauit,vt in refectionem domus pecunia impenderetur,quam ſi in eam nominatim cauſam credidiſſet. Itaque damno afficiendus non eſt,cum ſibi diligenter proſpexerit,*arg.l.3.ff.de ſeparat.*

4 Cum non ſit inconueniens,vt quis ſit alio anterior & poſterior diuerſis reſpectibus,vt dixi *Defin.ſupr.cit.prox.ex l.creditor 12.§.ſi idem bis,& l.quærebatur 20.D.qui potior in pignor.hab.*

5 *L.interdum 5.iunct.l.ſeq.D.eod.ill.tit.*

6 Per quam clauſulam factus erat poſſeſſor pignoris,*l.quod meo 18.de acquir.poſſ.* vt proinde facilius ei danda eſſet retentio,*l.1.ff.de pignor.*

7 *L.1.D.in quibus cauſ.pignor.vel hypoth.tacit.contr.* Gloſ.*in d. l.interdum.*

TIT. X.

SI ANTIQ. CRED. PIGNOR. vendid.

DEFINITIO I.

Secundus crditor habet ius offerendi ei,qui emit poſtulante priore creditore, ſi modo venditionem probabiliter ignorauit, at non ei,qui emit ab ipſo anteriore creditore.

POSTVLANTE priore creditore herede,hypotheca, Iudicis auctoritate, publicè,vocatiſque per programma[1] cæteris creditoribus, diſtracta eſt. Non eo minus liberum erit poſteriori creditori debitum cum acceſſionibus offerenti pignus perſequi, cum aliter indemnis fieri non poteſt,[2] Ic. ſi venditionem

tionem pignoris probabiliter ignorauerit, nec ſit quod ei imputetur, cur non tam tum obtulerit.[1] Idemque multo magis obtinebit, ſi anterior ipſe creditor pignus emerit, aut in ſolutum acceperit, ſiue à debitore, ſiue ab apparitore, qui iudicatum exequi iuſſus eſt, ne in damno moretur ſecundus creditor, cui imputari nihil poteſt. Aliud erit, ſi prior ex conuentionis lege & creditoris iure pignus diſtraxerit. Nulla enim illo caſu aduerſus extraneum emptorem actio ſupereſſe ſecundo creditori poteſt.[5] Hæc tam variè, quoniam intercedens Iudicis auctoritas pro debitoris facto eſt,[6] nihilque hac parte refert, an debitor ipſe an Iudex vrgente creditore pignus vendiderit. Idque ex eo apparet euidentius, quod ſi alius emptor nullus ſit, creditor emere cogitur,[7] qui vtique emptor eſſe non poſſet, ſi eſſet idē ille venditor.[8] Atqui debitoris facto deteriorem fieri conditionem poſteriorum creditorum non oportet,[9] dum anteriorum, aut eius, qui ipſis ſoluerit, indemnitati conſulatur.[10] Sicuti nec qui à debitore cauſam habet plus iuris adſerere ſibi poteſt in pignore, quam debitor habuerit creditórque, cui ſolutum eſt.[11] Creditore vero ius ſuum exequente, & ex lege initio dicta pignus diſtrahente,[12] ſicuti quæri non poteſt de iure debitoris, quod nullum ſupereſt,[13] ita nec de offerenda pecunia emptori:[14] quippe ius habenti ab eo creditore. Qui licet dominus non fuerit, dominium tamen pignoris in alium transferre potuit,[15] & quidem ab omni obligationis vinculo immune: inſpecto ſcilicet tempore, non quo tranſlatum fuit, ſed quo de eo actum eſt, vt transferri quandoque poſſet. 19. Mart. 1588.

1 Vt fieri ſolet, *l. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pignor.*

2 Perinde ac ſi debitor ipſe vendidiſſet, *l. 1. C. hoc tit.* vbi Salicet. *quæſt. vlt.* Negūſ. *in membr. 5 part. princ. num. 7.* Vide tamen Ægid. Magiſt. qui contra ſentire videtur *in deciſ. Pariſ. titu. des criées, artic. 7. cap. 17.*

3 Alioqui poteſt videri ius ſuum pignoris tacitè remiſiſſe, *d. l. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pignor.*

4 Semper n. ſuccurrendum eſt ei, cui nihil imputari poteſt, nunquam ei, cui aliquid poteſt imputari. *l. quod quis 203. cum ibi not. de reg. iur.* Porro vox præconis paucis innoteſcit, *Auth. ei qui ſemel, C. quom. & quand. iud.*

5 *d. l. 1. & l. 2. C. hoc tit.*

6 Hoc enim eſt quod dici ſolet, factum Iudicis eſſe factum partis, *l. ſi ob cauſam 3. C. de euict. l. 1. C. ſi in cauſ. iudi. pig. capt. ſit.*

7 *L. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit, l. cum bona 16. ff. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 6. de priuileg. credit.*

8 Alium enim oportet emptorem eſſe alium venditorem. *l. 1. D. de rer. permut.*

9 *L. debitorem 16, C. de pignor.*

10 *L. à Diuo Pio 15. §. quod ſi res pignorata, D. de re iudic.*

11 *Ex reg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur. cum ſimilibus. l. 3. in fi. ff. de pignor.*

12 Poteſt enim creditor ſuo iure pignus vendere, etiamſi de eo nihil expreſſe conuenerit, dum ne quid in contrarium cōuentum ſit, *l. ſi conuenit 4. ff. de pignor. act. & tot. tit. de diſtract. pignor. D. & C.*

13 *L. qui creditore 1. Cod. de diſtract. pignor.*

14 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

15 *Tit. quibus alien. non licet, Inſt. in princip.*

DEFINITIO II.

Quo caſu ſecundus creditor habet ius offerendi contra primum emptorem, habet etiam contra ſecundum ſi modo ſit creditor pignoratitius, alioqui non poteſt habere ius offerendi, niſi poſſideat.

SEcundus creditor non tantum aduerſus anteriorem offerendi ius habet, vt pignoris ſui ius confirmet,[1] ſiue dominij, ſiue pignoris iure anterior rem poſſideat, quemadmodum proximè diximus, ſed etiam aduerſus ſecundum emptorem, ſi rem ſibi venditam aut in ſolutum datam prior creditor aliter vendiderit.[2] Neque enim alio iure penes ſecundum emptorem dominium rei eſſe poteſt, quam quo penes priorem fuit, affectum ſcilicet & reuocabile.[3] Loquimur enim de ſecundo creditore pignoratitio, qui in ea re ius hypothecæ habeat, ſiue expreſſæ, ſiue tacitæ, ſiue generalis, ſiue ſpecialis, alioqui non ex eo ſolo, quod quis creditor ſit, habere poteſt ius offerendi hactenus, vt eo nomine poſſit agere.[4] Planè ſi poſſideat, habebit exceptionis iure, quoniam haberet, etiamſi creditor non eſſet, adeóque licet malæ fidei poſſeſſor proponeretur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Chi ſsé viduæ D. de Genuille, & Ioannis Baptiſtæ Vartonis. 13. Cal. Sept. 1588.

1 *L. 1. l. prior quidem 5. C. qui potior. in pign. hab. l. potior. 11. §. fin. eod.*

2 L. 1. vbi Salicet. C. *hoc tit.* perinde ac ſi extraneo, id eſt, non creditori ea res vendita fuiſſet, *l. ſi debitor 12. Cod. de diſtr. pign. l. ſi conuenerit 18. §. ſi fundum, D. de pign. act. c. ex literis, extr. de pignoribus.*

3 Ita Iacob. Aretin. Cyn. & Salycet, *in d. l. 1. C. hoc tit.*

4 Crauet. *conſi. 198. num. 4. & 6.*

5 *L. mulier 19.* vbi gloſſ. Bartol. & alij, *Digeſt. quibus potior. in pignor. hab. l. Paulus 12. §. fin. D. quibus mod. pign. vel hypothec. ſoluit.*

DEFINITIO III.

Tā iniuſtus quàm iuſtus poſſeſſor poteſt offerre creditori pignoratitio, ſed actionem cedere creditor cogitur iuſto tantum poſſeſſori, non etiam iniuſto.

CVm de iure offerendi quæritur, non diſtinguimus inter iuſtum & iniuſtum poſſeſſorem, quia non eſt quærendū de iure poſſeſſoris, cū ius petitoris remoueatur ſoluto pignore.[1] Sed tamen hactenus intereſt, an iuſtus vel iniuſtus poſſeſſor ſit is, qui offert, quod iuſto duntaxat poſſeſſori, non etiam iniuſto creditor actionibus ſuis cedere cogitur.[2] Qua enim fronte ceſſionis beneficium, quod iuris eſt, implorare audeat, qui contra ius poſſidet?[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ratio eſt iuriſconſulti *in d. l. Paulus 12. §. vlt. ff. quib. modis. pign. vel hipoth. ſoluit.*

2 *L. mulier 19.* vbi gloſ. *ff. qui pot. in pig. hab.* Paul. Caſtr. *in l. ſi res obligata, 57. nu. 4. de legat. 1.* latè Neguſ. *in tract. de pignor. in 3. membr. 5. part. princip. num. 15. in fin. 16. & 17.*

3 *Arg. l. auxilium 37. in fin. ff. de minor. l. ſi plures 38. in fin. ff. de admin. tutor.*

DEFINITIO IV.

Venditio pignoris facta creditori, neque poſterioribus nocet, quominus tenet quo minus offerre poſſint, neque ipſi emptori, quo minus iura ſua ſalua habeat, ſi pignus poſtea euincatur.

CReditori facta venditio rei obligatæ ſicuti non obſtat poſterioribus eiuſdem debitoris creditoribus, quo minus in eam ipſam rem ius pignoris, quod habent, exequantur, ſi modo parati ſint offerre, quicquid ei ex anteriore cauſa debetur,[1] (quamuis aliud eſſet, ſi antiquior ipſe creditor alij eam rem iure creditoris vendidiſſet:) ita neque ipſi anteriori creditori nocet, quo minus euicta re ſaluum habeat ius ſui pignoris,[2] quod per factam dominij acquiſitionem extinctum videbatur,[3] quaſi quod per ſubſequentem euictionem ab alio creditore inſtitutam reſuſcitetur,[4] cuius ſcilicet poteſtate ſit, vt prior acquiſitio ſit reuocabilis, quæ perpetua ſeparabatur.[5] Quod ſi ſecundus creditor nihil in prima inſtantia obtulerit anteriori, ob idque fuerit condemnatus, poterit vtique in cauſa etiam appellationis offerre.[6] Nam & in alia qualibet iuris exceptione idem obtinet, vt in appellationis inſtantia non tantum obiici poſſit, ſed etiam ex officio iudicis ſuppleri, ſi de ea liquido conſtet ex deductis & probatis.[8] *Sine die.*

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 *L. 2. eod.*

3 *d. l. 1. in 1. parte.*

4 *L. neque pignus 45. de reg. iur.*

5 *L. pen. §. 1.* vbi eſt textus elegans, *ff. de except. rei iudic.*

6 *Arg. l. ſi patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

7 Per vulgatem illam regulam, Non deducta deducam, non probata probabo. De qua *in l. per hanc, C. de tempor. & reparat. appellat.*

8 Bart. *in l. eum qui ita 56. §. qui ita, de verb. oblig.* Afflict. *deciſ. 16. num. 5.*

TIT. XI.

TIT. XI.

SI COMMVN. RES PIGN. DAT. SIT.

DEFINITIO I.

Pignus rei communis valet tantum pro parte pignorantis, niſi ſocius aut pignus, aut ſaltem debitum, pro quo pignus datum eſt, approbauerit.

FVNDVM communem obligare vnus ex ſociis niſi pro ſua parte non poteſt. [1] Sed ſi totus fundus obligatus ſit, & is, qui non conſenſerat, poſtea debitum approbet, pignus quoque confirmaſſe videbitur. [2] Non idem erit, ſi in rem eius, qui pignori non conſenſit, verſa ſit pecunia, aut ipſius iuſſu credita. Perſonalis enim duntaxat ex ea cauſa naſcetur actio, [3] non pignus legitimè contractum intelligetur. Nec igitur quaſi Seruianam rectè exercebit creditor, ſi iure pignoris rem in ſolidum vindicet, [5] niſi quid ſit, ex quo appareat, vindicationi aut conuentioni de pignore ſocium conſenſiſſe. *Ita Senatus* 14. Cal. Febr. 1588.

1 *L. vnic C. hoc tit. l. 2. C. commun. diui. l. ſi fratres 7. C. commu. vtr. iudic. l. 3. §. poſt diuiſionem, D. qui potior. in pignor. hab. l. 2. ff. de Saluian. inter. d. l. nemo ex ſociis 68. ff. pro ſocio.*

2 *L. Pomponius 5. §. vlt. ff. in quibus cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

3 Siue negotiorum geſtorum, ſiue, vt vulgo noſtri volunt, De in rem verſo, ſiue mandati, *l. ex mandato 25. §. 1. D. mandat. l. ſi literas 7. C. eod.*

4 Supradictæ enim actiones in perſonam duntaxat ſunt, non in rem, *l. pen. C. de neg. geſt.* quia nõ habent priuilegiũ tacitæ hypothecæ.

5 Quia non poteſt latius patere hypothecaria, quam hypotheca ipſa, quæ ſola hypothecariæ cauſam præbet.

6 Cum poſſit ſocius etiam partem ſocij conſentientis alienare. *d. l. 3. §. poſt diuiſionem, in fi. ff. qui pot. in pign. hab.* ſicut poteſt quilibet rem alienam pignori dare, ſi dominus conſentiat, *l. 1. & 2. l. ſi in rem 7. & paſſ. C. ſi alien. res pignor. dat ſit.*

DEFINITIO II.

Non poteſt ſocius prætextu communionis intercedere, quo minus pars ſocij etiã ante diuiſionem capiatur pignori ab eo, qui ſocium habet condemnatum.

CVm creditor aduerſus debitorem egiſſet, & obtinuiſſet, curauerat, vt bonorũ mobilium, quæ tecum ille communia habebat, pars ad eũ pertinẽs pignoris iure caperetur. [1] Venditioni, quæ in eo erat, vt ſub haſta fieret, tu intercelſeras, eo prætextu quod diuiſionem ante omnia fieri oporteret, vel ob hoc ipſum, vt ſcire poſſet quiſquis ad emptionem vel accedere, quid empturus eſſet, faciliúſque emptorem bona inueniret. [2] Nec enim bonorum mobilium eadem hac parte ratio conſtituenda videbatur, quæ immobilium, cùm immobilia ferè omnia [3] commodam diuiſionem patiantur, mobilia verò, præſertim quæ in ſupellectile habentur, vt plurimum non ita. [4] Pronunciatum eſt, nullum te intercedendi ius habuiſſe, quia nihil tua intereſſet, [5] ſed creditoris tantùm, ſi ob non factam diuiſionem tardius emptor inueniretur, [6] tibíque ſatis eſſe debere, quod partem tuam creditor non attingat, eaque tibi perinde ſalua futura ſit, ac ſi cum debitore, non cum creditore iudicium communi diuidundo accipere cogereris. [7] Sed etſi qua ratione tua intereſſet, imputare tamen tibi deberes, quod ſocium ad diuiſionem citius non prouocaſſet, [8] non creditori, qui ſcilicet nullum ius habuit petendæ diuiſionis, priuſquam dominij ius per addictionem aut emptionem in iis bonis nactus eſſet, propter mutuas illas adiudicationes & alienationes, quas in iudicio Communi diuidundo fieri neceſſe eſt, ac quibus non niſi inter eos, qui dominium habeant, locus eſſe poteſt. [9] Nihil porro intererit, an conuentionale pignus fuerit, quod creditor proſecutus eſt, an iudiciale, quod in iudicati executione ſola Iudicis auctoritate tum primum contractum ſit. [10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 5. Cal. Aug. 1588.

1 Scilicet in executione iudicati, *ex tit. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit, l. à Diuo Pio 15. de re iudic.*

2 Non enim facile quis velit incidere in communionem. *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum, ff. de condi. indeb.* propter diſcordias, quas materia cõmunionis excitare ſolet, *l. cũ pater 77. §. dulciſſimi, de legat. 2.*

3 Non enim hoc perpetuum eſt, *l. ad officium 5. C. comm. diuid.*

4 Hæc enim numero diuidenda ſunt, non ſpecie.

5 Nemo enim vnquã audiendus eſt, ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſi non eius interſit, *l. 3. §. 1. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, ff. de verbor. oblig. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento,* vbi Alex. & cæteri, *D. ad SC. Trebell.* maxime vero ad impediendam iudicati executionem.

6 Intereſt namque creditoris, emptorem pignoris inueniri, ſi malit ille pecuniam habere, quam rem, ne alioqui cogatur ipſe inuicẽ extranei rẽ emere, *vt in l. 2. C. in cauſ. iudic pign. capt. ſit.* aut ius dominij impetrare, *ex l. vlt. & tot. tit. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

7 *L. 3. §. poſt diuiſionem, D. qui potior. in pignor. hab. l. 2. C. commun. diuid.*

8 Imputatur enim illi, qui tardius aliquid facit, quod citius facere debuit, *l. cum poſtulaſſem 44. §. 1. ff. de damn. infect.*

9 *L. 1. 2. 4. & paſſ. D. commun. diuid.*

10 In omni enim genere pignoris eadem ratio eſt Idem ergo ius conſtitui in omnibus debet, *l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, ff. de iniuſt. rupt.*

TIT. XII.

DE PRÆTOR. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Etiam in prætorio pignore, qui priore eſt tempore, potior eſt iure.

CVm pignus prætorium Iudicis auctoritate non prius conſtitutum videri debeat, quam ventum ſit in poſſeſſionem, [1] conſequens eſt, vt ex pluribus creditoribus pignoratitiis poſterior, qui in poſſeſſionem prior miſſus fuit, ei præferendus ſit in prætorio pignore, qui in debiti iure prior fuit, ſi modo ex aliis bonis ſatisfieri poſſit anteriori creditori. [2] Id enim eſt quod dici ſolet, etiam in prætoriis pignoribus, ſicut in conuentionalibus, locum eſſe regulæ, quæ habet: Eum, qui tempore ſit prior, iure quoque potiorem eſſe. 3. *Ita Senatus* in cauſa D. Henrici Bay, tum magiſtri Computorũ, & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Decembr. 1590.

1 *L. non eſt mirum 26. §. 1. ff. de pignerat. act.*

2 *L. ſi & iure 10.* vbi Bart. *nu. 1. D. qui potior. in pign. hab.* qui tamen locus videtur loqui de pignore iudiciali, non de prætorio. Cuius alia ratio eſſe videtur, quia pignus prætorium prodeſt omnibus, *l. cum vnus 12. ff. de rebus auctor. Iudic. poſſid.* De quo plura vide apud Cuiacium *lib. 9. obſeru. c. 37.*

3 Sic enim noſtri poſt Bart. *ad d. l. ſi & iure,* quamuis, vt dixi, loquatur de pignore iudiciali, non de prætorio. Quam differentiam plerique ex noſtris Interpretibus non obſeruant. Vide quæ in hanc rem ſcripſi in libris Coniecturarum iuris ciuilis.

DEFINITIO II.

Poteſt pignus prætorium conſtitui in variis bonis etiam pro exiguo debito, hactenus nimirum vt bona poſſideantur, non autem vt diſtrahantur: alioqui ab executore appellari poteſt.

PIgnus prætorium non vna tantum executione, ſed etiam variis, & repetitis, poteſt in pluribus rebus cõſtitui, dummodo proteſtetur creditor, aut aliter declaret, nolle ſe niſi ſemel ſuum conſequi. Neque enim executio vna aliam impedit. [1] Sed tamen ſi pro exiguo debito magni pretij pignora capiantur, non vt à creditore poſſideantur, ſed vt diſtrahantur, placet appellari poſſe ab executore, [2] eoque iure vtimur, licet in pignoratitiis creditoribus, quorum ius indiuiduum eſt, aliter obſeruari debere ſtricti iuris ratio ſuadeat, 3 quam & in Comitatu Burgundiæ creditoribus ſaluam eſſe audio, & in Senatu noſtro à quibuſdam ex noſtris Senatoribus ſæpius relatum eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iaſ

1 Iaſ. in *l. nulli 10. num. 8. C. de iudic.* Facit *l. 1. §. quia autem, D. quod leg. at.*
2 Bart. in *l. Diuo Pio 15. §. in venditione, ff. de re iudic.*
3 *L. rem hæreditariam 65 ff. de euict. l. quamdiu 6. Cod. de diſtract. pign. l. 2. C. debit. vendit. pign. imped. non poſſ. l. creditoris 8. ff. de diſtract. pignor.* Sane fieri illud non poteſt, vt creditor impetret ius dominij in vniuerſis bonis ſui debitoris, *l. 1. C. de iur. domin. impetr.* Add. *l. 2. C. de pignor.*

DEFINITIO III.

Neque prætorium, neque iudiciale pignus contrahitur per ſolam ſententiam, ſed tantum per executionem, præterquam fauore fiſci.

NOn ſicut fiſco in delictis acquiritur hypotheca in bonis condemnati ex die condemnationis,[1] ita in cauſis ciuilibus per ſententiam pignus vllum acquiritur in bonis debitoris. Prius enim requiritur, vt ventum ſit in poſſeſſionem,[2] nec differt hac parte pignus prætorium à iudiciali,[3] ſed à conuentionali tantum, quod ſola conuentione, ac proinde ex conuentionis die contrahitur.[4] Igitur ſi posteaquam Titio condemnatus es in certam pecuniæ quantitatem, obligaueris mihi omnia bona tua, deinde Titius iudicatum exequi velit, ero potior iure, quia prior ſum tempore.[5] Quamuis ſi in pignoris poſſeſſione eſſet Titius, prodeſſet ei exceptio non factæ excuſſionis, ſi in eiuſdem pignoris poſſeſſionem mitti vellem.[6] *Ita Senatus* in cauſa R. Præceptoris Antoniani hamberiacenſis, contra Claudium Rocher, ex tempore, 17. Calend. Februar. 1593.

1 *L. poſt contractum 15. cum ibi not. ff. de donat.* Iul. Clar. *ex communi in pract. crim. quaſt. 78. nu. 32.*
2 *L. non eſt mirum 16. §. 1. ff. de pignor. act.* qui tamen locus non niſi de prætorio pignore loquitur.
3 Niſi in eo quod prætorium pignus conſtituitur ita demùm, ſi ventum ſit in poſſeſſionem, *d. l. 26. §. 1.* Iudicialis vero tum conſtituitur cum ab executore capitur in cauſa iudicati. *l. à Diuo Pio 15. ff. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. ſi in cauſ. iudic. pigno. capt. ſit.*
4 Cum nudo conſenſu contrahatur hypotheca, *l. contrahitur 4. ff. de pignor.* Non tamen pignus proprie ſumptum & quatenus diſtinguitur ab hypotheca. Requirit enim rei traditionem, *l. ſi rem 9. §. proprie, l. cum & ſortis 35. §. 1. ff. de pignorat. action.*
5 *Ex reg. l. 2. l. 4. & paſſ. C. qui potior in pign. hab.*
6 Vt ſcripſimus *Defin. 1. ſupr.*

TIT. XIII.

SI IN CAVS. IVDIC. PIGN. capt. ſit.

DEFINITIO I.

Qui perperam executus eſt iudicatum, tenetur eo nomine etiam de caſu fortuito ſuperueniente, ſi non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo, quod intereſt aduerſarij.

PVm, qui captis pignori animalibus debitoris, quaſi ea in cauſam iudicati diſtracturus poſt paucos dies, ſubinde mutauerat ſententiam, & ab eiuſmodi executione tanquam iniurioſe ac perperam facta diſcedendum putauerat,[1] licet nulla dum ſecuta diſtractione, ac rebus, vt videbatur, integris id feciſſet, cum tamen iam aduerſarij intereſſe cœpiſſet,[2] non aliter audiri debuiſſe placuit, quã ſi & expenſas ab aduerſario factas offerret, ac præterea quicquid ex ea cauſa aduerſarij intereſſet.[3] Quo non facto, ſi qua interim & pendente lite animalia ſuo facto citra poſſeſſoris dolum aut culpam periiſſent, eorum nihilominus iuſtam æſtimationem præſtandam eſſe, vt dici ſolet, re alia debita qualibet poſt moram perempta:[4] nec admittendam excuſationem, quaſi animalia illa æquè apud actorem fuiſſent peritura.[5] Nam neque id facile præſumendum erat pro eo, qui ſub iuris auctoritate iniuriam commentus fuerat,[6] neque contra eum, quem potius credibile erat ea diſtracturum fuiſſe, ſi moram in eorum reſtitutione paſſus non fuiſſet.[7] *Sine die.*

1 Vna enim executio non impedit aliam, nec cogitur quis in executione perperam facta perſeuerare, vt nec in lite improbat. *l. deſtitiſſe, 10. ff. de iudic.*
2 Quæ res facit, vt non poſſit dici res integra, *l. etſi poſt tres 2. D. ſi quis cautiou. l. vtique 22. ff. de recep. l. ſi ita quis 135. §. Seia, de verb. oblig.*
3 Numquam enim poteſt aliter purgari mora, vbi cœpit aduerſarij intereſſe, vt conſtat ex legibus ſupradictis.
4 *L. ſi ex legati 23. & ſeq. ff. de verb. oblig. l. item ſi verberatum 15. §. vlt. ff. de rei vindic. l. ſi longis 7. C. de exec. rei iudic.*
5 Secundum diſtinctionem, quam Caius tradit in *l. ſi plures 14. in fin. D. de poſit.*
6 *Contra l. meminerint 6. C. vnde vi.*
7 *D. l. item ſi verberatum, in fin. ff. de rei vindic.*

DEFINITIO II.

Executio rei contra defunctum iudicatæ poteſt fieri captis pignori bonis hæredis, qui pure ſit hæres: Item captis fructibus rerum hæreditariarum, tametſi ſit hæres, cum beneficio inuentarij.

ETſi fructus ab hærede ex rebus hæreditariis percepti nõ tam hæreditati, quam rebus ipſis ſingulis acceptis feruntur,[1] ſi tamen in executione ſententiæ contra defunctum latæ capti ſint contra eius hæredem fructus pignori,[2] quamuis percepti ex iis bonis, quæ vel ipſa non fuerint obligata, vel non potuerint obligari, vt puta feudo,[3] rectè facta executio videbitur, tanquam capta pignori re hæreditaria, etiamſi hæres non niſi cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem agnouiſſe probetur, quia nullum inuentarij priuilegium eſt in ea re, quæ ſit hæreditaria, vel ex hæreditariis fundis producta.[4] Sed quod de fructib. feudi dicimus, ita verum eſt, ſi feudum hæreditarium ſit, non etiam ſi ex pacto & prouidentia acquiſitum. Hoc enim caſu proderit inuentarij beneficium hæredi, ne ſuper ea re, quam retinere proprio iure poteſt, iudicati executionem pro defuncti debito pati compellatur.[5] Diuerſum vtique eſſet in eo, qui hæreditatem debitoris ſimpliciter ac ſine beneficio inuentarij agnouiſſet, ſiue defunctus hæredis quoque ſui bona obligaſſet, quod facere iure poteſt,[6] ſiue non obligaſſet, quia, quoties pignus capitur in executione iudicati, ſufficit bona, quæ capiuntur, ad eum pertinere, qui ſit vel condemnatus,[7] vel condemnati hæres, cum actio iudicati tranſeat contra hæredem,[8] ſicut & cæteræ actiones perſonales,[9] indeque fiat, vt non minus hæredis quam defuncti bona pro defuncti debito non quidem ante rem iudicatam, & per hypothecariam vindicari,[10] ſed in iudicati executione pignori capi poſſint.[11] *Sine die.*

1 *L. in fideicommiſſaria 18. verſ. quoties, D. ad SC. Trebell.*
2 *Ex l. à Diuo Pio 15. ff. de re iudic. & toto hoc tit.*
3 Nec enim feudum poteſt obligari niſi certis caſibus, multo minus venit in generali obligatione bonorum, *cap. Imperialis, de prohib. alien. feudi. per Lothar. cum ibi not. iunct. l. vlt. C. de rebus alien. non alien.* Iul. Clar. *in § feudum.* quod diuerſum eſt in emphyteuſi. Idem Clar. *in §. emphyteuſis, quaſt. 18.* Vide *tit. 8. de inueſt. de re alien. fact. lib. 2. in vſib. feud.*
4 Sed in eo tantum, vt hæres cum beneficio legis & inuentarij, non teneatur vltra vires hæreditarias, *l. vltim. C. de iur. delib.*
5 quia hoc caſu hæres feudum habet ſuo iure ac proprio, non hæreditario.
6 *L. Paulus reſpondit 29. §. 1. ff. de pignor.*
7 *L. à Diuo Pio 15. ff. de re iudic.*
8 Imo etiam contra ſingularem ſucceſſorem, qui ſucceſſerit in ius condemnati, *l. ſi à te 9. §. vlt. indicata 29. in fin. ff. de except. rei iudic.*
9 *L. vlt. C. de hæred. act.*
10 D. *l. Paulus 29. in princ. ff. de pignor.*
11 quia tum demum pignus iudiciale conſtituitur in executione indicati, cũ capit. *d. l. à Diuo Pio §. ſi pignora, & paſſ. l. 2. C. de exec. rei iud.*

DEFINITIO III.

Is, qui prior curauit fieri executionem in nomen debitoris condemnati iam antea venditum alteri præfertur emptori, quamuis anteriori.

AD quantitatem certam pecuniæ condemnatus per ſententiam, à qua prouocauerat, ſed quam tamen anterior iudex, non obſtante appellatione, ac citra eius præiudicium,

ium exercitioni mandati præceperat, cum id ageret, quantum poſſet, vt iudicati executionem remoraretur; Vendiderat Titio decem modios frumenti à Mæuio conductore ſuo ſibi debitos in diem, qui nondum venerat, nec niſi poſt annum fere venturus erat, ſolutumque ſibi à Titio pretiũ venditionis profeſſus fuerat. Victor, cum in prouincia non alia condemnati bona inueniret, in quæ parata executio fieri poſſet, vt longiorem moram effugeret, quam immobilium bonorum ſubhaſtatio trahere ſecum ſolet, petierat in executione iudicati, vt exequi ſibi liceret in eam quantitatem, quæ à Mæuio debebatur, vtque interim pecunia penes Mæuium ſequeſtraretur. Ex eaque cauſa denũciauerat Mæuio, iudice mandante, ne ſolueret. Mæuius æque ignarus venditionis, hoc vnum reſponderat, nihil ſe contra mandatum & denũciationem facturum. Sed & condemnatus, de ſequeſtratione factus certior per apparitorem, conſenſerat, vt ex ea quantitate victori ſolueretur, hoc ſolo addito, quod eius exigendæ dies nondum veniſſet. Titius vero, ſiue vt ſuam propriam, ſiue, quod obiiciebatur, vt condemnati cauſam per colluſionem tueretur, intercedebat proprio nomine, ea potiſſimum ratione, quod cum ex iudicato nullum naſcatur ius pignoris, ſed tantum per captionem, quæ in iudicati cauſam fiat,[1] ipſe vero aliquot ante executionem menſibus, licet poſt ſententiam emiſſet, præferri vtique deberet, ſiue tanquam creditor, cui omnia venditoris bona erant obligata,[2] ſiue potius domini iure, quod ex titulo emptionis acquiri ſolet.[3] Placuit tamen victoris cauſam etiam contra Titium potiorem eſſe oportere; non quaſi anterior eſſet in pignore,[4] ſed quod ea venditio non corporis alicuius fuiſſet, cuius dominium in emptorem transferri per traditionem potuiſſet,[5] ſed actionis tantum.[6] Ex qua venditione conſtabat, vtiles ſolummodo actiones in ceſſionarium transferri potuiſſe,[7] directas vero, quæ nec vendi, nec obligari vnquam poſſunt,[8] penes venditorem remanſiſſe.[9] Quarum poteſtate, ſicut poterat venditor, nihil obſtante venditione pecuniam ſi voluiſſet, exigere, atque ita exigendo debitorem ſuum, cui nihil denunciatum ab emptore fuerat, liberare:[10] Ita & creditoris creditorem potuiſſe idem Mæuij nomen capere pignori, eoque modo vtiles ſibi actiones comparare,[11] potiores futuras anterioribus, quas emptor ex contractu ſuo quæſiuerat,[12] quod in denunciatione, quam ab vtroque factam eſſe oportebat, vt actiones illæ vtiles efficaces conſtituerentur,[13] creditor creditoris emptorem præuenerat.[14] Nec dubitari poterat, quin liberatus perinde fuiſſet Mæuius, ſi antequam emptor ei quicquam denunciaſſet creditoris ſui creditori, ac ſi proprio ſuo creditori ſoluiſſet.[15] *Ita tractatum eſt* Cal. Septemb. 1609.

1 *L. à Diuo Pio. 15. §. in venditione & paſſim. ff. de re iudic. & tot. hoc tit. C.* Not. *in l. poſt contractum, 15. D. de donat. l. actori, 8. C. de rebus cred.*

2 Ex reg. quæ inter pignoratitios creditores locum habere poſſet, Vt qui prior eſt tempore, potior ſit iure, *l. 2. 4. & paſſim. C. qui pot. in pig. hab.*

3 Emptor enim præfertur ſemper creditori, non habenti rem illam obligatam, *l. 5. §. plane antepen. D. de tribut. act.*

4 Erat enim haud dubie poſterior, ſi non probaretur, venditionẽ factam fuiſſe à condemnato, in fraudem executionis iudicati, *ex l. ſi aliquis, 7. vbi not. ff. de mort. cauſ. donat.* Quamquam nec poterat emptor pignus prætendere in ea ipſa re quam emiſſet, *vulg. l. neque pignus, 45. de reg. iur.*

5 Iuxta *l. traditionibus, 20. C. de pact. l. nunquam nuda 31. D. de acq. rer. dom.*

6 De qua *in tit. D. & C. de hered. vel act. vend.*

7 Ex *l. poſtquam, 7. C. ill. tit. l. ſi cum emptore 15. D. de pact.*

8 quia oſſibus inhærent, vt loquuntur noſtri, nec ab iis ſeparari vnquam poſſunt, *l. 1. l. ita tamen. 27. §. qui ex Trebelliano, l. ſi heres 70. D. ad SC. Trebell.*

9 D. *l. poſtquam. l. 1. & 2. C. de oblig. & act. l. vlt. C. quand. fiſc. vel priuat. cum ſimil.*

10 *L. 3. vbi not. C. de nouat.*

11 *L. 2. & tot. tit. C. quando fiſc. vel priuat. d. l. à Diuo Pio, 15. §. ſic quoque, D. re iud.*

12 *D. l. ſi cum emptore & d. l. poſtquam.*

13 *D. l. 3. C. de nouat. l. heres, 27. D. ad SC. Trebell.*

14 Vigilantibus enim, & diligentioribus iura ſubueniunt, non negligẽtibus, & dormiẽtibus, *l. nō enim 16. ff. ex quibus cauſ. maior. l. pupillus 24. ad fin. ff. quæ in fraud. cred. l. ſi ea res, 31. §. vlt.* in illis verbis *is ex nobis tuendus eſt, qui prior ius eius apprehendit, ff. de act. empt.*

15 *L. ſi conuenerit, 18. D. de pign. act. l. nomen, 4. C. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

TIT. XIV.

SI PIGNVS PIGNOR. DAT. SIT.

DEFINITIO I.

Is cui nomen debitoris pignori obligatum eſt, quomodo poſſit agere aduerſus debitorem debitoris.

OBLIGATIS generaliter bonis omnibus, cum etiam iura comprehendantur & nomina, niſi bonorum mobilium & immobilium facta mentio ſit, conſequens eſt vt nomina debitorum debitoris obligata ſint creditori creditoris.[2] Ea res facit vt ſuperior creditor poſſit vtili actione experiri contra debitorem debitoris, & ab eo ſolutionem exigere, qui ſi poſtea conueneniatur à proprio creditore exceptionem habiturus eſt.[3] Hoc enim eſt quod facit vtile pignus nominis,[4] quamuis non eo minus poſſit debitoris debitor ſoluere proprio creditori, ſi non ſit ei denunciatum à ſuperiore creditore, ne ſoluat.[5] Sed an recta poterit agere creditoris creditor contra debitorem debitoris, quaſi aduerſus propriũ debitorem; An vero cogendus erit exercere hypothecariam, & agere in nomen debitoris, tanquam obligatum; Et ſunt qui hanc poſteriorem ſententiam magis probent,[6] quod alioqui certum ſit debitorem debitoris mei non eſſe meum debitorem.[7] Prius itaque eſſe videtur, vt pronunciari debeat nomen debitoris eſſe obligatum, quã vt creditori creditoris permittendum ſit agere in debitorem.[8] Senatus tamen noſter magis probat, vt circuitus hic tanquam ſuperuacuus reiiciendus ſit,[9] nec prohibendus creditoris creditor, quominus agat ſtatim ad ſolutionem, dummodo vtili actioni quæ ipſi competit etiam citra ceſſionem.[10] Directæ enim competere non poſſunt, ne quidem facta ceſſione;[11] cum mandari tantum poſſint, cedi non poſſint.[12] Secundum quæ cum Titius Mæuio nomen Sempronij in ſolutum dediſſet, & pro contractus obſeruatione bona ſua omnia pignori obligaſſet, quamuis nulla contra fideiuſſores Sempronij ceſſio facta proponeretur:[13] Viſum tamen eſt Mæuio permittendum, vt contra eos ageret, tanquam eorum nominibus pignori obligatis, hoc ipſo quod debitores eſſent Titij, qui bona ſua omnia pignori obligauerat.[14] Nec enim dici poterant liberari per ceſſionem debitoris principalis, cùm ceſſio non faciat nouationem, in quo maximè differt à delegatione,[15] nec proinde extinguat directas actiones, quibus tenentur fideiuſſores.[16] *Ita Senatus* in cauſa perilluſtris D. Guillielmi Chabod. Comitis Sancti Mauritij, contra..............Mugnier & Iacobum Rebut, 4. Iunij 1614. de qua in Definition. 13. numer. 1 in allegat. & Definit. 20. ſupr. de hæred. vel act. vendit.

1 Dixi *Defin. 14. ſupr. de pignor.*

2 Poſtquam placuit non ſolùm poſſe dari pignori ſpecialiter nomen debitoris, ſed etiam venire in generali obligatione bonorum omnium, *l. nomen 4 C. quæ res pignor. oblig. poſſ. l. poſt iuam 7. C. de hered. vel act. vendit. l. ſi conuenerit 18. de pignor. act.*

3 *D. l. ſi conuenerit, & d. l. nomen.*

4 Similis ratio eſt *in l. ſi pecunia 77. de legat. 1. l. vltim. D. de tranſact.*

5 *D. l nomen.*

6 *Ex notat. in d. l. nomen, & in l. ordo.*

7 Vnde fit vt ceſſio neceſſaria ſit, vel delegatio, *l. 1. & 3. & paſſ. C. de nouat. & delegat.*

8 Cùm nullam habeat actionem creditor creditoris in nomen obligatum, niſi ſub illa formalitate quatenus eſt obligatum. Et hæc declaratoria videtur debere præcedere in actione hypothecaria, vt & in alia qualibet actione arbitraria, *l. ſi fundus 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

9 Circuitus

9 Circuitus enim vitandus eſt, quantum fieri poteſt, *vide l. le. dominus 13. ff. de condict. indeb. l. 3. §. ſe. l. ſi debitorem, de donat. int. vir. & uxor. l. licet 43. ff. de iure dot.*

10 *D. l. poſtea quam & d. l. ſi conuenerit.*

11 Quia directæ actiones non poſſunt ſeparari à perſona, cui ſemel adhæſerunt, tanquam in hærentes oſſibus, *l. 2. & d. l. 7. C. de her. vel act. vend.*

12 *L. qui ſtipēdia 9. C. de procur. l. per diuerſas 12. & ſeq. Codi. mādat.*

13 quæ tamē erat neceſſaria, vt poſſet agi contra fideiuſſores, *l. 2. §. non ſolum, l. qui filiifamilias 14. l. antepen. D. de here. vel act. vend.*

14 Hoc enim caſu tranſeunt actiones ſine ſucceſſione vt in *d. l. nomen, & d. l. poſtquam 7. C. de hered. vel act. vendit.* & conſequenter poſſet defendi hoc caſu etiam fideiuſſorias obligationes videri ceſſas contra fideiuſſorem ex doctrina Specul. *in tit. de ceſſ. act. §. 1. verſ. ſed numquid.*

15 *L. 1. C. de nouat. l. pupilli 96. §. ſoror. ff. ſolut.*

16 Nec enim poſſunt extingui niſi confuſione aut ſolutione, aut aliis legitimis modis, de quibus *in l. pen. D. de ſolut.*

DEFINITIO II.

Dato in pignus nomine debitoris neceſſaria. eſt denunciatio.

SÆpius diſputatū fuit, An ſit neceſſaria denunciatio, ne poſſit debitoris debitor, cuius nomen pignori datum eſt ſoluere proprio creditori: An verò ſola ſufficiat ſcientia, ſiue à creditoris creditore, ſiue aliunde obuenerit. Sunt. n. qui poſt Bartolum ſcientiam ſolam ſufficere putent. Alij verò qui Accurſium ſecuti,[1] denunciationem exigant, quorum ſententiam Senatus noſter tandem ſequutus eſt, ſiue quod ſola certioratio abſque denunciatione non ſufficiat quoties tendit ad faciendum aliquid, vel non faciendum, ſiue quod non facilè prohibenda ſit liberatio, quæ per ſolutionem à debitore creditori factam regulariter ſolet contingere,[4] niſi aliquid ſit quod imputari poſſit ſoluenti,[5] cui porrò nihil imputari poteſt, ſi nulla denunciatio interceſſerit, ſed creditori potius, qui in iure ſuo exequendo fuit negligentior.[6] *Ita Senatus* pro D. de Siccard, contra N. Carolam de Boyuin, 30. Iulij 1614.

1 *Ad d. l. nomen 4. C. quæ res pignor.*

2 *Ad d. l. nomen. in illis verbis, certior à te factus,* quæ hanc Accurſij ſententiam probare omnino videntur, iuncta *l. 3. Codic. de nouat.*

3 Ex diſtinctione Dyni ad *cap. de reg. iur. in 6.* quam interpretes cæteri magis communiter probant.

4 *§. 1. Inſt. quibus modis tollit. obligat.*

5 *L. vlt. D. de tranſact. l. ſi conuenerit 16. D. de pign. act. l. ſi cum emptore 16. D. pact. l. ſi pecunia 77. de leg. 1.*

6 Melior textus eſt in *d. l. 3. C. de nouat.* in illis verbis, *vel debitori ſuo denunciaueris.*)

TIT. XV.

DE REMIS. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Is, qui nondum eſt, ſed poteſt fieri creditor ex cauſa euictionis nondum ſecutæ, non poteſt nec debet intercedere venditioni pignoris, ſed tantum de iure ſuo proteſtari, vt ſit ei ſaluum ſecuta quandoque euictione.

SI poſtulante vno ex creditoribus fiat per programma venditio bonorum eius, qui mihi rem aliquam prius vendiderat, & euictionis nomine bona ſua omnia obligauerat, cum tamen nondum euicta res eſſet, nec proinde nata ob euictionem actio de pignore,[1] non debeo venditioni aut numerationi pretij tanquam creditor anterior intercedere,[2] neque rurſum omnino ſilere, ſi denunciata mihi venditio fuerat, ne poſtea quandocunque ſecuta euictione videar iuri pignoris renunciaſſe,[3] cuius iam tum nata erat obligatio.[4] Quid ergo? Proteſtari debebo, vt ſaluum mihi ſit ius pignoris, ſi quando cōtinget rem euinci.[5] Quod ſi fecero, & Iudex venditionem fieri ſimpliciter permiſerit, non adiecto eo, vt ſalua mihi eſſet cauſa pignoris, quam creditor ſaluam eſſe nolebat, tum demum iuſtam habebo cauſam appellandi.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Decembr. 1589.

1 Non enim poteſt agi de euictione prius quam res euicta ſit nec ſi lis & moleſtia iam mota proponatur *l. antep. 3. mota quæſtione.* iunct. *l. euictus 35. D. de euict.* niſi expreſſe conuenerit in contrarium, vt in *l. ſiue in libertatem 12. C. de euict.*

2 Cum nihil dum mihi debeatur.

3 *Ex l. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pignor.*

4 Contrahitur enim hypotheca per conuentionem, etiamſi præſtādæ pecuniæ dies nōdū venerit, *l. potior 11. D. qui potior. in pignor. hab.*

5 *Vt in l. ſi debitor 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

6 Quoniam talis ſententia iuri meo quandocumque præiudicaret, tanquam conſentienti, ſiquidem in iudicialibus qui ſcit & tacet, conſentire videtur, *cap. qui tacet, cum ibi not. de regul. iur. in 6.* Not. in *l. Caius 39. D. de pignerat. act.*

DEFINITIO II.

Ius pignoris ſui non remittit, qui patitur ſe præſente rem obligatam diſtrahi, niſi expreſſim conſenſerit, aut niſi ad hoc vocatus ſit, vt ſciretur, an conſentire vellet, an diſſentire.

CReditor, qui præſens & ſciens patitur, rem ſibi obligatam alteri dari pignori aut hypothecæ, non ideo ius ſuum remittere videtur, cum ea potius ratione id paſſus videri debeat, quod ſciuerit ius ſuum durare.[1] Niſi proponas, in eam rem adfuiſſe & vocatum eſſe, vt pignoris ſui ius, ſi quod haberet, exequeretur, quod euenit, quoties programate admoniti creditores fuerunt, vt publicæ venditioni adeſſent.[2] Cæterum ſi expreſſim obligationi pignoris creditor conſenſerit, tametſi non ſubſcripſerit, nihilque eo nomine acceperit, nemo dubitat, quin ius ſuum remiſiſſe videatur.[3] *Ita in Senatu* tractatum eſt ex tempore 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 *L. ſicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. ſoluit.*

2 *Vt in l. ſi eo tempore 6. C. hoc tit.* Gloſ. in *l. Caius 39. D. de pignor. act.* Adde aliam exceptionem, niſi ſubſcripſerit, *dict. §. non videtur, verſic. ſed ſi ſubſcribat. l. Titius, 9. §. eod. l. fideiuſſor, 26. §. pater, D. de pignor.* quod intellige tametſi ſubſcripſerit tanquam teſtis. Ant. Robert. latè & eleganter, *libr. 4. rer. iudic. cap. 13.* vbi tria Curiæ Pariſienſis placita in hanc rem refert, quorum duo vim legis habent in Gallia. Cardinal. Mantic. *de tacit. conuent. libr. 11. tit. 31. numer. 38.* vbi addit idem eſſe etiamſi tabellio eum in teſtem ſubſcripſerit; licet ipſe nil ſubſcripſerit ex gloſſa *in dict. §. non videtur, in verbo niſi manifeſta.* Frequentior tamen veterum interpretum opinio eſt, neque notarium, etiamſi ſubſcribat ſibi præiudicare. Ita Bart. *ad dict. §. non videtur ex l. Titia, 34. §. Lucia, de legat. 1.* qui tamen locus neque de teſte ſubſcribente loquitur, quidquid dicat gloſ. *in l. fideiuſſor. 16. §. pater. in verbo manifeſtū eſt, D. de pignor.* neque de remiſſione pignoris quæ fit nudo cōſēſu, neq; de remiſſione poſſeſſionis quæ fit nuda ſcientia *l. 6. D. de acquir. poſſeſſ.* Sed de amiſſione dominij, quæ non poteſt induci niſi per traditionem factam & quidē animo transferēdi dominij & ex cauſa habili ad aliud transferendum, *l. numquam 31. D. de acquir. rer. dom.* Hāc ipſam tamē opinionem repetitam ad *l. quæ dotis num. penult. D. ſolut. matr.* iidem veteres interpretes limitant, niſi teſtis tanquam teſtis ſe ſubſcripſerit in eo actu, quē poterat impedire. Tūc enim ſibi debet imputare cur non impedierit contradicendo, iuxta diſtinctionem gloſſæ cui ſtandum eſſe & cui ſtari fatetur Bart. ipſe *ad d. l. Caius ex l penult. §. 1. de re iudic.* Ita ex communi ſententia Anton. Gabrielius, *libr. 1. commun. opin. concluſ. 3. de præſumpt. num. 15.* Sanè quod noſtri vulgò mouentur, vt pro teſte reſpondeant ex *d. l. Caius,* ridiculum eſt, ibi enim teſtis ſignauerat teſtamētum ſolemne cuius ſubſtantiam ignorabat, & quæ in eo teſtatus ſcripſerat vt vt bene reſpondet Robertus loco ſupra dicto. Hæc autem tū maximè obtinent cùm creditor ſubſcripſit contractui quem impedire poterat ſi voluiſſet, ſed impedire noluit ob commodum quod ex eo contractu perficiendum ſperabat. *Ita Senatus* pro nutu meo contra nobiles coniunges de Limogeon poſt multam diſputationem, 27. Auguſti 1620.

3 D. l. §. *non videtur,* Adde *l. 4. §. quæſitum, D. doli mal. except.*

DEFINITIO III.

Mulier, quæ etiam conſtante matrimonio conſenſit venditioni pignorum dotalium, ius pignoris ſui amittit, ſi modo ex aliis bonis ſuum conſequi poſſit. Multo magis vero poſſeſſionem amittit, ſi quam antea habuerat.

SI mulier conſtante matrimono conſenſerit venditioni pignorum dotalium, quæ maritus in caſum ſoluti matrimonij conſtituerat ſe ipſius nomine poſſidere, non magis poteſt repetendæ dotis tempore poſſeſſionē auocare ex Iuſtiniani conſtitutione[1] ab emptoribus, quam contra eos quaſi Seruianam exercere.[2] Soluto enim iure pignoris omnino

conſequens eſt amiſſam quoque poſſeſſionem eius rei, quæ non alio, quam pignoris iure poſſideri poſſit.[1] Nemo autem dubitat, quin poſſit mulier etiam conſtante matrimonio pignoris obligationem ſibi in hac aut illa re, ſiue expreſſe, ſiue tacite quæſitam vltro remittere, ſi modo alia bona ſuperſint marito ex quibus illa indemnitatem conſequi poſſit.[4] Neque enim pignoris remiſſa donatio eſt,[5] cum ius ipſum debiti non extinguat.[6] Sicut nec dubitari poteſt, quin pignoris remeſſio inducatur ex eo ſolo, quod mulier ſicut alius creditor quilibet obligatæ rei venditioni conſenſerit,[7] legiſque Iuſtinianæ beneficiũ ei denegandum ſit, qui facto ſuo cecidit à poſſeſſione[8] quæ porro multo facilius amittitur, quam vinculum pignoris diſſoluatur.[9] Nam cum mulieri, vt diximus, non aliter à pignore dotali diſcedere permittatur, quam ſi ex aliis bonis indemnis ſeruari queat,[10] adeo vt ipſo iure non valeat renunciatio, nec vlla in integrum reſtitutione opus ſit,[11] ſi iuſiurandi religio non interuenerit,[12] poſſeſſionem tamen, quam ex clauſula conſtituti nacta fuerat, ſi venditioni non conſenſiſſet, omnimodo perdidiſſe intelligitur, ſiue remiſſio pignoris valuerit, ſiue non, quoniam nec dum eo tempore vlla quæſita erat poſſeſſio, cum in tempus ſoluti matrimonij effectus clauſulæ collatus eſſet:[13] quamquam etſi iam quæſita fuiſſet, ſolo tamen animo amitteretur, quæ ſolo animo quæſita fuiſſet.[14] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michel magiſtro Computorum, contra viduam N. Chabot, 7. Id. Iulij, 1591.

1 *In l. vlt. C. de acquir poſſ.*

2 quæ ſcilicet non poteſt exerceri, niſi quamdiu vinculum durat pignoris, *l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

3 *L. debitor 40. in fin. D. de pigneratitia.*

4 *L. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*

5 *L. etſi 18. D. quæ in fraud. credit. l. 1. §. cum venditor, in fin. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

6 Siquidem nihil vetat ius debiti durare ſoluto pignore, quod non eſt niſi acceſſorium, cum poſſit etiam pignus durare ſublata principali obligatione, *l. 2. C. de luit. pignor.*

7 *L. ſicut 8. §. non videtur. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolui.*

8 *D. l. vlt. vbi not. C. de acquir. poſſ. in illis verbis, ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat.*

9 quia poſſeſſio ſolo animo amittitur, quoties amiſſio incipit ab animo, cum tamen vinculum pignoris non niſi certis modis diſſoluatur, de quibus *in tit. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

10 *D. l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*

11 quia non poteſt per pactum fieri deterior conditio dotis, *vulg. l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*

12 *Cap. cum contingat, extr. de iureiur.* Etſi hoc quoque caſu paratum eſt auxilium reſtitutionis petita abſolutione.

13 quo caſu videtur tranſlata poſſeſſio ſub conditione dũtaxat, *quamuis abſenti 38. D. de acqu. poſſ.*

14 *L. 3. §. in amittenda, l. quemadmodum 8. l. quod meo 18. eod. titul.*

DEFINITIO IV.

Conſenſus ex officij neceſſitate præſtitus non inducit tacitam remiſſionem pignoris.

MAtrem, quæ filio minori annis vigintiquinque, cuius curatrix erat, vxorem ducenti conſenſum & auctoritatem præſtiterat, placuit non videri remiſiſſe ius hypothecæ, quod pro dote ſua in bonis filij habuerat,[1] tametſi bona omnia filij pro dotis, quam nurus dabat, reſtitutione obligari permiſiſſet: nec aliud probandum, tametſi filio poſtea dotem, vxoris exigenti conſenſiſſet. Nam quod iure conſtitutum eſt, vt qui rem ſibi obligatam alij obligari non ſolum patitur, (nec enim id ſufficeret,[2]) ſed expreſſim conſentit, ſiue ſubſcribendo, ſiue qua alia ratione pignoris ſui ius remittere videatur,[3] ni proteſtetur, ſe ſalua pignoris ſui cauſa conſentire,[4] adeo vt nec redintegretur pignus, ſi res alienata, cuius alienationi ſemel conſenſit creditor, redeat in poteſtatem debitoris, qui futura quoque bona ſua obligauerat;[5] id, inquam, non obtinet, ſi ex neceſſitate officij eum conſenſum pro auctoritate præſtitum eſſe appareat. Præter id enim quod nemini officium ſuum debet eſſe damnoſum,[6] nihil poteſt imputari mulieri, cur cõſenſum præſtiterit, quem pro officio præſtare debuit.[7] Nec facile capi debet coniectura remiſſi pignoris, quoties aliam interpretationem recipere poteſt factum eius, qui conſenſit,[8] præſertim vero in muliere iam ſene,[9] cum dici ſoleat mulierum ſenumque hominum genus eſſe auariſſimum,[10] odioſamque fere ſemper donationis præſumptionem.[11] Etſi enim pignoris remiſſio donatio non eſt,[12] proxime tamen accedit ad donationem ſi alia exigendi debiti ratio non ſuperſit,[13] neque rurſus ad rem pertinet, ſi quis obiiciat, in propoſita ſpecie futurum, vt nullus effectus ſit conſenſus per matrem præſtiti, ſi non inducat tacitam pignorum dotalium remiſſionem: quandoquidem & citra curatricis auctoritatem rite contrahi matrimonium potuiſſet, ex eáque cauſa perinde bona minoris omnia fuiſſent obligata.[14] Nam reſponderi poteſt, imo vero prodeſſe conſenſum matris ad hoc ipſum, ne dubitationi locus relinquatur,[15] an rite contractum ſit matrimonium, & an marito minori annis viginti quinque recte ſoluta dos fuerit. De quo non ſine cauſa plerique dubitant, vel ob id maxime quod minor curatorem habens pupilli loco eſſe intelligitur.[16] Igitur mater non tantum pignus ſaluum habebit, ſed etiam ordinem pignoris, vt nurui præferatur.[17] *Ita Senatus* pro Franciſco Bernard. & contra N. Morel vxorem N. Ioannis de Burges, 6. Cal. Decembr. 1592.

1 Siue fuerit ius illud expreſſæ hypothecæ, ſiue tacitæ, *ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*

2 *L. ſicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. ſoluit.*

3 *L. ſi conſenſit 7. d. l. ſicut 8 §. ſi voluntate, & d. §. non videtur, & paſſ. l. Paulus 12. eod. tit.*

4 *L. ſi debitor 3. §. 1. eod. tit.*

5 *L. vlt.* vbi Bart. *C. de remiſſ. pignor.*

6 *L. videlicet 29. D. ex quib. cauſ. maior. l. ſed ſi quis 7. D. de teſtam. quemadm. aper.*

7 *L. cum quidam 26. C. de admin. tutor. l. tutor. l. tutorem 22. ff. de his quæ vt indign.*

8 quia nemo facile præſumitur velle ſua iura remittere, *vulg. l. cum de indebito 25. ff. de probat.*

9 Eſt enim mulierum genus auariſſimum in omni ætate, quanto magis in ſenectute, cum etiam in vitiis ſoleat eſſe id vitium ſenectutis.

10 *L. 4. in fin. l. ſi pro aliquo 21. D. ad SC. Velleian.*

11 *D. l. cum de indebito.*

12 *L. etſi pignus 18. D. quæ in fraud. credit. l. 1. §. cum venditor, in fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

13 quia inanis eſt actio, quam debitoris inopia excludit, *l. nemo is 6. D. de dolo.*

14 Vt contra Bartolum defendunt Bald. Caſtr. Alex. & alij *ad l. ſi conſtante, D. ſolut. matrim.* Thom. Gramm. *deciſ.* 103.

15 Non enim inutiliter additur quod dubitationis tollendæ gratia adiicitur, *l. 4. ad fin. ibi, vel certe euitandæ quæſtionis gratia. ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

16 *L. ſi curatorem habens 3. vbi not. C. de in integrum reſtitut. minor.*

17 Solet enim quiſquis pignus retinet etiam priſtinum pignoris ordinem retinere, *l. 3. l. creditor 12. §. Papinianus, alias l. ſi prior, D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO V.

Poteſt anterior creditor ſalua non tantum debiti, ſed etiam pignoris ſui cauſa ſolum ius anterioritatis remittere.

CVi centum debebantur à Titio, ſiue ex lucratiua cauſa, ſiue ex oneroſa, ſi Titio mihi donanti conſentiat, non cenſetur quidem debitum remittere, nec omne ius pignoris, quod in debitoris bonis habuit. Sed tamen hactenus ſibi nocet, vt in exigenda ea pecunia, quæ mihi donata eſt, ego illi ſim præferendus, quaſi remiſſio, quod ad me attinet, anterioritatis, vt ita dicam, priuilegio:[1] ſiue Titij bona omnia generali vel ſpeciali pignoris conuentione obligata habuerit, ego autem nulla, ſiue chirographarius tãtum fuerit. Nam & inter pigneratitios creditores id obtinet, vt ſi quis rem ſibi obligatam donari conſentiat, non tãtum ordinem, ſed ipſum quoque ius pignoris remiſiſſe intelligatur.[2] Nec ad rem pertinet, ſi quis obiiciat, non potuiſſe illum prohibere, quo minus Titius, qui ſibi centum debebat, alia centum mihi donaret.[3] Id enim facere quidem debet, vt non idcirco videatur debitũ remiſiſſe,[4] tametſi lucratiuam cauſam id habuerit, (cuius alioqui remiſſio facilius præſumitur,[5]) ſed non vt nullo modo ſibi nocuerit. Conſenſum enim illius nec ſine cauſa exquiſitum, nec fruſtra interueniſſe dici poteſt.[6] Nec ſi poſtea in integrũ reſtitui velit, quaſi ſine cauſa ius prioritatis amiſerit, audiri iubebit,[7] ſi neque vis, neque dolus

ius interceſſit. Sufficit enim, ne regreſſus ei vllus detur, quod ius ſuum hactenus remittere voluerit, [8] cum ſi conſentire noluiſſet, alia fortaſſis ratione mihi ego conſuluiſſem. [9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. [1] infr. de donat.

1 *Arg. l. apud Celſum 4. §. quæſitum eſt 12. D. de de doli mal. except.* *L. 1. §. 1. D. quibus mod. pign. ſoluit.* vbi dicitur creditorem qui donauit etiam inutiliter cenſeri ius ſuum remittere.

2 *L. ſicut 8. §. ſed ſi permiſerit D. quibus mod. pign. vel hypothec. ſoluit.*

3 *Arg. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alienat. l. Caius 39. vbi not. D. de pigno. act.*

4 quia nec facile quiſquam præſumendus eſt velle ſuum. iactare & ius ſuũ remittere ſine cauſa. *vulg. l. cum de indebito, D. de probat.*

5 quoniam, vt dici, ſolet, vna donatio inducit facile alterius donationis præſumptionem, *l. ſi vero non numerandi 12. §. inde Papinianus. D. mandat.*

6 *Dict. l. ſicut 8. §. nõ videtur. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7 *Arg. l. 2. §. circa. D. de doli mal. except.*

8 Cum iura ſua remittentibus non ſit dandus ad ea regreſſus, *l. quæritur 14. §. ſi venditor D. de ædilit. edict.*

9 Id enim de quolibet diligente patrefamilias præſumendum eſt, nec ferendum, vt in captionem incidat is, qui ſibi diligenter proſpexit, *l. 3. D. de ſeparat.*

DEFINITIO VI.

Qui conſentit venditioni pignoris fideiubendo pro emptore erga venditorem, non ideo ius ſui pignoris remittere intelligitur.

LIcet is qui conſentit venditioni pignoris, pignus remittere videatur, [1] ſi tamen ea conſentiendi cauſa fuit, quod creditor de pretio venditionis pro emptore erga venditorem fideiuſſerit, [2] abſurde & improbe contendet emptor, ius pignoris per fideiuſſionem remiſſum eſſe, non ſolum quod iniquum ſit officium cuiquam ſuum, quod eius, cum quo contraxerit, non etiam ſui commodi cauſa ſuſceperit, damnoſum eſſe, ſed etiam, quia ſi hac ratione extincta eſſet propter fideiuſſionem obligatio pignoris, hoc ipſo emptor, vt eam reſtitueret, mandati iudicio teneretur. Indemnem enim mandatarium ſeruari protinus neceſſe eſt. [3] Nemo autem dubitat, quin fideiuſſori competat actio mandati, non ſolum ſi ſoluerit, ſed & ſi quod aliud damnum aut incommodum pro ſuſcepto mandato paſſus ſit. [4] *Ita Senatus* pro Marco de la Mouſſiere du Pondeueyle, contra Petrum Galcon, Non. Auguſt. 1593.

1 *L. ſicut 8. §. non videtur. & l. ſi conſenſerit 7. & paſſ. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 *L. ſi ſeruus 60. §. quod vero. D. de furt. l. videlicet 29. D. ex quibus cauſ. maior. l. ſed ſi quis 7. D. teſtam quem. aper.*

3 *D. §. quod vero, & tot. tit. mandat. D. & C.*

4 *L. inter cauſas 26. §. non omnia & paſſ. D. ill. tit. mandat. l. Lucius, 38. §. vlt. eod. l. ſi pro ea contra quam 12. C. eod.*

DEFINITIO VII.

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet, ſi dotis reſtituendæ tempore cætera bona ſufficiant.

MVlier, quæ hypothecarum iuri renunciauit, conſtante matrimonio, [1] & adhibito, vt fieri ſolet, iureiurando, [2] non aliter poteſt eaſdem hypothecas vindicare ſuo tempore, quam ſi tum aliunde indemnitati ſuæ conſulere non poſſit, [3] defecto mariti facultatibus, ſiue iam tum cum renunciatio facta eſt, [4] ſiue tum cum agitur. Inſpiciendum enim eſt tempus, quo dos petitur, ne alioqui inutile ſit mulieri beneficium legis, ſi ei noceat, quod maritus locuples fuerit eo tempore, quo dotem ipſa repetere non potuit. [5] Nec neceſſaria mulieri in integrum reſtitutio eſſe deberet, ſi æquo iure ageretur? quia publice intereſt, non valere pactiones huiuſmodi, per quas dotis conditio deterior fiat. [6] Iuſiurandum autem, licet ſit obligatorium, eaſdem tamen conditiones recipere ſolet, quas contractus ipſe, cui adhibetur. [7] Et conſequenter in propoſito iuſiurandum tacitam illam conditionem habere intelligitur, quam habet ipſa etiam renunciatio, ſi cætera mariti bona ſint ſoluẽdo. [8] Tutius tamen eſt, impetrari reſtitutionem [9] & abſolutionem, eoque iure, licet non ſemper, frequentius ſane vtimur. [10] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Gentil, contra N. Pichon, 19. Cal. Febr. 1595.

1 Quod fieri poteſt *l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*

2 Quæ iuſiurandi ſolemnitas ſolet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem & de fundo dotali, *c. cum contingat, extr. de iureiur.*

3 *D. l. Iubemus.* Vide *l. pater 38. in princ de leg. 3.*

4 Intellige, niſi ſuperuenerint diuitiæ. Tunc enim conualeſceret renunciatio, quæ ab initio non tenuiſſet, *arg. l. cura 4. §. deficientium. D. de muner. & honor. l. ab his oneribus 10. §. audiis, D. de vacat. & excuſ. muner.*

5 Idque regulare eſt, vt ſoleat inſpici tempus, quo petitur. *l. vinum 22. D. de reb. credit. l. 2. D. de vſur.*

6 *L. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*

7 *Vulg. l. vlt. C. de non num. pecun.*

8 *D. l. iubem. ut* Afflict. *deciſ. Neapol. 313. in fin.*

9 Vt quod de facto proceſſit, de facto reſcindatur, quomodo loquuntur Pragmatici.

10 Eſt enim ſemper ſequenda ea opinio, quæ tutior eſt, *l. ſi gratuitam 17. l. Titius 24. D. de praſcr. verb.*

DEFINITIO VIII.

Reſtituitur ipſo iure priſtino actio creditori & ad debitum & ad pignus perſequendum, ſi pignus, quod emerat, aut in ſolutum acceperat, poſtmodum ei fuerit euictum.

CReditorem, qui rem ſibi obligatam emit à debitore, aut in ſolutum accepit, ius quidem pignoris, quod in ea re habuit, remiſiſſe & amiſiſſe certum eſt, cum fieri nequeat, vt cuiquam res ſua ſit obligata; [1] ideoque neceſſe ſit acquiſitione dominij vinculum pignoris diſſolui, [2] quaſi confuſionis cuiuſdam poteſtate. [3] Sed ſi rem poſtea per alium creditorem anteriorem euinci contingat, ius ſuum poſteriori reſtituetur, vt ſiue agendo, ſiue excipiendo perinde hypothecariã exercere poſſit, ac ſi nunquam ſublata pignoris obligatio fuiſſet. Verum enim eſt, pecuniam, pro qua pignus datum fuerat, nec ſolutam creditori, nec eo nomine ſatisfactum vnquam fuiſſe: [4] quæ res proinde facit, vt duret hypothecaria, [5] nec tam poſt extinctionem videatur hoc caſu reſuſcitari, quod eſſet difficilius, [6] quam ex poſtfacto apparere, ceſſaſſe illam antea potius, quam extinctam dici debuiſſe. [7] Non enim qui pignus ſuum comparat, ea mente comparat, vt remittendo ius pignoris deteriorem faciat ſuam conditionem, ſed è contrario vt meliorem, cauſa pignoris in cauſam irreuocabilis & incommutabilis dominij commutata. [8] Cui conſequens eſt, vt ſi qua ratione dominium, quod immutabiliter quæſitum videbatur, [9] reuocatum ſit, non debeat creditori nocere, quo minus ſaltem priſtinum ius retineat, quod plus iuris acquirere ſibi voluerit per factam ſibi venditionem aut rationem in ſolutum. [10] Idem multo magis obtinet, ſi proponas, alienam rem fuiſſe, quæ obligata primum fuerat, deinde ipſi creditori vendita, vel in ſolutum data. Nam neque hic confuſio vlla & extinctio pignoris poteſt intercedere prætextu acquiſitionis dominij, quæ rei alienæ nulla eſſe potuit, [11] neque poteſt videri liberatus debitor, qui alienã rem in ſolutum dedit, [12] cum alienæ rei venditio quidẽm valeat, [13] ſed datio in ſolutum valere nullo modo poſſit, [14] quando nec ſi debitum nummarium in nummis ſoluatur, aliter tamen poſſit debitori liberatio contingere, quam ſi nummi fiant accipientis, & quidem ita, vt per neminem poſtmodum auocari ab eo poſſint. [15] Nec diſtinguemus, an in totum, an pro parte res, quæ in ſolutum data eſt, fuerit aliena? Illud námque dationis in ſolutum ſingulare etiam ius eſt, vt ſi non niſi pro parte valere poſſit, tota irritetur, [16] ne permixta dominij transferendi neceſſitas faciat alioqui, vt qui ſocium nullum habere voluit, inuitus tamen incidat in communionem. [17] *Ita tractatum eſt* 4. Cal. Iun. 1595. Iunge Defin. 49. infra De ſolut.

1 *L. neque pignus 45. de reg. iur. l. debitor 40. in prin. D. de pign. act. l. eleganter 24. eod. l. debitor 59. ad SC. Trebell.*

2 *L. pen. §. 1. ad fi. verſ. neque enim,* vbi eſt textus elegans & accommodatus, *D. de except. rei iudic.*

3 *L. debitori 7. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiuſſ.*

4 Ratio eſt, qua Paulus vtitur *in d.l.pen.§.1.de except.rei iud.* contra Batt. *ad l.ſi quis aliam 46.de ſolut.*

5 quæ ſcil. habet perpetuam illam conditionem ſi pecunia non ſolueretur, *l.grege 13.§.etiam,ff.de pignor.l.debitor 59.ad SC.Treb.l.ſi rem 9.§.omnis,D.de pign.act.* quæ ſententia & ratio eſt, *l.2.C. de luit.pign.*

6 Quia ſem l extincta obligatio nunquam reuiuiſcit, *l. qui res 98.§.aream,D.ſolut.*

7 *D.§.aream,verſ.vt videatur.* Text. *in d.l.qui res,in prin.& in l.ſi rem 20.eod.*

8 Longe ſiquidem plus eſt habere dominium, quàm hypothecam, *l.1.vlt.& tot.tit.C.de iur.domin.impetr.l.in bello 12.D.de captiu.*

9 Debet enim acquirendi dominij cauſa perpetua eſſe, non temporalis, *l.1.D.de iur.*

10 In iis enim, quæ facientis voluntate pendent, ſemper ſpectandum eſt, qua mente quid factum ſit, *l.pro herede 20.ff.de acq. hered.& l.6.§.vlt.alias l.cum qui.eod.*

11 *L.rem alienã 18. D. de contr.empt. l. pen.C. de rebus alien. non.*

12 *L.libera 8.C.de ſent.& interloc.omn.iudic.*

13 *D.l.rem aliquam.* Vt ſcil. venditor de euictione obligetur, vt ea lex ait, & *tot.tit.de euict.*

14 *L.ſi quis aliã 46.D.de ſolut.l.4.l.ſi ob cauſã 13.Codic.de euict.*

15 *L.qui ſic ſoluit 55.D.de ſolut.*

16 *D.l.ſi quis aliam.*

17 *L.ſi non ſortem 26.§.ſi centum,D.de condi.indeb.* Vide Capyc. *deciſ.* Alex *conſ.106.ad fin.vol.5.*

TIT. XVI.

ETIAM OB CHIROGR. PECVN. pign. retin. poſſ.

DEFINITIO I.

Is, cui ex iudicato aliquid præſtandum eſt, antequã pignus reſtituere cogatur, non prohibetur ex aliis cauſis, ſi quas habeat, idem pignus retinere.

IVSSVS à Iudice pignori obligatam rem reſtituere, ita tamen vt viciſſim ei reſtitueretur quicquid in eam rem tuendam ſeruandamque vtiliter impendiſſet,[1] non ſolum propter eas impenſas pignus retinere poterit,[2] ſed etiam chirographariæ pecuniæ nomine, ſi qua ei debebatur.[3] Nec nocebit rei iudicatæ auctoritas, quæ cum retinendi pro ſumptibus pignoris poteſtatem facit, non ideò cæteras cauſas perimit, ex quibus iure communi retineri pignus poteſt,[4] ne alioqui noceat ſententia ei, pro quo iudicatum eſt,[5] tametſi dici ſoleat, ſententiam ſtricti iuris eſſe ſtrictéque interpretandam.[6] *Ita Senatus* 7.Id.Nouemb.1590.

1 Quæ eſt natura pignoratitiæ actionis, *l.ſi neceſſarias 8.D.de pignor. act. l.creditor 7.in fin.C.eod.*

2 Cum impenſarum nomine etiam actio competat, *d. l.creditor, in fi.* ac proinde multo magis retentio, *d.l.ſi neceſſarias.*

3 *Ex l vnic.C.hoc tit.*

4 Nam ceſſante poteſtate iudicati ſupereſt cauſa iuris communis, quæ creditori poſſidenti facilè dat retentionem quaſi pignoris, tum quoque pignus reuera nullum eſt *l.1.D.de pignor. d. l. vnic. C. hoc tit.l.Iulianus 13.§ offerri,D.de action,empt.* Iunge tamen *Defin. 5. inf.eod.*

5 *Contra, L.euidenter 16.D.de except.rei iudic.*

6 *L.1.C.ſi plur.vna ſentent.fuer.condemnat.l.terminato, vbi not. C. de fructibus & lit.exp.*

DEFINITIO II.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poteſt contra debitorem, ſed non contra creditorem ob hypothecariam, niſi qui pecuniam crediderit poſt ius acquiſitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi.

QVod placuit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe,[1] non facit, vt primus creditor ſecundo potior eſſe debeat in ea pecunia, quam eidem debitori poſt ſecundum credidit. Nam inter creditores ordiné temporis omnino ſeruandum eſſe conſtat,[2] ne facto debitoris damnũ ſentiat creditor, qui pignoris expreſſa conuentione ſibi bene proſpexerat,[3] in eoque meliorem creditoris hypothecarij conditionem eſſe æquum eſt quam debitoris, cuius ſane nihil intereſt, quo tempore debitor factus fuerit, dum debitor ſit.[4] Plane ſi ſecundus creditor de pignore non conuenerit, anterior in re ſibi obligata non tam potior quam ſolus inueniretur,[5] etiam eius pecuniæ nomine, quam debitori poſt ſecundum creditorem, adeoque ſine pignore numerauerit.[6] Potuit enim exiſtimare, minus ſibi neceſſariam pignoris conuentionem, quod ſciret ſatis cautũ priore pignore, cuius etiam ob chirographariam pecuniam retinendi ius haberet.[7] Cui conſequens eſt, vt ſi poſt ius illud quæſitum alius pecuniam crediderit, ex eaque cauſa idem pignus acceperit potior haberi debeat is, qui anterior fuit, etiam quod ad chirophariam pecuniam, quia non magis ſecundus creditor ius primi lædere potuit, quam primus ex poſtfacto ſecundi.[8] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua SC. 8. ſupr. Qui potior. in pig.hab.

1 *L.vnic.C.hoc tit.*

2 *L.creditor 12.§ ſi idem bis,l.quærebatur 20. D. qui potior. in pign. habeant.*

3 *Arg.l.debitor 3.D.de ſepar.*

4 Vnde eſt quod debitor venditionem pignoris impedire non poteſt, *l.1.& tot.tit.Codice.debit.vendit.pign.impedi.non poſſ.* Text. eſt *in d.l.vnic.C.hoc tit.*

5 *Vt in l.2.D.qui potior in pign.hab.*

6 Plus enim iuris habet hoc ipſo, quod eſt creditor hypothecarius pro pecunia primo loco credita.

7 Similis fere ratio eſt *in l.ſicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign.vel hypothec.ſoluit,* In iis verbis, *Quod ſciebat vtique pignus ſibi durare.*

8 Nam in pignoribus qui prior eſt tempore, potior eſt iure regulariter, *l.2.1.4.C.qui potior in pign.hab.*

DEFINITIO III.

Pignus, de quo reddendo expreſſim conuenit, ſi certa quantitas ſolueretur, non poteſt retineri pro alia quantitate, qua iam tum debebatur: ſecus ſi poſtea deberi cœperit.

CVm diuerſarum ſummarum debitum, puta mille aureorum ex vna parte, & quingentorum ex altera, contraheretur, eoque nomine pignus daretur, conuenerat, vt ſolt ius quandocumque mille aureis pignus debitori redderetur. Si mille offerantur, non poterit creditor pro reliquis quingentis pignus retinere, quia ſuam & certam legem ab initio habuit ius actionis pignoratitiæ,[1] nec recuſare creditor poteſt, quo minus legem pignori dictam debitor exerceat.[2] Nam quod iactatur, etiam ob chirographariam pecuniam retineri pignus poſſe,[3] tunc locum non habet, cum expreſſim conuenit, vt certa quantitate ſoluta pignus reſtituatur. Atqui, inquies, eadem conditio reddendi pignoris tacite inerat, ſi debitum ſolueretur, etiamſi de eo nihil dictum fuiſſet.[4] Fateor: ſed locus eſt hoc caſu iuris regulæ, quæ habet. Expreſſa nocere, non expreſſa non nocere.[5] Non idem erit, ſi dato iam pignore pro mille aureis aliud debitum poſtea contrahatur. Neque enim videri poteſt creditor eo tempore, quo pignus accepit, abieciſſe iuris communis auxilium ſibi aliquando competiturum pro debito, quod nec dum contractum erit, & de quo contrahendo nil cogitabatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Amedei Martini Procuratoris, & N. Zachariæ Lanfrey, 16.Calend.April. 593.

1 *Arg.l.vero Procuratori 12.§.pen.D.de ſolut.*

2 Conuentiones enim dant contractibus, *l.1.§.ſi conuent. D.depoſit l.in conuentionibus 52.de verb.oblig.l.contractus 23.de reg.iur.*

3 *L.vnic.C.hoc tit.*

4 *L.ſi rem 9.§.omnis pecunia.D.de pignor.act.l.grege 13.§.etiam,D. de pignor.*

5 *L. nonnunquam 52.D.de condict.& demonſt.l.expreſſa,88.de reg. iur.*

6 Nunquam enim conuentiones trahuntur ad incogitata, *l.cum Aquiliana 5. l.qui cum tutoribus 9. D. de tranſact.* Et abſurdum eſt prius extinctum pignus dicere, quam ſit natum debitum. *Arg.l.ſi ad diem 46.l.Titio vſuſfructus 96.D.de condit.& demonſtr. l.decem 110.de verb,oblig.* Vide tamen *l.3.§.1.vſufruct.quemad.caueat.*

DEFINITIO IV.

Etiam res empta ſub pacto de retrouendendo poteſt retineri pro pecunia chirographaria, non minus quam ſi eſſet tantum obligata.

ETſi multum intereſt, an res vendita ſit ſubiecto pacto de retrouendendo, an pignori duntaxat obligata:[1] in hoc

tamen

tamen par vtriuſque conuentionis poteſtas eſt, quod, qui fundum emit quandocumque retrouendendum, non prius retrouendere cogitur, quam ſibi ſolutum ſit, quidquid debetur à venditore legem venditionis exercente,[1] tametſi chirographaria tantum pecunia proponatur. Nam ſi etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poteſt,[3] quanto magis ea res retinebitur, quæ dominij iure poſſidetur, cum certiſſimum ſit plus in ea iuris habere poſſeſſorem, quam habeat creditor in pignore.[4] Inde fit, vt ſi is, qui retrouenditionem vrget, cunctante emptore ſolum emptionis pretium obſignaueit,[5] manca & imperfecta cenſeatur obſignatio, ideóque nec reſtituendorum fructuum lucrum acquirat obſignanti,[6] ſi modo emptor idémque reus velle ſe dixerit vti iure ſuo,[7] & pro pecunia quoque chirographaria rem retinere.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Claudio Port Chirurgo contra Franciſcum Pellin Procuratorem, Cal. Mart. 1594.

1 Quia per pactum de retrouendendo transfertur dominium quod non transfertur per contractum pignoris, *l. 2. C. de pact. int. emp. & vend.* vbi not. & *ad l. 3. C. plus valer. quod agitur. l. cum & ſortis 35. §. 1. D. de pignor. act.*

2 *D. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

3 *D. l. vnic. C. hoc tit.*

4 Plus enim eſt habere dominium rei quam pignus, cùm is, qui habet dominium, habeat ius in re, qui verò pignus, tantum ius ad rem, aut in rem, non rem ipſam.

5 Eſt enim neceſſaria obſignatio ad fructuum acquiſitionem, *d. l. 2. cum ibi not.*

6 Debet enim obſignatio eſſe totius debiti, vt habeat vim ſolutionis, *l. obſignatione 9. C. de ſolut. l. acceptam. 19. Cod. de vſur.* debiti ſcilicet liquidi. Nam pro non liquido ſufficit ſatiſdari, *l. ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib.*

7 Id enim probabiliter ignorare poteſt venditor redempturus, cùm ius hoc retentionis non ex contractu ipſo naſcatur, ſed ſit potius beneficium iuris, quod implorari neceſſe eſt, vt eo vti poſſit, *arg. l. vlt. C. de iur. delib. l. vlt. C. de acquir. poſſ.* quia non defertur à iure niſi volenti.

8 Alioquin non cogitur venditor offerre neque obſignare, niſi quãtum eſt in pretio venditionis, *d. l. 2. C. de pact. int. emp.* Idem pronunciauit Senatus in eo caſu quo pignus venditum ſit ſub haſta & addictũ creditori; pretio minore, quam quantũ deberetur, non enim admiſit Senatus debitorem volentem luere pignus oblato ſolo pretio ſubhaſtationis niſi offerret totum debitum cum acceſſoribus ad vltimum vſque quadrantem. *Ita Senatus* contra N. Dominicum Cize pro D. de Bienuenu 1615. Idem eſt ſi nõ debitor ipſe velit pignus luere, ſed ipſius hæres vel vnus ex pluribus: nec n. poteſt melior eſſe cauſa hæredis quàm debitoris, nec ſi probet hæres ſe luere pignus ex pecunia propria non hæreditaria, cum non habeat ius redimendi niſi tanquam debitor, nec redimendi rem venditam, niſi tanquam hæreditariam & obligatam: Quanquam non tam iſta redemptio dicenda eſt quam luitio pignoris, nec tam acquiſitio vnius iuris noui ex perſona emptoris, quã extinctio iuris, quod ex ſubhaſtatione fuerat quæſitũ, & quod manſiſſet irreuocabiliter acquiſitum emptori ſi luitio pignoris facta non fuiſſet, & ita reſpondi pro eodem D. de Bienuenu contra D. de la Vulpilliere 25. Maij 1617. Idem denique dicendum eſt ſi debitor luere pignus velit ab emptore habẽte iura ceſſa à creditore, vt diximus *Defin. 29. inf. de luit. pignor.*

DEFINITIO V.

Pignoris vinculum aliquod ſubeſſe neceſſe eſt, vt bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri poſſint.

QVod dicitur, etiã ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe, non ſic accipiendum eſt, vt etiam ſi de nullo pignore conuenerit, liceat tamen creditori rem debitoris poſſidenti eam velut taciti pignoris iure retinere:[1] ſed ita vt creditor, qui rem debitoris ſibi vinculo pignoris obligatam tenet, eius retinendæ ius habeat etiam pro chirographaria pecunia, i. pro qua nullum alioqui pignus poſſit obtendere.[2] Cæterum qui de pignore nullo modo conuenit, nõ magis retinere rem debitoris, pro pignore, quàm agendo eam perſequi poteſt.[3] *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet Non. Sept. 1595. Sed & ſpecialis conuentio pignoris neceſſaria eſſe videtur, nec generalis ſufficit, *arg. l. non inducta, C. in quibus cauſis pign.* ſcripſi *deciſ. 55. Error. 5 de error. pragmat.*

1 quomodo tamen accipiunt plerique ex Pragmaticis noſtris, contra quos vide quæ ſcripſi in priore parte Hemiſchil. *de error. pragmat.* Excipe caſum, *l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt.*

2 *L. vnic. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. Ariſto 3. ff. quæ res pignor.* Latius tamen patet ius retentionis, quàm pignoris. Poteſt enim fieri, vt ſit retentio ſine pignore, nõ contra, *l. ſi in area 33. D. de condict. indeb. l. hæres 21. D. ad SC. Trebell.*

TIT. XVII.

DE DISTRACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Fauor paupertatis iuncto præſertim fauore dotis, facit vt ſecundus creditor poſſit petere diſtractionẽ pignoris, quod anterior poſſidet, etiamſi nihil offerat: alioqui oblatio neceſſaria eſt.

ETSI ius ita comparatum eſt, vt priori creditori non aliter auferre poſſeſſionẽ pignoris ſecundus creditor poſſit, quam ſi debitum offerat cum acceſſionibus: viſum tamen eſt audiendam viduam pauperem, quæ dotem repetens, nec habens quod prioribus creditoribus offerret, poſtulabat, vt pignora ſub haſta venderentur, & ex pretio creditoribus ſingulis ex ordine ſatisfieret; intuitu nimirum paupertatis,[1] & ea lege adiecta, ne prius poſſeſſio anterioribus auferretur, quam iis omnino eſſet ſatisfactum.[2] Quo exemplo, eadémque fere vrgente æquitatis ratione cœpit poſtea ius illud ad cæteros quoſcumque poſteriores creditores aliquando trahi, licet locupletiſſimi, adeoque duntaxat chirographarij proponantur,[4] præſertim ſi alia bona nulla ſint, quorum explicata poſſit eſſe perſecutio;[5] quaſi nihil interſit anteriorum, an offerentib. poſterioribus, an ex ipſa potius pignorum venditione ſuum conſequantur.[6] Alio tamen nunc iure paſſim vtimur,[7] niſi ſecundus creditor fauore aliquo adiuuetur.[8] *Ita Senatus* 19. Mart. 1588. & pro D. de la Vulpiliere contra fratres Goddet, 10. Calend. April. 1594.

1 Ius enim offerendi neceſſarium antecedens eſt iuris auferendi, *l. 1. l. prior. 5. & paſſ. C. qui potior. in pign. hab. l. 1. & vlt. C ſi antiq. credit. pign. vendid.*

2 Adde, & fauore tam dotis quam viduitatis, ne alloqui mulier maneat indotata, *l. 1. vbi not. D. ſolut. matr. l. intereſt. 18. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 3. de priuil. credit.*

3 *Vt in l. à Diuo Pio 15 §. quod ſi res pignorata, D. de re iudic.*

4 Quod ſane abhorret à iuris ratione. Alioqui nunquam poſterior creditor eligeret ius offerendi, vt ſcripſi in priore parte Hemiſchil. *de error. pragmat.*

5 Nihil enim refert, an bona nulla ſint, quæ poſſideri poſſint, an vero non poſſint ſine controuerſia poſſideri, *l. quamuis 13. D. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

6 D. *l. à Diuo Pio 15. §. quod ſi res pignorata.*

7 Vt ſcilicet pignorũ ab anteriore creditore poſſeſſorũ non poſſit peti diſtractio, niſi oblato prius omni debito, *l. quãdiu 6. C. hoc tit. l. 2. Cod. debit. vendit. pignor impedi. non poſſ.* Aliud ſane eſt in chirographariis creditoribus, *l. pro debito 6. C. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

8 Puta paupertatis vel dotis, ſecundum ea, quæ ſcripſimus *n. 2.*

DEFINITIO II.

Caſus, in quo impeditur creditoris hypothecarij intentio, etiamſi minus ei offeratur quam debeatur, nimirum cum ex creditore factus eſt emptor & dominus.

FVndum, qui mihi mille aureorum nomine obligatus erat tu Titio mille aureis vendidiſti: cum non ſolueres, egi hypothecaria contra poſſeſſorem Titium, & obtinui, vt is fundus venderetur. Si quingentorum aureorum pretio ſub haſta mihi addictus ſit, nullo extraneo emptore exiſtente,[1] audiendus erit Titius, mihique deneganda miſſio in poſſeſſionem, quæ pignorum emptoribus accõmodari ſolet; ſi quingenta offerat, licet ille tibi mille, tu totidem mihi debeas,[2] quia nec pluris fundus à me æſtimatus eſt.[3] Sane ſi bona tua vniuerſa mihi ſint obligata, tibi vero Titij etiam futura, non malè per quaſi Seruianam petere potero, vt nomen Titij & conſequenter idem iterum fundus vendatur.[4] Sed alia in eam rem actione opus eſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa quadam Marchioniſſæ de Gallerande & D. Benedicti Caneti Senatoris Clariſſ. Prid. Id. Maij, 1588.

1 Quo caſu creditor ipſe poteſt emere in vicem extranei emptoris, *l.2.C.ſi in cauſ.iudic.pign.cap.ſit.*

2 Dicique ſoleat, nihil prodeſſe patris oblationem, ſi non totũ debitum offeratur, *l. quamdiu 6.C.hoc tit.l. in executione 85.§.pen. de verbor. oblig.*

3 *L.ſi creditor 28 ff.de pignor act.l. fundus 9.ff.de reſcind. vendit.* Hoc enim caſu deſiſti eſſe creditor, cum ſactus es emptor, *l.pen.§.1. in fin. de except.rei iudic.*

4 Non enim ad hunc caſum pertinet Iuſtiniani conſtitutio, quæ extat *in l.vlt.C.de remiſſ.pign.*

5 *Vt in l.non poteſt videri 22.ff.de iudic.*

DEFINITIO III.

Cum pignora publice & ſub haſta diſtrahuntur, debet fieri primum proclama ante decem dies, ita vt bona non remaneant venalia per plures quam quatuor & viginti dies, vt nec per pauciores, quam per vinginti.

Pignorum venditiones ſub haſta fieri ſolitæ non valent, ſi ab eo die, quo pignora capta ſunt, ad eum vſque, qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus eſt, plures quam decem dies interceſſerint. Sic enim Senatus noſter interpretatur ſtatuti verba, quibus cautum eſt, vt infra [1] decem dies publicum proclama fieri oporteat. Neque hic locum habeat, quod dici ſolet, ea, quæ abundant, vitiare non ſolere.[2] Semper enim obſeruandum eſt, quæ à ſtatuto forma præſcripta eſt, ab ea ne latum quidem vnguem recedatur. Et quãuis dici poſſit, commodius fore debitoris, ſi in longius tempus primũ proclama differatur, vt eo tardius vendantur pignora &, quod eſt conſequens, tanto amplius ſpatium habeat ad ſoluendum:[4] non tamen quid debitori vtilius futurum ſit inſpiciendum eſt in ea venditione, quæ inuito debitore fiat,[5] ſed quid æquius & conuenientius. Aperte autem iniquum eſſet & iniurioſũ, emptores ad publicam venditionem inuitatos, qui ſtatuti formam præ oculis habeant, decipi & irrideri,[6] quod contingeret, ſi poſt decem illos dies ſtatuto præfinitos venditionis ſolemnia quandocumque inchoare, & ſic inchoata peragere liceret. Eaque res etiam debitoris damno cederet, cuius ſane intereſt quam plurimos ad emptionem inuitari, nec vllo incommodo à licitandi facultate & voluntate deterreri, vt tanto pluris pignus diſtrahatur.[7] Itaque ſicut non per pauciores quam per viginti dies,[8] ita nec per plures, quam per quatuor & viginti debent pignora manere venalia.[9] *Ita Senatus* 7.Id.Nouemb.1588.in relationibus libellorum.

1 Quæ dictio in hoc loco barbara eſt, cũ ſcribi debuiſſet, *intra decem dies.*] Nam *intra* eſt aduerbium temporis, cui reſpondet *extra.* At *infra* eſt aduerbium loci, qui reſpondet *ſupra*, vt tractant Grammatici, ad quos redire, quoties neceſſe eſt, non pudet.

2 *L.non ſolent 94.de regul.iur.*

3 Bart.*in l.Theopompus de dot.præleg.* Bald. *in l. iuriſiurandi, C. de teſtib.* Felin.*in cap. quoniam frequenter, colum.3.& 4.vt lit.non conteſt. & in cap.cum delicta, col.15.de reſcrip.* Boer.*quæſt .1.num.40.*

4 Et ad explicandam pecuniam, cuius numeratio non eſt ſemper in expedito. *l.ſi dubitet 10.ff.de fideiuſſ.*

5 Fit enim ſemper in executione iudicati, aut ſaltem inſtrumenti guarentigiati, quod pro iudicato habetur. Iudicium autem ſemper redditur in inuitum, *l.inter ſtipulantem, 87.§.1.ff.de verb.oblig.*

6 *L.quod ſi minor.24.§.quæſitum.ff. de minor.l.hypothecas, 8. C. de remiſſ.pign.*

7 Creſcit enim æſtimatio per licitationem calore licitantium, qui calor ſolet tanto maior eſſe, quanto plures ſunt, qui licitantur.

8 Id enim ſtatuto noſtro diſerte ac expreſſim cautum eſt, vt bona remaneant venalia per viginti dies.

9 quod contra eueniret, ſi primum proclama fieret poſt decem dies.

DEFINITIO IV.

Ex ſubhaſtatione nulla nec dominium transfertur, nec poſſeſſio, tota autem ſubhaſtatio nulla eſt, ſi quid in ea vel minimum peccatum ſit contra formam ſtatuti, ſed hoc quantum ad cæteros, non quantum ad debitorem ipſum.

Qvod proxime diximus, in pignorum diſtractione, quæ ſub haſta fit, ſtatuti formam diſtricte ſeruandam eſſe, vt ab ea ne latum quidem vnguem recedatur,[1] efficit, vt ſi in forma vel minimum peccatum ſit, neque dominium transferatur in emptorem,[2] neque poſſeſſio, tametſi dici ſoleat, etiam ex inutili contractu, dum ne talis ſit cui lex directò reſiſtat, transferri poſſeſſionem. Non enim dominio duntaxat alienando, ſed transferendæ quoque poſſeſſioni ea ſolemnitas præſcripta eſt, quæ ſtatuto continetur.[4] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi alius quam debitor ipſe contradicat. Nam debitori totum debitum cum legitimis acceſſionibus non offerenti præcluſa via eſt impugnandæ ſubhaſtationis, ſi modo eam pro debito factam eſſe appareat.[5] Quid ergo ſi poſt iam captum pignus, &, vt ſtatutum loquitur, in manus curiæ redactum, alius creditor eadem bona pignoris capiat? Non nocebit prior executio poſteriori exequenti, quippe qui in eo pignore non tam potior, quam ſolus inueniatur.[6] Idemque erit etiamſi rite recteque captum ſit pignus à priore creditore, ſi ſequentia publicæ venditionis ſolemnia perperam, & contra ſtatuti formam peracta ſint.[7] Non enim ſola pignoris capito inſpicienda eſt, ſed tota venditio, quæ cum pro parte valere non poſſit,[8] (vnus enim contractus & conſequenter indiuiduus eſt.[9]) ſi ex parte infirma ſit tota corruit.[10] Nec præceſſiſſe videtur pignoris captio, quam nulla diſtractio ſecuta eſt,[11] vt nec ſecuta videri poteſt, quæ perperam ſit ſecuta.[12] *Ita Senatus* ibidem. Ionge Defin.2. qui potior.in pignor.hab.

1 *Ex not.Defin.prox.præced.nu.1..*

2 quia dominum nunquam transfertur, ſi nullus titulus iuſtus præcedat, *l.nulla 24.C.de rei iudic.* Nullus autem titulus eſt, qui factus fuit contra leges, & contra formam ſtatuti, *l.quemadmodum, 7. C.de agric.& cenſit.*

3 *Ex l.1.§.ſi vir vxori, cum ibi not.l.quod vxor.ff.de acquir.poſſeſſ.*

4 Ergo ſeruanda non minus, quantum ad poſſeſſionem, quam quod ad proprietatem. Vide *Defin.2.ſupr.qui potior.in pign.hab.*

5 Nam cum ſubhaſtatio facta eſt pro debito, non tam imputari poteſt creditori, cur ſtatuti formam non ſeruauerit, quam debitori, cur non ſoluerit, quandoquidem ſi ſoluiſſet, nullus hodie locus relinqueretur quæſtioni. De nullitate vel validitatẽ ſubhaſtationum. Nec rurſus mirum eſt cauſam debitoris hac parte minus fauorabilem eſſe, quam alterius creditoris, vt & in ſpecie, *l.vnic. ad fin.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poſſ.*

6 Quomodo loquitur Papinianus *in leg.2.D.qui potior.in pign.hab.*

7 Nihil enim actum videtur, quamdiu aliquid reſtat agendum, *vulg.l.pen.in fin.C.de his quibus vt indign.*

8 quia non credendus quiſquam ſi pro parte vel empturus fuiſſet, vel vendicurus, *l.ſi quis aliam, 46.ff de ſol.l.tutor, 47.ff.de minor.*

9 Ac proinde forma multo magis indiuidua. Nam omnes rerum formæ indiuiduæ ſunt, vt aiunt Philoſophi.

10 Siquidem in indiuiduis etiam vtile vitiatur, *Not.in l.placuit 19.ff.de vſur.*

11 *L.à Diuo.pio, 15.§ ſed cum emptor, leg.ſi cum nulla, 58.ff.de re iudic.*

12 Nihil enim refert, an quid nullo modo, an vero perperam factum ſit, *l.quoties. 6. D. qui ſatiſd. cogant, l.1.ff.de auctor. tutor.*

DEFINITIO V.

Subhaſtatio etiam nulla, ſi modo pro debito facta ſit, tenet, nec ſolum contra debitorem, ſed etiam contra tertium, qui habeat cauſam à debitore poſteriorem ſubhaſtatione.

Debitor quidem, ſi factam ſub haſta venditionẽ pignoris improbare velit, non aliter audiendus eſt, quam ſi totum debitum cum legitimis acceſſionibus offerat, & recuſante creditore obſignet.[1] Sed an eadem offerendi & obſignandi neceſſitas alij quam debitori ipſi incumbat, à nonnullis dubitatur. Certe legis noſtræ municipalis, quæ nec à iure communi hac parte diſcrepat,[2] verba ſic concepta ſunt, vt ſolius debitoris perſonam demonſtrent.[3] Neque vero citra manifeſtam iniuriam idem ius induci poſſet in perſona eius qui debitor non eſſet.[4] Quam ob cauſam, ſi quando de ſubhaſtationibus quaſi rite factis decreto confirmandis agi oporteat, illa ſemper clauſula adiici ſolet, *ſaluo iure tertij*, vt alterius cuiuſlibet qui debitor non ſit ius exceptum cenſeatur. Verum non improbabilis videbatur ea diſtinctio an tertius

tius is ſit, qui cauſam poſteriorem habeat à debitore, nec ne? vt ſi habeat, licet ſit creditor, quia tamen poſterior eſt, eiuſdem ſit conditionis, cuius eſſet ipſe debitor, [6] ſin minus proprio iure vtatur. [7] Ita ſæpius in Senatu tractatum eſt, nondum tamen quod viderim deciſum.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri diſerte cautum eſt.

2 Vt conſtat *ex l. 1. cum ibi not. C. de fid. & iur. haſt. fiſcal. lib. 10. tit. 3. l. ſi non ſortem, 26. §. ſi centum, in fin.* vbi Bart. *D. de condict. indeb.*

3 quod vnum maxime inſpiciendum eſt, *arg. l. pater, 10. in fi. D. de captiu. & poſtlim.*

4 Omnis enim obligatio præſupponit debitam ab ipſo obſignante pecuniam, cum habeat vim ſolutionis, nec alius poſſit cogi ſoluere, quàm qui ipſe debeat, *l. Acceptam, 19. Cod. de vſur. l. obſignatione. 9. C. de ſolut. l. vnic. Cod. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. teneat. lib. 11. tit. 56.*

5 quod etiamſi dictum non ſit ſemper exceptum intelligitur, etiam à Principe, *l. 1. §. merito, & §. ſi quid à Principe. D. ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.*

6 Nam & hic ſoluere cogitur, non quidem præciſe vt debitor, ſed cauſatiuè, (quomodo noſtri loquuntur), id eſt, ſi velit anteriori creditori rem auferre, & pignus ſuum confirmare, cum non poſſit venire, niſi per ius offerendi, vt ſcripſi *Deſin. 1. ſupr.* Neque vero poteſt quiſquam plus iuris habere ex perſona ſui debitoris, quā habeat, *vulg. l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur. cum ſimilibus l. 1. in fin. D. de pignor.*

7 Nec proinde cogatur pati vllam exceptionem ex perſona debitoris, cuius iure non vtitur.

DEFINITIO VI.

Subhaſtatio nō valet, ſi facta ſit pro debito incerto, ſi tamen poſtea certum factum ſit & liquidum, non poteſt debitor niſi oblato vniuerſo debito cum acceſſionibus, ſubhaſtationem impugnare.

NOn valet pignoris diſtractio, facta ſub haſta pro certo debito, cum hac adiectione *ſalua detractione eius, quod ſolutum eſſe conſtabit.* Subhaſtatio enim quid aliud quam venditio iudicialis eſt? [1] Proinde certum omnino pretium habere debet. [2] Pretium porro aliud non eſt, quam ipſa quātitas, quæ debetur, propter quam pignus diſtrahitur, cum nullo exiſtente extraneo emptore res obligata addicitur creditori. [3] Etſi vero alio ad publicam emptionem accedente, pretium illud eſt quod offertur, quod ipſum certum eſſe poteſt, licet petita quantitas ſit incerta: [4] ſuccedit tamen alia ratio quæ impedit ne ſubhaſtatio valere poſſit, quod intereſt debitoris ſciri ante omnia quid debeatur, vt is offerendo prohibeat rei ſuæ diſtractionem. Quomodo enim alioqui offerre poſſit, cum non aliter valitura ſit oblatio, quam ſi totum debitum ad vltimum vſque quadrantem offeratur? [5] Si tamen ex poſtfacto appareat, quid & quantum debeatur, non erit audiendus debitor, ſi hoc ſolo prætextu irritam facere velit venditionem, quin totum id quod eſt in debito offerat, & recuſante creditore obſignet. [6] *Ita Senatus* ex tempore. 6. Id. Mart. 1589. & rurſum pro Dn. de Lyſſe, contra hæredes Franciſci Berchet, Prid. Id. Nouemb. 1592.

1 *L. ſi hypothecas, 8. C. de remiſſ. pign. l. ſi quos 29. C. de reſcind. vend. l. 1. & tot. tit. C. de fid. & iur. haſt. fiſcal. lib. 10. tit. 3.*

2 Vt & alia venditio quælibet, *l. vlt. in fin. Cod. de contr. & commit. ſtipul. l. hac venditio 7. §. huiuſmodi, & ſeq. D. eod.* iunct. *l. 3. & 4. C. de ſent. quæ ſin. quant. profer.* (Ergo nec valebit ſubhaſtatio facta certo etiam precio, ſed ſub hac proteſtatione, vt ſi res tanti empta & pro debito addicta creditori minoris erit, liceat ei in alia bona debitoris agere. Nam & hæc proteſtatio facit ne pro certo pretio dici poſſit facta ſubhaſtatio. quamuis hanc proteſtationem fieri nihil vetet eo tempore, quo pignus capitur, vt diſtrahatur, ſed non tamen cùm addicitur. *Ita Senatus ſine die.*

3 Scilicet cum addicitur pro ipſo debito, nec quicquam amplius offert creditor, vt *in l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit, l. vlt. & tot. tit. Cod. de iur. domin. impetr.*

4 quid enim cum debita quantitate commune habet pretium à tertio emptore oblatum.

5 *L. quamdiu, 6. C. hoc tit. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.*

6 Ergo ex poſtfacto & ſuperueniente certitudine debiti conualeſcit ſubhaſtatio, quæ ab initio propter incertitudinem fuerat nulla. Verum non ita eſt, ſed non auditur debitor allegans nullitatem ſubhaſtationis, niſi oblato prius debito, vt dicemus *Deſin. prox. ſeq. & Deſin. 18. infr.*

DEFINITIO VII.

Si pro merce debita pignus ſub haſta venditum ſit non aliter valet venditio, quàm ſi merx prius & ritè ſit æſtimata, debitor tamen non aliter audietur, quam ſi offerat.

ÆQuè nulla eſt ſubhaſtatio facta pro merce debita, ſi eius mercis æſtimatio, aut nulla omninò aut minus ritè præceſſerit. Vtroque. n. caſu facta videtur pro incerto debito; [1] cum pignus, quod diſtrahitur, non merce ſed pecunia æſtimandum ſit, [2] æſtimatio autem quæ non ritè facta eſt, pro non facta habeatur. [3] Cui conſequens eſt, vt nec confirmetur ſubhaſtatio ex poſtfacto, ſi alia & ritè facta ſit æſtimatio, licet maior, & debitori oneroſior. Venditionem enim quæ publice & ex iudicis auctoritate fit, ſic fieri neceſſe eſt, vt ab initio valeat. [4] Sed tamen non eò magis audietur debitor, ſi ſubhaſtationem impugnare velit, ni mercé ipſam offerat quam debet, ſi nulla aut minus idonea æſtimatio præceſſerit, [5] aut iuſtam, quæ ritè facta ſit, mercis æſtimationem. [6] *Ita Senatus* in dicta cauſa D. de l'Iſle, contra hæredes Franciſci Berchet, prid. Id. Nouemb. 1592.

1 Et conſequenter incerto pretio. cum non aliud ſubhaſtationis pretium ſit, quàm debitum ipſum, quoties creditor ipſe accedit ad emptionem. Vtrumque autem debet eſſe certū. & pretium & debitū, vt dixi Defi. præced. (Verum tamen eſt poſſe capi pignora pro merce debita quamuis nondum æſtimata, dummodo fiat æſtimatio ante expeditionem vt vocant, Rebuſ. *in tract. de præcon. & licit. arg. l. gloſ. in princ.*)

2 *L. 1. D. de rei. permut. l. 1. D. de contr. empt. l. ſi ita fideiuſſorem accepero, 42. D. de fideiuſſ.*

3 *L. 2. D. de auct. tutor.*

4 *L. quod initio, 29. de regul. iur. cap. quod ab initio, eod. tit. in 6. cum vt robique notat.*

5 quia cogitur offerre & obſignare debitum, quoties pro debito facta eſt ſubhaſtatio, vt dixi *Deſin. 5. ſupr.*

6 Merx enim debita, ſi ad diem ſoluta nō ſit, magis recipit ſolutionē & iuſſorē in æſtimatione, quam in merce ipſa propter varietatem pretij, quod in dies mutatur, *l. vi, num. 22. & ibi not. D. de reb. cred. l. vlt. D. de condict. tritic. l. pretia rerum, 63. D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO VIII.

Non eſt nulla ſubhaſtatio, quæ excedit duplum, ſed annullanda & reſcindenda, niſi læſio ſit enormiſſima, quo caſu poteſt admitti debitor per ius offerendi, vſque ad 30. annos, etiamſi Senatuſconſulto confirmatæ ſint ſubhaſtationes, nec vlla eget ciuili ſupplicatione.

QVod ſtatuto noſtro cautum eſt, vt ſi quando in executione iudicati pignora capiantur, duplum debiti non excedant, non eo pertinet, vt ſi contra factum ſit, & enormiſſima læſio interuenerit, neque pignoris capio, neque publica venditio valeat, ſed vt debitori ſuccurri oporteat, [1] quia non tam ex præcepto, [2] quàm pro conſilio traditum id videtur, vt ſeruetur modeſtia, quemadmodum ſtatuti verba habent. Quid ergo ſi iudicis, adeóque Senatus decreto ſubhaſtatio comprobata ſit? Si ſemeſtre præterierit quod præteritum eſſe neceſſe eſt, priuſquam decretum interponatur, in eo ſane iudicatum non oberit, vt redimi pignus non poſſit, [3] quod ante ſemeſtre elapſum redimi potuiſſet. Nam etiamſi decretum interpoſitum non eſſet, ſolus lapſus temporis ius redimendi extinxiſſet. [4] Hactenus ergo iudicatum proderit creditori aut emptori, ne de ſubhaſtationis viribus queri amplius oporteat, [5] de quibus alioquin ad trigeſimum vſque annum quæri poſſet. [6] Proinde non nouum ius ex decreto acquiritur, ſed quod iam quæſitum fuerat confirmatur. Cui conſequens eſt, vt contra decretum non ſit neceſſaria debitori ciuilis, vt vocant, ſupplicatio, [7] ſed tantum aduerſus ſubhaſtationem reſtitutio in integrum, ex cauſa immodicæ & enormiſſimæ læſionis. [8] An in id, vt ſubhaſtatio reſcindatur? Minimè. Nam & cum tenet, aliud expeditius remedium eſt, quo debitori conſulatur, nimirum, vt redimendi ius, quod iure communi & ordinario nó niſi ſemeſtre fuit, pro perpetuo habeatur in annum vſque trigeſimum, propter enormiſſimam læſionem. [9] Sic enim fit, vt debitori perinde liceat pignora

gnora iam vendita redimere, ac ſi nec elapſum ſemeſtre, nec decretum interpoſitum proponeretur: eóque remedio non minus ei conſulitur, quam ſi ſubhaſtatio reſcinderetur, [10] quando illo etiam caſu debitum offerri & reſtitui oporteret. [11] Minus autem durum eſt, vt redimendi ius quod peremptum fuerat reſuſcitetur, quàm vt venditio ipſa reſcindatur, ne tam facilè publicæ haſtæ fidem conuelli patiamur.[12] Neque decreti interpoſitio huic reſtitutionis auxilio obſtare poteſt, cum ordinarium eo tempore de nouo illo iure redimendi, quod per in integrum reſtitutionem poſtea competere cœpit, nondum quæreretur.[13] Sed ſi enormis tantum, i. vltra dimidiam, non etiam enormiſſima læſio interuenerit, reſcindi ſubhaſtationem neceſſe eſt, & conſequenter ſaluam eſſe emptori electionem iuſti prætij ſupplendi.[14] *Ita Senatus* 16. Kal. Iul. 1587. & rurſum Id. Nouemb. 1590. Iunge Defin. 4. 5. 6. 7. De reſcind. vend.

1 Et hoc non tã ex ratione iuris, quàm ex æquitate quadã & miſeratione, cũ nõ ſæpe ſi poſſit imputari debitori, cur non ſoluerit, quia debiti numeratio non ſemper eſt in expedito, *l. ſi dubitet, 10. ff. de fideiuſſ.*

2 Et pro forma. Quo caſu formæ omiſſio ſubhaſtationem vitiaret: vt dixi *Defin. 1. n. 2. ſupr.*

3 Nec enim creditor nimis onerofus facilè audiendus eſt, *l. ſi ſeruos, 1 §. in fin. D. de pign. act. l. quod dicimus, 105. D. de ſolut. l. 1. C. de iur. domin. impetr.*

4 Nec enim decreto cõfirmantur ſubhaſtationes ad extinguendũ ius redimẽdi, ſed tãtũ ad hoc, ne de ſubhaſtationũ viri b. aut nullitate quæri amplius poſſit. In quo pleriq; pragmaticorũ fallũtur.

5 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata, 207. de reg. iur.*

6 *L. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

7 Quæ alioqui eſſet neceſſaria ad euertendum iudicatum, vt dixi Defin. 1. *ſup. de ſent. præſ. prætor.*

8 *Ex l. 2. C. de reſcind. vend.*

9 *Ex not. in l. ſi quis cum aliter, 16. D. de verb. oblig.* Enormiſſima autem læſio eſt, quæ excedit beſſem, *Not. ibi.*

10 Reſciſſioni autem via ſemper odioſior eſt, quam redemptionis, *l. ad reſcindendam, 4. C. de reſcind. vend.* Vide tamen *Defin. 16. & 28. infr.*

11 Cum numquam audiatur debitor impugnans ſubhaſtationes pro debito factas, ſi nõ prius totũ debitũ offerat vt dixi Defin. 4. ſup.

12 *L. ſi hypothecas, 8. C. de remiſſ. pign. l. 2. l. ſi tempora, 4. Cod. de iur. & fid. haſt. fiſcal.*

13 Non enim poteſt videri in prius iudicium veniſſe id quod accidit ex poſtfacto, *l. non poteſt, 12. D. de iud.*

14 Vt ſcripſi *Defi. 4. ſup. ſi aduerſ. vſucap.* Vide *l. 2. l. ſi voluntate 3. l. ſi quis. 19. C. de reſcin. vend. l. 2. C. de fid. & iur. haſt. fiſcal. libr. 10. tit. 3.*

DEFINITIO IX.

Nec tranſactio facta ſuper ſubhaſtationibus, in quibus læſio enormiſſima interuenit, impedit, ne ius redimendi ſit perpetuum.

EAdem ratio facit, vt etiamſi poſt rite peractam ſubhaſtationem tranſactum ſit inter debitorem & emptorem, ſiue creditor ille fuit, ſiue extraneus, non eo minus poſſit debitor reſtitui aduerſus ſubhaſtationem, quòd ea per tranſactionem comprobata ſit, ſi modo læſio immodica duret & probetur.[1] Neque enim maior vis eſſe poteſt tranſactionis quam rei iudicatæ.[2] Nec ad rem pertinet, quod ex edicto Emanuelis Philiberti Principis noſtri non datur reſtitutio aduerſus tranſactionem ex cauſa quantæcumque læſionis.[3] Id enim eo ſpectat, vt tranſactio ex ea ſola cauſa reſcindi non poſſit; non etiam ne prodeſſe poſſit reſtitutio ad hoc, vt ſalua tranſactione ius redimendi, quod iam extinctum fuerat,[4] per in integrum reſtitutionem reuiuiſcat, niſi proponas de hoc ipſo quoque nominatim tranſactum.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Dionyſij Franciſci de Seitorier contra Dn. de Dortans, 4. Non. Aug. 1592.

1 quia durante læſione etiam poſt tranſactionem durat ſemper eadem cauſa reſtitutionis, *arg. l. doli, 19. §. diuerſum, Dig. de nouat.*

2 quamuis nec ſit minor, *l. non minorem, 20. C. de tranſact.*

3 Si non præter læſionem interueniat vis aut dolus, aut minor ætas. quæ fuit iam olim ſententia Baldi contra Bart. & vera in *l. 2. C. de reſcind. vend. ex l. cauſas, 16. C. de tranſact. l. Lucius 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

4 Ius enim redimendi ſupponit potius, quàm vt deſtruat tranſactionem.

5 Similis exceptio eſt *in l. vnic. C. de error. calcul.* Adde *Defin. 6. & 12. infr. de luit. pign. l. pen. C. de tranſact.*

DEFINITIO X.

Debitor habens ius ceſſum ab anteriore creditore poteſt eo vti contra creditorem ſuum poſteriorem, ſi modo conſentiat, vt poſterioris creditoris indemnitati ante omnia ſatisfiat.

CRediderat mihi centum Titius, eique pignoris nomine dederam in antichreſim fundum dignum trecentis. Cum tibi ex poſteriore obligatione centum quoque deberem, & ad ſolutionem condemnatus eſſem, obtinueras, vt in iudicati executionem eiuſdem fundi hyperocha pignori caperetur, & publice venderetur:[1] ſecutáque erat venditio eo pretio centum aureorum. Poſtea ceſſerat mihi Titius quicquid iuris in eum fundum haberet. Cumque peteres vt vacuam fundi poſſeſſionem tibi traderem,[2] dixi paratum me tradere, ſed ita ſi prius mihi ſolueres omnem pecuniam,[3] quæ Titio debebatur, & cuius nomine potuiſſet ille nulla facta ceſſione fundum ſibi retinere. Probabam autem debuiſſe me Titio non ea ſola centum, propter quæ contracta erat antichreſis, ſed alia etiam centum, ideoque poſtulabam vt deducto omni eo quod tibi deberem, reliquum mihi ſolueres priuſquam cogeret ad vacuæ poſſeſſionis traditionem: præſertim cum pro iis quoque centum bona mea omnia Titio primũ obligata proponerentur. Quæſitum eſt de iure exceptionis. Placuit æquum & iuſtum eſſe, vt ea omnia mihi præſtes, cum à Titio ius habeam, quæ ipſi Titio ſi fundum adhuc poſſideret, præſtanda eſſent, antequam pignoris poſſeſſione cedere cogeretur.[3] Atque non tantum propioribus illis centum poterat pignus retinere, ſed etiam pro alia omni pecunia, quæ ei debebatur adeoque pro chirographaria.[4] Idem igitur mihi quoque permittendum eſt.[5] Nam quod & tuus debitor ſum & condemnatus, hactenus tantum mihi nocere poteſt, vt ex pea ecunia, quam mihi quaſi Titij ceſſionario præſtare debes, tibi ante omnia per retentionem ſatisfieri oporteat.[6] Cæterum vbi ea ratione tibi ſatisfactum eſt, nihil cauſæ eſt cur non mei quoque iuris rationem habere neceſſe ſit.[7] Nec ad rem pertinet, quod quo tempore fundi mei hyperocham emiſti, neſciebas, debere me Titio plus quam centum. Oportuit enim curioſiorem eſſe te ac diligentiorem, vt ſcires quantum ei deberetur qui poſſidebat,[8] cum cogitare deberes futurum, ne prius cogeretur illi vacuam fundi poſſeſſionem reddere, quam ſibi omnio eſſet ſatisfactum.[9] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Macognin, & aduocati Ponſier, 4. Cal. Iunij, 1591.

1 Nec enim prior creditor huiuſmodi venditionem poteſt impedire *l. à Diuo Pio, 15. §. quod ſi res pignorata, D. de re iud.*

2 Debitor enim ſicut venditionem pignoris impedire non poteſt, ita nec extera quæ ſunt conſequentia venditioni, *l. 1. & tot. tit. C. debit. vendit. pignor. impod. non poſſ.*

3 quid enim tua intereſt, an mihi ſoluas an Titio?

4 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

5 Vt eadem ſit cauſa ſucceſſoris quæ auctoris, *l. imitus, 156. §. plerumque, D. de regul. iur.*

6 Creditor enim pignoratitius cum habeat actionem, multó magis habet retentionem *l. 1. D. de pignor. l. ſi neceſſarias, 8. l. debitor, 40. §. vlt. D. de pignor. act.*

7 Vt vtrique conſulatur & neuter fraudetur, *l. ex his, 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

8 *Arg. l. vir. vxori, 17. §. vlt. D. ad SC. Velleian. l. doli, 19. §. vltim. D. de nouat.*

9 Etiam pro chirographaria pecunia, vt dixi *num. 4.*

DEFINITIO XI.

Non poteſt debitor creditoris ſui pignoratitij perſecutionem impedire prætextu iurium, quæ acquiſiit ab aliis creditoribus anterioribus, qui cum fundum non poſſidebant, quamuis habuerint illum obligatum.

SAnè ſi ego alios creditores meos conquiſierim, à quibus ceſſionem iurium acciperem, non eris cogendus eam pecuniam mihi ſoluere, quam aliis debui, licet eundem fundũ pignori habuerint obligatũ. Non enim eo minoris fũdus eſſe intelligitur, quod aliis fuerit obligatus,[1] quovíque per hypothe

pothecariam auocetur.[2] Auocari porro à te non poſſes,[3] vbi ſemel nactus eſſes poſſeſſionem, niſi facta prius mei bonorúmque meorum omnium excuſſione.[4] Proinde non faciet ea ceſſio ab aliis, qui non poſſidebant habita, & in fraudem tuam captata, quo minus ſtatim cogendus ſim vacuam ibi tradere fundi poſſeſſionem. *Ita Senatus* in cauſa eadem.

1 quando nihil commune habeat ius pignoris cum iuſto valore & æſtimatione rei obligatæ, *l. ſi fundus, 16. §. ſi pluris, D. de pign. l. 1. & l. vlt. & tot. tit. C. ſi vend. pign. agat.*

2 Nam & hypothecaria rem euincit, ſi debitum non ſoluatur, *l. ſi mancipium, 34. §. v. 1. & l. ſeq. D. de euict.*

3 Ne quidem per anteriores creditores. Nam de poſterioribus dubitari nullo modo poteſt.

4 *Vulg. Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

5 Non enim ad cauſam poſſeſſionis prodeſſe mihi debet ius quod ab iis habeo, qui non poſſidebant.

DEFINITIO XII.

Nihil prodeſt debitori, quod habeat iura ſibi ceſſa ab anterioribus creditoribus habentibus clauſulam conſtituti, ſiue fuerint illi anteriores, ſiue poſteriores eo, qui quaſi Seruianam exercet.

QVid tamen ſi alij creditores à quibus ceſſum ius habeo non ſolum ius pignoris in eo fundo habuerunt, ſed etiã fundi poſſeſſionem acquiſitam per clauſulam conſtituti? Dubitationem facit, quod cum ea clauſula tantumdem proſit ad realem & naturalem poſſeſſionem transferendam, quantum traditio,[1] eadem ratio eſſe videatur eius pecuniæ, quæ his debetur quam eſſe diximus[2] illius, quæ pignoratitio creditori debita fuerit. Sed tamen verius eſt, vt hoc caſu, id eſt, deuoluto iure creditoris conſtitutarij in perſonam debitoris, nulla illius clauſulæ poteſtas ſit. Nam ſiue fuerunt illi creditores poſteriores Titio, non potuit clauſula conſtituti transferre in eo poſſeſſionem, quæ iam tum penes Titium erat,[3] (neque enim qui conſtituit ſe alieno nomine poſſidere, facit alium poſſeſſorem, ni eo tempore ipſe poſſideat,[4]) ſiue fuerunt anteriores, fatendum eſt interuerſam eorum poſſeſſionem à me, qui eundem fundum Titio poſtea in antichreſim tradidi. Nec aliud remedium ſupereſſe ad auocandam poſſeſſionem, ne vnquam amiſſa videatur, niſi ex Iuſtiniani conſtitutione,[6] quæ porro non poteſt ei ipſi fauere, qui alienam poſſeſſionem interuertit, ſed ei tantùm, in cuius fraudem ab alio interuerti poſſeſſio non debuit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. quod meo 18. vbi not. ff. de acquir poſſ.*

2 *Defin. 10. ſupr.*

3 Cum non poſſint plures eandem rem eodem tempore in ſolidum poſſidere, *l. 3. §. ex contrario, de acquir. poſſ. l. duo in ſolidum 19. ff. de precar.*

4 Vt probatur ex primis illis verbis, *d. l. quod meo nomine poſſideo, cum ibi not.*

5 Vt euenit quoties is cuius corpore aliquis poſſidebat alij rem tradidit, *l. ſi de eo 40 §. 1. D. eod. tit. de acquir. poſſ.*

6 Quæ extat *in l. vlt. C. eod.*

7 Vnicuique enim factum ſuum nocere debet non alteri, *l. factum, 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg. iur.*

DEFINITIO XIII.

Venditione pignoris facta ex conuentione citra denunciationem, quæ omiſſa fuerit, etiam per dolum, nihilominus ſecurus eſt emptor, ſi dolum non participauerit. Creditor tamen pignoratitia actione conueniri poteſt, & ad quid?

CVm pignus ex conuentione venditum eſt ob non ſolutam ſua die pecuniam, non competit pignoratitia debitori aduerſus creditorem, niſi ad hoc, vt ille reſtituat, quanto plus percepit ex pretio pignoris, quam fuerit in debito, ſi forte, vt plerumque fit pignus pluris venditum proponatur.[1] Valet enim conuentio de vendendo pignore, adeo vt nec requiratur denunciatio ſi concurrat lapſus temporis, intra quod debitor ſoluere debuerit nec ſoluerit.[2] Nam & valet pactio, vt liceat creditori pignus vendere citra denunciationem, etiamſi lapſus temporis non concurrat.[3] Melius ſane faciat creditor, nec ſolum vrbanius, ſed etiam tutius, ſi venditurus denunciet creditori futuram venditionem, vt ſe fraudis ſuſpicione liberet, nec dolo malo in ea venditione verſatus dici quandoque poſſit. Sed ſi omiſſa ſit etiam per dolum malum denunciatio, cuius faciendæ neceſſitas conuentione remiſſa fuerat, valet venditio: nec ab emptore, qui fraudẽ non participauerit auocari res poteſt, ſalua debitori pignoratitia aduerſus creditorem propter dolum.[4] Illud planè obſeruandum eſt, permiſſa citra denunciationem venditione pignoris, id tamen actum intelligi, vt publicam & ſub haſta non priuatam venditionem fieri oporteat, atque ita interpretandam conuentionem, ne quis fraudibus & vitio locus relinquatur.[5] Id ſi factum non ſit, condemnandus eſt creditor, vt rem ipſam pignoratam reſtituat, ſi extet,[6] ſi conſumpta ſit aliam, quæ ſit eiuſdem generis, bonitatis & qualitatis, ſi modo ex iis ſuit quæ recipiunt in ſuo genere functionem.[7] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Pic, & Ioannæ Ripper, 10. Calend. Septembr. 1591.

1 *L. vlt. C. ſi vend. pign. agat l. ſi ceſſante, 7. & ſeq. C. hoc tit. l. 6. §. 1, l. eleganter, 24. §. ſi vendiderit, de pign. act. l. ſi inter, 11 in ſi. ff. de pign.*

2 *L. ſi conuenerit 4.* vbi Paul. Caſtrenſ. *ff. de pign. act.*

3 Caſtrenſ. *ibid.* poſt Bart. *ad l. Titio, 36. §. Titius per illi. text. D. ad municip.*

4 Ita Bald. *ad l. creditor hypothecas 4. C. hoc tit.* Caſtrenſ. vbi ſupr. Vide *dict. l. ſi ceſſante, 7. C. hoc tit. & l. 1. Cod. ſi vendit pignor. agat.*

5 *L. pen. & vlt. C. eod. tit. ſi vendit. pign. agat.*

6 *L. ſi eo tempore, 6. l. hypothecas, 8. Cod. de remiſſ. pignor. l. quæ ſpecialiter, 9. C. hoc tit.* intellige, ſi nihil in contrarium expreſſe actum ſit, *arg. l. vlt. §. 1. ff. de iur. domin impetr.*

7 Intellige ſi haberi & redimi ab emptore poſſit. Alioqui contra eum in litem iurabitur, vt in pignoratitia ſolet iurari, cæteriſque bonæ fidei iudiciis, per quæ dominus rem ſuam repoſcit, *l. in actionibus, 5. vbi not. ff. de in lit. iur. iunct. l. non enim 9. D. rer. amot.*

8 *Arg. l. cum quid, 3. & ibi not. ff. de rebus credit.*

DEFINITIO XIV.

Diſtractio pignoris in re aliena conſtituti non poteſt nocere domino; ſi is neque dationi pignoris, neque diſtractioni conſenſerit.

QVid vero ſi alienæ rei pignus datum ſit, & à non domino? Non magis nocebit vero domino pactũ interpoſitum de vendendo pignore, aut denunciatio, aut denique venditio quam ipſa pignoris datio:[1] ſi non expriſſim cõſenſerit; aut dolo malo diſſimulauerit in fraudem ignorantis creditoris:[2] ſed qui alienam rem, ſiue prudens, ſiue ignorans pignori dedit, in id omne quod emptoris & creditoris intererit condemnabitur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum rei alienæ pignus ab initio non valeat, *l. 1. & tot. tit. C. ſi alien. res pign. dat. ſit.*

2 *L. 2. eod. ill. tit. l. mulier, 11. C. de diſtract. pign.*

3 Ex natura ſcilicet actionis pignoratitiæ, quæ ſiue directa ſit, ſiue contraria, bonæ fidei eſt, & ex bona fide præſtationes recipit, *§. actionum, Inſt. de action.*

DEFINITIO XV.

Sumptus facti in litem inter plures creditores pro iure pignoris tuendo neceſſariè ſuſceptam, ſingulis præſtandi ſunt ex pretio pignoris, ſeruato temporis priuilegio quod ſors habet.

SI plures creditores abſẽte debitore de pignoris iure inter ſe contenderint,[1] quæri ſolet, an ei, qui potior reperitur ſumptus litis ex pretio diſtractorum pignorum, an ex poſterioris pecunia præſtandi ſint. Quid enim ſi forte pretium, quod vtrique principali debito exſoluẽdo alioqui ſufficeret, computatis ſumptibus ſufficere non poterit; Cur admittamus poſteriorem creditorem cogi, vt ſui quoque pignoris venditionem patiatur, ſi nihil ſit quod ei poſſit imputari?[2] Finge vtrumque non improbabilem litigandi cauſam habuiſſe, cur expenſarum litis gratia durior fiet conditio poſterioris creditoris?[3] Atqui nec æquum eſt prioris crediti quantitatem per eas expenſas diminui. Quinimo longe æquius eſt idem pignoris & temporis priuilegium anteriori creditori pro litis ſumptibus ſupereſſe, quod habet pro ſorte debitoque principali.[4] Itaque cum inter duos creditores diu lis agitata fuiſ-

ſet,

ſet, nec colluſorie, nec calumnioſe, viſum eſt Senatui expenſas totius litis, non vt aliàs fieri ſolet, compenſandas,[5] ſed vtrique ex pretio pignorum ſeruandas, ſi pignora diſtrahantur. Sin offerre poſterior mallet, quam pati diſtractionem anteriori præſtandas à poſteriori, poſteriori verò omnes à debitore cum pignoratitiam debitor exercebit: Oppoſita nimirum doli exceptione ſi debitor ſortem duntaxat, & quidquid anteriori creditori ſolutum fuit, offerat, non etiam quod in litem iuſtam tuendi proprij pignoris gratia poſterior neceſſario impenderit.[6] *Ita Senatus* in cauſa Neyret, & Benedicti Geoffrey, 9. Kal. 1592.

1 Nec enim debitorem vocari neceſſe eſt, cum hypothecaria actio ſit in rem, & competat contra quemcunque pignoris poſſeſſorem, *l. pignoris*, 17. *D. de pign. l. pignoris* 15. C. *eod.*

2 Solemus. n. dicere ſuccurrendum ei eſſe, cui nihil poteſt imputari. *l.* 5. D. *de ſepar. l. cum poſtulaſſem*, 44. §. 1. *ff. de damn. infect.*

3 Nec enim ſolet condemnatio expenſarum infligi, niſi in pœnam temerariæ litis, *l. qui ſolidum*, 78. § 1. *de legat.* 2. *lege eum quem temerè* 79. *ff. de iudic. l. properandum*, 13. §. *ſiue autem alterutra*, C. *eod.*

4 *L. Lucius*, 18. *vbi not. ff. qui potior. in pign. hab. cap. acceſſorium*, *de reg. iur. in* 6. Diſtingue tamen, expenſæ debeantur iure actionis, an officio tantum iudicis. Priore caſu obtinet, quod hic dicitur, non etiam poſteriore, vt ſcripſimus *in tit. de fructibus & lit. expenſ.*

5 Quaſi ratione mutuæ victoriæ. Nam in hac ſpecie vterque quidem vincit, ſed ita, vt neuter haberi poſſit pro victo, ſemper enim iuſta intentio eſt eius qui ſe probat creditorem.

6 Nam & ex hac cauſa contrarium quoque iudicium competeret nedum retentio, *l. ſi neceſſarias*, 8. *ff. de pign. act.*

DEFINITIO XVI.

Subhaſtatio ritè facta & perfecta non vitiatur ex vitio miſſionis in poſſeſſionem ſubſecuta.

VItium miſſionis in poſſeſſionem quæ addictionem ex cauſa ſubhaſtationis factam ſequitur, nõ afficit ſubhaſtationem, quo minus ritè ac ſolemniter, ſi aliud nihil obſtet, peracta videatur.[1] Itaque vitio poſſeſſionis purgato, nouáque poſſeſſione per iudicis auctoritatem, & eo quo oportuit modo apprehenſa, nihil eſt, quod ex ea cauſa ad impugnandam ſubhaſtationem obiici poſſit, ſiue de rei dominio agatur, ſiue de fructibus ex fundo vendito perceptis.[2] *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 12. & 13. ſupr. vnde vi.

1 Nec enim miſſio in poſſeſſionem eſt pars ſubhaſtationis, ſed actus ſeparatus, & tamen conſequens ſubhaſtationi.

2 Fructus enim non iure poſſeſſionis acquiruntur, ſed iure dominij, *l. qui ſcit*, 25. §. 1. *l. Herennius*, 42. *ff. de vſur.* Et ideo per ſtatuti noſtri auctoritatem acquiruntur emptori, ex die ipſius addictionis, & vt loquuntur expeditionis.

DEFINITIO XVII.

Decendium, de quo loquitur ſtatutum factum de ſubhaſtandis pignoribus computatur excluſo die leuationis.

IN decendio quod ex vetere ſtatuto Sabaudiæ non plene intermedium eſſe debet à die capti pignoris (pragmatici leuationem vocant[1]) ad diem vſque primæ proclamationis, non cõputatur dies ipſe quo capta ſunt pignora.[2] Sic enim verba Statuti fuerunt vt primum proclama fiat intra decem dies proximos poſt leuationem.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorũ pro N. Trinquet, cõtra N. Truffon 5. Cal. Dec. 1592.

1 De quo vide quæ ſcripſi *Defin.* 3. *ſup. hoc tit.*

2 quomodo & in aliis pleriſque cauſis accidit, vt dies termini non computetur in termino, ſcil. in præparatoriis & ordinatoriis iudiciorum, non in deciſoriis, vt noſtri ſolent diſtinguere, *ad l.* 1. *de legat.* 1.

3 Quæ verba diem ipſum leuationis excludunt, *l.* 1. §. *biduum*, *vbi not. &* §. *ſeq. D. quand. appell. ſit. & intr. qua tempor. l. poſt diem* 7. *ff. de leg. commiſſ.* iunge *Defin.* 3. *ſupr. eod.*

DEFINITIO XVIII.

Subhaſtatio etiam nulliter facta, dummodo pro debito tenet, & quandocunque confirmata ob non oblatum debitum retrotrahitur in omnibus ad tempus expeditionis.

PIgnoris diſtractio licèt minus ritè facta ſit nec ſeruatis ſolemnibus, dum ne pro indebito tenet.[1] Et conſequenter licet ob hanc cauſam tardius nonnunquã confirmanda ſit, vt debitor tanto ampliorem habeat luendi pignoris, aut potius redimendi facultatem, quia tamden aliquãdo tandem confirmanda eſt omnimodo ni debitum ſoluatur, retrotrahitur confirmatio ad tempus diſtractionis & expeditionis,[2] ſiue de fructibus medio tempore perceptis quæratur,[3] ſiue de laudimiis cui debeantur, ſi bona vendita directum dominum[4] medio tempore mutauerunt.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 38. ſup. De iur. emphyt.

1 Hactenus ſcil. vt non aliter audiatur debitor eam impugnans quam ſi debitum totum offerat, & recuſante creditore obſignet. Ita enim ſtilo Senatus noſtri cautum eſt, vt dixi *Def.* 5. *ſupr.* Vide *text. l. ſi non ſortem*, 16. §. *ſi centũ*. vbi Bart. *D. de condict. indeb. l. & qui ſub imagine*, 10. C. *hoc tit.* (Multo magis tenet ſubhaſtatio ſi debitor ex poſtfacto conſentiat licet nullitas præceſſerit. Et ideo mittendus eſt hoc caſu emptor in poſſeſſionem. *Ita Senatus* 16. Nouemb. 1612.)

2 *Argu. l. qui balneum* 9 *verſ. quoniam tamen iam tunc. ff. qui pot. in pig. hab.* quamuis dici ſoleat quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatus confirmantis potius quam confirmati rationem habendam eſſe. Ex *not. in cap. cum Eccleſia, extr. de cauſ. poſſ. & propr.*

3 Qui ex ſtatuto pertinent ad emptorem à die expeditionis.

4 Aut etiam directi domini conductorem.

5 Vt is præferatur qui fuit dominus directus vel domini directi conductor tempore expeditionis. De quo alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XIX.

Cùm venditio pignoris perperam facta eſt, debitor offerre debet creditori non emptori.

DIſtracto pignori rei mobilis contra publicarum venditionum legẽ conſtitutã, puta ſi eo ipſo die quo pignus captum eſt in executione iudicati venditum ſit, non expectato triduo, quod expectari debuerat,[1] poſtea debitor intra decendium, quod redimendis pignoribus rerum mobilium præſtitutum eſt, pecuniam offerens creditori audiendus eſt. Quamuis ſi rite peracta venditio fuiſſet, non creditori, ſed emptori offerri pecunia debuiſſet,[2] nimirum, quia non poteſt pro diſtracto haberi pignus, quantum ad creditorem pertinet, quod perperam, neque ſeruatis ſolemnibus diſtractum eſt.[3] Emptori tamen aduerſus creditorem, qui male diſtraxit, ſaluum ius erit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa ſyndicorum de S. André, 3. Non. April. 1593.

1 Secundum formam veteris ſtatuti Sabaudiæ.

2 Nam poſt per actam pignoris venditionem eius ſolius qui comparauit periculum vertitur, *l. à Diuo Pio*, 15. §. *ſi poſt addictam*, *ff. de re iudic.*

3 *d. l. à Diuo Pio*, §. *ſed ſi emptor*, in poſtremis illis verbis, *quaſi non vinculo pignoris liberatam.*

4 Vt ſcilicet reddat emptori pecuniam quam accepit. Ne alioqui eueniat, vt creditor bis idem fuerit conſecutus, ſemel ab emptore, & iterum à debitore, *l. ſi quis dolo* 51. *in fin. ff. de re iudic.*

DEFINITIO XX.

Nulla eſt ſubhaſtatio qua fit pro debito incerto, nec poteſt ex eiuſmodi ſubhaſtatione mitti emptor in poſſeſſionem, niſi vocato prius debitore, licet non poſſit debitor impedire, niſi offerendo.

PVblica diſtractio pignoris, aduerſus debitorem frumenti aut alterius quantitatis in pondere aut menſura conſiſtẽtis, non valet, ſi pro debito fiat addictio, id eſt, pro frumento ipſo eáve quantitate quæ debetur, nulla æſtimatione præcedente,[1] quia pretium certum eſſe neceſſe eſt, tam ex natura venditionis,[2] quam vt parata ſit redimendi facultas debitori, ſi intra ſemeſtre redimere velit.[3] Idemque erit, etſi cum quantitate huiuſmodi pecunia quoque debeatur. Nam in indiuiduis, cuiuſmodi eſt venditio,[4] ſi quid ſit quod impediat, ne actus totus valere poſſit, vtile per inutile viciatur.[5] Hic autem incertitudo pretij impedit, ne venditio valere poſſit, cuius ſcilicet ſubſtantia conſiſtit in pretio,[6] pretium vero in pecunia numerata.[7] Nec tantum ratione tertij admittendum eſt, nullam eſſe ſubhaſtationem, quæ ſic facta ſit, ſed etiam ratione ipſius debitoris,[8] hactenus, vt vocari eum & audiri neceſſe ſit, priuſquã miſſio in poſſeſſionem permittatur. Etſi enim non aliter audiẽdus eſt excipiens de nullitate ſubhaſtationis, quam ſi offerat, quicquid debet,

quale

qualecumque tandem illud ſit,[9] ipſius tamen intereſt, ne tam cito, tamque facile miſsionis decretum interueniat, propter redimendi facultatem, cuius præſcribendæ tempus illud ſemeſtre incipit à die miſsionis.[10] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcanorum Camberienſium, & Franciſci de Vegie, Ranier, 8. Calend. Septemb. 1595.

1 Dixi *Defin. 6. & 7. ſupr.*

2 *L. hac venditio, 7. §. 1. & 2. ff. de contr. empt. l. vltim. in fin. Cod. eod.*

3 Non enim poteſt redimere niſi ſoluendo, neque ſoluere, aut offerre, aut obſignare, ſi neſciat quid & quantum debeatur.

4 Nec enim emptor fuerat emptiuus partem, *l. tutor, 47. D. de minor. l. ſi quis aliam, 46. ff. de ſolut.*

5 *Not. in l. placuit, 29. ff. de vſur. l. in hoc iudicio, 27. D. famil. erciſc.*

6 *L. pacta conuenta, 72. ante verſic. Paulus not. ff. de contrah. empt.*

7 *§. item pretium, inſt. de empt. & vend. l. pen. C. de rer. permut.*

8 Licet alias ſoleat deterior eſſe conditio debitoris, quam tertij, qui debitor non eſt, *vt in l. vlt. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

9 Vt dixi *Defin. 5. num. 2. & Defin. 18. ſupr.*

10 Intereſt enim debitoris, vt amplius ſpatium temporis habeat ad pignoris luitionem.

DEFINITIO XXI.

Debitor non poteſt impugnare ſubhaſtationem factam certo pretio, & pro debito certo, licet nondum liquido, Tutius tamen eſt rei debitæ fieri ante omnia æſtimationem.

QVid autem ſi, cum frumentum deberetur nec ſolueretur, bona debitoris pro eo debito nondum liquidato vendita ſint, certo tamen pretio in pecunia conſiſtente? Magis eſt, vt ſubhaſtatio valeat in præiudicium, non quidem tertij,[1] ſed debitoris, quippe cuius nihil interſit, quod ad redimendi ius pertinet, quique ſi paratus ſit ſoluere, curare ipſe debeat, vt frumentum æſtimetur,[2] quod æque fieri poteſt ante atque poſt ſubhaſtationem. Nam ad validitatem venditionis vtique ſatis eſt, factam eam eſſe pro debito & certo pretio.[3] Tutius tamen fuerit, & conſultius æſtimari ante omnia id, quod debetur, & in pecuniam numeratam conuerti, vt ſubhaſtationem, non tantum pro debito & certo pretio, ſed etiam pro liquido factam fuiſſe appareat.[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Cuius ſcilicet intereſt fieri omnia ſolemniter & ex forma ſtatuti. Alioqui poteſt dicere ſe paſſum fuiſſe ſubhaſtari pignora, quod ſciret ex defectu ſolemnitatum, & formæ ius ſuum durare, *arg. l. ſicut, 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 Qui enim tenetur ad conſequens, vtique tenetur etiam ad neceſſarium antecedens, *vulg. iurib.*

3 Nam cum frumentum recipiat functionem in ſuo genere, ideoque perire vnquam poſſit, ſemper & æque facile recipit æſtimationem, *l. vinum 22. ff. de reb. cred. l. vlt. ff. de condict. tritic.*

4 Vix enim eſt, vt certum poſſit dici debitum, quamdiu liquidum non eſt, *not. in l. vlt. C. de compenſat.*

DEFINITIO XXII.

Non poteſt emptor prætextu nullitatis ſubhaſtationum recuſare ſolutionem pretij, qui vero in amicum ab emptore electus eſt, multo minus.

SVbhaſtationibus non ſatis rite, nec ex forma ſtatuti peractis, ſi emptor ad pretij ſolutionem conuentus de earum nullitate excipiat, ex eaque cauſa ſolutionem recuſet, condemnandus eſt.[1] Non ſolum quod nihil eius interſit, cum, ſi debitor bona ſua, ſi male alienata vindicare quandoque volet, futurum ſit, vt debitum ante omnia reddere compellatur.[2] Sed etiam quia imputare ſibi debet, qui emerit cum ſciret, aut ſcire poſſet, non rite factam eſſe venditionem.[3] Idemque eſt ſi non ipſe emerit, ſed in emptoris locum ſubrogatus ſit, & ab eo, vt fit, in amicum electus, quoniam hic emptoris partibus & vice in omnibus fungitur.[4] *Ita Senatus* pro D. de Ville magiſtro Computorum, contra Nicolaum de Chignin, 8. Cal. Sept. 1593.

1 Cum ex proprio facto & contractu conueniatur, quippe qui ea lege acceſſit ad publicam venditionem, quam ſciuit, aut ſcire debuit, non niſi præſenti pecunia fieri debere, *l. à Diuo Pio 15. §. ſed ſi emptor ff. de re iudic.*

2 Dummodo conſtet ſubhaſtationem factam eſſe pro debito, vt dixi *Defin. 5. & 18. ſupr.*

3 Potuit enim & debuit ante omnia inquirere, an rite ac ſolemniter facta eſſet ſubhaſtatio.

4 Ita vt eadem ipſa emptio non noua eſſe intelligatur, vt ſcripſi *in tit. ſi quis alteri vel ſibi.*

DEFINITIO XXIII.

Non reuocatur diſtractio pignorum rite venditorum in executionem prouiſionalis ſententiæ, quamuis poſtea reuocata per diffinitiuam.

SI in executionem prouiſionalis ſententiæ capta ſint pignora, & publica auctione diſtracta, poteſt emptor legitimo tempore elapſo petere non ſolum miſſionem in poſſeſſionem, ſed etiam plenam dominij adiudicationem per interpoſitionem decreti iudicialis, non ſecus, ac ſi definitiua fuiſſet ſententia, alioquin pignorum captio non valeret, ſi aut illa diſtrahi non poſſent, aut eorum diſtractio ius commune pignorum venditorum non ſequeretur. Atqui publice intereſt, quidquid iudex ſiue diffinitiua, ſiue interlocutoria condemnatione conſtituerit; ſuam habere executionem.[2] Etſi enim hactenus intereſt, quod ea, quæ pendente lite iuſſit vetuitve, contrario imperio tollere poteſt, in ſententiis autem contra,[3] indéque eſt quod dici ſolet, prouiſionalem ſententiam nunquam tranſire in rem iudicatam:[4] Quouſque tamen prouiſionalis reuocata ſit, aut potius, quamdiu reuocata non eſt iudicati ſane vim obtinet.[5] Sed & poſteaquam reuocata eſt, non idcirco pignorum venditiones reuocari debent,[6] neque ad hunc caſum pertinet, quod à prudentibus reſponſum eſt, ſi cum nulla præceſſiſſet ſententia, capta ſint pignora, nullam quoque eſſe pignorum venditionem.[7] Nulla enim ſententia dici non poteſt, quam executioni mandari oportuerit,[8] tametſi poſt factam executionem reuocata ſit. Satiſque eſt ad eius qui pro indebito vrgebatur indemnitatem, quod non modo actorem, ſed etiam ipſius fideiuſſorem, qui ex huiuſmodi cauſa dari ſemper ſolet,[9] obligatos habeat de omni eo, quod ſua intereſſe poteſt, in quo venit quantum ei ideo abeſt, quod re ſua carere cogatur.[10] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Truc, & D. de Leſcherene, 7. Cal. Sept. 1593.

1 Ad quid enim capiuntur pignora in executione iudicati, niſi vt diſtrahantur, *l. à Diuo Pio 15. §. in venditione & paſſ. ff. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.* Et vero aliter poſito iure nemo vellet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouiſionalis iudicati captorum, nec ſi bona fide diſtraheretur, vt in ſimili ratiocinatur Iurec. *in l. ait prætor 7. alias l. etſi ſine, §. quæſitum ff. de minor.*

2 Cum totus vigor & effectus ſententiæ, ſiue prouiſionalis, ſiue diffinitiuæ in executione conſiſtat, *l. pen. Cod. de execut. rei iudicat.*

3 *L. quod iuſſit 14. ff. de re iudic.*

4 Res enim iudicata dici non poteſt, quamdiu retractari & reſcindi poteſt, ſiue ab eodem, ſiue ab alio iudice, *l. 1 ff. de re iudic. l. ſingulis 6. ff. d. except. rei iudic. & tot. tit. C. ſent. reſcind. non poſſ.*

5 Ita vt mandanda ſit executioni, ſi aliud nihil obſtet.

6 Quia non tam à ſententia vim accipiunt, quam à publica poteſtate & auctoritate illius, qui iudicatum exequitur, *l. à Diuo Pio 15. cum ibi not. ff. de re iud.*

7 *L. ſi cùm nulla 58. eod. tit.*

8 Siquidem id quod nullum eſt, nullum iuris effectum habere poteſt, *c. non præſtat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

9 Vix enim vnquam fit prouiſionalis adiudicatio, quin ex ea cauſa fideiuſſorem dari oporteat, vt ſcripſi *in tit. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

10 *L. interdicto 6. D. vnde vi, l. 1. ff. de action. empt. l. non vim 9. D. rer. amot.*

DEFINITIO XXIV.

Pignora capta in executionem prouiſionalis ſententiæ addicta creditori, poſſunt ab eo retineri etiã pro vſuris, poſtea per diffinitiuã adiudicatis.

QVod ſi prouiſionalis condemnatio in diffinitiuam tranſierit, & vt plerumque fit, vſurarum adiectione aucta ſit, quæ in prouiſionalem venire non poterant,[1] eidemque ipſi, qui obtinuit pignora addicta proponantur (quod euenire neceſſe eſt, quoties extraneus emptor non reperitur.

[3]) De redimendo autem pignore debitor agere velit, puta, quod ſemeſtre in eam rem præſtitutum, & à die miſſionis non addictionis [2] computandum, nondum præterierit, placet pignoris retentionem etiam pro vſuris competere, ſiue obligationis iure, ſiue officio iudicis debeantur, [4] quamuis verum ſit, non in eam cauſam capta eſſe pignora. [5] Quidni vero, cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſit? *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Solet enim & debet vſurarum ſicut & fructuum, itemque ſumptuum condemnatio differri in diffinitiuam ſententiam, vt dixi *tit. de fructib. & lit. expenſ.*

2 *L. 2. & 3. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

3 Hac enim parte derogatum eſt veteri ſtatuto per ſtylum Senatus, cum antea ex ſtatuto ſemeſtre inciperet currere à die expeditionis.

4 quamuis in aliis pleriſque cauſis ea diſtinctio neceſſaria ſit, vt ſcripſi *in tit. de fructib. & lit. expenſ.*

5 quæ ſcilicet non potuerunt capi pro debito nondum adiudicato, *l. 1. C. de exec. rei iudic.* [*] & nihil vetat fieri æſtimationem poſt capta pignora. Rebuff. *in tractat. de pracon. & licit. artic. 10. gloſ. 2. in princ.*

6 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin.*

DEFINITIO XXV.

Quod debitoris intereſt ob pignora male ac pro indebito diſtracta, quomodo taxandum ſit, ſi probet reus ea pignora periiſſe, vel per interpoſitam perſonam redemiſſe.

PErperam captis & diſtractis pignoribus, ex eaque cauſa condemnato actore in omne id, quod rei interfuit, ſi reus ipſe pignora illa vel per ſe, vel per interpoſitam perſonam [1] redemiſſe probetur, non ad pignorum repræſentationem aut eorum æſtimationem, quæ vt plurimum maior eſſe ſolet, [2] condemnari actor debet, ſed ad pretij in redemptionis cauſam ſoluti reſtitutionem cum vſuris quincuncibus; quia nec pluris intereſſe videtur eius, contra quem executio facta fuit, cum nihil ei abſit præter pretium quod ſoluit, [3] rei autem, quam penes ſe habet, nec poſſeſſionẽ petere debeat, nec æſtimationem. [4] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Pugear, & Syndicorum de Cuſy, Prid. Cal. Septemb. 1595.

1 Nihil enim refert, *l. & qui ſub imagine 10. C. hoc tit. l. pupillus 5. §. ſed ſi per interpoſitam. ff. de tutor. & tutor.*

2 Quia ſolent viliore pretio diſtrahi pignora, quam publice diſtrahuntur, *l. 3. C. ſi vendit. pignor. agat.*

3 Id vero quod intereſt, nihil aliud eſt quam quod abeſt victori, quodque is lucrari potuit, *l. ſi commiſſa 13. D. ratam rem haber.*

4 Quia id, quod iam ſemel meum eſt, non poteſt magis fieri meum, *§. ſic itaque, inſtit. de action. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri. ff. de verbor. oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Allegatio læſionis immodicæ & doli remorari poteſt interpoſitionem decreti, ſi modo creditor aut emptor poſſideat, nec ſciri certo poſſit, quantam offerre debitorem oporteat.

DEbitoris fundo, qui erat maximi pretij, pro exigua quãtitate per dolũ ſub haſta vendito, ſi creditor itẽque emptor petat decreto confirmari publicam venditionem, non prius decretum interponendũ eſt, quam conſtiterit, nec læſionem immodicam, nec dolũ interueniſſe. Etſi enim decreti interpoſitio non ſolet tollere remedium reſtitutionis ex cauſa læſionis, [1] cum tamen læſio doluſque ante interpoſitionem allegatur, æquum eſt eius rationem haberi, & re integra miſero debitori conſulere melius eſt, quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, [2] vel ob id maxime, quod nec quicquam intereſt creditoris aut extranei emptoris, quippe qui interim poſſideat, [3] & exinde fructuum reſtitutioni obſtrictus fiat, ex quo lis conteſtata eſt ſuper petita in integrum reſtitutione, ſi debitorem poſtea in eo iudicio vincere contingat. [4] Itaque non poteſt hoc caſu locus eſſe æquitati, per quam ſolet plerumque Senatus decernere, vt intra certum tempus debitor ſatisfaciat, [5] alioqui ſubhaſtationes confirmentur, cum neceſſe ſit, prius conſtare de debiti certa quantitate, quam poſſit iuberi debitor ſatisfacere: quantitas autem incerta ſit, quamdiu incertum eſt, an fructus aliqui ſint, qui in eo, quod excedunt legitimum modum vſurarum imputandi ſint in ſortem, vt eam minuant. [6] Neque rurſus ad rem pertinet, ſi quis dicat, læſionem illam enormiſſimam, quæ probata, facit, vt reſcindi ſubhaſtationes debeant, non magis allegare poſſe, quam cæteras nullitates, niſi obſignato prius debito. Id enim in propoſito procedere non poteſt propter eam, quam diximus rationem, quod quamdiu dubitatur, vtrum fructus medio tempore percepti, imputandi ſunt in ſortem, & ad quam vſque quantitatem aſcendant, neſciri poſſit, quid & quantum ſit obſignandum? Item id locum habet, ſi lite pendente emptor non ſit in poſſeſſione. Iniquum enim eſſet, prætextu obiectæ nullitatis debitorem & pecuniam debitam, & rem ipſam venditam retinere. [7] At cum creditor idemque emptor poſſidet, nihil eius intereſt imo eadem ſubeſſet iniquitas, ſi ei rem iam habenti, pecuniam quoque ſoluere debitor cogeretur. [10] Atqui, inquies, creditoris intereſt, vt vel pecuniam habeat, vel rem ipſam irreuocabiliter, nec tamdiu cogatur in ſuſpenſo manere, & incertus eſſe vtrum bona ſit habiturus in ſolutum, an pecuniam, vt tanquam de re ſua de alterutro diſponat commodius. [11] Sed huius incommodi deuitandi gratia tanto maiorem adhibeat ille, ſi velit, diligentiam in perſequenda lite, ſibique imputet, qui tam vili, pretio per dolum compararit, [12] Aut ſi læſionem nullam, nullumque dolum interueniſſe conſcius ſit, ſuſtentet litis moras ſpe victoriæ, & illa etiam ratione, quod interea rem non ſolum habeat, ſed etiam irreuocabiliter acquiſitam. Nullo ſcilicet poſt ſemeſtre elapſum ſuperſtite redimendi iure, tametſi decreti interpoſitio nondum ſecuta ſit. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriele Damodry Aduocato doctiſſ. Non. Decembr. 1593.

1 Secundum ea, quæ Dixi *Defin. 8. ſupr.*

2 *Arg. l. vlt. C. in quibus cauſ. reſtit. in integr. non eſt neceſſ.*

3 Aliud ergo eſt, ſi emptor non poſſideat, ſed debitor. Finge miſſioni poſſeſſionem, quam emptor vrgebat, debitorem ipſum quamuis iam condemnatum, interceſſiſſe, eámque interceſſionem per apparitoris aut colluſionem, aut imperitiam fuiſſe admiſſam, cum reiici debuiſſet. Non erit debitor audiendus allegans læſionẽ, quaſi id faciat fruſtrandæ executionis gratia. Nec eo minus tamen redimendi tempora contra eum current à die petitæ miſſionis, ac ſi interceſſio nulla interueniſſet, cuius ſcilicet ratio in perſona debitoris condemnati haberi nulla poteſt. Et ita Senatus noſter pronunciauit in publico Auditorio pro illuſtri D. Comite Pontis Vallium, contra N. Claudium Riuoires, 5. Id. Mart. 1604.

4 Cum litis conteſtatio inducat malam fidem, *l. ſed etſi 25. §. ſi ante D. de petit. hered. l. 2. C. de fructib. & lit. expenſ.*

5 Idem eſt ſi poſt venditionem pignorum longum tempus effluxerit, nec adhuc præſentem pecuniam offerat debitor ad luitionem.

6 Nam cum læſio eſt enormiſſima, id eſt, vltra beſſem, fructus reſtituẽdi ſunt quatenus excedunt legitimum modum vſurarum, ſcilicet cum dolus emptoris interuenit, *l. 1. & pen. C. ſi vendit. pignor. agat.* Aliud enim eſt, ſi ſola læſio licet enormiſſima interuenerit, vt ſcripſi *Defin. 6. ſupr. de reſcind. vendit. & Defin. 28. infr.*

7 Dixi *Defin. 5. & 18. ſupr.* Nota tamen, ſubhaſtationes non poſſe dici nullas ex eo ſolo, quod læſio modica in iis interuenerit, vt dixi *Defin. 8 ſupr.*

8 Taxationẽ enim & liquidationem fructuũ præcedere oportet.

9 *L. ex empto 11. §. qui autem. l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

10 Niſi paratum ſe diceret, recepto debito rem reſtituere.

11 Nec enim videtur quiſquam in bonis ſuis habere id, quod euinci ab eo poſſit, *l. non videtur quiſquam 5. l. quod euincitur 91. de reg. iur.*

12 Dolum namque ipſius impunitum manere non oportet, *l. procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO XXVII.

An pignora iam vendita ſub haſta poſſint iterum vendi poſtulante alio creditore, ſiue anteriore, ſiue poſteriore, qui alioquin manſurus ſit in damno.

BOna, quæ ſub haſta ſunt vendita, poſtulante poſteriore creditore ſiue ipſi creditori, ſiue extraneo emptori addicta ſint, ſi ex eorum pretio creditoribus anterioribus ſatisfieri nequeat, quibus ignorantibus [1] licet generali programmate vocantis venditio facta fuerit, iterum vendenda ſunt, ſi id petat vnus ex creditoribus anterioribus [2]

Nec

Nec aliud erit, quamuis decretum iudicis ſubhaſtationem confirmauerit, quia creditoris anterioris, cui nihil imputari poteſt, ius ſaluum eſſe oportet, nec ſententiam inter alios redditam ei nocere æquum eſt. Sed ſi poſterior ſit creditori, qui bona iterum vendi poſtulet, licet aliunde ſuum conſe, qui non poſſit, audiendus non eſt, cum poſſit debeá:que ſibi omnimodo conſulere per ius offerendi,[4] niſi vno illo caſu, quo per inopiam offerre impediatur.[5] At finge creditorem anteriorem, quo poſtulante ea bonorum venditio facta ſit, nondum eſſe dimiſſum ex pretio, quod per venditionem redactum ſit, eique adhuc aliquid deberi, cuius conſequendi gratia velit is agere contra tertium poſſeſſorem. Si bona viliore pretio diſtracta dicantur, & eius eſſe æſtimationis, vt ſi iterum venderentur ſatisfieri prorſus ex eorum pretio anteriori creditori poſſet, audiendus eſt poſſeſſor, qui poſſeſſionis ſuæ tuendæ gratia petat, vt iterum vendantur: ne fruſtra & ſine cauſa inquietetur per creditorem, cum iam ſatisfactum videri poſſit ex iis ipſis bonis, quæ iam habeat:[6] maximè verò, ſi in publica venditione enormis læſio interuenerit, nec alia bona vlla ſint, ex quibus indemnitatem conſequi tertius poſſeſſor queat.[7] Nam quemadmodum debitor ipſe ex cauſa læſionis reſtitueretur in integrum contra ſubhaſtationem,[8] ita æquum eſt ex eadem reſtitutionis cauſa ſuccurri poſſeſſori, vt hoc ſaltem ex debitoris perſona conſequatur:[9] tametſi non ſit ei neceſſe impetrare reſtitutionem, quia nihil ab eo geſtum eſt.[10] Quod ſi poſſeſſor hic idémque creditor proponatur, ſi omnino anterior, inquietandus non eſt per poſteriorem citra ius offerendi.[11] Sin omnino poſterior, multo minus venditionem pignoris impedire poteſt, ſi non offerat quicquid debetur.[12] Si partim anterior, partim poſterior, & bona quæ poſſidet, pluris eſſe dicantur, quam quantum ſit in anteriore credito, eadem æquitas quam ſupra diximus, ſuadet, vt publicè pignora illa vendantur, ſed ita tamen, vt non niſi in ſubſidium, hoc eſt, ita demum, ſi reuenditis iis, quæ actor ipſe poſſidet, in totum ſatisfieri illi non poſſit:[13] & ea lege adiecta, vt non ante res auferatur poſſeſſori, quam ſit ei ſatisfactum totius crediti nomine,[14] in quo eſt ille anterior.[15] Itémque expenſarum in litem factarum aut in aliam pignoris vtilitatem.[16] Atque ita Senatus noſter pronunciauit in cauſa Dominorum de Mareſt, & N. Annæ de Menthon, 10. Cal. Mart. 1599. ex æquitate ſanè potius, quam ex mera iuris ratione. Nam ſi iuris rationem inſpicias, nunquam poteſt inquietari is, qui anterioris creditoris iure poſſidet, ſi nõ ei per poſteriorem creditorem offeratur, nec ſi vel pro nummo vno rem teneat, quæ ſit maximæ æſtimationis.[17] Cum eo caſu tantò plus imputari actori poſſit cur non offerat, quod facilius offerre poteſt.[18]

1 Aliud enim eſt ſi probêtur ſciuiſſe, multò magis ſi fuerint præſentes, *l. ſi eo tempore 6. & l. ſi hypothecas 8. Cod. de remiſſ. pignor.*

2 Non idem ſeruatur apud Gallos, cum venditio publica facta eſt per ſolemne, vt vocant, decretum. Tunc enim nullus anterioribus creditoribus, licet abſentiam & ignorantiam iuſtiſſimam allegantibus & probantibus, datur regreſſus contra emptorem, ſi nihil omiſſum ſit ex ſolemnibus.

3 *L. vnicuique 47. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. alijs non nocer.* Intellige, niſi poſſit eſſe cautum anteriori creditori per repetitionem contra poſteriorem. *Defin. 25. inf. de luit. pign.*

4 Perinde enim falſum eſt poſteriori creditori hoc caſu ius offerendi contra anteriorem, atque ſi debitor ipſe vendidiſſet, *l. 1. C. ſi antiqu. cred. pign. vend.* quia cum in cauſa iudicati pignus ex auctoritate iudicis venditur, factum iudicis eſt factum partis, *l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.* An contra emptorem? Vide *Defin. 25. de luit. pign.*

5 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin. 1. ſupr. eod.*

6 Improbus enim eſt, qui bis idem conſequi velit, *l. ſi quis dolo 51. in fin. D. de re iud.*

7 Succurrendum. n. eſt tertio bonæ fidei poſſeſſori quantum fieri poteſt, dum ne creditor moretur in damno, *Authent. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

8 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin. 4. ſupr. de reſcin. vend.*

9 Similis ratio eſt *in l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

10 *Arg. l. ait prætor. D. de minor.*

11 Iuxta id quod ſcripſi *Defin. 1. ſupr. & d. Defin. 25. infr. de luit. pignor.*

12 *L. vlt. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

13 Nã quamdiu ſatisfieri poteſt actori ex iis, quæ iam ipſe poſſidet, nihil contra tertium poſſeſſorem facilè decernendum eſt.

14 *L. à Diuo Pio 15. §. quod ſi res pignoratis, D. de re iudic.*

15 Nam eius crediti, in quo eſt poſterior, ratio haberi nulla poteſt, *l. creditor 12. §. ſi idem bis, l. quærebatur 20. D. qui potior. in pignor. hab.*

16 Hæ ſiquidem expenſæ habent idem priuilegium temporis, ſi modo ex obligatione non officio tantum iudicis debitæ fuerunt, *l. Lucius 18. D. qui potior in pign. hab.* Alioqui ſeruãdus eſt inter creditores ordo temporis, vt dixi *Defin. 2. ſupr. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

17 *L. vlt. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

18 *L. quamdiu 6. C. hoc tit. l. 2. Cod. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.*

DEFINITIO XXVIII.

Fructus percepti ex ſubhaſtationibus, etiam in quib. enormiſſima læſio, dum ne dolus interuenerit, nec reſtituuntur, nec imputantur in ſortem.

PVblicè diſtractis pignoribus tam vili pretio, vt quod ſæpe fit, enormiſſima læſio & vltra beſſem interuenerit, non idcirco imputamus creditori eidémque emptori fructus in ſortem quaſi ſine titulo aut pignoris potius quam dominij iure perceptos.[1] Cum tam ex iuris ratione, quam ex ſtatuto noſtro ad eum pertineant iure dominij à die addictionis & expeditionis.[2] Quare nec ſi extraneus emptor proponeretur, in reſtitutionem venirent. Etſi enim publica non minus quam priuata venditio ex cauſa enormis, nedum enormiſſimæ læſionis reſcindi poteſt, hoc tamen differunt, quod priuata venditio, in qua læſio enormiſſima interuenit, hoc ipſo & iniuſta & nulla eſſe creditur,[3] ob idque fructus ab emptore perceptos perinde reſtitui neceſſe eſt, atque ſi emptio nulla præceſſiſſet. At publicè facta venditio, cum non ſolum publica fide & iudiciali auctoritate nitatur, ſed etiam neceſſariam habeat cauſam, pro nulla haberi non poteſt, niſi cum peccatum eſt in ſolemnibus.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 quomodo eſſent imputandi, ſi de priuata venditione ageretur, dixi *in tit. de reſcinden. vendit. ſupr. & Defin. 26. ſupr. hoc tit.*

2 Fructus enim iure ſoli & dominij percipiuntur, *l. qui ſcit 25. §. 1. D. de vſur.*

3 *Ex not. in l. ſi quis cum aliter 36. D. de verb. oblig.*

4 Quia dolus, qui in re ipſa eſſe creditur, dolo ex propoſito æquiparatur, vt tractant noſtri *ad d. l. ſi quis cum aliter.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui publicæ actionis pretium ſoluit ei, cui iudex iuſſit ſecurus eſt, licet poſtea deperdita ſit pecunia.

QVi bona ſub haſta vẽdita comparauit, & iubente iudice pretium obſignauit penes eum, qui à iudice in eam rem nominatus eſt, licet inauditis creditoribus:[1] liberatur perinde ac ſi creditoribus ipſis mandante iudice ſoluiſſet.[2] Nec quicquam refert, an depoſitarius ille pecuniam male cuſtodierit, aut inter creditores perperam diſtribuerit.[3] Eſt enim, quod imputetur potius iudici, qui iuſſit, quam emptori parere qui habuit neceſſe.[4] *Ita Senatus* in cauſa R. Bernardi Comber, Archidiaconi Tarenteſ. & N. Antonij Bœuf, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 quos tamen debuerat iudex vocare & audire, vt ex eorum conſenſu curator conſtitueretur, qui pecuniam acciperet, & diſtribueret, *l. 2. vbi not. D. de curat. bon. dand.*

2 Qui enim mandante iudice ſoluit, etiam ille, qui ſoluere non debuit, liberatur, adeo vt nec appellare habeat neceſſe. *l. ait prætor 7. §. 1. verſ. permittetur, D. de minor. 25. Cod. de adminiſtr. tutor.*

3 Et talem depoſitarium vltro elegit, quo nomine æquum eſſet illum teneri.

4 *L. non videtur data 168. §. 1. de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Satisfieri creditoribus oportet ex pretio diſtracti pignoris non minus ſumptuum litis, quam ſortis nomine, ſeruato priuilegio & ordine temporis.

CVm inter creditores contentio eſſet, de pignore,ac poſterior anteriori offerret debitum , ſed tamen de expenſis litis,quas vterque petebat, controuerteretur,Senatus ex officio iuſſit rem obligatam vendi,vt ex pretio vtrique ſatisfieret,tam expenſarum quam debiti principalis, omniumque acceſſionum nomine,[1] & quidem ex ordine, id eſt , anteriori primo loco , deinde poſteriori.[2] Nec obſtitit , quod ea ratione nouos ſumptus fieri neceſſe ſit ad publicam venditionem peragendam laudimiaque ex publica venditione debitum iri certum ſit.[3] Sibi enim imputet poſterior creditor,cuius incommodo & periculo id futurum eſt , cur anteriori non obtulerit ſumptus litis,quos vtique creditori iuſto, ſiue anteriori, ſiue poſteriori perire æquum non eſt,cum ita futurum eſſet,vt ipſa debiti quantitas minueretur.[4] Longéque æquius eſt cedere eam rem damno debitoris, quamuis inauditi, cum ei ſemper imputari poſſit , cur non ſoluerit.[5] Plane ſi proponas , rem obligatam minoris eſſe,quam vt ex eius pretio ſatisfieri queat anteriori creditori eidémque poſſeſſori , detractis ſumptibus publicæ venditionis , itémque laudimiis nulla prorſus ratio eſt , vt inuito creditore anteriore pignus vendatur, eique poſſeſſio auferatur.[6] Quid ergo ? Condemnandus erit poſterior creditor & repellendus, ſi cum debito non offerat ſumptus litis,[7] præterquam quod ad ſumptus eius attinet qui poſt oblationem rite factam ſola creditoris anterioris culpa facti ſint.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro Nobilibus fratribus Salteur, contra N. Benoiſt , 10. Calend. Iunij 1595.

1 Cum acceſſiones iſtæ etiam in priuilegio temporis ſequantur ius & ordinem ſui principalis, *l. Lucius 18. D. qui pot. in pig. hab.*

2 Qui enim prior eſt tempore potior eſt iure,quod ad pignoris cauſam attinet, *l. 2. l. 4. & paſſ. C. qui pot. in pign. hab.*

3 Debentur enim laudimia ei, qui expeditionis tempore dominus directus inuenitur, vt dixi *Defin. 18. ſupr.*

4 Fiunt enim neceſſario,cum ſine ſumptibus litigari non poſſit, *l. minoribus 6. D. de minor. l. quod debetur 51. D. de pecul. l. eum quem temere 79. D. de iud. l. qui ſolidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

5 Itaque damnum videtur dare,qui damni occaſionem dat , *l. ſi ex plagis 52. §. in cliuo Capitolino, D. ad l. Aquil.* Aliud ergo eſt, ſi ſumptibus cauſam dederit ſola temeritas alicuius tertij improbi litigatoris, vt in ſpecie *Defin. 31. de luit. pign.*

6 Cum ea res inutilis futura ſit creditori poſteriori venditionem poſtulanti.

7 *Arg. l. vlt. C. ſi antiq. cred. pign. vendid.*

8 Semper enim ſumptuum condemnatio ei eſt irroganda , qui temere litigauit, *d. l. eum quem temere , & tit. Inſt. de pœn. temer. litig.* Iunge *Defin. 15. ſupr. & Defin. 2. infr. tit. prox.*

DEFINITIO XXXI.

Nullius momenti eſt diſtractio pignoris pupillaris capti in executionem ſententiæ contra pupillum indefenſum aut falſum tutorem redditæ. Sed tamen ſi facta ſit pro debito interim tenet.

CVm mulier quædam , quæ pupilli nec mater erat , nec auia , ſe pro tutrice gereret , creditor pupillaris , qui priorem tutorem iam condemnauerat , contra hanc quaſi tutricem egerat in executione iudicati , eaque conſentiente perfecerat , vt pignora diſtraherentur. Conſtabat nullius quidem momenti eſſe diſtractionem,perindéque habendum pupillum , ac ſi quod ad hanc rem attinet nullo modo defenſus fuiſſet,[1] vixque excuſari poſſe creditorem à dolo, qui non niſi nimis craſſa ignorantia exiſtimare potuiſſet pupilli tutricē eſſe mulierem,quam ſciret nec matrē eſſe,nec auiam.[2] Sed tamen , quia pro debito facta erat executio,viſum eſt tenere eam debere , quamdiu pecunia debita cum legitimis acceſſionibus non ſolueretur.[3] Qua oblata , ſi conſentiret creditor , nec fructus quoque reſtituere recuſaret,non alias iudicis partes eſſe poſſe , niſi vt eos inuicem condemnaret, hunc ad reſtitutionem pignorum cum fructibus, illum vero ad ſolutionem debiti cum vſuris ,[4] compenſandis propter mutuam victoriam expenſis ,[5] præſertim quod non minus fauorabilis ſit cauſa iuſti creditoris , quam pupilli.[6] Plane ſi creditor diſtractionem pignoris, quæ perperam facta eſt mordicus defendere vellet , falſis abſurdiſve allegationibus in eam rem conquiſitis æquiſſimum eſt,vt expenſarum quoque condemnatione mulctetur.[7] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Amedei Bonet,contra fratres Garin , 15. Cal. Dec. 1595.

1 Non enim dici poteſt defenſus,qui neque per ſe neque per legitimam perſonam defenſus fuit, *l. pen. Cod. ſi aduerſ. rem iud.*

2 Soli enim matri vel auiæ permiſſum eſt à Iuſtiniano tutelam ſuſcipere,cum tutela virile officium ſit, *Auth. matri & auiæ, C. quando mul. tutel. offic. fungi poteſt.*

3 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin. 5. ſupr. hoc tit.*

4 *Ex l. 1. & pen. C. ſi vend. pign. agat.*

5 *Argu. l. ſi ambo, 10. ff. de compenſat. l. viro 39. D. ſolut. matrim.*

6 Semper enim iuſtus creditor certat de damno vitando, & ideo fauorabilis eſt, *l. quod autem 7. §. ſimili modo dicimus , D. quæ in fraud. credit. cum ſimilib.*

7 Tanquam temerarius litigator, *l. eum quem temere 79. ff. de iud. l. qui ſolidum 78. §. 1. de legat. 2. tit. Inſt. de pœn. temer. litigant.*

DEFINITIO XXXII.

Creditor cognatuſve debitoris habet ius prælationis contra extraneum emptorem, ſed ita demum ſi in continenti poſtulet ſe præferri , non etiamſi ex interuallo.

IN comparatione quidem extranei & eius,qui creditor cognatuſve eſt , ſi bona debitoris ex auctoritate iudicis publice diſtracta ſint , creditorem cognatumve tam ex ſtatuti noſtri , quam ex iuris communis ratione præferendum eſſe, non ambigitur.[1] Sed hoc ita , ſi in continenti ius prælationis poſtuletur , non etiam ſi ex interuallo.[2] Maxime vero ſi ponas vel iam ſolutam fuiſſe ab extraneo emptore pecuniam pretij,[3] vel elapſos ſex menſes à die miſſionis in poſſeſſionem numerandos , intra quos lui vel potius redimi pignora debuerunt.[4] Nec ad rem faciet , quod ſubhaſtationes nondum decreto confirmatæ proponantur. Non enim eo minus verum eſt,perfectas illas eſſe ex inſtanti addictionis, adeo vt exinde fructus omnes emptori acquirantur.[5] Nec quicquam prodeſt interpoſitio decreti,niſi vti ne de ſubhaſtationum viribus poſtea ſit diſputandum.[6] Semeſtre vero, quod ad redimenda pignora præſtitutum eſt , non vim publicæ venditionis interim ſuſpendendam , ſed miſero debitori ad rem ſuam,ſi velit & poſſit,recuperandam humanitatis tantum & miſerationis gratia fauorabiliter indulgetur.[7] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua Definit. 9. ſupr. qui potior. in pign. habeant.

1 *L. cum bona 16. ff. de rebus auct. iudic. poſſid. alias l. 1. de priuil. credit.*

2 Nā ſi ex interuallo,videtur auferri emptori ius, quod ei fuerat quæſitum,quod fieri non poteſt citra iniuriam, *arg. l. ſi ventri 24. §. vlt. de rebus auctor. iud. poſſid. alias l. 9. eod. tit. de priu. cred.* alioqui nemo erit,qui velit accedere ad petitionem pignorum,nec ſi bona fide diſtrahantur, *l. ait prætor 7. alias l. etſi ſine. §. quæſitum, ff. de minor.*

3 Debet enim publica venditio ſic fieri , vt præſenti pecunia pignus diſtrahatur, *l. à Diuo Pio 15. §. ſed etſi emptor, ff. de re iud.*

4 Ex vetere ſtatuto & ſtylo Senatus noſtri.

5 Ex verbis ipſis ſtatuti.

6 quia quamdiu decretum non eſt interpoſitum poteſt obiici de nullitate ſubhaſtationum vſque ad triginta annos.

7 *Arg. l. cum militi 16. §. 1. ff. de compenſat. l. in bello 12. §. ſi quis ſeruum, & ſeq. D. de captiu. & poſtlim.*

DEFINITIO XXXIII.

Nulla creditori anteriori datur actio in poſteriorem creditorem pro pecunia , quam ſibi ſoluit ex pretio pignoris quod ipſe emerit.

CReditor quidam poſterior egerat in bona debitoris & obtinuerat , vt prædium quod obligatum fuerat , venderetur ,[1] nulloque ſe offerente extraneo emptore ipſe emerat pro debito,[2] preciumque ſibi in ſolutum retinuerat. Poſtea conuentus ab anteriore creditore hypothecaria , cum vrgeretur ad exhibendum pretium actori , velut anteriori creditori reſtituendum,negabat ſe teneri, quod iure ſuo vſus fuiſſet ,[3] nec prohibendus eſſet ex diſtractione pignorum

tum ſibi obligatorum ſuum conſequi, etiam priùs quàm ſatisfactum fuiſſet anteriori qui in exigendo debito negligentior fuiſſet. Cùm dici ſoleat, quod veriſſimum eſt, iura vigilantibus & dormientibus ſcripta eſſe, non negligentibus & dormientibus. Iudex pro anteriore creditore pronunciauerat: ſed cùm eſſet prouocatum, adiecerat actor actioni ſuæ exceptionem, niſi mallet reus poſſeſſione bonorum cedere, quæ comparauerat. Iudex appellationum ſententiam priorem confirmauerat, ſed ſub eadem illa exceptione, [7] rurſúmque victus emptor appellauerat. Et lite in Senatu perorata poſt rem diu, multúmque tractatam. Viſum tandem eſt malè iudicatum. Propterea quòd pecunia quam creditor hic poſterior, idémque emptor ex cauſa publicæ actionis debuiſſet numquam fuiſſet debitoris, [8] nec proinde creditori obligata, [9] quamuis ex pretio rei pignoratæ redacta fuiſſet. [10] Nec ſimile eſſe, quòd ſi emptor precium numeraſſet debitori, ac rurſum debitor creditori poſſet anterior hypothecariã exercere in pecunia, [11] quippe in qua etiam pignus conſiſtat. [12] Id enim fieret, quia extaret pecunia, quam verum eſſet factam fuiſſe debitoris. [13] At in propoſita ſpecie, licet per fictionem breuis manus idem ordo rei geſtæ videatur interueniſſe, [14] non eo tamen magis verum eſt fuiſſe vnquam debitoris pecuniam, quæ in pretium conuerſa eſt à poſteriore creditore, qui non debitori ſuo, ſed ſibi ſoluerit. Nam & tum quoque cùm pecunia debitori numerata fuiſſet, mox ſoluta creditori poſteriori, tùm ab eo bona fide conſumpta, nulla tamen anterioribus creditoribus contra eum danda eſſet actio, ſiue in rem, ſiue in perſonam. [15] Ne quidem in ſubſidium, id eſt, etiamſi aliunde illi indemnitatem conſequi non poſſent. Huic enim diſtinctioni tunc locus eſt, cùm pecunia ſumpta peruenit ad aliquem ex cauſa lucratiua, non cùm ex oneroſa. [16] Aut cùm per gratificationem debitoris pecunia ad hunc potiùs, quàm ad illum creditorem veniſſe probatur. [17] Alia ratio eſt hæredis cum beneficio legis & inuentarij qui ex pecunia hæreditaria, vel ex precio rerum hæreditariarum poſteriori creditori ſoluerit. Habent enim creditores anteriores non hypothecariam, ſed reuocatoriam actionem [19] aduerſus poſteriorem, idque non tam ex ratione iuris, quàm ex Iuſtiniani cõſtitutione, [20] ſiue extet pecunia, ſiue conſumpta ſit, ſiue mala, ſiue etiam bona fide. *Ita Senatus* in cauſa Petri Patat, & Petri Rigot. 3. Aug. 1612.

1 Nõ enim ipſe vendiderat iure creditoris, ſed vendi poſtulauerat.

2 Exemplo pignorũ in cauſa iudicati captorum & venditorũ, *leg. 2. Cod. ſi in cauſ. iud. pign. dat. ſit. l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.*

3 Nemini enim facit iniuriam qui iure ſuo vtitur, *l. vlt. C. de in integr. reſt. minor. l. ſi diuerſum 52. D. de act. empt.*

4 *L. ſi eo tempore 6. l. ſi hypothecas 8. C. de remiſſ. pign.*

5 *L. pupillus 24. quæ in fraud. creditor. l. non enim 16. D. ex quibus cauſ. maior.*

6 Vt ſcilicet huiuſmodi exceptione addita quaſi quodam tẽperamento actionis ſuæ iniquitatem corrigeret citra vllam refuſionem expenſarum, quæ alioqui fuiſſet neceſſaria, ſi mutato libello hypothecariam proponere actor voluiſſet. Ex not. *in l. edita 3. C. de edend. & in l. 1. & 2. Cod. de formul. & impetr. act. ſubl.*

7 Et malè, debet enim ſentẽtia ferri ſuper eo quod in petitionem deductum eſt, non quod in præſtatione tantum eſt, *l. vlt. C. d. fideic. libert. l. vt fundus 19. D. commun. diuid.* Et quod in actionem deduci ſimpliciter non poteſt, nec alternatiuè poteſt Bald. *in l. quæ ſub conditione 8. §. ſed ſi ſub iuriſiurandi. per ill. tex. D. de cond. inſt.*

8 Sed tantùm debita debitori, quod longè diuerſum eſt. Nec enim quod meum eſt, adhuc deberi mihi poteſt, *l. non vt ex pluribus 9. de reg. iur. §. ſic itaque. Inſt. de action.*

9 *L. 1. & l. quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pign. tot. tit. C. ſi alien. res pign. dat. ſit.*

10 Vt è contrario res empta ex pecunia pignorata, non ideo eſt pignorata, *l. idémque 7. in fin. D. qui pot. in pign. hab.*

11 Affict. *deciſ. 190.*

12 *D. l. idémque in fin.*

13 Obligatis ſcilicet generaliter bonis omnibus præſentibus & futuris, vt *in d. §. quod dicitur.* Pignus enim ſemel bene contractum durat, nec dominij mutatione extinguitur, *leg. 1. §. cùm prædium, D. de pign. l. vſucapio 7. C. eod.*

14 *Vt in l. 3. § ſed ſi debitorem, de don. int. vir. & vxor. l. ſingularia 15. D. de rebus cred.*

15 *Vt in l. qui negotia 24. D. mandat.*

16 Matth. de Affict. *d. deciſ. 190.* vbi quæſtionem hanc agitat in vtramque partem, Roman. *conſ. 111.*

17 Bart. *ad l. D. hoc tit.*

18 Ex *d. l. pupillus 24. quæ in fraud. credit.* Rom. *de conſ. 111.*

19 Quæ perſonalis eſt non vt hypothecaria in rem, *l. 1. & tot. tit. quæ in fraud. cred. D. & C.*

20 *In l. vlt. §. ſi vero creditores, C. de iur. delib.* Planè dubitandum non eſt quin poſterior creditor conueniri poſſit hypothecaria per anteriorem de re quam emit ſi fuerat illa obligata anteriori. Niſi anterior aliquid fecerit ex quo tacita remiſſio pignoris induci poſſit, *d. l. 6. & 8. C. de remiſſ. pignor.*

DEFINITIO XXXIV.

De admittendo creditore ad nouam licitationem, ſi aliunde ſuum conſequi non poſſit, ſed ita vt poſſeſſor pro maiore precio per creditorem oblatorem retinere poſſit.

CVm anterior quidam creditor propoſita hypothecaria obtinuiſſet vt domus obligata quæ tota ferè ruinam paſſa multis à poſſeſſore factis ſumptibus non tam conſeruata fuerat, quàm reſtaurata publicè venderetur, vt ex pretio ſatisfieret, primùm poſſeſſori, deinde creditori, Secuta diſtractione & addictione facta poſſeſſori aut alij ſuppoſito per poſſeſſorem, apparuerat vix ſufficere precium faciendis reparationibus, atque ita non niſi planè inutilem futuram creditori ſuam victoriam & pignoris diſtractionem. Ideóque poſtulabat creditor, vt iterum venderetur paratus inferre pretij nomine multo maiorem quantitatem. Cauſatus fuiſſet ſe pluris licitaturum ſi meliorationes ad tantam æſtimationem aſcendere poſſe crediſſet. Poſterior contradicebat, quod ex noua cauſa emptionis eam domum habere cœpiſſet, nullúmque in eam ius pignoris ſupereſſet credito, qui ipſe vt ferat venditionem, & qui imputare ſibi debebat quod licitatione vinci ſe paſſus eſſet. Placuit ex ſumma æquitate ſuccurrendum creditori, qui aliam conſequendæ indemnitatis rationem nullam haberet, præſertim cùm nihil intereſſe poſſeſſoris videretur, cui omnes impenſas in meliorationem factas ad vltimum vſque quadrantem ante omnia reſtitui oporteret. Niſi quod ſi eodem pretio quod à creditore offerebatur poſſeſſor retinere domum vellet, vtique audiendus eſſet, & creditori præferendus. *Ita Senatus* pro ſororibus Cochet Gratianopolitanis, die 19. Iulij 1613. Planè ſi ad aliam iterum licitationem admitti creditor velit, etiam prætextu ætatis minoris viſum eſt audiri eum non debere, niſi impetrata contra Arreſtum per viam ciuilis ſupplicationis in integrum reſtitutione. *Ita Senatus* poſteriore Arreſto inter eaſdem partes, 9. Septembr. 1613.

T I T. XVIII.

DEBIT. VENDIT. PIGNOR. imped. non poſſ.

DEFINITIO I.

Debitor neque venditionem pignoris impedire poteſt, neque venditionis vitium vllum obiicere, niſi oblato prius debito liquido, & præſtita ſatiſdatione pro non liquido.

SICVT debitor venditionem pignoris impedire non poteſt, [1] ita nec venditionem minus ritè factam aliter improbare, quam ſi totum debitum offerat cum legitimis acceſſionibus: [2] inter quas computabuntur eæ quoque expenſæ, quas creditor in cauſam venditionis fecerit, non ſecus ac ſi rite & ſolemniter facta eſſet, [3] niſi quod cum in ſubhaſtationum forma peccatum eſt, non tam inſpicitur, quid à creditore impenſum fuerit, quàm quid expendi oportuerit ad venditionem ſolemniter peragendam. [4] Nempe quod in eam exequendi neceſſitatem creditor inciderit facto & culpa debitoris non ſoluentis, [5] cui proinde hoc ipſum imputari magis poteſt, quod non ſoluerit, quàm creditori, quod minus rite facta executio ſit. [6] Solent enim huiuſmodi executionum vitia ex apparitorum & executorum inſcitia [7] potius, quàm ex creditorum iniuria proficiſci: licet dici ſoleat, factum execu-

toris eſſe factum partis,[8] cui adſcribit poteſt,cur diligentiorem aut peritiorem executorem non elegerit. At quoniam expenſarum modus ante taxationem incertus eſt, hactenus debitori conſulendum erat, vt eo nomine ſatiſdationem interponi ſufficiat,ſicut & ſi quid minus liquidum eſſet ex debito principalis,[9] ne interim reuocandæ venditionis cognitio hoc prætextu differatur. *Ita Senatus* 5.Non. Decemb. 1588.Vide Defin.5.de diſtract. pignor.

1 *L.1.& 2.C.hoc tit.*

2 *L.1.C.ſi vendit.pignor. agat.l.1. C. de fid.& iur.haſt.fiſc.libr.10. tit.3.l.ſi non ſortem 26.§.ſi centum,de cond.indeb.*

3 quia eas expenſas fieri neceſſe fuit ad conſequendum debitum quod non potuit creditor conſequi,niſi per venditionem bonorum: ſumptus autem,qui neceſſario factus eſt, ſiue in litem, ſiue in rem ipſam ſemper præcedit,*l.quod priuilegium* 8.D.*d* [illegible] *proprio* 46. *§.litis impenſa,* [illegible] *de procurat.*

4 Plerumque enim fiunt magnæ & ſuperua[illegible]iæ, cum male fit executio potius,quàm ſi bene.

5 Cum ſi debitor ad diem ſoluiſſet,nullam ſubhaſtationem fieri neceſſe fuiſſet.

6 Damnum enim dat quiſquis damni dat occaſionem, *vulg. l. is damnum dat 169.cum ibi not.de reg.iur.l.ſi ex plagis 52.§.in oliuo*, D. *ad leg.Aquil.*

7 Ob non bene ſeruatas ſtatuti ſolemnitates.

8 Sicut & factum iudicis eſt factum partis, *l ſi ob cauſam 13.C.de euict.l.1.C.ſi in cauſ.indic.pign capt.ſit.*

9 Solet enim ſatiſdatio præſtari pro non liquidis, *l.ſtatuliber rationem 5.D.de ſtatulib.l.3.& tot.tit. Deſi.ſi cui plus quam per leg.falcid.*

DEFINITIO II.

Non poteſt debitor recuſare quo minus dãno eius cedãt ſumptus litis motæ inter creditores pro iure & ordine pignoris, etiam ignorante debitore. Poteſt tamen debitor etiam poſt ſententiam inter alios latam intercedere & probare ſolutionem.

ADeo verum eſt, debitorem impedire venditionem pignoris non poſſe,[1] vt ſi plures creditores inter ſe & inſcio debitore contendant de pignore, iudéxque vt omnibus ſatisfiat pignus diſtrahi præceperit, indemnes eos ex pretio ſeruari neceſſe ſit, non tantùm ſortis nomine, ſed etiam impenſarum litis,[2] quib. vtique mora per debitorem in ſoluendo contracta cauſam dedit,cùm ſi is noluiſſet, nulla de pignore quæſtio inter creditores incidere potuiſſet.[3] Planè ſi diſtractioni pignoris intercedere debitor velit,quaſi iam à ſe ſoluto debito audiendus erit,[4] nec ei nocebit res inter alios iudicata.[5] *Ita Senatus* in cauſa R.D. Præceptoris Antoniani Camberienſis, & Claudij Rochet, ex tempore, 17.Cal.Febr.1593.

1 *L.1.& 2.C.hoc tit.*

2 Dixi *Defin.15.& 30.ſupr.tit.prox.*

3 Non enim eſſet quærendum de iure & ordine creditorum ſoluto pignore,*l.Paulus 12.§.1.D.quibus mod.pign.vel hypothec.ſolu.*

4 Semper enim auditur, quiſquis allegat ſolutionem debiti, etiam tertius,*d.l.Paulus.§.1,dummodo eam probet,l.1.C.de probationib.*

5 *L.& tot.tit.C.int.alios act.vel iudic.aliis non nocer.*

DEFINITIO III.

Miſſio in poſſeſſionem ex ſubhaſtationibus non poteſt impediri per debitorem prætextu enormiſſimæ læſionis,nec peti vt bona iterum vendantur, ſed offerre poteſt vel petere reſtitutionem.

PAſſus debitor bona ſua vendi ſubhaſta,vt creditori ſatisfieret,non poteſt intercedere,quo minus creditor, cui in vicem extranei emptoris addicta ſunt pignora viliſſimo pretio, mittatur in eorum poſſeſſionem,[1] nec ſi conſentiat, vt ex iis bonis, quæ diſtracta ſunt, aliiſve pretioſioribus retineat creditor quantum neceſſe eſt ad concurrentem vſque debiti quantitatem, largiore licet facta æſtimatione.[2] Neque enim Iuſtinianeæ conſtitutioni,[3] fauore debitorum locus eſt poſt peractam bonorum obligatorum venditionem, cum venditio faciat, vt in emptoris eiuſdémque creditoris bonis eſſe cœperint, quæ antea erant in dominio debitoris.[4] Itaque illud vnum remedium debitori ſupereſt, vt vel redimat res venditas intra ſemeſtre, quod in eam rem ſtatuto noſtro præſcriptum eſt,[5] vel imploret auxilium nouæ legis, quæ ad reſcindendas ex cauſa immodicæ læſionis venditiones lata eſt.[6] Nam vt bona,quæ iam ſemel fuerunt vendita, publicè iterum vendantur, eo prætextu, quod pluris hodie venire poſſint,nullo modo concedi debet, ne fauore quidem minoris ætatis. Ne alioqui eueniat, vt non reperiantur, qui accedere velint ad publicas venditiones,[7] parúmque intereſt an creditor ipſe emerit,an alius,quandoquidem extranei emptoris loco eſt creditor, qui comparauit, eodémque iure cenſeri debet.[8] Rurſus non mutabit, quod debitor ea laboret egeſtate vt neque redimendi facultatem habere poſſit,neque litigandi ad implorandum beneficium reſtitutionis ex cauſa læſionis.[9] Non enim paupertatis prætextu vis legibus fieri debet.[10] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Bioley, 6. Id. Iun.1594.

1 quia hoc non eſt ex vitiis ſubhaſtationis, ſi viliore pretio facta ſit,vt dixi *Defin.8.ſupr. tit.* Et quamuis ſubhaſtatio ob eam cauſam eſſet nulla,tamen interim teneret,vt dixi *Defin.18.eod.tit.*

2 Vt ſolet dici,cum tractatur de aſſecuratione dotis,*l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*& ex ſtatuti noſtri auctoritate.

3 *In Auth.hoc niſi debitor,C de ſolut.& in corpor. vnde ſumitur.*

*Obſerua autem non eſſe locum huic conſuetudini,cum ipſum corpus debitoris pignori obligatum eſt, *Ita Senatus* ſæpius, vt relatum eſt in lite agitata & deciſa inter Ioannem Baptiſtam Caſtagnetium, & Antonium Bœuf,menſe Martij 1611.

4 Si quidem per additionem & expeditionem, vt ſtatutum loquitur,dominium transfertur, ideóque fructus ad emptorem ex eo die pertinent,qui ius dominij ſequuntur,*l.qui ſcit.25.§.1.de vſur.*

5 De quo Dixi *Defin.32.ſupr.tit.prox.*

6 *L.2.l.ſi voluntate 8.l.ſi quos 19 C.de reſcind.vend.*

7 Cum tempus prioris venditionis præciſè inſpiciendum ſit, non quo agitur,*d.l.ſi voluntate.*

8 *L.ait prætor 7 alias l.etſi ſine 8 §.quæſitum,*D.*de minor.*

9 *L.2.C. ſi in cauſ. iudic.pign.capt.ſit.l.cum bona 16.D.de rebus auctor.iudic.poſſid.alias l.1.de priuil.credit.*

10 quoniam iura generaliter & in vniuerſum ſcripta ſunt, non pro diuitibus tantùm aut pro pauperibus, *l.iura 6.D.de legib.* Interdum tamen fauemus paupertati, vt in ſpecie de qua ſcripſi *Defi. 1. ſupr.tit.prox.*Obſerua autem ſicut debitor non poteſt impedire venditionem pignoris, ita nec poſſe impedire retentionem ſi poſt venditionem & addictionem pignoris certo pretio factam ipſi creditori velit debitor pignus luere oblata tantùm pretij quantitate, non etiam reliquo eo omni quod debetur. quidni enim habeat creditor, idémque poſſeſſor pignoris ius retentionis pro toto debito pignoratitio,quod haberet etiam ob chirographariam pecuniam, *tot. tit. C.etiam ob chirograp.pecun.pign.retin. poſſ. Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in *Defin.5.n.vlt.ſupr.de luit.pignor.*

TIT. XIX.

SI VENDIT. PIGNOR. AGAT.

DEFINITIO I.

Dolus creditoris,qui viliſſimo pretio pignus vendidit, non nocet emptori,qui dolum non participauit, etiamſi creditor non ſit ſoluendo.

EST ſane in creditoris arbitrio, quibus velit pignoribus diſtractis,[1] ſi aliud nihil obſtet,[2] ad ſuum commodum peruenire. Sed tamen ſi rem magni pretij pro modico debito, diſtraxerit, dolo feciſſe videtur:[3] ideóque quanti debitoris intereſt condemnari debet.[4] Neque tamen eò minus valet emptio, adeò, vt nec vlla debitori aduerſus emptorem actio poſſit competere, tametſi creditor non ſit ſoluendo, ſi non emptor quoque probetur fraudem participaſſe,[5] quod in dubio non præſumetur.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptiſtam Varronem Geneuenſem,13.Cal Sept.1588.

1 *L.creditoris 8.D.de diſtract.pignor.*

2 Nam ſi tertius bona fide poſſideat,ante omnia excuſſio facienda eſt. *Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.*

3 quia dolus hoc caſu ineſt in re ipſa,*vulg.l.ſi quis cum aliter 36. & ibi not.de verb.oblig.l.ſi vxor.3.C.hoc tit.*

4. *L.1.& penul C.eod.*

5 D.*l.1.& penult.C.hoc tit.*

6 Nam è contrario præſumenda eſt in quolibet bona fides, niſi dolus probetur,*l.dolum 6.C.de dolo, l. in exceptionibus 19.§. qui dolo,* D. *de probat.*

DEFI

DEFINITIO II.

Poſterior creditor non alij offerre cogitur quã ei, qui poſſit præſtare actiones, quod facere nõ poteſt ille, qui à falſo veri creditoris procuratore comparauit.

QVi non à creditore, ſed à creditoris vxore mandatum non habente, aliove falſo procuratore fundum ſub haſta venditum & creditori addictum comparauit, ſi à poſteriore creditore conueniatur hypothecaria, [1] nullam habere iuſtam exceptionem poteſt, adeò vt nec offerri ei oporteat. Quia non alij offerre quiſquam cogitur, præſertim qui habeat iuſtam cauſam agendi vel poſſidendi, quam ei qui iuribus ſuis cedere poſſit, quod porrò facere nequit is, qui iura nulla habet, [2] qualis ille eſt qui emit à non creditore, nihilque iuris in re habente. Nec ad rem pertinet, quod creditore ipſo non contradicente videatur huiuſmodi exceptio eſſe de iure tertij, ideóque nec admittenda. [4] Sufficit. n. quod nec ratam venditionem creditor habuerit, [5] vt appareat exceptionem excluſiuam eſſe iuris agentis. [6] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard, & N. Chinai, 6. Id. Nou. 1592.

1 Cõpetit enim poſterioribus hypothecaria aduerſus emptorem, niſi cum quis emit à creditore anteriore diſtrahente iure creditoris. *l.1.C.ſi antiq.cred.pign.vend.l.qui à creditore 18.C.de diſtr.pign.*

2 *L.mulier 19.ff qui potior.in pign.hab.* iunct. *gloſſ.* Negui.*de pign. in 3.membr.5.part n.25.26.27.*

3 *Vulg.l.nemo plus iuris 54.de reg.iur.*

4 Ex not.per Bart.& alios ad *l.1.D.de except.rei iud.*

5 *L.rem alienam 28.D.de contrah.empt.*

6 *L.loci 4.§.competit,* vbi B.rt.*D.ſi ſeru.vendic.*

DEFINITIO III.

Poſterior creditor poſſeſſor factus per conſtitutum poteſt condictione ex lege Iuſtiniani auocare poſſeſſionem ſuam, etiam ab emptore cui pignus venditum eſt poſtulante creditore anteriore.

POſterior creditor, cui res pignori obligata fuerat cum clauſula conſtituti, eiuſdem rei poſtulante priore creditore venditæ poſſeſſionem quaſi ſuam auocare poteſt, ſi per clauſulam conſtituti poſſeſſor factus fuerat, [1] & Iuſtinianeæ legis auxilium implorare velit per quam iis ſuccurſum eſt, quorum poſſeſſio alieno facto ſit interuerſa. [2] Poteſt enim ea res huic creditori prodeſſe, licet poſteriori, vt ſaluam habeat exceptionem non factæ excuſſionis, [3] ſi alia bona ſint, ex quibus anteriori creditori ſatisfieri poſſit, ſi creditor ille anterior pignoratitius fuit. Alioqui ſecurus eſt, qui rem pignoris vinculo obligatam ſolus habet quamuis poſterior contraxerit. [4] Sed hoc ita, ſi aut in amittenda poſſeſſione aut poſt amiſſam facto debitoris corporalem pignoris poſſeſſionem nullum conſtitutarij creditoris factum, nulluſque conſenſus expreſſus tacitúſve interuenerit. [5] Finge diſtracto pignore petiiſſe hunc, vt ſibi ex pretio ſolueretur. Ratam venditionem habuiſſe videbitur. [6] Ideóque nec ſaluum illi ius erit auocandæ poſſeſſionis condictione ex lege Iuſtiniani cuius nimirum æquitas non alio caſu ſubeſt, quam quo debitor aliuſve poſſeſſionem creditoris ignorantis facto ſuo velit interuertere. Non etiam cum ipſi creditori imputari aliquo modo poteſt, cur interuertenti conſenſerit. [7] *Ita Senatus* ex tempore, Kal. Mart. 1594.

1 *Ex l.quod meo 18.D.de acquir.poſſeſſ.*

2 *L.vlt.C.de acquir.poſſeſſ.*

3 *Ex Auth.hoc ſi debitor.C.de pignor.*

4 quia hoc caſu poſterior creditor, qui pignoratitius eſt, nõ tam potior quã ſolus in pignore inuenitur, *l.2.Dige.qui potior.in pign.hab.*

5 Hoc enim caſu factum ſuũ creditori nocere æquum eſt, *l.factũ 155.de reg.iur.* Neq; hoc caſu locũ habet ratio *d.l.vlt.C.de acqu.poſſ.*

6 Ratam enim venditionem habet quiſquis pretium petit, *l.ſermonem Titij 49.* & ibi Bart. *D.mandat.*

7 Vt conſtat ex ratione qu.. mouetur Iuſtin. *in d.l.vlt.*

DEFINITIO IV.

Emptor tutus eſt, ſi publica ſubhaſtatio rite facta ſit, etiamſi pro indebito, ſi nulla colluſio inter eum & creditorem interceſſit.

LIcet ea quantitas pro qua pignus publicè & ſubhaſta venditum eſt, fuerit indebita, non eo minus tamen tutus eſt emptor, ſi modo ſubhaſtatio ritè facta ſit. [1] Salua debitori contra creditorem falſum aut iniurioſum actione ad perſequendum id omne, quod ſua intereſt. [2] Sed hoc ita ſi non aliqua colluſio inter emptorem & creditorem arguatur. [3] Finge perſonam emptoris eſſe ex domeſticis & familiaribus creditoris. [4] *Ita Senatus* in cauſa N. Trebuchet Canonici Maurianenſis, & N. Blanchon, 6. Kal. Sept. 1595.

1 Ac proinde ex iudicis auctoritate puta in executionem prouiſionalis adiudicationis, quæ poſtea fuerit reuocata per ſententiam diffinitiuam. Dixi *Defin.23.n.6.ſupr.de diſtract.pignor.*

2 *L.1.& vlt.C.hoc tit.*

3 Hoc enim caſu aliud eſt, *l.1.& pen.C.eod.tit.*

4 Nam inter perſonas domeſticas facilè fraus præſumitur, *l.donata 27.C.de donat.*

DEFINITIO V.

Etiam poſt venditum pignus creditori ſupereſt hypothecaria ſi pignus illud poſtea euincatur.

QVi rem ſibi obligatam emit à domino atque ita dominus ipſe per traditionem factus eſt, [1] licet ius pignoris, quod habebat, habere deſierit, quia non potuit ei ſua res eſſe obligata, [2] ſi tamen poſtea eius rei euictionem patiatur, perinde ſaluam habet hypothecariam, ac ſi dominium nunquam acquiſiuiſſet, [3] quandoquidem verum eſt ſolutam pecuniam non fuiſſe, quam ſolui omnimodo neceſſe eſt, aut aliter eo nomine ſatisfieri, [4] vt hypothecaria quæ perpetuam illam conditionem habet, [5] extinguatur. Poteſtas enim euictionis tollit intellectum acquiſitionis, [6] ac tum demum acquiſitio dominij pignus in totum extinguit, ſi ea irreuocabilis & incommutabilis proponatur. [7] Alioqui reuocata acquiſitione amiſsóque dominio pignus, quod extinctum videbatur, reuiuiſcit, tanquam quod rem ipſam perpetuo concomitetur. [8] Vſque adeo, vt tranſeat in emptorem etiam ſine ceſſione, [9] in quem tamen perſonalis actio ſine ceſſione non tranſiret. [10] *Ita tractatum eſt* 3. Id. Nouemb. 1596.

1 Eſt enim venditionis titulus habilis ad transferendum dominium ſecuta traditione, *l.nunquam nuda 31.D.de acquir.rer. domin. l. traditionibus 20.C.de pact.* Scilicet ſi venditor fuit dominus, *l. traditio 20.de acq.rer.dom.*

2 *L.neque pignus 45.de reg.iur.*

3 *L.pen.§.1. de excep. rei indic.* Bart. & Alex. *in l. debitor, 59. ad SC.Trebell.* Afflict.*deciſ.8.*

4 *L.ſi rem 9.§.omnis.D.de pign.act.*

5 *L.grege 13.§.etiam.D.de pignorib.*

6 Exẽplo eius quod ſcriptũ eſt *in l.ſi patroni 55.§.vlt.ad SC.Treb.*

7 *d.l.pen.§.1.de excep.rei indic.l.qui res 98.in prin.D.de ſolut.* iunct. *l.ſi rem meam 20.eod.*

8 *L.pignoris 17.D.de pignor.l.pignus 18.C.eod.*

9 Bart.*in l.ſi tertius,§.ſi prius,de aq.& aqu.pluu.arcend.*

10 Not. *in l.fin. C. de hæred.vel act.vend* Bart.*ad d.§.ſi prius* Cyn. Bald.& alij *in l.vltima,C.per quas perſonas.* Gloſſ. *in l.ſi pecuniam, D. de rebus credit.* Interdum tamen etiam ſine ceſſione quis admittitur ad vitandum inutilem circuitum. Afflict.*dicta deciſ.8.n.4.*

TIT. XX.

DE LVIT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Semeſtre datum ad redimenda pignora non currit hodie niſi à die miſſionis in poſſeſſionem, & quidem qua effectum habuerit contra debitorem.

QVod nouiſſimo iure noſtro conſtitutum eſt, vt ſemeſtre, quod luendis pignoribus ſub haſta venditis præſtitutum eſt, non à die expeditionis, vt antea, [1] currere incipiat, ſed à die miſſionis in poſſeſſionem, [2] de ea miſſione intelligendum eſt, quæ effectum habuerit. [3] Itaque ſi miſſioni in poſſeſſionem debitor interceſſerit, aut ab executione prouocauerit, [4] licet poſtea ſit condemnatus, non niſi à die ſententiæ tempus computabitur, [5] ſiue quod ſatis conſultum ſit indemnitati emptoris acquiſitione fructuum, quos ei tanquam domi-

nium exinde nacto, omnimodo reſtituendos eſſe conſtat, quotquot poſt factam expeditionem percepti ſunt,[6] percipíque potuerunt.[7] Siue quod pignoris luendi ius fauorabile exiſtimetur,[8] proindeque adiuuandum interpretatione.[9] Plane ſi miſſioni in poſſeſſionem non debitor ipſe, ſed alius intercesſerit, aut prouocauerit, non proderit ea res debitori, cuius nimirum intuitu verum eſt miſſionem effectum habuiſſe.[10] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchioniſſæ de Gaillerande, & D Senatoris Caueti, Prid. Id. Maij 1588.

1 Ex verbis ipſius ſtatuti.

2 Vt ſcil. miſeris debitoribus magis faueretur, quibus hoc ſpatium ad redimendum humanitatis gratia indulgetur, vt dixi *Defin. vlt. ſup. de diſtr. pign.* Itaque non poteſt apud nos locus eſſe quæſtioni, quam tractat Guid. Pap. *qu.* 12. A quo die incipiat currere tempus datum ad redimendum pignora.

3 Verba enim cum effectu ſunt accipienda, *l. 1. inf. D. quod quiſque iur. l. penult. §. docere, D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

4 Nam & appellatio ſicut intercesſio habet vim ſuſpenſiuam executionis. *l. ſi cauſ. cognita* 32. *Cod. de tranſact.* Ne alioqui videatur incipi ab executione, contra *l. 1. Cod. de execut. rei iudic.*

5 Intellige niſi fruſtrandi gratia intercesſum vel prouocatum fuiſſe appareat. Nec enim fruſtratori debet vnquam ſua fruſtratio prodeſſe, *l. hominem* 37. *D. mandat. l. penult. C. de exec. rei iudic. l. tutor* 41. *D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic.*

6 Ita enim vetere ſtatuto Sabaudiæ diſertè cautum eſt.

7 Propter malam fidem poſſeſſoris, *l. ſed etſi, leg.* 25. *§. ſed & fructus, D. de fructib. & lit. expenſ.*

8 Tanquam quod humanitatis tantum gratia indulgetur, vt dixi *Defin.* 31. *n.* 7. *ſupr. de diſtract. pignor.*

9 Vt omnia illa quæ ſunt fauorabilia, *l. cum quidem* 19. *de lib. & poſthum. l. hoc modo* 62. *in fin. de condit. & demonſtr.*

10 Nihil enim vetat miſſionem effectum habere in præiudicium debitoris non etiam tertij, cuius ſemper exceptum ius eſſe intelligitur, adeóque ſolet excipi verbis expreſſis.

DEFINITIO II.

Ius offerendi ſaluũ eſt cuilibet poſſeſſori quandocunque, id eſt, etiam poſt litem conteſtatam in executione iudicati. Idque ex æquitate, non ex rigore.

IVs offerendi etſi cuilibet poſſeſſori competit ad luendum pignus,[1] non tamen durare videtur niſi vſque ad litem conteſtatam in cauſa & executione iudicati,[2] quaſi per eam conteſtationem velut per quaſi contractum nouo iure quæſito,[3] quod per ius offerendi amplius perimi non poſſit. Moram tamen quæ oblationi facta ſit purgari quandocunque poſſe fortaſſis humanius eſt.[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa. Iunge Defin. 7. infr.

1 *l. Paulus* 12. *§. 1. D quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 Crauet. poſt alios *conſil.* 298. *in princ.* Vide Caſtrenſ. *ad l. ſi res obligata* 57. *de legat.* 1. *n.* 4.

3 Cum per conteſtationẽ quaſi contrahitur, *l.* 3. *§ idem ſcribit, D. de pecul. & fiat nouatio. l. vlt. C. de vſur. D. rei iudic. l. aliam* 29. *D. de nou.*

4 Cùm mihi videatur intereſſe creditoris non prius dimiſſuri ius pignoris quam ſuum conſecutus ſit, *d. l. Paulus, §.* 1. *l. à Diuo Pio* 15. *§. quod ſi res pignorata, D. de re iudic. iunct. l. etſi poſt tres* 8. *D. ſi quis* 14. *§. Scia, de verb. oblig.* quamuis ſoleat litis conteſtatio impedire purgationem moræ, *vt in l. ſi inſulam* 84. *cum ibi not. cation. ſi ita quis eod.* Iunge *Defin.* 7. *infr.*

DEFINITIO III.

Multum intereſt, an qui habet ius offerendi agat an cõueniatur, quia minus hic quã ille offerre cogitur.

QVi habet ius offerendi ſi rem obligatam poſſideat, non totum debitum offerre cogitur, ſed tantum quanti ea res eſt, cuius nomine per quaſi Seruianam conuenitur,[1] quia nec pluris intereſt creditoris,[2] cui agenti ſatis eſſe debet, quod tantundem conſequatur offerente poſſeſſore, quantum conſequeretur, ſi vinceret.[3] At ſi creditor ipſe poſſideat, & poſterior alius creditor pignoratitius offerre velit, totum debitum offerendum erit, quoniam alioqui nec ſolutum videri poteſt pignoris vinculum, quod eſt indiuiduum,[4] minúſque fauendum eſt poſteriori cum agit, quam cum poſſidet.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Crauet. *conſ.* 298. *n.* 16. poſt Bart. *in tit. C. de præd. & reb. munic. lib.* 11.

2 *Arg. l. ſi inter* 21. *§.* 1. *ff de pignor.*

3 *L.* 1. *l. Paulus* 12 *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 Idem Crauet. *l. demum* 16. *ad fin. ex l. his conſequenter* 18. *§. Celſus & §. penul. l. heredes* 25. *§. idem iuris, D. famil. erciſc. l. ſi neceſſaria* 8. *§. ſi vnus, l. ſi rem* 9. *§. omnis, D. de pignor. act. l. in executione* 85. *§. penult. D. de verb. oblig.*

5 *L. rem hæreditariam* 65. *ff. de euict.*

6 Quia fauorabilior eſt retentio pignoris, quam perſecutio. *l.* 1. *ff de pign. l. vnic. Cod. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.* Eadem ratione multo magis dicendum eſt, Si poſtulante creditore pignora ſint publicè vendita ſubhaſta, & nullo exiſtente extraneo emptore aut exiſtente quidem, ſed minùs iuſtum pretium offerente addicta ſint: quod plerumque fit ipſi creditori certo iuſtóque pretio, minore tamen quàm quantum eſt quod debetur non poſſe debitorem pignora luere reſtituendo ſolam pretij quantitatem, ſed cogendum eſſe omne id quod debetur, & ſortis & vſurarum & acceſſionum omnium nomine præſtare. Alioqui habet creditor ius retentionis pro toto reliquo debito. Ex *tit. etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poſſ.* Et quemadmodum debitor non poteſt venditionem pignoris impedire, *tot. tit. C. debit. vend. pign. imp. non poſſ.* ita neque retentionem pignoris iam venditi, licet ab ipſo creditore æſtimati certo pretio, quia luitio pignoris intra tempus quod à ſtatuto in eam rem præſcriptum eſt tollit intellectum præcedentis venditionis, *arg. l. ſi patroni* 55. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.* nec nocet conſolidatio quæ ius pignoris extinxiſſe videbatur, quamdiu luendi ius ſupereſt, *l. pen. §. Titianus Largus, D. de except. rei iud.* quoniam ſola dominij acquiſitio, quæ vel irreuocabilis eſt, vel nunquam reuocata fuit, ſolutionis, & confuſionis vim obtinet, *l. ſi rem meam* 20. *l. ſi quis aliam* 46. *l. qui res* 98. *in princ. D. de ſolut. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. Ita Senatus in relat. libell.* 23. Iunij 1614. Etiam antè pro Claudio Rochet, contra N. Bolliet Aduocatum. *Sine die.* Aliud eſſet ſi pignus extraneo venditum proponeretur. Tunc enim ſufficeret ad luitionem pignoris offerri emptori pretium venditionis, nec quicquam præterea, quia nec amplius eius intereſſet. Eſt igitur difficilior & incommodior luitio pignoris aduerſus creditorem ipſum eundémque poſſeſſorem, quam aduerſus extraneum, ſiue pignoris venditio facta ſit ſiue non. *Ita Senatus ibid.* Et rurſum pro Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Dn. Philiberto Miliiet. Epiſcopo Maurianenſi Sacroſancti ordinis Sabaudi Annunciatæ Virginis magno Cancellario, contra N. fratres Dacquin, 17. Iun. 1614. Iunge *Defin.* 5. *tit. præced.*)

DEFINITIO IV.

Non eſt neceſſaria interpoſitio decreti ad extinguendum ius luendi & redimendi pignoris ſi modo ſemeſtre elapſum ſit, & ſubhaſtatio ritè facta ſit, alioqui ſupereſt ius offerendi, vſque ad decretum, aut 30. annos.

POſt elapſum ſemeſtre, quod luendis pignoribus ſub haſta venditis præſtitutum eſt,[1] ſi rite, hoc eſt, ſeruatis ſolemnibus, & pro debito nec viliore precio,[2] facta venditio fuit, nullum luendi redimendíve ſupereſt, tametſi nulla dum interpoſita ſit decreti auctoritas, quæ nec neceſſaria eſt ad publicarum venditionum ſolemnitatem, ſed tantum, vt ſciatur neque dubitari poſſit rite & ſolemniter facta eſſe.[3] At ſi quid ex ſolemnibus defuit, tamdiu luendi facultas debitori ſalua eſt, quamdiu decreti interpoſitio non eſt ſecuta,[4] niſi quod triginta annorum ſpatio non minus quam venditionis impugnandæ ius concluditur.[5] Sed etſi decretum interpoſitum ſit, ab ea tamen interpoſitione prouocatum fuerit, quamuis iniuſta pronuncianda ſit appellatio, offerre adhuc debitor poterit pendente appellatione, & emptore ſolutionem recuſante, pecuniæ quantitatem debitam obſignare, vt ab eo tempore quærendorum fructuum commodum emptori eripiat.[6] Ea ſiquidem appellationis, licet iniuſtæ, vis & poteſtas eſt, vt extinguat iudicatum,[7] dum ne per euidentem calumniam planéque fruſtrandi cauſa interiecta probetur.[8] Quod ſi ſolemniter omnia peracta ſunt, vilioris tamen pretij ratio debitori ex æquitate in integrum reſtitutionis ſuccurrendum ſuadeat, neque enim quod pro modico debito res magni pretij diſtracta ſit nullam facit ſubhaſtationem, quamuis ex ſtatuti noſtri verbis pignoris capio duplum debiti excedere non debeat,[9] ſolet Senatus quandocunque offerentem debitorem dummodo intra annũ trigeſimum, ſiue ante, ſiue poſt decretum interpoſitum admittere,[10] quaſi nulla in eo fiat iniuria emptori ſuum abunde conſecuturo, quam æquitatem inferior etiam iudex non male ſequetur.[11] Nec in eam rem porrigi ciuilem, vt vocant, ſupplicationem neceſſe eſt aduerſus decreti interpoſitionem. Sane ſi debitor in promptu non offerat, audiendus non erit quantumuis in ſubhaſtationum ſolemnitatibus peccatum appareat, quia ſufficit pro debito factas eſſe.[12] Quanquam

quam & hoc caſu æquitas facit, vt debitori noua dilatio danda ſit intra quam ſatisfaciat, duorum ſcilicet aut trium menſium, nonnunquam etiam pro perſonarum qualitate debitique quantitate ſex ad ſummum menſium.[11] Intra quos ſi ſatisfactum non erit ſubhaſtationes, ex nunc prout ex tunc, quomodo pragmatici loquuntur, pro confirmatis riteque factis habendas eſſe decernatur. Illud etiam ſciendum eſt, Ius luendi pignoris ſubhaſta venditi, quod tricennio concludi diximus, perpetuum eſſe, ſi exceptionis non actionis iure proponatur.[14] Id enim facit iuris regula quæ habet, perpetua eſſe ad excipiendum, quæ ad agendum ſunt temporalia.[15] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Itemque pro N. Bardin, contra liberos Ludouici Loquet, ex tempore, Prid. Non. Iul. 1591.

1 Vetere ſtatuto Sabaudiæ.

2 Ne alioqui poſſit implorari beneficium *l.2.C.de reſcind.vendit.* iuxta id quod ſcripſi *Defin.3.ſup.debit.vendit.pign.imped.non poſſ.*

3 Aliud enim eſt ſolemnitatem peragi ſubhaſtationum, aliud vero ſolemnitatem peractam declarari, *arg.l. hæredes palam* 21.§.1. *D.qui teſtam.facer.poſſ.*

4 Ex ſtylo Senatus noſtri, *artic.*156.*&* 157.

5 Vt cætera iura omnia quæ ſunt perpetua, *l.ſicut* 3.*C.de præſcr.* 30.*vel* 40.*annor.* Ita communiter DD. teſte Angel. *in* §. *actionum, column.*25.*verſ.aduertas tamen. Inſtit.de action.* Anton.Neguſ. *in tractat. de pign.in* 3.*membr* 5.*part.n* 52. poſt Bart.Ioann. Andr. Iacob.Imol. Paul.Caſtrenſ.& alios ibi citatos.

6 Obſignatio enim cum ſolutionis vice ſit, *l.obſignatione* 9. *C. de ſolut.* ſolet fructuum commodum acquirere obſignanti, *l.2.C.de pact. inter empt. & vendit.*

7 *L.ſi cauſ.cognita* 32.*C.de tranſact.l.*2.§.*vlt.D.ad SC.Turpill.*

8 *Vt in l.tutor* 41.*D.de vſur.l.vlt.D.de re iud.c.* | *negotiorum* 24.*ff. de appellat. l.penult. C. de execut. rei iudic. l. in ſumma* 65. §.1. *ff. de condict.indeb.*

9 Secundùm ea quæ ſcripſimus *Defin.*8.*ſupr.de diſtr.pign.*

10 Adhibita tamen diſtinctione illa an enormis tantum, an etiam enormiſſima læſio interuenerit, vt ſcripſi *Def.*4.*ſupr.ſi aduerſ.vſucap.* Iunge *Defin.*8.*&* 9.*ſupr.de diſtr.pign.*

11 Nam & iudices inferiores æquitatem ante oculos ſemper habere debent, eam ſaltem quæ ſcripta eſt, vt noſtri vocant *ad l. placuit* 8.*C.de iudic.*

12 Dixi *Defin.*8.*ſup.de diſtr.pign.*

13 Arbitrio ſcilicet Senatus aut alterius iudicis.

14 Angel.de Aret.& Neguſ.in locis citatis *n.*5.

15 *L.pur.*§.*vlt.D.de doli mali except.l.licet, cum gloſſ.C.de except.* Felin. poſt Abbat.*in cap.ſi autem, de reſcript.*

DEFINITIO V.

Fructus percepti ab emptore bonorum ſub haſta venditorum ex die expeditionis nunquam reſtituuntur.

Etſi quotieſcumque ius offerendi luendique pignoris debitori ſaluum eſt, iuris ratio facit, vt non tantum rem obligatam reſtitui oporteat, ſed etiam fructus omnes quotquot a creditore percepti ſunt, oblata per debitorem ſorte cum vſuris:[1] Id tamen locum non habet ſi agatur de luendo pignore quod iam ſubhaſta venditum ſit poſtulante creditore,[2] ſiue extraneus emptor ſit, ſiue creditor ipſe nullo extraneo emptore exiſtente rem obligatam vice extranei[3] comparauerit. Neque enim illa proprie pignoris luitio eſt, cum pignus eſſe deſierit quæſito emptori, quiſquis ille ſit, per publicam venditionem dominio,[4] dicique potius redemptio deberet.[5] Proinde fructus, qui & ſeminis & ſoli iure ex pignore vendito percepti veroque dominio acquiſiti ſunt,[6] reſtitui non oportet.[7] Quam ob cauſam licet ſtatuto veteri hactenus derogatum ſit per nouum edictum, vt ſemeſtre illud, quod luendis pignoribus ſub haſta venditis datum eſſe diximus in ſuperioribus, non à die venditionis, & , vt aiunt, expeditionis currere incipiat, quomodo antea, ſed à die miſſionis in poſſeſſionem,[8] illud tamen incorrectum manſit, quod à tempore factæ expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent, ſine cuius iniuria nec aliter conſtitui potuiſſet.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa viduæ D.de Genuille, contra Ioannem Baptiſtam Varronem Genuenſem, 13. Calend. Septembr. 88.

1 *L.1.C.de dolo,l.1.C.de fid.& iur.haſt.fiſcal.lib.*10.*tit.*3.*l.*3.*C.de iur. fiſc.eod.lib.* late Specul.*in tit.de prim.decret.*§.*reſtat. verſ. hoc autem notandum, & ſeq.cap.*2.*de ſequeſt.poſſ.l.ex diuerſo* 35.§.1.*ff.de rei vind.*

2 Statuto enim vetere hoc expreſſim cautum eſt, vt ex die addictionis fructus omnes emptori acquirantur, tãquam qui vel dominus ſit, vel ſaltem bonæ fidei poſſeſſor, cum auctore iudice comparauerit, *l.qui auctore* 166.*de reg.iur.*

3 *Vt in l.*2.*C.ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*

4 *L.pen.*§.1.*in fin.D.de except.rei iudic.*

5 Simile quiddam eſt in ſpecie, *l.in bello* 12.§.*ſi quis ſeruum.* iunct. *l.ſi partu* 25.*ff.de captiu.& poſtlim.*

6 *L.qui ſcit* 25.§.1.*ff.de vſur.*

7 *Arg.l.eos qui* 26.*in princ.C.eod.*

8 Vt dixi *Defin.*1.*ſup.hoc tit.*

9 Cum à tempore expeditionis emptor deſierit habere ſuam pecuniam. Debent enim publicæ venditiones fieri præſenti pecunia, *l.à Diuo Pio* 15. §. *ſed ſi emptor, ff.de re iud.* Non debet autem emptor carere & re ſimul & pretio, *l.ex empto* 11. §. *vlt.l.Iulianus* 13. §. *veniunt autem, l.bona fides* 50.*ff.de act.empt.* Aliquando tamen vidi Senatum adiudicare emptori reſtitutionem fructuum à die miſſionis in poſſeſſionem, ſed ex magna cauſa, puta ſi grandis læſio allegetur ad impediendam decreti interpoſitionem, & nihilominus decretum interponatur. Videtur enim Senatus hoc caſu, & hoc veluti pacto tranſigere quodammodo de læſione, ne poſtea prætextu eius læſionis reſcindi venditio quandoque poſſit, *l.arg.quid ergo* 13.§.*pœna grauior. D.de his qui not.infam.l.*3.*&* 4.*C.eod.*

DEFINITIO VI.

Etiamſi læſio enormiſſima interuenerit in ſubhaſtationibus, fructus tamen nulla ex parte imputantur in ſortem, quomodo imputarentur, ſi priuata eſſet venditio.

Planè ſi in pignoris venditione immodica læſio interuenerit, iniquum fortaſſe videtur fructus integros à die expeditionis perceptos ad emptorem pertinere, ob idque magis eſſe, vt ad iuſtam legitimarum vſurarum rationem redigantur.[1] Sed id tum obtinet, cum enormiſſima, vt noſtri loquuntur, læſio, id eſt, vltra beſſem iuſti pretij interuenit in priuatis venditionibus, quo caſu fructus omnes quaſi mala fide & ſine titulo perceptos reſtitui oportet.[2] Ei námque qui ad publicam acceſſit emptionem magis fauemus,[3] vt etiam ſupra modũ legitimarum vſurarum fructus retineat, non ſolum quod minore doli ſuſpicione vrgeatur qui auctore Prætore poſſidet,[4] ſed etiam quod vel creditor ipſe antea fuerit, vel ſi extraneum emptorem proponas in creditoris ius locumque ſucceſſerit, quæ res facit eum fauorabiliorem, quam ſi nullum ante emptionem in illa re ius habuiſſet.[5] Ergo ſi non niſi enormis, id eſt, vltra dimidiam iuſti pretij læſio proponatur, multo magis integros fructus emptor retinebit; nulla vſurarum habita comparatione, niſi quod ad eos pertinet, quos à die litis conteſtatæ perceperit,[6] quoniam etſi priuata venditio facta eſſet, non alios reſtituere compelleretur, adeóque tantum ex iis retineret, quantum legitimis, id eſt, quincuncibus (ſi aliæ promiſſæ non ſint) ſoluti pretij vſuris ſufficere poſſet.[7] Nec enim fieri poteſt, vt deterior eſſe debeat conditio eius qui publicæ haſtæ fidem ſecutus eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Propter dolum quem noſtri dicunt ineſſe in re ipſa & æquiparandum dolo ex propoſito, *l.ſi quis cũ aliter.* & ibi *not.ff.de verb.oblig.*

2 Sic enim vulgo noſtri poſt Iaſ.*ad d.l.ſi quis cum aliter.*

3 quia fides haſtæ non facile conuelli debet, *l.ſi hypothecas* 8.*Cod. de diſtract.pign.* Vide *Defin.*26.*&* 28.*ſupr.de diſtract.pign.*

4 *L.iuſte poſſidet* 11 *ff de acq. poſſ.*§.*qui auctore* 166. *de reg.iur.* Niſi probetur gratia & colluſio interueniſſe, *l.ſi quos* 29.*C.de reſt.vend.l.*2, *C.de fid.& iur.haſt.fiſc.lib.*10.*tit.*3.*l.*3.*&* 4.*Cod.ſi vend.pign.agat.*

5 Vt inuitentur homines ad publicas emptiones, *l.aut prætor.* 7. *alias l. etſi ſine.* §.*quæſitum, ff.de minor.*

6 Cum poſt litis conteſtationem omnes poſſeſſores ſint pares i. prædones, *l.ſed etſi* 25.§.*ſi ante.D.de petit.hæred.*

7 *Not.ad l.*2.*C.de reſcind.vend.*

8 *d.*§.*quæſitum.*

DEFINITIO VII.

Offerri poteſt creditori agenti hypothecaria etiã poſt rem iudicatam, & peti ceſſio actionum, aut obiici cedendarum, quia non impugnat iudicatum.

Hypothecariam

HYpothecariam exercenti creditori,[1] poſſeſſor offerre poteſt etiam poſt ſententiam, & in executione iudicati,[2] ſicut & actionum ceſſionem petere, aut cedendarum exceptionem obiicere,[3] quoniam huiuſmodi exceptiones non impugnant, at confirmant potius iudicatum. Nec offerenti poſſeſſori nocere poteſt exceptio rei iudicatæ, quaſi ſententiæ cauſa ceſſante,[4] cum is offert, qui non aliâ ob cauſam fuerat cõdemnatus, quã quia non obtulerat.[5] Vtriuſque eſt quamdiu poſſeſſor manet is, qui condemnatus eſt poſſe eam purgare moram dummodo victori ſatisfaciat, refuſis etiam litis ſumptibus, & ſi quid præterea eius interſit.[6] Sed etſi is, qui offerendi ius ex duplici cauſa habebat ex vna condemnatus, veniat ex alia,[7] repelli non poteſt exceptione rei iudicatæ, quoniam alia res aliúdque ius eſſe intelligitur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 4. ſupr.

1 Sed tamen non niſi vſque ad litis conteſtationem, vt dixi *Defin. 2. ſupr.* ex Crauet. *conſ. 298. in princ.*

2 *Ex l. mulier 19.* vbi gloſ. D. *qui potior. in pign. hab.* Caſtrenſ. *ad l. ſi res obligata 57. num. 4. de legat.*

3 quæ enim ſunt tales exceptiones poſſunt opponi etiã in executione iudicati, *l. cum mulis 16. §. 1.* D. *de compenſa. l. ſunt qui 21. & ſeq. D. de re iudic.* Boer. *quæſt. 19. num. 9. & quæſtio. 43. num. 8.*

4 *Vulg. cap. cum ceſſante. Extr. de appellat. l. 4. §. deficientium.* D. *de muner. & honor. l. ab his 10. §. auctis, de vocat. & excuſ. muner.*

5 Nam ſi obtuliſſet non potuiſſet condemnari, *l. Paulus 12, §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. ſi fundus 16. §. in vindicatione*, *D. de pignor.*

6 quoniam nihil eo caſu poteſt videri creditoris intereſſe, *l. ſi inter 21. eod. tit. de pignor.*

7 quia cum duplex ius in eandem perſonam concurrit, omiſſo vno aliud ſupereſt, *l. quoties duplici 91. de reg. iur. l. 1. §. ſed videndum*, *D. de ſucceſſ. edict.*

8 quo caſu ceſſat exceptio rei iudicatæ, *l. cum quæritur 12. & ſeqq. l. ſi mater 11. §. eandem, l. ſi cum vno 21. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO VIII.

Diuiſio fructuum facienda eſt pro rata temporis inter debitorem & antichreſticum creditorem, itémque inter venditorem & emptorem ſub pacto de retrouendendo.

SI antichreſis facta ſit & pignus luere creditor velit, fructus diuidi oportet inter debitorẽ & creditorẽ ad ratam temporis quo antichreſis ſtetit, Vt ſi Kalendis Quintilibus pignoris poſſeſſionem creditor acceperit, debitor autem, Kalend. Nouẽb. pecuniam obtulerit & ſoluerit, aut quod hac parte idem eſt recuſante creditore obſignauerit, trientem fructuum creditor habeat, debitor beſſem.[1] Idémque obtinet ſi redimatur res quæ vendita fuerat cum pacto, vt vocant, De retrouendendo, ſiue iam præceptis, ſiue pendentib. adhuc fructibus redemptio fiat.[2] Hoc quidem multo difficilius ſi meram iuris rationem inſpicies, quia fructus non alio quam ſoli & dominij iure acquiruntur.[3] Sed hac tamen ſumma æquitatis ratione, quod eodem tempore, aut emptorem, aut venditorem, & re ſimul & pretio frui non oporteat.[4] *Ita Senatus* in cauſa Marchionis de la Chambre, contra Dom. Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Kal. Decemb. 1588.

1 *Arg. l. cum venderem 21. D. locat. l. fructus 7. §. Papinianus, alias l. diuortio, D. ſolut. matrim.*

2. Not. *ad l. 2. C. de pact. inter empt. & vend.* ex ſententia Raphaël Comenſ. contra Alex. pro quo tamen vide quæ contra cõmunẽ hãc interpretũ ſententiam ſcripſi in priore parte *Hemiſch. de error. pragm.*

3 *L. qui ſcit. 25. §. 1. De vſur.*

4 Hæc enim ratio æquitatis eſt quam adferunt interpretes *ex l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt.* Vide Rolan. à Vall. *conſil. 27. vol. 2.*

DEFINITIO IX.

Non auditur debitor volens luere pignus, niſi offerat creditori emptori ſumptus factos in litem pro pignore ſuſceptam.

SI pro pignoribus acceptis creditor, aut pro venditis emptor controuerſiam ab aliquo paſſus ſit, non aliter audiendus erit debitor, ſiue pignus luere velit, ſiue redimere, quam ſi ſumptus omnes à creditore aut ab emptore prorogatos reſtituat.[1] Niſi fortè per ſententiam condemnato eo qui perperam litem intulerat creditor emptórve ſumptus illos ex iudicato exegerit, aut per eum ſteterit ne exigeret. Huic enim ſatis eſſe debet quod paratam habeat actionẽ aduerſus condemnatum, ſi modo fuit ille æquè idoneus & ſoluendo tempore iudicati.[2] *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Boſſon, 12. Calend. Iunij, 1590.

1 quia ſcil. tanti intereſt creditoris aut venditoris, *arg. l. ex parte 39. ff. famil. erciſc.* quia debitor rem iſtam debuit ſuo ſumptu & periculo defendere, *l. ante penult. §. mota quæſtione, D. de euict. l. 1. C. vbi in rem act.*

2 *Ex reg. l. is qui actionem 15. de reg. iur.*

DEFINITIO X.

Non poſſunt impugnari ſubhaſtationes decreto confirmatæ niſi per viã appellationis à decreto, aut ſupplicationis ciuilis aduerſus decretũ Senatus.

POſt decretum de ſubhaſtationum iure interpoſitum, ſi qua cauſa ſit (præterquam ex immodica læſione[1]) ob quam ſubhaſtationes reſcindi bonáque reſtitui oporteat, decretum prius euerti neceſſe eſt, aut per appellationem ſi appellare liceat,[2] aut ſi à Senatu iudicatum ſit, per reſcriptum Principis, quo condemnatis ſubueniri ſolet aduerſus Senatuſconſultum ſupplici libello in eam rem porrecto.[3] Idque propter rei iudicatæ auctoritatem, quæ ſemper & vbique præcipua eſſe debet.[4] Sumptus tamen in ſubhaſtationes factos omnimodo reſtitui oportet, etiam cum ſubhaſtationes non valuerunt, ſed quanto minores facti eſſent,[5] ſi valuiſſent. Iunge Defin. 8. & 9. de diſtract. pignor. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam ex cauſa poſſunt reſcindi ſubhaſtationes ſaluo decreto, cum cauſa læſionis nihil commune habet cum cauſa nullitatis, vt dixi *Defin. 4. ſupr. & Defin. 8. ſup. de diſtract. pignor.*

2 Quoniam apppellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Dixi *Defin. 1. & ſeqq. ſup. de ſent. præſ. prætor.*

4 *L. ſeruo inuito 56. §. cum prætor. D. ad SC. Trebel.*

5 Dixi *Defin. 1. ſup. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.*

DEFINITIO XI.

Debitor luens pignora debet offerre debitum in ea moneta bonitate, quæ fuit tempore debiti contracti, non tempore ſubhaſtationis.

DEbitor pignus venditum luere & redimere volens ſiue iure communi,[1] ſiue beneficio impetratæ aduerſus ſubhaſtationem in integrum reſtitutionis,[2] debitum integrum reddere cogitur,[3] & conſequenter in ea nummorum bonitate, quæ fuit cum contrahebatur, quoniam alioqui deteriore oblata minus offerre videretur.[4] Inſpicimus, autem contracti debiti tempus,[5] non factæ ſubhaſtationis, ſiue creditor ille fuerit, qui pignus emit nullo extraneo emptore exiſtente,[6] ſiue extraneus emerit, cui ſcilicet iuribus ſuis creditor ceſſerit, quomodo cedere proculdubio debet,[7] ne dubitari quandoque poſſit, an pro indebito facta ſubhaſtatio videatur. Quamuis enim ſecuta venditione prior obligatio nouata, imò verò ſolutionis poteſtate penitus ſublata intelligatur, ſiue creditori fuerit venditum, ſiue ab extraneo emptore ſolutum:[8] Attamen redimente quandocunque rem ſuam debitore, ſiue ordinario iure ſiue extraordinario propter immodicam læſionem, res in priſtinum ſtatum reducitur,[10] & monetæ augmentum, quod ſubhaſtationis tempore peti poterat, licet pretium non eſſet, tunc debetur.[1] Quare nec ad rem pertinebit, quod pro eiuſmodi monetæ augmento, vt vocant non fuerit facta ſubhaſtatio. Quaſi non videatur emptor, ſiue creditor ille ſit, ſiue extraneus, plus poſſe petere, quàm quanti pignus emit.[12] Id enim tam locum non habet, cùm aut creditori, aut ei qui à creditore ceſſa iura habet pignus euincitur. Hos nãque conſtat, poſſe veluti noui pignoris iure rem retinere, niſi totum offeratur quod iis debetur.[11] Maximè verò cum ea quãtitas, quæ ob monetarum deteriorationem amplior præſtanda eſt, non acceſſorium quidpiam, ſed principalis debiti pars cenſetur. Non enim auget debitam quantitatem, licet numma

nummariorum corporum in quibus ſolutio fit numerum augeat.[14] *Ita Senatus* 6. Id. Nouemb. 1590.

1 Hoc eſt, intra ſemeſtre, quod vetere ſtatuto in eam rem præſtitum eſt.
2 Ex cauſa fortaſſe doli aut immodicæ læſionis, aut alia huiuſmodi.
3 *L.2.C.debit.vendit.pignor.imped.non poſſ.l.1.& penult.Cod. ſi vendit.pignor.agat.l.ſi rem 9.§.omnis,de pignor.act.*
4 *L.Paulus 99.* litt *l.creditorem.* vbi Bart.& alij, *D.de ſolut. l. cum quid 3.D.de rebus credi.*
5 *d.l.cum quid l.Rutilia Polla 69.D.de contrah.empt.*
6 *Vt in l.2.C.ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*
7 Vt hoc ſaltem habeat emptor à creditore quod ſine ipſius creditoris diſpendio futurum ſit, *arg.l.in creditore 38.D.de euict.*
8 Similis ratio eſt *in l.qui tabulas 27.D.de furt.*
9 Vnde eſt quod ſi pignus venditum euincatur, tenetur debitor de euictione, *l.ſi prædium 4.C. de euict.* quia ei ſolutio proficit *l. ſi ob cauſam 13.eod.*
10 Ita, vt emptori incipiat deberi pecunia, *l.2.C. de reſcin.vend.l. vnic.C.de reput.quæ fiunt in iudic.in integr.reſtit.*
11 Quaſi nunquam ſolutum, quia poteſtas redemptionis tollit intellectum venditionis & ſolutionis, *arg.l.ſi patroni 55.§. vlt.D. ad SC.Trebell.*
12 Secundum id quod diximus *Defin.3.ſup.*
13 Quia durat priſtina hypothecaria quàdiu verum eſt non fuiſſe ſolutam pecuniam, *l.pen.D.de except.rei iudic.l.debitor 59.D.ad SC. Trebell.l.grege 13.§ etiam,D.de pignor.*
14 *d.l.cum qui, & d.l.creditorem, & vtrobique notat.*

DEFINITIO XII.

Non auditur debitor luens pignus niſi offerat impenſas in pignus factas, quæ neceſſarium aut vtilem eamque permanentem cauſam habuerunt.

Sed & impenſas in pignus venditum factas, à debitore redimere volente reſtitui neceſſe eſt, ſi aut neceſſariam, aut vtilem eámque permanentem cauſam habuerint.[1] Quarum quippe ſingulare perpetuúmque ius illud eſt, vt poſſidenti ius tribuant retentionis.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.ſi neceſſaria 8.D de pignor.action.l.creditor 7.in fin.C.eodem tit.*
2 *L.ſi in area 33 in fin.ff. de condict.indeb.* ne petitor ex aliena iactura locupletetur, *l.plane 38.ff.de petit.hæred.*

DEFINITIO XIII.

Etiam ſumptus facti in ſubhaſtationes offerendi ſunt à debitore pignora redimente, ſed vtiles tantùm & neceſſarij, non ſuperuacui.

De ſumptibus quoque in ſubhaſtationis peragendæ, decretique interponendi cauſam factis dubitatio minor eſt, quin reſtitui debeant.[1] Sed hoc ita, ſi & ſubhaſtatio, & decreti interpoſitio tenuit. Nam ſi vtraque aut alterutra perperam, nec ſeruatis ſolemnibus facta ſit; non eſt æquum onerari debitorem inutilibus expenſis,[2] niſi habita eadem ratione quas omnimodo fieri neceſſe fuiſſet ſi ſubhaſtatio decretique interpoſitio tenuiſſet.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cùm iis cauſam dederit factũ & mora debitoris, vt dixi *Defin.3. ſupr.de diſtr.pignor.& Defin.2.ſupr.debuer.vendit.pigno.imped.non poſſ.*
2 *L.3.§.ſed ſi mutua,D.de in rem verſ.l. ſed an vltro 10.ad fin. D. de negot.geſt.*
3 Dixi *Defin.10.in fin.ſupr.& Def. 1.ſup.debit.vendit. pign. imped. non poſſ.*

DEFINITIO XIV.

Emptori pignorum offerendum eſt quod ab eo fuit impẽſum in litem pro pignore ſuſceptam, niſi eas impenſas obtinuerit, aut obtinere facile poſſit ex iudicato aduerſus condemnatum.

Si poſt peractam ſubhaſtationem, necdum aduerſus eam in integrum reſtituto debitore litē emptor de bonis emptis tulerit, nec aduerſarius fuerit condemnatus, omnimodò reſtituendum illi eſt, quicquid bona fide, & quaſi rem ſuam tractans in eorum bonorum tuitionem impenderit.[1] Non idem obſeruabitur, ſi aduerſarium vicerit in expenſas quoque litis condemnatum.[2] Si quidem vtilius victori eſt, & expeditius contra eum qui iam condemnatus eſt agere eo nomine, quam contra debitorem pignora redhibentem.[3] Si modò condemnatus ille ſoluendo ſit, aut per emptorem ipſum ſteterit, quo minus ab eo cum ſoluendo erat impenſas exegerit.[4] Alioqui æquum non eſſet ex hac cauſa morari in damno emptorem, in cuius ſcilicet poteſtate non fuit facere, vt ab inope aduerſario litem per calumniam non pateretur.[5] Eadem obtinent creditore citra ſubhaſtationem ex conuentione pignus poſſidente.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia vtiliter adeóque neceſſario factæ ſunt impenſæ illæ ad remouendam, cùm non poſſit litigari ſine ſumptibus, *l. minoribus 6.D.de minor.l.1.D.de inoffi.teſt.l. petitor. 30. D. de liber.legat.*
2 Quomodo regulariter ita ius eſt, vt victus victori condemnandus ſit in expenſas, *l.eum quem temere 79. D.de iudic.*
3 Melius enim eſt partam hab.re ex cauſa iudicati perſecutionem quam rem totam ad alterius petitionis initium redigere, *l. minor.40.D.de minor.*
4 Imputatur enim illi qui citius agere potuit cur tardius egerit, *l.cum poſtulaſſem 44.§.1.D.de dam. infect.* Iunge *l.qui actionem 15. de reg.iur.& Defin.9.ſupr.*
5 Cum is nullam videatur habere actionem qui habet inopem debitorem, *l.nam is 6.D.de dolo, l.ſi quis iniuſtam 35.D.de iniur.*
6 *L.pure 5.§.vlt.ff.de dol. mal. except.* cum iudicium reddatur in inuitum, *l.interſtipulantem 83.§.1.ff.de verb.oblig.*
Dixi *Defin.9.ſupr.*

DEFINITIO XV.

Etiamſi emptor paratus ſit cedere ſuis actionibus cõtra condemnatũ, non tamen cogitur debitor ei offerre ſumptus, eidẽ emptori contra alium adiudicatos.

At quid ſi condemnatus quidem ſoluendo ſit, ſed malit emptor debitorem, quam condemnatum obſtrictum habere,[1] paratúmque ſe dicat iudicati actione cedere? Non deerant qui putarent audiri eum debere, vel ideò maximè quod vix ſit, vt condemnatus expenſas omnes à victore factas præſtet,[2] nec tamen æquum videri debeat in damno morari eum, qui bona fide & auctore Prætore comparauerit.[3] Sed contraria ſententia merito placuit,[4] ne fiant de lite lites,[5] ſi parata & expedita ſit emptori aduerſus condemnatum repetitio.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nemo enim actionem ſuam ob id amittere debet quod aliam ſibi acquiſiuerit, *l.1.§.vlt.D.ſi quis à parent.manumiſſ.*
2 Semper enim taxatio impenſarum minor eſt, quàm fuerit earum præſtatio.
3 *L.qui auctore 166. D.de reg.iur.*
4 *Arg.l.petitor 30.de liber.legat.*
5 *Arg.l.4.§.ait prætor, D. de re iudic. l.ſi quis iuſiurandum 11. in fi. C.de reb. cred.l.eos 26. Cod.de vſur. l. terminato 3. C. de fructib. & lit. expenſ.*
6 Cum id & vtilius futurum ſit, *argum.l.minor.40. in prin. D. de minor.*

DEFINITIO XVI.

Pignora dotalia lui non poſſunt conſtante matrimonio ne quidem à poſteriore mariti creditore. Poteſt tamen lite pendente caſus aſſecurationis conuerti in caſum reſtitutionis.

Pignorum dotalium ſingulare ius eſt, vt non magis à poſteriore mariti creditore, quàm à marito ipſo lui poſſint conſtante matrimonio.[1] Si tamen iudex ea de re aditus contra decreuerit, & pendente appellatione maritus deceſſerit, ius efferendi exinde cõpetet,[2] eæque ſuperioris iudicis qui ex appellatione cognoſcit partes eſſe debebunt, non vt cõfirmet quod ab inferiore perperam & contra leges iudicatũ eſt,[3] ſed vt infirmata ſententia idipſum tamen ex noua cauſa pronunciet quod inferior pronunciauerat, quod Senatus facere ſolet vſurpatis in eam rem his verbis, *par nouueau iugement*. Idémque multò magis obtinet, ſi viuo adhuc marito & propter eius inopiam actum iam fuerat de dote in tuto collocanda.[4] Nam ſi ante finitam litem, ſiue in prima, ſiue in ſecunda inſtantia maritus, aut mulier ipſa deceſſerit, caſus,

ſus, vt vocant, aſſecurationis commutatur in caſum reſtitutionis,[5] & creditoris offerentis ius, quod antea nullum fuerat, conualeſcit, ſed ita tamen, vt non eo minus creditor in prætetitæ litis expenſas condemnari debeat,[6] non ab eo tempore quo offerre potuit, eam moram paſſus ſit,[7] vt hac cauſa ſumptuum litis compenſatio quaſi ob mutuam victoriam fieri debere videatur,[8] quod functa quidem muliere aduerſus hæredem eius facilè conſtituitur,[9] ſed aduerſus mulierem ipſam difficilius & parcius, ne quam per impenſas dotis diminutionem patiatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Antoniæ de la Marche, & Claudij Brunet, 27. Calend. Auguſt. 1591.

1 *L. vbi adhuc 29. cum ibi not. C. de iur. dot.* Rationem attulimus, *Defin. 1. ſupr. de iur. dot.*

2 quia nihil vetat pendente lite nouum ius quæri ex noua cauſa, *arg. l. cur vir 42. D. de vſucap.* iunct. *l. 4. §. vlt. ff. de noxal. actio.*

3 *L. ſi expreſſim 19. D. de appellat.*

4 Ex remedio *dict. l. vbi adhuc, & l. ſi conſtante 24. Dig. ſolut. matr.*

5 Cum ſoluto matrimonio dotem reſtitui oporteat *tot. titu. ſolut. matr. D. & C.*

6 Tanquam temerarius litigator *ex reg. l. eum quem temere 79. ff. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. 1. de legat. 2. l. properandum. 13. §. ſiue autem alterutra, C de iudic.*

7 Poſtꝛior enim mora nocere debet, *l. deſtitiſſe 10.* vbi Bart. *D. de iudic. l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de ſolut.*

8 Fit enim compenſatio mutuæ temeritatis & victoriæ ſicut & mutuæ negligentiæ, *l. ſi ambo 10. D. de compenſ.* & mutui doli, *l. donum 57. in fin. de contrah. empt.* & mutui delicti *vulg. l. viro 39. D. ſolut. matrim.*

9 Eſt enim minus fauorabilis cauſa dotis extra perſonam mulieris, quam in perſona ipſius mulieris. Not. *in l. 1. C. de priuil. dot.*

10 Cum interſit Reipublicæ nihil ex dote perire, vt poſſit mulier iterum æque commode nubere, *l. intereſt 18. D. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 3. de priuil. cred. Auth. ſed quamuis, C. de rei vxor. act. & ibi not. & in l. 1. D. ſolut. matr.*

DEFINITIO XVII.

Ceſſio poteſt etiam ex interuallo fieri emptori, qui conuentus hypothecaria obtulit, vt vinculum pignoris diſſolueret.

IS qui cum pignus poſſideret conuentus hypothecaria ab anteriore creditore pignoris luendi gratia ei ſoluit, ceſſionẽ[1] accipere à creditore etiam ex interuallo poteſt, quoniam per ſolutionem, quæ non tam pro debitore liberando, quam pro hypotheca tollenda facta eſt, non contingit liberatio debitori ipſo iure, ſed tantum per doli exceptionem, ſi forte creditor, qui iam litis æſtimationem à poſſeſſore conſecutus fuit, iterum velit idem debitum exigere à debitore.[2] Ideóque ſupereſt etiam per ſolutionem actio, quæ cedi poſſit,[3] quod non ſimiliter dici poſſet, ſi ſolutione omnis actio extincta proponeretur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Ant. Neyret, & Benedicti Geoffroy. 9. Cal. Aug. 1592.

1 quam creditor cogitur facere bonæ fidei poſſeſſori ex *l. mulier 19. cum ibi notat. D. qui potior. in pign. hab.* Dixi *Defin. 2. ſupr. ſi vendit. pign. agat.*

2 *L. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* iunct. *l. 1. tit. 8. §. vlt. eod.*

3 quis enim propter ſe ſoluit non propter debitorem, numquam liberat debitorem, *l. Papinianus 28. D. mandat.* Sic *in l. ſi res obligata. 57. de legat. 1.*

4 *L. Modeſtinus 76. D. de ſolut.* Scripſi pluribus *lib. 12. Coniectur. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVIII.

Miſſio in poſſeſſionem bonorum ſub haſta venditorum non dat initium ſemeſtri præſcriptioni, ſi non legitime facta ſit.

QVod vetere ſtatuto Sabaudiæ cautum eſt, vt ſemeſtre illud, intra quod luenda, aut potius redimenda ſunt pignora, quæ ſub haſta venierunt, à die addictionis; &, vt loquuntur, expeditionis per executorem factæ currat, nouo iure quo vtimur immutatum eſt, & fauorabiliter pro debitoribus conſtitutum, vt non niſi à die ſecutæ miſſionis in poſſeſſionem currere incipiat.[1] Quid ergo ſi non appareat denunciatam fuiſſe debitori miſſionem, aut eius tutori, ſi forte pupillus proponatur? Nullius effectus erit miſſio, quia tamdiu probabiliter eam ignorare debitor poteſt, & conſequenter in pignore luendo negligens eſſe, quis ſi miſſionem ſciret, eſſet fortaſſe diligentior.[2] At neque ſufficiet denunciatam eſſe miſſionem, ſi perperam id factum ſit, hoc eſt, alij quam cui debuit, aut alio, quam oportuerit, modo. Paria enim ſunt, factum quid non eſſe, aut perperam factum eſſe. Proinde non ſatis erit denunciatam fuiſſe matri quaſi tutrici impuberis filij, ſi re vera tutrix non fuit, tametſi omnia pro tutrice gereret. Qui enim pro tutore gerit ſuam quidem conditionem deteriorem facere poteſt, & facit, ſed pupilli non item.[4] *Ita Senatus* in cauſa Aduocatorum de Coyſiaz & Gaudinon, 16. Cal. Sept. 1592. Iunge Defin. 12. ſup. Vnde vi.

1 Scripſi *Defin. 1. ſupr. hoc tit. & Defin. vlt. ſupr. de diſtract. pign.*

2 *Arg. l. 4. § toties, D. de dam. infect.*

3 *L. quoties 6. D. qui ſatiſd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*

4 quia non habetur loco domini quomodo haberetur ſi verus tutor, *l. 2. D. de eo qui pro tutor.* iunct. *l. qui fundum 7. §. ſi tutor. D. pro empt.*

DEFINITIO XIX.

Neque iuri offerendi, neque pignoratitiæ actioni vllo tempore præſcribi poteſt per creditorem, ſiue ius canonicum inſpiciatur, ſiue ciuile.

OFferendi ius quod debitori competit ad luendum pignus non magis per longi temporis præſcriptionem perimi poteſt, cum in facultate non in iure conſiſtat, quam actio ipſa pignoratitia, quæ quoniam ex ſola debiti ſolutione aliáve ſatisfactione, aut etiam iudiciali oblatione naſcitur, non prius extingui poteſt, quam fuerit nata.[1] Et vero abſurdum eſſet creditorem, qui non ſibi ſed debitori poſſidet, præſertim ad cauſam vſucapionis,[2] ita vt vſucapio per debitorem cœpta ex acceſſione eius temporis, quo res penes creditorem fuit, compleatur,[3] ſibi ipſi ius aliquod ex ea poſſeſſione acquirere aduerſus debitorem.[4] Nec ſolum ſi ius canonicum ſpectes, quod haud dubie quanticumque temporis præſcriptionem impedit propter malam fidem,[5] quam alienæ rei ſcientia induxit:[6] Sed etiã ex iuris ciuilis ratione, quandoquidem is, qui creditoris iure poſſeſſionem pignoris nactus eſt, nec ſibi poſſidere vult, ſed alij, nec ſi velit poſſit tamen poſſeſſionis cauſam ſibi mutare. Nec ſane video qua fronte poſſit creditor debitori rem ſuam vindicanti iure dominij exceptionem vllam temporis obiicere ſalua bona fide, cum nec olim vſucapere potuerit, ratione illa quod poſſideat pro alieno.[8] Neque ergo offerẽdi ius prohibere poterit, quod non minus vendicationis præambulum eſt, quam pignoratitiæ actionis.[9] Nam & hac eadem ratione conſtitutum videmus, vt nec colonus, nec vſufructuarius, nec procurator, aut depoſitarius, vel commodatarius vlla longiſſimi temporis præſcriptione iuuari poſſint, quia non ſibi, ſed alij poſſident,[10] adeo vt furtum facere dicantur, ſi incipere velint ſibi poſſidere.[11] *Ita Senatus* pro N. Ioanne Amedeo Martini procuratore, contra N. Zachariam de Lanfray, 9. Cal. Decemb. 1592.

1 Naſcitur autem ex ſolutione aut alia ſatisfactione, *l. ſi rem 13. §. omnis, de pignor. act.* Nec enim hic locũ habet quod dici ſolet actionẽ, quæ ab initio nata non eſt, oriri poſtea nõ poſſe, *l. ſerui & filij 17. in princ. de furt. l. ſi tutoris 2. § fin. D. quod iuſſ.* Vide Bart. *ad l. pignoris 15. ff. de vſucap. & ad l. cum notiſſimi, §. 1. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.* Hæc tamen ratio non videtur ſatis bona, quod pignoratitia actio debet haberi pro nata in præiudicium debitoris, qui poteſt facere offerendo, vt naſcatur, *arg. l. qui poteſt facere 174. de reg. iur.*

2 *L. ſerui 16. de vſucap.*

3 *L. de acceſſionibus 14. §. 1. de diuerſ. tempor. præſcript.*

4 Cum non ideo poſſideat creditor, vt ſibi aliquid iuris, acquirat contra debitorem, *l. pignori 13 ff. de vſucap.*

5 *Ex reg. poſſeſſor. malæ fidei, de reg. iur. in 6.*

6 *L. qui fundum 7. §. qui bona fide, D. pro emptor.* Excipe caſum *l. & generaliter 28. ff. de noxal. act.*

7 *L. qui bona fide 19. §. 1. ff. de acquir. poſſeſſ. l. non ſolum 33 §. 1. ff. de vſucap. l. 2. §. 1. D. pro hered.*

8 *d. l. pignori 13. ff. de vſucap.*

9 Quo modo nec inſubtiliter argumentatur Oſach. Cather. *deciſ. 15.* vbi vide.

10 *L. male agitur 2. C. de præſcr. 30. vel 40. annor. l. ſi quis ante conduxit 10. §. 1. ff. de acquir. poſſeſſ.*

11 *L. ſi pign. 54. ff. de furt. §. furtum, Inſt. de oblig. quæ ex delict. naſc.*

DEFI

DEFINITIO XX.

Creditor, cui pignus aliquando traditum fuit, præſumendus eſt creditoris potius quàm domini iure poſſediſſe. Niſi probetur alius nouus titulus ſuperueniſſe.

SEd hæc ita obtinent, ſi creditoris iure perpetuo rem poſſedie probetur creditor, id eſt, ſi pignoris titulus proferatur, nec alio iure poſſeſſionem ſuam tueatur. Credendus enim quiſque eſt ex præcedenti titulo poſſediſſe.[1] Idque eo magis, ſi poſſidens creditor tale quid perpetuo fecerit, quod ex pignoris lege facere ipſi licuerit, vt puta ſi conuenerat, vt creditor, cui vineæ dabantur in antichreſim, haberet ius premendæ vindemiæ in torculari creditoris, idque creditor eiuſque hæredes per annos plus quam ſexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo caſu voluiſſe creditorem ex ſolo pignoris titulo, & iure creditoris poſſidere?[2] Nec alia in eius hæredibus capietur præſumptio; tametſi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & exiſtimare ſe, quod facerent, dominij potius quàm crediti iure facere.[3] Nam quemadmodum tranſit in hæredes creditoris ius, & effectus conſtituti pignoris,[4] ita & creditoris malam fidem ipſis licet ignorantibus hac parte nocere æquum eſt, licet à ſe ipſis tempora præſcriptionis inchoare velint: ſiquidem in eos defuncti iura tranſlata ſunt cum ſuis qualitatibus,[6] nec debitoris conditio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipſe præſcribere nullo tempore potuiſſet;[7] niſi forte debitoris imputare quis velit, cur creditor deceſſerit.[8] Plane ſi quid ſit, ex quo probari poſſit, creditorem domini potius quàm creditoris iure poſſediſſe, idque non interuertendæ alienæ poſſeſſionis gratia, ſed ex nouo aliquo iure[9] non eſt audiendus creditor eiuſve hæres, ſi poſt triginta annos ab eo tempore numerandos, quo prioris poſſeſſionis cauſam iuſte mutatam eſſe oporteat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longiſſimi temporis rationem haberi æquum eſt, vt tituli probatio nulla à præſcribente exigatur, quam nec allegari neceſſe eſt, etſi contrarius poſſeſſioni titulus nullus proponeretur.[10] Propterea quod tanto intermedio tempore multa poſſint incidere, quæ probandi tituli rationes omnes præcludāt, niſi in vicem omniū hæc vna ſubſtituatur, quod tamdiu poſſederit, qui præſcribit. Proceditque hoc caſu non malè ratio illa, quæ vſucapionis & longæ poſſeſſionis iura induxit, quod rerum dominia in incerto ſemper manere non oporteat,[11] quod tamen non ſimiliter dici poteſt, cum appareat, creditorem non domini, ſed creditoris iure poſſediſſe: nulla enim ex eiuſmodi poſſeſſione quantumuis longiſſima dominij incertitudo naſcitur.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. quadam mulier 77. D. de rei vindic.* Aliud enim eſt, ſi creditor ius dominij impetrauerit, *ex l. vltim. & tot. tit. Cod. de iur. domin. impetr.* aut vice extranei rem emerit, *vt in l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

2 Cum poſſederit ad formam tituli & contractus pignoratitij, *L. vlt. C. de pact. inter empt. & vend.*

3 Sola enim opinio non mutat veritatem tituli, nec tam eſt inſpiciendum, quid ſit in opinione, quam quid in veritate, *l. penult. D. de vſucap. alias l. penult. D. pro ſolut.*

4 *L. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus hæred. debit.*

5 *L. cum hæres 11. D. de diuerſ. tempor. præſcript.*

6 *L. vitia 11. C. de acquir. poſſeſſ.*

7 *Ex reg. l. nemo plus commodi 120. l. quod ipſis 143. de regulis iuris.*

8 quod eſſet abſurdum. Neque enim caſus fortuiti ab vllo præſtantur, *l. quæ fortuito 7. C. de pignor. act. l. contractus 23. de reg. iur.*

9 Hoc enim non eſt mutare ſibi cauſam poſſeſſionis, ſed incipere ex nouo iure poſſidere, *d. l. qui bona fide 19. §. 1. de acqu. poſſeſſ. de l. non ſolum 33. §. 1. D. de vſucap.*

10 Præſcriptio enim tricennalis non requirit titulum. Not. *ad d. l. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

11 *L. 1 D. de vſucap. l. vlt. in princ. D. pro ſuo.*

12 Quia certum eſt, non poſſe dominium eſſe illum, qui poſſidet iure pignoris, cum nemini res ſua ſit obligata, *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

DEFINITIO XXVI.

Ius offerendi, quod ſecundo creditori competit, aduerſus priorem præſcribitur triginta annis.

IVris offerendi, quod ſecundo creditori aduerſus priorem competit pignoris ſui confirmandi gratia,[1] longe diuerſa ratio eſt. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate conſicit,[2] proculdubio eandem longiſſimi temporis præſcriptionem patitur, quam cætera intra omnia etiam perpetua patiuntur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. 1. & l. prior. 5. & paſſ. C. qui pot. in pign. hab.*

2 In quo maxime differt ab eo iure offerendi, quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur eſſe meræ facultatis. quæ autem ſunt meræ facultatis, non poſſunt præſcribi, *vulg. l. viam publicam, cum ibi not. D. de via public.*

3 *L. ſicut 3. & ſeq. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris credi poteſt, nec magis præſcribi poteſt contra ceſſionarium debitoris, quam contra ipſum debitorem.

SEd & quæ debitoris conditio eſt, quandocumque debitum offerendo pignus luere poſſit,[1] nec vlla quantumuis longiſſimi tēporis præſcriptione ſummoueatur,[2] quemadmodum ſupra diximus,[3] eadem illius quoque eſt, qui ius luendi pignoris à debitore ipſo ceſſum habeat. Nam quin ius hoc cedi poſſit, ſicut & cætera fere omnia, nemo dubitat.[4] Nec quaſi alienam actionem ceſſionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cum in facultate potius, quam in iure poteſtas illa ſoluendi poſita ſit. Nec quicquam referat creditoris à quo pecuniam accipiet, licet habeat pignoris poſſeſſionem.[5] Sicut & ex contrario dici ſolet, inhibendam pignoris perſecutionem agente creditore, ſi[6] qualiſcunque poſſeſſor efferat.[7] Neque ad rem facit, quod plerumque alia cauſa ſit emptoris alia venditoris, vt ſi quis ſucceſſerit in locum Eccleſiæ Romanæ, quæ non niſi centenaria præſcriptione poterat ſummoueri.[8] Id enim Romanæ Eccleſiæ ſingulare priuilegium eſt, quod in alias tranſire non poteſt.[9] At vt debitor offerens debitum, aut aliter ſatisfaciens nanciſcatur ius pignoratitiæ actionis, facit ratio iuris communis, quæ in debitoris ceſſionario, vel alio procuratore non minus quam in ipſo debitore locum habet,[10] cum ſoluta pecunia, vel ſi creditor recuſet obſignata[11] nihil interſit creditoris.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ſi rem 9. §. omnis pecunia, D. de pignor. act.*

2 Propter malam fidem creditoris, qui non niſi pro alieno poſſidet, vt dixi *Deſin. 19. ſupr. ex cap. poſſeſſor, de regul. iur. in 6. l. pig- nor. 13. D. de vſucap.*

3 *Deſin. 16. ſup.*

4 Eſt enim brocardicum noſtrorum omnia quæ ſunt tranſmiſſibilia eſſe ceſſibilia & contra, *l. ex pluribus 22. D. de admin. tutor.* Nulla certe lex eſt, quæ huiuſmodi actionem prohibeat, quod ſufficit, cum leges quæ de ceſſionibus loquuntur ſint prohibitoriæ, *l. per diuerſas 22. & ſeq. C. mandat.* iunct. *l. mutus 43. §. 1. D. de procurat.*

5 Vt dixi *Deſin. præced. num. 2.*

6 *L. Paulus reſpondit 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

7 *dict. l. Paulus, §. 1. l. ſi fundus. 15. §. in vindicatione, D. de pignorib.*

8 *Nouell. Vt eccleſ. Roman. cent. annor. gau. l. præſc. Auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.*

9 Priuilegia enim perſonalia non tranſeunt ad alios, *dict. l. ex pluribus, l. quia tale 14. D. ſolut. matrim.* Not. *ad dict. Auth. quas actiones.*

10 Ideoque vbi eadem ratio eſt idem ius ſtatuendum eſt, *l. illud 32. D. ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniuſt. rupt.*

11 Obſignatio enim habet vim ſolutionis, cum creditor recuſat accipere ſolutionem. *l. acceptam 19. C. de vſur. l. obſignatione 9. C. de ſolut.*

12 *d. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. ſi inter 28. §. vlt. D. de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam poſt elapſum ſemeſtre poteſt, & ſolet Senatus ex cauſa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora, inferiores Iudices non poſſunt.

SOlet Senatus noſter ex cauſa prorogare debitori tempus, quod ad luenda aut potius redimenda pignora præſtitutum eſt, vt etiam poſt elapſum ſemeſtre admittatur.[1] Veluti ſi egregia quantitas ſit, quæ debetur, quam non facile tam cito explicare debitor poſſit,[2] vel ſi agatur inter conſanguineos, quos inter ſe mitius agere & honorari ſanguinis nonnihil tribuere deceat,[3] vel ſi qua in re peccatum ſit in forma & ſolemnitate ſubhaſtationum.[4] Vel denique ſi longe pluris ſint bona pro debito vendita, quam debitum fuerit.[5] Sed ſi intra prorogatum tempus nulla luitio redemptiove ſecuta ſit, perinde tenet ſubhaſtatio, etiam quæ vitio aliquo laborauit, dummodo pro debito facta ſit, atque ſi prorogatio nulla data eſſet.[6] Cæterum non idem inferiorum ius eſt, vt poſt præteritos ſex menſes intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantum pronunciare poſſunt an decreto ſubhaſtationes approbandæ videantur necne.[7] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 38. ſup. de iur. emphyt. (Et ruſſum pro D. Dufour, contra Auguſtum Paris, Prid. Id. Matt. 1612.)

1 Nempe ex æquitate contra nimirum iuris & ſtatuti rigorem, ſolus enim Senatus qui vice Principis eſt, poteſt & debet inter ius & æquitatem poſitam interpretationem inſpicere, *l.1.C.de legib.*

2 Nec enim totius debiti numeratio ſemper eſt in expedito, *l. ſi dubitet* 10. D. *de fideiuſſ.* (Idem eſt ſi qua ſit alia ratio æquitatis, vtputa ſi debitor, ob longiorem ſuam abſentiam, eamque probabilem non potuerit pecunias conquirere ad redimenda pignora, vt in cauſa D. Dufour, contra Auguſtum Paris, Prid. Id. Matt. 1612.)

3 *Arg. l. cum bona 16. D. de rebus auctor. iudic. poſſ. alias leg. 7. de priuileg. credit.*

4 Dixi *Defin. 4. num. 4. ſupr.*

5 Dixi *Defin. 8. ſupr. de diſtract. pignor.*

6 Quoniam ſubhaſtatio etiam nulla ſi ſit facta pro debito tenet, dixi *Defin. 18. ſupr. de diſtr. pignor.* Sed nullus dubitationi locus eſt, quia ſolet Senatus hoc caſu non ſoluto debito confirmare ſubhaſtationes cum clauſula; Ex nunc, prout ex tunc.

7 Quia coguntur iudicare ſecundum rigorem iuris & ſtatuti.

DEFINITIO XXIV.

Semeſtre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cœpit poſſidere, ſed ex die iudicialis miſſionis in poſſeſſionem.

LIcet parum referre ſoleat quod ad ius poſſeſſionis attinet, vtrum quis reuera & naturaliter poſſederit, an etiam in poſſeſſionem miſſus ſit iudicis auctoritate.[1] Intereſt tamen quoties de iure luendi, aut potius redimendi pignoris ſub haſta venditi diſputatur. Quoniam ſex illi menſes qui in eam rem poſteriore ſtatuto præſtituti ſunt, non niſi à die iudicialis miſſionis currere incipiunt,[2] vt proinde quamdiu non apparet quo die facta fuerit ea miſſio, tamdiu nec dici poſſit elapſa redimendi tempora, nec ſi fortaſſe triginta anni præterierint, totoque intermedio tempore creditor poſſederit, quia prius eſt, vt detur terminus à quo poſſit incipere præſcriptio, quam vt præſcriptio compleatur.[3] Neque eſt contrarium quod dici ſolet poſt elapſos triginta annos non poſſe obiici per debitorem quod ſubhaſtationes perperam nec rite factæ ſint.[4] Id enim tum demum vere dicitur, cum præceſſit miſſio in poſſeſſionem.[5] Quando eo iure vtimur, vt non prius citari poſſit debitor ad impugnandas ſubhaſtationes decretique interpoſitionem, quam ſex illi menſes præterierint,[6] qui porro, vt diximus, non incipiunt currere niſi à die miſſionis.[7] Ob eamque cauſam ſæpius à Senatu noſtro improbatus eſt mos Sebuſianorum meorum, qui in vſu habent, vt eodem libello petant mitti creditorem in poſſeſſionem & citari debitorem ad decretum interponendum, ſaluo intra ſemeſtre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari prius debitorem ad hoc, vt de interpoſitione decreti quæratur, quam ſemeſtre illud iam effluxerit.[7] Quid ergo ſi de interpoſitione decreti conſtet, de ipſa vero miſſione in poſſeſſionem nullo modo? nihil oberit ea res debitori, aut poſterioribus eiuſdem debitoris creditoribus, quo minus ſaluum habeant ius redimendi.[8] Multóque minus ſi vocatus tantum debitor ad decreti interpoſitionem, nulla autem interpoſitio ſecuta proponatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard, & N. de la Chinal. Prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Scilicet quia poſſeſſio licet plurimum ex iure mutuetur, *l. poſſeſſio 49. in princ. & §. 1. D. de acquir. poſſeſſ.* magis tamen facti eſt quam iuris, *l. 1. §. ſi vir vxori, & §. præced. eod. tit. l. denique 10. ex quib. cauſ. maior.*

2 Sic enim ſtylo Senatus noſtris cautum eſt vt dixi *Defin. 18. ſupr.*

3 Cũ non poſſit finẽ accipere præſcriptio, quæ nec initiũ accepit *arg. l. ſi ad diem 46. l. Titio vſusfructus 96. D. de condit. & demonſt.*

4 Dixi *Defin. 8. num. 6. ſupr. de diſtract. pignor.*

5 Quæ ſcilicet poſſit dare initium præſcriptioni.

6 Prius autem eſt, vt ius competat petendæ interpoſitionis decreti, quam vt decretum poſſit fingi fuiſſe interpoſitum ex elapſu temporis, quia fictio reſpondere debet veritati ne plus operetur in caſu ficto quam veritas in caſu vero, *arg. l. confeſſionibus 13. cum l. ſeq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

7 Ne ſcilicet beneficium iuris ipſi eripiatur, aut minuatur.

8 Cum fieri poſſit, vt præmature ac ante tempus decretum interpoſitum ſit, quod tamen an factum ſit non aliter ſciri poteſt, quã ſi appareat de tempore miſſionis in poſſeſſionem.

9 Credibile enim hoc caſu eſt non fuiſſe ſecutam interpoſitionem od id, quod nec ſequi vtiliter potuerit. Nihil porro actum videtur, quamdiu aliquid ſupereſt agendum, *l. penult. in fin. C. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXV.

An poſt elapſum ſemeſtre poſſint creditores alij, ſiue anteriores, ſiue poſteriores offerre emptori, ſiue creditor ille ſit, ſiue extraneus?

AN autem ſecuta miſſione in poſſeſſionem, elapſiſque ſex illis menſibus licebit alij creditori offerre ei cui addicta ſint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus ſit, alia quæſtio eſt. In qua magis probatur, vt extraneus emptor ſecurus ſit,[1] ſalua creditoribus anterioribus repetitione aduerſus poſteriorem, cui ex venditionis pretio ſolutum eſt.[2] Sed ſi emptor ſit ipſe creditor, non extraneus, poſſe creditores anteriores iure ſuo pignus vindicare,[3] ſi nihil fecerint aut omiſerint, propter quod ius pignoris videri debeant remiſiſſe.[4] Poſteriores vero etiam offerre, quoniam addictio, quæ fit creditori, fiat ex neceſſitate[5] nullo exiſtente extraneo emptore,[6] nimirum ſi alia ratione poſterioribus conſuli non poſſit, vt in damno moraturi videantur, ſi offerendi iure priuentur, aut petendi, vt iterum bona diſtrahantur.[7] Sane nulla ratio eſt, vt extraneo emptori poſt lapſa luendi tempora ſecundus creditor offerre poſſit, aut agere ad nouam diſtractionem niſi magna aliqua ex cauſa.[8] *Ita tractatum eſt* in eadem facti ſpecie.

1 Alioqui nemo accedat ad publicam actionem, nec ſi bona fide fiat, *l. ait prætor, alias l. e ſi ſine, §. quæſitum, D. de minor. l. 1. penult. & vlt. C. ſi vendit. pign. agat.*

2 *V. & in l. vltim. §. ſin vero heredes, & §. ſed nec aduerſus emptorem C. de iur. delib.* Vide tamen *Defin. 27. nu. 2. & 3. de diſtr. pign. ſup.*

3 Non minus quam ſi priuata venditio fuiſſet, *vt in l. 1. C. ſi antiq. cred. pign. vend.*

4 Quid enim ſi publico programmate vocati ſciuerint vendi pignus nec adeſſe voluerint, *vt in l. ſi eo tempore 6. & l. ſi hypothecas 6. C. de remiſſ. pignor.*

5 Similis ratio eſt *in l. 2. & l. cum ſecundus 5. §. 1. D. de diſtr. pignor.*

6 *L. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

7 Semper enim quantum ſalua iuris ratione fieri poteſt, ſuccurrendum eſt creditori certanti de damno vitando *d. l. vlt. §. ſin vero creditores, C. de iur. delib.* Iunge *Defin 1. ſupr. de diſtract. pignor.*

8 Vt in ſpecie *Defin. 27. ſup. de diſtr. pignor.* vbi vide. Aliud eſſet priuata venditione facta. *l. 1. C. ſi ant. q. pign. vend.*

DEFINITIO XXVI.

Moneta augmentum poteſt peti etiam in executione indicati. Sed non poſt per actam ſubhaſtationem quæ ſolutionis loco ceſſerit. Niſi ex aliqua cauſa à ſubhaſtatione recedatur.

AVgmentum quidem monetæ peti poteſt in executione indicati, etiamſi nulla eius mentio, vel in petitione, vel in condemnatione facta ſit, propterea quod non tam alia res ſit, [1] quam eius quantitatis quæ adiudicata fuit quædam portio, & ipſius ſententiæ veluti declaratio. [2] Sed tamen ſi ad ſubhaſtationem ventum ſit pro ea quantitate, quæ in ſtipulationem deducta fuit, nulla eiuſmodi augmenti habita ratione, petatúrque decreti interpoſitio, nihil amplius de augmento quærendum eſt, cum creditori ſit ſatisfactum, quem vtique ſolutionem accipere in moneta deteriore ſi velit, & conſentiat [3] nihil prohibet. [4] Si qua tamen cauſa ſit propter quam non obſtante decreti interpoſitione ea poſſeſſio creditori auferri debeat, [5] ſiue luendi, ſiue quo alio iure, augmenti ratio tum habebitur, cum de ſolutione quantitatis debitæ agi oportebit. [6] Neque videri poteſt ſatisfactum ſi non duret ſatisfactum. [7] Itaque non prius cogendus erit creditor cedere poſſeſſione quam ſibi ſolutum ſit quicquid debetur, [8] cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere poſſit. [9] Nec eſt quod quis dicat ſublatum per acquiſitionem dominij, decretique interpoſitionem, vinculum pignoris. [10] Hoc ipſo enim quod ex cauſa aliqua dominium illud euincitur, quod fuerat quæſitum, euenit neceſſario, vt pignus reſtitui oporteat, quod extinctum videbatur. [11] *Ita Senatus* 16. Calend. Ian. 1593.

1 Si enim alia res eſſet non poſſet peti in executione iudicati, *l. terminato* 3. *C. de fruct. & lit. expenſ.* & noua actione opus eſſet, *l. non poteſt* 13. *D. de iudic.*

2 quæ declaratio poteſt fieri etiam in executione, *l. 2. C. de ſent. quæ ſin. cert. quant. proſ. & l. hæredes palam* 21. *§. D. qui teſt. fac. poſſ.*

3 Volenti enim & conſentienti non fit iniuria, vt eſt in regula iuris pontificij, iunge, *l. in diem* 9. *§. 1. de aqu. plu. arcend. l. nemo videtur* 145. *de reg. iur.*

4 *L. Paulus* 99. *alias l. creditorem, D. de ſolut.* vbi etiam Bart & alij, *l. cum quid* 3. *cum ibi not. D. de reb. credit.*

5 Poteſt enim ex variis cauſis id contingere *Deſin.* 11. vbi dixi *ſupr. hoc tit.*

6 Eſt enim augmentum monetæ pars principalis debiti, vt dictum eſt initio huius *Deſi. ex not. in d. l. cum quid. & d. l. creditorem.*

7 Sicuti non videtur in rem verſum quod non durat verſum, *l. ſi pro parte* 10. *§. verſum, D. de in rem verſ. l. item eorum* 6. *§ penult. D. quod cuiuſque vniuerſ. l. nam etſi* 15. *§. 1. D. de inoffic. teſtam.*

8 *L. ſi rem* 6. *§. omnis pecunia, D. de pignor. act.* Dixi *Deſin.* 3. *num.* 4. *ſupr.*

9 *L. vnic. C. etiam ob chirogra. pecun. pign. retin. poſſ.*

10 *L. penult. §. 1. D. de except. rei iudic.*

11 quoniam hypothecaria actio habet ſuas conditiones perpetuas ſi debitum ſolutum non ſit, *d. l. penult. §. 1. l. grege* 13. *§. etiam, D. de pignor.*

DEFINITIO XXVII.

Poſſeſſor conuentus hypothecaria vel offerre debet, vel cedere. Nec prætextu aliorum creditorum anteriorum recuſare poteſt, aut petere publicam pignoris diſtractionem.

TErtius poſſeſſor conuentus hypothecaria nō eſt audiendus ſi hoc vnum obiiciat, eſſe alios creditores pignoratitios, qui ante omnia vocari debeant, & de anterioritatis iure inter ſe diſputare, vt ſaluum poſſeſſor habeat ius offerendi, luendique pignoris, & ſciat à quo potius luere debeat. [1] Non enim poſſeſſoris intereſt, cui liberum ſit, vel actori ipſi offerre, qui præſtare debebit ſe potiorem creditorem, hactenuſque de euictione tenebitur, [2] vel rem derelinquere ſi creditoris actionis ve fidem habeat ſuſpectam. [3] Alterutrū ergo faciat neceſſe eſt, cum non aliam pignoris aduerſus hypothecarium creditorem retinendi rationem poſſeſſor habeat, quam ſi debitum offerat. [4] Quare nec audietur poſſeſſor ſi petat publicam fieri pignoris diſtractionem, vt ex pretio creditoribus omnibus in eam rem vocandis ex ordine ſatisfiat. Anteriorum enim creditorum ius illud eſt, [5] non poſſeſſoris, quibus porro nulla fit iniuria, tum cum poſſeſſor creditori poſteriori pignus vindicanti condemnatur. Siquidem non minus iuris habituri ſunt contra creditorem hunc poſteriorem, vbi factus erit poſſeſſor, quam habebant aduerſus priſtinum poſſeſſorem. [6] Aut quam haberent etiamnum, ſi priſtinus ille poſſeſſor creditori poſteriori obtuliſſet, in cuiuſque locum & ius ſucceſſiſſet. [7] *Ita Senatus* in cauſa N. Stephani Dinonne, contra R. Epiſcopum Bellicenſem, D. Ioannem Gothofredum Ginor Senatorem 14. Calend. Mart. 1594.

1 Cum ſecurior eſſe ſoleat qui emit ab anteriore, aut ſaltem anteriore creditore venditionem vrgente, vt dixi *Deſin.* 15. *ſup. & Deſin.* 27 *ſupr. de diſtr. pignor.*

2 *Ex not. in l. 1. C. cred. euict. pignor. non deber.* etſi totus ille titulus loquitur de creditore qui vendidit iure creditoris, non de illo qui curauit vendi pignora per iudicem, vt contra interpretes & pragmaticos noſtros ſcripſi in Hemiſch. *de error. pragmat.* Non enim contra hunc creditorem datur actio vlla de euictione, ſed tantum contra debitorem, *l. 4. l. ſi ob cauſam* 13. *C. de euict.*

3 Nemo enim actione in rem pati cogitur, ſiue neget ſe poſſidere, ſiue nolit retinere, *l. vlt. D. de rei vindic. l. ſi fundus* 16. *§. in vindicatione. ff. de pignor.*

4 *L. vlt. C. ſi antiq. cred. pign. vend. d. § in vindicatione.*

5 *L. vlt. C. ſi antiq. credit. pign. vend.*

6 Non enim poſſeſſor ob id ſolum quod ſit etiam creditor, impedire poteſt venditionem pignoris petitam à priore creditore, non magis, quam ſi ipſe poſſeſſor tantum eſſet non creditor. *d. l. vlt.*

7 Cum poſſit etiam poſterior creditor offerre emptori, ex cuius pecunia creditor anterior dimiſſus fuit, *l. cum prior.* 3. *verſ. ſi tamen, D. de diſtr. pign.*

DEFINITIO XXVIII.

Creditor antichreſticus qui ex conuentione fructus pignoris acquiſiit, non cogitur eos fructus reſtituere poſteriori creditori offerenti debitum cum vſuris. Nec ſi alioqui futurum ſit, vt poſterior moretur in damno.

CReditori anteriori, cui pignus in antichreſim datum fuerat, [1] offerens poſterior creditor totum debitum cum legitimis totius temporis præteriti vſuris, facere idcirco non poteſt, vt ad fructuum perceptorum reſtitutionem teneri anterior debeat, aut vt ij fructus ſi legitimum vſurarum modum excedant ad eum modum reuocentur, [2] nec ſi alioqui futurum ſit, vt in damno poſterior moretur. [3] Neque enim conuentionis vtilitas auferenda eſt creditori qui prior contraxit, quippe non aliter fuerat contracturus. [4] Niſi poſterior creditor probet contractum eſſe fœneratitium & illicitum. [5] Hoc enim vnicum ei remedium ſupereſt. [6] *Ita Senatus* pro Angela Moriſet contra Ioannem Roſſet 8. Id Maij 1595.

1 Hoc eſt ea lege, vt creditor perciperet fructus pignoris in vicem vſurarum, *l. ſi is qui* 11. *§. 1. D. de pignor. l. ſi pecuniam* 33. *D. de pignor. act.*

2 Antichreſis enim expreſſa non ſeruat legitimum modum vſurarum, cum fructuum quantitas eſt incerta, ſecus eſt in antichreſi tacita ſecundum Cuiac. *lib. 8. obſeruat. cap. 17. ex l. ſi ea pactione* 14. *C. de vſur.* iunct. *l. cum debitor.* 8. *D. in quib. cauſ. pig. vel hypoth. tacit. contr.* Vide tamen quæ ſcripſi in Hemiſchil. *De error. pragmat.*

3 Quamuis ſoleat ſuccurri creditoribus certantibus de damno, vt dixi *Deſin.* 16. *nu.* 7. *ſupr.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. Titia* 62. *in fin. D. de iur. dot.*

5 Puta ſi exceſſus fructuum ſit immodicus & creditor ſolitus fœnerari *cap. ad noſtram Extr. de pignor.* Alioqui antichreſis non poteſt quidem non eſſe contractus fœneratitius, cum quicquid excedit ſortem ſit fœnus & vſura, ſed non ideo erit illicitus ſi non excedat legitimum & toleratum modum vſurarum.

6 quia quiquid factum eſt in fraudem legitimarum vſurarum pro infecto haberi debet *l. pecunia* 9. *§. 1. l. vſuras* 20. *D. de vſur. d. l. ſi ea pactione* 14. *cum duab. ſeqq. C. eod.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui poſt emptum pignus ſucceſſit per ceſſionem in iura creditoris, non aliter cogitur pignus reddere, quam ſi offeratur ei non modo pretium ſubhaſtationis, ſed etiam omne debitum.

Creditor, cui quadringenta ſub pignore debebantur, pignus diſtrahi curauerat, & ex pretio non niſi trecenta redegerat. Tum emptori iuribus ſuis omnibus ceſſerat, quæ ex cauſa pignoris haberet, acceptis ab eo in illã rẽ integris quadringentis. Debitor cui ius redimendi competebat, ſiue ex ſtatuto intra ſemeſtre, ſiue ex iudicato etiam poſt ſemeſtre elapſum, Titio ius omne ſuum vendiderat. Quæſitum eſt, an Titius emptori pignoris eidemque poſſeſſori trecenta reſtituere deberet, an quadringenta? Dicebã ſublatũ omnino eſſe vinculum pignoris per venditionem, quæ non tantum conſenſu creditoris facta fuiſſet, ſed etiam requirente eo, & vrgente.[1] Nec ad rem pertinere quod ex pretio redacto non omnio ſatisfactum fuerat creditori. Non enim ſola ſolutione & ſatisfactione pignus liberatur, ſed etiam ſi venditioni pignoris licet ab alio factæ creditor conſenſerit, quãuis nulla illi pars debiti ſit ſoluta.[2] Cui conſequens videbatur, vt ex ceſſione per creditorem facta poſt vẽditionem pignoris nihil iuris emptori quæſitum fuiſſe dici poſſet.[3] Ceſſio namque ab eo facta qui creditor fuit, ſi ex interuallo fiat, id eſt eo tempore quo creditor eſſe iam deſiit, vires nullas habere poteſt.[4] Præſertim cum per ſubhaſtationem emptor non tam in ius creditoris ſucceſſiſſet, quam in ius debitoris, vtpote qui ea ratione dominus rei obligatæ effectus eſſet,[5] nulla alia ex ſubhaſtatione creditori nata actione, niſi ad pretium aduerſus emptorem.[6] Porro conſtat, acquiſitione dominij non tantum ſolui vinculum pignoris, cum nemini ſua res obligari, aut obligata manere poſſit,[8] ſed etiam induci ne emptor ſibi quicquam debere poſſit, ob id ſolum quod pignus poſſideret, quamuis ſeparato contractu in creditoris quoque iura ſucceſſerit.[9] Itaque audiendus videbatur Titius offerens emptori quanti res vendita fuiſſet, quamuis creditori aut emptori, quod hac parte idem eſt, plene ſatisfactum ex eo pretio non fuiſſet. Neque obſtare quod dici ſolet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe.[10] Etſi enim negari in propoſito non poterat, quin emptor eſſet idem creditor, ex qua parte creditori ſucceſſerat, pignus tamen nullum ſuperaret, quod retineri poſſet, quando vt diximus tota pignoris obligatio extincta fuerat, per venditionem.[11] Semel autem perempta obligatio nunquam reuiuiſcit,[12] præſertim in pignore.[13] Nec ſi proponas redire pignus in dominium debitoris, qui bona ſua omnia obligauerat præſentia & futura.[14] Atqui rem, quæ pignoris iure obligata eſſe deſierit, etiam, ob chirographariam pecuniam pignoris loco retineri poſſe, nuſpiam ſane ſcriptum eſt.[15] Sed tamen illa me ratio fortior à ſententia reuocauit, quod cum debitor pignus redemit ab emptore, ſiue intra ſemeſtre tempus, ſiue poſt ſemeſtre ex iuſta aliqua cauſa adeóque ſola iudicati poteſtate,[16] recurrit dominium ad debitorem,[17] idque non quaſi ab emptore nouum ius recipiat, in quem dominium tranſtulerat, ſed quia res redeat in priſtinam cauſam ſoluta venditione.[18] Quod cum eueniat, pignus quoque quod extinctum putabatur, reuiuiſcit, aut potius perinde habetur ac ſi nunquam extinctum fuiſſet.[19] Quidni verò, Cũ, etſi ex noua alia cauſa pignoris acquiſitio reuocaretur, idem eſſet. Neque enim dominij acquiſitio aliter extinguit omnino ius pignoris, quam ſi ſit omnino irreuocabilis.[20] Inde ergo fit, vt pignus deſinat eſſe ſublatum per venditionem quæ in eo eſt,[21] nunquam facta fuiſſe videatur.[22] Quid ergo? Manet ſublatum duntaxat quatenus ſolutum eſt quod debebatur.[23] Itaque ſi ſolutum ſit duntaxat pretium quod ex venditione redactum fuerat, cum plus creditori deberetur, & emptor non tantum per emptionem, ſed etiam per ceſſionem in creditoris iura ſucceſſerit, non aliter cogendus eſt rem reddere, quam ſi ei debitum totum offeratur, quia res in eam cauſam redit in qua fuiſſet, ſi ante venditionem debitor pignus luere voluiſſet. Quo caſu aut dubie creditor etiam ob chirographariã pecuniam pignus retiriere potuiſſet.[24] Multo magis pro debito pignoratitio quouſque ſolutum integrum fuiſſet.[25] Vna hæc differentia eſt, quod vno caſu pignus luitur, alio redimitur. Sed eadem hoc caſu poteſtas eſt luitionis & redemptionis.[26] Euenit autem in hac ſpecie quod mirum eſt, vt ceſſio quæ ab initio non valuit ratione pignoris, tanquam facta ex interuallo & eo tempore quo nullum creditori ius pignoris ſupererat,[26] conualeſcat redintegrato pignore, qui in eam cauſam peruenit à qua incipere potuit. Alioqui nullum ius ex ceſſione tranſlatum eſſet. Nam ius quod antea creditor habuiſſet pignoris retinendi etiam ob chirographariam pecuniam, non potuit cedi ab eo qui ceſſionis tempore iam deſierat poſſe retinere, cum deſiiſſet poſſidere.[27] *Atque ita* Senatus tandem pro emptore eodemque creditoris ceſſionario pronunciauit, non eſſe cogendum illum rem reſtituere, tametſi venditionis pretium integrum offerretur, ni totum ipſum debitum cum acceſſionibus præſtaretur.[28] Etſi enim non cum debitore res erat, ſed cũ Titio, qui à debitore poſt ſubhaſtationes emerat, abſurdum tamen videbatur meliorem eſſe cauſam Titij quam debitoris, cum is à debitore comparaſſet, ac in ipſius locum ſucceſſiſſet.[29] *Ita Senatus* in cauſa N. Ludouici de Coyſiaz, & Ioannis Gaudinon, clariſſimorum Aduocatorum, Prid. Id. Iul. 1595.

1 *L. ſicut. §. non videtur. D. quibus mod. pig. vel hyp. ſoluit.*
2 *d. §. non videtur. l. ſi conſenſit, 7. iunct. l. praced. eod.*
3 *Ex reg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*
4 *L. Modeſtinus 76. D. de ſolut.*
5 *L. 4. l. ſi ob cauſã 13. C. de euict. l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pigno. capt. ſit.*
6 Debitor enim non creditor dominus fuit, *l. cum & ſortis 55. §. 1. D. de pignor. act.*
7 *L. à Diuo Pio. 15. §. ſed ſi emptor. D. de re iudic.*
8 *L. penult. §. 1. ff. de excep. rei. iudic. l. neque pignus 45. de regul. iur.*
9 Cum fieri nequeat, vt quis ſit ſui ipſius debitor & creditor. *l. debitori 50. D. de fideiuſſ.*
10 *. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*
11 *d. l. pen. §. 1. ff. de excep. rei. iudic. d. l. ſi conſenſit 7. & l. ſeq. §. non videtur. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*
12 *L. qui res 98. §. arcem. D. de ſolut.*
13 *L. ſolutum 11. §. 1. ff. de pign. act. l. nouatione [illegible]. ff. de nouat.*
14 *L. vlt. C. de remiſſ. pignor.*
15 Titulus enim ille, *Etiam ob chirogr. pecun.* loquitur de retinendo pignore, non autem de retinenda re quæ deſierit eſſe obligata.
16 Sufficit enim res iudicata, cùm pro veritate habeatur, *vulg. l. res iudicata 208. de reg. iur.*
17 *L. 2. l. cum re 6. & ſeq. C. de pact. int. emp. & vendi. l. in bello 12. §. ſi quis ſeruum, & ſeq. l. ſi à patre 15. ff. de captiu & poſtlimin.*
18 Nulla ſiquidem retrouenditio requiritur, vt in *l. voluntate 10. D. quibus modu pign. vel hypoth. ſoluit.* * & luitio iſta pignoris non tam eſt iuris noui acquiſitio ex parte debitoris, quàm extinctio iuris quod emptori fuerat quæſitum ex ſubhaſtatione.
19 Quia nec videtur extinctum, quod non durat extinctum, *d. l. pen. § 1. ff. de except. rei iudi. l. ſi pro parte 10. §. verſum, ff. de in rem verſ.*
20 *D. l. pen. §. 2. l. debitor, 59. D. ad SC. Trebell.*
21 Quia poteſtas redemptionis tollit intellectum emptionis & acquiſitionis, *arg. l. ſi patron 51. §. vlt. eod. tit.*
22 quoniam hypothecaria illam perpetuam conditionem habet ſi non ſit ſolutum debitum *l. grege 13. §. etiam, ff. de pign.*
23 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*
24 *L. quamdiu 6. C. de diſtract. pignor. l. vlt. C. ſi antiq. cred. pign. vend.*
25 Vt in ſpecie *d. l. in libello 12. §. ſi quis ſeruum & ſeq. l. ſi à patre 15. D. de capt. & poſtlim.*
26 *Vt dixi nu. 4. ſupr. ex l. Modeſtinus 76. ff. de ſolut.*
27 Naſcitur enim ex poſſeſſione retentio, *l. 1. D. de pignor. l. ſi in area 33. D. de condict. indeb. l. debitor 40. in fin. D. de pignorat. action.*
28 *Ex d. l. quamdiu 6. C. de diſtr. pignor. l. 2. C. debit. vendi. pig. imped. non poſſ. cum ſimilib.*
29 *Ex reg. Liuinius 156. §. plerumque, l. quod ipſis 143. de reg. iur. L. 3. in fin. D. de pignor.* vbi eſt textus elegans. *l. iudicialis 29. in fin. de except. rei iudicat.*

DEFI

DEFINITIO XXX.

Etiam qui iuſſus eſt recepto venditionis pretio pignus reddere, poteſt nihilominus rem retinere pro alio debito, etiam pro quo non fuerit illa res vnquam obligata, tanquam qui hac parte ſucceſſerit in ius creditoris.

CVm inter debitoré & pignorum emptorem controuerteretur, an debitori redimere volenti emptor rem reſtituere deberet, Senatus pronunciauerat pro debitore, & emptorem condemnauerat, vt vacuam pignoris poſſeſſionem redderet, accepto viciſſim à debitore pretio venditionis. Si in executione iudicati emptor probet ſibi quid aliud deberi, cuius nomine res illa fuerit antea obligata, non prius cogendus eſt rem reſtituere, quam omnino ſit ei ſatisfactum. Senatuſconſulti enim auctoritas iuris auxilium, de quo neque dum cognitum, neque pronunciatū fuit, non excludit. [1] Sed etſi nouum debitum quod petitur tale eſt, vt pro eo nūquam res obligata fuerit: Idem tamen iuris eſt propter regulā quæ habet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe. [3] Atqui, inquies, numquam fuit res illa obligata emptori, quia priuſquam ad emptionem accederet, nihil omnino iuris nec vlla in re, nec ad rem habuit, poſt emptionem verò cùm dominus eſſe cæperit, non ſolum pignoris ius nullum habuit, ſed & deſiit habere poſſe. [4] Verùm reſpondeo emptorem pignoris, licet pro qua parte emptor eſt, ſuccedat in locum debitoris non creditoris, [5] tamen quatenus ſoluit pretium creditori, eatenus in creditoris iura videri ſuccedere, ſi quando contingat rem ab eo auferri? [6] Ex eáque cauſa fieri iurium ceſſionem neceſſariam, quorum poteſtate ad venditionē deuentum eſt, Itaque ſi creditor fuit pignoratitius, qualem eſſe neceſſe eſt priuſquam ad venditionem perueniri poſſit, [8] eodem iure cenſeri emptor debet cùm pignus redimitur, [9] & conſequēter etiam ob chirographariā pecuniam, ſiue ſibi debitam, ſiue creditori qui pignus diſtrahi curauit, pignus poterit retinere. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. quamdiu 6. C. de diſtr. pignor l. 1. C. debit. vind. pignor. imped. non poſſe l. 1. & pen.* ' *ſi vendit. pign. agat.*

2 Ne alioqui ſententia noceat ei pro quo iudicatum fuit, quod ſane abſurdū euidēter & iniquū eſſet, *l. euidēter 16. D. de except. iudic.*

3 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſe.*

4 Cū nemini poſſit res ſua eſſe obligata. *l. ne 45 pignus 45. de reg. iur.*

5 Vt dixi *Defi. praced. num. 5. ex l. 4. & l. ſi ob cauſam 13. Co. de euict.*

6 *L. 3. verſ. ſi tamen, D. de diſtract. pignor.*

7 Cum ex ea ceſſione nullum diſpendium & incommodum creditor ſentiat, *arg. l. tu creditor 38 D. de euict.*

8 Neque enim poteſt vllo caſu creditor petere diſtractionem bonorum debitoris, quin prius acquirat ſibi in iis ius aliquod pignoris aut conuentionalis, aut prætorii, aut iudicialis, *tot. tit. C. de prætor. pignor. & tit. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

9 Id eſt haberi debet pro hypothecario creditore, *d. l. 3. D. de diſt pign.*

10 *Ex d. tit. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti ob litem motam, vel ſine cauſa ſuſceptam à tertio temerario litigatore, & quibus factum debitoris cauſam non dederit, non ſunt imputandi debitori, nec ab eo auferendi.

AN ergo ſi quis tertius venditioni pignoris intercesſerit & ex ea cauſa creditorem ſumptibus litis onerauerit, competet emptori qui in creditoris locum ſucceſſit ius retentionis quouſque ſumptus illi reſtituti ſint? Minimè, quia neque debiti, neque debitoris occaſione ſumptus illi facti ſunt, ſed per calumniam, aut imperitiam eius, qui pignoris diſtractionem nullo iure voluit impedire. [1] Satiſque creditori eſſe debet, eive qui in eius locum ſucceſſit, quod earum expenſarum condemnationi obnoxium habeat temerarium illum interceſſorem. [2] Neque diſtinguemus, an de interceſſionis iure vel iniuria quicquam adhuc pronunciatū ſit necne. aut an interceſſor ad eos ſumptus condemnatus ſit an non? Semper enim verum eſt creditorem non habere de quo conqueratur, præterquam de illo ipſo qui male interceſſit, aut de iudice ſi ad improbi litis ſumptus eum non condemnauerit. [3] Cæterum neque interceſſoris, neque iudicis factum & iniuriam nocere æquum eſt debitori, cui nihil hac parte imputari poteſt. [4] Quid ergo ſi debitor ipſe venditionem impedire tentauerit, & fuerit condemnatus etiam ad expenſas litis? Nemo dubitat quin earum quoque expenſarum nomine ſalua emptori eſſe debeat retentio, ſi is in omnia creditoris iura ſucceſſerit. [5] Idem eſt ſi non debitor, ſed ipſius tutor aut curator, aut procurator, aliúſue adminiſtrator litem perperam intulerit. Dummodo non ſit ille proprio, vt plerumque fit & fieri debet, [6] nomine ad eas expenſas condemnatus. [7] Tunc enim eius debiti cauſa, quod aliud debeat, quam qui pignus redimere vult, retineri rem obligatam rationis non eſt. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Debet autem ſua cuique temeritas & calumnia damnoſa eſſe non alteri, *l. factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de regul. iur.* Maxime quantum ad ſumptus litis, quorum condemnatio non ſolet irrogari niſi temere litiganti, *l. eum quem temere 79. D. de iudic.* Dixi *Defin. 1. ſupr. Si plur. vna ſent. fuer. condemn.*

2 *Dict. l. eum quem temere .. properandum 13. §. ſiue autem alterutra, Cod. eod. l. qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 2. l. Petitor. 30. D. de liber. legat.*

3 *D. §. ſiue autem alterutra.*

4 *L. ſi per impudentiam 51. D. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuſſ.* Aliud ergo eſſet ſi ſumptus illi facti eſſent inter creditores ob litem inter eos de mutuo iure, & ordine pignoris inſtitutam. Tunc enim ſumptus illi cederent damno debitoris etiam inauditi, tanquam qui iis cauſam dediſſet ob moram in ſoluendo contractam, vt dixi *Defin. 9. ſupr. & Defin. 30. ſupr. de diſtract. pignor. & Defin. 1. ſup. debit. vendit. pign. imped. non poſſ.*

5 Vt ſcilicet eadem in omnibus cauſa ſit emptoris, quæ fuit auctoris, *l. quod ipſis 143. l. iniuſtum 156. §. plerumque, de regul. iur.*

6 *Ex vulg. l. non eſt ignotum, C. de admin. tutor.*

7 Nec enim iudicati executio ſolet dari in tutorem, niſi cum idipſum in ſententia nominatim comprehenſum eſt, *l. 1. §. vlt. l. 2. D. de admin. tutor. l. pen. D. quand ex fact. tutor.*

8 Ille enim *tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.* intelligendus eſt de pecunia illa chirographaria, quæ ab eo ipſo debeatur qui vult pignus repetere, non quæ ab eo ipſo debeatur qui vult pignus repetere non quæ ab alio, *arg. l. pen. D. de compenſat. l. eius, C. eod.*

DEFINITIO XXXII.

Annus, cuius fructus pro rata temporis diuidi debent inter emptorem & debitorem redimentium pignora, currit à die addictionis & expeditionis.

CVm pignora ſub haſta vendita redimuntur, ſiue iure ordinario, & intra tempus ſtatuto præfinitum, [1] ſiue iure extraordinario petita aduerſus lapſum temporis in integrum reſtitutione ex iuſta aliqua cauſa, [2] ſi de fructuum illius anni quo redemptio fit diuiſione quæratur, ſiue ante, ſiue poſt eorum perceptionem, diuidi eos oportet pro rata temporis inter emptorem & creditorem, eúmve qui ius habeat à creditore. [3] Annus autem computandus eſt ex die quo addictio quam expeditionem vocant, facta eſt, quoniam ab eo demum die fructus ad emptorem dominij iure ex ſtatuto noſtro pertinent. [4] Cum tamen ea portio quæ emptori competere poterat minima eſſet, vt puta duodecima, verēdúmque videretur ne in fructibus percipiendis ea diuiſio rixā prouocaret, æquiſſimum putauit Senatus, vt fructus illi certa pecuniæ quantitate æſtimarentur, non ad modum vſurarum ſortis pretij, ſed æſtimatis arbitrio boni viri, & paulo pinguius ipſis fructibus. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Ludouici de Coyſiaz, & Ioannis Gandinon, Aduocatorum. 6. Nou. Aug. 1595.

1 Hoc eſt, intra ſemeſtre, de quo ſcripſimus *Defin. 1. ſup. hoc tit.*

2 Vt dixi *Defin. 11. num. 2. ſupr.*

3 *Arg. l. fructus 7. §. Papinianus, alias l. diuortio, D. ſol. matr.*

4 Nec enim ante id tempus quicquam iuris habet emptor in pignore vendito, cum neque prius ſublatum videatur vinculum pignoris quam ſoluta ſit ab emptore pecunia, *l. à Diuo Pio 15. §. ſed cum emptor. C. de re iudic.*

5 Quorum ſcilicet incertitudo facit, vt nihil prohibeat eos ex euentu excedere legitimum modum vſurarum. *l. ſi ex pactione 14. C. de vſur.* Iunge *l. oleo 13. eod.*

TIT. XXI.

SI VNVS EX PLVRIB. HÆRED. debit.

DEFINITIO I.

Vnus ex cohæredibus debitoris non poteſt obiicere exceptionem diſcuſſionis ne quidem pro parte cohæredis.

EX pluribus debitoris hæredibus ſi vnus hypothecaria in ſolidum conueniatur,[1] exceptionem non factæ excuſſionis pro parte cohæredis obiicere non poteſt. Neque enim pro ea parte tertij poſſeſſoris iure cenſeri debet, qui ipſius debitoris pro parte hæres eſt, licet perſonalis obligatio inter eos ex lege duodecim tabularum pro hæreditariis portionib. diuidatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. ſupr. de pignor. & SC. 3. inf. Si aduerſ. credit. prætér. opin.

1 Quomodo poteſt vtique conueniri, cum hypothecaria ſemper & omni caſu ſit indiuidua, *l. rem hæreditariam* 65. *D. de euict.* Excepta illa tacita quam Iuſtin. induxit pro legatis *in l. 1. C. commun. de legat.*

2 Imo cenſendus eſt iure debitoris cuius perſonam ſaltem pro parte repræſentat, cum iura omnia & actiua & paſſiua tranſeant in hæredem, *l. vlt. & tot. tit. Cod. de hæred. action.*

3 L. 1. & 2. vbi gloſſ. & DD. C. *hoc tit. l. 1. C. ſi cert. petat.* Itaque hic titulus manet incorrectus etiam poſt *Auth. hoc ſi debitor.* C. *de pignor.*

DEFINITIO II.

Quantum interſit an vnus ex hæredibus debitoris conueniatur, an vnus ex hæredibus creditoris agat hypothecaria in ſolidum.

NOn quemadmodũ vnus ex pluribus debitoris hæredibus ſit totum fundum pignoris obligatum ſolus poſſideat conueniri hypothecaria in ſolidum poteſt.[1] Ita ex contrario vni ex hæredibus permittendum eſt, vt in ſolidum agens hypothecaria,[2] totum debitum conſequatur, ſi non cæteri cohæredes cõſentiant aut abſint, & caueat de rato is, quo ſolutionem totius debiti petit. Etſi enim ſingulis hæredib. creditoris hypothecaria actio in ſolidum competit,[3] vt pote, quæ ſui natura non magis diuidua ſit, quam ius ipſum pignoris,[4] ſolutio tamen, per quam hypotheca diſſoluitur,[5] commodam recipit diuiſionem ſi conſiſtat in pecunia numerata,[6] nec nouum eſt, vt in ſolidum agatur, partis autem ſolutio fiat.[7] Et ſane fieret iniuria cæteris cohæredibus, ſi ſolutio totius debiti vnĩ facta liberationem contra omnes pareret,[8] niſi fuerint illi in mora debiti, accipiendi.[9] Nam & eadem iuris ratio facit, vt ſi vnus ex cohæredibus creditoris ſuam tantum debiti partem perceperit non ideo prohibeantur cæteri per hypothecariam totũ fundum auocare, ne alioqui afficiantur iniuria, dummodo debitori offerant quod ille ſoluit cohæredi.[10] Diximus, *ſi non fuerint illi in mora accipiendi debiti*: quia ſi per eos ſtet quo minus debiti partem hæreditariam accipiant, permittendum eſt debitori, vt totius pignoris luendi gratia totum debitum ſoluat ei ex creditoris hæredibus, qui in ſolidum agit hypothecaria.[11] Neque enim pignoris partem luere debitor cogitur, ſi totum debitum reddere paratus ſit, ſicut nec creditor pignoris partem erat accepturus.[12] Niſi qui remedij loco malit inducere, vt pro cohæredum abſentium portionibus ſiue in mora debiti accipiendi fuerint ſiue non, fiat obſignatio, quæ & illorum & debitoris ius æquè tueatur.[13] Quid enim ſi nec totum debitum accipere volet ex cohæredibus, qui hypothecaria in ſolidum experitur?[14] Eo ſaltem caſu omnino neceſſarius erit vſus obſignationis.[15] *Ita Senatus* pro Iacobo Durand. contra Peronetam Talon, 8. Cal. Dec. 1592.

1 L. 1. & 2. *C. hoc tit.*

2 Nam & hypothecaria eſt indiuidua ex parte agentis non minus quam ex parte illius qui conuenitur, *d. l. 2. C. hoc tit.*

3. *Dict. l. 1.*

4 *L. rem hæreditariam* 65. *D. de euict.*

5 *L. item liberatur* 6. *ff. qui potior. in pign. hab.*

6 Cum pecunia recipiat commodam diuiſionem, *l. ſtipulationes non diuiduntur* 72. *ff. de verb. oblig.*

7 *Vt in l. in executione* 85. *§. in ſolidum, eod. tit. de verborum oblig.*

8 Fit enim pauperior qui amittit debitorem, *l. 1. §. ſciendum & §. ſed ſi debitorem*, D. *de donatio. inter virum & vxor.* ſicut & locupletior fit, qui liberatur à creditore, *l. ſi pupilli* 16. D. *de ſolutionib.*

9 quo caſu neceſſe eſt, vt alius qui partem ſuam recipere vult, recipiat totum, vt poſſit liberare debitor pignus, quod pro parte liberari non poteſt. *d. l. in executione. §. pen.*

10 *L. ſolutum* 11. *§. ſi creditori, D. de pign. act.*

11 Eſt enim iniquum, non poſſe ſolidũ ſoluere illum, quem prætterea patitur in ſolidum conueniri, *l. quod autem* 6. *§. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

12 Scripſi *Defin. ſupr. de pign.* Facit *l. ſi quis aliam* 46. *ff. de ſolution. l. 1. §. ſed ſi duo. l. ſi plures* 14. *l. ſi duo* 22. D. *depoſit.*

13 *Argum. d. l. 1. §. ſi pecunia* 36. iunct. *l. ei apud quem* 5. *in fin. D. depoſit.*

14 Ne ſcilicet cohæredibus ſuis teneatur, *l. hæredes* 25. *§. idem iuris eſt. & ſeq. D. famil. ercisc.*

15 Obſignatio enim verus & legitimus modus eſt tollendæ obligationis, cum aliqua de cauſa impeditur ſolutione, alioqui nulla ratio ſuperſit debitori acquirendæ ſibi liberationis, *l. acceptam* 19. *C. de vſur. l. obſignatione*, 9. *C. de ſolut.*

DEFINITIO III.

Etiamſi omnes creditoris hæredes litem conteſtati ſint ſuper hypothecaria, ſingulis tamen ſolui niſi pro parte non poteſt.

AT quid ſi omnes creditoris hæredes ſimul hypothecaria egerint, & litem conteſtati ſint? An non vni ex iis totum debitum ſoluere debitor tutò poterit? Minimè. Quamuis enim ex plurib. litis conſortib. ſinguli poſt conteſtationem agere in ſolidum poſſint,[1] non ideò tamen ſolutionem accipere in ſolidũ ſinguli poſſunt. Aliud enim eſt ius agendi aliud ſolutionem accipiendi, vt videre eſt in procuratore ad litem dato, qui agere quidem poteſt, ſolutionem vero accipere non poteſt,[2] cum nec ſpeciale mandatum habeat, nec generale.[3] Itémque in eo, qui ſolutionis cauſa obligationi adiectus eſt: qui ex contrario ſolutionem accipere poteſt, agere vero non poteſt.[4] Eadem verò igitur hoc etiam caſu obſeruanda erunt, quæ ſi non omnes litem conteſtati fuiſſent.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 L. 2. *C. de conſort. eiuſd. lit.*

2 *L. hoc iure* 86. *ff. de ſolut.*

3 *L. vero procuratori* 12. *eod.*

4 *L. cũ qui ita* 56. *§. qui ſibi. ff. de verb. oblig. l. cui recte* 10. *ff. de nouat.*

5 Neque enim litis conteſtatio facta omnibus facit poteſtatem ſingulis accipiendæ in ſolidum ſolutionis, ſed tantum litis in ſolidum perſequendæ.

DEFINITIO IV.

Caſus, in quo executio ab vno ex pluribus creditorib. hæredibus malè cœpta, confirmatur in totum citra iniuriam poſſeſſoris pignorum conuenti per hypothecariam.

DEceſſerat mater ſuperſtitibus duobus maſculis & filia: quorum illi iam inde multis ab annis abeſſe proponebantur, hæc vero domi retenta, pro dotis maternæ repetitione Seruianam exercuerat aduerſus tertium pignorũ poſſeſſorem, quaſi ad eam ſolam tota matris hæreditas pertineret. Poſtea lite pendente melius conſulta.[1] dixerat agere ſe non ſuo tantum nomine, ſed etiam fratrum abſentium. Oblata quoque cautione de rato,[2] in eamque rem petebat dari ſibi bonorum vtriuſque abſentis fratris curationem, quippe quam non minus fœminis quam maſculis, adeoque etiam impuberib. dari obtinuit,[3] tanquam quæ ſucceſſionis ſpe potius quã adminiſtrationis iure deferatur.[4] Cum quæreretur an executio confirmari poſſet, quam nõ niſi pro indebito facere ſoror potuerat, quæ pro parte tantum hæres ſolidam dotem exigebat,[5] nulla dum emiſſa per fratres teſtificatione voluntatis, an hæredes matris eſſe vellent. pro portionibus hæreditariis,[6] placuit temperamentum vt executio quidem confirmaretur, at non tam cœpta, quam perficienda. Nec in ſolius ſororis commodum, ſed in fratrum quoque abſentium vtilitatem data ſorori bonorum vtriuſque fratris

curatione

curatione & quaſi ex iure poſtea quæſito, ob eamque cauſſã facta relatione ad tempus perficiendæ, non ad tempus cœptæ executionis. Verba autem iudicati hæc fuerunt, *que l'execution encommencée ſera continuée parfaite & parachevée au nom & profit tant de ladite demãdereſſe que de ſes freres abſents*, non qualia vulgo eſſe ſolent, *que l'execution de ſa part encommencée*. Non enim poterat confirmari executio per ſororem male cœpta proprio nomine, niſi quatenus in eo eſſet, vt bene quandoque perficeretur. Quamquam illa etiam ratio confirmandæ executionis ſuberat, quod ab initio potuerat ſoror tanquã coniuncta perſona pro fratribus agere & exequi etiam ſine mandato, ſi modo parata fuiſſet cauere de rato.[7] Item quod poſſeſſor, qui executioni interceſſerat, fratrum abſentium & vitam & abſentiam, quam ſoror iurato adfirmauerat negaſſe conuincebatur, atque ita ſororis in ſolidũ agentis ius, quantum in ſe fuerat, confirmaſſe. Nullis enim fratribus ſuperſtitibus, cui alij quam ſorori poterat ius eſſe totius dotis maternæ in ſolidum exigendæ?[8] Nec proinde amplius poterat iuuare ſe ex poſitione negata, ne quidem ex pœnitentia, quæ tamen hic nulla fuerat ſecuta. *Sine die.*

1 quamdiu enim non repudiarũt coheredes, qui adire poſſunt, non poteſt alius coheres qui addit agere, niſi pro ſua parte, *l.2. D. ſi pars hær. pet.*

2 *Iuxta l. ſed & hæ perſonæ 3. D. de procur.*

3 Inuita ſane iuriſpendia, cum curatio quælibet ſit officium virile, à quo mulieres omnes arceatur, *l.2* vbi Dec. *de reg. iur.*

4 Vt dixi *Defin. 1. ſup. de curat. furioſ.*

5 Vt proinde non poſſet videri facta executio pro debito, niſi ex parte. Nec tamen poterat pro parte valere, & pro parte non valere, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum*, vbi Bartol. *de condict. indeb.* quia executio quælibet eſt facti, facta vero omnia ſunt indiuidua.

6 Quæ tamen teſtificatio voluntatis erat neceſſaria, cum nemo ignorans vel inuitus fiat hæres matris, *l. nec emere 16. C. de iur. delib.* Nec enim fœminæ habent ſuos hæredes, *l.4. §. ad teſtam. D. de bonor. poſſ. contr. tab.*

7 *d. l. ſed & hæ 36. D. de procurat.*

8 Siue proprio, ſiue adcreſcendi iure, *l. vnic.* vbi omnes *C. de his qui ant. quand. non petent. part.*

TIT. XXII.

DE IVR. DOMIN. IMPETR.

DEFINITIO I.

Iuſtiniani conſtitutio, de iure dominij impetrando, non eſt abrogata, quamuis eius rarus ſit vſus, quia pignoris diſtractio eſt expeditior.

ETsi rariſſimè, aliquando tamen Iuſtiniani conſtitutione vtimur, quæ creditori ius dominij impetrare volenti certam & accuratam formam præſcripſit. Neque enim apud nos ſtatutum vllũ eſt, aut ius aliud municipale & conſuetudinarium, quod Iuſtinianeam illam legem abrogauerit. Quanquam ſolemnitates in eam rem præſcriptas pro locorum diuerſitate & moribus aliter atque aliter obſeruari iam olim interpretes tradiderunt,[1] ideo fortaſſe, quod creditori longe commodius ſit pignus diſtrahere & emptorem ſubiicere, qui ſi alius non inueniatur, ipſe emere poteſt.[2] Sane pignori perpetuo incumbere cogi non poteſt, nec ſi ita conuenerit, ſaltémque trina denunciatione præcedente ius habet vendendi pignoris, ni debitum ſoluatur.[3] Præterquam ſi talis conuentio proponatur, quæ faciat, vt creditori aliqua vtilitas pignoris conſtet circa diſtractionem, veputa ſi antichreſis contracta ſit.[6] Nam quod dici ſolet inutile pignus eſſe, quod diſtrahi nequit,[7] ad hanc pignoris ſpeciem non pertinet, quæ in vicem legitimarum vſurarum fructum pignoris acquirit creditori.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Iul. 1590.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*

2 quod autem non immutatur, cur ſtare prohibeatur, inquit *l. ſancimus 17. C. de teſtamen. l. præcipimus 32. in fin. Cod. de appellat.*

4 In vicẽ ſcil. extranei emptoris, *l.2. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit.*

5 *L. ſi conuenerit 4. D. de pignor. act.*

6 Quo contractus genere permittitur creditori, vt fruatur pignore, quemadmodum è contrario debitor fruitur pecunia creditoris, *l. ſi is qui, 11. §.1. D. de pign. l. ſi pecuniam 33. D. de pign. act.*

7 *dict. l.4. cum ibi not. de pignor. action. l. mulier. 12. Cod. de diſtr. pign.*

8 Non enim inutile dici poteſt pignus, quod fructuum locum & commodum adfert creditori longe *Defin. 6. infr. tit. ſequent.*

TIT. XXIII.

DE PACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Pactum commiſſorium regulariter in pignoribus improbatum quibus caſibus cenſeatur approbatum.

PACTVM legis commiſſoriæ[1] in pignoribus, quod olim valebat & proprio cõtractus genere fiducia dicebatur, ſi contracta fiducia mancipatio facta eſſet,[2] hodie generaliter improbatum eſt quoties pretij loco datur ea ipſa quantitas, pro qua de pignore conuenit: quod ea ratione plerumque fraus legitimis vſuris fieri ſoleat.[3] Cui conſequens eſt, vt valeat pacto, ſi conuenerit vt in caſum non ſolutæ ad diem pecuniæ, & eo dæmum tempore res obligata iuſto pretio æſtimetur.[4] Sed & frequentiſſimo noſtrorum errore receptũ eſt, vt valeat, ſi non in ipſa pignoris conſtitutione, ſed ex interuallo facta ſit: hactenus nimirum, vt exceptionem pariat nõ actionem.[5] Item ſi non inter debitorem & creditorem interceſſerit, ſed inter debitorem & tertium, puta fideiuſſorem,[6] quaſi ſolo creditoris odio potius, quam iuris ratione aliqua ſit improbandum,[7] quod tamen ſi iuris rationem inſpicias longe aliter ſe habet. Nam vt fiduciæ contractus aboleretur, fecit quidem odium creditorum, quorum fraudibus creſcebat, vt Conſtantinus ait, legis commiſſoriæ aſperitas.[8] Sed vt nulla contracta fiducia pactum hoc in pignoribus non valeat, illa ſemper ratio fecit, quæ needum ſublata eſt, quod pignoris datio legitimus modus nõ ſit dominij trãsferẽdi:[9] in eamque rẽ omnino neceſſarius ſit vſus vẽditionis alteriuſve cuiuſlibet alienationis.[10] Illud ſane inter omnes conſtat, pactum hoc iureiurando non confirmari,[11] quamuis ad euitandã periurij exceptionẽ neceſſaria ſit abſolutionis impetratio.[12] *Ita Senatus* 4. Cal. Decẽb. 1588. & 4. Id. Nouẽb. 1592.

1 Sic enim noſtri appellant, & male. Perinde enim eſt, ac ſi quis diceret pactum pacti commiſſorij, vt docui pluribus *Decad. 21. ſde error. Pragm.*

2 Vt tractat. Paul. in libris ſentent. *de leg. commiſ.* vbi Cuiac. poſt Iſidor. *l.5. Etymolog.*

3 Id enim eſt quod ait, *l. vlt. C. hoc præcipue commiſſoriæ pignorum legis creſcit aſperitas.*

4 *Ex l. ſi fundus 16. §. vltim. D. de pignor.* Quia, vt lex ait, videtur hoc caſu facta venditio ſub conditione.

5 *Ex l. 34. D. de pign. act.* vbi Bart. & Guid. & Pap. *decis. 6.* Bart. *ad l. Caliſto. alias l. quamuis 45 de ſolut.*

6 *Ex l. vlt. in princ. D. de contrah. empt.*

7 Vt & alia multa odio creditorum fœneratitiorum ſunt conſtituta, *l.3. C. de vſur. l.1. cum ibi not. C. ſi aduerſ. credit.*

8 *d. l. vltim.*

9 Quia pignus non eo animo datur, vt dominium transferatur in creditorem, *l. cum & ſortis 35. §.1. D. de pignor. act.*

10 Dicitur enim alienatio actus omnis, per quem transfertur dominium, *l.1. C. de fund. dotal.*

11 Scilicet quantum ad validitatem contractus, ſed tantum quoad obſeruationem, Bart. *in l. ſi quis pro eo 56. numer. 10. D. de fideiuſſ.* poſt Innocent. *in c. ſignificante, per illũ text. Extr. de pignor.*

12 Imbert. de Bouenc. *in authent. ſacramenta puberum. nu. 182. C. ſi aduerſ. vendit.*

DEFINITIO II.

An pignus contractum ſit ſub lege commiſſoria, an vero facta ſit conditionalis venditio, multum intereſt? Et ordine ſcripturæ dignoſci debet.

QVid vero ſi pignus in ſolutum datum ſit ob debitum ſua die non ſolutum: Non eſt pactum legis commiſſoriæ, ſed aliud ei ſimile, quia & datio in ſolutum ſimilis eſt venditioni,[1] ideoque nec hoc caſu valet.[2] Quid tertium ſi crediderim tibi centum, & priuſquam de pignore vllo inter nos conueniret, id egerimus, vt ſi pecuniam ſua die non ſolueres, fundus Titianus mihi eo pretio emptus eſſet? Conditionalis emptio contracta videbitur, & conſequenter vale-

bit, ſicut & datio in ſolutum valeret, quæ eodem modo facta eſſet. [1] Nec quod poſtea & vltima inſtrumenti parte, vt fieri ſolet, de pignore conuenerit ad fortiorem contrahendam obligationem, contractui iam rite perfecto quicquã oberit. [4] Ergo ſpectari ordinem contractus & ſcripturæ oportebit, an pignoris conuentio præceſſerit, an ſecuta ſit, [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Iacobi d'Aymauigne, & Michaëlis Artaud, Menſe Iunij 1593.

1 *L.ſi prædium 4.C.de euiction.l.ſi quis aliam 46.D.de ſolut.*

2 *Ex l.vlt.C.hoc tit.*

3 *Argum.l.vlt.in princ.D.de contrahen.empt.l.ſi fundus 16.§.vlt.D.de pignor.* Nec enim ex commiſſoria improbata eſt generaliter, aut in venditionibus ſpecialiter, ſed tantum in pignoribus, *d.l.vlt.C.hoc tit.* quamquam etiam in venditionibus eſt odioſa, quia reſcindit ipſo iure contractum bonæ fidei, *l.Æmilius, 38.D.de minor.*

4 Clauſulæ enim acceſſoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus, *vulg.l.vlt §.vlt.D.de condict.indeb.*

5 Vt & in *l.quoties 34.D.de vſufr.l.generaliter 24.§.quid ergo, D.de fideicom.libert.* quamuis non ſemper ſoleat attendi ordo ſcripturæ, *l.cum pater 77.§.fidei tuæ,de legat.2.l.nec enim 6.D.de ſolution.*

DEFINITIO III.

Valet pactum commiſſorium in tranſactione appoſitum, maxime ſi iudicis auctoritas interuenerit.

CVm per tranſactionem conueniſſet inter debitorem & creditorem, vt ſi debitor pignus intra quadriennium non lueret, emptum illud eſſet creditori pro ea ipſa quantitate quæ debeatur, eaque tranſactio præſente & auctoritatem præſtante iudice facta proponeretur. Senatus cenſuit valere pactionem, ſiue quod ea ſit receptiſſima noſtrorum ſententia, vt pactum legis commiſſoriæ in pignoribus quoque valeat interueniente tranſactione, ſiue, quod eiuſmodi conuentio apud iudicem facta inſtar ſententiæ habere quodammodo videretur: [2] ac ſi pignus illud iudex creditori in ſolutum addixiſſet, quomodo addicere haud dubie poterat, ſi intra præſtitutum tempus debitum non ſolueretur. [3] Præſertim cum ſuper eo tranſactum fuiſſet quod creditor ob non ſolutum debitum ſibi addici pignus poſtulabat, debitor contra negabat, poſſe creditorem pignus vendere, aut vt ſibi addiceretur, poſtulare, cum ab initio non conueniſſet. Vterque male. Neque enim cogendus erat creditor, qui ſimpliciter pignus acceperat, vt rem pignoris iure retineret, ſi non ex conuentione prohibitus eſſet, ne pecuniam ante certum tempus peteret. [4] Neque rurſus ob id ſolum, quod in debiti ſolutione debitor ceſſaſſet, addictionem pignoris poſtulare creditor poterat, nulla præcedente in eam rem conuentione. [5] Debuerat igitur creditor petere, vt debitori ad ſoluendum dies diceretur, quo elapſo liceret ſibi pignus vendere, aut tanquam addictum dominij iure retinere. [6] Nam etſi conueniſſet, ne pignus vllo modo diſtraheretur, adhuc tamen diſtrahi poſſet non ſoluente debitore, ſi modo trina præceſſiſſet denunciatio. [7] In propoſito autem eo magis æquum erat conuentionem valere, quod interuenerat auctoritas iudicis, ad cuius etiam officium pertinet, vt pignus æſtimet, quoties per debitoris moram fit, vt pro debito pignus addici, eiuſque dominium impetrari neceſſe ſit. *Ita Senatus* pro Margareta Cordier, contra Amedeum. Louys, 4. Id. Maij 1590.

1 Crauet.*conſ.145.num.19.* poſt Iaſ. *in l.quamuis 39.in fin.C. de tranſaction.* Fulgoſ.*conſ.168.incip.facta fuit quadam tranſactio.* Fauore nimirum tranſactionis & odio litium, quaſi honeſtus ſit modus quilibet diſcedendi à lite, *argum.l.4.§.1.D.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.*

2 Noſtra cum facimus, quibus noſtram auctoritatem impertimur, vt ait Iuſtin.*in conſtit.de confirm.D.*

3 *Ex l.vlt.& tot.tit.C.de iur.domin.impetr.l.vlt.C.ſi in cauſ.iudic.pignor.capt.ſit.*

4 *L.ſi conuenerit 4.D.de pignor.act.*

5 Multæ enim ſolemnitates interuenire & præcedere debent, antequam ad pignoris addictionem deueniri poſſit, *dict.l.vltim.C.ſi in cauſ.iudic.& dict.l.vlt.& tot.tit.C.de iur.domin.impetr.*

6 *Iuxta l.debitoribus 31.D de re iudic.*

7 *dicta l.4.D.de pignor.act.* Vide Paul.*lib.2.Sentent.5.§.2.& lib.5.tit.33.de leg.commiſſ.§.5.*

DEFINITIO IV.

Pactũ commiſſorium adhibitum in fauorem fideiuſſoris valet, & clauſula conſtituti in eo adhibita, ex nunc prout ex tunc, operatur etiam in præiudicium tertij, cui interim ius quæſitum eſt.

CRediderat tibi centum Titius, & ego pro te fideiuſſeram: tum inter nos conuenerat, vt ſi prout centum illa me ſoluere oporteret, emptus mihi eſſet eo pretio fũdus tuus Sempronianus, obligatis etiam in caſum euictionis omnibus bonis tuis cum clauſula conſtituti, additis ſæpiuſque repetitis his verbis, *ex nunc prout ex tunc, & contra, ex tunc prout ex nunc.* Priuſquam vrgeret me Titius ad ſolutionem, vendideras Mæuio prædium ex iis, quæ mihi generaliter erant obligata. Poſtea coactus Titio ſoluere, fundi Semproniani poſſeſſionem, quaſi exiſtente venditionis conditione commiſſaque lege apprehenderam. Quo poſtmodum euicto cum agerem hypothecaria in prædiũ Mæuio venditum, Mæuius vero ſe potiorem diceret, quærebatur vter potior eſſet? Faciebat pro Mæuio, quod licet ex recepta noſtrorum ſententia pactum legis commiſſoriæ etiam in pignoribus valeat fauore & commodo fideiuſſoris, [1] prius tamen quam venditionis mihi factæ lex commiſſa eſſet, acquiſitum fuerat ei prædiũ. Nec videbatur retrotrahi poſſe conditio aut effectus venditionis vel clauſulæ conſtituti in præiudicium iuris medio tempore quæſiti tertio, [2] vtpote non exiſtente habili termino, à quo. [3] Ego contradicebam, potiorem me eſſe debere, nõ ſolum propter vim illius clauſulæ, *ex nunc prout ex tunc,* cuius maxima in pleriſque vis eſſe ſolet. [4] Sed etiam quod ea conditio, *ſi ex cauſa fideiuſſionis ſoluere me oporteret,* non in tua aut mea omnino poteſtate erat poſita, cum ſoluendi neceſſitas ex obligatione iam contracta proficiſceretur, [5] fueritque mihi vel inuito neceſſe ſoluere, ſi tu non ſolueres. [6] Proinde quandocunque ſoluerim non ſolutionis tempus inſpiciendum eſſe, ſed obligationis, ex cuius neceſſitate ſequi ſolutionem oportuerit. Conditionem enim, quæ non mere poteſtatiua ſit, ſed vel caſualis vel mixta ſemper retrotrahi debere placet. [8] *Itaque Senatus* pro me ex tempore pronunciauit in publico auditorio, 4.Id.Nouemb.1592.

1 Vt dixi *Defin.2.num.6.ſup.hoc. tit.ex l.vlt.in princ. D.de contrah. empt.*

2 *L.1.l.potior.11.in princ.D.qui potior.in pign.hab.*

3 Secundum ea quæ ſcripſimus in ſpecie non valde diſſimili, de qua *in Defin.1.ſup.ill.tit.qui potior.in pignor.hab.* Ex Dec.*conſ.247.num.3.& 4.*poſt Bart.*ad l.quoties 14.D.de nouat.*

4 Guid.Pap.*quæſt.208.*Anton.Teſſaur.*deciſ.38.num.2.*

5 Eſt enim omnis obligatio iuris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendæ, vt Iuſtin.diffinit. initio *tit. Inſt. de obligat.*

6 *L.quod ſi minor.24.§.reſtitutio,D.de minor.*

7 *L.1.in princ.D.qui potior.in pignor.hab.*

8 Secus in poteſtatiuis, quæ nunquam retrotrahuntur in præiudicium iuris tertio quæſiti. Pariſ.*conſ.21.nu.70.li.1.* Guil.Onciacus clariſſimus in Senatu noſtro Præſes *quæſt. Academ.43.49.50.& 80.* Et in hoc præſertim differt ſpecies huius defin. ab illa de qua *in 4. Defin.1.qui potior.in pignor.hab.* Item quod hic aderat clauſula illa, *ex nunc prout ex tunc.*

DEFINITIO V.

Pactum commiſſorium etiam in pignoribus valet, ſi id debitor malit, cuius ſolius intuitu conſtitutum eſt vt non valeat.

LEgis commiſſoriæ pactum in pignore licet improbatum ſit nec valeat, præſertim ſi iuſiurandum non acceſſeri, [1] defenditur tamen ſi id debitor malit, [2] quia ſolius creditoris non etiam debitoris odio conſtitutum eſt ne valeat. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 5.Calend. Decemb. 1593. in ea cauſa, de qua SC.ſupr.de leg.commiſſor.

1 Secundum ea quæ dixi *Defin.11.& 12.ſup.hoc tit.*

2 *Arg.l.2.D.de leg.commiſſ.*

3 Nemo enim iure pro ſe fauorabiliter inducto vti cogitur, *l.pen.de pact.l.ſi iudex circumuento 3.D.de minor.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum in antichreſi appoſitum vt non poſſit creditor ſortem exigere, quamdiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris.

QVæſitum eſt,an valeat pactio in antichreſi appoſita, vt quamdiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris in vicem vſurarum,creditor ſortem debitam exigere non poſſit? Quidam negabant valere,propterea quod inutile ſit pignus, quod nunquam poteſt diſtrahi.[1] Item, quia non ſit cogendus creditor acceptam rem pignori in perpetuum pignoris iure retinere, ita vt nec debiti ſolutionem, nec rei obligatæ dominium conſequi vnquam poſſit.[2] Aliis contra placebat, vtilem eſſe pactionem, ſibique imputare creditorem debere, qui ea lege pignus acceperit ab eo, qui non fuit aliter contracturus.[3] Neque idcirco infructuoſam dici poſſe pignoris conuentionem, quæ vtilitatem illam creditori adferat, vt pignoris fructus non ſolum percipere, ſed etiam lucrari poſſit,[5] qui alioqui in ſortem imputarentur.[6] Quinimo aliam eius conuentionis vtilitatem eſſe poſſe, vt contractus hic eo minus videri debeat illicitus & in fraudem vſurarum conuentus, quod in debitoris non in creditoris arbitrium & poteſtatem collatum ſit, an pignus perſeuerare diutius debeat,nec ne.[7] Idque probabilius videbatur. *Ita tractatum* licet nihildum deciſum eſt in cauſa viduæ procuratoris Troilier,& Ioannis Pacquier, 8. Id. Mart. 1594. Iunge Defin. 8. num. 6.

1 Nam ſi pactio hæc ſpecialiter non interuenerit, nemo dubitat, quin poſſit creditor etiam antichreſticus venditionem pignoris vrgere,ſi nolit diutius incumbere pignori,ex generali *tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.*

2 *L. ſi conuenerit 4. D. de pign. action. l. mulier. 11. C. de diſtract. pign.*

3 In id enim comparatum eſt vſu pignorum,vt tanto facilius & tutius ſolutionem extorquere tandem aliquando creditor poſſit, *l. creditoris 8. D. eod. tit. de diſtract. pignor. l. eſt in arbitrio 13. C. de oblig. & action. dict. tit. C. debit. vendit. pignor. imped.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. emptor. & vendit.* Conuentio enim dat legem contractui, *l. 1. §. ſi conuenerit, D. depoſit.*

5 Vt dixi *Defin. vnic. in fin. ſup. tit. prox. præced.*

6 *L. 1. 2. 3. & paſſ. C. de pignor. act.*

7 Eſt enim ſemper in poteſtate debitoris,vt pignus luat,non in arbitrio creditoris vt debitum exigat:& ita fauet hoc pactum debitori nõ creditori & cõſequẽter valere debet, *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.* (Videturque potius pactum de non petendo,quamdiu vſuræ præſtabuntur aut fructus vice vſurarum,quod pactum valet, *l. qui in futurum, 57. de pact.* quam pactum de pignore non vendendo. De quo in *d. l. 4. de pign. act.*)

DEFINITIO VII.

Creditor, cui inuito poteſt antichreſis diſſolui, non idcirco poteſt eam inuito debitore aduerſus conuentionem diſſoluere,niſi cum ex eius diſſolutione captionem alienam timere poteſt.

AT fingamus debitorem, qui tale pignus dederit cogi poſſe, vt eam rem alteri retrouendat, a quo fortaſſe illam paulo ante emerat ſub pacto de retrouendendo,[1] An ideo licebit creditori debitum exigere, quod videat fieri non poſſe vt antichreſim diutius retineat? Minime vero. Nec ſi iam ille vrgeatur ab eo, qui redimendi ius habet.[2] Nec enim recte comparabitur hic creditor emptori,cui conſulimus per pretij retentionem,cum in ipſo contractus limine imminet periculum euictionis. Nam cum redimi res nequeat niſi oblato prius pretio, quid intereſt creditoris, an à ſuo debitore ſolutionem accipiat; an ab eo, cui debuit retrouendere?[5] Præſertim quamdiu nullam poſſeſſionis controuerſiam patitur, nondum fortaſſe obſignato pretio ab eo, qui redimendi ius habet, ac cui nullum ius competit in fructibus citra obſignationem. Si tamen proponas emptam rem ſub pacto de retrouendendo longe viliore pretio,quam ſit in debito, propter quod antichreſis contracta eſt, non improbabiliter conqueri poteſt creditor de dolo debitoris.[7] Nec prohibendus videtur quo minus debitum exigat, qui antichreſim retinere ex conuentione non poteſt, hoc eſt, cui inuito auferri pignoris poſſeſſio poteſt, priuſquam ſibi omnino ſit ſatisfactum.[8] Eius namque intereſt, vt quam cito fieri poſſit ſuum conſequatur.[9] Quid ſi debitor,qui fundum pure emerat,eodem ſubinde in antichreſim dato redimendi facultatem ignorante creditore venditori conceſſerit? Videtur quidem dolo facere,qui id agit quãtũ in ſe eſt,vt creditoris ſui conditionem faciat deteriorem, ob idque indignus videtur,cuius fauore conuentioni ſtare cogatur creditor, qui anticreſim accepit.[10] Sed tamen cum nihil interſit creditoris,cuius ſcilicet ius anterius ex poſteriore contractu cum venditore inito lædi non potuit,[11] magis eſt, vt non ſatis iuſta cauſa illa ſit, propter quam à conuentione recedi oporteat. Non enim ſibi quæſitam poſſeſſionem prius deſerere cogetur creditor, quam acceperit,quicquid ſibi debetur,[12] quippe qui etiam ob chirographariam pecuniam idipſum pignus retinere poſſet.[13] Sufficitque nihil factum eſſe,propter quod emolumento conuentionis priuatus creditor videbatur.[14] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Ex quo pacto conſtat duplicem actionem competere ad petendam retrouenditionem, vnam ex vendito, aliam ex præſcriptis verbis, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

2 Quomodo vrgeri vtique poteſt. Etſi enim actio hæc naſcitur ex contractu,tamen ex ſtatutis,qua vtimur auctoritate,datur etiam contra tertium poſſeſſorem. quæ fuit iam olim opinio Pauli Caſtrenſ. *ad l. ſi cum venderet 13. D. de pign. action.* De qua tamen vide quæ contra ſcripſi in Chiliade. *D. de error.*

3 *Ex l. ſi poſt perfectam 24. D. de euict.*

4 *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Vnde eſt, quod etiam inuito creditori alius quilibet debitum offerre pro debitore etiam inuito poteſt, *l. ſoluendo 39. D. de neg. geſt. l. ſolutione 13. D. de ſolut.*

6 Adde vel citra conteſtationem,vt ſcripſi *Defin. 17. ſup. de pact. int. empt. & vendit.*

7 Dolo enim fecit debitor, qui pro maiore debito in antichreſim dedit rem, quam ab eo poſſit alius quandocunque minore ſumma oblata euincere.

8 Cum non ſit ei ſatis cautum huiuſmodi pignore, quod euinci per alium poteſt non oblato vniuerſo debito; licet res data in antichreſim ſit longe maioris æſtimationis. Vtilitas enim pignoris tota neceſſe eſt, vt vel in retentione vel in perſecutione conſiſtat, *l. debitor 40. in fin. D. de pign. action. l. 1. D. de pignor. l. 2. C. debit. vend. pignor. imped. non poſſ. l. creditoris 8. D. de diſtract. pignor.*

9 *d. l. creditoris, l. eſt in arbitrio 14. C. de oblig. & act.*

10 Iuxta vulgatum illud, frangenti fidem fides frangatur eidem.

11 *Arg. l. id quod noſtrum eſt 11. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. 3. in princ. D. de tranſact.*

12 *L. ſi rem 9. §. omnis pecunia, D. de pignor. act.*

13 *L. vnic. Cod. etiam ob chirographariam pecun. pign. retineri poſſe.*

14 Ea namque res facit, vt nihil interſit creditoris, cuius integrum ius & ſaluum manet.

DEFINITIO VIII.

Mulier, quæ pro paraphernali pecunia contraxit antichreſim præſente marito,poteſt reſtitui,ſi pactio,de nunquam diſſoluenda antichreſi ſit ei damnoſa,alioqui pactio ſeruanda eſt.

IVſtam petendæ reſtitutionis cauſam habet mulier, quæ paraphernalem pecuniam præſente & auctoritatem præſtante marito credidit ſub pignore per antichreſim contracto, ea lege, vt quamdiu pateretur debitor eam,fructus pignoris percipere ſuoſque facere, pecuniam ipſã petere non poſſet, nimirum, ſi ex ea conuentione læſa ſit mulier, forte quod non tanti ſit pignus,quantũ eſt in credito.[1] Credenda enim eſt mulier contraxiſſe metu & reuerentia maritali, quoties ex contractu, quem præſente marito iniit, immodice læſa reperitur.[2] Maxime ſi de re paraphernali contractũ ſit, in qua nihil iuris inuita vxore maritus habere potuit.[3] Extra hunc caſum non eſſet illa iuſta reſtitutionis cauſa. Nam quod dici ſolet, non valere pactum ne liceat pignus vendere quo minus trina ſaltem denunciatione præcedente vendi poſſit,[4] tunc locum habet, cum alioqui pignus eſſet inutile,[5] quod non euenit antichreſi contracta,quæ lucrum fructuum adfert creditori. Et vero, cum ad pignoris venditionem perueniri non poſſit, niſi præcedente iuſſu de ſoluendo,[7] quoniam hypothecaria tacitam illam & perpetuam conditionem habet, ſi debitum non ſoluatur, conſequens eſt, vt qui pactus fuit de non petendo, pignus diſtrahere non poſſit.

poſſit. [9] Nec eſt quod quis dicat, iniqua eſſe pactionem perinde ac ſi ex contrario conueniſſet, vt debitori nunquam pignus luere liceret. Magna enim differentia eſt inter eam pactionem, quæ debitori pignus danti noceat, & eam, quæ creditori pignus accipienti. Debitori ſuccurrendum eſt, quia vt mutuam accipiat pecuniam, nihil non ille ſit inhumano creditori conceſſurus. [9] At creditorem nihil vrget, quo minus iuſtam ſibique vtilem ineat conuentionem. Proinde ſibi imputare debeat, ſi eam ſibi legem dixerit vt debitum exigere non poſſet, quamdiu liceret ſibi antichreſim retinere. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa 12. Cal. April. 1594.

1 Siue quod obligata minoris ſit æſtimationis, ſiquod minore oblato pretio poſſit quandocunque euinci & auferri creditori, vt in ea ſpecie quam tractauimus *Defin. prox. praced. num. 7.*

2 *Arg. l. 1. §. qua oneranda. D. quar. rer. act. non det cum ibi not.* Nemo enim credendus eſt velle iactare ſuum, *vulg. leg. cùm de indebito 25. de probat.* præſertim fœmina, quia mulierum genus auariſſimum eſt.

3 *L. maritus 21. C. de procur. l. hac lege 8. Cod. de pact. conuent. tam sup. dot.*

4 *L. ſi conuenerit 4. D. de pignor. act.*

5 Inutile ſiquidem pignus eſt, quod diſtrahi nullo modo poteſt, *d. l. 4. mulier 11. C. de diſtract. pignor.*

6 Vt dixi *Defin. 6. ſup. hoc tit. & Defi. vnic. num. 8. ſup. tit. prox.* (Si tamen debitor ignorante creditore antichreſim vendiderit, aut etiam permutauerit, quamuis ea res ius pignoris & conuentionis immutare non poſſit, liberum eſſe debet creditori debitum exigere vel ex ipſa conuentione, quia prior debitor contra pactum fecit, licet paratus ſit dare alia pignora æquè aut magis idonea. Non. n. cogendus eſt creditor alia pro aliis accipere. *Ita Senatus* pro Petro Roſſet, contra D. de Sallagine in publico auditorio 3. Kal. Dec. 1612. In qua ſpecie illud præterea concurrebat, quod conuenerat vt ita demum cogeretur creditor cõtentus eſſe antichreſi & debitum exigere prohiberetur, ſi ad finem triennij, quod ſoluendo debito præſtitutum fuerat non eſſet commodum debitori ſoluere. Debitor autem qui poſt 40. annos conueniebatur, nunquam allegauerat ſibi commodum eſſe, intelligitur ſtatim atque poteſt debitor ſoluere ſine dedecore poſt exſolutum omne æs alienum, *l. Nepos proculo 125. de verb. ſignif.* Debitor autem & nobiliſſimus erat & ditiſſimus. Cùm tamen magna debiti quantitas eſſe proponeretur, viſum eſt anni ſpatium in ſumma nummorum penuria ei ad ſoluendum dandum eſſe, vt ad hoc ſaltem illi prodeſſet conuentio, ne tam citò ſoluere cogeretur. Nam nec tales pactiones fieri ſolent ab aliis creditoribus, quam qui ſuis pecuniis diutiùs carere poſſint. Præſertim cùm in vicem vſurarum antichreſim retinere creditor interim poſſet.)

7 Scilic. quoties incipi poteſt à perſonali executione. Quid enim ſi clericus ſit is, qui fundum obligatum poſſidet? Vide *Defin. 26. ſuprà de pignor.*

8 *L. grege 13. §. etiam, D. de pignor. l. debitor 59. D. ad Senatuſc. Trebell.*

9 *L. ſolutum 5. § paciſcatur. D. quib. mod. pign. vel hypothec. ſoluit.*

10 *Arg. l. vlt. C. hoc tit. l. 1. cùm ibi not. C. ſi aduerſ. cred.*

11 Potuit enim ſibi ipſi quam voluit ab initio legem dicere & conditionem ſuam pro arbitrio facere deteriorem, *l. pen. Co. de pact. l. pactum 46. ff. eod. in re mandata 21. C. mandat.* Et rurſus credendum eſt debitorem non aliter fuiſſe contracturum, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

DEFINITIO IX.

Si in eodem contractu duæ ſint clauſulæ, quæ pugnantes videantur, ea in dubio capienda eſt interpretatio, quæ vtramque tueatur, ſi fieri poſſit. Si minus praualere debet, quæ poſterior eſt.

Conuenerat inter debitorem & creditorem, vt credita pecunia intra triennium ſolueretur, ſubiecta eodem contractu clauſula, vt quamdiu pignore in antichreſi dato creditor frueretur, ſortem petere non poſſet. Quærebatur an vtraque conuentio vtåue valeret. Videbantur namque inuicem pugnantes, [1] cum ſi poſt triennium ſoluenda eſſet ex priore conuentionis parte pecunia, non eo magis prohiberi creditor debe ret petere, quod antichreſi frui, ſi poſſet, mallet. [2] Rurſus ſi ea contrahentium voluntas fuerat, vt poſt triennium exigi pecunia poſſet, inutilis erat poſterior conuentio. Citra quam ſatis iam ex priore tutus erat debitor, ne inuitus ante triennium ad ſolutionem vrgeretur. Viſum eſt eam capiendam interpretationem, quæ conuentionem vtramque vtilem faceret, [3] priorem ad hoc, vt nullo modo ante triennium elapſum debitor inquietaretur, poſteriorem, vt ſi quid eſſet, quod impediret, ne antichreſim retinere creditor poſſet, [4] licentiam haberet exigendi debiti poſt triennium, ſi nihil impediret, ne quidem poſt triennium exigere pecuniã valeret. [5] Quod ſi ea clauſularum eſſet repugnantia vt ſimul ambæ ſtare non poſſent, poſteriori tamen potius ſtandum foret. Non ſolum quod eſſet plenior, [6] ſed etiam, quia ordinarij iuris illud ſit, vt pactis prioribus per nouiſſima derogetur. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et conſequenter nullius omnino momenti, *l. vbi pugnantia 188. cum ibi not. de reg. iur.*

2 Prohibitus enim petere ante certum tempus, videtur poſt illud tempus petere permiſſus, *argum. l. Imperator. 8. D. de poſtul.*

3 Vt verba omnia in contractu apposita, ſi fieri poſſit, & quantum fieri poteſt aliquid operentur, *vulg. ſi quando 109. de legat. 1. l. 4. in princ. D. de vſur.* Eſt enim maligna interpretatio, quæ conuentionem aliquam inutilem facit, *l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogenus, de verb. oblig.* Et rurſum euitanda eſt interpretatio, per quam inducatur repugnantia vel ſubita correctio, & mutatio prioris, *l. non ad ea 89. de condit. & demonſt.*, habet locum etiam in contractibus ſecundùm Caſtrenſ. ibi licet Bart. diſſentire videatur ad *l. iur. gent. 7. §. adeò. D. de pact.*

4 Puta in ſpecie quam tractauimus.

5 Ita enim fit, vt vtraque conuentio videatur interpoſita fauore debitoris, in quo nihil eſt abſurdi, cùm debitoris cauſa ſoleat tempus ſolutionis adiici obligationi, *l. quod certa die 70. D. de ſolut.*

6 Quomodo dicimus pleniorem obligationem tollere illam, quæ ſit minus plena, *l. ſi reus 13. D. de duobus reis. l. ſi duo 93. D. de ſolut.*

7 *L. pacta nouiſſima 12. C. de pact.*

DEFINITIO X.

Clauſula, vt generalis hypotheca nõ deroget ſpeciali, nec contra, prodeſt creditori, ne cogatur facere excuſſionem ſpecialis hypotheca, niſi ſolam eam iam poſſideat, eaque per aliquot annos cõtentus fuerit.

Quæ in pactis pignorum apponi ſolet clauſula, vt generalis hypotheca non deroget ſpeciali, nec contra, [1] creditori prodeſt non tantum contra debitorem ipſum, ſed etiam contra tertium quemlibet poſſeſſorem, ſi ex bonis generaliter obligatis aliquid poſſideat, vt recta poſſit conueniri, ac ſi nulla eſſet ſpecialis hypotheca, quantumcunque idonea illa ſit [2] qualis & in dubio præſumenda eſt. [3] Sed ſi creditor bona illa ſpecialiter obligata iam poſſideat, iiſque per aliquot annos contentus fuerit, non aliter audiendus erit, quam ſi probet non eſſe illa idonea, quaſi non niſi in ſubſidium ſaluam voluerit generalem hypothecam, ſi alia minus idonea reperirentur, [4] aut aliqua ſuper iis controuerſia creditori moueretur. [5] Hoc ita ſi non adiecta etiam ſit clauſula conſtituti, quæ creditorem fecerit pignorũ omniũ poſſeſſorem. [6] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. de Mouxi & viduæ N. Maſſon d'Aix. 3. Non. Iul. 1595.

1 quod notarij noſtri vulgo ſic exprimunt, *La generalité ne derogeant à la ſpecialité ny au contraire.*

2 Cum tamen alioqui excuſſio facienda eſſet ante omnia ſpecialis hypothecæ, *l. 2. C. de pignor.*

3 Ideo namque incumbit onus probandi ei, qui dicit hypothecam ſpecialem idoneam non eſſe, quæ probatio non melius fieri poteſt, quam per ipſam excuſſionem: alioqui ſi ſufficeret negare, nunquam creditor fateretur eſſe idoneam. *argum. l. ſolemus 61. D. de iudic. l. inter ſtipulantem 83. §. 1. de verbor. oblig.*

4 *Arg. l. 2. D. qui potior. in pign. hab. & d. l. 2. C. de pignor.*

5 quia nec poſſideri videtur id, quod ſine controuerſia poſſideri non poteſt, *l. quamuis 15. D. de reb. auctor. iudic. poſſid.*

6 Hoc enim caſu ſecutus eſt creditor, ſi imploret clauſulam conſtituti & beneficium *l. vlt. C. de acq. poſſ.* vt in ſua poſſeſſione retineatur, *l. vlt. iunct. l. quod meo 18. D. eod.*

DEFINITIO XI.

Antichreſis contracta in fraudem legitimarum vſurarum non tenet in eo, quod excedit modum legitimum, ne quidem fauore dotis, ſed ſi, vt fieri ſolet, fructus donati ſint in tabulis dotalibus, valet donatio etiam non inſinuata.

Fructus pignoris in antichreſim conſtituti, quatenus excedunt legitimas vſuras, id eſt, beſſes, computandi ſunt in ſortem, etiamſi expreſſa pactione contrarium conuentum ſit, [1] adeoque, licet proponas factam conuentionem fauore dotis, & in contractu matrimonij. [2] Inſerta quoque, ſi voles, vulgari illa clauſula, quæ vt plurimum adiici ſolet, *quod non aliter fuerat mulier contractura.* [3] Non enim videri poteſt ea conuentio

conuentio pars dotis aut donationis propter nuptias.[4] cum inſpecta cauſa appareat, non idcirco mulierem fructus ſuos facere, quod matrimonium contraxerit, ſed quod ipſi ſua dos non ſoluatur,[5] quæ ſi ſolueretur, vtique ab eo tempore nullum percipiẽdorum & lucrandorum fructuum ius haberet.[6] Quid tamen, ſi vt hodie paſſim fit adiecta ſit clauſula donationis fructuum, quos & quantoſcumque mulier ex pignoribus perceptura ſit? Idem fere iuris conſtituendum videatur, quia non tam id agit maritus vt donet, quam vt mulieri conſulat in eum caſum quo dos illi non reſtituetur.[8] Sed tamen negari non poteſt, quin in hunc ipſum caſum facta ſit valeatque donatio,[9] quæ nec moribus noſtris eget inſinuatione, cum in contractu matrimonij facta eſt.[10] *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet, Non.Spten b.1565 [Et iterum pro N.Georgia Brunet, contra Petrum Beyta, 26. April. 1614.

1 quia non valet pactio in fraudem legitimarum vſurarum, *l. pecuniæ 8.§.1.D.de vſur.l.ſi ea pactione 14.C.eod.*

2 Nam cum dotis contractus ſit bonæ fidei, *l.vnic.C.de rei vxor. action.* nullam poteſt recipere pactionem, quæ ſit contra leges, aut contra bonos mores, aut contra æquitatẽ *l.generaliter 5.D.de vſur.*

3 quæ tamen clauſula magnam vim habere ſolet, *l. ſi donaturus 9.vbi not.C.de condict.ob cauſ.l.vlt.C.de pact.int empt. & vendit.l. 5.§.ſi cu.D de dol.mal.except.*

4 quamuis dici ſoleat pactum in contractu appoſitum eſſe partem contractus. *l.iuriſgentium 7.§.quinimo. & ſeq. D. de pact. l. fundi partem 79. D.de contrah.empt.l.ſi ſterilis 2. §.ſi tibi.D.de act.empt.*

5 Vide Afflict. *deciſione 284. numer. 1.* vbi defendit nec propter non ſolutam dotem poſſe quicquam deberi mulieri, niſi in quantum & quatenus probet ſua intereſſe. Aliud nimirum eſſe, ſi agatur de dote ſoluẽda marito, quo caſu poteſt maritus licite ac etiam de iure canonico ſtipulari vſuras in vicem fructuum, *cap. ſalubriter. Extr.de vſur.* Aliud vero ſi de dote mulieri poſt ſolutum matrimonium reſtituenda. In quo tamen plerique ab eo diſſentiunt, vt certe eſt apud Anton Gabriel.in *commun.opin.*

6 Nec enim fieri poteſt, vt quis eodem tempore & re ſimul & pecunia fœneretur.*l.ex empto 13.§.qui autem.l.Iulianus 15.§.veniunt autem. L.bonæ fidei 50.D.de act.empt.l.liberalitatis 17.§.1.D.de vſur.*

7 Hæc autem clauſula facit, vt contractus non ſit vſurarius, cum vſura non ſit ſine dolo, nec dolus inferatur volenti, quomodo vult vtique qui donat. Not. *ad leg.2.C.de reſcind. vendit.*

8 Verba autem in contractibus appoſita ſunt interpretanda, adeoque nonnunquam impropriãda, ſecundum ſubiectam materiam, *l.ex conducto 15.§.Papinianus, alias l.ſi vno, verſ.ſed etſi, verbo donat. D.locat.*

9 Et conſequenter defendenda eſt conuentio iure donationis, cum & verba contractus id ſuadeant, & voluntas contrahentium non repugnet, *l.ille aut ille 23.§.cum in verbis, de leg. 3.iunct. l.ſi ancillas 63.de leg.1.*

10 Etiamſi excedat quingentos aureos, contra, *l.ſi quis argentum 35.C de donat.* Intellige tamen in antichreſi ſpeciali: nam ſi ſit vniuerſalis omnium bonorum cum donatione fructuum etiam in contractu matrimonij præter id quod vix eſt vt ea conuentio recipienda ſit *arg.l. 1. Cod.de iur.domin. impetr.* præſertim extantibus liberis quibus ſaltem legitimæ fructus ſalui eſſe debent, magis eſt, vt reſtringi debeat ad vſuras beſſes, vt in primo caſu huius definitionis? ſed cum hoc temperamento vt ſuperfluum fructuum in dotem imputetur, at eatenus duntaxat quatenus mulier ex eo ſuperfluo facta eſt locupletior, ne alioqui dum prætextu eorum fructuum latiùs re ſua abutitur, dotis ſuæ aut in totum ſi fructus tam ampli ſint, aut ſaltem ex parte iacturam ſentiat quam integram ſaluam eſſe intereſt reipublicæ: Placebatque maiori parti Senatus hoc temperamentum in cauſa viduæ Durandi, contra Borguignon 3. Auguſti 1618.* Si tamen malint liberi iidemque hæredes patris totũ vſũfructum matri dimittere ſaluis alimentis aut ſaluo vſufructu legitimæ ſi hoc maluerint, audiendi ſunt, ex veriſimili mente contrahentium. *Ita Senatus* in cauſa Georgiæ Brunet, & N.Petri Beyta eo tempore 26. April. 1614. quid ergo ſi vt plerumque ſit donati ſint fructus mulieri in contractu dotali, vt eos percipiat quovſque fuerit ipſi ſatisfactum? An licebit matri quæ per plures annos tutrix fuit, eos fructus omnes ſibi retinere. An potius ei imputabimus quod ſibi nõ ſoluerit cùm poſſet, *l. quoties 9 §.ſicut autem D.de adm. tut. l. ſi fundus 78.§.1.D. de contr. empt.* Nimirum aut ex fructibus pignorum dotalium, ſi ſufficiẽtes fuerunt, aut ex vẽditione ipſius proprietatis, quam ſcilicet etiã creditor antichreſticus vt & alius quilibet pati cogitur. Et magis eſt vt debeat ſibi imputare cùm potuiſſet ea ratione & ſibi & liberis ſuis poſſidere. Sed hoc ita ſi nõ alioſiu re potuit mulier vſumfructum retinere, puta ex mariti teſtamento quo ſit ei relictus vſusfructu; qui non fuerit reſtringendus ad alimenta, vt in caſib quos notauimus *Def.14 num.1 ſupr de legat.* Cùm ſit hodie ſublatum edictum De alterutro, *l vnic.§. primum itaque.C. de rei vxor.act.Ita Senatus* in eadem cauſa.

DEFINITIO XII.

Pactum de iure prælationis appoſitum in antichreſi aut in venditione facta ſub pacto de retrouendendo finitur finito contractu, & reſoluto.

SI, cum fundus daretur in antichreſim, conuenerit inter debitorem & creditorem, vt ſi quando is fundus aut hyperocha per debitorem venderetur, haberet creditor ius prælationis reique pro eodem pretio retinendæ:[1] tamdiu poterit creditor legem contractus exercere, ſibique ius illud prælationis vindicare quamdiu durabit antichreſis,[2] vt ſi debitor eam rem prius alij vendiderit, quam pignus luerit, creditor extraneo cuilibet emptori præferatur.[3] Cæterum, ſi reſoluto iam contractu ſolutoque vinculo pignoris, hoc eſt, accepta pecunia, & poſtea in alium collata venditione illius rei, quæ fuerat obligata, præferri velit creditor, & fundum, de quo retinendo conuenerat, emptori auferre, vel aduerſus venditorem perſonali actione experiri, vt quanti ſua intereſt cõſequantur, non erit audiendus, cum fieri nequeat, vt finito contractu duret pactum, quod faciebat partem contractus,[4] ne alioquin eueniat, vt ſoluta in totum pecunia, quæ debebatur, pignus tamen adhuc pro parte ſubſiſtere videatur,[5] & ius prælationis eo contractu conſtitutum in longius tempus, quam contractus ipſe protrahatur.[6] Nec aliud eſſe placuit cum in vẽditione facta ſub pacto de retrouendendo, eiuſmodi conuentio interueniſſet: non quod in genus contractus tantam habeat cum antichreſi affinitatem, quanta vulgo à pragmaticis creditur,[7] ſed quoniam vtriuſque contractus eadem hac parte ratio eſt.[8] Sed & cum Senatus noſtri placito inter creditorem & debitorem, reddito ſuper iure luitionis nominatim adiectum eſſet, vt creditori ſaluum eſſet ius prælationis, ſi quando caſus eueniret, viſum eſt, non aliud ius Senatuſc. inulto reſeruatum, quam quod creditori ex contractu competebat, ideoque nec alia interpretatione donandum eſſe Senatoſconſultum quam contractum.[9] vt ſcilicet, ſi ante perfectam luitionem pignoris debitor eam rem alteri venderet, aut tractatum de vendẽdo cum aliquo iniiſſe, quandoque poſtea probaretur, quamuis dilata per fraudem in aliud tempus venditione,[10] ſaluum creditori ius prælationis ſupereſſet.[11] *Ita Senatus* pro Dn. Comite de la foreſt, contra Franciſcum Vectier Procuratorem. Prid. Calend.Sept. 1605.

1 Cui pacto ſimile illud eſt, de quo *in l.ſi ſterilis, 21.§ ſi tibi. D. de act. empt. verſ. ſed & ſi.* de iure prælationis & ... tractant noſtri *ad l.dum, 14.C.de contr.empt. & ad l.vlt.Cod.de iur.emphyt.* Adde *l.qui fundum 75.D.de contr.empt.*

2 *Arg.l.ſi debitor 15.D.de precar.*

3 Quaſi commiſſa lege contractus.

4 *Leg.4.alias l.ſi ex duobus.§.ſed & Marcellus.D.de in diem addict. l.voluntate, 20.D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.* iunct. *l.fundi partem 79.de contr.empt.*

5 Contra iuris regulam, de qua *in l.grege 13.§.etiam.D.de pignoribus, l.ſi rem, 9.§.omnis pecunia,* iunct. *l.ſolutam, D.de pignor.act.*

6 quod abſurdum eſſet, quia ius ex contractu quæſitum non poteſt in longius tempus protrahi quam contractus, ne latius & longius pateat effectus, quam ſua cauſa, *l.ab emptione, 58. cum ibi not. D. de pact.* Iunge *leg.2.D. à parent.quis manumiſſ.*

7 Pragmatici enim noſtri imperitiores vulgo confundunt hæc duo genera contractuum, quaſi ſint quid idem, cùm tamen valde differant, atque antichreſis pignus eſt, *l.ſi pecuniam, 34.de pignorat.act.* ac proinde non transfertur ex ea dominium, *l.cum & ſortis 35.§. 1. eod. tunl.* quod tamen transfertur ex venditione facta ſub pacto de retrouendendo non minus, quam ex alia qualibet venditione facta, *l. 2.cum ibi not.C.de pact.int.empt.& vendit.*

8 Et conſequenter idem ius in vtroque ſtatuendum eſt, *leg. illud 31.D.ad leg. Aquil.* Nam vtroque caſu verum eſt huiuſmodi pactum de iure prælationis eſſe partem contractus, ac proinde ſublato & extincto contractu tolli quoque ipſum & extingui debere, *d. l.ſi deb.27.D. de precar.*

9 Non enim poteſt mutare contractum id quod iudex pronunciat ex forma & verbis ipſis contractus.

10 quod enim per fraudem & dolo malo factum eſt id ratum haberi nunquam debet, ne ſcilicet doloſo ſuus dolus proſit, qui è contrario impunitus remanere nunquam debet, *l. procurato 11. §. in perpetuum, & paſſ.D.de doli mali except.*

11 Non autem vt etiam poſt ſublatum finitumque contractum ſuperſit ius prælationis, quia eo caſu permaneret illud ius prælationis penes creditorem aut pone emptorem ſine cauſa, quod eſſe non debet, *l 2.§.circa, D.de dol.mal.except.*

FIT.

6 *L.cum militi 16.§.1.D.de compenſ.l.2.C.eod.*
7 *L.ſi ambo 10.§.1.cum leg.ſequentib.l.poſteaquam 21. D.eod.l.ſi conſtat 4.& paſſ.C.eod.l.ſi debitor 5.D.qui potio.in pign.hab.*
8 Nec enim fit compenſatio,niſi debiti liquidi ad liquidum,*D.l.ſi conſtat,& l.vlt.vbi not C.de compenſ.*
9 Rebuff. *in tract.de liter.obligat.*
10 DD.*in Auth.& conſequenter,C.quomod. & quand.iud.* Capel.Tholoſ. *quæſt.2. & 93.* vbi Aufrer.
11 *Arg.l.1. §.vlt. D.quæ ſunt ſin.appell.reſcind.*
12 *L.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.l.furti 6.§.1. D.de his qui not.infam.*
13 Imo reducit appellatio litem ad terminos litis conteſtatæ , vt aiunt Pragmatici,vnde eſt, quod in cauſa appellationis nulla fit litis conteſtatio , ſed incipitur à concluſione in cauſa.
14 Guid.Pap. *quæſt.567.*

DEFINITIO III.

Excuſſionis exceptio neque nudo detentori datur,neque malæ fidei poſſeſſori conuento per hypothecariam.

QVæ tertiis poſſeſſoribus hypothecaria conuentis datur non factæ excuſſionis exceptio,[1] ſicuti non iuuat nudum detentorem , qui aut nullo modo aut alij non ſibi poſſidet,[2] qualis eſt conductor depoſitarius , commodatarius , & ſi qui ſunt ſimiles,[3] ita nec nudum poſſeſſorem, i. qui aliam poſſeſſionis ſiue cauſam dicere nullam poſſit,quam quia poſſidet.[4] Neque enim in huiuſmodi perſonis locum habet is æquitatis fauor,qui hanc exceptionem induxit:[5] ille nimirum quod iuſto poſſeſſori ſuccurrendum ſit ,[6] cuius ſanè intereſt non ſoluere potius,quàm ſolutum repetere:[7] item ne fiant de lite lites [8] condemnato poſſeſſore, qui mox aduerſus debitorem, à quo cauſam habuit regreſſum habiturus ſit ? quæ res ad publicam quoque vtilitatem pertinet.[9] *Ita Senatus* in cauſa Ant.Bourgeois , contra N.Perrin, ex tempore 3. Cal.Dec.1588.

1 *Ex Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.*
2 Sed eum tantum,qui ſibi & animo domini poſſidet.Id enim verè eſt poſſidere,ſibi habere,vt Theophilus definit in *Inſtit.*
3 Hi enim non tam poſſident,quam ſunt in poſſeſſione, *l.ſi quis ante conduxit,10.D.de acq.poſſ.in §.1.l.quod meo,18.eod.tit.*
4 Qui proprie dicitur poſſidere pro poſſeſſore,*l.qui interrogatus 12.D. de petit.hered.*
5 Cum ſit iſta exceptio,ſicut cæteræ omnes inducta ex æquitate, *leg 2 C.de pignor l.eſt in arbitrio 14 C.de oblig.& act.*
6 *L.planè 14. D.de minor.*
7 *L.3.de compenſ.l ſtipulatus,15.in princ. D.de fideiuſſ.*
8 Hoc enim ciuilis legiſlator execratus, *l.4.§.ait prætor,D.de re iudic. l.ſi quis iuſiurandum,11.C.de reb.cred.& iureiur.l.3.Cod de fructib.& lit. exp.*
9 Quia per lites diſſoluitur concordiæ vinculum,quo vno ſalus Reip. continetur.

DEFINITIO IV.

Debitor non poteſt opponere exceptionem diſcuſſionis,nec ſi litem ſuſcipiat pro tertio bonæ fidei poſſeſſore , qui eam exceptionem obiicere potuiſſet.

QVi cauſæ defenſionem pro alio ſuſcipit , iiſdem omninò exceptionibus & defenſionibus vti poteſt , quæ ipſi reo competunt.[1] Sed tamen id non eſt perpetuum.[2] Quid enim ſi poſſeſſor conuentus hypothecaria debitorem laudet auctorem?an exceptionem non factæ excuſſionis opponere poterit debitor , quam ex perſona propria opponere poſſeſſor potuiſſet ? Minime vero. Nunquam enim debitor eam exceptionem obiicere poteſt.[3] At ne poſſeſſor quidem ſi ſit vnus ex debitoribus, etiamſi in ſolidum per quaſi Seruianam conueniatur.[4] Igitur vel liti ſemper adeſſe poſſeſſor debet , vt ſibi vtilem proponat exceptionem,[5] vel pati executionem ſententiæ,quæ contra debitorem lata erit.[6] *Ita tractatum eſt* in Senatu, 6.Id. Decemb. 1588.

1 Alium ſiquidem defendere nihil aliud eſt,quam eandem vicem quã reus ſubire,*l.ſed & hæ,35.§.defendere,l.minor,51.§.1.D.de procur.*
2 *Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.*
3 Cuius enim perſonæ aut bonorum excuſſionem poſſet opponere debitor,qui ipſe excutiendus eſt?*d.Auth.hoc ſi debitor,l. Moſchis,47.D.de iur.fiſc.* Iunge *Defin.3.7 infr.*
4 *L.1.& 2.*vbi gloſſ.& DD.*C.ſi vnus ex pluribus hered.debit.*Dixi *Defin.5.ſuprà ill tit.*
5 Non enim proprias exceptiones amittere poteſt ob id ſolum, quod alius pro eo litem ſuſceperit,cum ipſius interſit non condemnari, *arg l. Paulus reſpondit,69.D.de procur.l.ſi ſuſpecta,D.de inofficioſo teſtamento.*
6 Hoc enim eſt quod Pragmatici noſtri ſolent dicere ſententiam latam contra laudatum auctorem mandandam eſſe executioni contra laudantem:quod illi ſic efferunt,*La ſentence renduë contre le garand eſt executoire le garanty.*

DEFINITIO V.

De exceptionibus peremptoriis poteſt differri pronunciatio ſi reſpiciant merita cauſa, at non item ſi poſſint litis ingreſſum impedire.

NOn facit Iudex iniuriam ,[1] qui non obſtantibus exceptionibus peremptoriis iubet procedi ad vlteriora,dummodò ſubiiciat , ne quid præiudicij exceptionibus eiuſmodi fiat ,[2] quod plerumque cauetur per vulgarem hanc clauſulam ,[3] *quant à preſent & ſauf d'y auoir égard par cy-aprés s'il y echeoit.*Sed id tamen ita verum eſt,ſi exceptiones illæ ad ipſa, vt loquuntur,cauſæ merita reſpiciant.[4] Nam ſi tales ſint,quæ litis ingreſſum impedire poſſint,de iis primum & ante omnia pronunciandum eſt;ne alioqui damno afficiatur reus,ſi litem ſuſcipere cogatur cum habeat , quod ſtatim obiiciat petitori ne litiget.[5] *Ita Senatus* 12. Cal.Mart.1589.

1 Et ideo non poteſt hoc caſu ab eo appellari , quoniam qui appellat conqueritur de iniuria ſibi facta per iudicem,*l.præfecti,17. D.de minor.l. ſi per imprudentiam,51.D.de euict.l.exceptionem 67.D.de fideiuſſ.*
2 Alioqui procedendo ad vlteriora videtur iudex reiicere exceptionem. \ or. *ad l. à procedente,4. C.de dilat.*
3 Eſt enim hæc clauſula veluti quædam iudicis proteſtatio , quæ animum iudicis declarat,& ius litigantium conſeruat.
4 Sunt enim peremptoriæ duplicis generis. Aliæ quæ perimunt litem nec tamen impediunt litis ingreſſum,vt ſolutionis. Aliæque etiam litis ingreſſum impediunt,vt præſcriptionis,Papienſ.*in form.reſp.rei verſ.quod ad impediendum.*
5 Non enim paruum incommodum eſt,ſi quis ſumptibus & litibus vexetur,*l.minoribus,6.D.de minor.l.4.§.1 de alien.iud mut.cauſ.fact.l.1.C. de admin. tutor.*

DEFINITIO VI.

Exceptio non factæ excuſſionis non poteſt auferri tertio poſſeſſori per pactum initum inter debitorem & creditorem.

QVamuis creditor cum de pignore conueniret pactus ſit, ne bonorum debitoris excuſſionem vllo caſu facere cogeretur : Non tamen vſque adeo illa conuentio nocere poteſt tertio poſſeſſori,poſtea cum debitore contrahenti, vt ſi hypothecaria conueniatur , iuuari eo minus debeat exceptione non factæ excuſſionis,[1] ſi non adiecta ſit in priore contractu clauſula conſtituti.[2] Ius enim quod ſibi creditor pignoris cauſa excipit reale non perſonale eſſe neceſſe eſt , vt afficiat poſſeſſorem.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 10.Cal.Maij,1589.

1 Habet enim poſſeſſor huius exceptionis beneficium , non à debitore,ſed à lege ideoque per legem adimi ei non poteſt, *l.3. D.de interd. & releg.*
2 Quæ ſcilicet faciat creditorem poſſeſſorem, *l.quod meo,18.D.de acq. poſſ.*Sed illud præterea illo caſu requiritur,vt creditor conſtitutarius imploret beneficium,*l.vlt.C.de acq.poſſ.*vt ſcripſi *Defin.1 ſupr ill.tit.*
3 *L.ſi creditor,7.§.vlt.cum ibi not.D.de diſtract.pignor.* Obligatio enim perſonalis , quæ naſcitur ex conuentione facta inter debitorem & creditorem,non ſequitur fundi poſſeſſorem,*l.vlt.§.1.D.de contrah.empt.l.1.§. ſi hæres D.ad SC.Treb.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem , vt poſſit creditor poſſeſſionem pignorum propria authoritate adprehendere, non auferri tertio poſſeſſori exceptionem diſcuſſionis.

QVid ergo ſi inter debitorem & creditorem conuenerit, vt creditori liceat corporalem pignoris poſſeſſionem adprehendere , in quaſcunque manus pignus peruenerit ? An dicemus conuentionem hanc habere vim pacti, quod vocant manus iniectionis ? Vtique enim reale illud eſt,& rem ita afficit,vt à quocunque poſſeſſor auferri poſſit.[1] Sed verius eſt, reſeruatam manus iniectionem tum demum rem afficere,cum

in dominij alienatione excepta eſt,[1] non item ſi in pignore.[2] Ratio namque facit, vt ſuæ rei efficacius quàm alienæ legem, quam velit dicere quiſque poſſit.[4] Vnde illud etiam placuit, vt qui rem ſuam vendit, inutilem quoque ſeruitutem excipere & retinere queat[5] quam poſt alienationem & in fundo iam alieno ſibi acquirere non poſſet.[6] Igitur nec in propoſita ſpecie prohibebitur tertius poſſeſſor exceptionem obiicere non factæ excuſſionis.[7] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. Titius ſeruum, 9. D. de ſeru. export.*
2 Vt in ſpecie *d. l. Titius.*
3 Nec enim per pignus fit vlla alienatio, *l. cum & ſortis 35. §. 1.* iunct. *l. ſi rem. 9. §. 1. propric, D. de pign. act. l. pignus, 8. C. eod.*
4 *L. in traditionib. 44. D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*
5 *L. ei fundo, 19. D. de ſeru. l. venditor, 13. D. comm. præd.*
6 *L. quoties, 15. D. de ſeruit.*
7 Et generali diſpoſitione, *Auth. hoc ſi debitor. C. de pign.*

DEFINITIO VIII.

Exceptio ordinis locum habet, etiam contra mercatorem, niſi agatur in foro mercatorum.

EXceptionem ordinis non eo minus habebit fideiuſſor, quod cum mercatore contraxerit,[1] niſi & mercator ipſe ſit, & in mercatorum foro conueniatur,[2] in quo de iſtis apicibus iuris non ſolet diſputari.[3] *Ita Senatus* ex tempore 14. Calendas Dec. 1589. Iunge tit. De fideiuſſ. SC. 3.

1 Eſt enim generalis diſpoſitio *Auth. hoc ſi debitor. C. de pig.* & conſequenter generaliter intelligenda *arg. l. in fraudem 15. §. vlt. D. de teſt. milit. l. 1. § generaliter, D. de legat. præſt.*
2 Iaſ. *in §. item ſi quis, num. 7. & ſeqq. Inſt. de act.*
3 *L. ſi fideiuſſor. 29. §. quædam, D. mandat. vbi dicitur*, non conuenire bonæ fidei de apicibus iuris diſputare.* Theſaur. *dec. 12. n. 5.* (Bart. *ad l. Quintus, D. mandat.* Bald. *in l. ſi pro ea C. eod.* Dec. *conſ. 107.* Iacob. Put. *di. 3. dec. 26. & 28.* Eman. Soarez *in commun. opin.* in verb. *fideiuſſor mercator vel campſor*: poſt Bald. & Salycet. *ad l. fruſtra C. de non numer. pecun.*

DEFINITIO IX.

Prius quidem quærendum eſt de iure actionis, quam de iure exceptionis, ſed prius tamen de perſona rei, quam de iure actoris, vt qui intercesſit tanquam talis, prius ſe probet talem.

ETſi actore non probante reus abſoluitur, etiamſi nihil præſtiterit,[1] quia de actionibus antequam de exceptionis viribus cognoſcendum eſt,[2] prius tamen inquiri oportet de perſona rei, quam de iure actoris quoniam de perſonis quæſtio ſemper præcedit quæſtionem de re, quæ in iudicium deducitur.[3] Itaque cum executioni, quam ego contra te feceram, interceſſiſſes tanquam Titij hæres cum beneficio legis & inuentarij, neque tamen inuentarium factum probares, placuit reiiciendam eſſe tuam interceſſionem, nimirum vt tanquam hæres ex beneficio legis & inuentarij non audiaris.[4] Nec ad rem pertinet, quod vbi de inuentario non apparet, habetur pro puro hærede is, qui inuentarij commodum obtendebat.[5] Proindéque obtinere debeas, ſi ego nihil probem. Nam & poſt condemnationem integræ nihilominus, & ſaluæ tibi erũt exceptiones, ſi puri & abſoluti hæredis iure velis intercedere.[6] Itémque erit ſi tanquam poſſeſſor poſſeſſionem tuam voles defendere. Neque enim poſſeſſionis ſuæ ius & titulum oſtendere poſſeſſor cogitur.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Calend. Decembr. 1589.

1 *L. qui accuſare, 4. C. de edend.*
2 *L. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acq. poſſ.*
3 Quoniam res omnes, itémque iudicia ipſa non niſi perſonarum gratia ſunt comparata, *§. vlt. Inſt. de iur. nat. gent. & ciuil.* Facit *l. quidam reſcriptum, 14. D. de iur. cod.*
4 Quiſquis enim agit aut excipit, tanquam tali debet ante omnia ſe probare talem, *l. licet, 23. C. de procur. cum ibi not. l. 1. l. 3. § cauſa cognita,* & ibi not. *D. de Carbon. edict.*
5 *L. vlt. C. de iur. delib.* Eſſe enim hæredem cum beneficio inuentarij qualitas eſt accidentalis, quæ nunquam præſumitur niſi probetur, Bart. *ad l. 1. C. de dignit. l. 12.*
6 Alia enim res eſſe videtur, & ideo non nocet res iudicata, *leg. cum quæritur, 12. & ſeq. l. ſi cum vno, 21. D. de except. rei iud.*
7 *L. cog. 11. C. de pet. hæred.* iunct. *d. l. vlt. D. de acq. poſſ.*

DEFINITIO X.

Exceptio perempta inſtantia non poteſt opponi per eum, qui ipſe prius fuit negligens in lite proſequenda.

PEremptæ inſtantiæ exceptio ei prodeſſe non poteſt, qui vltima iudicis interlocutione quid facere iuſſus fuit, quod poſtea non fecerit:[1] Quia quantocunque tempore lis ſiluerit, imputare ſibi debet propriam negligentiam,[2] quippe quæ ſola aduerſarij quoque negligentiæ cauſam dederit.[3] *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1 Nemo enim poteſt in mora eſſe aliquid faciendi, quamdiu reſtat aliquid faciendum ab aduerſario, Dec. Ita č & eleganter, *conſ. 2.*
2 Nec enim vnius negligentia alij nocere debet, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. cred.* Nam tum quoque cum vterque fuit negligens facienda eſt compenſatio mutuæ negligentiæ *l. ſi ambo 10. D. de compenſ. l. rem hæreditariam 65. in fin. D. de euict.*
3 Nemo enim poteſt alteri obiicere negligentiam, qui ipſe fuerit negligentior, *l. viro 39. cum mulier 47. D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO XI.

Fideicommiſſum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractu detrahendis non impedit, ne poſſit obiici exceptio excuſſionis detractionum faciendarum.

SI principalis debitoris bona iure fideicommiſſi ad alium pertinere pronunciatum ſit, detractis, vt adiici ſolet, de iure detrahendis, non ideo minus ſalua erit tertio poſſeſſori aut fideiuſſori exceptio non factæ excuſſionis quod quæſtio de iure detractionum magnis litium anfractibus agitanda ſuperſit. Excutiendus enim eſt principalis debitor ad peram vſque & ſacculum, vt aiunt,[1] nec debitor tantum, ſed etiam hæres eius.[2] Minúſque fauorabilis cauſa eſt creditoris agere coacti contra principalem debitorem, hæredémve eius, quam ſi agat contra poſteriores pignorum emptores, prioribus pro ſuo iure, vt quidam nolunt eandem exceptionem non factæ poſteriorum excuſſionis obiicientibus.[3] Hoc enim caſu ſatis eſt, quod contra poſteriores hactenus egerit, vt docere poſſit per eorum interceſſionem fieri, ne ſuum conſequi ſine controuerſia poſſit.[4] Nec litem proſequi tenetur, ac neque litis finem expectare, ſi eam priores emptores ſuo periculo, ſuíſque ſumptibus ad ſententiam vſque perſequi paratos ſe dicant.[5] Differentiæ autem ratio aperta illa eſt, quod imputari non poteſt creditori, cur eius debitor alienauerit,[6] cum tamen eidem iuſtiſſimè imputetur, cur cum hoc vel illo debitore contraxerit.[7] *Ita Senatus* pro vidua Lagnier, contra D. de Vatteuille Baronem de Verſo, ex menſe Iunij, 1590.

1 Quouſque ſcilicet appareat & probetur, non eſſe illum ſoluendo, ſic enim noſtri ad *Auth. hoc ſi debitor, C. de pign.*
2 *L. plane 14. D. de minor. l. Moſchius 47. D. de iur. fiſc.*
3 Secundum opinionem Ægid. Magiſtri *in dec. Pariſ. ex l. ſi quis habens creditores 24. D. qui & à quib. manum.*
4 Quia paria ſunt, Nihil eſſe quod poſſideatur, & nihil poſſe ſine controuerſia poſſideri, *l. quamuis 15. D. de reb. auctor. iudic. poſſid.*
5 Vt hoc ſaltem caſu procedat ius commune, de quo *in l. mobilis 47. D. de iur. fiſc.* in illis verbis. *In reliquum poſſeſſorem omnem.*
6 *L. vnic. l. rer. alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien.*
7 *L. qui cum alio 19. & ibi not. de reg. iu.* Iunge Defin. 34. infrà 6.

DEFINITIO XII.

Exceptio ſolutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam, at non allegatio ſolutionis partis debiti.

SI debitor à creditore conuentus totius debiti ſolutionem obiiciat, quam actor neget, non eſt differenda in executionem iudicati cognitio de ſolutione, ſed ſtatim & ante ſententiam de facti veritate inquirendum eſt,[1] vt exceptionis æquitate reus liberetur.[2] Ne alioqui expenſis inanibus quas allatura eſt condemnatio alterutter oneretur, ſi ſolutum fuiſſe vniuerſum debitum quandocunque apparebit.[3] Sed

Sed ſi pars tantum debiti ſoluta dicatur, nec liquidò conſter quid & quantum ſolutum ſit,[4] condemnatio pro toto debito facienda eſt: ſed cum ea tamen adiectione, vt quod in iudicati executione ſolutum probabitur,de condemnatione detrahatur.[5] Eſt enim ſolutionis exceptio ex earum numero, quæ quoniam non impugnant iudicatum, ac potiùs confirmant,etiam in executione iudicati obiici poſſunt.[6] Si tamen non tam de facta ſolutione, quàm de ſolutæ quantitatis modo & calculo dubitetur.[7] Senatus noſter pro perſonarum & cauſarum qualitate,ne grauiore emolumenti, quod vocant, diſpendio debitor lædatur,[8] id temperamentum ſequi ſolet, vt eam duntaxat ſummam deducat in condemnationem, quam poſitis in iudicati executione rationibus & diligentiore habito calculo adhuc debitam eſſe conſtabit.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. de Sonax, & N. Gay, 5. Cal. Dec. 1590.

1 Et probatio exigenda eſt ab eo,qui allegat ſolutionem. *l. C. de prob*

2 Improbus ſiquidem eſt,qui bis velit idem conſequi,*l. ſi quis dolo 51 in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de reg. iur.*

3 Nulla enim litigandi cauſa ſupereſt poſt ſolutionem, *leg. quidam 21. D. rebus cred.* cum ſolutione contingat pleniſſima liberatio, *l. pen. & paſſ. ff. de ſolut.*

4 Quia ſi liquidò conſtet aliud eſt *d. l. quidam.*

5 Bald *in l peremptorias. C. ſent. reſcind. non poſſ.* Guid. Pap. *quæſt.* 67.

6 Dixi *Defin. 2. ſupr.* ex Boër. *deciſ.* 19.

7 Quod euenit cùm non negatur ſolutum eſſe, ſed negatur tantum ſolutum.

8 Quia ex Statuto Sabaudiæ debetur emolumentum iudicati pro rata quantitatis adiudicatæ, proinde quanto maior eſt ſumma quæ adiudicatur, tanto maius eſt emolumentum, quod penditur.

9 Hoc enim caſu licet incerta ferri videatur ſententia, tamen valet, quia poteſt fieri certa per calculum, ſine alia noua vlla adiudicatione, *l. 2. vbi not. iunct. l. vlt. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profer.*

DEFINITIO XIII.

An ad euitandam exceptionem non factæ excuſſionis ſufficiat implorari clauſulam conſtituti, an verò neceſſe ſit implorari ſpecialiter beneficium, l. vlt. Cod. de acq. poſſeſſ.

Creditor cuius nomine debitor ſe conſtituerat poſſidere, ſi amiſſam debitoris facto poſſeſſionem velit à tertio poſſeſſore auocare,[1] vt effugiat incommodum exceptionis, quæ creditoribus hypothecaria agentibus nocere ſolet, non excuſſi debitoris,[2] non videtur arctandus, vt imploret beneficium Iuſtinianeæ conſtitutionis,[3] ſed ſatis ſuperque ſibi conſulere creditur, ſi quod effectu idem eſt, petat retineri ſe in priſtina poſſeſſione, quam ſibi vindicet ex clauſula conſtituti.[4] Nam nec aliud quicquam Iuſtinianus conſtituit, niſi vt poſſeſſio creditoris,quæ per debitorem reuera fuit interuerſa, ſic auocari poſſit per creditorem; vt retenta magis quàm reuocata videatur.[5] Alio tamen iure vtimur.[6] *Ita Senatus* pro Claudia Gantin, contra Guillielmum Pictelat, & Aſſuetam de la Place, 6. Cal. Iul. 1591.

1 Condictione *ex l. vlt. C. de acq. poſſ.* ſecundùm ea quæ ſcripſi *Defin. 2. ſupr. eod. tit.*

2 Qui ſcilicet omninò excutiendus eſt, cùm agitur hypothecaria. *Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor. & in corpor. vnde ſumit.*

3 *In d. l. vlt. C de acq poſſ.* Antonin. Theſſaur. *dec. 215 n 6. in fin.* vbi addit ſufficere additam eſſe in libello clauſulam. Ius & iuſtitiam miniſtrari.

4 Non tam enim formula actionis hodie ſpectanda eſt, *poſt tit. de formul. & impetr. act. ſublat.* quam poteſtas & effectus actionis inſtitutæ. Sicut & qui agit hodie ad ſupplementum, nec cogitur implorare beneficium *l omnimodo 30. C. de inoff. teſt.* licet agat condictione ex illa lege, ſed ſufficit, vt dicat ſe agere ad ſupplementum.

5 Ideóque auocatur per viam retinendæ poſſeſſioni, non per viam adipiſcendæ aut recuperandæ.

6 Vt dixi *in tit. de acq. poſſ.* ex Bald *in l. 1. C. de reuoc. his quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO XIV.

Nemo cogitur cedere actionem, ex cuius ceſſione futurum ſit, vt conueniri poſſit.

Cedendarum actionum exceptio non minus tertio poſſeſſori aduerſus hypothecarium creditorem datur, ſi iuſtus ille poſſeſſor ſit, quam fideiuſſori cùm ex ſtipulatione conuenitur.[1] Sed differentia in eo eſt, quod fideiuſſori omnimodo & ſine exceptione cedendæ ſunt actiones, quia nec fieri vllo caſu poteſt, vt ea ceſſio noceat cedenti creditori.[2] Tertio autem poſſeſſori cũ diſtinctione.[3] Quid enim ſi cum plures diuerſis temporibus bona, creditori obligata emiſſent, qui prior emerat, priore loco conuentus fuerit, non per ſimplicem hypothecariam, ſed implorato beneficio clauſulæ conſtituti, ne obiici poſſet exceptio, non excuſſi poſterioris emptoris.[4] Nam & hoc caſu exceptio cedendarum actionum vtique locum habet, ſiquidem parum hac parte intereſt, qua actione creditor experiatur, cum vtroque caſu & poſſeſſionem euincat,[5] & creditoris iure vtatur, quod æquè per debiti oblationem diſſoluitur.[6] Finge priorem hunc emptorem, vt creditorem ſummoueret, vniuerſum ei debitum exſoluiſſe,[7] ex eáque cauſa factam illi à creditore iurium omnium, vt par eſt, ceſſionem:[8] nox velle illum agere contra poſteriorem emptorem, ſiue ex ea ceſſione, ſiue proprio iure, quod venditoris communis bona anteriore pignoris vinculo haberet obligata,[9] Quid admittat repelli eum exceptione, ni cedat poſteriori emptori omnibus iuribus, quæ habuit à creditore?[10] Primum enim fieri non poteſt, vt eaſdem actiones præſtet, niſi deteriores, & imminutas:[11] cum, pignus, quod creditori in iis bonis quæſitum fuerat, extinctum ſit in perſona emptoris, acquiſito ei obligatarum rerum dominio.[12] Sed etſi pignoris vinculum idem maneret, fieret, vt emptor anterior iis cedendo actionibus, quas à creditore habuiſſet, contra ſeipſum cedere videretur. Siquidem futurum eſt, vt tertius poſſeſſor, qui ſecundo loco conuenitur, poſteaquam creditoris iura ex ceſſione acceperit, aduerſus hunc ipſum cedentem regreſſum habiturus ſit, id eſt, in ea ipſa bona, pro quibus tanquam obligatis prior emptor controuerſiam à creditore paſſus eſt, vt proinde nihil priori emptori profuturum ſit, quod creditori ſoluerit.[13] Quæ res circuitum inducet:[14] nam cùm nec aliter audiendus ſit, agens contra cedentem ex priſtino creditoris iure, quàm ſi eadem omninò iura integra & illibata præſtet, eueniet ſimiliter, vt rurſus contra eum acturus ſit alius, qui modo conueniebatur.[15] Quam ob cauſam non defuerunt qui remedij loco inducendum putarent, vt à poſſeſſoribus omnibus fieret contributio debiti pro rata.[16] Sed æquior eſt contraria ſententia exiſtimantium, vltimi emptoris damno totam rem cedere debere,[17] ſi ab anteriore conueniatur, nec cogendum quemquam contra ſeipſum præſtare alteri actionem.[18] Qua ratione nec cogendus erit emptor anterior, vt actionibus vilis cedat poſteriori, contra eos, qui antiquius in eadem bona pignoris ius habeant, ne ita fiat, vt contra alios cedendo, contra ſeipſum longa manu cedere videatur.[19] Denique cogendus quidem eſt cedere, ſed cum ea exceptione, vti ne vlla vnquam per eiuſmodi ceſſionem moleſtia ſibi per ceſſionarium aut alios à ceſſionario cauſam habituros inferatur.[20] Atque huius quam conſtituimus inter fideiuſſorem & tertium poſſeſſorem differentiæ ratio non illa ſola eſt, quam initio attigimus, quod nullo caſu fieri poſſit, vt ceſſio fideiuſſori per creditorem facta ſit creditori damnoſa,[21] ſed illa etiam, quod facilius accedat fideiuſſor ad fideiubendum, ea ſpe & contemplatione futuræ ceſſionis, quam pro ſua indemnitate quandoque à creditore conſecuturus ſit:[22] at emptor, aut qui alio iuſto titulo poſſeſſor factus eſt, cùm acceſſit ad acquiſitionem, non poteſt videri cogitaſſe de ceſſione actionum anterioribus emptoribus aut creditoribus competentium, quia nec ea ſpe aut eo animo emebat, vt alij quàm venditori ſuo quicquã ſolueret:[23] eáque ceſſio non tam ex cauſa contractus proficiſcitur, aut ex officio iudicis in æſtimandis præſtationibus ex contractus deſcendentibus,[24] quam ex æquitate illa, quod non debeat actor poſſeſſori denegare id, quod ſine vllo diſpendio aut periculo præſtare poſſit.[25] *Ita Senatus* 6. Calend. Iul. 1591.

1 Anton. Capyc. *Dec. Neapol.* 51. poſt Speculat. ibi citat ex *l. mulier, 19. D qui potior in pig. hab.*

2 Quis verò non putet æquum, id ſaltem præſtare creditorem, quod ſine ipſius diſpendio futurum eſt? Inquit *l. in creditore, 38. in ſi D. de euict.* (Alioqui nunquam cogitur actor cedere actionem ei, qui ex culpa ſua

conuenitur? multò minùs ei, qui ex ſuo delicto ſiue ob factum id quod fieri non debuit, ſiue ob non factum id quod fieri debuit, *l. ſi plures 38. in fin. D. de admin. tut.* Sunt enim duo iſta propemodum æquipollentia, *leg. qui non facit 121. de reg. iur.* *Ita Senatus* pro adminiſtratoribus Collegij Necienſis, contra N. Beſardum Pelard D. de Chaſteauvieux, die Iun. 1614. Sicut è contrario quibus caſibus locus eſt exceptioni cedendarum actionum, ſemper ea exceptione repellitur actor, cuius facto accidit, ne actiones vllas cedere poſſit, *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. ſi creditor D. de ſolut.*)

3 Secundum ea quæ diximus *Definit. prox. præced.* Alioqui poſſent, qui priore loco emerunt exceptionem obiicere poſteriorum non excuſſorum, vt dixi *Defin. 1. ſupr. eod.*

4 Ex æquitate poſita *in d. l. in creditore 38. in fin. de euict.*

5 Siue agat condictione *ex l. vlt. C. de acq. poſſ.* ſiue hypothecaria, *leg. ſi cum venditor 66. D. de euict.*

6 *L. item liberatur. 6. l. Paulus, 12. §. 1. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. ſoluit.*

7 Nam & qualiſcunque poſſeſſor offerre poteſt: etiamſi ſit in mala fide; *d. l. Paulus. §. 1.*

8 Quæ ſcilicet neceſſario facienda eſt bonæ fidei poſſeſſori: *d. l. mulier, 29. ff. qui potior in pign. hab.*

9 Nec enim ius ſuum vetus amittit, qui aliud nouum ſibi acquirit, *l. 1. §. vlt. ff. ſi quis à parent. manumiſ. ſit.*

10 Quam Pragmatici noſtri vulgò appellant exceptionem cedendarum actionum. De qua *in l. vt fideiuſſor, 39. ff. de fideiuſſor. l. rem hereditariam. 65. verſic. nec remedio. ff. de euict.*

11 Non videtur autem reddi, quod deterius redditur, *l. 3. §. ſi reddita. ff. commod. l. pen. in fin. de condic. tritic. l. Stichum, 95. §. pen. ff. de ſolut.*

12 *L. pen. §. Latinus Largus, de except. rei iud. l. neque pignus 45. de reg. iuris.*

13 Vide omninò Decium *conſ. 104.* Et Negulantium, qui Decium reprehendit, *in tract. de pignor. in 3. membr. 3. part. princip. n. 31.*

14 Ac perplexitatem illi ferè ſimilem, de qua African. *in leg. qui quadringenta 80. ff. ad l. Falc.*

15 Et ita fiet circuitus in infinitum, quod nec natura ipſa, nec ius patitur.

16 *Arg. l. cum poſſeſſor, 5. ff. de cenſib.* Capyc. *deciſ. q. 51.* Bart. & cæteri *ad l. iubemus, 21. C. ad SC. Velleian. & in l. ſi ſtipulatus, 15. §. 1. D. de fideiuſſor. l. 2. C. eod.* Socin. *conſ. 100. & 106. lib. 2.*

17 *Arg. l. ſi quis habens creditores 24. ff. qui & à quibus manum.*

18 *Arg. not. per gloſſ. & alios in l. 1. alias l. 2. C. de dueb. reis.*

19 Antiquiores enim habituri eſſent regreſſum aduerſus eum. *l. 5. de liber. legat. l. cum lex, 46. ff. de fideiuſſ.*

20 Ne alioqui videretur per mediam alterius perſonam agere contra ſeipſum, quod impoſſibile eſt, *l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

21 Quæ tamen magna ratio eſt, *d. l. in creditore, l. ſi hereditatem, 32. D. mandat.*

22 *L. Stichum aut Pamphilum. 95. §. ſi creditor, pen. D. de ſolut. l. 2. C. de fideiuſſ.*

23 Ita Bart. Cin. Alber. Salicet. & alij *ad l. iubemus, 21. C. ad SC. Velleian.* Vide omninò Matth. de Affict. Dec. 343.

24 Quomodo aliæ pleræque præſtationes, quæ deſcendunt ex natura iudiciorum bonæ fidei, de quibus *in l. generaliter, 5. ff. de vſur. l. quod ſi nolit, 31. §. quia aſſidua. ff. de ad. lit. edict.*

25 *d. l. in creditore, 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XV.

Nemo cogitur cedere actionem aduerſus illos, quibus indemnitatem ipſe præſtare tenetur.

NEc diſtinguemus, an qui agit contra poſteriorem emptorem agat ex iure ceſſo, an ex proprio: vt puta, ſi quod plerumque fit, cùm prior emeret, curauerit obligari ſibi pro euictione bona omnia venditoris,[1] Generale enim & perpetuum eſt, vt non alia iura cedere quis compellatur, quam quæ habeat, aut culpa ſua habere deſierit:[2] Atqui contra ſeipſum actionem nullam habere vnquam potuit,[3] nec rurſus niſi inutilem & inefficacem aduerſus anteriores creditores & poſſeſſores pignorum, quibus ille indemnitatem præſtare cogendus eſſet, ſi quis ab iis peteretur.[4] De iis nimirum anterioribus poſſeſſoribus intelligimus, qui in caſum euictionis cauerint ſibi de pignore, ex eáque cauſa regreſſum habere poſſint in bona ſequenti loco alienata:[5] nam ſi pignoris conuentio nulla interceſſerit, nihil ſanè cauſæ eſt, cur non is, qui ſecundus comparauit, & creditoris hypothecarij iura omnia ceſſa habuit cogendus ſit iiſdem iuribus tertio cedere, etiam contra priorem emptorem, cum eo caſu verendum non ſit, ne ex eadem ceſſione quandoque à primo conueniatur.[6] *Ita tractatum eſt*, in eadem cauſa.

1 Alioqui actio de euictione perſonalis tantùm eſt, nec vllum habet priuilegium tacitæ hypothecæ, vt neque actiones cæteræ perſonales, de quibus nominatim ita cautum eſt, *tot. tit. D. & C. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Iunge *l. rem hereditariam 65. D. de euict.*

2 Cùm nemo poſſit cedere iura quæ non habet, vt nec potiora iura quàm ipſe habeat, *l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur. l. Stichum 95. §. pen. D. de ſolut.*

3 *L. ne cum filiofamil. 16. D. de furt.*

4 In effectu enim is ſolus conueniri videtur, cuius ſolius periculo tandem res ceſſura eſt, *l. cum lex, 46. ff. de fideiuſſor. l. 5. D. de liber. legat. l. 1. C. vbi in rem act.*

5 Nec enim ſecuta alienatio extinguit ius præcedentis pignoris *l. debitorem 15. C. de pign.*

6 Nec enim poteſt hypothecariam habere is, qui nihil conuenit de pignore, *l. Ariſto. 3. D. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

DEFINITIO XVI.

Exceptio ſimulationis poteſt obiici, non tantùm à contrahentibus, ſed etiam ab eorum ſucceſſoribus nec minus ceſſionario, quàm cedenti,

SIcuti exceptio ſimulationis obiici poteſt, non ab eo tantùm qui contraxit, ſed etiam ab eius ſucceſſoribus, ſiue ſingularibus, ſiue vniuerſalibus,[1] ita & certum eſt, obiici eam poſſe ceſſionario perinde accedenti, etiamſi ex cauſa onerosa ceſſio facta proponatur.[2] Nimirum, quoniam contractus ſimulatus contractus non eſt,[3] quippe qui non habeat voluntatem contrahentium,[4] ex qua contractus omnes æſtimandi ſunt.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 4. ſupra plus valet, quod agit.

1 Quia ſimulationis vitium reale eſt, & afficit rem ipſam, facitque, vt pro infecta haberi debeat, *l. ſi ex pretio, 8. C. ſi cert. pet. l. cùm ea, 21. Cod. de tranſact.* Quæ autem in rem ſunt exceptiones competunt quibuſcunque, *l. exceptiones, 7. §. rei autem, D. hoc tit.*

2 Quamuis ſoleant noſtri diſtinguere, an ceſſio facta ſit ex cauſa onerosa, an ex lucratiua, *in l. 4. §. ſi cum legitima, D. de dol. mal. except. & in l. facta 63. §. ſi heres, D. ad SC. Treb.*

3 *L. 1. vbi not. C. plus valer. quod agit. l. imaginaria 16. de reg. iur. l. ſimulatæ nuptiæ 30. de rit. nupt. l. emptor. 12. de aqua & aqua pluu. arc.*

4 Nec mendullam veritatis, vt loquitur Bald. *in l. & qui ſub imagine, 10. C. de diſtr. pign. & in l. ab Anaſtaſio notab. 4. Cod. mandat.* & tanquam corpus ſine ſpiritu, quia conſenſus ab eo remotus eſt: idem Bald. *in d. l. 1. C. plus valer. quod agit.* Iaſ. *in l. nemo poteſt.*

5 *L. ſemper in ſtipulationibus 38. de regul. iur. l. in omnibus rebus 55. de oblig. & act. num. 42.* & ibid. Rip. *num. 65. de legat. 1.*

DEFINITIO XVII.

Excuſſionis non facta exceptio poteſt opponi etiam per creditorem poſteriorem conuentum hypothecaria, tanquam tertium poſſeſſorem.

DE poſteriore creditore rem anteriori obligatam non niſi pignoris titulo poſſidente dubitatum aliquando fuit, an ſi quaſi Seruiana conueniatur ab anteriore, iuuandus ſit exceptione non excuſſi debitoris: quibuſdam id negantibus propterea, quod non tam ſibi quàm debitori poſſideat, cuius veluti Procurator quidem eſt in pignore, adeò, vt eius perſonam repræſentare interdum exiſtimetur.[1] Atqui certum eſt exceptionem illam iis demum prodeſſe, qui ſibi, non qui aliis poſſident:[2] iis certè nullo modo qui poſſident debitori, quoniam nec ipſe debitor eam habere poteſt.[3] Sed tamen contra viſum eſt, iuſtum retinendæ tuendæque poſſeſſionis titulum eſſe, ſi quis tanquam creditor poſſideat, ideóque nec ei minus quàm cæteris poſſeſſoribus exceptionem hanc accommodari oportere, quoniam ſibi poſſidet, non debitori, niſi quod ad vſucapionis cauſam pertinet.[4] Vnde illud etiam eſt, quod & interdicta omnia habet poſſeſſoria,[5] & vtiles pleraſque actiones.[6] *Ita Senatus* pro Antonio Neiret, contra Benedictum Geoffrey, 9. Cal. Aug. 1592.

1 *L. cum notiſſimi 7. §. 1. Cod. de præſcript. 30. vel 40. annor. l. creditori*, vbi Caſt. & DD. *de oper. noui nunciat. l. ſi pignori 29. ad fin. D. famil. erciſc.* Iunge *Defin. ſeq.*

2 Dixi *Defin. 3. num. 2. ſup. hoc tit.*

3 Ne per alium quis conſequatur indirecto, quod per ſe directo non poteſt, *contra l. ſcire oportet 21. §. 1. de legit. tut.* quanquam nec id nouum eſt, *l. 3. in fin. quæ res pignor. l. ſi is qui 29. de lib. deleg.*

A. L. ſerui

4 *L. ſerui nomine 16. D. de vſucap.*

5 Niſi cuſtodiæ tantum cauſa ſit in poſſeſſione, *l. 3. §. creditores vti poſſid.*

6 Scilicet *ad Auth. hoc ſi debitor, quæſt. 7. C. de pignor.* Oſaſch. *deciſ. Pedem. 135. num. vlti.* (Aliud eſt in exceptione præſcriptionis, de qua in *Defin. 1. ſupr. ſi aduerſ. cred. præſcr. oppon.*)

DEFINITIO XVIII.

Indicatis per poſſeſſorem bonis quæ excuti poſſint aliorum excuſsionem facere creditor non cogitur, niſi rurſum indicatio aliorum fiat; interea nihil contra poſſeſſorem ſtatuendum eſt.

QVamquam is, qui excuſſionis non factæ exceptionem obiicit, non cogitur ea bona indicare, quæ poſſint excuti, niſi prius facta per creditorem diligenti perquiſitione, [1] ſi tamen vltro indicauerit, hactenus ſibi nocet, vt non alia cogatur creditor excutere, quàm quæ indicata ſunt, [2] quod veriſimile ſit ea omnia poſſeſſorem indicaſſe, quæ conquiri & excuti poſſent, vt ex eorum venditione dimiſſo creditore liberationem ipſe conſequeretur. [3] Itaque excuſſis ijs, ſi creditori minimè ſatisfactum ſit, recuſare reus non poteſt, quo minus pignorum, quæ poſſidet, venditionem patiatur. [4] Sanè iuſtum non eſt deſiderium creditoris poſtulantis, vt ea bona quæ poſſeſſor indicauerit, itémque ea, quæ penes ſe poſſeſſor habeat, ſimul diſtrahantur, vt ex communi pretio creditorib. omnibus ex ordine ſatisfiat. Sic enim eueniret, vt priuaretur poſſeſſor commodo exceptionis, quod in eo præcipuè verſatur, vt tandiu inquietari per hypothecariam nequeat, quandiu illæſo eo & aliunde ſatisfieri creditori poteſt. In eóque melior eſt conditio tertij poſſeſſoris, quàm creditoris anterioris ſolo crediti iure pignus poſſidentis, iuxta eorum ſententiam, qui contra iuris rationem volunt, vt pignoris diſtractionem à poſteriore creditore petitam prohibere non poſſit ille, ſi poſterior offerre nolit, dum ne prius ei poſſeſſio auferatur, quam omne debitum ſit conſecutus: [6] eſt enim ſanè fauorabilior, qui iuſto titulo rem ſibi habet tanquam ſuam, quam qui creditor tantum eſt. [7] Cui conſequens ſit; vt ſi non aliam obiiciendæ exceptionis cauſam habeat, quam quia crediti iure pignus teneat, ſecundùm ea, quæ proximo SC. diximus, diſtractionem pignoris eo prætextu non factæ excuſſionis impedire non poſſit, [8] ne alioqui plus iuris in retinenda pignoris poſſeſſione creditor poſterior aduerſus priorem, quam qui anterior idémque poſſeſſor eſt contra poſteriorem, habere videatur. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Not. *ad Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.* Nec enim cogitur poſſeſſor veluti Procurator eſſe creditoris, vt in ſpecie licet diſſimili argumentatur Marcellus *in l. poſtulante §. 44. vlt. D. ad SC. Trebell.*

2 Specialis namque indicatio tollit neceſſitatem generalis inquiſitionis, *arg. l. maritus 21. C. de procurat.* vbi ſpeciale mandatum vxoris tollit generale, quod in bonis vxoris tacitè habere maritus intelligitur. (Non idem eſt, ſi poſt oppoſitam à poſſeſſore diſcuſſionem perſonæ & bonorum omnium debitoris, iudex iuſſerit bona quædam excuti, ex quorum pretio creditori commodè ſatisfieri poſſe ſperabatur. Nam ſi facta illa diſcuſſione appareat nondum ſatisfieri potuiſſe creditori, non eò minùs diſcutienda erunt cætera, etiam nulla per poſſeſſorem facta noua indicatione. Nec poſſeſſori nocebit, quod acquieuerit interlocutioni iudicis. Cùm exceptioni benè oppoſitæ non potuerit iudex derogare, ideóque nec voluiſſe credendus ſit. *Ita Senatus* in cauſa Petri Parat & Petri Rigot Geneuatum, Auguſt. 1612.)

3 Siquidem fruſtra eſſet ea indicaſſe, quæ non eſſent idonea, vel quæ ſine controuerſia poſſideri non poſſent, *l. quamvis 13. D. de rebus auctor. iudic. poſſid. l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior in pign. hab.*

4 Intellige, niſi poſſeſſor paratus ſit alia indicare. Hoc enim caſu eorum quoque excuſſio facienda eſſet, cum eadem ſit ratio, ac ſi ab initio fuiſſent indicata, nec quicquam interſit creditoris, ex quibus bonis ſuum conſequatur, *d. l. 2. C. de pign.*

5 *L. planè 14. D. de minor. l. Moſchis 45. ff. de iur. fiſc.*

6 De quo ſcripſimus *Defin. 1. ſupr. de diſtract. pignor.* vbi tamen hanc ſententiam improbauimus.

7 Cùm creditor non pro ſuo poſſideat, ſed pro alieno, *l. ſi pignori 13. ff. de vſucap.*

8 *L. vlt. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

9 Quod ſanè abſurdum eſſet. Plus enim iuris regulariter habere debet creditor anterior, quàm poſterior, *l. 1. l. 4. & paſſ. C. qui potior. in pign. hab.* & plus is qui poſſidet, quàm qui non poſſidet, *l. 3. ff. de pignor.*

DEFINITIO XIX.

Poſterior creditor non eo minùs iuuandus eſt exceptione non factæ excuſſionis, quod in fraudem legitimarum vſurarum contraxiſſe dicatur.

NOn eo minus exceptione non excuſſi debitoris iuuandus eſt poſterior creditor, idémque pignoris poſſeſſor, [1] quod anterior obijciat, contractam per eum antichreſim in fraudem legitimarum vſurarum, [2] fructúſque pignoris ab eo per longum tempus malè perceptos in ſortem computari debere vt ea computatione ſors omninò abſorpta ſolutáque videatur. [3] Quid enim anterioris creditoris intereſt, ſi debitor ipſe non conqueratur, & alia bona ſint, ex quorum diſtractione ipſi ſatisfieri poſſit? [4] Aut cur inuito vel ignorante debitore audiatur is, qui rem debitoris potius quam ſuam tractat, cum nihil eius interſit? [5] Planè ſi aliud nihil ſit, ex quo debitum ſuum conſequi ſaltem æquè commodè creditor poſſit, permittendum erit, vt quod à communi debitore perperam geſtum probabitur, eatenus reſcindat, quatenus indemnitatis ſuæ ratio poſtulare videbitur, [6] vt hoc ſaltem per debitoris perſonam conſequatur ab alio, quod ab ipſo debitore aut aliunde conſequi nequeat. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum id quod ſcripſimus *Defin. 19 ſupr. eod.*

2 Quod euenit ſi fructus pignoris, qui ex pacto cedunt lucro creditoris, excedant legitimum modum vſurarum, & ſint certi, non etiamſi ſint incerti, *l. ſi ea pactione 14. C. de vſur.* Iunge *l. cùm debitor 8. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

3 *Ex l. 1. 2. & 3. C. de pignor. act. l. 1. C. de diſtr. pignor.*

4 Nemo enim ſiue agendo, ſiue excipiendo auditur, cuius non intereſt, *l. 3. § 1. l. ſtipulatio iſta 38. § alteri, de verb. oblig. l. ille à quo 13. § ſi de teſtamento.* vbi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

5 Nec enim debitor ipſe poſſet diſtractionem pignoris impedire, *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.* Ne quidem in hoc caſu itrauerit. Nogueſius *5. membr. 9. part. n. 7. ex cap. debitores de iureiur.*

6 Nam cum habeat bona omnia ſui debitoris obligata, habet quoque hoc ius obligatum dicendi nullum & vſurarium contractum malè initum cum alio creditore. Iura enim ſicuti veniunt appellatione bonorum *l. bonorum 49. de verb. ſignif.* ita in generali bonorum obligatione, *l. nomen 4. C. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

7 Semper enim quantum fieri poteſt ſuccurrendum eſt miſero creditori certanti de damno vitando, *l. quod autem 6. §. ſimili modo dicimus. D. quæ in fraud. credit. l. 4. §. ſi cum legitima, verſ. ſi quis autem, D. de doli except. l. vltim. §. ſin verò creditores, C. de iur. delib.* Similis quædam ratio eſt in *l. dotem 6. D. de coll. bon.*

DEFINITIO XX.

DE iure tertij nunquam excipere is poteſt, qui ſi ratione illa vinceret, deteriorem faceret tertij conditionem. [1] Itaque cùm is, qui pupilli rem immobilem nullo iure tenebat, ab eo conueniretur, qui rem illam à tutore ſine decreto comparauerat, & obijceret contra leges factam venditionem, quia decretum non interueniſſet, [2] non putauit Senatus admittendam exceptionem, propterea quod conſtabat, pupilli conditionem ex ea venditione meliorem factam eſſe, [3] pupilliſque intereſt, vt actor potius quàm reus vinceret. Quamquam enim dici ſolet, admittendam eſſe exceptionem de iure tertij, quoties excluſiua illa eſt iuris agentis, [4] abſurdum tamen ſit, prætextu vtilitatis pupilli eam admittere exceptionem, quæ pupilli cauſam faciat deteriorem: [5] aut quod idem eſt, de non iure actoris ex pupilli perſona diſputare illum, qui, ſi vinceret, pupillum in maiore damno conſtitueret. [6] Idque eo magis admittendum videbatur, quod ex enunciatiuis contractus verbis apparebat, interpoſitionem decreti præceſſiſſe. Nam licet verba enunciatiua non probent inter alias partes, [7] tamen inter eaſdem probare ſolent, [8] ac proinde inter pupillum & emptorem, hactenus ſaltem vti ne ex perſona pupilli negare alius poſſit, quod pupillus ipſe tutórve eius confeſſus eſt. [9] Quamvis aduerſus pupillum ipſum, ſi ageret, ea probatio non ſufficeret, ne alioqui facilè eſſet tutori cum emptore colludenti falſa eiuſmodi enunciatione legem fallere, [10] quæ certè non magis interpoſitionem ſolemnitatis

exigit, quam interpoſitæ manifeſtam probationem.[11] *Ita Senatus* in cauſa Aduocatorum de Coyſiaz & Gaudinon, 16. Cal.Sept.1592.

1 Nec enim veriſimile eſt, quod tertius ille vnquam ſit vſurus eo iure, per quod ſuam conditionem deteriorem facturus eſſet, *vulg.l.cùm de indebito 25. ff.de probat.* Nec rurſus poteſt quiſquam deteriorem facere alterius conditionem, *l.74.de regul.iur.*

2 *Ex l.1. & tot.tit.ff.de reb.eor.qui ſub tutel. l.1. & tot.tit.C.eod.tit.de præd.minor.*

3 Quo caſu nec pupillus ipſe poſſet rem ſuam vindicare, niſi reſtituto prius pretio, alioqui repelleretur exceptione doli, *l.ſi fundus 13.§.1.ff.de rebus eor.qui ſub tutel.l.vtero 14.C.de præd.minor.*

4 *L.loci 4.§.competit.* vbi Bart.& cæteri, *D.ſi ſeruit.vendic.leg.vlt.C.de rei vindic.*

5 *Arg.l.pen.C.ad SC.Trebell.*

6 Alioqui eſſet in huius poteſtate deteriorem facere ignorantis pupilli conditionem, quod abſurdum eſſet, *l.ſoluendo 37. de neg. geſt.l.1.D. quod vi aut clam.*

7 Niſi in antiquis Bart.& alij *in lo.ex hac ſcriptura, D.de donat.*

8 *Vulg.l.optimam 14.*vbi Bart.& alij, *C.de contr.& committ.ſtipulat.*

9 Nam ex cuius perſona quis agit aut excipit, eius factum præſtare debet, *l.ex qua perſona 149.de reg.iur.*

10 *Arg.l.magis puto 5.§.ſi pupillus, D.de rebus eor.qui ſub tutel.*

11 Paria ſiquidem ſunt, quid non eſſe & non apparere, *le.duo ſunt Titij 30.D.de teſtam.tutel.* præſertim cùm non quodlibet decretum interueniſſe ſufficiat, ſed tale eſſe oporteat, in quo adfuerint omnes ſolemnitates, quod niſi viſo eo ſciri non poteſt, *d.l.5.§.non paſſim.de reb.eor.*

DEFINITIO XXI.

Excuſſio iurium perinde ac bonorum mobilium aut immobilium facienda eſt, poſſit fieri citra litem.

Excuſſio obijci poteſt non tantùm bonorum mobilium & immobilium, ſed etiam iurium debitoris, ſi qua ſint aperta, nec litigioſa:[1] putà ſi rem maioris pretij debitor viliore pretio diſtraxerit ſub pacto de retrouendendo.[2] Cur non enim hyperochæ perinde ac ipſius fundi, ſi non eſſet venditus, excuſſio fiat, cum is, qui hyperocham fundi habet, fundum ipſum habere videatur, deducto eo, quod ad poſſeſſoris ius tollendum neceſſe eſt?[3] Quamuis enim iniquum ſit, cogi creditorem debiti ſui conſequendi gratia rem alienam redimere,[4] in eámque rem vti iure ſui debitoris, nihil tamen prohibet ius ipſum redimendi & hypotecham non ſecus ac fundum diſtrahi, & ex pretio, quod redigetur, ſatisfieri creditori, cùm æquè facile emptorem inuenire poſſit.[5] Sed hoc ita, vt dixi, ſi de eo redimendi iure diſputari non oporteat. Quid enim ſi nollet prior emptor retrouendere, ſiue iure, ſiue iniuria? Non eſſet cogendus creditor pro pecunia litem ſuſcipere.[6] Quid item ſi redimendi ius ex conuentione fuit temporale, quod ex cauſa enormis læſionis perpetuum eſſe debere contendat debitor?[7] Aut quid ſi locus eſſe poſſit in integrum reſtitutioni, quod vel dolus, vel metus, vel etiam enormis læſio aut enormiſſima interuenerit?[8] Non magis arctandus eſt creditor agens hypothecaria, vel litigioſam aut dubiam actionem excutiat,[9] quam vt fundum, qui ſine controuerſia poſſideri non poſſit.[10] Hactenus igitur facienda erit excuſſio iurium & actionum, quatenus nemine contradicente id fieri poſſit & citra litis periculum.[11] Non deerant qui putarent, iurium excuſſionem fieri nunquam oportere, propterea quod iura non poſſideantur.[12] Sed ratio illa probat potiùs debitoris debitorem, ſi hypothecaria conueniatur, non eſſe iuuandum exceptione non factæ excuſſionis, quæ ſolis competit poſſeſſoribus.[13] Et verò ſi debitoris bona omnia ſint in nominibus, cur non cogatur creditor agens hypothecaria peragere venditionem nominum æquè ac bonorum mobilium, aut immobilium?[14] Actionem ſanè ſuſcipere & exercere cogendus non eſt, cùm lites execrantium voluntas laudari potius debeat, quam vituperari,[15] ſed diſtrahere cogi poteſt, ſi modo commodum inueniat emptorem.[16] *Ita Senatus* pro Philiberto Mareſchal Procuratore, contra Bonauenturam Miege, 8.Id. Nouemb.1592.

1 Cùm etiam iura commodè vendi poſſint, ſi modò ſunt in confeſſo, *l.à Diuo Pio 15.§.ſic quoque Iudices, & ſeq.D.de re iudic.*

2 Quo caſu hyperocha, id eſt, vt loquuntur, pluris valentia remanet in bonis debitoris, *l.2.vbi not.C.de pact.int.emp.& vend.* adeóque ius ipſum redimendi etiamſi res pluris non ſit.

3 *L.& quæ nondum 15.§.qui res ſuas D.de pignor.*

4 *L.nec emere 16.C.de iur.delib.*

5 *D.§.ſic quoque Iudices, & 5.in venditione eiuſd.l.à Diuo Pio 15.D. de re iudic.*

6 Eſt enim verecunda cogitatio eius, qui lites execratur, *l.4.§.1.de alien.iudic.mutat.cauſ.fact.*

7 *Ex notat.in l.ſi quis cum aliter 36.ff.de verb.oblig.*Scripſi *in tit.de reſcind.vendit.* {reſcind.vendit.

8 *Ex tit.de eo quod met.cauſ.D.dolo, & ex l.2.& l.ſi voluntate 8.C.de*

9 *D.§.ſed vtrum.*

10 *L.quamuis 13. D.de rebus iudic. poſſid.* vbi dicitur, paria eſſe, nihil omnino eſſe, quod poſſideri poſſit, & nihil poſſideri poſſe ſine cõtrouerſia.

11 Cum eo caſu nihil interſit creditoris agentis, interſit verò maximè poſſeſſoris, ne tam facile nullâque neceſſitate cogente inquietetur, *Auth. hoc ſi debitor, C.de pignor.*

12 Non enim poſſideri poſſunt, niſi quæ ſunt corporalia, *l.3.in princ. D.de acq.poſſ.l.4.§.ſi viam 27.D.de vſucap.*

13 *D.Auth.hoc ſi debitor.* Nec enim quicquam intereſt eius, qui debitor eſt, vtri ſoluat, an creditori ſuo, an creditoris creditori, dummodo liberetur. De quo ſcripſimus in libris Coniecturarum.

14 *D.l.à Diuo Pio 15.§.in venditione D.de re iudic.*

15 *D.l.4.§.1 de alien.iudic.mut.cauſ.fact.*

16 *D.§.ſed vtrum.*

DEFINITIO XXII.

Non cogitur creditor facere excuſſionem liberorum, tanquam hæredum debitoris, ſi appareat, repudiatam à curatore, quamuis inutiliter, paternam hæreditatem.

Creditori agenti hypothecaria tertia poſſeſſor obijciebat exceptionem non excuſſorum hæredum debitoris, qui pluribus liberis puberibus inſtitutis deceſſerat. Cùm creditor, vt eliderct exceptionem, proferret inſtrumentum, quo continebatur, repudiatam à curatore paternam hæreditatem eorum nomine, viſum eſt ſatis abundéque factam excuſſionem.[1] Licet enim hæreditas minori delata repudiari per curatorem non poſſit,[2] ideóque integrum ſit poſſeſſori probare, liberos bonis patris immixtos eſſe,[3] ſufficit tamen curatoris factum vt in poſſeſſorem transferatur onus probandi, cùm veriſimile ſit, ſi paternam hæreditatem liberi agnouiſſent, id vtique ſciturum fuiſſe ipſorum curatorem.[4] Nam & alioqui in eam rem ſufficerent vicinorum teſtationes, ob hoc ſolum, quod facta vicini ſcire vicinus præſumatur.[5] In propoſito autem tantò magis id admittendum eſt, quod nec in dubio præſumendum ſit, ſi noſtris credimus, filium eſſe hæredem patris, cum damnoſa eſt hæreditas.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ac ſi à minoribus ipſis fuiſſet omiſſa per abſtentionem hæreditas paterna, cùm in filios, qui ſe abſtinuerunt, prætor deneget actiones, *l.neceſſariis 57.iunct.l.ei qui 12.D.de acquir.hared.*

2 Is enim poteſt repudiare, qui & adire poteſt, *l.is poteſt 18.D.de acqu.hæred.* Curator autem non poteſt adire nomine minoris, adeóque nec minori adeunti auctoritatem præſtare, *l.cùm in vna 17.§.tutor.D.de appellat.iunct.l.potuit 5.C.de iur.delib.*

3 Quo caſu ſi ſint puberes, non poſſunt ſe abſtinere niſi per beneficiũ reſtitutionis, *d.l.ei qui 12.& d.l.neceſſariis 57.de acquir.hæred.*

4 Sine cuius ſcilicet auctoritate nihil adminiſtrare aut facere minor poteſt *l.ſi curatorem habens 3.C.de in integrum reſtit.min.*

5 *Vulg.cap.quanto,extr.de præſumpt.*

6 Ita enim Bart.communiter approbatur *in l.1.& 2.C.ſi vt min.ſe ab hæred.abſtin.* Scripſi latè *in Hemiſchiliade de error.pragmat.*

DEFINITIO XXIII.

Excuſſio facienda eſt non perſonæ abſentis, ſed bonorum exiſtentium in prouincia, quæ ſit in territorio eiuſdem ſupremi tribunalis.

Abſentis quidem debitoris excuſſionem facere non cogitur creditor, qui agit hypothecaria:[1] ſed ſi bona ille reliquerit in prouincia, quæ ſine controuerſia poſſideri queant,[2] non eò minus excutienda erunt, quod abſens ſit debitor, dator nimirum bonis curatore, aduerſus quem perinde ac contra ipſum debitorem actio exerceatur.[3] Prouinciam autem intelligimus non eam ſolùm, in qua domicilium habeat debitor, aut in qua contractus celebratus ſit, ſed etiam quæ ſit in eiuſdem ſupremi tribunalis territorio. Finge debitorem Maurianenſem relictis Maurianæ finibus domicilium ſuum ad Centrones tranſtuliſſe, cur in Italiam profectum bona in Centronibus reliquiſſe. Priore caſu nec videbitur abeſſe

abeſſe, [4] poſteriore verò bona in prouincia reliquiſſe dicendus erit. [5] Ideóque excuſſionem facere creditor compelletur. [6] *Ita Senatus* pro Claudio Carré, contra Nicolaum Gaignepain, 14. Cal. Decemb. 1592.

1 Quia nimis magnum incommodum eſt, vt quis abſentem perquirere, & contra ipſum extra prouinciam agere cogatur. *arg. l. 3. §. lt. D. de veſtib.* Parúmque intereſt, an quis abſit extra prouinciam, an deceſſerit. *l. vltim. §. vbi autem in vnum, C. de bon. pun. lib.* (Idem ergo eſſe debet ſi debitor inops coniectus ſit in carceres quos malit perpetuos pati, quàm ſemel ſoluere; vt ſcripſi *ad Defin. 29. n. 1. ſupr. de pign.*)

2 Alioqui nec ſunt excutiẽda, *l. quãuis 13. C. de rebus auct. Iudi. poſſid.*

3 *L. 3. §. 1. D. de curat. bon. dand.*

4 Quoniam vtraque prouincia eſt in territorio, non tantùm eiuſdem Principis & Ducis noſtri, ſed etiam eiuſdem ſupremi tribunalis, i. Senatus noſtri aliud ergo eſſet ſi ad Pedemontanos diuertiſſet.

5 Et quidem quorum perſecutio non valde incommoda & oneroſa poſſit eſſe creditori in tam parua locorum diſtantia.

DEFINITIO XXIV.

Exceptio, quæ obſtaret cedenti, cùm in rem eſt, obſtat ceſſionario, etiamſi ea exceptio per ceſſionarium ipſum ante oppoſita fuerit nec admiſſa.

EXceptio, quæ obſtabat credenti, ſi in rem, non in perſonã fuit, obſtabat ceſſionario, [1] nec ad rem pertinebit, quod ceſſionarius ante ceſſionem, cùm à cedente conuentus eandem exceptionem propoſuiſſet, condemnatus fuerat, ſi modo factum ipſius aut culpa cauſam dederat condemnationi. [2] Neque enim rei iudicatæ auctoritatem pro ceſſionario habere poteſt contra nouum litigatorem ea ſententia, quæ procedente contra ceſſionarium lata eſt, [3] præſertim cum ipſius ceſſionarij culpa vel negligentia prioris litis iacturam attulit. [4] Quod ſi per ſolam Iudicis iniuriam condemnatio ſecuta eſt alia ratio eſt, quæ repellit ceſſionarium, illa nimirum, quod quæ ipſi facta eſt iniuria, ad alium protrahi non debeat. [5] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Montou & Ioannis Blanchard, & Claudij Geneuois, 6. Id. April. 1593.

1 *Arg. l. exceptiones 7. D. except.* Bart. & alij *ad l. facta 63. §. ſi hæres, D. ad SC. Trebell. & ad l. 4. §. ſi cum legitima, & ſeq. D. de doli mal. except.* intellige tamen de ceſſionario, qui agat ſuo nomine vtilibus actionibus. Nam ſi agat directis ex perſona cedentis licet ad ſuum commodum aliud eſt, *leg. ex qua perſona 149. de reg. iur.* Scripſi latius *lib. 2. Coniect. iur. ciuil.*

2 Vt in ſpecie *l. ſi ideo 55. D. de euict. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. pen. D. de ſolut.*

3 Tanquam res inter alios acta, *leg. 1. D. de except. rei iudic. l. cum quæritur 1. & ſeqq. & paſſ. eod.*

4 Alioqui negligentia ceſſionarij noceret ei, qui nunc eandem exceptionem obiicit, quod abſurdum eſſet, *l. 2. D. quod vi aut clam. l. pupillo 24. D. quæ in fraud. cred. l. rem hæreditariam 65. D. de euict.*

5 *L. ſi per imprud. 51. eod. tit. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO XXV.

Non cogitur poſſeſſor, qui abijcit excuſſionem, indicare bona vacantia: poteſt tamen Iudex præcipere, vt ante omnia litigatores conueniant & iurent de facti veritate.

ETſi tertio poſſeſſori hypothecaria conuento non factæ excuſſionis exceptionem obijcere ſufficit, ita vt nec bona vlla vacantia, aut quæ ſine controuerſia poſſideri queant, indicare prius compellatur, quam excuſſio facta ſit, [1] non inique tamen decernere & præcipere Iudex poteſt, vt de rei veritate, hoc eſt, an bona aliqua ſint, an nulla, quæ excuti oporteat, litigatores, ſi fieri poſſit, ante omnia conſentiant, adhibito etiam purgationis, vt vocant, & de calumnia iureiurando. [2] ni malit poſſeſſor indicare vacantia. [3] Nulla enim ei fit iniuria, qui ſi neget nulla eſſe, quamuis nec indicet, quænam & vbinam ſint, tum demum agenti creditori faciendæ excuſſionis irrogabitur. [4] *Ita Senatus* ex tempore, pro Bartholom. Blanchin, 6. Calend. Aug. 1593.

1 Hoc enim demum eſt excutere inquirere ſcilicet & perquirere diligenter an vlla ſint alia bona quæ poſſint ſine controuerſia poſſideri. Not. *ad Auth. hoc ſi debitor, C. de pigno.* Papienſ. *in form. libell. in act. hypoth. in verb. excuſſionem.*

2 Quod pragmatici dicunt, *conuenir de la verité des faits.*

3 Expediendi ſcilicet negotij cauſa.

4 *d. Auth. hoc ſi debitor.*

DEFINITIO XXVI.

Excuſſio bonorum etiam abſentis facienda eſt, non tamen perſona: ſufficiet tamen fieri excuſſionem vocato poſſeſſore, nec erit neceſſe dari curatorem bonis abſentis ſumptibus creditoris.

DEbitoris quidem abſentis ab ea prouincia in qua agitur, excuſſio facienda non eſt: ſi tamen bona aliqua reliquerit in prouincia, eorum quoque excuſſionem fieri oportebit. [1] An ita vt curatorem eo nomine bonis dari oporteat [2] expenſis creditoris? Minime. Sufficiet enim fuiſſe publicè vendita ſciente poſſeſſore, eique denunciata venditione, [3] vt, ſi pluris rem eſſe arbitretur, accedat ad licitationem, victurus ſi plus obtulerit, atque ita facturus fortaſſe, vt ex ijs ipſis creditori ſatisfiat. Neque enim onerandus eſt creditor inanibus ſumptibus, [4] dum ne qua in re poſſeſſoris conditio durior fiat. [5] *Ita Senatus* in publico auditorio, in cauſa N. Carion. 4. Non. Decembr. 1593.

1 Secundum ea, quæ ſcripſimus *Defin. 23. ſupr. hoc tit.*

2 Tanquam bonis abſentis, *l. idem priuilegium 22. §. 1. D. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 7. de priuil. credit. l. ab hoſtibus 15. D. ex quibus cauſ. maior.*

3 *Arg. l. 4. l. quæ ſpecialiter 9. Cod. de diſtr. pignor. l. pen. C. ſi vendit. pign. agat.*

4 *Arg. l. hæc ſtipulatio 14. in fin. D. vt legat. ſeruand. cauſ. caueat, l. 1. D. de inoff. teſtam.*

5 Tam bene autem ſibi proſpicere poſſeſſor poteſt, cum venditio fit ſine curatore, quam ſi adeſſet auctoritas curatoris.

DEFINITIO XXVII.

Pecunia redacta ex bonis venditis per curatorem ad poſtulationem creditorum, non ad curatorem, ſed ad creditores perueniſſe præſumitur, ideoque eius excuſſio obijci nequit.

HÆreditarijs bonis venditis ad poſtulationem creditorũ conſentiente curatore iacenti hæreditati dato, [1] ſi non appareat, quod ad curatorem pecunia ex pretio redacta peruenit, & quidam ex creditoribus agat hypothecaria aduerſus tertium poſſeſſorem, non eſt audiendus ille, ſi ob eam pecuniam [2] obijciat exceptionem non factæ excuſſionis. [3] Potius enim præſumenda eſt pecunia ad creditorem perueniſſe, quam ad curatorem, ſi aliud nihil probetur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Mareſt, & N. Annæ de Menthon. 15. Cal. Mart. 1594.

1 Poſtquam eo iure vtimur, vt curator hæreditati iacenti detur, qui tamen ex ratione iuris non hæreditati dandus eſt, ſed bonis iacente hæreditate, *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. idem 21. § 1. de rebus auct. Iud. poſſ.*

2 Quaſi peruenerit ad curatorem, qui debitoris perſonam ſuſtinet; *arg. l. 2. §. 1. eod. tit. de curat. bon. dand. l. creditore 14. D. de rebus auctor. Iudic. poſſid.* vt proinde excutiendus videatur curator vice debitoris.

3 Quæ ſolet competere cuilibet bonæ fidei poſſeſſori, *Auth. hoc ſi debitori, C. de pignor.*

4 Nec enim auctoritas curatoris interuenit, cum bona debitoris venduntur, vt pecunia pretij remaneat penes curatorem ipſum, ſed vt creditoribus ſoluatur per curatorem, *d. l. 1. in fin. D. de curat. bon. dand.*

DEFINITIO XXVIII.

Exceptio iuris carentiæ, vt loquuntur, vt donationem iuris factam in alium inſinuatam & publicatam poteſt opponi etiam à tertio tanquam excluſiua iuris agentis.

EXceptio tranſlati in alium per donationem inſinuatam & publicatam iuris, de quo apud Iudicem diſceptabatur eò iuſtè competit, ſiue ante litem, ſiue lite iam pendente donatio facta proponatur. [1] Eſt enim huiuſmodi exceptio prorſus excluſiua iuris agentis longè magis, quam ſit exceptio factæ ceſſionis: cedens enim retinet actiones directas, [2] quarum vi & poteſtate rectè agere poteſt, quouſque denunciatum ſit debitori, ne cedenti ſoluat, aut ceſſionarius litem ex ceſſione ſit conteſtatus. [3] At penes donantem nullæ prorſus actiones remanent, neque vtiles, neque directæ, ſaltem efficaces poſt inſinuationem & publicationem donationis: [4] Quid ergo ſi actor neget ſe donaſſe, & donatarius iudicio adſit,

ſit, dicátque nihil ſibi donatum fuiſſe, adeóque paratum ſe; quicquid ex prætenſa donatione fuerit conſecutus, rei lucro & commodo dimittere? Non eo minus inquirendum erit, an donatio reuera facta & publicata ſit, vt hoc ipſum ſciatur, an ius aliquod penes actorem remanſerit, cum dici ſoleat, propter noſtrum affirmare vel negare rem ipſam non immutari.[3] Quid enim ſi inter donatorem & donatarium colludatur?[4] Magiſque hoc caſu rei intereſt inquiri de veritate donationis, vt ſi qua extabit, eius lucrum ſibi acquirat ex ipſius donatarij voluntate, quaſi ceſſione facta in iure.[7] Si quidem tritum eſt, in iudicijs quaſi contrahi.[8] Aliud eſſet, ſi is, qui donatarius eſſe dicitur, donationem à ſe abdicaret in donantis vtilitatem. Tunc enim ius, quod à donatore primum abſceſſiſſet, ad eum ex poſtfacto recurreret.[9] Sed ſi hoc ita, ſi non pendente lite facta eſſet donatio rei litigioſæ. Cedentem enim, qui iure ſuo cecidiſſet in vtilitatem & commodum aduerſarij,[10] ius ſuum tam facilè recuperaſſe, admitti non poſſet.[11] *Ita Senatus* in cauſa Annæ Camel, & Gothofredi du Tour, 6. Kal. April. 1594.

1 Et conſequenter opponi poteſt etiam à tertio, *l. loci 4. l. competit.* vbi Batt. & alij *D. ſi ſeruit. vindic.* Idem Batt. *ad l. 1. D. de except. rei iud.*

2 Quæ ſc. adhærent oſſibus, vt noſtri loquuntur, nec à perſona ſeparari vnquam poſſunt, *l. poſtquam 7. & ſeq. C. de hæred. vel act. vendit.*

3 *L. 3. C. de nouat.*

4 Quia publicatio habet vim denunciationis, cùm fiat, vt omnes factam ſciant.

5 *L. l. ab ea parte 5. & paſſ. D. de probat.*

6 Cuius rei metu inducta etiam eſt neceſſitas & ſolemnitas inſinuationis, *l. data 27. C. de donat.*

7 Qui fuit olim vnus ex modis acquirendi dominij iure Quiritium, vt tractat Vlp. *in fragment. tit. 19. de acquiſ. rer.*

8 *L. 3. §. idem ſcribit, D. de pecul. l. delegare 11. §. 1. D. de nouat.*

9 Quod ſit facilius, *l. ſi vero remunerandi 12. §. vnde Papinianus, D. mandat.*

10 *L. 2. 3. & vlt. C. de litigioſ.*

11 Ne ſemel quæſitum ius aduerſario ei ſine vllo facto ſuo adimatur, *contra l. vlt. D. de pact.*

DEFINITIO XXIX.

Exceptio excuſſionis vt & alia quelibet dilatoria reiecta intelligitur, ſiue Iudex, ſiue is, qui eam oppoſuit ſuo tempore, poſtea proceſſerit ad vlteriora.

EXcuſſionis non factæ exceptio, quamuis legitimo tempore & ante litem ſcil. conteſtatam oppoſita,[1] reiecta intelligitur, ſi Iudex proceſſerit ad vlteriora, non adiecta clauſula *ſaluo exceptionis iure.*[2] Nam & idem eſt, ſi ipſe, qui oppoſuit, poſtea litem ſit conteſtatus abſque proteſtatione.[3] Id enim commune eſt earum exceptionem omnium, quæ ſunt dilatoriæ, & impediunt litis ingreſſum.[4] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio in cauſa N. Scandolat, 8. Kal. Iunij 1594.

1 Notat. *ad l. à procedente, C. de dilat.*

2 Hæc n. clauſula cùm eſt adiecta conſeruat ius exceptionis, *l. 4. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. ſol. l. Babius 30. D. de pact. dot.*

3 Cùm in iudiciis, ſicut & in contractibus nouiſſima derogent prioribus, *l. pacta nouiſſima 12. C. de pact.*

4 De quibus vide Papienſ. *in forma* [illegible] *impediendum.*

DEFINITIO XXX.

Ceſſionarius non poteſt contra ſuum cedentem excipere de iure tertij, licet ea exceptio eſſet excluſiua iuris agentis.

ETſi exceptio de iure tertij toties admittitur, quoties excluſiua eſt iuris agentis,[1] (niſi cùm non aliter excluſiua eſt, quam ſi tertius ille velit, de cuius voluntate nondum appareat,[2]) ſi tamen ceſſionarius velit excipere de iure tertij, quantumvis excluſiuo iuris agentis aduerſus cedentem ipſum, vix eſt vt audiri debeat, ne ceſſio operetur ſupra quam facta ſit.[3] *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij Viel & Peronetæ Ponthon Prid. Kal. Sept. 1594.

1 *L. 4. §. competit, D. ſi ſeruit. vendic. l. vlt. C. de rei vindic.*

2 Batt. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Et vltra intentionem cedentis, *contra vulg. l. non omnis 19. ſi cert. pet.*

DEFINITIO XXXI.

Solis bonæ fidei poſſeſſoribus titulum poſſeſſionis ſuæ proferentibus datur exceptio non factæ excuſſionis.

CReditori agenti hypothecaria contra tertium poſſeſſorem non poteſt tertius poſſeſſor obijcere exceptionem non factæ excuſſionis, niſi probet ante omnia ſe bonæ fidei poſſeſſorem, exhibito in eam rem titulo ſuæ poſſeſſionis. Idque duplici ratione comparatum videri poteſt.[1] Vna, quod probata per actorem ſua intentione prorſus neceſſe ſit reo, ne ſuccumbat docere de iure ſuo.[2] Neque hoc caſu locum habet, quod dici ſolet, non eſſe cogendum quenquam, vt poſſeſſionis ſuæ titulum exhibeat.[3] Id enim tum rectè dicitur, cùm de iure ſuo actor non docuit.[4] Sufficit ſiquidem poſſeſſori dicere, *Teneo quia teneo,*[5] cùm aduerſus extraneos, id eſt, nihil iuris in re aut ad rem habentes etiam vitioſa prodit.[6] Altera ratio eſt, quia fieri poteſt, vt poſſeſſoris titulus talis ſit, qui ex agentis creditoris voluntate diſſolui queat. Quid enim ſi iure creditoris anterioris poſſideat? Cur non actori eidémque creditori liceat offerre,[7] atque ita ius, quo ſola rei poſſeſſio nitebatur, diſſolueret?[8] Sed & tertia ratio afferri poteſt, quod ordinis exceptio ea potiſſimum æquitate introducta ſit, ne fiant de lite lites, ſi permittatur creditori rem auferre tertio poſſeſſori, qui mox aduerſus debitorem pro conſequenda indemnitate regreſſum habiturus ſit.[9] Quod tamen ne eueniat verendum nihil eſt, cùm detentor nullo iure nulloque titulo poſſidet.[10] *Ita Senatus* pro nobilibus fratribus Salteur, contra Humbertum Blanchet, 16. Kal. Sept. 1594.

1 Notat *ad Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.* Facit *l. plane 14. ff. de* [illegible] *l. Moſchus 47. D. de iur. fiſc.* Dixi *Defin. 3. ſup. eod.*

2 Quia reus in exceptionibus ſuis actor eſt, *l. in except. 19. ff. de probat.*

3 *L. cogi 11. C. de petit. hæred.*

4 Quia actore non probante reus eſt abſoluendus, etiamſi nihil præſtiterit, *l. qui accuſare 4. C. de eden.*

5 Quod ipſum nihil aliud eſt, quàm poſſidere pro poſſeſſore, *l. qui interrogatus 11. iunct. l. præced. & D. de peti. hæred.*

6 *L. vlt. ff. de acqu. poſſeſſ.*

7 *L. 1. l. prior. 5. & paſſ. C. qui pot. in pig. hab.*

8 Nam & malæ fidei poſſeſſori hoc ipſum liceret, *l. Paulus reſpondit 12. §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

9 Vt dixi *Defin. 3. num. 7. & 8. ſupr. hoc tit.*

10 Cùm hic nullam actionem contra quemquam habere poſſit.

DEFINITIO XXXII.

Qui negauit debitorem dominum fuiſſe aut poſſeſſorem rei obligatæ, poſtea conuictus de mendacio non poteſt obijcere non factæ excuſſionis exceptionem.

LIcet permittatur reo varijs adeóque contrarijs vti exceptionibus,[1] ei tamen qui conuenitur hypothecaria non permittitur, vt neget poſſeſſionem & dominium eius, qui rem pignori obligauit, cum actori obijciat exceptioné non factæ excuſſionis.[2] Amittitur beneficium huius exceptionis, quoties negat reus obligatam rem in dominio fuiſſe, ſi modo mala fide & vltra probabilem ignorantiæ cauſam id denegatum ſit, & impoſita creditori neceſſitas probandi in pœnam ſcilicet odiúmque mendacij,[3] exemplo eius quod conſtitutum eſt in eo, qui conuentus rei vindicatione cùm reuera poſſideret, negauit ſe poſſidere.[4] Hoc tamen intereſt, quod ſi agatur vindicationis iudicio punitur reus, qui ſe negauit poſſeſſorem, dummodo rem detineat, quoniam in eo iudicio qualiſcunque detentio pro poſſeſſione eſt, ſi modo poſſeſſor facultatem habeat reſtituendi.[5] Nec quicquam videtur eius intereſſe, qui negat ſe poſſidere.[6] At in hypothecaria non punitur mendacium poſſeſſoris, niſi verum ſit, eum, qui rem pignori dedit, dominium habuiſſe, quoniam ad hoc, vt poſſit actor obtinere, idipſum neceſſario requiritur, vt probet fuiſſe pignoris dominum eum, qui tanquam dominus rem obligauit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. nemo pluribus, de reg. iur. in 6.*

2 *Auth. item poſſeſſor. C. qui potior. in pign. hab.* & in corpore vnde ſumitur.

3 *L. vlt. ff. de rei vendic.*

4 *L. officium 9. eod. tit.*

4 Cùm per rei vindicationem nihil aliud agatur, niſi vt poſſeſſio poſſeſſori auferatur, *dict.l.officium, l.qui petitorio 36.l.reſtituere 68.D.de rei vendic.*

5 *L.& quæ nondum 15.§.quod dicitur.ff.de pignor.* Nec enim res aliena obligari poteſt à non domino, *l.1.& tot.tit.C.ſi res alien.pignor.dat.ſit.*

DEFINITIO XXXIII.

Etiam poſt oppoſitam diſcuſſionis exceptionem poteſt actor qui egit hypothecaria, mutare libellum & agere condictione ex l.vlt.C.de acq.poſſ.& quidem impunè dummodo ante litem conteſtatam.

CReditor habens clauſulam conſtituti ſi aduerſus tertium poſſeſſorem egerit interdicto adipiſcendæ poſſeſſionis,[1] non idcirco prohibetur implorare beneficium legis Iuſtinianeæ, vt in iam quæſita poſſeſſione retineatur,[2] adeóque nullis refuſis ſumptibus dummodò ante litem conteſtatam,[3] licet iam oppoſita per tertium exceptione non excuſſi debitoris.[4] *Ita Senatus* in cauſa N.Claudij de S.Real, & Claudiæ Chambet, ante Cal.Ianuar.1594.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *par miſe en poſſeſſion*: quibus etiam verbis ſolet proponi & intentari mera hypothecaria, ſicut & directa rei vendicatio. Hoc n. eſt quod iidem Pragmatici dicunt, interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis ſapere naturam petitorij. Guid.Pap.quæſt.1.

2 Condictione *ex l.vlt,C.de acq poſſ.* quæ datur ad retinendam poſſeſſionem, vt dixi *Defin.1.ſup.de acq.poſſ.*

3 Quia ante litem conteſtatam impunita eſt mutatio libelli, *l.edita 3.* vbi not. *C. de edend.*

4 Quamuis poſſit dici, eum, qui egit interdicto adipiſcendæ poſſeſſionis, videri amiſiſſe hoc ipſo poſſeſſionem, quam habebat, cum ea ſolo animo amittatur, *l.3.§.in amittenda, l.ſi quis vt 17.§.1.ff.de acq.poſſ.*

DEFINITIO XXXIV.

Poſt litem in publico auditorio peroratam, quamuis ex ſcripto decidendam non poteſt opponi diſcuſſionis exceptio, non magis quàm præſcriptio fori.

NOn factæ excuſſionis exceptio vſque adeò dilatoria eſt, & conſequenter ante litem conteſtatam opponenda,[1] vt ſi, cum lis in publico auditorio peroraretur, non fuerit oppoſita, & Senatus, vt plerumque fit, orationis corrigendæ poteſtatem litigatoribus fecerit, non poſſit ex ſcripto opponi, quoniam negari non poteſt, quin litis conteſtatio fiat in auditorio,[2] alioqui dicendum eſſet, etiam poſt eam perorationem permittendum reo, vt præſcriptionem fori obiiciat,[3] quod tamen nemo dixerit, nimirum quia certum eſt, ante litem conteſtatam objici eam debere.[4] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Henrici & Marini Pic, contra N.Iacobum Teſte Lugdunenſem, 6. Id. Maij, 1595.

1 Secundum eſt quæ ſcripſi *Defin.1. ſup.hoc tit.*

2 *l.vnic. C.de lit.conteſt.*

3 Quæ ſcilicet opponi poteſt ante litem conteſtatam, *l.vlt.C.hoc tit.*

4 *d.l.vlt.*

DEFINITIO XXXV.

Creditor anterior non poteſt repelli exceptione diſcuſſionis per poſteriorem nihil niſi actionem habentem contra eundem debitorem, nec ſi poſterior pecuniam exegerit poſt litem ab anteriore inchoatam.

QVi actione ſibi competente experiebatur aduerſus debitorem ſuum, ſi creditorem alium, cui ea ipſa res, quæ petitur, anteriori iure obligata erat, liti interuenientem velit per exceptionem non factæ excuſſionis repellere, audiendus non eſt, quoniam eiuſmodi exceptio non niſi poſſeſſoribus competit:[1] iura autem non poſſidentur.[2] Idem eſt, etiamſi ex iudicato contra debitorem reddito factus ſit poſſeſſor pecuniæ iam exactæ, ſi modò creditor anterior iudicato non adfuerit,[3] ſuúmque ius exequi cœperit iam ante iudicatum.[4] Nam nec hodie poſſeſſor eſſet, ſi initio litis per anteriorem creditorem inſtitutæ[5] bonâ fidem agnouiſſet.[6] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Poypon, D.du Chaney, contra D.du Roſey, 5. Id.Iun.1595.

1 *Auth.hoc ſi debitor, C.de pignor.*

2 *L.ſequitur 4.§.ſi viam 27.ff.de vſucap.l.3.in princ.ff de acquir poſſ l.1.§.vlt. ff.de rer diuiſ.Inſt.tit.de rebus corpor,& incorpor.*

3 Alioqui ſententia ſiue contra eum, ſiue eo præſente contra alium lata ei noceret, ipſum neque aſficeret, *l.de vnoquoque 42.D.de re iud.l.ſed etiam 29. in fin ff.de minor.*

4 Nihil enim poteſt ei imputari; qui fuit diligens in iure ſuo perſequendo & qui ſibi ſatis vigilauit, *l.pupillus 24.ff. quæ in fraud.credit.* alioqui nullum ius poſſet competere anteriori creditori contra poſteriorem qui debitum ſuum prior recepiſſet, *l.repetitio 44.de cond.indeb.* Extra caſum, *l.vlt.§.ſin verò creditores. C. de iur.delib,* præſertim cum pecunia redacta in re pignorata non ſit pignorata, *l.idem 97.in fin. ff. qui potior. in pign. hab.*

5 Cum ſc.creditor anterior ageret hypothecaria in eandem rem vtique creditori obligatam.

6 Nemo enim melioris conditionis ob id eſſe debet, quod improbare litem ſuſceperit, aut in lite improba perſeuerauerit, *l.deſtitiſſe 10. D.de iudic.l.etſi 25.§.ſi ante.D.de petit.hered.l.2.D.de vſur.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio, quæ reddit iudicium retro nullum, poteſt ſuppleri per Iudicem, dummodò reſultet ex actis, quia fauorabilior eſt.

EXceptiones, quæ reddunt iudicium retro nullum,[1] in hoc ſunt fauorabiliores cæteris, quod etiamſi non ſint oppoſitæ, ſuppleri tamen poſſint per Iudicem dummodò ex actorum & inſtrumentorum litis inſpectione probentur, licet facti cauſam permixtam habeant,[2] nimirum quoniam ipſius quoque Iudicis intereſt, ne quid ipſe perperam faciat, aut ab aliis coram ſe fieri patiatur.[3] *Ita tractatum eſt* in cauſa liberorum Oldradi Bocard, cótra Michaël.de Bonneſoy 5.Non.Iul.1595.

1 Qualis eſt exceptio procuratoria, quæ naſcitur ex defectu mandati, *l.licet 13.cum ibi not. C.de procurat.*

2 Et dici ſoleat, Iudicem non poſſe ſupplere ea, quæ ſunt facti, *l.vnic. cum ibi not.C.vt quæ deſ. aduoc.part.iud.ſuppl.* Nec enim omnibus ſuppletur, quod ex ipſis actis & inſtrumentis litis colligitur, *arg.l.3. Cod.ne ſint quæ ſin.cert.quant.prof.*

3 Nam neque ius, neque iudex quicquam facere fruſtra debet, ſicut nec natura.

DEFINITIO XXXVII.

Non poteſt venditor ab emptore laudatus obiicere exceptionem excuſſionis, quam emptor ipſe poſſet obiicere. Sed ea res emptori non nocet, quo minus eam ex ſua perſona obiicere poſſit.

VEnditor ab emptore, qui de rei ſiue dominio, ſiue poſſeſſione controuerſiam patiebatur, ad litem defendendã euocatus[1] non poteſt ex perſona emptoris vti exceptionibus, quas ex propria perſona habere nullo modo poſſit.[2] Finge eũ eſſe cum ipſius venditoris creditore: Quis admittat vt debitor obiiciat exceptionem non factæ excuſſionis, quam emptor ipſe tanquam tertius poſſeſſor obiicere poſſet?[3] Finge actum ab emptore, vt ſibi poſſeſſio reſtitueretur, quam idem venditor in creditorem ſuum per clauſulam conſtituti tranſtulerat.[4] Quis ferat id ipſum petere venditorem, qui creditori ſuo de indemnitate tenetur, quod rem iam ei obligatam alteri vendiderit?[5] Sanè nec emptori, qui debitorem aduerſarij auctorem ſuũ laudauit, nocere debet, quod debitor minus iuris habeat. Nec enim ad hoc auctor laudatur, vt quicquam de iure emptoris detrahatur; ſed vt potius ius eius confirmetur & augeatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Sachet, Id.Iul.1595.

1 *Ex l.ante pen. §.mota quæſtione, D.de euict.l.emptor 8.C.eod.*

2 Quia nec tam alienam, quam ſuam litem hoc caſu exercere venditor intelligitur, cuius ſcilicet periculo tota res ceſſura eſt, *l.1.Cod.vbi in rem act.*

3 Competit enim ea exceptio ſoli tertio poſſeſſori, non etiam debitori. Dixi *Defin.4.ſupr.*

4 *Per l.quod meo 18.D.de acq.poſſ.*

5 *L.& quæ nondum 15.§.qui res ſuas, D.de pign.l.3 D.de crimin.ſtellion.*

6 Itaque quod in emptoris fauorem inductum eſt non debet ei nocere, *vulg.l.quod fauore 6.C.de legib.l.nulla 25.eod.* Ac proinde non debet emptor hoc caſu litem deſerere, vt ſaltem habeat hanc exceptionem ex propria perſona, vt dixi *d.Defin.4.ſuprà.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio diſcuſsionis non poteſt obiici ab eo, qui poſteriorem cauſam habet, ſiue mediatam, ſiue immediatam à iam condemnato: poteſt tamen obiici à filia debitoris, qua fundos pro legitimâ accepit, multo magis à marito, cum debitoris hæres ſoluendo eſt.

TItius iam tibi condemnatus cum ſuprema ordinaret certos fundos filiæ reliquerat pro legitima, eos fundos filia defuncto patre nubens marito in dotem dederat. Si tu iudicatum exequi pergas in ea bona, tanquam tibi pignori obligata,[1] non eſt iuuandus maritus exceptione non factæ excuſſionis. Nam ſi ea exceptio nunquam prodeſt ei, qui lite pendente poſſeſſionem acquiſiit,[2] multo minus ei prodeſſe debet, qui cauſam ſiue mediatam, ſiue immediatam habet à condemnato.[3] Quid ſi nec condemnatio, nec dum lis præceſſerat? Filia quidem prætextu legitimæ actiones creditorum ſummouere non poteſt, cum legitimæ ratio nõ niſi deducto ære alieno ponatur:[4] ſed tamen quamdiu hæres ſoluendo eſt, non oportet filiam inquietari,[5] maritum multo minus,[6] cuius cauſa longe fauorabilior eſt, quàm ſi eos fundos emiſſet, quos in dotem accepit;[7] cum & emptoris loco habendus ſit, ſi eos acceperit æſtimatos.[8] *Ita Senatus* in cauſa Ioan. Ant. Gleyton, & N. Creſpin, & D. Ducis de Mercœur, Idib. Sept. 1595.

1 Ponendum eſt, fuiſſe te creditorem hypothecarium: alioqui ſola ſententia non pareret vllam actionem in rem, ſed tantum in perſonam, cum bona debitoris condemnati non incipiant eſſe obligata, niſi ex quo die capiuntur in executione iudicati, *l. à Diuo Pio 15. §. ſi pignora, & paſſ. D. de re iudic.*

2 Tametſi res non fuerit litigioſa, quia ſcilicet nihil fieri poteſt lite pendente, quod reddat deteriorem conditionem litigatoris, *leg. 3. D. de vſur.* Not *ad Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.* Intellige tamen, ſi emerit poſt litem conteſtatam, non ſi ante. Ranchin. ad Guid. Pap. *q. 28. in fin.* poſt Iaſ. *in §. omnium, n. 83. & 84. de action.* vbi loquitur tum quoque cum alienatio facta eſt dolo malo vtriuſque. & ait, non poſſe fieri executionem contra emptorem ſine nouo proceſſu, ſi tranſlata ſit poſſeſſio ante litem conteſtatam. Cæterum qui dolo comparauit, numquam poteſt eſſe tutus, ſaltem facto nouo proceſſu, & probato dolo.

3 Cum in ius condemnati ſucceſſerit. *l. ſi à te 9. §. vlt. D. de except. rei iudic. l. iudicata 29. §. vlt. à contr ſenſ eod. l. quod ipſis 143. l. ex qua perſona 149. de reg. iur.*

4 *L. Papinianus §. quarta autem, D. de inoffic. teſtam.*

5 Cum nec ſine titulo, nec mala fide poſſideatur, quod pro legitima & pro dote poſſidetur, nec actio vlla competat creditoribus in perſonam filiæ aut mariti, ſed tantum aduerſus hæredes debitoris, *l. vlt. C. de her. action.*

6 *Arg. l. Titia 61. ad fin. D. de iur. dot.*

7 Nec enim cogendus eſt indotatam retinere vxorem, quam non fuerat indotatam accepturus, *d. l. Titia, l. ſi donaturus 9. §. 1. D. de cond. cauſ. dat. l. plures 5. §. pen. D. de doli mali except.*

8 *L. plerumque 16. l. quoties 16. D. de iur dot. l. vnic. §. cum quo ex ſtipulatu, verſ. æſtimatarum, C. de rei vxor. act.*

DEFINITIO XXXIX.

Exceptio de non iure actoris, cum ſit peremptoria, poteſt, quandocunque opponi, & poteſt per eam reus vincere, etiamſi nullum ipſe ius habeat ſi modo eius interſit.

AVdiendus quidem non eſt, qui excipit de iure tertij, in cuius locum & iura non ſucceſſerit, ſiue de profana re agatur, ſiue de beneficio:[1] ſed ſi non tam ad ius tertij, quam ad non ius actoris exceptio permittenda erit,[2] dummodo interſit excipientis,[3] puta quod poſſideat,[4] quia cum de intentione actoris prius quærendum ſit, non poteſt ille vincere, ſi nullo iure nitatur.[5] Quod ſi in ſuſpenſo ſit ius actoris, & ex alterius voluntate pendeat, non prius admittetur exceptio, quã voluntas illa exquiſita & probata ſit:[6] veluti ſi emphyteutam agentem velit quis eo prætextu repellere, quod ob non ſolutum canonem ceciderit à iure ſuo,[7] nec tamen directus dominus conqueratur.[8] Multo magis quis dixerit, ex pluribus hæredibus inſtitutis aut ab inteſtato venientibus ſiquidem nondum adierint, cæteros qui adierunt agere in ſolidum non poſſe, ſed pro hæreditariis tantum portionibus, donec aliis tempore, vel morte, vel repudiatione excluſis ſolidum illi habeant iure adcreſcendi:[9] poteritque exceptio hæc non tantũ poſt litem conteſtatam obiici, cum ſit peremptoria,[10] quomodo & cæteræ, quæ ſunt de non iure actoris,[11] ſed etiam ſi omiſſa ſit non male per Iudicem ſuppleri;[12] non vt pronunciet perperam egiſſe illum, qui cum pro parte tantum hæres eſſet ſolidum petiit, (quid enim ſi poſtea conſtet iam tum repudiatas à cohæredibus portiones hæreditarias aut eos ante aditam hæreditatem defunctos?[13]) ſed vt interloquatur, & de illo primum inquirat, in aliis hæredibus locus aliquis ſuperſit necne, ſiue iure ciuili, ſiue prætorio?[14] *Sine die.*

1 Quia ſuo iure debet vincere, non alieno, qui pro ſe tantum agit vel excipit, non pro alio, *tot. tit. C. res inter alios act.* iunct. *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

2 *L. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. ſi pars hered. pet. l. loci 4. §. competit,* vbi Bart. & alij, *D. ſi ſeruit. vindic.*

3 Alioqui nemo audiendus eſt, ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſi non eius interſit, *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtam.* vbi Alex. & alij. *D. ad SC. Treb.*

4 Cum aduerſus extraneos etiam vitioſa poſſeſſio proſit. *l. 1. item D. de acquir. poſſeſſ. l. 2. D. vti poſſid.*

5 *d. l. vlt. C de rei vindic. l. qui accuſare 4. C. de edend.*

6 Bart. *ad l. 2. D de except. rei iudic.*

7 *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt.*

8 Qui vtique non cogitur vti iure ſuo & poteſt illud remittere etiam tacito conſenſu. Not. *in d. l. vlt.* Facit *leg. 2. l. poſt litem 7. D. de leg. comm.*

9 *d. l. 2. D. ſi pars hered. pet.* Anton. Theſſaur. *dec. Pedem. 6.*

10 *L. 1. peremptorias C. ſent. reſcind. non poſſ.*

11 Omnes enim iſtæ ſunt peremptoriæ, cum perimant litem, quia nunquam poteſt actor ſine iure vincere, *d. l. 4. C. de edend. d. l. vltim. D. de acq. poſſeſſ.* quomodo reus poteſt.

12 Quia non tam facti, quam iuris ſunt, *l. vnic 6.* Not. *C. vt quæ deſ. aduoc. part. iud. ſupp.*

13 His enim caſibus appareret ex poſt facto, bene illum egiſſe, qui egiſſet in ſolidum, *l. vnic.* Not. *& ibi not. C. quand. non petent. part.*

14 Faciunt enim partem ij, qui admittuntur ad partem, licet non niſi iure prætorio, *d. l. vnic. l. is qui in poteſtate 15. & ſeq. D. de legat. præſt. l. ſed cum patrono 6, D. de bonor. poſſ.* Vide Theſſaur. *d. deciſ.*

DEFINITIO XL.

Exceptio falſi Procuratoris poteſt opponi quandocunque etiam poſt ſententiam, non item exceptio procuratoria, quæ non ex mandati defectu, ſed ex Procuratoris perſona ſumitur.

FAlſi Procuratoris exceptio ſicut in quacumque parte litis obiici poteſt, adeóque poſt ſententiam, quia reddit iudiciũ retro nullum,[1] ita & quandocunque ſecuta ratihabitione remouetur,[2] ſiue expreſſa illa ratihabitio ſit, ſiue tacita, hoc eſt, quæ facto ipſo magis quam verbis teſtata ſit.[3] Neque vlla eo nomine expenſarum condemnatio ratum habenti domino irroganda eſt, licet ante ratihabitionem oppoſita exceptio proponatur.[4] Nam quod dici ſolet, non retrotrahi ratihabitionem vt mandato comparetur, quoties tertij damno ea res ceſſura ſit,[5] ad hunc caſum non pertinet, in quo vtriuſque litigatorum intereſt rata fieri omnia prioris iudicij acta,[6] cum alioqui futurum ſit vt nec victori proſit condemnatio aduerſus eum, qui non habuit verum Procuratorem.[7] Sanè ſi quam impenſarum iacturam ex ea cauſa paſſus ſit is, qui propoſuit exceptionem, æquiſſimum eſt indemnem ſeruari eum,[8] aut à domino, ſi Procuratoris factum ratum habeat, aut ab ipſo Procuratore, ſi neque mandatum, neque ratihabitio proferatur. Quod ſi procuratoria exceptio non eam cauſam habeat quod mandatum nullum interuenerit, ſed quod Procurator eſſe nequeat is, qui Procuratorio nomine agit vel conuenitur,[9] alius tractatus eſt, in quo rectius defenditur, exceptionem hanc eſſe dilatoriam, ob idque nec poſt litem conteſtatam obiici,[10] nec ſi ſemel remiſſa ſit, ex pœnitentia repeti poſſe.[11] *Sine die.*

1 *L. licet 23.* vbi Caſtr. & alij *C de procurat.*

2 Quia ratihabitio æquiparatur mandato *vulg. l. vlt. C. de SC. Maced.*

3 *L. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

4 Quamuis ſoleat irrogari refuſio expenſarum, quoties id agitur, vt ius aduerſario quæſitum ei auferatur. Not. *ad l. edita 3. C de edend. & ad l. ſancimus 5. C de iudic.*

5 Quia ſc. eo caſu medium eſt inhabile, & impedit retroactionem & coniunctionem extremorum, *l. pen D. ratam rem habere.*

6 *d. l. licet.* Et ideo iubet prætor interponi ſtipulationes neceſſarias, ad hoc vt iudicium ratum fiat, *l. 1. §. 1. D de prætor ſtipulat*

7 *L. 3. §. falſus procurator, ff. rat. rem hab. l. pen. C. ſi aduerſ. rem iudic.*

l. 1. C.

l.1.C.quib.res iudic.non nocent.

8 Ne aduerſarij fiat deterior conditio ob tardius ſecutam ratihabitionem, *arg.l.etſi poſt tres 8.ff.ſi quis caut.l.ſi ita quis 135.§.Seia,de verb.obl.*

9 Puta quod ſi miles,vel minor,vel fœmina.*d.l.licet*.vbi omnes notát.

10 *L.exceptiones 19. ff.de probat.l.pen.C.hoc tit.*

11 Quia vt actiones, ita exceptiones ſuas remittentibus non datur ad eas regreſſus, *l.quæritur 17.§.ſi venditor ff.de ædilit.edict.* Theſſaur.*deciſ. Pedem.7.*

DEFINITIO XLI.

Etiam actor reconuentus hypothecaria poteſt tanquam reus exceptionem diſcuſſionis obiicere.

SI actor agens hypothecaria [1] per hypothecariam reconueniatur, [2] non eſt prohibendus, quo minus obiiciat exceptionem non factæ excuſſionis, [3] tametſi ſoli reo non actori exceptio illa competere ſoleat, [4] quoniam & hac parte actor reus eſt. [5] *Ita Senatus* in cauſa D.Comitis de Saleneufve,& D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1597.

1 In fundum puta Cornelianum.

2 Puta pro fundo Titiano.

3 Scilicet ratione fundi Titiani. Fit autem hæc reconuentio plerumque, cùm pro euictione agitur hypothecaria ad conſequendam indemnitatem,quod Pragmatici noſtri dicunt, *par garandie hypothecaire*. Exemplum eſt *in Defin. ſeq.*

4 Dixi *Defin.31. ſup.hoc tit.*

5 *Auth.& conſequenter.* vbi not.*C.de ſent.& interloc.omn.iud.c.1.*vbi Canon. *ext.de mut. petit.*

DEFINITIO XLII.

Poteſt creditor agere hypothecaria poſt excuſſum debitorem contra quem velit ex poſſeſſoribus, non item vnus poſſeſſor habent regreſſum contra alios. Poſterior enim prius conueniendus eſt.

EXcuſſo debitore ſi agat creditor hypothecarius contra vnum ex tertiis poſſeſſoribus, qui priore loco comparauerit, non poteſt conuentus poſſeſſor obiicere exceptionem non excuſſorum bonorum poſteriore loco alienatorum: Sed in arbitrio & electione creditoris eſt agere contra quem velit ex poſſeſſorib. [1] quoties bona vlla inuenit,quæ ſine controuerſia poſſideri queant. [3] Si tamen prior ille emptor conuentus & condemnatus regreſſum aduerſus poſteriores habere velit, finge obligata ei fuiſſe bona omnia ſui venditoris, [4] non eandem fortaſſis electionem habere debebit conueniendi quem volet ex poſterioribus emptoribus: ſed eum ordinem ſeruare, vt à poſtremo incipiat, poſtmodum ſi neceſſe erit ad penultimum,ſic deinde ad alios ex ordine reuerſurus. [5] Ita enim fiet,vt partinde ſuum conſequatur,[6] nec tot fiant de lite lites,[7] quot fierent,ſi ij,qui priore loco compararunt, priores quoque conuenirentur.Tandem enim rem eo recidere oporteret, vt eius damno res cederet, qui nouiſſimus comparaſſet, *Ita tractatum eſt* in cauſa Mauriciæ Richard, & Michaëlis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Quamuis ita puter, ac in Curia Pariſienſi iudicatum fuiſſe referat Ægid.Mag.*in dec.Pariſ.*cuius opinionem retulimus *Defin.11.ſup.hoc tit.*

2 *L.Moſchis 47.ff.de iur.fiſc.* in illis verbis,*in reliquum poſſeſſ. omnem.* Eſt enim dictio *omnis* in numero ſingulari diſtributiua, quæ in plurali eſt collectiua,ac ſi eſſet ſcriptum, *poſſeſſorem quemlibet.*

3 Cum non ſi iſta paria.Nulla eſſe penitus bona. Et nulla eſſe quæ ſine controuerſia poſſideri queant,*l.quamuis 13.D.de reb.auct.iud.poſſ.*

4 Quod caſu habet prior emptor regreſſum contra poſteriores, non quidem per actionem perſonalem, ſiquidem cum iis non contraxit, ſed per realem & hypothecariam,vt in ſpecie *Defin.praced.*

5 Intellige tamen ſi poſtremus ille emptor conuentus nollet intercedere nec impedire executionem. Alioqui ſi actor litigandum habeat, poterit ad euitandam litem regredi ad penultimum, & à penultimo ad antepenultimum.& ſic deinceps:ordine tamen ſeruato, quovſque appareat nihil omninò poſſe obtineri ſine controuerſia.Quo demum caſu æquum eſt, actorem, qui omnimodo litigandum habeat, pro ſuo conſequendo electionem habere, cum quo litigare malit, ſiue ſit ille ex prioribus emptoribus, ſiue ex poſterioribus.

6 Quod vnum ei debet ſufficere,*arg.l.ex his 8.in fi.D.quæ in frau.cre.*

7 Quod boni cuiuſlibet magiſtratus propoſitum eſſe debet, *l.quidam exiſtimauerunt 23. D.de reb.cred.l.ſingulis 6.de except.rei iud. l.ſi quis 11. in fin.C.de reb.cred.& iureiur.l.3.C.de fructib.& lit.expenſ.*

DEFINITIO XLIII.

De exceptione non ſecuti implementi varia.

EXceptio non ſecuti implementi ſemper opponi poteſt, etiam ſtatuto exceptiones omnes excludente, [1] adeóque poteſt ex officio Iudicis ſuppleri, [2] & etiam contra executionem, vt eam impediat opponi. [3] Et ita verum eſt, non poſſe quem agere antequam impleat, vt nec excuſetur tametſi fuerit impeditus implere.[4] Nam huiuſmodi exceptio implementi non ſecuti dicitur exceptio litis finitæ impediens litis ingreſſum:[5] non tamen poteſt reſcindi contractus ex cauſa implementi non ſecuti,ſed agendum eſt ex contractu ad implementum aut ad intereſſe, [6] niſi cum implementum reſpicit cauſam finalem contractus.[7] Cauſa porrò finalis ex eo dignoſcetur, ſi vergat in eius commodum, qui ſic contraxit non aliàs contracturus.[8] Neque rurſum ſufficit ex parte impleuiſſe.[9] Sed & huiuſmodi exceptionis, quæ ex non ſecuto implemento ſumitur,fauor tantus eſt, vt poſteaquam ſemel in iudicio fuit oppoſita impediat purgationem moræ, [10] non minus quam ſi res integra eſſe deſiiſſet,[11] maximè verò ſi contractus ſit iuratus, poſtquam placuit noſtris, eam eſſe vim iuriſiurandi, vt per ſe impediat purgationem moræ. [12] *Ita tractatum eſt* in cauſa N.Franciſci Paquelet, & D.de Moyron, & D.Ducis de Mercœur, 3. Non. Maij, 1597.

1 Bart. *in l.1.parui,D.quod vi aut clam.* Roman.*conſ.244.col.2.verſ.ſuper eſt vt reſpondeamus.*

2 Idem Roman.*d.conſ.224.*Corn.*conſ.79.col.3.ad fin.lib.1.* (Etiam pro contumax ſi pronunciatum ſit pro eo qui non probat ſecutum ex parte ſua implementum,nec eum onerauerit,vt antè omnia impleret. Planè ſi ex poſtfacto,& in cauſa appellationis probetur ſecutum iam implementum poterit nihilominus & debebit confirmari ſententia. *Ita Senatus* in publico auditorio,9.Iun.1612.pro N.Guidone Truc.)

3 Dec. *conſ.119.* Caſtrenſ. *conſ.166. viſis actu,col.3. lib.2.* licet contrarium voluerit Roman.*conſ.76.col.2.verſ.tertio principaliter.*

4 Dec.*in l.cum proponas,notab.3.C de pact.*

5 Caſtr.*in l.Iulianus 13.§.offerri,D.de action.empt.*Iaſ.*in §. actionum,n.139.Inſt.de action.*

6 *L.vlt.D.de condict.cauſ.dat.*

7 *L.cum re fundum 6. C.de pact.int.empt.& vendit.* Socin.*conſ.26.col.fin.lib.3.*Corn.*conſ 101.col 2.in princ. & col.3 ad fin.l.1.*

8 Bart.*in l.2.§.fin.D.de donat.*Dec.*conſ 2 8. ad fin.*Angel.*conſ.104.*

9 Imol.*conſ.39.*per text.*in l.ſi duos,de contr.empt.*

10 Alex.*conſ.137.ad fin.lib.6.*Caſtr.*conſ.70.quia fruſtra,e l.5. lib.1.*

11 Idem Alex.*conſ.31.in cauſa & lite.col.1.lib.4.* Rip.& Modern.*in l.ſi inſula de verb.oblig.*

12 Not.*in l.ſi quis maior,C.de tranſact.*Rip.*ibid.num.90.& 91.*

DEFINITIO XLIV.

De admiſſa exceptione litis pendentiæ etiam inter alias partes & in alio genere actionis,& ad alios fines.

REus debendi,qui fideiúſſores dederat Titium & Sempronium,quorum alter alteri, reus verò vtrique promiſerat indemnitatem,vocauerat creditorem in ius ad Senatum,vt de cauſa indebiti cognoſceretur. Cúmque interim Sempronius detruſus eſſet in carceres, obtinuerat debitor,vt carceribus fideiuſſor eximeretur, poſt paucos menſes idem fideiuſſor per creditoris præpotentis vim & iniuriam iterum carceribus ſed priuatis mancipatus, ſæpius de eo per literas ad eum miſſas conqueſtus, nihil ab ipſo viciſſim niſi literas extorſerat, quibus reſcribebat ille facturum ſe,vt pleniſſimam indemnitatem fideiuſſor conſequeretur, ſi modo annalis dilatio à creditore impetrari poſſet.Miſer fideiuſſor ſecundos carceres per annum paſſus,cùm pro eo neque Principis,neque Senatus auctoritatem interim debitor imploraſſet, tandem carcerum tædio extremæque ſenectutis impatientia victus ſoluerat, pauciſque poſtea diebus deceſſerat. Liberi iidémque hæredes eius pro indemnitate conſequenda egerant in bona Titij confideiuſſoris tanquam ſibi obligata cum clauſula conſtituti, inque eorū poſſeſſione ſe retineri petierant ex beneficio legis Iuſtinianeæ. [1] Mæuius poſſeſſor interceſſerat pro triennij duntaxat fructib. quos emerat, litémque ſubinde apud inferiorem Iudicem poſt varias dilationes petitas conteſtatus, auctorem laudauerat eum ipſum debitorem,pro quo Sempronius fideiuſſerat, quique Titio confideiuſſori Sempronij eidémque indemnitatis repromiſſori ſucceſſerat. Accitus ille in litem venerat, & litis coram Senatu pendentis exceptionem obiiciebat.

[2] Dicebam,

[3] Dicebam, vtilem fore exceptionem, ſi aut contra debitorem ipſum, aut contra creditorem ad ea vindicanda: quæ in præiudicium prioris litis attentauerat, [3] noua lis à fideiuſſore mota proponeretur. [4] Sed cum pro indemnitate conſequenda, quæ anterioris litis tempore peti nondum poterat, noua actio inſtituta eſſet, eáque non contra debitorem ipſum aut creditorem, inter quos prior lis tractabatur, ſed contra tertium poſſeſſorem bonorum Titij, qui neque interceſſerat niſi pro fructibus, neque ex perſona Titij exceptionem vllam habere poterat, quandoquidem Titius ad eam litem, quæ in Senatu agitata fuerat, non quam vocatus fuiſſet; Placebat non poſſe videri bene oppoſitam exceptionem litis, & de alia re, & inter alias partes, & in alio actionis genere, quamuis apud ſuperiorem pendentis: [5] præſertim cum res in Senatu iudicanda nunquã paritura eſſet exceptionem rei iudicatæ in noua inſtantia, ſiquidem etiam condemnato erga debitorem creditore, non eò minus æquum eſſet condemnari debitorem ad præſtandam indemnitatem Sempronio, qui poſt tam longos carceres certiorato debitore ſoluere coactus fuiſſet, ac cui eam indemnitatem debitor tam ex propria perſona quam quaſi hæres Titij præſtare deberet. [6] Neque verò vnquam auditum eſſe, vt laudatus auctor priuilegium fori vllum habeat in lite, quam pro poſſeſſore ad ſuum Iudicem vocato ſuſcipere cogatur, nec ſi Clericus proponeretur. [6] Planè ſi debitor poſt litem pro poſſeſſore ſuſceptam apud inferiorem Iudicem Senatui ſupplicare vellet, vt ea lis ad Senatum euocaretur, ſimúlque cognitio vtraque tractaretur, non eſſe dubitandum, quin Senatus pro ſuo iure id ei facilè indulturus eſſet; [7] cúmque rei gerendæ ordinem eſſe debere videbatur. *Senatus* tamen ex temporaneo placito lite minus feliciter pro iudicato perorata contra iudicatum pronunciauit, 9. Cal. Iul. 1605.

1 *L. vlt. C. de acq. poſſ.*
2 Quæ exceptio tantum prodeſt ad impediendum litis ingreſſum quantum poteſt res iudicata, *vulg. l. fundum, & l. fundi, D. de except. rei iudic.*
3 *Ex tit. C. vt lit. pend.*
4 *d. l. fund. & d. l. fundum, cum ſimilib.*
5 *L. ſi ſeruus 61. §. quod vero D. de furt.*
6 *Vt in l. venditor. 49. vbi not. D. de iud.*
7 Propter connexitatem cauſæ, *arg. l. nulli 10. C. eod. tit. de iud.*

DEFINITIO XLV.

De exceptione anterioris fideicommiſſi oppoſita contra poſteriorem fideicommiſſarium à tertio poſſeſſore.

TErtius bonæ fidei poſſeſſor conuentus à fideicommiſſario poteſt excipere de anteriore fideicommiſſo, [1] etiam cuius nullum ius habeat. [2] Poteſt enim & debet vincere per nõ ius actoris, [3] cùm aduerſus hæredem aut fideicommiſſarium ſemper ſit ille legitimus contradictor. [4] Multò magis filius habeat ab anteriore fideicommiſſario, [5] ſiue fideicommiſſum illud anterius reſtitutum ſit, ſiue non dummodò ſit adiudicatum, [7] quamuis nedum factæ ſint detractiones, quas fieri debere eadem ſententia iudicatum ſit. [8] Erit enim hoc multo certius ſi ex anterioribus alienationibus, quæ in detractiones imputari debeant, [9] appareat nihil amplius detrahi oportere. [10] Maximè verò ſi poſterior fideicommiſſarius anteriori fuerit condemnatus, [11] licet iudicati executio contra eum facta nondum ſit propter faciendas ante omnia detractiones. [12] *Ita Senatus* in cauſa liberorum D. Protopræſidis de Rochete & Caroli Vulliet, 2. Iunij. 1612.

1 Quia fideicommiſſum anterius ſemper deducitur ex poſteriore tanquam æs alienum, *l. cum pater 77. §. Titio fratri antep. de leg. 2. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad l. Falcid.*
2 Sufficit enim vt ipſius interſit. *l. illo à quo 13. § ſi de teſtamento, D. ad SC. Treb.* vbi Alex.
3 *L. vlt. C. de rei vind. l. loci 4. §. competit. D. ſi ſeru. vindic.*
4 Dixi *Defin. 2. num. vlt. in fin. ſupr. de edict. Diui Hadr. tollend.*
5 Hic enim vti poteſt iure ſui authoris, in cuius locum ſucceſſit, *l. ſæpe 63. D. de re iud.*
6 Qui tamen caſus minorem dubitationem habet, quia fideicommiſſarius poſt reſtitutionem habet in bonis res omnes hæreditarias, *l. facta 63. D. ad SC Treb.*
7 Nam poſt ſententiam quæ tranſierit in rem iudicatam non poteſt dubitari de iure victoris, cùm pro veritate habeatur, *l. ingenium 25. de ſtat. hom. l. res iudicata 207. de reg. iur.*
8 Nam veniunt in executionem iudicati, licet ante omnia fieri debeant, *d. Defi. 2. n. vlt in fin. ſupr. de edict. Diui Hadr. toll.*
9 *L. 3. §. res quæ D. ad SC Treb.*
10 Quod enim ſemel detractum eſt iterum detrahi non debet: vt omnes notant *ad l filiam quam 24. C. fam. ercisc.*
11 Sententia enim contra actorem lata pro venditore prodeſt emptori, *l. ſi à te 9. §. vlt. de except. rei iud.*
12 Non enim venit in reſtitutionem fideicommiſſi, niſi quod detractis detrahendis reliquum eſt, *d. l filium quem §. ſed quia, Inſtit. de fideic. hered. d. l. in imponenda.*)

TIT. XXV.

DE LITIGIOSIS.

DEFINITIO I.

Si quis emerit pendente lite rem obligatam, non poteſt opponere exceptionem diſcuſſionis tanquam tertius poſſeſſor, licet res non ſit litigioſa.

QVi lite inter creditorem & debitorem pecuniæ creditæ pignoriſque iure iam inſtituta rem obligatam emit, creditorem poſt victoriam agentem hypothecaria exceptione ordinis, quæ tertiis poſſeſſoribus ob non excuſſum debitorem nouo iure competit, excludere non poteſt: [1] non quod vitium litigioſi & proprietatem afficiat & poſſeſſionem, [2] (neque enim aliter contrahitur, quam ſi de proprietate ipſa controuertatur, [3]) ſed quia æquum non ſit ex facto dolóque debitoris duriorem fieri conditionem creditoris ius ſuum quanta poteſt contentione perſequentis. [4] Quare nec ad rem pertinebit, quod emptor hic bona fide litémque ignorans contraxiſſe dicatur, [5] aut ius aliquod anterius ſiue dominij ſiue pignoris in ea re habuiſſe: [6] ne alioqui improba alienatio commodum poſſeſſionis tribuat emptori, auferátque creditori, [7] qui non poſſideret, ſi iniuſtam litem à debitore paſſus non eſſet. [8] Sanè ſi aduerſus creditorem factum poſſeſſorem de iure ſuo agere velit, qui lite pendente emerat, non eſt prohibendus. [9] *Ita Senatus* 19. Martij, 1588. rurſum Idib. Decembr. 1590.

1 *DD. ad Auth. hoc ſi debitor, Cod. de pign. Bart. ad l. creditores in 2. repet. num. 13. C. eod.* Guid. Pap. *quæſt. 432. num. 7.*
2 *L. 2. C. hoc tit.*
3 *L. 1. iunct. Auth. litigioſa eod. tit.*
4 *L. 1. D. de alienat. iud. mut. cauſ. fact. l. 2. D. quod vi aut clam. l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. debitorem 15. C. de pign.*
5 Nec enim ignorantia vnius quantumvis iuſta debet alteri eſſe captioſa, *l. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*
6 Quamuis ex ea cauſa & confirmandi ſui iuris gratia poſſit quis etiam alienam emere actionem, *l. per diuerſas 22. C. mandat.*
7 Cui nihil poteſt imputari, cum fuerit diligens in agendo, *l. pupillus 14. D. quæ in fraud. credit.*
8 Vnde etiam eſt quod dici ſolet. Quale quid eſt cum petitur, tale dari debere, *l. 2. D. de vſur.*
9 Nec enim quiſquam cadit à iure ſuo ob id ſolum, quod pendente lite emerit, niſi cum emit rem litigioſam, *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Rem litigioſam pendente lite alienare poſſeſſor non poteſt, nec actor emere: poſſeſſor tamen eam à domino emere poſſeſſionis ſuæ tuendæ gratia non prohibetur.

FVndi alieni poſſeſſor, cum dominij controuerſiam à non domino pateretur, eundem fundum à domino emit. Pleriſque nullius momenti eſſe emptionem quaſi rei litigioſæ, [1] Sed vereor ne nimis dura ſit ſententia, ſi reo non liceat poſſeſſionis ſuæ confirmandæ gratia præſertim aduerſus improbum petitorem, ius ſibi acquirere ab eo, qui dare poſſit. [2] Illud multo certius eſt, nec poſſeſſorem lite pendente rem litigioſam alienare poſſe, nec actorem emere rem, quam iam inde à temporis conteſtatæ ſuam eſſe adſeuerauerit. [3] Sibi namque imputare debet, cur iniuſte mota dominij quæſtione rem litigioſam fecerit, nec eam prius à domino comparauerit; [4] quod in reo diſſimile eſt, in cuius ſcilicet poteſtate non eſt, an aut quando conueniatur. *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Muſier, contra Ioann. Mounier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Bart. *in l. ſiue autem, § ſi duobus, D. de public. in rem. act.* vbi diſerte loquitur de alienatione facta in perſonam rei eiuſdemque poſſeſſoris. Et iuxta hanc ſententiam determinatum fuiſſe Bononiæ, cum aliquando hæc quæſtio diſputata fuiſſet, tradit Bald. *in l. cogi, col. 3. verſ. iuxta hoc mare, C. de petit. hered. arg. l. 2. C. eod.*

2 Bald. vbi ſupra contra Bart. *ex l. per diuerſas 22. § exceptis, C. mandat.*

3 *Auth. litigioſa, C. hoc tit.*

4 Cum nemo cogeret eum agere, *l. unic. C. vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cogat.*

5 *L. 5. § vlt. D. de doli mali except. l. patenda 6. C. de temp. pet. in integr. reſtit.*

DEFINITIO III.

Actionis litigioſæ ceſſio fieri non poteſt, præſertim Procuratori ad litem dato.

Actionis, quæ iam in litem deducta litigioſa facta eſt, ceſſionem fieri non poſſe, præſertim ei, qui ad mouendam litem Procurator fuerat conſtitutus, explorati iuris eſt,[1] ſiue Procuratorem eum intelligas, qui cauſam apud Iudicem tractare per ſe poſſit, ſiue eum, qui ad tractandam in foro litem alium ſubſtituerit. Vtrique enim commode illud eſt, vt pactum de quota litis facere non poſſit.[2] Quanto minus ergo de tota lite?[3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij 1591.

1 Nam nec alij vlli eiuſmodi ceſſio fieri poſſet tanquam rei litigioſæ. *l. 2. & l. vlt. C. hoc tit.*

2 *L. litem 15. C. de procurat. l. ſumptus 53. D. de pact. leg. ſalarium 7. in fin. D. mandat. l. ſi contra 10. C. eod.*

3 *Arg. l. ſi eius pacto 5. D. de ſeru. export.*

DEFINITIO IV.

Perſonalis actio fit litigioſa per conteſtationem, & ideo inalienabilis. Nec rurſus poteſt actor emere pendente lite actionem alij competentem, niſi ad formam legis Anaſtaſianæ.

Etiam perſonalis actio per conteſtationem fit litigioſa,[1] nec proinde vendi cedíve poteſt[2] ſed nec valebit ceſſio, ſi is, qui litem iniuſtè mouit, ceſſionem impetret ab eo, qui ius agendi habuit,[3] at non quaſi rei aut actionis litigioſæ,[4] ſed propter Anaſtaſij conſtitutionem aduerſus alienarum litium & actionum redemptores.[5] Ideoque reſtituendum eſſet actori pretium, quod ab eo numeratum conſtaret,[6] ſi aliud nihil pretij reſtitutionem impediret.[7] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis de Coſterg, & Hugonis Metter, Prid. Cal. Sept. 1592.

1 *L. 2.* vbi Bart. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *q. 479.*

2 *d. l. 2. & l. vlt. C. hoc tit.*

3 Non enim actoribus idem priuilegium hac parte datum eſt quod reis, quibus permiſſum eſt actionem emere pro munimine rerum penes ſe conſtitutarum, *l. per diuerſas 22. verſ. exceptis, C. mandat.*

4 Nec enim actio inter aliquos mota facit ius alterius litigioſum.

5 *In d. l. per diuerſas.*

6 Iuxta id quod ab Anaſtaſio conſtitutum eſt *in d. l. per diuerſas.*

7 Quod non ſimiliter contingit empta re litigioſa, ſi modo ſcienter quid emptor eo caſu, & rem, & pretium amittit, *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Alienatio facta pendente lite ex cauſa litem præcedente valet, niſi facta ſit in fraudem, quo caſu reuocanda eſt, etiamſi vitium litigioſi contractum non fuerit.

Cvm agerem aduerſus te hypothecaria, fundi nomine, aut quod hac parte idem eſt,[1] condictione poſſeſſionis ex lege Iuſtiniani,[2] tu eum fundum pendente lite vendideras Sempronio, quaſi haberet ille ius redimendi ex longè anteriore contractu. Non dubitatur, quin ex eiuſmodi venditione actio mea euanuerit: vulgaris enim eſt illa iuris regula, Reſoluto iure datoris reſolui ius acceptoris.[3] Sed ſi de iure illo redimendi non aliter conſtet quam ex tua confeſſione, aut ſi longiſſimi temporis præſcriptione ſummoueri Sempronius potuit,[4] vix eſt vt non in fraudem actionis meæ vẽdidiſſe videaris, ex eaque cauſa teneri te mihi æquum eſt ſaluamque actionem ſupereſſe, quæ contra te eum poſſideres fuerat inſtituta.[5] Nec aliud dicendum erit, ſi qua fortè cauſa fuit concedendæ Sempronio reſtitutionis aduerſus lapſum temporis, vt quia pupillaris aut minor ætas interuenerat.[6] Debuit enim de reſtitutionis cauſa cognoſci per iudicem me audito, cuius vel maximè intererat propter ius pignoris.[7] Quo non facto ſanè fraudis ſuſcipione non cares, qui tam cito tamque facile ius tuum remiſeris, vt meum extingueres.[8] Itaque pro me Senatus ex tempore pronunciauit. Non quaſi vitium litigioſi contractum eſſet, cum neque per hypothecariam, neque per motam de poſſeſſione controuerſiam res fiat litigioſa,[9] ſed quia quicquid in fraudem litis & aduerſarij geſtum eſt, id pro nullo irrito & infecto haberi oporteat.[10] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Marthod, contra Dominam de Biauford, 4. Kal. Dec. 1592.

1 Nam in aliis pleriſque multum intereſt, vtrum quis agat hypothecaria, an condictione, *& l. vlt. Cod. de acquir. poſſeſſ.* vt contra ex iis, quæ ſcripſi *Defin. 1. ſupr. ill. tit.*

2 *In d. l. vlt.*

3 *L. lex vectigali fundo 31. D. de pignor. l. vbi autem 4. alias l. ſi ex duobus, § ſed & Marcellus, D. de in diem addict. l. penult. § 1. de except. rei iud.*

4 Quo caſu habebas quod obiiceres petitori, *l. ſi pupillus 45. in fin. D. de admin. tutor. l. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

5 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

6 *Ex d. l. ſicut & ex not. in l. vlt. Cod. quibus cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

7 *L. etiam 29. § vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

8 Nec enim facile quis creditur ius ſuum tractare velle, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

9 *Auth. litigioſa, C. hoc tit.* & ibi Angel. quem refert & ſequitur Ranchin *in addit.* ad Guid. Pap. *q. 337.*

10 Vt dixi *Defin. 1. ſupr.*

DEFINITIO VI.

Alienatio rei hæreditariæ, de qua acceptum eſt iudicium familiæ erciſcundæ, non valet, quamuis non ideo res ſit litigioſa.

Cvm rem hæreditariam à pluribus cohæredibus vnico contractu ſub pacto de retrouendendo venditam vnus ex ipſis in ſolidum pro ſuo iure redemiſſet,[1] ex eaque cauſa iudicio familiæ erciſcundæ impetitus eſſet à cohæredibus, vt eam rem in commune reponeret, accepto pretio quod dederat, iſque conſenſiſſet:[2] necdum tamen ei pretium reſtitutum eſſet, vitium eſt, non ideo factam eſſe rem litigioſam, quia nec de eo dubitaretur, quin in familiæ erciſcundæ iudicium venire deberet;[3] ſcilicet tum demum, cum ſolutum pretium eſſet reſtitutum, non ante.[4] Ob idque impune alienari potuiſſe, quamuis alienationem illud irritam faciat, quod alienationes pendente iudicio familiæ erciſcundæ factas, placet nullius eſſe momenti.[5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominorum de la Tournelle, & Philibertæ Gay, Cal. Febr. 1591.

1 Nec enim cogitur aut ille pro parte redimere, aut emptor pro parte reuendere, quia ſcilicet non fuerat pro parte empturus, *l. tutor. SC. 28. 47. D. de minor. l. ſi quis aliam 46 D. de ſolut.*

2 *Ex l. hic conſequenter 18. § cum vnus, l. heredes 25. § ſi vnus Dig. fam. erciſc.*

3 Conſtabat enim eſſe hæreditariam, alioqui non veniret in iudicium familiæ erciſcundæ, *l. ſi quid contendis 45. D. famil. erciſc.*

4 Quia nec ante reſtitutum pretium eſſet hæreditaria.

5 *L. alienationes 13. eod. tit. famil. erciſc.* vbi tamen additur exceptio, ſi non neceſſaria ſit alienatio.

DEFINITIO VII.

Litigioſi vitium afficit etiam poſſeſſionem, ſed non eo minus reſtituendus eſt is, qui rem emit litigioſam, ſi ſpoliatus ſit propria aduerſarij auctoritate.

Vitium litigioſi etſi non tantum proprietatem afficit, aut inficit potius, ſed etiam poſſeſſionem,[1] non tamen facit vt ei, qui vitium obijcit, liceat rei litigioſæ poſſeſſionem, quam antea non habebat, propria auctoritate vel per vim occupare, eumque, qui rem litigioſam emiſſe dicitur, ſpoliare.[2] Neque enim plus iuris tribuit aduerſario, quam haberet ante vitium contractum,[3] ſed tantum impedit ius acquiſitoris.[4] Proinde ſi is, qui rem litigioſam emit, ſpoliatus fuerit, perinde redintegrari ei debebit poſſeſſio cum fructibus,[5] ac ſi res litigioſa

non fuiſſet;maximè vero ſi vis interuenerit,[6] quoniam & prædo reſtitueretur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Defin.1.num.2.ſupra ex l.1.C.hoc tit.*

2 Nemini enim vnquam permittendum eſt vt ſibi ius dicat,ne maioris tumultus occaſio detur,inquit,*l.non eſt ſinguli 86.de reg.iur.*

3 Quomodo dicimus, pœnam vnius præmium alterius eſſe non debere,*l.ſi ſequens 15.D.de SC.Syllan.*

4 Vt in eo puniatur is,qui vitium litigioſi contraxit,in quo deliquit, nec legum auxilium habeat is,qui contra leges deliquit,*arg.l.auxilium 37.in fin.D.de minor.l.reſcriptum 6.D.de his quæ vt indign.*

5 Habet enim reſtitutionem omnium fructuum conditio, *ex can. redintegranda 3.q.1.*

6 Quam ſcilicet ſemper & in omnibus exoſam habet legiſlator, tanquam quæ legibus & publicæ tranquillitati ſit omnino contraria, ſiquidem contra vim nihil ſine vi fieri poteſt, *l.extat.13.D.quod met.cauſ.leg.creditores 7.D.ad l.Iul.de vi priuat.*

7 *Cap.in litteris.Extr.de reſtit.ſpoliat.*

DEFINITIO VIII.

Res non fit litigioſa per actionem perſonalem, imo neque per hypothecariam.

PErſonalis actio aduerſus rei poſſeſſorem inſtituta non facit rem litigioſam,[1] nec proinde impedit, quin pendente lite poſſit res alienari,[2] quia nec hypothecaria actio impediret,[3] quæ tamen cum in rem ſit,[4] multo magis rem afficere deberet vitio litigioſi.[5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Challod. & N.de Ville,15.Cal.April.1595.

1 Quamuis actio ipſa perſonalis, quæ in iudicium deducitur fiat litigioſa,Guid.Pap.q.337.*&* 479.Dixi *Defin.4.& 5.ſupr.*

2 Vitium enim reale eſſe neceſſe eſt, quod rem ipſam afficiat, vt rei alienatio impediatur,*l.2.& vlt.C.hoc tit.*

3 Cum non faciat rem litigioſam,*l.1.iunct. Auth. litigioſa.* & ibi DD. *C.hoc tit.*

4 *L.pignoris 15.C.de pignor.*

5 Etſi tamen non afficit, quia nihil habet commune cauſa pignoris cum intentione dominij,*l.1.§.cum prædium,D.de minorib.*

DEFINITIO IX.

Per donationem vniuerſorum bonorum tranſit etiam res litigioſa, adeoque in Procuratorem ad lites datum.

PRohibetur quidem Procurator pactum facere de quota litis,[1] itemque Aduocatus:[2] ſed à cliente donationem bonorum omnium accipere non prohibetur,[3] propter vim & poteſtatem vniuerſalis alienationis,quæ facit vt multa transferantur,quæ alioquin transferri non poſſent.[4] Inde fit,vt nec hoc caſu contrahatur vitium litigioſi,tametſi ex rebus donatis quædam fuerint litigioſæ.Quis enim credat tam ſtultum fuiſſe donatorem,vt bona ſua omnia donare voluerit mala mente,& eo conſilio,vt illi tantum noceret, cum quo litem exercebat?[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.litem 13.C.de procurat.l.ſalarium 7.D.mandat.l.ſi contra 20.C.eod.*

2 *L.ſi qui aduocatorum 5.C.de poſtul.*

3 Nulla enim lege id prohibitum eſt.Ergo habendum eſt pro permiſſo,cum ius ciuile hac parte prohibitorium,quomodo ratiocinatur I.C.*in l.mutus 43.§.1.D.de procurat.*Facit *l.nulla lege 4.C.de iur.dot.*

4 *L.quædam 62.D.de iur.dot.*

5 Siquidem donare perdere eſt, *l.filiusfamilias 7.§.1.D.de donat.* pi mitum præterquam ſi dones bene merito, *leg.ſed etſi 25.§.conſuluit, D.de petit.hæred.*

DEFINITIO X.

Lis ſuper iure eligendi non impedit electionem pendente lite faciendam, ſed remoratur electionis confirmationem.

SI inter aliquos de iure eligendi contendatur, electio interim celebrata ab his,quibus eligendi ius eſt,non eo minus ipſo iure tenet. Non enim ex eo ſolo, quod ius hoc in litem deductum fuit, differri aut impediri debet electio, licet confirmatio in euentum vſque liti differatur.[1] *Sine die.*

1 *Cap.cum venissent.de reſtit.in integr.*Boër.*q.2.n.26.*

DEFINITIO XI.

Reſtitutio dari poteſt etiam contra vitium litigioſi, adeoque in parua Cancellaria.

ADuerſus vitium litigioſi datur reſtitutio in integrum ex reſcripto Principis etiam in parua Cancellaria impetrato, ſi iuſta cauſa ſubeſſe videatur alienandi.[1] Nec ſolum vt non noceat alienatio, quæ iam facta ſit,ſed etiam vt permittatur facienda;[2] quamuis quidam dicerent, aliquando fuiſſe obſeruatum,vt qui huiuſmodi reſcripta vellent, ad magnam Cancellariam remitterentur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum,19.Decembr.1595.

1 Putà aliqua ex ijs,de quibus *in l.Diuus 5.D.de petit.hæred.l.ait prætor.7.§.vlt.D.de iur.delib.*

2 Quod tamen difficilius eſt:ne videatur impetrans inuitari,ad delinquendum, *arg. l.1.C.ſi aduerſ.vendit.l.1.& 2.C.ſi nupt.ex reſcript.pet.l. 2. §.1.D.de pact.dotal.*

3 Quaſi per huiuſmodi reſcripta derogandum ſit iuri ciuili,quo ſolus Princeps facere poteſt,*leg.vlt.vbi not.C.ſi contr.ius vel vtilit.pub.* [Vide Papon.*lib.11.ſyntagm.tit.2.au vice de litig.es choſes litigieuſes.Arreſt 3.*]

TIT. XXVI.

DE CONTR. ET COMMITT. *ſtipulat.*

DEFINITIO I.

Solus dies lapſus non inducit moram, ſi obligatio habuit conditionem ſiue expreſſam,ſiue tacitam, quæ impedierit natiuitatem obligationis.

PRomiſeram curaturum me vt contractum, quem Titij nomine tecum inieram, Titius intra Calend. Ianuar. proximas ratum haberet ſubiecta etiam,ni id facerem, pœna, *Quanti tua intereſſet*, nec tamen curaueram: non ex ſolo lapſu temporis commiſſa videri poterit pœnalis ſtipulatio,quaſi contracta per me mora, niſi interpellatio aliqua ſecuta ſit. Etſi enim obligationes huiuſmodi valent, tanquam quæ facti proprij non alieni promiſſionem contineant,[1] dici autem ſolet in pœnalibus ſtipulationibus diem interpellare pro homine:[2] tamen ne mora ipſo iure contrahi potuerit illud obſtitit, quod diem incertum & proinde conditionem illam tacitam habuit promiſſio: Si Titius Calendis Ianuarijs viueret;[4] dies vero ille incertus licet non impediat tranſmiſſionem obligationis, quia certum eſt debitum iri, impedit tamen ne ante noſci poſſit, quam Calendæ Ianuariæ venerint.[6] Cui conſequens eſt, vt cum obligationem prius natam eſſe neceſſe ſit,quam moram contrahi,[7] quia fieri nequeat, vt eodem inſtanti & naſcatur obligatio,& mora contrahatur,[8] nulla iam dies ſupererit,quæ me interpellet,ideoque neceſſaria ſit tua interpellatio,[9] quaſi certæ diei, quæ adiecta fuerat, poteſtate tota in eo faciendo conſumpta vt obligatio naſceretur.[10] *Ita Senatus* pro D.Comite de Monreal, contra D. Claudium Gaſpardum de Maillans, Iuridicum maiorem Beugelianæ prouinciæ, 4. Id. Iulij 1588.

1 Sic Bart.*ad l.ita ſtipulatus 115.n.41.& ſeqq.D.de verborum obligationib.*Dec.*conſi.2.per tot.& conſil.313.* Alius & diuerſus caſus eſt quem tractat idem Dec. *conſil.323. verſ. ſecundo quod aliter, & conſil.325.* Adde Guidon Pap.*ſing.835.§.3.*Guido Pap *q.*15.

2 *§.ſi quis alium,Inſtit.de inutil.ſtipul.l.quoties 81.* vbi DD.*verb.oblig.*

3 *L.magnam 12.C.hoc tit.* Etiam cum perſona nulla eſt,quæ interpellari ab homine poſſit,*l.ad diem 7.D.de verb.oblig.*

4 Neque enim potuit fieri, vt Titius eo tempore ratum haberet, ſi non eo tempore viueret.Gloſſ.*in l.ſi deceſſerit,in verb. iudicio ſiſti, D. qui ſatiſd. cogant.* Dies autem incertus pro conditione eſt non minus in ſtipulationibus,quàm in teſtamentis, *leg. ſtipulatio iſta 38.§.inter de verb. obligat.*

obligat. l. talis ſcriptura 36.§.ſed etſi ſub conditione, de l.1. l.dies incertus 75.de condi.& demonſtr.

5 Cum etiamſi Titius ante eum diem & ante ratihabitionem deceſſerit, non eo minus futurum ſit, vt exiſtente die verum ſit dicere, nec ſecutam fuiſſe ratihabitionem intra diem conuentam, nec ſequi amplius poſſe, *arg. l. Gallus 29.§.videndum, in fin. de lib.& poſthum.*

6 Quia ſcil. in id vſque tempus poteſt ſequi ratihabitio, & ita conditio deficere, ſi modo Titius viuat: eadem verò poteſtas eſt conditionis tacitæ, quæ expreſſæ in ſtipulationibus, ad hoc vt natiuitas obligationis impediatur, *l.interdum 73.de verb.obl.* licet non impediatur tranſmiſſio, *§.ex conditionali, Inſt.eod.tit. l.is cui 42.de oblig.& action.*

7 Nulla ſiquidem mora eſſe poteſt, vbi nulla eſt petitio, *leg. ſi pupillus 127.D.de verb.oblig.* nec petitio vlla, vbi nulla præceſſit obligatio, & quidem cuius dies non ceſſerit, ſed etiam venerit, *leg. cedere diem 213. de verb.ſignif.* Iunge *l.nulli 88.de reg.iur.*

8 Non enim prius mora contrahitur, quam fuerit debitor interpellatus congruo loco & congruo tempore, *leg. mora 32.D.de vſur.l.promiſſor 21.§.1.de conſt.pecun.*

9 Quæ & regulariter neceſſaria eſt ad moram contrahendam, *d.l.moram, l.Titia Seio 87.§.vſuras, d.l.2.*

10 Prius enim eſt vt naſcatur obligatio, quam vt petitio & actio, cùm dici ſoleat, obligationem eſſe matrem actionis, *vulg. l.licet 42.§.ea obligatio, D. de procurat.*

DEFINITIO II.

Non contrahit moram debitor ex ſolo lapſu diei, ſi factum aliquod creditoris interuenire debuit, quod non interuenerit.

QVi ſe intra certum tempus aliquid facturum promiſit, quod tamen facere aut non poſſit aut non debeat, niſi ſtipulatoris quoque factum accedat, non ex eo ſolo, quod dicta dies præterierit, moram contraxiſſe videbitur,[1] ſed ita demum ſi ad diem & congruo loco fuerit interpellatus,[2] ne alioqui promiſſoris obligatio augeatur, ſi pro ſtipulatore facere cogatur, quod ſtipulator ipſe facere debeat.[3] Finge debere me tibi emphyteuticarium canonem annuum ſoluendum certa die. Si nihil præterea promiſſum ſit, non cogat ad diem tibi ſoluere niſi tu exigas, quia nec ad domum tuam ſoluendi cauſa ire debeo.[4] Itaque ſi vinum aut frumentum debeatur, quod poſt diem petatur, non quanti plurimi merx fuit præſtabitur, ſed ſiquidem mercis pretium ab eo tempore decreuerit liberabor dando mercem ſin[5] creuerit, ratio quidem iuris ſuaderet, vt perinde mercem ſoluere deberem, quia licet mora nulla contracta ſit, non eo minus tamen verum eſt mercem tibi deberi, quam ſi haberes tanti venderes, quanti nunc eſt:[6] ſed tamen ſtatuti noſtri æquitate maxima aduerſus doloſam creditorum impietatem & auaritiam proſpectum eſt, vt liberari debeam, ſi tibi eam præſtem mercis æſtimationem, quæ tum fuit cùm tu petere debuiſti.[7] Ne quod fuit negligentior in ſoluendo tibi proſit, qui etiam in exigendo diligentior eſſe debueras.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10. Kalen. Auguſt. 1591. Iunge Defin. 15. de iur. emphyt.

1 Nec ſi pœnas pœnalem fuiſſe promiſſionem, quo caſu ſolet dici & verum eſt diem interpellare pro homine, vt dixi *Defin. proxim. n.3.ex l. magnam 12.C.de contr.& commit.ſtipul.*

2 Hoc enim regulariter requiritur ad contrahendam moram, *l.mora 32.ff.de vſur.l.Titia Seio 87.§.vſuras de legat.2.*

3 Sic enim fieret vt promiſſor ſe veluti Procuratorem ſtipulatoris conſtituere cogeretur, quod eſſe non debet, *leg. poſtulante 44. §.vlt.ff.ad SC.Trebell.*

4 Bart. *in l.item illa, verſ.eadem ratione.D.de conſt.pecun.* Alex. *conſil. 92.in fin.vol.5.* Mynſing. *cent.3.obſer.95.* vbi citat textum ſatis accommodatum *in l ſi in diem 46.ff.de condict.& demonſtr.*

5 Quaſi nulla dum contracta mora.

6 Nam hodie ſaltem dandum eſt, quod iam olim dari oportuit, vt ratiocinatur IC. *in leg. ſi ſterilis 21. §. cùm per venditorem, ff. de action. empt.*

7 Ita enim vetere ſtatuto Sabaudiæ diſertè cautum eſt, Vide Bald. *ad l.vlt.verſ.modo quare generaliter, C.de conuict.inſert.*

8 Qualis hoc caſu facienda ſit veluti quædam compenſatio mutuæ negligentiæ, vt in *l.ſi ambo 10.ff.de compenſ.* vide Afflict. *dec.316.* Ant.Gabriel *lib.3.commun.opin.D.ſolut.& liberat.concl.9.*

DEFINITIO III.

Stipulationum conditiones retrotrahuntur etiam in præiudicium tertij, ſi ſint caſuales vel mixtæ, non etiam ſi poteſtatiuæ.

STipulationum conditiones quandocunque exiſtentes ad ſtipulationis tempus retrotrahuntur.[1] Sed ſi medio tempore ius alteri quæſitum proponatur, diſtinguendæ ſunt caſuales & mixtæ ab ijs, quas noſtri poteſtatiuas vocant. Hæ ſiquidem in præiudicium ne alicui iuris retrotrahi non poſſunt.[2] Ideò nimirum ne ſit in poteſtate debitoris conditionem implentis alteri quæſitum ius imminuere.[3] Caſuales & mixtæ ſemper retrotrahuntur, propterea quod ex dubio euentu, non ex ſolo debitoris aut creditoris arbitrio pendeant.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio. Prid. Kal. Sept. 1588. Iunge Defin. 1. qui potior in pignor. hab.

1 Scilicet in præiudicium promiſſoris, quia cum ſtipulationis conditio tandem extitit, perinde habenda eſt, atque ſi ab initio pura fuiſſet ſtipulatio, *l.potior, 11.ff.qui potior.in pign.hab. verſ.videamus in fin.*

2 *d.l.potior in princ.l.1.in fin.eod.tit.*

3 *l. vlt.ff.de pact.l.Granius, 71.§.pen.ff.de fideiuſſor.leg.1.ff. quod vi aut clam.*

4 *d.l.potior.verſ.videamus, l.qui balneum, 9.& d.l.1.in princ.ff.qui potior.in pign.hab.*

DEFINITIO IV.

Etiam iura conditionalia iam nata veniunt in generali ſtipulatione, licet eorum conditio nondum euenerit.

HVic conſequens eſt, vt contracta pignoris venditione ſub ea conditione, ſi ad diem pecunia non ſolueretur,[1] excepta tamen venditori facultate redimendi,[2] ſi venditor hic ante diem ſolutioni dictam donauerit tibi, aut etiam vendiderit quæcunque habeat rerum quas alienaſſet redimendarum iura, tum conditio prioris venditionis extiterit. Ius illud redimendi, quod in priore venditione exceptum diximus poſteriore contractu, translatum videatur, non ſecus, ſi iam eo tempore prioris alienationis conditio extitiſſet, quia nec alterius vllius intereſt.[3] Quod cùm euenit, nihil cauſæ eſt, cur non conditio quælibet retrotrahatur. Nec aliud erit, tametſi venditor hic ante diem euenientis conditionis deceſſerit, relicto hærede, qui ſua intereſſe dicat, vt tanto locupletiorem habeat hæreditatem.[4] Nam cum eadem hæredis quæ defuncti perſona eſſe intelligatur,[5] non magis hæredi prodeſſe ea ratio poteſt, quam venditori, ſi viueret, prodeſſe deberet ad hoc, vt opulento patrimonio frueretur.[6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio nondum tamen deciſum.

1 Vt *in l.ſi fundus 16.§.vlt.D.de pign.*

2 *Vt in l.1.C.de pact.inter empt.& vend.*

3 Præterquam debitoris in cuius præiudicium conditio quælibet retrotrahitur, vt dixi *Defin.prox.num.1.*

4 Eſt enim locupletior hæreditas, quæ conſiſtit in corporibus quam quæ conſiſtit in pecunia, *l.verum 11.§.ſi locuples, ff.de minor.* quia pecunia res fragilis eſt, & quæ facile amitti poteſt, *l.ſi chorus 79.§.1.de l.3.*

5 *Nouell.48.de iuretur.à morient.præſtit.in princ.*

6 Nec enim ex perſona hæredis conditio obligationis immutari ſolet, *l.2.§.ex his, ff.de verb.oblig.*

DEFINITIO V.

Stipulatio inter contrahentes præſumitur ex promiſſione facta præſenti per præſentem, ſecus eſt in ſtipulatione notarij, ſi is, cui promiſſum dicitur fuerit abſens.

CVm in inſtrumento ſcriptum eſt, præſentem præſenti promiſiſſe, licet non ſit adiectum acceptatam à parte, aut à notario promiſſionem, eius tamen cui promiſſum eſt ſtipulationem interueniſſe credimus, vt actus valeat.[1] Non idem erit ſi abſente parte ſolius notarij præſentia interuenerit. Etſi enim generali locorum conſuetudine receptum eſt, vt etiam abſenti notarius quilibet ſerui publici exemplo ſtipulari poſſit, & per ſtipulationem ſuam acquirere,[2] tamen ea res facit, vt ſtipulatus fuiſſe credendus ſit, ſi non expreſſerit:[3] Adeoque nec ſi is, qui promiſit, fidem ſuam iureiurando in eam

rem obſtrinxerit.[4] Quanquam hoc caſu incurrendi periurij metu abſolutionem à iuriſiurandi vinculo impetrari neceſſe eſt.[5] *Ita Senatus* ex tempore publico in auditorio, Idib. Nou. 1590. itémque Idib. Decembr. ſequentibus in cauſa Ioannis Antonij Gleyron, & Ioannis Criſpini, contra D. de Moyron.

1 *L.1.C.hoc tit.l.ſciendum 30.vbi not.ff.de verb.oblig.*

2 Vt pluribus tractat Anton.Theſſaur.*dec.71.*

3 Stipulatio enim non tantùm facti, ſed etiam ſuas habet ſolemnitates, congruam ſc.interrogationem, & congruam reſponſionem. *l.1.ff.de verb.oblig.*

4 Nec enim iuſiurandum facit ſtipulationem, quæ inter abſentes contrahi non poteſt, *d.l.1.de verb.oblig.*

5 Cùm poſſit hoc iuſiurandum ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, *cap 2.de pact.in 6.cap.cùm contingat, & cap.debitores, Extr.de iureiur.* Guid.Pap.q.222.

DEFINITIO VI.

Dies interpellat pro homine in cauſis fiſcalibus & pœnalibus, ſed hoc ita ſi pœna in ſtipulatione ſit, non in comminatione tantum.

NOn aliter dies interpellat pro homine ad conſtituendum in mora debitorem, quàm ſi verſetur fauor fiſci,[1] aut pœna cum die adiecta proponatur.[2] Quid ſi diem homo adiecerit, lex pœnam. Æquè contracta mora intelligetur, & pœna committetur, ſed purgari mora poterit ante litem conteſtatam ad euitandam pœnam.[3] Quod non ſimiliter diceretur, ſi diem & pœnam ab homine dictam proponeres, tametſi nihil intereſſet ſtipulatoris. Neque enim adiecta pœna quærendum eſt, an aut quatenus actoris interſit, ſed tantùm an pœna commiſſa ſit, & quæ quantitas deducta fuerit in ſtipulationem,[4] adeoque purgari hoc caſu mora non poſſet. Sed hoc ita ſi pœna expreſſim, præcisè & affirmatiuè poſita ſit in ſtipulatione & obligatione, non ſi tantùm in comminatione. Nam ſi vt plerumque fit, debitor ſe ad certam diem ſoluturum promiſerit his vulgaribus verbis additis, *à peine de tous deſpens, dommages & intereſts*, perinde quidem mora per debitorem contracta videbitur, licèt poſt lapſum diem interpellatus non fuerit à creditore,[5] ſed mora tamen purgari poterit. Illa enim pœnæ quædam potiùs comminatio, quàm certa ſtipulatio eſſe intelligitur.[6] Ideoque excuſationem quodammodo meretur debitor, vt moram purgare poſſit, qui ſui creditoris facilitati & humanitati confidens nihil ei tacenti offert.[7] Pœna igitur, vt omnimodo debeatur, nec purgari mora poſſit, in ſtipulationem præcisè deducenda eſt, hoc modo: *Si ad diem non ſolueris, promittis pœna nomine centum, aut quanti mea intererit, aut vſuras legitimas.*[8] Eo nimirum caſu dies ſolus non tantùm pro homine interpellaret, ac debitorem in mora conſtitueret,[9] ſed etiam purgationem moræ impediret. Quid ſi pro die locus adiectus ſit. Poſt elapſum diem, qui tacitè ineſt ſtipulationi, id eſt, intra quem ad eum locum perueniri potuit,[10] competet creditori arbitraria[11] ad id quod intereſt, ſi non aliquod ipſius creditoris factum interuenire debuerit, quod præcedere oportuit.[12] *Ita Senatus* Prid. Idib. Iunij 1591.

1 *L.cum poſſeſſor 5.§.vltim.ff.de cenſib.l.1.& 2.C. de capiend. & diſtr. pign.tribut.cauſ.lib.10.tit.21.*

2 *L.traiectitia 23.verſ.de illo.ff.de oblig.& action.leg.magnam 12.C.hoc tit.l.ſi mora 9.vbi gloſſ.ff.ſolut.matr.l.ad diem 77.D.de verb.oblig.*

3 Guid.Pap.q.171.Ex not.per Bart.*in l.ſi inſulam 84.ff.de verb.obl.& in l.4.ff.de pen.leg.*

4 *L.ſtipulatio iſta 38.§.alteri,de verb.obl.*

5 Hippol.de Marſil.*ſing.147.& 341.* Mynſing. *centur.3.obſeru.cap.95.* Vide *l.mora 32.D.de vſur.* Adde *Deſin.6.& 7.ſuprà de vſur.*

6 Comminatio autem nihil præcisè diſponit, *l.vnic.C.comminat.epiſt.programm.vim.l.non haber.*

7 *Arg.l.cùm quidam 17.§.Diuus Pius,D.de vſur.*

8 Vt ita ſtipulatio ipſa ſit pœnalis, *l.ſi pacto 14.C.de pact. l.prædia 28.ff.de action.empt.*

9 *d.l.magnam 12.C.hoc tit.& d.l.traiectitia 23.verſ.de illo,de oblig. & act.l.pecunia 9.§.1.ff.de vſur.*

10 *L.2.§.qui ita ſtipulatur.ff.de eo quod cert.loc.continuus 137. §. cum ita.ff.de verb.oblig.*

11 De eo quod certo loco, *l.1.& hoc tit.ff.de eo quod cert.loc.l.vnic.C.vbi conuen.qui cert.loc.dar.promiſ.*

12 Vt in ea ſpecie, quam nos tractauimus, *Deſin.1.ſupr.*

DEFINITIO VII.

Vſura etiam legitima & in ſtipulatum deducta non debentur ob ſolum diei lapſum, ſi ex chirographo agatur.

QVod tamen diximus: Deductis in ſtipulationem vſuris legitimis, ſi ad dictam diem pecunia ſoluta non eſſet, moram ex ſolo diei lapſu contrahi, indéque vſurarum ſtipulationem committi,[1] locum non habet, ſi Pragmaticis noſtris credimus, quoties ex chirographaria ſtipulatione agitur. Tunc enim non niſi à die chirographi agniti, aut per calumniam denegati, vſuras deberi placuit.[2] Præterquam ſi extraiudicialis interpellatio,[3] aut ſolutio partis debiti,[4] vel vſurarum præceſſiſſe proponatur. Eoque iure Senatum noſtrum vti conſtat. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L.pecunia 9.§.1.ff.de vſur.*

2 Sicut nec niſi ab eo die chirographum habet priuilegium tacitæ hypothecæ. Vide quæ ſcripſi *in error.2.decad 1.de error.pragmat.*

3 Nam & illa ſufficit ad conſtituendum debitorem in mora, *l. mora 32.ff.de vſur.l.Titia Seio 87.§.vſuras.d.l.2.*

4 Nam qui ſoluit partem debiti vel vſurarum, ſatis agnoſcit chirographum, *l.ad ſolutionem 5.C.de re iud.* Iunge *Deſin.ſequent.*

DEFINITIO VIII.

De vſuris chirographarijs.

REceptum eſt inueterato Pragmaticorum noſtrorum errore, vt ſi quis debitorem ſe chirographo profeſſus ſit, & ad certam diem ſoluere promiſerit, ſubiecta etiam pœna vſurarum, expenſarum, & quanti intereſſet creditoris, nec ad diem ſatisfecerit, non niſi à die recogniti, aut malè denegati chirographi, ad vſuras condemnetur.[1] Quaſi verò quod ad debitorem, ipſum pertinet quicquam interſit, an chirographo an publico inſtrumento quid promiſerit.[2] Cùm tamen, etiamſi nulla ſcriptura proferretur, ſufficere poſſet probatio, quæ per teſtes fieret, conuentarum ac promiſſarum vſurarum:[3] ſicut nec requirimus, vt chirographo dies adiectus ſit, vel Conſul, aut etiam vt ſint ſubſcriptæ tabulæ, ſi modo conſtet de eo quod inter debitorem & creditorem geſtum eſt.[4] Neque enim dubitari poteſt, quin dies interpellet pro homine ſaltem quoties pœna aliqua ſiue vſurarum ſiue alia ſubiecta eſt.[5] Planè ſi de aliorum creditorum, ſiue hypothecariorum, ſiue chirographariorum præiudicio ageretur facilè admitterem ſupradictam Pragmaticorum ſententiam. Quoniam quæ ratio facit, vt hypothecæ conuentio inſerta chirographo nullum creditori ius tribuat ad conſequendum priuilegium temporis, aduerſus cæteros creditores,[6] eadem facere debet, ne in eorum necem principale debitum vſurarum ceſſione augeatur.[7] Prius enim eſt, vt debitum legitimè contractum eſſe conſtet, quam de vſuris quæratur:[8] Eadémque ſubeſt vtroque caſu facilitas fraudis commiſcendæ, & conſequenter eadem ſuſpicio fraudis factæ,[9] quod non ſimiliter in perſona ipſius debitoris euenit, qui nec volens ſibi ipſi fraudem facere potuit.[10] Quam ob cauſam nec de illo dubitandum eſt, quin ſi chirographo contineatur, pignoris conuentio poſſit creditor aduerſus debitorem recta agere hypothecaria, prius etiam quam egerit perſonali de chirographo, & ſufficere ei poſſe ad victoriam, ſi quandocunque chirographum exhibeat, nulla falſitatis ſuſpicione debilitatum.[11] Quænam enim, obſecro, in eo fiat, aut fieri poſſit iniuria debitori, qui ipſe conuenit de pignore.[12] Si tamen pœna nulla ſubiecta ſit, fateor libentiſſimè non poſſe debitorem à die elapſi termini ad vſuras condemnari, quia neque eſſet condemnandus, tametſi ex publico & authentico inſtrumento conueniretur. Poſtquam eo iure vtimur, vt non aliter dies interpellet pro homine, quam ſi pœna ſubiecta ſit.[13] Excipiendi tamen ſunt ij caſus, in quibus vſuræ debentur citra moram, putà ſi fauor minoris ætatis interueniat,[14] aut ſi pretium ex cauſa emptionis debeatur.[15] *Sic tractabam* in Senatu in ea cauſa, de qua SC. 8. ſupr.

ſupr. in quibus cauſis pign. vel hypoth. tacit. contr. & rurſum in alia, quæ in publico auditorio agitata eſt inter procuratorem Iacobum Comber, & Franciſcum Truffon, 4. Kalend. Mart. 1594.

1 De quo errore vide quæ ſcripſi pluribus *in error. 2. decad. 1. de error pragmat.*

2 Cum tamen inſtrumenta non fiant ad inducendam obligationem, ſed tantùm ad habendam inductæ iam & contractæ obligationis probationem, *l. 4. D. de pign. l. 4. D. de fid. inſtrument.*

3 Nihil enim refert, an quid probetur per ſcripturam, an per teſtes, *l. in exercendis 15. C. de fid. inſtrum.*

4 *L. cum tabernam 34. §. 1. ff. de pignor.*

5 Vt dixi *Deſin. 1. & 6. ſupr.*

6 Quibus alioqui facilè fraus transferri poſſet, *l. ſcripturæ 11. C. qui potior. in pign. hab.*

7 Cùm vſurarum debitum habeat idem priuilegium temporis, quod habet principale, *l. Lucius 18. ff. eod. tit. qui potior. in pign. hab.*

8 Cùm vſuræ tanquam acceſſiones pendeant à ſuo principali, *l. eos qui 26. in princ. C. de vſur. vulg. cap. acceſſorium de reg. iur. in 6. l. cum principalis 178. ff. eod.*

9 *Arg. l. qui teſtamentum 27. ff. de probat.* Not. *ad auth. ſed iam neceſſe, C. de donat. ante nupt.*

10 Non enim decipitur, qui à ſeipſo decipitur, *l. nam ſi actor 26. D. de rei vindic.*

11 *d. l. cùm tabernam 34. §. 1. D. de pignor.*

12 *L. 2. l. 4. & paſſ. eod. tit.*

13 Vt dixi *Deſin. 1. & 6. ſupra.*

14 *L. Titia Seio 87. §. vſuras, de legat. 2. l. cùm quidam ſi pupillo, D. de vſur. l. 3. C. in quibus cauſ. reſtit. in integr. neceſſ. non eſt.*

15 *L. curabit 5. C. de actio empt. l. Iulianus 13. §. veniunt autem, D. eod. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vſur.*

DEFINITIO IX.

Pœna conuentionales non exiguntur, niſi interſit ſtipulantis, quaſi adhibita in fraudem legitimarum vſurarum.

CEntum mutua intra octauum diem ſoluere, & ni ſolueret viginti quoque pœnæ nomine pendere obligatus ſi ad diem non ſoluerit, ob idque ad pœnam conueniatur, doli mali exceptione iuuandus eſt, niſi creditor ſua intereſſe probauerit.[1] Etſi enim ſi ſtrictam iuris rationem inſpicias, pœna omni modo debetur, etiamſi nec quicquam interſit ſtipulatoris,[2] nec imputari poſſit debitori, cur non ſoluerit,[3] eo tamen iure vtimur, vt ei cuius nihil intereſt, nihil vnquam adiudicetur.[4] An ergo inutilis prorſus erit, adiecta pœnæ conuentio? Minimè, ſed id efficiet, vt ſufficiat creditori probare, quod ſua interſit, licet non probet tanti intereſſe, quantum in ſtipulationem deductum eſt, cum plerumque difficultate probationum id quod intereſt ad exiguam ſummam deducatur, niſi per ſtipulationem taxatum ſit.[5] Cæterum non efficiet pœnæ adiectio, vt eo magis debeantur vſuræ, etiam chirographo promiſſæ, præterquam à die chirographi recogniti, aut falſo denegati.[6] *Ita Senatus* in Buchordi cauſa N. Claudij adfinis mei à ſecretis & conſilijs Sereniſſimi Ducis noſtri, & N. Benedicti Bertrier, Prid. Cal. Septembr. 1593.

1 Quaſi adiecta ſit pœna in fraudem vſurarum, quoties adiecta eſt certæ quantitati, *arg. l. pecuniæ 9. §. 1. D. de vſur.* Secus eſt ſecundum quoſdam ſi adiecta ſit promiſſioni faciendi, vt tractat Papienſ. *in form. libel. vt pact. ſeruent. in verb. pacta, n. 8. & in form. libell. in act. hypoth in verb. ad reſtituere, n. 1. & in form. libell. in cauſ. vendit. in verb. pro pretio, n. 7.*

2 *L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri de verb. oblig.*

3 Fortè ſi nemo fuit, qui ſolutionem accipere potuerit, vt *in l. ad diem 77. eod. tit.* Nam & hoc caſu potuit & debuit fieri obſignatio ad pœnam euitandam, vt *in l. vltimo. D. de l. commiſſ.*

4 Quaſi dolo malo faciat is, qui agit ex ſtipulatione qualibet; ſi nihil eius interſit, *l. 1. §. circa, D. de doli mali except. l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento,* vbi Bart. & alij, *D. ad SC. Treb.*

5 Ex conſilio Iureconſulti *in l. vlt. D. de prætor. ſtipul.*

6 Secundùm ea quæ ſcripſimus *Deſin. 6. & Deſin. præced. ſuprà.* Iunge *Deſin. 14. eod.*

DEFINITIO X.

Syndicus non poteſt tranſigere ſine ſpeciali mandato, & quid ſi promiſerit vniuerſitatem ratam rem habituram, & quanam ſit poteſtas talis promiſſionis.

TRanſactionem à Syndico factam vniuerſitatis nomine ſine mandato ſpeciali vniuerſitas ratam habere non cogitur, quia nec Syndico poteſtas illa tranſigendi mandato generali data intelligitur, vt nec procuratori generali.[1] An verò ex ea tranſactione Syndicus ipſe conueniri poterit? Et quidem conſtat, quamdiu Syndicus manet, poſſe eum conueniri, vt curet ratam ab vniuerſitate haberi conuentionem.[2] Poſtquam verò Syndicus eſſe deſiit, non poteſt ex eo contractu conueniri, quem & in officio & ratione officij fecerit.[3] Vtcunque ſit, liberatur ſi fecerit quod in ſe fuit, vt vniuerſitatem ad ratihabitionem promoueret. Nam quiſquis alienum factum promiſit, imo & quod magis eſt, qui promiſit ſe curaturum, vt alios quid faceret, ad aliud non tenetur, quam vt præſtet quantam poteſt diligentiam, vt res fiat.[4] Nec aliud erit, tametſi ſubiecta ſit pœnæ loco promiſſio eius, quod intererit ſtipulatoris ſi res non fiat,[5] adeóque licet iuſiurandum interuenerit,[6] quia non poteſt videri periurus qui fecit bona fide & ſine fraude, quod facere potuit,[7] niſi hoc quoque adiectum ſit, vt non eo minus teneatur promiſſor, quod fecerit quantum in ſe fuerit. Tunc enim omnimodo promiſſor condemnandus eſt.[8] Planè ſi quid dolo malo geſtum ſit ab eo, qui alienum factum promiſit, quaſi mandatum de promittendo haberet, quod non habebat, dubitari non oportet, quin eo nomine teneatur ratione doli, etiamſi promiſſum non ſit, id quod intererit ſtipulatoris,[9] multo magis ſi ſubiecta ſit ea promiſſio pro pœna.[10] Sed in eius quod intereſt taxationem id tantùm veniet quod propter cauſam tranſactionis ſtipulator impenderit, aut ſi damnum aliquod paſſus ſit, non etiam lucrum quod percepturus eſſet ex tranſactionis implemento.[11] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Aurieux, & du Bourget, & Villar Audin, 15. Kal. Mart. 1595.

1 *L. mandato generali 60. D. de procurat.*

2 Cùm ex ſuo facto conueniatur, adeóque ex ſuo propemodum mendacio, ac pene tanquam falſus procurator, *arg. l. rem alienam 41. in fin. D. de pignor. act.*

3 Finito enim officio finitur etiam obligatio, non niſi ratione officij contracta, *l. 1. C. quand. ex fact. tutor. l. vlt. D. eod. l. vlt. ff. de inſt. act.*

4 Ne alioqui videatur obligatus ad impoſſibile, quod vtique fieri non poteſt, cùm impoſſibilium nulla ſit obligatio, vt habet iuris regula Not. *ad §. ſi quis alium. Inſt. de inut. ſtipul. & ad l. ſtipulatio iſta 34. in prin. de verb. oblig.* Afflict. *dec. 195.*

5 Quam pœnam adijci neceſſe eſt regulariter, vt valeat facti alieni promiſſio, quæ alioqui non valeret, Papien. *in form. libell. compromiſſ. verſ. occaſione, n. 3.*

6 Cuius ea vis eſſe creditur, vt præcisè obliget promittentem ad factum, Bart. *ad l. ſtipulationes non diuiduntur, D. de verbor. oblig.*

7 Nam peierasse videtur is, qui honeſtam cauſam habuit deſerendæ promiſſionis. *l. vlt. D. qui ſatiſd. cog.* quantò magis ſi neceſſariam.

8 Dec. *conſ. 223.* Robert. Marant. omninò videndus *diſp 7 per tot.* Tho. Gram. *dec. 102. n. 109 & ſeq.* Capyc. *dec. 93. n. 6.* & Afflict. *d. dec. 195.*

9 Decepit enim illum, cum quo contraxit, & ideo tenetur de dolo, *l. 1. & paſſ. ff. de dolo.* Ne alioqui dolus maneat impunitus contr. *l. procurator 11. §. 1. ff. de dol. mal. except.*

10 *L. ſtipulatio iſta 38. l. inter ſtipulantem 83. in princ. D. de verb. obl.*

11 Lucri enim ceſſantis ratio haberi non ſolet in æſtimando eo quod intereſt, ſed tantum damni emergentis, & quidem quod ſit circa rem, *ex l. ſi ſterilis 21. §. cum per vendit. D. de action. empt. cum ibi notat. & in l. vnic. C. de ſenten. quæ pro eo, quod intereſt.* Quamuis videatur obſtare *l. ſi omiſſa 13. D. rat. rem haber.* Vide tamen Papienſ. *in form. libell. act. verſ. & in florem. n. 7. &c.*

DEFINITIO XI.

Pœna reſolutionis contractus in ſtipulationem deducta committitur, ſi promiſſor non fecerit quod debuit, licet fecerit, quod facere potuit.

SI in ſtipulationem deductum ſit id, quod difficile fuerit præſtare, quodque non fuerit in mera promiſſoris poteſtate, ſubiecta pœna aut reſoluendi contractus, aut pecuniæ

præſtandæ loco eius, quod intereſſet, ſi non fieret, quod fieri conuenerat, non eo magis excuſatur quis à pœna etiam faciendo, quod potuit,[1] ſed omnimodo pœna committitur, quæ certa eſt, certámque legem & conditionem ab initio habuit.[2] Itaque contractus pro reſoluto habebitur,[3] & quod eo nomine datum fuerit, ſi id ſtipulator elegerit,[4] reſtituere.[5] *Ita Senatus* extempore, Prid. Id. Mart. 1595.

1 Aliud dicendum eſſet, ſi pœna nulla fuiſſet adiecta, vt dixi *Defin. prox. preced. n. 7. & 8.*

2 *L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri. ff. de verb. oblig. leg. vero procuratori 12. penult. ff. de ſolut.*

3 Nam quanto difficilius eſt id facere quod impediret reſolutionem contractus, tantò facilius eſt vt contractus reſoluatur.

4 Nec enim cogitur legem contractus pro ſe adiectam exercere ſi nolit *l. 2. ff. de l. commiſſ.*

5 *Arg. l. ſi diuerſa 14. C. de tranſact. l. cum 106. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XII.

Non poteſt eodem inſtanti contrahi ſtipulatio & mora.

Fieri non poteſt, vt eodem tempore ſtipulatio contrahatur & mora.[1] Ideoque non proderit creditori ad conſtituendum in mora debitorem, ſi in ipſo conſtanti contrahendæ ſtipulationis petat ſolutionem creditæ pecuniæ, quam debitor promiſerit ſoluturum ſe quandocunque petituro creditori,[2] & conſequenter alia nouaque interpellatione opus eſt.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 27. ſupr. D. vſur. & mora.

1 *L. promiſſor 21. §. 1. ff. de pecun. conſt. l. mora 32. ff. de vſur. l. quod dicimus 105. ff. de ſolut. iunct. l. ſi ſeruos 25. in fin. D. de pign. act.* Marc. de Mantua. *ſingul. 245.* poſt Bart. *ad l. quoties 59. ff. de verborum oblig.*

2 Nam nec videretur credita pecunia, cuius dominium non fuiſſet tranſlatum in accipientem, *l. 2. §. 1. ff. de reb. cred.* nec poſſet dici alienata, quæ ſic data eſſet, vt ſtatim reciperetur, *l. qui ſic ſoluit 55. D. de ſolut.*

3 Quæ tum quoque neceſſaria, eſt cum mora aliquà præceſſit, ſi modo non fuerit illa contracta per Interpellationem. *l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg. 2. l. mora 32. de vſur.* Quanto magis ergò ſi neque mora neque interpellatio vlla præceſſerit?

DEFINITIO XIII.

Alteri ſtipulatus cum ſua intereſſe ſciret, ſibi actionem quærit non alteri, præſertim abſenti, inter præſentes autem præſumitur ſtipulatio, ſi ſcriptum ſit alterum alteri promiſiſſe, notario maximè interueniente

Alteri quidem ſtipulari licet, quoties vt alij ſoluatur intereſt ſtipulatoris.[1] Sed ita hoc accipiendum eſt, vt ſtipulatori ſoli actio ex ea ſtipulatione dari debeat non tertio cui ex lege ſtipulationis ſolui debuit, maximè ſi abſens ille fuit cùm ſtipulatio interponebatur.[2] Nam nec ei daretur actio qui præſens fuiſſet, ſi ſolutionis tantum gratia adiectus reperiretur,[3] qui nec expreſſa conuentione obligationis cauſa adijci potuiſſet.[4] Planè ſi inſtrumento inter præſentes confecto ſcriptum ſit, alterum alteri promiſiſſe, licet nihil de ſtipulatione expreſſum ſit, ſtipulationem tamen interueniſſe credendum eſt,[5] præſertim ſi notarius adhibitus proponatur, cuius opera vel ad hoc maximè requiri ſolet, vt is pro alio, ſiue præſente, ſiue abſente ſtipuletur.[6] *Ita tractatum eſt* 12. Cal. April. 1594.

1 *L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri. de verb. oblig.*

2 Nec enim poteſt actio ex ſtipulatu acquiri ei, qui ſtipulatus fuit, nec ſtipulatio contrahi inter abſentes, *l. 1. eod.*

3 *L. cum quis 55. & leg. ſeq. §. qui ſibi, eod. tit. de verborum obligationibus.*

4 *d. §. qui tibi, & d. §. alteri, cum ſimilibus.*

5 *L. 1. C. hoc tit.*

6 Ex generali ſcilicet illa conſuetudine quæ induxit, vt notarius exemplo ſerui publici poſſit etiam abſenti & ignoranti ſtipulari, Teſtaur. *dec. 70.*

DEFINITIO XIV.

Pœna conuentionalis adiecta obligationi dandi non poteſt exigi niſi probato quod tanti interſit actoris, aliud eſt, ſi certa quantitas ſit adiecta pro taxatione eius quod intereſt.

Eo iure vtimur, vt pœna quæ in conuentionem deducta eſt, ſi quid factum vel non factum ſit, neque poteſt exigi priuſquam per ſententiam fuerit declarata,[1] neque poſſit declarari per iudicem, ſi non interſit actoris,[2] adeoque nec niſi quatenus probat ille ſua intereſſe.[3] Quod pœnarum quidem odio receptum eſt,[4] ſed contra iuris rationem, quæ vbi adiecta pœna eſt, nihil aliud inquiri vult, niſi quænam ſit quantitas & conditio ſtipulationis, non etiam vtrum aut quantum interſit ſtipulatoris.[5] Commodiſſimum igitur eſt, certam quidem quantitatem ſtipulatione comprehendere, at non, vt fieri ſolet, pœnæ nomine, ſed pro eius quod intereſſe poterit taxatione:[6] vt probandum quidem actor habeat ſua intereſſe, at non item quanti ſua interſit.[7] Sed & cùm admittitur quæſtio illa facti, an interſit,[8] necdum probatur tanti intereſſe. Interim tamen ſtandum eſſe taxationi, ſoluendámque eam quantitatem quæ taxata & conuenta reperitur, pleriſque nec immerito viſum eſt.[9] *Ita tractatum eſt* Prid. Cal. April. 1595.

1 Sufficit tamen in quibuſdam locis, quod pœna ſit accuſata, quod in magna Curia Vicariæ Neapolitanæ obſeruari ait Afflict. *deciſ. 5. in princip.*

2 Intellige ſi pœna ſit adiecta obligationi dandi, quia tunc præſumitur adiecta in fraudem vſurarum, *arg. l. rogaſti 10. § ſi tibi, de rebus credit.* Secus ſi adiecta ſit obligationi faciendi, aut certæ obligationi dandi nulla præcedente obligatione quantitatis, per prius, quomodo diſtinguit Thom. Grammat *deciſ. 58. n. 6. & 7. ex §. vlt. Inſt. de verb. oblig.* Abb. *in c. dilecti. verſ ſexta & vltima. Extr. de arbitr.* Alex. *in l. ſtipulationum 5. §. vlt. verſ & ideo ſi pœnam, de verb. oblig.*

3 Grammat. *d. deciſ. 58. n. 7.* vbi refert ſacrum Concilium Neapolitanum non conſueuiſſe condemnare ad pœnam, niſi quatenus concurrat cum intereſſe.

4 Sunt enim pœnæ omnes odioſæ, *l. penult. D. de pœn.*

5 *L. ſtipulatio iſta 38. § alteri, de verb. oblig.*

6 Ex conſilio Iureconſulti *in l. vlt. D. de prætor. ſtipul.*

7 Quæ poſterior quæſtio longè difficiliores exigit probationes. Vnde fit, vt inopia probationum plerumque id quod intereſt ad exiguam ſummam deducatur. *d. l. vlt.*

8 Eſt enim vtraque quæſtio facti: An interſit, & quatenus interſit, *leg. quatenus 24. de reg. iur.*

9 Socin. *conſ 90. vol. 4.* vbi addit non eſſe audiendum debitorem, ſi interim ad condemnationem remorandam velit offerre ſatiſdationem. Iunge Bart. *in l. Iulianus 69. D. de condict. indeb.* Grammat. *dict. deciſ. 58. n. 10.* Socin. *in l. pecuniam 36. D. de rebus credit.* * Cornel. *conſil. 228. vol. 1. quæſt. 5 num. 28.* Decius *conſil. 326. & 389.* Mantic. *lib. 14. tit. 35. de tacit. & ambig. conuent.* Non tantum autem diligentiam, ſed etiam effectum præſtare tenetur is qui factum alienum promittit cum pœna, *l. ſi non mortis 25. in fin. de inoffic. teſtam.*

TIT. XXVII.

DE DVOBVS REIS.

DEFINITIO I.

Vni ex correis debendi, qui totum ſoluit, datur regreſſus contra correos, aliquando in ſolidum, aliquando pro virili.

Ex pluribus debendi correis, ſi vnus totam pecuniam debitam ſoluerit creditori, mera iuris ratione nullam eo nomine citra ceſſionem aduerſus correos habet actionem,[1] licet ad eos tota creditoris pecunia peruenerit.[2] Sibi enim imputet, quod paſſus ſit, ſe tanquam correum obligari, nec melius ſibi proſpexerit.[3]

Æquius tamen & benignius viſum eſt interpretibus dandam ei actionem in correos, [4] aut in ſolidum, ſi ex pecunia quæ obligationi contrahendæ cauſam dedit, nihil ad eum peruenerit, aut pro qua ſaltem parte pecunia ad illos peruenit. Quaſi hactenus non tam correi loco habendus ſit, quàm fideiuſſoris. [5] Eoque iure paſſim Senatus noſter vtitur. *Ita tractatum eſt* ex tempore, 15. Calend. Iun. 1591.

1 Vt probaui pluribus *lib. 11. Coniectur. cap. 6. 7. & 8.* vbi vide.

2 *Arg. l. propter mutuam 4. C. hoc tit.* Textus eſt apertus *in l. ſi in rem 12. C. ſi cert. petat.*

3 Cum potuerit indemnitatem ſibi ſtipulari, aut eo tempore quo ſoluit impetrare ceſſionem actionis, *l. rem hereditariam 65. verſ. nec remedio, D. de euict.*

4 *Ex l. 1. alias l. 2. C. hoc tit.* quæ tamen ab illis verbis, *& ideo*, euidenter eſt ſuſpecta cum ea conſecutio ridicula ſit, vt alibi monuimus. Et de fuit ſanè in libro Irnerij, apparet ex coniunctione *Authen: ſeqq.* Niſi malis pro *exſoluiſſe* legere *nec ſoluiſſe* vt auxilium de quo in dicta lege agitur non aliud ſit quàm cedendarum actionum, quod vnicum remedium eſt quo ſuccurri poſſit correo qui totum ſoluit aduerſus correum, *d. l. rem hereditariam*, nec enim poteſt cedi actio quæ iam ſit extincta per ſolutionem. *l. Modeſtinus 76. de ſolut.* Tunc ergo cedenda eſt actio correo cùm is conuentus eſt in ſolidum necdum ſoluit, & ita ſanè lex illa emendanda eſt, & intelligenda, non enim ait dandam eſſe actionem aliquam correo qui totum ſoluit, ſed iuuari eum debere aduerſus correum remedio ſcilicet & auxilio exceptionis cedendarum actionum *d. l. rem hereditariam* nec probabilior vlla emendatio fieri poteſt.

5 Ita enim noſtri ſentiunt, correum debendi, fideiuſſoris potiùs loco habendum eſſe, quatenus pecunia ad eum non peruenit, *argu. l. vir vxori 17. §. vlt. D. ad SC. Velleian.* Contra quam tamen ſententiam vide quæ ſcripſi *d. lib. 11. Coniectur. cap. 1.* Adde *l. item ſi 7. alias l. ſed Iulianus, §. 1. de Senatuſconſult. Macedon.* Iunge *l. ſi duo rei 34. D. de recept. arbitr.* vbi dicitur correum non debere comparari fideiuſſori, ſcilicet quantum ad hoc vt vllum regreſſum habere debeat, niſi cum correus ſocius eſt. adde *leg. Granius 71. D. de fideiuſſor.*

DEFINITIO II.

Vnus ex correis condemnatus præſtandus eſt indemnis à correo, etiam quod ad vſuras.

QVi debebant mihi centum ex cauſa dotis in viriles, conſtituerunt ea ſe tibi debere ex cauſa depoſiti in eamque rem ſe obligauerunt ſinguli in ſolidum, ita vt fierent duo rei promittendi, [1] delegantè me qui totidem tibi debebam. [2] Egiſti contra alterum depoſiti, & cum ille primum inficiaretur depoſitum, deinde per tergiuerſationes protraheret reſtitutionem, condemnatus eſt, non tantum ad reſtituendam, pecuniam, ſed etiam ad præſtandas vſuras. [3] Egit ille contra correum, vt indemnitatem ab ipſo conſequeretur, quod & correi debendi fuiſſent, [4] & in bonorum, quæ communia habuerant diuiſione nominatim conueniſſet, vt eius depoſiti nomine in viriles tenerentur. [5] Non dubitabam quin iuſta eſſet actio, quod ad quantitatem ipſam depoſitam monetæque augmentum pertineret. [6] Non ideo quod correo aduerſus correum regreſſus dandus, ſi ſit aliud nihil moueat, & iuris rationi plus quam interpretibus tribuas. [7] Sed quia de ea re conuentio expreſſim facta eſſet, [8] ſanè expenſarum nomine quas condemnatus debuerat adéoque ſoluerat priuſquam aduerſus correum ageret, nullam ei actionem ſupereſſe conſtabat, quippe quæ propter malam fidem litemque temerariam debitæ, & conſequenter perſonales fuiſſent. [9] Sed de vſuris quæſtio difficilior videbatur. Nam cum ex cauſa depoſiti vſuræ non debeantur, niſi vel propter moram, [10] vel quia depoſitarius pecunia vſus ſit, [11] neutro caſu dici poterat correo, qui non eſſet condemnatus, moram aut factum condemnati nocere debere. [12] Quod enim dici ſolet vnius ex correis factum nocere alteri, [13] non de mora intelligendum eſt, ſed de eo quod vnus ex correis agendo aut excipiendo fecerit, quia ſinguli poſſunt in ſolidum & agere & conueniri. [14] Sed etſi mora vnius noceret alteri, id tamen ratione creditoris intelligi deberet, non ita, vt ille ipſe qui moram feciſſet, ac ob eam condemnatus fuiſſet, vllam à correo indemnitatem eo nomine conſequi deberet. [15] Imò verò ſi quid ex ea cauſa creditori præſtiterit correus, qui moram non fecit, æquum eſt indemnem eum ſeruari à moroſo, vt ſua cuique mora noceat. [16] Senatus tamen vſurarum quoque indemnitatem condemnato præſtandam eſſe cenſuit, non quod moram correi nocere correo æquum eſſet, [17] ſed quia pecuniam hanc quæ ex cauſa depoſiti petebatur, vterque correus ante contractam depoſiti obligationem iure dotis debuerat, [18] nec numeratione, ſed ſola confeſſione & conſtitutione, quaſi breui manu depoſitum initum fuerat, [19] vt proinde dubitari non poſſet, quin vterque ea pecunia vſus fuiſſet. Quo demum caſu æquum eſt præſtari vſuras à depoſitario nulla etiam mora contracta. [20] Idque præterea conſequens videbatur conuentioni inter correos factæ, vt de communi depoſitum redderetur. Eadem enim cauſa eſſe ſolet acceſſionum, quæ debiti principalis. [21] *Ita Senatus* inter fratres Riondet, 4. Id. Ian. 1593.

1 Nam ex cauſa quoque depoſiti, vt & ex alio quolibet contractu correi debendi fieri poſſunt, *l. eandem rem 9. D. hoc tit.*

2 Vt nimirum ea delegatio vice ſolutionis eſſet, *l. quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Velleian.*

3 Quæ ſcilicet in actione depoſiti, vt & in aliis omnibus bonæ fidei iudiciis debentur ſaltem à die moræ, *l. Lucius 24. & l. ſequent. §. 1. D. depoſit. l. vſura 34. & in contraria 37. D. de vſur.* iunct. *l. 1. l. mora 32. §. in bonæ fidei, eod.*

4 *Ex l. 1. l. 2. cum ibi notat. C. hoc tit.*

5 Quibus verbis etſi nihil conueniſſet de vſuris, videbatur tamen eandem conſtituendam eſſe rationem vſurarum & ſortis, *arg. l. Lucius 18. D. qui potior. in pignor. hab.*

6 Quia monetæ augmentum, quod vulgo remfortum vocant, pars eſt debiti principalis, vt dicemus *in tit. de ſolut. ex l. cum quid 3. vbi not. D. de reb. credit.*

7 De quo iam dixi *Deſin. prox. præced.*

8 Cui haud dubiè ſtandum erat, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant, *l. 1. §. ſi conuenerit, dict. leg. Lucius 24. in fin. Digeſt. depoſit.*

9 *Ex leg. eum quem temere 77. de iudic. leg. properandum 13. §. ſiue autem alterutra, Cod. eodem.* Dixi *Deſin. 1. ſupra ſi plura vna ſent. condem. fuer.*

10 *L. 1. l. mora 32. § in bonæ fidei, D. de vſur.*

11 *d. l. Lucius 24. & l. ſeq. §. 1. D depoſit.*

12 *L. in condemnatione 173. §. vnicuique, iunct. l. factum 155. de reg. iur. l. eandem 9. §. vlt. D. hoc tit.*

13 *L. 2. l. 3. §. 1. l. penult. eod. tit.*

14 Vt ſcriptum eſt in dictis legibus, *& in l. ſi rem aliquam 31. § ſi duo. D. de nouat.*

15 Qua enim fronte poſſit hoc deſiderare is, cuius propria mora coerceretur, *l ſi plures 38. in fin. D de adminiſt. tutor. l. mora 32. § penult. D. de vſur.*

16 *d. l. mora, § penult.*

17 Obſtatet enim quod in contrarium diſertè ſcriptum eſt, *in dict. §. penult.*

18 Initio ſcilicet inſpecto, quod regulariter inſpiciendum eſt, *l. 3. §. ſcio, D. de minor. l. ſi procuratorem 8. in princ. D. mandat. l. 1. §. ſi ſeruus depoſuit, D. depoſ.*

19 Quod à noſtris dicitur depoſitum irregulare, quia regulariter depoſitum non niſi re contrahitur, *l Publia 26. §. 1. cum ibi not. Digeſt. depoſit.*

20 *L. dos ſponſaliorum 23. §. 2. D. eod. tit. depoſit.*

21 *Argum. l. lecta 40. verſ. ſed cum ſortis, D de rebus credit. l. Lucius 18. D. qui potior. in pignor. hab. cap. acceſſorium, de regul. iur. in 6.*

DEFINITIO III.

Pactum de non petendo vni ex correis factum prodeſt correo, ſed non redditio inſtrumenti: alia eſt ratio fideiuſſoris.

PActum quidem de non petendo cum vno ex correis debendi factum, ſi non in perſonam conceptum ſit, ſed in rem, quale in dubio eſſe creditur, [1] alteri correo prodeſſe ſolet ſicut & fideiuſſori, [2] cum vna omnium obligatio ſit. [4] Sed ſi non niſi tacitè pactum illud inducatur ex chirographi & inſtrumenti obligatorij traditione, quod vni ex correis creditor reddiderit, [5] magis eſt, vt ea res inducat probationem mandatarum correo, aduerſus correum actionum, quàm exceptionem pacti de non petendo in fauorem correi, cui redditum non fuit. [6] Verumque enim inducere proculdubio non poteſt, id eſt, & actionis ceſſionem & exceptionem vtilem, per quam ceſſa illa actio elidatur. [7] In eoque melior fideiuſ-

ſoris conditio eſſe videtur. Nam ſicuti nulla debitori principali actio danda aut mandanda eſt contra fideiuſſorem, qui ſi ipſe ſoluiſſet, mandati actionem haberet, [8] ita facilius admitti poteſt, vt chirographi redditio, quæ ceſſionem inducere nequit, inducat exceptionem pacti, [9] vtilem etiam fideiuſſori. [10] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Belly, D. de Eſchelles, 3. Calend. Mart. 1593.

1 *L. & haredi 21. §. vlt. & legib. ſeqq. D. de pact. l. exceptiones 7. §. rei autem, D. de except.*

2 *d. l. & harede 21. §. vlt. iunct. l. idem in duobus 25. D. de pact.*

3 *d. §. vlt. l. 21. eod. d. l. 7. §. 1. D. de except.*

4 *L. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*

5 *L. 2. verſ. & ideo, D. de pact.*

6 Ex not. per Bart *ad l. 1. n. 5.* Et Alex. *ibid. n. 10. per l. ſi is qui duos 29. de liber. legat. l. 1. C. de donat. l. fin. iunct. gloſſ. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.* Obſerua tamen Caſtrenſ. *in d. l. 2. n. 4. de pact.* putare huiuſmodi pactum tacitum, quod inducitur ex chirographi redditione vni ex correis facta prodeſſe correo in quo pugnat omnino cum Bartoli ſententia. Nam ſi verum eſt, quod vult Bart. videri creditorem mandare correo actiones aduerſus correum, conſequens eſt, non poſſe igitur correo prodeſſe pactum. Alioqui videretur creditor mandare actionem inutilem, & quæ per pacti exceptionem elidi poteſt, vt dixi *Defin. 6. ſupra de pact.* Cum tamen non ſint hæc contraria, pactum fieri ſiue expreſſum ſiue tacitum cum vno ex correis de non petendo, & mandari ei actionem contra correum, ſiue ſoluto debito, ſiue gratis, & vltro redditum ſit inſtrumentum: Ego vero non dubito, quin Bartoli & Alexandri ſententia probabilior ſit.

7 Nullam enim videtur actionem cedere is, qui talem cedit, quæ poſſit elidi per exceptionem, *l. Stichum 95. §. penult. de ſolut. l. nihil intereſt 112. de reg. iur.*

8 Si mandatum interceſſit, aut actionem negotiorum geſtorum, ſi nullum mandatum interuenit, *l. ex mandato 10 §. 1. D. mandat.*

9 *d. l. 2. D. de pact.*

10 *L. & haredi 21. §. vlt. & legib. ſeqq. eod. tit. leg. exceptiones 7. §. rei autem, D. de except.*

DEFINITIO IV.

Creditor, qui ſpe futuræ numerationis vni ex correis inſtrumentum tradidit, atque ita fecit, vt alius correus partem ſuam debiti correo ſoluerit nullam actionem habere debet contra illum, cuius circumueniendi cauſam præbuit, licet alius factus ſit non ſoluendo.

AT finge redditum à creditore chirographum vni ex correis nulla dum facta ſolutione, ſed vt aliquando fit, ſpe futuræ numerationis, non nouato debito, ſed in nouam obligationem citra nouationem deducto, [1] ignorante tamen correo qui poſtmodum à ſocio deceptus, quaſi is totum debitum creditori ſoluiſſet, partem debiti, ſiue vltro ſiue per iudicem conuentus ei reddiderit, accepto in eam rem per ſocij manus inſtrumento. Adde etiam, ſi voles, inſertas inſtrumento apochas, ſiue veras ſiue falſas, ex quibus probetur ſolutum à correo fuiſſe, quicquid creditori debeatur. An aduerſus hunc qui partem ſuam debiti correo ſoluit, efficax vlla creditori ſupererit actio? Mouet quod ex huiuſmodi redditione chirographi, quæ nec propter ſolutionem præcedentem, nec donandi animo, ſed ſpe futuræ numerationis facta ſit, [2] non poteſt induci tacitum pactum, de non petendo, nec in fauorem quidem eius ex correis, cui inſtrumentum redditum eſt, [3] multo minus igitur ex illius perſona inducendum erit in fauorem alterius ex correis, cum quo & de quo nihil actum eſt. [4] Rurſus etſi ea redditio, vt proximè diximus, ſolet efficere, vt creditor correo aduerſus correum actiones mandaſſe videatur, [5] non poteſt tamen ea capi coniectura pro ea parte debiti, quæ nondum ſoluta eſt, & cuius ratione creditor priſtinæ obligationis iura ſibi exceperit, proteſtatus expreſſim, ne qua nouatio facta intelligeretur. [6] Nec proinde videri poterat correus correo ſoluiſſe, quaſi ex voluntate & mandato creditoris: [7] Non magis quam ſi correus ille qui ſolutionem à correo accepit, mentitus ſe ſoluiſſe, inſtrumentum à creditore per dolum extorſiſſet, aut furto ſubripuiſſet. [8] At contra pro correo faciebat, quod creditor tradendo inſtrumentum, vni ex correis Titio, idque ignorante alio correo Sempronio feciſſet, vt circumuentus Titio Sempronius iuſtam ei pro parte ſua ſoluendi cauſam habuiſſet. Debuerat enim creditor Sempronio ſignificare quod inter ſe & Titium geſtum fuerat, eique denunciare ne prius Titio, quaſi is totum ſoluiſſet, partem ſuam redderet, quam à Titio totum ſolutum eſſet. [9] Proinde imputari ei poteſt, cur circumueniendi Sempronij occaſionem Titio præbuerit, cum ſi inſtrumentum Titio non reddidiſſet, non hæc litis materia vlla nunc eſſet. [10] An non enim iuſtam cauſam habuit Sempronius exiſtimandi ſolutum fuiſſe à Titio vniuerſum debitum? Videns non ſolum penes eum eſſe inſtrumentum crediti, [11] ſed etiam in margine inſtrumenti conſcriptas apochas, quæ totius debiti ſolutionem præ ſe ferrent. [12] Nam licet falſæ probarentur, vnde tamen falſi committendi occaſio & opportunitas, niſi ex eo quod inſtrumentum fuerat redditum Titio qui falſum commiſiſſe dicebatur. [13] Et quamuis in propoſito conſtaret, non eam fuiſſe creditoris voluntatem, vt actiones in Sempronium vllas mandaret Titio, qui ipſe debitor manebat: [14] Cum tamen regulare illud ſit, vt ex inſtrumenti redditione vni ex correis facta ceſſæ actiones videantur, [15] an non iuſto errore ductus Sempronius credere potuit & debuit mandatas contra ſe Titio actiones cum poſteriora pacta inter Titium & creditorem inita ignoraret? [16] An diuinare debuit. [17] Aut de correo temere ſuſpicari, quod inſtrumenta creditori ſubtraxiſſet? [18] Maximè cum iam ſolutionis dies veniſſet, necdum tamen ipſe à creditore vrgeretur. [19] Itaque cum imputare ſibi deberet creditor, & inconſultæ facilitati ſuæ expenſum ferre, quod ante ſolutionem ſibi factam inſtrumentum debiti Titio reddidiſſet abſente & ignorante Sempronio, placebat hac vna ratione repelli creditorem debere, [20] tametſi Titius, qui contractæ obligationis tempore ſoluendo fuerat, eſſe poſtea deſiiſſet: [21] Longeque iuſtius & æquius eſſe damno eum affici, quam ipſius facto & culpa iuſtam Sempronij ignorantiam circumueniri. [22] Neque recta erat huius caſus comparatio cum illo, quo Titius creditori inſtrumentum ſubtraxiſſet. Tum enim neque creditoris factum vllum interueniſſet, nec proinde imputari ei quicquam poſſet. [23] Non enim creditori illud ſimpliciter imputamus, cur Titius inſtrumentum debiti penes ſe habeat, ſed cur illi creditor id tradiderit. [24] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam omnis quidem nouatio noua obligatio eſt, *leg. 1. Digeſt. de nouat.* ſed non viciſſim omnis noua obligatio eſt nouatio, *leg. vltim. C. eod.*

2 *Vt in l. vlt. C. de non n. pecun.*

3 Quandoquidem non ea mente & intentione redditum eſt. Actus autem non operantur vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. ſi cert. pet.*

4 Nec ex alterius perſona plus iuris quis habeat, quam alter. ille habere poſſit contra, *l. nemo plus commodi 120. de reg. iur.*

5 Quia nimirum ad hoc ipſum potuit compelli creditor, vt vni ex correis totum ſoluenti præſtaret actiones, *l. rem hereditariam 65. Dig. de euict. in verſ. nec remedio.*

6 Ea namque proteſtatio conſeruat haud dubiè ius proteſtantis, *l. 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. etſi quis 14. § plerique, D. de religioſ. & ſumpt. funer.*

7 Quomodo videretur ſi correus haberet mandatas à correo actiones, *l. ſolutum 49. D. de ſolut.*

8 Qui caſus eſſet planè indubitatus.

9 *Arg. l. ſi filiusfamilias 16. D. de SC. Macedon. l. ſi fideiuſſor 29. in princ. & § ſi cum debitor, D. mandat.*

10 Itaque damnum dediſſe videtur, qui damni occaſionem dedit, *leg. damnum dat. 169. cum ibi not. de reg. iur.*

11 Cum is qui habet inſtrumentum præſumatur habere mandatum, *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

12 *L. pecunia ſoluta 13. C. de ſolut.*

13 *L. 1. § editiones, cum ibi not. D. de edend.*

14 Solutionem enim oportet interuenire, vt ſoluta pecunia poſſit videri pretium mandatum actionum, *l. Modeſtinus 76. D. de ſolut. l. cum pupillus 21. D. de tutel. & ration. diſtr.*

15 Ex not. per Bart. & Alex. *ad l. 2. Dig. de pact.* vt dixi *Defin. præced. num. 6.*

16 Eſt enim ſemper probabilis ignorantia facti alieni, *leg. vltim. Digeſt. pro ſuo,* & mutationis quæ ſuperuenit, *leg. ſi cum Cornelius 82. D. de ſolut.*

17 Minimè verò *dict. leg. ſi fideiuſſor 29. §. ſi cum debitor Digeſt. mandat. leg. 4. § illa etiam quæſtio. Digeſt. de doli mali except. l. ſi putator 31. D. ad l. Aquil.*

18 Ne hoc,quidem. Nunquam enim facile ac in dubio capienda eſt præſumptio delicti,*l.merito 51.D.pro ſocio.*

19 Quæ res magnam ſuſpicionem adferebat factæ iam ſolutionis.

20 Quaſi nullum damnum ſentire videretur qui ex culpa ſua ſentiret,*l.quod quis 203.de reg.iur.*

21 Vt proinde id quod de nouo emerſerat nouo videretur indigere auxilio,*l.de ætate 11.§.ex cauſa,D.de interrog.in iur fac.*

22 *d.l.ſi fideiuſſor 29.in princip.& §.ſi cum debitor,D.mandat.*

23 Difficile enim eſt à furibus præſertim domeſticis & familiaribus ſibi cauere.

24 In quo ſanè & factum & culpa creditoris interceſſit.

DEFINITIO V.

Sola vnius ex correis debendi ignorantia non debet damno afficere creditorem,etiam cui imputari aliquid poteſt , niſi hactenus ne correus ex iuſta ſua ignorantia damnum ſentiat.

PLanè ſi proponeres nihildum à Sempronio ſolutum fuiſſe Titio non eſſet æquum ob id ſolum intelligi liberatum Sempronium quod à Titio inſtrumentum crediti habuiſſet.[1] Hactenus enim Sempronio ſuccurrendum eſt ne ex iuſta ſua ignorantia ob factum & culpam creditoris damnum vllum ſentiat,[2] non etiam vſque adeo ei fauendum, vt ex Titij calliditate aut liberalitate lucretur,[3] in præiudicium creditoris, qui fraudari neque debuit neque potuit.[4] Quandoquidem aduerſus fraudem Titij optimè creditor ſibi proſpexerat,[5] non tam quod eius bona omnia ſibi obligari curauiſſet (nam ſi aliud nihil eſſet non prohiberetur Sempronius Titio debitum ſoluere , nec conſequenter Titius apocham Sempronio conſcribere,inſcio creditore, ni Sempronio denunciatum eſſet ne ſolueret,[6] quamuis acceptum facere Sempronio Titius non poſſet,etiam nullo pignore interueniente,ſi ex eo creditor fraudaretur.[7]) quam quod à priore obligatione quæ vnica & indiuidua duorum correorum fuit,[8] non aliter recedere voluerit,quam ſi totum ſibi debitum ſolueretur.[9] Proinde quamdiu nec totum debitum ſolutum fuit, necdum in damno verſatur Sempronius ob iuſtam ſuam ignorantiam ex creditoris facto emanantem,[10] potius ſuccurrendum eſt creditori certanti de damno vitando ,[11] & pro quo etiam faciat ratio iuris,[12] quam Sempronio,qui & iure inferior ſit , & de lucro ex alterius iniuria captãdo certans nullo æquitatis prætextu adiuuetur.[13] Denique nihil hoc caſu intereſſe videtur an Titius creditori inſtrumentum ſubtraxerit , an ab eo traditum acceperit , cautione noua interueniente. Nec rurſum an rem geſtam Sempronius ſciuerit , an ignorauerit, cum nullo caſu creditorem damno afficere debeat Sempronij ignorantia quantumlibet iuſta,[14] niſi quando hæc duo concurrunt,vt & imputari aliud poſſit creditori , & in damno manſurus ſit Sempronius ſi non ei ſuccurratur.[15] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis habuiſſet in ſignum liberationis.

2 Vt dixi *Defin.præced.*

3 Aliud enim eſt damnum euitare,aliud vero etiam lucrum captare, *l.3.in princ.D.vnde vi.*

4 *L.1.& tot.tit.D.quæ in fraud.credit.*

5 Similis ratio eſt *in l.3.D.de ſeparat.*

6 *Vt in l.3.C.de nouat.*

7 *L.pactum curatoris 12.C.de pact.& ibi not.l.non abſtulit 4. Cod. de nouat.*

8 *L.2.l 5.§.1.D.hoc tit.*

9 Vt apparebat ex proteſtatione appoſita in poſteriore obligatione.

10 Non prius autem verſatur in damno quam incipiat in eo eſſe vt cogatur bis idem ſoluere.

11 *L.in eo 33.l.non debet 4. §.1. de reg.iur.l.quod autem 6.§.ſimili modo dicimus,D.quæ in fraud.credit.l.4.§.ſi cum legitima,de doli mali except.*

12 *Arg.d.l.3.D.de ſeparat.*

13 Repugnat enim æquitas naturalis,*l.nam hoc natura 14. D. de condict.indeb.l.iure naturæ.206.de reg.iur.*

14 *Argum.d.l.quod autem 6.§.ſi quid cum pupillo,D.quæ in fraud.cred. l.abſentis 140.cum ibi not.de reg.iur.*

15 Vt in ea ſpecie de qua ſcripſimus *Defin.præced.*

DEFINITIO VI.

Non ſuccurritur correo debendi , qui remanſurus eſt in damno contra creditorem, niſi cum ex facto creditoris damnum illud correus ſenſurus eſſet.

ITaque finge Sempronium partem ſuam debiti ſoluiſſe Titio priuſquam Titius à creditore inſtrumenti redditionem extorqueret, vt facilius ei eſſet ſuam quoque partem ſoluendo chirographi reſtitutionem vtriuſque nomine impetrare. An ſi poſtea inter Titium & creditorem geſtum ſit negotium, eo quo expoſuimus modo, & ſubinde Titius Sempronio inſtrumentum reddiderit , ſecurus erit Sempronius aduerſus creditorem ? Minimè. Nam licet correo iam ſoluerit , qui poſtea lapſus ſit facultatibus,& ideo futurum ſit vt ſi iterum creditori ſoluere cogatur damnum ſentiat :[1] Propriæ tamen facilitati imputare id debet , quod correi fidem ſecutus maluerit ei pecuniam dare ad ſoluendum quam ipſi creditori ſoluere.[2] Cui porro nihil eſt quod imputetur , cum ſibi vigilauerit & proſpexerit,[3] nec damni quod ob correi culpam vel inopiam Sempronius ſentiat occaſionem ipſe dederit. Cum autem in propoſita ſpecie proponeretur colluſum inter Titium & Sempronium fuiſſe in necem creditoris , & in falſo, quod Titius admiſiſſe dicebatur , Sempronium perpetrandi criminis conſilium participaſſe,de eo primum Senatus inquirendum & cognoſcendum putauit.[4] Itaque nihil ſuper principali negotio pronunciatum eſt.

1 Quia reperiretur bis idem ſoluiſſe,in quo tamen nihil abſurdi eſt, cum non bis idem ſoluitur. Bona namque fides non bis ſolui prohibet, ſed bis exigi,*l.bona fides 57.de reg.iur.l.ſi quis dolo 51.in fin.Digeſt.de re iudic.*

2 Ita enim fit vt videatur correum elegiſſe & ideo ſibi debet imputare,*arg.l.1.§.illud ſciendum,& ſeq.D.de ſeparat.*

3 Quod vtique facere potuit & debuit, *l.pupillus 24.D.quæ in fraud. credit.l.non enim 16.C.ex quibus cauſ.d.l.3.D.de ſeparat.*

4 Nam ſi vel mala fide Sempronius Titio ſoluiſſet , hoc eſt ſciens non eſſe ſatisfactum creditori , aut ſi poſt factam bona fide ſolutionem falſum ille admiſiſſet conſtabat omni modo condemnari eum debere. Priore quidem caſu quod bonam cauſam nunquam habuiſſet,*l.pupilli 96. in princ. de ſolut.* Poſteriore vero quod bonam cauſam quam habuerat vitio ſuo & ob falſum commiſſum perdidiſſet. Not.*ad l.1.Cod.ſi ex falſ. inſtrum.& in l.Diuus 33.D.de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Factum quidem & mora vnius ex correis debendi nocet alteri,ſed non pactum ad augendam obligationem,quæ ab initio certam legem habuit.

COrreorum debendi vna quidem & indiuidua eſt obligatio, ſicut & vna ſumma quæ à ſingulis in ſolidum debetur.[1] Vnde illud quoque eſt quod dici ſolet, alterius factum etiam alteri nocere.[2] Sed ſi alter ex ijs inſcio altero pactus ſit cum creditore de modo vſurarum,quæ ex communi obligatione certam legem non acceperant ,[3] non nocebit ea res correo quo minùs audiri debeat , ſi ab ea vſurarum taxatione recedere velit , ac minores vſuras dummodo iuſtas offerre. Nam cum vſurarum acceſſione obligatio augeatur.[4] Iniquum ſanè ſit in alterutrius arbitrio eſſe vt quem is velit modum conſtituat, qui nec inuito altero poteſt alter obligationem augere facto ſuo , nec ſi moram contrahat.[5] Quin etſi mora rei nocere ſolet fideiuſſori ,[6] ex ea tamen fideiuſſoris obligationem non augeri certum eſt.[7] Hactenus igitur mora rei nocere debet fideiuſſori,vt principalis idémque fideiuſſoria obligatio perpetuetur, ſi fortè poſt rei moram promiſſus Stichus perierit,[8] non etiam vt augeatur.Sic & factum vnius ex correis qui fortè hominem promiſſum occiderit , nocebit correo,vt qui alioquin ſpeciei interitu liberatus eſſet,perinde remaneat obligatus atque ſi ipſe occidiſſet.[9] Nempè ita ferente natura & conditione contractæ obligationis quæ eadem manet.[10] Sed ſi de ea per vſurarum acceſſionem augenda tractetur , aliud eſt ,[11] & vtriuſque conſenſum in conſtituendo certo vſurarũ modo interuenire oportet,vt ex ea taxatione in ſolidum contra ſingulos agi poſſit.[12] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 *L.*

1 *L.2.l.3.§.1.D.hoc tit.*

2 *L.penult.eod.tit.*

3 Nam ſi ab initio certam legem pro vſuris quoque habuiſſet ſtipulatio, aliud vtique dicendum eſſet, cum ea ex poſtfacto immutari non poſſit, niſi conſentientibus omnibus quorum intereſt, *leg. vero procuratori 12.§ penult.D.de ſolut.*

4 *L.Lucius 18.D.de vſur.centum Capua 8.de eo quod cert.loc.*

5 *L.mora 32.§ penul.D de vſur.*

6 Scilicet ad perpetuandam obligationem principalem, *l.mora rei 88. D de verb.oblig.*

7 *d.l.centum Capua, verſ. nec oportebit.* Intellige, niſi fideiuſſerit in omnem cauſam vt *in l.quæro 54.D.locat.*

8 *d.l mora iunct.l.cum filiusfamilias 49.eod.tit. de verbor. oblig.l.ſi quis ſolutioni 16.§.1.de vſur.l.ſi libert.44.D.de operis libert.*

9 Cum dubitari non poſſit quantum ad eum qui occidit, quin remaneat obligatus ex facto ſuo, quod & in fideiuſſore obtinet, quia nemo facto ſuo poteſt obligationem ſuam tollere, *l.ſi ſeruum 91.§ nunc videamus.de verbor.oblig.d.l ſi libertus.*

10 Habuit enim ab initio certam ſuam legem, *l.vero 12.§.penult.D. de ſolut.*

11 Id enim ex poſtfacto ſuperuenit, nec ad obligationis ab initio conſtitutæ ſubſtantiam pertinet.

12 Quomodo & in aliis quibuſdam propria cuiuſque correi perſona ſpectanda eſt, *l.eandem 9.§.vlt.D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Ob temerariam litem ab vno ex correis debendi ſuſceptam non eſt alius correus onerandus, cui nihil poteſt imputari.

NOn valde diſſimile eſt, quod quanquam ſumptus litis pro pignore perſequendo factos idem & hypothecæ & ordinis priuilegium habere conſtat, [1] ſi tamen pro communi noſtro debito, cuius ego & tu correi eramus, ego rem meam Titio obligauerim, & is contra te egerit me inſcio, ac obtinuerit cum victoria expenſarum, nec iuris nec æquitatis ratio patitur, vt luendi pignoris cauſa eas quoque expenſas tanquam debiti partem offerre debeam, [2] cum ex facto tuo durior mea conditio reddi non debuerit, [3] nihilque imputari poſſit mihi, qui ſi ab initio conuentus fuiſſem, ſtatim ſoluiſſem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa cuiuſdam viduæ N. Lambert. Auguſtanæ 8.Id.Maij, 1593.

1 *Not.in l.Lucius 18.D.qui potior.in pignor.hab.* Acceſſorium enim ſequitur naturam ſui principalis, vt eſt in regula iuris pontificij.

2 Quas vtique offerre deberem, ſi fuiſſem ego condemnatus, aut ſi litem à te aduerſus correum meum inſtitutam mihi denunciaſſes.

3 *L.2.D.quod vi aut clam.l.ſoluendo 39. Dig.de negot.geſt.l.mora 32.§. penult. D.de vſur.*

4 Aliud ergo eſt ſi lis mihi fuerit denunciata nec ſoluerim.

DEFINITIO IX.

Qui ab vno ex tribus correis debendi accepit partem tertiam debiti, diuidit actionem inter eum & cæteros, ſed non quantum ad cæteros inter ſe.

TRibus in ſolidum eiuſdem pecuniæ correis debendi conſtitutis creditor ab vno ex ijs accepta tertia debiti parte apocham conſcripſerat, qua ſignificauerat ſoluta ſibi centum à Titio tertia debiti parte, quæ ad eum pertineret. Actionis quidem, quæ aduerſus Titium quoque ſicut & aduerſus cæteros in ſolidum competebat diuiſionem factam videri conſtitit vt nihil amplius à Titio peti poſſit. [1] Sed quod ad alios duos à quibus nihil dum ſolutum erat communem & indiuiſam pro reliquo debito manſiſſe placuit, [2] ideoque vtrum ex ipſis creditor elegiſſet in ſolidum conueniri potuiſſe. [3] Propterea quod diuiſio debiti non tam inducatur ex eo quod pars ſoluta ſit, quam quod ab hoc aut ab illo ſit ſoluta, nec vt lex ait, qui partem ſuam ſoluit pro alio exigatur. [4] Eſt enim conſequens vt eius demum ſolius qui ſoluit, non etiam alterius fauore interpretatio diuiſionis inducendæ accipi debeat. Ne alioqui actus & vltra intentionem agentis, & extra id quod actum ſit operetur, contra vulgarem quaſi pro iuris regula noſtrorum conditionem. [5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 16.Calend.Aug.1593.

1 *Ex l.ſi creditores 18.cum ibi not.C.de pact.*

2 Quia inter eos nullam debiti diuiſionem factam eſſe verum eſt, cum neuter eorum quicquam ſoluerit, vt ſcilicet limitata cauſa limitatum pariat effectum, *vulg.l.in agris 16.de acquir.rer.domin.*

3 Ex natura ſcilicet obligationis correorum debendi, *l.2.l.3.§.1.Dig. hoc tit.*

4 Vt ſcriptum eſt *in d.l ſi creditores.* [Aliud ergo eſt ſi quis contra vnum ex correis debendi egerit nec adiecerit *pro eius parte* licet non petierit niſi partem debiti.*arg.l.reos 23. C.de fideiuſſ.* Multo minùs inducetur diuiſio ſi actum ſit contra vnum ex correis pro certa quantitate quæ non reſpondeat ratæ eius portioni *DD.in d.l ſi creditores.Ita Senatus* pro Aymonier Auguſtano Id. Febr.1612. Sanè facilius eſt vt ex perceptione partis inducatur diuiſio fauore ſoluentis, maximè ſi pars ſoluta reſpondeat ratæ parti ab eo debitæ. *Ita tractatum eſt* ibid.]

5 *Vulg.l.non omnis 19.D.de reb.cred.l.ſemper in ſtipulationibus 34.de reg.iur.*

DEFINITIO X.

Correus, qui totum ſoluere condemnatus & coactus eſt, regreſſum habet, aduerſus correos eadem ſententia condemnatos pro virilibus partibus condemnationis non obligationis.

CVm eſſent octo correi debendi ex cauſa mutui, elegerat creditor ex ipſis non niſi quatuor, & obtinuerat, vt quia diuiſionis beneficio renunciauerant ſinguli in ſolidum condemnarentur. Tum in executione iudicati ab vno ex ijs quatuor ſolidam condemnationem exegerat. Coactus ſoluere ſi aduerſus iudicati correos regreſſum habere velit, (quando eo iure vtimur, vt correo qui totum ſoluit actio pro virilibus portionibus in correos competat, [1]) non pro octaua tantum, ſed pro quarta portione ſingulos conuenire poterit, propterea quod ex iudicato illos tantum correos habuerit, qui eadem ſententia ſunt condemnati, [2] quamuis ſi ex prima obligatione non ex condemnatione ſoluiſſet. Non niſi octauam quiſque debiti partem erat debiturus. [3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Mareſchal, 5.Non. Aug.1593.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.1.ſupra hoc tit.*

2 Fiunt enim correi debendi ex iudicato ſicut & ex contractu quolibet, *l.1.C.ſi vna ſent.plur.condemn.ſim.iunct.l.eandem 9.D.hoc tit.* Contra tamen videtur ſentire Afflict.*deciſ.215.*

3 Non enim datur regreſſus aduerſus ſingulos correos in ſolidum ſed in vtiles, vt notant noſtri *ad d.l.1.C hoc tit.poſt.gloſſ.ibid.*

DEFINITIO XI.

Ex pluribus conductionis correis etiam qui fruitus non eſt, poteſt prior & in ſolidum conueniri, ſi beneficio diuiſionis renunciauit, niſi eo inſcio nouam conuentionem locator fecerit cum alio correo.

DEbendi correis pluribus ex locationis cauſa conſtitutis aduerſus ſingulos actio in ſolidum competit locatori ad exſolutionem penſionis, cum diuiſionis beneficio, quod ex Iuſtiniani lege habent, renunciarunt, nec diſtinguemus an alteruter duntaxat re locata fruitus ſit: perinde qui fruitus non eſt, conueniri poterit, atque is, qui fruitus eſt, adeoque primo loco non facta correi excuſſione. [1] Si tamen nouus contractus cum eo qui ſolus fruitus eſt initus ſit, abſente & inſcio correo, licet ignorantis ius tollere nequeat pactio, quæ inter alios facta eſt, [2] hactenus tamen locatori nocebit, vt actionem quam aduerſus eum habebat, amiſiſſe videatur, [3] ſolaque ſuperſit illa, quæ ex poſteriore contractu competit, quia & qui ſolus cum eo contraxit, nouaſque conuentiones iniit ſine correo, proprio potius quam communi iure vſus, & ex poſteriore magis quam ex priore contractu rem conductam retinuiſſe credendus eſt, [4] vt proinde verum ſit, correum qui ſecundæ conuentioni non adfuit neque per ſe fruitum fuiſſe, neque per correum

reum. *Ita Senatus* in cauſa N. Gaſpardi Antonij de Riddes D. de Bleys & Dominæ Abbatiſſæ Dubeton & Sp. Gabrielis Damodry Aduocati, Prid. Id. Aug. 1593.

1 Hoc enim fieri poteſt, *l. eandem 9. in princip. D. hoc tit. l. cum apparebit 47. D. locat.*

2 *Nouell. 99. de duob. reis.* vnde ſumpta eſt *Auth. hoc ita, C. hoc tit.*

3 *Arg. l. propter mutuam 4. C. hoc tit.*

4 *L. ſi vnus 17. §. pacta verſ. ante omnia l. vlt. D. de pact. l. 2. D. quod vi aut clam. l. Grantus 71. §. penult. D. de fideiuſſ.*

5 Quaſi alium ſolum elegerit cum quo pactus fuit, *arg. l. 1. §. illud quæritur, & ſeq. D. de ſeparat.* etſi hodie ſola electione facta vnius ex correis alius non liberatur. *l. vlt. C. de fideiuſſ.*

6 Cum præſumatur quiſque vſus iure ſuo & proprio magis quam communi, *l. merito 51. D. pro ſocio. l. 4. D. de ſolut.*

7 Et ideo tanto magis æquum eſt vt ex priore contractu nullo modo teneatur, quaſi ceſſante quod ad eum cauſa debiti.

DEFINITIO XII.

In clauſularum repugnantia ſemper capienda eſt ea interpretatio, per quam fiat vt vtraque clauſula operetur.

CORREI plures ita ſe obligauerant vt, quæ correorum obligationis natura eſt, ſinguli in ſolidum conueniri poſſent, in eamque rem, vt fieri aſſolet, beneficio diuiſionis & ordinis renunciauerant.[1] At poſteriore contractus parte ſcriptum erat, cautumque expreſſim, vt non prius exigi vnus ex ijs in ſolidum poſſet, quàm ab omnibus quoque cæteris petitum fuiſſet, addita etiam inſolitæ clauſulæ ratione, quod ſe pro vniuerſitatis debito obligaſſent. Quibuſdam videbatur in huiuſmodi clauſularum repugnantia maiorem habendam eſſe rationem poſterioris, quæ haud dubiè ex contrahentium voluntate adiecta fuiſſet, cum & inſolita eſſet, & propriam rationem haberet,[4] quam prioris, quæ ex notariorum ſtylo adijci ſoleret non ſemper eius vim & poteſtatem ſatis intelligentium.[5] Nec ſanè improbabilis erat ſententia ſi aliter conciliari clauſulæ non poſſent.[6] At æquius & commodius viſum eſt eam capere interpretationem, vt ab omnibus peti neceſſe eſſet priuſquam ab vno exigere ſolidum liceret.[7] Sed tamen ſi omnes ſimul ſolidum non offerrent, neque cogeretur debitor per partes ſolutionem accipere,[8] neque ab eo quem eligere vellet ſolidum ſtatim exigere prohiberetur.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quod beneficium hodie ipſis competit, *ex Iuſtin. conſtitut. Nouell.* 99. niſi cum ei renunciarunt. *Auth. hoc ita, C. hoc tit.* Vide quæ ſcripſi de correorum obligationibus, *lib. 11. Coniect.*

2 Propter quam dicendum videbatur nullam ex clauſulis valere, *l. vbi pugnantia 188. de reg. iur.*

3 Cum in pactis omnibus nouiſſima derogent prioribus, *vulg. l. pacta nouiſſima 12. C. de pact.*

4 Ex qua ratione apparebat non fuiſſe illam temere ac inutiliter adiectam, *arg. l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de legat. 2.*

5 Minor enim vis eſſe ſolet clauſularum quæ adiiciuntur ex ſtylo notariorum potius, quam ex voluntate contrahentium, per ea quæ notat Bart. & poſt eum cæteri, *ad l. 1. D. de iur. codicill.*

6 Quæ tamen ſemper ſunt conciliandæ quantum fieri poteſt.

7 Nempe propter poſteriorem clauſulam, quæ alioqui futura eſſet inutilis.

8 Solutio enim per partes habet magna incommoda, *l. 3. Dig. famil. erciſc.*

9 Ex vi & poteſtate prioris clauſulæ, cui etiam ratio iuris ſuffragabatur, *l. 1. C. hoc tit.* Vide *l. cum ex cauſa 139. D. de verbor. oblig.*

DEFINITIO XIII.

Plurium correorum debendi fideiuſſor condemnatus creditori à quo habuit ceßionem actionum poteſt habere regreſſum contra vnumquemque ex correis in ſolidum quod ad ſortem, ſed non quod ad expenſas litis.

FIdeiuſſor plurium correorum debendi, qui beneficio diuiſionis renunciauerant, ſi poſt ſuſceptam litem condemnatus ad ſolutionem debiti & in expenſas litis ſoluerit creditori, & ab eo in ipſa ſolutione, vt fieri ſolet iurium ceſſionem impetrauerit, mox aduerſus vnum ex correis regreſſum in ſolidum habere velit, audiendus quidem eſt, ſi ab vno quem ex ipſis elegerit de indemnitate in ſolidum agat certo iure,[1] quantum ad ſortem attinet,[2] ſed non quantum ad expenſas quas ille de ſuo in litem prorogauit, quarum ſcilicet nomine ſingulos correos non niſi ex æquis & virilibus portionibus condemnari oporteat.[3] Nec ſumptus quos creditori ex litis victoria præſtari & reſtitui neceſſe fuit ab his ſeparabuntur, quia neque creditor ipſe pro litis ſumptibus actionem contra alium habere poſſet, quam aduerſus condemnatum.[4] Id enim eſt quod vulgo iactatur, ſumptuum litis ſemper eſſe perſonalem condemnationem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio. Ad 9. Calend. Quintil. 1605.

1 Alioqui ſuo iure non haberet regreſſum contra eos pro quibus fideiuſſiſſet niſi in viriles, præterquam ſi aliter conueniſſet, putà ſi poſt contractam correorum debendi, in ſolidum obligationem datumque fideiuſſorem, ſubinde & eodem inſtrumento promiſſa eſſet fideiuſſori indemnitas à correis adiecta illa clauſula vulgari *comme deſſus*, id eſt vt ſupra: His enim verbis viderentur correi omnes ad indemnitatem quoque ſe in ſolidum obligaſſe & eandem beneficij diuiſionis renunciationem repetiiſſe compendio verborum. Quomodo in eadem huius Definit. ſpecie tractatum eſt.

2 Solet enim hac parte ſeparari cauſa ſortis ab acceſſionibus, *arg. leg. quæro 54. D. locat.*

3 Cum expenſarum condemnatio ſemper ſit perſonalis, vt dixi *Defin. 1. ſupra ſi plur. vna ſent.*

4 Nec enim aliam ob cauſam expenſarum condemnatio irrogatur quam in pœnam & odium temerariæ litis, *vulg. l. eum quem temere 79. D. de iudic. Inſtit. de pœn. temer. litig.*

5 Dixi *in d. Defin. 1. ſupra ſi plur. vna ſentent. condemn. ſint.*

DEFINITIO XIV.

Nulla ceßio poteſt fieri correo debendi qui totum ſoluit, niſi fiat in ipſa ſolutione aut precedente pacto cedendarum actionum.

PLuribus in ſolidum de eadem re aut pecunia obligatis, qui ſolidum ſoluit, ſi non aut in ipſa ſolutione aut ante ſolutionem per pactum cedendarum actionum ſibi proſpiciat, fruſtra poſtmodum aduerſus correos aut aliter obligationis ſocios accepit ceſſionem eius actionis, quæ ipſo iure extincta ſicuti nulla amplius ſupereſt me inſcio ac continueri.[1] Nec quicquam proderit ſi iudicis officium in eam rem ex æquitate imploretur, vt quod in conuentione omiſſum eſt, iuriſdictionis auctoritate ſuppleatur. Huic enim remedio tantum locus eſt, cum ſolutio ſic facta fuit, vt tamen eam actionem cuius ceſſio poſtulatur non prorſus extinxerit, quod pleriſque caſibus vſu venit.[2] *Ita tractatum eſt* Cal. Iul. 1603.

1 *L. Modeſtinus 76. D. de ſolut. l. 1. C. de contr. iudic. tutel.*

2 Vt in ſpecie *l. ſi res obligata 57. D. de legat. 1. l. 2. ſicut 8. §. vlt. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO XV.

De obligatione correorum credendi nouata retento iure anterioris pignoris.

SIcut vni ex correis credendi ſolidum ſolui poteſt,[1] ita & ei qui ab vno ex correis mandatum habeat[2] non ad agendum tantùm, ſed etiam ad accipiendam ſolutionem.[3] Cæterùm non erunt correi credendi quibus eadem quantitas ſimul promiſſa eſt, niſi conuenerit vt ſingulis in ſolidum debeatur.[4] Tametſi anteriore inſtrumento quod per poſterius nouatum fuerat idipſum contineretur.[5] Nouatio enim ſemper nouam ſic facit obligationem, vt vetuſtiorem perimat[6] cuius proinde ratio haberi amplius nulla poteſt.[7] Nec ad rem pertinuit, quod conuenerat vt prior obligatio duraret quod ad ius retinendum anterioris hypothecæ.[8] Aliud enim

eſt

eſt de iure tantum & ordine pignoris diſputare. Aliud verò de ſubſtantia ipſa obligationis,quam eodem pignoris ordine retento innouari & immutari nihil prohibet.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Antonij Bay, procuratoris generalis & N. Scipionis de Seyſſel D. de Choyſel & N. Franciſci Roger 3. Id.Iul.1612.

1 *L.2.& 3.§.1.l.ſi id quod 15.& ſeq.D.hoc tit.*

2 Nihil enim refert an vero creditori ſoluatur an alij ex eius mandato *l.vero procuratori 12.D.de ſolut.l.quamuis 40.§.vlt.& legib.ſeqq.D. ad SC.Trebell.*

3 Nam procuratori ad lites non rectè ſoluitur ſi non ad hoc etiam datus ſit,vt ei ſolui poſſit.*l.hoc iure 86.D.de ſolut.*

4 *L.reos 11.§.cum tabulis,D.hoc tit.*

5 Vt ſcilicet plures illi creditores eſſent correi & ſingulis in ſolidum deberetur.

6 *L.1.& tot.tit.D.de nouat.*

7 Scilicet cùm nouatio eſt voluntaria iuxta diſtinctionem, *l. aliam, D.eod.tit.de nouat.*

8 Quæ frequentiſſima conuentio eſt creditorum quoties ea ipſa quantitas deducitur in poſteriorem obligationem, quæ fuerat deducta in priorem. *Ex l.4.§.1.D.quibus mod.pign.vel hypoth.ſolut.*

9 Textus eſt in *l.creditor.3.l.creditor.l.2.§.* Papinianus aliàs *l.ſi prior. D.qui potior in pign.hab.*

TIT. XXVIII.

DE FIDEIVSS. ET MANDAT.

DEFINITIO I.

Etiam conſtitutor vt & fideiuſſor & alius interceſſor quilibet habet exceptionem ordinis niſi ſe fecerit expromiſſorem, aut niſi fideiuſſerit iudicio ſiſti, vel promiſerit ſe curaturum dari quid ab alio.

QVi proprio nomine conſtituit ſe ſoluturum quod alius debet,[1] quamuis nomine proprio ſit obligatus,cum tamen alienum ſit debitum, pro interceſſore non ſecus ac fideiuſſor habendus[2] proinde iuuari debet exceptione ordinis & excuſſionis non factæ, ſi ante debitorem conueniatur.[3] Niſi exceptionis huius beneficio renunciauerit.[4] Eadem enim vrget ratio æquitatis quæ fideiuſſoribus primum exceptionem accommodandam ſuaſit, vt quantum fieri poteſt ſuccuratur ei qui pro alieno debito obligatus eſt,vel ob hoc maximè ne litium modus multiplicetur ſi condemnatus conſtitutor aduerſus debitorem regreſſum,vt par eſt, habere velit.[5] Hoc ita ſi non nouandi animo debitorem ſe conſtituerit, id eſt niſi expromiſſor fuerit. Hic enim cum promiſſione ſua liberet debitorem, ſoluſque maneat obligatus,[6] non poteſt principalis debitoris, qui nullus ſupereſt, excuſſionem obijcere.[7] Huic ſimilis eſt fideiuſſor iudicio ſiſti:[8] Itemque is qui promiſit ſe curaturum, vt alius quid det vel faciat.[9] Nam quemadmodum ſi conueniatur ad faciendum id quod facere ille debuit, quem ſtiturum aut facturum promiſerat, malè & ſupra quam promiſerit conueniatur.[10] Ita ſi ad hoc ipſum vrgeatur vt debitorem iudicio ſiſtat, aut ab eo dari quid vel fieri curet, nullam habere poteſt ordinis exceptionem, quoniam ad id ſolus ipſe obligatus eſt.[11] *Ita Senatus* pro D. Comite de Monreal contra D. Gaſpardum de Maillians Iuridicum maiorem Beugeſianæ prouinciæ,3. Id. Iul.1588. Itemque alio placito quod prouinciatum eſt 13. Calen. Decem. ſeqq. Hæc Defin.ex parte repetita eſt ſub tit. de conſtit.pecun.

1 Poteſt enim quis tam alienum, quam ſuum proprium debitum conſtituere, *leg. cum qui Epheſi 5. §. quod exigimus, Digeſt. de pecun. conſtit.*

2 Interceſſor enim eſt quiſquis pro alieno debito ſe obligat, *l.1.& tot.tit.D.ad SC.Velleian.Nouell.4.de fideiuſſ.*

3 *Ex dict.Nouell.4.de fideiuſſor.*vnde ſumpta eſt *Auth. præſente,C. hoc tit.l.vltim.C.de conſt.pecun.* [Sunt tamen qui putent debere fieri excuſſionem ſumptibus conſtitutoris ex Roman. conſil. & in eo duriorem eſſe conditionem conſtitutoris.

4 Nemo enim dubitat quin poſſit ei iuri renunciari,cum ſit ius priuatum non publicum,*l.pen.C.de pact.l.pactum 46.D.eod.*

5 Euitanda enim eſt multiplicitas,litium quantum fieri poteſt, *l. ſingulis,6.D.de except.rei iudic.l quidam,21.D.de rebus cred.*

6 Expromiſſor enim ille eſt qui ſolus obligatur pro alio tamen non obligato, ſiue alius ille obligatus aliquando fuerit ſiue numquam. Vide Cuiac.ad Paul.*lib.1.Sent.titul.*10.Dionyſ.Gothofred. *ad tit. Digeſt. de fideiuſſ.*

7 Not.*ad Auth.præſente,C.hoc tit.& ad Authent.hoc ſi debitor,Cod. de pign.* Qui enim non eſt excuti non poteſt,cum non entis nullæ ſint qualitates.

8 *De quo in tit.D.qui ſatiſd.cogant.*

9 Valet enim huiuſmodi promiſſio, *§ ſi quis alium. 3 Inſtit.de inutil. ſtipulat.*

10 Liberatur enim ſiſtendo illum quem ſiſti promiſit, nec aliud quicquam facere cogitur,*l.quoties qui alium 81 de verbor.oblig.*

11 Exceptio autem ordinis præſupponit poſſe duos ad eandem rem conueniri,*l.Moſchis 47.de iur.fiſc.l.plane 4.Digeſt.de minor. dict. Authent. præſente,C.hoc tit.& d.Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.* Alex. *conſ.29.num. 36.lib.7.*

DEFINITIO II.

Fideiuſſori præſtanda eſt indemnitas in ea ipſa moneta in qua ſoluit,ſi eius interſit,& in eo plus iuris habet quam creditor.

CEntum libras Turonenſes & regias Chamberij ad certam diem ſoluere obligatus fideiuſſorem eo nomine dederat, quem poſtmodum creditor Lugduni repertum in moneta regia ſoluere coëgerat. Si debitor mandati iudicio Chamberij conuentus vbi & contractus initus fuerat, & ſolutio fieri debuerat, totidem librarum æſtimationem offerat in moneta Sabaudica,non eſt audiendus. Debet enim in moneta eiuſdem materiæ & formæ, ſoluere in qua fideiuſſor ſoluit, ſi fideiuſſor ſua intereſſe dicat.[1] Quoniam nec alioqui indemnis fideiuſſor præſtaretur.[2] Plus ergo iuris habet fideiuſſor quam habiturus eſſet creditor ſi ageret aduerſus debitorem.Hic enim ſolutionem quam Chamberij peteret in moneta Sabaudica oblatam accipere cogeretur, dum ne in minore nummo quam alſe noſtro fieret oblatio,[3] nimirum creditoris ius ex ſola obligationis poteſtate æſtimamus,[4] fideiuſſoris vero potiſſimum ex bona fide, quæ facit vt quod ei abeſt, idipſum præſtari reſtituique oporteat.[5] *Ita Senatus* ex tempore 6.Cal.Sept.1588.

1 Quia idipſum quod fideiuſſor ſoluit ei abeſt, datur autem ei actio mandati in omne id quod ipſi abeſt,*leg.inter cauſas 26. §. abeſſe, Digeſt. mandat.*

2 Iniquum autem fuerit eum qui pro te officium ſuſcipit remanere in damno,quod non ſentiret ſi officium ſuſcepiſſet.*l.ſi ſeruus 61. §. quod verò,D.de furt.*

3 *Ex notat.in l.Paulus,alias l.creditorem 99.D.de ſolut.& in l.1. D.de aur.& argent.legat.*

4 *L.quicquid adſtringenda 99.de verb.oblig.*

5 *d.§.5.abeſſe & d.§ quod vero.* Vnde etiam eſt quod ſi fideiuſſor grauiores vſuras præſtiterit,poteſt eas repetere indiſtinctè, *l.ſi vero 12. §. ſi mihi, D.mandat.* Negotiorum vero geſtor ita demum ſi plus commodi attulerint ei,cuius geſſit negotia, *leg. & in contraria 37. in ſin.Digeſt.de vſur.* In quo etiam obſeruandum eſt, meliorem eſſe conditionem mandatarij & fideiuſſoris in eo quod vſuras poſſunt petere:nulla etiam mora interueniente,*d.§.ſi mihi.* Quod in aliis bonæ fidei iudiciis ſecus eſt, *l.mora,32 § in bona fidei,D.de vſur.*

DEFINITIO III.

Exceptio diſcuſſionis competit fideiuſſori etiam contra mercatorem, niſi ipſe & mercator ſit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promiſit ſe ſoluturum ad eam diem ad quam debitor ſe obligauit.

EXceptionem ordinis non eo minus habere debet fideiuſſor quod cum mercatore contraxit,[1] niſi & mercator ipſe

ipſe ſit,& in mercatorum foro conueniatur,in quo de iſtis apicibus iuris non ſolet diſputari.[1] Sed neque illud exceptionem impediet,quod fideiuſſor promiſerit ſe ſoluturum ad eam ipſam diem,ad quam principalis debitor ſoluere ſe obligauit.[2] Nam & cum duo facti ſunt correi debendi, licet vna tantùm ſit obligatio,[4] ſi tamen ad alterutrum ſolum tota pecunia peruenerit, placet eum ad quem nihil peruenit eadem iuuandum exceptione, quod ex Interpretum ſententia[5] pro fideiuſſore habendus videatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 14.Cal.Decemb. 1589.Et rurſum in cauſa N.Franciſci Paquelet D.de Moyron & Gabaleon menſe Maij 1614.

1 *Iaſ. in §.item ſi quis n.76.77.& 78. Inſt.de act.*
2 Sed tantum de bona fide.*l.ſi fideiuſſor.29.§.quadam,D.mand.* [Bald. & Salyc.*ad l.fruſtra.C.de non num.pecun.* Eman.Soarez *in commun.opin. in verb.fideiuſſor.*]
3 Ea namque verba pertinent ad ius actionis non ad ius exactionis. Exceptio autem ordinis nec obligationem nec actionem remoratur,ſed tantum exactionem,cum ſit dilatoria,vt dixi *Defin.1.ſupr.de except.*
4 *L.2.l.3.§.1. D.hoc tit.*
5 Quæ tamen à nobis improbata eſt.*lib.11.coniect.cap.*. vbi vide.
6 DD. *ad Auth.hoc ita,C.hoc tit.ex l.vir vxori 17.§.mulier & Titius.D. ad SC.Velleian.* Ant.Gabriel.*lib.3.commun.opin.concl.3 de fideiuſſ.*

DEFINITIO IV.

Idoneus fideiuſſor non eſt niſi qui & corpus ſuum cum bonis obligauit & exceptioni ordinis renunciauit, niſi vbi conſuetudo eſt in contrarium.

NEc ſatis idoneus nec ritè obligatus videtur fideiuſſor, qui exceptioni ordinis non renunciauit,[1] quive bona ſua duntaxat non etiam corpus ſuum pignori obligauit.[2] Neque diſtinguimus an idoneus fideiuſſor dandus ſit lege iubente, puta per tutorem vel curatorem,[3] an ex partium conuentione.[4] Sed hoc ita ſi non in eo loco fideiuſſor dari debeat, in quo longa conſuetudine receptum ſit vt fideiuſſorum bona obligari ſufficiat, quomodo in valle Auguſtana ſeruari ſolere publicè relatum eſt.Cuiuſque enim loci conſuetudo hac in re vt in cæteris ferè omnibus ſeruanda eſt.[5] Illud ſanè conſtat apud Auguſtanos receptum eſſe, vt qui in iudicio fideiuſſit hoc ipſo non tantum bona ſua, ſed etiam corpus pignori obligaſſe intelligatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 17. Calendas Ianuar.1589.Et rurſus 12.Cal.Dec.1590.

1 Quia nullam videtur actionem habere is qui poteſt repelli per exceptionem,*l.nihil intereſt 112. de reg.iur.*
2 Ex not per Bart.*in l.filio,D.vt legat.non caueat.* Corſet.*in ſing.*
3 Hi enim ſatiſdare iubentur à lege,*Inſt.de ſatiſdat.tutor.& curat.*
4 Vt cum quis impoſuit ſibi neceſſitatem ſatiſdandi,*l.ſi fideiuſſor,7.§.neceſſaria, D qui ſatiſd.c.g.*
5 Sunt enim tolerabilia quæ vetus conſuetudo improbauit,*l.mpp.13.in fin.D.de pollicit.*
6 In eòque fideiuſſor iudicialis deterioris conditionis eſt, quam extraiudicialis.Nec immeritò propter vigorem & auctoritatem iudicij.

DEFINITIO V.

Fideiuſſio cum ſit ſtricti iuris non trahitur ab vno caſu ad alium,nec proinde à compromiſſis ad iudicia.

FIdeiuſſi me ſoluturum pro Titio quicquid arbitri eum tibi debere intra Cal.Mart.pronunciabunt. Si nulla ab arbitris feretur ſententia, tametſi Iudex aut Senatus pronunciauerit Titium tibi debere, non ero ex fideiuſſione obligatus. Verum enim eſt me in hunc caſum non fideiuſſiſſe;[1] fideiuſſionem verò, cum per ſtipulationem duntaxat contrahatur,[2] eatenus tantum contractam videri quatenus verborum formula & conceptio patitur;[3] niſi fortè quis dicat,etiam Iudices itemque Præſides & Senatores arbitrorum iure & appellatione cenſeri præſertim cum arbitria hodie redacta ſint ad inſtar iudiciorum:[4] ſed non eſt interpretatio hæc probabilis,alia enim eſt perſona & conditio arbitri,alia Iudicis ordinarij, ſicut & alia poteſtas & natura arbitrij,alia iudicati,[5] Quin & ſi ab arbitris pronunciatum quid eſſet poſt diem in fideiuſſione expreſſum, non obligaret. Qui enim ad tempus obligari voluit,non poteſt obligatus remanere poſt tempus,[6] quin ſaltem doli mali exceptione agentem creditorem poſſit repellere.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Baronis de la Serra & Iacobi Buttauand Menſ. Aug.1591.

1 Sed in alium planè diuerſum qui ad hunc extendi non poteſt, maximè propter diuerſitatem perſonarum: nec enim vnquam fit extentio de perſona ad perſonam,ne quidem ex identitate rationis, *l.ſi ita ſtipulatus. 126.§ Chryſogonus.iunct.l.qui Romæ 122.§.Agerius, de verb.oblig.*
2 *L.blanditus 12.C.hoc tit.l.5.§ ſatis acceptio, D.de verb.oblig.*
3 *Ex l.quicquid adſtringenda 99. eod.tit.*
4 *L.1.D.de recept. Qui arbitr recept.*
5 Vt conſtat *ex l.2.eod.& ex l.1.C.eod.tit.** Iunge *l.pen. D.iudic ſolui.*
6 Nempe propter vim temporis expreſſi & limitati, *l.Imperator 8.in fin.D.de poſtul.l.Thais 41.§.intra, D de fideic libert.*
7 *L.obligationem ferè 44.§.placet, D. de oblig.& act.*

DEFINITIO VI.

Qui fideiubet in rem ſuam non habet ordinis exceptionem quamuis ei non renunciauerit.

CVm meus debitor mihi obligatum fundum vendere tibi vellet,nec tu aliter velles emere quam ſi conſentirem,[1] conſenſi,ita tamen vt ex pretio ſolueretur mihi quod debebatur.Emiſti, & quod venditor mihi debebat ſoluturum te pro eo fideiuſſiſti. Si contra te agam ex fideiuſſione, non proderit tibi exceptio non factæ excuſſionis,[2] ſiue dicas te tertium poſſeſſorem cum poſſeſſionem nactus fueris me conſentiente,[3] ego verò conſenſerim propter tuam fideiuſſionem,[4] vt proinde non debeat mihi nocere tua poſſeſſio,quam ſi non à me ſaltem propter me habeas.[5] ſiue contendas te nudum eſſe fideiuſſorem,qui exceptioni ordinis non renunciaueris. Nam cum fideiuſſeris in conſequentiam contractus,cui non eram aliter conſenſurus, non eſt quod ex fideiuſſione tua damnum aut potius incommodum, ſi quod eſt, ſubire recuſes, ex qua lucrum ſenſeris; quandoquidem ſi non fideiuſſiſſes,neque hanc rem hodie poſſideres. Denique ferè eſt vt hoc caſu in rem tuam fideiuſſiſſe videaris;[6] nec æquum videri poteſt vt & rem & pretium habeas,[7] præſertim cum mihil tua interſit an mihi an venditori tuo pretium ſoluas, cum vtroque caſu futurum ſit vt libereris,[8] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Archidiaconi d'Aix contra N. Marquet. 8. Id.Maij 1590.

1 Vt ſcilicet huiuſmodi conſenſu remitterem & diſſoluerem ius mei pignoris,*l.ſi conſenſerit 7.l.ſicut 8.§.non videtur & paſſ. D.quib.mod.pig. vel hypoth.ſoluit.*
2 Quæ aliis fideiuſſoribus prodeſſe ſolet. *Auth.præſente, C.hoc tit.*
3 Nam & tertio poſſeſſori,qui bonam fidem & titulum habeat, datur exceptio non factæ excuſſionis. *Auth.hoc ſi debitor,C.de pign.*
4 Non aliter conſenſurus, *arg.l.cum te 6. & l.vlt.C.de pact.int.empt. & vend.*
5 Nemo enim debet ob id ſolum,quod poſſideat, vincere illum aut à quo poſſidet aut pro quo aut propter quem poſſidet,*l.1.§.vlt. D.vti poſſid.l.2.C.de præſcript.30.annor.*
6 Quo caſu fideiuſſor habetur pro reo principali, *l.ſed ſi fideiuſſor.24. D.de pact.*
7 *L.exempto 11.§.qui autem.l.bona fides,50.D.de act empt.*
8 Quia ſolues mihi ex voluntate tui venditoris, quod perinde eſt, ac ſi ſolueres ipſi venditori, *l.ſolutum 49. D.de ſolut.l.quia perinde 40 D.ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Si creditor eligat vnum ex pluribus fideiuſſoribus, qui non ſit ſoluendo, non ideò actionem aduerſus cæteros remiſiſſe credendus eſt.

CReditor qui plures confideiuſſores in ſolidum obligatos habuit, ſi contra vnum ex ipſis egerit nulla facta proteſtatione[1] ita demum actionem ſibi aduerſus alios competentem remiſiſſe credendus eſt, ſi ſoluendo eſſe proponatur is qui ſolus & in ſolidum conuentus eſt;[2] Alioqui ſola electio non faciet quo minus aduerſus alios agere quandoque poſſit, vt ab illis conſequatur quod ab hoc conſequi non potuerit[3] *Ita tractatum eſt* 13. Cal.Iul.1550.

1 Proteſtatio enim ſi qua facta eſſet conſeruaret ius proteſtantis, *l.ſi debitor.4.§.1.D.quib.mod.pign vel hypoth.ſ.lust.l.etſi quis 14.§.plerique., D. de relig.& ſumpt.funer.*

2 Matth. de Afflict. *dec.142.*
3 Hoc enim Iuſtinianus conſtituit *in l. vlt. C. hoc tit.* contra iuris veteris rationem ex qua vnius ex correis electione ſola alter liberabatur.

DEFINITIO VIII.

Fideiuſſores iudicio ſiſti & iudicatum ſolui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant.

Fideiuſſoribus iudicio ſiſti & iudicatum ſolui commune illud eſt, quod exceptionem non factæ excuſſionis obiicere nullo modo poſſunt, ſi poſt ſententiam aduerſus reum redditam priore loco conueniantur.[1] Nam & aduerſus eos ſententia executioni mandari poteſt, ſed hac tamen differentia quod contra fideiuſſorem de iudicato ſoluendo litem nouam ex ea cauſa moueri neceſſe eſt, non vt de victoris iure iam cognito iterum cognoſcatur,[2] ſed ne incipi poſſit ab executione.[3] At contra fideiuſſorem ex cauſa iudicio ſiſtendi datum ſtatim fieri poteſt executio, nec noua citatione in eam rem opus eſt.[4] *Ita Senatus* in cauſa viduæ de Langier & D. de Vateuille Baronis de Verſo ex menſe Iunij 1590. & rurſum pro Iacobo Buttauand contra D. de la Sarra 6. Id. Iun. 1591.

1 Quia huiuſmodi ſtipulationes interponuntur ex auctoritate & iuriſdictione prætoris, vt iudicium ratum fiat, *l. 1. D. de prætor. ſtipul.* & contra cuius mentem fuerit differri executionem iudicati, *arg. l. in conuentionalib. 52. de verb. obl. & l. in prætor. ſtipul.* Atqui exceptio non factæ excuſſionis dilatoria eſt, vt dixi *Defin. 1. ſupr. de except.*
2 Id enim eſſet actum agere. [Intellige ſiue actor ipſe ſtipulatus ſit ſiue Procurator Generalis, cuius ſtipulationem datam habuerit. Secus eſt, ſi eius interpoſitioni reſtiterit. *Ita Senatus* pro D. Ruffin. Id. Dec. 1601.]
3 Guid. Pap. *dec 29. & dec. 11.* Bart. *ad l. 1. D. iudic. ſol.* Sic nec laudum arbitratoris nocet fideiuſſori, quamuis factum ſit compromiſſum, eo præſente ac tacente. Ranchin. *ad Guid. Pap. d. q. 26.* poſt Dec *conſ 400. in fin.*
4 Idem Guid. Pap. *deciſ. 215.* Vide Papienſ. *in form. execut ſent. diffin. in verſic. ſapiens & egregius, n. 26.* Speculator. *in tit. de execut. rei iud. §. 2. cap. breuiter.* poteſt enim fieri vt fideiuſſor habeat aliquam exceptionem vt *in l. ſi ex duob. 14. § 1. D. iudic. ſolui.* Intellige tamen, niſi eſſent mutuæ perſonæ, tunc enim pars vocari deberet, in executione ſententiæ, & ſummaria petitio offerri, & de cauſa cognoſci ſummariè per Iudicem. Idem Guid. Pap. *d. q. 26 de execut. ſent. § breuiter, verſ. ſed ſecundum.*

DEFINITIO IX.

Fideiuſſor tutus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuerſiam patiatur à creditore, non eo minus poteſt agere mandati ſi id malit contra debitorem.

Si is qui pro te fideiuſſerat conuentus à creditore obiiciat exceptionem ſibi competentem perſonalis pacti De non petendo,[1] creditor autem pactum neget, eóque nomine litem ab eo fideiuſſor tuus patiatur, malítque ob illam cauſam contra te mandati agere aut ex ſtipulatu vt eum liberes, placet audiri eum debere,[2] nec tibi prodeſſe quod aduerſus eum agentem paratus ſis probare, tum eſſe illum ea exceptione vt à creditore non niſi iniuria vrgeri poſſit. Non enim æquum eſt vt propter te ſumptibus & incõmodis litis vexetur;[3] præſertim ſi fecit quod in ſe fuit, & exceptionem bona fide obiecerit.[4] Neque hoc caſu locum habet quod dici ſolet fideiuſſorem tutum exceptione ſi per iniuriam Iudicis condemnatus ſit non habere regreſſum aduerſus debitorem.[5] Id enim tum procedit cum exceptio talis eſt, quæ non fideiuſſori tantùm, ſed ipſi etiam debitori profutura eſſet contra creditorem. Quo caſu ſicuti debitoris intereſt opponi exceptionem à fideiuſſore,[6] ita non debet iniuria fideiuſſori facta debitorem contingere.[7] Atqui pactum de non petendo fideiuſſori factum non poteſt prodeſſe debitori.[8] Nihil ergo intereſt debitoris tametſi eam exceptionem fideiuſſor agenti creditori nolit obiicere. Et generaliter in hac quæſtione obſeruandum illud eſt, quod ex Iuliano Vlpianus tradidit,[9] ſi fideiuſſor ex ſua perſona omiſerit exceptionem qua reus vti non potuit habere eum mandati actionem; quod ſi eam qua reus vti potuit, ſiquidem minus honeſtam æquè habere eum mandati actionem, ſin eam qua honeſtè reus vti potuit non habiturum mandati actionem ſi modo habuit facultatem rei conueniendi, deſiderandíque vt ipſe ſuſciperet potius iudicium vel ſuo vel procuratorio nomine. Sic enim proculdubio apud Vlpianum ni fallor legendum eſt, vt locus ſit integer & ſententiam habeat rectam ac generalem. *Ita Senatus* pro Ioanne le Petit-riche contra Antonium Bourgeois 16. Calend. Dec. 1590.

1 Eſt enim pactum de non petendo aliquando perſonale, licet regulariter & ſui natura ſit in rem, *l. & heredi 21. §. vlt. & l. ſeq. D. de pact.*
2 Perinde ac ſi nullum ei cum creditore tuo pactum de non petendo interceſſiſſet. Nec enim cogendus eſt vti exceptione ſibi ſoli non etiam tibi competente, *arg. l. pen. C. de pact. l. ſi Iudex circumuenit 41. D. de min.*
3 *Arg. l. minorib. 6. eod. tit. de minor.*
4 Negatio enim & conteſtatio ſecuta cœpit facere rem dubiam, *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non lic.*
5 *L. ſi fideiuſſor 29. in princ. & §. ſi cum debitor, D. mandat. l. ſi pro ea 10. C. eod. l. exceptione 67. D. hoc tit.*
6 Et de huiuſmodi exceptione debet intelligi quod ſcriptum eſt *in l. idéoque 10. §. generaliter, D. mandat.* fideiuſſorem qui omiſit exceptionem ex ſua perſona qua reus vti non potuit, habere nihilominus mandati actionem, ſi ea exceptio minus honeſta fuit, non igitur habere ſi honeſta fuerit exceptio. Quænam autem honeſtior, quam pacti de non petendo licet perſonalis? Sed tamen quia non poſſet illa exceptio etiam à fideiuſſore oppoſita prodeſſe debitori, non debet nocere fideiuſſori quod eam amiſerit, non magis quam ſi creditor fideiuſſori donatum voluiſſet, *d. l. idémque, §. vlt.*
7 Sufficit enim vt fideiuſſor fecerit quod potuit ne condemnaretur, ſi Baldo credimus *in l. 2. §. ſolet quæri, D. de hered. vel act. vend.* Abbat. *conſ. 60. vol. 1.* Hypol. de Marſil. *in rubr. de fideiuſſ. n. 186.* quem refert Duen. *reg. 357. ampl. 1.* Etſi pugnare hoc videretur cum *d. l. exceptione.*
8 *In d. l. idémque 10. §. generaliter, D. mandati.*
9 Alioqui manca erit non generalis traditio Iuliani, *in d. §. generaliter.* Adde *l. ſi fideiuſſor. 29. §. vlt. & l. Quintus Mutius 48. eod. tit. mandat.* Vide Cuiac. *lib. 11. Obſeru. cap. 40.*

DEFINITIO X.

Fideiuſſor tempore liberatus ſi ſoluat creditori non idcirco amittit actionem mandati.

Eadem cauſa eſt fideiuſſoris, qui ſoluit cum iam non per pactum de non petendo, ſed per lapſum temporis ſolus eſſet liberatus. Inter hunc enim & eum qui tutus erat exceptione pacti nihil intereſt, quandoquidem vterque ſoluendo & fidem implet, & liberat debitorem.[1] Sed etſi exceptio talis eſſet quæ non tantùm fideiuſſori, ſed etiam reo competeret, non cogeretur fideiuſſor litem proſequi, ne periculo quidem debitoris, ſed abundè faceret ſi debitori litem denunciaret, vt adeſſet ille & quam ſibi competere putaret exceptionem tueretur. Nihil enim aliud à fideiuſſore exigimus niſi vti ne ſoluat temere, néve facultatem auferat debitori vtendi iure ſuo,[2] id eſt ne ſit in culpa.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ratio eſt Vlpiani *in l. ſi fideiuſſor. 29. §. vlt. D. mandat.*
2 *L. Quintus Mutius 48. eod. tit.*
3 *L. Stichum 95. §. pen. D. de ſolut.*

DEFINITIO XI.

Mandati actio competit fideiuſſori vt non ipſe tantum, ſed etiam ipſius vxor liberetur & eximatur liti, ſi quam ex cauſa fideiuſſionis patiatur.

Cvm ſuggerente debitore vxor fideiuſſoris iam condemnati executioni quam creditor vrgebat interceſſiſſet, prætextu quidem dotis, ſed fruſtrandi tantum vt fit debiti cauſa,[1] viſum eſt mandati actionem vtilem fideiuſſori in eam rem eſſe debere, vt non ipſe tantum, ſed ipſius quoque vxor liti eximeretur.[2] Intereſt namque fideiuſſoris non vexari vxorem ſumptibus litibúſque inanibus: non ſolùm ſi de bonis dotalibus controuertatur,[3] ſed & ſi de aduentitiis aut paraphernalibus, in quibus nihil omninò iuris maritus habet.[4] Ex cauſa enim fideiuſſionis æquum eſt mandati actionẽ præſtari omnia, quæ in fideiuſſionis conſequentiam veniunt.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ad eludendam iudicati executionem: Id enim plerumque faciunt condemnati, *l. ſi vt proponis, 8. C. de exec. rei iud.*
2 Propter indiuiduam illam vitæ ſocietatem, quæ eſt inter coniuges, *l. 1. D. de rit. nupt.* iunct. *l. minorib. 6. D. de minor.*
3 De quibus tamen dubitari minus poteſt cum ſint in dominio & iure mariti, *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. C. de rei vind.*
4 Inuita ſcilicet vxore, *l. hac leg. 8. & l. vlt. C. de pact. conuent. tã ſup. dot.*

3 Et quorum incommodum non pateretur hodie fideiuſſor ſi mandatum non ſuſcepiſſet, *l. ſi ſeruus 61. §. quod vero. D. de furt.*

DEFINITIO XII.

Fideiuſſor vt ſit idoneus cogitur etiam corpus ſuum obligare, tametſi pro eo interueniat qui corpus ſuum obligare non poteſt.

Fideiuſſor ſiue de iudicato ſoluendo ſiue ex qua alia cauſa dandus, non aliter idoneus videri debet, quam ſi non tantum bona ſua ſed & corpus quoque pignori obliget, [1] poſteaquam generali conſuetudine magis quam iure receptum eſt, vt licet dominus nemo ſit membrorum ſuorum, [2] pignori tamen ſeipſum dare liber homo poſſit. [3] Nec diſtinguemus an is, cuius obligationi fideiuſſor accidit, Presbyter ſit, aut Monachus, aut Senator aliúſve cui interdicta ſit proprij corporis obligatio. [4] Etſi enim iuris ratio facit ne in duriorem cauſam obligari fideiuſſor poſſit quam debitor principalis, [5] nihil tamen prohibet quin efficacius obligetur, [6] Argumento eſt, quod ſi quis pro muliere interceſſerit metu SC. Velleiani, aut pro minore contemplatione iuris prætorij, [7] omnimodo obligatur, nec Senatuſconſulti aut reſtitutionis beneficium implorare poteſt, quod perſonæ principaliter obligatæ ſi conueniretur profuturum eſſet. [8] Sic pro eo, qui naturaliter tantum obligatus ſit, nec proinde conueniri queat ex obligatione [9] fideiuſſorem vtiliter accipi certum eſt, qui & ciuiliter obligetur, & efficaciter conueniatur. [10] Neque enim aliam ob cauſam fideiuſſores dantur quam vt melius cautum ſit creditoribus. [11] *Ita Senatus* 3. Non. Decemb. 1590. pro Vniuerſitate de Villereuetſure contra D. Berard. Decanum Eccleſiæ illius loci. Et iam ante in cauſa quadam Nicolai Pic, & Danielis Portonier, 9. Calend. Febr. 1576.

1 Vide Bart. *ad l. filio, D. vt legat. ſeu fideicom. ſeruand. cauſ. cauea.*
2 *L. liber homo* 13. *D. ad l. Aquil.*
3 *Not. ad l. ob æs* 12. *C. de oblig. & act.*
4 Iſti enim proprium corpus obligare non poſſunt tanquam quod officio publico & dignitati ipſorum iã ſit obligatum, Neque enim vna res duobus poteſt eſſe obligata ſine ſtellionatu, *l. & quæ nondum* 15. *§. qui res ſuas. D. de pign.* Niſi cum ex pretio poteſt vtrique creditori ſatisfieri, vt *in d. §. qui res ſuas*, quæ exceptio non cadit in perſonam liberam quia vendi non poteſt.
5 *L. Græce* 8. *§. illud commune, & ſeq. D. hoc tit.*
6 Aliud ſiquidem eſt obligari durius, aliud autem obligari efficacius, vt apparet ex ſequentibus exemplis.
7 Propter incertum ætatis & reſtitutionis, quomodo loquitur Papin. *in l. ſi Titius* 48. *D. hoc tit.* iunct. *l. Stichum* 95. *§. quod vulgo de ſolut.*
8 Vt dixi *Defin. 1. ſupra de fideiuſſ. minor. n. 3.*
9 Naturalis enim, *l. iuris Gentium. 7. §. igitur nuda. D. de pact. l. naturales* 10. *D. de oblig. & act.*
10 *L. 1. l. ſtipulatus ſum* 6. *§. vlt. & l. ſeq. D. hoc tit.* iunct. *l. fideiuſſor obligari* 6. *§. naturales eod.*
11 *L. 1. D. qui ſatiſd. cogant.*

DEFINITIO XIII.

Laicus fideiubens pro Clerico præſcriptione fori iuuari non poteſt.

CVi ſimile quoque illud eſt, quod ſi Laicus pro Clerico fideiuſſerit, placet non iuuari eum præſcriptione fori, [1] qua Clericus ipſe vel inuitus iuuaretur. [2] Cur enim creditor à Clerico alioquin locuplete fideiuſſorem accipiat, niſi quod videt Clericum ea fori præſcriptione tutum difficilioris fore conuentionis? [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Afflict. *dec.* 106. *n.* 2. Guid. Pap. *dec.* 561. Mantuan. *ſing.* 537.
2 *Cap. ſi diligenti de for. compet.*
3 Locupletem enim debitorem vel fideiuſſorem non tantùm ex facultatibus æſtimamus, ſed etiam ex conueniendi facilitate, *l. 2. in princ. vbi gloſſ. qui ſatiſd. cog.* iunct. *cap. 2. de ſuppl. neglig. præl.* 6. Boër. *quæſt.* 2. *num.* 53.

DEFINITIO XIV.

Fideiuſſor iuratus poteſt in duriorem cauſam obligari, vt ſcilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiuſſor.

SEd nec deſunt, qui putent fideiuſſorem interueniente iureiurando in duriorem cauſam obligari poſſe; [1] quorum ſententia hactenus recipi poteſt, vt tanquam principalis debitor [2] non tanquam fideiuſſor obligetur, qui in plus obligari vult, vt propter iuriſiurandi auctoritatem eo modo actus valeat, quo valere poteſt. [3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Franciſc. Cremenſ. *ſing.* 42.
2 Nec enim fieri poteſt vt acceſſio in plus obligetur quam debitor principalis *l. Græce* 8. *§. illud D. hoc tit.*
3 *Ex not.* per Bart. *in l. ſi quis pro eo* 56. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Fideiuſſor ex locationis lege datus abſente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente ſtipulatione Notarij.

LOcaueram tibi fundum ea lege vt de mercede intra menſem ſatiſdares. Tu cum Titio ſubinde conductionem communicaueras, iſque eodem inſtrumento pro te erga me licet abſentem fideiuſſerat. Placet non poſſe quidem me aduerſus eum agere ex cauſa conductionis, cum ei non locauerim, [1] ſed poſſe tamen agere ex cauſa fideiuſſionis. Nimirum quoniam alteri per alterum acquiri obligatio & actio poteſt, quoties ſtipulãtis intereſt vt alteri acquiratur, [2] Hic verò tua intererat, vt mihi Titius ex fideiuſſione obligaretur, cũ tu ad hoc ipſum obligatus eſſes vt fideiuſſorem dares. Præſertim cum Notarij quoque ſtipulatio meo nomine interueniſſet. [3] quam ego ex ſtipulato agendo hoc ipſo ratam haberem. [4] *Ita Senatus* Idib. Dec. 1590. in ea cauſa de qua SC. 5. de contr. & commit. ſtip.

1 Actio enim ex locato cum ſit ex contractu, perſonalis eſt, nec contra alium dari poteſt quam contra eum ipſum, qui contraxit aut hæredem eius, *l. cum apparebit* 47. *D. locat. l. quæcumque gerimus, D. de oblig. & act.*
2 *L. ſtipulatio iſta* 38. *ſi ſtipuler.* vbi gloſſ. & DD. *de verb. oblig.*
3 Teſſaur. *Deciſ. Pedem.* 70.
4 Qui enim ex aliquo contractu agit eum neceſſario ratum habet, *l. ſeruum Titij* 49. *D. mandat. cum ſimilibus.*

DEFINITIO XVI.

Qui fideiuſſerat inutiliter, non eo minus tamen poſtea ſoluit vtiliter, ita vt non poſſit ſolutum repetere.

SI Titius cum tuo nomine erga me abſentem inutiliter fideiuſſiſſet, poſtea tanquam fideiuſſor tuus mihi ſoluerit, dicendum eſt confirmari fideiuſſionem hactenus ſaltem ne poſſit repetere quod ſoluerit. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa. In qua tamen placebat, ea potius ratione conditionem impediri, quod ex iuris regula repetitio nulla eſt ab eo, qui ſuum recepit, licet alius ſoluerit, quam qui ſoluere debuit. [2]

1 Vt ſcilicet fideiuſſio inutilis habeat ſaltem pactum ex quo naſcatur obligatio naturalis quæ impediat ſoluti repetitionem, *arg. l. an inutilis,* 8. *D. de except.* iunct. *l. quod enim* 7. *D. hoc tit. l. naturales,* 10. *de oblig. & act.*
2 *L. repetitio* 44. *D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Actionum cedendarum exceptio, quæ ex iuris ratione ſoli mandatori competit eo tamen iure quo vtimur datur etiam fideiuſſori.

INter fideiuſſorem & mandatorem differentiam illam iuris auctores conſtituerunt, quod aduerſus mandatorẽ non aliter agere creditor poteſt, quam ſi paratus ſit ei agere actionibus omnibus, quas habeat ſiue in perſonam ſiue in bona debitoris, [1] adeo vt ſi cedere vel nolit vel ideo non poſſit quod eas culpa ſua amiſerit, exceptionem cedendarum actionũ repellatur. [2] At fideiuſſori conuento vt pro debitore ſoluat, exceptio illi non competit, ſiue nolit creditor cedere ſiue non poſſit, feceritque ne poſſet. [3] Hæc tam variè, quoniam in damno more-

retur mandator ſi non ei remedio ceſſionis ſuccurreretur, cum nullam ex propria perſona actionem habiturus ſit aduerſus debitorem, vtpote quem nec liberauerit ſoluendo creditori. Soluit enim proprio nomine, & propter mandatum ſuum, non nomine debitoris. [4] Fideiuſſor verò ſicuti non tantum ſuo, ſed etiam debitoris nomine ſoluit quod ſoluit, ita non ſeipſum ſolum, ſed & debitorem ipſum liberat, adeóque debitorem primum, ſe verò non niſi per conſequentias, [5] ob idque paratam habet mandati actionem in debitorem [6] nec proinde vlla indiget ceſſione. [7] Plurium confideiuſſorum alia ratio eſt. Neque enim qui ex iis primus ſoluit vllam aduerſus cæteros ex ea cauſa habet actionem, licet ex ea ſolutione liberentur, quia pro debitore non pro iis creditori ſolutum intelligitur. [8] Quæ res fecit vt inter eos beneficium aut potius remedium ceſſionis induci neceſſe fuerit, cum fieri poterat vt aduerſus debitorem, aut periculoſior aut difficilior futurus eſſet regreſſus per actionem mandati. [9] Eóque pertinent iura omnia quæ tractant de actionibus fideiuſſori cedendis. [10] Sed tamen iuris interpretes, dum prudentibus ipſis prudentiores videri volunt, apertiſſimum errorem inuexerunt, vt creditor aduerſus fideiuſſorem agens perinde ſummoueatur exceptione cedendarum actionum, ſi cedere vel nolit vel non poſſit, atque ſi ageret contra mandatorem aut vnum ex fideiuſſoribus. [11] Quam ſententiam æquitatis magis quam iuris ratione fretus, probarem non illibenter eo caſu quo fieri ceſſio commodè poſſet. Cur non enim æquum videatur vel hoc ſaltem conſequi fideiuſſorem quod ſine creditoris diſpendio futurum ſit. [12] Sed ſi eas actiones quarum ceſſio poſtulatur creditor facto ſuo amiſerit, puta quod cum debitore pactum perſonale feciſſet de non petendo, [13] nihil cauſæ eſt quo minus exequi ius ſuum poſſit aduerſus fideiuſſorem; cum nihil ei debeat imputari qui iure ſuo vſus eſt. [14] Niſi fortè proponas dolo malo creditoris amiſſas actiones, & ob id tantum ne iis cedere quandoque poſſet, vtputa ſi poſt petitam ceſſionem pactum inierit de non petendo à debitore. Vtique enim malitiis indulgendum eſſe nemo dixerit. [15] Senatus noſter communem Interpretum traditionem paſſim ſequitur & probat, [16] adeo vt nec aliter audiendum putet creditorem paratum actionibus ſuis cedere, quam ſi obligationis quoque tabulas reddere paratus ſit, quod ſine iis vix vlla ceſſionis vtilitas conſtare poſſit. [17] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Bettrier contra N. Dominicum Cize 6. Calend. Iul. 1591.

1 *L.ſi quis alicui 27.§.vlt.& l.ſeq. D.mandat.*

2 *L.Stichum aut Pamphilum 95.§.ſi mandatu 10.D.de ſolut.*

3 Vt ex eo conſtat, quod ſi creditor pactum fecerit de non petendo à perſona rei, non eo minus ſaluam habet actionem contra fideiuſſorem, cui tamen nullam aduerſus reum præſtare vtilem poteſt, *l.niſi hoc actum 22.D.de pact.* vbi ſcripſi in Rationalibus.

4 Quam rationem adfert IC. *in l.Papinianus 18. D.mandat.*

5 Quia nimirum fideiuſſoris obligatio acceſſoria eſt, quæ non poteſt ſubſiſtere ſine principali, *l.ſi fideiuſſor 19. D.de dolo.*

6 Aut mandati ſi mandatum aliquod interceſſit, aut negotiorum geſtorum ſi nullum, *l. ex mandato 20. §.1. D.mandat.*

7 Cuius ſcilicet faciendæ nulla ſubeſt æquitas niſi cum neceſſe eſt ſubuenire ſoluenti ne periclitetur, *l.in creditore 38.D.de euict.l.mulier. 19.D.qui potior in pign.hab.*

8 Licet omnes per conſequentias liberentur.

9 *L.fideiuſſoribus 17.l.vt fideiuſſor 39.l ſi fideiuſſores 41.D.hoc tit.l.cum aliter 11. C. eod.l.Modeſtinus 76. D.de ſolut.*

10 De quibus *num prox.præced.* Adde *l.cum is 36. D.hoc tit.& in l.hic conſequenter, 18. §. ſi filiusfamilias.D.famil.ercis.*

11 Videtur tamen hæc ſententia probari ex *Nouell.4.de fideiuſſ.cap.1. in fin.* in illis verbis, *à creditoribus actionibus ſibi ceſſis.* Niſi quis dicat ea verba pertinere ad actiones ceſſas non ad cedendarum neceſſitatem.

12 Quomodo argumentatur IC. *in l.creditore.38.D.de euict.*

13 *Vt in d.l.niſi hoc actum 22. D.de pact.*

14 *L.nullus videtur 55. de reg.iur.*

15 *Vulg.l.in fundo 38. D.de rei vind.*

16 Vt ſcilicet poſſit fideiuſſor per exceptionem cedendarum actionum repellere creditorem non volentem, aut non valentem vllas præſtare actiones contra debitorem, *Ex d.Nouell.4.de fideiuſſ. c.1. in fin.* vbi Iuſtinianus videtur hac in re omnium interceſſorum conditionem æquare, ſiue mandatores illi ſint, ſiue fideiuſſores.

17 Nempe quia reddendæ erunt debitori cum ſoluet, *d. l. vlt. C. ad exhib.*

DEFINITIO XVIII.

Non tantum actionis ceſſio, ſed etiam tabularum redditio fieri debet fideiuſſori per creditorem etiam inuito, ac multo magis ignorante debitore.

SEcundum quam ſententiam cum creditor quidam in fideiuſſorem agens ceſſionem actionum ei obtuliſſet, tabulas verò reddere recuſaret ni debitor ipſe conſentiret, placuit iuſtam recuſandæ ſolutionis cauſam habuiſſe fideiuſſorem, qui cedendarum actionum exceptione nitebatur, propterea quod debitoris conſenſus fruſtra expeteretur in ea re, quæ & inuito debitore & inuitum debitorem facienda eſſet. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex reg.l qui poteſt 26.de reg.iur.l.aliquando 13.§.vlt.D.ad SC. Velleianum.* iunct. *l.1.C.de nouat & de leg.*

DEFINITIO XIX.

Fideiuſſor qui iuſta exceptione ſiue cedendarum actionum ſiue alia qualibet munitus eſt, non cenſetur eſſe in mora, ideóque nec vſuras vllas debet.

CVi conſequenter viſum eſt decurſi interea temporis vſuras nullas à fideiuſſore deberi, tametſi debitam pecuniam non obſignaſſet, [1] nec dies tantum, ſed etiam locus ſolutioni dictus proponeretur. [2] Neque enim in ſoluendi mora eſſe videri debet is à quo propter iuſtam exceptionem pecunia peti non poteſt. [3] Soláque oblatio conditionalis ſufficit cum conditio per creditorem implenda eſt, & per eum ſtat quo minus impleatur. [4] Sanè ſi qua alia de cauſa interſit creditoris ne debiti tabulas reddat fideiuſſori, vt puta ſi maior quantitas à reo debebatur pro quo fideiuſſor ſoluit, non eſt arctandus creditor, vt tabulas fideiuſſori tradat, ſed ſufficiet, vt actionibus ſuis cedere paratus ſit ad eam vſque quantitatem pro qua fideiuſſor interuenerat, ſéque obliget de tabulis ipſis fideiuſſori exhibendis, quotieſcunque bonum & æquum id videbitur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis obſignatio ſola vice ſolutionis ſit non etiam oblatio, *l.obſignatione 2.C.de ſolut l.acceptam 19. C.de vſur.*

2 Quæ loci adiectio multum operari ſolet ad inducendam condemnationem eius quod intereſt *l.1.2.& paſſ. D. de eo quod cert.loc.*

3 *L.ſciendum 21.D.de vſur.l.lecta 40.verſ.non enim,D de reb.cred.* Porrò non ſolent deberi vſuræ niſi ex mora, *l.cum quidam 17. §.ſi pupillo,D. de vſur.l Titia Seio 87.§.vſuras,de legat.2.*

4 Quia in eius præiudicium non in eius commodum habenda eſt pro impleta, *vulg.l.iure ciuili 24.de cond.& demonſtr.l.in omnibus,39.l.in iure ciuili 161. de reg.iur.*

5 Intereſt enim hoc caſu creditoris vt habeat penes ſe tabulas, etiam poſt ſolutionem ſibi factam, vt & in *l.qui tabulas,27.D.de furt.*

DEFINITIO XX.

Reſtitutio in integrum fruſtra petitur contra fideiuſſorem poſteaquam ſoluit.

FIdeiuſſore dato ex ea cauſa quæ admittat beneficium in integrum reſtitutionis, ſi non prius reſtituatur debitor aduerſus creditorem, quàm fideiuſſor ſoluerit, fruſtra poſtea reſtitutionis auxilium aduerſus fideiuſſorem implorabit, [1] ſi non eadem reſtitutione veluti fideiuſſoris nomine ſolutionem tanquam indebitam condicat à creditore. Nam quin eam actionem exercere poſſit dubitari non poteſt, cum ipſius intereſſit ne teneatur fideiuſſori. [2] Cæterum, quid imputari poteſt fideiuſſori qui coactus ſoluit non prohibente eo cuius erat perſecutionem crediti, atque ita ſolutionem inhibere. [3] Alioqui in damno morari fideiuſſorem iniquiſſimum ſanè futurum ſit, [4] niſi probetur in rem ſuam potius quam in rem alterius fideiuſſiſſe, [5] aut ni qua alia iuſta cauſa ſit propter quam actio mandati debeat ei denegari. [6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pridie Cal. Aug. 1592.

1 Ne alioqui moretur in damno fideiuſſor, cui nihil poteſt imputari niſi cur fideiuſſerit.

2 Aut potius vt habeat quod fideiuſſori poſſit reddere, *l.indebitum 47. D.de condict.indeb.*

3 *Arg.*

3 *Arg.l.fideiuſſ.29.in pr.D.mand.* Vnde enim potuit fideiuſſor diuinare futurum, vt reus peteret reſtitutionem in integrum, *arg.§.ſi cum debitor eiuſd.legis.*

4 Et ita damnoſum ei eſſe officium ſuum, *l.ſi ſeruus 61.§.quod vero. D.de furt.*

5 Qui enim fideiubet in rem ſuam magis pro reo quam pro fideiuſſore habendus eſt, *l.ſed ſi fideiuſſor 24. D.de pact.l.de die 8.§.1. D. qui ſatiſd.cog.l.5.D.de liberat.legat.*

6 Puta ſi fideiuſſerit animo donandi, *d.l.5.de liberat.leg.*

DEFINITIO XXI.

Solutionem à fideiuſſore factam eſſe probatur contra tertium creditorem ex ſola chirographi poſſeſſione.

VT fideiuſſor actionem habeat contra debitorem aut in res ſibi ex cauſa fideiuſſionis obligatas, vtique probare debet factam à ſe ſolutionem.[1] Eius verò rei ſufficiens probatio illa eſſe creditur, ſi chirographum ex quo potuit conueniri exhibeat, licet nec cancellatum illud ſit, nec à creditore redditum probetur. Nam quod in contrarium diſputari ſolet, non probari ſolutionem debiti ex eo ſolo, quod debitor chirographum penes ſe habeat, adeóque cancellatum, ni conſtet ab ipſo creditore aut ſaltem ex eius voluntate debitum fuiſſe,[2] tum rectè dicitur, cum debitori res eſt aduerſus creditorem negantem ſibi factam eſſe ſolutionem;[3] non illo etiam caſu, quo tacente ac nil conquerente creditore ſi velit debitor ipſe aut alius fidem ſolutionis exigere.[4] Multò minus verò audiédus erit tertius poſſeſſor ſi neget ſolutum, tacente ipſo etiam debitore, & patiente vt fideiuſſor eam actionem exerceat, quã niſi ſolutione iam facta exercere non poſſet.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 4.ſupr.de pact.pign.4.Idus Nouembr.1592.

1 Præterquam in caſibus, de quibus *in l.Lucius, 38. D.mand.l.ſi pro ea contra quam 10. D.eod.*

2 *L.2. vbi gloſſ.D.de pact.* iunct.*l.ſi chirographum, 24.D.de probationibus.*

3 Quia ſolutio hoc caſu probanda eſt & quidem concludenter ab eo qui allegat.*l.1. C de probat.*

4 Præſertim cum is qui habet inſtrumentum videatur etiam habere mandatum ad exigendum, *vulg.l.1.C.de donat.l.vlt.C.de pact conuent. tam ſup. tot.*

5 Eſt enim exceptio iſta de iure tertij nec excluſiua iuris agentis, niſi ſub ea ſaltem conditione ſi tertius velit, & ideò quandiu non conſtat de tertij voluntate opponi non poteſt. Bart.*ad l.2.D.de except.rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Obligatus in ampliore forma Cameræ non habet exceptionem ordinis, quamuis non renunciauerit ei expreſſim.

QVamquam exceptioni ordinis nominatim renunciare fideiuſſor debet, vt ab eo beneficio excludatur,[1] ſi tamen quod plerumque Romæ fit ſe obligauerit in ampliore vt aiunt forma Cameræ, ſatis renunciaſſe credendus eſt vt iuuari beneficio legis non poſſit;[2] nec illa ſolum ratione quod huiuſmodi exceptio de apicibus iuris eſſe exiſtimetur,[3] ſed etiam quia amplior illa forma cameræ ſpecialem huius exceptionis vt & aliarum omnium quæ obiici poſſent renunciationem contineat: vt proinde qui ſe obligat in ampliore forma Cameræ, ſpecialiter quoque iis omnibus exceptionibus renunciare videatur, quarum in ea forma mentio fit,[4] ſaltem per relationem: id enim eſt quod dici ſolet relatum ineſſe in referente cum ſuis omnibus qualitatibus,[5] neque verò qui obligatus eſt in ampliore forma Cameræ vllas exceptiones habere poteſt, præterquam falſitatis & ſolutionis.[6] *Ita Senatus* pro N.Iano Penſabin contra N.Floret, 17. Cal.Febr.1593.

1 *Nouell.4.de fideiuſſor.vbi gloſſ.in princ.* Adeò vt non ſufficiat quod fideiuſſor ſe conſtituerit principalem debitorem & pagatorem, vt loquitur Papienſ.in *form.libell.contra plures reos debend.verſ.beneficio nouarum, conſtit.num.3.poſt gloſſ.in d.Nouell.4.de fideiuſſ.* Petr.Rub.*ſing.*200. Cappel. Tholoſ *q.*80. [Si tamen in fideiuſſione adiecta ſint verba illa aut in pluribus correis *ſans diuiſion & ſans diſcuſſion*, non requiretur alia ſpecialior renunciatio quæ alioqui requiretur. Papon. *Tit. des pleiges & certific. §.24.Ita Senatus noſter* 3.Iulij 1602.in cauſa Ioannis de Lorio, D.d'Anieres contra fratres Lyuet, Cal.Febr.16:3.]

2 Vide Maſſam *in tract.de oblig.in form. Cameræ.*

3 Cuiuſmodi exceptiones non ſolent admitti c ntra obligationem quæ ſit in forma Cameræ.*arg.l.ſi fideiuſſor 29.§.quædam.D.mandat.*

4 Cum ſemper ſpecialia inſint generalibus, *l.ſemper ſpecialia 147.de reg. iur.*

5 *L.aſſe toto 77. D.de hæred.inſt.*

6 Vt pluribus tractat Maſſa in tractatu ſupra cit. *de oblig.in form.cam.* [Itaque ſiue fideiuſſor ſit ſiue correus debendi exceptionem diuiſionis habere non poteſt. *Ita Senatus* pro N. Doria Genuenſi, contra Ioannem Mugner 9. Cal.Febr.1611.]

DEFINITIO XXIII.

Fideiuſſor à Iudice acceptus ad executionem ſententiæ non eo minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat.

CVm fideiuſſorem offerre Presbyterum, aut Senatorem, aut alium qui habebat priuilegium ne detrudi poſſet in carceres, & ego ratione illa recuſarem quaſi minus idoneum, Iudex tamen per imperitiam[1] admiſerat, & non obſtante appellatione ſub eo fideiuſſore mandari ſententiam executioni præceperat;[2] Reuocato poſtmodum iudicato & fideiuſſore per Iudicem appellationis pronunciato non idoneo, quæſitũ eſt an nihilominus poſſet ille ex fideiuſſione conueniri? Mouebat, quod & oblationem & obligationem eius improbaueram,[3] abſurdum autem videbatur quæri mihi ius ex ea promiſſione quam ego nullam irritámque eſſe voluiſſem.[4] Exemplo eius quod dici ſolet expoſitione negata non poſſe negantem ius ſibi vllum quærere.[5] Sed verius eſt ob auctoritatem iudicij perinde teneri fideiuſſorem, quem Iudex inuito condemnato admiſit ac ſi ab ipſo condemnato admiſſus eſſet: cum eius fideiuſſionis intuitu mandata ſit executioni ſententia quæ alioqui mandari non potuiſſet.[6] Etſi enim Clericus fideiuſſionibus inſeruiens abiiciendus & deponendus eſt,[7] vtiliter tamen obligatur,[8] nec quod perſonam ſuam pignori obligare nequeat,[9] facere poteſt, vt bonorum oppigneratio impediatur.[10] *Ita tractatum eſt* pro hæredibus Petri Gleyron contra fratres & procuratores R. D. Arch. Tarent. 17. Cal.Feb.1593.

1 Neque enim debuerat admittere cum fideiuſſor idoneus non minus ex conueniendi facilitate æſtimetur quam ex facultatibus, *l.2.D.qui ſatiſd.cog.* Dixi *Defin.13.§ hoc tit.*

2 Quam tamen ponimus non potuiſſe mandari executioni ſine fideiuſſore, vt diximus *ſupr.de ſent.& interloc.omn.iud.*

3 Non enim poſſum approbare quod ſemel improbaui, vt nec è contrario improbare id quod ſemel probaui, *l.Pomponius 9. D.de neg.geſt.*

4 Nec enim ſolet Legiſlator iſtam ferre inſtantiam.

5 Bart.*in l poſt legatum, D.de his quæ vt indign.& in l.naturaliter, §.nihil commune in 3.lect. D. de acq.poſſ* Papienſ. *in tom. excip.contr.poſſit. in verſic.Primo quod publica vox & fama numero 4.ex l.de ætate 5.§.qui interrogatus. D. de inter.in iur.faciend.*

6 *Gloſſ.in cap.1.Extr hoc tit.*

7 *Cap. 2.eod.tit.* quia non licet Clerico ſe immiſcere ſecularibus negotiis, *vulg. iurib.*

8 Cum nulla lege ſiue põtificia ſiue ciuili talis obligatio impeditur.

9 Vt dixi *Defin.11.n.4 ſupr.eod.*

10 Cum hac parte alia longe ſit & diſſimilis ratio perſonæ de bonorum nec quicquam vetet obligationem pignoris in quibuſdam rebus cõtrahi, in aliis verò non item, *l.obligatione generali 6.& ſeqq.D.de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Qui fideiuſſit iudicio ſiſti ſi ſemel reum ſtiterit iterum ſiſtere non tenetur.

FIdeiuſſor iudicio ſiſti ſi reum ſemel ſtiterit, qui poſtea fugitiuus & contumax fiat, non poteſt ex cauſa fideiuſſionis conueniri, niſi promiſſio & obligatio noua interuenerit eiuſdem rei iterum ſiſtendi. Vna enim duntaxat eſt obligatio, quæ proinde vnica etiam primáque præſtatione diſſoluitur.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal.Mart.1593.

1 Stipulatio enim ſemel commiſſa ſicut reſolui amplius non poteſt, *lege 6.habere licere 57. in fine. D.de euict.* ita neque iterum committi, *l.cum quærebatur 13.l.vlt.D.iudic.ſolui.* Similiter ſtipulatio ſemel impleta neque impleri poſtea, neque actionem contra promiſſorem patere vnquam poteſt. Facit *l.bonus 89. §.hoc ſermone & ibi* Andr.Tiraq.*de verb. ſignific.*

DEFINITIO XXV.

Ex ſolutionis prorogatione debitori facta inſcio fideiuſſore non liberatur fideiuſſor, ſecus eſt ſi prorogata fuerit obligatio, puta ex cauſa tacita reconductionis.

Debitori, qui ad certam diem ſoluturum ſe promiſerat, & eo nomine fideiuſſorem dederat, creditor abſente & inſcio fideiuſſore ſoluendi facultatem in longius tempus prorogauerat. Non idcirco liberatus fideiuſſor videbitur, cum principalis obligatio ſalua ſit, nec durior fiat conditio fideiuſſoris.[1] Nam ſi iamdiu in obligatione manſit, nec diutius manere velit, poteſt ille ſibi conſulere ordinario iuris remedio, quemadmodum & ſi reus labi facultatibus inciperet.[2] Quod ſi nec ſoluere ipſe velit nec petere adhuc poſſit vt à fideiuſſionis periculo eximatur, boni conſulere debet quod dilationis reo conceſſæ beneficium ſibi commune futurum ſit, vt tardius ad ſolutionem vrgeatur.[3] Non eadem ratio eſt eius, qui pro alio conductionis temporalis nomine fideiuſſit.[4] Nam ſi finito tempore patiatur locator conductorem in poſſeſſione remanere,[5] ſequentis temporis periculum ad fideiuſſionis cauſam non pertinebit,[6] nempe quoniam alia & noua conductio eſt finita priore,[7] & conſequenter noua obligatio, quam in præiudicium fideiuſſoris ſine nouo ipſius conſenſu contrahi non oportet, licet eadem pignora quæ prius data fuerunt à debitore, perſeuerent obligata.[8] In eo namque differt obligatio pignorum debitoris ab obligatione fideiuſſoris. Et ratio diuerſitatis eſt, quia nihil debitoris intereſt quod eadem pignora maneant obligata, cum ipſe, quoque in noua ſe obligatione conſtitui patiatur. At fideiuſſoris intereſt qui commodum nullum ſentit ex fideiuſſione diutius quam ab initio voluerit in obligatione retineatur.[9] Planè non faciet ſecunda hæc conductio, ſiue expreſſa illa ſit ſiue tacita, vt ſi quid adhuc ex prioris cauſa debeatur, liberatus fideiuſſor intelligatur. Quia licet conductio ipſa tempore finita ſit, obligatio tamen quæ ex cauſa conducti nata eſt[10] tamdiu durat quamdiu locatori ſolutum aut aliter ſatisfactum non eſt.[11] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Belly Domini des Eſchelles & Claudij Bauſſan, 3. Calend. Mart. 1593.

1 Non enim fuit appoſitum tempus in obligatione fideiuſſoris ad finiendam obligationem, quo caſu aliud eſſet, ſed ad faciendam ſolutionem & exactionem. Dec. *conſ. 93. quæſt. fin.* Gabriel *lib. 3. commun. opin. tit de fideiuſſ. concl. 3.* Manſuet. *in addit. ad Papienſ. in form. libell. contr. plur. reos debent. verſ. ſolutionem facere recuſauerunt, n. 2. ad verb. conſenſerit.*

2 *L. Lucius 38. D mandat. l. ſi pro ea contra quam 10 C. eod.*

3 Cum tanto plus habiturus ſit intermedij temporis & ſpatij ad ſoluendum, *l. quod certa die 70 D. de ſolut.*

4 Quo caſu obligatio fideiuſſoris certo tempore limitata eſt, non vt eo finiatur, ſed ne pro alterius temporis conductione fideiuſſor teneatur.

5 Quod cum fit, tacita reconductio creditur interceſſiſſe, *l. item quæritur. 13. §. qui impleto. D. locat.*

6 *L. ſi cum Hermes. 7. C. de locat.*

7 *L. qui ad certum, 14. D. eod.*

8 *L. item quæritur 13. §. qui impleto, eod. tit.*

9 Obligatio enim limitata ad tempus certum non poteſt inuito obligato in longius tempus prorogari, vt tractat Papienſ. ſupradicto loco *ex d. l. ſi cum Hermes d. §. qui impleto & ex not. per gloſſ. in cap. conſtitutus de fideiuſſ. & in l pen. D. de prœc. ſtipul. l. vltim. D. de pact.* Etſi malè in eo Papienſ. quod abutitur illis locis omnibus vt probet fideiuſſorem liberari prorogatione facta debitori ad ſoluendum: quod ſanè falſum eſt, tempus enim ſolutioni præſtitutum non limitat obligationem, ſed illud demum, quod præſtitutum eſt obligationi, vt *in l. obligationum fere 44. §. placet. D. de oblig. & act.* Iunge *l. Imperator 8. in fin. D. de poſtul.*

10 Siue intelligas de perſonali, quæ naſcitur ex contractu ſiue de hypothecaria quæ ex conuentione pignoris.

11 Cum tempus non ſit modus tollendæ obligationis, *d. §. placet.* Niſi poſt *l. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* vide *l. ſi rem 9. §. omnis pecunia, D. de pign. act. l. grege 13. §. etiam. D. de pign.*

DEFINITIO XXVI.

Differentia inter fideiuſſorem & emptorem in expenſarum litis cum alio habita repetitione.

Intereſt multum, an indemnitas petatur actione ex empto aduerſus venditorem euicta re vendita, aut mota de proprietate rei quæſtione;[1] an verò actione mandati,[2] ſi fortè fideiuſſor pro debitore ſoluerit; Priore caſu ſi quas expenſas emptor in litem fecerat priuſquam venditori denunciaret, repetere illas à venditore nullo modo poteſt, quia imputare ſibi debet, cur non citius denunciauerit.[3] Imò nec actionem vllam habet de euictione, ſi ante denunciationem fuerit condemnatus, niſi probet iuſtam fuiſſe condemnationem, hoc eſt eum, qui rem euicit, euincendi ius habuiſſe.[4] Poſteriore verò caſu licet fideiuſſor à creditore conuentus non ita citò litem debitori ſignificauerit, ſed in cauſa appellationis tantum, nihilominus tamen expenſas omnes à debitore repetet, propterea quod id bona fides exigat, quæ in mandati potiſſimum actione exuberare debet.[5] Verum enim eſt ex cauſa mandati & fideiuſſionis pro alio factæ impenſas illas irrogatas eſſe,[6] ſed hoc ita ſi non ſtatim poſt litem denunciatam debitor ſoluerit, at litem in longius tempus protrahi paſſus ſit, alioqui ſi ſtatim atque denunciatum eſt ſoluat, credibile eſt fuiſſe illum citius ſoluturum & fideiuſſorem eiuſmodi expenſis exoneraturum, ſi fuiſſet fideiuſſor diligentior in lite denuncianda. Ideóque nec æquum eſt onerari debitorem iis ſumptibus, quos fideiuſſor culpæ ſuæ potius & negligentiæ quam mandato imputare debeat,[7] cum nec imputare poſſit damnum quod caſu fortuito in mandato exequendo ſenſerit, ſi ſummo iure agatur,[8] Quamuis placeat quod Interpretes tradiderunt ciuilius eſſe & vrbanius[9] vt mandator damnum omne reſarciat quod mandatario ob mandatum contigerit, licet caſu fortuito,[10] Sed alia ratio eſt damni, quod neque ex cauſa mandati neque caſu fortuito, ſed ſola mandatarij culpa obtigit.[11] Planè ſi nihil imputari poſſit fideiuſſori fortè quod abſenti & nullum in Prouincia domicilium habenti debitori litem denunciare non potuerit,[12] impenſas omnes reſtituere debitor cogendus erit, nec aliud in emptore ſeruabitur.[13] *Ita Senatus* pro N. Hieronymo de Lambert Barone de Terny, contra N. D. de Montfort ex tempore, 7. Id. Mart. 1593.

1 Ex natura ſcilicet actionis ex empto, *l. ſi in venditione 60. & l. antepen. §. mota quæſtione & paſſ. D de euict.*

2 Præcedente mandato, alioqui non mandati actio competet, ſed negotiorum geſtorum, quæ tamen hac parte eiuſdem eſt naturæ, *l. ex mandato 10. §. 1. D. mandat.*

3 *L. emptor 8. Cod de euict.* Culpa enim ſua damnum ſentit, qui ideo tantum ſentit quod tardius experiri cœperit, *l. cum poſtulaſſem 44. D. de damn. infect.*

4 Imbert. in Enchir. in verb. *Emptor.* vide *gloſſ. in l. ſi ideo 55. D. de euict.*

5 Ne mandatario ſuum officium ſit damnoſum, *l. ſi ſeruus 61. §. quod vero D. de furt.*

6 Neque hoc damnum fuiſſe paſſurum fideiuſſorem ſi non fideiuſſiſſet, vt *in d. §. quod vero.*

7 *L. inter cauſas 26. §. non omnia. D. mandat.*

8 Vt ſcriptum eſt *in d. §. non omnia.*

9 Gloſſ. communiter adprobata, *in d. § non omnia.*

10 Id eſt, ſiue propter mandatum contigerit formaliter, ſiue occaſionaliter, vt noſtri loquuntur.

11 Quale illud eſt de quo nunc tractamus, cuius rationem haberi nunquam oportet. *Ex reg. l. quod quis 203. de reg. iur.*

12 Vt in ſpecie *l. vlt. D. de leg. commiſſ. l. cum quidam 17. §. ſi pupillo. D. de vſur.*

13 Quia vtriuſque caſus eadem ratio eſt, nec magis poteſt imputari emptori, quam fideiuſſori, cur non denunciauerit, litem ſi nemo fuit cui denunciaretur, *l. 4. §. toties, D. de damn. infect.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiuſſori qui per colluſionem cum creditore habitantis ſoluit non eſt dandus regreſſus.

Imputari quidem ſolet debitori, qui ſoluit, ſi non fideiuſſori ſuo denunciauerit, ne is fortè ignorans iterum ſoluat.[1] Ideóque ſi fideiuſſor per ignorantiam iterum ſoluerit, nihilominus mandati actionem habebit, quia non potuit diuinare.[2] Sed tamen ſi dicatur fideiuſſor nomen creditoris ſubiecíſſe, vt debitorem grauioribus ſumptibus oneraret,[3] non prius ei condemnandus erit debitor, quam rata creditor habuerit ea omnia, quæ ſuo nomine aduerſus fideiuſſorem geſta comperiet.[4] Ob eam cauſam acceſſendus erit in ius, ſed ſumptibus

ſumptibus debitoris, mox repetituri aut aduerſus fideiuſſorem ſi creditor ratam non habeat petitionem, quam fideiuſſor ſub eius nomine inſtituit, aut aduerſus creditorem ipſum ſi accepta iam ſolutione iterum pro eodem debito vexerit fideiuſſorem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 17. Cal. April. 1593.

1 *L. Fideiuſſor conuentus, l. 29. D. mandat.* Non tamen imputatur fideiuſſori ſi bonam fidem agnouerit, putà ſi ſoluerit etiam poſtquam ſolus ipſe tempore liberatus fuit non etiam debitor, *d. l. ſi fideiuſſor. §. vlt.* Eſt enim illi ignoſcendum ſi pudori ſuo pepercerit, *l. Quintus 48. eod.*

2 *d. l. fideiuſſor. §. ſi cum debitor.*

3 Vt plerumque fit per dolum malum fideiuſſoris cum creditore colludentis.

4 Quid enim ſi nolit rata habere, miſertus fortaſſe debitoris, & ne ei tantopere noceat.

5 Bona enim fides non patitur vt bis idem exigatur, vt eſt in iuris regula, & improbus eſt qui bis idem conſequi velit, *leg. ſi quis dolo 51. in fin. D. de re iud.*

DEFINITIO XXVIII.

Fideiuſſor quamuis non niſi prouiſionaliter condemnatus, diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduerſus reum vrgere poteſt.

Condemnato prouiſionaliter, vt loquuntur, & lite pendente eo, qui pro fundi venditore de euictione ſe obligauerat,[1] quærebatur an venditor ipſe fideiuſſori vicissim prouiſionaliter duntaxat an etiam diffinitiuè condemnandus eſſet? Quibuſdam placebat, non ad aliud condemnari eum debere, quam vt litem ſuſciperet,[2] eámque ipſam quantitatem fideiuſſori prouiſionaliter præſtaret, in quam fideiuſſor ipſe fuerat condemnatus,[3] ne alioqui ſi in diffinitiua ſententia ſuccumbere actorem contingeret, ob nullam cauſam fideiuſſori venditor condemnatus videretur.[4] Sed magis viſum eſt, iuſtam ſemper cauſam eſſe propter quam reus, qui nullas aduerſus fideiuſſorem exceptiones habere poteſt,[5] omni modo ipſi condemnandus ſit, quandoquidem ita fieri intereſt fideiuſſoris, debitoris verò nihil prorſus;[6] cum ſi condemnandi actoris ratio aliqua emerget, ipſum debitoris eiuſdémque venditoris commodo ceſſura ſit condemnatio, non fideiuſſoris, cui iam aliunde debitor ſatisfecerit.[7] Itaque pronunciauit Senatus condemnandum ſimpliciter venditorem, vt fideiuſſori indemnitatem præſtaret. *In cauſa* D. de la Vulpiere & Syndicorum Necij, contra fratres Goddet, 12. Cal. Iun. 1593.

1 Puta cum facti allegatio aliqua diffinitiuam ſententiam remoraretur.

2 *Arg. l. ſi plus 74. mota quæſtione, D. de euict.*

3 Ita enim fiebat, vt huic euictionis fideiuſſori tantum præſtaretur, quantum ipſi abeſſet, quod ſufficit. Nec enim lucrum ex mandato ſperare fideiuſſor debet, *l. ſi mandatu 59. §. 1. D. mandat.*

4 Poteſtas enim ſententiæ diffinitiuæ tolleret intellectum prouiſionalis condemnationis, *l. quod iuſſit 14. vbi not. D. de re iud.* iunct. *l. ſi patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

5 Quamuis indemnem eum ſeruare teneatur, *l. ſi ſeruus 61. §. quod verò, D. de furt.*

6 Succedit enim iuris regula, quæ vult id, quod vni prodeſt, & alteri non nocet, facile concedendum eſſe, *l. in creditore, 38. in fin. D. de euict.*

7 Improbus enim eſſet fideiuſſor, ſi bis idem conſequi vellet, *l. ſi quis dolo 52. in fin. D. de re iud.*

DEFINITIO XXIX.

Non imputatur fideiuſſori, quod ſciens omiſerit exceptionem procuratoriam aut aliam, quæ ſit de apicibus iuris.

Fideiuſſor, qui ignorans ſolutam à debitore pecuniam, quæ debebatur, ſoluit creditori, non imputatur, quod exceptionem procuratoriam etiam ſciens omiſerit, vt cum creditore in debitoris necem idcirco colluſiſſe videatur.[1] Non enim ad debiti ſubſtantiam ea exceptio pertinet, ſed ad iudicij exercitationem.[2] Planè debitori aduerſus creditorem, qui accepto debito fideiuſſorem malè inquietauerit, actio ſalua & integra ſeruanda eſt.[3] *Ita Senatus* ex tempore, in cauſa N. Straſſe Maurianenſis contra N. Claudium Reydelet, 6. Id. Iul. 1593. Iunge Defin. 27. ſupr.

1 Quæ colluſio, ſi probaretur, omnem fideiuſſori regreſſum & actionem contra debitorem adimeret, *l. idémque 10. §. generaliter. l. ſi fideiuſſor conuentus 29. in princ & §. ſi cum debitor, D mandat.* iunct. *l Quintus 48. eod. tit.*

2 *d. l. ſi fideiuſſor, §. quadam, eod. tit.*

3 Dolo enim fecit creditor, qui bis idem conſecutus eſt, *l. ſi quis dolo 52. in fin. D. de re iud. l. bona fide 57. de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Collaudator fideiuſſoris non minus quam fideiuſſor tenetur corpus ſuum pignorare, ſed habet ſemper exceptionem ordinis, etiamſi ei renunciauerit.

Neceſſarius quidem fideiuſſor, hoc eſt, qui ex cauſa & in executionem iudicati,[1] aut alicuius præcedentis obligationis adhibetur, non aliter admittendus eſt, quam ſi cum bonis ſuis omnibus corpus quoque ſuum pignori obliget expreſſâ conuentione.[2] Sed collaudatore, quem certificatorem vocant, an idem dicendum ſit, dubitatum aliquando fuit. Placuit idem dicendum eſſe, quia perinde intereſt eius, qui fideiuſſorem accipit & collaudatorem, vt obligatos omnes habeat & pignoratos. Quamuis enim non niſi fideiuſſore diſcuſſo contra collaudatorem actio danda ſit,[3] adeo vt nec volens collaudator poſſit renunciare exceptioni ordinis, niſi malit fideiuſſorem ſe præſtare quàm collaudatorem,[4] eadem tamen ratio ſubeſt excuſſo fideiuſſore, vt cæteri, qui in ſubſidium conueniuntur, capi & in carceres detrudi poſſint, non ſolùm quod medio tempore multa accidere queant, ne bonorum pignora ſufficiant,[5] quorum aliunde perſecutio moram plerumque maximam & diſpendioſam habet,[6] ſed etiam quod tædio metúve carceris multò facilius, quam per bonorum venditionem ſoleant debitores excitari ad explicandas pecunias, ſuóſque creditores dimittendos.[7] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua SC. 11. & 12. ſuprà de ſatiſdat.

1 Puta prouiſionalis, quod non niſi dato fideiuſſore mandari executioni poteſt. Idémque & in ſententia diffinitiua quibuſdam caſibus iuris eſt, vt dixi *in tit. de ſent. & interloc. omn. iud.*

2 Vt dixi *Defin. 12. & 13 ſupr.*

3 Quia collaudator non niſi indemnitatis fideiuſſor eſt, de quo *in §. decem 116. de verb. oblig.*

4 Roman. *conſ 211. poſt numer. 2. & conſ 141. num. 6.* Corn. qui dicit communem *conſ. 109 numer. 6 lib. 1.* Hyppol. de Marſil. *in rubr. de fideiuſſ. num. 23.* poſt Bart. *in l. 1. C. de conuc. fiſc. debit. lib. 10. Ita Senatus* ex tempore Idib. Decemb. 1612.

5 Nam & pignora poſſunt perire & minui, aut in corpore, aut in æſtimatione.

6 Siue ſolemniter vendenda ſint, *vt in l. ceſſante 7. l. qua ſpecialiter. 9. C. de diſtract. pign.* ſiue dominium pignoris impetrandum, *ex leg. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

7 Multis enim metus carcerum maior eſt quam metus mortis, vtpote per quos & exiſtimatio, & libertas ipſa quodammodo minuatur, *l. 1. & 2 D. de domin. liber. exhib. l. 5. in princ. vt in poſſ. legat.* [Quid ergo de atteſtantibus, id eſt qui teſtificantur idoneum eſſe fideiuſſorem, & eius collaudatores? Placet hos quoque pro collaudatoribus habendos, licet non profiteantur ſe collaudatores, ſed hactenus tamen vt non niſi in ſubſidium collaudatorum teneantur. In quo melioris conditionis ſunt quàm cæteri collaudatores. Vt & in eo quod neque ſe neque bona ſua obligare coguntur. *Ita Senatus* in cauſa N. de Curtilhes pridie Nonas Iulij 1611. Item obſeruo collaudatores nunquam habere exceptionem diuiſionis. Quippe quæ non datur niſi correis & confideiuſſoribus. Collaudator autem non niſi fideiuſſoris fideiuſſor eſt. Pragmatici noſtri vocãt *contrefiance l. 27. §. vlt. l. inter 51. duo rei. D. de fideiuſſ.* Planè ſi collaudator ſe conſtituat principalem debitorem, & vt vocant attenditorem, non tam collaudatoris quàm primi fideiuſſoris loco habendus eſt. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua *num 4. ſuprà.* In qua hoc amplius tractatum & deciſum fuit, eo caſu quo valet renunciatio non ſufficere vt renunciatum ſit generaliter addita nota *& cætera*, ſed ſpecialibus & idoneis verbis concipi renunciationem oportere, vt ſciatur cui exceptioni, & quomodo renunciatum ſit, *ex l. 4. §. quæſitum D. ſi quis cautio.* Iunge *Defin. 46. infrà.*]

DEFINITIO XXXI.

Exceptioni ordinis renunciandum eſt in ſpecie, alioqui non ſufficit renunciatio generalis.

QVi pro alio fideiuſſerat, conſtituerat ſe principalem debitorem & ſolutorem ſubiecta generali renunciatione his verbis, *auec les ſoumiſſions & renonciations requiſes.* Cum quæreretur, an exceptionem ordinis obiicere poſſet, viſum eſt poſſe, propterea quod generalis renunciatio non ſufficiat, ſed ſpeciali opus ſit, [1] adeo vt nec ſatis ſit renunciaſſe fideiuſſorẽ iuri de fideiuſſoribus, quod ac exceptio, vt noſtri tractant, ſit de natura actus, [2] ac proinde, cui nunquam renunciatum videri debeat, niſi cum ſpecialiter renunciatum eſt. [3] Neque ad rem pertinet, quod alioqui futurum, ſit vt generalis illa renunciatio nihil operetur. Id enim tolerabilius eſt, quam vt admittamus, valere eam poſſe in vim ſpecialis cum ſpecialis requiritur: [4] nec rurſus, quod ea ſpecialis renunciatio per errorem & imperitiam Notarij potius, quam defectu voluntatis omiſſa videatur, quippe quæ vulgò in omnibus ferè fideiuſſionibus apponi ſoleat, [5] Quoties enim adhibetur non tam ex ſtylo Notarij, quam ex contrahentium voluntate adhiberi intelligitur, [6] ideóque omiſſa nunquam ſuppletur, [7] ſicuti nec clauſula conſtituti, aut codicillaris, [8] aliæve ſimiles, quia nihil prohibet, ita quem fideiubere & quidem vtiliter, vt tamen ordinis exceptionem ſibi ſaluam eſſe velit. [9] Nam & illud conſtat eum, qui pro alio ſe debitorem conſtituerit, huiuſmodi exceptionis beneficium non amittere, quia generale illud eſt, vt pro interceſſore haberi debeat quiſquis ſe obligat eius pecuniæ nomine quæ ad alium peruenit. [10] *Ita Senatus* in cauſa Petri Berthod & Ioannis Rat. 8. Cal. Sept. 1593.

1 Intellige, niſi renunciatio generalis poſſit interpretationem ſumere ex alia ſpeciali, ad quam referatur, vt in ſpecie, de qua ſcripſimus *Defin. 22. ſuprà.*

2 Id eſt, quæ tacitè ineſt actui, nempe poſt Iuſtiniani conſtitutionem *in auth. præſente, C. hoc tit.* Aliud enim iuris olim fuit.

3 Vide Alex. *conſ 34 poſt n. 4. lib. 4.*

4 Specialia enim magis efficere ſolent quam generalia. Teſſaur. *dec.* 167. Crauet. *conſ. 93. n. 6.*

5 *Arg. l. vlt. C hoc tit.*

6 *Arg. not.* per Bart. *ad l. 1. de iur. codicill.*

7 Ne quidem per iuramentum, quia iuramentum ſequitur naturam actus cui adhibetur, *vulg. l. vlt. C. de non num. pecun.* quamuis contra ſentiat Nat. *conſ. 426. n. 2.* & Rol. à Vall. *conſ. 6. n. 45. lib. 1.* quos refert & ſequitur Manſuer. *in addit. ad Papienſ. in form. libell. contr. vſur. reos deb. in verſ. beneficio, verb. renuncient.*

8 Bart. *in d. l. 1. D. de iur. codicill.* & poſt eum cæteri.

9 Præſertim cum tale hodie ſit ius commune poſt Iuſtiniani *Nou. 4. de fideiuſſ. ca. 1.* vnde ſumpta eſt *Auth. præſente, C. hoc tit* Præſumitur enim quilibet contrahere ſecundùm ius commune & velle vti iure communi, *l. 3. D. de teſtam. milit. l. vlt. C. de in integr. reſtit. min.*

10 Vt dixi *Defin. 1. ſuprà hoc tit. & Defin. 1. ſuprà tit. prox. l. vlt. Cod. de conſt. pecun.*

DEFINITIO XXXII.

Quod debitor dicit ſe bonis ſuis omnibus cedere, non eximit creditorem à neceſſitate faciendæ excuſſionis.

AT pone, debitorem in iudicio conuentum dixiſſe, nulla ſe bona habere, iiſque vſque creditori cedere. [1] Non idcirco exceptionis beneficium fideiuſſori auferre poterit, quia ſi fortè in eius necem cum creditore colludere velit, non eſt permittendum. [2] Quinimò præſumptio non leuis eſt, bona aliqua eſſe eius, qui bonis ceſſerit, [3] niſi apertiſſimè conſtat, aut nulla ſuperfuiſſe iam ipſo ceſſionis tempore, aut ſi qua ſupererant, ea iam tum prioribus aliiſve creditoribus adiudicata fuiſſe. Quod ſi creditores nulli proponantur, aut nulla dum inter eos ceſſorum bonorum facta diuiſio, tanto magis facienda excuſſio eſt, vt inutilem & infructuoſam creditori ceſſionem fuiſſe appareat. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quibus verbis etiam bonorum ceſſio videtur fieri poſſe, *l. in omni 6. C. qui bon. ceder. poſſ.*

2 Cum fideiuſſor habeat eam exceptionem à lege non à debitore. Nam etſi à debitore ipſo eam haberet, tamen ſemel quæſita ei auferri non poſſet, *l. vlt de pact.*

3 Quomodo enim poteſt bonis cedere, qui nulla bona habet? *arg. l. lex Cornelia 28. verſ quia per eam non efficitur, D. de vulg. & pupill. ſubſtitut.*

4 Parum enim eſt, factam eſſe creditori bonorum ceſſionem, niſi eiuſmodi ceſſione ſatisfactum ſit creditori. Et ideo fideiuſſores caſu tenentur, *§. Inſtit. de replicat.*

DEFINITIO XXXIII.

Debitor, qui priuilegium fori habet, non eo minus excutiendus eſt.

SEd etſi debitoris principalis perſona Eccleſiaſtica proponatur, quæ coram Iudice laico conueniri non poſſit, [1] idem nihilominus dicendum eſt, ſi modo non abſit à Prouincia, [2] quia ſufficit vt coram Iudice ſuo & Eccleſiaſtico conueniri queat, ſibíque debet imputare creditor cur cum eo contraxerit, aut fideiuſſorem ab eo datum efficacius obligari non curauerit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi diligenti, Extr. de foro compet.*

2 Alioqui non eſſet facienda excuſſio extra Prouinciam, vt dixi *Defin. 23. ſuprà de except.*

3 Fuit enim aut debuit eſſe non ignarus conditionis eius perſonæ cum qua contrahebat, *vulg. l. qui cum alio 19. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Fideiuſſor acceptus in id quod à Titio deberi conſtabat, non tenetur, niſi viuo Titio liquidatum ſit debitum. Præterquam ſi mentio facta ſit hæredum, aut niſi de iudicato ſoluendo fideiuſſerit.

ACceptus fideiuſſor in eam quantitatem, quam à Titio deberi conſtabit; non aliter ex fideiuſſione conueniri poteſt, quam ſi viuo Titio apparuerit, quid & quantum ab eo deberetur. [1] Nec quod ante defuncto Titio eadem actio aduerſus hæredem illius exerceri poſſit, [2] faciet vt fideiuſſor remaneat in obligatione. Siquidem poteſt eius intereſſe, vt cum Titio potius, quam cum eius hærede taxatio debiti fiat, quod is de re ſua melius inſtructus fortaſſe aſſecuturus ſit, vt minus debere pronuncietur, quam ſi cum hærede ageretur. [3] Hoc ita ſi non in ſtipulatione hæredum quoque mentio facta ſit, id eſt, niſi fideiuſſor ſoluturum ſe promiſerit, quod à Titio hæredéve eius debitum eſſe apparebit. [4] Idem in fideiuſſore de iudicato ſoluendo iuris eſt. Quamquam non facilè Iudex qui de iudicato ſoluendo caueri iubet, hæredis mentionem adiicere ſolet, ne malo omine videatur litigatoris vitam breuiori tempore quam litis tractum concludere. [5] Itaque cauere hoc caſu Iudex debet, ne fideiuſſorem pro incerta quantitate dari præcipiat, ſed curare, vt eam ipſam quantitatem demonſtret, quæ certa petitur, [6] licet adhuc incertum ſit an debeatur, ſub ea tamen conditione ſi debitam eam eſſe quandoque iudicatum erit. [7] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa R. D. Claudij de la Couz Abbatis d'Embournay, & Senatoris, & N. Ioannis Dioniſij Cauet. 5. Nonas Decembris 1593.

1 *L. qui Romæ 122. §. Agerius, D. de verb. oblig.*

2 Cum in hæredem tranſeant actiones omnes, & actiuæ & paſſiuæ, *l. vlt. & tot. tit. C. de hæred. act. l. 1. C. ſi cert. pet.*

3 Hæres enim non poteſt ea ſcire omnia, quæ defunctus ſciuit, *l. qui in alterius 42. de reg. iur.*

4 Hoc enim caſu etiam in perſona hæredis conditio impleri poteſt, quod regulariter non ita eſt, cum omnes conditiones ſint facti. Ea autem, quæ ſunt facti, non ſoleant ad alium tranſire, *l. qui hæred. 44. leg. à teſtatore 109. de cond. & demonſt.*

5 Cum è contrario in bene ordinata Republica lites debeant eſſe breuiores, vt ſibi quiſque litiget, litiſque victoriam pateat non hæredi, *l. properandum 13. in princ. C. de iudic.*

6 Vt hoc caſu nulla ſit incertitudo, quæ impediat, ne ſtipulatio poſſit ad hæredem tranſire.

7 Poteſt enim fideiuſſor etiam ſub conditione accipi, *l. ſtipulatus ſum 6. §. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXXV.

Exceptio diuiſionis an poßit ſuppleri per Iudicem potius, quam exceptio ordinis.

VNus ex pluribus fideiuſſoribus, qui beneficio diuiſionis expreſſe non renunciauerunt, licet exceptioni ordinis renunciauerint, [1] ſi ſolus in ſolidum conueniatur & ſit contumax, nihilominus in vtilem duntaxat partem condemnandus eſt: [2] quoniam beneficium diuiſionis inter confideiuſſores, licet non ipſo iure competat, ſed ex epiſtola Hadriani, [3] tamen poſt eam epiſtolam iuris beneficium eſt, hoc eſt, quod ſola iuris poteſtate competit, tametſi confideiuſſoris conuenti factum nullum intercedat. Et quod dici ſolet, diuiſionem hanc non ipſo iure fieri, ſed ex epiſtola Hadriani, [4] eo tantum pertinet, vt comparari non debeat diuiſioni, quæ ex lege 12. Tabularum fit inter cohæredes ratione æris alieni, aut hæreditariarum actionum. Id enim ſi ita eſſet, conſequens fieret, vt quamuis alter ex fideiuſſoribus inops eſſet aut abſens, alius tamen in ſolidum conueniri non poſſet, [5] quod non eſt. [6] Cæterum exceptio ipſa meri iuris eſt, non facti, quouſque creditor probet, aut inopem aut abſentem eſſe eum, cum quo actionem diuidi poſtulat is, qui conuenitur. [7] Ideóque ſuppleri poteſt per Iudicem, non ſecus, atque ſi præſens fideiuſſor per Aduocati ſui inſcitiam eiuſmodi exceptionem omitteret. [8] Alia ratio eſt exceptionis ordinis, quæ fideiuſſori competit ob non excuſſum principalem debitorem. [9] Hæc enim, cum peremptoria non ſit, ſed dilatoria, [10] per Iudicem ſuppleri nequit, ne inanibus ſumptibus oneretur is, qui ſi iudicio adeſſet, fortaſſis exceptionem illam conſulto prætermitteret, vt citius à litis moleſtia ſe liberaret, cum interſit vtriuſque partis litem quam citiſſimè fieri poteſt, diffiniri. [11] Accedit, quod rei contumacia inducit fictionem litis conteſtatæ, eiuſdémque eſt poteſtatis. [12] Poſt litem vero conteſtatam non admittitur ordinis exceptio, [13] cum tamen exceptiones peremptoriæ quandoque admittantur, [14] imo etiam in executione iudicati, dum ne impugnent iudicatum, [15] inter quas haud dubiè diuiſionis quoque exceptio locum obtinet, quoniam & pluribus ſimpliciter condemnatis, qui in ſolidum conuenti fuerant, non niſi pro viribus ex iudicato conueniri quiſque poteſt. [16] In exceptione quoque compenſationis aliud eſt, quia licet ipſo iure fiat compenſatio, [17] opponi tamen eam neceſſe eſt: [18] ideo fortaſſe, quod actionis petitioniſque inſtar obtinet, [19] Quid tamen ſi confideiuſſores ita accepti ſint, vt duo correi debendi ex cauſa fideiuſſionis facti videantur? Addita ſcilicet vulgari clauſula, *l'vn pour l'autre, & chacun d'eux ſeul & pour le tout.* Adhuc idem eſt, quandoquidem ea clauſula beneficium iuris non excludit. [20] Aliud dicendum eſſet, ſi exceptioni ordinis confideiuſſores renunciaſſent in ea clauſula, quamuis nec epiſtolæ Hadriani nec Iuſtinianeæ conſtitutionis meminiſſent, quoniam diuiſionis exceptio non ſecus, ac factæ excuſſionis ordinis exceptio eſt. Cum ſi confideiuſſor abſit, aut non ſoluendo ſit, recuſare alius non debeat quo minus in ſe ſuſcipiat totum onus & periculum fideiuſſionis. [21] Qua ratione probabilius mihi ſemper viſum eſt, vt abſente per contumaciam vno ex confideiuſſoribus, aut præſente quidem ſed nihil obiiciente, ſuppleri exceptio hæc à Iudice nunquam debeat, quia licet iuris ſit plurimum, tamen facti admixti habet, [22] quod ſuppleri nullo caſu per Iudicem poteſt. [23] Quid enim ſi alter confideiuſſor aut abſens aut inops ſit, ideoque conſulto faciat is, qui conuenitur, vt huiuſmodi exceptionem obiicere nolit, quod ſciat futurum tandem vt confideiuſſoris abſentia probetur aut inopia, atque ita euenturum, vt ad aliud ſibi proficere non poſſit oppoſita exceptio quam vt eo pluribus, & inanibus ſumptibus vexetur? [24] Nam & eorum vtique nomine tenebitur, qui in excutiendo fideiuſſore fient, ſi comperiatur ille abſens aut non ſoluendo. [25] Cur ergo facilius exceptio iſta ſupplebitur, quam illa non factæ excuſſionis, cum vtraque ſit ordinis. *Senatus* tamen ita vt diximus, pronunciauit in cauſa liberorum Franciſci Fornier, contra R. D. Ageſilaum de Bellouzè, 10. Calendas Decembris 1594.

1 Aliud enim eſt beneficium ordinis, aliud diuiſionis; nec proinde renunciatio vnius includit renunciationem alterius. Præſertim cum renunciationes omnes ſint ſtricti iuris, tanquam odioſæ, vtpote per quas beneficium iuris amittitur, & ideo ſunt reſtringendæ, *ex reg. cap. odia, de regul. iur in 6.* Not. *in c. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 At ſi non niſi partes viriles ſinguli fide ſua eſſe iuſſiſſent, *l. inter eos 51. D. hoc tit.*

3 *L. inter fideiuſſores 26. eod tit.*

4 De qua *in l. vlt. C. de conſt. pecun. & in §. 4. Inſt. hoc tit.*

5 Diuiduntur enim obligationes hæreditariæ inter cohæredes ipſo iure & per legem 12. *Tab. l. 1. C. ſi cert. pet. legat. 1. & 2. C ſi vnus ex plurib.*

6 *d. l. inter fideiuſſores 26. & d l. inter eos 51. §. cum inter C. hoc tit.*

7 Eſt enim illud fundamentum intentionis creditoris ad impediendam diuiſionem, & conſequenter ab eo probandum, *vulg l. 2. D. de prob.* Sufficit autem vt quidam ex iis non ſint ſoluendo tempore conditionis euenientis, licet antea fuerint, *l ſi plures 26. eod. tit.* At non nocebit, quod poſt litem conteſtatam deſierint eſſe ſoluendo, *d. §. cum inter.* Cæterum non niſi per exceptionem hoc beneficium poteſt implorari, *l. ſi contendat 28. eod.*

8 *Ex not. in l. vnic. C. vt quæ deſ. Aduoc part. ind. ſuppl.*

9 *Ex Auth. præſente, C. hoc tit.*

10 Vt dixi *Defin. 1. ſupr. de except.*

11 *L. 1. C. de admin. tut.*

12 Alioqui non poſſet perueniri ad ſententiam diffinitiuam aduerſus contumacem, cum ſententia nulla ſit quam litis conteſtatio non præcedit. Not. *in l. vnic. C. de lit conteſt. & in l. contumacia 53. D. de re iud.*

13 Quia dilatoria eſt, vt dixi *Defin. 1. & 34 ſupr. de except.*

14 *L. Peremptorias 2. C. ſent. reſc. ind. non poſſ.*

15 *L. Neſennius 41. §. vlt. D. de re iud.* Not. *in l. 1. C. de iur. & fact. ignor.*

16 Niſi aliud per ſententiam dictum ſit, *l. 1. C. ſi plur. vna ſent. cond. ſint.*

17 *L. poſteaquam 21. D. de compenſ.* iuncta *l. 4. & paſſ. eod.*

18 *L. quod Labeo 13 eod. l. vlt. & paſſ. C. eod.*

19 *L. amplius 15. D rat. rem hab.*

20 *Auth. ita vbi not. C. de duob reis & in corp. vnd ſumit.*

21 Vt proinde videatur etiam exceptio iſta eſſe dilatoria vel ſaltem anomala, non minus quam exceptio non factæ excuſſionis. De qua dixi *Defin. 1. ſupr. de except.*

22 Quemadmodum quædam ſunt è contrario, quæ facti quidem ſunt, ſed tamen plurimum iuris admixti habent, vt de poſſeſſione ſcribit Iuſeconſ. *in l poſſeſſio 49. in princ. & §. 1. de acq. poſſeſſ.*

23 Notant omnes *ad d. l. vnic. C. vt quæ deſ. Aduoc part. ind. ſupp.*

24 Melius enim faciunt, qui ſe vltrò non vexant ſumptibus inanibus, *l. 3. D. de inoff. teſt.*

25 Tanquam quibus fruſtra faciendi cauſam dederit ille, qui oppoſuit exceptionem, & pro hac noſtra ſententia videtur text. *in d. l. ſi contendat 28. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Ex promißione de fideiubendo nemo poteſt tanquam fideiuſſor conueniri, quamuis ex promißione de ſe obligando promiſſor teneatur quaſi iam obligatus, ſi præcedat iuſta cauſa.

QVi promiſit ſe pro alio fideiuſſurum, non poteſt ex ea promiſſione conueniri vt ſoluat quaſi iam fideiuſſerit. [1] Aliud enim eſt promiſſio de fideiubendo, aliud fideiuſſio, ſicut & aliud promiſſio de vendendo, aliud venditio; aliud promiſſio de donando, aliud donatio. Priuſque eſt, vt quis ſit fideiuſſor, quam vt quaſi fideiuſſor condemnetur. Nec ſimile eſt, quod dici ſolet, eum qui promiſit ſe obligare ad ſolutionem hoc ipſo conueniri poſſe & condemnari vt ſoluat, ac ſi iam eſſet obligatus: [3] nimirum circuitus vitandi cauſa. [4] Nam qui promiſit obligare ſe ad ſolutionem, quæ ſonat in modum priuationis, præſupponit habitum, id eſt, præcedens debitum, alioqui promiſſio illa inutilis eſſet & inefficax vtpote facta ſine cauſa. [5] Sufficit verò præcedere iuſtam obligandi cauſam ad hoc vt ſolutio peti poſſit, cum vel ipſa obligandi cauſa pene obligatio ſit, parúmque refert, an ſolutio fiat ab eo, qui iam ſit obligatus, an ab eo qui iuſtam cauſam habeat ſe obligandi. [6] At vt quis iubeat, aut ſe obliget ad fideiubendum, cauſa alia nulla eſt, quam quia velit. [7] Prius ergo eſt, vt voluntas illa effectum habeat, præſtetúrque reuera fideiuſſio, quæ nec niſi certo modo, id eſt, per ſtipulationem præſtari poteſt, [8] quam vt condemnatio ſequi poſſit,

Sanè vt fideiubeat, qui promiſit ſe fideiuſſurum & conueniri poterit, & condemnari debebit. Neque enim hoc caſu magis locus eſt pœnitentiæ, quam ſi quis promiſerit ſe venditurum.[10] Quæ quoniam facti promiſſio eſt, non præcisè ad fideiubendum cogi promiſſor poterit, ſed ad id, quod aduerſarij intererit præſtitam fuiſſe fideiuſſionem. Id enim generale eſt in omnibus faciendi obligationibus, vt ſi non fiat quod fieri conuenit ſuccedat obligatio, præſtatióque eius quod intereſt;[11] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ, N. Peronetæ Iay & Antonij Debotis, 13. Cal. Mart. 1595.

1 *Arg. c. ad audientiam quod met. cauſ.* & eorum quæ tractat Boër. q. 3. *num. 1. & 6.*
2 *L. 1. C. de pact. pignor.* Bart. *in l. vlt. num. 8. de cond. cauſ. dat.*
3 Idem Boër. *vbi ſupr. num. 3.*
4 *Vulg. l. dominus 33. de cond. indeb.* Nihil enim vetat pactum conceptum per verba de futuro effectum ſuum habere de præſenti, *leg. ſi intra 42. de pact.* licet lex illa non niſi de exceptione loquatur, quia loquitur de pacto nudo.
5 *L. 1. §. circa, de dol. mal. except.*
6 Quia nec valde refert, an obligatio ſit præſens, an futura, & vtroque caſu ſit locupletior, qui liberatur ab obligatione etiam futura, *l. ſtipulatus ſum 6. §. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. ſi pupilli 66. de ſolut.*
7 Neque enim quiſquam ipſo iure obligatus eſt ad fideiubendum.
8 *L. 5. §. ſatu accepto de verb. oblig. l. blanditus 12. C. hoc tit.*
9 Condemnatio enim nulla eſſe poteſt ſine actione, nec actio ſine obligatione, *Vulg. iurib.*
10 Cum vterque contractus ſit nominatus, in quo proinde non eſt locus pœnitentiæ, *l. ſicut 5. C. de oblig. & act.*
11 *L. ſi quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iud. l. quoties quis alium 81. l. ſtipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui promiſit fideiubere etiam idoneè, non cogitur renunciare exceptioni ordinis.

Obligatus ad fideiubendum ſi nihil aliud promiſerit, condemnandus quidem eſt, vt fideiubeat aut præſtet quanti intereſt creditoris,[1] ſed non vt exceptioni ordinis renunciet, quæ fideiuſſoribus competit nouo iure:[2] nec ſi idoneè fideiuſſurum ſe promiſerit, cum idoneus fideiuſſor dici debeat quiſquis ex fideiuſſione vtiliter poteſt conueniri,[3] tametſi ordinis exceptionem habeat, quam non tantùm fideiuſſoribus, ſed & vni ex pluribus correis debendi competere Iuſtinianus voluit.[4] Etſi enim eiuſmodi exceptioni renunciare fideiuſſores ſolent, agentibus id & curantibus creditoribus quo magis ſibi conſulant, non tamen ex fideiuſſoribus ſubſtantia eſt, ſed ex mera fideiuſſoris voluntate, vt ea fiat renunciatio:[5] Fieri ſiquidem poteſt, vt fideiuſſionis periculum ſaluâ ordinis exceptione non recuſet qui aliàs eſſet recuſaturus.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quemadmodum diximus *Defin. prox. prec.* Ex Boër. q. 3. n. 1. 5. & 6.
2 *Ex Auth. præſente, C. hoc tit.* Obſerua autem hanc Definitionem de illo eſſe qui ſe obligauit ad fideiubendúm. Aliud verò dici debere de illo, qui obligatus eſt ad dandum idoneum fideiuſſorem. Is enim non aliter liberatur, quam ſi det eum fideiuſſorem, qui & exceptioni ordinis renunciet, & corpus ſuum obliget, vt dixi *Defin. 4. ſupr.* quæ alioqui cum hac pugnaret. Durius ergo agitur cum illo, qui promiſit ſe daturum fideiuſſorem præſertim idoneum, quam cum eo, qui promiſit ſe fideiuſſurũ. Ratio diuerſitatis colligitur ex eo, quod ſequitur in Definitione.
3 Dummodo & corpus ſuum & bona obligauerit, ſecundum ea quæ ſcripſi *Defin. 12. & 23. ſupr. eod.*
4 *Nou. 99. de duob. reis*, vnde ſumpta eſt, *Auth. hoc ita. C. de duob. reis.*
5 Propterea quod in cuiuſque arbitrio ſit vt renunciet iuri ſuo, *l. pen. C. de pact. l. ſi iudex circumuento 41. D. de minor.*
6 Nam intereſt valdè cuiuſque, vt non primo loco conueniatur, quia & intereſt non ſoluere potius, quam ſolutum repetere, *l. ***. D. de compenſat. l. ſi ſtipulatus, 15. D. hoc tit.* Hæc autem ratio non conuenit ei, qui debet dare fideiuſſorem idoneum.

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio ordinis dilatoria eſt, nec perinde opponi poteſt poſt litem conteſtatam, Ab eo autem, qui ex ſua promiſſione conuenitur vt fideiubeat, nullo modo niſi ſi poſt fideiuſſionem conueniatur.

Exceptionem ordinis non niſi ante litem conteſtatam aut in ipſa conteſtatione à fideiuſſore obiici poſſe conſtat, quoniam dilatoria eſt, non vt quidam volunt peremptoria aut anomala.[1] Sed quid, ſi actum ſit non contra fideiuſſorem, ſed contra eum, qui duntaxat promiſerat ſe fideiuſſurum, nec dum tamen fideiuſſerit? An poſt litem cum eo ex fideiubendi obligatione conteſtatam exceptioni locus ſupererit. Vtique: ſed non in ea inſtantia, cum non prius poſſit ex fideiuſſione & quaſi fideiuſſor conueniri, quam reuera fideiuſſerit:[2] exceptio autem ordinis in propoſito non alij competere poſſit, quam qui iam ſit fideiuſſor.[3] Cùm verò ad hoc conueniatur, vt fideiubeat, in eámque rem ex propria promiſſione ſit obligatus, apparet exceptione ordinis iuuari eum non poſſe.[4] At poſtquam condemnatus erit ad fideiubendum & fideiuſſerit, tum verò conuentus tanquam fideiuſſor, exceptionem ordinis habere debebit:[5] nil obſtante litis conteſtatione, imò nec condemnatione, quæ in alia planéque ſeparata inſtantia interuenerit.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Dixi *Defin. 2. ſupr. de except.* [Ex Ant. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. conclus. 1. de fideiuſſ. n. 4. & 8.*]
2 Vt dixi *Defin. 6. ſupr.*
3 *Auth. præſente. C. hoc tit. & Nou. 4. de fideiuſſ. vnd. ſumit.*
4 Quia ſolus ille non alius ad fideiubendum obligatus eſt. Dixi *Defin. 1. num. vlt. ſupr. hoc tit.*
5 *Ex d. Auth. præſente.*
6 Alia namque inſtantia eſt, in qua quæritur, an quis debeat fideiubere. Alia verò, in qua conuenitur tanquam fideiuſſor.

DEFINITIO XXXIX.

Denunciatio per fideiuſſorem facta creditori, vt exigat ſolutionem à debitore, non liberat fideiuſſorem, ſed liberat eum, qui promiſit ſe fideiuſſurum, ſi debitor tum diues poſtea fiat non ſoluendo.

Fideiuſſor ſimpliciter acceptus pro debitore, qui tum ſoluendo erat, non ideo ſe obligatione eximit, quod debitore ad inopiam vergente, ſæpius denunciauerit creditori, vt debitorem vrgeret ad ſolutionem. Neque enim cogendus creditor eſt vt agat, priuſquam velit, ſuóque iure vti non prohibetur, ſi fideiuſſorem ipſum conuenire malit, inope iam facto debitore.[1] Nam imputare ſibi potius debet fideiuſſor, quod citius non ſoluerit de ſuo, vt citius tutiúſque indemnitatem à reo conſequeretur.[2] Niſi proponas de eo fideiuſſore tractari, qui non ſimpliciter acceptus ſit, ſed in id tantum, quod non poterit ſeruari à debitore.[3] At quid ſi de illo agatur, qui nondum fideiuſſerit, ſed tantum fideiuſſurum ſe promiſerit. Pone factam eam conuentionem & promiſſionem de fideiubendo, quo tempore debitor locuples erat, dilatam tamen petitionem præſtationémque fideiuſſionis in id vſque tempus, quo iam ſoluendo eſſe deſiiſſet.[4] An cogendus erit, qui promiſit ſe fideiuſſurum, vt pro inope debitore fideiubeat, contra quem non niſi inutilem aut dubium regreſſum ſit habiturus;[5] Minimè. Sibi enim imputare creditor debet, cur non fuerit diligentior in exigenda fideiuſſione eo tempore, quo res erat integra, id eſt, quo poterat promiſſor fideiubendo conſulere indemnitati ſuæ, perinde ac ſi ipſo promiſſionis tempore fideiuſſiſſet.[6] Nec remedio locus erit, vt cogatur contentus eſſe actionum

actionum ceſſione, quæ creditori iam tum competebant, cum debitor nondum deſierat eſſe ſoluendo.[7] Poteſt enim fieri vt interſit eius, qui fideiuſſurum ſe promiſerat, propterea quod melius ſibi tum cauere potuiſſet, iis acceptis pignoribus, quorum faciliorem expertutus erat retentionem quam perſecutionem.[8] Planè ſi proponas iam tum, cum facta eſt promiſſio de fideiubendo, æquè inopem fuiſſe debitorem ac nunc eſt, fruſtra præſentem debitoris inopiam obtendet, qui ſe vltrò obtulit fideiuſſorem.[9] Idémque erit, ſi contractum poſt eam de fideiubendo promiſſionem cum debitore initum promiſſor hic ſciuerit & ratum habuerit.[10] Finge contractum plurium annorum locationem, & primi aut alterius anni penſionem ſolutam per manus eius, qui ſe fideiuſſurum promiſerat. Quantumvis poſtea inops fiat conductor ante præſtitam fideiuſſionem, non poterit prætextu eius inopiæ, quæ ſuperuenit, fideiuſſio recuſari, quandoquidem ſcire promiſſor potuit fore, vt ex promiſſione ſua cogi poſſet ad fideiubendum:[11] atque ideo ſibi prouidere diligentius debuit, ne ex ſuperueniente inopia læderetur.[12] Sed ſi cum tu mihi ſpopondiſſes fideiuſſurum te pro Titio, ſi ei fundum locarem, ego poſtea te abſente & ignorante eum fundum Titio locauerim, nulla ratio eſt, vt poſtmodum ad egeſtatem delapſo Titio, cogam te pro eo fideiubere. Eſt enim quod de me conqueraris, qui quaſi mutata voluntate cum Titio poſtea contraxerim, neque te neque alio vllo accepto fideiuſſore,[13] Præſertim, cum ſi eo tempore te interpellaſſem vt fideiuberes, potuiſſes non ſolùm tibi cauere pignorum retentione,[14] ſed etiam curare, vt locato fundo prudentius frueretur Titius, faciliorémque & expeditiorem ſibi quæreret ſoluendi facultatem. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.fideiuſſor 62. D.hoc tit.*
2 Per actionem mandati vel negotiorum geſtorum, *l.ex mandato 20. §.1. D.mandat.*
3 *Vt in l.decem 116. D de verb.oblig.l.inter creditorem,63. eod.tit.*
4 Inanis ſiquidem actio eſt, quam debitoris eludit inopia, *l.nam is 6. D.de dolo,l.ſi quis iniuriam 35. D.de iniur.*
5 Debet enim promiſſio quælibet ſic ſemper intelligi, quamdiu res in eodem ſtatuerit, *l.cum quis 38. in princip.l.ſi cum Cornelius 81. D. de ſolut.*
6 Eſt enim longè difficilius, vt quis velit pro inope, quam vt pro diuite debitore fideiubere, *l.2.§.pen.vbi not. D.de iudicil.omnes 33. §.præterea, C. de Epiſc.& Cleric.*
7 Quamuis per eam ceſſionem videatur poſſe conſuli indemnitati eius qui promiſerat ſe fideiuſſurum, quandoquidem etſi cum fideiuſſiſſet, non tamen plus iuris habere potuiſſet pro conſequenda indemnitate quam habeat creditor pro conſequendo debito, *arg.l.rem hereditariam 65. D.de euictionib.*
8 Nemo ſiquidem pro retentione cogendus eſt eligere actionem cum ſit longè commodior futura retentio, *l.is qui donauit 24. D.de rei vindic. l.1. D.de pign.l.3. D.de compenſ. l.ſi ſtipulatus 13.hoc tit.*
9 Non enim poteſt hic cauſari deſiiſſe rem eſſe integram, ſi non maior inopia ſuperuenit. Nec nouo indiget auxilio fideiuſſor, cum nihil non emerſit, *l.de ætate 11.§.ex cauſa, D.de interrog.in iur.fac.l.3. §.vlt.& l.4. D. vt in poſſ.legat.*
10 Debuit enim ex eo tempore ſibi prouidere, vt ſequitur in Definitione.
11 Nec ſimiliter imputari quicquam poteſt creditori, qui nullam habuit cauſam fideiuſſionis exigendæ ab eo, quem videbat non ignorare contractum contemplatione ipſius initum cum debitore & per cuius manus ſolutionem accipiebat.
12 Cum potuerit & debuerit proſpicere, poſſe id euenire vt argumentatur Vlp. *in l.ſi quis domum 9.§.1.verſ.idem quærit. D.loc.*
13 Non enim poſſum videri cum Titio contraxiſſe tua contemplatione, cum te abſente & ignorante contraxerim, quaſi ſolius Titij fidem ſecutus.
14 Vt ſuprà dictum eſt, *num.8.*

DEFINITIO XL.

Obligatus ad fideiubendum ſi conueniatur ad ſoluendum malè quidem conuenitur, ſed non eo minus habendus eſt pro fideiuſſore ex illo die ac ſi conuentus ad fideiubendum in mora fuiſſet fideiubendi.

CVm Titio, cuius ſuſpectas habebam facultates, fundum locare vellem, promiſeras te pro eo fideiuſſurum, nec tamen fideiuſſeras, quod paucis poſt diebus locatio te inſcio facta eſſet, eáque plurium annorum. Primi anni penſionem Titius ſoluerat, ſed cùm in ſecundi ſoluenda ceſſaſſet; egerant contra te non vt fideiuberes, ſed vt ſolueres, quaſi iam fideiuſſor conſtitutus. Iudex te ad ſolutionem condemnauerat. Senatus cum ex appellatione agnoſceret, non dubitabat, quin perperam iudicatum eſſet, quod tu ad fideiubendum tantum non etiam ad ſoluendum condemnari debuiſſes, adeóque ſaluâ tibi exceptione ordinis, ſi ante excuſſas Titij facultates conueniteris.[1] Sed dubitatio illa incurrebat, an condemnari deberes ad fideiubendum pro totius præteriti temporis debito, an pro eo duntaxat quod ex condemnationis die in futurum excurreret? Placuit condemnandum quidem te ad fideiubendum,[2] ſed ita, vt totius temporis decurſi, quod interpellationem præceſſiſſet, debitum agnoſcere non cogereris,[3] ſicut nec periculum ſi fortè medio tempore Titius pauperior factus eſſet.[4] imputare namque me mihi debere, quod te citius non interpellaſſem: quia neque ex alia vlla facti promiſſione naſci ſolet petitio aut obligatio eius; quod intereſt ante interpellationem.[6] Sanè poſtquam ex tua promiſſione conuentus es à me licet perperam, vt ſolueres, cum agere debuiſſem vt fideiuberes, perinde haberi debet quod ad hoc attinet, ac ſi tum fideiuſſiſſes, quoniam ab eo tempore potuiſti & debuiſti condemnationem futuram præuidere,[7] ideóque tibi aduerſus Titium cauere, vt ſecuta quandocumque condemnatione in damno non morareris. Itaque ad tempus interpellationis retrotrahi condemnationem debere viſum eſt.[8] Sed & anterioris temporis ratio habenda eſſet, ſi tu contractum à me cum Titio inito ſciuiſſes & facto aliquo ratum habuiſſes, vtputa ſi Titij nomine penſionem primi anni ſoluiſſes ſecundum ea, quæ ſuperiore Senatuſconſulto à nobis ſunt diſputata.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.36. 38. & 37 ſupr.*
2 Ex tua ſcilicet promiſſione, niſi malles præſtare quanti mea intereſſet, *d.Defin.36.38.& 37.ſupr.*
3 Quaſi eſſet extra cauſam fideiuſſionis. Nemo enim ex fideiuſſione poteſt obligatus eſſe pro eo tempore, quod præceſſit fideiuſſionem, niſi id ipſum tanquam expreſſim deductum ſit in cauſam fideiuſſionis.
4 Cum promiſſioni fideiubendi vt & alij cuilibet tacitè inſit clauſula illa, *ſi res in eodem ſtatu manſerit, leg.cum quis 38.in princ. D.de ſolut.* vt dixi *Defin.præced. num.1 ſupr.*
5 *Arg.l.cum poſtulaſſem 44.verſ.& mea culpa, D.de damn.infect.*
6 Vt dixi *Defin.1.& 2.ſupr.de contrahen. & committen.ſtipul.*
7 Cum ex eo tempore mora tibi ſit controuerſia, quæ proinde te conſtituit in mala fide. *l.ſed etſi 25.§.ſi ante. D.de pet.hered.* Adde *l.ſi quis domum 9.§.1 verſ.idem quærit, in illis verbis, quia hoc euenire poſſe proſpicere debuit, D. locat.*
8 *Vt & in l.pen.in fin. D.de condict.tritic.*
9 *num. 9. & 10.* vbi vide.

DEFINITIO XLI.

Non habet fideiuſſor bona debitoris obligata ob id ſolum, quod creditor habuerit, niſi debitor contraxerit cum fideiuſſore ſub iiſdem obligationibus. Ceſſio igitur neceſſaria eſt, maximè ad transferendam poſſeſſionem.

QVi creditori ſuo bona ſua omnia obligauit cum clauſula conſtituti non idcirco fideiuſſori ſuo eadem bona pro indemnitate obligaſſe credendus eſt, quod eodem inſtrumento fideiuſſoria quoque obligatio contineatur.[1] Alia enim obligatio eſt, quæ in fauorem creditoris contrahitur, alia quæ in fauorem fideiuſſoris, & ſuas vnaquæque leges habet, & conditiones ſeparatas.[2] Itaque indiget hoc caſu fideiuſſor ceſſione, vt actionem hypothecariam, quæ creditori competit, exercere poſſit in bona ſui debitoris.[3] Quid item ſi debitor indemnitatem fideiuſſori promiſerit, his verbis additis, quæ vulgò addi ſolent, *ſub iiſdem obligationibus*? Sufficiet ea clauſula, vt debitoris bona omnia fideiuſſori quoque obligata videantur.[4] Sed non item, vt clauſula conſtituti exiſtimetur

metur interueniſſe ad pignorum poſſeſſionem transferendam in fideiuſſorem, quoniam nihil commune habet conſtitutum cum obligatione. [4] Quandoquidem per conſtitutum non obligatio contrahitur, [5] ſed poſſeſſio transfertur. [6] Igitur ceſſionem à creditore fideiuſſor cum ei ſoluet impetrare in continenti debebit, [7] vt creditoris poſſeſſione per conſtituti clauſulam quæſita vti poſſit. [8] Alioqui facta ceſſio ex interuallo nihil proderit fideiuſſori: quia licet poſſeſſio, quæ per clauſulam conſtituti acquiritur creditori vera ſit & naturalis, [9] ſoluto tamen debito, cuius nomine debitor conſtituerat ſe poſſidere, tota clauſulæ vis & poteſtas tanquam acceſſoria cum ipſius debiti principalis obligatione euaneſcit. [10] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro Petro Iuge hærede D. Senatoris de Candie, contra Ioannem Iuge, Cal. Sept. 1595.

1 Nihil enim vetat vno eodémque inſtrumento plures diuerſique generis obligationes contineri.
2 Quæ ex poſtfacto non poſſunt immutari, niſi conſentiente eo, cuius intereſt, *l vero Procuratori 12. §. pen. D. de ſolut.*
3 Quæ ceſſio facienda eſt à creditore. *Nou. 4. de fideiuſſ. 2. cap. 2. in fin.* cum nihil eius interſit, & poſſit fieri ſine vllo eius diſpendio, *l. in creditore 38. D. de euict.*
4 Nihil enim refert, an quid dicatur expreſſim, an per relationem ad aliud, *l eſſe toto 77. D de hæred. inſtit.*
5 Ex diuerſis autem non infertur, *vulg. l. Papinianus 20. D. de minor.*
6 *L. quod meo 18. cum ibi not. D. de acq. poſſ.*
7 *Arg. l. Modeſtinus 76. D. de ſolut.*
8 Placet enim poſſeſſionem cedi poſſe, etiam quæ ſit per clauſulam conſtituti acquiſita. Tiraq. in tract. *de iur. conſtit.*
9 *Not. in d. l. quod meo.*
10 *L. debitor 40. in fin. de pign. act.*

DEFINITIO XLII.

Fideiuſſio de non offendendo quando præſtanda ſit & quando reuocanda?

Fideiuſſionis de non offendendo ſatis frequens apud nos vſus eſt, nempe quoties minæ atroces probantur, [1] præſertim ab eo factæ, qui ipſas exequi ſolitus proponatur, adeò vt præſtita quoque interdum renouanda ſit, ſi poſt longa tempora durent inimicitiæ, quæ interponendæ primum cautioni cauſam dederunt. [2] *Sine die.*

1 *L. denunciamus. C. de his qui ad Eccleſ. confug. l. illicitas 6. §. ne potentiores*, vbi DD. *de offic. præſid.*
2 Iul. Clas. *lib. 5. ſent. §. fin. quæſt. 47.*

DEFINITIO XLIII.

Non poteſt imputari fideiuſſori cur non oppoſuerit exceptionem, quæ licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahenda eſt ad fideiuſſorem.

Cum edicto Sereniſſimi Principis noſtri confiſcata eſſent bona omnia Geneuatum, præſertim verò nomina debitorum, creditor Geneuas, qui fideiuſſorem habebat in ciuitate, contra fideiuſſorem egerat, & bonorum eius venditionem impetrauerat. Si fideiuſſor poſtea contra debitorem agat pro indemnitate conſequenda, non poteſt repelli ea exceptione, quaſi eam pecuniam ſoluerit, cuius nomine nulla creditori propter confiſcationem actio competebat. [1] Quia non potuit ea exceptio opponi eo loco, in quo fideiuſſor conuentus fuit. [2] Nec quod cogatur fideiuſſor agere mandati in Sabaudia, deteriorê ipſius conditionem facere debet, quia licet ſit ex Geneuatibus, non tamen creditoris iure cenſendus eſt, cui ſcilicet nihil nunc deberetur, ſi debitor ſoluiſſet, pro quo fidem ſuam liberaliter obſtrinxit, [3] idque multò magis obtinet, ſi ponas debitori ipſi indultam à Principe eam confiſcationem. An non enim abſurdum ſit & impium, locupletari debitorem ex damno fideiuſſoris? [4] Multò etiam magis id admittendum erit, ſi ponas confiſcationem factam fuiſſe poſt diem; intra quem ſolui pecunia debuit: hic enim culpa præcedit caſum, [5] nec æquum eſt, vt debitori ſua proſit mora & fruſtratio [6] in præiudicium fideiuſſoris, cui nihil imputari poteſt, niſi quod pro tam ingrato debitore fideiuſſerit. *Ita Senatus* in cauſa pro Antonia Dentan, 3. Calendas Decembr. 1595.

1 Quamuis alioqui videatur bona ea exceptio, *arg. l. ſi fideiuſſor. 29. §. ſi cum debitor. D. mandat* quia nemo poteſt agere ſine actione, *l. ſi pupilli 6. §. vlt. D. de neg. geſt.*
2 Cum non eſſet ex iure communi, ſed ex ſpeciali, & quam ſi fideiuſſor apud ſuos oppoſuiſſet, reus criminis eo nomine fieri potuiſſet. Nunquam autem poteſt imputari fideiuſſori, quod minus modeſtam minúſve licitam exceptionem non oppoſuerit.
3 Itaque pro fideiuſſore ſemper habendus eſt non pro creditore. Et ideo indemnis omnimodo ſemper ſeruandus eſt.
4 *L. ſi ſeruus 61. quod verò, D. de furt.* Nam nec fideiuſſor poteſt locupletari, ex damno debitoris, adeò verum eſt vtrunique in hoc contractu bonam fidem præſtare debere, *l. ſi mandatu 59. §. 1. D. mandat.*
5 Quo caſu nunquam excuſat caſus, *l. item ſi verberatum 15. §. vlt. D. de rei vind. l ſi ex legati 23. de verb. oblig.*
6 *L hominem 37. D. mandat. l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg. iur. c. mora eod. tit. in 6.*

DEFINITIO XLIV.

Creditores fideiuſſoris nullum priuilegium habere poſſunt in eo fundo, quem fideiuſſor habuit à debitore vt ſolueret communi creditori.

Fideiuſſori debitor fundum dederat vt ſolueret: [1] fideiuſſor nulla ſolutione facta deceſſerat, pluribus relictis creditoribus. Si ex iis quidam in fundo illo præferri velint quaſi priuilegiarij, vtputa propter impenſam funeris, [2] non ſunt audiendi, quia nec alia lege fundus ille ad fideiuſſorem peruenit, niſi vt creditori ſatisfaceret. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 20. Februarij 1596.

1 Itaque ſolutio fuit cauſa finalis huius dationis, reſpiciens ſcilicet fauorem eius qui dedit, non eius qui accepit. Bart. *in l. 2. fin. D. de donat.* Dec. *conſ. 238.* ac proinde non ſecuta cauſa finali, datio debet haberi pro irrita, *l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend.* Dixi *Defin. 43. ſuprà de except.*
2 Nam actio funeraria habet priuilegium inter actiones perſonales, *lege 17. §. vltimo, D. de rebus auctor. iudic. poſſid. aliâs leg. 1. de priuil. credit.*
3 Neque enim decipiendus eſt, qui fundum ſuum ea lege dedit non aliter daturus, *l vlt. C. de pact. inter empt. & vend.* Nec poteſt fieri, vt creditores fideiuſſoris plus iuris ex eius perſona habeant, quam ipſe fideiuſſor eſſet habiturus, *l. 1. in fin. D. de pign.*

DEFINITIO XLV.

Fideiuſſor indemnitatis tenetur ob quamcumque moleſtiam, etiam quæ ſit facti.

Fideiuſſor indemnitatis tenetur, quoties ei cuius fideiuſſor eſt, moleſtia aliqua infertur ex ea cauſa, pro qua fideiuſſio facta eſt, nec diſtinguimus, an moleſtia iuris ſit, an facti, præſertim ſi generaliter & ſimpliciter in caſum moleſtiæ fideiuſſio præſtita ſit. [1] Nec proinde an per imprudentiam aut iniquitatem Iudicis iniuria facta ſit condemnato: ſufficit enim, quod ea ipſa cauſa, quæ fideiuſſioni materiam præbuit, iniuriæ quoque cauſam dederit. [3] Idque multò magis obtinet, ſi iniuria ab eo Iudice facta proponatur, de cuius [4] iudicato & iudicati iniquitate cognoſcere non poſſit is, apud quem de fideiuſſoris iure diſputatur. Non idem eſt, ſi fundus venditus per imperitiam Iudicis euincatur. [5] Verba enim illa, *habere licere*, ad ius magis quam ad factum referuntur. [6] Securúſque eſt venditor, dum ne alienum fundum vendiderit. [7] *Ita Senatus* in cauſa D. Bernardi Caſtagne, contra

tra Dominicum Ciza & Andræam Sardoz, 8. Maij 1596.

: Nec enim poteſt videri indemnis ſeruari is, qui moleſtiam aliam qualiſcumque illa ſit pati cogitur.

2 Nam & ex conuentione poteſt fieri, vt quis etiam ob facti moleſtiam poſſit conueniri, non expectata euictione, *l. ſiue in libertatem* 12. *C. de euict.*

3 Cum aduerſus eam iniuriam ſibi diligenter proſpexerit is, qui accepit fideiuſſorem, *l.* 3. *D. de ſeparat.*

4 Alioqui nullo modo proſpici poſſet indemnitati fideiuſſorem, cum iudicati iniquitas non poſſit corrigi niſi per iudicem appellationis, *l.* 1. *D. de appellationibus.*

5 *L. ſi per imprudentiam* 51. *D. de euict.*

6 *L. ſtipulatio iſta* 38. *in princ. & §. hi qui ſunt in poteſtate*; *D. de verb. oblig.*

7 Quia non tenetur de moleſtia facti *l. vlt. C. de act. empt.* niſi cum id expreſsè dictum eſt, vt *in d. l. ſiue in libertatem* 12. *C. de euict.* Planè ſi dominij aut alterius iuris quæſtio moueatur, tenetur emptori venditor ad ſuſcipiendam litem, *l. ſi plus* 74. *§. mota quæſtione, D. eod. ill. tit. de euict.*

DEFINITIO XLVI.

Is, qui ſe obligat tanquam collaudator & approbator, non poteſt renunciare exceptioni ordinis.

DAtis à debitore fideiuſſoribus & approbatore, quem vulgo collaudatorem vocant ſi ſubiecta ſit vulgaris clauſula; qua omnes & ſinguli in ſolidum ſint obligati & ordinis quoque ac diuiſionis exceptionibus renunciatum, non idcirco poterit collaudator aut in ſolidum, aut prior conueniri, ſed in id tantum, quod poſt excuſſos cæteros omnes ſeruari ab ijs non potuiſſe apparebit.[1] Sunt enim referendæ eæ clauſulæ ad fideiuſſores, non ad collaudatorem,[2] quem cum indemnitatis tantum repromiſſor ſit, abſurdum eſt, implicátque contradictionem ante eos conueniri, quos ſoluendo eſſe affirmauit, cum neſciri poſſit, an & quatenus non ſint idonei quouſque conueniantur, & ad ſolutionem priores vrgeantur.[3] *Ita tractatum eſt* Cal. Iul. 1603. Et iterum Id. Dec. 1612.

1 *L. decem ſtipulatus* 116. *D. de verb. oblig l. fideiuſſor.* 41. *D. hoc tit.*

2 Vitandi ſcilicet abſurdi gratia, quod ſemper eſt euitandum, *l. abſurdum* 8. *D. de bon. libert. l. cum pater* 77. *§. liberis, de leg.* 2.

3 *d. l. decem & d. l. ſi fideiuſſor.* iunct. *l. vbi pugnantia cum ibi not. de reg. iur.* Quoties enim pactum fit de ſubſtantialibus contractus contra ipſius ſubſtantiam non valet pactum, *l. cum precario* 12. *D. de precar. leg. rogaſti* 11. *§. ſi tibi, D. de rebus credit.* Iunge *Defin.* 30. *n.* 4. & quæ ibi ſcripſi *ſupr. eod.*

DEFINITIO XLVII.

CVm Titius Seiam vxorem docet fideiuſſorem dederat fratrem non tantùm de reſtituenda dote ſed etiam de ſoluendo augmento dotis de quo in pecunia conuenerat. Poſteà vxorem maritus occiderat, & cùm ſoluendo non eſſet conueniebatur fideiuſſor vt ex ea cauſa fideiuſſionis, & dotem reſtitueret, & augmentum ſolueret, quaſi in omnem cauſam, omnémque caſum fideiuſſiſſet, quodque licet præmortua vxore conditio augmenti dotalis non niſi in caſum ſuperuitæ promiſſi defeciſſet, habenda tamen eſſet pro impleta, ob id quod per maritum occiſorem factum fuiſſet ne impleri vnquam poſſet. Nec enim nouum eſt vt facto debitoris principalis etiam fideiuſſoria obligatio perpetretur. Viſum tamen eſt, contra maritum quidem ipſum iuſtam eſſe intentionem hæredum vxoris ne maritus ex tam improbo ſuo facto lucrum aliquod ſperare poſſet. At non idem in fideiuſſore probari poſſe quem alieni delicti pœnas luere non oporteret, tenerique in caſum tam abominabilem & incogitatum. Itaque placuit condemnari quidem eum debere ad dotis reſtitutionem cuius conditio per matrimonij diſſolutionem contigiſſet. Sed non æquè ad ſolutionem augmenti dotalis cuius conditio præmortua vxore defeciſſet, quæque etiam non occiſa vxore naturaliter contingere potuiſſet. Cuius ſpei commodum ex facto debitoris auferri fideiuſſori ſanè iniquum erat. Eademque ratione viſum eſt dotis vſuras non niſi ex die finiti anni à fideiuſſore præſtandas eſſe quas maritus ex homicidij die deberet. *Ita Senatus* pro Claudio Capris, 4. Id. Ianuarij 1611. Vide Iul. Clar. in §. homicidium.]

TIT. XXIX.

DE NOVAT. ET DELEGAT.

DEFINITIO I.

Denunciatio facta per ceſſionarium debitori, qui non conſenſerit, non impedit ne cedens poſſit exigere, ſi modò in hoc quoque ceſſionarius conſentiat non aliter.

ETsi aliud eſt, mandatam, aliud ceſſam habere actionem, propterea quod mandatarius etiam in rem ſuam procurator conſtitutus non niſi alieno nomine agit, ceſſionarius autem proprio,[1] attamen tam qui actionem mandauit, quam qui ceſſit ſi aduerſus debitorem pergat agere, quod ſummo iure facere vtique poteſt,[2] iuſta exceptione repellitur, ſiue mandatarius aut ceſſionarius litem cum debitore conteſtatus ſit, ſiue debitori denunciauerit ne ſolueret.[4] Sed hoc ait ſi debitor ipſe ceſſioni & denunciationi conſenſerit. Nam ſi agentem aut denunciantem, ſiue mandatarium, ſiue ceſſionarium admittere noluerit,[5] improbè certè faciet, ſi nec ei quoque qui mandauit, aut ceſſit, velit ſoluere.[6] Quamquam hoc ipſum ſic accipiendum eſt, ſi mandatarius aut ceſſionarius exigenti auctori ſuo conſentiat.[7] Alioqui ſi iure ſuo vti & exactionem inhibere velit, non debet improba debitoris contradictio facere, vt quod illi per conteſtationem aut denunciationem quæſitum ius fuerat, inuito adimatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Iulij 1588. in publico auditorio.

1 *L. qui ſtipendia* 9. *C. de procurat. l.* 3. *C. hoc tit. l.* 1. *C. de obl. & act.*

2 Quia ex propria perſona vtiles habet actiones poſt reſcriptum D. Pij, de quo *in l. cum emptore* 16. *D. de pact. l. poſtquam* 7. *& ſeq. Cod. de hæred. vel act. vendit.*

3 Quia directæ actiones ſemper penes cedentem remanent nec poſſunt ab eo ſeparari, *l. ſi hæres* 70. *l. facta* 63. *§. ſi hæres, cum ibi not. Dig. ad SC. Treb. l.* 3. *C. hoc tit.*

4 *d. l.* 3. *C. hoc tit.* vbi additur etiam tertius caſus ſi debitor ceſſionario ſoluere inceperit. Sed quomodo id accidi debeat, & de tota ſententia dictæ *l.* 3. videnda ſunt quæ ſcripſi fuſiſſimè *lib.* 12. *Coniectur.* Obſerua tamen debere fieri denunciationem exhibito inſtrumento ceſſionis eoque lecto vel data ipſius copia, vt loquitur Guid. Pap. q. 530. poſt Bart. *ad leg. non ſolùm, §. morte de oper. noui nunciat.* atque ita intelligendam *l.* 4. *Cod. quæ res pign.* ibi *certior à te factus.* Ideò fortaſſe quod alioqui non cogatur ceſſus debitor ei credere qui ſe dicit ceſſionarium potiùs quàm creditori neganti ceſſionem & debitum nihilominus exigenti quem vt poſſit doli exceptione repellere, debet paratas habere ceſſionis probationes.

5 Cum poſſint multæ cauſæ interuenire propter quas non ſit audiendus qui agit tanquam mandatarius aut ceſſionarius creditoris, putà ſi facta ſit ceſſio redemptori litium, contra *l. per diuerſas* 22. *C. mand.* aut ſi mandata ſit actio militi vel mulieri non in rem ſuam, *d. l. qui ſtipendia* 9. *C. de procurat.*

6 Cum quanto minus iuris habet ceſſionarius vel mandatarius ad exigendum, tanto plus habeat is, qui ceſſit vel mandauit, *d. l. & l.* 4. *Cod. hoc tit.*

7 Nam ſi diſſentiant potior debet eſſe cauſa ceſſionarij, quia vtiles habet actiones, quam creditoris, qui directas habet, *leg. procuratore* 55. vbi ſcripſi *in Ration. de procur.*

8 Quod eſſet alienum ratione iuris & iniquum, *l. vltim. D. de pact. leg. Granius* 71. *§ penult. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO II.

Solus minor reſtitui poteſt aduerſus nouationem factam per inopis debitoris delegationem, niſi delegantis dolus interuenerit.

QVi pro diuite debitore inopem accepit per delegationem, non videtur læſus, quia hoc ipſo bonum nomen fecit quod admiſit debitorem delegatum.[1] Cum enim delegatio ſpecies quædam ſit nouationis,[2] conſtat per nouationem non eo minus præcedentem obligationem perimi, quod poſterior non teneat.[3] Itaque ſibi imputare debet, qui cautius rem ſuam non egit.[4] Nec habere poteſt ex eo iuſtam cauſam petendæ reſtitutionis,[5] præterquam ſi minor proponatur. Huius enim ætati ſingulari quodam iure indultum eſt, vt aduerſus damnoſam nouationem à ſe factam poſſit in integrum reſtitui.[6] Ne-

quę ad rem pertinet, quod veriſimile ſit non fuiſſe creditorem admiſſurum nouationem ſi debitorem qui delegabatur inopem eſſe ſciuiſſet. Debuit enim diligentior eſſe in inquirendo, an locuples ille eſſet necne. [7] Planè ſi ponas creditorem cum ſuſpectas haberet delegati facultates dolo malo debitoris perſuaſum eſſe, vt delegationem admitteret, tanquam idonei debitoris: Nemo dubitat quin ex capite doli reſtitutio concedenda ſit ei qui deceptus eſt, [8] aut ex generali clauſula; Si qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur, [9] quod facilè poteſt euenire, ſi dolus malus abfuerit debitoris. [10] Ita vt non tantum reſtituatur perempta obligatio, ſed ijs etiam aucta præſtationibus quibus plenior nunc inueniretur ſi nunquam extincta fuiſſet, [11] vt putà vſuris totius præteriti temporis & incremento illo quod propter monetarum deteriorationem creditoribus præſtari ſolet & debet. *Ita Senatus* pro N. Guilielmo de Riddes, 5. Non. Decemb. 1590. Et iterum in relationibus libellorum 22. Maij 1613.

1 *L. inter cauſas 26. §. abeſſe, C. mandat.*

2 Omnis enim delegatio nouatio eſt, licet non è contrario omnis nouatio ſit delegatio, *l. 1. & tot. tit. de nouat. & deleg. D. & C.*

3 *d. l. 1. D. hoc tit. §. præterea, Inſt. quibus mod. tollit. oblig.*

4 *Arg. l. 2. C. de furt.*

5 Cum nullum damnum ſentire videatur, quod ex culpa & voluntate ſua ſentit, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

6 *L. patre 27. §. pen. D. de minor.* quæ cum hoc priuilegium dat minoribus fauore ætatis, hoc ipſo denegat illud maioribus, *arg. l. cum prætor. 12. D. de iudic.*

7 *Ex reg. l. qui cum alio 19. de reg. iur. leg. vir uxori. 17. in fin. princip. D. ad SC. Velleian.*

8 *L. 1. l. ſi quis adfirmauit 9. in prin. & §. 1. & paſſ. D. de dolo.*

9 De qua *in l. 1. & 2. l. ſed etſi 26. vlt. D. ex quibus cauſ. maior.*

10 Eſt enim pars illa edicti ſubſidiaria actionis de dolo, vt ſcripſimus in Rationalibus quia non poteſt dari actio de dolo, cum nullus dolus interuenit. Vide *l. eleganter 7. §. vlt. cum l. ſeq. l. ſeruus tuus 20. in princip. & § 1. l. cum à te 25. l. quidam debitor 38. D. de dolo, l. ſi cum dotem 22. § ſi mulier 2. D. ſolut. mat.*

11 Alioqui non eſſet plana reſtitutio ſi non omnia redderet, *l. quod ſi minor, 24. §. reſtitutio, D. de minor. l. 1. C. de ſent. paſ. & reſtit.*

DEFINITIO III.

Expromiſſio nouat non conſtitutum.

CVm debitor debitoris conſtituit ſe creditori ſoluturum non idcirco fit nouatio niſi delegatio interuenerit. [1] Itaque interim vterque debitor ſuo quiſque & proprio creditori remanet obligatus, ſalua conſtitutæ pecuniæ obligatione. [2] Diuerſum eſt ſi expromiſſio facta proponatur. Hæc enim eum qui expromiſſorem dat, liberat, cum faciat, vt in eius locum expromiſſor tanquam principalis ſoluſque debitor ſubſtituatur. [3] *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij Chapelle & Ioannæ Ripper, 5. Idus Maij 1591.

1 Alex. *conſ. 173. viſis depoſitionibus lib. 7.*

2 Obligatio enim obligationi addita non ſolet deteriorem facere creditoris conditionem, inquit Bald. *conſil. 211. volum. 1.* quem refert & ſequitur Boër. *q. 13. num. 34.* Nec ſolet fieri conſtitutum per ſtipulationem, ſine qua tamen non ſit nouatio.

3 Expromiſſor ſiquidem ille eſt, qui ſe obligat pro alio non obligato, in quo differt à fideiuſſore & à promiſſore, vt alibi ſcripſimus ex Cuiacio, Gothofredo & alijs, *ad Nouell. 4. de fideiuſſ. & ad Rubr. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Ob monetæ deteriorationem, quæ poſt delegationem ſuperuenit nullum augmentum debetur ei, cui delegatio facta eſt, ſed priori creditori ſi non aliud actum ſit in facienda delegatione.

CVi quingenta debebantur, cum augmento illo, quod propter monetarum deteriorationem præſtari ſolet, [1] is debitorem ſuum Titio ad ſummam vſque trecentorum delegauerat. Trecenta tantum petere Titius poterit non etiam augmentum pro ea quantitate, quia cum non niſi pro trecentis delegatio facta ſit, abſurdum fuerit plus Titium ex delegatione conſequi quam ei fuerat delegatum. [2] Neque tamen pro ea parte augmentum illud quod deberi conſtat, tanquam partem principalis debiti, lucro debitoris cedere oportebit, [3] ſed ita rem conſtitui, vt ex omni eo quod debetur, computato, quoque incremento illo, quod ex monetarum imminutione partum eſt, [4] ſoluantur Titio trecenta dumtaxat, reliquum ipſi creditori. Niſi fortè creditor id à ſe actum fateatur, vt delegatæ quantitatis augmentum quoque Titio acquireretur. [5] Ob eamque cauſam æquiſſimum erit creditoris qui delegauit voluntatem ſi haberi poſſit ante omnia exquiri. Ne alioqui eueniat, vt de tertij inuiti iure oppoſita exceptio admittatur. [6] Quamquam & interim admittenda eſt, cum eo vſque ſit excluſiua iuris agentis. [7] Ideoque ſumptibus & diligentia Titij potius quam debitoris, facienda creditori denunciatio eſt. [8] Planè à quo tempore facta fuit delegatio, ſi qua mutatio in monetæ bonitate ſiue intrinſeca, ſiue extrinſeca ſuperuenerit, indemnem ſeruari oportebit eum cui facta eſt delegatio. [9] *Ita tractatum eſt* ex tempore in publico auditorio in cauſa hæredum D. de Michal magiſtri Computorum & D. de Mouxi de Loche Prid. Idib. Auguſt. 1593.

1 De quo *in l. cum quid 3. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. de ſolut.*

2 Inſpiciendum enim ſemper eſt, quid deductum fuerit in contractum *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

3 Nec enim fit delegatio, vt proſit debitori qui delegatur, ſed tantum vt proſit deleganti.

4 Tanquam quod ſit pars ipſius debiti principalis, vt *not. ad l. 3. de rebus credit.*

5 Nec enim volenti vlla fieri poteſt iniuria, vt eſt in regula iuris.

6 Quod abſurdum ſanè eſſet ac iniquum. Ex not. per Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

7 Et quidem abſolutè non ſub illa conditione ſi tertius velit. Alioqui non eſſet admittenda, vt tractat Bart. ibid. Facit *l. 2. Dig. ſi pars hæred. pet. l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4. §. competit. D. ſi ſeruit. vindic.*

8 Fit enim ſemper facienda ſumptibus eius cuius potiſſimum intereſt.

9 Non autem ſeruaretur indemnis ſi monetæ deteriorationem in quantitate delegata pateretur, quia in tanto minueretur & eriperetur ei commodum delegationis.

DEFINITIO V.

Facta delegatione quantitatis certa ita, vt debitor ſit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori, neque nouo.

CVm Titio deberes centum florenos, & quanto moneta deterior facta fuerat à die contracti debiti, numeraſti mihi florenos centum in moneta noua, conſentiente Titio, vt me in tuum locum ſubſtituerem, tuamque in me obligationem ijſdem omnino conditionibus ſuſciperem, interpoſita, vt fit, in eam rem delegatione, an præter centum illos florenos tenebor præſtare Titio, quanto deterior moneta noua eſt, quomodo tu tenereris ſi in vetere manſiſſes obligatione? Dubitationem facit quod cum inter nos id actum ſit, vt me in tuum locum ſubſtituerem, eadem prorſus videatur debere eſſe conditio mea quæ tua. [1] Præſertim cum dici ſoleat hoc debiti genus quod vulgo augmentum monetæ vocant, ſortis debitæ partem eſſe non acceſſionem. [2] Quis enim putet id egiſſe Titium, vt de principali ſumma quicquam decederet? [3] Contra tamen viſum eſt, non niſi centum florenos præſentis monetæ me debere, qui centum dumtaxat præſentis monetæ à te acceperim. Illud enim præcipuè ſpectandum eſſe, qua ex cauſa me obligauerim. [4] Atqui cauſa alia non fuit quam quæ à te facta eſt numeratio. Ergo non niſi quatenus reuera numeratum eſt obligatus videri debeo. [5] Alioqui non florenos centum dumtaxat deberem, ſed longè plures, quot mihi à te numerari æquum erat, ſi totidem Titio præſtare me oporteret. [6] Maximè cum nec dubitandum ſit, quin per delegationem qualis iſta eſt omnimodo fiat nouatio, [7] tuque ſis omnino liberatus, totaque tua in me tranſlata obligatio. [8] Proinde non aliud quæri debet, quam quid obligationis meæ verbum comprehenſum ſit. [9] Quod enim conuentum proponitur, vt in tuum locum ſubſtiturus eſſem, ad obligationis vim & conditionem pertinet potius, quam ad debitam quantitatem: [10] Cuius ratione apertior & expreſſior conuentio illa fuit, vt non niſi centum florenos deberem. [11] Neque ad rem pertinet, quod monetæ augmentum quædam ſortis portio eſſe intelligitur: [12] Id enim ita accipiendum eſt vt eodem quo principale debitum iure cenſeatur, quamdiu principali obligatio ſubſiſtit. Non etiam vt ſublata principali obligatione per ſolutionem paris in numero quantitatis, nulla augmenti habita ratione, aliquid adhuc

huc

huc debitum ſupereſſe intelligatur. Quid enim abſurdius fuerit, quam ſi quis dicat, creditorem poſt acceptam ſolutionem agere adhuc poſſe, vt augmenti ratio habeatur. Et tamen negauerit, ſi is cui centum debebantur octoginta tantum acceperit, in reliquis viginti actionem ſupereſſe.[13] Alia igitur hac parte augmenti, alia debiti principalis ratio eſt.[14] Nimirum quia nihil prohibet ſolui quantitatem debitam in moneta deteriore, cum creditor conſentit, [15] quomodo conſentit haud dubiè qui ſine proteſtatione accipit ſolutionem. Porro delegatio vim ſolutionis obtinet, quod ad perimendam priorem obligationem attinet, transfundendamque in perſonam noui debitoris.[16] Id enim nouationi cuilibet commune eſt, ſiue fiat delegatione, ſiue quo alio modo, vt priſtinam perimat obligationem.[17] Igitur perinde Titio deneganda eſt actio pro monetæ augmento, atque ſi ei non mihi numerata pecunia fuiſſet.[18] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Gerlier & Franciſci Falquet, Cal. Decembr. 1493.

1 *Arg. l. delegare 11. D. hoc tit.* iunct. *l. ſed & hæ 35. §. defendere l. minor. 51. §. 1. D. de procurat.*

2 Ex not. *in l. cum quid 3. D. de reb. cred. & in l. Paulus 99: alias l. creditorem*, vbi Bart. *D. de ſolut.* Scripſi latè *in tract. de nummariis ſolutionib.*

3 Nec enim præſumitur quiſquam velle iactare ſuum, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

4 Ne alioqui latius pateat effectus quam ſua cauſa, quod fieri nunquam poteſt.

5 *Vt in l. cum vltra 9. C. de non numer. pecun.*

6 Nam in eo quod excederet centum florenos obligatus eſſem ſine cauſa, & ita mihi danda eſſet doli exceptio pro ea parte, *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except.*

7 *L. 2. 3. & vlt. C. hoc tit.*

8 Ex definitione nouationis poſita *in l. 1. D. eod.*

9 *L. quicquid adſtringenda 99. de verb. oblig.* Non enim fit delegatio, niſi per ſtipulationem vel conteſtationem, *d. l. delegare 11. §. 1. eod.*

10 Quæ ſcilicet tota æſtimanda eſt numeratione, *d. l. cum vltra.*

11 Nec enim maior quantitas poteſt contineri in minore, quomodo è contrario minor continetur in maiore, *l. 1. § ſi ſtipul. D. de verb. oblig.*

12 Vt dixi *ad n. 14. Defin. præced.*

13 *L. ſtipulatus ſum 9. §. 1. D. de ſolut.*

14 Non quia augmentum ſit acceſſorium, ſed quia non poteſt per ſe ſubſiſtere non magis quam ſi acceſſorium eſſet, *l. inter 26. §. 1. D. de pact. dotal. l. etiamſi 8. C. de iur. dot.*

15 *d. l. Paulus 99. alias l. creditorem, Dig. de ſolut.* quæ cum ait non eſſe creditorem cogendum, oſtendit ſatis poſſe illum accipere ſolutionem in deteriore moneta ſi velit.

16 *L. quamuis 8. § interdum, D. ad SC. Velleian. l. 2. & 3. C. hoc tit.*

17 *L. 1. D. eod.*

18 Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt.* vbi gloſſ. *§ vlt. D. mandat.*

DEFINITIO VI.

Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum monetæ ex cauſa præcedente debeatur, at non item nouatio quæ fit per iudicatum, niſi cum idipſum iudicato expreſſum eſt.

QVa ratione illud etiam ſæpius pronunciatum eſt, quod longè difficilius admitti potuit, ſi de vetere debito inter ipſas debitoris & creditoris perſonas tranſactum ſit, nihil peti poſſe ſupra eam quantitatem, quæ in tranſactionem deducta eſt, totiuſque temporis præcedentis, quod ad augendam ex monetæ deterioratione debiti quantitatem, nullam prorſus rationem haberi oportere.[1] Nempè quoniam per tranſactionem nouatio quædam fieri intelligitur,[2] ne eadem iterum tranſigendi, hoc eſt litigandi materia ſuperſit, ſi veteris obligationis memoriam repetere liceat,[3] niſi quatenus tranſactione nominatim comprehenſum & exceptum eſt.[4] Aliaque conditio eſt nouationis illius, quæ per iudicatum fieri ſolet. Ea namque creditoris conditionem nunquam facit deteriorem,[5] cumque ſolutionis vim non habeat quæ ex contrario non niſi ob illam cauſam ſit, vt tanto facilius creditor ſuum conſequatur,[6] planè conueniens eſt, vt tale debitum in condemnationem deductum intelligatur, quale fuit in obligatione,[7] ac proinde, vt etiam poſt iudicatum, quo nihil de augmento monetæ pronunciatum eſt, augmentum petere creditor poſſit, idque non actione noua, ſed quod magis mirum eſt executione quoque iudicati,[8] non ſecus ac ſi de illo etiam pro creditore pronunciatum eſſet, ante ſententiam petitum fuerit, ſiue non: Vno dumtaxat caſu excipiendo ſi augmenti rationem nullam habendam eſſe iudex pronunciauerit:[9] Nimirum ea quantitas in condemnationem deducitur quæ debetur, ſoluenda igitur in ea monetæ bonitate, quæ tum fuit cum debitum contractum eſt,[10] non quæ ſit cum iudicatur.[11] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Defin. 2 ſupra de tranſact.*

2 Dec. *ad l. 1. D. illo tit. de tranſact.*

3 Cum tamen ſoleat nec poſſit fieri tranſactio niſi de re dubia, & vt à lite, vel à litis ſaltem metu diſcedatur, *d. l. 1. & l. 2. C. eod. l. in ſumma 65. §. 1. D. de cond. indeb.*

4 Semper enim & in omnibus contractibus ſequimur id, quod expreſſim actum dictumque eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg. iur.*

5 *L. aliam 19. D. hoc tit.* iunct. *l. ſi fundus 16. § ſi plures, D. de pignor. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

6 *L. minor, 40. D. de minor.*

7 *L. vlt. C. de fideic. libert. l. vinum 22. Dig. de rebus cred. l. pen. & vlt. D. de condict. tritic.*

8 Per modum ſcilicet declarationis Etſi enim poſt ſententiæ pronunciationem nihil addi ſententiæ poteſt neque detrahi, poteſt tamen ſententia declarari, *arg. leg. hæredes palam 25. §. 1. verſ. nihil enim nunc dat. D. qui teſtam. facer. poſſ.*

9 Hoc enim caſu & poſt rem ita iudicatam ſi augmentum peteretur obſtaret exceptio rei iudicatæ, *arg. l. quod in diem 7. §. 1. D. de compenſat. l. ſi autem 8. § ſi quocumque modo, de negot. geſt.*

10 *Arg. l. Rutilia Polla 66. D. de cont. empt.*

11 Nec enim per iudicatum fit quiſquam debitor, ſed qui iam ante fuerat declaratur.

DEFINITIO VII.

Delegatio facta per rectorem Eccleſiæ non tollit petitionem augmenti monetæ, quo minus ſalua illa ſit ſucceſſori.

SEd quod diximus[1] in propoſita ſpecie poſt factam delegationem non poſſe Titium à me petere augmentum monetæ, quod à te petere potuerat, ita accipiendum eſt, ſi modo Titius is fuit, qui de pecuniæ debitæ iure pro arbitrio diſponere potuerit, ſuamque conditionem facere deteriorem.[2] Finge rectorem Eccleſiæ, cui quantitas illa debebatur, ſiue ex legato pio, ſiue ex mutui cauſa.[3] Dicendum erit, non potuiſſe Titij pactionem nocere ſequenti eiuſdem beneficij poſſeſſori. Ideoque nec quærendum eſſe quid ab eo actum ſit, qui in Eccleſiaſtici debiti diminutionem nihil agere potuit.[4] Quid ergo ſi ſolutionem Titius accepiſſet in moneta noua nulla augmenti habita ratione. Difficilius admittendum videretur ſupereſſe ſucceſſori petitionem aliquam augmenti, cum & rectori Eccleſiæ rectè ſoluatur,[5] & creditori volenti minus probos nummos ſolui nihil prohibeat,[6] ſed tamen aliud hic dicendum eſt, quia quod admittimus rectori Eccleſiæ rectè ſolui, non aliter verum eſt, quam ſi ſolutam pecuniam in Eccleſiæ vtilitatem conuerſam eſſe appareat: Ne alioqui ea dilapidata deterior fiat conditio Eccleſiæ facto debitoris, cui poteſt imputari cur non fuerit diligentior in inquirendo, in quam cauſam pecunia impenderetur.[7] Itaque ſicuti ſolutio ſola debitorem hunc non liberat, pro illa etiam quantitate quæ reuera ſoluta eſt, ita multo minus facere poteſt, vt excludat petitionem augmenti, quod ſolutum non fuit,[8] ne aliter exiſtimantibus fatendum ſit hactenus fore in rectoris poteſtate, vt Eccleſiæ conditionem faciat deteriorem.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin. 1. ſupr. eod.*

2 Cum poſſit quiſque pro arbitrio iuris ſui perſecutionem deteriorem facere, *l. pactum 46. D. de pact. l. penult. C. eod.*

3 Scilicet pro pecunia ad Eccleſiam.

4 Inanis enim & vacua eſt voluntas, cui iuris potentia non adſiſtit, inquit Bald *ad l. 4. D. de acqu. hær.*

5 Siquidem habet rector Eccleſiæ adminiſtrationem, & conſequenter accipiendæ ſolutionis poteſtatem, ſicut tutor & alius quilibet adminiſtrator, *l. quæro 100.* iunct. *l. ſeruus 68. de ſolut.*

6 Vt dixi *Defin. 5. num. 18. ſupr.*

7 *Arg. l. vir vxori 57. in fin. principij, Dig. ad SC. Velleian. l. debitores 29. D. de ſolut.*

8 Rectori enim Eccleſiæ, vt & cæteris adminiſtratoribus permiſſum eſt ſolutionem accipere, ſed non rem perdere, *leg. actum curatoris 22. vbi not. C. de pact.*

9 Quod non eſt permittendum. Rector enim Eccleſiæ nunquam dominij loco habetur, ſed tantum fructuarij iure cenſetur *cap. vlt. vbi gloſſ. de offic. ordi.* In quo minus iuris habet quam tutor *leg. interdum 56. § qui tutelam, D. de furt.* Multo minus cum Eccleſiam ſpoliat, *arg. leg. qui fundum 7. § ſi tutor, D. pro emptor.*

 DEFI

DEFINITIO VIII.

Si quando poſt factam delegationem ſupereſt petitio augmenti monetalis, non contra veterem debitorem danda eſt, ſed contra nouum.

HIc tamen illa adhuc manet dubitatio, cum rector Eccleſiæ, qui noui debitoris admiſit delegationem, augmentum monetæ remittere non potuerit in diſpendium Eccleſiæ, [1] aduerſus quem pro augmento agere ſucceſſor debeat. An aduerſus delegatum, an potius contra veterem debitorem qui delegauit? Et magis eſt, vt contra veterem qui per delegationem liberatus fuit, nulla ſuperſit actio, [2] cum Eccleſiæ indemnitati conſultum eſſe poteſt aduerſus delegatum, qui imputare ſibi debet cur pro centum florenis ſibi in moneta noua numeratis ſubſtitui voluerit in locum eius qui centum florenos melioris monetæ debebat. [3] Quaſi ſuas vtilitates tanti æſtimaſſe videatur. [4] Sperans fortaſsè futurum, vt aureorum valor decreſceret, eaque monetæ immutatio fieret, ex qua minus ille incommodi, fortaſſis etiam lucri aliquid ſenſurus eſſet. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Defin. prox. præced. num. 8. Ex not. in l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

2 Qui enim ſemel liberatus eſt, non poteſt ſine aliquo nouo ſuo facto recidere in obligationem multo minus conueniri, *l. qui res 98. § arcam, D. de ſolut. l. 1. C. de contr. iud. tut.*

3 *Arg. l. ſi quis delegauit 12. l. doli. 19. D. hoc tit.*

4 *Arg. l. Imperator 70. § ſi centum, de legat. 2.*

5 Propter dubium euentum qui facit, vt non ſit audiendus ille, qui id petit, cuius contrarium non fuerat in cõtrarium euentum poſtulaturus, *l. penult. C. de ſolut. l. de fideicommiſſo 11. C. de tranſact. l. ſi pater 12. Cod. de inoffic. teſtam.*

DEFINITIO XI.

Delegatio facta non in ſolutum, ſed in pignus non liberat delegantem, nec ſi aduerſus delegatum vetus debitor agere cœpit.

QVi centum mihi debebat, cum ſuſpectas haberem eius facultates quo magis mihi cautum eſſet (ſic enim ſcriptum erat) tradiderat mihi inſtrumentum nominis Titiani, quo continebatur tantumdem illi Titium debere, facta etiam mihi poteſtate Titium eo nomine, ſi mallem, conueniendi mandatiſque in eam rem actionibus. [1] Placebat non idcirco liberatum eum intelligi, nec ideo magis prohiberi me in eum cæteráque eius bona agere, ſi malim, quia non in ſolutum facta delegatio, [2] ſed tantum pignoris iure nomen ceſſum mandatæque actiones proponerentur. [3] Nec ad rem pertinebit, quod ſi contra Titium egiſſem, debitum conſequi potuiſſem. Neque enim idcirco cogi potui, vt agerem, [4] cum id arbitrio meo permiſſum eſſet, ſitque liberum creditori cuilibet multa habenti pignora quibus velit diſtractis ad commodum ſuum peruenire. [5] Quare etſi contra Titium agere cœpero, nihilominus licebit mihi contra debitorem recurrere. Ne alioqui noceat mihi quod pro eo plus fecerim, quam facere debueram. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. Carolo du Four, contra N. Lucian. 7. Cal. Febr. 1594.

1 Quæ & ex ſola ipſa inſtrumenti traditione mandatæ intelliguntur, *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſupr. dot.*

2 Quo caſu prior obligatio nouationis iure ſublata eſſet, *l. 2. & 3. C. hoc tit.*

3 Vt *in l. poſtquam 7. C. de hered. vel act. vendit. l. nomen 4. Cod. quæ res pign. oblig. poſſ.*

4 *L. unic. C. vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cogat.*

5 *l. creditoris 8. D. de diſtr. pign.*

6 Obligationes enim non niſi certis modis, & contrahuntur, & diſſoluuntur, nec quiſquam amittit actionem perſonalem ob id quod cœperit agere hypothecaria aut contra, *l. eſt in arbitrio 14. C. de obl. & action.*

DEFINITIO X.

Minus poteſt delegatio, quam ſolutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non conſenſerit.

SOlet delegatio cedere loco ſolutionis, [1] ſed non ſemper in omnibus, & per omnia. Nam ſi debitor meus cuius bona omnia mihi obligata ſunt, [2] debitorem ſuum alij creditori ſuo poſteriori delegauerit, & ego antequam delegatus debitor ſolueret in idipſum nomen egerim hypothecaria, [3] ero præferendus, [4] nec ſummouebor exceptione factæ delegationis, [5] qui tamen nullam haberem actionem, ſi poſteriori illi creditori iam ſolutum proponeretur. [6] Nimirum, quia ſolutione tollitur obligatio, & nomen debitoris, [7] quod per delegationem non tollitur, ſed illud ipſum nomen manet mutata tantum perſona creditoris, [8] quæ mutatiò nocere anteriori creditori non poteſt. [9] *Ita Senatus* in cauſa Petri Soteley & Mariæ Guichard Auguſtanorum, Idib. Sept. 1595.

1 *L. quamuis 8. § interdum, D. ad SC. Velleian.*

2 Et conſequenter etiam iura omnia & nomina debitorem, quæ ſcilicet veniunt in generali quoque obligatione tanquam quæ bonorum appellatione contineantur, *l. nomen 4. C. quæ res pign.*

3 Qui enim habet obligatum nomen ſui debitoris poteſt agere etiam perſonali actione vtili aduerſus debitoris debitorem, *d. l. poſtquam, l. ſi conuenerit* [illegible]. *D. de pig. act.*

4 Iure ſcilicet communi pignorum, in quibus qui prior eſt tempore potior eſt iure, *l. 2. l. 4. C. qui pot. in pign. hab.*

5 Adeoque nec exceptione non factæ excuſſionis, quæ ſcilicet non cõpetit, niſi poſſeſſoribus. Iura vero non poſſidentur, vt dixi *ſub tit. de except.*

6 Licuit enim illi vigilare ad ſuum conſequendum, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.* Quamquam ſi ipſa nummorum corpora extarent, & eadem quæ ſoluta eſſent probarentur, fatendum eſſet hypothecariam durare, cum pignus etiam in nummis perinde ac in cæteris rebus poſſit conſiſtere, *l. idemque 7. in fin. D. qui pot. in pign. hab.*

7 *L. debitor 40. § vlt. D. de pign. act. l. 1. & 2. C. ſi pign. dat. ſit.*

8 Nam per delegationem ſemper mutatur creditor, *l. delegare 11. Dig. hoc tit.*

9 Qui diligenter ſibi proſpexit conuentione pignoris, *l. debitorem 15. C. de pign.* Facit *l. 3. D. de ſeparat.*

DEFINITIO XI.

Fit nouatio cum apparet actum fuiſſe de liberando debitore, licet non fuerit ſpecialiter actum de nouando.

EX his verbis, *libero te ab omni eo, quod mihi ex tali inſtrumento & iudicato debes, mediante hac obligatione,* placet factam videri nouationem, [1] licet non aliter hodie fiat, quam ſi id expreſſim actum ſit. [2] Itaque ſola ex noua ſtipulatione actio ſupereſt, [3] neque ex iudicato agi amplius poteſt, [4] niſi nominatim conuenerit, vt in eo caſu, quo debitor nouæ obligationi ad diem non ſatisfaceret, priſtina iudicati actio ſupereſſet. [5] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Philiberti Milliet Epiſcopi Maurianenſis Abbatis d'Aups, contra Claudium Peruollet eiuſque fideiuſſorem, 8. Id. Febr. 1596.

1 Cum nouatio non aliam ob cauſam fiat, quam vt inducat liberationem debiti præcedentis, *l. 1. & paſſ. D. hoc tit.*

2 *L. vlt. C. eod. tit.*

3 Cum omnis nouatio ſit prioris obligationis peremptio, *d. l. 1. D. eod.*

4 Nam & iudicati cauſa deduci in nouationem poteſt, *l. 1. D. de prætor. ſtipulat. l. 1. & paſſ. D. iud. ſoluit.*

5 Nec enim dubitandum eſt, quin per conuentionem fieri poſſit, vt impediatúr nouatio quæ alioqui fieret, *l. 2. D. eod. d. l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO XII.

De delegatione facta & interpretanda per acceptilationẽ.

DElegationis proprium quidem illud eſt, vt non niſi per ſtipulationem fiat aut per litis conteſtationem. [1] Sed tamen euenit aliquando vt facta videri debeat per ſolam acceptilationem ſi fortè debitori meo acceptum ego fecerim quod ille mihi debebat, & tu pariter acceptum mihi tuleris, quod ego tibi debebam. Nam ſicuti celeritate coniungendarum actionum plerumque traditio vna occultatur: [2] Ita nec mirum videri debet, binam illam ſtipulationem quam in delegatione facienda interuenire neceſſe eſt [3] ſuppleri [4] per binam acceptilationem, quæ nec niſi per ſtipulationem contrahitur: [5] Non quaſi per acceptilationem fiat delegatio, [6] ſed vt facta probetur, [7] ex ſecuto effectu, qui totus in eo eſt, vt & delegans debitor à creditore ſuo liberetur, [8] & qui delegatus eſt, liberationem ſtatim ab eo qui delegauit, [9] poſteà verò etiam ab eo cui delegatus eſt, conſequatur. [10] Quorum enim effectus idem eſt, cur non eadem vis & poteſtas eſſe cenſebitur. [11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matheam, & Philibertam Poncet, 17. April. 1614. De qua Definit. 10. De dot. caut.

1 *L. de-*

1 *L.delegare* 11.§.1.*l.aliam* 29.*D.hoc tit.*

2 *L.1.§ ſed ſi debitorem,D.de donat.int.vir.& vxor.*

3 *d.l.delegare,§.1.*

4 Quaſi ſtipulatione tacita interueniente,*vt,in l.vnic.§.& vt plenius C.de rei vxor.act.*

5 *L.1.& paſſ.de acceptil.*

6 Eſt enim acceptilatio modus diſſoluendæ obligationis,non contrahendæ,cùm ſit imaginaria ſolutio.§.1.*Inſt.quib.mod.tollit.obl.*

7 Simile quiddam eſt de probando per nudam confeſſionem depoſito quod tamen non niſi re contrahitur,*in l.Publia.*26.§.1.*depoſ.*

8 Nam qui delegat,videtur ſoluere,*l.quamuis* 8.§.*interdum,Digeſt.ad SC.Velleian.*

9 Quia delegatio ſemper nouationem continet, quæ ſemper ipſa inducit liberationem,*l.1.l.delegare* 11.*l.emptor,& paſſ.D.hoc tit.*

10 Vt putà per ſolutionem,aut quouis etiam alio modo.

11 Nam effectus rei magis eſt inſpiciendus quàm verba, *l.vlt.§ 1.D.mandat.cum ſimilib.*Nec tantùm ſtipulatione,ſed etiam ſcriptura & nutu fieri delegatio poteſt,*l.delegare ſcriptura* 17.*D.hoc tit.*

TIT. XXX.

DE SOLVT. ET LIBERT.

DEFINITIO I.

Debitor habens penes ſe chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur, aut ipſo iure, aut per exceptionem pacti de non petendo, niſi probetur traditio. Habet tamen pro ſe præſumptionem.

CHIROGRAPHVM cancellatum exhibens debitor pro liberato non habetur, niſi à creditore ſibi redditum probet, factamve à ſe ſolutionem.[1] Tacitum enim pactum de non petendo, quod debitori chirographum habenti præbere ſolet exceptionem,[2] cum duorum conſenſu fieri debuerit,[3] non ex ſola chirographi poſſeſſione induci poteſt, ſed ex ea demum reſtitutione,quæ per ipſum creditorem,aliumve mandantis creditoris nomine facta probetur.[4] Non leuis tamen pro debitore præſumptio eſt ſi integræ ſit exiſtimationis, nec ſuſpicandi cauſa ſit,aut ſubtractum chirographum fuiſſe,[5] aut qua alia ratione ab alio quàm à creditore ad debitorem perueniſſe.[6] Ideoque etſi non alijs etiam adminiculis debitor nitatur,proderit ei præſumptio[7] hactenus,vt vel in creditorem onus probandi transferatur,[8] vel petenti debitori de ſolutionis veritate aut chirographi redditione iuſiurandum in probationis,vt fit,ſupplementum deferatur.[9] Quod ipſum tamen in cauſæ cognitione totum verſatur,& pro perſonarum cauſarumque varietate aliter atque aliter conſtituendum iudicantis arbitrio relinquitur.Quid enim ſi paterfamilias diligens & callidus ſit creditor, debitor vero vir probus qui nulla malæ fidei præſumptione vrgeatur.[10] *Ita Senatus* 12.Cal.Febr.1588. & rurſus pro N.Rolet, contra Guill.Dalfin.Menſ.Mart.1590.

1 Accurſ.*ad l.2.D.de pact. per ill. text.* in ijs verbis, *& ideo ſi debitori meo reddiderim cautionem.*Et ita intelligi debet *l.ſi chirographum* 24.*D.de probat.l.pecunia* 14.*& ſeq.C.hoc tit.l.vnic. §. ille autem antepenult.C.de Latin.libert.tollend.*Iunge omnino *Defin.*28.*ſupr.*

2 *d.l.2.de pact.*

3 *L.3.D.de pollicit.*iunct.*l.1.§.& eſt pactio,*■.*de pact.*

4 Nihil enim refert verbiſne an factis voluntatem ſuam quis declaret,*l.non tantum* 5.*D.rat.rem haber.*

5 Nec enim delicti præſumptio facilè capienda eſt contra eum qui ſit probæ exiſtimationis, *l.merito* 51.*D.pro ſocio,l.non omnes* 5.§.*à barbaris,D.de re milit.*

6 Vt in ſpecie *d.l.vnic.§.ille autem,C.de Latin.lib.tollend.*

7 Cancellatio enim chirographi penes debitorem reperti facit præſumptionem pro ſolutione,*d.l.ſi chirographum* 24.*D.de probat.*Guid.Pap. & Alciat.*in tract.de præſumpt.*

8 Qui præcipuus eſt effectus cuiuſlibet præſumptionis, vt onus probandi transferat in aduerſarium.Semper enim præſumptio admittit probationem in contrarium,*d.l.ſi chirographum,& l.ſeq.D.de probat.*

9 Ex *not.in l.admonendi* 31.*D.de iureiur.& ad l.in bonæ fidei,C.de reb.credit.& iureiur.*

10 Semper enim pro viro bono,& contra diligentem patremfamilias, quem non ſit credibile in aliquo erraſſe,præſumendum eſt *l. cum de indebito* 25.*D.de probat.*

DEFINITIO II.

Per Syndicum facta ſolutio præſumitur facta nomine vniuerſitatis, præſertim in antiquis etiam ad interrumpendam præſcriptionem.ſi modo probatur facta ex eadem cauſa.

SOlutio facta vniuerſitatis nomine à Syndico in antiquis præſumenda eſt facta ſolemniter; id eſt,ex mandato vniuerſitatis,[1] & ex pecunia conſenſuque ſingulorum, ad quos ea res pertinebat.[2] Sed etſi fauor antiquitatis non concurrat:[3] ſufficiet tamen probatio factæ à Syndico ſolutionis vniuerſitatis nomine,ad hoc,vt interrumpendæ fortaſsè præſcriptionis gratia is, cui ſolutum eſt, iure ſuo vſus videatur.[4] Quid enim eius interfuit à quo acciperet, dummodo ſuum conſequeretur?[5] Illud ſanè vt probet neceſſe eſt, factam ſolutionem in eam cauſam ex qua nunc deberi ſibi aſſerat. Alioqui nuda ſolutio de cuius cauſa non conſtet, indebiti condictionem parit potius,quam obligationis probationem.[6] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creſſiaz, contra Syndicos de Cormotan,5.Cal.Iulij 1588.

1 Facilè enim præſumitur mandatum ſpeciale ex antiquitate temporis in Syndico,qui tanquam Syndicus iam habet generale, *l.1.& tot.tit.D.quod cuiuſque vniuerſit.nomin.*

2 Non enim facile credendus eſt Syndicus,aut alius adminiſtrator de ſuo ſoluiſſe debitum vniuerſitatis,*arg.l.vlt.D.quand.ex fact.tutor.*

3 Qui tamen ſemper eſt maximus, *l.3.§.ductus aqu.D.de aqu.quotid.& æſt.l.1 §.vlt.& l.vlt.D.de aqu.& aqu. pluu.arc.l.ſi arbiter* 28.*D.de proba.*Crauet.latè in ſuo illo *tract.de antiq.tempor.*

4 Non enim poteſt videri fuiſſe negligens qui ius ſuum executus eſt. *l.2.l.vlt.in fin.C.de annal.except.*

5 Aut à quo melius potuit accipere ſolutionem vniuerſitatis nomine quam à Syndico,qui vniuerſitatem repræſentat? *d.l.1.& tot.tit.D.quod cuiuſque vniuerſ.nom.*

6 *L.1.& tot.tit.de condict.indeb. D.& C.* Niſi probetur facta ſolutio ab eo qui ſciebat ſe nihil debere:quo caſu donatio eſt,*leg.cuius per errorem* 53 *de reg.iur.*

DEFINITIO III.

Solutione accepta cogitur creditor & inſtrumentum reddere,& apocham conſcribere,nec alterum ſufficit ſi vtrumque præſtare creditor poſſit.

CReditor accepta ſolutione non ſolum reddere inſtrumentum cogitur,quo obligatio continebatur,[1] ſed etiam apocham conſcribere, per quam profiteatur ſolutam ſibi pecuniam fuiſſe,[2] quoniam intereſt debitoris plures ſolutionis à ſe factæ probationes accipere,[3] creditoris vero nil intereſt plures dare.[4] Ergo neque apocham conſcribi ſufficiet, ſed ipſum quoque chirographum aut inſtrumentum reddi oportebit, ſi modo ſit in creditoris poteſtate.[5] Nam ſi ſine dolo malo amiſſum dicatur,& vel ſolo ipſius creditoris iureiurando probetur, non eſt arctandus creditor, vt id præſtet quod præſtare nequeat,aut vt eo colore debiti iacturam patiatur.[6] *Ita Senatus* 5.Id.Nouemb.1588.

1 *L.vlt.C.ad exhib.*Vide tamen *l.qui tabulas* 27.*D.de furt.*

2 Quia pecuniæ ſolutæ profeſſio collata inſtrumento maiorem rei geſtæ probationem continet, quam ſi chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuerit redditum,*l.pecunia* 14.*C.de ſolut.*

3 Cum ſolutio ſemper probanda ſit ab allegante,quia facti eſt, *l.1.C.de probat.l.conſil.7.§.vlt.D.de curat furioſ.*

4 Dummodo ad vnius tantum ſummæ ſolutionem referantur, quia is qui plures eiuſdem quantitatis apochas conſcribit non liberat ſæpius,ſed loquitur ſæpius,quomodo loquitur Papin.*in l.Maximus* 66.§.*cum qui, de legat.*2.

5 Ne fortè amiſſa poſtmodum apocha ſuperſit improbo creditori aut ejus hæredibus apocham ignorantibus, ex quo poſſint agere ad iteratam ſolutionem conſequendam, cum inſtrumentum debiti authenticum ſit probatio probata,quod habet vim ſententiæ & condemnationis, vt diximus *in tit.de execut.rei iudic.*

6 Inſtrumenti enim amiſſio probatur per iuſiurandum quando ea probatio fit ad excipiendum non ad agendum,vt dixi *Defin.*15.*num.*5.*ſupra de pact.*vbi vide. [Adde Bald.*in d.l.pecunia,in fin.*vbi ait idem eſſe, tametſi creditor expreſſa conuentione obligatus ſit ad redditionem chirographi.

DEFINITIO IV.

Non minùs dominus directus cogitur ire ad domum emphyteutæ, quàm alius creditor quilibet ad domum ſui debitoris, niſi vel conuentio ſit in contrarium, vel conſuetudo.

NOn cogitur debitor ſolutionis faciendæ gratia ire ad creditorem, niſi ad ipſius creditoris domum aut alio certo loco ſoluere promiſerit. [1] Ac quamquam in emphyteuta nonnulli contra crediderunt propter debitum obſequij & reuerentiæ, cum pecuniario coniunctum, [2] eo tamen iure vtimur, vt ad domum emphyteutæ ſolutionis accipiendæ cauſa dominus ire debeat, ſi non ſpeciali conuentione in contrarium ſibi proſpexerit, aut longiſſimo ac immemoriali vſu id ius acquiſiuerit. Conſuetudinem enim de qua benè conſtet, hac parte ſeruandam eſſe conuenit. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio 17.Calend. Decembr.1588.Iunge Defin.15.De iur. emphyteut.

1 *L.item illa* 18.vbi gloſſ.& Bart.& cæteri.*D de conſt.pecun.*
2 Bald.*in l.vlt.col. fin. verſ. modo quæro generaliter,C.de condic.inſert.* & *in l.acceptam,q.* 12.*C.de vſur.* Iaſ.*in l.*2 *n.*89.*C.de iur.emphyt.*
3 Vt concludit idem Bald.*in d.l fin.poſt gloſſ.*& Bart.*in d.l.item illa.*

DEFINITIO V.

Obſignatio non valet ſine ſatiſdatione quoties aliquid ſupereſt liquidandum.

NOn valet obſignatio debiti quantacumque ſumma obſignata ſit, ſi debitum non omnino liquidum ſit tametſi vel minimum ſuperſit liquidandum, niſi pro non liquido caueatur, [1] ideoque obſignanti liberatio nec in totum, nec pro parte acquiritur. [2] Nec aliud erit etiamſi longè maior quantitas obſignata fuerit, quam deberetur. Quod enim incertum eſt, nulla certa quantitate æſtimari poteſt ſoláque ſatiſdatio illa eſt, quæ pro non liquido ſolutionis vicem obtinet; [3] quoniam debitum liquidum eſſe neceſſe eſt priuſquam aut exigi, aut ſolui poſſit. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis de la Chambre & D.Margaretæ eius amitæ,9.Cal.Decemb.1598.

1 *L.ſtatuliber rationem* 5.*D.de ſtatulib.*
2 Quia obſignatio tum demum vim ſolutionis habet,cum totius debiti eſt,*l.obſignatione* 9.*C.hoc tit.*Not.*in l.acceptam* 19.*C.de vſur.*
3 *d.l.ſtatuliber rationem* 5.*D.de ſtatulib.*
4 *L.vlt.D.de prætor ſtipul.not in l.vlt.C.de compenſ.*

DEFINITIO VI.

Obſignatio minus legitimè facta pro non facta haberi debet, nec poteſt liberare debitorem.

SI obſignatio per debitorem minus legitimè facta ſit, non parit liberationem, [1] itaque non cogetur creditor pecuniam accipere à depoſitario, ſed ac ſi nulla obſignatio facta eſſet condemnandus eſt, & ad ſolutionem vrgendus debitor, [2] ſalua ei aduerſus depoſitarium pecuniæ obſignatæ repetitione. [3] Diuerſum eſt ſi rectè riteq; facta ſit obſignatio. Hæc enim cum vim habeat ſolutionis, [4] adeoque ſola oblatio in iudicio facta ſi pignoratitia tantum agere quis velit, conſequens eſt, vt hactenus proſit debitori, ne ad ſolutionem iterum vrgeatur. [6] Creditori enim, qui in accipiendo debito moram contraxit, ſufficere debet, quod à depoſitario pecuniam ſtatim conſequi poteſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Paria enim ſunt quid factum non eſſe, & minus legitimè factum eſſe, *l.quoties* 6.*D.qui ſatiſd.cog.l.*2.*D.de auctor.tutor.*
2 Tanquam qui adhuc ſit obligatus. Oblationes enim ſemel contractæ vtiliter non niſi certis modis diſſoluuntur, *leg. obligationum ferè* 44. *§.placet, D. de obligat. & action.* inter quos modos non eſt obſignatio malè facta.
3 Nullam enim exceptionem poteſt habere depoſitarius contra deponentem.*l.vlt.C.de compenſat.*
4 *L.obſignatione* 9.*C.hoc tit.l.acceptam* 19.*C.de vſur.cum concord.*
5 *L.ſi rem* 0 *§.vlt.D de pignor.act.* Intellige tamen de oblatione quæ realis ſit, non de verbali, vt ſcripſi *in Ration.ad l.ſi debitori* 21. *Digeſt.de iudic.*
6 Iniquum enim eſt eum, qui iam ſoluerit, cogi iterum ſoluere, *l.bonæ fides* 57.*de reg.iur.l.ſi quis dolo* 51.*in fin.D.de re iud.*

DEFINITIO VII.

Oblatio debet præcedere obſignationem, alioqui non valet obſignatio, & obſignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet, non ad creditorem.

QVi ſoluere debuit, non poteſt videri ex eo liberatus quod debitum obſignauerit, ſi non ante obtulerit creditori, [1] iſque ſine cauſa ſolutionem accipere recuſauerit. [2] Itaque ſiue obſignata pecunia ſubripiatur ſine dolo depoſitarij, [3] ſiue magiſtratus imperio in ærarium referatur, [4] aut in publicos vſus conuertatur, [5] periculum non ad creditorem pertinebit, ſed ad debitorem. [6] *Ita Senatus* inter Ioannem Rage & Ioannem de Conſtance, 17.Cal.Ianuarij 158*.

1 *L.ſi per te conſtat* 9.*l.acceptam* 19.*C.de vſur.l.nec creditores* 10.*l.vlt. Cod.de pign. act.* quibus omnibus locis oblatio præcedit obſignationem. Eſt enim obſignationis vſus ideo comparatus, ne alioqui nulla ſuperſit debitori ratio diſſoluendæ oblationis, ſi creditor nolit ſolutionem accipere.
2 Si enim iuſta cauſa recuſandi, non videbitur mora per creditorem contracta, *l.ſciendum eſt* 21.*& ſeqq.D.de vſur.*
3 Nec enim depoſitarius tenetur niſi de dolo, & lata culpa ſi non aliud conuenerit, *l.*1.*C.depoſ.l.contractus* 23.*de reg.iur.*
4 Vt *in l.creditor* 102.*D.hoc tit.*
5 Fortaſſis, vt Reipubl.neceſſitatibus ſubueniatur.
6 Quæ enim fortuitis caſibus accidunt, ſemper ſpectant ad moroſum, *l.ſi ex legati* 13.*& ſeq.l.ſi ſeruus* 91.*§.ſequitur,D.de verbor.obligat.* [Planè ſi nemo ſit qui ſolutionem accipere poſſit non eſt neceſſaria obſignatio ad impediendam moram, *l.*17.*§.ſi pupillo de vſur. Ita Senatus* in cauſa ſororum Cochet, 9.Sept.1613.]

DEFINITIO VIII.

Solutio partis debiti, adeóque totius etiam debiti liquidi, quamdiu aliquid liquidandum ſupereſt non poteſt inducere hypothecariam ne quidem pro parte.

DEbiti partem accipere non cogitur creditor agens hypothecaria, nec ſi omne id quod liquidum eſt offeratur, ſi non pro reliquo quod minus liquidum eſt, caueatur. [1] Sed etſi totius debiti liquidi ſolutionem creditor acceperit, non cogitur actionibus ſuis poſſeſſori pignoris cedere aduerſus debitorem, [2] ne pro ea quidem parte quæ ſoluta eſt, quouſque debitum omne & liquidatum ſit & ſolutum, ne alioqui ius pignoris quod indiuiſibile eſt diuiſum videatur. [3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quia hypothecæ ius indiuiduum eſt, *l.rem hereditariam* 65. *D. de euict.l.quamdiu* 6.*C.de diſtract.pign.l.*2. *C. debitor.vendit.pign.imped.non poſſ.* Iunctis ijs quæ diximus *Defin.* 5.*ſupr.*
2 Quibus tamen alioqui cedere cogitur quoties ſolutionem accepit à bonæ fidei poſſeſſore, *l.mulier* 19.*qui potior.in pign.hab.*
3 Nec enim cogendus eſt creditor, vt diuidat actionem quam habet indiuiſam, *l.*1.*alias l.*2 *Cod de duobus reis,* quia ſolutio per partes habet magna incommoda, *l.*3.*D.famil.erciſc.*

DEFINITIO IX.

Qui ſoluit ex præſcripto iudicis, & ad modum præſcriptum liberatur, nec imputari poteſt ei, cur non appellauerit etiamſi iudex malè decreuerit.

QVi auctore Prætore ſoluit, & ſeruata ea forma quam Prætor præſcripſit, liberatur, [1] licet Prætor malè decreuerit,

uerit, [1] ſi modo per debitorem religio Prætoris benè inſtructa nec circumuenta ſit.[2] Neque imputari debitori poteſt, cur à decreto tanquam iniuſto non reuocauerit, [3] cum ſi prouocaſſet audiri non debuiſſet, quaſi cuius nihil intereſſet. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Ianuar. 1588.

1 *L. ait prætor 7. §. 1. verſ permittitur, D. de minor.*

2 Quia prætoris & iudicis decretum quantumuis iniquum executioni mandari publicè intereſt, *l. ſerno 65. §. cum prætor. D. ad SC. Treb. ſi prætor 75. D. de iudic.*

3 *L. 6. §. penult. D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

4 *d. verſ. permittitur.*

5 *L. 1. D. de appell. recip.*

DEFINITIO X.

Qui pro alio ſoluit indebitum ſolam condictionem ſibi acquirit aduerſus eum qui ſolutionem accepit.

PRo me inſcio ſoluiſti quod iam ego ſolueram. Nec mandati, [1] nec negotiorum geſtorum [2] actio tibi competet contra me, ſed potius condictio indebiti aduerſus eum qui ſolutionem accepit,[3] ſi modo nihil ſit quod mihi poſſit imputari, cur cum ſoluerem te non fecerim certiorem.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Febr. 1589.

1 Quia non hoc tibi mandaui, vt indebitum ſolueres, *l. indebitam 47. vbi not. D. de cond. indeb.*

2 Nec enim negotium meum geſſiſti vtiliter qui indebitum ſoluiſti.

3 *d. l. indebitam.* vbi tamen vide *in verſ. quo minus autem.*

4 *L. ſi fideiuſſor 29. in princ. & § ſi cum debitor, D. mandat.*

DEFINITIO XI.

Valor nummorum debitorum ex communi vſu commerciorum æſtimari debet potius, quam ex edicto Principis, ſi non aliter indemnitati creditoris cautum eſſe poſſit.

QVoties nummorum qui debentur æſtimatio ineunda eſt, ſi vt ſæpè contingit propter imminutam bonitatem monetæ intrinſecam creuerit ſolidi auri æſtimatio etiam ſupra quam Princeps edicto ſtatuerit, vt patiente Principe nec coërcente magiſtratu aurei valor vulgo maior ſit, quam edicti forma patiatur; [1] Placet non tam eum valorem inſpici debere qui edicto conſtitutus eſt, [2] quam qui communi hominum vſu & commercio frequentatur. [3] Alioqui damnum pateretur creditor, cui ſoli æquum non eſt nocere edictum quod cæteris negotiatoribus non nocet. [4] Quod ſi vt plerumque euenit non eadem ſit communi hominum vſu æſtimatio aurei, ita temperanda res erit, vt nec ea ſumatur quæ ſit maxima, nec ea quæ minima, ſed quæ media magiſque frequens. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Margaretæ de la Chambre, & D. Marchionis de la Chambre, 6. Id. Februarij 1589.

1 Quod temporibus noſtris ſæpius vſuueniſſe vidimus contra *l. 3. D. in lit. iur.*

2 Parum enim eſt legem eſſe ſi non obſeruetur, & abeat in deſuetudinem, *l. de quibus 32. in fin.* vbi DD. *de legib.*

3 Id enim plerumque ab inuitis principibus & magiſtratibus extorquet infelicitas temporum & neceſſitas commerciorum, quam promiſcui vſus vtilitatem vocat Paulus, *l. ſi quis mancipiis 17. §. ſi impubes. D. de inſt. act.* qui locus etiam probat propter hanc vtilitatem recedi plerumque à ratione iuris communis.

4 Nemini enim facit iniuriam, qui vtitur iure communi, *l. inter eos 51. § Cum inter, D. de fideiuſſ. l. vlt. C. de in integr. reſtit.* Vide *l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. hoc tit.* ſed præcipuè tractatum illum noſtrum quem inſcripſimus: De nummarijs ſolutionibus.

5 *Arg. l. ſi hæres 110, de leg. 1.*

DEFINITIO XII.

In debitis fauorabilibus annuis ſolutio facienda eſt initio anni, quia cœptus annus habetur pro completo.

IN debitis fauorabilibus annuis, quale eſt quod alimentorum, aliárumve ſimilem cauſam habet, ſingulare perpetuumque hoc ius eſt, vt & in cuiuſque anni principio ſolutionem fieri & annum cœptum pro completo haberi oporteat. [1] *Ita Senatus* 7. Cal. Martij 1599.

1 *L. 5. l. filia 22. D. de ann. legat. l. defuncta 58. D. de vſur.*

DEFINITIO XIII.

Denunciatio ceſſionis facta in ſolius cedentis commodum non impedit quominus cedenti ſolui poſſit.

CEdenti ſoluere debitor poteſt, vt à ceſſionario quoque liberetur etiam poſt denunciatam à ceſſionario ceſſionem, ſi ceſſio cedentis ſolius commodo & periculo facta proponatur. [1] Maximè verò ſi etiam poſt denunciationem ceſſionarius, cum proprio nomine, & ad commodum ſuum agere poſſet & deberet, cedentis nomine & commodo experiri maluerit. [2] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij 1591.

1 Secundum doctrinam Pauli Caſtr. *in l facta 63. § ſi hæres, Dig. ad SC. Treb.* Aufrer. *in deciſ. Capell. Tholoſ. 119.* [Quomodo autem denunciatio ceſſionis fieri debeat, dixi ad *Defin. 1. num 4. ſupr. tit. prox.* Ex Guid. Pap. *quæſt. 530.*]

2 Hoc enim facere poteſt ſi velit, vt notant DD. *in l. 3. C. de nouat. & in l. apud Celſum 4. § ſi cum legitima, D de dol. mal. except.*

DEFINITIO XIV.

Debitum in diem non poteſt ſolui ante diem, ſi dies fuerat adiecta in fauorem creditoris.

QVod in diem debetur non ſemper ante diem ſolui poteſt, licet dici ſoleat plus præſtare debitorem, quam debeat cum ſolutionem repræſentat.[1] Quid enim ſi dies adiecta ſit in fauorem creditoris non debitoris, ſiue ex teſtamento, ſiue ex contractu, aut qua alia iuſta cauſa debeatur? Vtique dies expectanda eſt, ne quicquam de creditoris iure minuatur. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 12. ſupr. de legat.

1 *L. Iauolenus 15. alias l. cum qui. D. de ann. legat.* iunct. *l. quod certa die 70. Digeſt. hoc tit. l. ſtipulatio iſta 38. § inter. l. qui hoc anno 42. de verb. obligat.*

2 *d. l. Iauolenus l. ſi ita voliſtum 43. § Pegaſus, de leg. 2. l. 3. § cum Pollidius, D. de vſur.*

DEFINITIO XV.

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore teſtamenti.

CVm quæritur in qua moneta ſolui legatum debeat, ſi melior aut deterior fuerit tempore teſtamenti quam tempore mortis aut ſolutionis, placet tempus teſtamenti ſpectandum eſſe, [1] quoniam ex patrimonij comparatione prudens teſtator legandi modum ſumere & ſolet & debet, futuræque mutationis ignarus non de alia moneta cogitare videri poteſt quam de ea, quæ tum in vſu & commercio eſt, cum legat, licet non niſi à die mortis legatum deberi poſſit, [2] ſicut nec peti ante aditam hæreditatem.[3] Nam ſi quid ex contractu debeatur, ſiue puro, ſiue conditionali, idem eſt, vt idipſum tempus quo contractum eſt, ſpectari hac etiam in re vt & in alijs ferè omnibus oporteat.[4] Interdum tamen euenit, vt ex verbis aut voluntate teſtantis tempus mortis in ſoluendo legato inſpiciendum ſit. [5] Numquam enim à verborum vi & poteſtate recedendum eſt, ſi voluntas conſentiat. [6] *Ita Senatus* in cauſa fratrum De Miege, Prid. Cal. Iunij 1591.

1 Oldrad.*conſ.* 31.incip.*Thema tale eſt,arg.l.ſi ita,l.vlt.de aur. & arg legat.l.vxori* 33.*in princ.&* §.1.*l.nomen* 34.§.1.*l. vxorem* 41.§.*teſtamento pueros,l.nuper* 85.*l.his verbis* 102.*de leg.*3. *l.item illa* 18. §.*quod adijcitur, D.de conſt.pecun.*

2 *L.vnic.*§.*in nouiſſimo,C.de caduc.tollend.*

3 *Ex reg.l.ſi nemo,*9.*D.de teſt.tutell.*

4 Idem Oldr.*vbi ſupr.& conſ.*13.Socin.iunct.*conſ.*152.*vol.*2.*Ex l.Imperatores* 71.*Dig.de contrah.empt.l.continuus* 137.§.*cum quis,in fide verb. oblig.l.vſusfructus* 26.*de ſtipul.ſeruor.cap.in Exor. de cenſibus.* Adde *l.ſi filiusfamilias* 78.*de verb.oblig.* Contra tamen in legato tenet Roman.*ſing.* 519.*& conſ.*123.vbi reprehendit Oldrad.per text.*in l.cum certum,de aur. & argent.leg.*Putatque ſpectandum eſſe tempus ſolutionis,niſi heres fuerit in mora. *Ex l.vinum* 21.*Digeſt.de rebus cred.*Communis tamen eſt pro Oldr.Vide addit.*ad ſing.*519.Adde *l.Aurelius* 28.§.*teſtamento,&* §.*Titius, c.de liber.leg.*Gothoft.*ad l.*3.*in fin.*gloſſ.ad verb.*deteriorem, Dig.de rebus cred.*Hotom.*in quaſt.illuſtr.*Guid.Pap.*q.*493.& ibi Ferret.

5 Vt *in l.vlt.*§ 1.*de leg.*2.*l pen.D.de inſtr.leg.l ſi fundus* 18.*D.quand.dies legat l.Melat.*14.§.*ſed ſi alimenta , de alim. & cibar. leg.* & in alijs locis, quos congerit gloſſ.*in d.l.ſi ita* 7.*de aur.& arg.legat.*

6 *L.non aliter.*69.iunct.*l.ille aut ille* 25.§.1.*de legat.*3. *leg. Labeo* 7. *de ſupell.legat.*

DEFINITIO XVI.

Debitor etiam in extremo vitæ diſcrimine conſtitutus non eſt eximendus carceribus , niſi creditores omnes conſentiant,præterquam ſi id etiam concurrat, vt det idoneos fideiuſſores.

DEbitor vrgentibus creditoribus in carceres detruſus cum in grauiſſimum morbum incidiſſet , nec haberet in numerato,vnde ſolueret,poſtulabat,vt carceribus eximeretur,& priuatæ apparitoris cuſtodiæ committeretur , oblatis in eam rem idoneis fideiuſſoribus. Quærebatur,cum creditores ſummo iure cum eo agere mallent,quàm periclitanti hominis ſaluti fauere,quænam iudicis partes eſſe deberent? Placuit non eſſe in iudicantis arbitrio , vt debitorem carceribus eximat, aut è publicis transferat in priuatos ſi non debitores omnes, quorum intereſt , conſentiat.[1] Nec ſi fideiuſſores idonei offerantur , facturumque iudicem litem ſuam,[2] ſi defuncto poſtea debitore non ſoluendo & fideiuſſoribus ad egeſtatem delapſis,creditores ſuum conſequi non potuerint.Qui enim tenetur ſoluere,non liberatur dando fideiuſſorem aut pignora, ni creditor conſentiant.[3] Nimirum credendus eſt debitor maiore ſtudio & diligentia vſurus in conquirendis aut explicandis pecunijs,ſi longioris carceris tædio vrgeatur:[4] Fitque procuIdubio iniuria creditoribus,aut inauditis aut inuitis ijs , ſi debitor publicis eximatur carceribus,cum veriſimile ſit,tanto eum tardius ſoluturum, quanto mitius cum eo agetur.[5] Sanè ſi proponas & euidenter ſoluendo eſſe debitorem, & perquam idoneos ab eo fideiuſſores præſtari,nec ſine manifeſto ſalutis diſcrimine poſſe debitorem diutius in carcere retineri vix conuenit Chriſtiano iudici creditorum immanitati vſque adeo indulgere ,[6] vt veterem illam legem duodecim tabularum de dilaniandis debitoribus in vſum reuocare videatur, quam tamen conſtat , non tam ad vſum , quam ad terrorem comparatam fuiſſe , ne quis tam facilè ad contrahendum æs alienum accederet.[7] Sed illud tamen obſtrictè obſeruandum eſt , vt non niſi ex maxima cauſa & debitore in aperto vitæ diſcrimine conſtituto ad hanc æquitatem decurratur , & eo demum caſu , quo certum ſit nullum ex iudicis indulgentia damnum creditoribus poſſe contingere.[8] Quam ob cauſam, licet inops & egenus debitor proponatur , ſufficiet tamen oblatos ab eo idoneos fideiuſſores,cum ea ratione ſatis ſuperque indemnitati creditorum conſultum iri certum ſit.[9] Quid ſi debitor ipſe manifeſtè ſoluendo ſit, nec tamen inueniat fideiuſſorem?[10] At vix eſt , vt euenire id poſſit, quin difficilis ſit conuentionis ; quo caſu non videtur idoneus,ſatiſque bonus debitor,licet ſit ſoluendo.[11] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Geneuois,6.Id.Iunij 1591.

1 Quia quod omnes tangit,ab omnibus approbari debet, *l.vlt.C.de auctor.praſt.*nec quorundam conſenſus alijs nocere poteſt,niſi cum debitor cedit bonis, *l.vlt.C.qui bon.ced.poſſ.*

2 *Arg.l.1.& tot.tit.de magiſtr.conuen. l.1. Cod. de pœn. iudic.qui malè iudic.*

3 *L.ſi rem.*9.§.*omnia,de pignerat.act.l.*5.§.*pen.& vlt.& l.ſed.D.quibus mod.pign.vel hypoth.ſoluit,l.qua fundum* 50.*D.de iur.dot.*

4 Studio ſcilicet recuperandæ libertatis , quæ per carceres quodammodo imminuitur,*l.*1.*&* 2.*D.de bonis,lib,exhib.l.Titio* 71. §. *Titio centum de cond. & demonſtr.*

5 *Arg.l.ſi cui* 5.*D.vt in poſſ.legat.*

6 *Argum.l.pen.in fin.D.de donat.l.ob as* 12. *cum ibi not. Cod. de oblig. & action.*

7 Vt Aulus Gellius ſcribit *Noct. Attic.*

8 Etſi damni cauſa vitam hominis periclitari durum ſanè eſt , *lanum pater* 77.§.*cum exiſtimari,de leg.*2.

9 *l.*1.*D.qui ſatiſd.cog.*

10 Eſt enim id plerumque difficile,*l.*2.§.*pen.D.de iudic.*

11 *L.*1.*D.qui ſatiſd.cog.*

DEFINITIO XVII.

Sola depoſiti confeſſio non probat depoſitum & obſignationem, quæ ſolutionis vim habeat contra creditorem, præſertim ad ſiſtendas vſuras.

OBſignatio non aliter vice ſolutionis eſt ,[1] quam ſi ritè facta ſit,[2] & probetur. Quid ergo ſi de ea conſtet per ſolam depoſitarij confeſſionem, qui ſe fateatur pecuniam habere ex cauſa depoſiti,& paratum eſſe creditori quandocumque petenti ſoluere? Non proderit obſignatio debitori, quia depoſitum re contrahitur non verbis aut nudo conſenſu.[3] Nam qui conſtituit,ſe quid habere ex cauſa depoſiti, quod re vera depoſitum fuiſſe non apparet , conſtitutor potius quam depoſitarius dicendus eſt.[4] Nec diuerſum erit , ſi depoſiti & obſignationis realis inſtrumentum à Notario conſcriptum , & poſtea deperditum dicatur, niſi probetur.[5] Alioqui facilè fraus fieret creditori per falſi depoſitarij colluſionem , & qui non poteſt liberari,niſi ſoluendo aut obſignando liberaretur dando conſtitutionem,qui fideiuſſoris & interceſſoris potius, quàm depoſitarij loco habendus eſſet.[6] Nec eſt, quod de huius iuris iniuria conqueratur is,qui dicit, obſignatam à ſe pecuniam cum ei liberum ſit pecuniam à depoſitario repoſcere, vt ſoluat creditori.[7] Niſi fortè quis dicat ſua intereſſe propter vſuras , quarum curſum obſignatio ritè facta ſtitiſſet.[8] Sed imputet ſibi debitor, cur non cautius egerit, vt certiores obſignationis probationes haberet , ſiue per teſtes ſiue per ſcripturam.[9] Proinde nec imputandum eſt creditori , ſicut aduerſus eum , qui ſe depoſitarium dixit primo loco non egerit , nec tentauerit , an ea actione conſequi ſuum poſſet?[10] Sufficit enim quod ob non factam ritè obſignationem perinde ſaluas habeat priſtinas ſuas in debitorem actiones,atque ſi nulla prorſus obſignatio facta diceretur.[11] *Ita Senatus* pro fratribus Laboret, contra N. Roſtain. 5.Cal. Iulij 1591.

1 *L.obſignatione* 9.*C.hoc tit.*

2 Ritè autem facta intelligitur ſi facta ſit ad domicilium originis etiam ad interrumpendum curſum præſcriptionis currentis contra ius redimendi,& ad id perpetuandum ad ſimile tempus,*l ſi præſes vbi DD.C. de epiſc.audient.*Salyc,*in l.vt perfectius,C.de annal.except.* Boër.*q.*15.*n.*3. Poſt Guid.Pap.*q.*416.*verſ.ſed quid de præſcriptione.*

3 *L.*1.§.*is quoque,D.de oblig.& act.* Impletur tamen interdum probatio depoſiti per confeſſionem,*l.Publia* 26.§.*vlt.D.depoſ.*

4 *L.*1.*& tot.tit.D.de conſt.pecun.*

5 Fruſtra enim allegatur,quod non probatur niſi ſit notorium, *l.duo ſunt Titij* 30.*D.de teſtam.tutel.l.*2.*& paſſ.D.de probat.* Iunge *l.teſtium facilitatem* 17.*in fin.C.de teſtib.*

6 Quod tamen abſurdum eſſet,vt dixi *Defin.præced.n.*3.*ſupr.*

7 Nec enim vllam exceptionem contra eum poteſt depoſitarius habere,ſi depoſitarius verè fuit,*l.vlt. C. de compenſ.l.ſi quis vel pecunias* 11. *C.depoſ.*

8 *L.ſi per te non ſtat.*9.*C.de vſur.l.acceptam* 19.*eod.*

9 Alterutra enim probatio neceſſaria eſt,*l.in exercendis* 15. *Cod.de fid. inſtrum.*

10 Nemo enim cogitur dubiam & ancipitem actionem proponere. *l.*1. *D.commod.l.ſi gratuitam* 17 *D.de præſcr.verb.*

11 Nihil enim refert , an obſignatio nulla facta ſit , an aliqua minus ritè *l.quoties* 6 *C.qui ſatiſdare cogan.l.*2.*D.de auctor.tutor.*

DEFINITIO XVIII.

Ab interlocutione, per quam pronunciatum eſt idonea eſſe pignora oblata debitori à creditore, non poteſt debitor appellare, quod nihil eius interſit.

CReditor idoneis pignoribus debitori pro eius indemnitate cauere obligatus, pignora obtulerat, quæ cum debitor minus idonea eſſe diceret, & probaret, iudex tamen idonea eſſe pronunciauerat.[1] Non erit audiendus debitor ſi ab ea pronunciatione appellet, cuius auctoritate plenam ſibi quærere poſſit liberationem.[2] Quid enim ipſius intereſt, cum à iudice compellatur ad ſolutionem.[3] Aut quo iure appellatio recipiatur eius nihil omnino intereſt?[4] Niſi forte quis appellandum ei putet, quaſi aduerſus iniuriam iudicis, qui non idonea pignora pro idoneis habuerit. Sed non ita eſt.[5] Nihil enim imputari poteſt ei qui paret iudicato,[6] cum iudicium in inuitum reddatur.[7] Nec quicquam referet an iudice inferiore, an Senatu ipſo cogente ſoluat debitor.[8] Dummodo ea omnia alleget, quæ mouere iudicem habeant, vt rectè iudicet ne alioqui per eum circumuenta videatur religio iudicantis.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Fou, contra N. Catel. Prid. Id. Iulij 1592.

1 Hoc eſt, vt poſſet debitor indemnis præſtari ſi forte ad iteratam eiuſdem quantitatis ſolutionem veteretur.

2 Nec enim læditur per ſententiam imo fit locupletior debitor, qui à ſuo creditore liberatur, *l. ſi pupilli 66. in fin. D. hoc tit. l. ſpecies 11. Digeſt. de acceptilat.*

3 Iniquum enim eſſet non impunè ſoluere illum quem prætor cogat ad ſolutionem, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.*

4 *L. 1. D. de appell. recip.*

5 *L. ait prætor 7. §. 1 verſ. permittitur, D. de minor.*

6 Quia parere habet neceſſe, *l. non videtur 167. §. 1. de regul. iuris.*

7 *l. inter ſtipulantem 83. §. 1. D. de verb. oblig.*

8 Nam & in *d. verſ. permittitur.* Vlpianus loquitur de ſententia lata per prætorem, à quo poterat appellari ad præfectum vrbis, *l. Æmilius 38. D. eod. tit.*

9 Vt in *l. magis puto 5. §. manet, D. de rebus eor. qui ſub tutel. leg. Diuus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

Poteſt etiam ex interuallo fieri ceſſio actionis. Nempe cum actio per ſolutionem extincta non eſt.

ACtionis, quæ per ſolutionem extincta ipſo iure non eſt,[1] licet elidi potuerit per oppoſitam doli exceptionem,[2] fieri ceſſio etiam ex interuallo poteſt,[3] vt putà per creditorem, cui ſolutum eſt debitum à tertio poſſeſſore pignoris luendi cauſa.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 19. ſup. de luit. pign.

1 Nam ſi ipſo iure extincta ſit aliud eſt, *l. Modeſtinus 76. cum ibi not. D. hoc tit.*

2 Quamuis dici ſoleat nihil referre, an quis nullam actionem habeat an vero talem habeat quæ poſſit elidi per exceptionem, *l. nihil intereſt. 112. de reg. iur.*

3 Textus eſt *in l. ſi res obligata 57. in fin. D. de legat. 1.* Dixi *lib. 12. Coniect. iur. ciuil.*

4 *L. 2. l. ſicut 8. §. vlt. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO XX.

Qui penes ſe retinuit pecuniam quamuis otioſam non poteſt petere fructus rei, pro qua debeatur ea pecunia.

QVI oblatam creditori à debitore pecuniam, & à creditore ſine cauſa recuſatam apud ſe depoſitam retinuit, ſi poſtmodum in vniuerſa debitoris iura ex titulo licet oneroſo ſucceſſerit,[1] fructus rei, quam creditor pro pecunia reddere debuit, conſequi non poteſt, nec ſi paratus ſit iurare otioſam ſe pecuniam, & in arca conditam toto illo tempore habuiſſe, qua nec ſi voluiſſet, citra furtum tamen vti potuiſſet.[2] Non enim pecuniam quamuis inutilem retinere penes ſe debuit, qui in vicem vſurarum fructus aliquos ex obſignatione ſperare voluit,[3] alioqui & rem & pretium eodem tempore habuiſſe videretur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Aduocatorum Gaudinon & de Coyſiaz, 16. Cal. Sept. 1592.

1 Atque ita qui antea tantum erat depoſitarius poſtea factus ſit debitor aut ſaltem loco debitoris. Addidi, *licet ex titulo oneroſo*, quia ſi ex lucratiuo id fiat minorem res habet dubitationem, quin depoſitario minus ſuccurrendum ſit, quia ſemper fauorabilior eſt qui cauſam habet oneroſam, quam qui lucratiuam, *l. 4. §. ſi cum legitima, & ſeq. vbi not. D. de doli mali except. l. quod autem 6. §. ſimili modo dicimus, D. quæ in fraud. cred.*

2 *§. furtum autem, Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcunt. l. ſi pignore 54. D. de furt.*

3 *L. Iulianus 13. §. veniunt autem. D. de action. empt. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vſur.*

4 *L. ex empto 11. §. qui autem, l. bona fides 50. de act. empt.*

DEFINITIO XXI.

Taxationem æſtimationis monetarum, quæ præ vſu & abuſu commerciorum fit alia atque alia, ſolet Senatus probis viris committere non ſibi reſeruare.

CVm propter auctam vel imminutam bonitatem aureorum vel monetarum, pluris aut minoris æſtimandus eſt aureus, ne debitor aut creditor alioqui moretur in damno,[1] non ſolet Senatus id arbitrio ſuo committere, ſed bonis viris eam rem tractare ſolitis, & ab vtroque collitigantium eligendis.[2] Præſertim cum præter intrinſecam illam mutationem abuſus quoque commerciorum, vt hac noſtra tempeſtate, rem eo perduxit, vt nullius mercis minus certa ſit æſtimatio quam pecuniæ,[3] quæ certam ſemper ac perpetuam rationem habere deberet.[4] Inde fit, vt pro electorum arbitrio nunc hanc, nunc illam aureorum æſtimationem Senatus noſter ſecutus ſit, cum proprij arbitrij legem ea de re conſtituere non poſſet.[5] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunenſibus, contra D. du Coudrey Iuriſconſultum præcipui inter noſtros nominis, & Sereniſſim. Ducis Conſiliarium, 5. Calend. Septemb. 1592.

1 Contra id quod ſcriptum eſt *in l. Paulus 99. alias l. creditorem, alias l. debitorem, D. hoc tit.*

2 Quos Pragmatici noſtri dicunt *preud'hommes & experts.*

3 Cum tamen pecunia res omnes cæteras æſtimare ſoleat non à cæteris rebus æſtimari, *l. ſi ita 42. D. de fideiuſſ.* Eſt enim pecunia meſura rerum omnium præterquam ſui ipſius.

4 *L. nummis 3. D. de in lit. iurand.*

5 Facti enim quæſtio numquam certa eſſe poteſt, & in iudicantis arbitrio ſemper poſita eſt, *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. ordine 15. Digeſt. ad municip.*

DEFINITIO XXII.

Non facile condemnandus eſt prouiſionaliter debitor qui apochas profert.

SI creditor proferat inſtrumentum, ex quo ſibi deberi intendit, contra vero debitor plures apochas ad probandam ſolutionem,[1] ſed de quibus tamen dubitari poſſit, an in controuerſi debiti ſolutionem imputari debeant,[2] aut an totius debiti quantitati reſpondeant,[3] non prius pro creditore aut diffinitiua, aut prouiſionalis ſententia ferenda eſt, quam docuerit ille quid ſibi quantumque debeatur, ſi de eo conſtare in promptu poſſit per calculum, neque aduerſus apochas falſitatis exceptio obijciatur, aut alia quæ negotio longiores moras ſit allatura.[4] Quid enim iuſtius, quam ſolutioni & liberationi fauere aduerſus obligationem?[5] Prolatis ſiquidem per debitorem apochis, quæ prima facie ſolutionis probationem præ ſe ferant, incumbit creditori, vt probet

Digitized by

bet aut in aliam cauſam factas eſſe,[6] aut alias alijs contineri, ex quo apparere poſſit nondum integrum debitum ſolutum fuiſſe. Id verò tum maximè locum habet, cum creditor agit aduerſus hæredes debitoris, fortaſſis etiam impuberes, qui factum defuncti, & rei geſtæ veritatem ignorare probabiliter poſſunt.[7] *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiepiſcopum Tarentaſ. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Non enim poteſt melius probari ſolutio quam per apocham, & pecuniæ ſolutæ profeſſionem, *l pecunia 14. C. hoc tit.*

2 Quod plerumque in facti, nonnunquam etiam in iuris quæſtione poſitum eſt, *l 1. & ſeq. D. hoc tit. l. 1. C. eod.*

3 Cuius rei diſquiſitio tota in calculo poſita eſt.

4 Hoc enim eſt quod noſtri dicunt, *Per modo conſtat, modo agatur, l. 3. ff. vt in poſſ. legat.* Falſitatis autem exceptio & quæſtio longiores moras habere ſolet, *l. 2. Cod. ad legem Cornel. de falſ.* quæ tamen probat interim præſumendum pro inſtrumento.

5 *L. Arrianus 41. D. de oblig. & action.*

6 Cum ſolutio facta in vnam cauſam non debeat prodeſſe in aliam, *l 1. & ſeq. D. hoc tit. l ex pluribus 89. eod.*

7 Nam qui in alterius iura ſuccedit iuſtam habet cauſam ignorantiæ an id quod petitur debeatur, *l. qui in alterius 41. de reg. iur. 3.* quia ſemper probabilis eſt ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro ſuo.*

DEFINITIO XXIII.

Creditor etiam amiſſo aut reſtituto chirographo debiti perſecutionem non amittit, ſi aliunde conſtet adhuc deberi.

QVi inſtrumentum authenticum & publica fide firmatum, vel caſu amiſit, vel ſpe futuræ ſolutionis debitori reddidit,[1] nihilominus debitum perſequi poteſt priſtina actione, ſi probet ſibi deberi. Non enim debitum faciunt tabulæ.[2] Nec quod debitor habens penes ſe inſtrumentum proferat id cancellatum faciet, vt intercidiſſe actio videatur, niſi ea omnia concurrant quæ hoc caſu præſumptionem ſolutionis inducere ſolent.[3] Quinimo tanto magis condemnandus erit debitor, quippe quem conſtet debere cum antea debuerit, ſi non aliqua ratione probet ſolutionem, aut ſolutionis præſumptionem.[4] Si tamen præſumptio ſit pro debitore inſtrumentum penes ſe habente,[5] licet multa creditor alleget, quæ ſi iam probata eſſent præſumptionem illam eliderent,[6] non debet incerto eo prouiſionalis & fiduciaria vlla adiudicatio fieri creditori. Denique vix eſt, vt vllo caſu contra debitorem, qui producit chirographum aut inſtrumentum cancellatum, quicquam decerni debeat ante diffinitiuam ſententiam:[7] Cum ſi ſublata ſit certioribus iudicijs illa ſolutionis præſumptio quæ ex inſtrumenti poſſeſſione inducitur diffinitiuè non prouiſionaliter condemnari debitorem oporteat.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Berley D. des Eſchelles, & Cl. Bauſſan, 3. Cal. Mart. 1593.

1 Hoc enim perſæpè fit.

2 Actiones enim non tolluntur niſi certis modis, *l. obligationum fere 44. §. placet, D. de obl. & act. l. penult. Dig. hoc tit.* Inter quos non eſt inſtrumenti amiſſio nec chirographi redditio quæ tantum inducit exceptionem pacti de non petendo, *l. 2. D. de pact.*

3 Cum non ſemper nec concludenter probetur ſolutio ex eo, quod debitor habeat penes ſe inſtrumentum debiti cancellatum, vt ex ijs conſtat, quæ tradit Paul. Caſtrenſ. & alij, *ad d. l. 2. D. de pact. & ad l. ſi chirographum 14. D. de probat.* Iunge *Deſin. 1. ſupr. Deſin. 28. infr. hoc tit.*

4 Qui enim ſemel debuit hoc ipſo probatur adhuc debere niſi probet ſe liberatum, *l qui debitori 15. C. hoc tit.*

5 Secundum ea quæ ſcripſimus *d. Deſin. 1. ſupr.*

6 Vna enim præſumptio per aliam elidi facilè poteſt, ac multo magis per contrariam probationem, *d. l. ſi chirographum, & ſeq. D. de probat. leg. vlt. D. quod met. cauſ.*

7 Qui enim habet pro ſe præſumptionem nunquam pendente lite condemnandus eſt, *l. moneor 4. C. ſi ſeruus export. ven.* Intereſt enim ipſius non ſoluere potius, quam ſolutum repetere, *l. 3. D. de compenſat.*

8 Vt finis litis imponatur, *l. 1. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Qui ſoluit executori non habenti mandatum non eſt liberatus, niſi alia nulla ratione potuit effugere carceres.

SOlutio per debitorem facta executori, qui ex iudicis mandato præceperat, vt intra certum & præfinitum tempus, & in loco deſtinato creditori ſolueretur, non liberat debitorem, etiamſi pecunia poſtea perierit, ſiue caſu fortuito, ſiue culpa & facto executoris.[1] Non enim cenſetur mandatum habere ad ſolutionem accipiendam qui mandatum habet ad exequendum & imperandum debitori, vt ſoluat,[2] non magis quam qui ad litem procurator datus eſt,[3] niſi proponas traditum apparitori à creditore inſtrumentum. Ea namque traditio mandati vim habet.[4] Ac ſi quid executor cum nullam haberet accipiendæ ſolutionis poteſtatem, per dolum aut imperitiam minatus ſit debitori carceres, ni ſtatim ſolueret, abſente tamen creditore? Audiendus erit debitor, petens exhibitionem mandati aut inſtrumenti obligatorij, vt ſciat an & cui tuto poſſit ſoluere.[5] Quid ſi iniurioſus executor pergat vrgere debitorem, iamiam detruſurus eum in carcerem ni ſoluat in continenti?[6] Adhuc requiremus à debitore, vt pecuniam obſignet, ſi obſignando poſſit iniuriam executoris repellere, ne illi poſſit imputari cur executori citra mandatum ſoluerit, cum obſignando poſſet ſe ab executoris iniuria liberare.[7] Planè ſi nec obſignantem audire executor velit, nec ideo deſiſtat rapere eum in carcerem, vix eſt, vt imputari debeat debitori cur coactus ſoluerit, ac non potius paſſus ſit detrudi ſe in carceres, poſtea de executoris iniuria apud iudicem conqueſturus: Cum ea iniuria ſit irreparabilis,[8] & quam perpeti cogendus non ſit is, qui paratus ſit ſoluere, quem conſtat non poſſe cogi, vt iudicium accipiat quod longè minus eſt,[9] tametſi ſolutionem in promptu non offerat.[10] Imputandum igitur potius erit creditori cur talem executorem elegerit,[11] vereque hoc caſu dici illud poterit factum executoris eſſe factum partis.[12] Quid vero ſi executor acceptam à debitore nimis facili pecuniam ipſi creditori obtulerit? Creditor autem accipere recuſauerit eo prætextu, quod auri vel argenti ſpecies oblatæ minoris eſſent, deinde pecunia deperdita ſit,[13] ſiue caſu fortuito, ſiue dolo malo aut culpa executoris, an imputari creditori poterit, cur non eam ſaltem quantitatem acceperit, poſtea petiturus quod plenæ ſolutioni deeſſet?[14] Minimè verò, ſi iuſtam recuſandæ ſolutionis cauſam habuit, hoc eſt, ſi non totum oblatum fuit debitum.[15] Executor enim qui, vt diximus, non poteſt hoc caſu videri procurator creditoris ad exigendum, factus videtur procurator debitoris ad offerendum.[16] Et ideo factam ab eo minus idoneam oblationem non magis agnoſcere creditor cogitur, quam ſi ab ipſo debitore facta eſſet. *Ita Senatus* ex tempore in cauſa R. D. Ioannis Baptiſtæ Cauet Prioris d'Arben contra N. Perrin, & N. de Sontonax Nantuacenſes, in publico auditorio, 6. Id. Iunij 1593.

1 Non enim alia ſolutio liberat debitorem quam quæ fit vero creditori, aut vero eius procuratori, *l. vero procuratori, l. 2. leg. ſolutam 49. D. hoc tit.*

2 Cum cuiuſlibet mandati fines ſunt ſtricti & ſtrictè accipiendi, *l. 5. D. mandat.*

3 *L. ſed ſi tantum 13. D. de pact. l. hoc iure 86. D. de ſolutionib. l. transactionis placitum 7. C. de tranſact.*

4 *Vulg l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſupr. dot.*

5 Intereſt enim ſoluentis, vt ſoluat tuto ne bis ſoluere cogatur, *l. ait prætor 7. §. 2. verſ. permittitur, D. de minor. l. ſancimus 15. C. de admin. tutor.*

6 Eſt enim huiuſmodi executio iniurioſa, quæ nullum debitori ſpatium relinquit adferendi ſacculi, *l. quod dicimus 105. D. hoc tit.*

7 Cum obſignatio vim ſolutionis habeat, *l. acceptam 19. Cod. de vſur. l. obſignatione 9. C. hoc tit.*

8 Non enim leuis iniuria eſt duci in carceres eum qui ſit paratus ſoluere, *l. ſi creditor 19. D. de iniur. & famoſ. libell.* cum ea res oneret æſtimationem apud bonos & graues viros, & imminuat libertatem, *l. 1. & 2. D. de homin. liber. exhib.*

9 *L. ſi reus 73. D. de procur. l. ſi debitori 21. D. de iudic.*

10 Sic enim noſtri intelligunt quod ſcriptum eſt in dictis legibus de illo, qui paratus eſt ſoluere, quaſi ſentiant de illo qui verbo dicat ſe paratum. At ego longè aliter vt ſcripſi in Rationalibus, *ad d. l. ſi debitori.*

11 *L. 3. § ſi executor* vbi Bald. iunct. *l. nam & Seruius 21. §. vlt. ff. de negot. geſt. l. cum in plures 60. §. ſeruum, in fin. ff. locat.*

12 *Vt in l. ſi ob cauſam 13. Cod. de euict. l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

13 Pecunia enim iam ſoluta facilè poteſt perire, quamuis non item pecunia debita, *l. incendium* 11. *C. ſi cert. petat.* iunct. *leg. creditor.* 102. *ff. hoc tit.* Nempe quia debetur genus, ſoluitur ſpecies.

14 Certum enim eſt periculum ſemper ad eum pertinere qui ſit in mora, ſiue debitor ille ſit ſiue creditor, *l. ſi ex legati* 23. *ff. de verb. oblig. l. qui decem* 72. *in princ. & §.* 1. *ff. hoc tit.*

15 Non enim morã facit qui recuſat vel ſoluere, vel ſolutionem accipere ſi iuſtam habuit cauſam recuſandi, *leg. ſciendum* 21. *& ſeqq. ff. de vſur. l. creditor* 102. *ff. hoc tit.*

16 Cum eam pecuniam offerat nomine quodammodo debitoris, qui eam numerauit, *arg. l. abſenti* 10. *ff. de donat.*

DEFINITIO XXV.

Condemnatio totius debiti ſalua imputatione ſoluti non reſtituit obligationem augmenti monetalis pro parte, quæ in executione iudicati ſoluta inuenitur.

DEbiti parte dumtaxat ſoluta, non eo minus admitti ſolet petitio totius quantitatis debitæ,[1] adeoque ſequi condemnatio, ſalua in executione iudicati imputatione eius ſummæ quam ſolutam fuiſſe apparuerit.[2] Sed non facit ea res, vt ſi medio tempore mutatio aliqua ſuperuenerit in monetæ bonitate ſiue intrinſeca, ſiue extrinſeca eius ratio vlla habenda ſit, quod ad eam partem attinet, quæ proponitur ſoluta. Nam cum iam inde à quo tempore ſolutio facta eſt, ſublata ſit pro ea parte obligatio, & ita ſublata ac ſi nulla vnquam fuiſſet.[3] Conſequens ſit, vt ex ſuperueniente mutatione pars illa nec augmentum recipere poſſit, nec diminutionem.[4] Alioqui damno adficeretur creditor ſi pluris æſtimaretur quod ei debitum ſolutumque fuit, quam quanti erat tum cum ſoluebatur:[5] Sicut ex contrario improbum lucrum ſentiret ſi minoris æſtimaretur.[6] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Fabri & Claudij de S. Real. Prid. Id. Aug. 1593.

1 Dummodo fiat proteſtatio de imputando omni eo quod ſolutum eſſe apparebit. Hoc enim omnimodo exigitur, vt appareat nolle creditorem bis idem conſequi, *l.* 1. *§.* 1. *D. quod legat.* Quamquam nec mihi placet ſola hæc proteſtatio, ſi illi ipſi qui agit ſolutiones præcedentes factæ ſint, aut alij eo ſciente. Quidni enim ab initio cogendus eſt fateri quod ſcit eſſe ſolutum? Nempè improbi hominis eſt non tantum conſequi, ſed & petere bis eandem rem, cum is qui petit, ideo petat, vt ipſum conſequatur.

2 Cum exceptio ſolutionis poſſit opponi in executione iudicati, quia non impugnat iudicatum, vt dixi *Defin.* 2. *ſupr. de except.*

3 Quia ſolutio eſt naturalis & verus modus tollendæ obligationis, *l. penult. D. hoc tit.*

4 Cum non entis nullæ ſint qualitates, *vulg. legat. l. penult. Dig. de reb. credit.*

5 *L. cum certum* 9. *D. de auro & argent. legat. l. Paulus* 99. *l. creditorem, D. hoc tit.*

6 Non autem debet creditor aut lucrum, aut damnum vllum ſentire ex ſolutione ſibi facta, ſed illud ipſum præcisè conſequi quod re vera debetur, *d. l. Paulus, l. cum quid* 3. *& ibi not. D. de rebus credit.*

DEFINITIO XXVI.

Solutio facta ei cui ceſſum erat debitum quaſi vero creditori liberat debitorem, quamuis ex poſt facto appareat nihil ceſſionario debitum fuiſſe.

TVtor eius qui nihil Titio debebat, cum deberi centum exiſtimaret, ceſſerat ei nomen Sempronij in ſolutum & inſtrumentũ quo paris quantitatis obligatio continebatur ei tradiderat, eundemque procuratorem in rem ſuam ad exigendum debitum conſtituerat.[1] Sempronius conuentus ſoluerat. Cum poſtea ceſſionem quam tutor fecerat, quaſi ſine cauſa factum reuocandam eſſe conſtaret,[2] placuit non idcirco reuocari poſſe liberationem quæ Sempronio ex ſolutione contigerat. Quid enim referebat an ipſi tutori Sempronius ſoluiſſet,[3] an alij ex ipſius voluntate, quique ad exigendũ ſiue ſuo, ſiue alieno nomine mandatum habebat?[4] Nam & reuocata ceſſione, licet appareat non potuiſſe in rem ſuam procuratorem conſtitui eum, cui nihil debebatur, ſuperest tamen cauſa ſimplicis mandati, quæ ſicut ad liberationem debitori bona fide ſoluenti acquirendam ſatis eſſe potuit, ita ad eandem partem tuendam conſeruandamque ſufficere debet.[5] *Ita Senatus* pro fratribus Bardet, contra Claudium Tauan, 6. Cal. Sept. 1593.

1 Et ita cœperat Titius habere directas actiones ex perſona ſua illi vtiles vero ex propria tanquam ceſſionarius, *l. qui ſtipendia* 9. *C. de procur. l. poſtquam* 7. *& ſeq. C. de hered. vel action. vendit.*

2 Nec enim permittitur tutori alienare rem pupilli ſine cauſa. Hoc ſiquidem ſpoliare pupillum eſt, non tutelam gerere, *l. qui fundum* 7. *§. ſi tutor. D. pro emptor.*

3 Quo caſu ſecurus eſt qui ſoluit vero tutori, *l. Lucius* 46. *§. tutela. D. de admin. tutor.*

4 *L. ſolutam* 49. *D. hoc tit.*

4 Similis ratiocinatio eſt *in l. cum is* 36. *§. mulier. D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XXVII.

Augmentum monetale æſtimatur ex comparatione aurei, idque ex conſuetudine, cui hac parte ſtandum eſt.

AVgmentum illud monetæ quod paſſim creditoribus adiudicari ſolet,[1] quamuis non niſi à monetarum interiorum deterioratione cauſam habeat,[2] proindeque non pluris æſtimandum videatur, quam quanto reuera minoris eſt, iudicati tempore moneta noua quæ ſoluitur,[3] æſtimari tamen vulgo ſolet ex comparatione ſolidi aurei, vt quanto pluris eſt aureus, quanto plus veniat in augmenti liquidatione. In quo fieri iniuria debitoribus videtur, cum haud dubiè pluris æſtimari ſolet aureus in commercijs, quam quanti debeat æſtimari ſi non niſi bonitatem intrinſecam conſideres;[4] ſiue quod ex communi hominum affectione cæteris etiam paribus aurum plus æſtimari ſoleat,[5] ſiue quod longè commodius minoréque periculo & expenſa his præſertim noſtris miſerrimis & periculoſiſſimis temporibus huc & illuc exportetur. Senatus tamen cum huiuſmodi quæſtio ex facto incidiſſet pronunciauit ſtandum eſſe conſuetudini,[6] quod tanti reuera intereſſe videatur creditoris quanti vulgo æſtimantur aurei. Propterea quod eo veluti pretio tot aureos ſibi comparare creditor initi contractus tempore potuiſſet.[7] Nec quicquam ſanè cauſæ eſt cur creditori vlla vtilitas auferatur, quam ex ſibi debita pecunia honeſtè comparare poſſit.[8] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra Aduocatum Bolijet, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 De quo vide Guid Pap. *q.* 493. Boër. *q.* 327.

2 Vt tractaui pluribus in meo illo tractatu, de nummarijs ſolutionibus. [Et ideo ſi moneta non ſit deteriorata nihil eſt quod de augmento tractari poſſit, quamuis creuerit valor auri. Et ſufficit ſolutionem fieri in ea moneta quæ debetur. *Ita Senatus* in cauſa H. d'Aretel, & Noë Gaud. 11. Calend. Decemb. 1611. Si tamen ſint promiſſi aurei ſoluendi in auro ſolutio facienda erit in ea æſtimatione aureorum, quæ eſt tempore ſolutionis, etiamſi creuerit citra deteriorationem monetarum. *Ita Senatus* pro D. d'Auile Senatore, contra D. Com. de la Foreſt. April. 1614.]

3 Ob id ſolutum ne alioqui creditor damno afficiatur, *leg. Paulus* 99. *alias l. creditorem, D. hoc tit.*

4 Ideo fortaſſe quod aurei bonitas intrinſeca minus mutatur.

5 Quæ communis hominum affectio regulariter attendi ſolet, *leg. ſi ſeruus* 33. *D. ad l. Aquil. l. pretia rerum* 63. *D. ad legem Falcid.*

6 Solent enim eſſe tolerabilia quæ conſuetudo approbauit, *l. Imperatores* 13. *in fin. Dig. de pollicit.* [Intellige tamen ſuppoſita ſemper aliqua deterioratione monetæ, vt dixi *n.* 2. Eo ſcilicet caſu quo ſolutio in moneta fieri debet, aut alio quouis modo aliter quam in auro. Nam cum in auro fieri debet ſatis eſt faueri debitori hactenus vt poſſit ſoluere æſtimationem ex generali illa conſuetudine, de qua Bart. *in l.* 1. *de aur. & arg. leg.* Non etiam in auro vt minorem æſtimationem ſoluat, quam quæ vſu commerciorum frequentatur, licet maior ſit, quàm quæ publico edicto fuit conſtituta, vt dixi *eodem num.* 2. Nam cùm mutatio nulla ſuperuenit in bonitate intrinſeca inſpiciendum eſt tempus ſolutionis. Ex Boër. *dict. quæſt.* 327.]

7 *Arg. l. ſi venditor* 6. *§.* 1. *in fin. D. de ſeru. export.*

8 Alioqui damnum ſentiret creditor ex ſolutione, quod eſſe non debet, *l. Paulus alias l. creditorem, D. hoc tit.*

DEFI

DEFINITIO XXVIII.

Cum debitor habet penes ſe inſtrumentum cancellatum, n & quand. habeat exceptionem pacti de non petend. aut præſumptionem ſolutionis?

IN quæſtione illa, an ſi chirographus aliudve debiti inſtrumentum penes debitorem reperiatur, liberatus debitor credendus ſit, & an probare debeat ſibi redditum à creditore, an vero probatio exigatur à creditore, vt ſibi adhuc deberi oſtendat, præſertim ſi chirographum, aut inſtrumentum cancellatum proponatur. [1] Scio receptam vulgo diſtinctionem illam. [2] Vt ſi dicat debitor tutum ſe exceptione pacti de non petendo, probare debeat ſibi redditum à creditore ſaltem per duos teſtes, [3] ſi non ſit perſona domeſtica, [4] aut aliter ſuſpecta, [5] ſi ſecus per quinque. Sin dicat ſe liberatum per ſolutionem præſumptio ſit pro eo, quæ transferat onus probandi creditorem, [6] maximè ſi cancellatum ſit chirographum, niſi domeſtica ſit perſona. [7] Sed mihi poſterior huius diſtinctionis pars nunquam probari potuit. Qui video, illo etiam caſu quo inſtrumentum redditum eſt à creditore non præſumi ſolutionem, neoipſo iure liberationem competere, quæ haud dubiè competeret ſolutionis poteſtate ſi ſolutio præſumeretur, [8] ſed tantum prodeſſe exceptionem taciti pacti, De non petendo. [9] Cui exceptioni locus eiſe non poſſet ſi debitor ipſo iure liberatus eſſet, cum exceptio pacti de non petendo præſupponat, vt ita dicam, obligationis priſtinæ ſubſiſtentia. [10] Porro chirographo exiſtente penes debitorem quid intereſt, an ſit cancellatum necne, cum ſit in poteſtate debitoris, vt cancellet aut non? Itaque quod dicimus ex chirographi cancellatione præſumi ſolutionem, [11] ſic accipiendum videtur ſi penes creditorem cancellatum reperiatur: Quis enim tum præſumat aut ab alio cancellatum, quam à creditore, aut à creditore ipſo ob aliam cauſam, quam quia ſolutum ſit? Vtique, niſi maniſeſtiſſimis probationibus creditor contrarium oſtendat. [12] Sed ſi penes debitorem ſit chirographum, ſiue cancellatum, ſiue non, nunquam inducenda ex eo eſt præſumptio ſolutionis aut liberationis, ſed tantum conuentio taciti pacti, de non petendo, eo demum caſu quo probetur redditum à creditore. [13] Omnimodo enim probanda redditio eſt, ne alioqui pactum inter ignorantes contractum videatur. Quod ſanè in tacito pacto non minus abſurdum fuerit quam in expreſſo. [14] Quare nec in eo melior conditio eſſe debet extranei debitoris, quam domeſtici. [15] niſi quod cum domeſtici perſona eſt, quæ chirographum ſubripere facilius potuerit, [16] & conſequenter falſos teſtes pro crimine obtegendo perquirere, [17] quinque teſtes requiruntur, cum alioqui duo ſufficerent. [18] Illud ſanè conſtitit. Quotieſcunque vel minima ſuſpicio eſt fuiſſe deperditum chirographum, licet minus plenè probatum ſit, nunquam præſumendum eſſe pro debitore quod ei fuerit redditum, etiamſi non ſit domeſtica, aut aliter ſuſpecta perſona, ſed euidentiſſimas hoc caſu redditionis probationes requiri. [19] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de ſaint Ioire, 8. Id. Nouemb. 1593.

1 De qua quæſtione iam ſcripſimus *Defin. 1. & 23. ſupr.*

2 De qua per Capell. Tholoſ. *deciſ. 229.* & ibi Aufrer.

3 *Ex l. 2. vbi gloſſ. de pact.*

4 *L. vbi numerus 12. D. de teſtibus.*

5 *Vt in l. vnic. §. ille autem antep. C. de latin. libert. tollend.*

6 Maiore ſiquidem probatione videtur onerandus ille qui habet contra ſe præſumptionem, *l. vlt. D. quod met. cauſ.* vide gloſſ. *in d. §. ille autem & in l. quod debitor 15. C. hoc tit.*

7 *Ex l. ſi chirographum 24. D. de probat.*

8 Cum ſolutio ſit verus & naturalis modus tollendæ obligationis, *l. penult. D. hoc tit.*

9 *d. l. 2. vbi gloſſ.* Caſtrenſ. & alij, *D. de pact.*

10 Siquidem omnis exceptio eſt actionis competentis excluſio, *l. 1. & tot. tit. D. de except. l. ſi vnus 27. § pactus ne peteret, D. de pact.*

11 *Vt in d. l. ſi chirographum.*

12 Semper enim præſumptio cedit probationi & veritati, *d. l. ſi chirographum, & l. ſeq. l. Imperatores 29. in fin. D. eod. tit. de probat.*

13 *Vt in d. l. 2. de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris *vt in l. creditricem 7. C. de remiſſ. pignor.*

14 Etſi enim poteſt fieri pactum etiam inter abſentes, *d. l. 2. de pact.* non poteſt tamen fieri inter ignorantes, cum ignorans non poſſit conſentire, & qui ignorat non tam paciſcitur quam decipitur, etiamſi ſit p[illegible], *l. q[illegible] cum tutoribus 9. §. qui per fallaciam, D. de tranſact.*

15 Quia omni caſu probari debet redditio inſtrumenti, quæ eſt facti, *l. 1. Dig. de probat.* alioqui ſufficit creditori vt oſtenderet, fuiſſe redditum contra ſuam voluntatem, & vt probet obligationem non contradictionem, *d. l. quod debitori.* Iunge *Defin. 9. ſup. mandat.*

16 Vt in ſpecie *d. l. Vnic. §. ille autem, C. de latin. libert. tollend.*

17 In tanta præſertim quanta hodie eſt teſtium facilitate, *argum. l. teſtium 18. C. de teſtib.*

18 *d. l. vbi numerus 12. D. eod.*

19 Itaque ſemper melius & expeditius eſt apocham extorquere à creditore. *l. pecuniæ 14. C. hoc tit.* [Finge inter creditorem, & debitorem poſitas fuiſſe rationes in eámque rem fuiſſe neceſſe proferri chirographum, quod facilè potuerit à doloſo debitore ſubripi aut cum alia charta etiam per incuriam nedum per iniuriam commutari. Non præſumetur ſolutio pro debitore chirographum habente. *Ita Senatus* pro D. de Genaud. 26. Maij 1614.]

DEFINITIO XXX.

Solutio facta falſo procuratori non liberat ſoluentem, ſed obligat accipientem de indemnitate debitori præſtanda, maximè ſi verus creditor poſtea exegerit ſolutionem.

EVm, qui ſoluit falſo procuratori, id eſt, de cuius mandato non conſtet, minimè liberari certum eſt, [1] idemque eſſe ſi famulo creditoris ſoluerit, aut dicenti ſe nuncium, ſi neque mandatum is habeat, neque inſtrumentum crediti, [2] cuius poſſeſſio vice mandati eſſe poſſit. [3] Itaque & vero creditori ſua actio ſalua erit, & in falſum procuratorem danda erit actio debitori in omne id, quod ſua intererit, ſi iterum ſoluere coactus eſt. [4] Sed dubitatio eſſe poteſt, ſi creditori debitor ſoluerit priuſquam denunciaret procuratori, vt ſi mandatum haberet ad ſolutionem accipiendam id proferret, an audiendus poſtea ſit de indemnitate contra eum agens? Et magis eſt vt audiri debeat, non ſolum quod nihil ei imputari poſſit, cur ſoluerit illi, quem ſciebat verum eſſe creditorem, [6] maximè ſi peteбatur ille inſtrumento guarentigiato, vt vocant, ex quo potuerit debitor exemplo detrudi in carceres; [7] ſed etiam, quia ex contrario imputare ſibi debeat qui accepit ſolutionem, cur non vel mandatum vel ratihabitionem exhibuerit, [8] curve apocham per creditorem conſcribi non curauerit, aut inſtrumentum cancellari reddique ad parandam debitori liberationem. [9] Planeque nihil ei quod eſſe debet, quod conuentus ad præſtandam indemnitatem dicat paratum ſe docere habuiſſe mandatum, adeoque id nunc exhibeat. [10] Quoniam licet ex eiuſmodi mandati exhibitione appareat, indebitam fuiſſe quantitatem, quæ ſecundo loco à creditore per calumniam exacta eſt, [11] æquius tamen eſt, dari actionem aduerſus eum, qui negligens fuit in mandato exhibendo, [12] mox mandati iudicio repetiturum à creditore, quod is mala fide a iam liberato debitore exegerit. [13] Certè ſi verus hic procurator ſoluendo non ſit, nec dubitari oportet, quin creditor debitori condictione indebiti teneatur, [14] itemque procurator verus ad id vt cedat mandati actione, [15] ſi eam malit debitor, quam indebiti conditionem exercere. [16] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 5. Cal. Decemb. 1593.

1 *L. vero procuratori 12. l. qui hominem 34. §. ſi nullo, D. hoc tit.* [*] *l. creditoris 8. C. de condict. indeb.*

2 Bart *in l. eum qui 10. §. vlt. D. commod.*

3 *Vulg. l. 2. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

4 Quam non potuit ei adimere factum falſi procuratoris, *l. Grauius, 71. §. penult. D. de fideiuſſ. & d. §. ſi nullo.*

5 Intellige vt falſus procurator cauerit de rato, vt fieri ſolet, alioqui non poteſt teneri niſi conditione indebiti, *l. ſi procurator 6. §. 1. & ſeq. leg. cum indebitum 5[illegible]. §. [illegible]. D. de condict. indeb.* Quæ condictio cum ſit ſtricta, vt omnes cæteræ condictiones, non recipit præſtationem eius quod intereſt aut aliarum acceſſionum, niſi quæ ſint naturales. *l. indebiti 15. eod. L. videamus 38. §. item ſi indebitum, Cod. de vſur.* [*] *d. l. creditoris 8. C. de condict. indeb.*

6 Cum prior ſolutio, quæ fuit irrita nec naturale vinculum diſſoluerit nec ciuile, *l. ſi fideiuſſor. 19. D. de condict. indeb.*

7 Cur non enim poſſit impune ſoluere is, qui per prætorem cogi poſſit ad ſolutionem? *l. quod autem 6. §. quod Labeonem, Digeſt. quæ in fraud. credit.*

8 *d. l. ſi procurator 6. §. Celſus, D. de cond. indeb.*

9 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. præced.*

10 Cum deſierit res eſſe integra per ſolutionem, quam vero creditori interim fieri fuit neceſſe.

11 Cum per ſolutionem vero procuratori factam liberatio contineatur, *d. §. Celſus.*

12 Quia

12 Quia hoc ipſum poteſt ei imputari, *arg. l. cum poſtulaſſem 44 D. de damn. infect.* *l. ſi quis inficiatus 13. D. depoſit.* Quamuis nec tam facilis nec credulus eſſe debuerit is qui ſoluit cum poſſet & deberet inquirere an actor mandatum haberet necne *l. §. dolum, D. de eo per quem fact. erit. & d. l. ſi quis*, vbi eſt textus in hanc rem optimus, non enim debet credulitas vnius alij nocere, *l. 3. § ſed ſi ſic accepit, D. de in rem verſ.* nam poteſt quis etiam id quod ab alio dictum eſt tamen non credere bona fide. *l. 2. D. quod falſo tutor auctor.* Vide Dec. *conſ.* 457. *n.* 12. Sic dicimus non debere quemquam propriam negligentiam ad alienam iniuriam referre, *l. 2. D. de tranſact.* Non enim admittitur ignorantia in eo qui tenetur inueſtigare, *arg. l. quod te 5. D. ſi cert. pet. l. qui cum alio 19. D. de reg. iur.* vbi gloſſ. ponit exemplum in eo qui ſoluit pupillo quem pupillum eſſe ignorabat. Idem eſt in eo qui ſoluit falſo tutori ſe pro tutore gerenti, quia non aliter liberatur quam ſi pecunia in rem pupilli verſa ſit, *l. debitores 26. D. hoc tit.*

13 *L. ſi ſeruus 51. §. quod vero, D. de furt.*

14 Quia verum eſt hoc caſu bis idem debitum creditori ſolutum fuiſſe, contra *l. bona fides 57. de reg. iur.*

15 *Vt poſſeſſio 49. §. vlt. D. de acq. poſſ.*

16 Eſt enim plenior & vtilior actio mandati, cum ſit bonæ fidei & ideo habeat pleniores præſtationes, *§. actionum, Inſt. de action. l. vnic. C. de rei vxor. action.*

DEFINITIO XXX.

Pro penſionibus annuis augmentum monetale nullum debetur.

Elegans dubitatio eſt, an penſionum annuarum, quæ certo pretio conſtitutæ ſunt, cum redimendi facultate perpetua, augmentum aliquod pro monetæ deterioratione debeatur?[1] Et deberi illud ſuadet, quod augmentum illud pars debiti eſt, minúſque proculdubio ſoluit, qui in minore & deteriore moneta ſoluit,[2] Præſertim cum penſiones huiuſmodi vt plurimum conſtitui ſoleant ad modum vſurarum quincuncium[3] vel ſemiſſum,[4] vt proinde creſcente debiti principali ſumma propter monetæ deteriorationem, ipſas quoque penſiones creſcere neceſſe ſit, vt cum ſibi modum retineant, ad quem ab initio ſunt conſtitutæ.[5] Alioqui facilè eueniat, vt de ſemiſſibus vſuris aut quincuncibus facias trientes vel ſexcunces.[6] Etſi enim minus propriæ ſunt iſtæ vſuræ, quia ſolius debitoris arbitrio permiſſum eſt, vt principale debitum ſoluat cum volet, non etiam creditoris, vt exigat, quando velit (ob ídque nimirum contractus hic licitus eſt etiam iure Pontificio inter perſonas quoque Eccleſiaſticas,[7]) tamen vſurarum vicem obtinent, & pecuniarium reditum conſtituunt.[8] In quo ſanè differunt maximè à canone illo annuo, qui pro emphyteuticario fundo pendi ſolet vt plurimum in pecunia.[9] Cuius pecuniæ augmentum deberi vtique non tam facilè admittendum eſt.[10] Non ſolùm quod plerumque tam exigua ſumma ſit, vt de eius augmento, non niſi ridiculè tractari queat,[11] ſed etiam, quia non tam pro modo iuſti reditus, quam in recognitionem & profeſſionem directi dominij pendi ſoleat.[12] Quo reſpectu nihil intereſt plus minúſve pendatur. At penſiones illæ annuæ, de quibus agimus ex comparatione principalis debiti certum iuſtúmque modum accipiunt, qui citra creditoris aut potius emptoris iniuriam diminui nulla ratione poteſt.[13] Sed tamen Senatui viſum eſt aliter conſtituendum eſſe, non modo ex ſumma æquitate, ne alioqui in ſingulos annos nouus ineundus ſit calculus, nouæque conuentiones; quæ res inexplicabilem litium materiam præberet,[14] ſed etiam ex inueterata apud nos conſuetudine, qua inductum videmus vt huiuſmodi penſiones, ſicut annuæ ſunt, ita ex pecunia annua, & quæ in ſingulos annos cuditur, ſoluantur. Neque enim dubitandum eſt, quin iuri hac parte derogari poſſit per generalem conſuetudinem,[15] cum & idem fieri queat per præſcriptionem ſi modo per quadraginta annos continuos eam ſibi legem creditor dixerit, vt penſionem annuam in moneta annua licet imminuta ſine proteſtatione acceperit.[16] Quanquã etiam ceſſante conſuetudine, ad publicam tam vtilitatem pertineret, vt Senatus authoritate idipſum induceretur. Vitandi ſcilicet illius abſurdi & incommodi gratia, quod ex litium multiplicatione naſceretur.[17] Nec aliud viſum eſt tametſi in piam cauſam conſtituta eſſet annua illa penſio. Tanto mitius enim exigi illam decet, cuius debitum ex voto gratuito proficiſcatur.[18] *Ita Senatus* vnis omnium votis in cauſa Franciſci Gerlier, & Franciſci Farquet, Cal. Dec. 1595.

1 De qua quæſtione vide quæ ſcripſi *in tract. de nummariis ſolutionib.*

2 *L. cum quid 3. vbi not. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem*, vbi Bart. & alij *D. hoc tit.*

3 Vſuræ quincunces reſpondent modo & æſtimationi communi fructuum fundi optimi. Afflict. *dec.* 284. *in fin.*

4 Nam & ſemiſſes vſuræ ſunt mediocres, cùm ſint dimidia parte minores centeſimis, quæ omnium maximæ ſunt, *l. eos 26. §. 1. verſ. cæteros. C. de vſur.*

5 Cum earum modus ab initio ſit conſtitutus ex proportione ſummæ principalis.

6 Quod videtur iniquum quando vſurarum ſtipulatio certam legem ab initio habuerit, *l. vero 12. § pen. D. hoc tit.*

7 *Per Extrauag. regimini.* Eſt enim venditio certi reditus annui, non conuentio vſurarum.

8 Ita vt hoc etiam caſu pecunia pecuniam petere videatur, quæ ſola res facit vſuras odioſas.

9 Vulgo ſeruitium vocant.

10 Vt docui etiam pluribus in eodem *tract. de nummariis ſolutionibus.*

11 Hic enim optimè quadrat, quod iactari ſolet, de minimis prætorem non curare.

12 *L. vlt. cum ibi not. C. de iur. emphyt.*

13 *Arg. d. l. vero 12 §. pen. D. hoc tit.*

14 Quæ ſemper euitanda eſt *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. ſingulis 6. D. de except. rei iudic.*

15 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus conſuetudo approbauit, *l. Impp. 13. in fin. D. de pollicit.* Sanè ius commune repugnat *cap. olim. & cap. cum canonicis. Extr. de cenſib.* quicquid ſcribat Guid. Pap. q. 493.

16 *d. c. olim, iunct. gloſſ. in verb. trigint. ſex.*

17 *Arg d. l. quidam & d. l. ſingulis.*

18 *Cap. ex parte. Extr. de cenſib.*

DEFINITIO XXXI.

Simpliciter facta ſolutio cedit in vſuras potius, quàm in ſortem, ſi vſuræ potuerunt exigi, non etiam ſi fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ, ſed nondum taxatæ.

Quod generaliter conſtitutum eſt, vt ſimpliciter ſoluta pecunia in vſurarum potius, quàm in ſortis cauſam imputetur,[1] conſtat non niſi ad eas vſuras pertinere, quæ & debentur & exigi poſſunt.[2] Igitur ſi quæ ex iudicato debeantur quarum tamen taxatio, vt fieri ſolet, in iudicati executionem dilata ſit,[3] nulla ratio eſt, vt in vſuras cedat ſolutio, quæ ſimpliciter facta eſt, quoniam vſuræ, antequam taxatæ ſint, debentur quidem,[4] ſed tamen exigi nondum poſſunt.[5] Idem erit, ſi facta vſurarum taxatione creditor pro ſortis ſolutione iudicati executione iudicati executionem perſecutus ſit. Secuta enim ſolutione credendus eſt debitor in eam cauſam ſoluiſſe, ex qua magis vrgebatur.[6] *Ita Senatus* pro N. Benedicto Cauet Senatore clariſſ. contra hæredes N. de la Loge, pridie Id. Februar. 1594.

1 *L. 5. §. Imperator 2. verſ. quod generaliter conſtitutum l. Titia 48. D. hoc tit. l. 1. in fin. C. eod.*

2 Id eſt, quæ iam ſunt certæ & taxatæ. Nam ſi naturaliter tantum eſſent debitæ, puta ex pacto & conſequenter iure ciuili indebitæ, non poſſent quidem exigi, ſed tamen eo minus in eas eſſet imputanda ſolutio, quæ ſcilicet facta eſſet in vſuras, *vt in d. §. Imperator in princ.* At aliud eſt, ſi ſolutio facta ſit ſimpliciter, *vt in d. verſ. quod generaliter.* Et de huiuſmodi ſolutione loquitur hæc Definitio.

3 Prius enim eſt, vt condemnatio præcedat, quàm vt taxatio condemnationis fiat, *l. ſi traditio 4. C. de act. empt.*

4 Ex iudicato & condemnatione. *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expenſ.*

5 Quia exactio non poteſt fieri vt neque ſolutio quantitatis incertæ.

6 Ex regula, quæ vult præſumi factam eſſe ſolutionem in cauſam grauiorem & duriorem & antiquiorem, *l. 3. l. in his 5. in princ. D. hoc tit.* text. eſt *in l. cum ex pluribus, C. eod.*

DEFINITIO XXXII.

Solutio annuæ penſionis pro tribus annis continuis inducit præſumptionem totius debiti in præteritum ſoluti, ſed tamen contra præſumptionem hanc admittitur probatio.

Ex ſolutione quidem annuæ penſitationis pro tribus annis continuis præteritis, de qua conſtet per tres apochas, inducitur iuris præſumptio, quod totius temporis præcedentis nomine nihil omnino debeatur, quaſi integris ſolutis omnium

annorum reliquis. Si modo integra tribúſque penſionibus & apochis diuiſa ſolutio probetur. [1] Alioqui ſi vel vna numeratione trium annorum penſitationes ſolutæ ſint, vel minus integra ſolutio aut non continui triennij facta proponitur, nulla de reliquorum anterioris temporis ſolutione præſumptio naſcitur. [2] Sed tamen non excludit ea præſumptio contrariam probationem, ſi creditor probare velit reliqua deberi. Vincit enim præſumptionem probatio. [3] Quare etſi is, à quo reliqua petebantur, confeſſus ſit ſe debere, cum poſſet ſe tueri exceptione præſumptæ ſolutionis, non poterit in integrum reſtitui tanquam læſus, [4] ſi alias læſionis probationes nullas habeat, quam quod continui triennij apochis prolatis ſolutionis præſumptionem inducere poſſit. Quidni enim bonam fidem agnoſcere potuit? [5] Sed hoc ita, ſi ea confeſſio neque per vim, neque per dolum extorta proponatur. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. de Sarrio Auguſtani, & Andr. Bauſſan, 17. Cal. April. 1594.

1 *L. quicunque 3. C de apoch. publ. lib. 10. tit. 21. cum ibi not.*

2 Vt probat *d. l quicunque*, in illis verbis *ſi trium cohærentium ſibi annorum apochas ſecuritatéſque protulerit.*

3 *L. Chirographum 24. & ſeq. D. de probat. l. adſeueratio 10. C. de non numer. pecun.*

4 Cum nulla ſit melior & certior probatio, quam quæ ſit per cõfeſſionem patris, *l. generaliter 13. eod. tit. C. de non numer. pecun.*

5 Nemo ſiquidem bonam fidem agnoſcere prohibetur, *l. quoties 9. §. ſicut, D. de admin. tut.*

6 Quod enim per metum vel per dolum, vel per vim factum eſt, id ratum habere prætor numquam debet, *l. ſi mulier 23. §. D. quod met. cauſ. l. procurator 11. §. in perpetuum, D de doli mali except.*

DEFINITIO XXXIII.

Ibi ſoluendum & reddendum eſt indebitum, vbi exactum fuit & in moneta illius loci, ſi interſit eius, qui ſoluit debitum.

QVi ab Auguſtano iudice in Auguſtana prouincia pecuniam indebitam ſoluere condemnatus coactúſque fuerat prouocatione ad Senatum noſtrum facta obtinuerat, condemnatus falſus creditor reſtitutionem pecuniæ offerebat Camberij in ea moneta & monetæ æſtimatione, quæ Camberij recepta eſſet. Viſum eſt, audiri eum non debere, ſi victoris intereſſet in ea potius moneta aut æſtimatione ſolutionem accipere, quæ in Auguſtana prouincia frequentaretur, [1] quia non tam in quo loco facta eſſet condemnatio, quam vbi indebitè extorta ſolutio inſpici oporteret, [2] ne alioqui in damno moraretur is, cui facta iniuria fuiſſet. [3] Idémque dicendum placuit de iis quoque expenſis, quas in cauſam litis idem ille victor in eadem prouincia erogaſſet, [4] tametſi earum ſoluendarum obligatio non niſi ex poſteriore iudicato ac Senatuſconſulto competens in eo ipſo loco, in quo iudicatum fuerat, nata videretur. [5] Planè eorum ſumptuum nomine, qui in cauſa appellationis & Camberij facti eſſent, abſurdum foret cogi condemnatum præſtare victori vtilitatem loci, & æſtimationem illam monetæ, monetámve, quæ apud Auguſtanos recepta ſit licet proponeres fortaſſe monetam Auguſtanam, id eſt, ex illa prouincia allatam, quæ Camberij impenſa eſt tantam domino ſuo vtilitatem attuliſſe, quanti ea Camberij fuit. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Cantamor Auguſtani, 4. Id. Maij, 1594.

1 Quia ſemper & omnimodo indemnis ſeruandus eſt creditor, *leg. Paulus 99. alias l. creditorem, D. hoc tit.*

2 Nam cum is, qui indebitum accipit, obligetur ex quaſi contractu, *l. ſi quis abſentis 5. §. is quoque, D. de oblig. & act.* non alio loco videri poteſt ſe ex quaſi contractu obligaſſe is, qui in debitum accepit. Porro vbi quis contraxit, vel quaſi, ibi & conueniri vt ſoluat poteſt, *l. 2. §. omnes. leg. heres abſens 19. §. 1. D. de iudic.*

3 Non enim leuis iniuria fit ei, à quo inuito extorquetur ſolutio tanquam à debitore, cum tamen non ſit debitor, *l iniuriarum 13. §. ſi quis per iniuriam, & l. ſi creditor 19. D. de iniur.*

4 Nam expenſarum quoque nomine indemnis ſeruari victor debet, *l. properandum 13. § ſine autem alterutra, C. de iudic. l. eum quem 79. D. eod. l. qui ſolidum 78. §. de legat. 1.*

5 Cum potuit fieri vt expenſæ compenſarentur, aut non adiudicarentur, *vt in l qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 2.*

6 Cum tanti moneta quæque ſit, quanti expendi poteſt, *l. 3. de in lit. iurand. l. ſi ita fideiuſſorem 42. D. de fideiuſſ.*

DEFINITIO XXXIV.

Apocha in chirographis tabulis conſcripta in eam cauſam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamſi dicatur id factum per errorem niſi error probetur.

A Debitore pecuniam accepiſſe profeſſus per apocham in chirographis tabulis conſcriptam, in eam cauſam accepiſſe intelligendus eſt, quæ chirographo continetur. [1] Nec ſi errore id factum dicat audiendus eſt, niſi errorem probet, [2] quamuis non ab ipſo debitore numerata ſit pecunia, [3] ſed ab alio, qui eam ſolutionem ſibi proficere, & in aliam cauſam imputare velit. [4] Quod cum euenit inter eum, qui ipſe ſoluit, & eum, qui ſolutionis commodum captat, prius diſcutienda res eſt, cuius vtilitati cedere ſolutio debeat, [5] Sed interim pro vero debito non habebitur, quod, an ſolutum ſit neſciatur. Ideóque interea inhibebitur executio. [6] Idémq; erit, ſi apocha ſic conſcripta fuerit, vt debitoris perſona demonſtrata non ſit, ſed ſolutio tantum reſtata. [7] Cur non enim præſumamus delendæ aut exonerandæ obligationis chirographariæ gratia factam ſolutionem, cuius probatio ex chirographo ipſo petatur? *Ita Senatus* in cauſa R. D. Abbatis Ambroniacenſis, & N. Ioannis Dionyſij Cauet, 3. Non. Iun. 1594.

1 Nulla enim ratio eſſet conſcribendæ apochæ in margine chirographi, ſi in aliam quam chirographi cauſam ſolutio facta eſſet.

2 Erroris enim probatio ſemper ſalua eſſe debet, cum non conſentiant qui errant, *l. ſi per errorem 15. D. de iuriſdict. l. nihil conſenſus 116. §. vlt. de reg. iur.*

3 Qui caſus longè minorem habet dubitationem.

4 Eo prætextu, quia credendus quiſque ſit id potius ſoluiſſe quod ſuo nomine debeat, *l. & magis 4. D. hoc tit.* Sed tamen nihil vetat etiam ab alio ſolui quod alius debeat, *l. ſolutione 23. eod. l. eluendo 29. negot. geſt.*

5 Nec enim poteſt vnica numeratio plures obligationes tollere, niſi in caſibus, de quibus *in l. in numerationibus 44. D. hoc tit.*

6 Et quidem vtriuſque debiti propter incertitudinem, licet certum ſit, vni tantum debito ſolutionem profiteri poſſe.

7 Impersonaliter. Sufficit enim vt relinquatur locus interpretationi.

DEFINITIO XXXV.

Etiam promiſſio de reddendo chirographo inducit tacitum pactum de non petendo, ſicut & ipſa redditio.

NOn ſolùm redditio inſtrumenti inducit tacitum pactum de non petendo, [1] ſed etiam promiſſio ipſa de reddendo inſtrumento, [2] quia non tam redditio inſtrumenti quam reddentis animus prodeſt ad eiuſmodi pactum inducendum. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 30. ſup. de reb. cred. & iureiur.

1 *L. 2. verſ. & ideo cum ibi not. D. de pact.* Dixi *Defin. 28. ſupr.*

2 Quamuis aliud ſit promiſſio de reddendo inſtrumento, aliud verò redditio inſtrumenti: ſicut & aliud eſt pactum de vendendo vel donando, aliud verò venditio vel donatio. Bart. *ad l. vlt. n. 8. D. de cond. cauſ. dot.*

3 *d. l. 2. l. creditricem 7. C. de remiſſ. pig. l. qui debitore 15. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio facienda in tot aureis æſtimatis per libras Regias, non tam ex aureorum quam ex librarum numero æſtimari debet, & poteſt fieri in quacunque moneta admiſſibili in loco ſolutioni deſignato, dum ne deteriorata ſit.

COnductor ex cauſa ſuſceptæ conductionis ſe obligauerat ad ſolutionem mille aureorum æſtimatorum tribus libris Regiis, quæ ſex florenos cum aſſibus tribus monetæ noſtræ efficerent. Conuenerátque vt quamuis contractum eſſet apud nos, vbi & conducta bona ſita erant, ſolutio tamen Lugduni fieret ſumptibus & periculo conductoris. Placuit non eſſe cogendum conductorem in aureis ſoluere, ſed in alia moneta qualibet, quæ Lugduni admitteretur [1] ita vt ſi ſolutionis tempore pluris æſtimarentur aurei Lugduni, quam tribus libris Regiis publico mercatorum commercio, tres libræ in quacunque

tanque moneta admiſſibili etiam Sabaudica ſufficerent,[2] dum ne deterior moneta effecta eſſet, quam contractus tempore fuiſſet.[3] Idémque ſeruandum, ſi in aureis ſolutio fieret, nimirum, vt ſi ſolutionis tempore quatuor libris Regiis aureus Lugduni æſtimaretur, trecentis aureis in totidem corporibus nummorum ſolutis quadringenti aurei ſoluti viderentur.[4] Apparebat enim æſtimationem illam aureorum debitoris gratia factam fuiſſe,[5] cum iam tum propter monetarum deteriorationem in ipſo Lugduni loco aureus multò pluris quam tribus libris Regiis æſtimaretur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra Ioannem le Grand Vectier & alios, pro illuſtriſſ. D. Duce de Mercœur, 10. Cal. Dec. 1594.

1 Quia, quamuis aurei eſſent in obligatione, fuerant tamen æſtimati, quo caſu ſolutio fieri poteſt in æſtimatione, *l. ſi quis ſtipulatus 54. D. hoc tit.*

2 Legem enim certam ab initio habuit ſtipulatio, quæ poſtea, niſi vtriuſque conſenſu immutari non potuerit, *l. vero 12. § pen. D. hoc tit.*

3 Nec enim tantundem reddi videretur, quod in moneta deteriore redderetur, *leg. cum quid 3. D. de reb. cred. l. pen. ad fin. de condict. tritic. l. 3. § 1. D. commod. l. Paulus 99. alias l. creditorem D. hoc tit.*

4 Habita ſcilicet ratione non ad numerum corporum, ſed ad æſtimationem.

5 Quod vnum maximè inſpiciendum eſt, quod nimirum factum ſit in gratiam debitoris vel creditoris, *l. tamoletum 13. alias, l. cum qui. D. de ann. legat. l. ſi ita relictum 43. § Pegaſus. de legat. 2.*

6 Vt proinde non poſſet alia interpretatio fieri ſalua conuentione, quæ ſemper conſeruanda eſt, vt aliquid operetur *l. ſi quando 109. de leg. 1. l. ſi ita ſtipulatus 126. § Cryſogonus. de verbor. oblig.* [*Ita Senatus* in cauſa pupillorum de Valier, ante Cal. April. 1612.]

DEFINITIO XXXVII.

Quod debetur in aureis, poteſt ſolui in quacunque moneta ex conſuetudine, dummodo ea moneta non ſit minutiſſima. Nec valet obſignatio facta in moneta minutiſſima, maximè quam credibile ſit de proximo publicandam aut aliter improbandam.

AVreos ſimpliciter debens ſiue ex mutui, ſiue ex alia qualibet cauſa liberatur, dando communem publicámque aureorum æſtimationem,[1] niſi adiectum ſit, vt in auro fiat ſolutio.[2] Idque non tam ex iuris ratione, quæ aliud profectò ſuaderet, præſertim in mutuo,[3] quam ex locorum ac gentium conſuetudine.[4] Quæ multò magis obtinet, ſi aurei ſint æſtimati,[5] niſi proponas ideo æſtimatos, vt quamuis in ſpecie ſolui deberent, certum tamen haberent pretium, ne auctæ vel diminutæ poſtmodum publicæ æſtimationis ratio vlla haberetur.[6] Sed tamen hoc ita accipiendum eſt, vt debitori non liceat in minutiſſima moneta totum debitum ſoluere, ſi alia ſit, in qua minore creditoris incommodo maior debiti pars ſolui poſſit, licet monetæ, quod vocant, augmentum offeratur.[7] Itaque cum debitor quidam egregiam debiti quantitatem in eiuſmodi nummorum ſpecie obſignaſſet, improbata eſt à Senatu obſignatio.[8] Quanquam eius improbandæ ratio illa quoque accedebat, quod obſignationis tempore in eo res erat, vt proximo quoque die edicto Principis minutio illa monetarum, etiam quæ à monetariis Principis excuſa eſſet, damnari deberent, ſcripto iam de ea re edicto, ſola publicatione dilata in id vſque tempus, quo melior moneta excuſa foret,[9] *Ita Senatus*, 3. Cal. Febr. 1595.

1 Non quidem ex ratione iuris, ſed ex illa generali conſuetudine, de qua Bart. *in l. 1. D. de aur. & argent. legat.* vt ſequitur in Definitione. [Idque obtinet etiam ſi quis aureos promiſerit ſolares boni ponderis ad caracterem Regis Franciæ, niſi additum ſit *in auro*, quia cæteræ adiectiones omnes poſſunt aliam congruam interpretationem recidere citra illam adſtrictionem, vt in auro ſolui oporteat, ad excludendos ſcilicet aureos, quos vocant monetales piſtoletos leuioris ponderis. Denique hoc caſu tales aurei ſunt tantum in obligatione non in neceſſitate ſolutionis. *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoris d'Auiſe, de qua *num. ſeq.*]

2 Tunc enim omninò ſeruanda conuentio eſt. [Et tamen hoc quoque caſu receptum eſt, vt liberetur debitor ſoluendo æſtimationem: at non communem vt in alio caſu, ſed quanti plurimi æſtimantur vulgò & communiter aurei etiam per abuſum commerciorum. Semper enim neceſſitas nos eo adigit, vt etiamſi quod debetur maximè in ſpecie conſiſtat, neceſſario tamen deueniendum ſit ad æſtimationem, vt poſſit fieri executio iudicati, *l. 4. § ait prætor. D. de re iud.* *Ita Senatus* in cauſa Fratrum Dominicanorum Chamberij, & Rectoris Hoſpitalis de Machy, Nouembr. 1612. Et rurſum in cauſa D. Senatoris d'Auiſe, & D. Comitis de la Foreſt. In qua prætere a iudicatum eſt, Si plures ſummæ aureorum in eodem inſtrumento comprehenſæ ſint, quarum vna ſit ſoluenda in auro, altera in aureis ſimpliciter, & ambæ poſtea iunctæ ſint in vnam eandémque ſummam tot aureorum ſimpliciter non adiecta clauſula, *ſoluendorum in auro.* Videri de omnibus conueniſſe vt in auro ſoluerentur, ſumpta ſcilicet ea interpretatione quæ vtrique ſummæ conueniat, & ne vna eadémque ſumma ex pluribus collecta diuerſo iure cenſeatur, *leg. cum qui ædes 23. D. de vſucap. l. vlt. in fin. de tritic. vin. & oleo legat.* Latum eſt Arreſtum die April. 1614.

3 Quia id ſoluendum eſt, quod eſt in obligatione, & quod ſit eiuſdem bonitatis & qualitatis, *l. 3. D. de reb. cred.*

4 De qua conſuetudine atteſtatur Bart. *in d. l. 1. de auro & arg. legat.*

5 Quia tunc æſtimatio ipſa eſt in obligatione, ob idque tanto magis prodeſt eſſe in ſolutione, vt tractaui pluribus in meo illo tractatu de nummariis ſolutionibus.

6 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l. ſi inter 21. C. de iur. dot. l. æſtimatio 50. D. ſolut. matrim.*

7 Nam quanto minutior & minoris valoris eſt moneta quæ ſoluitur tanto incommodior eſt ſolutio accipienti.

8 *Arg. l. Paulus 39. alias l. creditorem, D. hoc tit.*

9 Vt proinde non eſſet cogendus creditor ſolutionem accipere in ea nummorum ſpecie, quæ poſt paucos dies inutilis futura eſſet, *arg. l. creditor 102. cum ibi not. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Soluens bona fide ei, qui credebatur habere ius accipiendæ ſolutionis liberatur, maximè ſi ſoluat poſt condemnationem, etiamſi poſtea reſciſſum ſit iudicatum, niſi ſoluens ſciuerit vndecunque. Item conductor ſoluens vero domino patientiam præſtante, liberatur à ſuo conlocatore.

SOlutio ei facta, qui ſolutionis accipiendæ ius habere credebatur, liberat ſoluentem bona fide, tametſi prædo fuerit is, qui ſolutionem accepit.[1] Multò magis idem erit ſi iudicatum pro ſe habebat is, cui ſolutum eſt.[2] nec quod poſtea contrario iudicato ex noua cauſa victus ſit, nocebit ſoluenti poſt ſecundum iudicatum, ſi non id ſciuiſſe probetur, quoniam imputari victori poteſt, cur ius ſuum citius non ſit executus.[3] Planè ſcientiam probari ſufficiet vndecunque prouenerit, nec denunciationem à victore factam fuiſſe neceſſe erit.[4] Ex contrario, ſi à te fundum conduxero, cuius nomine poſtmodum controuerſiam paſſus à Titio ſuccubueris, non eo minus liberabor ſi ſoluam Titio, quod ſibi perſonali actione ſim ex contractu obligatus.[5] Finita namque inter nos intelligitur conductio ſtatim atque alteri quæſitum ius eſt prohibendi, ne maneam in conductione,[6] æquúmque eſt ei me ſoluere, cuius res eſt, quique patientiam mihi præſtat, quam alioqui præſtare nec vellet nec cogeretur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Dominicæ Dalſin 5. Cal. Febr. 1591.

1 *L. ſi vrbana 55. D. de cond. indeb.* Rot. dec. 1. *de ſolut. in nouis l. filia 88. de ſolut.*

2 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata 296. de reg. iur.* & apertè ſit iniquum immune non ſoluere illum, quem prætor cogat ſoluere, *l. quod autem 6. § apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred. l. aut prætor 7. § 1. verſ. permittetur, D. de minor. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*

3 *Arg. l. cum poſtulaſſem 11. D. de damn. infect.*

4 Scienti enim vndecunque ſciuerit, poteſt imputari, *l. vlt. D. de tranſact. l. nam ſi actor 26. D. de rei vind.*

5 Et hic eſt valdè notabilis caſus, in quo id, quod vni debetur, poteſt etiam inuito eo ſolui alteri, ita vt ſoluenti contingat liberatio, nempe quia debitum pro cauſa habet conductionem rei, quæ ad alium incipit pertinere, *arg. l. ſi certus 6. § ſi quis prius, D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

6 *L. emptorem 9. cum ibi not. C. de locat.*

7 Quaſi noua inter nos facta locatione.

DEFINITIO XXXIX.

Lata lege contra abuſum commerciorum in aureis æſtimandis, maior habenda eſt ratio legis quam abuſus.

CVm arreſto Curiæ rationalis certa nummis aureis ſtatuta eſſet æſtimatio, vetitúmque ne quis eos pluris æſtimaret.[1] Nec eo minus tamen abuſu commerciorum, tempo-

rúmque licentia aureus pluris æſtimaretur, placuit creditorem cui certus florenorum numerus deberentur, cogendum non eſſe aureos accipere ſupra eam æſtimationem, quæ publica auctoritate eſſet conſtituta.[2] Ideóque nec valere obſignationem, quæ ſic facta fuiſſet,[3] & conſequenter iuſtam creditorem appellandi cauſam habuiſſe ab eo iudice, qui obſignationem illam ritè ac legitimè factam eſſe pronunciauerat.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro Petro Pignier, contra N. Forey, 3. Calend. Maij, 1591.

1 Nam in Republica benè conſtituta vtique certa eſſe debet ac perpetua nummorum æſtimatio, *l. 3. D. de in lit. iur.*

2 Iudicandum enim eſt ex legibus, non ex abuſu, nec tam inſpiciendum eſt quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. ſed licet 12. D. de offic. præſid.*

3 Non enim poteſt ritè factum videri, quod factum eſt contra leges, *l. non dubium 5. C. de legib.* [Nec priuatorum cautiones legum auctoritate cenſeri debent, *l. vlt. D. de ſuis & legit.*]

4 Quia pronunciauerat contra leges & contra ius commune, *l. 1. §. 1. D. quæ ſentent. appellat. reſcind.* Iunge tamen *Defin. 41. infr.* [Aliud ergo eſt ſi abuſus commerciorum ex interuallo ſequatur legem. Nec enim ea vtilitas, quam per viam liciti commercij poteſt quis conſequi, ei auferenda eſt, *l. Paulus 99. D. hoc tit. Ita Senatus* pro Dom. d'Auiſe Senatore, contra D. Comitem de la Foreſt, April. 1614. Iunge *Defin. 41. infrà & 21. & ſuprà hoc tit.*]

DEFINITIO XL.

Mora contrahenda impeditur per oblationem præſertim iudicialem, ſine obſignatione, at contracta non purgatur citra obſignationem.

OBlatio ſola cum in iudicio facta eſt, licet neque obſignationis, neque ſolutionis vim habeat, ad inducendam liberationem,[1] prodeſt tamen ad impediendum curſum vſurarum, quæ ex mora deberentur, quia moram contrahendam impedit, ([2] quamuis contractam non ſiſtat[3]) licet verbalis tantum fuerit,[4] ſi creditor oblationem recuſauerit. Quem ideo cautum eſſe oportet, vt oblationem verbo factam verbo agnoſcat, ne dubitari poſſit quin ſteterit per debitorem, quo minus ſolutio facta ſit aut ſaltem obſignatio.[5] Sanè ſi mora iam contracta ſit, non purgatur per ſequentem oblationem niſi ſequatur obſignatio.[6] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Nicolle & N. Petri Ludouici de Leſchereine, 11. Cal. Maij. 1595.

1 *L. ſi per te non ſtat. 9. & l. acceptam 19. cum ibi not. C. de vſur.*

2 *d. l. ſi per te.*

3 Quam ſemel interueniſſe ſufficit vt vſuræ perpetuò debeantur, quouſque debitum ſoluatur aut pro ſoluto habeatur, *l. Titia Seio 87 §. vſuras, de legat.*

4 Sic enim vulgò noſtri ſentiunt *ex l. ſi rem 9 §. vlt. D. de pign. act.* ſed malè, vt puto, quia debet locus ille, ſicut & cæteri, intelligi de oblatione reali, vt ſcripſi in Rationalibus *ad l. ſi debitori 11. D. de ind.*

5 Conſilium eſt Bart. *ad l. creditores 3. C. de pign.*

6 *d. l. ſi per te non ſtat, in fin.* quia obſignatio ſola illa eſt, quæ vim ſolutionis obtinet, *l. obſignatione 9. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLI.

Qui ſe obligat aureos ſoluere ad communem valorem, eum valorem promiſiſſe intelligitur, qui ſit frequentatus etiam abuſu commerciorum, maximè ſi ipſe acceptos aureos expenderit ad eum valorem.

AVreos ad communem valorem ſoluere obligatus, non eum promiſiſſe intelligitur, qui edicto Principis aut Magiſtratuum vices Principis gerentium auctoritate conſtitutus eſt,[1] ſed eum, qui vſu adeóque abuſu commerciorum frequentatur.[2] Nec iniqua aut prohibita eſt conuentio, ſi præſertim is, qui ſe ad eam ſolutionis formam obligauit, acceptos à creditore nummos ad eum valorem expenderit.[3] *Ita in Senatu* ex tempore tractatum contra Benedictum Giſtand, & Henricum Pic, pro Claud. Appian. 5. Non. Iun. 1595.

1 Nec enim communis valor ille eſt, ſed publicus & præciſus, *l. pretia rerum 63. D. ad l. Falcid.* Vide tamen *Defin. 39. ſuprà.*

2 Id enim facit & euincit vtilitas promiſcui vſus, *l. ſi quis mancipiis 27. §. impubes D. de inſt. act.*

3 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. quod quiſque iur.*

DEFINITIO XLII.

Moram contrahens in ſoluendo non ob id cogitur ſoluere in meliore moneta quam quæ fuerit tempore contracti debiti, nec ſi agatur de dote.

NEc dotis fauor, nec mora in ſoluendo contracta facere poteſt, vt ſolui dos debeat in meliore moneta, quam quæ fuerit, tempore dotis datæ aut promiſſæ,[1] quia nunquam mora facit, vt plus debeatur, ſed tantum vt eius, quod debetur, aut periculum aut acceſſio præſtetur.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 11. ſup. De pact. conuent. tam ſup. dot.

1 Sufficit enim vt reddatur in eadem bonitate, *l. cum quid 3. & ibi not. C. de reb. cred. & in l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. hoc tit.*

2 *L. ſi ex legati 23. & ſeq. l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur. D. de verb. oblig. leg. mora 32. §. in bonæ fidei. l. cum quidam 37. §. ſi pupillo, D. de vſur.*

DEFINITIO XLIII.

Edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas non pertinet ad expenſas litium, quamuis iam ante fact. & taxatas.

CVm edicto Principis aureorum valor extrinſecus imminutus eſſet aucta intrinſecus bonitate monetarum, atque ideo conſtitutum fuiſſet, vt in ſoluendis omnibus debitis, quæ contracta eſſent à Cal. Ianuar. anni 1591. in edicti vſque diem ea forma ſeruaretur, vt qui florenos octo deberet liberaretur quando ſeptem florenos cum octo aſſibus. Quæſitum eſt an edictum generaliſſimis verbis conceptum etiam ad litium expenſas pertineret, quæ ante edictum factæ adeóque taxatæ proponerentur. Nam de iis, quæ poſt edictum taxatæ eſſent, dubitari nõ poterat, quin in noua moneta ſine diminutione deberentur.[1] Quandoquidem conſtat debitum impenſarum quandocunque prorogatarum ex tempore taxationis certam legem formámque accipere.[2] Et placuit ad hoc debiti genus edictum non pertinere.[3] Quoniam quæ actuariis & procuratoribus ad inſtruendam litem ſalaria præſtantur, ea iam inde à multis annis taxata ſunt,[4] & eo tempore quo multò melior moneta cudebatur, quam illa ſit quæ nunc cuditur. Eáque taxatio tam ſtrictè ſemper obſeruata eſt, ſi non ab actuariis ſaltem à Iudicibus & Senatoribus,[5] vt quamuis longè deteriores monetæ poſtea cudi cœperint, non ideo tamen aucta ſit quantitas, quæ ex mora contrarij iuris ratione augeri debuiſſet.[6] Nempe quia variante in ſingulos ferè dies aut menſes bonitate monetarum & æſtimatione, in incerto ſemper eſſet quid actuariis & procuratoribus deberetur, nouáſque ex ea cauſa & innumeras lites ſuſcitari neceſſe eſſet.[7] Ergo ex contrario aucta monetarum bonitate, nihil idcirco immutari oportet.[8] Atqui, inquies, ita fiet, vt qui ei pendit in viliore moneta ſolutionem, accipiendo in meliore, plus recipiat quam impenderit. Fateor, ſed potuit ex contrario minus accipere, ſi moneta deterior facta fuiſſet: cur ergo non ei proſit dubius euentus, qui potuit nocere?[9] Ruſus quid ſi nondum ſoluerit actuariis & procuratoribus, quod ob ſumptus ante edictum factos ſoluere debuit? An non cogendus erit vt in noua moneta ſoluat quantumcunque meliore?[10] Quid verò intereſt condemnari, an victoriam ſoluerit, an adhuc debeat, aut an aduerſarij, an actuarij vel procuratoris ad litem dati commodo cedat, quod moneta melior cudi cœperit? Denique cur victori puſillum hoc commodum inuideamus, quem certum eſt, nunquam poſſe ex litis victoria tantos ſumptus conſequi, quantos reuera cœperit: *Ita Senatus* in cauſa Hadriani de Laudrian, contra Ludouicum & Iacobum Rollier, pridie Nonas Iulij 1595.

1 Quamuis factæ eſſent in moneta deteriore.

2 Cum ante factam taxationem neſciri poſſit, quid & quantum expenſarum nomine debeatur.

3 Licet dici ſoleat legem generaliter loquentem, generaliter quoque intelligendam eſſe, *l. in fraudem 15. in fin. D. de teſtam. milit. l. de pretio 8. D. de publiciana in rem act. l. 1. §. generaliter, D. de legat. præſt.*

4 Stylo

4 Stylo Senatus noſtri iam inde à multis annis & ab ipſa Senatus erectione condito.
5 Ad quos maximè legum cuſtodia & obſeruatio pertinet.
6 Ex not. per Guid. Pap. q. 593. & per Bart. *in l. Paulus 99 alias l. creditorem, D. hoc tit.*
7 Exemplo eorum quæ ſcripſimus *Defin. 30. ſupr.*
8 Vt par ſit ratio dubij euentus in vtrumque caſum, *l. de fideicommiſſo 81. C. de tranſact. l. ſi pater puella 12. C. de inoff. teſt. l. pen. C. hoc tit.*
9 Nemo ſiquidem audiendus eſt id petens, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum poſtulaturus, *d. l. pen. C. hoc tit.*
19 Ita eſt, vt dixi *num. ſupr.*
11 Eſt enim hoc certiſſimum, & ſummo litigatorum omnium malo comprobatum, nunquam ſumptuum nomine tantum repeti, quantum fuerit impenſum. Quæ ratio erat dubitandi *ad l. petitor 30. in fin. D. de libert. legat.*

DEFINITIO XLIV.

Soluendum eſt legatum in ea monetæ bonitate, quæ fuit tempore teſtamenti, ſiue melior moneta tum fuerit, ſiue deterior.

EAdem ferè quæſtio, quæ tractata eſt de legatis ab eo tempore factis, quod edicto aut Senatuſconſulto ad edictum facto comprehenſum erat, an in ea moneta ſolui deberent, quæ fuerat teſtamenti tempore, an in ea, quæ ſubinde melior effecta fuiſſet? Dubitationem faciebat, quod edictum de debitis duntaxat locutum, non niſi ea debita comprehendere videbatur, quæ ex contractu inter viuos deſcenderent,[1] quódque liberalitas in benemeritum collata,[2] adiuuanda potius quam reſtringenda videretur:[3] magis tamen probabatur teſtamenti tempus hoc caſu inſpici debere, ſicut ſit ex contrario, cum moneta vilior & deterior effecta eſt,[4] vt vna eadémque ſit ratio augmenti & diminutionis.[5] *Ita tractatum eſt* 8. Idib. Iulij 1595.

1 Quod enim legatum eſt, donatum videri debet magis quam debitum, *l. legatum eſt donatio 36. de legat. 2.*
2 Non enim ſolent relinqui legata, niſi ob præcedens aliquod benemeritum, *l. nec adiecit 9. D. pro ſocio.*
3 Quomodo adiuuari ſemper debent quæ ſunt fauorabilia, *l. hoc modo 64. in fin. de cond. & demonſtr.* reſtringi verò quæ odioſa, *leg. cum quidam 19. de liber. & poſthum. cap. odia de reg. iur. in 6.*
4 *Ex l. ſi ita 8. D. de auro & argent. legat.* Dixi *Defin. 15. ſupr. eod.*
5 *Vt in l. ſcribit 74. in fin. D. eod. tit. de aur. & argent. legat.* ſecundum eam loci illius emendationem quam docuit Iacobus Cuiac. *lib. obſerv. 2. cap. 36. l. id quod 7. in princ. D. de pericul. & commod. rei vend.* Fallit tamen in ſpecie, *l. deducta 58. §. pen. D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO XLV.

Vſurarum aliarúmque acceſſionum augmentum monetale nullum vnquam debetur.

QVod ad vſuras aliáſve acceſſiones attinet, ſæpius iudicatum eſt, augmentum monetæ nullum deberi, ne à tempore quidem taxationis, non ea ratione, detur acceſſionis acceſſio, cum principale debitum ſit,[1] ſed ne det ea res materiam litium multiplicandarum, ſi in ſingula tempora & pene momenta, quibus vſuræ deberi incipiunt, ſpectari oporteret, quis monetarum ſtatus & valor eſſet.[2] Igitur ſolui eas oportebit in ea moneta, quæ currit cum petuntur ſiue melior illa ſiue deterior facta.[4] *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 12. ſuprà de vſur.

1 Quæ nunquam danda eſt *l. vlt. C. de vſur.*
2 Vt ſcripſi *Defin. 30. n. 2. ſupr. & alibi ſæpè.*
3 Exemplo ſcilicet eorum quæ ſcripſimus *d. Defin.* 30. de nullo præſtando augmento annuarum penſitationum, *ex leg. quidam 21. D. de rebus credit. l. ſingulis 6. D. de except. rei iud.*
4 Quod vtique in dubio euentu poſitum eſt.

DEFINITIO XLVI.

Qui indebitè id exegit, quod ſolui debuerat ad domum creditoris, cogitur id reddere ſimiliter ad domum eiuſdem creditoris.

EXactis indebitè per aliquem reditibus alienis, quorum ea conditio erat, vt per debitores ad creditoris domum ferri deberent,[1] ſi is poſtea ad reſtitutionem condemnetur, recuſare non debet quo minus ferat etiam ad domum creditoris.[1] Quia licet non ſit emphyteuta, cum tamen effecerit, ne ab emphyteutis exigi ampliùs poſſit,[2] præſtare debet ea omnia, quæ emphyteutæ ipſi præſtare cogerentur.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro D. de Bellegarde, contra d'Aullly & de Seruans. 5. Id. Iul. 1595.

1 Quod Gallicè dicimus, *rente portable.* Regulariter enim non cogitur debitor ire ad domum creditoris, *l. item illa 18.* vbi Bart. *D. de conſ. pecun.*
2 Siquidem iniquum eſſet emphyteutam bis idem ſoluere.
3 Tanquam qui vltrò ſucceſſerit in locum emphyteutæ, qui ad hoc erat obligatus.

DEFINITIO XLVII.

Obſignatio etiam cum ſatiſdatione minorum vim habet ad inducendam moram, quam ad eam impediendam quamdiu ignoratur, an quod petitur debeatur?

QVamdiu incertum eſt, an quod petitur debeatur, non poteſt obſignatio certæ quantitatis, facta per debitorem recuſante ſolutionem creditore, conſtituere in mora creditorem.[1] Nec ſi præſtita ſit ſatiſdatio. Nam quod dici ſolet, ſufficere vt pro non liquidis præſtetur ſatiſdatio, ita accipiendum eſt, vt ſufficere poſſit ad impediendum, ne debitor in mora conſtitutus videatur, ſed non etiam ad faciendum, vt debitor creditorem in mora conſtituere poſſit.[3] Non quod in huiuſmodi quæſtionibus de mora magis fauendum ſit debitori,[4] ſed quia multò facilius eſt moram impedire, quam inducere.[5] Cæterum nec in mora eſt debitor, qui nec ſoluit nec offert ſatiſdationem, quamdiu liquidum non eſt quid ille debeat.[6] Sed & obſeruandum, multum referre, an quæramus vtrum debeatur, an de illo potius, quantum debeatur? Si non conſtet deberi, de illo prius cognoſcendum eſt, quam vt debitori prodeſſe poſſit ſatiſdatio, cum alio cui quantitas eſt certa. Quid enim neceſſe eſt ſatiſdare parato creditore quantitatem ipſam quam petit, & quæ certa eſt accipere, ſi offeretur?[7] At cum de illo duntaxat quæritur, quantum debeatur, nec tam pronunciationem quam liquidationem res deſiderat, æquiſſimus eſt planéque neceſſarius vſus ſatiſdationis,[8] ne noceat debitori, quod ſtatim non poſſit ſoluere rem, quæ ne ſoluatur, non tam per ipſum ſtet, quam per rem ipſam.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Ludouici de Coyſiaz, & Ioannis Gaudinon Aduocatorum, pridie Id. Iul. 1595.

1 Quid enim probabiliter ignorat quantum debeatur, non poteſt in mora eſſe vel ſoluendi vel accipiendi ſolutionem, *leg. non poteſt improbus 99. cum ibi not. de reg. iur.*
2 *Ex l. ſtatu liberationem 5. D. de ſtatu lib.*
3 Difficilius enim eſt alium in mora conſtituere, quam ſeipſum à moræ periculo liberare.
4 Nullus enim vnquam fauor eſt moratoris, ſiue debitor ille ſit ſiue creditor, ne ſua ei mora & fruſtratio profit, *l. hominem 37 ff. mandat. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*
5 *L. ſi per te non ſtat. 9. C. de vſur l. vlt. D de leg. commiſſ.*
6 Cum nihil poſſit ei imputari, *arg. l. ſciendum 21. & ſeq. D. de vſur.* Idem eſt, ſi nemo ſit qui poſſit accipere ſolutionem, *l pecunia 9. §. 1. l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, eod. tit & d. l. vlt. D. de leg. commiſſ.*
7 Nam neque ſatiſdatio neque obſignatio vice ſolutionis eſt, cum ſolutio ipſa fieri commodè poteſt, quod euenit, quoties certum eſt, quid debeatur & quantum.
8 *Ex d. l ſtatu liber rationem 5. D. de ſtatu lib.*
9 Semper enim aliquo modo ſuccurrendum eſt ei, cui nihil imputari poteſt, *d. l. pecunia, §. 1. d. l. cum quidam, §. ſi pupillo, D. de vſur. cum ſimil.*

DEFINITIO XLVIII.

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad ſolutionem accipiendam mandatum habenti, liberat ſoluentem, ſi modo facta ſit iuſta metu carcerum, & quid ſi apparitor acceptam pecuniam non ſtatim reddat creditori?

APparitori poteſt ſoluere quiſquis ab eo metu carcerum vrgetur, vt in promptu ſoluat, licet is neque ſpeciale mandatum habeat ad accipiendam ſolutionem, neq; chirographũ ſibi traditum à creditore,[1] quia multò magis imputari poteſt creditori, cur talem apparitorem elegerit ad exequendũ,[2] nec adhibuerit legitimũ procuratorẽ, qui ſolutionẽ acciperet,[3] quã

debitori, cur non carceres iniuſtos pati maluerit.[4] Quid enim imputes qui cogitur ſoluere, ſi ſoluat?[5] Niſi ponas debuiſſe illum etiã ex apparitoris præcepto ſoluere ad domum creditoris.[6] Sanè non videtur carere dolo apparitor, qui acceptam pecuniam non ſtatim reddit creditori.[7] Ideóque in eam rem æquum eſſet publicè proſpici arreſto generali, quale in Gallia pronunciatum eſſe ex Pragmaticis Gallis quidam teſtantur.[8] *Ita Senatus* contra Clementem Auguſard, 5. Cal. Dec. 1595. & paulò ante, contra D. de Chaſſardon pro debitore qui ſoluerat N. Lamberto apparitori. *Sine die.*

1 Dixi *Defin. 24 ſupr. hoc tit.*

2 *Arg. § præterea. Inſt. quib. mod. re contr. oblig. l. 1. §. illud ſciendum, & ſeq. D. de ſeparat.*

3 *L. vero procuratori 12. leg. qui hominem 34. § ſi nullo, l. ſolutam 49. D. hoc tit.*

4 Per quos ſcilicet ius ipſum libertatis infringitur, *l. 1. & 2. D. de homin. liber. exhib. l. Titio centum 71. § Titio centum. D. de cond. & demonſtr.*

5 *L. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. 7. §. 1. verſ. permittitur, D. de minor. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*

6 Tunc enim poteſt imputare ei, cui maluerit ſoluere apparitori, cum ad id non vrgeretur.

7 Cum non alia mente ipſi detur, quam vt eam ſtatim quaſi nuntius perferat ad creditorem, *arg. l. abſenti 10. D. de donat.*

8 Ioan. Papon *in ſyntagm. Ariſtor. tit. d'Huiſſiers, Sergents, &c. n. vlt.*

DEFINITIO XLIX.

Cum euicta eſt res, quæ fuerat data in ſolutum ſiue pro re, ſiue pro pecunia, an priſtina actione poſſit agi, an vero ſola ſuperſit actio de euictione?

QVi in ſolutum accepit rem pro re, id eſt ſpeciem pro ſpecie, quod vtique ſi creditor conſentiat fieri poſſe non ambigitur,[1] non eo minus priſtinam actionem ſaluam habet, ſi poſtmodum res quam accepit euincatur.[2] Quaſi hoc caſu facta permutatione rerum, quam conſtat non aliter fieri poſſe, quam ſi hinc inde dominium transferatur. Nec enim qui rem alienam dat, vllam contrahit permutationem.[3] Sed tamen diſtingunt plerique[4] hoc caſu, an de euictione cauerit, necne, is qui rem pro re in ſolutum dedit? Et rurſus qua ex cauſa euictio ſecuta proponatur, an quod ab initio fuerit alienus fundus, aut in eã ſaltè conditione, vt ex poſtfacto videri poſſit iã tum alienus fuiſſe, an quod alij creditori anteriori fuerit iure obligatus? Priore caſu non dubitabant, quin ſecuta euictione ſuperſit actio priſtina ob debitum repetendum, tanquam quæ ſublata non ſit, per alienæ rei ſolutionem,[5] nec ſi de euictione cautum ſit accipienti.[6] Poſteriore verò magis probant ſubdiſtinguendum eſſe, an de euictione cautum ſit, an non? vt ſi cautum ſit, de euictione agi ex empto, non quidem directa, ſed vtili actione oporteat,[7] priſtina autem actio nulla ſuperſit,[8] nec per euictionem adimatur debitori liberatio, quæ fuerat parta per ſolutionem,[9] ſi verò nihil de euictione conuenerit, actio ſuperſit vetus, quæ competere ſola poteſt.[10] Nec enim ſimilis venditioni eſſe poſſit contractus ille, in quo pecunia non interuenit.[11] At ſi pro pecunia res detur in ſolutum, magis probant,[12] vt euicta re non poſſit agi prima actione, ſed neceſſaria ſit vtilis ex empto, quaſi contracta hoc caſu emptione, cum huiuſmodi genus contractus, quo res pro pecunia ſoluitur, vicem obtineat venditionis, quæ venditorem non obligat, niſi ad tradendum. Si verò genus, quod debebatur, non conſiſtebat in pecunia, ſed in alia re, ſuperſit creditori actio priſtina contra debitorem, quaſi nunquam liberatum ex ea ſolutione, quæ potuerit quandoque reuocari.[13] Hæc ita ſi non per tranſactionem eiuſmodi datio in ſolutum peracta ſit, quo caſu fatentur, odio litium & fauore tranſactionum receptum eſſe, vt extincta actio non magis per euictionem reſuſcitari vnquam poſſit,[14] quam per non ſecutum eius rei, quæ tranſactioni cauſam dederat, implementum.[15] Planè ſi ponas conueniſſe nominatim, vt, ſi quando res in ſolutum data euinceretur, actio priſtina ſupereſſet, nemo dubitat, quin omni caſu ſupereſſe illam dicendum ſit, pacti nimirum poteſtate.[16] Idémque admittendum eſſe placet, ſi de dote actio præceſſerat,[17] cuius fauor vtique non admittit, vt pro ea cogatur maritus contentus eſſe noua ex empto actione, quæ pro euictione competit, quippe quam minus fauorabilem eſſe conſtat minúſque plenas habere præſtationes.[18] Multò igitur magis eandem ſequemur ſententiam, ſi de dote non maritus agat, ſed mulier ſoluto matrimonio, cum fauorabilior ſit cauſa mulieris quam mariti, vel ob hoc maximè quod admixtum habet fauorabilem Reipublicæ, cuius intereſt dotes ſaluas eſſe ad conciliandas facilius nuptias, replendámque liberis hominibus ciuitatem.[19] Atque hæc quidem ex Bartoli & ſequacium traditionibus rectè tractabantur. Sed tamen verius mihi videtur, tot prætermiſſis diſtinctionibus generaliter conſtituendum eſſe, ſi iuris rationem ſolam inſpiciamus, nunquam pro ſoluto habendum eſſe id quod poſtmodum quacunque ex cauſa euincitur,[20] ac proinde veterem actionem ſupereſſe, ſiue ad agendum ſiue ad excipiendum,[21] perſonalem quidem paulò difficilius, quam nimirum tolli facilius eſt,[22] ſed hypothecariam haud dubiè, quam certum eſt tamdiu durare, quamdiu verum eſt, nec ſolutam pecuniam nec aliter ſatis factum fuiſſe.[23] Quis enim dicat ei ſolutum vel ſatisfactum fuiſſe, cui data ſit in ſolutum res, quæ poſtmodum fuerit euicta?[24] Nec quod is qui rem pro pecunia in ſolutum accepit actionem de euictione omnimodo habiturus ſit, exemplo emptoris, etiamſi nihil de euictione conuenerit, nocere illi debet, quominus priſtino iure vtatur,[25] ſi malit creditoris decepti perſonam ſuſtinere, cum debitor qui dat in ſolutum, & quem ad dandum teneri certum eſt non eo minus teneatur ad tradendum. Imò ac tanto magis, quod ſine traditione datio, dominiíque tranſlatio fieri nulla poteſt.[26] Vnde illud etiam fit, vt quamuis ex cauſa contractæ permutationis dominum vtrinque transferri neceſſe ſit, ſecuta tamen vnius euictione ad exemplum actionis ex empto danda ſit de euictione actio ei, qui euictionem paſſus eſt, vt quicquid ſua intereſt conſequatur.[27] Certè nec dubitabam, quin ſi per tranſactionem datum quid eſſet in ſolutum, reſtaurari aut retineri priorem actionem nullo caſu oporteret, cum id fieri non poſſet, quin ipſa quoque lis reſuſcitaretur nunquam expedit. Ne tum quidem cum alioqui actionem reſuſcitari æquum eſſet.[28] Siquidem is, qui per tranſactionem aliquid in ſolutum accepit, hoc omnino egit, vt non tantum ab actione priſtina, ſed etiam à lite diſcederet, cuius repetendæ vix vlla vnquam ſatis iuſta cauſa eſſe videatur.[29] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua in Defin. 8. ſuprà De remiſſ. pignor.

1 *L. ſi non ſortem 16. §. ſi centum, D. de cond. indeb. l. manifeſti 17. & præced. C. hoc tit.*

2 *L. ſi quis aliam 46.* vbi Bart. & alij, *& ad l. qui res 98. in princ. D. hoc tit.*

3 *L. 1. verſ. ideoque Pedius ait, D. de rer. permut.*

4 Sic enim Bart. diſtinguit *ad d. l. ſi quis aliam, n. 2.*

5 *L. Libera 8 C. de ſent. & interloc. omn. iud. l. cum quis 38. §. qui hominem, D. hoc tit.* Bald. *in l. eleganter 24. in fin. principij, D. de pign. act.* vbi allegat rationem diuerſitatis, quia hypothecaria nudam auocat poſſeſſionem, *l. ſi cum venditor 66. D. de euict.*

6 Non enim debet creditoris conditio eſſe deterior ob id, quod ſibi cauerit pro euictione, nec vnquam amittit quis veterem actionem ob id, quod adiiciat nouam.

7 *L. ſi pretium 4. C. de euict. d. l. eleganter, in princ. de pign.*

8 Bart. *ad d. l. ſi quis aliam, num. 2. ex l. vlt. D. de cond. cauſ. dat.* quamuis Roman. & Imol. *in l. Ariſto. §. Labeo, D. de donat.* teneant contrarium & rectè.

9 *Vt in l. qui res 98. §. diuerſum. D. hoc tit.*

10 *Ex l. ſi rem meam 8. D. hoc tit.*

11 Vt poſſit dari actio ex empto de euictione & in hoc ſanè fallitur Bart. Nam & cum rerum permutatio facta eſt, ſi ex vna parte res euicta ſit, competit actio quanti intereſt, vt dicam *ad fin. Defin. ex l. ſi permutationis 19. C. de euict.*

12 Idem Bart. *ad d. l. ſi quis aliam, n. 2. ex d. l. ſi pretium 4. C. de euict.* cui iunge *l. ſi ob cauſam 13. eod.* Item *ex d. l. eleganter,* vbi Bart. putat eleganter eſſe caſum, *D. de pign. act.*

13 *Ex l. qui concubinam 25. §. ſi hæres, de legat. 3.*

14 *L. ſi pro fundo 33. C. de tranſact.*

15 Datur enim actio præſcriptis verbis, vt contractus impleatur, *l. quamuis 39. eod.* Bart. vbi *ſupr. num. 2. ad fin.*

16 Bart. *ibid. num. 1. in princ. & num. 2. in fin.*

17 *Vt in l. qui res 98. in princ. de ſolut.* ſic enim Bart. ad illum text. reſpondet, quamuis eius ratio ſit generalis.

18 Caſtrenſ. *ad d. l. qui res, n. 1. ex l. vnic. C. de rei uxor. act.*

19 *L. 1. D. ſolut. matr. l. intereſt 18. D. de reb. auct. iud. poſſid. olim l. 3. de priuil. credit.*

20 Per

20 Per text. *in d.l. ſi rem* 20. *d.l. ſi quis aliam* 46. *l. qui res* 98. *D. hoc tit. d.l. qui concubinam* 19. *§. ſi hæres, de l.* 3. *l. ſi à ſubſtituto,* 5. *§. hæres, de l.* 1. *l.* 4. *C. de euict. l. quod euincitur* 290. *de reg. iur.*

21 Anton. Capyc. *dec.* 43. quamuis contra ſentiat Alexand. *conſ* 105. *ad fin. vol.* 5.

22 De quo vide elegans conſilium Ioan. de Neuizanis, *conſ.* 69. *à n.* 12. *vſque ad fin.*

23 *L. ex ſextante, pen. §.* 11. *in fin. D. de except. rei iud. l. grege* 11. *§. etiam. D. de pignor. l. debitor* 59. *C. ad SC. Trebell. l. cum quis* 39. *§ vlt. D. hoc tit. l. ſi rem* 9. *§. omnis, D. de pignor. act. d.l.* 4. *C. de euict.*

24 *d.l.* 29. *§. ſi hæres de leg.* 3.

25 *Arg. l.* 1. *§. vlt. ſi quis à parent. manum. ſit. l. in bello* 12. *§ ſi quis ſeruum D. de captiu. & poſtlim.*

26 *L. traditionibus, C. de pact.* Et hæc ratio deſtruit rationem Bart.

27 Text. eſt *in l. ſi permutationis* 26. *C. de euict. l.* 1. *C. de rer. permut.*

28 *d.l. ſi pro fundo* 13. *C. de tranſact.*

29 *L. fratris* 10. *l. interpoſitas* 13. *l. cauſam* 16. *& paſſ. C. eod.* Nec facit pro Bart. text. quo ipſe & Alex. mouentur, *in dict. l.* 4. *C. de euict.* Potius enim probat diſertis verbis per dationem in ſolutum rei poſtea euictæ non mutari cauſam pignoris. Minus obſtat *d.l. eleganter*. Non enim ait per acquiſitionem dominij reuocabilem finiri pignus, ſed videri finitum eſſe, quod tamen reuera non finitur *d.l* 4. Deinde facilè eſt videri totum eum locum eſſe Triboniani, ſiue verba, ſiue ſenſum conſideres, vt pluribus, Deo fauente docebimus *in Rational. & Defin.* 10. *infr. tit. prox. num. vltimo.*

DEFINITIO L.

Emptor fundi dotalis, qui ex vtriuſque coniugis voluntate debuit pretium deponere penes certam perſonam, vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, ſi volente marito deponat penes alium æque idoneum, etiam ignorante muliere tutus eſt.

QVæ marito in dotem bona ſua omnia dederat præſentia & futura, [1] dotalem fundum vendiderat præſente & auctoritatem præſtante marito, adhibitóque, vt fieri ſolet, [2] iureiurando, ea lege, vt pretium impenderetur in cauſam redimendi alterius fundi Corneliani longè pretioſioris, [3] cuius nomine maritus agendo aduerſus poſſeſſorem iam tum obtinuerat, vt cogeretur poſſeſſor retrouendere, ob eámque rem conuenerat, vt emptor intra certum tempus apud Senatus actuarium pretium obſignaret, hoc etiam addito, vt fundus ille redimendus, poſtquam redemptus eſſet, vinculo pignoris teneretur emptori, ſi quando empti controuerſiam ille pateretur, [4] nec prius venditi fundi inſtrumenta petere emptor poſſet, quam pretium ita vt dictum eſt, obſignaſſet. [5] Emptor recuſante actuario amicæ tantum per ipſum Senatus noſtri Principem interpellato, (quia neque cogi poterat, vt ſequeſter fieret eius pecuniæ, quæ vltrò offerebatur, [6] & de qua lis nulla pendebat,) alios ſequeſtros elegerat, præſente, conſentiente, & idoneos affirmante marito, [7] abſente tamen muliere. Tertio poſt die idem maritus, cui tamen ex contractu dotalis quam ex iudicato competebat ius redimendi fundi Corneliani, & conſequenter offerendi pretij, [9] eam pecuniam à depoſitariis acceperat, & in iudicio obtulerat condemnato poſſeſſori, quo recuſante, quod ſibi longè plus deberi contenderet, idem maritus eandem pecuniam, præſente & adprobante Senatore, in eam rem recuperatore dato penes alium depoſuerat. [10] Id curante etiam procuratore, quem ante multos annos tam maritus, quam vxor ſimul ad lites conſtituerant. [11] Poſt multum temporis mulier non conqueſta de emptore, traditíſque inſtrumentis deceſſerat, [12] hærede relicto marito ex ſe miſſe & filio, quem ex alio marito ſuſceperat ex alio ſemiſſe. Inter quos accepto familiæ erciſcundæ iudicio conuenerat, vt ea obſignatio, quam maritus feciſſet ad redimendum fundum Cornelianum, aut ſaltem fundus ipſe Cornelianus, quem pro redempto habebant, communis maneret. [13] Itémque ſi qui fructus à die obſignationis ex ea cauſa deberentur. [14] Subinde & longo iam decurſo interuallo filius idémque cohæres matris pretium ab emptore petebat, pro parte ſua hæreditaria, quaſi adhuc debitum, quod non fuiſſet obſignatum, iuxta eam formam, quæ contractu præſcripta erat. [15] Nec enim ſibi aut matri nocere debuiſſe, quod ab ea forma contrario mariti conſenſu receſſum erat, quandoquidem non magis poterat maritus voluntatem mulieris in pretij ſolutione irritam facere, tametſi bona ipſius omnia in dotem accepiſſet, [16] quam fundum dotalem ſine conſenſu vxoris vendere. [17] Etſi enim datio in dotem inducit plus quam mandatum generale cum libera, quippe quæ maritum ipſum faciat dominum: tamen derogatum intelligitur ei mandato generali, per ſubſequens magis ſpeciale & limitatum, quod ad fundi dotalis certa lege venditi pretium attinet. [19] Placuit tamen abſolui emptorem debere, primum, quia ex cæteris partibus inſtrumentis apparebat, eam clauſulam emptoris potius, quam mulieris fauore appoſitam fuiſſe, vt venditionem ex cauſa neceſſaria, vel ſaltem vtili factam eſſe conſtaret, [20] & vt emptoris indemnitati certiore conſultum eſſet. [21] Proinde licuerat ei ab ea conuentione diſcedere, [22] nec obſtabat, quod ita ſcriptum erat, *ledit achepteur ſera tenu de remettre le prix entre les mains des Greffiers du Senat.* Id enim factum videri poterat ad onerandum emptorem, vt ſuo ſumptu & periculo Camberium vſque pecuniam afferret. [23] Sed & quamuis fauore ſolius mulieris ea clauſula appoſita fuiſſet, ei tamen ſatisfactum fuerat per æquipollens. [24] Non tam enim electa fuerat induſtria perſonæ actuarij, [25] quam opportunitas loci, [26] ne minus ſoluendo erat depoſitarius à marito electus. [27] Item quia obſignatio illa licet inſcia muliere facta eundem effectum habuerat, quam habuiſſet ſi conuentioni ſatisfactum fuiſſet. Quandoquidem fuerat pecunia illa obſignata in eam ipſam cauſam, in quam fuerat deſtinata, id eſt, pro redimendo fundo Corneliano, quam in rem ſolius mariti factum interueniſſe ſufficiebat. [28] Nemo enim dubitat, quin ſi pretium penes actuarium Senatus obſignatum fuiſſet, vtique licuiſſet, marito tanquam domino rerum dotalium eam pecuniam etiam abſente, & inſcia vxore auferre, & Cornelio poſſeſſori fundi Corneliani offerre. [29] Quod ſi factum fuiſſet, non poſſet emptor ſemel liberatus ob id ſolum recidere in obligationem, quod poſtmodum pecunia illa malè à marito obſignata & deperdita fuiſſet. [30] Vbi enim ſemel obligationi ſatisfeciſſet, quid poterat eius intereſſe, quam in rem poſtea illa pecunia impenderetur, aut an rurſus à marito ritè obſignaretur, necne? [31] Accedebat, quod eam ſecundam obſignationem à marito benè, & bona fide factam conſtaret, à muliere approbatam eſſe, quæ venditi fundi inſtrumenta omnia tradiderat, [32] cum tamen non prius ad eam traditionem cogi potuiſſet, quam emptor contractui ſatisfeciſſet. [33] Denique ab actore ipſo, qui eam obſignationem à vitrico factam defunctα iam matre ſibi cum vitrico communem eſſe voluerat. [34] *Ita Senatus*, pro Dom. Comite de Grolee, contra Dom. de Breiſſieu, 9. Calend. Febr. 1596.

1 Nulla enim id lege prohibitum eſt, *l. nulla lege* 4. *Codicill. de iur. dot.*

2 Ad confirmandum contractum qui alioquin non valeret, ob legis Iuliæ prohibitionem, *cap. cum contingat Extr. de iureiur.*

3 Ita enim fiebat vtriuſque coniugis conditio melior, & poteſt etiam conſtante matrimonio dos permutari, ſi id vtile ſit mulieri, *l. ita conſtante,* 26. *D. de iur. dot.*

4 Quæ conuentio erat vtilis & neceſſaria ad acquirendum emptori ius non tantum pignoris ſed etiam prælationis in illo fundo, *l. licet,* 7. *C. qui potior. in pign. hab. l. quamuis,* 17. *C. de pign.*

5 Ex natura ſcilicet venditionis, quia cum ſit contractus vltrò citróque obligatorius ille prius debet implere, qui ex eo prior vult agere, *l. Iulianus,* 13. *§. offerri, D. de act. empt.* Et ſanè quiſquis fundum dotalem emit vix vnquam adeo tutus eſſe poteſt, vt non aliquam ſibi eo nomine controuerſiam metuere debeat, per reſtitutionem in integrum impetrata abſolutione à iuramento.

6 Quamuis vbi ſemel officium ſuſcepit, non poſſit illud deſerere, niſi iuſta aliqua cauſa interueniente. *l. ei apud quem,* 5. *tit. D. depoſit.*

7 Lite enim pendente poteſt actuarius, quem Graphariurn dicunt cogi vt ſequeſter fiat tanquam publicum officium gerens, ex eáque cauſa in præmium laboris & fidei conſequitur emolumentum, vt vocant non abſimile illi, quod penditur pro iudicato.

8 Cuius potiſſimum intererat proſpicere, ne qua in re aut ipſe aut mulier læderetur. Nec quicquam vetat præcedentis conuentionis formam mutari, ſi in ea re nulla captio ſit futura, *l. vlt. D. de iur. dot.* Maximè verò cum marito qui vicerat competeret actio ex iudicato.

9 Eius enim eſt pretium offerre, qui vult redimere, *l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vend. l. ſi à te,* 7. *eod. tit.*

10 Quia ſcilicet ſola oblatio etiam iudicialis non potuiſſet moram inducere ſine obſignatione, vt dixi *Defin.* 49. *ſupr. eod.*

11 Videbatur tamen Procurator ad lites conſtitutus non habere mandatum ad accipiendam ſolutionem, ideóque non videbatur huius Pro-

Curatoris factum debere mulieri nocere, *arg.leg.hoc iure, 66. D.de ſolut.*

12 Quæ tamen ex lege venditionis non poterat cogi vt traderet, priuſquam emptor conuentioni ſatisfeciſſet.

13 Nihil enim vetat, accepto quoque familiæ erciſcundæ iudicio manere aliqua bona communia, quorum nomine ſi poſtea diuidenda ſint, agi oportet communi diuidendo, *l.ſi quid contendit,45.D.famil.erciſc.*

14 Solent enim deberi fructus rei quæ retrouendi debuit, ſaltem à die obſignationis, *l.2.*vbi Cagnol.& alij, *C.de pact.ant.empt.& vend.*

15 Certum enim eſt formam cuique rei præſcriptam ſeruandam eſſe, ſiue à contrahentibus, ſi ea lege aut à ſtatut præſcripta ſit, Bartol. *in leg. Theopompus,14.D.de dot.præleg.l.vero.12.§.pen.D.de ſolut.*

16 *Arg.d.l.l.vlt.D.de iur.dot.l.vlt. D.de pact.dotal.* De quarum legum ſententia & lectione vide quæ ſcripſimus in libris Coniecturarum.

17 Quod lex Iulia iam olim prohibuit, *tot.tit.de fund.dotal. D. & C.* & hodie noua lex Iuſtiniani, *l.vnic.§.etiam lex Iulia.C.de rei vxor.act.*

18 *L.doce,9.C.de rei vind.l.quamuis,75. D.de iur.dot.l.1.D.de fund.dotal.l.quædam,61.D.de acq.rer.dom.*

19 Quia in toto iure generi per ſpeciem derogatur, *l.in toto iure, 80. de reg.iur.*

20 Quod vnum maximè ſemper inſpiciendum eſt in clauſulis ſiue contractuum ſiue teſtamentorum interpretandis, *l.2.D.de l.commiſſ.l.in ratione,30. §.tametſi.D.ad leg.Falcid.l.Lucius Titius,40 in fin.D.de fideic. libert.*

21 Quod igitur fauore emptoris, conuentum erat, non debebat in eius odium retorqueri, *l.nulla 25.D.de leg.legat.quod fauore,6.C eod.*

22 Ex iuris regula, de qua *in l.ſi iudex ei circumuento,41.D.de min.l. inuitus,156.§.vlt.de reg.iur.l.pactum,46.D.de pact.l.pen C.eod.*

23 Quod non paruum erat incommodum, quia cuius ſumptu ferri rem in locum aliquem oportet, eius periculo res ipſa eſt, *l.ſed etſi 11. §.pen.D. ad exhib.l ſi res mobilis,10.& ſeqq.D.de rei vind.l.cum res 47.de legat.1.*

24 Quod videbatur ſufficere, cum dici ſoleat nihil referre, an quid ex æquipollentibus fiat, *l.vlt.* vbi omnes notant, *D.mandat.l.mulier,22.D. ad SC.Treb.*

25 Quæ ſcilicet non erat nominata, quamuis multum referat quis depoſitarius eligatur, *§.præterea,Inſt.quib mod.re contr.oblig.l.1.§ is quoque, D.de oblig.& act* Sed id pertinet ad eos depoſitarios, qui priuatam perſonam gerunt, nec niſi ratione perſonæ ac fidei, eliguntur non ad eos, qui propter officium publicum quod exercent, quia ſecurus eſt, qui pecuniam ſuam deponit, penes eum, cuius fides publicè ſit electa & depoſitionis & obſignationis ratio ſemper tutior eſt, *l.1.§.apud Iulianum,37.l. es apud quem,5.in fin.D.depoſ.l.ſi reus paratus,73.D.de procurat.*

26 Qui licet omnium tutiſſimus videbatur, erátque.

27 Vt proinde nihil intereſſe videri poſſet, quod alium depoſitarium maritus elegiſſet, quam qui ab initio fuerat electus.

28 Cum in eo nihil fieret aduerſus conuentionem, parúmque referat, qua ratione fiat, quod fieri debuit, aliter fiat dummodò idipſum fiat, *d. l. vlt.D.mandat.*

29 *d.l.doce,9.C.de rei vind.* iunct. *d.l.2.C.de pact.int.empt. & vend.*

30 Semel enim liberatus non poteſt, aut ignorans aut inultus recidere in obligationem, *l.1.C.de contr.iud.tutel. l.qui res,98.§.aream, D.hoc tit. de ſolut.*

31 *Arg l.bona fide,17.D.ad SC.Velleian.l.doli,19.ante finem,D.de nouat. & deleg.*

32 Quæ ratihabitio poterat retrotrahi mandato ex vulgata regula.

33 Qui enim vult conſequens, vult etiam neceſſarium antecedens, *vulg l.ad rem mobilem,56. l.ad legatum,61. D.de procurator.*

34 Quæ conuentio fieri non potuerat, quin hoc ipſo rata obſignatio haberetur. Alioqui de nulla obſignatione communicanda actum videretur, cum nulla ſit obſignatio quæ non ritè facta eſt, *argum.l.quia nullum, 40.D.de rei vind.*

DEFINITIO LI.

Nulla supereſt petitio augmenti monetalis poſt ſolutionem ſortis acceptam ſine proteſtatione, etiamſi agatur de dote.

REſtituta dote licet in viliore moneta, quam in qua reſtitui debuerit, augmenti tamen petitio nulla ſupereſſe poteſt, ſi proteſtatio nulla interuenit.[1] Neque enim nouum eſt, vt volenti & conſentienti debitori ſolutio fiat in deteriore moneta,[2] quamuis ſi nolit eiuſmodi ſolutionem accipere, non ſit cogendus.[3] In cæteris debitis, vtpote quæ multò minus fauorabilia ſint, multò magis idem iuris.[4] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Martij 1596.

1 Proteſtatio ſiquidem interueniens ſolet conſeruare ius proteſtantis, *l.etſi quis,14.§.plerique,D.de relig.& ſumpt.fund.l.pro herede,10.verſic. & ideo.D.de acq.hered.l.4 §.1.D quib.mod.pign vel hypoth.ſoluit.*

2 Nec enim volenti & conſentienti poteſt fraus fieri & iniuria, vt habet vulgata iuris regula, *l.in diem,39.§.1 de aqua & aqu.plu.arcend.l.nemo videtur fraudare,145. de reg.iur.*

3 *L.creditorem,99.alias l.Paulus.& alias l.debitorem, D.hoc tit.de ſolut.*

4 Nam à maiori ad minus valet argumentum affirmatiuè, vt aiunt Logici, & notant noſtri *ad Auth.multò magis, C.de Sacroſ.Eccleſ.*

DEFINITIO LII.

Ceſſionarius certæ quantitatis, cui nullum monetæ augmentum debebatur, non poteſt illud petere à debitore recedentis, tametſi debitum fuerit cedenti.

CVm tibi ducentos florenos deberem, nullo monetæ augmento meliorandos,[1] ceſſeram tibi nomen Sempronij, qui totidem mihi debebat cum augmento. Non es audiendus, ſi quid petas augmenti nomine ſupra florenos ducentos.[2] Neque enim ceſſum tibi, & in ſolutionem datum videri quicquam poteſt, ſupra quam tibi debebatur.[3] Quod eo pertinet, vt omnimodo abſolui Sempronius debeat, ſi in ea moneta ducentos florenos tibi offerat, in qua totidem tibi debebant.[4] *Ita Senatus* in cauſa Philippi Verdet, & Claudij Monod, 13. Calendas Aprilis. 1599.

1 Quia ſcilicet ex die contracti debiti nulla ſuperuenerat deterioratio monetarum, quæ huiuſmodi augmento cauſam præbere ſolet.

2 Quod enim augmenti nomine præſtatur, auget ſortem. Vnde & augmenti nomen habet.

3 Cum nec ſolui poſſit quod non debetur, *l.qui promiſit,47. D.de cond. indeb.l.ſtipulatio iſta,38.§.inter certam,de verb.oblig.*

4 Quia nec plus tibi debere poteſt, quam ego debui.

DEFINITIO LIII.

Obſignatione opus eſt ad purgandam moram, nec oblatio ſola ſufficit, licet iudicialis.

OBlatio quantumlibet iudicialis, adeóque realis, quæ ſufficeret ad inducendam pignoratitiam actionem,[1] non ſufficit ad purgandam moram: Sed obſignatione, & quidem ea, quæ legitimè facta ſit, opus eſt.[2] *Ita Senatus* in cauſa N. Gaſpardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde, de S.Ciergue, 8. Id. April. 1596.

1 *L.ſi rem,9.§.vlt.D.de pign.act.* Dixi *Defin.6.ſupr.ill.eod.tit.*

2 Ex tradit.per Bart. & DD. *in l.acceptam,C.de vſur.* Iunge *Defin.40. ſupr. hoc tit.* Nec tamen quælibet obſignatio ſufficit, etiam præcedente oblatione facta vero creditori, ſed creditorem talem eſſe oportet qui ſolutionem accipere potuerit & debuerit. Finge iuſſum creditorem eam pecuniam impendere in emptionem fundi. Si creditor iudicet venditorem fundi, debet oblatio fieri venditori non creditori ſoli. *Ita Senatus* pro Guillielmo Bouard, Idib. Sept. 1612.

DEFINITIO LIV.

Debitoris eſt probare pecuniam à ſe oblatam & obſignatam probam fuiſſe, alioqui nec valet oblatio nec obligatio.

SI oblatam à debitore pecuniam creditor quaſi ærosam aut alia ratione minus probam, accipere recuſauerit, debitoris oneri incumbit, vt doceat probam eſſe.[1] Alioqui non videbitur fuiſſe creditor in mora accipiendi.[2] Et conſequenter neque ad eum pertinebit periculum pecuniæ, ſi fortè fuerit obſignata,[3] quia nec valet obſignatio pecuniæ debitæ, niſi cum in accipienda ſolutione mora per creditorem contracta eſt.[4] Multò minus valebit obſignatio, ſi nec oſtenſa pecunia ſit,[5] ſed tantum in ſacculo & folle, vt aiunt, depoſita. Proinde non eo minus poterit creditor vrgere debitorem ad ſolutionem, iis ipſis modis omnibus quibus poſſet ſi obſignatio nulla facta fuiſſet,[6] neque ſibi in cauſa ſua ius dixiſſe videbitur,[7] ſi ex poſtfacto appareat obſignationem inutiliter factam fuiſſe, dummodò nulla Iudicis auctoritas interuenerit.[8] *Ita Senatus* pro Petro du Creſt, contra D. du Noyret, nunc Præſidem meritiſſ. Cameræ Computorum Gebennenſ. Idib. Maij, 1596.

1 Quia

1 Quia eſt hoc fundamentum intentionis debitoris, cum non alia pecunia poſſit ſoluta liberare debitorem, quam quæ proba ſit, *leg. eleganter, 24. §. qui reprobos, D. de pign. act.*

2 *L. ſciendum 21. & ſeq. D. de vſur.*

3 *Arg. l. creditorum* 102. iunct. *l. creditorem, 99. alias l. Paulus, D hoc tit.*

4 Dixi *Deſin. 7. ſupr.*

5 Numeratam enim fuiſſe neceſſe eſt, vt appareat ſufficientem fuiſſe oblationem & obſignationem, quam ſcilic. totius debiti eſſe neceſſe eſt, *l. obſignatione, 9. C. hoc tit. Not. in l. acceptam, 19. C. de vſur.*

6 Nulla enim videtur facta eſſe obſignatio, ſi non ritè facta ſit, *l. quoties, 6. D. qui ſatiſd. cog. l. 1. D. de auct. tut. l. quia nullum, 40.* iunct. *l. praced. D. de rei vind.*

7 Quod nunquam licet, *l. 1. D. quod legat. l. extat, 31. D. quod met. cauſ. l. non eſt ſingulis, 186. de reg. iur.*

8 Quod enim Iudex quaſi ritè factum comprobauit, pro ritè facto haberi debet propter iudicis auctoritatem, *l ait prætor 7. §. 1. verſ permittitur, D. de minor. l. ſeruo, 63. §. cum prætor. D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO LV.

Auguſtanus qui contraxit Camberij ſi repertus ibi conueniatur, nullam fori præſcriptionem habet.

QVi Camberij contraxit, cum eſſet Auguſtanus, ſi Camberij reperiatur, poteſt ibi conueniri, nec habet præſcriptionem fori,[1] maximè ſi ei præſcriptioni renunciauerit, vt fieri adſolet.[2] Locus enim contractus maximè ſpectandus eſt, quoties quæritur vbi ſolutio fieri debeat.[3] *Ita Senatus* in cauſa D. de Leſchaux & Velat Camberienſis, 26. Nouemb. 1596.

1 *L. 2. §. omnes, l. hæres abſens, 19. §. 1. l. interdum, 36. in fin. l. argentarium, 45. D. de iud.*

2 Qui enim poſſit renunciari præſcriptioni fori non ambigitur, *l. pen. C. de pact.*

3 Sicut è contrario contraxiſſe vnuſquiſque intelligitur eo in loco, in quo vt ſolueret ſe obligauit, *l. contraxiſſe. 21. D. de oblig. & act.* iunct. *l. omnem, 26.* vbi ſcripſi *in Ration. D. de iud.*

DEFINITIO LVI.

De ſolutione facta patri proprio nomine quæ fieri debuerat tanquam patri.

SOlutio facta patri pecuniam accipienti proprio nomine cuius tamen accipiendæ ius non habebat, niſi tanquam pater & legitimus filij adminiſtrator perinde liberat debitorem, vt à filio qui verus creditor fuit, neque viuo neque mortuo patre conueniri poſſit, cùm idem ille cui ſolui iure potuit, & debuit ſolutionem acceperit, licet alio iure ac nomine. Ex eáque cauſa pater filij debitor potiùs conſtitutus intelligitur. *Ita Senatus* menſe Iulij 1613.

DEFINITIO LVII.

De pecunia promiſſa ſoli marito pro pretio rei vxoris per eam cum marito vendita & ſoluta mulieri poſt mortem mariti qui viuus alij ceſſerat.

VXor bona quædam ſua cum marito vendiderat, & conſenſerat, vt emptor ſoli marito ſe obligaret de pretio intra certum tempus ſoluendo. Poſtea maritus cuidam ſuo creditori ea obligatione & actione ceſſerat in ſolutum, ita tamen vt de ceſſionis cauſa, non niſi ex cedentis confeſſione appareret. Mortuo ſubinde marito ante factam ex cauſa ceſſionis exactionem, debitor ſoluerat creditori mulieris idipſum mandantis, ſed inauditis tamen mariti hæredibus. Poſtmodum conuentus à ceſſionario debitor excipiebat, neque iuſtam fuiſſe ceſſionem de cuius cauſa non conſtabat, nec de vlla numeratione adeoque nec de certa quantitate quæ aut debita, aut numerata diceretur. Neque conueniri ſe poſſe à ceſſionario poſteaquam per ſolutionem vero creditori, aut quod idem eſt alteri ex mandato creditoris factam liberationem ſine dubio eſſet conſecutus.[1] Ceſſionarius contra negabat ſolutionem factam eſſe vero creditori, aut ex ipſius voluntate, cùm alius creditor ex inſtrumenti verbis non eſſet quàm maritus, quo iam defuncto hæredum ipſius aut ſaltem ceſſionarij voluntas omninò exquirenda videbatur,[2] etiamſi dotalia bona fuiſſe proponerentur, ex quorum venditione pretij debitum conflatum eſſet.[3] Nam & in dotis repetitione factum mariti aut hæredum eius interuenire neceſſe eſt.[4] Placebat pro liberatione debitoris potius pronunciandum. Et quia ceſſio illa manifeſto vitio laboraret,[7] & quòd ex obligatorio inſtrumento facto in continenti poſt venditionem bonorum vxoris conſtaret euidenter non niſi tanquam maritum, atque ita ipſius vxoris nomine ſtipulatum fuiſſe,[8] qui aliam ſtipulandi cauſam nullam habere probabatur,[9] ſibique debebat imputare ceſſionarius cur non citius denunciaſſet debitori ne per iuſtam ignorantiam circumueniretur.[10] *Ita tractatum eſt* nondum tamen deciſum in cauſa N. de Curtilles & N. Carole Salteue in publico auditorio 12. Nouembr. 1613.

1 Probanda enim eſt iuſta cauſa ceſſionis aliter quàm ex nuda confeſſione cedentis *l. per diuerſas 22. vbi text.* & omnes notant *C. mandat.*

2 Nihil enim refert an quis vero creditori ſoluat, an vero procuratori, *l. vero procuratori 12. de ſolut. l quamuis 40. l. vlt. & l ſeq. D. ad SC. Treb.*

3 Eſt enim ſolutio naturalis & germanus modus tollendæ obligationis, *l. vlt. D. hoc tit.*

4 *Vt in l. ſi ego 9. §. ſi res. D. de iur. dot.*

5 Cùm pecunia ex re dotali redacta dotalis eſſe videatur tanquam ſubrogata in locum rei dotalis, *l. Titia 61 in fin. de iur. dot.* Sicut è contrario res ex pecunia dotali empta dotalis eſſe videtur *leg. res quæ 54. eod.*

6 *L. dotis actione 9. C. ſolut. matrim.*

7 *d. l. per diuerſas.*

8 Præſumendus eſt enim fuiſſe ſtipulatus eo iure quo potuit & ex titulo præambulo, *l. quadam mulier 77. de rei vind. l. res ex mandatu 50. de acq. rer. dom. l. poſſeſſio 49. §. vlt. de acq. poſſ.* Sicut procurator ſimpliciter acquirens intelligitur acquirere tanquam procurator. Crauet. *conſ. 92. n. 12.*

9 Alioquin doli exceptione repelli potuiſſet agens ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa.

10 *Vt in l. 3. C. de nouat. l. vlt. D. de tranſact.*

DEFINITIO LVIII.

De debitore per delegationem liberato ſe obligante pro euictione pignorum à delegato datorum.

OB eam cauſam accepto liberatus quod alium debitorem delegaſſet[1] qui primo creditori cauerat datis pignoribus,[2] ſi conuenerit, vt in caſum euictionis pignorum teneatur delegans de euictione. Pignoribus poſtmodum euictis, non ideo extincta obligatio reſuſcitabitur, aut iudicis officio reſtaurabitur,[4] quod neque delegationis poteſtas,[5] neque iuris ratio[6] patitur, ſed noua de euictione naſceretur, per quam is cui facta eſt delegatio pleniſſimam indemnitatem non debiti quod amplius nullum ſupereſt, ſed ipſius euictionis nomine conſequatur.[7] Proinde ſi euicta pignora minoris ſint, quàm ſit debiti extincti quantitas, non ad ſummam quæ fuit debita, ſed ad valorem pignorum litis æſtimatio referenda erit.[8] Nec ſunt iſta contraria. Aliud enim eſt in vetere obligatione retineri, quod poſt interpoſitam delegationem fieri nullo modo poteſt,[9] ne quidem per expreſſam conuentionem,[10] cum iuris ratio non ſit in poteſtate contrahentium.[11] Aliud verò ex noua, & ſuperueniente cauſa in nouam obligationem incidere eum ipſum qui ab alia fuerit iam liberatus: quod nulla certe vel lege vel ratione prohibetur.[12] *Ita Senatus* pro N. Humberto De ville contra ſorores Poncet in ea cauſa de qua Definit. 12. ſupr. tit. prox.

1 *Vt in l. ob eam cauſam 9. D. de preſcr. verb.*

2 Caueri enim ſolet datis aut fideiuſſoribus aut pignoribus, *l. ſi mandatu 59. §. vlt. D. mand. l. 4. §. addictio D de fideic. libert.*

3 Alioqui periculum pignorum, vt & nominis delegati pertineret ad delegatarium, *l. pupillo 96. §. ſoror D. hoc tit. l. periculum 30. D. de pign.*

4 *d. l. ob eam cauſam*, quæ loquitur etiam illo caſu quo delegatio nulla facta ſit, ſed tantum promiſſa.

5 Cum delegatio omnis contineat nouationem, quæ ſemper obligationem veterem perimit, & transfert in ſequentem, *l. 1. l. delegare 11. & paſſ. de nouat. l. 3. & vlt. C. eod.*

6 Seme

6 Semel enim extincta obligatio nunquam reuiuiſcit, *l. qui res 98.§. aream.D. hoc tit.*

7 Sunt enim iſta diuerſa,*l.ſi inter 21.§.vlt.D.de pign.*Iunge *euicta re.* 70. *D. de euict.*

8 Actio enim de euictione non ad plus extendi poteſt quàm ad valorem rei euictæ,& ſi quid eo nomine amplius interſit, *d.l.euicta.l.bonitatis 3.l.ſi in venditione 60.eod.*

9 Cum delegatio quæ valuit obligationem totam priorem ſuſtulerit, *l.ſi mulier 59.§.ex aſſe.D.de iur.dot.*

10 Non enim valent conuentiones in contractu appoſitæ,quoties ſunt contra ſubſtantiam ipſam contractus, *l.cum precario 12. D. de precar.& ſimil.*

11 Adeóque nec iudicantium, *l.1. §.1.D.ad SC.Turpill.l.ordo 15. D.ad mancip.* Nec enim priuatorum cautiones legum authoritate cenſeri poſſunt, *l.vlt.D.de ſuis & legit.l.ius publicum 38.D.de pact.*

12 *L.Papinianus 18.D.de ſeruit.l.ſi quis ades 30.vrb.præd l ſi ei 9.commun.præd.l.2.§.pen.de hered.vel act.vend.* Sicut & manente vetere obligatione noua conſtitui poteſt, *l.ab emptione 58.in fin. D.de pact.*]

TIT. XXXI.

DE EVICTIONIBVS.

DEFINITIO I.

Venditor non poteſt exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria, niſi pro eo litem ſuſcipiat caueátque de reſtituendo pretio, ſi tertius obtinebit.

SI quis fundum emphyteuticarium vendiderit,& ex natura contractus emptori habere licere promiſerit, [1] poſt traditionem vero appareat pro reliquis annui canonis obligatum eſſe fundum, eóque nomine litem à domino directo, ſiue ante,ſiue poſt contractum inſtitutam, non idcirco poterit emptor pretium retinere in id vſque tempus, quo venditor de euictione ſatiſdederit,vt fieri ſolet,cùm in ipſo,vt aiunt,contractus limine imminet periculum euictionis. [3] Neque enim per actionem hypothecariam euinci res videtur, [4] quam habere emptori licet ablato ſolutóque debito. [5] Nec quod directus dominus directam quoque rei vindicationem fortaſſis exerceat, [6] ad rem quicquam faciet. Habet namque vindicatio illa eandem conditionem, quam hypothecaria, ſi annua penſio emphyteuticaria non ſoluatur. [7] An igitur dicendum erit cogi emptorem pretium ſoluere venditori fortè inopi, tum ſi poſtea creditor obtineat, aut fundum amittere, aut de ſuo rurſus litis æſtimationem ad hypothecam liberandam præſtare? [8] Senatus ita rem temperandam putauit, vt cogatur venditor periculum litis pro emptore ſuſcipere, [9] interim tamen pretium ab emptore conſequatur, præſtita prius ſatiſdatione, non de euictione, quæ hic nulla poteſt contingere, [10] ſed de reſtituendo pretio, ſoluendóve actori,ſi in hypothecaria obtineat. [11] Cúmque iudex quidam inferior diffinitiuam pro venditore ſententiam dixiſſet, nullo ei cautionis onere iniuncto, Senatus malè iudicatum pronunciauit. [12] Ex tempore 16. Calendas Ianuarias 1598.

1 *L.ſi ſeruus venditus,23.§.1.& ſeq.l.habere licere,57.& paſſ. D.hoc tit. l.ſtipulatio iſta,38 in princ.de verb.oblig.*

2 Habet enim dominus directus hypothecariam, licet ſit ipſe dominus,quia vtile dominium ei obligatum eſt,quod ad emphyteutam pertinet, *l.vlt. vbi not.C.de iur.emphyt.*

3 Dixi *l.ſi poteſt perfectam,24. C.hoc tit.*

4 Scilicet ita vt omnimodo euincatur,quia poteſt vinculum pignoris diſſolui ſoluto debito, vt ſequitur in Definitione. Cæterum ſi nemo ſit qui pignus luere velit,ex hac quoque cauſa poteſt ſequi euictio,& committi ſtipulatio, *l.ſi mancipium 34.§.vlt. & l.ſeq.D.hoc tit.*

5 *L.ſi cum venditor 66.tit.* Cravet.per *ill.text.conſ.298. n.14.poſt gloſſ. in l.qui rem & Lex his præd[illegible] eod.* Facit *l.ſi fundus,16. §.in vindicatione, D. de pign.*

6 Quam vtique poteſt etiamſi velit exercere tanquam dominus directus. Not. *in d.l.vlt. C.de iur.emphyt.*

7 *d.l.vlt.d.l.ſi fundus,16.§.in vindicatione, D.de pign.*

8 Atqui eſſet iniquum emptorem bis idem ſoluere, cum prima ſolutione debeat liberari.

9 *Ex l.ſi plus,74.§.mota quæſtione,D.hoc tit.l.1.C.vbi in rem act.*

10 Vt dixi *num.5.*

11 Quæ reſtitutio longè minor eſt,quam ea quæ fieret,ſi qua fieri deberet ex cauſa euictionis. In eam namque venit,non modo pretium rei, ſed etiam id quod intereſt, *l.ſi in venditione.60. D.hoc tit.*

12 Fuerat enim ita pronunciandum,vt neutra pars læderetur, *l.ex his, 8. in fin. D.quæ in fraud.credit.*

DEFINITIO II.

An quando filius poſſit impugnare factum matris,cui hæres ille extiterit, & quæ tam proprio quam tutorio nomine fundum filij vendiderat.

MAter quæ impuberis filij ſui tutrix erat, fundum pupillarem,tam proprio quam tutorio nomine ſine decreto vendiderat, ſéque cum bonis ſuis omnibus de euictione obligauerat, poſtmodum eodem filio hærede relicto deceſſerat filius agnita matris hæreditate fundum nihilominus vindicabat, quod aduerſus alienationem contra leges factam hæres quoque venire poſſit ex propria perſona,quaſi non ſit hoc caſu locus vulgari exceptioni, & iuris regulæ quæ habet dolo malo facere illum, qui vindicet, cuius nomine de euictione teneatur. [1] Placuit imò verò iuſtam eſſe exceptionem, propterea quod mater non tantùm tutorio,ſed etiam proprio nomine vendidiſſet. [2] Quo intuitu negari non poterat, quin venditio pignorúmque datio valeret, cùm placeat alienam quoque rem,etiam à ſciente & ſcienti vendi poſſe [3] hactenus, vt & obligatio naſcatur, & de euictione vtiliter caueatur. Quod ſi mater tutorio dumtaxat nomine vendidiſſet,nec euictionis cauſa bona ſua obligaſſet, filio vtique permitti deberet,vt quamuis hæres matris eſſet,tamen rem ſuam,cuius alienationi legis prohibitio obſtitiſſet, à quocumque poſſeſſore vindicaret, [4] ſi non ipſius filij factum nominatim, expreſſimque à matre promiſſum, & in ſtipulationem deductum proponatur. [5] Diuerſum eſt ſi filio mater hæres extiterit. Hoc enim caſu omnimodo confirmabitur alienatio,etiam quæ ab initio contra leges facta fuerit,quia difficilius eſt,vt quis proprium, quam vt hæres iam improbatum defuncti factum improbet. [6] *Ita Senatus* in cauſa D.Bolliert Aduocati. 3.Non.Dec.1589.

1 *L.vindic.autem,17.D.de euict.l.venditrici 3.C.de reb.alien.non alien.* Vide Oſaſc.*dec.Ped.*180.

2 *L.cum à matre,14.C.de rei vind.l.ſi patri tuo,C.de donat.l.ſi cum dotem,22.§.ſi pater,D.ſolut.matrim.l.cum ver.D.de vſucap. l.ſi vxor. C. de bon.auctor.iudic.poſſ.l.ſi adulta,C.de hered act.* Adde *l.etſi is qui,* vbi Bald. & Salyc. *C.de præd.minor.*

3 *L.rem alienam,28 D.contr.empt.* Boër *q.25.num.13. & ſeq.vſque ad num. 22.*

4 *Arg.l.ſcimus,§.in computatione.*vbi DD. C.,*de iur.deliber.*

5 Vide Boër.*q.23.n.10.& 17.*vbi ait filium, qui non conſenſit alienatione,poſſe contrauenire, ſi modo fecerit inuentarium, nec de bonis defuncti quicquam habeat.

6 De tota hac quæſtione,ſiue dominus ſuccedat, non domino venditori,ſiue non dominus domino. Vide Bart.*in d.l.cum ver.de vſucap.*Boër, *d.q.23.à n.13. vſque ad 21.*

DEFINITIO III.

Non quemadmodum venditoris ita & eius, qui de euictione fideiuſſit, hæres venditionem ratam facere cogitur.

MVltum intereſt, an venditori an vero ei qui euictionis nomine fideiuſſerat,hæres extiterit is,cuius res vendita fuit. Qui enim ipſius venditoris hæres eſt, venditionem ratam habere cogitur,nec defuncti cuius perſonam gerit, factum impugnare poteſt, nec proinde rem ſuam vindicare, [1] ſi non legibus improbata venditio eſt. At is, qui non niſi fideiuſſoris de euictione dati hæres eſt, ſi rem venditam vt ſuam vindicet, nihil facit contra voluntatem factúmve eius cui ſucceſſit, ideóque quamuis de euictione ex cauſa hæreditaria teneatur, [2] nulla tamen exceptione repelli poteſt, ſi modo euictionem, quam defunctus promiſit, præſtare paratus ſit. [3] *Ita tractatum eſt* in eam cauſam.

1 *L.vin-*

1 *L.vindicantem,17.l.Seia 73. D.hoc tit.l.venditrici,3. C. de reb.alien. non alienand.l.cum à matre,14. C.de rei vind.*

2 Vt dixi in Deſin.prox.præced. *n.4.& 5.*

3 *d.l.Seia.*

4 *L. vlt. C.hoc tit.* vbi eſt textus elegans,qui non loquitur de hærede venditoris, ſed de hærede fideiuſſoris, vt ibi gloſſa etiam notat.

DEFINITIO IV.

Pro euictione fundi non ſemper pecunia dari debet, ſed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri, ſi habeat venditor ex propriis bonis quem dare poſſit.

EVicto fundo qui venditus fuerat, ſi emptor de euictione agens malit alium fundum æquiualentem arbitrio boni viri,quam litis æſtimationem conſequitur, audiendus eſt, [1] ſi ex propriis bonis venditor habeat quem dare poſſit nec æquum eſt,vt liberetur dando pro re pecuniam,[2] qui aliam rem æquè bonam & æquè commodè dare poteſt,[3] licet res huiuſmodi non ſint ex earum numero,quæ inuicem recipiunt functionem. [4] Neque enim negari poteſt,quin ſicut præſtandum eſt emptori,quanti eius intereſt,[5] ita ipſius interſit, rem habere aliquam potius quam æſtimationem: [6] Sic alias à Senatu noſtro iudicatum fuiſſe pro N. Socquee, contra Franciſcum Iuge Procuratorem relatum eſt, 17. Cal.Decemb. 1590. [Alio tamen iure vti nos ſæpius vidi,nec ſupradicta ſententia in aliis quàm in feudis facilè admittenda eſt. [7]]

1 B *tr.qu.19.nu.3.ex cap.1.* vbi Bald.Card.Alex.Auar.qui dicunt textum illum eſſe mirabilem.*de inueſt.de re alien.fact. cap.l.cum ſua gloſſ. ſi de feud.vaſ ab aliq.interp.fuer.l.qui autem,§.quod ſi ante,de conſtit.pecun. l.ſi quis domum,9.in princ.locat.C.Labeo,30. §.fin.de arbitr.*

2 Nec aliud pro alio ſolui videatur inuito creditori, contra *l. 2. §. 1. D. de reb.cred.*

3 Aliud enim eſt ſi dare non poſſit, quia tunc omnimodò æſtimanda euictio eſt in pecunia.

4 *d.l.2.§.1.de reb.cred.l.manifeſti,17.cum l.præced. C.de dat.*

5 *L.ſi in venditione,60.l.euicta re,70.D.hoc tit.l.empto,11.§.qui autem,& paſſ. D.de act.empt.*

6 Non enim pecuniam ſed rem habere voluit, qui pro pecunia rem emit. Nec cogendus eſt quiſquam rem ſuam,etiam iniuſto pretio vendere, *l.nec quaſi 70 D.de rei vind.*

[7 Semper enim condemnationis æſtimatio facienda eſt in pecunia, maximè verò cum agitur de euictione ſiue ad duplam agatur quæ cum ſit dupla pretij non poteſt non conſiſtere in pecunia numerata, vt & pretium ipſum ſiue ad id quod intereſt quod ſemper conſiſtit in quantitate, *l.1.l.ſi in venditione,60. & paſſ.D.hoc tit.l.vlt.D.de prætor.ſtipulat.* Pecunia enim res omnes æſtimat non etiam cæteræ res per alias res æſtimantur, *l.ſi ita 42.D.de fideiuſſ.* Planè ſi is cui pecunia debeatur ob non ſolutam eam ſuo tempore paſſus ſit iacturam alicuius fundi, debet aduerſarius condemnari vt indemnitatem ei præſtet in alio fundo qui ſit einſdem non ſolùm valoris, ſed etiam reditus ſi fieri poſſit. Sed vno tantum caſu, nimirum ſi ea pecunia in fundi alicuius demptionem aut redemptionem impendi debuit. Alioqui non eſſet creditori ſatis conſultum. *Ita Senatus* pro Guillelmo Bouad contra N.Dominicum Cize Idib.Septemb.1612. Extra hunc caſum vix eſt, vt id quod intereſt non debeat æſtimari in pecunia.]

DEFINITIO V.

Filius cui pater hæreditatem ex fideicommiſſo reſtituere debuit, poteſt tanquam fideicommiſſarius venire contra factum patris, etiamſi hæres ei extiterit purè, niſi in caſibus.

FIlius licet paternam hæreditatem ſine beneficio legis & inuentarij agnouerit, ſi tamen ius aliquod habeat ex propria perſona, vt puta fideicommiſſi in iis bonis quæ pater tanquam ſua vendidit, poteſt contra factum patris venire, ſi pater de ſuo tantum, non etiam de filij iure ſiue tranſigendo, ſiue qua alia ratione contraxerat. [1] Neque hoc caſu iis legibus locus eſt, quæ negant permittendum hæredi, vt factum defuncti impugnet: [2] ſed tum demum, cum aut ius hæredis proprium nullum eſt, aut de eo quoque iure nominatim tranſactum actúmque proponitur. [3] Sanè quin filius tanquam hæres patris, & ex contractu paterno ſit obligatus de euictione non eſt ambigendum. [4] Sed non ideo magis repelletur per exceptionem doli: quam ſi cum beneficio legis & inuentarij paternam hæreditatem agnouiſſet, quo tamen caſu perinde ad concurrentem vſque hæreditatis æſtimationem de euictione teneretur. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Dionyſij Franciſci de Seituriet,contra D.de Dortans, 4.Non. Auguſt. 1592.

1 Oſaſch. Cacher. eleganter & latè *dec.Ped.180.n.5.* Crauet.*conſ.200. n.7.DD.ad l.vlt.§.in computatione, C.de iur delib.*

2 *L cum à matre,14.C.hoc de rei vind. l.vindicantem.17. D.hoc tit.leg. venditrici,3.C de reb.alien.non alienand.*

3 Cum poſſit quilibet de rebus hæredis ſui, perinde ac de ſuis diſponere,*l.vnum ex familia,67.§.ſi rem,de leg.2.l.hæredum,25.C.de fideic.*

4 *L.Seia 73. D.hoc tit.*

5 Si modo paratus ſit euictionem præſtare, *d.l.Seia.*

6 Beneficium namque inuentarij non adfert liberationem aut indemnitatem,niſi hactenus,vt hæres non teneatur ſupra vires & facultates hæreditarias, *d.l.vlt. C de iur.delib.*

DEFINITIO VI.

Procurator qui fidem ſuam non adſtrinxit pro euictione prædiorum, quæ alterius nomine vendidit non tenetur de euictione, ſi modò vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem.

QVi tanquam procurator rem vendidit, aut aliter contraxit, non tenetur de euictione, ſi is, qui procuratorem conſtituit, aut ratum habuit, [1] vel alius euincere poſtea rem velit. Eſt enim id extra cauſam obligationis, qua procurator adſtringitur, ad quam diſſoluendam ſufficit, vt vel ex mandato præcedente, vel ex ſubſecuta ratihabitione appareat, non fuiſſe illum falſum procuratorem. [2] Nec eo minus, tametſi ex propria perſona ius aliquod habeat euincendæ rei venditæ, iure ſuo vti prohibebitur, ſiue verus ſiue falſus fuerit procurator. [3] Planè ſi mandatum non habuerit, nec ratihabitio ſecuta ſit, non tamen ad aliud teneri poteſt, qui tanquam procurator ſiue actionis ſiue exceptionis iure conuenitur, niſi vt vel diligentiam præſtet, vel quanti intereſt ſtipulatoris, non etiam vt plus iuris quærat ſtipulatori, quam erat ille habiturus, mandato aut ratihabitione intercedente, [4] Atqui etiamſi alterutrum interueniſſet, perinde tamen dominus iure ſuo vti potuiſſet. [5] Nulla igitur ex hac cauſa de euictione, aut ex ſtipulatu actio contra procuratorem competere poteſt. [6] *Ita Senatus* pro Franciſco Bernard Lugdunenſi, contra N. Morel, vxorem N.Ioannis de Burges, 6. Calend. Decemb. 1592.

1 Nullo ſcilicet præcedente mandato.Nam cum præceſſit mandatum non eſt expectandum,vt ſequatur ratihabitio,*l.in debitam,47. D.de cond. indeb.l.1.C.de procurat.*

2 Intellige,Niſi fidem ſuam adſtrinxerit pro euictione prædiorum,*vt in l.procurator qui pro euictione,67. D.de procurat.leg.3.alias l.prior, §.in cum. D.de admin.rer.ad ciuit.pert.* Cæterum cogitur omnimodo probare vel mandatum vel ratihabitionem, ne poſſit dici falſus procurator. Bart. *in d.l.procurator,num.4.arg.l.1.C.credit.euict.pign non debet.& in l.ſi procuratori falſo,de cond.ob cauſ.*

3 Textus eſt *in l.ſeruum Titij,49.D.mandat.*facit.*l.etſi is,10. D. de diſtract pign.*

4 Hoc enim etſi quod diximus ex Bart.*num.2.*ad hoc teneri procuratorem, vt exhibeat vel mandatum vel ratihabitionem.

5 Cum non potuerit domino res ſua auferri per venditionem ab alio factam, *l.rem alienam,28.D de contr.empt.*

6 Niſi proprio nomine fidem ſuam obſtrinxerit pro euictione *vt, in d. procurator.*

DEFINITIO

DEFINITIO VII.

Qui liberaliter remiſit, quod ſibi debitum putabat, non poteſt eo nomine conueniri de euictione, ſi neque promiſerit, neque dolus interuenerit.

ET qui laudimia tibi debebat ex cauſa emptionis à ſe factæ remiſiſti liberaliter, quicquid eo nomine petere potuiſſes, ob eámque rem ſoluta tibi fuiſſe laudimia, quæcumque debebantur, vltrò profeſſus es. Si alius interueniat, qui idem ius petendorum laudimiorum ſibi adſerat, non malè, conuenieris, vt indemnem præſtes emptorem, ſi numerationem ille alleget, ac triginta dies effluxerint, intra quos poteras excipere de pecunia non numerata.[1] Sed ſi probes nihil tibi numeratum fuiſſe, at gratuito & liberaliter à te remiſſum quod tibi debebatur, æquum non eſt, vt ex liberalitate tua de euictione conueniaris,[2] niſi vel in doloſis, vel nominatim te de euictione obligaueris.[3] Sed probatio donationis à te præſtanda eſt.[4] Nihil verò intererit, an laudimia tibi ſoluta fuiſſe profeſſus ſis poſt contractam venditionem, an cum in eo res eſſet vt contrahenda ſperaretur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Louys & Franciſci Portal contra Guillelm. le Marquis, 4. Id. Dec. 1592.

1 *In l. contractibus 14. C. de non numer. pecun.*
2 Ne ſcilicet ex liberalitate tua periclitetis, *l. 1. C. de iur. dot. l. 2. C. l. ne ex liberalitate 50. D. de re ind.*
3 *Vt in d. l. 2. C. hoc tit. l. 1. C. de iur. dot.*
4 Nunquam enim capitur præſumptio donationis, cum alia capi poteſt, quia donare eſt perdere, *l. cum indalito 25. D. de probat. l. ſi filiusfamilias 7. D. de donat.*
5 Quia nihil vetat de laudimiis tractari, etiam ante factam venditionem, cum pro facto haberi poſſit, quod mox fieri ſperatur, *vulg. l. pen. D. de teſtam. milit.*

DEFINITIO VIII.

Qui renunciauit liti motæ ſibi de dominio rei venditæ, nullum habet regreſſum de euictione, præſertim ſi apud acta renunciauerit, niſi probet iuſtam fuiſſe euictionem.

ALienæ rei emptor ſi à domino conueniatur, & liti renunciet, ſiue ante, ſiue poſt laudatum auctorem litémque ab eo aſſumptam, amittit actionem de euictione, propterea quod non ſolùm vitio ſuo & culpa actor obtinuerit, ſed etiam per eum factum ſit, ne auctor ſit audiendus, ſi ius ſuum tueri velit, quippe cuius nihil interſit, poſteaquam nullum emptor aduerſus eum habiturus eſt regreſſum.[1] Nec ſi aduerſus renunciationem litis reſtitui emptor velit, hoc ſolo prætextu, quod à bona lite ſine cauſa diſceſſerit, audiri debet: quoniam hæc ipſa iuſtiſſima cauſa eſſet renunciationis, vt à lite diſcedatur.[2] Vnde etiam fit, vt quod ob hanc cauſam datum eſt, condici nequeat quaſi indebitum aut ſine cauſa datum, niſi per euidentem calumniam & dicis cauſa lis mota fuiſſe proponatur.[3] In propoſito autem illud etiam accedebat, quod facta erat renunciatio apud acta,[4] & ea nominatim cauſa adiecta, ne maioribus litis ſumptibus emptor vexaretur.[5] Planè ſi is, qui liti renunciauit, probet, iuſtam fuiſſe euictionem, ſibique alienam rem venditam, nullo licet venditoris dolo interueniente, ſaluam habere debet actionem ad id omne, quod ſua intereſt,[6] præterquam ad ſumptus factos in ea lite, cui ignorante vel inuito venditore renunciauit.[7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 4. Id. Dec. 1592.

1 *L. C. vbi in rem act. l. emptor. 8. C. hoc tit. l. per imprudentiam 51. l. ſi fundo 53 §. 1. l. ſi ideo 55. l. vlt. D. eod.*
2 *L. in ſumma 75. §. 1 D. de cond. indeb. l. poſtquam liti 4. C. de pact.*
3 *d. l. in ſumma, §. 1.* adeo vt ſufficiat etiam metus litis, *l. 2. Codicill. de tranſact.*
4 Quæ omnium fortiſſima eſt, eadémque pene vim habet quam habebat olim ceſſio facta in iure, *l. 3. C. de repud. vel abſtin. hæred. l. ſi ius 11. C. ad l. Cornel. de falſ.*
5 Quæ cauſa non tantùm vtilis, ſed etiam honeſta eſt, *l. minoribus, 6. D. de minor. l. 1. D. de inoff. teſt. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*
6 *d. l. ſi ideo 55 contr. ſenſ. D. hoc tit.* Imbert. in Enchirid. *in verb. emptor.*
7 Cum etiamſi denunciata lis eſſet, non tamen ad alios ſumptus teneri venditor poſſet, quam qui poſt denunciationem facti eſſent, *d. l. emptor cum ibi not.*

DEFINITIO IX.

Tutor, qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendidit, an & quando de euictione aut de pretio tenetur, & quid ſi non ſit ſoluendo.

SI tutor rem pupillarem bona fide, licet ſine decreto, diſtraxerit, nec niſi pupilli bona emptori obligauerit, non poteſt proprio nomine de euictione conueniri;[1] nec pretio quidem, ſi probet, pecuniam ad pupillum perueniſſe.[2] Ergo pupillus ipſe de euictione tenetur, ſi bona fide geſtum negotium fuit, ſiue tutor ſoluendo ſit, ſiue non: neque enim malè contrahitur cum tutoribus,[3] ſin minus, de eo dumtaxat pupillus tenebitur, quod rationibus de eius accepto latum fuit:[4] de reliquo tutor, qui pecuniam accepit, non malè conuenietur. *Ita tractatum eſt* in ea cauſa de qua SC. 1. ſupr. De peric. tutor. & curat.

1 Nam nec poſſet conueniri etiamſi ſimpliciter ſe obligaſſet, *leg. poſt mortem 5. §. 1. D. quand. ex fact. tutor.* In quo melior eſt tutoris conditio, quam Procuratoris, *l. ſi ſeruum Titij 49. D. mandat.* nempe quia tutor eſt adminiſtrator neceſſarius, Procurator verò voluntarius, vt tractat Bartol. *ad l. Procurator 67. D. de procurat.* Vide *L. vlt. D. de inſtit. act. & Defin. 6. ſup. hoc tit.* Notant noſtri *ad l. 1. C. de vxor. pro marit.* licet aliter videatur ſentire gloſſ. quam vide *in l. multum 43. §. u. qui, in verb. ſatiſdare, ad fin. D. de procur.* vbi etiam Bald.
2 *L. tutor. vrgentibus 47. in fin. D. de minor. l. illud quæritur 4. §. vltim. D. hoc tit.* Adde Felin. *conſ. 16. num. 13.*
3 Ratio eſt Vlpiani *in d. l. 4. §. vlt. D. hoc tit.*
4 *d. §. vlt. l. ſi fundus 13. §. 1. D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. vtere 24. C. de præd. minor.*
5 *L. cum tutor. 18. D. de tutel. & rat. diſtr.*

DEFINITIO X.

Imminente periculo euictionis plurium rerum diuerſis pretiis & inſtrumentis venditarum, ſi de vnius tantum pretio agatur, eius ſolius nomine ſatiſdationem offerri ſatis eſt.

CVi pretium ex venditione debebatur, is creditori ſuo venditi actionem ad id pretium conſequendum mandauerat. Conuentus emptor à ceſſionario parte pretij iam ſoluta negabat teneri ſe ad reſidui ſolutionem, propterea quod ab alio proprietatis controuerſiam pateretur, nec tantum pro ea re, cuius pretium peteretur, ſed & pro aliis pleriſque, quas idem hic emptor ab eodem venditore eiúſve hærede licet ſeparatis inſtrumentis comparauerat. Cum venditor liti interueniſſet, ac euictionis nomine pro ea re duntaxat, de cuius pretio agebatur, ſatiſdediſſet, emptor ad pretium ceſſionario ſoluendum fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum interpoſita dicebat ille, non prius ſed ad pretij ſolutionem condemnari debuiſſe, quam ſibi ſatiſdatum eſſet de euictione, non illius tantum fundi nomine, ſed etiam cæterorum quoque omnium, quos ab eodem venditore emiſſet, ac quorum pretium iam ſoluiſſet, quandoquidem imminebat omnium euictio ex vna eadémque cauſa.[1] Senatus pronunciauit, perinde quidem imminente euictionis periculo repellendum ceſſionarium exceptione doli ob non præſtitam ſatiſdationem, atque repelli poſſet ipſe venditor, cum huiuſmodi exceptio non perſonæ, ſed rei cohæreat, cuiuſmodi quæ ſunt proculdubio competunt aduerſus ceſſionarium quemlibet æquè ac contra cedentem ipſum: ſed tamen in propoſita ſpecie ſatisfactum videri legi ex eo quod venditor fideiuſſorem dediſſet de euictione rei, cuius pretium petebatur. Etſi enim vna eadémque cauſa erat euincendorum fundorum omnium, quos idem emptor ab eodem venditore

comparauerat:non tamen vno pretio empti omnes proponebantur,ſed diuerſis & pretiis,& inſtrumentis. Quo caſu conſtat,tot eſſe de euictione actiones, quot ſunt ſpecies rerum. Nam & idem obtinet, etiamſi vno emptionis inſtrumento plures res dum ne vno pretio venditæ fuerint. 3 Sitaque eſt fideiuſſionis poſtulatio ſoluto iam pretio, 4 cum ex natura actionis ex empto non ſit vt venditor ſatiſdare teneatur, ſi id ſpecialiter dictum non ſit. 5 Nec quod poſt ſolutum pretium mouetur emptori controuerſia, ſiue dominij, ſiue pignoris iure dat illi actionem contra venditorem ad reſtitutionem pretij aut ad ſatiſdationem extorquendam, ſed tantum ad rē defendendam: 6 niſi vel aliter conuenerit, 7 vel venditor in dolo fuerit. 8 Et ſane abſurdum videatur propter periculum euictionis aliarum rerum, quarum pretium iam ſolutum ſit, retineri velit pignoris iure pretium eius rei, pro qua ſatiſdatio offeratur. Nam quod dici ſolet, indiuiſam eſſe cauſam venditionis & euictionis, 9 ad eum caſum pertinet, quo earum rerum nomine agatur: quæ vnica venditione vnico pretio contineantur.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquier contra N. Blanchard. 7. Cal. Mart. 1593.

1 *Ex l. ſi poſt perfectam 24. C. hoc tit. l. penult. §. vltim. ff. de peric. & commod. rei vend. leg. vltim. §. ex quadrante, ff. de dolo mal. except.*

2 *L. exceptiones 7. §. reo autem, ff. de except.* Not. *in l. facta 63. §. ſi heres, ff. ad SC. Trebell. & in l. 4. ſi cum legitima, & ſeq. ff. de dolo mal. except.* Scripſi *lib. 12. Coniect.*

3 *L. cum plures 72. l. quia dicitur 32. ff. hoc tit.*

4 Debet enim peti ſatiſdatio ante pretij ſolutionē. *d. l. ſi poſt perfectā.*

5 *L. pacta conuenta 72. ff. de contr. empt.*

6 *L. ſi plus vel minus 74. §. mota qu. ff. hoc tit. l. qui rem emit 3. C. eod.*

7 *L. ſiue in libertatem 12. eod. tit.*

8 *L. ſeruus quem 3. §. vlt. ff. de action. empt.*

9 *L. cum ex cauſa 139. ff. de verb. oblig.* Vide tamen Boër. *q. 34. n. 22.* vbi tractat, non adeo indiuiſam eſſe defenſionem ex cauſa euictionis, vt qui pro parte tantum hæres eſt, litem in ſolidum defendere teneatur.

10 Vt in ſpecie *l. duorum 44. ff. de action. empt. l. tutor 47. §. 1. ff. de minor.*

DEFINITIO XI.

Non eo minus debet ſatiſdare venditor de euictione, quæ in ipſo limine contractûs immineat, quod ſatis cautum ſit emptori datis ei pignoribus.

DE illo etiam in eadem facti ſpecie quæſitum eſt, an locus ſit petendæ ſatiſdationi ante ſolutionem pretij, quātumvis immineat periculum euictionis, ſi iam aliunde ſatis emptori cautum ſit, vt puta datis pignoribus vel hypothecis? Quid enim refert, an fideiuſſor detur, an pignora, vt idoneè cautum videatur? 2 Quod ſi ita eſſet, hodie certe nullus vel perexiguus ſupereſſet vſus exceptionis illius, quam ex hac cauſa emptori contra venditorem competere diximus, quādoquidem vix eſt vt venditio vlla fiat, quæ non ad nexam habeat bonorum omnium ex vtraque parte obligationem, adeoque vt plurimum cum clauſula conſtituti. 3 Sed tamen poteſt interdum ſatiſdatio eſſe neceſſaria, nempe ſi vel de pignorum idoneitate dubitētur, vel iuſte timeri poſſit ne difficilis futura ſit eorum perſecutio. 4 Sed etſi pignoribus idoneis datis non ſit neceſſaria ſatiſdatio, ſemper tamen vtilis eſt, quia ſolet expeditior eſſe ad conſequendam ſolutionem actio, quæ competit in perſonam fideiuſſoris, qui non tantum bona ſua, ſed corpus quoque ſuum pignori obligauerit. 5 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Ex l. ſi poſt perfectam 24. C. hoc tit.* & aliis ſupra citat. *n. 1. Definit. proxim. praeced.*

2 *L. ſi mandatu 59. §. vlt. ff. mandat. l. 4. §. adiiti ff. de fideic. libert.*

3 Adeo vt nec deſint, qui ob hanc cauſam putent, illas clauſulas, & obligationes bonorum omnium & conſtituti cenſendas eſſe appoſitas, etiam cum fuerunt prætermiſſæ: contra quos tamen vide quæ diſputauimus *in error. 1. decad. 3. de error. pragmat.*

4 Et ideo plus præſtat qui dat fideiuſſorem, quam qui dat pignora, vt ſcripſi *in rational. ad l. 1. ff. qui ſatiſd. cogant.*

5 Quomodo cogitur fideiuſſor etiam corpus ſuum obligare, vt fideiuſſor idoneus videatur, vt dixi *Def. in. 12. ſup. de fideiuſſ.* [Obſerua tamen non eſſe locum præſtandæ fideiuſſioni ex *d. l. ſi poſt perfectam* quoties imminebat periculum euictionis iam inde ab initio & inſpecto tempore contractus ſi emptor ſciebat periculum euictionis. Quid enim ſi ſciebat rem alienam aut obligatam, quam emebat? Debet ſibi imputare non fideiuſſorem indemnitatis petere. *Ita Senatus* in cauſa D. Ioſephi Bertrand & D. d'Ayguebelette, 2. Iun. 1614.

DEFINITIO XII.

Vſufructuarius, qui, vt proprietarij poſſeſſionem interuerteret, accepit fundum in emphyteuſim à domino directo, nullam contra eum habet actionem de euictione poſſeſſionis, nec vllo caſu niſi de pretio.

QVi habebat fundi vſumfructum, quem ſciebat mortuo ſe reuerſurum ad proprietarium conſolidationis iure, eundem fundum quaſi talliabilem, vt loquuntur, acceperat in emphyteuſim a domino directo pro centum aureis, cum eſſet dignus quadringentis. Eo mortuo, cum ipſius hæres fundi poſſeſſionem retinere vellet, quaſi conſolidato iam vſufructu cum proprietate,[1] patiebatur controuerſiam poſſeſſionis ab hærede proprietarij, quod is diceret, finito vſufructu reſtituendam ſibi poſſeſſionem, 2 nec à fructuarij hærede retineri poſſe, 3 cum fructuarius ipſe non ſibi, ſed proprietario poſſediſſet, 4 nec mutare ſibi cauſam poſſeſſionis, 5 aut dominij quæſtionem proprietario 6 referre potuiſſet. Itē quia nec cogendus ſit dominus vtilis diſputare de quantitate & conditione fundi emphyteuticarij, quin prius poſſeſſor factus ſit. Iudex pronunciauerat reſtituendam hæredi proprietarij poſſeſſionem, ſaluis hæredi fructuarij iuribus, ſi quis haberet in proprietate ex cauſa contractus emphyteutici. 7 Quærebatur, an hæredes domini directi, qui emphyteuſin conſtituerat, tenerentur de euictione, tanquam re euicta, & ad quid tenerentur? Placebat non teneri, primum, quia non eſſet res ipſa euicta, ſed tantum poſſeſſio, 9 quam porro ex contractu emphyteutico directus dominus non tranſtulerat in nouum emphyteutam, qui iam tum eo tempore poſſidebat, & quidem, vt diximus, vſusfructus iure,[10] Nec rurſus credibile erat voluiſſe directum dominum aliud ius in emphyteuſim concedere, quam quod ipſe haberet. [11] Deinde, quoniam ea poſſeſſio euicta fuerat ex alia cauſa, & ob culpam ipſius poſſeſſoris, qui nec potuerat nec debuerat interuertere poſſeſſionē domini vtilis, à quo ex cauſa vſusfructus poſſidebat. 12 Sed etſi de euictione actio aliqua competeret, tamen non niſi ad pretij accepti reſtitutionem danda eſſet, 13 quia, cum emphyteuſis ſpeciem habeat beneficij, 14 mitius cum domino directo agendum eſt. 15 *Ita tractatum eſt* ex tempore pro N. Ioanne Franciſco de Buttet, Aduocato Clariſſ. & nobiliſſ. mihique præcipuo quodam familiaritatis & neceſſitudinis iure coniunctiſſimo, contra D. de Mieudry, 3. Non. April. 1593.

1 Per mortem fructuarij, *l. 3. §. vltim. & paſſ. ff. quibus mod. vſusfruct. amitt.*

2 Ne alioqui eſſet inutilis proprietas vſufructu ab ea ſemper abſcedente, vt ſcribit Iuſtin. *in ... de vſufr. §. 1. in inſtit.*

3 Nec proprio iure nec hæreditario ſoluto iure vſusfructus per mortem fructuarij, præſertim cum poſſeſſio nunquam in hæreditate reperiatur; *l. 1. §. Scæuola, ff. ſi is qui teſt. amod. ... ff. inſ.* Adde *l. debitor 40. in fin. ff. de pign. act.*

4 Licet dicatur videri poſſidere naturaliter, *in l. naturaliter 12. vbi not. ff. de acq. poſſ.* Vide Cuiac. *lib. 2. obſeru. c. 33. in fin. l. certe 6. §. 1. ff. de precar.*

5 *L. qui bona 19 §. 1. eod. tit. de acq. poſſ. l. non ſolum 33. §. quod vulgo, de vſucap.*

6 *Arg. l. ſi quis conductionis 25. C. de locat. l. 2. Cod. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

7 Exemplo eius, quod ſcriptum eſt *l. Babius 30. in fin. ff. de pact. dotal.*

8 Si quidem emphyteuſis proxime accedit ad venditionem. *§. adeo. inſtit. de locat.* cum dominij vtilis acquiſitionem inducat, ex parte emphyteutæ, cui proinde directum dominum de euictione teneri æquum eſt. Not. *in l. 1. & vlt. ... de iur. emphyt.*

9 Quæ res non ſolet parere actionem de euictione. *l. ſi cum venditor 66. verſ. non idem, ff. hoc tit.*

10 Id eſt naturaliter, quamvis non etiam ciuiliter, *d. l. naturaliter. 12. ff. de acquir. poſſ.*

11 *Arg. l. qui tabernas 32. ff. de contr. empt.* Not. *in l. vxor patrui, Cod. de legat.*

12 *d. l. ſi quis locationis, d. l. 2. C. de præſc. 30. vel 40. annor. l. vlt. C. de acq. poſſ. l. hoc iure 27. ff. hoc tit.*

13 *Arg. l. vetus. §. vlt. Commun. de legat.* Iaſ. *in d. l. 1. C. de iur. emphyt.*

14 Prope ſiquidem accedit ad feudum, quod nihil niſi beneficium eſt, iiſdemque regulis continetur, niſi vbi aliud ius expreſſim conſtitutum inuenitur.

15 Ne ex liberalitate ſua periclitetur. Sic enim ſupradicto loco concludit Iaſ. *arg. l. ne liberalitate 5 2. ff. de re iudic.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interſit, an vendatur id, quod ſemel tantùm tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio ſingulis annis renaſcatur?

REfert multum, an fundus vendatur, aut alia res cuius tradendæ obligatio vnico traditionis actu conſumatur, an vero tale quid, quod annuam habeat perpetuamque præſtationem? Priore caſu liberatur venditor, ſi ſemel vacuam poſſeſſionem tradiderit, 1 nec quod ea re emptor vti poſtea prohibeatur facto eius, qui nullum ſibi ius in eo fundo aſſerat, recidit in obligationem, 2 tametſi non iuris tantum, ſed facti quoque euictionem promiſerit. 3 Poſteriore vero nihil ei prodeſt, quod emptor per multos annos annuum reditum perceperit, ſi poſtea percipere prohibeatur, quaſi ſingulis annis noua tradendi obligatio naſcatur. 4 *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de la Vulpilliere & fratrum Goddet, 18. Kal. Iulij, 1593.

1 Nec enim ad aliud tenebatur, quam vt traderet, *l. ex empto 12. §. 1. & paſſ. ff. de action. empt.*

2 *Arg. l. vlt. C. eod.*

3 *Vt in l. ſine in libertatem. 12. C. hoc tit.*

4 Quotannis enim nouo facto opus eſt, vt annuum illud & præſtetur & percipiatur, *l. pecunia 8. in fin. ff. de alim. legat. leg. 3. §. interdum, ff. de vſufr. accreſc.*

DEFINITIO XIV.

Emptor, qui partem rei ſibi vendita accepit, ſi de alia parte controuerſiam patiatur, nec tamen velit à contractu recedere conditionem deferente venditore, tenetur partem pretij ſoluere.

EMptor, cui pars bonorum venditorum tradita erat, cum de reliquis controuerſiam à poſſeſſoribus pateretur, ac nihilominus à venditore, vt pretium ſolueret, vrgeretur, recuſabat eo prætextu, quod agentem venditorem prius ex parte ſua contractum cuius cauſa eſſet indiuidua, implere oporteret, 1 atque ita pretium integrum retinebat. 2 Cumque venditor conditionem offerret, vt à contractu in totum recederetur, adeoque in eam rem quaſi enormiter læſus reſtitutioné ex reſcripto Principis impetraſſet, rurſus repugnabat emptor, contractumque mordicus tuebatur; 3 Placuit, pendente lite condemnari eum debere, vt pretij partem ſolueret qui bonorum partem iam ex emptione poſſidebat, 4 remiſſa etiam venditori neceſſitate ſatiſdandi propter paupertaté. 5 *Ita Senatus* pro N. Lucquet contra N. Bernardin Dacquin, fiſcalé in Sabaudia Procuratorem, 15. Kalend. Septembr. 1593.

1 *L. Iulianus 13. §. offerri, ff. de act. empt.*

2 Quomodo è contrario poteſt venditor pignoris cuiuſdam iure rem venditam retinere, quoadvſque pecunia pretij ſoluatur, *d. §. offerri.*

3 Ex beneficio *l. 2. & l. ſi voluntate 8. Cod. de reſcind. vendit. iunct. l. auctor 47. §. 1. ff. de minor.*

4 Nec enim bona fides patiebatur, vt emptor & rem haberet, & pretium retineret, *l. ex empto, 21. §. qui autem, l. bona fides 50. ff. de act. empt.*

5 *Vt & in l. omnes 33. §. præterea, C. de Epiſc. & Cleric.*

DEFINITIO XV.

Non poteſt de euictione agere is, qui ipſe poſſeſſionem tranſtulit in eum, à quo patitur controuerſiam, niſi poſt recuperatam quoque poſſeſſionem inquietetur.

PErmutatione inter nos facta, 1 ſecutaque hinc inde traditione, ſi tu rem, quam à me habuiſti locaueris Titio; qui poſtmodum à te contractu locationis conuentus dominij quæſtioné referre velit, 2 non potes me auctoré laudare quaſi obligatum de euictione, non ob id ſolum, quod non ſit permittendum conductori tuo, vt tibi referat quæſtionem dominij; 3 ſed etiam quià facto tuo, non meo ea tibi moleſtia contigerit, 4 quod Titio rem locaueris, cui ſi non locaſſes, ré nunc habere tibi liceret. 5 Plane ſi recuperata poſſeſſione ab eo conueniaris ſiue rei iudicatione, ſiue qua alia actione, per quam poſſeſſio auocetur, tenebor tibi vt rem defendam, 6 aut ni faciam, quáti tua intererit, exemplo venditionis. 7 Neque tamen locus erit condictioni, quæ dari ſolet non ſecuto ex alterutra parte implemento, 8 quia ex parte mea contractum impleui, cum rem meam tibi tradidi. 9 *Ita Senatus* in cauſa D. Four & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij, 1595.

1 Quam vtique interuenire vtrinque neceſſe eſt, vt poſſit permutatio dici perfecta. *l. 1. & paſſ. ff. de rer. permut.*

2 Quod plerique conductores facere tentant, vt moueant ſibi cauſam poſſeſſionis.

3 *L. ſi quis conductionis 25.* vbi omnes notant, *C. de locat.*

4 *L. hoc iure 27. ff. hoc tit.*

5 Cui autem habere licet, is de euictione agere non poteſt, *L. euictam 33. l. habere licere 57. ff. hoc tit.*

6 *L. ſi plus vel minus 74. §. mota quæſt. ff. eod.*

7 Iiſdem enim pene regulis iuris venditio & locatio conſiſtunt, *l. 2. ff. locat. iunct. l. ex conducto 15. §. 1. eod.*

8 *L. 1. §. vlt. ff. de rer. permut. l. 1. C. eod.*

9 *l. ſi permutationis 29. C. eod. tit.*

DEFINITIO XVI.

Qui poteſt ipſe hypothecaria conueniri per eum contra quem agit hypothecaria, non ideo repellitur vulgari illa exceptione, Quem de euictione tenet actio.

IVris regula, quæ habet, Doli exceptione repellendum eſſe eum, qui ſiue directa rei vendicatione ſiue hypothecaria vindicare veli rem, cuius nomine de euictione teneatur, non nocet ei, qui rem aliquam poſſidet, de qua poſſit ipſe in caſu euictionis conueniri per quaſi Seruianam. 1 Non enim hic tenetur de euictione, ſed res, quam poſſidet. 3 Proinde nec dolo facere quicquam videtur 4 Sane quin pro ea re hypothecariam excipere cogatur, ſibique quaſi in ſolutum imputare, quod illa cauſa præſtare aduerſario deberet, recuſare nó poteſt. 5 Fieri tamen interdum queat, vt doli exceptio obſit. Quid enim ſi tu contra me agas hypothecaria ob euictionem eius fundi, qui ipſe mihi obligatus reperiretur, ſi is mihi euictus eſſet, quem tu dicis tibi obligatum? 6 *Ita tractatum eſt* in publico auditorio inter D. Comitem de Saleneufve & D. Baronem poſta Comitem de Viry, 10. Calend. Maij 1595.

1 *L. vindicantem 17. ff. de action. empt. l. venditrici 3. C. de rebus alien. non alienand.*

2 Quæ in rem, non in perſonam actio eſt, *l. pignoris 17. ff. de pignor. l. pignoris 15. C. eod.*

3 Quam nec defendere cogitur ſi nolit, quia in rem actionem pati nemo cogi poteſt, *l. vltim.* vbi ratio redditur, *ff. de rei vindic.* [Idem eſt ſi quis de euictione teneatur non ei quem conuenit, ſed alij quem is qui conuenitur ſi vinceretur, conuenire poſſet, Id enim eſt quod dici ſolet. *Le garend de mon garend n'eſt pas mon garend.* Sed intellige niſi actiones ceſſæ ſint, aut quodam caſu hypothecas habeat, vt loquitur *l. ſi res 59. D. hoc tit.* id eſt obligata bona omnia ſecundi authoris, Pignore ſcilic. dato pignori vt in *tit. ſi pignus pign. dat. ſit. Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Carde & de Monmayeur 13. Kal. Octobr. 1612. de qua in *Def. 29. ſupr. ad S.C. Treb.*]

4 Dolus enim perſonæ eſt non rei, *l. 2. §. 1. ff. de dolo.*

5 Niſi malit vltro ea recedere, *vt in l. vlt. l. is cum quo 7. ff. de aqua & aq. plu. arcend.*

6 Hoc enim caſu dolo facit qui id petit, quod ipſum eidem poſtea ſit reſtituturus. *l. ſi ſocer 44. §. Lucius. ff. de ſolut. matr. l. dolo facit 8. de doli mal. except.*

DEFINITIO XVII.

Condemnatus ad rem defendendam tanquam auctor emptoris, quamvis non eſſet, poteſt nihilominus tanquam talis vti iure emptoris tam agendo, quam excipiendo.

AVctor ab emptore laudatus ad ré defendendá, 1 licet facto ſuo poſſidere deſierit; perinde tamen interdictis, & remediis omnibus poſſeſſoriis vti poteſt atque is ipſe, cuius gratia litem ſuſcipit. Eadé enim perſona eſſe intelligitur, idéque hac parte ius emptoris & venditoris. 2 Fereque eſt vt qui auctor laudatus fuit, haberi debeat pro procuratore, cum ſit defenſor neceſſarius, 3 in eoque plus quá Procurator, qui nó ſit inuitus. 4 Quinimo cú is, qui auctor laudatus erat, euictionis nomine côueniri nó poſſet, nec eo minus tamé ſuſcipiédæ liti ſe per iuris imperitiá obtuliſſet, atque ideo táquá in confeſſum lata ſententia fuiſſet; 5 Placuit, perinde poſſe illum

lum actionem exercere, quæ emptori cõpeteret, ac ſi iure auctor laudari potuiſſet, vt ſententia contra eum lata etiam pro eo ius faciat, 6 præſertim cum aduerſarij nihil interſit, an ab emptore conueniatur, an à venditore, quandoquidem eaſdem aduerſus vtrumque exceptiones & defenſiones habiturus eſt. 7 *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour contra Iacobinam Berru, 3. Id. Maij, 1595.

1 *Iuxta l. ſi plus 74 §. vlt. a quæſtione, D. hoc tit.*

2 Itaque hoc caſu locum habet iuris regula, quæ extat in *l. inuitus 156. §. plerumque, de reg. iur.* Itemque illa, quæ vult, poſſe me interdum ex alterius perſona conſequi, quod ex mea non poſſum, *l. 5. in pr. ff. qua res pignor.*

3 Quid autem eſt defendere, niſi eandem quam reus vicem ſubire; *l. ſed & hæ 35. §. defendere, l. mulier. 51. §. 1. ff. de procurat.*

4 *L. ſilentiſan. tias 8. §. inuitus, eod. tit.*

5 Cum nullæ ſint partes Iudicis in confeſſum niſi ad condemnandum, *l. 1. & paſſ. de confeſſ. D. & C.*

6 Nec enim poteſt pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudicio 27. ff. famil. erciſc.* nec haberi ex parte pro veritate: ex parte vero non haberi.

7 Quia quod ipſis, qui contraxerunt, obſtat, eorum quoque ſucceſſionibus obſtare ſolet, *l. quod 143. de reg. iur.*

DEFINITIO XVIII.

Qui dedit facto ſuo cauſam liti ab alio ex neceſſitate ſuſcepta, in eos ſumptus neceſſario condemnandus eſt, ſi conueniatur ex ea actione, ex qua debeat præſtare id quod intereſt aduerſarij.

SVmptus à me factos in eam litem, quam ob factum tuum, licet te inaudito, aduerſus alium ſuſcipere coactus fuerim, præſtare te mihi æquum eſt, ſi tale ſit genus actionis, ex quo condemnari debeas in id omne, quod mea intereſt. 1 Etſi enim videtur id intereſſe extra rem, 2 tamen reuera proficiſcitur ex te, cui tu cauſam dediſti. 3 Non idem erit, ſi prætextu facti tui cum cogi non poſſem, litem ſuſcepero, in eãque ſumptus fecero. Non enim alij ſumptus ex hac cauſa reſtituendi ſunt, quam qui neceſſarij fuerunt. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum in eo quod mea intereſt contineatur id omne, quod mihi abeſt, adeoque quod lucrari potui, *l. ſi commiſſa 13. ff. ratum haber.*

2 Ideoque non eſſe habendam eius rationem, *l. ſi ſterilis 21. §. cum per venditorem. ff. de action. empt.*

3 In porro damnum dat, qui damni dat occaſionem. *l. ſi ex plagis 52. §. in clivo Capitolino, ff. ad leg. Aquil. l. is damnum dat 162. de reg. iur.* Iunge, *l. exceptione 67. ff. de fideiuſſ. & Defin. 29. ſupra ad Trebell.*

4 Quia vltro mihi eam neceſſitatem impoſui, *arg. ... inf. 7. §. ſi neceſſaria, ff. qui ſatiſd. cogant.* Adde *l. ex parte 39. in princ. ff. famil. erciſc. l. filia 18. in fin. C. eod.*

DEFINITIO XIX.

Fiſcus ſuccedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis ſumptus perinde ac priuatus quilibet, ſiue ex contractu ſucceſſerit, ſiue ex confiſcatione.

PRinceps ſuccedens priuato per confiſcationem ex cauſa criminis eam penam infligentis perinde vtitur iure priuati, ac ſi per contractum in ius priuati ſucceſſiſſet. 1 Itaque ſi is, cuius bona publicata ſunt, mecum antea contraxerat: mihique alienam rem aut alteri obligatam vendiderat, quam habere non poſſim, condemnandus mihi eſt fiſcus non ad hoc ſolum, vt euictionem præſtet & indemnitatem, ſed etiã ad ſumptus litis. 2 Nam quod dici ſolet, fiſci aut Principis Procuratorem expenſas litis neque dare, neque accipere eum caſum pertinet, quo is agit tanquam publicus accuſator, 3 non quo conuenitur vt priuatus. 4 *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Molard & Mauricij Veyrat. Prid. Non. Iul. 1595.

1 *l. fiſcus 6. ff. de iur. fiſc.* iunct. *l. vnic. Cod. pœn. fiſcal. credit. præf.* vbi obſerua, pro *h...* legendum eſſe *...*, vt alibi monui & probaui.

2 Vtrumque enim fit ex eiuſdem contractus iure ac poteſtate, cum ſumptus litis tanquam acceſſorij ſequantur cauſam ſui principalis. Et not. *in c. acceſſorium, de reg. iur. in 6.* *l. Lucius 18. ff. qui potior in pignor. hab.*

3 Quia ex officij neceſſitate id facit, quæ res non patitur, vt expenſas litis vllas vel det, vel accipiat, *l. poſt legatum 5. §. aduocatum fiſci, ff. de his quæ vt indign.*

4 *d. l. fiſcus 6. ff. de iur. fiſc.*

DEFINITIO XX.

Euictis pignoribus dotalibus, quæ maritus in ſolutum acceperat, non habetur dos pro ſoluta, ideoque nec maritus, nec eius hæredes ad reſtitutionem tenentur.

MAritus acceptis à fratre vxoris pro dote pecuniaria pignoribus, quæ multo pluris erant, eodem tabularum dotalium die pignorum hyperocham 1 emerat, & pretium ſoluerat, ſtipulatione adhibita de euictione. Non dubitabatur quin hoc ipſo dotem pecuniariam accepiſſe videretur, 2 & ita ſe obligaſſe ad eam ſoluto quandocunque matrimonio reſtituendam, cum tabulis dotalibus conueniſſet, vt ſoluto matrimonio vel pignora ipſa redderentur, ſi maritus ea poſſideret, vel pecunia, ſi eam accepiſſe maritus probaretur. 3 Sed cum poſt aliquot annos pignora euicta eſſent, placebat, poſſe quidem eum eiuſve hæredes, ſi id mallent agere de euictione contra venditorem: 4 at non eo minus videri facta ſolutione irrita reſuſcitatam priſtinam dotis obligationem, 5 quæ per dationem in ſolutum extincta videbatur. 6 cum pro ſoluto haberi non poſſet, quod citra culpam creditoris & ex anteriore ſiue dominij, ſiue pignoris cauſa euictum inueniebatur; 7 maxime cum fauorabilior eſſe credatur actio de dote, quam quæ ex empto de euictione datur. 8 Proinde nec audienda erat mulier, ſi prætextu emptionis pignorum repeteret à marito aut ab hæredibus dotem pecuniariam, quam ipſe nunquam accepiſſet, aut pignora, quæ retinere non potuiſſet. 9 Succeſſores vero mulieris multo minus, 10 præſertim quod mulier, quæ ſupra quinque & viginti annos marito ſuperſtes fuerat, & de lucris nuptialibus legatiſque à marito datis cum hæredibus bis tranſegerat, dotem tamen nunquam petiiſſet, 11 ſiue quod conſcia eſſet nullam à marito acceptam fuiſſe, 12 ſiue quod vereretur, ne ſi mariti hæres inquietaret, fratrem ſuum hoc ipſo laceſſeret, contra quem illi ſubinde regreſſum habituri eſſent. 13 Illud itaque ſupererat, vt à ſolo fratre dotem petere mulieris ſucceſſores deberent ſi eam ſibi ſaluam vellent. 14 Nec ſi frater interim ſoluendo, eſſe deſiiſſet, poterat ob id fieri durior conditio hæredum mariti, qui iuſta conuentione ſibi proſpexerat, ne quidquam aliud præter pignora, ſi ea retineret, aut dotẽ ipſam ſi lucrentur reddere quãdoque cogeretur. 15 Nõ enim poterat mulier cõuentionem impugnare, cui ipſa conſenſerat, cum ipſi perinde ac marito, & promiſſa dos per fratrẽ, & pignora quoque data proponerentur. 16 Neque ruſus à dotis vtilitate aliena videbatur conuentio, vt ob eam cauſam, quaſi publico iuri contraria improbari deberet, 17 per quam fiebat, vt in eum caſum qui euenerat, mulier pene indotata conſtitueretur, 18 nulla per maritũ accepta dote, pignoribus euictis, lapſoque interim facultatibus fratre. 19 Quis enim iniquum putet, ſi pacto fiat, ne viri periculo dos ſit quam vir ipſe nunquam acceperit: 20 Niſi forte hoc ipſum marito imputare volumus, cur ſiue de euictione, ſiue de dote actionem tanquam vice pignorum ſubſtitutam non exercuerit, cum poſſet, aduerſus vxoris fratrem cui parcendi cauſam probabilem non habebat, quod is dotẽ ſorori non ex liberalitate, ſed ex neceſſitate promiſiſſet. 21 Verum ne hanc quidem querelam à mulieris ſucceſſoribus contra mariti hæredes proponi poſſe viſum eſt, quam mulier tot annos ſuperſtes, neque contra eos propoſuerat, 22 neque contra fratrem, quem ſoluti matrimonij tempore ſoluendo adhuc fuiſſe non negabatur. 23 Accedebat, quod maritus cũ ſuprema ordinaret, ampliſſimis legatis in vxorẽ collatis & fratris filio hærede relicto, expreſſim præceperat, vt quidquid tabulis dotalibus continebatur, id firmum ratũmque eſſet. Cuius præcepti cum non alius ſenſus eſſe poſſet, quam vt ne ab iis conuentionibus quæ in dotali inſtrumento conſcriptæ fuerant, vlla ex parte recederetur, 24 cõſequens videbatur, vt mulier, quæ ſupremã mariti voluntatẽ acceptis legatis agnouerat, non aliis legibus repetendæ dotis ius haberet, quam quæ dotis conſtitutæ tempore placuiſſent. quaſi non aliter contracturus fuiſſet maritus, 25 qui ſecundo contractu eadem die inito cum abſentis vxoris fratre, proprio

ti ... nunc, non tam à pactis dotalibus receſſerat, quam à iure pignorum, vt pignora in pecuniam pro vxore, pro ſe vero in cauſam dominij conuerteret ſummo vtriuſque bono, nec imprudenti conſilio, ſi euentu feliciore nullam rerum obligatarum primùm mox venditarum euictionem ſequi contigiſſet.
26 *Ita tractatum eſt. Sine aic,* pro D. Claudio Catron, contra D. Baronem de la Perriere.

1 Noſtri vulgo *pluriſualentiam* appellant de qua *in l. & quæ nondum 15. §. vlt. ff. de pignor. l. quærebatur 20. ff. qui potior in pign. hab.*

2 Qui enim hyperocham emit, hoc ipſo totam rem emere intelligitur, vbi nimirum erit à vinculo pignoris liberata. Text. eſt elegans *in d. l. & quæ nondum 15. §. vlt.*

3 Fecerat enim maritus huiuſmodi emptione, vt non poſſit frater, qui dotem & pignus conſtituerat, pignus luere oblata dote, quia id fieri non potuiſſet, quin marito eidémque emptori res ſua auferretur.

4 Quod hoc genus contractus ſimillimum ſit emptioni, *l. ſi prædium 4. iunct. l. ob cauſam 13. C. de euict.*

5 Si quidem poteſtas euictionis tollit intellectum ſolutionis, *Arg. l. ſi patroni 55. §. vltim. ff. ad SC. Trebell.* Text. eſt aptiſſimus *in l. qui res 98. in princ.* iunct. *l. ſi rem meam 20. & l. ſi quis aliam 46. ff. de ſolution.* De quo vide quæ ſcripſi *Defin. 49. ſupr. tit. prox.*

6 *L. eleganter 24. ff. de pignor. action.* de qua dicemus *infra numer. vltim.*

7 *L. penult. §. 1. in fin. ff. de except. rei iudic. l. in bello 12. §. ſi quis ſeruum, ff. de capt. & poſtlim. l. cum concubinam 29. §. ſi hæres, de leg. 3. l. à ſubſtituto, §. hæres de leg. 1. l. cum quis 38. §. qui bonis, & d. l. 20. l. 46. l. 27. in princ. de ſolut. Stichum aut Pamphilum 95. §. ſi creditor. eod.* Anton. Capyc. *deciſ. 43.* Iaſ. *ad l. ſi domus 71. §. de euictione, de legat. 1.*

8 Bart. *ad d. l. ſi quis alium.* Caſtr. *ad d. l. qui res ex l. vnic. C. de rei Vxor. action.*

9 Cum is contractus ſecuta euictione habendus eſſet pro non pacto.

10 Nemo enim plus iuris aut commodi hæredi ſuo relinquit, quam ipſe habuerit, *l. nemo plus commod. 120. de reg. iur.*

11 Quæ res magnam præbebat coniecturam voluntatis, quod mulier nollet vnquam dotem peti, *arg. l. vir vſuras 54. ff. de donat. inter vir. & vxor. l. cum quidam 17. §. 1. §. Diuus ff. de vſur. l. Procula 26. ff. de probat.*

12 Durum enim ſane eſt vt cogatur maritus dotem reſtituere, quam nec acceperit vnquam, nec ſe accepiſſe profeſſus ſit *arg. l. 1. 2. & 3. C. de dot. caut. non numer.* Vt proinde non eſſet in hac quæſtione locus iis, quæ tractari ſolent de exceptione non numeratæ dotis poſt annum ex die ſoluti matrimonij non opponenda. Id enim obtinet, cum maritus cauit ſibi numeratam dotem, quod hic non euenerat.

13 Is enim per interdictum conueniri videtur, contra quem habiturus regreſſum eſt, qui prior condemnabitur, *l. ſi quis reum 5. in princ. ff. de liber. legat. l. cum lex 46. ff. de fideiuſſ.* Itaque videbantur hoc caſu tria illa concurrere ex quibus præſumitur tacita remiſſio debiti in ſpecie *dict. l. Procula 26.* vbi DD. *de probat.* Scilicet conſanguinitas proxima, taciturnitas longi tempori, & ſæpius poſitæ rationes.

14 Semper enim dotis debitor manſerat frater, qui nunquam ſoluerat.

15 Ne alioqui caſus fortuitus damno afficiat maritum, qui diligenter ſibi proſpexerit, *argum. l. debitor 3. ff. ſeparat.*

16 Valent enim pacta dotalia, quæ ab initio fiunt, & ipſo tempore conſtitutæ dotis, præſertim ſi fiant præſente & conſentiente muliere, *l. cum dos 7. ff. de pact. dotal.*

17 *Arg. l. illud conuenire 5. l. Atticinus 17. eod. tit.*

18 Quod vtique certum eſt conuentione fieri non poſſe *l. conuenerit 4. eod.*

19 Nullam ſiquidem videtur habere actionem mulier, quæ inopem habet dotis debitorem, *l. in his 6. ff. de dolo.*

20 Neque enim pactum hoc aut legibus, aut bonis moribus contrarium eſt, vt illa, de quibus *in dict. leg. 4. 5. & 17. de pact. dot.* cum nulla lex ſit, quæ iubeat maritum dotem reddere, quam non acceperit, niſi cum ei culpa & negligẽtia imputari poteſt, *vt in l. ſi extraneus 33. ff. de iur. dot.*

21 Per text. *in d. l. ſi extraneus.*

22 *Arg. d. l. vir. vſuras, 54. de donat. int. vir. & vxor. d. l. cum quidam 17. §. diuus Pius, de vſur. dict. l. Procula 26. ff. de probat.*

23 Quæ ratio faciebat, ne in hac ſpecie locus eſſe, *dict. l. ſi extra reus,* quæ tractat eum caſum, quo futurum ſit, vt dotis iacturam patiatur mulier, ſi non ei liceat repetere dotem à viro, etiam quam vir non acceperit. Adde quod in propoſito caſu etiam mulier ſibi ſuiſque ſtipulata erat dotem à fratre vt proinde poſſet illa *ſuo iure* agere, nulla etiam ab hæredibus mariti ceſſione impetrata.

24 Neque enim permitti poterat mulieri, vt dotales conuentiones pro parte approbaret, pro parte autem improbaret, *arg. l. nam abſurdum, 7. de bon. liber. l. ſi ita ſtipulatio 39. in fin. de oper. libert. l. cum quæritur, 16. ff. de adminiſtrat. tutor.*

25 Creditur enim quilibet contrahens certis pactis & legibus, non aliter fuiſſe contracturus, *l. cum te 6. & l. vltim. Cod. de pact. int. empt. & vendit. l. ſi donaturus 9. ff. de condict. cauſ. dat. l. Titia 62. in fin. ff. de iur. dot. l. purè 5. §. penult. ff. de doli mal. except.*

26 Euictio namque ſecuta fecerat, vt nulla poſterioris contractus ratio haberi deberet, ac proinde vt non poſſet dici ſublata priſtina obligatio dotis, quo minus agere ex ea maritus poſſet, ac ſi pignora nunquam in ſolutum accepiſſet, *dict. leg. qui res 99. in princip. de ſolut.* Multo magis fatendum erat, ſupereſſe marito itémque vxori hypothecariam in bona fratris conſtituentis, ſecundum ea, quæ ſcripſimus, *numer. 5. ſupr. de remiſſ. pignor. & Defin. vltim. ſupr. titul. proxim.* Et quamvis contra ſentiat Bart. cum res data eſt pro pecunia in ſolutum, iuxta eam diſtinctionem, quam tradit *in dict. l. ſi quis aliam*, tamen excipit cauſam dotis, *ex dict. leg. qui res.* Et præterea manifeſto errore labitur, in eóque rectè notatus eſt à Capyc. *dict. deciſion. 43.* & Iaſ. *in dict. §. de euictione.* Decepit autem eum quod ſcriptum eſt *in dict. leg. eleganter 24. ff. de pignorat. act.* Quaſi eius loci ſenſus ſit, quotieſcúmque dominium rei obligatæ acquiritur creditori, finiri obligationem pignoris, & à priore contractu adeo receſſum eſſe, vt priſtina actio exerceri nunquam poſſit. Quod tamen ita eſt: ſic enim ſcriptum legimus *in dict. leg. eleganter, videtur finita eſſe pignoris obligatio, & receſſum à contractu*, quod longe aliud eſt. Videtur quidem vtrumque ita eſſe neutrum ita eſt, quia dominij acquiſitio poſtmodum reuocata non mutat cauſam pignoris, vt diſerte ſcriptum eſt, *dict. leg. penultim. §. 1. in fin. ff. de exception. rei iudicat. l. libera 3. C. de ſentent. & interlocutor. omnium iudic.* Nec pugnat quod ſequitur accommodandam eſſe hoc caſu vtilem ex empto actionem. Nihil enim vetat vtrumque verum eſſe, quod volumus, non finiri obligationem pignoris, & quod lex ait, actionem ex empto vtilem accommodari. Nam & vtrumque ita ſcriptum eſt *in dict. leg. ſi prædium 4. C. de euiction.* Sed tamen vt dicam libere quod ſentio, videtur mihi totus ille locus eſſe Triboniani potius quam Vlpiani, adeo ineleganter, meo iudicio, & inconcinne exaratus eſt. Et illud imprimis, quod initio legis ſcribitur in hæc verba, *eleganter apud me quæſitum eſt.* Nam & ineleganter, propoſita eſt quæſtio, & ineleganter deciſa. Quam ineleganter propoſita ſit apparet ex illis verbis *vt pignus poſſideret.* Debuit enim addi. *iure dominij*, quomodo addit Paulus *in l. debitor 59. ff. ad SC. Trebell.* Non enim à Principe impetrandum eſt, vt creditor pignus poſſideat, quod fit ex ſola natura pignoris, *l. ſi rem 9. §. propriè. l. cum & ſortis 35. §. 1.* ſed vt iure dominij poſſideat, *leg. 2. & tot. tit. C. de iure domin. impetr.* Sed reſponſio ad propoſitam quæſtionem eſt longe ineptior. Primum, quoniam incerta, deinde, quia etiam falſa eſt. Incertam eſſe probant verba illa, *& videtur finita eſſe pignoris obligatio & à contractu receſſum,* ac proinde Tribonianeam. Semper enim hæſitat Tribonianus, & quod iis, euenire neceſſe eſt, qui rationem & principia iuris non bene callent, nihil audet affirmare. Quod ſi dubitantis verba pro affirmantibus habere velis quomodo habet Bart. *ad dict. l. ſi quis aliam 46. ff. de ſolut.* efficies de dubitante mendacem. Falſum enim eſt finitam eſſe pignoris obligationem, vt conſtat *ex dict. leg. penultim. 5. in fin. ff. de except. rei iudic. l. debitor 59. ff. ad SC. Trebellian. l. grege 13. §. etiam, ff. de pignor. leg. cum quis 38. §. vltim. ff. de ſolut. l. libera 3. Cod. de ſentent. & interlocut. omn. iudic. l. ſi rem 9. §. omnes, ff. de pignoratit. action.* Falſum item, receſſum eſſe à priore contractu per dominij impetrationem, niſi ſub ea veluti conditione, *ſi dominij impetratio teneret*, vt *in l. voluntate 10. ff. quibus mod. pignor. vel hypothec. ſoluit. l. ſi iure 18. ff. de legat. 3.* ne alioquin noceat creditori, quod plus iuris habere cœperit, *argum. in bello 12. §. ſi quis ſeruum, & ſeq. ff. de captiuis & poſtlim.* Caſtrenſ. *ad dict. leg. penultim. §. 1. de except. rei iudic. ex leg. 1. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.* Quod vero ſequitur, *imo vtilis ex empto commodata eſt*, magis Tribonianum prodit. Sic enim loquitur, quaſi corrigat, quod in præcedentibus dictum eſt, cùm ex contrario inferat potius, ac ſi ſcriberet, quomodo ſcribere voluit, *ergo vtilis &c.* Quamquam neque correctio, neque illatio accommodata eſſe poteſt, cum vt ſupra diximus, poſſit vtrumque verum eſſe, vt non ſit finita obligatio, nec immutata cauſa pignoris, & vt vtilis ex empto actio competat creditori. At neque debuit Tribonianus ſcribere *accommodata*, ſed *accommodanda.* Nondum enim quiſquam aut ex Imperatoribus, aut ex prudentibus dixerat, competere in hac ſpecie creditori vtilem ex empto actionem, ſed eo demum caſu, quo pignus pro pecunia datum ſit à debitore in ſolutum, *vt in dict. leg. 4. Cod. de euict.* aut à Iudice iudicatum exequente, & debitoris perſonam factumque repræſentante, *vt in leg. ſi ob cauſam, 13. eodem.* Qui caſus longe diuerſus eſt ab illo, quo impetrauit creditor à Cæſare, vt ſibi liceret pignus poſſidere iure dominij: nihil enim hoc caſu agit debitor, nec Cæſar aut alius quiſquam nomine debitoris, propter quod dari debeat creditori in eum ex empto actio, ſiue directa, ſiue vtilis, factum enim aliquod debitoris aut alterius pro eo facientis interuenire neceſſe eſt, vt perſonali actione ex empto ſiue directa, ſiue vtili conueniri poſſit. Fefellit Tribonianum, quod velit accommodatam ab Imperat. Antonino vtilem ex empto in ſpecie *dicta leg. 4.* Sic enim ſolet ille, vt alibi ſæpè monuimus & probauimus, reſcripta Imperatorum ad certas ſpecies coanguſtata ad alias ſpecies quantumvis diſſimiles extendere, nec diſſimilitudinis rationem, quam attulimus, obſeruauit idque apparet clariſſime ex eo, quod ſubiicit, *quemadmodum ſi pro ſoluto ei res data fuerit.* Quaſi verò inter hanc, quam tractamus, ſpeciem & illam nihil planè interſit, quæ tamen toto cœlo diſtant. Sed neque auſus eſt Tribonianus dicere, ad quid competat actio illa ex empto, quæ accommodatur creditori cui debitor pignus dederit in ſolutum: ſic enim adiici, *vt in quantitatem debiti ei ſatisfiat, vel in quantum eius interſit*, ac ſi petitio & condemnatio ex illa actione fieri debeat diſiunctiue & alternatiue. Quod certe non ita eſt: datur enim ex empto actio ſiue directa, ſiue vtilis ex cauſa euictionis ad id quod intereſt, *l. ſi in venditione 60. l. euictare 70. & paſſ.*

ff. hoc titul. l. ſi permutationis, 29. C. eod. leg. 1. in princip. Cod. de rerum permutation. Nec enim pretium debetur emptori cui res vendita tradita fuit, & euicta, ſed id quod intereſt, cum in contractibus nominatis, qualis eſt emptio, non magis condictioni, quam pœnitentiæ locus eſſe poſſit, *d. leg. 1. C. de rerum permutation. l. non eſt probabilis 6. l. ex conditione 14. Cod. de reſcind. vendition.* Quamvis in eo quod intereſt pretium quoque ipſum contineatur, *l. 1. ff. de action. empt. l. in interdicto 6. ff. vnde vi.* Falſum ergo eſt quod Tribonian. ait, pignore per debitorem in ſolutum dato, & poſtea euicto, dandam creditori vtilem ex empto actionem, vt in quantitatem debiti ei ſatisfiat: eſt enim hoc proprium priſtinæ actionis, quæ competebat ante dationem in ſolutum, & quæ non eo minus hodie competit, quod datio in ſolutum interceſſerit, quæ ob ſecutam poſtmodum euictionem nullum habuit effectum, *l. ſi rem meam 20. l. ſi quis aliam 46. l. qui res 98. ff. de ſolut.* Sicut è contrario proprium eſt actionis ex empto tam vtilis quam directæ, vt ad id quod intereſt tantum detur, non autem ad hoc, vt in quantitatem debiti ſatisfiat, quod omnium aptiſſimè exprimunt Imperatores *in dict. leg. libera 8. de ſentent. & interloc. omn. iudic.* vbi opponunt ita tanquam ex diametro contraria, Ex empto agi ad id quod intereſt & repeti priſtinam actionem ad debitum reddendum, aut ſi malis, quomodo vulgo legitur, *ob debitum reddendum.* Taceo quod parum elegans eſt illa locutio, *vt quantitatem debiti ei ſatisfiat*, pro eo quod poterat & breuius & elegantius ſic exprimi, *vt in dict. lex. libera ob debitum reddendum.* Neque tamen adhùc conquieſcit Tribonianus, ſed addit, *& compenſationem poteſt habere creditor.* quibus verbis ſignificat illud ipſum, quod antea negauerat, priſtinam veteris debiti obligationem ſupereſſe; quæ haud dubie ſupereſſet, ſi creditor iure dominij nunquam pignus poſſediſſet. Alioqui ſi ponas obligationem illam veterem omnino ſublatã eſſe, nec aliam ſupereſſe actionem quam vtilem ex empto ad id quod intereſt, conſequens fiet, vt non poſſit conuentus ex aliqua cauſa creditor obiicere compenſationem. Quippe quam certum eſt, non poſſe obiici niſi eius debiti quod & ſubſtantia & quantitate ſit liquidum *l. vltim. Cod. de compenſat.* liquidum autem eſſe nunquam poteſt id quod intereſt, quo adſit taxatum, quia quatenus cuiuſque interſit in facto, non in iure conſiſtit, *l. quatenus 24. de regul. iur. leg. vltim. ff. de pretor. ſtipulat.* Illud vero explicari meo iudicio vix poteſt, quod ſequitur apud Tribon. *ſi forte pignoratitia cum eo agetur.* Quomodo enim fieri queat, vt contra creditorem agat pignoratitia actione debitor, qui debitum nunquam ſoluerit, neque vero pignus vllum dederit, niſi quod fuerit euictum? *l. ſi rem 9. §. omnis pecunia eod. tit.* Niſi forte ponas, pro alio quodam debito ab eodẽ debitore alia fuiſſe data pignora eidem creditori: Quo caſu niſi ſane prohibet dari pignoratitium debitori ad repetenda illa pignora, poſtquam ſoluerit creditori pecuniam, pro qua fuerant obligata. Sed nego quicquam cauſa eſſe, cur eo caſu loquamur de cõpenſatione, cum poſſit ſufficere creditori, quod poſſit alia pignora retinere pro eo quoque debito, pro quo cœperat iure dominij aliud pignus poſſidere. Quidni vero? Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere poſſit, *l. vnic. C. ill. tit. Etiam ob chirograph. pecun.* Ex his igitur apparet nihil eſſe in toto hoc reſponſo, quod explicari commode poſſit, ac proinde, quod non Triboniano potius, quam Vlpiano debeat adſcribi. Idemque dicendum puto *dicto §. qui reprobos, &* ineptas & quæſtiones & reſponſiones, ne quid addam de ablatiuis illis abſolutis, qui Tribonianum prorſus redolent, *reprobis videlicet nummis reddendis.* Sed de his plura, ſi Deus dabit, in rationabilibus ad illam legẽ. Poterant & hi longiores commentarij in id tempus, inde locum illum reſeruari. Sed non potui temperare mihi, ne hic adſcriberem, & occuparem, vt ſi, quod abominor, humanum forte quid mihi acciderit, quod impediat, ne eo vſque Rationalia proferre poſſim, hoc ſaltem habeant à me iuris ſtudioſi, quod ſcire poſſint de mea ad locum vllum coniectura.

DEFINITIO XXI.

Qui ſe liti obtulit tanquam auctor laudatus, cum tamen nullo iure id factum eſſet, non eo minus vti poteſt iure illius, à quo laudatus fuit, dum ne faciat duriorem aduerſarij conditionem.

SI quis nullo iure auctor laudatus per errorem aut imperitiam ſe liti defendendæ, obtulerit, [1] non eo minus eodẽ iure vti poteſt, quo vteretur is, à quo laudatus eſt, 2 dum ne ex eo durior aduerſarij conditio fiat, quam futura eſſet, ſi ex iuris neceſſitate litẽ pro alio ſuſcipere debuiſſet. 3 *Ita Senatus* in cauſa D. du Four & Iacobinæ Bertu, 29. Mart. 1597.

1 Ad quod vtique teneretur, ſi iure auctor laudatus fuiſſet, *l. ſi plus vel minus 74. §. nota quæſtione, ff. hoc tit. de euict.*

2 Siue agendo, ſiue excipiendo, vt dixi *Defin. 17. ſupra eod.*

3 Nunquam enim permittendum eſt, vt ex perſona illius, qui non niſi alieno iure vtitur durior aduerſarij conditio fiat, *l. 1. ff. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO XXII.

Subſtitutio in locum eius, qui emit à falſo hærede, non eſt cogendus ſoluere detecto dolo falſi hæredis, qui non ſit ſoluendo, æquius eſt manere in damno primum emptorem, quam ſecundum.

OBligatus ſoluere tanquam in eius locum ſubſtitutus qui emerat, à falſo hærede, ſi bonorum euictionem poſtea paſſus ſit, aut immineat periculum euictionis detecto dolo falſi hæredis, qui tanquam verus hæres vendiderat, non eſt cogendus vt ſoluat, [1] quia ex contractu per errorem initio fieri non poteſt, vt vtilis & efficax obligatio contrahatur, 2 emptoriſque periculo rem capere æquius eſt, ſi falſus hæres non ſit ſoluendo, quam eius, quem emptor in locum ſuum ſubſtituit, 3 præſertim ſi dolus emptoris in ea ſubrogatione facienda interueniſſe proponatur: 4 ſed tamẽ nec illud ferendum eſt, vt, qui in emptoris locum ſubſtitutus fuit, quicquã lucri ex eo contractu retineat. 5 Itaque & vacuam eorum bonorum poſſeſſionem, & fructus omnes, quos ex ipſis perceperit, emptori primo reſtituere debebit. 6 *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 8. Febr. 1597. contra locum tenentem Aquæ bellæ.

1 *L. ſi poſt perfectam 24. C. hoc tit.*

2 Longe enim aliud eſt paciſci, aliud decipi, *l. qui cum tutoribus 9. §. 1. ff. de tranſact.*

3 Poteſt enim multo magis imputari emptori, cur cum falſo hærede contraxerit, cuius conditionẽ ignorare non debuerat, *ex reg. qui cum alio 19. de reg. iur.* quam ei, qui in locum emptoris ſubſtitutus eſt, cur contraxerit cum vero emptore.

4 Id eſt, ſi cum alium in locum ſuum ſubrogaret, iam ſciebat falſum hæredem fuiſſe illum, à quo emerat.

5 Nec enim debet quis commodum ſuum ſentire ex eo contractu, ex quo nullum velit ſentire incommodum, *l. cum quæritur 16. ff. de adminiſtr. tut. l. ſecundum naturam eſt 10. de reg. iur.*

6 Licet videatur fructus lucri facere debuiſſe, cum fuerit bonæ fidei poſſeſſor, *ex l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin.* Sed hoc ideo, quia maluit ille à contractu recedere, à quo tamen non potuit recedere pro parte, *d. l. cum quæritur, l. tutor vrgentibus 47. ff. de minor. l. ſi ita ſtipulatus 39. §. 1. de oper. libert. l. nam abſurdum 7. ff. de bon. libert.*

DEFINITIO XXIII.

Caſus, in quo emptor agit de euictione ex contractu priuſquam ille contractum ex parte ſua impleuerit.

VEnditione ſic facta, vt emptor non ſolum certam quantitatem pretij nomine præſtaret, ſed etiam aliud quidpiam faceret, [1] ſi emptor re ſibi iãm tradita & euicta agat de euictione priuſquam contractum impleuerit, non ex eo ſolo prohibendus eſt agere, quod ipſe prior in totum non ſatiſfecerit. 2 Finge idcirco eum non ſatisfeciſſe, quod fundus euictus ſit, qui ſi euictus non fuiſſet, ſatisfacere ex fructibus commode poſſet, aut ex ipſius etiam fundi venditione. Quid ei imputabitur? 3 Plane ſic condemnandus erit venditor, vt ei viciſſim quoque emptor ad contractum implendum condemnetur. 4 Quæ res expenſarum condemnationi locum facere plerumque ſolet, ſi modo emptor ab initio litis proteſtatus ſit, paratum ſe eſſe contractum ex parte ſua implere. 5 *Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de Saleneufve & D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1593.

1 Quo caſu videtur huiuſmodi pactum eſſe pars pretij, *l. fundi partem 79. ff. de contrah. empt. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi, ff. de action. empt.*

2 Quamvis ſolet huiuſmodi exceptio eſſe vtilis aduerſus eũ qui agit ex contractu vltro citroq; obligatorio, *l. Iulianus 13. §. offerri, ff. de act. empt.*

3 Nihil prorſus, cum non ſtet per eum, ſed per euictionem ipſam fundi, *l. in omnibus cauſis 39. de reg. iur.*

4 Quia non debet contractus claudicare, nec venditor priuari commodo ſuæ conuentionis, ſine qua non fuerat venditurus, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

5 Hoc enim caſu neuter videtur eſſe temerarius litigator, cũ vterque contractum impleri, velit, ſiquidem alteri ius conſtitui citra alterutrius iniuriam non poſſet *l. cum te 6. C. eod. tit. de pact. inter empt. & vendit.*

DEFINITIO XXIV.

Clauſula excepti antiquioris pignoris in fundum poſſeſſum ab emptore & caſum euictionis intelligi debet de euictione, quæ ſequatur ex facto alterius quàm venditoris.

CVm venderem tibi fundum Cornelianum, pro cuius euictione obligatus erat Sempronianus quem ab eodem meo auctore poſſidebat, obligans me tibi de fundi Corneliani euictione, in eamque rem bona mea omnia; ita tamẽ vt ſaluum mihi eſſet ius mei pignoris in Sempronianum tuum, ſi quo caſu Cornelianus tibi euinceretur? Placuit ſecuta poſtmodum Corneliani euictione ex ea cauſa, quæ ex facto meo proficiſceretur, [1] non poſſe me tibi ex empto agi obiiceretur doli exceptionem, quaſi tu viciſſim teneri mihi debeas tanquam poſſeſſor Semproniani, qui pro Corneliani euictione mihi obligatus mãſit. [2] Debet enim illa clauſula exempti antiquioris pignoris ad alias cauſas referri, ex quibus ſequi potuerit euictio aliam ob cauſam, quam ob factum meum. [3] Alioqui eueniret, vt inutilis eſſet pactio, per quam de euictione me obligaſſem, [4] vtque & rem & pretium haberem, quod bonæ fidei & æquitatis ratio ſane non admittit. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo caſu non poſſum ego agere de euictione, *l. hoc iure vtimur 27. ff. h[oc] t[it]. & euict. l. ſi fundum meum 20. eod.*

2 Scilicet ex vulgari illa iuris regula: Quam de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, *l. vendicantem 17. l. Seia 73. eod. hoc tit. ff. l. ſi a Titio 52. ff. de rei vindic. l. 1. ff. de except. rei vend. l. etſi is qui 10. ff. de diſtr. pign. l. 4. §. ſi à Titio 32. ff. de dol. mal. ex. ept. l. 1. & 2. C. ne fiſc. rem quam vendid. l. vend. d. l. vendi rei 3. C. de reb. alien. non alienand.*

3 *d. l. ſi fundum meum 20. d. l. hoc iure 27. ff. hoc tit.*

4 Quod non eſt dicendum, maligna enim eſt illa interpretatio, per quam fit, vt conuentio inutilis reddatur. *l. ſi ita ſtipulatus, 126. §. Chryſogonus, de verb. obl. [l.] quoties 12. ff. de reb. dub.*

5 *L. ex empto 11. §. qui autem, & l. bona fides, 50. ff. de action. empt.*

DEFINITIO XXV.

Sufficit denunciatam eſſe litem euictionis venditori ab emptore, vt poßit emptor habere regreſſum etiam contra poſſeſſores pignorum poſtea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum.

EMptor, qui omnia bona ſui venditoris habuit pro euictione obligata, quæ idem venditor poſtmodum in alios complures alienaſſe proponebatur, [1] ſi fundi à ſe empti controuerſiam patiatur, ſoli venditori denunciare litem cogitur, [2] non etiam poſſeſſoribus pignorum, nec ſi aduerſus eos hypothecariam exercere velit, quandoquidem nec ipſi venditoris & euictionis fideiuſſori denunciare cogeretur. [3] Multo enim maior ratio ſuaderet, vt fideiuſſori denunciationem fieri oporteret, qui ipſe contraxit, quique ſi exceptioni ordinis renunciauerit priore loco in venditoris vicem conueniri poteſt, [4] quam vt poſſeſſoribus, qui per quaſi Seruianã non conueniatur, ſed bona [5] denunciationis ſuſcipiendæ prorſus incapacia. [6] Eſſetque iniquiſſimum, obligationem emptoris, cui denunciationis faciendæ neceſſitatem iam alioqui per ſe ſatis duram lex irrogat, [7] ex facto venditoris augeri; [8] & ad poſſeſſorum perſonas, cũ quibus non contraxerit, extendi: [9] quod in perſona fideiuſſoris, cum quo contractum fuit, non per inde iniquum eſſet, niſi ratio illa etiam fideiuſſoris non minus quam tertiis poſſeſſoribus noceret, quod neque illius, neque iſtorum quicquam intereſt, [10] niſi per conſequentias, quæ attendi non ſolent. [11] ſed etſi omiſſa ſit denunciatio, quæ venditori fieri debuit, nocet quidem ea negligentia emptori hactenus; ne litis non denunciatæ expenſas in diem vſque denunciationis factas poſſit repetere, [12] ſed non vſque adeo, vt indemnitatem ſuam perſequi prohibeatur, etiam poſteaquam fuit condemnatus, ſi tandem denunciatus venditor nihil alleget, ex quo appareat, potuiſſe rac debuiſſe emptorem abſolui, ſi denunciatio congruo loco & tempore facta fuiſſet. Quid enim poteſt intereſſe venditoris, quod vel tardius quam oportuit, vel nunquam facta ſit denunciatio, quæ nullo vnquam tempore profuiſſet? [13] Illud plane conſtat, omiſſam in prima inſtantia denunciationem poſſe fieri commode ac tempeſtiue in ſecunda, ſi victus emptor appellauerit intra legitima tempora, litemque appellatoriam proſecutus ſit, [14] cum per appellationem reducatur lis ad terminos primæ conteſtationis, [15] ſatque ita fiat vt poſſint adhuc nõ deducta deduci, non probata probari: [16] ſed hoc ita tamẽ, ſi litis victoria non pendeat ex teſtimoniis pro euincente dictis, quæ vbi ſemel didiſcita ſunt ab emptore nullas amplius in contrarium probationes poſſunt admittere, [17] nec magis eas, quæ à venditore, tametſi litem ignorauerit, proferantur, quam ſi ab emptore ipſo, cuius nomine ſuſcipiens litẽ venditor eaſdem penitus exceptiones, replicationes eadẽ denique litis affectæ & perperã inſtructæ incõmoda pati cogitur, quæ emptor ipſe cogeretur. [18] At quid ſi poſt appellationem cunctante venditore, ſibique factam denunciationem negligente, emptor cum euincente tranſegerit & ita rẽ amiſerit? Nihil dolo feciſſe videbitur, quo minus ſaluam, & integram de euictione habeat actionem, [19] ſed potius contra venditoris ſui fraudem ſibi proſpexiſſe, [20] ſi in ea cauſa res fuit, vt non magis ſecundæ quam primæ inſtantiæ victoriam iuſte ſperare poſſet. Nam neque hoc caſu prouocare tenebatur. [21] *Ita tractatum eſt* Kal. Iulij 1596.

1 Non enim obligatio impedit alienationem, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interdic. rer. ſuar. alien.* ſicut nec alienatio extinguit obligationem pignoris, *l. debitorum 15. C. de pignor.*

2 Quia ſolus venditor auctor eſt, qui laudari poteſt & debet, *l. auctore 7. & ſeq. C. hoc tit.*

3 *d. auctore, l. ſi ſtatus, 8. eod. l. ſi res 41. §. vlt. ff. eod.*

4 *Auth. præſente, vbi not. C. de fideiuſſ.*

5 *Arg. l. imperatores 7. ff. de publican. & vectig. l. denique 19. ff. de iur. fiſc.*

6 Vnde eſt quod in iure noſtro actiones perſonales tantum, non etiam tales dicuntur, condictiones, ab iis ſcilicet denunciationibus, quas olim præcedere neceſſe erat, *§. appellamus, inſt. de act.*

7 Sic enim denunciandi neceſſitatem dixit Modeſtinus *in l. Herennius 63. in princ. ff. hoc tit.*

8 *L. centum Capua 8. ff. de eo quod cert. loc.*

9 *Argum. l. apud Iulianum 3. in princ. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.*

10 Nemo autem ſiue agendo, ſiue excipiendo auditur, niſi quis interſit, *l. 3. §. 1. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verbor. oblig. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento,* vbi Alex. & alij *ff. ad SC. Trebell.*

11 *L. 1. l. quos vocatur 7. ff. de auctor. tutor.*

12 *L. emptor. 8. & ſeq. C. hoc tit.*

13 *L. ſi idem 55. vbi not. ff. eod.* Et huc pertinet quod dici ſolet, nunquã faciendum eſſe id, quod factum non releuaret, *l. qui poteſt 26. vbi not. de reg. iur. l. ſi quis ita 33. de hered. inſtit.* Vide Afflict. decis. 25.

14 *d. l. Herennius 63. §. vlt. ff. hoc tit.*

15 Extincto ſcilicet iudicato per appellationem. *l. 1. §. vlt. ff. ad SC. Turpill.*

16 *L. per hanc 4. vbi not. C. de temp. & rep. app.*

17 Propter metum ſubornationis, *fraternitatis ext. extr. de teſt.*

18 Eadem enim videbitur, hoc caſu eſſe non tantum facio, ſed etiam perſona emptoris & venditoris, vt diximus, *Defin. 17. ſupr.*

19 Quamvis videatur facto ſuo rem amiſiſſe, quam per tranſactionẽ remiſit: nempe quia remiſſio illa facta eſt ex neceſſitate, cum nemo cogatur in lite improba diutius perſeuerare, *deſtitiſſe 10. ff. de iudic.*

20 Non enim dici poteſt fraudem feciſſe, qui ſibi aduerſus fraudem proſpexit, *l. cum pater 77. §. Titio fratri ante pen. de leg. 2. l. Iulianus 42. aliàs l. ſi pupillus, verſ. nec enim, de acquir. hæred.*

21 Vt conſtat *ex d. l. Herennius 63. §. 1. & vlt. ff. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure dominij, non ideo bene defendit emptorem, etiamſi offerat præterea quicquid poteſt intereſſe vendicantis.

CVm venditus mihi à te fundus iure dominij euinceretur, litem tibi vt debui denunciaui. Tu paratum te dixiſti ſoluere domino [1] & præſtare quicquid in eo fundo iuris habeat, ac præterea quanti eius intereſſet; Placuit non eo minus condemnari te perinde debere, ac ſi nihil obtuliſſes, nihil facias vt is, à quo mihi controuerſia mouetur, ſatis ſibi factum eiuſmodi oblatio putet, nec in proſequenda lite perſeueret. [2] Non enim de pecunia, ſed de fundo litigat, qui fundũ non tanquam ſibi obligatum, ſed quaſi ſuum euincit. Sed nec videri potes obligationem euictionis quantam oportuit agnouiſſe, ſi non præterea obtuleris mihi quanti mea intereſt, quod ex cauſa euictionis omnimodo debetur. [4] Ibid.

1 Aliud dicendum eſſet, ſi non dominus, ſed creditor per hypothecariam rem euinceret; quia tunc oblatio in iſta eſſet ſufficiens *l. euictus 35. ff. hoc tit.*

2 Alioqui non potes videri præſtitiſſe mihi indemnitatem, ſi cogar aut re carere, aut litem retinere, *l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

3 Cum

3 Cum ei, qui rem vindicat iure dominij, non poſsit offerri, ſed tantum creditori quaſi Seruianam exercenti, *l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mo. pig. vel hypoth. ſolut.* quia nemo cogitur rem ſuam ſine iniuſto, pretio vendere, *l. non enim 9. D. de rer. amot. l. nec quaſi 70. D. de rei vindic.*

4 *L. ſi in venditione 60. l. emptor re. 70. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXVII.

Appellatio tam à venditore quam ab emptore contra euincentem interpoſita, non poteſt inauditis hæredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi.

Venditor ab emptore conuento auctor laudatus litem ſuſceperat, 1 ſimulque cum emptore condemnatus prouocauerat tam ſuo nomine, quam emptoris, (hoc enim facere & poteſt, & debet.) 2 Poſtea cum in cauſa appellatoria ad proſequendam appellationem citati Procuratorem conſtituiſſent, ambo deceſſerant. Victor aduerſus hæredes emptoris egerat, vt litem appellatoriam proſequerentur, 3 nulla hæredibus venditoris facta denunciatione. Cum vrgeret condemnationem, vt bene iudicatum eſſe pronunciaretur, placuit nihil inauditis hæredibus venditoris, quorũ maxime intererat, 4 conſtituendum eſſe, 5 differrique iudicatum potius oportere, cum imputari poſſet victori cur non aduerſus eum maxime, qui appellauerat, de appellationis iure litigaſſet: 6 cum eo namque de appellatione litigandum eſt, qui appellauit. 7 Quamquam enim ſententiam contra venditorem latam aduerſus emptorem quoque executioni mandandam eſſe conſtitit ex ſtylo Senatus noſtri: 8 non ſimiliter tamen fieri poteſt, vt à quo tempore venditore ſuo periculo litem ſuſcepit inaudito eo, eiusve, ſi interim deceſſerit, hærede, ſiue in principali, ſiue in appellationis cauſa quicquam pronuncietur; 9 nam nec cogeretur emptor poſt litem à venditore ſuſceptam liti adeſſe nolet. 10 Ita pronunciatum eſt 10. Cal. Mart. 1594.

1 *Iuxta. l. emptor. 8. C. de euict. & paſſ. tit.*

2 *L. Herennius 63. §. 1. ff. eod.*

3 Cum etiam hæredes cogantur cauſas reddere appellationis etiam defuncto interpoſitæ. *l. 2. D. ſi tut. vel curat. magiſt. creat. appel. l. vnic. ff. ſi pendent. app. mors interuen.*

4 Quia venditoris periculum hoc caſu agitur magis quam emptoris, *l. 1. C. vbi in rem act.*

5 *l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

6 Nec enim magnum damnum eſt in mora modici temporis, *l. ſi debitori. 21. ff. de iudic.* nec rurſus damnum videtur vllum ſentire, qui ſentit ex ſua culpa. *l. quo quis 203. de reg. iur. l. cum poſtulaſſem, 44. §. 1. de damn. infect.*

7 Ne alioqui ſententia inter alios lata aliis noceat, *1. & 2. C. quibus res iudic. non noc. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iud. alien. non noc.*

8 Hoc enim eſt, quod Pragmatici noſtri dicunt, *le iugement rendu contre le garand doit eſtre executoire contre le garenty.*

9 *d. l. de vnoquoque, l. 1. ff. de except. rei iudic.*

10 Cum ab eo tempore lis expediri debeat ſumptibus & periculo venditoris, *d. l. 1. C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex datione in ſolutum perinde atque ex venditione naſcitur actio de euictione.

Accipiens rem debitoris in ſolutum ex auctoritate Iudicis, licet ei nihil cautum ſit per debitorem de euictione, tamen ex natura negotij paratam habet actionem, ſi quandoque res euincatur, 1 quaſi debitor ipſe hoc caſu in ſolutum dediſſe, & conſequenter quodammodo vendidiſſe videatur. Hoc enim caſu factum Iudicis factum partis eſſe intelligitur. 2 *Ita tractatum* Cal. April. 1596.

1 *L. libera quidem Theodora 8. C. de ſent. & inter l. omn. iud. l. ſi prædium 4. N. ibi Bart. C. hoc tit. l. ſi ob cauſam 13. eod. & in l. ſi quis aliam 46. de ſolut. l. eleganter de pign. act.*

2 *d. l. ſi ob cauſam, l. 3. C. ſi in cauſ. Iud. pign. capt. ſit.* & Afflict. deciſ. 8. [Aliud eſt in ceſſione iurium facta periculo ceſſionarij, etiamſi per eam ceſſionem alicuius rei & corporis dominium aut poſſeſſio quæ penes cedentem fuerat in ceſſionarium tranſlata ſit, quæ poſtmodum euicta fuerit. Tunc enim nullo caſu cedens obligatur de euictione, ne quidem ad reſtitutionem pretij, ſi modo nihil dolo feciſſe probetur, quia ſibi debet imputare ceſſionarius qui ſic contraxerit, *arg. l. pupilli 96. §. ſcire vbi not. C. de ſolut.* Nec hoc caſu locum habet quod ſcriptum eſt *in l. ex empto. 11. §. vlt. ff. de act. empt.* quia in hoc caſu neque ceſſionarius emptor eſt neque cedens venditor, licet pretium in ceſſione interuenerit ex parte ceſſionarij, rei traditio cum dominij vel ſaltem poſſeſſionis tranſlatione ex parte cedentis. *Ita Senatus* ex tempore 19. Iunij 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Venditor non valente ſatiſdare tradenda eſt pretij pecunia idoneo mercatori, qui vſuras legitimas præſtet venditori in vicem fructuum.

Si venditor non poſſit ſatiſdare de euictione, cuius periculum immineat in ipſo limine contractus, 1 non idcirco permittẽdum eſt emptori, qui interea rem ipſam poſſidet, vt & re, & pretio fruatur, 2 aut vt pecuniam obſignet, ita vt nullum ex ea vſum percipere venditor poſſit. 3 Sed remedij loco potius probandum eſt, vt pecunia deponatur penes idoneum mercatorem, qui legitimas vſuras loco fructuum futuras venditori præſtet. 4 *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Auguſtanorum 2. April. 1596.

1 Quo caſu venditor exigens pretium ſatiſdare ante omnia tenetur, *l. ſi poſt perfectam 24. C. de euict.*

2 Hoc enim ſemper iniquum eſt, *l. ex empto 11. §. qui autem. l. Iulianus 13. §. veniunt autem. l. bonæ fidei 5. ff. de act. empt. l. liberalitatis 16. §. 1. ff. de vſur. l. 2. C. eod. l. curabit 5. C. de act. empt.*

3 Æquum enim eſt, venditorem vſuras pecuniæ percipere pro fructibus rei, quam vendidit. *dict. §. veniunt autem, & d. l. curabit.*

4 *Arg. c. per veſtras, extr. de donat. int. vir. & vxor.* Ita enim fit vt neuter ex contrahentibus laudatur, quod maximè inſpiciendum ſemper eſt. *l. ex his 8. in fin. ff. quæ in fraud. cred. l. in creditore 38. in fin. ff. hoc titul.*

DEFINITIO XXX.

Euicto fundo cuius redimendi ius competebat an teneatur de euictione venditor hyperochæ.

Cum depellatis & à toto Chablaſinenſi Ducatu feliciter expulſis bernenſibus Seren. Dux noſter Carol. Emanuel vt pientiſſimus ita religioſiſſimus Chartuſianos patres, cæteroſque eccleſiaſticos omnes, quos hæreſis Zuingliana fugauerat in bonorum eccleſiaſticorum, quæ Bernenſes vendiderant, 1 poſſeſſionem reſtitui iuſſiſſet, reddito tamen poſſeſſoribus pretio, quod Bernenſibus ſolutum probaretur, 2 Niſi ſi quid ex ſorte propter immodicos fructus decedere oporteret. 3 Acciderat vt euincerent Chartuſiani bona quædam quæ à Bernenſibus pretio bis mille aureorum vendita fuerant, & quorum tamen hypotecham, 4 quod multo pluris eſſe crederetur, idem Princeps noſter tempore Chablaſienſem illum Ducatum per pacis conuentiones ita receperat, ne quid innouaret quod ad religionis cauſam pertineret, neve bonorum eccleſiaſticorum emptores inquietari pateretur, 5 alij vendiderat pari pretio bis mille aureorum data ei libera perpetuaque redimendi poteſtate 6 Idem ille qui emerat hyperocham alij rurſus eam vendiderat, pactoque expreſſo ſe obſtrinxerat, vt præſtaret hyperocham ad eum vſque valorem bis mille aureorum. 7 Interim verò & ante factam redemptionem, ſecutamque vllam [eo nomine interpellationem Chartuſiani rem euicerant, & primo emptori primum pretium reſtituerant, ſed hyperochæ prætium alij emptori reſtituere recuſabant, tum quod nullam hyperocham eſſe contenderent. 8 Tum quia ſolis poſſeſſoribus pretium reſtituere iuſſus eſſet, in quo numero non erat hic qui non redemerat. 9 Inde alia litis occaſio inter poſteriorem hyperochæ venditorem & vltimum emptorem, cum hic pretium à ſe datum repoſceret. Ille verò teneri ſe negaret, quod per actorem ſtetiſſet, quo minus poſſeſſor factus fuiſſet, ex eaque cauſa pretij quod à Carthuſianis ſolui alioquin debuiſſet, reperendi occaſionem amiſiſſet. 10 Item quod conditionem ſibi oblatam ab aliis quam plurimis, qui eodem adeoque maiore pretio, idem ius redimendi emere

volebant recuſaſſet. 12 Viſum eſt, non eo minus poſſe ſecundum emptorem agere ad pretij dati reſtitutionem, quod interea ius redimendi ſublatum eſſet, ex voluntate Principis ob cauſam iuſtam & anteriorem. 13 Neq; enim poſſe inter caſus fortuitos computari, quod tam piè iuſtéque Princeps conſtituiſſet, 14 Præſertim cùm totam rem Senatui & pleniori eius cognitioni commiſiſſet. 15 Neque rurſum poterat ei imputari quod citiùs non redemiſſet, cum obligatus non eſſet vt intra certum tempus redimeret, 16 liberamque ad triginta vſque annos redimendi haberet poteſtatem. Aut quod oblatam ab aliis, qui pretium idem maiuſve dare parati erant, pecuniam recuſaſſet, cùm hyperocham emiſſet, vt ſibi rem haberet, non vt inuitus eam alij venderet. 17 Sed etſi pretium ab alio recipere maluit, nihilominus ſecuta euictione perinde precium reſtituere debuiſſet, atque ita eadem de euictione quæſtio ſuperfuiſſet. Quis enim tam ſtultus, qui non ſaltem de pretio ſibi cautum velit, tum quoque cùm conuenit ne de euictione agi poſſit. 18 *Ita Senatus* pro D. Iano Guilliet D. de Montou, contra N. Ioannem Franciſcum de Bellegarde D. des Marches, menſe Iunij 1613.

1 Veluti quodam poſtliminij iure reſtituta in priſtinum ſtatum religione. Vide *l. tranſlato ſacerdotio. Extr. de conſtit.*

2 Hoc enim æquum eſt, *l. item ſi verberatum 15. §. vltim. ff. de rei vindic.*

3 Nam & hoc quoque æquum eſt, vt fructus quatenus excedunt vſuras legitimas, imputentur in ſortem quaſi in fraudem legitimarum vſurarum percepti, *cap. ille vos de vſur.*

4 Vulgo pluriſualen. vocant, De qua in *l. & qua nondum 15. §. vlt. ff. de pignor. l. quærebatur, 20. ff. qui potior. in pign. hab.*

5 Semper enim pacis conuentiones ſeruandæ ſunt. *l. ſi quid bello 38. in fin. de captiu. & poſtlim.*

6 Ius enim redimendi quodlibet, ſi breuiore tempore limitatum non ſit, triginta annis durat & finitur, *l. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Cagnol. poſt alios, *ad l. 2. C. de reſcind. vend.* *ad l. 2. C. de t actant. empt. & vend.*

7 Atque ita non vendiderat ſimpliciter. Quicquid iuris, ſed hyperocham ipſam & quidem vſque ad valorem bis mille aureorum, & ita duo promiſerat, nec proinde liberari poterat probando qualemqualem eſſe hyperocham, vt in *l. ſi nomen 4. & ſeqq. ff. de hæred. vel act. vend.*

8 Non entis enim nullæ ſunt qualitates, & quod non eſt, recipere æſtimationem non poteſt, *l. 5. in fin. ff. de in litem iur.*

9 Quod enim pendet non pro eo eſt, ac ſi ſit *l. 166. §. 1. de reg. iur.*

10 *L. Labeo 50. ff. de contr. empt. cum ſimilib.*

11 Debebat enim ſibi damnum imputare quod ex culpa ſua ſenſerat, *l. 203. de reg. iur.*

12 Quo caſu non tenetur venditor præſtare periculum euictionis, *l. Lucius 11. ff.*

13 Anterior enim erat cauſa & fauor religionis, *l. 43. de relig. & ſumpt. funer.*

14 Et ita debet accipi quod iactari ſolet, Voluntatem Principis & ſententiam iudicis inter caſus fortuitos annumerari Nimirum ſi iniuſta ſit, nec aliam vllam cauſam iuſtam habeat anteriorem, *vt in d. l. Lucius l. 51. ff. de hoc tit.*

15 Iuſtè enim facit Princeps quicquid per Senatum facit, *l. vnic. ff. de offic. præf. prat.* Et debuit proſpicere venditor hoc poſſe euenire, *vt in l. §. inde quæritur. ff. locat.*

16 Sunt enim perpetua iura quæ non ſunt certo tempore limitata *d. l. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor. l. Imperator. 8. ff. de poſtul. l. Thais 41. §. intra, de fid. lib.*

17 Nemo enim cogendus eſt rem ſuam aut ius ſuum etiam iniuſto pretio vendere, *l. nec quaſi 70. ff. de rei vind. l. non enim 9. ff. rer. amot.*

18 *L. ex empto 11. §. qui autem, ff. de action. empt.* Ea ſiquidem conuentio liberat dumtaxat à præſtatione eius quod intereſt non à precij reſtitutione. *dict. §. qui autem, l. bona fides, 50. eod. tit.* Non autem videtur quis habuiſſe pretium quod cogitur reddere, *l. quod euincitur, 190.* iunct. *l. non videtur, 51. de regul. iur.*

DEFINITIO XXXI.

Ad quid teneatur qui de hyperocha quam vendidit defendenda ſe obligauit.

QVi vendidit hyperocham fundi iam venditi & de euictione ita ſe obligauit, vt hyperocha tueri & defendere debeat vſque ad conuenti pretij quantitatem, non ad aliud teneri poteſt, quam vt probet hyperocham aliquam extitiſſe tantique eam fuiſſe, cùm venditio contraheretur. 2 Nec ad pretij reſtitutionem eum teneri æquum eſt. 3 Niſi in illum caſum quo appareat, venditam ab eo fuiſſe hyperocham, quæ aut nulla cum aut minoris erat. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ſi nomen 5. & ſeqq. ff. de hæred. vel act. vend.*

2 *L. bonitatis 13. ff. hoc tit.*

3 Quamuis dici ſoleat ne quidem per expreſſam conuentionem remitti hoc poſſe, *l. ex empto, 11. §. qui autem, ff. de act. empt.* iunct. *l. bona fides 50. eod.*

4 Conuentio enim legem dat contractui & actioni de euictione, dum ne quid fiat contra bonam fidem, *d. §. qui autem l. quod ſi in venditione 10. l. quod ſi ſit hæreditas 13. D. de hæred. vel act. vend.*

DEFINITIO XXXII.

Euictio quando præſtanda ſit ex cauſa tranſactionis.

SEcuta euictione eius rei quæ ex cauſa tranſactionis penes te remanſerat, cum iam eam poſſideres nulla tibi actio de euictione poteſt competere, ſi non tibi ſpecialiter promiſſa ſit. Multo minus ſi is qui tecum tranſegit ex vna tantum cauſa nominatim expreſſa euictioni ſe obſtrinxerit, cùm tanto magis cæteras excluſiſſe videatur. Plane ſi quid tibi per tranſactionem datum ſit, quod poſtea euictum fuerit, perinde agere de euictione potes ac ſi ex cauſa venditionis ea res ad te perueniſſet. 1 *Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Claye, April. 1614.

1 Textus eſt ſi bene intelligatur, *in leg. ſi profundo 32. C. de tranſact.*

DEFINITIO XXXIII.

De euictione bonorum fideicōmiſſi in dotem datorum.

MVlier cui dos data eſt à patre ex bonis fideicommiſſo ſubiectis, quæ poſtea ſint euicta, non habet regreſſum contra fratres, tanquam bonorum paternorum pro dote obligatorum poſſeſſores, ſi nihil habeant illi à patre, cuius retinendi cauſam non allegent ex iure anteriore aliquo, quodcumque tandem illud ſit, 1 Nempe ſi non ſint hæredes patris. Alioqui eſſet aliud dicendum. 2 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Scilicet ſi pro eo iure ſint hypothecarij, cum prior tempore ſit potior iure, *l. 1. 5. & paſſ. C. qui potior.*

2 *L. cum à matre 14. C. de rei vindic.*

TIT. XXXII.

CREDIT. EVICT. PIGNOR. non deber.

DEFINITIO I.

Non tenetur creditor de euictione pignoris, ſed etiam de facto ſuo repromittere, & de dolo, itemque actionibus ſuis cedere, & præſtare ſe potiorem.

CREDITOR non ſolum euictionem pignoris quã non promiſerit, præſtare non tenetur, 1 ſed nec promittere, ſi ab eo petatur, 2 Ad id enim duntaxat obligatus eſt, vt actionibus ſuis iuſto poſſeſſori cedat, tam perſonalibus, quam hypothecariis, 3 An & de ſuo ſaltem facto caueat & repromittat 3 Vtique. 4 Nam & ſi nihil dictum eſſet, vt poſtea ex facto creditoris res euinceretur, de euictione aduerſus eum poſſet, propter dolum, 5 quo vix eſt vt carere videatur; qui factum ſuum celauit, 6 vt poſſeſſorem offerentem damno afficeret. *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591. & 8. Id. Febr. 1593.

1 *L. 1. & tot. hoc tit. C. credit. euict. pignor. non debet.* tenetur tamen ſe præſtare & creditorem & potiorem, *d. L. 1. in fin. vbi gloſſ.* lunge *Defin. ſeq.*

2 Dum pignoris ſolutio non tam ex voluntate creditoris, quam ex neceſſitate iuris fiat tertio poſſeſſore, qualiſcumque ille ſit, pecuniam creditori debitam offerente, *l. 2. in fin. l. cum ſecundum 5. §. 1. & l. ſeq. ff. de diſtract. pignor. l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. debitor 40. §. vlt. de pign. act.*

3 *L. mulier 19.* vbi gloſſ. & alij. *D. qui potior. in pignor. hab. l. ſi res obligata*

obligata 57. de legat. 1.

4 L. de ſuo 9. D. mandat. l. 2. in princ. D. de hæred. vel act. vend.

5 Semper enim dolus iuſtam tribuit actionem de euictione, etiam contra donatorem, qui alioquin non tenetur, l. 1. C. de iur. dot. iunct. n. 2. de euict. Quia nunquam impunitus dolus eſſe debet. l. Procurator 11. §. in perpetuum, D. de dol. mal. except. l. 2. C. hoc tit.

6 Nec enim facti proprij ignorantia probabilis eſt, quomodo eſt alieni. l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian. iunct. l. vltim. D. pro ſuo. l. quæro 39. D. de action. empt.

DEFINITIO II.

Creditor, cui poſſeſſor pignoris vltro offert, non cogitur præſtare ſe potiorem, quomodo cogitur qui pignus vendit.

SI contra tertium poſſeſſorem agat creditor ex beneficio Iuſtinianeæ conſtitutionis ad auocandam poſſeſſionem, 1 quam ſibi ex contractu pignoris per clauſulam conſtituti quæſierat, 2 non ſolùm euictionis nomine ſe obligare non cogitur, 3 ſed nec præſtare ſe antiquiorem creditorem, qualem ſe vtique præſtare cogeretur, ſi pignus venderet. 4 Hæc tam variè, quoniam poſſeſſor, qui offert, ſe ipſum vltro obligat, 5 creditor vero nullo modo, qui ſcilicet debitum accipiendo non tam contrahere, quam ius ſuum exequi credendus eſt, 6 ideoque nec ad aliud teneri debet, quàm vt præſtet actiones, quas & quales habet. 7 At creditor, qui vendit pignus, licet non quaſi dominus vendat, ſed tanquam creditor, tamen contrahit, & quidem cum eo, qui veriſimiliter contracturus non eſſet, ſi non hunc crederet antiquiorem. 8 Proinde æquum eſt, hactenus eum teneri vt præſtet ſe & legitimum, & antiquiorem creditorem, & pignorantium, dolumq; malum à ſe abeſſe repromittat, 9 ne alioqui emptor decipiatur. 10 *Ita Senatus* ex tempore 18. Cal. Decemb. 1589.

1 *Ex l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

2 *Per l. quod meo 18. ff. eod. l. certo 6. §. it. qui rogauit, ff. de prec.*

3 Vt nec alius creditor quilibet, ſecundum ea, quæ dixi *Defin. præced. ex l. 1. & tot. hoc tit. C. l. debitor 4 n. §. ſoluta, de pignor. act.*

4 *d. l. 1. & l. vlt.* vbi Balb. *C. hoc tit.*

5 Nec enim offerre cogeretur, ſi mallet rei poſſeſſione cedere, *l. ſi fundum 16. §. in vindicatione, C. de pigno. l. Paulus 12. §. 1. ff. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

6 Accipit enim pecuniam creditor ad diſtrahendum pignus potius quam ad contrahendum *d. l. Paulus §. 1.*

7 *L. mulier. 9. qui pot. in pign. hab. l. ſi res 57. de legat. 1.*

8 Ita demum enim ſecutus eſt is, qui emit è creditore, vt de proprietate vinci non poſſit, ſi emerit à creditore anteriore. Nam ſi emerit à poſteriore, ſemper habebit anterior creditor ius offerendi, *l. 1. C. ſi antiq. cred. pig. vendid. l. qui à creditore, 18. C. de diſtr. pignor.*

9 *d. l. 1. & vlt.* iunct. *gloſ. C. hoc tit.*

10 *L. ſi poſt acceptum 18. D. de rei vindic.*

DEFINITIO III.

Creditor, qui vacuam rei poſſeſſionem tradere promiſit, non liberatur præſtando ſuas actiones, ſed condemnandus eſt, vt vel tradat, vel pretium reddat, licet de euictione non teneatur.

REm ſibi obligatam creditor ſub haſta vendi curauerat, nulloque extraneo emptore exiſtente ipſe emerat. 1 Tertius quidam venditioni aut miſſioni in poſſeſſionem, quæ ſubſequi ſolet interceſſerat, eaque interceſſio creditori ipſi fuerat denunciata. Debitor poſtea & intra ſemeſtre luendis pignoribus præſtitutum, 2 eam rem tibi vendiderat, illa lege, vt huic ipſi creditori ſolueres certam quantitatem, quam ei debitam eſſe dicebat, cum tamen multo maior deberetur: Tu obtuleras, cumque is diceret probaretque, multo plus ſibi deberi, cõuenerat inter te & illum, vt ei ſolueres quicquid debebatur, iſque tibi iura ſua & actiones omnes cederet vacuãque rei poſſeſſionem. Atque ita tranſactione conuentum fuerat traditæque tibi ſubhaſtationum chartæ, ſed tacita tamen interceſſione illa, quam diximus à tertio poſſeſſore factam ſciente creditore, te vero ignorante 3 poſtea cum fundi poſſeſſionem propria, vt cõuenerat, auctoritate ingredi velles, 4 prohibitus es ab eodem illo, qui in poſſeſſionem miſſum creditorem non admiſerat. Petebas ex ea cauſa, vt creditor condemnaretur ad vacuam tibi tradendam poſſeſſionem, aut ſi id facere non poſſet, quanti intereſſet, vel in id ſaltem, vt acceptam a te pecuniam quaſi reſoluto contractu reſtitueret. 5 Dicebat ille, ceſſas tãtum à ſe actiones, quas haberet. Proinde nec de euictione ſe teneri, dũmodo, quod faciebat, præſtaret ſe legitimum creditorem, 6 neque cogendum reddere, quod tibi debitum accepiſſet, tametſi ab alio accepiſſet, quam qui debuiſſet, 7 præſertim cum tu obligatus eſſes ex cauſa emptionis, vt ei ſolueres, 8 nec ſolum ea lege emiſſes, verumetiam creditorẽ ipſum eundemque pignoris poſſeſſorem interpellaſſes vltro, vt acciperet ſolutionẽ, ſuiſque iuribus cederet. 9 Contradicebat ceſſionarius, non creditoris, ſed domini iure habendum eum, qui pignoris venditionẽ peregiſſet, ac emptoris quam creditoris iure rem habere maluiſſet. 10 Sublatum enim eſſe ius pignoris acquiſita proprietate, 11 ob idque non tam ab eo ceſſam crediti actionem, quam alienatam rem ipſam, quã ſibi habere cœpiſſet, 12 ac cuius vacuam poſſeſſionem à ceſſionario occupandam tradidiſſet. Igitur quamuis de euictione non teneretur, neque tanquam creditor, neque tanquam venditor, qui ſcilicet neque creditor erat, neque rem ipſam vendiderat, ſed tantum actionibus ſuis ceſſerat: 14 videatur tamẽ ad id obligatus eſſe, vt vel vacuam poſſeſſionem traderet, vel ſaltem pretium redderet, ſi vacuam poſſeſſionem apprehendere ceſſionarius alterius cuiuſlibet facto prohiberetur. 15 Vel ob id maxime, quod non carebat doli ſuſpicione, qui interceſſionẽ illam diſſimulauerat, ſeque poſſeſſorem finxerat, cum re vera non eſſet. 16 Neque enim credibile erat ceſſionarium cum eo fuiſſe contracturum, 17 ſi litem ſibi paratam, & poſſeſſionis commodum ereptum fore cogitaſſet. 18 Nemo autem dubitat, quin is quoque, qui vendit iure creditoris, aut qui iura ſua cedit, de ſuo ſaltem facto repromittere debeat: adeoque citra repromiſſionem cõueniri poſſit. 19 Nec ad rem faciebat, quod cedẽs ipſe interpellatus eſſet, vt pecuniam acciperet, ſuoque iure cederet. Non enim eo minus verum erat, promiſſa ab eo vacuæ poſſeſſionis traditionem, 20 doloque factum eſſe, quod alterius interceſſionẽ celauiſſet. 21 Sicut nec illud mouebat, quod idẽ ceſſionarius eandem rem à debitore ipſo antea comparaſſet, cui facultas redimendi intra ſemeſtre ſupererat. 22 Nam reſtabat acquirendum commodum poſſeſſionis ab eo, qui poſſidere credebatur, 23 ac cui non erat cur ceſſionarius ſolueret, ſi eius beneficio poſſeſſionem aſſequi & apprehendere non potuiſſet. 24 Itaque lite in publico auditorio perorata pronunciatum eſt ex tempore pro ceſſionario, in cauſa N. de la Tour, contra Barbatam Arod & Philippam Bizet, Calend. Mart. 1594.

1 Hoc enim facere creditor ex officio debet, *l. 2. C. ſi in cauſ. indic. pign. capt. ſit.*

2 Ex vetere ſtatuto Sabaudiæ.

3 Eã quam probabiliter ignorare poteras, tanquam quæ eſſet facti alieni, *l. vlt. D. pro ſocio.*

4 Hoc enim licet, tametſi ciuilibus facturus ſit creditor, adhibeat Iudicis auctoritatem. *l. creditores 3. C. de pign.*

5 Ne alioqui videretur habere pretium ſine cauſa, te rem non habente.

6 *Ex l. 1. & vlt. cum ibi not. C. hoc tit. l. ſi res obligata 57. de leg. 1. l. debitor 40. §. vlt. ff. de pignor. act.*

7 *l. repetitio nulla 44. ff. de condict. indeb.*

8 Vt proinde ex contractu alieno potius, quam ex ſuo ſolutionem accepiſſe videretur. *l. 3. vbi not. C. de donat. quæ ſub mod.*

9 Quo caſu æquum ſane eſt, mitius agi cum creditore, vt dixi *Defin. prox. præcor.*

10 Cum ſit eodem iure cenſendus, quo extraneus cenſeretur, cuius vice emit, *l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pignor. capt. ſit, l. cum bona, 16. ff. de rebus auctor. iud. poſſid. alias. l. 1. de priuileg. credit.*

11 *l. penult. §. 1. ad fin. ff. de except. rei iudic. l. neque pignus 45. de reg. iur.*

12 Poteſt enim mutari cauſa poſſeſſionis ex nouo titulo ſuperueniente, *l. non ſolum 31. quod vulgo. ff. de vſucap.*

13 Soluta obligatione per venditionem pignoris.

14 Cuiuſmodi actionum ceſſio regulariter non obligat cedentem de euictione, *l. ſi nomen 4. & ſeq. ff. de hæred. vel act. vendit.*

15 Ne alioqui ceſſionarius & re, & pretio careret contra bonam fidem, *l. ex empto 11. §. qui autem, & l. bona fides 50. ff. de action. empt.*

16 *Arg. l. quæro 39. eod. tit.* iunct. *l. in venditione 41. eod.*

17 *Vt in d. l. quæro, vers. ne alioquin.*

18 Cum tam multa ſint & litium incommoda, & poſſeſſionis commoda, *l. minoribus 6. D. de minor. l. 4. §. 2. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. §. commodum, Inſt. de interd. l. vlt. D. de acquir. poſſ. l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid.*

19 Vt dixi *Defin. 1. Supra, ex l. de tuo 9. ff. mandat. l. 2. ff. de hered. vel act. vendit.*

20 Quæ vulgaris formula eſt venditionis, *l. 3. ff. de action. empt. l. ſi ſtipulatus 4. in princ. ff. de vſur.*

21 *D. l. emaro 39.* iunct. *l. 3. §. 1. de action. empt.*

22 Vt proinde non tam creditoris, quàm debitoris fidem ſecutus videretur.

23 Deſiderat enim debitor poſſidere ex eo inſtanti, quo capta fuerant pignora & redacta in manus Curiæ, vt loquuntur. Exinde namque curia incipit poſſidere, vnde etiam eſt, quod hanc leuationem noſtri vocant.

24 Fuit enim illud pretium poſſeſſionis & mandatum à creditore actionum. *arg. l. cum pupillus 21. ff. de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO IV.

Venditio poſtulante creditore facta ſub haſta illum obligat, non quidem de euictione, ſed ad id, quod intereſt emptoris ſi condemnatus ſit emptor ob vitium ſubhaſtationum, ſecus ſi ob culpam propriam.

SI rem ſub haſta venditam emptor condemnatus ſit reſtituere, ob id ſolum, quod venditio aut pro indebito, aut non ſeruatis ſolemnibus facta eſſet, indemnis præſtari debet à creditore, quo poſtulante facta venditio eſt. 1 Neque enim hoc caſu locum habet, quod dici ſolet, Creditorem euictionem pignoris non debere, 2 cum teneatur creditor non ſolum præſtare ſe creditorem, 3 ſed etiam curare quantum in ſe eſt, ne quid prætermittatur eorum, quæ tutam venditionem facere poſſunt. 4 Aliud eſt, ſi emptor ob eam cauſam ſit condemnatus, quod oblatam intra ſtatutum tempus pecuniam, pro qua venditio facta fuerat, accipere noluerit. 5 Propriæ ſiquidem culpæ alium quam ſe ipſum auctorem laudare nemo poteſt. 6 *Ita in Senatu* tractatum eſt ex tempore in cauſa Claudij Pomar, Typograhi Camberij, & Syndicorum ciuitatis, idib. Sept. 1595.

1 Cum debeat creditor præſtare ſe creditorem, & bonam fidem in diſtractione pignoris, *l. 1. & tot. tit. & paſſ. C. ſi vendit. pign. agat.*

2 *L. 1. & per tot. hoc tit. C. l. debitor 40. §. vlt. D. de pignor. act.*

3 Scilicet legitimam, adeoque antiquiorem, vt dixi *Defin. 1. ſupr. hoc tit.*

4 Vix enim eſt vt non faciat contra bonam fidem creditor, qui non curat obſeruari ea, quæ in diſtrahendis pignoribus obſeruari conſueuerunt, *l. cum & vera bonam fidem 4. C. ſi vend. pign. agat.* niſi quod per appariitoris & executoris imperitam peccatum ſit: quo caſu facile poteſt fieri, vt nullus adſit dolus eius qui appaſitorem elegit, quamuis non facile careat culpa qui talem elegerit, *l. 1. §. illud ſciet dum. D. de ſeparat.* Iunge *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

5 Cum ex ſtatuto haberet debitor ius redimendi intra ſemeſtre, numerandum à die miſſionis in poſſeſſionem.

6 *L. hoc cum 27 in fin. ff. de euict.* quia quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, nec ſentire videtur, *l. quod quis 203. de reg. iur.* Facit. *l. ſi fundo 53. §. 1. ſi idem 55. ff. de euict.*

TIT. XXXIII.

DE PATR. POTEST.

DEFINITIO I.

Pater filium impium poteſt propria auctoritate prehendere, & in carceres detrudere caſtigandum poſtea per Iudicem arbitrio patris: non tamen abſoluendum, etiamſi pater velit, ſi atrox fuit iniuria.

PATRI de filij moribus & impietate apud Senatum conquerenti, licet nullas in promptu haberet querelæ probationes, 1 prehendendi tamen filij, & in carceres detrudendi poteſtatem, 2 quam ſibi fieri poſtulabat, placuit non eſſe denegandam: cui etiam propria auctoritate & patriæ poteſtatis iure inconſulto Senatu id ipſum facere licuerit, ac ex cuius voluntate & arbitrio ſententiam poſtea in filium ferri oporteat. 3 Quid ergo ſi poſtea paternæ pietatis viribus fractus pater filio iam iam condemnando parcere velit; Non eſt audiendus, ſi tam atrox iniuria & impietas fuit, publici exempli occaſionem amitti non oporteat. 4 *Ita tractatum* & relatum eſt pro N. Ludouico d'Eſchallon, 5. Cal. Octob. 1593.

1 Quamuis dici ſoleat, non entium, & non apparentium idem eſſe iudicium, *§. ſi aduerſ. Inſt. de auct. l. duo ſunt Titij 30. ff. de teſtam. tutel.*

2 Iure ſcilicet patriæ poteſtatis, cum parentibus olim liceret filios impune occidere, *l. in ſuis 11. C. de liber. & poſthum.* quamuis hoc ſit immutatum, *l. 2. ff. de ſicar.*

3 *L. ſi filius 3.* vbi eſt text. elegans, *C. hoc tit.* Iunge *l. 4. eod.*

4 Ne, dum iniuſto patris deſiderio ſatisfacere volumus, publicam vtilitatem offendamus, alioquin publicam potius quam priuatam iniuriam remittere pater videretur, quod ſane peſſimi eſſet exempli. Publice ſiquidem intereſt, tam grauia eiuſmodi delicta exemplo vindicari, vt pœna vnius ſit metus multorum, *l. ita vulneratus 51. §. vlt. ff. ad leg. Aquil. l. ſi à reo 70. §. vlt. ff. de fideiuſſ. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. ff. de ſolut.* Nec deſunt apud nos exempla filiorum ad triremes condemnatorum pro eo tempore, quod pater ipſe præſcripſiſſet, vt à clariſſimo viro D. Raymundo Pobello Præſide noſtro alias relatum memini. Plane iniuriam leuiorem ſibi a filio factam remittere pater quandocumque poteſt, etiam poſt delatam ad Iudicem querelam, ne alioqui nullus paternæ veniæ & miſericordiæ locus relinquatur.

DEFINITIO II.

Poteſt pater factam iniuriam filio gratis etiam inuito eo remittere, niſi patris perſona ſit vilis aut turpis.

FIlio factam iniuriam quantumcumque pater vel inuito eo etiam gratis & vltro remittere pro ſuo iure poteſt, 1 niſi proponas, vſque adeo vilem patris perſonam eſſe vt ipſi de honore & exiſtimatione filij minus confidendum videatur: 2 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 1. ſupr. De his quibus vt indign. & ad SC. Syllan.

1 Quia magis patri quam filio facta eſſe intelligitur iniuria, quæ filio facta eſt, & ideo nec iniuriarum poteſt agere filius proprio nomine, quamdiu pater ipſe poteſt agere, aut alius nomine patris, *l. ſed ſi vnius 17. §. ait prætor. & ſeq. ff. de iniur.* præſertim *in verſ. plane.* Gloſſ. *in l. in perſona 32. in princ. ff. de pact. l. ſi longius 18. §. ſi filiusfam. ff. de iudic.* vbi vide quæ ſcripſi *in Rational.*

2 Quo ſane caſu æquum eſt maiorem haberi rationem filij, quàm patris, *d. l. ſed ſi vnius, §. interdum, ff. de iniur.*

DEFINITIO III.

Filiusfamilias Senator non poteſt facere teſtamentum nec ſi pater conſentiat: habet tamen liberos ſuos hæredes legitimos in peculio quaſi caſtrenſi quamuis remaneant illi mortuo patre in poteſtate aui, ita vt nec matrem tutricem habere poßint.

SEnatoria dignitas non eximit filium à patria poteſtate. Nec enim rectè hæc dignitas comparabitur ſummæ Patriciatus dignitati, quam olim ſolam Iuſtinianus excepit, 1 & quæ hodie nulla eſt: ita fit vt Senator idemque filius familias teſtamentum facere non poſſit, nec ſi pater conſentiat, 2 præterquam ratione quaſi caſtrenſis peculij, de quo haud dubie teſtari poteſt, 3 etiam inuito patre, ex conſtitutionibus ad exemplum peculij caſtrenſis. 4 Quod inteſtatus deceſſerit, ſuperſtitibus liberis, non occupabit pater bona iure peculij, vt olim, 5 ſed potior erit in ſuccedendo cauſa liberorum, ex nouella Iuſtiniani conſtitutione. 6 Sed nõ faciet ea res, quin liberi maneant in poteſtate aui paterni, in qua & pater eorum fuerit mortis tempore. 7 Proinde non ſolum ſuperuacua, ſed etiam abſurda eſt illa quæſtio, 8 An eorum tutela auo paterno, an marito potius tanquam ad ſuccedendum proximiori deferenda ſit; Cur enim aut qua ratione tutorem demus ei, qui iam eſt in alterius poteſtate? Siquidem conſtat fieri non poſſe, vt idem eodem tempore plurium poteſtatem experiatur. 9 Nemo autem dubitat, quin ſi in tutoris poteſtate is, qui tutorem habet. Eſt enim tutela, vt Seruius diffiniebat, vis & poteſtas in caput liberum. 10 Et ſane ridiculũ eſt argumentum, quo mouentur, 11 qui matrem præferunt. 12 contendentes eodem ordine vocari parentes ad tutelam quo ad hæreditatem, 13 ex Iuſtiniani conſtitutione:

huic

huiſc enim regulæ, quæ & iuris antiqui fuit, tum demum locus eſt, 14 cum de tutela quæri poteſt quod non euenit in nepotibus, auum paternum habentibus, in cuius illi ſint poteſtate. 15 Non defuerunt tamen ex Dominis Senatoribus qui dicerent, cum huiuſmodi quæſtio ſæpius ex facto incidiſſet, aliter atque aliter Senatũ antehac cenſuiſſe aliquando enim matrem prætuliſſe, 16 aliquando auum paternum, 17 quod & in poſterum ſequendum eſſe poſt accuratam diſputationem magis probabatur. 18 In cauſa N. Catharinæ de Lallée, viduæ D. Senatoris de Beauſuiour, & D. de la Fontaine, 6. Id. Mart. 1594.

1 *In §. filiusfamilias. Inſt. quib. mod. ius patr. poteſt. ſoluit.*

2 *L. tam is 25. §. filiusfamilias. ff. de mort. cauſ. donat. l. pen. C. qui teſt. facer. poſſ.*

3 *L. vlt. C. de inoff. teſtam. l. vlt. C. qui teſt. facer. poſſ.*

4 In quo ex conſtitutionibus filiusfamilias vice patrisfamilias fungitur, *l. 2. ff. ad S.C. Maced.*

5 *L. 1. & ff. de caſtr. pecul. l. filiusfam. 18. ff. ad leg. Falcid.*

6 *Nouel. 118. de hered. ab inteſt. venient.* Vide tamen quæ contra hanc ſententiam ſcripſi *in error. vlt. decad. 43. de error. pragmat.*

7 Remanet enim nepos in poteſtate aui mortuo patre, qui ipſe erat in poteſtate. Recidit autem in poteſtatem patris mortuo auo, *§. 1. Inſt. quib. mod. ius patr. pot. ſoluit.*

8 Quam noſtri tractant *ad Auth. matri & auia, C. quand. mul. tutel. offic. fungi poteſt.*

9 *L. ſi filiusfamilias 33.* vbi eſt text. elegans, *D. de teſtam. mil.* iunct. *l. ſi euincet. D. ad leg. Iul. de adult.*

10 Cum tutoris poteſtas ſit quodammodo vicaria patriæ poteſtatis.

11 *Tit. de tutel. apud Iuſtin. ex Iuriſconſulto in l. 11. ff. eod.*

12 Argumentum eſt Bartoli pro matre contra Accurſium, qui pro auo paterno ſentit. *in d. Auth. matri & auia.*

13 *d. 1. Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient. c. 5. §. ex his autem.*

14 *L. à quo tut. 73. de reg. iur. l. 3. ff. de legit. tut. §. 1. Inſt. de legit. par. tut.*

15 Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles *vulg. l. adigere 6. § quamuis. ff. de iur. patron. l. 2. §. vlt. ff. ad S.C. Tertyl. cum ſimilib.*

16 Ex ſententia Bartoli, vt in ea ſpecie, de qua ſcripſimus, *Defin. Supra de legit. tutel.*

17 Ex ſententia Accurſij *ad l. Auth. matri & auia.*

18 De quo vide quæ ſcripſi pluribus contra Bart. *in error. 7. decad. 6. de error. pragmat.*

TIT. XXXIV.

DE POSTLIM. REVERS. ET redempt. ab hoſtib.

DEFINITIO I.

De iure poſtliminij apud Christianos & de iure luendi id quod ab hoſtibus redemptum eſt.

QVAMQVAM ex vetere gentium iure manſit etiam apud Chriſtianos, vt quæ in bello capiuntur bona mobilia, fiant capientium & in prædam cedant, non diuidendam ab Imperatore victoris exercitus, vt olim, ſed apud eos relinquendam qui priores ceperint. Immobilia verò publicentur, & in fiſcum victoris Principis aut reipublicæ quæ bellum indixit redigantur, ſi modo iuſtum fuerit bellum & ab Imperatore Romano alióve ſupremo quolibet Principe, indictum non etiam ſi ab inferiore, quamuis ex licentia & permiſſione ſuperioris. 1 Illud tamen merito antiquatum eſt, quaſi moribus Chriſtianis indignum, vt qui à Chriſtianis capiuntur, Chriſtiani fiant ſerui, licet negari non poſſit, quin fiant captiui. Seruantur, enim vt redimi poſſint, non vt vel ex interuallo occidi, vel ſeruire debeant. 2 Ea res facit, vt poſtliminij ius, quod ad perſonas attinet, hodie inter Chriſtianos nullum ſit, ſed tantum quod ad bona quæ belli iure dominum mutauerunt. 3 Nec tamen quantum ad dominum bonorum duntaxat, ſed etiam quod ad iura omnia quæ bonorum dominio conſequentia ſunt, vt puta pignorum, hypothecarum, fideicommiſſorum. Quemadmodum enim iura illa omnia mutato per bellum & extincto dominio, cui adhærebant neceſſariò reſoluuntur: 4 Ita & reſtituto iure poſtliminij ſimul & ipſa reſtituuntur, 5 ſi non in pace aliter conuenerit. Hoc enim ſemper excipiendum eſt, 6 cùm ex eodem iure gentium ſit, vt pacis leges & conditiones ſeruentur etiam iniquæ, vtpote ſine quibus pacis fœdus initum non fuiſſet. 7 Nam ſi virtute bellica factum ſit vt bona quæ à victoribus fuerant occupata ad priſtinos dominos redierint, diſtinctionibus nullis locus eſt quòd eo caſu bona non tam recuperata, quam nullo vnquam tempore amiſſa videantur. 8 Quod ſi neque per virtutem bellicam, neque per conuentiones pacis recuperata ſint, ſed commercio redempta, 9 ius ciuile ſequendum erit, quo inductum eſt ex conſtitutione, vt luendi quidem ius domino ſuperſit, interim tamen redemptæ res eius eſſe intelligatur qui redemit. 10 Et quidem ita vt in ea re retinenda potior eſſe debeat cæteris omnibus creditoribus, quantumcunque anteriorem hypothecam habẽtibus. 11 Quidni enim cùm nec à priore domino cuius ſemper antiquior cauſa eſt controuerſiam timere vllam poſſit; 12 Ergo nec ſufficiet vt creditores cæteri agentes hypothecaria offerant ex pretio ad ratam 13 crediti, ſed totum offerre debent, ne alioqui melioris conditionis ſint, quàm debitor ipſe idemque prior dominus, qui niſi totum pretium offerendo non audiretur. 14 *Ita tractatum eſt* in cauſa Prioris & Religioſorum d'Eney, & Rectorum Sanctæ Domus B Mariæ compaſſionis de Tonone, menſe Mart. 1613.

1 Bartol. & alij *in l. hoſtes, & l. ſi quid bello. ff. hoc tit.* Boër. *quæſt.* Didac. Couar. *ad n. [illegible] peccatum, de regul. iur. in 6. in 2. parte electionis, §. 9. & 12. in princ. [illegible] 16.*

2 Bart. & alij in locis ſupra citatis.

3 Boër. *dict. quæſt.*

4 Alioqui cauſa pignoris nihil commune habet cum quæſtione & intentione dominij *leg. 2. §. 1. ff. de pignor. [illegible] 7. C. eod.*

5 Quicquid enim bellum abſtulit, ius poſtliminij reſtituit *tot. hoc tit. C. & l. poſtliminium 19. ff. eod.*

6 *dict. l. ſi quid bello 28. in fin. ff. hoc tit.*

7 Non enim decipi debet qui fidem publicam ſecutus eſt, vt neque is, qui priuatam *l. vlt. C. de pact. [illegible] ſup. tot.*

8 *L. ſi [illegible] 20. §. 1. ff. hoc tit.*

9 De quo bonorum genere agitur etiam *in toto hoc tit. C. & in l. in bello 12. §. ſi quis ſeruum & [illegible] ff. eod.*

10 *dicto §. ſi quis ſeruum, l. 2. & paſſ. C. eod.* Recte autem agimus de redemptis quia res liberaliter & gratis redditæ ab hoſtibus, licet alij quam domino priori protinus, & ipſo poſtliminij iure ad priſtinum dominum redeunt *l. cùm redemptum l. præſcr. 8. C. hoc tit.*

11 *l. cùm & poſtliminij 6. l. commercio, eod. tit. d. §. ſi quis ſeruum, verſ. & ſi ignorans.*

12 Niſi reſtituto pretio ante completum tempus vſucapionis. Poſtea enim ſera eſſet oblatio pretij ad cauſam luitionis, *d. §. & ſi ignorans.*

13 Sicuti cum agitur de luitione pignoris, *l. quamuis 5. C. de diſtr. pign. l. 5. de luit. pignor.*

14 *d. §. ſi quis ſeruum,* luitionis enim cauſa ſemper indiuidua eſt *d. l. 1. C. de luit. pignor. l. ſi rem 9. §. tantũ pecuniæ. D. de pign. act. cum ſimilib.* Vide Innoc. & Canon. *in cap. ſicut, Extr. de iureiur.*

TIT. XXXV.

QVÆ SIT LONG. CONSVET.

DEFINITIO I.

Poteſt conſuetudine tolli præſcriptio qualibet & quanticunque temporis apud noſtros Auguſtanos.

CONSVETVDINE, ſicut & ſtatuto induci poteſt ne quanticumque temporis præſcriptio locum vllum habeat, 1 quia ius omne, quod eſt De præſcriptionibus, mere ciuile eſt, 2 quod contrario iure ciuili proinde tolli & abrogari poteſt. 3 Secundum quod cum in cauſa quadam Auguſtanorum probatum eſſet per teſtes, 4 nullam in toto Auguſtæ Ducatu præſcriptionem temporis locum habere, eumque, qui fundum ea lege emerit, vt toties quoties venditor nolet retrouendere cogetur, recuſare non poſſe, quo minus etiam poſt annos ſexaginta redimere volenti venditori fundum reſtituat. *Senatus* pronunciauit, ius redimendi durare, quod alioqui lapſu tricennij præſcriptum videre debuiſſet. 5 6. Non. Decembr. 1588.

1 Bald. & alij *ad l. 1. C. de annal. except.* vbi tamen notant, ſublata ſiue per ſtatutum, ſiue per conſuetudinem omni præſcriptione quanticunque temporis, non tamen cenſeri ſublatam centenariam.

2 Cum

2 Contra naturalem æquitatem, cum tempus non ſit modus aut acquirendi, aut amittendi dominij, *l. ſi unus 4. C. de præſcr. long. temp.* vt neque tollendæ vel inducendæ obligationis, *l. obligationum fere 44. §. placet, ff. de oblig. & act.* Vnde dicitur præſcriptio impium præſidium & improba temporis allegatio à Iuſtin. *Nou. ll. 9.* vt etiam *Eccleſ. Rom. in cent. annor. ga. id. præſcrip.* Habet tamen hoc ius æquitatem ciuilem, ne dominia rerum & iurium maneant ſemper in incerto, *l. 1. & 2. vbi not. ff. de vſucap. l. 3. & 4. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

3 *L. eas obli ationes 8. ff. de capit. minut.*

4 Conſuetudo enim cum ſit facti omnimodo probanda eſt, ſiue per teſtes id fiat, ſiue per inſtrumenta. Bart. *ad l. de quibus, num. 7. ff. de legib.* DD. *ad l. 2. C. hoc tit.*

5 Sicut & cætera iura quantumlibet perpetua, *leg. 3. & 4. Cod. de præſcript. 30. vel 40. annor. quæſt. 182. num. 3. & 4.* Tiraquell. *de retract. comment. §. 1. in verb. à tel temps, gloſſ. 2. num. 7.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. areſt. lib. 12. titul. 3. de præſcript. §. 11. & 12.*

DEFINITIO II.

Allatis contrariis probationibus conſuetudinis audiendi ſunt noui teſtes ex officio, quibus ſolis credatur: idque ſumptibus vtriuſque partis, ſed iis ignorantibus, quantum fieri poteſt.

CVm de conſuetudine probanda agitur, & quod ſæpe numero euenit, contrariæ probationes hinc inde proferuntur, aut tam enixæ, aut tam ſuſpectæ, vt dubia res fiat, 1 ſolet Senatus decernere, vt per enarratorem litis ampliùs inquiratur de veritate, 3 audiendis in eam rem ex officio teſtibus, quos ipſe pro arbitrio eligat ex eorum numero, qui fide digniores videantur, 4 ignorantibus quoque, ſi fieri poſſit, collitigatoribus, vt vitetur materia & ſuſpicio corruptionis teſtium, expenſis tamen vtriuſque partis, alio etiam, ſi neceſſe ſit, expenſarum colore quæſito. 6 Quod cum euenit nil neceſſe eſt de fide teſtium ante auditorem inquirere, quoniā nec vlla iis fides adhibetur, ſed iis ſolis qui ex officio auditi ſunt, 7 tametſi alioquin ea inquiſitio De perſonis & inſectationibus teſtium neceſſaria fuiſſet, 8 *Ita Senatus* in cauſa Franciſci le Maiſtre, & Illuſtrium Dominorum Comitum de Monmayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Debent enim conſuetudinis cuiuſlibet probationes quantum fieri poteſt eſſe, certæ, claræ & indubitatæ, *l. cum de conſuetudine. 34. & ſeqq. l. non Imperator, 36. ff. de legibus. Notat. ad leg. 2. C. hoc tit.*

2 Pragmatici noſtri vocant relatorem, *Le rapporteur du proces.*

3 Debent enim iudices omnes diligentes eſſe ad indagandam veritatem, cum in cæteris quidem rebus, *l. iurent magiſtratum, 21. ff. de teſtib.* tum maxime cum tractatur de conſuetudine, quæ ſcilicet tantæ auctoritatis eſt, vt ius faciat & habeatur pro lege, *l. de quibus, 32. dict. l. cum de conſuetudine, & ſeqq. ff. de legib.*

4 Teſtibus enim credendum eſt non teſtimoniis, *leg. 3. in princ. & §. 1. & §. idem Diuus Hadrianus, D. de teſtib.*

5 Cum fiat hæc noua inquiſitio ad vtilitatem vtriuſque partis, *arg. l. 1. C. de admi. tutor.*

6 Ne poſſint litigatores ſuſpicari quid facere Senatus cogitet.

7 Sic enim Senatus poſtea pronuntiat, ac ſi non alij teſtes auditi fuiſſent, quam qui ex nobili, vt aiunt, Senatus officio auditi ſunt.

8 Quomodo tum maxime neceſſaria eſt, cum ex vtraque parte non modo diuerſa, ſed etiam contraria teſtium dicta & teſtimonia proferuntur. *arg. d. l. 3. D. de teſtib.*

DEFINITIO III.

In ſolutione quota decimæ ſpectanda maxime eſt loci conſuetudo, etiam quæ poſſit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri, aut factum eſſe probetur.

COnſuetudo vt decima ſoluatur in horreo, licet facile anſam præbeat fraudis comminiſcendæ, 1 ſi tamen de ea legitimè conſtet, omnimodo ſeruāda eſt ſicut & in cæteris omnibus quæ ad ſoluendæ decimæ formam pertinent. 2 Niſi conſtet in fraudem quid factum eſſe, 3 etſi non deſunt qui negent huiuſmodi conſuetudinem recipiendam eſſe, quaſi inductiuam, loquuntur, peccati. 4 Illud ſane à noſtris aliquando tractatum eſt, non aliter huiuſce conſuetudinis in ſoluenda decima rationem haberi debere, quam ſi à ſummo Pontifice conſtet eſſe approbatam. 5 Sed contraria ſententia merito obtinuit, ne alioqui tot homines conſuetudinem bona fide ſecutos, peccatum mortale contraxiſſe, atque ita ſalutis damnum incurriſſe fatendum eſſet. 6 Cum tamen probata eſſet conſuetudo nullius ſoluendæ decimæ ex vino quod torculari exprimeretur, non putauit Senatus admittendam conſuetudinem, quia licet quota decimæ præſcriptione tolli poſſit, non tamen decima ipſa tota. 7 Sed & comminatus, ſi quid fieret in fraudem decimæ, futurum, vt antiquæ conſuetudinis nulla in poſterum ratio haberetur. 8 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 14. ſupr. de præſcrip. 30. vel 40. annor.

1 Cui obuiam ire bonus iudex ſemper debet, quantum facere poteſt. *l. vnic. §. illo autem, C. de Latin. libert. tollen.*

2 Balb. late *in tract. de præſcript. part. 5. quæſt. num. 9. 10. & 11.* Crauet. *conſ. 21.*

3 Nunquam enim fraudibus indulgendum eſt, *l. imperator, 50. ff. ad SC. Trebell.*

4 Guid. Pap. *conſ. 77.* vbi vide.

5 Ex *cap. in aliquibus*, vbi *gloſſ.* in verb. *approbata. Extr. de decim.* & ibi Panorm. & alij Canoniſtæ.

6 Ita Sylueſt. *in ſumma* in verb. *decima.*

7 Vt tractant noſtri *ad dict. cap. in aliquibus, & paſſ. ib. tit. de decim.* Rebuff. *in tractat. de decim.* Adde eund. *in præfat. tract. de ſent. prouiſ. num. 30.*

8 Nec enim maliciis vnquam eſt indulgendum, *l. in fundo, 38. ff. de rei vind.* Et priuilegiā quoque ipſa per abuſum amittuntur, *l. 1. vbi not. C. de hæret. & Manich.*

DEFINITIO IV.

Minor eſt poteſtas conſuetudinis quam legis, ſi lex velit conſuetudinem tollere.

COnſuetudine quidem ſolemnitates iure introductas remitti poſſe certum eſt, 1 ſed ſi conſuetudinem lex abolitam velit, dubitandum non eſt maiorem legis, quam conſuetudinis vim eſſe oportere. 2. *Sine die.*

1 *L. manumiſſio, ff. de manum. vind.* Socin. *in l. 2. notab. 2. de verb. oblig.* Boër. *q. 1. num. 20.*

2 Boër. *d. q. 1. n. 49. ex c. quia propter, de elect. l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Standum eſt antiquæ ſiue legi ſiue conſuetudini, præterquam ſi agatur de re priuata, cui priuatus poſſit quam velit legem dicere.

AB ea forma, quæ ſiue ſcriptis legibus ſiue moribus antiquitus cōſtituta eſt diſcedere non oportet: 1 Neque enim ſingulorum arbitrij eſt, quid legiſlator conſtitutum voluerit. 2 Plane poteſt quilibet rei ſuæ quam vult legem dicere, ſiue agat de ea re ſibi retinenda, ſiue de in alium transferenda, 3 *Sine die.*

1 Boër. *quæſt. 1. num. 70.*

2 *L. nemo poteſt, 55. de l. 1. penult. §. fin. de l. 2. leg. 5. §. Iulianus, alias l. quidam, de adminiſtr. tutor. l. filia, ff. famil. erciſc.*

3 *L. qui Romæ 122. §. Flauius, de verbo. obligat. leg. Publia. 26. in princ. depoſ. l. venditor. 13. commun. præd. l. in traditionibus, 44. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO VI.

Valet conſuetudo vt teſtes audiantur etiam poſt diſcita teſtificata, & in quacunque parte litis.

ETſi ratio iuris, quæ induxit ne poſt didiſcita teſtificata teſtes audiri poſſint, præterquam certis in caſibus, naturalem non minus quam ciuilem rationem habet, eamque ex bonis etiam moribus deſumptam, ne corrumpendorum teſtium materia & occaſio inde præbeatur, 1 nemo tamen dubitat, quin conſuetudine poſſit contrarium ius induci, vt etiā poſt apertas & publicatas teſtationes, ſiue ſuper iiſdem articulis, ſiue ſuper aliis, qui ſint directo contrarij teſtes audiātur. Pertinet enim ea res ad mores ciuiles magis, quam ad naturales, 3 quos ſcilicet per conſuetudinem offendi bonus legiſlator

legiſlator nunquam pateretur. 4 Itaque innumeris Senatus noſtri conſultis approbata eſt illa Auguſtanorum conſuetudo, quæ in quacumque litis parte 5 teſtes audiri patitur, neque minus poſtquàm ante didiſcita teſtationum ſecreta, quæ nec apud eos vlla ſunt. *Ita Senatus* ſæpius.

1 *Cap. ſtat vanitatis,* vbi Canoniſt. *Extra de teſtib.*

2 Licet vna ſit illa ex qualitatibus conſuetudinis, quod debet eſſe rationabilis, vt noſtri tractant. *ad l.2.C.hoc tit. & ad l.de quibus, 32.D.de legibus.*

3 Solent enim noſtri diſtinguere duplices bonos mores naturales & ciuiles, nec dubitant quin boni mores ciuiles poſſint offendi & violari per conſuetudinem, ſicut & per iuſiurandum, non etiam naturales, cuius rei exẽplum afferunt in iurata donatione bonorum omnium præſentiũ & futurorum: quam pleríque volunt valere propter iuramentum, licet auferat donatori factionem teſtamenti & ob id dicatur eſſe contra bonos mores, *l.ex eo 4.C.de inutil. ſtip. ... ſtipu. ... in hac materia, acceptu.61. ... verb. oblig.* Quaſi auferre teſtamenti factionem ſit contra bonos mores, ciuiles tantum, non etiam contra naturales, *... l.vlt.C.de pact.*

4 *Capit.non eſt obligatorium,* vbi Dyn.& alij, *de regul. iur. ...6.*

5 Ac proinde etiam ante litem conteſtatam, quod ex ratione iuris regulariter non permittitur, niſi impetrato in eam rem Principis diplomate ex iuſta cauſa, id eſt, ſi teſtes aut decrepiti ſint, aut abfuturi, vt ſcripſi *Defin.1.ſupr.de probat.*

TIT. XXXVI.

DE DONAT.

DEFINITIO I.

Valet donatio à patre collata in filiumfamilias fauore matrimonij, ſicut & illa quæ iurata eſt.

RATIO quidem iuris non patitur, vt à patre in filiumfamilias collata donatio valeat, nec ſi fauore matrimonij facta proponatur, 1 ſicut neque valet traditio, quam filiæfamilias pater fecerit ex cauſa dotis, 2 Non quod filiifamilias ſint omnino acquiſitionis incapaces, vt vulgo creditur, 3 ſed quia inter patrem & filium non emãcipatum nulla iure ciuili conſiſtere poſſit efficax obligatio neque rurſum ſine obligatione donatio. 4 Enimuero vtiliter receptum eſt, vt fauore matrimonij pater liberis donare poſſit, nil obſtante iure poteſtatis, 5 quod ea res ad publicam vtilitatem pertinere videatur, vt facilius ad nuptias contrahendas inuitentur, qui alioquin cum filio aut filiafamil. contracturi non eſſet. 6 Item quod huiuſmodi donationis commodum non ei tantum perſonæ acquiratur, cui donatum eſt, 7 ſed coniugi quoque, & liberis ex eo matrimonio naſcituris, quorum etiam omnium rationem haberi æquum eſt, 8 extra cauſam matrimonij vix eſt, vt licita ſit patri inter filium aut filiamfamilias ſimplex donatio, 9 niſi iuſiurandum interuenerit: cuius ſana veneratione, 10 licet repugnantibus iuris regulis, 11 non male illud quoque probatum eſt, vt donationem tanquam vtilem defendi oporteat. 12 *Ita Senatus* ſæpius, maximè in cauſa Dom. de Meſſimieu, & de Sarmoye, 15.Calend.Auguſt.1591. *Sine die.*

1 Quia nec donatio poteſt vtiliter fieri, quin obligatio aliqua contrahatur, hactenus ſaltem ne donationem reuocare donator poſſit, *l.4.5.6.& paſſ. C.de rerum ... dot. q ...* nec obligatio vlla poteſt contrahi inter patrem & filium ſalua patria poteſtate, *l.cum de bonis 11.C.hoc tit. l.donationes 31.§.pater, ff.eod. l.imperator ff.ad SC.Trebell.*

2 *L.Pomponius Philadelphus 15.ff.famil.erciſ.* de cuius ſententia ſcripſi *lib.7.Coniectur.c.12.& in Error.9.Decad.40.*

3 Potuerunt enim ſibi acquirere iam olim, quoties pater nolebat ſibi per filium acquiri. *l.4.§.ſed & filiusfamilias, ff.de cast. ... 11.de lib. & poſth ... l. ... qui hæres 15.§.vltim. l.cum hæres 52.ff.de acquir. hæred. ... 16.§.ſi pater, d.l.imperator 50.ad SC.Trebell. l.3.C.qui admitt.ad bon. poſſeſ. ...*

4 Vt dixi *num.1.* ex legibus ibi citatis. Quibus adde, quæ ſcripſi *in Error.2.& 3.Decad.41.de error.pragmat.* Guid.Pap. *q.245.& ſeq.*

5 Notant DD. *ad d.l.Pomponius 31.D.famil.erciſc.* Quid ergo ſi matrimonij fauore pater donauerit filio ſuo pro eo & liberis ex illo matrimonio naſcituris, Soli filio facta donatio intelligatur non etiam liberis, niſi ordine ſucceſsiuo & tanquam hæredibus filij, non tanquam ab auo ſubſtitutis. Itaque patri libera eſt de bonis diſponendi facultas, niſi de voluntate donatoris aliud ex coniecturis appareat. Surd. *deciſ. Mantuan. 122. per tot.* Nicol. Valla *in tractat.2.de reb.dub.q.4.fol.15.* Vide *l.inter*

ſocerum *26.§.vir.dotem. & ſeq. D.de pact.dotal.* & Bart.Bald.& Caſtrenſ.

6 *L.2.cum eos not.ff.ſolut.matrim. ... intereſt 18.... reb.auct.iud.poſſid. alias l.3. ... de priuil.cred. l.hoc modo 64.de cond. ... ſtr.*

7 Etſi potiſſimum ei acquiritur quæ dotem habet; *l.extraneus 33.ff.de iur. dot. ...*

8 Vnde eſt quod contractus matrimonij non vnius aut alterius perſonæ contractus eſt, ſed totius familiæ & eorum omnium inter quos agnationis & cognationis iura conſequuntur quæ ratio dubitandi eſt. *ad l.cum adoptio 7. ff. de ...*

9 *d.l.cum de bonis 11.C.hoc tit. d.l.donationes 31.§.pater, ff.eod. l.ſi non emancipatus 17.C.eod. l.2.C.de inoff.donat.*

10 Quia poteſt ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, *c.2.de pact. in 6.cap.cum contingat, ff.de iureiur.*

11 *L.non dubium 5.in fin. C.de legib. l.ſi quis inquilinos 112.§.vlt.de legat.1.*

12 Guid.Pap. *d.q.245.* Scripſi *in error.43.Decad.4.de error.pragmatic.* Gabriel. *lib.3.commun.opinion.de donat.concluſ.4.*

DEFINITIO II.

Donatio facta Hoſpitali cum onere inter viuos ſecuto cenſenda eſt remuneratoria, & inter viuos potius quam mortis cauſa, vt ſit irreuocabilis.

CONuentione inter mulierem quandam & Hoſpitalis rectores inita actum erat, vt mulier in pauperum numerum adſcriberetur, & ex reditu Hoſpitalis vna cum cæteris pauperibus aleretur, veſtiretur, ac ſepeliretur; ex eaque cauſa legauerat & donauerat illã Hoſpitali, (ſic enim verba inſtrumenti habebant) certam pecuniæ quantitatem ſibi a Sempronio debitam. Aliquot poſtea menſibus accepto iam à rectoribus cibario & veſtiario, illa ad Sempronij debitoris ſui domum diuerterat, & cum eo per aliquod tempus vixerat, adeoque in eius domo deceſſerat: prius tamen facto inſtrumento, quo pecuniam ſibi a Sempronio debitam eidem mortis cauſa donauerat, defuncta ea cum rectores Hoſpitalis aduerſus Sempronium ex contractu agerent, 1 ille autem diceret quæſitam ſibi ex donatione liberationẽ, 2 neque dubitandum quin prior mortis cauſa donatio in fauorem Hoſpitalis facta, per poſteriorem reuocata eſſet, 3 quæſitum eſt vtrius cauſa potior eſſe deberet. Nam vt prior donatio non niſi mortis cauſa facta videretur, illud ſuadebat, quod legandi verbum in ipſa donatione vſurpatum fuerat: 4 quo verbo ſicut omnes vltimæ voluntates comprehenduntur, 5 ita eas quæ inter viuos fiunt excluſas intelligi conſtabat. 6 Porro cuiuſlibet ſupremæ voluntatis ea conditio eſt, vt ſupremum vſque vitæ exitum ſit ambulatoria & reuocabilis. 7 tametſi fauore piæ cauſæ facta proponatur. 8 Sed probabilius viſum eſt, remuneratoriæ ac proinde irreuocabilis donationis iure cenſeri debere, liberalitatem factam, ob cauſam, quæ inter viuos ſecuta eſſet, 9 cum & cibaria & veſtiaria ab hoſpitalis rectoribus per aliquot menſes accepiſſet, neque per eos ſteriſſet; quo minus in mortis vſque diem ipſi præſtarentur. 10 Nec quod legandi verbum adiectũ erat facere debebat, vt mortis cauſa potius donatum videretur, cum donandi quoque verbum vſurpatum eſſet. 11 ne dubitari poſſet, quin ea donatricis voluntas fuiſſet vt omni iure, ſiue inter viuos ſiue mortis cauſa valeret donatio: 12 Quæ & in dubio ſic interpretanda erat, vt inter viuos eſſet & irreuocabilis 13 præſertim fauore piæ cauſę. 14 cui erat vtilior ea interpretatio, ne ſola donatricis pœnitentia reuocari poſſet. 15 Qod ſi iure donationis inter viuos valere nõ poterat ob defectũ inſinuationis, 16 defẽdi tamẽ iure contractus innominati, Do vt des; in quo contractus genere ſecuto ex vna parte implemento pœnitentiæ locus ex altera ſupereſſe nullus poterat. 17 Plane quia id actum erat, vt mulieri, quamdiu viueret cibaria & veſtimenta præſtarentur neque id factum fuerat, facti quæſtio ſupererat, an per Hoſpitalis rectores, an vero per mulierem ipſam ſteriſſet, ne modus impletus fuiſſet, 18 Itaque in id vſque tempus, quo de facti veritate cognitum eſſet, iuris deciſionem & pronunciationem differri oportuit. 19 In publico auditorio, 13.Calend. Decemb. 1588.

1 Tanquam ceſſionarij & habentes ex ea cauſa proprio nomine

vtilem actionem, *l. poſt quam 7. & ſeq. C. de hered. vel act. vendit. l. ſi cum emptor .16. D. de pact.*

2 *V ial. quod binus, 15. in princip. l. quærebatur, 82. D. ad leg. Falcid.*

3 Nam in vltimis voluntatibus certum eſt poſteriora derogare prioribus. *l. mih. 12. §. in legatis, de leg. 1.* Donationes autem cauſa mortis prox me accedere ad naturam vltimarum voluntatum, *l. vlt. C. de mort. cauſ. donat.* quæ capiuntur ad inſtar legatorum, *l. 2. D. de publ. in rem act. l. Marcellus, l. illud, 37. D. de mort. cauſ. donat.*

4 Ex verbis enim voluntas declaratur, *l. ille aut ille, 25. §. 1. l. non aliter. 68. de legat. 3.*

5 *l. verbis, 1:0. de verb. ſignif.*

6 Nunquam enim illæ aut legatorum aut vltimarum voluntatum appellatione continentur, cum ſint irreuocabiles, *l. vbi ita donatur. 27. l. Seia, 42. §. vlt. D. de don. cauſ. mort. l. 1. & paſſ. D. hoc tit.* Vltimæ autem volũtatis propriũ eſt, vt ſit reuocabilis, quomodo ſequitur in Definitione

7 *L. 4. D. adim. legat. l. cum hic ſtatus, 32. §. pœnitentiam, D. de donat. int. vir. & vxor.*

8 L. vbi in terminis, *col. penult. verſ. ſuper nona quæſtione. C. de ſacroſ. eccleſ.* Nec enim potior eſſe poteſt cauſa eccleſiæ, quam pauperum vel liberorum, vt idem Bald. tradit ſæpius *ad dict. l. 1.* Poſſunt autem reuocari omnia quæcumque per patrem diſpoſita ſunt fauore liberorum: *Auth. hoc inter liberos, C. de teſtam.* Vide tamen Andr. Tiraq. *in tract. de priuil. piæ cauſ. priuil. 49. 52. & 135.* Bald. *conſ. 283. volum. 1.* Innoc. & cæteros *in Clem. de relig. domibus.*

9 *Arg. l. Aquilius Regulus 27. cum ibi not. D. hoc tit. l. cum te, 6. & l. vlt. C. de pact. int. emp. & vendit.*

10 Nam ſi per eos ſtetiſſet, non poſſet dici conditio impleta quæ non aſſiduè & perpetuò impleta fuiſſet, *13. C. de condit. inſert.*

11 Nam quæ ex abundanti adiiciuntur non ſolent vitiare, *l. quæſitum 12. §. per. D. de inſtr. & inſtr. leg. l. non ſolent. 94. de reg. iur.* Et præterea interdum verba ſunt impropriãda vt intelligantur ſecundum ſubiectam materiam, *l. ex conducto 15. § Papinianus, alias l. ſi vno, D. locat.*

12 Quæ omnium ſiue contrahentium ſiue teſtantium voluntas eſſe ſemper credenda eſt, vt actus valeat omni meliori modo, quo valere poteſt, ſi modo nihil repugnet, *l. 3. D. de teſt. milit. l. Lucius ... vltim. §. vltim. de legat. 2.* maxime ſi adſit iuramentum, cuius ſcilicet natura eſt, vt æquipolleat clauſulæ, omni meliori modo, *l. cum pater 77. §. filius matrem, de leg. 2.* & faciat actum irreuocabilem, Didac. Couar. *c. 14. var. reſ. n. 13.*

13 *Argum. l. vbi ita donatur 27. & l. Seia 42. §. vltim. D. de mort. cauſ. donat.*

14 Cui ſemper in dubio fauendum eſt, vt ex iis appareat, quæ tradit Andr. Tiraq. *... tract. de priuil. piæ cauſ.*

15 Quomodo poteſt reuocari quælibet mortis cauſa donatio, *d. l. vbi ita don...*

16 Quoniam eo iure quo vtimur donationes omnes inter viuos factæ inſinuandæ. Nec aliæ excipiuntur, quam quæ fiunt in contractu matrimonij & fauore nuptiarum, non etiam illæ, quæ collatæ ſunt in piam cauſam.

17 Quia ſi poſteaquam feci ceſſas dare, videris facere dolo malo, & ideo teneris de dolo, *l. naturalis 5. §. quod ſi faciam, D. de præſcr. verb. l. vlt. vbi no. de condict. cauſ. dat.*

18 Quia moræ quæſtio in facto, non in iure conſiſtit, *l. mora 32. iunct. l. ſciendum 22. & ſeqq. D. de vſur.*

19 Cum ex facto ius oriatur, *vulg. l. ſi ex plaga 52. §. in clino C. Capitolino, C. ad leg. Aquil.*

DEFINITIO III.

De donatione abſenti facta ſtipulante notario.

Dominium rei donatæ abſenti, ſolo notario ſtipulãte, trãſit in abſentẽ ex notarij ſtipulatione, 1 dummodo ante reuocationem ſequatur ratihabitio donatarij, 2 viuo ſcilicet donatore. 3 Sed nulla interueniente ſtipulatione, nec miniſterio epiſtolæ vel nuntij, donationem licet abſenti factam iureiurando confirmari placet. 4

1 Guid. Pap. *quæſt. 49.*

2 Anton. Theſſaur. *deciſ.* Pedem. Oſaſch. *deciſ. 33.*

3 Sera enim eſſet ratihabitio donatarii poſt mortem donatoris cum iam dominium eſſet hæredis, *arg. l. ſi ego 9. §. ſi res, D. de iur. dot.*

4 Theſſaur. *dict. dec. 70. n. 8. verſ. pro concordia.* vbi concludit hanc donationem propter iuſiurandum eſſe irreuocabilem.

DEFINITIO IV.

Onus æris alieni non ſequitur ex iuris ratione donatarium, nec ſi ſit vniuerſorum bonorum.

Æris alieni onus non magis ſequitur donatarium bonorum omnium, ſi iuris rationem intueare, quam tum qui certæ tantum rei donatarius ſit. 1 Eſt enim donationum titulus ſingularis, non vniuerſalis etiam tum, cum facta donatio eſt bonorum vniuerſorum. 2 Imo etſi facta ſit hæreditatis alicuius, ſiue in totum, ſiue pro parte, 3 quia licet hæreditas ſit nomen iuris, 4 & ſucceſſio in vniuerſum ius quod defunctus habuit, 5 cum tamen alienatur ab hærede, & in aliũ transfertur inter viuos; ſingularis rei iure cenſetur. 6 Nec idcirco aliqua creditoribus hæreditariis actio competit contra donatarium, 7 ſed ipſi duntaxat donatori vt cogatur donatarius actiones in ſe ſuſcipere creditorũ hæreditariorũ, 8 apparet autẽ nos eum casũ tractare, quo quis non ſuã ipſius, ſed alterius hæreditatem ſibi delatam quæſitamq; donauerit, 9 ſicut & cum de vendita hæreditate tractamus, 10 Propriam enim hæreditatem, quoniam viuentis nulla eſt, 11 non magis donare quis inter viuos poteſt, quam vendere, ſed neceſſarius eſt in eam rem vſus teſtamenti. 12 Errant itaque meo iudicio, qui diſtingunt hac parte donationem hæreditatis à donatione fundi. 13 Nihil enim intereſt, niſi hactenus quod donatarius hæreditatis cogi poteſt à donatore, vt hæreditarias actiones ſuſcipiat, non etiam donatarius fundi, niſi ea lege illi donatam ſit, vt creditoribus ſatisfaciat. 14 Nec ad rem pertinet, quod illi obiiciunt, creditores hæreditarios agere poſſe aduerſus emptorem hæreditatis: id enim ita verum eſt ſi ſponte ille actiones ſuſcipiat. 15 Non igitur tranſeunt in emptorem, nec proinde in donatarium, iura hæreditaria ſiue actiua, vt loquuntur, ſiue paſſiua. 16 Si enim transirẽt, vtique vel inuitus cogendus eſſet actiones ſuſcipere, cum actio nihil aliud ſit, quam ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur, 17 & quidem ab initio, ſiquidem iudicium non in volentem redditur ſed in inuitum. 18 At inuitus emptor hæreditatis reſpondere creditoribus non cogitur, nec ſi conuenerit vt iis ſatisfaciat. 19 Non igitur ipſo iure obligatus videri poteſt. Et tamen ſi creditoribus contra ſe agentibus vltro conſentiat, receptum eſt, vt non male illi egiſſe videantur, 19 non quod actionem illi habeant, (quanquam dici ſolet neminem ſine actione experiri poſſe, 20) ſed quia cum obligatus ille venditori, vt creditoribus ſatisfaciat, eius intereſt vitare circuitum. 21 Cum tanto diſpendioſius ei futurum ſit, ſi hæres ipſe qui donauit aut vendidit, primo loco conueniatur, mox aduerſus emptorem aut donatarium ipſum pro ſua indemnitate regreſſum habiturus. 22 Qua ratione illud etiam admitti, meo iudicio, poteſt, eum qui certam rem ex donatione aut venditione accepiſſet, adiecto in continenti pacto, vt creditoribus ſatisfaceret, ſi creditorum actiones ſuſcipere velit, perinde audiendum, licet creditoribus non teneatur: Ideoque taciti pacti exceptione iuuandum venditorem aut donatorem, ſi poſt directas in emptorem aut donatarium actiones ab eoque ſuſceptas reuerti velint creditores aduerſus donatorem aut venditorem. 23 Quia nihil prohibeat pactum fieri inter creditorem & debitorem quiſuis ille ſit, vt debitum ab ipſo donatario vel emptore petatur. Nimirum cum donatarius aut emptor conſentit. 24 *Ita tractabam* in cauſa N. Papier, contra Blanchard, 7. Calend. Mart. 1593.

1 *L. æris alieni 15. C. hoc tit. l. mulier bona, 72. D. de iur. dot. l. donari, 29. alias, l. quidam, §. donationem, & l. præced. D. hoc tit.*

2 *l. 2. C. de petit. hered.*

3 Nam neque hæreditas neque pars hæreditatis poteſt dari per contractum in teſtamento, *l. hæreditas, 5. C. de pact. conuent. tam ſupr. dot.*

4 *l. hæreditas, 50. D. de petit. hered. l. 3. §. 1. de bon. poſſ.*

5 *l. nihil eſt aliud, 24. D. de verb. ſignif.*

6 Quemadmodum & cum hæreditas venditur, *l. 2. & 3. ſingul. C. de hered. vel act. vendit.*

7 Vt neque contra emptorem, *d. l. 2. d. l. æris alieni,* Nec enim onus æris alieni ſequitur ſingularem ſucceſſorem, *l. vltim. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. ſi heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. C. de hered. act.*

8 *Arg. d. l. 2. C. de hered. vel act. vendit.*

9 *Vt in dict. leg. donari 29. alias l. quidam, §. donationem, D. hoc tit. leg. 2. §. vltim. D. de his, quæ vt indign. l. cum filius 76. §. Lucio, de leg. 2.*

10 *d. l. 2. C. de hered. vel act. vendit. l. 2. & paſſ. D. eod.*

11 *l. 1. eod. tit. l. 1. D. pro hered.*

12 *d. l. hæreditas, C. de pact. conuent. tam ſupra dot.*

13 Guid. Pap. q. 105. & 460.

14 *l. 2. C. de pact. quam citat.* Guid. Pap. *d. q. 460.*

15 Sed tantum in hæredem, qui eſt ſucceſſor vniuerſalis, idque ex lege 12. tab. quæ nõ eſt locuta niſi de hærede, *l. vltim. cod. de hered. act. l. 1. C. ſi cert. pet. leg. 1. & 2. C. ſi vnus ex plur. hered. debit.*

16 *L. nihil plane 31. D. de oblig. & actionib.*
17 *L. iuſtam ſimulantem, 8. §. 1. C. de verb. oblig.*
18 *d. l. 2. C. hæred. vel act. vendit.*
19 *d. l. 2. C. de pact.*
20 Quæ ratio eſt Guid. Pap. *dict. q. 460. ex l. ſi pupilli, 6. §. videamus, D. de negot. geſt.*
21 Qui & regulariter vitandus eſt, quantum fieri poteſt ſalua iuris ratione, *l. dominus, 53. D. de condict. indeb.*
22 Tanto pluribus enim & litibus & ſumptibus vexabitur, quod ne fiat eius intereſt. *l. minoribus, 6. D. de minor.*
23 *Vt in d. l. 2. C. de pact.*
24 Cum volenti & conſentienti non fiat iniuria, *vulg. iur.*

DEFINITIO V.

Donatarius vniuerſorum bonorum non eſt hæredis loco, vt perſonali vlla actione poſſit conueniri, etiam ſi hæres non ſit ſoluendo, & quomodo contra eum proſpiciatur creditoribus.

EX ſuperioribus apparet quod dici ſolet emptorem aut donatarium hæreditatis (nihil enim refert. 1 (hæredis loco haberi non ſimpliciter, ac per omnia, ſed ſecundum quid verum eſſe, quia effectu ipſo, & lucrum & damnum omne hæreditatis ad eum reſpiciat. 2 Sed longe imperitius meo iudicio faciunt qui donatarium bonorum omnium præſentium & futurorum hæredis loco habendum putant, vt donatoris creditoribus perſonalem actionem exercentibus reſpondere compellatur. 3 Nuſquã enim id à Iureconſultis proditum eſt, neque vero ex recta iuris ratione defendi vllo modo poteſt. Non enim facit nec facere poteſt donatio, quin donator hæredem habere poſſit, 4 alioqui inutilis eſt, nullius momenti, ſi teſtandi, id eſt, habendi hæredis adimat facultatem. 5 Hæres igitur perſonali actione conueniendus eſt non donatarius. 6 ſolo excepto debito ex principali cauſa. 7 Quid ergo ſi hæres nullus ſit; forte quod hæreditas non ſit ſoluendo? Creditores anteriores quos donator habere ſe ſciebat, poſſunt agere reuocatoria, quaſi in eorum fraudẽ facta illa bonorum omniũ donatione, 8 ſed poſteriores non poſſunt, quia nec fraudati videntur; 9 niſi iam de iis donationis tempore cogitatũ probetur. 10 Poſſunt etiam anteriores petere, vt hæreditati iacenti curator detur, qui defuncti perſonam repræſentet, & conſequenter perſonali actione propoſita condẽnetur, 11 quomodo ipſe donator ſi viueret condemnãdus eſſet, 12 quaſi nullis bonis donatis, niſi deducto prius ære alieno. 13 Sed remediũ hoc poſterioribus creditoribus competere non poteſt, quoniã rite facta, perfectaque donatio ex ſuperueniente ære alieno non diminuitur, ſicut nec alio vllo creditoris facto. 14 Ergo non eſt generaliter verum quod vulgo iactitant, ſi donator non ſoluendo ſit, vel eius hæres nullus exiſtat poſſe donatarium bonorum omnium à creditoribus conueniri, non ſolum propoſita prius reuocatoria, ſed etiam directo. 15 Nam nec reuocatoria poſſunt agere creditores poſteriores. 16 Directo igitur multo minus: priores vero etſi reuocatoria, vt dixi, agere poſſunt, ipſius tamen donatoris bona & hæreditatem quæ ſemper aliqua eſt prius excutere cogendi ſunt. 17 Proinde nec fieri poteſt, vt licere iis debeat directo agere contra donatarium; tametſi maxime circuitum illum qui propoſita reuocatoria fieret, velis tollere. 18 Nã etſi reuocatoria creditores egiſſent & obtinuiſſent, non idcirco perſonalem actionem haberent, ſed tantum ius petendæ miſſionis ex edicto. 19 Loquimur enim de chirographariis creditoribus non de hypothecariis, qui vtrique paratam ſemper actionem in rem habent aduerſus quoſcumque poſſeſſores. 20 Nemo autem dixerit habere plus iuris eos debere, ſi reuocatoriam omittant, quam ſi in ea obtinuiſſent. 21 Nullo igitur caſu verum eſſe poteſt donatarium bonorum omnium hæredis loco haberi, cum nullo caſu perſonali actione conueniri poſſit, nec directo, nec poſt intentatam reuocatoriam neque ſi de primipilari debito agatur: quippe cuius fauor non det actionem fiſco contra donatarium, ſed in ipſa tantum bona donata, & hanc ipſam excuſſis prius bonis donatoris. 22 Nec ſimile eſt quod placet, ſi maritus fundum Titij ſeruientem prædio dotali acquiſierit, poſt eundem Titio reddiderit ſine reſtauratione ſeruitutis, non ſolum eo nomine teneri maritũ vt litis æſtimationẽ præſtet, ſed etiã maritus ſoluẽdo non ſit, dandam mulieri vtilem aduerſus Titiũ actionem ad ſeruitutem reſtaurãdã: 23 id enim longe facilius induci poteſt, quã vt perſonalis obligatio propter ſolã donatoris inopiam detur contra donatarium, qui neque ex contractu, vel quaſi, neque ex delicto, vel quaſi obligatus vnquam fuerit, neque in vniuerſum obligari ius titulo vllo vniuerſali ſucceſſerit. Repugnant enim omnes iuris regulæ, 24 ſane hypothecarij creditores habent directam rei perſecutionem hypothecariam, ſed anteriores tantum, non etiã poſteriores quia res donatas obligare donator, amiſſo iam dominio non poteſt. 25 Igitur ſuperioribus conſequens eſt, vt donatarius licet vniuerſorum bonorum non poſſit de euictione conueniri ab emptore, ob res à donatore venditas, ne ſi ante donationem venditæ ſint, quoniam ex empto & de euictione actio perſonalis eſt. 26 Ita ex tempore tractatum fuit in eadem cauſa.

1 Cum hæreditas non minus poſſit vendi quam donari, *l. 1. & tot. tit. de hæred. vel act. vend. D. & C. hæreditatem, 18. C. de donat.*
2 *d. l. 2. C. de hær. vel act. vend. l. ſi quis ſeruum, 8. § vlt. & l. ſeq. de leg. 2. §. Lucius l. cum filius 76. de leg. 2.*
3 Cappell. Tholoſ. *qu. 386.* vide etiam Aufrer. Vide quæ ſcripſi in *Error. 7. Decad. 48. de err. pragm.*
4 Saltem in iuribus paſſiuis quæ non poſſunt venire in donationem *l. mulier bona, 72. de iur. dot.*
5 *Stipulatio hoc modo concepta. 6.* vbi Bart. & alij, *de verbor. oblig.*
6 *L. æris alieni 15. C. hoc tit. l. vlt. §. 1. de contr. empt. leg. 4. l. ſi vares D. ad S. C. Trebell. l. 2. C. de hæred. action. l. licet. 7. C. de iur. dot. l. de rebus, 15. C. de donat. ant. nupt.*
7 Secundum gloſſ. *in d. l. æris alieni, ex ſi non verum 15. de donat. int. vir. & uxor.*
8 *L. omnes 7. §. Lucius. D. quæ in fraud. credit.*
9 Non enim fraudari poteſt, qui nullum adhuc ius habet.
10 *Ex not. in Aut. ... etiam neceſſe C. de donat. ant. nupt.*
11 *L. 1. l. 2. §. 1. D. de curat. bon. dand.*
12 Tanquam qui remanſiſſet debitor, Nemo enim donando bona ſua deſinit eſſe debitor. *leg. 2. & 3. C. de ſentent. & paſſ. & reſtit.*
13 *d. l. mulier bona 12. D. de iur. dot. l. ſi fideicommiſſum, 50. §. tractatum D. de iudic. l. non poſſunt 22. D. de iur. fiſc.*
14 *L. perfecta, 4. C. de donat. quæ ſub mod. leg. 2. 3. & paſſ. C. de reuoc. donat.*
15 Idem Guid. Pap. *d. q. 105.*
16 *L. ſi cum eum haberet, 15. D. quæ in fraud. credit.*
17 L. 1. vbi Bald. alij, *C. de reuoc. his quæ in fraud. cred.*
18 Qua potiſſimum ratione mouetur Guid. Pap. *d. q. 105. ex l. dominus, 53. de cond. indeb.*
19 Ac ſi res quæ in fraudem alienata fuit, manſiſſet in dominio debitoris, *§. item ſi quis Inſt. de action.*
20 Et ideo nec fraudari poſſunt, cum pignoris perſecutio in rem ſit, *l. debitorem 15. l. pignoris 18. C. de pign.*
21 *Arg. l. euidenter, 16. de except. rei iudic.*
22 *d. l. ſi non verum, 15. C. de donat. int. vir. & vxor.*
23 *l. ſi maritus, 7. de fund. dot.* quam affert Guid. Pap. *d. q. 105.*
24 Et leges ſupra citatæ *n. 6.*
25 *L. ſi fundus, 16. §. in vindicatione D. de pignor.*
26 *L. quæ prædium, 6. & tot. tit. Cod. ſi aliena res pign. data ſit.*
27 *§. actionum, Inſt. de action.* Perſonalis autem actio nunquam ſequitur ſingularem ſucceſſorem, *d. l. leg. æris alieni, 15. C. hoc tit. cum aliis ſupr. citat. num. 6.*

DEFINITIO VI.

Quod alicui donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu.

QVod nubenti mulieri donatum eſt à viri conſanguineis, ſi pretioſum ſit & magnæ æſtimationis, contemplatione viri donatum intelligitur. 1 Ideoque ſoluto quandocunque matrimonio, aut ipſi viro ſi ſuperſit, aut prædefunctus ſit, eius hæredibus reſtitui debet. 2 Perpetuum enim eſt, vt quod donatur ei acquiri intelligatur cuius intuitu & cõtẽplatione donatũ eſt. 3 *Ita Senatus* pro illuſtri Dn. Ioãne Marchione de la Chãbre, contra ſororẽ Dominam Beatricem de la Chambre, Dominam de la Gratuſe, vt relatum eſt in cauſa diſcuſſionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, 4. Id. April. 593.

1 *L. ſed ſi plures 10. §. in arrogato, de vulg. & pup. ſubſt. c. requiſiti, de teſt.*
2 Perinde ac ſi viro vero donatum eſſet.
3 *d. §. in adrogato, l. filiifamilias 42. de condit. & demonſtr. l. ſi ſerui vſuſfructus 22. & ſeq. D. de vſuf. l. hinc quæritur 19. §. 1. D. de pecul. l. qui tutelam 28. D. de teſtam. tutel.* Bart. & alij *ad dict. § in adrogato.*

DEFINITIO VII.

Sub ſimulatione mutui facta obligatio donandi animo donatio eſt, aut inter viuos aut mortis cauſa.

OBligatio quæ ſub prætextu & nomine mutui donandi animo contracta eſt, valet in vim donationis, 1 aut inter viuos ſi inſinuata ſit, 2 aut mortis cauſa, ſi nec abſenti, nec paucioribus quam quinque teſtibus adhibitis facta proponatur. 3 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. ſupr. de inoffic. donat.

1 Semper enim plus valere debet quod agitur, quam quod ſimulate concipitur, *l.1.& tot.tit. C.plus valer.quod agit.l.ſemper in ſtipulationibus 34.de regul.iur.*

2 Cum ex ſtilo Senatus noſtri nec valeat donatio inter viuos aliter, quam ſi inſinuata ſit, nec niſi à die inſinuationis exceptis iis ſolis, quæ factæ ſint in contractu matrimonij & fauore nuptiarum.

3 Sic enim creditum eſt, Non valere donationem cauſa mortis, niſi quæ & præſenti facta ſit, & adhibitis quinque teſtibus, *ex l.vltim.C.de donat.cauſ.mort. & in l. inter mortis 38. D. eod.* De quo tamen vide quæ contra ſcripſi *in error.1.& 2.decad.45.de error.pragmat.*

DEFINITIO VIII.

Clauſula derogatoria in anteriore teſtamento appoſita, ad quaſcunque donationes infirmandas, non pertinet ad donationes inter viuos, quæ ſui natura ſunt irreuocabiles.

FActa inter viuos donatio non ob id ſolum irrita nulliuſque momenti eſſe videri debet, quod anteriore teſtamento donator per clauſulam derogatoriam expreſſim declarauerat velle ſe, vt quaſcunque donationes in alium quam in hæredem ipſum, quandoque collaturus eſſet, eæ pro nullis & irritis haberentur. 1 Non enim ad puras donationes & irreuocabiles ea clauſula pertinet, ſed ad donationes cauſa mortis, quæ ſui natura ſunt reuocabiles. 2 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.ſupr.De non numer.pecun.

1 Quamuis placeat noſtris hanc eſſe vim clauſulæ derogatoriæ, vt poſteriorem actum deſtruat, quaſi in quo voluntas deſit, *ex l. ſi mihi 12. §.in legatis, de leg.1.l. ſi quis in principio 22.de legat.3.*

2 *L.vbi ita donatur 27.D. de mort.cauſ. donat.* de qua vide quæ ſcripſi *in error.2.decad.45.de error.pragm.* Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, *vulg.l.adigere 6.§.quamuis, D. de iur.patron.l.1.§.vlt.D.ad SC. Tertyll.*

DEFINITIO IX.

Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum, ſiue vno contractu, ſiue pluribus ſimul factis, in diuerſas perſonas collata non valet, nec ſi exceptus ſit ampliſſimus vſusfructus.

BOnorum omnium præſentium & futurorum donatio idcirco non valet, ſi noſtris credimus, quod adimat liberam teſtandi facultatem, 1 quia licet hæreditas ſit nomen iuris, 2 nihilque prohibeat, cum quoque teſtari qui nihil in bonis habeat, 3 qui tamen nec habet, nec habere quicquam poteſt, qualis ille eſt, qui futura quoque donauit, fieri ſane nequit, vt teſtandi habeat facultatem. 4 Nec aliud erit, tametſi ampliſſimus vſusfructus exceptus ſit, quoniam quicquid donatori ſupereſſe poteſt, ex fructibus bonorum donatorum, id, vt in futurorum donationem veniat neceſſe eſt. 5 Ergo rem aliquam aut quantitatem exceptam eſſe oportet, & quidem eiuſmodi, cuius habendæ gratia veriſimile ſit futurum, vt donator hæredem habere poſſit, 6 cum vix ſit, vt nullius aut permodici emolumenti ſpe allectus hæres, ſiue ſcriptus ſiue legitimus implicari velit oneribus hæreditariis. 7 Quid vero ſi exceptis ab vniuerſali donatione bonis quibuſdam idem donator, eodem inſtrumento, eadem bona quæ exceperat alteri donauerit; Verius eſt neutram donationem valere, altera alteri obſtante, ac ſi pluribus ſimul donator bona ſua omnia præſentia futuraque donaſſet. 8 Aliud erit, ſi diuerſis temporibus donationes factæ proponantur. Tunc enim ſolam poſteriorem inualidam eſſe æquius eſt, priorem vero quæ ab initio valuit ratam manere. 9 *Ita Senatus* in publico auditorio in cauſa N.Reydet 13.Cal.Ian.1594.

1 Sic enim noſtri raticcinantur poſt Bart. *ad l. ſtipulatio hoc modo concepta 61.D.de verb.oblig.& ad l.vlt. C.de pact.* [Nec aliud eſſe volunt etiamſi donatio huiuſmodi iurata proponatur quaſi iuramentum hoc non poſſit eſſe obligatorium tanquam præſtitum non modo contra leges *l.5. C. de legibus, l. ſi quis 112.§.vlt. de leg.1.* ſed etiam contra bonos mores, *dicta lege ſtipulatio lege 4.C.de inutil.ſtipul.cap.non eſt obligatorium de leg. iur. in 6.* licet putent pleriqne non eſſe talem donationem contra bonos mores naturales, ſed tantum contra ciuiles qui creduntur minus fauorabiles, vt diſputat. Didac. citatus *inf. num.6.* Nec aliud eſt etiam ſi proponatur facta donatio in contractu matrimonij quod alioqui fortaſſis ſecutum non fuiſſet. Non enim ſunt fauorabiliora pacta dotalia niſi quatenus ſunt licita: *Ita Senatus* ex tempore pro nobiliſſim. viro D. de Montrotier. Cantore Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennen. 5. Id. Auguſt.1612.

2 *l.3.§.vlt.* D.*de bonor.poſſeſſ.l.hereditas, 50.* D. *de petit.hæred.*

3 Puta qui non ſit ſoluendo *l.3. & paſſ.* D. *ad leg. Falcid.*

4 *Argum. l. lex Cornelia, 18. ad fin.D. de vulg.& pup.ſubſt.* Vide tamen quæ contra ſcripſi *in Error.6. Decad.46. de error. pragmat.*

5 Vt iam olim Alex. ſenſit contra Caſtr. vulgo improbatum, *ad d.l. vlt. n.10. C. de pact.*

6 Ita Didac.Couarr. *lib.3.var.reſolut.cap.12.numer.5* .Iul. Clar. *lib.3. ſent.in §. donatio, qu. 19. n.8.*

7 *Arg.l.quia poterat, 4.* D.*ad SC. Trebell.*

8 Nihil enim poteſt intereſſe, an vni, an pluribus ita donetur, vt teſtamenti factio donatori auferatur, *d. l. ſtipulatio 61. cum ibi not. de verb. oblig. & d.l.vlt. C. de pact.*

9 Quia quæ ab initio valuit, & vires habuit donatio ex poſt facto reuocari non poteſt, *l.2.& 5.& paſſ.Cod.de reuoc.donat.*

DEFINITIO X.

Mulier in re ſibi à marito donata in caſum ſuperuita præfertur omnibus mariti creditoribus poſterioribus licet contraxerint ante conditionis caſualis euentum.

MAritus qui pro accepta dote bona ſua omnia mulieri obligauerat, 1 eidem in tabulis ipſis dotalibus fauore, & ex cauſa matrimonij donauerat hypothecam 2 præſentium omnium & futurorum mobilium atque immobilium ſub ea conditione, ſi prior ipſe ſine liberis moreretur. Illa viciſſim ſi maritus ſuperſtes eſſet, donationem in eum contulerat certæ quantitatis. 3 Cum poſtea maritus nouos creditores quæſiuiſſet, deinde ſine liberis ante vxorem deceſſiſſet, 4 placuit nō eſſe cogendam mulierem, quæ ex donatione vniuerſa mariti bona retineret, poſterioribus creditoribus reſpondere: 5 Non ſolum quod donatio vniuerſalis videri non poſſet, quæ iura & actiones non comprehenderet, 6 ſed etiam quia cauſam lucratiuam non habere mulier videretur, vt hæredi comparari poſſet, quæ & ex cauſa matrimonij, 7 & intuitu mutuæ donationis à ſe in contrarium euentum factæ, non tam liberalitatem quam remunerationem meruiſſet: 8 Nec ad rem pertinuit, quod ante conditionis euentum noui creditores ſuperuenerant. Non enim ex eo tantum die quo conditio euenit, ſed à tempore contracti matrimonij ius mulieris quæſitum eſſe viſum eſt, etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore contraxerat, cum conditio caſualis fuiſſet non poteſtatiua. 9 In hoc enim conditionum genere receptum eſt, vt quandocumque exiſtentes ad diem contractus retrotrahantur. 10 An ergo debiti iacturam patientur poſteriores creditores; vtique, ſi communis debitor nulla bona in actionibus habuit. 11 Æquius enim eſt in damno morari eos quibus imputari poteſt, quod cum debitore inope contraxerint, cuius conditionem & facultates diligentius explorare. 12 aut in incerto alia ſibi ratione melius proſpicere debuerunt, 13 quā eorum intuitu diminui quicquam ex donatione collata in mulierem, quæ non aliter fuerat contractura. 14 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.18.& 19.ſupr.qui potior.in pignor.hab.

1 Expreſſa ſcilicet conuentione, cum tamen etiam citra conuentionem omnia tacite eſſent obligata, *l.vnic.C.de rei vxor.act.*

2 Vulgo plurisvalentiam vocant. *leg. & qua nondum 15.§.vlt. D. de pignor.*

3 Sic enim ſolent apud nos fieri donationes matrimoniales quas ideo de ſuperuita vocat Guid.Pap.q.575.

4 Poſt impletam conditionem donationis in vxorem collatæ.

5 *Ex lege æris alieni,13.C.hoc tit.* & ſecundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 4 & 5.ſupr.*

6 Quæ ſcilicet neque mobilium neque immobilium bonorum appellatione continentur. *l. quam Tuberonis,7.§.in peculio, D.de pecul.leg. à Diuo Pio,15.§.in venditione.D.de reiudic.*

7 Cum multa ſint onera matrimonij, quamuis videatur ea ratio

ad

ad maritum magis, quam ad vxorem pertinere, *l. vltim. §. ſi à ſocero, ff. quæ in fraud. credit. l. ex promiſſione, 19. ff. de oblig. & action.*

8 *L. Aquilius, 27. ff. hoc tit. l. ſed etſi lege, 25. §. conſuluit, ff. de petit. hæred. Lenem 16. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

9 *Ex l. 1. l. qui balneum, 9. l. potior, 11. cum ibi not. ff. qui potior. in pignor. hab.*

10 Ratio poſita eſt *in d. l. qui balneum, & in d. l. potior.*

11 Nam ſi habuit poteſt ex iis ſatisfieri creditori cum non veniant in donationem.

12 Nullum enim damnum videtur ſentire, qui ſentit ex culpa ſua. *Lenem poſtulaſſem, 44. in princ. ff. de damn. infect. l. 1. §. illud ſciendum, & ſeq. ff. de ſeparat. l. quod quis, 203. de reg. iur.*

13 *Ex reg. l. qui cum alio, 19. de reg. iur.*

14 Acceptis fideiuſſoribus aut pignoribus *l. 3. ff. de ſeparat. l. ſi mandato, 59. §. vltim. ff. mandat. l. 4. §. adde. ff. de ſtatu liberis.*

15 *l. ſicut 62. ad fin. ff. de iur. dot. l. 5. §. pen. ff. de doli excep. leg. ſed ſi ego, 9. §. ſi res, de iur. dot. l. quare, 39. ff. de act. empt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XI.

Bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque donatarius non cenſetur vniuerſalis, quia in eiuſmodi donatione iura non continentur.

DOnatarius bonorum omnium mobilium & immobiliū quorumcunque, ſi de iuribus & actionibus nihil dictū ſit, non poteſt conueniri tanquam hæres, aut quaſi qui ſit loco hæredis. [1] Quia non eſt vniuerſalis, [2] cum appellatione bonorum mobilium & immobilium, etiam adiecta dictione, Quorumcunque, iura & actiones non contineantur. [3] Ergo ſi tanquam poſſeſſor conueniatur, iuuandus erit exceptione non factæ excuſſionis. [4] *Ita Senatus* in cauſa Mauricæ Richard. & Michaelis de la Siaz, Id. Mart. 1597.

1 Intellige, ne quidem ſecundum eorum ſententiam, qui volunt donatarium vniuerſalem eſſe loco hæredis, adeo vt poſſit recta conueniri à creditoribus hæreditariis, ſiue hæres nullus ſit ſiue is cui eſt non ſit ſoluendo, contra quos vide quæ ſcripſi *[illegible] 4. & 5. ſupr. h. c. tit.*

2 Certum autem eſt in confeſſo donatarium ſingularem non teneri ad exſolutionem æris alieni, *l. æris alieni, 15. C. hoc tit.* vt nec alium quemlibet ſingularem ſucceſſorem, *l. vlt. C. de hæred. act. l. 1. §. ſi hæres, ff. ad SC. Trebell. l. vlt. §. 1. ff. de eo [illegible] empt.*

3 Tanquam quæ conſtituant tertiam ſpeciem bonorum *L. quam Tuberonis 7. §. in peculio ff. de pecul. leg. à Diuo Pio, 15. §. in venditione. D. de re iudic.*

4 *Ex Auth. hoc ſi debitor C. de pign.* Qua tamen exceptione non iuuaretur, ſi eſſet ipſe debitor, aut debitoris hæres aliúſve ſucceſſor vniuerſalis, vt dixi *Deſin. 1. ſu. r. ſi vnus ex pluribus hæred. debit. ex. l. 1. [illegible] gl. ff. C. ill. eod. tit.*

DEFINITIO XII.

Donatio facta pia cauſa valet, quamvis non inſinuata, itemque legatum rei alienæ etiam ab ignorante factum.

PRiuilegium piæ cauſæ eſt, vt donatio piæ cauſæ facta valeat, etiamſi non ſit inſinuata. Item vt legatum valeat, etiam quod ab ignorante factum ſit rei alienæ; [1] nam & valeret, ſi coniunctæ perſonæ factum eſſet. [2] *Ita Senatus* in cauſa D de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. *Sine die.*

1 Tiraq. late *in tract. de priuil. pia cauſ.*

2 *l. cum alienam 10.) C. de legat.* aut etiam ſi factum eſſet de re hæredis, quamvis ab ignorante. *l. vnum ex familia 67. §. ſi rem. de legat. 2.*

DEFINITIO XIII.

PAter qui plures liberos habebat ex pluribus matrimoniis, cùm iis quos ex priore matrimonio ſuſceperat fauere vellet, inſtrumento publico confeſſus fuerat adhibito iureiurando, & vt contractus verba ferebant, ad exonerandam conſcientiam cùm & ſenex admodum & ex morbo diuturno periclitaturus videretur, Debitorem ſe magnæ quantitatis ad duodena vſque millia aureorum, cùm tamen non niſi ſex vſque millia tam pro dote dotiſque augmento, quam pro maternis bonis minore prætio per eum venditis, debere illū conſtaret. Poſtea cùm maiore erga vnam ex filiabus prioris matrimonij voluntate & propenſione ferretur, donauerat ei inter viuos, & iurato fundum quem habebat pretioſiſſimum, & cuius æſtimatio deducto ære alieno vniuerſum ipſius patrimonium conſtituere credebatur, & vt ea donatio inſinuaretur, curauerat. Mox cùm alteram filiam quæ ex priore matrimonio ſola ſupererat, nuptui collocaret, ignorantem quod pater ſorori inter viuos medio tempore donauerat, dotem ei promiſerat inter mille aureorum pro bonis & iuribus omnib. tam paternis quam maternis, ex eaque cauſa eundem fundum quem alij filiæ donauerat, etiam poſteriori dederat pignori, ſorore tamen ignorante quæ paulo ante eundem fundum ex donatione, acceperat. Tandem cum idem pater variis de cauſis erga nuptam filiam male affectus maiore quàm ante odio eam proſequeretur, & id ageret quantum poſſet, ne illa vel ex prima confeſſione, vel ex contractu dotali quicquam conſequeretur, poſtulauerat in integrum reſtitutionem aduerſus confeſſionem, vt ea ſiue quod inter patrem & liberos extra cauſam dotis, [1] ſiue quod ſine cauſa facta eſſet, [2] ad eam vſque quantitatem quam liquido deberi conſtabat, & quæ ſex millium duntaxat erat, reſcinderetur. [3] Filia contradicebat, illa potiſſimum ratione, quod futurum videbat, vt reſciſſo illo confeſſionis contractu, de ſua dote periclitaretur ob donationem collatam medio tempore in ſororem. [4] Senatus æquiſſimo temperamento ita rem definiuit, vt contractus quoque confeſſionis reſcinderetur, [5] præſertim cū reſciſſioni altera filia conſentiret. [6] ac ſupra debitam quantitatem ea confeſſio cauſam iuſtam non haberet, adeoque ſaperet donationem, [7] quæ licet iurata, [8] attamen extra cauſā dotis [9] facta reuocari per patrem poterat obtenta ſaltem diſpenſatione, [10] Sed ita tamen vt ad eam vſque quantitatem quæ poſtea in dotem data filiæ fuerat contractus maneret, ex eoque die primæ confeſſionis hypothecæ ordinem retineret. [11] ne vllum ei præiudicium per intermediam donationē alteri filiæ factam illatum videri poſſet: Hoc tamen addito vt ea ſumma, quæ ex confeſſione patris ad bona tantùm materna, pertinebat, tam pro paternis quam pro maternis filiæ iuribus cederet iuxta conuentionem in tabulis dotalibus expreſſam. [12] In quibus etiam conuenerat vt iis tribus aureorū millibus contenta filia nihil amplius ex priore patris confeſſione petere ac ſperare poſſet. *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Boyuin Baronis du Villars, & Carolæ eius filiæ 3. Non. Decembris 1612.

1 Non enim poteſt valere donatio inter patrem & filium in poteſtate niſi ex cauſa dotis, vt diximus & probauimus *[illegible]*

2 Quod enim ſine cauſa promiſſum eſt, exigi non poteſt *l. 2. §. circa ff. de doli except.*

3 Sunt enim huiuſmodi confeſſiones ſuſpectæ cùm factæ ſunt inter perſonas prohibitas, niſi quatenus probantur veræ: *l. qui teſtamentum 47. ff. de probat.* nec quod conſcientiæ exonerandæ color quæſitus, quicquam facit cum actus ipſe ſuſpectus eſt. Sunt enim omnia quæ in eo continentur ſuſpecta, vt Not. *[illegible]*

4 Quia ſublata confeſſione patris remanebat donatio anterior conſtitutione dotali nec potuerat pater obligare dotis nomine bona quæ iam filiæ donauerat.

5 Tanquam factus ſine cauſa & ſimulatus ſupra quantitatem reuera debitam. cum pater ſe conſtituiſſet debitorem fructuum bonorum maternorum, adeo ſue vſurarum fructuum, qui tamen omnes pleno iure ad eum pertinent *[illegible]*

6 Neque enim potuiſſet inaudita ea reſcindi contractus cum eius intereſſet, *l. etiam 29. ff. de minor. Auth. ſi omnes. C. ſi min. ab hæred. ſe abſt. l. nam ita 39. ff. de adopt. l. de vnoquoque 47. ff. de re iudic.*

7 *Ex reg. l. donari 82. de reg. iur. l. donari 29. ff. de don.*

8 Valet enim iurata donatio etiam inter patrem & filium *Deſin. 1. ſupr.* ſicut & inter virum & vxorem *Deſin. 1. ſup. vlt. tit.* propter authoritatem iuriſiurandi *c. 2. de pact. n. 6.* Sed debet id accipi donatione palam facta & per ſpeciem donationis, non de confeſſione ſimulata facta animo donandi. Simulata enim potius habenda ſunt pro infectis *l. ſi præſes 8. C. de contr. l. ſi ex pretio 6. [illegible]*

9 Quia quod in cauſam dotis donatum eſt etiam à patre reuocari non poteſt ſi noſtris credimus ex *l. Pomponius 35. ff. famil. erciſc.* de cuius tamen ſententia vide que contra ſcripſi *ibi Conſect.*

10 Quæ ſane omnimodo neceſſaria eſt quoties poteſt ſeruari iuſiurandum citra diſpendium ſalutis æternæ *c. cum contingat. Extr. de iure c. debitore [illegible] de vſur.*

11 Nec enim id nouum eſt cùm eadem pignora in poſteriore contractu accipiuntur, *l. 3. l. creditor, 12. §. Papinianus, alias l. ſi prior qui potior. in pign. hab.*

12 *Ex l. pacta nouiſſima C. de pact.*

TIT. XXXVII.

DE DONAT. QVÆ SVB mod. &c.

DEFINITIO I.

Donatio facta ſub lege reuerſionis, ſi donatarium ſine liberis mors contingeret, redit ad donatorem ſi viuo eo liberi donatarÿ deceſſerint ſine liberis, ſcilicet cum donatio facta erat fauore donatarÿ, ad conſeruandum nomen.

SI donatio alicui facta ſit ea lege, vt moriente quandocunque ſine liberis donatario res donata rediret ad donatorem, non eo minus reſoluendæ donationis conditio extitiſſe videbitur, quod donatarius ſuperſtites liberos reliquerit, ſi poſtmodum liberi illi ſine liberis viuo donatore deceſſerint. 1 Nam quod ad donatorem attinet, ſi contrahentium voluntatem inſpicias, perinde eſt ac ſi donatarius ſine liberis deceſſiſſet. Quid enim intereſt an habuerit necne, ſi quos habuit non fuerunt donatori ſuperſtites; 2 Id vero multo certius obtinet ſi ponas factam donationem ab eo, qui cum liberos nullos haberet, eam donationi legem adiecerat, vt donatarius & qui ex eo ſupereſſent liberi nomen & arma familiæ teſtatoris alioquin perituræ deferre cogerentur. 3 Non enim exitum habuiſſe videri poteſt donatoris voluntas, extincta donatarij familia viuo donatore, cuius familia per donatarium conſeruanda reſtaurandaque ſperabatur. 4 Adeo vt nec aliud dicendum ſit etiamſi proponas in contractu & fauore matrimonij, quod aliter ſecutum non fuiſſet, factam eſſe donationem. 5 Etſi enim coniugis intereſt, ad quem donationis fructus ex luctuoſa filij hæreditate peruenire deberet, 6 non temen quid eius interſit quærendum eſt, ſed quid & in quem caſum voluerit donatum is, de cuius bonis & liberalitate contenditur. 7 *Ita tractatum eſt.* 4. Calen. Decembr. 1588. & reſpôſum à pleriſque ex noſtris Senatoribus in cauſa D. Comitis de S. Amour contra Dominam d'Ambliſe. Et à toto Senatu Pedemontano cuius elegans conſilium extat à Manfredo Goueano IC. clariſſimo & præcipui nominis Senatore conſcriptum inter Deciſiones Pedemont. Antonini Teſſauri. 8

1 Caſtrenſ. *conſ.* 343. *lib.* 1. Guid. Pap. *deciſ.* 531. Dec. *conſ.* 270. *conſ.* 480. 585. *&* 594. Ant. Gabriel. *Tit. de fi eicom. concluſ.* 7. *num.* 4. 5. *&* 6. Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib.* 11. *tit.* 6. *num.* 6. *&* 7. Crauet. *conſ.* 98. *num.* 12. *& ſeq. & conſ.* 326. *num.* 16. & alij quos congerit Manfred. Gouean. apud Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedem.* 270. *num.* 30. vbi reſpondet ad contrariam Cyni opinionem, *in auth. ſed & ſi quis* C. *de ſecund. nupt.* & Salicet. *ibid.* & Alexand. *conſ.* 53. *vol.* 6. & Chaſſan. *conſ.* 62. *num.* 12. quibus tamen locis tractatur ille caſus, quo in conditione poſiti fuerint non quidem liberi ſed hæredes deſcendentes, quod & Gouean. ſupradicto loco fatetur. Aliud ſane eſt ſi liberi à donatario ſuſcepti deceſſerint ſine liberis poſt mortem donatoris, quia tunc non poteſt donatio redire ad donatorem iam præfunctum. Et hoc caſu poteſt procedere *conſ. Old ad.* 21. *&* 141. vbi loquitur in vltimis voluntatibus quæ non poſſunt effectum habere niſi poſt mortem teſtatoris. Vide eundem Gouean. vbi ſupra *num.* 29.

* Adde Maynard. *lib.* 2. *illuſtr. quæſtion. cap.* 91. *&* 92. Ferrer. *in deciſ.* Guid. Pap. 147. *iunge l.* 2. *cum ratione ibi poſita C. de bon. quæ liber.* Clar. *lib.* 7. *reſponſor. cap.* 114. Quid ſi alicui donatum ſit fauore matrimonij pro ipſo & liberis ipſius? non cenſentur liberi vocati tanquam ſubſtituti ab auo, ſed tantum quaſi hæredes patris, vt dixi *def.* 1. *n.* 5. *ſup. de don. ex Surdo deciſ.* 322. *& Nicolao Valla de reb. dubiis tract.* 2. *q.* 4. *ſol.* 25.

* [Ex quo inferri poteſt, ſi donatio alicui ſic facta ſit vt mortuo ſiue liberi donatario ſiue viuo, ſiue mortuo donatore reuertatur donatio ad donantem aut ad eum quem præmoriens donator ex liberis ſuis elegerit, deficere conditionem reuerſionis mortuo quandocunque cum liberis donatario, licet, prædefuncti ſint illi viuo donatore, vt vtraque pars conditionis habeat parem & vniformem determinationem. Ex reg. *l.* 4. *De vulg. & pup. ſubſt.* Nam ſicuti conditio illa *ſi ſine liberis* ſimplex tantùm eſt, non duplex eo caſu quo liberi donatarij deceſſerint ſine liberis poſt mortem donatoris. Ita nec duplex videri poteſt præmortuis liberis viuo donatore. Proceditque hoc caſu optimè argumentum illud à contrario ſenſu de quo Papin. *in l. inter ſocerum* 26. *§. cum inter D. de pact. dot.* Tanto certiùs, ſi ponas donationem factam à parte certæ partis bonorum, ita vt in ea parte comprehendantur bona filij materna & ei aliunde quæſita. Mortuo enim filio ſuperſtitibus liberis qui poſtea deceſſerint viuo auo paterno & viua matre, ſicuti non poteſt adiecta donationi conditio facere, vt bona materna donatarij non perueniant ab inteſtato ad matrem liberorum prædefunctorum; ita nec aliud conſtituendum eſt de bonis ab auo profectis & donatis, vt omnium rerum donatarum fiat par & vniformis determinatio in vtrumque caſum, & contrahendæ, & reſoluendæ donationis. Atque ita ex facto conſultus reſpondi pro D. Comite de Grolee contra D. du Pelouz 3. Idib. Iulij 1612. Nec his caſibus locum habet deciſio Maynardi 190. & 191. part.

2 Scilicet quantum ad effectum, cuius contemplatione facta eſt donatio. Nam neque voluntatem neque impoſſibilitatem grauatorum attendimus, ſed ipſius grauaminis implementum intuemur, ait Goueanus vbi ſupra *nume.* 28. poſt Bart. & DD. *in l. Gallus §. & quid ſi tantum, de liber. & poſthum.* Dec. *in l. cum proponas* 2. *C. de pact.* Crauet. *conſil.* 152. *numer.* 10.

3 Regula enim illa, quod caſus omiſſus habendus ſit pro omiſſo, maxime in contractibus, nunquam militat, quoties ratio cauſæ finalis vtrumque caſum comprehendit, quia tunc omiſſus includitur in expreſſo ex identitate rationis non extenſionem, ſed per intentionem, neque det ampliationem ſed per declarationem. Iaſ. *in l. ſi extraneus, num.* 1. *de cond. cauſ. dat.* Crauet. *conſ.* 26. *numer.* 14. Menoch. *conſil.* 86. *num.* 46. *lib.* 1. & alij quos congerit Gouean. *vbi ſupr. numer.* 31. *&* 32. vbi addit etiam hoc caſu fieri extenſionem de perſona in perſonam ex Bart. & Salic. *in l.* 1. *C. de in ius voc.* Caſtrenſ. *conſil.* 40. *&* 262. *lib.* 2. Dec. *conſil.* 353. Crauet. *conſil.* 355. & aliis *ibi* citatis. Cauſa porro finalis in donationibus ex eo dignoſcitur, ſi fauorem donatoris reſpiciat & onus atque grauamen donatarij contineat DD. *in l. Titio centum* 71. *in princip. D. de condit. & demonſt.* Bart. Angel. & Imol. *in l. ſi fundum per fideicommiſſum, §. Iulianus de leg.* 1. Bartol. Angel. Caſtrenſ. *in l.* 2. *§. vltim. D. de donat.* Corn. *conſil.* 10. *numer.* 17. *volum.* 1. Crauet. *conſil.* 619. *numer.* 4. Didac. Couarr. *lib.* 1. *var. reſolut. cap.* 41. *numer.* 6. Ita vt fauor matrimonij non dicatur cauſa finalis donationis factæ in ipſo limine & auſpicio matrimonij. Oldrad. eleganter *conſil.* 5. Socin. *conſil.* 295. *verſic. circa ſecundam difficultatem volum.* 2. Iaſ. *conſ.* 154. *lib.* 2. Tiraq. *ad l. ſi vnquam,* in verb. *donatione largitur num.* 85. Alex. Dec. *in l. ſi donatione, C. de donat.* Crauet. *conſ.* 302. *num.* 1. Apoſtil. ad Dec. *conſ.* 21. *in litt.* C. Gouean. qui ſupradictos omnes citat apud Teſſaur. *dict. deciſ.* 270. *numer.* 20. Sed & ea vis eſt cauſæ finalis, vt quamuis modus differat à conditione quantum ad actum ſuſpendendum tamen in eius reſolutione, par ſit vtriuſque poteſtas, ſi modus cauſam finalem diſpoſitionis includat. Gloſſ. & Caſtrenſ. *in l.* 1. *C. de his quæ ſub mod.* Bartol. *in l. quibus. De cond. & demonſtr.* Bartol. *conſ.* 27. *num.* 7. *lib.* 2. & alij congeſti per Gouean. *vbi ſupr. num.* 22. vbi allegat etiam text *in l. final. C. de reuoc. donat.* Didac. *lib.* 1. *variar. reſolut. cap.* 14. *num.* 6. Socin. *in dict. §. Termilius numer.* 10. Gratian. *conſil.* 5. *num.* 77. *&* 38. *volum.* 2. Pariſ. *conſ.* 19. *per tot. volum.* 2. qui tenent euerti donationem ſi donatarius nomen & arma donatoris vt iuſſus erat non aſſumpſerit, ſiue iuſſus in figuram modi expreſſus fuerit, ſiue in figuram conditionis.

4 Nam cum quis iubetur nomen familiæ non tantum aſſumere, ſed etiam deferre, requiritur delatio continuata, & ſucceſſiua ſine intermiſſione, quia conditioni tractum ſucceſſiuum habenti non ſufficit ſemel aut iterum paruiſſe. Ang. *conſ.* 34. *num.* 8. *& ſeq.* Iaſ. Dec. Alexand. *in l. ſi quis hæredem, C. de inſtit. & ſubſt.* Corn. *conſ.* 8. *vol.* 1. Alex. *conſ.* 156. *lib.* 6. Iaſ. *conſ.* 1. *vol.* 1. Chaſſ. *conſil.* 62. Socin. *conſ.* 259. *lib.* 1. *numer.* 2. Adeo vt non ſit hoc caſu neceſſaria interpellatio, cum non agatur de pœna ſed de implemento. Iaſ. Rip. Alciat. *in l. quod te ſi cert. pet.* Pariſ. *conſ.* 19. *numer.* 200. *vol.* 2. Maximè ſi adſit iuramentum quod habet vim continuæ interpellationis, *cap.* 1. *de form. fidelit.* & impedit purgationem moræ. Guid. Pap. *conſ.* 31. *numer.* 19. Afflict. *deciſ.* 174. Neque videri poteſt remiſſa caducitas per ſilentium donatoris, qui cum eſſet in poſſeſſione & intelligeret ſibi ſaluam eſſe exceptionem, non eſt conqueſtus etiamſi tacens contrauentionum actibus interueniſſet. *l. ſicut* 8. *§. non videtur l. Titius, §. final. ff. quib. mod. pignor. vel hypoth. ſolut.* Tiraq. *de retract. municip. §.* 1. *gloſſ.* 9. *numer.* 148. *&* 160. Crauet. *conſ.* 151. *numer.* 8. Item reuocatio quæ non ſit à lege ex bono & æquo ob cauſam ingratitudinis, ſed inobſeruantia pactorum & iure contractus etiam hæredi poteſt competere & contra hæredem *l. dicta lege l. ſi vt proponis l. ea lege l. ſi repetendi C. de cond. ob cauſ. dat.* Doc. præſertim Salic. *numero* 4. *in l. fin. C. de reuoc. donation.* Sed & ex cauſa ingratitudinis quamvis non detur reuocatio contra hæredem, datur tamen exceptio & retentio. Rip. *in l. final. quæſt.* 64. *numero* 214. Idque adeo verum eſt, vt modus ſiue deferendi nominis ſiue alius quilibet impoſitus pluribus ſucceſſiuè, ſi per primum non fuerit impletus repellat alios ab agendo. Socin. *conſ.* 259. *lib.* 2. *numer.* 1. Bologn. *conſil.* 12. *lib.* 12. Gouean. vbi ſupr. *numer.* 27. [In quo tamen nota neminem poſſe ius hoc deferendi nomine & arma familiæ ſuæ transferre in extraneum quandiu aliqui ſuperſunt de familia niſi omnes conſentiant, quia illis debentur arma & nomen familiæ iure ſucceſſorio, inquit Boër. q. 146. *n.* 6. Adde Bartol. *in tract. de inſign. & arm. num.* 6.]

5 Non

5 Non enim eo magis accepto ferenda eſt donatio fauori matrimonij, ſed è contrario & matrimonium & donatio ipſa referenda eſt ad honoris & memoriæ ipſius donatoris & familiæ ſuæ conſeruationem ac propagationem, vt ſubtiliter Goueanus diſputat ſupradicto loco, & nos diximus *n.3.* Ita vt donatio quæ fit fauore matrimonij non dicatur ob cauſam, ſed ſimplex, vt dixi ex Oldrad. *conſ.5. per tot.* & Socin. *conſ.295. verſ. circa ſecundum difficultatem vol.2.*

6 *l. iure ſuccurſum 6. ff. de iur. dot.* iunct. *l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit.*

7 Ne alioqui decipiatur donatarius qui non aliter fuerat donaturus, *d.l.2.§.vlt. ff. de don.* iunct. *l.2. hoc tit. 19. vlt. §.ex.* Vnde eſt quod dicimus ex veriſimili voluntate donatoris, qui vocauit deſcendentes alicuius cum onere deferendi nomen & inſignia, ſolos ex natura conditionis maſculos, & ex maſculis primogenitos intelligi vocatos, vt concludit Goueanus loco ſupradicto *n.31.* poſt Guid. Pap. *deciſ.467.* Guid. Bened. *in repet. Raynutius* in verb. *in eodem teſtamento relinquens n.164. de teſtam.* Tiraq. *de iur. primogen. q.64.* Obſerua autem hanc Defin. procedere in donationibus non in fideicommiſſis. Nam ſi quis grauatus ſit de reſtituenda hæreditate ſub ea conditione, ſi ſine liberis deceſſerit, ſufficit liberos ſuperuixiſſe, nec quærimus quid de liberis contigerit, aut an patri hæredes extiterint necne Oldrad. *d. conſ.21. & 141. ex l. ſi iuſ familias 114. §. cum quis rogat. de leg. 1. hæredit. 7. §.1. ex facto 17. penult. ff. ad SC. Trebell.* quia tunc agitur de fideicommiſſario tantum excludendo per defectum conditionis qui momentaneus eſt. In donatione autem tractatur de donatario vocando.

8 *Deciſ.270.* quam vide.

DEFINITIO II.

Poteſt donator pro arbitrio reuocare legem donatione etiam inter viuos dictam fauore tertij, dummodo ante quam tertius ille acceptauerit.

DOnatione alicui ſic facta & ea lege vt poſt eius mortem bona donata ad aliũ peruenirent, poteſt donator eã ſubſtitutionem in abſentis, & ignorantis fauorem factam pro arbitrio reuocare antequam ſecuta ſit acceptatio. 1 Etſi enim ex imperatoria conſtitutione 2 contra iuris regulas inductum eſt, vt ex ſola donationis lege acquiratur ius ignoranti etiã circa acceptationẽ, 3 Tamen ſicuti ſolius donatoris facto ius illud quæſitum eſt quandiu donatarij conſenſus non interuenit, 4 ita ſolius donatoris voluntatem adeſſe ſatis eſt, vt ius illud quaſi nondum irreuocabiliter quæſitum adimatur. 5 Nec diſtinguemus an inter viuos donatum ſit an mortis cauſa. 6 Quamquam cum mortis cauſa donatum eſt, minorem dubitationẽ res haber ſi quidem res ipſa quoque mortis cauſa donatio reuocabilis eſt, 7 & eiuſmodi lex inſerta donationi cauſa mortis, fideicommiſſi iure cenſetur, paritque fideicommiſſi actionem. 8 fideicommiſſum autẽ quin pro arbitrio fideicõmittentis & ad nutum reuocari poſſit, nemo dubitat. 9 *Ita tractatum eſt* in cauſa liberorum Ludouici Macher Neclenſis 13. Kalend. Decembr. 1592. de qua SC. 7. De inſin. donat.

1 Didac. Couarr. *lib.1. var. reſol. c.14.*

2 *Ex l.3. C. hoc tit.*

3 Non eſt tamen nouum, vt per legem aut conſuetudinem, aut ſtatutum ex facto alterius acquiratur ius etiam abſenti & ignoranti, vt euenit in iure retractus municipalis quod per emptorem acquiratur agnato, Bald. *in rubr. C. res inter alios act.* Dec. *conſ.88. in princ.* Boer. *q.13. n.32.* Adde Theſſaur. *Deciſ.70. per tot.* Et vide omnino Bart. *ad l. ius Romæ leg.22. §. Flauius Hermes, ff. de verb. obligat.* Et quæ ſcripſi tota *Dec. ad 47. de error. pragmat.*

4 Cum tamen alteri ſtipulari nemo poſſit, niſi quatenus intereſt ſtipulantis, *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri ff. de verb. obligat.*

5 Ratio eſt qua mouetur Bart. & qui eum ſequitur, *ad d. §. Flauius,* non tamen ſemper bona, vt conſtat ex *l. vlt. ff. de pact.*

6 Quia etiam in donatione inter viuos ſupradicta ratio locum habet, nec diſtinguitur an donatio ſit inter viuos, an mortis cauſa in ſpecie *de l.3. C. hoc tit.*

7 Tanquam quæ ſapiat naturam vltimæ voluntatis, *l. Marcellus 15. l. vbi ita donatur 27. l. illud 37. ff. de mort. cauſ. donat. l. vltim. C. eod.*

8 *l.1. C. hoc tit.*

9 Vt & alia quælibet vltima voluntas, *l.4. ff. de adim. legat. cum hic ſtatus 32. §. pœnitentiam, ff. de donat. int. virum & vxorem.*

DEFINITIO III.

Solutio per donatorem ære alieno quod à donatario ſolui debuerat, licet ſolutum ſit ex venditione partis rerum donatarum habent tamen hæredes eo nomine actionem contra donatarium niſi malit ille recedere à tota donatione.

QVi habebat creditores, bona ſua fere omnia tibi, donauerat ea lege vt creditoribus ſatisfaceres, cumque morã te in ſoluendo faciente ab iis vrgeretur, vendiderat ex rebus donatis quantum ſatis eſſet ad eos dimittendos, prius tamen quam inſinuata fuiſſet donatio. Inſinuatione ſecuta defunctoque donatore aliis hæredibus relictis, quærebatur, an audiendi hæredes eſſent ſi à te repeterent eam ſummam quam ex lege donationis ipſe ſoluere debueras? Et quidem ſi donator de ſuo ſoluiſſe proponeretur, non de pretio ex bonorũ donatorum venditione redacto, minorem res haberet dubitationem. Etſi enim dici ſolet ex donatione vna expreſſa facile capi coniecturã alterius donationis præſumendæ, 1 minus tamen credibile eſſet voluiſſe donatorem de ſuo ſoluere nomine tuo, quod tu ipſe pro eo ſoluere debuiſſes. 2 At in propoſito donator ex tuis bonis ſoluiſſe videbatur, quippe qui ex rerum donatarum alienationibus pecuniam contraxiſſet. Abſurdũ vero fuerit adeoque iniquum, quod illa iam ex bonis donatis ſoluerit, id ei aliunde à te ſarciri ne ita eueniat vt & bis ſoluas, & diminuata per alienationes donatione totũ nihilominus donationi appoſitum onus ſentias. 3 Quanquã enim alienationes ante inſinuatam donationem factæ proponebantur, & eo tempore quo nullum adhùc ius ſaltem perfectè, & abſolutè tibi quæſitum videri poterat; 4 attamen conſtabat æris alieni quantitate non exigua, iniunctum fuiſſe tibi onus dimittendorum creditorum contemplatione vniuerſorum bonorum, quæ donabantur, non eorum duntaxat quæ factis alienationibus ſupereſſent. Senatui tamen iuſtum viſum eſt deſiderium hæredum donatoris poſtulantium reſtitui ſibi quantitatem integram, quam donator nomine tuo ſoluiſſet, vndecunque tandem ea ſumma corrogata eſſet, nil imputata æſtimatione bonorum quæ alienatio ex donatione detraxerat niſi malles à tota donatione diſcedere. Putauit enim Senatus tibi deferendam conditionem, 5 nec iniquo ſane temperamento Nam quemadmodum detractis alienationibus, quas donator ſuo iure fecerat, id eſt, ante inſinuationem, exceptiſque ab inſinuatione bonis venditis, nihil donatum videri poterat niſi quod ſupereſſet. 6 Ita donationem damnoſam eſſe aut oneroſam tibi, ſi eam repudiare malles, minus conueniens videbatur. 7 Eo tamen caſu quo donationis commodum retinere velles, placuit non tantum eam quantitatem quæ à te ſolui debuerat, ſed eius quoque vſuras à die mortui donatoris præſtandas eſſe, quod ab eo tempore bonorum donatorum fructus quos ſibi viuo donator exceperat viciſſim percepiſſes. 8 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Argum. l. ſi voto non numerandi 12. §. inde Papinianus, l. mandat. l. cum proponebatur 64. de legat. 2.*

2 Nemo enim facile ſuum iactare præſumitur *vulg. leg. cum de indebito 25. ff. de prob.* Maxime vero in hominem ingratum qualis eſt is qui non obſeruauit pacta inſerta donationi, *l. vlt. vbi not. C. de renoc. donat.*

3 Diminuto enim commodo etiam onus donationis diminui neceſſe eſt. *ex reg. l. ſecundum naturam 10. de reg. l. vltim. ff. de rebus dub. l. alumna 30. §. ab hæredibus, de adim. legat.*

4 Non enim valent donationes niſi ex die inſinuationis.

5 *Vt in l. cum quæritur 16. ff. de adim. & peric. tutor. l. ſi ita ſtipulatio 29. §.1. de oper. libert.*

6 Alienatio enim facta poſt donationem non poteſt videri reuocare donationem niſi quatenus alienatum eſt, *l. rem legatam 18. vbi not. de adim. legat. l. cum hic ſtatus 32. §. qui quaſdam res 25. de donat. inter virum & vxorem.*

7 Non enim beneficio decipi vel onerari quis debet, ſed adiuuari *l. in commodato 18. ſicut ff. commod. l. ſi hæreditatem. 32. ff. mandat.*

8 *l. liberalitatis 16. § 1. de vſur. l. Iulianus 13. §. veniamus autem ff. de act. empt. l. curabit. 5. C. de acti. & empt. l.2. C. de vſur.*

DEFINITIO IV.

Caſus ex poſt facto contingens rebus donatis non liberat donatarium quo minus teneatur implere legem dictam donationi, quam is ſemel agnouit.

IS cui donatum eſt certa lege quæ faciat vt plus incommodi quam commodi ex donatione ſentiat. 1 ſi donationem agnouerit non magis reſilire poteſt à contractu 2 quam donator ipſe, quem ſuæ pœniteat liberalitatis. 4 Eſt enim

 hoc

hoc perpetuum in contractibus omnibus, iis præſertim qui ſint vltro citroque obligatorij, vt ex poſt facto ſint neceſſitatis,4 nec alterutra ex parte locus ſit pœnitētiæ,niſi altera cōſētiente. 5 Proinde ſi conuenerit, vt donatarius certæ penſionis annuæ onus ſentiat, nihil ei proderit quod ea penſio ex fructibus bonorum donatorum colligi non poſſit, quia de ſuo præſtare debet qui aliena tanti æſtimauit. 6 Præſertim cum penſiones huiuſmodi morte donatoris finiri ſoleant, 7 donationis autem emolumentum donatario perpetuum ſit futurum. 8 Itaque ſi poſt contractam donationem aliquid ſuperueniat, quod rerum donatarum fructus aut etiam res ipſas imminuat, periculum eſt donatarij, 9 nec donatorem cui nihil poteſt imputari debet contingere. 10 *Ita Senatus* ex tempore pro Peroneta Quintaual. Non.Decembr.1593.

1 Poteſt enim hoc euenire, ſi non quantitas cum quantitate conferatur, ſed ſi forte donatio facta ſit ſub onere dandi pecuniam, quæ excedat rei donatæ valorem, cum maluiſſet donatarius habere rem donatam, *vt in l. Imperat.70.§.ſi centum, de legat.2.*

2 Sibi enim debet imputare qui rem donatam tanti æſtimauerat, *dict.§.ſi centum, l.1.§. & alias videamus, D.ſi quid in fraud.patron.*

3 *L.3.l.velles necne 6.& paſſ.C.de reuoc.donat.*

4 *L.ſicut, C. de obligat.& action.*

5 *L.non eſt probabilis 6. l. ea conditione 14. & paſſ. C. de reſcin. vendit.*

6 *d.§. ſi centum.*

7 Sunt enim vt plurimum ad vitam, & vice eiuſdem vſusfructus qui morte finitur. Alioqui penſio ſimpliciter conſtituta non finiretur morte.

8 Adeoque tranſmiſſibile ad hæredes donatarij, *l.his ſolis 7. l.vlt.in fin.C.de reuoc.donat.*

9 Ex regula quæ vult periculum caſuum fortuitorum ſpectare ad dominum, *l.quæ fortuitus 6.l.pignus 8.C.de pignor. act. l.contractus 23.D. de regul. iur.*

10 *L.1. C.de iur.dot.l.2.C.de euict.*

DEFINITIO V.

Tenetur donatarius etiam in eum caſum quo licuit ei ex donationis lege reſilire à donatione, ſi modò per eum factum ſit vt res integra eſſe deſierit, nec reſilire amplius poſſit.

Bona ſua omnia mulier quædam tibi donauerat ea lege vt tu viciſſim illi annuam penſionem ſolueres, addito tamen pacto, vt ſi donatorum bonorum vacuam poſſeſſionem habere non poſſes, liceret tibi recedere à donatione Acceperas vacuam omnium poſſeſſionem, eaque per integrum fere decennium retenta ſolutaque in ſingulos annos penſione bona illa aliis vendideras, tum in omni ſolutione ceſſaueras, eo prætextu quod emptores tui cōtrouerſiā ab antiquioribus creditoribus paterentur, ideoque pretij conuenti ſolutionem recuſarent. 1 Placuit non eo minus condemnari te debere, vt penſionem annuam ſolueres ſi non paratus eſſes bona omnia quæ tibi donata fuerant in eodem ſtatu reddere, in quo erant tempore donationis, 2 propterea quod ferendum non eſſet inopem mulierem ex liberalitate ſua fame periclitari, 3 & non ſolum bonis ſuis carere, ſed etiam emolumento pacti in donatione appoſiti, ſine quo veriſimile erat non fuiſſe illam tibi donaturam. 4 Maxime vero cum per te factum eſſet ne bonorum donatorum poſſeſſionem repetere poſſet, qui aliis ea vendidiſſes. 5 Eadem igitur ratione permittendum illi erit vt in eas quoque res tuas poſſit agere quæ ſint extra cauſam donationis, quaſque tu illi eodem donationis inſtrumento obligaueras. 6 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bettin Auguſtana. 14. Cal. April. 1594.

1 *Ex l.ſi poſt perfectam 24. C.de euict.*

2 Quia vel donationi in totum ſtandum eſt, vel à donatione in totum recedendum, *argum.l.cum quæritur 16. D.de admin. tutor. l. ſi ita ſtipulatio 29.in final.ff.de oper.libert.* Iunge *Defin.3. Supra.*

3 *L.ne liberalitate 52. D. de re iudic.l.1. C. de iur.dot. l.2. in fin. C. de euict.*

4 Pacta enim omnia in donatione appoſita fauore donantis continent cauſam finalem donationis,vt dixi *Defin.1.num.3.Supra.* ex not.per *DD.in l. Titio centum, in princip.de condit. & demonſtr.* Crauet. *conſ.619. num.4.* Didac.Couarr. *lib.1.var.reſol.c.14. n.6.*

5 Suum enim cuique factum nocere debet non alteri, *l.factum 155. de reg.iur.*

6 Iure ſcilicet pignoris. & per hypothecariam, *l. ſi fundus 16.§. in venditione, ff.de pignor.*

DEFINITIO VI.

Caſus in quo dominus, qui donationem laudauit præfertur donatario à quo laudimia acceperat.

Donationem inter viuos non inſinuatam dominus vt vocant directus laudauerat. Poſtea defuncto ſine liberis & condiuiſoribus donatore, quem talliabilis & dedititiæ conditionis eſſe apparuit, idem dominus ea ipſa bona omnia, quæ donata fuerant, petebat quaſi ad ſe iure obuentionis ex conſuetudine deuoluta. 1 Donatarius dicebat ſe potiorem, quod dominus donationem approbaſſet, ex eaque cauſa laudimiorum ſolutionem accepiſſet. 2 Dominus contra laudatam quidem à ſe donationem fatebatur, ſed ſub ea veluti tacita conditione, ſi valeret, 3 quam tamen conſtabat defectu inſinuationis nullā eſſe. 4 Interueniebant hæredes legitimi, contendentes neque admitti poſſe donatarium ex inualida donationē, 5 neque dominum qui aduerſus proprium factum veniret, 6 ideoque potiorem cauſam ſuam eſſe oportere. 7 Mihi iuſtior dominij petitio videbatur quod donationem laudando non tam ius aliquod ſuum vltro remiſiſſe, 8 quam ius quod donatario competere arbitrabatur ex neceſſitate approbaſſe videretur, 9 præſertim cum in donatarij poteſtate fuiſſet vt eo inuito donationem validam redderet facta inſinuatione, 10 nec recuſare dominus potuiſſet, oblatam laudimiorum ſolutionem, 11 poſtquam placuit generali conſuetudine iure communi, quod hac parte de emphyteuſibus conſtitutum fuerat derogatum eſſe. *Sine die.*

1 Sic enim fert conſuetudo apud nos obſeruata, vt ſi homo talliabilis decedat ſine liberis & condiuiſoribus, omnia eius bona deuoluantur ad dominum, vt dixi *in tit. de dedit.libert.tollend.*

2 Quod enim ſemel placuit diſplicere poſtea non poteſt vt habet regula iuris pontificij, *l.in diem 9.§.1.ff.de aqua & aqu.pluu.arcen.l.Pomponius 9. D. de negot.geſt.*

3 Prius enim eſt vt donatio vel alia quælibet alienatio teneat & in ſe valeat, quam vt à domino directo poſſit vel debeat approbari, *leg. vltim.vbi not. C.de iur.emphyt.* Nam & inde eſt quod ex contractu nullo non ſolum non debentur laudimia, ſed etiam ſoluta condicuntur, vt ſcripſimus *ſub tit.de iur.emphyt.*

4 Quia ex iure noſtro prouinciali non valet donatio inter viuos niſi ex die inſinuationis extra donationes factas propter nuptias & in contractu matrimonij.

5 Quia ex titulo nullo & inualido non poteſt transferri dominium *l.nullo 24.C.de rei vindic.*

6 Cum nemo poſſit contra ſuum factum venire nequidem ex nouo iure ſi veniat ad ſuum commodum, *l.etſi is qui.10. ff.de diſtract. pign. l.ſi non ſit rem 26.§.ſi tutor familiæ, ff.de condict.indeb.*

7 Habet enim hæres legitimus fundatam in dubio intentionem ſi nihil in contrarium proferatur, Not. *in l. vltim. C. de edict. diui Hadr. tollend.*

8 Quippe quod ignorabat ſibi competere aut vnquam competiturum eſſe, cum fieri poterat vt nullum vnquam competeret, puta ſi quandoque poſtea viuo donatore inſinuata donatio fuiſſet, *arg.l.mater 19.ff.de inoff.teſtam. l.Clodius 97.ff. de acquir.hæred.*

9 Nempe quia non poteſt dominus directus recuſare quo minus laudet & approbet contractum ab emphyteuta initum poſtquam placuit & emphyteuſeos & feuda ipſa redacta eſſe ad inſtar bonorum patrimonialium & allodialium ex generali conſuetudine qua Ioann.Faber. *in §. adeo. Inſtit.de locat.& conduct.*

10 Omne ſiquidem tempus aptum eſt ad inſinuandam donationem quamdiu Donator viuit, nec reuocata eſt donatio, cum huic ſolemnitati nullum certum tempus à lege aut à iure noſtro prouinciali fuerit præſtitutum.

11 Quin ſaltem ei poſtea rem petenti denegari actio debere. *arg.ſi l. debitor.30.ff.de ſolut.*

12 Vt noſtri notant, *d.l.2. & vlt.de iur.emphyt.*

TIT. XXXVIII.

DE REVOCAT. DONAT.

DEFINITIO I.

Fauore matrimonij facta donatio non poteſt ob donatarij ingratitudinem reuocari.

DONA

DONATIO facta fauore matrimonij, ſiue proprij, ſiue alieni, nunquam ex ſola ingratitudinis cauſa reuocatur, 1 nō illa ſolum ratione quo cauſā oneroſam habere intelligitur, id eſt matrimonij quod aliter contractum non fuiſſet, 2 ſed etiam quia non ſolius donatarij fauor in eo verſetur, ſed liberorum ex eo matrimonio ſuſceptorū & ſuſcipiēdorum, quibus ex parentis culpa iniuriam fieri non oportet. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Bouier & Quimier Aduocati 10. Calend. Decemb. 1590. & rurſum in cauſa C. de Meſſimieu & D. de Sarmoye 15. Cal. Aug. 1591.

1 Vt nec alia vlla donatio facta ob cauſam aliquam, quæ ſecuta ſit. Iul. Clar. *in §. donatio, quæſt. 11. n. 4.* Contra tamen ſentit Rip. *ad l. fin. quæſt. 51. C. donec hoc tit.* Vide *l. ſi dotem 24.* vbi Salicet. *C. de iur. dot.*

2 *Argum. l. ſi donaturus 9. §. 1. de condict. cauſ. dat. l. Titia 62. de iur. dot. l. 4 §. ſed etſi mulier. l. 5. penult. D. de dolo malo except. l. Neſennius 41. de re iud.*

3 *Argum. l. ſi quis ſuo 33. §. 1. C. de inoffic. teſtam.* Vide Guid. Pap. *quæſt.* 245. vbi argumentatur ex comparatione dotis, quæ nullo caſu poteſt diminui in præiudicium mariti, & ex æqualitate quæ eſſe debet inter dotem & donationem factam ob nuptias.

DEFINITIO II.

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij ſed alieni facta reuocatur ob ſuperuenientiam liberorum.

AN ex cauſa ſuperuenientium liberorum eiuſmodi donatio reuocari poſſit, maior dubitatio eſt. 1 Et eam quidem, quam proprij matrimonij contemplatione vnius ex cōiugibus in alium contulerit, quantumuis immenſam dummodo non inofficioſam, 2 conſtat reuocari non poſſe, 3 quod certum ſit de liberis fuiſſe cogitatum, cum ſpe prolis ſuſcipiendæ potiſſimum matrimonia contrahantur. 4 Vnde illud etiam fit, vt ſi filia nubens accepta dote hæreditati paternæ ſiue quærendæ ſiue iam quæſitæ renunciauerit, donationis quoque ſi voles nomine vſurpato, 5 ſiue in patrem ipſum ſiue in patris hæredes liberalitatem contulerit, tum liberos ſuſceperit, non ex eo ſolo infirmanda ſit donatio. 6 Sed ſi fauore alieni matrimonij talis donatio facta proponatur, non eo minus reuocabitur quod matrimonio cauſam dederit. 7 Debuit enim donatarius debuit etiam donatarij vxor præuidere futurum vt ipſo iure reuocaretur, ſi quando liberos donatori agnaſci contingeret. 8 Ne tamen mulier decipiatur, cui maritus ex ea donatione factus ditior plus dederit quam ex propriis bonis dare potuiſſet non aliter contracturæ, 9 æquiſſima ſententia eſt, vt quod ex mariti facultatibus præſtare non poterit, de donatis ſuppleatur. 10 Ita partim deciſum, partim tractatum eſt in eadem cauſa D. de Sarmoyé contra D. De Meximieu 15. Calend. Auguſt. 1591.

1 *Propter l. ſi vnquam 8. C. hoc tit.* cuius ſententia & poteſtas creditur eſſe generalis.

2 Nam ſi ſit inofficioſa ſubiacet quærelæ de inofficioſis donationibus *ex l. 1. & tot. tit. C. de inoffic. donat.* iunct. *l. vnic. C. de inoffic. dotib. l. ſi totus 5. C. de inoffic. donat.*

3 Quia non ſimplex donatio eſt, ſed *ἀντίφερνα*, in eſt contraria ſeu reciprocando, quæ non magis reuocari poteſt quam dos ipſa, *l. cum multa 29. Cod. de donat. ante nupt. & Nouell. 119. Vt ſponſal. largit.* Guid. Pap. *quæſt. 145.* Boër. *deciſ. 159. n. 10.*

4 *L. 1. vbi not. D. ſolut. matrim. l. hoc modo 64. in fin. de condit. & demonſt.* Clar. *in §. donatio 22. num. 2.*

5 Si tamen donatio hæc dicenda eſt potius quam futuræ portionis præoccupata perceptio, vt tractant noſtri *ad l. qui ſuperſtites 9. de acquir. hæred. & ad l. vlt. C. de pact.*

6 Conſtat enim non eſſe locum diſpoſitioni *l. ſi vnquam* quoties donator de propriis liberis cogitauit, & poſſe donatorem eius legis beneficio renunciare non ſolum expreſſe, ſed etiam tacite. Tiraquel. ad eam legem *in præfat. num. 87. & ſeqq.* Ant. Gabriel. *lib. 3 commun. opin. de donat. conclus. 2. num. 63.* Rom. *conſil. 26. numer. 7.* quicquid dicat idem Roman. ſibi contrarius *conſ. 69. in fin.* poſt Oldrad. *conſ. 173.* Vide Iul. Clar. *in §. donatio quæſt. 22.* Theſſaur. *deciſ. 171.*

7 Quia intelligitur eſſe ſimplex donatio potius quam facta ob cauſam & verba illa *fauore matrimonij* cauſam impulſiuam continent magis quam finalem Ordr. *conſil. 5.* Dec *conſil. 216. num. 7.* Crauett. *conſil. 114. num. 17.*

8 *Arg. l. ſi quis demum 9. §. 1.* in illis verbis, *quis hoc euenire poſſe proſpicere debuit. D. locat.*

9 Similis ratio eſt *in l. ſi ego 9. §. ſi res, D. de iur. dot. l. ſi penult. D. de dolo malo except.*

10 Magis enim poteſt imputari donatori cur marito vxorem ducenti donauerit, quam mulieri cur a marito cui nubebat acceperit.

DEFINITIO III.

Remuneratoria donatio non reuocatur per ſuperuenientiam liberorum, quia nec proprie donatio eſt.

DE donatione ad *ἀντίδωρον*, quam vulgo remuneratoriam vocant, 1 eadem fere quæſtio eſt, an ex cauſa ingratitudinis aut ſuperueniētium liberorum reuocetur. In qua quæſtione magis communiter probatum eſt non reuocari. 2 Etſi enim veriſimile eſt non minus eum qui vltro remuneratur, quam qui ſponte donat, donaturum non fuiſſe ſi aut ingratum donatarij animum, aut naſcituros ſibi liberos ſperaſſet, longe tamē aliud eſt beneficium dare, aliud reddere. 3 Neque donatio dici poteſt quæ vera remuneratio eſt 4 nimirum quatenus accepti beneficij ratio remunerationis cauſam admittit. 5 probatis æſtimatiſque in eam rem præcedentibus meritis 6 ne alioqui remunerationis quæſitus color legi fraudem afferat. 7 Idemque multo magis obtinet, ſi reciproca donatio facta proponatur. 8 Qui enim alteri ex donatoribus adnaſcuntur liberi efficere non poſſunt, vt quod ad eum pertinet reuocetur donatio quam ex parte alterius, qui liberos non ſuſcepit ſubſiſtere neceſſe eſt, cum neuter fuerit donaturus, ſi non viciſſim ſibi quoque donatum fuiſſet. 9 indeque fiat vt vtraque donatio vnius iure cenſeatur; reſcindi vero donationem pro parte, aut etiam in totum citra vtriuſque donatoris conſenſum dici nullo modo poteſt. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 De qua *in l. Aquilius 27. D. de donat. l. ſed etſi leg. 25. §. conſuluit. D. de petit. hæred.*

2 Iul Clar. ex communi opinione *in §. donatio. qu. 23. n. 3.* poſt Bald. *ad d. l. ſi vnquam 2. lectur.* Dec. *conſ. 366. num. 10.* Iaſ. *conſ. 154. num. 2. in fin. lib. 2.* Rip. *in d. l. ſi vnquam qu. 14.* Idem Clar. *quæſt. 21. n. 4.* Nam donatio remuneratoria non eſt proprie donatio *ibid. & qu. 5.*

3 *d. §. conſuluit. leg. 1. §. eleganter. D. depoſit.* Reddendi etiam dandi habeat ſignificationem, vt lex ait.

4 Iulius Clar. *in d. §. donatio. quæſt. 3. ex d. l. Aquilius 27. C. de donat.* Idque generale eſt in omni donatione ob cauſam. Idem Clar. *quæſt. 22. num. 4.*

5 Nam in eo quod excedit merita donatio non cenſetur remuneratoria, ſed ſimplex. Idem Clarus *d. q. 23. n. 3.*

6 Sunt enim probanda merita, & quidem aliter quam per donatoriam aſſertionem, quoties actus ſuſpectus eſt aut prohibitus, ſiue ratione perſonarum contrahentium ſiue aliter. Idem Clarus *dict. quæſt. 3. n. 2.*

7 Et ita facile fraus fieret legi quod non eſt ferendum, vt ait Clarus *d. qu. 3. n. 2. in fin.* Addens *n. 3.* requiri præterea quod ipſa merita æquiualeant donationi.

8 Donatio enim reciproca non eſt proprie donatio Iulius Clar. *in d. §. donatio. quæſt. 1. n. 2.* vbi addit non egere illam inſinuatione.

9 Ea namque interpretatio ſemper eſt facienda in actibus correſpectiuis, *l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend.*

10 Cum à lege donationi dicta neutri ex contrahentibus recedere liceat inuito altero, *l. 1. 2. 4. & paſſ. C. hoc tit. l. vero procuratori. 12. §. pen. D. de ſolut.*

DEFINITIO IV.

Fructus non reſtituuntur reuocata donatione per ſuperuenientiam liberorum.

QVoties ex cauſa ſuperuenientium liberorum donatio reuocatur, fructus à donatore in id vſque tempus bona fide perceptos ſiue extent ſiue conſumpti ſint reſtitui non oportet. 1 Neque enim reuocatio hæc ſimilis eſt cæteris, quæ ſicut cauſam habent de præterito vt noſtri loquuntur, ita ad præteritum tempus retrotrahuntur. 3 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Ex l. ſi vnquam 8. C. hoc tit.*

2 Cum percepti ſint non tantum bona fide ſed etiam iure dominij quia donatio tamdiu tenet quamdiu non eſt reuocata *l. qui ſcit. 24. §. 1. Herennius 42. D. de vſur.*

3 *L. ſi mortis 40. vbi not. D. de mort. cauſ. donat.* Vide quæ ſcripſi *in Error. 5. Decad. 46. De error. pragm.*

DEFI

DEFINITIO V.

Donatio collata in filiam non reuocatur ipſo iure per ſuperuenientiam aliorum, ſed per querelam inofficioſæ donationis vſque ad legitimam duntaxat.

Filiæ quam vnam habeat pater dotalibus tabulis malorum bonorum ſuorum partem donauerat. Aliis poſtea ſuſceptis liberis non idcirco, vt quidam putant, reuocabitur ipſo iure donatio, quaſi quæ filiæ tanquam hæredi potius quam quaſi filiæ facta videatur. 1 Neceſſaria enim erit fratribus querela inofficioſæ donationis, per quam reuocetur donatio, non in totum aut pro portionibus, quæ ab inteſtato ad eos pertinerent, 2 ſed hactenus duntaxat vt ſaluam habeant legitimam portionem 3 ſecundum eam ſententiam quæ ab interpretibus noſtris vulgo probata, à nobis alias nec immerito confutata eſt, 4 vt hac parte diſcrepet querela inofficioſæ donationis à querela inofficioſi teſtamenti. 5 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Arg. l. talis pactum 40. §. vlt. D. de pact.*

2 Quomodo reuocaretur ſi eſſet facta in extraneum ſecundum eam ſententiam, quam probauimus *lib. 3. Coniect. cap. 17. ex l. Titia Seio 87. §. Imperator de legat. 2.*

3 *Ex l. ſi totas 5. l. ſi liqueat 7. & paſſ. C. de inoffic. donat.*

4 *d. c. 17. lib. 3. C. ... vbi vide.*

5 Nam per querelam inofficioſi teſtamenti omnimodo reſcinditur teſtamentum vel in totum, vel pro ea ſaltem parte, quæ ab inteſtato contingeret, *l. mater decedens 19. ... D. de inoffic. teſtamen.* Et tamen eandem vtriuſque querelæ rationem eſſe aperte ſcriptum eſt, *in l. vltim. C. de inoffic. donat.* Vide Iul. Clar. *in §. donatio quaſt. 24. & quaſt. 22. num. 3. in fin.*

DEFINITIO VI.

Donatio, quæ non poteſt reuocari per liberos prioris matrimonij, de quibus fuerit cogitatum, multo minus reuocarj poteſt per liberos qui ex alio poſteriore matrimonio ſuperuenerunt.

Quod diximus 1 non reuocari donationem ex ſuperuenientia liberorum, quoties donator cogitauit de liberis, ſunt qui non ita ſimpliciter & indiſtinctè verum putent. Nam qui donat vxori, fieri quidem non poteſt vt non cogitet de liberis ex eo matrimonio naſcituris, 2 ſed tamen quia de iis cogitare non poteſt quos ſecundæ nuptiæ allaturæ ſunt, ſi vxor præmoriatur, & ex alio matrimonio naſcantur liberi, non dubitandum quin perinde reuocetur donatio, ac ſi de nullis vnquam liberis fuiſſet cogitatum. 3 An non enim prorſus inhumanum eſſet laborare illos perpetua egeſtate, nihilque ex paternis bonis poſſe conſequi niſi quod vel inuito parte per querelam inofficioſæ donationis ſint conſecuturi; 4 Nec eſt, inquiunt, quod quis obiiciat, duriorem hac ratione fieri conditionem mulieris, cui maritus donauit, quam eſſe ſoleat mariti qui ab vxore dotem accepit. 5 Nam præter id quod etiam in dote nonnunquam mulieri ſubueniendum eſt, ſi forte circumſcripta totum patrimonium vel vltra vires patrimonij in dotem dederit, 6 apertum eſt diſparem eſſe dotis & donationis in vxorem collatæ rationem, in eo quod ſoluto matrimonio dos ad mulierem aut eius hæredes reuertitur. 7 Donatio à marito vxori facta non ita ad maritum eiuſve ſucceſſorem; vt proinde longe iuſtius ſit ſubueniri marito aduerſus donationem, quam mulieri aduerſus dotem. 8 Sed tamen alio iure vtimur. Donatio enim, quæ per liberos à donatore poſtea ex eo matrimonio ſuſceptos reuocata non eſt, 9 multo minus per eos qui ex alio matrimonio naſcentur, reuocabilis videri poteſt; 10 nec habent liberi ſecundi thori quod conquerantur, ſi non deterior eorum conditio futura ſit quam liberorum primi matrimonij, vt nimirum tam hi quam illi per querelam inofficioſæ donationis legitimam conſequantur. 11 *Ita tractatum eſt*. in cauſa D. Meſſimieu & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1 *Defin. 2. ſupr. hoc tit.*

2 Cum non contrahantur matrimonia niſi ſpe & voto ſuſcipiendorum liberorum *leg. 1. D. ſolut. matrim. l. hoc modo 64. in fin. de condit. & demonſtr.*

3 *Arg. l. cum vir vxori 25. l. 61. eod. tit.*

4 Non enim magnum beneficium videretur accepiſſe à patre filius, qui nihil haberet ex paternis, niſi quod vel inuitus pater ei dare cogebatur, *arg. l. ſi ſeruo 84. de hered. inſtit. l. vnum ex familia 67. §. 1. de legat. 2.*

5 Cum nihil ex dote poſſit afferri marito, *l. Titia 62. De iur. dot.*

6 *L. vnic. C. ſi aduerſ. dot. cum ſimilib.*

7 *L. vnic. C. de rei vxor. act. & tot. ſolut. matrim. D. & C.*

8 Quamuis alioqui ſoleat eadem eſſe ratio dotis, & donationis propter nuptias, *l. cum multæ 20. C. de donat. ante nupt.*

9 Quia ſcilicet de iis fuit cogitatum, vt dixi *Defin. 2. ſupr.* Iul. Clar. *in §. donatio, q. 22. n. 2.*

10 Ne plus iuris habeant liberi ex poſteriore matrimonio, qui ſunt ſemper minus fauorabiles.

11 *Ex l. ſi totas 5. & l. ſi liqueat 7. C. de inoffic. donat.*

DEFINITIO VII.

De liberis cogitaſſe ad impediendam donationis reuocationem is demum creditur, qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quiſquis habet vxorem, ex qua liberos ſperare poſſit.

Non tamen de liberis cogitaſſe credendus eſt, quiſquis donationis tempore vxorem habuit, ex qua liberos iuſtos & legitimos ſuſcipere potuit, aut ſperare; 1 ſiue altero poſt contractus nuptias die donatum ſit, ſiue poſt continuatum ſine liberis per multos annos matrimonium; ſed is demum qui vxorem ducturus ad ſuſcipiendos liberos ob hoc ipſum vxori donat vt eam ducat, ac proinde vt liberos ſuſcipiat. 2 Alioqui dicendum eſſet, nullas donationes ex ſuperuenientia liberorum reuocari, niſi quæ ab iis factæ eſſent qui eo tempore vxorem aut nullam aut ſterilem haberent; quod etſi à quibuſdam, traditum, 3 vulgo tamen improbatum eſt. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis eam opinionem videntur approbare Paulus Caſtr. *ad l. 1. n. 4. C. hoc tit.* vbi ait non reuocari donationem ex *l. ſi vnquam*, ſi facta ſit ab eo, qui liberos honeſte ſperare potuit, ſed ita demum ſi deſperauit de liberis, puta quod vxorem haberet ſterilem.

2 Signorol. *conſ. 69. poſt n. 12.* Tiraq. qui dicit communem in præfat. *ad l. ſi vnquam, n. 71.* Poſt Boër. *dec. 159. n. 9.*

3 Scilicet à Paulo Caſtrenſ. *in d. leg. 1. Cod. hoc tit.* vt retuli *n. 1.*

4 Iulius Clar. qui dicit hoc fore valde abſurdum *in §. donatio q. 22. n. 2. in fin.*

DEFINITIO VIII.

An donatio facta ab eo, qui iam tum alios habebat liberos, reuocetur per ſuperuenientiam aliorum.

Quid autem ſi ab eo facta ſit donatio, qui iam tum liberos habebat ſuperſtites, ac perinde ex aliorum poſtea natorum ſuperuenientia reuocabitur; 1 Diſtinguere noſtri ſolent, an donator filios iam donatores exoſos habuerit necne, 2 aut, vt alij malunt, an plus eos dilexerit, quam donatarium an minus, 3 hoc eſt verum plus in donatarium contulerit, quam ſibi retinuerit, an minus; 4 quaſi ex eo ſumenda ſit coniectura, quid de naſcituris donator cogitauerit, & an eis nocere voluerit necne. 5 Sed hæc poſterior diſtinctio tum demum admittenda eſt, cum cætera ſunt paria, id eſt, cum naſciturorum liberorum eadem prorſus ratio eſt quæ iam natorum. 6 Prior vero ex contrario cum cætera ſunt diſparia, nec eadem ratio eſt proſequendorum odio liberorum poſtea ſuſceptorum, quæ iam natorum. Quid enim ſi iam natos ideo pater exoſos habebat quod vel ingrati eſſent, vel ex ea matre ſuſcepti, quam conſtanti acerrimoque odio proſequebatur; 7 Si qui poſtea nati ſunt æque ingrati aut ex eadem matre nati proponantur, nihil ſane cauſæ eſt cur meliores conditionis eſſe debeant, 8 ſicut nec ſi ex alia vxore non minori odio digna. Igitur tota ea quæſtio facti eſt, & in iudicantis conſenſum dici nullo modo poteſt. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Videtur enim diſpoſitio *legis ſi vnquam 8. C. hoc tit.* ad hunc caſum non pertinere, vt probant à contrario ſenſu verba illa, *filios non habens* & ita concludit indiſtinctè Iul. Clar. *in §. donatio, q. 22 n. 3. in princ.*

2 Ea

2 Ea eſt diſtinctio Pauli Caſtr. *ad l.1.C.de inoffic.donat.*

3 Sic Franciſc.Rip. *in d. l. ſi vnquam.*

4 Nam qui donat inter viuos, mauult donatarium quam ſe ipſum habere rem donatam *l.1. D.de mort.cauſ.donat.*

5 Cum non ſit credibile donatorem futuris liberis plus quam ſibi fauere voluiſſe.

6 Vt non debeat pater eos magis diligere quam quos donationis tempore habebat iam ſuperſtites.

7 Etſi valde iniquum eſt materno odio filios prægrauari *l.ſi quis ſuo 33.§.1.C.de inoffic.teſtam.*

8 Vbi enim eadem ratio ſiue amoris, ſiue odij eſt, idem quoque ius conſtitui æquum eſt. *vulg.l.illud 32.D.ad leg. Aquil.l.3. §.vnde etiam, D. de iniuſt.rupt.*

9 Vt & alia quælibet quæſtio voluntatis *l.voluntatis 7. Cod. de fideicomm. leg.1. §.1. D. ad S.C. Turpil. l.ordine 15. D. municip.* Non eſt igitur perpetuo & indiſtincte vera Baldi ſententia, quæ extat *in l.1.col.4. verſ. ſed quid ſi tempore. C. de in ſſ. donat.* vt nimirum donatio pro viribus poſtea natorum portionibus reuocetur *arg.l.penult. D. de iur.codicill.* Illud certe notabile eſt, quod idem tradit Bald.extra caſum *l. ſi vnquam* donationem nunquam reuocari niſi ad debitum vſque bonorum ſubſidium. At ex poteſtate *dict. l.ſi vnquam*, reuocari ſemper pro ſuperuenientis filij portione.

DEFINITIO IX.

Etiam rei ſingularis donatio reuocatur per liberorum ſuperuenientiam, ſi credibile ſit, donatorem non fuiſſe tanti pretij rem donaturum, ſi de liberis cogitaſſet.

EO caſu quo ex ſuperuenientia liberorum reuocatur donatio non requirimus, vt vel vniuerſorum bonorum vel certæ partis donatio facta ſit. 1 Nam & idem eſt ſi res ſingularis donata proponatur, dummodo ſit eius æſtimationis, vt veriſimile videatur non fuiſſe patrem donaturum, ſi de liberis cogitaſſet. 2 Hoc ipſum vero an res donata magnæ aut exiguæ ſit æſtimationis iudicantis quoque arbitrio & religioni committitur, id æſtimaturi ex reliqui patrimonij comparatione donantiſque dignitate, & aliis perſonarum aut locorum circunſtantiis. 3 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis cum donatio certæ partis bonorum facta eſt etiam infra dimidiam, res habeat minorem dubitationem. Iul. Clar. ex commun. opinione *in §. don. q. 22. num. 5.* vbi multos citat.

2 Iul. Clar. ibid. *verſ. fortius etia*, poſt Claudium noſtrum de Seyſſello Sabaudum nobiliſſimum & celeberrimum apud omnes Doctores iuris Interpretem ad *l. ex facto 43. n. 11. de vulg & pupil.ſubſt.*

3 Clar. *d. n. 5. in fin.* vbi addit, quod hanc ob cauſam bonum eſſet habere iudicem fauorabilem, vt dici ſolet in omnibus quæſtionibus arbitrariis.

DEFINITIO X.

Facta inter coniuges donatio conſtante iam matrimonio, quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex ſuperuenientia liberorum.

DOnatio inter virum & vxorem facta conſtante matrimonio valet quidem, ſi & iurata ſit & inſinuata; 1 ſed tamen non eo minus reuocabitur ex liberorum ſuperuenientia, quod & reciproca ſit & de liberis cogitatum videatur; 2 licet aliud ſit in ea donatione, quæ vel inter extraneos reciproca facta eſt, vel inter coniuges in ipſo limine & contemplatione matrimonij. Reciprocam enim inter alios ea ratio tuetur, quod ex parte eius qui liberos ſuſcepit, ſubſiſtat, quæ tamen cum mutuæ liberalitatis intuitu facta ſit, ſola ſubſiſtere non poteſt, 3 quod incommodum ceſſat in mutua coniugum liberalitate, vtpote quibus coniunctim liberi adnaſcuntur. 4 Eam vero quæ futuri matrimonij contemplatione celebrata ſit ideo reuocari negamus, quod certum ſit de futuris liberis cogitaſſe illum, qui non niſi ſpe prolis ſuſcipiendæ ad matrimonium accedere debuit. 5 Quæ ratio inter eos ceſſat, qui nulliſdum ſuſceptis ex iam contracto matrimonio liberis, ſibi inuicem donant; quaſi ea ſpe quam prius animo ſuſceperant iam deſtituti; 6 nec aliud erit ſi donatio his verbis facta proponatur: *pour eux & leurs hoirs & ſucceſſeurs à iamais quelconques.* Nam præter id quod verba illa ex notariorum vulgari ſtilo magis quam ex præſcripto contrahentium plerumque adiiciuntur, 7 illud etiam conſtat dictione iſta Gallica *hoirs*, hæredes potius quam liberos præſertim in contractibus ſignificari. 8 Propter quam cauſam qui de liberis intelligi volunt adiicere ſolent, *procreés de leurs corps. Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. in cauſa Prioris Monaſterij de Talloire.

1 Nimirum propter auctoritatem iuramenti, quod poteſt ſeruari circa diſpendium ſalutis æternæ, *cap.2.de pact. in 6. c. cum contingat, de iureiur.* Iul. Clar. *in §. donatio qua . num. 3. in fin.* Quod ſi non eſſet iurata, tamen confirmaretur morte ſi modo eſſet inſinuata, *l. donationes quas parentes 25.C. de donat.int.vir. & vxor.* Iul. Clar. *in eod. §. donatio quaſt.17.n.3.*

2 Quamuis contra putet Corn. *conſ.94.vol.3.*

3 Vt dixi *Defin.3.ſupr.* Tiraq. *in repet.l. ſi vnquam* 8. in verb. *donatione largitus.*

4 Vnde Papinianus fidem communium liberorum dixit *in l.vnum ex familia. 67. §. vlt. de leg.2.*

5 Vt dixi *Defin.2. ſu. eod.*

6 Ponendum igitur eſt effluxiſſe iam aliquod tempus in matrimonio vt de liberis propemodum deſperare parentes debuerint. Simile aliquid eſt *in l. cum mater 28. de inoffic.teſtam.*

7 Ex ratione tamen polita *in l.ſi pactum, 9. D. de probat. l.pater 23 in fin. D. de pact.dotal.*

8 Nam in teſtamentis aliud eſt in quibus etiam *ſuorum* appellatio ad ſolos liberos reſtringitur, vt ſcripſi *in tit. D. verb.ſignif.ſupr.* Vide *l.ex facto 17.§. vlt. D. ad S.C. Trebel.*

DEFINITIO XI.

Donatio non inſinuata non cenſetur reuocata ex alienatione partis bonorum donatorum, niſi quod ad bona donata pertinet.

QVi bona ſua tibi fere omnia donauerat inter viuos, partem eorum alienauerat priuſquam inuocata donatio videretur; Quamuis enim dici ſoleat non ideo reuocari donationem quod donator rem à ſe donatam alienauerit, quippe cum ex quo perfecta donatio eſt, nullam alienandi habeat facultatem, 1 in ſpecie tamen propoſita valebat alienatio, nō ſolum quod te conſentiente facta proponeretur, 2 ſed etiam quia necdum eo tempore valebat donatio propter defectum inſinuationis. 3 Vt proinde non abs re comparanda videretur legato, 4 quod quoniam pro arbitrio legantis reuocari & adimi poteſt, 5 ita ex eo ſolo quod res legata alienata ſit ademptum intelligitur. 6 Sed placuit non videri reuocatam niſi quod ad bona vendita pertineret; 7 quia & in legatis ea diſtinctio ſeruatur, vt pars tantum rei legatæ alienata ſit, reliqua debeatur, 8 item vt ſi non adimendi legati ſed ſuis neceſſitatibus ſubueniendi animo res legata vendita ſit, non idcirco legatum ademptum videatur. 9 Quamuis in donatione inter virum & vxorem contra receptum ſit, vt vel ſola pignoris datione & multo magis venditione reuocata per pœnitentiam intelligitur, 10 nimirum, cum ſi moribus improbata nulloque legis vinculo ſuſtineatur quouſque morte confirmata ſit, 11 nō tam eo modo reuocatur quam deſinit poſſe confirmari. 12 At donatio de qua loquimur non eſt ex earum numero quæ ſunt improbatæ, tametſi ante inſinuationem nondum perfecta videatur, prohibente ſcilicet iure noſtro municipali potius, quam deficiente donatoris voluntate. 13 In donationibus autem validis nec improbatis difficilior & odioſior eſt reuocationis præſumptio, tum etiam cum reuocari poſſunt. 14 Nam ſi tam perfectæ ſint vt reuocari nequeant, fruſtra de pœnitentia quæramus, 15 nec ſi inter virum & vxorem factæ fuerint, eo videlicet tempore quo fieri potuerunt, hoc eſt ante nuptias aut propter nuptias, 16 de quibus extat in hanc rem Nouella Iuſtiniani conſtitutio 17 per quam abrogatus eſſe veteres leges de donationibus inter virum & vxorem, 18 qui exiſtimant, ſane parum caute faciunt, non diſtinguentes validas donationes ab inualidis & improbatis, nec irreuocabilibus. *Ita Senatus* in cauſa liberorum Ludouici Macher, fiſcalis in Gebennenſium Ducatu procuratoris, 13. Calend. Decembr. 1592.

1 *l.poſſeſſionem. 3. C. hoc tit.*

2 Poteſt enim aliena quoque res donari ſi dominus conſentiat, *l. ſi ergo 9. §. ſi res. D. de iur. dot. l. ſi filius 24. C. de donat. l. 4. §. quæſitum. D. de dol. mal. except.*

3 Sic enim ſtilo Senatus noſtri cautum eſt, vt non valeat donatio inter viuos niſi ex die inſinuationis.

4 Quamvis non ſit bona comparatio legati & donationis inter viuos cum donatio tenuit ab initio, ſolæ ſiquidem mortis cauſa donationes æquiparari ſolent legatis, *leg. vltim. Cod. de mort. cauſ. donat. l. aliud. 37. ff. eod.*

5 *l. 4. ff. de alim. leg. l. ſi mihi 12. §. vlt. de legat. 1.*

6 *l. rem legatam 18. de adim. legat.*

7 Vt ſcilicet cauſa limitatum producat effectum, *vulg. l. in agris 16. ff. de acq. rer. domin.*

8 *l. ſi ex toto 8. de leg. 1.*

9 *d. l. l. rem legatam l. 3. C. de legat. §. ſi rem ſuam, Inſt. eod.*

10 *l. cum hic ſtatus 32. §. ſi maritus ff. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi maritus 12. C. eod.*

11 *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.*

12 Siquidem non poteſt reuocari quod nunquam valuit. *l. nam etſi 5. ff. de iniuſt. rupt.* Sed tamen etiam donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ex quarundam alienatione niſi quantum ad alienatas, *d. l. cum hic ſtatus, §. qui quaſdam res ff. de donat. int. vir & vxor.*

13 Inſinuatio enim donationis non pertinet ad actus ſubſtantiam, ſed tamen eſt conditio ſine qua non poteſt valere donatio.

14 *Arg. l. verbis 5. in fin. ff. ad leg. falcid.*

15 *l. poſſeſſionem 3. l. velles necne 6. & paſſ. C. hoc tit.*

16 *leg. 1. l. cum in te 6. l. ſi ante 8. & paſſ. C. de donat. ant. nupt.*

17 *Nouel. 61. vt immobil. int. nupt. donat. c. 1. §. 1.*

18 *d. l. cum hic ſtatus §. ſi maritus ff. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi maritus 12. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Ob non ſecutum implementum pacti in donatione appoſiti reuocatur ipſo iure donatio, licet nihil de eo dictum ſit in donatione.

EX cauſa non ſecuti implementi donatio ipſo iure reuocata intelligitur, licet donationi non ſit inſerta clauſula illa vulgaris, vt ſi conuentionibus ſatisfactum non eſſet, donatio reſolueretur. 1 Quidni enim ob non obſeruatas pactiones perinde ipſo iure euertatur ac ex aliis ingratitudinis cauſa, 2 cum vel omnium maxime ingratitudo ea ſit pacta non ſeruare? 3 Neque hac parte referet quicquam, licet alias multum interſit an modus fuerit adſcriptus an conditio, 4 quandoquidem etiam modo non impleto, non tantum condictio datur donatori, licet dictum non ſit vt eo caſu reſoluatur donatio, 5 ſed etiam vindicatio ex Imperatorum conſtitutionibus, ac ſi nunquam dominium à donatore abſceſſiſſet. 6 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quam tamen addi & exprimi ſemper melius eſt, vt in *l. 2. C. de condict. ob cauſ. dat.*

2 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

3 Vt Bald. ait ad illum locum.

4 Licet enim multum interſit inter modum & conditionem, quantum ad ſuſpenſionem actus, nihil tamen intereſt quantum ad reſolutionem, cum modus contineat cauſam finalem diſpoſitionis, vt diximus *Defin. 1. n. 3. ad fin. ſupr. tit. prox. poſt gloſſ.* Bart. Bald. & Caſtr. *in l. 1. Cod. de donat. quæ ſub modo.*

5 Gloſſ. Salic. & cæteri *ad d. l. 2. C. de condict. ob. cauſ. dat.*

6 *l. 1. & 3. C. de donat. quæ ſub mod.*

DEFINITIO XIII.

Non poſſunt hæredes donatoris habere donationem pro reuocata ob non ſecutum implementum, ſi donator eam culpam quocumque voluntatis indicio donatario remiſiſſe probetur.

TItius, cum per tranſactionem centum quæ debebat Sempronio intra Kal. Ianuarias proximas ſoluere promiſiſſet, eo ipſo die tranſactionis initæ bona tibi ſua fere omnia donauerat ea lege adiecta, vt tu Sempronio centum illa ſolueres, ac poſt mortem tuam pars bonorum donatorum ad Claudiam neptem ex donatoris filia perueniret. Cum non ſolueres, Titius conſentiente te vendiderat prædia quædam ex iis, quæ & tibi donata fuerant & ad Claudiam te defuncto peruentura erant, redactumque ex venditione pretium tibi tradiderat vt tu ipſe Sempronio ſolueres. Et cum non aliter emptorem inueniret quam ſi tu venditionis, & euictionis nomine fideiuberes, fideiuſſeras, & ab eo idemnitatem ſtipulatus fueras. Mortuo poſtmodum Titio, aliis relictis hæredibus, donationis controuerſiam ab iis paſſus es, quaſi ex cauſa non ſecuti implementi reuocata videretur. 1 Non enim Sempronio ſolueras, ob idque fuerat ille coactus vendere vt ſolueret, cum tamen vel ob hanc maxime cauſam videretur donaſſe tibi ne ſoluere cogeretur. 2 Nec ad rem pertinebat, quod nullum tibi ad ſoluendum tempus præfinitum erit verbis donationis; neque vlla ſecuta fuerat interpellatio per quam in mora conſtituereris; 3 quaſi ſufficere ideo deberet quod petenti quandocunque creditori ſatisfacere paratus eſſet: 4 nam imo vero dies ſolutioni dicta fuerat per tranſactionem, cuius vim ignorare nec potueras nec debueras, cum ei debito exſoluendo te obſtrinxiſſes. 5 Nec erat cur expectares interpellationem donatoris, 6 cuius ex contrario vel maxime intereſt negligentem eſſe te, vt ipſo iure donatio reuocata intelligeretur. 7 Neque rurſus videbaris donationis legi ſatisfeciſſe per æquipollens, 8 ob id ſolum quod paſſus eſſes donatas res vendi vt ex pretio creditori ſolueretur. 9 Ea namque venditio facta proponebatur priuſquam inſinuata eſſet donatio, ac proinde eo tempore, quo ne venderet non poteras prohibere, 10 Accedebat quod ea venditione factum fuerat, vt donantis voluntati amplius ſatisfieri non poſſet ex ea parte qua præceperat vt bona vendita ad neptem ex filia te mortuo peruenirent, 11 Non igitur videri poterat legi donationis à te ſatisfactum per æquipollens. *Placuit* tamen non idcirco reuocatam fuiſſe donationem, quod eas leges, & conditiones, quas Titius liberalitati ſuæ dixerat, is ipſe maiore erga te liberalitate remiſiſſet, nemo enim dubitat quin conditio ſemel adſcripta & remitti poſſit & adimi. 12 Itaque tametſi in mora fuiſſes quod Sempronio ad diem non ſoluiſſes, potuit tamen ea mora remitti conſenſu & voluntate donatoris. 13 Remiſſam porro conſtabat ex eo, quod redactum ex venditionibus pretium tibi ille tradiderat vt tu ipſe ſolueres, 14 ſubindeque ſolutio à te facta probabatur. Et quamvis tu fideiubendo pro euictione rerum venditarum indemnitatem tibi à Titio donatore repromiſſam ſtipulatus eſſes, idipſum tamen non niſi voluntate donatoris qui ſpoponderat factum erat. 15 Proinde nec ipſe ſi viueret, nec eius hæres tibi poterat imputare cur feciſſes quod ipſe fieri voluiſſet. 16 Quamquam nec nouum eſt vt donator volens ſe obliget de euictione 17 Minus verò tibi erat imputandum quod ſubſtitutio donationi adiecta fauore neptis euanuiſſet, venditis rebus in quibus facta erat ſubſtitutio. Quandoquidem id facto etiam donatoris acciderat, qui hac parte mutaſſe voluntatem videbatur. 18 Satiſque tibi erat, ne donationis commodo indignus videri poſſes, quod per te non ſtetiſſet quo minus donantis voluntas impleretur, 19 quodque in vicem vſusfructus quem ſibi donator in rebus venditis exceperat, paſſus eſſes, vt frueretur ille cæteris bonis omnibus, quorum longe amplior erat æſtimatio. 20 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum ſit iuris certiſſimi donationem etiam inter viuos reuocari ex cauſa non ſecuti implementi, tanquam ſit ea quoque ingratitudo, & quidem maxima, vt dixi *Defin. prox. præced. ex l. vlt.* vbi Bald. *C. hoc tit.*

2 Vt apparebat ex modo adiecto donationi, qui continebat cauſam finalem diſpoſitionis *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. ſi donaturus 9. §. 1. ff. de condict. cau. dat.*

3 Quæ videbatur neceſſaria ad te in mora conſtituendum *l. mora 32. ff. de vſur.*

4 Nam quod ſine die debetur ſicut peti ſtatim, ita quandiu petitum non eſt, ſolui quandocunque poteſt.

5 *Ex not. in l. qui cum alio 19. De reg. iur.*

6 Qui enim iam certus eſt, non debet magis certiorari, vt eſt in regula iuris pontificij & *in l. 1 §. vlt. ff. de act. empt.*

7 *Ex d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 Quod ſufficere creditur *l. vlt. in fin.* vbi gloſſ. *ff. mandat. l. mulier 22. ad SC. Trebell.*

9 Nam qui patitur rem ſuam vendi ad ſoluendum, ipſe videbitur ſoluere de ſuo.

10 Cum ex ſtylo Senatus noſtri nullius momenti ſit donatio ante inſinuationem. Nullum enim effectum poteſt habere denunciatio, quæ fit à non habente poteſtatem *l. tutor. 47. in princip. ff. de minor. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.*

11 *l. quo*

11 *L.quoties ab omnibus 113.vbi not. C.de fideic.*

12 *L.ſi quis ſeruum 53. D.de cond.& demonſtr.l.ſi quis ita 3.§.conditio. D.de adim.legat.*

13 *Arg.l.de lege 6.§.vlt.& ſeq.D de leg.commiſſ.l.2. C.de iur.dom.imp. l.mora 32. in fine principij. D. de vſur.*

14 Quid enim cauſæ eſſe poterat, cur tu ipſe deberes ſoluere, niſi vt conditionem donationis impleres?

15 Nec enim ſtipulatio contrahitur inter inuitos aut ignorantes, *l.1. & paſſ D. de verb.oblig.*

16 Cum dici ſoleat, quod perpetuo verum eſt non fieri iniuriam volenti vt habet tela iuris pontificij, *l.in diem 9. §.1.de aqu. plun.arc.*

17 *L.2.C.de euict.* iunct.*l.1. C.de iur.dot.*

18 *L.rem legatam 18.De adim.legat.l.ſi ex toto 8.de leg.1.* Dixi *Defin.11. ſuprà.*

19 *L.in omnibus cauſis 19.de reg.iur. leg.ſi fundum per fideicommiſſum 92.§.ſi Titio.alias l.ſi Titio de leg.3.l.Lucius 88. § quiſquis de leg.2. l pater 38.§ fideicommiſſ.de leg.3.l.vter,23.D.de cond.inſt.l.1.C.de legat,*

20 Inde enim factum erat vt donatoris nihil prorſus intereſſet.

DEFINITIO XIV.

Fauorabilior eſt reuocatio, quæ fit ex cauſa non ſecuti implementi, quam quæ ex cauſa ingratitudinis, ideoque datur hæredi etiamſi donator nunquam fuerit conqueſtus.

QVod traditum eſt, non eſſe permittendum hæredi vt inquietet donationes, quas is qui donauerat quandiu vixit non retractauit,[1] ad eas reuocandæ donationis cauſas pertineret, quæ ex donatarij ingratitudine proficiſcuntur.[2] Nam ſi ea cauſa non ſecuti implementi reuocetur donatio quod fit ipſo iure, vtique licet hæredi non tam reuocare, quam reuocationem iam ipſo iure factam obiicere.[3] Etſi enim ea quoque & omnium maxima ingratitudo eſt pacta non ſeruare,[4] habet tamen hæc reuocationis cauſa neſcio quid magis reale, quam tranſmiſſionis ius inducit in hæredes quoſcumque donatoris.[5] Neque ſanè ratio vlla eſt, propter quam denegari ius hoc debeat hæredi, cui nec qui contrariam ſententiam tuentur denegant condictionem ob cauſam dati cauſa non ſecuta.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.l.his ſolis 7. l.vlt.C.hoc tit.*

2 Ne ſcilicet poſſit hæres donatoris ingratum dicere donatarium, quem donator ipſe non dixit. [Vide Sen.*lib.1.de ben.cap.1.*]

3 Ita Bald, Salic.& cæteri communiter ad *d.l.vlt.*quamuis contra putet Rip. *ad d.l.fin.n.208.q 63.*

4 Vt dixi *Defin.12.n.3.ſup.* ex Bald.*in d.l.vlt.*

5 Quia reuocationis cauſa non tam ex perſona donatarij proficiſcitur, quam ex re ipſa, id eſt, ex pactis donationi inſertis. Vult tamen Rip *d.q.63.n 109.* hoc ita procedere ſi hæres donatoris agat non condictione *ex d.l.fin.*ſed ex capite cauſæ non ſecutæ. Atque ita reſtringit communem ſententiam aliorum. Vide Salic.*in d.l.fin.verſic.quæro an in omnibus.* Et hanc quoque diſtinctionem Senatus noſter ſecutus eſt.

6 Idem Rip.loco ſupradicto. Condictio enim ſine cauſa tranſit ad hæredem illius, qui potuit condicere, ſicut & cæteræ omnes condictiones, *l.2.cum ancillam 6.C.de cond.ob cauſ.*

DEFINITIO XV.

Reuocata donatione ex l.vlt. C.hoc tit.non ideo fructus reſtituuntur.

AN verò reuocata donatione ſiue ex cauſa non ſecuti implementi, ſiue ex qua alia ingratitudinis ratione, fructus à donatario eiúſve hærede perceptos reſtitui oporteat, quæſtionis eſt. Nam cum ex huiuſmodi cauſis euertantur donationes, vt lex ait,[1] quidni reſtituantur fructus omnes quaſi nullo iure percepti?[2] Idem enim obtinet in donationibus quoque cauſa mortis quoties reuocantur,[3] itemque in condictionibus omnibus.[4] Contraria tamen ſententia & verior & humanior eſt, quia non ſine titulo poſſediſſe videri poteſt qui ex donatione poſſedit.[5] Cum ex cauſa non ſecuti implementi aut alterius ingratitudinis ſiue ipſo iure euerti dicas dationem, ſiue propoſita in eam rem actione, donatoris voluntatem ſemper declarari neceſſe ſit, aut hæredis,[6] eo ſcilicet caſu quo in hæredem ius hoc tranſmitti diximus proximè.[7] Itaque eſt quod ſibi donator imputet eiúſve hæres cur non citius egerit.[8] Proinde non niſi à die litis conteſtatæ fructus reſtituendi ſunt cum donatio ab initio valuit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.vlt. C.hoc tit.*

2 Solent enim fructus tanquam acceſſiones omnimodo ſequi cauſam dominij, *l.ex diuerſo 15.§.1.D.de rei vind.*quia nec niſi iure dominij acquiruntur, *l.qui ſcit.25.§.1.D.de vſur.*

3 *L.cum quis 12.D.de condict ob cauſ.dat.*

4 *L.qui ſe debere 7.in fin.eod l.in debitis 5.in princ.l.in ſumma 65. §. ei qui de cond.indeb.l.videamus 38. §.1.& 2.de vſur.*

5 Nam bonæ fidei poſſeſſor tantundem iuris habet ad fructus interim acquirendos quantum ſi eſſet verè dominus, *l. bonæ fidei 48.de acqu.rer. dom.*hic autem non tantum bonæ fidei poſſeſſor fuit ante donationis reuocationem, ſed etiam verè dominus.

6 Quid enim ſi donator aut eius hæres iure ſuo vti nolit?

7 *Defin. prox. præced.* Nam quod cuique pro eo præſtatur inuito non tribuitur, *l.inuitus,156.§.vlt.de reg.iur.*

8 *Arg l cum poſtulaſſem.44.De damn.infect.*

9 Boër. *deciſ 58. num.6.*

DEFINITIO XVI.

Subſtitutus in bonis alij donatis habet actionem de pretio contra donatarium, ſi quid ex iis bonis donator vendiderit, vt ſolueret quod donatarius ſoluere debuerat.

ALienatis per donatorem bonis, in quibus alius erat à donatore ipſo ſubſtitutus, ſi pretium in donatarij ſolius vtilitatem controuerſum ſit, puta ſi ex eo ſatiſfactum ſit creditoribus, quibus ex lege donationi dicta ſatisfacere donatarius debuerat,[1] dubitari poteſt an ſubſtituto ius ſit pretium illud iuſtámve bonorum donatorum æſtimationem à donatario repetendi. Quæſtio in eo eſt, an per huiuſmodi alienationem videatur donator à priori voluntate quam erga ſubſtitutum habuerat receſſiſſe?[2] Fingimus enim tractari eum caſum quo voluntatem mutare donator potuerit aut propter nondum ſecutam ſubſtituti acceptionem,[3] aut ob defectum inſinuationis,[4] verius autem eſt ſubſtitutum à donatario indemnem præſtari oportere, cum ſolius donatarij lucro venditio ceſſit,[5] In propoſita verò ſpecie apparebat ex perſonarum qualitate, cæteriſque facti circumſtantiis non minus à donatore dilectum ſubſtitutum quam donatarium, imò naturali ratione & iure ſanguinis chariorem eſſe debuiſſe.[6] Proinde nec aliud dicendum erit, tametſi ſubſtitutus venditioni adfuerit, & conſenſerit, quia ſufficit donantis voluntatem durare poſt alienationem, vt non videatur donatarius donationis commodo ſe priuaſſe.[7] Planè non quanti bona fuerunt donationis tempore aut nunc ſunt, ſed quantum ex eorum pretio ab ipſo donatore redactum eſt ſubſtituto præſtare donatarius debebit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ſpecie *Defin.13. ſuprà eod.*

2 Potuiſſe enim donatorem hoc ius remittere certum eſt, vt dixi *Defin.13.n.12.ſupr.* Et *Defin.2.ſupr.tit.prox.præced.*

3 Siquidem ſecuta ſubſtituti acceptatione aliud dicendum eſſet. Teſſaur. *deciſ.70.*Not.*ad l.3. C.de donat.quæ ſub mod.*

4 Secundum ea quæ diximus *Defin.51. n.3.ſupr.eod.*

5 Quaſi non videatur res donata ablata donatario, in cuius patrimonio pretium remanſit, *arg.l ſed quod inde 71.& ſeq.de leg.2.*

6 Nam quo quis ſanguine coniunctior eſt, eo dilectior præſumitur. *l. peto 69. § fratre de leg.2.l.hæredes mei 57. §.vlt.ad SC.Treb.* Not.*in l.vlt. C.de verb.ſignif.*

7 Text.eſt elegans *in l.fundum per fideicommiſſum 92.de legat.1.*

8 Cum non poſſit videri retentus animus donandi, niſi quatenus redactum eſt ex pretio rei venditæ. Id enim quod excedit vtique alienatum fuit, & conſequenter pro ea parte reuocata eſt donatio, *l.cum hic ſtatus 32.§.ſi maritus.D.de donat.int.vir.& vxor.l.ſi maritus 12.C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Non eſt dandum auxilium reſtitutionis donatori ad reſcindendam donationem ex cauſa ingratitudinis, cum ſufficiat auxilium iuris communis.

FRuſtra implorat reſtitutionem in integrum aduerſus donationem is, qui non niſi de donatarij ingratitudine conqueritur,[1] cum paratam ex cauſa habeat actionem ordinariam, & condictionem ex Iuſtiniani Conſtitutione,[2] quaſi reuocata ipſo iure donatione, ſiue conditiones donationi inſertas adimplere donatarius noluerit,[3] ſiue egenti donatori alimenta præſtare.[1] Neque enim concedendum eſt auxilium extraordinarium vbi ſufficit ordinarium.

 [4] Idem

[4] Idémque erit tametſi donatio iurata proponatur. Perinde enim reuocatur illa ex cauſa ingratitudinis acſi non eſſet iurata, ſiquidem iuſiurandum eaſdem leges & conditiones recipit quas contractus ipſe, cui adhibetur. [5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Martij. 1593.

1 Ex *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Id eſt ob non ſecutum implementum, quæ ſpecies eſt ingratitudinis & quidem maxima, vt dixi *Deſin. 12. n. 3. ſupr.* ex Bald. *ad d. l. vlt.*

3 Necare enim videtur, qui alimenta denegat, *l. negare 4. D. de agnoſc. & alend. lib. l. ſane qui 16. & ſeqq. l. ne ex liberalitate 12. de reb. cred.*

4 *L. in cauſa 16. D. de minor.*

5 *L. vlt. vbi not. C. de non numer. pecun.*

DEFINITIO XVIII.

Dominus iuriſdictionis poteſt ad nutum reuocare officia quæ dedit, niſi dederit ex cauſa remuneratoria, vel alia oneroſa.

QVi ex cauſa donationis iudicandi officium à domino iuriſdictionis inferioris nactus eſt,[1] reuocari poteſt ad nutum domini, licet non ſit adiecta clauſula, quam huiuſmodi conceſſionibus hodie domini inſerere ſolent tollendæ dubitationis gratia, *quamdiu nobis placuerit*.[2] Non idem eſt ſi ex cauſa oneroſa ea conceſſio facta ſit; prius enim eſt vt indemnitas præſtetur illi, cui eo nomine aliquid abeſt.[3] Porrò cauſam oneroſam habere is quoque videtur, cui animo remunerandi officij quid conceſſum eſt.[4] Eadem diſtinctio adhibenda eſt ſi quæratur non de iudice, ſed de grapheario aliόve officiali per iuriſdictionis dominum conſtituto.[5] *Ita Senatus* in cauſa pro curatorum Durant, & Dauid, & Dominorum de Cornellion. 4. Id. Maij. 1593.

1 Aliud enim eſt in eo qui à Principe iudex aut alius magiſtratus conſtitutus eſt. Hic enim non niſi ex cauſa remoueri poteſt, propterea quod ea remotio infamiam irrogaret Boër. *q. 149. n. 11. 19. 23. & ſeqq.*

2 Quæ clauſula facit, vt non niſi precario conceſſa iudicandi poteſtas videatur, *l. 1. & paſſ. D. de precar.*

3 Nunquam enim ferendum eſt, vt ſit in poteſtate vnius deteriorem facere alterius conditionem, *l. non debet 74. de reg. iur.*

4 Videtur enim quis habere iure cuiuſdam permutationis id quod habet ex cauſa remunerationis, *l. ſed etſi 25. §. conſuluit. D. de pet. har. l. quæ liberi 8. l. Aquilius 27. D. de don.*

5 Eadem enim omnium ratio eſt, ergo idem ius hac parte in omnibus ſtatuendum eſt, *vulg. l. illud 32. D. ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniuſt. rupt.*

DEFINITIO XIX.

Donatio in abſentem collata quamuis iurata reuocari poteſt quandiu non fuit acceptata per donatarium.

VAlet quidem donatio abſenti facta Notario ſtipulante, ſed ita tamen vt quandiu ſtipulationem donatarius ratã non habuit, reuocari donatio poſſit, licet iurata,[1] neque ex ea cauſa neceſſe ſit abſolutionem impetrari.[2] Sanè mortuo ante acceptationem donatario verius eſt in eius hæredem tranſire ius acceptandi quamdiu donatio non eſt reuocata.[3] *Ita tractatum eſt* in publico audit. in cauſa N. Reydet. 13. Cal. Ianu. 1594.

1 Quamuis contra videatur concludere Teſſaur. *dec. 70.* vbi totã hanc quæſtionem latè examinat & complures DD. citat in vtramque partem.

2 Quaſi tacitam conditionem habeat Notarij ſtipulatio, ſi abſens donatarius ratam eam habere volet. Nam & conditio tacita ſuſpendit actum perinde ac expreſſa, *l. interdum 73. D. de verb. oblig.* Dec. *conſ. 2.*

3 Tranſit enim ius acceptandi in omnes eos in quos & ipſa donatio tranſire poſſet, ponimus autem donatum alicui fuiſſe pro eo & eius hæredibus, vt fieri ſolet. [Iunge *Deſin. vlt. infr.*]

DEFINITIO XX.

Donatio qualibet reuocabilis etiam facta mortis cauſa, non cenſetur reuocata verbis teſtamenti generalibus, maximè ſi facta fuerat per contractum, niſi contraria ſint coniectura.

QVod quis rem ſuam donando aliterve alienando ſtipulatus eſt abſenti tertio dari, adimere & reuocare poteſt, quandiu tertius ille eiúſve hæres non agnouit liberalitatem.[1] Nam etſi ſtipulator ante acceptationem deceſſiſſet, nec liberalitatem reuocaſſet, non valeret illa in vim donationis, ſed in vim nudi & ſimplicis relicti tanquam in vltima voluntate,[2] cuius proprium eſt vt reuocari quandocunque poſſit.[3] Sed an hoc ſolo reuocata voluntas videbitur, quod idem ille ſtipulator, cum teſtamento ſuprema ordinaret, dixerat generaliter alias ſe omnes præcedentes voluntates mortiſque cauſa donationes irritas facere? Minimè; quia voluntas illa etſi erat reuocabilis, tamen in contractu inter viuos fuerat declarata. Proinde ſpeciali reuocatione indigebat.[4] Certum enim eſt generalem illam clauſulam reuocatoriam, quam in omnium teſtamentis adhiberi Notarij ſolent, ad contractus inter viuos nullo modo pertinere.[5] At ne quidem ad mortis cauſa donationes, quas ideò ſpecialiter reuocari neceſſe eſt, quod licet legatis & fideicommiſſis comparentur,[6] tamen accedunt proximè ad contractus inter viuos.[7] Sed hoc ſi ita non ex aliis teſtamenti partibus appareat receſſiſſe ſtipulatorem à priori voluntate, puta ſi eam ipſam rem quam tertio illi abſenti ſtipulatus fuerat, aut hæredibus aut alij nominatim reliquerit.[8] *Nominatim* inquam, quia non ſufficeret generalis illa clauſula, qua exprimere teſtatores ſolent, ea ſolemnia hæredibus ſuis relinquere quæ aliis non reliquerunt.[9] Nam neque hæc clauſula pertinere ad ea poteſt, quæ iam in contractu inter viuos aliis data ſint, licet reuocabiliter. Ea namque multò magis excepta videri debent.[10] Nec rurſus probabilis reuocatæ voluntatis coniectura ex eo capietur, quod illi ipſi in quem collata prior liberalitas fuerat, aliquid præterea teſtamento relictum ſit. Non enim compenſandi animo relictum videri debet, aut ex pœnitentia prioris voluntatis, quod nouæ liberalitatis ſpeciem habet,[11] niſi appareat poſteriorem liberalitatem idcirco factam eſſe, vt in prioris locum ſubſtitueretur:[12] quod ipſum aliquando non malè per coniecturas probabitur. Finge maritum contrahentem inter viuos ſtipulatum, vt penſio quæ ſibi viuo deberetur, poſt mortem ſuam vxori tunc abſenti præſtaretur. Teſtamento autem poſtea condito eiuſdẽ quantitatis & conditionis penſionem eidem vxori reliquiſſe, nulla tamen prioris facta mentione, voluntatis quidẽ erit quæſtio.[13] Sed tamẽ non improbabiliter dici poterit in dubio ſubſtitutam videri ſecundam penſionem in prioris locum, ne duplici penſionis præſtatione hæredem oneraſſe videatur.[14] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Cibelle, & Benedicti Vorſier in publico auditorio, 3. Non. Mart. 1594.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Deſin. prox. præced. & Deſin. 1. ſupr. de donat. quæ ſub mod.*

2 Vnde eſt quod ex hac cauſa competit actio de fideicommiſſo, *l. 1. C. de mort. cauſ. donat.* Etſi loquitur lex illa de pacto appoſito in donatione cauſa mortis, non de pacto appoſito in donatione inter viuos; de qua *in l. 1. & 3. C. de donat quæ ſub mod.* Ratio tamen huius Definitionis quantum ad hoc, illa eſt, quod donatio inter viuos non poteſt conferri in abſentem aut ignorantem vt ei ſtatim acquiratur, niſi ea mente res alicui tradita ſit abſentis nomine, *l. abſenti 10. D. de donation.*

3 *L. 4. D. adim. legat l. cum hic ſtatus. 32. § pœnitentiam, D. de donat. int. vir. & vxor.*

4 *Arg. l. ſequens quæſtio 67. de legat. 2.*

5 Cum in eo ſit planè diuerſa ratio contractuum inter viuos, & vltimarum voluntatum, quod contractus omnes inter viuos ſunt irreuocabiles, *l. ſicut 5. C. de oblig. & act.*

6 *L. Marcellus 15. l. illud 37. D. de mort. cauſ. donat. l. vlt. C. eod.*

7 *§. 1. Inſt. de donat.*

8 Præſumitur enim quiſque rem ſuam potius quam alienam legare voluiſſe, *l. cum alienam 10. C. de legat.*

9 Cum nec legatum aliud ſit niſi deliberatio hæreditatis, quæ ex eo quod alioqui vniuerſum hæredis foret aliquid collatum alij teſtator velit, *l. legatum eſt deliberatio 116. de leg. 1.*

10 Cum ſint extra cauſam bonorum defuncti, *d. l. ſequens. q. 68. de legat.*

11 *Arg. l. creditorem 85. de leg. 2. l. cum pater, 77. §. Titio fratri eod. tit.*

12 Quo caſu alterutro contentum eſſe oportet, *l. Imperator. 70. §. vlt. & l. ſeq. eod. tit. de legat 2.*

13 Vt in cæteris ferè omnibus quæ ad teſtamenta pertinent, *l. ille aut ille 25. §. 2. l. non aliter, 69 de leg. 3. l. Labeo 7. de ſuppell. leg.*

14 Quod nunquam eſt probabile, *l. Titia cum teſtamento, 94. §. qui inuita de leg. 2.*

DEFINITIO XXI.

Donatarius defunctus ante donatorem non tranſmittit donationem ad hæredem ſuum, niſi donatum ſit etiam hæredi, ſed recurrit ad donatorem donatio.

MOrtuo ante donatorem eo cui donatum fuerat inter viuos, nulla hæredum eius facta mentione redit ad donatorem donatio,[1] licet eam legem ab initio & ex compacto non habuerit.[2] Neque enim ſi fauore & intuitu perſonæ tuæ donatum aliquid volui, conſequens eſt vt hæredi quoque tuo voluerim donatum,[3] æquúmque eſt ex donantis voluntate fieri interpretationem, cum ab eo proficiſcatur liberalitas, nec aliud quicquam ex parte donatarij interueniat, niſi quod agnoſcit & ſuſcipit liberalitatem.[4] Itaque non poteſt hic locum habere quod dici ſolet, cum de aliis contractibus agitur, videri vnumquemque cum contrahit non ſibi ſoli proſpicere, ſed etiam hæredibus ſuis,[5] Non enim contrahit adeóque nec ſibi proſpicit is cui donatur, ſed tantum alterius voluntati acquieſcit,[6] faceréque potius ea ratio pro donatore ſi donando ſibi aliquid excepiſſet, vt quamuis hæredum nullo modo meminiſſet, idipſum tamen iis non minus, quam ſibi ipſi excepiſſe intelligeretur,[7] niſi quid eſſet tam perſonale, vt non facilè ad hæredes tranſmitti poſſet.[8] *Ita Senatus* iampridem pro Domina Foyſſiaz, contra Dominum Ioannem Perraton Aduocatum Generalem. [Poſtea tamen aliter iudicatum eſt, me Præſide. Cúmque Senatuſconſultum, quod alij referebant, vidiſſem, apparuit non ita Senatum pronunciaſſe vt donatio ſimpliciter facta ad hæredes donatarij non tranſiret, ſed vt ex imperfecto & inutili teſtamento donatarij donatio, quæ valuerat, recurreret ad donatorem, præſertim cùm donatarius fidei ſuæ commiſſum ab vxore dixiſſet, vt donationem irritam faceret.]

1 Nam licet qui donat inter viuos malit donatarium habere quam ſeipſum, mavult tamen ſe habere quam hæredem donatarij, *arg.l.1.D. de donat cauſ.mort.* Nec enim donatio fit niſi ob bene merita, quæ futuri hæredis nulla eſſe poſſunt, cum futurus hæres ſit ſemper incertus, *l. ſtilandum 70.de verb.ſign.l.qui liberis 8.§.1.de vulg.& pupill.ſubſtit.*

2 Dum ne qua conuentio ſit in contrarium, quid enim ſi alicui donatum ſit, & eius hæredibus? vt hodie paſſim concipi donationes ſolent. [Videretur tamen non eſſe hodie neceſſaria hæc adiectio poſt Iuſtinianæi Conſtitutionem *in l.ſi quis argentum 35.in fin.C.de donat.*]

3 Quod enim fit contemplatione certæ perſonæ non poteſt nec debet eam egredi. Textus eſt elegans & ad rem noſtram accommodatus, *in l.cum precario 12.§.1.& l.interdictum 14.D.de precar.l.filiofam.42.de cond.& demonſtr.l.ſi ſerui 21.& ſeqq.D.de vſufr.* [*l.4.l.pen. D.ruſtic.præd.l. Mela 14.in fin.de adim.legat.l.pater 6.de ſeruit.leg.*]

4 Non enim quid donatarius acquirere, ſed quid donator dare voluerit inſpiciendum eſt, ne alioqui actio operetur contra vel vltra intentionem agentis quod eſſe non poteſt *l.non omnis 19. D.de reb.cred.*

5 *Ex l.ſi pactum 9.D.de probat.l.tale pactum 40.§.1.D.de pact.*

6 *d.l interdictum 14. D.de precar.*

7 Quia plerumque id agitur, vt eadem ſit cauſa hæredis quæ fuit defuncti, *d. l.ſi pactum.*

8 Quæ enim ſunt perſonalia non poſſunt tranſmitti ad hæredes, *l.quis tale 14.D.ſolut.matr.l.ex plurib.42.D.de admin.tut*] Et aliis ſupra citat. *num.3.* [Mihi tamen, vt dicam quod ſentio, valdè ſuſpecta eſt hæc Definitio, qui video contra expreſſum conſtitutum à Iuſtiniano *in l. ſi quis argentum 35.in fin. C.de donat.* vbi dicitur donationem etiam nudo pacto factam tranſire in hæredem quoque donatarij. Adde Bald. *conſ.262. vol.1.* quem refert & ſequitur Crauet. *conſ.108. n.3.* Quid enim ſi dominium tranſlatum ſit per traditionem factam ex cauſa donationis? Qui fieri poterit vt dominium quod defuncti fuit, non tranſeat in eius hæredem aut ab eo diſcedat: Item vt ſtipulatio facta donandi animo finiatur morte ſtipulatoris? Et ſanè ſpeciale eſt in donationibus quæ fiunt inter virum & vxorem conſtante matrimonio, vt quia ab initio non valent nec confirmentur morte donatoris prædefuncto donatario, *l.cum hic ſtatus 32.& paſſ.D.de donat.int.vir.& vxor.* Item in donationibus propter nuptias, vt præmortua vxore redeant ad donantem, etiamſi ſuperſint liberi ex eo matrimonio, ſiue ab ipſo marito facta ſit donatio, ſiue ab alio pro eo *l. ſi quis liberis C. de don.ant.nupt.* Quod intellige licet donatio purè & irreuocabiliter facta dicatur, dummodò propter nuptias. Aliud enim eſt irreuocari donationem, aliud verò ex ſua natura reuerti & recurrere ad donantem. Nec qualitates & conditiones quæ naturaliter ex lege inſunt vnquam excluſæ intelliguntur, *l. vlt. C. hoc tit. Ita Senatus* me Præſide, pro Claudio Capris 8. Cal. Febr.1612.]

TIT. XXXIX.

DE MORT. CAVS. DONAT.

DEFINITIO I.

Donatio mortis cauſa non eo minus eſt reuocabilis quod ſit iurata, niſi iurauerit donator de ea non reuocanda: quo caſu cenſetur facta inter viuos.

MORTIS cauſa donatio non eo minus reuocabilis eſt ad nutum donantis; quod ſit iurata,[1] ſi modo ſimpliciter iuſiurandum interuenerit.[2] Iuſiurandum enim in quocunque contractu ſimpliciter adhibitum eaſdem quas contractus ipſe recipit conditiones.[3] Sed ſi donator dixerit velle ſe vt perpetuò & irreuocabiliter valeat donatio, & idipſum iureiurando confirmauerit, faciet iuriſiurandi auctoritas vt inter viuos potius quam mortis cauſa donatum videatur;[4] quando fieri eo caſu nequeat vt citra periurium donatio reuocetur.[5] Nam etſi iuſiurandum nullum eſſet, reuocari tamen quandoque non poſſet, obſtante nimirum pacto, quod à ſubſtantia donationis cauſa mortis prorſus alienum ad donationem inter viuos neceſſario aptandum eſſet.[6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio. 13. Cal. Decembr. 1588.

1 Quamdiu enim eſt donatio cauſa mortis, neceſſe eſt vt retineat naturam vltimæ voluntatis, ac proinde vt ſit reuocabilis, *l.vbi ita donatur 27.& paſſ.D.hoc tit.iunct.l.illud 37.eod.l.vlt. C.eod.l.4. D.de adim.legat.l. cum hic ſtatus 37.§.pœnitentiam.D.de don.int.vir & vxor.*

2 Siue loquaris de iuramento aſſertorio, ſiue de promiſſorio, quale eſt quod regulariter adhiberi ſolet.

3 *Vulg.l.vlt.C.de non num pecun.l.vlt. D.qui ſatiſd.*

4 Paul.Caſtr. *conſ.61. & 75.vol.2.* Iaſ. *in l.non omnis 19.D.de reb.cred.* Dec.*in l fin.C.de pact.*Iaſ.*in l.qua dotis,n.33.D.ſolut.matr.*Guill.Bened.*in repet.c.Raynutius,*in verb *teſtamentum 4.n.24.& ſeqq.*Extr.*de teſtam.*

5 Cum poſſit tale iuramentum ſeruari contra diſpendium ſalutis æternæ, *cap.quamuis pactum,2.de pact.in 6.cap.cum contingat & c.debitores, Extr.de iureiuran.*

6 *Ex d.l.vbi ita donatur,27.D.hoc tit.* vbi eſt text.elegans & apertus.

DEFINITIO II.

Donatio cauſa mortis non valet ſi facta ſit coram paucioribus quam quinque teſtibus, licet tempore peſtis.

QVod receptum eſt, vt teſtamentum peſtis tempore conditum coram quinque duntaxat teſtibus valeat, ſi plurium haberi copia non potuit,[1] facere non debet vt minore teſtium numero contenta eſſe poſſit donatio quæ eo tempore mortis cauſa facta ſit,[2] quamuis regulariter plures teſtes requirantur in teſtamento quam in donatione.[3] Perpetuum enim eſt, vt non paucioribus vltimam voluntatem probari oporteat, quæcumque tandem illa ſit.[4] Eóque iure cenſeri donationem cauſa mortis, licet in aliis pleriſque contractus inſtar habere dicatur.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.5.6. & 7. ſupr. de teſtam.

1 Boër. latè *q.228.*Rip.*in tract.de privileg.vlt.volunt.cauſ.peſt num.11. DD. ad l.caſus 8.C.de teſtam.*

2 Ita Didac.Couar.*in rubr.de teſtam.part.3.n.28.in fin.*vbi reprehendit Ripam qui aliter exiſtimauit.

3 Qua ratione mouebatur Ripa vt contra exiſtimaret.

4 *L.vlt.C.de codicill.l.vlt. C.hoc tit.*

5 Ego tamen hoc ita intelligo, ſi donatio cauſa mortis non ſit inſinuata, de quo vide quæ ſcripſi pluribus *in Error.1.decad.44.de err.pragm.*

6 *§.1.Inſt.de donat.*

DEFINITIO III.

Etiamſi mortis mentio facta ſit in donatione, tamen in dubio præſumenda eſt donatio inter viuos maximè ſi actum ſit, vt donatio ſit irreuocabilis.

NOn ex eo ſolo, quod mortis mentio in donatione facta ſit[1] & adhibiti fuerint quinque teſtes,[2] mortis cauſa donatio facta videri debet, nec ſi donatarius præſens fuiſſe,[3] ac

donationis effectus poſt donatoris mortem collatus proponatur, [4] ſed ita demum ſi iuſta interpretatione fieri non poſſit vt valeat iure ſimplicis & meræ donationis. In dubio enim ſi nihil obſtet credendum eſt inter viuos potius quam mortis cauſa donatum.[5] Maximè verò ſi id actum probetur, vt vel inſinuaretur donatio,[6] vel nullo caſu euocaretur.[7] quod poſtremum nullo modo conuenit mortis cauſa donationibus. *Ita Senatus* in cacau a de qua SC.6.ſupr.de inoff.donat.

1 Poteſt enim fieri mentio mortis in donatione, vt appareat magis mortem eſſe cauſam donandi, quam mortis cauſa donationem, vt eleganter ſcriptum eſt *in l.vbi ita donatur.27 D.hoc tit.*

2 Nam nec quicquam vetat in donatione inter viuos adhiberi quinque teſtes, licet non ſit neceſſe, cum ea quæ abundant, non ſoleant vitiare, *l.non ſolent.92 de reg.iur.*

3 Quomodo creditur debere donatarium eſſe præſentem in donatione cauſa mortis, non etiam in donatione inter viuos, *ex l.inter mortis 38.D.hoc tit.* Iul Clar. *in § donatio q.1.* poſt Bart. & alios ab eo citat. Vide quæ ſcripſi *in Err.1.Decad.14.de err.Pragm.* [Nota autem in dubio præſumi præſentiam donatarij pro validitate actus. Boër. *q.353.* nec requiri acceptationem expreſſam, ſed ſufficere præſentiam cum taciturnitate, adeóque ſecundum quoſdam ſolam ſcientiam. Teſſaur. *dec.79.n.12.& 13.* Certè acceptatio & ſtipulatio Notarij ſufficit etiam pro abſente ad acquirendum ius abſenti, Guid.Pap. *q.212.* Et quidem irreuocabiliter ſi adſit cum Notario acceptatio partis aut alterius coniunctæ perſonæ. Teſſaur. *d.dec.70.n.14.*

4 Etſi enim hoc frequentius conuenit donationibus cauſa mortis, tamen conuenit etiam donationibus inter viuos poſt *l.vnic.C.vt action.ab hered. & contr.hered.*

5 Adeoque etiamſi donatio à moriente facta ſit dummodo facta ſit abſolutè, *l.Seia 42.§.vlt.D.hoc tit.d l.vbi ita donatur 27.eod.*

6 Cum neceſſitas inſinuationis nulla ſit ex ſtylo Senatus noſtri, niſi in donationibus inter viuos, etſi nihil vetat etiam donationem cauſa mortis inſinuari, *l.donatio 25.C.de donat.l.vlt.C.hoc tit.*

7 *d.l.vbi ita donatur cum ibi not.*

DEFINITIO IV.

Augmentum monetale in donationibus cauſa mortis æſtimatur ex tempore non mortis ſed donationis.

IN æſtimando monetæ augmento cum de donationibus cauſa mortis agitur, non mortis tempus inſpicimus, licet non prius perfectæ videantur, quam donator deceſſerit,[1] ſed tempus donationis.[2] Nam ſiue mortis cauſa donationes contractibus compares ſiue vltimis voluntatibus,[3] conſtat & in contractibus inſpici tempus contractæ obligationis,[4] & in legatis puris tempus teſtamenti.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.non videtur 32.D.hoc tit.*

2 Quia quandocunque perfecta donatio retrotrahitur ad id tempus quo facta eſt, *l.ſi mortis 40.eod tit.* De cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi, *in Error.5.Decad.46 de error. Pragm.*

3 Habent enim aliquid ſimile & contractibus & vltimis voluntatibus, *§.1.Inſtit.de donat.l.vlt C.hoc tit.*

4 *L.Rutilia Polla 69.D.de contr.empt & ibi not. & in l.cum quid 3.D. de reb.cred.& in l Paulus 99.alias l.creditorem D.de ſolut.*

5 *L.ſi ita 8.D.de aur.& argent legat.* Dixi *Defin.13.ſupr.de ſolut.*

DEFINITIO V.

Inter plures mortis cauſa donatarios nullum temporis priuilegium eſt, quia omnium ius eodem inſtanti mortis confirmatur.

NEc tamen conſequens eſt, vt ſi diuerſis temporibus plures donationes factæ proponantur, & ſoluendo non ſit hæreditas, potiores tempore donatarij poſterioribus præferantur. Omnes enim ſimul admittendi ſunt, & ad contributionem vocandi per æs & libram,[1] quia ius omnium vno eodémque inſtanti perficitur ratúmque conſtituitur, id eſt, quo tempore donator moritur.[2] In eóque donatio mortis cauſa legato rectius quam contractui comparatur.[3] Non eſt contrarium quod ſecuta morte donationes cauſa mortis ad id tempus reducantur quo ſunt interpoſitæ.[4] Neque enim id eo pertinet, vt temporis priuilegium aliquod eſſe debeat inter eos, quibus mortis cauſa donatum ſit diuerſis temporibus, ſed vt ex tempore factæ donationis fructus rei donatæ pertineant ad donatarium. Itaque retrotrahuntur, quod ad fructus dumtaxat qui interim percepti ſunt attinet, non etiam quod ad dominium,[5] niſi cum ſic factæ ſunt vt dominium tranſiret ſtatim[6] in accipientem. Argumento eſt quod mortis cauſa donationes quantumlibet morte confirmatæ perinde per æs alienum atque legata minuuntur,[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod Pragmatici Galli dicunt, *à ſold.& à livre*, quomodo etiam admitti ſolent creditores chirographarij qui nullum habent priuilegium. *Not.in l.vlt.C.de iur.delib.in l.vlt.C.qui bon.ceder.poſſ.& in l.maiorem.8. D.de pact.*

2 *L.non videtur 32.D.hoc tit.*

3 Quamuis in eo diſtet à legato, quod legatum requirit aditionem hæreditatis, *l.ſi nemo 9.de teſtam.tutel.* donatio non item, etiamſi mortis cauſa facta ſit noſtris credimus, quos refert & ſequitur Iul.Clar. *in § donatio,q.5 n.2.* De quo tamen vide quæ ſcripſi *Error.4.& 5.Decad.43. de error. Pragmat.*

4 *L.ſi mortis 40.D.hoc tit.*

5 Accurſ.Bart.& alij communiter *ad l.2.C.de inoff.donat.& ad l.donationes quas parent.25.C.de don.int.vir. & uxor.*

6 Nam & ſic poteſt fieri mortis cauſa donatio, *l.2.ſi mortis 29. D. hoc tit.* vide quæ ſcripſi *in Error.5.Decad.46.de error.Pragm.*

7 *L.circa legem Falcidiam 66.§1.D.ad l.Falcid.*

DEFINITIO VI.

Contra donationes cauſa mortis immodicas non datur querela inofficioſæ donationis, ſed deducitur ex iis Falcidia, ſi modo legitimæ detractio nulla interueniat.

IN illo etiam mortis cauſa donationes, legatis rectius quam contractibus comparantur, quod ſi pluribus mortis cauſa donationibus exhauſtum ſit donantis patrimonium, non idcirco querela competit quaſi aduerſus inofficioſas donationes, cum liceat hæredi filio Falcidiam ex iis, perinde ac ex legatis ipſis deducere.[1] Planè ſi legitimam portionem iam detraxerit filius, etiam qui hæres fuit cum beneficio legis & inuentarij, non erit illi permittendum vt & ex mortis cauſa donationibus, ſi puræ fuerunt, Falcidiam quoque detrahat. Nam quod inueterato noſtrorum errore inductum eſt, vt filius poſſit quas quartas detrahere, non aliter obtinet, quam ſi aut legatis, aut fideicommiſſis, aut donationibus cauſa mortis ſub conditione grauatus ſit, non item ſi purè.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.ſi mortis 5.C.ad l.Falcid.* iunct. *l.pen.eod.l.2.in fin.C.hoc tit.l.Seia 42.§ vlt.iunct.l.vbi ita donatur.27.D.eod.l.cum pater 77.§.mater filius,de leg.2.*

2 Sic enim noſtri tractant *ad l.quamquam,Cod.ad l.Falcid.& ad l.filium quem,C.famil.erciſc.* Canoniſt. *ad c.Raynutius,& c.Raynaldus,Extr. de teſtam.* vide quæ ſcripſi *in Error.7.Decad.21.de err.Pragm.*

DEFINITIO VII.

Donationes cauſa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, ſed tantum quatenus ſalua legitima confirmari poſſunt.

ILlud ſanè conſtat, ſicut in deducenda Falcidia potior eſt hæredis quam donatarij cauſa, quia nihil in donatione eſſe videatur, ſicut nec in legato, niſi quod Falcidia deducta ſupereſt,[1] ita ſi legitimam detrahere filius malit, præferri eum debere donatariis cauſa mortis.[2] Dicat aliquis, prius naſci ratúmque fieri ius donationis cauſa mortis, quam petendæ legitimæ, ſiue donationis cœptæ tempus ſpectes,[3] ſiue perfectæ & abſolutæ. Perficitur enim quo inſtanti definit poſſe reuocari, hoc eſt, quo inſtanti donator moritur,[4] legitima autem non niſi mortuo patrefamilias deberi incipit:[5] atqui prius eſt, vt quis moriatur, quam vt ſit mortuus, neque enim mortuus homo moritur ſed viuus.[6] Sed reſpondendum eſt, imo verò potiorem legitimæ cauſam eſſe, quam donationum cauſa mortis, ob idque non eſſe neceſſarium auxilium querelæ inofficioſæ donationis aduerſus mortis cauſa donationes.[7] Quia cum donationes huiuſmodi confirmentur morte per legem,[8] quæ ipſa liberis legitimam relinqui vult,[9] apparet fieri non poſſe, vt poteſtate legis confirmentur morte donationes, quæ hoc ipſo fierent inofficioſæ,[10] fraudémque facerent legitimæ portioni.[11] Sic

[12] Sic enim eueniret, vt ſeipſam lex deſtituere videretur. [13] Ergo eatenus morte confirmabuntur per legem donationes cauſa mortis quatenus confirmari poterunt ſalua legitima liberorum. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.& tot.tit.D.ad l Falcid.*

2 Quaſi in legitima ſit quodammodo creditor patris. Sic enim vulgò noſtri putant legitimam eſſe velut æris alieni loco, *arg.l.ſi adrogator 22. D.de adopt. l.ſi Papinianus 8. §.ſi quis impubes, de inoff.teſt* quod tamen non probo.

3 Incipit enim viuo donatore, *l.1.& paſſ.D.hoc tit.*

4 *L.non videtur 32.eod.tit.*

5 Cum nihil aliud ſit quam portio portionis, quæ ab inteſtato contigiſſet, *l.cum quæritur 6.l quæ nuper.31.C.de inoff.teſt.l.1 §.ſi impubere, D.de collat.bonor.*

6 *L.vlt.D.de cond.inſt l.qui duos 18.§ 1.D.de manum.teſt.*

7 Vt ex eo conſtat, quod omnes leges quæ ſunt *ſub tit.C.de inoff.donat.* non niſi de donationibus inter viuos loquuntur.

8 Vnde eſt quod dicuntur capi ad inſtar legatorum, *l.2.D.de public.in rem act.l. Marcellus 15.l.illud 37.D.hoc tit.l.vlt.C.eod.*

9 Nam & ideo legitima dicitur, quod debeatur ex lege. Vnde & debitum legibus ſubſidium appellatur, *l.quoniam 31.C.de inoff.teſt.l.ſi totas 5. C.de inoff.donat.* licet dicatur etiam debitum naturale, *in l.pen.§.vlt.C.de inoff.teſt.* ob rationem poſitam *in l.vlt.D.de bon.dam.*

10 Nam inofficioſas donationes lex improbat, data in eam rem querela, quæ inofficioſæ donationis appellatur. De qua in *l.vlt.& tot.tit.C.de inoff.donat.*

11 Cum ſint inuentæ donationes inofficioſæ in fraudem portionis legitimæ & querelæ inofficioſi teſtamenti, vt ſcripſi pluribus *lib.3.Coniect. cap.* 17.

12 Quod eſſet abſurdum Nunquam enim lex ſecum pugnat.

13 Vt non minuatur legitima per donationes cauſa mortis, ſicut nec per legata. *l.Papinianus 8.§.quarta autem, D.de inoff.teſt.*

DEFINITIO VIII.

Ex omnibus mortis cauſa donationibus, etiam quæ extra teſtamentum vel codicillos factæ ſint, deducitur Falcidia.

SVnt qui putent, ex iis dumtaxat mortis cauſa donationibus Falcidiam deduci, quæ in teſtamento vel codicillis factæ ſint. [1] Sed receptius eſt deduci generaliter ex omnibus, [2] eámque diſtinctionem in iis potius donationibus vſurpandam, quæ inter coniuges factæ ſint, vt alibi ſcripſimus. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Didac.Couar.*in rubr.de teſt.part.3,n.20.ex l.in donationib.12. C.ad l.Falc.* iunct.*l.donationes quas parentes 25.C.de don.int.vir.& vxor.* quæ tamen loquuntur de donationibus inter virum & vxorem non mortis cauſa factis, ſed inter viuos, nec adeo inutiliter quin ad id tempus retrotrahantur quo factæ ſunt, ſiue ſolo ſilentio, ſiue ſpeciali voluntate confirmentur, dummodo non excedant quingentos aureos, aut dummodo inſinuatæ ſint ſi excedant.

2 *Ex l.ſi mortis cauſa 5.& l.pen.C.ad l.Falcid.l.2. C.hoc tit.l.cum pater 77.§.mater filio, de legat.2. l.vbi ita donatur 27. l.Seia 42.§.vlt.D.hoc tit.*

3 *Def.1.ſupr.ad l.Falc.* vbi vide, & quæ ſcripſi *in err.5.Decad.46.de err. Pragmat.*

TIT. XL.

DE INSINVAND. DONAT.

DEFINITIO I.

Defectus inſinuationis vitiat donationem etiam conditionalem, quæ ab initio inſinuari debuit, licet euenientis conditionis tempore deſierit neceſſaria eſſe inſinuatio.

IN matrimonij tabulis eo tempore conſcriptis quo Galliarum Rex Chriſtianiſſimus Henricus II. Sabaudiam tenebat, mutua inter coniuges donatio facta proponebatur in eius vtilitatem, qui ex ipſis ſupereſſet: [1] nec ſecuta fuerat inſinuatio, tametſi ex Conſtitutionibus Regiis quibus tum regebamur, [2] ita ius eſſet, vt omnes omninò inter viuos donationes etiam quæ in dotali inſtrumento factæ eſſent inſinuari deberent, alioqui pro nullis & non factis haberentur. [3] Matrimonium per multos annos ſteterat, & id vſque tempus, quo feliciter recuperata per Diuum Emanuelem Philibertum Republica [4] nouum ius hac parte inductum fuerat, remiſſáque inſinuationis neceſſitas iis donationibus, quæ & in contractu matrimonij fierent, & fauore nuptiarum. [5] Placuit non eo minus defectu inſinuationis inutilem fuiſſe donationem, quod eueniente conditione inſinuatio neceſſaria non eſſet, quoniam in contractibus, ſiue de obligationis, ſiue de ſolemnium iure quæreretur, contractus tempus inſpici deberet non exiſtentis conditionis. [6] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588.

1 Ac proinde in caſum & ſub conditione ſuperuitæ, vt loquuntur, quas donationes de ſuperuita vulgò vocant, de quibus ſcripſi *Deſin.1. ſupr. de donat.*

2 Extat namque in hanc rem Conſtitutio eiuſd. Henrici II. ann.1553.

3 Intellige tametſi non excederent ſummam quingentorum aureorum, vt ſcilicet Conſtitutio Regia adderet aliquid ad ius commune.

4 Quod accidit anno 1559.

5 Ita enim ſtylo Senatus noſtri expreſſim cautum eſt. *Tit.de inſin. don.*

6 *L.ſi filiusfamilias 76.D.de verb. oblig.* Quod enim ab initio non valuit, ſolo tractu temporis & euentu conditionis non conualeſcit, *l. quod ab initio 29. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Inſinuationis ſolemnitas etiam non neceſſaria, tamen omnimodo implenda eſt, ſi præſcripta ſit à contrahentibus, alioqui ex eo defectu vitiatur donatio.

EO quidem iure vtimur, vt donationem inter viuos, quæ in dotalibus tabulis fauore nuptiarum facta eſt, quantæcunque ſummæ ſit, inſinuari nil ſit neceſſe, [1] non ſolum quod fauorabilior eſſet publicæque vtilitatis adnexam cauſam habere videatur, ſed etiam, quia vix vlla falſitatis aut fraudis ſuſpicio in hanc donationis ſpeciem cadere poſſit. [3] Nec enim ſolent clam fieri dotales tabulæ, vt nec ipſum quoque matrimonium. [4] Sed tamen ſi inter coniuges conuenerit, vt eiuſmodi donatio inſinuaretur, conſtitutis in eam rem procuratoribus non addita vulgari clauſula, *quatenus opus ſit,* [5] magis eſt vt inſinuationis defectu nulla ſit, præſertim verò ſi quingentos excedat aureos. [6] An quia, vt quidam putabant, facile vnaquæque res ad priſtinam redeat naturam, [7] ea verò huiuſmodi quoque donationem conditio antea fuiſſet ex conſtitutionibus Regiis, [8] vt inſinuari deberent? Minimè. Conſtat enim non eam eſſe donationum naturam, vt inſinuationem requirant, ſi poſteriorum Imperatorum nouáſque tollas conſtitutiones. [9] At potius quia quam contrahentes ſolemnitatem licet ex abundanti interuenire voluerunt, eam remitti nunquam oporteat, [10] nec quamdiu aliquid agendum ſupereſt quicquam actum videatur. [11] *Ita Senatus* eodem placito. Et rurſus in alia cauſa tractata inter Dominos de Meſſimieu, & de Sarmoye, 15. Calend. Aug. 1591.

1 Quoniam ſtylo Senatus noſtri ſic expreſſim cautum eſt, vt dixi *Deſin.præced. num.5.*

2 Propter adnexum fauorem matrimonij quaſi ſolis nuptiis homines facere valentibus, *Auth.res quæ, C.commun.de legat.* & in corpore vnde ſumitur, *l.1.D.ſolut.matrim.l.hoc modo 64.in fin.de cond. & demonſtr.*

3 Quæ vna eſt ex rationibus, ob quas inducta fuit neceſſitas inſinuationis, vt tractat Guid.Pap. *decif.315.*

4 *L.vlt.D de rit.nupt.* Malum enim eſt, quod occultatur, vt dicebat Tertullianus.

5 Hæc enim clauſula faceret, vt ex abundanti videretur potius tractatum de inſinuanda donatione, quam ea mente, vt noua donationi ſolemnitas adiiceretur. Nec ſolent quæ abundant vitiare, *vulg. l.non ſolent 94. de reg.iur.* Idem eſt ſi conuenerit de inſinuanda donatione ad maiorem validitatem.

6 Quo caſu ex ſola iuris ratione requiritur inſinuatio, *leg.ſi quis argentum 35. C. de donat.*

7 *L.ſi vnus 27. §.pactus ne peteret.in fin. D.de pact.*

8 Quarum meminimus *Deſin.præced.num.2.*

9 Id enim primum conſtitutum eſt à Conſtantino *in l. donatio 25. C. de donat. & in l.data 27.& d.l.ſi quis argentum 35.eod.*

10 Cum hanc legem ab initio habuerit donatio, *arg l.vero procuratori 12 §.pen.D.de ſolut.*

11 *L.pen. in fin. C. de his quæ vt indign.* videntur enim contrahentes voluiſſe liberè tempus omne, quod præcederet inſinuationem, vt poſſent ex potentia mutare voluntatem.

DEFINITIO III.

Gratuita liberatio etiam non inſinuata valet ſaltem in vim pacti de non petendo, niſi facta ſit per ſpeciem donationis.

GRata liberatio ſicut quædam donationis ſpecies eſt, ita non aliter valere pleriſque viſa eſt, quam ſi ſit inſinuata,[1] poſtquam eo iure vtimur, vt donationes inſinuari oporteat, iis ſolis exceptis, quæ in tabulis dotalibus fauore matrimonij facta proponuntur.[2] Sed magis eſt, vt fauor liberationis contrarium ius ſuadeat,[3] vt valeat ſaltem in vim pacti de non petendo, quod conſtat vtile eſſe ad producẽdam exceptionem,[4] tametſi inſinuatio nulla interuenerit.[5] Idque minorem habet dubitationem, ſi ponas liberationem non omnino gratuitam fuiſſe, ſed mutuæ alicuius præſtationis aut remiſſionis intuitu factam: quæ res proximè accedit ad naturam contractus innominati.[6] In quo contractuum genere, tametſi donationis cauſam permixtam habeant, nemo dixerit neceſſariam eſſe inſinuationem.[7] Nam & cum quid remittitur non tam per ſpeciem donationis, quam per modum, vt noſtri loquuntur, nouationis aut tranſactionis inſinuationem nullam requiri.[8] Aliud igitur erit, ſi hoc ipſum in liberatione expreſſum ſit, quod fiat in vim donationis.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 5. de non num. pecun. *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua ſub tit. de reſcind. vendit. SC. 8.

1 Hácque communem opinionem noſtrorum eſſe teſtatur Iulius Clarus, qui multos citat in *§. donatio q. 16. num. 2. 3 & 4.* ſiue per pactum gratuitum, ſiue ſimpliciter facta ſit liberatio, ſiue per pactum de non petendo, dummodo debitum ſit liquidum, ſiue denique facta ſit ceſſio ex cauſa donationis Imò etſi indebitum ſcienter ſolutum ſit, quæ etiam ſpecies eſt donationis, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

2 Vt dixi *Defin. 2. ſupr. eod.*

3 Quia proniores debemus eſſe ad liberandum, *l. Arrianus 41. D. de oblig. & act.*

4 *L. & heredi 11. §. vlt. & ſeq. l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret. D. de pact.*

5 Quamuis contra ſentiat Iul. Clar. qui dicit communem, *d. q. 16. n. 3.*

6 *L. naturalis 5. §. 1. D. de praſcr. verb.*

7 Vt neque ſi donatio ſit reciproca, & vt loquuntur, viciſſitudinaria, vel facta ob cauſam Iul. Clar. *eod. q. 16. n. 5. & 6.* vbi dicit communem.

8 Gloſſ. ſing. *in l. qui ab obligatione.* vbi Bologn. *de reg. iur.* poſt alios ibi ſcribentes.

9 Vt hoc demum caſu procedat communis opinio contraria, quam ſuprà ex Iul. Clar. retulimus. Et ſanè Iul. Clar. cum requirit inſinuationem pacti de non petendo, exigit vt debitum ſit liquidum non minus, quam vt excedat ſummam quingentorum ſolidorum, *ead. quaſt. 16. n. 3.* Vide Tiraq. *ad l. ſi vnquam, in verb. donatione, n. 130. 176. & ſeqq.*

DEFINITIO IV.

Remiſſio vſurarum ex quacunque cauſa, etiam loco fructuum debitarum non eget inſinuatione, vt nec pœnarum.

VSurarum ſiue præteriti temporis ſiue futuri, donatio non eget inſinuatione, non ob id ſolum quod ſit liberatoria (quanquam ratio illa vna ſufficeret,[1]) ſed etiam propter odium vſurarum,[2] ſiue ex conuentione debitæ ſint,[3] ſiue officio Iudicis ob moram in ſoluendo factam:[4] nam & idem eſt, ſi pœna commiſſa liberaliter remittatur.[5] Nec aliud eſt ſi vſuræ debitæ fuerint loco fructuum potius, quam in pœnam,[6] vt in iis contingit, quas ipſum quoque ius Pontificium exigi permittit ex cauſa dotis non ſolutæ marito, qui per multos fortè annos matrimonij onera ſuſtulerit.[7] Etſi enim ſunt fauorabiles non odioſæ, ſicut & eas, quas venditori ſolui oportet, cum in ſoluendo pretio moram contraxit emptor, qui rei venditæ fructus interea percepit:[8] Earum tamen remiſſio ſemper fauorabilis eſt, ob idque vel ex ſolis coniecturis, tacitáque voluntate facilè inducitur, vtputa ex eo, quod per longum tempus petitæ non fuerint à creditore id agente, vt debitori ſuo gratior eſſet.[10] Denique non tam donatio iſta eſt, quam lucri omiſſio, licet ſors ipſa ex cauſa onerosa debeatur.[11] Eadémque fructuum ratio eſt, vt præteritorum quoque iam debitorum remiſſio valeat etiam ſine cauſa, & nulla ſecuta inſinuatione,[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Andr. Tiraq. *ad l. ſi vnquam, in verb. donatione largitus, n. 102.*

2 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. prox. præter.*

3 Vt Caſtrenſ. & alij tractant *ad l. Modeſtinus 76. D. de ſolut.*

4 *L. 3. C. de vſur. l. Titius 24. D. de praſcript. verb.*

5 *Vt in l. cum quidam 17. §. ſi pupillo. D. de vſur. l. Titia Seio 87. §. vſuras de legat. 2.* Text. eſt *in d. l. Modeſtinus* iunct. *l. ſi ædibus, verſ. 2. D. de donat.* licet enim *d. l. Modeſtinus*, loquatur de vſuris futuri temporis, tamen in præteritis quoque locum habet, vt ibi firmat Caſtr. licet gloſſ. loquatur dubitanter. Facit *d. l. cum quidam §. Diuus Pius, l. qui ſemiſſes, eod. tit. de vſur. l. vir. vſuras 54. de donat. int. vir. & uxor.*

6 Idem Tiraq. *in d. verb. donatione largitus, n. 178.*

7 Vt illæ de quibus *in l. curabit 5. de act. empt.*

8 *L. cap. ſalubriter. Extr. de vſur.*

9 Vnde eſt quod debentur etiam citra moram, aut potius quaſi mora contracta re ipſa & citra interpellationem, *d. l. curabit. l. liber. l. ætatis 16. D. 1. D. de vſur l. Iulianus 13. §. veniunt autem, D. de act. empt.*

10 Text. eſt elegans *in d. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius. D. de vſur.* iunct. *l. Procula 26. D. de probat.*

11 Tiraq. *vbi ſupr. n. 76.* poſt Bald. *ad l. 1. C ſi certum petatur.*

12 Eadem enim ferè in omnibus ratio eſt fructuum & vſurarum. *leg. vſura 34. D. de vſur.*

DEFINITIO V.

Etiam iurata donatio moribus noſtris debet inſinuari, alioqui nulla eſt.

INſinuandæ donationis ſolemnitas, quæ per adhibitam iuriſiurandi religionem iure communi remittitur,[1] iure noſtro quod Gallicarum Conſtitutionum exemplo inductum fuit non eo minus neceſſaria eſt, quod donatio ſit iurata, licet ad quingentos vſque aureos non aſcendat.[2] Nam nec expreſſa partium voluntate remitti hæc ſolemnitas poteſt,[3] ne priuatorum pactionibus iuri publico derogari videatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Meſſimieu & de Sarmoye, 15. Calend. Auguſt. 1591.

1 Iul. Clar. *in §. donatio. quaſt. 18.*

2 Rebuff. *ad conſt. de inſin. donat.*

3 *L. ius publicum 38. D. de pact.*

4 *Cap. ſi diligenti,* vbi Abb. *de for. compet. cap. tuis,* vbi Felin. *de teſtib. l. ius publicum de pact.* Idem Felin. *in cap. cum delicta. an. pl. 5. de reſcr.* Boër. *q. 1. n. 48.* Adde *l. vltim. D. de ſuis & legit.* Vulgò tamen creditum eſt poſſe renunciari ſolemnitati inſinuationis, ſi modo ea renunciatio ſit iurata. Iul. Clar. *in d. §. donatio, q. 18. n. 2.* poſt Corn. *conſ. 69. in lit. O. n. 2.*

DEFINITIO VI.

Donatio inſinuata præter formam mandati, præſertim mutato rerum ſtatu, perinde nulla eſt, ac ſi nullo modo facta fuiſſet inſinuatio.

DOnatio per ſocerum genero ritè facta, conſtitutíſque hinc inde, vt fieri ſolet, procuratoribus ad faciendam inſinuationem, donator conſentiente donatario partem bonorum donatorum alienauerat, vt creditori ſatisfaceret, cui donatarius ex lege donationi dicta ſatisfacere debuerat. Nec eo minus tamen Procuratores poſt trigeſimum menſem inſinuauerant donationem, cum hac exceptione, *præterquam quod ad bona vendita pertineret.* Quærebatur, an valeret inſinuatio? Nouo enim mandato opus fuiſſe videbatur, quaſi finito priore per emerſionem, vt noſtri loquuntur, nouæ cauſæ.[1] Cum dubitari ſaltem poſſet, an intermedio tempore, ſecutis præſertim venditionibus, voluntatem donator mutaſſet. Nam vt mandatum finitum videatur, ſufficit mandatarium iuſtam habere cauſam timendi, ne contra vel præter mandantis voluntatem mandatum exequatur:[2] & in omni mandato clauſula illa ſubintelligitur, ſi res in eodem ſtatu permanſerit.[3] Accedebat quod neque iuxta mandatum inſinuatio facta fuerat.[4] Nam cum Procuratores in id conſtituti eſſent, vt totius donationis inſinuationem curarent, exceperant bona vendita, vt diximus. Ex qua exceptione apparebat, ſciuiſſe illos mutatum rei ſtatum per intermedias alienationes.[5] Proinde tanto magis imputari iis poterat, cur nouum mandatum non expectaſſent.[6] Maximè cum earum rerum, quæ venditæ fuerant, vſumfructum ſibi in donando excepiſſet[7] eáſque ipſas res poſt donatarij generi mortem ad neptem ex filia peruenire voluiſſe:[8] Neque enim veriſimile erat aliter conſenſurum fuiſſe donatorem

totem inſinuationi, quam ſi aliquid ſibi daretur in vicem excepti vſusfructus, quem alienando amiſerat, [9] & mentis indemnitati conſuleretur. [10] Non enim dici poterat pœnituiſſe donatorem collatæ in neptem liberalitatis, cum eam ipſam hæredem poſtea inſtituiſſet, [11] prohibito etiam patri vſufructu. [12] Erátque probabilius donationem in generum à ſocero collatam fuiſſe contemplatione filiæ & liberorum ex ea ſuſceptorum, quam eo animo vt per donatarij perſonam bona illa ad extraneos, id eſt, ex alio matrimonio ſuſceptos liberos peruenirent. Nam licet onus fideicommiſſi ratione partis bonorum donatario iniunctum coniecturam præbeat, quod donator liberum de reliquis diſponendi arbitrium donatario relictum voluerit, [13] credibile tamen eſt, cogitaſſe eum, futurum vt in iis etiam bonis præferret liberos ex ea ſuſceptos, cuius contemplatione donationem meruiſſe ſe intelligeret. [14] Denique non potuerat inſinuatio fieri ſub exceptione, quæ nec verbis, nec ſententia mandati continebatur: quandoquidem eo tempore de venditionibus poſtea ſecutis non cogitabatur. [15] Atqui mandatum diligenter & ad vnguem implendum eſt. [16] His itaque rationibus motus Senatus pronunciauit, non valuiſſe inſinuationem, nec conſequenter donationem. [17] *Ita Senatus* in cauſa liberorum Ludouici Machet, 13. Cal. Dec. 1592. de qua SC. 11. 13. & ſeqq. de reuoc. donat.

1 Sic enim Bald. loquitur *in l. mandatum, C. mandat.*
2 *L. ſi cum Cornelius 82. D. de ſolut.*
3 *Arg. l. cum quis 38. in princ. eod. tit.*
4 Cum tamen mandati fines diligenter cuſtodiendi ſint, *l. diligenter 5. D. manda: l. maritus 21. C. de procur.*
5 Nam ex alienatione poſt donationem facta inducitur reuocatio donationis ſaltem quantum ad res donatas, *l. cum hic ſtatus 32. §. ſi maritus. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi maritus 12. C. eod.*
6 *d. l. ſi cum Cornelius.*
7 *Vt in l. quiſquis 28. C. de donat.*
8 Scilicet per fideicommiſſum donationi inſertum, *vt in l. 3. C. de donat. quæ ſub mod.*
9 *L. apud Celſum. 4. §. quæſitum, D. de dol. mal. except.*
10 Vt aliquid vice permutati dominij reſtitueretur.
11 Præſumitur enim quiſquis hæres inſtituitur omnium dilectiſſimus fuiſſe teſtatori, & ideo ſemper in dubio præſumendum eſt pro hærede, *l. Sempronius 47. de legat. 2.*
12 Quem vtiqué potuit prohibere, *Auth. excipitur. C. de bon. quæ liber.*
13 Vt incluſio vnius ſit excluſio alterius, *vulg. l. cum prætor 2. D. re iud. l. ex eo 18. de teſtib.*
14 Vt hoc ſaltem haberent illi, quod propter matrem ad patrem perueniſſet, *arg. l. dotem 6. de collat. bonor. l. generaliter 6. §. 1. C. de inſt. & ſubſt.*
15 *Arg. l. non poteſt 21. D. de iudic. l. 1. §. 1. D. de vſur.*
16 *d. l. diligenter 5. in fin. D. mandat.* niſi cum mandatum impletur per æquipollens, *vt in l. vlt. in fin.* iunct. *gloſſ. eod.*
17 Quæ ſcilicet non potuit valere, niſi ea die inſinuationis, nihil porro intereſt, an inſinuatio nulla facta ſit, an verò minus ritè ſit facta, *leg. quoties 6. D. qui ſatiſd. cog. l. 2. D. de auct. tut.*

DEFINITIO VII.

Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ ſint, quam cæteræ.

DOnatio inter viuos à patre collata inter liberos extra contractum matrimonij, [1] licet iuramento confirmata, non poteſt eo iure aliter valere, quam ſi fuerit inſinuata, [2] nec ſi per eam inducatur, quæ multum fauorabilis eſt inter liberos æqualitas. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 4. ſupr. famil. erciſc.

1 Nam ſi in contractu matrimonij facta ſit, aliud eſt, cum ex ſtylo Senatus noſtri donatio huiuſmodi non egeat inſinuatione, quamuis nec iurata ſit.
2 Quia lex noſtra prouincialis generaliter loquitur, niſi quod excipit donationes in contractu matrimonij factas. Ergo in contractibus non exceptis generaliter intelligenda eſt *l. in fraudem, 15. in fin. D. de teſtam. milit. l. 1. §. generaliter, de leg. præſt.*
3 *L. illud. 19. C. de collat.* iunct. *l. vt liberis 17. eod. l. ſi ita legatum ſit 12. de condit. & demonſtr.* * Vide *l. data 27. C. de donat.*

DEFINITIO VIII.

Donatio inter viuos citra inſinuationem non valet, etiamſi donator eam ſolemnitatem expreſſim remiſerit, adeóque tempore peſtis. Valebit tamen tanquam cauſa mortis, ſi aliud nihil impediat.

INter viuos donatio abſenti facta Notario ſtipulante, ab eo, qui peſte correptus iamiamque moriturus inſinuationis neceſſitatem donatario expreſſis verbis remiſerat, non eo magis poſt ipſius donatoris mortem à donatario agnoſci & acceptari potuit. [1] Nec ſi aduerſus defectum inſinuationis velit in integrum reſtitui ex capite ignorantiæ, quantumvis iuſtæ & probabilis, audiendus erit, quia nec poſt donatoris mortem ratam habere poteſt Notarij ſtipulationem, [3] nec de inſinuatione tractare eo tempore, quo donator ipſe, cuius potiſſimum eſt inſinuare, [4] inſinuationi conſentire amplius non poſſit, finito quoque per ipſius mortem mandato, quod Procuratori ad inſinuandam donationem conſtituto dederat. [5] Neque verò ſolemnitas hæc à donatore remitti potuit, cum iuris publici ſit non priuati. [6] Sanè non eo minus valebit donatio iure vltimæ voluntatis, adeóque donationis cauſa mortis, ſi aliud nihil obſtet, concurrántque omnia, quæ in eam rem ſunt neceſſaria, [7] maximè propter vim & auctoritatem iuriſiurandi, quod adhibitum proponebatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore in relationibus libellorum, 1. Cal. Iulij 1593.

1 Nec enim poteſt iure noſtro valere donatio, quæ non fuit inſinuata, cuiuſcunque tandem ſummæ ſit. Intellige niſi habuerit ſuum effectum per traditionem realem.
2 Non enim videri poteſt læſus aut deceptus, qui iure communi & publico vtitur, *l. vlt. C. de in integr. reſt. min. l. inter eos. 51. §. pen. D. de fideiuſſ.*
3 Siquidem ratihabitio non poteſt ſequi rebus non integris & cum medium eſt inhabile, *l. pen. D. rat. rem hab. l. Pannonius 96. de acq. hæred.*
4 Inſinuare enim magis proprium eſt donatoris quam donatarij.
5 Conſtat enim mandatum finiri morte, *l. inter cauſas 26. D. mandat.*
6 Dixi *Defin. ſupr. eod.*
7 In dubio enim capienda eſt ea interpretatio, per quam actus ſuſtineatur, *l. quoties in ſtipulationib. 80. de verb. obl. l. quoties 12. D. de reb. dub.*
8 Placet enim noſtris, iuſiurandum habere vim clauſulæ, *omni meliori modo, ex l. cum pater 77. §. filius matrem, cum ibi not. de legat. 2.*

DEFINITIO IX.

Donatio inter viuos non inſinuata cum inſinuari deberet, poteſt reuocari ex ſola pœnitentia citra abſolutionem & in integrum reſtitutionem.

CVm donatio, licet iurata non aliter valeat, quam ſi inſinuata ſit cuiuſcunque quantitatis proponatur, dum ne in contractu matrimonij facta ſit, [1] conſequens eſt, vt quamdiu non eſt inſinuata, reuocari quandocunque poſſit ex ſola pœnitentia, [2] nec in eam aut abſolutione, aut in integrum reſtitutione vlla opus eſt, [3] quia nec iuſiurandum ſupplet defectum inſinuationis ſtatutariæ, [4] nec ſtatuto legíque municipali eam ſolemnitatem inducenti renunciari vllo modo poteſt. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Reydet, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Vt ſcripſimus *Defin. 2. & paſſ.* alibi *ſupr. hoc tit.*
2 Prius enim eſt vt donatio ſit inſinuata, quam vt valeat. Et rurſum prius eſt vt valeat, quam vt reuocari ex pœnitentia non poſſit, *l. poſſeſſionem 5. & ſeqq. l. velles necne 6. & paſſ. C. de reuocand. donat.*
3 Neque enim vnquam danda eſt reſtitutio ei, qui ipſo iure munitus eſt, *l. in cauſa 16. D. de min. l. Impp. 13. de reb. auth. iud. poſſid.*
4 Quamuis ſuppleat defectum inſinuationis legalis, vt dixi *Defin. 5. ſupr.* ex Iul. Clar. qui dicit communem, *q. 18. in §. donatio.*
5 Ne vis fiat legibus, quarum auctoritas ſemper potior eſſe debet, *leg. non dubium 5. in fin. C. de legat. l. ſi quis inquilinos 11. §. vlt. de leg. 1. l. iuris gent. 7. §. & generaliter, D. de pact.* vbi ſcripſi in Rationalib.

DEFINITIO X.

Etiam non inſinuata donatio iuſtam cauſam præbere poteſt alteri contractui inter alios inito ad tertium obligandum.

DOnatio inter viuos non inſinuata, quæ inſinuari debuit, valere quidem non poteſt, vt ex ea poſſit vel agi vel excipi.[1] Sed tametſi alteri contractui cauſam inter alios præbuerit non eo magis ſequens contractus conſtituetur irritus, quaſi nullam habeat cauſam,[2] ſi modò nuda donatoris voluntas etiam citra ſpeciem donationis pro iuſta cauſa eſſe poſſit,[3] cum ex donatione quantumlibet nulla etiam voluntas colligatur.[4] Finge Titium tradidiſſe tibi centum, vt ea redderes Mæuio, cui ea inter viuos donata volebat, nec fuiſſe factam inſinuationem, te verò ea centum Mæuio promiſiſſe non poteris ſolutionem recuſare eo prætextu quaſi ob defectum inſinuationis & nullitatem donationis, ſine cauſa te obligaueris.[5] Sublata namque cauſa donationis ſupereſt cauſa voluntatis, quæ ſufficit ad validitatem poſterioris contractus.[6] Planè ſi donator re integra reuocet donationem, non erit ſcienti tibi permittendum, vt contra eius voluntatem ſoluas Mæuio,[7] *Ita Senatus* in ea ſpecie, de qua Defin. 5. ſupr. depoſ.

1 Et ita debet accipi quod toto hoc Tit. ſcriptum eſt donationem non inſinuatam valere.

2 Quæ res ſi non contractus nullitatem ſaltem doli exceptionem ſolet inducere, *l. 2. §. circa, D. de dol. mal. except.*

3 Quia in traditionibus rerum quodcumque pactum valere certum eſt, *l. in traditionibus 44. de pact.* etiam quod alioqui non valeret. *l. venditor. 13. D. commun. præd. l. ei fundo. 9. D. de ſeruit. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

4 *L. vlt. D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. licet 20. de adim. legat.*

5 Cauſa enim ſatis iuſta illa eſt, quod pecuniam tibi ea lege traditam acceperit, *d. l. 44. de pact. & d. l. vlt. C. de pact. inter empt.*

6 *Vt in l. cum is 32. § mulier. de cond. indeb.*

7 *L. 77. §. Mæuio. de leg. 2. & l. ſi cum Cornelius 81. D. de ſolut.*

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

LIBER NONVS.

TITVLVS PRIMVS.

QVI ACCVS. NON POSS.

DEFINITIO I.

Recriminatio non permittitur, niſi pro delicto maiore: Prior autem videtur accuſaſſe, qui prior crimen denunciauit.

CRIMINANDI facultas accuſatis hodie denegatur, priuſquam ſe crimine, quo premuntur, exuerint, etiamſi ſuas, ſuorúmve iniurias exequantur, vt intelligant non relatione criminum, ſed innocentia purgare ſe debere.[1] Hoc ita ſi non maius & grauius crimen ſit quod accuſatori obiicitur.[2] Quò enim atrociora delicta ſunt, eo non ſolùm ſeuerius, ſed etiam citius puniri debent.[3] Cum autem quæretur, vter prior accuſauerit, non illud inſpiciemus, vter prior aduerſarium in ius vocari curauerit, ſed quis crimen prior denunciauerit.[4] Quod ſi rixa facta proponatur, illud tantum inſpiciendum erit quis prior deliquerit atque ita rixæ occaſionem dederit.[5] Nam ſi is, qui tibi vulnus inflixerat, poſtea iniuriis à te laceſſitus iudicem prior adierit, criménque denunciauerit, non ideò prohiberis iniuriæ, quæ tibi primum adeóque grauior facta eſt, vindictam perſequi.[6] *Ita Senatus* ex tempore, pridie Nonas Februarias 1589.

1 *L. is qui reus 5. D. de public. iud.*

2 *L. neganda 19. C. hoc tit.* Ioan. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 1.*

3 *L. cum reus 18. C. de pœn.* Vide de hac quæſt. Iul. Clar. *lib. 5. ſent. in pract. crim. q. 14. n. 12. verſ. tertius eſt caſus, vſque ad n. 13.* vbi diſtinguit, an nomen rei ſit iam receptum inter reos, an non. Vt priore caſu poſſit accuſare de maiore crimine quemcumque etiam ſuum accuſatorem, non autem de pari vel minori, niſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur. Poſteriore verò poſſit alium quidem quam ſuum accuſatorem accuſare de crimine maiori, ſuum verò accuſatorem non item, niſi ſuam iniuriam proſequatur.

4 Quamuis ſola denunciatio criminis non faciat vt quis ſit inter reos, ſed ſola conteſtatio, quæ fit ex interrogatione iudicis & reſponſione rei, ſiue conteſtatio illa vera ſit, ſiue ficta. Idem Clar. *vbi ſupr. n. 13.* Aliud eſt, ſi inter plures Iudices eiuſdem delicti quæratur quis præuenerit. Qui enim prius inquiſitionem tranſmittit, cenſetur præueniſſe niſi alter eum capi fecerit, maximè ſi captura procedat de grauiori delicto. Idem Iul. Clar. *in d. §. vlt. q. 38. in fin.*

5 Nec enim aliud crimen eſt, quod in eadem rixa admiſſum eſt, etſi perpetuo is damnum dediſſe videtur, qui damni occaſionem dedit. Dedit autem quiſquis auctor fuit rixæ, id eſt, qui prouocauit. Etſi enim prouocatus, qui delinquit, non ideo in totum excuſatur, mitius tamen punitur Iul. Clar. *in d. §. fin. q. 60. n. 18.* poſt Boër. *conſ. 4. n. 28.*

6 Ne alioquin grauiori accuſationi per leuiorem præiudicetur, *contra l. rei 21. D. de except.* Vide Marſil. *conſ. 137. n. 8.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. Arreſt. lib. 22. tit. 5. arreſt. 1.* Iul. Clar. *lib. 5. §. homicidium, n. 33. verſ. ſed quomodo probatur.*

DEFINITIO II.

In accuſando homicida potior eſt cauſa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, poſtrema agnatorum & cognatorum, iuxta ordinem ſuccedendi.

SI is, qui ab alio occiſus eſt, liberos & parentes & vxorem reliquerit, in vindictæ perſecutione potior eſt cauſa liberorum.[1] Si liberi non ſint, vxoris:[2] Si vxor non ſit aut perſequi nolit, parentum: Poſt parentes agnatorum & cognatorum proximiorum.[3] Præfertur autem vxor non tantum agnatis & conſanguineis, ſed etiam parentibus, quia licet ab iis anteueniatur in cauſa ſucceſſionis,[4] eius tamen intereſt magis quam cæterorum, propter indiuiduam illam vitæ ſocietatem, quæ per matrimonium contracta mariti morte diſſoluitur.[5] Ob ídque

idque tanto magis præferenda eſt cæteris poſt liberos, quod hæreditatis lucrum amittat, quæ ad proximiores agnatos aut cognatos deuoluitur, ne & amiſſi mariti & bonorum ipſius omnium iacturam ſentiat.[6] Quod ſi ex viri morte mulier quoque lucrum aliquod ſenſerit propter pacta nuptialia, non eo magis à vindictæ perſecutione remouebitur, quamuis ad eos totius hæreditatis commodum perueniat.[7] Quid tamen ſi inſpecta ſit, fortè cuius vir à filio, quem ipſa ex alio marito ſuſceperat, occiſus proponatur? Licet non prohetur conſcia criminis, non tamen obſtabit parentibus aut conſanguineis, aut agnatis, quo minus illi & inſtituere accuſationem poſſint & præferantur. Nam & ex hac cauſa agnatos parentibus aliquando prælatos fuiſſe compertum eſt.[8] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Raffin. 5. Id. Aug. 1593.

1 Quoties enim multi ſunt qui velint accuſare, ad quos etiam de iure ſpectet ius accuſandi ille præferendus eſt, qui ſuam vel ſuorum iniuriam perſequitur, vt extraneo accuſare volenti præferatur. Inter eos verò, qui ſuam vel ſuorum iniuriam proſequuntur, proximior præfertur, ſi autem omnes ſint in pari gradu, omnes ſimul admittuntur. Iul. Clar. poſt alios quos citat *in §. vlt. q. 15. n. 6.* vbi addit, inter plures extraneos accuſare volentes, iudicem poſſe & debere eligere magis idoneum, per text. *in l. ſi plures. D. de accuſat.*

2 Potior enim eſt cauſa vxoris ſcilicet poſt liberos, & ita intelligendum eſt, quod ſcribit Ioan. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 3. & 4.*

3 Nimirum, qui poſſint ſuccedere iure hæreditario. Nam ius proſequendæ vindictæ eſt hæreditarium, *l. ſororem. C. de his quib. vt indign. & in l. quamuis. C ad l. Iul. de adulter. l. ſi crimen* 10. *l. vxor tua* 4. *C. hoc tit.* & Ioan. Papon. *d. Deſin. 24. tit. 2. §. 2.*

4 *L. vnic. C. vnde vir & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

5 *L. 1. D. de rit nupt.*

6 *Arg. l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtitut.*

7 Nihil enim commune habet cauſa ſucceſſionis cum perſecutione criminis & vindictæ, *l. ſi pro fure 7. §. 1. D. de condict. furt.*

8 Propter ſuſpectam colluſionem proximioris. Papon. *vbi ſuprà. §. 4.* Qui vero non poſſint accuſare, vide apud Clar. *q. 14.*

DEFINITIO III.

Pendente accuſatione de grauiore crimine, nihil interim pronunciandum eſt de leuiore.

DElatus de leuiore crimine, ſiue ab eodem, ſiue ab alio accuſatore deferatur de maiore, non poteſt condemnari de leuiore, quin plenè cognitum ſit de maiore, vt conſequenter vtraque accuſatio eodem iudicio terminetur.[1] Finge leuius crimen non niſi exilio coërcendum, grauius verò capitis ſupplicio plectendum. An non fuerit abſurdum in exilium mitti eum, qui capite puniri debeat?[2] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi Baudin, & N. de Laual. 2. Dec. 1595.

1 Arg. eorum quæ notat. Clar. *in §. fin. q. 14 n. 12. verſ. & hoc etiam dato.*

2 Ita enim fieret, vt minoris criminis condemnatio maioris impunitatem adferret, quod eſſet abſurdum. Semper enim grauiora ſunt & ſeuerius & diligentius coërcenda, vt dixi *Deſin. 1. ſupr. ex l. cum reus 18. C. de pæn.* Nihil tamen vetat eidem perſonæ diuerſas pœnas corporales per eamdem ſententiam irrogari, quo caſu diſtinguendum eſt an ſint compatibiles, an non, vt ſi ſint, omnes mandentur executioni, ſic tamen vt incipiatur à minore, ſi verò non ſint compatibiles, eligat iudex quam velit mandari executioni, vt eleganter tractat Iul. Clar. *in practſ. crim. q. 99. n. 9.* vbi vide.

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad triremes nouam accuſationem inſtituere non poteſt, ſed inchoatam proſequi poteſt.

DE eo qui ex cauſa publici iudicij condemnatus fuit ad triremes aut perpetuas aut temporales, aliámve pœnam, quæ vel ciuitatem ſolam adimat, vel cum ciuitate etiam libertatem,[1] dubitatum ſæpius eſt in Senatu an admitti poſſit ad accuſationem? Videbatur enim omnimodo arcendus ab accuſatione, quæ iuris ciuilis eſt,[2] cum non habeat caput in ciuitate is, qui ciuitatem amiſit, multò minus qui libertatem.[3] Sed illa tamen diſtinctio tandem placuit, quæ & prudentibus placuiſſe videtur,[4] vt nouam accuſationem inſtituere prohibeatur, ſed inchoatam proſequi non prohibeatur aduerſus quoſcumque,[5] multo magis contra ſuum accuſatorem: Quod etſi generaliter obtinet, maiorem tamen habet rationem ſi condemnatus ſuam ſuorúmve iniuriam proſequatur.[6] *Ita Senatus* inter fratres Gauent. 6. Iunij 1614.

1 Sunt enim diuerſa genera pœnarum etiam capitalium, *l. ſunt quidam 17. l. capitalium 28. D. de pæn.*

2 Eſt enim totum ius ciuile comparatum propter accuſationes & actiones, vt conſtat *ex l. 2. De orig. iur.*

3 *d. l. ſunt quidam. l. 1. §. vlt. & l. 4. D. de capit. minut.*

4 *In l. is qui reus in fin. D. de public. iudic.*

5 Iul. Clar. qui dicit communem *in practſ. crim. q. 14. n. 15.*

6 Quo caſu etiam infamibus perſonis agere & accuſare permittitur, quæ alioquin repellerentur. Iul. Clar. *ibid.*]

TIT. II.

DE ACCVS. ET INSCRIPT.

DEFINITIO I.

Reus pendente accuſatione retinet liberam bonorum ſuorum adminiſtrationem, dum nihil in fraudem faciat.

NOn eſt reo auferenda bonorum adminiſtratio pendente cognitione de crimine.[1] Itaque poteſt interim debitor creditori reo ſoluere, & ex contrario reus debitor creditori.[2] Præterquam ſi læſæ maieſtatis crimen obiectum proponatur.[3] Idem de bonorum alienatione iuris eſt,[4] dum ne quicquam in fiſci aut accuſatoris fraudem fiat.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 16. Calend. Ianuar. 1588.

1 Excipe reum læſæ maieſtatis & repetundarum, *l. ex iudiciorum 20. D. hoc tit. l. vlt. C. ad l. Iul. maieſt.* Vide *Deſin. 5. n. 2. infrà.*

2 *L. reo criminis 41. & ſeq. de ſol.* ubi ratio redditur, quod alioqui innocentes plerique neceſſario ſumptu egerent.

3 *d. l. vlt. C. ad l. Iul. maieſt.* Adde etiam crimen repetundarum, *ex d. l. iudiciorum.*

4 Vide Guid Pap. *q. 76. n. 1.* remiſſiuè & Didac. Couar. iſta eleganter tractantem *in lib. 4. Decret. 2. part. cap. 6. §. 8. n. 7.*

5 *Arg. l. poſt contractum 15 cum ibi not. D. de donat. ſi aliquis 7. D. de mort. cauſ. donat.* Alia quæſtio eſt, an ei, cuius bona ſunt annotata aut etiam publicata propter contumaciam, debeant illa reſtitui ſi compareat & ſe defendat. De qua vide Iul. Clar. *q. 44.* vbi diſtinguit, an compareat intra annum an poſt annum. Vide *l. 1. de requir. reis.*

DEFINITIO II.

Qui alium detulit non eſt condemnandus in expenſas litis niſi conuincatur de vera & manifeſta calumnia.

EXtat Senatuſconſultum, quo cauetur, ne delatores criminum expenſas litis prorogare compellantur præterquam ſi accuſare etiam velint, & in crimen ſubſcribere. Sed ad eos delatores id pertinere viſum eſt, qui non per calumniam manifeſtam detulerunt.[1] Calumniatores enim non modo litis ſumptibus,[2] ſed etiam mulcta pecuniaria, adeoque, ſi res poſtulabit, capitali pœna puniri debere placuit.[3] Sanè ſi probabilem deferendi criminis cauſam quis habuerit, non illud etiam ab eo exigimus, vt ſufficientes & plenas adferat probationes.[4] Sufficit enim, vt nihil per calumniam fecerit.[5] *Ita Senatus* pro Antonio Leſpine, contra Procuratorem iuriſdictionalem Comitatus de Chaſtillon apad Sebuſianos meos, 5. Id. Iun. 1590.

1 Duplex enim calumnia eſt, vna vera alia præſumpta, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in practſ. crim. q. 62. n. 4. verſ. pro reſolutione & n. 6.* vbi vide.

2 Iul. Clar. *vbi ſup. l. 3. in fin. C. qui accuſ. non poſſ.*

3 Calumniantes enim poſcit ad vindictam ſimilitudo ſupplicij, id eſt, pœna talionis, *l. vlt. l. non prius 7. in fin. & paſſ. C. de calumniat.* & præterea pœna infamiæ, *l. noſtris 8. & l. pen. eod. tit. l. vlt. C. hoc tit. l. ſunt quedam 9. in fin. de extr. crim.*

4 Eſt enim illa tantum præſumpta calumnia, cùm accuſator deficit in probationibus Iul. Clar. *d. q. 62. n. 4. & 6.* nec ei prodeſt, quod iurauerit de calumnia, *ibid. n. 7.* Vide *l. ſi cui. 7. D. hoc tit.*

5 Id eſt, ſciens, aut cum ſcire poſſit innocentem eſſe illum, quem accuſat, illa enim demum vera calumnia eſt. Excuſatur tamen etiam à præſumpta, ſi habeat pro ſe euidentia aliqua indicia, puta famam, vel auditum à fide dignis, vel quid ſimile. Idem Iul. Clar. *vbi ſupr. n. 8.*

DEFINITIO

DEFINITIO III.

Indicium, quod ex vnius teſtis dicto proficiſcitur, ſufficit ad condemnandum non ad pœnam criminis, ſed ad ſumptus litis.

ACcuſatus de crimine, ſi ab vno tantum teſte impetatur,[1] neque condemnatus eſt, neque teſti obiiciendus, nec rurſus omninò abſoluendus,[2] ſed interim dimittendus, quovſque amplior criminis probatio facta ſit,[3] & nihilominus in expenſas litis condemnandus.[4] *Ita Senatus* in cauſa Mauricij Iacquier Tarentaſienſis, pridie Cal. Iunij 1592.

1 Intellige de teſte, qui faciat indicium non tantum facti, vt Bald. loquitur *in l. ſeruos C. de teſtib.* id eſt, quod dirigit iudicium in viam perſcrutationis ad inquirendum, ſed etiam indicium iuris, quod non aliter contingit, quam ſi ſit ille omni exceptione maior. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. n. verſ. vnus teſtis.* poſt Ruin. *conſ. 147. n. 2. lib. 1.*

2 Cum poſſit quod ex probatione deeſt aliquando per alium teſtem repleri.

3 Quod Gallicè dicimus *plus amplement informé.*

4 Cum poſſet vnus ille teſtis facere indicium ſufficiens ad torturam. Clar. *d. num. 2. quaeſt. 53. num. 18.*

DEFINITIO IV.

Accuſatus ſiue abſolutus ſit, ſiue leuius quam oportuit condemnatus, non poteſt iterum accuſari de eodem crimine, ſed de alio poteſt, vt tanto grauius puniatur.

AB accuſatore publico delatus de crimine & ſimpliciter abſolutus, id eſt, non addita clauſula, *alio non apparente,* quæ vt plurimum addi ſolet, ob id ipſum crimen iterum accuſari non poteſt,[1] ſiue apud eundem, ſiue apud alium Iudicem, non ſolùm à Procuratore fiſci, cui haud dubiè obſtaret exceptio rei iudicatæ,[2] ſed nec ab eo qui priuatam velit iniuriam proſequi, nec ſi eo inaudito lata ſententia proponatur.[3] Etſi enim verum eſt ſententiam inter alios latam alij nocere non debere,[4] hoc tamen iure vtimur, vt vindictæ perſecutio non ad priuatos pertineat, ſed ad fiſcum aut eum, qui fiſci loco ſit. Niſi quod ad pœnam pecuniariam, quæ in vicem eius quod intereſt infligi ſolet.[5] Hactenus enim ſaluam priuato actioné eſſe, nec ei rem iudicatá obſtare verius eſt.[6] Ergo ſi priore iudicio ſecuta fuerit condemnatio, ſed ſequior quam delicti atrocitas poſtularet, multò minus permittendum eſt, vt ſemel condemnatus iterum de eodem crimine accuſetur, ob id ſolum, vt grauiores & meritas ſceleris ſui pœnas luat. Id enim poſtulat, & omninò euincit auctoritas rerum iudicatarum.[7] Sanè ſi noui criminis idem reus fiat, nihil prohibebit bonum iudicem ſic ferre ſententiam, vt quod priori condemnationi defuit poſteriori adiiciat.[8] & vtriuſque criminis pœnam cumulet, quo efficiat poſterioris grauiorem.[9] *Ita Senatus* in cauſa Pariſij Cheneuier, & Pantaleonis Raymondé circiter Idus Iunij 1591.

1 *L. Senatus cenſuit,* vbi gloſſ. & Bart. *D. hoc tit.* Cyn. *in l. nullum, C. de teſtib.* Papienſ. *in form. inquiſit. verſ. hac eſt quadam impoſitio, n. 8.* [Intellige ſi ſit abſolutus. Aliud enim eſt ſi Senatus ita pronunciauerit, *A mis l'accuſé hors de Cour & de procès.* Tunc enim poteſt Procurator Generalis ex nouis probationibus iterum accuſare, nec eget ſupplicatione ciuili in criminalibus, licet in SC. non ſint adiecta verba *alio non apparente.* *Ita Senatus* Cal. Iunij 1612.

2 *Tot. tit. de except. rei iud.*

3 Intellige niſi magna ex cauſa, vt loquitur Vlp. *in l. ſi qui crimen 7. §. iiſdem criminibus, D. hoc tit.*

4 Vt ſcriptum eſt *in d. §. iiſdem, & in l. 1. D. de except. rei iud.*

5 Itaque ſufficit latam eſſe ſententiam abſolutoriam cum eo cui agendi ius fuit, *arg. l. ſi ideo 55. D. de euict.*

6 Vt ita accipiatur quod ſcriptum eſt *in d. §. iiſdem.*

7 *d. l. Senatus 14.* vbi gloſſ. Bart. & alij, *D. hoc tit.* Ioan. Pap. *in ſyntagm. lib. 19. tit. 8. De la force & authorité des iugement, §. 10.*

8 Multò magis ſi recidat in idem crimen, vt tractat Pap. *d. §. 10. in fin.*

9 Cumulatio enim delictorum neceſſariò trahit ſecum cumulationem pœnarum.

DEFINITIO V.

Etiam in atrociſsimis delictis non eſt permittenda accuſatio, quæ certum auctorem nullum habeat, præſertim ſi impetatur memoria defuncti.

ETſi crimina quædam ſunt quorum atrocitate ius ita conſtitui æquum fuit, vt memoriam defuncti hominis accuſare, adeóque condemnare liceret, quale inter cætera illud eſt perduellionis, qui hoſtili animo in Principem aut Rempublicam animatus fuit,[1] aut eius qui ex lege Iulia repetundarum reus fieri potuit,[2] non tamen facilè & temerè, aut paſſim id permittendum eſt,[3] ſed ita demum ſi certus accuſator ſe offeret, qui & eius conditionis, ac exiſtimationis ſit, vt ab accuſatione repelli non debeat,[4] & accuſationis fidem inſcriptionis periculo facere paratus ſit.[5] Idque Senatus noſter conſtituit, cum clariſſimi cuiuſdam viri, qui inter Conſiliarij[6] Principis locum moriens tenuerat, memoria per incerti accuſatoris audaciam impeteretur, nec de accuſationis veritate vel inquiri paſſus eſt,[6] Cal. Iul. 1592.

1 *L. vlt. D. ad l. Iul. maieſt.* Iul. Clar. *in §. læſa maieſtatis, n. 16.*

2 *L. ex iudiciorum 20. hoc tit. l. 2. D. de leg. Iul. repetund.*

3 Quia regulariter crimina & pœna finiuntur morte, *l. ſi pœna 20. D. de pœn.* Nec poſſunt pœnæ incipere ab hærede, niſi lis cum defuncto fuerit conteſtata, *d. l. ex iudiciorum. l. defuncto 6. D. de public. iudic. l. 1. C. ſi reus vel accuſ. mort. fuer.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 51. n. 12. & 13.* Vbi excipit crimina hæreſis, læſæ maieſtatis, repetundarum, peculatus, homicidij ſui ipſius ob conſcientiam ſceleris patrati. Vide eundem Iul. Clar. *in §. hæreſis. n. 21. & in §. læſa maieſtatis, n. 16.*

4 Multi enim ſunt qui ab accuſatore repelli debent, aut ob ſuam infamiam, aut ob aliquam aliam conditionem. De quibus omnibus vide Iul. Clar. *pract. crim. q. 14. per tot. & q. 15.*

5 Ne tam facilè quis proſiliat ad tanti criminis accuſationem, *l. ſi cui crimen 7. D. hoc tit.* Text. eſt accommodatus *in l. non prius 7. C. de calumni.*

DEFINITIO VI.

Reo, qui & obiectionem teſtium paſſus, & ad iuſtificationes admiſſus fuit, non eſt danda dilatio ad reſpondendum, vt aiunt, per attenuationem.

NOn eſt reo concedenda dilatio, vt ad accuſatoris petitionem peracta litis criminalis ſolemnitate per attenuationem reſpondeat,[1] quoties reo commiſſi & obiecti ſunt, & vt Pragmatici loquuntur, confrontati teſtes. & ad innocentiæ pro. ationes, quas iuſtificatorias vocant, admiſſus reus fuit, quoniam eo tempore accuſationem attenuare debuit quo teſtes ſibi commiſſos vidit,[2] Igitur reſponſionibus per attenuationem tunc locus erit, cum rei confeſſio ſolemnem iudicij criminalis formam excluſerit.[3] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Faure & Henrici Pic, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Nec enim reſponſiones iſtæ per attenuationem ſunt defenſiones illæ, quas placet nunquam eſſe auferendas reo, quia admittatur ad eas ante condemnationem, & quas nec inde plenitudine poteſtatis Princeps adimere poteſt reo, vt in eo communi noſtrum ſententia tractat Iulius Clar. *in §. fin. q. 49. n. 13. & 14.* ſunt enim eiuſmodi defenſiones illæ, quas nos vulgò iuſtificationes, aut facta iuſtificatiua appellamus.

2 Alioqui ſuſpectæ ſunt iuſtificationes quæcumque poſt obiectos teſtes allegantur, tanquam per dolum & mendacium excogitatæ. [Si tamen per imperitiam iudicis inferioris condemnatus quis ſit ex dictis teſtium, quos ſibi committi noluerit, cum tamen de pœna corporali ageretur, ſéque dictis teſtium ſtare velle etiam coram Iudice, & vt ſit, cum iuramento declarauerit, poteſt in cauſa appellationis idipſum negare, quod iam negauerat in priore inſtantia & omni modo ſunt committendi teſtes, priuſquam vel ad diffinitiuam ſententiam, vel ad habendam de reo quæſtionem perueniri poſſit, quia nunquam auditur perire volens, *l. non tantum. 6. de appell.* *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iaquard. 7. Iunij 1613.]

3 Non contra eum qui ſponte confeſſus eſt non proceditur per obiectionem teſtium quia nec neceſſe eſt, cum in confitentem nullæ aliæ ſint partes iudicis, in condemnato. quo magis permittendum ei eſt vt defenſiones ſuas alleget ad extenuandam accuſationem, Iul. Clar. *d. n. 25. & q. 64. n. 44. & q. 65. n. 1.*

DEFINITIO VII.

Alienationes facta pendente lite ab eo, quo liberam rerum ſuarum adminiſtrationem retinuit, non ſunt reuocandæ ſi fraus nulla interuenerit, nec tamen à Iudice facilè permittenda.

QVod ſuprà diximus,[1] lite pendente non auferri reo bonorum ſuorum adminiſtrationem, ideóque & ei ſolui poſſe, præterquam in exceptis criminibus, id eſt, maieſtatis & repetundarum;[2] ita accipiendum eſt, vt interea ex bonis ſuis aliquid vendiderit reuocari venditio poſtea non poſſit, ne ſecuta quidem condemnatione, niſi aut poſt ſententiam & appellatione pendente facta venditio ſit ab eo, qui publicationis & bonorum ademptionis pœnam merebatur,[3] aut in fraudem fiſci & pœnæ pecuniariæ alienatio facta proponatur.[4] Quæ fraudis præſumptio quibus caſibus, & ex quibus indiciis colligatur alio loco à nobis diffusè tractatum eſt.[5] Donationes ſolæ exceptæ olim fuerant, & quidem eæ duntaxat quæ poſt contractum capitale crimen factæ eſſent,[6] & ita demum ſi condemnatio quandoque ſecuta eſſet,[7] quoniam ita ius erat, vt ex capitalibus delictis omnibus aut bonorum omnium, aut ſaltem partis ademptio irrogaretur.[8] Hodie igitur cum ex perpaucis criminibus publicatio bonorum fiat,[9] conſequẽs erit permiſſas donationes in cæteris niſi fraus facta ſit pœnæ pecuniariæ.[10] Quid autem ſi reus petat à iudice vt vendere ſibi aliquid liceat? Non debet Iudex multò minus Senatus permittere, ſi non aliqua neceſſaria aut probabilis vendendi cauſa allegetur,[11] quamuis etiam citra permiſſionem eſſet venditio valitura. Nam facta vltrò venditione, ſaluum maneret ius fiſci aduerſus emptorem, ſi quid à reo in fraudem, & per colluſionem quandocunque factum probaretur,[12] quod permiſſa venditione ſecus eſt.[13] Itaque imputet ſibi qui cum liberam diſtrahendi poteſtatem haberet etiam ſine cauſa, dummodo non in fraudem, adire tamen Iudicem maluerit.[14] Iuſta porro diſtractionis cauſa eſt, vt in ſumptus litis aut alimentorum pecuniæ erogentur.[15] Quo tamen etiam caſu ne qua fraus fiat ſolet Senatus decernere, vt acceptum pretium penes ſcribam & actuarium (grapharium appellant) deponatur, per cuius manus poſtea tantum reo præſtetur, quantum Senatui æquum & iuſtum videbitur. Etſi enim alienationes quæ cauſam habent neceſſariam nunquam prohibitæ cenſentur,[16] facilè tamẽ eo prætextu fraus fieri poſſet, ſi non aduerſus fraudem huiuſmodi veluti remedio conſuleretur,[17] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa Stephani Tornier concuſſionum rei, Cal. Febr. 1593.

1 *Defin. ſupr. eod.*

2 *L. ex iudiciorum 10. D. de accuſat. iunct. l. reo 41. & ſeq. C. de ſolut.*

3 *Vt in l. chirographis 17. §. 1. de admin. tut.*

4 Nunquam enim fauendum eſt fraudibus, *l. per tot. tit. quæ in fraud. cred. D. & C.*

5 *Lib. 7. Coniect. cap. vlt.* ex not. per Bart. *in l. poſt contractum 15. D. de donat.*

6 *d. l. poſt contractum. l. ſi aliquis 7. D. de mort. cauſ. donat.*

7 *d. l. poſt contractum*, de cuius tamen ſententia & lectione vide quæ ſcripſi ſupradicto loco Coniecturarum.

Vt perſpicere licet ex omnibus titulis, qui ſunt de legibus publicorum iudiciorum, *D. & C.*

9 Bona enim damnatorum hodie ſeruantur proximioribus etiam collateralibus. *Auth. bona damnatorum, C. de bon. damnat.* De cuius ſententia & practica vide Iul. Clar. *in pract. crim. q. 78. n. 1.* vbi ait obſeruari de conſuetudine, vt per illam Auth. correcta ſint omnia iura antiqua, etiam in illis caſibus in quibus erat impoſita pœna confiſcationis expreſsè, nec tantum in conſequentiam alterius pœnæ, licet vulgò DD. contraſentiant. Excipiuntur tamen crimina hæreſis & læſæ maieſtatis, & ſi quid præterea ex diſpoſitione ſtatuti vel conſuetudinis aliter caueatur. Iul. Clar. *ibid.*

10 Vt pluribus tractaui *d. lib. 7. Coniect. c. vlt.* Iul. Clar. *q. 78. n. 16. & 17. §. fin.*

11 *Vt in l. Diuus 5. D. de pet. her. l. ait prætor. 7. §. vlt.* iunct. *l. Ariſt. §. 1. D. eod.*

12 Oportet enim emptorem, aut aliter contrahentem fuiſſe participem fraudis, Alioqui non reuoc. inter alienata titulo oneroſo. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 78. n. 18.* ex Angel. *in l. ſi quis, n. 4. C. de bon. præſcript.*

13 Iuſtè namque poſſidet qui auctore & permittente prætore poſſidet, *l. iuſtè poſſidet 11. de a. q. poſſ. l. qui auctore 137. de reg. iur. l. 5. §. non paſſim, D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

14 Iudex enim nihil potuit, nec debuit decernere ſine cauſæ cognitione, *l. nec quicquam 9. §. vbi decretum, cum ibi not. de offic. proconſ.*

15 *d. l. ait prætor. 7. §. vlt. & l. filius 9. D. de iur. delib. d. l. Diuus 5. D. de pet. hæred.*

16 *L. alienationes. 13. D. famil. erciſc. l. 2. D. de fund. dotal. l. filiusfamilias 114. §. Diui 2. in fin. D. de legat. 1.*

17 Eundem enim eſt obuiam fraudibus quantum fieri poteſt *l. 1. § ſi pupillus, D. de reb. eor. l. ſcire oportet. 21. D. de legit. tutor. l. vnic. §. ille autem, C. de Latin. libert. tollend.*

DEFINITIO VIII.

Solutio facta creditori ſuppoſito per reum criminis liberat debitorem, qui fraudem non participauit, & cui nihil poteſt imputari.

SI quis in fraudem fiſci & ſuſpicione pœnæ,[1] quam ex delicti conſcientia ſibi imminentem præſentiret, alterius nomen pro ſuo in creandis debitoribus ſubieciſſe dicatur, prius audiendus, & in ius vocandus eſt is, qui tacitam fidem accommodaſſe dicitur,[2] quam vt ſequeſtrari poſſint nomina, & inhiberi debitoribus ne ei ſoluant, cui ſint obligati.[3] Sic enim eius inauditi conditio durior fieret, quod nunquam eſt ferendum.[4] Quid ergo ſi poſtea de fraude appareat, & interea debitores imaginario creditori ſoluerint? Vtique liberati intelligentur,[5] ſi non à fiſci procuratore certiores facti ſint de lite aduerſus verum & imaginarium creditorem eo nomine inſtituta.[6] Tunc enim lis imputari poterit, cur tam facilè & vltrò ſoluerint, aut cur ſi conuenti ſoluerunt, non prius denunciauerint procuratori Principis, vt ſi quam haberet inhibendæ ſolutionis rationem, eam proponeret.[7] Sed etſi fraudem participaſſe probentur, non impunè ſoluiſſe videbuntur, vt hanc ipſi quoque fraudis ſuæ pœnam ſentiant,[8] Sanè ſi quædam fraudis probationes aut præſumptiones interueniant, non iniquè interea debitoribus inhibebitur ne ſoluant.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Idib. Mart. 1593.

1 *Vt in l. ſi aliquis 7. D. de mort. cauſ. donat.*

2 Fraus enim probanda eſt non præſumenda, *l. in exceptionib. 196. qui dolo. D. de probat.* Ex quibus autem coniecturis fraus probetur, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. q. 78. n. 16. & 17.*

3 Habet enim fundatam intentionem is, qui ſtipulatus eſt, quamdiu non probetur ſimulatio, *l. cum propria p. in fin. C. ſi quis alter vel ſib.*

4 *Vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iud. l. nam ita 39. D. de adopt.*

5 Nihil enim poteſt iis imputari qui ſoluerunt proprio creditori, qui ab iis fuerat ſtipulatus, *l. filia 88. D. de ſolut. l. vero procuratori 12. l. ſolutam 49. l. quamuis 45. alias l. Calippo. §. 1. D. eod.*

6 *Arg. l. nomen 4 C. quæ res pignor. l. vlt. cum ibi not. D. de tranſact.*

7 *Arg. l. ait prætor 7. §. 1. verſ. permittitur. D. de minor.*

8 Ex not. per Iul. Clar. *d. q. 78. & 21. n. 8.*

9 Vt impediatur ſolutio & liberatio, *l. 3. C. de nouat. d. l. 4. Cod. quæ res pignor.*

DEFINITIO IX.

Occultus inſtigator non tenetur ad expenſas litis ſi non fuerit calumniator.

QVi crimen ſecreto detulit ad cauſam vindictæ publicæ, quamuis ſi calumniator ſit perinde condemnari debeat in id omne quod rei intereſt, ac ſi palam & publicè nullâque facta proteſtatione accuſaſſet:[1] Si tamen nihil per calumniam feciſſe probetur, iuſtámque accuſationem fuiſſe ex iudicij euentu appareat, non eſt condemnandus ad litis expenſas vllas, aut prorogandas, aut reſtituendas, quarum ſcilicet onus ad iuriſdictionis dominum pertineat,[2] cuius officio incumbit curare, vt malis hominibus purgetur territorium cui præeſt,[3] niſi pro accuſatore haberi voluerit is, qui denunciator fuit.[4] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum & collegij Canonicorum de Chamonix ex tempore tractata, Non. Iulij 1593.

1 Eum namque qui clam & per cuniculos calumniatur, non oportet melioris eſſe conditionis, quam ſi palam & publicè calumniaretur, cum ſint magis excuſabiles, qui publicè & palam quam qui clam peccant, *l. vlt.*

l.vlt.D.de rit.nupt. Denique nunquam impunita debet eſſe calumnia, *l.1.§.1.D.ſi mulier ventr.nom.per calumn.in poſſ.dicet.l.vlt.C.de calumn.* Dixi *Defin.2. ſuprà.*

2 Hodie enim nomine querelante fiſcus ſuccedit loco partis aut is qui fiſci locum tenet, vt ait Iul.Clar.*in pract.crim.q.*10.*n.*3.4.*&* 6. Neque tamen Procurator fiſcalis vnquam ſubiicitur expenſis ſiue actiuè, ſiue paſſiuè, niſi euidenter doloſè & calumnioſè litem proſequatur. Idem Clarus vbi *ſupr.n.5.& q.* 50.*n.*6.*in fin.* [Quid ergo ſi Procurator fiſci Epiſcopalis accuſet aliquem de Clerico vulnerato, vel occiſo? Non tam publici quam priuati accuſatoris vice fungi credendus eſt, cùm præter eum adſit Procurator Principis ad quem ſolum publicæ vindictæ perſecutio contra laïcum competit. Et ideò non magis Procuratori fiſci Epiſcopalis, quam priuato alij cuilibet accuſatori edenda ſunt inſtrumenta litis criminalis, quæ Pragmatici noſtri ſecreta vocant. Nec rurſum ei permittitur concludere, & agere ad pœnam vllam corporalem: vt neque priuato alij accuſatori. *Ita Senatus* contra Procuratorem Epiſcopalem Gebennenſem, ante Cal. Mart. 1612.]

3 *L.3. de offic.præſid.*

4 Quo caſu & citandus eſt, & cum ſuccumbit, in expenſas condemnari debet. Iul.Clar.*in pract crim. d.q.*10.*n.*4. poſt Ioan.Papon.*in ſyntagm. Arreſt.lib.24.tit.1. Arreſt.2.*

DEFINITIO X.

Inſtigatori occulto debentur expenſæ litis, quas ſubminiſtrauit, ſi eum ſibi indicari reus petierit, non aliter.

INſtigator accuſationis ſicuti ſi per calumniam inſtigaſſe ex litis euentu probetur condemnandus eſt in id omne quod rei intereſt,[1] ita ſi iuſta fuit veráque inſtigationis cauſa obtinere expenſas omnes debet quas ob eam rem fecerit,[2] etiam non neceſſarias, dummodo vtiles, nec ſuperuacuas.[3] Sed hoc ita ſi inſtigatorem nominari ſibíque indicari reus petierit.[4] Alioqui ſi perpetuo ſic egerit, quaſi cum ſolo accuſatore publico ſibi res eſſet, nec de inſtigatoris calumnia ſit conqueſtus,[5] non ſumptus repetere inſtigator poteſt, quam quos ab alio qui inſtigator non fuiſſet fieri oportuiſſet ad litem inſtruendam.[6] *Ita Senatus* pro Laurentio Balmaz, contra Guillielm. le Marquis Caſtellanum de Miribel, Idib.Dec.1593.

1 Adeoque ad pœnam talionis ſi non eſſet illa hodie ſublata, *l.vlt.C. de calumniat.* vt dixi *Defin.prox.præced.* Clar.*in §.fin.q.1.n.17.*

2 Vt ſit eadem ratio contrariorum, *arg.l.pen.C.de ſolut.*

3 Nemo enim ſuperuacuos ſumptibus onerandus eſt, *l.in fundo 38. D. de rei vindic.l.ſi ſeruos 25.D.de pign.act.l.hac ſtipulatio 14.§.1.D.vt legat. ſeu fideicomm.ſeru.cauſ.caueat.*

4 Quamquam nec cogitur fiſcalis Procurator nominare inſtigatorem niſi demum tempore, quo ex euentu iudicij apparet calumnioſam fuiſſe accuſationem. Et ideo non facilè debet Procurator fiſcalis inſtigatorem occultum audire, quin prius & priuata ſaltem Scriptura ſubſcribat, verámque adfirmet accuſationem. *l.non prius.7. C.de calumn.*

5 Siue ignorans, ſiue diſſimulans, quaſi neſciat aliquem eſſe inſtigatorem.

6 Sibi enim debet inſtigator hic imputare cur palam & publicè accuſare non maluerit. Inſtigator enim manifeſtus nil diſtat ab accuſatore. Iul. Clar. *in pract.crim q.10.n.4.*

DEFINITIO XI.

Non ſunt audiendi teſtes pro reo antequam ſit in vinculis, & de crimine reſponderit.

QVamquam is qui iuſſus eſt inquirere de crimine ſic agere debet, vt non minus quæ pro reo quam quæ contra reum faciunt redigat in teſtationem, non ſolùm id poſtulante reo, ſed etiam tacente,[1] ſi tamen productis iam elogiis, ſecutóque decreto Iudicis de reo prehendendo, aut citando reus petat inquiri exactius de rei geſtæ veritate, non eſt audiendus, quoniam prius eſt, vt iudici pateat,[2] quam vt ſuam probet innocentiam, cum propter rei iudicatæ auctoritatem,[3] tum ne feneſtra aperiatur, ſubornandis per reum teſtibus, ſi prius audiantur, quam ſit ille in vinculis.[4] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa D.de la Serra, 14. Cal.Febr.1594.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *informer à charge & à decharge.*

2 *L.ſi quis ex aliena 5. D.de iud.*

3 *L.ſeruo 65.§.cum prætor, D.ad SC.Treb.*

4 Hoc enim eſſet deſtruere totam practicam criminalem ſi per indirectum admitteretur reus ad faciendum ſuas defenſiones extra carceres, inquit Iul.Clar.*in pract.crim.q.11.n.12.verſic.alias enim.* [Inde eſt quod nec ad abſentis rei defenſionem quiſquam admittitur, nec ad appellandum pro abſente condemnato *ex l.non tantum 6. D.de appellationib.* niſi hac lege vt exhibeat reum eúmque carceribus mancipet ante omnia. *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum S.Felicis & N.Iuge Rumiliacenſis *Sine die.* Sed nec alij quam parenti aut filio, aut cuius probabiliter interſit pro abſente condemnato appellare permittitur. *Ita tractatum* 3.Non.Sept.1610. Planè ſi periculum ſit, ne iuſtificationis probationes intercidant, poſſunt interim pro reo audiri teſtes, etiam prius quam accuſationis probatio peracta ſit, vt ſcripſi *Defin.1.n.9. in allegat.ſupr.de probat.* Sed non priuſquam ſit reus in vinculis, adeóque de crimine ex ore reſponderit. Sed neque audiendam vxorem placuit aut matrem, quæ contumacis viri aut filij nomine ſuſpectum voluit dicere Senatorem, cùm ea Iudicis recuſatio ſpecies quædam ſit defenſionis. Sanè ſi abſentiam viri aut filij aut alterius cognati excuſare velit, & tempus petere intra quod comparere poſſit is, qui contumax dicitur, audiri debebit. Ex *l.pen.§1.de publ.iudic. Ita Senatus* pro Magd.Blanchard, vxore N.Iacob, de Poencet, 10.Calend. April.1612. Idem pronunciatum eſt in patre, iuſſúſque pater filium quem domi habebat intra breue certum tempus exhibere, adiecta comminatione grauioris pœnæ ſi non exhiberet. Itémque ſi interim contingeret delictum aliquod à filio committi vt ſcilicet de eo delicto pater quoque reſpondere & ſatisfacere cogeretur. Nam vt & pater poſſit abſentem contumacem filium defendere ſatiſdatione priùs præſtita de illo exhibendo ſecundùm ſententiam Iulij Clari *in §vlt.q.33.n.5.* moribus noſtris non obtinet. *Ita Senatus* in cauſa D.Baronis de la Serra, 3. Calend. Aprilis 1612.]

DEFINITIO XII.

Reſpondere per attenuationem reus debet ex ore & in vinculis.

QVoties ex ſola rei confeſſione accuſator quiſquis ille ſit ſiue priuatus, ſiue publicus accuſationis probationes depromit, edendæ ſunt reo petitiones, quas concluſiones diffinitiuas appellamus, vt iis per attenuationem reſpondeat, quod ipſum tamen ex ore & vinculis facere debet ſiue ruſticum hominem proponas ſiue peritum & Doctorem. Hac ſola differentia obſeruanda, quod ſi ſit ruſticus permittitur illi poſteaquam ex ore reſpondit Aduocati quoque conſilium implorare, & pluribus ac melioribus rationibus cauſam ſuam defendere, ob ídque petendi ei dilatio congrua in hanc rem concedenda eſt.[1] Si verò iuriſperitus ſit, aut alius qui nec ruſticus ſit, nec ruſtico in iuris ignoratione comparandus,[2] nulla illi dilatio ex hac cauſa conceditur. Sed tantum ſi quid amplius ad iuris ſui defenſionem ex ſcripto proponere velit, id ei non denegatur, dum ne longior ferendæ ſententiæ mora fiat. *Ita Senatus* in cauſa cuiuſdam Aduocati, 8.Cal.April.1594.

1 Iul.Clar. *in §.fin.quæſt.49.num.13.& 14.*

2 *L.regul.l.9.D.de iur.& fact.ignor.*

DEFINITIO XIII.

Non eſt admittenda accuſatio ſi non fiat zelo iuſtitiæ.

CVm quidam ex variis criminum cauſis apud diuerſos Iudices accuſatus, & in varias pœnas pecuniarias condemnatus fuiſſet, eáſque ſatis leues; partim quòd atrociora crimina quæ obiiciebantur non benè probata eſſent,[1] partim quod cætera leuiora per iunioris ætatis, & militaris vitæ laſciuiam admiſſa viderentur,[2] acciderat poſt duodeviginti annos, vt inſtigantibus quibuſdam Aulicis grauiorem condemnationem auidè venantibus, cuius emolumentum ſibi poſtmodum à Principe ceſſum iri ſperabant, Procurator Generalis per appellationem à minima[3] repetitis accuſationibus aliiſque additis delictorum ante viginti annos admiſſorum[4] grauiſſimam mulctam, irrogari poſtularet, nouáſque in eam rem, ſed tamen valdè ſuſpectas probationes[5] adferret: *Senatus* non ſolùm appellationem quaſi parum iuſtam probationum inopia & leuitate reiecit, ſed neque amplius inquiri paſſus eſt, quod per inuidiam & auaritiam Aulicorum potiùs, quam zelo iuſtitiæ miſerum reum poſt tot annos inquietari animaduerteret.[6] Quod neque religioſiſſimi noſtri Principis humanitati, neque tanti Senatus æqui-

tati

toti conueniens videbatur, dignaque res exemplo viſa eſt, vt in poſterum aulici ab eiuſmodi petitionibus & perſecutionibus abſtinerent.[7] *Ita Senatus* pro Franciſco Palatrey Galey, 4. Martij 1613.

1 Debent enim probationes in criminalibus eſſe luce meridiana clariores, *l. ſciant. 25. C. de prob.*

2 Licet enim ætas non excuſat in delictis *tit. C. ſi aduerſ. delict.* prodeſt tamen ad minuandam pœnam vt ibi omnes notant & ad *l. auxilium 37. D. de minor.*

3 Poteſt enim procurator Principis ſuo iure & priuilegio appellare quandocumque à minima condemnatione ſi criminis atrocitas grauiorem merebatur, vt ſæpius alibi ſcripſimus.

4 Cùm tamen omnia ferè crimina præſcribantur vicennio, *l. querela 12. C. ad l. Cornel. de falſ.*

5 Propter ſuſpectam fidem Commiſſarij qui poſteriores teſtationes exceperat, quem conſtabat infenſiſſimum reo & minatum teſtibus carceres ni plura teſtarentur, quàm ſe ſcire dicerent. Item propter teſtes qui poſt tot annos plura fuerant teſtificati, quàm in priore inſtantia in qua ijdem plerumque audiri proponebantur. [*vnde vt.*

6 Ne inde naſcatur iniuriarum occaſio vnde iura naſci debent, *l. 6. C.*

7 *Tot. tit. C. de petit. bonor. ſublat.*

DEFINITIO XIV.

Etiam in cauſa appellationis committendi ſunt teſtes ſi reus crimen negauerit, licet in prima inſtantia ſibi eos committi noluerit.

QVi per imperitiam iudicis inferioris condemnatus eſt ad pœnam corporalem de crimine quod à ſe perpetratum negauit, tanquam conuictus ex dictis teſtium quos exhiberi ſibi & cõmitti noluerit, cùm eſſent exhibendi omnino & committendi. Poteſt in cauſa appellationis id ipſum negare quod in priore inſtantia iam negauerat. Nam & poſſet etiamſi confeſſus fuiſſet,[2] ideoque ſi in negatione perſeueret omnimodo committendi ſunt teſtes priuſquam ad ſententiam vel confirmandam, vel infirmandam perueniatur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iaquard. 7. Iunij 1615.

1 Hæc enim declaratio rei nolentis teſtes ſibi exhiberi & committi habentiſque eos pro exhibitis & commiſſis, habetur pro tacita criminis confeſſione. Sed hoc obtinet in leuioribus tantùm non in grauioribus ex quibus pœna corporalis irrogari poſſit, & debeat, in quibus aperta confeſſione opus eſt. Et hoc nimirum erat quod imperitum iudicem fefellerat

2 Eſt enim honeſta ratio quælibet redimendi ſanguinis etiam per mendacium, *l. 1. de bon. cor. qui mort. ſibi conſc.*

3 Nec enim audiendus eſt perire volens, *l. non tantum 6. D. de appell.*

DEFINITIO XV.

Morte rei ſoluitur iudicium criminale etiam quod ad pœnam pecuniariam fiſco applicandam, ſed non pro ſumptibus litis & eo quod intereſt partis.

ET ſi ius ita comparatum eſt vt mortuo pendente accuſatione reo poſt litem conteſtatam, poſſit nihilominus pœna etiam fiſcalis incipere ab hæred.[1] Hoc tamen iure vtimur, vt contra mortuum nulla hodie ſententia proferatur, nullaque irrogetur pœna, niſi pro ſumptibus litis ac omni eo præterea quod intereſt priuati accuſatoris, nulla penitus habita filij ratione: Ne quidem ad irrogandam pecuniariam.[2] *Ita Senatus* noſter ſæpius, maximè vero in cauſa quadam D. d'Ayriaz, & fratrum Buttauant. *Sine die.*

1 *L. ex iudiciorum penult. D. hoc tit.* vbi tamen excipiuntur crimina læſæ maieſtatis.

2 Eſt enim humanior hæc ſententia. Vide Franciſc. Marc. *deciſ lib. 2.*]

TIT. III.

DE EXHIB. VEL TRANSMITT. REIS.

DEFINITIO I.

Cuius ſumptibus tranſmittendus ſit reus, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum.

AB inferiore iudice in prouincia condemnatus ad pœnam ſanguinis, aut ad tormenta, ſi Senatum appellet ſtatim ducendus eſt expenſis apparitoris principalis, quem nos Capitaneum iuſtitiæ appellamus,[1] mox repetituri ab accuſatore priuato ſi habeat vnde ſoluat,[2] ſin minus, à Principe aut domino inferioris iuriſdictionis, cui perſequendæ vindictæ publicæ onus incumbit,[3] quod ſi nec apparitor ipſe habeat de ſuo, quod in eam ſumptuum cauſam protogare poſſit, iniungenda eſt protogandi neceſſitas accuſatori, non reo, tametſi reus locupletiſſimus probetur: Inhumanũ enim ſit cogi reum de ſuo ſoluere, vt ad furcam fortaſsè & vltimum ſupplicium ducatur.[4] Et vero ad accuſatorem onus pertinet omnium impenſarum litis, præterquam earum, quas in ſtruendis innocentiæ probationibus fieri neceſſe eſt,[5] cum eueniat plerumque, vt reus abſoluatur.[6] *Ita Senatus* pro Bartholomæo du Port, contra Ioannem Baptiſtam Regnaud. 3. Id. Ianuar. 1593.

1 Hoc enim ad ipſius officium & munus pertinet.

2 Cum enim priuatus aliquis accuſator abeſt, ad eum pertinet non ad ærarium Principis aut ad dominum iuriſdictionis, vt litis ſumptus miniſtret. Non enim fiſcus ſuccedit loco partis, niſi cum alia pars nulla eſt, vt dixi *Defi. 9. n. 2. ſupr. tit. prox.* Vnde etiam illa proficiſcitur regula, quod non oritur actio criminalis Reipub. vbi non oritur parti actio ciuilis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q. 50. n. 6. in fin.*

3 Vt malis hominibus purgetur prouincia, *l. 3. D. de offic. præſid.*

4 *Arg. l. nimis graue 7. C. de teſtib.*

5 Accuſatoris enim eſt probare accuſationem, rei vero ſuam probare innocentiam & defenſionem, cum debeat vnuſquiſque probare id, quod eſt fundamentũ ſuæ intentionis, nec alius pro alio ſit onerãdus ſumptibus.

6 Nam & in dubio præſumendum eſt pro reo, & pro eius innocentia, *l. abſentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Poſſunt officiales etiam propria auctoritate prehendere illos, quorum crimina & atrocia ſunt & notoria.

IMperatoria conſtitutio,[1] quæ prohibet ne quiſquam in iudicio condemnandus exhibeatur, niſi de cuius exhibitione prius iudex pronunciauerit, ad ea delicta non pertinet, quæ & tam notoria ſunt, & tam atrocia, vt non ſint culpa cærituri officiales loci ni ſtatim reum prehendant,[2] propria auctoritate,[3] iudicique caſtigandum exhibeant,[4] qui interea alioquin auffugere poſſit, debitamque crimini pœnam eludere.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 13. infr. De pœnis.

1 *Quæ extat in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nam quemadmodum in maleficijs clandeſtinis & occultis non præſumitur negligentia officialis, niſi probetur, *l. 1.* vbi Bald. *& l. ſi ea* iunct. *l. cum fratrem 9. C. de his quibus vt indign.* Ita dicendum aliud eſt ſi crimen ſit notorium, vel ipſi officiali denunciatum. Not. *in l. congruit, Dig. de offic. præſid. & in l. Diuus, D. de cuſtod. reor.* Quamquam non tenetur officialis ex ſola negligentia, niſi ſit in lata culpa, & dolo proxima. Ægid. Boſſ. *tit. De official. corrupt. pœnn. n. 16.* quem refert Iul. Clar. *in pract. crim. q. 73. verſ. item index, n. 3.*

3 Quamuis regulariter ſi officialis non requiſitus inquirat contra aliquem propria auctoritate, nec teſtes habeat, nec crimen ſit notorium, teneatur actione iniuriarum, & in id omne quod alterius intereſt, *l. ſeueriter 14. C. de excuſ. tutor.* Litemque ſuam facere dicitur, & ei poteſt reſiſti de facto. Not. gl. & Dec. *in l. non videntur 167. §. qui iuſſu. de reg. iur. l. prohibitum 5. C. de iur. fiſc. lib. 10. tit. 1.* Bart. *in Extrauag. quoniam,* in verb. *rebellando, qui ſint repell.* Th. Grammat. *conſil. 31.* Bald. *in l. ab executione, Dig. quor. appell. non recip.* Panorm. *in cap. dilectus. Extr. de reſcript.*

4 *L. 1.* vbi Salycet. *C. de falſ. monet.*

5 *L. 1. & paſſ. D. de cuſtod. reor.* [Vide *l. ſi quis 6. §. quid tamen, in fin. de iniuſt. rupt.*]

DEFINITIO III.

Etiam cum criminalis diſceptatio controuerſa eſt in ciuilem reus ex vinculis ſententiam audire debet, tum quoque cum abſoluitur.

QVoties iudicium quod criminaliter cœptum fuerat in ciuile conuerſum,[1] atque ita carceribus exemptus reus præſtita tamen, vt fieri ſolet cautione nuda, vel etiamſi opus ſit fideiuſſoria,[2] iudicio in eadem cauſa ſiſti publicandarum teſtationum tempore,[3] ac quoties ita iudici videtur, non eo minus ſiſtere debet propriamque perſonam carceribus reddere, quod actore nihil probante abſoluendus videatur.[4] Pertinet enim ad rei iudicatæ auctoritatem, & ad publicum exemplum, vt qui ſemel inter reos fuit ex eaque cauſa in carcerem detruſus, in eo ſtatu ſententiam audiat, in quo tunc erat, cum ciuiliter agi res cœpit.[5] Nec enim ciuilis illa diſceptatio abſorbet iudicium criminale, ſed eius tantùm formam immutat, in id vſque

tempus quo reſtat omnes publicari, aut ius reddi oporteat.[6] Neque vero cum ius redditur quicquam hac parte intereſt, an abſoluatur reus, aut condemnetur, nec rurſus an actionis iure condemnetur in id omne quod aduerſarij intereſt, ad pœnam pro delicto, quia cum ante iudicati pronunciationem ignorare debeat, quid iudicatum ſit,[7] perinde cogendus eſt pati carceres, vt ſententiam audiat per quam abſoluatur, atque ſi condemnaretur ad pœnam. Plane ſi in tantum condemnetur, quod aduerſarij intereſt, puta quod dolo & delicto vacare illum appareat,[8] ſic debet condemnatio concipi, vt tamen eo nomine reus poſt pronunciationem in carceribus pro iudicato ſoluendo non retineatur. Ne alioqui fiat ei iniuria, ſi pro ciuili debito, cuius perſequendi gratia bona prius quam condemnati perſonam capi oporteat,[9] carceris pœnam patiatur. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre, contra Claudium Vallet, 8. Cal. Septemb. 1593.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *appointer les parties en procés ciuil, & ordinaire.*

2 Pro qualitate nimirum & varietate criminis & perſonarum, *arg. l. 1. C. de cuſtod. & exhib. reor.*

3 Pragmatici dicunt, *au iour de la publication des enqueſtes.*

4 *Ex l. qui accuſare 4. C. de edend.*

5 Nam & cum reus à crimine abſoluitur, criminalis tamen ſententia eſt, ac proinde vt cæteræ criminales pronuncianda.

6 Ne interea cogatur reus manere ſemper in vinculis.

7 Pronunciatio enim & recitatio ſententiæ illa ſola eſt, quæ oſtendit quid iudicatum ſit, *l. 1. & tot. tit. C. de ſentent. ex breuic. recit.*

8 Nec enim ibi debet eſſe pœna, vbi delictum nullum eſt, *l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de adulter.* nec rurſus poteſt delictum eſſe ſine dolo, ſcilicet vt corporaliter puniatur. Clar. *quæſt.* 84.

9 Not. *in l. ob æs, C. de oblig. & action.*

DEFINITIO IV.

QVi poſt citationem perſonalem à Senatu aliove inferiore iudice imperatam allegat ſuſpectum eum qui teſtationes excepit, non eo minus iudicato parere debet, atque ex ore & vinculis reſpondere, tam propter rei iudicatæ authoritatem, quæ ſancta ſemper & inuiolabilis eſſe debet, tum quia, ſi qua ſuſpicione laboret fides inquiſitoris poteſt ea purgari teſtibus repetitis, adeoque ſi opus ſit reo commiſſis. *Ita Senatus* pro N. Perret. Auguſtano, 7. Cal. Febr. 1612.

TIT. IV.

DE CVSTOD. REORVM.

DEFINITIO I.

Commentarienſis habet in ſubſidium actionem contra Procuratorem iuriſdictionis, & contra dominum, & in bona domini, ſiue nullum hæredem ille reliquerit, ſiue aliquem cum beneficio inuentarij.

PRocvrator iuriſdictionis,[1] quem vulgo *officij* appellant condemnandus eſt in expenſas omnes, quas pro cuſtodia & alimentis condemnati, aut abſoluti rei per Commentarienſem erogari oportuit, ſi neque habeat reus de ſuo vnde poſſit ſoluere, neque priuatus vllus accuſator ſit contra quem eiuſmodi ſumptus repeti poſſint.[2] Non tamen proprio, ſed procuratorio nomine condemnari debebit,[3] vt eius tandem damno res cedat, qui dominus iuriſdictionis eſt,[4] ſi non euidens fuerit calumnia procuratoris, nec ſpeciale mandatum habeat ad agendum:[5] Alioqui generale ſufficit, vt officio ſuo coactus potius, quam vltro ad accuſandum proſiluiſſe exiſtimetur.[6] Quod ſi interea dominus deceſſerit nullo hærede relicto, eiuſque bona per creditores poſſideantur, ſiue dominij ſiue pignoris tantum iure, æquiſſimum eſt ex eiuſdem iuriſdictionis fructibus capi quantum neceſſarijs illis ſumptibus ſarciendis neceſſe eſt.[7] Quaſi obligatis in hanc rem non ipſis tantum bonis, ſed etiam eorum fructibus anteriore quodam iure ad quoſcumque res perueniat ſucceſſores. Eſt enim iuriſdictionis cuiuſlibet delictorum coërcitio,[8] quæ tamen ſine ſumptibus præſertim cuſtodiæ & alimentorum explicari non poteſt.[9] Idem multo magis admittendum erit ſi dominus deceſſerit relicto hærede, qui beneficium legis & inuentarij implorauerit.[10] Non enim ad generalis diſcuſſionis inſtantiam Commentarienſis remittendus eſt, vt huiuſmodi ſumptuum quorum alioqui tam iuſta & neceſſaria cauſa eſt, ſolutionem conſequatur.[11] *Ita Senatus* pro Antonio Bourgeois, contra Philippum le Bel Procuratorem Iuriſdictionis de Chaſtillon & Pondeueyle, 4. Idib. Nouembris 1592.

1 Quia ad eum pertinet criminis perſecutio & accuſandi neceſſitas ne delicta maneant impunita, *l. poſt legatum 5. §. Adiudicatum fiſci, vbi not. D. de his quibus vt indign.*

2 Nam ſiue reus ipſe ſit ſoluendo, ſiue accuſator priuatus, nihil in procuratorem iuriſdictionis conſtitui debet, ne officium ei ſuum ſit damnoſum, *d. §. aduocatum*, iunct. *l. videlicet 29. D. ex quibus cauſ. maior.*

3 Cum non proprio nomine egerit ſed procuratorio.

4 Egiſſe namque ille videtur qui per procuratorem ſuum egit, *l. 1. §. vlt. & paſſ. D. de procur. l. ita autem 5. §. quod ſi quis. D. de admin. tutor.*

5 Nemo enim generale mandatum habere intelligitur ad calumniandum, aut aliter delinquendum. Si quidem generali mandato intereſt ſemper clauſula bonæ fidei *l. crediter. 60. §. vlt. D. mandat.*

6 Et ideo neceſſitas officij debet eum excuſare maximè cum alius nuſquam priuatus delator & accuſator fuit, cuius intentionem procurator iuriſdictionis fuerit ſecutus, & executus, vt loquitur Paulus *in dict. §. aduocatum fiſci.* Vide Cuiac. *ad l. 2. C. de delat.*

7 Eſt enim hoc onus non tantum iuriſdictionis, ſed etiam fructuum iuriſdictionis, qui ſcilicet nulli eſſe poſſunt niſi qui ſuperſint neceſſariis impenſis deductis, *l. quod in fructus 46. de vſur.* Eſſe autem neceſſarias iſtas impenſas ex eo apparet, quod priuandus eſſet iuriſdictione dominus ſi delicta, quæ admiſſa ſciret, impunita relinqueret. Hoc enim eſſet abuti iuriſdictione, non vti.

8 Quæ ſcilicet adnexum habet imperium merum, *l. 3. cum ibi notat. D. de iuriſdict.*

9 *L. 1. & tot hoc tit. D. & C.*

10 Siquidem non eſt ſine hærede qui hæredem habet, quamuis cum beneficio legis & inuentarij, *l. vlt. C. de iur. delib.* iunct. *l. quaſi 30. §. ſed etſi fuit, de fideic. libert.*

11 Nempè quod ea diſcuſſionis inſtantia ſemper longiores habeat moras.

DEFINITIO II.

Capitis pœna irrogatur Commentarienſi qui carceratæ mulieri ſtuprum intulit etiam citra vim, dum ne meretrici.

COmmentarienſem qui etiam citra vim rem habuerit cum muliere, quam in cuſtodia habebat capitis pœna puniendum eſſe placuit, ſiue ex cauſa delicti, ſiue ex alia quacumque in carceres detruſa mulier proponatur.[1] *Ita tractatum eſt* 7. Cal. Aprilis 1593.

1 Nimirum ex conſuetudine illa, quam receptam eſſe atteſtatur Ioan. Faber *in §. item lex Iul. n. 6. Inſtit. de public. iudic.* Paris de Put. *de ſyndic.* in verb. *Adulterium.* Quamuis non eodem iure omnes gentes vtantur, vt videre eſt apud Iul. Clar. *lib. 5. ſent. §. fornicatio. num.* 24. excipe caſum quo mulier carcerata ſit meretrix, tunc enim minus agendum eſt cum cuſtode carcerum qui eam per vim cognouit Clar. vbi ſupra ex Boër. *dec.* 317. *n. 9.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. l. 22. tit. 8. §. 1.* Quid vero ſi alius ex carceratis cognoſcat meretricem pariter carceratam? Negat Clarus moleſtandum illum eſſe poſt Boër. *vbi ſupr. n. 10. & 14.* Quod intellige ſi modo vis abſit, quæ numquam debet eſſe impunita.

DEFINITIO III.

Vocatus ad iudicem, vt reſpondeat ex ore ad fines ciuiles tantum, non cenſetur eſſe in vinculis, & poteſt abire ſine venia.

QVi iuſſus eſt ad iudicem venire de crimine ex ore reſponſurus ad fines, vt Pragmatici loquuntur, ciuiles tantum, non cenſetur eſſe in vinculis.[1] Ideoque quaſi ciuili potius, quam criminali iudicio conuentus, poſt factam a ſe reſponſionem conſtitutumque procuratorem, poteſt impunè abire nulla à Senatu aliove quolibet iudice abeundi licentia impetrata.[2] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro N. Gaſpardo Chabod contra Spect. Ioannem Regnaud tunc iuridicum Sabaudiæ maiorem, nunc Senatorem clariſſimum 6. Non. Martij 1594.

1 Alio

1 Alioqui nihil prodeſſet ea adiectio, *ad fines ciuiles tantum*, dicendum non eſt, *arg. l. ſi idem 7. C. de iur. codicil.* [Si tamen is qui venire iuſſus eſt ad fines ciuiles non compareat, iubendus eſt iterum venire ſub comminatione grauioris alicuius pœnæ pecuniariæ, & ni veniat, iubendus eſt comparere perſonaliter ad fines criminales: denique ſi adhuc contumax eſt, iubendus eſt prehendi non antea *Ita Senatus* 15. Nouembris 1612.

2 Quod omnino diuerſum eſt in eo qui iuſſus fuit venire ad fines criminales. Iubetur enim hic redire & prehendi ſi diſceſſerit ſine venia. Quænam vero ſint dicendæ cauſæ criminales, & quæ ciuiles, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. q. 1.* vbi concludit ciuile iudicium eſſe quoties agitur ad pœnam ſoli parti applicandam, licet pœna deſcendat ex delicto, criminale vero quoties ad pœnam etiam fiſco applicandam. Ex gloſſ. & Bart. *ad l. 3. D. de ſepult. violat.* Quod ſi agatur ad priuationem officij & nihil fiſco applicetur, vulgo creditum eſt iudicium eſſe ciuile non criminale, ſi modo pœna illa non ordinaria, ſed extraordinaria. Iul. Clar. *ibi num. 3.*

DEFINITIO IV.

Detruſus in carceres exhibendus eſt quam minimis fieri poteſt ſumptibus, niſi de ſuo ſe exhibeat, ſi ex cauſa criminis reus ſit, ſecus ſi pro debito aliave cauſa ciuili.

QVi ex cauſa criminis in cuſtodia eſt priuato accuſante, non niſi iis ſumptibus qui ſunt minimi exhibendus eſt, niſi maiorem de ſuo præſtare velit.[1] Nec aliud erit tametſi nobilis & diues reus ſit,[2] nec rurſus diſtinguemus an graue delictum ſit, an leuius illud de quo agitur.[3] Sanè diuerſum eſſet pro debito aliáve ciuili cauſa qualibet carceribus eſſet quis mancipatus. Tunc enim pro perſonæ qualitate maiorum ſumptuum præſtationi locus eſſe poteſt, niſi creditor proteſtetur nolle ſe maiores præſtare.[4] Quo tamen caſu vix eſt, vt non teneatur iniuriarum ſi debitor ſit honeſtæ conditionis & ſoluendo.[5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Monfort Miomax, & Emanuelis Marini de Chaſtel, 6. Id. Mart. 1594.

1 *Arg. l. ſemper in obſcuris 9. cum ibi not. de regul. iur.* Nemo enim ſuperuacuo ſumptu onerandus eſt in ea præſertim re quam faciat ex neceſſitate, *arg. l. ſi fideiuſſor 7. §. ſi neceſſaria, D. qui ſatiſd. cogant. l. 3. C. de admin. tutor.*

2 Quia eo caſu tanto maior ratio eſt, vt de ſuo exhibere ſe debeat non de alieno, *l. 2. cum ibi not. C. de alim. pupill. præſt. l. 2. & 3. D. eod.*

3 Quid enim commune habet cauſa alimentorum cum cauſa criminis? Nam & iniquum eſt reum criminis pendente accuſatione neceſſario ſumptu egere, *l. reo criminis 41. D. de ſolut.*

4 Poſtquam proteſtationem imputare ſibi debet cuſtos carceris ſi maiores ſumptus ſubminiſtrauerit, *arg. l. filiusfamilias 16. D. de SC. Mac. l. aut ſi ante 30. D. de rei vindic.*

5 *Arg. l. ſi vero 5. §. 1. D. qui ſatiſd. cogant. l. iniuriarum 13. §. ſi quis per iniuriã, l. ſi creditor meus 19. D. de iniur.* Cur ergo aliter ſeruatur in eo qui ex cauſa delicti detruſus ſit in carceres? Nempè quia reatus honorem omnem excludit, *l. 1. C. vbi Senat. vel clariſſ.*

DEFINITIO V.

Commentarienſis non eſt immunis ab hoſpite recipiendo. Recipere tamen non tenetur in ea domo in qua ſint carceres, aut ea qua ad carceratos alendos & exhibendos ſunt neceſſaria.

NIhil eſt quod Commentarienſem immunem facere poſſit ab onere præbendi militibus hoſpitij, ſi in ea ciuitate, in qua ſunt carceres quorum cuſtodiam habet, domum poſſideat militibus excipiendis idoneam. Eſt enim id munus reale,[1] à quo ne ij quidem ſunt immunes qui alioqui perſonale immunitatis priuilegium habent,[2] in quorum numero non eſt Commentarienſis. Si tamen proponas eos eſſe carceres in quibus morari Commentarienſis non poſſit, vt in alijs ædibus eum habitare neceſſe ſit, omniaque aſſeruare quæ ad captiuorum exhibitionem ſint neceſſaria, iniquum ſanè fuerit, & inconueniens cogi eum præbere militibus hoſpitium in eadem domo, quorum laſciuiæ & audaciæ exponatur quod in captiuorum alimenta fuerat erogandum,[3] idemque multo magis probandum erit ſi proponas tam anguſtos carceres publicos, vt in priuatas Commentarienſis ædes vice carceris conijci reos neceſſe ſit.[4] Quomodo enim fieri poſſit, vt diligentem cuſtodiam præſtet in militum laſciuientium audacia, quam nequeat cohibere?[5] Ne tamen eo prætextu immunitatem conſequatur in cæterorum necem quos tanto magis onerari neceſſe eſſet, æquiſſimum viſum eſt illud temperamentum, vt contributionis onus Commentarienſis ſubeat, ſed ita tamen, vt in ijs ædibus in quibus habitat hoſpitij incommodum ſentire non cogatur at nihilominus in ſubducenda ipſius facultatum ratione, earum quoque ædium, vt cæterorum bonorum ratio habeatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Bocellin, contra Sindicos Bellicenſes, 4. Id. Maij 1594.

1 Et patrimoniale, *& qui originem 3. §. munus hoſpitis, Dig. de mun. & honor.*

2 Cum à muneribus patrimoniorum nemo excuſetur, *l. 2. 3. & paſſ. C. de muner. patrim. lib. 10. tit. 41.*

3 *Arg. l. ex conducto 15. §. ſi vis tempeſtatis, verſ. idemque dicendum, D. loc.* iunct. *l. quamuis 20. D. ſolut. matr.*

4 Non enim verendum eſt ne ideo priuati carceres facti videantur, cum publica magiſtratus auctoritate pro publicis habeantur.

5 Hinc enim neque dolum poſſis imputare neque culpam, neque negligentiam, *l. contractus 23. in fin. l. culpa caret 50. de reg. iur. l. carceri præpoſitus 8. D. hoc tit.*

6 Ita enim fit, vt vtrique parti aduerſus vtrumque incommodum bene conſulatur. Quod ſemper, quantum fieri poteſt, curandum eſt, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

Qui è carceribus auffugit an & quando, & quatenus eo nomine ſit puniendus?

QVi pro debito ciuili in carcere, aut in vrbe carceris loco retentus auffugit priuſquam creditori ſatisfaceret, non ad id ſolum condemnandus eſt, quod intereſt creditoris, ſed in mulctam quoque pecuniariam fiſco applicandam propter delictum in eo commiſſum, quod ſpreta eſt auctoritas ius dicentis,[1] quamuis antea non de crimine, ſed de ciuili debito ageretur.[2] Nec debitori ad euitandam pœnam proderit, quod poſtea vltro redierit, in eum vnde auffugerat locum.[3] Tametſi ſoleat dici non videri carceres effregiſſe, ſaltem, vt eo nomine puniri debeat qui in carceres vltro reuerſus eſt.[4] Id enim eo pertinet, vt pro confeſſo conuictoq; habendus non ſit, nõ autem, vt effractionis crimen penitus deleatur.[5] Ne alioqui in cuiuſlibet rei poteſtate ſit ius dicentis auctoritatem eludere, ſolaque pœnitentia crimen purgare:[6] Præſertim cum nec ſolus ille in vrbem reditus facere poſſit ne aduerſarij nihil intereſſe videatur, qui fortaſsè nunc haberet ſolutionem ſi iudici paritum fuiſſet. Ideo enim ſolent creditores perſonam debitoris pignori obligatam in carceres detrudere, vt carceris tædio facilius nulloque ſuo aut periculo, aut incommodo extorqueant ſolutionem.[7] Sanè ſi per creditoris iniuriam debitor retentus fuit, impunita eſt eius fuga,[8] quemadmodum & ſi creditori ſatisfecit priuſquam auffugeret, per cumve non ſtetit quo minus ſatisfaceret, vt putà ſi obſignauit.[10] Quamquam adhuc tutius eſt, vt nihil fiat inconſulto iudice, ne auctoritas eius ſpreta videri poſſit.[11] Sed etſi de debito nondum bene conſtat, ob idque iudex debitori licentiam abeundi dederit, præſtita, tamen prius cautione, debitor autem abierit ante præſtitam cautionem, eo nomine condemnandus erit, quamuis ex poſt facto appareat, aut nihil eum debuiſſe, aut nihil creditoris intereſſe, quod ei iam ſatis abundè cautum eſſet.[12] Id enim facit poſtulatque auctoritas iudicati, cui omnino ſtandum eſt.[13] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin procuratore fiſcali Sabaudiæ, contra Ioannem Mouxon, 23. Cal. Martij 1595.

1 Quam non debet ſpernere quiſquis ad iudicem vocatus fuit, *l. 1. D. ſi quis in ius vocat. non ier. l. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic.* Multo minus ille qui ex iudicis imperio fuit detruſus in carceres.

2 Crimen enim eſt è carceribus auffugere, niſi cum quis fuit indebitè, & iuris ordine non ſeruato carceratus. Hic enim poteſt licitè auffugere, Alioqui habendus eſt pro confeſſo & conuicto maximè ſi auffugerit fractis carceribus, non quod inuenerit apertam ianuam per negligentiam cuſtodis. Iul. Clar. *in pract. criminal. q. 21. n. 25. 26 & 27.*

3 In delictis enim nemo ſola pœnitentiâ nocens eſſe definit, *l. qui ea.*

4 Iul. Clar. *vbi ſup. n.* [illegible] poſt Boër. *q. 215. n. 18. & 19.* Illud ſanè certum eſt eum qui auffugit ſi poſtea citatus ſponte compareat nullum pati indicium ex præcedente fuga, ne quidem leue. Clar. *vbi ſupr. n. 24.* ex Bart. *in l. quis ſit fugitiuus §. 1. de ædilit. edict.*

5 Mitius ſanè puniendus eſt, & pœna extraordinaria, non autem pœna ordinaria quæ effractori deberetur. Clar. *dict. n. 28.*

6 Quod eſſet abſurdum, delictum enim ex facto æſtimatur. Factum

autem pro infecto haberi non poteſt, *vulg l. in bello* 12. *§. facti, D. de captiuis & poſtlim.*

7 *Argum. l. in cui* 3. *D. vt in poſſ. legat. l. ob as* 12. vbi DD. *Cod. de oblig. & action.*

8 Quiſquis enim eſt indebitè carceratus poteſt licitè auffugere, adeo vt neque teneatur redire ad carceres, etiamſi iuraſſet ſe rediturum. Iul. Clar. *vbi ſup. n.* 28. Ex Didac. *lib.* 1. *var. reſolut c.* 2. Quod intellige etiamſi carcer fuit publicus. Nam priuato carcere quin effugere liceat, nemo dubitat Boër. *dict. deciſ.* 215. *n.* 13. Facit *l.* 1. *§. vltim. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

9 *Ex regul. in omnibus cauſis* 39. *de reg. iur. l. ſi debitor.* 30. *D. de ſolut.*

10 Obſignatio enim vice ſolutionis eſt quoties ritè facta eſt creditore ſolutionem ſine cauſa recuſante, *l. ſi per te non ſtat.* 7. *l. acceptam* 19. *C. de vſur. l. obſignatione* 9. *C. de ſolut.*

11 *Sic in l. creditores* 3. *C. de pignor.* Non enim omne quod licet honeſtum eſt, nec expedit, *l. non omne* 144. *de reg. iur.*

12 Etſi dici ſolet neque actionem, neque exceptionem dari ei cuius nihil intereſt, *l.* 3. *§* 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. *§.* 1. vbi Alex. & alij D. *ad SC. Trebell.*

13 *L. ſi fundus* 16. *§ ſi pluris, D. de pignor. l. ferme* 65. *§. cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Commentarienſis pro ſumptibus in exhibendos & alendos reos factis habet non tantum actionem in eos ſed etiam ius eorum in carceribus retinendorum.

Expenſæ, quas cuſtodiendis & alendis reis de ſuo Commentarienſis prorogaſſe probatur non ab alio magis quam ab iis ipſis qui alimenta perceperunt, reſtitui debent. Idque non ſolum ſtylo Senatus noſtri cautum eſt,[1] ſed etiam iure optimo nititur, quod is qui cum proprijs ſumptibus ſeipſum exhibere potuiſſet, ſi voluiſſet,[2] maluit à Commentarienſi alimenta percipere, hoc ipſo ei, vt aleret, mandaſſe videatur.[3] Quare nec inutilis in eam rem mandati actio erit. Quanquam poſſet ſufficere conditio ex lege,[4] cum ius noſtrum prouinciale vim & poteſtatem legis habeat.[5] Item conditio illa generalis, quæ dari ſolet in eos, qui alioquin ex aliena iactura locupletarentur,[6] vt quod quis ex alieno ſine cauſa retinet, id reſtituere compellatur.[7] Si tamen non ſine ſoluendo ij, quibus alimenta ſunt præſtita, illi quoque in ſubſidium tenebuntur, qui reos in carcerem coniecerunt.[8] Quod ſi vt fieri aſſolet ad eiuſmodi ſumptuum ſolutionem præcisè ac principaliter ſe obligauerint, directa quidem actio in eos ex ſtipulatione competet, ſed ea res non liberabit reos, quo minus contraria quoque mandati actione, ſi eos Commentarienſis elegerit, conueniri poſſint.[9] De illo ſanè dubitari magis poteſt. An pro eiuſmodi ſumptibus poſſint debitores in carceribus retineri exiſtimantibus pleriſque à iuris ſcripti ratione id abhorrere.[10] Sed tamen conſuetudine generali locorum ferè omnium receptum eſt, vt ea retentio iuſta eſſe nec vllam habere iniuriam exiſtimetur.[11] Ne qui ex neceſſitate officij alimenta præſtitit, ſi eo nomine cogatur actionem inſtituere, longiores iudicij ac ſolutionis moras & incommoda patiatur.[12] *Ita ſæpius tractatum* & definitum eſt. *Sine die.*

1 Articulo ſtyli noſtri 344.

2 Nam ex eodem ſtyli articulo is, qui in cuſtodia eſt, habet electionem.

3 *Arg. l. qui patiatur* 18. *D. mandat.*

4 *L. vnic. D. de condict. ex leg.*

5 *§.* 1. *Inſtit. de iur natur. gent. & ciuil.*

6 *L. nam hoc natura* 14 *D. de condit. indeb. l. iure natura* 206. *de reg. iur. in* 6.

7 *L. ſi me & Titium* 32. *D. de rebus credit.*

8 Ranchin. ad Guid. Pap. *q.* 448. [Obſerua tamen ſi quis iam poſtulante vno incarceratus alio poſtea curante in carceribus retineri iubeatur, non poſſe pro ſumptibus conueniri poſteriorem, niſi à quo tempore liberationi prior conſenſit. *Ita Senatus* in cauſa Aduocati Pignerij, & alias ſæpius. *Sine die.*]

9 Vna enim actio præſertim nondum electa aliam nunquam conſumit, *l. cum filius* 76. *§. variis, de leg.* 2. *l.* 1. *§. eligere. vbi not. D. de tribun. act.*

10 Iacob de Aret. quem refert Guid. Pap. *d. q.* 448.

11 Guid. Pap. *ibid.* Iul. Clar. *in pract. crimin. q.* 12. *n.* 10.

12 Vtilius enim eſt proſpicere ſibi per retentionem, quam per actionem, *l. minor* 40. *D. de minor. l. ſi neceſſarias* 8. *D. de pign. act. l.* 1. *D. de pign.* Nemini autem officium ſuum præſertim publicum debet eſſe damnoſum *l. videlicet* 29. *D. ex quibus cauſ. maior. l. ſi ſeruus* 61. *§. quod vero. D. de furt.*

TIT. V.

DE PRIVAT. CARCER. INHIB.

DEFINITIO I.

Priuati carceres prohibiti quidem ſunt regulariter, ſed tamen permittuntur ex cauſa, & ad certum vſque modum.

Quibus caſibus permittitur creditori aut accuſatori eum, quem ex delicto vel contractu obligatum habeat, propria auctoritate prehendere, putà fugientem aut latitantem,[1] iiſdem quoque permittendum eſt, vt priuatis eum carceribus detinere poſſit, ſi publici carceres eo loco nulli ſint,[2] dummodo quamprimum facere poterit[3] publicis illum reddi curet aut officialibus, vt loquuntur, eius loci, in quo reus captus eſt, ſi qui tum ſint ibi. Sin minus ijs, qui in proximiore loco iuriſdictionem aliquam habent.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. infr. De iniur.

1 *Ex l. ait prætor* 10. *§. ſi debitorem meum, D. quæ in fraud. credit. & leg. generalis* 1 *c.* 4. *C. de decur. lib.* 1. *tit.* 31.

2 Nam ſi ſint publici carceres in eo loco non ſunt priuati vllo modo permittendi *l. non eſt ſingulis* 178. *de reg. iur.*

3 Id eſt intra ſpatium viginti horarum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. q.* 68. *n* 12.

4 Alioqui pœna capitis tenetur is, qui priuatum carcerem exercet *l.* 1. *C. hoc tit.* Iul. Clar. *vbi ſupr.* Papon. *in ſyntagm. lib.* 23 *tit.* 5 ...

TIT. VI.

AD LEG. IVL. MAIEST.

DEFINITIO I.

Pœna mortis debetur crimini læſæ maieſtatis; ſed quod genus mortis?

Ex cauſa læſæ maieſtatis in quocumque capite legis Iuliæ capitalis ſupplicij mortiſq; pœnam irrogari certum eſt,[1] ſed non ſemper gladij,[2] ſi gladium intelligas capitis amputationem.[3] Id enim in nobilioribus dumtaxat obtinet: In ignobilibus furcæ ſupplicium frequentius eſt,[4] ſi falſæ monetæ excuſores excipias, quos cremari potius debere placuit.[5] Itaque cum quidam N. Le Clerc, Tononenſis, in ipſo belli Geneuenſis primordio ad hoſtes profugiſſet, & arcis Tononenſis præfectum ad deditionem ſummo totius Reipublicæ noſtræ damno impuliſſet, ad furcam damnatus eſt: Hoc etiam additum, vt ex cadauere caput amputaretur, tum reliquum cadauer in fruſta quatuor per equos diſcerperetur: Item, vt ſi cæteras facultates doti reſtituendæ, cæteriſque creditoribus dimittendis pares eſſe appareret, domus eius, qua hoſtes ad arcis expugnationem vſi fuerant, funditus exſcinderetur: Aut ſi ſaluo creditorum iure commodo, id fieri non poſſet,[6] lapide ſaltem parietibus infixo cum condemnationis ſuperſcripto, in perpetuam condemnari memoriæ perfidiæque infamiam, publicæ vindictæ conſuleretur.[7] *Ita Senatus* Prid. Idus Nouembris 1590.

1 Iul. Clar. *in § læſa maieſtatis, n.* 8.

2 Quæ tamen pœna conſtituta eſt, *in l. quiſquis* 5. *C. hoc tit.*

3 Quamquam poteſt capitis quoque amputatio fieri & gladio & ſecuri, quæ poſterior pœna crudelior eſt. Vnde illud Imperatoris Caracallæ dictum ad occiſorem Papiniani: *Gladio te non ſecuri iuſſum meum oportuit exequi.*

4 Solent etiam viui in fruſta ſcindi, quod dicimus *être rouës & mis en quatre quartiers.* Iul. Clar. *d. n.* 8. ... citatos.

5 *Ex l.* 2. *C. de falſ. monet.* Iul. Clar. *in § falſum n.* 46. poſt Didac. & alios

6 Semper enim creditorum habenda ratio eſt, vt fiſcalibus pœnis præferantur,

ſeantur, cum certent de damno vitando, *l. vnic. C. pœn. fiſcal. cred. præfer.*

7 Publicè namque intereſt, vt in hoc potiſſimum delicto tam atrox pœna ſit, vt ad exemplum trahatur, vt cæterorum æquè perfidorum animi à tali tantoque delicto deterreantur, quod vnum pœnarum omnium propoſitum eſt, *l. cum ſeruum 6. C. de ſeru. fugit. l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Bonorum omnium confiſcatio ex cauſa huius criminis irrogatur. Sed interdum ex confiſcatione ſubducitur pœna pecuniaria, quæ tamen Principi applicanda eſt. Et hoc cur ita?

SEd & bonorum omnium publicatio & confiſcatio ex tanti huius criminis cauſa ſemper & omnimodo irroganda eſt.[1] Quod quamquam ita eſt, obſeruare tamen Senatus noſter ſo let Gallici ritus exemplo, vt mulctæ & pœnæ pro modo facultatum ſumma aliqua detrahatur, tametſi hæc quoque pœna non alteri, quam ipſi Principi applicanda ſit. Differentia namque eſt inter bonorum confiſcationem, & pœnæ pecuniariæ condemnationem, tametſi fortè tanta ſit, vt confiſcationi æquipolleat, quo quicquid publicatum eſt, incorporatur, vt noſtri loquuntur, dominio Principis, & conſequenter fit inalienabile.[3] Quod vero adiudicatur pœnæ nomine patrimonij iure non cenſetur.[4] Sed & alia diſtinctionis huius vtilitas maximaque eſſe poteſt, ſi ponas condemnatum habere bona in diuerſis prouincijs & extra territorium Senatus de crimine iudicantis. Confiſcatio ſiquidem in vno territorio facta ex cauſa, quæ iuris communis rationem habeat, facit ius quod ad bona omnia, ſed ita vt quæ in alterius Principis territorio ſita ſunt, ad eius territorij Principem deferantur.[5] At pecuniariæ mulctæ irrogatio in eius Principis fauorem facta, cuius maieſtas læſa eſt bona omnia ſic afficit, vt ex ijs quæcumque tandem & vbicumque terrarum ſint, deduci pœna poſſit iure crediti.[6] Hoc vero iure vti vel tum maximè æquum eſt, cum quod plerumque euenit, confiſcatio etiam priuſquam iudicatum ſit donata per feſtinatam Principis liberalitatem ad aulicum aliquem minus fortaſſis benè meritum peruentura eſt.[7] Vt quoniam omnino impediri non poteſt liberalitas, hactenus ſaltem reſtringatur, vt principi ſaluum ſit, quod pro mulcta pecuniaria ex condemnati bonis ante omnia deducendum eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Auth. bona damnatorum*, vbi gloſ & DD. in verb. *fiſco. C. de bon. proſcript.* quod intellige ita, vt hæc confiſcatio fiat à lege & ipſo iure ſtatim ab inſtanti admiſſi delicti, licet confiſcatio non ſortiatur effectum, niſi ſecuta hominis ſententia, per quam declaretur reum incurriſſe crimen læſæ maieſtatis. Iul. Clar. *in §. læſæ maieſtatis, n. 9.*

2 Ita vt effectu ipſo totum emolumentum condemnationis ad Principem perueniat.

3 Ex edictis Principem ferè omnium, quibus diſtrictè prohibita eſt dominij coronæ alienatio.

4 Et ideo diſponere Princeps de eo pro arbitrio poteſt. Vide Guid. Pap. *d. deciſ. 76. & 341.*

5 Guid. Pap. *d. deciſ. 76.* Boër. *in tract. de ſeditioſ.*

6 Tanquam æs alienum, quod vniuerſi patrimonij onus eſt, non bonorum certi loci, *l. cogi 56. § & generaliter cum ſeq. D. ad SC. Trebell. leg. ex facto 35. D. de hered. inſtit.*

7 Vt paſſim hodie fit contra *l. 1. & 2. C. de petit. bon. ſubl.*

8 Ita enim fit, vt Principis aduerſus importunas aulicorum cupiditates commodiſſimè conſulatur.

DEFINITIO III.

Ex confiſcatione bonorum mariti deducitur dos & omne æs alienum. Non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis ſuperſtitibus reſeruandæ, niſi quamdiu mulier viuit.

CVm tamen ex bonorum confiſcatione dos vxoris deducenda ſit, ſicut & ſi quid præterea condemnati creditoribus debeatur,[1] dubitari poteſt, an & quod augendæ dotis gratia vxori à viro donatum eſt deduci oporteat. Et memini quoſdam referre, cum alias ea quæſtio ex facto incidiſſet, iudicatum pro vxore, vt ea dotis portio non publicaretur.[2] Sed cum lex ita concepta ſit, vt ea omnia publicari oporteat, quæ alioqui mulier communibus liberis ſeruare teneretur,[3] in quorum numero dotis augmentum eſſe nemo ambigit.[4] Placebat illa diſtinctio, vt mulieri quoad viueret ea portio non magis quam reliqua dos auferretur, nec quod ad proprietatem, nec quod ad vſumfructum, quandoquidem & ipſa quoque proprietas ad eam pertinet.[5] Sed mortua tamen muliere ſuperſtitibus liberis communibus, ad quos mariti liberalitas reuerti deberet, publicatio quæ ante eum diem vires ſuas exercere non poterat, tum demum ad hanc quoque dotis partem extenderetur, poſtquam delicti atrocitate humanum & æquum viſum eſt,[6] vt paterni criminis impietas in liberorum quoque bonis vindicetur.[7] Sanè cum fiſcus mariti bona occupat non ex cauſa huius delicti, ſed tanquam vacantia nullo hærede legitimo exiſtente, nemo dubitat quin ſaluæ ſint mulieri donationes à viro in eam collatæ, nec illæ tantum, quæ ab initio valuerunt, ſed & eæ, quas morte confirmari neceſſe fuit: quia neque ius vllum fiſci eſt hoc caſu in bonis mariti, niſi à quo tempore is deceſſerit.[8] *Ita in Senatu tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Non enim poſſunt bona vlla ad fiſcum peruenire, niſi quæ admiſſis creditoribus ſuperfutura ſunt, cum bona non dicantur, niſi deducto ære alieno. *l. non poſſunt 11. D. de iur. fiſc. l. ſubſignatum 39. §. 1. de verb. ſignific.* [*Tot. tit. C. pœn. fiſcal. cred. præf. lib. 10. tit. 7. l. quod placuit 37. D. de iur. fiſc. leg. 48. § 1. eod.*]

2 Nec enim dos mulieris confiſcatur, nec donatio ei facta, niſi quæ facta ſit poſt admiſſum crimen, *l. quiſquis 5. verſ. dotes C. hoc tit.* Dotis verò augmentum videtur cenſeri debere eodem iure, quo dos, tanquam portio quædam dotis, *l. inter ſocerum 26. §. 1. D. de pact. dotal.*

3 *d. l. quiſquis, verſ. vxores*

4 *Auth. vxore mortua, C. de ſecund. nupt. & in corpore, vnde ſumitur.*

5 Quamuis cum onere reſtitutionis, ſi poſtea conuolet ad ſecunda vota, *leg. 5. C. eod.* Sic, *in l. ſpecies 15. de aur. & argent. legat.*

6 *d. l. quiſquis.*

7 Intellige ſiue liberi nati ſint ante delictum ſiue poſt, ſed tamen diſtinguimus, an bona filiorum, quæ confiſcantur, ijs obuenerint, aut delata ſint ante vel poſt crimen, vt ex Salyc. defendit Boër. *q. 7. n. 6.* dicens non confiſcari bona filiorum quæ ijs ante delictum obuenerunt, poſt Ang. *ad d. l. quiſquis*, ex illis verbis *proximior ... in hæreditate.* Imo nec in ciuium numero habentur, qui poſt rebellionem nati ſunt. Gloſ. Bald. & cæteri *in l. Imperator 7. ff. de ſtat. homin.* Boër. *q. 13. n. 27.* Vide tamen Iul. Clar. *in §. læſæ maieſtatis, n. 10. & ſeqq.* vbi ait pœnas impoſitas huic crimini *per d. leg. quiſquis*, licet ſint reſtringendæ, quatenus ſunt contra iuris regulas ideoque non habeant locum aduerſus filias; tamen extendendas eſſe ad naturales quoque liberos & vſque ad ſecundum gradum deſcendentium maſculorum, & vſque ad primum gradum maſculorum deſcendentium ex fœminis, & etiam pro crimine matris, non tamen ad liberos ante natos ſicuti nec contra eos, qui crimen læſæ maieſtatis commiſerunt aduerſus alium, quam ſupremum Principem vel Imperat. vel Rempubl. Romanam ſcilicet, quod ad filios delinquentis pertinet. Nam quod ad ipſum delinquentem aliud eſt. Iul. Clar. *vbi ſupr. n. 1. 3. 4. 5. & 14.* Adde Andr. Gayll. *lib. 2. pract. Obſeruat. cap. 26.*

8 *L. 1. C. de donat. int. vir. & vxor.* Eſt enim longè diuerſa horum caſuum ratio. Ex notat. per Guid. Pap. *q. 69.* [Conſtat ſanè fideicommiſſario non poſſe nocere quod rogatus hæres condemnatus fuerit læſæ maieſtatis, & eius bona confiſcata ſint, *l. Statius 48. §. 1. D. de iur. fiſc.* In eoque melioris eſt conditionis, quam agnati, quibus hæreditas tota aufertur, *l. 5. 6. 7. & 8. C. hoc tit.* Veniunt enim ex tacito iudicio criminoſi, non etiam fideicommiſſarius qui ſuccedit teſtatori, *l. 1. & 2. D. ad Treb. l. 8. de iur. C. l. 116. de leg. 1. Ita Senatus* in cauſa D. de Cardé & de Monmayeur, 13. Cal. Octobr. 1612]

DEFINITIO IV.

Priuilegium criminis læſæ maieſtatis, vt facilius probetur.

LIcet in cauſis criminalibus regulare ſit, vt vnus teſtis quantumuis integer non faciat indicium ad habendam de reo quæſtionem,[1] multo minus is, qui ſocius criminis eſt,[2] ſicut hoc qui laborat infamia iuris:[3] Tamen cum de crimine læſæ maieſtatis agitur, contra obſeruatur. Nam quilibet teſtes admittuntur etiam famoſi,[4] ſocijque criminis,[5] & ſi vel vnus adſit,[6] quamuis ſe criminis ſocium fateatur,[7] facit indicium ad torturam alijs quoque deficiẽtibus indicijs omnibus. Eamque ſententiam, licet valdè duram & à pleriſque grauiſſimis Iureconſultis improbatam[8] Senatus noſter ſecutus eſt contra fratres du Mont du Pondeueyle, & Ogerium Ynard. poſtea tamẽ abſolutos 6. Cal. Iul. 1591. Hac potiſſimum ratione, quod in ea incidiſſemus tempora, vt propter frequentiores tanti ſceleris ſuſpiciones, & ad terrorem exemplo aliquo opus eſſe videretur.[9] Peruulgatum enim eſt, licet vſu periculoſum Caſſij Senatoris verbum apud Tacitum: Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod publica vtilitate compenſatur.

1 Niſi adſint aliæ coniecturæ, Boër. *quæ. 163 n. 3.* contra Bart. *in l. 1. de quæſt.*

quæſt. ex Alex. *conſ.* 114. *lib.* 6. [ergo ſi ſint duo, facient indicium ad torturam. Clar. *in* §. *fin. quæſt.* 21. *n.* 9.

2 *L. vlt.* vbi DD. *de accuſ.*

3 *L. infamem* 7. *D. de publ. iud.*

4 *L. famoſi* 7. *D. hoc tit.*

5 *d. l. vlt. C. de accuſat. l. quiſquis* 5. *in fin. C. hoc tit.*

6 Papon. *in ſyntagm. lib.* 24. *tit.* 2. §. 9.

7 Gomeſ. *tom.* 3. *Comment. ſeu var. reſol. tit.* 12. *de prob. d. n.* 18.

8 Vt videre eſt ex Boër. *deciſ.* 39. *n.* 1. quem cum alijs pleriſque refert & ſequitur Iul. Clar. *in pract. crimin. q.* 21. *n.* 8. *& præced.*

9 Vt *in l. aut facta* 8. §. *vlt. D. de pœn.* Alia priuilegia huius criminis vide apud Iul. Clar. *in d.* §. *læſa maieſtatis, n.* 15. *& ſeqq. vſque ad fin.* Nempè vt in eo puniatur affectus, licet non ſequatur effectus. Vt morte nō extinguatur, ſi commiſſum ſit aduerſus Principem vel Rempubl. Romanam, & in primo capite ſi modo inſtituatur accuſatio intra quinquennium à die mortis numerandum. Item, vt poſſit contra abſentem procedi & ille condemnari. [Obſerua autem committi hoc crimen in primo capite, non tantum ſi quis conſpirauerit aduerſus perſonā ipſam Principis, ſed etſi aduerſus eius ſtatum directò & principaliter, quod veteres dicebant aduerſus Rempublicam, quæ hodie non alia eſt, quam ſtatus ſupremi cuiuſque Principis. Eamque opinionem Senatus noſter ſecutus eſt in Illuſtriſſ. D. Ducem Gebennenſem. Nam cum habeat priuilegium vt de quocunque crimine læſæ maieſtatis poſſit cognoſcere excepto primo capite, adeoque ex ea cauſa delinquentis bona omnia confiſcare, Pronunciatum tamen eſt à Senatu non potuiſſe illum cognoſcere de ſeditione à quibuſdam ſubditis ſuis ſuſcitata, qui id egiſſe dicebantur vt trucidatis nobilibus omnibus quos in ſuo oppido deprehendi contingeret, Valeſianis ſe iungerent, & Principis noſtri dominationem excuterent.]

DEFINITIO V.

Socius criminis non facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læſæ maieſtatis, niſi delictum ſuum & iureiurando & tormentorum patientia firmauerit.

ILlud tamen obſeruandum eſt, ſocium criminis, cum propria confeſſione ſit [1] infamis, non aliter indicium facere poſſe ad habendam de correo quæſtionem etiam in crimine læſæ maieſtatis, quam ſi non ſolum iureiurando, ſed etiam conſtanti tormentorum patientia falſitatis & mendacij ſuſpicionem quæ infamibus obſtat, deleuerit. Neque hac parte diſtinguimus, qualis infamia ſit iuriſne an facti, aut qualis teſtis ille an egregia, an vilis perſona. [2] Quæſtio enim de ſocio criminis ſemper habenda eſt, non vt in teſtem admittatur, ſed vt ex ipſius teſtimonio reus quæſtioni dedatur. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iul. Clar. *in pract. crimin. q.* 21. *n.* 10. *&* 11. poſt Marſil. *in pract. crimin.* §. *diligenter, n.* 62. Boër. *deciſ.* 319. *poſt n.* 4.

2 Idem Clar. *vbi ſup. q.* 25. *num.* 1. *&* 2. [Vide *l. famoſi* 7. *& ſeq. D. hoc titul.*]

3 Secundum id quod diximus *Defin. præced.*

DEFINITIO VI.

Infamis ex alio genere delicti nullum facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læſæ maieſtatis, ſi ſit ſolus.

RVrſum, quod diximus teſtimonium infamis perſonæ admitti, cum de læſæ maieſtatis crimine probando agitur, ita vt indicium faciat ad torturam, etiamſi ſolus ſit, ſic accipiendum eſt, ſi ex eodem delicti genere ſit infamis. Nam ſi ex alio planè diuerſo & diſſimili delicto fuerit condemnatus, admittitur quidem in teſtem, vt conteſtium dicta adiuuet, at non vt ſi ſolus ſit indicium vllum facere videatur. [1] Cæterum, ſi aliqua ex parte ſimile delictum fuit, ex quo præceſſit condemnatio, tanto magis credendum eſt, in eodem aut ſimili ſceleris genere ſæpius verſatum hominem id quoque crimen, de quo quæritur attentare audacius voluiſſe. [2] Finge eum, qui antea parentes aut patriam prodere voluerit, ſuam & aliorum coniuratorum in ſalutem & caput Principis conſpirationem detuliſſe, cur non ei aliqua fides adhibeatur, ſi teſtationem ſuam tormentis ratam fecerit? [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Boër. *deciſ.* 339. *n.* 4.

2 Menoch. *de arbitr. iud. caſu* 474. Alex. eleganter *conſ.* 89. incip. *viſo themate, vol.* 3. Crauet. *conſ.* 99. *n. penult. & vlt.*

3 Nam ſemel malus præſumitur ſemper malus in eodem genere mali, vt eſt in regula iuris pontificij.

DEFINITIO VII.

Non eo minus torquetur reus maieſtatis, quod probet ſe bonæ famæ eſſe, ſi aliquibus indicijs vrgeatur.

SEd & hoc ſpecialiter receptum eſt in crimine læſæ maieſtatis, & contra communes iuris regulas vt ſi adſint criminis indicia ſufficientia ad habendam de reo quæſtionem, non ex eo ſolo eliduntur, quod reus probet eſſe ſe bonæ apud probos omnes exiſtimationis & famæ. [1] Illud certè negari non poteſt, quin eius qui accuſatur, qualitas & conditio potiſſimum inſpicienda ſit, an talis ſit perſona, quæ tam immane ſcelus cogitare & audere potuerit, & quæ tale quid iam ante vel fecerit vel cogitauerit. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Eſt enim hoc contra iuris communis regulas, ſi credimus Alex. *conſ.* 89. incip. *viſo themate, volum.* 3. Crauet. *conſ.* 99. *num. pen. & vlt.*

2 *L. famoſi* 7. §. *hoc tamen. D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Reus maieſtatis nobilitatem quidem amiſiſſe intelligitur à die commiſſi delicti, ſecuta tandem condemnatione. Sed interim tamen & pendente accuſatione pro nobili habetur.

MAieſtatis reus ſicut cætera bona ſua omnia, ita & nobilitatem iam inde à commiſſi adeoque cogitati criminis die amiſiſſe intelligitur, ſi quandocumque poſtea ſequatur condemnatio. [1] An igitur, ſicuti pendente accuſatione nihil ex bonis ſuis alienare poteſt aut diminuere, [2] ita nec nobilitatem & dignitatem priſtinam retinere? Sed non eſt recta comparatio: quoniam nobilitas cohæret perſonæ, magis quam ius adminiſtrandi patrimonij, [3] nec in retinenda nobilitate verſatur periculum fraudi comminiſcendæ, quod in bonorum adminiſtratione non ſine cauſa pertimeſcitur. [4] Sera enim eſſet confiſcatio bonorum, quæ per ſententiam irrogaretur poſt diſſipationem, [5] nobilitatis autem ademptio nunquam ſera eſſe poteſt, cum in ipſa quoque ſententia ferenda multum interſit quod ad ſupplicij mortiſque genus attinet, an nobilis ſit necne qui condemnatur. [6] *Ita Senatus* 15. Calen. Iunij 1592.

1 *L. ex iudiciorum* 20. *D. de publ. iud. l. maieſtatis* 6. *& l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *l.* 5. *&* 4. *eod.*

2 *d. l. maieſtatis, verſ. qui vero.*

3 Eſt enim nobilitas qualitas perſonalis, licet accidentalis non naturalis, *l.* 1. vbi Bart. & alij. *C. de dignit.*

4 Cum metu & ſuſpicione pœnæ multa poſſint fieri in fraudem fiſci *l. poſt contractum* 15. vbi Bart. & alij. *D. de donat. leg. ſi aliquis* 7. *D. de mort. cauſ. donat.* De quo vide Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 78. *n.* 10. *& ſeqq. & n.* 32. vbi concludit bona delinquentis non eſſe obligata fiſco ex die delicti, neque ex die cœpti iudicij criminalis, ſed ex die ſententiæ. Adde *l. vlt. in fin. D. de requir. vel abſent. damn.*

5 Cum fiſcus nullam eſſet habiturus actionem contra poſſeſſores bonorum alienatorum tanquam nullo modo ſibi obligatorum, vt proximè diximus ex Iul. Clar. *q.* 78. *n.* 23.

6 Aliter enim nobiliores plectendi ſunt, aliter plebeij, *l. in ſeruorum* 10. *& l. præced. D. de pœn.* Etſi in crimine læſæ maieſtatis par & æqualis omnium conditio eſſe debet, vt ait *l. nullus* 4. *C. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Pendente accuſatione læſæ maieſtatis non eſt audiendus filius petens totum legatum ſibi à patre relictum. Sed ſufficit partem legati ei præſtari ſine vllo tamen onere ſatiſdationis, ne fame pereat.

CVm filius eius, qui poſt mortem perduellionis reus factus erat, [1] legitimæ ſupplementum ex Iuſtiniani lege [2] condiceret; ac lite pendente, vt fieri aſſolet, certæ quantitatis prorogationem peteret in ſumptus litis & alimentorum, [3] hæredes autem paratos ſe dicerent totam eam ſummam ſoluere, quæ huic à patre legata eſſet. Non putauit Senatus contradicente præſertim procuratore Principis totius legati adiudicationem fieri debere. Propterea quod ſi condemnatio quandoque aduerſus patris memoriam ſequeretur, nec legatum valeret, nec filijs licet innoxijs legitima vlla deberetur: [4] Sed ita rem tēperauit, vt cui ſexenti aurei legati fuerant trecenti præſtarentur,

ſtatêtur, nullo tamē onere iniuncto præſtandæ cautionis, quod neque fideiuſſorem facilè reperire poſſet is, qui alia bona nulla habebat,[6] neque pendente accuſatione fortaſſis calumnioſa, fame interea filium mori æquum eſſet.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Id. Aug. 1592.

1 Non enim quiſquis legis Iuliæ maieſtatis reus eſt accuſari poſt mortem ſuam poteſt, ſed is tantum, qui perduellionis reus ſit, id eſt, qui hoſtili animo in Principem aut Rempubl. animatus fuit, *l. vlt. D. hoc tit.* Sanè ex cæteris quoque cauſis, vt in alio quolibet crimine mortuo reo poſt litem conteſtatam, id eſt, poſtquam ex ore & vinculis interrogatus reſpondit, etiam in hæredem tranſit pœna delicti pecuniaria, & contra eum vocatum poteſt ferri ſententia propter pœnam illam pecuniariam, *l. 33. de obligat. & action.* Multo magis propter ſumptus litis, *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Magn... incendarij paulo ante arreſtum defuncti, Idib. Septembris 1613.

2 *In l. omnimodo 30. C. de inoff. teſtam.*

3 *Ex l. ſi inſtituta 27. §. de inofficioſo. D. eod. l. vlt. C. de ordin. cognat.*

4 *Ex l. quiſquis 5. C. hoc tit.*

5 Iniquum enim eſt impoſſibili nedum ſupervacua ſatiſdatione quem onerari, *l. hæc ſtipulatio 14. in fin. D. vt legat. ſeu fideic. non caueat.*

6 *L. 2. §. penult. Dig. de iud. l. omnes 33. §. præterea & ſeq. C. de Epiſc. & Cleric.*

7 *Arg. l. reo criminis 41. Dig. de ſolut. & l. 1. §. quare etſi ita, D. de ventr. in poſſeſſ. mittend.*

DEFINITIO X.

Qui non eſt ſubditus niſi ratione feudi non dicitur committere crimen læſæ maieſtatis, quamuis poſſit priuari feudo.

QVi non niſi ratione feudi Principis alicuius imperio ſubditus eſt,[1] licet feudo priuandus ſit ſi offendat Principem,[2] non poteſt tamen eo nomine reus fieri maieſtatis, vt & capitis & fortunarum omnium pœnam pati debeat.[3] Non enim ſui Principis maieſtatem abſolutè videri poteſt læſiſſe, qui non niſi ſecundum quid, vt loquuntur, ſubditus fuit.[4] *Ita Senatus* noſter, pro N. Claudio du Saix D. de Riuoire, contra procuratorem generalem, 12. Cal. Sept. 1591.

1 Nam & feudum & delictum facit, vt quis efficiatur de foro alicuius Principis. Iul. Clar. *in § læſæ maieſtatis, n. 6. verſ. & ideo, auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport.*

2 *Tit. 5. & 7. quibus mod. feud. amitt. lib. 1. in vſib. feudor. & tit. quæ fuit prim. cauſ. benef. amitt. lib. 2.*

3 Text. eſt *in clem. paſtoralis,* vbi gloſſ. in verb. *non ſubfuit, de re iud.*

4 Iul. Clar. vbi ſupra, qui dicit communem, poſt Roland. à Vall. *conſ. 4. n. 1.* & Gig. *in tract. de crim. læſæ maieſt. q. 68. poſt n. 2.*

DEFINITIO XI.

Non magis qui ratione officij, quam qui ratione feudi ſubditus eſt, dicitur committere crimen læſæ maieſtatis.

LIcet ratione feudi aut delicti fiat quis ſubditus alieni territorij, non incidit tamen in crimen læſæ maieſtatis, ſi quid molitus ſit contra Principem aut Rempublicam illius territorij. Quamquam non eo minus feudo priuandus eſt, vt eatenus puniatur, quatenus fuit ſubditus.[1] Idem eſt, ſi quis factus ſit ſubditus ratione officij, & poſtea in Principem aut Rempublicam deliquerit. Is enim licet non poſſit videri reus læſæ maieſtatis, officio tamen priuandus eſt, ſiue in officio ipſo deliquerit, ſiue ex qua alia cauſa.[2] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Gelaz, 16. Cal. April. 1595.

1 Dixi *Defin. prox. praced. ex clem. paſtoralis de re iud.*

2 Vt limitata cauſa nonniſi limitatum producat effectum, *vulg. l. in agris 16. D. de acq. rer. domin. l. reſcriptum 6. D. de his quæ vt indign.* Iulius Clar. *in §. læſæ maieſtatis, num. 6.* addens *n. 7.* Clericos licet naturaliter & originariè dicantur eſſe de dominio & ditione illius Principis, in cuius territorio nati ſunt, non poſſe tamen dici contra eum committere crimen læſæ maieſtatis, cum poſt clericatum non poſſint dici amplius verè ſubditi illius Principis. Quam ſententiam ibidem teſtatur eſſe communem. Quamuis ſubijciat Principes ſeculares de facto ſeruare contrarium quod & repetit *in pract. crim. q. 6. verſ. quare nunquid.*

3 Quid enim refert, an feudum quis habeat à Principe an officium? Vtrumque ſiquidem beneficium eſt *tit. 23. in quibus cauſ. feud. amitt. §. imprimis lib. 2. in vſib. feudor.* Adde Iul. Clar. loco ſupradicto, quod illegitimè natus extra dominium ex ſubdito bannito propter rebellionem & muliere extera non poteſt dici rebellis etiamſi ſit legitimatus.

DEFINITIO XII.

Qui pro ſuo Principe detexit coniurationem factam in alieni Principis territorio, in quo habitabat, non ideò puniri poteſt tanquam reus maieſtatis, nec vt explorator, ſed vt proditor.

QVi in alieni Principis territorio habitant coniurationem contra Principem ſuum inſtitutam, inſtructamque detexit, ne apud ſuos reus quandoque fieret læſæ maieſtatis, non tamen eo minus puniri debet[1] pœna pecuniaria, exilioque mulctari,[2] non tanquam explorator, ſi aliud nihil concurrat, ſed tanquam proditor.[3] *Ita Senatus* eodem menſe.

1 Ne ſcilicet ex eius impunitate alij plerique & exemplum & audaciam ſumerent idem attentandi, quod ne eueniat ſemper cauendum eſt, *l. aut facta 8. §. vlt. D. de pœn. cum ſeruum 6. in fin. C. de ſeru. fugit.*

2 Nam à grauiore pœna debet illum excuſare neceſſitas officij cum vbicumque gentium debeat ſuo Principi fidelitatem, *arg. l. poſt legatum. 5. §. Aduocatum fiſci, D. de his quibus vt indign.*

3 Quid enim cogebat venire illum in alieni Principis territorium, vt in eo habitaret? Non ergo poteſt videri veniſſe alia mente, niſi vt explorator fieret vel proditor.

TIT. VII.

AD LEG. IVL. DE ADVLTER. & ſtupr.

DEFINITIO I.

Inceſtus cum ſtupro coniunctus punitur pœna mortis & confiſcationis omnium bonorum. Et quid ſi non ſit propriè inceſtus?

LVCIVS cum Sempronianam vxorem haberet, Titiam per adulterium polluerat, ſubinde & Mæuiam Titiæ ſororem iam tum nuptam Cornelio & vtramque domi cum vxore aqua, igni, lectoque acceptam per multos annos retinuerat. Quærebatur quâ pœna puniendus eſſet? Quibuſdam placebat inceſtum admiſſum videri, propterea quod idem duabus ſe ſororibus miſcuiſſet.[1] Ob idque & ſummum capitis ſupplicium irrogandum eſſe propter coniunctum adulterium,[2] & præterea bonorum publicationis pœnam ex Iuſtiniani conſtitutione ob inceſtum infligendam.[3] Alij dicebant inceſtum quidem non tantum ſanguinis,[4] ſed etiam adfinitatis intuitu admitti,[5] ſed tamen non niſi ex legitimo licitoque coitu adfinitatem conciliari,[6] eique conſequens eſſe, vt qui per adulterium Titiæ ſe iunxiſſet, non ob id ſolum inceſti reus fieri poſſet, quod Mæuiam quoque ſororem Titiæ vitiaſſet.[7] Sed etſi inceſtum admiſſum conſtaret, non tamen confiſcationis pœnam locum habere, quam Iuſtinianea lex non inceſto cuilibet, ac inceſtis dumtaxat nuptijs induxiſſet.[8] Pœnalem enim legem etiam vbi eadem adeoque maior ſubeſſet ratio, non eſſe adiuuandam interpretatione.[9] Præſertim cum alia Iuſtiniani conſtitutio pœnam confiſcationis legibus ferè omnibus publicorum iudiciorum ſtatutam abrogaſſet præterquam ſi de læſæ maieſtatis crimine tractaretur.[10] Senatus capitis quidem ſupplicium non irrogauit, & perpetuis triremibus addici reum ſatis eſſe credidit, ſed cum nefarium ſcelus inceſto ſimillimum dupliciſque adulterij coniunctione cumulatum probaretur. Bonorum confiſcationem, quæ in iudicantis arbitrio poſita eſt criminum multiplicitate & atrocitate permotus inflixit. Ita contra Claudium le Noir Senatu extra ordinem iuſſu Principis habito. Die ipſo Epiphaniæ Domini. 1590.

1 Nam & ſufficeret quem cognouiſſe filiam ſororis vxoris ſuæ ad hoc;vt inceſtum admiſiſſe diceretur. Alex. *conſ.* 229 *lib.* 6. Iul. Clar. *in* §. *inceſtus, in prin.*

2 Nam de iure ciuili pœna inceſtus eſt pœna mortis, quando inceſtus committitur cum aliqua ſpecie alia fornicationis, putà cum adulterio vel ſtupro. Iul. Clar. *in d.* §. *inceſtus, n.* 1. poſt gloſſ. *in l. adulterium cum inceſtu, in princip. D. hoc tit.* Si vero committatur contrahendo inceſtas nuptias, tunc punitur iuxta formam *Auth. inceſtas. Cod. de inceſt. & inutil. nupt.* Adde *l. vim paſſam* 39. §. *præſcriptione, D. hoc tit.*

3 *de Auth. inceſtas.*

4 Quanquam magis propriè inceſtus committitur inter perſonas ſanguine coniunctas, putà ſi quis filiam propriam cognouerit, vt in caſu deciſionis Boër. 318. vel materteram, vt in caſu Cæpol. *conſ. crim.* 69.

5 Vt in caſu de quo Alex. *conſ.* 229. *lib.* 6. cum quis cognouit ſororem aut filiam ſororis vxoris ſuæ.

6 Anchar. eleganter *conſ.* 391.

7 Quod eo caſu neque conſanguinitas neque adfinitas vlla contracta videretur.

8 Verba enim Nouellæ non niſi de inceſtis nuptijs loquuntur.

9 Vnde eſt quod non habet locum illa Nouella in nuptijs, quæ ſunt inceſtæ iure canonico dumtaxat, ſed tantum in ijs, quæ ſunt inceſtæ iure ciuili, & quæ dicebantur inceſtæ tempore illius legis conditæ. Iul. Clar. vbi *ſupr. n.* 3. Item non habet locum in nuptijs largo modo inceſtis ſcilicet, inutilibus vel illicitis, putà cum cognata ſpirituali vel Iudæa ſeu infideli, ſed tantum in nuptijs propriè inceſtis ratione conſanguinitatis. Clar. *ibid. n.* 4. poſt Dec. *conſ.* 158. & Boër. *deciſ.* 284. *n.* 13. & *q.* 318.

10 *Auth. bona damnatorum. C. de bon. proſcript. & in corpor. vnde ſumit.*

11 Vide Didac. Couar. *in libr. pract. q. tit. de inceſt. nupt. n.* 6. & *in lib.* 4. *Decret. cap.* 6. 2 *part.* § 8. Ioan. Pap. *in ſyntagm. tit. adult. Arreſt.* 7.

DEFINITIO II.

De pœna mulieris adulteræ.

MVlierem adulterij ream & conuictam, certum eſt ex Iuſtiniani conſtitutione, quam ſequimur ſic plectẽdam eſſe, vt & virgis cædatur, & dotis lucrorumq; nuptialium iacturam patiatur, præterea in monaſterium detrudatur, ibi perpetuo manſura, ſi non intra biennium à marito repetatur.[1] At quid ſi monaſteriorum non niſi honeſtis, Deoque ſacris virginibus includendis deſtinatum, condemnatam nolit admittere? Cogi non poteſt, vt admittat. Niſi in eam rem ab initio conſtitutum ſit, cuiuſmodi monaſteria pleraque apud Italos,[2] apud nos nulla ſunt. An igitur pœna hæc mulieri remittenda erit? Minimè.[3] An in exilium aut perpetuum aut temporale commutanda?[4] Multo minus, ne alioqui eueniat, vt tanto licentius & luxurioſius viuat mulier, quam ex contrario corrigi ac emendari,[5] & anteactæ vitæ pœnitentiam agere conuenit. Item ne marito repetendæ vxoris facultas auferatur, quam ei ſaluam manere æquum eſt,[6] etiam inuito, vel ob hoc ſolum, quod poſſit contingere, vt mutet voluntatem, & velit aliquando quod hodie nolit.[7] An denique cogendus erit maritus, vt de ſuo ſumptus præſtet[8] ad exportandam vxorem in monaſterium alterius prouinciæ? Facilius hoc admitti poteſt,[9] cum non ſolum mariti, ſed mulieris quoque interſit adeoque Reipublicæ in eo loco mulierem veluti cuſtodiæ cauſa retineri, in quo ad meliorem vitam aliarum exemplo inuitari & traduci poſſit.[10] At quid ſi nec mulieris, nec mariti facultates ei impenſæ ſufficiant? Vix aliud remedium ſupereſt, niſi vt in carceribus per biennium integrum ſumptibus mariti retineatur,[11] poſtea exilio perpetuo mulctetur. At ſi præter adulterium aliud quoque crimen concurrat, cuius coërcitio ad publicam vindictam pertineat, pœnę commutationem & pro delicti grauitate exaſperationem fieri oportebit.[12] Nec eo minus in exilium danda & releganda erit mulier, quod ita futurum ſit, vt repetere illam poſtmodum maritus nequeat. Si modo publicè interſit non manere illam in ciuitate.[13] Finge furem, aut quæ publicum ex lenocinio quæſtum faciat. Quamquam ſi honeſtas virgines corrupiſſe aut corrumpere voluiſſe probetur, digna eſt quæ non tantum relegetur, ſed etiam furca ſuſpendatur.[14] *Ita Senatus* in cauſa Girardi Iacoz & Magdalenæ Blanchet, ante Calend. Septembris 1593.

1 *Auth. ſed hodie adultera, C. hoc tit. & in corpor. vnd. ſumit.* id eſt, Nouel. 134. *vt null. iud. lic. haber. loc. ſeruat. c.* 10. *qua ſit mulier. adult. pœn.*

2 Quæ vocant mulierum pœnitentium. Et ſanè inconueniens & perabſurdum eſt detrudi adulteram in monaſterium virginum, quod nec nuptæ mulieres nec viduæ honeſtiſſimæ ingredi ſine licentia ſummi Pontificis poſſint. Neque vero illam Iuſtiniani mentem fuiſſe credendum eſt.

3 Nec enim adulteria impunita eſſe oportet marito ſcilicet conquerente, vt nec alia delicta, *l. ita vulneratus* 50. *in fin. D. ad l. Aquil. l. Stichũ aut Pamphilum* 95. §. 1. *D. de ſolut. l. ſi à reo* 70. §. *vlt. C. de fideiuſſ.*

4 Nam & ex cauſa ſolet fieri pœnæ commutatio, *l. ad beſtias* 31. *cum ibi not. D. de pœn.* Iul. Clar. *q.* 85. *n.* 11.

5 Non enim conſtitutæ ſunt pœnæ, niſi in hominum emendationem, *l. ſi pœna* 20. *eod. tit. cap. gaudemus, de conuerſ. coniugat.*

6 *Ex dict. Nouell.* 134.

7 Eſt enim ambulatoria & inconſtans hominum voluntas, *leg.* 4. *D. de adminiſt. legat. leg.* 1. §. *ſi quis adita. D. ad SC. Tertull.*

8 *Arg. l. ſi quis pro vxore* 2. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

9 Quam vt adulterium remaneat impunitum. Etſi conqueritur Iul. Clar. *in* §. *adulterium, n.* 7. *in fin.* quod hodie adulteria ferè vbique gentium ſunt impunita, quod tamen de adulteris maſculis intelligit, non de fœminis.

10 *d. cap. gaudemus, de conuerſ. coniugat.*

11 Vt carcer ſit pro monaſterio quemadmodum & monaſterium toto illo biennio pro carcere eſt. Th. Grammat. *deciſ.* 32. Quamquam Iul. Clar. *d. n.* 7. teſtatur nunquam ſe vidiſſe pœnam illius detruſionis in monaſterium ſeruari in Senatu Mediolanenſi, ſed commutatam ſæpius in pœnam fuſtigationis & exilij arbitrarij.

12 Non enim delictum vnum debet alterius delicti pœnam minuere, ſed augere: putà ſi Iudæus adulterium commiſerit cum Chriſtiana, vel Chriſtianus cum Iudæa. Iul. Clar. *in d.* §. *adulterium, n.* 9. *in fin.*

13 Semper enim publica vtilitas præferenda eſt priuatæ, *auth. res quæ. C. commun. de legat.*

14 Nam & iure Codicis pœna adulterij etiam in fœminis fuit pœna mortis, *l. quamuis* 30. *C. hoc tit.* quæ pœna nec hodie in maſculis eſt immutata, ſed tantum in fœminis propter ſexus fragilitatem. Iul. Clar. *dict. numero* 7.

DEFINITIO III.

Etiam attentatum ſtuprum punitur pœna mortis pro grauitate criminis & qualitate perſonarum.

SOllicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt, propter voluntatem tamen pernicioſæ libidinis extra ordinem puniendos eſſe conſtat.[1] Ergo arbitrio iudicis & conſequenter non pœna mortis.[2] Nunquam enim arbitrium iudicis in pœna infligenda tale eſſe debet, vt mortis pœnam irroget.[3] Vnuſquiſque tantum caſus eſt, quo attentator perinde ac qui delictum perfecit, punitur, ſi eſt in ſanctiſſimis virginibus attentatus.[4] Si tamen criminis atrocitas ex loci aut perſonarum conditione & qualitate augeatur vt putà ſi à familiari & domeſtico attentatum ſit,[5] ſi noctu & per effracturam,[6] ſi marito præſente,[7] ſi in publico,[8] ſi ab ignobili & vili perſona in matronam nobiliſſimam,[9] nihil prohibebit capitis pœnam irrogari. *Ita Senatus* in cauſa N. Volat. Calend. Auguſt. 1593.

1 *l.* 1. *in princ. D. de extraord. crim.*

2 Quia autem puniendi eſſent perfecto flagitio, *d. l.* 1 §. *qui puero.*

3 Secundum eam ſententiam, quam & æquiorem & magis communem eſſe teſtatur Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 83. *n.* 11. vbi multos citat.

4 *l. ſi quis non dicam rapere* 5. *C. de Epiſc. & Cler.*

5 Vt apud Ioan. Pap. *lib.* 22. *tit.* 9. *Arreſt.* 1. & apud Ioan. Lucium *in placit. Cur. Pariſ. lib.* 12. *tit.* 6. *placit.* 1.

6 Sunt enim atrociores nocturni effractores, *l.* 2. *D. de effract. & expilat.* ſicut & nocturni fures. *l.* 1. *D. de furib. balnear.* Vide Cuiac. *lib.* 8. *obſ. cap.* 8.

7 Augetur enim infamia & iniuria per præſentiam mariti.

8 Nam & circumſtantia loci auget delictum cum grauior ſit iniuria quæ fit palam & publicè quam quæ clam & ſecretò, *l. aut facta* 16. § *locus facit. D. de pœn. prætor. edit.* 7. §. *vlt. cum duab. legib. ſeqq. D. de iniur.*

9 *d. l.* 7. §. *vlt. verſ. perſona.*

DEFINITIO IV.

De publico adulterio & notorio mulierem accuſare etiam abſente viro publicus accuſator. poteſt & debet.

ET ſi benè concordantia matrimonia turbare nemo debet,[1] ne publicus quidem accuſator prætextu adulterij, quod ab altero ex coniugibus altero non conquerente admiſſum eſſe

eſſe dicantur,[3] ſi tamen abſente per multos annos viro mulier corpore ſuo quæſtum vulgo faciat, liberoſque ſuſcipiat, quos nemo non ſciat aut vulgo quæſitos eſſe aut ex certo adulterio ſuſceptos,[4] ad procuratoris fiſcalis officium pertinet, vt rem deferat, & crimen quod publicè ſcandalo ſit maloque exemplo, coërceri curet,[5] ſed ita demum ſi præcedat diffamatio.[6] Nam ſi vulgo ignoretur, quis adulter ſit, non eſt permittenda inquiſitio, vt ſciatur, quis ille ſit, tum puniatur.[7] Id enim ſolo marito requirente & accuſante fieri poteſt. *Ita Senatus* in cauſa quadam Tarentaſienſi, 13. Cal. Mart. 1595.

1 Ne quidem pater prætextu patriæ poteſtatis, *l.1. §. vlt. D. de liber. exhib.* [Intellige autem per actionem. Nam excipiendo poteſt quilibet adulterium objicere, quia exceptio non infamat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Sept. 1612.

2 Quem procuratorem officij aut iuriſdictionis, vel etiam procuratorem generalem aut procuratorem fiſci appellamus. De quo *in l. poſt legatum 5. §. aduocatum fiſci. D. de his, quæ vt indign.*

3 *l. quamuis 30. C. hoc tit.*

4 Vt in ſpecie, *l. filium definimus 6. D. de his qui ſunt ſui vel alien. iur.* Scito tamen mulierem, cuius vir longo tempore abfuit, ſi eum defunctum arbitrata alij nupſerit, excuſari debere, ſi probabilis error fuit fama publica, interueniente aut accepto nuncio de morte. Alioquin puniri debere de adulterio. Clar. *in §. fornicatio, n. 32.* Nam & vir punitur qui eodem tempore duas pluresve habuit vxores, non tamen pœna mortis, ſed publicationis dimidiæ partis bonorum. Alex. *conſ. 156. lib. 7. vel fuſtigationem aut triremium.* Iul. Clar. *ibid. n. 33.*

5 Vt pœnam vnius ſit terror multorum, *l. cum ſeruum 6. in fi. C. de ſeruis fugit. l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defenſ. ciuit.*

6 Nec enim hoc caſu locum habet ratio, quæ ponitur *in d. l. quamuis.* Ne quibuſcumque volentibus temerè liceat fœdare connubium, quod iam diffamatione ipſa ſatis fœdatum eſt, per ſolam notorietatem: notorium enim eſt, quod aliqua tergiuerſatione celari non poteſt, ſiue facti permanentis ſit, ſiue etiam momentanei, ſi modo non tantum factum ipſum ſit notorium, ſed etiam facti qualitates & circumſtantiæ, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q. 9. in princ.*

7 *d. l. quamuis 36. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Simplex ſtuprum in vidua impunitum eſt: in virgine autem quomodo puniendum. Et quid ſi grauius crimen ſit ob aliquas facti circumſtantias?

STupri pœna nec iam olim capitalis fuit, & quæ poſtea ex lege Iulia ſucceſſit publicationis partis dimidiæ bonorum & relegationis in vſu eſſe deſiit.[1] Sed ſi quidem viduam[2] volentem & citra raptum,[3] quis ſtuprauerit, nullis præcedentibus ſponſalibus, nec per verba de futuro, vt loquuntur, conceptis, impunitum delictum eſt.[4] Sin virginem,[5] hactenus tenetur, vt vel vxorem ducat vel dotet, quantum arbitrio boni viri vtriuſque facultatibus & perſonis æſtimatis videbitur.[6] Sed tamen hoc non eſt perpetuum. Nam ſi quis virginem nondum viripotentem per vim corruperit,[7] aut iudex vel Senator eam, quæ apud ſe rea criminis erat,[8] capitalis ſupplicij animaduerſione digna res eſt,[9] quod his caſibus raptus potius quam ſtuprum contrahi videatur.[10] Nec diuerſum erit, ſi ex alijs circumſtantijs delicti atrocitas augeatur, fortè perſona vilis & domeſtica[11] nobiliſſimam virginem[12] deflorauerit,[13] vel tutor pupillam, vel idem ſtuprator virgines pleraſque corrupiſſe probetur.[14] *Sine die.*

1 Ant. Teſſaur. *deciſ. Pedemont. 3. n. 3.* poſt Iul. Clar. *lib. 5. Sentent. § ſtuprum, num. 5.*

2 Nam cum vidua quoque perinde ac cum virgine ſtuprum committitur, *l. ſi quis viduam, D. de quæſt.* Clar. *in d. § ſtuprum in princ.* poſt Marſ. *conſ. 13.* Boër. *deciſ. 138.* Socin iun. *conſil. 111. lib. 3.* Denique quilibet damnoſus coitus ſtuprum eſt. Clar. *in §. fornicatio, n. 5.*

3 Nam & in volentem raptus interdum committitur. Iul. Clar. *in §. raptus, n. 3.* vbi addit raptores etiam illos dici, qui blandimentis & verbis deceptorijs nulla vi adhibita puellas abducunt libidinis cauſa, & vt eas in alio loco contra ſuorum voluntatem retineant.

4 Et hoc eſt, quod ait Iul. Clar. *in d. §. ſtuprum, n. 4.* ſe nunquam vidiſſe aliquem puniri pro ſtupro commiſſo cum vidua, niſi quod vaſallus committens ſtuprum cum vxore vidua domini ſui priuatur feudo. Idem Clar. *ibid. n. 8. & §. feudum, q. 48.* Ipſa tamen vidua luxurioſè viuens patitur etiam hodie pœnas omnes, quæ impoſitæ ſunt iure communi contra viduas nubentes intra annum luctus. Nec ſunt illæ pœnæ ſublatæ in vidua ſtuprum committente intra annum luctus. Idem Clarus, *ibid. n. 6.* vbi addit viduam, quæ ducit inhoneſtam vitam, non gaudere priuilegijs viduarum, adeoque nec priuilegio dominij maritalis, ex Felin. *in cap. ſignificationibus poſt n. 8. de offic. deleg.* Non tamen perdit dotem. Item Clar. ex magis commun. *in d. §. ſtuprum, n. 5.* poſt Boër. 138. *in fin.* & Didac. *ſuper 4. Decret.*

5 Qualis in dubio præſumenda eſt, niſi ſtupro probet contrarium. Clar. *in d. § ſtuprum.*

6 Clar. *ibid. num. 3.* poſt Chaſſan. *conſ. 40.* & Ioan. Papon. *in ſyntagm. lib. 22. titul. 9. Arreſt. 9. ex cap. 1. & 2. de adult.* Nempe ſi puella, quæ ſtuprum paſſa eſt, ſit honeſtæ vitæ. Alioqui non haberet locum diſpoſitio *dict. cap. 1. & 2. de adult.* Clar. *d. num. 3. ante fin.* poſt Pariſ. *conſ. 100. n. 14. lib. 1.*

7 Quo tamen caſu non infligitur de iure communi pœna mortis, ſed humiliores in metallum damnantur, honeſtiores vero relegantur, *l. ſi quis aliquid 38. 3. §. qui nondum viripotentes de pœn.* Sed vis facit, vt grauius puniatur. Clar. *in §. fornicatio, n. 33.*

8 *Ex not.* per Iul. Clar. *in §. fornication. num. 22. & praced.*

9 Ioan. Fab. *in §. item lex Iulia poſt num. 7. In l. de public. iudic.* & alij quos citat Iul. Clar. *in d. §. ſtuprum, num. 9.* vbi tamen concludit ſolum conatum ad deflorandum non debere puniri pœna mortis, ſed alia citra mortem graui, puta triremium ad perpetuum vel ad decennium. Vbi vero tracta eſſent pudenda, omnimodo irrogandum eſſe vltimum ſupplicium.

10 Raptus autem punitur ſemper pœna mortis, *l. vnic. C. de rapt. virg.* Iul. Clar. *in §. raptus, n. 2. & 3.*

11 Obſerua tamen ſtuprum non poſſe probari per domeſticos teſtes; ſed tantummodo facere illos indicium. Idem Iul. Clar. *in dict. §. ſtuprum, num. 2.*

12 Nam ex qualitate perſonæ augetur crimen, *l. prætor edixit 7. §. vlt. cum legib. ſeqq. D. de iniur.* Qui enim cum ſtuprator eſt præſbyter, virgo tamen etiam cum præſbytero fornicata, non punitur, quia neque inceſtum, neque ſacrilegium eſt, ſed ſimplex fornicatio, quæ non eſt punibilis de iure ciuili. Iul. Clar. *in §. fornicatio num. 18. verſ. cum presbytero.* Si quæ tamen præſbyteri concubina ſit, punitur ſtatuto noſtro certis & ſpecialibus pœnis, de quibus *lib. 3. ſtatutor. cap. 39.* ſed non eſt concubina omnis mulier, quæ cum præſbytero fornicatur. Sanè non creditur mulieri dicenti, ſe adulterium commiſiſſe cum præſbytero, *c. ſignificaſti, 5. & ibi gl. ex de adult. & ſtupr.*

13 Quo caſu irrogatur pœna deportationis & confiſcationis omnium bonorum etiam illi, qui tutor vel curator eſſe iàm deſiit. Clar. *in d. §. fornicatio, n. 23. ex l. vnic. C. ſi quis eam cuius tut. fuer.*

14 Nam reiteratio criminis facit capitale delictum, quod alioqui capitale non eſſet. Clar *in d. §. fornicatio, n. 31. in fin. & pract. crim. q. 84. n. 9.* poſt Bart. *in l. 1, C. de ſuper ex tribut. n. 2.* Quamuis concludat ibi Clar magis receptum eſſe in praxi, vt non imponatur pœna mortis ob quamcumque reiterationem, ſed tantummodo tortura atrocius inferatur, vel extraordinaria pœna grauior infligatur.

DEFINITIO VI.

Mulieri dicenti ſe ex aliquo prægnantem an & quando credatur? Et quis partum alere debeat?

MVlieri dicenti ſe ex Titio prægnantem non creditur, nec ſi iurare parata ſit, ſi neget Titius ſe cum illa rem vnquam habuiſſe.[1] Itaque deficientibus alijs probationibus remedium id vnum mulieri ſupereſt, vt iuſiurandum Titio deferat, iuratura ipſa ſi referre malit ille quam iurare: Alterutrum enim facere Titius damnandus erit, niſi probet ab alijs eodem tempore cognitam.[2] Quo caſu ſiue quæſtus vulgo faciendi, ſiue libidinis tantum explendæ gratia venerem illa exercuerit, non eſt arctandus vir; vt iuret vel referat, quia nec ſi fateretur, quicquam tamen ea res mulieri prodeſſet, cum per rerum naturam neſciri poſſit, cui partum acceptum ferre debeat, quæ plurium congreſſum per eoſdem dies aut menſes paſſa eſt,[3] niſi patrem iuſto magis quam certo indicio nuptiæ demonſtrent.[4] Nec multum faciet, quod aut eum, quem mulieri patrem eſſe dicit, partus ore referat, aut patrem eſſe mulier iuret, quamuis nonnulli contra ſentiant.[5] Planè ſi fateatur Titius mulierem à ſe cognitam, nec alios rem cum ea habuiſſe probet, credetur mulieri iuranti ſe ex eo prægnantem,[6] partumque etiam anniculum & matrem exhibere, ſi inops ſit illa,[7] (alioqui viua matre non tenetur pater ſuſceptum ex illegitimo coitu partum alere,[8]) cogendus erit Titius. Neque triennium illud expectabitur, quod ſolius matris oneri eſſet, ſi ex licito coitu partus editus proponeretur.[9] Sed ſi de illo tolo quæratur, an virgo mulier fuerit, vt ſciatur, an dotanda ſit necne fuiſſe virginem, in dubio etiam citra iuſiurandum præſumendum.[10] *Sine die.*

1 Alexan. *conſ. 157. circa primum lib. 5.* poſt Bald. *conſ. 437. lib. vlt.* Boër. *deciſ. 299.* quos refert ac ſequitur Teſſaur *deciſ. Pedem. 3. concl. 5. num. 4.*

Aliud

Aliud tamen eſt in virgine, vt ſcripſi *Def.8. & in alleg. n.1. ſup. de probat.* Abb. *in cap. ſi ſeduxerit n.5. de adulter.*]

2 Idem Alex. *conſ.157.* Teſſaur. *vbi ſupr. num.4. verſ.7. regula eſt, & num.5.*

3 *§. ſi aduerſus Inſt. de nupt.* Itaque deficit hoc caſu non ius, ſed probatio, vt *in l. duo ſunt Titij 30. de teſtam. tutel.*

4 Dicimus enim patrem illum eſſe, quem nuptiæ demonſtrant, *l. quia ſemper 5. D. de in ius vocand. l. filium eum definimus 6. D. de his, qui ſui vel alien. iur. ſunt.* Non quia certa ſit illa veritas, ſed quia nihil eſt, quod melius dici poſſit, cum alioqui impoſſibilis ſit probatio filiationis, *l. Lucius 83. D. de condit. & demonſtr.*

5 Ant. Teſſaur *d. decis. n.6. verſ. ſed maxima difficultas.*

6 Idem Teſſaur. *d. n.4. verſ. ſeptima regula eſt.*

7 Bart. *in l. ſi quis à liberis 5. §. vtrum autem, D. de liber. agnoſc.*

8 *Auth. ex complexu, Cod. de inceſt. & inutil. nupt.* ſed ea res ad matris curam pertinet. Specul. *in tit. Qui filij ſint legit. n.17. part 4. per text. in d. §. vtrum autem & §. idem praſcripſit, d. l.5. D. de agnoſ. liber.*

9 *L. nec filium, C. de patr. poteſt.* Gloſ. *fin. in c. cum haberet. Extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.* Teſſaur. *d. decis. 3. ante fin.*

10 Clar. *lib.5. ſentent. §. ſtuprum. verſ. ſed pone.* Quem refert, & ſequitur Teſſaur. *d. decis. 3. n.2.* [Virginitas enim qualitas eſt quæ à natura ineſt etiamſi aliter non probaretur. Abb. *in d. cap. ſi ſeduxerit, n.5. de adult.* Foller. *in praxi criminali part.6. prin. Tit. de form. cap. in nefar. coit. n.6.* Alex. *conſil.29. n.1. lib.6.* Maximè ſi virginitatis præſumptio ſit in fauorem matrimonij ſeu ſponſaliorum. Gl. *in can. ſi quis acceperit 33. q.1.* & per Hoſt. quem ſequitur Abb. *in cap. duo pueri. Deſponſ. impub.* Et ideo per aſſertionem iuratam virginis defloratæ non tantum probatur coitus, ſed etiam ſponſalia fuiſſe contracta. Dec. *conſ.368. & 133. poſt num.1. Ex cap. ſi inter virum, & cap. is qui Ext. de ſponſal.*

TIT. VIII.

AD LEG. IVL. DE VI PVBLIC. vel priuat.

DEFINITIO I.

Vim priuatam poteſt committere etiam executor, qui exequitur mandatum iudicij euidenter nullum.

SI apparitor ex iudicis præſcripto quid fecerit, quod euidenter ſit contra leges aut bonos mores, putà, ſi pro te, cuius cognitio ad iudicem illum non ſpectabat, iuſſus ſit, effractis foribus domum tuam inuadere, pecuniam, quæ fortaſſis ad ærarium Principis pertinebat, exportare, puniendus eſt quaſi vim priuatam feciſſe videatur.[1] Nec illi excuſationem afferre poteſt, quod fuerit merus & nudus executor, qui alioquin parere habuit neceſſe.[2] Non enim debet apparitor, vbi euidens delictum eſt obſequi iudicis imperio, niſi prorſus & diſtrictè & coactus.[3] Aliud ſanè eſt, ſi locus ambigendi relinquatur, an iudex benè imperet an malè, tametſi reuera malè imperet. Neque enim ea res in apparitoris notione aut arbitrio poſita eſt.[4] *Ita Senatus* contra Mauricium Entremont 11. Cal. Iul. 1591.

1 Ergo pœna extraordinaria, quoniam is, qui vim ſiue publicam ſiue priuatam committit, hodie ex generali conſuetudine punitur arbitrio iudicis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.83. n.4.*

2 Quia non pertinet ad executorem cognoſcere, an commiſſio iudicis ſit iuſta vel iniuſta. Iul. Clar. *in pract. crim. q.29. n.1. & q.60. n.12.* Facit *lex non videntur data 167. § 1. de reg. iur.*

3 *L. ſeruus 16. D. de oblig. & act.* Regula enim eſt quod mandatum ſuperioris in delictis excuſat, modo illud quod quis facit ex mandato alterius non ſit de genere prohibitorum. Iul. Clar. *in pract. crim. q.60. num.12.* iunct. *gloſſ. in rem 21. § ſignum. in gloſſ. fin. D. de rei vind.* Socin. *in conſ. 54. n.23. lib.4.* Iaſ. *in l.1. de pupillo. § nunciationem. n.7. de oper. noui nunci.* Rol. *conſil. 59. n 6. lib.1.* Plott. *in repet. l. ſi quando n.790.* Item mandatum ſuperioris nunquam excuſat in delictis atrocibus. Iul. Clar. 5. *vbi ſupra*, ex communi opinione, poſt Iaſ. *conſil.176. poſt med. lib.1.* Niſi delictum videatur commiſſum ad ſui defenſionem, vt in caſu de quo poſt Iul. Clar. *n.12.* Aut niſi mandatum ſit ab eo, qui poterat impunè idem admittere vt in exemplo poſito *dict. num.12. in fin.* vide *l. ad ea 157. de reg. iur.*

4 Vt dixi *num.2.* An autem apparitori aut alij officiali de facto reſiſti aliquando poſſit, vide apud eundem Clar. *d. q.29. n.2.* vbi concludit nullo modo debere reſiſti iudici, qui procedit tanquam iudex niſi vellet inferre damnum irreparabile. Poſſe autem ei impunè reſiſti, ſi procedat eo modo, quo ſolent procedere priuati. Ex gloſſ. *in d. l. non videatur 67. § 1. de regul. iur.* Sanè poteſt officialis capiendum, ſi reſiſtat, impunè interficere ſi non aliter capi poſſit. Clar. *q.19. n.1.* Qui vero detentum eximit è manibus familiæ punitur pœna capitis. Clar. *ibid. n.3.* Niſi fugiat ille indebitè detentus, *ibid. n.4.* Punitur etiam is, qui ſeipſum exemit, ſed mitius, ſi non interuenerit violentia. *Ibid. num.5.*

TIT. IX.

DE RAPT. VIRGIN.

DEFINITIO I.

Raptus non committitur in virginem abductam cauſa matrimonij conſentientibus agnatis, licet inſcio aut inuito curatore.

ETSI raptum etiam in volentem & conſentientem puellam committi poſſe placuit[1] tum quoque cum vlla vi adhibita, ſoliſque blandimentis adducta eſt à domo patris,[2] dummodo libidinis cauſa id factum probetur:[3] Placuit tamen, neque crimen, neque pœnam raptus, quam ſeueriſſima æquè ac iuſtiſſima lex Iuſtiniani conſtituit,[4] incurriſſe videri eum, qui virginem ſub curatore poſitam eo inſcio vel inuito vxorem duxit, ex proximiorum agnatorum voluntate. Nam nec prohibetur adulta nubere ſine auctoritate curatoris,[5] quamuis publico Senatuſconſulto diſtrictè prohibitum ſit curatoribus, ne adultas ſuas ſine agnatorum conſenſu & licentia nubere patiantur. Nempè vt appareret curatorum fidem in ea re ſuſpectam magis videri,[6] quam neceſſariam conſenſu præſertim agnatorum proximiorum, quorum maximè intereſt,[7] interueniente, ipſaque rurſum ſanctitate matrimonij, cuius fauor tantus eſt, vt ſi is, qui verè raptor fuit, poſtmodum eam quam rapuit vxorem duxerit, hoc ipſo corporalem pœnam euadere debeat,[8] licet pœnam confiſcationis bonorum, quæ fiſco temporali applicanda eſt, non euadat.[9] Quare, nec pœna vlla extraordinaria hunc, cui raptus crimen curator obijciebat, teneri debere viſum eſt.[10] *Ita in Senatu* tractatum fuit 3. Cal. Iun. 1592.

1 Intellige, ſiue ab initio ſiue ex poſtfacto illa conſenſerit. Iul. Clar. *in § raptus, n.3.* Adeoque licet is, qui rapuit mulierem, non tamen carnaliter eam cognouerit, quia fortè id commodè facere non potuerit. Nam ſi potuit nec voluit, excuſandus vtique eſt à pœna ordinaria, non tamen ab extraordinaria, eaque grauiſſima. Clar. *ibid. n.4.*

2 Aut aliter de loco ad locum & quidem ad effectum abducendi non autem commodioris tantum coitus cauſa. Idem Clar. *in d. § raptus, num.1.* vbi tamen ſubiungit, ſi quis per vim ſtupret mulierem ſine abductione non eo minus debere illum puniri pœna mortis quamuis non ſit raptus.

3 Nam ſi alia quam libidinis cauſa fuit, raptus non eſt. Vnde fit, vt milites ſeu ſtipendiarij qui abducunt ſecum pueros etiam inuitis quandoque parentibus, non tamen puniantur tanquam raptores, vt refert Clar. *ibid. n.7.* quamuis contrariam ſententiam putet ille veriorem, cum quo & ego ſentio. Sanè ſi quis rapuerit publicam meretricem, magis eſt, vt pœna capitis ordinaria non teneatur. Idem Clar. ibidem *n.5.* [*Ita Senatus* pro Petro Baudry 5. Cal. Decemb. 1613. qui eo nomine fuit condemnatus ad triremes decennales.]

4 *In l. vnic. C. hoc tit.*

5 Cum etiam filiafamil. poſſit iure diuino & pontificio nubere ſine conſenſu patris, vt dixi *Defin.2. ſupr. de nupt.*

6 Propter liberationem, quam conſentiendo puellæ nuptijs extorquere ſolent à futuro ſponſo.

7 Non ſolum ob cauſam futuræ ſucceſſionis, ſed etiam quia contractus matrimonij non vnius aut alterius perſonæ contractus eſt, ſed totius gentis & familiæ, cum ex eo matrimonio agnati noui & cognati quærantur, vt alibi ſcripſimus.

8 Textus eſt *in cap. fin. extr. de raptor.* Iul. Clar. qui dicit communem *in d. § raptus, n 7. & 8.*

9 Gloſſ. *in cap. cum ſecundum.* in verb. *certoque caſu. de haret. in 6.* quam vt communem refert ac ſequitur Clar. *in dict. n.3.* Nempè propter immanitatem criminis, vt loquitur Clar. *n.3.* quæ tanta eſt, vt nec matrimonium inter raptorem & raptam contrahi Iuſtinianus permiſerit *dict. l. vlt.* nec ſi quis eam, quæ iam ſponſa ſua erat rapuerit, itaque vt omnes raptoris ſuſceptores & fautores eadem pœna affici voluerit, non tamen

tanta

tanta huius criminis immanitas eſt, vt non gaudeat etiam immunitate Eccleſiæ. Idem Clar. *in pract. crimin. q.* 30. *n.* 10. Tanta ſanè eſt, vt ſi qua mulier libidinis cauſa virum rapuerit, non deſint qui putent incidere illam in pœnam legis Iuſtinianæ, eamque dicant eſſe communem Doctorum ſententiam, ſecundum quam iudicatum refert Ioan. Papon. *in ſyntagm. lib.* 22. *tit.* 9. *arreſt.* 3. Quamuis contrarium magis probet communemque atteſtetur Clarus *in dict. §. raptus, n.* 6. Et rectè quod Iuſtiniani conſtitutio tam ſeuera, & vt Clarus loquitur, rigoroſa non facilè ſit vltra fines ſuos extendenda.

10 Quod enim fit lege permittente, nulloque iure prohibente, pœnam non meretur, *vulg. l. Gracchus* 4. *C. ad l. Iul. de adult.*

DEFINITIO II.

Raptor condemnandus eſt parenti, qui raptus accuſationem inſtituit non minus quam fiſco. Idemque eſt, ſi non de rapto, ſed de clandeſtino matrimonio actum ſit.

SI quis ex parentibus, de filij, aut filiæ, aut nepotis, neptiſque raptu conqueſtus ſit apud Iudicem & crimen probauerit, pœnæ eo nomine irrogandæ partem cum fiſco habere debet.[1] Non quidem aduerſus filium aut filiam, cui ea de cauſa legitima per exhæredationem adimi poteſt:[2] ſed aduerſus raptorem. Quid ſi non de raptu agatur, ſed matrimonio clandeſtino, aut de quo clam & improbè contrahendo tractatum proponatur? Condemnandus erit reus non tantum ad eam mulctam, quæ ex edicto Ducis noſtri fiſco applicanda eſt:[3] ſed etiam patri, aut ſi pater non ſit, matri, cui non parua iniuria fiat, ſi quis inſcio parente filium aut filiam abducere velit ad matrimonium contrahendum.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. Aprilis 1597.

1 Cum grauior longè ſit iniuria quæ per raptum infertur parenti, quam quæ fiſco. Iul. Clar. *in pra. crim q.* 62. *n.* 5. *&* 80. *n.* 7.

2 Si raptus ſit commiſſus in volentem, quomodo poſſe committi diximus *Defin. prox. num.* 1. *ſupra.* Vide *l.* 3. *§ ſi emancipatus, D. de bon. poſſ. contr. tabul.*

3 Contra eos, qui clandeſtina matrimonia contrahunt.

4 Nec enim illa voluntas abducendi ſine conſenſu parentis raptus eſt. Delictum tamen eſt, ſi non tantum de eo cogitatum, ſed etiam tractatum fuerit.

TIT. X.

AD LEG. CORNEL. DE SICAR.

DEFINITIO I.

Furioſus, qui homicidium admiſit, puniri non poteſt, ſed carceribus contineri debet.

FVRIOSVM, qui furore percitus apparitorem iuſſa iudicis exequentem percuſſerat & occiderat, viſum eſt capite puniri non debere,[1] ſed continendum per neceſſarios proximiores, ſi fieri poſſit commodo,[2] adeoque proprijs eorum ſumptibus, ſi non habeat ille de ſuo: quandoquidem non modo ſpes futuræ ſucceſſionis, ſed ius quoque ſanguinis hanc æquitatis rationem inducit.[3] Sed ſi aut neceſſarij nulli ſunt, aut minus idonei, quam vt furioſum exhibere & cohibere poſſint perpetuis carceribus dedendus & continendus eſt.[4] *Ita Senatus* in cauſa Deſiderij Salez ex Ponteuallium 6. Non. Mart. 1591. Iunge Defin. 7. infr.

1 Cum furore ſuo ſatis puniatur, *l. infans, D. hoc tit.* Iul. Clar. *in pract. crim q.* 60. *n.* 4. vbi addit nec puniri eum poſſe pro delictis ante furorem admiſſis, nec ſi furor poſt condemnationem ſuperuenerit, ne quidem pœna extraordinaria, quamuis poſſit in eius bona fieri executio, vt ibidem tractat Clar. *n.* 5. Facit ratio *l. ſi pœna* 20. *de pœn.*

2 *l. congruit* 13. *§ furioſi, D. de off. præſid.*

3 Ex regula & ratione, *l. quo tutela* 73. *de reg. iur. & Inſt. tit. de legit. agnat. tutel.*

4 Non tam ad pœnam quam ad cuſtodiam, *d. l. congruit. § furioſi.*

DEFINITIO II.

Impubes doli capax & proximus pubertati, ſi quem occiderit, per dolum tenetur pœna ordinaria, ſed dignus eſt, vt gratiam obtineat à Principe.

IMpuberem, qui cum doli capax eſſet alium occiderat, licet nocendi tantum potius quam occidendi animo percuſſum, criminis gratiam à Principe impetrare debere viſum eſt, ne legis Corneliæ de ſicarijs pœna ordinaria teneatur:[1] quamquam ætas ipſa quæ non meretur excuſationem, indulgentiam Principis prouocare & poteſt & debet.[2] *Ita Senatus* in perſona Claudij Carron 14. Cal. Ianuar. 1592.

1 Tria enim requiruntur, vt poſſit pupillus puniri pro delicto. Primum vt ſit capax doli. Secundò, vt ſit proximus pubertati. Tertiò vt delictum ſit in committendo non in omittendo. Iul. Clar. *in pract. crim q.* 60. *n.* 1. vbi addit, nunquam tamen debere pupillum affici pœna capitali, ſed eius pœnam debere eſſe citra mortem vel membri mutilationem. Quod tamen Senatus noſter non probat, niſi cum eo temperamento, quod ſequitur in Definitione.

2 Nam & pubes minor annis 25. poſſet reſtitui in integrum aduerſus delictum, ſi modo per culpam dumtaxat, non etiam per dolum deliquiſſet. Clar. *vbi ſupr. verſ. quinimo.* Sanè qui non potuit puniri pro delicto ante pubertatem non poteſt puniri poſt pubertatem. Iul. Clar. *vbi ſuprà numero* 2.

DEFINITIO III.

Non poteſt pater, cuius filius occiſus eſt, impedire, ne occiſori gratia criminis per Principem fiat.

PAtris quidem, qui filium ab alio occiſum amiſit, iſtius dolor nullo pecuniario commodo æſtimari poteſt.[1] Sed ſi occiſor gratiam criminis à Principe impetrauerit, non poteſt patris contradictio impedire, ne principalis reſcripti beneficio occiſor fruatur:[2] ſed ita tamen, vt patri prius ſatisfiat,[3] irrogata occiſori pœna pecuniaria pro iudicis arbitrio, & inſpectis potiſſimum facultatibus occiſoris.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. iſti quidem* 8. *in fin. D. quod met. cauſ.* iunct. *l. cum pater* 34. *§.* 1. *D. de donat.*

2 Quia corporalis pœnæ vindicta non ad priuatam perſonam pertinet, ſed ad Principem, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 1.

3 Semper enim beneficium Principis debet eſſe patri captioſum, *l.* 4. *C. de emancip. liber. l.* 2. *§. ſi quis à Principe, & §. merito.* [illegible] *ne quid. in loc. public.* Nam in foro conſcientiæ debetur patri pœna pecuniaria, non etiam fiſco. Iul. Clar. *in pract. crim q.* 80. *n.* 7.

4 Pœna enim pecuniaria, cum ex bonis ſumenda ſit, non niſi pro rata bonorum condemnati poteſt irrogari.

DEFINITIO IV.

Interdum punitur mitius qui in crimen conſenſit, quam qui commiſit.

HOmicidio conſentiens non ſemper eadem pœna, qua qui homicidium fecit, puniendus eſt,[1] ſed plerumque niſi aliud vrgeat in perpetuum exilium damnandus,[2] hoc etiam addito, vt homicidæ ſupremo ſupplicio adeſſe, reſte etiam colli inducta, compellatur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Ruffin. 5. Idus Aug. 1593.

1 Regulariter tamen ita eſt, vt mandans fieri delictum eadem pœna puniatur, qua principalis delinquens, non adhibita diſtinctione, an qui fecit delictum æquè fuerit facturus, etiamſi agatur de ſtatuto, ſi modo illud conceptum ſit in rem non in perſonam, adeo vt mandans homicidium committi teneatur de homicidio propter mandatum non ex mandato. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 89. *n.* 1. 2. 3. *&* 5 vbi addit eum, qui mandauit alicui vt Titium vulneraret, teneri de occiſo, ſi is Titium occiderit. Ibidem tradit *num.* 7. præſumi mandatum ex præcedente collocutione ſi poſt breue tempus ſequatur delictum. Tutius tamen eſſe torqueri ex ea cauſa mandantem & puniri pœna extraordinaria.

2 Quæ pœna extraordinaria eſt. De auxiliatore, qui iuris ſit, vide apud eundem Iul. Clar. *q.* 90. Sed hæc Definitio nec de mandante loquitur, nec de auxiliatore ſed de conſentiente.

DEFI

DEFINITIO V.

Qui ad ſui defenſionem alium occidit, indiget quidem venia & indulgentia Principis, ſed eam Princeps concedere etiam de rigore iuſtitiæ debet.

QVi cum ſe vitamque ſuam aliter tueri non poſſet, aduerſarium occidit, non ſolum à capitali pœna abſolui debet, ſed etiam à pecuniaria, nec ab ea tantum, quæ occiſis parentibus aut liberis aut conſanguineis, aliiſve hæredibus adiudicari ſolet, ſed & multo magis ab ea, quæ Principi aut domino territorij, in quo homicidium admiſſum eſt:[1] ſola illa irroganda, quæ pro iudicantis arbitrio ad preces pro defuncti anima DEO offerendas conuenire videbitur.[2] Criminis tamen veniam à Principe impetrari debere moribus noſtris receptum eſt,[3] adeo vt nec Senatus, cuius alioqui ſuprema auctoritas eſt, quandoquidem Principis vices gerit,[4] eam ſibi poteſtatem vindicare auſit, id ſui tantum officij eſſe exiſtimans, vt ad Principem reſcribat, quid iuris & æquitatis ratio poſtulet, eumque ad indulgendam gratiam quantum in ſe eſt promoueat, quam nec eo caſu denegare Princeps noſter ſolet idem iuris & æquitatis iuxta religioſiſſimus[5] ac clementiſſimus. *Ita Senatus* in cauſa Emanuelis Chaſtel Necienſis & Dominorum de Monfort, 5. Cal. Sept. 1593.

1 Excuſatur enim homicida, quia probat ſe occidiſſe ad neceſſariam ſui defenſionem, adeoque rerum ſuarum, multo magis honoris ſui: item pro defenſione propinquorum, imo & extraneorum, etiamſi occiſus ſit clericus: nec enim hoc caſu incurritur excommunicatio, etiamſi modus in defendendo excedatur, dum ne ex propoſito fiat. Iul. Clar. *in §. homicidium, n. 14. vſque ad. 31.* vbi addit, poſſe occidere etiam non inſultantem, ſi ab inſultante non aliter potui me defendere quam iſtum interficiendo, quia interfeci dando operam rei licitæ. Nec cogor fugere etiamſi poſſim id facere ſine periculo dummodo aggreſſus ſim ab æquali, inquit Iul. Clar. *n. 23.* Neque eſt neceſſe, vt probetur in ſpecie iſta neceſſitas defenſionis, ſed ſatis eſt, quod quis probet ſimpliciter ſe feciſſe ad ſui defenſionem. Sufficit enim quem minari, dummodo facto non verbis, & quod veniat animo percutiendi, etiamſi non expectetur percuſſio. Idem Clar. *n. 33. & 34.* Nec priuatur tam fauorabili exceptione reus etiamſi ab initio negauerit ſe occidiſſe. Idem *n. 35.* Excuſatur etiam qui probat eum, qui eſt interfectus, fuiſſe in inſidijs poſitum, idem *n. 36.* vbi addit, hoc ita verum eſſe ſi ex iis inſidijs tale ac tam præſens periculum immineret, vt aliter vitari non poſſet.

2 Nec enim hæc tam pœna eſt, quam pietatis quædam exhibitio ab occiſore nunquam deneganda occiſo. Iul. Clar. *vbi ſupra n. 33.*

3 Eamque pragmatici noſtri vocant *gratiam iuſtitiæ*, quod eam facere Princeps debeat, non tantum ex clementia & dignitate, ſed etiam ex rigore iuſtitiæ.

4 Comparatur enim præfecto prætorio, de quo *in l. vnic. D. de off. præf. prætor. & in tit. de ſent. præf. præt.*

5 Quomodo de Imperatore ſuo loquitur Papinianus *in leg. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO VI.

Qui occidit, cum non haberet animum occidendi, ſed tantum nocendi venia dignior eſt, ſiue ad ſui defenſionem id fecerit ſiue primo motu iracundiæ. Item confeſſio non poteſt ſcindi in criminalibus, ſi nulla ſint indicia contra confitentem.

SI alium percuſſeris, licet occidendi animum non habueris quod plerumque ex tali genere dignoſcitur, non eo minus teneris de occiſo, ſi ex ictu percuſſus deceſſerit. Sed venia eris dignior, quamuis nocendi animo percuſſeris.[1] Nam & qui occidendi animum habuit venia dignus eſſe poteſt, non ſolum ſi ſalutis ſuæ tuendæ gratia id fecerit,[2] dummodo cum moderamine inculpatæ tutelæ,[3] ſed etiam, ſi in primo ipſo motu iracundiæ, qui ſcilicet non eſt in hominis poteſtate,[4] dum ne rixæ occaſionem ille ipſe præbuerit.[5] At quid ſi de homicidio non conſtet, niſi ex rei confeſſione? reus autem dicat, ſe prouocatum, aut ne occideretur occidere coactum? non ſcindetur confeſſio: quamuis dici ſoleat ſcindi eam in criminalibus,[6] non item in ciuilibus. Iniquum enim ſit condemnari quem ex confeſſione ſola, nullis alijs probationibus concurrentibus,[7] nec tamen confeſſioni ſtari.[8] *Ita Senatus* in cauſa Petri Franciſci Aymé 4. Non. Mart. 1594.

1 Quia hoc homicidium culpoſum eſt, licet minus culpoſum, ita vt pœna ordinaria commutari debeat in extraordinariam, quæ nunquam eſt pœna mortis. Iul. Clar. *in §. homicidium n. 4.* ſubijciens plures exiſtimare, ſi aliquis volens occidere Titium, occiderit Sempronium, non teneri illum pœna ordinaria, ſed extraordinaria, cum reſpectu Sempronij non fuit animus occidendi: quod tamen ille non probat, niſi hactenus, vt admitti debeat ad beneficium decreti gratiæ, quod ſit iſte occiſus in rixa, non animo deliberato. [Quia tamen occidendi animum habuit licet tantum vulnerauerit pro homicida damnandus eſt, *l. 1. §. Diuus. C. hoc tit.* Sed alio iure vtimur vt mitius puniatur, nec vnquam ad mortem niſi fuerit parricida. *Defin. 2. num. vlt. in fin. ſupr. tit. prox.*]

2 Secundum id, quod ſcripſimus *Defin. præced.*

3 Vt ſcriptum eſt *in l. 1. C. vnde vi.*

4 Nam, vt dicunt Philoſophi, primi motus non ſunt in poteſtate hominis. Non tamen ſemper calor iracundiæ excuſat in delictis, hactenus, vt mitius reus puniatur. & quidem tunc tantum, cum prouenit ex iuſta cauſa, vt ſi vir occidat vxorem deprehenſam in adulterio: alioqui in nihilo excuſat. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60. n. 9.*

5 Nam contra auctorem rixæ ſemper inſurgit valida iuris præſumptio, *l. quoniam 6. C. ad l. Iul. de vi public.* Clar. *in §. homicidium,* vbi tamen addit ratio quem condemnari ad pœnam mortis pro homicidio in rixa commiſſo, vide *l. ſi in rixa l. 1. §. Diuus. D. hoc tit.* [Et plerumque ſolet Senatus noſter tales homicidas ad triremes perpetuas damnaſſe conuerſa morte naturali in ciuilem, quod vtique facere ex facti circumſtantijs poteſt etiam inconſulto Principe. Quamuis quoties contingit homicidam in totum abſolui deberé, puta ſi vt vitam ſuam tueretur, aut ſi caſu fortuito, cùm neque nocendi, neque occidendi animum haberet, ſoleat Senatus conſulere Principem & ſuadere vt criminis gratiam faciat, quod Senatus ipſe facere non poſſet. *Ita Senatus* noſter in cauſa Ioannis Fornier Id. Iunij 1613.]

6 Nempe, quia delinquens habet præſumptionem contra ſe. Bart. *in l. Aurelius 28. §. idem quæſiit, num. 2. de liber. legat.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 5[illegible]. n. 1[illegible].*

7 Nam ſi qua alia adſint indicia, aliud dicendum eſt. Clar. *ibid. n. 16.*

8 Intellige, ſi eodem contextu verborum reus confeſſus eſt, ſe occidiſſe ad ſui defenſionem non etiam, ſi prius confiteatur ſe occidiſſe; poſtea vero addat ex interuallo *ad ſui defenſionem*, Clar. *d. n. 16.* ſubijciens *n. 17.* cautius eſſe vt reus neget ſe occidiſſe, tum ſubiiciat, & ſi id feci, feci ad mei defenſionem, ſiquidem hæc reſponſio admittitur, & pro negatiua habetur. Siue tamen neget ſiue fateatur homicidium cum qualitate, non euitabit torturam, ſi modo aliqua ſint alia contra eum indicia. Clar. *ibid.* vide Boër. *deciſ. 164.*

DEFINITIO VII.

Ebrius, qui nullo modo compos fuit ſuæ mentis, ſi alium occiderit, non eſt condemnandus pœna ordinaria, ſed tamen non poteſt euadere extraordinariam, ſi ebrietatis culpa ei poſſit obijci.

IS, qui cum ebriùs eſſet, homicidium perpetrauit, pœna ordinaria legis Corneliæ de ſicarijs puniendus non eſt, ſed tantum extraordinaria & pecuniaria.[1] Sed tamen id ita accipi debet, ſi adeo ebrius fuiſſe probetur, vt nullo modo compos fuerit ſuæ mentis. Nam ſi non vſque adeo fuit ebrius quin ſibi caueret, & quid ageret, proſpicere poſſet, non eo minus puniri debet,[2] quinimò ſi criminis veniam impetrauerit à Principe, non facilè Senatus reſcripto paret, ſed conſulit Principem, cuius religionem tam facilè circumueniri non oportet, quam ſi conſultus Princeps adhuc indulgere velit, ei parendum eſt.[3] *Ita Senatus* 15. Calen. April. 1595. [Furioſi & dementis aliquantulum diuerſa ratio eſt. Si enim non per ſimulatam, & affectatam dementiam, ſed vero furore percitus qui hominem occiderit, miſeratione potius quam pœna dignus eſt, etiamſi parricidium admiſerit, quo grauius crimen apud vix vllum obijci poteſt.[4] Nec eorum ſententia vtimur, qui putant in magna ſceleris immanitate furioſo parcendum non eſſe: quaſi propter atrocitatem ſceleris tranſgredi leges liceat in iudicando.[5] Repugnat enim euidenter ratio ipſa humanitatis & æquitatis,[6] niſi proponas talem eſſe furorem qui habeat dilucida interualla. Quo caſu nemo dubitat quin quodcumque crimen admiſſum extra furorem perinde in furioſo atque in alio quolibet vindicandum ſit.[7] In dubio tamen præſumendum eſt pro furioſo quod in furore facinus admiſerit, vt indulgentiæ, ac veniæ potius quam irrogandæ condemnationis occaſio quæratur.[8] Quod ſi furoris aut dementiæ probationes dubiæ ſint, iuſto decreto temperanda res erit,[9] vt neque omnino abſoluatur qui delictum præſertim atrox commiſit, neque tamen tam grauiter puniatur.[10] Idque temperamentum ſecutus eſt, Senatus noſter in cauſa Nicolai Catin, quem grauiſſimi ſacrilegij reum quod ſacerdotem ſacris veſtibus iam ornatum, & accinctum ad altare

ac

ac ſacrificaturum atrociter vulneraſſet, ad triremes perpetuas à Concilio Gebennenſi condemnatum non putauit Senatus ad pœnam mortis condemnandum, quam pro tanti ſcelere alioqui grauiſſimam meruiſſet.[11] *Ita Senatus* 7. Iulij 1612. longe Defin. 1. ſuprà.]

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 60. *n.* 12. vbi addit ebrietatem excuſare à dolo, ſed non à culpa, niſi factus ſit ebrius ſine culpa ſua. Sanè ebrius eſt ſemper mitius puniendus [niſi concurrat animus, & cauſa vindictæ. *Ita Senatus* contra Ferrandum Goniet 14. April. 1614.]

2 Qui enim menti eſt compos, etiam doli eſt capax.

3 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 59.

[4 *L. obſeruare* 6. *D. de curat. furioſ. & aliis dand. l. Diuus Marcus* 14. *D. de offic. Præſid.* iunct. *l.* 1. *C. ſi quis Imper. maledix.* Furioſus enim non ſolùm abſentis, ſed etiam nullius loco eſt, cum in eo deſit animus, *l.* 2. *§.* 1. *D. de procur.* Delictum autem non committitur ſine animo adeóque nec ſine dolo. *vulg. iurib.*

5 Andr. Tiraq. *De pœn. temper. cauſ.* 3. *n.* 7. *& cauſ.* 49. *à n.* 16. *&* 26. *vſque ad fin.* Igneus *ad l.* 3. *§. ignoſcitur n.* 82. *ad SC. Silan.*

6 Cum furioſus ſatis furore ipſo puniatur, *D. l. Diuus.* Nec poſſe videri conſentire qui nec ſentit, *l. ſit tibi* 8. *§. vnius, D. de opt. leg.*

7 *d. l. Diuus pen. §. vlt. D. hoc tit. l. pen. & vlt. C. de curat. furioſ.*

8 Proniores enim eſſe debemus ad abſoluendum quam ad condemnandum, *vulg. l. abſentem* 5. *D. de pœn.* Ludouic. Carerius poſt alios quos citat *in pract. crim. in tract. D. homicidio cap. Secundo excuſat furor n.* 11. *fol. mihi* 164. *verſ.*

9 Vt loquitur *§. quoties l.* 85. *de reg. iur.*

10 Carer. *vbi ſupr. n.* 6. dicens non poſſe quidem furioſum puniri pœna corporali, ſed tantùm pecuniaria, & publicatione bonorum niſi propter atrocitatem criminis. Cæterùm ſemper furor & dementia excuſant à pœna ordinaria, *ibid. n.* 12. *&* 13. Aliud eſt in prodigo. Hic enim nunquam in delictis excuſatur, Carer. *ibid. n.* 4. poſt Bart. *ad l. furioſum. C. qui teſt. fac. poſſ.* Bart. *in l. ei cui* 6. *de verb. oblig.* gloſſ. *ad l. ſi quis in tantam, C. vnde vi.*

11 *Can. ſi quis ſuadente diabolo* 17. *q.* 5. *Cap.* 5. *&* 9. *De ſent. excomm. l. ſi quis in hoc genus* 10. iunct. *Auth. ſed nouo iure. C. de Epiſc. & Cler.*]

DEFINITIO VIII.

Singularia quadam in crimine, quod vocant aſſaſſinij vel aſſaſſinatus.

IN aſſaſſinatus vt vocant crimine ſingularia hæc ſunt, vt ex indiciis probari poſſit, licet in cæteris criminibus regulariter probationes requirantur luce meridiana clariores nimirum propter difficultatem probationum.[1] Item vt quamuis non conſtet de corpore mortuo, poſſit tamen reus ex ſola ſua confeſſione condemnari, ſi etiam in tormentis confeſſus ſit ſe hominem occidiſſe, & in mare aut fluuium proieciſſe.[2] Cum tamen in aliis homicidij ſpeciebus neceſſe ſit ante omnia, vt conſtet de corpore mortuo,[3] adeò, vt qui reum tanquam occiſorem condemnauit mori debeat, ſi poſtea probetur viuus, qui tum occiſus dicebatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Noblet 6. Id. April. 1595. (Et rurſum contra N. la Iuſta & Emerry de Quiege 1609. *Sine die.*)

1 Et propter atrocitatem criminis *cap.* 1. *homicid. in* 6. Iul. Clar. *in §. aſſaſſinium, num.* 6. vbi addit hoc intelligendum eſſe ad condemnandum non ſolùm pœna extraordinaria, ſed etiam ordinaria & corporis afflictiua. Pœna enim aſſaſſinij eſt pœna mortis. Idem Clar. ibid. *n.* 4. Addit *n.* 5. aſſaſſinium non gaudere immunitate Eccleſiæ Idem *n.* 7. in hoc crimine puniri affectum etiamſi non ſit ſecutus effectus. Item Clericum imputatum de aſſaſſinio poſſe puniri per Iudicem ſecularem. Idem Clar. *in pract. crim. q.* 36. *n.* 29. Nam aſſaſſini ſunt diffidati à toto populo Chriſtiano, & poſſunt à quocunque impunè offendi: nec hoc caſu requiritur ſolemnis degradatio, ſed tantùm ſententia declaratoria quam placet ferri poſſe etiam per Iudicem ſecularem: nec rurſus expectatur incorrigibilitas Clerici, quæ alioqui expectanda eſſet, antequam Clericus traderetur curiæ ſeculari, idem Clar. *d. q.* 36. *n.* 30. 31. *&* 32. *& q.* 20. *n.* 7.

2 Etſi hoc videtur improbare Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 55. *n.* 11. *verſ. & ideo.* vide Iaſ. *in l. iuriſiurandi, C. de teſtib.*

3 Aut aliter de delicto in iis ſcilicet delictis, quorum remanent aliqua veſtigia, vt loquitur Clar. *d. q.* 55. *n.* 11. *& q.* 4. *n.* 4. Secus in iis, quæ ſunt facti tranſeuntis: in iis enim ſtatim atque delata eſt querela poteſt Iudex inquirere & aſſumere informationes, vt idem ait *n.* 3. Idem addit *n.* 5. ſi dubitetur, an delictum interuenerit, vt puta, ſi quis repertus ſit mortuus in puteo, Iudicem debere omninò inquirere & informationes aſſumere, non quidem tanquam de maleficio, ſed vt veritatem facti intelligat, ex quo deinde apparere poſſit, an ſit delictum vel non.

4 Imò fuit in magno periculo vitæ quidam Doctor, qui conſuluerat furem quendam ob plura furta, quæ confeſſus fuerat & de quibus aliter non conſtabat, furcis eſſe ſuſpendendum, pro quo tamen conſuluit Alex. *conſ.* 19. *lib.* 4. Refert Iul. Clar. *d. q.* 55. *n.* 11. *verſ. & propter hoc.* Nota autem ad hanc Definit. dici homicidium committi per aſſaſſinium quando interueniente pecunia: idem Clar. *in §. homicidium. n.* 12.

DEFINITIO IX.

Si quis occiſus ſit ex officialibus, nec appareat per quem ex reis prehendendis, an omnes de homicidio teneantur?

CVm plures capitalis criminis rei ab apparitoribus iudicis perquirerentur, & in eo eſſent, vt iamiam prehenderentur, euenerat vt vnus ex apparitoribus globulo ictus interfectúſque eſſet, ſed ita, vt neſciretur à quo ex reis, qui tamen omnes euaſerant, vno duntaxat capto. Quærebatur an is, qui captus fuiſſet, homicidij quoque reus videri deberet; Placuit non debere,[1] ſi non conſtaret homicidium ab eo admiſſum fuiſſe: ſed tamen grauiorem ei infligendam condemnationem ex ea cauſa, propterea quod fugiens ne prehenderetur, atque ita vacans rei illicitæ[2] homicidio cauſam ex parte dediſſet. *Ita Senatus* in cauſa N. Perradin d'Arbea 8. Cal. Sept. 1595.

1 Nam opinio Bart. *in l. ſi rixa, n.* 10. *hoc tit.* quod omnes puniantur pœna homicidij communiter damnatur, inquit Iul. Clar. *in §. homicidium num* 37. vbi tamen diſtinguit ille, an homicidium fuerit deliberatum, vt tunc omnes teneantur pœna ordinaria homicidij; ſiue defunctus ex vno tantum vulnere deceſſerit, ſiue ex pluribus, an verò ſint tantum quædam ſuſpiciones animi deliberati, & tunc omnes torquebuntur ſuper illa qualitate, animi deliberati, & ſi nihil fateantur, tunc omnes condemnentur ad pœnam extraordinariam ratione incertitudinis, an denique certum ſit homicidium eſſe in rixa commiſſum, & tunc, ſi vnicum vulnus illatum eſt, omnes teneantur pœna extraordinaria arbitraria, niſi conſtet, quis ſit auctor rixæ, aut niſi omnes ſint contumaces: quo caſu condemnantur omnes in pœnam homicidij ob contumaciam, ſi verò plura ſint illata vulnera, & certi ſint vulneratores, & certa vulnera illata, ignoretur tamen ex quo vulnere mors ſecuta ſit, tunc omnes teneantur de occiſo, ſi omnia vulnera fuerunt lethalia, vel illi tantum, qui lethalia inflixerunt, ſi non omnia fuerunt, alij verò de vulnerato, & præterea pœna pecuniaria arbitrio Iudicis: ſi autem ignoretur, quæ vulnera à ſingulis illata fuerint, & omnia ſint lethalia omnes de occiſo teneantur, ſed ſi vnum duntaxat lethale fuit, omnes quidem de occiſo teneantur, at non niſi pœna extraordinaria & arbitraria. Et hanc eſſe communem opinionem teſtatur Clar. *d. §. homicidium à n.* 37. *vſque ad* 42.

2 Nec enim licet reſiſtere officiali, niſi in caſibus, quos vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 19. vide Papon. *in ſyntagm. lib.* 22. *tit.* 3. *§.* 2.

DEFINITIO X.

Condemnatus de vulnerato poſtea de occiſo condemnari poteſt.

ACcuſatus & à Senatu condemnatus quod alium vulneraſſet qui ex eo vulnere moriturus non credebatur, defuncto poſt paucos dies vulnerato ex eiuſdem vulneris cauſa iterum condemnari poteſt, & debet[1] & quidem ad eam pœnam, quæ ex lege Cornelia de ſicariis aduerſus homicidas conſtituta eſt, id eſt vltimi ſupplicij,[2] Nempe ſi occidendi animum habuit cùm vulnerauit.[3] Nec ad rem pertinet quod dici ſolet, non debere quem pro vno eodémque delicto bis condemnari.[4] Etſi enim vnum hoc & idem delictum eſt, duplicem tamen habet rationem cum alia vulnerantis cauſa eſſe debeat, alia occidentis.[5] Nec tamen duplex hoc caſu erit condemnatio, ſed confluet prior in poſteriorem, vt non tanquam vulnerator, ſed tanquam occiſor puniatur.[6] Alia ratio eſt eius qui nec de vulnerato condemnatus, ſed abſolutus fuit.[7] Non enim ſuperueniens mors vulnerati iuſtam nouæ condemnationis materiam adferre poteſt contra eum qui pro ſua innocentia iam habeat iudicatum.[8] *Ita Senatus* contra Eleazarum Vignieres 8. Id. Aug. 1612.

1 Nec enim nouum eſt vt etiam apud alium Iudicem accuſetur & puniatur is qui iam ab alio condemnatus fuit vt dixi *Defin.* 2. *infr. De ſentent. paſſ. n.* 6. ex Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 57.

2 Hæc enim hodie pœna ordinaria eſt homicidij ſine diſtinctione perſonarum, quamuis ex iuris veteris ratione diſtinguendi ſint humiliores ab honeſtioribus, *l.* 3. *§. pen. D. hoc tit.*

3 Secundum diſtinctionem poſitam *Defin.* 6 *ſuprà.*

1 *Ex l.D.& hoc tit.l.ſi quis necandi.* vbi omnes notant *C. ad l.Cornel. de ſicar.* Intellige tamen, niſi mulier pepererit intra quatuor vel ſex menſes partum animatum quidem,ſed non vitalem & infantem præ pudore ne ſciretur,prægnans ſuffocauit. Nam tunc mitiori pœna punietur, quam mortis naturalis: quemadmodum ſi propriis viſceribus vim intuliſſet & partum abegiſſet,quo caſu ſiue animatus, ſiue inanimatus fœtus fuiſſet exilij perpetui pœna cum fuſtigatione mulctari mulier deberet, *l.Diuus de var.& extr.cognit.l.ſi mulierem.D.ad l.Cornel.de ſicar.l.Cicero.§.ſed & ſi qua de pœn.* Teſſaur.*deciſ.12.n.13.& dec.13.n.2.* vbi addit aliam limitationem, niſi mulier interrogata reperta fuerit ignorans & ſine dolo,vt in caſu,quem ille refert ibid.poſt Oſaſc.*deciſ.*60. Nam parricidium quod non probatur doloſum, niſi ex præſumptionibus quamuis violẽtis mitius puniendum eſt, *c.tertio loco,* vbi Abb. *de præſumpt.* cum quælibet cauſa excuſet à dolo.Gloſſ.*in l.plagij 2. C. de plagiar.* Item niſi interuenerit matris ſuaſio & minor ætas mulieris. Dec. *conſ.*335. Menoch.*cauſ.357.lib.2.de arbitr.iud.Cent.*4.

2 Si tamen mulier interrogata reſpondeat ſe peperiſſe mortuum & illum ſepeliuiſſe, vel mortuum fuiſſe illum ſtatim poſt natiuitatem, quamuis confeſſio hæc qualificata acceptari non poſſit neque valeat, quod ad pœnam euitandam omninò,niſi adſint coniecturæ: tamen facit, vt pœna mitior eſſe debeat. Teſſaur. *d.deciſ* 13.*n.6.&* 7.

3 Non enim poſſet videri parricidium admiſiſſe filij iam defuncti,ſicuti nec de homicidio tenetur, qui partum nondum animatum abigit. Teſſaur. *d deciſ.12.n.4.*

4 Quia vrgetur grauiſſimis & violentis præſumptionibus, & rurſus dat operam rei illicitæ, quæ partum celat quamuis mortuum, ac multò magis, ſi eum inſepultum retinuerit immemor humanæ conditionis, vt *in l.quidam 27.D.de condit.inſt.* Denique ſemper valida & violenta præſumptio eſt contra illum, qui aliquid fecit dando operam rei illicitæ,vt paſſim tractat Iul.Clar.*in pract.crim.* & nos ſæpius diximus.

5 Siue mulier omninò neget ſiue fateatur quidem,ſed cum aliquibus circumſtantiis & qualitatibus, quæ non ſint probabiles, vt in caſu illo, quem tractat Teſſaur.*d deciſ.13.n.3.&* 4.

6 Nec enim tormentis quis ſubiicitur,vt probationes minuantur, ſed vt augeantur. Quamuis non poſſit hæc clauſula tanti eſſe momenti, vt non ſemper prodeſſe reo debeat patientia tormentorum, vt mitius puniatur, quia ſemper purgat & delet indicia omnia,vt dicemus *ad tit.de quæſt.*

7 Si tamen non conſtet de crimine niſi per confeſſionem mulieris, non facilè debet Iudex vltimo ſupplicio mulierem damnare, quia ſemper in dubio præſumendum eſt partum mortuum natum eſſe cum mulieres iſtæ multa facere ſoleant in perniciem vteri, vt abortum faciant, inquit Teſſaur.*d.deciſ.13 ante fin.* Quæ ſententia præſupponit,matrem,quæ partum iam formatum & animatum in vtero abigit, non eſſe plectendam pœna parricidij, non magis quam ſi abegiſſet partum nondum formatum nec animatum. Quam opinionem mordicus defendit Teſſaur. *d. deciſ.*12 aduerſus communem opinionem, quæ ſupradictam diſtinctionem admittit,ibid ait,*n.*1 Si mulier prægnans pugno vel ictu percuſſa ſit ab aliquo, & ita partum abegerit vel eiecerit, non tamen debere illum pati pœnam mortis, niſi mater quoque ipſa ex eo mortua ſit, quamuis partus iam fuerit formatus,& animatus,ſed tantum exilio temporali puniri debere,*ex l.ſi quis aliquid §.qui abortionis.D.de pœn.* contra Clar.qui vult pœnam mortis hoc caſu infligendam *in fin.* At ſi quis voluntariè ac ex propoſito abortioni cauſam dederit,vel per poculum vel aliter, pœna hodie illa eſſe debet, vt humiliores ad perpetuas triremes, honeſtiores verò in perpetuum exilium mittantur, fœminæ verò poſt ictum fuſtium in perpetuum ſeruitium alicuius Hoſpitalis dentur, *arg.d.§.qui abortionis.* Teſſaur.*d.deciſ.32.n.3.* Niſi poculum datum ſit, non ad malos fines, ſed vt mulier ſanitatem conſequatur,dum in periculo vitæ poſita eſt ad fœtum in vtero exiſtentem, ſi modo Medicorum conſenſus accedat. Idem Teſſaur.*ibid.n.*11. poſt Socin.& Felin. *in c.ſi aliquis de homicid.* addens ſi Medicorum votum non interuenerit, ſed ita factum ſit ſine dolo & miſerationis cauſa adhuc non pœnam mortis infligendam eſſe, ſed aliam mitiorem,putà exilij temporalis, *ex l.3.§.ſed ex SC.D.ad l.Cornel. de ſicar.* Planè, ſi mater dato filiæ poculo animatum fœtum peremerit cauſaque fuerit abortionis,præſertim ſi non ſemel ſed ſæpius, non dubitat Teſſaur. *vbi ſupr. n.12.* quin plectenda ſit pœna mortis ex Dec. *conſ.*35.& Boër.*q.*216.*n.*4.Scilicet ſecuto effectu abortionis,non aliter, Grammat.*vot.*10.Ipſa verò filia,quæ impiis matris ſuaſionibus acquieuit,fuſtiganda eſt. Teſſaur. *d.n.*12. Intellige niſi propter pecuniam tale facinus perpetratum ſit. Tunc enim omnimodo puniendum eſt pœna capitis *l.l.Cicero in princ.de pœn.* Menoch. *d.caſ.*357.*n.*13. Teſſaur.*d.deciſ.12.in fin.* Cæterùm quia hic titulus de parricidio eſt,ſciendum eſt parricidium committere illum, qui parentem vel filium interficit, *l. vnic. C. hoc tit.* etiam naturalem tantum, quia filiationis ſubſtantia tantum conſideratur non qualitas.Iul.Clar.*in §.parricidium,n.*1. poſt Alex.*ad l.1.de in ius voc.* Et quamuis *d.l.vnic.C.hoc tit.* videatur de iis tantum loqui, qui patrem aut filium occiderunt, placet tamen eam habere locum in omnibus,qui aliquem interficiunt ex aſcendentibus aut deſcendentibus in infinitum, adeóque ex tranſuerſalibus intra quartum gradum. Clar.*ibid.n.*2.3.& 4.Pœna autem illa vetus parricidij, vt parricida vnus inſueretur corio,cũ gallo gallinaceo,cane,vipera & ſimia,& proiiciatur in mare vel in flumen,in vſu eſſe deſiit, & hodie pro varietate locorũ aliter atq; aliter parricidæ puniuntur, niſi quod gentibus omnib. commune eſt, vt morte & quidẽ atrociſſima plectantur,adeóque etiamſi non ſit ſecutus effectus. Vidimus enim apud nos filium, qui violentas matri manus intulerat, eámque pugione repetitis ictibus ita vulnerauerat, vt vulnera lethalia crederentur,poſt exuſtas candenti ferro mammillas,pugnúmque cæſum, etiam flammis comburi iuſſum, tametſi mater ex iis vulneribus mortua non eſſet, adeóque veniam filio à Senatu noſtro ardentiſſimis precibus & lachrymis cum patre poſtularet, vt tantum facinus nullis penitus ſuppliciis expiabile, ſi non planè condigna ſaltem grauiſſima pœna vindicatum omnes ſcirent. Vnde Iul.Clar. *vbi ſuprà n.*5.

TIT. XII.

DE MALEFIC. MATHEMAT. & Sortileg.

DEFINITIO I.

Mulier ſortilegij rea, ſi non liquidis probationibus conuicta ſit, non debet ex ſolis ſuſpicionibus condemnari, ſed tamen exilio perpetuo mulctanda vrgeatur.

MVLIEREM ſortilegij ream, quæ non imprecationibus aut veneficiis,[1] ſed verbis & minis, nonnunquam etiam vulgari pane exhibito plures faſcinaſſe, ſubinde iiſdem artibus ſanaſſe probabatur,[2] non putauit Senatus aut ſummo ſupplicio afficiendam,[3] aut cum omnia negaret quæſtioni tormentíſque ſubiiciendam:[4] propterea quod ſuperſtitionibus muliebribus & anilibus potius, quàm ſortilegiis incubuiſſe videretur.[5] Nec deerant, qui putarent ſequendum hac in re exemplum Senatus Pariſienſis, apud quem cum ſimilis quæſtio tractaretur, duabúſque inferiorum Iudicum ſententiis condemnata mulier ferendíſque tormentis addicta prouocaſſet, tandem abſolutam eam fuiſſe proditum eſt, relata etiam victoria omnium litis expenſarum.[6] Sed tamen iuſtius viſum eſt, exilio perpetuo mulctandam eſſe quod communi popularium voce & fama quaſi faſcinatrix laboraret,malorúmque ferè omnium, quæ ab annis aliquot municipio acciderent, cauſa in eam detorqueretur. Etſi enim vanas populi voces parum curare bonus Iudex debet, publicè tamen intereſt purgari prouinciam iis perſonis, quarum conuerſatio & fama ſcandalum aliis adferat.[7] *Ita Senatus* contra Antoniam vxorem Gaſpardi Guaymard.14. Cal.Ianuar.1592.

1 Hi ſunt qui magicis artibus vſi elementa turbare,vitam inſontium labefactare non dubitant,& manibus accitis audent ventilare,vt quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos,vt loquuntur Impp.*in l.multi 6. C. hoc tit.* Iunge *l 3.in princ. & §.1.D.de ſicar.*

2 Quod apud Chriſtianos æquè diabolicum & diſtrictè prohibitum eſt,licet videatur ab Imperatoribus permiſſum *in l.eorum 4. C.eod.*

3 Quæ pœna eſt maleficorum tanquam qui credendi ſint humani generis inimici,*d.l.multi & l.ſeq.C.eod.*

4 Hoc enim genus hominum,ſi accuſentur, nec apertè conuincantur, tormentis & quæſtioni ſubiiciendum eſſe conſtat, & quidem ita, vt non ſint excipienda corpora honoribus prædiorum, quæ tamen alias ſolent excipi, præterquam in quibuſdam criminibus *l.etſi 7 l.vlt.eod.tit.*

5 Etſi nec impunitum eſſe debet ſuperſtitiones inducere,quibus leues hominum animi moueantur,*l.ſi quis 30.D.de pœn.*

6 Vt refert Ioan.Imbert.*in Inſt.forenſ.*

7 *L.3.in fin.l.congruit.13.in princ.D.de offic.præſid.*

DEFINITIO II.

De Sortilegis & Maleficis quid credendum ſit, quid ſtatuendum, & quibus probationibus crimen hoc detegi, ac pro vero haberi poſſit, vt etiam vltimo ſupplicio afficiantur?

SEd & ex ſenioribus quidam repetebant mulierem quandam ex conſimili cauſa iampridem virgis cædi iuſſam

ſuſpenſo etiam ad dorſum faſciculo ligneo, vt omnes intelligerent, ſi paulò certiores probationes criminis habuiſſet Senatus, cremari eam debuiſſe. [1] Denique cum de tota hac re alij aliter ſentiant, & nonnulli faſcinantium artes tanquam meras nugas rideant, [2] alij nimis faciles ad credendum inhumanas in huius criminis reos ſententias proferant, Senatus noſter mediam ſententiam ſequitur, vt neque temerè quaſcunque probationes admittat, neque omnes etiam reiiciat, vnde illud etiam fit, vt in ſtatuenda pœnâ mediocritatem quoque ſequatur; & pro qualitate perſonarum probationúmque grauitate nunc grauiorem, nunc leuiorem pœnam decernat. Nunquam tamen contigerit, vt ex hac cauſa ſummo ſupplicio affici quenquam Senatus præcepiſſet, defectu nimirum probationum, quæ ſanè perdifficiles ſemper & obſcuræ ſunt. [3] In id vſque tempus quo graſſante latius hac generis humani peſte, paſſimque emergentibus malis grauiſſimis, quorum cauſa ad maleficos iſtos & ſortilegos referebatur, [4] cœpit conſilium Gebennenſe me Præſide in eam venire ſententiam, vt eos ſtrangulari primum, deinde flammis voreri oporteret. Quod à me meiſque in hoc conſilio collegis Claudio Dequoë & Claudio Macheto clariſſimis, integerrimis & eruditiſſimis viris ſæpius pronunciatum, Senatus noſter ex appellatione cognoſcens confirmauit, & alios nonnullos ex aliis Sabaudiæ Prouinciis eiſdem ſupplicis addixit: eos præſertim qui diabolicas illas ſynagogas frequentaſſe, ibique cum diabolo duxiſſe choreas, ſaltaſſe, bibiſſe, fœminas etiam cum eo concubuiſſe, fidem denique & homagium ei præſtitiſſe, ac in neceſſarium ſiue antecedens ſiue conſequens Baptiſmo & ſacroſanctæ Fidei renunciaſſe, ab eóque varias miráſque nocendi artes didiciſſe, eaſdémque magno multorum malo nunc in hos nunc in illos nominatim deſignatos exercuiſſe fatebantur, [5] Cum præterea ipſorum confeſſionibus non tantum vox & fama publica congrueret, quæ illos pro ſortilegis & maleficis vulgò habitos eſſe prædicabat, [6] ſed etiam effectus rei reſponderet multis conquerentibus, & illis ipſis quos ij nominauerant, quod ea ipſa damna & ab iis & per eadem media quæ ij detexerant, perpeſſi fuiſſent. [7] Nam quemadmodum periculoſum eſſet vltimi ſupplicij pœnam iis irrogare, qui delictum vltrò faterentur, de quo tamen non aliter, quam ex ipſorum confeſſione conſtaret, [8] ita ſi aliunde conſtet de ſortilegiis & maleficiis ex euidentia morborum, quorum ſcilicet naturalis cauſa nec per peritiſſimos Medicos proferri vlla poſſit, nec niſi de ſortilegij & maleficij auctore dubitetur, abſurdum ſanè eſt alias certiores criminis probationes requirere, quam ex eius qui feciſſe dicitur, publicáque infamia vrgetur, confeſſione: [9] tametſi quibus artibus & mediis damnum illatum ſit, neſciatur. Tanto enim clarius eſt arte diabolica factum eſſe, quod naturaliter fieri non potuit. [10] Sed ſi, quod plerunque euenit, vel panem, vel pomum, vel quid aliud à malefico exhibitum fuiſſe appareat, quo accepto confeſtim ac derepente damnum emerſerit minorem dubitationem res habet, quin ſortilegij ac maleficij reus haberi debeat, [11] qui ſe talem & ipſe confeſſus eſſe & ab aliis vulgò haberi paſſus eſt. De hoc hominum genere tam multa tamque accuratè ſcripſerunt, vt ſuperuacuum fuerit plura hîc nos in hanc rem addere. Sed ex omnibus & qui omnium inſtar eſſe poſſit, vnus eſt Martinus Delrio Iuriſconſultus & Theologus clariſſimus, qui Diſquiſitionum Magicarum libris omnia, quæ ad hunc Tractatum pertinent, adeò diligenter proſecutus eſt, & accommodatè ad præcepta fidei vſúmque forenſem, vt neque copioſius, neque ornatius neque eruditius quicquam ſcribi potuerit, dignum planè opus tanto Viro, nec minus pietatis quam eruditionis fama conſpicuo inter tot tantóſque Societatis IESV Patres, quibus nihil ætas noſtra tulit, feretque eruditius, aut religioſius, nihil denique toti Chriſtianæ Reipublicæ in tanta ſæculi infelicitate vtilius.

1 Quia & plus eſt hominem extinguere veneno & huiuſmodi magicis artibus, quam gladio, *l. 1. C. hoc tit.* Denique iſti quos non niſi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat, vt ait *l. nemo 5. C. hoc tit.* hoc maxima omnium pœna digni viſi ſunt quam viui cremationem dicit Calliſtratus *in l. capitalium 28. in princ. D. de pœn.* & viui comburiũ Tertyllianus locum illum in quo viui comburebantur, *lib. 15. de anima.*

2 Quod vulgò credantur multa poſſe facere, quæ ſacroſanct. Religio noſtra ne credamus etiam à diabolo fieri poſſe prohibet, Can. Epiſcopus, 26. *diſtinct.*

3 Cum tamen in criminalibus debeant eſſe luce meridiana clariores, *l. vlt. C. de probat.*

4 Quo caſu exacerbari oportet ſupplicia maleficorum, cum multis perſonis graſſantibus exemplo opus ſit, *l. aut facta. 6. §. vlt. D. de pœn.* Non tamen viui comburendi ſunt poſteaquam ex Conc. Trid. auctoritate huiuſmodi pœnæ atrociores ſublatæ ſunt, per quas fieret facilè vt reus ſupplicio adducendus in deſperationem adigeretur, atque ita non minus animæ quam corporis iacturam faceret, quod impium eſſet ac inhumanum.

5 Quæ confeſſio contra eos fidem facit, alioqui fruſtra quæſtioni dederentur ſi eorum confeſſioni ſtandum non eſſet, *l. etſi 7. l. vlt. C. hoc tit.*

6 Iuxta illud Auſonij, hæc caſta eſt de qua mentiri fama veretur. Calumniam enim pati vir bonus & innocens quilibet poteſt, at publica omnium voce & fama laborare non poteſt.

7 Vix enim poſſet fieri vt omnia iſta congruerent in aſtruendo mendacio.

8 *L. 1. §. Diuus Seuerus.* iunct. §. 1. *D. de quæſt.*

9 *L. ſi is cum quo 4. D. de confeſſ.*

10 Vnde eſt quod iſti etiam tanquam hæretici puniendi ſunt & tanquam apoſtatæ fideique abnegatores. Quæ res facit vt hoc crimen etiam mixti fori eſſe intelligatur eiúſque cognitio & coërcitio etiam ad Eccleſiam iudicem pertinere. De quo vide Iul. Clar. *lib. 5. ſent. in §. hæreſis.* Ideóque & vulgari lingua noſtra vocantur *Eriges*, deriuato haud dubiè à nomine illo Græco *airesis*, quia & qui olim ab Eccleſiaſticis Iudicibus ex cauſa huius criminis condemnabantur hæretici pronunciabantur, mox ſeculari brachio corporaliter puniendi tradebantur.

11 Nec enim naturaliter fieri poteſt talis tantaque mutatio in inſtanti, cum natura operetur in tempore, vt aiunt Philoſophi. Vide *l. multi 6. & alias C. hoc tit. & 26 quæſt. 5. Can. non mirum, §. magi.*

DEFINITIO III.

Sola Cacodæmonum aſſertio etiam per exorciſmum extorta non facit indicium ſufficiens ad torturam, tametſi conſtet de effectu nec quæratur niſi de perſona.

FOeminam quæ honeſto iuncta matrimonio nec matronæ nomen vnquam amiſerat, nec famæ ſuſpicione vlla laborauerat à dæmoniaca muliere etiam per exorciſmum conſtantiſſimè accuſatam, quod per manducationem cucurbitæ in familiari conuiuio dæmones in corpus eius inieciſſet, idémque in aliorum quorundam perſonis feciſſet, qui dæmoniaci probabantur. Item quod anniculos quamplures quibus illa primum lac exhibuerat, deinde ad alias nutrices tranſlatos per inuidiam interemiſſet. Viſum eſt non ſolùm condemnandam non eſſe ad pœnam mortis, aut exilio ſiue perpetuo ſiue temporali mulctandam, ſed neque quæſtioni dedendam, ne in dæmonum poteſtate & arbitrio ponatur, vt vel optimos quoſque Chriſtianos huiuſmodi mendaciis oneratos miſerè torqueant & perdant, quibus illi tanquam hoſtes crudeliſſimi perpetuo inſidiantur, neque rurſus vt benè concordantia turbent matrimonia. Etſi enim non deſunt magnorum Virorum teſtimonia qui dæmoniacis, id eſt, dæmonibus ipſis exorciſmo coactis fidem adhibendam cenſeant etiam ad ſupplicium mortis infligendum: eſt tamen ea res nimis periculoſi exempli, vt princeps mendacij pro veritatis teſte fidiſſimo habeatur. Planè ſi qua veritatis indicia aliunde extarent, aut ſi perſona quæ accuſaretur, iam ante accuſationem pro ſortilega & malefica publicè habebatur, non eſſet dubitandum quin etiam dæmonibus exorciſmo compulſis aliquid credendum eſſet, non vt ad mortis condemnationem vllo caſu, ſed vt ad quæſtionem & tormenta deueniri poſſet, tandémque etiamſi nihil tormentorum vis exprimeret, ad exilij perpetui pœnam irrogandam. Maximè ſi præcedentes inimicitiæ & minæ aliquæ probarentur. Scilicet ſi de ipſo maleficij effectu conſtaret, nec niſi quis maleficij author fuiſſet, quæreretur. *Ita Senatus* pro Peroneta Perrin Auguſtana die 21. Iunij 1613.]

TIT. XIII.

AD LEG. CORNEL. DE FALS.

DEFINITIO I.

De falſo non poteſt hodie agi niſi criminaliter & præcedente ſolemni inſcriptione, nec rurſus contra eum qui producit inſtrumentum quin prius actum ſit contra Notarium viuentem.

De falſo quidem agi iure ciuili poteſt aut ciuiliter aut criminaliter, aduerſus eum qui falſum dicitur commiſiſſe: [1] ſed tamen contra tertium qui falſum inſtrumentum producit nullo modo prius quam contra Notarium aliúmve falſi fabricatorem actum ſit criminaliter. [2] Id enim accuſationis ordo poſtulat, vt prius inquiri oporteat an inſtrumentum falſum ſit, quam vt quis ob id condemnetur, quod falſum inſtrumentum produxerit. [3] An verò inſtrumentum falſum ſit necne, cum quo melius aut certius obſecro diſpici poteſt, quam cum eo ipſo qui falſum feciſſe dicitur? [4] Hodie ſanè eo iure vtimur, vt ciuiliter de falſo ſiue agendi ſiue excipiendi via omnis præcluſa ſit: eóque nomine criminalem inſtitui diſceptationem ſolemnémque inſcriptionem fieri oporteat, ſiue inſtrumento falſo nitatur is ipſe qui falſum commiſit, ſiue alius quilibet. [5] Quod ius ex Gallorum ſcriptis moribus ad nos traductum eſt, [6] & quidem ſumma ratione, ne alioqui nullus litium modus futurus ſit, [7] nullaque ſatis certa veritatis probatio ſi vnicuique liceat tam facilè ſcripturæ publicæ fidem conuellere, [8] quod paſſim contingeret ſi non pleroſque calumniatores aut tergiuerſatores ſolemnis inſcriptionis periculum deterreret. [10] *Ita tractatum eſt* ex tempore 13. Calend. Ianuar. 1588. & poſtea in alia cauſa inter D. de Sarmoyé & D. de Meſſimieu. 9. Calend. Auguſt. 1592.

1 *L. de fide, 16. l. pen. & vlt. C. hoc tit.* Petr. Ferrar. *in pract.* Pap. *in form. libell. pro reſcind. ſent. in verſ. qualis petitionis, n. 1.* Addens *n. 4.* poſſe de falſo quæri etiam per officium Iudicis per text. *in l. ſciant. C. de probat.*

2 Scilicet ſi Notarius viuit aut alius quiſquis dicitur fabricator falſi fuiſſe. Cyn. & DD. *ad fin. per ill. text. C. de fide inſtrum* licet contra ſenſerit gloſſ. *ad l. 2. eod.* quam approbare videtur Ferrar. *vbi ſupr. n. 3.*

3 Quæſtio enim, *An ſit*, alias omnes quæſtiones ſemper præcedit, vt aiunt Logici.

4 Alieni ſiquidem facti ſemper iuſta & probabilis ignoranda eſt non etiam proprij, *l. vlt. D. pro ſuo.* iunct. *l. quamquam, 7. D. ad SC. Velleian.*

5 Sic enim ſtylo Senatus noſtri diſertè cautum eſt.

6 Nam & in ſtylo Regni Galliæ idipſum iam cautum erat, quem ſtylum in cauſis criminalibus apud nos obſeruari Senatus noſter voluit.

7 Quod nihil poteſt dici abſurdius & à Reipublicæ vtilitate alienius. *l. ſingulis 6. D. de except. rei iud. l. fratris. 10. C. de tranſact. l. 2. C. de re iud.*

8 Quæ tamen vt certa ſit curare bonus Iudex debet quantum fieri poteſt, *l. curent magiſtratus, 21. D. de teſtib.*

9 *L. iubemus, pen. C. de probat.*

10 *L. ſi cui crimen. 7. D. de accuſat. & inſcript.* Quamquam falſi crimen, vbi probatum eſt, atrociſſimum creditur, adeo vt decretum gratioſum de relaxandis omnibus carceratis non extendatur ad eos, qui ſunt carcerati pro crimine falſi. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 59. n. 13.*

DEFINITIO II.

Falſum committit Notarius, qui ſtipulatur inter ignotos, aut ignotos teſtes adhibet accedente dolo malo. Item alij caſus in quibus falſum committitur.

Cum facilè fieri poſſit, vt ſuppoſita vnius ex contrahentibus perſona Notario teſtibúſque incognita falſum committatur, ſumma ratione apud nos conſtitutum eſt, vt non inter alios ſtipulari Notarius poſſit nec alios teſtes adſciſcere, quam quos ipſe nouerit, quíque inuicem ſibi cogniti ſint, mulcta pecuniaria contra Notarium ſi ſecus fecerit arbitrio Iudicis ſtatuenda, cum comminatione, ſi quid iterum eiuſmodi committat, fore vt officij publici exercitione ipſi interdicatur. [1] In quo tamen multum intererit ſciri, an Notarius bonæ famæ ſit [2] an ſuſpectæ, [3] vt credi poſſit per imprudentiam & facilitatem potius quam dolo malo deliquiſſe. [4] Dolo enim accedente falſum commiſiſſe dicendus erit, [5] ideoque ordinaria falſi pœna, quæ capitis eſt, [6] puniendus. Illud ſanè conſtat falſum ſine dolo committi, [7] crimen tamen à Notario etiam citra falſum committit, ob idque extraordinariæ coërcitioni locum eſſe, [8] quoties nimirum non adhibet Notarius eas cautiones, quas ad falſum impediendum adhiberi leges aut conſtitutiones Principis, vel Senatuſconſulta volunt: [9] quam ob cauſam cum quoque Notarium, qui de contractu à iure reprobato inſtrumentum confecerit, extra ordinem puniri debere placuit, [10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 11. ſup. de fid. inſtrum.

1 Ita enim Senatus noſtri placito generali & publico diſertè cautum eſt.

2 Nihil enim facilè ſuſpicandum eſt in malam partem de eo, qui bonam habet formam, *l. à barbaris, 5. §. non omnes, D. de re milit.* Iul. Clar. *in §. falſum, num. 30.*

3 Nam in crimine falſi ſuſpicio ferè pro veritate habetur. Clar. *in §. falſum, n. 38.* vbi tamen notat hoc intelligendum eſſe, cum in cauſa ciuili aliquid probandum eſt per inſtrumentum ſuſpectum, non etiamſi agatur criminaliter ad puniendum aliquem de falſo. Vnde ait Ferrar. *in form. libell. pro reſcind. ſent. in verſ. qualis petitionis, n. 3.* quod etiam ſi ſint nudæ ſuſpiciones contra eum qui accuſatur de falſo, non tamen debet filius prius abſolui, quam ſe purgauerit ſaltem per proprium iuramentum. Vide Maſuer. *in form. oppoſ. contr. inſtr. in apoſt.* in verb. *auctoritatis, ad verſic. aliiſque de cauſis.*

4 Quod & in dubio præſumendum eſt. Dolus enim nunquam præſumitur, *l. dolum 6. C. de dolo in exceptionib. 19. §. qui dolo, D. de probat.* in eo præſertim, qui aliquid publicè facit, *l. vlt. D. de rit. nupt.* Boër. *deciſ. 216.*

5 Sicut è contrario non poteſt falſum committi ſine dolo. Iul. Clar. *in d. §. falſum, n. 41.* Quamuis non vbicumque dolus eſt, ibi falſum quoque eſſe neceſſe ſit, cum ſe habeant ſicut genus & ſpecies.

6 Scilicet ex edicto Principis noſtri. Nam iuris communis pœna leuior eſt, quæ ipſa tamen vbique gentium in vſu eſſe deſiit. Iul. Clar. ibid. *num. 40. & 42.*

7 Idem Clar. *d. deciſ. 42.*

8 Nullum enim delictum remanere impunitum publicè intereſt, *vulg. l. ita vulneratus, 51. §. vlt. D. ad l. Aquil. l. Stichum 95. in princ. de ſolut.*

9 Nam & ex hac cauſa placet incidere illum in crimen falſi. Clar. *in d. §. falſum, n. 28. verſ. pariter etiam.* poſt Corn. *conſ. 53. in lit. C. lib. 4.*

10 Quin & hoc caſu incidere illum in pœnam falſi ait Clar. *in d. §. falſum, n. 29.* poſt Bart. *in l. 1. C. de pet. bonor. ſub lib. 10.* Quemadmodum ſi poſuerit in inſtrumento alia quam quæ percepit ſenſu corporis tempore confecti inſtrumenti. Clar. ibid. *n. 28.* Item ſi neget ſe rogatum de inſtrumento, de quo fuit rogatus, ibid. *n. 30.* Niſi inquit Notarius eſſe bonæ famæ, & factum eſſet iam longo ante tempore inſtrumentum, quia ex curſu longi temporis præſumitur obliuio. Si tamen datus eſſet Notario terminus ad reſpondendum an eſſet rogatus aliud probandum eſſet. Alij ſunt caſus, in quibus falſum etiam committitur, ſcilicet falſificando literas Principis aut Senatus aut Iudicis cuiuſlibet, abradendo inſtrumenta; aperiendo, & vt aiunt, deſigillando literas alienas vt oſtendantur aduerſario adſcribendo ſibi legatum in teſtamento alieno, prohibendo aliquem teſtari, vendendo eandem rem duobus in ſolidum, & repetitis contractibus. Hoc enim addendum eſt. De quibus omnibus vide Iul. Clar. *in d. §. falſum, num. 31. & ſeqq. vſque ad 38.*

DEFINITIO III.

Plus creditur Notario quam teſtibus inſtrumentariis, niſi cum agitur criminaliter de falſo.

Solet quidem & debet plus credi Notario & publico inſtrumento, quam teſtibus etiam inſtrumentariis aduerſus Notarij & inſtrumenti fidem teſtificantibus, quamdiu inſtrumenti fides ſolemni accuſatione falſi non labefactatur. [1] Sed poſt inſtitutam accuſationem, ſolemnémque inſcriptionem, quæ moribus noſtris omnimodo neceſſaria eſt, quoties de falſo agitur, cum vix niſi per teſtes probari falſitas poſſit, magis eſt vt teſtibus inſtrumentariis quam Notario & inſtrumento credatur, ſi vel omnes [2] vel maiori ex parte ab inſtrumenti ſcriptura diſſentiant: alioqui ſtandum eſt inſtrumento. [3] Benè autem apud nos prouiſum eſt, ne tam ſæpè quam antea huiuſmodi altercationes incidant, vt ſi fieri poſſit ij teſtes adhibeantur qui literas norint, propriáque ſubſcriptione fidem ſcripturæ muniant. Quo facto ſi propriam quoque ſubſcriptionem impugnare velint, audiendi non ſunt, [4] niſi euidentiſſimis probationibus doceant, ſe vel Notarij vel alicuius ex contrahentibus dolo per nimiam ſuam facilitatem circumuentos, adactóſque vt falſo ſubſcriberent. [5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Anton. Capyc. *deciſ.* 6 . *n.* 5. Dixi *in tit. de fid. inſtr.*

2 Angel. *in l.* 1. *§. ſi quis neque. D. teſtam. quem aper.* Alex *conſ.* 63. *col. vlt. vol.* 2. Felin & Abb. *in d. c. ad audientiam, extr. de præſcript.*

3 Cum inſtrumentum ſit probatio probata & non probanda, Bald. *in l. ſi pupilli, C. de vſur.* Capyc. *deciſ.* 103. *n.* 1.

4 *L. generaliter, 13. C. de non num. pecun.*

5 Semper enim debet locus ſupereſſe veritati, *l. ſi chirographum, 24. & ſeq. l. Impp. 19. in fin. D de probat.*

DEFINITIO IV.

Notario dicenti falſum eſſe inſtrumentum nunquam creditur in præiudicium partis.

NOtario dicenti falſum à ſe confectum inſtrumentum propter ſuppoſitam à debitore doloſo perſonam falſi creditoris, qui pecuniam ſibi ſolutam profiteretur, non vſque adeo creditur, vt ſtatim falſum dici debeat inſtrumentum,[1] quamuis id ex fide & perſona Notarij præcipuas vires accipiat,[2] ſiue Notarius turpitudinem ſuam alleget,[3] quod euenit ſi dolum à ſe participatum fateatur,[4] ſiue cauſetur facilitatem ſuam debitoris dolo circumuentam eſſe.[5] Fides enim illa publica, quam inſtrumentum ſemel habere cœpit, non ita facilè labefactari poteſt in præiudicium ejus, qui inſtrumento nititur, præſertim cum ex eo crimen falſi aduerſus producentem inducatur.[6] Nam ſi non auditur perire volens, multò minus audietur[7] qui id agit, vt & ipſe & alius pereat.[8] Ergo alias probationes ad falſum probandum conquiri oportebit.[9]

1 Boër. *deciſ.* 13 . *in fin.* poſt Bald. *conſ.* 141. incip. *poſtquam Notarius, vol.* 4. *& in Auth. ſi teſtis productus, C. de teſtib.* Vbi tamen additur credi Notario in ſui præiudicium. *Et rurſum n.* 13. fugam Notarij non nocere parti, ſi pars ipſa fugam non inſtruxerit.

2 Práct. Papienſ. *in form. oppoſ. contr. inſtrum. in verſ. aliiſque de cauſis, n.* 3. *verſ. tertio aduerte.* & ibi Maſuer. *in apoſt.* in verb. *auctoritatis.*

3 Quod facere nemo poteſt, *l. mercalem, 5. C. de cond. ob turp. cauſ. cum ſimilib.*

4 Quid enim dolo turpius?

5 Quod in dubio præſumendum eſt, vt Notarius excuſetur à dolo, Boër. *deciſ.* 116. *num.* 4.

6 Producens enim falſum inſtrumentum dicitur falſum committere, ſciliçet, ſi ſciebat eſſe falſum, Iul. Clar. *in §. falſum, n.* 23. *&* 24. ſicut & qui ſciens producit falſos teſtes, *ibid. n.* 20 vbi addit haberi pro ſciente illum, qui accepto termino ad deliberandum dixit, ſe velle vti illo inſtrumento, vel illo teſte.

7 *L. non tantum, 6. D. de appell.*

8 *Arg. l. 2. D. quod vi aut clam, l. 1. D. alien. iud. mut. cauſ. fact. l. non debet 74. de reg. iur.*

9 Vide Defin. 11. *ſupr. de fid. inſtr.* Boër. *q.* 118. *n.* 17.

DEFINITIO V.

Inter coniunctas perſonas ſilet falſi accuſatio, ſed procurator fiſci litem & accuſationem exequi hoc caſu poteſt & debet.

ETſi eo iure vtimur, vt de falſo neque agi neque excipi ciuiliter poſſit, ſed criminalem accuſationem inſtitui neceſſe ſit cum ſolemni inſcriptione,[1] attamen inter coniunctas perſonas non ſolùm huiuſmodi inſcriptionis neceſſitas remiſſa eſt, ſed etiam prohibitum niſi maximè velint, inſcriptionis faciendæ facultatem habeant, veneratione ſcilicet coniunctionis.[2] An igitur priuilegium habebunt, vt de falſo ciuiliter agere poſſint? Minimè.[4] Sed falſi crimen ab iis indicatum fuiſſe ſatis erit, criminis autem perſecutio ad Principis procuratorem Generalem pertinebit, qui cum publicus accuſator ſit, nulla vtique inſcribendi neceſſitate conſtringitur.[5] Itaque ſi tribus edictis vocatus reus vrgente Principis Procuratore non venerit, poterunt inſtrumenta tanquam falſi reiici, & reus ob id, quod falſis inſtrumentis vſus fuerit, condemnari,[6] probationes tamen aliquas falſi præcedere neceſſe eſt, niſi tam euidens ſit falſitas, ex ſola inſtrumenti inſpectione, vt aliis probationum adminiculis non indigeat.[7] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 1. quand. ciuil. act. præiud. crim. ſed alio Senatuſconſulto, quod factum eſt ad 7. Cal. Sept. 1592.

1 Dixi *Defin.* 1. *ſupr.*

2 *L. iniquum, 17. l. pen. C. qui accuſ. non poſſ.*

3 *Arg. d. l. iniquum, verſ. ſi quam ſanè crudelem.*

4 Id enim ſtylo noſtro generaliter & indiſtinctè prohibitum eſt, ac proinde generaliter intelligendum, *l. in fraudem.* 15. *in fin. de teſtam. milit. l. de pretio, 8. D de publician.*

5 Quamuis non poſſit, ille in aliis cauſis falſi accuſationem ſolus inſtituere, ſi priuatus accuſator qui eſſe poſſet, eſſe nolit: ſed tantum priuato accuſatori adeſſe & adhærere debet.

6 Scilicet ad mulctam eo nomine infligendam non tamen litis iacturam dati cogitur, ſi ex aliis inſtrumentis non falſis poſſint vincere quippe is qui falſum commiſit circa teſtes aut inſtrumenta non ideo cauſam amittit, ſed is demum qui circa acta ipſius cauſæ, Iul. Clar. qui dicit communem, *in §. falſum, num.* 41.

7 Nulla enim eſt maior aut certior probatio, quam quæ fit per euidentiam rei, cum res ipſa loquitur, *l. ſi irruptione, 8. §. 1. D. fin. regund. l. vlt. vbi not. C. de edict. Diui Hadriani tollend.*

DEFINITIO VI.

Pœna quidem falſi ordinaria mors eſt, at non etiamſi de falſo incidenter quæſitum ſit & cognitum: ſolo inſtante Procuratore Principis, citra ſolemnem inſcriptionem.

FAlſi quidem pœna ordinaria mors eſt, eâque non minùs tenetur, qui ſciens falſis inſtrumentis vtitur, quam qui falſitatis machinator fuiſſe probatur,[1] ſi tamen facti quæſtio incidens duntaxat fuerit,[2] & inter agnatos illuſtres, quorum famæ & exiſtimationi parci ciuile ſit, minus interdum agi oportet, ac pœnæ corporalis conuerſionem fieri in pecuniariam, in honorem ſcilicet ſanguinis & familiæ.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. ſi falſos, 8. C. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. falſum n.* 20. 22. *&* 23. Dixi *Defin.* 2. *n.* 6 *ſupr.* Mitius tamen punitur, Clar. *ibid n.* 26.

2 Quia pleruṁque criminalis quæſtio incidit in ciuilem.

3 Et ne videatur agnatus agnatum ſupplicio mortis & infamiæ expoſuiſſe. Simile eſt, quod dici ſolet, ſi pater filium alicuius criminis reum in iudicio præſentet, non debere filium condemnari ad mortem per textum elegantem *in l. milites 13. §. deſertorem, de re milit.* quàmuis non ſoleat hoc in practica obſeruari nec proponi, vt ait Iul. Clar. *in pract. crim. q* 60. *n.* 29. vide *l. falſi, 5. C. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Iuſta inquirendi cauſa eſt contra eum qui id facit, quamuis mandante altero, quod non niſi in malos vſus & falſi commiſcendi gratia deſtinatum eſſe poſſit.

AVrifex quidam noſtras regia inſignia Lugduni imprimere rogatus à mercatore fraudandi, vt credibile erat, vectigalis, conſilium ineunte, facere noluerat, ne fortè deprehenſus carceri, quæſtionique dederetur. Idem poſtea domum reuerſus fecerat, nec dum tamen mercatori tradiderat. Placuit quamuis nullum inde damnum, aut Reipublicæ aut priuato illi contigiſſet,[1] imputari tamen huic poſſe, cur id feciſſet, quod in malos vſus deſtinatum eſſe aiebat, aut probabiliter ſuſpicari poterat,[2] non vt perinde, ac ſi falſum commiſiſſet, in legem Corneliam incidiſſe videretur, cum ex eo facto nullum ipſe commodum ſenſiſſet,[3] ſed vt in litis ſaltem expenſas condemnaretur, quod iuſtam contra ſe inquirendi cauſam præbuiſſet.[4] Quod enim ius homini priuato competere poterat aliena inſignia, ne dum publica ſibi habendi?[5] Præſertim cum fieri poterat, vt Principis quoque noſtri vectigalia eodem conſilij genere fraudarentur: aut vt his noſtris miſerrimis & inſpectiſſimis temporibus ſecretioris cuiuſdam coniurationis ſymbolum eo inſignium prætextu quæreretur.[6] Quæ ſanè res præcipuam inquiſitioni faciendæ cauſam dederat. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 40. ſupr. De fructib. & lit. expenſ.

1 Non ſolet autem puniri falſitas, quæ nulli præiudicat. Iul. Clar. ex communi *in § falſum, n.* 44.

2 Paria enim ſunt ſcire aliquid, aut probabiliter id ſuſpicari poſſe & debere, *l. ſi quis domum, 9. §. 1. D. locat. l. 3. §. vlt. & l. 4 D. quod vi aut clam.*

3 Nec enim poteſt falſum eſſe punibile pœna ordinaria ſine dolo. Clar. *in d. §. falſum, n.* 42. *& in pract. crim. q.* 84. *in princ.* vbi generaliter tradit in pœnis criminalibus nunquam poſſe quem puniri corporaliter, niſi dolus interueniat, ex Bart *in l. §. 1 n. 1. D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

4 Quia dedit operam rei ſi non prorſus illicitæ ſaltem valdè ſuſpectæ. Et verò vix vnquam reus euadit ſumptuum condemnationem, cum accuſator non ſoleat condemnari, ne tum quidem cum ſuccumbit, niſi ſit merè ac vere calumniator, Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 62. *n.* 4.

5 *Arg.*

5 *Arg.l.1.& 2.C.vt nem.priu.ſit.priu.*

6 Sufficit autem quod falſitas poſſit in futurum nocere alioqui tempore, vt puniatur etiam ordinaria pœna. Cæterum puniri debet ſaltem extraordinaria, tum quoque cum non eſt nocibilis, Clar. *in d. §. falſum, n.44.* vbi tamen vide varias diſtinctiones, quas hic referre longum eſſet.

DEFINITIO VIII.

Qui acta iudicij apud Senatum corrupiſſe dicitur, ſi non probetur non torquetur, ſed ſi probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur.

ACta iudicij corrumpens dolo malo præſertim apud Senatum ei comparatur, qui album Prætoris corrupit.[1] Ideóque ſi criminis probatio non deficiat, ſolet Senatus noſter ex ea cauſa mulctæ honorariæ condemnationem[2] præter pecuniariam ex rei facultatibus æſtimandam irrogare: Maximè verò ſi falſum, quod commiſſum probatur, tale ſit, quod litis iacturam, aut graue aliud damnum aduerſario infligere poſſit.[3] Nam & ex hac cauſa litis damno plerumque coërcetur is, qui falſum admiſit.[4] Sed quid ſi probatio dubia ſit? non erit reus tormentis ſubiiciendus, ne præparatorium, vt Pragmatici loquuntur, grauius ſit præparato.[5] Præſertim ſi reus iam fortaſſe laborans infamia, longè ſibi grauiorem tormentorum, quam perpetuæ infamiæ pœnam arbitraturus ſit.[6] *Ita Senatus* in perſona Claudij Chappelle iam à triremibus reuocati, Cal. Iul. 1595.

1 De quo in *l. ſi quis in id quod. 7. cum duab. ſeqq. D. de iuriſdict.* [Peccat autem longè grauius qui falſas Senatus literas ſupponit vt ex iis faciat executionem, præſertim ſi executio ſecuta ſit. Adeo vt quamuis conſtet nulla ſpe lucri aut vindictæ factam executionem, ſuppoſitas literas, ideóque ſi voles zelo officij erga Principem & Rempublicam, digna tamen res ſit quæ mortis pœna coërceatur. Cum tamen quæſtio hæc ex facto incidiſſet, putauit Senatus conſulendum Principem, & perſuadendum vt criminis gratiam faceret, quæ tandem facta eſt. *Ita Senatus* pro Annio Cyuin Caſtellano de Ternier & Gaillard 16. April. 1614.

2 Pragmatici dicunt *amende honorable.*

3 Falſitatem enim oportet eſſe notabilem, ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi poſſit. Clar. *in §. falſum, n. 44. in princ.*

4 Quia is qui falſum commiſit circa acta ipſius cauſæ debet cauſam amittere. Iul. Clar. *ibid. n. 41. &* 32. [vbi ait aliud eſſe ſi falſum commiſſum ſit circa teſtes aut inſtrumenta litis. Adde Boër. *q. 281. Ita Senatus* 10. Iunij 1614.]

5 Quod eſſet abſurdum, cum præparatorij ratio nulla haberi debeat niſi in ordine & diſpoſitione ad præparatum. Adde quod in dubio debet Iudex laborare, vt reos à pœna falſi excuſet. Clar. *ibid. n. 45.* vbi addit debere illum ob hanc cauſam dicta teſtium contraria redigere ad concordiam quantum fieri poteſt, itémque iuuare inſtrumentum omni interpretatione, ne falſum iudicetur.

6 *Vt in l. ſi quis iniuriam 35. D. de iniur.*

DEFINITIO IX.

Qui agit criminaliter de falſo, etiam cum ſolemni inſcriptione, non cogitur pati carceres quia nec niſi pecuniariam pœnam ſubire ſolet.

EXoleuit iampridem vetus illa iudiciorum conſuetudo, quæ induxerat, vt quiſquis falſi accuſationem criminaliter inſtituere vellet, non aliter audiretur, quàm ſi ſolemnis inſcriptionis tempore ſeipſum carceribus manciparet. Nam & talionis pœna, quæ huius ſolemnitatis neceſſitatem induxiſſe videbatur,[1] in vſu eſſe deſiit, ſoléntque hodie, qui in huiuſmodi accuſatione ſuccumbunt, grauiſſimis quidem pœnis ſubiici pro rerum & perſonarum qualitate, ſed tamen longè mitioribus, quam ſi falſum admiſiſſent, & plerunque non niſi pecuniariis,[2] *Ita Senatus* in cauſa Rodolphi de Milleres, & Iacobi Soudan. 5. Non. Mart. 1594.

1 Vt corporaliter & vltimo ſupplicio puniri poſſet is, quem ſolemnis inſcriptio huic periculo obnoxium fecerat, *ex l. vlt. C. de probat. l. ſi cui crimen, 7. D. de accuſat.* Text. *eſt in l. vlt. C. de accuſat.*

2 Et ſanè minus delinquit, qui accuſat innocentem, dum ne dolo malo, & per euidentem ac meram, veramque calumniam, quam qui reuera nocens eſt. Nam ſi euidenter calumniator ſit, aliud vtique dici debet: ſed id an ita ſit, ſciri non poteſt, niſi ex euentu litis.

DEFINITIO X.

Contra eum, qui dixit ſe nolle vti inſtrumento quod produxerat, non eſt ſuper falſitate pronunciandum, ſed tantum ſuper nullitate, quamuis non eo minus pœna ei poſſit irrogari.

CVm quis falſo inſtrumento vſus eſt, ſi non probetur ipſe falſum admiſiſſe,[1] aut a quo admiſſum fuerit ſciuiſſe,[2] poteſt quandocunque pœnitentia ductus dicere, nolle ſe eo vti inſtrumento.[3] Quod ſi faciat, neque de falſo ſequi condemnatio poteſt, neque inſtrumentum falſum pronunciari debet, ne infamia notetur, qui eo vſus eſt.[4] Quid ergo? Pronunciandum eſt inſtrumentum nullum nulliúſque momenti,[5] condemnandus autem qui eo vſus fuit, non tantùm ad expenſas litis,[6] ſed etiam in mulctam pecuniariam arbitrio iudicis, ſi modo inſtrumenti vitium fuit viſibile, & tale, vt citra dolum & latam culpam[7] inſtrumento vti non potuerit, qui eo vſus fuit, maximè verò, ſi in eo tuendo tam fuerit pertinax, vt aduerſarium qui falſum dicebat, ad ſolemnis inſcriptionis neceſſitatem adegerit.[8] *Ita Senatus* in cauſa D. de la Tornelle, & de la Rochette, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Ei namque qui falſum ipſe fecit nihil prodeſt ad pœnam euitandam, quod neget ſe eo vti velle, *l. ſi falſos 8. C. hoc tit.*

2 Qui enim ſciuit à quo falſum admiſſum fuerit, non poteſt niſi ſciens vſus falſo fuiſſe inſtrumento: quæ res facit eum obnoxium pœnæ ordinariæ legis Corneliæ, vt dixi *Defin. 6. ſupr. l. maiorem 4. C. hoc tit.*

3 Requiri tamen etiam illud videtur, vt eum exhibeat à quo falſum habuit inſtrumentum, *d. l. maiorem.*

4 Vix enim fieri poteſt, vt non ſaltem apud bonos & graues viros oneretur illius exiſtimatio, qui vſus ſit eo inſtrumento, quod in ea ipſa inſtantia pronunciatum ſit falſum eſſe. Ipſum enim falſi nomen criminoſum eſt, multò magis quam doli, de quo *in l. 4. §. adeo vſus, D. de doli mali except. l. parens, 5. in fin. cum duab. ſeqq. D. de obſeq. parent. præſt.*

5 Vt leuitate verbi triſtitia rei mitigetur, *l. 1. & 2. D. rer. amot. l. non debet, 11. in fin. D. de dolo*

6 Tanquam qui non habuerit iuſtam litigandi cauſam, *l. qui ſolidum 78 §. 1. de leg. 2.*

7 Nam culpa lata etiam in delictis æquiparatur dolo, cum agitur de pœna non corporali, Iul. Clar. *q. 84 in pract. crim. n. 1.*

8 Quo caſu neceſſe eſt, vt prius dixerit velle ſe vti inſtrumento.

DEFINITIO XI.

Etiam contra priuatam ſcripturam neceſſaria eſt ſolemnis falſi inſcriptio, qui autem falſo inſtrumento niti voluit, ad alias probationes poſtea admittendus non eſt.

QVi priuatam ſcripturam ab aduerſario prolatam de falſo arguere vult, perinde ſolemni inſcriptione accuſationem inſtituere cogitur, atque ſi publicam impugnaret.[1] Id enim & criminis atrocitas facit, & coniuncta iuris noſtri, quo vtimur auctoritas.[2] Porrò ſi quis ex colitigatoribus falſum in inſtantia commiſiſſe probetur, audiri non debet, ſi alias probationes, etiam per teſtes proferre velit:[3] non quod de teſtibus quos producturus eſt præſumendum ſit falſos eos fore,[4] ſed quia æquiſſimum ſit in pœnam falſi eum cadere cauſa.[5] Itaque etiamſi contra Clericum agatur, quem falſi pœna punire Iudex laicus non poſſet,[6] non eo minus inſcriptio facienda erit, vel ob hoc ſolum, vt iacturam litis infligere Iudex poſſit. *Ita tractatum eſt* in ſecreto auditorio pro Religioſis S. Claræ, contra Petr. Louet Preſbyterum prid. Id. Apr. 1595.

1 Nam & ſcriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo ſcilicet recognita eſt, maximè verò in præiudicium ſcribentis, *l. ſcripturas, 13. C. qui potior in pign. hab. l. vlt. C. de probat. l. cum taberna 34. §. 1. D. de pign. l. quid ſit 23. D. hoc tit.* [Alioqui in priuatam ſcripturam quæ nihil probet non cadit accuſatio falſi. Crauet. *conſ. 46. n. 1*]

2 Cum iure noſtro prouinciali ſicut & Gallico diſertè cautum ſit, ne quis niſi criminaliter de falſo agere poſſit, nec rurſus criminaliter niſi præcedente ſolemni inſcriptione, vt dixi *Defin. 1. ſupr. eod.* [Ius enim Gallicum vtitur generali nomine *de pieces*, quo nomine non minus priuatæ quam publicæ ſcripturæ continentur.

3 Ex ratione poſita in *l. ſi quis iuſiurandum 11. C. de reb. cred. & iureiur. in fin.*

4 Nec enim id pendet à producente, ſed à fide & probitate teſtium,

quos nihil vetat probos eſſe, tametſi producti ſint ab improbo litigatore.

5 Quia licet is qui commiſit falſum circa teſtes aut inſtrumenta non amittat cauſam, ſed is demum qui commiſit falſum circa acta ipſius cauſæ, vt ait Iul. Clar. *in §. falſum, n. 41.* neceſſe tamen eſt defectu probationum cauſa cadere illum, qui ſuam intentionem probare & implere non potuit *l. 4. C. de edend, l. vlt. C. de rei vind. l. Duo ſunt Tity 30. D. de teſtam. tutel.*

6 Nihil depoſitum prius & traditum curiæ ſeculari, *c. ad falſariorum, Extr. de crim. falſ.* quamuis hoc regulariter non ſeruetur, vt ſcilicet Clericus ex cauſa falſi deponatur, & curiæ ſeculari tradatur, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q. 36. n. 39.*

7 Poteſt enim Iudex laïcus in cauſa ciuili cognoſcere ſuper falſitate quam Clericus fecit, non quidem ad effectum puniendi Clericum, nec enim punire illum poteſt neque corporali pœna neque pecuniaria (quãuis è conuerſo, ſi laicus falſum committat, coram Iudice Eccleſiaſtico poſſit vterque Iudex contra eum procedere, ita vt inter illos ſit locus præuentioni) ſed ad effectum expediendi cauſam ipſam etiam quæ cum alio ſit, vt tractat Clar. *in pract. crim q. 38. n. 14. & 15.* Multò magis vt expediat cauſam, quæ ſit cum ipſo Clerico, eique litis iacturam irroget, defectu nimirum probationum, vt dixi *n. 5.* aut etiam in pœnam falſi immediatè, ſi falſum admiſſum ſit circa acta ipſius cauſæ, vt ibidem dixi. [Cæterùm ſi creditor neget ſe apocham conſcripſiſſe, fateatur tamen ſibi ſolutam pecuniam, non eſt audiendus ſi falſi accuſationem velit inſtituere, cum nihil eius interſit. *Ita Senatus* contra Io. Gerard. Id. Sept. 1611.

DEFINITIO XII.

Quiſquis falſum inſtrumentum produxit, debet, ſi interrogetur, clarè reſpondere an eo vti velit, necne, nec tamen punitur, etiamſi eo vſus ſit, ſi non falſum probetur, quamuis ſuſpectum.

FAlſi inſtrumenti productio tamdiu admittit locum pœnitentiæ, quamdiu falſi accuſatio per ſolemnem inſcriptionem inſtituta non eſt.[1] Propter quam cauſam ſolent ante omnia interrogari, qui ſuſpectum producunt inſtrumentum, an eo vti velint, necne,[2] vt ſi dicant velle ſe vti, tum ſequuta ſit inſcriptio, nullus pœnitentiæ locus relinquatur, ſiue falſum admiſiſſe dicatur is ipſe, qui produxit, ſiue alius: [3] ſunt tamen qui putent multum referre, an producatur inſtrumentum ab vno ex contrahentibus, an à tertio, hactenus nimirum, vt tertius interrogatus, num eo inſtrumento vti velit, reſpondere poſſit, velle ſe vti, ſi inſtrumentum verum erit, nolle ſe vti ſi falſum probabitur, quod vtique vni ex contrahentibus inſtrumentum producenti dicere non liceret.[4] Sed vix eſt meo iudicio, vt id tertio dicere licere debeat, cum ad interrogationem, vt loquuntur, cathegoricam abſolutè & cathegoricè reſpondendum ſit: [5] certè illud conſtat, ſi poſtquam reſpondit producens, nolle ſe vti inſtrumento ſi falſum probabitur, nihilominus inſtrumenti fidem cum Notario mordicus defenderit, & poſtmodum inſtrumentum falſum probetur, debere eum condemnari, non de falſo, nec ita vt inſtrumentum falſum pronuncietur, ſi Notarius ipſe, aut morte aut inopia probationum condemnationi exemptus ſit,[6] ſed ad certam pecuniæ quantitatem in vicem & quaſi taxationem eius, quod intereſt accuſatoris.[7] Quid ſi viuo & accuſato Notario falſum bene probatum non fuerit, niſi hactenus vt inſtrumenti fides merito ſuſpectiſſima exiſtimetur? [8] Finge propter defectum probationum in eo rem fuiſſe, vt torqueri Notarius debuerit, nec tamen ob decrepitam ætatem potuerit, vtique abſoluendus erit Notarius à pœna corporali & ordinaria, non tamen ab extraordinaria & pecuniaria Iudicis arbitrio conſtituenda: [9] de inſtrumento autem pronunciari debebit, aut nullum id eſſe nulliúſque momenti, aut nullam eius rationem haberi oportere his verbis: *ſans s'arréſter au pretendu inſtrument.* Sed qui inſtrumento vſus eſt nullam eo nomine pœnam patietur.[10] *Ita Senatus* in cauſa N. Blanchet, & N. Barandier, 4. Id. Auguſt. 1595.

1 Intellige quamuis ille qui produxit inſtrumentum, iam dixerit eo vti velle. Inſcriptio enim illa eſt, quæ falſi accuſationem criminalem conſtituit, quippe quam fieri & præcedere oporteat, in neceſſarium antecedens.

2 Vt nimirum non poſſint poſtea oſtendere ignorantiam. Nam ex quo interrogati & accepto termino ad reſpondendum dixerunt, ſe velle vti inſtrumento, habentur pro ſcientibus, vt tractat Iul. Clar. *in §. falſum, n. 20. & 25.* quia inquit, ſcientia difficilè probari poteſt, niſi per coniecturas. Addit teneri reum intra ſtatutum terminum clarè reſpondere, & ſine vlla conditione vel adiectione, an velit vti, vel non, quod & ſequitur in definitione.

3 Adde &: ſiue de eo falſo veriſimiliter poſſit inſtructus eſſe is, qui inſtrumentum produxit, ſiue non. Ita enim Iul. Clar. *d. num. 25.* [Ergo quod quidam putant poſt Crauet. *conſ. 46.* vt qui dixit, in prima inſtantia velle ſe vti inſtrumento ſuſpecto poſſit mutare ſententiam etiam in cauſa appellationis, tunc habet locum quando ſolemnis inſcriptio de falſo ſecuta non eſt.

4 Quia nimirum facti alieni ignorantia tolerabilis eſt non proprij, *l. vlt. D. pro ſuo, l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.*

5 Hoc enim eſt quod ſuprà diximus, *n. 2.* ex Iul. Clar. *in d. §. falſum, n. 25.* clarè reſpondendum eſſe ſine vlla conditione vel adiectione, an qui produxit falſum inſtrumentum, velit eo vti, an non. Et hoc inquit, ſiue ſit factum proprium ſiue alienum, & ſiue poſſit de eo veriſimiliter eſſe inſtructus, ſiue non. Subiicit tamen quod ſi agatur de facto alieno, de quo non ſit ille veriſimiliter inſtructus, debet Iudex ille ſi petat concedere longiorem dilationem ad reſpondendum, quam ſi ageretur de facto proprio. Et quod ita vſu obſeruatur.

6 Debet enim contra Notarium ipſum prius cognoſci & pronunciari, an inſtrumentum ſit falſum, vt dixi *Defin. 1. ſupr.*

7 Nec poſtea quærendum & probandum, an victor habeat & quantum ipſius interſit, vt *in l. vlt. D. de prætor. ſtipul. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

8 Facilius enim eſt, vt vacillet fides inſtrumenti, quam vt corruat, Pract. Papienſ. *in form. oppoſ. contr. inſtr. in verſ. dignoſcitur eſſe falſum, n. 2. & 3.*

9 Suſpicio enim falſi hactenus pro falſitate habetur, quamuis hoc aliter intelligat. Clar. *in d. §. falſum, n. 38. & 39.*

10 Quia prius eſt, vt inſtrumentum pronunciatum ſit falſum, quam vt puniatur quis ob id, quod illo vſus ſit. Nam & cum pronunciatum eſſet falſum, tamen adhuc mitius puniretur, Clar. *in d. §. falſum, n. 16.*

DEFINITIO XIII.

De gradibus & pœnis falſi.

SIcuti maius delictum eſt falſificare, vt loquuntur, inſtrumentum verum, quam falſo vti inſtrumento, ideóque ſeueriore pœna vindicandum: Ita & maior pœna imponenda eſt ei, qui vtitur falſo reſcripto ſiue Summi Pontificis, ſiue alterius cuiuſlibet Principis, quam qui falſo aliquo inſtrumento.[1] Quod ſi quis ſcripturam falſam fecerit, nec tamen perfecerit, quia non tam falſum, quam nihil feciſſe videtur, [2] non eſt, quod pœnam legis Corneliæ de falſis ordinariam vereatur, [3] quam nec incurrit quiſquis inſtrumentum aliquod facit quod ſit nullum, alio etiam reſpectu quam falſitatis,[4] adeóque nec is, qui ſcripturam veram falſificat, ſi ea falſitas nemini ſit damnoſa,[5] puta ſi qua alia de cauſa ſcripturam, quæ falſa probatur, inualidam & inanem eſſe appareat, [6] fortè ob non ſeruatas ſolemnitates, ſiue ex ratione iuris communis, ſiue ex lege municipali præſcriptas.[7] Nec aliud erit, etiamſi conſtitutione aliqua mortis pœna irrogetur in caſu aliquo falſitatis, qui minorem habere rationem videatur.[8] Si enim aliena ſit, & vt aiunt exorbitans à iure communi, non eſt ad alium caſum extendenda, nec ſi maiorem habeat rationem.[9] Exorbitans autem eſt, quæcunque pro falſo irrogat pœnam mortis,[10] cum iure communi non alia falſi pœna ſit, quam deportationis & publicationis bonorum.[11] *Sine die.*

1 *Cap. ad falſariorum. verſ. qui verò. Extr. de crim. falſ.* Afflict. *deciſ. 21. n. 2.* poſt Hoſtienſ. & Cyn. ibi cit. *ex l. falſi. §. ordine D. hoc tit. iunct. cap. dura, Ext. eod.*

2 *L. maiorem 4. C. hoc tit. l. ſacri affectus 6. C. de diuerſ. reſcript.*

3 Afflict. *d. deciſ. 21. n. 11.* ex Salycet. & Cyn. *in l. 1. C. de ſepulchr. violat.* Bart. *in l. ſi quis legatum de falſ. D. hoc. tit.* Alex. *conſ. 73. vol. 1.*

4 *§. item lex Cornelia. Inſt. de public. iud.*

5 Bald. *in l. iubemus. C. de teſtam.* quem citat & ſequitur Alex. *d. conſ. 73. vol. 1.*

6 Afflict. *d. deciſ. 21. n. 12.* Alex. *conſ. 74. col. 4. l. 1.*

7 Bart. *in l. Diuus Traianus de teſtam. milit.* quem refert & ſequitur Afflict. *ibid. n. 13.*

8 *L. non imputauit 8. §. non quanis de bonor. poſſ. contr. tab. l. 4. §. condemnatum, de re iud.* Bart. *in l. 1. §. parui. D. quod vi aut clam.* Bald. *in l. 1. §. quod autem D. de offic. præf. vrb.*

9 Vt in caſu de quo Afflict. *d. deciſ. 21. n. 12.*

10 Not. *in l. ſi vero, §. de viro. D. ſolut. matr. & in l. fin. C. de interd. matr. c. 2. de reg. iur. in 6. & in Auth. quas actiones. C. de ſacroſ. Eccl.* Idem eſt ſi materia ſit pœnalis. Ioan. Andr. *in Mercur. in reg. odia de reg. iur. in 6. &* Cyn. *in l. 2. C. quæ ſit long. conſuet.*

11 Niſi in partu ſuppoſito, *l. 1. C. hoc tit. & in ſeruo falſum committente. l. 1. §. fin. D. eod.* Vide *l. ſi quis aliquid 38. §. qui abortionis. D. de pœn.*

12 *d. l. 1. §. vlt. D. hoc tit. §. item lex Cornelia. Inſt. de publ. iud.* Adde Grammat. in addit ad Afflict. *d. deciſ. 21.*

DEFINITIO XIV.

Solemnis inſcriptio falſi ibi facienda eſt vbi falſum inſtrumentum producitur, non vbi falſum fabricatum dicitur.

CVm quidam apud Senatum noſtrum conuentus ciuili actione ad ſolutionem debiti quod agenti ceſſum fuerat, tueretur ſe exceptione & auctoritate Senatuſconſulti, quod à Curia Gratianopolitana redditum, & ab eius Curiæ Graphario ſubſcriptum, publicóque ſigillo munitum affirmabatur, & per quod pronunciatum fuerat ex conſenſu ceſſionarij, vt à ceſſione, quaſi ſine cauſa, & perperam facta diſcederetur, ſaluáque cedenti manere exactio, Actor replicabat de falſo, negabátque ſe vnquam in eam rem conſenſiſſe, nec tale quid à Curia Gratianopolitana vnquam pronunciatum fuiſſe: Déque ea re litem in Curia illa inſtituerat, non tamen facta adhuc inſcriptione, ſed minatus eam ſe facturum ſtatim atque productum eſſet Arreſti originale. Quærebatur vbinam de falſo agi, & in crimen ſolemniter ſubſcribi oporteret, an apud Curiam Gratianopolitanam vbi falſum admiſſum, iíſque ad falſi accuſationem inſtituendam præparata iam & quodammodo cœpta erat, An verò apud Senatum noſtrum, vbi de veritate Arreſti per replicationem controuertebatur. Præſertim cùm Curia conſenſiſſet, vt cedens, qui velut in executionem Arreſti ſolutionem à debitore acceperat, vocaretur ad Senatum noſtrum defenſurus apud nos debitorem. Placuit licet de Arreſti Gratianopolitani falſitate ageretur, non debere tamen Senatum noſtrum cognitionem illam falſi incidentem ad Curiam Gratianopolitanam remittere, non ſolùm quòd quiſquis de principali cauſa cognoſcit, de incidenti quoque cognoſcere debeat.[1] Sed etiam ne ea ratione ſubditorum noſtrorum diſtractio permitteretur,[2] cùm ea falſi quæſtio in debitoris, qui ex noſtratibus erat, necem moueretur, quem certè æquum non erat tam periculoſæ & dubiæ litis criminalis aleam extra prouinciam ſubire.[3] Et verò quamuis ad Curiæ Gratianopolitanæ iniuriam ea falſi fabricatio maximè pertineret,[4] digna tamen erat, quæ à Senatu noſtro ſi qua eſſet vindicaretur, cui præcipua fiebat iniuria per productionem falſi Arreſti in ea lite, quam neque alius, quam Senatus noſter tractare poterat,[5] neque Senatus ipſe noſter niſi peracta falſi accuſatione. Sed tamen viſum eſt decernere Senatum debere ita faciendum apud nos falſi inſcriptionem, vt tamen eſſet id ſine præiudicio inſtantiæ apud Curiam Gratianopolitanam inchoatæ: Ea de lege, vt ſi quando Arreſtum illud, quod falſum dicebatur, ad Curiam Gratianopolitanam id requirentem transferri oporteret ad peragendam inſtantiam, permitteretur tranſlatio,[6] neque tamen ad alium finem, quàm vt in iudicio exhiberetur Arreſtum, nec priùs dimitteretur, quàm apud nos lis peracta eſſet ſolemnis inſcriptionis.[7] *Ita Senatus* poſt longam diſputationem in Georgij Bruni, Claudij Bertrandi, & Matthæi Burni, 16. Cal. Sept. 1613. De qua in Defin. 21. ſup. De hæred. vel act. vend.

1 *L. 3. C. de ord. iud.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſi *lib. Coniectur.*

2 Quod in cauſis criminalibus vix vnquam fieri ſolet, *cap. paſtoralis. Extr. de ſent. & re iud. Auth. qua in prouincia*, vbi omnes notant, *D. vbi de crim. agi oport.*

3 Nam ex illa quæſtione falſi & ex illius controuerſiæ exitu pendebat totum ius debitoris ceſſi, qui ſicut non poterat non condemnari, ſi Arreſtum cuius prætextu ſoluerat falſum probaretur, cum ſoluiſſet non certiorato ceſſionario, qui ſi admonitus fuiſſet vtique falſum obiicere, atque ita ſolutionem impedire potuiſſet. Ita ſi verum appareret, non poterat non vincere per oppoſitam doli mali exceptionem, vt dixi *Defin. 21. ſupr. de her. vel act. vend.* Porrò non potuiſſet Arreſtum pronunciari falſum etiam in Curia Gratianopolitana, quin nocuiſſet ea pronunciatio debitori ceſſo, quamuis ad eam Curiam non vocato. Cùm non poſſit Arreſtum vno loco verum eſſe, & altero falſum.

4 Cui enim per falſum maior ſit iniuria, quàm ei ſub cuius nomine falſum committitur?

5 Qui enim falſum inſtrumentum producit apud Iudicem aliquem, quid aliud agit, niſi vt Iudicis religionem circumueniat? *l. Diuus 33. de re iud.*

6 Vt ſolent & debent magiſtratus mutuis ſe iuuare & tueri auxiliis, *l. à Diuo Pio 15. §. 1. eod. tit.*

7 Inſtrumentum enim, quod falſum dicitur, ſtatim ſequeſtrandum, & in Actuario publico deponendum, quouſque lis peracta ſit. cùm ſi tandem falſum pronuncietur, non modo cancellandum ſit, ſed etiam publicè incidendum, vt fieri ſolet.]

TIT. XIV.

DE HIS QVI SIBI ADSCRIB.

DEFINITIO I.

Poteſt quis ſibi adſcribere in teſtamento nuncupatiuo, ſi modo probetur illud per teſtes non per ſcripturam. Item de quibuſdam aliis caſibus.

QVod dicimus, neminem poſſe in teſtamento ſibi aut patri aut liberis quicquam adſcribere,[1] non habet locum in teſtamento nuncupatiuo ſcripto, ſi modo per teſtes probari poſſit.[2] Non enim ex ſcriptura æſtimatur teſtamentum nuncupatiuum, licet ſcriptum ſit,[3] ſed ad probationem tantum ſcriptura interponitur, ne defunctis teſtibus voluntas intercidat.[4] Ergo ſi teſtibus iam defunctis ſcripturæ vſus neceſſarius ſit ad probationem teſtamenti, non magis valebit, quod quis ſibi ſuiſve adſcripſerit, quam ſi teſtamentum in ſcriptis conditum proponeretur.[5] Siquidem eo caſu neceſſe eſt, vt teſtamenti quantumuis nuncupatiui fides ex ſcriptura pendeat,[6] quæ non poteſt ea parte non eſſe ſuſpecta.[7] Sed hoc tamen non perpetuum. Nam ſi quis ſibi, ſuiſve fideicommiſſum ſub duplici conditione adſcripſerit, vtraque caſuali aut mixta, non etiam poteſtatiua, nihil eſt quod impediat, quominus fideicommiſſum peti poſſit,[8] Sed etſi ea teſtamenti nuncupatiui ſcriptura proferatur, quæ à duobus Notariis ſubſcripta ſit, placet fidem ei adhibendam, pro eo etiam, quod alteruter ſibi ſuiſve adſcripſerit:[9] non ſecus ac ſi is qui ſibi adſcripſit, iam tum fuiſſet infamis,[10] nimirum ſi ambo Notarij, aut ſimpliciter aut in ſolidum ſinguli rogati ſint, non tamen ſi ambo in ſolidum coniunctim.[11] *Ita Senatus* 3. Cal. Decembr. 1588.

1 *L. 1. & tot. hoc tit. C. l. Diuus Claudius 13. D. de leg. Cornel. de falſ.*

2 Anan. *in cap. accedens. poſt n. 6. Extr. de crim. falſ.* quem refert & ſequitur Iul. Clar. *in §. falſum, n. 35.*

3 Aliud ſiquidem eſt ſcriptum eſſe quid, aliud verò in ſcriptis factum eſſe. *l. contractus 17. vat. not. C. de fid. inſtr.*

4 *L. 4. D. eod. l. contrahitur 4. D de pign.*

5 Dyn. quem communiter DD. ſequuntur, vt dicit Boſſ. *in tit. De his qui ſibi adſcribunt, num.* 3. quem refert & ſequitur Clar. qui dicit communem *in d. §. falſum, n. 35.*

6 Quæ res facit, vt nec ipſe Notarius, qui inſtrumentum teſtamenti ſcripſit, poſſit haberi pro teſte, niſi per Iudicem in eam rem auditus ſit, vt notant noſtri *ad l. Domitius Labeo 27. D. qui teſtam. fac. poſſ.*

7 Siue quod quilibet de facili obliuiſcatur, præſertim ea quæ ad ſe non pertinent, ſiue quod vbi quid reperitur ſcriptum in teſtamento pauci ſint, qui contra ſcripturam teſtamenti velint deponere, vt ratiocinatur Iul. Clar. *d. n. 35.*

8 *d. l. Diuus 15. §. vlt.* vbi gloſſ. *ad l. Cornel. de falſ.* Bart *ibid.* Roman. *in l. ſi vero. §. de viro, fall. 3. ſolut. matrim & in l. 1. in princ. de verb oblig.* Bald. *conſ. 386. vol. 1.* Vide eundem Bald. *ad l. 2. Cod. hoc tit.* Bart. *in l. 1. §. ex illa quoque, D. de falſ.* Bald. *in l. diſtantibus, C. de teſtam.* Specul. *in tit. De inſtrum. edit. §. inſtrumentum.*

9 Bart. *in l ſi quis. §. cogentur,* & ibid. Iaſ. *D de edend.*

10 Boër. *deciſ. 21. n. 3.*

11 Idem Boër. *ibid. n. 7. per l pluribus 32.* vbi gloſſ. *D. de procurat.* Hip. de Marſil. *ſing. 676.*

TIT. XV.

DE FALS. MONET.

DEFINITIO I.

Ex indiciis etiam indubitatis contra falſos monetarios primò deueniendum eſt ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria, ſed extraordinaria.

CVm penes eum, qui falſam monetam cudiſſe dicebatur, reperta eſſent inſtrumenta, per quæ id fieri potuiſſe, non tamen factum eſſe apparebat,[1] ac præterea deprehenſus

deprehenſus is eſſet in loco ſuſpecto & occulto, [2] non putauit Senatus noſter ſatis liquido probatum crimen, ſed tantum per indicia quæ habendæ quæſtioni locum facere deberent: [3] Si tamen quæſtio nihil à rei peruicacia expreſſiſſet, purgata quidem aliqualiter videri indicia eiuſmodi, alioquin indubitata, [4] hactenus nimirum vti ne ſummo ſupplicio reus afficeretur, ſed non vſque adeò tamen quin relegandus eſſet ad perpetuas triremes, [5] commutata ſcilicet, vt fieri debet, propter minus plenas probationes pœna ordinaria in extraordinariam. [6] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1 Intellige ſi non erat ille ſolitus emere & vendere, aut aliter penes ſe habere alia inſtrumenta ad fines commercij. Tunc nulla contra eum ſuſpicio ex hoc oriri poſſet, ſecundùm ea, quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 21. *in fin.* Capel. Tholoſ. *q.* 151. & ibi Aufrer.

2 Malum enim eſt, quod occultatur, inquit quodam loco Tertyllian.

3 Poteſt enim haberi quæſtio ex indiciis, dummodò ſint illa legitimè probata & ſufficientia ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 20. *n.* 4. *&* *q.* 64. *n.* 11. *&* 13. Sufficit autem indicium vel vnum, non modo ſi ſit proximum, qui caſus indubitatus eſt, ſed & ſi remotum. Idem Clar. *dict. q.* 64. *n.* 14.

4 Cum fieri nunquam poſſit, vt non purgentur indicia per torturam, ſi non in toto ſaltem in tanto. Iul. Clar. *d. q.* 64. *n.* 38. Maximè verò ſi non eſſet addita proteſtatio, *ſine præiudicio probationum*, quæ ſemper addi ſolet & debet, ne alioqui omnino neceſſe ſit reum abſoluere. Clar. *ibid. n.* 8.

5 Clar. *d. n.* 38. poſt Boſſ. *in tit. de inquiſit. n.* 30. Vide Gram. *deciſ.* 74. *per tot.*

6 Sicut & cum fit condemnatio ex ſolis indiciis quantumcunque indubitatis. Tunc enim poteſt reus condemnari ad pœnam non tantùm pecuniariam, ſed etiam corporalem, ſed tamen ad extraordinariam duntaxat, nunquam verò ad ordinariam. Idem Clar. *d. q.* 20. *n.* 6. *per tot.* vbi tamen ſubiicit, *num.* 7. excipiendum eſſe crimen aſſaſſinij, de quo diximus, *Defin.* 8. *ſupr. ad l. Cornel. de ſicar.* & hæreſis & ſimoniæ, in quibus poteſt quis etiam ad mortem condemnari ex præſumptionibus. Sicut & quoties præſumptio poſita eſt à lege, vt *in l. ſi quis* 34. *C. ad l. Iul. de adult.* Vide Capel. Tholoſ. & ibi Aufrer. *deciſ.* 162. Guid. Pap. *q.* 498.

DEFINITIO II.

Expendens falſam monetam ita demum tenetur, ſi ſcienter, ſed mitius ille, qui prius eandem monetam acceperit pro bona; ille grauius, qui falſam monetam vilius emit, vt carius venderet.

QVi falſam monetam probatur habuiſſe & expendiſſe, non ideò falſæ monetæ pœnam ſiue ordinariam ſiue extraordinariam pati debet, niſi probetur falſam ſciuiſſe & dolo malo expendiſſe. [1] Neque enim dolus vnquam ab ignorante committitur, [2] nec rurſus crimen ſine dolo. [3] Sed & cum falſæ monetæ copia & bonæ inopia tanta eſt, quantum his miſerrimis temporibus vidimus, vix eſt, vt non multò mitius agi debeat cum eo quoque, qui falſam monetam ſciens expendit, quam qui ab alio pro bona imprudens acceperit. [4] licet demonſtrare non poſſit, à quo habuerit, [5] quod alioqui ad purgandam criminis ſuſpicionem requireretur. [6] Illos ſanè grauiſſimis pœnis coërcendos conſtabat, non ſolùm qui falſam monetam cuderent, [7] ſed etiam qui falſam ſcientes minori pretio compararent, vt maiore in publicum tanquam bonam exponerent, incautúmque vulgus deciperent in ea re, in qua vel cautiores ipſi facilè decipiantur. [8] *Ita Senatus* 8. Calend. Iunij, & rurſum pridie Cal. eiuſd. Iun. 1591. in cauſa Claudij Iacquier Tarentaſienſis. Et iam antea in cauſa Claudij de Court, 5. Id. Nouemb. 1590.

1 Viuius *lib.* 1. *commun. opin.* in verb. *monetam falſam ſcienter*, ſunt tamen qui addant, ſi nummi ſint plumbei vel ſtannei, quaſi hoc ſolo caſu expendens falſam monetam incidat in pœnam ordinariam legis Corneliæ: ſic enim Bart. *in l. Cornel. in princ. de falſ.* cuius ſententiam tanquam mitiorem ſequitur Iul. Clar. *in* §. *falſum, n. vlt.* vbi tamen notat contrariam opinionem, vt indiſtinctè imponenda ſit pœna falſi ordinaria, quæ fuit opinio Salic. *in l.* 2. *n.* 6. *C. de falſ.* ſeruari in practica

2 Sed tantùm à ſciente & inſidiante, *l. dolum* 6. *C. de dolo. l.* 1. *C. hoc tit.*

3 Ad hoc ſcilicet vt corporaliter puniatur. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 84. *n.* 1. *l. nec exemplum.* 20. *C. de falſ.* Cæterum nihil vetat per errorem incidere, quem non modo in crimen, ſed etiam in pœnam criminis quod tamen cum euenit, reo pœnam remitti oportet, *l. pen. tit. fin. C. de his qui ſibi adſcrib.*

4 Hic enim non tam de lucro captando certat, quam de damno vitando, quæ ſemper magna ratio eſt. Semper namque ſubuenire ei oportet, qui nihil niſi indemnitatem ſibi quærit, *l. vlt.* §. *ſin vero creditor.* ... *de iur. delib. l. quod autem.* 6. §. *ſimili modo dicimus, D. quæ in fraud. cred. l.* 4. §. *ſi cum legitima & ſeq. D. de dol. mal. except.*

5 Intellige, ſi modo ſit ille bonæ famæ, ex iis, quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 21. *in fin.*

6 Clar. *ibid. n.* 41. *in princ.* ex Bart. *in l. fin. poſt n.* 5. *D. de quæſt. l. maiorum C. ad l. Cornel. de falſ. ciuile eſt* 3. *C. de furt. ſeru. corrupt.*

7 Quos tamen omnium grauiſſimè puniendos eſſe conſtat, ſcilicet pœna ignis, *ex l.* 2. *C. hoc tit.* Iul. Clar. *in* §. *falſum, n.* 46. vbi addit mitius puniri eos, qui falſificant monetam alicuius ciuitatis. Puniri enim illos pœna quidem capitali, ſed deportationis non mortis. Sunt enim varij gradus pœnarum etiam capitalium, de quibus idem Clar. *in pract. crim. q.* 67. *in princ.*

8 Eſt enim hoc veluti commercium quoddam falſitatis & improbitatis, quale eſſe nullum debet. Cum non licet ementibus & vendentibus ſe inuicem decipere in ſubſtantia rei. Sed tantum in pretio. *l. alioquin* 11. §. 1. *& l. ſeq. D. de contr. empt. l. ſi cum aurum* 50. *D. de ſolut.* Adde puniri etiam vltimo ſupplicio eum, qui monetam auream radit. Clar. *in* §. *falſum, n.* 47.

DEFINITIO III.

Extraordinaria pœna infligenda eſt mulieri, quæ ſciuit, falſam monetam à marito & aliis cudi, nec reuelauit.

MVlier, quæ maritum ſciuit falſæ monetæ cudendæ operam dare, nec magiſtratui denunciauit, non idcirco punienda eſt: [1] Secus ſi mariti exemplo ipſa quoque idem crimen admiſerit. Quoniam ſicuti durum eſt cogi mulierem, vt mariti vitam in tam apertum diſcrimen coniiciat, [2] ita permitti ei non debet, vt mariti crimen, qualecumque illud ſit, impunè ſequatur. [3] Quid ſi nec alios prodidit, quos nec prodere potuit, quin mariti vita in diſcrimen vocaretur? Merebitur etiam excuſationem. [4] Sed tamen omnino impunitam manere illius conniuentiam & taciturnitatem non oportet in tanto crimine. [5] Itaque relegari eam & in exilium mitti placuit. In eadem cauſa, 18. Cal. Iul. 1595. *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Thibaut, 7. Cal. Iun. 1594.

1 Non ſolum quod non potuerit prohibere, cum non habeat mulier imperium in maritum, *l. culpa caret* 50. *de reg. iur.* Sed etiam quia de iure nemo tenetur obuiare delicto, nec malefactorem indicare, etiamſi commodè & ſine vllo ſuo periculo potuerit prohibere, niſi in crimine læſæ maieſtatis, & quidem in duobus primis caſibus legis Iuliæ, ſi vel contra perſonam Principis, vel contra ſtatum eius coniuratio facta ſit. In aliis autem caſibus etiam læſæ maieſtatis, qui non reuelauit, tenetur pœna extraordinaria arbitrio Principis. Clar. *in pract. crim. q.* 87. *n.* 1. 2. *&* 3.

2 *L. milites* 13. §. *deſertorem, D. de re milit. l. pen. Cod. de his qui accuſ. non poſſ.*

3 Cum agentes & conſentientes pari pœna ſint puniendi, quando conſenſum & auxilium præſtiterunt ex propoſito ad committendum maleficium. Idem Clar. *d. q.* 87. *n.* 4. vbi addit, ſi quis conſenſerit delicto per vim auctoritatis & defenſionis plus puniri eum debere, quam delinquentem ipſum, ſcilicet in grauioribus delictis, at non etiam in minoribus. Sed & ſufficit, vt quis ratum habeat delictum ipſius nomine geſtum, ſcilicet quod tale eſt, vt alieno nomine committi, & ab alio ratum haberi potuerit, tenetúrque ratificans, niſi probet, non fuiſſe ſuo nomine admiſſum crimen. Clar. *ibid. n.* 5.

4 Non ſolùm propter coniunctum periculum mariti, ſed etiam quia nemo cogitur obuiare delicto, ne quidem clamando vel reuelando, nec magis canonico iure quam ciuili, vt dixi *n.* 1.

5 Quia crimen falſæ monetæ non tantùm eſt falſi ſpecies, ſed etiam læſæ maieſtatis, *l.* 2. *C. hoc tit.* Et ideo non reuelantes tenentur, nec niſi viduæ & impuberes, non etiam tutores eorum excuſantur, *l.* 1. *eod.* Pœna ſcilicet extraordinaria, vt dixi ex Plato *d. q.* 87. *n.* 2. *in fi.* Vide *Defin.* 6. *inf.*

DEFINITIO IV.

Qui ſocios criminis falſæ monetæ indicauit, veniam meretur, quam ei Iudex quilibet promittere poteſt, & curare apud Principem debet.

QVi falſæ monetæ reos indicauit, ſi idem ipſe criminis particeps fuit, ſeipſumque detulit, venia dignus eſt, [1] nec prohibetur Iudex etiam inferior polliceri, quo magis illiciat eum ad propalandam veritatem, procuraturum ſe, vt veniam conſequatur à Principe. [2] Sed tamen non idcirco illi parcere

debet

debet, at ne Senatus quidem, tametſi Principis vice fungatur. Nam pertinet ea res ad auctoritatem ſolius Principis,[3] ad quem ideò reſcribendum, atque interim ſuſtinenda pronunciatio eſt.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.verſ accuſatorib. C.hoc tit.l.5. C.Theod.eod. l.5. in fin. C.ad l.Iul. maieſt.*

2 Imò poteſt etiam impunitatem rei promittere adeò vt poſtea non obſtante tali promiſſione poſſit nihilominus reum ad mortem condemnare, niſi proponas impunitatem ab eo promiſſam, qui poſſit ipſe delicti gratiam facere, puta ſi eſſet Princeps, vel ab eo habens auctoritatem gratias concedend, quo caſu non eſſet fallenda fides. Alioqui ſibi imputet, qui credidit tali promiſſioni, inquit Iul.Clar. *in pract.crim.q.55.n.8.& 9.* vbi tamen magis probat ille, ne per mendacium huiuſmodi impunitates promittantur, néve ex tali confeſſione, ſi ſola ſit, vnquam inſligatur pœna ordinaria, niſi reus aliis indiciis eſſet grauatus, quod & mihi longè iuſtius videtur. Hæc tamen definitio loquitur de impunitate, quæ promiſſa ſecundùm leges, vt dixi *n.1.ex d.l.1.verſ.accuſatoribus, Cod.hoc tit.d.l.5. C.ad l.Iul.maieſt.*

3 Vt ſcilicet gratiam criminis faciat tum quoque, cum de rigore iuſtitiæ, vt aiunt, gratia facienda eſt. Eo namque iure vtimur, vt ſcripſi *Defin.5.& 10. ſupr.ad l.Corn.de ſica.*

4 *Arg.l.1.D.quand.appell.ſit,l.ſi quis filio 6.§.quid tamen, D. de iniuſt. rupt.*

6 Loquitur de eo, qui ſciuit, ac proinde qui pari pœna teneri debet qua is qui fecit. Idem Clar.*d.q.87.n.4.*

7 Eſt enim metus mortis iuſtus, & talis, qui poſſit cadere in conſtantem virum, *l. iſti 8. quod met.cauſ.*

8 *d.l.vlt. in princ.* ibi *cum potuerit ius publicum inuocare & adire aliquem poteſtate præditum, D.quod met.cauſ.*

DEFINITIO V.

DElatus, quod falſam monetam expenderit, ſi eum, à quo accepit, exhibeat, nec probetur dolo malo, id eſt, ſciens prudens expendiſſe, abſoluendus eſt.[1] Quid ergo ſi quantum in ſe fuit, id egerit, vt exhibere poſſet, is tamen, quem voluit exhibere aufugerit, & contumax ſit? Perinde hic abſoluendus eſt, non illa tantum ratione, quod per eum non ſtet,[2] ſed illa etiam, quod qui per contumaciam abeſt, pro confeſſo conuictóque haberi debeat.[3] *Ita Senatus* 7. Id Nouembr. 1594.

1 *L.maiorem 4.C ad l.Corn.de falſ.l.ciuile 5. C.de furt.* Dixi *Defin.1. num.6. ſupr.*

2 Nam & exhibet, qui indicat, licet non ſiſtat, ſcilicet, quantum ad hoc vt purget ſe de dolo malo, niſi fortè nominaret hominem planè ignotum, vt *in d.l.ciuile.* Vide Cap.Tholoſ.*deciſ.15.*& ibi Aufrer.

3 Ita vt contra eum poſſit procedi ad ſententiam & condemnationem ex ſola contumacia, etiamſi vltrà contumaciam non ſit per alias legitimas probationes conuictus de crimine, dummodo ſubſint indicia ſufficientia ad tranſmittendum inquiſitionem. Iul.Clar. *in pract.crim. q. 44. n.10.& q.20.verſ.ad inquirendum.*

DEFINITIO VI.

OB ſolam ſcientiam criminis læſæ maieſtatis non eſt quis puniendus pœna mortis, quæ eſt ordinaria, ſed tantum extraordinaria, præterquam ſi in primum caput legis Iuliæ[1] admiſſum probetur. Ergo ſi agatur de falſa moneta, etſi crimen læſæ maieſtatis eſt,[2] quia tamen non pertinet ad primum caput, mitius erit agendum cum conſciis, vt ad triremes vel perpetuas vel temporales damnentur.[3] Nimirum ſi ſciuerint & vel prohibere vel magiſtratui denunciare potuerint. Alioqui culpa caret, qui ſcit, ſed prohibere non poteſt,[4] nec prohibendi facultatem habentibus reuelare. An ergo mortis pœna remittetur ei, qui falſam monetam non cuderit quidem, ſed tamen ad eam cudendam falſariis domum ſuam locauerit? Minimè.[5] Hic enim pluſquam conſcius eſt, cum ſit etiam ſocius criminis, quippe qui delinquentibus opem, auxilium & miniſterium præbuerit.[6] Quid rurſus ſi quis ab initio minis mortis prohibitus fuerit à delinquentibus, ne crimen reuelare poſſet,[7] poſtea verò cum reuelandi poteſtatem haberet, non reuelauerit, quaſi eodem metu durante? Non meretur excuſationem, quia reuelando magiſtratui, qui falſarios iſtos in carceres erat detruſurus, poterat ſe ab eo metu liberare.[8] *Ita Senatus* ſecreto Senatuſconſulto, contra Franciſcum Garnier, & N.Thibaud, Focignienſes, 8.Cal.Iul.1595.

1 Intellige autem primo illo capite duos caſus contineri, nempe ſi contra perſonam ipſam Principis coniuratum ſit, vel contra Rempublicam. His enim duobus caſibus ſciens nec reuelans punitur pœna ordinaria. In cæteris verò caſibus punitur pœna extraordinaria, vt dixi *Defin.3. num.1.ſuprà.*

2 *L.2.C hoc tit.*

3 Iul.Clar.*in pract.crim.q.87.n.2.& 7.*

4 *L.culpa caret 50.de reg.iur.*

5 *Arg.l.vlt. D.quod met.cauſ.*

TIT. XVI.

DE MVTAT. NOMIN.

DEFINITIO I.

Mutatio nominis in familia nobilioris iniuriam virgis & exilio caſtiganda eſt. Itémque pœna honoraria, ni reus ſit infamis.

CVM carnifex quidam honeſti viri & Aduocati nomen ſibi arrogaſſet, ſéque pro agnato publicè iactitaret, falſo tamen & dolo malo, vt probi nobilis viri exiſtimationem læderet, aut ab eo pecuniam, ne id faceret, extorqueret; putauit Senatus, cædendum virgis & exilio mulctandum eſſe:[1] Pœnam verò vocant honorariam, cui locus eſſe videatur, conſultò prætermiſit, quod eius conditionis homo iam infamis neque honoris iacturam facere vllam poſſet,[2] neque honorem, quem nullum haberet, alteri dare vel reddere.[3] *Ita Senatus* pro D.Andrea Chauaſſe, præcipui apud nos nominis, promiſcuæque eruditionis Aduocato, 9. Cal.Mart. 1598.

1 Falſi enim nominis vel cognominis aſſeueratio pœna falſi coercetur, maximè verò cum ſit in alterius fraudem & iniuriam, *l.falſi nominis 13.D.ad l.Corn.de falſ.* Cæterum innocentibus & bonam mentem habentibus mutatio nominis periculoſa non eſt, *l.1.* vbi gloſſ. & DD. *D.hoc tit.* Hodie verò frequentiſſima eſt iis, quos talliabiles appellamus.

2 *L.ſi quis iniuriam 35.de iniur.*

3 Nemo enim dat quod non habet, *mal da chi non ha, dice la campana de San Pietro.* Verba ſunt Bart. *in l.ſi vniuerſa 15.C.de leg.*

TIT. XVII.

DE CRIM. SACRILEG.

DEFINITIO I.

Crimen ſacrilegij eſt mixti fori, & quomodo in eo aliiſque ſimilibus mixti fori criminibus procedendum ſit, ſi ex accuſatis quidam ſunt Clerici, quidam laici.

CRIMEN ſacrilegij dicitur mixti fori, quoniam de eo cognoſcere vterque Iudex poteſt, tam Eccleſiaſticus quam ſecularis: Ideóque locus eſt præuentioni,[1] vt contingere neceſſe eſt, quoties idem crimen diuerſos Iudices habere iure ordinario poteſt.[2] Ne alioqui duplex eiuſdem criminis condemnatio fiat, aut pugnantia iudicentur:[3] Si tamen Iudex Eccleſiaſticus prior cognouerit, & eum, qui capitis pœnam merebatur, leuius punierit, quod euenit neceſſario, quia gladij poteſtatem non habet,[4] tentari poteſt auctoribus pleriſque non prohiberi Iudicem ſecularem, quo minus id, quod iuſtæ condemnationi deeſt, pro ſua ſuppleat iuriſdictione.[5] Quod ſi ita eſt, longè melius fuerit & ciuilius, vt illo etiam caſu, quo Iudex Eccleſiaſticus cognitionem occupauerit, hactenus tantum partes ſuas interponat, vt litem inſtruat, non etiam vt ſententiam ferat, relicta Iudici laico iudicandi neceſſitate,[6] quod & fieri debere quidam exiſtimarunt.[7] Quod ſi ex reis quidam laici, quidam Clerici proponantur, ita res temperari ſolet, vt vterque Iudex ſimul cognoſcat, ne quicquam alius abſente alio conſtituat, quod pertineat ad litis inſtructionem:[8] ſeparatim tamen pronuncient; vt Clericus à Iudice Clerico pœnis pontificiis, laïcus à laïco pœnis grauioribus afficiatur.[9] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio pro iuriſdictionali Procuratore de Foiſſiaz, contra N. Cornaton,

Cornaton, & Procuratorem fiſcalem Archiepiſcopatus Lugdunenſis, pridie Id. Decembr. 1593. poſtea pronunciatum, 6. Calend. April. 1594.

1 Mantua *conſ.166.n.80.* quem refert Iul. Clar. *in pract. crim. q.37.n.6.* vbi ait, quoſdam putare hoc crimen eſſe merè Eccleſiaſticum, per text. *in cap. cum ſit generale, & in cap. conqueſtus, de for. compet.* ſubiicit tamen, apud ſuos Mediolanenſes Iudicem laïcum cognoſcere de ſacrilegio, non autem Eccleſiaſticum, idémque apud Gallos ſeruari. Vide *c.1. de offic. ord.* & ibi Canon.

2 Qualia ſunt crimina illa omnia, de quibus tractat Clar. *d. q.37.* ſcilicet crimen vſuræ ſi contra vſurarium agatur criminaliter: nam ſi agatur ciuiliter, & quæratur de iure, id eſt, an contractus ſit vſurarius, ſolius Eccleſiaſtici Iudicis cognitio eſt, niſi incidente ac per modum exceptionis ea quæſtio proponatur, quo caſu etiam Iudex laïcus poteſt de eo cognoſcere. Guid. Pap. *conſ.180.n.1.* Si verò quæratur de facto, puta ſi reputantur vſuræ, nec dubitetur, an contractus ſit vſurarius, Iudex laïcus eſt competens. Idem adulterij crimen eſt mixti fori, niſi cum agitur ad ſeparationem thori, de quo ſolus Eccleſiaſticus Iudex cognoſcit. Item concubinatus, item ſortilegij, de quo Clar. *in §. hæreſis n.15.*

3 Quod ſemper euitandum eſt, quantum fieri poteſt, *l. ſingulis 6. C. de except. rei iud.*

4 Nec enim Eccleſia nouit ſanguinem.

5 Iul. Clar *in pract. crim. q.57.n.11. & 14.* vbi ait eum, qui abſolutus eſt à Iudice Eccleſiaſtico, poſſe nihilominus de eodem crimine, quod ſit communis fori, apud Iudicem laïcum accuſari, quia iuriſdictiones ſunt prorſus diſtinctæ & ſeparatæ, nec abſolutio lata in vna iuriſdictione parit exceptionem rei iudicatæ in alia. Quamuis alioqui regulare ſit, vt qui fuit abſolutus, non poſſit de eodem crimine nec apud eundem Iudicem, nec apud eius ſucceſſorem accuſari. Idem Clar *d. q.57.n.8. & ſeqq.* niſi ex parte Iudicis, qui maiorem pœnam impoſuit, fraus & colluſio interceſſerit. Clar. *ibid. n.12.* Multò magis qui punitus eſt à Iudice Eccleſiaſtico, ſed mitius, poterit à laïco grauius puniri, *ibid. n.14.* vbi addit, ſi tamen prius quis punitus ſit à Iudice laïco, non debere illum deinde à Iudice Eccleſiaſtico moleſtari. Quod tamen ille ſic intelligit & rectè, ſi pœna per Iudicem laïcum impoſita non ſit minor illa, quam imponere Iudex Eccleſiaſticus poſſet ſiue corporalem ſiue pecuniariam (vt ſecludamus excommunicationem, quæ cum ſit medicinalis potius quam afflictiua, non connumeratur inter graues pœnas.) Alioqui cur minor erit poteſtas Eccleſiaſtici Iudicis quam laïci in crimine mixti fori? Ibidem addit *n.15.* poſſe atrocitatem criminis tantam eſſe, vt non obſtante punitione per vnum Iudicem facta poſſit crimen etiam per alium puniri. *Ex cap. ad falſariorum, de crim. falſ.*

6 Cum ſacrilegij pœna vix vnquam minor, quam mortis eſſe poſſit non quidem iure ciuili, ex quo pœna eſt extraordinaria, quamuis ſemper capitalis, ſed de conſuetudine, ſiue ſacrilegium intelligas ſecundùm ius ciuile, furtum rei ſacræ in loco ſacro, ſiue iuxta ius canonicum, quod alterutro iſtorum contentum eſt. Clar. *in d. §. ſacrilegium, n.1. & 3.* quamuis addat, Senatum Mediolanenſem raro ſolere condemnare ſacrilegum ad pœnam vltimi ſupplicij. Quod ſi alia pœna ſacrilegio conſtituta ſit per ſtatutum, & quæratur, an intelligendum ſit ſtatutum de ſacrilegio ſecundùm ius ciuile, an ſecundùm ius pontificium? Diſtingue cum Iul. Claro *ibid. n.4.* an conditum ſit à laïcis an ab Eccleſiaſticis. Sanè pœna capitis huic criminis conſtituta eſt *per l. ſacril. 9. D. ad l. Iul. pecul. & de ſacril.*

7 Vide apud Cachet. Olaſc. *deciſ. Ped.* 103.

8 Non enim ſequimur eorum ſententiam, qui putant etiam quoad laïcos remittendum hoc caſu cognitionem ad Iudicem Eccleſiaſticum, tanquam ad digniorem, ne continentia cauſæ diuidatur. Imò verò Iudex laïcus pronunciat quod ad laïcos, & Eccleſiaſticus quod ad Clericos. Iul. Clar. *in pract. crim. q.36.* vbi tamen non de pronunciatione tantum loquitur, ſed etiam de cognitione in quo ſanè alio iure vtimur. Nam vt ait hæc Definitio, vterque Iudex ſimul cognoſcit, quod pertinet ad inſtructionem litis, ideò fortaſſe vt citius & certius & minore ſumptu vtraque lis expediatur. [Quid tamen ſi grauiſſimum crimen ſit quod ſeuerioribus pœnis, quam ſint Eccleſiaſticæ vindicari, hoc eſt morte ipſa expiari publicè interſit? Finge incendiarium aut alterius criminis atrociſſimi reum, quod tamen non ſit ex iis, quæ Pragmatici priuilegiata vocant, quorum cognitio ſpeciali & priuilegiario iure ad ſolum Iudicem laïcum ſpectet. Inter quæ incendij crimen quamuis atrociſſimum nemo vnquam collocauit. Non eo minus debebit Iudex laïcus cognitionem ad iudicem Eccleſiaſticum remittere. Sed ita tamen, vt ſi eiuſdem criminis ſocij ſint laïci, tractari litem oporteat per Iudicem Eccleſiaſticum adiuncto Iudice laïco, puta Senatore aliquo ſi lis coram Senatu pendebat, Itémque adſiſtente Procuratore Generali, vt peracta accuſatione ſi pœnæ Eccleſiaſticæ non videbuntur ſufficere, tradatur reus & mancipetur brachio ſæculari, vt loquuntur, & Iudici laïco, prius tamen facta degradatione, vt & vindictæ publicæ Eccleſiaſtici ordinis dignitati aptiſſimo temperamento conſulatur. *Ita Senatus* in cauſa Gabrielis Rolin, Iacobi & Aymardi Magnin, & Ioannis Rogex, Id. Sept. 1613. In criminibus priuilegiatis nihil tractari poteſt, cum de iis ſolus Iudex laïcus cognoſcat.

9 Aliæ ſiquidem ſunt pœnæ iuris ciuilis, aliæ verò & leuiores pœnæ iuris pontificij, de quibus alibi ſcripſimus.

TIT. XVIII.

QVAND. CIVIL. ACT. CRIM. præiudicet.

DEFINITIO I.

Falſi quæſtio incidens in ciuilem prius tractanda eſt, ſi præiudicium faciat ciuili actioni, etiamſi iam concluſum ſit in cauſa ciuili.

CVM falſi quæſtio in cauſam ciuilem incidit, ſi quæratur, an in ciuili ſuperſedendum ſit, placet illa diſtinctio, an falſum ſit tale, quod cauſæ ciuili præiudicium faciat, an non, vt priore caſu ſuperſedendum ſit, poſteriore non item.[1] Quid enim ſi agam contra te ex falſo inſtrumento, quod ſi verum eſſet, ex tempore condemnari deberes? Nonne prius neceſſe eſt, vt quæſtio illa diſcutiatur, verum falſum admiſſum ſit necne? Vtique,[2] licet proponas mutuo collitigantium conſenſu in cauſa concluſum fuiſſe, priuſquam falſi ſuſpicio ſuboriretur: quamuis ex contrario regulare ſit vt poſt concluſionem in cauſa ciuili non ſit remorandum iudicium ob incidentem cauſam criminalem.[3] Neque rurſus aliud erit dicendum, ſi proponas, actorem nolle criminaliter agere forte, vt agnati honori parcat,[4] nec niſi per viam, vt aiunt, nullitatis & exceptionis falſum obiicere velle. Etſi enim dici ſolet, poſſe ius reddi in cauſa ciuili priuſquam in criminali, quoties actor negligens eſt in proſequenda criminalis negotij deciſione, ac multò igitur magis, ſi dicat, nolle ſe criminalem falſi accuſationem inſtituere.[5] Id tamen locum non habet, ſi de iis, quæ ad cauſæ ciuilis deciſionem pertinent, non aliter ius certum ſtatui queat, quam ſi de falſo ſit cognitum & pronunciatum.[6] Idémque obtinebit, ſi poſteaquam concluſum eſt in cauſa, productúmque inſtrumentum, quod falſi arguitur, is, qui produxit, poſtea ſit contumax in exhibendis Iudici actis litis.[7] Sufficit enim ſemel productum fuiſſe inſtrumentum, & à producente palam ac apertè declaratum, quod eo vellet vti.[8] Sanè ſi contra proteſtetur ſe eius ſe vſu abſtinere, vtique falſi accuſationem effugere poteſt. Nimirum ſi non ipſe falſi machinator fuiſſe dicatur, eúmque ſolus vſus periculo criminis adſtrinxerit.[9] Videtur autem totum hoc ius ex eo deſcendere, quod moribus noſtris ex iure Gallico deriuatis de falſo agi ciuiliter nullo modo poteſt, id eſt, neque agendo neque excipiendo. Nec falſi ſola ſuſpicio apud nos, quomodo apud Italos,[10] pro veritate habetur, quamuis agatur tantum de elidenda in cauſis ciuilibus aliqua probatione.[11] Nam quantumuis vrgeant coniecturæ pro adiuuanda falſi ſuſpicione, nihil tamen inaudito eo, qui falſum commiſiſſe dicitur ſtatuendum eſt, nec rurſus de falſo niſi criminaliter cognoſcendum:[12] Planè ſi is, contra quem falſum inſtrumentum productum eſt, nolit aduerſario falſi crimen obiicere (neque enim accuſare cogendus eſt)[13] pertinebit ea res ad officium & diligentiam procuratoris Principis: tametſi actor is ſit, qui malit cauſa cadere, quam fratrem aut cognatum in vitæ & exiſtimationis diſcrimen adducere.[14] Publicè ſiquidem intereſt detegi falſarios & puniri.[15] *Ita Senatus* 9. Cal. Aug 1592.

1 Ita Math. de Afflict. *deciſ. Neapol. 229. ex l. vlt. C. de ordin. iudic.*

2 Anchar. *conſ.62.* Hypol. de Marſil. *ad rub. de falſ. n.20.*

3 Afflict. *vbi ſupr. n.1. ex l. neganda 19. C. qui accuſ. non poſſ.* & Bart. *in l. is qui reus, in fin. D. de publ. iud.*

4 Nec enim cogitur agnatus agnatum proximum accuſare. Imò nec poteſt, ſi crimen ſit publicum, nec ſi ſuam, vel ſuorum iniuriam perſequatur, vt dixi *Defin. 5. ſupr. de falſ. & Defin. 2. Vt nem. inuit. agere vel accuſ. cogat. ex l. pen. C. de his qui accuſ. non poſſ. & l. iniquum 17. eod.* Leuiorum ſanè criminum alia ratio eſt, *l. ſi ſororem 18. eod.*

5 Cyn. *in l.1. q. fin. C. qui accuſ. non poſſ.* Sal. *in l. ſi docueris C. de falſ.*

6 Semper præcedere debent, quæ neceſſaria ſunt antecedentia, *vulg. l. 2. D. de iuriſd.*

7 Quod Pragmatici dicunt, *eſtre forclos de produire & remettre les pieces pour iuger.*

8 Præſertim ſi id declarauerit poſt acceptum à Iudice terminum, vt loquuntur, ad deliberandum & reſpondendum, an vellet eo

inſtrumento

inſtrumento vti necne. Solet enim & debet in hanc rem petenti dare terminos. Iul. Clar. *in §. falſum n. 10. & 35.*

9 *L. ſi falſos codicillos 8. C. ad leg. Cornel. de falſ.*

10 Vt refert Clar. *in §. falſum, n. 38.* Curt. Iun. *conſ. 132. n. 10. & conſ. 166. num. 6.*

11 Ad hoc vt puniatur quis de falſo, non poſſe probari falſitatem ex ſola ſuſpicione, fatetur Clar. *ibid. num. 39.*

12 Vt dixi *Defin. 1. ſupra ad leg. Cornel. de falſ.*

13 Quia nemo inuitus accuſare cogitur, *l. 1. vnic. C. ill. tit. Vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cog.*

14 Ne videatur agnatum ſupplicio obtuliſſe, vt ait *l. milites 13. §. deſertorum. D. de re milit.*

15 *Cap. ad falſariorum, extr. de falſ.*

DEFINITIO II.

Caſus in quo non poteſt agi de termino moto niſi ciuiliter.

INſtituta de termino moto accuſatio pẽdente lite, quæ per ciuile iudicium communi diuidendo inter eaſdem partes agitabatur, prius quidem & ante omnia terminanda eſt, vt contingit, quoties criminalis actio incidit in ciuilem,[1] prærerquam in certis caſibus.[2] Sed ſi de eo termino moto agatur, qui lite pendente ſuppoſitus ſit, ab aduerſario vel inſcia parte, vel vt id pateretur, per dolum aut vim coacta, & incontinenti reclamante. (Finge mulierculam cum præpotenti aduerſario litigantem,[3] qui maritum corruperit, vt ab vxore vel inuita conſenſum de nouis finibus conſtituendis extorqueret.) non criminaliter ex ea cauſa agendum erit, ſed ciuiliter, vt ſciatur, an à priore finium conſtitutione recedi debuerit, vtiliterve receſſum fuerit,[4] quaſi iuris ſui tuendi potius quàm alieni interuertendi animo poſteriores mouerit mulier, quæ ex ea cauſa conuenitur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 17. Calend. Iul. 593.

1. *L. vlt. C. de ord. iud.* Scripſi *Defin. præced.*

2 De quibus noſtri *ad l. pen. eod. ill. tit.* Cuiac. *lib. 10. obſer. §. 25.* Nunquam tamen vtraque actio ciuilis & criminalis poſſunt ab eodem contra eundem, & ex eadem cauſa intentari, ſiue ab initio ſiue ex poſtfacto, ſiue ſimul ſiue ſeparatim, ſed æque principaliter, *l. interdum 4. vbi not. de public. iud.* Nam ſi incidenter petatur reſtitutio rei poſt intentatum iudicium criminale, id fieri poteſt. Nam & iudicio criminali ſolet peti refectio damnatorum, & intereſſe. Sed neque ex cauſa penitus ſeparata poteſt accuſator intentare iudicium ciuile poſt intentatum criminale, ne per huiuſmodi litem ciuilem impediatur reus in defenſionibus ſuis faciendis, vt nec reus viciſſim poteſt ex cauſa ciuili quamuis ſeparata conuenire ſuum accuſatorem pendente iudicio criminali, ne diſtrahatur accuſator à proſecutione iudicij criminalis, in quo vertitur publicum intereſſe, ne delicta remaneant impunita. Is tamen, qui conuentus eſt iudicio ciuili, poteſt interim accuſare actorem ſuum criminaliter tam ex cauſa penitus ſeparata, quam ex eodem iudicio. Puta ſi dicat falſos teſtes qui auditi ſunt in cauſa ciuili. Et eo caſu ſuſpenditur iudicium ciuile, non ne producatur vſque ad concluſionem in cauſa: ſed ne ſuper eo pronuncietur, donec pronunciatum ſit ſuper criminali. Et hoc propter præeminentiam & maioritatem iudicij criminalis. Ita enim de his omnibus Iul. Clar. *in pract. crim. q. 2.* vbi addit *n. 7.* abſoluto iudicio ciuili poſſe actorem poſtea intentare contra eundem accuſationem criminalem ex eadem cauſa vel è contra ſi non ambæ actiones tendant ad eundem finem, *ex l. 1. C. hoc tit.* Adde Capyc. *deciſ. 25.*

3 Semper enim humilioribus contra potentiores ſubueniendum eſt, *l. illicitas 6. §. potentiores, D. de offic. præſid. l. 3. in princ. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

4 Quid enim poſſit vel audeat muliercula denegare marito? *l. 1. §. qua entrande, D. quar. rer. actio non dat. l. penultim. D. de furt.*

5 Nec enim actio vlla criminalis aut pœna conſtituta eſt de termino moto, niſi in eos, qui mouerunt dolo malo, *l. vlt. in princ. & §. 1. D. de term. mot.* Et ſi video puniri etiam interdum eos, qui per ignorantiam aut fortuito lapides furati ſunt, *l. 2. in fin. eod. tit.* cum tamen furtum ſine animo furandi non fiat, nec ſine dolo malo, *l. 1. l. in furti 50. § 1. & paſſ. D. de furt.*

6 Præſumendus enim quiſque eſt feciſſe animo iuris ſui tuendi potius quam alieni vſurpandi, *vulg. l. merito 51. D. pro ſocio, l. cum creditor 55. D. de furt.* Denique voluntas & propoſitum delinquentis maleficia diſtinguit, *l. qui iniuria 53. in princ. D. de furt.*

DEFINITIO III.

Criminalis quæſtio incidens in ciuilem non ſemper facit præiudicium ciuili.

ALiquando euenit, vt incidens criminalis quæſtio in ciuilem non faciat præiudicium ciuili. Quid enim ſi contra alium quam collitigatorem criminalis exercenda ſit?[1] Finge cum peterem à te centum tanquam mihi debita, & tu apocham[2] proferres, interueniſſe Titium, qui ſine mãdato meo apocham tibi eripuerit & lacerauerit. Nõ eo minus contra te litem proſequi potero, eritque condemnandus ſalua tibi contra Titium, de eo quod tua intererit, actione,[3] ſi ab eo crimen admiſſum probetur. Aliud erit, ſi Titio mãdaueram, vt is debitum à te exigeret. Et ſi enim conſequens non eſt ob id illi à me mandatum, vt apocham tuam laceraret,[5] eius tamen factum perinde ac meum præſtare debeo, quod imputandum mihi ſit, cur talem elegerim.[6] Itaque non prius ſolutionem perſequi potero, quam de crimine contra Titium cognitum ſit, perinde acſi delictum illud à me ipſo admiſſum eſſet.[7] *Ita Senatus* contra Antonium Pilliod Necienſem, 3. Calend. Maij 1595.

1 Nec enim poteſt quiſquam actionẽ meam ignoranti mihi adimere, aut ei exercendæ moram adferre, *l. Granius 73. § pen. D. de fideiuſſ. l. 2. D. quod vi aut clam.*

2 Id eſt ſolutæ pecuniæ profeſſionem, vt loquitur *l. pecuniæ 14. C. de ſolut.*

3 Quo nomine certum eſt eum teneri tibi & furti & iniuriarum ſi iniuriæ cauſa id factum ſit, *l. qui tabulas 27. l. quidam tabularium 32.* iunct. *l. qui iniuria 53. D. de furt.*

4 Non quia poſtea ſis ad alio repetiturus, (Nemo enim ideò condemnandus eſt, quod ab alio poſtea ſit id ipſum recepturus, *l. nemo ideo 171. de reg. iur.*) ſed propter delictum & factum tuum.

5 Nullo enim mandato quantumlibet generali dolus permiſſus intelligitur, *l. creditor 60. §. vlt. mand.*

6 *Arg. §. præterea, quibus mod. re. contr. oblig. l. 2. §. illud ſciendum, & ſeqq. D. de ſeparat.*

7 quia per me quodammodo factum eſt vt delictum illud admiſſum ſit, quippe quod admiſſum non eſſet, ſi alii priori viro mandaſſem exactionem. Facit *l. ex qua perſona, 149. de reg. iur. l. ex facto 30. vbi not. D. de negot. geſt.*

TIT. XIX.

DE CRIMIN. EXPILAT. hered.

DEFINITIO I.

Expilatæ hæreditatis crimen an & quo caſu etiamnum habere locum poſſit? Et de edicto, quod vocant

Le mort ſaiſit le vif.

EXPILATÆ hæreditatis crimen hodie vix vllum eſt, poſtquam edicto,[1] & omnium fere gentium generali conſuetudine[2] inductum neſt, vt hæreditariarum rerum poſſeſſio ipſo iure & abſque facto vllo qualis penes defunctum fuerat, in hæredem quemlibet transferatur,[3] quod Galli dicunt *Le mort ſaiſit le vif.* Conſequens enim eſt, vt ſi quid ex hæreditate ſubripiatur non tam expilari hæreditas quam hæredi ipſi furtum fieri videatur?[4] nimirum, ſi quandocunque poſtea hæreditas adita ſit per hæredem. Neque enim exiſtimandum eſt edicti aut conſuetudinis poteſtate factum eſſe, vt hodie magis quam olim aut ignoranti aut inuito acquiratur hæreditas:[5] ſed quod antea dominij duntaxat ratione conſtitutum erat, vt quandocumque adita hæreditas iam inde à die mortis teſtatoris adita retro fingeretur,[6] idipſum ad commodum quoque poſſeſſionis tranſlatum eſt, vt hæreditatis agnitione ſecuta non magis poſſeſſio quam dominium vllo inſtanti iacuiſſe videatur.[7] Itaque ſi ponas aut repudiatam,[8] aut impetratum ab hærede tempus ad deliberandum, vt interea curatorem hæreditati dari neceſſe,[9] eóque tempore futurum hæreditati fiat,[10] expilatæ hæreditatis non furti agere curatorem oportebit.[11] *Ita Senatus* 4. Cal. Decemb. 1588.

1 Non quod ſpecialiter in hanc rem factum ſit, ſed quod confirmata ſunt generaliter omnia quæ ſtylo Senatus noſtri continentur. Inter quæ hoc vnum eſt, vt poſſeſſio rerum defuncti ipſo iure in hæredem continuata intelligatur.

2 De qua late atteſtatur Andr. Tiraq. *in tract. de edict. Le mort ſaiſit le vif.*

3 quod alienum ſane eſt à ratione iuris. Ex qua ſcilicet non

 con

continuatur poſſeſſio defuncti in heredem, ſed opus eſt corporali apprehenſione. *l. cum hæredes, 25. D. de acq. poſſ.* Ratio *ponitur in l. 1. §. Scæuola, D. ſi is qui teſt. lib. eſt iuſſ. eſt,* quia hæreditas non poteſt transferre in hæredem, niſi quod fuit hæreditatis. Poſſeſſio autem quæ eſt facti non poteſt fuiſſe hereditatis, quæ eſt iuris.

4 Expilatæ autem hæreditatis crimen non niſi loco deficientis actionis furti intendi conſueuiſſe certi iuris eſt, *l. vlt. C. hoc titul. l. 1. §. 1. D. eod.* quia ſcilicet hereditariæ rei furtum non ſit, *l. vlt. eod. hæreditariæ, 68. D. de furt. & d. §. Scæuola:* furtum autem eſſe non poteſt vbi non eſt interuerſio poſſeſſionis, *l. 1. D. de furt.* nec rurſus actio furti vbi furtum non eſt. Hinc etiam eſt quod vxor non poteſt accuſari de crimine expilatæ hæreditatis, quia nec furti cum ea agi poteſt, *l. vxor. 5. D. hoc tit. l. aduerſus 4. C. eod.* vbi obſerua legendum eſſe *domus* non *demus*, in illis verbis *domus accipitur.*

5 Eſſet enim id iniquum, *l. nec emere 16. C. de iur. delib.* quoniam ita fieret, vt inuitus quis æri alieno obligaretur, *l. qui in alienu, 6. in princip. D. de acquir. hæred.* Excipe cauſam ſuorum hæredum itemque neceſſariorum, quibus ob eam cauſam datũ eſt beneficium, illis abſtentionis, iſtis ſeparationis, *l. neceſſariis, 57. eod. l. 1. §. vlt. D. ſeparat.*

6 *E. hæres quandoque, 54. D. de acquir. hæred. l. omnia, 193. de regul. iur.*

7 Perinde ac ſi poſſeſſio non minus iuris eſſet, quam dominium, cum tamen maxime ſit facti, *l. 1. §. ſi vir vxori & præced. D. de acquir. poſſ. l. denique, 19. D. ex quibus cauſ. maior.* licet plurimum ex iure mutuetur, vt dicebat Papinianus *in l. poſſeſſio 49. in princ. & §. 7. D. de acquir. poſſ.* Vide Tiraq. *in 1. 2. & 3 declarat. ſecundæ partis in Tract. Le mort ſaiſit le vif* Et apertius *in declar. 2. partis 7.*

8 Quo caſu non poteſt videri poſſeſſor eſſe hereditatis ille qui nec eſt, nec vnquam fuit hæres, cum prius ſit vt quis ſit hæres, quã vt ex edicto & generali conſuetudine fiat poſſeſſor. Nec enim aut edictum aut conſuetudo alium facit poſſeſſorem, quam quem agnitio hereditatis fecerit hæredem. Vnde ſoleo dicere non aliam eſſe hac parte rationem ſuorum heredum, quam ſit extraneorum, vt nimirum agnitio & voluntas ipſorum perinde ac extraneorũ neceſſaria ſit ad hoc vt ex edicto ſtant poſſeſſores. Alioqui ſi ſufficeret quod ſint hæredes ipſo iure per legem, ſequeretur fore illos ſicut hæredes neceſſarios, ita & bonorum poſſeſſores neceſſarios, quod ſane abſurdum eſſet. Ita enim fieret vt vel abſtinendi beneficium ignorantes adeoque inuiti admitterẽt contra propoſitum prætoris de quo *in d. l. neceſſariis, 57.* iunct. *l. ſi qui, 12. cum l. præced. D. de acquir. hæred.* vel nouo indigerent beneficio abſtinendi, necdum prudentib. cognitio. Siquidem inauditum eſt, vt abſtinendi beneficium habeat filius qui poſſidet bona paterna, omnia, & quidem tanquam paterna *l. cum bonis 87. eod. tit.* Denique bonorum poſſeſſor neceſſarius eſt, aut vnquam fuit, ſiue ius ciuile conſulas, ſiue prætorium.

9 *L. ſi diu, 1. D. quibus ex cauſ. in poſſ. eat. l. idem priuilegium 22. §. 1. D. de rebus auctor. iud. poſſid.* alias *l. 7. de priuileg. credit.*

10 Si tamen hereditatis furtum fieri poteſt quod non ita eſt, *d. l. 1. §. Scæuola, D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.* vbi ratio illa redditur, quam attulimus *num. 4. ſupra.*

11 Quia nimirum eo tempore verum eſt nondum per quenquam poſſeſſa eſſe bona hereditaria, non magis quam ſi ea bona hæreditaria nec dominum vllum haberent, quamuis hæreditas, quod ad domini cauſam pertinet, ſuſtineat perſonam defuncti. qui ſenſus eſt, *l. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. non minus, 31. §. 1. D. de hered. inſtit. l. hæreditas 34. D. de acquir rer. domin. lege 1. §. 1.* in illis verbis, *antequam res ab hærede poſſeſſa ſint, D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Legati petitio non poteſt differri prætextu expilatæ hæreditatis, ſed tamen legatarius interdum ſatisdare cogendus eſt.

OBtentu expilatæ hæreditatis emolumentum legatorum neque auferri neque differri oportet. [1] Sed ſi is, qui legatum pecuniarium petit, & hæreditatem expilaſſe dicitur, non ſit ſoluendo, vt inopia ſua facile ſit eluſurus cõdemnationem, quæ aduerſus eum ſequi poſtmodum, [2] æquũ eſt conſuli hæredis indemnitati hactenus vt non niſi per fiduciæ ſpeciem condemnetur: & de reſtituendo legato ſub ea conditione, ſi hæreditatem expilatam apparebit, caueatur. [4] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua SC. 10. ſup. De verb. & rer. ſignific.

1 *Lege obtentu 5. C. hoc tit. l. fideicommiſſaria, 23. de fideic. libert.*

2 *Vt in l. ſi quis iniuriam. 35. D. de iniur.* Inanis enim actio eſt, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is 6. D. de dolo.*

3 Id eſt, vt vulgo loquuntur prouiſionaliter.

4 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus quam per leg. Falc. l. Diuus, 5. §. & l. ſeq. D. de hered. petit.*

DEFINITIO III.

Reo expilatæ hereditatis nihil prodeſt obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis, niſi ipſe dicat ſe heredem.

OB expilatam hæreditatem accuſatus non ex eo ſolo excuſare ſe poteſt, quod contendat probareque velit accuſatorem nihil iuris in hæreditate habere; quaſi pertineat illa ad alium ſiue ex teſtamento ſiue inteſtati iure. Non enim ideo minus deliquit, qui expilauit. [1] Eſtque ea exceptio de iure tertii, nec aliter excluſiua iuris agentis, quam ſi tertius ille velit. [2] Quid ergo, ſi is qui verus heres dicitur interueniat liti, & patiatur admitti exceptionem? [3] Adhuc dicendum eſt poſſe cogi reum vt de crimine reſpondeat, & conſequenter ſiue fatebitur, ſiue conuincatur condemnandum eſſe, quia etiamſi accuſatoris non intereſſet, publicè tamen intereſt crimina vindicari. [4] Plane ſi is, qui hereditatem, expilaſſe dicitur, contendat ſe heredem, apparet præiudicialẽ eſſe quæſtionem de hereditate, ob idque ante omnia terminandam. [5] Neque enim expilaſſe videri poteſt qui re ſua, & iure ſuo vſus eſt. [6] *Ita Senatus* in ſecreto Aditorio, pro Claudio Rybert procuratore, & Nicolao Fuſier, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Sciuit enim aut ſcire debuit, quicquid non ſuum eſſet ad alium pertinere, *l. ſi inter me, 15. D. de except. rei iudic.*

2 Cuiuſmodi exceptiones certum eſt non prius eſſe admittendas quam tertius ille velit. Bart. communiter approbatus, *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Hoc enim caſu perinde eſſe videtur acſi ab eo ipſo tertio huiuſmodi exceptio obiiceretur. Nam cum duo inter ſe litigant poteſt interuenire tertius, cuius intereſt, & facere vt iudicium illud differat. Bart. *in l. ſi quis libertatem, 6. nu. 1. D. de hered. petit. Ex l. Titia 34. D. de ſolut. matrim.*

4 *lege ita vulneratus, 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum, 95. §. 1. D. de ſolut. l. ſi à reo, 70. §. vlt. D. de fideiuſſ.*

5 Eorum namque iudiciorum quæ ſunt de petitione hæreditatis ea eſt auctoritas, vt nihil in eius iudicij præiudicium fieri debeat, *l. Diuus. §. vlt. D. de hered. petit.*

6 *l. merito, 51. D. pro ſocio. l. duo fratres, 78. D. de acquir. l. creditor, 53. D. de furt.*

TIT. XX.

DE INIVR.

DEFINITIO I.

Qui iniuriam dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus eſt, ſed mitius.

SI mentiri me dixeris, & ego iuſto motus calore iracundiæ te percuſſerim, equidem eò minus condemnari debeo quod prior fuerim laceſſitus iniuria. Neque enim mihi in cauſa mea ius dicere debui: [1] Sed tamen mitius eo nomine mecum agi æquiſſimũ eſt. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis de Dompierre procuratoris, & Iacobi Pic. 7. Cal. Febr. 1590.

1 Nam neque calor iracundiæ neque pœnitentia, neque prouocatio in delictis regulariter excuſat. Iul. Clar. in *in pract. crimin. quæſt. 60. nu. 9. 18. 21.*

2 *l. 1. D. quot legat. non eſt ſingulis, 186. de reg. iur.*

3 Iul. Clar. *in §. iniuria, num. 14. & 16.* & aliis locis ſupra citatis. Sed neque prodeſt ei, qui iniuriarum actione conuenitur, quod probet iniuriam à ſe dictam veram eſſe, niſi Reipublicæ interſit ſciri, puta ſi quis alium latronem homicidam dixerit dummodo probet. Alioqui tenetur etiamſi tale crimen fuerit oppoſitum in iudicio excipiendo, putà contra teſtes. Idem Clar. *d. § iniuria, n. 15.* vbi tamen addit hanc diſtinctionem non procedere de Iure Canonico, ex quo debet præcedere charitatiua admonitio vel correctio. Amplius, ſi is qui iniuriam intulit proteſtatus fuit in ipſo actu iniuriæ, quod nolebat facere iniuriam, nihil ei prodeſt. Idem Clar. *ibid. n. 3.* vbi ponit exemplum de eo, qui dixit alteri, *Tu mentiris ſaluo honore tuo*: quia inquit, verba illa, *tu mentiris*, ſunt ex conſuetudine inducta vt habeant vim iniuriandi.

DEFINITIO II.

Ius proſequendæ iniuriæ tranſmittitur ad hæredem ſi accuſator deceſſerit pendente appellatione.

QVi iniuriarum egerat & obtinuerat, ſi poſt appellationem à condemnato interpoſitam nec dum ea deciſa deceſſerit, tranſmitti actionem ad hæredem [1] vt poſſet ille litem

litem proſequi non tantum propter ſumptus litis,[2] ſed etiam ob perſecutionem mulctæ, quæ in vicem eius quod intereſt accuſatoris infligi ſolet:[3] cum nec pœnæ perſecutio morte finiatur vbi lis iam eſt conteſtata.[4] Niſi proponas remiſſam à moriente iniuriam. Quod etſi de Chriſtiano homine credibile eſt,[5] probari tamen ab eo qui id egat, oportet,[6] quoniam hic non tam quid fieri debuerit, quam quid factum ſit, inſpiciendum eſt.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Appellatio enim extinguit iudicatum & pronunciationem, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpil. l. furti 6. §. 1. de his qui not. infam.* ſed non litis conteſtationem, cum è contrario reuocet & reducat litem ad terminos litis conteſtatæ. Vnde fit vt in cauſa appellationis nulla ſit conteſtatio neceſſaria ſed incipiatur a concluſione in cauſa, quomodo Pragmatici loquuntur.

2 Ad quos ſemper condemnandus eſt is qui facto ſuo dedit cauſam liti, *l. cum quem temere, 79. D. de iudic. l. qui ſolidum, 78. §. 1. d. l. 2.*

3 Intereſt namque aduerſarij vt de appellatione pronuncietur, *vt in l. 1. tut. vel curat. mag. creat. appel. l. 1. D. ſi pen. l. appel. mors interuen.*

4 *L. omnes pœnales, 26. l. conſtitutionibus. l. 33. ſciendum, 58. D. de oblig. & action. l. vlt. D. de fideiuſſ. tut. l. vnic. C. ex delict. defunct.*

5 Nam & de quolibet probo viro iam olim Papinianus ita ſcripſit *in l. ſi venditor, 6. D. de ſeru. export.*

6 Scilicet remiſſam fuiſſe iniuriam aut expreſſo aut etiam tacite per diſſimulationem, id eſt, per ſilentium annuum aut per conuerſationem habitam cũ offenſore. His enim omnibus modis remittitur iniuria. Iul. Clar. *in §. iniuria, n. 9. 10. &* 11. quod intellige ita vt nullũ ius agendi ſuperſit, ne quidem ad damna & expenſas. Aliter atque ſi facta eſſet ſimpliciter pax pro iniuria, aut ſi facta eſſet remiſſio iniuriæ in foro conſcientiæ, quibus caſibus damna & intereſſe adhuc peti poſſent. Idem Clar. *in pract. q. 58. n. 38. &* 39. addens *n. 40.* non ſolere admitti probationem pacis niſi per publicum inſtrumentum.

7 Cum remiſſio iniuriæ ſit facti, ob idque præſumi non poſſit niſi probetur vulg. iurib.

DEFINITIO III.

De iniuria facta vxori vir agere poteſt, paremque iniuriam reddere.

VXori facta iniuria marito quoque facta creditur[1] propter indiuiduam illam, quæ ex matrimonij ſanctitate contrahitur inter coniuges non vitæ tantum, ſed etiam corporum ſocietatem:[2] maxime vero ſi per iniuriam vxor in adulterij ſuſpicionem vocetur.[3] Itaq; ſi quis vxori tuæ adulterium obiecerit, tuque aut in ipſo inſtanti illatæ iniuriæ[4] aut etiam ex interuallo, dummodo eo ipſo die[5] parem adeoque atrociorem, ſi fieri poteſt, iniuriam, dum verbo tantum intuleris, credendus es fuiſſe iuſto motus calore iracundiæ, perinde acſi in ipſa tua perſona iniuriam paſſus fuiſſes.[6] Proinde ſimiliter iniuriarum compenſatio facienda eſt, &[7] vterque abſoluendus ab obſeruatione iudicij ſi neuter in animo iniuriandi perſtare velit.[8] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul. 1591.

1 *L. 2. C. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. iniuria, n.* 3.

2 *L. 1. D. de rit. nupt. l. aduerſus 4. C. de crim. expil. hæred.* vbi legendum eſt, *quæ ſocia rei humanæ atque diuinæ domi ſuſcipitur*, vt dixi *ad Defin. 1. n. 4. ſupr. tit. præced.*

3 Quæ iniuria omnium maxime lædit pudorem mulieris & maritum in vxoris pudore, vt loquitur *d. l. 2. C. hoc tit.*

4 Nam incontinenti etiam & repellere vim & iniuriam licet. *l. 3. §. cum igitur. C. de vi & vi armat.*

5 Vix enim eſt, vt in ſequentem diem idem calor iracundiæ producatur.

6 *L. 1. §. vlt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

7 Vt paria delicta mutua compenſatione tollantur, *vulg. l. viro 39. leg. cum mulier 47. D. ſolut. matrim. l. ſi ambo. 10. de compenſ.*

8 Nam ſi alteruter in animo iniuriandi perſtare velit, is vero cõdemnandus eſt, quia oſtendit non calore iracundiæ, ſed matura animi deliberatione certoq; iudicio ſe iniuriam feciſſe, *l. quicquid in calore 48. cum ibi not. de reg. iur.* Nota autem quod ait Definitio in illis verbis, *dum verbo tantũ*, quia ſi iniuriã verbo illatã ſiue ſibi ſiue vxori vellet quis re ipſa & facto vindicare, iam non eſſent paria delicta, & ideo eſſet ille puniendus, quatenus iniuriæ ſibi illatæ modum exceſſiſſet, ſiquidem in delictis prouocatio non excuſat, niſi hactenus vt qui prouocatus fuit, mitius puniatur. Iul. Clar. *in pra. crim. q. 60. n.* 18.

DEFINITIO IV.

Qui executioni iniurioſæ tanquam teſtis adfuit, non debet puniri tanquam auxiliator, nec in vllos litis ſumptus condemnari,

IS, qui executioni ab apparitore per vim aut iniuriam factæ tanquam teſtis adfuit, ſi non probetur apparitori conſilium aut opem dediſſe, condemnandus eo nomine non eſt,[1] quaſi & ipſe vim aut iniuriam intulerit, vel præſentia ſua audaciorem fecerit apparitorem,[2] ſed quia nec actorem, qui iniuriam paſſus eſt litis contra teſtem inſtitutæ expenſas de ſuo præſtare æquum eſt. placuit apparitorem & eos, quibus mandantibus iniurioſa executio facta eſſet, in eos ſumptus pro teſte condemnari.[3] *Ita Senatus* pro Edoardo Bollier, contra Claudium Iordain, 4. Calend. Iul. 1591. Iunge Defin. 8. & 15. de execut. rei iudic.

1 Neque enim teſti debet ſuum officium eſſe vnquam damnoſum, *l. ſed ſi quis 7. & teſtam. quem aper. l. videlicet 29. D. ex quibus cauſ. maior. l. 3. §. vlt. D. de teſtib.*

2 Nam licet aſſiſtens maleficio non debeat puniri, niſi appareat quod id fecerit ex propoſito. Vbi tamen ex eius aſſiſtentia delinquẽs potuit reddi audacior, puniendus eſt ſaltem pœna extraordinaria. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 90. n. 8.* vbi addit, interdum etiam torqueri iſtos & interrogari an ſcienter & tractate, vt ille loquitur, id eſt, tractatu habito aſtiterint maleficio. Quæ diſtinctio non poteſt in eum cadere quem conſtat aſtitiſſe tanquam teſtem illud ſane conſtat, ſi tractatus preceſſerit, auxiliatorem eadem pœna eſſe puniẽdum, qua delinquens principalis puniri debet. Nullo ante tractatu præcedẽtu, ſi auxiliator præbuit cauſam delicto, idem dicendum eſſe, ſi vero nõ præbuit, mitius puniatur. Maxime ſi poſt commiſſum delictum præſtiterit auxiliũ quia is nec proprie auxiliator eſt. In dubio autẽ auxiliator ante omnia torquẽdus eſt ſuper deliberatione aut ſciẽtia delicti, quia contra eum magna præſumptio eſt, quod fuerit particeps delicti, etiamſi non niſi poſt commiſſum delictum præbuerit auxilium. Niſi auxilium fuerit valde remotum ab actu maleficij. Nec diſtinguitur in hoc materia an principalis delinquens aliter erat facturus, an non. Etſi eum erat facturus, tanto mitius puniri auxiliatorem æquum eſt. Neque rurſum dubitatur quin auxiliator ſit, qui vulneranti vel occidenti aſſiſtit armatus, ſi non fuerit ab eo remotus. Porro non ſufficit, vt alter alteri auxilium præſtitiſſe dicatur ad hoc, vt puniatur tanquam auxiliator, ſed addendum eſt, quod auxilium præſtiterit aſſiſtendo, vt alius delictum facilius cõmitteret. Item debet prius conſtare principalem deliquiſſe, & quidem aliter, quam ex ipſius contumacia, vt poſſit puniri auxiliator, Etſi hoc poſtremum apud nos non obſeruatur. Nam indiſtincte proceditur ſemper contra auxiliatorem. Hæc omnia ex Iulio Claro *d. q. 90.* vbi addit furum receptores teneri eadem pœna.

3 Tanquam quibus illi cauſam dederint. Semper enim inſpiciendum eſt, quis ſumptibus litis & liti cauſam dederit, vt factum cuique ſuum noceat, non aliter. *l. factum 155. l. quod quis 203. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Fama vel auditus à fide dignis excuſat eum, qui iniuriam dixit quam ſciri publice intererat, licet eam probare non poſſit.

ETiam qui conuitij cauſa innocentem infamauit, dummodo de ea re quam ſciri publice intererat, ſi habeat pro ſe famam bene probatam,[1] condemnandus non eſt, tametſi probare nequeat, verum eſſe quod per famam circumfertur. Excuſat enim fama à dolo & calumnia, & conſequenter à pœna,[2] præſertim ſi ab egregiis perſonis, & fide dignis originem habuerit. Nam etſi fama nondum per vulgus peruaſiſſet, tamen ſufficeret ad purgandam calumniæ ſuſpicionem quod reus id ſe ab aliquo præcipuæ exiſtimationis viro audiuiſſe diceret & probaret.[3] Aliud tamen eſt, ſi talis iniuria ſit, quam ſciri aut ignorari publicè nil interſit. Tum enim tametſi maxime verum ſit quo obiicitur, nihilominus iniuriarum iudicio tenetur, qui conuicij & iniuriæ cauſa dixiſſe quid vel feciſſe conuincitur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Philiberti de Court, & Dioniſij Bizet, 3. Calend. Aug. 1591.

1 Nam ſi nihil probaret, vtique condemnandus eſſet etiamſi publicè intereſſet ſciri. Iul. Clar. *in §. iniuria, n.* 5.

2 Idem Iul. Clar. *in pract. crim. q. 62. n.* 8.

3 Aliud enim eſt de fama loqui, aliud vero de auditu à fide dignis vt diſtinguit Iul. Clar. *d. n. 8.* Crauet. *conſil.* 178.

4 Iul. Clar. *in d. §. iniuria, n. 15.* Not. *in l. ſi non conuiciis 5. C. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Aliter atque aliter pro varietate perſonarũ locorum & temporum condemnandus eſt, qui offendit executorem.

OFfendens apparitorem ſiue Principis ſiue Senatus, ſiue alterius domini aut iudicis inferioris, grauiſſime pu-

niendus eſt, quod ea res ad publicam vtilitatem tuendamque magiſtratuum iuriſdictionem pertineat.[1] Sed tamen ex cauſa ſolet Senatus aliter atque aliter condemnare. Grauius enim coërcendus eſt, qui apparitori in ipſo actu exequendi officij infert iniuriam, quàm qui extra officium aut officij cauſam.[2] Grauius qui in odium executionis contra ſe factæ, quàm qui offendit petentem ſalarium ob eam executionem quam pro ſe fecerit. Grauius item qui in loco publico, quā qui in priuato, qui in vrbe, quàm qui in agro, qui pro foribus palatij & prætorij Senatus, quàm qui in alia ciuitatis parte.[4] Grauius item qui ſine cauſa offendit, quàm qui prior laceſſitus iniuria, iuſtoque dolore motus.[5] Vtputa qui equum conſcendenti, vt ad vxorem moribundam quàm citiſſime proficiſceretur, apparitor equum ademerat. Item qui probum apparitorem, quàm qui audacem, & contumelioſis executionibus debitorū iras & dexteras in ſe prouocare ſolitū.[6] Deniq; qui diuitem, quàm qui egenum & ipſa egeſtate probroſum. Itaque iudicantis arbitrio & religioni condemnationis modus relinquendus eſt.[7] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Faure, 10. Calend. Februar. 1593.

1 *L. non eſt ſingul. 186. de reg. iur. l. prohibitum 5. vbi not. Cod. de iur. fiſc. lib.* 10.

2 Nam qui extra officium & officij cauſam offendit apparitorem, videtur eum offendere tanquam apparitorem, ſed tanquam priuatum, quo nomine non tam grauiter puniendus eſt. Iul. Clar. *in pract. etiam q. 29. n. 1. & 2. & qu. 35. n. 16.*

3 Priore namque caſu videretur iniuria facta iudici, qui mandauit executionem. Poſteriore vero videtur facta ipſi apparitori tanquam priuato.

4 Solet enim quodlibet delictum valde aggrauari circumſtantia loci, *l. aut facta 16. §. locus, D. de pœn. l. prætor 7. §. vlt. l. ſed eſt quæſtionis 9 §. ſed ſi in theatro, D. hoc tit.*

5 Nam prouocatio & iuſtus dolor etſi non omnino excuſat, mitigat tamen pœnam. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60. n. 18.*

6 Cum executori modum excedenti poſſit interdum etiam de facto reſiſti. Not. *in d. l. prohibitum, per ill. text. C. de iur. fiſc. lib.* 10.

7 quia pœna certa hoc caſu ordinaria nulla eſt.

DEFINITIO VII.

Non facit vim accuſator, qui ipſe prehendit reum in executionem mandati iudicialis: Secus ſi propria auctoritate id faciat.

ACcuſatorem, qui prehendendi rei mandatum obtinuerat à iudice, ſi aut fugientem aut latitantem, aut proximæ fugæ vel latitationis ſuſpectum ipſemet prehendat, dummodo ab inferenda iniuria ſe abſtineat, deliquiſſe non videri placuit.[1] Nec ſi eum ipſe in vincula coniiciat ſecurioris cuſtodiæ gratia, ſi tamen quamprimùm facere potuit, publicis eum carceribus reddiderit, aut officialibus loci, in quo reus prehenſus eſt.[2] Non idem eſt ſi propria auctoritate nulloque præcedente iudicis mandato eum quis prehenderit, quē ſibi ex delicto obligatum intendat.[3] Nam quod in eo, qui ex cōtractu obligatus eſt, aliter obſeruamus, vt fugiens capi poſſit à creditore ipſo, habet propriam rationem propter verba illa legis duodecim tabularum, *ſi caluitur pedémve ſtruit, manum endo iacito.*[5] *Ita Senatus* pro Ioanne Manuel, contra Iacobum Baudrey, 11. Cal. Mart. 1593.

1 Sed potius apparitori iuſſa magiſtratus exequenti opem tuliſſe. In quo nihil ſane eſt, quod pœnam mereatur, cum fiat lege permittente, *vulg. l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de adult.*

2 Ne alioqui de priuatis carceribus teneatur ſecundum ea, quæ diximus *ſupr. Tit. de priuat. carcerib. inhib.*

3 Hic enim ſane committeit vim priuatam, ſi ſine armis id faciat, vim publicam, ſi cum armis, vt dixi *ſupr. tit. ad l. Iul. de vi public.*

4 *l. ait prætor 19. §. ſi debitorem. D. quæ in fraud. cred.*

5 *l. ſi caluitur 233.* vbi Gothofr. & alij notant ex Feſto in voce *ſtruere, D. de verb. ſignif.* vide Cuiacium *ad l. extat 13. D. quod met. cauſ. & lib. 16. obſeru. cap. 19.* Boër. *decif. 275.* Ioan. Papon. *in ſyntag. lib. 20. tit. De decrets d'adiournements & empriſonnemens*, §. 2.

DEFINITIO VIII.

Pro iniuria, quam quis propria auctoritate vindicauerit, poſtea iniuriarum agere non poteſt.

ABalio iniuriam paſſus, ſi eam verbis aut facto, alia denique iniuria repulerit, vt ſibi in cauſa ſua ius dixiſſe videatur,[1] iniuriam agere poſtea non poteſt, licet prior fuerit prouocatus. Maxime vero ſi leuiore accepta iniuria grauiorem irrogauerit.[3] Nam qui ſibi ius dixit, in eoque ius dicentis auctoritatem, quam implorare debuerat, neglexit,[4] [5] indignus eſt, qui legis aut magiſtratus opem ſentiat. Imo ſi iniuriæ, quam retulit, atrocitas id exigat, condemnari potius debebit,[6] ſaltem ad expenſas litis, præſertim ſi aduerſarius, quā verbo iniuriam intulerat, verbis quoque, vt fieri ſolet, atque apud iudicem deleuerit,[8] nec eo minus agere perſtiterit is, cui abunde fuerat ſatisfactum.[9] *Ita Senatus* pro N. Laboret, contra Chriſtophorum Maguccium, 3. Non. Mart. 1594.

1 Quod interdum facere licet impune, dummodo in continenti fiat & ita vt modus non excedatur, ſecundum ea, quæ dixi ad *Defin. 3. in fin. ſupr. eod.*

2 Sibi enim ius dicit, qui propria auctoritate facit quod facere deberet per iudicem, *l. 2. D. quod legat. l. vlt. D. ad l. Iul. de vi priuat.*

3 quod plerumque fit. Difficile namque eſt in ea re, quæ calore iracundiæ fiat, modum ſeruare.

4 *l. non eſt ſingulis 196. de reg. iur. l. vnic. Cod. quand. lic. cuique ſine iudic. ſe vindic.*

5 *Arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor.*

6 Cum non ſint eo caſu paria delicta, vt compenſari poſſint, *leg. viro 30. l. cum mulier 47. D. ſolut. matr.*

7 Ad quas ſemper condemnandus eſt quiſquis in lite improba perſeuerat, *l. deſtitiſſe 10 l. cum quem temere 79. D. de iudic.*

8 Iniuriam enim verbo tantum factam verbo quoque deleri, & vt ita dixerim, diſſolui nihil prohibet, vulg. *l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. prout 80. D. de ſolut.*

9 Etſi enim ab initio nihil dolo malo fecit, nunc tamen facit, quod ſufficit, vt ad litis totius etiam præteritæ expenſas condemnetur, *dict. l. deſtitiſſe, l. 2. §. circa, D. de doli mal. except.*

DEFINITIO IX.

Pœnitentia an & quando excuſet eum qui conuenitur actione iniuriarum?

QVi ob illatam à ſe verbo iniuriam litem criminalem patiuntur, ſolent, vt condemnationem effugiant, proteſtari, nolle ſe bonam aduerſarij famam lædere, aut de ea quicquam detrahere.[1] Sed non ſufficit ea declaratio, ni fateantur prolatam à ſe iniuram.[2] Alioqui repetendi & committendi ſunt teſtes, ac ſi proteſtatio nulla facta eſſet. Nimirum ſi animo iniuriandi prolatam conſtet. Nam nec aliter iniuria videri debet, quam ſi iniurandi animus adfuerit.[3] Cæterum cum mulier quædam pia affectione mota perſequenti alij vindictam criminis, ſacroſanctæ hebdomadæ tempore obiiciſſet, indignum eſſe illum, qui ad diuini conuiuij epulas admitteretur, at dignum potius, qui, vt canis, à Chriſtianorum conſortio remoueretur, ſi non à vindictæ perſecutione deſiſteret, putauit Senatus eum ea mitius agendum, quod licet nimis inciuiliter adeoque iniurioſe locuta fuiſſet, Chriſtiani tamen officij exhibendi potius, quam iniuriandi animum habuiſſe videretur.[4] Itaque ſatis eſſe viſum eſt quod in publico auditorio proteſtata eſſet, bene ſe de aduerſarij fama & religione ſemper ſenſiſſe, ac ſentire velle.[5] Cumque idipſum iam apud inferiorem iudicem declaraſſet, qui nihilominus pronunciauerat repetendos eſſe teſtes & committendos;[6] Senatus pronunciauit male iudicatum, & ream abſoluit ab obſeruatione iudicij, cum expenſarum tamen principalis, non etiam appellatoriæ litis condemnatione.[7] *Ita Senatus* ex tempore, pro Iacobina de Meurs, contra Peronetam Baſton, Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Vt ſcilicet appareat, calore iracundiæ potius quàm certo iudicio prolatam fuiſſe iniuriam. Alioqui proteſtatio ſola eius qui iniuriam facit, quod non habeat animum iniurandi, nihil ei prodeſt, nec ſi in ipſo iniuriæ actu fiat, cum ſit contraria actui, & omnis iniuria in dubio facta præſumatur animo iniurandi, vt tractat Iul. Clar. *in §. iniuria num. 12. & 13.* vbi exemplum ponit vulgare in eo, qui alteri dicit, *Tu mentiris ſaluo honore tuo.*

2 Prius enim quærendum & conſtituendum eſt, an factum ſit, quam quomodo aut qua mente.

3 Cum voluntas & propoſitum maleficia diſtinguat, *l. qui iniuria 53. in princ. D. de furt.* Iniuriandi tamen animus in dubio præſumitur in faciente iniuriam, vt dixi *num. 1.* Nec omnino excuſatur qui dixit, ſe pœnitere aut feciſſe calore iracundiæ, niſi hactenus vt mitius puniatur. Clar. *in d. §. iniuria, num. 16.* Maximè vero ſi intra triginta dies dixerit ſe pœnitere. Vide Cagn. *ad l. quod calore 48. de reg. iur.* cuius ſententia à Senatu noſtro aliàs probatam fuiſſe audio.]

4 *Arg. l. ſi venditor 6. §. in fin. D. l. ſeru. export.*

5 Quæ proteſtatio & declaratio publice in iudicio facta magis erit nominis.

6 Quod non ſolet nec poteſt fieri, niſi cum proceditur extra ordinem.

7 Vt iniuria, quàm factam eſſe negari non poterat, non prorſus impunita remaneret. Ex iis quæ dixi *n.* 3.

DEFINITIO X.

Non ſemper nec facile Iudex actionis iniuriarum debet decernere publicationem reuocata per reum iniuria.

CVm is, qui ob verbalem iniuriam criminali actione petebatur, declarauit coram Iudice prolatam quidem a ſe iniuriam, ſed impetu quodam & calore iracundiæ potius, quam animi iudicio, cum de aduerſarij fama ſemper bene ſenſerit, & ſentire velit, non facile Iudex permittere aut decernere debet, vt liceat aduerſario eam declarationem & palinodiam vbi gentium voluerit publicare.[1] Irrogat enim ea res quandam infamiæ notam,[2] quæ non tam facile irroganda eſt ei qui lubrico linguæ[3] & calore iracundiæ[4] magis, quam certo animi iudicio peccauit. Itaque ex ea clauſula iuſtam appellandi cauſam naſci viſum eſt, niſi & actoris conditio & delicti atrocitas ea ſit, vt aliter ſentiendum videatur,[5] quod ipſum in iudicantis arbitrio & religione poſitum eſt: vix tamen vnquam euenit, vt ſæpius eam publicationem fieri concedatur, præſertim ſi non niſi ſemel prolata iniuria ſit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod tamen petere vt plurimum accuſatores ſolent, vt bonam famam, quam iniuria læſerat iis reſtitutam fuiſſe appareat: maxime vero ſolet hæc publicatio permitti, cùm in publico facta iniuria eſt, vt qui publice peccauit, etiam publice coërceatur.

2 Saltem apud bonos & graues viros, quæ non leuis iactura eſt bono & graui viro, *l.* 4. *§. aduerſus. D. de doli mal. except.*

3 Nec enim lubricum linguæ ad pœnam facile trahi debet, *l.* 7. *§ hoc tamen. ad l. Iul. maieſt.*

4 *l. quicquid in calore* 48. *de reg. iur.*

5 Præſertim cum placeat non eſſe infamem illum, qui condemnatur actione iniuriarum propter leuem iniuriam, licèt pleſique contra ſentiant. Iul. Clar. *in § iniuria, n.* 8.

6 *l. ſi quis iniuriam* 25. *D. hoc tit.*

7 De iniuria enim nunc extra ordinem ex cauſa & perſona ſtatui ſolet, *l. vlt. D. hoc tit.*

8 *Sic in l. cum plures,* 11. *§. vlt. D. de reb. auct. iudic. poſſid. l. ſi quis ex argentariis* 6. *§. vlt. & l. ſi* 7. *D. de edend. l. vlt. §. & hæc quidem* 13. *in fin. C. de iur. delib.*

9 Vt pœna reſpondeat delicto, quod ſemper curandum eſt, quantum fieri poteſt, *l. ſancimus* 22. *C. de pœn.*

DEFINITIO XI.

Quod factum male eſt per calorem iracundiæ, poteſt per pœnitentiam dilui vſque ad reſponſionem factam ab interrogato de crimine, quæ reſponſio pro conteſtatione eſt.

QVi calore iracundiæ verbo iniuriã dedit, poteſt ex pœnitentia & contrariæ voluntatis declaratione iudicio iniuriarum ſe eximere, ad litem vſque conteſtatam. Quid ergo ſi criminaliter actum ſit; Nam in iudiciis criminalibus litis conteſtatio nulla fit. Sed placet reſponſionem rei ad interrogationes de crimine factas eſſe pro conteſtatione.[1] Igitur in id vſque tempus pœnitentiæ locus erit.[2] *Ita Senatus* pro Aduocato Tierry, contra Ioannem Franciſcum Magnum, Cal. April. 1596.

1 Not. *in l. quod calore* 48. *de reg. iur.*

2 Sicut nec vnquam concluditur in cauſa. Vide Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 52. *n.* 13. *& q.* 45. *n.* 2.

3 Idem Iul. Clar. *ibid.*

4 Ne lubricum linguæ ad pœnam facile trahatur, quod eſſe non debet, *l. famoſi* 7. *§. pen. D. ad l. Iul. maieſt.*

DEFINITIO XII.

Omiſſum iudicium iniuriarum non poteſt repeti etiam contra perfidum.

INiuria ſemel remiſſa, licet certis legibus & conditionibus omnibus non fuerit ſatisfactum, repeti poſtea nunquã poteſt, ne quidem per reſtitutionem in integrum etiam à minore petitam. Sed ſi quid eo nomine interſit, agendum eſt ciuili iudicio ad id quod intereſt ex cauſa non ſecuti implementi,[1] non autem iniuriarum ad vindictam.[2] Itaque ſi is qui iniuriam quantumcumque atrocem remiſit etiam cuius vindictam ſumi interſit Reipublicæ, dummodo tale crimen ſit de quo paciſci vel tranſigere licuerit,[4] iniuriarum iudicium repetere velit ſummouendus erit à limine iudicij,[5] adeoque in temerariæ litis expenſas condemnandus. Sed ita tamen vt non eo minus condemnari reus de crimine debeat erga Principem, ſi crimen publicum fuit, cuius vindictam perſequi Principis procurator generalis poſſit & debeat. *Ita Senatus* pro fratribus Blanc de la Rochere, contra Aduocatum Piuard, menſe Martij 1612. & rurſum in cauſa hæredum Ianon, 15. Iunij ſeq. Iunge Defin. 4. ſupr. vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cogat.

1 *Vulg. l. auxilium* 37. *D. de minor.* Ratio elegans eſt *in l. venditor* 6. *§.* 1. *de ſeru. export.* quia hominem beneficio affici intereſt hominis, & nihil tam Chriſtianum, quam iniurias remittere.

2 Vt in *l. cum mota* 6. *C. de tranſact.* quæ hanc maxime rationem habet.

3 Tollitur enim actio iniuriarum ipſo iure per pactum quod ideo legitimum vocatur, *l. legitima* 6. *l. ſi tibi* 17. *§* 1. *de pact.*

4 Non enim de omni crimine tranſigere licet vel paciſci, ſed cum diſtinctione, de qua in *l. tranſigere* 18. *C. de tranſact.*

5 Tanquam qui agat ſine actione quod fieri non poteſt. *l. ſi pupilli* 6. *§. vlt. de neg. geſt. l. quoties* 9. *§. & generaliter. D. de admin. tutor.*

6 *Vulg. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. properandum* 13. *C. eod.*

7 Nec enim pactis priuatorum iuri publico derogari poteſt neque iuri fiscali, *l. ius publicum* 38. *l. inter debitorem* 42. *D. de pact.*

TIT. XXI.

DE QVÆSTION.

DEFINITIO I.

Reus ſimulans inſaniam per dolum, ne interrogetur de crimine, etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet.

STVLTITIAM per dolũ ſimulans, ne interrogetur de crimine, torqueri poteſt probato dolo,[1] tametſi crimen tale ſit, cuius probandi gratia quæſtionem alioquin de reo haberi non oporteat.[2] Id enim fauor veritatis elicit, cum & in cauſa ciuili, ſi teſtis nolit de ea re, de qua conſtet poſſe eum, ſi velit, teſtimonium dicere, tormentis quoque ad teſtimonium dicendum adigatur.[4] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1588.

1 Dolus autẽ ex vultu ipſius rei colligi poteſt, quia per exteriora comprehenduntur interiora, inquit Boër. *q.* 1. *n.* 30. *ex cap. ex ſtudiis, de præſumpt. cap.* 1. *de cler. non reſid. l. his qui* 12. *§. vlt. de tutor. & curat. dat. ab his. Auth. eloquentiſſimum, C. eod. ſid. iuſtrum.* Vide Text. *in leg. Diuus* 14. in illis verbis, *nec ſubeſt vlla ſuſpicio matrem ab eo ſimulatione dementiæ occiſam, D. de offic. Præſid.* [Et ideo ſolet Senatus ſi quando cõtingat vt reus vel demens vel hebetioris ingenij eſſe dicatur, vt ob hanc cauſã mitius puniendus videatur, iubere adduci eũ in ſecretũ aut potius ſecretariũ Senatus vt toti Senatui exhibeatur, inſpecturo ex vultu & ex ſermone hominis, qualis reuera ille ſit, & quanta eius ſermonibus & dictis fides adhibenda, & an grauius an mitius puniendus. Alioqui non ſolet fieri hæc exhibitio *l. vlt. C. de exhib. vel tranſmitt. reis, l.* 2. *C. de cuſtod. reor. Ita Senatus* in ea cauſa De qua *Defin.* 2. *n.* 1. *infr. de pœn.*

2 Siquidem dici ſolet, non eſſe inferendam torturam quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis, ne alioqui præparatorium, vt aiunt, grauius ſit præparato. Iul. Clar. *pract. crim. q.* 64. *n.* 4.

3 Quam quærere & aſſequi bonus Iudex, quantum facere poteſt ſemper debet, *l. curent magiſtratus* 21. *D. de teſtib. cum ſimilib.*

4 *Tot. tit. extr. de teſtib. cogend. & ibi not.* Et generaliter certum eſt poſſe torqueri teſtem, quoties de falſo eſt ſuſpectus, Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 25. *n.* 7. *& quæſt.* 13. *n.* 11. *& n.* 15. *verſ. in hoc tamen Ducatu.*

DEFINITIO II.

Reus extra tormenta confeſſus nec in confeſſione poſtea perſeuerans iterum atque iterum torqueri poteſt, ſed non ſæpius quam ter, niſi ex nouis indiciis.

SI reus, de quo habita quæſtio eſt, extra tormenta confeſſus, poſtea, id eſt, ſequenti die (quatuor enim & viginti

horarum interuallum intercedere oportet, ne tormentorum ſenſus adhuc durare videatur[1]) confeſſionem reuocauerit,[2] iterum atque iterum torquendus eſt, nullis quoque nouis accedentibus indiciis[3] ſed ita tamen, vti ne ſæpius quam ter ex hac cauſa torqueatur.[4] *Ita Senatus* cõtra Claudiã Violat de Vareilles, 9. Cal. Mart. 1590. & rurſum Idib. Decem 1590.

1 Ne alioqui eorumdem tormentorum poteſtate noua confeſſio extorta videretur. Clar. *quaſt.64. n.41.* vbi ait, tormenta tum debere ſaltem per vnum diem vel per vnam noctem requieſcere.

2 Ductus ſcilicet ad banchum iuris ad ratificandum ſuam confeſſionem, quomodo loquitur Iulius Clar. *in pract. crim. q.64. n.45.*

3 Ad hoc ſcilicet vt in ipſa confeſſione perſeueret, vt ait Clar. *ibid.* non tamen vt tamdiu ſit torquendus, donec in confeſſione ipſa perſeueret, ſed vt poſſit de nouo torqueri, tanquam ſi nouũ aliquod indicium ſuperueniſſet, quomodo explicat idem Iul. Clar. *q.21. n.36.*

4 Alioqui procederetur in infinitum, quod abſurdum & iniquum eſſet. Idem Clar. *d. n.36.*

DEFINITIO III.

Qui ſortilegio vſus reperitur ad eludendam vim tormentorum hoc ipſo quaſi ex nouo indicio iterum torqueri poteſt.

QVi tormenta iam paſſus tacuit, nec fateri crimen voluit, non niſi nouis accedentibus indiciis iterum torqueri poteſt.[1] Nouum verò indicium & quod ad repetendam quæſtionem ſufficiens ſit illud etiam eſſe creditur, ſi in ipſis tormentis compertus ſit habere chartulas, (vulgo *breuets* vocant) quibus per ſortilegium iuuatur, ne quicquam ab eo exprimere tormenta poſſint. Nam quod dici ſolet, honeſtam eſſe rationem quamlibet redimendi ſanguinis,[2] vix eſt vt Chriſtiana religio in hoc diabolico remedii genere poſſit admittere.[3] Certe negari non poteſt, quin hoc ipſo valde ſuſpectus fiat qui tam impiis artibus ſibi conſulit, ne veritatem prodere compellatur.[4] Quid autem ſi ex chartulæ repertæ ſint & ereptæ reo priuſquam quæſtioni dederetur? Nouum fortaſſe indicium non eſt, quod ante habitam quæſtionem emerſit. Sed tamen verius eſt ſufficere, quod poſt ſententiam de habenda quæſtione redditam emerſerit.[5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Turini le Maiſtre, 14. Calend. Iunii. 1595.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q.64. n.46. per tot.*

2 *L.1. D. de bon. eor. qui mort. ſibi conſciuer.* Not. *in l. tranſigere 18. C. de tranſact.*

3 Peccatum enim mortale eſt, & contra caput primum primæ tabulæ, quoties ad iſtas artes confugitur, per quas diabolus inuocatur, Nec vnquam faciendum eſt malum, vt inde eueniat bonum. Nec denique pro ſalute huius mortalis vitæ periculum damnumque animæ vnquam incurrendum eſt.

4 Cum etiam ob mendacium locus fiat torturæ. Iul. Clar. *in pract. crim. q.21. n.39.*

5 Quia ſcilicet de eo non potuit cogitari ſententiæ tempore, *l. non poteſt 23. D. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Ex quibus indiciis poſſit fur condemnari ad torturam.

AD habendam quæſtionem de reo, qui furtum feciſſe dicitur, indicia hæc ſufficientia ſunt, ſi probetur pecunias habuiſſe, quas vnde habuerit non potuerit dicere, aut probare:[1] ſi viſo eo, cui furtum factum dicebatur, protinus aufugerit:[2] ſi eũ, qui ſubreptas pecunias perſequenti indicarat, occidere voluerit. Neque dubitauit Senatus, quin his omnibus indiciis concurrentibus accedente præſertim mala rei fama tormentis dedendus eſſet, cum de ſubtractis nummorum corporibus conſtaret.[3] *Ita Senatus* pro Antonio Leipine, 6. Id. Iun. 1590. Iunge SC. 1. de furt.

1 Arg. *l. ſimile eſt 6. C. de furt.*

2 Cum fuga faciat indicium ad torturam. Iul. Clar. *in practic. crim. q.21. n.20.31. & 22.*

4 Ex Iul. Claro *dict. q.21. n.21. & vlt.*

DEFINITIO V.

Qui vel in tormentis ipſis vel ſtatim poſt tormenta reuocat ſuam confeſſionem, non ideo poteſt iterum torqueri quaſi ex mendacio.

QVod diximus,[1] eum qui in tormentis confeſſus eſt, ſi extra tormenta negauerit, rurſus torquendum eſſe propter variationem, ita tamen, vti ne ſæpius quam ter quæſtione ipſa min' aperte & ingenue profeſſus ſit, puta ſi ſtatim poſt confeſſionem & in ipſis tormentis dixerit, extortam eam vi tormentorum.[2] Cum enim non præcedit aperta confeſſio, ſubſequens denegatio non inducit variationem,[3] quæ tamen ſola repetendæ quæſtioni locum facit.[4] *Ita Senatus* Id. Decembr. 1590.

1 *Defin. 2. ſupr.* vbi vide & *in Definit. 10.*

2 Quoniam quæ incontinenti fiunt videntur ineſſe. *vulg. leg. iuris gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. lecta 41. D. de rebus credit.*

3 Nec enim variatio poteſt eſſe ſine contradictione & euidenti mendacio. Quæ autem incontinenti fit, dicẽda eſt emendatio potius quam variatio, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q.21. n.19. verſ. ego vero.*

4 Mendacium enim etiam ſolum eſt indiciũ ſufficiens ad torturam, & conſequenter variatio etiam ſine trepidatione, dummodo ſit circa ſubſtantialia, licet non defuerint qui contra defenderunt, ſolum mendacium non eſſe ſufficiens indiciũ ad torturam, ſed tantum ſuſpicionem quandam, quæ iuncta cum aliis indiciis ſufficiat ad torquendum. Iul. Clar. *d. n.39.* vbi tandem concludit, vt ex ſolo mendacio non deueniatur ad torturam, niſi aliquo adminiculo concurrente. Sanè ſola inconſtantia, titubatio & trepidatio rei non eſt indiciũ ſufficiens ad torturam, vt idem Clar. ibidem ſubiungit. Porro indicia præcedere oportet & probata eſſe. Clar. *q.64. n.9. & 12.*

DEFINITIO VI.

Septuagenarius non poteſt torqueri, ne quidem per metum torturæ, niſi perraro & ex magna cauſa.

SEptuagenarium hominem, quod non ſolum ſit ſenex, ſed etiam decrepitæ ætatis, placuit torqueri non poſſe, quantiſcumque criminis indiciis vrgeatur,[1] quinimo nec facile iniiciendum ei eſſe metum tormentorum, cum ſit veriſſimum, quod dici ſolet, metum ipſum torturæ torturam eſſe,[3] nec minus habere momenti ad extorquendum falſum ab eo, qui per ætatem iuſtum metum ferre non poſſit.[4] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Fenet. 9. Cal. Iunij. 1591.

1 Nam ſenex quoque, ſi decrepitus non ſit, poteſt torqueri. Iul. Clar. *in pract. crim. q.64. n.22.*

2 Ignoſcendum enim eſt ætati. *l.3. §. ignoſcitur, D. ad SC. Syllan.* Clar. *d. n.22.* vbi tamen addit vidiſſe ſe torqueri reum maiorem annis, 65. eo ſcilicet modo, quo torqueri poterat.

3 Sunt enim plures gradus torturæ. Primus eſt, iſque leuiſſimus minæ de torquendo. Secundus conductio ad locum tormentorum. Tertius ſpoliatio & ligatura. Quartus eleuatio in eculeo. quintus ſquaſſatio, vt loquitur Iul. Clar. *in pract. crimin. 64. n.31.* licet ſubiiciat, tres tantũ gradus eſſe. Primũ terrere. Secundũ eleuare & in ſuſpẽſo tenere. Tertium ſquaſſare. Et ſane cũ dicimus, metũ torturæ torturã eſſe, non de primo modo intelligimus, niſi hoc poſteriore ſẽſu, quo primus modus tres priores ante dictos complectitur.

4 Eſt enim ea ætate vis animi quoque longè infirmior ob corporis infirmitatem. obſerua tamen non eo minus dici confeſſionem ſponte factam quod facta ſit ab eo, cui Iudex minatus eſt torturam, etiam ſi conductus ille ſit ad funem & locum tormentorum: dicitur enim lenis ille terror niſi proceſſum ſit ad ſpoliationẽ & ligaturam. Clar. *d. n.31.* Nam & ligatura poteſt eſſe tortura ipſa, ſi ſit multum atrox & ſtricta, vt idem Clar. ibi ſubiicit. [Sane ex quo reus ad locum torturæ deductus eſt, licet nondum proceſſum ſit ad ſpoliationem & ligaturam, non licet ei appellare, poteſtque ſperni impunè appellatio. *Ita Senatus* 4. Calend. Iul. 1613.]

DEFINITIO VII.

Vnus teſtis etiam integer non facit indicium ad torturam multo minus ſocius, niſi in crimine læſæ maieſtatis.

REgulare eſt, vt vnius teſtis licet integri[1] teſtimonium nõ faciat indicium ſufficiens ad habendam de reo quæſtionem, ſi non aliæ adſint coniecturæ;[2] multo minus indicium faciet dictum eius, qui ſe ſociũ criminis fateatur,[3] præterquam ſi agatur de crimine læſæ maieſtatis, cuius odio propter ſceleris immanitatem ſpeciali quodam iure contra receptum eſt.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Definit. 45.6.7. ſupr. ad leg. Iul. maieſt.

1 Nam ſi non eſſet integer nullo certe caſu faceret indicium ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. quaſt. 21. n.2. verſ. cæterum, quaſt. 22. num.3.*

2 Clar. *d. quaſt. 2. & quaſt. 22. n.2.* vbi tamen vult hoc intelligi de eo teſte, qui deponat de aliquo actu, ſiue remoto, ſiue proximo ipſi

maleſi

maleficio. Nam ſi deponat de ipſomet delicto, puta quod viderit Titium vulneratũ Seium, vel Sempronium audiuerit blaſphemantẽ, vult Clarus, talem teſtem, ſi ſit integer, facere indicium ad torturã.

3 Quia nec debet delinquẽs interrogari de ſociis, *l. vlt. C. de accuſat.* niſi in caſibus exceptis, in quibus facit quidem indicium ad formandam inquiſitionem, ſed non ad torturam. Iul. Clar. *queſt. 21. n. 8.* niſi adſit aliud indicium. Facit ſane indicium ad inquirendum etiam in caſibus non exceptis. Ibid. addens, nunquam tamen debere quem interrogari de certa perſona ſine indiciis.

4 Vt dixi *Deſin. 4. ſupr. ad leg. Iul. maieſt.* quamuis contra ſentiat Iul. Clar. *d. num. 8.* Si tamẽ cum dicto ſocij criminis bene congruãt cætera accuſationis inſtrumenta & indicia quæ per ſe ſint pene indubitata, poterit ea res adeo probationem augere, vt ex ea poſſit deueniri ad condemnationem etiam pœnæ ordinariæ ſaltem in atrocioribus. Et ita plerumque Senatus pronunciauit, licet interdum aliter vt tractatum & relatum eſt in ea cauſa de qua ad *Deſin. 2. n. 8. in ſin ſupr. de crimin. ſacrileg.* Sed intellige ſi confeſſio ſocij in tormentis & extra tormenta ratificata ſit. Vide *Deſin. 6. n. 1. De pœnis.*

DEFINITIO VIII.

Sola confeſſio ſufficit ad torturam, non ad condemnationem, niſi in caſibus.

EQuidem ſola rei confeſſio non ſufficit ad condemnationem, ſed tantum ad habendam de illo quæſtionem,[1] niſi aliæ concurrant probationes, aut ſaltem indicia, quæ vrgeant, quia non eſt audiendus perire volens,[2] interdum tamen euenit vt contra ſtatuendum ſit. Quid enim ſi ab hoſtibus explorator venerit, qui ſe exploratorem fateatur, eiuſque cõfeſſioni cætera facti indicia non repugnent? Fateor nõ debere ſtatim vt exploratorem condemnari, ſed cur non torqueatur primum, vt confeſſionis veritas aut falſitas apertius eluceſcat, deinde condẽnetur? Siquidem delictum hoc eſt ex eorum genere, quorum probatio vt plurimum nec inſtrumentis, nec teſtibus fieri vlla poteſt, ſed tantum indiciis & argumentis, præſertim vero ſi eiuſmodi ſint tempore, vt id genus hominum vel nimium graſſetur, vel maiora Reipublicæ damna infligere poſſe videatur. Tanto enim ſeuerius curandum eſt, vt coërceantur, quanto periculoſius futurum ſit ſi tolerentur. *Ita Senatus* contra Benedictum Bataillon, 5. Id. Iulij 1591.

1 Iul. Clar. *in tract. crim. queſt. 55. num. 10. & ſeqq.* vbi tamen diſtinguit, an delictum ſolo animo perficiatur, an vero factũ aliquod requirat: Et rurſum hoc caſu, an ſit delictum facti permanentis, an vero facti tranſeuntis, vt hoc poſtremo caſu poſſit rei confeſſio ſufficere ad condemnationem, ſi adſit querela partis, & confeſſio non ſit de aliquo delicto in genere, ſed in ſpecie: cæteris vero caſibus non ſufficiat ſola confeſſio.

2 Clar. *queſt. 21. nu. 31. & ſeqq.* vbi addit, hoc habere locum in confeſſione etiam extraiudiciali, & multo magis in ea, quæ ſit facta coram Iudice incompetente, etiamſi poſtea ſit reuocata: niſi reuocans doceat de errore, tametſi Iudex ſit prorſus incompetens: imo etiamſi reus confeſſus ſit coram Iudice tanquam priuato. Idem Clar. *num. 35.* Idem *queſt. 55 n. 18.*

3 *L. 1. §. 1. & §. Diuus Seuerus, D. hoc tit. l. non tantum 6. in fin. D. de appellat.*

4 Secundum diſtinctionem, quam attulimus *n. 1. ex* Iul. Clar. *qu. 55. n. 1.* Adde *l. non omnes 5. §. à barbaris. D. de re milit.*

5 *L. aut facta 16. § vlt. D. de pœn.* Obſerua tamen non nocere reo confeſſionem extortam per tormenta, etiamſi reus in ea perſeueret, ſi nulla legitima indicia præceſſerunt, ſecus eſt ſi confeſſio ſponte facta ſit etiã ſi ſuper proceſſu nullo. Idem Clar. *d. qu. 55. n. 13. & 14.*

DEFINITIO IX.

Patientia tormentorum parum prodeſt ei, qui tormentis addictus eſt, ſine præiudicio indiciorum & probationum.

CVm Iudex pronunciauit, habendam de reo quæſtionem: hoc tamen addito, vt ne quid iam ſuppetentibus probationibus derogetur, parum reo prodeſt, quod vim tormentorum patientia & contumacia ſua fregerit: nihil enim ideo de pœna criminis ordinaria remitti oportet, ſi planæ probationes fuerunt, niſi quod ſi eius pœnæ differentes ſpecies ac veluti gradus quidam ſint, nihil prohibet adhiberi ex cauſa moderationem.[1] *Ita Senatus* in illa facti ſpecie, de qua SC. 6. de pœnis.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *ſans praiudice des preuues reſultantes du procés.* Iul. Clar. *queſt. 64. num. 8.*

2 Quamuis contra ſentiat Iul. Clar. *qu. 64. n. 38.* vbi magis probat, vt hoc caſu pœna ordinaria commutetur in extraordinariam. Nos tamen vtimur hac in re eo iure, quod in Gallia receptum eſſe teſtatur Ioa. Papon. *in ſyntagm. lib. 20. tit. 9. areſt. 1.* Aliud eſt ſi indicia tantum præceſſerunt, *Deſin. 15. infr.*

3 Cum etiam capitalia ſupplicia ſint alia aliis grauiora, *l. capitalium 28. D. de pœn.*

DEFINITIO X.

Qui perſeuerauit in confeſſione extorta vi tormentorum non poteſt eam poſtea reuocare, niſi probet erroneam.

SI præcedentibus indiciis ad habendam de reo quæſtionẽ ſufficientibus[1] quæſtio habita ſit quæ criminis confeſſionem extorſerit, etiam extra tormenta, vt fieri ſolet, repetitam, quæri interdũ ſolet, an confeſſus reuocare confeſſionẽ poſſit? Et placet non poſſe. Confeſſio enim etſi ſola ſatis non probet,[2] poteſt tamen fieri, vt præterea cum eiuſmodi indiciis coniuncta ſit, quæ indubitate probent veritatem.[3] Itaque nil prodeſſe poteſt hoc caſu reuocatio, niſi reus probet falſam & erroneam fuiſſe confeſſionem,[4] ſaltem per indicia contraria. Atque ita Senatus noſter in eadem facti ſpecie pronunciauit contra Carolũ Mantel, qui Amedei fratris ſui vxorem à ſe occiſam quater confeſſus apud primum Iudicem, id ipſum tamen in appellationis cauſa negauerat. Sane ſi quis non niſi in tormentis cõfeſſus ſit, extra tormenta vero negauerit, aliud iuris obtinet. De quo ſcripſimus SC. 2. & 5. ſup.

1 Quænam vero indicia ſint ſufficientia relinquitur arbitrio Iudicis. Iul. Clar. *q. 20. n. 4.* vbi addit ſufficere minus quã ſemiplenã probationem. Ad condẽnandum vero requiri indicia grauiſſima & indubitata, ſicut & ad capturã debilia ſufficiunt non etiam ad formandam inquiſitionẽ, ſed tantum ad ſumendas informationes. Idẽ Clar. *ibid. n. 2. & 3.* De indiciis vero in ſpecie vide eundem Clar. *q. 21.* vbi hæc præcipua numerantur. Fama, Teſtis vnicus de viſu, Plures ſocij criminis, Dictũ mãdatarij cõtra mandantẽ, Aſſertio vulnerati deinde mortui, Fuga ante inchoatã accuſationem, niſi qui fugerat ſpõte reuertatur. Inimicitiæ, Confeſſio etiã extraiudicialis, minæ, Pax facta cum offenſo, Mendaciũ, Vacillatio, Trepidatio, Poſſeſſio rei furtiuæ.

2 Hoc etiam omnino neceſſarium eſt, alioqui non ſufficeret illa confeſſio ad condemnandum. Iul. Clar. *q. 64. n. 40.* ſecus eſt in ſpontanea. Idem Clar. *qu. 64 in princ.*

3 Idem Clar. *qu. 64. n. 44. in fin. & qu. 65. per tot.*

4 Cum non præcedentibus indiciis non poſſit haberi quæſtio. Clar. *qu. 55. num. 14.*

5 Clar. *d. qu. 64. num. 44. & 455. n. 18.*

DEFINITIO XI.

Ex longis & prauibus inimicitiis poteſt quis torqueri, ſed moderatiùs.

QVi dolo malo domum aduerſarij ſui, cũ quo per multos annos continuas inimicitias & lites exercuerat, incendiſſe dicebatur, probabat ſe eo ipſo die, quo domus flagrauerat, alibi viſum fuiſſe, vt vix fieri poſſet probabile, tam immane ſcelus ab eo admitti potuiſſe. Cum tamẽ pleriſque & grauiſſimis ſuſpicionibus criminis vrgeretur,[2] nec per rerum naturam impoſſibile eſſet, vt qua hora incendium factum fuerat, ad eum locum, in illam rem veniſſet, tametſi paulò ante alibi viſus fuiſſet. Viſum eſt propter atrocitatẽ delicti, quod alioqui difficillimæ probationis eſſe ſolet, habendam de eo quæſtionem,[3] ſed tamen moderationẽ,[1] quod in dubia facti cauſa nonnihil etiã reo faueri æquum eſſet.[4] Sic factum eſt, vt nihil ab eo leuiora tormenta extorquere potuerint, atque ita liberatus, licet in exilium miſſus, poſt aliquot dies accuſatorem per inſidias trucidauerit. *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durand, contra Claudium Vginet, 18. Cal. Decemb. 1592.

1 Quia regulariter ſolæ inimicitiæ non faciunt iudicium ad torturam, ſed tantum ad inquirendum, & ad tranſmittendum inquiſitionem, ſint graues. Si tamen delictum fuit clam omiſſum, & nemo alius de eo accuſatur, poſſunt facere indicium etiam de torturam. Iul. Clar. *qu. 21. num. 50.*

2 Ex Iul. Clar. *d. n. 30. in fin. & q. 64. n. 5. & 9.* vbi ait, in delictis clam commiſſis facilius procedi ad torturam, quia quæ clam fiunt, difficilioris ſunt probationis.

3 Nam in tortura neque adhibendus modus eſt pro arbitrio Iudicis. Idem Clar. *q.64.n.35. & 36.*

4 Cum melius ſit nocentem abſolui, quàm innocentem damnari, *l. abſentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO XII.

QVoties iuſta aliqua cauſa eſt propter quam Senatus æquum putet moderatiorem habendam de reo quæſtionem,[1] ſolet ſecretiore placito id cõſtituere, nõ eo ipſo, quod reo pronũciandum eſt, ne alioqui obſtinationis mẽdacij materiam ea res præbeat reo. Quãuis apud Gallos, quibus præcipuas in bene comparandà tractandorum iudiciorum ratione laudes deferimus, quidam aliter obtinere dicerent, vt quoties moderate torquendus reus videretur, idipſum eo quoque Senatuſconſulto, quod pronunciandum eſſet, contineretur. Illud ſane frequentius eſt, vt recuperatori Senatori, qui quæſtionem habiturus eſt, in ſecretis mandatis detur, ne ſeuerius & inhumanius reum torqueat.[2] Quemadmodum ex cõtrario interdum, ſi criminis probationes delictique circumſtantiæ id exigant, mandari ſolet, vt reus omnino inhumaniter & tanquam cadauer torqueatur,[3] nullo in eam rem Senatuſconſulto conſcripto. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Pro modo ſcilicet indiciorum & qualitate criminum ac perſonarum. Iul. Clar. *q.64.n.35.*

2 Puta modis exquiſitis & non conſuetis, quod ſi quis adhibeat, hoc teneri debet ipſo S·eut & ſi torquendo modis cõſuetis excedat modum conſuetum. Ita vt ſi forte reus in tortura moriatur, iudex teneatur de homicidio, ſi modum exceſſerit dolo malo, aut ſi culpa ſaltem iuxta modum culpæ. Iul. Clar. *qu. 64. n. 36. & 37.*

3 Scilicet cum Senatui conſtitutum eſt reum omnimodo vltimo ſupplicio afficere, etiamſi in tormentis negare perſtet ob euidentes, quæ aliunde ſuppeterunt criminis probationes. quod tamen nunquã faciendum eſt, niſi vt dirigantur ſocij criminis, idque cum proteſtatione, quod fiat ſine præiudicio vel confeſſi vel coniuncti criminis. Idem Clar. *d.q.64.n.7. &* 8. vbi addit, moderate torquendum eſſe.

DEFINITIO. XIII.

Poſſunt hodie torqueri etiam illi, quos ius commune tormentis ſubiici prohibet, ſed non tam facile.

DOctores,[1] milites,[2] nobiles,[3] preſbiteros,[4] & alias huiuſmodi perſonas,[5] quæ inſpecto iure communi non poſſunt quæſtioni ſubiici, receptum eſt moribus noſtris torqueri debere,[6] ſi grauitas criminis id exigat, & ſemiplena probatio proferatur.[7] Quaſi ſublato per criminis præſumptionẽ priuilegio dignitatis.[8] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi du Port & Ioannis Baptiſtæ Regnaud, 6. Idib. April. 1593.

1 Iul Clar. *in pati. crim. q. 64. n. 10.*

2 Intellige de iis, qui hodie appellantur equites, aut qui ſunt Capitanei, vt loquuntur, & ductores militum. Nam priuati milites quotidie torquentur. Idem Clar. *ibid. n. 18.*

3 *l. nullus 4. C. ad l. Iul. Maieſt.* Idque ſeruatur in Hiſpania, ſed non apud nos, vt nec in Gallia nec in Italia. Clar. *ibid. n. 19.*

4 Secundum opinionem Bart. *in l. ex libro. D. hoc tit.* cuius tamen opinio communiter reprobata eſt, vt teſtatur Iul. Clar. *quæſt. 25. verſ. ſed numquid & q. 64. num.* 24. vbi tamen addit generaliter clericos nec niſi de mandato ſui epiſcopi torquendos eſſe & mitius quam laicos licet grauius delinquant.

5 In dignitate poſitas. Clar. *d. q. 64. n. 17. & 20. ex l. decurimes, D. hoc tit.* ſubiiciens tamen contrarium ſeruari de conſuetudine.

6 Quæ conſuetudo ſeruanda eſt, maximè in cauſis criminalibus & in materia torturæ. Clar. *dict. q. 64. n. 29. 37. & paſſ.*

7 Vt ſcilicet non tam facile torqueatur, quam cæteri, qui nullum habent priuilegium, & qui vt poſſint torqueri, ſufficit minor quàm ſemiplena probatio ſecundũ gloſſ. *in l. cum probatio de probat.* Indiciũ enim ſufficiens ad torturã illud eſt, quod priuſquã ſimplex præſũptio eſt, & minus quã ſemiplena probatio. Clar. *q. 20. n. 1. & 4.*

8 *Arg. l. vnic. C. vbi Senat. vel clariſſ.* Putat tamen Clar. *d. q.* 64. *nu.* 16. non valere hanc conſuetudinem, quæ admiſit, vt Doctores & perſonæ poſitæ in dignitate torqueri poſſint. Sane ratio illa facere debet, vt tales perſonæ nec tã facile, nec tã grauiter torqueantur.

DEFINITIO XIV.

Qui gratiam criminis habuit à principe, non poteſt in ſocios torqueri, quantumcumque graue ſit crimen, de quo agitur.

CVi gratia criminis capitalis facta eſt à Principe,[1] ſi ſocios criminis indicare nolit, licet de crimine grauiſsimo agatur, puta quod ad læſæ maieſtatis diuinæ aut humanæ cauſam pertineat, non ideo toqueri poteſt. Abſurdum enim ſit & iniquum torqueri pro aliorum delictis eum, qui proprij gratiam meruerit,[2] niſi tot condemnationis aut habendæ quæſtionis cauſæ concurrant, vt beneficio Principis indignus videri debeat:[3] Quod cum euenit, Principem ante omnia conſuli, in eamque rem ad eum reſcribi oportet.[4] *Ita Senatus* in cauſa Antonij Bernard d'Arben, 7. Id Iulij 1593.

1 Nec enim dubitatur, quin poſſit Princeps cuiuſcumque criminis gratiam facere. Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 59. per totum.*

2 *L. ſancimus 12. C. de pœn.* iunct. *l. vlt. C. de accuſat.*

3 Puta ſi obrepſerit vel ſubrepſerit Principi. Clar. *ibid. n. 9.*

4 *Vt in l. ſi quis filio 6. §. quod tamen, D. de iniuſt. rupt.*

DEFINITIO XV.

Reus iam conuictus non debet torqueri.

QVoties tam apertæ ſunt criminis probationes, vt de facti veritate iudex dubitare nequeat, non ſolum fruſtra, ſed etiam inique faciat, ſi reum quæſtioni tormentis ſubiiciẽdum eſſe pronunciet.[1] Ita enim fiet, vt ſi nihil ab eo tormenta extorſerint, aut abſolui poſtea debeat, aut ſaltem mitius puniri, pœna ordinaria in extraordinariam commutanda, tametſi probationũ iam notarum auctoritas excepta ſit,[2] quod his verbis fieri ſolet *ſans preiudice des preuues reſultantes du procés.* Non poteſt enim exceptio illa facere, quin tanta rei patientia & cõſtantia de probationum fide aliquid detrahat, aut commiſerationi, quæ ſynceræ iuſtitiæ comes eſt aliquid adiiciat. Et tamen iniquum ſit, ob id ſolum aut abſolui, aut mitius puniri reum, quod obſtinatã hominis pertinaciã tormenta non fregerint, ſicut & alia ex parte inhumanum fuerit, reum, cui omnimodo capitale ſupplicium ſubeundum eſt, ſiue in tormentis crimen fateatur, ſiue neget, tormentis quoque ſubiici nulla veniæ ſpe recreatum.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Velat Bellicenſis, prid. Cal. Septemb. 1593.

1 Iul. Clar. *q. 64. num. 7. &.*

2 Idem Clar. *ibid. n. 38.*

3 Vide tamen quæ ſcripſi *Defin. 9.* ſ.

4 Ita enim fit, vt ex eodem crimine, reus bis condemnari videatur, contra *l. ſanctio legum 41. D. de pœn.*

DEFINITIO XVI.

Caſus, in quo reus etiam ſufficienter conuictus ſubiitur quæſtioni, nempe ad detegendos ſocios in atrocioribus criminibus. Et quomodo ſententiæ verba hoc caſu concipienda ſint.

VNus tantum caſus eſt, quo ſupradicta locum non habent. *Is eſt*, ſi alios criminis atrociſſimi ſocios eſſe conſtet, ſed quinam ij ſint ignoretur. Tunc enim publicæ vtilitatis gratia, cuius ſemper & vbique preſertim in vindicandis rationem haberi oportet,[1] de reo habenda quæſtio eſt, & quidem acerrima tanquam de cadauere, vt hoc ipſum ſciatur, an criminis ſocios, & quos habuerit, non an crimen ipſe admiſerit? Itaque quantumcumque pertinax ſit in negando, nihil ei proderit ad pœnam criminis ordinariam euitandam, quia non in id torquetur, vt de ſe fateatur. Propter quam cauſam ſic concipi verba ſententiæ aut Senatuſconſulti hoc caſu neceſſe eſt, *ſera l'accuſé appliqué à la queſtion pour auoir la verité des complices*, non quomodo alioqui & vulgo concipi ſolent, *pour auoir là verité du fait par ſa bouche, ſi faire ſe peut.* Atqui ita paſſim in tota Gallia obſeruari Pragmatici Galli teſtantur.[3] Apud Italos longe aliter. Vix enim illi mortis pœnam irrogant, quin reus vel ore proprio crimen faſſus ſit, vel propter abſentiam & contumaciam pro confeſſo ſit habendus.[4] Cum tamen apud nos vel indicia ipſa, dummodo ſint indubitata, ſufficere queant, vt ſequi poſſit condemnatio, etiam quæ vltimum capitis ſupplicium irroget.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. ita vulneratur 51. §. vlt, D. ad l. aquil. l. Stichum aut Pamphilum 95. poſt princip. D. de ſolut. l. ſi à reo 70. §. vlt. D. de fideiuſſor. cum ſimilib.*

2 Vt dixi *Defin.* 11. *n. ult.* 8. vbi vide.

3 Boër. latè *qu.* 163. *n.* 13. *&* 14.

4 Iuxta conſuetudinem illam Italorum, quam refert & laudat Bald. *ad l.* 1. *n.* 9. *& l.* 2. *C. de iur. calumn.* Non vt amplius conſtet de delicto, de quo iam ſatis conſtat, ſed tantum vt reus fateatur delictum ad hoc, ne appellando poſſit ſuſpendere iudicatum. Et hoc obſeruant iudices tali hoc colore quaſi velint reos interrogare ſuper ſociis & cõplicibus, vel ſuper aliis criminibus Iul. Clar. *q.* 64. *n.* 7. *&* 8. vbi tamen hoc improbat, aliter in Ducatu Mediolanẽſi ſeruari ait.

5 Scilicet cum indicia ſunt & plura & indubitata. Boër. *q.* 164. *n.* 3. 4. 5. *&* 6. *in fin.* Alioqui condemnatus eſt reus mitiori pœna, vt idem ait, *dict. n.* 6. *in princip.* Attamen magis probat Iul. Clar. *quæſt.* 21. *n.* 3. quod ex indiciis indubitatis poſſit quidem reus condemnari etiam ad pœnam corporalem, ſed non ordinariam, nec ad mortem. Vide *Defin.* 7. *infr. de pœn.*

DEFINITIO XVII.

Poteſt interdum deueniri ad torturam prius etiam quàm conſtet de corpore mortuo. Maxime vero in crimine aſſaſſinatus.

PRoditum quidem eſt, non eſſe quemquam de homicidio condemnandum quantumcumque probationes vrgeant & indubitatæ videantur, adeoque licet confeſſio ipſius concurrat, quin prius conſtet de corpore mortuo,[1] quod audiendus non ſit perire volens,[2] nec deſunt exempla multorum poſt reorum ſupplicia reuerſorum, qui falſo occiſi dicebantur.[3] Sed tamen non debet ea res facere, vt ſi grauiſſimis indiciis reus vrgeatur, eo minus quæſtioni ſubiiciendus ſit, quod de corpore mortuo nondum appareat.[4] Etſi enim is potiſſimum habendæ quæſtionis viſus eſt, vt extorta per vim tormentorum confeſſione rei, ſequatur mortis aut naturalis aut ciuilis condemnatio, tamen fieri poteſt, vt ea reus in tormentis fateatur, ex quorũ cognitione ſciri poſſit, vbinam gentium cadauer exſtet, vt de corpore mortuo conſtare queat, nec quicquam deſit ad infligendam condemnationem. Idque indubitatum eſt, ſi de aſſaſſinatu agatur. Nam & quod magis eſt, ſunt qui in hoc ſceleris genere admittendum putent, vt quamuis de corpore trucidato non conſtet, perueniatur tamen ad ſententiã condẽnatoriã, non ſolũ propter immunitatem flagitij, ſed ob id etiam, quod huiuſmodi hominum genus curare ſoleat, quantum poteſt, ne vſquam cadauer reperiri poſſit.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Martinet rei parricidij, ante Cal. Mart. 1594.

1 Dixi *Defin.* 8. *n.* 1. *ſupra ex* Iul. Clar. *q.* 55. *n.* 10. *& ſeqq. & q.* 64. *num.* 5. Iunctis iis, quæ idem tractat *quæſt.* 4. quando dicatur conſtare de delicto.

2 *L. non tantum* 6. *in fin. D. de appell. l.* 1. *§.* 1. *& §. Diuus Seuerus. D. hoc tit. l.* 1. *D. ad SC. Sylan.*

3 Vt teſtatur Clar. *d. q.* 55. *n.* 10. *&* 11.

4 Puta aliunde appareant aliqua indicia criminis, vt in caſu, quem refert Clar. *d. n.* 12. *ant. fin.* ex Caſtr. ſuper *conſuet. Burg. tit. Des iuſtices & droits d'icelles. §.* 5. *s'il n'a grace, poſt n.* 41. idem Clar. *quæſt.* 4. *n.* 4. *verſ.* ego tamen.

5 Eſt enim tortura præparatorium ad mortem vel naturalem vel ciuilem, vel ſaltem ad pœnam corporalem. Alioqui non eſt procedendum ad torturam. Iul. Clar. *q.* 64. *num.* 4.

6 Vt in caſu illo Chaſſanei & Iulij Clari, de quo diximus *n.* 4. Adde Iaſ. *in l. iuriſiurandi, C. de teſt.* Boër. *quæſt.* 164. *n.* 10. Alex. *conſ.* 19. *incip. circa primum & tertium dubium, lib.* 7. Videtur tamen ſufficere, vt conſtet de corpore mortuo per famam, vt tractat Boër. ex Bald. quem citat *d. n.* 10. Sed & in iis, quæ ſunt valde difficilis probationis, ſola fama criminis poteſt facere indicium ad torturam. Idem Clar. *q.* 21. *n.* 1. *verſ. poſſet etiam.*

DEFINITIO XVIII.

Quod tempus expectari debeat, Vt repetatur reus in ſuis confeſſionibus quas fecit in tormentis.

IN tormentis confeſſus reus, aut quod hac parte idem eſt in metu ipſo tormentorum,[1] non niſi poſt quatuor & viginti horas repeti debet ac interrogari an in iiſdem confeſſionibus & reſponſionibus perſtare velit,[2] ne ſi ante interrogetur, durare adhuc tormentorum metus videatur.[3] Sine nec longius tempus ei dandum eſt, ne interuertendæ veritatis, quam confeſſus fuerit, rationes comminiſcatur.[4] *Ita Senatus* 10. Cal. Decem. 1594.

1 Metus enim torturæ tortura eſt, ſi deuentum ſit ad ſpoliationem & ligaturam, vt dixi *Defin.* 6. *n.* 3. *ſupra* ex Iul. Clar. *q.* 64. *n.* 3.

2 Iul. Clar. *dict. quæſt.* 64. *n.* 41. vbi tamen addit, hoc poſitum eſſe in arbitrio iudicis, qui ſecundum qualitatem torturæ illatæ iudicabit, quanto temporis ſpatio præſumatur ceſſare dolor ac metus tormentorum. Concludit tamen permittendum eſſe torto, vt ſaltem vnum diem vel per vnam noctem requieſcat.

3 Dixi *Defin.* 1. *num.* 2. *ſupr.*

4 Qua de cauſa nec ducendus etiam eſſet ad illos carceres, in quibus alij carcerati ſunt, ne ab iis perſuaderetur ſuã confeſſionẽ reuocare, inquit Iul. Clar. *dict. quæſt.* 64. *n.* 40. Idem eſt, ſi quis torqueatur interpellatis diebus ſeu vicibus: quod fit, cum plura ſunt contra reum indicia & vrgentia. Iul. Clar. *dict. quæſt.* 64. *n.* 53. *ante fin.* quo caſu omnes illi actus torturæ habentur pro vnica tortura: ſed hoc non ſolet fieri, niſi in atrociſſimis criminibus.

DEFINITIO XIX.

Incertitudo non ſemper liberat reos, qui plures accuſantur de eodem crimine, cuius præſumptio par ſit contra omnes, & quod ab omnibus committi potuit, ſed omnes torquendi ſunt.

QVod dici ſolet, melius eſſe abſolui nocentem, quam innocentem damnari,[1] facit, vt quoties incertum eſt, quis ex pluribus reis crimen fecerit, non ſolum ad vltimi ſupplicij condemnationem peruenire non oporteat, ſed nec ad habendam de hoc aut illo quæſtionem.[2] Sed hoc procedit cum apparet fieri non poſſe, vt omnium condemnandorum iuſta cauſa ſit.[3] Alioqui ſi tale crimen proponatur, quod ab omnibus committi potuerit, & cuius præſumptione omnes æque vrgeantur, habenda erit de omnibus quæſtio, ſi aliud nihil obſtet præter incertitudinẽ.[4] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Bochet, 6. Cal. Ianuar. 1594.

1 *L. abſentem*, 5 *D. de pœn.*

2 Hyppol. de Marſ. *ſing.* 217. *incip. ter. & quater.*

3 Incertitudo enim facit, vt vterque debeat abſolui cum pœna eſſet corporalis, ſecus ſi eſſet tantum pecuniaria: quia tunc melius eſſet vtrumque condemnari, ne delicta maneant impunita. Sic diſtinguit Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 60. *n.* 31. Nempe cum delictum non potuit ab omnibus committi.

4 Iul. Clar. *in §. homicidium, n.* 37. Dixi *Defin.* 1. *num.* 1. *ſup. ad leg. Cornel. de ſicar.*

DEFINITIO XX.

Fama non eſt ſufficiens indicium ad torturam, ſed fuga rei ante inquiſitionem.

SOla fama non facit indicium ad habendam de reo quæſtionem.[1] Nec ſi à cognatis, & fide dignis perſonis originem traxerit, multo minus, ſi aut incertos aut ſuſpectos habeat auctores.[2] Grauior eſt ea præſumptio, quæ ex rei fuga oritur, maximè ſi fuga præceſſerit inquiſitionem *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 21. *n.* 1. quia licet ad torquendum ſufficiat minus, quam ſemiplena probatio, tamen fama eſt indicium valde remotum à delicto, & valde fallax, vt ibidem ait Clarus. Addens contra eſſe ſi cum fama concurrat aliquod adminiculum. Idem ſi delictum ſit valde difficilis probationis. Sed hoc ita ſi fama ſit vel in ſpecie de eodem delicto, de quo agitur, ſiue in genere, ſed eiuſdem mali & delicti, non aliter. Subiicit tamen purgari malam famã, ſi reus probat, ſe per triennium proximũ bene vixiſſe & fuiſſe bonæ famæ.

2 Debet enim fama originem habere à perſonis honeſtis & fide dignis, niſi agatur de re turpi, debentque teſtes nominare famæ auctores etiã non interrogati de eo ſpecificè. Non tamen coguntur dicere ſe audiuiſſe à maiore parte populi, ſed ſufficit vt publicè dici audiuerint. Debent etiã ſcire quid ſit fama. Ita Iulius Clarus *quæſt.* 6. *n.* 12. *& ſeqq. vſque ad* 19. vbi vide Iulium Clarum *quæſt.* 21. *n.* 20. *& ſeqq. vſque ad* 25. vbi ait fugam, quæ ſequitur inquiſitionem non facere indicium ad torturam, niſi iuncta ſit cum fama publica, idque in non capitalibus tantum.

DEFINITIO XXI.

Confeſſio facta in tormentis & ratificata extra tormenta non poteſt reuocari, niſi probetur erronea.

COnfeſſum in tormentis reum ſi extra tormenta non perſeueret, iam diximus iterum torquendum eſſe, etiam nullis ſuperuenientibus indiciis; ſed ita tamen vt ne ſæpius quam ter quæſtio repetatur, niſi in cauſa noua concurrat,[1] aſſequo

eſſeque abſoluendum reum poſt habitam ter de illo quæſtionem, ſi non euidentiſſimis & indubitatis probationibus vrgeatur.[1] At ſi extra tormenta confeſſus, poſtea confeſſionẽ reuocare velit, non eſt audiendus, ſed perinde condemnandus, ſi non probet erroneam confeſſionem, id eſt, ab alio, quã à ſe admiſſum delictum fuiſſe,[2] aut niſi aliqua vrgeant indicia pro reuocatione.[3] Rationem noſtri illam afferunt, quoniam qui cogi poteſt, vt confiteatur, multo magis cogendus eſt, vt in confeſſione perſeueret.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Noblet, 6. Id. April. 1595.

1 Dixi *Defin.* 2. *&* 5. *ſupr.* ex Iul. Clar. *qu.* 21. *num.* 36. Cui adde Boër. *q.* 165. *num.* 20.
2 Poteſt enim nihilominus condemnari, ſaltem ad pœnam extraordinariam, adeóque capitalem, vt dixi *Defin.* 9. ex Claro *q.* 64. *n.* 38.
3 Clar. *d. q.* 64. *n.* 44. *&* *q.* 55. *n.* 18.
4 Boër. *q.* 165. *n.* 2. *&* 3.
5 Grammat. *deciſ.* 34. *num.* 60. *&* *deciſ.* 72. *num.* 4. Matth. Matthe-ſil. *ſingul.* 55.

DEFINITIO XXII.

Confeſſio extraiudicialis ratificata in tormentis, itẽ quæ facta eſt in tormentis, & ratificata extra tormenta ſufficit ad condemnationem.

Extra iudicium facta criminis confeſſio, ſi repetita ſit in tormentis, poſtea retractari ſine cauſa non poteſt;[1] id eſt, niſi per confitentem probetur erronea.[2] Ideoque poteſt ex eiuſmodi confeſſione ſequi condemnatio, licet alioqui ſtandum non ſit confeſſioni factæ in tormentis, ſi non extra tormenta quoque perſeueretur,[3] neque ſola extraiudicialis confeſſio ſufficiat ad probandum, ſed tantum ad faciendum iudicium, hactenus vt de reo quæſtio habeatur.[3] Ex quo apparet quanto magis verum ſit, quod proxime ſcripſimus, confeſſionem factam iudicialiter, & extra tormenta metumque, id eſt, poſt habitam quæſtionem ſi ei confeſſioni congruat, quæ in tormentis facta eſt, ſufficere ad condemnationem.[4] Neque prodeſſe reo, quod eam reuocet ex interuallo, ſi non aliquas pro ſe habeat probationes, aut ſaltem indicia probabilia.[5] Quod ſi ex contrario indicia aliqua contra reum faciant, nemo eſt qui dubitet, quin cum ipſius confeſſione iuncta ſufficiant ad condemnationem.[6] Nec quicquam intererit, an in eadem inſtantia, an in cauſa appellationis reuocetur confeſſio, quæ fuit geminata. Appellatio enim extinguit dumtaxat iudicatum,[7] non etiam confeſſiones factas in inſtantia.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam nec ante torturam poſſet retractari, quod ad hoc, vt euitaretur tortura, vt contra quoſdam diſputat Iul. Clar. *q.* 21. *n.* 31.
2 Vt diximus *Defin. præced.* ex eodem Claro, *dict. qu.* 21. *n.* 36.
3 Ioan. de Anton. *ſing.* 93. *&* 94. Clar. *d. n.* 31. *&* 34.
4 Dixi *Defin. præced. num.* 3. ex Claro *quæſt.* 55. *num.* 18. *&* *quæſt.* 64. *nu.* 45. Quod ſi ſpontanea confeſſio iudicialiter facta eſſet, multò magis ſufficeret ad condemnationem, quamuis nnuquam reiterata, nec poſſet reuocari, niſi probato errore. Idem Clar. *q.* 65. *n.* 2.
5 Ad probandum quod confeſſio ſit erronea, vt dixi *Def. præced.*
6 Non enim hoc caſu locum habet, quod tractat Boer. *q.* 165. *nu. vlt.* quod ſi ſtent indicia pro & contra, non debet reus condemnari, ſed abſolui. Nam confeſſio rei non iudicium ſed probatio eſt. Vide in *pract.*
7 *L.* 1. *§. vlt.* D. *ad SC. Turpill. l. furti,* 6. *§.* 1. *de his qui not. infam.*
8 Deuoluit enim litem in ſuo ſtatu ad iudicem appellationis.

DEFINITIO XXIII.

Tortura facit perſonam teſtis integram, quæ alioqui non eſſet integra.

Qui infamis, ſiue iuris ſiue facti infamia, adeo parum idoneus teſtis eſt in criminalibus, vt ne quidẽ indicium faciat ab habendam de reo quæſtionem.[1] Cui ſimilis ille eſt qui ſe criminis ſociũ fatetur. Hic enim propriã ſibi turpitudinem obiicit.[2] Sed tamen ſi quod extra tormenta teſtati ſunt in tormentis repetierint, faciunt indicium, quod antea nõ fecerant.[3] Ideoque licet nihil ad priorem teſtationem adiecerint, tamẽ quaſi ex noua cauſa locus erit habẽdæ de reo quæſtioni. Nec nouũ eſt, vt teſtis perſona quæ alioqui minus eſſet integra per patientiam tormentorum integra fiat. *Ita in Senatu* in cauſa N. la Combaz, & N. de Laual, 14. Cal. Iun. 1596.

1 Quia teſtis infamis nullam poteſt fidem facere ſine tortura. Iulius Clar. *in pract. crimin. quæſt.* 25. *in princip.* Excipe caſum *l. famoſi,* 7. *ad leg. Iul. maieſt.* Adde *l. quæſitum,* 73. *D. de teſtib.*
2 Clar. vbi ſupr. *&* *q.* 21. *n.* 11.
3 Vt ex iis videre eſt, quæ tractat Clar. *dict. quæſt.* 25. vbi addit aliud exemplum de teſte vario & vacillante, qui firmat dictum ſuum in tortura. Idem de vili perſona, etſi hoc tandem relinquit arbitrio iudicis.

DEFINITIO XXIV.

Etiam ſenex dum ne decrepitus poteſt torqueri, & cum non poteſt torqueri, tamen terreri poteſt ſi crimen ſit ex atrocioribus.

Ætas ſenilis ſi non decrepita quoque ſit, non excuſat reum à tormentis. Sed facit tamen, vt moderatior de eo haberi debeat quæſtio arbitrio iudicis, & talis qualis per ætatem haberi poteſt.[1] Sunt enim qui poſt ſexageſimũ, adeoque ſeptuageſimum annum ferre tormenta facilius poſſint, quam alij quadragenarii aut quinquagenarii.[2] Itaque habitus corporis potius, quam annorum numerus erit inſpiciendus. Eo tamen caſu quo torqueri ſenex per ætatem non poteſt, terreri eum nihil prohibet, ſi ita poſtulare videbitur atrocitas delicti, vt puta ſi de crimine falſi agatur.[3] Alioqui parum ſane refert, an quis torqueratur, an ei torturæ metus inferatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Blanchet, & N. Berandiet, 4. Id. Aug. 1595.

1 Dixi *Defin.* 6. *ſupr. ex* Iul. Clar. *q.* 64. *n.* 22.
2 Grammat. *dec.* 34. *col.* 1.
3 Cuius atrocitas quanta ſit, vel ex eo apparet quod decretum gratioſum de relaxandis carceratis omnibus, puta ob iucundum aduentum principis, non tamen comprehendit eos qui carcerati ſunt pro crimine falſi, Iul. Clar. *q.* 51. *n.* 13.
4 Quia metus torturæ eſt tortura, vt dixi *Defin.* 6. vbi tamen vide quomodo hoc accipiendum ſit.

DEFINITIO XXV.

Tormentorum patientia purgat indicia, niſi habita ſit quæſtio ſine præiudicio indiciorum, quo tamen caſu mutanda eſt pœna ordinaria in extraordinariam.

Quæſtio de reo habita, ſi nihil ille in tormentis confeſſus ſit, purgat indicia omnia, quæ vel ex fuga vel mala fama aduerſus eum vrgere poterant.[1] Ideoque licet interlocutio de habenda quæſtione clauſulam illam habuerit, quæ vulgo adſcribi ſolet, *ſans preiudice des preuues reſultantes du procès,*[2] reo ſuccurrendum eſt, non vt omnino abſoluatur, ſed vt mitius condẽnetur, id eſt, pœna non ordinaria.[3] Præſertim ſi præcedebant indicia, quæ proxime accederent ad indubitata. Vt puta ſi in domo eius, qui falſam monetam cudiſſe dicitur, reperta fuerint inſtrumenta ad eos vſus pertinentia.[4] Idque Senatus noſter cõſtituit in perſona N. Perradin, qui bis fugerat & per contumaciam cremationis condemnationem meruerat,[5] decennalium duntaxat triremium pœna ei irrogata.

1 Iul. Clar. *quæſt.* 64. *n.* 38. Boër. *q.* 163. *n.* 14.
2 De qua ſcripſi *Defin.* 9. *ſupr.* Huius vero clauſulæ poteſtas maior ſane eſt ad retinendam vim probationum, quæ plenæ fuerunt, quam ad retinendam vim iudiciorum, quamtumuis fuerint indubitata, quoniam facilius eſt vt pugentur, quam vt probationes irritentur aut imminuantur. Et ita conciliãda eſt hæc Definitio cum Definit. 9. *ſupr.* Iunge *Defin.* 6. *infr. de pœn.*
3 Secundum ſententiam Iul. *dict. num.* 38. etſi non ſemper ea vtimur, niſi ad mitigandum genus mortis, vt dixi *Defin.* 6. *ſupr.*
4 Vt in caſu, de quo ſcripſi in *Defin.* 1. *ſupr. de falſ. monet.*
5 *Ex l.* 2. *C. de falſ. monet.*

DEFINITIO XXVI.

Vulnerati aſſertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam, ſed tantum ad inquirendum, & heredem excuſandum.

Sola aſſertio vulnerati non ſolum ad condemnationem indicium non facit, ſed nec ad habẽdam de reo quæſtionem

nem, adeoque nec ac ad citandum eum, qui dicitur vulneraſſe, ſed hoc tantum, vt de crimine inquiratur.[1] Eoque iure nos vti conſtat. Itaque ſi facta inquiſitione alia emergant indicia contra eum, quem vulnerati aſſertio ſuſpectum fecit, vt citandus aut prehendendus videatur, poſtea vero ex innocentiæ probationibus appareat abſolui eum debere, in omnes temerariæ aſſertionis impenſas condemnandus erit is, qui vulneratus fuit. Sed ſi ex vulnere deceſſerit, & in eadem aſſertione ad mortem vſque perſtiterit, ſecutus hæres eſt, neque calumniatoris aut temerarij accuſatoris pœnam meretur qualiſcumque accuſationis euentus futurus ſit, quoniam vulnerati aſſertio, quæ non accuſaret vulneratum, heredem ipſius excuſat. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis & Claudij Coſterg, ante Non. Sept. 1595.

1 Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſtion. num.* 14. niſi inquit, alia concurrant indicia.

2 Nam ad capturam ſola vulnerati aſſertio indicium fecit. Idem Clar. vbi ſupr. *num.* 25. Non autem ad torturam, *ibid. n.* 17.

3 *Ex l. eum quem temere, 79. D. de iudic.*

4 Clar. *vbi ſupr. num.* 16 *poſt. gloſ. in l. mater. C. de calumniat.* quia ſcilicet tenetur hæres vindicare necem defuncti *tot. tit. C. de his, quæ vt indig. & de SC. Sillan. & D. eod. tit.* Vide *l. ſi quis in graui, §. ſi quis moriens, D. ill. tit. de SC. Syllan.*

DEFINITIO XXVII.

Confeſſio rei ſola ſpontanea ſiue in tormentis facta ſufficit ad condemnationem ordinariam, ſi conſtet de delictis, ſecus ſi non conſtet, niſi ex ipſa confeſſione, etiamſi concurrat teſtatio eius qui ſe dicit paſſum eſſe vim & iniuriam.

SOla rei confeſſio, licet cũ alius teſtatione coniuncta, qui vim & iniuriam paſſus eſſe dicitur, non ſufficiat ad pœnam mortis ordinariam irrogandam,[1] ſed tantum ad extraordinariam, vt mors naturalis in ciuilem commutetur, pœna forcæ in perpetuarum triremium cõdemnationem. Nec aliud erit etiamſi is, qui vim & iniuriam paſſus fuit, auditus ſit tanquam teſtis, & vt loquuntur pro intereſſe publico, non tanquam accuſator.[2] Neque enim ideo fit, vt ſit omni exceptione maior.[3] Sed hoc ita, ſi quæratur de delicto, non de perſona tantum delinquentis: prius enim eſt, vt conſtet de delicto, & quidem aliter; quam ex rei confeſſione.[4] Hoc enim eſt quod dicimus, non audiri perire volentem.[5] At ſi de delicto quidem conſtet, non tamen de perſona delinquentis, nemo dubitat, quin confeſſio rei nocere ipſi debeat,[6] præſertim ſi libera & ſpontanea ſit,[7] & omnibus accuſationis indiciis congruat.[8] Nam & noceret, ſi per tormentorum vim expreſſa eſſet.[9] *Ita Senatus* contra Iacobum Albine, Non. Mart. 1597.

1 Scilicet cum non aliter conſtat de delicto, vt ſequitur in Definitione.

2 Nam ſi accuſator fuiſſet, certum eſſet quod ei credi non oportet, *l. qui accuſare 4. C. de edend.* Ne alioqui teſtis in ſua cauſa eſſe videretur, quod nemini permiſſum eſt, *l. omnibus, C. de teſtibus.*

3 Tanquã qui ſe iniuriam paſſum dicat. Idem enim præſumitur inimicus, nec tam zelo iuſtitiæ, quam ad propriam vindictã teſtimonium dixiſſe, vt de inimico tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 14. *n.* 17.

4 Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 55. *n.* 10.

5 *L. non tantum, 6. D. de appellat. l. 1. § 1. & §. Diuus, D. de qu.*

6 Etiam ad condemnationem diffinitiuam & ad pœnam ordinariam, ſcilicet cum confeſſio iudicialis eſt. Alioqui ſi extraiudicialis eſſet, non ſufficeret. Idem Clar. *d. qu.* 55. *in princ.* Intellige, niſi cum confeſſione extraiudiciali concurrant alia indicia, & veriſimilia. Capyc. *deciſ.* 179. *n.* 2. vbi multos allegat.

7 Idem Clar. *qu.* 65. *in princ.* vbi addit ſufficere, vt confeſſio illa ſit vnica, nec requiri vt ſit reiterata.

8 Nam ſi ex actis litis probaretur confeſſio erronea non noceret: ideoque poteſt reus probare errorem. Idem Clar. *d. quæſt.* 55. *n.* 18.

9 Dummodo in ea perſeueraſſet reus extra tormenta. Idem Clar. *quæſt.* 69. *num.* 40.

TIT. XXII.

DE ABOLIT.

DEFINITIO I.

De differentiis abolitionis & indulgentiæ.

INter abolitionem & indulgentiam multum intereſt. Abolitio enim accuſationis eſt, Indulgentia delicti. Vnde eſt quod indulgentia quos liberat notat. Abolitio nõ item. Qui enim gratiam criminis impetrat à Principe crimen fatetur, non etiam is qui abolitionem. Quæ potiùs multitiam exprobrat accuſationis. Hinc fit quamuis delictorum omnium etiam atrociſſimorum gratiam facere Princeps pro arbitrio poſſit, etiam læſæ maieſtatis ſiue diuinæ ſiue humanæ: non tamen indiſtinctè abolitio concedi poſſit. Excipiuntur enim crimina læſæ maieſtatis, & peculatus, & deſertæ militiæ, non tamen falſi, quamuis ita nonnulli putauerint. Inde quoque euenit; vt qui abolitionem impetrauit, licet non minus literas Principis ille ipſe per ſe cogatur exhibere; atque is cui gratiam criminis Princeps fecit, nec ſi per procuratorem id facere velit, audiendus ſit. Faciliùs tamen impetrare poſſit, vt in auditorio ſecreto id fiat non in publico. Sanè etiam poſtea quàm à Senatu ſedente interrogatus eſt ex more, An eas literas impetrauerit à Principe, An veritatem Principi expoſuerit, An denique iis ſe literis iuuare velit. Ex integro tamen & amplius interrogandus eſt à Commiſſario & Recuperatore in eam rem dato. Quomodo interrogari etiam is, qui gratiã criminis à Principe impetrauit. Perindéque ad mulctam pecuniariam condemnari poteſt arbitrio Senatus irrogandã, ſed hoc ita tamen ſi bonis & idoneis probationibus accuſatio ita fuerat inſtructa, vt de ipſius veritate aliquatenus conſtare videatur. Illud vtique diſtinctè obſeruandum eſt, vt abolitionis literæ non tantum Procuratore generali audito, quod omnino neceſſe eſt, ſed etiam vocato accuſatore priuato, ſi quis ſit, examinentur. Aut tùm quoque cùm accuſator priuatus nullus eſt, tertij ius inauditi ſemper excipiatur. *Ita Senatus* in cauſa N. Ruffi. Menſe Mart. 1611.

1 Vide *l. vlt. C. hoc tit.* & Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 59. & *ibid.* Apoſtill. *lit. e.* Caytes. *in §. homicidium 6. num.* 324.

DEFINITIO II.

Indulgentia Principis releuat reum ab onere probandi, dum ne ſit obreptia vel ſubreptitia.

QVi gratiam criminis impetrauit à Principe, nihil probare cogitur tanquam eorum, quæ vera expoſuit Principi, licet talia ſint ſine quibus indulgentia videri iuſta nõ poſſet. Sufficit enim, vt neque obrepſerit Principi, neq; ſubrepſerit, hoc eſt, vt nihil tacuerit eorum quæ ex actis probata reperiuntur. Nihil rurſum expreſſerit ad ſe exonerandum contra quã teſtationibus probatum inueniatur. Denique facit Princeps gratiam non modò criminis, ſed etiam probationum quæ alioquin eſſent ei neceſſariæ, qui gratiam criminis non impetraſſet. *Ita Senatus* pro Petro Girard, 8. Iunij 1612.

DEFINITIO III.

Non fatetur crimen qui à Principe impetrat aut indulgentiam criminis, aut abolitionem accuſationis.

SIcuti non intelligitur fateri crimen is, qui abolitionem accuſationis impetrauit à Principe,[1] ita neque is, qui criminis indulgentiam ſibi à Principe conceſſam profert in iudicium, eaque vtitur.[2] Solet namque indulgentia Principis peti & concedi quò magis liberetur reus, non vt magis oneretur.[3] Indeque videtur mos ille iudicialis fluxiſſe, vt poſt lectas quoque & publicatas in publico auditorio literas Principis, quibus indulgentia Principis continetur, ex integro audiendus ſit in vinculis literarum lator, vt in ipſius poteſtate ſit crimen negare, ſi velit.[4] Sane ſiue confeſſum ſit crimen, ſiue probatum, per indulgentiam Principis omnino extinguitur, in eoque maximè differt indulgentia ab abolitione quæ iudicij inſtantiam tantùm perimit.[5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Bernard, 2. Maij 1614.

1 Cùm abolitio non ſit criminis ſed tantum accuſationis, vt dixi *Definit.* 1. *ſ.*

2 Ant. Gabriel *lib. 7. de criminal. concl.* 21. *nu.* 15. ita vt non poſſit iudex dicere volenti vti gratia impetrata, fatearis prius delictũ. Alioqui nõ vteris illa, inquit Ægid Boſſ. *in ti. de remed. ex ſol. Clement. Princip. n.* 29. Apoſtil. ad Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 59. *in lit. e.*

3 Sic

3 Sic enim argumentatur in ſimili Vlpian. *in l. 3. §. ſi emancipatus D. de bonor. poſſ. contra tabul. l. legata 14. de adim. legat.*

4 quid enim prodeſſet interrogari ſi non liceret negare *tot. tit. D. de interrog. in iur. fac.*

5 Apoſtil. ad Iul. Clar. *d. qu. 59. in lit. c.* Carret. *in pract. crim. §. homicidium 6. num. 324.*]

TIT. XXIII.

VT INTR. CERT. TEMP. crim. quæſt. termin.

DEFINITIO I.

De litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratione.

CONQVERVNTVR plerique omnes, nec immerito, de litium & criminalium & ciuilium diuturnitate, quæ tanta hodie eſt vbique fere gentium, vt ſæpiſſime vſu veniat eos ipſos, qui victoriam cum ſumptuum quoque adiudicatione reportarũt, tam longis anfractibus vexatos, ac tot ſumptibus miſere fatigatos ſic affici, vt legendum ſibi potius eſſe putent, quod bonæ alioquin litis aut inſtituendæ, aut ſuſcipiendæ conſilium ab initio non abiecerint, quàm gratulandum, quod tanto pretio nudam victoriæ gloriam compararint. Nec dici ſane poteſt, quam aliena ſit ea res, non modo ab ipſorum litigantium, ſed à totius etiam Reipublicæ vtilitate, cum per lites fiat, vt vinculum illud publicæ concordiæ, quo præcipue ſalus populi & humana ſocietas continetur, vel diſſoluatur penitus, vel ſaltem relaxetur maxime ac debilitetur. Hinc nimirum tanta ciuili legiſlatori cura de litibus nunc impediendis, nunc diminuendis, ſemper execrandis. Quanto magis mirandum lacrimiſque ſanguineis deflendum eſt, Chriſtianam Rempublicam à veritate ipſa Sanctoque ſpiritu edoctam, totius legis perfectionem in charitate, & Dei proximique dilectione conſiſtere, eadem tamen laborare inſania, vt ſi cum Paganorum infelicitate noſtram quis conferre hac parte velit, non facile poſſit decernere, vtram debeat anteponere, niſi forte tanto miſeriores nos eſſe fatendum eſt, quanto illis ingenioſiores & videri volumus & ſumus. (Ingenio ſiquidem magno, ſed improbo & malitioſo eſt opus ad improbam litem inuitis etiam legibus & magiſtratibus, diu fruſtrandam, protelandamque. Quænam enim apud nos, obſecro, vel domus vel certe familia eſt, quam non lis aliqua continuo, perpetuoque motu exerceat & exagitet, ſiue de magna re, quod ferendum facilius, ſiue quod indignius & tamen frequentius eſt, de minima, quam nec operæ pretium ſit, extra iudicium petiiſſe, ac ſine vllo incommodo litis obtinuiſſe? Adeo magna putamus facimuſque omnia, quæ non alio pretio, quam immoderata, vel auiditatis vel ambitionis noſtræ magnitudine æſtimamus. Ac quoniam vix ſperare liceat, remedio vllo fieri vnquam poſſe, vt litium materia radicitus euellatur, quarum ſcilicet altiſſimas radices, cæca mortalium improbitas & auaritia nimis multorum animis infixit, (nec enim tanti mali cauſam in procuratores, aut Aduocatos, aut Iudices, quod à pleriſque fit, detorquendam exiſtimamus, ne quod aliquorum ſingulare vitium eſt, in vniuerſi ordinis inuidiam, non minus temere quam iniurioſe deflectatur,) optandum ſaltem eſſet eam litigandi formam excogitari, quæ vel repugnantibus litigatoribus poſſet facere, vt ſpatiis temporũ breuioribus lites concluderentur, quibus citius expeditis fierent litigantium miſeriæ tanto minores quanto breuiores, neque vero aliud legiſlatorum fere omnium votum fuit, ſed noſtri potiſſimum Iuſtiniani, qui ob eam cauſam, & criminalibus & ciuilibus actionibus certas metas præſtituras voluit. Criminalibus quidẽ biennij, ciuilibus vero triennij, vt vltra id tẽpus viuere prohiberentur. In quo dignũ præcipua obſeruatione illud eſt, quod de criminalibus conſtituit, ne dubitare poſſimus, quamuis publice interſit non manere impunita delicta magis tamen intereſſe non longiore lite diuexare eum, qui crimen ſiue verè ſiue falſo dicitur admiſiſſe.

Atque in criminalibus quidem non eſt difficile aſſequi quod ille voluit, vt intra biennium term[...]entur propter iunctam cum accuſatoris ſolitudine aſſiduam ipſius quoque rei inſtantiam, qui tum quoque cum corporalem ex delicti conſcientia pœnam expectat, carceris tamen tædio præmitur, vt ſententiam vrgeat, quam nec effugere poſſe videt, non magis quam fugere, qui carcerũ cuſtod[...] coërcetur. Quod in iis, qui ciuili actione pulſantur, non ſimiliter euenit. Quorum ſicut proprius ille mos eſt, vt perp[...]is apertiſque fruſtrationibus & tergiuerſationibus act[...] fatigando morentur litem quod ea ſola calliditate fier[...] poſſe videant, vt morentur etiam condemnationem, ita & communem illam nominis infamiam à Græcis meruerunt [...] generali, non tam epitheto, quam nomine proprio [...] appellentur.

Aliquando tamen accidit, vt reus [...]minis, etiã reuera innocens, continuos triennij aut qua[...]ij carceres patiatur, ſed vix alio id vllo caſu, niſi quod [...]ellatum ſit ſiue per reũ ipſum, ſiue per accuſatorem ab aliq[...] interlocutione, de qua vbi per iudicem appellationis pronunciatum fuerit iterum redeundum ſit ad iudicem, aut ſi [...]s medius & inferior iudex appellationis fuit, rurſus appellandum ad Senatum. Itaque corrigi hoc facile & emẽdari poſſe videretur, ſi placeret induci, vt in criminalibus cauſis, vel omnino prohibita eſſet appellatio ad interlocutoria, quæ iuris noſtri ciuilis ratio & obſeruatio fuit, vel permiſſa quidem, ſed ita tamen, vt nullam vim ſuſpenſiuam haberet, liceretq; nihilominus iudici cuilibet ad quem prima cognitio [...]ineret, totam litẽ criminalẽ inſtruere ad ſententiam vſq; v[...] diffinitiuam incluſiue, vt loquuntur, vel de reo quæſtioni tormentiſque ſubiiciendo excluſiue. Quo facto cauſæ totius cognitio ad Senatum deuolueretur, quem ſolum in huiu[...]odi cauſis appellari æquiſſimũ certe ac vtiliſſimum eſſet, præterquam ſi cui priuilegiũ ſpecialiter datum probaretur, quale habet à Sereniſſimis Ducibus noſtris Illuſtriſſimus Dux Gebennenſis, vt non ab aliis ſententiis in toto Ducatus ſui territorio redditis appellari poſſit, quam quæ à conſilio Gebennenſi fuerint latæ. Quæ res facit, vt in cauſis omnibus etiã criminalibus, quæ in eo Ducatu apud primos & inferiores Iudices tractantur, ſecundam appellationem admitti & retineri neceſſe ſit, quamuis ceſſãte priuilegio, tam multis magniſque rationibus, præcipue vero in honorem ſanguinis, & per appanagij, vt loquuntur, ſpeciem indulto, excludi ſane potius expediret. Sicut & illud inducendum eſſet, vt ſiue bene, ſiue male pronunciatum eſſet ab inferiore iudice, nunquam tamen ad eum reus à Senatu remitteretur, niſi ad executionem pœnæ, in eo loco vbi delictum admiſſum eſſet faciendam, ſi quando Senatus ad exẽplum publicum id fieri debere arbitraretur. Præbet enim ea res in cauſis criminalibus ingentem materiam, non modo longioris moræ, ſed etiam magis vexandi fatigandique rei.

At in cauſis ciuilibus quæ ſicuti frequentiores ſunt licet minoris vt plurimum momenti, ita maiore ac certiore indigerent remedio, longe difficilius eſt commodam inuenire rationem, per quam fiat vt abbreuientur lites, totque fruſtrationibus & cauillationibus quibus paſſim & vbique iudicia redundant, via præcludatur. Solent quidem iudices fere omnes, debentque hanc ſibi potiſſimum operam iniungere, vt toto ſtudio in hoc maxime laborent, ne lites tam longas fieri patiantur. Sed neque id in eorum arbitrio & facultate ſemper poſitum eſt, neque ſperandum foret, vt tale quid obtineri vnquam poſſit, niſi ſupremorum Principum, ad quorum maxime curam hæc res pertinet, auctoritas opem ferat. Et quemadmodum de Mathematicis Cornelius Tacitus ſcribit. *Hoc genus hominum in ciuitate noſtra & ſemper damnabitur, & ſemper retinebitur:* Ita de longioribus iſtis litium moris quæ ſemper & ab omnibus paſſim iudicibus damnantur, verendũ certe eſt, ne non minus vere dici poſſit; futurũ tamen, vt ſemper & in omnibus tribunalibus retineantur, ſi non per ſupremos Principes tanto malo, ne perpetuum ſit, proſpiciatur. Quamquã autem Senatus noſter iam à quo primum tẽpore erectus fuit in hoc vnum præcipue, nec minus ſapienter quã feliciter incubuit, in litigandi præſcripto ritu, quẽ ſi exacte litigatorum procuratores tenerent, nihil plane eſſet, quod præterea deſiderare in hoc genere quiſquã poſſet, additis etiã

in

in ſingulos penè dies varijs Senatuſconſultis, prout emergens caſuum neceſſitas, rerumque vtilitas exigere viſa eſt: Ipſa tamen rerum experimenta docuerunt, maiorem eſſe litigatorum malitiam, dicamne an inſaniam, quam vt ijs omnibus quæ hucuſque tam prudenter, ſanctéque conſtituta ſunt, ſanari & coërceri poſſit: Ideoque ſtrictioribus vinculis indigere, vt qui nec propriam verentur conſcientiam, nec tanti Senatus imperia reuerentur, ſaltem litium quas tantopere amant amittendarum metu conſtringantur, ne recuſent durioribus in poſterum legibus litigare, ſi lubricum & incertum litis concordiæ anteponent. Mihi certè digna res hæc perſæpè viſa eſt, de qua deberent cogitare ij omnes, qui & ingenio apud ſuos & auctoritate apud Principem polleant. Vtrumque enim neceſſarium eſt ad rem tanti momenti & aggrediendam & perficiendam. Etſi vero non ego is ſum, qui vel alterutrum iſtorum in me ſentiat eſſe mediocre, quod vtrumque maximum eſſe oporteret, putaui tamen faciendum, vt omnes intelligerent, ſi quid minus quam cæteri in rem tam vtilem ac neceſſariam conferre poſſem, induſtriam mihi & auctoritatem, non animum aut de republica benè merendi ſtudium defuiſſe. Animaduerti autem præcipuas tanti huius mali cauſas omnino eſſe duas. Vnam, quod litigandi conſilium plerique ſuſcipiunt quaſi neceſſarium, qui ſi ad tranſigendum vel compromittendum, aut inuitarent aduerſarium, aut ab eo inuitarentur, facilè negotium ſine lite deciderent. Alteram, quod qui litigant, ſiue agant, ſiue conueniantur, ſic litem tractare ſolent, vt quaſi ad eos nihil pertineat, nihilo magis à cæteris ſuis rebus abſtrahi ſe patiantur, ſat cito ſe liti a ſituros arbitrati, ſi ad alia interim diuertentes negotia tandem poſt trimeſtre id faciant, quod primo ipſo die, ſi vellent, præſtare & poſſent & deberent: Cum tamen ſicut publicis olim apud Romanos ſupplicationibus; ita litibus in foro tractandis, præco aliquis ſemper & vbique præeſſe meo iudicio deberet, qui aſſiduè clamaret, *Hoc age*. Quid enim ſtultius, quam eum qui ſic viuat, vt non aliam viuendi cauſam habere velle videatur, niſi vt litiget, ſic tamen litigare quaſi nullam, niſi poſt humam ſperare ſententiam, & breuiorem vitam ſuam, quam litem eſſe velit? Duo igitur vice remedij ante omnia conſtitui, fierique oporteret. Primum illud, vt compromiſſi & tranſactionis prius quam litis viam tentare litigatores iuberentur: quod conſtitutionibus Gallicis inter agnatos, cognatoſque diſtrictè obſeruari iuſſum, quidni etiam inter cæteros æquiſſimum videri debeat, cum inter vniuerſos homines natura ſuam conſtituerit cognationem, fides vero Chriſtiana inter omnes Chriſtianos multo maiorem? Deinde, vt quiſquis litigandi votum gerere mallet, iniunctam ſibi videret neceſſitatem de lite ſtatim atque mota eſſet, non niſi tanquam de re omnium maximè ſeria & importuna cogitandi. Sic enim alterutrum euenire neceſſe eſſet, vt vel tardius rariuſque litigandi conſilium hoc metu ſuſciperetur, vel ſuſcepti tam mali, ſed tamen aliquando neceſſarij conſilij executio citius expediretur. Nulla ſiquidem lis tam longa eſſet, quam non tertio aut quarto ad ſummum, ne hyperboli videamur, ſexto ſaltem menſe finitam audiremus. Iudicum ferè omnium error iſte eſt, quod quaſi miſereantur litigatorum, quos litium odio terrere potius deberent, patiuntur fieri per plura, quod non quidem æquè negligenter, ſed tamen tanto melius & commodius quanto diligentius poſſet fieri per pauciora. Crudelis iſta miſericordia eſt, quæ litigatoribus fauendo lites fouet. Nam quod de bello quidam olim dicebat, idipſum de lite quæ nihil niſi forenſe ac ciuile & domeſticum bellum eſt, dici veriſſimè poteſt, nullam eſſe iuſtam litem, niſi quæ ſit neceſſaria. Quin tum etiam cum neceſſaria eſt, adhuc tamen iniuſta ſit, ſi non quam celerrimè fieri poteſt conficiatur. Nec mihi vlla vnquam improbior vox viſa eſt, quam quæ tabulis iſtis forenſibus familiarior, litigãdo ius acquirit: Et tamen ita eſt. Plerique litigando ius acquirunt, qui non acquirerent ſi condemnati iam tum fuiſſent, vt oportebat cum nullo iure litigabant. Dilationibus, quas tam multas, tamque ſuperuacuas litigatoribus paſſim dari moris eſt, acceptum hoc ferri totum debet, quarum ſpatia & interualla quò longiora ſunt, eo magis negliguntur, nec prius curabuntur, quam temporis anguſtiæ premere incipiant, quæ proinde ſi premerent acrius, diligentiam quoque litigatorum citius excitarent. Hæc me nimirum cogitatio impulit, cum grauiſſimos pleroſque viros hac de re alios aliter & ſentire viderem, & ſcribere, vt quid mei quoque iudicij eſſet, exponerem. Concluſi vero rem totam articulis quadraginta breuiter quidem, ſed clarè, ni fallor, ac diſtinctè conceptis, & ad eum modum, qui mihi conuenientiſſimus viſus eſt, niſi quod imperatiuis verbis totidem legum inſtar conſcripti eſſe deberent, ſi ab eius ore ac imperio proficiſcerentur, qui legis condendæ poteſtatem haberet & auctoritatem. Ago nimirum legiſlatoris Conſiliarium non legiſlatorem. Laudabit fortaſsè poſteritas, & ſequetur ea quæ temporum meorum incuria, ne dicam iniuria & infelicitas neglexerit. Iam ergo articulos illos ſubijciamus.

SI QVID APVD TE POSSVM, quiſquis es, ô legiſlator, qui lites execraris, & bono publico faues.

ARTICVLVS I.

NEMINI poſthac licebit mouere litem, ſiue ab actione velit incipere, ſiue ab executione, quin ante omnia interpellauerit aduerſarium de compromittendo in arbitros intra diem octauum proximum eligendos. In eamque rem nominabit ille vnum aut alterum, cuius arbitrio & pronunciationi, itemque illius, quem aduerſarius eliget, omnimodo ſtari oporteat. Deque ea re conſcribetur teſtatio per notarium, vt ſi aduerſarius nolet compromittere, poſſit quandoque poſtea de eo conſtare iudici, qui eo facto, ſi pro actore iudicandum ſibi videat, condemnare omnino debeat reum in omnes expenſas litis, nulla ei relicta compenſandarum aut remittendarum earum licentia, ſiue conſanguinitatis & cognationis, ſiue difficultatis quæ in iure magna ſit obtentus, ſiue alius color quilibet quæratur, alioqui poſſit ille conueniri, vt eos litis ſumptus omnes de ſuo reſarcire omnimodo teneatur. Quod ſi è contrario aduerſus actorem pronunciandum ſit, ſiue quod nullo iure egerit, ſiue quod reus iuſtas habuerit exceptiones, nullam tamen ſumptuum condemnationem actor patiatur, ſed hanc pœnam & iacturam ferat is, qui compromittere recuſauit, niſi ex actis litis appareat, dolo malo actoris factum aliquid eſſe in re, quæ à die interpellationis & inchoatæ litis ſuperuenerit: quo caſu poſſit & debeat actor in ſumptus litis perinde condemnari, ac ſi nulla interpellatio præceſſiſſet. Quicquid autem illud ſit, quod ad interpellationem reus reſpondeat, etiam compromittendi voluntatem & conſenſum præ ſe ferat, pro denegatione & recuſatione habendum erit, ſi non effectu ipſo declaret, paratum ſe eſſe compromittere, nominatis in eam rem ex ſua parte arbitris intra diem octauum ſibi præſtitutum.

ART. II.

SI reus ad interpellationem reſpondeat paratum ſe compromittere in arbitros, nec tamen de arbitrorum perſonis aut de tempore, vel loco, vel qua alia arbitrij circumſtantia inuicem conuenire partes poſſint, iudex ordinarius adeundus erit, qui auditis partibus, & ab ijs expoſito breuiter & ſummariè, in quo & qua de cauſa diſſentiant, decernat ſtatim & de plano, ſed ex ſcripto, ne dubitari de eo poſſit, & ita tamen, ne quam figuram eo nomine inſtitui apud ſe patiatur, quid fieri æquum putet, ſi quis ex litigatoribus, aut non venerit ad iudicem in prima citatione, aut indicatam à iudice arbitrij viam tenere recuſauerit, perinde habendus erit, quantum ad ſumptuum litis condemnationem, ſiue vincere illum poſtea contingat, ſiue ſuccumbere, ac ſi ab initio compromittere recuſaſſet.

ART. III.

AC ne vana ſint & eluſoria eiuſmodi arbitria, præcedere compromiſſum oportebit, & quidem tale per quod pœna cum iuramento promittatur. Ita vt nec poſſit pœna minor eſſe quarta parte eius, quod intendet actor ſibi dari, vel fieri, vel reſtitui debere, prout ipſe in ſcriptura compromiſſi rem æſtimauerit, quam æſtimationem ea de cauſa compromiſſo inſeri neceſſe erit. Quo caſu neutri litigantium licebit aduerſus arbitrium venire, ſiue per appellationem, ſiue per reductionem ad arbitrium boni viri, ſiue alia denique vlla ratione, dummodo conſtet latum eſſe arbitrium ex forma compromiſſi, ſiue arbitri iuris electi proponantur, ſiue arbitri arbitratores, & vt loquuntur, amicabiles compoſitores ſiue ex bono & æquo, ſiue iniquè ac iniuſtè pronunciauerint. Qui arbitrium impugnare volet, pœnam pendere ante omnia debebit diffinitiuè, applicandam pro tertia parte Principi, pro tertia Hoſpitali, & pauperibus loci, in quo habebit domicilium is, qui cogetur ſoluere, & pro reliqua tertia collitigatori parato acquieſcere pronunciationi. Vbi vero pœnam ſolutam in totum, depenſamque fuiſſe apparebit ex legitimis probationum inſtrumentis, liberum erit ei, qui ſoluerit litem & inchoare & proſequi ſine metu vllius præſcriptionis, ſicut & ſine ſpe vlla repetitionis pœnæ depenſæ. Saluo tamen iure obtinendi expenſas litis, ſi ex eius euentu appareat iuſtam illum habuiſſe cauſam litigandi & diſcedendi ab arbitrio, tanquam iniquè reddito. Nam ſi contra formam compromiſſi redditum probaretur, poſſet eo caſu licitè pœna repeti debebitque iudex id decernere, ita tamen, vt neque hoc, neque alio vllo prætextu poſſit ſolutioni pœnæ mora fieri, aut ſatiſdatio peti de pœna in hunc quandoque caſum reſtituenda.

ART. IV.

NVlla arbitrij ſpe relicta, ſiue quod nolit reus compromittere ſiue quod non facilè litigatores in perſonas arbitrorum aliaſque arbitrij circumſtantias velint conſentire, ſiue denique quod alterutra pars detrectet arbitrio ſtare. Tum vero actori licebit offerre libellum iudici, ad quem cognitio pertinebit, ſi modo ad libellum adiungat acta oblati & recuſati compromiſſi, aut ſententiam, vt loquuntur, arbitramentalem, apochas & profeſſiones ſolutæ pœnæ, & alia rerum geſtarum inſtrumenta, de quibus ſupra dictum eſt, & quæ pro rerum & negotiorum diuerſitate interueniſſe contigerit.

ART. V.

LIbellum illum ſupplicem diſtinctum per articulos eſſe oportebit, & non vt imperitè Pragmatici quidam loquuntur, libellatum, ſed articulatum per Cauſidicum & Aduocatum in eo tribunali cognitum & approbatum, vt contineat diſtinctè ac minutatim media omnia, quæ extrema dicunt propoſitæ actionis. De quorum fide ac veritate iurandum habebit actor aut per ſe aut per inſtructum procuratorem, antequam libellum per iudicem admitti poſſit. Idque cum expreſſa in ſingulis articulis deſignatione, quo genere probationis velit ille intentionem ſuam probare, an per inſtrumenta, aut per teſtes, an per iuſiurandum?

ART. VI.

SI per inſtrumenta quid probare actor volet, ea ipſa deſignare & exprimere ijſdem articulis debebit cum die & Conſule, eaque edere aduerſario ſimul cum libello, & exemplum tam inſtrumentorum quam libelli & citationis dare in ipſo actu citationis, vt inſtrui poſſit aduerſarius, & in ius venire paratus inſtructuſque quid ad libellum reſpondendum habeat: Quam in rem collatio fiet exempli cum authentica & originali ſcriptura per Graphiarium aut alium Graphiarij vices gerentem, qui litteras citatorias ſubſcriptione ſua poſtea nec ante muniat, ſalua tamen ampliore & veriore collatione, ſi petat aduerſarius eo tempore quo accipiet exemplum, nec ei, quàm à ſe factam Graphiarius teſtatus eſt, ſtare velit.

ART. VII.

SIn tales erunt articuli, vt ea probare per inſtrumenta & ſcripturas vel non poſſit actor, vel non velit, ſed per teſtes, idipſum quoque in articulis teſtari & declarare debebit, & eodem ſupplici libello petere licentiam impetrandi publicandique ſuo tempore monitorij, ſi eam probationis ſpeciem ſibi neceſſariam arbitretur.

ART. VIII.

SI denique nec inſtrumentis nec teſtibus intentionem ſuam probare poſſit aut velit, ſed ſolo aduerſarij ſui iureiurando, æquè idipſum eodem ſupplici libello exprimere illum oportebit, & iuſiurandum exinde aduerſario deferre, alioqui poſtea quandocunque deferens non audietur.

ART. IX.

ATque vt poſſit reus apud ſe ſuoſque Aduocatos certius deliberare, an contendere debeat, an cedere, illud quoque ab actore faciendum erit, vt cum ſupplicem libellum iudici offeret, iungat libello reſponſum Aduocati ſui, quo contineatur, præſuppoſita facti veritate, qualis expreſſa eſt in articulis, videri actorem bonam fouere cauſam. Additis etiam rationibus ex iure deſumptis, quas ideo ſpecialiter & diſtinctè exprimi oportebit, eiuſdemque Aduocati, qui libello ſubſcripſerit, aut etiam alterius dummodo ſimiliter cogniti & approbati, fide ac ſubſcriptione confirmari.

ART. X.

SI quid actor ſecus & minus, quam ſupra dictum eſt, fecerit non tenebitur reus ad diem venire, nec eo magis poterit iudex aut debebit habere illum pro contumace, nec proinde in pœnam contumaciæ quicquam aduerſus eum ſtatuere, at neque actorem vllo modo ad agendum admittere, niſi edocto prius per actorem quod præſcriptam formam in omnibus ſeruauerit Maximè verò, quod reo etiam recuſanti non tantum libelli & citationis, ſed & inſtrumentorum omnium in libello narratorum exemplum reliquerit. In quo ſi quid vel minimum peccatum & omiſſum ſit, noua citatione opus erit, ac ſi neque libelli, neque citationis exemplum datum fuiſſet.

ART. XI.

ET quia in ijs litibus, quas ab executione incipere moris eſt, non idem ſeruari poteſt, quarum tamen cito expediendarum maior videtur ſubeſſe neceſſitas, quam cæterarum, neceſſaria erit in poſterum acturo cuilibet oblatio libelli, ne quid ex ſupradictorum obſeruatione remittatur, ſalua tamen licentia petendi per libellum vt executio permittatur. Quod vtique permittendum erit à iudice ſi competens ille ſit, qui aditus fuerit, idque in caſibus illis omnibus, in quibus hucuſque receptum eſt, vt poſſit incipi ab executione, ſiue ex litteris generalibus, quas de debitis, vel manus munitæ vocant, ſiue ex alijs præciſam coactionem impetrantibus, nil obſtante interceſſione aut appellatione quacumque, & eius tamen iure ſaluo, ſicut ante obſeruabatur. Aut ſi malit actor litteras illas de debitis, aut manus munitæ, aut alias huiuſmodi præciſas impetrare, quæ à Graphario & actorum Magiſtro, nullo etiam libello aut iudicis decreto interueniente, concedi ſolent, & ab earum executione incipere, liberum quidem illi erit hoc facere, ſed ita tamen, vt ſi qua interceſſio vel appellatio emerget, cogendus ſit offerre libellum, & omnia ſupra dicta obſeruare, priuſquam vllum ex eiuſmodi executione fructum reportare poſſit aut admitti ad litem vlterius proſequendam, manente tamen Principis, & vt aiunt, iuſtitiæ non actoris manu munita, quouſque vel per aduerſarij vocati comparitionem vel aliter conſtet iudici, ritè ſatisfactum in omnibus per actorem. Quo demum

mum tempore permittendum ei erit, vt fructum executionis pleniſſimum conſequatur.

ART. XII.

Excipiendæ tamen ſunt executiones, quas fieri neceſſe erit pro debitis aut fiſcalibus, aut alia de cauſa ad Principis vel etiam Reipublicæ vtilitatem pertinentibus, in quibus nihil innouandum erit, ſed obſeruanda ea omnia, quæ edictis, ſtatutis, & Senatuſconſultis in eam rem factis continentur.

ART. XIII.

Poſtquam actor ſupradictis omnibus ſatisfecerit, de quo docere debebit per productionem a ſe faciendam in manibus Grapharij in actu ipſo præſentationis, tenebitur ſimiliter reus comparendo ad dictam diem aut ſaltem intra tempora conſtituta reſpondere ad omnia contenta in libello cum iuramento per eum præſtando perſonaliter aut per procuratorem inſtructum diſtinctè, articulatim, & cathegorice per confeſſionem aut negationem ſimplicem & abſolutam, ita vt non liceat ei libellum negare in folle & confuſe. Nec ſi omnia prorſus in eo contenta negare vellet, & addere quod plerique addunt *per ſingulos articulos*. Sed omnino teneatur reſponſionem ſuam ſiue confeſſoriam, ſiue negatoriam inſerere ad pedem, vt loquuntur, cuiuſque articuli, non etiam per ſcripturam ſeparatam: neque rurſus admittantur poſthac reſponſiones, quales in hunc vſque diem frequentatas vidimus. *Refert ſe ad ea, quæ ex parte ſua*; *Alias negat*: aut *Confitetur non ad fines prætenſos*, aut etiam *negat ad fines prætenſos*. Omnes enim huiuſmodi prætenſiones reiiciendæ ſunt tanquam captioſæ, ſicut & eæ, per quas is, qui reſpondet, refert ſe ad inſtrumenta per aduerſarium producta, ſed cum hac conditione, ſi de iis debitè appareat & citra approbationem: denique omnes, quæ nec confeſſionem nec negationem ſimplicem, abſolutam, & cathegoricam cōtinebunt, præterquam ſi quod deductum erit in articulum, tale ſit, vt ab aduerſario ignorari probabiliter poſſit. Quo caſu ſufficiet, vt qui reſpondet, iuret à ſe ignorari, & tanquam ignoratum neget, niſi is, qui articulos conſcripſit, inſtrumenta etiam ediderit, per quæ idipſum probare intendat. Tunc enim ſimiliter confitendum id erit, aut negandum abſolute & cathegorice.

ART. XIV.

Sed & tenebitur reus in actu ipſo ſuæ comparitionis, & vt loquuntur, præſentationis obiicere quicquid obiiciendum habebit aduerſus inſtrumenta deducta productaque per libellum actoris & quorum exemplum iam habuerit in ipſa citatione, nec ei vlla etiam petenti danda erit in hanc rem dilatio, ideoque ne quid præcipitanter fiat non pauciores quā octo dies, inter citationem & comparitionem intercedere oportebit. Alioqui dies quaſi per præcipitationem dicta negligi impune poterit, non minus quam ſi in craſtinum diem ad comparendum in alio loco dicta eſſet, neque iudici licebit aliquam eiuſmodi citationis rationem habere, ſicuti nec ab ea prouocare neceſſe habebit reus: excipiuntur tamen eæ citationes, quas ex communi vtriuſque partis conſenſu & breuiorem diem ex compacto factas eſſe apparebit ex ipſo citationis inſtrumento, quo hoc ipſum exprimendum erit, ſi quando accidat, ſub pœna falſi contra executorem, ſi ſecus faxit, declaranda.

ART. XV.

Si tamen reus non tam cito de iuribus ſuis inſtrui poſſit, vt ad dictam diem habeat in promptu, quod aduerſus actoris inſtrumenta obiiciat, aut quod ad ſingulos libelli ab aduerſario dati articulos diſtincte, cathegorice & articulatim reſpondeat, non erit cogendus vt ad dictam diem compareat, aut intra ſequens triduum, ſed ſatisfeciſſe videbitur, ſi intra proximos alios octo dies paruerit, ita vt interim pro contumace neque haberi poſſit, neque condemnari. Habebit igitur liberos & integros quindecim dies ad cōparendum, vt interim ac toto illo medio tempore poſſit de iure ſuo deliberare, inſtrumenta ſuperquirere, denique Aduocatos conſulere. Quibus elapſis diebus quindecim, ſi non compareat, tum demum contumacia eius notabitur, & poſt triduum proximum à Graphario publicabitur, vt ſubinde contra eum obſeruentur cætera omnia, quæ aduerſus contumaces obſeruari ſolent.

ART. XVI.

Qvod ſi reus adſit quidem ad dictam diem aut intra ea tempora, quorum obſeruatio contumaciam impediat, ſed tamen alleget iuretque non habere ſe ea inſtrumenta, quibus cauſam ſuam iuuari poſſe credat, nec dolo deſiiſſe habere, nec facilem eſſe ſibi habendorum eorum facultatem, ſiue quod ſubſtracta ea fuerint & deperdita, ſiue ita occultata, vt ſine monitorij publicatione recuperari nequeant, ſiue quod eorum perquiſitio extra prouinciam facienda ſit, licebit iudici competentem aliquam dilationem, ſi petatur dare, æſtimata locorum, in quibus inſtrumenta eſſe dicentur, diſtantia aliiſque facti circumſtantiis pro perſonarum, rerum ac temporum varietate, ſed ita tamen, vt aliam dilationem ſiue ex eadem, ſiue ex quā alia cauſa iterum petendi, aut ſi petatur indulgendi facultas nulla ſuperſit, ſaluo tamen beneficio reſtitutionis in integrum per litteras Cancellariæ implorando, ſi qua Cancellario vel ſigillorum magiſtro iuſta cauſa eſſe videbitur, propter quam debeat concedi.

ART. XVII.

Illud quoque faciendum reus habebit, vt poſteaquam ad actoris libellum reſponderit & inſtrumenta per eum producta impugnauerit, alleget quæcumque in contrarium pro ſe facere exiſtimabit, omneſque ſuas exceptiones quaſcumque habet, declinatorias, dilatorias & peremptorias congerat & opponat, ſed diſtincte quoque & articulatim, & minutatim, nec ſatis ſibi eſſe putet conteſtationē facere generalem, qualis fieri ſolet oppoſitis in globo & in genere vulgaribus exceptionibus iuris carentiæ, vt loquuntur, incompetentiæ actionis: Male agis, tua non intereſt, & aliis huiuſmodi. Talibus enim exceptionibus non niſi generaliter oppoſitis, nullam earum rationem habere iudex debebit. At neque illarum, quæ in ſpecie ac nominatim oppoſitæ fuerint, quæ præſcriptionis, diſcuſſionis & ſimilium, ſiue dilatoriæ, ſiue declinatoriæ, ſiue denique peremptoriæ proponantur, ſi non earum quoque media & extrema eodem actu cōteſtationis ſpecifice deducta ſint, & per articulos, cum deſignatione & productione inſtrumentorum, quibus intentionem ſuam tueri eaſque exceptiones probare reus volet, idque per ſcripturas ab Aduocato dictatas & ſubſcriptas, interueniente etiam producentis rei iureiurando. Itemque declaratione ſpecifica per ſingulos articulos quid, pro probationis genere probaturus ſit, an per inſtrumenta, an per teſtes, an per ipſius actoris, iuſiurandum.

ART. XVIII.

Debebit etiam reus eodem ipſo die actuque ſuæ comparitionis exhibere conſultationem reſponſumque Aduocati ſui cum eius ſubſcriptione, quo reſponſo continebitur, præſuppoſita facti veritate, qualis reſponſionibus & poſitionibus rei continetur, iuſtam à reo foueri cauſam iuſtaſque eſſe exceptiones ab eo allegatas, idque rationibus ex iure ſumptis & eo reſponſo ampliſſimè declaratis, quomodo fieri ſolet per iuris, vt vocant, informationes.

ART. XIX.

Eiuſque reſponſi exemplum dandum erit actori à reo itemque iurium à reo productorum, quomodo ex parte actoris fieri & obſeruari debere ſupra diximus. Itaque faciēda erit collatio eius exempli cum authenticis inſtrumentis præſente actore aut ipſius procuratore per Grapharium, ad cuius officium pertinebit, vt in acta & teſtationem referat, ita rem geſtam eſſe, vt de eo conſtare poſſit tam ex actu comparitionis, quam ex ipſius exempli ſubnotatione.

ART. XX.

HÆc vbi reus impleuerit, actoris partes erunt, vt nulla expectata iudicis interlocutione adſtringat ſe apud acta ad reſpondẽdum & defendendum allegationibus & exceptionibus rei omnibus, itemque ad quicquid voluerit ex Aduocati ſui conſilio addendum prioribus articulis & poſitionibus in libello contentis omnia diſtinctè, minutatim, & cum iuramento per ſe aut per procuratorem ſpecialiter inſtructum, ne quis facto procuratoris per in integrum reſtitutionem improbando locus relinquatur, idque intra decimũquintum diem proximum præciſe ac ſine ſpe alterius dilationis, niſi beneficio Principis per litteras Cancellariæ in eã rem concedendas, ſi qua iuſta reſtitutionis cauſa ſubeſſe videatur, quemadmodum circa perſonam rei ſupra dictum eſt.

ART. XXI.

IIſdem penitus obſeruandis quantum ad additiones, quæ obſeruanda diximus circa primos articulos in libello comprehenſos, in eo præſertim, quod dictum eſt de facienda per eum declaratione, quos articulos velit probare per teſtes, quoſnam per inſtrumenta, quos denique per aduerſarij iuſiurandum, itemque de deſignandis & edendis cum die & Conſule, inſtrumentis, quibus volet ille niti pro articulorum probatione in additionibus contentorum.

ART. XXII.

Similiter facta reo copia tam ſcripturarum, quæ additiones actoris continebunt, quam inſtrumentorum in iis deſignatorum, tenebitur ille ex Aduocati ſui conſilio additionum articulis reſpondere articulatim, diſtinctè, ac adhibito iureiurando, per ſe aut per procuratorem inſtructum eademque manu additiones quoque ſuas proferre cum eadem obſeruatione quam in perſona actoris neceſſariam diximus, intra ſimilem dilationem præciſam & peremptoriam dierum quindecim, ſub eadem tamen exceptione, ſi non iuſta aliqua cauſa ſit, propter quam beneficio reſtitutionis in integrum aliam ei dilationem dari ex principali reſcripto, non aliter, oporteat.

ART. XXIII.

NEque vero neceſſe erit in poſterum comminationem aut declarationem vllam præcedere, quæ ſatisfaciendi viam præcludat ei ex litigatoribus, qui ex parte ſua non ſatisfecerit intra tempora præſtituta, ſed habendi erunt articuli, qui ſecus ac ſupradictum eſt propoſiti fuerint, pro reiectis, qui vero non eo, quo dictum eſt, modo conteſtati fuerint pro confeſſis inſtrumenta etiam, quæ ſuo tempore non fuerint iuxta præſcriptam formam impugnata, pro bonis & authenticis. E contrario autem ea, quæ fuerint deſignata per diem & Conſulem, nec producta, aut quorum exemplum nullum aduerſario datum probabitur, pro nullis & reiectis, ita vt nullam prorſus eorum rationem habere iudex debeat in iudicando, non magis quam ſi ſuper vnoquoque iſtorum ſpecialiter facta eſſet interlocutio, quæ tranſiiſſet in rem iudicatam.

ART. XXIV.

POrro non niſi ſemel additiones fient, præterquam ſi in rei additionibus aliquid eſſet, quod actori materiam & occaſionem ſecundarum daret. Ac ſimiliter in ſecundis additionibus actoris aliquid, quod à reo viciſſim ſecundas extorquere deberet, eadem tamen forma in poſterioribus additionibus ſeruanda, quæ in prioribus, hoc etiam diſtrictè obſeruando, ne qua ex cauſa vel ex prætextu quolibet, liceat ſæpius quam bis additiones dare, aut quartas ſcripturas edere, antequam admiſſi ſint articuli ad probandum, ne quidem beneficio Principis & reſtitutionis in integrum in eam rem implorato.

ART. XXV.

LApſis quindecim illis diebus intra quos reſpondendum fuerit vltimis additionibus, ſiue ſatisfactum fuerit, ſiue non, illud diſtrictè obſeruari oportebit, vt ante omnia litigatores in eum locum veniant, vbi ſolent ſummariè per procuratores expediri ea, quæ ad litium inſtructionem pertinent, (*parquetum* noſtri vulgo vocant) ibique conueniant intra triduum præciſe proximum per ſe aut per procuratorem inſtructum de veritate articulorum hinc inde conteſtatorum & negatorum, quorum probabilem ignorantiam neuter litigantium poſſit obtendere, vt ſi quid antea per errorem non etiam dolo malo negatum fuerit, quod fateri oportuerat, locus ſit pœnitentiæ in id vſque tempus. Fiet autem conuentio ſub pœna quinquaginta librarum fiſco applicanda, itemque calumniæ contra eum ex litigatoribus, qui per calumniam & dolo malo quid affirmaſſe vel negaſſe compertetur, ita vt nullum eiuſmodi pœnæ per iudicem diſſimulandæ aut moderandæ arbitrium, aut aduerſario, aut ipſi etiam iudici ſuperſit, ſed omnimodo infligi eam & irrogari neceſſe ſit per ſententiam quandocumque ſecuturam, alioquin ſi hoc à iudice ſiue conſulto, ſiue per imprudentiam omiſſum ſit nulla, & eo nullitatis genere, quod præcipuo quodam iure faciat, vt neque ab ea neceſſe ſit appellare. Nec eo minus tamen poterit, imo debebit iudex grauiorem mulctam calumniatori dicere, ſi calumniæ grauitas & perſonarum qualitas, aliæque facti circumſtantiæ id exigere videantur.

ART. XXVI.

QVod ſi negatiua ſit conuentio perſeuerante vtroque litigatore in eo, quod antea vel affirmauerat vel negauerat, & nihilominus pars alterutra contendat poſſe litem in eo ſtatu terminari ſiue ſcripto, ſiue cauſa in auditorio perorata, idque ſub pœna decem librarum & ſumptuum pro interlocutione faciendorum, tenebitur pars aduerſa conſentire, vt vel ad cauſam primo quoque die in auditorio perorandam, vel ad litis acta ex ſcripto intra proximum præciſe triduum exhibenda partes remittantur, ac ſi nulla inter litigatores facti quæſtio ſupereſſet, vt intra ſubſequens triduum poſſit iudex ius reddere ſiue interloquendo, ſiue definiendo negotiũ, prout ex ſtatu litis faciendum eſſe arbitratur. Neque vero in poſterum dabitur à iudice vlla dilatio, nec ſi procuratores cõſentiant, niſi ipſorum quoque litigatorum conſenſus accedat ad corrigendas actiones, ſalua Aduocatis licentia corrigendi ſcripturas, & vt loquuntur, regiſtrum audientiarij, ſi quid ille minus diligenter aut fideliter exceperit, niſi malint litigatores integras plenaſque actiones ab Aduocatis ſuis dictari ſubſcribique. Quod vtique liberum iis eſſe debebit, dum intra triduum ſupradictum fiat, intra quod acta litis iudici edenda eſſe diximus, & ita, vt non poſſit hoc prætextu longior fieri mora iudicato, nec replicationes vllæ adferri, niſi quas proferre litigatores poſſint intra proximum aliud triduum, vt proinde ſex aut ad ſummum ſeptem diebus totum corrigendarum actionum ſpatium omnimodo concludatur, in eamque rem permittendum erit litigatoribus eorumque procuratoribus, vt mutuas correctiones videant in manibus Grapharij, earumque exempla, ſi velint, à Graphario accipiãt. originalibus ſcripturis penes Grapharium perpetuo remanentibus. Nec vlla longiore dilatione ad reſpondendum aut replicandum vel petenda vel indulgenda, ſi non vt iam dictum eſt, litigatorum non modo procuratores, ſed etiam perſonæ ipſæ conſentiant.

ART. XXVII.

SIn è contrario litigatores conſentiant eum eſſe litis ſtatum, vt propter negatiuam illam, de qua diximus, cõuentionem, quomodo loquuntur iudicari res non poſſit antequã auditi ſint teſtes ſuper articulis negatis, extrahendi erunt intra triduum articuli, ſuper quibus teſtes audiri oporteat. Ita tamen vt coniungantur omnes articuli, qui ad eiuſdem facti ſubſtantiam pertinere videbuntur, nec niſi pro vno computentur.

ART. XXVIII.

QVod ſi duo tantum aut ad ſummum tres articuli fuerint, ſuper quibus teſtes interrogandi ſint, vno ſcilicet

pro

pro ijs omnibus,qui ſimul iungendi erunt,vt diximus, computato,curare debebit is,qui teſtibus vti volet,vt eos producat & exhibeat iudici ſummariè nimirum interrogandos & audiendos intra eam ipſam diem & horam quam iudex præſcripſerit,& quam intra proximum diem octauum præſcribere iudex debebat : ad quam diem & horam nulla alia admonitione præcedente,niſi quæ fiat per decretum iudicis procuratori ſignificatum; tenebitur pars adeſſe ad videndum iurare teſtes,eóſque reprobandum vel à veſtigio ſi poſſit,vel ſaltem intra tres dies proximos,quibus prætteritis,non liceat amplius eos reprobare,niſi eo reprobationis genere,quod probari ſtatim poſſit per inſtrumenta vel per acta iudicialia , putà per ſententiam contra aliquem ex teſtibus latam,quæ irroget notam infamiæ.

ART. XXIX.

SI ad dictam diem & horam aduerſarius non aderit , hoc ipſo quaſi ex peremptorio edicto citatus pro contumace habebitur,& conſequenter pro præſente,vt quamuis reuera ſit abſens, nihilominus poſſint teſtes interrogari, eorumque in teſtationem ſcriptumque redigi ex fide, & vt fieri oportet.

ART. XXX.

SEd & inferioribus iudicibus licebit audire teſtes pro tribunali & in ipſo auditorio,ſi de re leuiori agatur,quæ minori ſolemnitate expediri poſſe credatur,aut ſi malint, poterunt idipſum facere in priuatis ædibus , ſed ita tamen vt eo ipſo die,qui dictus fuit, audiantur, nec in craſtinum diem remittantur, vt neque is,qui teſtes producit, oneretur ſuperuacuis ſumptibus,neque teſtes ipſi vllo incommodo afficiantur, vtrique ſubornationi & corruptioni, quæ interim fieri poſſet, via omnis præcludatur.

ART. XXXI.

AT ſi teſtes non ita commodè in ius venire poſſint ſiue propter locorum diſtantiam,ſiue quod valetudine impediantur, ſiue denique quod tam multi ſint probandi articuli, vt tam ſummariè audiri eos non expediat,deputandus erit vel graphárius,vel actuarius,vel alius in eam rem aut à iudice,aut à litigatoribus ipſis nominandus,qui eos in loco illo,qui commodior videbitur audiat, niſi aliqua ex cauſa iudex eam ſibi prouinciam reſeruandam putet.Is porro quem probandi onus ſpectabit,teſtationes clauſas,& commiſſarij, vt vocant,ſigillo munitas proferre omnimodo cogetur intra diem quintum decimum præciſè ac peremptoriè,præterquam ſi diſtantia locorum faceret,vt longior dilatio arbitrio iudicis danda videretur,nulla alioqui in poſterum danda dilationis prorogatione, ſed tantum licentia futura ei,qui non ſatisfecit, vt probet dilationis tempora fruſtra elapſa eſſe facto & tergiuerſatione aduerſarij,aut inopinato aliquo caſu digno,cuius ratio habeatur:quibus tantum caſibus perinde habebitur, ac ſi dilationis tempora nondum effluxiſſent.Cæterum poſt effluxa dilationis tempora vtrique parti communia,neutri poſtea licebit auditionem teſtium vrgere,niſi beneficio reſcripti principalis,cui locus eſſe poterit ad prorogandam dilationem,ſed ſemel tantum, & ita demum ſi iuſta aliqua & magna interueniat cauſa, quæ id ſuadeat , & de qua promptu conſtet idoneè , non aliter.

ART. XXXII.

ERunt autem dicta teſtium excipienda & ſcribenda ſeparatim,præſente & adſiſtente illo,quem *Adiunctum* appellamus,nominato,exhibito & acceptato:aut ſi hoc fieri nequeat, per iudicem ipſum ſtatim & eadem ipſa hora nominando ex officio , ita vt nulla ex eo teſtationibus conſcribendis mora fiat.Hoc etiam omnino & præcipuè obſeruando, vt ei contra quem productio teſtium facta erit,non liceat adire teſtes,eóſque ſiue per interpoſitam perſonam alloqui aut aliter directo vel indirecto cum ijs quicquam tractare , ex quo producti & nominati fuerint in id vſque tempus quo interrogati ſint & auditi, alioqui omnimodo cauſa cadat is,qui cum nominatis & productis ab aduerſario teſtibus vel minimum colloqui, aut negotiationis commercium habuiſſe probabitur.

ART. XXXIII.

NOn admittentur nullitates contra teſtationes niſi quarum probatio integra colligi poſſit ex ſola inſpectione actorum,idque intra octo dies proximos ab eo die numerandos,quo teſtationes productæ fuerint,de quarum nullitate tractabitur. Ideoque nec vlla in poſterum danda erit dilatio ad nullitates obijciendas,aut ad reprobandos teſtes,ſed ipſo iure præcluſa erit litigatoribus via,niſi intra tempus ſupra præſtitum ſatisfecerit,& perinde lis habebitur , ac ſi concluſum eſſet in cauſa,ex quo tempore octauus ille dies præterierit,intra quem diximus allegari debuiſſe nullitates. Tametſi de eo iudex interlocutus proponatur. Proinde licebit ei ex litigatoribus , qui fuerit diligentior , litis acta & inſtrumenta ſua penes Grapharium producere ex inuentario, vt loquuntur , ratiocinato, cum eo tamen vt à ſe factam productionem curet intimari procuratori aduerſarij, vt viciſſim ille ex parte ſua producat ſi ſua intereſſe arbitretur,& quidem intra triduum proximum præciſo,quo elapſo neceſſitas incumbet iudici ferendæ ſententiæ ſuper actis ab altera tantum parte productis, nulla vel interlocutione, quæ producendi facultatem præcludat aut præcluſam declaret, vel libelli oblatione in eam rem expectanda. Nam neque dilatio vlla in poſterum danda erit, quæ dari ſolebat antea ad producendum , impugnandum & ſaluandum.

ART. XXXIV.

POterunt tamen litigatores hinc inde ſcribere , quicquid videbitur intra illud ipſum octiduum,quod ſupra diximus præſtitutum eſſe ad opponendas teſtationum nullitates, eoque caſu vt per mutuam ſcripturarum editionem ſibi inuicem quoque poſſint reſpondere , dum id fiat intra ſequentem octauum diem præciſè ac peremptoriè, niſi quod ſi præterea velint informationes iuris conſcribere ad partem,vt aiunt,id vtrique licebit eis citra litis tamen decidendæ retardationem.

ART. XXXV.

AC quia quotidiano vſu rerum forenſium compertum eſt, nihil eſſe periculoſius , quam ſi litium euentus teſtium fidei,aut potius perfidiæ committatur, obſeruandum erit, ne per teſtes probari poſſint ea, quæ ſiue à litigatoribus ipſis ſiue ab eorum auctoribus poſthac dicta factaque allegabuntur, ſiue conuentiones ſint , ſiue interpellationes , aut quid aliud huius generis,ſed erunt iſta omnia probanda omnimodo per ſcripturam & per acta quantacumque aut quantulacumque ſit ea ſumma, de qua tractabitur, niſi de re ageretur geſta eo loco vel tempore, vt inſtrumentum de ea ſcribi nullum potuiſſet.

ART. XXXVI.

PRoductis ad iudicandum actis litis,& vt loquuntur diſtributis , tenebuntur iudices inferiores ſententiam ferre , ac pronunciare intra ſequentem diem octauum, ſiue diffinitiua illa ſit,ſiue interlocutoria,prout religio iudicantis & litis ſtatus dictauerit.Curare tamen debebunt quantum fieri poterit, ac niſi rei ſubiectæ materia repugnabit,vt diffinitiuam potius quam interlocutoriam ferant , ſaltem ſubiecta illa clauſula, *alio non apparente*, & in ſumma abſtineant ab interlocutionibus,quantum per conſcientiam & æquitatem licebit.

ART. XXXVII.

SEntentia vbi erit pronunciata,ſi non ſit ab ea prouocatum, mandari debebit executioni intra quindecim dies ab eo tempore numerandos , quo tranſierit in rem iudicatam, ſi victor vrgeat , niſi quis tertius velit intercedere quo caſu tenebitur ille docere in promptu de ſuo iure ac titulo,ex quo poſſidet ſuæque interceſſionis media & rationes proponere diſtinctè, minutatim & ex concilio Aduocati intra ſequens triduum , vt intra proximum octauum diem poſſint litigatores

remitti ad cauſam in publico auditorio perorandam, atque ita lis noua, cui ea interceſſio cauſam dederit vel finiatur ſtatim, vel per Iudicis interlocutionem in eum ſtatum diſponatur, qui negotio magis conuenire videbitur, ſi reus per ſuam ſiue tergiuerſationem, ſiue negligentiam differat cognitionem, ſtatim mandabitur executioni ſententia in eius præiudicium. Saluo tamen ei iure proſpiciendi ſibi per actionem, quando & prout æquius melius arbitrabitur. Si verò appellatum ſit à ſententia, debebit appellans introducere appellationem, eámque aduerſario intimare intra quindecim dies proximos, à die interpoſitæ appellationis computandos, ſi ad alium ſuperiorem Iudicem quam ad Senatum aut Rationalium Curiam appellatio deuoluatur, alioqui ſi Senatus appellatus ſit aut Curia Rationalium, fiet ea introductio & intimatio intra menſem, quo elapſo ſi id factum non ſit, pronunciabitur appellatio deſerta, nec aduerſus eam deſertionem dari poterit reſtitutio in integrum, ne quidem ex reſcripto Principis, non magis quam ſi iam citatus eſſet ad litem de deſertione tractandam. Præterquam ſi per ſcripturam conſtaret de tractatu habito ad tranſigendum durante illo tempore, quo potuit introduci appellatio, dummodo per eam ſcripturam conuenerit expreſſim, ne tempora introducendæ & proſequendæ appellationis interim currant, alioqui ſolus tranſactionis tractatus etiam per ſcripturam probatus impedire non poſſit, ne appellatio deſerta pronuncietur.

ART. XXXVIII.

IN appellatione introducenda debebit appellans per libellum ipſum appellatorium omnes, quas ſe habere iuſtas putat appellandi cauſas, quæ vulgò grauamina vocant, exponere clarè, diſtinctè, ac minutatim, itémque ſi quos nouos articulos proponendos habeat, eos proponere, deque ipſorum veritate iurare apud Iudicem per ſe aut per inſtructum Procuratorem, qui pro eo libellum offeret: ideóque nec ab alio, quam à Doctore & Aduocato dictari ſubſcribíque poterit libellus appellatorius, vt præterea poſſit continere rationes omnes iuris, quibus velit appellans ſuam appellationem inſtruere & iudicatum impugnare, alioqui neque libellus appellatorius, neque appellatio ipſa vllo modo admittatur.

Quod ſi is, contra quem appellatum eſt, literas anticipatorias impetret, vt appellationi nondum introductæ obuiam eat, tenebitur appellans, cum ad diem ſibi dictam in ius veniet, eo ipſo die & actu comparitionis cauſas ſuæ appellationis reddere ex conſilio Aduocati, ſcripturáſque ab Aduocato dictatas & ſubſcriptas ab eo ipſo die edere, omnia denique illa facere, quæ proximè diximus per libellum appellatorium fieri oportere, ne alioqui nullus ei ad proſequendam appellationem locus relinquatur.

ART. XXXIX.

POſtquam verò appellans ex parte ſua ſatisfecerit, debebit appellatus ad cauſas appellationis & ad articulos appellantis ſimiliter cum iuramento & reſpondere, & ſi quid ille viciſſim proponendum habeat proponere intra proximos octo dies, & intra proximos octo alios dies replicabit appellans, ſi quid habeat replicandum, duplicabit verò appellatus ſi hoc quoque neceſſarium arbitretur intra alios octo dies præciſè ac peremptoriè, quibus elapſis, nulla omninò litigatoribus ſcribendi amplius aut litis appellatoriæ quaqua ratione in longius tempus protrahendæ ratio ſuperſit, ſed lis concluſa, & in eo ſtatu iudicanda ſit per Iudicem appellationis. Eodem prorſus modo, quem ſupra diximus obſeruandum eſſe in cauſis primarum inſtantiarum decidendis: Poterunt tamen litigatores per Aduocatos ſuos iuris informationes ſcribere ſi velint, ſed ita, ne qua eo prætextu terminandæ liti appellatoriæ mora fiat.

ART. XL.

QVemadmodum, etſi quos articulos nouos in cauſa appellationis deductos eſſe contingeret, eadem omnia de iis conteſtandis & probandis ſeruanda erunt, quæ nos in ſuperioribus obſeruanda diximus circa articulos in prima inſtantia deductos, itémque ſi qua noua inſtrumenta in cauſa appellationis prolata ſint, quæ non fuerant producta in prima inſtantia.

In reliquis omnibus, ſiue ad primam, ſiue ad ſecundam ſiue ad tertiam inſtantiam pertinentibus, ſeruabuntur diſtrictè & ad vnguem ea omnia, quæ tam vetere quam nouo Senatus noſtri ſtylo prudentiſſimè ſanctiſſiméque ſunt conſtituta.

TIT. XXIV.
DE CALVMNIATOR.

DEFINITIO I.

Is, qui per calumniam ſuam coniecit alium in manifeſtum vitæ periculum, capitali ſupplicio dignus eſt niſi ſpontanea calumniæ confeſſio mitiorem pœnam ſuadeat.

TITIVS reum perduellionis,[1] detulerat Mæuium, & fecerat vt quæſtioni Mæuius in innocentiæ ſuæ defenſione conſtantiſſimè perſtitiſſet. Titius conſcientia metus palam & in iudicio profeſſus fuerat, inſtitutam falſò & per calumniam à ſe accuſationem: hoc tamen addito, quod ab inimicis Mæuij perſuaſus fuiſſet, vt Mæuium accuſaret. Et ob eam cauſam quæſtioni quoque addictus ipſe propter mendacium [3] in eo ipſo perſeuerauerat vt calumniatorem ſe fateretur.[4] Iuſſus ante habitam quæſtionem eos prodere, per quos probaret quando & à quibus ad calumniandum impulſus eſſet,[5] dixerat nullam probandi rationem ſupereſſe, propterea quod ij omnes, per quos id antea probari potuiſſet, bello perierant, quærebatur, qua pœna puniendus eſſet propter calumniam: Conſtabat enim pœnam eſſe extraordinariam pro admiſſi, vt lex ait, qualitate.[6] Atqui admiſſum hic tale erat, propter quod non ſolùm quæſtioni deditus fuerat Mæuius, ſed etiam capitalis ſupplicij perpetuæque nominis infamiæ periculo expoſitus,[7] ſi quid fortè ab eo contra veritatem vis tormentorum expreſſiſſet, vt ſunt plerique in tormentis impatientiſſimi.[8] Quamobrem in ea plerique erant opinione vt calumniatorem hunc pœna capitis afficiendum eſſe dicerent:[9] nam & falſum teſtem in cauſa criminali ex qua ſequi poſſit mortis condemnatio, morte quoque mulctandum eſſe placuit,[10] vt affectus puniatur, quomodo in grauioribus huiuſmodi cauſis ſolet obſeruari, licet non ſequatur effectus.[11] Alij mitius agendum putabant, non ſolùm quod ipſe quoque tormenta propter variationem perpeſſus fuiſſet, ſed etiam quod propriam calumniam vltrò detexiſſet, ac ingenuè profeſſus eſſet. Eſt namque & in delictis ad pœnam leuandam erranti medicina confeſſio:[12] item, quod conſtaret exuſtum oppidum bellóque peremptos ferè omnes oppidanos, à quibus ille impulſionis & ſollicitationis probationes depromere poterat.[13] Itaque magis placebat condemnandum ad perpetuas triremes.[14] Viciſſimque proculdubio hæc ſententia, niſi corporis infirmitas triremium, adeóque fuſtium condemnationi obſtitiſſet. Ergo viſum eſt ſufficere irrogandæ per publicam palinodiam infamiæ condemnationem, reſte etiam collo inducta, vt capitalis ſupplicij metu calumniatores cæteri in poſterum ab eiuſmodi flagitiis deterrerentur. *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1 Id eſt, criminis læſæ maieſtatis, & quidem omnium atrociſſimi. Perduellio enim ille tantum eſt, qui in Principem aut Rempublicam hoſtili animo affectus & animatus eſt, *l. vlt. D. ad l. Iul. maieſt.*

2 Nam in hoc potiſſimum crimine propter eius atrocitatem facilè reus ſubiicitur torturæ etiam ex leuioribus indiciis & ſine vlla exceptione aut diſtinctione perſonarum, *l. nullus* 4. *C. ad l. Iul. Maieſt. l. famoſi* 7. *D. eod.* Dixi *ad ill. tit. ſupr.*

3 Eſt enim mendacium ſufficiens indicium ad torturam, conſiderata ſaltem qualitate perſonæ & rei, ſuper qua eſt mendacium, maximè cum mendacium eſt circa ſubſtantialia negotij, vt in propoſito Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 21. *n.* 39.

4 Vt proinde dubitari amplius non poſſit, quin calumniæ confeſſio, quam prius fecerat, vera eſſet, ſecundùm ea quæ ſcripſimus *Defin.* 22. *ſupra. tit. prox. præced.*

5 Vt ſi fieri poſſet haberetur probatio veritatis aliter, quam per torturam, quod curare ſemper debet Iudex quantum poteſt, cum nunquam deueniendum ſit ad torturam, niſi in ſubſidium & omnibus aliis

proba

probationibus deficientibus. Clar. *in pract. crimin. q. 64. n. 5.* Idque non ſolum odio torturæ quæ affligit corpus priuſquam conſtet de veritate accuſationis, non minus quam ſi imponeretur pro finali pœna delicti, quomodo imponitur aliquando. Idem Clar. *q. 70. n. 3.* Sed etiam fauore probationum, quia probatio, quæ fit per torturam, ſemper eſt ſuſpecta, intereſt autem reipublicæ probationes criminum eſſe quam minimum fieri poteſt ſuſpectas, ſed certas & indubitatas, *l. vlt. C. de probat.*

6 *L. 1. §. 1. l. 3. D. ad SC. Turp.* Sublata ſcilicet hodie pœna talionis, quæ olim fuit in vſu contra calumniatores in accuſationibus publicorum iudiciorum, *l. non prius 7. l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de accuſat.*

7 Pati enim debuiſſes pœnas poſitas *in l. quiſquis 5. C. ad l. Iul. maieſt.*

8 *L. 1. § quæſtioni 23. D. de qu.*

9 *Ex not.* per Iul. Clar. circa pœnam talionis *in pract. crim. q. 81. ad fin.* poſt Bald. *ad l. 2. C. de his qui latron.*

10 Guid. Pap. poſt alios *q. 44.*

11 *Ex l. ſi quis non dicam rapere 4. C. de epiſc. & cler. d. l. quiſquis, C. ad l. Iul. maieſt.* quod tamen intellige ſecundum Iul. Clar. *in pract. crimin. qu. 92. n. 1. 2. & 3.* ſi lex puniat expreſſim conatum, alioqui mitius & tutius eſt, vt ſolus effectus puniatur pœna ordinaria niſi inſpecta facti & perſonarum qualitate iudex malit arbitrari contrarium. Eſſe enim hoc arbitrarium tandem concludit Clar. ſupradicto loco, addens, nunquam tamen poſſe puniri conatum ſolum, niſi deuentum ſit ad actum proximum. Guid. Pap. *d. q. 44.*

12 *Arg. l. vnic. C. de his qui ſe defer.* Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 60. n. 14.* vbi tamen addit hoc non obſeruari à iudicibus. Vidi tamen ego ſemper obſeruari à Senatu noſtro, præſertim quoties non aliæ ſunt ſaltem plenæ probationes criminis niſi ex ſola rei confeſſione: quia huiuſmodi probatio à Pragmaticis noſtris dicitur priuilegiata. Adde eundem Iul. Clar. *q. 82. ſtatuto 9. nu. 5.* vbi ait, videri ſponte confeſſum etiam illum, qui prius negauit, ſi modo poſtea vltro confiteatur. Quamquam in propoſito calumniator, etſi aliud dici nunc, quod prius dixerat, tamen quantum ad calumniam quam nunc vltro fatetur, nunquam videri poteſt eam negaſſe.

13 Mortuis porro teſtibus probationem, quæ non niſi per eos fieri poterat, intercedere neceſſe eſt *l. in l. 40. D. ad legem Aquil.*

14 Vt in exemplo illo de quo Iul. Clar. *d. q. 81. in fin.*

15 *d. l. vlt. C. hoc tit. l. ſi cui 7. D. de accuſ. l. vlt. C. eod.*

TIT. XXV.

DE POENIS.

DEFINITIO I.

Poteſt Princeps gratiam facere criminis & pœna corporalis, etiam qua irrogata ſit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametſi pars contradicat.

OB crimen condemnatus ad mulctam pecuniariam, comminatione adiecta, vt ni intra certum tempus illam accuſatori penderet, ad triremes ducendus eſſet, [1] cum præ nimia egeſtate, de qua conſtabat, iudicato ſatisfacere non potuiſſet, gratiam triremium à principe impetrauerat. Placuit non poſſe accuſatorem prætextu non ſolutæ pœnæ intercedere, quo minus principali beneficio condemnatus frueretur. [2] Hoc enim demum caſu verum eſt quod olim Papinianus dicebat, non irrogatæ pœnæ indignationem ſolam duritiem continere, nec quicquam eius intereſſe, qui vindictam perſequitur, cum ex contrario affici hominem beneficio interſit hominis, maximè Chriſtiani. [3] Interfuit quidem ab initio accuſationis propter irrogatam mulctam pecuniariam. [4] Sed poſt factam commutationem pœnæ pecuniariæ in capitalem deſiit eius intereſſe [5] aut ſaltem admittendum illud eſt, exigendæ capitalis pœnæ ius accuſatori & Principi factum eſſe commune: [6] quo admiſſo illud quoque fit conſequens, non poſſe Principem ex accuſatoris perſona prohiberi, quo minus capitalem ſi velit pœnam remittat, [7] cum & indiuidua pœna ſit, [8] & publica criminis vindicta ad ſolius Principis, non etiam ad accuſatoris ius pertineat. [9] *Ita Senatus* 14. Cal. Sept. 1588.

1 Sic enim plerumque fit, vt qui non habet in ære, debeat luere in corpore, *vulg. l. vlt. vbi not. D. de in ius vocand. l. ſi quis iniuriam 35. D. de iniur. l. 1. §. vlt. D. hoc tit.*

2 Damni enim pecuniarij cauſa libertatem hominis intercidere ſanè minus durum eſſet, *arg. l. cum pater 77. §. cum exiſtimares de l. 2.*

3 *l. ſi venditor 6. §. 1. D. de ſeru. export.*

4 Siquidem ei qui iniuriam paſſus fuit, prius ſatisfieri oportuit. Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 80. n. 7. & q. 62. n. 1.*

5 Quia capitalis aut alterius cuiuſlibet corporalis pœnæ perſecutio ad vindictam pertinet non ad priuatam, & ad rigorem publicæ diſciplinæ non ad priuatam accuſatoris vtilitatem, vt loquitur Paulus *in l. locatio 9. §. quod illicitè, D. de publ. & vectig. d. l. ſi venditor. §. 1. D. de ſeru. export.*

6 Cum antea eſſet ſolius Principis aut fiſci, cuius aduocatus ideo dicitur publicus accuſator, *l. poſt legatum 5. §. Aduocatum fiſci, D. de his quæ vt indign.*

7 Cum Princeps ſit dominus corporum & vitæ ſubditorum, *l. 1. & tot. tit. C. de ſent. paſſ. & reſtit.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 59.*

8 In indiuiduis vero potior eſt cauſa Principis adeoque fiſci quam alterius cuiuſlibet condiuiſoris, *l. 2. C. de commun. rer. alienat.* Imo & priuati cuiuſlibet volentis fauere libertati *l. 1. C. de commun. ſeru. manumiſſ.*

9 Vt dixi *n. 5. ſupr.*

DEFINITIO II.

Furem domeſticum ad furcas damnandum ſpontanea confeſſio facit mitius puniri, vt ſufficiat relegari eum ad triremes per decennium.

FVrem domeſticum, qui ſæpius furtum fecerat, ac iam profugus domum domini per feneſtram noctu inuaſerat, nonnullaſque res licet ſatis exigui pretij ſubripuerat, placebat ad furcam damnandum eſſe. [1] Cum tamen fugiens deprehenſus eſſet, ac vltro furta omnia confeſſus, tum ab inferiore iudice ad triremes per decennium relegatus, appellatione per eum interpoſita itemque per Procuratorem principis de condemnationis modicitate conquerentem, Senatus ex æquitate propter liberam rei confeſſionem pœnam crimini debitam mitigans ſententiam confirmauit. [2] Sext. Cal. Sept. 1588.

1 Iul. Clar. *in §. furtum, n. 21.* Alio enim ſenſu furta domeſtica dicuntur *in l. perſpiciendum 11. §. furta, D. hoc tit.* & alia ratio eſt ſeruorum de quibus eo loco agitur, qui pro vilioribus furtis domi conueniendi ſunt non publicè caſtigandi, *l. vlt. C. an ſeruus pro ſuo fact.*

2 Facit enim ſpontanea confeſſio, vt ille mitius ſit puniendus, vt dixi *Defin. 1. n. 12. ſupr. tit. prox.* [Non tamen vt ſit abſoluendus ne quidem à pœna mortis, ſed tantùm ab atrociore mortis genere, quod alioqui nec infligendum fuiſſet, putà, vt ad furcam condemnetur, qui aut minus cremari aut cruci rotatæ affigi. Nemo enim per pœnitentiam nocens eſſe deſinit, *l. qui ea mente 65. D. de furt.* Et *Ita Senatus* noſter pronunciauit contra Ouutier qui poſt occiſam immaniter nobilem fœminam ab Eccleſia redeuntem, idque in odium & vindictam iniuriarum, quas tam in corpore, quàm in bonis ab ea eiuſque viro paſſum ſe conquerebatur, protinus ad ſacerdotem diuerterat & ſacerdoti peccatum confeſſus vltro etiam alijs ſe detulerat. Quamuis illud quoque accederet quod hebetis erat ingenij, & vt noſtri loquuntur groſſolanus 5. Non. Mart. 1613.]

DEFINITIO III.

Pœna pro delicto irrogata non ad eum pertinet, qui ius habet exigendarum pœnarum tempore delicti, ſed ad eum qui tempore ſententia.

SI fructus iuriſdictionis in certum vſque tempus ad aliquem pertineat, ſiue ex conductionis, ſiue ex qua alia cauſa & eo tempore admiſſum ſit maleficium propter quod finito prioris conceſſionis tempore irrogata ſit pœnæ pecuniariæ condemnatio, dubitari ſolet ad quem emolumentum condemnationis pertineat, id eſt, an maleficij an condemnationis tempus ſpectemus? Et pleriſq; placet maleficij tempus ſpectandum, [1] propterea quod ex delicto naſcatur obligatio, tempuſque condemnationis trahat ab initio neceſſariam cõſequentiam à die delicti. Quæ ſententia mihi aliquando probabilior videbatur, ſi priori conductori aut domino imputari nihil poſſet, cur non citius facta eſſet condemnatio. Sed me nunc in contrarium illud vocat, quod ante condemnationem multa euenire poſſint, quæ impediant ne vlla ſequatur condemnatio. [2] Quid enim ſi is qui deliquit interea moriatur? [3] Quid ſi per iudices imperitiam aut gratiam ſordéſve abſoluatur? [4] Poſt condemnationem verò non tam ex delicto licet ob delictum, quàm ex iudicato pœna debetur, [5]

eiuſque rei argumentum euidens eſt, quod etiamſi delictum nullum admiſſum eſſet, ſi tamen condemnatio ex falſis inſtrumentis, alitérve circumuenta iudicantis religione, ſecuta proponeretur, non eo minus pœna deberetur, dummodo ſententia tranſiiſſet in rem iudicatam.[6] Itaque condemnationis tempus ſpectandum eſſe verius eſt,[7] eoque iure Senatus noſter vtitur, vt à ſenioribus Senatoribus relatum eſt Prid. Non. Nouemb. 1588. Poſteáque deciſum vidi in cauſa Franciſci Louys, contra Franciſcum Porral. 4. Id. Decemb. 1592. Simile eſt, quod rerum iudicatarum emolumenta, in pœnam temere litigantium apud nos exiguntur, non ei debentur, qui litis cœptæ adeoque conteſtatæ tempore ius illud à Principe conduxerat, ſed ei, qui in conductione reperitur, tum cum res iudicatur.[8]

1 Bald. Imol. Alex. & cæteri *in l. fin. de iuriſd. omn. iud.* quos refert & ſequitur Boër. *q. 7. n. 17. per l. quacumque actiones, de oblig. & action. l. ſi qui in puteum, §. ſi poſtea. D. quod vi aut clam. l. fin. §. non ſolum, in fin. de his quæ in fraud. credit.*

2 Guid. Pap. q. 535. *ex l. qui explicandi, C. de accuſ.* Ang. *in l. vſufructu legato per ill. text. D de vſufr.*

3 Siquidem morte delictum ſoluitur, *l. ſi pœna 20. D. hoc tit.*

4 Nam res iudicata pro veritate habetur, tum etiam cum iudicis ſordes interuenerunt, *l. ſeruo 65. §. cum prætor ad SC. Treb.*

5 *Arg. l. ſi fundus 16. §. 1. pluris, D. de pign.*

6 Eo potiſſimum iure, quo vtimur, à ſententia quantumuis nulla appellari ſit neceſſe.

7 Neque enim probabile eſt quod ſcripſit Bald. *ad l. ſed etſi milites, §. planè per ill. text. de excuſat. tutor.* neutrius temporis habendam eſſe rationem.

8 Ergo nec verum illud eſt vt ait Boër. *vbi ſupr. n. 24.* Si quis emerit iuriſdictionem ſub pacto de retrouendendo, & ante reuenditionem aliquis deliquerit, qui non niſi poſt eam factam fuerit condemnatus, pœnam ad emptorem pertinere. Nam imo vero pertinet ad venditorem, qui iudicati tempore dominus reperitur, licet contra ſentiat Cagnol. *ad l. 2. n. 163. C de pact. int. empt. & vendit.* poſt Alex. *in l. diuortio. §. ſi fundum. colum. vlt. ſolut. matr.* vide Gulielm. Bened. *in repet. cap. Raynutius,* in verb. *cætera bona, n. 38.*

DEFINITIO IV.

Pœna confiſcationis irrogatur ipſo iure ob crimen inceſti, nec requiritur declaratoria, ſed poteſt etiam defuncti memoria damnari.

QVoties ob inceſti crimen bonorum publicatio irroganda eſt, pœna ipſo iure aut potius facto ipſo committitur etiamſi nulladum ſecuta ſit condemnatio, dummodo aliqua tandem ſequatur.[1] Proinde rei ante ſententiam defuncti memoria non ſecus ferè atque ex læſæ maieſtatis crimine damnari poterit.[2] *Ita Senatus* in cauſa Claudij le Noir, Prid. Non. Ianuar. 1590. Senatu eo die extra ordinem habito.

1 Iul. Clar. *in §. inceſtus, n. 2.* poſt gloſſ. *in Auth. inceſtus* in verb. *mox. C. de inceſt. & inut. nupt.* vbi dicit communem Didac. Couar. *lib. pract. q. cap. de inceſt. nupt. num. 6. & ad lib. 4. Decret. cap. 62. part. §. 8.* Suarez qui dicit communem.

2 Cum nec declaratio vlla requiratur, vt concludit Iul. Clar. vbi ſupr. Solent tamen iudices velle vt præcedat ſententia, Clar. q. 8. n. 4.

DEFINITIO V.

Mandatum delinquendi de quo non conſtat niſi ex confeſſione mandatarij non facit indicium ad condemnandum niſi alijs concurrentibus.

MAndans delictum fieri eadem pœna puniendus eſt, qua ille ipſe qui delictum commiſit quoties effectus ſecutus eſt.[1] Sed ſi de mandato non conſtet niſi ex confeſſione mandatarij, non poteſt ea confeſſio facere probationem, at ne indicium quidem ad habendam de eo qui mandaſſe dicitur quæſtionem.[2] Nulla enim aut ſanè non niſi perexigua fides adhibenda eſt ei, qui flagitij perpetrandi mandatum à ſe ſuſceptum impudenter fateatur,[3] ſecuta præſertim mandati ſuſcepti executione,[4] ſi non aliunde præſumptio aliqua aut indicium emergat,[5] nec aliud in mandatario aſſaſſino, vt vocant, reſponſum eſt.[6] Indicia vero hæc eſſe poſſunt, ſi minæ præceſſerint, maximè ſi paulo ante ſcelus admiſſum,[7] ſi iniuriarum capitalium cauſa ſubſit quæ mandantem ad facinus audendum monere potuerit,[8] ſi ex contrario mandatarius propriam delinquendi cauſam nullam habuerit, niſi quam improbitas mandantis hæreditatem fortaſſis opulentam, aut magnum quid aliud pollicentis ſuggeſſerit.[9] Adde, ſi is, qui mandaſſe dicitur, prioris alicuius criminis reus fuerit, ex quo capi præſumptio non improbabiliter poſſit de poſterioris quoque conſcientia.[10] Finge adulteram vxorem de dato occidendi viri mandato accuſari, aut de occidendæ vxoris maritum adulterum, faciet præcedens adulterium, vt ſecuti homicidij mandatum facilius præſumatur.[11] Et ex eiuſmodi præſumptione, quibuſdam tamen alijs concurrentibus indicijs,[12] capitali ſupplicio affectam pridem apud nos mulierem, plerique ex Senatoribus noſtris memoria repetebant. Sanè cum ſuperiora omnia indicia concurrerent, non dubitauit Senatus noſter quin Amedeo Mantello, qui vxorem ſuam per inſidias occidendam Carolo fratri mandauerat, ſicut & Carolo ipſi qui occiderat capitis pœna eſſet irroganda. Quamquam in ea ſpecie ad ſuperiores coniecturas illud etiam accedebat, quod adulterium cum inceſto coniunctum proponebatur.[13] *Ita Senatus* 7. Calend. Auguſt. 1591.

1 Et quidem non adhibita ea diſtinctione, an mandatarius æquè facturus fuerat necne, vt ex Bartolo, & communi concludit Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 89. n. 1.* Dixi *Defin. 4. ſup. ad l. Cornel. de ſicar.*

2 Iul. Clar. qui dicit communem, *q. 21. n. 12.*

3 Allegat enim propriam turpitudinem & infamiam, *l. ſi flagitij 123. vbi not. D. de verb. obligat.*

4 Nam & hoc caſu Baldus fatetur non eſſe credendum mandatario, putans nimirum in hac ſpecie diſtinguendum eſſe an mandatarius ſuſceperit mandatum, an non ſuſceperit, vt poſteriore caſu faciat indicium ad torturam non priore. Quam diſtinctionem refert & improbat ex communi ſententia Iul. Clar. *vbi ſupra.*

5 Adde vel ſaltem ſuſpicio, quæ eſt quid minus quam indicium, ſic enim loquitur Clar. *ibid.*

6 Quanto enim grauius eſt crimen aſſaſſinij tanto minus credendus quiſquam eſt id mandaſſe.

7 Vt in caſu quem refert Boër. *deciſ. 166. n. 3.*

8 Iul. Clar. *q. 21. n. 30.*

9 Nemo enim facile credendus eſt tantum facinus ſine cauſa auſurus fuiſſe.

10 Nam ſicut donatio vna facile facit præſumi aliam, *l. ſi vero non remunerandi 12. §. idem Papinianus, D. mandat.* ſic vnum delictum facit præſumi facile aliud delictum etiam in alio genere mali, ſi modo poſterius habeat aliquam connexitatem & vt loquuntur dependentiam à priore. Not. *in cap. ſemel malus, de reg. iur. in 6.*

11 Boër. *q. 262. n. 8.* poſt Bald. *in l. data col. 22. C. de accuſat.* Cæpol. *conſ. 29. col. 1. in fin.*

12 Vide Dec. *conſil. 189.* Salyc. *in l. fin. D. de accuſat.* Bald. *conſ. 419. volum. 3.* Hyp. de Marſil. *in l. 1. §. Diuus, D. de q.* Thom. Grammat. *not. 34. & conſ. 21.*

13 Quo caſu graniore pœna dignum crimen erat, *l. ſi adulterium cum inceſtu 38. D. ad l. Iul. de adulter,* obſerua autem in criminibus atrocioribus & exceptis leuiora indicia ſufficere, vt dictum & confeſſio mandatarij faciat indicium etiam ad condemnandum. Iul. Clar. *dict. q. 21. n. 12. in fin.*

DEFINITIO VI.

Non poteſt ſequi condemnatio ad pœnam mortis ex indiciis quantumlibet indubitatis niſi ſecuta confeſſione, maximè ſi habita ſit quæſtio de reo, ſed & cum pœna mortis omnino irroganda eſt, poteſt tamen grauior commutari in leuiorem.

EX indicijs quantumlibet indubitatis niſi accedat rei confeſſio non poteſt condemnatio ſequi, quod ad pœnam delicti ordinariam pertinet, ſed ad extraordinariam decurrendum eſt,[1] arbitrio quidem iudicis conſtituendam, ſed ita tamen, vt arbitrium iudicis nunquam tale eſſe poſſit, pœnam vt mortis irroget. Semper enim mitior eſſe debet pœna extraordinaria quam quæ ordinaria:[2] Præſertim ſi de reo habita quæſtio fuit.[3] Quæſtio enim non ſolum purgat indicia quantumcunque vehementia, ſed etiam aliquatenus imminuit plenas probationes,[4] & conſequenter efficit, vt ſi nõ abſolui, ſaltẽ mitius puniri reum oporteat.[5] Itaque errat iudex, facitque aut reo aut reipublicæ iniuriã, qui reũ criminis iam ſatis ſuperque conuictũ quæſtioni ſubijciẽdũ pronũciat,[6] niſi fortè quæſtionẽ ad hoc ſolum haberi neceſſe eſt, vt ſocij, & participes criminis indicẽtur:[7] Quod cum accidit obſeruare bonus iudex debet vt ſententiam ita concipiat ne quid iã ſuppetẽtibus probationib. derogetur.[8] Facit enim hæc adiectio, vt non eo minus mortis

pœna irroganda ſit, quod tormenta reus fortiter perpeſſus ſit, & vt tanto durius, & quaſi cadauer torqueatur. [9] Planè cum ſupplicia capitis alia ſint aliis grauiora, ad officium circumſpecti Iudicis pertinet, vt ex atrocitate delicti, & tormentorum patientia cæteriſque litis argumentis conſideret vtrum atrocior mortis pœna in leuiorem, & in quam commutanda ſit. Nam & hoc ex cauſa permittitur, dum ne mortis pœna remittatur. [10] Pœna ſiquidem ordinaria legibus publicorum iudiciorum aut Principum conſtitutionibus ſtatuta, aut quod ferè idem eſt ipſa etiam conſuetudine recepta, in iudicantis arbitrio non eſt: [11] Pœnæ tamen modus ac veluti moderatio quædam eſſe poteſt. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iul. Clar. ex communi *in pract. crim. q. 20 n. 5. & 6.* ſubiiciens tamen *n. 7.* hoc fallere in criminibus aſſaſinij, hæreſis & ſimoniæ, in quibus ex ſolis indiciis & præſumptionibus poteſt quis condemnari ad mortem, vide Boër. *q. 164. n. 6.* [Intellige niſi ad indicia accedat confeſſio vnius ex ſociis criminis quæ ratificata ſit in tormentis & extra tormenta. Si enim confeſſio illa conſentiat cum indubitatis indiciis, poteſt condemnari ad mortem etiam is qui tormenta quoque grauiſſima & ſæpius paſſus ſemper negauit. *Ita Senatus.*

2 Iul. Clar. *q. 83. n. 11.*

3 Idem Clar. *q. 6. n. 38.* & Boër. *q. 163. n. 14.*

4 Dixi *Deſin. 9. & 25. ſupr. de quæſtion.*

5 Ipſa enim tortura ſatis magna pœna eſt.

6 Boër. *d. q. 163. n. 13.* vbi poſt Alber. vocat hos Iudices fatuos qui torquent reum ſuper plenè probatis. Dixi *Deſin. . & 16. ſupr. de quæſtion.*

7 Vt dixi *in Deſin. 16. ſupr. de quæſt.*

8 De cuius clauſulæ poteſtate vide *Deſin. 9. & 25. ſupr. ill. tit. de quæſt.*

9 Habetur enim ille iam pro mortuo cum pœnam eius crimini debitam tormentorum patientia diminuere nullatenus poteſt.

10 Intellige cum probationes criminis pleniſſimæ fuerunt, *vt d. Def. 9.*

11 *L. 1. §. 1. verſ. quorum alterutrum, D. ad SC. Turpill.*

12 Et ideò dicimus temperandas & molliendas eſſe pœnas non exaſperandas, *l. pen. D. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

De pœna graſſatoris & famoſi latronis, & in quo differant.

GRaſſatores qui prædæ cauſa itinera obſident ſi tum ferro aggrediantur, & ſpoliare inſtituerint, idque ſæpius feciſſe probentur capite puniendi ſunt, adeóque ſi viles proponantur, furca ſuſpendendi, [1] exemplo famoſorum latronum [2] quibus proximi ſunt, & à quibus hoc ſolo differunt, quod latrones ij demum ſunt, qui graſſando homicidia fecerunt, graſſatores verò qui latrocinia ſine homicidio. [3] Nec aliud iuris conſtituendum Senatus putauit, cum talibus graſſatoribus ad perpetuas triremes ab inferiore Iudice condemnatis & appellantibus triremium gratiam Princeps feciſſet. Non enim venia dignum eſſe crimen viſum eſt, præſertim cum ad aulici cuiuſdam gratiam redemptam, vt hodie fit, quam motu proprio, aut ignoſcendi delicti cauſa triremium pœnam à Principe remiſſam eſſe conſtaret, [4] & verò ſicut alia triremium, alia furcæ damnatio eſt, ita non debuit Principis beneficium aduerſus triremium condemnationem impetratum à furcæ ſupplicio tam ſceleſtos nebulones liberare. [5] Itaque admiſſa Procuratoris Generalis appellatione, quem Senatus ab inferioris Iudicis ſententia tanquam à minima condemnatione iuſſerat prouocare, ad furcam condemnati ſunt. *Ita Senatus* contra Ioannem & Nicolaum de Duc. 15. Cal. Sept. 1592.

1 *L. capitalium 28. §. graſſatores. D. hoc tit.*

2 *d. l. capitalium §. famoſos.*

3 Et ideo non ſolent graſſatores puniri pœna mortis niſi omnia iſta concurrant, vt & cum ferro aggrediantur & ſpoliare inſtituerint, & ſæpius adeóq; in itinerib. hoc admiſerint, *d. §. graſſatores* iunct. *d. §. famoſos.*

4 Quod enim & iniuſtè & per importunitatem petitur & impetratur à Principe, id nec pro conceſſo, nec pro impetrato habendum eſt, *l. vlt. vbi not. C. ſi contr. ius vel vtilit. publ.*

5 Nec enim Princeps tam facilis eſt ad remittendam pœnam grauiorem, nec qui vult quod eſt minus, vult vtique quod eſt maius. Not. *in l. non debet cui 21 de reg. iur.* Iunge *Deſin. 1. infr. de ſent. paſſ. & reſtit.*

DEFINITIO VIII.

Commutatio pœnæ grauioris in leuiorem fieri poteſt ex cauſa, ſed conſulto prius Principe, ſi fiat poſt condemnationem.

AD triremes condemnato eo, quem ſuperueniens valetudo tali pœna ſeruire impediat, neceſſario pœnæ commutatio facienda eſt, [1] & quidem ſemper in leuiorem, nunquam in grauiorem, cum nihil ſit quod condemnato imputari poſſit, cur non pœnam ſubeat irrogatam. [2] Sed non ſolius magiſtratus qui ius dixit auctoritate fieri debet, ne Senatus quidem. [3] Reſcripto & indulgentia Principis opus eſt, ad quem ob eam cauſam reſcribi oportet. [4] *Ita Senatus* pro N. Saluard 4. Nouembr. 1592.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q. 85. n. 11.* vbi ponit varia exempla, & inter cætera ſi ex lege aliqua vel ſtatuto irrogetur pœna ictuum funis & in legem incidat aliqua fœmina. Nec enim ea pœna mulieribus irroganda eſt, vt nec pœna triremium. Et ideò mutandus eſt ictus funis in fuſtigationem vel alligationem ad catenam infamem, vel in exilium iuxta qualitatem facti & perſonarum.

2 Ex regula quæ vult molliendas eſſe pœnas potius quam exaſperandas, *l. pen. D. hoc tit.*

3 Quia ſiue Senatus, ſiue alius magiſtratus aut Iudex ille ſit qui pronunciauit, officio functus eſt, *l. Iudex poſteaquam 55. de re iud.*

4 Non item ſi commutatio pœnæ facienda ſit ante ſententiam, vt ex iis apparet quæ tractat Iul. Clar. *loco ſupradicto.*

DEFINITIO IX.

In atrocioribus malè audiens licet non omninò conuictus in exilium mittendus eſt.

EX atrocioris delicti cauſa delatus ſi delinquendi conſuetudine malè audire probetur, & publica fama vrgeatur, in exilium perpetuum relegandus eſt tametſi minus plenæ ſint probationes ad irrogandam condemnationem. [1] Nam & hoc ad publicam vindictam ſecuritatémque pertinet, vt quos boni tanquam malos execrantur, iis inter bonos viuendi facultas denegetur. [2] Ideò fortaſſe quod quanquam virum bonum ab improbo calumniam pati nouum non eſt, fieri tamen nequeat, vt apud bonos malè audiat qui vitæ ſit probæ & inculpatæ. Quo pertinet elegans ille Auſonij verſus:

Hæc caſta eſt de qua mentiri fama veretur.

Ita Senatus in ea cauſa, de qua SC. ſupr. de quæſt.

1 Intellige maximè ſi crimen ſit difficilis probationis, quo caſu ſola fama ſufficere poſſet etiam ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. n. 1. verſ. poſſet etiam eſſe.*

2 Non ſolùm propter ſcandalum quod bonis viris inde accidit, ſed etiam ne ex malorum conuerſatione boni periclitentur, vt ſcripſi *Deſin. 8. in fin. ſupr. De maleſic. & mathemat.*

DEFINITIO X.

Damnatus in exilium perpetuum, ſi aduerſario cædem minatus ſit nec poſſit ſatiſdare de non offendendo, confeſtim nulloque dato ad colligendas ſarcinulas ſpatio abire iubendus eſt.

IN exilium perpetuum damnatus ſi aduerſario cædem, ignem, ve, aut quid aliud ſimile minatus ſit, non prius carceribus eximendus eſt quam ſatiſdederit, de non offendendo, ſi modo eas facultates habeat, vt tandem reperire fideiuſſorem poſſit. [1] Sin minus iniquum ſanè ſit pro perpetuo exilio pati eum perpetuos carceres. [2] Ideóque hactenus ſaluti accuſatoris conſuletur, vno confeſtim, nec dato, vt alias fieri ſolet, tempore ad ſarcinulas colligendas, condemnatus iudicato ſatisfacere; & continuo in exilium ire compellatur, addita etiam ſi opus ſit vltimi ſupplicij, ni pareat, interminatione. [4] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durand & Claudij Vginer 12. Cal. Dec. 1602.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *in tit. de ſatiſdand.*

2 Nec enim pœna perpetui carceris vlla eſt in vſu apud laïcos, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q. 70. n. 4.* vbi addit generaliter vbicumque alia pœna imponi poteſt nunquam imponi pœnam carceris inter laïcos. Eſſe tamen illam frequentem inter Clericos.

3 Vt caueatur omni ſaltem eo modo quo fieri poteſt ei, qui ſibi iuſtè timet ab aduerſario.

4 Ne ſcilicet ſub prætextu inſtruendi exilij nouum inſtruat crimen vt & in huius Definitionis ſpecie accidit, ſecundùm ea quæ retulimus *Deſin. 12. ſupr. de quæſt.*

DEFINITIO

DEFINITIO XI.

Confirmata per Senatum ſententia inferioris Iudicis, qua exilij pœnam irrogauerat non ampliatur condemnatio.

PEr inferioris Iudicis ſententiam in exilium miſſus ſi Senatum appellauerit,& Senatus nihil niſi bene iudicatum pronunciauerit, vniuerſo territorio,& vt loquuntur diſtrictu Senatus excedere iuſſus intelligitur,ſed eo duntaxat quod ad inferioris Iudicis pertinuit iuriſdictionem, cui nec licuit alia Prouincia interdicere,quam cui præerat ſi Prouinciæ iuridicus fuit.[1] Idque eſt quod dici ſolet non plus eſſe poſſe in confirmante quam in confirmato.[2] Sed tamen ſolet vt plurimum Senatus, quoties de huiuſmodi appellationibus cognoſcit, ſi iniuſtam eſſe videat appellationem, non ſolùm ſententiam confirmare,ſed etiam ampliare condemnationem,vt toto Senatus territorio interdicatur ei qui pœnam exilij ſentire debeat,[3] ne ſcelerato nebuloni proſit quod alium quam Senatum priorem Iudicem habuerit.Neque enim ob id minus delictum eſt, quod à minore Iudice caſtigandum ſit. *Ita Senatus* 7. Id. Decembr. 1592.

1 *L.relegatorum 7.§.interdicere.D.de interd.& releg.* ibi tamen additur, poſſe etiam ea Prouincia interdici vnde quis oriundus eſt ab eo, qui regit eam Prouinciam, vbi quis domicilium habet Clar. *in pract.crim.qu.* 71.*n*.4.vbi ſubiungit de generali conſuetudine,quæ viget ferè vbique locorum aliter obſeruari,ſed certè hæc conſuetudo non ſeruatur apud nos.

2 Quia confirmatum ineſt in confirmante ſicut relatum in ſuo referente cum omnibus ſuis qualitatibus,*vulg.l.aſſe toto 77.D.de hær.inſt.*

3 Et ideo ſolet Senatus in iſtis cauſis criminalibus, de quibus ex appellatione cognoſcit in irritum deducere appellationem,& id à quo appellatum eſt Pragmatici noſtri dicunt. *mettre l'appellation & ce dont a eſté appellé à neant*, vt locum aperiat nouæ & ampliori condemnationi, itémque vt locum faciat mulctæ adiudicandæ Principi quam adiudicare alius quam Principis magiſtratus nullam poteſt.

DEFINITIO XII.

Officio ſuo priuandus eſt, qui in officio deliquit.

QVi in aliquo officio deliquit, ſi quidem grauiter, vt nullam excuſationem aut veniam mereatur, ſuſpendi ab eius officij adminiſtratione debet[1] idque vel ad tempus,vel in perpetuum, prout delicti grauitas & perſonæ qualitas poſtulare videbitur.[2] Finge quem deliquiſſe cum officio Iudicis fungeretur. Non idcirco poſtulare prohibendus erit,aut in adiudicatum ordine ſedere,[3] iuſtámque habet appellandi cauſam, ſi prohibitus fuerit, niſi tam atrox ſit delictum, vt eam quoque pœnam mereatur.[4] *Ita Senatus* 6.Id.Feb. 1593.

1 Priuatio enim officij pœna eſt,*l.multus 34. § pœna de procur.* Rom. *conſ*.236.Boër.*q*.1.*n*.72. Clar.*in pract.crim.q*.73. vbi ponit varios caſus in quibus locum habet hæc pœna priuationis, puta in corrumpente Iudicem, in Iudice corrupto vel negligente, in Notario delinquente in officio, in Clerico ſuſtinente excommunicationem per annum, periuro ſimoniaco tranſeunte ad militiam ſecularem,hæretico colludente in cauſa beneficij,homicida,adeò vt his omnibus caſibus Clericus priuatus beneficio teneatur reſtituere fructus perceptos à die commiſſi delicti. Clar. *ibid.* addens poſſe etiam Prælatos inſufficientes priuari, itémque Epiſcopum negligentem, ſed non niſi à Sum.Pontifice,Papam verò a nullo.

2 *Vt in l.meru eſt 9.D.hoc l.1.§.pen.de offic.præf.verb l puto autem 6.§.1. de poſtul.*

3 Debet enim quis puniri in eo ipſo in quo deliquit non in alio, & pœna crimini reſpondeat. *arg.l.reſcriptum 6.de his quæ vt indign.auffer. l Paulus 24. D.ad l.Falcid.*

4 Quod totum arbitri & religioni iudicantis relinquitur

DEFINITIO XIII.

Non præſumitur officialium negligentia in delictis clandeſtinis & occultis maximè, ſi Procurator Principis delictum non ignorauit.

IN maleficiis clandeſtinis & occultis non præſumitur officialium negligentia,[1] niſi probetur fuiſſe crimen notorium, aut officialibus ipſis denunciatum.[2] Nam etſi officialis non requiſitus inquireret contra aliquem de crimine nec teſtes haberet, nec notorium crimen putaretur, vtique iniuriarum actione ſe obſtringeret,[3] litémque ſuam facere diceretur, adeóque reſiſti ei de facto poſſet.[4] At neque ex ſola negligentia tenentur officiales,niſi cum talis eſt,quæ adſcribi poſſit latæ culpæ & dolo proximæ.[5] Quid ergo ſi paſſi ſint in territorio vaſalli iuriſdictionem habentis degere, ac morari eos qui voce & fama publica falſæ monetæ fabricatores exiſtimabantur, quique iam eo nomine fortaſſis à Senatu prehendi iuſſi erant,corúmque bona annotata? An officialibus imputabitur quod contra eos non inquiſierint, & ad ordinarium loci Iudicem criminis ſuſpicionem non detulerint? Minimè. Neque enim de ea re inferiores Iudices cognoſcere poſſunt, ſed tantum maiores quos Ducales appellamus.[6] Culpa autem potius eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti:[7] Quamquam melius proculdubio feciſſent ſi ad Iudicem detuliſſent, vel hoc ipſo,vt tanto citius ea res ad Senatus aures peruenire potuiſſet.[8] An quod ipſi propria auctoritate non prehenderint, ac poſtea Senatui condemnandos tradiderint? Potuerunt quidem id facere & debuerunt,[9] neque hoc caſu locus eſt conſtitutionibus in contrarium factis,[10] propter atrocitatem delicti, præcedente præſertim iuſſu Senatus,vt prehenderentur,[11] ſed tamen habere poſſunt illam excuſationem quod ceſſante Generali Procuratore Principis cœptam accuſationem perſequi: (nam & aduerſus contumaces tanto diligentius id fieri debuerat[12]) ſuſpicari potuerint, non ſine ratione id fieri, nec inquirere debuerint qua ratione id fieret.[13] Itaque magis imputandum videbatur Procuratori Principis cur in vrgenda condemnatione diligentior non fuiſſet, cúrve officialibus non præcepiſſet, vt ſi quandoque redirent illi, prehendi curarent.[14] An denique officialibus hoc ſaltem imputabitur, quod Principis Procuratorem non certiorauerint,reuerſos in patriam reos & hodie prehendi poſſe, qui antea propter abſentiam prehendi non potuerant? Id enim probabiliter ignorare Principis Procurator potuit.[15] Sed tamen diligentior quoque eſſe debuit in inquirendo ſaltem per ſubſtitutum quem habuit in Prouincia,an rediſſent illi néone, aut hoc ipſum mandare officialibus, vt de eo ad ſe reſcriberent. Quo non facto vix eſt, vt audiri debeat obiiciens aliis negligentiam quam ſibi primum obiicere debeat.[16] Quid enim intererat certiorari eum de reditu reorum qui etiam abſentes condemnari potuerant, ſi diligentius ipſe condemnationem vrſiſſet?[17] Sanè ſi poſt reditum vacent rurſum iidem rei falſæ monetæ cudendæ, nouum delictum eſt, ideóque noua certioratione opus fuit, cum crimen nunc primum admiſſum iam à Principe, aut à Senatu remiſſum ſuſpicari officiales non potuerint.[18] Sed finge publicè illos noui criminis ſuſpicionem Syndicis denunciaſſe ac deliberandum propoſuiſſe quibus artibus perditi homines prehendi poſſent, Syndicos autem ſiue metu, ſiue qua alia ratione deterritos ſuam illis in eam rem opem denegaſſe,aut inani cunctatione officialium diligentiam eluſiſſe. Nihil ſanè erit quod officialibus imputetur.[19] *Ita Senatus* pro fratribus Brunet officialibus oppidi d'Arben pridie Non. Mart. 1593.

1 *L.*vbi Bald.*& l.ſi ea* iunct.*l.cum fratrem C.de his quib.vt indign.*

2 *Not.in l.congruit.D.de offic.præſid.& in l.Diuus.de cuſtod.reor.*

3 *L.Seueriter 14.C. de excuſ.tutor.*

4 Not.gloſſ & DD.*in l.non videntur 167.§.qui iuſſu de reg.iur. l.prohibitum 5.C.de iur.fiſc.lib.10.*Bart.*in extrauag.quoniam.* in verb.*rebellando qui ſint rebell.* Thom.Grammat *conſ*.4. Bald. *in l ab executione 4.C.quor. app.non recip.*Panorm.*in c.dilectus Extr.de reſcripto.*

5 Ægid.Boſſ.*in tit.de official.corrupt.pecun.n.*26. quem refert Clar. *in pract.crim.q.*73.*n*.1.

6 Quia nimirum crimen falſæ monetæ eſt læſæ maieſtatis, *l.*2. *C.de falſ. monet.* de quo crimine alij quam Principis magiſtratus cognoſcere non poſſunt.

7 *L.culpa eſt 36.de reg.iur.*

8 *Arg.l.vlt.2.quod met.cauſ.*iunct.*l.non eſt ſingulis 176.de reg iur.*

9 *L.1.*vbi Salicet. *C.de falſ.monet.*

10 *L.vlt. C de exhib.reis.*

11 Non enim pœnam meruiſſet quod Senatu non modò permittente,ſed etiam iubente factum fuiſſet, *l.Gracchus,4.C.ad l.Iul.de adult.l.2. C.de ſolut.lib.12.tit.*11.

12 Quandoquidem aduerſus contumaces omnia iura clamant cum contumacia non tantum pro præſentia ſit. *Auth.quæ in Prouincia. C.vbi de crimin.agi oportet.* ſed etiam pro confeſſione ſaltem facta. Iul.Clar.*in pract.crim.q.44.per tot.maxime n.4.*

13 Nihil enim à tali tantoque magiſtratu ſine cauſa fieri negligique credendum eſt.

14 Eſt enim longè maior negligentia illius cui ſufficit mandare, vt executio ſequi poſſit.

15 Cum alieni facti ignorantia ſemper ſit tolerabilis, *l.vlt.D.pro ſuo.* Quid enim poteſt imputari ei qui non diuinauit, *l.ſi putator 31.ad l.Aqu. l.ſi fideiuſſor 29.§.ſi cum debitor.D.mandat.*

16 *Arg.l.ſi ambo 10.D.de compenſat.l.viro 39.l.cum mulier 47.D.ſolut. matrim.*

17 Cum poſſit ex contumacia procedi etiam ad condemnationem. Iul.Clar.*d.q.44.n.4.*

18 Nemo enim remittere intelligitur ius quod ignorat ſibi competere, *vulg.l.mater decedens 19.D.de inoffic.teſt.cum ſimilib.*

19 Cum per eos non ſteterit *ex reg.l.in omnibus 39.de reg.iur.*

DEFINITIO XIV.

Famā quo caſu ſufficit ad torturam contra præſentem, ſufficit etiam ad condemnationem accedente fuga contra contumacem.

REus criminis atrocioris, vt putà læſæ maieſtatis, ſi malæ famæ probatione vrgeatur, & contumax ſit ad vltimi ſupplicij pœnam condemnandus eſt, quamuis certiores criminis probationes aliæ nullæ ſint,[1] quoniam ſi præſens eſſet ſola fama ſufficeret, vt de illo haberi quæſtio poſſet.[2] Perpetuum autem eſt, vt quibus caſibus ſola fama ſufficeret ad quæſtionem, iiſdem quoque ſi fuga concurrat & contumacia ſufficiat ad condemnationem: Proinde in leuioribus, & vt noſtri loquuntur, minus priuilegiatis delictis aliud erit, quoniam in ijs nec ſola fama ſufficeret ad torquendum præſentem reum.[4] *Ita Senatus* in cauſa quorumdam oppidanorum Darben, menſe Mart. 1593.

1 Nec hoc caſu locum habet quod dici ſolet probationes debere luce meridiana clariores eſſe, *l.vlt.C.de probat.*

2 Secundum ea quæ tractat Iul.Clar.*in pract.crim.q.21.n.1.verſ.poſſet etiam eſſe*, vbi tamen tractat de eo crimine quod ſit difficilioris probationis, qualia vt plurimum ſunt ea quæ ſunt atrociora.

3 Vt ſcilicet tantum proſit fuga & contumacia contra abſentem quantum poſſet quæſtio contra præſentem.

4 Iul.Clar.*d.q.1.n.1.per tot.*

DEFINITIO XV.

Qui tulit opem graſſatori qui ſe officialem iactabat, non poteſt teneri eo nomine.

QVi graſſatori per ſpeciem publici muneris opem obuij cuiuſque imploranti aſtitiſſe opemque tuliſſe probatur, ſi ignorans & bona fide fecerit, ne officium deſerere videretur, & præſens fuerit cum graſſator crimen admiſit, nec reſtiterit, non aliter tenetur, quam ſi citra ſalutis ſuæ periculum prohibere potuerit nec prohibuerit.[1] Sufficit enim ad eum excuſandum, quod cum præſens fuit daret operam rei licitæ,[2] nec æquum eſt cogi eum, vt alienam ſalutem periculo ſuo quis redimat,[3] dum ne graſſatori opem aut conſilium dediſſe probetur, ex quo graſſandi animum in eo agnouit.[4] *Ita Senatus* prid.Id.Nouembr.1593.

1 *l.culpa caret 30.cum ibi not.de reg.iur.*

2 Imo ſufficeret, vt ſine dolo aſtitiſſet, non ex propoſito delinquendi, vel audaciorem faciendi delinquentem. Iul.Clar.*in pract.cri.q.90.n.8.*

3 Imo nec tenetur quamuis potuerit ſine vllo periculo ſuo prohibere præterquam in crimine læſæ maieſtatis. Iul.Clar.*in pract.crim.q.87.n.3. verſ.quod tamen ego.*

4 Nam ex quo tempore per ſuam præſentiam fecit eum audaciorem, tenetur ex ſola aſſiſtentia. Iul.Clar.*d.q.90.n.8.*

DEFINITIO XVI.

Non eſt quis puniendus grauius ob id ſolum quod capitalis ſupplicij pœnam ſibi irrogatam euadere tentauerit, facta etiam vi executoribus poſt arreſti executionem.

COndemnatus ad furcam cum ei per imperitiam actuarij pronunciatum eſſet Senatuſconſultum priuſquam in compedibus & vinculis eſſet, vinciri ſe & duci nolens vim fecerat, ipſoſque apparitores offenderat, & totis viribus reſtiterat, ne apprehendi poſſet, quærebatur, an ex ea contumacia fieri deberet commutatio irrogatæ pœnæ in grauiorem?[1] Id enim Senatus potiſſimum auctoritas poſtulare videbatur, ad quam ſanè pertinet maximè, vt ijs omnibus, quæ ordo ampliſſimus decreuit perinde poſt ac ante condemnationem pareatur.[2] Contra tamen viſum eſt miſericordia potiùs, quam pœna dignum hunc eſſe,[3] cui viſa ſalus fuerit nullam ſperare ſalutem. Nam & dici ſolet, rationem quamlibet redimendi ſanguinis honeſtam eſſe.[4] *Ita Senatus* in ſecreto Auditorio in perſona N.Royer 15.Calen.Ian.1593.

1 Solet enim contumacia pœnam cumulare & augere, *l.relegati 4.in fin.D.hoc tit.*

2 *l.ſeruo 65.§.cum prætor.D.ad SC.Trebell.* iunct. *l.vnic.C.de offic.præf. prætor.*

3 Nam nec effractor carceris ad aliud quicquam durius teneri poteſt quam habeatur pro confeſſo vel conuicto. Iul. Clar. *in pract.crim.q.21. num.25.*

4 *l.1.D.de bon.eor.qui mort ſibi conſciuer.l.tranſigere 18.& ibi not.C.de tranſact.*

DEFINITIO XVII.

Qui alios prodit iam proditus non gaudet priuilegio quo qui ſeipſos producunt. Nec impunitas hoc nomine promiſſa ei debet prodeſſe.

QVi ſeipſos produnt anterioris delicti pœnam pertimeſcere non debent, ſed qui iam proditus alios prodit & grauiores contra ſeipſum probationes affert non eodem priuilegio gaudet, nec ſi vt alios proderet ei promiſſa ſit à iudice impunitas, prodeſſe illi debet,[1] cum ad ſolum Principem, non etiam ad iudicem præſertim inferiorem pertineat, vt criminis veniam largiatur.[2] Poteſt tamen ei parci.[3] *Ita Senatus* in cauſa quadam falſi monetarij 13.Cal.Mart.1595.

1 *l.1.verſ.horum qui ſponte.C.de deſertor.& occult.eor.lib.12.tit.46.l.vnic C.de his qui ſe defer.eod.lib.tit.13.*

2 Sibi namque imputet qui tam facilè credidit tali promiſſioni ab eo factæ, qui non potuit impunitatem concedere, inquit Iul. Clar. *in pract. crim.q.55.n.9. ad fin.* vbi tamen ſubijcit nunquam eſſe quem condemnandum ad pœnam ordinariam delicti ex ſola confeſſione, quam eiuſmodi promiſſio impunitatis extorſerit.

3 Quomodo ſcriptum eſt *in l.non omnes 15.§.vlt.D.de re militar.*

DEFINITIO XVIII.

Caſus in quo furtum ſecundum punitur pœna mortis.

EX cauſa furti iam condemnatus, flagris cæſus & auriculæ vnius amputationem paſſus, ſi furtum rurſus faciat, dum ne omnino leue & minimi momenti, ad mortem damnandus eſt.[1] *Ita Senatus* 3.Non.Iunij 1595.

1 Etſi enim pro furto non eſt impoſita pœna mortis, varij tamen caſus ſunt in quibus non eſt nouum, vt fur ad mortem adeoque ad furcam damnetur, putà ſi ſit fur famoſus, ſiue infamatus de pluribus, id eſt, de tribus, quin & duobus tantum furtis. Tales enim fures de conſuetudine generali laqueo ſuſpendendos eſſe, quaſi etiam famoſi latrones dici poſſint, conſtat ex ijs quos refert Iul.Clar.*in § furtum, n.8.* licet ille contrariam ſententiam mitiorem eſſe putet. Et ratio conſuetudinis huius videtur ex eo pendere, quod ijs qui pro furto primo condemnantur, ſolet inhiberi ne quid tale committant ſub comminatione mortis his vulgaribus verbis. *Luy faiſant inhibitions & deffenſes de par cy apres commettre tel excés à peine de la hard.* Imo addunt quidam iudices clauſulam generaliorem, *& à tous autres qu'il appartiendra.* Sed imperitè. Non enim debet adijci ea clauſula niſi ad inhibitiones quæ fiunt in cauſis ciuilibus. *Ita Senatus* in cauſa Petri Galley 11.Cal.Sept.1612.

DEFINITIO XIX.

De pœna Aduocati qui etiam pro clientis ſui defenſione aliquid dixerit, quo Principis offenderit maieſtatem.

NOn debet impunè ferre Aduocatus qui in lite clientis ſui tuenda dixit aliquid, quod ſupremi Principis maieſtatem labefactare videatur, licet quam maximè ad eam rem de qua agitur pertineat. Itaque ex hac cauſa ſi rei grauitas exigit, ſolet etiam aduocatione interdici.[1] Illud certè omnimodo decernendum eſt, vt quod impudenter dictum fuit non ſolum corrigatur, ſed etiam de actorum codice deleatur.[2] Quæ res etiam aduocati exiſtimationem onerare ſolet, ob idque

quæ

Digi

que veluti pœna quædam eſt. Sic à Senatu noſtro iam pridem factitatum audio cum Aduocatus quidam Gallus magni nominis in quæſtione legis bene à Zenone C. de quadr. præſc. negaſſet habere eam legem locum in illo qui à Sereniſſ. Sabaudiæ Duce quid emiſſet, propterea quod ad eos tantum Principes pertineret qui non recognoſcunt ſuperiorem.[3] Quaſi vero ſupremam in Sabaudia poteſtatem Principes noſtri non habeant, quos imperij iura omnia habere nec pragmatici ipſi Galli diffitentur.[4] *Sine die.*

1 *l. moris eſt 9. D. de pœnis.*
2 Boër. *q. 8. n. 2.*
3 Notant DD. *ad l. benè à Zenone C. de quadr. præſcript.*
4 Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1. gloſſ. 1. n. 7.*

DEFINITIO XX.

Affectus non punitur ſi non ſit ſecutus effectus niſi deuentum ſit ad actum proximum & immediatum.

QVod plerique iactitant in atrocioribus delictis affectum puniri etiam quem effectus non ſequatur, ita verum eſt ſi delinquens ad actum proximum &, vt aiunt, immediatum deueniſſe proponatur.[1] Alioquin arbitrio iudicis ſtatuenda pœna relinquitur.[2] *Ita tractatum eſt* 9. Cal. Mart. 1595.

1 Grammat. *conſ.* 56. *n.* 19. [*Ita Senatus* contra Humbertum quendam 13. April. 1614. omnibus omnium votis.]
2 Iul. Clar. *lib. ſentent. §. fin. q.* 91.

[DEFINITIO XXI.

Non eſt differenda pœnarum executio.

POenarum ſingulare ius eſt, vt earum executionem & vltionem nunquam differri oporteat, nec ſi condemnatus dicat habere ſe aliquid ad ſalutem Principis pertinens quod referre ad Principem velit.[1] Hoc enim ſuadet vtilitas publica.[2] Præſertim vero ſi à ſupremo magiſtratu lata ſit ſententia,[3] cuius authoritatem maiorem eſſe conuenit.[4] *Ita Senatus* contra Ferrandum Gonet 14. April. 1614.

1 *l. ſi quis fortè* 6. vbi eſt text. *elegans, D. hoc tit. l. cum reis* 18. *C. eod.*
2 Vt delicta vindicentur quod ad publicam maximè vtilitatem pertinet, *l. ita vulneratus* 51. *§. vlt. D. ad l. Aquil. l. Stichum* 95. *in princip. D. ſolut.*
3 Vt à Præſide de quo *d. l. ſi quis fortè.*
4 Nam quod ſupremus Magiſtratus pronunciauit qui vice Principis fungitur Princeps ipſe pronunciaſſe, intelligitur, *l. vnic. Dig. de offic. præf. prætor.* Totus autem vigor iudicati in executione conſiſtit, *l. penult. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Qui in ſua prouincia deliquit leuius puniendus in alia.

QVi in ſua prouincia deliquit, ſi in alia inueniatur, & in carceres detrudatur, ac ex vinculis de crimine reſpondere iuſſus aut confeſſione propria, aut teſtibus conuictus ſit,[1] non ad aliud condemnari à Senatu noſtro ſolet, quam vt exulare confeſtim iubeatur,[2] ſi non alium accuſatorem habeat quam Principis noſtri procuratorem generalem,[3] niſi tale crimen ſit cuius pœna non alia quam capitis eſſe poſſit, aut niſi grauioris criminis probationes leniores proponantur, quas impleri neceſſe eſſet, vt ad grauiorem & capitalem condemnationem perueniri poſſet. *Ita Senatus* 19. April. 1614.

1 Alterutrum enim neceſſe eſt interuenire, vt conuinci quis poſſit de crimine. Confeſſio autem poteſt interdum vera eſſe, interdum ficta, purà quæ ex contumacia inducitur.
2 Semper enim Præſides prouinciarum id agere & curare debent quantum poſſunt, vt malis hominibus purgent prouinciam, *l. 3. D. de offic. præſid.* quod per exilium fit commodiſſime, quodcumque tantum illud ex tribus illis generibus de quibus *in l. 5. D. de interd. & releg.*
3 Cum enim priuatus accuſator aliquis eſt ſeuerius agitur cum delinquente licet criminis & vindictæ publicæ perſecutio ad ſolum procuratorem generalem ſpectet, non ad priuatum accuſatorem, vt ſcripſi *Defin. 9. in. ſup. de accuſ. & inſcript.*

TIT. XXVI.

NE SIN. IVSS. PRINC. CERT. iudic. lic. confiſc.

DEFINITIO I.

Confiſcationis pœnam ſolus Principis magiſtratus irrogare poteſt.

QVemadmodum non ex omni crimine publico & capitali hodie irrogatur bonorum omnium publicatio & confiſcatio,[1] ſed ex eo dumtaxat quod ad læſæ maieſtatis diuinæ aut humanæ cauſam pertineat,[2] ita non alius quam qui mandatam à Principe iuriſdictionem exercet, confiſcandi ius habere poteſt.[3] Inferiores alij iudices & magiſtratus non habent, ſed pecuniarias tantum pœnas poſſunt infligere,[4] & eas tamen interdum tantas tamque graues, vt totius patrimonij facultates exhauriant, ſi delicti atrocitas eam condemnationem poſtulare videatur. Itaque cum iudices S. Victoris ad Gebennenſem ciuitatem Claudium Patry ob homicidium condemnati bona confiſcaſſent, partemque ciuitati Gebennenſi, partem occiſi liberis adiudicaſſent, *Senatus* noſter ex appellatione procuratoris generalis cognoſcens pronunciauit malè iudicatum commutauitque pœnam confiſcationis bonorum in condemnationem pecuniariam 15. Cal. Decemb. 1588.

1 *Auth. bona damnatorum C. de bon. damnat.* quæ in hoc correxit iura antiqua cum olim ſpecialiter in multis caſibus eſſet impoſita pœna confiſcationis bonorum, prætereaque generaliter in omnibus caſibus in quibus erat impoſita pœna mortis naturalis, vel deportationis, in illis etiam in conſequentiam veniebat pœna confiſcationis bonorum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 78. n. 1. in princ.*
2 *d. Auth. bona damnatorum.* Adde crimen falſæ monetæ, hæreſis, & inceſtarum nuptiarum, de quibus diximus ſuis locis poſt Iul. Clar. vbi *ſup. n. 3.* vbi addit *n. 4.* etiam apoſtatam puniri confiſcatione bonorum *ex l. 1. Cod. de apoſt.* ſcilicet ſi non extent eius filij vel cognati ad quos bona deferantur. *Auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Iunge *Auth. inceſtas. C. de inceſt. & inutil. nupt.*
3 Ad eos namque ſolos pertinet læſam Principis maieſtatem vindicare. Alios enim defendi à Principe oportet, non Principem ab aliis, quomodo de viro & vxore ſcriptum eſt, *in l. 1. §. vlt. & l. 2. D. de iniur.*
4 Diſtinguendum tamen eſt an pœna confiſcationis pro delicto veniat imponenda à lege vel tacitè, vel expreſsè, vt tunc quilibet iudex qui poteſt ſuper delicto cognoſcere, poſſit etiam pœnam illam imponere, an vero imponenda ſit, à iudice præter legem, & tunc nullus iudex præter ſummos & Principis magiſtratus poſſit eam imponere. Ita enim ex communi noſtrorum ſententia diſtinguit. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 78. n. 5.*

DEFINITIO II.

Poteſt Princeps fiſco ſuo applicare pœnam confiſcationis etiam in præiudicium vaſalli omnimodam habentis iuriſdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum.

COnſultus à Sereniſſima Auguſta Senatus noſter, an confiſcatio bonorum eius qui aduerſus edictum Principis frumentum in aliam prouinciam exportaſſet, ipſi Principi adiudicanda eſſet, cum idipſum edicti verbis disertè comprehenſum eſſet, an vaſallo potius, qui dominus erat ſubditi delinquentis, & cui Princeps omnimodam iuriſdictionem, & merum mixtumque imperium conceſſerat? Reſpondit periculoſi eſſe exempli de illo diſputari, ſupremamque ſupremi Principis poteſtatem quaſi in dubium reuocari. Quis enim neſciat poſt tranſlatam à populo lege regia Principi in Principem omnem poteſtatem,[1] ſolius eſſe Principis legem condere?[2] Rurſum eius eſſe qui legem condere poteſt, vt pœnam pro arbitrio ſtatuat, & cui velit applicet. Ea ſiquidem potiſſima legis pars & poteſtas eſt, vt non ſolum quid fieri iubeat, vel prohibeat, ſed etiam quod contra legem factum erit, vindicet.[3] Sed & illud certiſſimum eſt, quantumuis Princeps vaſallo ſuo iuriſdictionem omnimodam cum mero mixtoque imperio conceſſerit, nunquam tamen tantum à ſe poteſtatis

eum

abdicare intelligi, vt non plus ſibi retinuerit, quam in alium tranſtulerit. Cui ſimile illud eſt, quod iactari ſolet in conceſſione quantumcunq; generaliſſima, ſemper exceptam intelligi perſonam concedẽtis.4 Præterea ſic poſito iure, vt ad vaſſallum non ad Principem confiſcatio pertineret, facile, accideret, vt pro arbitrio vaſalli edictum Principis eluderetur ſi forte per ſordes, aut per gratiam conniuentibus oculis vaſallus agere cum ijs vellet, qui Edictum infringerent, adeoque in id abſurdum res deducta videretur, vt Princeps aut quod hac parte idem eſt Principis procurator cogeretur auxilium & iuriſdictionem vaſalli ad hoc ipſum implorare, vt Principi pareretur. Cum tamen ſubditorum omnium ſaluti & cõmodis cõſulti præcipue interſit Principis. 5 *Ita Senatus* noſter contra neſcio quos conſultores, qui in diuerſam ſententiam proprij compendij potius, quam tuendæ veritatis gratia laborauerunt. 6 Ante Kal. Decemb. 1590.

1 *l.1. D. de conſtit. princip.*

2 *l.1. & vlt. & paſſ. C. de legib.*

3 Vt tractat. Vulp. *in fragment. Inſtit. tit. 2. l. legis virtus 8. & de legib.*

4 Quamuis vaſallus dicatur inueſtitutus priuatiue quod ad dominium Teſſaur. *deciſ.* 132. *n.* 2. vbi multos citat.

5 Abſurdum enim eſſet Principem alicuius auxilio egere in ſuo territorio, cum eius auxilio cæteri omnes indigeant. Guid. Pap. *q.* 346. Adde eundem *q.* 341.

6 Ægid. Boſſius & Marc. Anton. Natta *conſil.* 659. *tom.* 5. quos refert & refellit Bagnaſaccus apud Pedemontanos eo tempore Aduocatus generalis, cuius extat in hanc rem percelebre & amplum conſilium quod ad nos à Sereniſſ. Auguſt. tranſmiſſum, & à Senatu noſtro approbatum fuit. Vide tamen Chaſſan. *tit. Des confiſcations.* Antonin. Teſſaur. *dec.* 132. 250. & 166. præſert in *n.* 6. Amed. à Pont. *quæſt. laudi n.* 24. Boër. *deciſ.* 264. Intellige tamen hanc Senatus noſtri ſententiam de pœna quæ irrogatur etiam ex iure communi, & pro delicto communi, ne dum ex edicto Principis, quod faciat ex non delicto delictum, vt in caſu propoſito, licet contra ſentiat Teſſ. *quæſt.* 132. *n.* 2. Vide *Defin. vlt. infr. de ſent. paſſ.*

DEFINITIO III.

In perſecutione mulcta pecuniaria dominus cũ vaſallo concurrit, nec alteri anteponitur: Vtrique vero pars læſa præfertur niſi quod ad ſumptus litis pertinet.

CONdemnato reo criminis ad mulctam pecuniariam & accuſatori, & Principi, & Vaſallo domino iuriſdictionis cũ non haberet in bonis vnde ſatisfieri omnibus poſſet, conſtabat quidem, accuſatorem qui propriæ vindictæ cauſã perſequatur, cæteris præferendum eſſe, 1 ſed neque vaſalli potiores partes eſſe debere quam Principis, neque Principis quam vaſalli, cum vindictam publicam pari & æquo iure proſequebatur. Quid ergo eſt? Concurrent, 2 vt pariter vtrique ſimul pro rata adiudicationis ſatisfiat. 3 *Ita Senatus* in cauſa quadã Reuerendiſſ. D. Epiſcopi Maurinenſis 20. Decemb. 1602.

1 Eſt enim creditor qui accuſat pro ſuo, vt ſiunt intereſſe: *l. ſi ſine* 38. *§. 1. cum l. ſeq. §. 1. D. de iur. fiſc.* Creditores autem omnes pœnis fiſcalibus ſemper præferri certum eſt. *l. vnic. C. pœn. fiſc. credit. præfer. lib.* 10. *tit.* 7. Vide Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 80. *n.* 7. & *in §. furtum, n.* 17.

2 Quamuis non deſint qui dicant vaſallum qui de mero & mixto imperio cum regalibus inueſtitus fuit dicendum eſſe inueſtitutum priuatiue etiam quod ad dominum, vt dixi *Defin. præced. n.* 5. ex Antonin. Teſſ. *deciſ.* 132. *n.* 2. poſt multos ibi citatos.

3 Vt euenit inter correos credendi. *l. reos* 11. *§. cum tabulis. D. de duob. reis*, aut inter creditores nullum vel temporis, vel cauſæ priuilegium habentes. *l. priuilegia* 32. *de reb. auct. iud. poſſ. alias l.* 13. *de priu. cred.* [Sane quod ad ſumptus litis criminalis pertinet conſtat ſolui eos debere etiam antem mulctam accuſatori priuato adiudicatam, vtpote ſine quibus ad eius mulcta adiudicationem perueniri non potuiſſet. *Ita Senatus* eodem Arreſto, & rurſum 21. Iunij 1603.

TIT. XXVII.

DE BON. DAMNAT.

DEFINITIO I.

Confiſcatio irrogata per ſententiã, & quando ſufficiat bona ſita extra territoriũ ius dicentis, & eius fauorẽ.

IRROGATA per competentis iudicia ſententiam vniuerſorum bonorum publicatio ſi eam cauſam habuit, quæ non ex iure municipali loci illius, in quo iudicatum eſt, ſed ex iuris communis ratione proficiſcatur, ad ea quoque bona pertinet, quæ in alienæ iuriſdictionis territorio ſita ſunt, quippe quæ ius vbique faciat propter iuris communis auctoritatem cum iudicati poteſtate coniunctam: 1 ſed ita tamen, vt quæ alibi ſita reperiuntur illius territorij domino acquirantur, non etiam, ei cui publicationis commodum acquirere voluit is, qui ſententiam tulit. 2 *Ita Senatus* ſæpius.

1 Nec enim omnibus Iudicibus licet confiſcare, vt diximus *tit. præced.* vide Guid. Pap. *quæſt.* 341.

2 Idem Guid. Pap. *quæſt.* 76. poſt Bart. *in l. cunctos populos, in fin. C. de ſumm. Trinit. & fid. Cathol.* Bald. ibi Boëri *quæſt.* 264. licet contra ſentiat Guil. Lud. *ſin.* 94.

DEFINITIO II.

Sententia confiſcationis lata contra hæredem grauatum non nocet fideicommiſſario.

SI hæres de reſtituenda poſt mortem ſuam hæreditate rogatus, ob crimen læſæ maieſtatis condemnatus ſit irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione, nullum ex ea condemnatione præiudicium ſit fideicommiſſario, cuius vtique potior, quam fiſci cauſa eſſe debet, 1 vt & anteriorum omnium creditorum. 2 Cætera pete ex tit. De fideic. SC. 6.

1 *L. Statius Florus* 28. *§. Cornelio Felici. D. de iur. fiſc.*

2 *L. vnic. C. pœn. fiſcal. credit. præfer.*

DEFINITIO III.

De bonorum petitione facta ante confiſcationis ſententiam.

ETſi bonorum petitiones æquiſſimis Gratiani & Theodoſij conſtitutionibus ſublatæ iam olim fuerunt, 1 fecit tamen temporum iniquitas, vt nihil hodie inter aulicos frequẽtiùs ſit huiuſmodi petitionibus adeo, vt & plerumque prius quam de crimine cognitum nedum pronunciatum ſit delinquentis bona citius donata reperiantur quam publicata. 2 Hoc vno vice remedij adhibito temperamento, vt non prius ea conceſſio vires habere incipiat quam à Rationalibus approbata ſit, nec rurſum à Rationalibus ante approbari poſſit, quam de crimine à Senatu cognitum fuerit & pronunciatum. 3 Si ſecus attentatum ſit, appellari à Rationalium cognitio tanquam ab abuſu poteſt. *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 10. Kalend. Auguſt. 1591.

1 *L. 1. C. de petit. ſublat. lib.* 10. *tit.* 19. vbi eſt textus elegans.

2 Inuerecunda petentium iubiatione, vt loquuntur Imperatores *in d. l.* 1.

3 Prius enim eſt vt conſtet de crimine quam vt condemnatio vlla ſequi poſſit. Et rurſus, vt conceſſio Principis approbata ſit à Rationalibus antequam effectum habere poſſit. Ioan. Pap. *in ſyntagm. lib.* 5. *tit.* 1. *Du domaine du R y.* 14. *in fin.* Ex *l. nec venditio* 2. *de præd. decur. lib.* 10. *tit.* 13.

TIT. XXVIII.

DE SENTENT. PASS. ET RESTIT.

DEFINITIO I.

Indulgentia Principis reſtricta ad certam pœnam non facile ad aliam extendi debet.

QVi ſententiam & condemnationem triremium aliamve minorem paſſus eſt, cum ſupremo capitis ſupplicio ſceleris ſui pœnas luere debuiſſet, ſi aduerſus eã duntaxat condẽnationẽ à qua prouocauerat, reſtitutus ſit à Principe pẽdente appellatione, non ſatis tutus eſt. Quid n. ſi à priore ſentẽtia procurator Principis tanquam à minima condemnatione ad Senatum prouocauerit, vt mortis pœna infligatur? Non proderit beneficium Principis, vt cui libertatem & ciuitatem dare voluit vitam ipſam adimi noluiſſe videatur. 2 Etſi enim minus accuratè intuẽri videri poteſt Princeps noluiſſe, vt ei vita eriperetur, cui ne ciuitatẽ quidem ereptã vellet. 3 Tamẽ ſicut alia mortis alia triremiũ cõdemnatio eſt, 4 ita expreſſo Principis beneficio o-

pus eſt, vt mortis pœnā remiſiſſe dici poſſit, 5 neque vero dubitandum eſt, quin multo facilius Princeps reſtituat aduerſus triremium condemnationem, quàm contra indictam mortis pœnam; cum quanto grauius delictum eſt, quod remittitur, grauioreque dignum ſupplicio, tanto difficilior tardiorque Princeps eſſe ſoleat & debeat ad indulgendā reſtitutionem. 6 Sane remiſſa capitalis ſupplicij pœna, ſi Senatus ex appellatione leuiorem inſligi debuiſſe cognoſcat, nemo dixerit leuiorē remiſſam videri. 7 Cum vt plurimum ex huiuſmodi cauſis eueniat, vt per Principis indulgentiam grauior pœna in leuiorē commutetur, nec omnino liberetur, qui omnino perire debuerat: Niſi ad quamcūque pœnæ ſpeciem, quod ſæpe fit, indulgentia principalis extendatur. Principis enim voluntas & liberalitas maxime vero in indulgendo ſeruāda eſt, & interpretatione adiuuanda potius, quam reſtringenda, 8 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC 7. ſup. De pact.

1 Semper enim & quocunque tempore licet procuratori generali appellare tanquam à minima condemnatione vt delicta omnia non ſolum aliquas, ſed etiam meritas luant pœnas.

2 Ne qui dedit quod minus eſt videatur ademiſſe quod plus fuit: *arg. l. cui pacto 5. D. de ſeru. export. & not. in l. non debet cui 21. de reg. iur.*

3 Sunt enim diſtincta iſta, vt & alia genera pœnarum capitalium, *l. capitalium 28. D. de pœn.* Vide tamen Ant. Robert. *lib. 5. de re iud. cap. 6.*

4 Nec enim poteſt videri Princeps remiſiſſe pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit, cum conceſſiones quantumlibet generales nunquam extendantur ad ignorata & incogitata, *vulg. l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. 1. & vlt. D. de tranſact.*

5 Quia ex grauitate pœnæ facile poteſt Princeps colligere grauitatem criminis, *l. aut facta 16. l. capitalium 18. & paſſ. D. de* Dixi *Defin. 7. num. vlt. ſup. ill. tit. de pœn.*

6 Alia enim pœna eſt quæ leuior eſt, & ideo alia remiſſione indiget.

7 Debet enim miſericordia Principis ad exemplum & imaginem diuinæ miſericordiæ nonnullam iuſtitiæ rationem habere.

8 Princeps enim poſt omnes delictorum pœnas remittere ſiue ante, ſiue poſt condemnationem. Iul. Clar. *in practic. crim. quaſt. 59. in princip.* quamuis non ſoleat regulariter concedere gratiam delicti ſine remiſſione partis. *ibid. n. 3.* Beneficium autem, quod à mera Principis indulgentia proficiſcitur, quam pleniſſime eſt interpretandum, *l. penult. D. de conſt. princip.* Et vero ſi pœnæ omnes ſint odioſæ, *l. penult. D. de pœn.* conſequēs eſt, vt indulgentia quælibet ſit fauorabilis, quia per eam non remanet delictum omnino impunitum, ſiquidem indulgentia quos liberat notat. *l. vltim. Cod. de abolit.*

DEFINITIO II.

Clericus veniam criminis capitalis à ſolo Principe impetrare poteſt, & an impetrata ea poßit adhuc conueniri apud iudicem eccleſiaſticum, & ab eo condemnari?

ETiam cum à clerico perpetratum eſt homicidium cuius coërcitio ad iudicem eccleſiaſticū pertineat, criminis veniam facere ſolus Princeps poteſt. Quoniam etſi de crimine iudex eccleſiaſticus cognoſceret, 2 capitis tamen ſupplicium irrogare non poſſet, ſed ex ea cauſa ad iudicē laicum remittere condemnandum deberet. 3 Itaque ſi reſcriptum Principis, ad Senatum de abolendo crimine à Senatu approbandū ſit, 4 non ſolet in eam rem citari procurator fiſcalis eccleſiæ. 5 Sed an poſt Senatuſconſultum pro reo redditū licebit eccleſiaſtico iudici hunc eundem reum pro eodem crimine quod commune fuit cōdemnare? 6 Mouet ex vna parte pro reo auctoritas Senatuſconſulti, quod quamquam inter alias partes pronunciatum ei tamen nocere & æquum eſt, qui citari non debuit, quique ſi vocatus fuiſſet, intercedēdi ius nō habuiſſet. 7 Ex alia parte vrget, quod ſalua Senatuſconſulti auctoritate, quod nihil de crimine ipſo pronunciatum ſit, ſed tantum de pœna capitali, & de pecuniaria in capitalis conſequentiā irroganda, 8 nihil prohibeat hunc ipſum condemnari in mulctam pecuniariam fiſco eccleſiæ applicandā, 9 ne alioqui eueniat, vt ex iudicis aut Principis ſecularis facto deterior fiat conditio fiſci eccleſiaſtici, cui quod ad commune delictum attinet pecuniariamque condemnationem, iniuria fieri nulla debuit. 10 *Senatus* nihildum conſtituit in ea cauſa de qua SC. 17. de iuriſd. omn. iudic. & for. compet.

1 Tanquam qui ſit dominus totius reipublicæ & territorij ſui in quo etiam hic reperitur.

2 Vt pluribus tractat Iul. Clar. *in practic. crimin. quaſt. 36. per tot.*

3 Scilicet poſt ſolemnem depoſitionem, & vt loquuntur, degradationem cui nunquam locus eſt niſi ob graue crimen. Iul. Clar. *q. 74.* vbi etiam ſubiicit quænam ſolemnitas interuenire debeat in degradatione.

4 Quomodo ſemper approbari gratia Principis per Senatum debet Iul. Clar. *in practic. crim. quaſt. 59. n. 10.* Etiamſi per eam fiat tantum commutatio pœnæ non abſoluta remiſſio. Ibid. Et quamuis ſubiiciat non eſſe neceſſariam Senatus approbationem in gratia exilij arbitrarij, itemque quando conceditur gratia à pœna extraordinarie impoſita per edicta ipſiuſmet Principis, alio tamen iure vtimur, nec iſtas limitationes Clarus ipſe probat.

5 Quia non poſſet impedire gratiam, cum eccleſia non noucrit ſanguinem.

6 Interdum enim qui apud vnum iudicem accuſatus & vel abſolutus, vel punitus fuit, iterum apud alium iudicem accuſari poteſt & puniri. De quo vide Iul. Clar. *in pract. crimin. quaſt. 57.*

7 Sufficit enim vt redditum ſit cum legitimo contradictore, *l. ſi ideo 55. in fin. princ. D. de euict. l. cum non iuſto 5. D. de colluſ. deteg.*

8 Abolitio enim tollit non inducit quæſtionem de crimine.

9 Nec enim ideo fiet, vt contraria pronunciata videantur, quod vnum verendum eſſet *l. ſingulis 6. D. de except. rei iudic.*

10 *Ex reg. l. 1. in princip. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. non debit. alteri 74. de regul. iur.*

DEFINITIO III.

Poteſt gratia criminis facta per Principem approbari à Senatu etiam inaudito procuratore vaſalli.

AD capitalem pœnam condemnato ſi Princeps criminis veniam indulſerit, non eſt neceſſe audiri procuratorem officij, vt vocant, id eſt, iuriſdictionis inferioris in qua delictū admiſſum eſſe dicitur, ſed ſolum procuratorem Principis, & priuatum accuſatorem. Hunc vt ei ante omnia ſatisfiat, 1 nō vt cōſenſus illius exquiratur, cum tametſi diſſentire maximo velit nihilominus Principis beneficio locus eſſe debeat, 2 ſi aliud nihil remoretur 3 Interdum namque ea indulgentia neceſſitatem inducit pręſtandæ ſatiſdationis. De non offendēdo. 4 Illum vero quod ipſius maxime interſit, vtpote ad quem publica vindicta criminiſque perſecutio ſpectet. 5 At eius procuratoris qui iuriſdictionem tantum tuetur, nihil prorſus intereſt, dum ne quid ex mulcta ei adiudicata detrahatur, quod nec vnquam Princeps facere ſolet. 6 Aliud eſt ſi indulgentia præceſſerit condemnationem. 7 Tunc enim nihil inaudito inferioris iuriſdictionis procuratore conſtituendum eſt, ne alioqui ius ipſius remittere voluiſſe Princeps videatur 8 *Ita Senatus* in eadem cauſa & pro Martino Micol 13. Calend. Ianuar. 1593.

1 Secundum ea quæ dixi *Defin. 3. ſup. ne ſin. iuſſ. princ. cert. iudic. lic. confit.*

2 Quod enim poteſt fieri aliquo inuito, poteſt multo magis fieri eo ignorante, *l. quod poteſt 26. de reg. iur.*

3 Quid enim ſi pars doceat obreptum vel ſubreptum fuiſſe Principi? *l. ſi quis obrepſerit. D. de falſ. l. vltim. Cod. de precib. Imper. offer.*

4 Ne beneficium Principis alioqui fiat iniurioſum & captioſum contra *l. 4. Cod. de emancip. lib. l. Paulus 8. de prætor. ſtipulat.*

5 *L. poſt legatum 5. §. aduocatum fiſci, D. de his quæ vt indign.*

6 Intelliguntur enim omnia Principis reſcripta ſaluo iure tertij. *l. 2. §. quis à Principe, & §. merito, D. ne quid. in loc. public.* [Quid ergo ſi iudicatum quidem ſit, ſed per contumaciam, & reus purgans contumaciam compareat, impetrata venia criminis? Ex integro cognoſcendum erit, ac proinde audiendus erit vaſſalli procurator ac ſi nunquam fuiſſet iudicatum, quia quod iudicatum, eſt pro non iudicato habetur. *Ita Senatus* in cauſa procuratoris iuriſdictionis de Myolans & Guillermet 20. Decembr. 1614.

7 Quod tum maxime ſolet vſuvenire cum indulgentia fit per modum abolitionis, quæ in eo differt à gratia, quod per abolitionem prohibetur accuſatio ne cogatur reus fateri crimen, quod gratia & indulgentia præſupponit. Ita vt is cuius crimen abolitum eſt non poſſit interrogari de crimine, ideoque ſolent abolitiones eſſe odioſiores. Quāquam nihil vetat etiam ante condemnationem fieri gratiam & indulgentiam criminis.

8 Semper enim citandus eſt quiſquis ex eo actu lædi poteſt, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. nam ita 56. D. de adopt.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad mortem nec agere amplius poteſt, nec conueniri.

AD vltimum ſupplicium 1 condemnatus per contumaciam ſi per procuratorem ciuili aut criminali iudicio

cio agere velit audiendus non eſt, cum pro mortuo habeatur 2 præſertim ſi à ſupremo magiſtratu condemnatus ſit à quo nec liceat appellare. 3 Si tamen reſcripto Principis dilata & tantiſper prohibita ſit executio iudicati, nihil cauſæ eſt, cur non interea condẽnatus iura ſua perſequi poſſit, 4 exemplo eius quod de deportato proditum eſt non prius amittere eum ciuitatem, quam Præſidis qui deportauit factum Princeps approbauerit. 5 (Quamqua nil hodie neceſſe eſt, vt Principis approbatio accedat.) Nam ſiue in integrum reſtituetur ſalua ei eſſe iura omnia æquum eſt, 6 ſiue non reſtituetur, tanto facilius fiſco ſatisfiet ſi mulcta pecuniaria irrogata ſit, 7 aut tanto locupletior erit fiſcus ſi tale crimen ſit, ex quo confiſcatio ſit ſecuta. Planè ſi condemnatus ipſe conueniatur ab alio, dubitari non poteſt, quin aut permittenda ei defenſio, aut in eum actio inhibenda. *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1594.

1 Hoc eſt, ad mortem, *l. vltimum ſupplicium 21. D. de pœn.*

2 Cum per condemnationem, cuius ſtatim facienda eſt executio, factus ſit ſeruus pœnæ ſi præſens fuit. Iul. Clar. *in §. teſtamentum. q. 21. n. 1.* vbi ob hanc cauſam ait non poſſe hunc teſtari, adeoque teſtamentum ſi quod antea fecerat irritum fieri, *ex l. ſi quis filio 6. §. irritum. D. de iniuſt. rupt.* Quamuis non ſeruetur hoc de conſuetudine, vt ille ibidem ſubiicit.

3 Nam ſi appellet ab eo à quo appellari poteſt, nec damnatus videtur, quia appellatio extinguit iudicatum. *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. dict. l. ſi quis filio, §. hi autem omnes de iniuſt. rupt.*

4 *d. l. ſi quis filio 6. §. quid tamen ill. eo .rit.*

5 *d. l. ſi quis filio. §. eius qui deportatur, l. 2. §. 1. de pœn. l. 1. §. deportatos, de leg. 3. l. 6. de interd. & releg.*

6 Hoc enim eſt in integrum reſtitui à Principe, iura ſua omnia recuperare, *l. 1. C. hoc tit.* vbi eſt text. elegans.

7 Semper enim creditoris intereſt locupletiorem habere debitorem vt tanto facilior ſit exactio crediti.

8 Quis enim ferat denegari defenſionem ei qui ab alio conuenitur? *l. tutel. 7. §. vlt. D. de cap. min. l. 2. hoc tit.* * Cum tamen quæritur an condemnatus ad mortem aut etiam ad triremes poſſit conueniri, ſolet diſtingui an lis fuerit inchoata ante condemnationem criminalem an poſt, vt inchoata poſſit peragi, non inchoata non poſſit inſtitui. *Ita Senatus* 26. Maij 1617. ex Ioan. Papon.

DEFINITIO V.

Confiſcatio bonorum apud nos cedit lucro ſolius Principis non etiam vaſalli, & quomodo proſpiciatur vaſallo.

PVblicatio & confiſcatio bonorum ex cuiuſcunque criminis cauſa eam pœnam hodie admittentis, 1 ac multo magis ſi proponatur crimen læſæ maieſtatis, ſolius principis lucro cedit, 2 non etiam vaſalli eiuſdemque domini directi, licet ex ratione iuris communis ea pœna irrogetur. 3 Nimirum quod ad bona illa attinet quæ ſunt in eiuſdem Principis territorio, nam quæ in alieno ſita ſunt, ad illius territorij Principem omnimodo ſpectant. 4 Sed ita accipiendum eſt, niſi inferior ex priuilegio Principis tale ius habeat ſpecialiter confiſcationis percipiendæ, quomodo habet apud nos Illuſtr. Dux Gebennenſis in tota prouincia Gebennenſi, & Focigniacenſi, præterquam ſi læſa ſit maieſtas in primo capite. [Primum autem caput eſſe intelligitur, quoties aut contra perſonã ipſam Principis, aut contra ſtatum Reipublicæ conſpiraſſe quis probatur.] 5 Neque tamen ex eo prohibetur ſupremus Princeps quo minus veniam criminis indulgeat delinquenti, 6 nec in eo ſolum, vt capitis pœnam remittat, ſed & vt confiſcationem ipſam, quæ vtique non niſi in capitalis ſupplicij conſequentiam hoc caſu irrogatur. In eoq; elucet ſuprema Principis auctoritas, ne dubitari poſſit quin habeat ille non ſolum vitæ & necis, ſed etiam bonorum pleniſſimam poteſtatem. 7 Verum exSenatus partes eſſe debent, vt mulctam pecuniariam tanto grauiorẽ infligat ei, cui Princeps criminis veniam dedit. Neque enim iuri inferioris domini vaſallique derogaſſe voluiſſe Princeps facile credendus eſt. 8 *Ita Senatus* ſecreto SC in cauſa Franciſci Garnier, & N. Thibaud, 18. Calend. Iul. 1595.

1 Nam ex paucis criminibus hodie fit confiſcatio bonorum poſt *Auth. bona damnatorum, vbi not. C. de bon. damnat.*

2 Nat. *conſ. 580.*

3 Vide tamen pleroſque contra ſentientes à nobis relatos *Defin. 2. n. 7. ſupra ne ſin. iuſſ. Princ.*

4 Vt ſcripſi *Defin. 3. ſub tit. prox.*

5 *Ita Senatus* in cauſa oppidanorum de Paſſy, contra procuratorem fiſcalem Ducatus Gebennenſis. *Sine die.*

6 Secundum ea quæ tractat Iulius Clar. *q. 59. in practic. crimin.*

7 *l. 1. C. hoc tit.*

8 *l. 2. §. merito & §. ſi quis à Principe. D. ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.* Theſaur. *deciſ. 132. 250. & 266.* Amed. de Pont. *quæſt. laudim. 24.*

DEFINITIO VI.

LIterarum quas vocant, Salui conductus, apud nos vſus nullus eſt in criminalib. licet apud Pedemontanos ſit frequentiſſimus. Aut enim delicti ſuſpicionem purgare debet reus ſi ſit innocens, in eamque rem ſe carceribus mancipare, aut criminis veniã impetrare. Quod ſi eiuſmodi literæ à Principe impetratæ ſint, non magis impetrantem audire Senatus debet, ſi eas per procuratorem exhibeat, quàm ſi meram puramque criminis indulgentiam meruiſſet; vt qui nocentes ſciunt ab eiuſmodi literis impetrandis reuocentur, quarum nullum ſe commodum ſperare ſine præſenti capitis periculo poſſe intelligant. *Ita Senatus* 11. Calend. Mart. 1611.)

TIT. XXIX.

DE DIGNITAT. ET NOBILIT.

DEFINITIO I.

Qui per artes ſordidas nobilitatem generis amiſit, non nocet liberis, ne quidem poſtea ſuſceptis, imo nec ſibi, ſi quandocunque deſiſtat, neque indiget rehabilitatione.

QVi nobilitatem habet ab auis & proauis non idcirco eam amiſiſſe videri poteſt, quod patrem habuerit 1 qui mechanicas forte & obſcœnas artes exercuit. 2 Abſurdum enim ſit à patre ſolo auferri filio, quod non à ſolo patre filius habeat. 3 Nec quod eo ipſo tempore conceptus filius fuit, quod pater iam nobilitatem amiſerat, ad rem pertinebit. Nam quod dici ſolet, per medium, vt vocant, inhabile impediri coniunctionem extremorum; 4 ad hunc caſum non pertinet, in quo fieri non poteſt quin aui nobilitas per patrem quantumuis ignobilem in nepotem cum vita tranſmittatur: 5 Quidni vero, cum is ipſe, qui mechanicas artes exercuit, ſi ab antiqua proſapia nobilis fuit, ſola deſiſtentia recuperet nobilitatem, 6 neque vlla indigeat rehabilitatione, 7 qua proculdubio indigeret, qui ex priuilegio & ſola Principis conceſſione primus ſibi ſuiſque nobilitatem quæſiuiſſet. Quamquam, quod apud Gallos vſu receptum traditur, vt quiſquis ſordide vixit, tametſi ex nobiliſſima familia originem traxerit, nouo indigeat Principis beneficio, 8 non tamen eius liberi, 9 ſummam rationem habere mihi ſemper viſum eſt, ne alioqui huiuſmodi hominibus veluti ludibrio & contemptui ſit nobilitas, 10 quam venerationi potius habere, & ſanctiſſime colere deberent. Sed tamen alio, vt dixi, iure vtimur. 11 *Ita Senatus* in cauſa fratrum de Don Pierre de S. Genis, contra Syndicos illius Vniuerſitatis, 15. Calend. Ian. 1590.

1 *l. 3. D. de interd. & relegat. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senator.* Nobilitas enim per aliquem acquiſita deſcendit veluti ex traduce in poſteros, *l. 1.* vbi Bart. *D. de Senat. l. ſi Senator. C. hoc tit. lib. 12.* Andr. Tiraq. late *in tract. de nobilit. cap. 15. & 35.*

2 Nobilitatem enim perdit is, qui vilibus & mechanicis artibus vtitur. *l. nobiliores.* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat. l. ne quis C. hoc tit.* Tiraq. *in tract. de nobilit. cap. 27.* vbi vide.

3 *d. l. de interd. & releg.* vide Tiraq. *cap. 35. de nobilit.*

4 Ratio eſt quam affert Crauet. *conſ. 165.* vbi contrariam ſententiam tuetur, vt ſcilicet non ſit nobilis, qui auum habuit nobilem, ſi natus ſit, ex parte mechanicas artes tum exercẽte. Vide tamen *l. 2. C. de oper. libert.*

5 Quia non tantum patri coniungitur filius, ſed etiam auo per patrem *d. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de ſenat. l. ſi deteriori 6. C. de collat. bonor.*

6 Guid. Pap. *deciſ. 196. 217. & 391. per text. in c. vlt. de vit. & honeſt. cler. & in clem. 1. eod. l. ingenuum cum ſua gloſſ. C. de ingen. manum.* Et alij

quos refert Tiraq. *cap.27.de nobilit.num.5.*

7 Scilicet ſi inſpicias iuris communis rationem, quæ apud nos proculdubio obtinet Manſuer. *in tit. De talliis ſeu collect. §. item illi qui ſunt nobilitate decorati.* Chaſſan. *conſ.64.§.viſo proceſſ.col.pen.verſ. ſed dato.*

8 Ita Tiraq. *dict. cap.27.de nobilit.num.6.*

9 Nec enim factum patris debet nocere liberis in eo iure quod habent ab auo non à patre *dict. l.3. De interd. & relegat.* Iunge *Defin.14.inf.*

10 *Arg.l.vlt.§.pen. C. de bon. quæ liber.* Eſt enim rara res nobilitas. Tiraq. *cap.37.n.1.*

11 Vt ſcilicet rehabilitatio nulla ſit neceſſaria, ne quidem ei, qui ſordidas artes per ſe exercuit, ſed ſufficiat ei ſola deſiſtentia ad recuperandam nobilitatem, ſi modo eam ab auis habeat & ab antiqua proſapia, vt ait Definitio, non ſi cum primum ſit ille nobilitatus. Hic enim & facilius amittit nobilitatem, & amiſſam difficilius recuperat. Plane qui per alium ſordidas artes exercet non ideo amittit nobilitatem. Ideo Tiraq. *vbi ſup. n.7. & ſeqq.* Audio tamen ab aliquot annis ſupremam apud nos Rationalium Curiam id obſeruare, vt exigat rehabilitationem, quam Senatus noſter non exigit.

DEFINITIO II.

Nobilitas non tam facile acquiritur quam amiſſa recuperatur.

FAcilius recuperatur amiſſa nobilitas quam acquiritur. Eam namque à ſeipſo acquirere nemo poteſt; at quàm facto ſuo quis amiſerit, eam contrario facto recuperare facile poteſt. 1 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Guid.Pap. *quæſt.89.* poſt Bart. *in l.1.C. hoc tit. De dignit.lib.12.tit.1.* Vide addit. Guid.Pap.

DEFINITIO III.

Agros ſuos vel communes coluiſſe non nocet nobilitati, adeoque nec alienos conduxiſſe, ſi nobilis aliter viuere non potuit honeſte.

NOn ex eo ſolo nobilitas amittitur, quod vir nobilis agros ſuos manu coluiſſe probetur. Nam imo vero laudi olim habitum id fuiſſe, Cincinnati aliorumque exempla teſtantur, quos legimus ab aratro ad nobiliſſimas quaſque Reipubl. dignitates obeundas reuocatos. 1 Neque vero clericus ex hac etiam cauſa perdit priuilegium clericale. 2 Idem eſt ſi nobilis non lucri faciendi gratia, ſed vt afflictis & miſeris rebus ſuis ad victum neceſſarium ſubueniret, alienos fundos colendos conduxerit, 3 Aut bona ſibi cum fratribus aliiſve communia, 4 Ne extraneo conductore interueniente difficiliorem experiretur patris ſuæ fruitionem. His enim caſibus apparet non tam inhoneſti lucri auiditate, quam neceſſaria aut ſaltem honeſta de cauſa ab ea viuendi ratione receſſum eſſe, quam nobiles ſequi & ſolent & debent. 6 *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſum pro Nobilibus de Leual, contra Syndicos loci d'Iunge, 4. Id. Maij 1593.

1 Andr. Tiraquel. late *cap.52.de nobilit.per tot.præſertim.num.1.*

2 *Can.clericus* in verb. *agricultura 91.diſtinct.* Tiraq. *dict.cap.31.n.3.* Guid.Pap. *q.41.392.* Sic dicimus clericum, qui exercet opera ruſticalia in ſuis poſſeſſionibus, non ideo tamen amittere priuilegium clericale. Specul. *in tit.de cleric.coniug.§.1.* Guid.Pap. *q.41.*

3 Eſſet enim illa ſane iniquiſſima ſententia, per quam cogeretur quis etiam neceſſario ſemper carere & fame perire, *l.reo 41.D.de ſolut.l. ſuo victu 18.& ſeqq.D.de oper.libert.* Tiraq. *c.37.n.82.de nobil.*

4 Nam & ſuum poteſt quis dicere id quod cum alio commune habet, *l.5.§.vltim.& l.ſeq.de legat.1.l.illud 46.de rit.nupt.*

5 Et ad obuiandũ diſcordiis qua materia communionis excitare ſolet.

6 Eſt enim honeſta quælibet ratio conſeruandæ vitæ, vt & redimendi ſanguinis, *l.1.D.de bonor.eor.qu.mort.ſibi conſc.*

DEFINITIO IV.

Notariatus derogat nobilitati præterquam ſi quis ſit Notarius Principis. Nam & cocus Principis habet dignitatem.

NOn dubitatur apud nos, quin notariatus officium deroget nobilitati, 1 quippe quod adeo vile ſit, vt non deſint qui putent etiam infames perſonas ad id admitti poſſe. 2 Quibus tamen hac parte non aſſentior. Alios enim mores noſtra hæc ætas poſtulat, eoque iure vtimur, vt non probatæ teſtatæque fidei homines ad huius officij exercitium recipiantur, cum quotidiano vſu compertum ſit, quanti publice referat probos eſſe eos, quorũ fidei probiſſimi cuiuſque facultates, exiſtimatio, vita denique, ipſa committatur; 3 Magiſque probarem quod apud gentes aliquas receptum audio, vt non alij poſſent eſſe notarij, quam qui vel nobiles eſſent, 4 vel Doctores. 5 Nec ſane ratio bona reddi poteſt, cur viles haberi debeant ac ignobiles, ne dicam infames. Nam quod cõparantur ſeruis publicis, quorũ munus olim fuit, vt pro quibuſlibet ſtipularentur, omnino alienum eſt, cũ liberi ſint, non ſerui 6 vtroque ſuſceptum munus obeant, 7 non quod inuitis ſit iniunctum 8 Illud ſane in confeſſo eſt, notarium Principis non ſolum nobilem manere, ſi talis iam antea fuerit, ſed etiam dignitatem habere intelligi 9 Nam & cocus Principis dignitatem habere creditur. 10 Nimirum ad Principis maieſtatem illud pertinet, vt domeſtici eius omnes dignitate præditi exiſtimentur. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra S. C. 1.

1 Clauet. *conſ.163.* quem refert Tiraq. *cap.30.n.9.De nobilit.* vide Guid. Pap. *q.90.*

2 Bart. *in l.1.C.de mandat.Princip.& in leg. eadem. D. ad l. Iul.repet.* Clauet. & Tiraq. vbi ſupr.

3 Cum inſtrumenta per Notarium recepta tantam faciant fidem publicam, vt nec de falſo argui poſſint, niſi præcedente ſolemni inſcriptione, vt dixi *in titul. Ad l.Cornel.de falſ.ſupr.*

4 Vt apud Vercellenſes.

5 Vt apud Bononienſes.

6 *l.non aliter 18.D.de adopt.l.2.C.eod.l.2.D.rem pupill.ſalu.for.*

7 At ſerui publici erant ſerui Reipublicæ non homines liberi. *l.1.C. de ſeru.Reipubl.manum.* Nec vllus iuris locus eſt qui Notarios appellet ſeruos, quod benè obſeruauit Tiraq. *n.9.*

8 Nemo enim notarius naſcitur: aut fieri cogitur. Certe nemo dixerit notariatus officium habere dignitatem, cum poſſit exerceri per libertum. *l.vlt.C.de ſeru. Reip. manum.* qui tamen non poteſt habere dignitatem. *l.1.C.ad l.Iul.maieſt.* Tiraq. poſt alios ibid.

9 *l.1.* vbi Salycet. *C.de mandat. Princip.* Tiraq. *d. c.30.n.8.*

10 Idem Tiraquell. vbi ſupr. *n.* 10. ex Bald. *in cap.1. de feud. Card.in addit.*

DEFINITIO V.

Procuratoris etiam ad lites officium derogat nobilitati, niſi quod apud Senatum exercetur.

SImilis noſtrorum error illi eſt, quod vulgo putant, Procuratoris quoque litem exercentis officium eſſe vile & ſordidum, ob idque derogare nobilitati. 1 Nullo enim iuris loco id proditum legimus, ni forte ideo ſic comparatum voluit vt nobilibus omnis omnino quæſtus comparandi occaſio auferatur, quomodo à Pop.Rom. patribus olim ablatam fuiſſe conſtat. 3 Placet tamen Senatui noſtro ea diſtinctio, vt qui apud Senatum aliamve ſupremam curiam procuratoris ad lites officium exequitur, priſtinam nihilominus nobilitatem retineat, 4 non item qui apud inferiores iudices tametſi iuriſdictionem Principis tractantes, 5 vt tanto meliore conditione ſint qui Senatui dant operam, quanto præcellſior Senatus dignitas eſt cæteris omnibus, 6 quippe quæ ipſam Principis dignitatem & auctoritatem præ ſe ferat. 7 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *quæſt.89.* Andr. Tiraq. ex communi omnium ſententia *c.30.de nobilit. in princ.* Idem Guid.Pap. *q.388.& 396.*

2 Nam quod ſcriptum eſt *in l. ſi quis procuratorem*, vbi gloſſ. & DD. *C.de decur.lib.10.* non ad procuratores iudiciorum ſpectat, ſed ad procuratores negotiorum, vt & bene obſeruauit Tiraq. *d.c.30.n.1.*

3 Sic enim Tit.Liuius quodam loco ſcribit fuiſſe olim Romæ conſtitutum, vt quæſtus omnis Patribus auferretur.

4 Cum Senatus perſonam repræſentet ac maieſtatem Principis, cuius etiam cocus habet dignitatem, vt dixi *Defin.præced.num.10.* Ita Chaſſan. *in conſil.*

5 Et de his debet intelligi Guid. Pap. in deciſionibus ſupra allegatis. Idem tamen ſentit ille etiam de aliis *q.399.*

6 Non tamen facile ſolet Senatus noſter pati, vt quis etiam ex iis qui procurant apud ampliſſimum ordinem nobiles fiant, retento abſolute eo officio procurationis, ſed cum hac reſtrictione, vt poſt aliquod tempus abſtinendum habeant à procuratione, ſaltem poſt decennium. Nempe quia facilius eſt, vt acquirendæ nobilitati repugnare videatur perpetuæ apud Senatum procurationis officium, quam vt perimat acquiſitam. Huc enim pertinet quod dici ſolet multa facta

tenere

tenere quæ fieri prohibentur, *l. patre furioſo 8. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*

7 Nam & literæ omnes quæ à Senatu prodeunt, ſub nomine Principis prodeunt.

DEFINITIO VI.

Ex ſolutione tributorum quæ plebeiis inducuntur non amittatur nobilitas nec immunitas, niſi ea ſolutio fuerit continuata per triginta annos.

NOn fit præiudicium nobilitati & immunitati ex eo ſolo quod vir nobilis paſſus ſit cenſeri ſe in plebeiorum numero tributaque non niſi plebeiis indicta per aliquot annos ſoluerit: Nec ſi per longum tempus ea ſolutio continuata ſit, dum ne per longiſſimum. [1] Quis enim in re tanti momenti & ad cauſam ſtatus pertinente breuius quam triginta annorum tempus ſufficere poſſe exiſtimet? [2] Quamvis dici ſoleat perire priuilegium ſi eo per decennium vſus non ſit, qui vti potuit. [3] *Ita Senatus*, in eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *deciſ.* 387.

2 Cum enim actus ſit reiterabilis non ſibi præiudicat nobilis, niſi pro vicibus quibus ſolent, non pro futuro tempore, ſecus non eſſet reiterabilis, vt ratiocinatur ibid. Guid. Pap. per text. *in cap. de cedentibus. Extr. de priuil. Auth. presbyteros 2. de Epiſc. & Cleric. l. voluntari.. C. de excuſ. tut. l. 2. de mr. domin. imper.*

3 *l. 1. D. de nundin.* Vide tamen Apoſtill. ad Guid. Pap.

DEFINITIO VII.

Etiam is, qui litis initio inter plebeios habebatur, poteſt lite pendente prouiſionalem immunitatem tanquam nobilis obtinere.

QVid ergo ſi nobilis, qui per errorem aut imprudentiam paſſus eſt continuo fortaſſis decennio aut vicennio cenſeri ſe in numero plebeiorum & à ſe tributa exigi, repertis poſtea nobilitatis auitæ inſtrumentis, in integrum reſtitui velit aduerſus ſolutiones, neque tamen in eo res ſit, vt per diffinitiuam ſententiam adhuc decidi poſſit, an pendente lite immunitatem ab obeundis plebeiorum muneribus & honoribus obtinere debebit? Mouet, quod dici ſolet pendente lite remanere actorem debere in eo ſtatu in quo litis cœptæ tempore reperitur. [1] Sed id ita accipi debet, quovſque de contrario ſtatu aut per plenam probationem, aut per probabilem præſumptionem appareat. [2] Itaque pro actore nobilitatem ex inſtrumentis probante interea pronunciandum eſſe placuit. [3] In eadem cauſa. Iunge SC. 5. De muner. patr.

1 *l. mercator. 4. C. ſi ſeruus export. ven.*

2 Vt apparet *ex d. l. mercator.* in illis verbis, *ſed quoadusque probaueris* Semper enim præſumptio cedit probationi & veritati, *l. ſi chirographum 24. & ſeqq. l. Imperatores 29. in fin. de prob.*

3 Semper enim pendente lite dicendæ ſunt vindiciæ pro eo qui apparentiorem, vt loquuntur, & probabiliorem exhibet titulum, quamvis nobilitas non ſit qualitas naturalis, ſed accidentalis. Nec enim quiſquam nobilis naſcitur, Bart. *in l. 1. C. hoc tit. de dignit. lib. 12.* Vnde ſolent noſtri nobilitatem definire qualitatem illatam per Principatum tenentem, quia quis vltra honeſtos plebeios acceptus oſtenditur. Tiraq. *cap. 6. num. 1. De nobilit. c. 10. & 13.*

DEFINITIO VIII.

Moneta præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis.

PErpetuam cudendæ monetæ perfecturam nactus à Principe nobilitatem ex priuilegio adeptus videtur. Quod ſecus eſt in eo cui non niſi ad tempus id muneris datum eſt. [1] Etſi enim vtrique illud eſt commune quod annuam Principi mercedem præſtant, plus tamen poteſt cauſa perpetua quam temporaria ad nobilitatis acquiſitionem, [2] *Ita Senatus* pro N. Ioanne Burges Cambecienſi, 6. Cal. Decembr. 1592.

1 Et de his videtur intelligi debere quod tractat Guid. Pap. *qu.* 404. de magiſtris particularibus monetarum, quos ipſe ait teneri ac ſubſidia Delphinalia, quamvis monetarij ipſi & operarij monetarum non teneantur, vt idem Guid. Pap. tradit *quæſt.* 402.

2 Exemplo eius quod dicimus ad acquiſititonem dominij neceſſariam eſſe cauſam perpetuam nec ſufficere temporalem, *l. 1.* vbi Cuiac. notat in Paratitlis. D. *de itin. act.*

DEFINITIO IX.

Medici Doctores licet nec nobilitatem hoc ipſo ſibi acquirant, nec dignitatem; habent tamen immunitatem, itémque viuis illis vxores & filij eorum.

MEdicos Doctores, ſiue publici profeſſores & lectores ſint, ſiue curandis tantum morbis vacent, conſtat nec nobiles eſſe, nec dignitate vlla præditos. [1] Habent tamen priuilegium immunitatis ab omnibus oneribus, & muneribus, præſertim perſonalibus, [2] nec tantum qui actu legunt, vt male quidam ſentiunt, [3] ſed etiam ſi curationi ſe addixerint. Par enim omnium priuilegium eſt, [4] dummodo ſint intra numerum conſtitutum, & quem vnaquæque ciuitas bene conſtituta præſcriptum habere debet, [5] & conſequenter decreto Curialium approbati, [6] aut ſi ſint medici exercitus & legionis, nempe quandiu exercitum ſequuntur & abſunt Reipublicæ cauſa. [7] Non tantum autem medicis, ſed eorum liberis & vxoribus idem priuilegium immunitatis conceditur, [8] ſed hoc viuis duntaxat medicis, non etiam iis defunctis. [9] Cum enim id priuilegium non niſi ratione officij datum ſit, quod neque in viduam tranſit, neque in liberos, fieri non poteſt, vt finito officio duret. [10] Neque ſimile eſt, quod dici ſolet mulierem quandiu vidua manet gaudere priuilegiis viri. Id enim ad ea priuilegia pertinet, quæ ratione dignitatis competunt, non ad ea quæ ratione officij. Mulieres enim maritorum dignitate fulgent, at eorum officio non funguntur *Ita Senatus* in cauſa Iſabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny, Non. Febr. 1593.

1 Etſi negari non poteſt, quin medicina ſit ars non ſolum honeſta, ſed etiam per nobilis ita vt qui tam profitentur, licet hoc ipſo nobilitatem & immunitatem nanciſci non poſſint, ſi quam tamen habent eam non idcirco amittant, vt pluribus tractat Andr. Tiraq. *cap. 31. De nobilit.*

2 *l. medicos 6. C. de profeſſ. & medic. lib. 10. tit. 52.*

3 Bart. *ad d. l. medicos.*

4 *l. ſi duas 6 §. eſt autem & numerus. D. de excuſ. tutor.*

5 *d. §. eſt autem.* iunct. *§. excedere ad leg.*

6 Vt loquitur *l. magiſtros 7. C. de profeſſ. & medic. lib. 10.*

7 *l. 1 eod. tit.*

8 *d. l. medico. 6. & vlt. eod. tit*

9 Gloſſ. *in d. l. medicab.* in verb. *filij*, quam ibid. approbat Bart. & Ioan de Plat. *n. 2.*

10 Priuilegium enim competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate finitur, *l. ſi duas 6. alias l. athleta. §. gentium D. de excuſ. tut. & vulgar.* Ratio eſt Ioan. de Platea loco ſupradicto.

11 *l. vlt. C. de incol. lib. 10. tit. 39. l. mulieres 13. C. de dignit. lib. 12. tit. 1.* Bart. *in l. vnic. C. de mulier. & in quo loc. lib. 10. tit. 62. l. fœmina 8. l. vlt. D. de Senator.*

DEFINITIO X.

In quo melior ſit conditio Doctorum iuris & Aduocatorum, quam medicorum.

IN eo igitur melior conditio eſt aduocatorum & doctorum iuris, quam medicorum, illi enim non ſolum acquirunt nobilitatem perinde ac qui in caſtris militant, [1] ſed etiam dignitatem quandam habere exiſtimantur, [2] ob idque & priuilegium ne aut pro debito ciuili detrudi poſſint in carceres, [3] aut facile pro crimine tormentis ſubiici, [4] Proinde habent beneficium immunitatis non ex priuilegio & contra iuris communis regulas vt medici, ſed iure communi quo immunes ſunt à plebeiis muneribus & oneribus omnes, qui nobilium numero adſcribuntur, [5] ac multo magis qui habent dignitatem: [6] Et conſequenter tranſit in eorum viduas & liberos idem ius immunitatis, quoniam quemadmodum viduæ per maritum, ita liberis per patrem quæſita dignitas intelligitur, [7] vſque adeo vt nec ſi patri viuo ablata ſit, liberis tamen auferri debeat [8] extra cauſam læſæ per patrem maieſtatis. [9] Ergo non ſatis recta in omnibus eſt Doctorum iuris & medicinæ comparatio. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. aduocati 15. C. de aduoc. diuerſ. iudic.*

2 Guid. Pap. *quæſt.* 388. *n. 8. & 9.*

3 Niſi agatur de graui delicto Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 28. n. 4.*

4 Idem Clar. *in d. pract. crim. quæſt. 64. n. 16.* vbi addit non valere conſuetudinem ſi qua ſit in contrarium.

5 Andr. Tiraq late *cap. 20. 168. & ſeq.* De nobilit. vbi & alia pleraque nobilitatis priuilegia refert & probat.

6 Dignitas enim plus quam nobilitas eſt, cum vix poſſit eſſe ſine nobilitate, poſſit autem nobilitas è contrario eſſe ſine dignitate. Immunitas ſane tribuitur plerumque ob ſolam nobilitatem. Tiraq. *d.cap.20.n.172.* Vide tamen eundem Tiraq. *cap.8.n.4. & c.20.n.191.*

7 Tiraq. *dict.tract.De nobilit.c.18.per tot.*

8 *l.fin.n.9. D.de Senator.*

9 Nam ex hac cauſa etiam liberi puniuntur, infamia & bonorum amiſsione *l.quiſquis 5.C.ad reg.Iul.maieſt.*

10 Licet comparentur *in dict.l.medicos.* In eoque videtur erraſſe Guid. Pap. *quaſt.394.* iunct. *praced.& ſequent.* Adde eundem q. 81.

[DEFINITIO XI.

EXcipiendi tamen ſunt medici Principis, habent enim dignitatem, 1 quam & cocus Principis habere creditur. 2 Sed & medicos Principis accipere debemus, quibus Princeps ipſe dat ſe curandum, non etiam illos quibus militum aut aliorum curandorum munus à Principe iniungitur, tametſi eo nomine ſtipendium mereantur. 3 Sane Principis medicos, licet edicto Principis noſtri, quod ad 5. Cal. Aprid. 1584. factum eſt, non connumerentur inter eos qui immunitatis priuilegium habent, æquiſſimum tamen eſt eodem iure cenſeri. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et conſequenter nobilitatem & immunitatem, Bart. *in l. vnic. in fin. arg. d.l. text. C. de com. & arch. ſacr. palat. lib. 12.* Andr. Tiraq. *c.30. in fin. de nobilit.*

2 Idem Tiraq. *ibi n.10.*

3 Aliud enim eſt ſeruire militibus Principis, aliud vero ipſi perſonæ Principis.

4 Quomodo & notarij Principis idem priuilegium habent. De quo vide quæ ſcripſi *Def. in. 4. ſup.*

DEFINITIO XII.

Quantum referat an quis nobilis ſit abſolute ac ſimpliciter, ſecundum quid, & an ex priuilegio, an ex iure communi?

NOn omnis nobilitas prodeſt ad immunitatem, ſed illa duntaxat quæ abſolutè nec ſecundum quid nobilitas eſt. 1 Exempli gratia; Feudum nobilitat poſſeſſorem, 2 & tamen nemo dixerit, ex eo ſolo quod quis feudum poſſideat gaudere eum debere priuilegiis omnibus, quibus gaudent ij qui natalibus aut ex Principis priuilegio nobilitatem ſint côſecuti, ſed in iis tantum quæ ad feudi ius pertinent. Nam & quotidie videmus plebeios homines acceptis à Principe literis, vt vocant capacitatis, fieri poſſeſſores & dominos feudorum nobilium nec eo minus tamé in cæteris omnibus plebeiorum iure cenſeri. 3 Finge ſtatuto alicuius ciuitatis aut edicto Principis conceſſum Syndicis ius & priuilegium nobilitatis 4 ad certos duntaxat vſus, puta vt feuda nobilia poſſidere poſſint, aut ad dignitates peruenire, quarum aditus non niſi nobilibus pateat, Non egredietur priuilegium fines territorij, 5 quomodo ſane egrederetur ſi nobilitas ſimplex & abſoluta conceſſa proponeretur, qualis illa eſt, quæ iuris côis auxilio nititur, nec aliis vllis, quàm honeſtis legibusq; concluditur. 6 Quiſquis enim alicubi verè & ſimpliciter nobilis eſt, ſiue ab origine natalium, ſiue ex priuilegio & conceſſione eius, qui nobilitatem dare potuit, eum vbique nobilem eſſe neceſſe eſt, cum ea res ad hominis qualitatem & conditioné pertineat, quæ non minus indiuidua eſt, quam ipſa hominis perſona. 7 Quamuis ſi ſummo iure agatur, poſſit dici nô ſubtiliter, eum qui nobilitatem habeat ſolû ex Principis ſui aut ciuitatis ſuæ priuilegio quantumcunque ſimplicem & abſolutâ non poſſe dici nobilé extra territoriû concedentis, 8 ſed mutuo populorû conſenſu, & quadam veluti tolerantia receptû eſſe, vt qui in vna prouincia nobilis eſt, pro tali habeatur in alia, quoniam ſi Galli nobiles apud Sabaudos non eſſent, eueniret, vt nec Sabaudos in Gallia nobiles dici paterentur: 9 Quod iis diuerſum eſt, qui nobilitatem ex iure communi habent, non ex Principis priuilegio. Hi enim cur non eandem vbiq; retineant, quam ſi non haberent, vbiq; nanſciſcerentur? 10 *Ita Senatus* pro N. Petro Monconis Lugdunenſi Conſiliario regio, contra Syndicos de Montaney, 4. Febr. 1593.

1 Et hoc eſt, quod ait Tiraq. *c.20. de nobilit. num.172* propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

2 Tiraquel. *c.1.de nobilit. per tot.*

3 Tiraq. *ibid.num.14.*

4 Poteſt enim conſuetudo aut ſtatutum ciuitatis vel Principis de non nobili facere nobilem, de non ciue ciuem, & contra Bartol. *in l. 1. C. de dignit. lib.12.* Bald. *in l. ſi quaſitum, in fin. C. de lib. prat.* Boër. q.23. *numero 25. & 26.*

5 Quia nihil vetat eſſe quem nobilem in vno loco, & ignobilem in alio loco ſecundum diuerſitatem conſuetudinum & ſtatutorum, vt pluribus tractat. Tiraquel. *c.10. De nobil. in princip. & per tot.* maximè *num.9.* Nam & qui per acquiſitionem feudi factus fuit nobilis amiſſo feudo, amittit nobilitatem. Tiraq. *d.c.7. in fin.*

6 Vide Bart. *ad l.1. C. hoc tit. de dignit. lib.12.* Vnde eſt, quod ſententia lata in cauſa nobilitatis facit ius vbique, & quod ad omnes tanquam lata in cauſa ſtatus, per *l.ingenuum 25. de ſtat.hom.* Andr. Tiraq. latè *c.37. de nobilit. n.2. & ſeqq. vſque ad 15.* vbi ponit ſeptem limitationes.

7 *Arg. l. ex ea cauſa 9.* vbi Bart. D. *de poſtul. l.vlt. C. de ſentent. paſſ. & reſtit.*

8 *l.vltim. D. de iuriſd. l. cum vnus 12. §. penult. de reb. auctor. poſſ.* Quamuis poſsit Princeps etiam extra ſuum territorium creare nobilem in ſuo territorio. Tiraq. *cap.6. num.26. De nobilit.*

9 *Arg. tit. quod quiſque iur. in alium ſtatuer. ipſ. eod. vtat.*

10 Nimirum in omnibus illis locis, in quibus commune ius vigeret, at non in cæteris locis, in quibus prouinciale ius communi derogaret. Semper enim ius ſpeciale potentius eſt communi, cum nec aliam ob cauſam fiat, niſi vt communi deroget.

DEFINITIO XIII.

Syndici Lugdunenſes non minus apud Sabaudos quam Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum Rege habent.

EST igitur ex ſuperioribus conſequens, vt Syndici Lugdunenſes, quibus Galliarum Reges omnimodâ abſolutamque nobilitatem conceſſerunt, 1 gaudere apud nos debeant priuilegiis omnibus, quæ nobilibus noſtris tributa ſunt. Nec ad rem pertinuit, quod iiſdem regiis priuilegiis exceptum proponebatur, vt publicis oneribus ciuitatis contribuere nihilominus Syndici tenerentur. Non enim id ob eam cauſam factum videri poterat, quod illos minus abſolute nobiles eſſe Rex vellet, 2 ſed quoniam aliud eiuſdem ciuitatis priuilegiû eſt, vt ab ea publicorum onerum munerumque contributione, ne quidem nobiliſſimi immunes ſint, nec alius quiſquam præter Eccleſiaſticos: 3 Propterea quod quæ inter eos fiunt contributiones, non vt inter plebeios fiunt, ſed perinde acſi immunes omnes eſſent (nam & generalem immunitatem incolis omnibus etiam aduenis, qui per decennium in Lugdunenſi ciuitate morati ſint Reges dederunt) hoc eſt, pecuniarum prorogatione potius quam erogatione, & ea lege, vt tantundem ipſis reddatur à publicorum vectigalium reddituumque redemptoribus, 4 quod illi dicunt, *par maniere d'empruñpt.* 5 *Ita Senatus* noſter in eadem cauſa.

1 Cum in aliis locis & regulariter Conſules & Syndici non nobilitatem nanciſcantur, ſed tantum immunitatem à talliis & ſubſidiis propter labores quotidianos quos ipſi pro vniuerſitate ſuſtinent, vt inquit Guid. Pap. q.398.

2 Quamvis fere præcipuum nobilitatis priuilegium illud ſit, vt tribuat immunitatem ab onere ſoluendi collectas, vt tractat Tiraq. *c.20. n.195. & ſeq. De nobilit.*

3 Cum enim lex ita ſit, quantumvis dura ſeruanda eſt, *l.proſpexit 12. D. qui & à quib. manum.*

4 Quaſi ſola ciuitatis amplitudo immunitatem tribuat, ac propemodûm nobilitatem. De quo vide Tiraq. *c.12. de nobilit. & l.1. D. de cenſib.*

5 Quæ res priuilegium nobilitatis & immunitatis non offendit.

DEFINITIO XIV.

Sorditas patris non nocet filio, qui nobilitatem trahit ab auis.

QVi auum habuit nobilem, licet ex eo genitus, qui generis nobilitatem iam tum ſordidis artibus, aut qua alia ratione obſcurauerat, nihilominus auitæ nobilitatis dignitatem & priuilegia retinet, dummodo nihil ipſe fecerit, quod nobilitati derogaſſe videatur. 1 Nec contrarium eſt, quod Diui Marci reſcripto conſtitutum fuit, vt eminentiſſimorum & in dignitate poſitorû nepotes & pronepotes ita demum habeant priuilegium, ne plebeiorum pœnis & quæſtionibus ſubiiciantur, ſi propioris gradus perſonas nulla violati pudoris macula aſperſerit. 2 Id enim

enim ſpecialem habet rationem, cum propter expreſſa verba Diui marci; qui priuilegio à ſe inducto quam voluit legem dare potuit,[1] tum quoniam minore priuilegio digna eſt nobilitas, cum de crimine tractatur, quandoquidem reatus ipſe ſolus omnem honorẽ excludit.[4] Et ſane fatẽdum eſt, fauorabiliores eſſe illos, qui ex parentibus nullos niſi nobiles, quam qui alios nobiles, alios ignobiles & infames habuerunt. Sed non debet ius illud ſingulare, quod pro arbitrio Imperatoris priuilegium concedentis inductum eſt, trahi ad conſequentias,[5] vt idcirco faciat, ne aui nobilitas per mediam filij etiam inuiti & ignobilis perſonam in nepotem trãſmittatur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcripſimus *Deſin.1.ſupra ex l. 3. D.de interd. & releg. l. emancipatum 7.§.vlt. D.de Sena*.

2 *l.Diuo Marco 11.C.de quaſt.*

3 *l.vlt.C.de pact.conuen*. *tam ſup.dot.cum ſimilib.*

4 *l.1.C.vbi Senat. vel clariſſ.*

5 *l.quod vero 14. & ſeqq. D. de legib. quod contra 141. de regul. iur.*

6 Secundum ea, quæ diſputauimus *Deſin.1.* contra Crauet. ex Tiraq. *c.15.de nobilit. & c.35.*

DEFINITIO XV.

Nobilitas quamvis non conferatur tamẽ probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium.

VErba enunciatiua Principis dicentis ſubditum nobilem & ea dignitate proditum, quæ nobilitatis cauſam admixtam habeat, & quam Princeps citra vllius iuriam conferre poſſit, probant nobilitatem, & dignitatem etiam inter alios, quamvis de diplomate, quod alioqui ad eam dignitatem obtinendam neceſſarium eſſet, non appareat.[1] Cum nobilitas ſit ex earum rerum numero, quas pro arbitrio & ſola voluntate cuique ex ſubditis concedere Princeps poteſt.[2] Nam ſi ageretur de probanda ea dignitate, quam Princeps tam facile & citra alterius iniuriam concedere non poſſet, aliud vtique reſpondendum eſſet.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige, cum ea qualitas & dignitas eſt quam Princeps veriſimiliter ignorare non poſſit, puta ſi quem Cubicularium ſuum aut cubiculi præfectum dixerit. Alioqui certum eſt clauſulam illam etiam expreſſam *ex noſtra certa conſcientia* non probare in iis, quæ veriſimiliter à Principe fuerunt ignorata, nec quemquam nobilitari ex eo ſolo quod Princeps cum nobilem dixerit, nec videri approbatum quem in ea dignitate in qua Princeps eum eſſe dixerit. Tiraq. latè *c.6.num.24. de nobilit.* Niſi quis dicat aliud eſſe fieri quem mobilem, aliud vero probari nobilitatem. Facilius enim eſt vt nobilitas probetur quam vt concedatur *Arg. l. Publia 26.§.vlt. D. depoſit.*

2 Adeò vt etiam tacitè Princeps nobilitate poſſit, puta ſi quem fecerit Senatorem, licet nihil dixerit de nobilitate Tiraq. *dict. cap.6.n.11. & 21.*

3 Nec enim Princeps cuiquam velle iniuriam referre credendus eſt *l.4.C. de emancip.liber. l.2.§.merito, & §.ſi quis à Principe. D. ne quid in loc. pub.* Iunge *Deſin.27. & 63.ſupra de probat. & Deſin.67.eod.* Adde Iul. Clar. *in pract. crim.q.33. & n.21.*

DEFINITITIO XVI.

Nobilitas & immunitas per legem quæſita mulieri ex perſona viri nõ poteſt auferri, ne quidẽ ex facto viri.

PLebeia mulier nupta nobili non ſolum nobilitatem ſibi acquirit à marito[1] ſed etiam immunitatem ab omnibus plebeiorum oneribus, quippe quæ nobilitatis priuilegio cohæreat.[2] Quod adeo verum eſt vt ſi ea inſcia maritus cum plebeiorum Syndicis tranſigat vxoris nomine, & conſentiat, & eius bona plebeiis contributionibus ſubiiciantur non poſſit ea res vxori nocere.[3] Nempe quia illud immunitatis priuilegium habet non tam à marito, quam à lege, licet ob mariti perſonam.[4] Proinde non eſt hic locus diſceptationi, an quod ius à me aut ex mea perſona habes poſſim ego tibi adimere vel inuito vel ignoranti?[5] Addebant quidam. Nec ſi mulier ipſa tranſegiſſet aut pro ſe tranſigenti marito conſenſiſſet nocere tamen ei debere tranſactionem, quia ne quidem pacto fieri poſſit vt ſalua nobilitate priuilegium immunitatis, quæ nobilitati inſeparabiliter cohæret amittatur.[6] Nam & publicè intereſt dignitatum ordinem ſeruari.[7] & & ſordidæ aut inferioris conditionis homines à nobilibus functionum publicarum diſtinctione ſecerni:[8] nec in cuiuſlibet poteſtate ſitum eſſe vt in cauſa ſtatus ſibi præiudicet, ſuæque conditionis dignitatem ſola voluntate labefaciet.[9] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Macianæ Bernard. viduæ N.Claudij de Granget, D. Champremons, & Syndicorum de Monluel, 8.Id. April. 1593.

1 Andr.Tiraq. latè *c.18. de nobil.* per leges & auctoritates innumeras ibi citatas, præſertim *n.3.*

2 Vt diximus *Deſin.13.n.2. & ſeq.* ex eo Tiraq. *c.20.n.165. & ſeq. De nobilit.* Bart. *in l.* [illegible] *de mulier. & in quo loco.*

3 Ex regula quæ vult, poſſe ignorantis conditionem per alium meliorem fieri, at deteriorem non poſſe, *l.ſoluendo 39. De negot.geſt. lege 2. quod vi aut clam. l.non debet alteri 74.de regul.iur.*

4 *Arg. l.3.de interd. & releg. l.filiam 9. D. de Senator. l.vlt. D.de pact.*

5 De quo tractant noſtri poſt Bart. ad *l. qui Romæ 122. §. Flauius de verb.oblig.*

6 Tiraq. *dict.cap.20.n.168.* poſt Guid.Pap.q.384. & 387.

7 *Tot.tit.C.vt dignit. ord.ſeruer. lib.12.tit.8.* Facit *l.præcipimus l.Senatorum & l.quoniam Cod. eo tit. non tantum §.Tranſitum de excuſ. tut. l.3.§.13 de muner. & honor.*

8 Propter nobilitatis prærogatiuas & priuilegia: de quibus latè Tiraq. *d.c.20.per tot.*

9 *Arg. l.nec ſi volens 6. C. de liber. cauſ.*

DEFINITIO XVII.

Mulier nobilis ſiue à genere ſiue ex perſona prioris viri amitti nobilitatem ſi poſtea nubat ignobili.

ATſi poſt nobilis mariti mortem quæ prius fuerat plebeia iterum nubat plebeio, nemo dubitat quin cedat à priuilegio quæſitæ nobilitatis, nouique mariti conditionem ſequatur.[1] Nam & idem contingere in ea muliere, quæ natalium nobilitatem præ ſe ferret.[2] Quid autem ſi de poſterioris mariti ſiue viui ſiue mortui, nihil enim refert, conditione dubitetur? An interea priuilegium priſtinæ immunitatis quam ob prioris mariti perſonam habuit, mulier retinebit? Minimè, quia certum eſt poſt contractas ſecundas nuptias nullam amplius rationem præcedentium haberi poſſe. Igitur pendente lite pro tali habenda erit mulier, qualis nata eſt, ſi nobilis pro nobili, ſi plebeia pro plebeia.[3] Nam nec facile credenda mulier eſt ſiue plebeia fuit diuerſæ conditionis virum elegiſſe.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Andr.Tiraquell. *dict.c.18.de nobilit.num.5. & 16. l. filij 22. §. 1. D. ad municip.*

2 Vt ſcilicet nupta ignobili fiat per huiuſmodi matrimonium ignobilis. Bart. *in d.l.1.C.hoc tit.* & alij quos Contra Romanum refert & ſequitur Tiraq. *d.n.16.* Et tamen facilius amittitur nobilitas acquiſita mulieri ex perſona viri quam quæ fuit ei acquiſita ex genere, inquit Tiraq. *dict.c.18. & n.12.* ſubiiciens *n.13.* mulierem ſi honeſte non viuat in viduitate amittere nobilitatem quam habuit à marito, cum tamen non amittat nobilitatem generis.

3 Quomodo dicimus Mulieris plebeiæ quæ fuit nobilis quandiu vixit hæredes ſuccedere mortuæ tanquam plebeiæ ex, multis conſuetudinibus Galliæ, vt teſtatur Tiraq. *d.c.18.n.12.*

4 Cum nobilis quæ ignobilem virum eligit faciat iacturam nobilitatis & perdat ſplendorem generis. Tiraquell. *dict. cap.18. num.18. & ſeqq.*

DEFINITIO XVIII.

Per vſum artium mechanicarum amittitur nobilitas facto ipſo, & nouo priuilegio eſt opus ad rem recuperandum. Sed tamen declarationem ſequi neceſſe eſt.

CVi nobilitatis priuilegium datum eſt à Principe, ac tam à Senatu, quam à Rationalibus approbatum ea lege & conditione vt nobiliter in poſterum viueret,[1] atque ab iis artibus mechanicis quas prius exercuerat abſtineret, ſi rurſum iiſdem ſordibus inquinetur nobilitatem ſine dubio amittit,[2] & quidem facto ipſo, cum nihil ſit tam contrarium nobilitati præſertim recẽs quæſitæ quã ea facere per quæ ipſa etiam antiqua & ab auis tracta nobilitas admitteretur: Adeo vt nec ſola deſiſtentia poſſit hic nobilitatem amiſſam recuperare, nouaque Principis indulgentia egeat, quæ tamen ei, qui nobilitatem à genere aliquando habuiſſet, neceſſaria non eſſet.[4] At non ideo fiet vt vniuerſitas nobilem hunc quaſi iam plebeium factum vrgere poſſit ad ſolutionem & contributionem onerum, quæ ſolis plebeis iniunguntur

tur

tur Sententiã enim præcedere neceſſe eſt per quam pronuncietur amiſſam eſſe nobilitatem. [5]ne alioqui ſibi ipſi vniuerſitas in cauſa ſua ius reddere videatur. 6 Itaque ſi is, qui nobilitatem amiſiſſe dicitur, aduerſus iniuriam ſibi ab vniuerſitate illatam quaſi adhuc nobilis appellauerit, audiendus eſt; noua autem illa quæſtio, an nobilitas quæ ſemel competitur amiſſa aut retenta ſit, in aliam nouámq; litem differẽda 7 *Ita Senatus* pro, N. Anton. le Beuf, contra Syndicos d'Argentine. 12. Cal. Aug, 1593.

1 Parum enim eſt nobilem eſſe quem niſi etiam illud concurrat vt nobiliter viuat. Guid. Pap. *quæſt.* 391.

2 Amittitur enim nobilitas quoties nobilis vtitur vilibus artibus & mechanicis. Tiraq. *cap.* 27. *De nobilit. ex l. nobiliores,* vbi Bald. C. *de commerc. & mercat. l. ne quis* C. *hoc tit. lib.* 13. Quod intellige ſi modo per ſe non per alium has artes quis exerceat. Idem Tiraq. *ibi n.* 7.

3 Quantò enim antiquior eſt nobilitas tantò maior eſt. Tiraq. *c.* 18. *de nobilit.* & ob id tanto difficilius amittitur, vt ex iis conſtat quæ dixi *Defin. præced. n.* 2.

4 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin.* 1. *ſupra.*

5 Quid enim ſi appareret honeſtam aliquam fuiſſe cauſam propter quam hic nobilis minus honeſtis artibus ſe miſcuiſſet vt in ſpecie. *Defin.* 3. *ſupr.*

6 Quod numquam ferendum eſt *l.* 1. D. *quod legat, l. extrat.* 13. D. *quod met. cauſ. l. non eſt ſingulis* 176. *de reg. iur.*

7 Siquidem ante omnia reparandum eſt quicquid attentatum fuit in præiudicium aut ſpretum auctoritatis magiſtratus vt dixi *ſub tit. vt lit. pendent, ſupr.*

DEFINITITIO XIX.

Immunitas conceſſa pro bonis præſentibus extenditur etiam ad futura ex præſentibus acquiſita.

QVi immunitatem nactus eſt à plebeiorum contributionibus pro bonis tantum præſentibus non etiam pro futuris, poſtea quædam bona acceperit in ſolutum eius quantitatis, quæ ſibi iam tum debebatur, cum de præſentium immunitate paciſceretur, non idcirco contributioni fiet obnoxius, quaſi ex noua contributione locupletior factus, cum ea acquiſitio non tam patrimonij quantitatem auxerit, quam bonorum ſpeciem immutauerit. Itaque ſubrogatam rem in locum pecuniæ aut obligationis, pro qua nihil debebatur, eodem immunitatis priuilegio gaudere conuenit. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. l. Imperator* 7. §. *vlt. cum duobus ſeqq. de legat.* 2. *leg. ſi cum* 10. §. *qui iniuriarum D. ſi quis cautio.* An autem quis debeat contribuere in ſua ciuitate etiam pro bonis alibi ſitis, alia quæſtio eſt, de qua Guid. Pap. *quæſt.* 5. vbi concludit, diſtinguendum eſſe, an inducatur contributio pro negotiis illius ciuitatis, an vero perſonæ pro rebus, vt priori caſu non fiat contributio pro bonis alibi ſitis, poſteriore vero ſecus, gloſſ. fin. *in l. vlt. C. de muliet. & in quo loc. lib.* 10. vbi etiam Bart. vide *l. reſcripto,* §. *ſciendum in fi. D. de muner. & honor. l.* 2. *&* 3. *D. annon. & tribut. l.* 1. §. 1. *C. de imponend. lucr. deſcrip.*

DEFINITIO XX.

Spurij & baſtardi ex iure communi viles ſunt & infames non nobiles, ex conſuetudine vero nobiles apud pleraſque gentes, apud nos vero non aliter quam ſi tria concurrant requiſita per ſtatutum, de quo in hac Definit.

SPurios, & vt vocant baſtardos nobilium liberos neque paternam nobilitatem retinere, neque ea immunitate, quæ ex nobilitate competit gaudere poſſe conſtat, ſi iuris rationẽ inſpicias, [1] quia ex illegitimo, licet non ex damnato coïtu ſuſcepit, & vt quidam dicebat, [2] ex putrido ſanguine, nullo legis auxilio digni videantur. 3 Imo nec patris conditionem ſequuntur, quippe qui extra nuptias certus eſſe nunquã poſſit, 4 ſed matris, 5 quæ tamen quantumvis nobilis ſit non poteſt filio ſpurio nobilitatem præbere: quia & illud inconueniens abſurdumque eſt, vt nobilitatem quis accipiat à matre, 6 quæ ipſa ex mariti dignitate aut vtilitate mutat & accipit conditionem ſi maritum ſortita eſt. 7 Nam ſi nullum, vtique nemo dixerit melioris conditionis eſſe debere eam quæ vulgo quæſtum fecit, quam quæ plebeio licite & in Domino nupſit. 8 Non deſunt tamen, qui generali fere omnium gentium conſuetudine receptum eſſe dicant, vt ſpurij pro nobilibus habeantur, & omnibus nobilitatis priuilegiis gaudeant, 9 niſi quod familiæ inſignia gerunt per interlineam diuiſa [10] Apud nos autem ſtatuto cautum eſt, vt ita demum nobilitatis decore fulgeant, ſi concurrant tria, quorum primum illud eſt, vt qui totius familiæ caput eſt conſentiat: Secundum vt nobiliter viuat: Tertium vt quantum ad nobiliter viuendum facultatum habere neceſſe eſt, habeat quo nobilium munera omnia pro Principe & Republica ſubire ac implere poſſit. Ex his ſi vel vnum deſit, neque nobilis eſt, neque vllo immunitatis gaudet priuilegio. [11] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Puencet, & Syndicorum de Gylli, 6. Cal. Aug. 1593.

1 Andr. Tiraq. latè *cap.* 15. *De nobilit. n.* 10, *& ſeq. vſque ad* 25. poſt Bart. *in l.* 1. *col.* 4. *verſ. item pone ex eadem C. hoc tit.* Bald. *in l. cum legitime, D. de ſtat. homin.*

2 Idem Bald. *in c. innotuit, col. vlt. verſ. nota quod nobilitas Extr. de petit.*

3 Neque enim ſunt de genere, ſed degeneres, inquit Bald. *in l. vlt. per illum text. C. de natural. liber.*

4 Cum pater ille ſit, quem nuptiæ demonſtrant, *l. quia ſemper* 5. *de in ius vocand.*

5 Cuius enim conditionem aliam ſequeretur, quam matris, qui patrem nullum habet? *l.* 1. §. *vlt. C. D. cenſib.*

6 Bald. *in l. vlt. C. de ſeruis fugit.* & alij quos refert & ſequitur Tiraq. *cap.* 18. *num.* 20. *&* 21. *de nobil.* Adeo vt nec valeat ſtatutum aut conſuetudo in contrarium niſi ſit ad probata à Principe. Tiraq. *ibid. n.* 22. 23. *&* 24. *& l. exemplo, C. de decur. lib.* 12.

7 Tiraq. *ibid. n.* 3.

8 Cum nobilitas ſaltem quantum ad ſua priuilegia amittatur per infamiam & vitæ turpitudinem Tiraq. *cap.* 24. *de nobilit. per tot.*

9 Quam conſuetudinem in Gallia locum habere, & ei ſtandum eſſe inquit Tiraq. *dict. c.* 5. *n.* 25. *de nobilit.*

10 Idem Tiraq. *d. c.* 15. *n.* 25.

11 *Lib.* 3. *ſtatut. c.* 3. incip. *quia naturales.* quod ſtatutum refertur à Tiraq. *d. c.* 15. *n.* 24. *in fin.*

12 Nam ceſſante ſtatutore remanet in diſpoſitione iuris communis ex quo baſtardi non poſſunt ferre inſignia domus tanquam qui non ſint de domo ſeu familia parentum. Tiraq. *ibid. n.* 12. Imo vero viles & infames adeò, vt danda ſit fratri querela contra fratris teſtamentum in quo baſtardus fuit inſtitutus, idem Tiraq. *ibid. n.* 14. 15. *&* 16. Idemque iuris eſt de baſtardorum filiis naturalibus & legitimis, quia nulla poteſt eſſe conſequentia legitima ex illegitimo naſcendi principio & radice corrupta *l. vlt. C. de verb. ſignif.* Tiraq. *d. n.* 24.

DEFINITIO XXI.

Nutrix, Principis, non ſolum nobilis eſt, ſed etiam nobilem facit plebeium cui nupta eſt.

QVæ Principis ſui nutrix fuit nobilitatem hoc ipſo à Principe acquiſiuiſſe intelligitur. [1] Et quidem talem, quod magis mirum eſt, vt ignorabili & plebeio viro nupta non ſolum nobilitatem non amittat, ſed etiam quod prorſus eſt conſequens maritum ex plebeio faciat nobilem, propterea quod ea ipſa quodammodo ſanguinis coniunctione proficiſcatur, abſurdumque videatur ignobilem haberi eam aut fieri, ex cuius lacte & ſanguine Princeps ipſe, à quo velut à fonte nobilitas ipſa ſcaturiat, alitus ſit & educatus. [2] *Ita tractatum eſt* pro Gabriela Senier, 7. Id. Decembr. 1595.

1 Eſt enim nutricis officium longe nobilius quam coci, qui tamen, non ſolum nobilitatem, ſed etiam dignitatem habere intelligitur, vt dixi *Defin.* 4. *n. ſupr.*

2 Tiraq. *cap.* 10. *n.* 78. *& ſeqq. præſertim n.* 91. *de nobilit.*

DEFINITIO XXII.

Priuilegium immunitatis à tributo iudicati datum Senatoribus & Rationalibus, ad eorum viduas non porrigitur, quia naſcitur ex pacto ad perſonas ipſas Senatorum & Rationalium relato.

SEnatorum viduæ omnibus fere gaudent iiſdem priuilegiis, quibus & ipſi Senatores. Radiis enim maritorum coruſcant, eorumque dignitate fulgent etiam ſoluto matrimonio, [1] quaſi idem matrimonium durare videatur, quamdiu mulier ad alias non tranſit nuptias. [2] Igitur immunitate illa gaudebunt, quæ Senatoribus tributa eſt à plebeiorum onerũ contributione. 3 Sed an ab eo quoque tributo quod pro iudicato præſtari ſolet, immunes erunt, vt ſunt Senatores? Sic aliquando videatur. 4 Sed cum poſtea Conſiliarij Principis omnes, itemque ſupremi ordinis Equis aurati idem priuilegium prætẽderent; Placuit non tam iure dignitatis quam ex conuentione immunitatem hanc Senatoribus acquiri, ſic

per

paciſcente Rationalium Curia cum huiuſmodi tributorum conductoribus, vt ne quid à Senatoribus, & Rationalibus ex ea cauſa poſſint exigere. Itaque conuentionem illam cum ſtricte accipienda ſit, viſum eſt neque viduis, neque liberis Senatorum prodeſſe poſſe. 5 *Ita Senatus* contra N. Catharinā Lallee viduam D. Senatoris de Beauſiours 6. Id. Mart. 1594.

1 Bart. Fulg. & alij *in l. vlt. C. de verb. ſign.* Tiraq. qui multos refert *cap. 18. n. 5. & ſeqq. de nobilit.*

2 *l. vlt.* vbi DD. *C. de bon. matern. & in l. de emancipatis ibi priorem ſuorum ſeruauerit. C. de legit. hæred.*

3 Guid. Pap. *deciſ. 196. 349. & 379. & conſ. 217.* & alij quos refert ac ſequitur Tiraq. *d. c. 18. n. 5.*

4 Cum generale ſit, vt vidua debeat gaudere priuilegiis mariti etiam in exorbitantibus, id eſt, in iis, quæ conceſſa ſunt contra ius commune *l. vlt. in princ.* & ibi Bart. *C. de priuil. ſcholar. lib. 12.* Tiraq. *de c. ap. 18. n. 8.*

5 Quia in ſtipulationibus & conuentionibus non fit extenſio de perſona ad perſonam, *l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus, in fi. de verb. oblig. l. ſi vnus 27. §. pacta verſ. ante omnia, D. de pact.* Itaque non eſt hoc priuilegium dicendum, ſed pactum aut ſaltem quod eodem recidit priuilegiū ex pacto, cuius longe alia ratio eſt quam cæterorum priuilegiorum.

DEFINITIO XXIII.

Priuilegia quæ habent Senatores non tam dignitatis, quam ſolius officij ſui ratione, non tranſeunt ad eorum viduas aut liberos.

ALiis etiā nonnullis caſibus euenit, vt Senatoriæ immunitatis priuilegium defuncto Senatore ad viduam non tranſmittatur, nimirum, cum de ea immunitate agitur, quæ officij potius quam dignitatis ratione competit: 1 Cuiuſmodi illa eſt, ne belli tempore cogantur Senatores ad portam ciuitatis adſtare aut excubare. Nam cum eo tēpore vrgentis neceſſitatis ſola dignitas immunitatem afferre nequeat, 2 ſola officij cauſa ſupereſt, cuius habenda ratio eſſe videatur, cum neque per ſeipſos id muneris exequi poſſint, quibus neceſſitas incumbit, vt publico iudicandi officio fungantur. 3 Neque per alios facere, cogi debeant, quod per ſe ipſos facere ſi malint, non poſſint. 4 Proinde non poteſt priuilegium hoc in viduas tranſire, vt nec ad liberos, cum non ſicut dignitatis, ita & officij adminiſtrandi ſint participes. 5 Nam & euenit plerumque, vt ipſi etiam Senatores, ſi grauior ingruat neceſſitas, nec dignitatis nec officij afferant excuſationem, quo minus per alios id onus ſubeant vltro, vt exempli ſui auctoritate nobiliſſimos quoſque alioquin immunes inuitent ad eandem curam pro ſalute Reipublicæ ſuſcipiendam: tametſi Syndici ciuitatis & alij nonnulli dignitate nulla præfulgentes ſolo officij priuilegio tales aucupari ſoleant immunitates. 6 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Multum enim refert, an quid competat ratione dignitatis an officij, cum dignitas alij communicari facilius poſſit, quam officium, *l. filiam 9. D. de Senator.*

2 Nec enim dignitas excuſat, vbi vrget neceſſitas, quæ ſemper eſt potentior. Guid. Pap. *deciſ. 7. & 78.* quem refert & ſequitur Tiraq. *cap. 20. n. 167. in fin. & 169. de nobil.*

3 Habent enim Senatores iudicandi neceſſitatem, vt & alij quilibet iudices & in Senatum ſuis diebus & horis eundi, *l. ſed in ſermum 9. §. ſi quis iudex ſit.* & ibi ſcripſi. *in rational. D. de recept. qui arbitr. recept. l. pen. de vocat. & excuſ. mir.*

4 *Arg. l. ſi mulier. 59. §. ex aſſe.* vbi eſt text. elegans D. *de iur. dot.* Nec enim quiſquam aliud pro alio ſoluere vel præſtare cogitur, *l. 2. §. mutui. D. de reb. credit.*

5 Quæ ſcilicet ab omnibus officiis & muneribus publicis abſtinere iubentur, *l. 2.* vbi latè Dec. *reg. iur.*

6 Eo ſolo prætextu, quod alios pleroſque labores pro ſalute Reip. quotidie ex officij neceſſitate ſubire cogantur. Guid. Pap. *quæſt. 398.*

DEFINITIO XXIV.

Etiam hodie vidua iuridici maioris gaudet mariti defuncti priuilegio, quo tamen liberi eius non gaudent.

CVm edicto Principis cautum eſſet, ne alij Conſiliarij à pendendis tributis immunes eſſent, quam qui in ſupremis tribunalibus ius dicerent, ſi non ab antiqua proſapia nobiles proponerentur, atq; ita iuridici maiores prouinciarum, quod ad hanc rem attinet ad inſtar plebeiorum redacti eſſent poſtea Princeps declarauerat, velle ſe, vt in eorum numerum, qui immunes eſſent adſcriberentur, 1 adeoque fiſci etiam patroni & procuratores Senatus quod ad fiſci procuratores & aduocatos attinebat quia non ſunt conſiliarij Principis, eā reſcriptionem non probauerat. 2 Quod autem ad iuridicos maiores, probauerat quidem, ſed cum ea reſtrictione vt ad illorum poſteros id priuilegiū non extenderetur. De viduis nihil Senatus dixerat. Quærebatur poſtmodum ex facto, an priuilegium illud immunitatis ad viduas protrahi, deberet? Pleriique putabant non debere, propterea quod nulla iuris parte magis viduæ quam liberis faueretur. 3 Nam quod dici ſolet mariti & vxoris eandem videri perſonam, ex quadam iuris fictione eſt. 4 Cui non diſſimilis illa quoque eſt, quod patris & filij eadem perſona eſſe exiſtimatur. 5 Accedebat quod priuilegia huiuſmodi immunitatum, quæ ex mariti perſona & viduis & liberis competunt, non ſoleant durare, niſi quamdiu viuit is ex cuius perſona cōpetunt. 6 Addebant, Senatus temperamento conſtitutum fuiſſe, vt priuilegium iuridico maiori conceſſum cū ipſius vita extingueretur. 7 Ego contra dicebam pro vidua pronunciandum propterea, quod quamdiu vidua remaneret in eodem, matrimonio perſtare videretur, 8 & conſequenter ſicut priſtinam mariti dignitatem, ita & nobilitatem ex ea immunitate, & immunitatem ex nobilitate quæſitam retineret. 9 Nec ſimilem eſſe rationem immunitatis, quam non mariti dignitas aut nobilitas, ſed nuda officij alicuius exercitatio mulieri liberiſve quæſiuiſſet, 10 Non enim in viduam magis, quam in liberos tranſit officij exercitiū, quod immunitati cauſam dabat, & cōſequenter nec ipſa immunitas. 11 Neque rurſus nouum erat, vt hac parte melior eſſet conditio viduæ quam liberorum. Nemo enim dixerit filium iuridici maioris iuridicū maiorem eſſe aut pro iuridico habendum nec Senatoris filium pro Senatore. 12 Quare nec eum inter magiſtratus gradū locumve obtinet defuncto patre quem viuus pater obtinebat. 13 At vidua ſiue iuridici maioris, ſiue Senatoris priſtinum & nomen & locum retinet, quem viuo marito inter conditionis ſuæ mulieres nacta fuerat, ita vt quod ad id pertinet, maritum putes adhuc viuere, qui reuera deceſſit. 14 Addebam, cum Senatus in reſcripti principalis interpretatione nominatim decreuiſſet, ne paterna immunitate liberi fruerentur, de viduis vero nihil prorſus conſtituiſſet, conſequens eſſe vt emergens de viduis quæſtio ex iuris communis ratione decideretur. 15 Nemo autem dubitabat, quin iure communi priuilegium immunitatis ex nobilitate & dignitate profectum etiam mortuo viro mulieri ſaluum eſſet. Quippe cum intuitu mulieris etiamnum viuere maritus exiſtimetur, alioqui quomodo durante viduitate idem matrimonium durare credi poſſet, 16 ſi maritus reuera mortuus pro viuo non haberetur? Sed & conſtat non tantum reſcripta Principis, verum etiam Senatuſconſulta ſtricte interpretanda eſſe: maxime vero ſi derogent iuri communi, tametſi eadem forte ſubſit cauſa derogandi, 17 Hic vero ſi reſcriptum Principis inſpicias, tale eſt, vt reuocato edicto, quod contra iuris rationem iuridicos maiores ad inſtar plebeiorum redegerat, priſtinum ipſis priuilegium reſtituat. 18 Quod priuilegium ſui natura eiuſmodi erat, vt ſi aliud nihil obſtaret, non tantum ad viduam, ſed etiam ad liberos tranſmitti poſſet, vt diximus. 19 Proinde nec de edicto amplius quærendum videbatur, quod poſteriore reſcripto hac parte expreſſim abrogatum eſſet: nec de reſcripti interpretatione, cum eſſet conceptum verbis generalibus diſpoſitioni iuris communis omnino congruentibus. Quæ res faciebat vt tanto fauorabilius reſcriptum videri deberet, quod ad ius cōmune rem reuocaret. Fauorabilis enim eſt cuiuſque rei reditus ad priſtinam naturam & conditionem. 20 Si vero Senatuſconſultum inſpicias ad reſcriptionem Principis factum, conuenit reſcripto, & cōſequenter iuri communi, niſi quatenus expreſſe derogauit. 21 Atqui nō derogauit, niſi quod ad liberos, cur nō ergo in viduis, & reſcriptū ipſū, & ius commune locū habebit? 22 An ob rationis, vt aiunt, identitatē; At in odioſis & reſtrictiuis non eſt permiſſa extenſio, maxime contra ius commune. 23 Rurſum nec verum eſt eandē hic ſubeſſe rationē. Nam præter id quod iam dictum eſt, vix alia cauſa afferri poſſit, propter quam Senatus contra iuris rationē liberis iuridicorum maiorū ademptam voluerit immunitatē, niſi quia verendum erat, ne multiplicatis

ipſicatis liberorum & poſterorum perſonis, effrenatus eſſet immunium numetus in plebis iam fere exhauſtæ detrimentū 24 Fieri enim poteſt, vt vnius iuridici plures ſint liberi, ex quorum ſingulis alij ſubinde plures naſcantur. At de viduis tale nihil metui poteſt. Nec enim tranſmittunt ius priuilegij ad liberos, ne ad communes quidem. 25 Quimmo adeo priuilegium eſt, vt nec in ipſius mulieris perſona ſit perpetuum. Quid enim ſi alij nubat non nobili? 26 Igitur cauſa nulla eſt, cur non in mulierem tranſire priuilegium debeat etiam mortuo viro licet in liberos non tranſeat. 27 Vicit tandem numero vt, & rationis pondere hæc ſententia. Dignam tamen rem eſſe putauit Senatus, de qua Princeps ante omnia conſuleretur, quoniam ad edicti interpretationem pertineret, Poſtmodum Principi placuit idipſum quod & Senatui. Pro N. Lamberſon vidua Dom. Thierry iuridici maioris Tarentaſiæ, contra Syndicos de Douey, 3. Id. Maij 1595.

1 Ex merito cum iudex ſit magiſtratus, & habeat dignitatem cum iuriſdictione, & conſequenter nobilitatem per ea, quæ late tractat Tiraq. *cap. 28. de nobilit.* Id vero magis conuenit iudici maiori totius prouinciæ, quia cæteris omnibus maior eſt, cum ſit magiſtratus Principis: cuius etiā cocus habet dignitatem & nobilitatem, vt dixi *Defin. 4. n. 10. ſupr.*

2 Aliud enim eſt in Aduocato & Procuratore generali Principis in ipſo Senatu: ſunt enim iſti clariſſimi & ſpectabiles, & membra Senatus, Tiraq. *cap. 6. num. 21. de nobil.*

3 Cum nobilitas non minus per patrem ad liberos, quam per maritum ad viduam tranſmittatur Tiraq. *cap. 18. & cap. 15. per tot. de nobil.* adeo vt tranſmittatur ad liberos etiam natos ante quæſitam nobilitatem, per text. *in l. Senatoris filiam 5. D. de Senator.* Tiraq. *d. cap. 15. num. 7. & 8.* licet contra ſentire videatur, *num. 9.*

4 Propter indiuiduam illam ſocietatem, quæ inter coniuges per matrimonium contrahitur, *l. 1. D. de rit. nupt.*

5 *l. vlt. C. de impub. & aliis ſubſtit. l. ne cum filio familias 16. D. de furt.*

6 *l. medicos* vbi gl. communiter approbata, *C. de profeſſ. & medic. lib. 10.*

7 Ne poſſet dubitari, quin priuilegium hoc ſit hodie mere perſonale, ac proinde nullo modo tranſmiſſibile, *l. quia tale 14. D. de ſol. mat. matr. l. ex plurib. 42. de admin. tutor.*

8 Vt dixi *Defin. 22. n. 2. ſupr. ex l. vlt. C. de bon. matern. l. de emancipatis, C. de legit. hered.*

9 Per ea quæ diffuſe tractat Tiraq. *d. cap. 18. per tot.*

10 Qualis illa eſt, de qua agitur *in d. l. medicos.*

11 Vt proinde non ſit mirum, ceſſante cauſa priuilegij, ceſſare priuilegium, *vulg. l. cura 4. §. definitionum, D. de mun. & honor. l. ab his 10. §. auctis de vacat. & excuſ. muner. l. ſi duos 6. alias l. athleta §. gentium præſides, D. de excuſ. tutor.*

12 Quamuis autem Senatoris dignitas quæratur etiam liberis *l. filium 9. D. de Senat.* munus tamen & officium ipſum Senatorium ad liberos non tranſit, quia cenſetur à Principe electa induſtria perſonæ, *vulg. l. inter artifices 31. de ſolut.*

13 Nempe quia Senator non eſt.

14 Tiraq. *d. c. 18. num. 5. & ſeqq.*

15 Namque ſpecialiter non ſunt correcta & immutata remanent in diſpoſitione iuris communis, *vulg. l. ſancimus 27. C. de teſtam. l. præcipimus 32. in fin de app.*

16 *d. l. vlt. C. de bon. mat. l. emancipatis, C. de hered.*

17 Quod enim contra iuris communis rationem conſtitutum eſt, non debet trahi ad conſequentias ne quidem in cauſis ſimilibus, L. quod vero 14. *D. de leg. l. quod contra 141. de reg. iur.*

18 Non tam enim nouum priuilegium ex hoc edicto iuridicis maioribus acquiritur, quam vetus conſeruatur, quod iis iure communi competebat, amoto tantum obſtaculo prioris edicti, quod iure communi hac parte derogauerat, *cap. ex parte, de priuil. cum ſimilib.*

19 Ideoque nimirum fuerat neceſſe reſtringi à Senatu edictum, ne ad liberos ex iuris communis interpretatione extenderetur.

20 *Vulg. l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

21 *Arg. d. l. ſancimus 27. C. de teſtam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appell.* nam & edicta & ſtatuta & Senatuſconſulta ſemper recipiunt interpretationem paſſiuam à iure communi.

22 Æquè enim potuiſſet Princeps & Senatus derogare iuri communi etiam quod ad viduas ſi voluiſſet exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l. vnic. §. vbi autem, verſic. ſin autem ad deficientis, C. de cadu. tollend.*

23 Sunt illa exorbitantia, quæ contra ius commune ſunt conceſſa. Et tamen in iis quoque mulier vidua retinet dignitatem & priuilegia omnia viri ſui. Tiraq. *cap. 18. n. 8. De nobilit.*

24 Ne tantopere oppreſſis plebeiis, in quibus tamen maior pars populi conſiſtit, tandem & viris & viribus Reſpublica deſtituatur, *l. & qui originem 3. §. præſes prouinciæ. D. de mun. & honor.*

25 Cum liberi nec nobilitatem nec immunitatem capere poſſint à matre, vt dixi *Defin. 20. num. 6. ſupra eod.*

26 Aut ſi minus honeſte viuat. His enim duobus caſibus mulier vidua perdit nobilitatem & immunitatem quam acceperat à marito, vt dixi *Defin. 27. n. 1. & 2. ſupra.*

27 Vide text. elegantem in *l. pater filia 6. de ſeruit. leg.* ex qua apparet, plus faueri marito ex perſona ſuæ vxoris quam hæredi mulieris, etiam in eo iure, quod ſit mere perſonale.

DEFINITIO XXV.

Patris factum non adimit nobilitatem liberis, qui eam habent aut à genere, aut à Principe ſuo iure.

QVod pater meus, qui nobilitatem à genere habebat, eam amiſerit per actus mechanicos, 1 non debet mihi nocere 2 licet natus ſim eo tempore, quo iam amiſſa erat nobilitas. 3 Nimirum, qua etiam is ipſe, qui amiſit nobilitatem aui tam recuperaret eam per ſolam deſiſtentiam, 4 quæ ſaltem tum euenit, cum is moritur. Cur ergo mihi nocebit, quod ei ſi hodie viueret non noceret? Non idem eſt, ſi pater meus nobilitatem habuit duntaxat ex priuilegio. Amittendo enim priuilegium & ſibi noceret & poſteris, 5 niſi proponas nobilitatem à Principe datam ei & ius poſteris. Tunc enim factum patris nocere filij non deberet. 6 *Ita Senatus* in cauſa N. Amedei de Boege, contra Syndicos de Cilingie, 16. Decembr. 1595.

1 Amittitur enim nobilitas per actus mechanicos & ſordidos. De quib. vide late Andr. Tiraq. *cap. 33. & 34. per tot. de nobil.*

2 *l. 3. de interd. & releg. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senator.*

3 Idem Tiraq. *c. 35. n. 4. de nobilit.*

4 Dixi *Defin. 1. n. 6. ſupra.* Guid. Pap. & Tiraq. *c. 23. de nobil. n. 5.*

5 Tiraq. *d. cap. 35. n. 4.*

6 Quia liberi hoc caſu haberent nobilitatem ſuo iure & ex propria perſona. Nec permittendum eſt patri vt noceat liberis ſuis in eo quod habent illi non à patre, ſed à Principe, Tiraq. *dict. cap. 35. n. 5. & 6.* vbi tamen addit tutius eſſe vt talis patris liberi reſtitutionem impetrent à Principe, ne patris factum iis fraudi ſit. Sed hoc apud nos non obtinet, vt dixi *Defin. 1. num. 11. ſupra.*

DEFINITIO XXVI.

Aduerſus promiſſionem, quam quis fecerit nobilitatis conſequendæ gratia, non poteſt reſtitui in integrum obtentu ætatis, præſertim re non integra.

MInor annis vigintiquinque ambiens priuilegium nobilitatis, quod non niſi prece ac pretio ſe conſequi poſſe ſperabat, conuenerat cum clariſſimo quodam viro Sereniſſimi Ducis noſtri Conſiliario, cui certam pecuniæ quantitatem pro bene meritis Princeps indulſerat, vt ſi diploma Principis in eam rem neceſſarium impetraret quadringenta ei minor ex hac cauſa numeraret: deque ea re inſtrumentum conſcriptum fuerat, iuriſiurandi etiam religione confirmatū. Impetrato poſtea reſcripto (quo fatebatur Princeps illata ærario ſuo quadringenta, cum ſcilicet tantundem Conſiliarius ſe à Principe accepiſſe cauiſſet, eoque nomine Principem liberaſſet) necdum tamen minori tradito deceſſerat Conſiliarius ſuperſtitibus liberis iiſdemque hæredibus à quibus conuentus minor ex ſua promiſſione, vt ſolueret, petebat in integrum reſtitutionem, tanquam minor & læſus 1 in eo, quod tanto pretio nobilitatem ſibi comparaſſet, cuius tamen oneribus ſuſtinendis plane impar eſſet ob paupertatem. 2 Quid enim prodeſſe poterat nobilitatem quæſiuiſſe, quam ſubinde ſordidis artibus fœdare, ni perpetua egeſtate laborare mallet, fœdatamque hoc ipſo amittere cogeretur? 3 Placuit non poſſe videri læſum eum, qui generoſo conſilio rem tantam quāta nobilitas eſt, & quæ ex ea nobilitate conſequitur immunitas ab oneribus plebeiis, certo pretio quærere voluiſſet. Cuius nimirum dignitatem non minus animi, quam patrimonij viribus ſuſtinere poſſit quiſquis ſic effectus ſit, quomodo ciues bonos omnes affectos eſſe decet, vt de Principe ac Republica bene mereri velit. 4 Præſertim cum idem nobilitatis quærendæ, conſilium ab ipſo minoris patre iam antea ſuſceptum diceretur. 5 Ceſſante porro læſione ſolius ætatis auxilium minori non poſſe ſuffragari conſtabat. 6 Maxime, quod defuncto Conſiliario, qui eas nobilitatis literas à Principe quaſi in ſolutum acceperat, res integra eſſe deſiiſſet. 7 Nulla eius liberis & hæredibus ſuperſtite actione aduerſus Principem iam liberatum, 8 à quo fortaſſe aliis rationibus ſolutionem conſequi viuus Conſiliarius potuiſſet, ſi ea conuentio aduerſus quam reſtitutio petebatur, quæ huius velut delegationis

legationis cuiuſdam tacitæ breui manu faciendæ materiam præbuerat, non interueniſſet. Cum tamen Principis literæ à Principe tantum eiuſque Secretario ſubſcriptæ, non etiam à Cancellario viſæ & approbatæ, nec vllo proinde ſigillo munitæ, adeoque ſine die & conſule proferrentur; 9 Viſum eſt, ante omnia condemnandos hæredes, vt eas literas in probãte quod aiunt, forma traderent. At non etiam vt earum in ſuprema Rationalium Curia homologationem, & vt loquuntur, verificationem ſuo periculo perſequi cogerentur. 10 *Ita Senatus* in ſecreto Auditorio pro liberis Clariſſimi viri & Iureconſulti apud nos celeberrimi N. Amedei du Coudrey Conſiliarij, contra N. de la Trinité. 14. Kalend. Iul. 1605.

1 Nec enim quiſquam reſtituitur in integrum ob id ſolum, quod fuerit minor, cum contraxit, niſi etiam fuerit læſus, *l. verum 11. §. ſecundum, l. quod ſi minor 24. §. 1. l. non omnia 44. de regaur.*

2 Sunt enim multa onera nobilitatis, & inter cætera quod non poteſt ſalua nobilitate mechanicas artes exercere. Tiraq. *cap. 27. de nobilit.* Et cogitur ipſe vxorque ipſius & liberi indui precioſioribus veſtibus & ornamentis. Idem Tiraq. *c. 20. n. 88. de nobil.*

3 Nec enim facile quis ad hoc adigendus eſt, vt vitæ propoſitum mutare cogatur aut ſumptu neceſſario carere, vt dixi *Defin. 2. n. 3. ſupra.*

4 Propter quam cauſam placuit nobilitatem tanquam ſummum beneficium etiam inuito conferri poſſe, vt pluribus tractat Tiraq. *ca. 6. n. 36. & ſeqq. de nobil.* Quamuis non poſſit cogi quis inuitus vt eam retineat. Tiraq. *ibid. numer. 42.* Vide *l. æſtimationem 16. §. qui pro honore. de mun. & hon.*

5 Nec enim poteſt videri deceptus filius, qui patris conſilium ſecutus & executus eſt, *arg. l. vlt. C. qui & aduerſ. quos l. 3. §. ſi pater. D. de reb. eor. qui ſub tute.*

6 *l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor. D. de iureiur. & aliis ſupra citatis n. 2.*

7 Quæ res maxime ſolet impedire reſtitutionem in integrum, *d. l. quod ſi minor 24. §. Scæuola. D. de minor. l. vlt. C. de repud. vel abſt. hæred.*

8 Dum ſemel extincta obligatio nunquam reuiuiſcat, *l. qui res 98. §. aream. D. de ſolut. l. 3. C. de contr. iudic. tutel.*

9 Quæ omnia faciebant, vt einſmodi literæ nullam fidem facere poſſent, nullamque penitus vim haberent.

10 Id enim erat extra conuentionem, quæ non erat amplianda in præiudicium promiſſoris, *l. quicquid aſtringendæ 99. de verb. oblig. l. vero procuratori, 12. §. fin. ... de ſolut.*

DEFINITIO XXVII.

De filiis & nepotibus naturalibus & legitimis baſtardorum nobilium, an quando nomen familiæ geſtare poſſint?

NOmen mutare ſicut in alterius fraudem & iniuriam nemo poteſt, 1 ita ne alteri fraus & iniuria fiat interdum quis etiam inuitus cogitur. 2 Finge ſpurium, & vt loquimur, baſtardum viri nobilis aut ſpurij filium naturalem, qui aut illegitimi nomen, quaſi legitimum velit ſibi vindicare, vtique poterit non ſolum prohiberi ne vindicet ſed etiam vbi vindicauerit cogi, vt deponat, niſi & iis moribus & facultatibus præditus ſit vt non ſit futurus dedecori familiæ, ſi ad nomen armaque geſtanda admittatur. Quo tamen caſu illud quoque tertium concurrere neceſſe eſt, vt non ſolum ab eo qui totius familiæ caput eſt, ſed etiam ab vniuerſis, qui ex ea familia & agnatione ſunt, ſi obtineri poſſit, aut ſaltem à maiore ipſorum parte ad honorem hunc recipiatur, præhabito de ea re inter omnes tractatu & deliberatione. Sic enim vetere ſtatuto 3 Sabaudiæ cautum eſt, adiecta etiam pœna centum librarum ſi quis contra feciſſe probetur. Nec quod de baſtardorum filiis ſtatutum loquitur, efficiet, vt eo minus locum habere debeat in nepotibus & pronepotibus quantumlibet legitimis, 4 haud ſecus, quam ſi liberorum non filiorum appellatione vſum eſſet, quo caſu nemo dubitaret, quin eo nomine pronepotes quoque ac deſcendentes omnes continerentur. 5 Nam præter id, quod iuſta interpretatione filiorum appellatione liberos quoſcunque intelligimus, 6 non videtur hoc ſtatutũ ex eorum numero eſſe, quæ quod odioſa ſunt, reſtringi per interpretationem potius, quam adiuuari & ampliari oporteat. 7 Cum fauorabile haberi magis debeat ſiue quod cum iure communi conſentiat, 8 cui hoc genus hominum, ſi naturales excipias, qui ex concubina nati ſunt, 9 prorſus incognitum eſt, 10 quamuis apud pleraſque gentes ex conſuetudine ſint capaces deferendi nomen & arma familiæ, cum aliqua tamen ſuæ incapacitatis nota, 11 ſiue quod quamuis eiuſmodi ſtatutum prohibitorium ſit, qua parte vetat, ne agnationis nomen & arma geſtare præſumant tamen permiſſorium eſt, & conſequenter fauorabile, qua parte patitur vt tribus illis, quæ ſupra diximus, currentibus liceret baſtardorũ filiis hoc ipſum, quod iure communi non liceat, ſi non ab ipſo Principe ex reſcripto impetratum eſſet. 12 Quidni ergo quod baſtardorum filiis fauorabiliter præſtitum eſt ad nepotes quoque ac pronepotes extenditur? Vulgatum enim eſt in fauorabilibus permiſſam eſſe huiuſmodi extentionem 13 Neque aliud erit tametſi ponas per annos multos plures, etiamſi voles quam ſexaginta, dum ne centum effluxerint, nepotes iſtos & pronepotes à viri nobilis baſtardo deſcendentes, publice nomen geſtaſſe familiæ, videntibus etiam & tolerantibus iis omnibus, qui cum eſſent legitimi, ex eadem familia prohibere potuerunt, nec tamen vnquam prohibuerunt. Non enim ſolam tolerantiam pro forma & ſolemnitate ſtatutum requirit, ſed expreſſam & deliberatam conſentientium omnium, aut ſaltẽ maioris partis permiſſionem. 14 Præſertim cũ non ſit hæc res ex earum genere quæ longi aut longiſſimi temporis præſcriptione acquiri poſſint, quia neque tam in iure, quam in mera facultate conſiſtit. 15 neque facile eſt, vt initium huic pæſcriptioni detur, niſi quod ab ipſo ſumatur delicto propter ſpretam ſtatuti poteſtatem, violatamque eius auctoritatem. 16 Plane, ſi tractatu habito ad hunc honorem aliquis ex baſtardi liberis, cuiuſcunque gradus fuerit admiſſus, quem poſtea vel facultatibus vel moribus ita labi contigerit, vt à nobilitatis gradu decidiſſe illum dubitari nequeat, arma quidem & inſignia familiæ exinde geſtare prohibebitur, ſed nomen ideo mutare non cogetur, quod viros ignobiles nobilium inſignia geſtare non deceat, ne nobilitati totique non modo familiæ, ſed etiam ordini facta iniuria videatur. 17 Nomen vero cum nobilibus commune habere nihil prohibeat, vereque hoc caſu tritum illud vſurpari poteſt, multa tenere facta, quæ tamen fieri prohibentur. 18 Neque vero ſtatutum noſtrum retineri nomen prohibet, quod ſemel fuerit bene riteque aſſumptum, ſed aſſumi vetat niſi certis conditionibus, quibus tamen locum eſſe credendum eſt, non minus ſi nobilis familiæ nomen duntaxat vindicare ſibi filius baſtardi velit, quam ſi & nomen & arma ſimul vindicaret, quamuis de vtriſque coniunctim ſtatutum loquatur, vt ſolent plerumque disiuncta accipi pro coniunctis, 19 & contra ſane quoties nomen mutare, 20 & pro paterno maternum ſumere quis cogitur, decernendum eſt diſertis verbis vti, ne contractibus ab eo antea initis vllum ex eo præiudicium fiat, ne in captionem aut ipſe incidat, aut qui cum eo, eiuſve maioribus ſub tali nomine contraxerunt. 21

1 *l. vnic. C. hoc tit.*

2 Vt in ſpecie *Defin. praced.*

3 Senatum eſt *lib. 3. vet. ſtatut. Sabaud. c. 3.*

4 Quamuis non ſemper filiorum appellatione nepotes continnantur, *l. quid ſi nepotes 6. de teſt. tut.*

5 *l. filij appellatione 84. l. liberorum 220. de verb. ſignif.*

6 *l. iuſta interpretatione 201. eod.*

7 *Iuxta reg. cap. odia, de reg. iur. in 6. l. cum quidam 19. D. de liber. & poſthum.*

8 Ea demum namque odioſa eſſe creduntur, quæ abhorrent & exorbitant, vt loquuntur, à iure communi, *l. ius ſingulare 16.* vbi not. *D. de legib.*

9 Hos enim agnoſcit Iuſtin. Nouell. 89. *quibus mod. natur. eff. ſui, & l. vlt. vi. C. de nat. liber.* Sed cum tot circunſtantiis requiſitis, vt non deſint qui putent qualitatem iſtam ſiue concubinæ veræ ſiue liberorum vere naturalium impoſſibilis eſſe probationis.

10 Quia nec patrem habere intelliguntur, nec proinde ciues eſſe, *§. ſi aduerſus, Inſt. de nupt. d. Nouell. 89. in princ.* Vide *l. lex natura, D. de ſtat. homin.*

11 Guid. Pap. *quaſt.* 380 & ibi Ranchin.

12 Quod & difficilis olim fuit impetrationis, *l. 1. C. de nat. liber.*

13 Tanquam quæ non tam ſit dicenda extenſio, quam iuſta interpretatio, *d. l. iuſta, l. hoc modo 64. in fin. de c. nd. & demonſtr.*

14 Quæ forma omnino & præciſe ſeruanda eſt, *l. cum hi 8. §. ſi prætor. aditus, D. de tranſact.*

15 *l. viam publicam. & ibi not. D. de via public.* Bald. *de præſcr. part. 2. tertia part. princ. quaſt. 14.*

16 Quod tamen eſſe non debet, *l. 1. vbi not. C. de ſeru. fugit.*

17 Gud. Bened. late in verb. *Raynutius de Clerc.*

18 *l. patre furioſo 8. de his qui ſui.*

19.

19. *l. ſi quis 54. de verb. ſigni.*
20. *l. 3. §. vlt. ad municip.*
21. *l. 3. de offic. prætor.*

DEFINITIO XXVIII.

Matrimonium contractum quaſi cum vidua ante acceptum de prioris viri morte nuncium certum non valet, nec liberi ex eo ſuſcepti pro legitimis habentur, licet præceſſerint ſolemnes denunciationes. Mulier tamen amittit nobilitatem ſi is, quem pro poſteriore marito habuit, fuerit ignobilis.

SI mulier, ſiue nobilis ſiue ignobilis, quæ maritum nobilem per plures annos abſentem habuit, ante acceptum de ipſius morte certum nuncium alteri nupſerit ignobili tanquã vidua, dubitari eleganter poteſt, an hoc ipſo amittat nobilitatem quam ſiue à genere, ſiue à prioris mariti dignitate ac nobilitate contraxerat. Conſtat enim nullum & illegitimum eſſe poſterius matrimonium, 1 licet in facie eccleſiæ factum ſit, & poſt trinam illam publicationem & denunciationem, quam in parochia domicilij vtriuſque coniugum fieri debere præcepit ſacro ſancti Concilij Tridentini auctoritas. 2 Maxime vero ſi nulla facta ſit denunciatio ad domum prioris mariti & in parochia, in qua ille priuſquam abeſſet habitare ſolebat cum vxore (quæ nec aliud domicilium habere intelligenda eſt quamdiu ſiue nupta, ſiue vidua manet, quam quod fuit mariti 3) & vbi erant fratres, aliiue agnati cognatique, qui de mariti vita vel morte certius aliquid habere potuiſſent. 4 Nec quod maritus ille per multos iam annos abſens communi voce & opinione mortuus credebatur, validum faciet matrimonium, 5 quod non tam defectu formæ ac ſolemnitatis nullum eſt, quam defectu materiæ, nulla ſcilicet exiſtente muliere quæ poſſit nubere quamdiu, ea, quæ ſe nouis nuptiis offert, non probat defunctum eſſe illum, cuius ſe viduã dicit. 6 Mulierem enim aliquam eſſe quæ nubere poſſit neceſſe eſt, priuſquam de illo quæratur, an matrimonium legitimum contractum fuerit, aut contrahi potuerit, nec ne? 7 Quod ſi ex ea poſteriore coniunctione, quæ aliquam matrimonij figuram habere videatur, ſuſcepti ſint liberi, perindè illegitimi erunt, tanquam ex matrimonio ſuſcepti, 8 cum & parentes ipſos hoc caſu tanquam adulteros puniri debere, ciuilis conſtitutio iubeat, quantiſcunque annis prior maritus abfuiſſe proponatur. 9 Neque iuuabuntur liberi cõſtitutionibus pontificiis quæ fauore prolis ſuſceptæ ex matrimonio palam & publice contracto in facie Eccleſiæ prolem ipſam habent pro legitima, eamque ad parentis vtriuſque ſucceſſionem admittunt. 10 Eæ namque tunc obtinent, cum alterutrius ſaltem cõiugum probabilis ignorantia fuit, nec bonæ fidei colore deſtituta: 11 quod contingeret, ſi quis nuptam alteri, quæ ſe in alia prouincia virginem affirmabat, quaſi virginem duxiſſe probaretur. Quid enim poſſes huic imputare, qui huius mulie is conditionem ignorauit, nec, qualis eſſet, diuinare potuit? 12 At is, qui eam ducit, quæ ſe viduam profitetur, hoc ipſo inquirere cogitur, an ſit illa vidua, quod non aliter ſciri poteſt, quam ſi certæ probationes adſint, aut ſaltem certum nuncium de morte prioris viri. 13 Id niſi factum ſit, eſt quod ei non minus, quam mulieri imputetur, vt ſciens peccaſſe, & ignorantiæ ſaltẽ affectator fuiſſe videatur. 14 Quæ res liberis ex ea coniunctione ſuſceptis nocere ſolet, non ſolum eo caſu quo matrimonium vel clandeſtinum, vel ratione ſanguinis in prohibito gradu contractum probetur: 15 ſed omni alio præterea, quo neuter contrahentium probabilem impedimenti ignorantiam poſſit obtendere. 16 Finge poſt huiuſmodi ſecundam coniunctionem egiſſe adulterum, tanquam maritum, itemque mulierem de dote, ob prioris mariti abſentiam & inopiam, in toto collocãda, quæ omnimodo reſtituenda fuiſſet, ſi prior maritus deceſſiſſet. 17 Nec rurſus proderit ad validitatem matrimonij, quod, quamdiu ea vixit, quæ ante acceptũ de prioris viri morte certum nuncium alterius mariti nuptias ambiit, nulla ei de viribus poſterioris matrimonij quæſtio facta ſit. 18 Sufficit enim ſupereſſe adulterum, qui communi facti, propriæque culpæ rationem ſi quam habeat, ea quoque defuncta, poſſit reddere. 19 Et hæc tanto magis obtinere dicendum eſt, ſi adulter ille non tãtum mulieri, ſed etiam liberis ex ea ſuſceptis, ſuperſtes contendat de hæreditate contra liberos ex priore iuſtoque matrimonio ſuperſtites alios vt qui nulla ex alio matrimonio ſuſcepta prole fuerant ſucceſſuri. Nam qui fauor liberis aliquando debetur, quaſi legitimis tametſi ex illegitima coniunctione ſuſceptis, 20 ne parentis alterutrius factum iis noceat, 21 ad eum parentem porrigi non poteſt, qui contrahendo aduerſus leges & delinquendo, pœnam potius quam fauorem meretur. 22 Nec quod bona, quæ origine fuerunt adulteræ facta ſint bona filij, 23 ad rem facit, vt ob eam cauſam melior eſſe debeat conditio patris, ad ſuccedendum in iis bonis, in quibus adulteræ ipſi immediate ſuccedere; neque ex teſtamento, neque ab inteſtato potuiſſet. 24 Maxime vero, cum non tam ex ratione aliqua iuris aut naturæ ſuccedant liberi parentibus, ſed ſola ratione miſerationis, 25 qua nullo modo dignus eſt, qui deliquit, & in ex illicito coitu liberos ſuſcepit. 26 Nam nec naturalibus liberis ſuccedere ab inteſtato pater naturalis poteſt, 27 quamuis liberi naturales & illegitimi poſſint ſuccedere matri, dummodo non illuſtri, ſuperſtite licet prole legitima, & in viriles portiones. 28 In quo tamen eandẽ liberorum ex adulterinis amplexibus conceptorum rationem conſtitui debere, quæ conſtituta fuit naturalium, probabiliter dicere nemo poſſit. 29 Hæc igitur cum ita ſint, vix dici poteſt amiſſam ab hac muliere nobilitatem per matrimonium huiuſmodi quod nullum ſit, & omni iure improbatum, Ne contra iuris regulam, 30 quod ipſo iure nullum eſt, tantũ habeat iuris effectum, quantus hic eſſet amiſſæ nobilitatis, quam certum eſt ex alio quolibet illicito coitu non amitti. 31 Sed contra tamen viſum eſt, quod abſurdum ſit mulierem, quæ ignobili viro nubere voluit melioris ob hoc ipſum eſſe conditionis, quod non matrimonium ſed adulterium, ſiue ſciens ſiue ignorans contraxerit. 32 Quid enim aliud agebat, niſi vt quomodo noui mariti familiam & conditionem ſequeretur? 33 Habeat ergo quod voluit, nec de legum aut magiſtratuum iniuria, ſed de ſua ſiue facilitate, ſiue incontinentia conquæratur. *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Definit. 11. ſupr. De inceſt. & inutil. nupt. & Definit. 2. ſupr. De repud.

1 *Auth. hodie, C. hoc tit. cap. in præſentia 19. de ſponſal. & matrim. cap. dominus 2. Extr. de ſecund. nupt.*

2 *In ſeſſ. 24. de reformat. matr. cap. 1.*

3 *l. cum quædam puella, de iuriſdict. cum ſimilibus.*

4 *Arg. l. ſcire 13. §. 1. verſ. qui autem, D. de excuſ. tutor. l. 4. §. toties, de damn. infect.*

5 *d. Auth. hodie quantiſcunque annis. C. ad leg. Iul. de adult.*

6 *d. cap. in præſentia.*

7 Mulier autem nubere non poteſt, nec vllo caſu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet, *c. accepiſti Extr. de ſponſ. duor.*

8 *Cap. cum inhibitio, §. cum quis. & ſeq. de clandeſt. deſponſ.* Dixi *Definit. 6. n. 5. ſupr. De natur. liber.*

9 *dict. Auth. hodie.*

10 *Cap. 2. & cap. ex tenore Extr. qui filij ſint legit.*

11 Vt oſtendunt verba *d. cap. ex tenore, & ibi gloſ.*

12 Nec enim poteſt à virgine diſcerni nupta, quæ ſe virginem dicit in alia prouincia, quam in qua eſt maritus. *Sic in l. quæ difficile 5. D. de contrah. nupt.*

13 Neque enim qualitas illa viduæ vnquam præſumitur in ea quæ nupta aliquando fuit, cum non ſit qualitas naturalis: ſed accidentalis. Et ideo ante omnia probanda eſt: *l. non ignorat 9 C. qui accuſ. non poſſ.* Bard. *in l. 1. C. hoc tit. lib. 12.*

14 Quomodo loquitur textus *in d. cap. cum inhibitio, §. cum quis, & ſeq.*

16 Ex identitate ſcilicet rationis, cum diuerſitatis ratio reddi non poſſit *§. vnde etiam l. 3. iniuſt. rupt.*

17 *l. ſi conſtante 24. vbi not. D. ſolut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

18 Quo caſu videtur non poſſe fieri hanc quæſtionem poſt obitum mulieris, *cap. peruenit qui filij ſint legit.*

19 Nam caſu ceſſat ratio *d. cap. peruenit.*

20 *Vt in d. cap. ex tenore.*

21 *d. l. vlt. C. de natur. liber.*

22 *l. Papinianus 20. D. de minor. l. pen. D. ad SC. Trebell.*

23 Quæ res videtur immutare qualitatem & conditionem bonorum, *l. per curatorem 90. D. de acq. hered. l. vlt. C. de inoff. teſt. not. in l. 1. §. veteres, D. de acq. poſſ.*

24 Ne quod vna via prohibitum eſt, altera fiat. *l. ſcire 21. §. 1. D. de tut. & curat. dat. l. ſi is qui ex bonis, D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

25 *leg. præſcripto 7. in fin. ff. rond. liber. dict. l. penultim. in fin. ad SC. Trebell.*

26 *dict. Auth. hoc ire.* Nec enim debet quis ex eodem facto & pœnam & præmium conſequi, *vulg. iurit.*

27 *Not. ad l. vlt. C. de natur. liber.*

28 *l. ſi qua illuſtris, C. ad SC. Orfit.*

29 *Auth. ex complexu, Cod. de natur. liber. & Auth. licet. vbi not. eodem.*

30 de qua *in cap. non præſtat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

31 *d. l. ſi qua illuſtris, C. ad SC. Orfit.*

32 *Arg. l. Seruius 4. ff. quod vi aut clam. leg. Papinianus 20. ff. de minor.*

33 *dict. l. cum quadam puella, vbi not. ff. de iuriſdict. l. mulieres 13. C. hoc tit. lib. 12.*

TIT. XXX.

DE MVNER. PATRIM.

DEFINITIO I.

Qui de iniqua onerum peræquatione conqueritur, an & quando agere debeat contra peræquatores, an contra Syndicos?

SI quis iniqua peræquatione onerum, 1 quæ perſonæ pro patrimonio indicuntur, læſum ſe dicat ſupra modum facultatum: 2 non Syndicos vniuerſitatis eo nomine conuenire debet, 3 ſed peræquatores, 4 hactenus tamen, vt ſi æquioris contributionis rationem inducere velit, ſuis ſumptibus id curare debeat, 5 repetiturus poſtea, ſi de prioris iniquitate conſtabit, non ſolum quicquid in eam rem impenderit, ſed etiam quod ſupra modum iniuſte exactum fuiſſe apparebit. 6 Aliud erit, ſi non tantum de peræquationis iniquitate querela perferatur, ſed etiam de non ſeruata forma peræquandi dolo vel culpa Syndicorum. Hoc enim caſu Syndici ipſi tenentur hactenus, vt eorum ſumptibus noua fiat peræquatio. Imputari etiam Syndicis poteſt ſi peræquationem fieri curauerint per ſuſpectos arbitros, aut in loco ſuſpecto. *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Syndicorum de Laceron, contra Euſtachium Girat, 5. Kalend. Iul. 1592. & rurſus pro D. Ludouico Gruffier presbytero, aduerſus Syndicos Hoſpitalis ſoubs Conflens, Idib. Febr. 1593.

1 Cuiuſmodi ſunt, hodie omnia fere onera: præſertim talliarum & collectarum, quæ Principi penduntur.

2 Nam quæ onera indicuntur pro patrimonio, ea non niſi pro modo patrimonij poſſunt & debent indici, *l. 1. C. hoc tit. de muner. patrim. lib. 10. tit. 41.*

3 Quibus ſcilicet nihil imputari poteſt.

4 Vt nimirum facti ſui rationem reddant.

5 Quia in dubio præſumendum eſt, rite & ex bona fide factam peræquationem, cum non per alios fiat, quam qui à tota vniuerſitate, vel ſaltem à maiore parte electi ſint tanquam viri probi, & præſtito in eam rem iureiurando, ex forma tam à iure communi, quam Principum edictis, variiſque tam Senatus noſtri, quam Cameræ Rationalium decretis præſcripta.

6 Cum in hoc potiſſimum negotij genere ſeruanda ſit æqualitas, & ſi quid inæqualiter factum ſit, id ad æqualitatem reduci debeat, *vt in leg. maioribus 3. Cod. commun. vtriuſque iudic. leg. & qui originem, §. præſes prouinciæ, de muner. & honor. leg. vltim. C. quemadm. ciuil. muner. indic. eod. tit. 42.*

7 Cum ad eorum curam ſpectauerit prouidere, ne id fieret, ideoque teneri debeant, ſi qua in re ſe negligenter geſſerint, *l. Imperatores 9. §. reſcripſerunt curatores, ff. de admin. rer. ad ciuit. pertin.*

DEFINITIO II.

Onera tam mixta quàm perſonalia ſoluenda ſunt in territorio domicilij, non bonorum, excepto tributo commutatorio.

QVæ munera aut potius onera perſonæ pro rebus indicuntur, ea non in loco illo vbi bona ſita ſunt 1 ſed in quo domicilium eſt, ſoluenda ſubeundaque eſſe conſtitit. 2 Tametſi eorum quoque bona, qui talibus oneribus obſtricti ſunt, is emerit, qui in alio habitat territorio, 3 nec ſi in meris patrimonij oneribus contraria ſententia obtinet. 4 Quoties enim perſonæ ratio aliqua habetur, licet patrimonij quoque modus ſpectandus ſit, vt contingit in omnibus iis publicis functionibus, quæ ob hanc cauſam m... appellantur, 5 perſona ſemper tanquam dignior inſpicienda eſt. 6 Sola hodie excipitur cauſa tributi, vt vocant, commutatorij, 7 quod ex poſterioribus edictis 8 Sereniſſimi Principis noſtri eo loco pendendum eſt, vbi ſita ſunt bona contributioni obnoxia, cum antea ad domicilij locum bonorum vbicumque ſitorum contributio referretur. 9 Sed non idem in aliis oneribus conſtitutum eſt, quæ cum tributo illo commutatorio nihil commune habent. 10 Etſi enim plerumque fit vt indicantur ad formam tributi commutatorij, id tamen ad proportionem exactionis pertinet, vt citius, minoreque ſumptu res expediatur, nec nouam peræquandæ contributionis rationem iniri neceſſe ſit, 11 non autem vt iiſdem perſonis indici poſſint. 12 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Marcelier ciue Camberienſi, contra Syndicos de Bauge, 12. Calend. Aug. 1592. & rurſus pro vidua Andreæ Pignier medici, contra Syndicos S. Petri d'Arbigny, Non. Febr. 1593.

1 Vbi tamen eſſent ſoluenda munera, quæ eſſent vere ac mere patrimonialia. *l. vnic. in fin. C. de mulier. in quo loco lib. 10. tit. 62.*

2 Non ſecus, ac ſi eſſent mere perſonalia & perſonæ cohærerent, vt loquitur *dict. l. vnic.* [In quo numero eſt onus reficiendæ Eccleſiæ parochialis ad quod tenentur ſoli parochiani non etiam forenſes. *Ita Senatus* in cauſa R. D. Nicolai Clerici Protonotarij Apoſtolici Parochi Sancti Felicis, Prid. Calend. Maij 1611. Item, onus claudendi cœmeterij *Ita Senatus* in relat. libell. 16. Nouembr. 1612.]

3 Vide Ioan. de Plat. *ad rubr. de annon. & tribut. lib. 10.*

4 *d. l. vnic. in fin. C. de mulier in quo loco.*

5 Alia enim ſunt munera mere perſonalia, alia mere realia, alia mixta, ideo ſic dicta, quia imponuntur quidem perſonis, ſed pro patrimonio, *l. vltim. in princip. & per tot. D. de mun. & honor.*

6 Perſona enim tanquam dignior trahit ad ſe cauſam & conditionem bonorum, non contra, *leg. per curatorem, 90. §. 1. de acq. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

7 Noſtri vocant vulgo *la taille de la commutation*, ſic dicta, quia tributum quod prius erat incertum, tanquam conſtitutum in ſingula ſubditorum capita, poſtea commutatum eſt in reditum certum & perpetuum, pro modo cuiuſque facultatum. Quæ ratio facit, vt hoc tributum magis perſonale cenſendum ſit, quam reale, initio ſcilicet inſpecto, *vt in l. 3. §. ... D. de minor. l. ſi procuratorem 8. D. mand. 1.*

8 Edictum hac de re factum eſt anno 1564. præſertim vero ex edicto, quod actum eſt ad 6. Calend. April. 1584. in cuius executionem alia deinde facta ſunt, hoc ipſum quoque conſtituentia vt eo loco ſolui debeat tributum commutatorium, vbi ſunt bona.

9 Quod ea ratione exactio facilior & commodior futura videretur. Sed aliter obſeruandum poſtea viſum. Quibus autem rationibus id factum ſit, nihil hic attinet dicere.

10 Lex enim illa ſpecialis facta de tributo ſolo commutatorio, & exorbitans à iure communi, non debuit porrigi ad alia tributa quantumuis ſimilia, *l. quod vero 14. vbi not. ff. de leg. l. quod contra, 141. D. de reg. iur.*

11 Quomodo alioqui neceſſe eſſet in ſingula capita, & in ſingula momenta, quod eſſet valde incommodum & inconueniens, *l. peregre, 44. §. quæſitum eſt, ff. de acq. poſſ.*

12 Nam æque facile potuiſſet Princeps de omnibus tributis, & oneribus loqui, ſi de omnibus ſenſiſſet, vt in ſimili argumentatur Iuſtin. *in l. vnic. §. vbi autem, verſ. Sin autem ad deficientis, in fin. C. de cadu. tollend.*

DEFINITIO III.

Nobiles immunes ſunt ab omnibus muneribus perſonalibus & mixtis, tametſi à plebeiis prædia tributaria comparauerint.

NObiles ab antiqua proſapia originem, nobilitatemque trahentes, & iure communi, & Sereniſſimorum Principum noſtrorum edictis immunes ſunt ab omnibus oneribus muneribuſque perſonalibus, quæ plebeiis iniunguntur, itemque à mixtis quæ perſonæ pro rebus imponuntur. 1 Quod priuilegium non idcirco adimi iis oportet, quod à plebeiis qui contribuere ſolebant, prædia quanticumque valoris comparauerint. 2 Deſinunt enim contributioni obnoxia eſſe prædia, quæ in nobilis & immunis viri poteſtatem, manuſque peruenerunt: Rerumque conditionem ex perſona longe magis quam perſonæ ex rebus immutari conueniens eſt. 3 *Ita Senatus* ſæpiſſime. Pridem vero pro N. Annibale, D. de Peiſſole contra Syndicos de Marboz. Ex tempore 4. Calend. Decembr. 1592. & rurſum contra Syndicos de Meximieu, 3. Non. Decembr. ſeqq.

1 Andr. Tiraq. *cap. 20. n. 165. & ſeq. de nobilit.*

2 Guid. Pap. *deciſ. ...*

3 Ex *l. per curatorem 90. §. 1. ff. de acquir. vel omitt. her. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO IV.

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideo ſit immunis à tributo commutatorio, ne quidem pro bonis propriis, niſi poſt annum quinquageſimum, multo minus pro bonis à plebeio acquiſitis.

NOn idem eſt, ſi quis nobilitatem habeat ex priuilegio Principis per ſordes aut gratiam captato, nec clauſo in corpore iuris. 1 Hic enim cum ex dictis Sereniſſimi Ducis noſtri, nec à priſtino propriæ contributionis onere ante quinquageſimum annum liberetur, 2 multo minus liberandus eſt ab ea contributione, cui obſtrictus fuerat plebeius, in cuius iura ſucceſſerit. 3 *Ita Senatus* ex tempore in cauſa N. Landrecier, & Syndicorum de Treiſſerue, Calend. Aprilis 1593.

1 Semper enim eſt fauorabilius priuilegium, quod reperitur clauſum in corpore iuris quam quod eſt ex Principis gratia ſpeciali, *leg. in cauſa 16. vbi not. ff. de minor. l. imperat. res 29. ff. de rebus auct. iud. poſſid.*

2 Fit enim nobilis quidem ſtatim, ſed non tamen immunis à præſtatione tributi commutatorii, niſi poſt annum quinquageſimum ex die conceſſæ nobilitatis numerandum. Ita namque cautum eſt edicto illo, de quo ſcripſimus *Defin. 2. ſup.* & quod factum eſt ad 6. Cal. Mart. 1584.

3 Ne ſcilicet melioris conditionis ſit ſucceſſor, quam ipſius auctor fuerit contra *reg. l. inuitus, 156. §. plerumque, de reg. iur. cum ſimilib.* Et ne fuerit in poteſtate illius, qui vendidit, facere conditionem vniuerſitatis contra *l. non debet, 74. eod.* Quamquam hæc ratio non eſſet bona in eo, qui haberet antiquam nobilitatem in genere. Adeo verum eſt quod tractat Tiraq. Nobilitatem quo antiquior eſt eo fauorabiliorem & maiorem eſſe, *cap. 18. de nobilit.*

DEFINITIO V.

Caſus in quo plus poteſt tacitus conſenſus illius, qui contra ſe præſcribi patitur, quàm expreſſus.

ETſi vis eſt, vt maior præſcriptionis quantumcunque longiſſimi temporis poteſtas eſſe debeat, quam expreſſi conſenſus, 1 ſi tamen vir nobilis & tam communi, quam municipali iure immunis à contributione munerum patrimonialium, quæ non niſi plebeiis iniunguntur, paſſus ſit per continuos annos triginta, vt cum plebeiis deſcriberetur, & cum iis ſoluerit, vtique magis ſibi nocet, quam ſi expreſſim conſenſiſſet, nec dum tamen tanti temporis ſpatium effluxiſſet. Nam qui conſenſit, ſolutum quidem repetere tanquam indebitum non poteſt, 2 ſed ne in futurum cogatur ſoluere obtinuit etiam citra beneficium reſtitutionis, 3 quod vtique neceſſarium eſſet aduerſus longiſſimi temporis præſcriptionem. 4 Hæc fortaſſis tam varie, quia qui nobilis eſt, & propter nobilitatis dignitatem immunis, non magis facere poteſt, vt non ſit immunis, quam vti ne ſit nobilis. 5 At ius quod per præſcriptionem acquiritur, cum aduerſus inuitum acquiratur, conſenſum eius, aduerſus quem præſcribitur, non requirit. 6 Sic à Senatu noſtro pronunciatum pro N. Carolo de Meſſieres, Dn. de Bonuillars, contra Syndicos vniuerſitatis de Rabaud. Raymondus Pobellus. Præſes noſter meritiſſimus referebat 10. Kalend. Februar. 1593. Iunge Defin. 6. & 7. De dignit. & nobil.

1 Nempe quia plus ſolet operari conſenſus expreſſus quam tacitus, *not. in l. 3. ff. de rebus credit.*

2 Cum debeat ſibi imputare quod ſoluerit, itemque quod ſublata cauſa obligationis, ſupereſt cauſa pietatis, ex qua ſolutum repeti non poteſt, *l. cum is, 36. §. mulier, ff. de condict. indeb.* Cauſa vero pietatis, elucet in eo, quod huiuſmodi ſolutione liberantur plerique pupilli & viduæ ex vniuerſitate, quos alioqui tantundem de ſuo perſoluere neceſſe eſſet.

3 *L. ſi certis annis, vbi not. C. de pact.* Dixi *Defin. 5. & 7. ſupr. tit. prox.* vbi docui aliud dicendum eſſe ſi ſoluerit per triginta annos, ex Guid. Pap. *deciſ. 387.*

4 Nec tamen poſſet concedi, niſi ex aliqua iuſta cauſa, *Not. in l. 3. & 4. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.* Iuſta vero cauſa eſſe poteſt non ignorantiæ, ſecundum ea quæ ſcripſimus *in tit. De præſcript. 30. vel 40. annor.* ſed minoris ætatis, doli metus, aut aliæ ſi quæ ſunt his ſimiles.

5 Cum immunitas concomitetur nobilitatem tanquam effectus cauſam ſuam.

6 Currit enim præſcriptio, non tantum contra inuitum, ſed etiam contra ignorantem, *l. 3. & 4. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. l. vlt. verſ. nulla ſcientia, C. de præſcr. long. temp.*

DEFINITIO VI.

Nobilitatem nactus ex priuilegio non in corpore iuris clauſo indemnitatem vniuerſitati præſtare cogitur, ſecus in eo quem ſua virtus euexit ad dignitatem.

IS, cuius caput, vt loquuntur, tributi commutatorij præſtationi primum fuit obnoxium, ſi ex priuilegio Principis nobilitatem conſequatur, non aliter immunitatem habere poteſt, quam ſi cum effectu curet, vt tanto minus tributorum fiſcalium exactores ab vniuerſitate exigant. 1 Neque enim priuilegium Principis ad cæterorum iniuriam trahi debet. 2 Non idem eſt, ſi nobilitatem quis ex poſtfacto ſibi acquirat ex ea cauſa, quæ ſuum habeat priuilegium immunitatis clauſum, vt aiunt, in corpore iuris, 3 vt puta ſi Senator aut Conſiliarius Principis factus ſit. Nam qua ratione videri poteſt facere iniuriam, qui iure communi vtitur? 4 Aut qua fronte poſſit vniuerſitas dicere in fraudem plebeiorum quæſitas huiuſmodi dignitates, quæ per virtutis merita comparatæ ſint, & ſine quibus nec ipſa ſtare Reſpublica poſſit? Eos igitur ſolos indemnitatem vniuerſitati præſtare oportebit, qui non tam virtute & egregiis in Principem & Rempublicam meritis, quam per ſordes & gratiam nobilitatis iura ſibi, ſuiſque parauerunt. 5 Quibus nec licet immunitatem ab vniuerſitate redimere, quantocumque pretio, nec ſi eam conditionem vniuerſitas offerat, aut oblatam agnoſcere velit, nimirum cum de tributo illo noſtro agitur, quod cómutatorium vocant. 6 Id enim ſpecialiter prohibitum eſt edicto Sereniſſimi Ducis noſtri, quod ad 6. Calend. Aprilis factum eſt. Sane quin edicto ex ea ſaltem parte derogari poſſit ſpeciali in contrarium Principis reſcripto, non dubitatur. Idque nuper obſeruatum & tum primum inductum eſt in perſona N. Iani Penſabin, contra Syndicos de la Roche. *Sim die.*

1 Cum ob caput illius tantò maiore onere tributi vniuerſitas ſit grauata.

2 *L. 4. C. de emancip. liber. 3. §. merito. & §. ſi quis à Principe, ff. ne quid in loc. pub. leg. ex facto. 43. verſ. etenim iniquum, de vulg. & pupill. ſubſt.*

3 Eſt enim ſemper ſuperfluus priuilegium clauſum in corpore iuris quia nec à iure communi abhorret.

4 *l. ſi duorum, 42. de action empt. l. nullus videtur, 55. de reg. iur.*

5 Ne alioqui ſit in poteſtate cuiuſlibet malis artibus vniuerſitati nocere, quæ ex viduis & pupillis conſtat.

Intereſt enim non ſolum vniuerſitatis, ſed etiam Principis, vt plures ſint qui onera iſta tributorum ferre poſſint, *leg. & qui originem. 3. §. præſes prouinciæ, ff. de muner. & honor.* Præſertim his noſtris temporibus, quibus ob alienatum fore vbique domanium coronæ non aliud habent patrimonium Principes, quam quod ex huiuſmodi tributis conſtituitur. Sane nobiles ex dignitate melioris hac parte conditionis eſſe debere, quam nobiles genere, ſentit Tiraquell. *capit. 20. num. 65. de nobilit.*

DEFINITIO VII.

Extra tributum commutatorium nobiles ſunt immunes ab oneribus cæterorum onerum, quæ extraordinaria appellamus, ſiue perſonalia ſint ſiue mixta.

QVod autem ad alia attinet onera perſonalia, aut mixta, quæ perſonæ pro rebus iniunguntur, immunitate gaudet quiſquis quacunque ratione nobilis ſit, 1 licet ex eo futurum ſit, vt vniuerſitas lædatur, 2 quia nãque Principis poteſtas arctanda eſt, quo minus nobilium ordinem augeat quam augeri & Principis & Reipublicæ intereſt, 3 neque in onerum huiuſmodi contributione exæquari poſſunt nobiles plebeiis ſalua ordinum diſtinctione, 4 nec rurſum tantam ex ea re iniuriam ſentit vniuerſitas; quanta in tributo commutatorio contingeret. Hoc enim cum perpetuum futurum ſit, nec vllam diminutionem patiatur, perpetuo onere premeret vniuerſitatem ex perſona nobilis immunitate gaudentis. 5 Cætera nec perpetua ſunt nec ordinaria, & cum plebeiis iniunguntur, licet ad comparationem & proportionem tributi commutatorij, vt fieri ſolet, non ideo tamen durior conditio vniuerſitatis, quia tanto minoris

xis ſummæ præfatio iniungitur, quanto pauciores ſunt qui contribuere tenentur, ſcilic. cum aliquid à plebeiis Princeps exigit. Nam cum de ſolius vniuerſitatis negotio tractatur, negari non poteſt, quin ex perſona immunium onerentur cæteri, cum totum onus contributionis inter illos dumtaxat, qui contribuere tenentur diuidi oporteat. 6 Ita iampridem Senatus in cauſa N. Claudij de Chabod, contra Syndicos Sancti Ramberti. Et rurſum tractatum eſt in cauſa Iſabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigni, Non. Februar. 1593.

1 Immunitas enim effectus eſt nobilitatis, niſi cum lege vel edicto Principis aliter cautum eſt, vt ſæpius dixi in præcedentibus ex Andr. Tiraquell. *cap. 20. num. 165. & ſequent. de nobilit.*

2 Non enim attendi ſolet damnum & incommodum, quod non niſi per conſequentiam accidit alteri, dummodo id quod fit iure fiat, *l. cum eo, 9. vbi not. ff. de ſeru. urban. præd. l. Proculus, 26. ff. de damn. infect.*

3 Cum præcipuè vires, neruique Reipublicæ & Principis in eo potiſſimum nobilium ordine conſiſtant, *l. 1. §. ſed & ſi ſeruus, ff. de inſpic. vent.*

4 Quam ſeruari etiam publice intereſt, *tot. tit. C. vt dignit. ord. ſeruet.* Ipſum enim ordinis nomen diſtinctionem ſignificat, non confuſionem.

5 Dicitur enim grauamen intolerabile quod perpetuo grauat. Quo pertinet illud Plinij, nihil paruum eſſe, quod quotidie fiat.

6 *l. vlt. C. quemadm. ciuil. muner. indicunt.*

DEFINITIO VIII.

De multiplicatione annuarum præſtationum, quæ ab omnibus focum facientibus debentur.

IN quæſtione illa, an pro focorum multiplicatione annuas præſtationes, quæ ab omnibus focum facientibus debentur, multiplicari oporteat, ſequitur Senatus noſter eam diſtinctionem, vt ſi ratione fundi, & loci præſtationis onus impoſitum ſit, nunquam multiplicetur, ſecus autem ſi in ſingulos focos, ita vt foci potius, quam loci rationem in onere imponendo habitam fuiſſe appareat. Quam diſtinctionem in Curiis quoque Gallicis receptam eſſe Pragmatici Galli prodiderunt. 1 *Ita tractatum eſt* in cauſa Stephani de la Couz Camerarij de S. Rambert, contra N. Guillet Manurry, 15. Cal. Septembr. 1593.

1 Ioann. Papon. *in ſyntagm. lib. 13. tit. 4. Comment ſe doiuent payer, §. 1. & tit. 5. §. 3.* vbi vide.

DEFINITIO IX.

In quo loco contribuere quis debeat pro extraordinariis oneribus, tempore belli ferendis.

ANceps quæſtio eſt in Senatu noſtro ſæpius agitata, in quo loco contribuere quis debeat pro iis muneribus & oneribus, quæ quotidie propter inopinatos & emergentes belli caſus plebeiis indicuntur, an in loco originis, an in loco domicilij, an potius vbi bona ſita ſunt? Et tandem poſt multas diſceptationes placuit ſuperindicta omnia, quæ à Principe edicto generali per totam prouinciam conſtituta ſunt, eo in loco ſoluenda eſſe, id quo tributum commutatorium penditur, cum & ad eius inſtar, & pro portione ipſius indici ſoleant. 1 Eiuſmodi ſunt decimæ granorum, quæ in militum exhibitionem erogantur. Item tributum illud extraordinarium, quod exhauſto bellicis ſumptibus ærario induci neceſſe fuit, quo tributum commutatorium duodecuplatur. Nam quemadmodum quiſquis ſimplum tributi illius commutatorij idem duodecuplum debet, ſi eos excipias quibus recens nobilitas quæſita eſt, 2 ita in quo loco ſimplum ſoluitur, in eodem duodecuplum quoque ſolui neceſſe eſt. 3 Tametſi poſſit quis dicere in eo differre duodecuplum à ſimplo, itemque granorum decimas, quod & decimarum & duodecupli onus extraordinarium eſt, ſimpli vero ordinarium. Sed hoc ad rem non pertinet, quod ad propoſitam quæſtionem. 4 Cætera verò onera, quæ non ſolum extraordinaria ſunt, ſed etiam ad priuatam cuiuſque vniuerſitatis cauſam pertinentia, etiamſi à Principis imperio proficiſcantur, non ab aliis præſtari debere viſum eſt, quam qui in ea vniuerſitate domicilium habeant, & conſequenter in domicilij loco, non vbi bona ſita ſunt: 5 non ſolum quod caſui fortuito ea res comparanda videatur, cum hic vel illic milites in hybernis collocari, aut hoſtis propellendi gratia in hanc vel illam commeare ciuitatem pro caſuum & temporum varietate neceſſe ſit, 6 verum etiam, quia nullus futurus ſit litium & expenſarum finis, ſi quot in locis bona quis poſſidet, in iis ſingulis pro modo patrimonij contribuere teneatur: 7 paſſimque ab iis, qui in illo loco domicilium haberent, onerarentur cæteri qui non haberent. 8 Vt taceam longe maiore incommodo affectum iri eos, qui in ea vniuerſitate in qua milites degant, cogantur hoſpitij onus ſentire, quamvis ibidem, ſi voles, domum quoque habeant ſine domicilio. 9 Cum ea tantum ſoleat quiſque domum inſtructam habere, in qua domeſticos lares fouet. 10 Nec dubitandum eſt, quin quod dicitur munus hoſpitis in domo recipiendi patrimonij, non perſonæ onus eſſe, 11 ita accipi debeat, ſi in eo loco domicilium ſit eius, qui hoſpitem recipit. Alioqui quomodo reciperet? 12 Adde quod ſi ita ius eſſet, vt in quo loco bona quiſque poſſideret, oneribus iſtis extraordinariis implicari deberet, multo grauior, & durior foret eorum conditio, qui bona in diuerſis territoriis ſita poſſiderent; quia ſæpius onerarentur, quam ij qui totum ſuum patrimonium, quòd eſſet longe opulentius, in vno tantum territorio haberent. 13 *Ita Senatus* in cauſa Amedei Pugeat, contra Syndicos de Cuſy, & pro Iſabella Scarron, vidua Petri Pignier medici, contra Syndicos oppidi de S. Pierre d'Arbigni Prid. Kalend. Septembr. 1593.

1 Quod enim pro portione alicuius rei eſt, eius naturam & conditionem induit, *l. vlt. ff. de cond. cauſ. dat.*

2 Hi enim excipiuntur, quia principi ſeruire tanquam nobiles coguntur, in eamque rem longe plus expendere, quam cæteri omnes plebeij expendant, *argum. l. 5. §. negociatores, de iur. immun.*

3 Vt eadem ſit ratio partis & totius, *vulg. l. quæ de tota 76. de rei vindicat.*

4 Nihil enim vetat in eodem loco ſolui & ordinarium onus, & extraordinarium ad inſtar ordinarij conſtitutum.

5 Ex regula generali, quæ vult onera perſonalia vel mixta ſoluenda eſſe in loco domicilij. Patrimonialia vero in loco patrimonij, vt dixi *Definit. 2. ſup. Ex l. vnic. C. de muner. in quo loco.*

6 Caſus autem fortuiti à nullo præſtantur, *leg. contractus, 23. de reg. iur.*

7 Et præterea eſſet exactio longe difficilior Theſaurario Principis, & exactoribus, qui in plures perſonas diſtinguerentur. Præter, id quod exactio per partes habeat magna incommoda, *l. 3. ff. famil. erciſc.*

8 Dum mauult ſibi quiſque bene eſſe quam alteri.

9 Poteſt enim domus eſſe ſine domicilio, quamvis non domicilium ſine domo, *l. libertus, 17. §. ſola ratio ex §. ſola domus, ff. ad municip.*

10 Quæ etiam domicilij definitio eſt, *leg. eius qui, 27. §. Celſus, eod. tit.*

11 *l. & qui originem, 3. §. munus hoſpitis, ff. de muner. & honor.*

12 Semper enim ſupponendi ſunt, & præſupponendi termini habiles *vulg. l. adigere, 6. §. quamvis, ff. de iur. patron. l. 2. §. vltim. ff. ad SC. Tertyll. & l. vt gradatim, 11. §. 1. ff. de muner. & honor.*

13 Nemo autem ob id magis onerari debet, quod habeat patrimonium in diuerſa loca diſperſum, cum non eo ditior ſit, at potius tanto minus diues, quanto incommodior eſt talis patrimonij adminiſtratio.

DEFINITIO X.

Si alius ſit locus originis, alius domicilij, præualet locus domicilij & noui, non veteris, ſi nihil in fraudem factum ſit.

QVid ergo ſi cum quis habitare ſoleret in eo loco, in quo bona etiam ſua ſita habebat, domicilium ſuum alio tranſtulerit? Non veteris ſed noui domicilij locus ſpectabitur, 1 ſi non in fraudem ea mutatio facta proponatur; 2 Nec ſi prioris domicilij locus idem originis fuit, aliud dicendum erit, 3 quia dominij locus præualet, 4 niſi cum domicilij mutatio contingit ob ſuperuenientem dignitatem. 5 Quid ſi quis eodem tempore duplex domicilium habeat? id enim fieri poſſe conſtat. 6 Vtrobique huiuſmodi onera ſubire cogendus erit, quæ domicilij cauſam ſequuntur. Sed hoc ita, ſi æquè vtroque loco inſtructus fuit, vt vtrumque domicilium æquali iure habeat. Alioqui in eo ſolo contribuere debebit, in quo frequentius & familiarius domicilium habet. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Domicilij enim ratio temporalis eſt,& pro cuiuſque arbitrio conſtitui & transferri poteſt, dummodo re & facto non nuda conteſtatione transferatur, *l. libertus, 17. §. artis. & §. in adoptiua, & l. domicilium 20. D. ad municip.*

2 *l. Incola, 34. l. vlt. §. antep. eod. tit. l. 1. D. decur.*

3 *l. & qui originem. 3. D. de muner. & honor.*

4 *d. l. & qui, in princip. l. filij 22. §. municipes, l. aſſumptio, 6. §. vlt. ad municip.*

5 Boër. q. 11. num. 1. ex *l. Senatores,* vbi DD. *de Senat. l. interdum, §. Senator, de iudic.*

6 *l. aſſumptio, 6. §. viris prudentibus, l. ſi quis inſtructus eſt alias §. ſi quis l. eius, ad municip.* Boër. *vbi ſupra n. 3.* Nec duo tantum domicilia quis habere poteſt, vt quidam putant, quos refert idem Boër. *q. 13. n. 2.* ſed etiam plura, vt ibidem Boër. tractat.

7 *d. l. eius qui §. Celſus, alias §. ſi quis inſtructus, D. ad municip.* Vide Affl. *deciſ. 384.* Guid. Pap. *q. 5. & 87.* vbi late Ranchin. in addit. Ioan. de Platea *in rub. C. de tribut. & annon. lib. 11.*

DEFINITIO XI.

Mulier debet contribuere in domicilio mariti, non in loco ſuæ originis.

ITa igitur fiet, vt ſi mulier quæ in eo loco habitabat, vnde habebat originem, & vbi bona ipſius ſita erant, alibi nupſerit, & in mariti domicilium ierit, non amplius in veteris domicilij loco contribuere debeat. ſed apud domicilium mariti. 1 Nempe quod ipſa vel inuita ſequatur. 2 Multo igitur minus tenebitur maritus, cui bona omnia in dotem data ſunt, ibi contribuere, vbi mulier domicilium habebat, priuſquam nuberet. 3 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. vltim. §. item reſcripſerunt mulierem, D. ad municip.* quamvis originem mutare nemo poſſit, *l. 4. C. de municip. & originar.*

2 Etiam cum vidua eſt, niſi ad ſecundas conuolet nuptias, *l. filij, 22. §. vidua, D. ad municip. l. cum quadam puella, penult. D. de iuriſdict. omn. iudic.*

3 Ita enim fieret, vt maritus ſequeretur domicilium mulieris, quòd eſſet abſurdum, *l. vnic. vbi not. C. de mulier. in quo loco, lib. 10. tit. 62.*

DEFINITIO XII.

Mulier plebeia, quæ ſecundo viro nupſit nobili, nulla debet tributa pro bonis ſibi pro dote oppigneratis licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia.

ADeo verum eſt mulieri plebeiæ ex mariti perſona & dignitate acquiri nobilitatis & immunitatis iura, 1 vt & ſi antea plebeio, nupſerit, nec dum recepta dote hypothecam in bonis vulgaribus, & plebeiis conſtitutam, ſecundo marito nobili viro in dotem dederit, 2 perinde ab omnibus plebeiorum contributionibus immunem eſſe mulierem oporteat, 3 ac ſi ad eam bona illa dominij iure pertinerent. Quamvis eo caſu, vt minor dubitandi cauſa eſſet, illud faceret, quod ex perſonæ conditione ipſa quoque bonorum conditio immutata videretur. 4 Quod ſimiliter dici non poteſt, cum proprietas penes plebeium manſit, 5 ſolo iure percipiendorum per antichreſim fructuum in creditricem mulierem translato. 6 Sed id nimirum vniuerſitati commodius eſt, quæ proprietarium non minus obligatum habeat ad omnia onera, quam ſi re ſua libere frueretur: quaſi nec paupeſiorem factum, qui in vicem rerum obligatarum, earúmque fructuum & pecuniam dotalem retineat, & eius vſuras, 7 quique luendi etiam ius habeat. 8 Quo vti vel nolit vel fortaſſe non poſſit propter difficultatem explicandæ pecuniæ, 9 & vniuerſitas putet ſua intereſſe lui pignora, ne ex immunitatis nouo priuilegio mulieri quæſito damnum ſentiat, non erit iniquum idem luendi ius vniuerſitati accommodari, 10 non in præiudicium proprietarij, ſed vt eodem iure pignora poſſideat, quo mulier ipſa nobili nupta poſſidebat, 11 ſalua ſemper debitori iterum luendi facultate. 12 *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Ludouicæ Cœur vxoris N. de Gauand, contra Syndicos de Sancto Michel Maurian. in publico auditorio Idib. Nouembr. 1595.

1 Secundum ea, quæ diximus *Definit. 16. & 17. ſup. titul. proxim.*

2 Nam & pignus doti dari poteſt ſicut & pignori, hactenus nimirum vt ius, quod habuit mulier, in dotem datum videatur, *l. vnic. C. ſi pign. pignor. dat. ſit l. ſi conuenerit 13. D. de pignerat. act.*

3 Tametſi contributionibus iſtis ſolent eſſe obnoxij poſſeſſores omnes, tametſi non niſi iure pignoris & hypothecæ poſſideant, ſi modo percipiant fructus, quia ſunt iſta onera fructuum & poſſeſſionis magis, quam proprietatis, *l. ſi pendente 27. §. ſi quid cloacary. D. de vſufr.*

4 Cum ſoleant bona & debeant ſequi conditionem perſonæ, *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. hared. l. vltim. C. de inoffic. teſtam.*

5 Nec enim proprietas pignoris tranſit in creditorem, *l. cum & ſortis. 35. §. 1. D. de pignor. act. l. pignus 8. C. eod.*

6 Eſt enim antichreſis ſpecies pignoris, *l. ſi pecuniam, 34. D. eod.* cuius fructus pertinent ad creditorem in vicem vſurarum, *l. ſi is qui 11. §. ſi antichreſis, ff. de pignor.*

7 *Arg. l. quia qui pretio 39. ff. de vſufr. l. cum debitor 8. ff. quib. cauſ. pign. vel hypothec. tacit. contr. leg. imperator 70. §. vlt. cum duab. ſeqq. de legat. 2.*

8 Quiſquis vero poteſt facere vt poſſit iam videtur poſſe, *l. qui poteſt facere 174. de reg. iur.*

9 Nec enim facile eſt pecuniam explicare, vel eam habere in numerato, *l. ſi dubites 10. D. de fideiuſſ.*

10 Ne alioqui paupertas proprietarij noceat vniuerſitati, cum è contrario poſſit huiuſmodi temperamento conſuli & proprietario, & vniuerſitati, *vt in creditore 38. ff. de euict. leg. ex his 8. ff. quæ in fraud. credit.*

11 Exemplo eius quod ſcriptum eſt, *in l. peto 69. §. prædium, de leg. 2.*

12 *Argument. l. cum ſecundus, 5. §. 1. & l. ſeqq. de diſtract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Non poteſt nobilis & immunis retenta nobilitate priuilegium immunitatis à ſe abdicare, & ne iuri publico derogetur, & toti nobilitatis ordini iniuria irrogetur.

QVi eam nobilitatem ſiue à natura, ſiue à Principe habet, vt immunitatis priuilegio gaudere debeat, 1 ſi cum municipio tranſegerit, & conuenerit, vt pro bonis plebeiis, ſi qua iam acquiſierit, aut in poſterum acquiſiturus ſit, plebeiis oneribus contribuere teneatur, nec ſibi nec poſteris, ſuis, licet hæredibus, nocet, 2 quoniam ea res ad ius publicum ſpectat, 3 & ad ordinum diſtinctionem. 4 In qua re nemini permittendum eſt, vt eam ſibi conditionem irroget, quæ in alterum eiuſdem ordinis damnum poſſit cedere. 5 *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sunt enim hic adhibendæ quædam diſtinctiones, de quibus diximus *Defin. 6. ſup.* Vide Andr. Tiraq. *c. 20. n. 165. & ſeqq. de nobilit.*

2 Quamuis dici ſoleat, poſſe quemlibet ſuam & ſui hæredis conditionem facere deteriorem, *vulg. l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod. l. ſi index 41. D. de minor. l. iniuriis 156. §. vlt. de regul. iur.*

3 Alioqui priuatorum pactiones legum auctoritate conferentur, quod abſurdum eſſet, *l. vlt. D. de iure & legit. l. ius publicum 38. D. de pact.*

4 Quam ſeruari & retineri publice quoque intereſt, *l. 1. & tot. tit. C. vt dignit. ord. ſeruet. l. 1. §. ſed etſi ſeruum, D. de inſtit. vener.* iunge Defin. ſeq.

5 Exemplo eius quod ſolemus dicere, non eſſe permittendum, vt clericus renunciet priuilegio ſui fori quoniam id in totius cleri & eccleſiaſticæ iuriſdictionis iniuriam redundaret, *cap. ſi diligenti, & paſſ. extr. de for. compet.* Si tamen nobilis & immunis vltro vellet tributa ſoluere, fortaſſis motus conſcientia, ne immunitatis priuilegio abuti videretur pro bonis à plebeio acquiſitis in perniciem vniuerſitatis, non poſſet repetere, & quia videretur donaſſe, *l. eius per errorem 35. de reg. iur.* & quia ineſſet cauſa pietatis, quæ impediret repetitionem, *l. cum is 36. §. mulier, D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Non poteſt fieri per conſuetudinem, vt qui ſunt nobiles non ſint immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum.

DVbitatum eſt, an ea municipali conſuetudine induci poſſit, vt plebeiis muneribus & oneribus nobiles contribuere teneantur pro bonis, quæ in eo municipio poſſident; Quibuſdam videbatur poſſe, propterea quod nobilitas ſit qualitas accidentalis, non naturalis, 1 quæque pro poſſeſſoris arbitrio etiam in totum amitti poſſit, ſi quid forte ille faciat, quod deroget nobilitati. 2 Multo igitur magis fieri poſſit, vt pro Principis voluntate aut locorum conſuetudine priuilegiũ immunitatis amittat, tametſi ipſa retineatur. 3 Indéque nimirum fit vt apud gentes pleraſque nobiles cum plebeiis contribuere teneantur pro bonis, quæ habeât plebeia & ignobilia, neque tamen eo minus ſint nobiles.

4 Aliis contra placebat non eſſe recipiédam illam conſuetudinem, quæ non ſolum iuri commun. & publico expugnaret, 5 ſed etiam publicæ vtilitati, ad quam ſane pertinet, vt dignitatum ordo diſtinctioque ſeruetur, 6 præſertim apud nos, qui eo ſemper iure vſi ſumus, adeóque ex ipſis Principum edictis, vt non alia munerá oneráque cum plebeiis ſubire nobiles cogantur, quam quæ mere ſint patrimoniorum, 7 eaque tandem ſententia poſt conſultum Principem obtinuit. In cauſa N. de Vial & Syndicorum d'Argentine, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Andr. Tiraquel. c. 10. n. 13. de nobilit. vbi ex hoc infert, nunquam præſumi eam, niſi probetur per text. in l. non ignorat Cod. qui accuſ. non poſſ.

2 Cum pleriſque modis amittatur nobilitas. Tiraq. cap. 4. & 27. de nobilit. per tot. & 34. per tot.

3 Vnde eſt quod ſcribit Tiraq. cap. 20. num. 171. de nobilit. propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

4 Quam ſententiam videtur defendere Andr. Tiraq. d. c. 20. num. 165. & ſeqq. ſcilicet in nobilibus ex genere, non tamen in nobilibus ex dignitate.

5 Nec enim vnquam ferendum eſt, vt conſuetudo vincat legem, l. 2. C. quæ ſit long. conſuet.

6 Vt dixi Defin. præced. num. 4. & 5.

7 A quibus certum eſt neminem excuſari, ne quidem Principem ipſum aut Eccleſiam. Tiraquel. dict. c. 20. num. 167. ex l. ad inſtructionem. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. abſit. Cod. de priuileg. dom. Aug. l. 2. l. neque tempore 5. l. pen. & vltim. C. hoc tit. l. ab his oneribus 10. D. de vaca. & excuſ. muner.

DEFINITIO XV.

Conſuetudo localis, quæ immunitatem à nobilitate ſeparat, an obliget etiam forenſes?

DE illo etiam quæſitum eſt, an ſi qua ratione valeret conſuetudo illa de qua proxime ſcripſimus, 1 vſque adeo tamen extendi deberet, vt forenſes quoque comprehenderet; Placuit inſpiciendum eſſe diligenter, qualis probata ſit, & qualiter concepta. Nam ſi nihil de forenſibus probatum ſit, non debet comprehendere, quia dici ſolet, conſuetudines eſſe ſtricti iuris, 2 ideóque nec de caſu ad caſum extendi debere, 3 multo minus de perſona ad perſonam. Eſt enim extenſio iſta longe odioſior: 4 ſi tamen in rem ipſam concepta probetur, puta quod in vſu fuerit, vt bona omnia plebeia omnibus plebeiorum oneribus ſubiacerent, tametſi à nobilibus poſſiderentur, ligabit etiam haud dubie forenſes exemplo legis, 5 aut ſtatuti in rem non in perſonam concepti. 6 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcilicet qui eſſent nobiles, non ideo eſſent immunes ab oneribus plebeiis.

2 Not. ad l. de quibus 32. D. de legib. & ad l. 2. C. quæ ſit long. conſ.

3 l. commodiſſime 10. de lib. & poſthum. l. ſi cum dotem 22. in princ. D. ſoluto matrim. l. ſi donatarius 9. D. de condict. cauſ. dat.

4 Not. ad l. Gallus, 29. §. & quid ſi tantum, de liber. & poſthum. l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus, in fin. de verb. oblig.

5 Quid enim aliud eſt conſuetudo, quam lex non ſcripta, d. l. de quibus, D. de legib.

6 De quo Bart. & poſt eum cæteri ad l. 1. C. de ſumm. Trinit. & fid. Cathol.

DEFINITIO XVI.

Conſuetudines locales, quæ obtinuerunt ante introductionem tributi commutatorij, non ſunt trahendæ ad tributum iſtud, quod ab initio ſuas leges habuit ex edicto Principis.

ILla quoque agitata fuit quæſtio, admiſſa illa conſuetudine, vt cum plebeiis contribuere nobiles teneantur pro bonis plebeiis & ignobilibus, quæ in territorio poſſident, vtrum habere illa locum debeat ratione tributi commutatorij quod poſterioribus Principum noſtrorum edictis introductum eſt, quibus nominatim excepti ſunt nobiles notabiliter viuentes, niſi qui nouam ex reſcripto Principis meruerint nobilitatem? Quos viſum eſt ante annos quinquaginta priuilegio immunitatis gaudere non debere. Quæſtio in eo eſſe videbatur. An ſuperueniens Principis lex generalis deroget legi ſpeciali aut conſuetudini anteriori, cuius mentio nulla facta ſit? In qua quæſtione vulgo receptum eſt, non eſſe credendum, Principem derogare voluiſſe ſpeciali legi aut conſuetudini, quippe quam in facto conſiſtentem iuſte ignorare potuerit. 1 Mihi tamen magis placebat, in propoſita ſpecie non eſſe locum huic quæſtioni, quoniam, quod ad tributum commutatorium attinebat, nulla vigere potuerat conſuetudo, priuſquam edicto Principis eſſet introductum. 3 Poſt introductionem verò multo minus fieri, vt ex conſuetudine in aliis caſibus quantumuis ſimilibus obſeruata hoc tributionis genus legem acciperet, quam ab initio propriam certamque ex ipſis edicti verbis acceperat. 4 Atque ita tandem Senatui viſum eſt, quoniam tamen Princeps reſcripſerat, licet pendente lite, & ad Syndicorum poſtulationem, nolle ſe municipali conſuetudini quicquam per edicta ſua generalia derogatum intelligi, viſum eſt nihil inconſulto eo conſtitui debere, ſeu per literas certiorem eum faciendum, quid Senatui æquius melius videretur 5 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum in toto iure generi per ſpeciē derogetur, vt eſt in regula iuris.

2 Cap. 1. extr. de conſuet. in 6. iunct. l. 3. §. ex hoc reſcripto, D. de ſepulchr. violat.

3 Non enim poteſt videri conſuetudo ad ea pertinere, quæ non niſi ex poſtfacto ſint introducta, ideóque noua de iis lege vel conſuetudine opus eſt, argum. l. non poſſunt 12. D. de leg. ... ſi quod poteſt conſuetudo iam recepta trahi ad nouos caſus, dummodo ſimiles, l. de quibus 32. D. de legib.

4 l. proſpexit 12. D. qui & à quib. manum. De eo namque, de quo lex ſcripta eſt, neque lege, neque conſuetudine, adeóque nec interpretatione vlla opus eſt, l. ille aut ille 25. §. 1. cum in verbis, de leg. 3. Facit l. vero 12. ... in illis verbis, ... certam ... dictionem habuit ſtipulatio, C. de ſolut.

5 Arg. l. 1. C. de legib. iunct. l. vlt. eod. tit.

DEFINITIO XVII.

Priuilegium immunitatis, quod fuerat prius ademptum Iuridicis maioribus prouinciarum, poſtea verò iis reſtitutum eſt, ad eorum liberos non extenditur.

IN edicti interpretatione, quod de tributorum fiſcalium peræquatione factum eſt, cum Princeps ad Senatum reſcripſiſſet, 1 velle ſe vt iudices prouinciarum, quos maiores appellamus, gauderent immunitate, quæ edicti verbis non aliis quam ſupremis magiſtratibus ſtipendia merentibus conceſſa erat, quæſitum fuit, an idem immunitatis priuilegium filiis eorum poſteriſque concedi deberet; Et poſt longā diſputationem placuit, ſi ex iuris ratione æſtimanda res eſſet, eandem liberorum quam patris rationem conſtituendam fore, quandoquidem priuilegium illud immunitatis non tam propter officium indulgetur, quod ſane conſtat in liberis non tranſire 2 quam propter dignitatem, quæ haud dubie liberis per patrem quæritur, 3 adeò vt etiamſi caſu aliquo patri adempta ſit, liberis tamen non adimatur. 4 Sed tamen in propoſito aliud dicendum eſſe, quoniam iuri communi, quod Iudicibus prouinciarum non minus quam Senatoribus & nobilitatem & immunitatem daret, 5 priore Principis edicto derogatum eſſet, relicta iis ſolis immunitate, qui ſupremi Imperij partibus in iudicando funguntur. 6 Proinde ſi rurſum Præſidibus fauere Princeps vellet, quod ij digniſſimum eſſet, eum, qui prouinciæ præſit, vrgeri à plebeiis ad ſolutionem plebeiorum onerum, (quæ res plerumque contemptum habet 7) non itidem conſequens eſſe, vt perinde poſteris eorum faueatur. Eſt enim anguſtius priuilegium immunitatis, 8 quæ ex ſpeciali iure ſolaque Principis voluntate competit, quam eius, quæ ex iure communi, 9 nec enim facile tranſmittitur ad liberos, vt ſunt Principum priuilegia fere omnia perſonalia, 10 niſi cum aliud expreſſim actum eſt. Monuit etiam Senatum, quod conueniens videbatur, meliorem & digniorem hac parte eſſe conditionem Senatorum quam Iudicum prouincialium. 11 *Ita Senatus* ſecreto Senatuſconſulto facto ad edictum, quod ab Idib. Ian. conſcriptum, poſtea Prid. Id. Februar. in Senatu publicatum eſt.

1 Cum & nobilitas & immunitas à parentibus in liberos iure communi tranſmittatur. l. 1. vbi Bartol. & alij, l. Senator, & l. ſi Senator, Cod. hoc tit. l. 12. Tiraquell. late cap. 15. de Nobilit.

2 Vt diximus ... ſupr. in prox.

3 l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senator.

4 Text. eſt elegans in l. filium 9. eod.

5 Tanquam qui æque ſint Conſiliarij Principis, non æquo grado.

6 Poteſt enim Princeps de iure nobilitatis, & eius immunitatis, quæ ex nobilitate naſcitur, pro arbitrio diſponere, vt late per Tir. c. 6. *de nobil.*

7 *l. generaliter* 13. *D. de in ius vocand.*

8 Vt conſtat ex iis, quæ diximus *Defin.* 6. *ſupr.*

9 *l.* 1. *§. vlt. D. de conſtit. Princip.*

10 In dubio tamen conceſſionem à Principe factam cenſendam eſſe realem potius, quam perſonalem, ita vt tranſeat ad ſucceſſores, defendit ex communi ſententia Tiraq. *c.* 37. *n.* 59. *de nobilit.*

11 Propter excellentiam ſenatoriæ dignitatis, cum Senatores ſint pars corporis Principis, *l. quiſquis* 5. *C. ad leg. Iul. Maieſt.*

DEFINITIO XVIII.

Tributa indicta municipibus per vniuerſitatem non poſſunt exigi niſi aduerſus eos, qui inductioni conſenſerunt: fiſcalium debitorum alia ratio eſt.

VNiuerſitatis nomine indicta ſingulis municipibus contributione, licet maior pars conſenſerit, 1 non idcirco tamen qui non conſenſerunt præciſe vrgendi ſunt ad ſolutionem, ſi velint intercedere, & interceſſionis cauſas reddere. 2 Sane nec eorum interceſſio facere debet, quo minus vrgeantur ij, qui conſenſerunt. 3 Non idem eſt in fiſcalibus debitis quibus vtique mora nulla propter interceſſionem fieri debet, 4 tametſi admittatur interceſſio poſtmodum ad repetitionem profutura, ſi ex poſtfacto iuſtam eam fuiſſe apparuerit. 5 *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio in cauſa vniuerſitatis de S. Vial, 10. Kalend. Decembr. 1594.

1 Quamvis dici ſoleat, id, quod maior pars conſtituerit ab omnibus conſtitutum videri, *l. quod maior pars* 19. *D. ad municip.* Vide Guid. Pap. *q.* 87. *n.* 1. vbi ait, Vniuerſitatem, quæ non habet burſam communem, poſſe collectam imponere.

2 Quia quod omnes tangit vt ſingulos, ab omnibus approbari debet, *l. vlt. C. de auctor. tr. ſl.*

3 Nec enim volentibus & conſentientibus poteſt videri vlla fieri iniuria, *l. i . . . tem* 9. *§.* 1. *de aqu. pluu. arcend.*

4 Quia publice intereſt non fieri moram exactioni fiſcalium debitorũ.

5 Alioqui non eſſet permittendum, ne quidem fauore fiſci, inciperent ab executione, ſi ei, contra quem fit executio, non eſſet ſaluum ius intercedendi, *l.* 1. *C. de exec. rei iudic.* iunctis iis, quæ tradit Bartol. *ad l. de pupillo* 5. *§. meminiſſe, D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIX.

Tributi fiſcalis onus quomodo diuidendũ ſit inter cõtribules, & quid ſi quidam ex iis fiant non ſoluendo?

ONus tributi ab vniuerſitate pendendi inter eos omnes, qui ex vniuerſitate ſunt, nec immunitatis priuilegium habent, diuidi non pro viribus, ſed pro congruis portionibus debet. 1 Quo facto non eſt ferendum, vt, quod alius debeat, ab alio exigatur, nec ſi id Principi vtilius & commodius fore videatur: 2 impugnat enim ea res publicam vtilitatem, ex qua optimus quiſque commoda Principis æſtimare ſolet, abhorretque maximè à naturali ratione & æquitate vt alius pro alio inquietetur. 4 Quid ergo ſi quidam ſint non ſoluendo? An pro eorum portionibus tributi iacturam facere Principem æquum erit? Minimè vero. Sed ad nouam tributi diuiſionem inter contribules faciendam redeundum erit vt pro inopum aut abſentium partibus cæteri, qui adſunt & ſoluendo ſunt, onerentur, 5 ſalua iis aduerſus illos, qui ſoluere debuerunt, actione, ſi quando ad locum aut meliorem fortunam redibunt, aut etiam in eorum bona, ſi qua ſint, quæ capi poſſint. 6 Contribules vero eos eſſe intelligendum eſt, non qui ſint ex eadem, vt loquimur, parœcia, ſed quibus omnibus ab initio vna tantum ſumma ſoluenda conſtituta eſt, tametſi poſtea commodioris exactionis cauſa in plures parœcias diuiſa & ſeparatim diſtributa ſit. Itaque ad totius territorij iuriſdictionalis, quod nos mandamentum appellamus, non ad huius tantum vel illius parœciæ onus ea res pertinere debet, apud nos, qui mandamentis primum, deinde ex ordine ſingulis cuiuſque mandamenti parœciis pro ſingulorum facultatibus tributi pendendi quantitatem præſtituere ſolemus. *Ita Senatus* pro fratribus Myard contra Syndicos de Verion 6. Calend. Decembr. 1594.

1 *L. vlt. D. quemadm. ciuil. muner. indic. lib.* 10. *tit.* 42. iunct. *l.* 1. *C. hoc tit. de muner. patrim. eod. lib. . . .*

2 *l. vnic. C. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. ten.*

3 *l. vnic. §. penult. C. de caduc. tollend. l. præcipimus* 32 *in princip. D. de appellat.*

4 Alex. *ad l. ſi ſe non obtulit. n.* 14. *ff. de re iudicat.* poſt Bart. *ad §. alter. ead. leg.* Vide *Nouell.* 128. *c.* 14. *§. nullus autem.*

5 Quæ ſuper indictio appellatur a Iuſtiniano *d. Nouell.* 128. *cap.* 8.

6 Puta in nomina debitorum, *d. Nouell.* 128. *l.* 4. *C. quand. fiſc. vel priuat. debitoris ſui debitorem conuen. poſſ.*

DEFINITIO XX.

Quantum interſit, an quis dicat ſe plus æquo oneratum, an pro aliis indebitè exactum?

QVi ſe in tributi alteriuſve oneris diuiſione plus quam par ſit oneratum conqueritur, iuſte poſtulat vt noua diuiſio fiat, 1 ſed ita ſi paratus ſit ſumptus in eam rem neceſſarios prorogare, poſtea repetiturus ſi iuſtam querelam habuiſſe compertus erit. 2 Aliud eſt, ſi quis non de portionis ſuæ quantitate queratur, ſed de eo tantum, quod pro cæteris abſentibus aut inopibus vrgeatur. Hoc enim caſu noua illa diſtributio, de qua proximè diximus, non petentis priuati ſumptib. fieri debet, ſed totius territorij, 3 ſalua aduerſus perſonas aut bona eorum, qui nouæ diſtributionis faciendæ neceſſitat. attulerunt repetitione. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ad æqualitatem ſuam res reducatur.

2 Dixi *Defin.* 1. *ſupr.*

3 Non parœciæ tantum, ſed mandamenti, vt dixi *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO XXI.

Tributorum onus conſtituendum eſt non ex pretiis emptionum, ſed ex iuſto res valore.

IN eorum onerum diuiſione facienda, quæ aut rebus ipſis aut perſonis pro rebus indicuntur, non pretia emptionum ſpectanda ſunt, vt tanti res eſſe videatur, quanti empta eſt, 1 ſed iuſtus valor inſpiciendus eſt, 2 qui vt plurimum ex fructuum ac redituum qualitate & quantitate, item loci, in quo bona ſita ſunt, conditione plerumque æſtimatur. 3 Euenit enim ſæpenumero, vt longe pluris vendatur, quam res ſit propter emptoris immoderatam affectionem, 4 aut minoris, ob venditoris egeſtatem: 5 quod cum ſit, nemo, ſane dixerit, conuenti pretij rationem habendam eſſe. Idque adeo verum eſt, vt non ſolum ab aliis, qui ex ea re læderentur, quique non contraxerunt, id allegari poſſit, 6 ſed ab ipſo quoque emptore, cui nec nocere debet in ſuſcipiendo tributi onere, quod ille ipſe tanti rem æſtimauerit, 7 & plerumque licet non ſemper, æquius eſt, vt non plus emptor ob rem emptam præſtet, quam præſtare venditor ſolitus eſſet, 8 niſi cauſa iuſta fuit, propter quam grauius ille tributum pendere venditor debuiſſet. Semper enim ad ſuam æquitatem reuocanda res eſt. 9 *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum Capellæ Tarentaſ. in publico auditorio, 3. Cal. Decemb. 1594.

1 Cum poſſit enim multo pluris quam res eſt ex ſtultitia emptoris, vt in *l. alienus, D. ad leg. Falcid.* vel ex qua etiam alia iuſta cauſa, *leg.* 1. *D. ſi quid in fraud. patron.*

2 *l. pretia rerum* 63. *D. ad l. Falcid. l. ſi ſeruus* 33. *ad leg. Aquil.*

3 *l. ſi fundum per fideicommiſſum* 92. *de legat.* 2.

4 *Vt in d. l.* 1. *D. ſi quid in fraud. patron.*

5 *Vt in l.* 2. *d. l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vendit.*

6 Ex iuris regula quæ non patitur res inter alios actas aliis nocere, *l.* 1. *& tot. tit. C. int. alios act.*

7 Quod enim tanti rem æſtimauit, non ad hos fines factum eſt: actus autem non operantur vltra intentionem agentium, *vulg. l. non omnis* 19. *D. reb. credit.*

8 *l. inuitus* 156. *§. plerumque, de reg. iur.*

9 *l. maioribus,* 3. *C. commun. vtriuſque iudic.*

DEFINITIO XXII.

Fructuarius nobilis debet gaudere immunitate, etiãſi neq; proprietarij, neque bonorũ conditio ſit immunis.

CVm onus pendendi tributi ad fructuarium ſpectet, non ad proprietarium, 1 conſequens eſt, vt ſi fructuarij perſona immunitatis priuilegium aliquod habeat, non ob id minus eo priuilegio gaudere debeat, quod & proprietarij perſona & bonorum conditio priuilegium nullum mereatur, maxime vero ſi tributum tale proponatur, quod non tam rebus quam perſonæ pro rebus indictum fuerit, quale eſt, quod apud nos commutatorium appellatur; in eo namque tributorum genere nihil niſi perſonæ conditionem inſpicimus

ſpicimus. 2 Sed & ſi res ipſa tributum deberet, 3 cum ex fructibus pendi debeat, 4 imminueretur ius vſufructuarij immunitatem habentis, ſi pro tributo res capi poſſet. 5 Itaque immunem quoque vſumfructum eſſe neceſſe eſt. Nec ſimile eſt, quod pro æris alieni ex ſolutione fructuarius diminutionem ſui vſufructus pati cogitur: 6 neque enim in ære alieno eſt tributum, quod nec à proprietario debetur, quia fructus non percepit, nec à fructuario, qui proprio iure habet immunitatem. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.24.ſup. De dignit. & nobilit.

1 *L. ſi quid pendente* 27.*§. ſi quid cloacarii, D. de vſufr.*

2 Quia perſona ſemper dignior eſt, ita vt ex eius conditione mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem* 90. *§.1. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

3 *Arg. l. imperat.* 7. *de publican. & vectig. l. denique.* 19. *D. de iur. fiſc.*

4 Eſt enim onus fructuum & poſſeſſionis. Vide Oſach. Cacheran. *deciſ.* 83. *num.* 5. & 6. Curt. ſen. *conſil.* 36. Alex. *conſ.* 35. *num.* 12. *lib.* 4. Iul. Clar. *in §. emphyteuſis, q.* 46.

5 Ex notat. *in l. vlt. D. de vſufruct. legat.*

6 *d. l. vlt.* vbi Bart. & alij. [Simile eſt quod nobilis poſſidens bona tributaria iure pignoris & hypothecæ non tenetur ab tributa. Creditor enim ſibi poſſidet quod ad omnia non debitori niſi ad vſucapionis cauſam *l. ſerui nomine* 6. *D. de vſucap.* & ideo habet omnia interdicta pro pignore conuentionali quamuis non pro prætorio *l.* 3. *§. creditores D. vti poſſ.* Sane cum vniuerſitas ea ratione ſe valde læſam conquereretur, putauit Senatus ei permittendum, vt pignus lueret ſi vellet, atque ita in creditoris nobilis locum ſuccedendo indemnitatem ſibi compararet. Nam & vniuerſitas ipſa creditrix eſt pro tributis quæ ſingulorum nomine præſtare debet, ideoque ſaluum ius offerendi habere illam æquum eſt. *Ita Senatus* pro D. de Monfort ex tempore 2. Iun. 1612.]

DEFINITIO XXIII.

Nihil poteſt fieri in fraudem publicarum functionum.

Contractus in fraudem publicarum functionum initos ipſo iure nullos eſſe placuit, 1 ne priuatorum pactionibus iuri publico derogetur. 2 *Sine die.*

1 *l. vni. C. vt nemo ad ſuum patroc. ſuſcip. viros ruſtic. lib.* 11. *l. pen. C. de reſcind. vendit.* Boër. *qu.* 2. *num.* 10.

2 *l. ius publicum* 38. *de pact.*

DEFINITIO XXIV.

De domicilio & paternæ & maternæ originis, & de muneribus in vtroque loco ſubeundis.

Propriam quiſque originem ſuam ſequitur, quam nec mutare, nec recuſare vllo modo poteſt, 1 ne quidem adoptionis commento. 2 Quare nec ſi per mille annos abeſſet, originis tamen domicilium eo minus retinere videretur: 3 ſed ex patris origine, ſicut ex propria domicilium quis habere intelligitur, 4 adeoque ex origine, aui, 5 non tamen proaui, ne alioqui res abeat in infinitum 6 Maternæ originis alia ratio eſt, 7 niſi quo caſu filius ſine patre natus intelligitur, id eſt, matre poſtliminio reuerſa & enixa in ciuitate poſt patrem captiuum apud hoſtes defunctum, 8 aut qui ſpurius eſt. 9 Quod eo pertinet, vt in vtroque loco originis & propriæ & paternæ hic, qui duplex aut etiam triplex domicilium habet, ſi vtrobique bona etiam habeat, & honoribus & muneribus, tam perſonalibus quam realibus, fungatur, 10 ſi municipalis aut prouincialis lex nulla repugnet, 11 Item vt ſiue in hoc, ſiue in illo loco reperiatur, conueniri iudiciumque ſubire cogi poſſit, 12 cum & vtriuſque loci legibus obſtringatur, 13 nec quod ad temporalia duntaxat, ſed etiam quod ad ſpiritualia. 14 Igitur & cogi poterit vt ad eum locum redeat, vnde traxit originem, ad onera perſonalia, ſi qua vrgeant ſubeunda. 15 Etſi enim alibi etiam quam in loco originis domicilium conſtitui poſſe certum eſt, 16 originalem tamen cauſam, vt aiunt, accidentali præferri oportet. 17 Multo magis admittendum illud erit, ſi qui ex alieno territorio, in quo natus fuit, ad paternæ originis locum redierit, non pro albino, vt vocant, id eſt, alibi nato, 18 ſed pro ciue & originario haberi eum oportere, 19 vt paterna origo cum domicilio filij cõiuncta ſoli origini filij præferatur, 20 quia & duo vincula vni præferuntur, 21 præſertim ſi de ea re agatur, quæ ſententiam hanc fauorabiliorem efficiat, vt puta de albinagij iure, quod ſane perquã odioſum, eſt, excludendo. 22 Sufficiet igitur vel aliquo tempore, ſiue primo, ſiue medio, ſiue vltimo regnicolam hunc fuiſſe. 23 Nam etſi quis in eam ciuitatem, quæ immunitatis priuilegia habebat, & vnde diuerterat, poſt aliquot annos redierit, conſtat priuilegio & immunitate eum gaudere, 24 ſi non ciuis originarius fuit, qui ad ea munera ſubeunda cogi etiam abſens potuerit, 25 & cui ob eam cauſam non debeat immunitas prodeſſe. 26 Cæterum ſi quis alicubi natus ſit, caſu magis quam certa matris deſtinatione, non eam in eo loco, in quo natus eſt, ſumpſiſſe originem credendus eſt, quam vbi mater ſiſtere & manere ſolita erat vel deſtinauerat. 27 Vnde & illud eſt, quod animalium ob bella in alieno loco patientium decimas ei parochiæ, à qua fugerunt, ſoluendas eſſe placuit. 28 *Sine die.*

1 *l. aſſumptio* 6. *D. ad municip. l. origine, Cod. de municip. & orig. lib.* 10. *l. priuilegio, C. de decur. eod. tit.*

2 *l. ordine* 15. *§. fin. l. libertus* 37. *§. in adoptiuis, D. ad munic.*

3 Bart. *in l. quæſitum per ill. text. de leg.* 3. *& in l. Seia §. Pamphilia, de fund. inſtr.* Boër. *quæſt.* 13. *n.* 3.

4 *d. l. aſſumptio, §. filius,* vbi gloſſ. & Bart. & *in l. filios apud, C. de municip. & orig. lib.* 10.

5 Bart. contra gloſſ. *in d. §. filius.*

6 Boër. poſt gloſſ. & Bart. *d. q.* 3. *num.* 7. & vbi communem ait.

7 *d. l. filius* Boër. *vbi ſup. num.* 9. contra Bertr. *conſ.* 82. *num.* 15. *vol.* 4.

8 Vt in ſpecie *l.* 1. *C. de captiu. & poſtlim.*

9 Alb. *in d. §. filius, l. aſſumptio.*

10 Boër. *vbi ſupr. n.* 15. *ex l. fin. §. videlicet reſcripſerunt mulierem, cum gl. D. ad municip. l. in filiis, C. de decur. lib.* 10.

11 Aliquando enim ita lex eſt, vt non alij onera vel munera ſubeant quam incolæ & habitatores, quo caſu ſola ratio originis non attenditur. Aliud enim eſt incolatus & domicilium habitationis, aliud vero locus & domicilium originis. Boër. *d. q.* 13. *num.* 44. *ex l. incola* 1. *l. domicilium, & l. nihil ad municip.*

12 Gloſſ. *in d. l. aſſumptio, §. filius,* vbi etiam Bart. Caſtr. *Authent. ſi vero contigerit, in fin. C. de iudic.* Boër. *vbi ſup. n.* 13.

13 Nam à pari procedunt forum ſortiri & ſtatutis ligari. Socin. *conſ.* 93 *n.* 8. *poſt gloſſ. in cap. quod clericis, de for. comp.*

14 *DD. in c.* 2. *de temp. ordin.* Boër. *vbi ſupr. n.* 15.

15 Intellige ſi in fraudem originis domicilium mutauerit, aut ſi de hac reſtitutum aliquod ſit, vt in ea quæſtione, quam tractat Boër. 27. Vide *l.* 1. *D. de decur.*

16 *d. l. incola, d. l. domicil. d. l. aſſumptio, §. vn prudentibus, cum ſimilib.*

17 *l. ſi adrogator.* vbi Iaſ. *col.* 17. *verſ. contrarium, D. de adopt.*

18 Hanc enim huius vocis *albinus* etymologiam eſſe ait Boër. *vbi ſupr. n.* 17. Vide *l. mercatores,* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat.*

19 Boër. *vbi ſupr. num.* 30. 35. 36.

20 Boër. *d. num.* 36.

21 *§. ſi vero pater, Inſt. de adopt.*

22 Boër. *d. n.* 36. *ex leg. odia, in* 6.

23 Boër. *vbi ſupr. n.* 42. *arg. §. ex his, Inſt. de ingen.*

24 Iacob. de Arez. *in l. cum emancipatus, §. ſi pater ex duobus, per ill. text. de bonor. poſ. contr. tab.*

25 Bart. *ad d. §. ſi pater.*

26 *l.* 2. *D. de iur. immun.*

27 Bart. *conſ.* 173. *incip. Dubia occurrentia, & in l. ſi quis, per ill. text. C. de decur. liber. l. ciues, in fin. C. de incol.* Boër. *vbi ſupr. n.* 49. 50. 51. & 52. *ex l. nihil, de captiu. & n.* 53. *ex §. ſi quis igitur,* vbi Aug. *quibus mod. natur. effic. ſui.*

28 Bald. Caſtr. & alij. *in l. huiuſmodi, §. legatum, de iudic.*

DEFINITIO XXV.

Originis priuilegio, quod ad immunitates attinet gaudere non debet, qui nulla ibi munera ſubire ſolitus eſt. 1 *Sine die.*

1 Boër. *quæſt.* 13. *n.* 45. poſt Barbat. *conſ.* 2. *vol.* 3.

DEFINITIO XXVI.

De immunitate perſonarum eccleſiaſticarum à munere & onere hoſpitis recipiendi.

Hoſpitis recipiendi munus ex eorum numero eſſe, quæ patrimonialia appellantur, nemo ambigit, 1 à quibus non magis clericos quam alios vllos quamuis dignitate præfulgentes immunes eſſe placuit. 2 Sed tamen habent hoc clerici ex priuilegio in corpore iuris clauſo, quod habent etiã Profeſſores & Medici, 3 vt excuſẽtur a metatis, id eſt, ab onere iſto hoſpitis recipiendi: 4 fortaſſe ideo, quod onus hoc perſonalem quoque auferat vexationem, quæ recipiẽtis verecũdiam ipſam pulſare ac lædere videatur. 5 Clericorum enim perſonas ſanctas & inuiolabiles eſſe, ac proinde huiuſmodi priuilegio decorandas, non tantum ſacroſanctis Pontificibus, 6 ſed etiam Romanis Imperatoribus 7 iuſtiſſima ratione placuit. Si tamen ex ea immunitate fiat, vt laici ſupra modũ læ-

dantur,&militum recipiendorum oneri ferendo impares efficiantur, ipſis quoque ſacris canonibus conſtitutum eſt, vt laicis ſubſidio eſſe ac ſuppetias ferre clerici debeant, ſed ita tamen vt eam ſubuentionem ex charitate ſolum, non etiam ex debito profectam eſſe dici poſſit. 8 Nec fieri ſane vlla vnquã conſtitutione poſſet, vt ab hoc munere prorſus & omnimodo immunes eſſent clerici, etiam illo caſu, quo ipſa rerum neceſſitas ſubuentionem poſtularet. 9 Quid enim tam ſacrum ſanctúmque eſſe poteſt, quod non violet neceſſitas, præſertim quæ aſſertores habeat milites in tanta, quanta perſæpe eſt, gladiorumque impunitate? Ne tamen eo prætextu liceret impune laicis clericorum priuilegio derogare, prouidenter ſummi Pontifices decreuerunt, vt ea cognitio de caſu neceſſitatis declarando non laici magiſtratus eſſe deberet, ſed ſolius Epiſcopi, hoc etiã addito, ne quid de ea re poſſet Epiſcopus decernere inconſulto ſummo Pontifice, ob periculũ quod ſubeſſe putabatur, ne quis Epiſcopus per facilitatem ſuam vel tractandarum rerum imperitiam aliquid decerneret, quod in totius clerici dedecus & diſpendium redundaret. 10 Sed quamquam ſacris canonibus ita cautum eſt, alio tamen iure vti nos cogit plerunque temporum iniuria, ſic conſtituto vt plurimũ rerum ſtatu, vt nec adeundi Epiſcopi ſpatium detur, tantum abeſt, vt de ſummo quoque Pontifice cõſulendo tractari poſſit: Nec rurſus Princeps fere vllus eſt, qui non in ſuo territorio eam ſibi poteſtatem & auctoritatem longa ſiue conſuetudine, ſiue præſcriptione acquiſiuerit, vt de his omnibus cognitio ſit ipſius Principis, vel maiorũ magiſtratuum, quibus ea res à Principe aut eius vicario generali curanda datur, non Epiſcoporum, quippe quos laici ſuſpicentur, nunquam in eã rem conſenſuros eſſe, nihilque non facturos in cleri ſui exonerationem, non ſine magno laicorum malo & incommodo, ſi arbitrio ipſorum res committeretur. 11 Atque ita Senatum noſtrum in cauſa quadam graui nec dũ definita ſenſiſſe ſcio, etiamſi non tantum de clericorum & Canonicorum inſignis Eccleſiæ Cathedralis, ſed etiam de eccleſiaſticarum quoque & Capitulariũ ædium immunitate tractaretur, in qua faueri Canonicis longe æquius erat, quam ſi ad immunitatem profanis ſiue ſuis, ſiue aliorum ædibus acquirendum perſonale dũtaxat priuilegium allegarent. 12 Sed & illud accedebat, quod Princeps noſter pientiſſimus, idemque immunitatũ eccleſiaſticarum conſeruator religioſiſſimus pro clericis reſcripſerat ad Senatũ, ne quam ipſorum immunitatibus, præſertim quæ à iure ipſo datæ eſſent, iniuriam fieri pateretur. Quibus rationibus motus Senatus noſter, ne quid vel aduerſus pietatem ſuam ſolitam Principiſque voluntatem conſtituiſſe videretur, vel in eam generalem populorum omnium legem offendiſſe, quæ ſalutem populi ſupremã legem eſſe iubet, putauit interloquendum, vt ante omnia per vnum ex Senatoribus inſpicerentur & deſcriberentur omnes totius ciuitatis ædes, quæ ad ſubeundum hoſpitis recipiendi munus eſſent idoneæ, vt ex ea inſpectione ac deſcriptione cõſtare poſſet, quibus finibus circumſcribendi & definiendi eſſent caſus illi neceſſitatis, quorũ haberi ratione oporteret, ad obligãdos clericos, vt laicis ſubſidium ferrent, ne aut in clericorum, aut in laicorum arbitrio relictum id videretur. Nam niſi maxima omninoque præciſa vrgere neceſſitas, quæ nec nobilioribus, nec aliis vllis præcipua immunitate gaudentibus parceret, nihil contra eccleſiaſticam immunitatem ſtatuendum eſſe cõſtabat, ſiue de ſtationario milite, ſiue de eo, qui ex cauſa aliqua improuiſa ſuperuenerit, recipiendo ageretur. Quomodo ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum antehac fuit pridem pro Canonicis ciuitatis Aquenſis, nuper autem pro R. D. Canonicis Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis, confirmata conſilij Gebennenſis ſententia, me Præſide pro ipſis lata. *Sine die.*

1 *l. cum omnes virinem 3. §. nemnus hoſpitiis, l. vlt. §. pen. D. de mun. & hon.*

2 Exceptis ſcilicet iis ſolis, quibus principali beneficio & ſpeciali priuilegio conceſſum eſt, vt ab hoc munere & onere ſint immunes, vt Hermogenianus loquitur *in l. ſunt munera 11. D. de vacat. & excuſ. muner. iunct. l. 2. 3. & paſſ. C. de muner. patrimon.*

3 *l. vlt. §. vltim. D. de muner. & honor. l. ab his oneribus 10. §. angariarum, D. de vacat. & excuſ. muner. l. archiatros 8. Cod. de metat. lib. 12. tit. 41. l. Medicos 6. C. de Profeſſ. & Medic. lib. 10. tit. 52.*

4 *l. 1. C. de Epiſc. & Cleric.* Vide Guid. Pap. q. 7. *ex l. omnes. §. patrimon. D. de muner. & honor. l. fin. C. hoc tit. l. ad inſtruct. C. de ſacroſanct. eccleſ.*

5 Vnde & *hoſpitalis*, aut vt alij legunt, *hoſpitalitatis* moleſtia appellatur *in d. l. archiatros, 8. C. de metat.*

6 *Can. non minus, can. aduerſus, extr. de immunit. eccleſ.*

7 *d. l. 1 C. de Epiſcop. & Cleric. vbi not. & in l. ad inſtructiones 7. C. de ſacroſ. Eccleſ.*

8 *d. c. aduerſus, cum ibi notat.*

9 Cum certiſſimum ſit, nullis legibus poſſe neceſſitatem coërceri, eſſeque illud veriſſimum, quod vulgo iactatur, Sæpe cedendum eſſe tempori, ac ſemper neceſſitati.

10 *d. c. aduerſus*, vbi Gloſſ. & Canoniſt.

11 Solent enim & debent Epiſcopi fauere clericis, vt & magiſtratus laici ſolent fauere laicis.

12 Duplex enim hoc caſu aderat priuilegium, perſonarum ſcilicet & rerum. Dici autem ſolet & verum eſt, duo ſiue priuilegia, ſiue vincula eſſe fortiora vno, *vulg. l. pen. C. de adopt.*

DEFINITIO XXVII.

Contributioni pecuniæ, ad cuius ſolutionẽ vniuerſitas erga vnũ ex municipibus condẽnata fuit, etiam victor obnoxius eſt, niſi lis ſit aut fuerit de immunit.

Nimis quidem graue eſt, vt quis arma parare contra ſe & aduerſarium ſuum quoquo modo adiuuare compellatur: 1 ſed tamen, ſi qua inter vniuerſitatem & aliquem ex municipibus & incolis mota lis eſſe proponatur, veriſſima & æquiſſima eſt ſententia exiſtimantium, contributioni eius pecuniæ, quam in cauſam ſumptuum litis ab vniuerſitate prorogari neceſſe eſt, illum etiam, qui cum vniuerſitate litigat, obnoxium eſſe oportere. 2 Nemo enim ob id ſolum, quod ſe aduerſarium vniuerſitati conſtituerit, ab oneribus & muneribus publicis exuere ſe poteſt, quibus municipes cæteri obſtringuntur, ſicuti nec ſola voluntate ius originis & domicilij ſui peruertere. 3 Hoc ita ſi non de eo ipſo litigetur, an publicorum onerum contributioni obnoxius ſit, is, qui ſe vel municipem eſſe negat, vel ex nobilitatis priuilegio, qua alia de cauſa immunem contẽdit. Neque enim pendente lite æquum eſſet litigatorem hunc haberi pro condemnato, 4 Ergo etſi proponas municipẽ, qui cum vniuerſitate de alia re litigabat, victoriam litis cum ſumptibus retuliſſe, adhuc dicendum erit, à contributione, quam pro eorum ſumptuũ ſolutione fieri neceſſe erit, non eo magis victorem hunc immunem fore. 5 Nec quod ita futurum ſit, vt victoriæ commodum ei pro parte auferatur, ad rem faciet, cũ ſit etiam inter victos, quatenus ex vniuerſitate eſt, quam ipſe vicit. Nam & ſi contributio facienda ſit inter municipes pro ſoluenda pecunia, quæ vni ex ciuibus debeatur, perinde creditori pars ea imputabitur, quam pro ſuo capite ſoluere debeat, ac ſi alius creditor proponeretur, 6 tanquam qui ſui ipſius debitor ſit & creditor diuerſis reſpectibus, 7 cum fieri nequeat, vt, quod ab vniuerſitate debetur, non afficiat omnes qui ex vniuerſitate ſunt, non quidem tanquam ſingulos, 8 ſed tanquam vniuerſos, 9 *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Madelain, & Syndicorum Megeuæ. *Sine die.*

1 *l. nimis graue 7. C. de teſtib. l. vlt. C. de edend.*

2 Ægid. Thomatus *in tract. de collect. quæſt. ſi quis vniuerſitati litem mouerit, p. 325.* poſt Bart. *ad l. Imperatores, 21. D. de tutel. & rat. diſtr.* Ciuitas enim, quæ non habet burſam communem, poteſt collectam imponere, vt tractat Guid. Pap. *quæſt. 87. ex l. 1. §. ſi nemo, vbi gloſſ. D. quod cuiuſque vniuerſit. l. 2 in princ. de alimen. & cibar. leg.* Specul. *in §. ſequitur, de execut. ſentent. verſ. quid ſi vniuerſitas.* Vide *l. fin. C. de muner. patr. lib. 12.*

3 *l. domicilium 20. D. ad municip. l. origine 4. C. de municip. & originar. lib. 10. tit. 38.*

4 *Argum. dict. l. Imperatores,* iunct. *l. cum neque 4. C. de incol. & vbi quis domicil. hab.* Vide *l. moueor 4. C. ſi ſeruus export. ven.*

5 Ex notatis *num. 2.*

6 Bart. communiter approbatus *in l. ab omnibus 104. §. ſi Attio de leg. 2.*

7 *Arg. l. ſi paterfamilias 15. §. 4. D. de adopt. l. item 6. §. 6. D. quod cuiuſque vniuerſ.*

8 *l. ſicut 7. §. 1. eod.*

9 Not. *in l. placet, C. de ſacroſ. Eccleſ.*

Gloria tota Deo, qui nobis hæc ocia fecit.

Honeſtauit me Deus in laboribus, *Labores meos compleat Dominus.*

F I N I S.

INDEX
RERVM, ET MATERIARVM COPIOSVS.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, ALTER DEFINITIONEM, tertius eiuſdem Definitionis vel ſectionem, vel allegationem denotat.

A

ABATIÆ ſeu ſocietates laſciuientis iuuentutis antiquandæ. pag.70.def.8.n.5
ABOLITIO & indulgentia in quo differant. 1091.1.& 3.5
Abolitio non eſt criminis ſed accuſationis. ibid.1.in all.
Abolitionem impetrans, licet non minus literas principis cogatur exhibere, atque is cui gratiam criminis Princeps fecit, facilius tamen impetrare poteſt vt in auditorio ſecreto id fiat non in publico. ibid.1
ABSENS dicitur, qui copiam ſui non facit, quique latitat. 97.9.4 in all.
Abſens condemnatus ex peremptorio, ſi appellat audiendus eſt, dummodo non per contumaciam defuerit. 174.8.4 in all.
Abſens rite citatus, ſi ſit contumax, pro præſente haberi debet. 263.28.4 in all.
ABSENTIA longi temporis, cum mors eſt fundamentum intentionis non ſufficit ad probandam mortem. 289.1.1 in all.
ABSENTIVM bonis cur curatores dentur. 634.39.4
Abſentium bonis qui fratres præſentes habet & minores qui curatorem habeant, nullus dandus curator, ſed iniungitur præſentium curatori vt abſentium quoque cauſam & iura defendat. 530.1.2 in all.
ABSOLVI nocentem melius eſt, quàm innocētē damnari 1087.11.4 in all.
Abſolutus qui eſt à iudice eccleſiaſtico, poteſt nihilominus de eodem crimine, quod ſit communis fori apud iudicem laicum accuſari. 1080.1.5 in all.
ABSTENTIO iuris eſt, & voluntatis. 158.5.11,12
Abſtentio non fit nec inducitur niſi ex verbis diſertis & expreſſis. 644.18.1,2,3
Abſtentionis beneficium non ſupereſt filio qui paterna bona malo more attigit. 640.8
Abſtinendi beneficium, quod Prætor ſuis & neceſſariis hæredibus indulſit, merè perſonale eſt, nec ad eorum hæredes tranſmittitur. 146.5.7,8
Abſtinens ſe poſt aditionem, ſiue per reſtitutionem in integrum, ſiue alio iure, hæres quidem ſummo iure manet, ſed hæredis loco à prætore non habetur. 641.27.3 in all.
Abſtinere plus eſt, quam inuentarij beneficium implorare. 147.2.2 in all.
ABVNDANTIA non ſolent viciare. 589.1.5. in all. & 883.8.14 in all.
Abundanti quæ ſunt, non ſolent vitiare, nec nocere. 29.7.2 in all.
ACCEPTILATIO in quo differat ab Apocha. 369.1.2 in all.
ACCESSIONES æſtimationis quantiplurimi frumenti mutuo dati non debentur, ne quidem à die litis conteſtatæ. 387.29.1.2
Acceſſiones nullæ debentur pro eo anno cuius ratio habetur, in æſtimando quanti plurimi res fuit. 380.9.6,7
Acceſſiones nullæ ex contractu ſtricto debentur, niſi naturales, 387.19.2 in all.
ACCESSORIVM non debet eſſe dignius & potentius ſuo principali. 33.27.1 in all.
Acceſſorium ſublato principali non poteſt ſubſiſtere. 379 5.3 in all.
Acceſſorium tranſit cum principali ceſſo. 411.13.2 in all.
de Acceſſoriis cognoſcere debet is qui de principali cognoſcit. 204.10.3 in all.
ACCRESCERE poteſt nihil habenti. 602.1.22 in all.
ACCIPIENS pecuniam alicuius nomine & mandato, quid ei præſtare debeat à quo accepit. 401.32.2,1 3
ACCVSARE nemo inuitus cogitur. 1081.1.13 in all.
Accuſare nemo cogitur, ſed in accuſatione ſemel inſtituta non perſtans, vel eam negligens, in Turpillianum incidit, vel in falſi accuſationem. 192.4.1,2,3
Accuſare quiſquis alium vult de calumnia iurare debet. 325.68.4 in all.
Accuſare multi non debent aut ob ſuam infamiam, aut ob aliquam conditionem. 1054.5.4 in all.
ACCVSATIO prius conſtituenda eſt, quàm excuſatio allegaanda. 333.15.2 in all.
Accuſatio non eſt permittenda quæ certum auctorem nullum habet etiam in atrociſſimis delictis. 1054.3.1
Accuſatio non eſt admittenda ſi non fiat zelo iuſtitiæ. 1056.13.1
Accuſatio læſæ maieſtatis non finitur morte. 333.15.4 in all.
Accuſationem nouam inſtituere non poteſt condemnatus ad triremes, ſed inchoatam proſequi. 1053.3.1
Accuſatione pendente de grauiore crimine nihil interim pronunciandum eſt de leuiore. ibid.
ACCVSATOR eo ipſo quod non probat ſuam intentionem, etiamſi de calumnia iurauerit, calumniari præſumitur. 320.49.9 in all.
Accuſator cum habet pro ſe famam, vel auditum à fide dignis excuſatur à calumnia, etiamſi in probatione defecerit. ibid.2.1 in all.
Accuſator non facit vim qui ipſe prehendit reum in executione mandati iudicialis, ſecus ſi propria authoritate id faciat. 1084.7.1
Accuſator ſi inops ſit, & Princeps de fiſco ſumptus erogari vetet, quid faciendum. 296.1.13,14,15,& 16
Accuſator publicus poteſt & debet accuſare mulierem de publico adulterio etiam abſente viro. 1064.4.8
Accuſatoris eſt probare accuſationem. 1057.1.5 in all.
ACCVSATVS ſiue abſolutus ſit, ſiue leuius quàm oporteat condemnatus, non poteſt iterum accuſari de eodem crimine, ſed de alio poteſt, vt tantò grauius puniatur. 1054.4.1
ACQVIRERE ſibi beneficij debitorem, eſt ſpecies lucri. 418.4.23 in all.
Acquiri poteſt dominium vxori etiam abſenti ex contractu mariti ſtipulantis cum notario, ſi ei quoque res tradita ſit per clauſulam conſtituti. 430.7.1,2,3
Acquiri rei hæreditariæ poſſeſſio non poteſt citra immixtionem. 645.21.19 in all.
Acquirit ſibi ſoli maritus procurator vxoris ad emendum ſi emat, ſolúſque & ſuo tantùm nomine rem accipiat, & ſe de pretio obliget, licet initio ſe tam ſuo, quam procuratorio nomine contrahere. 432.24.ad tit.
Acquiſitionis ſpecies eſt ab obligatione liberari. 200.3.16 in all.
Acquiſitionis capaces ſunt filiifamilias etiam parentibus inuitis. 972.1.1 in all.
ad Acquiſitionem fructuum ſola fides bona ſufficit. 434.3.4 in all.
Acquiſitum ſemel, amplius repudiari non poteſt. 222.9.7 in all.
Acquiſitum per filiumfam. non ex re nec induſtria ipſius acquiritur patri, nec eo minus tamen obligatur filio vt cætera bona paterna, puta pro dote matris. 728.9
ACTIO an male inſtituta ſit, aut malè facta executio quod ad cauſam expenſarum pertinet. 799.30.1
Actio vna præſertim nondum electa aliam nunquam conſumit. 1060.7.9 in all.
Actio quandoque debitori datur, non exactio. 354.2.13 in all.
Actio nec exceptio dari ſolet ei, cuius nihil intereſt. 1059.6.12 in all.
Actio datur fideiuſſori id in nomine quod ipſi abeſt. 984.2.1 in all.
Actio dari non poteſt contra ſingularem ſucceſſorem ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto. 433.2.3
Actio reſtituitur ipſo iure priſtino creditori & ad debitum & ad pignus perſequendum ſi pignus quod emerat aut in ſolutum acceperat ſit ei poſtmodum euictum. 929.3.1.ad 4
Actio, prout & alia res quælibet, vendi poteſt. 289.1.2 in all.
Actio, priuſquam litis conteſtatio fieri poſſit, & propoſita & edita eſſe debet. 179.32.11 in all.
Actio, licet non deficiente æquitate, quandoque deficit. 215.1.21 in all.
Actio competens ſpoliato doli perſonalis exceptione ſummouetur. 889.30.1.ad 4
Actio inanis eſt quam debitoris eludit inopia. 428.4.24 in all.
Actio quam debitoris inopia eludit, eſt inanis. 878.1.8 in all.
Actio inanis eſt quam debitoris eludit inopia. 1082.2.1 in all.
Actio ceſſa contra debitorem intelligitur etiam ceſſa contra fideiuſſorem. 411.13 2 in all.
Actio ceſſa manet obnoxia periculo reſtitutionis. 145.4.2 in all.
Actio condemnatione ſequuta datur ei qui ſumptus prorogauit aduerſus perſonam aut bona condemnati. 297.1.11 in all.
Actio quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis eſt, ſicut & exceptio. 370.4.1.8
Actio quæ ex contractu competit ad redhibendam rem alienatam per-

inde

Digitized by Google

inde exerceri poteſt aduerſus poſſeſſorem quemlibet atque ſi ipſe contraxiſſet. 190.3.1,5
Actio criminalis reipublicæ non oritur vbi non oritur parti actio ciuilis. 1057.1,2 in all.
Actio nulla criminalis, nec pœna conſtituta eſt, de termino moto, niſi in eos qui mouerunt dolo malo. 1081.2.5 .in all.
Actio dispoſiti habet priuilegium inter creditores perſonales poſt dotem. 391.3.5,6
Actio directa ſemper remanet penes cedentem, etiam inuitum. 408.3.2 in all.
Actio de dolo non niſi ad id quod actoris intereſt dari ſolet. 106.21.1 in all.
Actio ex empto datur ad id omne quod emptoris intereſt contra ſcientem venditorem. 423.1.8
Actio ad exhibendum actionis in rem præparatoria eſt. 211.37.5
Actio ad exhibendum coram iudice laico contra clericum exerceri poteſt. ibid.1,2,3
Actio ad exhibendum ex variis cauſis dari poteſt. ibid.4 in all.
Actio ad exhibendum maxime propter vindicationes inducta eſt. ibid. 5 in all.
Actio ad exhibendum proponi poteſt coram iudice laico contra clericum: quia in rem ſcripta eſt. 263.3.1,2
Actione ad exhibendum requiritur ſpecifica declaratio rerum quarum exhibitio poſtulatur. 211.37.7
Actio ſemel extincta reuiuiſcere nunquam poteſt. 161.4.4
Actio funeraria hypothecæ ius non habet, habet tamen priuilegium inter perſonales actiones. 211.35.11,12
Actio hypothecaria, id eſt, pignoris perſecutio in rem eſt. 203.7.4 in all.
Actio hypothecaria cum perſonali concurrere poteſt. 209.29.4in all.
Actio impenſarum etiam nomine competit. 930.1.2in all.
Actio de ingenuitate eſt per quam quis ſe ingenuum oſtendit. 191.1.4 in all.
Actio ad id quod intereſt competit ex contractu innominato. 405.2.4 in all.
Actio diuidua cenſetur cùm res, quæ in actionem & iudicium deducitur diuidua eſt. 799.30.5 in all.
Actio ex canone redintegranda finitur triginta annis, & datur etiam contra bonæ fidei poſſeſſorem & ad fructus, ſed quos reus ipſe percepit aut percipere potuit, non quos alius. 881.1.2 ad 11
Actio mandati in perſonam non in rem eſt. 896.3.3 in all.
Actio mandati eſſe non poteſt, vbi mandatum nullum interceſſit. 431.11 10 in all.
Actio mandati pro caſu fortuito, etiam qui per occaſionem, ſi non etiam per cauſam mandati contigerit, non competit. 401.29.1,2
Actio mandati competit fideiuſſori vt non ipſe tantùm, ſed etiam ipſius vxor liberetur & eximatur liti, ſi quam ex cauſa fideiuſſionis patiatur. 980.11.1,2,3
Actio mandati plenior eſt, quam ex empto. 395.11.1,2
Actio mandati præſertim directa eſſe non poteſt contra eum cui nihil fuit mandatum. 805.55.8. in all.
Actio mandati non competit, niſi ad id ſolum repetendum quod mandatarius probat ſibi adeſſe. 401.31.1
Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem ſpecialis hypothecæ non excuſſæ quam actio dotis reſtituendæ pateretur. 525.54. 1,2,3,4
Actio negotiorum geſtorum non datur niſi contra eum qui negotia geſſit. 598.17.1,2
Actio perſonalis quæ defuncto competierit ſiue ex ſtipulatu illa ſit, ſiue mandati, ſiue alia quælibet, non poteſt transferri in fructuarium. 246.7.3
Actio perſonalis dari non poteſt niſi præcedente aliqua obligatione. 469.7.12. in all.
Actio perſonalis quæ ex contractu competit nihil commune habet cum vindicatione, quæ non niſi domino competit. 238.2.9.in all.
Actio perſonalis contra clericum coram iudice laico ex tranſactione non magis quam ex alio vllo contractu exerceri poteſt. 104.9.1
Actio tantum perſonalis ex chirographo naſcitur contra eum exercenda qui eſt obligatus, aut ſi abſit, contra curatorem bonis datum. 293.13.1,1
Actione perſonali non hæres conueniri non poteſt. 211.35.10
Actio in perſonam neque commune, neque ſimile, aut annexum quicquam habet cum actione de poſſeſſione aut dominio. 194.8.17 in all.
Actio quæ in perſonam competit contra feudatarium, ex feudi iure, & ratione feudi datur. 203.6.3
Actione in rẽ poſſeſſor ſolus tenetur rei alienę vel obligatæ. 448.9.3in a.
Actio in rem non datur niſi ei qui ſit dominus vel iure gentium vel iure ciuili. 451.5.5 in all.
Actio pignoratitia non competit priuſquàm debitor pecuniam à ſe debitam obtulerit creditori. 355.4.2
Actio pignoratitia nullius temporis præſcriptione ſummouetur. ibid.1.
Actio quanto minoris datur contra ignorantem. 423.1.8
Actio de retrouendendo ſcripta hodiè eſt in rem non in perſonam: ideóque & contra poſſeſſorem quemcunque competit ad rem præciſè habendam & ad diſcuſſionis inſtantiam remitti nõ poteſt. 435.8.1,2,3,4 *ex ſtatuto Sabaudiæ.*
Actio datur præſcriptis verbis vt contractus impleatur. 1014.49.15 in all.
Actio ſtricta dicitur, quæ neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit. 215.1.3 in all.
Actio ſtricta ex obligatione ſola æſtimatur. ibid. 1,2
Actio victori non facilè danda eſt contra executorem iudicati quamuis emptores qui præſenti pecunia emere debuerant, facti ſint non ſoluendo. 822.11.1,2
Actio nulla poteſt per triginta annos viuere. 774.11.13 in all.
Actionis emolumentum dicitur quod ſupereſt deductis ſumptibus litis in eam rem vel inſtitutæ vel inſtituendæ. 231.30.4 in all.
Actionis natura indiuidua eſt. 452.20 in all.
ſine Actione experiri nemo poteſt. 225.2.4 in all.
de Actione aſſecurandæ, vt loquuntur, dotis mutata in actionem quæ pro dote reſtituenda exerceatur, & differentia fructuum & vſurarum. 527.8.1.ad 15
Actionem qui habet, rem ipſam habere videtur. 836.2.5 in all.
Actionem prius perimi quàm nata ſit impoſſibile eſt. 355.4.3
Actionem perdit qui corrumpit iudicem vel aduerſarium. 81.9.5 in all.
Actionem qui ex contractu vel quaſi contractu habuit, tanto locupletiorem hæreditatem relinquit. 254.12.8 in all.
Actionem meam mihi ignoranti adimere, aut ei exercendæ moram afferre nemo poteſt. 1081.3.1 in all.
Actionem ſuam cedere nemo cogitur ex cuius ceſſione futurum ſit vt conueniri poſſit. 963.14.1. ad 5
Actionem ſuam cedere nemo cogitur aduerſus illos quibus indemnitatem ipſe præſtare tenetur. 964.15.4
Actionem iuſtam quidem, ſed inutilem remittens non læditur. 419.24.1,2,3,4,5,6
Actionem in rem nemo inuitus ſuſcipere cogitur. 660.9.7 in all.
Actionem aliquam contra ſeipſum cedere voluiſſe nemo creditur. 404.8
Actionem quiſquis facto ſuo alteri adimit, hoc ipſo tenetur, & quidem de dolo, ſi actio alia nulla ſit. 291.6.3 in all.
Ad actionem pignoratitiam exercendam, oblatio ſola verbalis in iudicio facta ſufficit. 254.2.13
per Actionem quæ ex pacto de retrouendendo competit debentur omnimodo fructus ei qui pecuniam ritè obtulit & obſignauit ſiue a poſſeſſore ſiue a primo emptore. 434.3.1,2,3
Actiones omnes ex lege duodecim tabularum in hæredem ſolum tranſeunt. 146.7.4 in all.
Actiones ideo comparatæ ſunt, vt vnuſquiſque id quod ſuum vel ſibi debitum eſt, conſequatur. 887.24.15 in all.
Actiones omnes 30. annis præſcribuntur in Sabaudia ex edicto Ser. Ducis, anno 1598. 634.39.3 in all.
Actiones tranſiſſe neceſſe eſt priuſquàm fideicommiſſarius poſſit agere aduerſus eum qui fideicommiſſum non debet. 235.4.3
Actiones arbitrariæ tertiam actionum ſpeciem conſtituunt ab aliis omnibus differentem. 190.1.24
Actiones contrariæ & incompatibiles cumulari nunquam poſſunt. 883.8.2 in all.
Actiones directæ non poſſunt ſeparari à perſona cui ſemel adhæſerunt. 408.2.2 in all.
Actiones perſonales non niſi longiſſimi temporis præſcriptione ſummouentur. 404.7.5 in all.
Actiones perſonales non ſequuntur ſingularẽ ſucceſſorem. 244.1.2 in all.
Actiones ex vendito & ex ſtipulatu, ex contractu proficiſcuntur, ideóque perſonales ſunt. 201.1.4 in all.
Actiones quem plures habere nihil vetat & proprio iure & hæreditario. 194.6.4 in all.
Actiones remittentibus non eſt dandus regreſſus. 151.2.4 in all.& 285.5 in all.
Actionum omnium inſtruendarum principium ab edicto de ius vocando proficiſcitur. 215.3.3
Actionum cedendarum exceptio quæ ex iuris ratione ſoli mandatori competit, eo tamen iure quo vtimur, datur etiam fideiuſſori. 987.17.1.ad 17
Actionibus in rem locus eſt compenſationi. 176.14.4
ex Actionibus pluribus diuerſo iure inſtitutis quid faciendum ſit. 194.6.1,2,3,& 4
qui Actionibus tantum tenetur liberatur præſtando actiones. 130.9.6 in all.
Actionum inter ſe coniungendarum celeritate vna plerumque occultatur. 364.17.9 in all.
ACTOR cogitur ſemper exhibere titulum ex quo agit. 786.8.2 in all.
Actor paratus & inſtructus venire debet. 266.7.7 in all.
Actor contra quem petitur reſtitutio ſequi debet forum rei. 153.2.6
Actor debet eſſe certus de iure ſuo & ex qua perſona agat. 525.56
Actor intentionem ſuam ſemper & ante omnia probare debet. 176.19
Actor ſemper cogitur probare cauſam ſuæ intentionis, etiam minor.
Actor qui iurauerit ſuper exceptione ſolutionis à reo oppoſita non eo minus debet obtinere expenſas ſi aliunde ſuam intentionem probauerit. 833.78.2
Actor videri poteſt taciturnitate illius deceptus, cuius qualitatem non ignorat. 203.8.4
Actio poteſt etiam poſt dicta teſtificata nouos articulos proponere ſi reus occaſionem dederit, & quidem ſine refuſione expenſarum. 175.15 2
Actor vincere nunquam poteſt quin ſuam intentionem plenè probet. 275.45.7 in all.
Actor litem inchoatam nolens proſequi, ſed nouam inſtituere, ad prioris litis expenſas condemnatur. 177.14.4

Actor non cogitur cedere actionem ei qui ex culpa ſua conuenitur, multo minus ei qui ex ſuo delicto. 963.14.2 in all.

Actor priuilegium nullum habere poteſt cum apud eundem iudicem in eodem iudicio conuenitur. 174.11.5

Actor probationes ſuas de domo rei extrahere non debet. 320.49.3 in all.

Actore alienante nihil eſt quod amittat reus. 163.1.8 in all.

Actore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniente, ſolet abſolui reus ab obſeruatione iudicij cum victoria expenſarum, damnorum & intereſſe. 177.23.1

Actore nihil probante reus abſoluendus eſt, etiamſi nihil præſtet. 235.2.7 in all.

Actore non probante reus abſoluendus eſt etiamſi nihil ipſe præſtiterit. 592.8.2 in all.

Actoris electio, cùm qui conuenitur forum multiplex habet. 218.2.4 in all.

prius de perſona, quàm de iure Actoris quærendum eſt. 190.1.2

Actoris probata intentione ſupereſt, vt de rei iure & exceptionibus quæratur. 199.1.7 in all.

Actoris qualitas tardiùs probata non præbet iuſtam litigandi cauſam vero debitori nihil offerenti. 800.34.1

in Actoris eſt poteſtate quando agat, etiam in poteſtate rei quando conueniatur. 307.1.5 in all.

Actori agenti iudicio vniuerſali iudiciaria & prouiſionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio conſtituendæ conſulitur, ne inopia litem & vitam deſerere cogatur. 194.5.2 in all.

Actorem condemnari ſufficit in id omne quod rei intereſt. 203.7

Actorum eſt litem proſequi: reorum fugere. 177.26.12 in all.

ACTVS agentium nunquam operantur vltra eorum voluntatem. 591.4.2 in all.

Actus ex defectu formæ ſubſtantialis & ſtatutariæ corruit. 886.22.4 in all.

Actus ſubhaſtationis citra miſſionem in poſſeſſionem eſt perfectus 884.12.11 in all.

Actuum correſpectiuorum deſtructo vno alter quoque deſtruitur. 975.18.14

Actus reiterabilis per teſtes ſingulares pauciores quam quinque probari non poteſt. 340.51.1.2

Actus correſpectiui ſunt quorum poſito vno alterum quoque poni neceſſe eſt vno ſublato, tolli alterum. 126.8.7

quoties Actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potiùs quàm confirmati rationem haberi oportet. 480.18.6

Actuum formæ omiſſio licet viciet, non liberat tamen debitorem. ibid. 3. in all.

Actus geminatus ſolet euidentem conſenſum inducere. 257.2.3 in all.

Actus ſequens ad executionem præcedentium fieri præſumitur. 125.1.7 in all.

Actus omnes ſiue publici ſiue priuati diebus feriatis conquieſcunt. 200.1.1 in all.

Actus geminatio ſolet potentius operari & certam inferre ſcientiam. 312.10.6 in all.

ex Actibus difformibus nihil inferri poteſt ſiue ad præſcriptionem ſiue ad conſuetudinem inducendam. 378.1.6 in all.

Actus poſſeſſorios probari non ſufficit niſi probentur ſecuti ex ea cauſa ex qua dicit ſe quis poſſidere. 309.3.14 in all.

inter Actus poſſeſſorios locum primum obtinet fructuum perceptio. 309.3.14. in all.

Actus vltra intentionem agentium operari non poteſt. 313.16.2 in all.

Actui omnes ſiue publici ſiue priuati, præterquam emancipandi & manumittendi in Paſchalibus quindecim diebus conquieſcunt. 202.2.1 in all.

Actus qui non niſi defectu poteſtatis nullus eſt, confirmatus ſuperueniente quandocunque poteſtate. 54.6.2 in all.

Acta omnia criminalia penes actuarium remanent. 99.7.4. in all.

Acta iudicij manere debent penes ſcribam, licet coram iudice facta, non penes ipſum iudicem. 262.1.1 in all.

Acta dicuntur, quæ fiunt coram iudice. 808.2 in all.

AFFINIS mei affinis non eſt mihi affinis. 175.17.1 in all.

ADEMPTIO hæreditatis datæ quomodo facienda. 672.1

ADIVDICATIO fieri poteſt per viam retentionis. 185.14 6 in all.

Adiudicatio prouiſionalis locatori facienda non eſt qui aliqua noli præſumptione vrgetur. 462.43.1.2

Adiudicatio prouiſionalis fieri non poteſt contra fideiuſſorem tutoris, etiam poſt ſolenniter redditas tutelæ rationes à tutore, ſi eiuſmodi redditioni non interfuerit, nec ad id euocatus ſit. 570.5.1 in all.

Adiudicatio prouiſionalis, contenta eſſe debet conſtitutione pignoris. 168.12.8. in all.

ex Adiudicatione actori facta ſi quid excipitur quod reus retinere poſſit, emolumentum perinde debetur pro retentione atque adiudicatione. 152.4.6 in all.

Adiudicatio fiduciaria non ſolet fieri pendente diſcuſſionis inſtantia niſi vocatis & auditis omnibus creditoribus. 875.1.1.2

Adiudicationem petenti definitiuam prouiſionalis fieri poteſt. 786.7.1

Adiudicatio prouiſionalis fieri nulla poteſt prætextu rationum reddendarum quouſque redditæ ſint & finitæ. 789.21.1

Adiudicatio prouiſionalis nulla fieri ſolet niſi præſtita ſatiſdatione. 787.9.3 in all.

ADMITTI facilè debet quod vni prodeſt & nemini nocet. 870. 4 in all.

ADMINISTRARE cogendus eſt, per modum (vt aiunt) prouiſionis qui ſyndicus creatus prouocauit. 865.3.2.

ADOPTIVI filij non poſſunt impugnare teſtamentum, niſi adoptati ſint auo materno. 556.13.3 in all.

APPOSITA ad vnum finem non debent contrarium effectum operari. 758.16 6. in all.

ADVERSARIO deferente qui iurat, is iudex quodammodo in cauſa ſua conſtituitur. 264.1.8 in all.

Aduerſarius nouos ſuper iiſdem articulis teſtes producere poteſt poſt didiſcita teſtificata quibus vti noluit is, qui teſtes produxit. 339.50.3.4

Aduerſarium & iudicem in propria cauſa facit is qui iuſiurandum refert. 265.3.4 in all.

ADVLTERIVM quilibet poteſt obiicere per exceptionem. 1064.4.1 in all.

Adulterij crimen eſt mixti fori niſi cum agitur ad ſeparationem thori, de quo ſolus iudex eccleſiaſticus cognoſcit. 1079.1.2 in all.

ADVLTO ad diuiſionem agendam an ſit neceſſaria curatoris auctoritas. 261.11.2 in all.

ADVOCATVS qui pro clientis ſui defenſione aliquid dixerit quo Principis offenderit maieſtatem punitur. 1103.1.3.8

Aduocatus nec procurator teſtis eſſe poteſt in ea cauſa clientis ſui in qua Aduocatus aut Procurator eſt. 331.19.8

Aduocati & Procuratoris Principis idem eſt iuſiurandum. 71.1.7

Aduocatis & Procuratoribus inuitis poſtulandi, procurandique neceſſitas iniungi poteſt ni iuſtam afferant excuſationem. 187.1.3

ÆDIFICATIO per vicini inuidiam interrumpi non debet. 248.5.3 in all.

Ædificare ad æmulationem nunquam licet ne quidem pro ornanda ciuitate. ibid.

Ædificium non eſt deſtruendum propter nunciationem, niſi illud ipſum conſtat ædificatum fuiſſe poſt nunciationem. 845.2.1.2

ÆQVALITAS æſtimanda eſt non ex valore, ſed ex iuribus conferendis, & earum qualitate. 588.4. 27 in all.

ex ÆQVIPOLLENTIBVS quid fiat nihil refert. 310.23.6 in all.

ÆQVITAS & æqualitas inter fratres exuberare debet, vt fraterna inter eos concordia retineatur. 257.3.19.20

Æquitas diuiſioni actionis cauſam dare ſolet. 262.2.9 in all.

Æquitas nulla eſt quæ facit pro eo qui in mala fide eſt. ibid.

Æs alienum eſt onus non tam bonorum, quam hæredis. 185.14

Æris alieni latentis quod in dies emergere poteſt indagatio difficilis eſt. 221.8.3 in all.

Æris alieni onus de communi hæreditate ſoluendum eſt, ſi hæreditatis fructus ſufficiant, nec creditores vrgeat, ſecus boni viri arbitrio res committenda eſt. 253.6.5.6

Ære alieno quod à donatario ſolui debuerat, per donatorem ſoluto, licet ſolutum ſit ex venditione partis rerum donatarum, habent tamen hæredes eo nomine actionem contra donatarium, niſi malit ille recedere à tota donatione. 1039.3.1.2

ÆSTIMATIO rei emptæ vel arbitrio boni viri vel ex actoris iure iurando præſtanda eſt. 282.16.1.2.3

Æſtimatio præteriti temporis etiam poſt rem peremptam commodè iniri poteſt. ibid.2 in all.

Æſtimatio quanti plurimi non excludit præſtationem eius quod intereſt. 44.1.7 in all.

Æſtimatio mortui peti non poteſt niſi cùm mortem præceſſit mora quæ perpetuat obligationem, & facit vt mortuus viuus æſtimetur. 267.11

æſtimatio ab vno facta non nocet aliis. 110.9.12 in all.

Æſtimatur auri libra ex duobus & ſeptuaginta ſolidis, qui nunc aurei vocantur. 322.22.4

Æſtimationem rerum hæreditariarum animo diuidendi fieri aliquando neceſſe eſt. 258.4.1 in all.

Æſtimatio non facit periculum redundare in eum qui accepit, niſi cum in eum transfert dominium. 452.9.4 in all.

Æſtimatio quanti plurimi in iudiciis bonæ fidei debetur à die moræ. 473.15.2. in all.

Æſtimatio rerum communium nonnunquam neceſſariò fit, ſed animo diuidendi, non emendi. 260.9.2 in all.

Æſtimatio quanti plurimi nunquam præſtatur niſi in pœnam moræ aut delicti. 453.15.7 in all.

Æſtimatio quanti plurimi res ipſa ſit quæ debetur, accommodatur ad tempus quo res petitur vel adiudicatur. 178.7.17

Æſtimatio cenſus emphyteuticarij qui annis præteritis & peti & ſolui debuit, ſi petatur cum carius frumentum venditur, quæ fuit vnoquoque anno communior attendi debet. 283.14.1.

Æſtimatio communis vice rei fungitur. 282.18.11 in all.

æſtimatio quanti plurimi non excludit vſuras. 380.9.1

æſtimatio cuiuſque rei ſit qualitate, quantitate, & onere inſpectis. 81.11.1 in all.

æſtimatio fieri debet rerum inter ſe æqualium. 282.16.1

æſtimatio ad tempus moræ referenda eſt ſi res poſt ſententiam perierit. 280.10.2

æſtimatio quanti plurimi poſt moram ſpectatur ex valore qui magis eo anno communis fuit. 282.17.1.2

in æſtimanda re furtiua ſpectatur tempus quo vnquam plurimi res fuit. 281.13.2.

æſtimatio condemnationis ſemper facienda eſt in pecunia, maxime cum agitur de euictione. 101.9.4.7 in all.

æſtimatio actionis adhuc competentis non continetur in eo quod intereſt

tereſt. 790.3.1
de æſtimatione localium à parte mariti ex cauſa dotis debitorum. 510.1.1
de æſtimatione eius quod intereſt in interdicto Vnde vi, & quod vi, aut clam. 887.23.4.ad 11
Æſtimatio quanti plurimi etiam ei debetur qui agit ex contractu, à quo die moram paſſus fuit. 887.23.6 in all.
Æſtimatio creſcit per licitationem calore licitantium: qui calor ſolet tanto maior eſſe quanto plures ſunt qui licitantur. 932.3.7 in all.
ÆTAS illius cui annuum debetur inſpiciẽda eſt, cum quid ex legato aliave vltimæ voluntatis ſpecie debetur. Si verò ex contractu inter viuos inito, reditus annorum quindecim æſtimandi erunt. 276.2.1,2,3
AFFIRMANTIBVS paucioribus, quàm pluribus negantibus, magis credendum eſt cæteris paribus. 324.64.4
AFFECTVS non punitur ſi non ſit ſecutus effectus, niſi deuentum ſit ad actum proximum & immediatum. 1104.20.1,2,3
AGNATVS agnatum proximum accuſare non cogitur, imò nec poteſt ſi crimen ſit publicum, nec ſi ſuam vel ſuorum iniuriam perſequatur. 1080.1.4 in all.
Agnati eiuſdem gradus etiamſi non ſint in communione cum cæteris, tamen qui in communione ſunt pariter ſuccedunt. 785.18.1
AGAT quis per ſe an per alium parum refert. 181.40.6 in all.
AGENS tanquam hæres cum beneficio legis & inuentarij, non eſt audiendus, niſi exhibito prius inuentario. 632.32.1,2
Agens condictione ex l.vlt.C.hoc tit.non poteſt reconueniri. 761.26.1
Agens interdicto, quorum bonorum, quid probare debeat. Item an & quando dominij exceptionem patiatur. 880.1.1 ad 10
Agenti ex beneficio l.vlt.C.de Edict.Diui Hadr.toll.non reſtituuntur fructus, niſi à die litis conteſtatæ: ſecus in petitione hæreditatis. 649.8
Agenti ex ceſſione vicioſa debet obiici vicium ante litem conteſtatam aut nunquam. 375.10.2,3
Agere, eius eſt cuius intereſt aduerſarium condemnari. 132.14.4 in all.
Agere ille videtur qui per procuratorem ſuum agit. 1058.1.4
Agere aliquando quis cogitur, accuſare nunquam. 195.1.1,5
Agere non valenti non currit præſcriptio. 142.5.4 in all.& 158.6.1
Agere teſtamento contra teſtamentum non licet. 110.13.1 in all.
Agi poteſt etiam quinquaginta annis reuolutis aduerſus eum qui perperam & ſine decreto impuberis rem emit. 142.5.2.3
Agi aliquando non poteſt de termino moto niſi ciuiliter. 1081.2.1
Agi non poteſt ſine actione. 1085.12.5 in all.
Agit qui prior appellat. 176.19.3 in all.
qui Agit tanquam talis, talem ſe probare debet. 190.1.1
AGNATI ſunt qui ſunt ex nomine & familia teſtatoris. 686.27.5 in all.
AGNOSCENS legatum cum onere reſtituendus eſt aduerſus agnitionem & legati & oneris, ſi legatum ei euincatur. 676.1
nec AGRICVLTVRÆ inſtrumenta, nec boues aratorij pignori dari poſſunt, nec capi niſi in ſubſidium. Poſſunt tamen dari in ſolutum. 899.16.1,2,3
ALBINI qui dicuntur. 690.18
ALIENARE videtur, qui rei poſſeſſionem quam auocare iure poterat, penes alium manere paſſus eſt. Item is, qui vſucapionem etiam inchoatam currere & compleri patitur, ſi vſurpare illam potuit & interpellare. ibid.n.6
Alienare rem emphyteutæ olim non licebat, multo minus nouum ei cenſum alienando imponere. 452.9.1 in all.
Alienare prohibitus ante certum tempus, nihil interim facere poteſt per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur. 442.3.2,3
Alienare vel obligare res ſuas ad certum tempus prohibitus interim curator eſſe poteſt. 442.4.1
Alienari prohibita res à lege ob cauſam fideicommiſſi & à teſtatore, non poteſt alienari aut obligari ne quidem ex cauſa dotis. 443.9.1 in all.
Alienari res eccleſiaſtica ſine ſolemnitatibus non poteſt, nec in emphytheuſim dari. 442.6.1
Alienari nullo modo poteſt res alienari prohibita & à lege, & ab homine, ne quidem ex cauſa neceſſaria, ſi alia ſint bona. 443.9.1,4
Alienaſſe videtur etiam is, qui ex delicto ſuo, vel ex contumacia condemnationi & confiſcationi cauſam dedit. 444.10.1
Alienat qui amittit actionem. 431.1 in all.
Alienat, qui rem ſuam alteri communicat. 402.4.8 in all.
non Alienat, qui poſſeſſionem omittit. 161.1.6 in all.
non Alienat qui omittit tantum poſſeſſionem. 444.10.2 in all.
ALIENATIO eſt actus omnis per quem dominium transfertur. 220.47.5 in all.& 635.40.10 in all.
Alienatio omnis fit cum ſua cauſa. 416.14.2 in all.
Alienatio per diuiſionem contingit. 255.12.15 in all.
Alienatio facta per eum ex ſociis qui conuenerat, vt quoad diuiſio fieret certis bonis ſeparatim frueretur, aut ne poſſet fieri diuiſio ante certum tempus, valet. 261.12.1,2,3,4,5
Alienatio eſt quoties transfertur dominium. 407.8.9 in all.
Alienatio bonorum filij minoris facta per matrem eius curatricem & etiam vſufructuarium, quando videatur curatorio ſeu proprio nomine facta. 404.1.1,2,3,4,5
Alienatio neceſſaria, eſt iuſta. 127.2.11
Alienatio bonorum aduentitiorum filij per patrem facta vſque adeo nulla eſt, vt mortuo patre poſſit per filium reuocari, propoſita nimirum rei vindicatione. 726.4.1 in all.
Alienatio bonorum filij facta per filium, ne ipſi quidem nocet, nec poſſunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vſumfructum habeat. 726.4
Alienatio facta contra formam iuris & decretorum non obſtante iuramento reuocari poteſt. 305.4.1 in all.
Alienatio minoribus non interdicitur, ſi modò à maiore prouocentur ad diuiſionem. 257.3.11 in all.
Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filio fam. conſentiente vſque adeo nulla eſt, vt nec ſi patris hæres ſit filius ratam habere cogatur. 742.2
Alienatio poſt donationem facta inducit donatoris reuocationem, ſaltem quantum ad res donatas. 1050.6.5 in all.
Alienationis nomine hypotheca quoque & pignoris conſtitutio comprehenditur. 147.3.8 in all.
Alienationis nomine actus ſignificatur per quem dominium transfertur ibid.
Alienationis prohibitio inducit fideicommiſſum fauore illorum qui ſunt de familia, ſed aliquando purum, aliquando conditionale. 583.4
Alienationem partis ſuæ à ſocio factam ſocius ratam habere non cogitur, niſi a fiſco vendita ſit. 277.1.8 in all.
ad Alienationem & ſubhaſtationem impediendam quid faciendum. 355.6.5 in all.
Alienatione omnium iurium ius competens ex contractu conditionali. tranſlatum intelligitur, etiamſi Alienatio facta ſit ante impletam conditionem. 407.1.1,2,3,4,5
Alienationes factæ pendente lite ab eo qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem retinuit, non ſunt reuocandæ ſi fraus nulla interuenerit, nec tamen a iudice facilè permittendæ. 1055.7.1
Alienationes non voluntariæ ſemper excipiuntur. 735.15.19 in all.
Alienatio eſt actus omnis per quem dominium transfertur. 935.1.10 in all.
ALIENIGENÆ nec ab inteſtato ſuccedunt, nec hæredem habent. 670.18
ALIMENTA VXORI à marito debentur, itémque ſumptus litis ſi vxor cum viro litiget, ſuntque in eam rem mariti bona mulieri obligata. 533.26.6,7
Alimenta præterita peti poſſunt, quæ actionis iure non etiam quæ ex officio tantum iudicis, ſuo tempore debita fuerunt. 295.20.1,5
Alimenta iudicis officio ideo decernuntur vt quis viuat nec fame pereat. ibid.d.20.in all.
Alimenta legata non minuuntur ex immunitione fructuum fundi pro iis obligati, niſi relicta ſint ex fructibus eius fundi. 659.18
Alimenta mulieri poſt mortem mariti debentur, pro anno luctus etiam iacente aut hærede deliberante. 535.26.3 in all.
ALLEGATIO ſolutionis non impedit beneficium ceſſionis. 869.2.1
Allegatio ſolutionis remoratur interpoſitionem decreti, ſed non miſſionem in poſſeſſionem cum reſtitutione fructuum. 875.17.1,2
Allegationes nouæ nunquam in tertia inſtantia ſine expenſarum refuſione admittuntur. 174.10.in all.
ALTARE vnum non eſt diſcooperiendum vt cooperiatur alterum 41.52.6
AMISSIO inſtrumenti non probatur iuramento ad agendum, ſed tantum ad excipiendum. 93.15.5
AMORTIZATIO eſt pœna incapacitatis acquirendi. 37.44.15
ANATOCISMVM nominatim Iuſtiniani prohibet conſtitutio. 379.4.4 in all.
ANTECESSORES maiores & inferiores qui dicantur. 670.19
ANTICHRESIS eſt ſpecies pignoris ex lege conſtituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vſurarum pecuniæ. 160.3.2 in all.
Antichreſeos contractus licet non ſit prohibitus, facilè tamen ſit ſuſpectus. ibi. 4.in all.
Antichreſeos contractus accedit ad eam contractus ſpeciem quæ fieri ſolet in fraudem legitimarum vſurarum. ibid.in all.
Antichreſis expreſſa in eo quod excedit legitimum modum vſurarum non valet. 425.7.1,2,3,4
Antichreſis nihil aliud eſt quam contrafruitio. 286.7.2.in all.
Antichreſis expreſſa non ſeruat legitimum modum vſurarum. 486.60.10 in all.
Antichreſis eſt, cum creditor mutuum habet vſum pignoris tanquam in vicem vſurarum. 355.5.9 in all.
Antichreſis eſt, cum creditor percipit fructus pignoris, in vicem vſurarum pecuniæ. 704.4.3 in all.
Antichreſis, contracta in fraudem vſurarum legitimarum non tenet in eo quod excedit modum legitimum. Ne quidem fauore dotis, ſed ſi vt fieri ſolet, fructus donati ſint in tabulis dotalibus valet donatio etiam non inſinuata. 958.11.1 ad 10
Antichreſis expreſſa conſtituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem, ſi ſpecialis non ſufficiat. 691.2
ANTERIORIS ſicut in agendo, ita & multo magis in retinendo potior eſt cauſa. 633.33.4 in all.
ANTICIPARI poteſt dies perſequendæ appellationis criminalis ſolo inſtante procuratore Principis etiam tacente accuſatore. 852.37.1,2
ANTIQVVM tempus dicitur, 30.vel 40.annorum. 771.1.6 in all.
APOCHA non alij ſolet conſcribi, quam ei qui ſoluit. 94.16.6 in all.
per Apochas quomodo diſſoluatur debitum. ibid.2 in all.
Apocha eſt pecuniæ ſolutæ profeſſio. 287.1.1 in all.
Apocha non tam inducit liberationem quam probat. ibid.4 in all.
Apocha in chirographi tabulis conſcripta in eam cauſam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamſi dicatur id factum per errorem, niſi error probetur. 1010.34

Apparitor vnde incipere iubeatur. 207.19.4
Apparitor qui ad iudicium ſiue ciuile ſiue criminale reum vocaturus domum eius ingreſſus eſt, vim feciſſe dicitur. 97.2.1,2
Apparitori licet officium ſuum exequi affixo ad ianuam citationis & executionis ſuæ exemplo. ibid.4
Apparitori extra officium ſuum aliquid referenti non creditur. 333.16.1 & 302.8.7 in all.
Apparitori ſine legitima cauſa reſiſti non poteſt quin Magiſtratus dignitas offendatur. 219.1.3 in all.
Apparitor Principis non tenetur requirere iudicem inferioris domini. 208.23.1 in all.
Apparitori in ius ducenti, aut in carceres rapienti non obtemperans, vim facit, & delinquit. 219.1.1
Apparitori ſi auctoritate propria, nullóque iudicis mandato præcedente exequi velit, reſiſti poteſt. 218.1.5
Apparitor reo citando Magiſtratuum iuſſiones edere debet. ibid.3 in all.
Appellans de iudicis potiſſimùm iniquitate conqueritur. 190.4.8 in all.
Appellans omiſſo medio non auditur. 868.17.1
Appellans ſi deceſſerit pendente iudicio deſertæ appellationis, iudicium deſertionis tranſit aduerſus hæredem. 106.2.1,2
Appellans vincere non poteſt qui nullas appellationis ſuæ cauſas reddit. 176.20.4 in all.
Appellans in cauſis ciuilibus cogitur edere ſententiam, vt ſciatur quid ſit à quo prouocauerit. 91.7.2 in all.
Appellans qui appellationem deſeruit ſiue ab initio ſiue ex poſtfacto condemnandus eſt ad expenſas & iacturam litis. 805.56.1,2,3
qui Appellat actor eſt. ibid.8
Appellans nunquam iudicem eum ad quem appellauit, reſeruare poteſt, aut eius iuriſdictionem declinare. 321.53.20 in all.
Appellans condemnandus eſt in expenſas deſertionis ſi quid impediat, ne eodem tempore poſſit lis appellatoria terminari. 795.12.1
Appellans audiendus non eſt ſi ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit. 786.8.1
Appellans an ſit contumax in cauſa appellationis, an appellatus. 846.7.1
Appellans non poteſt conſentire aliquando vt cauſa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit. 849.26.1
Appellans à citatione perſonali non eſt audiendus priuſquam de crimine reſponderit. 852.38
Appellans difficiliùs, quàm appellatus vincit ex vnica aduerſarij contumacia. 852.36.1
Appellans ob commutatam cauſam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat, ſi victor fuerit contumax in cauſa appellationis. 854.46.1,2
Appellans ab abuſu ſi ſuccumbat condemnandus eſt ſemper ad mulctam & ad ſumptus, non item is qui appellatur. 862.18.1
Appellans ſimpliciter nunquam cenſetur tanquam ab abuſu appellare. 862.17.1
Appellans non auditur qui conſenſu executioni ſententiæ cum per ſecutam executionem res integra eſſe deſiit. 866.7.1,2,3
Appellanti permittendum eſt vt quibuſcumque modis potuerit appellationem ſuam perſequatur. 847.15.2 in all.
Appellanti à pœna corporali remittitur mulcta, quæ temerè appellantibus infligi ſolet. 852.44.1
Appellante ſententiam non exhibente quomodo contra eum ſit pronunciandum & quid ſi poſtea exhibeatur ſententia. 866.8.1
pro Appellante puro habetur is aliquando qui non appellauerat niſi in caſum. 846.11.1
Appellantes non audiuntur niſi quorum intereſt. 304.11.2 in all.
Appellandum eſt illico in cauſis criminalibus nec decendium expectatur. 848.21.1
Appellandum eſt à ſententià quæ vni ex litigatoribus dat electionem ex die ſententiæ, non ex die ſecutæ electionis. 855.6.1
Appellandum eſt in actis & aduerſario ſi non præſente ſaltem ſciente, ac certiorato. 866.6.2 in all.
ad Appellandum aduerſus lapſum tempus poteſt quis reſtitui in integrum & interim impedire executionem iudicati. 854.47.1
non Appellandum facile nec paſſim tanquam ab abuſu. 864.25
ad Appellandum non ſufficit quoquomodo executionem impedire, cùm formalis intercesſio neceſſaria eſt. 868.16
Appellare licet ab eo iudicis præcepto quo iubetur Notarius inſtrumentum edere ſi iuſſum ſit præciſum, nec ſaluam faciat intercedendi poteſtatem. 92.11.1
Appellare cogitur qui ſententiæ à iudice prolatæ ſtare non vult. 120.19.2 in all.
Appellare à ſententia, quamvis malè ac præcipitanter lata non poteſt is cuius nihil intereſt. 868.15
Appellare non poteſt qui conuentus tanquam poſſeſſor inter cæteros, licet negauerit ſe poſſidere, omnibus poſſeſſoribus generaliter & indefinitè condemnatis. 918.10.2 in all.
Appellare non poteſt à ſententia lata, nec illam colluſionem obiicere, qui neglexit adeſſe liti inter alios motæ. 867.13.3
Appellare non licet ab acceptatione facta ſub modo conditionali. 175.14.2
Appellare poteſt aliquis ab ea ſententia per quam alius etiam perſonaliter fuit condemnatus. 843.2.1
Appellare non magis poteſt aliquando condemnatus ab inferiore iudice quàm ſi à Senatu ipſo eſſet condemnatus. 847.17.1
Appellare poteſt etiam non condemnatus ſi modò eius interſit. 849.27.1
Appellare non poteſt qui ſemel acquieuit ſententiæ, vel ſola petitione dilationis ad ſoluendum. 858.16.1
Appellare ſtatim debent, qui ad munera & honores vocantur, & quid faciendum ſi appellauerint. 865.2.1
Appellare poſſunt omnes quorum intereſt à ſententia, etiam contra alium lata. 311.53.6 in all.
Appellari à ſententia definitiua, aliud, aliud à taxatione impenſarum in ſententiam definitiuam deductarum. 123.32.3 in all.
Appellari poteſt ab executione ſi non ſit admiſſa compenſatio quæ admitti debuit. 850.28.1
Appellari poteſt à ſententia cuius executionem Senatus inaudita parte permiſit. 854.48.1,2
Appellari non poteſt ne quidem beneficio Principis poſt annum trigeſimum, ſicut nec de nullitate ſententiæ opponi, non magis quàm ſi condemnatus expreſsè acquieuerit. 858.16.1,2
Appellari poteſt ab executore mandati fines excedente. 814.19.3 in all.
Appellari non poteſt contra creditorem quo poſtulante tutor datus eſt, ſed contra eos, qui tutores creari debuerant, aut qui tutorem nominarunt. 846.9.1
Appellari non poteſt ab interlocutoria quæ iam ſit mandata executioni. 847.16.3. in all.
Appellari non poteſt ab eo quod iudex præcepit fieri ad animi ſui inſtructionem. 850.32.1
Appellari poteſt ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, ſed non à conſilio ſtatus, multò minùs à Principis vicario, & vt aiunt, locum tenente generali. 851.34.1,2
Appellari poteſt ab eo qui iuſſit incipi ab executione ſi non adiecerit clauſulam iuſtificatiuam, quæ faciat intercedendi poteſtatem. 852.40.1
Appellari ab executione poteſt quoties iuſtum modum excedit. 97.9.2 in all.
Appellari tanquam ab abuſu non poteſt ab iis quæ Epiſcopus in ipſa Eccleſiarum viſitatione pro iis reparandis decreuit. 864.24
Appellari poteſt tanquam ab abuſu ſi laici quid reſtituere iubeantur, itémque ſi lite pendente impetrata ſit monitio nomine dempto. 858.1.1,2
Appellari poteſt tanquam ab vſu ſi iudex Eccleſiaſticus citationem generalem fieri iuſſerit, quæ laicos quoque poſſit comprehendere. 862.14.1,2
Appellari poteſt tanquam ab abuſu à venationis prohibitione generali, quam alius quilibet à Principe fecerit. 862.13.1
Appellari non poteſt tanquam ab abuſu ſi Eccleſiaſticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum, ſecus ſi contra laicum. 861.12.1
Appellari poteſt tanquam ab abuſu ſi impetratum ſit breue apoſtolicum ad auferendam poſſeſſionem ei, quem Senatus iam fecerit poſſeſſorem. 861.11.1,2
Appellari poteſt tanquam ab abuſu, cum ante latam, aut executioni mandatam poſſeſſorij ſententiam citatur pars ad iudicem Eccleſiaſticum. 860.7.1,2
Appellari tanquam ab abuſu poteſt, etiam ab eo quod factum ſit contra ſacros canones, & in ſcandalum laicorum. 864.23.1,2
Appellari non poteſt ab interlocutione qua iuſſi ſunt litigatores venire in rem præſentem. 845.6.1
Appellari aliquando poteſt à denegata iuſtitia etiamſi trina monitio non præceſſerit. 845.4.1
Appellari ſtatim poteſt ab interlocutoria quæ præiudicium faceret in diffinitiua. 845.3.1
Appellari indiſtinctè poteſt à ſententia quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes. 847.13.1
Appellati ſolius voluntas non ſemper ſpectanda eſt, vt cauſæ cognitio ab appellationem iudice retineatur. 208.25.1
Appellatus iudex in iudicem eligitur. 321.53.20 in all.
Appellatio facit vt vna tantum lis ſit. 117.9.3. in all.
Appellatio habet vim non ſolùm deuolutiuam, ſed etiam ſuſpenſiuam ſtatim atque dictum eſt, Appello. 166.8.5 in all.
Appellatio poſt iudicati executionem interpoſita per pupillum beneficio reſtitutionis non poteſt facere vt interim reuocanda ſit executio cui tutor ſine cauſa conſenſerat. 853.41.1
Appellatio frequentius fruſtrandi & tergiuerſandi gratia quàm ex iuſta cauſa interponitur. ibid. 1 in all.
Appellatio quæ ſemel prodeſſe cœpit aduerſario non poteſt conuerti poſtea in interceſſionem, ne quidem ex reſcripto Principis. 853.43.1
Appellatio pro expenſis tantum interpoſita non deuoluit negotium principalem ad iudicem appellationis. 855.45.1
Appellatio neque neceſſaria, neque vtilis eſt, niſi ei cui alioqui ſententia noceret. 837.4.2 in all.
Appellatio à defuncto interpoſita & ab hærede deſerta non nocet fructuario qui non fuit vocatus. 838.5.1
Appellatio procuratoris generalis Principis pro capite pœnæ non prodeſt reo condemnato, quamvis male tanquam ex contumacia fuerit condemnatus. 844.2.1
Appellatio ab vno capite ſententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium

tium principale ad iudicem appellationis, ſi non interueniat authoritas vel principis vel Senatus. 845.5.1
Appellatio ſera eſt poſt ſecutam executionem, licet proteſtatio de appellando præceſſerit. 847.14
Appellatio ab interlocutoria eſt odioſa, quia derogat ordinaria iuriſdictioni. 894.1.7 in all.
Appellatio tam à venditore quàm ab emptore contra euincentem interpoſita, non poteſt inauditis hæredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi. 1027.27.1,2,3,4 & ſeq.
Appellatio deſerta habetur pro non interpoſita. 805.56.6 in all.
Appellatio non impedit executionem ſententiæ, quæ per diffinitiuam emendari poteſt in iis quæ ad litis ordinationem ſpectant. 81.13.1
Appellatio extinguit iudicatum, reuocátque omnia ad terminos litis conteſtatæ. 306.1.2 in all. & 80.9.2 in all. & 83.23.3 in all.
Appellatio reducit rem ad terminos litis non conteſtatæ. 118.10.4 in all.
Appellatio interpoſita extra legitima tempora admitti non poteſt. 184.12.4 in all.
Appellatio an prorſus deſerta ſit, an malè introducta & intra tempora 857.11.1
Appellatio cum ab interlocutoria per contumaciam deſerta pronunciatur à Senatu. non poteſt ipſe retinere cognitionem principis negotij etiam poſtulante actore, niſi petitum hoc fuerit in inſtantia. 208.25.3 in all.
Appellatio deſerta dicitur quam appellans non fuit proſecutus intra tempora præſtita. 863.20.1 in all.
Appellatio non auditur quæ in productionis tantùm inuentario fuit interpoſita, nec aduerſario ſignificata. 866.6.1,2
Appellatio ſiquidem deſerta pro non interpoſita habetur. 781. 6. 6 in all.
Appellatio conuerti non poteſt, in interceſſionem etiam ex reſcripto Principis circa refuſionem expenſarum. 795.11.1
Appellatio in cauſi criminalibus quocunque tempore poteſt introduci, ſed appellationi renunciare non poteſt ſi pœna fuit corporalis. 874.16.1
Appellatio vnius interpoſita ab vno capite ſententiæ non prodeſt aduerſario nolente appellare à cæteris. 848.20.1
Appellatio à taxatione expenſarum per definitiuam ſententiam adiudicatarum retinenda eſt parti non procuratori ſicut, & quælibet alia ſententia diffinitiua. 848.23.1
Appellatio vnius ex litis conſortibus prodeſt etiam cæteris qui non appellauerunt ſi eadem omnium ratio ſit, non ſi diuerſa. 808.1.1,2
Appellatio vnius aduerſario prodeſſe non poteſt, quæ nec litis conſorti prodeſt, niſi cum vna eademque condemnationis & appellationis cauſa eſt. 869.1.2 in all.
Appellatio extinguit iudicatum. 870.6.1 in all.
Appellatio deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium quale fuit apud priorem iudicem poſt litem conteſtatem. 379. 6. 2 in all.
Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiuſſorem eadem ſententia condemnatum. 83.21.1
Appellatio reſcripto Principis in interceſſionem, aut vt loquuntur oppoſitionem conueniri poteſt. 85.3.1
Appellatio tamdiu deuoluit cognitionem ad ſuperiorem, quamdiu ipſa ſubſiſtit, non cùm extinguitur. ibid.3. in all.
Appellatione extincta in eo ſtatu res eſſe debet in quo eſſet ſi appellatum non fuiſſet. ibid.5 in all.
Appellatio ab impetratione literarum Apoſtolicarum permittitur cum alio modo corrigi iniquitas non poteſt. 859.4.4 in all.
quæ Appellatio ſperni poſſit à Senatu. 863.20.1 in all.
Appellatio rei iam ad locum torturæ deducti impune ſperni poteſt. 1086.6.4 in all.
Appellatio tanquam ab abuſu proximè accedit de delictum ſi nullus ſit abuſus. 862.18.6 in all.
Appellatio vim ſuſpenſiuam & deuolutiuam habet. 321.52. in all.
Appellationem facit quo minus debitum ſit liquidum. 375.12.2
Appellatio tertia nunquam eſt licita. 208.25.3 in all.
Appellationis auxilium nunquam cuiquam denegandum eſt. 317.37.8 in all.
Appellationis cauſa ſufficit ad obtinendum, vt qui appellauit, dixerit velle ſe iuuari actis primæ inſtantiæ. 847.15.1
Appellationis etiam cauſa poteſt is cui nunciatum eſt nouum opus ſatiſdare ad hoc vt pendente lite poſſit ædificare. 894.1.1 ad 5
Appellationis inſtantia ſemper eſt ſecunda. 321.53.1,2 in all.
Appellationis inſtantia per ſententiam definitiuam reparabilis eſt. 83.22.2 in all.
Appellationis deſertio quædam ſpecies criminis eſt. 855.5.7 in all.
Appellationis deſertio facit vt ſententia tranſeat in rem iudicatam niſi ab ea non eſſet appellatum. 857.14. in all.
de Appellationis interponendæ & introducendæ temporibus, & an aduerſus deſertionem poſſit dari reſtitutio ex quibus cauſis. 858.15.1,2
in Appellationis deſertionem ſi iuſta cauſa ſit reſtitutionis danda quid fieri debeat. 857.12.1
in Appellationis cauſa prima poſſunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expenſarum refuſionem. 210.32. in all.
Appellationis renunciatio facta extra tempora & extra acta non impedit deſertionem. 855.4.1
Appellationi renunciari poteſt intra decennium à die ſententiæ impunè tametſi victoriam aliquos ſumptus fecerit pro executione iudicati. 851.35.1,2
Appellationi renunciari impunè poteſt intra decennium à die ſententiæ, non à die appellationis. 856.8.1
Appellationi deferendum non eſt, per quam fiat ne res in toto ſit. 317.37.2 in all.
Appellationi deferendum eſt ab interlocutoria quæ habet vim deffinitiuæ. 787.9.2
Appellationem intra tempus conſtitutum qui non intimauit facilius veniam conſequitur, quam qui non introduxit ad iudicem. 855.5.1 & ſeq.
Appellationem deſere proprie delictum eſt. 120.17.3 in all.
Appellationem non deſeruit, qui eam perſequitur licet non vltrò faciat, ſed aduerſario inſtante. 856.7.1,2
Appellatione interpoſita à pluribus articulis taxationis expenſarum, & pro parte tantùm adiudicatis expenſis litis appellatoriæ quomodo earum taxatio facienda ſit. 808.65.1 ad 5
Appellatione tanquam ab abuſu aliter Senatus pronunciet, aliter in aliis appellationinibus. 861.10.1,2
de Appellatione recipienda per ſupremam manum & authoritatem Senatus. 868.14
Appellationes à conſeruatore tributi commutatorij in Senatu non in Rationalium curia tractantur. 214.50.1
Appellationes a iudicati executoribus interpoſitæ, admittendis quidem, ſed non ſuſpendunt vim executionis. 219.1.4 in all.
Appellationes plerumque fruſtrandi tantum cauſa interponuntur. 212.40.5 in all.
Appellationes ſunt aliquo modo odioſæ, quia continent expoſtulationem de iniquitate iudicis qui ſententiam tulit. 786. 8. 4 in all.
Appello verbum) ſufficit vt appellatio rectè interpoſita videatur ad impediendum nequit innouetur. 846.11.2
ſi Appellatum ſit à diuerſis articulis taxatarum expenſarum & diuerſo iure quid de ſumptibus appellationis conſtitui debeat. 802.44.1
Appellatur fruſtra poſtquam res integra eſſe deſiit. 848.19.1
Appellatur aliquando à delegato ac alium quàm ad delegantem. 850.30.1,2,3
Appellatur rectè tanquam ab abuſu ſi iudex eccleſiaſticus contractet rem à laico iam tractatam. 862.15.1
Appellatur rectè tanquam ab abuſu ſi reſcriptum ſummi Pontificis mandetur executioni præſertim aduerſus laicos inconſulto Senatu, aut ſi ſit de rebus non occultis. 859.4.1
ſi Appelletur ab arreſti executore, quem conſtet non exceſſiſſe fines mandati admittenda quidem eſt appellatio, ſed interim iubenda per Senatum executio. 851.33.1
Appellatus tanquam ab abuſu etiamſi ſuccumbat, non ideò tamen in ſumptus ſemper condemnatur. 864.21.1
in Approbatione impetranda omnes eos audiri neceſſe eſt, quorum poteſt intereſſe. 76.11 7
Approbari debet ab omnibus etiam in indiuiduis quod omnes tangit vt ſingulos. 189.5.5 in all.
Arbiter officio ſuo non ſatis feciſſe videtur, ſi non omnes controuerſias finierit. 162.4.1 in all.
Arbiter & arbitrator attentare dicitur ſi ab eo appellatam ſit, iſque in ſpretum appellationis aliquid conſtituerit. 164.8.1,2
Arbiter à quo appellatum eſt, cum appellari poteſt deferre debet appellationi. ibid.2 in all.
Arbitri diuiſorij accipiendi ſunt vt ſciatur an fundus diuiſionem patiatur, necne. 256.3.2
Arbitri tollendarum non differendarum litium cauſa petuntur. 163.7.4 in all.
Arbitri compromiſſarij ſententia per viam nullitatis infirmari nullo modo poteſt. ibid.6.1,2.
Arbitrium iudiciarium etiam ab aduerſario electum ſine cauſa recuſare nemo poteſt. ibid.7.2,3
Archipresbyter in ſua prouincia eſt oculus & quaſi vicarius Epiſcopi. 41.52.10
Archipresbyteri veteribus Diaconis comparantur. 58.24.1
Argumentum à contrario ſenſu non poteſt ſumi vltra limites ſtatus directi. 379.6.6 in all.
Argumentum à communiter accidentibus transfert probandi onus in aduerſarium. 308.2.2 in all.
Argumentum ab etymologia valet. 898.13.4 in all.
Argumentum à maiori ad minus valet affirmatiuè. 1016. 51. 4 in alleg.
Argumentum à perſona maigs dilecta ad minus dilectam non valet, vt videatur teſtator id voluiſſe quod non dixit. 608.3.4 in all.
Arresti executio per ciuilem ſupplicationem impediri non poteſt. 76.12.1
Arreſtum etiamſi redditum ſit cum falſo procuratore, neceſſaria tamen eſt ciuilis ſupplicatio. 780.2.1
Arreſtum citra viam ciuilis ſupplicationis quomodo reuocari poteſt. 781.5.1
Arreſtum facit interlocutorium clauſula *Alio non apparente*, ſed non impedit quominus ante omnia mandari debeat executioni. 813.1.1
Arreſtorum emendatio ex tempore pronunciatorum quomodo facienda ſit. 816.9.1
Articvli noui quantum interſit an poſt producta teſtationes dentur

tur in eadem inſtantia, an in tertia, & an ante, an poſt concluſionem in cauſa. 802.38.1
Articuli pertinentes ad cauſam petitorij admittendi ſunt etiam in cauſa poſſeſſorij ſaltem cum clauſula ſaluo iure impertinentium, ſi modò qualequale iudicium poſſint facere ad cauſam poſſeſſorij confortandam. 891.39.5,6
inter ARTIFICES magna eſt differentia. 108.4.1 in all.
ASSASSINATVS crimen priuilegium eſt. 108.26.4.in all.
Aſſaſſinatus vel aſſaſſinij crimen quid ſingulare habeat. 1068. 8. 1
ASSECVRATIO dotis facienda eſt non tantùm pro ſumma dotali, ſed etiam ſumptibus in litem a muliere factis, nec interim quicquam præſtandum poſterioribus creditoribus. 511.3.3,4.& 5
cùm de Aſſecuranda dote agitur quæ non ſi ſoluta eadem adhibenda eſt diſtinctio, quæ ſi ageretur de dote reſtituenda. 524. 50. 1, 2, 3,4
Aſſecurationem iudicis authoritate impetratam eſſe oportet, priuſquam conſtante matrimonio quicquam ſibi iuris in mariti rebus vindicare vxor poſſit. 365.18 18
ASSERENTI aliquid vt ſe exoneret non creditur tanquam teſti in re propria. 605.8.4.in all.
ATTENTANS dicitur offendere eodem tempore ius, iudicem, & partem. 79.1.4 in all.
Attentari poteſt ab inferiore iudice perinde ac ab ipſa parte. 82. 6.1 in all.
Attentatum dicitur quicquid in ſpretum iudicis factum eſt, aut in odium litis, licet non habuerit effectum. 80.6.1
Attentatum eſt ſiue lite ſiue appellatione quid fiat in præiudicium litis vel appellationis. 83.20.2 in all.
Attentatum non dicitur quod factum eſt ob aliam rem, quàm de qualis pendet. 80.8.1,2,3
Attentato verbo, verbis diſſoluenda ſunt. 164.8.7.in all.
Attentato in præiudicium pendentis litis aut interpoſitæ appellationis, licet verbo tantùm reuocanda ſunt. 79.1.1
Attentata ſemper ſunt probanda & nunquam præſumenda, nunquam ſupplenda, cum ſunt odioſa. 83.20.4 in all.
Attentata per Procuratorem, quantumuis generalem, non nocent domino. 80.5.1 in all.
Attentata habent vim ſuſpenſiuam. 79.1.3 in all.
Attentata de facto tantum procedentia, licet non de iure, reuocantur etiam de facto. ibid.2.in all.
Attentata quouſque reuocata ſint remorantur iudicis officium, & cognitionem, etiam in executione iudicati, ſi conſtet de iis in promptu. ibid.3,4
de Attentatis nihil deciditur in interdicto vti poſſidetis pendente lite. 892.1.10 in all.
Attentatorum quæſtio nonnunquam moram nullam facit liti principali, eodémque iudicio & iudicato omnia terminantur. 69.1.7
Attentatorum reuocandorum neceſſitatem non ſolus colligitigantis fauor elicit, ſed publica quoque vtilitas, & ſpreta iudicis autoritas. ibid.10
Attentatorum quæſtio quoties vertitur, nihil inaudito Procuratore generali. Senatus decernit. ibid.12
Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta appellationis commutatione in oppoſitionem. 84.14.1
Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti poteſt. 83.20.3
Attentatorum reuocatio ita euertit omnia, vt ſi qualis in præiudicium alterius per attentatum mota ſit in qua interuenerit ſententiæ a qua fuerit appellatum, reuocatis poſt modum attentatis nihil amplius ſuper appellatione pronunciari poſſit aut debeat. 79.1 in all.
Attentatorum reuocatio facienda non eſt, ſi citra euidentem iniuriam fieri non poſſit. 82.16.5
Attentatorum purgatio, vltra ceſſionem poſſeſſioni & actui attentato faciendam, continet in ſe etiam pœnam refectionis expenſarum, & ſuſpenſionem proceſſus in negotio principali. 180. 6.3 in all. nihil Attentat qui poſſeſſionem ſuam continuat. 892.1.10.in all.
ATTESTANTES habentur quoque pro collaudatoribus, ſed hactenus vt non niſi in ſubſidium collaudatorum teneantur. 991.30.7.in all.
Atteſtationes clauſæ eſſe debent donec publicentur, ne committatur ſubordinatio. 271.28.2 in all.
AVDIENDVS eſt nemo ſiue agendo, ſiue excipiendo niſi cuius intereſt. 276.46. 2 in all.
AVGMENTVM conſuetudinarium dotis non ſemper debetur ex dotis comparatione. Imò aliquando nullum debetur. 495. 3. 1, 2, 3, 4, 5, 6,7
Augmentum dotis conſuetudinarium etiam certa dote cõſtituta aliquod incertum eſt & pro arbitrio boni viri ſtatuendum. ibid.4.1 ad 10
Augmentum dotale conſuetudinarium non tranſmittitur ad extraneos hæredes mulieris prædefunctæ, niſi expreſsè dictum ſit. 461.6. 1, 2
Augmentum nullum dotis deberi debet nulla præcedente dotis conſtitutione aut tacita, aut expreſſa. 496. 7. 1, 2
Augmentum dotis etiam non ſolutæ peti poteſt, adeóque tota dos reſtituenda eſt à marito etiam non ſoluta, ſi modò de ea maritus fidem habuerit. 557. 1. 1 ad 7
Augmentum dotis non ſolutæ facilius eſt, vt mulieri debeatur, quàm dos ipſa non ſoluta. 515.56.1,2
Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis, ſiue ab initio fuerint, ſiue ex poſtfacto facta ſint idonea, ſiue maritus ea pro bonis habuerit. 517. 23. 7, 8
Augmentum dotis debetur ex comparatione æſtimationis rerum dotalium quæ fuit conſtitutionis tempore, niſi fuerint illa æſtimata, quo caſu æſtimationis tempus ſpectatur. 517.24.4.9
Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad cauſam veſtium nuptialium ab initio æſtimatarum. 527.9.4.5
Augmentum dotis debetur etiam dote non ſoluta: adeóque licet ſolutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta, ſed ſeruanda eſt conſuetudo. 534.1.1, ad 10
Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per ſcripturam in fraudem patris mariti, ſed ad tantam dotis reuera conſtitutæ ſi modò filia ſciuit. 536. 11.1 ad 19
Augmenti dotalis, iocalium & donationis de ſuperuita differentia. 503. 13. 1 ad 11
de Augmenti dotalis conſuetudinarij natura & de renunciatione filiæ non culpa binubi parentis. 504. 15 extendenda ad id quod lucrata eſt ex culpa. ibid. 1 ad 11
Augmenti dotalis futuram petitionem poteſt impune remittere matri ſuperſtiti filius etiam qui habet multos creditores hypothecarios, adeóque condemnatus iam exactione perſonali. 505.13.10 in all.
Augmenti monetarij petitio & quando ſupereſt poſt factam delegationem, non contra veterem debitorem danda eſt, ſed contra nouum. 1000. 8 Vide *Delegatio & Nouati*.
de Augmento dotis Bugienſis prouinciæ conſuetudo explicata. 496. 5.1 in all.
AVGVSTANVS qui contraxit Camberij, ſi repertus ibi conueniatur nullam fore præſcriptionem habet. 1017. 55. 1, 2, 3
Auguſtani non niſi coram prouinciæ ſuæ iudice conueniri poſſunt. 209. 27. 4 in all.
Auguſtani impetrata ſacramenti abſolutione, nullo egent Principis diplomate ad reſcindendam ex cauſa immodicæ læſionis venditionem 287. 1. 16
Auguſtani executionem in iura & nomina debitoris legitimè factam ſignificare debent iis quos creditoris creditor ſoluere proprio creditori. 302. 7, 8
Auguſtani magis moribus, quàm legibus reguntur. ibid. 4
Auguſtanorum circa fidei commiſſa mos. 601. 4. 6c in all.
AVREOS obligans ſe ſoluere ad communem valorem, eum valorem promiſiſſe intelligitur, qui ſit frequentatus etiam abuſu commerciorum, maximè ſi ipſe acceptos aureos expenderit ad eum valorem. 1012.41
AVTHENTICA, nunc autem Cod. hoc tit. locum habet in parente etiam conuolante ad ſecunda vota ex conſenſu pia defuncti coniugis, non tamen in legato. 502.7.1,2,3,4
Auth. ex cauſa, locum habet etiam in præteritione paterna, ſecundum DD. ſi modo filius ſit præteritus ſcienter, non ſi ignoranter, niſi adſit clauſula codicillaris per verba futuri temporis. 610.1
AVTORIS ſui iure vti quilibet poteſt. 776.14.in all.
Autoritatem pro ſe & in rem ſuam præſtare nemo poteſt.
Authoritas rei iudicatæ ſancta ſemper & inuiolabilis eſſe debet. 1058. 4
AVIA materna poteſt pro arbitrio inſtituere nepotes aut pronepotes illegitimos. 556 13 2 in all.
Auia paterna & auia materna ex æquo ſuccedunt nepoti in bonis omnib. tam paternis quam maternis. 712.2
Auiæ & proauiæ paternæ licet relinquere quicquid velint nepotibus aut pronepotibus illegitimis, etiam legitima ſobole ſuperſtite, dum ne aliqua fraus legitimis in portione legitima fiat. 556,13.11,13
AVVS maternus, quo caſu repetat dotem viuo patre, qui eius vſumfructum habeat.
Auus maternus præfertur patruo in legitima ſucceſſione nepotis. 723. 11

B

BENEFICIA omnia Cardinalium, licet extra Romanam Curiam defunctorum, vacant in Curia. 31.16.1
Beneficia Cardinalium Summus Pontifex ſolus conferre poteſt. ibid.1, 2,3
Beneficia omnia ſummo Pontifici ſunt reſeruata, non tantùm quæ vacant vbicunque in menſibus reſeruatis, ſed etiam quæ vacant Epiſcopali ſede vacante. 32.21.1 in all.
Beneficia ſimpliciter poſſunt in quolibet menſe conferri ab ordinario. 30.11.3 in all.
Beneficia ſæcularia ſui natura ſunt perpetua. 33.16.1
Beneficia regularia ſunt manualia, & conſequenter ad ſuperioris nutum amouibilia, niſi quæ ſunt aut curata aut electiua. ibid.
Beneficia regularia habent ſuum prælatum & ſuperiorem. 48. 2. in all.
Beneficia regularia, regularibus ſunt conferenda, ſecularia ſecularibus 44.1 in all.
Beneficia ſicut cætera omnia, ſui natura libera præſumuntur. 30.11.4
Beneficia quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, præſumuntur libera. 531.4.1,2,3
Beneficia plura ſub eodem tecto non poſſunt ſine diſpenſatione ab eodem obtineri. 46.70.19
Beneficia vacant vel per reſignationem, vel per amotionem aut priuationem. 50.87.1,2
Beneficia Principis nunquam cuiquam debent eſſe captioſa. 590.1.2.1 in all.

Beneficiorum prima natura illa fuit, vt omnia & quocunque menſe conferri poſſent per ordinarium. 30.11.3 in all.
Beneficiorum collatio in fructu eſt. 53.3.2.in all.
Beneficiorum ſequeſtratio reipublicæ damnoſa eſt. 40.51.11
Beneficiorum incompatibilitas ceſſat quandiu alterutrum non poſſidetur pacificè & abſque controuerſia. 34.31.1
Beneficiorum proprietas ad ſolam eccleſiam ſpectat non ad Prælatos. 882.5.3 in all.
Beneficiorum omnium regulariũ eſt natura, vt ſint electiua. 496.1.1
in Beneficiis etiam ſpiritualibus acquiritur ius in re ex ſolo interuentu auctoritatis ſuperioris. 21.19.1 in all.
BENEFICIALEM cauſam eſſe aliud eſt, aliud ſpiritualem. 65.55.2 in all.
BENEFICIARIVS cenſetur fructuarius in vita, & vſuarius in morte. 62.37.2 in all.
Beneficiarius fructus plurium eccleſiarum percipere non poteſt, ſi in earum altera tantum reſideat. 64.50.12
Beneficiario abſenti quotidianarum diſtributionum nullum ius competit nec ſi pro eccleſiæ commodo abſit. ibid.13
BENEFICIVM eſt, etiam Capellania ſimplex, ſi ſoleat conferri in titulum. 33.27.5 in all.
Beneficium dare aliud eſt, aliud reddere. 104.3.3
Beneficium quod à mera Principis indulgentia proficiſcitur quàm pleniſſimè eſt interpretandum. 1106.1.8 in all.
Beneficium clauſulæ conſtituti implorari non ſufficit ſi non imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege. 757.12.1
ad Beneficium ingreſſus vicioſus dari nunquam debet. 27.2.3 in alleg. & 41.51.7 in all.
Beneficium & officium habens ſi quid acquirat, magis ex officio acquiſiuiſſe credendus quam ex beneficio. 62.37.1 in all.
Beneficium commendatum quamuis in perpetuum nihilominus dicitur vacare & quid in apud ſedem. 29.10.5
Beneficium retinens ſine titulo peccat mortaliter. 30.13.4 in all.
Beneficium ſummo Pontifici reſeruatum ſi conferatur per Ordinarium, aliumve quemlibet inferiorem, ipſo iure nullius momenti eſt collatio. 32.21.1
Beneficium iam ſemel vacans non poteſt amplius vacare, aut fieri magis vacans. 44.60.2
Beneficium ex pluribus cauſis vacare poteſt. ibid.3 in all.
Beneficium ſequeſtrandum eſt, cùm neuter in beneficio ius habet.
Beneficium ſi collitigator defunctus in commendam tantum tenuerit, licèt ſubrogationis literas quis habeat, nullius erunt momenti, nec ſi a ſummo Pontifice conceſſæ. 45.67.5.6
Beneficium habere poteſt qui ſecularibus ſe negotiis immiſcet. 57.18.1
Beneficium Principis non debet eſſe captioſum, nec trahi ad iniuriam. 71.1.4 in all.
Beneficium Principis debet eſſe manſurum, nec de eius animo & voluntate malè vnquam ſuſpicari licet. 397.16.16.10,11
Beneficium malè impetrans, pro non impetrante habendus eſt. 35.36.6 in all.
Beneficium inuito non datur. 31 39.5 in all.
Beneficium regulare poteſt ab Epiſcopo conferri, ſi Ordinarius regularis fuerit in mora prouidendi. 49.77.1,2
Beneficium impetrans expreſſo falſo vacationis modo non impetraſſe credendus eſt. 49.82.1,2
Beneficium inuito patrono obtineri non poteſt, ſi nulla cauſa ſubſit cur id fieri debeat. 532.7.3 Vide *Deuolutio*.
Beneficium vnitum nunquam poteſt vocare niſi vacante eo cui vnitum fuit. 532.8.3 in all.
Beneficium reſeruatum eſſe ſummo Pontifici non niſi citata parte declarari poteſt. 63.45.1,2
Beneficium ſequeſtrari Procuratoris generalis intereſt. 40.51.9
Beneficium impetrare priuſquam vacat damnabile eſt. 28.4.10. in all. 53.29.3 in all.
Beneficium quando reſeruatum eſt, Ordinarij manus ſunt ligatæ. 32.21.1
qui Beneficium impetrauit tanquam vacans per obitum eius qui nunquam id obtinuit, nihil impetraſſe videtur. 28.4.3
Beneficium in manibus ſiue ordinarij ſiue ſummi Pontificis reſignans, de ſpolio poſtea, ſeu interdicto recuperandæ poſſeſſionis agere non poteſt. 41.54.7
contra eum qui Beneficium per obreptionem impetrauit poteſt ſpoliatus exequi ius ſuum. 41.73.5
Beneficium ſuo quiſque iure tenere debet non alieno. 46.69.4 in all.
Beneficium presbyterale, ob non promotionem, ſi præmiſſa fuerit declaratio vacat. 51.91.1
Beneficium regulare & conuentuale vel habens iuriſdictionem & curam animarum, ſi vniantur non opus eſt citari monachos parochianos, nec ipſum rectorem. 739.48.2.1 in all.
Beneficium ordinis aliud, aliud diuiſionis. 993.35.1.2 in all.
Beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poteſt. 27.2.5 in all. aut ſaltem colorata. 30.13.1,2 & 32.23.7 & 40.5.7 in all. & 56.14.6
Beneficium quantumuis ſimplex non niſi clerico conferri poteſt. 46.70.12
Beneficium ſolutum regi per ſeculares in commendam, habetur pro ſeculari, ſed non ideo mutatur ſtatus nec regula, nec natura beneficij vniti. 39.48.13 in all.
Beneficium ſequeſtrari non debet, licet de non iure primi victoris accidenter conſtet. 52.95.13
Beneficium inuentarij neceſſariò inducit ſeparationem bonorum paternorum à cæteris. 528.8.7 in all.
Beneficium inuentarij non impedit, ne hæres ſit vere hæres, ſed facit ne teneatur ſupra vires hæreditarias. 625.6.31 in all.
Beneficium inuentarij non impedit quominus hæres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur. 634.38.1
Beneficium inuentarij implorare non poteſt mulier ſubſtituta poſthumo inſtituto, nec ei hæreditatem acquirere, quouſque ſciatur an ſit prægnans. 636.42.1 & ſeq.
Beneficium inuentarij non poteſt implorari, nequidem per reſtitutionem in integrum, à maiore qui petiit tempus ad deliberandum. 628.18.1 in all.
Beneficium inuentarij implorans non poteſt quicquam hæreditatium attingere ante confectum inuentarium. 635.40.2 in all.
Beneficium inuentarij abiiciens nulli faciat iniuriam. 634.39.51 in all.
Beneficium inuentarij repudiatum poteſt repeti ex cauſa ſuperuenientis teſtamenti, in quo multa ſint legata. 627.11.1,2
Beneficium inuentarij implorandum eſt, antequam quid attingatur hæreditarium, quamuis tempus non currat niſi ab adita hæreditate. 629.20
ad Beneficium inuentarij implorandum, caſus, quo quis in integrum reſtitui poteſt, etiam poſt puram aditionem hæreditatis. 635.27
Beneficio inuentarij priuandus eſt hæres, qui illud non conficit intra tempus conſtitutum, quod plerumque trimeſtre eſt. 629.19.1,2,3
Beneficium legis & inuentarij tollit ſola electio iuris deliberandi. 628.18.1 in all.
Beneficium legis & inuentarij non nocet creditori certo, ſi nominatim vocatus non fuerit ab hærede. 634.37.1
Beneficium legis & inuentarij ſolis minoribus competit. 104.12.1 in all. Impedit confuſionem actionum. ibid.
Beneficium legis & inuentarij non ideò comparatum eſt, vt ſit captioſum creditoribus, quamuis hæredes paſſim eo abutantur. 830.36.9 in all.
Beneficium ſiue legis ſiue principis nunquam debet habere iniuriam. 623.1.9 in all.
Beneficium iacere malius eſt quàm dari vitioſum ingreſſum. 52.95.13 in all.
Beneficij collatio, donatio eſt. 46.7.6
Beneficij collatio facta per non habentem poteſtatem, ipſo iure nulla eſt, nec tribuit titulum coloratum. ibid.8,9
Beneficij collatio eſt in fructu. 884.11.4 in all.
Beneficij vnius plures collationes non valent. 33.19.3
Beneficij collatio prior facta ab ordinario, poſteriori à Papa factæ præualet. 34.35.14
Beneficij ſequeſtratio vix vnquam fit, niſi aliquo poſtulante, non etiam ex mero, &, vt aiunt, nobili iudicis officio. 40.51.9. in all.
Beneficij reſignati ius non reuertitur ad reſignantem poſteaquam amiſſum eſt ob non apprehenſam poſſeſſionem. Ne detur regreſſus. 42.57.4. in all.
Beneficij falſus & mendax impetrator non debet gaudere beneficio impetratio. 40.51.6 in all.
Beneficij, quod requirente Procuratore generali ſequeſtratum eſt, poſſeſſio alicui dari poteſt, & tamen onus ſatiſdationis non iniungi. 170.20.1
Beneficij incompatibilis controuerſia magis facti eſt quàm iuris 34.31.2
Beneficij poſſeſſor non ſemper cogitur de titulo ſuo docere ſi quod ab alio petat quod ſpectet ad beneficij fructúſque cauſam. 39.47.1
Beneficij ſtatus mutatur ex mutatione perſonæ. 44.62.1,2
Beneficij fructus pro clerici condemnati debito capi non poſſunt, niſi deducto, ne egeat. 832.44.1
Beneficij poſſeſſor victus non condemnatur aliquando ad reſtitutionem fructuum niſi à die litis conteſtatæ. 812.84.1
Beneficij poſſeſſorio poſt condemnationem factam, non poteſt condemnatus petere literas ſubrogationis coram iudice laico. 816.10
Beneficij poſſeſſionem non iacere intereſt Eccleſiæ. 52.95.2 in all.
Beneficij poſſeſſionem apprehenſurus ab alio prohibitus, non poteſt lite pendente & ante ſententiam poſſeſſionem acquirere. 41.52
Beneficij reſignatio facta pendente appellatione ab eo qui iam fuit condemnatus, non valet. 51.89.1,2
Beneficij reſignatio a ſene vel infirmo facta fratri vel nepoti ex fratre vel ſorore, in fraudem facta præſumitur. 50.88.1,2
Beneficij à ſe reſignati poſſeſſionem propria auctoritate retinens, ac ſine noua prouiſione, intruſus dicitur. 48.80.5 & 41.52.2 in all.
Beneficij reſeruationem ſola iniectio manuum Papæ operatur, & interdum plus poteſt, quàm expreſſa reſeruatio. 406.6.4,5
in quæſtione de Beneficij poſſeſſione ſufficit quod nihil dolo malo factum ſit ab impetrante. 33.28.5 in all.
Beneficij reſeruatione facta cum regreſſu & omnium fructuum reſeruatione, beneficium vacat. 40.49.1
de Beneficij poſſeſſione cognitio duplex tantum eſſe poteſt, vna pleni poſſeſſorij: altera momentanea. 192.1.1
ad Beneficij reſeruationem declarandam citatio, non niſi ad iudicem

INDEX RERVM.

eccleſiaſticum ſit. 63.45.4

Beneficij fructuum naturam ſapit quod ex beneficij fructibus acquiſitum eſt. 62.37.1 in all.

Beneficij fructus, ex quo pendet ius conferendi, non pertinet ad vicarium. 53.3.2 in all.

Beneficij qualitas ex poſſeſſoris qualitate præſumitur. 55.11.5 in alleg.

Beneficij fructus pertinet ad hæredem, non ad ſucceſſorem in beneficio. 50.86.23. in all.

Beneficij qualitatem & ſtatum prouiſiones factæ per reſignationem ſiue in manibus ſummi Pontificis, ſiue coram ordinario non mutant. 34. 30.1

Beneficio electiuo dari poteſt Præfectus non electus. 63.44.4

Beneficio affici hominem, intereſt hominis. 1085.12.1 in all.

de Beneficio controuerſiam faciens non eſt audiendus, niſi qui idem beneficium ſibi adſerit. 39.47.2

in Beneficio ſucceſſoris melior eſt conditio, quam eius qui in priuati ius, ſiue vniuerſali, ſiue ſingulari titulo ſuccedit. 50.86.14

de Beneficio nouo non tam facilè prouidendum ei qui iam aliud habet. 27.2.7 in all.

Bona quaſi à beando dicta ſunt. 221.6.5 in all.

Bona dicuntur tantùm deducto ære alieno.

Bona dicuntur ſecundus ſanguis hominis. 65.55.11 in all

Bona ſolent & debent ſequi conditionem perſonæ. 1110.12

Bona vacantia dicuntur quæ nec dominum habent, nec poſſeſſorem. 54. 8.1 in all.

Bona condemnati non ſunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quovſque in iudicati capiantur iudice ita mandante generalibus verbis. 822.5.1,2,3

Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti non veniunt in iudicium familiæ erciſcundæ. 254.11.1,2,3

Bona acquiſita mulieri inter primum & ſecundum matrimonium, non cenſentur in ſecundum conſtituta. 353.48.2,3

Bona patris ſunt tacite obligata pro dote, quam pater ſimul cum filio accepit aut ſtipulatur, adeoque ſi modo filio ſe obliganti pater conſenſerit. 532.15.8,9

Bona mulieris non dotalia, ſi nulla dos conſtituta fuit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ. 538.13.1,2,3

Bona conſtituentis procuratorem ad dandum pignus non ideò ſunt obligata niſi etiam ab ipſo procuratore ſint pignorata. 896. 3. 1,3

Bona publice vendita an & quando & quibus poſtulantibus iterum vendi poſſint. 875.14.1

Bona emphyteuticaria poſtquam redacta ſunt ad inſtar patrimoniorum, an & quo caſu poſſit prior emphyteuta conueniri etiam poſt alienationem. 470.8.1 ad 19

Bona vniuerſa, etiam futura in dotem dari poſſunt. 535.3.16 in all.

Bona mulieris, quando præſumantur dotalia citra conſtitutionem expreſſam. 525.18.1. ad 12

Bona adempta ex voluntate illius qui redimendi ius habebat redimenti acquiruntur. 406.7.1,3

vt Bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri poſſint, aliquod pignoris vinculum ſubeſſe neceſſe eſt. 731 5.1,2

Bona fides debet inter cognatos, affines & proximos exuberare. 449. 11.6 in all.

Bona fideicommiſſo ſubiecta poſſunt hodie obligari & alienari pro dote & donatione ante nuptias tam conſtituenda quam reſtituenda, 691.4

Bona fideicommiſſi quo caſu poſſunt alienari pro dote ſiue conſtituenda ſiue reſtituenda poſſunt etiam obligari pro eorum quæ in dotem data ſunt tuitione, ſi forte illa quæ in dotem data ſunt euincantur. 695. 10.1 in all.

Bona pupillaria quo caſu in ſolutum dari poſſint creditoribus ne diſtrahantur. 877.25

Bona in ſolutum creditoribus dantur, apud Auguſtanos, facta per viros probos æſtimatione, nunquam autem publicè diſtrahuntur. 877.25. 10 in all.

Bona à defuncto relicta non minoris ſunt æſtimationis quod hæreditas ære alieno ſi exhauſta. 185.14.1

Bonis ex quibuſdam tallialibus communio non impedit ſucceſſionem & ius domini in bonis ſeparatim acquiſitis. 731.1.1

Bonorum & hæreditatis differentia. 185.14.1

Bonorum ceſſio ſpecies quædam eſt ſolutionis non ad inducendam liberationem, ſed ad acquirendam cedenti exceptionem. 869.1.2 in all.

Bonorum ceſſio ante deciſam appellationem non admittitur aduerſus appellantem à minima. 870.6.1

Bonorum ceſſio aduerſus mulctam ex delicto irrogatam permittitur aliquando. 867.1.1

Bonorum communio inter filium & hæredem eſſe non poteſt. 221.5 2 in all.

Bonorum communio inter talliabiles ſublata per diuiſionem non poteſt inſcio domino redintegrari. 731.4 1

Bonorum petitio facta ante confiſcationis ſententiam. 1106.3.4 in all.

Bonorum pars quæ ratione quotæ incerta eſt, poſſideri nullo modo poteſt. 221.4.3 in all.

Bonorum quæ cum pupullis aut minoribus communia ſunt diuiſio nulla fieri poteſt, niſi datis prius, vocatiſque tutoribus & curatoribus. 261.11.1,2,3

Bonorum poſſeſſor in omnibus loco hæredis eſt eódemque iure cenſetur. 626.10.4 in all.

Bonorum poſſeſſionis agnitio ratihabitione contenta eſt. 623.1.1 in all.

Bonis obligatis mobilibus & immobilibus omnibus, non ideo iura cenſentur obligata. 878.5.14.1

Bvllas producens, non eſt arctandus vt ſignaturam proferat. 54.5. 1,2

Bullæ ſunt probatio probata, propter ſigilli ſummi Pontificis auctoritatem. ibid.1.in all.

Bullæ Pontificiæ licet locum habeant in Sabaudia, tum quoque cum nunquam ibi publicatæ fuerunt, nullius tamen ſunt momenti in poſſeſſorio, ſi aut continuo vſu aut abrogatæ nunquam receptæ dicantur. 54.5.2 in all.

C

Cacodæmonvm aſſertio ſola etiam per exorciſmum extorta non facit indicium ſufficiens ad torturam, tametſi conſtet de effectu nec quæratur niſi de perſona. 1072.3

Cæcvs nemo præſumitur niſi probetur. 600.28.11

Cæcus donare poteſt cauſa mortis: ſola factio teſtamenti ei interdicta, adeoque codicillorum. ibid.10.in all.

Calendaria monaſteriorum probant monaſterio ſolutiones factas, ne qua poſſit obiici præſcriptio, maximè verò ſi ſint antiqua. 325.58. 1,3

Calvmniæ nunquam eſt fauendum. 79.1.9 in all.

Calumniam ob id ſolum quod iuncta ſit mendacio, mitius puniri non oportet. 240.7.6

Calumnia eſt, ſi quis neget quod omnes verum eſſe ſciunt. 282.18.15 in all.

Calumnia nunquam impunita relinquenda eſt. 173.6.2 in all.

Calumniator calumniæ ſuæ mulctam pati debet, iudicem autem non minus offendit qui cauillatur & tergiuerſatur quam qui calumniatur 180.34.1,4

Camera criminalis obtinet locum & vicem Senatus. 86.10.1.in all.

Cancellatio inſtrumenti & iam redditi non plus operari poteſt, quàm confeſſio ſoluti. 118.13.10

Cancellatio inducit tacitam præſumptionem quæ per contrariam probationem elidi poteſt. ibid.10.in all.

Cancellarivs dicitur quod ad eius officium ſpectet, vt literas omnes canceller quas contra ius eſſe, vel publicam vtilitatem videt. 84. 1,5 in all.

Canonis annui peræquatio diuiſo fundo emphyteuticario fit non ſolùm ſumptibus poſſeſſorum, ſed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem occidentalis quæ ſuperuenit. 482.45.1,2,3,4,5

Canon annus non tam pro fructibus quam in cognitionem dominij directi præſtari ſolet. 463.45.2 in all.

Canonis annui oblatio ſola ſine obſignatione impedit ne debeatur æſtimatio quanti plurimi. 456.22.1,2

Canonici abſentes quando pro præſentib. habeantur. 45.50.1,2,3,4,5,6

Cantoria eſt officium: tranſit tamen facile dignitatem, & vtrum perſonatus ſit an dignitas an nudum officium pendet ex loci conſuetudine. 33.26.3 in all.

quod Capitvli debet vniuerſitas, non debent ſinguli de capitulo. 82. 18.2 in all.

Carcer non in pœnã, ſed ad cuſtodiam datus eſt. 165.3.1 in all.

Carceris perpetui pœna hodie eſt interdicta. 166.9.7 in all.

in Carceres non detruduntur mulieres nec pupilli pro debito ciuili. 835. 56.5 in all.

detrudi in Carceres exiſtimationem onerat apud bonos & graues viros & pulſat verecundiam. 400.24.4 in all.

Cardinalatvs dignitas immutat qualitatem beneficij. 131.16.2

Cas sur ce u n'a point de lieu. 52.95.12 in all.

Caſus fortuitus ad rei innocentiam allegatus ab eo probari debet qui alegat. 321.52.1

Caſus fortuitus cum excuſat, cuius culpa præceſſit caſũ. 456.22.19. in al.

Caſum fortuitum in ſe ſuſcipiens tenetur etiam de inſoluto: præſertim ſi de incogitatis quoque caſibus tractatum ſit. 450.2.1,2

qui ex Caſu fortuito alicubi eſt, ibi non eſſe videtur. 38.45.8

Caſus fortuiti ad dominium ſpectant. 385.24.1

Caſuum omnium fortuitorum quantumlibet inſolitorum periculum in ſe ſuſcipere conductor poteſt. 464.58.1

Castellanvs curiali defuncto, in cuius protocollis repertum non eſt inſtrumentum quod quæritur, condemnatur ad exhibitionem. 261. 1.3.4

Cavsæ continentia non eſt diuidenda. 181.44.5 in all.

Cauſa criminalis eo grauior eſt, quo grauius eſt crimen.

de Cauſa criminali quæ in ciuilem incidit prius cognoſcendum eſt quàm de ciuili. 196.13.1

Cauſa efficiente remota, nihil operatur confirmatio. 135.1.4. in all.

Cauſa piæ cauſa non poteſt eſſe fauorabilior, quàm liberorum. 600.27. 14 in all.

Cauſa teſtamenti deficere atque adeo ipſum teſtamentum deſtitui dicitur, quoties nemo hæres ex eo eſſe poteſt. 602.1.2 in all.

Cauſæ ſuæ adeſſe non prohibetur, qui ad litem ſuſcipiendam procuratorem dedit. 279.1.5 in all.

Cauſam nullam ſubeſſe, & eam quæ eſt ignorari paria ſunt. 172.1.3 in al.

Cauſa ceſſante, ceſſat effectus. 138. 45.16 in all.

Cavtio idonea eſt quæ habet fideiuſſorem vel pignora: non vtrumque tamen ſimul exigit. 167.10.2 in all.

Cautionem idoneam præſtare à Senatu iuſſus, ſi nullam inuenire poſſit, quod immobilia nulla poſſideat, admitti debet ad iuratoriam cautionem. 166.9.8 in all.
Cautio iuratoria interdum pro ſatiſdatione habetur. ibid.
Cautio legatorum vel fideicommiſſorum nomine ita demum præſtanda eſt, ſi paratur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis; non pro immobilibus. 719.3
Cautio legatorum vel fideicommiſſorum nomine præſtanda remitti poteſt à teſtatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remiſſa intelligatur. 719.1
Cautionis plus eſt in rem quam in perſonam. 298.7.8 in all. & 168.12.7
Cautionis forma à iudice præſcripta aut admiſſa, non facile inaudito aduerſario eſt mutanda. 285.5.5 in all.
Cautionis nomine in dubio nuda repromiſſio ſignificatur. 182.2.5 in all.
CENSVS pro perceptis habentur quorum dies iam ceſſit, & venit, licet nondum exacti. 62.37.3
CENTENARIA poſſeſſio titulum ſemper requirit immemoralis. 66.58.6 in all.
CESSATIO non omnis moræ & culpæ annumeratur. 629.19.1 in all.
CEDERE debitorem aliud, aliud delegare. 189.37.2 in all.
Cedere bonis vir pro ciuili debito captiuus poteſt, atque ita liberationem conſequi: non item cùm ex cauſa delicti. 364.16.6.7
Cedens etiamſi actiones directas retineat eaſque efficaces, ceſſionarius tamen liti ſiſtendus eſt ſi debitor id poſtulet. 408.2.1,2,3,4
Cedens quicquid iuris habet accepto pretio, aliáque re qualibet, venditoris loco eſt. 411.15.1,2,3
Cedens tenetur ad reſtitutionem pretij, eorúmque omnium quæ accepit, quando inutilis eſt ceſſio. ibid.1,2,3
Cedenti in præiudicium ignorantis ceſſionarij paciſci cum debitore non licet. 303.9.6,10
Ceſſa perſonali actione non tranſit hypothecaria. 411.13.2 in all.
Ceſſibile eſt regulariter id quod eſt tranſmiſſibile. 630.24.6 in all.
CESSIO actionis etiam citra venditionem fieri poteſt. 408.2.1 in all.
Ceſſio actionis non valet niſi ad concurrentem dati re vera pretij quantitatem, aut niſi per meram donationem facta ſit. 403.5.1
Ceſſio actionis poteſt fieri ex interuallo, nempe cum actio per ſolutionem extincta eſt. 1005.19.1,2,3
Ceſſio nominis & actionis debet fieri iuſta aliqua de cauſa, maximè verò donationis in ſolutum. 401.28.3 in all.
Ceſſio aut venditio nominis non ſolum ignorante, ſed etiam inuito debitore fieri poteſt. 289.1.13 in all.
Ceſſio & venditio nominis etiam controuerſi olim fieri poterat. 394.9.5
Ceſſio bonorum non aufert patri legitimam adminiſtrationem bonorum filij, nec vſumfructum. 727.7
Ceſſionis bonorum beneficio non poteſt renunciari, neque per iuſiurandum nec in iudicio. 871.8.1 ad 4
Ceſſionis bonorum beneficij inducendi quæ cauſa potiſſima. ibidem, 1 in all.
Ceſſionem bonorum impedit fiſcale delictum. 870.7.1
Ceſſio condictionis ex Can. redintegranda contra ſpoliatorem domini directi, etiam ratione fructuum non eſt prohibita. 407.7.8. ad 7
Ceſſio iurium ſtricti iuris eſt, probandaque eſt per ſcripturam: probari autem per iuſiurandum ſuppletiuum non poteſt. 411.13 1 ad 4
Ceſſio iurium eſt ſtricti iuris, nec actus vllos operari debet vltra intentionem agentium. 412.20.1,2.
Ceſſio iurium omnium reſcindi poteſt cauſa immodicæ læſionis. 416 11.2
Ceſſio facta etiam ad probata non facit vt debitor liberetur à creditore. 303.9.8
Ceſſio facta contra debitorem principalem cenſetur hoc ipſo facta etiam contra fideiuſſorem. 411.13.2.in all. & 412.20.1,2,3
Ceſſio facta contra debitorem cum dictione taxatiua *duntaxat*, non extenditur ad fideiuſſores aut alios correos debendi. ibid.5
Ius creditoris cui Ceſſio facta eſt, quique eam ceſſionem denunciauit ex ſola cedentis voluntate tolli non poteſt. 292.9.6
Ceſſio facta per dationem in ſolutum non valet niſi ad concurrentem quantitatem in qua debetur. 399.22.1,2
Ceſſio facta per dationem in ſolutum non admittit acceſſionem vſurarum niſi ex quo die actum eſt ex ceſſione. ibid.2
Ceſſio ſic facta vt ceſſionarius poſt litis victoriam cedenti pretium ſoluat, non valet. 399.23.2
Ceſſio facta etiam ex interuallo poſt ſolutionem, contra eum qui per ſolutionem ipſo iure non fuit liberatus, valet. 412.17.1,2,3
vt Ceſſio valeat ſufficit habitam eſſe fidem de pretio, & pretium aliquãdo ſolutum fuiſſe pendente etiam iudicio. 399.21.1,2,3,4
Ceſſio non niſi ad concurrentem pretij quantitatem valet, ſi partim vendita ſit actio, partim donata. [illegible]4 9.53
Ceſſio differt à delegatione. 94.17.5 in all.
Ceſſio non poteſt impediri per ſolam oblationem liberandi debitoris à carceribus, niſi quinquennales induciæ vltrò indulgeantur, & quidem ſine onere. 869.3.1
Ceſſionis beneficium fauorabile eſt, ideóque pleniſſimè interpretandum. ibid. 3.in all.
Ceſſionis inſtrumentum non poteſt eſſe guarentigiatum. 394.8.1. in all.
Ceſſionem pro rerum ſuarum munimine accipere licet. 294.9.1 in all.
in Ceſſione quæ fit dato pretio, vt valeat, neceſſe eſt interuenire veram numerationem, & numerationis probationes veras eſſe. 398.20.1
in Ceſſione qualibet quantumvis generali intelligitur excepta perſona cedentis. 404.8
Ceſſione nominis facta præſtanda eſt, ceſſionario etiam perſecutio pignorum. 411.13.2.in all. danda etiam actio contra fideiuſſores. ibid.
Ceſſiones quæ aliarum litium redimendarum gratia fiunt data in eam cauſam pecunia lege Anaſtaſiana improbantur. 391.9.1,2,3,4
CESSIONARIVS qui fori priuilegium habet ex propria perſona ratione dignitatis aut officij tam in agendo quàm excipiendo idem priuilegium retinet ſi ex iure ceſſo agat vel conueniatur, dummodo cauſam oneroſam ceſſio præ ſe ferat. 207.22.1
Ceſſionarius ad eam tenetur editionem ad quam cedens tenebatur. 94.17.1,2,3
Ceſſionarius in rem ſuam procurator factus poteſt etiam directas actiones exercere ſuo nomine dummodo ex perſona cedentis. 408.3.1,2,3,4
Ceſſionarius à præciſa executione ſuo nomine incipere non poteſt: alieno poteſt, non tamen contra hæredem debitoris. 394.8.1,2,3 & 410.10.3,8
Ceſſionarius actionis litigioſæ cogitur pati executionem quam cedens ipſe pati cogeretur. 411.14.4,5,6
Ceſſionarius non poteſt agere proprio nomine, ſi neque pretium, neque alia cedendi cauſa iuſta interuenerit, ſed tanquam ſimplex procurator directas exercere poteſt. 401.30.1,2,3, & 298.1.1,2,3,4,5,6,7,8
Ceſſionarius qui ex ceſſione agit non poteſt petere niſi quatenus ceſſum eſt, etſi plus cedenti debebatur. 411.28.1,2,3,4
Ceſſionarius agit ex cedentis perſona. 411.16.1,2,3
Ceſſionarius ſiue empti, ſiue alio quantumvis iuſto titulo nitatur, non poteſt dicere pertinere ad ſe dominium eius rei, cuius poſſeſſionem nunquam nactus eſt. 238.2.3
Ceſſionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentum debebatur non poteſt illud petere à debitore cedentis, tametſi debitum cedenti. 1016.52.1,2
Ceſſionarius litis tenetur ad refuſionem ſumptuum, quos cedens debebat ob ſuam contumaciam. 804.49.9
Ceſſionarius quamvis poſſit ex ſui cedentis perſona directas actiones exercere, quaſi mandatas, & vtiles ex propria: ſi tamen alteri ceſſerit non poteſt ſecundus ceſſionarius exercere directas nec ex ſua cedentis perſona, nec ex perſona primi cedentis. 408.2.2 in all.
Ceſſus debitor & condemnatus non debet ſoluere cedenti non admonito ceſſionario. 412.21.1,2
CHARTVLARII iudices dicuntur notarij. 343.1.2 in all.
CHIROGRAPHVM nihil aliud eſt, quam quod propria manu ſcriptum eſt. 350.23.3 in all.
Chirographum cancellatum repertum penes debitorem non inducit tacitum pactum de non petendo, niſi redditum probetur. 407.9.4. in dubio præſumitur redditio, niſi ſit perſona domeſtica. ibid.
Chirographum ducentorum reddere iuſſus, vel ducenta dare; ſi chirographum nullum reperiatur, ducenta dare tenetur. 663.17
Chirographum rerum depoſitarum penes deponentem repertum an præſupponat rerum diuerſitatem an identitatem. 323.56.3
Chirographum obligationem non inducit, ſed inductam probat. 277.5.2
Chirographi facta recognitione nataque hypotheca nouum genus actionis proponendum eſt. 203.7.3
Chirographi redditio nihil aliud inducit quàm tacitum pactum de non petendo. 118.13.4
Chirographo amiſſo aut reſtituto non admittit creditor debiti perſecutionem, ſi aliud conſtet adhuc deberi. 1006.23.1,2
CHRISTIANVM nihil tam decet quàm iniurias remittere. 1085.12.1 in all.
CITANDA pars eſt omnem ad actum quæ eo lædi poteſt. 347.16.8 in all.
Citandus eſt iterum qui perſonaliter in ius venire iuſſus, & ad accuſationem propoſitam ex ore reſpondere, non paret licet ad fines ciuiles tantùm. 98.10.1
Citandi forma per edictum extraordinarium, etiam inter clericos dat iudici laico cognitionem. 181.38.4 in all.
Citando abſente, ſi non ſit longa abſentia præſumendus eſt domicilium vetus retinuiſſe, ideóque ad domicilium citari poteſt; ſi verò longa, dandus bonis curator qui poſt modum citetur. 96.2.9 in all.
Citandi ſunt hæredes domino mortuo ad cauſam reaſſumendam. 116.4.5 in all.
Citari poſſunt qui ius rapi non poſſunt. 49.13.1
CITATIO ſuperioritatem denotat, & ſubiectionem in eo qui citatur. 108.23.5 in all.
Citatio & conteſtatio, cum ſint facti, non poſſunt haberi pro infectis. 168.2.6 in all.
Citatio præcedit contumaciam. 198.2.6 in all.
Citatio facta in perſona vxoris aut alterius ex domeſticis, fieri debet in domo citati. 97.7.1
Citatio facta ſine literis non valet, nec reddit citatum contumacem. ibid.2.in all.

Citatio arguit monentis ſuperioritatem, monitio non item. 65.55.16
Citatio vnius ex litis conſortibus non nocet alteri. 97.8.1.2.3.4
Citatio realis contra impuberem fieri non poteſt. 96.3.1.in all.
Citatio à Procuratore incipere poteſt. 121.25.4 in all.
Citatio vna ſufficit ad implendam ſolemnitatem ſubhaſtationum. 98.12.3 in all.
Citationis & conteſtationis effectus perempta durant inſtantia. 198.2.5.6
Citatus perſonaliter ſi ad fines ciuiles tantùm compareat & fateatur delictum, nec quicquam alleget quo lis protrahatur, poteſt condemnari ad mulctam aut ad id quod intereſſit adueſarij. 98.10.3 in all.
Citatus ad comparendum perſonaliter ad fines ciuiles tantum, poſtquam paruit impune abire poteſt, nulla petita venia. 98.11.1
Citatus ad vnum actum etiamſi eſſet contumax, non poteſt tamen in aliis actibus grauari. ibid.2. in all.
Citatus ad nouum Procuratorem in locum demortui ſubſtituendum, ſi in ius non veniat, iterum citandus eſt. 117.6.1
Civis quis dicatur. 609.17
Clam fieri dicitur quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit. 302.7.10.in all.
Clausula & conditio appoſita in inſtitutione, an & quando cenſeatur repetita in ſubſtitutione. 608.3.1
Clauſula in pactis per quæ futuræ ſucceſſioni renunciatur *Salua legali ſucceſſione*, tum demùm prodeſt cum ij omnes deceſſerunt qui in pari gradu erant ſucceſſuri. 108.24.1
Clauſula illa *A la premiere requeſte, laquelle il fait dés à preſent*, in mutuo locum non habet. 386.27.1
de Clauſula *ad habendum, tenendum, & poſſidendum*, & quando & quatenus proſit creditori ſpoliatum ſe dicenti. 885.17.1 ad 10.
Clauſula codicillaris adhibita in teſtamento, in quo pauciores quam quinque teſtes adfuerunt, nihil operatur. 591.3.1 ad 4
Clauſula codicillaris nunquam ſupplet defectum voluntatis, ſed tantum ſolemnitatis. 591.4.4 in all.
Clauſula codicillaris adiecta in teſtamento poſteriore & reuocatorio, facit vt inſtitutio priore teſtamento ſcripta vertatur in fideicommiſſum. 598.19.4
Clauſulæ codicillaris ea vis & poteſtas vt ſolemnitatem ſuppleat non voluntatem. 600 27.1
Clauſula codicillaris non conſeruat dationem hæreditatis in præiudicium poſthumi ignoranter præteriti. 653.2
Clauſula codicillaris appoſita in teſtamento inutili, tantum prodeſt ad conſeruanda legata & fideicommiſſa ab inteſtato, atque codicilli ab inteſtato facti. 652.1
Clauſula codicillaris inducit tacitam repetitionem legatorum, & fideicommiſſorum ab inteſtato, etiam in præiudicium poſthumi ignoranter præteriti. 654.3
de Clauſula codicillari, cum poſthumus ignoranter fuit præteritus, interpretum diſtinctio. 654.4
Clauſula codicillaris eſt inutilis quoties poteſt ſuccedi ex teſtamento ſiue iure ciuili ſiue prætorio. ibid. 5. in all.
Clauſula codicillaris nocet poſthumo ignoranter præterito, etiam quod ad dationem hæreditatis in tribus caſibus. 655.5
Clauſula codicillaris quæ non potuit nocere poſthumo ignoranter præterito, nec ipſius hæredi nocet, quamvis extraneo. 655.6
Clauſula codicillaris cum flectit inſtitutionem hæredis in purum fideicommiſſum, vna tantum quarta detrahitur, id eſt legitima, quæ tamen hodie non quarta eſt, ſed triens. 656.7
Clauſula codicillaris quæ non nocuit poſthumo ignoranter præterito, quo caſu noceat extraneo eius hæredi. ibid.8
Clauſula codicillaris nunquam in teſtamento ſubintelligitur, extra teſtamenta quæ fiunt inter liberos aut ad pias cauſas. 657.13
nec Clauſula codicillaris, neque illa *Omni meliori modo*, ſubintelligitur in teſtamento facto peſtis tempore, vt neque in teſtamento militari: ſed tantum in teſtamento inter liberos, & ad pias cauſas. 592.7.1 ad 7
Clauſula conſtituti non poteſt ex interuallo adijci, ne quidem conſentientibus contrahentibus ſine iudicis auctoritate. 345.8.1.2.3
Clauſula conſtituti habet vim traditionis. 440.18.14 in all.
Clauſula conſtituti appoſita in contractu dotali in caſum dotis reſtituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra maritem quæ dotem repetat non redditis actionibus. 529.15.7.8.9
Clauſula conſtituti poſt interuerſam poſſeſſionem non prodeſt niſi implorato prius beneficio legis vlt. C. de acq. poſ. 891.35.1 ad 4
Clauſula decreti irritantis ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, ſed quod ad nullitatem actus contra decretum facti. 32.21.2
Clauſula decreti irritantis non modò titulum, ſed etiam poſſeſſionem inficit. 31.21.3
Clauſula derogatoria impedit validitatem poſterioris teſtamenti, niſi ſpecialiter eius clauſulæ mentio facta ſit in poſteriore. 592.9.1 ad 8
Clauſula derogatoria inutilis eſt, ſi probetur ſecuta mutatio voluntatis. 594.14.1.2
Clauſula derogatoria quæ reſpicit & facultatem teſtandi & voluntatem, inutilis eſt quantum ad facultatem, valet tamen quatenus reſpicit voluntatem. 595.15.1 ad 13
Clauſula derogatoria exiſtente in priore teſtamento vtrius hæredis cauſa potior eſſe debeat in miſſione in poſſeſſionem, an eius qui in priore an eius qui in poſteriore ſcriptus. 648.5.1 & ſeq.
Clauſula derogatoria appoſita in priore teſtamento facit, vt potior eſſe debeat cauſa hæredis in eo ſcripti, quam ſiſci, cum poſterius teſtamentum per vim factum eſt. 650.1
Clauſula derogatoria in anteriore teſtamento appoſita ad quaſcunque donationes infirmandas non pertinet ad donationes inter viuos, quæ ſui natura ſunt reuocabiles. 136.8.1.2
Clauſula Detracto vſufructu quomodo adiicienda. 658.3.1
Clauſula excepti antiquioris pignoris in fundum poſſeſſum ab emptore & in caſum euictionis, intelligi debet de euictione quæ ſequatur ex facto alterius quàm venditoris. 1025.24.1.2
Clauſula Ex nunc prout ex tunc, ad tempus contractus reducit conſtitutum. 763.35.1
Clauſula *Motu proprio* tollit omnem obreptionem & ſubreptionem. 17.2.15
Clauſula *Motu proprio* in Bullis Apoſtolicis eſt maximæ & præcipuæ poteſtatis, ius tamen alteri quæſitum non tollit. 32.22.1.2
Clauſula *Sublata dominij cauſa*, ius integrum domini conſeruat, & tuetur. 256.2.2 in all.
Clauſula *Si neutri, ſi nulli*, nouum ius ſemper tribuit. 52.95.5 in all.
Clauſula *Siue traditio, ſiue quouis alio modo vacet* comprehendit verum vacationis modum qui tempore impetrationis probabiliter ignorabatur. 28.4.8.9.10
Clauſula *Siue traditio ſiue quouis alio modo vacet* omnem vacationis modum comprehendit. 27.1.1 in all. Niſi vacet ex alterius perſona ibid.n.2. Aut niſi aliqua ſit ratio diuerſitatis inter verum modum & expreſſum: aut niſi impetrans ſit in dolo. ibid. num.3 in all. Aut niſi expreſſus ſit modus impoſſibilis de iure vel de facto. 28.4.5
Clauſula vulgaris quæ in Bullis Apoſtolicis inſeri ſolet, *Dummodo tempore datarum præſentium non ſit alteri ius quæſitum*, conſeruat ius quod in re ipſa & beneficio quæſitum iam eſt, ſed non ius ad rem. 32.20.1
Clauſula vulgari dicitur quæ regulariter apponi ſolet. 322.54.1 in all.
Clauſula poſita in vno capite inſtrumenti, ſiue teſtamentum ſit ſiue contractus influit in ſequentia, immo & trahitur ad præcedentia ſi ſit poſita in medio. 698.4.5.in all.
Clauſulæ acceſſoriæ non debent ampliare, alterare, aut mutare principalem depoſitionem. 365.18.20.in all.
Clauſulæ acceſſoriæ interpretandæ ſunt ex eo quod actum eſt in negotio principali. 404.14 in all.
Clauſulæ acceſſoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus. 955.2.4 in all.
Clauſulæ appoſitæ in contractu ſimulato nihil operantur, cum de ſimulatione conſtat, alioqui operantur. 353.6.1.2.3
Clauſulæ derogatoriæ quo plus inſolitæ eo magis ſuſpectæ. 86.12.1.2.3
Clauſulæ generales nunquam extenduntur ad incogitata. 574.13.5 in all.
Clericatvs per ſcripturam probari debet, non per teſtes. 512.11.1
Clericatus literas, quæ proferuntur vt fidem faciant, oportet eſſe ab Epiſcopo ſubſcriptas, aut à vicario qui characterem imprimit. 512.11.4
Clericatus ſimplex ſufficit ad ſimplicis beneficij impetrationem. 46.70.2
Clericvs diſcolus aut malè morigeratus non à iudice laico condemnari poterit, tamen iudex ſecularis pronunciare ſequeſtrandam beneficij poſſeſſionem. 56.6.3.4.5
Clericus imputatus de aſſaſſinio per iudicem ſecularem puniri poteſt. 1069.8.1 in all.
Clericus veniam criminis capitalis à ſolo Principe impetrare poteſt, & an impetrata ea poſſit adhuc conueniri apud iudicem Eccleſiaſticum & ab eo condemnari poteſt. 1100.2.1
Clericus renunciare non poteſt priuilegio ſui fori, quoniam id in totius cleri & Eccleſiaſticæ iuriſdictionis iniuriam redundaret. 1110.13.5 in all.
Clericus hæres laici non ſequitur forum defuncti, nec contra.
Clericus ſæcularis beneficium regulare poſſidens in commendam ex Apoſtolica diſpenſatione habet in cauſis ſuis iudicem Epiſcopum ordinarium diœceſeos. 61.35.1
Clericus ſi à iudice ſuo condemnatus parere nolit, poteſt etiam perſonali actione coram iudice laico conueniri. 203.8.1
Clericus coram iudice laico vocari poteſt ad declarandum, an tranſactioni ſtare velit, an ſententiæ à iudice Eccleſiaſtico redditæ. 204.9.1
Clericus à iudice laico perſonaliter condemnari poteſt ad expenſas litis non etiam fructus rei petitæ. 105.15.3
Clericus à iudice laico ex conuentione condemnari poteſt. 104.12.1.2.3
Clericus à laico, nec laicus à clerico abſolui aut condemnari vnquam poteſt. 204.9.3 in all.
Clericus, licet velit, non poteſt iudicis iuriſdictionem prorogare. 209.2.3
Clericus repertus in habitu ſecularis militiæ non habet priuilegium fori. 205.14.1.2.3
Clericus ad iudicem laicum vt alienæ liti interueniat vocatus non habet priuilegium fori. 212.39.1
Clericus falſus teſtis, ex eâque cauſa puniendus, ad ſuum iudicem remittendus eſt. 211.36.1.2
Clericus ex mera actione in rem coram iudice laico conueniri poteſt. 211.37.3 in all.

Clericus calumniator apud iudicem laicum ab eo condemnari poteſt. 173.6.1

Clericus per apparitorem ſecularem in carceres detruſus, impune eximi & auferri poteſt. 29.1.6

Clericus qui cum armis prohibitis edicto Principis alium occidiſſe probatur à iudice ſeculari condemnari poteſt. 208.26.1

Clericus depoſitarius cogi poteſt à iudice laico ad reſtitutionem depoſiti, ſed id executiuè tantum in conſequentiam officij ſuſcepti, non per modum iudicij. 65.55.12

Clericus in non clericali habitu deprehenſus, non gaudet priuilegio clericis conceſſo. 57.19.1

Clericus miles factus amittit beneficium Eccleſiaſticum quod habebat, & beneficium clericale. 58.25.1

Clericus deſertæ militiæ apud iudicem laicum reus factus ad iudicem Eccleſiaſticum remitti non debet. ibid.2

Clericus militiam ſecularem aſſumens Eccleſiaſticæ renunciaſſe cenſetur. ibid.1

Clericus tanto grauiùs puniri debet ob deſertam ſecularem militiam quanto ſceleſtius eſt vtramque quam alterutram militiam deſerere. ibid.3

Clerici contributioni aliter non ſunt obnoxij, niſi de ea re agatur quæ ad clericorum non minùs quam laicorum vtilitatem directo & principaliter pertinet. 65.56.1

Clericus ad nudam chirographi recognitionem apud iudicem laicum conueniri poteſt. 203.7.1

Clerico non nocet (ſi modo conſtet iudici, & in confeſſo ſi clericum eum eſſe qui conuenitur) quod duobus, tribuſve edictis ad iudicem vocatus non venerit. 203.4.4

Clerico ſecularibus ſe negotiis immiſcere non licet. 989.23.7 in all.

Clerico tranſactioni ſtare nolente ex integro coram iudice laico agendum eſt. 204.9.2 in all.

Clerici comparendo cum vltrò id faciunt, actores dicuntur, non rei. [illegible]1.38.5

Clerici filijfamilias priuilegium eſt, vt poſſit teſtari de bonis quibuſcunque ad ſe pertinentibus, clerico iam facto obuenientibus. 36.40.4 & in all.

Clerici ad Pontificium forum pertinent, non laici. 583.6.6 in all.

Clerici patroni habent ſex menſes ad præſentandum: laici quatuor tantum. 584.10.2. in all.

Coactio abſoluta impedit obligationem 60.32.9 in all.

Codex rationum non aliter fidem facere poteſt, quam ſi data acceptamque omnia ſpecialiter notentur vt rationes rectè explorari poſſint quid probe acceptum expenſumve ſit. 344.5.1,2

neque Codicilli, neque alia vlla vltimæ voluntatis ſpecies aliter valere poteſt, quam ſi quinque teſtes interuenerint. 591.3.2

in Codicillis etiam fortuiti teſtes ſufficient. ibid.4 in all.

Cognatio impedit matrimonium, affinitas verò inceſtum inducit. 288.2 6 in all.

Cognoscens de principali cauſa, de incidenti quoque debet cognoſcere. 177.14.1

Cohæres non niſi cohæredentibus conſentientibus iuſiurandum deferre poteſt. 269.21.1

Cohæredes ius fideicommiſſi, nuda proteſtatione ſaluum ſibi conſeruare poſſunt. 255.12.18 in all.

Cohæredes non prohibentur recedere à iudicio teſtatoris, dum id faciant mutuo conſenſu. 604.6.11 in all.

Coitvs probatur per aſſertionem iuratam virginis defloratæ, ſed etiam ſponſalia fuiſſe contracta. 1065.6.1 in all.

Collatio beneficij donatio eſt. 319.45 3. in all.

Collatio beneficij auferri poteſt Epiſcopo à legato à latere. 39.48.2 in all.

Collatio non poteſt eſſe niſi inter ſuccedentes ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato. 589.5.9 in all.

Collatio fit hodie omni caſu quo collationem ab inteſtato fieri neceſſe erat, niſi expreſsè prohibita ſit. 588.4.6

Collatio non niſi inter hæredes locum habet. 105.18.3

Collatio plerumque fit ex neceſſitate. ibid.17.4

Collatio neque canonica eſt, neque colorata ſi ab eo facta ſit qui neque conferendi ius habuit, neque in quaſi poſſeſſione fuit. 30.11.1,2

Collatio facta per ordinarium in menſe ſummo Pontifici reſeruato neque canonica eſt, neque colorata. ibid.1,2,3

Collatio facta per non ordinarium neque canonica eſt, neque colorata. ibid.1. in all.

Collatio facta per eum qui iam alij beneficium contulit, non valet. 64.51.1

Collatio facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino eſt roboris, 317.34.3 in all.

Collatio aut electio facta ſpreto patrono, aut nullius eſt momenti, aut ad irritum deduci debet. 581.1.3 & ibid.2.1 ad 4. Vide *Electio.*

Collatio quidem non habet locum in ſucceſſione collateralium, ſed officium arbitri familiæ erciſcundæ aliquando inducendum eſt vice collationis. 586.1.1 ad 7

Collatio ex voluntate parentis, etiam tacita ceſſat. 587.2.1,5

in Collationem hodie venit quidquid non eſt prohibitum ne veniat. ibid.3.12 in all.

Collatio ſola ſine poſſeſſione in beneficio ius tribuit. 42.58.1,2

Collationis menſis intra quem Papa conferre debet incipit currere à die vacationis, non ſcientiæ ſummi Pontificis. 34.32.5,6 & 35.36.5

Collationi olim nullus locus niſi ab inteſtato. 589.45

Collationi non ſubiacent relicta per ſpeciem vltimæ voluntatis, ſiue ab inteſtato ſiue ex teſtamento ſuccedatur. ibid.29

ad Collationem impediendam ſufficit voluntas tacita. ibid.31 in all.

de Collatione inter fratres facienda nihil certi conſtitui poteſt pendente quæſtione de iure ſucceſſionis. 589.5.2,6,7

de Collatione Leonis & Iuſtiniani diuerſæ conſtitutiones. 588.4.10,11

Confarreabant olim ſoli emancipati, ſed ſui tantùm, & ſui tam emancipatis, quam ſuis. ibid.7,9

Conferenda non eſt donatio etiam ſi valere poſſit tanquam inter viuos, ſi quis donauerit à filio inter viuos, & mortis cauſa, quia nec confertur ſi valeret cauſa mortis. ibid.31. in all.

Conferendi ius nunquam præſumitur niſi probetur in eius commodum qui non eſt ordinarius diœceſeos. 55.11.2

ad Conferendum nullum tempus Papæ præfixum in beneficiis ſedi Apoſtolicæ non exceptis. 34.32.1 in all.

Conferre donatarius cogendus non eſt ſi frater qui viciſſim aliquid confert, nolit ſibi conferri. 588.4.26 in all.

Collavdator non niſi fideiuſſoris fideiuſſor eſt, & non habet exceptionem diuiſionis. 991.30.7 in all.

Collaudator fideiuſſoris non minus quam fideiuſſor tenetur corpus ſuum pignorare, ſed habet ſemper exceptionem ordinis, etiamſi ei renunciauerit. 991.30

Collegivm tres facere dicuntur. 330.14.4 in all.

Collvsio ſicut probatur per coniecturas & præſumptiones, ita & contrariis præſumptionibus & coniecturis purgatur. 285.5.7 in all.

Colluſio debitoris cum tertio non poteſt nocere creditori. 229.29.11 in all.

Colluſio non præſumitur niſi probetur, cum ſit delictum. 817.22.4 in all.

Commenda ad vitam perpetua dicitur ad differentiam temporalis quam ordinarius concedere poteſt & ſolet vſque ad ſex menſes ne Eccleſia careat paſtore. 29.10.1 in all.

Commenda perpetua quæ & quatenus dicta. ibid.

Commenda perpetua pro titulo habetur apud Gallos, quamvis commendare nihil aliud ſit quàm deponere. 29.9.2. in all. ibid. 10.8 & 45.67.6 in all. & 61.34.5 in all.

Commenda perpetua afficit proprietatem & poſſeſſionem beneficij, & derogat auctoritati ordinarij. 29.9.1

Commenda eſt titulus diſpenſatorius. 61.34.2

Commenda facit vt non poſſit de beneficio commendato prouideri per alium quàm per eum qui commendauit. 29.9.3

Commenda ceſſante beneficium vacat eo modo quo prius quàm commendaretur. ibid.10.6 ſed apud ſedem. ibid.3

Commendæ nomine depoſitum magis quàm locatio ſignificatur. 451.5 4 in all.

in Commendæ contractu loci conſuetudo ſeruanda eſt: & maximè attendendum ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatoris. 451.6.1,2,3

Commendata beneficia ſunt affecta & reſeruata ſummo Pontifici per manus appoſitionem. 29.10.5

Commendatarius & titularius Eccleſiæ rector, non effectu, ſed nominis tanto ſono differunt. 61.34.1

Commendatarius perpetuus cenſetur verus Abbas Prælatus. ibid.2 in all.

Commendatarij iuriſdictio eſt tantùm ſubſidiaria. ibid.11

Commendatarij ſunt veri prælati, & poſſunt facere quicquid titulares poſſunt exceptis iis quæ per commendatarias literas excipiuntur. ib.1. in all.

Commentariensis dicitur qui carceris cuſtodiam habet. 590.2.1 in all.

Commentarienſis habet in ſubſidium actionem contra procuratorem iuriſdictionis, & contra dominum in bona domini. 1058.1.1

Commentarienſi capitis pœna irrogatur, qui carceratæ mulieri ſtuprum intulit, etiam citra vim, dum ne meretrici. 1158.2.1

Commentarienſis non eſt, immunis ab hoſpite recipiendo. 1059.5.1

Commentarienſis pro ſumptibus in exercendos & alendos reos factis, non tantum actionem in eos, ſed etiam ius eorum in carceribus retinendorum. 1060.7.1

Commissi pœnam dominus directus petere non poteſt aut ille qui ab eo ius habet, ſi eo præſente contractus acquiſitionis factus ſit. 491.74.8 in all.

Commiſſo renunciet dominus directus qui ſciens ius ſuum exigit canonem aut poſſeſſorem ad recognoſcendum admittit. 473.16.1,2,3

Commissarivs delegatus ad ſollenne inuentarium faciendum, non poteſt procedere in alieno territorio. 212.41.1

Commiſſariis teſtes examinantibus, etiam Senatoribus adiuncti dantur 340.53.1 in all.

Commiſſarius ſi non ſit recuſatus antequam domo excedat, recuſari poſtea non poteſt. 335.33.4 in all.

Commiſſarius ad inquirendum datus poteſt inquirere non obſtante appellatione in criminalibus, ita tamen vt appellationi præiudicium nullum fiat. 317.57.1,2,3

Commiſſario qui adiunctum habuit cum teſtem interrogauit magis creditur quàm teſti ſe ita dixiſſe neganti. 340.53.1,2

Commodi proprij cauſa contra factum ſuum venire nemo poteſt, ne quidem ex alterius perſona. 252.5.10

Commvnio bonorum inter talliabiles ſublata per diuiſionem, non poteſt

reſt inſcio domino redintegrari. 732.4
Communio in bonis talliabilibus quibuſdam non impedit ſucceſſionem & ius domini in bonis ſeparatim acquiſitis. 731.1
Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à ſucceſſione. 739.25.1
Communio nulla eſt inter parentes & liberos prætextu legitimæ. 741.27.1
Communio nullum effectum habere poteſt, niſi in bonis communibus. 791.29.4 in all.
Communio ſemel contracta diſſolui non poteſt niſi per ſubſequutam diuiſionem aut expreſſam aut tacitam. 729.10.2 in all.
non Comparens venire iuſſus ad fines ciuiles, iubendus eſt iterum venire ſub comminatione grauioris alicuius pœnæ pecuniariæ, & ni veniat iubendus comparere perſonaliter ad fines criminales; denique ſi contumax, iubendus eſt prehendi, non antea. 1058.3.1 in all.
Compendiosa reſtricta ad bona teſtatoris ſemper eſt fideicommiſſaria. 610.5.1
Compensandi ius procuratori dato non datur, niſi eo caſu quòd poſt litis conteſtationem vice mutua conueniatur. 374.8.3 in all.
Compenſare hæres poteſt id quod defunctus potuit. ibid.9.2 in all.
Compenſare tutor pro pupillo conuentus poteſt quod ſibi proprio nomine debetur. ibid.8.1,2
Compenſare tutor poteſt quod ſibi proprio nomine debetur ſi pupilli nomine conueniatur. ibid.6
Compenſari non poteſt quod alternatiuè debetur quouſque facta ſit electio. 373.6.4 in all.
Compenſari poteſt quod alij debetur, ſi debitum illud à creditore ceſſum ſit. ibid.8.10
Compenſari debitum controuerſum cum liquido non poteſt conuerſum tamen ex iudicis auctoritate poteſt prouiſionaliter exigi cautione præſtita. 375.10.1,3
Compenſari non poteſt quod ſub onere præſtandæ ſatiſdationis ante eam præſtitam debetur. 373.1,2,3
Compenſari non poteſt quod ſolui non poteſt. 375.11.1
Compenſari expenſæ taxatæ poſſunt etiamſi appellatum ſit ab executione dum, ne ab condemnatione vel taxatione. 375.12.1
Compenſari quod tutor debet cum eo quod pupillo debetur non poteſt, nec contra. 374.8.1,2
Compenſari poſſunt fructus cum vſuris. 376.14.3 in all.
Compensatio poſt rem iudicatam in ipſius iudicati executione opponi poteſt. ibid. 9 in all.
Compenſatio rerum ex iudicato debitarum aut imputandarum quomodo facienda. 377.18.1.2,3
an & quando *Compenſatio* ex cauſa onceroſa Ceſſionatio opponi poſſit. 373.3.3 in all.
Compenſatio fructuum pignoris cum ipſo debito, aut aliqua ſortis parte induci non poteſt, ſed tantum cum vſuris debiti. 355.5.10
Compenſatio quæ poteſt obiici contra cedentem, an, & quando poſſit obiici contra ceſſionarium. 373.3.1,2,3
Compenſatio opponi poteſt etiam in executione iudicati. 798. 29.3 in all.
Compenſatio eius quod defunctus debuit, cum eo quod hæredi proprio nomine debetur obiici poteſt, licet hæres inuentarium fecerit. 374.9.1,2
Compenſatio facienda eſt vbertatis cum ſterilitate non tantum ratione temporis, ſed etiam ratione ſpecierum, in quibus fructus conſiſtunt. 463.47.1,2
Compenſatio nihil aliud eſt quàm debiti & crediti inter ſe contributio. 376.13.1 in all.
Compenſatio non niſi liquido ad liquidum admittenda eſt: liquidum autem videtur etiam quod in promptu liquidari poteſt. 372.2.3
Compenſatio fit ipſo iure, ſed ita demum ſi opponatur, præterquàm in pœnalibus. 373.4.1,3 & 376.14.5 in all.
Compenſatio fieri poteſt etiam ſpeciei ad ſpeciem. 372.2.4 in all.
Compenſationis & reconuentionis differentia. 376.15.1,2,3,4
in Compenſationem nunquam veniunt non liquida, nec in imputationem. 377.18.6
obligatus certam pecuniæ quantitatem in moneta ſoluere poteſt Compenſationem obiicere eius quantitatis quæ ſibi in aureis à creditore debeatur. 372.2.1
Compromissvm ſine pœna, ſtipulatione tamen interueniente factum in iuris arbitros olim valebat, hodie non valet. 162.5.1,2
Compromitti in Senatores & in alios iudices ordinarios non poteſt tanquam in iuris arbitros, ſed in arbitratores. ibid.2.1,2
Compromiſſum factum de lite principali poſt deſertam appellationem tollit poteſtatem deſertionis. 164.9.1,2
Compromiſſi allegatio non impedit deſertionem appellationis, niſi de compromiſſo conſtet per ſcripturam, vel per aduerſarij confeſſionem 855.2.1
Concessio generalis ad ea extendi nunquam debet, quæ ſpecialiter prohibita ſunt. 249.7.1
Conceſſiones quantumlibet generales nunquam extenduntur ad ignorata, & incognita. 1105.1.4 in all.
Concvbinatvs extra legis pœnam eſt. 611.3,17 in all
Condemnandvs prouiſionaliter non eſt qui paratus eſt probare ſolutionem reddendo rationes, quæ non intricatæ ſunt, ſed expeditæ maximè ſi habeat præſumptionem. 787.10.1
Condemnandus in expenſas litis non eſt, qui alium detulit, niſi conuincatur de vera & manifeſta calumnia. 1053.2.1
Condemnari defuncti memoria inauditis iis quorum intereſt non poteſt, præſertim hæredibus ad quod pertinet vt pro defuncto reſpondeant. 315.25.5,6
Condemnari quaſi abſens poteſt is cuius mandatum nullum exhibetur. 128.11.5
Condemnari quiſque poteſt pro tali qualem ſe dicit. 185. 12. 16. in all.
Condemnari ibi quis poteſt vbi conueniri actione arbitraria. 214.1.5
Condemnari res non poteſt, ſed perſona ad aliquid dandum vel faciendum. 205.15.8. in all.
Condemnatio ſupponit ſemper litis conteſtationem. 412. 21. 2. in all.
Condemnatio certa eſſe debet. 325.65.9. in all.
Condemnatio perſonalis expenſarum in pœnam litis temerariæ infligitur. 205.15.1. in all.
Condemnatio potius ſequenda eſt in qua omnes conſentiunt, quàm in qua maior pars. 74.3.10
Condemnatio quanti plurimi facienda eſt quanti plurimi res fuit vnoquoque anno, & admittit vſuras ex die moræ. 378.3.2,3,4
Condemnatio ex oblatione iudiciali ſtatim ſequi poteſt. 480.40. 1. in all.
Condemnatio in iudiciis bonæ fidei fit non tantùm iure obligationis, ſed etiam ex natura & qualitate actionis, officioque iudicis. 277.6,12
Condemnatio in iudiciis arbitrariis non plenior nunc exilior fit prout arbitrarij æquitas ex facti circumſtantiis ſuggerit religioni iudicantis, ibid.25
Condemnatio ſemper durat quouſque iudicato ſatisfactum ſit. 279.8.2
Condemnatio expenſarum ad litis principalis cauſam pertinent. 119.14 1. in all.
Condemnatio expenſarum etiam in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis. 792.1.1
Condemnatio ad id quod intereſt ob litis vexationem ſolet taxari moderata quantitate. 790.2.3
Condemnatio & taxatio eius, quod intereſt emptoris conuenti per hypothecariam quomodo fiat. 790.5.1
Condemnatio non poteſt ſequi ad pœnam mortis ex iudiciis quantumlibet indubitatis niſi ſecuta confeſſione, maximè ſi habita ſit quæſtio de reo. 1100.6.1
Condemnatio non ampliatur, confirmata per Senatum ſententia inferioris iudicis quæ exilij pœnam irrogauerat. 1102.11.1
Condemnatio prouiſionalis quæ fit lite pendente contra plures ſuper hypothecaria non propter hypothecam ſed propter litem, diuiſibilis eſt. 895.2,5,6
Condemnatio ex iureiurando differenda in tempus præſtiti iureiurandi. 264.1,10. in all.
Condemnatio totius debiti ſalua imputatione ſoluti, non reſtituit obligationem augmenti monetalis pro parte, quæ in executione iudicati ſoluta inuenitur. 1007.25.1,2,3
Condemnationi prouiſionali locus eſſe poteſt pendente lite appellationis interpoſitæ à facta & finita computatione. 785.5.1
Condemnationi prouiſionali aduerſus adminiſtratorem rationes reddere paratum, non eſt locus. 570.5.1. in all.
Condemnato cum datur tempus ad ſoluendum non eo minus currunt, quæ currebant ante ſententiam. 822.5.4. in all.
Condemnatus ob non exhibitum inuentarium poteſt adhuc intercedere tanquam hæres purè aut tanquam poſſeſſor. 836.2.1,2
Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea cauſa contra alium inauditum. 838.6.1
Condemnatus appellare aliquando non poteſt, quia nihil eius intereſt. 866.5.1,2
Condemnatus ex delicto non poteſt cedere bonis nec in præiudicium fiſci, nec partis cui adiudicatum aliquid eſt pro pœna non pro intereſſe. 870.4.1
Condemnatus in iudicio vendicationis fructus reſtituere tenetur, aliquando verò non tenetur. 836.2.1
Condemnatus in iudicio vendicationis poteſt etiam in iudicati executione habere ius retentionis pro impenſis à ſe in eam rem factis niſi ſit moroſus. 243.15.1,2,6
Condemnatus ſemper qui attentauit in id omne quod aduerſarij intereſt 154.1,10, in all.
Condemnatus ſemel, ſi poſt porrectam aduerſus arreſtum ciuilem ſupplicationem iterum ſuccumbat non minus iterum condemnari debet quod prioris iudicati tributum iam ſoluerit pro eadem ipſa quantitate. 184.12.15
Condemnatus poſt appellationem deciſam ſi Priori iudicato ſatisfaciat intra præſtitum tempus nullus condemnationi expenſarum prioris inſtantiæ locus erit. 199.3,4
Condemnatus ex iureiurando deciſorio nullas debet expenſas. 264.1,1, 2,3,4,5,6,7
Condemnatus ſi quoquomodo vult impedire iudicati exceptionem, non eſt audiendus, niſi veniat tanquam tertius aut ex noua cauſa. 184. 12. 12. in all.
Condemnatus qui fuit ad id quod intereſt aduerſarij poteſt in executione iudicati probare nihil intereſſe. 791.6,1
Condemnatus ex cauſa criminis an & quando poſſit pro expenſis litis

in carcere retineri. 796.8.2
Condemnatus ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos ſolos ſumptus condemnari debet, qui facti ſint poſt nouas teſtationes publicatas. 795.14.1
Condemnatus cum clauſula, *alio non apparente*, non tantum nouis allegationibus vti poteſt, ſed etiam nouas adferre conteſtatorum articulorum probationes. 813.2.1
Condemnatus non intelligitur proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, nec appellare poteſt. 818.16.1
Condemnatus qui fuit, tanquam hæres non auditur ſi poſtea velit probare contrarium. 818.16.1,2,3
Condemnatus poteſt impedire executionem ex cauſa quæ de nouo ſuperuenerit. 830.35.1
Condemnatus ad rem defendendam tanquam auctor temporis, quamuis non eſſet, poteſt nihilominus tanquam talis vti iure emptoris, tam agendo quàm excipiendo. 1022.17.1
Condemnatus poteſt longiſſimo tempore præſcribere executionem rei iudicatæ. 775.12.1
CONDICTIO quibus caſibus locum habet, non habet locum liberatio, & è contra. 377.17.10 in all.
Condictio ad naturales tantum acceſſiones competit. 404.1.12 in all.
Condictio competit aduerſus eum qui non debitorem quaſi debitorem delegauit. 289.1.15 in all.
Condictio certa ex mutuo eſt ſtricti iuris, Vſurarumque acceſſionem non admittit. 395.12.5 in all.
Condictio ex beneficio l. C. de reſcind. vend. non datur ad rem præcisè: relinquit enim ſaluam emptori electionem iuſti pretij ſupplendi. 128.3.7 in all.
Condictio ex lege vlt. C. hoc tit. an ei, cuius poſſeſſio interuerſa fuit detur contra tertium poſſeſſorem poſt ſublatam longi temporis præſcriptionem hypothecariam. 775.40.1
Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. de arg. poſſ. an danda ſit conſtitutario creditori poſt decennium contra eum cui ſub haſta & auctore iudice comparauit. 869.6.1
Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones quæ concernant petitorium: in hypothecaria ſecus eſt. 757.11.1
Condictio ex l. ... tranſit ad hæredes prioris matrimonij, etiam extraneos, ſi modo liberi parenti ſuperuixerint. 501.3.7 in all.
Condictio ſine cauſa tranſit ad hæredem illius, qui potuit condicere ſicut & cæteræ omnes condictiones. 1045.14.6 in all.
Condictionis iure pendente pendet ius liberationis. 200.3.53 in all.
Condictiones omnes ſunt ſtricti iuris. 288.2.7
Condictiones omnes non niſi triginta annorum præſcriptione ſummouentur. 259.75
CONDITIO differt à modo in contractibus, non in vltimis voluntatibus. 784.2
Conditio non poteſt videri omnino impleta, quamdiu poteſt deficere & ideo tamdiu expectanda eſt. 749.4.5 in all.
Conditio perpetui domicilij iniuſta patri & ab eo impleta, non à liberis iterum implenda. 749.5.1
Conditio ſemel impleta non poteſt amplius aut deficere aut impleri. ibid. 4 in all
Conditio ſuſpendit actum conditionalem. 42.57.5 in all.
Conditio quamdiu pendet, quod ſub conditione factum eſt, nihil eſt. 227.23.33 in all.
Conditio quæ tacitè ineſt retrahi non poteſt in damnum tertij qui medio tempore ſibi proſpexit. 31.19.5,6,7,8
Conditio quæ ſemel impleta fuit per reſignationis admiſſionem a ſummo Pontifice factam non poteſt amplius deficere. 42.57.12 in all.
Conditio quæcumque tandem illa ſit prius debet impleri, quàm vt ob impletam ius vllum acquiratur.
Conditio rei probatur per vnicam recognitionem, etiam ſine aliis adminiculis: conditio perſonæ non item. 312.10.1,3
Conditio concepta per dictionem collectiuam *omnes*, debet in omnium perſonis purificari. 700.11
Conditio ad certam perſonam à teſtatore relata numquam aliam perſonam referenda eſt. 605.7.6 in all.
Conditio impoſſibilis in vltimis voluntatibus non vitiat, ſed vitiatur. 606.11.17 in all.
Conditio, ſi ſine liberis deceſſerit, poſita in recognitione talliabilitatis, eſt realis & tranſit in ſucceſſorem ſingularem, vſque adeò vt quamuis recognoſcens nullos liberos reliquerit, neque condiuiſores vllos non ideo tamen poſſit ſuccedere dominus quamdiu tertius poſſeſſor viuit. 744.32.8 in all.
Conditio, *ſi ſine liberis*, in fideicommiſſo appoſita an & quando præſumenda vel probanda ſit extitiſſe. 702.17
Conditio mulieris poſſidentis pignora non ſit deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti hærede imploratum. 521.36.1,2,3
Conditio & poteſtas conſtituti ſi fuit conditio caſualis, vel mixta non poteſtatiua retrahitur etiam in tertij præiudicium. 769.36.1
Conditio fruſtra expectatur, cuius euentus nihil operetur. 603.3.2 in all.
Conditionis implendæ ius in emptorem hæreditatis tranſit, vt & cætera omnia. 412.19.1,2
Conditionis nomen quando ſumitur pro modo & quando modus pro conditione. 698.5
Conditionem alterius ignorantis deteriorem facere nemini permittendum. 868.17.2 in all.
Conditionem ſuam meliorem facere quiſque poteſt, etiam cum alterius detrimendo dummodo citra iniuriam. 248.5.5
Conditione deficiente, deficit diſpoſitio conditionalis. 654.4.5 in all.
Conditione fideicommiſſi a legatario relicti defecta, non tenetur legatarius cauere pro legato conſequendo, qui alioqui tenetur. 703.15
Conditiones adſcriptæ perſonis, cum ſint perſonales non facilè extenduntur ad alias perſonas. 614.14.6 in all.
Conditiones mixtæ vel caſuales non item poteſtatiuæ retrotrahuntur, etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæſitum eſt. 31.19.6 in all.
Conditionum verba naturaliter & verè non fictè ac ciuiliter ſunt intelligenda. 677.12.5 in all.
CONDIVISORVM vnuſquiſque partem ſuam habet vel in minima parte glebæ communis & hæreditariæ. 304.2.4 in all.
CONDVCTIO vera æſtimationem penſionis ex fructuum comparatione inire ſolet. 434.5 in all.
Conductionis patientia pro poſſeſſionis reſtitutione eſt. 855.14.1,2
Conductor ſoluens vero domino patientiam præſtante liberatur à ſuo conlocatore. 1011.38
Conductor contra locatorem reſcriptum moratorium impetrare non poteſt nec ſi facta ſit nouatio, dum ne ſit mutata cauſa debiti. 88.17.1,2
Conductor remiſſionis faciendæ prætextu non poteſt totam mercedem retinere, quin hoc ipſo ſe ad vſuras obliget eius quantitatis quam debitam eſſe apparebit. 388.34.1,2,3
Conductor qui ante elapſa conductionis tempora non eſt conqueſtus non auditur ſi poſtea quid allegare velit, quominus liti pendente prouiſionaliter ſit condemnandus. 465.56.1,2
Conductor nihil amplius nec minus habere debet quàm locator fuerat habiturus. 450.2.7 in all.
Conductor qui re conducta frui prohiberetur non remiſſionem agere debet, ſed ad id quod intereſt: interim tamen non eſt inquietandus, dummodo à tota conductione abſtineat. 464.54.1,2,3,4
qui Conduxit ab hoſte poſt occupatam prouinciam, eique ſoluit, non poteſt ex ea cauſa per priorem locatorem pro hoſtilitatis tempore reſtituta per pacem prouincia conueniri. 459.33.1,2
Conductor ſi non ſit ſoluendo, & tamen aliquid ſit propter quod non poſſit locator cogere conductorem ad ſolutionem, quid faciendum. 461.40.1,2,3,4,5,6
Conductor temporalis non poteſt expelli ne quidem poſt tempus, quamdiu ſoluit penſionem vt alius conductor inducatur, ſi ita locator conductore conuenerit. 463.49.1,2,3
Conductor expelli poteſt qui diu ceſſauit in ſolutione penſionis, etiam ſi fideiuſſorem idoneum dederit. 462.42.4,5,6
Conductor quamuis ſoluens, ſi domus ruinam minetur, & reficienda ſit ante finitum locationis tempus expelli poteſt. 464.52.4
Caſus varij in quibus *Conductor* poteſt locatori referre quæſtionem dominij. 452.10.1,2,3,4,5
Caſus in quo non poteſt *Conductor* referre quæſtionem dominij nec ob ius quæſitum ex poſtfacto, nec ſi locator ſuper eo nouo iure litem fuerit conteſtatus. 453.12.1 ad 16
Conductor iis caſibus quibus per locatorem expelli poteſt, non niſi ex auctoritate magiſtratus expelli debet. 452.11.1,2,3
Conductor non eſt condemnandus pendente lite ſi certam alleget ſolutionem, quouſque actor ipſe eam negarit. 454.17.1,2,3
Conductori non tenetur locator præſtare vt fruatur ipſa re conducta quæ alij iam locata fuerat, licet ſciens & prudens tacente locatore ad conductionem acceſſerit. 452.8.1,2
aduerſus Conductorem iudicati executio permittenda non eſt, quamdiu non apparet per conductoris tergiuerſationem & inopiam fieri quominus ab eo res ſeruari poſſit. 465.54.3.4
Conductorem & re condicta & mercede ſimul eodem tempore frui iniquum eſt. 282.18.5
Conductores fructuarij & alij ſimiles ſi non perſonali, ſed actione in rem conueniatur, dominij quæſtionem referre poſſunt. 238.3,6,7
Conductores ſolent eſſe laici, ac proinde ad iudicis laici iuriſdictionem & auctoritatem pertinent. 65.54.3 in all.
Conductorum differentiæ: & quando fructus pereant locatori. 465.22.1 ad 27
CONFESSIO quæ non poteſt mutare conditionem facilè inducit probationem mutatæ conditionis. 312.10.4 in all.
Confeſſio quæ ad aliam antiquiorem refertur non poteſt dici facta ſine cauſa. ibid. 5 in all.
Confeſſio defuncti facta nocet hæredi conuento actione depoſiti. 841.3.1
Confeſſio facta in iudicio regulariter præiudicat confitenti. ibid. 5.2 in all.
Confeſſio in depoſito probat veram numerationem, ſaltem in præiudicium confitentis. 132.3.1. in all.
Confeſſio non eſt modus ſoluendæ obligationis, ſed tantùm ſolutionis probandæ. 324.62.1 in all.
Confeſſio erronea, errore probato, nocere non poteſt. 302.8.13
Confeſſio præſertim tacita non poteſt maior eſſe accuſatione, cum ex accuſatione ſit metienda. 160.2.18. in all.
Confeſſio defuncti nocet hæredi puro, non ei qui beneficium legis implorauit ſi de re ipſius agatur, non de re hæreditaria. 313.27.1,2

Confeſſio

Confeſſio iudicialis multum prodeſt, cum habeatur pro condemnatione. 784.2.8 in all.
Confeſſio extraiudicialis plene probata intelligitur, quæ per ſingulares teſtes dummodo non pauciores quam quinque, probata eſt. 277. 4.6
Confeſſio extraiudicialis probat ad liberandum non ad obligandum. 334.31.1
Confeſſio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta eſt in tormentis, & ratificata extra tormenta ad condemnationem ſufficit. 1090.22.1
Confeſſio poteſt ſcindi in criminalibus, ſed non in ciuilibus. 840.1. 1,3
Confeſſio ſola aduerſarij non probat titulum, ſed ſi de iure beneficij agatur poteſt ſufficere niſi probetur erronea. 319.45.1,2,3,4,5
Confeſſio ſola aduerſarij ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non poteſt ei qui aliud nullum habet. 56.14.1
Confeſſio vnius non poteſt aduerſus alium fidem facere. 470.8.10. in all.
Confeſſio numerationis etiam plenè probata non probat debitum niſi ſemiplenè ſi parte abſente facta ſit. 277.4.1
Confeſſio notarij falſum eſſe inſtrumentum confitentibus contrahentibus, niſi aliæ ſint probationes non nocet. 345.11.1,9
Confeſſio in cauſa ciuili facta reſcindi non poteſt. 325.65.3
Confeſſio probato errore per allegantem nunquam nocet. 319.45.5 in all.
Confeſſio limitata non niſi limitatum effectum producere poteſt. 12.46. 6 in all.
Confeſſiones rei accuſatori edi poſſunt cum nihil agendum ſupereſt niſi vt ſententia feratur. 93.13.2
Confeſſio partis neque nocet neque prodeſt in his quæ pendent à voluntate confitentis. 49.83.5 & 316.29.5
Confeſſio nuda in actibus ſuſpectis ſemper eſt ſuſpecta, & nunquam probat. 459.5.4 in all.
Confeſſio nude procuratoris ad exigendum conſtituti de ſoluta pecunia non nocet domino, niſi aliunde conſtet de ſolutione. 128.13.1,2
Confeſſio ſola ſufficit ad torturam non ad condemnationem niſi in quibuſdam caſibus. 1087.8.1
Confeſſio extorta per tormenta reo non nocet, etiamſi reus in ea perſeueret, ſi nulla legitima iudicia præceſſerunt. ibid.5 in all.
Confeſſio facta in tormentis, & ratificata extra tormenta, non poteſt reuocari, niſi probetur erronea. 1089.21.1
Confeſſione vi tormentorum extorta qui perſeuerat, non poteſt eam poſtea reuocare, niſi probet erroneam. 1087.10.1
ex Confeſſione ſola & pœnitentia nemo nocens eſſe deſinit. 322.54.31 in all.
Confeſſio criminis ſpontanea non facit vt reus ſit abſoluendus, ne quidem à pœna mortis, ſed tantùm ab atrociori mortis genere. 1099. 2.2 in all.
Confeſſio fideicommiſſi facta in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, ſit inutilis per reuocationem prioris teſtamenti poſtea ritè ſubſecutam. 590.17.1,28
Confeſſio fideicommiſſi facta in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, ſit inutilis per reuocationem prioris teſtamenti poſtea ritè ſubſecutam. ibid.1,2,3
Confeſſio teſtatoris in tabulis ſupremæ voluntatis probat, ſi nihil probetur in contrarium. ibid.11
Confeſſio mariti de dote recepta, ſi cauſam habeat, non præſumitur ſimulata niſi talis à creditoribus probetur. 138.1.1,2,3,4,5
Confeſſio mariti de dote recepta per verba denunciatiua, in contractu donationis appoſita non probant ad liberandum debitorem dotis abſentem. 539.5.1 ad 15
Confeſſio mariti ſimulata de dote recepta à debitoribus dotis, nocet marito eiuſque hæredibus prodeſt. 539.6.5,6,7
Confeſſio teſtatoris in tabulis, ſupremæ voluntatis probat, ſi nil probetur in contrarium. 596.17.11
Confeſſioni defuncti inter alios factæ ſtandum. 440.18.11 in all.
Confeſſiones factæ ad cautionem, ſiue in actu ſuſpecto, ſiue ad impediendum aliquem actum ſuſpectum, ſemper ſunt ſuſpectæ. 596.17. 28 in all.
Confeſſiones falſæ ita ratæ ſunt ſi id quod in confeſſionem venit, & ius & naturam recipere poſſit. 594.12.25 in all.
Confeſſiones falſæ ita demum & proſunt & nocent ſi à confitentis voluntate pendeant. 319.45.4 in all.
Confeſſiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, niſi prius conſtet de corpore ſubrepto. 585.1.6 in all.
CONFESSVS habetur pro iudicato: & in confeſſum nullæ iudicis ſunt partes niſi ad condemnandum. 317.33.3 in all.
CONFITERI crimen intelligitur qui de crimine paciſcitur aliquo dato vel promiſſo. 138.1.3 in all.
CONFIDENTIA eſt ſpecies ſimoniæ. 312.12.3 in all.
Confidentia difficilis eſt probationis, ideoque per coniecturas probari poteſt. ibid.1
Confidentia ex iis quæ reſignans facit in beneficio reſignatorio ignorante non probatur. 312.13.1,2,3
Confidentia ſimoniæ quædam ſpecies eſt. 52.95.8
pro Confidentiæ probatione admittuntur teſtes quilibet ex ordinar. Pij V. ſummi Pontif. de confidentia. 312.12.2 in all. & ſufficit ex alterutra parte interueniſſe. ibid.
CONFINIVM diuerſitas magnam diuerſitatis præſumptionem inducit quæ variis modis probari poteſt. 325.69.1,4
Confinium expreſſio facta poſt fundi modum expreſſum, facta intelligitur ad locum fundi demonſtrandum. 405.1.9 in all.
CONFISCARE non licet iudicibus omnibus. 1103.1.1 in all.
CONFISCATIO bonorum omnium ex cauſa criminis læſæ maieſtatis irrogatur, ſed interdum ex confiſcatione ſubducitur certa pecuniaria. 1061.2.1
Confiſcatio bonorum mariti dotem & omne æs alienum deduci permittit, non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis ſuperſtitibus reſeruandæ niſi quandiu mulier viuit. 1161.3.1
Confiſcatio bonorum apud nos cedit lucro ſolius principis, non etiam vaſalli & quomodo vaſallo proſpiciatur. 1108.5.1
Confiſcationis pœna irrogatur ipſo iure ob crimen inceſti, nec requiritur declaratoria, ſed poteſt etiam defuncti memoria damnari. 1100. 4.5
Confiſcatio irrogata per ſententiam an & quando afficiat bona ſit à extra territorium ius dicentis & in cuius fauorem. 1101.1.5
Confiſcatio, etiam ex cauſa læſæ maieſtatis, non poteſt lædere ius fideicommiſſarij. 444.10.8
Confiſcationis ſententia lata contra hæredem grauatum non nocet fideicommiſſario. 1105.2.3
CONFVSIO modus eſt amittendi non acquirendi. 664.23.6 in all.
cum duo CONIVNCTIM requiruntur vtrumque implendum eſt. 43.59. 2 in all.
CONSENSVS metu præſtitus non valet. 621.6.9 in all.
Conſenſus tacitus illius qui contra ſe præſcribi patitur plus interdum poteſt quam expreſſus. 1113.5
CONSEQVI potes per alterius perſonam, quod ex tua non potes. 286.7. 15 in all.
CONSILIARIVS vniuerſitatis ob ea quæ per Syndicum geſta ſunt conueniri non poteſt. 294.16.8
CONSILII pœnam nemo patitur. ibid.
CONSILIVM fraudulentum conſultori ſuo damnoſum non vtile eſſe debet. 131.19.2 in all.
Conſilium obligatorium non eſt cum ſit cuique liberum explorare apud ſe an id ſequi expediat. 294.16.3 in all.
Conſilium ſecretius Principis pro iudicatis ſuis exequendis alieni territorij magiſtratus rogare non cogitur. 211.3.1,2,3
Conſilium mutare nemo poteſt in alterius iniuriam. 192.4.4 in all.
CONSTITVTARIVS vincit hæredem conſtituentis multò magis eum qui ius habet ceſſum ab hærede conſtituentis, quod pertinet ad cauſam poſſeſſionis. 764.38.1
CONSTITVTI clauſula quæ habet conditionem vel expreſſam vel tacitam non operatur, niſi ex die conditionis exiſtentis. 761.17.1
Conſtituti clauſula appoſita in fauorem negotiorum geſtoris, transfert poſſeſſionem in eum cuius negotia geruntur, non in eum qui geſſit. 761.3.1
Conſtituti clauſula non impedit exceptionem diſcuſſionis niſi imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. per creditorem petentem ſe retineri in ſua poſſeſſione. 753.1.1
Conſtituti clauſula nihil operatur per decennium ab eo tempore computatum, quod conſtitutarius potuit apprehendere poſſeſſionem & neglexit. 757.10.1
Conſtituti clauſula quomodo concipi ſolet & debet. 758.16.10 in alleg.
Conſtituti clauſula nihil operatur quantum ad iura. 759.19.1
Conſtituti clauſula operatur etiam quod ad bona futura ſi de iis ſpecialiter actum ſit. 759.20.1
Conſtituti clauſula nihil prodeſt niſi probet debitor eo ipſo tempore quo poſſediſſe quo conſtituit. ibid.2
CONSTITVTVM licèt ſit incompatibile cum precario, tamen præualet ſi vtraque clauſula poſita ſit in inſtrumento. 258.16.1
CONSTITVTIO Pontificia de publicandis reſignationibus non tam fauore reſignatis quàm odio reſignatarij inducta eius ſolius perſonam demonſtrat, cui reſignatio prior facta fuit. 14.61.1
Conſtitutio procuratoris ſine curatoris auctoritate facta per minorem habentem curatorem, licet iuſiurandum interuenerit non valet. 130. 11.1
Conſtitutio Iuſtiniani in d. l. *hac edictali*, non habet locum niſi in ipſis liberis & deſcendentibus, nec poteſt eius beneficium tranſmitti ad extraneos. 503.13.6 in all.
Conſtitutio Iuſtiniani de iure dominij impetrando non eſt abrogata, quamuis eius ſit ratus vſus, quia pignoris diſtractio eſt expeditior. 955.1.1,2,3
Conſtitutioni Iuſtinianæ in l. teſtium 17. C. de teſtibus locus non eſt niſi cum in ſcriptis contractum eſt. 132.22.1
Conſtitutiones parenti bimubo auferentes proprietatem bonorum quæ filius præmortuus habuit à parente, non debent extendi ad ea quæ habuit filius ab auo, quia non loquuntur de auo. 497.1.4 in all.
Conſtitutor habet exceptionem ordinis quam habet fideiuſſor, niſi vel ei renunciauerit, vel animo renouandi interceſſerit. 306.1.1,2,3,4, 5,6,7
CONSVETVDO eſt optima interpres & legum & ſtatutorum. 854.47.5 in al.
Conſuetudo non omnis valet in decimis. 44.63.8 in all.
Conſuetudo ex conſenſu totius populi æſtimatur, & ex ſcientia & patientia eorum qui poſſent expreſſim conſentire vel contradicere. 67 1.14 in all.

Conſuetudo probanda eſt per turbas. 330.14.4 in all.
Conſuetudo contra bonos mores, abuſus potiùs eſt quam vſus, & vetuſti erroris corruptela quàm conſuetudo. 70.8.3,4
Conſuetudo inueterata, nutritiua peccati. 66.57.7
quæ Conſuetudo vetus comprobauit ſunt tolerabilia. 32.24.8 in all. quinimo vim legis habent. 11.34.8. in all. & 277.29.3 in all.
Conſuetudo, vt defuncta ſine liberis & condiuiſoribus perſona talliabili dominus feudi ſuccedat, quando habeat locum. 745.33.6 in all.
Conſuetudo iuri derogans, licet probata, an ſit ſeruanda. 38.45.2
Conſuetudo regionis fere ſemper & in omnibus attendenda eſt, præſertim vt valeat contractus qui alioqui non valeret. 147.3.5 in alleg. & 302.7.4 in all.
Conſuetudo loci inſpicienda in quo facta eſt profeſſio talliabillitatis, non vbi talliabilis mortuus, nec vbi ſunt bona. 734.12.1
Conſuetudo loci ſeruanda eſt, præſertim quod ad vſuras, cum conuentio nulla eſt. 378.2.2. in all.
Conſuetudo maximè ſeruanda eſt in cauſis criminalibus & in materia torturæ. 1088.13.6 in all.
Conſuetudo non vincit legem. 1120.14.5 in all.
Conſuetudo localis quæ immunitatem à nobilitate ſeparat an obliget etiam forenſes. 1121.15.1
Conſuetudo prouinciæ Bugienſis circa dotis augmentum conſuetudinarium & conditionale. 436.5.1
Conſuetudo quæ de talliabilium iure & ſucceſſione allegatur probanda eſt præterquam in duobus caſibus poſitis in definitione. 745.33.1
Conſuetudinem ſolam prætendentes ad excuſanda peccata non ſunt ferendi. 70.8.3 in all.
Conſuetudines omnes cum ſint ſtricti iuris in indiuiduo probandæ ſunt, maximè ſi à iure communi abhorreant. 38.45.19 in all.
CONTESTATIO malam ſemper fidem ſolet inducere. 281.18.2 in all.
CONTRACTVS ex duorum conſenſu conſtat. 349.22.9,10
Contractus intelligendus eſt non cum interuenit ſtipulatio, ſed cum eſſe, viréſque aliquas habere cœpit. 227.23.13
Contractus eſſentia eſt indiuidua, & eſſentiæ omnes rerum ſunt indiuiduæ. 425.8.11 in all.
Contractus quando ſit pignoratitius. 414.5.6 in all.
Contractus vnus, idemque poteſt partim emptionis, partim permutationis iure cenſeri. 444.1.1,2,3,4
Contractus non poteſt dici perfectus, ſi conuenerit de inſtrumento conficiendo poſtquam aliquid ratum habuiſſet contractum. 346.14.7 in all.
Contractus & diſtractus eadem ratio eſt. 123.1.1 in all.
Contractus anterior interpretationem recipere non poteſt ex conſuetudine poſt contractum inducta. 295.21.2
Contractus in ſcriptis celebratus dici non poteſt, quando non inde cœpit conuentio. 346.14.5
Contractus initus contra leges iuramento confirmari non poteſt. 361.9 6 in all.
Contractus ex quo perfectus & abſolutus eſt, non amplius voluntatis, ſed neceſſitatis eſt. 346.14.7 in all.
Contractus emphyteuticus quaſlibet conditiones recipit, præterquam ſi ſint contra leges aut contra bonos mores. 487.62.1 in all.
Contractus & conuentionis cuiuſque initium ſpectandum ad dignoſcendam eius qualitatem & naturam. 346.14.5 in all.
Contractus cuiuſque ſubſtantia in paucis conſiſtit. ibid. 16.3 in all.
Contractus ſimulatus nullus eſt citra reſtitutionem, probatúrque ſimulatio per coniecturas. 351.1.1,2,3,4,5,6,7
Contractus ſimulatus valet ſecundum id quod actum eſt ſi eo modo valere poſſit. 352.3.2,3
an Contractus eſt ſimulatus, ſi filius ſibi fundum emens patiatur cum à parte poſſideri. 728.10
Contractus inutilis confirmatur ex ſubſecuta obſeruatione. 291.7.1
Contractus innominatus eſt quiſquis nomen non habet, dummodo habeat συνάλλαγμα. 405.2.6 in all.
Contractus geminatio non excludit beneficium leg. 2. C. de reſcin. vend. ſi in ſecundo quoque contractu enormis læſio interuenerit. 419. 23. 13
Contractus reſolutio, quæ voluntaria eſt non poteſt perimere ius quod medio tempore alteri quæſitum fuit: ſecus ſi ſit neceſſaria. 303. 9.7 in all.
verba Contractus ſemper ad tempus Contractus referenda ſunt niſi aliud ſonent. 355.5.7 in all.
de Contractus ſimulatione querela ſiue agendo ſiue excipiendo perpetua eſt vt non niſi trigeſimo anno etiam ad agendum finiatur. 369. 2.5
Contractum pendente iudicio reſtitutionis tenere neceſſe eſt. 362.13.9. & 362.13.9
qui Contractum nullum dicit ex cauſa enormiſſimæ læſionis non cenſetur implorare beneficium nouæ conſtitutionis, adeoque etiamſi probauerit enormem læſionem, debet ſuccumbere. 421.30.1,2
ex Contractu innominato qui ſimilis ſit venditioni & emptioni aliquando fit condemnatio ad ſolutionem pretij, ſed conſtituendi arbitrio boni viri. 405.2.1, ad 31
ex Contractu vltro citroque obligatorio agere nemo poteſt, niſi prior ex parte ſua impleuerit. 465.57.2 in all.
in Contractu omni dotali maritus non ſolùm bonam fidem præſtare debet, ſed etiam diligentiam exactiſſimam & ſolicitudinem. 530. 27.17
Contractus ab initio ſunt voluntatis ex poſt facto neceſſitatis. 408.4.8 in alleg.
Contractus omnes æſtimandi ſunt ex modo ineundi. 405.4.7 in all.
Contractus omnes etiam qui ſunt iuris gentium, à legibus vires accipiunt. 237.1.2 in all.
Contractus ex notarij ſtipulatione hæres accipere debet. 257.2.5
Contractus omnes inter viuos ſunt irreuocabiles. 1046.20.5 in all.
Contractus matrimoniales, familiarum ſunt, non tantum perſonarum contrahentium. 550.11.5 in all.
ex Contractibus innominatis qui ſimiles ſunt venditioni & emptioni agi ſolet in id quod intereſt. 405.2.4 in all.
in Contractibus nominatis ex quo tempore ſemel perfecti ſunt non eſt locus pœnitentiæ. 393.6.7 in all.
Contractum in ſcriptis dicitur cum id actum eſt vt non aliter contractus valeat quàm ſi in ſcriptum mundumque redigatur. 332.23.5
CONTRAHENS cum alio ignorare non debet conditionem eius cum quo contrahit. 749.2.4
Contrahens quiſque non ſibi ſoli ſed hæredibus ſuis proſpicit. 1047. 21.4
Contraxiſſe vnuſquiſque intelligitur in eo loco, in quo, vt ſolueret, ſe obligauit. 217.4.3
CONTRADICENTI æquiparatur is qui iurat ſibi non liquere, nec vult ſententiam dicere. 162.3.6 in all.
CONTRADICTIO pro conſenſu tacito habetur ſi cum appellari oportuit non fuerit appellatum. 163. 6.10
Contradictio quæ cauſam nullam habet non eſt attendenda. ibid. 7.8 in all.
Contradictio ſine effectu dat initium præſcriptioni. 66.57.9 in all.
CONTRIBVERE quo in loco quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ferendis. 1119.9.8
CONTROVERSIA quælibet facit rem dubiam & obſcuram propter incertum euentum iudiciorum. 223.12.8 in all.
Controuerſiam alicui mouere prohibitus, nihil ab eo per tranſactionem accipere poteſt eo nomine): in dubio tamen credendus eſt accepiſſe pro aliis iuribus, ſi quæ ſint. 698.6
CONTVMACIA delictum eſt. 494.10.8
Contumacia non peccatum nouum eſt, ſed nouus & eminentior gradus peccati. 322.54.12 in all.
Contumacia nulla eſt eius quem iudex nondum arctauit vt iuraret. 273. 33.4 in all.
Contumacia nulla videri poteſt eius qui liti à falſo procuratore inſtitutæ adeſſe nolit. 357.2.1 in all.
Contumacia poſterior interdum purgat & tollit vitium prioris. 379.30 3 in all.
Contumacia præſcriptionem fori excludit. 102.3.2
conſenſus qui ex Contumacia inducitur non niſi fictus eſt, tacitámque inducens prorogationem. 103.8.1 in all.
Contumacia facit vt contumax pro confeſſo habeatur. 213.44.5 in alleg.
Contumacia non ſolum pro præſentia eſt, ſed etiam pro conteſtatione. 102.3.3 in all. & 103.2.4 in all.
Contumacia coërceri ſolet damno litis. 281.40.2 in all.
Contumacia litis non ſemper damno coërcetur, ſed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur. 502.42.1
Contumacia eſt delictum ſi quidem habet adnexum & ſpretum contemptum ius dicentis. 842.7.1 in all.
Contumaciam aduerſarij non poteſt accuſare is qui ad rem non venit, nec ratum habere factum falſi procuratoris. 793.6.1
Contumacia eius qui noluit in iudicium venire vt chirographum vel agnoſcat vel deneget adimit ei fori præſcriptionem quam expreſſa cognitio non ademiſſet. 213.44.1.2.3.4
Contumacia eius impunita eſt qui aduerſarium æque contumacem ac negligentem habuit. 179.30.1
Contumacia nocere non debet, niſi in eo ipſo actu in quo interuenit. 177.23.11 in all.
Contumacia omnimodo purganda refuſione ſumptuum, licet contumax condemnatus ſit alio non apparente. 789.18.1
à Contumaciæ pœna cauſa iniuſta non excuſat. 797.17.11 in all.
in Contumaciam vix incidit minor qui non habet curatorem. 181. 40.7
Contumaciales ſumptus nunquam condonantur ne tunc quidem cum abſens vicit & cauſam bonam habuit. 183.7.8 in all.
CONTVMAX eſt qui ad certam diem perorandæ liti dictam adeſſe noluit. 179.31.1
Contumax nemo fit ex primo edicto. 117.6.1 in all.
Contumax non videtur qui ad maius auditorium vocatus litem in minori choatam deſerit. 173.3.1 in all.
Contumax non eſt qui non fuit obſequutus cum obedire non deberet. 209.29.1 in all.
Contumax non poteſt audiri quamdiu contumax eſt. 789.18.1
Contumax numquam effugere poteſt quin ad expenſas contumaciæ condemnetur. 181.40.1 in all.
Contumax verus quandoque non condemnatur. ibid. 40.1.2.3.4
Contumax, cui pronunciata eſt ſententia diffinitiua, non eſt apud eundem iudicem audiendus, maximè ſi appellauerit, quamuis ab appellatione velit diſcedere. 854.40.1,2
Contumax non ſtatim condemnandus eſt quod legitimè in ius vocatus non venerit, ſed danda eſt ei dilatio intra quam veniat dicturus cur non

non debeat condemnari. 199.1.1.2.3.4

Contumax eſt qui perſonaliter citatus non venit. 98.10.1 in all.

Contumax in expenſis contumaciæ condemnandus eſt, licet quod ad litis deciſionem attinet potiore interdum vtatur iure. 176.18.4

Contumax eſſe non poteſt qui iuſtam habet ignorantiam. 317.4.5. in all.

Contumax appellare poteſt intra tempus legitimum à die notitiæ computandum, refuſis tamen prius contumaciæ expenſis. 410.11.2 in all.

Contumax videri non poteſt qui in ius non venit ſi needum aduer arius in ius vocatus ſit. 97 6.1

Contumax, ſi appellet, non niſi refuſis expenſis audiendus eſt: refuſio enim expenſarum purgat contumaciam. 174.8.9 in all.

Contumax aut ſaltem abſens eſſe intelligitur qui nec per ſe comparet nec per legitimum procuratorem rite & vt oportuit conſtitutum. 120. 16.6 in all.

Contumacis acta litis appellatoriæ ſunt inſpicienda quoties eius procurator petit vt inſpiciantur. 176.20.6 in all.

Contumacem non vincentem ſemper condemnari non conſequens eſt. 168.19.4 in all.

CONVENIRI non poteſt ante excuſſum debitorem qui ceſſum nomen promiſit præſtare idoneum. 436.1 L. 1.2.3.4.5.6

Conueniri non poteſt is cuius liberatio eſt in pendenti. 3 3.10.1 ad 7

Conueniri hæres illius qui conductoris ſocius fuit, neque a locatore, neque à conductore poteſt niſi perſtiterit in ſocietate. 400.36.1 ad 4

CONVENTIO facta cum defuncto non ſemper contra hæredem effectum habet. 357.2.4 in all.

Conuentio in contractu venditionis appoſita, vt ſecuta euictione venditor non niſi ad pretij reſtitutionem teneatur tum demum valet cum emptori rem habere non licet. 422.12.1

Conuentio vt pecunia credita in vna nummorum ſpecie reddatur in alia valet, nec aduerſus eam conuentionem datur reſtitutio. 176.1. L. 2.3

Conuentio expreſſa ſpecialis hypothecæ pro dote, non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet a lege. 532.23.1 ad 10

Conuentio de ſpeciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ eſt generalis, non valet: ſecus ſi agatur de bonis paraphernalibus. 879.4.1 ad 5

Conuentio de ſuccedendo in ius anterioris creditoris, facta incontinenti poſt numerationem, tantum prodeſt quantum ſi ante facta eſſet. 920 1.1.2

Conuentio per quam contrahitur antichreſis iuſta eſt, dum ne facta ſit in fraudem vſurarum. 197.15.8 in all.

Conuentio ad certum tempus limitata vltra tempus porrigi non poteſt. 386 25. in all.

Conuentio in tabulis dotalibus, vt augmenti vſusfructus ad vxorem pertineat, ea verò mortua ad filium reuertatur, non facit vt mulier ſolum vſumfructum habere videatur. 503.13.10 in all.

Conuentio procuratorum à Senatu homologata vim arreſti obtinet, niſi quòd trahitur ad ſimiles caſus. 815.1.1

Conuentionis maior eſt poteſtas quàm legis in eo vt per ceſſationem in ſolutione canonis annui res committatur nec mora purgari poſſit. 474.27.1.2.3

citra Conuentionem periculum nominis ad venditionem an pertineat. 436. 11.2 in all.

Conuentiones omnes recipiunt interpretationem ex iure communi. 460 35.1 in all.

Conuentiones omnes habent tacitam illam conditionem ſi res in eodem ſtatu manſerit. 874.13.12 in all.

Conuentiones poſteriores licet non ſcriptæ in contractibus in quibus ſcriptura non requiritur, prioribus etiam ſcriptis derogant. 406.5. 4.5

Conuentiones non ſunt ad incognita porrigendæ. 113.15.3. in all.

Conuentiones dant legem contractibus. 910.3.2 in all.

Conuentiones nunquam trahuntur ad incognita. ibid.6 in all.

Conuentiones iuſtæ & legitimæ dant legem contractibus. 772.1.5 in all.

Conuentiones per quas datur hæreditas fauore matrimonij valent ex conſuetudine etiamſi non ſint iuratæ, multò magis ſi iuratæ. 251. 4.2 in all.

CORRECTORIVM ius nouum non facile vltra limites ſuos extendi debet. 232.18.19 in all.

CORRELATIVORVM poſito vno aliud quoque ponitur, & vnum ex alio interpretationem capit. 597.18.14 in all.

CORREVS per correum non niſi pro parte conuenitur, niſi tota pecunia ad eum peruenerit. 412.20.8.9

CREDENS pecuniam, quam vt miniſter accepit credendam ſub fauore in diem vſque nuptiarum puellæ, & ſubinde ante diem nuptiarum pecuniam illam, à parte exigi permittens, non liberatur, debitor tamen qui vero creditori ſuo ſoluit liberatur. 662.16

CREDITOR nec agere poteſt nec interpellare niſi facta electione. 382. 13.4

Creditor debitoris ſui nomen pignoris loco etiam in executione iudicati (ſi modo debitor debitoris fateatur ſe debere) capere poteſt. 300. 2.1.2

Creditor creditoris nullam actionem habet in nomen obligatum, niſi ſub illa formalitate quatenus eſt obligatum. 926.1.8 in all.

Creditor creditoris ſi ſpoliatus ſit, debet reſtitui aduerſus quemlibet ſpoliatorem rei obligatæ, ſi ius pignoris duret. 89.17.1.2.3

Creditor ſolus non etiam bonæ fidei poſſeſſor quilibet poteſt obiicere excuſſionem ſpecialis hypothecæ. 897.9.8

Creditor qui minus idoneum pignus accepit non amittit exactionem eius debitæ quantitatis in quam pignus non ſufficit. 298. 7.8. in all.

Creditor qui antè ſententiam nullum pignus habuit perinde poteſt iudicati executionem incipere à debitore debitoris ſui, etiam cùm alia bona ſunt, atque ſi pignori iam ante ad idipsū nomē habuiſſet. 30..2.17

Creditor chirographarius nullum pignus habet in bonis cōdemnati niſi quod in iudicati executione captum & hoc ipſo conſtitutum ſit. ibid.4

Creditor chirographarius ex ſola chirographi recognitione aut denegatione fit hypothecarius. 293.13.18

Creditor hypothecarius chirographario iuris ratione præfertur in pignore. 211 35.12 in all.

Creditor hypothecarius habet iuriſdictionis exercitium ſi poſſideat, poteſtque officiarios pro arbitrio & inſtituere & immutare. 397.11. 2.3.4

Creditor vel legatarius petens iteratam diſtractionem pignorum iam diſtractorum duobus modis auditur. 8 2.6.1

Creditor conſtitutarius poſt poſſeſſionem ſuam auocare poteſt ab eo qui emit pignus diſtractum ex iudicis authoritate. 8 2.7.1.8

Creditor conſtitutarius poteſt poſſeſſionem ſuam retinere, ſed non vrgere venditionem pignoris pendente inſtantia diſcuſſionis. 873.1 1.8

Creditor fugientes debitores propria authoritate citra ſatiſdationem capere poteſt. 168.13.8 in all.

Creditor mariti non poteſt mulieri obiicere ex perſona mariti compenſationem quantitatis ſibi à marito debitæ. 376.16.1

Creditor mariti habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum ſi non ei pretium offeratur. 898.12.3

Creditor verus ſi iniurioſam fecerit executionem, poteſt condemnari ad id quod intereſt veri debitoris. 791.8.2

Creditor qui tantùm eſt condemnatus non poteſt reuocare executionem iudicati. 825.2.1

Creditor non poteſt debitorem ſuum etiam fugientem detrudere in carceres, nec ſi ſtatim probet debitum & offerat ſatiſdationem, adeoque ſit paratus eoſdem ipſe pati carceres. 886.23.1.2.3

Creditor qui bona fide mulieris perſonam contrahendo ſecutus eſt, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia geſta ſunt, exceptione ſummoueri non debet. 360 20.7

Creditor ſecundus habet ius offerendi ei qui emit poſtulante priore creditore ſi modò venditionem probabiliter ignorauit, at non ei qui emit ab ipſo anteriore. 922.1.1 ad 15

qui Creditor nondum eſt, ſed fieri poteſt ex cauſa euictionis nondum ſecutæ non poteſt nec debet intercedere venditioni pignoris, ſed tantùm de iure ſuo proteſtari vt ſit ei ſaluum ſecuta quandocumque euictione. 927.1 4.5.6

Creditor anterior poteſt ſalua non tantum debiti, ſed etiam pignoris ſui cauſa ius ſolum anterioritatis remittere. 928 5.1.2.3

Creditor anterior potior eſt non tantum in ſorte, ſed etiam in vſuris aliiſque acceſſionibus. 922.8.5 in all.

Creditor excuſſo debitore poteſt redire ad poſſeſſorem ſine metu exceptionis. 160.1.1 in all.

Creditor ſi eligat vnum ex pluribus fideiuſſoribus qui non ſit ſoluendo non ideo actionem aduerſus cæteros remiſiſſe credendus eſt. 985.7. 1.2.3

Creditor cui poſſeſſor pignoris vltro offert non cogitur præſtare ſe potiorem quomodo cogitur, qui pignus vendit. 1029.1.1 ad 10

Creditor qui vacuam rei poſſeſſioné tradere promiſit non liberatur præſtando ſuas actiones, ſed condemnandus eſt vt vel tradat, vel pretium reddat, licet de euictione non teneatur. 1029. 1 ad 4

Creditor pendente diſcuſſionis inſtantia petens prouiſionalem adiudicationem, non eſt audiendus, nec ſi ſuam condicat poſſeſſionem niſi auditis prius cæteris creditoribus. 876.20.1.2.3

Creditor agens in debitorem debitoris ſi pignoratitius non ſit pignus capere non poteſt ſi alia bona ſint mobilia aut immobilia aut ſe mouentia. 89 2.11

Creditor licèt dominus non ſit, ſi tamen iure creditoris vendat transfert dominium quod non habet. 796.1 in all.

Creditor qui fundum pignori accepit in antichreſim ſi eum male vtendo deteriorem fecerit, ita vt de dolo vel culpa teneatur, creditoris creditori nocet. 300 4.1

Creditor damnum quod in pignore datum eſt in rationem debiti deducere cogitur. ibid.4

Creditor beneficio iuuari, non decipi debet. 50.16.11 in all.

Creditor contra hæredem debitoris ab actione & libello incipere debet, non ab executione. 87.12.4

Creditor impugnans vicioſas ſubhaſtationes ſi modo pro debito factæ ſint non auditur quin offerat & obſignet debitum recuſante creditore accipere. 200.3.3 in all.

Creditor cui & alio loco & in alia moneta ſoluitur, omnimodo & vndique indemnis præſtandus eſt. 31 2.2

Creditor contrahens cum perſona non ſuſpecta non debet eſſe curioſus. 360 7.10 in all.

Creditor an manumittendus ſit in poſſeſſione ſibi quæſita per clauſulam conſtituti ante raptam vel finitam diſcuſſionis inſtantiam. 763 14.8

Creditor qui conſenſit venditioni rei obligatæ, ſalua pignoris ſui cauſa, nullius temporis præſcriptione poteſt ſummoueri. 7 4.8

Creditor non poteſt impedire rei obligatæ venditionem, ſalua tamen pignoris ſui cauſa. ibid.2 in all.

Creditor eſt qui accuſat pro ſuo (vt aiunt) intereſſe. 1105.3.1 in all.

Creditor debet vſuras ſuperflui, ſiue ſuperfluam pecuniam fœnerauerit, ſiue ea vſus ſit. 354. 1. 3 in all.
Creditor conuentionem vel præſidialem iuſſionem debiti cauſa res debitoris poſſidentis auferre pro ſuo arbitrio non poteſt. 355. 6. 1. in all.
Creditor ſolus is habet hypothecam qui conuenit de pignore. 486. 59. 8. in all.
Creditor in cuius fraudem facta eſt alienatio non prius poteſt agere in rem contra poſſeſſorem quàm egerit reuocatoria. 874. 2. 6, 7
Creditor Eccleſiæ probare debet pecuniam verſam eſſe in eius rem & vtilitatem. 143. 1. 7 in all.
Creditor habens clauſulam conſtituti poteſt retineri in poſſeſſione pignoris, etiam non auditis cæteris creditoribus, ſi diſcuſſionis inſtantia nondum ſit inchoata. 623. 2
Creditor non eximitur à neceſſitate faciendæ excuſſionis quod debitor dicit ſe bonis ſuis omnibus cedere. 992. 32
Creditor, qui partem debiti conſecutus eſt à debitore, vno caſu totum adhuc petere à tertio poſſeſſore per hypothecariam poteſt. 905. 41. 3. 4
Creditor non tenetur de euictione pignoris, ſed tantùm de facto ſuo repromittere, & de dolo, itemque actionibus ſuis cedere, & præſtare ſe potiorem. 1028. 12. 1
Creditoris intereſt vt locupletem habeat debitorem. 1,0.9. 5. in all.
Creditoris veteris conditionem deteriorem, nouum ſibi creditorem adiiciendo facere cuique licet; id tamen de chirographariis creditoribus accipiendum eſt. 295. 1. 4 in all.
Creditoris intereſt plures habere obligationes & obligatos. 167. 11. 10 in all.
Creditoris electioni liberum eſt, an debitorem in domicilij loco conuenire velit. 257. 4. 10
Creditoris tum demum odioſa cauſa eſt cum apparet eum ſcientem quicquid agit dolo malo agere. 360. 7. 6, 7
Creditoris conſtitutarij potior eſt cauſa, quàm hæredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis autum fideicommiſſum, de quo in promptu non appareat. 634. 36. 1, 2
in Creditoris præiudicium nihil fieri poteſt iure quæſito. 300. 3. 8
Creditori ſemper incumbit onus probandi. 143. 1. 2
Creditori an liceat poſt decem dies à tempore interiectæ appellationis reſilire ab executione. 200. 3. 2
Creditori anteriori nulla datur actio in poſteriorem creditorem pro pecunia quam ſibi ſoluit ex pretio pignoris quod ipſe emerit. 40. 3
Creditorem nihil vetat eſſe iudicem in cauſa ſui debitoris, dummodo non agatur de re ad ipſum debitum pertinente. 190. 3. 1
Creditorem in mora petendi fuiſſe, cum de frumento ex cenſu debito agitur ſufficit vt non niſi præſens æſtimatio debeatur, ſi minor ſit quam antea fuerit. 282. 18. 19
Creditore per hypothecariam agente cui nihil deberi contendebat donatarius ſi cum eo litis & vexationis redimendæ gratia poſtmodum tranſegerit, certamque pecuniæ quantitatem ex ea cauſa ſoluerit, non habet repetitionem. 137. 1. 15, 16
de Creditore admittendo ad nouam licitationem, ſi aliunde ſuum conſequi non poſſit, ſed ita vt poſſeſſor pro maiore pretio per creditorem oblato rem retinere poſſit. 941. 14
Creditores debent contribuere in funus ſi debitori non aliunde ſuppetant facultates. 35. 38. 7
Creditores qui non reddita ſibi pecunia conuentionis legem exercent ingreſſi poſſeſſionem vim quidem facere non videntur, authoritate tamen iudicis poſſeſſionem adipiſci debent. 115. 6. 2 in all.
Creditores proprios qui ex aliena pecunia dimiſit pecuniam ipſam adhuc penes ſe habere intelligitur, ſiquidem non abſumitur quod in patrimonij corpore retinetur. 361. 12. 8 in all.
Creditores omnes pœnis fiſcalibus præferuntur. 1105. 3. 3 in all.
Creditores vt ſatiſdationis incommodum & moram effugiant, diplomate de Debitis vti ſolent. 164. 1. 4
Creditores ſunt omnes ij quibus ex quacumque cauſa debetur, dum ne exceptione vlla poſſint ſummoueri. 289. 1. 2 in all.
Creditores filij in ea bona quæ filio relicta ſunt actionem nullam habent quin prius ex filij perſona ſoluerint quicquid filius ad conſequendum legatum ſoluere cogeretur. 229. 29. 7
Creditores audiendi non ſunt agentes contra emptorem bonorum quorum diſtractioni ſemel conſenſerunt vt iterum vendantur. 871. 4. 1
Creditores poſteriores agere poſſunt aliquando contra emptorem rerum hæreditariarum, qui ſoluit poſterioribus, hactenus ſcilicet vt eædem res iterum diſtrahantur. 874. 13. 1
Creditores ſalua pignoris ſui cauſa conſentire in debitoris commodum poſſunt & debent. 233. 6. 6 in all.
Creditores mariti an & quando poſſint agere ſuper fructibus bonorum dotalium. 521. 38. 1. ad 23
Creditores mulieris ad faciendam executionem in bonis dotalibus coguntur expectare matrimonij diſſolutionem. 512. 6. 1 in all.
Creditores omnes generali programmate vocatos eſſe non ſufficit, ſi creditor fuit certus, etiam tutori pupilli: ſalua tamen pupillo reſtitutione in ſubſidium, ſi damnum alioqui paſſurus ſit ex ſcientia tutoris. 634. 37. 1 & ſeq.
Creditorum qui onerosam cauſam habent potior in multis eſſe cauſa ſolet quàm eorum qui lucratiuam. 233. 6. 5 in all.
Creditorum de damno vitando certantium potior ratio eſt, quàm eorum qui lucrum captant. 35. 37. 5
Creditoribus ex bonorum fructibus ſi fieri poteſt, potius quàm ex ipſis bonis ſatis faciendum eſt. 253. 6. 12 in all.
Creditoribus duobus concurrentibus in prætorio pignore ſi non appareat quis præuenerit tempore præfertur is, qui prior erit in credito. 872. 21. 1
Creditoribus abſentibus aduerſus diſtractionem iudicialem pignorum non magis fauetur, quam præſentibus dummodo vocati ſint programmate publicè. Excipiuntur pupilli quorum tutoribus non fit denunciatum. 872. 5. 1, 2
Creditoribus paternis actio nulla in res filio donatas competit. 254 12, 3
Creditvr occiſori iuranti ſe aggreſſum ab occiſo, ſi nullis indiciis vrgeatur torquendus erit. 841. 2. 8
Crimen qualiter probatum eſt, taliter puniri debet. 586. 5. 3 in all.
Crimen priuilegiatum trahit ad ſuum forum crimen commune. 208. 26. 6
Crimen nullum eſt cuius non aliqua pœna ſit quæ aut infamiam irroget, aut ſaltem apud bonos & graues viros oneret exiſtimationem. 322. 54. 14, 15
Crimine de omni non licet tranſigere. 1035. 12. 4 in all.
Criminis pœna nihil commune habet cum rei perſecutione. 506. 1. 6
Criminis correi non debent fieri correi debendi per ſententiam quod ad litis ſumptus attinet, ſi tamen facti ſunt tenet ſententia, ſi non appelletur. 855. 1. 8
Criminum priuilegiatorum cognitio ſpeciali & priuilegiario iure ad ſolum iudicem laicum ſpectat. 1079. 2. 8 in all.
Cvlpa lata etiam in delictis dolo æquiparatur, cùm agitur de pœna non corporali. 1075. 7 in all.
Culpa caret qui ſcit, ſed prohibere non poteſt, nec prohibendi facultatem habentibus reuelare. 1079. 6. 4
Culpa ex aliena vel odio nemo prægrauari debet. 66. 51. 11 in all.
Culpam ſuam debet quiſque ſibi imputare. 184. 12. 22
Cvratio bonorum abſentis quædam futuræ ſucceſſionis occupatio eſt. 252. 5. 14 in all.
Cvrator datur non perſonæ ſed bonis. 96. 3. 9
Curator bonis dari ſolet cuius magis intereſt bona conſeruari, ac proinde qui bona in caſum mortis habiturus eſt, cuiuſcumque ſexus ſit aut ætatis. 289. 2. 2 in all.
Curator bonis abſentis dari ſolet agnatus proximior, qui ſi abſens eſſet mortuus, ei ſuccedere ab inteſtato poſſet aut aliquis ex creditoribus quorum intereſt. 252. 5. 4 in all.
Curator hæreditati iacenti dandus non eſt, niſi auditis prius iis omnibus cuique iure poſſunt ſuccedere. 643. 17. 1
Curator datus ſiue iacenti hæreditati, ſiue bonis condemnandus eſt proprio nomine in expenſas litis temere ab eo ſuſceptæ vel inſtitutæ. 809. 69. 1
Curator bonis abſentis datus an poſſit abſentem immiſcere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores? 634. 39. 1
Curator bonis datus quamdiu expectatur perſona hæredis inſtituti. 606. 2. 5
Curator abſentis bonis datus an poſſit abſentem immiſcere bonis patris, aut extranei, agendo ipſius nomine contra tertios bonorum poſſeſſores. 64. 21
Curator bonis abſentis datus tenetur ſatiſdare ſicut alius quilibet habens bonorum adminiſtrationem. 170. 18. 1, 2
Curator bonis abſentis datus Publicianam habet pro bonis, quæ ex diuiſione inter alios fratres facta abſenti obtigerunt, ſi quis ea poſtea ignorante vendiderit. 242. 13. 2
Curator bonis datus actiones omnes tempore perituras exercere abſentis nomine poteſt. ibid. 13. in all.
Curator adoleſcenti petenti ſemper dandus eſt præſertim in litem: qui in rem etiam inuito dari poteſt. 135. 1. 6 in all.
Curator pignus conſtituere non poteſt ſed conſtitutum dumtaxat agnoſcere. 293. 13. 17, 18
Curator vt nec tutor non poteſt acquirere hæreditatem pupillo niſi interueniente propria pupilli voluntate. 634. 39. 6
an Curator prohibere poſſit ne ſe inſcio nuptias minor contrahat. 499. 12 1, 2, 3
Curatoris datio non probat concludenter minorem ætatem. 323. 55. 1
Curatori potiſſimum incumbit vt videat an expediat minori vendere & in quam rem vertatur pretium. 1344. 2
Curatorem bonis abſentis dando ſi inter eius agnatos aut cognatos fiat tranſactio de ipſius ſucceſſione, bonaque inter eos diuidantur, non valet tranſactio. 526. 1. 3 in all.
inter Curatorem ad litem & Procuratorem litis cauſa conſtitutum nihil aut parum intereſt. 178. 29. 4
Curatore adhibito non male cum minoribus contrahitur. 139. 2. 2
Curatore dato ad præſtandam auctoritatem minori donaturo vel vendituro eædem iuris ſolemnitates interuenire debent quas in alienatione rerum minoris interuenire neceſſe eſt. 133, 21
de Curatore dando hæreditati, quæ habet hæredem cum beneficio legis & inuentarij. 631. 29. 1
Cvriæ ſupremæ ſub nomine & auctoritate Principis omnia decernunt. 211. 34. 1

D

Damnatvs in exilium perpetuum ſi aduerſario cædem minatus ſit, nec poſſit ſatiſdare de non offendendo, confeſtim nulloque ad colligendas ſarcinulas ſpatio dato abire iubendus eſt. 1011. 10. 1

DAMNVM pati alieni compendij cauſa nemo cogendus. 99.14.5 in all.
Damni cauſam vel ſaltem occaſionem præbens damnum dare videtur. 184.12.11 in all.
Damnum ſentire non videbitur qui ex ſua culpa ſentit. 276.46.7 in all.
Damnum aut moleſtiam pro debito procuratoris in bonis ſuis pati nemo poteſt. 301.5.2 in all.
Damnum nullum infert qui aufert rem æquè perituram. 459. 11.6 in all.
Damnum quod ſua quis culpa ſentit, non videtur ſentire. 271. 29. 5 in all.
Damnum contingens fructibus, in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur cuius odio contingit. 458.24.1.2
Damnum ad conductorem pertinet cùm aliquid poteſt ei imputari. 456. 22.11 in all.
Damnum quod rebus coloni in fundo locato exiſtentibus infertur ad conductorem pertinet, tanquam ad dominum, niſi in odium locatoris contigerit. 457.23.3.4.5
DAT & confert & diuidit etiam qui minus accipit. 260.10.2 in all.
DATIO in ſolutum fieri non poteſt niſi pro eadem ipſa quantitate quæ fuit debita adeò vt non valeat ſi vel vno nummo per errorem excedat. 4.1.28.4 in all.
Datione in feudum vel in emphyteuſim non transfertur dominium directum ſed retinetur. 469.7.1 in all.
DATVM in cauſam illiciti matrimonij repetitur, quia ob nullam potius quàm ob turpem cauſam datum intelligitur. 288.2.1
Datum vltra portionem hæreditariam non eſt conferendum. 587. 2. 1 ad 5
quod Datur coniugi plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij reſtringitur indiſtinctè ad legitimam portionem. 495.3.1 ad 7
qui nihil Debens aliquid præſtat, plus præſtat quàm debet. 151.1.7 in all.
quod DEBETVR in aureis, poteſt ſolui in quacumque moneta ex conſuetudine, dummodo ea moneta non ſit minutiſſima. 1011.1.37
quod Debetur in diem peti non poteſt antequam dies venerit. 458.29.3 in all.
DEBITOR qui apochas profert non eſt facilè condemnandus. 1005.2.2
Debitor debitoris iuuari non poteſt exceptione non factæ excuſſionis, quæ nouo iure tertiis poſſeſſoribus committit. 3.0.2.14.15
Debitor debitoris cuius nomen pignori captum eſt, nullo modo poteſt interim vrgeri à ſuo creditore, nec ſi cum eiuſdem ſui creditoris creditor colluſerit. 304.11.1.2.3
Debitor debitoris non ſit debitor primi creditoris citra delegationem. 170.16.5 in all.
Debitor debitoris qui ignorans captum eſſe pignori nomen ſuum ſoluit Creditori proprio, omnimodo liberatur. 302.7.1.2
Debitor ob id ſolum quod debitor eſt res ſuas etiam pignoratas vendere non prohibetur. 199.1.1 in all.
Debitor qui in ſoluendo moram facit ad litis expenſas tenetur. 321. 65.8 in all.
Debitor ob contumaciam condemnatus iuſſuſque pati vendi omnem pignorum iudiciali authoritate captorum decreti interpoſitionem remorari poteſt ſi Principi ſupplicationem porrigat. 747.1.2.3
Debitor non poteſt impedire miſſionem in poſſeſſionem ex ſubhaſtationibus etiam nullis vt neque decreti interpoſitionem niſi debitum offerat, ſi modò ſubhaſtatio facta ſit pro debito. 834.5.3.1
Debitor cogendus non eſt vt pignus pro parte luat qui totum debitum offerre cogatur. 354.5.10
Debitor prohiberi non poteſt quo minus ſuo & communi iure vtatur. 168.14.6 in all.
Debitor interdum ex ſolo inuentario conueniri poteſt. 209.27.2 in all.
Debitor interruptis ſubhaſtationibus ſecutaque ſententia condemnatus ex integro citandus eſt, non eius procurator. 911.1.1.3
Debitor vt ſoluere vel bonis cedere debet. 168.14.7
Debitor pro debito incerto in carceres detrudi non poteſt. ibid.10
Debitor pro debito liquido carceratus carceribus exinu non poteſt, licet offerat ſatiſdationem. ibid 12
Debitor ex inſtrumento quantumuis authentico & guarentigiato non poteſt iudicis imperio præcipuè cogi ad ſolutionem ante ſententiam & condemnationem, niſi prius oblata per creditorem ſatiſdatione.
Debitor ſolutionis deſtinatæ loco conueniri poteſt, ſi ibi domicilium habeat aut ibi repertus fuerit. 217.4.3
Debito pignoris diſtractionem impedire non poteſt, ſiue proprio nomine debitor ſit, ſiue alieno. 362.12.2 in all.
Debitor pecuniæ nemo vnquam ſit ob id ſolùm quòd rem obligatam poſſideat, vt perſonali actione conueniri poſſit. 230.32.5 in all.
Debitor nunquam præciſè cogitur ad factum ſed præſtatione eius quod intereſt liberatur. 102.11.7
Debitor qui à ſuis creditoribus conueniri non poteſt ob literas dilatorias non eo minus debitores ſuos conuenire poteſt. 77.19.1
Debitor ſi certo tempore ſoluere debuit nec ſua die ſoluit condemnatur ad id omne quod creditoris intereſt. 215.1.1
Debitor qui litteras annales impetrauit liberam habet ad ſoluendum anni vnius dilationem. 73.2.1
Debitor in dolo eſſe videtur qui extorta liberalitate perfide rebus creditis abutitur. 87.16
Debitor non poteſt vllo tẽpore præſcribere quantum ad ſortẽ, ſed poteſt quantum ad vſuras, niſi quæ in fructuum vicem debeantur. 774.9.2
Debitor contractum ſuum cogitur adimplere. 757.18.1 in all.
Debitor nec debitoris filius poſſunt conſtitui depoſitarij eius rei quæ offertur ad reuocandam executionem. 83.47.1
Debitor dotalis marito etiam qui non ſit ſoluendo ſoluere poteſt & debet, & quo remedio mulieri ſuccurratur. 412.4.1 ad 11
Debitor dotis cum aliquid in ſolutum dedit marito ſtipulanti cum notario pro ſe & vxore quæ poſtea hæres extiterit cum beneficio inuentarij: quænam & contra quem mulieri actio competat. 310.34.1 ad 15
Debitor venditionem pignoris impedire non poteſt. 930.2.7 in all.
Debitor neque venditionem pignoris impedire poteſt, neque venditionis vicium vllum obiicere niſi oblato prius debito liquido, & præſtita ſatiſdatione pro non liquido. 941.1.1 ad 4
Debitor non poteſt opponere exceptionem diſcuſſionis nec ſi litem ſuſcipiat pro tertio bonæ fidei poſſeſſore qui eam exceptionem obiicere potuiſſet. 961.4.1.4
Debitor habens penes ſe inſtrumentum cancellatum, an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo, aut præſumptionem ſolutionis. 1.0.7 18
Debitor habens penes ſe chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur, aut ipſo iure, aut per exceptionem pacti de non petendo, niſi probetur traditio; habet tamen pro ſe præſumptionem. 1001.1
Debitor qui priuilegiũ fori habet, non eo minus excutiendus eſt. 992.31
Debitor vt non poteſt impedire venditionem pignoris, ita nec impedire retentionem, ſi poſt venditionem & addictionem pignoris certo pretio factam ipſi creditori velit debitor pignus luere oblata tantum pretij quantitate non etiam reliquo omni quod debetur. 942.3.10 in all.
Debitor etiam in extremo vitæ diſcrimine conſtitutus non eſt eximendus carceribus, niſi creditores omnes conſentiant, præterquam ſi id etiam concurrat. 1004.16
Debitor qui à ſuo debitore ceſſo poſt multos annos pecuniam exegit, totius præteriti temporis vſuras debet. 389.37.1 ad 7
hæreditarius Debitor poteſt luere pignus intra tempora conficiendi inuentarij. 133.31.1.2
Debitor minoris pro tutore aut procuratore negotia eius gerere non poteſt. 558.1.4 in all.
Debitor neceſſarius præſumitur legare ſuo creditori animo compenſandi, at non voluntarius, niſi ex coniecturis. 663.19
Debitor non poteſt eſſe aut iudex teſtis in cauſa ſui creditoris. 120.9.4 in all. ſui creditoris ſeruus eſt. ibid.
Debitor non poteſt obiicere fideiuſſori cur ſe in carceres detrudi paſſus non ſit. 400.24.4 in all.
Debitor duobus ſoluere non cogitur. 471.21.6 in all.
Debitoris eſt probare pecuniam à ſe oblatam & obſignatam probam fuiſſe alioqui nec valet oblatio, nec obſignatio. 1016.54.1.2.3
Debitoris cuiuſlibet bona non ſunt tacitè obligata creditori, ſed ex certis tantum cauſis. 3.0.2.4 in all.
Debitoris nomen ſiue ſpecialiter datum pignori ſiue in generali bonorum omnium obligatione contentum vtilem confert actionem creditoris creditori per quam aſſequi poteſt vt probet debitori ſuo deberi. ibid.5.6
Debitoris electio eſt in alternatiuis. 364.17.5 in all.
Debitoris colluſio non debet nocere tertio poſſeſſori. 918.12.2 in all.
Debitori libera eſt & eſſe debet quandocunque pignoris luitio. 631.3.2 in all.
Debitori poſt factam legitimè obſignationem conuento, ſed differenti obſignatæ quantitatis numerationem, non currunt vſuræ à die obſignationis in tempus vſque denegationis, ſed à tempore denegationis. 193.3.1
Debitori permittendum non eſt vt in cauſa propria ſibi ius dicat. 55.6.7
Debitori debitoris inficianti nec ſpecialiter nomen pignori datum, nec in generali bonorum omnium obligatione contineri inhiberi poteſt ne ſoluat ei cuius debitor eſſe dicitur. 300.2.7
Debitori tamdiu ſupereſt ius offerendi quamdiu creditor remanet verus creditor. 468.42.8 in all.
Debitorem aut creditorem ſuum inuitus nemo mutare cogitur. 118 13.13 in all.
Debitorem amittens fit pauperior. 140.17.3 in all.
de Debitore per delegationem liberato ſe obligante pro euictione pignorum à delegato datorum. 1 17
Debitorum nomina non ſunt ex iis bonis, quorum obligatio ſummo & ſtricto iure permiſſa ſit. 3.0.2.12
DEBITVM ſi dotis conſtitutionem præcedat potior creditoris hypothecarij cauſa eſſe debet. 296.1.2
Debitum vniuerſitatis per vim & iniuriam ſoluere coacto regreſſus dari debet per actionem negotiorum geſtorum. 197.14.1.1.3
Debitum fiſcale, quando impediat ceſſionem bonorum. 810.7.1 in all.
Debitum ante liquidationem incertum eſt non in ſubſtantia ſed in quantitate. 181. 3.2 in all.
Debitum nondum liquidum obſignare nec modo poteſt. 196.11.7
Debitum in diem purè legatum valet, nec tantùm in commodo medij temporis ſed in tota etiam quantitate. 579.4.3 in all.
Debitum quamdiu liquidum non eſt nihil poteſt imputari debitori certam quantitatem non offerenti. 193.1.6
Debitũ petere non poteſt qui quod debet facere differt. 133.5.5 in all.
Debitum annuum ex iudicato æſtimatur ad exemplum eius quod inter viuos debetur. 276.3.3
Debitum in diem non poteſt ſolui ante diem, ſi dies fuerat adiecta in fauorem

fauorem creditoris. 1003.14.1.2
ad Debitum taxandum & liquidandum mutuo collitigatorum conſenſu electus ab alterutro poſtmodum ſuſpectus fieri non poteſt. 264.10.1
Debitum totum ante omnia offerendum eſt mulieri poſſidenti bona mariti. Alioqui ſi ſpoliata ſit, poſſeſſio rei reſtituenda erit, nec debita oblatio ſufficiet. 513.11.1,ad 14
Debiti incertitudo impedit exactionem. 381.10.2 in all.
Debiti liquidatio vel per æſtimationem bonorum de quibus litigatum eſt, vel per aſſertionem victoris fieri ſolet. 182.3.4
Debiti oblatio in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem atque ſi ſoluta creditori eſſet pecunia. 354.2,1
Debiti repetitio nulla fit à vero creditore qui ſuum recepit, nec ſi alius ſoluerit quàm qui debuit. 145.4.2
Debiti totius numeratio non ſemper eſt in expedito. 102.10.1 in all.
Debiti chirographarij partem vltro ſoluens, licet agnoſcat debitum, non tamen ſe obligat ad præſtandas vſuras quas non deberet ſi nihil ſoluiſſet. 377.17.1,2,3
Debiti ius conceſſum priùs eſſe oportet quàm bonorum fiat ceſſio. 281.1.3 in all.
Debiti quantitas licet certa ſit, ſi tamen in diem incertam debeatur, ſolui ante diem non poteſt. 196.11.7 in all.
Debiti partem ſoluens agnoſcit totum debitum ſi modò debitum ipſius ſit, non alterius. 383.17.2 in all.
Debiti ſolutione dilata per literas dilatorias etiam vſurarum exactio differenda eſt, ſi modò conceſſio ad omnem cauſam referatur. 75.5.1
an & quando pro Debito poſſit quis detrudi in carceres. 876.7.1 ad 13
Debita fiſcalia nullam moram patiuntur. 83.19.6 in all.
Debita hæreditaria ſoluenda ſunt hæredi cum beneficio legis & inuentarij etiamſi datus ſit curator hæreditati. 631.34.1,2
an Debitorum omnium appellatione quæ maritus tempore mortis reliquerit, contineatur dos quæ mulieri aut eius hæredibus reſtituenda eſt. 672.22
in Debitis fauorabilibus annuis ſolutio facienda eſt initio anni, qui corptus annus habetur pro completo. 1003.12
Decendivm datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ ſententiæ. 855.6.1 in all.
Deceptvm ſe dicere non poteſt, qui ſciuit. 491.74.8 in all.
Deceptus videtur qui non aliter fuit contracturus. 540.10.3 in all.
Decipi non debet qui ſecutus eſt fidem haſtæ publicæ. 824.17.10 in all.
Decipi nemo debet ſub fide haſtæ publicæ, aut qui Prætore authore comparuit. 570.8.14 in all.
Decessoris factum nocet ſucceſſoribus etiam ex propria perſona venientibus ſi ex eo facto defecit conditio, ſub qua ſucceſſores fuerunt vocati. 699.7
Decimæ nomen præ ſe fert quanta eſſe debeat ea fructuum portio quæ Deo in ſignum & recognitionem vniuerſalis dominij debetur. 12.24.1
Decimæ quota poteſt præſcribi tam ratione petitorij, quàm poſſeſſorij. 775.14.1
Decimæ præſtandæ oblatio ex iure diuino eſt: poteſt tamen ex iuſta cauſa ſummus Pontifex quaſlibet immunitates concedere. 53. 1. 2 in all.
ſi Decimæ quota incerta ſit recurrendum eſt ad conſuetudinem quæ in locis proximioribus frequentius recepta eſt. 44.63.1
qui pro Decima fatetur ſe debere vigeſimam quorundam fructuum, trigeſimam verò aliorum, non poteſt condemnari vt lite pendente omnium vigeſimam præſtet. 32.28.7
Decimæ tempore ſuo non petitæ ſunt quaſi iudicio tacito remiſſæ. 45.66.1
Decimarum exequendarum ad formam iuris ſemper eccleſia ius poſſidet, quandiu contraria poſſeſſio nulla eſt, cuius ratio, defectu probationum, in iudicando haberi poſſit. 44.63.13.14
Decimarum perſoluendarum cognitio ad eccleſiaſticum non ſecularem iudicem pertinet. 204.12.105
Decimarum perceptio in qualibet parochia ex ratione iuris communis ad parochum ſolum pertinet. 66.58.1
Decimarum acquirendarum & tenendarum laici poſt Concilium Lateranenſe prorſus ſunt incapaces. 66.58.3
in Decimarum percipiendarum poſſeſſione etiam laicus eum tuetur qui ſe poſſeſſorem probauerit. ibid.5
de Decimarum percipiendarum poſſeſſione cognitio ad laicum iudicem pertinet. 4 in all.
nihil magis quam decimas aut primitias Deus ab hominibus exigit: vnde configi dicitur cum ex non ſoluuntur. 58.23.3 in all. & 57. 51.21 2 in all.
Decreti interpoſitio non fit ad finiendum tempus redimendi, ſed ne de ſubhaſtationum forma & viribus in trigeſimum vſque annum quæri poſſit. 142.4.4 in all.
Decretum iudicis patris præſentiam & curatoris ſupplet. 132.2.6 in all.
Dedvcere nemo cogitur in conuentionem quod poteſt aduerſarius ſolus facere per proteſtationem. 434.5.1
Defectvs inſinuationis viciat donationem etiam conditionalem quæ ab initio inſinuari debuit, licet eueniehtis conditionis tempore deſierit neceſſaria eſſe inſinuatio. 1249.1.1
Defendens rem malè quidem iudicatam, ſed in conſequentiam præcedentis interlocutionis, a qua non niſi ſero fuerit prouocatum, nullas eo nomine expenſas debet. 849.25.1
Defendere eſt eandem cauſam quam reus ſubire. 296.1.1 in all.
pro Defenſionum varietate diuerſa poteſt eſſe vincendi vel ſuccumbendi cauſa. 188.2.4 in all.
Defvncti perſona nulla eſt. 231.3 5.2 in all.
Defuncti voluntatem ſcindi inconueniens eſt. 122.10.1 in all.
Delationem differentis mors non extinguit cum eius præſentia per hæredem ſuppleri poſſit. 268.15.2 in all.
Delegans ſoluere cenſetur. 540.10.1 in all.
Delegans debitorem ſoluit, & delegatio pro ſolutione eſt. 659.6.3 in all.
Delegatio omnis nouatio eſt, at non omnis nouatio eſt delegatio. 997.2.2 in all.
Delegatio quælibet includit nouationem & liberationẽ. 540.10.1 in all.
Delegatio interdum fit & interpretatur per acceptationem. 1001.11 ſemper nouationem continet. ibid.9 in all.
Delegatio debitoris habet vim ſolutionis. 389.37.2 in all.
Delegatio minus poteſt quàm ſolutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non conſenſerit. 1000.10
Delegatio facta non in ſolutum ſed in pignus non liberat delegantem, nec ſi aduerſus delegatum vetus debitor agere cœperit. 1000.9
Delegatio facta per rectorem eccleſiæ non tollit petitionem augmenti monetæ, quo minus ſalua illa ſit ſucceſſori. 999.7
Delegatione facta quantitatis certæ ita vt debitor ſit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori, neque nouo. 998.5
Delegatio quælibet neceſſariam nouationem includit. 289.1.14.in all.
Delegatio nominis pro ſolutione eſt, multò magis ipſa datio in ſolutum. 287.1.8. in all.
Delegatio nec inter abſentes, nec ſine ſtipulatione contrahitur. 303.10.3.in all.
Delegatio non fit ſine ſtipulatione quæ interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem. 458.28.6 in all.
Delegatio mutat debitorem. 459.32.4 in all.
Delegatvs iudex non poteſt recuſari ex iis cauſis duas deleganti cognitas & expoſitas fuiſſe ex ipſo delegationis reſcripto appareat. 198.8.6
Delegatus à Principe poteſt ſubdelegare quoties aliud nihil impedit. 187.4.3
Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem poteſt. 51.14.1.2
Delictvm eſt ſi quid vi aut clam fiat. 249.8.6 in all.
Delictum non fit ſine dolo. 341.54.9 in all.
Delictum nunquam eſt ſine dolo, nec vnquam præſumitur, niſi probetur. 93.15.3 in all.
Delictum ex facto æſtimatur. 1059.6.6 in all.
Delictum admiſſum magis cauſam actioni & condemnationi præbet quam mandatum. 116.2.1
Delictum remanere impunitum publicè intereſt. 1073.2.8.in all.
Delictum ſolet aggrauari valdè ex circunſtantia loci. 1083.6.4.in all.
Delicti probatio nullo certo teſtium numero concluditur. 328.3.5
Delicti ratione forum quis ſortiri poteſt. 114. 1.4 in all.
Delicti vnius pœna ob aliud delictum nunquam minuitur. 240.7.6 in all. & 261.5.5 in all.
Delicta impunita manere non debent. 330.10.5 in all.
Delicta quo ſunt atrociora ea non ſolùm ſeuerius, ſed etiam citius puniri debent. 1052.1.2
Delicta iterata grauius puniuntur. 327.9.2 in all.
Delictis pœnæ non præmia proponuntur. 322.54.14 in all.
Delictis grauioribus nullus immunitatis fauor obtendi poteſt. 67.1.6
in Delictis is iudex præueniſſe dicitur, cuius primùm imperio delinquens in ius vocatus eſt & prehenſus. 215.3.1
Delinqvens, an & quando ex delicto forum ſortiri poſſit? 214.1.3
Delinquit qui delinquendi occaſionem & materiam alij præbet. 348.19.5 in all.
Delinquit qui attentat in ſpretum iudicis, cuius autoritas infringitur. 80.6.4
Delinquit grauiùs qui præſens negligit iudicem quàm qui abſens. 178.27.in all.
Delinquunt illi qui delinquentem non manifeſtant. 321.54.9 in all.
Denvnciatio quomodo facienda. 997.1.9 in all.
Denunciatio facta per ceſſionarium debitori qui non conſenſerit, non impedit ne cedens poſſit exigere, ſi modo in hoc quoque ceſſionarius conſentiat non aliter. 997.1
Denunciatio ceſſionis factæ in ſolius cedentis commodum non impedit quominus cedenti ſolui poſſit. 1003.14.1.2
Denunciatio facta falſo tutori non excludit ſpoliationem quæ adeſſet ſi nulla præceſſiſſet denunciatio. 885.13.1,2,3
Denunciatio per fideiuſſorem facta creditori vt exigat ſolutionem à debitore non liberat fideiuſſorem: ſed liberat eum qui promiſit ſe fideiuſſurum, ſi debitor tum diues fiat poſtea non ſoluendo. 994.19.1
Denunciatio conſtituit aduerſarium in mala fide adeoque in dolo, quoties ab eo facta eſt qui denunciandi ius habuit. 201.2.8 in all.
Denunciatio domini ius ſuum præſertim in iudicio declarantis inducit malam fidem ſi quid poſtea factum ſit in fraudem & præiudicium eiuſmodi denunciationis. 142.8.3 in all.
Denunciatio in vim citationis non fit. 102.2.7.in all.
Denunciationis onus per pactum remitti poteſt. 350.1 6.in all. & 400.17.7 in all.

Denunciatio eſt actus extraiudicialis & vbicumque fieri poteſt nullo etiam præcedente mandato. 96.1.7 in all.

DEPONENS & depoſitarius idem eſſe non poteſt.

DEPOSITARIVS re depoſita citra furtum vti non poteſt. 167.14.3

Depoſitarius verus nullas contra depoſiti actionem exceptiones obiicere poteſt. 391.2.4 in all.

Depoſitarius non tenetur de culpa, tenetur autem de dolo etiam præſumpto. 391.4.1,2,3,4

DEPOSITVM non niſi re contrahi ſolet. 384.17.9 in all.

Depoſitum probari poteſt ex confeſſione facta inter eaſdem partes, licet non poſſit contrahi. 364.17.9 in all.

Depoſiti ſola confeſſio non probat depoſitum & obſignationem, quæ ſolutionis vim habeat contra creditorem, præſertim ad ſiſtendas vſuras. 1004.17

Res depoſita penes coniuges factos correos debendi ex cauſa depoſita non præſumitur tota perueniſſe ad maritum, ideoque poteſt mulier conueniri ſiue ſit ipſa hæres mariti ſiue alius. 367.24.1

DEPOSITIO quando traditionis vim habeat? 445.2.7

DESCENDENTIVM hæreditates non agnitæ non tranſmittuntur ad aſcendentes, ſed contra aſcendentium ad deſcendentes. 718.1

DEVOLVIT patroni negligentia ius ipſius ad prælatum: prælati vero negligentia deuoluit ius ad ſummum pontificem, & quando currat tempus. 583.3.1.2.3.5

Deuoluti ius propter peſtem ceſſat. ibid.4 in all.

Deuolutioni locus eſt in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat qui ſciunt beneficium vacare nec prouidit. 317.34.3

qui Deuolutionis cauſa beneficium obtinuit, prælati negligentis ſcientiam probare debet. ibid.1.2

DIES vtiles non ſunt, niſi in quibus de iure ſuo experiri quis poteſt. 180.16.1. in all.

Dies incertus pro conditione habetur in teſtamentis. 6 3.2.2 in all.

de DIFFERENTIA bonæ fidei poſſeſſoris & prædonis quantum ad reſtitutionem fructuum in petitione hæreditatis. Item quantum interſit an hæreditas petatur, an fideicommiſſum hæreditatis. 807.64.1 ad 13

DIGNITAS maior incompatibilis tollit minorem. 55.13.3 in all.

Dignitas maior ſuperueniens augere non minuere priorem ſtatum debet. ibid.7 in all.

Dignitas plus quàm nobilitas eſt cùm poſſit eſſe ſine nobilitate. 11.13.24.1 in all. & 1109.10.6 in all.

Dignitas non excuſat vbi vrget neceſſitas quæ ſemper eſt potentior. 1113.13.2 in all.

Dignitatis publicæ ratio maior habenda eſt quàm priuatæ vtilitatis. 346.13.10 in all.

DILATIO moratoria vltra quinquennium concedi non poteſt, ne quidem a ſupremo Principe. 76.17.5

Dilatio ei qui adeundi Iudicis abſentis copiam non habuit, non currit. 199.2.1,2,3,4

Dilatio ſemel tamen, niſi cognita cauſa in pecuniariis cauſis conceditur. 73.1.4 in all.

Dilatio data per ſententiam conditionalem à qua fuerat prouocatum non prohibet intra menſem proximum iudicato ſatisfacere, ac ſi nunc primum ſententia reddita, nec ab ea prouocatum eſſet. 192.3.1

Dilationis impedita tempora non currunt. 73.2.3 in all.

Dilationum tempore pendente, Iudicis officium omnino quieſcit. 191.3.4 in all.

DILIGENTIORIBVS ſemper magis fauere legiſlator ſolet. 633.33.2 in all.

ad DIMINVTIONEM inducta augmentum operari non debent. 408.3.6 in all.

DIPLOMATE principali aduerſus peremptionem inſtantiæ opus eſt ad peremptam inſtantiam reſuſcitandam. 180.35.4

DISCVSSIONIS inſtantia quid. 623.2.1

Diſcuſſionis inſtantia pendente, an & quando ferenda ſit interim pro aliqua ex creditoribus prouiſionalis ſententia. 624.4

Diſcuſſionis inſtantia pendente non eſt audiendus creditor agens condictione ex l.vlt.C.de acq.poſſ.niſi auditis cæteris creditoribus. 635.40.1 & ſeq.

DISPOSITIO nullius eſt momenti quoties is ad quem teſtator ſermonem ſuum confert non eſt in rerum natura. 612.9.4 in all.

plus eſt Diſpoſitionem inducere quam probationem. 315.23.2 in all.

DISSIMVLATIO pro conſenſu habetur. 312.8.11 in all.

DISTRAHENDI negotij eadem ratio eſt quæ contrahendi. 304.2.3

DIVES eleemoſynam accipiendo grauiter peccat, cum eam ſubtrahat pauperi, & accedit ea res ad ſacrilegium. 66.17.2

DIVIDERE regionibus vectigale agrum non facilè iudex debet. 472.10.2 in all.

Diuidi poteſt fundus emphyteuticarius inter plures perſonas, & ita ſolutio quoque canonis annui, ſed poſſeſſorum expenſis ac ſine domini directi incommodo. ibid.1.2.7

DIVISIO differt à venditione, quod nullum pretium in diuiſione interueniat, neque illa diuidentium eſt voluntas vt vel emant, vel diſtrahant. 259.8.3

Diuiſio facta inter hæredes inſtitutos ex certis rebus & grauatos, fideicommiſſo, non mutat cauſam fideicommiſſi, in præiudicium ſubſtitutorum. 61.1.7

Diuiſio reſcindi poteſt ex cauſa læſionis ad trigeſimum vſque annum 259.7.1

Diuiſio permutationis quandoque vicem obtinet. ibid.8 in all. & emptionis. 334.2.3 in all.

Diuiſio alienatio dicitur. 1.7.1.1 in all.

Diuiſio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id quod in alia prouincia quædam ſint communia ſi non ſteterit per actorem quominus illæ etiam diuiderentur. 216.3.1.2.3.4

Diuiſio hæreditatis plerumque fit per mutuas adiudicationes. 411.1.15 in all.

Diuiſio ex decennali ſeparata perceptione fructuum præſumitur, non tamen in præiudicium mulieris ſi maritus dotis fructus perceperit. 716.14.1

Diuiſio eſt facti & ideò nunquam fit ipſo iure ſed actu & facto aliquo opus eſt ſiue expreſſo ſiue tacito. 259.25.23 in all.

Diuiſionis perfectus contractus ex cauſa enormis læſionis reſcindi poteſt. 237.3.1

Diuiſioni tacito conſenſu renunciaſſe videntur qui poſt diuiſionē etiam in ſcriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis ſpatium. 217.2.1

Diuiſionem voluntatis non inducit varietas iuris. 588.4.11 in all.

Diuiſionem non patitur quod vno & indiuiſibili conſenſu celebratum eſt. 304.2.3 in all.

Diuiſionem pro modo & quantitate temporis fieri neceſſe eſt vt iuriſdictionis communis commoda diuidantur. 158.5.5

DOLVS eſt ſi quis perſequi nolit quod perſequi poteſt, aut ſi quis non exegerit vel ſoluerit quod exigere vel ſoluere debet. 393.6.11

Dolus in reipſa æquiparatur dolo ex propoſito. 835.18.13 in all.

Dolus aut calumnia nunquam debet manere impunita. 807.63.4 in all.

Dolus probatus ex coniecturis. 747.4.6 in all.

Dolus ex vultu ipſius rei colligi poteſt, quia per exteriora comprehenduntur interiora. 1.8.1.11 in all.

Dolus ab ignorante non committitur nec rurſus crimen ſine dolo. 1285.2.2

Dolus patris ſemper vindicandus eſt, etſi contra filium ipſum admiſſus ſit. 357.1.11.in all.

Dolus incidens in contractum etiam bonæ fidei, non facit eum nullum ſed tantum reſtitutionis auxilium inducit. 359.1.9 in all.

Dolus præteritus ſufficit ad reſcindendam tranſactionem. 111.12.3

Dolus & contumacia poſſeſſoris locum facit commiſſo, cum ad hoc ſufficiat etiam ſol. negligentia & ceſſatio per triennium in ſolutione in emphyteuſi priuata, per biennium vero in emphyteuſi eccleſiaſtica. 275.11.4 in all.

Dolus nunquam impunitus eſſe debet, ne tum quidem cum ipſi doloſo damnoſus futurus eſt. 55.10.1 in all.

Dolus nunquam impunitus manere debet. 626.9.5 in all.

Dolus doloſo nunquam prodeſſe debet, nec malitiis patrocinandum aut indulgendum vnquam eſt. 322.54.3 & 8 in all.

Dolus in delictis potius quam caſus præſumitur. 321.52.3 in all.

Doli ſola allegatio etiam per viam exceptionis onerat exiſtimationem apud bonos & viros graues. 130.35.2 in all.

Doli ſuſpicione non caret qui reſcriptum impetrat. 85.2.2

qui Dolum allegat probare debet. 162.1.17 in all.

culpa lata Dolo proxima eſt. 347.15.13 in all.

Dolo vix caret is, qui vltro vni offert quod pluribus debetur, ſi non vel iubeatur à prætore vel ſaltem interpelletur, ab eo cui ſoli ſoluit quod ſcit ſe omnibus debere. 314.2.6 in all.

Dolo facere dicitur qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa, licet ab initio nihil dolo fecerit. 135.1.8 in all.

Dolo carere non poteſt, qui magiſtratus imperio non paret. 302.8.2 in all.

qui Dolo malo plus petit & per auaritiam delinquit, punitur. 198.16 in all.

à Dolo excuſare cauſa quælibet etiam iniuſta in criminalibus ſolet. 197.17.12

in Dolo eſt, ſaltem in mora, qui partis prætextu totum retinet. 282.18.6 in all.

DOMICILIVM patris non ſemper eſt domicilium filij. 96.3.1 in all.

Domicilium nouum contrahere quis non videtur ex eo quod colendi fundi cauſa in eo diuerſetur ſi in alio loco negotia ſua gerat, dieſque feſtos celebret. 38.45.15

Domicilium vbi quis habet, ibi percipere ſacramenta debet. ibid.9

qui Domicilium in prouincia non habet certis locis in eam rem deſtinatis ad vtriuſque prouinciæ confines proximiores vocari poteſt. 96.2.1

Domicilium defuncti ad hæredem non tranſit, domicilium enim facti eſt non iuris. 173.4.5 in all.

Domicilij mutatio quomodo probetur. 813.89.2

Domicilij noui non veteris locus præualet, ſi alius ſit locus originis, alius domicilij modo nihil in fraudem factum ſit. 1119.10.1

Domicilij ratio temporalis eſt & pro cuiuſque arbitrio conſtitui & transferri poteſt. ibid.1 in all.

Domus tutiſſimum cuiuſque refugium eſt. 96.1.12 in all.

DOMINIVM per poſſeſſionem acquiritur. 110.3.2 in all.

Dominium non admittit, qui rei propriæ ſequeſtrem ſe fieri patitur. 390.1,2,3

Dominium nunquam transfertur ſi nullus titulus iuſtus præcedat. 932.4.2 in all.

Dominium rei donatæ abſenti ſolo notario ſtipulante tranſit in abſentem ex notarij ſtipulatione, dummodo ante reuocationem ſequatur ratihabitio donatarij, viuo ſcilicet donatore. 1034.3.1,2,3
Dominium contra tertios poſſeſſores probandum eſt. 309.7.12 in all.
Dominium in vindicationis iudicio neceſſario probandum eſt, quod vix eſt vt fieri poſſit ſine alicuius tituli productione. 327.2.1.in all.
Dominium præſens non Præteritum in rei vindicatione probandum eſt. 310.47.4 in all.
Dominium ſine poſſeſſione transferri non poteſt. 239.4.7 in all.
nec Dominium nec poſſeſſio rei depoſitæ in depoſitarium transfertur. 29. 9.2 in all.
Dominium nullum ex tractu pignoris transferri poteſt. 491.74.12 in all.
Dominium alij quæri non poteſt ex emptione per alium facta. 432.13.8
Dominium ſine titulo non transfertur, neque traditione interueniente: facilius verò transfertur ſine traditione quam ſine tit. ibid.7 in all.
Dominium per pignus non tráſfertur ſed nuda poſſeſſio. 155.3.14.in all.
Dominium ex poſſeſſione & fructuum perceptione probatur ſi incidenter tantum non etiam principaliter de dominio quæratur. 244.18.1,2
Dominium non niſi per poſſeſſionem acquiri ſolet. ibid. 11.3 in all. & 110.3.2 in all.
Dominij quæſtio inter locatorem & conductorem ob interuentionem eius qui ſe dominum rei locatæ dixit, admittitur. 240.8.11
Dominium ex ſola poſſeſſione præſumitur niſi conſtet de alio titulo. 318.42.1,2,3,4
Dominium rei ſignatæ per ſignum probatur. 325.69,5
Dominium acquiri regulariter non poteſt ſine poſſeſſione. 763.35.4 in all.
Dominium eius rei cuius retinuerit poſſeſſionem nemo ab ſe abdicaſſe videtur. 833.4.1,2 in all.
Dominium & poſſeſſio rei depoſitæ maneat penes deponentem. 45.67
Dominium vtile quod per eius defunctum fuit conſolidari cum directo non poteſt quin teneatur ad dominum directum. 245.4.7
Dominium nunquam transfertur ex cauſa temporali. 668.11.5 in all.
Dominium vnum idémque in ſolidum penes duos eſſe non poteſt. 467.1. 9 in all.
Dominium per traditionem transfertur quoties iuſta & habilis cauſa præcedit. 476.28.4 in all.
Dominium abſenti acquiſitum ſiue ex hæreditaria cauſa, ſiue ex diuiſione, ignoranti ipſi adimi alieno facto non poteſt. 42.13.1 in all.
Dominium vtile non poteſt conſolidari niſi cum directo. 467.1.8 in all.
Dominij quæſtio ei referri non poteſt cui ſolutus eſt per multos annos canon annuus tanquam ius habenti a domino directo. 488 63. 1,2,3
Dominij directi recognitio per minorem facta ſine curatoris ſui auctoritate non eo minùs valet. 442.5.1,2
Dominij quæſtionem qui ius habet à meo conductore referre mihi non magis poteſt quàm conductor ipſe. 455.20.1,2,3
Dominium non ex ſolo pacto permutationis citra traditionem transfertur. 445. 2.10
Dominium vendicanti locatori dominij quæſtionem referre conductor poteſt, condicenti poſſeſſionem non poteſt. 461.4.1.1,2,3,4
DOMINVS ſciuiſſe præſumitur quod in ſuam vtilitatem a domeſticis factum eſt niſi probetur ignorantia. 320.48.1,2
Dominus non debet famulo medicamenta niſi ſint modica, aut niſi probetur contractum eſſe morbum ex ea cauſa quæ ad domini vtilitatem ſpectabat. 295.19.3,4
Dominus ſæuiens in ſubditos iuriſdictione ſua priuandus eſt. 219. 2.1
Dominus rei vindicationem habet directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet. 196.12.2 in all.
Dominus ſolus non eſt, qui ſocium habet nec in re communi inuito ſocio aliquid poteſt facere. 155.1.1 in all.
Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti *le mort ſaiſit le vif.* 756.8.1
Dominus cum vaſallo concurrit in perſecutione mulctæ pecuniariæ nec alter alteri anteponitur, vtrique vero pars læſa præfertur. 1101. 5. 3.1
Dominus minus iuris habet in ſubditos iuriſdictionales, quam patronus in liberos. 218. 2.2 in all.
Dominus ſuperioris molendini prohibere non poteſt ne in inferiore loco alius molendinum extruat, tametſi ex eo futurum ſit vt ſuperioris reditus diminuatur. 24?.5,1,2
Domini ius nullum eſt in locis quæ manſerunt communia licet alia ſeparatim fuerint acquiſita. 734.16.1
Domini in ſolidum eiuſdem rei duo eſſe non poſſunt. 733.9.9 in all.
Domini ius in ſuccedendo talliabilibus conſeruatur ſi aliquando vſus eo dominus ſit quamuis non ſemper. 738.24.1.
Dominus directus non eſt cogendus pati ſe remitti ad inſtantiam diſcuſſionis vt de iure ſuo diſputet cum creditoribus ſi quando illi volent in feudalem aut emphyteuticarium agere tanquam obligatum, dummodo probet ille aut feudalem eſſe aut emphyteuticarium. 487. 61. 19 in all.
Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare poſſeſſori qui ipſe recognouit nec hæredi eius. 4 4 18.1,2
Dominus directus non poteſt authoritate propria occupare poſſeſſionem rei quam ſibi commiſſam eſſe dicit. 881.2.3.ad 5
Dominus qui donationem laudauit, An & quando præferatur donatario, à quo laudimia acceperat. 1040.6.1 ad 12
Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum penſitationum ſi agat in perſonam, ſecus ſi in rem ipſam emphyteuticam. 871.2.8
Dominus directus non cogitur vti iure ſuo. 469.7.17 in all.
Dominus directus cogitur iudicare rem emphyteuticam ei qui recognouit ſi is neget ſe poſſidere, ſed periculo poſſeſſoris. 475.25.1,2,3, 4,5
Dominus directus præfertur omnibus non tantùm in fundo emphyteuticario, ſed etiam in cæteris bonis emphyteutæ ſi ſint ei obligata. 480.59.1,2,3
Dominus directus non tenetur de euictione niſi ad pretij reſtitutionem præterquam ſi fuerit in dolo. 484.51.1,2,3,4,5
Dominus directus qui tanquam creditor vrſit venditionem rei emphyteuticariæ non cogitur offerre creditoribus qui poſt emphyteuſim conſtitutam ſuperuenerint. 487.62.1,2,3,4
Dominus directus ſuo emphyteutæ nulla debet officia, nullamque affectionem niſi cum agitur de re emphyteuticaria. 19.29.1 in all. debet emphyteutam defendere ſi de ipſa re emphyteuticaria agatur, etiamſi de iure ipſo emphyteutico non agatur. ibid.2 in all.
Dominus directus non minus cogitur ire ad domum emphyteutæ quam alius creditor quilibet ad domum ſui debitoris, niſi vel conuentio ſit in contrarium, vel conſuetudo. 1.02.4
Domino directo An competat exactio reliquorum pro eo tempore quo dominium illud alij locatum fuit. 488.64.1 ad 12
Dominus iuriſdictionis poteſt ad nutum reuocare officia quæ dedit, niſi dederit ex cauſa remuneratoria, vel alia oneroſa. 1046.18
Dominus ſolius feudi ſæuiens in perſonam poſſeſſoris qui ſit ex alterius iuriſdictione, eumque occidens, priuatur omni iure feudi. 219. 2. 3 in all.
Dominum & debitorem eſſe eiuſdem rei non repugnant. 670. 22. 10 in all.
DONANS vxorem ducenti beſſem bonorum ſuorum cum fructibus contemplatione matrimonij, quod alioqui contractum non fuiſſet, dicat poſtea conueniſſe inter ſe & maritum vt quandiu donator ipſe viueret ſaluum haberet rerum donatarum vſum fructum, non eſt audiendus. 526.11.5 in all.
Donans inter viuos mauult donatarium quàm ſe ipſe habere rem donatam. 441.8.4 in all.
DONARE poteſt filiusfamilias mortis cauſa ſi pater conſentiat. 56. 40. 2 in all.
Donare extraneo nemo prohibetur. 540. 10.11 in all.
Donare inter viuos ab imputationis & collationis voluntate eſt alieniſſimum. 588.4.16
rei quam quis Donare voluit ob cauſam præteritam nulla eſt repetitio, licet ea cauſa falſa reperiatur. 239.1.11 in all.
Donari poteſt aliena res ſi dominus conſentiat. 1043.11.2 in all.
Donari videtur quod nullo iure cogente conceditur. 233. 6.13 in all.
Donari id demum videtur quod non ſolùm nullo iure, ſed etiam nullo facto cogente conceditur. 283.1.1 in all.
qui Donat, nihil dici poteſt adminiſtrare. 53.3.6
quod alicui Donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu. 1035.6.1,2,3
DONATARIVS factus poſſeſſor per clauſulam conſtituti præfertur hæredi in interdicto retinendæ. 451.6.1,2
Donatarius non tenetur in eum caſum quo licuit ei donationis lege reſilire à donatione, ſi modò per eum factum ſit vt res integra eſſe deſierit, nec reſiliri amplius poſſit. 1035.5.1 ad 4
Donatarius bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque non cenſetur vniuerſalis, quia in eiuſmodi donatione iura non continentur. 1037.11.1.ad 4
Donatarium quominus teneatur implere legem dictam donationi, quam ſemel agnouit, non liberat caſus ex poſt facto contingens rebus donatis. 1039.4.1,2
in Donatarium habet actionem de pretio ſubſtitutus in bonis illis donatis, ſi quid ex iis bonis donator vendiderit vt ſolueret quod donatarius ſoluere debuerat. 1045.6
Donatarius vniuerſalis hæredis loco eſt. 233.5.3 in all.
Donatarius vniuerſorum bonorum non eſt hæredis loco, vt poſſit perſonali vlla actione conueniri, etiam ſi hæres non ſit ſoluendo. Et quomodo contra eum proſpiciatur creditoribus? 1035.5.1 ad 17
Donatarius defunctus ante donatorem non tranſit donatio ad hæredem ſuum niſi donatum ſit etiam hæredi. 1047.21.1
Donatarius ſoluens eo tempore quo ſe, rem ſuam agere exiſtimat non actionem vbi vult acquirere ſed liberationem. 137.2.12
Donatario petenti lite pendente ſequeſtrationem inſtrumentorum ad donationem pertinentium donatoris procurator iubetur inſtrumenta omnia quæ penes ſe habet ſtatim exhibere, non aduerſario, ſed Senatori ad id recuperatori dato. 283.1.1,14
Donatario mortuo ante acceptionem verius eſt in huius hæredes tranſire ius acceptandi quandiu donatio non eſt reuocanda. 1046.14.2
Donatarios inter plures nullum eſt priuilegium quia omnium ius eodem inſtanti mortis conſeruatur. 1048.5.1
DONATIO transfert ius omne donationis in donatarium. 149. 1. 4 in all.

Donatio

Donatio tandiu tenet, quandiu non eſt reuocata. 1041.4.2 in all.

Donatio non extenditur vltra id quod donatum eſt. 683.29

Donatio pendere debet ex mera donantis libertate. 253.1.1 in all.

Donatio vna facilè inducit alterius donationis præſumptionem. 918.5.5

Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis cauſa non cenſetur reuocata verbis teſtamenti generalibus maximè ſi facta fuerit per contractum niſi contrariæ ſint coniecturæ. 1046.20.1

Donatio bonorum patris non impedit quo minus ex iis bonis res quælibet alienari poſſit, non tamen ex eo diminuitur donata portio. 228.27.8

Donatio bonorum omnium præſentium & futurorum ſiue vno contractu, ſiue pluribus ſimul factis in diuerſas perſonas collata non valet, nec ſi exceptus ſit ampliſſimus vſusfructus. 1036.9.1,2

Donatio bonorum omnium præſentium non eſt prohibita, præſertim quæ fit per viam liberationis. 370.5.12,13,14

Donatio vniuerſitatis ſiue quotæ bonorum facta contractu matrimonij valet. Et quid ſi facta ſit per verba importantia inſtitutionem. 535.8.5,6

Donatio perfecta inter viuos reuocari nunquam poteſt niſi ex ingratitudinis cauſa, vel non ſecuti implementi. 370.5.11 in all.

Donatio antequam perfecta ſit & conſummata reuocari poteſt nuda pœnitentia. 101.7.7 in all.

Donatio remuneratoria etiam ex cauſa ingratitudinis reuocari non poteſt. 596.17.5 in all.

Donatio remuneratoria non reuocatur per ſuperuenientiam liberorum, quia nec propriè donatio eſt. 1041.3.1

Donatio non dicitur quæ vera remuneratio eſt nimirum quatenus accepti beneficij ratio remunerationis cauſam admittit. ibid.4

Donatio remuneratoria non cenſetur ſed ſimplex in eo quod excedit merita. ibid.5 in all.

Donatio reciproca non eſt propriè donatio. ibid.8.in all.

Donatio reuocatur ob non ſecutum impoſiti licet de eo nihil dictum ſit in donatione. 1044.12.1

Donatio non reuocatur quamvis donator rem à ſe donatam alienauerit. 1043.11.1

Donatio quæ non poteſt reuocari per liberos prioris matrimonij multò minùs per poſteriotis. 1042.6.1

Donatio inofficioſa non niſi inſpecto tempore mortis donatoris eſt æſtimanda. 234.7.6

Donatio inofficioſa ſtatim dici non poteſt ob id quod quis totum ſuum patrimonium dederit. 234.7.4

de Donatione inofficioſa ſi lis pendeat interim filius eſt alendus ex bonis litigioſis. 233.5.1

Donatio rei ſingularis reuocatur per liberorum ſuperuenientiam ſi credibile ſit donatorem non fuiſſe tanti precij rem donaturum ſi de liberis cogitaſſet. 1043.9.1

Donatio certæ quantitatis reſtringendæ ſub conditione interim tenet quovſque probetur, conditionem reſtrictionis extitiſſe. 494.11,2,3

Donatio facta Hoſpitali cum onere inter viuos ſequuto cenſenda eſt remuneratoria, & inter viuos potiùs quam mortis cauſa, vt ſit irreuocabilis. 1033.2.1.ad 19

Donatio facta ab eo qui iam tum alios habebat an reuocetur per ſuperuenientiam liberorum. 1042.8.1

Donatio facta ſub mutui ſimulati nomine per querelam inofficioſæ donationis reuocatur. 233.6.4,8

Donatio facta ſub lege reuerſionis, ſi donatarium ſine liberis mori contingeret redit ad donatorem, ſi viuo eo liberi donatarij deceſſerint ſine liberis, ſcilicet cum donatio facta erat fauore donatarij ad conſeruandum nomen. 1038.1.1 ad 8

Donatio facta piæ cauſæ valet quamvis non inſinuata, itemque legatum rei alienæ, etiam ab ignorante factum. 1037.13.1,2

Donatio ob cauſam facta intelligitur quæ pro ratione habuit propoſitam aliquam ipſius donatoris, non donatarij vtilitatem. 229.30.2

Donatio etiam iurata moribus noſtris debet inſinuari, alioqui nulla eſt. 1049.1.1

Donatio inſinuata præter formam mandati præſertim mutato rerum ſtatu perinde nulla eſt ac ſi nullo modo facta fuiſſet inſinuatio. 1050.6 1

Donatio inſinuata non cenſetur reuocata alienatione partis bonorum donatorum, niſi quod ad bona donata pertinet. 1043.11.2

Donatio etiam non inſinuata iuſtam cauſam præbere poteſt alteri contractui inter alios inito ad tertium obligandum. 1052.10

Donatio in abſentem collata quamvis iurata reuocari poteſt quamdiu non fuit acceptata per donatarium. 1046.19.1

Donatio collata in filiam non reuocatur ipſo iure per aliorum ſuperuenientiam ſed per querelam inofficioſæ donationis vſque ad legitimam duntaxat. 1042.5.1

Donatio facta inter coniuges & conſtante iam matrimonio quamvis reciproca fuerit, reuocatur ex ſuperuenientia liberorum. 1043.10.1

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij ſed alieni facta reuocatur ob ſuperuenientiam liberorum. 1041.2.1,4

Donatio facta fauore matrimonij non poteſt ob donatarij ingratitudinem reuocari. 1040.1.1

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij ſed alieni facta reuocatur ob ſuperuenientiam liberorum. 1041.2.1.4

Donatio facta fauore matrimonij non poteſt ob donatarij ingratitudinem reuocari. 1040.1.1

Donatio propter nuptias non tranſit ad liberos ex eo matrimonio ſuſceptos, ſi mulier prædeceſſerit. 496.6.1 in all.

Donatio a patre collata in filiumfamilias fauore matrimonij valet, ſicut & illa quæ iurata eſt. 1033.1.3,4

Donatio mortis cauſa fieri abſenti non poteſt. 233.6.17 in all.

Donatio cauſa mortis non valet ſi facta ſit coram paucioribus quam quinque teſtibus, licet tempore peſtis. 1047.2.1,2,3

Donatio mortis cauſa non eo minus eſt reuocabilis quod ſit iurata, niſi iurauerit donator de ea non reuocanda, quod caſu cenſetur facta inter viuos. 1047.1.1

Donatio mortis cauſa venit in fideicommiſſum, præſertim ſi facta ſit extra teſtamentum. 637.44.5 in all.

Donatio mortis cauſa legato rectiùs quàm contractui comparatur. 1048.5.2

Donatio cauſa mortis quinque teſtes requirit. 233.6.18 in all.

at Donatio inter viuos duobus eſt contenta. ibid.

Donatio cauſa mortis non eget inſinuatione. ibid.10.in all.

Donatio ſimplex, ſi non ob cauſam fiat, neque imputatur, neque confertur. 229.30.1.2

Donatio ſimplex inter viuos non imputatur neque confertur niſi expreſſim dictum ſit, Extra caſum l.illud 20.§ 1. C.h.t. Donatio cauſa mortis multo minus. 588.4.1.& 31

Donatio ſimplex & inter viuos ſicuti nunquam imputatur in quartam, niſi cum expreſſe dictum eſt, ita neque confertur niſi aut expreſsè lex illa donationi dicta ſit aut neceſſitas æqualitatis inducendæ faciat locum Iuſtinianeæ conſtitutioni. ibid.14,15

Donatio ſimplex non confertur inter fratres ſi facta ob benemerita. ibid. 21. quomodo intelligatur conferenda inter fratres. ibid.25.& 26

Donationem ſimplicem etiam conferunt emancipati, olim ab inteſtato tantum, hodie etiam ex teſtamento & eo caſu quod nihil de inducenda æqualitate tractari oportet. ibid.17.18

Donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ab alienatione quorundam niſi quantum ad alienatas. 1035.11.12 in all.

Donatio inter viuos non valet, niſi ex die inſinuationis. ibidem, 3 in all.

Donatio omnis inter viuos inſinuatione eget, excepta illa quæ fit in contractu matrimonij. 233.6.14 in all.

Donatio inter viuos non poteſt conferri in abſentem aut ignorantem vt ei ſtatim acquiratur niſi ea mente res alicui tradita ſit abſentis nomine. 146.10.2 in all.

Donatio inter viuos non inſinuata, cum inſinuari deberet, poteſt reuocari, ex ſola pœnitentia citra abſolutionem. 1051.9.1

Donatio inter viuos perfecta ex cauſa ingratitudinis reuocari poteſt. 594.14.4 in all.

Donatio inter viuos citra inſinuationem non valet etiamſi donator eam ſolennitatem expreſſim remiſerit, adeóque tempore peſtis, valebit tamen cauſa mortis ſi aliud nihil impediat. 1051.8.1

Donatio cum facta eſt poſt teſtamentum conferri nunquam debet, ſi liberi omnes ex æquis partibus fuerunt inſtituti. 588.4 31 in all.

Donatio, ſi ex vna parte & dos ſit & ſimplex donatio, ex altera vero parte ſimplex donatio, neutra ex parte confertur, dos tamen iure communi conferetur. 588.4.28

Donationis actus vnus facit vt alius præſumatur. 139.1.1 in all.

Donationis ſolennitas à donatore non poteſt remitti cum iuris publici ſit non priuati. 1051.8.5

Donationis & Ademptionis eadem eſt ratio. 233.6.11 in all.

ex Donatione cauſa debitorem liberare videtur, qui cum ſibi non teneri profitetur. 118.13.6 in all.

Donationem futuri matrimonij contemplatione celebratam reuocari negamus, quod certum ſit de futuris liberis illum cogitaſſe qui ſpe prolis ſuſcipiendæ ad matrimonium accedere debuit. 1043.10.5

ex Donatione actio nulla competit hæredibus mulieris donatariæ, & à marito prædefuncto hæredis ex aſſe inſtitutæ cum onere fideicommiſſi quæ legatum agnouit ac legata pleraque ſoluit, & hæreditatem ante mortem ſuam fideicommiſſario reſtituit. 541.2.4 in all.

qui à Donatione per tranſactionem receſſit non poteſt reſtitui tanquam maior ex cauſa læſionis. 138.1.2

in Donatione etſi mortis mentio facta ſit, tamen in dubio præſumenda eſt donatio inter viuos, maximè ſi actum ſit vt donatio ſit irreuocabilis. 1047.3.1

Donatione inofficioſa qui conqueritur nihil quicquam intereſt, an per vnicam Donationem, an per plures fraudem in legitima patiatur. 134.7.3 in all.

Donatione reuocata per liberorum ſuperuenientiam fructus non reſtituuntur. 1041.4.1.

Donatione reuocata non ideo fructus reſtituuntur. ibid.

Donationes ſiue inter viuos ſiue mortis cauſa ſunt extra cauſam hæreditatis. 185.14.2

Donationes inter viuos & coniuges factæ non valent. 604.5.8 in all.

Donationes mortis cauſa capiuntur ad inſtar legatorum. 226.22.2

Donationes cauſa mortis ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debentur. 229.28.4 in all.

Donationes cauſa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, ſed tantùm quatenus ſalua legitima poſſunt confirmari. 1048.7.1

Donationes cauſa mortis habent augmentum monetale ex tempore non

mortis ſed donationis. 1048.4.1
Donationes quæ ex Conſtantini lege reuocantur, ſemper pro virilibus ſuperuenientium liberorum portionibus reuocantur, quas ab inteſtato habituri illi eſſent ſi donationibus exhauſtum patrimonium non fuiſſet. 233.3.1,2
Donationes validæ nec improbæ difficiliorem & odioſiorem reuocationis præſumptionem habent tum etiam cùm reuocari poſſunt. 1043.11.14
Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamvis iuratæ ſint niſi ſint inſinuatæ. 1051.7.1
Donationes inofficioſæ in priorem coniugem collatæ per liberos ſubſecuti matrimonij in totum reuocantur. 232.2.3.4.5
Donationes ex tacita donantis voluntate reuocari poſſunt. ibid.8
Donationum cauſa mortis, & inter coniuges, differentia, cum de Falcidia diſputatur. 717.1
Donationum, licet inæqualium compenſatio facienda omnem inæqualitatis rationem excludit. 588.4.29
Donationum quæ per liberationem fiunt non eſt neceſſaria inſinuatio. 161.4.7
Donationum variarum cumulatio facit vt locus ſit inofficioſæ donationis querelæ. 232.1.1,2,3,4
DONATOR pro arbitrio poteſt reuocare legem donationis etiam inter viuos dictam fauore tertij dummodo antequàm tertius ille acceptauerit. 1039.2.4,5
Donator non tenetur de euictione quam non promiſit, ſi non ſit in dolo. 404.1.11 in all.
Donatoris hæredes non poſſunt habere donationem pro reuocata ob non ſecutum implementum ſi donator eam culpam donatario remiſiſſe probetur. 1044.13.1
Donatoris arbitrio ſeruandum quod ex eius voluntate & liberalitate proficiſcitur. 66.57.5 in all.
Donatoris hæres ingratum donatarium dicere non poteſt quem donator ipſe non dixit. 1045.14.1 in all.
Donatoris magis proprium eſt inſinuare, quam donatarij. 1051.8.4 in all.
Donatori non eſt dandum auxilium reſtitutionis ad refundendam donationem ex cauſa ingratitudinis. 1045.17 1
Donatorem futuris liberis plus quàm ſibi fauere voluiſſe certum eſt. 1042.9.5 in all.
Dos & augmentum dotale ſunt correlatiua: correlatiuorum autem eadem ratio eſſe ſolet & debet. 587.3.20 in all.
Dos ſupra modum augeri non poteſt vt immodico augmento maritus oneretur. 34.4.1,2,3,4
Dos ſimulata, non eſt dos nec poteſt confiſcari. 499.10.1 ad 7
Dos a ſola matre promiſſa pro bonis paternis & maternis neque ex ſolis paternis promiſſa intelligitur, neque ex ſolis maternis, ſed ex vtriſque ſimul. 510.10.6,7
Dos promiſſa filio ſoluenda eſt patri, ſi cum eo filius habitet, ſin ſecus, ipſi filio, quamvis in poteſtate conſtituto. 510.11.1,2
Dos promiſſa needum ſoluta quando & quatenus habeatur pro ſoluta. 510.12.1,2,3,4
Dos quamvis ab vtroque parente in ſolidum promiſſa, ſoli tamen patri imputatur, ſi paternarum facultatum modo reſpondeat. 501.8.3,4,5,6
Dos quoties à pluribus promittitur qui non eandem ipſius promittendæ cauſam habent præſumitur tota ab eo data, cuius officio vt daret incubuit. 229.31.2 in all.
Dos legitimam licet non æquet, congrua tamen eſſe poteſt. 226.10.3
Dos in legitimam debitam in iis bonis ex quibus profecta eſt, imputatur. 229.31.1
Dos melior fieri poteſt, deterior non poteſt. 363.13,3 in all.
Dos ſine matrimonio eſſe non poteſt. 288.2.3
Dos alimentis amplior eſſe ſolet, licet alimentorum loco ſuccedat. 297.3.8 in all.
Dos ibi tota eſſe debet, vbi tota ſunt matrimonij onera. 314.21.6 in all.
Dos congrua non ſemper legitimæ comparatione æſtimanda eſt. 226.20.2,4
Dos congrua dicitur inſpecto tempore conſtitutionis. 226.21.1,3
Dos congrua illa eſt, quæ legitimæ portioni reſpondet. 732.5.8 in all. & 691.4.14 in all.
Dos conſtante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet. 295.1.4 in all.
Dos inofficioſa & immodica dicitur non quæ legitimam excedit, ſed quæ facit ne cæteris liberis ſalua legitima eſſe poſſit. 226.20.11
Dos à muliere non magis oppugnari poteſt quàm alia quælibet res aliena. 295.1.4 in all.
Dos mulieris non confiſcatur nec donatio ei facta, niſi quæ facta ſit poſt admiſſum crimen. 1061.3.2 in all.
Dos mulieris pro rationibus tutelæ retineri poteſt quandiu rationes ritè redditæ non ſunt ſecus ſi redditæ ſint ritè, quamvis non rectè, dummodò abſit dolus. 539.14.10,15
Dos quæ mulieri aut eius hæredibus reſtituenda eſt, an contineatur appellatione debitorum omnium quæ maritus mortis tempore reliquerit. 673.22
Dos licet ſit mulieris, tamen eſt in bonis mariti. 371.6.1 in all.
Dos ipſo iure minuitur per impenſas neceſſarias. 326.16.2 in all.
Dos filiæ ſi data fuerit in pecunia numerata, nepotes tamen in pecunia legitimam accipere non coguntur, ſi malint eam habere in corporibus hæreditariis. 106.19.1
Dos filiæ ſi ad nepotes perueniat ex pacto, prouidentia & diſpoſitione aui imputari debet nepoti, non aliter. 105.18.5
Dos etiam propria filiæ ex ſtipulatione dotali, poteſt tamen ſolui patri qui habuit penes ſe inſtrumentum dotale. Et quid ſi poſtea tota dos ex eo inſtrumento petatur per filiam aut alium cui pater poſt eas ſolutiones acceptas inſtrumentum tradiderit. 531.22.1 ad 5
Dos matris atque tutricis non eſt obligata aliis quàm liberis pro rationibus tutelæ. 523.46.1 in all.
Dos matris licet tota conſiſtat in pecunia numerata, nec maritus ſoluendo, non eo minus tamen in æſtimanda læſione ſi pro modica quantitate filia maternæ ſucceſſioni renunciarit, totius dotis ratio habebitur. 130.9.1
Dos per matrem & fratrem defuncto patre conſtituta ex maternis fraternisque bonis in partes conſtituta intelligitur. 505.1.1,2,3
Dos pecuniaria conuerſa in corpora ſtatim reſtituenda eſt. Itémque cum pignus quod mulier habuit marito in dotem datum eſt. 527.7,8,9
Dos pecuniaria vt poſt annum reddatur, ſi conuenerit, valet pactum. 534.2.7 in all.
cum Dos reperitur ſoluto matrimonio compenſationi plerumque locus eſt. 376.16.4 in all.
Dotis actio neceſſaria eſt ſoluto matrimonio, nec dos redit ipſo iure ad mulierem. 158.6,9 in all.
quantum interſit inter Dotis reſtitutionem & aſſecurationem. 511.2.4
Dotis augmentum, vide *Augmentum dotis.*
Dotis augmentum videtur cenſeri debere eodem iure, quo dos tanquam portio dotis. 1061.3.2 in all.
Dotis aſſecuratio contra quoſdam creditores, omnes afficit, ſed non æſtimatio bonorum niſi facta ſit omnibus vocatis. 817.11.1
Dotis æſtimatæ periculum ad maritum tanquam ad dominum ſpectat. 533.27.8
Dotis cauſa ſemper & vbique præcipua eſt, quod & de dotis augmento conſuetudinario intelligendum. 624.4.3 in all.
Dotis cauſa iuſta eſt alienationis cauſa, ſicut & donationis ante nuptias. 137.1.3 in all.
in cauſa Dotis per mulierem promiſſæ ei qui alioquin vxorem non fuit ducturus, Velleianum ceſſat. 363.14.1,5
Dotis conſtitutio non inducitur ex eo ſolo quod mulier paſſa ſit maritum agere de re ſua. 534.3.1,2
Dotis debitor ſoluens dotem conſtante matrimonio ſi ſoluat contra formam à iudice præſcriptam non liberatur. 524.51.1, ad 12
Dotis exactio ad ſolum maritum pertinet. 153.1.23 in all.
Dotis fideiuſſor dari poteſt mulieri non debitori, & cum dos periculo mulieris eſt non debitoris. 459.3.7 in all.
Dotis promiſſio incerta nunquam valet nec ſi à patre facta ſit. 505.1.2
Dotis promiſſæ aut legatæ differentia. 507.5.4,5
Dotis promiſſio per patrem & matrem ſimul facta an & quando cenſeatur ex bonis etiam maternis facta eſſe. 508.7.3
Dotis promiſſæ petita obtentaque ſolutio per maiorem, non impedit reſtitutionem ex cauſa minoris ætatis & immodicæ læſionis. 131.2.5,5
Dotis reſtituendæ tempus inſpiciendum eſt cum quæritur an valeat pignorum dotalium remiſſio: probandi tamen onus mulieri incumbit, præſertim ſi cum iureiurando renunciauerit. 362.13.1,2,3,4,5 & 6.
Dotis vſuræ nullæ debentur, ſi in eam quantitas aliqua data ſit pro omni legitimæ iure, ac conuenerit vt ante tempus aliquod ſiue certum ſiue incertum peti non poſſit. 223.12.8 in all.
Dotis vſus neceſſarius eſt vt matrimonium facilius contrahatur. 141.1.6
Dotem legitima maiorem eſſe nihil vetat. 226.20.14 in all.
Dotem mulieris ſaluam integramque ſeruari neceſſe eſt. 144.1.9
Dotem dare nemo tenetur inſtitutionis titulo. Et de variis Dotis & Legitimæ differentiis. 226.9.1 ad 13
Dotem conſtituens, non ideo cenſetur nunciare fideicommiſſo conditionali in ea dote conſtituto, ſi fideicommiſſi conditio nondum extiterat tempore dotis conſtitutæ. 683.28
Dotem ſe habuiſſe confeſſus quam non habuit videtur donaſſe. 540.10.11 in all.
Dote minus congrua filiæ à patre conſtituta, ſi tutor eam auxerit ad concurrentem legitimæ quantitatem, ea dos à tutore conſtituta eo gaudet priuilegio vt pro ea poſſint obligari bona ſubiecta fideicommiſſo. 691.4.48 in all.
Dote in exigenda ſpectanda eſt conſuetudo loci domicilij mariti, non quoad bona alibi ſita, nec ſi contractum ſit matrimonium ea mente vt coniuges viuant in loco domicilij vxoris. 68.3.11 in all.
in Dote exigenda locus ſpectandus eſt vbi maritus domicilium habet non vbi contractum fuit matrimonium. 226.20.7 in all.
Dote conſtituta dimidiæ portionis bonorum partis, additis verbis *ad formam ...iſſionum, & iuxta tenorem teſtamenti paterni*, quomodo facienda diuiſio. 525.17
de Dote aucta conſtante matrimonio inſcio ſocero qui bona ſua pro dote dotiſque augmento obligauerat, an etiam pro dotis auctæ incremento

mento ſocer, eiuſque bona teneantur. 509.9.1 ad 25
parte obligante pro Dote filio data partem bonorum, vniuerſa patris ipſius bona hoc ipſo obligata intelliguntur. Idem eſt, ſi filij nuptiis quoquomodo conſenſerit. 298.7.1 ad 6
Dotium fauor æſtimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum. 163. 14.10 in all.
DOTARE filiam paternum non maternum officium eſt. 229. 31.2 in all. ſi tamen ex bonis paternis dotari nequeat, a matre dotari debet. ibid.
DVCES Sabaudiæ in dominiis & territoriis ſuis ea omnia faciunt quæ poteſt Imperator in ſuis. 770.1.2 in all.

E

EBRIETATIS plerique ſunt gradus. 1068.7. 5
EBRIVS qui nullo modo compos fuit ſuæ mentis ſi alium occiderit non eſt condemnandus pœna ordinaria, ſed tamen non poteſt euadere extraordinariam ſi ebrietatis culpa ei poſſit obiici. 1068.7.1
Ebrietas excuſat à dolo, ſed non a culpa niſi factus ſit ebrius ſine culpa ſua. ibid. 1 in all.
ECCLESIA, fiſcus, & pupillus æquiparantur. 77.20. 10 in all.
Eccleſia iure minoris vtitur. 230.36.12 in all.
Eccleſia concedens alicui iuriſdictionem præſumitur concedere in feudum, & ideo debet iurare fidelitatem. 193.17.3 in all.
Eccleſia habens dignitatem aut prælaturam præſumitur eſſe de iure patronatus principis. 582. 1.1,2,3
Eccleſia exemplo minoris reſtituitur in integrum aduerſus agnitionem hæreditatis. 696.1.1 in all.
Eccleſiæ antiquiori ius ſuum ſemper conſeruandum eſt. 57. 21. 5 in all.
Eccleſiæ & minoribus ex capite iuſtæ ignorantiæ aduerſus quadragenariam præſcriptionem, dari poteſt reſtitutio. 140. 1.1
ad Eccleſiæ reficiendæ onus ſoli tenentur parochiani non etiam forenſes. 1117. 2.2 in all.
an & quatenus actio Eccleſiæ acquiratur adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium a poſſeſſoribus ſingulis exigendum ex ſtipulatione domini directi. 481.42. 1 ad 9
Eccleſiam dotatam eſſe intereſt publicè, vt poſſit inuenire prælatum qui cultui diuino inſeruiat. 50.86. 4 in all.
EDENS inſtrumentum aliquod dimidiatum & mutilum, aut partem chartæ ex cuius ſcriptura appareat in alia parte quæ abſciſſa eſt aliquid ſcriptum fuiſſe, in dolo eſſe præſumitur. 89.2. 3 in all.
Edere nolens iterum inſtrumentum, etiam ad fundandam aduerſarij intentionem litis iacturam pati debet. ibid.
EDICTVM Principis obligat ſubditos vbicunque gentium. 61.3.12
Edicta Principis cum ſint ſtricti iuris non ſunt amplianda. 67.1.1,2
Edictum in perſonam conceptum, niſi forenſium expreſſim mentio fiat, ſubditos ſolos comprehendit. 68.1.2
Edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas non pertinet ad expenſas litium, quamuis iam ante factas & taxatas. 1012.43
Edictum ſucceſſorium an habeat locum in hæreditatibus. 624.3 factum eſt ne bona diutius iaceant. ibid.17.
Edicto reſcinduntur ea quæ cum minoribus circumuentis geſta ſunt. 141.3. 2 in all.
Edicto circumducto litigandum eſt ex integro ac ſi omnino nihil dum factum eſſet. 179.30.2 in all.
Edicto non omnis metus, ſed is qui in conſtantiſſimum virum cadit, continetur. 125.3.7
Edicto de inſcriptionibus cautum eſt vt quiſquis fundum acquiſiit quocunque tandem acquiſitionis & contractus genere idipſum apud loci Curiales teſtetur intra duos menſes proximos alioqui pœnam commiſſi incurrat. 473.17.5
Editio inſtrumenti *communicatio* à Pragmaticis appellatur. 89. 2.3 in all.
Editiones actorum iudicialium fieri ſemper debent cum die & conſule. 91.8. 3. in all.& 89.2. 1 in all.
EFFECTVS attenditur magis quàm cauſa in his quæ ſint facti magis quàm iuris. 444.10.16 in all.
Electio & votum quid differant. 669.13
Electio, dummodo ritè facta, efficit vt electus primi emptoris loco habeatur. 428.4.14 in all.
Electio regulariter eſt debitoris. 282. 18.12
Electio quæ in præſentis & acceptantis fauorem facta eſt, nullum in beneficio tribuit, ſed ad beneficium. 32.20.2
Electio & confirmatio in fauorem abſentis facta, non prius abſenti ius in beneficio tribuit quàm ratam eam habuerit. 31.19. 1
Electio & confirmatio oſtendi debent vt ſciri poſſit an vtiliter & rite vtraque facta ſit. 46.68.3
Electio facta per talliabilem in fraudem patroni aliquando reuocanda eſt contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem. 420.4.1.ad 17
Electio acceptata poſt quadrageſimum diem nouam venditionem inducit. 428.2.1,2
Electio non ſeruatis ſolemnibus facta nulla eſt. 62.39.6
Electio ſi non incontinenti, ſed poſt traditionem ſequatur, non eo minùs vnica emptio contracta videbitur, emptorque conſtitutus is qui intra quadrageſimam diem electus erit potiùs quam qui eliget. 429. 5.1
Electio nulla eſt quæ fit ad Eccleſiam non vacantem, & in locum viuentis. 63.43.3
Electio, vide *Collatio*.
Electionis ius eſt vt non niſi viua voce & ſecreto fieri debeat. 62. 40.1
Electionis ſolemne eſt, vt omnium qui vocati ſunt & adſunt vota exquirantur in quo ſi peccatum fuerit electio non tenet. 63.42.1,2
Electionis de qua non apparet confirmatio non poteſt eſſe vtilis. 46. 68.1
peccans in forma Electionis, eligendi iure pro ea vice priuatur. 63. 41.1
Electione inutili facta inutilem ſequitur eſſe confirmationem. 63. 43.4
Electionis tempore abſens, non poteſt, nequidem cum capituli conſenſu ſententiam votumque emittere. 62.40.2
Electiones non fiunt niſi per viam ſcrutinij, aut compromiſſi, aut inſpirationis: licet per ſortem olim fieri potuerit. 62.28.1
Electus in foro conſcientiæ tutus eſt, licet in electione facienda quod ad ſolemnitates attinet peccatum fuerit modo de iure gentium teneat electio. 62.39.1,2,3
Electus ab emptore nunquam plus iuris habere non poteſt contra venditorem, quàm haberet primus emptor qui eum elegit. 430.8.6
Electus nondum confirmatus renunciare in manibus eligentium ſine ſuperioris auctoritate, ſuo iuri poteſt, non item poſt confirmationem. 64.48.1,2
impetranti non nocet quod habeat aduerſarium qui iam tum Electus erat, ſi nondum ſecuta eſſet confirmatio. 32.20.2
Eligenda ea via eſt per quam id fiat quod vni proſit, & alij non noceat. 41.52.12 in all.
Eligendi facultate coniugibus data, mortuo altero ex iis, ſuperſtes neque eligere neque electionem reuocare poteſt. 679.19
Eligens amicum cui emat, ſi poſtmodum iura ſua omnia in alium transferat, nihil agit, nec ſi à contractu electionis mutuo partium conſenſu receſſum ſit. 427.1.4 in all.
Eligens & electus, quoties ritè fit electio, vnius tantum perſonæ vice funguntur. 407.8.3 in all.
ELEEMOSYNA res ſacra & religioſa eſt. 66.57.2
Eleemoſynæ nomen originem habet à pauperum miſeria. ibidem, 6 in all.
Eleemoſynam exercens curioſiùs inquirere de qualitate & conditione illius in quem liberalitatem confert. ibid. 1
ad Eleemoſynam non ſunt diuites admittendi à Prælato qui tertiam reditus ſui partem in eleemoſynas diſtribuere cogitur. ibid. 4. admittendi tamen ſi quæ generalis & perpetua eleemoſyna ex alicuius ſiue Principis ſiue Prælati munificentia ſic conſtituta ſit, vt omnibus tam diuitibus quam egenis ſine diſcrimine tribuatur. ibid. 5
in Eleemoſyna quicquam contra pietatem fieri ferendum non eſt. ibid. 13 in all.
ad Eleemoſynas publicas ne ditiores aut validi mendicantes accedant generalibus Senatuſconſultis prouiſum eſt. ibid. 12 in all.
EMANCIPATVR nemo niſi qui ſit in poteſtate. 587.2.1 in all.
EMERGENTIA de nouo egent auxilio. 626.10.14 in all.
EMENDO nemo fit creditor ſed dominus ſi res vendita ſit vel à domino vel ex domini voluntate. 897.10.1 in all.
EMENS à Principe rem iam alij venditam non poteſt vincere niſi pro eo interueniat procurator Principis. 771.3.1
Emens bona fide à ſpoliatore præſcribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, niſi ex die litis conteſtatæ, ſed habens malam fidem præſumptam præſcribit longiſſimo. 776.17.2
Emens ſibi & amico per ſe eligendo, amicus ſolus laudimia debet, emptor nulla. 407.8.14
Emens ſibi & amico, aut electo aut eligendo, ſi poſtea elegit, vna tantum venditio eſt, dummodo fiat electio intra dies quadraginta & eodem pretio. 427.1.4,8
Emens ex aliena pecunia ſibi emit & dominus fit rei emptæ, nec niſi perſonali actione conueniri poteſt de pretio. 431.10.5.6
Ementi alteri ex propria pecunia nomen accommodans nihil ſibi vel momento vllo temporis acquirit, ſed ei ſoli cui nomen accommodauit. ibid. 1,2
Ementi rem mulieris quam vendidit cum marito, quæ requirantur vt tutus ſit contra vendicationem, ſi venditio facta fuerit in fraudem Senatuſconſulti Velleiani. 368.27.12 in all.
EMOLVMENTVM totius iudicati tale tantumque debetur, quale, quantúmque deberetur ſi actor cum expenſis obtinuiſſet aut ſuccubuiſſet. 183.7.4
Emolumentum iudicati ſingulare nullum debetur ex ea ſententia per quam quis retentus ſit in quaſi poſſeſſione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructibus præſtandæ. 184.11.1.2
Emolumentum quod ex iudicato debetur, à Pragmaticis iudicati tributum nuncupatum, non niſi facta liquidatione deberi intelligitur. 182.3.2 & 183.8.2 in all.
Emolumento pro iudicato quantum debeatur ſi actor pro parte obtinuerit & pro parte ſuccubuerit. 794.9.1
Emolumentum nullum debetur pro pecunia quam reſtituere iuſſus eſt. 795.10.1
Emolumentum debetur, etiam ſi tranſactio iudicatum præceſſerit. 183. 8. 4
Emolumentum nouum debetur quoties noua eſt inſtantia. 184.12.9 in all.

Emolumentum debetur pro omni adiudicatione ex ſtatuto Sabaudiæ, non ſi ſolius poſſeſſionis adiudicatio fiat. 185. 13.6 in all.
Emolumentum iudicati debetur non ob ſolam adiudicationem, ſed tum quoque cùm rei interceſſio ſummouetur, licet in prioris iudicati executione. 184. 12. 11
Emolumentum nullum æris alieni eſſe poteſt. 185. 14
Emolumentum bis eſt pro eadem quantitate præſtandum per condemnatum qui quaſi non condemnatus & tanquam tertius interceſſit in executione iudicati, tandémque ſuccubuit. 184.12.1 ad 10
Emolumentum nullum debetur ab hærede pro legatis corporibus quorum dominium tam cito ſit legatarij, quàm hæreditas facit hæredis res ſingulas. 185. 14.2
Emolumentum nullum debetur ex cauſa executionis iudicati. 184. 12. 8 in all.
Emolumentum perinde debetur pro retentione atque pro adiudicatione actori facta, ſi quid excipitur quòd reus retinere poſſit. 182. 4. 6 in all.
Emolumentum ab hæreditatis petitore pro modo, quantitate & æſtimatione quorumcunque bonorum defuncti debetur. 185. 14.1
EMPHYTEVSIS eccleſiaſtica reſcindi non poteſt prætextu nullitatis ob non ſeruatas ſolemnitates, maxime poſt longum tempus niſi probata læſione. 484. 53.1,2,3
Emphyteuſis rei eccleſiaſticæ hodie indiſtinctè valet, dummodo facta ſit in vtilitatem eccleſiæ. 445. 7.1
ex pluribus rebus in Emphyteuſim ab eodem recognitis, an & quando poſſit emphiteuta quaſdam derelinquere, & quaſdam retinere. 474. 2 .1,2,5,6
EMPHYTEVTA quis non eſt magis aut minus, quod maiorem minorémve penſionem debeat. 190.9.5 in all.
Emphyteuta rem vltro derelinquens non poteſt impenſas repetere quas in eam fecit. 473.13.1
Emphyteuta domini directi iure cenſetur ſi cum ſecundo emphyteuta compareat. 472.12.3
Emphyteuta poteſt inuito domino rem derelinquere vt liberetur etiam ſuntab actione perſonali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta in onere. 472.11.1 ad 6
Emphyteuta primus quam actionem habeat contra ſecundum ſine ceſſione. 472.12.1 ad 17
Emphyteuta ſecundus non tenetur ſuperiori domino directo ex cuius conſenſu accepit emphyteuſim, niſi quatenus ipſe permiſit. 489.70.1 ad 4
Emphyteuta ab alio ſpoliatus citra factum & conſenſum domini directi perinde annuum canonem ſoluere cògitur. 478.35.1,2
Emphyteuta qui rem alienauit, etiam ſine dolo, non prius abſoluendus eſt, quàm iudicauerit poſſeſſorem qui ſit condemnatus. 485.56.1 ad 7
Emphyteuta expelli non poteſt ob id quod re malè vtatur, ſed cogi poteſt vt vel bene re vtatur, vel rem derelinquat. 484.52.1 ad 7
Emphyteuta perſeuerans in lite poſt productas teſtationes condemnandus eſt etiam in anteriores expenſas litis. 489.69.1,2
Emphyteuta non liberatur per rei peremptionem quæ paulatim per poſſeſſoris negligentiam contingit. 479.37.1, 2 Imo nec impenſas ad rem meliorandam eo caſu factas repoſcere poteſt. ibid.8
Emphyteutæ rem Emphyteuticariam nouo cenſu onerare non licet ſine voluntate domini directi, neque alius profiteri poteſt quam qui re vera poſſidet. 471.9.1 ad 23
Emphyteutam contentio de dominio directo inter plures excuſat ne interim cogatur ſoluere. 476.26.1
contra Emphyteutam vindicatio, & hypothecaria, & actio in perſonam competunt domino directo. 496.7.1 ad 6
res Emphyteutica quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, an redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore conſtitutis. 507.61.1 ad 19
re Emphyteuticaria diminuta penſionis quoque diminutio fieri debet ſi propter fructus ſoluatur, non propter vtile dominium. 976.26.1,2,3,4
EMPTA res ex pecunia militis, pupilli aut adulti, eorum eſt quorum eſt pecunia, ſi empta ſit ex eorum pecunia in totum. 239.6.1 in all.
Empta res ex pecunia filij à patre patris eſt. ibid.
Empta res etiam ſub pacto de retrouendendo poteſt retineri pro pecunia chirographaria, non minùs quàm ſi eſſet tantùm obligata. 930. 4. 2, 4
res Empta ex pretio alterius rei venditæ non cenſetur in eius locum ſubſtituta, niſi deſtinatione contrahentium. 451 5.1,2,3,4
Empta per mulierem conſtante matrimonio vindicari per creditores mariti non poſſunt. 430.7.1,2
ſi Emptum aliquid ſit ex ſecundi creditoris pecunia ea mente vt ſubrogaretur in locum rei eidem creditori prius obligatæ, an ſit anterioribus in ea re præferendus. 899.17.1 ad 7
quod Emptum eſt ex pecunia communi, nec commune, nec communicandum eſt. 239.6.2
EMPTIO & conductio iiſdem fere iuris regulis conſtat. 282. 28. 5 in all.
Emptio fructuum non eſt in omnibus ſimilis conductioni. 457. 25. 1 ad 10
Emptio rei ex pecunia communi non facit rem communem, ſed propriam illius qui comparauit, ſalua ei cuius pecunia pro parte fuit actione in perſonam ad eam pretij paterni repetendam. 405. 5.1,2
Emptio reditus anni frumentarij vel vinarij ad ſeptuncem reducitur. 184.19.4
ad Emptionem nemo accedit niſi vt rem à ſe emptam perpetuò ſibi habeat. 875.14.1 in all.
Emptio ſolo conſenſu, permutatio non niſi rei traditione perficitur. 448.8.3,4
in Emptione nominis tranſeunt vtiles actiones etiam abſque ceſſione. 411.13.2 in all.
EMPTOR fructuum vno caſu præfertur creditori pignus iudiciale habenti, in fructibus, etiam ratione fructuum poſt conſtitutum iudiciale pignus perceptorum. 919.28
Emptor hæreditatis ſuccedit in vniuerſum ius venditoris. 412. 19. 3 in all.
Emptor non tenetur ſtare colono ſui venditoris. 455.19.2
Emptor fundi dotalis qui ex vtriuſque coniugis voluntate debuit pretium deponere penes certam perſonam vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, ſi volente marito deponat penes alium æque idoneum etiam ignorante muliere tutus eſt. 1015. 50.1 ad 34
Emptor qui partem rei ſibi venditæ accepit ſi de alia parte controuerſiam patiatur nec tamen velit a contractu recedere conditionem deferente venditore tenetur partem pretij ſoluere. 1012.14.12
Emptor qui emit fundum pupillarem a tutore ſine decreto, nullam eo nomine actionem habet contra tutorem antequàm res euicta ſit. 424. 3.1
Emptor qui annuum reditum perpetuum quandocunque redimendum certo iuſtóque pretio comparauit, licet cogere non poſſit venditorem vt redimat, ſi tamen reditum petens per venditorem repellatur, quaſi iam facta fuerit redemptio, idque falſum appareat, mendacij ſui pœnas luet. 418.22.1.ad 22
Emptor cum pacto de retrouendendo licet ſit dominus cogitur tamen de iure ſuo diſputare in diſcuſſionis inſtantia & quomodo ei ſuccurrendum ſit. 875.6.1
Emptor prætextu anteriorum creditorum ſuperuenientiam recuſare non poteſt quominus ſoluat anterioribus præſtita per eos ſatiſdatione. 873.9.1
Emptor dominium transferre in alium alia lege aut conditione non poteſt quam qua a venditore habuit. 436.9.1 ſ
Emptor qui læſit venditorem enormiſſimè non habet electionem ſupplendi iuſti pretij, ſed tenetur ad omnium fructuum reſtitutionem. 414.3.1,2,3
Emptor qui ſoluit anteriori venditoris ſui creditori non ideò ſuccedit in locum anterioris ſi neque pactum interueniat neque ceſſio, in eoque deterioris conditionis eſt quam creditor, & quare. 922. 8. 1 ad 5
qui Emit ea lege vt pretium impenderetur ad reficiendum domum venditoris idem priuilegium habet ſecuta euictione contra cæteros creditores anteriores, quod haberet ſi ab initio ad reficiendam domum credidiſſet. 922.9.6,7
Emptor non aliter indemnis ſeruari poteſt, quàm ſi omnes litis ſumptus ſarciat, ac quanti venditoris intereſt. 437.13.14
Emptor non poteſt diſcedere ab emptione inuito venditore. 408. 4 1, 2
Emptor ſi ſuſceperat periculo ſuo neceſſitatem expellendi præpotentis ſpoliatoris, tanto maiore pretio emiſſe intelligitur. 417. 18. 1, 2
Emptor probata læſione quando non teneatur ad fructuum reſtitutionem. 421.32.5
Emptoris & venditoris vt plurimùm eadem eſſe cauſa ſolet. 252. 5.8 in all.
Emptoris eſt pecuniam pro re non aliam rem dare. 446.4.12 in all.
Emptori etiam venditoris iura proſunt. 193.3.21 in all.
Emptori qui ex pacto retrouendere debuit, eóque nomine conuentus à Senatu condemnàtus fuit, ſaluum eſt ius agendi contra quem & quomodo agendum videretur. 783.11
Emptori aliive poſſeſſori cuilibet qui auctorem aliquem laudare velit dilatio danda eſt priuſquam ad litem conteſtandam vrgeri poſſit. 191. 3.2 in all.
Emptorem non bene defendit qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure dominij, etiamſi offerat præteria quicquid poteſt intereſſe vindicantis. 1016. 26
Emptori redimenti pignora publicè vendita non redduntur fructus niſi qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. 424. 6.1
ex pluribus Emptoribus præfertur is, qui prior factus eſt poſſeſſor etiam per ſolum conſtitutum aut precarium. 229.4.1
ENIANS dictio, collectiua eſt primi & vlteriorum graduum. 666. 4. 8 in all.
ENVMERATIO ſpecierum, ſiue per imperitiam, ſiue interpretandi potiùs, quam reſtringendi animo facta, non reſtringit legatum generale factum vxori. 658.2
ENVNCIATIVA verba probant in antiquis. 66. 587 in all.
EPISCOPVS quilibet presbytero Cardinali maior eſt. 55.23.1 in all.
Epiſcopus poteſt ex cauſa commendare beneficium vſque ad ſex menſes. 29. 9.7
Epiſcopus ſub alieno Principe dignitatem officiumve gerens, officio, ſi in eo deliquerit, priuari poteſt. 220. 31.4
Epiſcopus poteſt etiam eſſe Senator, quod Senatui non paruum ornamentum eſt. 55.13.1,2,4 in all.
Epiſcopus neque vicarius Epiſcopi aliorum doctrina egere debet. 59.28. 3 in all.
Epiſcopus per ſingula triennij curricula beneficiorum omnium in ſua diœceſi

diœceſi conſtitutorum ſtatum & poſſeſſores inquirere ex officio debet. 28. 5. 6 & 553. 19

Epiſcopus ex ordine conſulere debet & parocho & archipresbytero de congrua portione diſceptantibus. 41. 52. 11 & 58. 22. 1 in all.

Epiſcopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium quæ ſuum habent ſuperiorem, niſi ſuperior negligens ſit in prouidendo. 45. 65. 1. 2. 3

Epiſcopi iuriſdictio regulariter eſt in clericos, ſiue agatur ad depoſitionem ordinis, ſiue ad depoſitionem officij, ſiue ad morum correctionem. 61. 36. 3 in all.

Epiſcopo quænam impenſa adiudicetur pro iis diebus quibus fuit in itinere. 803. 47. 4 in all.

Epiſcopo præſtante auctoritatem quod in vſus pios deſtinatum eſt, in alios conuerti poteſt, ſi modo iuſta commutandi cauſa ſubſit. 47. 72. 1

Epiſcopo mortuo tota ipſius poteſtas redit ad Papam. 52. 27. 1 in all.

Epiſcopi ſolent iudicibus ſecularibus inhibere ſub pœna excõmunicationis vt lite pendente ſuperſedeant. 197. 11. 5 in all.

Epiſcopi poſſunt audire leges, vt per eas melius intelligantur canones. 51. 13. 2 in all.

EQVES Senatorius in Senatus prætorium ſecretum ingredi non poteſt, niſi cum de armorum & belli iure tractatur. 72. 1

Eques Senatorius ante Senatores omnes ac primo poſt præſides loco ſedet, quoties publicè, priuatimque Senatus habetur. ibid.

Equites Hieroſolymitani & Melitenſes non admittuntur ad fideicommiſſum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vſumfructum. 685. 33

ERRMODICIVM contrahi non poteſt ex facto falſi procuratoris, nec ſi poſtea ſit ſecuta ratihabitio. 174. 8. 1. 2. 3

ERRANTES mitiùs puniendi ſunt tum quoque cùm delinquunt, quaſi nec delinquere videantur. 340. 54. 9 in all.

Errare in ipſa poſſeſſione, aliud, aliud in titulo poſſeſſionis. 765. 41. 9 in all.

ERROR potius quàm dolus præſumitur in eo qui palam male fecit, ſecus in eo qui clam. 188. 2. 1 in all.

Error quandoque ius facit aut ſaltem iuris noui occaſionem præbet. 340. 54. 6 in all.

Error iuris ciuilis excuſabilis eſt in ruſtico. 589. 2. 14 in all.

Error expreſſus in de ſententiæ executioni mandatæ non viciat executionem ſi modò conſtet de qua ſententia actum ſit. 822. 3. 1

Erroris calculi allegatio præſcribitur ſpatio 30. annorum. 774. 10. 1 in all.

Errorem ſuum corrigere notarius per ſe & ſine iudice quandoque poteſt. 345. 9. 1

ESCHEVTÆ legalis reſeruatio non habet locum quandiu aliquis ſupereſt ex iis quorum fauore facta fuit renunciatio, ſiue maſculi ſint, ſiue fœminæ. 102. 11. 1

EVENTVS poſterior à primordio tituli formatur. 309. 3. 14 in all.

Euentus futuri incertitudo facit vt multa permittantur quæ alioquin non permitterentur. 353. 8. 1 in all.

EVICTIO quando præſtanda ſit ex cauſa tranſactionis. 1018. 32

Euictio ſequi poteſt ex cauſa vel dominij vel pignoris. 906. 41. 5 in all.

Euictionis litem venditoris ab emptore denunciatam eſſe ſufficit vt poſſit emptor habere regreſſum etiam contra poſſeſſores pignorum poſtea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum. 1026. 25. 7 ad 21

de Euictione pignoris creditor non tenetur, ſed tantùm de facto ſuo repromittere & dolo, itémque actionibus ſuis cedere, & præſtare ſe potiorem. 1028. 5. 1 ad 4

de Euictione agere non poteſt is ipſe qui poſſeſſionem tranſtulit in eum à quo nunc patitur controuerſiam, niſi poſt recuperatam quoque poſſeſſionem inquietetur. 1022. 15. 1. 2. 3

de Euictione actio naſcitur ex donatione in ſolutum perinde atque ex venditione. 1027. 28

Euictionis periculo imminente plurium rerum diuerſis pretiis & inſtrumentis venditarum, ſi de vnius tantum pretio agatur, ſi de vnius tantum pretio agatur, eius ſolius nomine ſatiſdationem offerri ſatis eſt. 1010. 10

de Euictione an & quando teneatur aut de pretio, tutor, qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendit. & quid ſi non ſit ſoluendo. 1010. 9

de Euictione bonorum fideicommiſſi in dotem datorum. 1028. 13

de Euictione quæ in ipſo limine contractus immineat, non eo minus debet ſatiſdare venditor, quo ſatis cautum ſit emptori datis ei pignoribus. 1021. 18

de Euictione nullum regreſſum habet qui renunciauit liti motæ ſibi de dominio rei venditæ, præſertim ſi apud acta renunciauerit, niſi probet iuſtam fuiſſe euictionem. 1020. 8

de Euictione conueniri non poteſt, qui liberaliter remiſit quod ſibi debitum putabat, ſi neque promiſerit, neque dolus interuenerit. ibid. 7

de Euictione non tenetur procurator qui fidem ſuam non adſtrinxit pro euictione prædiorum quæ alterius nomine vendidit, ſi modo vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem. 1019. 6

de Euictione an teneatur venditor hyperochæ euicto fundo cuius redimendi ius competebat. 1027. 30

de Euictione ex contractu quando agat emptor priuſquam ille contractum ex parte ſua impleuerit. 1025

de Euictione priùs agi non poteſt quàm res ſit euicta, nec ſi lis & moleſtia iam mota proponatur. 927. 1. 1 in all.

niſi expreſsè conueniat in contrarium. ibid.

pro Euictione fundi non ſemper pecunia dari debet, ſed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri, ſi habeat venditor ex propriis bonis quem dare poſſit. 1019. 4

cùm Euicta res eſt quæ fuerat data in ſolutum ſiue pro re, ſiue pro pecunia, an priſtina actione poſſit agi? An ſola ſupereſt actio de euictione. 1014. 49. 1 ad 19

Euictis pignoribus dotalibus quæ maritus in ſolutum acceperat non habetur dos pro ſoluta, ideóque nec maritus nec eius hæredes ad reſtitutionem tenentur. 1023. 20. 1 ad 26

EVOCARE ab inferioribus iudicibus ſolus Senatus hodie poteſt. 172. 1. 8 in all.

Euocationes magnam litium & expenſarum materiam præbent. 87. 15. 5 in all.

EXACTIO ſine actione eſſe non poteſt, cùm debitor non vult bonam fidem agnoſcere. 460. 39. 7 in all.

EXCEPTIO eſt actionis excluſio. 199. 1. 8 in all.

Exceptio accommodanda eſt ad naturam actionis cui opponitur. 408. 3. 8 in all.

Exceptio creditoris odio inducta (qualis eſt Macedoniani) non parit condictionem. 360. 6. 4 in all.

Exceptio rei iudicatæ non habet locum niſi vbi eadem eſt cauſa petendi. 837. 4. 3 in all.

Exceptio rei iudicatæ à perſona venditoris tranſit in emptorem, non contra. 481. 43. 5 in all.

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiuſmodi eſt compenſationis & ſolutionis, poteſt opponi etiam in executione iudicati. 960. 2. 1

Exceptio anterioris fidecommiſſi opponi poteſt contra poſteriorem fideicommiſſarium à tertio poſſeſſore. 972. 45. 8

Exceptio contrarij ſpolij de rebus mobilibus an & quando detur ſpoliatori conuento remediis recuperandæ poſſeſſionis. 892. 40. 8 ad 11

Exceptio doli competit aduerſus eum qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa. 489. 61. 2 in all.

Exceptio non factæ diſcuſſionis quando poſſit eſſe peremptoria. 878. 1. 3 in all.

Exceptio non factæ diſcuſſionis opponi poteſt, ſi male intenta fuerit hypothecaria. 960. 1. 8 in all.

Exceptio (deducto ne egeat) poteſt opponi etiam in executione iudicati & ſi admiſſa non ſit, iuſtè ab executore prouocari poteſt. 832. 41. 1

Exceptio diuiſionis opponi poteſt non ſolum poſt litem conteſtatam, ſed etiam in executione iudicati, tanquam quo non impugnet iudicatum. 960. 1. 5 in all.

Exceptio diuiſionis an poſſit ſuppleri per iudicem potius quàm exceptio ordinis. 993. 35

Exceptio dominij non poteſt obiici agenti interdicto recuperandæ, niſi reus dicat ſe habere cauſam ab actore, aut ab eo cuius actor hæres ſit. 891. 38. 1. 2. 3

Exceptio excuſſionis neque nudo detentori datur, neque malæ fidei poſſeſſori conuento per hypothecariam. 961. 5. 2

Exceptio excuſſionis eſt dilatoria, & ideo opponenda ante litem conteſtatam, non poſt, niſi opponatur per eum qui tanquam auctor laudatus venerit in ius poſt litem ab emptore ſuo conteſtatam. 960. 1. 8 ad 4

Exceptio non factæ excuſſionis contra hypothecariam ſolam competit, non etiam contra dominij vindicationem. 25. 32. 1 in all.

Exceptio non factæ excuſſionis non poteſt auferri tertio poſſeſſori per pactum inter debitorem & creditorem initum. 961. 6. 1. 2. 3

Exceptio non factæ excuſſionis nocet mulieri agenti hypothecaria, ſicut & cæteris creditoribus. 526. 2. 2

Exceptio non factæ excuſſionis competit poſſeſſori contra agentem hypothecaria. 885. 17. 2 in all.

Exceptio fori declinatoria eſt, & conſequenter dilatoria. 208. 3. 3 in all.

Exceptio de iure tertij regulariter eſt admittenda. 835. 8. 9 in all.

Exceptio de non iure actoris ſemper admittenda eſt. 245. 5. 3 in all.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua eſt, ſient & doli mali ſi debitor velit probare non fuiſſe numeratam pecuniam. 369. 1. 4. 5. 6

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduerſus apocham probari debet per teſtes vſque ad 30. annos, ſed non per iuſiurandum ne quidem deciſiuum, multò minùs per ſuppletorium. 371. 7. 1. 2. 5

Exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipſo quod obiicitur, ſi modo tempora largiantur, vires ſuas exerit, & impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ. 370. 3. 1. 2

Exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem vt probare numerationem debeat, reſtitutio verò debitorem, qui vult in integrum reſtitui aduerſus cautionem. ibid. 3. 4. 5

Exceptio non numeratæ pecuniæ commodior eſt quam reſtitutio in integrum aduerſus cautionem. ibid.

ad Exceptionem non numeratæ pecuniæ opponendam tempus datum conſtante matrimonio currit mulieri. 371. 6. 5. 6. 7

Exceptio peremptæ inſtantiæ non poteſt opponi per eum qui ipſe prius fuit negligens in lite proſequenda. 962. 10. 2

Exceptio

Exceptio ordinis dilatoria eſt, nec proinde opponi poteſt poſt litem conteſtatam: ab eo autem qui ex ſua promiſſione conuenitur, nullo modo niſi ſi poſt fideiuſſionem conueniatur. 994.38

Exceptioni ordinis renunciare non cogitur qui promiſit fideiubere, etiam idoneæ. ibid.37

Exceptioni ordinis renunciandum eſt in ſpecie, alioqui non ſufficit renunciatio generalis. 991.31

Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem niſi agatur in foro mercatorum. 962.8.1,2,3

Exceptio quæ naſcitur ex pacto de non petendo, per eiuſdem pacti replicationem eluditur. 104.4.2,3

Exceptio procuratoria, quæ ex defectu mandati oritur, dilatoria eſt, ſi non ad cauſam mandati, ſed ad perſonam procuratoris reſpiciat. 117.9.3 in all.

Exceptio quæ ex ipſis contractus verbis naſcitur facit ne pendente facti quæſtione conductor ſit prouiſionaliter, vt aiunt, condemnandus. 453.14.1,2,3,4

Exceptio ſimulationis poteſt obiici non tantùm à contrahentibus ſed etiam ab eorum ſucceſſoribus, nec minùs ceſſionario quàm cedenti. 964.16.1,2

Exceptio ſoluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria. 900.18.1

Exceptio ſolutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam: at non allegatio ſolutionis partis debiti. 962.12.8,9

Exceptio non ſolutæ dotis non poteſt obiici à creditoribus mariti poſt elapſa tempora intra quæ à marito opponi potuit. 538.2.1,2,3

Exceptioni locus eſſe non poteſt, niſi cùm proponitur actio. 370.4.1 in all.

Exceptionem ordinis non habent fideiuſſor vel mandator, ſi conuincatur de mendacio. 132.3 in all.

Exceptionem dotis non numeratæ non habet maritus qui confeſſus eſt dotem habuiſſe à dotantis debitore. 540.10.1,2,8,9

an ad Exceptionem non factæ diſcuſſionis euitandam ſufficiat implorari clauſulam conſtituti, an verò ſit neceſſe ſpecialiter implorari beneficium l.vlt.C. de acquir. poſſ. 963.13.1,2,3

Exceptione vulgari, quem de euictione tenet actio, non repellitur is qui poteſt ipſe hypothecaria conueniri per eum contra quem agit hypothecaria. 1021.16

Exceptiones declinatoriæ & dilatoriæ dicuntur quæ iudicis aut aduerſarii perſonam reſpiciunt, non ius defenſionis. 129.7.3 in all.

Exceptiones ſunt peremptoriæ & durant poſt triginta annos etiam de iis rebus de quibus actiones eſſent temporales. 773.6.1

Exceptiones peremptoriæ admittuntur etiam poſt recognitionem chirographi & latam & interlocutoriam ſuper iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris. 787.11.1

Exceptiones, quæ non impugnant iudicatum, in iudicati executione opponi poſſunt. 336.36.9 in all.

Exceptiones omnes quæ rei & cauſæ magis, quàm perſonæ cohærent, tranſeunt in fideiuſſorem. 406.6.3 in all.

Exceptionum & defenſionum quædam perſonæ, quædam rei cohærent. 143.11 in all.

de Exceptionibus peremptoriis poteſt differri pronunciatio ſi reſpiciant merita cauſæ. At non item ſi poſſint litis ingreſſum impedire. 961.5 1 ad 5.

Exclvsvs à ſucceſſione inteſtati, excluditur quoque à legitima. 104.15.17 in all.

Excommvnicationis ſententia ſecum trahit executionem, ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta. 823.14.1

Excommunicatio non tam eſt pœna peccati quàm pœna contumaciæ & obſtinationis in peccato. 322. 54.22 non afficit animam, quod ad formalem rationem, ſed tantum quod ad aggrauationem peccati. ibid.

Excvssio perſonæ & debitoris habenda eſt pro facta, ſi detruſus ille ſit in carceres, quos per aliquod tempus pati maluerit quàm ſoluere. 90228.1 in all.

Excuſſio & fiſci & principis fieri poteſt. 960.1.2 in all.

Excuſſio nunquam facienda niſi ab eo qui agit. 516.21.4 in all.

Excuſſionis non factæ exceptio præſupponit alium eſſe obligatum, qui & conueniri & exigi poſſit. 306.1.9 in all.

ei qui Excutere debitorem debuit non poteſt imputari cur non vrſerit illum ad ſolutionem quem conſtabat non fuiſſe ſoluendo. 437.12.9.10,11

Execrabilis eſt qui plura obtinet beneficia, ſi non intra annum dimittat omnia vno excepto. 27.2.8

Execrabilis dicitur qui duo beneficia poſſidet nec vnum intra annum dimittit. 882 4.1 in all.

Execrabilis ſi ſpoliatus ſit ante omnia eſt reſtituendus ſi dicat non teneri ſe interim exhibere diſpenſationem. ibid.1,2,3

Execrabilis nullum ius in beneficio habere poteſt. ibid.2 in all.

Execvtio eſt actus legitimus & indiuiduus, ideóque debet eſſe certus vt valeat in ſolidum. 168.14.10 in all.

Executio illa eſt quæ ſententiæ vigorem ad effectum perducit. 860.7.2 in all.

Executio an fiat ex literis de debitis an ex aliis, an pro ſorte, an pro expenſis. 831.40,1

Executio prima cùm confluit in ſecundam ſufficit ei qui ab vtraque appellauit, vt poſteriorem perſequatur. 855.1.1

Executio præciſa fieri non poteſt ex inſtrumento recepto per notarium regium etiam adhibito ſigillo. 785.3.1

Executio iudicati, ſicut & iudicatum ipſum, extinguitur per appellationem. 248.18.1

Executio iudicati poteſt fieri etiam contra ſingularem ſucceſſorem qui in ius condemnati ſucceſſit, adeóque in eum qui emit lite pendente. 821.7.1,2

Executio ex iudicato non poteſt fieri contra plures ſimul nec in ſolidum condemnatos, niſi in partes viriles, ſi non fiat par viam hypothecariæ. 836.3.1

Executio pro expenſis conſentiente procuratore taxatis permittenda eſt pendente appellatione per modum prouiſionis oblata ſatiſdatione. 793.5.1

Executio ex reſcripto de debitis contra clericum fieri non poteſt, ne quidem ad finem hypothecariæ. 207.19.2

Executio Senatuſconſulti non ſemper facienda pendente ſupplicatione ciuili. 780.2.4 in all.

Executio ſententiæ latæ contra tutorem, vel curatorem fieri poteſt contra pupillum vel minorem, ſed in bona non in perſonam. 829.33.1

Executio ſententiæ fieri non poteſt, quamdiu non conſtat quid veniat in condemnationem. 812.10.1

Executio à qua prouocatum eſt non priuat poſſeſſorem ſua poſſeſſione. 823.13.1

Executio facta pro debito non tenet, ſi facta ſit nulliter, ſed ea demum, quæ ideo nulla eſt, quod ſit facta contra formam ſtatuti. 827.26.1 ad 4

Executio facta die Dominico aut alio feriato in honorem Dei & quidem cum effectu, reuocanda eſt. 831.‧0.1

Executio facta die Dominico etiamſi facta ſit pro debito reuocanda omnino eſt ſed poſtulante procuratore fiſcali potius quam ipſo debitore. 826.22.1

Executio facta die Dominico, licet contra verum debitorem non teneat, nec tamen niſi procuratore fiſcali requirente reſciuditur. 200.3.1,2.3.4 5 & 201.4.1.

Executio præceps facta in perſonam ipſam debitori iniurioſa eſt & ab ea poteſt appellari: ſecus eſt ſi capta ſint bona. 827.27.1

Executio in bonis dotalibus pro poſteriore mulieris debito fieri non poteſt. 296.1.1

Executio violenta & iniurioſa quænam ſit, & an executori iniurioſo poſſit de facto reſiſti. 823.15.1

Executio omnis quæ non eſt, habet annexam iniuriam. 201.4.2.in all.

Executio fit ex auctoritate Magiſtratus. 333.26.3 in all.

Executio quæ pro debito facta eſt, tenet quouſque totum ſoluatur. 184.9.3 in all.

Executio etiam quæ non ſit præciſa non poteſt fieri vigore literarum præciſarum aduerſus conductorem. 452.7.1,2.3

Executio facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris non valet. 301 1.1,2,3

Executio in debitoris condemnati nomen fieri poteſt, ſi debitoris debitor ex ea executione non lædunt. 311.6.1,2,3

Executio nulla fieri poteſt lite pendente ſuper literis dilatoriis. 73 2.1

Executio vna duobus modis poteſt aliam impedire, nempe ſi prior ſit perfecta, aut ſi ſuper priore lis pendeat. 832.43.1

Executio vnica eſt quæ incipit à capione pignoris, & finitur eiuſdem addictione aut venditione. 443.8.2 in all.

Executio facta per ceſſionarium ſiue proprio ſuo nomine ſiue ſimpliciter non valet, ſed tantum quæ facta eſt ex cedentis perſona. 411.16.1,2,3

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris. 208.23.1

Executio iudicati habet ſuas moras. 243.15.3 in all.

Executio quoties nulla & inualida eſt condemnandus eſt actor in omne id quod intereſt eius contra quem ſit executio. 791. 8.3 in all.

Executio non impedit aliam quandiu non eſt ſatisfactum creditori, annotationis tamen poteſtas extinguitur ſi rei perſona capta ſit. 822.4.1

Executionis inſtantia pars quædam eſt litis principalis, aut ſaltem acceſſio. 98.12.5 in all.

quicquid in Executionis perſonalis & inualidæ conſequentiam ſit, inualidum id quoque eſſe neceſſe eſt. 207.19.3

Executioni iniurioſæ tanquam teſtis qui adfuit non debet puniri tanquam auxiliator nec in vllos litis ſumptus condemnari. 1083.4.1

Executioni qui tanquam poſſeſſor intercedit non poteſt ei identitatem negare, ſecus in eo qui tanquam poſſeſſor conuenitur. 832.44.1

Executioni mandari poteſt ſententia contra defunctum lata etiam pendente inſtantia diſcuſſionis, ſi doli ſuſpicio aliqua ſit contra hæredem. 628.16.1,5

Executioni renunciare non videtur qui pecunias per executionem exactas ſibi retinet. 200.3.10

Executionem rerum iudicatarum accelerari publicè intereſt. 219. 1.4 in all.

Executionem iudicati non poteſt impedire qui habet ius à condemnato. 840.13.2 in all.

Executionem iudicati impediens per tergiuerſationem non eſt audiendus. 829.32.2

Executionem factam in bonis defuncti hæres non poteſt impedire prætextu

textu vllius iuris quod in proprium habeat. 835.56.1
in Executionem iudicati factum videri poteſt quod totum iudicatum ſubuertit. 184.11.18
cognitio ſuperioris contra Executionem factam ex iuſſu iudicis inferioris, ex iuſta cauſa implorari poteſt. 107.20.1
Executione iudicati, quod per condemnatum fieri ante omnia debuit ſi per eius tergiuerſationem factum non ſit an & quatenus pro facto haberi debeat. 821.6.1
Executione præciſa nullo caſu poteſt ſine ſatiſdatione ex inſtrumento quamuis authentico, ſi extra prouinciam factum ſit nec ſi creditor ſit mercator. 826.24.1
Executione nulla iudicati indiget qui obtinuit in interdicto retinendæ, quomodo indiget is qui obtinuit in interd. adipiſcendæ. 832.45.1
de Executione ſententiæ extra territorium permittenda, & quid antehac in Gaiorum & Sebuſianorum prouinciis obſeruari ſoleret. 822.2.1
in Executione iudicati debent omnia fieri ſummariè aduerſus condemnatum. 98.10.3 in all.
pro Executione iniurioſa non tantùm is qui eam fieri iurauit condemnandus eſt, ſed etiam ipſe executor ſi ſit in dolo. 821.8.1
EXECVTOR admittens exceptionem quam admittere non debuit & ita delinquens in officio condemnari eo nomine debet. 825.20.1
Executor etiam vim priuatum committere poteſt, qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniuſtum. 1066.1.1
Executor merus nullam habet cauſæ cognitionem. 821.9.1
Executor datus à Senatu non poteſt cognoſcere de tertij intercesſione, ſed ad Senatum remittere rem debet. 833.46.1
Executoris non eſt cognoſcere commiſſio iudicis ſit iuſta, vel iniuſta. 1066.1.2 in all.
Executori qui mandauit ipſius factum præſtare tenetur, ſi quid ei poſſit imputari, adeò vt primo loco ſit conueniendus niſi executor ipſe paratus ſit de ſuo ſatisfacere. 831.37.1
Executorem qui offendit, aliter atque aliter pro varietate perſonarum, locorum & temporum condemnandus eſt. 1083.6.1
Executor teſtamentarius non poteſt vendere fundum, qui venditionem notificet hæredi. 98.12.6 in all.
Executori de facto & ſine mandato exequenti non tantùm impune non pareri, ſed etiam de facto reſiſti licet. 125.3.10
EXEQVI & ſubuertere iudicatum contraria. 184.12.18 in all.
EXEMPLA fidem nullam faciunt, ſi non authentica proferantur inſtrumenta. 343.2.3 in all.
Exemplum omne magnum habet aliquid ex iniquo quod publica vtilitate compenſatur. 1061.4.9
EXHÆREDANS liberos vt inſtituat Chriſtum, alium quærat quàm Auguſtinum. 601.29.5 in all.
Exhæredare filium pater poteſt conſentientem, & præterire, ſi liber conſenſus ſui, ſed ita, vt hoc quoque caſu ſalua ſit filio legitima. 621.6
liberi licet a matre prædefuncta Exhæredati, patruo tamen æquè ſuccedunt.
EXHIBERE nunquam quiſquam cogitur, niſi qui exhibendi facultatem habet, aut qui dolo malo facit ne poſſit exhibere. 92.11.2 in all.
EXHIBITIO quæ per calumniam petitur deneganda eſt. 92.11.8 in all.
Exhibitionem inſtrumenti petere poſſunt omnes quorum intereſt. 348.19.4 in all.
EXIGENS indebitè quod ſolui debuerat ad domum creditoris, cogitur id reddere ſimiliter ad domum eiuſdem creditoris. 1013.46
EXHORBITANTIA à iure communi ſunt odioſa, & conſequenter reſtringenda. 600.28.10 in all.
EXPENSÆ litis pro varia victoris auditione quomodo taxandæ. 803.45.1
Expenſæ peti non poſſunt, quæ non niſi officio iudicis debitæ fuerunt poſt tranſactionem de principali negotio. 811.82.1
Expenſæ refundi ſolent quoties mutatur actio poſt litem conteſtatam 883.8.9 in all.
Expenſæ per conductorem factæ proprij commodi & propriæ negotiationis non ſunt ei reſtituendæ ſi locator illum iure ſuo expellat. 464.10.1,2
Expenſæ antè litis denunciationem factæ veniunt in actionem de euictione cùm quis per contumaciam condemnatus eſt. 410.12.1,2,3,4
Expenſæ ſolutæ in authoritate arreſti poſtea reuocati per ſupplicationem ciuilem, non repetuntur. 812.85.1
Expenſæ poſſunt compenſari pro vno capite, pro alio autem adiudicari cum lis vna habet capita plura. 798.27.1
Expenſæ factæ à marito pro dote æſtimata, non ſunt ei reſtituendæ, niſi cum ipſæ æſtimatæ mulieri reſtituuntur. 522.44.1,2,3,4,5
Expenſæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres ſuperioris, cui debeant imputari. 803.46.1
Expenſæ litis appellatoriæ compenſandæ ſunt ſi ab eodem capite ſententiæ vtriuſque malè appellatum ſit. 799.33.2
Expenſas litis pro quibus in carcere retinebatur ſoluere qui minimè poteſt, quo remedio ſuccurrendum ſit. 803.48.1
Expenſas nullas pro viaticis obtinere poteſt qui in loco domicilij ſui litigat. 812.86.3 in all.
ab Expenſis non ſemper excuſat probabilis cauſa litigandi. 801.41 2 in all.
in Expenſis litis condemnandus eſt qui dat cauſam impenſis per litem temerariam. 835.54.10 in all.
in Expenſas victus victori condemnandus eſt 366.20.13, in all. & 189.7.6. in all.

in Expenſas litis criminalis appellatoriæ, is nunquam debet condemnari qui obtinuit in prima inſtantia, niſi probetur calumniator. 804.50.1
Expenſarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla eſt. 800.36.1
Expenſarum condemnatio per Senatuſconſultum ex tempore pronunciatum irrogata, emendari poſtea non poteſt. 803.47.1
Expenſarum condemnatio non niſi in pœnam negligentiæ aut malæ inſtitutæ actionis irrogari ſolet. 273.35.4 in all.
Expenſarum maiore damno coercetur, qui plus petit, qui minus, nullo. 199.1.7 in all.
Expenſarum condemnatio non propter crimen ſed propter litem infligitur. 165.3.1 in all.
Expenſarum taxatio demonſtratio eſt eius quantitatis quæ per condemnationem deducta intelligitur. 119.14.1 in all.
Expenſarum condemnatio acceſſoria eſt nec niſi officio iudicis ſit. 104.10.3 in all.
Expenſarum taxatio defuncto eo qui ad eas perſoluendas condemnatus fuerat, fieri poteſt cum procuratore ad litem conſtituto. 112.14.1
Expenſarum refuſio, quæ factæ ſunt in prioribus duobus inſtantiis, quomodo fieri debeat in tertia inſtantia, ſi noua inſtrumenta producantur. 799.32.1
Expenſarum iudicialium litis appellatoriæ onus interdum pertinet ad accuſatorem etiam non condemnatum. 799.31.1
pro Expenſis taxatis non poteſt quis detrudi in carceres niſi ſpecialiter idipſum à iudice mandatum ſit. 824.19.1
EXPOSITVS ad publicum hoſpitale, cuius originis & loci ciuis ſit. 670.20
EXPRESSVM facit vt ceſſet tacitum cùm tacitum pendet ex voluntate qui expreſſim voluntatem ſuam declarat. 398.7.9.10
Expreſſum plerumque plus poteſt quam tacitum ſiue ad iuuandum ſiue ad nocendum. 619.24.3 in all.
Expreſſú ne ſit aliquid an expreſſo cõſequens nihil intereſt. 411.13.2 in all.
EXPROMISSIO noua, non conſtitutum. 998.3.3
Expromiſſor quis. ibid. 3 in all.
Expromiſſor dicitur, qui ſolus obligatus eſt pro alio ſiue alius ille iam obligatus antea fuerit, ſiue non. 143.3.1 in all.
Expromiſſoris cura & onus eſt, vt ſibi vndecunque volet pecuniam corroget ex quo ſoluat. 291.6.5
EXTENSIO ſemper fieri non poteſt à ſimilibus ad ſimilia. 67.1.3 in all.
Extenſio de perſona ad perſonam in conditionibus fieri non debet. 231.84.10 in all.
Extenſio in vltimis voluntatibus ſit aliquando à caſu ad caſum, ſed nunquam à perſona ad perſonam, præſertim ſi in diſpoſitione facta ſit expreſſio nominis proprij. 607.1.4,5,6,7
EXTRANEVS eſt quiſquis non eſt dominus. 237.1.1 in all.
Extranei officium non eſt dotem dare. 251.32.14 in all.
Extranei non habent ius ſuccedendi ab inteſtato, ſi neque agnati ſint neque cognati. 684.30.7 in all.

F

FACERE qui vult non facit. 670.14
FACILITATEM quiſque ſibi nõ alteri imputare debet. 345.11.4 in all.
FACTVM iudicis, factum eſt partis. 708.3.5 in all.
Factum cuique ſuum nocere debet non alteri. 444.10.19 in all.
Factum requirit voluntatem naturalem non fictam aut falſam confeſſionem. 56.14.5 in all.
Factum pro infecto haberi non poteſt. 1059.6.6 in all.
Factum quicquid eſt contra leges pro infecto haberi oportet. 826.22.5 in all.
Factum per duos teſtes ſolemniter probari poteſt. 317.15.10
Factum eius præſtari debet ex quo lucrum ſentitur. 567.2.6 in all.
Factum proprium impugnare nemo poteſt. 160.3.1 in all.
contra Factum proprium venire quis poteſt, ſi tale factum ipſo iure nullum ſit & contra leges. 47.71.3 in all.
Factum tantum diſtat à concepto, quantum perfectum ab infecto. 122.29
Factum executoris vt & interdum ipſius iudicis, cenſetur factum partis. 393.4 in all.
Facti interpretatio prudentiſſimos quandoque fallit. 258.5.6
pro Facto contra te habetur, quod per te ſtetit ne factum ſit. 389.37.6 in all.
Facta nunquam præſumuntur. 309.3.2 in all.
FIERI quod poteſt aliquo inuito multo magis eo ignorante. 1106.32 in all.
Fieri non debent per plura, quæ fieri per pauciora poſſunt. 750.6.3 in all.
FALCIDIA habet locum in legatis, cùm liberi teſtatoris ſunt inſtituti. 718.2.2
Falcidia deducitur ex omnibus mortis cauſa donationibus, etiam quæ extra teſtamentum vel codicillos factæ ſint. 1049.8.1
FALSVM eſt, quælibet vtilitatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam. 631.28.5 in all.
Falſum in totum eſt quod veritatis primordio non adiuuatur. 353.24.9 in all. & 18 4.8 in all.
Falſum committit quiſquis in ſubſcriptione dicit ſe notarium cùm non ſit. 348.20.2 in all.
Falſum committi non poteſt ſine dolo. 1073.2.5 in all.
Falſi gradus & pœnæ. 1076.13.1
Falſum inſtrumentum producens apud iudicem aliquem, eius religionem circumuenit. 1077.14.5 in all.
Falſum qui commiſit circa acta ipſius cauſæ debet cauſam amittere. 1075.8.4

Falſum non poteſt eſſe punibile pœna ordinaria ſine dolo. 1074.7.3 in all.

Falſi quæſtio incidens in ciuilem prius tractanda eſt, ſi præiudicium faciat iudiſi acti onietiamſi iam concluſum ſit in cauſa ciuili. 1080.1.1

Falſi quid in pœna ordinaria mors non eſt. 1074.6.1

Falſi quæſtione pendente ſtandum eſt inſtrumento quod ſalſum dicitur. 412.21.8 in all.

Falſi accuſatio inter coniunctas perſonas ſilet, ſed procurator fiſci litem & accuſationem exequi hoc caſu poteſt & debet. 1074.5.1

Falſi ſolemnis inſcriptio neceſſaria eſt etiam contra priuatam ſcripturã, qui autem falſo inſtrumento niti voluit ad alias probationes poſtea admittendus non eſt. 1075.11.1

Falſi inſcriptio ibi facienda eſt, vbi falſum inſtrumentum producitur, non vbi falſum fabricatum dicitur. 1077.14.1

ad Falſi accuſationem non eſt admittendus creditor negans ſe apocham conſcripſiſſe, fatens tamen ſibi ſolutam pecuniam. 1075.11.7 in all.

de Falſo non poteſt hodie agi niſi criminaliter & præcedente ſolemni inſcriptione, nec rurſus contra eum qui produxit inſtrumentum dum prius actum ſit contra notarium viuentem. 1073.1.1

de Falſo criminaliter agens, etiam cum ſolemni inſcriptione non cogitur pati carceres, quia nec niſi pecuniariam pœnam ſupire ſolet. 1075.9.1

Falſas literas Senatus ſupponens vt ex iis faciat executionem, etſi conſtet nulla ſpe lucri aut vindictæ factam executionem, dignus eſt qui mortis pœna coërceatur. 1075.8.1 in all.

Falſitas quæ nulli præiudicat non ſolet puniri. 1074.7.1 in all.

Falſitas cauſata per errorem non eſt punibilis. 548.19.1 in all.

Falſitas ſpecimen habet quod verſimile non eſt. 321.51.6 in all.

Falſitatem oportet eſſe notabilem ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi poſſit. 1075.8.3 in all.

FAMA & vox publica licet non plenè probent, proſunt tamen ad purgationem & excuſationem. 288.2.11 in all.

Fama bona ſuſpiciones contrarias ſolet tollere. 284.2.11 in all.

Fama quæ circumfertur de mortuo eo probabilior videri debet, quo longior eſt abſentia. 288.2.12 in all.

Fama excuſat a dolo & calumnia & conſequenter à pœna. 1083.5.7

Fama non eſt ſufficiens indicium ad torturam. 1089.20.1

Famam multi, conſcientiam pauci verentur. 322.54.11 in all.

FAMILIA per maſculos non per fœminas conſeruatur. 102.12.1 in all.

Familia non poteſt conſeruari per fœminas. 674.3.11 in all.

Familiæ ex agnatione potiùs quàm ex ſanguine æſtimantur. 656.8.2 in all.

Familiæ erciſcundæ iudex cauere debet ne defuncti voluntas intercedat. 253.6.17 in all.

Familiæ erciſcundæ iudicium ampliùs quam ſemel agi poteſt, dummodo cauſa cognita. 251.3.2 in all.

Les FATAUX n'ont point de lieu deuant le Senat. 177.26.2 in all.

non FATETUR crimen qui à principe impetrat aut indulgentiam criminis aut abolitionem accuſationis. 1091.3.1.2

FAVOR liberorum maior quàm piæ cauſæ. 601.19.5. in all. & 601.30.6 in all.

Fauor nullus vnquam eſt moratoris, ſiue debitor ille ſit, ſiue creditor. 1013.47.4 in all.

Fauori ſuo quilibet renunciare poteſt. 77.20.14 in all.

Fauorabiliores ſunt qui certant de damno vitando, quàm qui de lucro captando. 738.23 9 in all.

FERIÆ rogationum non tam in honorem Dei quàm hominum gratia comparatæ. 201.6.5 earum cauſa immediata eſt ſalus hominum & fructuum conſeruatio. ibid.

Feriarum aliæ in honorem Dei indictæ ſunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum autmeſſium cauſa. 200.2.6 in all.

FEVDATARIVS non eſt prohibendus vt iure communi vtatur in neceſſariam conſequentiam. 60.30 12

FEVDVM. vetere Longobardorum lingua beneficium ſignificat. 484.51.2 in all.

Feudum conſolidatione extinctum, inuito etiam ſuperiore domino, noua alienatione & conuentione reſuſcitari poteſt. 490.73.8

Feudum datum ea lege vt nullo modo poſſit alienari ne quidem ex cauſa dotis, eſt omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit. 479.35.1.2

Feudum obligari non poteſt, niſi certis caſibus, multò minus venit in generali obligatione bonorum omnium. 925.2.3 in all.

Feudum ad quaſcunque manus perueniat, remanet ſemper de retrofeudo 482.54.3 in all.

per Feudi emphyteuticarij diuiſionem, inducitur penſionis diuiſio. 480.39.1.2

directus dominus, an & quando teneatur ad onera Feudi vel ſubfeudi ad ſe reuerſi. 468.2.1

Feudo euicto vel redhibito quod fuerat permutatum, aut aliud feudum in eius vicem, an pecunia dari debeat. 446.4.1 ad 10

ſubfeudo per Principem acquiſito, an ius Feudi extinguatur? 467.1.1 ad 35

Feuda omnia à Principe, tanquam à fonte fluunt. 205.17.6

Feuda nihil niſi profana ſunt beneficia. 39.48.7 in all.

Feuda etiam ſecta & propriè feuda poſſunt hodie ex cauſa dotis alienari. 479.34.3

Feuda nunquam ad aſcendentes recurrunt, ſed ſemper ad deſcendentes deuoluuntur. 225.17.1 in all.

FICTIO in caſu ficto tantundem operatur, quantum veritas in caſu vero. 177.25.3 in all.

Fictiones omnes de eo eſſe ſolent, quod per rerum naturam verum eſſe poſſit. 357.2.5 in all.

FIDES inquiſitoris ſuſpicione laborans poteſt purgari teſtibus repetitis, actóque ſi opus ſit reo commiſſis. 1057

Fides bona tertij poſſeſſoris non excludit ius ſpoliati ſi nihil ſpoliato imputari poſſit. 880

Fides bona regulariter in poſſidente præſumitur. 810.9.5 in all.

Fides bona non patitur vt bis idem exigatur. 82.17.6 in all.

Fides bona etiam extra iudicium agnoſci poteſt. 386.16.5 in all.

Fides vnius alterius defectum ſupplere ſolet. 530.12.4 in all.

Fides adhibenda eſt verbis enunciatiuis ſummi Pontificis & cuiuſlibet alterius Principis. 54.48

FIDEICOMMISSARIA hæreditas reſtitui poteſt & fructuaria & per fructuarium. 704.28

Fideicommiſſaria ſubſtitutio non expirat per agnitionem, ſed confirmatur. 611.8.2 in all.

de Fideicommiſſaria hæreditate, quam fiſcus quaſi ſibi acquiſitam reſtituit, & quartam detraxit, cùm ad alium & hæreditas & quarta pertineret. 717.29

FIDEICOMMISSARIVS vniuerſalis hæredis loco eſt. 534.2.1

Fideicommiſſarius ſingularis, non particularis dici debet is cui certa res præſtatur. 630.14.1 in all.

Fideicommiſſarius particularis quis dicatur. 708.3.1 in all.

Fideicommiſſarius ſiue vniuerſalis ſiue particularis, debet conficere inuentarium, ne teneatur ſupra vires fideicommiſſi, nec ei prodeſt inuentarium factum ab hærede. 630.24.1.2

Fideicommiſſarius non poteſt agere contra tertios poſſeſſores ante hæreditatem reſtitutam, niſi certis in caſibus. 715.23

Fideicommiſſarius non immutatur ex diuiſione hæreditatis aliter facta inter hæredes quam teſtator voluerat. 255.12.1.2.3

Fideicommiſſarius ex inſtrumento de domo rei ſubtracto, ſi modo ſubtractum conſtet, agere non poteſt. 91.9.2

Fideicõmiſſarius repertus in poſſeſſione ſine vitio eſt legitimus contradictor, niſi habeat cauſam ab actore ſiue mediatã ſiue immediatã. 232.14.2

Fideicommiſſarius non eſt legitimus contradictor in caſu l. vlt. C. hoc tit. ſi non reperiatur in poſſeſſione ſine vitio. 646.2.2

Fideicommiſſarius qui in poſſeſſione eſt, ſine vitio legitimus contradictor eſt, non contra hæredem ad impediendam detractionem, ſed contra hæredis creditores. 712.27

Fideicommiſſario probationis onus incumbit. 236.6.7 in all.

Fideicommiſſarij vniuerſales, ſecundum nouellam Iuſtiniani cõſtitutionem, recuſante ſcripto hærede, hæreditatem adire poſſunt. 534.2.8

inter Fideicommiſſarios ſiue vniuerſales ſiue ſingulares, an & quando locus ſit iuri accreſcendi. ibid.1 ad 10

Fideicommiſſariis ex graduali & reciproco fideicommiſſo vocatis, non nocet pactio cohæredum reciprocam inter ſe ſubſtitutionem remittentium. 687.40

Fideicommiſſarius qui pendente conditione res fideicommiſſas emit, an & quando earum pretia petere poſtea poſſit. 712.15

quaſi Fideicommiſſarius aliquid petens non eſt audiendus, niſi prius doceat de fideicommiſſo. 718.12

Fideicommiſſarij ius non lædit confiſcatio etiam ex cauſa læſæ maieſtatis. 444.10.8

Fideicommiſſarij rem poteſt quis legare ſi modo aliquid dederit fideicommiſſario compenſandi animo, quod fideicommiſſarius agnouerit. 685.34

Fideicommiſſario reſtitutam aut ſaltem adiudicatam eſſe hæreditatem neceſſe eſt, priuſquam contra tertios agere poſſit. 708.3

Fideicommiſſario nullum facit præiudicium crimen læſæ maieſtatis ab hærede commiſſum, ſed non ideò reſtituitur ante mortem naturalem condemnati. 675.6

Fideicommiſſario non poteſt nocere quod rogatus hæres condemnatus fuerit læſæ maieſtatis, & eius bona confiſcata ſint, in eóque eſt melioris conditionis quam agnati quibus tota hæreditas aufertur. 1061.3.8 in all.

FIDEICOMMISSVM habetur pro reſtituto, inſtituto per hæredem grauatum fideicommiſſario. 710.9

Fideicommiſſum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne poſſit obijci exceptio excuſſionis detractionum faciendarum. 962.11.1.2.3

Fideicommiſſum conditionale ante conditionis euentum nihil eſt. 100.5.2 in all.

Fideicommiſſum conditionale, an tranſmittatur ad liberos maſculorum, ſubſtitutis expreſsè liberis fœminarũ vocatarũ poſt maſculos. 620.15

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur, niſi ex coniecturis, puta ſi minus delictorum liberi aliqua teſtamenti parte ſint vocati. 677.14

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ante euentum conditionis, ne quidem ad deſcendentes. 718.2

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur, ne quidem ad liberos, niſi ex coniecturis, quibus tamen locus nullus eſt ſi ſuperſtes ſubſtitutus ſit, nulla liberorum facta mentione. 687.38

Fideicommiſſo conditionali, quod, nec expreſſim repudiari poſſet per diuiſionem hæreditatis non præiudicatur. 250.1.6.7

Fideicommiſſum reale omnimodo locum habet quandiu ſupereſt aliqua perſona ex vocatis, non inſpecto eo, an priorum fideicommiſſorum conditio

conditio extiterit an defecerit. 688.42
Fideicommiſſum reale non extinguitur per ſuperexiſtentiam liberorum, cum teſtator habuit reſpectum ad defectum maſculorum, & voluit bona ſua conſeruari in familia. 674.3
Fideicommiſſum reale & conſequenter purum, nec tantum graduale, ſed etiam reciprocum inducitur, quoties teſtator habuit reſpectum ad defectum liberorum. 686.36
Fideicommiſſum relictum ſub conditione mortis, ſi ſine liberis, non debetur ante mortem, licet neque liberi vlli ſint, neque ſpes vlla liberorum. 719.1
Fideicommiſſum relictum ſub ſimplici conditione, *ſi ſine liberis*, deficit ſuperſtitibus liberis, nec ſub duplici conditione datum vnquam præſumitur. 700.11
Fideicommiſſum relictum vt bona in familia conſeruentur, non admittit monachum neque monaſterium. 681.25
Fideicommiſſum relictum nouitio non acquiritur monaſterio, ſed ſi relictum ſit in profeſſo, acquiritur vſusfructus iure ad vitã profeſſi. 682.26
ad Fideicõmiſſum relictum ſub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræſentationis illi, qui ab inteſtato non poſſent admitti. 676.10
Fideicõmiſſum ſuo hæredi iniunctũ confirmatur per ſolam exiſtentiam ſui hæredis, nec requirit probationem agnitæ hæreditatis. 687.29
Fideicommiſſum alicui iniunctum ſub ea conditione, ſi ſine liberis deceſſerit per liberos naturales excluditur, niſi legitimorum mentio adiecta ſit, ſi non ex teſtantis dignitate aliiſve coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate. 697.2
Fideicommiſſum vniuerſale an ſicut eſt tranſmiſſibile, ita ſit ceſſibile, & quando. 709.7
Fideicommiſſum prius reſtitui debet, quam vt ex fideicommiſſo tranſeant actiones. 255.4.5
Fideicommiſſum primum confluit in ſecundum. 712.14
Fideicommiſſum poſt reſtitutionem cedi poteſt, licèt ante non poſſit 194.6.1 in all.
Fideicommiſſum an factum ſit in hæreditate, an in rebus ſingulis, quantum interſit. 604.6.1,2,3,4
Fideicommiſsum quod quis poſt mortem ſuam pluribus præſtare iuſsus eſt, repræſentare poteſt in ſui præiudicium non in aliorum. 677.13
Fideicommiſſum ab inteſtato relinqui poteſt & capi debet per manus hæredis. 108.2.6 in all.
Fideicommiſſum qui potuit petere ab hærede, ſi interim contra eum egerit tanquam creditor hæreditarius, non ideò fideicommiſſum repudiaſſe intelligitur. 657.11
Fideicommiſſum qui repudiat ex vno capite, & ita ſequentibus locum facit, poteſt iterum admitti ex alio capite, ſed poſt alios omnes. 680.21
Fideicommiſſum poteſt relinqui perſonæ quæ nondum ſit in rerum natura, ſi modo extet tempore conditionis exiſtentis. 612.9.6 in all.
Fideicommiſſum ante mortem deberi non poteſt, neque cura poſt mortem decerni. 289.2.4.5
Fideicommiſſum inducitur ex alienationis prohibitione fauore illorum qui ſunt de familia, ſed aliquando purũ, aliquãdo conditionale. 531.4
Fideicommiſſum inducunt verba *vſque ad infinitum*, poſita in ſubſtitutione, ſed graduale tantum inter deſcendentes non reciprocũ. 680.12
Fideicommiſſum etiam ex nudis coniecturis inducitur. 696.3
Fideicommiſſum poteſt excedere quartum gradum, ſi modo non inducatur ex alienationis prohibitione. 685.32
Fideicommiſſum non ideo petere poteſt qui electus eſt, quandiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet. 679.18
Fideicommiſſum, mortuo altero ex eligendi facultatem habentibus, etſi ſuperſtes neque eligere neque electionem reuocare poſſit, non debetur quaſi mortuo vtroque. 679.19
Fideicommiſſum quidem graduale inducitur liberis liberorum poſitis in conditione, vſque in infinitum, etſi vulgaris præceſſerit, ſed non reciprocum, niſi teſtator habuerit reſpectum ad defectum liberorũ. 681.23
Fideicommiſſum reſtituere iuſſus, ſi hæreditarias res poſſideat, poteſt recta conueniri vt non tantum ius ipſum reſtituat, ſed ipſas quoque res ſingulas quæ hæreditatis appellatione continentur. 235.4.8
Fideicommiſſi confeſſio. Vide *Confeſſio fideicommiſſi.*
Fideicommiſſi portio deficiens nunquam vacat. 534.2.6
Fideicommiſſi ſingularis alienatio quælibet quomodocunque contingit, omne fideicommiſſi ius extinguit. 255.12,10.17
Fideicommiſſi quæſtione pendente, & æris alieni, filius interim debet habere legitimã ex bonis quæ pater mortis tempore poſſidebat. 623.1
Fideicommiſſi quæſtio quod à defuncto debitum fuiſſe intelligitur, non eſt differenda prætextu inſtantiæ diſcuſſionis. 624.5
Fideicommiſſi debiti in paterna vel fraterna hæreditate ius non tollitur renunciatione bonorum paternorum & fraternorum. 100.5.7
Fideicommiſſi quoties ſunt plures gradus, rupto primo gradu rumpuntur etiam ſequentes, qui ab eo habent dependentiam. 686.37,10 in all.
Fideicommiſſi petitionem inuicem remiſiſſe non videntur qui cum duo eſſent inuicem reſtituere rogati, portiones tamen ſuas vendiderunt. 687.40.2 in all.
de Fideicommiſſi confuſione & iure euictionis ob prælegata hæredibus relicta. 711.13
Fideicommiſſo bona ſubiecta poſſunt obligari & alienari, etiam augmẽto dotis, dummodo ſit congruum, quale eſt conſuetudinarium. 693.5
Fideicommiſſo ſola defuncti bona continentur. 93.14.4 in all.
in Fideicommiſſum veniunt pretia rerum fideicommiſſo ſubiectarum ex pacto retrouenditarum. 713.7
in Fideicommiſſum veniunt bona cohæredi à cohærede per tranſactionem data in ſupplementum portionis hæreditariæ, etiamſi nunquam fuerint teſtatoris. 6 5.43
in Fideicommiſſum veniunt etiam ea quæ hæres habuit non quaſi hæres, ſi modo habuerit occaſioné hæreditatis. 715.22
de Fideicommiſſo, quod à defuncto debitum fuiſſe intelligitur, litigandum eſt cum hærede qui implorauit beneficium legis & inuentarij, non etiam cum creditoribus & legatariis. 625.6.1
ex Fideicommiſſo vniuerſali non poteſt dos deduci, quomodo deduceretur ex fideicommiſſo relicto à deſcendente. 695.10
ex Fideicommiſſo quantum detrahi debeat dum eſt incertum, non eſt ſua poſſeſſione priuandus is cui bona ſunt vendita per hæredem. 714.10
ex Fideicommiſſo non ſucceditur in ſtirpes, ſed in capita, niſi cum ſucceditur iure repræſentationis. 677.15
in Fideicommiſſo per quod ſubſtituti ſunt qui ex Titio & Sempronia naſcentur liberi, nepotes non continentur. 677.12
Fideicommiſſa vniuerſalia conſeruantur per Auth. ex cauſa. 621.2.1
Fideicommiſſa etiam vniuerſalia conſeruantur, tam per clauſulam codicillarem, quam per auth. ex cauſa. C. de liber. præter. 656.9
in Fideicommiſſis quæ ſit diſtinctio adoptiuorum & legitimatorum ex reſcripto principis. 702.18.50 in all.
in Fideicommiſſis Auguſtanorum mos quis. 692.4.50 in all.
FIDEIVBERE in rem ſuam licet. 351.7.5 in all.
Fideiubere qui promiſit etiam idoneè, non cogitur renunciare exceptioni ordinis. 994.37
Fideiubens in rem ſuam non habet ordinis exceptionem, quamuis eã non renunciauerit. 985.6.3.4
qui Fideiuſſit iudicio ſiſti, ſi ſemel reum ſtiterit iterum ſiſtere tenetur. 989.24.1
qui Fideiuſſerat inutiliter, non eo minus tamen poſtea ſoluit vtiliter ita vt non poſſit ſolutum repetere. 987.16.1.2
FIDEIVSSIO de non offerendo quando præſtanda ſit, & quando reuocanda. 996.4.2
Fideiuſſio cum ſit ſtricti iuris non trahitur ab vno caſu ad alium nec proinde à compromiſſis ad iudicia. 985.5.1.2.3
Fideiuſſio pro dote valet ſi ante ſponſalia vel in ſponſalibus ipſis conuenerit vt dotis fideiuſſor detur à futuro marito, cui alioqui nec dos nec mulier traderetur. 548.1.7 in all.
FIDEIVSSOR vt ſit idoneus cogitur etiam corpus ſuum obligare, tametſi pro eo interueniat qui corpus ſuum obligare non poteſt. 982.12.2.3
Fideiuſſor idoneus non eſt niſi qui & corpus ſuum cum bonis obligauit, & exceptioni ordinis renunciauit, niſi vbi conſuetudo eſt in contrarium. 896.4.1 ad 4
Fideiuſſor à iudice acceptus ad executionem ſententiæ, non eò minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus valuerat. 901.23.1 ad 10
Fideiuſſor acceptus in id omne, quod à Titio deberi conſtabit, non tenetur, niſi viuo Titio liquidatum ſit debitum præterquam ſi mentio facta ſit hæredum, aut niſi de iudicato ſoluendo fideiuſſerit. 904.34.1
Fideiuſſor eo demum die acceptus videtur in quem vt ſolueret, ſe obligauit. 281.12.2
Fideiuſſor iuratus poteſt in duriorem cauſam obligari, vt ſcilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiuſſor. 987.14.1,2.3
Fideiuſſor creditoris ſui non poteſt ei obiicere compenſationem ſummæ pro eo ſolutæ ex iudicato, licèt à ſententia prouocatum fuerit. 376.131
Fideiuſſor mulieris ſi principalis debitor cognouit eum rogante ac mandante muliere fideiuſſiſſe, iuuatur exceptione Velleiani. 368.28
ſi verò creditor Fideiuſſoris perſonam & fidem ſimpliciter ſecutus probetur, quid iuris. ibid.
Fideiuſſor de reſtituenda dote & de ſoluendo augmento, non tenetur ſi occiſa ſit vxor à marito. 997.47
Fideiuſſor indemnitatis tenetur ob quamcunque modeſtiam, etiam quæ ſit meri facti. 996.45
Fideiuſſor locuples dicitur non tantum ex facultatibus, ſed etiam ex conueniendi facultate. 164.1.4 in all.
Fideiuſſor non liberatur ex ſolutionis prorogatione facta ipſo inſcio, ſecus eſt ſi prorogata fuerit obligatio, puta ex cauſa tacitæ reconductionis. 970.25
Fideiuſſor tempore liberatus ſi ſoluat creditori non ideo admittit actionem mandati. 986.10.1,2,3
Fideiuſſor ex locationis lege datus abſente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente ſtipulatione notarij. 987.15.1,2.3
Fideiuſſor qui omiſit exceptionem ex ſua perſona qua reus vti non potuit, habet nihilominus mandati actionem, ſi ea exceptio minùs honeſta fuit. 986.9.6 in all.
Fideiuſſor tutus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuerſiam patiatur à creditore, non eo minus poteſt agere mandati ſi id malit contra debitorem. ibid. 1 ad 10
Fideiuſſor ſi grauiores vſuras præſtiterit eas indiſtinctè repetere poteſt. 984.2.5 in all.
Fideiuſſor parum fideliter facit qui reo eximit poteſtatem vendi iure ſuo. 395.12.10 in all.
Fideiuſſor etiam priùs quàm ſoluerit petere poteſt vt capiantur & ven-

dātur bona debitoris ex quorũ pretio ſatis fiat creditori. 400.24.1,2,3,4

Fideiuſſor qui iuſta exceptione ſiue cedendarum actionum, ſiue alia qualibet munitus eſt, non cenſetur eſſe in mora, ideóque nec vſuras vllas debet. 98.8.19. ad 5

Fideiuſſori qui per colluſionem cum creditore habitantis ſoluit non eſt dandus regreſſus. 990.27

Fideiuſſor non habet bona debitoris obligata ob id ſolum quod creditor habuerit niſi debitor contraxerit cum fideiuſſore ſub iiſdem obligationibus, ceſſio igitur neceſſaria eſt, maxime ad transferēdam poſſeſſionem. 995.41

Fideiuſſor quamuis non niſi prouiſionaliter condemnatus, diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduerſus reum vrgere poteſt. 991.28

Fideiuſſor, ſi quis tanquam fideiuſſor interuenerit in contractu venditæ penſionis annuæ certo pretio, (pro ſolutione ſcilicet penſionum, non etiam pro reſtitutione pretij in caſum longioris ceſſationis,) ad reſtitutionem pretij conueniri non poteſt. 311.13.2 in all.

Fideiuſſor ſi neget ſe fideiuſſiſſe, & poſtea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis poſtea non habet. 132.5.3 in all.

Fideiuſſor pauper non eſt cogendus expectare vt detrudatur in carceres. 400.24.4 in all. quibus caſibus detrudatur. ibid.

Fideiuſſor tutelæ non vocatus vt adſit rationi reddendæ, poteſt quandocunque poſtea conuentus rationes impugnare, nec tantum colluſionem obiicere, ſed etiam de arbitrorum iniquitate conqueri. 573.24 in all.

ve Fideiuſſor nemo poteſt conueniri ex promiſſione de fideiubendo, quamuis ex promiſſione de ſe obligando promiſſor teneatur quaſi iam obligatus, ſi præcedat iuſta cauſa. 993.36

Fideiuſſoris & emptoris in expenſarum litis cum alio habitæ repetitione differentia. 990.26

Fideiuſſoris obligatio ſemper eſt ſtricta 411.13.2 in all.

Fideiuſſoris creditores nullum priuilegium habere poſſunt in eo fundo, quem fideiuſſor habuit à debitore vt ſolueret communi creditori. 996.44.

Fideiuſſori debentur ſumptus ab eo facti etiam prius quàm litem debitori denunciauerit maximè ſi fideiuſſor fuit ex aliena prouincia. 400.27.1,2,3

Fideiuſſori præſtanda eſt indemnitas in ea ipſa moneta in qua ſoluit, ſi eius interſit & in eo plus iuris habet quam creditor. 979.2.1 ad 5

Fideiuſſori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non poteſt imputari cur ea non ſoluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem. 400.25.1,2

Fideiuſſori competit actio contra debitorem etiam priuſquam condemnetur, ſed tantum ad liberationem, non ad ſolutionem. 400.26.1 ad 6

Fideiuſſori non tantum actionis ceſſio, ſed etiam tabularum redditio fieri debet per creditorem etiam inuito, ac multò magis ignorante debitore. 988.18.2

Fideiuſſori exceptio diſcuſſionis etiam contra mercatorem competit: niſi ipſe & mercator ſit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promiſit ſe ſoluturum ad eam diem ad quam debitor ſe obligauit. 984.1,2,3

Fideiuſſori imputari non poteſt cur non oppoſuerit exceptionem quam licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahenda ad fideiuſſorem. 996.43

Fideiuſſori non imputatur quod ſciens omiſerit exceptionem procuratoriam aut aliam quæ ſit de apicibus iuris. 991.29

Fideiuſſori non imputatur ſi bonam fidem agnouerit, puta ſi ſoluerit poſtquam ſolus ipſe tempore liberatus fuit non etiam debitor. 990.27.1 in all.

Fideiuſſorem dare iuſſus à iudice, in ea prouincia dare debet in qua iuſſus eſt. 167.11,1

Fideiuſſorem non facilè inuenire poteſt qui bona nulla habet. 166.7.3 in all.

contra Fideiuſſorem tutoris adiudicatio prouiſionalis fieri non poteſt, etiam poſt ſolemniter redditas tutelæ rationes à tutore, ſi eiuſmodi redditioni non interfuerit, nec ad id euocatus ſit. 570.5.1 in all.

Fideiuſſore conuento etiam principalis debitor per conſequentiam conuenitur in ſolidum. 412.20.7

Fideiuſſores rogari ſolent vt intercedant. 166.2 in all.

Fideiuſſores minùs idoneos accipere nemo cogitur. 169.17.2 in all.

Fideiuſſores iudicio ſiſti & iudicatum ſolui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant. 986.8.1 ad 4

Fideiuſſores probatos eſſe ſufficit, vel à parte, vel ab arbitrio. 168.13.3 in all.

pro Fideiuſſoribus aut ſaltem collaudatoribus habendi ſunt, qui aliquem idoneum affirmarunt etiam tanquam teſtes. 572.1.7 in all.

Fidvciariæ & prouiſionali adiudicationi ex inſtrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus pendente lite locus eſt. 126.5.5

Fiduciaria hęreditatis poſſeſſio dāda eſt hæredi ſcripto potiusquàm legitimo, ſi modo ſcriptus tabulas proferat, nec raſas, nec cācellatas. 647.3

non Figvra literarum ſed oratio quam exprimunt literæ illa eſt quæ totum facit. 609.2.2 in all.

Filia an inſtituta ſit in quota hæręditatis, an in quota bonorum valde intereſt. 536.9.1,2,3,4,5

Filius ſi ei pro legitima relictum ſit aliquid incertæ quantitatis quæ non poſſit incerta fieri ſine magnis litibus & litium ſumptibus, non rite inſtitutus, ſed præteritus videtur. 222,9.4 & 229.29.5 in all.

Filia, ſi pater amplius ei reliquerit ſub ea conditione, ſi nupſerit ex patrui voluntate, non eo minus conſequitur legatum quòd nupſerit citra patrui voluntatem, præſertim ſi eius conſenſum requiſiuerit. 702.38

Filia quæ dotem à patre habuit, licèt legitima minorem, poteſt ſtatuto excludi, niſi grauiter læſa proponatur. 225.18.1.5.

Filia renunciat plerumque futuræ ſucceſſioni matris, licèt non cogatur mater filiam dotare. 101.7.1 in all.

Filia ſi ab initio congruam dotem habuit nihil ei prodeſt quod poſtea pater ditior factus ſit. 117.23.10

Filia nupta, in domicilio mariti, non patris ſiue defuncti, conuenienda eſt.

Filia maior annis reſtitui poteſt aduerſus factam renunciationem ex cauſa enormis læſionis. 119.8.4.

Filia famil. poteſt iure diuino & pontificio nubere ſine conſenſu patris. 1066.1.5 in all.

Filia quæ renunciauit ſi ante patrem deceſſerit ſuperſtitibus nepotibus qui repudiato legato ſibi relicto, legitimam petere malint in corporibus hæreditariis, eorum legitima æſtimanda eſt ex facultatibus quæ mortis tempore reperientur. 104.15.5

Filia quæ accepta dote renunciauit, ſi non vltra dimidiam partem ex comparatione eius quantitatis quam pro legitima habere debuiſſet ſi tum pater deceſſiſſet, læſa ſit, querelæ nullus ei relinquitur locus. 227.23.14

Filia quæ non renunciauit ſuccedit maſculo qui renunciationis tempore viuebat, ſi ille ante patrem deceſſerit. 107.22.5

Filia, quæ non renunciauit, ſi quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil niſi ſupplementum petere poteſt. 101.8.1 in all.

Filia quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre non ob id poſtea renunciare cogitur, quod eam poſtea dotem pater auxerit & congruam fecerit. 535.5.1 ad 6

Filia cui legatum eſt in diem aut ſub conditione, ſi totum pro legitima petere velit ante diem, totum ei legatum ſolui oportet. 213.12.1

Filia quæ legatum ſibi pro legitima relictum agnouit non eſt in communione licet habitet cum fratre. 741.28.1

Filia pendente lite, ſubminiſtrari ſibi ſumptus neceſſarios in cauſam litis & alimentorum rogare poteſt. 223.16.14

Filia cogitur vel patris iudicium ſequi, vel repudiato, petere legitimam qualis quantaque ſibi ex legitima debetur. ibid.15

Filia maior annis vigintiquinque poſt obitum patris ſi renunciauerit, non aliter audienda erit, nec ſi reſtitutionem in integrum petat, quam ſi ſe incommodicè læſam probet. 224.15.8

Filia quæ à legitima excluſa eſt, dotari nihilominus debet. 240.19.2

Filia quæ per iuratam renunciationem excluſa eſt, impune præteriri poteſt. 101.8.2 in all.

Filia non poteſt per diuiſionem factam in teſtamento patris excludi à ſucceſſione fratris talliabilis niſi agnouerit voluntatem. 731.7.1

Filia quæ patri talliabili non ſuccedit ſed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote ſucceſſorem licet maneat talliabilis. 733.8.1

Filia defuncta talliabili ſine liberis potior eſt cauſa domini quam patris etiam in dote profectitia ſi pater neque expreſsè neque tacitè fuerit ſibi ſtipulatus ſalua patri legitima. 742.30.1

Filia poteſt ſi velit repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum. 741.28.1 in all.

Filia an viuo patre poſſit dotem repetere ab hærede prioris mariti qui eam ſoluit patri ſine conſenſu, cùm filia eam dotem ſibi ſtipulata eſſet patre conſentiente. Et qui ſi eam pater ſecundo viro dederit? 530.19.1 ad 16

Filia quæ remanſit in communione pro legitima duplici modo non excludit dominum. 741.26.1

Filia familias, an & quando agere poſſit de dote ſiue profectitia ſiue aduentitia ſine patris conſenſu. 520.17.4,5,6

Filiæ præſētia nō eſt neceſſaria vt ei dos acquiratur ex cōſtitutione facta marito, ſed eſt neceſſaria vt futuræ ſucceſſioni renūciet. 531.20.5,6,7

Filiatio difficillimæ & ferè impoſſibilis eſt probationis. 311.6.5 in all. probari tamen per verba enunciatiua poteſt in antiquis. 317.28.7

Filiationem ex ſola nominatione in antiquis probari, quando procedat. ibid.9.in all.

Filivs patri hæres eſt & neceſſarius etiam abſens & ignorans, poteſt tamen, ſi velit abſtinere. 252.5.1 in all.

Filius aut filia cui aliquid pro legitima in pecunia ſolutum eſt, non niſi in pecunia ſupplementum petere poteſt. 220.2.8 in all.

Filius quiſquis eſt, hoc ipſo probatur ſuus hæres. 639.2.1 in all.

Filius hæreditatis partem (nec ſi pro ea parte onera omnia ſubire velit) petere non poteſt. 222.6.1,2,3,4

Filius qui ſemel ſe immiſcuit non poteſt ſe exonerare, neque negando ſe hæredem neque abſtinendo. 641.10

Filius omnimodo & in omnem euentum legitimam habere debet. 221.6.9 in all.

Filius legitimam portionem in ea hæreditaria quam elegerit, ſibi ſoluere non poteſt. 220.3.1

Filius qui legitimam ſolam habet, neque bonorum poſſeſſor eſſe poteſt. 21.6.8 in all.

Filius pro patre, aut pater pro filio conueniri non poteſt, ſi non priùs ſe obligauerit. 358.4.5

Filius quod à patre non habet, nō poteſt pater filio adimere. 111.8.2 in all.

Filius in cauſa ſtatus poteſt contra factum patris venire. ibid.2 in all.

Filius tenetur alere patrem etiam bannitum, dum ne perduellis ſit. 132.1.9 in all.

Filius paterno odio prægrauari non debet. 295.4. in all.
Filius propter ingratitudinem iuſtè exhæredari poteſt. 297.5.1
Filius non poteſt videri deceptus qui patris conſilium ſecutus & executus eſt. 114.26.5 in all.
Filius an & quando poſſit impugnare factum matris, cui hæres ille extiterit, & quæ tam proprio quam tutorio nomine fundum filij vendiderat. 1018.2
Filius non poteſt videri minus habuiſſe à patre quam ſibi deberetur, ſi nihil ei à patre debebatur. 228.25.6 in all.
Filius poteſt venire contra ſuorum bonorum alienationem à patre factam, quamuis hæres patris, atque etiam pater nomine filij. 725.1.1
Filius poteſt venire contra factum patris defuncti, ſi quid à patre geſtum ſit perperam & contra leges, licet ipſe hæres ſit patris, dummodo non veniat tanquam hæres, ſed proprio iure. 305.4.1,2
Filius ſi neget impendiſſe patrem ea quæ filio imputare noluit in legitimam probatio ad hæredibus exigenda eſt. 1224.19.10
Filius licet exhæredatus capax eſt acquiſitionis etiam poſt mortem patris. 254 11.2 in all.
Filius qui patris creditoribus tanquam hæres ſoluit, licet ex priuilegio reſtituatur aduerſus immiſtionem vt abſtinendi habeat poteſtatem, condicere tamen quod ſoluit non poteſt. 145.4.1
Filius hæres patris reuocans ex proprio iure in ſuam fraudem à patre alienata, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris aut alterius. 305.4.2 in all.
Filius non fit ipſo iure poſſeſſor pro legitima nec eam propria authoritate capere poteſt niſi cùm inſtitutus eſt in re certa. 221.4.1,2,3
Filius primi gradus, licet non poſſit inſtitui niſi ſub conditione poteſtatiua, ſi tamen inſtitutus ſit ſub conditione caſualis & velit filius expectare conditionis euentum, poteſt id facere, ita vt eueniente conditione teſtamentum valeat etiam iure ciuili. 621.6.12 in all.
Filius tutoris ſi pupillariter ſubſtitutus ſit poteſt remanere in poſſeſſione bonorum pupillarium. 649.7
Filius, qui inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam nec eo minus, tamen tenetur ſatisfacere creditoribus ex legitima & Trebellianica. 630.23.1,4,5,6
Filius præteritus præſumitur vixiſſe tempore teſtamenti, niſi mortuus probetur, ſi eo teſtamento cæteris fratribus facta eſt iniuria. 31[illegible] 39.18.0
Filio præterito teſtamentum ipſo iure nullum eſt, non modò ſi filius ſit in poteſtate, vt olim, ſed etſi emancipatus. ibid.1 in all.
Filio quod debetur, an & quando ſolui poſſit patri: & quid ſi non tanquam patri & legitimo adminiſtratori ſolutum ſit, ſed tanquam hæredi putatiuo, vel habenti ius à fiſco 730.15
Filij ad paterna bona venientes penè ad propria veniunt. 297.4.5. in all.
Filij & nepotes naturales legitimi baſtardorum nobilium an & quando familiæ nomen geſtare poſſint. 1115.27.1
Filiorum appellatione continentur liberi cuiuſcumque gradus in materia fauorabili, non etiam odioſa. 666.4
Filios prægrauari materno odio iniquum eſt. 1042.8.7 in all.
Filiusfamilias hæres patris pro quo contraxerat quamuis non ſit hæres cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente inſtantia diſcuſſionis prouiſionaliter condemnandus eſt ſub ſatiſdatione. 656.1.1 ad 9
Filiusfamilias nulla bona habere poteſt niſi ſaltem probet ſibi obueniſſe. 291.8.9 in all.
Filiusfamilias ſi teſtatus ſit ſine conſenſu patris nullo modo valebunt, ne quidem illa quæ in piam cauſam relicta erunt. 36.40.4
quod Filiusfamil. acquirit ex pecunia dotali, nec mulieri acquiritur nec patri, ſed ipſi filio. 928.8
Filiusfamilias hodie habet hæredem, non tantum in aduentitiis, ſed etiam in profectitiis ei pleno iure acquiſitis. 722.5
Filius familias clericus habet priuilegium vt poſſit teſtari de bonis quibuſcunque ad ſe pertinentibus, vndecumque illa prouenerint, ſed ita demum ſi clerico iam facto obuenerint. 36.40 in fin.
Filiusfamilias ſi fideiubere pro patre à carceribus liberãdo poteſt. 131.1.3,4
Filiusfamilias regulariter ex cauſa mutui non obligatur efficaciter ob exceptionem Senatuſconſulti Macedoniani. 156.1.1 in all.
Filiifamilias perſona cuius integra ſit, poteſt ex omnibus contractibus agere & conueniri. 158.6.4 in all.
Filiofamilias fideiubenti pro patre ex iuſta cauſa & decreto iudicis, curator dandus non eſt. 132.2.1,2,3
Filiusfamilias æs alienum patris ſoluere non cogitur. 131.1.3 in all.
Filiusfamilias minor qui ſe obligauit pro patre non poteſt reſtitui, nec tanquam minor ſi maior factus debitum approbauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læſus, ſi poſſit quandoque indemnitatem conſequi ex bonis patris. 158.4.1 ad 4
Filiusfamilias tam ex contractibus quam delictis obligatur, præterquàm ex mutuo & ex voto. 158.3.1
Filiusfamilias Senator non poteſt facere teſtamentum nec ſi pater conſentiat. Habet tamen filios ſuos hæredes legitimos in peculio quaſi caſtrenſi, quamuis illi mortuo patre remaneant in poteſtate aui, ita vt nec matrem tutricem habere poſſint. 1030.3.1 ad 18
FISCVS habet quidem priuilegium taciti pignoris, ſed debitores ſuos in carceres detrudere non poteſt. 878.1.6 in all.
Fiſcus nulla bona habere poteſt niſi quæ admiſſis creditoribus ſuperfutura ſunt. 1061.3.1 in all.
Fiſcus aut is qui fiſci locum tenet ſuccedit loco patris nemine querelante. 1055.9.2 in all.
Fiſcus habet idem ius deducendæ quartæ, quod haberet hæres nulla confiſcatione interueniente. 444.10.9 in all.
Fiſcus ſuccedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis ſumptus perinde ac priuatus quilibet ſiue ex contractu ſucceſſerit, ſiue ex confiſcatione.
Fiſcus nunquam ſatiſdat. 295.1.7. in all.
Fiſcus vendere poteſt rem communem inuito ſocio, dummodo ei partem pretij reſtituat. 467.1.14 in all.
Fiſco ablatum videri non poteſt, quod in corpore patrimonij fiſcalis retinetur. 444.10.13. in all.
cum Fiſco cogi litigare non paruum eſt incommodum. ibid.21 in all.
FINIS habet neceſſariam conſequentiam ad principium. 152.1.14 in all.
Foci communio aut ſeparatio non prodeſt quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, ſed tantum communio vel ſeparatio bonorum. 735.15.1
FOEMINÆ non habent ſuos hæredes. 581.4.9
Fœmininum nunquam concipit maſculinum, quomodo maſculinum regulariter concipit fœmininum. 920.25.8 in all.
Fœmina nupta rem non dotalem etiam inſcio & inuito marito vendere poteſt. 126.4.3
Fœmina quando in teſtem admitti poſſit. 341.58.1 ad 4
Fœminis, quæ parentibus ſuccedunt, etiam dominus ſuccedit, non item fœminis, quæ non ſuccedunt niſi in legitima, qui tamen iis ſolui poteſt in pecunia ſicut & legitima quæ debetur matri. 732.5.1
FOENVS & vſura eſt quicquid excedit ſortem. 318.30.8
FORI præſcriptioni renuncians ſibi nocet, niſi competentis iuriſdictionis procurator intercedat. 110.32.1,2
Fori præſcriptionem non habet, qui apud priuilegiarium iudicem ſuum conuenitur. 218.2.1
Fori præſcriptionem non magis obiicere poteſt debitor, ſi de rei mobilis pignore agatur, quam ſi rei mobilis pignus vendicaretur. 218 1.9
Fori præſcriptionem obiicere non poteſt conuentus actione perſonali eo loco in quo ſoluere ſe obligauit, ſi domicilium habeat in alterius iuriſdictionis territorio. ibid.1
Fori priuilegium non habet ex mandatis perſona qui ex alterius mandato deliquit. 115.2.1
FORMA eſt quid indiuiduum. 6[illegible].40.2 in all.
Forma duplex eſt cuiuſque rei, intrinſeca & extrinſeca 647.4.3 in all.
Formam & ſolemnitatem contrahentes nemo eam creditur eligere per quam contractus ſubuertatur. 29[illegible].1 in all.
FRANCISCANORVM monaſteria ſunt incapacia acquiſitionis. 681.25.3 in all.
FRATER plerumque dicitur is qui frater non eſt, ſi modo fraterna charitate diligatur. 237.9.1 in all.
Frater pro fratre in cauſa criminali non poteſt teſtimonium dicere in cauſa ciuili dummodo patria poteſtate, bonorum omnium communione, & cohabitatione ceſſantibus, poteſt. 315.24.1
pro Fratre habitus poteſt ab inteſtato ſuccedere, licèt præcisè non probet ſe fratrem. 237.9.1
Fratres naturales ſibi inuicem ſuccedunt ab inteſtato, niſi nati ſint ex damnato coitu, & punibili ſecundum leges. 712.3
Fratrum filij ſi ſoli & nullo concurrente patruo ſuccedant in capita ſuccedunt non in ſtirpes. [illegible]20.1
cum Fratribus vtrinque coniunctis ſuccedit non modò pater, ſed etiam auus, ſed ita ſi auus ſit in primo gradu aſcendentium, nec antevertatur à patre. 729.11.1 in all.
FRAVS eſt probanda non præſumenda. 1055.8. in all.
Fraus præſumitur tam in venditore quàm in emptore ex omiſſione ſolemnitatum requiſitarum à iure aut à ſtatuto. 305.4.1 in all.
Fraus in quo admiſſa eſt in eo debet puniri. 428.4.19 in all.
Fraus filiis facta præſumitur ex magno exceſſu facto in alienanda ea re quæ filiis reſtitui debuit. 305.4.1 in all.
Fraudis ſuſpecta eſſe ſolent quæ inter parentes & liberos geruntur quoties alius læditur. 233.6.4 in all.
Fraudis ſuſpicio ſubeſt quoties mulier ſiue pro alio ſiue cum alio contrahit. 358.1.3 in all.
Fraudem facere non videtur qui fraudem excludit. 875.3.12 in all.
quoties de Fraude diſputatur euentus ſpectandus. 234.[illegible].2 in all.
FRAVDANDVS nemo eſt conuentionis commodo, quam dixit rei. 50.86.3 in all.
Fraudari non poteſt qui nihil omnino iuris habet, præterquam ex mera fraudantis liberalitate. 149.3.8
FRAVDVLENTVM eſt cogi quem exhibere quod non habet, nec dolo malo deſiit habere. 54.4.3 in all.
Fraudulenti conſilij potius præſumptio capitur, ex eo quod quis ſe creditores habere non ignorat. 233.6.1 in all.
FRVCTVARIVS non eſt dominus. 246.8.2 in all.
Fructuarius minus iuris habet quàm hæres fiduciarius in hæreditariis debitoribus conueniendis. 246.7.1
Fructuarius nunquam eſt legitimus contradictor, nec poteſt tranſigere de re hæreditaria, ne quidem tacente hæreditate. 606.10.1 ad 4
Fructuarius non cogitur ſatiſdare niſi petenti, nec eo minus facit interim fructus ſuos. 24[illegible].3.3
FRVCTVS cauſæ appellationis continentur. 155.3.12 in all.
Fructus veniunt in condictionem. 884.12.6 in all.
Fructus veniunt in pignoratitiam actionem tametſi prædo ſit qui alienam rem pignori dedit. 354.2.3
Fructus communicantur inter legatarium vſusfructus & legatum proprietatis. 658.3

Fructus non intelliguntur niſi deductis expenſis. 533.27.3 in all.
Fructus non debent in duplicem cauſam imputari. 533.27.24 in all.
Fructus non iure ſeminis, ſed iure ſoli & dominij ſi alius titulus non probetur, percipi ſolent. 244.18.1 in all.
Fructus beneficij, tam percepti, quàm quæ ex iis fructibus ſunt comparata ad hæredem beneficiarij pertinent. 61.37.1
Fructus beneficij nondum percepti, poſt beneficiarij obitum pertinent ad ſucceſſorem in beneficio. ibid. 3
Fructus nondum percepti poſt beneficiarij obitum pertinent ad ſucceſſorem in beneficio. ibid. 3 & 4
Fructus pignoris in antichreſim dati ad creditorem, vice vſurarum, pertinent. 355.5.10 in all.
Fructus pignoris quo caſu non imputantur, ne quidem in vſuras vice fructuum debitas. 704.3
Fructus bonorum dotalium, ſi ſint & ipſi dotales ad mulierem non ad maritum, maritive hæredes pertinent. 516.20.7.8
Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum, conſeruandi ſunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, ſed vt in communes vſus conſumantur. 521.39.1 ad 5
Fructus fundi locati non priùs acquiruntur conductori quàm eos perceperit & quidem ex dominij eiuſdem locatoris voluntate. 457.25.4
Fructus & vſuræ eodem tempore non debent haberi. 526.5.7 in all.
Fructus & vſuræ legatorum quibus caſibus debeantur ex die mortis. 706.12
Fructus ſolent tanquam acceſſiones omnimodo ſequi cauſam dominij. 1045.15.7 in all.
Fructus omnes poſt litem conteſtatam percepti debentur ab eo qui ſua diligentia & induſtria meliorem fundum fecit. 796.19.1
Fructus nullo iure percepti ante litem conteſtatam non ſunt reſtituendi ſi percepti ſint bona fide. 798.25.1
Fructus etiam non petiti veniunt in iudico poſſeſſorio retinendæ vel recuperandæ poſſeſſionis. 809.68.1,2
Fructus etiam non petiti quando adiudicari poſſint, & quando peti poſt ſententiam qui non ſunt adiudicati. 808.67.1 ad 13
Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compenſatis haberi debent cum non poſſint haberi pro denegatis. 810.74.1
Fructus à conductore percepti ei pereunt quando æquè fuiſſent apud locatorem perituri. 457.13.1
Fructus à conductore percepti, iure dominij, ad conductorem, non ad locatorem pertinent. 464.52.1 in all.
Fructus qui ante petitum augmentum ex fundo percepti ſunt ab eo qui retrouendere debuit ad eum pertinent qui obſignauit, quandiu nihil ei poteſt imputari. 435.7.9
Fructus quos poſſeſſor abſolutè ac commutabiliter ſuos fecit, non poſſunt cum ſumptibus in rem meliorandam factis compenſari. 809.70.1,2
Fructus bonorum ſiue paraphernalium ſiue aduentitiorum non debent pertinere ad maritum ſed ad mulierem, ita vt ſi maritus eos perceperit, eorum rationem mulieri aut eius hæredibus reddere teneatur. 516.20.3 in all. aduentitiorum vidente & patiente muliere percepti, diſſentiente potiùs quàm conſentiente ea percepti videntur propter metum reuerentialem. ibid.
Fructuum collectorum periculum pertinet ad collectorem, nec ſi omnes perierint fortuito remiſſio tamen eo nomine vlla peti poteſt. 455.21.1, 2 ſed ita demum ſi fuerint collecti & in horreo reconditi. ibid.16
Fructuum reſtituendorum condemnatio fit etiam aliquando pendente lite. 797.23.1
Fructuum æſtimatio ſummaria interdum fieri poteſt ex proportione vſurarum quincuncium. 797.20.1
ad Fructuum reſtitutionem qui non eſt condemnatus, tenetur aliquando tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati. 804.51.1
de Fructibus poſt ſententiam perceptis ab eo qui non fuit ad reſtitutionem vllam fructuum condemnatus. 812.88
de Fructibus pro parte adiudicandis ei qui totius debiti ſoluendi moram contraxit. 812.87.1
legatis Fructibus fundi quouſque ſolutum ſit aliquid, quod antea ſit æſtimandum facienda eſt ante omnia æſtimatio ſumptibus & diligentia legatarij. 704.2.
FRVGES non niſi hominum gratia Deus comparauit. 201.6.4 in all
conductor FRVI prohibitus ex ea cauſa quam locator præuidere poterat in damnis, omnino & benè ſeruandus eſt à locatore. 449.1.1 ad 4
conductor qui lite pendente Frui ſibi licuiſſe negat, condemnandus eſt prouiſionaliter & oblata ſatiſdatione niſi conqueſtus ſit ante litem, ſibi moram. 450.4.1 ad 7
ſemper ei ſuccurrendum eſt qui non aliter parte ſua Frui poteſt, quam ſi ſocij quoque portionem tractet. 304.2.4 in all.
FVGA eſt criminis indicium. 533.1.2 in all.
Fuga facit indicium ad torturam. 1086.4.2 in all
Fuga magnum indicium eſt ad torturam. 327.1.8 in all.
FVMI venditor tenetur condictione ob turpem cauſam. 288.1.3
Fumo pereat, inquit Alexander Imp. qui fumum vendidit ibid. 3. in all.
FVNDVS dotalis tranſit ad hæredem. 254.10.2 in all.
Fundus à debitore debitoris pignori datur in antichreſim creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligitur. 300.3.1
Fundum alienum qui nullo iure retinuit, ad fructuum reſtitutionem condemnandus eſt, niſi quos à lite conteſtata perceperit, ſi modò probabilem cauſam habuit neſciendi alienũ puta tanquã hæres. 809.73.1
qui Fundum debuit retrouendere, ſi ſit in mora, condemnandus eſt in fructuum reſtitutionem quos venditor ipſe percipere potuiſſet. 382.14.1,2
Fundi corpus demonſtrari, nec eius identitas probari ſine confinium demonſtratione & probatione poteſt. 327.1.2 in all.
Fundi identitas non probatur concludenter per duos confines, ſi non ſint tranſuerſaliter angulares excipe, ſi nulla ſit probatio aut præſumptio in contrarium. 325.69.2 in all.
Fundo redempto talliabili ex pacto de retrouendendo, pretium debetur domino cui fundus aufertur. 731.2.8
Fundo municipij ſeruitus acquiri poteſt. 250.11.4 in all.
Fundorum valor ſolet ex reditu potiſſimum æſtimari. 741.16.5 in all.
Fundorum fructus non pluris eſtimantur quam vt vigeſimo demum anno æquent iuſtam fundorum æſtimationem. 196.14.6 in all.
FVR nemo probatur ex eo ſolo quod rem furtiuam in domo ſua habeat. 533.4.1
Fur non poteſt quis probari quin conſtet prius de re furtiua, nec res furtiua eſſe quæ non fuerit ab alio prius amiſſa. 842.9.1
Fur ex quibus indiciis poſſit condemnari ad torturam. 1086.4.1
FVRIOSVS citari nunquam poteſt. 96.3.1 in all.
Furioſus, etiam cum adeſt, abſens eſſe intelligitur. 266.7.2 in all.
Furioſi vel ebrij hominis iudicium nullum eſſe poteſt. 266.7.2 in all.
FVRTVM eſt contrectatio rei alienæ inuito domino. 842.92 in all.
Furtũ eſſe non poteſt vbi non eſt interuerſio poſſeſſionis. 1082.1.4 in all.
Furtum non fit ſine animo furandi. 533.4.1 in all.
Furtum ex variis indiciis colligi poteſt, vide *indicium*. 533.1
Furtum poteſt probari in genere, quamuis non ſit probatum in ſpecie, & quomodo puniri eo caſu debeat. 534.5.1,2,3
Furti probatio ſine rei exhibitione fieri non poteſt. 242.14.4
ſpecies non modo lucri, ſed etiam Furti eſt ex alieno largiri, & ſibi beneficij debitorem acquirere. 35.38.5 in all.
Furtum ſecundum punitur interdum pœna mortis. 1103.18.1

G

GABELLA iudicari eſt pars quædam & portio eius rei quæ venit non tam in condemnationem, quàm in taxationem condemnationis. 182.3.3
GEMINATIO ſolet multùm prodeſſe vt appareat ſeriò quid factum eſſe non inconſultò & per errorem. 74.4.2 in all.
GENERALIA facilè poſſunt recipere interpretationem reſtrictiuam, quam ſpecialia vix patiuntur. 109.1.11.in all.
duo non poſſunt eundem Gradum tenere ac in eodem gradu concurrere. 56.13.5 in all.
GRAPHARIVS acta litis penes ſe retinere poteſt pro emolumento quod ex alterius litis cauſa debetur, quaſi taciti cuiuſdam pignoris iure. 181.2.10.in all.
GRASSATORI opem qui tulit qui ſe officialem iactabat non poteſt teneri eo nomine. 1103.15.1
GRATIA obreptitia vel ſubreptitia nullius omnino eſt momenti ſiue de proprietate agatur, ſiue de poſſeſſione. 27.2.1,2,3, & in all. 2.& 28.4.6
Gratia eſt obreptitia ſiue impetrans non expreſſerit poſſeſſionem aduerſarij coloratam, ſiue ſuam vitioſam. 27.2.4,5. adeoque ſi priorem ſuam impetrationem, tametſi validam tacuerit. 33. 28.& 33.28.& 29 multò magis ſi non expreſſerit beneficium quod iam tum obtinebat. 68.2.7
Gratia criminis facta per principem approbari poteſt à Senatu etiam inaudito procuratore vaſalli. 1106.3.1
Gratiam facere poteſt princeps omnium criminum etiam atrociſſimorum, vel læſæ maieſtatis ſiue diuinæ ſiue humanæ. 109.1
Gratiam impetrans à principe crimen fatetur, non qui abolitionem. ibid.
GRAVAMEN intolerabile dicitur quod perpetuo grauat. 1118.7.1 in all.

H

HABERE poſſeſſionem iam videtur, qui eam habere poteſt. 444.10.5 in all.
HASTÆ fiſcalis fides, facile conuelli non debet. 359.2.4 in all.
HÆREDITARIVM eſt quod in hæreditate fuit moriente teſtatore, non etiam quod ex hæreditate ſubinde profectum eſt aut occaſione hæreditatis acquiſitum. 554.11.6.7
Hæreditarium quoties aliquod ius eſt rei redimendæ, quæ à defuncto vendita fuerat, ſiue ex conuentione competat, ſiue ex cauſa immodicæ læſionis poteſt vnus ex cohæredibus, vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere. 254.9.1,2,3
Hæreditaria iura omnia pro iure & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter hæredes, niſi ſi qua ſint omnino indiuiſibilia. 228.6.6 in all.
Hæreditariorum corporum diminutio propter legitimam non magis fieri poteſt, quam propter pecuniam. 221.5.3.in all.
HÆREDITAS iuris nomen eſt recipiens & augmentum & diminutionem. 223.11.3 in all.
Hæreditas in iure non in corporibus conſiſtit. 604.6.7
Hæreditas rem vnam æquè ac aliam, & rei precium æquè ac rem ipſam, & contra rem ex precio comparatam æque ac rei pretium. 259.5.8
Hæreditas aut hæreditaria portio eſſe incipit eo inſtanti quo vti. 229.28.5
Hæreditas neque vlla quota eius in certa re & ſingulari poteſt conſiſtere. 602.1

Hæreditas vna duarum perſonarum eſſe non poteſt. 557.18.2 in all.
Hæreditas vna duos hæredes in ſolidum non patitur, nec in parte hæreditatis magis quàm in tota hæreditate. 221.6.8 in all.
Hæreditas nulli inuito aut ignoranti acquiritur nec edicto, nec aliqua conſuetudine.
Hæreditas per codicillos dari non poteſt. 589.1.5 in all.
Hæreditas damnoſa eſſe poteſt. 103.13.14 in all.
Hæreditas ex die aut conditione à pagano dari non poteſt, ſed in diem & ſub conditione poteſt. 603.2.1.2
Hæreditas quæ alterius eſt, non poteſt eſſe actoris. 235.2.9 in all.
Hæreditas non poteſt dari ſub modo qui ſit verus modus, ſed tantum ſub conditione. 696 2.1 in all
Hæreditas non aufertur tanquam indigno, ei qui teſtamentum defuncti impugnauit quaſi nullum, quod factum eſſet a reo læſæ maieſtatis. 689.5
an Hæreditas ex teſtamento, an ab inteſtato reſtituatur nihil intereſt quantum ad detractiones ex fideicommiſſo faciendas. 657.12
Hæreditas non defertur ab inteſtato quandiu ſuccedi ex teſtamento poteſt. 603.3.2 in all.
Hæreditas neque iacet neque vacat extantibus ſuis hæredibus, quamuis ſe abſtinentibus, ideoque non ei dandus curator, ſed bonis, niſi agnatus vel cognatus aliquis velit ſuccedere. 641.15
iacens Hæreditas quæ dicatur. ibid.2 in all.
Hæreditas ſolo verbo reſtitui poteſt. 596.17.27
Hæreditas eſt ſoluendo quæ inuenit hæredem. 419.24.3 in all.
Hæreditas aut hæreditaria portio aliqua priùs eſſe debet quam vt ex ea quicquam deliberetur. 229.28.4
Hæreditas non poteſt recipere augmentum vel diminutionem ex die litis conteſtatæ. 379.4.5 in all.
Hæreditas diuidi debet inter omnes liberos ex æquis partibus. 252.5.2 in all.
Hæreditas fideicommiſſaria facile admittit ſubrogationem vnius rei in locum alterius. 255.12.12
Hæreditas fideicommiſſaria poſt reſtitutionem pertinet ad fideicommiſſarium. 93.14 6 in all.
Hæreditas paterna, etiam priùs quàm ſit agnita, eſt de numero acquiſitorum, non acquirendorum. 144.1.4 in all.
Hæreditas adita dici non poteſt quam tutor pupilli nomine ſolus agnoſcit. 144.1.4 in all.
ad quem Hæreditas ad eundem & tutela pertinet. 442.4.1 in all.
Hæreditatis nomen vniuerſitatem ſucceſſionis demonſtrat. 239.5.6.7
Hæreditatis aditio iure confundit obligationem. 374.9.4 in all.
Hæreditatis aditio animi potiùs, quàm facti. 84
Hæreditatis delatio fit ſemel tantùm & vno inſtanti. 107.22.11 in all.
Hæreditatis diminutio qualiſcunque ea ſit, ſera eſt, licet eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuiſſet. 192.28.6
Hæreditatis diuiſio quam pater dotalibus tabulis fecit, in familiæ erciſcundæ iudicio ſeruanda eſt. 251.2.1.2
Hæreditatis expilatæ crimen an & quo caſu non habere locum poſſit & de edicto quod vocant *le mort ſaiſit le vif*. 1081.1.1
Hæreditatis expilatæ reo nihil prodeſt obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis niſi ipſe dicat ſe hæredem. 1082.3.1
Hæreditatis expilatæ crimen non niſi loco deficientis actionis furti intendi conſueuiſſe certi iuris eſt. 1081.1.4 in all.
Hæreditatis petitio datur contra poſſidentem pro hærede, ſiue bonæ ſiue malæ fidei ſit poſſeſſor. 237.8.1,2,3
Hæreditatis petitio competit aduerſus eum qui rem vnam hæreditariam, licet minimam, poſſidet. 143.2.2 in all.
Hæreditatis fideicommiſſariæ petitio contra ſingulares rerum fideicommiſſarum poſſeſſores non prius exerceri poteſt, quàm reſtituta ſit per fideicommiſſum hæreditas. 235.4.1
Hæreditatis fideicommiſſaria petitio ſi inſtituta ſit, & eodem libello petatur miſſio in poſſeſſionem bonorum fideicómiſſariorum in genere aduerſus eum ipſum qui de fideicommiſſo reſtituendo rogatus eſt, nó cogitur actor antequam pronunciatum ſit de fideicommiſſi iure indicare hæredi grauato quænam bona illa ſint quæ fideicommiſſo continentur. 236.6.1
Hæreditatis reſtitutio non plus iuris transferre poteſt quàm defunctus habuerit. 309 3.13 in all.
Hæreditatis partes ſunt homogeneæ. 535.3 5 in al.
Hæreditatis fructus augent hæreditatem non item rem ſingularem 239.5.9
Hæreditatis fructus à die mortis percepti ſicut augent hæreditatem, ita legitimam. 223.11.1,2
Hæreditatis futuræ renunciatio tacitam illam habet conditionem *ſi deferetur*, 158.5.8 incertum enim eſt quanta futura ſit hæreditas cuius ſpem abſcidit renunciatio. ibid.14
Hæreditatis ſubſtantia & quantitas æſtimatur ex tempore mortis. ibid. 15 in all.
Hæreditati tanquam iacenti curatorem dari qui paſſus eſt, non poteſt ſubinde allegare aditionem hæreditatis. 818.1-.1
Hæreditatem qui pure & ab inteſtato poſſedit ignorans teſtamentum, adeoque cum beneficio inuentarij. 642.1
Hæreditatem qui petiit ex teſtamento, non poteſt eam poſtea petere ex fideicommiſſo, tanquam conſeruato per clauſulam codicillarem: ſecus ſi ſeruetur per Auth. ex cauſa. 657.10
Hæreditatem petens non ex eo metitur quod poſſeſſor occupauit, ſed ex ſuo iure. 235.2.9 in all.
Hæreditatem petenti eius qui mortuus negatur, non cogitur reus ſubminiſtrare litis ſumptus & alimentorum pendente lite, niſi actor ſit ex liberis aut parentibus. 234.1.1,2,3
Hæreditatem aditam fuiſſe à defuncto non probat querela explicatæ hæreditatis facta teſtamento. 642.14.1
Hæreditatem neque tutor neque curator aut adire aut repudiare poteſt, adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare ſine filio. 641.11
Hæreditatem aut portionem hæreditariam alteri cedens certo pretio vel certo pacto quod ſit loco pretij, poteſt a creditoribus hæreditariis tanquam hæres conueniri. 644.10
Hæreditatem aut hæredem habere non poteſt, qui nulla bona poſt mortem ſuam poteſt. 632.31.10 in all.
Hæreditatem nec adire nec repudiare poteſt qui dubitat de viribus teſtamenti. 627.10.7 in all.
Hæreditatem diu non iacere & vacare teſtatoris & reip. intereſt. 613.11.12 in all
ad Hæreditatem admitti non poteſt is de quo nominatim excludendo teſtator cogitauit. 594.14.8 in all.
Hæreditate ſemel adita omnis defuncti voluntas rata conſtituitur. 595.16.10 in all.
in Hæreditate non poteſt videri eſſe quod nec defunctus nec eius hæres vnquam habuerunt. 251.35.2 in all.
Hæreditates aſcendentium ſunt debitæ deſcendentibus. 535.1.3 in all.
Hæredem veteres pro domino dicebant. 481.47.1 in all.
Hæres & hæreditas eandem perſonam repræſentant. 602.2.15
Hæres poſtulante fideicommiſſario cogi poteſt ad faciendum inuentarium quamuis non ad rationes reddendas. 719.2
Hæres eius qui de euictione fideiuſſit non cogitur venditionem ratam facere, quemadmodum hæres venditoris. 1018.3
Hæres grauatus cui fideicommiſſum a ſuo teſtatore reſtitui debuit, non prohibetur agere contra hæredes pro eorum portionibus, nec rurſus deducere fideicommiſſum aduerſus fideicommiſſarium. 715.26
Hæres cogitur facere inuentarium poſtulante fideicommiſſario, ſed ſumptibus fideicommiſſarij. 715.25
Hæres ex certa re quando hæredis vniuerſalis iure cenſeatur. 602.1.18
Hæres in lite contra defunctum inchoata nullum habet priuilegium. 634.38.4 in all.
Hæres hæredis aduerſus aditam ab hærede hæreditatem reſtitui non poteſt. 641.13
Hæres qui ſemel fuit, ſemper hæres perſeuerat. 629.5.2 in all.
Hæres tenetur conſcientiam defuncti exonerare. 748.1.14 in all.
Hæres facere non poteſt vt teſtamentum quod ab initio non valuit poſtea conualeſcat. 592.6,6
Hæres qui pure adiit damnoſam hæreditatem, nec falcidiam deducere poteſt, nec recuſare quominus res ſuas alij legatas præſtet. 638.45,1,2
Hæres pure non eo minus poteſt deducere res ſibi donatas, ſiue inter viuos ſiue mortis cauſa. 637.44.1,2,3
Hæres nemo fit ex ſola bona fide, ſi lex hæreditatem non deferat. 237.8.6 in all.
Hæres idem eſſe non poteſt & fideicommiſſarius. 520.1.9 in all.
Hæres ex parte, quandiu cohæredes adire poſſunt, non niſi ſuam partem hæreditatis petere poteſt. 235.3 2
Hæres nihil poteſt habere tanquam hæres quod non prius fuerit hæreditatis. 109.28.3 in all.
Hæres ſua dicere non poteſt inſtrumenta quæ ſunt hæreditaria non magis quàm hæreditatem ipſam quæ eſt fideicommiſſaria. 93.14.5,6
Hæres cum beneficio legis condemnandus eſt proprio nomine ad expenſas litis quam temerè vel inſtituit, vel ſuſcepit. 794.7.1
Hæres cum beneficio legis & inuentarij perinde hæres verè eſt, atque is qui purè hæreditatem agnouit. 873.10.1 in all.
Hæres cum beneficio legis & inuentarij poteſt adhuc petere quod ſibi proprio nomine debetur. 188.12.5 in all.
Hæres cum beneficio legis & inuentarij perinde hæres verè eſt, ac ſi inuentarium non feciſſet. 112.14.14 in all.
Hæres cum beneficio inuentarij non liberatur ſoluendo creditoribus anterioribus. 633.33.1
Hæres nemo fit ex confeſſione ſola aduerſarij, & hoc ipſo probatur erronea confeſſio, quod qui ſe talem dicit non probat. 640.7.1,2,3
Hæres nullo caſu impediri poteſt ne mittatur in poſſeſſionem, cum quoque cum fideicommiſſarius reperitur in poſſeſſione ſine vitio, cum agitur de detractionibus faciendis. 646.2 9 in all.
Hæres per delegationem liberatus non poteſt conueniri, nec ſi delegatio reſcindatur per in integrum reſtitutionem, niſi hæres conſenſerit reſtitutioni. 659.6
Hæres de penſione annua impoſita ſuper fundo alij legato diſponere poteſt, quamuis eam redemerit, ſed tantum de pretio quod dedit. 681.23
Hæres conſtitutus in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, non eo minus prohibetur ſuccedere ab inteſtato, quod hæreditatem ex priore teſtamento repudiauerit, quamuis alius ſit inſtitutus in poſteriore. 644.19
Hæres inſtitutus in duobus teſtamentis quorum prius valebat poſterius minime, ſi adierit ex poſteriore, non poterit ex priore. 644.19.6 in all.
Hæres qui ſemel fuit nunquam deſinit eſſe hæres. 755.6.16 in alleg.

Hæres ſemel obligatus per additionem non poteſt exonerari niſi conditio ei deferatur. 623.7.6 in all.
Hæres hodie eſt poſſeſſor ipſo iure, ſed ita demum ſi agnouerit hæreditatem. 755.5
Hæres pro patre qui poſt diuiſionem hæreditatis poſſidet totam rem obligatam non cenſetur iure tertij poſſeſſoris ne quidem pro parte cohæredis. 767.3.1
Hæres qui moram non contraxit tenetur aliquando ad expenſas litis. nempe cum debentur illa ex conuentione. 797 21.1
Hæres qui pronunciatus eſt cum beneficio legis & inuentarij talis habendus eſt quod ad omnes creditores etiam non vocatos. 817. 15.1
Hæres multò plus iuris habet in bonis omnibus hæreditariis, quàm filius. 221.5.2 in all.
Hæres ignoratione ſua defuncti vitia excludere non poteſt. 352. 2.1 in all.
Hæres non poteſt teneri ex pacto defuncti niſi ſub iiſdem legibus & conditionibus quibus defunctus contraxit. 103.14.17 in all.
Hæres defuncti forum ſequitur cum vel abſens defenditur ab alio, vel vbi ille ipſe inuenitur. 173.4.1,2
Hæres de facto defuncti iurare non cogitur. 268.15.3
Hæres vtitur in omnibus iure defuncti, cùm cenſeatur eadem perſona. 832.44.9 in all.
Hæres minoris non poteſt reſtitui in integrum aduerſus immixtionem à minore factam. 146.5.2
Hæres fit ab inteſtato, qui diſputat de viribus teſtamenti, ſi hæres eſſe velit, & teſtamentum tandem probetur non valere. 640.6.1
Hæres grauatus de reſtituenda poſt mortem ſuam hæreditate plus iuris habet quàm fructuarius hæreditatis. 48.47.1 ad 5
Hæres falſus non niſi volente vero hærede hæreditatem petere poteſt. licet poſſeſſor nihil omnino iuris habeat. 235.2.1,2,3
Hæres falſus qui cœperat agere tanquam hæres, in eamque rem admiſſus etiam à iudice repellendus eſt, apparente quandocumque poſtea vero hærede. 236.5.1 2
Hæredis & legatarij differentia. 514.1.6
Hæredis appellatio nihil niſi dominium ſignificat. 606. 10.1 in all.
Hæredis bona non ſunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona ſint obligata hypothecariis creditoribus hæredis. 875.15. 1,2
Hæredis aut colluſio aut negligentia legatariis nocere non debet. 838. 5.2 in all.
Hæredis veri ius & ſubſtantiam non tollit, qualitas illa & adiectio, cum beneficio legis & inuentarij. 632.32.4 in all.
Hæredis nihil intereſt, an acceptam legati pecuniam conſumpturi ſint nepotes an ſeruaturi. 231.14.8
Hæredi ſoli incumbit neceſſitas æris alieni ſoluendi, non ſingulari ſucceſſori. 221.6.6,7
Hæredi etiam inuito deficiens cohæredis portio accreſcit. 534.2.3
Hæredi falſo nulla actio competere poteſt hæreditatis nomine, nec ferendum eſt vt ex ſua improbitate actionem vllam conſequatur. 236. 5.3 in all.
Hæredi quando incipit currere tempus ad deliberandum. 639.46.1,2,3
Hæredi de reſtituenda hæreditate rogato in quartam imputatur quicquid ex confiſcatione ad fiſcum peruenit, quomodo imputarentur cætera per hæredem alienata. 444.10.7 9,10,15
Hæredem ſe dicens cum beneficio legis remanet hæres purè, ſi non exhibeat inuentarium: & quid ſi negauerit ſe hæredem eſſe niſi cum beneficio inuentarij. 627.13.1,2.5,6
Hæredem ſe negare aliud, aliud repudiare. 643.16
Hæredem ſi ſe reſpondeat interroganti vno ex creditoribus is cui delata eſt hæreditas, conueniri poteſt tanquam hæres à cæteris omnibus creditoribus. 641.12
Hærede inſtituto maſculo qui primus ex Titio naſcetur, quamdiu Titius liberos ſuſcipere poteſt, non defertur alteri hæreditas ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato. 603.3.1,2
Hærede cum beneficio legis male verſante in hæreditate, curator bonis dandus eſt, niſi hæres offerat ſatiſdationem. 632.30
ab Hærede ſecundum quid ad hæredem ſimpliciter conſecutio eſt bona. 632. 32.4 in all.
Hæredes coguntur cauſas appellationis reddere etiam à defuncto interpoſitæ. 1027.27.3 in all.
Hæredes ſuccedunt in vniuerſum ius quod defunctus habuit. 731.2.1 in all.
Hæredes non coguntur ſtare diuiſioni factæ à teſtatore, ſi modo ab ea recedi omnes conſentiunt. 255.12.2 in all.
Hæredum appellatione etiam extranei continentur. 107.22.3 in all.
Hæredum gradus ſi plures facti ſint, deficiente primo gradu, teſtamentum incipit à ſecundo. 606.9.2 in all.
Hoirs vocabulo qui intelligantur. 666.5.2 in all.
Homicida in accuſando potior eſt cauſa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, poſtrema agnatorum & cognatorum iuxta ordinem ſuccedendi. 1052.2.1
Homicidæ confugiendo ad eccleſiam non effugiunt iudicis laici coërcitionem. 67.1.3
Homicidam cum contingit in totum abſolui debere, ſolet Senatus conſulere principem & ſuadere vt criminis gratiam faciat. 1068.6.5 in all.
Homicidii reus modo in primo motu iracundiæ, & rixæ occaſionem non præbuerit damnatur ad perpetuas triremes. ibid.
Hominis liberi æſtimatio nulla eſt. 751.2.7 in all.
Hominem beneficio affici hominis intereſt. 1085.12.1 in all.
Honor non debet eſſe ſine honorario, nec contra. 71.1.3 in all.
Horreorum dominus periculum vis maioris & effracturam latronum præſtare non debet. 416 22.7
Hospitale reſtituitur in integrum aduerſus agnitionem hæreditatis. 696.1
Hypotheca contrahitur per conuentionem etiamſi præſtandæ pecuniæ dies nondum venerit. 927.1.4 in all.
Hypotheca etiam teſtamento pignus conſtituere poteſt. 898.15.2 in all.
Hypotheca conſtituta intelligitur ſi conuenerit vt ſuper aliquo fundo certa pecuniæ quantitas ſoluenda imponatur. ibid.1 ad 5.
Hypotheca nudo conſenſu contracta tantum prodeſt, quantum pignus ad rem ipſam obligandam. 294.15.2 in all.
Hypotheca expreſſa ſpecialis per teſtatorem pro legatis conſtituta eſt indiuidua itemque generalis. 694.8 tacita ſemper diuidua eſt, etiamſi cohæres ſit non ſoluendo. ibid.
Hypotheca ſpeciali hominis non tollit generalem legis, niſi id expreſſe dictum ſit. 516.3.1,2,3
Hypotheca tacita legatorum ſemper diuidua eſt, etiamſi facta ſit diuiſio inter creditores per mutuas adiudicationes. 694.7
Hypotheca tacita pro legatis diuidua eſt, ſed expreſſa indiuidua, ita vt nec locum habeat exceptio non diſcuſſi cohæredis. 690.1
Hypotheca cum nudo conſenſu contrahatur, etiam inter abſentes contrahi poteſt. 896.3.4 in all.
de Hypothecæ ſpecialis excuſſione facienda. 897.8.1 ad 5
Hypothecæ ſpecialis diſcuſſionem non factam obiicere non poteſt is qui emit ſub haſta. 897.10.1 ad 18
Hypothecæ tacitæ ius inducitur ex ſola chirographi agnitione vel denegatione. 203.7.2 in all.
Hypothecam tacitam filius habet in bonis patris pro rebus maternis, lucris nuptialibus & aduentitiis quibuſcumque. 909.13.1 ad 4
Hypothecam generalem perſequi poteſt qui egit in ſpecialem pro legato vel fideicommiſſo. nec ob id tenetur ad vllam ſumptuum refuſionem, quamuis mutato libello. 691.3
Hypothecam & poſſeſſionem rei à ſe venditæ (addita clauſula conſtituti) qui excepit poteſt ſuam poſſeſſionem auocare nulla facta excuſſione quamuis non imploret beneficium l. vlt. C. hoc tit. 763.37.8
Hypothecaria implicitam habet dominij quæſtionem. 238.3.5 in all.
Hypothecaria in ſolidum vnus ex hæredibus debitoris conueniri poteſt, nec obiicere exceptionem non diſcuſſi cohæredis. 898.1.8
Hypothecaria non niſi contra poſſeſſorem exercetur. 764. 38.9 in all.
Hypothecaria ſi contra debitorem ipſum præſcripta ſit ſpatio 40. annorum, hypotheca tamen durat, & conſequenter habebit creditor ius retentionis, ſi quo modo rei obligatæ poſſeſſionem nactus ſit. 768.5. 15 in all.
Hypothecaria conueniri qui poteſt ipſe per eum, contra quem agit hypothecaria, non ideo repellitur vulgari illa exceptione, quem de euictione tenet actio. 1022.16
Hypothecaria agens non idcirco cenſetur imploraſſe beneficium l. vlt. C. de acquir. poſſ. & clauſulæ conſtituti, quamuis in concluſione libelli adiecerit clauſulam omni meliori modo. 171.3
poſt Hypothecariam propoſitam poteſt agi condictione ex l. vltim. C. ad retinendam poſſeſſionem, & quidem impunè ante litem conteſtatam, poſtea verò refuſis ſumptibus. 754.2.1
Hypothecarius creditor poſterior ſoluens anteriori hypothecario ſuccedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus. Et quid ſi ſolutum ſit ei qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem. 920.2.1 ad 5

I

Iactare ſuum nemo præſumitur. 440.18.9 in all.
Idem interdum habetur pro alio. 184.12.1 in all.
Identitas fundi non probatur concludenter per duos confines ſi non ſint tranſuerſaliter angulares. 315.69. in all.
Identitas nominis probat identitatem perſonæ de qua agatur incidenter, non etiam ſi principaliter. 317.35.2,3 & 365.69.1
Ignorantia temporis litigioſi vitium non excludit, ſicut nec actorem qui rem litigioſam effecit, damno debet afficere. 418.4 28,29
Ignorantia diſſoluta non meretur excuſationem. 57.17.5 in all.
Ignorantia impetrantis non tollit ius alteri quæſitum. 40.50.1
Ignorantia licet excuſet à delicto, nunquam tamen ius tribuit. 342.13. 10 in all.
Ignorantia ſupina facti quod omnes ſciunt non eſt ferenda. 40.51.8 in all.
Ignorantia facti alieni eſt probabilis, præſertim ſi factum illud ſit occultum. 33.28.4 in all.
Ignorantia facti alieni ſemper excuſabilis eſt. 302.7.2 in all.
Ignorantia facti alieni tolerabilis eſt non proprij. 1076.12.4 in all.
Ignorantiæ cauſam iuſtam habet, vtrum id quod petitur, debeatur, qui in alterius iura ſuccedit. 347.15.6 in all.
Ignorantiam facti proprij prætendere nemo poteſt. 169.15 in all.
qui per Ignorantiam iuſtam plus petit, excuſatur. 198.1.6 in all.
Ignorantis conditio per alium melior fieri poteſt, at non deterior. 1111. 16.3 in all.

gnoranti etiam acquiratur hæreditas, ſi poſtea quandoque adierit. 755.5.10 in all.
ILLEGITIMVS vt poſſit quaſi iam legitimatus ſuccedere ſufficit impetratio litterarum legitimationis a Principe, etſi nondum verificatæ ſint. 554.5.7 in all.
Illegitimus ſuccedit matri non ſolùm ex teſtamento, ſed etiam ab inteſtato. 556.13.3,4 & habet querelam de inofficioſo teſtamento. ibid. 3 in all.
Illegitimo nepoti, nec auo nec proauo licet quicquam relinquere, niſi legitima ſobole nulla exiſtente. 556.12.1 in all.
Illegitimi liberi neque patri neque parentibus paternis poſſunt ſuccedere niſi in duabus vnciis nulla legitima ſobole nec vxore ſubſiſtente, nec illis parentes, inter ſe poſſunt ſuccedere, etiam ab inteſtato, non tanquam agnati, ſed quaſi cognati & iure cognationis. ibid.
Illegitimis ex damnato coitu natis nihil omnino relinqui poteſt iure ciuili, iure autem canonico alimenta. 956.13.14 in all.
Illegitimos nepotes & pronepotes inſtituere auia & proauia etiam paterna poſſunt, quamuis legitima ſobole ſubſiſtente. ibid.1,2,8
ILLVSTRIS mulier, non quælibet nobilis, ſed quæ illuſtri aliqua dignitate præfulgeat. 553.2.1 in all.
IMMEMORIALIS poſſeſſio dicitur, cuius initij memoria non extat. 66.18.10
Immemorialis poſſeſſio poteſt eſſe minor centenaria. ibid.6 in all.
IMMISCVISSE ſe non videtur filius qui poſſedit bona paterna pro dote matris viuo adhuc patre. 641.9.1
IMMIXTIO habet vim conſumptionis: conſumptio verò vim iuſtæ ſolutionis. 317.17.4 in all.
IMMOBILIVM appellatione cenſentur interdum iura & actiones. 668.11
Immobilium appellatione continentur reditus fundiarij. ibid. in rubr.
IMMVNITAS effectus eſt nobilitatis niſi cum lege, vel edicto Principis aliter cautum eſt. 1118.7.1 in all.
Immunitas tribuitur plerumque ob ſolam nobilitatem. 1109.10.6 in all.
Immunitas conceſſa pro bonis præſentibus extenditur etiam ad futura ex præſentibus acquiſita. 1112.19.1
Immunitatis priuilegium à tributo indicati datum Senatoribus & rationalibus ad eorum viduas non porrigitur. 1112.22.1
Immunitatis poſſeſſio per longiſſimum tempus, priuilegij inſtar habetur. 53.1.3
Immunitatem qui conceſſerunt, impunitatem conceſſam noluerunt. 67.1.4 in all.
IMPENSA funeris & infirmitatis habet priuilegium ante omnes alios creditores etiam expreſſam hypothecam habentes. 627.15.5 in all.
Impenſæ neceſſariæ quæ. 533.27.17
Impenſæ ad rem dotalem conſeruandam quæ dicantur. ibid.7
Impenſæ in res dotales & in litem de iis ſuſceptam factæ, quænam à marito præſtare debeant. ibid.1,2,3
Impenſæ poſt emptionem factæ faciunt rem precioſiorem, ſed ex poſt facto. 417.15.3 in all.
Impenſæ factæ ab emptore non augent pretium ad impediendam læſionis immodicæ probationem. ibid.1,2,3
Impenſæ omnes mulieri ſunt reſtituendæ quibus non reſtitutis dos imminueretur. 514.14.1,2,3,5
Impenſarum condemnatio plerumque victo remittitur veneratione conſanguinitatis & affinitatis. 807.63.1,2
Impenſarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio executione iudicati, quamuis de eo nihil in ſententia dictum ſit. 823.11.1
Impenſas omnes etiam magnas & in litem ex fructibus bonorum filij pater præſtare debet. 533.27.10
IMPETRATIO reſcripti aduerſus peremptionem inſtantiæ nulla ſumptuum refuſione onerat impetrantem. 795.13.1
IMPIETAS tanto maior & grauior eſt quæ ſub pietatis ſpecie delituerit. 342.60.4 in all.
IMPOSSIBILITAS habet impedimentum naturale. 590.2.4 in all.
IMPVBES doli capax & proximus pubertati ſi quem occiderit per dolum tenetur pœna ordinaria. 1067.2.1
IMPVTATIO ſolutionis vim perinde habet atque compenſatio, & in quo differat. 377.18.6
INCENDII crimen non eſt priuilegiatum. 1079.1.8 in all.
INCERTITVDO non ſemper liberat reos qui plures accuſantur de eodem crimine, cuius præſumptio par ſit contra omnes. 1089.19.1
INCESTVS quid ſit? & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur. 496.2.1 ad 12
Inceſtum ab ignorante admiſſum non punitur. 498.8.1,2,3
Inceſtum iure gentium admiſſum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili. 428.5.1,2,3,5
de Inceſtu ſimplici & iuris poſitiui extra cauſam matrimonij contracto. 598.7.1 ad 5
Inceſti pœna, vide *Pœna inceſti*.
INCLVSIO vnius alterius eſt excluſio. 1610.6.11 in all.
INCOMMODA ad eum ſpectant ad quem & commoda. 210.30.5. in all.
INCOMPETENTIA iudicis dicitur nullitas nullitatum. 187.4.5 in all.
INCORPORALIA ſunt quæ neque tangi, neque teneri poſſunt. 759.19.1 in all.
INDEBITVM propriè illud eſt quod nullo iure debetur, ne quidem naturali. 182.14.3 in all.
Indebitum ſoluere nemo cogitur cuius etiam ſoluti habet condictionem. 575.10.7 in all.
Indebitum videri debet quod ſupra taxatam quantitatem ſolutum eſt. 182.4.5
Indebitum ibi reddendum & ſoluendum vbi exactum fuit & in moneta illius loci, ſi interſit eius, qui ſoluit indebitum. 1010.33
in INDEMNITATIS actionem venit ſemper quanti actoris intereſt. 286.7.10 in all.
INDICIVM quod ex vnius teſtis dicto proficiſcitur, ſufficit ad condemnandum, non ad pœnam criminis, ſed ad ſumptus litis. 1054.3
Indicia per indicia probari abſurdum eſt. 321.52.7 in all.
INDIGNVS eſt hæreditate, & quaſi indigno auferenda eſt, qui defuncti necis vindictam ſciens prudenſque inſuper habuit: & quid ſi fiſcus ipſe vindictam non ſit proſecutus, & quid fiet de legatis. 652.6. ad 6
INDVCIÆ quadrimeſtris temporis, etiam cùm mora præceſſit condemnationem, condemnato immunes ſunt à periculo augendæ æſtimationis, ſi forte interea creuerit. 281.15.10
INDVCTA ad vnum effectum non debent operari contrarium. 292.11.7 in all.
INDVLGENTIA principis petitur & conceditur quo magis liberetur reus, non vt magis oneretur. 1091.3.5
Indulgentia principis releuat reum ab onere probandi, dum ne ſit obreptitia vel ſubreptitia. 1091.2
Indulgentia quos liberat notat, abolitio non item. 1091.1
INDVLTA non prius vllam vim apud nos habent, quàm à Senatu noſtro fuerint approbata. 29.9.6
INFAMIA facti non ſufficit ad repellendum teſtem, nec infamiæ iuris obiectio, niſi de ea per ſententiam conſtet. 341.45.1,4
Infamis fit quiſquis fuit periurus. 268.17.1 in all.
Infamis non magis iuſiurandum deferre poteſt quam iurare. ibid.2.1
INFICIATIO rem quidem dubiam facere poteſt: veritatis tamen præſumptionem, quæ pro inſtrumento facit tollere non poteſt. 348.20.5 in all.
INGENVVS non eſt vſque adeò æquandus liberto, vt ingenuo non ſit libera rerum ſuarum alienatio. 305.4.1 in all.
INGRATITVDINIS probatio in hæredes reiicitur. 297.4.6
INGRESSVS vitioſus in poſſeſſionem nunquam dandus. 52.95.8 in all.
INHIBITIONES ſpeciales petentibus iis qui appellarunt citra cauſæ cognitionem non conceduntur. 82.17.1
Inhibitionibus ſpecialibus pendente appellatione locus eſt ad impediendam executionem euidenter iniurioſam. 82.18.3
INIECTIONEM manus vocant Pragmatici *Arreſt de main leuée*. 285.3.1
INITIVM originem à bona cauſa quæ habent facile inualeſcunt & in conſuetudinem tranſeunt. 201.6.3 in all.
INIVRIA non fit volenti. 244.7.3 in all.
Iniuria non fit ei qui ad eum ſtatum reducitur in quo prior ipſe ſe conſtituerat. 276.46.3 in all.
Iniuria non leuis eſt ſi in ius ducitur is, qui velit ſoluere. 824.19.7 in all.
Iniuria ſemel remiſſa poſtea ex pœnitentia repeti non poteſt. 160.2.4 in all.
Iniuria quæ per extortam veram ſolutionem facta eſt, non niſi reddita pecunia tolli poteſt. 200.3.10 in all.
Iniuriæ perſequendæ ius tranſmittitur ad hæredem ſi accuſator deceſſerit pendente appellatione. 1082.2.1
Iniuriam iuris executio non habet. 233.6.9 in all.
Iniuriam nullam aduerſario facit qui ſe probatione onerat. 347.16.7 in all.
Iniuriam non facit qui iure publico, communi & perpetuo vtitur. 218.2.4 in all.
Iniuriam non facit, qui ſuo iure vtitur & ordinaria actione experitur. 135.3.7 in all.
Iniuriam dicens quam ſciri publicè intererat excuſatur fama & audita à fide dignis, licet eam probare non poſſit. 1083.5.1
Iniuriam qui dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus eſt, ſed mitius. 1082.1.8
Iniuriam verbo tantùm factam verbo quoque deleri & diſſolui nihil prohibet. 1084.8.8 in all.
Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittere tutor non poteſt, pater poteſt. 650.1
Iniuriam ſibi facit qui rei iudicatæ executionem in nouæ petitionis initium redigit. 841.3.5 in all.
Iniuriarum omiſſum iudicium non poteſt repeti etiam contra perfidum. 1085.12.1.
Iniuriarum actio tollitur per pactum quod ideo legitimum appellatur. ibid.3 in all.
Iniuriarum agere non poteſt, quas quis propria auctoritate vindicauit. 1084.8.1
INNOCENTIÆ probatio fauorabiliſſima eſt. 275.43.3 in all.
Innocentiam ſuam paratus defendere, ſemper eſt audiendus. 854.49.8 in all.
INOFFICIOSAM aduerſus donationem quam pater fecerit auxilium ſoli patri competit. 232.1.6 in all
Inofficioſi teſtamenti querela non competit niſi poſt mortem patris ibid.

de Ino

de Inofficioſo agens. duo impugnat, & teſtamentum & iudicium eius quem ait inſanum fuiſſe, teſtatumque contra officium pietatis. 608.1.1 in all.
Inqvirendi iuſta cauſa eſt contra eum qui id fecit quamuis mandante altero quòd non niſi in malos vſus & falſi committendi gratia deſtinatum eſſe poſſit. 1074.7.1
Inqvisitio propter ſeipſam fauorabilis eſt. 307.1.5 in all.
Inquiſitio facta facilius haberi poteſt pro infecta, quàm infecta pro facta. 317.37.6 in all.
Inquiſitio de crimine ſecreto fieri ſolet, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat, & teſtes ſubornet. ibid.1 in all.
Inquiſitores in partibus deputatos recuſare poſſunt, qui ex prouincia vna aut ex ciuitate vna in aliam commeare coguntur. 175.13.3
Inscriptionis neceſſaria eſt ſolemnitas ad reuelationes apparitorum impugnandas ſi vnius tantum teſtis fidem aut impugnantis ſubſcriptione nitantur. 302.8.6 in all.
Insinvatio eſt rei geſtæ apud acta teſtificatio. 310.5.2 in all.
Inſinuatio donationis non pertinet ad actus ſubſtantiæ, ſed tamen eſt conditio ſine qua non poteſt valere donatio. 1043.11.13 in all.
Inſinuationis defectus vitiat donationem etiam conditionalem, quæ ab initio inſinuari debuit, licet euenientis conditionis tempore deſierit neceſſaria eſſe inſinuatio. 1049.1.1
Inſinuationis probatio non fit niſi per ſcripturam, ſed eam tamen etiam per teſtes aut per aliam ſcripturam probari ſufficit. 310.5.3.4
Inſinuationis ſolemnitas inducta eſt ad euitandas falſitates. ibid.4 in all.
Inſinuationis ſolemnitas etiam nec neceſſaria, tamen omnimodo implenda eſt ſi præſcripta ſit à contrahentibus: alioqui ex eo defectu vitiatur donatio. 1049.2.1
Inſinuationis ſtatutariæ ſolemnitas in remuneratoriis perinde ac cæteris donationibus neceſſaria eſt. 596.17.6
Instans mortis vitæ non morti computatur. 670.22.1
Instantia cœpta cum defuncto in hæredem tranſire ſolet. 306.2.2 in all.
Inſtantia diſcuſſionis pendente, ſi agatur de reſtitutione dotis vel de doario quod nobili fœminæ debeatur, quæ nihil aliud habeat vnde alij poſſit, ſubuenitur per adiudicationem prouiſionalem, non auditis cæteris creditoribus. 635.40.17 in all.
in Inſtantia deſertæ appellationis, tractatur tantùm an ſit deſerta nec ne 123.32.1 in all.
Inſtigator manifeſtus nihil diſtat ab accuſatore. 1056.10.6 in all.
Inſtigator occultus non tenetur ad expenſas litis ſi non fuerit calumniatus. 1055.9.1
Inſtigatori occulto debentur expenſæ litis quas ſubminiſtrauit, ſi cum ſibi iudicari reus petierit non aliter. 1056.10.1
Institvi quis poteſt in tempus capiendæ hæreditatis. 603.2.3 in all.
Inſtitui hæres poteſt in tempus capiendæ hæreditatis. 154.5.7 in all.
Institvtio nunquam intelligitur facta animo compenſandi. 715.26.3 in all.
Inſtitutio conditionalis prius eſt vt valeat, quàm vt ex ea poſt impletam conditionem hæres vllus eſſe poſſit. 603.2.5 in all.
Inſtitutio facta poſthumi & poſthumæ ex vxore nunc prægnante, non porrigitur ad poſthumum altero partu editum. 622.1
Inſtitutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommiſſum. 613.11
Inſtitutio quæ ab initio pro non ſcripta habetur, tractu temporis conualeſcere non poteſt. 612.95 in all.
Inſtitutionis cùm ſunt plures gradus, rupto primo gradu rumpuntur etiam ſequentes qui ab eo habent dependentiam. 686.37.1 in all.
Inſtitutionis forma certis & præciſis verbis concipi eam neceſſe eſt, vt ſciri poſſit quid teſtator dixerit & ſenſerit, ſiue per ſcripturam teſtatus ſit ſiue per nuncupationem. 609.2.4 in all.
de Inſtitutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hæreditarias. 604.6
Inſtitutiones ex re certa conſeruantur per Auth. ex cauſa, quatenus cenſentur iure legatorum, non inſtitutionum. 621.4
Institvtvs ex re certa non poteſt implorare beneficium legis Iuſtinianeæ de dict. Hadriani toll. 603.4.15
Inſtitutus ex re certa an & quando habeatur loco hæredis, aut loco legatarij. 6.3.4
Inſtitutus filius in re non extante, præteritus videtur, ideoque teſtamentum nullum. 22.9.4 in all. in re aliena poſtmodum euicta, teſtamentum valet, & ad ſupplementum eſt agendum. ibid.
Inſtitutus dici non poteſt filius natus ex matre quæ vacuo ventre fecerit teſtamentum, & inſtituerit hæredem maritum, nullos tunc habentem liberos & addiderit, verba illa, & ſuos. 654.4.6 in all.
Inſtitutus in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, quæ non fuerit reuocata in poſteriore, præferendus eſt ei qui in poſteriore ſcriptus fuit. 591.25
Inſtituto Titio & in eius defectum ſubſtituto Sempronio non niſi vulgaris ſubſtitutio eſt. 690.48
Inſtituti ex re certa & hæredis differentia. 603.4.6 ad 12
Instrvmentvm eſt probatio probata & non probanda.
Inſtrumentum edere debet quiſquis ex inſtrumento agere vult & vincere. 94.16.7 in all.
Inſtrumentum bonum, publicum & authenticum dicitur quod formam publicam & ſolemnem habet extrinſecam. 631.14.4 in all.
Inſtrumentum commune ſemper edi debet. 90.6.13 in all.
Inſtrumentum producens in quo erratum eſt poteſt nihilominus errorem allegare & probare. 345.10.2
Inſtrumentum falſum qui producit debet ſi interrogetur clarè reſpondere, an eo vti velit necne. 1076.14.1
Inſtrumentum falſum producens, eóque vtens falſum committere dicitur, quamuis non puniatur, niſi falſum ſcierit. 145.11.6 in all.
Inſtrumentum quod falſum dicitur, ſtatim eſt ſequeſtrandum, & in actuario publico deponendum, quouſque peracta ſit. 1077.14.7 in all.
Inſtrumentum guarentigiatum ſententiæ vim obtinet.
aduerſus Inſtrumentum guarentigiatum poſſunt impetrari moratoriæ. 74.5.4.3
Inſtrumentum quod in perſona cedentis eſt guarentigiatum, & ab omni exceptionis periculo immune, ſinit eſſe tale in perſona ceſſionarij. 184.1.11
Inſtrumentum publicum etiam illud dicitur quod ex iudicis authoritate publicatum eſt. 343.20.4 in all.
Inſtrumentum publicum non facit ampliorem aut fauorabiliorem cauſam debiti, ſed tantum probationem eius certiorem. 86.27.5 in all.
Inſtrumentum publicum cum nullo vitio viſibili ſuſpectum prolatum eſt non cogitur is, qui produxit protocollum exhibere. 347.16.1
Inſtrumentum nec ſcriptum nec ſubſcriptum à notario & tamen repertum in protocollo non probat, maximè ſi aliunde ſuſpectum ſit. 349.21.1.2
Inſtrumentum quod à duobus notariis exceptum eſt, non aliter probat, quam ſi ab vtroque ſubſcriptum, aut ab vno ſcriptum ab altero ſubſcriptum ſit, niſi, vt plerumque fit, in ſolidum rogati ſinguli proponantur. 343.1.2.3
Inſtrumentum à duobus notariis exceptum & vno tantum ſubſcriptum, plenè probat cum ab antiquo, vt loquuntur, groſſatum & expeditum profertur. 349.22.2
Inſtrumentum quod ſemel quis probauit poſtea reprobare non poteſt 343.2.4 in all.
Inſtrumentum aliquod producenti licet ſe eo nolle vti dicat non eſt ſuper falſitate pronunciandum, ſed tantum ſuper nullitate. 1075.20.4
Inſtrumentum, ſi in primo intuitu, & vt Pragmatici loquuntur, in prima ſua apparentia falſi ſuſpicionem præ ſe ferat, aut vitium aliquod habeat aliunde quàm ex ipſa temporis antiquitate conflatum, protocolli exhibitio neceſſaria eſt. 347.16.3.4
Inſtrumentum per notarium vni ex contrahentibus traditum ante ſubſcriptionem & poſtea ſubſcriptum abſente parte ſuſpectum eſt tametſi eius qui ſubſcriptioni non adfuit conſenſus ex poſtfacto accedat. 348.9.1.2.3.4
Inſtrumentum productum in actis dicitur eſſe de actis & conſequenter commune. 345.103 in all.
an & quando Inſtrumentum à notario ſub nota, &c. confectum in longiorem formam & longiores clauſulas extendi poſſit. 348.8.1.2
Inſtrumentum non eſt falſum cùm ea quæ ſcripta ſunt cum iis congruunt quæ ſcribi debuerunt. 349.21.4 in all.
Inſtrumentum verum protocollo falſo inſeri nihil vetat. ibid.2 in all.
Inſtrumentum, quo tempore exhibetur, formam publicam habere ſufficit. 345.19.7
Inſtrumenti editionem per calumniam ſub iuris prætextu qui deſiderat, non eſt audiendus. 92.11.1
Inſtrumenti inter alios confecti editionem à notario petere poſſunt omnes quorum intereſt. 903.4
Inſtrumentum quo ab alio notario exceptum eſt non poteſt alius deſcriptionem facere niſi mandante iudice. 343.2.3
Inſtrumenti enunciatio ſola etiam cum deſignatione dici & conſulis, non facit illud commune. 89.2.3 in all.
Inſtrumenti exemplum cum originali parte citata collatum & mandante iudice pleniſſimam fidem facit. 146.12.2.3
Inſtrumenti exemplum facit fidem non ſolum cùm notarij manu confectum eſt, etiam cum ſolemniter fuit publicatum. 91.9.9 in all.
Inſtrumenti exemplum tantum probat quantum exemplar ipſum & originale quoties ab eodem ipſo notario ſubſcriptum eſt. 347.15.1 in all.
Inſtrumenti deperditi exemplum ſi cum notarij ſcheda conſentiat, plenè probat, non aliter, niſi aliæ adſint probationes. 350.25.1 ad 4.
Inſtrumenti expeditionem nullo vitio laborantem nec ſuſpectam proferens non eſt cogendus exhibere protocollum, licet dicat aduerſarius paratum ſe in crimen falſi ſubſcribere ſtatim atque protocollum inſpexit. 350.24.4 in all.
Inſtrumenti publici expeditionem non ſuſpectam producens, protocollum exhibere non cogitur. 344.6.1
Inſtrumenti iteratam expeditionem, reaſſumptionem, Itali noſtri reexpeditionem vocant. 351.28.1
Inſtrumenti iterata expeditio, ſi ab alio notario fiat regulariter, non niſi octo concurrentibus fieri poteſt. ibid.2 & 3
Inſtrumenti fides facilius eſt vt vacillet, quàm vt corruat. 1076.12.6 in all.
Inſtrumenti perditio tunc probata intelligitur cùm facta diligentia ex ſuperioris authoritate non reperitur, probatur etiam ex iureiurando. 347.16.5 in all.
Inſtrumenti probatio, vt & quilibet alius caſus per iuramentum probatur. 91.9.4 in all.
Inſtrumenti redditio probat liberationem. 412.11.5 in all.
Inſtrumenti tenorem qui non ignorauit de dilata inſtrumenti editione non

non poteſt conqueri. 92.10.4
Inſtrumenti traditio inducit probationem rei traditæ aut mandatum actionum. 101.6.6 in all.
Inſtrumenti cuiuſlibet validitas non poteſt cognoſci niſi lectis, inſpectis, cognitiſque verbis. 46.68.3 in all.
Inſtrumenti deſcriptum & recognitum fieri non poteſt, niſi præſentibus vel ſaltem vocatis omnibus quorum intereſt. 209.27.3 in all.
ad Inſtrumenti validitatem ſufficit teſtium ſolemnem numerum compleri poſſe ex iis qui neſciant ſcribere modo ſubſcripſerint aliqui ex iis qui ſcirent. 343.1.2 in all.
pro Inſtrumenti ſolemnitate in contractibus requiritur ſubſcriptio non modo notarij, ſed etiam teſtium qui ſciant ſcribere, apud Sabaudos. Ibi.
Inſtrumento magis creditur quàm teſtibus inſtrumentariis, niſi cùm de falſo criminaliter agitur. 331.15.1,2,3
Inſtrumento in formam publicam redacto non opus eſt protocolli editione. 90.5.1
Inſtrumento, cùm formam ſuam debitam habet, omnimodo ſtandum. 344.6.1
Inſtrumento, pendente ſimulationis quæſtione, ſtandum eſt, niſi ea quæſtio per iuſiurandum deciſorium terminari ſtatim poſſit. 352.4.1.&10
Inſtrumento minus ſolemni propter locorum diſtantiam credi ſolet. 311.8.7 in all.
Inſtrumento publico facto plus ſcripturæ creditur, quàm contrahentibus, adeóque quàm teſtibus. 346.13.4 in all.
Inſtrumento magis originali ſtandum eſt, cùm duo ſunt originalia. 350.24.5 in all.
Inſtrumento nitens ſi paratus eſt probare quæ in ipſo continentur, eſt admittendus. 343.1.2 in all.
Inſtrumento quod quis edere noluit, eo poſtea vti nõ poteſt. 89.2.2 in all.
pro Inſtrumento in dubio ſemper præſumitur. 432.1.2 in all.
Inſtrumenta & probationes litis ex domini domo prodire debent, non ex domo prodire procuratoris. 116.4.6
Inſtrumenta eduntur vt inſpiciantur, non vt retineantur, aut eorum poſſeſſio amittatur. 93.15.6 in all.
Inſtrumenta guarentigiata dicuntur quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem eo iuris ratione, ſed ex authoritate ſtatuti. 289.1.10 in all.
Inſtrumenta hæreditaria tanquam communia edenda ſunt fideicommiſſario, debéntque remanere penes hæredem. 93.14.1.2
Inſtrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non ſunt perpetua tabellionum protocollis, in comitatu Burgundiæ non inſeruntur. 347.15.5,6
Inſtrumenta publica dicuntur quod fidem habeant publicam ex perſona notarij qui publicum officium gerit. 345.11.2 in all.
Inſtrumenta publica peregrino idiomate conſcribi permittendum non eſt. 346.13.1,2,3
Inſtrumentorum guarentigiatorum per reſcripta moratoria vis ſuſpenditur. 47.5.1
Inſtrumentorum traditio pro mandato eſt. 426.13.4 in all.
Inſtrumentorum traditio non habet vim mandati. 481.42.6 in all.
Inſtrumentorum editionem & deſcriptionem petere poſſunt omnes quorum intereſt. 250.53.3 in all.
Inſtrumentorum aut actorum litis amiſſio ſi ob id tantum allegetur, vt alia inſtrumenta, nouaque litis acta fieri poſſint, probata ſatis intelligitur hoc ipſo quod facta ſuperioris authoritate diligenti perquiſitione non reperiantur. 525.57.1
Inſtrumentis excedentibus metam 100. annorum non probatur antiquus rei ſtatus. 772.2.4 in all.
Inſtrumentis litis apud Iudicem aut Senatorem depoſitis & perditis ad quid teneantur. 591.4.2 in all.
INTENTIONEM ſuam vnuſquiſque probare pleniſſime & implere debet. 308.2.10 in all.
INTERCALATIO in calendarij emendationem D. Gregorij III. Pontificis Maximi conſtitutione facta eſt anno 1582. 454.16.1 in all.
INTERCEDENS quilibet ad impediendam executionem, tanquam tertius condemnatur. 184.12.12
INTERCEDIT quiſquis alienam in ſe recipit obligationem. 306.1.2 in all.
INTERCESSIO quæ fit pro marito eſt ipſo iure nulla, quæ pro alio, non niſi ope exceptionis. 360.27.10 in all.
Interceſſio licèt iniuſta, ſi modo per executorem admitti debuit, remoratur vim executionis. 480.18.9 in all.
Interceſſio tertij qui non reperitur in poſſeſſione non poteſt impedire executionem ſententiæ contra poſſeſſorem redditæ, eius tamen interceſſio recipienda eſt. 831.39.1
Interceſſioni quoties colorem quæſitum eſſe conſtat valere non poteſt quod in Senatuſconſulti fraudem factum eſt. 359.3.5 in all.
Interceſſionem ſuſpectam habere debet qui mulierem corream debendi cum marito accipit. 360.7.10 in all.
INTERCESSOR quaſi iniuſtus non condemnandus priuſquam ad intercedendum admittitur. 184.12.17 in all.
INTERDICTVM non niſi de poſſeſſione eſt. 192.1.1 in all.
Interdictum ei ſoli competere poteſt qui tum poſſidebat cùm deficeretur. 760.24.4 in all.
Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis non pertinet ad iudicem laicum, quia ſapit naturam petitorij. 181.18.9
Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis cumulari poteſt cum petitorio, non item cætera. 192.1.1
Interdictum vnde vi, non ſemper eſt annuum, ſed plerumque perpetuum. 883.8.4 in all.
Interdicto recuperandæ poſſeſſionis quaſi ſpoliatus agere non poteſt hæres fructuarij aut eius cui ad vitam aliquid legatum eſt, ſi proprietarius poſt vſufructuarij mortem propria authoritate occupauerit poſſeſſionem. 892.41.1.2
Interdicto retinendæ locus eſſe poteſt quamdiu retinetur poſſeſſio ciuilis, licèt ſit amiſſa naturalis, ſecus ſi ciuilis quoque amiſſa ſit. 894.9.1.2
Interdicto retinendæ poſſeſſionis propoſito poteſt quis proponere in ſubſidium interdictum retinendæ, non contra, at interdictum adipiſcendæ vtrique neceſſarium eſt. 891.37.1 ad 4
Interdictum retinendæ poſſeſſionis non poteſt cumulari cum petitorio, per petitorium tamen confortari. 195.9.1.2
quando Interdicto vel perſonali actione agendum ſit pro præſtatione annua. 894.10.1,2,3
Interdicto agere non prohibetur qui vindicare cœpit. 195.9.2 in all.
in Interdicto vti poſſidetis nec cognoſcitur de dominio niſi incidenter, nec quicquam in poſſeſſione decernitur ante diffinitiuã ſententiã niſi ad cauſam momentaneæ poſſeſſionis aut ſequeſtrationis. 892.1.1 ad 10
Interdicta alia ſunt retinendæ poſſeſſionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiſcendæ. 755.4.12 in all.
Interdicta retinendæ & recuperandæ poſſeſſionis ſunt incompatibilia, niſi quatenus referuntur ad diuerſa genera poſſeſſionis. 894.8.8 in all.
Interdicta poſſeſſoria ſunt annua. 883.8.4 in all.
Interdicta ſunt hodie ſublata & in eorum locum ſubſtitutus vſus actionum extraordinariarum. 755.4.10 in all.
in Interdictis retinendæ aut recuperandæ poſſeſſionis de ſola poſſeſſione quæritur. 185.13.2 in all.
INTERLOCVTIO valet & iuſta eſt de conficiendo inuentario non obſtante (vt aiunt) oppoſitione & appellatione vt res collocetur in tuto. 816.6.2
Interlocutio per quam pronunciatum eſt inſtrumentum bonum & authenticum non impedit reſtitutionem in integrum. 131.24.8
Interlocutio iudicis quoties habet vim diffinitiuæ ſententiæ, aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici quamuis ducali, à quo appellatum ſit, illam executioni mandare. 81.10.2
ab Interlocutione per quam pronunciatum eſt idonea eſſe pignora oblata debitori à creditore, non poteſt debitor appellare, quod nihil eius interſit. 1005.18
Interlocutiones quæ ſine plena cognitione fiunt, plenum ius tribuere non poſſunt. 194.5.3 in all.
Interlocutiones ſunt in pœnam contumaciæ. 132.14.2 in all.
Interlocutoria ſententia regulatur ſecundum naturam diffinitiuæ. 812.10.1 in all.
Interlocutioni iudicis perinde parendum eſt ac ſententiæ diffinitiuæ. 151.1.1 in all.
Interlocutionum duarum de eadem re ab eodem iudice diuerſis temporibus redditarum, ſi à poſteriore tantum prouocatum ſit, prior mandanda eſt executioni. 82.15.8
Interloqui & prouiſionalem, vt vocant, facere condemnationem præſtita ſatiſdatione, cùm nondum bene liquet, iudex ſolet & debet. 376.13.4 in all.
INTERPELLAT in pœnalibus dies pro homine. 437.13.6 in all.
Interpellatio creditoris licèt congruo loco & tempore facta non conſtituit debitorem in mora, ſi omiſſa ſit debitori repetendi inſtantia. 392.9 in all.
Interpellatio nulla neceſſaria eſt quoties ſolutioni certa dies dicta eſt, pœnáque adiecta. 431.31.8
Interpellatio ex pluribus arbitris vno abſente pronunciata, non valet. 162.3.1,2,3
Interpellatione ad recognoſcendum aut denegandum chirographum non tam id agitur vt fiat condemnatio, quam ne debiti probatio intercidat. 203.7.1
INTERPRETATIO ea eſt capienda in dubio, per quam actus ſuſtineatur. 1051.8.7 in all.
Interpretatio ea ſemper in dubio capi non debet per quam id de quo quæretur diuidatur. 882.9.3 in all.
Interpretatio in contractibus & iudiciis quomodo facienda. 671.25
INTRVSO facta collatio etiam ab eo qui conferendi poteſtatem habuit non valet ſi non purgatum ſit vitium intruſionis. 30.11.5
Intruſus eſt qui poſſeſſionem beneficij habet ſine titulo qui ſit vel canonicus vel ſaltem coloratus. ibid. 1.2
INVENTARIVM factum, non vocatis quibuſdam creditoribus valet quantum ad vocatos, & leuiorum ſolemnitatum omiſſione non vitiatur. 628.17.1,2,3
Inuentarium quando valeat etiam in præiudicium eorum qui non ſunt nominatim vocati. 631.26
Inuentarium debet continere deſcriptionẽ ſpecificam rerum omniũ, aut genericam, quæ pondere, & menſura ſit diſtincta. 630.25.1,2,3
Inuentarium facit vt poſſit hæres condemnari, niſi quatenus hæres eſt in hæreditate.
Inuentarium impedit ne iura quæ habet hæres confundantur cum patrimonio. 112.14.11 in all.
Inuentarij ſola apertio non priuat hæredem beneficio inuentarij, ſi nihil facit dolo malo. 631.28
Inuentarij beneficium ſicuti non facit quo minùs hæres verè hæres ſit, ita ne quo minùs ex rebus hæreditariis ſatisfieri debeat iis creditoribus qui primi veniunt. 356.1.7 in all.
Inuentarij ſpretum beneficium facere non poteſt quo magis hæres teneatur ſupra quàm ferat ratio iuris, aut voluntas teſtatoris, ſed tantum vti ne in minùs. 244.1.4 in all.

Inuentarij

Inuentarij conficiendi neceſſitas incumbit hæredi, qui non vult teneri vltra vires hæreditatis. 230.33.10 in all.

Inuentarij conficiendi tempus quo caſu currat ei qui neque ex teſtamento, neque ab inteſtato aut adire aut bonorum poſſeſſionem petere potuit. 626. 10.1,2,3

Inuentarij conficiendi tempus currit ab adita tantum hæreditate, niſi aditio dilata ſit dolo malo hæredis. 626. 9.1

Inuentarij confectionem petere poteſt filia, etiam quæ cum iureiurando renunciauit, ſi velit ſe læſam dicere per in integrum reſtitutionem. 230. 33.1,2,3

Inuentarij confectionem teſtator prohibere poteſt tutori, ſed non hæredi, niſi inſtituendo eum ſub illa conditione ſi inuentarium non confecerit, aut ſubſtituendo ei per fideicommiſſum ſub illa conditione, ſi inuentarium confecerit. 637.431 & ſeq.

Inuentarij confectio an remitti poſſit hæredi. ibid.2 in all.

Inuentarij confectio nullius præiudicij eſt, dum ne agatur de inſtrumentis deſcribendis aut legendis, aut annotandis per quod fiat vt patrimonij ſecreta pandantur. 81.14.1,2

ad Inuentarium conficiendum tutor citare debet omnes quorum intereſt & quidem nominatim creditores, qui ſunt certi, alios verò generali programmate. 570.8.2 in all.

Inuentarium allegans nec exhibens interim condemnandus eſt quaſi purè & abſolutè hæres. 625.8 1

INVESTITVRAM præcedere aut ſubſequi debet fidelitas. 467.1.20

IOCALIA maritus debet ad ratam dotis conſtitutæ licet non ſolutæ, ſed non ratione augmenti quod à marito ipſo debetur. 512.4.1 in all.

Iocalia nulla debentur mulieri citra expreſſam conuentionem, inter ignobiles apud Genuenſes. ibid.

IRACVNDIÆ calore quod malè factum eſt poteſt per pœnitentiam dilui vſque ad reſponſionem factam ab interrogato de crimine. 1085.1.1

IRRITA ſunt quæ in fraudem Senatuſconſultorum fiunt. 368.27,3 in all.

IVDEX bonus nihil vnquam decernere debet non audita vtraque parte. 787.10.1 in all.

Iudex bonus litibus finiendis ſtudere debet. 196.13.2 in all.

Iudex bonus curare debet ne litigatores ſumptibus ſuperuacuis onerentur. 119 15.6 in all.

Iudex bonus nunquam debet impunitam calumniam relinquere. 800.33 5 in all.

Iudex bonus debet litium materiam minuere potiùs quàm augere. 796, 18.2 in all.

Iudex bonus omnibus modis proſpicere debet ne probationes intercidant. 242.14.5 in all.

Iudex pendente iudicio reſtitutionis pronunciare debet contractui ſtandum eſſe. 155.3.9

Iudex bonus pronior eſſe debet ad commiſerationem quàm ad rigorem. 877.27.3 in all.

Iudex non niſi petenti officium ſuum impertiri debet. 313.16.1 in all.

Iudex nihil poteſt nec debet decernere ſine cauſæ cognitione. 1055.7. 14.in all.

Iudex contra leges nihil facere poteſt, ne Senatus quidem. 85.4.2 in all.

Iudex conſcientiæ ſuæ religionem inſtituere debet ex iis quæ veriſimiliora compererit. 243.16 3 in all.

Iudex multa animi ſui informandi gratia facere poteſt, ſi ex actis litis informari non poſſit. 327.2.3 in all.

Iudex inſpicere debet an ſit legitimus procurator, antequam reum adigat ad litem tractandam: iudicium enim nullum eſſe poteſt cùm procurator falſus inuenitur

Iudex ſupplere poteſt iuris obiectionem. 33.29.4 in all.

Iudex obſeruare debet vt qui ſuper ſacroſancto Miſſæ canone iurat, id faciat flexis genibus, cuiuſcunque dignitatis & condicionis ille ſit. 273.34.1

Iudex appellationis poteſt pronunciare de acceſſoriis, de quibus nihil dictum fuerat in priore ſententia. 849.24.1

Iudex appellationis poteſt pronunciare de eo quod cœpit intereſſe pendente appellatione niſi appellatio fuerit deſerta. 791.7.1

Iudex qui ex appellatione cognoſcit in primi iudicis locum ſubſtitutus dicitur. 186.2. 4 in all.

Iudex appellationum ex quo recipit appellationem poteſt inhibere verbis & regulis regularibus ne quid fiat in præiudicium appellationis, etiam non citata parte, non poteſt tamen inhibere ſpecialiter ne hoc vel illud fiat, niſi cauſa cognita. 82.17.1 in all.

Iudex primus victori in cauſa appellationis patrocinium præſtare poteſt. 115.1.1

Iudex delegatus ſibi mandatam cognitionem alij ſubdelegare non poteſt, niſi à Principe delegatus proponatur. 179.32.1,2

Iudex delegatus in cauſa in qua delegatus eſt eandem authoritatẽ habet quam alioquin ordinarius haberet. 179.32.1.2

Iudex delegatus dicendæ mulctæ ius habet. 204.11.1

Iudex fatuus eſt qui iudicat vltra petita. 817.26.15 in all.

Iudex fatuus eſt qui & vltra, & contra petita iudicat. 282.17.5 in all.

Iudex eccleſiaſticus poteſt etiam cognoſcere de dote, damnis & intereſſe ſi ſint coniuncta cum quæſtione matrimonij. 204.10. 3 in all.

Iudex eccleſiaſticus non poteſt cognoſcere de poſſeſſorio citra abuſum, poſtquam cœpit iudex laicus de eo quoque modo cognoſcere ratione beneficij aut alterius rei ſpiritualis. 861.11.4 in all.

Iudex eccleſiaſticus hortandus non eſt vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod ſanguinis pœnam irroget. 212. 58.1,2,3,4

Iudex eccleſiaſticus recuſatus cauſas recuſationis contra ſe propoſitas reiicere poteſt, ſed non de earum fide & veritate cognoſcere. 190.8.4

Iudex eccleſiaſticus nullam habet in laicos iuriſdictionem niſi cum agitur de Sacram. & huiuſmodi alia re quæ ſit ſpiritualis. 858.15.2 in all.

Iudex ſolus eccleſiaſticus de reſcindenda tranſactione ſuper poſſeſſorij lite pendẽte coram iudice laico facta cognoſcere poteſt. 213.47.1 ad 4

Iudex eccleſiaſticus literas monitoriales cum clauſula *Nemine dempto* non poteſt publicare quin priùs impetrata ſit à Senatu, alióve iudice ſeculari licentia, coram quo lis pendeat. 822.54.27

Iudex vterque inter clericum & laicum de debito quod mortuarij nomine contrahitur, competens eſt. 211. 35. 1 ad 4

Iudex familiæ erciſcundæ quoad fieri poteſt, nihil debet indiuiſum relinquere. 253. 7. 7 in all.

Iudex feudi competens eſt inter quaſcunque perſonas, non ſolum ſi in rem actio exerceatur, ſed etiam ſi in perſonam. 203.6,1,2

Iudex incompetens competens fieri poteſt per ſolum conſenſum partium. 189.5.7 in all.

Iudex an incompetens dicatur, an vt ſuſpectus recuſetur. 791.1.1

Iudex inferior ante ſententiæ pronunciationem recuſari poteſt, non item Senator. 189.7.1

Iudex laicus cognoſcere debet de ſcandalo quod laicus fecerit in eccleſia, non in ſpretũ religionis, ſed poſſeſſionis ſuæ tuẽdæ gratia. 863.19 1

Iudex laicus de iure ac proprietate decimarum cognoſcere non poteſt. 44. 63. 5 in all.

Iudex laicus non eſt competens iudex clerici in actione perſonali, nec ſi deſinat illa in hypothecariam, ne quidem pro ſumptibus contumaciæ. 209. 29. 1, 2

Iudex laicus cognoſcit de poſſeſſione decimarum percipiendarum, non de iure. 66. 58. 4 in all.

Iudex laicus debet obſeruare vt ſemper adiudicet ei poſſeſſionem beneficij qui in petitorio potiora iura oſtenderit. 30. 12. 3

Iudex laicus de poſſeſſione beneficij non adipiſcenda quidem, ſed retinenda cognoſcere poteſt. 205. 16. 1 in all.

Iudex laicus poteſt clericum pœnali iudicio condemnare iuriſdictionis ſuæ tuendæ gratia. ibid.11.1 in all.

Iudex laicus citra perſonalem condemnationem in clericum turbatorem ſententiam mulctámque dicere non poteſt. ibid.2 in all.

Iudex laicus non poteſt cognoſcere de correctione morum inter eccleſiaſticos. 860.5.1,2

Iudex laicus non de proprietate, ſed de ſola poſſeſſione beneficij cognoſcere poteſt. 534.5.4

Iudex laicus non eſt competens in petitorio beneficij. 312.11.11 in all.

Iudex laicus eum qui de congrua portione conuenitur, condemnare non poteſt. 206.18.6

Iudex laicus de iure beneficiali quod merè ſpirituale eſt, cognoſcere non poteſt. 285.3.1 in all.

Iudex ſiue ordinarius ſiue delegatus, qui ex iuſta ſuſpicionis cauſa remotus eſt, nullam ampliùs in ea cauſa iuriſdictionem habet. 189. in all.

Iudex loci in quo delinquens reperitur æquè competens eſt atque loci Iudex in quo delictum admiſſum eſt. 224.1.5 in all.

Iudex qui diffinitiuam tulit ſententiam, iterum iudicare ac pronunciare non poteſt. 854.49.4

Iudex requiſitus ad recognoſcenda ſigna & ſubſcriptiones teſtium adhibitorum in ſolemni teſtamento, non poteſt aperire teſtamentum, ſed debet eum remittere ad requirentem iudicem cauſæ principalis qui aperiat & cognoſcat de viribus teſtamenti. 819.1.8 in all.

Iudex requiſitus non poteſt cognoſcere de nullitate ſententiæ, ſi nullitas non a iure communi pendeat, ſed ab alia cauſa. 820.19.1

Iudex requiſitus non debet permittere executionem ſententiæ, quæ contra ipſius requiſiti autoritatem ſit reddita. 826.15.1

Iudex requiſitus an poſſit cognoſcere de æquitate aut nullitate ſententiæ. 819.1.1.2

Iudex cum ſaluam facit intercedendi poteſtatem, reſoluitur iuſſus eius in ſimplicem citationem. 92.12.5 in all.

Iudex qui dedit executorem cognoſcit de deſertione appellationis ab executore, niſi cùm ab eo ipſo iudice appellatum eſt ad ſuperiorem. 850.19.1

Iudex non attentat qui iubet mandari executioni vnam interlocutoriam cum ab alia tantùm fuit appellatum. 848.22.1,2,3

Iudex non dicitur attentare qui aliquid decernit contra eum qui non eſt in lite. 83.19.4 in all.

Iudex ea ſupplere non poteſt quæ ſunt facti. 377.15.20 in all.

Iudex non poteſt dicere volenti vti gratia impetrata, Facere priùs delictum. 1691.3.2 in all.

Iudex iuriſiurandi ab aduerſario delati formã ſequi non cogitur. 167.10.1

Iudex non ſemper nec facilè actionis iniuriam debet decernere publicationem reuocare per reum iniuriæ. 1085.10.1

Iudex authoritatem mulieri volenti pro marito aut alio facere id per quod futurum ſit vt dos periclitetur, præſtare non debet. 359.2.1,2

Iudex compenſationem reprobare non debet. 373. 5. 8

Iudex alius non poteſt cognoſcere de iniquitate ſententiæ ab alio iudice redditæ, niſi qui ſuperior ſit & ex cauſa appellationis. 298. 6. 7 in all.

Iudex priuatorum conſenſu fieri poteſt etiam qui nulli præeſt iuriſdictioni. 163.7.8 in all.

Iudex non videtur in præiudicium appellationis attentare, ſi quod interlocutus eſt exequatur non obſtante appellatione quando ab interlocutione appellatum eſt quæ per diffinitiuam ſententiam aliámve rationem reparari poſſit. 81.12. 1

Iudex inuentarium non conficiat niſi vocato eo cuius intereſt. 81.14.3
Iudex non debet admittere delationem iuriſiurandi factam à procuratore, licèt de eo nominatim aduerſarius non opponat. 174.38.1,2
Iudex inſtrumenta litis ad iudicandum penes ſe depoſita amittens, non niſi de dolo & lata culpa tenetur. 991.4. 2 in all.
Iudex eſſe non poteſt dominus in cauſa ſui emphyteutæ. 190.9.12
Iudex an & quando poſſit condemnare reum ex confeſſione quam extorſit promiſſa impunitate. 842.8.1
Iudex regulariter non cogitur ſibi ſumere aſſeſſorem etiam ſi alteruter litigatorum id fieri ſuis ſumptibus petat. 788. 17. 1 in all.
Iudex neque alius quiſquam vir probus ſine delatione iuriſiurandi, rem quæ non extat æſtimari poteſt. 232.16.3 in all.
Iudex litigatores admittere non debet ad probandum niſi de eo requiſitus. 313.16.1
Iudex collitigatore inſcio nihil ſtatuere debet: eius enim intereſt vt vocetur & audiatur. 285.5.4
Iudex priuſquam tanquam ſuſpectus remoueatur, recuſationis cauſas & obiectas, & probatas eſſe neceſſe eſt. 188.2.5 in all.
Iudex ex iurantis plerumque vultu & titubatione periurium colligere poteſt. 272.31.5
Iudex conſtituitur in propria cauſa quiſquis iurat. 265.4.7 in all.
Iudex poſt litem conteſtatam recuſari non poteſt. 180.37.7 in all.
Iudex poteſt ex actis producentis, etiam pro non producente, præſertim ſi petat iudicare. 176.18.1
Iudex non poteſt intentionem actoris, quæ eſt facti ſupplere. 805.56.13 in all.
Iudex facti cauſam nunquam ſupplere debet nec poteſt. 57.20.6
Iudicis auctoritas ſemper excuſat tum etiam cum inique aliquid iubet vel decernit. 102.8.2 in all.
Iudicis arbitrium in iudiciis ſtricti iuris nullum eſt, ſed diſtinguitur iudex formæ & obligationis poteſtati. 215.1.13
Iudicis arbitrio tempus pro perſonarum, locorum & delicti qualitate ſtatuitur. 166.9.6
Iudicis eſt eccleſiaſtici cognoſcere, an præbenda aut penſio ſuper beneficij fructibus & redditibus conſtituta minui, augerive debeat. 210.30.1
Iudicis eſt laici prohibere ſcandala quæ publicam lædunt vel honeſtatem vel tranquillitatem. 62.16.4 in all.
Iudicis laici edictum generale ad comparendum, nocet etiam clericis non comparentibus. 181.38.4
Iudicis partes aduerſus confitentem nullæ ſunt niſi in condemnando. 98.10.1 in all.
Iudicis & apparitoris executio & factum cenſetur partis. 302.8.6 in all.
Iudicis factum in pignore conſtituendo, partis quoque factum eſt. 168.12.3. in all.
Iudicis primi ſententia confirmari & iuſtificari etiam ex nouis probationibus poteſt, & quæ priori iudici incognitæ fuerunt. 342.61.9
Iudicis recuſandi iuſta cauſa eſt, ſi iudex habeat conſimilem litem, & in qua ſit eadem ratio vincendi, aut ſuccumbendi. 188.2.3 in all.
Iudicis recuſandi cauſa ſi famoſa ſit per publicationem monitorij probari non poteſt, ſed tantum per ſignificationem. 320.50.2,3
Iudicis tanquam ſuſpecti remotio vim habet diffinitiuæ ſententiæ. 188.2.7 in all.
Iudicis ſolùm decretum adeóque Senatus non habet vim mandati & literarum niſi idipſum decreto expreſſum. 818.18.1
Iudicis abſentiam fruſtra cauſatur cuius præſentia non fuerit neceſſaria. 199.2.3 in all.
Iudicis præſentia peieraturos maximè terret, ne tam impudenter peierare audeat. 272.31.3 in all.
Iudicis præſentia omnem metus vel violentiæ præſumptionem tollit, adeóque ſuſpicionem. 197.17.8
Iudicis præſentia omnem doli ſuſpicionem tollit. 345.9.3 in all.
Iudicis alterius eſſe non poteſt de ſumptibus litis cognoſcere, quàm eius qui de ipſa lite cognouit. 205.15.5
ad Iudicis officium pertinet qui de cauſa principali cognoſcit, vt omnem incidentem quæſtionem examinet, quamuis de ea non pronunciet. 30.12.5 in all.
in Iudicem conſentit etiam is, qui petit dilationem ad ſatisfaciendum iudicato, etiam in quo abuſus interuenerit. 863.19.14 in all.
Iudicem contemnit qui iuſſus ſæpius & interrogatus non vult reſpondere. 341.57.4 in all.
Iudicem in teſtationibus excipiendi cauſa minima ſuſpectum facit. 77.2.1 ad 4
Iudices maiores ſoli & principales interlocutionem à qua prouocatum eſt, exequi poſſunt. 81.12.4
Iudices boni ſupplere ſæpius coguntur quæ deſunt aduocatis partium. 248.5.2 in all.
Iudices inferiores contra ſe allatas ſuſpicionis cauſas vel reprobare vel omittere prout iuſtius, æquiúſve eſſe putauerint, poſſunt, non etiam Senatores. 189.6.4
Iudicibus inferioribus, ſiue præſint prouinciæ, ſiue minoris territorij iuriſdictionem exerceant, non licet petenti vniuerſitati facultatem conuocandi populi impartiri vt nouæ contributionis onus aliquod quacunque de cauſa imponatur. 207.21.1,2
IVDICANDI ius ſeu poteſtas denegatur cui iudicati executio. 210.33.4 in all.
Iudicandum priùs eſt quàm de iudicati executione tractandum. 336.62 in all.
IVDICATA res pro veritate habetur. 375.20.2 in all.
Iudicata res quælibet pro veritate habetur. 783.12.5 in all.
Iudicatæ rei auctoritas nulla eſſe poteſt aduerſus eum qui falſum procuratorem conſtituit. 75.10.2
IVDICATVM nullum ius nouum tribuit, ſed quod iam eſt declarat. 480.38.1 in all.
Iudicatum non euertitur, cùm exilij pœna irrogatur. 169.17.7
Iudicatum poſtquàm eſt ſiue bene, ſiue male, ſiue ab ordinario iudicio, ſiue à delegato, neceſſaria appellatio eſt cùm nulla eſſe ſententia proponatur. 819.20.2
qui Iudicatum perperam executus eſt, tenetur eo nomine etiam de caſu fortuito ſuperueniente ſi non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo quod intereſt aduerſarij. 925.1.6,7
Iudicati executio ſuas habet moras. 182.4.4 in all.
Iudicati executio neque remoranda eſt prætextu reſtitutionis in integrum petitæ, neque reſtitutio prætextu nondum ſecutæ executionis. 196.1 in all.
Iudicati executio quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & colore iudicij. 302.8.9 in all.
Iudicati executio committi non poteſt quin exequi iubeatur is qui committitur. 20.33.4 in all.
Iudicati exequendi ex moribus Auguſtanorum forma tractatur. 835.48.1
Iudicati actio contra dominum datur, non contra procuratorem. 110.19.1 in all.
Iudicati iniquitas per appellationem plerunque corrigitur. 780.4.4 in all.
Iudicati authoritatem ſemper ſaluam eſſe oportet. 52.95.14 in all.
Iudicato non minus parere debet reus qui poſt citationem perſonalem à Senatu alióve inferiori iudice impetratam, allegat ſuſpectum eum qui teſtationes accepit. 1058.4
Iudicato nouo faciendo quadrimeſtre conceditur. 281.15.9
tempus Iudicati non erit immune à periculo præſtandæ æſtimationis, ſi qua forte interea interuenerit. 281.23.6
tempus quod Iudicato faciendo principalibus conſtitutionibus præſtitutum eſt, à fructibus, vſuris, aliiſque ſimilibus acceſſionibus præſtandis immune eſt vbi mora nulla præceſſit condemnationem. ibid. 5
is cui ex Iudicato aliquid præſtandum eſt antequam pignus reſtituere cogatur, non prohibetur ex aliis cauſis, ſi quas habeat idem pignus retinere. 930.1.12,3
IVDICIVM non poteſt magis eſſe ſine reo quàm ſine actore. 642.15.7 in all.
Iudicium vbi cœptum eſt, ibi finem accipere debet. 171.1.8
Iudicium ibi neceſſariò tractandum in actione in rem & in pignora ſiue immobilium vbi in rem executio fuit facta. 218.1.8
Iudicium in abſentem inauditum & inſcium reddi non poteſt. 112.12.2
Iudicium communi diuidundo etiam pro re indiuiſibili vtile eſt. 256.32
Iudicium communi diuidundo accipi non poteſt de ea re de cuius dominio & proprietate diſputatur. 256.2.12
Iudicium criminale poteſt incipere à prehenſione. 98.10.2 in all.
Iudicium familiæ erciſcundæ bonæ fidei eſt non arbitrium. 26.10.7 in all.
Iudicio familiæ erciſcundæ locus non eſt niſi inter hæredes. 254.10.5 in all.
Iudicium poſſeſſorium an & quando cumulari poſſit ex can. redintegranda cum reſtitutione in integrum. 885.8.1 ad 10
Iudicium ſummarium nunquam cumulandum eſt cum plenario. 884.9.2 in all.
Iudicium nullum eſt tam ſummarium in quo non ſit citanda pars ad omnem actum ex quo lædi poteſt. 283.1.2 in all.
Iudicium de omnibus ſimul accipiendum eſt quoties mutuæ ſunt colligantium petitiones. 174.11.2
Iudicium in inuitum reddi poteſt. 301.6.4
Iudicium à falſo procuratore inſtitutum non poteſt ratum haberi ad conſtituendum aduerſarium in contumacia & dolo. 157.2.8
Iudicium, cum in inuitum reddatur, debet in alterutrius litigatorum arbitrio eſſe vt iudicium eludat. 188.2.6 in all.
Iudicij acta apud Senatum qui corrupiſſe dicitur, ſi non probatur, non torquetur: ſed ſi probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur. 1075.8.8
Iudicij authoritas facere non poteſt vt ſoluiſſe quis videatur, qui non niſi verbo pecuniam obtulit. 354.2.7
Iudicij locus attenditur cùm de ea re agitur quæ ad iudicij ordinationem ſpectat. 176.12.2
Iudicij locus in præiudicium creditoris qui inuitus agit arbitraria, non eſt ſpectandus. 216.3.2
Iudicij locus, non contractus in iis quæ ad iudicij ordinationem ſpectant eſt attendendus. ibid. 3
Iudicij cuiuſlibet dubius & incertus eſt euentus. 375.10.5 in all.
Iudicio redintegrandæ poſſeſſionis pendente, quo caſu vindiciæ pro actore dici poſſunt & debent. 892.4.2
Iudicio priori quiſquis non adfuit intercedere poteſt. 236.8. in all.
cui Iudicio non obeſt ſententia, ei nec litis obeſt prudentia. 30.8.3 in all.
Iudicia bonæ fidei ſunt, quæ propter bonam fidem, pleniorem exercent actionem quàm eſſet ipſa obligatio quæ actionem produxit. 277.6.3
Iudicia arbitraria ſunt quæ nec obligationis, vel actionis vllius iure

exerceantur vt ne vllo quidem iudicis officio. ibid 4
Iudicia ſtricti iuris ſunt, in quibus nihil niſi forma & ius obligationis attenditur. ibid. 2
differentia nulla eſt inter Iudicia bonæ fidei & ſtricti iuris, niſi cùm agitur de rei æſtimatione per iuſiurandum in litem ab actore probanda. 281.15.2
Iudicia ſuprema quæ per querelam inofficioſi teſtamenti reſcinduntur multò fauorabiliora exiſtimantur, quam quæ inter viuos collatæ ſunt liberalitates. 237.1.9
Iudiciorum ordo ſolitus nunquam remiſſus intelligitur. 187.3.9. in all.
in Iudiciis bonæ fidei cùm de æſtimanda merce agitur nõ ſpectatur præciſè tempus litis conteſtatæ, ſed etiam rei iudicatæ. 279.8.1.2
IVRAMENTVM licet præſtitum contra leges ciuiles, omnino ſeruandum ſi ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ. 725.1.1 in all.
Iuramento purgatorio locus eſſe ſolet cum noua facta deducuntur in in tertia inſtantia. 332.11.2 in all.
Iuramento ſuppletiuo locus non eſt cum ſemiplena non ſubeſt probatio. 342.60.5 in all.
IVRARE de eo nemo cogitur, quod vult probare. 271.43.5 in all.
Iurare nemo præciſè cogitur, ſed iuſiurandum referre poteſt niſi certis caſibus. 266 9.2.3
Iurare nemo cogendus ſuper poſitione turpi & famoſa. 275.23.5 in all.
Iurare nec referre cogitur, qui aliter intentionem ſuam vult probare adeóque iuriſiurandi delationem a ſe factam reuocare. 265.3.1.2.5
Iurare iuſſus in vno loco poteſt ex cauſa admitti vt iuret in alio, & iterum tamen ſi velit iurare vbi prius iuſſus erat; ſed refuſis ſumptibus fruſtratoriis. 276.46.1.2.3.4
Iurare iuſſus aut referre non eſt audiendus, ſi per procuratorem facere velit. 272.31.1
Iurare aut iuſiurandum referre damnatus ſi prius deceſſerit quam aut iurauerit aut retulerit, ſi iurare paratus fuit perinde habendus eſt ac ſi iuraſſet: aut hæredi eius permittendum eſt vt iuret, ſi velit. 273.32.1.2
Iurare nolente eo cui iuſiurandum defertur, quod dicat ſe immemorem, neque referre permittendum referenti vt præſtet iuramentum purgatorium. 266.9.3 in all.
de Iurando non videtur cogitatum ſi quis admiſſus ſit ad probandum hoc adiecto quod ſolet adiici, *& pateat in contrarium*. 271.28 4 in all.
Iuraturus ſi non poſſit venire ad iudicium, debet iudex ire ad eum ipſius ſumptibus. 272.31.4 in all.
IVRISDICTIO inhæret territorio. 209.28.2 in all.
Iuriſdictio omnis quæ in Principis territorio eſt, vel Principis eſſe vel à Principe manaſſe præſumitur. 205.17.1
Iuriſdictio à principe delegata non præſumitur niſi probetur. 265.17.3 in all.
Iuriſdictio nulla eſt iudicis laici in clericos, nec iudicis eccleſiaſtici in laicos. 56.16.4 in all.
Iuriſdictio quandoque alterius eſt quam eius cuius eſt territorium. 209.28.4
Iuriſdictio limitata non tam territorium quàm perſonas ſubditas afficit. ibid. 4 in all.
Iuriſdictio Caſtellanorum de litigantium conſenſu prorogare poteſt. 214.46.3.4
Iuriſdictionis & poteſtatis eiuſdem eſt cognoſcere de toto & de parte. 44.6 in all.
Iuriſdictionis incompetentia litis fundamentum ſubuertit, ideóque in cauſa appellationis obiici poteſt. 189.5.8
Iuriſdictionis recuſatio vinculum præponit. ibid. 9
Iuriſdictioni inferioris vaſalli ignorantis decreto Senatus derogari non poteſt. 204.13.2
nihil eſſe poteſt in territorio quod non alicui Iuriſdictioni ſubiacere neceſſe ſit. 205.17.2
Iuriſdictionem approbare intelligitur qui per ſuam contumaciam iudicem cogit, vt ſe iterum vocari iubere debeat. 202.3.2
Iuriſdictionis eiuſdem plures domini pro indiuiſo qui pares domini partes habent ſi quidam ex iis in vnum ſcribam conſentiant alij in alium, diuidi debent inter ſcribas emolumenta iuriſdictionis pro iiſdem portionibus. 256.5.1.2
Iuriſdictionis limites ſunt limites territorij regulariter. 208.23.2 in all.
Iuriſdictionem de retrofeudo Principis vaſallus recognoſcere cogitur. 204.17.9
Iuriſdictione tranſlata lites quoque omnes quarum exercitium ad eandem iuriſdictionem pertinet transferri neceſſe eſt. 177.24.3
Iuriſdictiones eccleſiaſticorum & laicorum ſunt diſtinctæ. 203.4 1
IVS acceptandi tranſit ad omnes eos in quos & ipſa donatio tranſire poteſt 1046.19.3 in all.
Ius accreſcendi ſimile eſt alluuioni. 533.1.5
Ius accreſcendi vnde inducatur. ibid. 8.9
Ius accreſcendi potentius eſt ſucceſſorio edicto, quia locum habet inter eos qui ſunt in eodem gradu. 124.15.6 in all.
Ius accreſcendi non ſolùm ex tacita hominis voluntate pendet, ſed potiſſimum ex legis poteſtate. 602.1.10
Ius accreſcendi non habet locum inter eos qui ex diuerſo iure ſuccedunt. ibid. 17. in all.
de Iure accreſcendi in perſona hæredis inſtituti ex re certa. 602.1
Ius adeundi præſcribitur hodie ſpatio 30. annorum. 613.16.3 in all.
Ius agenat ad ſupplementum legitimæ non niſi triginta annis præſcribitur. 212.7.10
Ius commune ſemper eſt fauorabilius. 600.28.10 in all.
Ius creditorum mariti idem eſt quod ipſius mariti in exceptione dotis non ſolutæ. Et quando ea exceptio competat? 540.8
Ius deuoluti. Vide *Deuolutio*.
Ius eligendi conſeruatur inſtituto per Auth. ex cauſa, etiam rupta inſtitutione. 613.3.2.3
Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegium reſtitutionis contra ſpoliatorem. 834.9.1 ad 4
Ius gentium naturali ratione ſtabilitum eſt immutabile. 84.1.12
Ius impugnandi contractum ex cauſa enormiſſimæ læſionis triginta annis præſcribitur. 774.11.1
Ius offerendi quod competit ad inducendam pignoratitiam nullo tempore præſcribitur. 773.7.1
Ius offerendi neceſſarium antecedens eſt iuris auferendi. 931.1.1 in all.
Ius petendæ executionis ſententiæ non poteſt vltra triginta annos durare vt nec cætera. 784.1.12 in all.
Ius pignoris ſui non remittit qui patitur ſe præſentem rem obligatam diſtrahi, niſi expreſsè conſenſerit aut niſi ad hoc vocatus ſit vt ſciretur an conſentire vellet an diſſentire. 927.2.1.2.3
Ius quod vni ex contrahentibus ſemel fuit quæſitum ex inſtrumento publico, non debet ei auferri ſine vllo ipſius facto. 345.11.1 in all.
Ius redimendi præſcribitur 30. annis ſi emptor vellit vti iure ſuo, nam ſi nolit vti & malit retrouendere nullam eo nomine habet actionem. 777.18.1
Ius retrahendi præſcribitur 30. annis etiam adhibito iureiurando. 772.4.1
Ius publicum non minùs conſiſtit in ſacris & ſacerdotiis quam in magiſtratibus. 1201.30.6 in all.
Ius ſpeciale potentius eſt communi, cùm nec aliam ob cauſam fiat, niſi vt communi deroget. 1110.12.10 in all.
Ius tituli ſuperuenientis non purgat vitium ſpoliationis præcedentis. 891.38 3 in all.
Ius ex contractu quæſitum non poteſt in longius tempus protrahi quàm contractus ipſe. 959.12.6 in all.
Ius vnius ex ſociis in indiuiduis conſeruat ius aliorum. 157.3.6 in all.
Ius ſibi dicit qui propria autoritate facit quod per iudicem facere deberet. 1084.8.1 in all.
Ius ſibi non dicit, nec aduerſarium ſpoliat qui poſſeſſionem ſuam continuat. 81.11.5
quod Ius habuit dominus in caput matris talliabilis extinguitur per mortem ipſius matris. 713.9.7 in all.
Ius agnato proximo ſemel quæſitũ ei inuito auferri non poteſt. 599.22.6
Ius nemo remittere intelligitur quod ignorat ſibi competere. 1102.13.18 in all.
Ius ex re conſtituendum eſt. 171.3.4 in all.
Ius adaptari debet ad ea quæ frequentius contingunt. 143.1.10
Ius ceſſum ſemper æſtimatur ex perſona cedentis. 437.12.8 in all.
Ius tertij illæſum ſemper ſeruandum eſt. 335.8.4 in all.
Ius in ſe certum ſemper eſt finitum. 128.4.6 in all.
in Ius vocare nihil aliud, quàm ſui non alieni iuris experiundi gratia vocare. 99.14.3 in all.
Iuris quaſi corporalis poſſeſſio. 751.5.1
Iuris iam acquiſiti facilior eſt conſeruatio quàm noui acquiſitio. 738.24.3 in all.
Iuris quod eſt non tam facilè amittitur quàm quod facti. 66.58
Iuris plus habet qui & condiuiſor & proximior eſt, quam qui proximo tantùm cùm duo vincula ſint fortiora vno. 742.31.12 in all.
Iuris plus nemo habere poteſt ex alterius perſona, quàm alter ille habuit. 771.2
Iuris ciuilis pœnæ ſunt aliæ, iuris verò pontificij aliæ, & leuiores. 1080.71.2 in all.
Iuris communis quod contra rationẽ conſtitutum eſt non debet trahi ad conſequentias ne quidem in cauſis ciuilibus. 1113.24.17. in all.
Iuris præſumptio ſemper ſupponit terminos habiles. 372.6.10 in all.
Iuris remiſſi præſumptio & coniectura capi non poteſt ex eo actu quem quis inuitus facere cogitur. 951.2.2 in all.
Iuris ſui tuendi potius quam alieni vſurpandi animo feciſſe quiſque præſumendus eſt. 1081.2.6 in all.
plus Iuris nemo in alium transferre poteſt, quam ipſe habuerit. 51.92.5 in all.
Iuri accreſcendi non eſt locus inter ſuccedentes ex diuerſo iure. 603.4.2. in all.
Iuri publico vel fiſcali pactis priuatorum derogari non poteſt. 1085.12.7 in all.
Iuri ſuo & priuilegio quilibet renunciare poteſt. 896.7.3 in all.
de Iure accreſcendi inter hæredem vniuerſalem, aut particularem & inſtitutum ex re certa. 534.1.1 ad 20
de iure actionis priùs quidem quærendum eſt quam de iure exceptionis, ſed priùs tamen de perſona rei quàm de iure actoris, vt qui tanquam talis interceſſit priùs ſe talem probet. 962.9.1 ad 5
Iure communi & publico qui vtitur læſus aut deceptus videri minimè poteſt. 1051.8.2 in all.
de Iure poſtliminij apud Chriſtianos, & de iure luendi id quod ab hoſtibus redemptum eſt. 1031.1
de Iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios. 627.14
Iura naturalia non poſſunt corrumpi per ciuilia. 731.8.7. in all.

Iura diligentibus non negligentibus ſuccurrunt. 50.86.8 in all.
Iura vigilantibus non autem negligentibus ſubuenire debent. 777.19.8 in all.
Iura omnium intacta ſeruari melius eſt quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere. 873.11.7 in all.
Iura perpetua hodie dicuntur illa quæ trigeſimo demum anno concluduntur. 148.4.2 in all.
Iura teſtamentorum per ſe firma eſſe oportet, non ex alieno arbitrio pendere. 621.6.12 in all.
Iurium præſcriptio nulla eſt niſi interueniente ſcientia & patientia eius qui tale ius potuiſſet conſtituere. 766.2.1
Iuribus pluribus & actionibus, dummodo non repugnantibus vti nemo prohibetur. 371.6.13 in all.
IVRISDICTIO eſt primum & præcipuum cuiuſlibet fundamentum. 860.6.4 in all.
Iuriſdictio quælibet præſumitur non tantum manaſſe à principe, ſed etiam conceſſa fuiſſe in feudum & eſſe feudalis. 105.17.3 in all.
Iuriſdictio an delegata ſit ſub nomine proprio, an ſub nomine officij vel dignitatis, quod intersit. 187.4.1 ad 4
Iuriſdictionem nulla tribuit priuatorum conſenſus. ibid.6 in all.
IVSIVRANDVM cùm ſit religionis vinculum eſt quid merè ſpirituale. 65.55.20
Iuſiurandum habet vim rei iudicatæ. 267.11.1 in all.
Iuſiurandum habet vim ſpecialis expreſſionis. 593.21.4
Iuſiurandum vim clauſulæ habere noſtris placet. 1051.8.8 in all.
Iuſiurandum non tam probatio eſt quam releuatio ab onere probandi. 865.1.7 in all.
Iuſiurandum inter eos probat inter quos iuratum eſt. 150.1.1 in all.
Iuſiurandum contractui aut rei iudicatæ ſimile eſt, non vltimæ voluntati. 270.15.5 in all.
Iuſiurandum non immutat naturam contractus in quo adhibetur. 772.4.3 in all.
Iuſiurandum non ſupplet defectum inſinuationis ſtatutariæ. 1051.9.4
Iuſiurandum contra leges præſtitum iure ciuili non eſt obligatorium. 127.1.8 in all.
Iuſiurandum eſt multiplex. 352.4.4 in all.
Iuſiurandum deciſorium eſſe oportet, & tale contra quod nulla vnquam probatio afferri poſſit. 269.21.2 in all.
Iuſiurandum deciſorium aut ſuppletiuum ex quo præſtitum eſt nulla in contrarium probatio aut quæſtio admittitur. 324.59.2 in all.
Iuſiurandum deciſorium aliquando differri poteſt & debet, etiam quantum ad pronunciationem quouſque appareat eſſe deciſorium. 275.45.6
Iuſiurandum minoris puberis tantùm prodeſt, quantum curatoris auctoritas. 118.10.6
Iuſiurandum clauſulæ vim habet. 233.6.16 in all.
Iuſiurandum purgatorium minoris eſt momenti quàm deciſorium. 272.31.4 in all.
Iuſiurandum purgatorium minoris momenti eſt quàm deciſorium. 260.5.5 in all. & 266.9.3 in all.
Iuſiurandum purgatorium perſonaliter præſtandum eſt, non per procuratorem quantumuis ſpecialiter inſtructum, ſi modo id commodè fieri poſſit, niſi in illa ipſa ſententia quæ illud detulit aliud expreſſum ſit. 272.31.4 in all.
Iuſiurandum purgatorium non excludit probationes quæ poſtea in contrarium afferri poſſunt. Secus in iuramento deciſorio vel ſuppletiuo. 324.59.1,2
Iuſiurandum purgatorium nunquam niſi ad excludendam probationem doli adhiberi ſolet. 205.5.3
Iuſiurandum purgatorium ex ſolo iudicis officio deferri poteſt, non item ſuppletorium. 266.8.8
Iuſiurandum quod vocant purgatorium contrarias ſemper probationes admittit. 265.5.2
Iuſiurandum purgationis neceſſarium eſt quoties dolus potuit interuenire, licet non præſumatur interueniſſe. 323.57.4 in all.
Iuſiurãdum vnius non debet damno & fraudi eſſe alteri 150.1.10 in all.
Iuſiurandum non niſi ſuſpectum eſſe poteſt, cùm vita ſuſpecta eſt eius qui iuſiurandum defert. 169.17.3 in all.
Iuſiurandum ſuſceptum aut præſtari à ſuſcipiente aut deferente iuſſum non poteſt remitti. 269.22.3 in all.
Iuſiurandum odioſum & periculoſum eſt per quod iudex quis conſtituitur in propria cauſa aduerſario inuito. 330.11.5 in all.
Iuſiurandum ab ebrio præſtitum non bebet eſſe maioris momenti ad contractum confirmandum, quàm ſi à furioſo interpoſitum eſſet. 266.7.1
Iuſiurandum tres perpetuos comites habere debet, iudicium, iuſtitiam & veritatem. ibid.2 in all.
Iuſiurandum contra bonos mores præſtitum non eſt obligatorium. 595.15.3 in all.
Iuſiurandum quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduerſarium a condemnatione expenſarum. 816.60.3,4.5
Iuſiurandum naturam & contractus regulas, in quo interponitur, ſequi ſolet. 360.7.8 in all.
Iuſiurandum ſupplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ ſola inducit æquitatem reſtitutionis, non poteſt. 130.2.5 in all.
Iuſiurandum ſuppletorium dari ſolet in defectum probationis, quæ ſit tamen ſemiplena. 265.4.1,2,3
Iuſiurandum ſuppletiuum ſemiplena probatione abſoluitur. 330.11.2
Iuſiurandum ſuppletorium ſuper ſolutione ei deferri poteſt qui per vnum teſtem probauit promiſſionẽ de reddendo inſtrumento. 272.50.1,2,3
Iuſiurandum ſuppletorium etiam in criminalibus cauſis deferri poteſt ſi pœna futura ſit tantum pecuniaria: itémque ad probandam rei innocentiam. 275.4.1,2.3
Iuſiurandum ſuppletorium deferri poteſt petenti, etiam poſt dicta teſtificata, adeóque in cauſa appellationis. 272.27.1,7
Iuſiurandum quod in ſupplementum ſemiplenæ probationis deferri vulgo creditum eſt, non ſemper deferendum. 275.44.1
Iuſiurandum ſibi inuicem deferentibus duobus litigatoribus, poſſunt interdum ambo iurare. 275.45.2 in all.
Iuſiurandum etſi maximam vim habere ſolet, tamen ſuſpectum eſt cùm adhibetur in actu ſuſpecto, eiúſque naturam inducit. 310.4.6 in all.
Iuſiurandum ſemper valet & obligat quoties ſine diſpendio ſalutis æternæ ſeruari poteſt. 148.5.4 in all.
Iuſiurandum ſupplere non poteſt defectum ætatis in eo vt conſilij imbecillitatem quæ in minore maior eſt corrigat, faciátve ob id quod iurauit prudentior & conſultior effectus videatur. 127.1.12
Iuſiurandum ſi de facti veritate ab aduerſario ſimpliciter delatum ſit nulla ſolemnitatis forma præſcripta, ſufficit ad victoriam. 268.16.1
Iuſiurandum quodlibet eam interpretationem admittere debet, vt ſalua exceptáque intelligatur authoritas ſuperioris cui parere ſit neceſſe. 726.2
Iuſiurandum qui detulit cum ei referri poſſet ſi deceſſerit plùs quàm aduerſarius iuraret ſiue ante acceptatã aut à iudice approbatam delationẽ iuriſiurandi, ſiue poſt, pro relato & præſtito habendũ eſt. 268.15
Iuſiurandum qui detulit ſi referatur, non poteſt recuſare quominùs iuret. 268.9.9
Iuſiurandum etiam ex integro deferre poteſt, qui cum delatum à ſe iuſiurandum reuocaſſet, à via probandi per teſtes excluſus eſt, ſi poſtea beneficio principis ad probandum admittatur. 271.28.9 in all.
Iuſiurandum poteſt deferre qui eſt excluſus à probando per teſtes. ibid. 3 & 8 in all.
Iuſiurandum non poteſt deferre qui ab omni probationis genere excluſus eſt. 270.23.2
Iuſiurandum pro varietate rerum vel perſonarum deferri debet. 268.19.13
Iuſiurandum deferri poteſt in ſupplementum ex confeſſione extraiudiciali facta etiam abſente parte. 315.25.1.4
Iuſiurandum non magis deferri poteſt quàm exceptio obiici cùm agitur de non numerata pecunia poſt effluxa tempora. 369.2.8 niſi cùm quis ſe ſcripſit argentarij debitorem, nec debiti tamen cauſam expreſſit. ibid.6
cui Iuſiurandum delatum fuit, quiſquis ille ſit, iurare aut referre cogitur. 503.1.3 in all.
Iuſiurandum delatum ab eo cui delatum recuſari non poteſt. 274.39.1,2
Iuſiurandum mala fide delatum reuocari non poteſt. 271.29.1,2
Iuſiurandum quod ex collitigantis delatione præſtitum fuit, retractari non poteſt. 139.2.2
ad Iuſiurandum pro vniuerſitate præſtandum ij admittendi ſunt qui ex vniuerſitate ſunt, quique veritatem ſciunt. 274.4.2
Iuſiurandum impugnans non niſi nouis inſtrumentis vti debet. 270.24.8 in all.
Iuſiurandum inſpiciendi teſtamenti neceſſitatem remittere, & ſolemnitatem ſupplere poteſt.
Iuſiurandum eas tantùm ſolemnitates ſupplere poteſt quas lex ipſa, non quas iudex aut teſtator præſcribit. 11.2.3,4
quod per Iuſiurandum decidi ſtatim poteſt habetur pro iudicato. 747.3 in all.
Iuſiurandum facit debitum quod alioquin eſſet indebitum. 489.56.3 in all.
qui ad Iurandum admiſſus eſt non obſtante appellatione, iurare poteſt etiam citra præiudicium aduerſario tamen præſente vel vocato. 265.5.1,5
ſi à Iuſiurandi delatione pendente appellatione deceſſeratis, qui iurare potuit nec iurauit, iuſiurandum pro præſtito habetur. 267.14.1,2,7
Iuriſiurandi probitas non patitur vt periurij probatio teſtium fidei committatur. 270.24.8
Iuriſiurandi neceſſitas in dubio præſumitur interueniſſe, præſertim ſi aduerſarius conqueſtus non ſit. 264.25.7,9
Iuriſiurandi poteſtas minorem maiorem efficit. 127.1.8
Iuriſiurandi ſolemnitas ſolet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem Iuliam de fundo dotali. 729.7.2 in all.
Iuriſiurãdi ſolemnitas defectum ſupplet ſolennitatis & decreti. 130.10.5
Iuriſiurandi contempta religio ſolum Deum vltorẽ habet. 264.2.5 in all.
à Iuriſiurandi vinculo abſolutio omnino neceſſaria propter periculum periurij. 135.1.18
à Iuriſiurãdi vinculo abſolutio ad fines agendi tantũ concedi ſolet inaudito aduerſario, nec tamen neceſſaria eſt hæredi iuranti. 267.13.1,2
Iuriſiurandi ſublata cauſa ſupereſt priſtinus litis ſtatus, ex quo vincere debet is, qui ſuam intentionẽ pleniſſime probatã habet 271.26.2 in al.
Iureiurando prædito nihil allegari poteſt quod iuſiurandum impedierit. 267.11.1
in Iureiurando ſuppletiuo, reus non condemnatur eadem interlocutione quo actor ad illud admittitur, ne quidem cum hac clauſula. *& præſtito iureiurando.* 26 .1.10 in all.
lite pendente coram iudice eccleſiaſtico ſuper abſolutione à Iureiurando, non eo minùs poteſt interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo. 197.17.2

IVSTIFICATIONES ſuſpectæ ſunt, quæcunque poſt obiectos teſtes allegantur. 1054.6.2 in all.

L

LAEDI non decipi non videtur qui iure communi vtitur. 126. 8. 3 in all.

non Læditur qui ius commune ſequitur. 441.1.13 in all.

Læſio aliquando interuenit in re ipſa ſine animo lædẽdi. 126.6.2 in all.

Læſio nonnunquam in æſtimanda re interuenire poteſt quæ locum faciat reſtitutioni. 182.3.7 in all.

Læſio quælibet ſufficit ad reſcindendam alienationem beneficio reſtitutionis impetrata abſolutione à iureiurando. 140.5. in all.

Læſio non bene probatur ex præſenti æſtimatione, neque ex inſtrumentis præcedentium aut ſubſecutarum venditionum. 417.19.1,2.3

Læſio non bene probatur ſi non omnium circumſtantiarum ratio habeatur quæ rem minoris faciant. 418.20.1,2

Læſio ſemper certa eſſe debet. 416,11.6 in all.

Læſio certa non conſiderari poteſt, in re quæ pendet ex incerto euentu. 158.8.14 in all.

Læſio ex futura incerta incertáque vſurarum adiudicatione æſtimari non poteſt neque ex debito augmento, quod aiunt monetæ. 415.9.1,2

Læſus in minore ætate intra decennium poteſt petere reſtitutionem. 414.4. 3

Læſio enormis eſt quæ vltra dimidiam, & probanda eſt per teſtes inſpecto tempore contractus & communi opinione. 413.2.1 ad 4

Læſio enormiſſima reddit contractum ipſo iure nullum. 406.6.7 in all.

Læſio enormiſſima cum perpetuat pactum de retrouendendo reſtitutio rei præcisè petitur, nulla præcedente retrouenditione. 415.7.1,2

Læſione etiam enormiſſima probata fructus quando venditori non reſtituantur. 421,32,1 ad 4

Læſio enormiſſima facit vt ius redimendi quod erat temporale ſit perpetuum. 414.9.2 in all.

Læſionis cauſa venditionem reſcindi appetens probare debet ſe dominum fuiſſe. 417.17.1,2,3

Læſionis ratio nulla habenda eſt niſi à quo tempore facultas redimendi intercedit. 136.3.2

in Læſionis enormis æſtimatione teſtibus ex vtraque parte diſſentientibus, ea conſtituitur æſtimatio quæ ex dictis teſtium actoris pro actore facit. 413.2.4 in all.

Læſionis enormiſſimæ prætextu reſcindi tranſactio non poteſt, ſi neque dolus ex propoſito, neque vis aut metus interuenerit. 140.4.2

Læſionis enormiſſimæ cauſa redimendi ius temporale perpetuatur ſiue emptor iuſtum valorem ſciuerit ſiue ignorauerit. 421.32.9

Læſionis immodicæ cauſa nec donatio nec proinde deliberatio gratuita reſcindi poteſt. 415.8.1

Læſionis immodicæ cauſa & iurium omnium ceſſio reſcindi poteſt, ſubducto tamen dubio litis euentu. 416.11,1,2,6

Læſione enormi probata ſatis videtur imploratum beneficium legis 2. C.de reſcind.vend. ab eo qui maius auxilium implorauit. 418.21 1 ad 4

Læſione probata omnimodo & præcisè rem reſtitui oportet, quaſi per vim & metum extortam. 126.6.4

quoties de Læſione quæritur non euentus ſed tempus contractus inſpiciendum eſt. 227.13.32

Læſus in pretio videri non poteſt, qui rem alienam vendidit. 141.10.6

LAESAE maieſtatis crimen in primo capite committitur, non tantum ſi quis conſpirauit aduerſus perſonam ipſam principis, ſed & ſi aduerſus eius ſtatum directo & principaliter. 1061.4.9 in all.

LAICVS de lite apud iudicem Laicum pendente teſtationes excipere debet, licet eccleſiaſtici monitorij vigore factas. 333.24.1.2

Laicus tertius poſſeſſor nullo iure apud iudicem laicum inquietatur. 211.35.13.

Laicus fideiubens, pro clerico præſcriptione fori iuuari non poteſt. 987.13.1,2.3

Laici poſt Concilium lateranenſe ſunt decimarum acquirendarum & retinendarum prorſus incapaces. 66.58.3

Laici neque ex conuentione, neque vllius quantiouncque temporis præſcriptione aut habere aut exigere decimas poſſunt. 48.78.1,2

LATERANENSE Concilium quando habitum. ibid.1 in all.

LATRONIS famoſi & graſſatoris pœna, & in quo differant. 1101.7.1

Latronis famoſi & iuris famoſi differentia. 133.3.1,3.4

LAVDIMIVM actione in perſonam Canon autem actione in rem peti debet. 422.1.14

Laudimium vtrum ſit ſoluendum per emptorem vel amicum, cuius etiã nomine facta fuit emptio. 407.8.14

Laudimium non debetur ſi pignus ſub haſta venditum intra ſemeſtre luatur. 414.6.3 in all.

Laudimia ſunt onera realia feudi, non minus quàm ſeruitia, & rem ſequuntur quocunque progrediatur. 467.1.24 in all.

Laudimia cauſam habent a tranſlatione dominij vel feudalis vel cenſualis vel emphyteuticæ. 368.4.1 in all.

Laudimia ſunt ex fructibus feudi & dominij directi. 461.1.17 in all.

Laudimia ad fructuarium pertinent: ius tamen inueſtiendi ad proprietarium. 452.46.14

Laudimia quando debeantur domino retrofeudi. 490.77.1

Laudimia debentur de conſuetudine, etiam pro emptione facta ſub haſta. 475.23.2

Laudimia debentur ex contractu qui ab initio tenuit, licet poſtea non teneat. 488.65.1,2

Laudimia etiam ex donatione debentur niſi vbi contraria viget conſuetudo. 437.25.1,2

Laudimia etiam ex retrouenditione debentur, vt ex alio quolibet actu tranſlationis dominij. 440.187. in all.

Laudimia debentur ob dominij tranſlationem. 437,17 in all. & toties debentur laudimia quot ſunt venditiones dominijque tranſlationes. 918.2.2 in all.

Laudimia debentur propter ſolam dominij directi cognitionem. 467.1.18 in all. debentur tamen etiam in ſignũ ſubiectionis. ibid. 23 in all.

Laudimia ex ſubhaſtationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis, non ei qui tempore elapſi ſequeſtris. 477.30.1 ad 36

Laudimia ex alienatione feudi etiam in priuatum Principem collata debentur. 467.1.32

Laudimia debentur inſpecto tempore ſecutæ electionis non conuentionis, ſi conuenerit debitor vt ex pignoribus detur in ſolutum ea quæ creditor elegerit. 486.58.1,2

Laudimia ſemel debita ob ſolam donationis reſolutionem deberi non deſinunt. 476.28.10

Laudimia tot debentur quot ſunt alienationes. 707.8.9 in all.

Laudimia confirmatis quandocunque ſubhaſtationibus debentur ei qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi. 480.38

Laudimia naſcuntur & renaſcuntur pro alienationum diuerſitate. 477.30.1 in all.

Laudimia non in ſingulos annos, ſed in ſingulas tantum alienationes debentur. 473.14.1 in all.

Laudimia neque contractu pignoratitio neque ex ceſſione iurium omnium creditoris debentur, etiamſi adſit clauſula deueſtiturę & inueſtiturę. 489.67.1 ad 5

Laudimia non prius debentur quam ſit apprehenſa poſſeſſio. 83.5.4.6,7

Laudimia non debentur pro dote, debentur tamen pro fundo dato in ſolutum ex cauſa dotis pecuniariæ. 485.55.1.8

Laudimia non debentur ex antichreſi quantocunque tempore durauerit, niſi facta ſit in fraudem domini directi. 486.60.1 ad 12

Laudimia ex contractu nullo non debentur, ex reſoluto autem & reuocato debentur. 476.28.10

Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos. 490.71.1

Laudimia ex ſubhaſtationibus quantumuis perfectis abſolutis nulla ante ſex elapſos menſes debentur, quibus elapſis non duplicia, ſed ſimplicia præſtanda ſunt. 477.30.14

Laudimia pro venditione penſionis annuæ & perpetuæ ſuper feudo emphyteutico impoſitæ non debentur, ſed onus illud penſionis extinguendum eſt. 490.71.8

Laudimia neque ex venditione rei alienæ neque ex contractu pignoris debentur, nec commiſſum peti poteſt ob non factam huiuſmodi contractuum inſcriptionem. 493.74.1,10

Laudimia nulla pro venditionibus conditionalibus ante conditionis euentum debentur. 477.30.15

Laudimia non debentur niſi quoties transfertur dominium rei feudalis emphyteuticariæ. 490. 71.2 niſi conſuetudo ſit in contrarium. ibid.

Laudimia ſoluta quando repeti non poſſint. 407.8.1 ad 9

Laudimia omnia ab eo ſolo qui poſſidet exigere dominus poterit, ſi emptio rei emphyteuticariæ per multorum perſonas ambulauerit. 432.1.12

Laudimia adiudicari poſſunt domino directo commiſſum petenti ob non factam ſolutionem laudimiorum. 485.57.1.1.3

Laudimia peti poſſunt & actione in perſonam & actione in rem, contra quemlibet poſſeſſorem: non etiam impenſæ factæ eo nomine contra priorem emphyteutam. 489.68.1 ad 5

Laudimia ſoluta ex contractu irrato quamuis nullo, non poſſunt repeti & non ſoluta poſſunt peti, niſi aduerſus eum contractum & reſtitutio in integrum & abſolutio impetretur. 489.66.1,2

Laudimia ſoluta ei cui nulla debebantur non eo minus exigi poſſunt per eum cui debentur. 478.32.5.6

Laudimiorum nomine actio in rem competit aduerſus poſſeſſorem. 478.9.4 in all.

LEGANS rem in qua ſolum habet vſumfructum, non tantum ius quod habet in re ſed rem ipſam legare intelligitur. 661.19

LEGARE rem ſuam potiùs quàm alienam quiſque præſumitur. 1046.20.8 in all.

Legare ij tantum poſſunt qui & teſtari. 36.40.1 in all.

LEGATARIVS petens legatum ab eo qui ſe hæredem ex aſſe dicit, quatenus non ſit cogendus exhibere teſtamentum. 79.1.5 in all.

Legatarius quo caſu teneatur alteri propter onus incertum legato, quod tamen ipſe nunquam habuerit. 689.44

Legatarius qui patitur rem legatam deſcribi in ſolemni inuentario bonorum hæreditariorum, non amittit rei legatæ dominium. 636.41

Legatarius olim propria authoritate legatum occupabat per vindicationem. 36.39.3 in all.

Legatarius hæreditatis non eſt magis ſucceſſor iuris quàm legatarius rei ſingularis. 534.1.8 in all.

Legatarius in re legata quodammodo eſt hæres. 443.17.1 in all.

Legatarius etiam per vindicationem non poteſt legatum occupare propria authoritate, inſtitutus ex re certa poteſt, ſed non agere interdicto retinendæ poſſeſſionis ante occupatam poſſeſſionem. 950.1.1 ad 8

INDEX RERVM.

Legatarius non habet interdictum retinendæ poſſeſſionis antequam corporalem poſſeſſionem nactus ſit. 893.2.1

Legatarius non poteſt legatum pro parte agnoſcere & pro parte repudiare. 243.17.5

Legatarius nonnunquam alteri propter onus legato inſertum, quod tamen nunquam ipſe habuerit, tenetur. 68.44.1 ad 10

Legatam pecuniam, quam teſtator voluit capi ab hæreditario debitore, hæres non cogitur ſoluere. 659.1

Legatam rem alij & à legatario etiam pro parte agnatam non poteſt hæres, ne quidem ab alio vindicare. 243.17.1,2

Legatum eſt donatio a defuncto relicta ab hærede præſtanda. 893.2.1 in all

Legatum facit voluntatis non ſcripturæ ratio. 627.15.5

Legatum a milite relictum adulteræ valet, ſed auferetur ei à fiſco tanquam indignæ, niſi donatum ſit in piam cauſam & in remunerationem. 651.2

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore teſtamenti. 103.15

Legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus conſequendam repudiare non licet. 224.56.10 in all.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommiſſi, ſi is ſine liberis moreretur, debetur filio viuenti, quamuis monacho effecto. 701.13

Legatum pro dote tacitam conditionem nuptiarum habet, ſi factum ſit ab extraneo, ſecus ſi ab aſcendente, & ideò poſteriore caſu tranſmittitur, priore non item. 699.9

Legatum pro legitimæ portionis iure relictum repudiare licet & legitimam in corporibus bonorum hæreditariorum perinde petere ac ſi nihil relictum eſſet. 222.9.2

Legatum quod non fuit ex legato nec deberi nec proinde peti poteſt. 74.26.1 in all.

Legatum quod datur matri pro omni iure legitimæ, excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius qui compendioſe ſubſtitutus fuit. 616.19

Legatum liberationis rationum reddendarum, remittit duntaxat ſcrupuloſam redditionem niſi in caſibus, nunquam dolum. 664.18

Legatum penſionis, & legatum pecuniæ pro penſione extinguendæ ſunt diuerſa. 694.11 in all.

Legatum penſionis annuæ etiam pio loco relictum finitur ſpatio centum annorum, niſi onus ſit perpetuum etiam vltra centum annos. 778.20.1

Legatum piæ cauſæ relictum ſi deletum ſit non eo minus debetur, quaſi inconſulto deletum. 36.39.3 in all.

Legatum rei alienæ, etiam in coniunctam perſonam collatum quibus caſibus non valet. 664.25

Legatum vſusfructus reſtrictum ad alimenta fauore pupilli, an reſtringatur fauore ſubſtituti vulgaris aut pupillaris. 662.15

Legatum petens filius in quo grauatus eſt ſub conditione omnimodo euentura, cautionem præſtare debet; & quid ſi cauere ac ſatiſdare non poſſit. 701.14

Legatum ante diem petenti obiiciendum legitimam minorem eſſe legato. 223.12.8 in all.

Legatum non præſumitur in dubio relictum animo compenſandi. 660.8

Legatum tranſmittitur etiam ab ignorante. 243.17.2 in all.

Legatum maius dans videtur de minore tranſegiſſe, & animo compenſandi legaſſe. 664.21

Legatum non poteſt amplius videri quam fuerit in legantis patrimonio. 35.37.6

Legatum ſi vel ex minima parte agnitum ſit, totius rei legatæ dominium recta via tranſit à teſtatore in legatarium. 248.17.4

Legatum qui agnouit pro omni legitimæ iure relictum, ſupplementum nihil magis petere prohibetur. 222.10.1 ad 5

Legatum agnoſci non poteſt ſine onere quod legato admixtum eſt. 689.44.25 in all.

Legatum confeſſario in piam cauſam legatum intelligitur, & quem ordinem hic legatarius inter cæteros habeat. 35.38.1

Legati agnitio quod non excludit læſionem in legitima, non excludit reſtitutionem. 224.15.1.

Legati agnitio legatario neceſſaria eſt. 243.17.2 in all.

Legati petitio non poteſt differri prætextu expilatæ hæreditatis, ſed tamen legatarius interdum ſatiſdare cogendus eſt. 10.2.2.1

Legati non adimendi ſed ſuis neceſſitatibus ſubueniendi animo ſi res legata vendita ſit non idcirco legatum ademptum videtur. 1043.11.8

Legato nomine, legatarius habet vtilem actionem etiam hypothecariã ſine ceſſione, ſed non poſſeſſionem neque remedia poſſeſſoria. 664.20

de Legato pro legitima dato ſub pignore per antichreſim conſtituto. 704.4

Legata pia an poſſint reuocari. 601.29.3 ad 8

ad Legata reuocanda tacita voluntas ſufficit. ibid. 6 in all.

Legata intercidunt non adita ex teſtamento hæreditate 602.1.21 in all.

Legatorum ratio nunquam ponitur niſi reducto prius ære alieno. 35.37. in all.

Legatus à latere poteſt omnia facere quæ ſummus ipſe Pontifex faceret in ea prouincia in qua legatus eſt. 29.9.5

Legio vel talliabili ſuccedens dominus an & quando teneatur ad æris alieni ſolutionem. 738.23.1

Legiorum hominum conditio apud Centrones. 737.23.1

Legitima nihil aliud eſt quam portio portionis ab inteſtato contingentis. 607.5.4 in all.

Legitima non hæreditatis, ſed bonorum portio. 2...4.5

Legitima aliud nihil eſt quam portio portionis ab inteſtato contingentis. 732.5.6 in all.

Legitima dicitur quòd debeatur ex lege.

Legitima dicitur deducto ære alieno. 738.23.4 in all.

Legitima non niſi deducto ære alieno debetur. 221.6.5

Legitima ſemper certa eademque eſt. 216.10.8

Legitima non eſt quota hæreditatis, ſed bonorum. 105.18.4

Legitima congrua dicitur inſpecto mortis tempore teſtantis. 226.21.1,3

Legitima ab omni onere & grauamine immunis eſſe debet. 221.6.12 in all.

Legitima æſtimatur ex comparatione patrimonij quod moriens paterfamilias reliquit. 691.4.15 in all.

Legitima licet non ſit pars hæreditatis, eſt tamen pars bonorum. 732.6.2 an legitima debeatur cum fructibus. 215.6.11 in all.

Legitima cum fructibus præſtari debet. 223.11.7 in all.

Legitima parentum hodie eſt triens portionis ab inteſtato contingentis. 617.22.2 in all.

Legitima detrahitur ante diuiſionem faciendam ex l. hac edictali, ſi contra eam legem peccatum ſit. Alioqui non detrahitur. 502.6.1 ad 4

Legitima liberorum non augetur propter id quod hæredi datum eſt contemplatione defuncti. 231.35.1,2

Legitima non minuitur per donationes cauſa mortis ſicut nec per legata. 1048.7.15 in all.

Legitima ſiue liberis ſiue parentibus debita minui, in totum autem tolli non poſſunt. 70.6.1,2

Legitima portio donata aut in dotem conſtituta tanto minor ſit quanto plus ex die donationis aut conſtitutionis alienarum reperitur. 228.27.10

Legitima in pecunia non ſolui poteſt quia eatenus patrimonium perinde diminuatur ac ſi corpora præſtarentur. 228.26.5

Legitima maiori ratione debetur liberis in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum. 7.2.5.9 in all.

Legitima matris quota debeat eſſe cùm adeſt frater vtrimque coniunctus. 118.22

Legitima ita filio relinquenda eſt, vt certam habeat quantitatem, nec vlla litigandi neceſſitate implicitam. 222.9.4 in all.

Legitima nulla ante mortis tempus debetur. 226.21.4

Legitima non debetur niſi ex bonis quæ quis mortis tempore reliquerit. 616.19.4 in all.

Legitima nulla nec legitimæ ſupplementum debetur ſi legitimæ renunciatum ſit. 227.23.9

Legitima nulla debetur filio eius qui fuit reus læſæ maieſtatis. 295.8.8 in all.

Legitima non minuitur per donationes cauſa mortis. 229.28.1

Legitima neque diem recipit neque conditionem. 223.12.1 in all.

Legitima implicitam dominij quæſtionem continet. 230.32.2

Legitima ſi in dotem data ſit non dotis conſtitutæ tempus ſpectandum eſt. 228.27.1,2

Legitima quæ deſcendentibus debetur, non differt ab ea quæ aſcendentibus. 224.16.2 ad 10

Legitima facto teſtamento non poteſt peti niſi per querelam quæ contra teſtamentum proponitur. Supplementum verò legitimæ ex teſtamento petitur. 106.9.4 in all.

Legitimæ nomen ſignificationis eſt tractum habentis in tempus mortis. 228.27.3

Legitimæ ratio ponenda eſt ex quantitate bonorum quæ mortis tempore reperiuntur. 231.35.2 in all.

Legitimæ ratio non niſi inſpecto mortis metu ponitur. 297.4.13 in all.

Legitimæ renunciatio quantumuis iurata ante patris obitum effectum nullum ſortiri poteſt. 227.23.12

Legitimæ potior cauſa eſt, quàm donationis cauſa mortis. 1048.7.7

Legitimæ fructus eodem loco habentur ac ſi legitimæ portio eſſent non acceſſio. 223.11.12

Legitimæ portionis quæcunque conditionem deteriorem facere poſſunt pro ſcriptis habentur. 221.10.5

Legitimæ portionis fauor efficit vt poteſtas reſtitutionis intellectum prorſus renunciationis tollat. 223.11.8

Legitimæ quantitas cum ex incerto euentu, & liberorum numero pendeat auctiſque vel diminutis facultatibus augeatur, vel diminuatur incerta eſt. 220.22.2

Legitimæ ſupplementum præſupponit aliquid iam acceptum eſſe pro legitima licet minùs quam oporteat. 106.19.3 in all.

Legitimæ ſupplementum nullum debetur quandiu ſubſiſtit renunciatio. 224.14.4.

ad Legitimæ ſupplementum actio ſola competit. 233.4.2 in all.

ad Legitimæ ſupplementum agi poteſt ex teſtamento, cum aliquid etiam minus legitima in eo teſtamento relictum eſt. 614.14 in all.

ad Legitimæ computatione videndum eſt quanti potuit ab initio vendi detracto litium dubij euentus periculo meruſque ſumptuum. 23.136.1,3

in Legitimæ computatione an monachus litem faciat. 222.8.1

in Legitimæ æſtimatione tempus mortis ſpectandum eſt. 227.23.10

Legitimæ incapax eſt quiſquis abinteſtato ſucceſſione excluditur. 209.1.2

Legitimæ electio patris eſt non liberorum niſi quatenus legis aut

ſtatuti poteſtas concurrat quæ certa fortaſſe bona primogenito attribuat. 220.3.1 in all.
Legitimæ petitio datur contra tertium poſſeſſorem ſine metu exceptionis non factæ excuſſionis. 230.32.1
Legitimæ mora fieri non debet ex quæſtione de fideicommiſſo. 228.4.4
Legitimam priùs deberi neceſſe eſt quàm vt renuncietur. 227.23.19
Legitimam fructus augent ſicut & hæreditatem. 106 20.1
Legitimam in fauorem aliorum liberorum qui non egerunt, augere non debet quod per hæredis actiones exercentis operam & induſtriam acceſſit hæreditati, nec ſi parati ſint in ſumptuum contributionem venire. 231.36.5
Legitimam petens non prohibetur in æſtimationem deducere illa bona quæ fideicommiſſo obnoxia dicuntur. 228.24.25
Legitimam petere permittitur in corporibus hæreditariis ei qui legatum proportione legitima relictum repudiat perinde ac ſi ei nihil relictum eſſet. 222.9.8
Legitimam nemo dare tenetur in ſingulis rerum hæreditariarum corporibus. 221.5.2
in Legitimam pater filio computare poteſt ea quæ filij nomine ſoluit ſiue ad ipſius dimittendos creditores, ſiue in quam aliam cauſam, præterquam ſi pietate ductus vt puta ſtudiorum cauſa erogauerit. 229.29.1,2
Legitimam filiæ pater ſuperſtes aſſignare non cogitur. 226.22.1 in all.
Legitimam regulariter variare non licet maximè cum prima electio trahit aut iam traxit ſecum executionem. 224.7 in all.
in Legitima quid ſit ſciri priùs debet, quàm legitimæ conditio ſeu dies habeatur pro non adiecta. 231.34.4
in Legitima perſoluenda portione quæ in nummis relicta eſt teſtamenti tempus ſpectandum eſt. 220.2.1
in Legitima filius non cogitur ſequi iudicium teſtatoris ſi malit ſequi iudicium legis. 219.29.9 in all.
de Legitima patre viuo nunquam queri licet, ſicuti, nec de ipſius hæreditate. 104.15.10,14
Legitimaria portio non niſi ex legitimæ ſucceſſionis comparatione debetur. 105.8. in all.
cum Legitimat princeps inceſtuoſum aut natum ex damnato coitu non confirmat coitum matrimonium, ſed filiationem. 554.517. in all.
Legitimatio eſt diſpenſatio ad ius ſucceſſionum & bonorum recipiendorum, & actus voluntariæ iuriſdictionis, quo filij illegitimi antiquis natalibus reſtituuntur. ibid.
Legitimatio fieri poteſt in præiudicium ſubſtitutorum. ibid.
Legitimatio non valet, niſi fiat mentio qualitatis coitus prohibiti & exiſtentiæ legitimorum. ibid.
Legitimationis quæſtio latius patet quàm de feudo controuerſia. 188.3.4
in Legitimatione illegitimorum, maxime inceſtuoſorum & natarum ex damnato coitu neceſſarium eſt vt princeps vtatur plenitudine ſuæ poteſtatis. 554.5.7 in all.
Legitimatvs à Principe dicitur legitimus non natura ſed gratia, non generatione ſed regeneratione, non felicitate naſcendi ſed dono principis. ibid
Legitimati per ſubſequens matrimonium non extinguunt conditionem fideicommiſſi relicti, ſi ſine liberis in iuſto matrimonio procreatis. 703.19.
Legitimati quoad ſucceſſionem nihil à legitimis differunt. 554.5.7 in all.
Legitimatis pater relinquere poteſt quantum vult, modo legitimam filiorum legitimorum non minuat. 554.5.7 in all.
Legitimi nulli erunt ab initio, neque illegitimi. ibid.
Legitimorum liberorum legitima ſemper ſalua eſſe debet. 556.13.21 in all.
Lex generaliter loquens generaliter quoque intelligenda. 1012.43.3 in all.
ſi Lex velit conſuetudinem tollere, minor eſt poteſtas conſuetudinis quàm legis. 1032.4.1,2
ſiue Legi ſiue conſuetudini antiquæ ſtandum eſt præterquam ſi agatur de re priuata cui priuatus poſſit quam velit legem dicere. 1032.5.1,2,3
Lege permittente, nullóque prohibente quòd fit pœnam non meretur. 1066.1.10 in all.
Legis, *ſi liberius 7. de manu.* explicatio. 398.17 1 in all.
Lege lata contra abuſum commerciorum in aureis æſtimandis, maior habenda ratio legis quàm abuſus. 1011.39
Liberalitatem immoderatam eſſe dicens probare debet. 502.10.1,2
Liberatio gratuita etiam non inſinuata valet ſaltem in vim pacti de non petendo, niſi facta ſit per ſpeciem donationis. 1049.3.1
Liberatione legata dolus præteritus aliquando remiſſus intelligitur, futurus nunquam nec rurſus dominium quod potuit teſtator vindicare. 660. 9
Liberi non poſſunt dici alij quam qui patrem habent. 695.10.2. in all.
Liberi patris originem non domicilium ſequuntur. 97.5.3. in all.
Liberi qui ex filio naſcuntur auo paterno ſunt oneri. 297.3.5 in all.
Liberi ſuſcepti ex damnato coitu naturales non ſunt nec ab ipſo etiam patre alendi. ibid.6 in all.
Liberi in conditione poſiti, non cenſentur vocati, ni concurrant plures coniecturæ. 673.1
Liberi in conditione poſiti ex quibus coniecturis cenſeantur vocati. 689.43
Liberi duplici conditione poſiti & grauati non cenſentur vocati, niſi aliæ adſint coniecturæ, quamuis ſint ex deſcendentibus. 673.1
Liberi cum parentibus vocati per copulam, an & quando ſuccedant ſimul an ordine ſucceſſiuo. 611.7
Liberi cum parentibus vocati aliquando cenſentur vocati tantùm ordine ſucceſſiuo, & in caſum tantum fideicommiſſi. 612.9
Liberi vocati poſt parentes ordine ſucceſſiuo, cenſentur in dubio vocati tantum in caſum vulgarem, non in fideicommiſſarium, niſi ex coniecturis. 611.8
Liberi eius qui propter ſacerdotium excluſus eſt à fideicommiſſo non eo minus admittuntur, ſi ante ſuſcepti ſint: multo magis faciunt deficere conditionem fideicommiſſi. 698.3
Liberi quos abſtinuiſſe nondum conſtat, poſſunt conueniri tanquam hæredes, nec ſi dicant ſe abſtinere prius ſunt abſoluendi quàm curator datus ſit hæreditati, ſecus in extraneis. 639.2
Liberorum potior quàm monaſterij cauſa eſt. 57.43.1
Liberis ſuccurrendum eſt etiam aduerſus creditores patris, vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, ſi aliunde non poſſint. 725.6
Liberis quomodo ſuccurrendum ſi matre mortua creditores paterni agant in bona pro dote obligata. 724.3
de Liberis cogitaſſe creditur ad impediendam donationis reuocationem is qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quiſquis habet vxorem ex qua liberos ſperare poſſit. 1042.7.12
de Liberis natis ex matrimonio cum ea conſtructo quæ prius polluta fuerat per adulterium. 723.9
Liberis natalibus alimenta debentur ab inteſtato. 297.3.6 in all.
Liberis naturalibus non minus quàm legitimis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali. 166.7.6 in all.
Liberis ius iam quæſitum auferri non poteſt per factum & voluntatem patris. 752.4.3 in all.
Liberi dedititij ſeu talliabiles viuunt liberi & moriuntur ſerui. 553.27.1
Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum ſi ſe abſtineant à bonis patris. 743.31 1
Liberis nocere non poteſt factum patris in eo iure quod habent ab ipſo non à patre. 1107.1.9 in all.
Libertas vera eſt, quæ nec lui pecunia nec reparari poteſt. 155.3 8 in all.
Libertas habet cauſam pietatis adnexam & ideo fauorabilis. 55.37.4
Libertas quæ ſemel competit nunquam reuocatur. 746.2.3 in all.
Libertas quæ ſemel competit nunquam reuocatur niſi ex ingratitudine. 86.8.7 in all.
Libertatis fauor omnium rerum fauorabiliſſimus. 55.11.4 in all.
Libertatis fauore multa ſunt contra rigorem iuris conſtituta. 750.1.10 in all.
Libertati competenti reuocatio non facit præiudicium. 86.8.7
Libertvs qui ius annulorum olim à principe conſequebatur dicebatur viuere quaſi ingenuus, mori quaſi libertus. 533.27.1 in all.
Libertus viuus donare bene merentibus amicis poteſt, legare verò nec bene merentibus poteſt quod patronis partẽ minuat. 229.28.6 in all.
Licitationis remedium odioſum eſt, ideóque non niſi deficientibus aliis omnibus amplectendum. 262.14. 1 in all.
Licitationis vſus nullus eſt aut cum alia diuidendi ratio nulla ſupereſt aut ij omnes conſentiunt, quorum intereſt. ibid.6
Legata res ſi litigioſa ſit, peragenda lis eſt cum hærede, non cum legatario. 262.13.2 in all.
Litaniæ maiores & minores quæ. 201.6. 10 in all.
Lis conteſtata dicitur quoties iudex per narrationem negotij cauſam audire cœpit. 298.1.1 in all.
Lis pendere dicitur poſtulata in integrum reſtitutione licet nulla dum ſecuta ſit conteſtatio. 154.1.in
Lis non pendere intelligitur quæ in eo eſt vt ſtatim terminari poſſit vt nec durare tutela quæ ſtatim ſit finitura. 352.4.9 in all.
mota Lis non eſt quæ non perſeuerat. 189.37.9 in all.
Lis per calumniam & tergiuerſationem inſtituta prodeſſe non debet. 778.21.5 in all.
Lis ſuper hypotheca tia non impedit ne fiat alienatio lite pendente cum non faciat rem litigioſam. 896.4.1 in all.
Litis appellatoriæ ſumptuum compenſatio inducitur ex mutua culpa mutuaque victoria. 187.7.7 in all.
Litis conteſtatio conſtituit reum in mala fide. 898.15.4 in all.
Litis conteſtatio poſſeſſorem obligat ad fructuum ex inde perceptorum reſtitutionem etiamſi poſtea diu intermiſſa ſit litis perſecutio. 810.77.1
Litis expenſæ motæ ſuper deſertione appellationis, ab expenſis litis appellatoriæ an & quando diſtinguendæ ſint. 795.12.8
Litis appellatoriæ expenſas obtinere nunquam debet qui appellationem deſeruit, licet bonam cauſam habeat. 812.79.1
Litis ſumptus tametſi excedant quantitatem priuilegio definitam, gaudent tamen debiti principalis priuilegio. 788.16.8
qui Liti cauſam dedit condemnandus eſt breui manu ad omnes expenſas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus. 805.54.1,8
qui ſe Liti obtulit tanquam auctor laudatus, cum tamen id nullo iure factum eſſet non eò minus vti poteſt iure illius à quo laudatus fuit dum ne faciat duriorem aduerſarij conditionem. 1025. 21.1,2
Litem ab inferiore iudice euocare non poteſt quiſquis maior eſt. ſed is tantum qui ſuperior. 789.19.1
Lite finita ſiue per ſententiam ſiue per tranſactionem poſſet adhuc
peti

peti expenſæ litis ſi ſint in obligatione, licet tantum officio iudicis debebantur. 793.3.5
Litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratio. 1092.1.1
Litis conteſtatæ tempus ſemper ſpectandum eſt niſi cùm dies adiicitur. 180.11.9
Litis euentus ſemper dubius & incertus eſt. 436.11.8 in all.
Litis euocatio permittenda eſt cùm locus in quo ius redditur ſuſpectus eſt. 174.9.1.2
Litis materiam ſubeſſe ſufficit vt poſt iudicatum tranſigi poſſit. 110.3.3 in all.
Liti alienæ interueniens ſiſtere eam non poteſt, ſed in eo ſtatu in quo lis eſt, debet interuenire. 173.7.3 ad 4
Litis vnius interitus, non debet eſſe alterius ortus. 180.36.7 in all.
Litem conſtituere alieni compendij cauſa nemo cogendus. 93.14.3 in all.
Litem conteſtando conditionem ſuam nemo deteriorem facit. 379.8. in all.
Litem qui iam conteſtatus eſt ſi iterum iubeatur conteſtari non appellet, eſt cogendus vt conteſtetur aut habendus pro contumace. 198.1.1.2.3
Lite criminali incidente in ciuilem, ſi in ciuili conſtat de iure litigatorum ſtatum terminanda ciuilis quæſtio non expectato fine litis criminalis. 196.13.2 in all.
Lite pendente nihil inconſulto iudice faciendum eſt. 178.28.1.12
Lites omnes ſine ſuſpicione procedere oportet. 172.1.4 in all.
Lites omnes ſine ſuſpicione debent procedere. 317.37.9 in all.
Litium alienarum redemptores omnes ſunt odioſi. 455.2. 10 in all.
LITIGANS recedens à forma recedit à ſubſtantia. 120.16.3 in all.
Litigare non cogitur coram inferiore iudice qui apud ſuperiorem in alia lite iiſdem inſtrumentis vti cogitur. 173.3.1.2
LITIGATOR ad locum ſuſpectum nunquam ire cogitur. 156.1.5 in all.
Litigator non cogitur edere collitigatori ſuo inſtrumentum quod tuendi ſui gratia & ſine die & ſine conſule obiecit. 89.2.1
Litigator iudicis non eget auxilio qui iam obtinuit executionem. 177.23.3 in all.
Litigatori ex bonis controuerſis præſtanda eſt quantitas neceſſaria ad ſumptus litis & alimentorum. 196.14.5 in all.
Litigatores iudicio poſſeſſionis retinendæ allegare titulum & attingere petitorium confortandi poſſeſſorij cauſa poſſunt, in eamque rem proteſtationem adhibere operæ pretium eſt. 195.9.1 in all.
Litigatores nunquam inanibus ſumptibus ſunt vexandi. 199.15.6 in all.
Litigatores Sabaudi iudicem accipere laicum vltra duas dietas morantem non coguntur. 186.2.1
Litigatoribus permittendum non eſt vt ab eo quod ſemel voluerunt, poſtea receſſant. 168.14.2 in all.
de Litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt vt ſibi poſſeſſionem vel acquirerent vel tuerentur. 868.20.1
LITIGIOSA res poteſt venire in diuiſionem. 261.12.6 in all.
LITERÆ grauaminum non conſtituunt litem appellatoriam, ſed appellationi adminiculum præbent. 176.20.2.3
Literæ dilatoriæ impediunt prouiſionalem adiudicationem. 78.22.1
Literæ dilatoriæ à Principe concedi ſolent creditoribus paupertatis commiſeratione. 76.13.1
Literæ dilatoriæ proſunt debitori etiam qui in carceres iam detruſus eſt, eiuſque fideiuſſoribus. 76.14.2
Literæ dilatoriæ exactionem quidem, non tamen compenſationem impediunt. 76.13.1
Literæ dilatoriæ ante diem impetratæ non nocent ſuperuenientibus creditoribus. 70.16.1
Literæ dilatoriæ contra ſententiam non poſſunt impetrari, niſi nouata iudicati actione. 74.4.1.3
Literæ monitoriæ non ſunt edendæ quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes. 73.19.1
Literæ moratoriæ non niſi ſemel ſunt concedendæ. 73.1.3
Literæ moratoriæ locum non habent cum quis ex delicto debitor eſt conſtitutus. 77.20.1
Literæ ſtatus non ſunt dandæ poſt rem iudicatam. 76.15.1
Literæ ſtatus dicuntur quæ litem in eodem ſtatu manere iubeant. 78.23.1
Literæ ſtatus non proſunt attentatori nec ſpoliatori, nec ex cauſis criminalibus. 86.11.1
Literæ ſtatus impetrari non poſſunt, ſi de momentanea poſſeſſione de dote, de alimentis, & de ſimilibus aliis caſibus agatur. 78.24.6 ad 14
Literæ ſtatus etiam ad inferiorem magiſtratum directæ non ab alio quàm à Senatu verificari poſſunt. 88.8.3
Literæ reuocandæ litis cum in cauſa concluſum eſt impetrari non poſſunt. 26.9.1
Literæ prehenſionis durant quamdiu criminalis perſecutio durat. 85.6.5 in all.
Literæ ſubrogationis non poſſunt prodeſſe impetranti, qui nullum in beneficio ius habet niſi à ſummo Pontifice manauerint. 45.67.1
Literæ ſubrogationis à principibus ſæcularibus conceſſæ nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficium tribuere poſſunt. ibid. 2.3
Literæ ſubrogationis non proſunt canonicum titulum non habenti. 46.69.1
Literæ quinquennales exigunt ſatiſdationem & conſenſum maioris partis creditorum. 74.6.1.2
Literæ ſalui conductus non niſi à principe vel à ſupremo magiſtratu dari poſſunt. 88.19.1.2.3
Literæ principis qui à magna Cancellaria prodeunt à Senatu inſpici & approbari debent. 88.18.6
Literæ ſolæ Principis vel Auguſtæ à Senatu ſunt approbandæ. 87.13.1
Literarum monitoriarum publicatio non niſi permittente Senatu facienda. 94.19.2.3
Literæ monitoriales probationum fauore regulariter concedi ſolent. 120.49.2 in all.
Literarum monitoriarum publicatio cum clauſula *Nomine dempto* ante motam litem permittitur, dum ne quid nominatim notetur ſubiciaturque infamiæ periculo. 321.54.2
de Literarum poteſtate quas vocant, *main garnie*, & earum quas de debitis, & inſtrumentis. 784.1.8
Literis annalibus impetrandis ſufficit præſtari cautionem iuratoriam: in quinquennalibus requiritur ſatiſdatio. 27.21.1 ibid. variæ annalium & quinquennalium breuium differentiæ. 2 ad 10
de Literis ciuilibus impetratis aduerſus Senatuſconſultum quo quis condemnatus fuerat tanquam ſpoliator ad reſtitutionem poſſeſſionis & fructuum. 781.9.8
Literis debitis non licet agi contra hæredem debitoris. 87.12.8
Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, ſed de conſuetudine non de iure. 314.19.8
in Literis monitoriis in forma maleſactorum nemo nominandus eſt qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abuſu. 864.21.2
Literas dilatorias contra petitionem pretij non poteſt emptor impetrare. 75.11.1
Literas ſtatus princeps ſolus concedere poteſt aut eius vicem gerens. 78.23.1
LOCANS ſua iura non locat iura hæredis. 450.2.7 in all.
LOCARI ſicut & vendi aliena res poteſt. 465.56.1 in all.
LOCATIO extinguitur ex ſuperuenientia ſucceſſoris. 455.19.2 in all.
Locatio non probat poſſeſſionem niſi probetur effectum habuiſſe aut niſi in præiudicium ſcientis & conſentientis. 453.31.1.2.3
Locatio non ſemper ex cauſa inobſeruantiæ poteſt reſcindi aut reſolui, aliquando tamen reſolui poteſt, & quãdo 460.39.1 ad 4 & ibid. 9 & 10
Locationis inſtrumentum haberi pro guarentigiato ex conuentione partium poteſt. 465.57.1.2.3
Locationis merces modo fructuum (cum pro fructibus detur) reſpondere debet. 353.7.6 in all.
Locationis merces differt à pretio venditionis. 282.18.1 in all.
Locatione finita poteſt tam locator quàm qui à locatore emit propria auctoritate conductorem expellere ſine metu interdicti. 465.58.1 ad 5
Locatione reſoluta reſoluitur etiam ius tertij cui ex lege locationis ſolui debuit. 459.32.1 ad 4
ex Locatione transfertur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum. 488.64.2 in all.
in Locatione quantumuis generali nunquam continentur iura de quibus non fuit cogitatum, & quæ locator ipſe non fuerat percepturus ſi vixiſſet nec locaſſet. 450.2.7 in all.
LOCATOR & rei locatæ & fructuum dominus manet, in fructuum venditore non item. 423.1.7.8.9
Locator præſtare debet conductori licere vti frui. 458.29.4 in all.
Locator priùs reſpondere debet ad obiectionem, quàm vt interim conductor ei prouiſionaliter condemnetur. 464.55.1 ad 4
caſus in quo Locator poſſeſſionem rei locatæ non poteſt repetere à conductore citra ſatiſdationem. 453.13.1.2.3
inter Locatorem & conductorem id agi intelligitur, vt nihil amplius ſiue minus habeat conductor quàm habiturus locator fuerat. 450.2.9 in all.
rei Locatæ æſtimatio neque dominium neque periculum transfert in conductorem. 452.9.5
Lucratur fructus ex die litis conteſtatæ etiam citra obſignationem qui agit ex pacto de retrouendendo, ſed vſuras viciſſim præſtare cogitur. 439.17.1 ad 4
Lucrum ex cuius perſona quis ſentit non debet eius impugnare factum. 145.3.5
Lucrum nemo conſequi debet ex contractu quem impugnat, 155.2.4 in all.
Lucrum omne poſt Senatuſconſultum eſt auferendum tam bonæ fidei poſſeſſori quam prædoni. 867.64.11 in all.
Lucrum turpe extorquendum. 7.88 in all.
Lucri ſpecies eſt ab obligatione liberari. 478.31.4 in all.
Lucra turpia ſemper extorquenda ſunt etiam ab heredibus qui non deliquerunt, licet morte finiantur crimina. 264.2.2 in all.
Lugdunenſes ſyndici non minus apud Sabaudos, quam Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum rege habent. 1110.13.8
Luitionis cauſa ſemper indiuidua eſt. 1031.14 in all.

M

MACEDONIANI exceptio datur contra creditorem ex mutuo etiamſi filij chirographum patris ſigillo ſit ſignatum. 358.3.1.2
MAGISTRATVS vnum corpus eſt, vnum collegium. 186.1.8 in all.

Magiſtratus curare debet, vt rerum probatio ſalua ſit. 745.4.9 in all.

Magiſtratus curare debet vt rerum probatio ſalua ſit. 81.13

Magiſtratus quilibet imperium ſuum ad vtilitatem litigantium referre debet. 101.2.3 in all.

Magiſtratus ſuperior nunquam rogare debet eum quem habet pro inferiore. 831.38.1

Magiſtratus qui vni præeſt prouinciæ, ſi rogetur ſuæ iuriſdictionis hominem qui ab alterius prouinciæ aduerſario conueniatur, remittere, concedere non debet. 102.2.1.3

Magiſtratus hodie ſunt perpetui qui olim non niſi annui erant. 118.1.4 in all.

Magiſtratus mutuis iuuare ſe debent auxiliis. 1077.14 6 in all.

Magiſtratibus, iure communi collationum indictio permiſſa eſt. 207.21 4 in all.

Magiſtratibus omnibus, præterquam duumuiris permiſſum eſt iuriſdictionem ſuam etiam pœnali iudicio defendere. 79.1.11 in all. & 104.11.1 in all.

Maiestatis læſæ crimini pœna mortis debetur. 1060.1.1

Maieſtatis læſæ cauſa omnium eſt grauiſſima, quæ innocentes afficiat, & non tantum filiis verùm etiam agnatis noceat. 44.10.7 in all.

Maieſtatis læſæ crimen quomodo probetur. 1061.4.1

Maior ſi quid confeſſus ſit ſiue circa factum proprium, ſiue circa alienum aut interpretationem alicuius contractus aut conſuetudinis nocet ei confeſſio. 519.45.5 in all.

Maior non reſtituitur ob læſionem, niſi immodicam & enormem. 127.1.11 in all.

Maior non poteſt reſtitui aduerſus omiſſum beneficij inuentarium. 639.4.1

Maior non poteſt reſtitui aduerſus omiſſum beneficium inuentarij, non magis quam aduerſus aditionem hæreditatis. 625.7.1.2.3

Maior annis 25. non poteſt ſine cauſa iuſta reſtitui aduerſus confeſſionẽ ſuam factam in iudicio, ſed poteſt aduerſus confeſſionem procuratoris refuſis ſumptibus. 841.5.1

Maior natu in facienda diuiſione portiones quales vult conſtituit: minor autem, vtram vult, eligit. 258.4

Maiores poſſunt alios prouocare. 261.11.1 in all.

Malitiis nunquam indulgendum. 86.11.1 in all.

Mamertus Viennenſis Archiepiſcopus minores litanias primum inſtituit. 201.6.12

Mandantis voluntate finita, etiam finiri mandatum poteſt. 393.6.2 in all.

Mandata non videntur actiones quæ non durant mandatæ. 389.37.10

Mandatarius mandatum allegans nec probans arguitur de mendacio. 401.32.2 in all.

Mandatarius qui emit alieno nomine ad fructus tenetur. 431.11.1

Mandatarius neque lucrum neque damnum ex mandato quod pro alio ſuſcepit ſentire debet. 280.11.1

Mandatarium indemnem omnimodo ſeruari oportet à mandante. 386.26.1

Mandatum omne cùm originem ex officio & amicitia trahat, debet eſſe gratuitum. 191.6.1 in all.

Mandatum nunquam præſumitur. 324.63.4 quia mandatum eſt facti. 316.30.3 in all.

Mandatum legitimum præſumitur ex decurſu longiſſimi temporis, & probari poteſt per teſtes, niſi cum agitur de mandato ad pecuniam exigendam & ſolutionem accipiendam. 394.7.4 in all.

Mandatum idoneum habens non cogitur exhibere domini ratihabitionem quamuis eam promiſerit. 394.7.1 ad 4

Mandatum diligenter & ad vnguem implendum eſt. 1050.6 15

Mandatum habens generale non indiget ſpeciali niſi in certis caſibus. 1? 3.2 in all.

Mandatum ad agendum habere non ſemper præſumitur qui penes ſe habet inſtrumentum ex quo agi poteſt. 407.9.1

Mandatum debitori factum de ſoluendo alteri, tametſi alter ille ſciuerit, non ſufficit ad acquirendam liberationem, quouſque ſecuta ſit ſolutio aut quid aliud ſimile, quod ſolutionis vim habere poſſit. 303.10.11

Mandatum ſemel inceptum conſummari oportet: propria enim cuiuſque rei forma contingit ex conſummatione. 11?.14.2.3 in all.

Mandatum ſpeciale habere præſumitur is, qui iam præſumitur habere generale. 124.63.1 in all.

Mandatum quoties certum eſt, à forma recedi non poteſt. 152.1.21 in all.

Mandatum ſui natura eſt reuocatorium. 197.16.4.5

Mandatum reuocatum nihil eſt. 389.37.10 in all.

Mandatum ſola voluntatis mutatione reuocari poteſt. 1 6 2. 3 in all.

Mandatum delinquendi de quo non conſtat niſi ex confeſſione mandatarij, non facit iudicium ad condemnandum niſi aliis concurrentibus. 1100.5.1

Mandatum finitur interueniente à cauſa quæ rerum ſtatum mutet. 393.5.1

Mandatum finitur morte, re amplius non integra. 119.14.2 in all.

Mandatum quando non finiatur morte. 398.19.1.2.3

Mandatum accipiendæ ſolutionis non aliter mandanti nocet quàm ſi ... ſecuta ſolutio, & quidem ante reuocationem. 172.42.8

Mandatum exercendæ iuriſdictionis, ſi liberalis & iuſta mandandi cauſa fuit reuocari non poteſt. 39.16.1

Mandatum renouandorum inſtrumentorum cenſualium ſuſcipiens intra certum tempus vt ſit certa mercede condemnandus eſt ad cenſus ipſos præſtandos, etiam cum vſuris decurrentibus. 197.13.1 ad 4

Mandatum de prouidendo non eſt prouiſio. 54.30.1 in all.

Mandatum in prouidendo mittendoque in poſſeſſionem impletur cùm impetrans mittitur in realem & actualem poſſeſſionem. 6.9.1.2.

Mandatum ſummi Pontificis de prouidẽdo nullum ius tribuit impetrandi niſi ſubſecuta prouiſione, adeoque & miſſione in poſſeſſionem. 54.7.1.2

Mandati ſuſcepti officium procurator deſerere non poteſt, niſi cauſa noua emergat, & tunc iudicis arbitrio permittitur. 127 8.1.2

Mandati reuocatio per iudicem expediri non debet, ſed ex ſolo reuocantis animo pendet. 193 6.5

Mandati taciti præſumptionem inducit traditio, non ſola poſſeſſio. 407.9.3

Mandati actione prior conueniendus eſt hodie, ad quem negotium principaliter pertinet. 398.17.1 in all.

Mandato comparantur Epiſcopi, tacitus conſenſus & ratihabitio. 53.3.14

Mandator ſi neget ſe mandaſſe, & poſtea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis poſtea non habet. 132.1.3 in all.

Mandato quantumlibet generali dolus permiſſus non intelligitur. 1081.3.5 in all.

Manifestum dicitur, quod vel per confeſſionem, vel per probationem, vel rei euidentiam patet. 57.20.7 in all.

Manumissio valere non poteſt, quæ fit à non domino: imo nec quæ fit à domino, ſi in id tempus conferatur quo dominus eſſe deſierit. 246.8.2 in all.

Manumiſſio ab hærede in præiudicium fideicommiſſi conſeruatur ingenuitas, ſed pretium fideicommiſſario præſtari debet. 74.1.1

Manumiſſio facta per fructuarium nullius eſt momenti, niſi tacitè per longum proprietarij ſilentium conſumata ſit interueniente bona fide. Aliud eſt ſi fideicommiſſario. 751.1.1

Manumiſſionem à fructuario factam tenetur eius hæres ad id quod intereſt, in quo etiam continetur æſtimatio hæreditatis quæ amittitur ex inualiditate manumiſſionis. 751.2.3

Manumiſſiones factæ ab hærede fiduciario pendente fideicommiſſi conditione valent etiam in præiudicium fideicommiſſarij, ſi poſtea conditio extiterit: factæ à fructuario non valent. 2468.1.2

ad Manumittendum ſeruum vel hominem debitæ conditionis, qui duorum dominorum ſit talliabilis, quæ ſolemnitates obſeruari debeant. 745.1.5

Maritus & ſuarum rerum & dotalium æque ac ſuarum adminiſtrationem habet. 314.22.4

Maritus poteſt & debet vxorem defendere ſuo nomine, nec eget vllo ad id mandato. 99 14.2 in all.

Maritus agere poteſt de iniuria facta vxori patremque iniuriam reddere. 1083. 3.1

Maritus plus eſt quam procurator in dote cuius eſt dominus. 152. 2.4 in all.

Maritus plus vxori debet quàm iniuſto poſſeſſori. 142.5.8 in all.

Maritus præſumitur habere mandatum tacitum ad tractandas res vxoris. 324.63.2 in all.

Maritus habet plus iuris in re donata vxori, quàm in re dotali. 368.7.10 in all.

Maritus nihil iuris habet in bonis paraphernalibus aut aduentitiis niſi conſentiente vxore. 314.22.5 in all.

Maritus & dominus bonitarius: vxor verò domina quiritaria: & quoties dominus bonitarius cum quiritario concurrit, præfertur bonitarius. 572.6.8 in all.

Maritus etiam ſolus poteſt totam dotem exigere etiam quæ ipſi & vxori ſimul ſit promiſſa. 519.3.1.4.5

Maritus dotis non ſuo tempore ſolutæ vſuras petere poteſt. 380.8.6

Maritus tenetur omnimodo reddere vxori dotem promiſſam à fratre, tametſi eam frater non ſoluerit, quamuis adhuc ſoluendo ſit. 513.9.1 ad 5

Maritus quando teneatur ad reſtitutionem dotis & ſolutionem augmenti, etiamſi dos probetur non ſoluta. 525.15.4.5.6

Maritus qui in dote reſtituenda moram contrahit dotis vſuras debet. 526.5.1.3

Maritus dotis conditionem deteriorem facere poteſt quantum ad fructus & vſuras pertinet & tempore conſtantis matrimonij, ſed non quantum ad dotem ipſam. 534.2.3.4

Maritus non tenetur lege Iulia de adulteriis. 723.8.1 in all.

Maritus nunquam eſt onerandus vt in ius vocet vxorem pro lite contra maritum ipſum ab alio inſtituta. 99.14.1 ad 5

Maritus de moribus vxoris cõqueſtus apud iudicem Eccleſiaſticum, non poteſt interim agere tanquam maritus ex dotali conſtitutione ſiue contra dotis debitores, ſiue contra poſſeſſores bonorum dotalium. 525...6

Maritus lite pendente hæres inſtitutus eandem litem hæredis iure proſequi poteſt. 175.16.1.2

Maritus ab vxore, & quidem minore pretio, ſi non ſit animus donandi emere poteſt. 120.4.3 in all.

Maritus, vide *Caſus*.

Mariti bona omnia pro dote ſunt mulieri, etiam tacitè obligata.
Mariti confeſſio quo vxoris pecunia ſit non nocet anterioribus creditoribus poſterioribus nocet. 319.43.1.2
Marito quantum fieri poteſt, ſubueniendum eſt, cùm habet dotem ex cauſa oneroſa, nec aliter fuerit vxorem ducturus. 344.6.11 in all.
Martini V. Papæ conſtitutio de annuis penſionibus certo precio venditis. 390.10.2 in all.
Masculinum concipit fœmininum. 556.21.6
Masculorum appellatione continetur nepos ex filia ſi teſtator habuit rationem ſanguinis, non etiam ſi familiæ & agnationis. 665.1
cum Maſculis decedit ille quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit. 665.14
Mater non ſuccedit in bonis filiæ talliabilis, ſed tamen debet ſaluam habere legitimam. 749.4
Mater quæ ob non petitum filio tutorem, amittit omnem ipſius ſucceſſionem, non tamen amittit legitimam. 749.1
Mater quæ hypothecas ſuas dotales cum cæteris pupilli bonis ſub haſta locauit tanquam tutrix, cenſetur renunciaſſe poſſeſſioni quæ ſuciat ei quæſita per clauſulam. 762.1
Mater quæ pecuniam mutuam accepit ad ſoluendum filiorum debitum quorum tutrix erat, aut conuenienda eſt tanquam tutrix aut Velleiano iuuanda. 366.22.1.2
Mater quæ prætextu dotis pupillum ſpoliaſſe dicitur poſſeſſione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro adminiſtratione, non priùs condemnanda eſt quàm rationes reddiderit. 199.15.1.2
Mater quæ præfertur auo paterno in filij ſui ſucceſſione, non tamen aufert auo vſumfructum quem habuit ille in bonis viui nepotis iure poteſtatis. 723.14
Mater quæ minoris filij curatrix erat & vſufructuaria quando videatur bona filij curatorio potiùs quàm proprio nomine alienaſſe. 494.1.1 ad 5
Mater quæ fuit tutrix teſtamentaria an poſt ſecundas nuptias poſſit reaſſumere tutelam, ſaltem in ſubſidium, ſi alij nulli ſint nec poſſint eſſe tutores. 561.4.11 in all.
Mater ſi filium redimere voluerit & redemerit, facti pœnitere non poteſt. 796.2.14 in all.
Mater talliabilis, pater verò liberæ conditionis aut alterius domini, quis ſuccedat in bonis maternis. 733.9.1
Matris venientis ad luctuoſam filij hæreditatem cauſa ſemper eſt fauorabilis. 608.1.5 in all.
Matrimonium concordans nunquam turbandum. 99.44.5
Matrimonium contractum licèt à Sabaudo, ſecundum conſuetudinem Burgundiæ, valet: nullum augmentum debetur, ſed tantum illud quod vocatur doharium. 534.1.10 in all.
Matrimonium ſine dote, non dos ſine matrimonio eſſe poteſt. 140.1.8 in all.
Matrimonium contra leges factum per errorem facti potius, quam per dolum & malitiam factum præſumitur, ſi publicè & palam celebratum ſit. 288.2.1
Matrimonium contractum quaſi cum vidua ante acceptum de priori viri morte nuncium certum non valet. 1116.28.1
Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea quæ alium virum viuentem habuit non valet & dos eo nomine data condicitur, augmentum verò dotis etiam promiſſum non debetur. 499.14.1 ad 9
Matrimonium quoties à ſcientibus contra leges celebratur dos fiſco ex Valentiniani & Theodoſij conſtitutione adiudicanda eſt. 288.2.7 78
ad Matrimonium nemo ſine voto & ſpe ſuſpiciendorum liberorum accedit. 212.2.2.10 all.
Matrimonij onera omnia ad maritum pertinent, ob eamque cauſam ſolet dos marito à muliere dari. 161.8.2 in all.
Matrimonij fauore facta donatio non poteſt ob donatarij ingratitudinem reuocari. 1040.1.1.2.4
Matrimonij impediendi multiplex eſſe cauſa ſolet. 288.2.5 in all.
Matrimonij probatio, per teſtem viuum cum fama impleri creditur, quod ſine alterius matrimonij præiudicio fiat. 111.8.1
Matrimonij carnalis & ſpiritualis differentia. 496.1.1.2
Matrimonio conſtante dos non ſolum conſtitui ſed & augeri poteſt. 140.10.10
Matrimonia debent eſſe libera. 702.18.2 in all.
Matrimonia contrahuntur ſpe & voto ſuſcipiendorum liberorum. 1042.6.2 in all.
Matrimonialis cauſa pertinet ad iudicem eccleſiaſticum: ſed an venter vel filius mittendus ſit in poſſeſſionem, cognitio eſt iudicis laici. 197.16.1 ad 4
Matrix ſcriptura non minus valet quod in protocollum non ſit redacta, dummodo à notario contrahentibus teſtibuſque ſit ſubſcripta. 550.24.4 in all.
Matricem ſcripturam exhibens non eſt cogendus exhibere protocollum. ibid.
Medici licet nec nobilitatem hoc ipſo ſibi acquirant, immunitatem tamen & viuis illis vxores & filij eorum. 1109.9.1
Medium inhabile ſemper impedit coniunctionem extremorum. 467.1.12
Mediatores non facile audiendi ſunt, niſi vtraque parte conſentiente. 541.56.1
Meliorationes reddit dominus directus, niſi cum Emphyteuſis vel feudum redit ad eum ex culpa poſſeſſoris. 475.54.1.2.3
qui per Mandatum ſe obtulit & depoſitarium conſtituit ad impediendam iudicati executionem, exceptionem nullam habet. 391.4.5.2.3
Mendacium puniri æquum eſt. 112.3.3 in all.
Mentiri dici non poteſt, qui, petita finium demonſtratione id egit potius ne ſibi poſtmodum mentiri liceret. 140.7.4
Mensuræ aut modij expreſſio ſemper ſit limitatiue, ita tamen vt per ſubiectam expreſſionem confinium emptoris fauore ampliari poſſit, non autem reſtringi. Expreſſio autem confinium ſit demonſtratiue quantum ad emptorem, limitatiue verò quantum ad venditorem. 405.4.4 in all.
Merx quandiu debetur quandiu non eſt ſoluta. 281.14.8
Merx propter fructus promittitur quorum dominium acquirit conductori cum eos ex domini voluntate percipit. 240.8.10 in all.
Mercatoribus non licet ſe inuicem decipere in ſubſtantia rei, ſed tantum in precio. 1058.1.8 in all.
pro Merce debita pignus ſub haſta venditum ſit non aliter valet venditio quam ſi merx ſit & prius æſtimata ſit. Debitor tamen non aliter audietur quam ſi offerat.
Metus omnis habet in ſe ignorantiam. 126.7.3 in all.
Metus corruptionis aut ſubornationis poſt didicita teſtificata magnus ſubeſt. 331.16.7 in all.
Metus illatus à domeſticis nocet domino, qui quod in domo ſua factum eſt veriſimiliter non ignorauit. 721.2.
Metus iuſtus non eſt, ſi quis ad cognitionem iudicis ducatur, ſi non ſit ſibi conſcius. 125.3
Metus litis ſufficit ad tranſactionem. 110.5.3 in all.
Metus reuerentialis non inducitur ex ſola mariti præſentia qui ſufficere queat ad reſcindendum contractum ſi non aliud probetur. 126.6.123
Metus reuerentialis tam paternus quam maritalis, etiam inter maiores locum facit reſcindendæ venditioni ex cauſa læſionis. 416.13.14
Metus reuerentialis interdum ſolet attendi ad excludendum conſenſum ſaltem voluntarium. 363.14.4 in all.
Metus quem quis paſſus eſt non debet ei eſſe captioſus, nec alienum metum alterius præmium verti oportet. 138.1.8 in all.
Metus & dolus facere non debent vt quod ceſſante vi vel metu geſtum eſt, irritum habeatur. 124.3.8
Miles non omnia quæcunque gerit per vim & impreſſionem gerere dicitur 126.5. nec ſola præſumptio ſufficit ad condemnandum militem. ibid.4 in all.
Miles pecuniam mutuam dare non prohibetur. 291.8.2 in all.
Militi ad minuendam dignitatem ſuam nocere non oportet. ibid.7 in all.
de Milite defuncto poſt annum militiæ qui adulteræ aut focariæ ſuæ legauit. 651.8
Milites tam mites & beneuoli eſſe circa collatores tributorum debent quàm feroces & audaces contra inimicos. 291.8.1 in all.
Minor in iudicio comparere non poteſt, nec adultus ſine curatoris autoritate. 130.11.5 in all.
Minor donare non poteſt ne quidem cum decreto. 134.1.7 in all.
Minor reddere non tenetur quod fato periit. 145.3.3 in all.
Minor ſicuti verus tutor eſſe non poteſt, nec idoneus defenſor. 150.1.6 in all.
Minor ætas probatur per teſtes colligentes ætatem ex aſpectu non per dationem ſolam curatoris. 349.1.2
Minor poteſt procuratorem conſtituere ſine curatore dummodo interueniat iuſiurandum, nec ille petat ſibi dari curatorem, quem tamen ſemper dari melius eſt. 155.4.1.2
Minor viginti quinque annis procurator conſtitui non poteſt, nec conſtitutum aut iudex aut aduerſarius admittere cogitur. 323.30.1.
Minor viginti quinque annis tutor eſſe non poteſt. 150.1.3 in all.
Minor viginti quinque annis ſine curatorem habens, ſiue ſi hæreditatem damnoſam inconſulto adierit, ſiue patris aut aui, ſiue agnati aut extranei hæreditas fuerit, reſtitui ad eam omittendam in integrum poteſt. 142.3.1
Minor poſt annum trigeſimum quintum à Principe in integrum reſtitui poteſt ſi iuſtam videat Princeps reſtitutionis ſubeſſe cauſam. 157.1.4 in all.
Minor omni caſu à fideiuſſore iudicio mandari conuentus eodem ætatis fauore aduerſus fideiuſſorem quoque reſtitui poterit ni dolus proprius ſit impedimento. 151.1.12.13
Minor qui ſe maiorem dixit & iurauit apud iudicem, ſi tutor datus ſit, poſtea ſe maiorem neget non aliter audiendus eſt quam ſi probet ſe minorem. 150.1.2
Minor non læditur ex eo quod ſe vni obligat ſi ab alio liberetur, licet non idcirco fiat locupletior niſi duriorem creditorem elegerit. 540.10.6 in all.
Minor quoties læſus eſt, etiam in omittendo, reſtitui ſolet. 2.24.13 in all.
Minor reſtituitur quoties læſus eſt in eo ipſo quod geſſit. 785.5.1 in all.
Minor ſi fundum ſine decreto vendiderit, adhibito quidem iuramento, ſed interueniente læſione, aduerſus hanc ceſſionem reſtitui poterit. 128.4.4
Minor ſi vendiderit rem paternam, cuius retinendæ iuſtam & probabilem

lem affectionem, læſus videtur. 136.4

Minor reſtituitur aduerſus damnoſam additionem. 634.37.5 in all.

Minor interueniente etiam curatoris authoritate poteſt reſtitui. 39.3 in all.

Minor qui rem immobilem ſine decreto vendidit excepta ſibi redimendi facultate in certum vſque tempus iuſtam cauſam non habet petendæ reſtitutionis quandiu remſuam iure communi & ex pacto habere poteſt. 136.3.1

Minor qui fundum indiuiſibilem vendidit, ſi ex læſionis cauſa petat reſtitutionem, non aliter audiendus eſt quàm ſi paratus ſit totum fundum accipere, & viciſſim totum pretium reddere. 155.2.2

Minor in integrum aduerſus præſcriptionem conuentionalem quæ cum maiore cœpta eſt non poteſt reſtitui cum tutor ſuſpectus eſt vel curator. 142.3.1.2.3

Minor non poteſt reſtitui aduerſus ſecundum creditorem qui alteri ſolui aduerſus primum poteſt. 130.12.1

Minor omnio contumax videri non poteſt, cuius mater proſequitur litem ex officio & neceſſitate præcedentis tutelæ. 181.40.67

Minor curatorem non habens qui rem ſuam immobilem ſine decreto vendidit interpoſito iuramento, ſi læſus non eſt, non eſt reſtituendus in integrum. 130.10.1

Minor non habens curatorem etiamſi ſit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus eſt, neque tanquam contumax, neque tanquam maior. 179.33.1

Minoris contumacia facere poteſt, vt minor abſens pro præſente habeatur non etiam vt pro iurato. 178.29.11

Minoris ætatis priuilegium poſſeſſori ſupplendi pretij electionem aufert. 126.16.7

Minoris curatorem habentis iuſiurandum non validat contractum ſine curatoris autoritate factum de re ad bonorum adminiſtrationem pertinente. 137.5.1.5

Minoris curatorem habentis non maior iuriſiurandi ratio habetur quàm ſi ab impubere præſtetur. 118.10

Minoris rem malè geſſiſſe non videtur is, qui ſoluit ei cui tunc re vera minor obligatus erat. 360.5.4 in all.

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam abſenti & inuito dari poteſt. 178.29

Minori pecuniam credens, credit perdituro. 143.1.7 in all.

Minori propter ætatis lubricum ſuccurri oportet & ruſticitati. 160 3.3.8

Minori aduerſus proprium dolum ſubueniri non oportet. 342.3.2 in all.

Minori communi auxilio & mero iure munito non debet tribui auxilium extraordinarium. 136.3 1 in all.

Minori adminiſtratoris delictum aut negligentia non nocet. 131.14.3

Minori prætor ſubuenire non poteſt aduerſus libertatem iam competentem. 138.1.10 in all.

Minori curatorem non habenti non eſt neceſſaria curatoris autoritas ad procuratorem ad lites conſtituendum adhibito iureiurando. 178. 29. 8

Minori probatio incumbit cum tenet contractus propter interpoſitum decretum, aut cùm propter iuſiurandum quidem, ſed interueniente curatore. 136.4.9 in all.

in Minori ætate fratribus pluribus contrahentibus aut eorum nomine tutor de re quam in communi habuerunt, ſi ea læſio interuenerit quæ locum faciat reſtitutioni poteſt ab vno ex iis omnium nomine impetrari, etiam citra mandatum. 134.1.1.2.3

cum Minore rem habiturus non niſi in litem curatorem petere cogitur. 129.6 8

cum Minore tutius adhibito curatore contrahitur. 390.39.3 in all.

Minoribus errantibus, non fallentibus publica iura ſubueniunt. 150.1. 8 in all.

Miscere ſe patris bonis videtur is, qui remoto familiæ vinculo pro hærede gerere videtur. 640.8.2

Missio in poſſeſſionem ſola facit poſſeſſorem non decretum de mittendo in poſſeſſionem. 761.28.1

Miſſio in poſſeſſionem fieri poteſt pro debito non liquido, ſi modo conſtet deberi. 834.51.1

Miſſio in poſſeſſionem per vnum ex creditoribus non impedit quominus cæteri ius ſuum exequi poſſint. 816.19.1

Miſſio in poſſeſſionem bonorum non valet niſi denunciata ſit ipſi aduerſario aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis. 871. .1.2

Modvs in contractibus multum differt à conditione, ſed non in vltimis voluntatibus. 698.1

Molendinvm, vt loquitur, inferius ſtructum, ſi curſum aquæ ſuperioris molendini impediat & ex reſtagnatione eat vt ſuperius molendinum perinde exerceri non poſſit, impediri poteſt dominus inferioris molendini ne extruat 148.5.6

Monachvs Papa fieri non poteſt ſine conſenſu ſui ſuperioris. 610.33.3

Monachus fieri per vim aut metum nemo poteſt. 60.32.9

Monachus ſine conſenſu ſuperioris nihil agere poteſt. 61.33.1 ad 4

Monachus ſine conſenſu ſui ſuperioris non poteſt ſtare in iudicio neque proprio nomine neque procuratorio. ibid.1.2

Monachus nunquam fuiſſe videtur is cui de monaſterio exire conceditur. 60 32.10 in all.

Monachus teſtamentum facere non poteſt. 37.44.8 in all.

Monachus teſtandi licentiam impetrare poteſt à Papa, & à ſummo Pœnitentiario, non ab alio. 61.33.4 in all.

Monachus poteſt ſibi reſeruare quædam bona de permiſſu ſui ſuperioris dum ne per modum pacti. 60.30.1 in all.

Monachus per laicum cogi captis bonis temporalibus vt de crimine teſtimonium dicat, ſi id monacho ſuperior permiſerit, cuius etiam conſenſu poteſt eſſe teſtis licet Franciſcanus. 330.10.1.2.3.4 in all.

Monachus iudicium ſuſcipiens ſuperiore authoritatem præſtante & cõdemnatus, non poteſt ipſe neque monaſterium impedire quominus fiat executio in bonis quæ monaſterium poſſedit patiente. 13.2.8 in all.

Monachus legitimam non magis in pecunia quàm in bonorum corporibus petere poteſt. 128.26.2

Monachus ſicut nec legitimam, ita nec legitimæ ſupplementum petere poteſt. 128.25.7

Monachus fratre, aliove agnato deditit iæ, & vt aiunt, talliabilis conditionis ſine liberis & condiuiſoribus defuncto, non magis poteſt eſcheutam impedire quàm ſi mortuus: religionis enim ingreſſus morti æquiparatur. 60 30.8

Monachi non minus ex teſtamento quam ab inteſtato ſuccedere prohibentur. 17.44

Monachi mendicantes non debent decimas fructuum in fundis perceptorum quos propriis ſiue manibus ſiue ſumptibus colunt; aliorum vero debent 13 1.8

Monachi ab omni ſucceſſione excluduntur, & in computatione legitimæ non ſolum, partem autem faciunt ex quorum perſona monaſterium acquiſitionis capax, ad legitimam admitti poteſt. 13.1.1.2

Monasterivm in ſucceſſionibus & conditionibus loco filij eſt, ſi teſtamenti verba non repugnent. 701.16

Monaſterium ingrediens non poteſt monaſterio pluſquã tertiam bonorum ſuorum partem, & quidem mobilium dare. 37.44.7

Monaſterium ingredientis vltima voluntas dicitur illa quam in ipſo ingreſſu explicat. ibid.8

Monaſterio oblatorum & conuerſorum differentia. 670.11

de Monaſterio excludendo quoties teſtator cogitat, monaſterium non poteſt contra teſtatoris mentem bona vlla hæredis teſtamento inſtituti vel acquirere vel retinere. 36.41.10

Monaſteria omnia non ſunt ſucceſſionum incapacia. 37.44.4 in all.

Monaſteria alioquin acquiſitionis capacia, ex edicto Principis, quod ad bona quæ in territorio Principis poſita ſunt poſſunt fieri incapacia. ibid.13

Moneta Regia pluris eſt quam Sabaudica. 216.1.2 in all.

Moneta an pura puta ſit rationalium eſt cognoſcere. 213.43.2

Monetæ perfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis. 1109. 8.1

ob Monetæ deteriorationem quæ poſt delegationem ſuperuenit nullum augmentum debetur ei, cui delegatio facta eſt, ſed priori creditori ſi non aliud actum ſit in facienda delegatione. 998.4

Monetæ debitæ nec obſignatæ, quamuis oblatæ, periculum ad debitorem ſpectat. 355.5.2

Monetæ falſæ crimen non tantum eſt falſi ſpecies, ſed etiam læſæ maieſtatis. 1078.3.5 in all.

Monetæ falſæ crimen apud Senatum tantum tractari poteſt. 213. 43 6

Monetæ falſæ criminis qui ſocios indicauit veniam meretur quam ei iudex quilibet promittere poteſt & curare apud Principem debet. 1078.4.1

Monetam falſam expendens ita demum tenetur ſi ſciuerit, ſed minus ille qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius qui falſam monetam vilius emit, vt carius venderet. 1078.2.8

Monetæ quælibet in ſuo genere recipiunt functionem. 276.1.4

Monetale augmentum nullum debetur pro penſionibus annuis. 1009. 30

Monetale augmentum æſtimatur ex comparatione aurei, idque ex conſuetudine, cui hac parte ſtandum eſt. 1007.17

Monetalis augmenti petitio nulla ſupereſt poſt ſolutionem ſortis acceptam ſine proteſtatione, etiamſi agatur de dote. 1016.51.1 ad 4

Monetarios contra falſos ex indiciis etiam indubitatis prius deueniendum eſt ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria ſed extraordinaria. 1077.1.2

Monitorii via, extraordinaria probationis ſpecies eſt. 320.50.2

Monitorij impetratio ex iudicis eccleſiaſtici autoritate pendet. 328.4.4 in all.

Monitorij publicatione quidem ad exonerandum reum, ſi ex eo futurum ſit vt actor infametur, non eſt permittenda, ſed tantum ſignificatio. 320.49.9.10

Monitoriales ne ab Epiſcopis extorqueat magiſtratus ſeculares interdictum à Concilio Tridentino. 211.32.3 in all.

Mora non ſolet nec poteſt augere obligationem principalem. 278. 7.7

Mora contracta ex lapſu diei ius tribuit ex verbis ipſius obligationis, & conſequentes ſuos effectus parit, quantumuis ſit ſtrictum iudicium. 280. 9.3 in all.

Mora à maiore contracta an & quando purgari poſſit. 437. 23. 9. 10

Mora contrahitur quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non ſatisfacit. 278.7.4 in all.

Mora non niſi per interpellationem congruo loco & tempore factam contrahitur. 471.15.5 in all.

Mora non contrahitur ex ſolo lapſu diei tacitæ, ideoque nec debentur fructus, niſi à die litis conteſtatæ, cùm nulla præceſſit interpellatio. 387.31.1 ad 6

Mora ad ſoluendum ei danda eſt qui ſe debere fatetur. 410.40.2 in all.

Mora paucorum dierum non attenditur, cuius tamen temporis quo cauſa appellationis contrahitur, vſuræ ſunt præſtandæ. 583.16.1.2.1

Mora commui i poteſt in præſtanda æſtimatione quanti pluriſſ etiam priuſquam ea æſtimatio per iudicem tax ita ſit. 381.10.1

Mora hæredis in ſoluendo legato nocet fideicommiſſario, ſed ſi poſtea regreſſum habet aduerſus hæredem. 70.1.15

Mora hæredis nocet fideicommiſſario, quantum ad vſuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommiſſarii. 750.1.2

Mora quo caſu minori fiat etiam poſt annum 25. citra interpellationem. 70.1.15

Mora contrahendi impeditur per oblationem præſertim iudicialem ſine obſignatione, at contracta non purgatur citra obſignationem. 1012.40

Mora cuique ſua nocere debet non alteri. 189.17.10 in all.

Mora propria, quæ per iudicis interlocutionem à quo prouocatum fuerit purgata eſt, ei qui iurare debuit non nocet. 271.13.3.3

Mora principalis debitoris quandoque fideiuſſori nocet. 437.13.3

Mora purgatur nouatione. 273.13.1 in all.

Mora nulla eſt vbi nulla eſt petitio. 217.3.4 in all.

Mora fieri non poteſt ei qui plus petit quàm quod debeatur. 4 0.40.9 in all.

Moræ purgatio interim facit vt deſinat deberi vſuræ, etiam quæ antea debitæ fuerunt. 706.9.

Moræ purgatio admittitur quandiu creditoris non intereſt, licet cœperit intereſſe illius qui a creditore ceſſum ius habet. 380.30.1.2

Moræ præcedentis ratio nulla habenda eſt in æſtimanda re ex contractu ſtricto debita. 2.8.7.10

Moram purgare licet quandocunque ante litem conteſtatam, ſiue ob non factam inſcriptionem, ſiue quod in laudimiorum ſolutione ceſſatum ſit, communiſſo ſic apertus locus. 471.17.10

Moram impedit oblatio ſola canonis indiuidui in iudicio facta. 489.40.5.6

qui Moram contrahere non poteſt, multò minùs culpam quæ plus eſt. 144.1.11 in all.

Moram fieri ei qui ſatis dedit eſt iniquum. 373.6.1 in all.

Moram vltro liti afferens facti ſui pœnam pati debet. 174.19.4

Moram contrahens in ſoluendo, non ob id cogitur ſoluere in meliore moneta quàm quæ fuerit tempore contracti debiti, nec ſi agatur de dote. 1012.32

qui Moram facit cognitioni condemnandus eſt in omnes ſumptus ab aduerſario factos quos ea mora reddit fruſtratorios. 805.57.1 ad 4

in Mora per interpellationem extraiudicialem ante conteſtationem contracta præcedentis moræ tempus ſpectatur, non conteſtationis. 279.8.10

in Mora eſſe incipit author, qui vt iudicato ex parte ſua tardius pareat, retinet in lite condemnatum, facitque vt ille non habens vnde ſoluat cogatur litem tueri mordicus potius quàm aut carceres aut vniuerſorum bonorum venditionem pati. 184.11.21

Moroſo ſua mora prodeſſe non debet, nec ei, cui nihil imputari poteſt nocere. 62.3.7.4 in all.

Le MORT ſaiſit le vif. 121.4.1 in all.

Mors cùm ſit facti extrinſeci & accidentalis, nunquam præſumitur niſi probetur, maximè ſi ſit fundamentum intentionis. 318.39.9 in all

Mortis probatio requiritur ad conſtituendam teſtamenti validitatem. 318.39.10

Mortis tempore nemo præſumitur immemor ſalutis æternæ. 334.31.8 in all.

Mortis probatio ſolis indiciis contenta eſt, niſi cùm mors eſt fundamentum intentionis. 308.2.1 ad 5

Mortis cuiuſque vnus tantum locus, vnum inſtans eſt, vitæ verò & plures loci & plura tempora. ibid. 3.4

Mortuus audiri non poteſt. 131.1.12 in all.

MVLCTA, ſive prouinciali, omnibus temere appellantibus infligitur. 121.53.4 in all.

Mulcta pecuniaria decem librarum fortium in pœnam deſertæ appellationis eſt conſtituta. 306.2.1 in all.

MVLIER ſuæ familiæ caput & finis eſt. 618.23.30 in all.

Mulier quæ iure communi vſa eſt, læſa videri non poteſt. 140.1.11

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expreſſam hypothecam habentes: ſed ſi ipſa poſſideat poteſt contra eos ſe tueri exceptione diſcuſſionis. 879.1.7.8

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expenſis quas facit in malam litem & iniuſtam pro dote tuenda, dummodo careat dolo. 514.13.6.7

Mulier non habet priuilegium vllum pro dote quæ ſalua eſſe poſſit iure communi. 873.1.1.2

Mulier occupans propria auctoritate rem ſibi legatam & antea pro dote obligatam cum clauſula conſtituti non poteſt expelli neque per interdictum quod legatorum, neque per ius afferendi. 881.2.1 ad 9

Mulier quæ cum marito fundos ſuos etiam dotales vendidit, ſi malit eorum veram æſtimationem ex bonis mariti ſui conſequi, audienda eſt, & habet electionem an contra maritum velit regredi, an agere contra emptores. 3.8.27.12 in all.

Mulier, cum venditioni dotalis fundi maritus adfuit, pretium quaſi non ſolutum petere quandocumque poteſt. 371.6.10

Mulier non poteſt prohiberi ne maritus dotales actiones perſequatur. 133.2.7.16 in all.

Mulier marito conſentiente pro dote agere poteſt, non etiam inuito ignorante. 358.6.12

Mulier, ſi maritus non ſit ſoluendo vel mariti hæres poteſt omnem debitorem conuenire. 367.26.4 in all.

Mulier quæ ſe obligauit pro liberando marito qui in carceres detruſus erat ex cauſa delicti non iuuatur Velleiano: ſecus ſi ex cauſa æris 364.16.1 ad 5

Mulier omnimodo probare debet maritum ad inopiam vergere, vt mereri poſſit reſtitutionem. 365.18.17

Mulier quæ verberibus & minis adacta ſollicitauit emptorem etiam ignorantem non eo minùs iuuatur Velleiano. 367.23.1.2

Mulier iuuatur Velleiano contra ſuum fideiuſſorem, etiamſi ſoluerit ille, ita vt repetere non poſſit: quia poterat ille eadem io exceptione tueri. 362.6.1.6

Mulier quæ cum filio rem filii vendidit tanquam venditionis cogens Velleiani exceptione iuuatur. 358.12.ad 7

Mulier rem ſuam ſiue dotalem ſiue paraphernalem iuſto pretio vendens cum marito aut pro marito vel alio, quatenus iuuanda Velleiano. 368.27.1.2.3

Mulier quando Velleiano contra emptorem quem ipſa quæſiit iuuari poſſit. 359.3.1.2.3

Mulier alium rogans vt pro marito fideiubeat iuuatur Velleiano ſi poſtmodum actione mandati conueniatur. 368.28

Mulier quæ contra Senatuſconſultum interceſſit, condictionem habet aduerſus eum cui ſoluit. 360.5.2 in all.

Mulier quæ ſe pro marito alieno obligauit de pecunia in cauſa alimentum familiæ conuerſa non iuuatur Velleiano. 361.8.1.2

Mulier quæ ſollicitauit & creditorem quæſiit non facile Velleiano iuuanda eſt, etiamſi cum marito debendi correa facta ſit. 360.1.2

Mulier ſi reſtitutione indigeat contra interceſſionem factam pro marito, oneratur probatione quod maritus non ſit ſoluendo: ſecus ſi nulla egeat reſtitutione: puta quia non iurauerit. 362.11.2

Mulier bonorum mariti excuſſionem facere cogitur ſiue conſtante ſiue ſoluto matrimonio pro dote agat, & quid ſi habeat clauſulam conſtituti. 11.25.14.15.16

Mulier repulſam paſſa eo tempore quo maritus erat ſoluendo poſtea factis per maritum alienationibus debet agere prius in res alienatas. 518.26 1.ad 5

Mulier agens contra tertium poſſeſſorem patitur exceptionem diſcuſſionis non minus quàm cæteri creditores. 87.2.1.2.3

Mulier amittit poſſeſſionem quam cum patitur pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, niſi ex ea cauſa aliquid acceperit pro fructibus pignoris. 702.31.2

Mulier ex reſcripto Principis habere poteſt ante petitum tutorem, & ante redditas filio impuberi tutelæ rationes. 500.1.ad 14

Mulier nubere non poteſt, nec vllo caſu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet. 1116.20.7 in all.

Mulier ſecundo nubens non amittit ea quæ ipſi data ſunt contemplatione prioris mariti. 102.2.3 ad 4.

Mulier nupta habere poteſt res duplicis generis quaſdam dotales, quaſdam extra matrimonium conſtitutas. 257.2.1 in all.

Mulier ſi nupſerit ſine dote, eam conſtante matrimonio omnia bona ſua dederit in dotem non ex eo ſolo læſa videtur, niſi mariti dolo probetur circumſcripta. 140.1.2.4

Mulier binuba quod diſponit circa perſonam ſecundi mariti ſi poſſit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis. 502.9.1 ad 10

Mulier cui legatum aliquid eſt, etiam in caſum ſecundarum nuptiarum nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti. 502 8 1.2.3

Mulier exciri poteſt, cuius vir longo tempore obfuit ſi eum defunctum arbitrata alii nupſerit. 1064.4.4 in all.

Mulier olim dote præferebatur creditoribus omnibus etiam expreſſam hypothecam habentibus: quod hodie non tenet. 296 1.4 in all.

Mulier quæ ſe debendi corream conſtituit, ſiue ſimpliciter, ſiue cum clauſula Quilibet in ſolidum iuuatur Velleiano. 2 6.20.1 ad 5

Mulier maior non reſtituitur ad appellandum a ſententia cui conſenſit, ſi nihil ab ea contra Velleianum factum ſit. 36.2.3.1

Mulier non poteſt, teſtitui aduerſus creditorem ex cuius pecunia dimiſit priorem creditorem apud quem etiam interceſſerat, niſi prior etiam contractus reſcindatur. 362.12.1 ad 5

Mulier non ſemper, nec per omnia habenda eſt minoris loco ſi annos circumſcripti vt paſſim ſe ſubuenit oporteat. 319.3. in all.

Mulier in re ſibi a marito, donata in caſu ſuperſtitæ præfertur omnibus mariti creditoribus poſterioribus, licet co ntraxerint ante conditionis caſu eueniente. 1036.10 1.2.3

Mulier prætextu paupertatis non poteſt pendente lite reſtitutionis petere antè diem quod non debetur niſi in diem. 196.14.3.4.5

Mulier quandiu rationes non reddidit eſt debitrix, non quantitatis, ſed redditionis rationum. 197.15.4 in all.

Mulier poteſt petere aſſecurationem dotis viri paupertate probata per viam exceptionis etiam citra declaratoriam. 513.10.3.4

Mulier petens aſſecurationem dotis non habet fundatam intentionem, qua tamen probata poteſt retinere non tantum bona immobilia mariti, ſed etiam fructus ex iis iam perceptos. 523.47.4.5

Mulier agens ſiue ad reſtitutionem ſiue ad aſſecurationem dotis primum cogitur

cogitur imputare quæ penes ſe habet, deinde excutere bona mariti, poſtea agere contra tertios poſſeſſores. 516.21.6.7
Mulier ſicut in reſtitutione, ita neque in aſſecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expreſſam hypothecam habentibus. 518. 28.1 ad 4
Mulier poteſt detrudi in carceres non pro ciuili debito, ſed tamen pro ſumptibus ex cauſa delicti deſcendentibus. 522.41.1 ad 7
Mulier poteſt fundum vendendo ſiue ſuum ſiue alienum, vel maximè propter obligationem de euictione pro alio intercedere. 358.1.8 in all.
Mulier habet regreſſum in fundum etiam æſtimatum ſi maritus non ſit ſoluendo. 522.43.1,2
Mulier habens ſpecialem hypothecam quando impedire poſſit cæterorum creditorum ſuper ea ſpeciali hypotheca perſecutionem. 522.40. 1 ad 8
Mulier quæ ex bonis mariti pro dote poſſidet ad largam æſtimationem non eſt inquietanda ab aliis creditoribus quamdiu alia ſunt mariti bona ex quibus eis ſatisfieri poſſit. 519.32.2,3
Mulier quæ ſocietate bonorum & quæſtuum cum marito in tabulis dotalibus contracta ob eam cauſam cœpit obligata eſſe ad exſolutionē æris alieni pro rata portione ex conſuetudine regionis in qua matrimonium initum eſt, non ideo prohibetur totam dotem ſoluto matrimonio exigere. 519.33.1,2
Mulier quæ conſtante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda non poteſt reliquorum bonorum poſſeſſores tertios ſoluto matrimonio inquietare. 520.35.1 ad 14
Mulier quæ ad eludendam executionem quæ fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, ſe pro marito obligauit non iuuatur Velleiano. 364.17.1 ad 5
Mulier ſecuta domicilium viri non ideò cenſetur à fratre diuiſa, ſi nulla bonorum diuiſio interceſſerit 734.11.1
Mulier quæ tutrix fuit non poteſt agere de dote ante redditas tutelæ actiones, ſed ſi poſſideat non eo minus habet ius retentionis aduerſus alios poſteriores creditores. 523.46.1,2
Mulier quæ tutelæ rationes non reddidit petitionem dotis interim non habet: habet tamen retentionem. 528.12.1
Mulier vel eius hæres habens mobilia marito data in dotem æſtimata cogitur ea imputare ſibi in reſtitutionem dotis iuxta conuentam æſtimationem ſi ea ſibi retinere velit. 516.21.2 in all.
Mulier quæ etiam conſtante matrimonio conſenſit venditioni pignorum dotalium ius pignoris ſui amittit, ſi modò ex aliis bonis ſuam conſequi poſſit. Multò verò magis poſſeſſionem amittit ſi quam antea habuerat. 927.3.1 ad 14
Mulier ſubſtituta poſthumo inſtituto non poteſt hæreditatem acquirere, neque ſuo neque poſthumi ſui nomine, quouſque ſciatur, an ſit prægnans, nec proinde beneficium inuentarij implorare. 636.42.1 & ſeq.
Mulier non cogitur facere excuſſionem bonorum mariti, ſi non agat ad dotis aſſecurationem, ſed eam petat per viam exceptionis & contradictionis. 516.21.4 in all.
Mulier poſſeſſionem habere videtur cùm aliquid habet in vicem poſſeſſionis & fructuum. 762.31.4 in all.
Mulier non eſt retinenda in poſſeſſione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda, niſi ad concurrentem vſque dotis ſolitæ quantitatem, licet non poſſunt ea bona ſufficere ad onera matrimonij. 523.49.1 ad 6
Mulier non poteſt propria autoritate occupare poſſeſſionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum. Et quid ſi maritus fuit talliabilis. 528 10.1 ad 15
quod Mulier conſecuta eſt ex inſtrumento quo continetur ſimulata dotis receptæ confeſſio. non exonerat debitores. 540.7.3,4
Mulier contribuere debet in domicilio mariti non in loco ſuæ originis. 1120.11.1
Mulier nobili ſiue à genere ſiue ex perſona prioris viri amittit nobilitatem ſi poſtea nubat ignobili. 1111.17.1
Mulier plebeia quæ ſecundo viro nupſit nobili nulla debet tributa pro bonis ſibi pro dote oppigneratis, licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia. 1020.1.12
Mulier quæ partum inuentum mortuum celaſſe & occidiſſe dicitur parricidij rea eſt niſi probet a ſe editum mortuum. 1070.2.1
Mulier debet eſſe in officio mariti. 734.11.1 in all.
Mulier ſortilegij rea ſi non liquidis probationibus conuicta ſit non debet ex ſolis ſuſpicionibus condemnari, ſed tamen exilio perpetuo mulctanda eſt, ſi mala fama vrgeatur. 1071.1.1
Mulieris intereſt dotem habere. 152.1.10 in all.
Mulieris, cui maritus donauit durior ſit conditio quàm mariti qui ab vxore dotem acceperit 1042.6.4
Mulieris affirmantis rei a ſe & marito venditæ pecuniam ad ſe perueniſſe confeſſioni non credendum, ſi non aliunde probetur. 314.22.8 in all.
Mulieri minori & propter ſexum & propter ætatem fauere debemus. 732.7.2 in all.
Mulieri difficile eſt vt non ſubueniatur quæ remiſit iura hypothecarum, ſi ex eo futura ſit quandoque indotata. 367.26.1,3,4
Mulieri poſt mortem mariti pro anno luctus debentur alimenta iacente hæreditate aut hærede deliberante. 533.26.3 in all. & ei quæ ſeorſim habitat a viro non culpa ſua, ſed viri. ibid.
Mulieri non magis permittitur maritum ſuum quàm alium defendere. 364.16.2 in all.
Mulieri permittendum non eſt, vt conſtante matrimonio deteriorem faciat dotis ſuæ conditionem. 367.26.19
Mulieri ſuccurendum eſt quæ bonam iuſtámque de dote actionem habet licet malè egerit. 170.2
Mulieri ſuccurrendum eſt ne fiat indotata, etiamſi iurauerit, ſed ei abſolutio & reſtitutio neceſſaria eſt. 161.10.1 & 8
Mulieri obligatæ non etiam ſoluenti dotem ſubuenitur Velleiano. 368. 27.1 ad 9
Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ etiamſi per errorem conſenſerit executioni ſoluto matrimonio. 837.4.1,2,3
Mulieri nihil imputare poteſt, quæ conſtante matrimonio agere non potuit. 761.27.3 in all.
Mulieri etiam ab alio deceptæ non ſubuenitur aduerſus eum quem ipſa decepit. 359.4.1,2
Mulieri non ſemper prohibitum eſt ne ſe cum marito obliget, ſed ita, ſi & pro marito & animo intercedendi obligari velit. 361.9.1
Mulieri extraordinaria pœna infligenda eſt quæ ſciuit falſam monetam à marito & aliis cudi nec reuelauit. 1078.3.1
Mulieri apud Auguſtanos non licet ſoluto matrimonio dotem exigere, nec mariti hæredibus pignora pro dote, dotiſque augmento data luere quo ad vſque mulier vel moriatur, vel ad ſecundas nuptias tranſeat. 147.3.6,9
Mulieri dicenti ſe ex aliquo prægnantem an & quomodo credatur & quis partum alere debeat. 1065.6.1
Muliere mandante vel minore qui ſoluit vero creditori mulieris vel minoris contra quem reſtitutio impetrari poterat ſecurus eſt. 360.5.1,4
de Muliere, quæ teſtando in fauorem mariti exceperat partem bonorum, de qua poſtmodum teſtari pro arbitrio poſſet. 604.5. 1,2,3
Mulierum genus auariſſimum eſt. 219.42.4 in all.
Mulieribus neque minoribus, neque ruſtici poſt didicita teſtificata teſtes producere licet: quibus tamen ius ignorare permittitur. 331.17. 1 ad 4
Mulieribus per meram iuris ignorantiam lapſis toties ſuccurrendum quoties de damno vitando certant ſaltem in quibuſdam cauſis propter ſexus infirmitatem. 367.25.5.
MVNERA alia quidem ſunt verè perſonalia: alia mere realia, alia mixta, ideo ſic dicta, quia imponuntur perſonis pro patrimonio. 1118. 2.5 in all.
MVTATIONE perſonæ, ipſa quoque bonorum qualitas & conditio mutatur. 446.4.20 in all.
MVTVVM non confeſſione, ſed numeratione contrahitur. 277.4.2

N

NATVS in peregrinatione, cuius originis & loci ciuis ſit. 6670.20
Nati ex matrimonio cum adultera contracto, an ſuccedant parentibus, ſaltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fiſco applicentur. 723.10
Nati ex patre adultero poſſunt & ipſi patri & inter ſe ſuccedere. 723.8
NECARE videtur, qui alimenta denegat.
NECESSITAS ſemper facit licitum quod alioquin eſſet illicitum. 485. 55.4 in all.
Neceſſitas non inducitur ex eo quod ſit voluntarie. 983.19.1 in all.
Neceſſitatis prætextu conductor non poteſt expelli, niſi de ea conſtet aliter quàm per iuramentum locatoris, & niſi ea neceſſitas ſuperuenerit ex poſtfacto. 464.51.1,2,3
NEFASTI dies, qui. 101.6,7. in all.
NEGANS ius authoris ſui nullam poſtea exceptionem ex illius iure poteſt obiicere. 152.5.3 in all.
Negatio facit rem dubiam, quouſque actor intentionem ſuam plenè probauerit. 475.21.3 in all.
Negatio probanda eſt quoties eſt fundamentum intentionis ſiue actoris ſiue rei. 329.46.2,3
Negatiua probatur omnium optimè & concludentiſſimè per euidentiam rei. ibid.5 in all.
NEGATORIA de ſeruitute agere poteſt is etiam qui nouum opus facientem non prohibuit cum poſſet per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus egit interdicto. 149.6.1,2,3
Negatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi, ſi fateatur aduerſarium eſſe in quaſi poſſeſſione ſeruitutis. 149.8.1
NEGLIGENTIA eſt, ſi non fiat intra certum tempus id quod fieri debuit: eáque ex ſola ceſſatione inducitur. 144.1.7 in all.
Negligentia omnis dolus non eſt aut dolo proxima, ſed ea tantum quæ magna adeò eſt vt non ſolùm culpam ſed etiam magnam culpam conſtituat. 144.1.8 in all.
Negligentia magna culpa eſt, magna verò culpa, dolus. 397.25.2 in all.
Negligentia vnius nocere alij non debet.
Negligentia deceſſoris à ſolutione non nocet ſucceſſori. 50.86.6
Negligentia noua non parit nouam reſtitutionem ſine noua cauſa. 151. 1.1,2,3
Negligentiæ mutuæ culpa, mutua compenſatione tollitur. 177.26.9
NEGLIGERE rem mandatam videtur qui per alium fecit, quod per ſeipſum facere deberet. 55.9.5 in all.
in NEGOTIO principali qui fouet euidenter malam & iniquam cauſam, non eo minus condemnandus eſt in expenſas litis appellatoriæ quod in quibuſdam capitibus obtinuerit. 812.83.1
NEPOS ex filia continetur appellatione maſculorum, ſi teſtator habuit rationem ſanguinis, non etiam ſi familiæ & agnationis. 645.1
Nepotes gradum non perſonam repræſentant. 105.18

Nepotes non ſemper continentur filiorum appellatione. 1115.27.4 in all.
Nepotes non plus ferunt ex bonis aui, quàm debetur detracta ex ſumma quæ matri in dotem data eſt. 106.19.10
Nepotas quæ imprudentibus & prodigis viris nuptæ ſunt ſi quid legatum fuerit, cogendæ non erunt nec ipſarum matri ad cauendum. 231. 34.10
Nobilis an quis ſit abſolutè ac ſimpliciter, an ſecundum quid, an ex priuilegio, an ex iure communi. 1110.12.1
Nobilis & immunis non poteſt retenta nobilitate priuilegium immunitatis a ſe abdicare. 1120.13.1
Nobilem aliquem eſſe, niſi nobiliter viuat parum eſt. 1111.18.1 in all.
Nobiles immunes ſunt ab omnibus muneribus perſonalibus & mixtis tametſi à plebeis prædia tributaria compararuerint. 1117.3.1
Nobiles ſunt immunes extra tributum commutatorium ab oneribus cæterorum onerum quæ extraordinaria appellamus ſiue perſonalia ſint, ſiue mixta. 1118.7.1
Nobiles tributo annuo quod vniuerſitas Principi debet obnoxij ſunt in annum vſque nobilitatis quinquageſimum, at non reliquis oneribus plebeiis. 112.40.1 in all.
Nobiles qui ſunt, non poteſt fieri per conſuetudinem, vt ſint non immunes nec ab oneribus & contributionis plebeiorum. 1110.4.1
Nobilitas tanquam ſummum beneficium etiam inuito conferri poteſt. 1114.26.4 in all.
Nobilitas quanto antiquior eſt, tantò maior. 1111.18.3 in all.
Nobilitas non minus per patrem ad liberos quàm per maritum ad viduam tranſmittitur. 1113.24.3 in all.
Nobilitas non tam facilè acquiritur quam admiſſa recuperatur. 1107. 2.1 in all.
Nobilitas per aliquem acquiſita deſcendit veluti ex traduce ad poſteros. 1107.1.1 in all.
Nobilitas patris facto non amittitur liberis qui eam habent aut à genere, aut à Principe ſuo iure. 1114.25.1
Nobilitas facilius probatur, quàm conceditur. 1110.15.1 in all.
Nobilitas generis probari poteſt per verba enunciatiua inſtrumentorum familiæ in antiquis, præſertim quæ facta ſint coram principe aut eius officialibus. 116.27.1
Nobilitas quamuis non conferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium. 1110.15.1
Nobilitas nec immunitas non amittuntur ex ſolutione tributorum, quæ plebeiis indicantur niſi ea ſolutio fuerit per triginta annos continuata 1109.6.1
Nobilitas & immunitas per legem quæſita mulieri ex perfidia viri non poteſt auferri ne quidem ex facto viri. 1111.16.1
Nobilitas facto ipſo amittitur per vſum mechanicarum artium & nouo priuilegio opus eſt ad eam recuperandam. 1111.18.1
Nobilitati non nocet agros ſuos vel communes coluiſſe, adeóque nec alienos conduxiſſe, ſi nobilis aliter viuere non potuit honeſtè. 1108. 3.1
Nobilitati derogat procuratoris ad lites officium, niſi quod apud Senatum exerceretur. 1108.5.1
Nobilitatem generis qui per artes ſordidas amiſit, non nocet liberis ne quidem poſtea ſuſceptis, imò nec ſibi, ſi quandocunque deſiſtat nec indiget rehabilitatione. 1107.3.1 in all.
in Nobilitate probanda teſtes per turbam audiri poſſunt. 330. 14.4 in all.
Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideò fit immunis à tributo commutatorio ne quidem pro bonis propriis niſi poſt annum quinquageſimum. 1118.4.1
Nobilitatus ex priuilegio non in corpore iuris clauſo indemnitatem vniuerſitati præſtare cogitur. 1117.6.1
Nocentem abſolui quam innocentiam perire ſatius eſt. 854.49.8. in all.
Nomen debitoris non ſolum pignori dari poteſt, ſed etiam venire in obligatione generali bonorum omnium. 927.2.2. in all.
Nominis mutatio in familiæ nobilioris iniuriam vergit & exilio caſtiganda eſt, itémque pœna honoraria ni reus ſit infamis. 1079.1.1
Nomine debitoris in pignus dato, neceſſaria eſt denunciatio. 927.2.1
qui Nomina accepit in dotem pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote reſtituere ſed deductis expenſis. 524.52.3,4
Nominatores Syndicorum minus idoneorum indemnitatem fiſco præſtare coguntur. 878 1.9. in all.
Nominatio quam ſummus Pontifex etiam ſcienter, adeóque motu proprio fecerit, nullum ius in beneficio tribuit. Nominatio enim titulum quidem præſupponit, non tamen tribuit. 316.29.8 in all.
Non entis nullæ ſunt qualitates. 212.9.4 in all.
Non entium & non apparentium idem iudicium. 625.8.2 in all.
Non eſſe & non apparere ſunt paria. 38.27.6 in all.
Notariatus eius qui tanquam notarius in formam publicam inſtrumentum redigit, citra ſolemnem falſi accuſationem denegari non poteſt. 348.2.2
Notarius poteſt ſubrogari in locum defuncti commiſſarij ad redigendum inuentarium in formam publicam. 631.21.1
Notarius non poteſt inſtrumenta defuncti in publicam formam citra iudicis authoritatem redigere. 144.7.1
Notarius ex viuentis notarij protocollis inſtrumentum publicum non poteſt excerpere, niſi notarius ille expeditus proponatur. 350.26.1
Notarius recuſare non poteſt quod prohibere non poſſunt contrahentes quorum intereſt. 90.3.4.5
Notarius ſicuti præſumitur rogatus ex eo quod fecit inſtrumentum, ita præſumi debet ſolus rogatus qui ſolus ſubſcripſit. 343.1.2 in all.
Notarius inſtrumentum in protocollum & in ordinem non redigens puniendus. 350.24.4 in all.
Notarius qui inſtrumentum teſtamenti ſcripſit non habetur pro teſte niſi per iudicem in eam rem auditus ſit. 1077.1.6 in all.
Notarij aſſertio de iis tantum quæ inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis, plenam fidem facit. 315.26.7
Notarij culpa contrahentibus fraudi eſſe non oportet. 350.24.4 in all.
Notarij qui inſtrumentum conſcripſit alius notarius hæres, non poteſt inſtrumenti deſcriptionem vtilem facere, quin iudicis iuſſus, mandatúmque præcedat. 85.4.1
Notario omnimodo credendum eſt in iis quæ atteſtatur coram ſe geſta eſſe. 593.10.7 in all.
Notario plus creditur quàm teſtibus inſtrumentariis, niſi cum agitur criminaliter de falſo. 1073.3.1
Notario dicenti falſum eſſe inſtrumentum nunquam creditur in præiudicium partis. 1072.4.1
Notario non creditur, niſi de iis quæ fiunt coram eo quando celebratur actus. 315.26.7 in all.
Notario qui ſcripſit teſtatorem, quo tempore ſuprema ordinabat, ſanæ mentis non vſque adeò fuiſſe creditur, quin probari contrarium poſſit citra falſi accuſationem. ibid.2
Notario rogato in exilium ex cauſa criminis damnato, poteſt alius notarius reexpedire inſtrumentum ſolo iudicis ordinarij decreto. 351. 28.2
Notarium adhiberi nihil neceſſe eſt ad ſtipulationis validitatem niſi cum is cui ſtipulationis commodum acquirendum eſt, ſibi ipſe ſtipulari non poteſt. 257.2.9 in all.
Notarij dicti ſunt, quod notis plurium ſcribant. 548.18.1 in all.
Notarij habent adminiſtrationem officij ſui ordinariam & quidem in ſolidum. 343.1.2 in all.
Notarij habent iuriſdictionem quandam ordinariam voluntariam. ibid.
Notarij duo adhibiti ſine teſte quibuſdam in locis ſufficiunt. ibid.
Notarij plures ad aliquod inſtrumentum recipiendum adhibiti & rogati, præſumuntur in dubio ſinguli rogati inſolidum. ibid.
Notorietas releuat quidem ab onere probandi, ſed non allegandi. 781.7.4 in all.
Notorium non eſt probandum, ſed probandum eſt eſſe notorium. 339.56.2 in all.
Novatio fit cum apparet actum fuiſſe de liberando debitore, licet non fuerit ſpecialiter actum de nouando. 1000.11
Nouatio nunquam fit niſi id pro quo fit nouatio factum dictúmve ſit. 418.28.4 in all.
Nouatio per conteſtationem facta non immutat naturam obligationis ex qua primum agi cœptum eſt. 278.7.11
Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum monetæ ex cauſa præcedenti debeatur, at non item nouatio quæ fit per iudicatum, niſi cum idipſum iudicato expreſſum eſt. 999.6
Nouatio perimit priorem actionem eamque in ſequentem transfundit. 87.16.3 in all.
Nouatione facta prioris obligationis qualitas & conditio non inſpiciuntur, ſed poſterioris tantum. 74.4.4 in all.
aduerſus Nouationem factam per inopis debitoris delegationem ſolus minor reſtitui poteſt, niſi delegantis dolus interuenerit. 997.2
Novvm opus ſi te ſciente & non contradicente fecerim, non ſum poſtea compellendus deſtruere. 895.3.2 in all.
Nvllitas contractus procedens ex mutua culpa per vnumquemque ex contrahentibus allegari poteſt. 305.4.1 in all.
Nullitas nullitatum eſt, ſi quid factum ſit non habente poteſtatem. 143.2.3 in all.
quod Nulliter factum eſt pro infecto magis quàm pro facto habendum eſt. 339.47.3 in all.
Nvmeratio quoties fit in conſequentiam contractus præcedentis, contractus ille inſpiciendus eſt, potiùs quàm ipſe numerationis. 126. 8.5 in all.
Nvmervs ſolemnis vno teſte non perficitur. 268.18.6
Nvmmi ex earum rerum genere ſunt, quæ primo vſu conſumuntur. 315.5.8 in all.
Nummi qui dantur vt ſtatim recipiantur, non alienantur. 386. 27.2
Nummorum certa & perpetua eſſe debet æſtimatio. 372.2.1 in all.
Nummorum æſtimatio certa eſſe debet ac perpetua. 1011. 39.1 in all.
Nummorum, qui mei ſunt, dominium me inſcio in alium transferri non poteſt. 377.17.8
Nummis aureis legatis, quales & cuius æſtimationis aurei debeantur. 677.12
Nummis ſolutis qui alienari nequeunt, non naſcitur liberatio: quæ nec naſcitur, cùm nummi poſſunt condici. 378.1.9.10
Nvnciatio non fit a iudice, ſed ab aduerſario à quo non poteſt appellari, cum nullam habeat iuriſdictionem. 895.2.2 in all.
non ſemper ei cui Nunciatum eſt nouum opus permitti debet vt interim ædificet oblata ſatiſdatione. 895.3.1.2.3
Nvncio aliquid referenti, niſi in eo quod ſit de ipſius officio, non creditur. 318.38.2

NVPTIAE ſecundæ quæ conſenſum habent ſiue expreſſum ſiue tacitum, aut prædefuncti coniugis, aut ſuperſtitum liberorum nullas pœnas merentur. 501.5.1.2.3
Nuptiæ etiam ſi filius familias ſine patris conſenſu vxorem duxerit, valent. & an ex ea cauſa poſſit filius per patrem exhæredari. 497.2.1 ad 4
Nuptiæ inceſtuoſæ excuſari poſſunt per legem *qui contra 4. Cod. de inceſt. & inut. nupt.* ſi per errorem affectatum non fuerint contractæ 288.2.2 in all.
Nuptiæ prohibitæ dotem non habent. ibid.3 in all.
Nuptiales veſtes de quarum ſolutione non apparet, an & quando peti poſſint per mulieris hæredes. 773.8.1

O

OBLATIO debet præcedere obſignationem. 196.11.7 in all.
Oblatio debet præcedere obſignationem. 389.7.8 in all.
Oblatio debet præcedere obſignationem alioqui non valet obſignatio. 902.28.12
Oblatio ea demùm admittenda eſt quæ litis materiam minuit. 325.65.10 in all.
Oblatio ſufficit ad impediendam moram non ad oblationem tollendam 427.15.1 in all.
Oblatio iudicialis impedit moram quia ſtatim ex ea condemnatio ſequi poteſt. 435.7.10 in all.
Oblatio ſola non liberat emptorem à præſtatione vſurarum niſi ſecuta ſit obſignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi. 427.15.
Oblatio ſolutionis iuncta cum obſignatione non modo purgat moram, ſed & ſolutionis vim habet. 437.13.5 in all.
Oblatio incongruo loco vel tempore facta non valet, nec oblationem ſecuta obſignatio. 355.6.4 in all.
OBLIDANS ſe tanquam collaudator & approbator, non poteſt renunciare exceptioni ordinis. 991.46
OBLIGARI nemo poteſt ex ſẽtentia à non ſuo iudice lata. 826.25.3 in all.
Obligari pignori fundus poteſt. 342.3.3 in all.
nemo Obligatur alieno facto ex eo ſolo quod gradum repræſentet. 105.18
OBLIGATIO vice ſolutionis eſt quoties ritè facta eſt creditore ſolutionem ſine cauſa recuſante. 1059.6.10 in all.
Obligatio eſt actionis mater. 140.8.6 in all.
Obligatio eſt iuris vinculum. 355.6.5 in all.
Obligatio & ius petendæ æſtimationis ab eo dumtaxat die quo quis ſoluit naſcitur. 281.15.12
Obligatio omnis æſtimatur viréſque ſuas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cum ſub conditione contrahitur. 278.7 in all.
Obligatio acceſſionum præſtandarum ante ſententiam nulla naſci poteſt. 279.8.26
Obligatio canonis annui præſtandi in quemlibet poſſeſſorem tranſit. 421.1.1.2.3
Obligatio donandi animo ſub ſimulatione mutui facta, donatio eſt inter viuos aut mortis cauſa. 1035.7.1.2.3
Obligatio hypothecaria, licèt ſit acceſſoria, durat tamen poſt extinctam principalem obligationem. 895.2.6 in all.
Obligatio legati per cautionem ſemel extincta nunquam poteſt reuiuiſcere, cum ſit vnica, nec niſi ſemel legatum ſuerit. 225.49 in all.
Obligatio naturalis non minus inter patrem & filium, quam inter fratres familias contrahi poteſt. 372.15 in all.
Obligatio naturalis inducit compenſationem, ſicut & deductionem. ibid. 6 in all.
Obligatio perſonalis non ſequitur ſingularem ſucceſſorem. 469.7.13 in all.
Obligatio obligationi addita non deteriorem facit creditoris conditionem. 998.3.3 in all.
Obligatio in perpetuum ſublata nunquam reuiuiſcit. 65.6.2 in all.
Obligatio nulla pignoris naſci poteſt ex chirographo in præiudicium tertij poſſeſſoris, niſi à quo tempore facta recognitio eſt. 295.13.14
Obligatio debitore conſentiente reſtaurari poteſt quæ ipſo iure extincta fuit. 143.3.4 in all.
Obligatio impoſſibilium contrahi nulla poteſt. 35.6.5 in all.
Obligatio ſemel extincta nunquam reuiuiſcit. 229.3.6 in all.
Obligatio ſemel extincta nunquam reuiuiſcit. 1114.26.8 in all.
Obligatio contrahi non poteſt ſine cauſa, ſaltem vt habeat effectum. 179.5.2 in all.
Obligatio non aliter valet quam ſi creditor oblatam ſolutionem recuſet ſine cauſa. 355.6.3.4
Obligatio quæ non fuit contracta verbis, non poteſt diſſolui verbis. 354.2.5 in all.
Obligationes annuæ penſitationis extinguendæ gratia quod ab emptore ſoluendum eſt, prodeſt ei ad pretij diminutionem. 416.14.2.3
Obligationis conditio ex hæredum perſona aut numero immutari non poteſt. 354.2.7
Obligationem nullam parit quod ſit ſine cauſa. 540.10.5 in all. vel eam parit quæ elidenda ſit per doli exceptionem. ibid.
Obligationem alienam in nos quando creditori aduerſus priorem debitorem augendi facultatem adimimus. 291.6.3
Obligatione ſortis per ſolutionem ſublata non poteſt ſupereſſe petitio vſurarum ex mora debitarum. 379.5.1.3
Obligatione contracta per promiſſionem de vendendo, non poteſt denegari venditio eo ſolo prætextu quod fundus pluris venditus fuerit. 292.10.1.2
ab Obligatione ſe liberans fit locupletior. 540.10.3 in all.
Obligationes quæ ex negotio & re ipſa proficiſcuntur etiam furioſum & pupillum tenent. 442.5.2 in all.
Obligationes & actiones omnes in hæredem tranſeunt. 469.7.14 in all.
Obligationes legitimè contractæ non niſi certis & legitimis modis finiuntur. 458.28.5 in all.
Obligationes contractæ in fauorem militum, licèt per inſtrumentum authenticum & guarentigiatũ non habent hodie paratam executionem pendente lite, propter præſumptionem quæ contra milites viget. 291.8. ibid. 7
OBLIGATVS ad certam pecuniæ quantitatem tanquam theſaurarij aut alterius adminiſtratoris vices gerens, ſi quo tempore ſe obligauit, nec à creditore inſtrumenta acceperit ex quibus parata ipſi creditori aduerſus theſaurarium actio eſſe poterat, non inutiliter poſtea vt ſoluat proprio nomine conuenitur, licet de fiſcali pecunia ſe dixerit ſoluturum. 291.6.1.2
Obligatus ad fideiubendum ſi conueniatur ad ſoluendum malè quidem conuenitur: ſed non eo minùs habendus eſt pro fideiuſſore ex illo die ac ſi conuentus ad fideiubendum in mora fuiſſet fideiubendi. 995.40.1 ad 4
Obligatus ad luitionem pignoris non poteſt dicere ſe ſpoliatum eſſe à creditore qui ſine vicio nactus ſit poſſeſſionem à debitore quamdiu non offert omne id quod debetur. 890.51.1 ad
Obligatus ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiſerit, quàm quod inſtrumenta acceperit. 291.6.2 in all.
Obligatus, ſi ſe obligando id egit vt actionem quæ alioquin aduerſus alium iam competebat creditori aut competitura erat, ademerit, non aliter liberetur quàm ſi eam actionem & quidem perinde validam atque efficacem reſtituat. 294.17.2
Obligatus ſoluere certo loco ex ſtipulatione, ac proinde ex contractu ſtricti iuris non poteſt ex contractu alio loco quam quo ſolui debuit, conueniri. 185.16.2
Obligatus in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis quamuis non renunciauit ei expreſſim. 989.12.1.2
ex Obligatis pluribus perſonis, vnam ab obligatione eximi, alium retineri nil vetat. 412.20.6
OBLIVIO ex ſolo decennij lapſu inducitur. 764.18.11
Obliuio præſumitur ex lapſu decennij. 764.19.64 in all.
Obliuio poſt decennium inducitur. 334.3.14 in all.
Obliuionis præſumptio ex decennio inducitur. 593.10.5 in all.
OBREPTIONIS vicium ad Pontificias literas, non ad eas quæ ab ordinarius conceduntur, pertinet. 34.33.1.2
vbi vel Obreptionis vel ſubreptionis maius eſt periculum, ibi maior adhibenda eſt cautio. 34.35.7 in all.
OBSIGNANS pretium emptori cum pacto de retrouendendo, quibus caſibus nullos fructus conſequatur, nullas vſuras ex die obſignationis. 439.17.9 in all.
Obſignare non tenetur qui non habet cui poſſit ſoluere. 390.39.8
OBSIGNATIO non eſt re vera ſolutio ſed ſolutionis tantum iure cenſetur. 397.6.5 in all.
Obſignatio pro ſolutione eſt ad inducendam pleniſſimam liberationem 419.17.8 in all.
Obſignatio neceſſaria eſt ad fructuum acquiſitionem. 930.4.5 in all.
Obſignatio tum demum neceſſaria eſt cum agitur de tollenda obligatione ſiue ſortis ſiue vſurarum. 355.6.5 in all.
Obſignatio neceſſaria ad euitandam pœnam commiſſi, tum quoque cum dominus directus eſt in dolo. 471.22.2 in all.
Obſignatio non eſt neceſſaria ad impediendum ne curat tempus intra quod retrouenditio peti debuit. 435.6.1.2.3
Obſignatio debiti, etiam ſi nihil pro monetæ augmento obſignarit is qui petit retrouenditionem, quandoque valet. 435.7.1 ad 6
Obſignatio facta in moneta minutiſſima, maxime quam credibile ſit de proximo publicandam aut aliter improbandam. 1011.37
Obſignatio minus legitimè facta pro non facta haberi debet, nec poteſt liberare debitorem. 1001.6
ad Obſignationis validitatem ſufficit vt venditor proteſtetur ſe paratum maiorem quantitatem, ſi opus erit obſignare, nec requiritur vt eo nomine præſtet ſatiſdationem, quæ pro non liquidis neceſſaria eſt. 435.7.6
Obſignatio etiam cum ſatiſdatione minorem vim habet ad inducendam moram quàm ad eam impediendam quamdiu ignoratur an quod petitur debeatur. 1013.47.1.2.3
Obſignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet non ad creditorem. 1001.7.6
Obſignatio non valet ſine ſatiſdatione, quoties aliquid ſupereſt liquidandum. 1001.5
Obſignatio vt habeat vim ſolutionis debet eſſe totius debiti liquidi. Nam pro non liquido ſufficit ſatiſdari. 1019.4.6 in all.
Obſignatio opus eſt ad purgandam moram nec oblatio ſola ſufficit, licet iudicialis. 1016.53.1.2
Obſignatum non videtur quod non durat obſignatum. 389.37.9. & 38.1
OBSTINATIO non peccatum nouum eſt, ſed nocus & eminentior gradus peccati. 322.54.22 in all.
OCCIDENS, cùm non habeat animum occidendi, ſed tantum nocendi venia dignior eſt ſiue ad ſui defenſionem id fecerit, ſiue primo

motu iracundiæ. 1068.6.1
qui occidit alium ad ſui defenſionem indiget quidem venia, indulgentia principis, ſed eam princeps concedere etiam de rigore iuſtitiæ debet. 1067.5.1
Occiſus ſi quis ſit ex officialibus nec appareat per quem ex reis prehendendis, an omnes de homicidio teneantur. 1089.9.1
Odio alieno non debet alius prægrauari. 82.18.5 in all.
Odiosior a quæ ſunt difficilius & præſumuntur & probantur. 736.19.8 in all.
Officialem capiendum, ſi reſiſtat, impune interficere poteſt, ſi non aliter capi poſſit. 1066.1.4 in all.
Officialis non tenetur ex ſola negligentia niſi ſit in lata culpa & dolo proxima. 1057.1.2 in all.
Officialem eiuſque vicarium, in alma præſertim Camberij ciuitate, inque toto Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate oportet eſſe inſignitum. 1072.8.1
Officiales propria auctoritate prehendere illos poſſunt, quorum crimina atrocia & notoria ſunt. 1057.2.1
Officialium negligentia non præſumitur in delictis clandeſtinis & occultis maximè ſi procurator Principis delictum non ignorauit. 1102.13.1
Officium quod quiſque tenet, præſertim publicum ipſi non debet eſſe damnoſum. 1060.7.12 in all.
Officium clauſtrale quod habet præbendam adnexam, an ſit beneficium: 35.27.1
Officium laicum & annexam habens præbendam laicam non poteſt infeudari per Abbatem ſine ſolemnitate, ne quidem ſub onere annui canonis, ſed poteſt reuocari ad nutum, etiam ſi fuerit poſſeſſum per quantoſcumque annos. 441.6.3 in all.
Officij priuatio pœna eſt. 1102.12.1 in all.
Officij viuentis impetratio aliena mortis captandæ votum inducit. 86.
Officio ſuo priuandus eſt, qui in officio deliquit. 1101.12.1
Officia quæ dedit dominus iuriſdictionis reuocare poteſt niſi dederit ex cauſa remuneratoria, vel alia oneroſa. 1040.1.1
Onvs æris alieni non ſequitur ex iuris ratione donatarium, nec ſi ſit vniuerſorum bonorum. 103.4.1 ad 14
Onus alienum alteri nocere non debet. 231.14.10 in all.
Onus fideicommiſſi non poteſt ſequi acquiſitionem, niſi cum bona fuerunt ante affecta. 655.6.1 in all.
Onus ſuper certa re impoſitum non debet, qui re caret, ſi nulla colluſio interceſſerit. 211.9.1
Onus propter certam rem irrogatum non debet grauius eſſe, quam quanti res ipſa eſt. 18.22.6 in all.
Onus probandi in reſcindenda emptione incumbit ei qui læſionem allegat. 260.9.1.2
Onus ſoluendi legata & partem æris alieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis, ſed hæredi. 660.11
Oneris impro[illegible] rationem haberi æquum erat. 19.12.3 in all.
Onera hæreditaria ſequuntur hæreditatem ſiue teſtamentariam, ſiue legitimam non quatenus teſtamentaria aut legitima, ſed quatenus hæreditas eſt. 631.17.1 in all.
Onera tam mixta quam perſonalia ſoluenda ſunt in territorio domicilij non bonorum, excepto tributo commutatorio. 1117.1,1
Onerandus nemo eſt ſuperuacuo ſumptu in ea præſertim re quam facit ex neceſſitate. 1059.4.2 in all.
Oratio Chriſtiani nihil non apud Deum poteſt. 10.6.2 in all.
Ordinarivs non debet eſſe facilior quam ſummus Pontifex ad concedendum beneficium ei qui iam aliud habet. 34.33.3
Ordinarius per totum tempus Bonifacij reſeruatum maius habet [illegible]. 35.36.7 in all.
Ordinarius vnoquoque triennio debet viſitare omnia beneficia in ſua diœceſi conſtituta. 34.33.4 in all.
Ordinarij negligentia ab eo probanda eſt qui deuolutionis iure nititur. 57.17.7.
Ordinis exceptio dilatoria eſt, nec proinde opponi poteſt poſt litem conteſtatam. Ab eo autem qui ex ſua promiſſione conuenitur vt fideiubeat nullo modo, niſi ſi poſt fideiuſſionem conueniatur. 994.38.1.2.4
Ordines quatuor minores vno eodémque die conferri poſſunt. 46.70.3
Ordinum ſacrorum collatio ſine clericatu valere non poteſt. 312.11.7 in all.
Ordinibus ſacris per ſaltum initiatus, obnoxius eſt peccato mortali. ibid. 9 in all.

P

Pactio vſuraria cenſetur cum non eſt liberum ius redimendi. 367.26.8 in all.
Pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod intereſt valet tantùm ad precij reſtitutionem. 805.54.1 in all.
Pactiones omnes quæ dotis cauſam deteriorem facere poſſunt, impediuntur. 198.7.7
Pactiones dotales quæ fiunt inſciis propinquis contra id quod in tabulis matrimonij conuentum & ſcriptū reperitur non valent. 53.11.5 in al.
Pactvm commiſſorium in tranſactione appoſitum valet maximè ſi iudicis authoritas interuenerit. 956.3.1.1
Pactum commiſſorium appoſitum in fauorem fideiuſſoris valet, & clauſula conſtituti in eo adhibita ex nunc prout ex tunc operatur etiam in tertij præiudicium cui interim ius quæſitum eſt. 956.4.1 ad 4
Pactum commiſſorium regulariter in pignoribus improbatum, quibus caſibus cenſeatur approbatum. 155.4.1 ad 12
Pactum nudum eſt ex quo non datur actio. 213.47.14 in all.
Pactum de certo, quamuis maximo ſalario, valet, quamuis non de quota litis. 392.1.1
Pactum de iure prælationis appoſitum in antichreſi aut in venditione facta ſub pacto de retrouendendo finito contractu & reſoluto. 959.12.2.3
Pactum prælationis interdum naſcitur ex vltima voluntate, ſi pater diſponens inter liberos, iubeat vt nemo ex iis poſſit bona paterna vendere, niſi denunciatione prius fratribus facta, vt ſi velint habeant ius prælationis. 336.9.2. in all.
Pactum prælationis vulgare eſt in omnibus venditionibus quæ fiunt ſub pacto de retrouendendo. 434.[illegible] in all.
Pactum prælationis paciſcenti prodeſt contra nouum emptorem ſi paciſcens poſſideat, aut ſi de pignore quoque conuenerit. 432.1.1 ad 4
ex Pacto prælationis ſi adſit hypotheca etiam generalis præſertim cum clauſula conſtituti datur actio etiam contra ſecundum emptorem. 436.[illegible].1 ad 5
Pactum vt ex cauſa euictionis non præſtet venditor id quod intereſt, valet, ſed & alias recipit interpretationes. 4.6.10 1.2
Pactum de non petendo aliquando perſonale eſt licet regulariter & ſua natura ſit in rem. 986.9.1. in all.
Pactum de non petendo ſimpliciter conceptum tollit obligationem naturalem. 101.[illegible]1 in all.
Pactum de non petendo ſi tacitè inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta non alij poteſt prodeſſe, quàm cui chirographum redditum eſt. 101.6.4.5
Pactum de non ſuccedendo ſemper expreſſum & iuratum eſſe oportet. 103.13.2.5
Pactum de non petendo quotuplex ſit. 462.42.7 in all.
Pactum de retrouendendo in dubio cenſetur perſonale. 419.[illegible]7
Pactum de retrouendendo æſtimandum eſt cum agitur de immodica læſione. 420.27.4
Pactum de retrouendendo ita demum facit partem precij ſi adhibitum ſit in continenti, non ſi ex interuallo. 410.27.1.2.3
Pactum de retrouendendo non facit contractum vſurarium, quamuis res ideo minoris vendatur, niſi adſit læſio etiam ſubducta pacti æſtimatione. 387.28.1 ad 4
Pactum de retrouendendo non impedit tranſlationem dominij. 47[illegible].30.21 in all.
Pactum de retrouendendo cum læſione etiam enormiſſima non facit contractū pignoratitium, niſi adſit conſuetudo fœnerandi. 42.1.19.1
Pactum de retrouendendo ſimulatum eſſe non poteſt ex variis cauſis etiamſi in perſona emptoris non concurrat fœnerandi conſuetudo. 434.4.1 ad 4
Pacto de retrouendēdo toties quoties præſcribitur triginta annis. 772.3.1
Pactum de inſtituti viuentis hæreditate licet ab initio non valeat, tamen confirmatur ſi poſtea is, de cuius hæreditate actum eſt reſcierit & conſenſerit expreſſe, eaque voluntate perſeuerauerit. 102.10.6
Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem vt poſſit creditor poſſeſſionem pignorum propria authoritate apprehendere non aufert tertio poſſeſſori exceptionem diſcuſſionis. 962.7.5.6.7
Pactum quo datur hæreditas in contractu matrimonij non poteſt reuocari per pœnitentiam. 135.7.1 ad 4
Pactum præſertim iuratum, quo datur hæreditas in contractu matrimonij, valet idque ex conſuetudine. 136.[illegible]1 ad 10
Pactum tacitum inducitur ex facto. 101.6.5 in all.
Pactum quod contractui inter alios inito adiectum eſt fauore tertij abſentis nemine pro eo acceptante valet. 101.[illegible]
Pactum quoties ſit de ſubſtantialibus contractus contra ipſius ſubſtantiam non valet. 997.[illegible]6.3 in all.
Pactum nullum à pupillo fieri poteſt ſine tutoris authoritate. 374.8.13 in all.
qui ex pacto inito cum debitore ſucceſſit in locum anterioris creditoris nulla indiget ceſſione niſi ſit extraneus is qui pro debitore ſoluit creditori. 921.4.1 ad 10
is cui ex Pacto licet poſſeſſionem apprehendere propria authoritate, non eo minus ſpoliator eſt ſi apprehendat eam poſſeſſionem quæ ſit penes alium quam paciſcentem, eiuſve ſucceſſorem. 890.34.1 ad 4
Pacta incontinenti facta veſtiuntur cohærentia contractus, eique vſque adeò ineſſe videntur vt contractus portio eſſe exiſtimentur. 413.1.6.7
Pacta inter contrahentes inita cùm pars fundi emphyteuticarij alienaretur, an & quatenus domino noceant. 481.41.1 ad 9
Pacta ex interuallo facta vtilia ſunt ad excipiendum, non ad agendum. 43.[illegible]1.9
Pacta etiam ex interuallo appoſita ſi ſint correſpectiua, tantum poſſunt quantum ſi incontinenti adhibita fuiſſent. 419.15.1.2
Pacta per quæ dotis conditio deterior fit, non valent. 359.2.3 in all.
Pacta & conuentiones legem dant contractibus 464.53.1 in all.
Pacta & conuentiones ſuper beneficiis ſine conſenſu ſuperioris nullius ſunt momenti. 49.83.6
Pacta quæ nec contra leges, nec ſunt contra bonos mores ſeruari oportet. 105.14.14 in all.
Pacta dant legem & formam contractui. 226.8.6 in all.
Pacta pariunt exceptionem ex æquitate naturali. 415.8.8 in all.
Pacta non ſeruare maxima eſt omnium ingratitudo. 1044.12.2
Pactorum diuerſitas, precij quoque diuerſitatem inducit. 427.1.13 in all.

quod Palam ſit caret ſuſpicione doli & criminis. 53.25.2 in all.
Papa pleniſſimam habet poteſtatem in Epiſcopis, & inferioribus collatoribus & in beneficiis omnibus. 59.48.2 in all.
Papa cum omnes iudicet à nemine iudicatur. 29.10.- in all.
Papa eſt ordinarius ordinariorum, concurritque cum quolibet ordinario. 32.21.4
Papa eſt ordinarius ordinariorum. 531.6.1 in all.
Papa debet infra menſem à die vacationis prouidere de omnibus beneficiis, & iam de iis quorum collatio ſacroſanctæ ſedi Apoſtolicæ excepta eſt. 34.32.1
Papa quicquid facit in executionem ſtatutorum concilij quod perpetuum eſt, id quoque perpetuum & inuiolabile eſſe neceſſe eſt. 58.26.6 in all.
Papa nunquam ſibi manus ligat, multóque minus ordinarius ei. 32.19.3 in all.
Papa nunquam derogat iuri quod alteri quæſitum eſt. 40.50.3
Papa cùm derogat iuri patronatus laicorum pro medietate quid faciendum ſit. 532.7.1
Papa in generali reſeruatione beneficiorum non cenſetur ea comprehendere quæ ſunt de iure patronatus laicorum, cui nunquam derogat, niſi cùm eſt litigioſum. 531.6.2
Papa ſi ex magna & rationabili cauſa electiuam ſibi dignitatem reſeruauerit, potior electionis cauſa erit, quam reſeruationis. 63.47.1
Papa poteſt regulis Cancellariæ derogare & in parte & in totum. 49.31.4 in all.
Papa aut alius Princeps, circumuentus creditur cùm reſcribit contra quàm ante reſcripſerat, aut aliud quid fecerat. 85.2.1
Papa poteſt conferre quæcumque beneficia, ſi modò vacent. 54.9.4
Papa ſolus poteſt in perpetuum commendare beneficium. 29.9.1
Niſi hoc indulſerit Cardinalibus & legatis à latere. ibid.5
Papa ſolus poteſt purgare ſimoniam, & eius præſentia tollit omnem fraudis ſuſpicionem. 27.3.6 in all.
Papa non poteſt prouidere de beneficio amplius non vacante. 54.35.14 in all.
Papa facere non poteſt vt quod non habet formam ſuam ritè factum videatur. 63.46.4
Papa non poteſt videri diſpenſare de iis quæ ignorauit & quæ ſi ſciuiſſet, fuiſſet difficilior in gratia concedenda. 27.26 in all.
Papæ mens non eſt vt eo uſquam ius in perpetuum tollat, ſed tantum ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit. 59.48.6 in all.
Papæ præſentia tum demum omne vicium purgat, cùm de ea re agitur, cui nulla certa forma à iure eſt præſtituta. 64.49.12.3
Parens qui conuolat ad ſecunda vota ſicut non amittit vſumfructum, ita neque poſſeſſionem. 505.17.1 ad 5
Parentes qui per ſecundas nuptias amiſerunt proprietatem, eam recuperant ſi poſtea omnes liberi præmoriantur. 505.16.1
Parentes & liberi non poſſunt aduerſus ſe teſtes eſſe nec ſi velint. 327.1.3 in all.
Parentes dotem dando, quam volunt legem rei ſuæ dicere poſſunt. 101.7.9 in all.
Parentes ſolent onera æris alieni pro modo poſſeſſionum diſtribuere aut ſaltem pro portionibus hæreditatis. 236.6.2 in all.
Parentum maternorum eadem ratio quæ matris. 553.2.1 in all.
Parentibus ita liberum eſt arbitrium diuidendæ inter liberos hæreditatis vt tamen non minus legitima portione habere debeat quiſquis ſibi conſcius eſt pietatis. 597.18.13 in all.
Parlamentvm habere non poteſt princeps qui recognoſcit ſuperiorem. 770.1.2 in all.
Parochiani non debent ſupplere parocho quod deeſt ad victum aut veſtimentum. 58.23.3
Partem facere non poteſt qui nec admittitur, nec admitti ſperatur ad partem. 618.22.4 in all.
Pater legitimus eſt adminiſtrator bonorum aduentitiorũ filij. 514.12.4
Pater plus iuris habet in bonis filij quàm tutor in bonis pupilli. 167.10.6 in all.
Pater quandiu viuit legitimam nullam filio debet. 297.4.11 in all.
Pater non eſt legitimus adminiſtrator beneficiorum eccleſiaſticorum filijfamilias. 727.5
Pater in beneficialibus non magis legitimus filij adminiſtrator eſt quàm beneficij vſufructuarius. 316.30.4
Pater non eſt legitimus adminiſtrator bonorum quorum non habet vſumfructum, perdit verò etiam cæterorum adminiſtrationem ſi in iis malè verſatur dolo malo. 447.6
Pater ſicut proprio filio alimenta ſubminiſtrare cogitur, ita & nepoti ex filio ſuſcepto quamvis per illegitimam coniunctionem. 297.3.5.6
Pater habet vſumfructum bonorum filij ex cauſa lucratiua & iure patriæ poteſtatis. 555.27.22
Pater habere debet vſumfructum bonorum filij, ſi paratus ſit ex eo filium alere. 729.13
Pater filij bona etiam immobilia ſine decreto alienare poteſt, dum ne ſuo nomine, ſed filij. 167.10.6 in all. Gubernatio enim bonorum filij penitus patri impunita eſt. ibid.7 in all.
Pater poteſt filij nomine hæredis ſcripti & hæreditatem ex fideicommiſſo reſtituere iuſſi, reſtitutionem facere etiam ſine iudice, & actiones transferre. 726.3.10 in all.
Pater poteſt ex cauſa æris alieni vendere bona filij ſine decreto, ſed æris alieni cauſam probari oportet aliter quàm ex patris aſſertione. ibid.
Pater qui occupauit peculium caſtrenſe filij poteſt & debitores filij conuenire, & à creditoribus eius conueniri. 721.6
Pater prodigus, diſſipans non tantum fructus & reditus, ſed ipſam quoque rerum ſubſtantiam, tenetur ſatiſdare de bene vtendo fruendo. 727.7.5 in all.
Pater data dote profectitia, poteſt quas vult leges & conditiones apponere, dum ne in præiudicium mariti: idem in donatione propter nuptias. 25.11
Pater non creditur alienam ſobolem propriæ anteponere voluiſſe. 655.6.2 in all.
Pater tranſiens ad ſecundas nuptias ex proprietario fit vſufructuarius. 105.17.5 in all.
Pater ſi filium redimere ei voluerit & redemerit facti pœnitere non poteſt, nec quod eo nomine dedit legitimam imputare. 296.2.2 in all. an eo nomine omnia eius bona obligata. ibid.
Pater hoc ipſo quod filij nuptiis conſenſum præbet, omnia bona ſua pro dote obligare intelligitur. 292.7.6
Pater filiis ſuis perinde ac ſibi poteſt ſtipulari, ſi modò habeat eos in poteſtate ſua. 191.1.6 in all.
Pater tenetur actione de peculio filij, quatenus dumtaxat eſt in peculio. 2.1.2.10 in all.
Pater tenetur filij nomine virginem dotare quam filius corrupit, & partum alere. 297.3.1.2
Pater non debet damni pecuniarij cauſa filij ſalutem permittere periclitari. 296.1.5 in all.
Pater filium defendere non cogitur niſi cùm bonorum eius legitimus eſt adminiſtrator. ibid.2.1.12
Pater poteſt venire contra factum ſuum tàm agendo quàm replicando de nullitate: quod enim nullum eſt nullam reo defenſionem parere poteſt. 300.4.1 in all.
Pater factam iniuriam filio poteſt etiam eo inuito gratis remittere, niſi patris perſona ſit vilis aut turpis. 1030.2.1.2
Pater non cogitur conſenſum præſtare in eam rem ex qua mox futurum ſit vt ipſe conuitiatur. 158.6.20
Pater viuus prohiberi non poteſt alienare, ac de bonis ſuis pro arbitrio inter viuos (dummodo fraudis conſilium abſit) diſponere. 228.27.5.6
Pater ſi quid teſtamento pro legitima filio relinquat, poteſt eam legem dicere vt priùs cogatur filius hæredi reddere, quicquid pro ipſo pater viuus præſtitit. 229.25.3
Pater qui imprudens filium occidit etiam per culpam veniæ & commiſeratione dignior eſt, quam pœna. 1070.1.2
Pater, cuius filius occiſus eſt impedire non poteſt, ne occiſori gratia criminis per Principem fiat. 1067.3.1
Pater filij ab hoſtibus capti redemptionem nihil præciſè conferre cogitur. 296.2.13
Pater compelli non poteſt pro filio iudicij & condemnationis euentum in ſe ſuſcipere. ibid.11.12
Pater non cogitur filio in carceres detruſo alimenta ſubminiſtrare. 295.1.11
Pater pro filio carceribus eximendo obligatus, in integrum reſtitui ob id ſolùm non poteſt. 298.6.1.2
Pater innocens pro filio crimino ſo pœnam ſoluere non cogitur. 296.4.7
Pater ſi filium alicuius criminis reum in iudicio præſentet non debet filius ad mortem condemnari. 1074.6.3 in all.
Pater filium impium poteſt propria authoritate prehendere, & in carceres detrudere caſtigandum poſtea per iudicem arbitrio patris. Non tamen abſoluendum etiamſi pater velit, ſi atrox fuit iniuria. 1030.14 ad 4
Pater nihil præſtare cogitur pro filio qui ingratus probatur, aut qui iam facto teſtamento tanquam ingratus exhæredatus eſt. 197.4.3
Pater cogendus non eſt de cauſis ingratitudinis cum filio litigare, & ſufficit exhæredationem carere fraudis ſuſpicione. ibid.6 in all.
Pater quibus ex cauſis filium exhæredare, atque à legitima aut legitimæ ſupplemento ſummouere poteſt ex iiſdem etiam poteſt ei alimenta denegare. ibid.14
Pater non cogitur filio læſæ maieſtatis reo ſumptus purgando crimini, probandæque innocentiæ neceſſarios prorogare: quod ſi facit, eos in legitimam portionem, ſi velit, imputare poteſt. 295.1.1.6
Pater viua matre, ſuſceptum ex coitu illegitimo partum alere non tenetur. 1065.6.8.9
Pater ſi voluntatem ſuam tantum declarauerit de redimendo filio eam mutare non poteſt. 296.2.13 in all.
Pater non ſolùm filiæ maritum quærere, ſed & competenter pro modo facultatum dotare debet. 119.8
Pater non tantùm ſemel, ſed iterum quoque dotare tenetur filiam quæ ſine culpa ſua dotem amiſit. 510.13.2.3
Pater qui ſe congruam filiæ dotem conſtituturum promiſit, non de legitima, ſed ea dote quam ipſi commodè dare poſſit cogitaſſe credendus eſt. 226.11.1
Pater quam vult legem dicit doti à ſe conſtitutæ. 101.9.3
Patris conſenſu interueniente Macedonianam exceptionem certum eſt ceſſare. 358.5.3 in all.
Patri interdicta eſt bonorum filij aduentitiorum alienatio. 725.1.1 in all.
Patri alienanti bona filij, & iuranti ſe nullo modo nulláque ex cauſa contra vnquam venturum, quomodo ſuccurratur. 7.6.2

Patrem ad hæreditatem vocari [illegible] eſt, quàm liberos eius nondum natos. 602.1.27 in all.
Patre nolente aut non valente bona filij adminiſtrare, non ideo dandus tutor filio; curator interdum dari poteſt, & quando. 729.11
de Patre petente reſtitutionem in integrum aduerſus confeſſionem factam in fauorem liberorum prioris matrimonij. 1037.13
de Patre compenſante quod ſibi à filio debetur cum legitima filij portione. 605.8
Patientia ſola nunquam contractus eſt, niſi in iis contractibus qui ſola voluntate perficiuntur. 638.45.10 in all.
Patientia tormentorum parùm prodeſt ei qui tormentis additus eſt ſine Præiudicio iudiciorum & probationum. 1087.9.1
Patrimonium ducale in perpetuum eſt alienabile. 241.11.1
ius Patronatus per ſolam famam probatur, itemque per ſolam quaſi poſſeſſionem præſentandi, ſecuta tamen collatione. 333.9.1,2
Patronus Principis apud Senatum poteſt inquirere de crimine, non iudicare. 701.3
Patronus laicus etiam qui aliquem & quidem idoneum iam præſentauit, poteſt adhuc alium poſtea præſentare dummodo æque idoneum. Quo caſu Epiſcopo datur gratificatio. 132.10.4 in all.
Patronus qui Eccleſiam ipſe contulit à iure ſuo non cadit. ibid. 5 in all.
Patronus qui & additus fuit & rogatus vt voluntati Papæ adſtipuletur, ſi renuat non poteſt ſpretum ſe conqueri. 532.7.2
Patroni tanta eſt poteſtas & authoritas in præſentando, vt ex ipſius voluntate poſſit etiam Epiſcopus nedum Papa conferre, non presbytero beneficium presbyterale. 530.2.4 in all.
Patroni qui certis legibus & conditionibus dotauit beneficium, debet ſeruari voluntas. 59.48.3 in all.
Pauperes ne quid damni patiantur ob ditiorum culpam vel iniuriam prouidendum. 96.5.11
in Pauperum fauorem conſtituta, ne in eorum odium retorqueantur cauendum eſt. ibid.10 in all.
Pauperibus ſemper proſpiciendum. ibid.6.in all.
Paupertas magnum eſt impedimentum ei qui ad magna velit contendere. 651.3.10 in all.
Paupertas ſola ſuſpectum neminem facit. 80.9.5 in all.
Paupertas ſola nunquam pendente lite ſequeſtrationem inducit, niſi cum is qui pauper eſt dilapidat. 165.2.4 in all.
Paupertas ſola non abſentia mariti facit locum aſſecurationi dotis. 314.12.1,2
Paupertatis fauor iuncto præſertim fauore dotis facit vt ſecundus creditor poſſit petere diſtractionem pignoris quod anterior poſſidet etiam ſi nihil ei offerat. Alioqui ablatio eſt neceſſaria. 931.1.2,3
Paupertati ſuccurrendum & fauendum eſt, non ſuccenſendum. 181.2.5 in all.
ob Paupertatem ſolam nemo dicendus eſt abiectus & humilis. 228.26.3 in all.
Pecunia eſt menſura rerum omnium prætérquam ſuipſius. 446.4.10 in all.
Pecunia res omnes æſtimat. 533.27.11. in all.
Pecunia ex quacunque re confici poteſt. 531.3.1 in all.
Pecunia ex cauſa mandati debita facilè in aliam cauſam poteſt conuerti. 396.13.3 in all.
Pecunia credita filio & patri ſimul aut matri ad quemlibet pro dimidia parte peruenire creditur, niſi mater tutrix aut curatrix fuerit. 314.21.1
Pecunia in ſuo genere functionem recipit. 302.5.4
Pecunia non niſi ex ſtipulatione debetur. 143.1.9 in all.
Pecunia oblata luendi pignoris quandoque ius habet. 147.3.2
Pecunia ſine peculio fragilis eſt. 367.26.10 in all.
Pecunia quæ deterior redditur reddi non videtur. 355.5.12 in all.
Pecunia deſtinata ad emptionem bonorum immobilium connumeratur in bonis immobilibus vi deſtinationis. 737.22.8 in all.
Pecunia pro corpore, nec corpus pro pecunia retineri poteſt. 116.1.5 in all
Pecunia pignori dari poteſt. 400.25.2 in all.
Pecunia ſoluta ſi indebita locus ſit condictioni in vtilitatem minoris pro quo ſoluto facta eſt. 441.54
Pecunia ſoluta ſoluentis præſumitur, niſi probetur contrarium, aliter tamen quam per confeſſionem perſonæ ſuſpectæ. 510.4.1 ad 4
Pecunia ſemper præſumitur eſſe ſoluentis & ementis, præterquam ſi is filiusfamilias ſit, aut mulier nupta, aut rector Eccleſiæ, aliúſve adminiſtrator. 404.6.1 ad 4
Pecunia venditæ penſionis pretij vicem non ſortis obtinet. 390.40.3, 314.21.2
Pecuniæ quæ ad certam diem alterutro loco ſolui debuit ſub vſuris ante electionem (ſi creditoris fuit electio) vſuræ nullæ debentur. 217.5.12,3
Pecuniæ debitæ ex cauſa mandati vſuræ non debentur, ſi controuerſia ſit cauſa ſoluta. 396.13.1 ad 6
Pecuniam debitam qui obſignauit non ideò tanquam liberatus poſſeſſionem pignoris a ſe dati propria authoritate capere poteſt. 351.6.2
Pecuniam quamuis otioſam qui penes ſe retinuit non poteſt petere fructus rei pro qua debeatur ea pecunia. 1005.20
Pecuniam qui pro alio accepit tanquam procurator, hactenus tenetur ei qui numerauit, vt oſtendat perueniſſe nummos in manus eius qui exigendos mandauerat, aut aliter ratam ab eo perceptionem habitam fuiſſe. 117.5.8
Pecuniam & exceptionem qui pro iure ſuo vrgere poſſunt, multo magis pecuniæ ſequeſtrationem. 374.9.1 in all.
de Pecunia promiſſa ſoli marito pro pretio rei vxoris per eam cum marito venditæ & ſoluta mulieri poſt mortem mariti qui viuus alij ceſſerat. 1017.57.
Pecuniæ chirographariæ vſuræ deberi poſſunt citra agnitionem chirographi. 386.36.1
Penſio annua ſubditorum duplicatur pro tributo dominis pendendo certis caſibus. 469.6.3 in all.
Penſio impoſita ſuper beneficio quantumuis odioſa tranſit in ſucceſſorem. 455.19.1 in all.
Penſio quæ in quota fructuum conſiſtit fieri non poteſt vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur. 210.30.6 in all.
Penſio quæ venditur vſuræ vicem non obtinet, ſed ipſius rei venditæ. 393.40.3
cùm Penſio non ſoluitur expelli conductor poteſt. 457.25.6 in all.
Penſionis annuæ vniformis præſtatio maximè decennalis ſufficit ſine titulo ad obtinendum in poſſeſſorio, at non in petitorio. 8.4.7.1
de Penſionis remiſſione ob belli caſum facienda, ſi iam conductionis tempore bellum erat. 458.30.1.2,3
Penſionis ſoluendæ tempore differri ſolent quouſque fructus omnes percepti ſint, & ex parte vendi potuerunt ad pecuniam explicandam 417.25.9 in all.
Penſionem annuam venditam redimi poſſe a venditore pretio quandocunque reſtituto, vult conſtitutio Martiana. 390.40.6 in all.
Penſionem locator interdum exigere poteſt, etiam antequam inſtrumenta tradiderit; ſed ea tamen poſtea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium. 458.29.1 ad 5
Penſiones tam præteritæ quàm futuræ ex eadem cauſa, eodémque contracto debentur. 473.14.2 in all.
Penſiones pro benemeritis & iure quodam compenſationis dantur. 307.2.11 in all.
Penſionum modum conſtituere Principis eſt. 390.40.4 in all.
Penſionum præteritarum remiſſio non præſumitur ex recognitione futurarum. 473.14.8
quantum interſit an Penſitatio annua debeatur ab habitatoribus certi loci iure ſubiectionis, an ratione foci? 484.54.1 ad 3
Percutiens patrem & vulnerans iacto in nouercam lapide quomodo puniendus. 1070.1.6 in all.
Perduellio ille tantùm eſt qui in Principem aut Rempublicam hoſtili animo affectus & animatus eſt. 199.1.1 in all.
Peremptio inſtantiæ nihil aliud facit niſi vt acta litis circumducantur, id eſt irrita fiant. 198.2.6 in all.
Peremptorium impetratum aduerſus minorem non defenſum nullius eſt momenti. 179.33.1 in all.
Periurium incurritur, quoties iuſiurandum violatur, ſiue ante, ſiue poſt iuriſiurandi obliuionem id contingat. 594.22.4 in all.
Periurium ex nouis inſtrumentis probari poteſt non vt puniatur, ſed ne proſit peieranti. 270.24.1 ad 4
Periurij exceptio, iure pontificio ſemper obſtat ei qui agit contra proprium iuſiurandum, quod ſeruari poſſit citra diſpendium ſalutis æternæ. 360.7.12 in all.
Periurio ex nouis inſtrumentis probato, commodum nullum remanere debet penes peierantem. 263.2.2
Periurij indicia ſunt quæ intellectu percipi meliùs quàm verbis exprimi poſſunt. 272.31.6
Periurus dici non poteſt is, qui quod promiſit præſtare prohibetur ab eo cui parere neceſſe habet. 357.2.5
Permiſſum non eſt quod non durat permiſſum. 389.37.9 in all.
Permutare rem ſuam cum re eccleſiaſtica ex iuſta cauſa princeps poteſt, etiam inuita eccleſia, ſi modò eccleſiæ indemnitatem præſtet. 449.11.1 ſi modò pro ſeipſo non pro alio permutationem facere velit. ibid.
Permutatio emptioni vicina eſt. 259.7.8 in all.
Permutatio non niſi re contrahitur. Et quomodo differat ab emptione? 290.3 8 in all.
Permutatio non tantùm traditionem mutuam requirit, ſed etiam mutuam dominij tranſlationem. 445.3 15 in all.
Permutationis & venditionis differentia, quoties rei permutatæ, & traditæ controuerſia fit poſſidenti. 447.6.1 ad 4
qui ex Permutationis cauſa rei traditæ vel dominium amiſit vel poſſeſſionem, nullum eo nomine regreſſum habere poteſt. 449.10.1 ad 4
qui ex Permutationis cauſa rei ſuæ poſſeſſionem amiſit, ſi rem illam poſtea recuperet, poteſt iiſdem remediis poſſeſſoriis vti quibus poterat ante permutationem. 449.12.1 ad 5
& Permutationis placito etiam traditione ſecuta nulla ſiue in perſonam ſiue in rem actio naſci poteſt contra tertium poſſeſſorem. 448.9.1,2,3
Permutationem nullam contraxiſſe videtur qui alienam rem ex permutationis cauſa tradidit. 447.6.1 in all.
qui ex Permutatione rem alterius accepit, viciſſim ſuam dare debet: ſecus, rem acceptam reſtituere debet, & præſtare quicquid alterius intererit, ſi quod inde incommodum perceperit. 445.2.1,2,3

res Permutata ſi non tradatur ei quo cum permutatio facta eſt, præſtatur æſtimatio, quanti plurimi res fuit a tempore moræ. 446.3 3.4
Permutatæ rei periculum ad dominium ſpectat: ſufficit tamen vt in eum tranſlata fuerit poſſeſſio per clauſulam conſtituti. 446.3.1
PERSONA ſemel excluſa manet in perpetuum excluſa. 615.17.3 in all.
Perſonæ certæ conceſſum non debet alias perſonas extendi. 28.3.3 in all.
Perſonæ certæ contemplatione quod fit, non poteſt, nec debet eam egredi. 1047.21.3 in all.
Perſonalia quæ ſunt ad hæredes tranſmitti non poſſunt. ibid. 4 in all.
PERSONATVS à dignitate non differt in ſui ſubſtantia. 33.26 2 in all.
an ſit dignitas, an nudum officium pendet ex loci conſuetudine. ibid.
PERVENIT ad me æquipollenter id cuius vice aliquid ad me peruenit. 444.10.3 in all.
PETITIONI & cognitioni liquidæ per non liquidam mora fieri non debet. 251.3.4 in all.
PETITORIVM eſt, quo petitur dominium rei. 194.8.16 in all.
Petitorium abſorbet poſſeſſorium. 192.2.1 in all.
Petitorij cauſa ad ſummum Pontificem pertinet, & ſolet in demortui locum & ius quem vult ſubrogare. 46.69.6
PIAE CAVSAE facta donatio cauſa mortis licèt abſenti & coram minore quàm quinque teſtium numero, valet. 35.37.3.4
Piæ cauſæ non poteſt maior eſſe fauor quàm liberorum. 28.6.4
in Piam cauſam collata, ei fideicommiſſo ſubiecta alienatio valet. 29.7.1
Piæ cauſæ donatum dicitur quod donatum eſt ſiue pauperi ſiue etiam diuiti in honorem Dei. ibid.
Piæ cauſæ facta donatio non eget inſinuatione, licèt donator ad eam inſinuandam conſtituerit procuratorem. ibid. 2
Piæ cauſæ priuilegia. 36.39.3 in all.
PIETATIS ratio ſemper habenda eſt, in iis maximè quæ ex pietate & charitate fiunt. 66.57.13 in all.
Pietatem vel bonos mores lædentia non ferenda, nec ſi in vetuſtam conſuetudinem tranſierint. 70.8.2
PIGNORATITIA ad hoc datur vt pignus reſtituatur. 354.3.1 in all.
Pignoratitia indiuidua eſt etiam in perſonis hæredum ſiue debitoris ſiue creditoris. ibid. 6
Pignoratitia debitori aduerſus creditorem qui pignus vendidit non competit, ſiue ex conuentione ſiue permittente iudice, niſi ad hoc vt reſtituatur quod plus eſt in pretio, quam in debito, ſi pluris pignus fuit. 154.1. 1,2,3
PIGNVS ſemel bene contractum durat nec dominij mutatione extinguitur. 940.33.13 in all.
Pignus licet poſterius conſtitutum per ſententiam præfertur anteriori quod habuit condemnatus. 919.29
Pignus tribuit ius retentionis poſſidenti. 457.25.8 in all.
Pignus tribuit ius non ad rem tantùm ſed etiam in re. 433.2.9
Pignus rei communis valet tantùm pro parte pignorantis, niſi ſocius aut pignus, aut aſſem debitum, pro quo pignus datum eſt, pprobauerit. 914.1.1,2,3
Pignus ipſum quod obligatum eſt nominis eſt acceſſio, ſiue ex conuentione ſiue ex autoritate iudicis, per ſe aut per apparitorem exequentis iudicatum. 300.3.2,3
Pignus remiſſum videri non poteſt quod non ſimpliciter remiſſum eſt. 363.15.6 in all.
Pignus de quo reddendo expreſſum conuenit ſi recta quantitas ſolueretur non poteſt retineri pro quantitate quæ iam tum debebatur ſecus ſi poſtea deberi expetit. 930.3.1 ad 6
Pignus luere iuſſus vſque ad certam ſummam, quod pro maiore fuerat oligatum, non cogitur maiorem præſtare, ſed incumbit ea res illi, cuius lucro ceſſura ſit luitio, ſalua contra hæredem repetitione. 689.45
an Pignus contractum ſit ſub lege commiſſoria, an verò facta ſit conditionalis venditio multum intereſt. Et ex ordine ſcripturæ dignoſci debet. 955.2.4
Pignus in ceſſionarium tranſit. 410.11.1,2
Pignus earum rerum, quarum commercium nullum eſt, non valet. 294.15.3 in all.
Pignus iudiciale tum demum conſtituitur in iudicati executione cùm capitur. 924.2.11 in all.
Pignus prætorium conſtituitur ex quo die ventum eſt in poſſeſſionem. 443.8.4 in all.
Pignoris iudicialis & prætorij differentia. 925.3.3 in all.
Pignus prætorium conſtitui poteſt in variis bonis etiam pro debito exiguo, hactenus nimirum vt bona poſſideantur, non autem vt diſtrahantur, alioqui ab executore applicari poteſt. 924.2.1,2.3
neque Pignus prætorium neque iudiciale contrahitur per ſolam ſententiam, ſed tantum per executionem præterquam fauore fiſci. 925.3 4.5
Pignus quod pro alio obligatum eſt non redditur. 453.35.7 in all.
Pignus etiam ob chirographariam pecuniam retineri poteſt contra debitorem, ſed non contra creditorem hypothecarium, niſi qui pecuniam crediderit, poſt ius acquiſitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi. 930.2.1 ad 5
Pignus poteſt durare etiam ſublata principali obligatione. 927.3.6 in all.
Pignus capi non poteſt quod excedit du[illegible] debitæ quantitatis. 487.38.4 in all.
Pignoris fructus in ſortem imputantur. 424.6.7 in all.
Pignoris ius ſimpliciter remiſſum, quod ad omnes res & perſonas remiſſum eſſe intelligitur. 363.15.3 in all.
Pignoris datio non liberat creditorem neque debitum, niſi totum debitum creditor perceperit. 300.3.4 in all.
Pignoris plena redditio, non eſt donatio. 363.16.8 in all.
Pignoris remiſſio fauorabilis eſt & extra cauſam SC. Velleiani. 362.11.3 in all.
Pignoris necdum fideiuſſoris datio ſola facit interceſſionem. 360.6.2 in all.
Pignoris collati conditio (in id tempus) quo pater prædeceſſiſſet, filio prædefuncto deficit. 98.7.4 in all.
Pignoris à creditore iure creditoris venditi idem poteſt eſſe creditor, & licitator, ſi modo ex authoritate iudicis pignus vendatur. 461.42.1 in all.
Pignoris vinculum ſicut contrahitur, ita & multò magis nudo conſenſu contrahitur. 293.13.15 in all.
de Pignoris deterioratione non prius quæri ſolet, quàm agatur pignoratitia, quæ non competit niſi ſoluto debito. 300.4.2,3
Pignori non ſolutum dari poteſt nomen debitoris, ſed etiam venire in obligatione generali bonorum omnium. 926.1.2 in all.
Pignori quiſquis rem aliquam obligat eſt neceſſe vt eius ſit dominus. 298.7.2 in all.
Pignori obligato nomine debitoris, quomodo agendum aduerſus debitorem debitoris. 926.1.1 & ſeq.
Pignora ſi poſtulante creditore ſint publicè vendita ſub haſta, & nullo exiſtente extraneo emptore, aut exiſtente quidem ſed minus iuſtum pretium offerente addicta ſint, non poteſt debitor ea luere reſtituendo ſolam pretij quantitatem, ſed eſt cogendus omne id quod debetur præſtare. 944.3.6 in all.
PLACITI præſtatio apud Maurianenſes ad mutationem cuiuſcunque domini vel poſſeſſoris vel vtriuſque incumbit. 738.13.17
Placita, quæ per mortem domini ab omnibus emphyteutis præſtari ſolent, non cedunt hæredi ſed ſucceſſori in feudo, aut fideicommiſſario. 450.1.7 in all.
POENA debetur crimini. 165.3.1 in all.
Pœna non debet egredi ſuos Authores. 296.2.4
Pœna vna tantum eſſe debet vnius delicti. 184.12.7 in all.
Pœna nulla eſſe debet vbi nullum eſt delictum. 1057.3.8 in all.
Pœna grauior vltra legem impoſita conſeruat exiſtimationem. 160.2 5 in all.
Pœna inceſti confiſcatio eſt omnium bonorum, non mors, ſi aliud crimen admixtum nullum ſit. 497.2. 1 ad 5
Pœna inceſtarum nuptiarum iure ciuili conſtituta locum habet etiam in iis quæ non niſi iure canonico ſunt inceſtæ. 498.6.1,2,3
Pœna conuentionalis nunquam poteſt peti, quin præceſſerit declaratoria quod pœna ſit commiſſa. 840.2.1
Pœna pecuniaria cum ex bonis ſumenda ſi non niſi pro rata bonorum condemnati poteſt irrogari. 1067.3.4 in all.
Pœna pecuniaria ex defuncti delicto in hæredem tranſit ſi cum defuncto lis fuerit conteſtata. 306.2.4
ad Pœnam pecuniariam, litiſque expenſas ob crimen condemnatus ſi pœnam ſoluerit pro ſolis expenſis in carceribus retineri non poteſt. 165.3.1
quæ ſit Pœna latronis famoſi, & quæ furis famoſi. 533.3.1 ad 4
Pœna corporalis vindicta non ad priuatam perſonam, ſed ad principem pertinet. 1067.3.2 in all.
Pœnæ grauioris commutatio in leuiore fieri poteſt ex cauſa, ſed conſulto prius Principe ſi fiat poſt condemnationem. 1101.8.1
Pœnæ perſecutio morte non finitur vbi lis iam eſt conteſtata. 1082.2. 4
Pœnam non meretur quod ſit lege permittente. 232.6.9 in all.
in corporalem Pœnam poteſt condemnari maritus, non ſatisfaciens mulctæ ad quam ſoluendam vxor ſe ſuaque bona omnia obligauerat, perinde ac ſi criminis gratiam non impetraſſet. 366.21.1 in all.
Pœnæ feſtinatarum nuptiarum iure canonico ſublatæ ſunt: ſed non ſecundarum. 500.1.1 ad 8.
Pœnæ incipere ab hærede non poſſunt niſi lis cum defuncto fuerit conteſtata. 1054.5.3 in all.
Pœnas temperandas & molliendas eſſe nec exaſperandas dicimus. 1100.6.12.in all.
POENITENTIAE vt nullus locus relinquatur ſufficit cauſa pietatis. 296.2.13 in all.
per Pœnitentiam nemo nocens eſſe definit. 1099.2,2 in all.
PORTIO congrua quæ parocho datur regulariter quidem ex quarta fructuum beneficij parte æſtimatur, in iudicantis tamen religione poſitum eſt vt maiorem vel minorem, provt expedire viderit, conſtituat. 58.23.1,3
Portio filiæ quæ renunciauit, non fratribus omnibus, ſed ſoli hæredi accreſcit, nec tam hæredi, quam hæreditati. 109.28.1
Portio filiæ quæ renunciauit, accreſcit hæreditati, & ideo venit in fideicommiſſum ab hærede relictum. ibid. 1,2,3 Vide duos caſus exceptos. [illegible]3.in all.
Portionis congruæ cognitio ad ordinarium pertinet. 206.18.1
Portiones, in diuidenda inter fratres hæreditate, conſtituere debet maior natu præferendus tamen eſt minor ſi maiorem rerum hæreditariarum earúmque precij notitiam habeat. 151.2.3

Portionibus ab altero conſtitutis alterius eſt electio. ibid. 5
Positio criminoſa poſt didicita teſtificata non eſt admittenda. 322. 54. 13. in all.
Possidere nihil poteſtis qui ab alio poſſidetur. 192.1.11 in all.
Poſſideri non videtur quod ſine controuerſia poſſideri non poteſt. 34.31. 5 in all.
Possidet iuſtè qui authore Senatu poſſidet. 52.31.5 in all.
Poſſidet iuſtè, qui authore & permittente prætore poſſidet. 1055.7.13 in all.
qui non Poſſidet fructus perceptos, quandoque ab alio reſtituere tenetur. 434.3.8 in all.
Possessio ſine corpore acquiri non poteſt. 448 7.2 in all.
Poſſeſſio faciliùs admittitur quam ius ipſum pignoris. 757.13.1
Poſſeſſio faciliùs admittitur quam dominium. 763. 55.5 in all.
Poſſeſſio ſolo animo amittitur ſtatim atque is qui poſſidet deſinit velle poſſidere. 891. 57.2 in all.
Poſſeſſio animo ſolo amittitur, quoties ab animo incipit amiſſio poſſeſſionis. 41.54.1
Poſſeſſio non niſi certis modis & acquiritur & amittitur. 765. 41.1 in all.
Poſſeſſio non amittitur niſi animo & corpore. 473.18.3 in all.
Poſſeſſio per negligentiam decennalem amittitur. 324.60.4 in all.
Poſſeſſio nunquam repetitur in hæreditate. 1023.12.5 in all.
Poſſeſſio cum ſit facti, ad nos non pertinet niſi corporaliter apprehenſa, ac re quidem ad ſuos hæredes. 221.4.10 in all.
Poſſeſſio non transfertur ex ſola voluntate aut per contractum vel inſtrumentum, ſed traditione opus eſt, vel aliqua re quæ ſit vice traditionis. 767.32.3 in all.
Poſſeſſio ex cauſa pignoris transfertur. 318.40.4 in all.
Poſſeſſio transferri poteſt etiam in caſum & ſub conditione. 758.14.5 in all.
Poſſeſſio in alium ſub conditione transferri poteſt. 42.57.13
Poſſeſſio tranſlata per defunctum non poteſt tranſire in hæreditatem aut eſſe hæreditaria. 263.34.3 in all.
Poſſeſſio ex titulo hypothecæ poteſt transferri. 324.60.3
Poſſeſſio & proprietas rei depoſitæ remanet penes deponentem. 61.35.2 in all.
Poſſeſſio nihil commune habet cum iuris & proprietatis quæſtione. 210. 30.3
Poſſeſſio per conſtitutum quæſita aut per precarium an & quatenus morte conſtituentis vel conſtitutarij aut precario rogantis vel concedentis amittatur. 764.39.1
Poſſeſſio beneficio clauſulæ conſtituti non poteſt transferri per tutorem aut curatorem, niſi cum id pupillo vel minori vtile eſt. 759.17.1
Poſſeſſio etiam ex inutili contractu transferri poteſt. 237.1.9
Poſſeſſio beneficij quid temporale eſſe videtur. 44.63.10 in all.
Poſſeſſio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem. 316.5:.1
Poſſeſſio ciuilis non præſumitur duraſſe poſt decem annos. 309.3.5 in all.
Poſſeſſio ciuilis retenta prodeſt ad retinendam, adeóque ad recuperandam naturalem. 755.4.1
Poſſeſſio colorata ſufficit ad obtinendum in poſſeſſorio. Et dicitur colorata ſi beneficium collatum ſit ab habente poteſtatem. 28.5.2 in all.
Poſſeſſio fiduciaria ei qui ſemel eam obtinuit non auferenda aut plenioris poſſeſſorij adiudicationem, licet nullam eius retinendæ cauſam aliam habeat quam quia fuerit ei adiudicata. 52.95.11
Poſſeſſio annua præſcribitur ſpatio centũ annorum: annuus verò canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei poſſeſſorem. 777.19 1
Poſſeſſio triennalis tituli instar obtinet. 48.80.10
Poſſeſſio triennalis aut decennalis non poteſt ſibi colorem quærere ex titulo qui reſignationem præceſſit. 42.56.4,5
Poſſeſſio per decennalem negligentiam amittitur. 66.1[illegible]11
Poſſeſſio continua & pacifica tredecim annorum ad inducendam præſumptionem tituli colorati, requiritur. 48.76.1 ad 4
Poſſeſſio quæ 100. annos excedit non poteſt non eſſe immemorialis. 66. 58.6 in all.
Poſſeſſio immemorabilis, etiam cuius continuatio non probatur, prodeſt ad percipiendas decimas, etiam in aliena parochia. ibid.2 ad 10
Poſſeſſio immemorialis probata videtur ſi de actu aliquo poſſeſſorio ante centum annos inito legitime appareat. ibid.6,7
Poſſeſſio immemorialis ius præbet, & eſt tituli conſtituti loco. 250 9.2
Poſſeſſio iunior titulata præfertur antiquiori non titulatæ. 284. 21 in all.
Poſſeſſio longi temporis locum habet etiam contra eum, cui merces conductionis interim ſoluta eſt, ſi modo ſciuit alienationem à conductore factam, non ſi ignorauit. 765.1.1
Poſſeſſio tam naturalis quam ciuilis transfertur per conſtitutum. 885. 17.1 in all.
Poſſeſſio quamuis ex iure mutuetur eſt tamen magis facti quàm iuris. 30.13.2 in all.
Poſſeſſio quæſita per conſtitutum non poteſt cedi niſi per aliud conſtitutum, nec proinde per tutorem aut per curatorem aut per procuratorem. 762.32.1
Poſſeſſio aduerſarij etiam facti tantum exprimenda eſt. 51.92.1 in all.
Poſſeſſio, detentióque aduerſarij aſinina quanto tempore durauerit exprimi debet. 49.81.5
Poſſeſſio aſinina nullum iuris effectum producere poteſt præſertim quod ad cauſam reſtitutionis in beneficialibus. 42.56.3
Poſſeſſio aduerſarij exprimenda eſt, licet plus facti habuerit quàm iuris, ſi modò fuerit colorata. Alioqui gratia eſt obreptitia. 27.2.1
Poſſeſſio iuris præſentandi ex vnico actu inducitur. 552.9.3
Poſſeſſio pignoris non tranſit in ceſſionarium. 410.11.1,2
Poſſeſſio rerum defuncti iure ipſo in hæredem continuata intelligitur. 1081.1.1
Poſſeſſio recentior eſt infirmior niſi ſit tricenaria. 319.44.1
Poſſeſſio vera non ea tantùm, quam ciuilem vocant, ſed etiam naturalis per conſtituti clauſulam & alias ſimiles transfertur. 553.5.3 in all.
Poſſeſſio per clauſulam conſtituti quæſita cedi poteſt à conſtitutario dummodo fiat ceſſio ſtatim aut in continenti. 760.25.1
Poſſeſſio per clauſulam conſtituti, aliterve quæſita, ſi amiſſa ſit, non recuperatur ipſo iure per reſtitutionem in integrum. 893.4.1 ad 5
Poſſeſſio quæſita per clauſulam conſtituti amittitur ſolo animo, puta ex eo quod conſtitutarius putat ſe mitti in poſſeſſionem. 761.29.1
Poſſeſſio an per conſtitutum, an per traditionem quæſita ſit quantum interſit. 757.13.1
Poſſeſſio quæ eſt facti non poteſt fuiſſe hæreditatis quæ eſt iuris. 1085. 1.3 in all.
Poſſeſſio ſuperueniens conſtituenti non facit conſtitutarium poſſeſſorem, niſi conſtitutum collatum ſit in futurum. 758.14.1
Poſſeſſio pecuniæ ſolutæ maiorem rei geſtæ poſſeſſionẽ continet quam ſi chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuiſſet redditum. 303. 36. 2 in all.
Poſſeſſio fructuum perceptione probari ſolet. 336.36.2 in all.
Poſſeſſio à iure damnata nunquam iuuat poſſeſſorem niſi tanti temporis proponatur cuius initij memoria non extet. 42.56.4,5
Poſſeſſio viciosa, cùm tota ex facto ſaltem magis quam ex iure æſtimetur non eo minùs poſſeſſio eſt. 284.15 in all.
Poſſeſſio vicioſa nec in eccleſiaſticis nec in prophanis rebus valet. 32. 13. 2
Poſſeſſio vitioſa etiam aduerſus extraneos prodeſt. 235.2.3 in all.
Poſſeſſio vitioſa dici non poteſt ob id quod apprehenſa ſit die dominico, imo debet potius eo die apprehendi vt omnibus innoteſcat. 40. 11.6 in all.
Poſſeſſio vicioſa aduerſus extraneos prodeſſe ſolet. 9 0.18.5 in all.
Poſſeſſio quæ ab initio fuit vitioſa & malæ fidei nunquam poteſt prodeſſe quod ad cauſam præſcriptionis ratione dominij, præſertim iure canonico. 284.2.14 in all.
Poſſeſſionis vita in ſucceſſores tranſeunt. ibid.13 in all.
Poſſeſſionis fauor ille eſt, qui exceptionem non factæ excluſionis induxit. 766.1,2 in all.
Poſſeſſionis cauſa ante omnia terminanda eſt, priùs etiam quam de perſonarum aut actionis iure diſputetur. 353.6 1 in all.
Poſſeſſionis apprehenſio non perficit reſignationem, ſed ſit in conſequentiam & executionem iam perfectæ reſignationis. 180.57.6
Poſſeſſionis recuperandæ ius ſiue ex ciuilibus ſiue ex Pontificis conſtitutionibus (vt & alia ferè omnia) cedi poteſt. 478.32.4,5
Poſſeſſionis beneficij adeptio ex inſtitutione quæ neque canonica fuit neque, colorata, nec in petitorio nec valet in poſſeſſorio. 30.13
Poſſeſſionis intentio magnam ſuſpicionem præbet & coniecturam ſimulationis. 524.60.1 in all.
in Poſſeſſionis beneficij lite dubiis vtriuſque litigatoris iuribus, poſſeſſio apud ſequeſtrum deponenda: alterutro autem apparentoria iura habenti vindiciæ dantur: plenum 2. poſſeſſorium ei de cuius iure plenius apparet. 52.95.2,3
Poſſeſſionem & ius eiuſdem beneficij eodem tempore duo in ſolidum duo habere non poſſunt. 42.57.18
Poſſeſſionem in beneficialibus ex titulo inualido acquiri nunquam permittendum eſt. 30.14.1.3
Poſſeſſionem medij temporis nõ præſumi extra cauſam poſſeſſionis decennalis probata primi & vltimi temporis poſſeſſione, ad immemorialem poſſeſſionem non pertinet. 66.58.18
Poſſeſſionem naturalem qui per decennium neglexit etiam quam ab alio ignorante occupatam amittit ciuilem. 760.22.1
Poſſeſſionem alienare non dicitur qui eam omittit amittitve. 237. 1.7
Poſſeſſionem nullo iure adipiſci multo inciuilius eſt, quàm adeptam retinere aut amiſſam recuperare. 192.1.4
miſſio in poſſeſſionem in beneficiis conſtituit ius in re. 54.7.8 in all.
in poſſeſſionem miſſus tanquam electus conſentiente debitore non poteſt vincere in petitorio, ſi non proferat inſtrumentum electionis. 412.13.1 ad 5
Poſſeſſione autoris ſui cum ſuis oneribus & vitiis vti poſſeſſor debet. 472.12.14 in all.
Poſſeſſione præterita non probatur dominium, ſed potius probatur admiſſa poſſeſſio per actum contrarium ſubſecutum. 760.23.1
probata Poſſeſſione antiquioris & vltimi temporis, medij quoque temporis poſſeſſionem præſumptiue probatam intelligi, quomodo accipiendum. 309.3.5 in all.
qui Poſſeſſionem ſibi auferri authoritate iudicis paſſus eſt, nullo præ-

textu dicere poteſt ſe ſpoliatum, nec ſi ſit minor. 887.24.1 ad 18
de Poſſeſſione retinenda non agitur apud nos interdicto vti poſſidetis probando poſſeſſionem ex parte noſtra, & turbationem ex parte aduerſarij. 894.8.4,5
qui in quaſi Poſſeſſione alterius cuiuſlibet conſtitutus reperitur, in ea retineri debet quouſque contrariis aduerſarij probationibus ſuperetur. 312.8.10,11,12
Possessor nihil debet per apertam viam aut tumultum moliri. 81.21.5
Poſſeſſor nemo eſt eius rei quam ei pro arbitrio dominus auferre poteſt. 299.1.10 in all.
Poſſeſſor iam factus per clauſulam conſtituti neminem ſpoliat cum propria authoritate ſuam poſſeſſionem occupat nemine contradicente. 890.33.1,2,3
Poſſeſſor bonorum hæreditariorum ſi poſſeſſionis ſuæ non alium titulum proferat, hæreditario iure creditur poſſidere. 638.1.1
Poſſeſſor hæreditatis tanquam ab inteſtato, quodam caſu poteſt admitti ad ſucceſſionem teſtati, adeoque cum beneficio inuentarij etiam citra reſtitutionem. 639.5.1,2 & ſeq.
Poſſeſſor iuſtus eſt & bonæ fidei qui authore præſide poſſidet. 805.53.2 in all.
Poſſeſſor iuſtus eſſe non poteſt qui nullo caſu ad beneficium promotus eſt. 51.92.4 in all.
Poſſeſſor tam iuſtus quàm iniuſtus poteſt offerre creditori pignoratitio: ſed actionem cedere creditor cogitur iuſto tantum poſſeſſori non etiam iniuſto. 823.3.1,2,3
Poſſeſſor pignorum condemnatus ad id quod intereſt creditoris, non tenetur ad reſtitutionem fructuum ſupra vſurarum modum. 789.1.1
Poſſeſſor bonæ fidei tantundem iuris habet ad fructus acquirendos, quantum ſi eſſet verè dominus. 1045.15.5 in all.
Poſſeſſor bonæ fidei eſt qui habet titulum inualidum: malæ fidei verò qui vel nullum vel vitioſum. 28.5.32 in all.
Poſſeſſor bonæ fidei ad fructus lucrandos videri non poteſt, qui titulum nullum habet. 159.8.12 in all.
Poſſeſſor bonæ fidei fructus omnes ſuos facit, nec vnquam reſtituit conſumptos. 194.8.5 in all.
Poſſeſſor bonæ fidei fructus ſuos facit. 23.11.9 in all.
Poſſeſſor malæ fidei dicitur qui contra leges aliquid mercatur. 887.22.3 in all.
Poſſeſſor quilibet malæ fidei ad fructus condemnari ſolet. 382.14.2 in all.
malæ fidei Poſſeſſor cenſetur qui contra leges mercatus eſt, licet emeri à damno. 768.27.14
Poſſeſſor tertius bonæ fidei qui per decennium præſcripſit aduerſus hypothecariam, vtrum poſſit adhuc conueniri condictione ex l. fin. C. de acquir. poſſ. 768.5.1
Poſſeſſor tertius bonæ fidei etiamſi habeat cauſam à debitore vel à malæ fidei poſſeſſore nihilominus præſcribit contra creditorem. 767.2
Poſſeſſor tertius nec hæres vniuerſalis poteſt præſcribere poſt qualemqualem debiti agnitionem. 778.21.1
Poſſeſſor tertius nullo fauore dignus eſt qui neque titulum habet nec bonam fidem. 766.1,3 in all.
Poſſeſſor tertius qui pendente lite alienat, non ideò ſe liberat quominus liti ſiſtere teneatur. 896.4.1,2
an & quando Poſſeſſor tertius conuentus hypothecaria poſſit condemnari ad fructuum reſtitutionem. 298.15.1 ad 16
Poſſeſſori tertio qui bonam fidem & titulum habet, datur exceptio non factæ excuſſionis. 985.6.3 in all.
Poſſeſſor triennalis ex titulo nullo & inualido videtur tacitè à ſuo Epiſcopo diſpenſatus. 28.5.6
vt Poſſeſſor conuentus inter cæteros, licet negauerit ſe poſſidere, nullam appellandi cauſam habet poſſeſſoribus omnibus generaliter & indefinite condemnatis. 818.16.2 in all.
Poſſeſſor pendente lite poſſeſſione ſua priuandus non eſt, neque arctandus vt caueat quantumuis pauper. 80.9.1. & 242.14.2
Poſſeſſor non alios fructus reſtituere cogitur, quàm quos poſt litem conteſtatam perceperit. 223.11.11
Poſſeſſor condemnari non debet nec poteſt ad quid vel minimum ſoluendum cum nullo modo ſit obligatus. 194.5.4 in all.
Poſſeſſor liti eximendus eſt duobus de dominio feudi inter ſe contendentibus, niſi ille ipſe propria ſe confeſſione obſtrinxerit. 195.12.1
Poſſeſſor ſolus ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici admitti debet. ibid.3 in all.
Poſſeſſorem annalem tuetur regula de annali, etiam qui nullum titulum, ne quidem coloratum profert. De triennali vero nominatim. 31.15.1,2
Poſſeſſori bonæ fidei non poteſt pignus euinci per hypothecariam, quin ſumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur. 900.19.1 ad 4
Poſſeſſorem iam eſſe oportet eum qui ſe conſtituit alieno nomine poſſidere. 758.14.5 in all.
in Poſſeſſorem factum ex cauſa iudicati remedium can. redintegranda datur interdum. 139.11.1
Poſſeſſorem malæ fidei certum eſt debere vniuerſos fructus reſtituere, etiam quos non percepit, ſi modo percipere potuerit. 809.71.3 in all.
de Poſſeſſore triennali regula tribuit ius in beneficio, de annali verò excludit impetrante m. 31.15.3
Poſſeſſore triennali regula requirit titulum ſaltem coloratum. ibid.2 in all.
Poſſeſſores omnes poſt litem conteſtatam ſunt pares. 424.5.3 in all.
Possessorivm ſuper quo lis pendet non operatur litiſpendentiam. 46.70.5.
Poſſeſſorium minoris momenti leuiores probationes requirit. ibid.11 in all.
Poſſeſſorium terminatum dici non poteſt quandiu pleniſſima iudicati executio facta non eſt. 194.8.12 in all.
Poſſeſſorij cauſa quælibet ſummaria & momentanea eſſe creditur. 197.15.3 in all.
Poſſeſſorij cauſa etiam in ſpiritualibus, temporale quid eſſe creditur. 181.38.7
pleni Poſſeſſorij adiudicatio, vltima eſt cognitio, iuditis laici. 52.95.5 in all.
Poſſeſſorij pleni cognitio longas ſolet habere moras. 192.2.4 in all.
de Poſſeſſorio quolibet cognitio ad iudicem laicum pertinet. 66.58.4 in all.
de Poſſeſſorio ſolo Princeps laicus eiúſque iudex poteſt cognoſcere. 45.67.3 in all.
in Poſſeſſorio nemo ſubrogatur à principe ſeculari niſi collitigator: imo à ſummo Pontifice. 52.95.4 in all.
etiam in Poſſeſſorio poſſunt allegari quæ pertinent ad petitorium nempe ad conſortandum poſſeſſorium. 893.3.1
in quaſi Poſſeſſorio iurium obtinere debet is qui quaſi poſſeſſionem probat licet nec titulum alleget, nec cauſam. 893.5.2
agens Poſſeſſorio in ea poſſeſſione retineri debet, in qua litis captæ tempore reperitur. 38.45.1 in all.
Poſſeſſoria interdicta non tranſeunt in ſingularem ſucceſſorem ſine ſpeciali ceſſione. 760.24.1
Posteriores tempore, poſteriores quoque in pignore. 635.40.3 in all.
Posthvmvs qui rumpendo ſucceſſit, non eſt cogendus præſtare fideicommiſſum relictum poſt mortem inſtitutorum, etiamſi omnes inſtituti deceſſerunt, nec eius liberi maſculi, ſi quos reliquerit. 679.17
Poſthumi præteritio ab initio non facit quin valeat teſtamentum ſed tantum vt ſui hæredis agnatione rumpatur. 654.4.5 in all.
Potestas & autoritas ſuperioris in omni promiſſione quantumuis iurata excepta intelligitur. 157.2.8
Poteſtatis patriæ ius morte finitur. 107.22.9 in all.
Poteſtatis patriæ ius pater in alterius fraudem exercere non poteſt, ſi cum filiofamilias colluſiſſe, dolúmque participaſſe probetur. 157.2.11 in all.
Poteſtatis quàm conuentionis inter filium & alium quàm creditorem factæ ius potentius eſt in re per filium familias patri quæſita. ibid.1,3
Præbenda beneficij appellatione ſolet comprehendi. 33.27.1,2,3
Præbenda non augetur, licet fructus ſiue in quantitate ſiue in æſtimatione augeantur. 210.30.5
Præbenda conſiſtit in temporalitate, ius beneficij in ſpiritualitate. 84.1.4
Præbenda non ex eo ſolo minui poteſt quod temporum iniuria, alióve caſu fortuito & vi maiore, fructuum quantitas redituúmque æſtimatio decreuerit. 210.30.4
Prædia communia neque alienari neque obligari poſſunt ſine decreto niſi ea alienationis ſpecie quæ fit neceſſario per diuiſionem, ſocio maiore prouocante. 834.1.8 in all.
Prædia omnia præſumuntur libera & allodialia, ita tamen vt vnica profeſſio & recognitio ſufficiat vt probentur feudalia vel emphyteuticaria. 311.10 1.2
Prælatus eccleſiæ qui malè alienauit non poteſt agere de poſſeſſione, ſed tantum de proprietate. 884.11.1 ad 13
Prælatus quod directò in præiudicium eccleſiæ facere non poteſt, nec per indirectum facere poteſt. 50.86.6 in all.
Prælati ſuperioris maior ratio habenda eſt quàm inferioris. 41.51.9
Prælati ſunt quodammodo procuratores eccleſiarum, non domino adeo vt Prælatus etiam acquirere eccleſiæ ſuæ teneatur, nec acquirendi occaſionem poſſit impune prætermittere. 710.8.6 in all.
Prælationis ius datum domino directo in re emphyteuticaria moribus Sabaudicis abrogatum eſt, & quas ob cauſas. 483.48.1 ad 12
Prælationi non eſt locus inter legatarios præter quam ſi vnius legati fauorabilior cauſa ſit quàm cæterorum. 627.15.1,2
Prælegata an & quando veniant in reſtitutionem fideicommiſſi vniuerſalis. 716.28
Præscriptio quælibet & quanticunque temporis apud noſtros Auguſtanos conſuetudine tolli poteſt. 1031.1.2.3
Præſcriptio curri non tantum contra inuitum, ſed etiam ignorantem. 1035.5.6 in all.
Præſcriptio requirit factum præſcribentis, ideo ſi non apponatur non poteſt ſuppleri per iudicem. 777.18.5 in all.
Præſcriptio quænam temporis poſſit ſufficere pro ingenuitate aduerſus talliabilem. 748.1.1
Præſcriptio quinquennalis fit perpetuo per ſententiam adeóque per litis conteſtationem. 776.15.1
Præſcriptio quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate. 766.1.1

Præſcriptio

Præſcriptio triginta annorum non requirit titulum ad tuendum poſſeſſorem. 284.2.12
Præſcriptio triginta annorum quæ non poſſet incipere ab ipſo debitore propter malam fidem, incipit tamen ab ipſius hærede qui ſit in bona fide. 776.16.8
Præſcriptio quæ triginta aut quadraginta annorum eſt, licet durante pupillari ætate dormiat, currit tamen contra minorem, ſed ita vt ætatis beneficio aduerſus præſcriptionem reſtitui poſſit. 141.2.3.4
Præſcriptio centum annorum nunquam cenſetur excluſa niſi in caſibus. 773.5.1
de Præſcriptione centenaria & immemoriali. 772.2.1
Præſcriptio longi temporis ſufficit non quidem ad dandum titulum ſed ad colorandum. 48.76.3 in all.
Præſcriptio quæ potuit obiici principi, poteſt obiici etiam poſſeſſori. 771.2.1
Præſcriptio poſſidenti neceſſaria non eſt, niſi cum male in diſpendium eccleſiæ alienatio facta eſt. 441.7.7
Præſcriptio interrumpitur contra fideicommiſſarium ſiue actum ſiue tranſactum ſit cum hærede, aut ſi quis agere prohibitus ſit. 779.25
Præſcriptio non currit agere non valenti. 695.9.3 in all.
Præſcriptio non valenti agere an & quando currat. 766.1.1
Præſcriptio non currit aduerſus eccleſiam quandiu viuit prælatus qui perperam alienauit. 443.7.5
Præſcriptio pro libertate, quantumuis fauorabilis, non poteſt currere cum mala fide, licet non requirat titulum. 753.1.11 in all.
Præſcriptio rei fideicommiſſo relictæ quando currere incipiat. 695.9.2 in all.
Præſcriptio rei eccleſiaſticæ non currit apud nos durante commenda quaſi beneficio vacante, ſecus apud Gallos. 29.10.10
Præſcriptio ſeruitutis naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius aduerſus quem præſcribebatur, interrumpitur, ſi prohibitio effectum habuerit. 15.10.152
Præſcriptionis tempora legali præſcriptione contra pupillum aut minorem non currunt. 141.2.1
Præſcriptionem interrumpit ſolutio quamuis probata per ſolam creditoris priuatam ſcripturam. 779.14
Præſcriptionem a ſe inchoare non poteſt qui eſt in mala fide. 748.1.2 in all.
aduerſus Præſcriptionem tricenariam ex capite ignorantiæ reſtitui maior non debet. 40.1.1 in all.
de Præſcriptione aduerſus eum competente qui emit à Principe. 770.1.3
quantum interſit inter ius PRÆSENTANDI & conferendi. 532.10.1 ad 5
PRÆSENTATIO facta ab eo qui eſt in quaſi poſſeſſione præſentandi, aut de cuius iure conſtet per verba enunciatiua Papæ ſufficit ad validandam collationem beneficij. 531.5.1
PRÆSES non debet ſine magna cauſa interrogandi ordinem peruertere. 72.4.2
Præſes eſt qui Senatoribus præeſt. 186.1.7 in all.
Præſidi non plus quam Senatori in ponderandis aut numerandis ſententiis tribuitur. ibid.9 in all.
PRÆSVMPTIO in his quæ tempore mutantur, non eſt de præterito in futurum. 284.1.19 in all.
Præſumptio ſpecialis tollit generalem. 126.5.2 in all.
Præſumptio maior vincit minorem. 249.8.8 in all.
Præſumptio fortior probandi onus in aduerſarium transfert. 250.9.9 in all.
Præſumptio eliditur per probationem contrariam. 133.2.10 in all.
Præſumptio ſemper probationi cedit niſi ſit iuris vel de iure. 510.4.2 in all.
Præſumptio ſemper cedit probationi & veritati. 1109.7.2 in all.
Præſumptio ſemper cedit veritati. 58.5.3 in all. & 321.26.4 in all.
Præſumptio ſola non ſufficit ad condemnandum militem: lex enim probationem requirit. 126.1.4 in all.
Præſumptio eſt contra eum qui dicit fideicommiſſum relictum eſſe. 228.24.5 in all.
Præſumptio delicti ſemper eſt euitanda. 407.9.7 in all.
Præſumptio quæ iuris tantum eſt, non etiam de iure admittit probationem in contrarium. 109.28.5 in all.
Præſumptio legis Quintus de donat. int. virum & vxor. etiam mariti creditoribus prodeſt, adeóque donatario, niſi per contrariam præſumptionem aut probationem elidetur. 38.41.1.2.3
Præſumptio legis Quintus de donat. inter vir. & vxor. ex alterius quàm mariti confeſſione non tollitur. 319.42.1
Præſumptio legis Quintus 51. de donat. int. vir. & vxor. non alij prodeſt quàm marito aut hæredibus aut creditoribus ipſius. 917.36.2.3
Præſumptiones legis non ſufficiunt vbi formaliter & præciſe probatio requiritur. 242.13.21 in all.
PRÆTERIRE filium impune poteſt mater apud Auguſtanos, nec ea præteritio habetur pro exhæreditatione, adeo, vt nec vlla querela inofficioſi teſtamenti filio contra teſtamentum patris competat. 620.1.1 in all.
Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum teſtamentum, niſi ſit ille ex liberis. 621.5
PRÆTERITIONIS maternæ proprium ius eſt, non paternæ vt pro exhæredatione habeatur. 621.6.5 in all.
PRÆTOR nullam debet creditori actionem ex mutuo aduerſus minorem dare, niſi probet pecuniam a minore vtiliter impenſam eſſe. 143.1.3
Prætor bonorum poſſeſſionem contra leges dare non poteſt. 115.2.6 in all.
Prætor de iure communi reſtituit non Princeps. 155.2.2 in all.
Prætor nunquam ratum habere poteſt quod vi aut dolo factum eſt. 169.2.12 in all.
Prætor permittere non debet homines ſiue liberos ſiue libertinos per nimiam patronorum iniuriam diuexari. 149.1.1 in all.
PRECARIVM transfert poſſeſſionem ciuilem tantùm, conſtitutum verò etiam naturalem: vtrumque tamen prodeſt ad implorandum beneficium l. vlt. C. hoc tit. 718.15.1
PRECIVM non ex re, ſed ex negotiatione percipitur. 239.5.8
Precium debet eſſe certum adeòque conſiſtere in pecunia numerata. 405.2.2 in all.
Precium rei cui abeſt, ipſa quoque res abeſſe videtur. 228.16.5 in all.
Precium ni ſoluatur intra tempus, res ſit inempta. 390.40.8 in all.
Precium ſoluere neceſſe eſt, non eſt neceſſe credere. 143.1.8
Precium nullum in diuiſione interuenit, bonorumque qualitas & conditio ſpectanda eſt. 69.9.4
Precium loco rei non ſuccedit, nec res loco precij, multóque minùs res loco rei in iudiciis quæ vindicandæ rei gratia exercentur, ſicut nec in omnibus aliis ſingularibus. 34.5.2
Precij modicitas iuncta cum pacto de retrouendendo & quibuſdam aliis circumſtantiis, ſimulationis præſumptionem inducit, etiam citra fœnerandi conſuetudinem. 35.7.1.2
Pretij futuri incertitudo non facilè patitur vt venditio videri debeat viliori precio facta in fraudem vſurarum. 315.8.1
Precia rerum pro temporum varietate mutantur. 456.21.16 in all.
Precia ex fundorum maximè reditu conſtituuntur. 160.9.7 in all.
PRIMITIÆ ſolui debent parocho a quo Sacramenta adminiſtrantur. 38.45.23
Primitiæ debentur propter adminiſtrationem ſacrorum. ibid.12
Primitiæ perſonales ſunt, non reales aut mixtæ. ibid.16
Primitias nullas debet qui bona non poſſidet. ibid.18
PRINCEPS eſt dominus corporum & vitæ ſubditorum. 1099.1.1 in all.
Princeps non ſibi legem dicit, ſed aliis. 86.8.2 in all.
Princeps poteſt fiſco ſuo applicare pœnam confiſcationis etiam in præiudicium vaſalli omnimodam habentis iuriſdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum. 1104.2.1
Princeps ſolus, excepta eccleſia, fiſcum habere poteſt. 770.2.1 in all.
Princeps non ſit qui à Principe ius habet nec iiſdem poteſt gaudere priuilegiis. ibid.
Princeps cuiuſcunque criminis gratiam facere poteſt. 1088.14.1 in all.
Princeps facere poteſt gratiam criminis & pœnæ corporalis etiam quæ irrogata ſit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametſi pars contradicat. 1099.1.1
Princeps non videtur remiſiſſe pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit. 1105.1.4 in all.
Princeps facilè colligere poteſt criminis grauitatem ex grauitate pœnæ. ibid.5 in all.
Principis indulgentia reſtricta ad certam pœnam non facilè ad alia extendi debet. ibid.6
Princeps quam vult teſtandi formam & ſolemnitatem poteſt præſcribere. 599.22.1 in all.
Princeps poteſt facere ne leges in teſtamentis locum habeant quoad ſolemnitates. ibid.3
Princeps nunquam voluiſſe credendus eſt, quod iuſte velle non potuit. 84.1.4
Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus non eſt. 1111.15.3 in all.
Princeps nunquam debet lædere ius tertio iam acquiſitum. 590.2.28 in all.
Princeps multo magis illicitis abſtinere debet, quàm priuatus. 241.18.2 in all.
Princeps in ſuis contractibus iure communi vtitur, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur. ibid.31 in all.
Princeps iuri quæſito ex cauſa quam ius duxit derogare non poteſt: iuri autem per actus ciuiles quæſito poteſt. 84.1.10.11
Princeps familiarum dignitati conſulere debet. 60.39.10 in all.
Princeps poſt contestationem litis apud Senatum pendentis aliquos iudices ſi delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non poterit. 865.4.1
Princeps qui nobilibus ſubditis & feudum & iuriſdictionem omnimodam conceſſit, vaſallos non ſocios facere cogitat. 205.17.7
Princeps æſtimatur protector & conſeruator omnium beneficiorum quæ in territorio ſuo ſunt. 39.48.9
Princeps non poteſt ſine Papæ licentia vel Prælati conſenſu beneficio onus præbendæ imponere. 51.93.2
Princeps laicus monachalem præbendam concedere, præſertim laico non poteſt. 73.2.4
Princeps inter ſuos præſcribit eum dignitatis gradum quem vult. 55.4.3.6 in all.
Princeps non præſumitur ignorare iura quæ habet in ſcrinio pectoris. 324.63.3 in all.

Principis

Digitized by Google

Principis iuſtam quamlibet voluntatem ratam eſſe effectumque habere conuenit. 141.11.3

Principis optimi, ſupremique eſt omnes iuriſdictiones, licet inferiores, tueri non turbare, aut infringere. 103.5.1 in all.

Principis & Senatus auxilium fruſtra requirit & implorat qui vtriuſque authoritatem neglexit. 39.48.13 in all.

Principis reſcriptum poteſt impetrari ad hoc, vt appellatio pronuncietur deſerta etiam antequam elapſa ſint tempora, ſed non inſinuari. 856.9.1.2

Principis reſcriptum ad ſanandum vitium appellationis non illico interpoſitæ obnoxium eſt refuſioni expenſarum ſi impetretur in alia inſtantia. 800.37.1

Principis ſubſcriptione opus eſt vt iuri derogetur. 74.3.1 in all.

Principis hoc ius eſt ſingulare vt in cauſa propria poſſit cauſam dicere. 269.2.11 in all.

Principis eſt & eius qui legem condere poſſit iura generaliter conſtituere. 784.1.11 in all.

Principis perſonam, ipſam interuenire plus eſt quàm ipſius authoritatem. 311.34.3 in all.

Principis procurator appellare quandocunque poteſt ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abuſu. 660.8.1.1

Principis procurator appellationem tanquam ab abuſu etiam deſertam perſequi poteſt & debet. 1186.3.20.1

Principis beneficia nunquam debent trahi ad alienam iniuriam. 746.2.4 in all.

Principis conſcientia aut liberalitas falli non debet. 188.1.2 in all.

Principis iudices tolli cognoſcunt de beneficiorum poſſeſſione. 39.48.10

Principis nutrix non ſolum nobilis eſt, ſed etiam nobilem facit plebeium cui nupta ſit. 1114.21.1

Principi patere æquum eſt, cum nullius ius læditur. 40.71.30

Principi de facto ſuo atteſtanti credendum eſt. 307.2.9 in all.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necem. 325.67.1

Principi a contractibus ſui pro arbitrio recedere non licet, ne alioqui omnium fiat exul, qui omnium eſt tutela. 241.11.3 in all.

Principi licet inſpicere interpretationem poſitam inter ius & æquitatem. 199.22.5 in all.

Principem alicuius auxilio egere in ſuo territorio abſurdum eſſet cum eius auxilio cæteri omnes indigeant. 110.2.5 in all.

Principe dorius quid & ſi iterum reſcribente, non ſtatim parere magiſtratus debet, ſed 30. dies expectare. 84.1.4 in all.

à Principe impetratum non eſt quod iure communi conceditur. 307.2.14 in all.

Principalia beneficia ita interpretantur, *vt ne cuiquam iniuria inferatur.* 31.2.4

PRIVATIO præſupponit habitum. 120.19.6 in all.

PRIVATVS dicit quam vult rei ſuæ legem. 30.86.15

Priuatorum cautiones legum authoritate cenſeri non debent. 1011.39.3 in all.

PRIVILEGIATVS non vtitur priuilegio aduerſus priuilegium. 30.86.17

PRIVILEGIVM ſemper eſt fauorabilius quod reperitur clauſum in corpore iuris, quam quod eſt ex Principis gratia ſpeciali. 1218.4.1 in all.

Priuilegium nemo habere poteſt contra dominum in ea re quæ eſt ipſius domini. 408.4.5 in all.

Priuilegium nullum eſt temporis: ſed cauſæ inter creditores chirographarios. 871.3.1

Priuilegium clericale non ſtatim admittitur propter inſolentiam ex leuitate commiſſam. 62.36.2 in all.

Priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali eſt vt nunquam ſatiſdet, niſi cum ipſo diplomate ita cautum eſt. 27.12.10 in all.

Priuilegium fori allegare quis non poteſt in eo loco repertus in quo contraxit, præſertim ſi de inſtrumenti perditi exemplo conficiendo agatur. 209.24.1 ad 5

Priuilegium fori Senatoribus non propter dignitatem, ſed propter officij neceſſitatem conceſſum eſt. 219.3.4

Priuilegium fori datum Senatoribus ad eorum viduas & liberos non tranſmittitur. 216.3.2

Priuilegium perſonale eſt quod perſonam priuilegiatam egredi non poteſt. 184.10.2 in all.

Priuilegium piæ cauſæ eſt, vt poſſit occupare legatum propria authoritate. 36.39.3 in all.

Priuilegium Senatoribus & Rationalibus conceſſum de non ſoluendis emolumentis iudicati, neque aliis prodeſt, neque ipſis pro re contra alios iudicata. 154.10.1.2.3

Priuilegium quod habent Senatores de tributo iudicati non pendendo, quomodo accipiendum ſit. 796.75.1

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ ſit paris aut minoris æſtimationis quouſque æſtimatio ſecuta ſit. 788.1.1

Priuilegium competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate, finitur. 1109.9.10 in all.

Priuilegium fauorabile potius extendendum eſt, quam reſtringendum. 238 1.2.1 in all.

Priuilegium a Principe conceſſum ad alienam ad iniuriam porrigi non oportet. 203.5.4 in all.

Priuilegij reuocatio ad futuros non ad præteritos caſus pertinet. 86.89

Priuilegij nomen ſingulare non commune ius demonſtrat. 181.2.2 in all.

Priuilegio ſuo renunciare pro arbitrio ſuo quiſque poteſt. 218.1.2 in all.

de Priuilegio Sebuſianorum pro feudis quæ habent à Principe de eius interpretatione. 458.14.1 ad 8

de Priuilegio quod habent pleræque ciuitates vt ſuos per annum & diem incolas natalibus, & ingenuitati reſtituant. 749.4.1

de Priuilegio quod habent Auguſtani vtrum Senatum velint appellare noſtrúmne an Pedemontanum. 8.3.42.1

Priuilegia omnia ſtrictè ſunt interpretanda. 184.10.4 in all.

Priuilegia non operantur, ſi nihil addant ad ius commune. 186.2.1 in all.

Priuilegia etiam fauorabilia per non vſum longiſſimi temporis amittuntur. 774.1.1

Priuilegio inter creditores hypothecarios ex tempore non ex cauſa æſtimantur. 486.59.5 in all.

Priuilegia inter legatarios, vt & inter chirographarios creditores non ſunt ex tempore æſtimanda, ſed ex cauſa. 3.113.10

Priuilegio Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet. 1185.1.7 in all.

Priuilegia ratione dignitatis Senatoribus competentia ad viduas quoque & liberos tranſmittitur. 1113.3

PROBANDA facilitas nunquam vni ex litigatoribus permittitur, quin etiam aduerſario permittatur, vt in iudiciis ſeruetur æqualitas. 336.36.6 in all.

Probandi onus ſemper ei qui dicit, non qui negat incumbit. 352.4.8 in all.

Probandi onus incumbit creditori qui ſe pauperiorem debitorem dicit. 77.20.7 in all.

Probandi onus non incumbit ei ſolùm qui dicit, ſed etiam qui negat aliquid ſolemniter factum eſſe. 19.5.1 in all.

Probare eius eſt qui alluſionem allegat & dolum. 195.4.4 in all.

Probare debet vnuſquiſque id quod eſt fundamentum ſuæ intentionis ſiue agendo ſiue excipiendo. 55.11.1 in all.

Probare non eſt neceſſe quod patet expreſſe. 319.46.5 in all.

Probare quicquam non cogitur reus, ſi Princeps criminis gratiam faciat, dum ne quid allegauerit quod cum inquiſitionibus & teſtationibus pugnet. 3.114.22.21 in all. & 336.30.5 in all.

Probare tempus ſemper debet is, qui ſe fundat in tempore, ſiue actor ſiue reus ſit. 307.34.1

PROBATIO veritatis lumen eſt.

Probatio excludit omnem contrariam præſumptionem. 31.44.3 in all.

Probatio cum neceſſaria eſt, debet fieri ex modis neceſſariis & concludentibus. 362.13.10 in all.

Probatio neceſſario debet eſſe concludens, non dubia. 136.4.13 in all.

Probatio debet eſſe concludens, nec probat hoc eſſe quod ab hoc contingit abeſſe. 583.21.9 in all.

Probatio contra iuris præſumptionem ſemper admittenda eſt. 309.36 in all.

Probatio dubia nunquam releuat. 600.18.2 in all.

Probatio ſi dubia ſi non erit reus tormentis ſubiiciendus. 1075.8.4

Probatio ab euidentia rei certiſſima eſt, nec quicquam contra eam poteſt opponi. 1240.7.4 in all.

Probatio nulla maior eſt quàm quæ fit per euidentiam rei cum res ipſa loquatur. 1074.5.7 in all.

Probatio nulla melior eſt quàm quæ fit per probationem partis tacitam ſiue expreſſam. 325.65.2 in all.

Probatio nulla fortior haberi poteſt ea quæ ex aduerſarij confeſſione ſicſcitur. 1125.4.3

Probatio contraria admitti poteſt contra probationem quæ ex verbis enunciatiuis proficiſcitur. 133.3.3 in all.

Probatio nulla admitti poteſt contra probationem quæ fit per iuſiurandum. 172.28.9 in all.

Probatio quæ ſtatim fieri poteſt maximè per iuſiurandum haberi pro facta debet. 316.31.1

Probatio contra iuramentum vltro præſtitum ab vno ex collitigantibus de viatico in litem facto admittitur. 274.37.1.1

Probatio mediorum debet eſſe de concludentibus neceſſario vt ſententia ferri poſſit: alioquin probatio dubia non releuat. 240.9.2 in all.

Probatio recipitur vſque ad tres turbas, & non amplius. 330.14.4 in all.

Probatio æſtimationis per probos viros neceſſaria non eſt agenti ad reſcindendam venditionem ex cauſa læſionis. 42.33.1.2

Probatio criminis ſumi non poteſt ex confeſſione ſola accuſatoris, nec ex domo rei. 553.2.3 in all.

Probatio criminis augetur ſi cum dicto ſocij criminis bene congruant cætera accuſationis inſtrumenta & iudicia quæ per ſe ſint in dubium, & ex ea poteſt deueniri ad condemnationem. 1086.7.4 in all.

Probatio fraudis à Principe initæ in priuato ſtellionatus pœna coërcetur. 24.161.3

Probatio læſionis quomodo fieri debeat. 417.19.1.4.3

Probatio mutatæ voluntatis ſemper incumbit ei qui dicit mutatam. 594.13.3 in all.

Probatio mortis induci poteſt ex eo quod coniuncti veſtes lugubres detulerint.

tulerint, vt inquit Crauetticus. 289.2.12 in all.
Probatio intra annum trigeſimum admittitur aduerſus apocham acceptæ dotis factam ſpe futuræ numerationis. Interea tamen apochæ ſtandum eſt. 539.4.1 ad.5
Probationis dubiæ fidem qui vel inuito aduerſario, ſolóque iubente iudice complet, vetitatis præſumptionem iureiurando non extinguit. 265.1.11.2
Probationem deficere ſufficit licet ius non deficiat. 44.63.14. in all.
Probationem ſemiplenam habenti non defertur iuſiurandum ſuppletorium, ſi qua, vel minima, contra eum ſit præſumptio. 168.18.2
Probatione non eſt onerandus qui inſtrumentum ab aduerſario productum dicit eſſe ſuſpectum, ſi publicam illud fidem non habet. 349.21.12
Probationes duæ ſemiplenæ iungendæ ſunt vt faciant plenam. 325.66.3
Probationes omnes veritatis fauore ſunt fauorabiles. 346. 59.4 in all.
Probationes in criminalibus luce meridiana debent eſſe clariores. 533.2.1274 in all.
Probationes delicti omnium ſunt fauorabiliſſimæ. 317.47.6
Probationes falſi quo ſunt certiores, eò faciliùs ad ſolemnem inſcriptionem decurrere accuſator poteſt. 90.5.3
Probationes per ſordes aut gratiam dictantis exactiores aut leuiores factæ vix, & ne vix quidem poſſunt reſtitui. 172.2.10
Probationes ſimoniæ omnium fauorabiliſſimæ, & quantum fieri poteſt adiuuandæ. 52.95.8 in all.
Probationibus pœna & condemnatio reſpondere debent. 514.5.3 in all.
Probationibus conſuetudinis contrariis allatis teſtes noui audiendi ſunt ex officio quibus ſolis credatur, idque ſumptibus, vel uſque partis, ſed iis ignorantibus quantum fieri poteſt. 1032.2.1.2
Probationibus fauorabiliſſimis æquum eſt ſuccurri, ne pereant.
in Probationibus ſemper hæc exceptio ſubiicienda, niſi aliud oſtendatur. 10.58.3 in all.
Procvrator abſentem defendere cogitur. 321.2.5.3 in all.
Procurator litis tantum dominus eſt poſt litem conteſtatam, ſed non tenetur quæ in litem deducta eſt. 355.5.2 in all.
Procurator ſine mandato nullus eſt. 316.30.3 in all.
Procurator ex domini voluntate videtur qui fuerat ab initio conſtitutus & ante ſententiam, ſi nulla reuocatio interuenerit. 120.17.5
Procurator ſi ſuperſtite domino deceſſerit, non poteſt contra dominum fieri ſententia, ſed alius procurator in demortui locum ſubſtituendus eſt qui adſit pronunciationi. 116.4.8
Procurator in prima inſtantia conſtitutus mandatum habere intelligitur ad proſequendam appellationem. 120.17.1
Procurator in cauſa principali conſtitutus debet etiam in cauſa executionis iudicati procurare. 123.32.4 in all.
Procurator in cauſa principali conſtitutus debet victorem defendere. 119.14.3 in all.
Procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus in reliquis prohibitus intelligitur. 122.28.1 in all.
Procurator datus ad agendum videtur datus ad peragendum. 120.17.1 in all.
Procurator ad exigendum conſtitutus donare nullo modo poteſt. 118.14.7
Procurator conſtitutus ad res venditas redimendas, ad eas quoque redimendas datur quæ puræ venditæ fuerunt, aut ſub pacto de retrouendendo intra certum tempus quod iam præterierit. 118.48.1
Procurator conſtitutus, ſine nouo mandato comparare in cauſa deſertionis non poteſt. 123.32.11
Procurator ad gerenda negotia conſtitutus ab eo cuius ſit procurator emere, aut quo alio titulo rem comparare poteſt, dum ne litigioſam aut alienari prohibitam. 121.23.3.4
Procurator in rem ſuam conſtitutus poteſt habere executionem ſententiæ etiam in mandantis fauorem latæ dummodo faciat ea quæ mandans facere deberet. 398.19.1.2.3
Procurator in rem ſuam domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius eſt procurator, in petitionis concurſu præferatur. 301.5.6 in all.
Procurator in rem ſuam conſtitutus reuocari non poteſt. 397.16.1. in all.
Procurator in rem ſuam conſtitutus expenſas quas pro re conſequenda fecit repetere nullo modo poteſt. 1.10.1
Procurator ad lites datus qui pro domino ſumptus maximos prorogauit, cum domino de ea re inire poteſt. 121.22.1
Procurator ad omnes generaliter cauſas conſtitutus non poteſt alium ſubſtituere ad hoc ſolum vt dicat non eſſe ſi mandatum vt in hac aut in illa inſtantia litem ſuſcipiat. 121.23.1.2.3
Procurator qui fidem ſuam non adſtrinxit pro euictione prædiorum: quæ alterius nomine vendidit, non tenetur de euictione, ſi modo vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem. 1019.6
Procurator in criminalibus non admittitur nec ad agendum nec ad defendendum. 333.25.1 in all.
Procurator defuncti filij & alterius hæredis cuiuſcumque procurator eſſe cogi poteſt in ea ipſa lite tractanda quæ iam inchoata erat. 120.18.2
Procurator pendente lite reuocatus ab eo qui ad aliquas expenſas per interlocutoriam fuerat condemnatus, poteſt nihilominus adeſſe taxationi earum expenſarum etiamſi alius procurator fuerit conſtitutus, præſertim ſi ignorante priore. 123.32.6
Procurator poſterioris creditoris donationem ab anteriore accipere poteſt. 112.27.2
Procurator aduerſarij mei in cauſa criminali poteſt me in cauſa ſua recuſare: non item ſi procurator ſit in cauſa ciuili. 180.35.1.2
Procurator cùm falſus eſt, non ſolum iudicium eſſe non poteſt, ſed neque dici controuerſia. 357.2.1 in all.
Procurator qui ſolutionis accipiendæ poteſtatem habet, mandatúmque in eam rem ſufficiens compenſare id poteſt etiam cum eo quod ipſe ſuo nomine debeat. 377.2.3.2
Procurator aut Aduocatus à cliente accipere non prohibetur vniuerſorum bonorum donationem. 321.21.1
qui tanquam Procurator actionem aut ſuſcepit aut inſtituit ſine mandato, ſi poſtea mandatum proferat cum ratihabitione retrogeſtorum abſoluendus eſt. 118.10.1.2
Procurator cœptam litem proſequi cogitur. 98.12.5 in all.
Procurator ex ſubſtituti facto tenetur. 121.24.4 in all.
Procurator quod committitur vt faciat non habetur pro facto. 122.29.2
Procurator debet ſeruare formam mandati, nec eam poteſt egredi. 31.57.13 in all.
Procurator ius retentionis etiam actorum litis pro ſumptibus à ſe factis, habet. 121.2.2.2 in all.
Procurator à iudice monitus ſi mandatum non exhibuerit, tanquam falſus in id omne quod aduerſarij intererit condemnatur. 118.11.1
Procurator aut Aduocatus generalis cauſis ex regiſtro decidendis adhiberi non poteſt. 21.4.3
Procurator generalis perinde ac dominus citari poteſt ad procuratorem conſtituendum. 8.25.1
Procuratoris generalis intereſt beneficium ſequeſtrari. 169.15.9
Procurator fiſcalis habet priuilegium fori vt apud prouinciæ iuri neum maiorem & agat & conueniat. 878.2.1.2.3
Procurator principis ſuo iure & priuilegio poteſt appellare quandocunque à minima condemnatione ſi criminis atrocitas grauiorem meretatur. 1056.1.3 in all.
Procurator Principis litis ſumptus nunquam petit, nec præſtat vnquam.
Procurator Principis, generalis appellatur, quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & Reipub. vtilitatem pertinent, curam gerit. 40.49.7 in all.
Procurator falſus dicitur qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatum, vel ab eo qui mandandi ius non habuit. 357.2.1 in all.
Procurator qui appellationem deſeruit, ſi de deſerta appellatione agatur, nouo mandato opus eſt. 110.17.3 in all.
Procuratorem conſtituere nemo prohibetur in iis quæ viua voce debent, nec per ſcripturam expediri poſſint. 122.29.8
Procuratorem ad impugnandum & tenendum contractum quis non creditur conſtituere quem ipſe fecerit, ſed ſpeciali in eam rem mandato opus eſt. 254.8.5.6
Procuratorem apud iudicem, quiſquis ille iudex ſit, conſtituere nemo poteſt, quin hoc ipſo neceſſitatem ſibi, ſuóque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis. 120.16.4
Procuratorem citatum eſſe ſufficit cum appellatum eſt ab interlocutoria. 97.4.1.2
Procuratores alij ſunt in rem ſuam: alij in alienam. 121.23.2 in all.
Prodigalitas aufert patri adminiſtrationem bonorum filij, ſed non vſumfructum. 727.7
Professio certæ quantitatis pro reſta, vt loquuntur, inducit probationem ſolutionis, reliqui totius debiti. 317.32.1
Profeſſio cenſus neque dominium aufert vero domino, neque vero poſſeſſori poſſeſſionem. 471.9.5 in all.
ad Profitendum ſolus admittitur in quem prius poſſidere conſtitit. ibid. 6 in all.
Prohibitio ſola vtendi ſeruitute non interrumpit præſcriptionem ſeruitutis ſi ea prohibitio non habuit effectum. 247.1.2
Prohibitio hominis, id eſt iudicis aut teſtatoris fortior eſt quàm legis. 127.2.4 in all.
Prohibitio hominis, ſi ad legis prohibitionem accedat, ſiue index ille ſit ſiue teſtator adeò nulla eſt ipſo iure alienatio, vt nec iuriſiurandi interpoſiti autoritate confirmari poſſit. ibid. 1.2
Prohibentis cauſa in pari iure potior, niſi publica autoritas contra ſuadeat. 255.1.8
Prohibitvm cenſetur quod non eſt permiſſum. 560.2.10 in all.
qui Promiſit ſi ſciubere etiam idoneè non cogitur renunciare exceptioni ordinis. 994.37.8
Promissio de reddendo chirographo inducit tantum pactum de non petendo, ſicut & ipſa redditio. 1010.55
Promiſſio dotis quæ dicitur præceſſiſſe ſolutionem probanda eſt aliter quam per partium confeſſionem. 540.9.1.2.3
Promiſſio quælibet ſic ſemper intelligi debet quamdiu res in eodem ſtatu erit. 994.39.5 in all.
ex Promiſſione de fideiubendo nemo poteſt tanquam fideiuſſor conueniri, quamuis ex promiſſione de ſe obligando promiſſor teneatur quaſi iam obligatus, ſi præcedat iuſta cauſa. 993.36.8
Promiſſori moroſo nunquam prodeſſe debet quo alio loco conueniatur quam in quo ſoluere debuit. 216.3.4
Promittens factum alienum cum pœna, non tantum diligentiam ſed etiam

etiam effectum præſtare tenetur. 978.14.9 in all.
PRONVNCIARE quicquam non ſolet Senatus quoties in publico auditorio duo vel tres ſiue præſides ſiue ſenatores dicunt ſibi non liquere. 71.2.11 in all.
PROPOSITVM non ſemper ſequitur effectus. 440.18.8 in all.
PROPRIETAS nihil habet commune cum poſſeſſione. 883.7.5 in all.
Proprietas nihil habet commune cum poſſeſſione, præſertim cum de beneficio diſputatur. 30.11.1.2
PROTESTATIO nullum proteſtanti tribuit, ideoque nec aduerſarij conſenſum exigit. 434.5.2 in all.
Proteſtatio prodeſſe ſolet quoties incertum eſt quæ potius actio teneat. 309.29.5. in all.
Proteſtatio clandeſtina de dolo vel metu non nocet tertio ignoranti. 126.7.1 ad 4
Proteſtatio conſeruare ſolet ius proteſtantis. 154.2.8 in all.
Proteſtatio interueniens ſolet conſeruare ius proteſtantis. 1016.5.1 in all.
Proteſtatio ſolet ius proteſtantis conſeruare. 762.30.2 in all.
Proteſtatio conſeruat ius proteſtantis. 636.41.3 in all.
PROTOCOLLVM eſt id ex quo ſumitur inſtrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta. 350.24.4 in all.
Protocollum originalis, & vt loquuntur matrix ſcriptura eſt reſpectu exſcriptionis, quam expeditionem vocant. 343.5
Protocolli aut matricis ſcripturæ deſcriptio quoties deſideratur fieri debet requirentis ſumptibus, ſiue actor ille ſit ſiue reus. 351.27.1
Protocolli fides æſtimatur ex matrice ſcriptura non contra. 350.24.4 in all.
Protocolli exhibitionem poſtulare poteſt vt ſciat, an producti ab aduerſario inſtrumenti fidem impugnare debeat inſtituta falſi accuſatione, nec prius quàm exhibitum ſit cogitur in crimen ſubſcribere. 348.17.1.2
Protocollo notarij potiùs ſtandum eſt, quàm inſtrumento parti dato. 90.5.9 in all.
Protocollo matrix & originalis ſcriptura præualet & protocollum inſtrumento. 350.24.1 ad 5
PROVISIO facta in caſibus ſeparatis porrigitur aduerſus coniunctos. 622.1.2
PROVISIONALIS adiudicatio quæ fit contra hæredem ex bonis hæreditatis præſtanda eſt. 194.5.2
Prouiſionalis ſententia per aliam quàm diffinitiuam non eſt reuocanda. 52.95.12
PROVOCATIO, nec iracundæ calor nec pœnitentia in delictis regulariter excuſat. 1082.1.1 in all.
Prouocatio & iuſtus dolor etſi non omnino excuſet, mitigat tamen pœnam. 1083.6.5 in all.
PROXIMIORES hæredis quibus caſibus præferuntur proximioribus teſtatoris. 682.27
Proximioribus vocatis, qui nam intelligantur, an qui teſtatori proximiores, an qui hæredi. 666.6
PVBES qui curatorem habet, licet pupillo comparetur, nihilominus ex eius iureiurando confirmantur contractus omnes ab eo initi ac ſi curatorem non haberet, modò curatoris autoritas interuenerit. 131.13.1.2
Puberes etiam ſine curatoribus ſuis rectè ex ſtipulatu obligantur. 116.6.4
PVBLICATIONI æquipollet miſſio in poſſeſſionem. 30.14.1
PVBLICIANA vtilis tantum vindicatio eſt. 241.10.4
Publiciana non datur niſi eo colore quaſi iam actor vſuceperit, qui re vera nondum vſucepit. ibid.4 in all.
PVNIENDVS qui grauius non eſt quod capitalis ſupplicij pœnam ſibi irrogatam euadere tentauerit. 1103.16.1
PVPILLARIS ſubſtitutus iuuatur edicto, *Le mort ſaiſi le vif.* 750.6.1
Pupillaris ſubſtituti ius ſi obſcurum eſt, interim mitti debet in poſſeſſionem hæres legitimus, etiam non obſtante appellatione, & ſalua quæſtione de proprietate. 646.1.1
Pupillaris ſubſtitutio ſiue expreſſa ſiue tacita teſtamentum filij eſt. 608.1.7 in all.
per Pupillarem tacitam excluduntur à legitima mater & aui, cum apparet de teſtatoris voluntate. 610.4.1
in Pupillari merè tacita, & in ea quæ continetur in compendioſa, eadem eſt ratio auiæ quæ matris. 609.3.1.2.3
Pupillarium rerum alienatio nunquam permiſſa pro tutore gerenti. 567.1.2
PVPILLVS liberos ſuſcipere non poteſt, vt neque nuptias contrahere. 616.20.11 in all.
Pupillus præſumitur ſcire id quod tutor ſcit. 634.37.3 in all.
Pupillus poteſt ſibi domicilium conſtituere. 86.3.4 in all.
Pupillus ea etiam quæ videt ignorat. 592.6.1 in all.
Pupillus illa etiam quæ videt ignorare creditur. 421.32.1 in all.
Pupillus ſine tutore citari poteſt, non poteſt tamen ſine tutore in iudicio comparere. 96.3.6 in all.
Pupillus qui præſens eſt, ſi non habeat tutorem, abſentis loco habendus eſt. 122.30.2 in all.
Pupillus tutore carens in actionibus exercendis aut ſuſcipiendis pro nullo potiùs, quam pro abſente habetur. 96.3.7.8
Pupillus tutorem habens ſi in ius vocetur non ſufficiat ad patris domum factam eſſe vocationem, ſed tutorem ipſius aut præſentem, ſi adſit, aut ſi abſit in domicilio propria conueniri oportebit, ac ſi tutor ipſe eſſet qui in ius vocaretur. ibid.1.2
Pupillus petens retractari rationes quas ſolenniter redditas dixerit, audiendus eſt, modo ipſius ſumptibus. 568.5 in all.
Pupillus contumax videri non poteſt qui tutorem non habet. 96.3.7 in all.
Pupilli ignorantia quæ per ætatem contingit non debet creditoribus eſſe captioſa, ipſique lucroſa. 141.2.10 in all.
Pupilli intereſt, vt non inuitus hæreditariis oneribus & negotiis implicetur. 147.2.1.2
Pupillo tutorem habenti conficiendi inuentarij tempus currit, nec ſine beneficio in integrum reſtitutionis permittendum pupillo, vt poſt elapſa conficiendi inuentarij tempora hæredem ſe dicat cum beneficio legis & inuentarij. ibid.1.2
Pupillo danda eſt actio contra tutorem qui autoritatem præſtitit ad damnoſam hæreditatem adeundam, ſi malit illi agere tutelæ quam abſtinere. 145.2.5 in all.
Pupillo poſt immiſſionem neceſſaria eſt reſtitutio. 146.5.3 in all.
Pupillus aut minoribus abſentibus diuiſio fieri non poteſt. 261.1.2 in all.

Q

QVÆSTIO facti nunquam certa eſſe poteſt, ſed in iudicantis arbitrio poſita eſt. 1005.21.5 in all.
Quæſtiones facti obſcuræ plerumque eſſe ſolent. 302.7.14 in all.
Quæſtio de hæreditate inter hæredem ſcriptum & dominum directum præiudicialis eſt & terminari debet antequam de creditorum iure diſceptari poſſit. 877.2.4.8
Quæſtio poſſeſſionis eſt momentanea ideóque priuilegiata. 950.1.7 in all.
Quæſtio proprietatis beneficij incidenter tractari poteſt apud iudicem laicum. 30.11.4
Quæſtio præiudicialis eſt quæ omnis tractanda & decidenda eſt. 877.22.7 in all.
Quæſtio, cùm ſit præparatio ad mortem aut naturalem aut ciuilem, non minore quàm ſex Senatorum numero expediri poteſt. 188.2.7 in all.
Quæſtio haberi poteſt ex indiciis dummodo ſint illa legitimè probata & ſufficientia ad torturam. 1077.1.3 in all.
Quæſtio criminalis incidens in ciuilem non ſemper facit præiudicium ciuile. 1081.3.8
Quæſtioni criminali præiudicium nullum ſit, cùm criminali ciuilis & eiuſdem ſententiæ finibus concluduntur. 196.13.5
Quæſtionem omnem incidentem incidenter dirimere poteſt is ad quem principaliter negotij cognitio pertinet. 213.8 in all.
Quæſtione hæreditatis pendente is qui exhibet teſtamentum non cancellatum nec ſuſpectum reſtituendus eſt in poſſeſſionem quam aduerſarius inuaſerit. 183.7.1 ad 4
Quæſtione pendente de rationibus reddendi non eſt locus prouiſionali condemnationi inter ſocios niſi contra moroſos idque condemnatione in rem ipſam magis quam in perſonam concepta. 785.4.8
QVALEM ſe quis dixit talem ſe præſtare ſufficit vt non arguatur de mendacio. 401.32.3 in all.
QVALITAS bonorum ex mutatione qualitatis perſonæ mutatur. 31.6.2 in all.
Qualitas iudicij bonæ fidei facit vt res ad ſuam æquitatem & æqualitatem reſtituatur. 259.8.6 in all.
Qualitas iuncta verbo intelligitur ſecundum tempus verbi. 600.18.7 in all.
Qualitas iuncta verbo intelligi debet ſecundum tempus verbi. 279.8.5 in all.
Qualitas ſiue naturalis, ſiue accidentalis, quæ ſemel inhæſit tolli poſtea niſi certis & legitimis modis non poteſt. 733.8.1 in all.
Qualitas maſculinitatis poſtea in priore ſubſtitutione, non cenſetur repetita in poſteriore ſi ſit diuerſa qualitas ſubſtitutorum magis & minus diſtinctorum. 698.4
QVARTA vnica tantum detrahitur ex fideicommiſſo etiam perpetuo & graduali eáque per hæredem aut habentem ius ab hærede. 708.2
Quartæ vnius detractio contra teſtatoris mentem permiſſa eſt. ibid.4.5 in all.
in Quartæ detractione imputantur bona prius alienata, niſi hæres ſit in mora. 708.2
in Quartam imputantur fructus ab hærede percepti non per negligentiam fideicommiſſarij, puta ex die porrecti libelli: ſed non reſtituuntur niſi à die litis conteſtatæ. 709.6
in Quartam quæ ex fideicommiſſo deduci poteſt imputatur hæredi rogato de reſtituenda hæreditate quicquid ex confiſcatione ad fiſcum peruenit. 44.1.10.7.9.10.15
Quartam abſumere non poſſunt quinquennalij fructus. 714.19.4 in all.
QVERELA inofficioſæ donationis non datur contra donationes cauſa mortis immodicas, ſed deducitur ex iis falcidia ſi modo legitimæ detractio nulla interueniat. 1048.6.2
Querelæ inofficioſi teſtamenti locus eſt, cùm bona donata in donatoris hæreditate repetiuntur tempore mortis. 233.4.2 in all.
Querela inofficioſæ donationis non competit niſi poſt mortem patris. 232.1.6 in all.
Querela de expilatione hæreditatis in teſtamento facta non probat adi-

tam

tam fuiſſe hæreditatem à defuncto. 42.14.1
Querela nõ numeratæ pecuniæ aduerſus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur. 370.5.1
QVOTA eſt portio bonorum omnium quę defunctus reliquit, non corporum ſingulorum. 221.5.3
Quota bonorum eſt quid ſingulare non vniuerſale. 101.8.9 in all.

R

RAPTOR condemnandus eſt parenti, qui raptus accuſationem inſtituit non minus quàm fiſco. 1067.2.1
Raptores qui dicantur. 1065.5.3 in all.
RAPTVS interdum committitur in voluntatem. ibid.
Raptus non committitur in virginem adductam cauſa matrimonii agnatis conſentientibus, licèt inſcio aut inuito curatore. 1164.1.1
RATVM habere nemo cogitur id quod ſe ignorante ab alio geſtum eſt. 51.19.7 in all.
RATIHABITIO neceſſaria eſt vt totius rei communis dominium emptori acquiratur. 799.1.3 in all.
Ratihabitio mandato comparatur. 118.11.4 in all.
Ratihabitio electionis facta per abſentem retrotrahitur ad diem electionis, ſi nullum ius alii medio tempore ſit quæſitum. 31.19.8 in all.
Ratihabitio facta a minore qui procuratorem conſtituit licèt ſine curatoris autoritate, ſi iureiurando facta eſt valet. 118.10.5
Ratihabitio facta ſine cauſa iure conſ actus cenſeri non poteſt, aut habilis videri ad iudicandam obligationem. 135.1.7
Ratihabitio non retrotrahitur quæ fit poſt præſtitutum tempus, nec quæ in præiudicium tertii, aut re non integra. 357.1.1 ad 4
Ratihabitionis ſequutæ prætextu pecuniam pretii nemo retinere poteſt quamdiu rem ipſam habet. 299.1.17
Ratihabitione non ſecuta, quam venditor promiſit, debet ille ſatiſdare vt precium petere poſſit. 426.1.1
RATIO male ac inutiliter reddita, iterum reddenda. 568.1.8 in all.
Rationes reddidiſſe non videtur qui reliqua non ſoluit. 390.5.15 in all.
Rationes male redditæ ex integro reddendæ ſunt. 570.8.5 in all.
Rationes nec implicitæ nec nudæ eſſe debent. 54.5.6.7
Rationes in ſolle. ibid.2 in all.
in Rationibus tutelæ reddendis, tutoris fideiuſſor, eiuſque hæredes vocandi. 568.1.9 in all.
RATIONALES inter priuatos nunquam cognoſcuntur, licet de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur. 210.33.1
Rationales non habent publici iudicii executionem. 212.43.3 in all.
Rationales, ærarii iudices ſunt eorum omnium quæ ad Principis ærarium pertinent. 212.40.3 in all.
REBELLIS amittit omnia bona ſua & priuileg. quæ habeat. 315.67.3 in all.
RECIPROCA facile inducitur in fauorem perſonæ magis dilectæ, quæ veriſimiliter excludere debet ſubſtitutum. 685.31
de Reciproca ſubſtitutione fideicommiſſaria etiam ex coniecturis inducenda. 684.30
RECOGNITIO bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit ſeruilis talliabilitatis. 750.6.1
Recognitio vnica an & quando ſufficiat ad homagii talliabilis probationem. 136.19.1
Recognitio vnius ex cõdiuiſoribus nocet cæteris, ſi alia recognitio præcedat. 731.3.1
Recognitio filii an & quando noceat patri, item fratris an & quando fratri. 731.10.1
Recognitio ſola neminem iuriſdiciabilem, nec talliabilem facit niſi vel præcedente iuſta cauſa, vel ſecuta homagii præſtatione. 747.5.1
RECONDVCTIO tacita nulla eſſe poteſt contractu locationis in ſcriptis habito. 463.48.1.2
Reconductio tacita non extenditur in tot annos, in quot prima facta fuerat, ſed pro eo anno duntaxat. 463.45.1.2 ſed ſi prædium ruſticum tale ſit quod non niſi in triennium aut quinquennium fructus ferat in totidem annos reconductio extendetur. ibid.6
RECONVENTIO poſt litem conteſtatam non eſt admittenda. 274.25.1
Reconuẽtio lite cõteſtata in eadẽ inſtãtia non admittitur. 274.11.2 in all.
Reconuentio non eſt exceptio, ſed actio potiùs, mutuáque petitio. 91.9.5
Reconuentio prorogat iudicis iuriſdictionem, alioquin incompetentis. 181.39.2.3
Reconuentio ſuperueniens facit conualeſcere citationem etiam ab incompetenti iuriſdictione factam. ibid.5. in all.
RECREDENTIA iam vni adiudicata an poſſit ex nouo titulo in alium præſertim nouum aduerſarium transferri. 52.95.2.3
Recredentiæ adiudicandæ, etiam illi de cuius iure adhuc dubitatur, cauſa eſt ipſum intereſſe eccleſiæ. 52.95.2 in all.
RECRIMINATIO non permittitur niſi pro delicto maiore. 1051.1.1
RECTOR eccleſiæ nunquam domini loco habetur, ſed tantum fructuarii iure cenſetur. 999.7.9 in all.
RECVSATIO non minus ſuſpendit iuriſdictionem quàm appellatio. 284.1.9 in all.
Recuſationis cauſa vel minima ſufficit ne quis audire teſtes poſſit. 190.8.5 in all.
Recuſationis cauſas contra ſe propoſitas reiicere poteſt iudex eccleſiaſticus recuſatus etiam iure Canonico, ſed non de earum fide & veritate cognoſcere. 190.83.4
Recuſationem reiicit, qui recuſationis cauſas cognoſcens non eo minus delegat iudicem: ſicut & is qui poſt oppoſitam exceptionem dilatoriam progreditur adulteriora. ibid.6. in all.
REDEMPTO fundo talliabili ex pacto de retrouendendo pretium debetur domino, cui fundus aufertur. 751.2
Redimendi ius quod competit ex contractu vt ſcilicet alii cedi non poſſit, extraneo cedi non poteſt. 438.14.3 in all.
Redimendi ius habenti ex legato, cedenda eſt actio ab hærede, & præſtanda de pecunia neceſſaria ad redemptionem. 661.12
Redimendi ius retentum ſoli venditori, eiuſque filiis, non poteſt vendi aliis a filio venditoris. 433.1.9 in all.
REDITVS fundiarii bonorum immobilium appellatione cõtinentur, nec etiam cæteri non fundiarii. 668.11
Reditus qui certo pretio emuntur, & conſtituuntur & redimibiles perpetuo ſunt, ſed tamen in perpetuum empti, immobilium appellatione continentur. 668.11.7 in all.
REGRESSVS non datur, vllus, remittentibus actiones ſuas. 625.7.3 in all.
REGVLÆ de annali poſſeſſore derogari petens, narrare debet quot annis poſſeſſor beneficium tenuerit. 49.81.1 in all.
Regula de triennali, habet locum in omnibus caſibus præterquàm in iis qui verbis ipſis regulæ expreſſi ſunt 28.5.4 & contenta eſt poſſeſſione colorata ex titulo colorato. ibi.5 in all.
Regula de triennali iuuat poſſeſſorem allegantem titulum coloratum, etiam ſi nullum exhibeatur. 28.5.3
Regula de triennali non iuuat non promotum qui intra certum tempus promoueri iuſſus non paruit. 4.72.1.2 & 51.60.1.2
Regula de valore beneficii exprimendo burſalis potiùs eſt, quàm iuris. 54.
Regula de veriſimili locum habet etiam in collationibus ordinariorum ex identitate rationis. 29.8.3
ad Regulã, Caſus omiſſus habẽdus pro omiſſo, exceptio. 1038.1.3 in all.
RELINQVO, verbum trahitur ad inſtitutionem etiam in filiis quos neceſſe eſt inſtitui. 660.7.1. in all.
Relinqui nihil poteſt ei qui nullus eſt. 602.1.36. in all.
RELICTVM perſonæ nunquam natæ pro non ſcripto eſt. 602.1.20 in all.
Relicta pro reſtitutione male ablatorum ſunt irreuocabilia, modo relicta ſint certis & nominatis perſonis. 600.27.4 in all.
RELIGIOSI & religioſæ virgines ordinis S. Franciſci non poſſunt ſuccedere ex teſtamento ne quidẽm mobilibus. 60.31.1
Religioſa loca inter hæredes in familiæ erciſcundæ iudicium non deducuntur eorũmque ius ſingulis hæredibus in ſolidũ competit. 254.10.4
REMEDIVM Can. redintegranda in quo differat ab interdicto vn de vi. 883.8.4 in all.
Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum qui ex ſubhaſtationibus nullis poſſidet, niſi aliunde poſſeſſionem ſuam tueatur. 886.22.1 ad 12
Remedium ex can. redintegranda an, & quando duret poſt annum trigeſimum. Et quid de fructibus. 888.25.1 ad 10
REMISSIO peti ſolet quando conductor fruitus quidem eſt, ſed minùs percepit ex fructibus quàm ſperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam cauſam. 465.54.1 in all.
Remiſſio petita ad iudicem alieni territorii non magis in criminalibus quam in ciuilibus cauſis concedi ſolet, nec debet. 214.1.3
Remiſſio mercedis ſecundo conductori facere interdum ſecundus locator cogitur, etiamſi non poſſit eam ipſe petere a primo locatore. 458.27.1.2.3
Remiſſio totius mercedis conductoris facienda eſt, cum maiori vi diuina ſiue humana fructus omnes abſumuntur. 456.21.7
Remiſſio mercedis peti non poteſt niſi læſio ſit vltra dimidiam partem, nec niſi in fine locationis. 450.3.1
Remiſſio tacita inducitur ex conſanguinitate proxima, qualis eſt inter fratres, & longi temporis taciturnitate. 371.7.7 in all.
ſi de Remiſſione in ſingulos annos facienda conductor conuenerit, non poteſt vnius anni ſterilitas cum ſequentium vbertate compenſari. 460.35.1. ad 4
REMITTI confectionem inuentarii & prohiberi non ſunt ſynonyma. 637.43.2 in all.
RENTES *v. rentes conſtituées à prix d'argent.* 390.40.1 in all.
RENVNCIANS filia, patre eam ad ſucceſſionem ſuam reuocante, admittitur ad ſucceſſionem inteſtati etiamſi teſtamentum ſit imperfectum & inualidum quo eam reuocauit. 108.27.14 in all.
promiſſio de Renunciando non includit promiſſionem de iurando. 308.25.3. in all.
Renunciare iuri ſuo quilibet poteſt. 306.1.4 in all.
RENVNCIATIO filiæ bonis maternis ſtipulante patre ſed abſente & ignorante matre non valet. 102.9.4 in all. neque facta bonis fraternis, fratribus abſentibus & ignorantibus non ſtipulante patre. ibid.
Renunciatio matris nepotibus nocere non poteſt quo minùs ex propria perſona venientes præmortua filia ſuccedant auo. 104.15.22
Renunciatio à muliere facta ad alias perſonas aut res alias quàm de quibus nominatum eſt, actio extendi non debet. 3.5.15.5
Renunciatio patre ſtipulante & adhibito iureiurando ſucceſſionis fratris valet. 108.26.1 ad 5
Renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam non iurata non protrahitur ad legitimam cuius mentio nulla facta eſt. 219.1.4 in all.
Renuntiatio bonorum paternorum & fraternorum non tollit ius fideicommiſſi debiti in paterna vel fraterna hereditate. 102.73.5 in all.
Renunciatio hæreditatis maternæ quamuis iurata non nocet filio, ſi mater obierit viuo patre. 704.1
Renunciatio legitimæ, etiam ſine iuramento facta poſt mortem patris valet. 124.15.5 in all.
Renunciatio futuræ ſucceſſionis non nocet filiæ ni iuriſiurandi vinculo

ex Pontificiæ conſtitutionis authoritate confirmata fuerit. 108.25.4.5
Renunciatio ſucceſſionis futuræ patri facta per filiam quæ nuptui tradebatur, ſi pater nobilis fuit maſculorum fauore fit. 107.22.1
Renunciatio generalis futurarum ſucceſſionum in tabulis dotalibus facta non valet, multò minus extenditur ad maternam ſucceſſionem etiamſi mater præſens fuerit. 536.10.1 ad 11
Renunciatio futuræ ſucceſſionis non valet, niſi iurata. 99.1.6 in all.
Renunciatio generalis ſiue iurata ſiue non, etiam poſt obitum patris facta, neque legitimam neque legitimæ ſupplementum comprehendit. 224.15.7 in all.
Renunciatio iurata etiam maternæ ſicut & paternæ ſucceſſionis valet. 151.2.2 in all.
Renunciatio iurata quamdiu tenet excludit renunciationem ab omni ſucceſſione teſtati & inteſtati. 101.8.5 in all.
Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem, licet congruum accepit, non nocet liberis ex ea præmortua ſuſceptis & ſuperſtitibus ad aui ſucceſſionem ſiue teſtamentariam ſiue legitimam venientibus, licet matris ſint hæredes. 103.14.1.2
Renunciatio iurata, iure Pontificio valet. 53.2.3 in all.
Renunciatio perſonalis, non magis perſonam renunciantis egreditur quàm iuſiurandum, quod ad eam confirmandam adhiberi neceſſe eſt. 99.1.5.6
Renunciatio facta in iudicio præſente iudice, abſente parte, non nocet renuncianti, ſi non per iudicem abſentis nomine fuerit agnita. 101.7.5
Renunciatio facta in fauorem maſculorum extinctis maſculis euaneſcit. 537.12.1 ad 12
Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet ſi dotis reſtituendæ tempore cætera bona ſufficiant. 929.7.1 ad 4
Renunciatio ſi valet non ſufficit vt renunciatum ſit generaliter addita nota, &c. ſed ſpecialibus & idoneis verbis concipi renunciationem oportet. 991.30.7 in all.
Renunciatio aliis prodeſſe non poteſt quàm quibus ſtipulator proſpicere voluit & potuit. 107.22.24 in all.
Renunciatio reſcindi debet ſi patris iudicio ex omni parte filia ſtare nolit. 224.14.5
Renunciationis poteſtas in eius perſonam conſiſtit, in cuius fauorem facta eſt renunciatio, aut qui in locum illius ſucceſſit. 107.22.10
Renunciatione reſciſſa fructus à die mortis debentur. 101.8.6
Renunciationes omnes ſunt ſtricti iuris, tanquam odioſæ, ideoque reſtringendæ. 993.15.1 in all.
Renunciationes niſi ab eo acceptatæ ſint, cuius commodo fiunt, nullius ſunt momenti.
Renunciationes & pactiones de futura ſucceſſione, non ſolùm patri ſed etiam & matri & fratri factæ, ſi modò ſint iuratæ, valent. 126.8.1 in all.
filia quæ Renunciauerat paternis fraterniſque bonis, vocata ad fideicommiſſum cum filia quæ non renunciauit, fratri ſuccedit ab inteſtato, niſi cum frater ſciuit renunciationem. 108.27.1.2
ſororis quæ Renunciauerat prædefunctæ liberi plus iuris habent quam habitura eſſet eorum mater ſi viueret. 100.2.1.2
REPRÆSALIÆ non ſunt permiſſæ de iure ciuili nec canonico. 123.1.6 in all. ſed ex iure diuino. ibid. Vocantur ius marchæ, & qualiter concedi ſoleant. ibid.
REPRÆSENTATIONIS ius an habeant vocati ſub nomine collectiuo. 668.10
Repræſentationis ius habet locum poſt fratrum liberos in fide commiſſis relictis ſub nomine collectiuo, ſicut nec ab inteſtato. 676.8
REPVDIATIO hæreditatis hodie non eſt actus ſolemnis, ſed poteſt fieri quocunque loco, & quacunque teſtatione voluntatis. 641.17.1 in all.
Repudiatio hæreditatis delatæ iure legitima non valet. 644.20.1 in all.
Res fideicommiſſo ſubiecta ſi alienata ſit, poteſt vindicari per fideicommiſſarium, niſi duobus caſibus in quibus cogitur ille contentus eſſe æſtimatione. 695.9
Res vni legata non eſt pro alterius legato obligata. 694.6
Res iudicata contra hæredem facit ius quoad omnes qui ius aliquod habent in hæreditatem aut bona defuncti, ſi modo hæres contradixerit, nec fuerit per contumaciam aut per colluſionem condemnatus. 625.6.6 in all.
Res vna & eadem iura diuerſo cenſeri non debet. 224.16.5 in all.
Rei ſuæ, quamdiu ſua eſt, ſeruitutem imponere nemo poteſt. 247.2.11
Res omnes liberæ & vt loquuntur allodiales præſumuntur, præterquam ſi in feudum datæ vel poſſeſſæ probentur. 1.5.17.4.5
Rem ſuam vendere nemo cogitur. 247.2.7 in all.
RESCINDENS cum reſciſſorio cumulari poteſt. 193.8 & 305.3.4
RESCISSORIVM & reſcindens poſſunt cumulari. 193.3.8 in all.
Reſciſſorium intentans ſi poſtea intentet iudicium reſcindens, non cogitur expenſas omnes refundere licet antea nullo iure egerit. ibid.
RESCRIPTVM Principis neceſſarium eſt ei qui negligens extitit aduerſus inſtantiæ peremptionem. 1 7.16.1
Reſcriptum Principis durius & ſeuerius non ſtatim debet mandari executioni à magiſtratu, ſed 30. dies expectari debent, intra quos ſperandum eſt bonum principem de ea ſeueritate aliquid relaxaturum. 84.1 4 in all.
Reſcriptum, an ſit gratioſum, an non, ad lites multum intereſt. 27.2.11
Reſcriptum quo longioris eſt temporis tantum grauius damnum adfert creditoribus. 74 6.1 in all.
Reſcriptum moratorium à quo tempore impetratum eſt, & creditori ſignificatum, omnem aduerſus debitorem exequendi facultatem creditori præripit.
Reſcriptum moratorium non magis poteſt impetrari contra debitum per quod facta eſt nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quàm contra ipſum iudicatum. 85.6.1.2.3
Reſcripti moratorij tempus præſtitum incipit currere à die conceſſionis. 73.2.2 in all.
Reſcriptum quocunque litis tempore impetrari poteſt ad ſanandam cauſam malè alioquin affectam dummodo litis ſtatus expreſſus ſit. 183.6.1 in all.
Reſcriptum non eſt obreptitium ſi tacitum ſit id, quod etiam expreſſum non nocuiſſet. 27.2.10
Reſcriptum eſt obreptitium ſi impetrans tacuerit aliud à ſe obtentum beneficium quantulumcunque, & qualecunque, licet non pacificum nec incompatibile. 24.33.1
Reſcriptum à ſpoliatore impetratum ad euocandam cauſam ad conſiſtorium Principis, ante quam purgatum ſit vicium ſpoliationis euocari non debet. 87.15.3.4
Reſcriptum appellationem redigit ad non appellationem. 84.24.1 in all.
in Reſcripto omnia exprimenda ſunt quæ ſummum Pontificem à concedendo beneficio reuocare aut remorari poſſunt. 40.51.4
Reſcripta ad Senatum durante iuſtitia ad Cameram quoque criminalem, quæ Senatus vices gerit, pertinent. 86.10.1
Reſcripta contra ius vel publicam vtilitatem impetrata perinde ſe habent ac ſi non conceſſa fuiſſent. 84.1.3
Reſcripta cõtra ius eſſe cenſentur, ex quibus alicui iniuria infertur. ibid.6
Reſcripta per quæ Princeps expreſſim & ſpecialiter huic aut illi ſtatuto aut ſtyli practici articulo derogat, non niſi ad magni Cancellarij pertinet authoritatem vt expediantur. 85.3.1
Reſcripta ad gratiam ſunt annalia, ad ius perpetua. 85.6.1.2
RESIGNANS per reſignationem & renunciationem emittit ius omne quod in beneficio habebat tam poſſeſſionis quam proprietatis. 41.54.1
Reſignans cadit à ſua poſſeſſione facto ſuo, licet facta fuerit reſignatio coram eo, qui eius admittendæ poteſtatem non habet. ibid.2.
RESIGNATARIVS per confidentiam non dicitur ſpoliatus, ideóque nec reſtituendus. 883.6.1.2
Reſignatarius in beneficio tenetur ſtare colono ſi illud vacauerit per reſignationem, hactenus ſaltē vt colonū indemnē ſeruet. 455.19.1 in all.
Reſignatarius non habet ius à reſignante, ſed à Papa. ibid.
RESIGNATIO eſt tantum veluti conditio ſine qua non, ſicuti eſſet mors Rectoris ſi beneficium vacaſſet per obitum. ibid.
Reſignatio non valet niſi à die præſtiti conſenſus. 42.57.11
Reſignatio tamdiu pendet quamdiu per ſummum Pontificem non admittitur. ibid.7. in all.
Reſignatio facta fauore certæ perſonæ pro conditionali habetur. ibid.4
Reſignatio quæ medio tempore intercedit facit vt noua poſſeſſio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari. 42.56.6
Reſignatio facta in fauorem non aliter valet, quàm ſi ſortita ſit effectum: ita vt priſtinum ius tituli & poſſeſſionis penes reſignantem remaneat. 2713.1.2
Reſignatio quæ fit ex neceſſitate, ſtatim priuat reſignantem titulo & poſſeſſione. ibid.4 Item ſi ſit facta in manibus ordinarij, quia tunc debet fieri pure. ibid.
ſi cui Reſignatio facta fuerat deceſſerit in curia poſt admiſſam reſignationem, & non ſecutam acceptationem, non cenſetur beneficium in curia vacare. 49.84.4
Reſignatio non operatur vetam vocationem facta ex cauſa permutationis, ſi permutatio effectum non ſortiatur. 41.53.1 in all.
Reſignatio præſumitur ſimulata, cum poſt miſſionem reſignans remanet in poſſeſſione. 30.14.2.3 in all.
Reſignatio beneficij publicata videtur cum nec vi, nec clam, nec precario, ſed publicè reſignatarius miſſus eſt in poſſeſſionem beneficij. ibid.1
Reſignatio beneficij non valet niſi intra ſex menſes publicata ſit. ibid.
Reſignatio beneficij non prius acquirit ius reſignatario quàm admiſſa fuerit reſignatio à ſummo Pontifice, vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habet. 49.84.1
Reſignationis publicationi faciēdæ tēpus ſemeſtre præſtituitur. 43.59.3.4
Reſignationis publicationi apud Gallos æquipollet miſſio in poſſeſſionem. ibid.5
in Reſignatione beneficij ſuperioris voluntas interuenire debet. Alioqui priuat reſignantem iure poſſeſſorij non petitorij. 41.54.9.10
Reſignatione facta in manibus Papæ in fauorem certæ perſonæ reſtitui reſignans poteſt indiſtinctè contra tertium, non item ſi in manibus ordinarij. 42.55.1
RESOLVTO iure datoris reſoluitur ius accepturis. 455.19.1 in all.
RESPONSIO à poſſeſſore facta ante exhibitionem valere non poteſt, niſi quæ à ſciente facta eſt. 240.7.2 in all.
RESTITVERE hereditatē rogatus ſub conditione, Si deceſſerit ſine liberis naturalibus & legitimis ex proprio corpore procreatis, ſi religionem & monachiſmum profeſſus ſit, exinde videtur extitiſſe conditio fideicommiſſi, nec expectanda naturalis mors heredis rogati. 56.42 3. in all.
Reſtitui ante omnia ſpoliatum quemlibet, etiam prædonem reipublicæ intereſt. 87.15.4 in all.
Reſtitui fructus non debent mulieri quæ conſtante matrimonio nendum petita aſſecuratione in integrum reſtituenda eſt aduerſus pignorum remiſſionem, ne ij quidem qui ab aduerſario percepti ſunt poſt litem conteſtatam. 365.18.24.25
Reſtitui poteſt in integrum pupillus minorve cuius res immobiles, aut dotalis per tranſactionem alienata fuit. 140.5.1

Reſtitui

Reſtitui in integrum mulier poteſt aduerſus remiſſionem pignorum dotalium etiã conſtante matrimonio, ſi modo aliqua cauſa ſubſit. 165.18.1
Reſtitui non poteſt maior aduerſus omiſſum inuẽtarij beneficiũ. 639.4.1
Reſtitui non poteſt minor aduerſus conductionem ob id ſolùm quod recipit in ſe caſus fortuitos niſi aliunde probetur læſio. 453.15.1.2.3
Reſtitui in integrum non poteſt is, cuius bona poſtulante creditore ſub haſta diſtracta ſint, ſi non redemerit intra ſex menſes, niſi aut minor ætas, aut iuſta alia reſtitutionis cõcedẽdæ cauſa interueniat. 14 .4.2.3
Reſtitui cõtra fideicommiſſi indebiti reſtitutionem ex cauſa pietatis factam nemo poteſt. 149.4.12
Reſtitui in integrum non debet qui læſus non fuerit tempore contractus præterea læſionis ex poſt facto venientis ſiue minor ſit, ſiue eccleſia. 231.36.11.12
Reſtitui in integrum velit is qui iniuriam ſibi factam re aut verbo ſiue modico, ſiue nullo accepto pretio non eſt audiendus, quaſi aut ſine cauſa aut minore pecunia remiſerit. 139.3.1
Reſtitui non poſſunt, niſi quorum intereſt, & qui inciderunt in captionem. 160.2.2 in all.
Reſtituitur minor nunquam, quia minor, niſi ſit etiam læſus. 540.10.6 in all.
RESTITVTIO eſt reintegrandæ rei vel cauſæ actio. 266.7.7 in all.
Reſtitutio in integrum præſupponit contractum tenere ipſo iure. 531.1 4 in all.
Reſtitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem, vel aduerſarij circumuentionalis allegationem continet. 118.11. in all.
Reſtitutio in integrum datur ex cauſa metus & reuerentiæ maritalis, & paternæ. & immodicæ læſionis. 589.4.5 in all.
Reſtitutio tractanda eſt vbi domicilium habet is apud quem reſtitutio imploratur. 67.3.6
Reſtitutio ſic facienda eſt vt ius ſuum vnuſquiſque recipiat. 128.6.2
Reſtitutio in integrum id duntaxat reſtituit, quod abſtulerat læſio. 365. 18. 6 in all.
Reſtitutio ita dari debet vt non ideo beneficium Principis aduerſario ſit captioſum. 311.16.6 in all.
Reſtitutio (ſi modo petita non fuit) denegari non debet, quandiu ſubeſt eius concedendæ cauſa. 259.6.5 in all.
Reſtitutio in integrum datur Eccleſiæ exemplo minoris. 56.41.2
Reſtitutio competit ei qui alij vendidit quicquid iuris habuit etſi nullum alium ius haberet, niſi petendæ reſtitutionis contra ſuum authorem. 416.12.1 ad 9
Reſtitutio in integrum fruſtra petitur contra fideiuſſorem poſteaquam ſoluit. 988.10.3.4
Reſtitutio in integrum ex beneficio l. 2. C. de reſcind. vend. non amittitur per clauſulas poſitas in contractu venditionis nec per iuſiurandum. 413. 1. ad 5
Reſtitutio ex capite edicti de dolo nunquam datur reo. 153.1.4 in all.
Reſtitutio in integrum ſicut hæredi, ita & contra hæredem competit. 193.4.1 in all.
Reſtitutio in integrum non ſolum incidenter à reo, ſed etiam ab actore impetrari poteſt. 153.3.4 in all.
Reſtitutio in integrum quæ defuncto competit ad hæredem tranſmittitur. 358.2.12 in all.
Reſtitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito, magni valoris dona pignoris in *ἀντίχρησιν* dederit, non valet imò nec dari ſolet. 147.3.1
Reſtitutio non datur maiori ad implorandum beneficium inuentarij poſt tractatas res hæreditarias, ſed minori datur non doloſo. 628.18 1 ad 4
Reſtitutio non eſt mulieri neceſſaria cum venditio bonorum paraphernalium facta eſt contra Velleianum, puta pro marito aut alio quolibet cuius creditoribus ex pretio ſatisfieri debeat. 551.2.5 in all.
Reſtitutio quæ per viam exceptionis petitur, non mutua petitio, ſed eſt exceptio. 153.1.6 in al.
Reſtitutio quæ ex re magis quàm ex perſona minoris competit expromiſſori, eaſdem leges & conditiones recipit quas haberet ſi per minorem ipſum exerceretur. 143.3. 9 in all.
Reſtitutio dotis cum euadit in aſſecurationem non poteſt offerri mulieri. 524.53.1.2.3
Reſtitutio quæ per curatorem abſentis bonis datum petitur in vtilitatem abſentis, non ſub ipſius nomine peti debet, ſed ſub nomine curatoris 142. 13
Reſtitutio minoris, quacunque læſione, dum ne minima, contenta eſt. 140.5.5 in all.
Reſtitutio minorum non eget probatione tam grandis læſionis ſufficit quæ qualis qualis læſio. 126. .6 in all.
Reſtitutio in integrum non datur minori, maiori vero multò minus aduerſus omiſſam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ. 129.7.1.2
Reſtitutio in integrum cum peti poſſit non ſolùm per viam actionis, ſed etiam iure exceptionis adeòque ſimplicis contradictionis, nullius temporis quantumlibet longiſſimi præſcriptionis excluditur. 251.4.1
Reſtitutio in integrum ex cauſa læſionis habet implicitam dominij quæſtionem & vindicationem. 241.10.5 in all
Reſtitutio ſi petatur ex cauſa quæ iam ipſo contractus tempore locum habuit, id ius quod in loco contractus obtinet, ſpectatur: ſi vero ex cauſa quæ ſuperuenerit, id quod in loco iudicij obtinet. 153.2.2.3
Reſtitutio ex poſtfacto non poteſt actionem fideiuſſori iam acquiſitam reuocare. 148.2.1 in all.
Reſtituo rei quæ non apparet fieri poteſt. 325.69.8
Reſtitutio fruſtra petitur aduerſus contractũ qui non tenet. 823.8. 3. in al.
Reſtitutio aduerſus lapſum temporis facit vt etiam poſt tempus idipſũ liceat quod licebat ante. 142.4.10 in all.
Reſtitutio aduerſus lapſum temporis non niſi in ſubſidium pupillo qui tutores habuit, concedenda eſt. 1.7.1.3.8
Reſtitutio aduerſus ſubhaſtationes ex cauſa immodicæ læſionis etiam poſt interpoſitum decretum peti poteſt. 141.2.7
Reſtitutio aduerſus venditorem doloſum impetrata non nocet emptoris fideiuſſori. 148.2.4
Reſtitutio in integrum ſpecialiter cedenda eſt, alioqui non venit in mandato generali. 154. .2 in all.
Reſtitutio in integrum alieno nomine peti non poteſt niſi vel ſpeciali mandato interueniente, vel in neceſſarium antecedens. 153.1.1
Reſtitutio in integrum non datur aduerſus iniuriæ remiſſionem, ne minori quidem. 160.2.3
Reſtitutio dari non poteſt aduerſus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti, quamvis ea liberatio non fuerit inſinuata. 601.4.1.2
Reſtitutio omiſſa poſtea per aliam in integrum reſtitutionem repeti non poteſt. 151.2.3 ad 4
Reſtitutio contra immiſſionem impetrata inutilis eſt, niſi ſequatur abſtentio. 147.5.6 in all.
Reſtitutionis æquitas ſola ſupereſt dũ cauſa nullitatis ceſſat. 130.10.6.7
Reſtitutionis in integrum cauſa exerceri poteſt contra ſolum hæredem cum beneficio inuentarij etiam non vocatis creditoribus hæreditariis, licet poſſint illi adeſſe, ſi velint. 505 3 1.7
Reſtitutionis in integrum effectus eſt, vt in eo ſtatu reponantur omnia, in quo eſſent ſi factum non fuiſſet, id quod reſciſſum. 227.23.10 in all.
Reſtitutionis impetratio aduerſus obligationem iam extinctam, ſera eſt. 145.4.4 in all.
Reſtitutionis ſpes nulla ſupereſt quadraginta & quatuor annis elapſis. 140.1.6 Quadriennium autem quadraginta annis reuolutis conceſſum non prius incipit currere quam agendi facultas competat. ibid. 7
Reſtitutionis quæſtio plus facti quam iuris habet.
Reſtitutionis in integrum quæſtio ibi agitanda eſt, vbi domicilium habet is contra quem reſtitutio poſtulatur. 153.1.1
Reſtitutionis petendæ ius ex capite minoris ætas ad hæredem minoris quemlibet, etiam maiorem tranſmitti poteſt. 146.5.5
Reſtitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non tranſit ſine ſpeciali mandato. 148 1.3 tranſit autem in ſucceſſorem vniuerſalem. ibid. . in all.
Reſtitutionis in integrum deneganda fortiſſima perpetuàque ratio eſt ſi medio tempore res integra eſſe deſierit. 24 .1.14
ad Reſtitutionem inducendam ſufficit quod poſſit quis damnum pati ex eo quod fecit, licet adhuc nullum paſſus ſit. 365.18.12 in all.
Reſtitutionem ad hoc dari abſurdũ eſt vt reſtitutio peti poſſit. 158.6.30
Reſtitutionem ſemper excludit dolus. 628.18.1 in all.
Reſtitutionem differens non eſt audiendus. 196.12.8. in all.
per Reſtitutionem in integrum contractus iam reſolutus non poteſt reſcindi. 419.16.11 in all.
per Reſtitutionem in iis etiam in quibus procuratori ſuo quis adfuit ſuccurrendum eſt. 160.17.1.2
qui Reſtitutionem impetrauit poteſt pendente lite aduerſus contractum executionem contractus conſequi, non etiam petere. 154.2.2
cum de Reſtitutione vel concedenda vel deneganda agitur, non contractus, ſed iudicij locus eſt attendendus. 65.4.13
Reſtitutiones omnes æquitate nituntur. 160.2.4 in all.
Reſtitutiones omnes in integrum ſunt perſonales. 152.2 2
in Reſtitutionibus in integrum initium inſpicitur. 227.23.10. in all.
Reſtitutus in priſtinum ſtatum poteſt de ſtatu illo quandocumque docere. 291.36.1.2
RETENTIO poſſidenti facilius datur, quàm non poſſidenti facilius actio. 456.7.6 in all.
Retentio plus quam petitio eſt, cùm etiam ſit perceptio. 155.2. 6 in all.
Retentio interdum datur nullam habenti actionem. 243.11.2. in all.
Retentio poteſt obiici actioni de dote ob rationes tutelæ aut protutelæ non dum redditas. 526.4.1 2 7
Retentio dotis competit etiam contra mulierem cui rationum redditio remiſſa eſt à marito ob nullas redditas rationes. 529.16.1.2
RETRAHENDI ius municipale non poteſt cedi extraneo. 538.14.3. in all.
RETROACTIO impeditur quoties medio tempore ius alij quæſitum eſt. 429.5.3 in al.
RETROTRADITIONE recuperatur poſſeſſio, quæ reſoluta permutatione etiam per traditionem fuerat perfecta. 448.7.1
ad RETROVENDENDVM conueniri in ſolidum poteſt vnus ex pluribus emptoris hæredibus, & cogi retrouendere, ſiue ſolus ipſe poſſideat ſiue omnes ipſi poſſideant. 304.2 2 in all.
RETROVENDITIO non facilè ex coniecturis præſumenda, neque pretij reſtitutio, nec ſi venditionis inſtrumentum penes venditorem reperiatur. 440.18.16.17.18
REVERSA in domini poteſtatem non eſt res quæ non durat reuerſa. 389. 7.9. in all.
REVOCAT mandatum, qui delegato debitore pecuniam ipſe exigit. ibid. 6. in all.
Reuocatam eſſe ipſo iure ſententiam parum eſt, ſi non ipſa quoque executio reuocetur. 444.10.17
Reuocationem omnem impedit pietatis cauſa. 495.37.14 in all.

Reuocatum per viam attentati, non poteſt amplius per appellationem reſcindi. 29.1 in all.

Revs in exceptione actor eſt. 319.59.6 in all.

Reus dilationem conſequi ſolet, non actor. 291.5.4

Reus conuentus eligere poteſt & debet quid reſpondeat, An affirmatiuè an negatiuè. 240.7.1 in all.

Reus in Senatu conuentus non poteſt obiicere exceptionem fori, ſi ſtatim expediri lis poſſit. 208.24.1

Reus probare debet ſuã exceptionem cùm in ea ſit actor. 781.6.2 in all.

Reus actori quandocumque litem repetenti inſtantiæ peremptæ exceptionem obiicere poteſt. 177.26.13

Reus ob chirographum non reſtitutum condemnandus eſt, non ad pecuniam chirographo contentam, ſed ad id tantum quod actoris intereſt. 277.5.1

Reus lite criminaliter primum inſtituta, & in ciuilem diſceptationem conuerſa, carceribus eximi debet præſtita priùs ſatiſdatione de iudicato ſoluendo. 168.4.1

Reus pro ſuæ innocentia probanda impetrare poteſt publicationem monitorij cum clauſula *Nemine dempto*. 325.68.3

Reus ſatiſdare volens pendente lite, ſi capitali pœnæ poſſit eſſe obnoxius, non auditur. 169.16.1

Reus principalis non poteſt habere regreſſum contra fideiuſſorem ſuum, cui ex contrario indemnitatem pleniſſimam præſtare debet. 101.6.9 in all.

Reus per non ius actoris vincere debet, non contra. 805.56.16,17

Reus criminis nunquam iniuria afficiendus eſt ante probatum crimen. 296.1.10 in all.

Reus criminis pendente accuſatione neceſſario ſumptu egere non debet. 1059.4.3 in all.

Reus criminis nunquam habetur pro confeſſo ex ſola contumacia niſi aliæ ſint probationes. 842.7.32,3

Reus de crimine ex ore reſpondere ſine cauſa iuſſus, habet iuſtam appellandi cauſam, ſed interim tamen reſpondere cogitur. 852.39.1

Reus fruſtra criminis infamatur petere voces nō auditur. 533.2.4 in all.

Reus, actore iurante verum eſſe quod affirmauit, cogitur reſpondere modo aſſerto, & iurare falſum eſſe quod negat. 52.54.17 in all.

Reus tergiuerſante per atteſtationē debet ex ore & in vinculis. 1056.12.1

Reus torqueri poteſt pro furto de quo nondum conſtat. 532.1. Vide

Reus extra tormenta confeſſus nec in confeſſione poſtea perſeuerans iterum ... torqueri poteſt, ſed non ſæpius quam ter niſi ex nouis ... 1085.2.1

Reus ... conuictus non debet torqueri. 1038.15.1

... etiam conuictus ad detegendos ſocios in atrocioribus criminibus quæſtioni ſubiicitur. 1288.16.1

Reus ex confeſſione ſua furti condemnari non poteſt, niſi priùs conſtet de corpore ſubrepto. 533.2.1 ad 4

Reus ex vinculis ſententiam audire debet, tum quoque cùm abſolutio tum etiã cùm criminalis diſceptatio conuerſa eſt in ciuilem. 1057.3.1

Reus maieſtatis non prohibetur, facere teſtamentum, ſi memoria eius tandem innocens probetur. 652.5.1 in all.

Reus læſæ maieſtatis teſtamentum facere prohibitus intelligitur, ſi poſtea condemnatio ſequatur, ſiue viuo illo, ſiue mortuo. 598.21.1

Reus qui demens vel hebetioris ingenij dicitur, adducitur in decretum Senatus vt tori ſenatui exhibeatur inſpecturo ex vultu & ſermone hominis qualis reuera ille ſit, & quanta eius ſermonibus & dictis fides adhibenda. 1085.3.1 in all.

Reus ſimulans inſaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non meretur torqueri debet. ibid.1,2,3

Reus contra quem nulla fuit ſatis iuſta cauſa inquirendi in nullas expenſas condemnandus eſt. 208.66.2

Reus condemnari non debet, ſed abſolui ſi ſint indicia pro & contra. 1090.32.6 in all.

Reus pendente accuſatione retinet liberam bonorum ſuorum adminiſtrationem dum nihil in fraudem faciat. 1053.2.1

Reus cum ante ſententiam diffinitiuam eximitur carceribus ex iuſta cauſa, non ideo ſumptuum condemnationem vllam debet. 806.58.1

Reus debet abſolui, ſed de non iure actoris conſtet & agatur interdicto retinendæ poſſeſſionis etiamſi de iure ſuo non doceat. 32.23.1

Reus quamuis à crimine abſoluatur, criminalis tamen ſententia eſt ac perinde vt cæteræ criminales pronuncianda. 1057.3.1 in all.

Reus non poteſt in carceribus retineri pro expenſis litis criminalis etiamſi ita dictum ſit, ſi à taxatione appellauerit & ſatiſdare paratus ſit. 805.52.1

Reus non condemnatus de crimine an & quando ad expenſas litis condemnari poſſit in cauſis criminalibus. 801.40.1

Reus cuius ſumptibus tranſmittendus ſit, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum. 1077.1.1

Reus vt repetatur in ſuis confeſſionibus quas fecit tormentis quod tempus expectari debeat. 1089.1.1

Rei confeſſio ſola ſiue ſpontanea ſiue in tormentis facta ſufficit ad condemnationem ordinariam ſi conſtet de delicto, ſecus ſi non conſtet. 1.92.27.1

Rei declaratio nolentis teſtes ſibi exhiberi & committi, habetur pro tacita criminis confeſſione. 1057.14.1

ad Rei abſentis defenſionem nemo admittitur, nec ad appellandum pro abſente condemnato, niſi hac lege vt exhibeat reum, eumque carceribus mancipet ante omnia. 1056.11.4 in all.

Rei morte ſoluitur iudicium criminale etiam quod ad partem pecuniariam fiſco applicandam, ſed non pro ſumptibus litis & eo quod intereſt partis. 1051.15.8

Rei criminum atrociſſimorum nec priuilegiatorum clerici ad iudicem Eccleſiaſticum remittuntur, ſed ita vt ſi criminis ſocios laicos habeant oporteat litem per iudicem Eccl. tractari, adiuncto iudice laico, & aſſiſtente procuratore generali. 1079.2.8 in all.

Reo nulla imputanda eſt negligentia quamdiu nullam diligentiam actor adhibet. 177.26.18

Reo, qui & obiectionem teſtium paſſus & ad iuſtificationes ſuas admiſſus fuit, non eſt danda dilatio ad reſpondendum, vt aiunt, per attenuationem. 1054.6.1

Reo, ex quo ad locum torturæ deductus eſt, licet nondum proceſſum ſit ad ſpoliationem & ligaturam, non licet appellare, poteſtque ſperni impune appellatio. 1086.6.4 in all.

Reo iurante in actionibus omnibus realibus ſe neſcire, an rem poſſideat, quæ petitur, loci indicatio actoris ſumptibus facienda eſt. 236.7.13

Reo negante iudici teſtes adhiberi debent, & ab eo audiri, vt magis ſcire poſſit an & quanta fides iis adhibenda ſit. 329.9.7 in all.

Reo nihil denegandum eſt quod ad eius innocentiam probandam prodeſſe poſſit. 328.3.8 in all.

Reo mortuo pendente appellatione nihilominus ferenda eſt ſententia in cauſa appellationis propter damna factáſque litis expenſas. 506.1.1 ad 4

Reum non negare non ſufficit vt fateri videatur, nec ad ſententiam procedi poteſt, niſi facta prius conteſtatione. 118.18.3

Rei fauorabiliores ſunt quam actores. 310.49.8 in all.

Rogationvm feriæ non ſunt indictæ in honorem Dei. 201.6.1,5 A quo inſtitutæ. ibid.

Rogationum diebus extra horas ſolemnibus ſupplicationibus conſtitutas ab iis quæ ad iudicij ordinandi ſolemnitatem pertinent nulla eſt abſtinendi neceſſitas. ibid 7.8

S

Sabavdiæ ſereniſſimi Duces habent iura Imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoris. 77.1.1

Sacerdoti reuelanti ſacramentalem confeſſionem non creditur. 347.38.1

Sacrilegivm eſt ſi diues eleemoſynam accipiat. 66.57.2

Sacrilegij crimen eſt mixti fori & quomodo in eo, aliiſque ſimilibus mixti fori criminibus procedendum ſit, ſi ex accuſatis quidam ſint clerici, quidam laici. 1079.1.1

Sacristiæ eſt officium. 44.26.3 in all.

Salarivm procurator poſt biennium, à die tamen finiti officij, non finitæ litis numerandum, petere non poteſt 327

Salarium ſcripturæ ſi propter egeſtatem litigatoris ſolui numerata pecunia non poſſit quid ſit faciendum? 182.2.1.5.6

Salarij præcedentis conſtitutio mandati & præpoſitionis eſt probatio. 402.2.6 in all.

Salaria non niſi obſequij ratione debentur. 295.19.2 in all.

Salaria & alimenta famulo ægroto debentur ea lege vt quando conualuerit tanti temporis acceſſione damnum ſarciat, quanti illud fuit quo ægrotauit. ibid.2

Salvagvardia per Principem conceſſa tollit non iuriſdictionem domini inferioris. 103.5.2

Salvi conductus, vt vocant, literarum vſus nullus eſt apud Sabaudos. 1107.6

Sangvinis redimendi honeſta eſt quælibet ratio, etiam per mendacium. 1057.14.2 in all.

Satisdandi facultas non ſemper cuilibet præſens eſt ac expedita. 303.9.5 in all.

Satiſdandi vix vlla neceſſitas ei iniungitur qui beneficij poſſeſſionem ex Senatuſconſulto naneiſcitur. 170.20.1 in all.

Satiſdandi onus pleruinque graue eſt, præſertim homini egeno, cui non ſuerit difficilius pecuniam inuenire quam fideiuſſorem. 235.4 in all.

Satiſdandum eſt in omnem locationis cauſam. 462.44.8 in all.

Satiſdare debet is, qui pecuniam petit ſibi legatam ad aliquid faciendum, non etiam qui petit bona immobilia. 170.19.1

Satiſdare filius naturalis & legitimus non cogitur cui pendente lite certa quantitas pro alimentis aut ſumptibus litis ex paterna ſubſtantia prouiſionaliter adiudicata eſt. 166.7.1.2.3

Satiſdare cogitur qui rem communem ſine ſociis vendidit, quo venditionem laudaturos promiſerat. 424.5.1 ad 4

Satiſdare iuſſus de non offendendo ad rectã vſque pecuniæ quantitatem, ſi minus idoneos fideiuſſores offerat non eſt audiendus. 269.17.1.2

Satiſdare de non offendendo iuſſus ſi non poſſit ſatiſdare quid faciendum. 166.5.1.2.3

Satiſdari poſſeſſor immobilium non cogitur. 167.11.4

Satisdatio interponitur quo magis non quo minus bene & ex boni viri arbitrio vſuſructuarius re aliena fruatur. 245.1.5 in all.

Satiſdatio pleniſſimam tribuit indemnitatem. 286.6.6 in all.

Satiſdatio præſtanda eſt quoties in limine contractus, euictionis periculum imminet. 299.1.19 in all.

Satiſdatio tunc præſtanda eſt cùm vnus petit, alius vſumfructum conſtituit. 246.9.4 in all.

Satiſdatio pro inſtrumenti guarentigiati executione præſtari debet præſente aduerſario: pro ſententiæ verò prouiſionalis executione abſente & ignorante eo qui ſe obligauit. 168.13.4

Satiſdatio aduerſus denunciationes & ſequeſtrationes promptiſſimum eſt

eſt remedium. 300.2.10 in all.
Satiſdatio ad pecuniam debitam repetendam ſufficit quoties euictionis periculum imminet. 441.1.6 in all.
Satiſdatio ratione pecuniæ nunquam præſtanda eſt, niſi cum dies ſolutioni dictus eſt vel locus. 278.8.24
Satiſdatio ratione pecuniæ nunquam præſtanda eſt, niſi cum dies ſolutioni dictus eſt vel locus.
Satiſdatio obligationis, adeóque & numerationis loco eſſe ſolet. 282.18.7 in all.
Satiſdatio non mutat maleuolum ſatiſdandi propoſitum ſed diutius graſſandi in re aliena ei facultatem præbet. 245.2.6
Satiſdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occaſionem trahi debet. 243.15.5
Satiſdatio non iudici ſed aduerſario præſtanda eſt. 168.13.2 in all.
Satiſdatio non facit liquidum debitum, quod liquidandum eſt per iudicem appellationis, ſiquidem non niſi in caſu debito & incerto ſatiſdari ſolet. 375.10.3 in all.
Satiſdatio oblata eo tempore quo nondum locus eſſe poteſt liquidationi, non videtur congruo tempore præſtita. 196.11.1
Satiſdatio vitioſa pro non ſatiſdatione eſt. ibid. 5 in all.
Satiſdatio diutius graſſanda in re aliena poteſtatem facere non debet. 462.42.2 in all.
Satiſdatio diutius graſſando in re aliena poteſtatem facere non debet.
Satiſdationis onus ad alias perſonas prorogari non debet. 231.34.1
Satiſdationis onus interdum victori iniungitur. 165.2.10
Satiſdationis præſtandæ neceſſitas ſicut non facit indebitum quod fuit debitum: ita nec præſtita aut oblata ſatiſdatio facit omnino debitum id quod forſan apparebit indebitum. 375.10.3 in all.
Satiſdationem offerri & præſtari ſufficit pro acceſſoriis quæ non ſunt liquida. 439.37.1 in all.
Satiſdatione ſecurus ſit is, cui cauetur. 426.11.2 in all.
Satiſdationes nunquam niſi ex cauſa irrogantur, & præcedente cauſæ cognitione. 165.2.9 in all.
SCRIPTOR pro ſalario ſuo habet ius retentionis. 182.1 in all.
SCRIPTVM eſſe aliud ſiquidem eſt, aliud in ſcriptis factum eſſe. 1077.1.3 in all.
SCRIPTVRA priuata munita ſcriptione trium pluriúmque perſonarum integræ probatæque exiſtimationis pro publica habetur. 343.3.4
Scriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo ſcilicet recognita eſt, maximè verò in præiudicium ſcribentis. 1075.11.1 in all.
Scriptura cuiuſque priuata pro ſe fidem non facit. 779.24.3 in all.
Scripturæ priuatæ recognitio ſemper facienda eſt, nec ſcripturis tantum, ſed etiam notæ, quæ loco ſubſcriptionis ſubiecta ſit. 510.13.4,5,6
Scriptura enim priuata niſi recognoſcatur, fidem non facit. ibid.
Scriptura Senatoris à graphario eius ſubſcripta non poteſt impugnari citra ſolemnem falſi inſcriptionem. 510.14.4 in all.
Scriptura quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum non eo minus valeat iure teſtamenti ſi habeat omnes ſolemnitates teſtamentorum. Et de clauſula codicillari, 25, An ei qui egit quaſi ex codicillis liceat variare. 589.1.1 ad 19
Scriptura matrix, eſt ſcheda ſeu nota & abbreuiatura, &, vt Pragmatici loquuntur, minuta, ex qua protocollum ſumitur. 550.24.4 in all.
Scriptura non pertinet ad ſubſtantiam teſtamentorum nuncupatiuorum. 601.30.4
Scriptura, cùm de ſolo facto quæritur, per teſtes probari poteſt. 46.68.4 in all.
Scriptura per teſtatorum ſubſcripta & iure teſtamenti valere iuſſa, non eo magis valet, ſi neque manu teſtatoris hæres ſcriptus ſit neque eius lingua nuncupatus, vt nec iure codicillorum, ſi clauſula codicillaris deſit. 598.20.1
Scripturæ diuerſitas in ſubſtantialibus, vtramque ſcripturam vitiat. 344.4.1
Scripturæ ordo non poteſt mutare ordinem iuris & voluntatis. 405.4.2 in all.
Scripturæ credendum eſt quoties à notario ſcriptum eſt iuraſſe teſtatorem niſi qui negat paratus ſit de crimine falſi inſtituere accuſationem. 593.10.7
Scripturæ publicæ potius ſtandum eſt quàm priuatæ. 343.3.3
Scripturæ ſeu inſtrumento ſtandum eſt, niſi in his qui poſt ſcripturam, & extra contractum facta proponuntur. 403.5.1
Scripturæ repertæ in archiuis monaſterij probant in antiquis etiam contra tertios. 324.61.1
Scripturæ plures ſi ab eadem parte proferantur quæ nulla conciliari interpretatione inter ſe poſſint vtraque reiicienda eſt. 443.2.1,2
Scripturæ ſi fieri poſſit concordandæ ſunt. 343.3.1 in all.
Scripturæ confici plerumque ſolent non vt formam dent contractui, ſed facilioris probationis gratia & ad futuram rei memoriam. 532.13.2
Scripturæ publicæ totam vim ſuam & authoritatem accipiunt ab authoritate Principis. 346.13.8 in all.
Scripturas ſuſceptas comminiſcentes tanquam falſarij puniendi ſunt, niſi veritatem iis adeſſe probetur. 349.21.11
an SECVNDVS filius dici poſſit, qui ab alio illegitimo an euertitur. 671.25
Secundi appellatio dicit ordinem ad Primum, non etiam Primi ad ſecundum aut vltimi ad Primum. 671.24
SEIPSVM vltro prodere nemo cogitur. 749.2.1 in all.
SENATOR mandatam à Præſide aut alio quàm Principe iuriſdictionem exercere non debet. 186.1.1,3
Senatori iudicandi neceſſitatem habet, quoties neque litigatoribus neque ſibi ipſi ſuſpectus eſt. 187.1.7 in all.
Senator poteſt eſſe iudex in cauſa ſui emphyteutæ dum ne agatur de ipſa emphyteuſi. 177.9.1,2 limitatur ibid.
Senator ſolus inſtrumenta pupillaria quæ in domo vitrici poſt mortem matris, quæ tutrix fuerat, inuenta ſunt, inſpicere & legere poteſt. 185.4.2
Senator non prohibetur ius dicere in ea cauſa quæ de Aduocati aut Procuratoris ſui iure apud Senatum tractatur. 187.1.2
Senator recuſatus, quamvis non ſit remotus nihil interim conſtituere in ea lite poteſt, in qua eſt recuſatus. 189.6.1
Senator non poteſt eſſe iudex in cauſa inquilini ſui aut eius cuius ipſe inquilinus eſt. 188.3.5 in all. poteſt in cauſa coloni ſui ſi ille ſit nummarius. ibid.
Senator, epiſcopalem dignitatem poſt Senatoriam adeptus Senator eſſe deſinit, niſi retinetur. 55.13.3
Senator quando & qua de cauſa ſuſpectus haberi poteſt. 188.3.1,2,3
Senator qui ſuſpectus dicitur poteſt de cauſis ſuſpicionis contra Senatores alios allegatis ſententiam dicere, quamdiu non eſt remotus. 188.2.1
Senatori non licet honorarium vllum accipere quam à ſuo principe. 721.1.3 in all.
Senatores quæ priuilegia habent, non tam dignitatis, quàm ſolius officij ratione non tranſeunt ad eorum viduas aut liberos. 1113.23.1
Senatores olim, teſte Liuio, in Senatum venire cogebantur. 33.10.5 in all.
Senatorum & Rationalium, ſtatuſque Conſiliatiorum eſt, vt ſiue agant ſiue conueniantur, cum habeant iudicem qui Sabaudiæ iuridicus maior eſt. 119.1.1
Senatoribus votis diſſentientibus, ea pars vincit quæ numero potior eſt. 71.2.1
SENATVS Principis vice cognoſci, quomodo olim præfecti prætorio. 355.33.16 in all.
Senatus perſonarum repræſentat ac maieſtatem Principis. 1108.5.4 in al.
Senatus appellationum ſupremus iudex eſt. 165.8.5 in all.
Senatus actorum iudicialium editione ad cuiuſque poſtulationem ſine vlla exceptione decernit. 91.8.3
Senatus, & ſi ſuprema, quod aiunt, manu, plerumque habet reſtitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata, nunquam tamen ſupplet perfectum reſcripti non impetrati, per quod euertenda ſit præcedentis Senatuſconſulti authoritas via ciuilis ſupplicationis. 148.5.1.4
Senatus qui ſola veritate rei inſpecta iudicare debet, æquitatis maiorem quam ſtricti iuris rationem habere ſolet. 335.33.15,16
Senatus forenſibus & alienigenis iura ſua perſecuturis ſatiſdandi neceſſitatem imponere non ſolet. 169.35.5
Senatus poteſt iudicare ſecundum conſcientiam & non ſemper ſecundum allegata & probata. 781.7.1
Senatus ex cauſa poteſt negligere conſenſum procuratoris generalis. 94.19.3 in all.
Senatus quod fieri iuſſit ſub certæ pœnæ coniunctione præcisè faciendum eſt, ſed non facilè mulcta irroganda nec niſi ex magna cauſa. 840.1.1
Senatus, quando appellans eſt contumax, & de confirmando iudicato agitur viſis actis contra appellantem pronunciare ſolet. 176.19.3
Senatus non ſolum mandatam executionem reuocare, ſed etiam inferiorum feudatariorum iuriſdictiones, ſicut & cætera, quæ ſunt propriis cuiuſque patrimonij tueri debet. 104.13.4,5.
Senatus decretum licèt cauſam habuerit à conſenſu falſi procuratoris impedit appellationem tanquam ab abuſu ſi nullus impetrantis dolus interuenerit. 859.2.1,2
Senatus poſſeſſionem beneficij quantum debet momentaneam ei concedere non ſolet, qui nullo iuris colore nititur. 285.3.3 in all.
Senatus, omnes meliorum obligationes, quæ pro alieno debito factæ ſunt improbat.
Senatus ita ſolet pronunciare, vt non auferat condemnato facultatem appellandi ab iniuſta ſententia per quã idem fuerit condẽnatus. 783.12
Senatus decreta non debent eſſe cluſoria. 840.1.5 in all.
Senatu authore qui nactus eſt poſſeſſionem beneficij condemnari poteſt ad reſtitutionem fructuum omnium exinde perceptorum. 805.53.1
SENATVSCONSVLTVM aut noua Iuſtiniani conſtitutio nec donanti, nec alienanti, nec ſoluenti mulieri ſuccurrit, ſed obligatæ tantum & intercedenti. 359.3.4
Senatuſconſultum Velleianum quod venditionem & obligationem improbat, non damnat pignoris liberationem. 358.1.9 in all.
Senatuſconſulti executio citra ciuilem ſupplicationem impediri poteſt, ſi Senatuſconſultum ob id nullum ſi quod mandatum ad litem agendam aut ſuſcipiendam non habuerit, is, qui tanquam procurator condemnatus eſt. 75.10.1,2,3
Senatuſconſulto Velleiano per ſpeciem obligationis correorum fieri fraus poteſt. 358.2.1 in all.
Senatuſconſultum impugnans qua pœna mulctetur. 182.5.4
Senatuſconſulta duo de eadem re ne ſint cauendum. 276.46.5 in all.
SENEX dum ne decrepitus torqueri poteſt, & cum non poteſt torqueri, tamen terreri poteſt, ſi crimen ſit ex atrocioribus. 1090.24.1
SENTENTIA ſtricti iuris eſt, ſemperque ſtrictè interpretanda. 930.1.6
Sententia eſt ſtricti iuris, eiúſque forma diſtrictè ſeruanda eſt. 168.13.4 in all.

Sententia non ſemper ius tribuit, ſed quod iam anteà competit, declarat. 128. 7 in all.
Sententia licet iniqua, ius facit. 273.33.2 in all.
Sententia inter auditos & conſentientes ius facit. 129.8 in all.
Sententia conformis eſſe debet libello & actoris petitioni, non reſponſioni quam reus fecerit ad petitionem. 171.3.5 in all.
Sententia non ex litigatorum conſenſu, ſed ex iudicis rerúmque indicatarum authoritate vires accipit. 122.13.6
Sententia de iurando non tranſit in rem iudicatam priùs quàm ſit iuratum. 273.35.1
Sententia confirmans executionem retrotrahitur ad tempus executionis. 835.55.1
Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocunque condemnato fundum ipſum vindicanti. 815.5.1
Sententia lata contra fratrem qui tam ſuo, quàm fratris nomine condemnatus eſt, ſi neque mandatum neque ratihabitio interceſſit, fratri non nocet. 838.7.1
Sententia lata in cauſa appellationis contra eum, qui cum procuratore iuriſdictionalis in prima inſtantia obtinuerat an noceat procuratori iuriſdictionali. 838.8.1
Sententia lata pro legitima contra hæredem non poteſt mandari executioni contra tertios poſſeſſores, niſi facta prius liquidatione, & excuſſione bonorum contra hæredem condemnatum. 839.10.1
Sententia lata de nobilitate ab vno magiſtratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magiſtratu & contra ceteros. 817.7.1
Sententia contra patrem lata poteſt mandari executioni contra filium tanquam hæredem ſed in bonis patris, non in bonis filij. 829.36.1
Sententia lata contra prælatum nocet ſucceſſori in beneficio niſi lata ſit in colluſionem aut contumaciam deceſſoris. 839.1.1
Sententia lata contra tutorem non aliter pupillum afficit, quàm ſi victor probet fuiſſe verum tutorem. 837.3.1
Sententia lata contra tutorem qui non ſatisfecit, poteſt interdum mandari executioni contra pupillum adeóque in propria ipſius bona, etiam pro debito illius, cui pupillus hæres fit cum beneficio legis & inventarij. 83 .36.1
Sententia contra alios lata aliquando alijs nocet, etiam in non lis, aut abſentibus, & indefenſis. 835.5.1
Sententia inter alios lata alijs non nocet. 184.12.1 in all.
Sententia inter alios lata alijs non auditis nec vocatis non nocet. 625 6. 3 in all.
Sententia inter alios lata pro hærede cum beneficio legis nocet creditoribus etiam non vocatis. 842.2.1
Sententia inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ quoties eadem eſt cauſa vincendi & idem ſtatus cauſæ apud eundem iudicem, ſi qui nunc agit, priori liti adfuit, ſecus ſi non adfuit. 814.4.1
Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipſo iure tenet & afficit vniuerſitatem. 81 .13
Sententia nullis probationibus facta lata, ipſo iure nulla eſt. 342.61.4
Sententia die in honorem Dei feriata lata omnimodo ex appellatione reſcindenda eſt licèt rectè, iuſtéque lata ſit. 200.87.1.1,2
Sententia iudicis non probat factum puta conſenſum partium. 311.7 1 in all.
Sententia iudicis ab eo lata & ſubſcripta poſt mortem eius amplius pronunciari non poteſt. 816.8.1 in all.
Sententia contra falſum authorem lata minori non nocet. 184. 12. 3 in all.
Sententia ferri debet ſuper eo quod in petitionem deductum eſt, non quod in præſtatione tantum eſt. 940.13.7 in all.
Sententia, iudice mandante, per actuarium pronunciari poteſt. 20 . 1 2 in all.
Sententia nonnunquam pronunciatio dicitur. 189.7.2 in all.
Sententia dicenda non eſt neque abſolutionem, neque condemnationem continet. 204.9.3 in all.
Sententia inanis eſt quamdiu executioni mandata non eſt. 444.10.17
Sententia per petitam in integrum reſtitutionem ſuſpenditur 154.1.17 in in all.
Sententia contra priorem emphyteutam poteſt mandari executioni etiã contra nouum poſſeſſorem, ſed eo ante omnia citato. 756.6.1
Sententia quælibet ſtatim mandari debet executioni contra moratorem oblata ſatiſdatione. 195.10.3
Sententia inutilis non eſt, quæ propter fructus neceſſariò reddenda eſt. 194.8.3 in all.
Sententia plures partes & plura habens capita reſcindi poteſt. 183. 7.7 in all.
Sententia plenior tollit minùs plenam. 82.15.4 in all.
Sententia diffinitiua pro eo lata qui iam obtinuit prouiſionalem non poteſt mandari executioni, ſi ab ea ſit appellatum ne quidem prouiſionaliter. Ipſa tamen prouiſionalis ſententia mandari poteſt executioni. 830. 4.1
Sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias. 285.3.6 in all.
Sententia diffinitiua quoties remoratur aut impeditur, condemnationi fiduciariæ & prouiſionali locus eſt. 309.1.13. in all.
Sententia diffinitiua nec ſub conditione nec ſub incerto fieri poteſt. 299. 2.14 in all.
Sententia prouiſionalis per diffinitiuam plerumque confirmatur. 83.23. 2 in all.
Sententia prouiſionalis quæ ſtatim executioni mandari potuit non obſtante appellatione, non eo minus executionem merebitur, quod à diffinitiua ſententia per quam confirmata eſt, fuerit prouocatum. ibid. 1.2
Sententia prouiſionalis, itémque diffinitiua an & quando poſſit mandari executioni non obſtante & ſalua nihilominus appellatione. 784. 2. 1
Sententia prouiſionalis non niſi per diffinitiuam poteſt reuocari, reuocata autem nullius effectus quamuis deffinitiua fuerit prouocatum. 813 3.1
Sententia prouiſionalis tollitur per diffinitiuam, ſed reuiuiſcit ſi à diffinitiua ſit appellatum. 788.14.1
Sententia quæ plura capita continet, poteſt pro parte valere & pro parte non valere, ſi modo non ſint connexa. 838.20,1 in all.
Sententia a qua appellatum eſt ius facere non poteſt. 311.7.2 in all.
Sententia quæ errorem ſpecificè expreſſum non continet, ſi in actis error aliquis eſt, ideò non vitiatur. 34 .6 .1
Sententia nulla tranſit hodie in rem iudicatam, ſi ab ea non appellatur. 857.13.1.2
Sententia ipſo iure nulla confirmari (cùm id quod nullum eſt non ſit confirmabile) nullo modo poteſt. 342.61.21 in all.
Sententia non pendet ab executione, ſed executio à ſententia. 761.29. 2 in all.
Sententia poteſt quidem ipſa eſſe incerta, ſed non executio ſententiæ. 822.10.1 in all.
Sententiæ arbitri, quam litigatores ratam habuerint, ſtandum eſt, nullo etiam præcedente compromiſſo: ſecus eius ſententiæ non ſtatur, niſi metu pœnæ. 162.1.1 in all.
Sententiæ executio, præſertim prouiſionalis, non poteſt impediri prætextu noui inſtrumenti, ſi non probetur reddita ex falſis inſtrumentis aut teſtamentis. 4 .2.5 in all.
Sententiæ executionem contra alium qui impedit, tertio facienda eſt exhibitio non tantum ſententiæ, ſed etiam omnium inſtrumentorum litis. 838.9.6
Sententiæ exequendæ ius non ſemper illi competit, qui ſententiam dixit. 163.6.2 in all.
Sententiæ pronunciatio ſola, etiam die feriato, dum in honorem Dei ſit feriatus, fieri poteſt. 201.5.2
Sententiæ vigor in executione conſiſtit. 289.3.4 in all.
Sententiæ vigor in executione conſiſtit. 444.10.17
Sententiæ acquieſcere non videtur qui patitur aduerſarium iurare in ſupplementum probationis ex ſententia iudicis.
Sententiæ etiam iniquæ a qua non fuit appellatum, ſtandum eſt, ſed ita vt poſtea appellandi facultas non præripiatur. 817.14.1
Sententiam neceſſariò præcedere debet facti, omniúmque ab eo circumſtantiarum dependentium cognitio. 299.2.14 in all.
Sententiam pro ſe latam exequi nemo cogitur, nec conueniri primus ex iudicato etiamſi incidenter & in conſequentiam propoſitam actionis aliquid inuicem aduerſario præſtare condemnatus ſit. 834. 54. 2 & ſeq.
Sententiam executioni mandatam reuocatam eſſe parum eſt, niſi ipſa reuocetur executio. 444.10.17
Sententiam in cauſis ex regiſtro decidendis, dicere ſoli poſſunt qui in ſubſelliis publicis inter Senatores ſederunt, aut ſaltem ſedendi ius habuerint. 212.45 2
Sententiam interlocutoriam qui reuocare poteſt, cautionis onus ex iuſta cauſa ſuperueniente poteſt iniungere. 285.3.8 in all.
à Sententia quantumuis nulla hodie neceſſariò appellandum. 187.4.7
in Sententia quæ decretum interponit ſuper ſubhaſtationibus tanquam legitimè factis non ſolet quicquam pronunciari de damnis & intereſſe ſed tantum de fructibus reſtituendis, ſi quos debitor a tempore expeditionis perceperit. 919.19.2 in all.
à Sententia contra alium lata ſufficit vt intra decennium ex die notitiæ appellet is, cuius intereſt. 846.10.1
de Sententia lata ſuper poſſeſſorio ſimul & petitorio. 886 19.1
de Sententia contra curatorem hæreditatis data. 817.12.1
Sententiæ omnes ſcribuntur & in actis deſcribuntur. 338.45.3 in all.
Sententiarum diuerſitas in pœnis quantum aliæ aliis non inſunt impedit omnino ne ſententiæ iungi poſſint. 74.3.6 in all.
Sententiis Senatorum rogandis, à relatore primum, deinde ab iis qui in ampliſſimum ordinem adſciti ſunt, cuiuſcunque ſint ætatis & eruditionis, Præſes incipit, ipſéque vltimus ſententiam dicit. 72. 4. 1, 2
Sententias ponderare operæ precium magis eſt, quàm numerare. 72. 4.1.1
de SEPARATIONE bonorum per creditores defuncti, ne remittantur ad inſtantiam diſcuſſionis bonorum hæredis. 877.24.3
SEQVESTER factus per iudicem, ſi ſpoliatus ſit reſtitui poteſt ab eodem iudice contra ſpoliatorem iam alterius fori. 886.18.2,3
SEQVESTRARI beneficium non debet lite pendente & quamdiu de non iure eius qui poſſeſſor factus eſt, non fuit cognitum. 283.3.3
SEQVESTRATIO ſit requirente procuratore generali antequam conſtet cui prouiſum ſit de beneficio, vt interim œconomus conſtituatur qui Eccleſiam curet, ac faciat vt diuinus cultus non negligatur. 805.53.2 in all.
Sequeſtratio interdum ſit tantùm cuſtodiæ cauſa. 283 1.5 in all.
Sequeſtratio à Senatu fieri iuſſa non poteſt impediri oblata ſatiſdatione & ſatiſdandi facultate. 816.2.1
Sequeſtratio quæ ſit per iudicem cuſtodiæ cauſa & vt res in tuto ſit,

non adimit poſſeſſionem ei qui poſſidet. 248.2.2
Sequeſtratio per iudicem facta interdum ſpoliatio eſt. Et quibus remedijs emendanda. 885.16.5.6
Sequeſtratio per ſeruum facta non nocet domino. 283.1.5. in all.
Sequeſtratio debitori per præſcriptionem nota fieri poteſt. 302.7.9 in all.
Sequeſtratio quæ pro debito facta eſt non ſolet tolli niſi quod debetur, creditori ſoluatur. 184.91.3 in all.
Sequeſtratio rei litigioſæ eo prætextu fieri non poteſt, quod reſtituendis fructibus, qui actori adiudicari poſſunt, impar futurus ſit poſſeſſor. 80.9.3.4
Sequeſtratio poſſeſſionis in cauſa profana poſt appellationem facta, cenſetur attentata. ibid. 3 in all.
Sequeſtratio poſſeſſionis rei litigioſæ, in alium tranſlatio eſt. 283.4.5 in all.
Sequeſtratio non poteſt fieri partibus inauditis, nec tolli inaudito ſequeſtrante. 286.7.12. in all.
Sequeſtratio licet ſemper odioſa & regulariter prohibita ſit, aliquando tamen contra inauditum ex æquitate permittenda eſt. 286.6.1.4
Sequeſtratio licèt nullo iure facta, tolli non poteſt inaudito eo qui impetrauit vt fieret. 285.5.1
Sequeſtrationis ratio nulla habenda eſt, ſi inter condemnatum & eum qui ſequeſtrationem petiit colluſio intercedat. ibid. 6
Sequeſtrationi beneficij tam locus eſt cum neuter litigatorum habet ius obtinendi. 52.95.13 in all.
Sequeſtrationi beneficij nullus vnquam locus eſſe poteſt, titulus aliquis, dummodo ſaltem coloratus adſit. 32.23.5.6
Sequeſtrationem tollere nihil aliud ferè eſt quàm ſequeſtrationis impetrantes aut prouiſionaliter aut diffinitiuè condemnare. 184.9.3
de Sequeſtratione facta pecuniæ debitæ quidem creditori, ſed quæ nec erat debitoris nec obligata debitori. 286.59
SERVITVS quæ prædio ſemel quæſita fuit, ſine fundo retineri non poteſt 250.11.6 in all.
Seruitus debita fundo vendito ſequitur fundum, licèt non ſit tam neceſſaria tempori quàm fuit venditori. 247.2.1
Seruitus indefinita ſic interpretanda eſt, vt quàm minimo fieri poteſt incommodo ſeruiens fundus oneretur. 248.4.1
Seruitus pro parte amitti non poteſt, ſicut nec acquiri. 2 8.3.6
Seruitus conſtitutio alienationis ſpecies quædam eſt. 247.2.7 in all.
Seruitutes pactionibus, ſtipulationibuſque conuentionibus rectè conſtituuntur & acquiruntur. 248.3.5 in all.
Seruitutes omnes cauſam continuam habere debent, & perpetuam, nullæ diſcontinuam. ibid. 3 in all.
Seruitutes ſiue vrbanorum ſiue ruſticorum prædiorum licet ſint incorporales, corporibus tamen accedunt. 250.12.3 in all.
Seruus etiam inuitus libertate donari poteſt. 737.21.1 in all.
neque SEXVS; neque communio dominij eximit violentum inuaſorem a pœna legibus conſtituta. 885.28.5
SIGILLVM non ſufficit vbi neceſſaria eſt ſubſcriptio. 314.20.1
Sigillum adhiberi poteſt interdum fraude conquiſita. ibid. 1 in all.
Sigilli alieni appoſitio, ſi modo nihil doloſè & in fraudem factum ſit, conſenſum & mandatum probat. 53.3.10 in all.
ex Sigillo regulariter probatur aut præſumitur conſenſus eius, cuius ſigillum eſt, niſi appareat ſignaſſe quem quaſi teſtem. 358.3.2 in all.
Sigilla ea ſunt recognoſcenda quæ ſunt ignota, non quæ iam nota. 57.29.2 in all.
SIGNVM non ſufficit, niſi etiam adſit res ſignata. 756.7.5 in all.
SIMONIA eſt, ſi quis beneficium reſignet in fauorem certæ perſonæ in manibus ordinarij. 41.54.4 in all.
Simonia ſemper excipitur verbis expreſſis, & ſi nihil de ea dictum, excepta intelligitur in adiudicandis beneficiis. 52.91.6 in all.
SIMVLATA pro infectis haberi debent. 604.5.9 in all. & 876.16.6 in all.
SIMVLATIO eſt vicium contractus non perſonæ, ac proinde tale quod afficit rem quæ ex eiuſmodi contractu vel petitur vel poſſidetur. 252.2.3
Simulatio, in animo conſiſtit. 224.60.2 in all.
Simulatio habet conſenſum aliquem, ſaltem fictum; falſitas verò ne fictum quidem. 355.6.5 in all.
Simulatio vix vnquam ſine dolo eſt. 121.51.4
Simulatio probari poteſt ex ſolis indiciis & coniecturis. 414.4.2 in all.
Simulationis aut vſuræ ſola allegatio reſtitutionis remedium non excludit. 889.29.12. 3
Simulationis præſumptio inducitur ex ſola poſſeſſionis retentione inter perſonas ſuſpectas, ſi retinendæ poſſeſſionis ratio nulla fuerit. 351.5 1 ad 5
Simulationis probatio eſt in arbitrio & æſtimatione iudicis, pro locorum, temporum, & perſonarum varietate. 324.60.5
Simulatione quandocumque probata contractus pro nullo habendus eſt. 321.51.11 in all.
SINGVLA quæ non proſunt eo lecta iuuant. 440.18.13 in all.
SIQVIDEM, dictio taxatiua excludit omnes alios caſus præterquam ſi qui ſint ſimiles. 602.1.32 in all.
SOCER ſoceri, in cauſa ſoceri, iudex eſſe non poteſt. 175.17.1.2
Socer ſoceri pluſquàm affinis eſt, manente nimirum affinitate, non etiam dirempto matrimonio. ibid. 2.3 in all.
SOCIDA Italis quid. 455.5.4 in all.
SOCIETAS perpetua, quæ. 35.10.1 in all.
Societas quando inter fratres tacitè contracta intelligitur. 402.4.1.2.3
Societas vniuerſorum bonorum tacita contrahi non poteſt. 403.5.1.2 in all.
Societas non ſoluitur ſi vnus ex ſociis ignorante altero aliquid ſuo proprio nomine in fraudem ſocij acquirat. 402.3.4 in all.
Societas diſſoluitur per acquiſitiones ſeparatim factas, ſi facta ſint ſciente & patiente ſocio. 403.5.6 in all.
Societas ſemel extincta quando tacite renouata intelligatur. 402.4.1 ad 6
Societatis ineundæ voluntas non poteſt declarari poſt mortem eius cuius viuentis ſocius fieri quis potuiſſet. 429.6. 1.2
Societatem ſecum factam pupillus approbare poteſt, multo magis renouatam in ipſius vtilitatem. 4.12 in all.
Societate contra ad tempus, qui ante tempus renunciat, ſocium quidem à ſe, ſed non ſe a ſocio liberat. 460.36.6 in all.
SOCIVS partem ſuam rei communis vendere poteſt. 261.12.1
Socius acquirens priuato nomine an teneatur bona acquiſita ſocio communicare. 403.5.6
Socius vniuerſalis non tenetur communicare dotem ſed tantum fructus. 404.7.1 ad 4
Socius inſtitoris, qui eum cæteris præpoſuit, etiam ſi eum inſtitutorem admiſerit de eius facto tenetur. 402.2.1 ad 6
Socius non obligatur creditori ſocij, niſi pecunia in communem vſum ſocietatis verſa ſit. 344.5.4 in all.
Socius non tenetur ad æs alienum à ſocio contractum extra cauſam ſocietatis. 402.1.2
Socius non poteſt prætextu communionis intercedere quo minus pars ſocij etiam ante diuiſionem capiatur pignori ab eo qui ſocium habet condemnatum. 924.2.1 ad 10
inter Socios damna omnia ſicut & lucra communicantur. 458.22.4 in all.
SOLEMNITAS iuris per conſuetudinem remitti poteſt. 69.5.2 in all.
Solemnitates non ſunt multiplicandæ. 333.25.8 in all.
Solemnitates variæ in audiendis teſtibus requiruntur. 339.47.1 in al.
Solemnitates teſtamentorum ſunt iuris poſitiui. 599.21.4
SOLVENDVM eſt legatum in ea monetæ bonitate quæ fuit tempore teſtamenti ſiue melior moneta tum fuerit ſiue deterior. 1013.44.1.2.3
Soluendum eſt precium venditori offerenti ſatiſdationem de euictione, licet lis mota ſit emptori per quaſi Seruianam. 423. .1.2
SOLVENS bona fide ei qui credebatur habere ius accipiendæ ſolutionis liberatur maxime ſi ſoluat poſt condemnationem, etiamſi poſtea reſciſſum ſit iudicatum, niſi ſoluens ſciuerit vndecunque. 10.11.38
Soluens executori non habenti mandatum non eſt liberatus, niſi alia nulla ratione potuit effugere carceres. 1006.24.1
Soluens marito contra legem in dote addictam non liberatur. 51.19.3.4
Soluens vero tutori omni modo liberatur & ipſo iure. 567.2.1.2
Soluens vni ex pluribus creditoris hæredibus pecuniam ſub pœna vel ſub pignore debitam vt totum pignus liberet quod indiuiduum eſt, non tantum pignus in ſolidum liberat ab hypothecaria, ſed & ſe ipſum a perſonali actione dummodo nihil faciat dolo malo. 304.2.6 in all.
Soluenti tantùm prodeſt iubentis magiſtratus autoritas, quantùm chirographi redditio. 1301.6 8.9
SOLVERE legata iuſſus eas quoque pecunias ſoluere debet, ex quibus liberi etiam pro legitima ſunt inſtituti. 666.7
Soluere legitimam in pecunia relictam iuſſus debet eandem ſoluere in corporibus bonorum. 66 .8
Soluere nemo cogendus priuſquam in eo ſtatu res ſit vt ſoluendo tutam & plenam liberationem conſequi poſſit. 390.39.6
Soluere non eſt cogendus ſubſtitutus in locum eius qui emit à falſo hærede, detecto dolo falſi hæredis, qui ſi non ſit ſoluendo, æquius eſt manere in damno primum emptorem quàm ſecundum. 1025.22
Soluere non valenti quomodo ſuccurratur. 390 39.22
Soluiſſe videtur is qui mandauit ſolui, tum etiam cùm ignorat factam ſolutionem. 145.4.5 in all.
Soluere de ſuo videtur, qui rem ſuam vendi ad ſoluendum patitur. 1044.3.9 in all.
qui Soluit ex præſcripto iudicis & ad modum præſcriptum liberatur, nec imputari poteſt ei, cur non appellauerit, etiamſi iudex malè decreuerit. 1002.9
qui Soluit indebitum pro alio, ſolam condictionem ſibi acquirit aduerſus eum qui ſolutionem accepit. 1003.10
qui Soluit minor cum curatoris authoritate tutus eſt neque curioſus eſſe debet quam in rem poſtmodum pecunia impendatur. 133.1 11
SOLVTIO eſt naturalis modus diſſoluendæ cuiuſlibet obligationis quomodocumque contractæ. 1 23.17
Solutio non tantum iuris authoritate, ſed etiam naturaliter obligationem diſſoluit. 298.7.12 13 in all.
Solutio annuæ penſionis pro tribus annis continuis inducit præſumptionem tertius debiti in præteritum ſoluti, ſed tamen contra præſumptionem hanc admittitur probatio. 1009.32
Solutio canonis annui debet fieri per poſſeſſorem. 21.1.2
Solutio non tollit aliam obligationem, quam in cuius cauſam facta eſt 379.5.6 in all.

Solutio cum in certum locum deſtinata eſt, debitor poteſt eo loco conueniri licet ibi domicilium non habeat. 153.3.2 in all.

Solutio debiti probari poteſt per teſt. 3. per confeſſionem aduerſarij probandam, per teſtes etiam in tertia inſtantia. 376.36.1,2

Solutio partis cenſus impedit fideicommiſſum. 476.27.6 in all.

Solutio partis debiti, adeóque totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum ſupereſt non poteſt inducere hypothecariam, ne quidem pro parte. 1002.8.1,2.3

Solutio incerti non poteſt liberare debitorem. 168.14.11. in all.

Solutio eius præſtationis, quam ſufferram vocant, poteſt ad inchoandam ingenuitatis præſcriptionem, non autem ad dandam ingenuitem & plenam libertatem. 750.2.1

Solutio quantitatis incertæ fieri non poteſt. 381.10.1 in all.

Solutio facienda eſt in ea æſtimatione aureorum quæ eſt tempore ſolutionis ſi ſint promiſſi aurei ſoluendi in auro, etiamſi creuerit citra deteriorationem monetarum. 1007.27.2 in all.

Solutio facienda in tot aureis æſtimatis per libras regias, non tam ex aureorum quàm ex librarum numero æſtimari debet, & poteſt fieri in quacumque moneta admiſſibili in loco ſolutioni deſtinato, dum ne deteriorata ſit. 1030.36

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad ſolutionem accipiendam mandatum habenti liberat ſoluentem, ſi modo facta ſit iuſto metu carcerum & quid ſi apparitor acceptam pecuniam non ſtatim reddat creditori. 1013.48.1

Solutio facta cedenti, nocet ceſſionario, qui non denunciauit. 422.181. ad 6

Solutio facta creditori ſuppoſito per reum criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit, & cui nihil poteſt imputari. 1055.8.1

Solutio facta vero creditori facilius nocet ceſſionario, quàm pactum cum eo initum. 303.9.10 in all.

Solutio facta per emphyteutam ei qui procurator credebatur valet ad ſolutionem. 475.19.1.2

Solutio facta patri proprio nomine quæ fieri debuerat tanquam patri liberat debitorem. 1017.56

Solutio facta gerenti ſe pro tutore liberat debitorem perinde ac ſi ille verè tutor fuiſſet, ſi pecuniam in rem pupilli verſam eſſe probetur. 56.2.5 in all.

Solutio tutori facta quid differat ab ea quæ fit pro tutore gerenti. ibid. 1,2

Solutio facta ei cui ceſſum erat debitum quaſi vero creditori liberat debitorem, quamuis ex poſt facto appareat nihil ceſſionario debitum fuiſſe. 1007.26

Solutio facta ſimpliciter cedit in vſuras potiùs quàm in ſortem, ſi vſuræ potuerunt exigi, non etiam ſi fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ, ſed nondum taxatæ. 1009.31

Solutio facta falſo procuratori non liberat ſoluentem, ſed obligat accipientem de indemnitate debitori præſtanda, maximè ſi verus creditor poſtea exegerit ſolutionem. 1008.29

Solutio contra iudicis præceptum facta, nec excuſat ſoluentem, vtpote qui ſit in dolo. 304.11.5 in all.

Solutio ſi excedat vel vnum nummum ſupra quàm debetur in totum vitiatur. 287.1.1

Solutio non poteſt allegari poſt arreſtum, quo fuit pronunciatum de non ſolutione ſiue expreſſim de eo renunciatum ſit, ſiue per relationem ad ſententiam. 781.6.1

Solutio ante moram alio loco peti non poteſt, quam deſtinato. 153.3.1 in all.

Solutio non præſumitur pro debitore chirographum habente. 1007.18.16 in all.

Solutio probanda eſt ab eo qui allegat quoniam eſt facti. 781.6.1 in all.

Solutio ſi probetur incontinenti, vel probari poſſit intra dilationem competentem, non eſt interim conductor condemnandus. 455.18.8

Solutio probari non poteſt niſi probata numeratione vel vera vel confeſſa. 172.130.1 in all.

Solutio quamuis probata per ſolam creditoris priuatam ſcripturam interrumpit præſcriptionem. 779.14

Solutio per partes magna habet incommoda. 25.7.1 in all.

Solutio accepta ſine proteſtatione purgat moram præcedentem, & commiſſam præcedentis moræ pœnam diluit. 379.5.5

Solutionis acceptæ confeſſio non probat ſemiplene ſi abſente parte facta ſit, niſi pars ſolutionem alleget. 324.62.1,2,3

Solutione accepta cogitur creditor & inſtrumentum reddere, & apocham conſcribere, nec alterutrum ſufficit ſi vtrumque præſtare creditor poſſit. 1089.3

Solutionis confeſſio probata per vnum teſtem non ſufficit ad iuramentum ſuppletiuum. 331.11.1.2

Solutionis mora indebitū non facit quod fuit debitum. 223.12.6 in all.

Solutionis oblatio captioſa eſt ex qua neque condemnatio, neque exactio præſens ſequi poteſt. 315.65.9

Solutionis oblato incongruo loco vel tempore facta non prodeſt. 295.10.5

Solutionis tempus inſpiciendum eſt, cùm agitur de æſtimanda re, cuius ſolutione debitor liberetur. 447.5.1 ad 9

ex Solutionis prorogatione debitori facta inſcio fideiuſſore non liberatur fideiuſſor, ſecus eſt ſi prorogata fuerit obligatio puta ex cauſa tacitæ reconductionis. 990.25.1,2

Solutionem licèt primus locator à ſecundo conductore acceperit, non ideò tamen amittit actionem aduerſus ſuum conductorē. 458.28.1 ad 5

Solutionem à fideiuſſore factam eſſe probatur contra certum creditorem ex ſola chirographi poſſeſſione. 989.21.1

Solutionem habere melius eſt quam obligationem. 633.35.3 in all.

Solutionem qui purè & ſine conditione ac proteſtatione allegat, debitum fateri videtur. 325.63.1.2

Solutione facta inſtrumentum reddi ſolet. 350.25.3 in all.

in Solutione per biennium ceſſante conductore expelli per locatorem conductor poteſt, niſi vel ſatiſdet vel fructuum ſequeſtrationem patiatur. 402.44.1 ad 6

in Solutione quotæ decimæ ſpectanda maximè eſt loci conſuetudo, etiam quæ poſſit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri aut factum eſſe probetur. 1032.3 1.2.3

Solutum precium creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, debet eſſe mulieris periculo. Nonnulli verò dicunt debere eſſe poſterioris creditoris. 459.16.14.15

Solutione tantùm debiti non etiam confuſione ex acquiſitione dominij extinguitur in totum hypothecaria. 895.1.3.4.5

de Solutione dotis profectitiæ facta patri habenti penes ſe inſtrumentum dotis, ſiue dos illa fuerit communis patri & filiæ, ſiue propria filiæ ex eius ſtipulatione. 530.12.1 ad 14

SORDIDITAS patris non nocet filio qui nobilitatem trahit ab auis. 22 10. 14.1

Soror dicitur eſſe in communione cum fratre propter legitimam, ac non etiam liberi cum parentibus. 752.6.1

SORTILEGIVM & maleficia quomodo credenda & quibus probationibus crimen hoc detegi, ac pro vero haberi poſſit. 1021.1.1

Sortilegio vſus qui reperitur ad vim tormentorum eludendam, hoc ipſo quaſi ex nouo iudicio iterum torqueri debet. 1016.1.1

SPECIES non recipit functionem in ſuo genere. 239.5.14.15

SPOLIATIO aut delectum eſt, aut delictum proximè accedit. 861.1.2

Spoliatio violenta dicitur, quoties inuito eo ad quem beneficium pertinet alius poſſeſſionem ingreditur, licet apertè nulla vis fiat. 314.14.34

Spoliatio per inſtrumentum locationis probatur non dominium nec poſſeſſio. 313.14.1.2

Spoliator reſtituere debet omnes fructus à ſe perceptos ſine ſpe repetitionis, etiam ſi poſtea in petitorio obtineat. 195.8.1.2.3

SPOLIATVS in poſſeſſorio obtinere poteſt, & tamen ſuccumbere in petitorio. 194.7.3 in all.

Spoliatus ante omnia reſtituendus eſt. ibid. 3. in all.

Spoliatus reſtituendus eſt antequam conficiendi inuentarij tempus cā currat. 630.22.8

Spoliatus omnimodo pro malæ fidei poſſeſſore habendus eſt ex tempore litis conteſtatæ. 194.8.15

Spoliati cauſa fauorabilior eſt quàm eius qui in cantum turbatur in ſua poſſeſſione. 65.55.7.

SPONSVS futurus ſi quid ſponſæ futuræ fauore illiciti matrimonij dederit, nulla id actione peti poteſt. 188.2.8 in all.

SPORTVLÆ debentur pro viſione actorum litis. 181.1.1 in all.

Sportularum emolumentum debetur debitori ad ceſſionis beneficium admiſſo & ex bonorum, quæ ceſſa ſunt, precio perſolui debet. 181.2.1,2.3

de SPVRIO hærede inſtituto cum legitimabitur. 603.1.3

Spurij appellari ſolent qui nati ſunt non ex concubina, ſed ex damnato coitu. 697.2.6 in all.

Spurij & baſtardi ex iure communi viles ſunt & infames non nobiles, ex conſuetudine vero nobiles apud pleráſque gentes. 2 12.10.1

Spurij & parentibus & inuicem ſuccedunt, ſi modo non ſint nati ex damnato coitu, & punibili ſecundùm leges ciuiles. 722.7

Spurij ex damnato coitu ſuſpectis legitima nulla debetur, ne quidem ex æquitate canonica: alimenta autem ex ea æquitate debentur. 297.4.3 in all.

STATVS nouiſſimus eſt, qui ex vnico actu; dummodo vltimo probetur. 34.34.1

Status nouiſſimus, in quæſtionibus omnibus de beneficij attendi debet. ibid. 1

Status vltimus attenditur cùm de ſola beneficij poſſeſſione apud iudicem ſæcularem contenditur, & ex nouiſſimis actibus apparet beneficium aliter quàm per electionem conferri ſolitum eſſe. 32.18.5

ad Statum ſuum priſtinum facilis & fauorabilis eſt vniuſcuiuſque rei reditus. 34.35.13

STATVTVM ex frumento de cenſu debito factum eſt ad eorum auaritiam coërcendam qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus, & negligunt cenſuum ſuorum exactionem, eo fine, vt inopiæ occaſione captata, poſſint precia poſtulare. 282.17.18 in all.

Statuta quæ a iure communi exorbitant, non ſunt extra caſus ſuos extendenda, ne quidem ex identitate rationis. 290.3.6 in all.

STIPENDIA cœpti trimeſtris ad hæredem Senatoris tranſmittuntur, qui ſi poſt inchoatum trimeſtre in ampliſſimum ordinem cooptatus fuerit, ei ſtipendia ex quo ſeruire cœperit, debebuntur. 71.1.3

STIPVLANDI ius ex generali, & vbique gentium recepta conſuetudine pro abſentibus habet notarius. 450.9.4

Stipulatio, verborum obligatio nuncupatur. 215.1.4 in all.

Stipulatio per legem duodecim tabularum non diuiditur. 462.14.5 in al.

Stipulatio ſemel commiſſa reſolui poſtea nunquam poteſt. 476.28.10 in all.

Stipulatio

Digitized by Google

Stipulatio non contrahitur inter inuitos aut ignorantes. 1044.23.15 in all.
Stipulatio legatorum & fideicommiſſorum nomine interpoſita eaſdem recipit conditiones quas actio ex teſtamento. 699.8
Stipulatio pœnalis neque præcedentem obligat. neque nouat, neque alternatiuam eam facit, vt debitori electionem acquirat. 292.11.12.13
Stipulatio pœnalis non nouat precedentem obligationem. 101.11.5 in all.
Stipulatio Aquiliana, licet generaliſſima non extenditur ad incogitata. 112.12.1
à Stipulatione Aquiliana caueant ſibi contrahentes veterum dictum. ibid.3 in all.
ex Stipulatione vna quæ ſemel commiſſa fuerit, ſæpius agi non poteſt. 733.8.3 in all.
Stipulationes omnes ſunt ſtricti iuris. 215.1.1 in all.
Stipulator ſicut cogi non poteſt vt agat ex ſtipulatione, ita nec æquum eſt ſtipulationem pœnalem prodeſſe debitori vt afferat illi commodum electionis, cùm aduerſus eum interpoſita ſit. 292.11.6.7
STVPRVM ſimplex in vidua impunitum eſt, in virgine autem quomodo ſit puniendum. 1065.5.1
Stuprum probari non poteſt per teſtes domeſticos, ſe illos tantummodò indicium facere. ibid.11 in all.
SVBDITORVM diſtractio non eſt permittenda. 1077.14.2
ex SVBFEVDI alienatione debetur laudimia feudi domino, ſi Princeps ſubfeudum alienauerit poſteriore loco. 468.3.1
SVBHASTATIO ſola non facit debitorem poſſeſſorem ſi non ſit. 765.41.1
Subhaſtatio facta pro indebito an & quando valeat. 933.6.1 ad 6
Subhaſtatio etiam nulla, ſi modo pro debito facta ſit, tenet contra quoſlibet debitores. 952.5.12.3
Subhaſtatio fieri non poteſt quin poſſeſſori ſua auferatur poſſeſſio per ſenationem, vt vocant, id eſt, per ipſam pignoris captionem. 987.24.5 in all.
ex Subhaſtatione nulla nec dominium transfertur nec poſſeſſio, tota autem ſubhaſtatio nulla eſt ſi quid in ea vel minimum peccatum ſit cōtra formam ſtatuti. ſed hoc quantum ad cæteros non quantum ad debitorem ipſum. 992.4.1 ad 12
Subhaſtationes quomodo reſcindi poſſint. 420.1.2.5.1.2
Subhaſtationum dies, ex quo captæ ſunt, ſunt continui, ideóque nec interruptionem facilè patiuntur ſi quis intercedat vt appellet. 98.11.2 in all.
Subhaſtationibus reſciſſis in cauſa immodicæ læſionis fructus non reſtituuntur. 420.20.1.2.3
SVBORNATIONIS teſtium metus non eſt in eo quod eſt notorium. 339.50.2 in all.
SVBREPTIONIS & obreptionis allegatio non poteſt remorari executionem rerum à ſenatu iudicatarum, ſed poſt factam iudicati executionem reuocandum eſt arreſtum per viam ſupplicationis & mulctandus ille qui obreſit ſenatui. 825.18.1.2.3
SVBROGATIO non facilè fit in rebus ſingularibus. 255.11.17 in all.
de ſubrogatione mobilium, quæ reperta ſunt in hæredis grauati hæreditate. 711.11
SVBROGATVM ſapit naturam eius in cuius locum ſubrogatum eſt. 374.7.3 in all.
Subſcriptioni & propriæ manus ſubnotationi ſtare quiſque debet. 277.5.2 in all.
Subſcriptio non facit quo minùs falſum committi poſſit. 382.11.5 in all.
Subſcriptio, nec ſigillum magni Abbatis Cluniacenſis, aliorumque perſonarum donec ſit recognitum, nullam fidem facit. 59.29.1
Subſcriptio notarij vnum eſt de eſſentialibus inſtrumenti. 349.21.1 in all.
SVBSTITVI poteſt vni homini in ſingulas cauſas alius & alius hæres, multò magis pluribus per fideicommiſſum ſingulis in cauſas ſingulas. 605.7.5 in all.
Subſtitui poſſunt per fideicommiſſum perſonæ nondum natæ ſi modo periantur in rerum natura tempore conditionis exiſtentis. 606.9.1 in all.
SVBSTITVTIO finitur ſtatim atque in primo gradu locum habuit. 686.35
Subſtitutio non poteſt fieri vulgaris, quin teſtator ſermonem ſuum conferat ad ſubſtitutum. 606.9.4 in all.
Subſtitutio breuiloqua ſua natura eſt vulgaris, ſed continet etiam fideicommiſſariam, ſi fiat per verba habentia tractum temporis. 611.7.1
Subſtitutio compendioſa quæ ſit. 619.24.17 in all.
Subſtitutio compendioſa an contineat pupillarem, cum mixta eſt reciproca inter liberos diſparis ætatis. 617.23
Subſtitutio compendioſa etiam facta ſub conditione illa, ſi ſine liberis, eſt pupillaris intra pubertatem, ſi modo mater non ſit in medio. 616.20
Subſtitutio compendioſa apta eſt ſui natura comprehendere omnes ſpecies ſubſtitutionis. ibid.7 in all. & 617.21.1 in all.
Subſtitutio compendioſa cum ad bona teſtatoris reſtricta eſt, fideicōmiſſariam tantùm inducit. 610.5.2
Subſtitutio pupillaris teſtamentum pupilli eſt eſt. 646.1.5 in all.
Subſtitutio pupillaris, quæ continetur in compendioſa excludit matrem ab inteſtati ſucceſſione, non à legitima. 608.2
Subſtitutio pupillaris tacita quibus ex coniecturis poſſit admitti etiam contra matrem. 615.16.1
Subſtitutio tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem, quæ non eſt cohæres filio data. præſertim ſi conuolet ad ſecunda vota, & in eum caſum ſit ademptum legatum quod fuerat ei datum. 613..3
Subſtitutio vulgaris verè ac propriè eſt ſubſtitutio. 612.10.2 in all.
Subſtitutio vulgaris nihil aliud eſt, quam ſecunda aut hæredis ſecundi inſtitutio. 613.1.4 in all.
Subſtitutio vulgaris expreſſa nunquam trahitur ad fideicommiſſariam, breuiloqua non niſi interdum compendioſa ferè ſemper. 612.10.1
Subſtitutio vulgaris & fideicommiſſaria quibus caſibus vitietur ex graduum interruptione. 614.14 quid differant. ibid.3 in all.
Subſtitutio facta poſthumo in eum caſum, ſi non naſcatur, nunquam poteſt habere vim pupillaris expreſſæ, poſthumo nato, nec poteſt continere compendioſam. 619.24
Subſtitutio facta in fauorem perſonarum nondum conceptarum facilè creditur fideicommiſſaria. 613.12
Subſtitutionis verba ſi ſint apta comprehendere filias non facilè capienda eſt interpretatio quæ illas excludat, licet in alijs partibus teſtamenti facta ſit mentio maſculorum. 699.10
Subſtitutionem neque vulgarem neque fideicommiſſariam perimit graduum interruptio. 614.13.1
SVBSTITVTVS quando ex liberis eſt, pro eo voluntatis coniectura ſemper maxima eſt, & fortiſſima.
Subſtitutus primus ſi ſit ex liberis, prodeſt ſecundò ſubſtituto, quamuis extraneo, ad matrem in totum excludendam. 615.17.1
Subſtitutus per fideicommiſſum poſt mortem hæredis rogati, nihil penitus iuris habet viuo hærede, cui liberum eſt de ſuis bonis fauore alterius fideicommiſſarij diſponere, dum ne in præiudicium hæredis. 714.19
ex Subſtituti facto tenetur qui eum ſubſtituit, ſed non niſi in ſubſidium. 392.2.1.2
Subſtitutus per fideicommiſſum maſculis ex familia non presbyteris, non aufertur fideicommiſſum ei qui conditionis euenientis tempore non fuit presbyter, licet poſteà factus ſit. 697.1.
Subſtitutus pupillaris fit ex conſuetudine poſſeſſor ipſo iure bonorum pupillarium, ac multo magis eorum poſſeſſionem occupare propria authoritate poteſt. 649.6
Subſtituto per reciprocam viuente, & eius liberis, etiam ſuperſtites liberi ex præmortuo cenſentur vocati. 676.37
Subſtituto an proſit ad excludendam matrem, verba vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum appoſita in inſtitutione. 615.18.1
Subſtitutum nullum habet, qui habet fideicommiſſarium. 610.6.2 in all.
contra Subſtitutum venientem ex compendioſa ſubſtitutione, tertius poſſeſſor poteſt excipere de iure matris. 614.15.1
Subſtitutis per fideicommiſſum ſuperuenientibus & eorum liberis, etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur. 678.7
Subſtitutis ſuperuenientibus & eorum liberis non vocantur liberi etiam tranſverſalium, niſi ordine ſucceſſiuo parentes & in cauſam vulgarem. 67..9
ſi SVCCEDAT dominus non domino qui non tenebatur de euictione, catenus dumtaxat repellendus eſt dominus quatenus ex defuncti hæreditate lucratus eſt licet inuentarium non fecerit. 304.1.8 in all.
SVCCEDENDI ius ab inteſtato ſicut & ex teſtamento publicum dicitur. 108.25.8 in all.
Succedendi ius ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ex vi iuris poſitiui, cui pro arbitrio princeps derogare poteſt. 554.5.7 in all.
Succedentes ab inteſtato iure repræſentationis, non ideo poſſunt ſuccedere iure fideicommiſſi niſi ſint vocati. 681.24
Succedere ab inteſtato non prohibetur qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure, niſi donationem agnouerit poſt mortem donatoris. 721.4
SVCCESSIO teſtamentaria plerumque fauorabilior quam legitima. 37.44.3 in all.
Succeſſio neque in ſuis neque in agnatis olim erat. 105.18.15 in all.
Succeſſionis cauſa nihil commune habet cum perſecutione criminis, & vindictæ. 105.3.2.7 in all.
Succeſſionis ius ex eo quod poſt patris, matriſve ſucceſſionem fuit religioſus, non impeditur, nec mutatur. 59.27.2 in all.
Succeſſionis ius eſt ex legibus quæ nec hæreditatem legitimam deferunt niſi mortuo patrefamilias. 1.4.1.5.22 in all.
ad ſucceſſionem qui non admittitur nec admitti ad partem ſpectatur, non facit partem. 59.27.6 in all.
SVCCESSOR eiuſdem iuris eſt cuius fuit deceſſor. 290.5.5 in all.
Succeſſor in beneficio non tenetur ſtare colono prædeceſſoris niſi in caſibus. 365.19.1.2
Succeſſor quilibet etiam ſingularis ſimulationem contractus obijcere poteſt. 352.2.1.2
Succeſſor ſingularis non conuenitur actione perſonali, ſi non contraxit. 422.1.9
Succeſſor ſingularis non tenetur ad æs alienum. 605.1.9 in all.
Succeſſor ſingularis nunquam per fictionem tranſlatæ poſſeſſionis iuuatur. 223.4.4
Succeſſor melioris conditionis non eſt quàm ipſius autor fuerit. 298.1.4
SVMMA maior minori re vera ineſt.

SVMPTVS ſic ſemper ſunt faciendi vt aliquid ſuperſit, ne perſona aut res mergatur 117.1.4 in all.
Sumptus facti creditoribus in diſcuſſionis inſtantia imputantur aliquando iis, qui bonam cauſam non habuerint aliquando hæreditati. 8 2.43.1.
Sumptus facti ab hærede ad conſeruandas aut meliorandas res fideicommiſſo ſubiectas, ſunt ei à fideicommiſſario reſtituendi. 710.8
Sumptus ad petendum legatum facti nullam habent hypothecam tacitam. 695.11
Sumptus facti à talliabilis hærede cum beneficio legis & inuentarii, an & quandó farciendi ſint à domino poſtea ſucceſſionem obtinente. 612.31
Sumptus fruſtra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præſtandi ſunt qui conſtituit procuratorem. 805 55.1.2
Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi ſunt ſufficit refundi per compenſationem. 798.29.1
Sumptus litis nemo contra ſeipſum ſubminiſtrare cogitur. 234.1.1 in all.
Sumptus litis nunquam veniunt in actionem, quandoque tamen in condemnationem. 204.10.1
Sumptus litis mulieri quæ perperam & temeré litigauit præſertim contra liberos non ſunt reſtituendi, quamvis futurum ſit vt dos minuatur. 523.45.3.4
Sumptus qui non præſtantur niſi officio iudicis ſublata obligatione, & actione principali peti non poſſunt. 809.71.1.2.
Sumptuum nomine nunquam tantum reperitur quantum fuerit impenſum. 1013
Sumptibus ſuis opus tollere cogitur qui vi ædificauit. 786.6.6 in all.
Sumptibus ſuperuacuis nemo onerandus. 276.46.4 in all.
de Sumptibus litis cognitio eius eſſe debet, cuius eſt de negotio principali. 204.10.3
pro Sumptibus litis etiam criminalis non poteſt condemnatus retineri in carceribus, ſed in carceres detrudi poteſt ſi iuſſus ſoluere non pareat. 796.16.1
SVVM poteſt quis dicere id quod cum alio commune habet. 1108.3.4 in in all.
Sui hæredes præſumuntur ſe immiſcuiſſe, niſi cum hæreditas damnoſa eſt aut oneroſa. 639.3.1
Suorum appellatione in teſtamentis an tranſuerſales quoque contineantur, ad quem vſque gradum. 667.9
Suorum appellatione ſoli deſcendentes veniunt in vltimis voluntatibus, in contractibus veró etiam extranei hæredes. 665.3
Suos hæredes non habent fœminæ. 588.2.9
ad SVPPLEMENTVM legitimæ vt agatur quamvis ſufficiat quantulumcunque relictum eſſe, illud tamen modicum neceſſe eſt certum & liquidum eſſe. 221.9.4 in all.
Supplere non eſt iuriſconſultorum. 675.4.8 in all.
SVPPLICATIO permiſſa non eſt, niſi ob eam ſtatuta pœna pendatur. 110.5.4
Supplicatio ciuilis neceſſaria eſt ad impugnandum arreſtum etiam nullum niſi facti error allegetur. 779.1.1
Supplicatio ciuilis interdum neceſſaria eſt contra arreſtum etiam ei, qui nec aditus, nec vocatus fuit. 781.8.1
Supplicatio contra Senatuſconſultum non admittitur quin priùs mandatum illud ſit executioni. 887
Supplicator doloſus nunquam gaudere debet impetratis. 110.6.3
SVPREMA voluntas illa eſt quam nulla alia ſequitur. 604.5.5 in all.
SVSPECTAM rem facit perſonæ interpoſitio. 365.19.1 in all.
SVSPICANDVM nihil eſt in malam partem de eo, qui bonam habet famam. 10 3.2.2 in all.
SVSPICIO ferè pro veritate habetur in crimine falſi. ibid.3 in all.
Suſpicionis cauſæ contra iudicem non ſolùm allegandæ, ſed & probandæ ſunt. 163.7.5. in all.
Suſpicionem quantulamcunque à poſteriore teſtamento abeſſe neceſſe eſt. 594.14.7
SYNDICATVS adminiſtratio ſi inter Syndicos diuiditur ſiue tacita ſiue expreſſa pactione, ſeparatim quoque ab iis ratio exigenda eſt. 294.18.3
Syndicatus diuiſio quæ ſit inter Syndicos iuris non iuriſdictionis eſt. 294.18.3 in all.
SYNDICVS procuratoris partibus fungitur. 117.7.5 in all.
Syndicus de rato cauere non cogitur niſi de mandato debetur. 294.16. in all.
Syndicus & quando pro vniuerſitatis debito poſſit proprio nomine ex iudicato conueniri. 837.1.1
Syndicus vniuerſitatis nomine, ſi in vniuerſitatem delapſa ſit literas moratorias ſiue annales, ſiue quinquennales impetrare poteſt. 77.19.1
Syndicus pro debito vniuerſitatis poteſt ex indicato detrudi in carceres poſt neglectum præceptum iudicis. 823.16.1
Syndicus qui pro debito vniuerſitatis ſe, ſuáque omnia pignori obligauit, licèt tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio poteſt. 294.15.1.2
Syndicus ſi tempori ſatisfieri creditori non curet de ſuo ſoluere cogi poteſt, mox tamen à poſſeſſoribus ſyndicus quantum ratio & æquitas ſuadere videbitur, repetiturus. 294.5.6
Syndicus qui mutuam pecuniam accepit ſi docere nequeat verſam eſſe vtilitatem vniuerſitatis, proprio nomine conueniri poteſt. 290.5.7
Syndicus proprio nomine pro debito vniuerſitatis, etiam finito officio conueniri poteſt, ſi interpellatus, vt ſolueret, fuerit negligens. 290.5.1
Syndicus ad ceſſionem bonorum non admittitur contra fiſcale debitum licet debitum ſit vniuerſitatis. 870.7.1
Syndicus quamdiu rationes non reddidit & conueniri poteſt & condemnari vt cum effectu curet ſolui debitum per nouos ſyndicos intra certum tempus arbitrio iudicis pro perſonarum qualitate & debiti quantitate ſtatuendum. 290.4.2.3.4
Syndici confeſſio in ea re de qua non habeat ſpeciale mandatum nonocet vniuerſali. 841.4.1
Syndico officium ſuum damnoſum eſſe debet. 290.4.1 in all.
per Syndicum facta ſolutio præſumitur facta nomine vniuerſitatis, præſertim in antiquis etiam ad interrumpendam præſcriptionem, ſi modo probetur facta ex eadem cauſa.

T

TABELLIONIS cuiuſlibet officium, licet vtilitate priuatum ſit tamen authoritate eſt publicum. 343.1.2 in all.
TABVLÆ non ſunt apertæ ob hoc ſolùm quod pronunciatum ſit aperiendas eſſe. 332.21.1 in all.
Tabulas naturaliter & re vera appertas eſſe oportet ad cognoſcendum teſtatores. ibid.1 in all.
TACITA pupillaris regulariter contra matrem non admittitur. 608.1.2.3.9
Taciti & expreſſi par eſt vis. 609.24.3 in all.
TALLIABILIS ſine liberis & condiuiſoribus decedentis bona omnia ad feudi dominum deferuntur. 720.2.1 in all.
Talliabilis poteſt cogi vt patiatur ſe manumitti non etiam cogere dominum vt manumittat. 737.21.1
Talliabilis non poteſt eſſe teſtis in cauſa domini, niſi de re quæ per alios probari non poſſit. 333.27.1.2.3
Talliabilis plurium dominorum poteſt ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti. 745.1.1
Talliabilis aut Ligius duorum in ſolidum nemo eſſe poteſt, poteſt tamen eſſe talliabilis vnius & iuriſdictionabilis alterius. 748.6.1
Talliabiles non habent teſtamenti factionem actiuam niſi inter ſe. 736.17.1
Talliabiles decedentes ſine liberis, quibus locis faciunt eſcheutam in bonis omnibus etiam immobilibus, ſi pro homagio ligio aliquid vel minimum præſtetur. 737.22.5 in all.
Talliabiles inter omnes ſufficit duraſſe communionem inter aliquos vt poſſint ſuccedere etiam illi qui diuiſerunt, non tamen videtur diuiſiſſe, quæ partem ſuam doti dedit. 704.13.5
Talliabilium in ſucceſſione incapax fit capax per capacem. 736.16.1
de Talliabilibus ad miſericordiam & de adſcriptitiis, qui bona aliqua acceperunt vt ſe tales profiterentur, & an relictis bonis poſſint libertatem recuperare. 747.3.1
TALLIABILITATIS profeſſio per partem facta nocet liberis poſtea quæſitis ſed non iam natis niſi ſint patris hæredes & de iis ſpecialiter factus ſit pater. 748.7.1
Talliabilitatis geminata profeſſio ſi modò facta ſit ex interuallo inducit, probátque talliabilitatem. 747.1
TAXATIO ſumptuum litis pertinet ad eum ipſum iudicem qui condemnauit. 806.59.2 in al.
Taxatio ſumptuum & liquidatio fructuum fieri poteſt non citato eo qui propter ſuam contumaciam fuit condemnatus. 806.59.1 ad 4
Taxationem æſtimationis monetarum, quę pro vſu & abuſu in commerciorum hæc alia atque alia, ſolet Senatus Sab. probis viris committere, non ſibi reſeruare. 1005.21.1.2.3
in Taxationem cuius loci & temporis veniant expenſæ. 813.89.1
de Taxatione expenſarum ei, qui non habuit domicilium alibi quam vbi litigauit. 812.86
TEMERITAS quodammodo delictum eſt. 184.12.7 in all.
TEMPVS deliberandi quando incipiat currere hæredi. 638.46.12
Tempus redimendi ex contractu non currit quamdiu probabiliter dubitari poteſt de viribus & validitate contractus. 778.22.1
Tempus 30. vel 40. annorum dicitur antiquum. 772. 1. 6 in all.
Tempus in teſtamentis non niſi pro hærede adiectum intelligitur. 283.12.5 in all.
Tempus mortis inſpicitur in æſtimando eo quod coniugi plus donatum eſt. Et quod excedit applicatur liberis. 503.21.1 ad 5
Temporis diuturni lapſus omnem omnino præſumptionem tollit violentæ aut clandeſtinæ præcariæ poſſeſſionis. 230.9.3
Temporis antiquitas facit omnia præſumi ſollemniter acta, cùm habeat vim tituli. 125.1.6 in all.
qui Tempore prior eſt etiam in prætorio pignore potior eſt in iure. 914.1.1.2.3
Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo hærede etiam in præiudicium fideicommiſſarij. 779.23.1
TENENT multa iam facta quæ fieri prohibentur. 52.95.13 in all.
TESTAMENTVM definitur iuxta cuiuſque ſententia. 601.1.11 in all.

Teſt-

Teſtamentum qui facere poteſt, multo magis codicillos. 598.39.9
Teſtamentum bene eo animo & voto fieri debet quaſi futurum poſtremum. 604.5.5 in all.
Teſtamentum propriis viribus ſubſiſtere non ab alterius voluntate pendere debet. 592.6.6 in all.
Teſtamentum priùs valere debet quam vt hæres quiſquam ex eo eſſe poſſit. ibid.
Teſtamentum non poteſt pro parte valere & pro parte non valere. 595.16.6 in all.
Teſtamentum confirmatum dicitur quod rumpit vel irritum per ſe fieri ampliùs non poteſt. 597.18.1
Teſtamentum militare cùm iure militari factum eſt, iure directo valet. 592.7.6
Teſtamentum nuncupatiuum ſi probandum ſit per teſtes, nec dum apertæ ſint teſtationes, mittendi ſunt interim legitimi hæredes in poſſeſſionem. 647.4
nuncupatiuum Teſtamentum quid differat à teſtamento in ſcriptis. 605.30.1.2.3
Teſtamentum nuncupatiuum non reuocatur per cancellationem ſcripturæ, licet teſtator habuerit animum reuocandi. ibid.4
in Teſtamento nuncupatiuo poteſt quis ſibi adſcribere, ſi modò probetur illud per teſtes non per ſcripturam. Item, quibuſdam aliis caſibus. 1073.1.
Teſtamentum factum per nuncupationem hærede non nuncupato, non poteſt valere iure teſtamenti in ſcriptis, licet habeat ſolemnitates requiſitas nec ſi adſit clauſula omni meliori modo. 591.4.1 ad 5
Teſtamentum nuncupatiuum allegans, non ſcriptum, debet exprimere annum, menſem, diem & locum, ſed non teſtes. 592.8.1 ad 6
Teſtamentum per codicillos neque reuocari neque confirmari poteſt. 598.1.1 in all.
Teſtamentum factum apud acta coram duobus teſtibus valet, ſed non quod factum eſt coram commentarienſi in carcere. 599.23.1.2
Teſtamentum factum adhibito minore quàm quinque teſtium numero, etiam ab eo qui vel parochum vel notarium pluréſve teſtes adhibere voluit, nec potuit, nullius eſt momenti. 590.2.1 ad 12
Teſtamentum factum ad interrogationem alterius non valet, niſi aliunde conſtet de eadem voluntate. 696.11.30 in all.
Teſtamentum à cæco factum non aliter valet, quàm ſi præciſè & ad vnguem tota illa ſolemnitas ſeruata ſit quæ a Iuſtin. præſcripta eſt. 600.28.1
Teſtamentum tempore peſtis non pauciores quam quinque teſtes requiret, niſi factum ſit à Syndico, aut alio publicum officium gerente. Teſtes tamen ſemper rogatos eſſe oportet. 591.11 ad 9
in Teſtamento facto tempore peſtis debent teſtes eſſe puberes & maſculi non fœminæ, ſi maſculi inueniri poſſint. Et in eo quoque debet reſtitutionis. 592.6.1 ad 6
Teſtamentum ex cauſa ingratitudinis reuocari poteſt. 595.14.5 in all.
Teſtamentum poſteriùs factum in fauorem eius cuius odio fuerat in priore inſerta clauſula derogatoria, non poteſt valere, maximè factum in domo ipſius inſtituti. 594.13.1 ad 12
Teſtamentum à patre inter liberos legitimos factum, licet non habeat patris ſubſcriptionem quatenus valeat. 599.24
Teſtamentum patris imperfectum ratione voluntatis non ſubſtinetur inter liberos: ſubſtinetur tamen quantum ad legata relicta ad piam cauſam ex voto, vel in exonerationem conſcientiæ. 600.17
an Teſtamentum vnius ex coniugibus prædefuncti reuocetur iis ſimul teſtantibus ſi ſuperſtes ſuum reuocauerit: & quomodo liberis in priore inſtitutis prouideatur. 631.18
Teſtamentum factum à reo læſæ maieſtatis, qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet. 598.21.1.2
Teſtamentum vt reuocatum dici poſſit quæ requirantur. 591.29.1.2
Teſtamentum vitiat non tantum præteritio patris, ſed etiam matris hodie. 622.3.2 in all.
Teſtamentum vnum duarum perſonarum. 597.18.2 in all.
Teſtamentum non valet factum ruri coram quinque teſtibus, nec in vrbe coram 7. qui ſubſcripſerint, etiam quorum vnus ſit notarius, niſi vel notarius ſtipulatus ſit vel auditi fuerint teſtes. 599.25
Teſtamenti cauſa fauorabilior creditur, quam cauſa liberorum. 232.10 in all.
Teſtamenti nomen, aliud eſt, aliud codicillorum. 189.1.6
Teſtamenti prioris in quo plures hæredes fuerant inſtituti reuocatio valet, etiamſi in poſteriore non niſi vnius facta ſit mentio. 594.16.1 ad 18
Teſtamenti verba inſpecta cognitáque eſſe oportet ad conuentionum omnium quæ de controuerſiis fiunt validitatem. 286.1
Teſtamento, ſolemni poſteriore reuocantur omnia quæ ſunt relicta in priore etiam ad pias cauſas. 36.39.2.3
de Teſtamento, vt vocant, iurato, & quid ſi poſterius etiam ſit iuratum. 591.11.1 ad 14
Teſtamento reuocato tota defuncti voluntas quæ in eo ſcripta fuerat, irrita conſtituitur. 19.16.10
in Teſtamento ruri facto 5. teſtes ſufficiunt etiamſi teſtamentum ſolemniter & in ſcriptis factum proponatur & ſi literatorum teſtium copia non poſſit haberi ſufficit literatos ſubſcribere pro literatis. 591.5.2 in all. ad pias cauſas contentum eſt duobus teſtibus etiam non rogatis nec maſculis. ibid.
in Teſtamento in ſcriptis & inter liberos non requiruntur teſtes niſi quod ad legata data extraneis vel vxori. 600.27.9 in all.
in Teſtamento fœminæ quandoque fidem faciunt. Et quando. 592.6.2
Teſtamento rupto agnatione poſthumi, ſaluum eſt ius eligendi, & fideicommiſſum debet reſtitui electo. 678.16
Teſtamento priore ſubſiſtente vtriuſque coniugis, voluntas diſtinctè ſeruanda eſt, nec ab alterutro ſine alterutrius conſenſu codicillos fieri poſſe æquum eſt. 598.19.17
Teſtamenta ſunt iuris gentium, quod ad originem, iuris ciuilis quod ad ſolemnitates. 579.22.4 in all.
Teſtamenta quemadmodum aperiantur. 646.1
Teſtamenta in ſcriptis & per nuncupationem incomparabilia 620.17.6 in all.
Teſtamenta coniugum correſpectiua ſunt captoria. 598.19.1 in all.
Teſtamenta correſpectiua nihil iubent. 597.18.1 & ſeq.
ex Teſtamentis duobus correſpectiuis ſi non valeat reuocatorium poſterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur. & quid ſi in poſteriore ſit clauſula codicillaris. 598.19.1
TESTANDI formam minus formalem præſcribere poteſt Princeps, ſed non facere vt teſtamentum ab initio nullum conualeſcat poſt mortem teſtatoris in odium agnati, cui iam fuit quæſitum ius ſucceſſionis ab inteſtato. 599.22
TESTATIONES factæ ad futuram rei memoriam priuſquam publicentur debent produci apud acta & deponi penes graphiarium, debetque ea depoſitio fieri non a litigatore ſed a commiſſario ipſo qui teſtes audiit. 331.44.4 in all.
TESTATOR intelligitur ſe conformare iuri communi. 675.8.5 in all.
Teſtator non præſumitur grauaſſe deſcendentes in infinitum. 686.55
Teſtator qui contra quam iurauerat aliud teſtamentum facit periurus eſt, ſi non impetret abſolutionem. 594.12.1 ad 6
Teſtator qui duo teſtamenta condidit ſi poſteriore affirmari ſe non recordari verborum clauſulæ derogatoriæ, quid faciendum. 593.10.1 ad 7
Teſtator ſi rationem expreſſerit cur ſe pœniteat prioris teſtamenti, poſteriore teſtamento ſcriptus hæres præfertur. 594.14.2 ad 5
Teſtatus pro parte dici non poteſt qui nullo modo eſt teſtatus. 602.1.13 in all.
Teſtatus vtiliter intelligitur, qui à Principe facultatem impetrauit teſtandi coram minus ſolenni numero teſtium, quam à Principe præſcriptum fuit. 599.22.1
TESTIS qui ſemel depoſuit non debet ſuper eodem interrogari ſine cauſa: & ſuſpectus eſt ſi dicat ſe minus fuiſſe recordatum tempore primæ depoſitionis. 336.14.11 in all.
Teſtis qui ſemel interrogatus nihil aliud reſpondere vult apud iudicem niſi quod perſtat in priore ſua depoſitione, non caret falſi ſuſpicione & ideo torqueri poteſt. 341.57.1.2.3
Teſtis varius torqueri poteſt, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari. 140.55.1
Teſtis quoties de falſo eſt ſuſpectus torqueri poteſt. 1085.4 in all.
Teſtis vnus ſufficit ad condemnandum non ad pœnam criminis, ſed ad ſumptus litis. 1054.3.1
Teſtis vnus etiam integer non facit iudicium ad torturam, multò minus criminis ſocius niſi in crimine læſæ maieſtatis. 186.7.1
Teſtis vnicus non facit indicium ad torturam nec criminis ſocius, nec infamis, niſi in crimine læſæ maieſtatis. 332.26.1 ad 4
Teſtis inſtrumentarius, etiamſi ſit domeſticus, teſtimonii tempore audiri poteſt. 329.7.1
Teſtis male interrogatus iterum ex integro eſt audiendus. 339.47.1.2.3
Teſtis infamis nullam poteſt fidem facere ſine tortura. 1090.23.1 in all.
Teſtis ſine iuſta cauſa teſtationem ex interuallo corrigere non poteſt. 334.30.7
Teſtis in continenti ſe corrigere poteſt. ibid.7. in all.
Teſtis vnius teſtimonio quandoque creditur. 336.35.1
Teſtis vnius ſuſpicio per conteſtem purgatur. 313.17.7
Teſti ſuum officium non debet eſſe damnoſum. 1083.4.1 in all.
Teſti contra ſuum commodum teſtificanti magis creditur. 338.41.1
Teſtes adhibentur vt veritatis fidem faciant. 334.29.3 in all.
Teſtes auditi ex autoritate alterius magiſtratus, teſtationibus ad Senatum relatis, ſunt repetendi. 329.9.1.2.3
Teſtes iurandi ſunt, & exinde pro iuratis habentur. 329.8.1.2.3
Teſtes die feriato iurandi non ſunt niſi partes conſentiant eo die audiri, qui ſit quidem feriatus, ſed non in honorem Dei. 200.2.1
Teſtes ſingulares non probant. 339.46.1
Teſtes ſingulares regulariter non probant: niſi in certis caſibus. 334.5.1 in al
Teſtes plures quàm decem ſuper vno articulo audiri poſſunt, ſi de cauſis agatur quarum veritas ex quampluriumorum teſtimonio pendet. 330.14.1.2.3
Teſtes iam interrogati interdum etiam poſt didicita teſtificata iterum interrogari poſſunt, eo etiam, cuius intereſt, requirente. 328.5.1
Teſtes etiam minus ſolenniter interrogati faciunt aliquale indicium imò & aliquando faciunt plenam probationem. 337.40.1.2

Teſtes non ſunt audiendi pro reo antequam ſit in vinculis & de crimine reſponderit. 1056.11.1

Teſtes auditi ab alio quàm iudice quandoque repetuntur, nec tamen reo committuntur, ſed & reperiuntur etiam qui committi non poſſunt. 334.18.1.2

Teſtes inſtrumentarij impetrato diplomate indiſtincte audiri ſolent in facto quod non niſi per eos probari poteſt. 307.1.17

Teſtes inſtrumentarij non facilè reprobari poſſunt, ſi auditi ſint ad inſtrumentum de pertinente. 334.29.1,2,3

Teſtes teſtamentarij ſemper rogari debent, quæ ſolemnitas nunquam remitti debet. 591.3.4 in all.

Teſtes plures regulariter requiruntur in teſtamento, quàm in donatione. 1047.2.1

Teſtes plures in globo, vnius tantum teſtis loco habentur, ſed multò digni oris fidei ſi nullus ex omnibus ſit cuius teſtimonium probabili aliqua obiectione labefactetur. 328.3,1,2,4

Teſtes deponentes de inſtitutione facta per nuncupationem debent eſſe conteſtes, etiam in figura & cortice verborum. 608.2.1,2

Teſtes non obſtante appellatione audiendi ſunt. 332.22.1

Teſtes audiri poſſunt ex reſcripto principis ad tuendam defuncti innocentiam prius quam contra hæredes ſit inſtituta accuſatio. 333.25.4

Teſtes audiri poſſunt etiam poſt interlocutionem redditam de aperiendis teſtationum tabellis ſi modò re vera non fuerint apertæ. 332.21.1

Teſtes cuiuſcunque ætatis & conditionis tempore peſtis & belli audiri poſſunt. 339.48.1

Teſtes per turbam audiri poſſunt in ſummariis. 330.15.4 in all.

vt Teſtes audiantur valet conſenſu to etiam poſt didicata teſtificata & in quacunque parte litis. 1032.6.1,2

an & quando Teſtes noui, etiam ſuper iiſdem articulis aut contrariis poſt didicata quoque teſtificata admitti poſſint. 342.62.1

Teſtes, etiam qui non niſi de fama deponunt obiiciendi & committendi ſunt reo. 334.28.3 in all.

Teſtes etiam nominati à parte dummodo abſente audiri poſſunt officio iudicis. 327.2.12 in all.

Teſtes ſunt committendi etiam in cauſa appellationis ſi reus crimen negauerit, licet in prima inſtantia ſibi eos committi noluerit. 1057.34.1

Teſtes in criminalibus non audiri ad futuram rei memoriam, quomodo accipiendum. 307.1.9 in all.

Teſtium dicta fauorabiliter interpretanda ſunt & adiuuanda vt ad concordiam redigantur, non calumnianda. 341.59.1,4

de Teſtium triplici ſingularitate. Et an & quando tales teſtes poſſint coniungi vt fidem faciant. 334.5.3 in all.

Testificans de tractatu alicuius negotij non probat, niſi tractatum illum certo modo perfectum fuiſſe dicat. 334.30.1

Testimonivm & viua voce & ſecreto dici debet. 340.52.1,2

Teſtimonium inimicæ perſonæ non poteſt non videri ſuſpectum. 440.18 10 in all.

Teſtimonij dicendi neceſſitas ex iudicis eccleſiaſtici teſtimonio proficiſcitur. 333.24.3

Teſtimonia domeſtica admittenda non ſunt ne quidem per viam monitorij niſi probandum id ſit, quod niſi per domeſticos probari poteſt. 342.60.1

Thesavrarivs Principi ſi ſe alicui obligauerit pro re ad Principis negotia pertinente, ſed de qua Princeps ipſe non erat antea eidem creditori obligatus, etiam poſt finitum officium poterit ex ea obligatione conueniri. 294.17.3 in all.

Thorvs viri eſt non mulieris. 721.8.1 in all.

Titvlvs bonus præſumi non poteſt cum conſtat de inualido & vitioſo. 42.56.8

Titulus non præſumitur ex ſolo lapſu temporis. 748.1.1 in all.

Titulus defuncti non poteſt euadere in titulum ſuperſtitis. 46.69.4 in all.

Titulus beneficij probandus eſt per ſcripturam, non per confeſſionem partis. 310.19.1

Titulus in beneficialibus non probatur per ſolam viſionem ſcripturæ tituli. 49.83.1

Titulus ſolus emptionis aut alterius acquiſitionis iuncta poſſeſſione non ſufficit ad probandum dominium poſſeſſoris, niſi autoris etiam ius & dominium probetur. 325.69.14

Titulus, de his quæ vt indignis non eſt abrogatus apud Sabaudos. 652.4.1

Titulum iuſtum habens non ideò poteſt vincere in iudicio vindicationis; ſi nunquam poſſeſſionem adeptus fuerit, quia nec dominus. 237.1.3

Titulum poſſeſſionis ſuæ oſtendere nemo cogitur. 475.21.5

à Titulo non priore modo, ſed etiam à poſteriore diſcedit qui beneficium tanquam vocans impetrat. 54.8.1

Tormentorvm patientia purgat indicia niſi habita ſit quæſtio ſine præiudicio indiciorum, quo tamen caſu mutanda eſt pœna ordinaria in extraordinariam. 1050.25.1

Torqveri quis poteſt, ſed moderatiùs ex longis & grauibus inimicitiis. 1087.11.1

Torqueri non debet iterum quaſi ex mendacio qui tormentis ipſis, vel ſtatim poſt tormenta reuocat ſuam confeſſionem. 1086.5.1

Torqueri non poteſt in ſocios quantumcumque graue ſit crimen de quo agitur, qui gratiam criminis habuit a Principe. 1088.24.1

Torqueri poſſunt hodie illi quos ius commune tormentis ſubiici prohibet: ſed non tam facilè. 1088.13.1

Tortvra eſt præparatorium ad mortem vel naturalem, vel ciuilem, vel ſaltem ad pœnam corporalem. 1089.17.5 in all.

Tortura facit perſonam teſtis integram quæ alioqui non eſſet integra. 1090.23.1

Tortura non eſt inferenda quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis. 1085.1.2 in all.

Tortoræ ſubiici poteſt aliquis prius etiam quam de corpore mortuo conſtet, maximè verò in crimine aſſaſſinatus. 1039.17.1

Tolerabilia eſſe quæ vetus conſuetudo approbauit, non eſt perpetuum. 708.1

Traditio facta eſt ad aliquem finem & effectum. 407.9.3 in all.

Traditio nullum ius tribuere poteſt facta ab eo qui nullum ius habuit. ibid.5 in all.

Traditio facta ab illo qui nullum ius habuit nullum ius tribuit. 407.9.5 in all.

Traditio annuli, vel calami, vel pilei non transfert poſſeſſionem, ſed tantùm poſſeſſionis propria autoritate apprehendendæ poteſtatem. 786.9.1

Traditio calami non prodeſt ad transferendam poſſeſſionem & quo iure dominium bonorum ſub haſta venditorum transferatur in emptorem. 756.7.1

Transactio cum ſit nudum pactum non parit actionem. 112.13.4 in all.

Tranſactio ſub prætextu inſtrumentorum reſcindi non poteſt. 112.13.1,2

Tranſactio poſt triginta dies elapſos inſinuari debet. 111.10.8

Tranſactio, prohibita alienatione cenſetur prohibita, per quam res in alium transferatur. 441.2.1,2,3

Tranſactio cum quibuſdam ex vniuerſitate facta, neque poſſeſſio ſecuta in executione tranſactionis nocet cæteris ex vniuerſitate ne quidem in poſſeſſorio. 771.13.1

Tranſactio facta de iure immunitatis non niſi audito procuratore generali homologari poteſt. 111.11.8

Tranſactio quæ vniuerſitati vtilis eſt, inſcia vniuerſitate ex ſolo procuratoris conſenſu non eſt infringenda. 117.7.5

Tranſactiones nouant præcedentem obligationem, ſuper qua dubitatum, tranſactumque proponitur. 109.2.8

Transigere is ſolus poteſt qui vel rei dominus abſolute eſt, vel ſpeciale a domino mandatum in eam rem habet. 606.10.4 in all.

Tranſigere alieno nomine, citra ſpeciale mandatum, nemo poteſt. 111.7.1

Trebellianica minuit maſſam ipſam hæreditatis, vt legitima maſſam bonorum. 714.10.10 in all.

Trebellianicam aſſumunt quinque annorum fructus, eo caſu quo in quartam imputantur. 713.18

Trebellianica non deducitur ex pupillari ſubſtitutione ſed ex fideicommiſſis. 709.2.9 in all.

Trebellianicam non amittant liberi primi gradus ob non confectum inuentarium. 709.5

Trebellianica non tantum & legitimam ex fideicommiſſo trahant liberi primi gradus, vt cæteri, ſed etiam præcipuos fructus retinent qui à ceteris in Trebellianicam imputantur. 708.4

in Trebellianicam imputantur fructus percepti iure hæreditario, ſiue ab hærede, ſiue ab hæredis patre. 715.24

Tribvtvm Principis non imminuitur propter immunitatem alicuius particularis. 148.40.4

Tributum ſubditi quatuor caſibus pendere debent. 469.6.1

Tributum nullum iudicati debetur pro ſumptibus funerum & inuentarij adiudicatis in inſtantia diſcuſſionis. 798.16

Tributum iudicati debetur ad ratum petitæ quantitatis quoties implicita eſt quæſtio dominij vel pignoris. 797.24.1

Tributum iudicati ſingulare debetur etiam pro adiudicata poſſeſſione ſi includat adiudicationem iuris, aut quantitatis. 158.13.1 ad 4 non debetur ſi nuda poſſeſſione agitur. ibid.n.2

de Tributo ſubditis indicto ob equeſtris dignitatis acceſſionem. 469.5.1,2

Tributorum indictio non niſi ex neceſſaria cauſa fieri poteſt. 444.1.2,3

Triremivm pœna aliquando irrigata iuuenibus cellarum effractoribus, & vinum effundentibus. 70.8.7 in all.

pro Tvrba non poſſunt adduci vltra triginta teſtes. 330.14.4 in all.

Tvrpitvdinem ſuam allegare nemo poteſt.

Tvtela nulla hæreditario iure ad alium tranſit. 649.7.2 in all.

Tutelæ ratio, quamdiu tutela durat exigi non poteſt. 574.8.8 in all.

Tutelæ periculum ad tutorem ſpectat a die quo ſuſcepta eſt tutela. 190.1.4

Tvtor loco domini eſt. 830.36.5 in all.

Tutor verus ſolus domini loco habetur, non etiam is qui pro tutore gerit. 885.13.2 in all.

Tutor pro pupillo nec curator pro adulto hæreditatem adire poteſt. 130.11.4 in all.

Tutor ſatiſdare debet, ſicut & inuentarium facere. 190.1.6 in all.

Tutor pupillorum nomine iurare aut iuſiurandum deferre de ea re quam

quam ipſi neſciunt, poteſt. 269.20.5
Tutor ſe putans licet falſo omnia poteſt facere quæ verus tutor facere deberet. 556.1.4. in all.
Tutor ſi repertorium non fecerit contra eum iuratur in litem. 191.1.5 in all.
Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit, non cogitur communes rationes reddere, niſi ſint omnino connexæ. 660.10
Tutor ſoli pupillo obligatur ad rationes reddendas, nõ alij 570.8.6 in a.
cum rationes bene reddidit, aut ab iis redden lis liberationem conſecutus eſt, ea quæ ex pupilli bonis penes ſe habet retinere. ibid. 9 in all.
Tutor datus pupillo qui ſolemne inuentarium facit, an & quando & quatenus teneatur poſt redditam pupillo rationem iterum reddere creditoribus. 526.2.1.2.3.4.10.14
Tutor datus non debet appellare: ſed ſe primum excuſare, poſtea ſi excuſatio non admittatur, tum demum appellare. 846.8.1
Tutor rem pupilli male adminiſtrans non ſolum pupillo ſe obligat, ſed iis etiam omnibus quorum intereſt pupillum ex tutoris facto & authoritate obligari, ſi qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur. 141.2.7.8
Tutor qui appellationem pro pupillo à ſe interpoſitam deſeruit, ſemper quidem condemnandus eſt ad pœnam deſertionis, ſed non ſemper ad expenſas litis. 811.10.1
Tutor condemnatus tanquam tutor non poteſt cogi, vt iudicati executionem in ſuis bonis patiatur, etiamſi proprio nomine fuerit obligatus. 834.52.1
Tutor eſſe non poteſt citra iniuriam pupilli, quem lex non vult regi ab eo, qui ipſe propter ætatem adhuc ab alio regi debeat. 150.1.10
Tutoris & pro tutore gerentis differentia. 567.2.8
Tutori dato aut teſtamentario, cui ſatiſdatio iniuncta eſt, nec appellauit, ſed non vult aut non poteſt ſatiſdare creditore pupillari vigente vt pupillum defendat, Senatus poteſt ſatiſdandi neceſſitatem remittere. 504.1.5 in all.
Tutori qui conſuluit peritiores nihil imputari poteſt. 8;3.41.7 in all.
pro Tutore vt quis probetur geſſiſſe, ſufficit vt in aliquo inſtrumento aut quolibet alio actu ſe tutorem nominauerit. 567.1.4 in all.
pro Tutore pupilli negotia gerens, cum tutor non eſſet, non debet quod ad ipſius incommoda pertinet melioris eſſe conditionis quàm ſi vere tutor eſſet. ibid.
Tutores quamdiu ſoluendo erunt, denegari debet reſtitutio aduerſus lapſum temporis.
Tutrix & curatrix mater filio dari poteſt. 404.1.1 in all.

V

VACANS hæreditas quæ dicatur. 642.15.2.
VACATIONIS modus vnus in alio non continetur. 27. 1. 2 in all.
Vacationis modus expreſſus aut verus eſſe debet aut ſaltem talis qui verus eſſe poſſit, quique communiter verus putetur. 28.4.3
VALOR nummorum debitorum potius æſtimari debet ex communi vſu commerciorum, quam ex Edicto principis, ſi non aliter indemnitati creditoris cautum eſſe poſſit. 1030.11.1,2
VARIATIO non poteſt eſſe ſine contradictione euidenti mendacio. 1086. 5.3 in all.
VARIETAS iuris, non inducit diuiſionem voluntatis. 588.4.31 in all.
Variis ſpeciebus iuris vtens non tam donat quam loquitur ſæpius. ibidem.
Velle aliud eſt quàm non nolle, & contra aliud non nolle, aliud velle. 235.2.16. in all.
Velle nemo creditur id quod poteſt facere nec facit. 600.27.12 in all.
VELLEIANO Senatusconſulto non iuuatur mulier quæ rem ſuam vendidit, & ex redacto pretio creditoribus mariti ſui aut alterius cuiuſlibet perſonæ ſatisfecit. 361.27.1
quantum interſit an VENDATVR id quod ſemel tantum tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio ſingulis annis renaſcatur. 1022.13. 1,2,3
multum intereſt mulier Vendat bona ſua creditori mariti, an alij, vt pro marito ſoluat. 365.18,1,2
refert an Vendantur fructus naſcituri ex certo fundo, an perceptio fructuum ex eo fundo iam collectorum. 457.26.1
VENDENS id agit vt rem ſuam alienet quantocumque poteſt precio. 257.3.6
Vendens rem alienam non aliter cogitur implere venditionem, dominium poſtea nactus, quàm ſi venditio ab initio valida fuerit & iuſta. 426 10.1 ad 6
Vendentis aut ementis non eadem eſt voluntas quæ diuidentis. 257.3.1
Vendentibus ſimul coniugibus, tota pecunia ad maritum perueniſſe præſumitur ſi aut mariti res vendita ſit, aut mulieris fundus dotalis, non aliter. 314.22.1
Venduntur bona dominij, non cuſtodiæ. 477.30.1
VENDERE aliud eſt, aliud vendenti conſentire. 638.45.9. in all.
qui vetat Vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere. 442.3.9
Vendere mulier ſua bona omnia etiam dotalia & obligare poteſt ad ſoluendam mulctam, in quam ex cauſa delicti condemnatus fuit maritus, in carcere ideò detentus. 366.21.1
quanti vnaquæque res Vendi poteſt tanti eſſe creditur. 557.2.1 in all.
VENDITA res pignori per apparitorem capta non poteſt à debitore in præiudicium creditoris, vel emptoris iudicialis trahi. 443.8 2.3
Vendita res & iam tradita tota repeti poteſt iure pignoris de quo conuenerit: deinde tota retineri pro parte precij non ſoluti. 425.6. 1.2,3
emptor cui Vendita res fuit tanquam libera ſi à domino intra ſtatutum tempus non petierit inueſtituram excuſatur a pœna commiſſi. 473. 17.1
Vendita re ſi tradita vt non transferatur dominium quia ſolutum ſit totum precium, non eo minùs habet creditor eius perſecutionem. 423.9.1.2.3
Vendita re communi interdum cauſa venditionis eſt indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt reſtitutio vni ex venditoribus conceſſa debeat prodeſſe alteri. 431.1.8
Venditum à Principe præſumitur, vt & ab alio quolibet ius tantum quod habet in re. 241.11.4
Venditorum recto precio fructuum periculum non ad venditorem eundémque debitorem, ſed ad emptorem eundémque traditorem pertinet. 423.2.2
Venditis rebus pluribus confuſo precio ei qui ſibi amicóque eligendo emerat nihil prohibet, vt in vna amicum ab emptore eligi, vel in ſingulis ſingulos. 429.3.1
VENDITIO eſt quoties ſciri poteſt quid ſit merx, quid pretium. 300.40. 1 in all.
Venditio à corpore incipit, cùm ager venditus eſt non ſolùm ad menſuram, ſed etiam ſi priùs facta ſit mentio corporis, deinde menſuræ ante fundi confines indicatos, quin etiam quicquid intra confines eſt pro vendito habetur. 405.3.8
Venditio dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidẽ in perpetuum non ad tempus. Conductio nullum omnino ius, ac ne iuris occaſionem vllam tribuit emptori. 460.38.3,4
Venditio poſtulante creditore facta ſub haſta illum obligat non quidem de euictione, ſed ad id quod intereſt emptoris, ſi condemnatus ſit emptor ob vitium ſubhaſtationum, ſecus ſi ob culpam propriam. 1030.4 in all.
Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à teſtatore aut à teſtatore ſolo, non valet, etiam ſi ſit vallata iuramento. 441. 1.1
Venditio à muliere cum marito facta quibus caſibus Velleiano Senatusconſulto infirmetur. 369.27.5 ad 10
Venditio rei fideicommiſſariæ quando valeat. 695.9.8 in all.
Venditio quando dicatur perfecta. 405.3.1 ad 4
Venditio perfecta eſt ſtatim atque pignus addictum eſt, licet nondum ſecuta ſit miſſio in poſſeſſionem. 488.65.9 in all.
Venditio lege commiſſoria reſoluitur ipſo iure, ſi venditor velit. 441. 1.11. in all.
Venditio penſionis annuæ certo pretio, an & quando ſit vſuraria. 390. 40.1 ad 8
Venditio pignoris facta creditori neque poſterioribus nocet quamdiu tenet quo minus offerre poſſint, neque ipſi emptori, quin minus iura ſua ſalua habeat ſi pignus poſtea euincatur. 923.4.5,6,7
Venditio facta ſub pacto de retrouendendo eſt permiſſa. 387.23.3 in all.
Venditio facta ex authoritate ſtatuti, interpretationem recipit & ſuas conditiones & ſtatuta. Conuentionalis vero non niſi ex partium voluntate, & ex iure communi. 477.10.25. in all.
Venditio bonorum paraphernalium à muliere facta conſtante matrimonio, valet etiamſi maritus ſimul cum vxore vendiderit. 128.2. 8
Venditio fundi pupillaris, facta tanquam fundi pupillaris, non valet. 424.3.6 in all
Venditio rerum quæ conſiſtunt in pondere vel numero, vel menſura non prius perfecta dicitur quam res huiuſmodi adnumeratæ, admenſæ adpenſæuè ſint: interea ſi rei venditæ damnum aliquod contigerit, ad venditorem, non ad emptorem pertinebit. 422.1.1,2
Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis. 423.50.1,2
Venditio accedente precio aliquo quantumis modico imaginaria dici non poteſt. ibid.4 in all.
Venditio facta ſub pacto de retrouendendo temporali non annullatur ex cauſa enormiſſimæ læſionis, ſed perpetratur. 424 5.2.3
Venditio à menſura cœpiſſe intelligitur quoties reſtricta eſt ad menſuram verbis præciſis & limitatis. 405.5.4.1,2
Venditio vltronea, ac voluntaria non tantum vẽditoris ius perimit quod vel in re vel ad rem habebat: ſed eorum quoque omnium qui venditioni conſenſerunt: venditio vero neceſſaria, & iure, & neceſſitate præcedentis contractus illi ipſi qui vendidit non nocet. 414. 5.6
Venditio pluribus facta per principem competit ei, cui priori vendita eſt. 241.11.2
Venditio, traditione ſecuta, titulus eſt facilis ad transferendum dominium. 422.2.6 in all.
Venditio ſi ex capite metus reſcindatur, non habet emptor electionem ſupplendi iuſti precij: ſi vero ex cauſa læſionis, habet. 417.6. 415

Venditio contra leges facta valere non poteſt. 237.1.2. in all.
Venditio non poteſt fieri precio incerto. 834.51.6. in all.
Venditio rei alienæ non valet. 213.3.1 in all.
Venditio partis communis non tollit communionem. 161.12.2. in all.
Venditionis precium quod marito & vxori ſimul ſolutum fuit, an præſumatur totum ad maritum perueniſſe, ſiue bona fuerint dotalia ſiue paraphernalia. 513.8.3. ad 6
Venditionis ſubſtantia in precio conſiſtit. 396.13.1. in all.
Venditioni factæ ſub lege commiſſoriæ etiamſi venditor velit emptor inſtare non cogitur, ſi res deſierit eſſe integra præſertim ſi venditoris id facto acceperit. 41.1.1 ad 4
qui Venditioni pignoris conſentit fideiubendo pro emptore erga venditorem non ideò ius ſui pignoris remittere intelligitur. 929.6.1 ad 4
Venditioni alienæ ſub nomine venditoris accedens, cenſetur iure fideiuſſionis accedere. 406.6.1,2
Venditionem reſcindi an poſſit mulier petere petita in integrum reſtitutione contra emptorem, ſi rem cum marito vendiderit. 314.22.8 in all.
ad Venditionem rerum hæreditariarum, creditores omnes ſunt vocandi. 570.8.3 in all.
Venditiones pignorum ſub haſta fieri ſolitæ non valent, ſi ab eo die quo pignora capta ſunt ad eum vſque qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus eſt plures quam decem dies intercesſerint. 932.3
Venditiones etiam publicæ ſub haſta factæ reſcinduntur ex cauſa immodicæ læſionis, nullo etiam dolo probato. 414.4.8,9
Venditiones conditionales ante conditionis euentum imperfectæ ſunt. 477.30.15
Venditor agens ex l. 1. C. de reſc. vend. probare debet ſe eſſe dominum. 417.17.1
Venditor pro emptore defendendo ſatisdare non cogitur. 16..5.2
Venditor pro parte pretij non ſoluti poteſt rem totam venditam quanticumque pretij ſit retinere, ſi modò habeat eam obligatam. 415.8.1, ,8
Venditor non poteſt exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria, niſi pro eo litem ſuſcipiat, caueatque de reſtituendo pretio, ſi tertius euincerit. [illegible]0.8.1
Venditor [illegible] peroch[illegible] [illegible] euictione [illegible] [illegible] [illegible] competebat. 1017.10
Venditor hyperochæ qui de ea defendenda ſe obligauit, ad quid teneatur. 1028.31
Venditor non poteſt intercedere executioni ſententiæ contra emptorem redditæ, ſi non fuerit emptor vocatus. 843.3.1
[illegible] lauit onus rei venditæ, quod ſciuit, tenetur eo nomine non tantum quanti minoris, ſed etiam ex empto in id omne, quod [illegible] reſt, et ampli per clauſulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem. 423.1.4,4
Venditor qui vendidit quicquid iuris habuit impetrare debet in precium quicquid emptor in eam impendit. 416.13.1 ad 5
Venditor ſi rem venditam tradat, in id omne quod emptoris intereſt condemnandus eſt. 437.11.17
Venditor alienæ liti interueniente dicitur non ſuam inchoare, qui ab actore laudatus, ad iudicem venit. 202.1.3 in all.
Venditor non poteſt ad ſuum iudicem reuocare litem inſtitutam contra ſuum emptorem. ibid.1
Venditoris precium petentis in obſcuro iure cauſa potior eſt quàm emptoris, cui iam tradita res eſt: nec poteſt emptor diſcedere ab emptione inuito venditore. 406.4 5 ad 6
Venditori qui rem tradidit debentur vſuræ precij non ſoluti tanquam intereſſe damni emergentis: interdum etiam fructus ipſi. 388.35.4
Venditori qui ſibi pro precio retinuit ius prælationis & poſſeſſionis non poteſt diſcuſſionis inſtantia obijci adeóque nec offerri ſi dominium ſibi reſeruauerit. 574.12.1,2
Venditori quæ debentur propter rem venditam pro annis præteritis non tranſeunt in emptorem, ſi nihil de iis ſpecialiter dictum ſit. 426.13.1,2,3
Venditore non valente ſatiſdare tradenda eſt precij pecunia idoneo mercatori qui vſuras legitimas præſtet venditori in vicem fructuum. 1027.29.1,2,3
Venta *de fructos rompe renta*. 455.19.3
Veniam non meretur, qui in officio ſuo delinquit. 348.19,20 in all.
Verba verbis diſſoluuntur 79.1.2 in all.
Verba ſunt intelligenda ſemper ſecundum ſubiectam materiam, adeoque interdum impropianda. 665.3.4 in all.
Verba omnia teſtamenti ſic ſemper accipi debent vt aliquid operentur. 64. 308 in all.
Verba generalia ſunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri poteſt intelligenda. 748.7.8 in all.
Verba generalia ſemper ex eo quod veriſimile eſt interpretationem recipere debent. 349.21.9 in all.
Verba enunciatiua prolata principaliter in antiquis non ſolum inter eaſdem, ſed etiam inter alias partes probant per modum cauſæ. 311.6.1,2
Verba enunciata fauore dotis indiſtinctè probant. 315.25.1
Verba enunciatiua appoſita in contractu inito cum Principe probant, ſi veriſimile ſit quod enunciatur. 324.63.1
Verba enunciatiua in vltimis voluntatibus eo faciliùs & frequentiùs probant quò faciliùs & frequentius inducunt diſpoſitioné in contractibus non aliter diſponunt quam a prætente præſenti dicta ſunt. 316.
Verba enunciatiua in contractu, cum minore geſto appoſita, quæ contra maiorem probarent, probant etiam contra minorem, ſi curatoris autoritas in contractum interuenerit, non aliter. 133.3.1,2
Verba, ſi ſine legitimo hærede deceſſerit, quem ſenſum habeant, tam in teſtamentis quam in feudis. 7.6.5
à Verborum propria ſignificatione interdum receditur, vt actus ſuſtineatur. 669.16
Verbis enunciationis iudicis de litigatorum facto aut iure non creditur niſi de iis quæ coram ipſo fiunt tum cum pronunciat. 321.7.5
Veritas ſemper perſuadet. 351.1.5 in all.
Veritas ſemper inquirenda eſt cum omni diligentia, & omni via. 307.112 in all.
Veritas fictiones non admittit. 677.12.5 in all.
Veritas facti ſemper attendi debet, potiùs quàm forma procedendi. 785.3.2 in all
Veritas in foro conſcientiæ aduerſus præſumptionem iuris, & de iure perſuadet. 319.43., in all.
Veritatis habendæ fauor, efficit vt probationum facultatem ampliari ſemper quantum fieri poteſt, oporteat, reſtringi nunquam. 307.1.1.2
Veritatis probatio nunquam excluſa cenſetur, niſi cum idipſum lege aliqua cautum eſt. 274 37.1 in all.
in rem Verſum non videtur quod non durat verſum. 598.3 .9 in all.
Veſtes vxori a marito traditæ ſiue nuptiarum tempore, ſiue conſtante matrimonio quando reddendæ ſint marito aut eius hæredi. 394.2.1,4
Veſtimenta ſunt ex earum rerum genere quæ & vtendo conſumuntur, & ſeruando ſeruari non poſſunt. 658.1
Veſtimentis a patre filiæ legatis, quorum partem iam pater ſoluerat omnium æſtimatio filiæ debetur. 658.1
Vicarius licet generalis conferre beneficia non poteſt, niſi ſpeciale in id habeat mandatum. 46.70.7
Vicarius ordinariæ iuriſdictionis poteſt de cauſa cognoſcere, etiam citra ſubdelegationem, ſi ei delegata iuriſdictio ſub nomine appellatiuo dignitatis vel officij. 188. 4.1 ad 4 pronunciatum ab eo ſi habere iniquitatem videatur indiget auxilio appellationis. ibid.8
omni Vitio carere debet, qui in alium paratus eſt dicere. 51.92.3 in all.
Vitia realia ſequuntur rem quocumque ierit & afficiunt quemlibet poſſeſſorem. 888.26.25 in all.
Vitia viſibilia reddunt inſtrumentum ſuſpectum, & aliquando vitioſum. 317.16.3 in all.
Victoria duplex excuſat ab impenſis ſecundæ appellationis, ſed non ab impenſis priorum inſtantiarum. 8..1.41.1
Victoria mutua non eſt, niſi cum vna lis eſt. 194.8 in all.
Victoris intereſt quamdiu ſibi ſolutum non fuit aut pleniſſime ſatisfactum.
Victori quibus remedijs ſuccurratur contra appellationem quam appellans non iuſte intra tempora perſecutus. 867.10.1
Victus non debet ad expenſas litis condemnari victori cui aliquid poteſt imputari. 793.4.1
Victus tenetur aliquando ad alias expenſas quam quæ factæ ſint poſt publicatas teſtationes. 798.18.1
Victus ex iureiurando aduerſarij non eò minùs condemnandus eſt in expenſas ſi actor non de ſua inſtantia iurauerit, ſed de exceptione rei. 810.-6.1
Vidua, quamdiu vidua manet in eodem matrimonio ſtare intelligitur. 29.3.3 in all.
Vidua cenſetur eandem dotem dare poſteriori marito tacita conſtitutione, ſed non æquè dotis augmentum quo à priore viro habuit. 541.24.1 ad 4
Vidua ſecundò nubens præſumitur eandem dotem ſecundo viro quam primo dediſſe. 521.17.2
Vidua luxurioſè viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem, ſed liberalitates quas à viro habuit amittit. 512.7.1 ad 4
Vendicandi ius nemo habere poteſt, niſi qui dominus eſt. 218.3.8
Vendicatio datur mulieri vendenti rem ſuam, ſi venditio præſumitur facta in fraudem Velleiani. 368.27.3.12
Vindicatione rei conuentus, licet bonæ fidei poſſeſſorem probet, non ideo tamen obtinere debet, quamdiu actor probare poteſt ſe eſſe dominium. 240.9.2,1
Vendicatione agenti quæſtionem dominij referre quilibet poteſt. 238.3.1 ad 5
Vindiciæ ſecundum legatarios fundorum dicendæ ſunt, cum onere nudæ repromiſſionis, & ſine alienandi licentia, ſi hæres doloſe verſatus dicatur. 627.12.1,2,3
Vendiciæ ante diffinitiuam, ſententiam præſertim in beneficialibus dici ſolent pendente lite pro eo quo magis apparet magiſque colorato titulo nititur. 285.3.7 in all.
Vinum conſiſtit in menſura, & eſt ex earum rerum numero quæ functionem recipiunt in ſuo genere. 187.21.10 in all.
Vir & vxor cum pecuniam acceperint, præſumitur tota pecunia ad virum perueniſſe. 368. 7.5 in all.
Virum inter & vxorem lis eſſe poteſt, conſtante matrimonio, modo ne actio famoſa. 99.14.2 in all.
Virgini credìtur iuranti ſe ab aliquo agnitam, non etiam [illegible], cui nec iuſiurandum deferre permittitur. [illegible]
Virgini à coniugato cognitam ſe eſſe iuranti non creditur. 319.45.1,2,4
Virginem vitiatus aut eam ducere aut dotare cogitur. 297.40 in all.

VIRGINITAS qualitas eſt quæ à natura ineſt etiamſi aliter non probaretur. 1063.6.10 in all.
Vis ſola in tuſve ſufficit ad inducendum prætoris auxilium. 365.12.6
Vis maior dicitur cui reſiſti non poteſt. 458.27.2 in all.
Vim faciens iure ſuo cadere debet. 219.2.8 in all.
Vim facere dicitur quiſquis ius ſuum non per iudicem repoſcit. 821.1.3 in all.
Vi facit, qui prohibitus facit, clam verò qui celato aduerſario. 836.10.2 in all.
Vi factum dicitur ſi quis contrà quàm prohiberetur, fecerit. 313.14.5 in all.
Vi nec clam facere videri poteſt qui ſuam dumtaxat contineat poſſeſſionem, nec ſi eam vi defendat. 247.1.5 in all.
VITÆ conſeruandæ & redimendi ſanguinis quælibet ratio honeſta eſt. 1108.3.6 in all.
VIVENTIS nullus eſt hæres. 599.22.2 in all.
VIVENDI beneficij & eius cui vnitur debet exprimi valor. 39.48.13 in all.
VLTIMVS eſt, non quem alius præcedit, ſed quem nemo ſequitur. 671.24.3 in all.
VNIO omnis requirit cauſæ cognitionem. ibid.
Vnio ſemel facta ſemper durat. 132.8.2
Vnio nulla, & minus ritè facta æquiparatur. 40.51.2 in all.
Vnio ſiat menſæ non requiritur non expreſſio bonorum ſeu beneficiorum menſæ, vnit eorum. 39.48.13 in all.
Vnio beneficij quod ſit de iure patronatus laicorum tanquam poteſt fieri per Papam inuito patrono laico. 133.8.1.2
Vnio beneficiorum odioſa eſt, & à communi eccleſiarum vtilitate aliena. 39.48.1
Vnio beneficiorum ſemper & perpetuò grauat. ibid.11
Vnioni beneficiorum, debent intereſſe Epiſcopus, qui ordinarius eſt diœceſeos, capitulum eccleſiæ cathedralis, & patronus beneficij, ſi laicus ſit. ibid.2
Vnio beneficiorum, nunquam niſi ex magna cauſa, eaque neceſſaria debet permitti. ibid.
Vnionem beneficij an ſuadeat neceſſitas, vel paupertas relinquendum arbitrio iudicis. ibid.1 in all.
per Vnionem melius eſt duobus beneficiis rectorem vnum dare, quam vtrumque actore carere. 41.52.8 in all.
Vnione facta per ſummum Pontificem, non eſt conſiderabile intereſſe collatoris cuiuſlibet nec Epiſcopi. 39.48.2 in all.
Vnione beneficiorum ordinario egeſtate laboranti ſubuenitur. 40.52.8
in Vnione beneficij regularis & conuentualis non opus eſt citari monachos nec ſubditos, nec rectorem, nec requiritur Epiſcopi conſenſus. 39.48.2 in all.
VNIRI non poteſt beneficium vnius ordinis cum alterius ordinis beneficio, niſi beneficium vniendum ſit ſolutum regi per ſeculares in commendam. ibid.13 in all.
VNITAS non eſt numerus ſed principium numeri. 268.18.6
VNITVM beneficium amittit nomen beneficij. 45.64.1
Vnitum beneficium non poteſt conferri a ſummo Pontifice, niſi vocata aut ſuſpenſa vnione. 47.74.1
Vniti beneficij ſuſpicionis cauſa limitata, limitatum non perpetuum, parit effectum. ibid.5 in all.
VNIVERSITAS reſtituere debet quæ exegit quoties litis euentu apparet nobilem fuiſſe eum qui plebeius dicebatur, ideoque ab eo exigi potuiſſet. 19.10.6
Vniuerſitas quæ in exigendi quaſi poſſeſſione eſt prohiberi non debet lite pendente, quominus iure ſuo vtatur. ibid.3
pro Vniuerſitatis debito non poſſunt inquietari ſinguli, nec ſi debitum fiſcale proponatur. 878.1.1 ad 9
VOCATVS ad iudicium vt reſpondeat ex ore ad fines ciuiles tantum non cenſetur eſſe in vinculis, & poteſt abire ſine venia. 1058.3.1
Vocans per fideicommiſſum Titium & liberorum eius liberos, multo magis eiuſdem liberos vocaſſe intelligitur. 688.47
Vocatus qui non præſumitur ex ſola oneris iniuncti ratione, niſi antecedentis neceſſitas ita ſuadeat. 691.3
Vocati quando ex coniecturis cenſeantur maſculi onerati. 698.1
VOLVNTAS & animus non minùs facto declarantur, quàm verbo. 58.45.7 in all.
Voluntas non minùs facto, quàm verbo declaratur. 53.3.14 in all.
Voluntas non minus tacito quàm expreſſo actu declaratur. 731.14.5 in all.
Voluntas concepta nihil poteſt, ſed prolata poteſt interdum plus quàm ſcripta. 669.14
Voluntas ſemper potior eſt voce dicentis, nedum ſcriptura ſcribentis. 589.2.14 in all.
Voluntas ex actu etiam nulla declaratur. 109.27.4 in all.
Voluntas ſuprema, eſt ambulatoria vſque ad ſupremum vitæ exitum 216.48 in all.
Voluntas vltima etiam in piam cauſam collata, eſt reuocabilis, ſicut & quæ collata eſt in liberos. 28.6.2.3
Voluntas inanis & vacua eſt cui iuris potentia non aſſiſtit. 250.5.8 in all.
probanda eſt defuncti Voluntas per quinque non modo teſtes, ſed etiam conteſtes. 678.51
Voluntas teſtatoris ex teſtamento reuocato non poteſt colligi. 395.16.34 in all.
Voluntas teſtatoris ſi præciſe ſeruari non poteſt, ſeruanda ſaltem eſt per proportionem quantum fieri poteſt, vt ea quam minimum recedatur. 57.18.6 in all.
coniectura Voluntatis in fideicommiſſis pro lege eſt. 690.47.2 in all.
Voluntatis coniectura non poteſt ſumi ex eo actu qui fit ex neceſſitate. 6..3.19
Voluntatis coniectura non debet admitti cum in verbis nulla eſt ambiguitas. 458.3.7 in all.
Voluntatis diuiſio nunquam inducenda eſt. 474.20.0 in all.
Voluntatis ſola deſtinatio ſufficere poteſt vt ei quoque qui nominatus non eſt pactum proſit. 101.7.12 in all.
Voluntatis mutatio quocunque probationis genere probari poteſt, etiam per coniecturas & indicia. 594.1.2 in all.
Voluntatis ſupremæ mutandæ facultatem ſibi præcipere nemo poteſt. 598.19.5 in all.
Voluntatis quæſtio admitti non debet cùm nulla in verbis ambiguitas eſt. 404.5.1 in all.
Voluntatem vltimam, hæredis ſiue legatarij iureiurando ſuppletorio probari munus eſt periculoſum. 475.44.14 in all.
à Voluntate priore qui poteſt in totum recedere multo magis poteſt ex parte. 598.19.9 in all.
Voluntates captatoriæ quænam ſint, & quando & qua ratione improbatæ. 602.21.1 & ſeq.
Voluntates vltimas per ſe firmas eſſe oportet, non ex alieno arbitrio pendere. 349.22.11 in all.
in Voluntatibus vltimis attendendum eſt in quem voluntatis intentio dirigatur. 354.25.4
VSQVE dictionis in ea vis eſt, vt ſtatim atque finita eſt diſpoſitio in vnius perſona, videatur repetita & reuocata in perſona alterius. 681.23.5 in all.
VSVRÆ debentur etiam citra agnitionem chirographi ſi chirographaria pecunia petatur ex cauſa mandati vel negotiorum geſtorum 384.20.1.2.3
Vſuræ ex die tantùm agniti aut denegati chirographi adiudicantur. 383.1.2
Vſuræ adeo interdictæ ſunt vt permitti nunquam debeant, ſed officio iudicis tenci etiam parte non conquerente. 391.11.2 in all.
Vſuræ dotis quæ promiſſa fuit à muliere debentur ex die nuptiarum, non ex lapſu biennij, ſecus ſi dos ab extraneo ſit permiſſa. 507.6.2 ad 4
Vſuræ dotis quæ ... promiſſæ quibus caſibus marito ante biennium debeantur. 516.22.1
Vſuræ dotis ſua die non reſtitutæ debentur mulieri viduæ ſiue diuiti ſiue inopi. 528.11.2
Vſuræ dotis non debentur marito ſi neque mora neque conuentio vlla præceſſerit. 412.13.1.2
Vſuræ dotis à marito quamdiu vixit non petitæ ab hærede ipſius exigi non poſſunt, tanquam donatæ. ... 1.1
Vſuræ nullæ dotis reſtituendæ mulieri debentur pro anno luctus ... teſius ei alimenta præbenda ſunt. 52 ... 4.5
Vſuræ nullæ debentur a muliere aut eius hærede de bonis pro dote obligatis pro toto eo tẽpore fructuum ex eis perceptorum. 326.5.7 in regul.
Vſuræ damni citra conuentionem etiam iure diuino omnimodo debentur venditori qui rem venditam tradidit.
Vſuræ expenſarum taxatarum debentur à die interpellationis ſi interpellatum non ſit, ſin appellatum ſit ex die confirmationis. 910.7.5.1
Vſuræ legati non debentur etſi teſtator iuſſerit ſolui legata ſine figura iudicij & bona ſua vendi ne qua legatariis mora fiat. 706.1.1
Vſuræ legati in diem relicti non debentur ex lapſu diei, ſed tantum ex die agniti & petiti legati. 706.10
Vſuræ legati pro dote relicti debentur omnimodo ex die nuptiarum ſi nuptias hæres ſciuit, niſi alia ſolutioni dies dicta ſit. 705.8
Vſuræ legati pro legitima relicti, quo caſu non debentur à die mortis, ſed tantum à die moræ, etiam ad concurrentem vſque legitimæ quantitatem. 707.16
Vſuræ legati eo caſu debentur à quo die ſolui legatum debuit etiam citra interpellationem. 705.6
Vſuræ legati quo caſu non debeantur, ne quidem ex die moræ, tam per interpellationem, quam per diei lapſum contractæ. 705.7
Vſuræ legatorum debentur minori citra moram. 707.14
Vſuræ & fructus legatorum debentur à die moræ tantum, niſi cùm ſunt in legato, aut niſi legatum ſit pro legitima. 703.1
Vſuræ & fructus legatorum ad pias cauſas puta pro dote relictorum debentur à die mortis. 704.3
Vſuræ eædem ab hærede vniuerſali debentur, aut à donatario qui hæredis eſſe loco creditur, quas defunctus præſtare debuiſſet. 356.25.8.10
Vſuræ litis vltimarum adiudicatarum non debentur ex die ſententiæ, ſed ex die moræ, quæ interuenerit in iis poſt taxationem ſoluendis. 382.12.1
an Vſuræ debeantur ob defectam aliquam conditionem caſualem, & quando. 397.14.1 ad 6
Vſuræ pretij quo caſu debeatur actione ex empto ex die litis conteſtatæ de fideicommiſſo 813.16
Vſuræ pretij non ſoluti ab emptore qui fructus rei venditæ percepit poſſunt peti, etiam in cauſa appellationis. 424.4.1.3
Vſuræ quincunces debentur ex promiſſione eius quod intereſt ob pecuniam ſua die non ſolutam. 380.7.1.2
Vſuræ promiſſæ ad certum tempus in perpetuum debentur quamdiu nec ſolutio, nec noua de vſuris conuentio facta eſt, niſi noua obſeruatio ſecuta

Vſuræ ex [illegible] perſolutæ reperiuntur [illegible] nullas, vel minores debuiſſet. [illegible]
Vſuræ [illegible] & conſuetudinari [illegible] ſunt qu[illegible] [illegible]
Vſuræ taxatæ, in certam quantitatem redactæ, non eo minus [illegible] vſurarum acceſſionem. [illegible]
Vſuræ non debentur ex ſtipulatione pœnali, nec illa præcedent [illegible] gationem nouat. 183 [illegible]
Vſuræ nullæ debentur eius quantitatis quæ non [illegible] debetur, [illegible] dum [illegible] 179.[illegible]
Vſuræ non [illegible] condemnationem, nec [illegible] intereſt, [illegible] in augmento monetæ. 7[illegible]
Vſuræ non debentur niſi ex mora. 9[illegible].19 [illegible] all.
Vſuræ [illegible] moram non debentur ei ex cuius pecunia ab alio res ſunt [illegible], quamuis alius ille fructus perceperit. 43[illegible].2.4
Vſuræ æſtimationis quanti [illegible] ex mora præſtandæ ſunt. [illegible]38 [illegible]
Vſuræ ſi ad exonerandam conſcientiam ab hæredibus relictæ ſint, [illegible] lutionem earum cogi debitores non poſſunt. 388.36.1 ad 13
Vſuræ adiudicantur ex mutuo a die litis conteſtatæ, ſiue conteſtat [illegible] [illegible] ficta. [illegible] ad 6
[illegible] conuentio ab [illegible] facta non poteſt nocere [illegible] niſi [illegible] qui [illegible] eiuſdem [illegible] partes [illegible] prodeſſe velit. 387.13.1.2
Vſurarum & ſortis [illegible] eodem libello concludi poteſt, [illegible] dicio terminari [illegible] [illegible]
Vſurarum [illegible] cum augmentum monetale [illegible] debetur. 103.45.1.2.3
Vſurarum [illegible] moram [illegible] excedere [illegible] in quo [illegible] tereſt. [illegible] 390.4.1
Vſurarum remiſſio ex quacunque cauſa [illegible] loco fructuum debitorum non eget inſinuatione [illegible] 1050.4.1
Vſurarum aut fructuum vſuræ nunquam præſtandæ ſunt, præterquam in perſona hæreditaria. [illegible] ad 9
in Vſurarum fraudem conuentiones non ſunt ſerendæ. 190.40.5 in all.
Vſuris non ſolutis iuſiurandum debitori non prodeſt. 1100.4.4
Vſuras pecuniæ habere non debet is qui rei fructus habuit. 131.11.2 in all.
Vſus dumtaxat ad diſcontinuas ſeruitutes acquirendas ſufficere poteſt. 348.3.4 in all.
VSVSFRVCTVS [illegible] alienis rebus vtendi fruendi [illegible] earum ſubſtantia. [illegible]2.5 in all.
Vſusfructus in iure, non [illegible] conſiſtit. 145.1.8 in all.
Vſusfructus patris in bonis filij, [illegible] facit ut non videatur ea publicata [illegible] 298.5.1.2
[illegible] non finitur per ingreſſum monaſt[illegible] [illegible] mendicantibus. 37.44.12 in all. [illegible] durat iure [illegible]. ibid.
[illegible] quamdiu viuent, relictus iis etiam à poſthumo hærede debetur. 680.3.2
[illegible] iure teſtamenti habet mulier cui [illegible] [illegible] poſt mortem hæredis inſtituti [illegible] bonis [illegible] [illegible]
Vſumfructum quiſquis habet quoquo modo conſtitutum [illegible] cogitur de bene vtendo fruendo, non [illegible] [illegible] ex anticbreſi percipiendorum [illegible]
de Vſufructu matri legato, reſtringendo ad alimenta [illegible] liberorum. 661.[illegible]4
VSVSFRVCTVARIVS cum perſonalibus actionibus non tenetur [illegible] bonorum æs alienum ſoluere non cogitur. 144.1.3.2
Vſufructuarius admittitur cauendo hæredi, ſiue teſtamentario [illegible] [illegible] quamdiu expectatur. 666.[illegible]
Vſufructuarius proprietaria quominus ex bonis proprietatis detrahat quantum neceſſe eſt ad æris alieni exſolutionem prohibere non poteſt. [illegible]
Vſufructuarius qui vt proprietaria poſſeſſionem inuetteret accepit [illegible] emphyteuſim a domino directo, nullam contra eum habet actionem de euictione poſſeſſionis, nec vllo caſu, niſi de [illegible] [illegible]
Vſufructuarius quiſquis [illegible] poſſidet quidem naturaliter ſuo nomine, ſed [illegible] non niſi [illegible] proprietarij. 501.17.5 in all.
Vſufructuarius, ſi abutatur vſufructu expelli poteſt, licet ſatiſdederit. [illegible]
Vſufructuario [illegible] neceſſitas conficie[illegible] inuentarij non poteſt. 637.[illegible]
VTILITAS publicæ poſtulat, ne cada[illegible] iaceant inſepulta. 255.1.3 in all.
Vtilitatis publicæ, quam priuatæ potior [illegible] cauſam [illegible]
VVLGARIS ſubſtitutio [illegible] fideicommiſſa [illegible] prohibitio alienationis, dummodo ad [illegible] ſubſtitutorum gra[illegible] pertineat. [illegible]
VVLNERATI aſſertio non facit indicium ad con[illegible] [illegible] torturam, ſed tantum ad inquirendum & hæredem excuſ[illegible] [illegible]
VXOR [illegible] teſtis eſſe non [illegible] contra virum poteſt, ſed non cogi[illegible] [illegible] 357.[illegible]
Vxori dotem non [illegible] teſt, non item ſi non habeat. [illegible] 9 in all.
Vxor inſtituta [illegible], cum proprietas ex die mortis eius filiis legata ſit, intellig[illegible] ſcripta ex aſſe, & rogata de hæreditate po[illegible] [illegible] ſuam teſti[illegible] 675.5
Vxor non poteſt [illegible] cuſari criminis expilatæ hæreditatis. [illegible] cum ea agi po[illegible] 1042.[illegible] in all.
Vxoris alia cauſa, alia liberorum, poſt mortem matris vergentis [illegible] ad inopiam. 125.5
Vxoris nomine continentur etiam illa quæ eſt maior. 606.27.7 in all.
Vxori datum plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij reſtringitur ad id quod datum eſt de facto, non de iure. 501.4 poſt n.[illegible]

FINIS.

005654 15

Digitized by

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google